BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
13
12 F
37

10.6

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D.D. EMANUELIS

GONZALEZ

CARMELITANI SCALZI
B.V.S. MARIA DE PISCALA

TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA

Collegii Majoris Conchenſis Alumni, & antiquioris Veſpertinæ ſacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquiſitionis Tribunali Inquiſitoris Apoſtolici, & in ſupremo S. Inquiſitionis Senatu Conſiliarii;

COMMENTARIA PERPETUA

In ſingulos Textus quinque Librorum

DECRETALIUM

GREGORII IX.

TOMUS TERTIUS

COMPLECTENS LIBRUM TERTIUM,

Additis Notis uberioribus ab Hiſtoria, & Chorographia.

Editio altera ab ipſomet Authore recognita, & emendata; cum Additionibus, tum prioribus ſuis locis reſtitutis, tum etiam aliquot recentioribus.

LUGDUNI,

Sumptibus PETRI BORDE, JOAN. & PETRI ARNAUD.

M. DC. LXXXXIII.

CUM APPROBATIONE, AC PERMISSIONE.

Digitized by Google

Digitized by Google

TABELLA.

TITULOS OMNES

Libri tertii Decretalium Gregorii IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, poſtremus verò paginam Libri indicat.

B

Baptiſmo, & ejus effectu. 42. 827

C

Capellis monachorum, & aliorum religioſorum. 37.690
Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & divinis officiis. 41. 783
Cenſibus, exactionibus, & procurationibus. 39.726
Clericis conjugatis. 3.74
Clericis non reſidentibus in Eccleſia, vel præbenda. 4.88
Clerico ægrotante, vel debilitato. 6.168
Cohabitatione clericorum, & mulierum. 2.57
Commodato. 15.265
Conceſſione præbendæ, & Eccleſiæ non vacantis. 8.182
Conſecratione Eccleſiæ, vel Altaris. 40. 761
Converſione conjugatorum. 32.620
Converſione infidelium. 33.640
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum. 44.850

D

Decimis, primitiis, & oblationibus. 30.533
Depoſiti. 16.270
Donationibus. 24.390

E

Eccleſiis ædificandis, & reparandis. 48.882
Emptione, & venditione. 17.276

F

Feudis. 20.317
Fidejuſſoribus. 22.361

H

His quæ fiunt à Prælato ſine conſenſu Capituli. 10.206
His quæ fiunt à majori parte Capituli. 11.218

I

Immunitate Eccleſiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium. 49.890
Inſtitutionibus. 7.174
Jurepatronatus, & Eccleſiis à laïcis conceſſis. 38.695

L

Locato, & conducto. 18.297

N

Ne clerici, vel Monachi ſæcularibus negotiis ſe immiſceant. 50.920
Ne Sede vacante aliquid innovetur. 9. 202

O

Obſervantia jejuniorum. 6.869

P

Parochiis, & alienis parochianis. 29. 523
Peculio clericorum. 25.404
Pignoribus. 21.323

Digitized by Google

Index Titulorum, &c.

Præbendis, & dignitatibus. 5.111
Precariis. 14.253
Presbytero nondum baptizato. 43.846
Purificatione post partum. 47.879

R

REbus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis. 13.228
Regularibus transeuntibus ad religionem. 31.576
Religiosis domibus, ut Episcopis sint subjectæ. 36.679
Reliquiis, & veneratione Sanctorum. 45.859
Rerum permutatione. 19.308

S

SEpulturis. 28.489
Solutionibus. 23.373
Statu monachorum, & Canonicorum regularium. 35.662
Successionibus ab intestato. 27.479

T

TEstamentis. 26.411

V

VIta & honestate clericorum. 1.1
Voto, & voti redemptione. 34.644
Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. 12.226

INDEX

Digitized by Google

INDEX
CAPITULORUM OMNIUM,
Quæ in tertio Libro Decretalium Gregorii IX. continentur.

Prior numerus titulo adjunctus ordinem capituli, ſecundus titulum, tertius tandem paginam deſignat.

A

ABolendæ, *de ſepultur.* 13. 28. 516.
Accedens, *de prab. & dign.* 24. 5. 148
Accedens, *de conceſſ. prębend.* 14. 8. 201
Accedens, *de converſ. conjugator.* 17. 32. 637
A crapula, *de vita, & honeſt. cleric.* 14. 1. 42
Ad Apoſtolicæ, *de decimis.* 20. 30. 562
Ad Apoſtolicam, *de regular.* 16. 31. 607
Ad Apoſtolicam, *de converſ. conjugat.* 13. 32. 634
Ad audientiam, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 9. 13. 248
Ad audientiam, *de cleric. non reſidentib.* 15. 4. 109
Ad audientiam, *de decimis.* 12. 30. 553
Ad audientiam, *de capell. monachor.* 4. 37. 695
Ad audientiam, *de Eccleſ. ædific.* 3. 48. 887
Ad audientiam, *de Eccleſ. ædific.* 5. 48. 889
Ad aures, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 7. 13. 246
Ad decorem, *de inſtit.* 5. 7. 178
Ad hæc, *de prabend. & dignit.* 13. 5. 133
Ad hæc, *de teſtam.* 8. 26. 437
Ad hæc, *de decim.* 15. 30. 556
Ad hæc, *de conſecrat. Eccleſiar.* 1. 40. 762
Ad hoc, *de ſolut.* 1. 23. 373
Ad noſtram, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 11. 13. 250
Ad noſtram, *de emption. & vendition.* 5. 17. 288
Ad noſtram, *de regular.* 8. 31. 594
Ad quæſtiones, *de rer. permut.* 8. 19. 316
Adverſus, *de immunit. Eccleſ.* 7. 49. 917
A nobis, *de cohab. cleric. & mul.* 9. 2. 72
A nobis, *de decim.* 24. 30. 565
Apoſtolicæ, *de donat.* 9. 24. 400
Apoſtolicam, *de presbyt. nondum bapt.* 2. 43. 847
Aqua, *de conſecr. Eccl.* 9. 40. 781
Avaritiæ, *de prabend. & dignit.* 10. 5. 130
Auctoritate, *de inſtit.* 4. 7. 177
Auctoritate, *de cenſib.* 27. 39. 761
Audivimus, *de reliq. & vener. Sanct.* 1. 45. 859

B

BOna fides, *de depoſit.* 2. 16. 272

C

CÆmeteria, *de conſecr. Eccleſ.* 7. 40. 773
Cæterùm, *de donat.* 3. 24. 391
Cauſam quæ, *de prabend. & dignit.* 36. 5. 166
Certificari, *de ſepult.* 9. 28. 506
Chariſſimus, *de converſ. conjugat.* 11. 82. 633

Index Capitulorum

Clerici, *de vit. & honeſtat. cleric.* 2. 1. 8

Clerici officia, *de vit. & honeſt. cler.* 15. 1.46

Clericis, *ne cleric. vel monach.* 5. 50. 930

Clericos autem, *de cohab. cler. & mul.* 3.2.62

Clericos, *de clerie. non reſidentib.* 17. 4. 111

Clericus, *de vita, & honeſt. cleric.* 5. 1. 18

Clericus, *de vita, & honeſt. cler.* 7. 1. 21

Clericus, *de vita, & honeſt. cleric.* 6. 1. 22

Clericus, *de fidejuſſor.* 1. 22.361

Commiſſum, *de decim.* 4. 30.539

Concilio, *de ſucceſſ. ab inteſtat.* 2. 27. 483

Congregato, *de capell. monachor.* 1. 37. 690

Conjugatus, *de converſ. conjugat.* 5. 32. 629

Conquerente, *de cleric. non reſid.* 6. 4. 100

Conſenſus, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 3. 13.235

Conſilium, *de celebrat. Miſſar.* 4. 41. 797

Conſilium, *de obſerv jejun.* 2. 46.87

Conſtitutis, *ne Sed. vac.* 3. 9.205

Conſtitutus, *de conceſſ. prabend.* 11. 8. 197

Conſtitutus, *de fidejuſſor.* 3. 22.67

Conſtitutus, *de relig. domib.* 6. 36.684

Conſultationibus, *de cler. ægrotant.* 6. 6. 171

Conſultationibus, *de donat.* 4. 24.395

Conſultationibus, *de jurepatron.* 19. 38. 713

Conſulti, *de regular.* 20. 31.615

Conſuluit, *de converſ. conjugator.* 10. 32. 632

Conſtitutus, *de converſ. conjugator.* 15. 32. 636

Conſuluiſti, *de celebrat. Miſſar.* 3. 41. 794

Conſuluit, *de jurepatr.* 15. 38.712

Continebatur, *de his quæ fiunt à Prat.* 2. 10.210

Cùm ab omni, *de vit. & hon. cler.* 10. 1. 29

Cùm ad hoc, *de cleric. non reſid.* 16. 4. 110

Cùm ad noſtram, *de inſtit.* 8. 7.181

Cùm ad monaſterium, *de ſtat. monach.* 6. 35.672

Cùm Apoſtolica, *de his quæ fiunt à Prat.* 7.10.215

Cùm Apoſtolus, *de cenſib.* 6. 39.732

Cùm autem, *de jurepatr.* 24. 38.719

Cùm canonicis, *de cenſib.* 26. 39.758

Cùm cauſa, *de empt. & vendition.* 6. 17. 290

Cùm clerici, *de cenſib.* 11. 39.741

Cùm conſtet, *de pignor.* 8. 21.354

Cùm contingat, *de decim.* 29. 30.568

Cùm contra, *de pignor.* 6. 21.341

Cùm creatura, *de celebrat. Miſſar.* 11.41. 817

Cùm decorem, *de vit. & honeſt. cler.* 12. 1.36

Cùm decorem, *de cleric. conjugat.* 8. 3. 86

Cùm dicat, *de Eccl. adif.* 2. 48.886

Cùm dilecta, *de conceſſ. prabend.* 16. 8. 202

Cùm dilectus, *de ſucceſſ. ab inteſtat.* 3. 27. 487

Cùm dilecti, *de empt. & vendit.* 3. 17. 280

Cùm dilecti, *de donat.* 6. 24.397

Cùm dilecti, *de relig. dom.* 8. 36.687

Cùm dilectus, *de cleric. non reſid.* 14. 4. 109

Cùm dilectus, *de jurepatr.* 28. 38.723

Cùm Eccleſia, *de immun. Eccleſ.* 5. 49. 906

Cùm eſſes, *de teſtam.* 10. 26.440

Cùm ex eo, *de reliq. & vener. Sanct.* 2. 45. 864

Cùm gratia, *de commod.* 1. 15.265

Cùm homines, *de decim.* 7. 30.544

Cùm jamdudum, *de prab. & dign.* 18. 5. 138

Cùm in cunctis, *de his quæ fiunt à major.* 1.11.218

Cùm in officiis, *de teſtam.* 7. 26.436

Cùm inſtantia, *de cenſib.* 17. 39.746

Cùm in tua, *de decim.* 30. 30.569

Cùm laïcis, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 12. 13.252

Cùm liberum, *de ſepult.* 6. 28.500

Cùm Marthæ, *de celebrat. Miſſar.* 6. 41. 803

Cùm non ignores, *de prab. & dign.* 15. 5. 134

Cùm non ſit, *de decim.* 33. 30.574

Cùm nos, *de his quæ fiunt à Pralat.* 3. 10. 211

Cùm noſtris, *de conceſſ. prab.* 6. 8.191

Cùm nuper, *de cenſib.* 25. 39.758

Cùm olim, *de cler. conjug.* 6. 3.84

Cùm olim, *de prab. & dign.* 38. 5.168

Cùm olim, *de rer. permut.* 6. 19.314

Cùm

Cùm olim, *de cenſib.*19. 39.751
Cùm percuſſio, *de cler. egrot.*1. 6.168
Cùm propter, *de jurepatr.*27. 38.723
Cùm pro quæſtione, *de conceſſ. prab.* 8. 8.194
Cùm ſæculum, *de jurepatr.*13. 38.711
Cùm ſecundùm, *de prabend. & dign.* 16. 5.134
Cùm ſicut, *de conſecrat. Eccleſ.* 8. 40. 777
Cùm ſimus, *de regular.*14. 31.604
Cùm ſint homines, *de decim.* 18. 30. 558
Cùm ſis, *de converſ. conjug.*4. 32.628
Cùm ſis, *de conſecr. Eccl.*5. 40.771
Cùm ſuper, *de ſepult.*8. 28.503
Cùm teneamur, *de prab. & dignitat.*6. 5. 126
Cùm tibi, *de teſtam.*13. 26.448
Cùm venerabilis, *de relig. dom.* 7. 36. 686
Cùm venerabilis, *de cenſib.*12. 39.753
Cùm veniſſent, *de inſtit.*6. 7.180
Cùm virum, *de regular.*12. 31.598
Cùm univerſorum, *de rer permut.* 7. 19. 314
Curæ paſtoralis, *de jurepatronat.* 11. 38. 710

D

DEbitum, *de bapt.*4. 42.842
De cætero, *de cleric. non reſid.* 7. 4. 100
Decimam, *de decim.*1. 30.533
De clericis, *de regular.*1. 31.576
De his, *de teſtam.*10. 26.473
De his, *de ſepult.*4. 28.498
De homine, *de celeb. Miſſ.*7. 41.809
De jure, *de jurepatr.*16. 38.712
De monachis, *de prabend. & dignitat.*12. 5.133
De multa, *de prabend. & dignitatib.*28. 5. 153
De peregrinationis, *de vot. & vot. red.* 1. 34.644
De precariis, *de precar.*2. 13.258
De quibus, *de bapt.*2. 42.831
De Rectoribus, *de cleric. agrotant.* 3. 6. 170
De uxore, *de ſepult.*7. 28.500
De terris, *de decim.*16. 30.556
Deus qui, *de vit. & hon.cler.*11. 1.35
De Xenodochiis, *de relig. domib.* 3. 36. 681
Dilecti, *de decim.*8. 30.549
Dilecto filio, *de prabend.& dignit.*25. 5. 148
Dilectus, *de prab.& dign.*19. 5.140
Dilectus F. G. *de prabend. & dign.* 34. 5. 164
Dilectus, *de prab. & dign.*27. 5.152
Dilectus filius, *de conceſſ. prabend.*12. 8. 199
Dilectus filius, *de capell.monachor.*2. 37. 693
Diverſis, *de cler. conjug.*5. 3.83
Dolentes, *de celebr. Miſſ.*9. 41.811
Dudum, *de decim.*31. 30.570
Dudum, *de converſ. conjugat.* 20. 32. 639.

E

EAm te, *de jurepatr.*22. 38.715
Ea noſcitur, *de his quæ fiunt à Prælat.*6. 10.213
Ea quæ, *de ſtatu monach.*8. 35.678
Ea quæ, *de cenſib.*12. 39.741
Eccleſiæ, *de immun. Eccl.*9. 49.918
Eccleſiis, *de cenſib.*9. 39.738
Epiſcopi, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 4. 13. 235
Epiſcopus, *de prabend. & dignit.* 4. 5. 120
Et menſuræ, *de emption. & vend.* 2. 17. 278
Etſi membra, *de his quæ fiunt à Prælat.*10. 10.218
Eum pro quo, *de fidejuſſor.*5. 22.371
Ex frequentibus, *de inſtit.*3. 7.176
Ex inſinuatione, *de jurepatron.* 14. 38. 711
Exhibita, *de rer.permut.*9. 19.316
Ex literis, *de vit. honeſtat. cleric.* 16. 1. 55
Ex literis, *de pignor.*5. 21.334
Ex literis, *de converſ.infid.*2. 33.641
Ex literis, *de jurepatr.*7. 38.707
Ex multiplici, *de decim.*3. 30.537
Ex ore, *de his quæ fiunt à major.* 3. 11. 223
Ex parte, *de cler. conjug.*9. 3.86
Ex parte, *de cler. non reſid.*8. 4.103
Ex parte tua, *de cleric. non reſid.* 13. 4. 107
Ex parte, *de cler. agrot.*5. 6.170
Ex parte, *de conceſſ. prab.*10. 8.196
Ex parte, *de his quæ fiunt à major.*4. 11. 226
Ex parte tua, *de fend.*2. 20.319
Ex parte, *de ſepult.*5. 28.599
Ex parte, *de ſepult.*11. 28.507
Ex parte, *de decim.*10. 30.551
Ex parte, *de decim.*21. 30.564
Ex parte, *de decim.*27. 30.567

Index Capitulorum.

Ex parte, *de regular.* 22. 31.616
Ex parte, *de converſ. conjugat.* 9. 32. 632
Ex parte, *de converſ. conjugat.* 14. 32. 634
Ex parte, *de capell. monach.* 3. 37.694
Ex parte, *de cenſib.* 18. 39.747
Ex parte, *de celebr. Miſſ.* 1. 41.798
Ex parte, *de obſerv. jejun.* 1. 46.869
Explicari, *de obſerv. jejun.* 3. 46.856
Expoſuiſti, *de prabend. & dignitat.* 33. 5. 163
Ex præſentium, *de pignor.* 3. 21.332
Ex publico, *de converſ. conjugat.* 7. 32. 630
Ex reſcripto, *de locat. & conduct.* 1. 18. 297
Exſtirpandæ, *de prab. & dignitat.* 30. 5. 159
Ex tranſmiſſa, *de decim.* 23. 30.565
Ex tenore, *de conceſſ. prabend.* 13. 8.200
Ex tuæ, *de cleric. non reſident.* 11. 4. 105

F

Fllius noſter, *de teſtam.* 5. 26.417
Fraternitatem, *de donat.* 2. 24.391
Fraternitatem, *de ſepult.* 3. 28.495
Fraternitati, *de cleric. non reſident.* 5. 4. 99

G

Gaudeamus, *de converſ. conjug.* 19. 32. 638
Grave nimis, *de prabend. & dignit.* 19. 5.158
Gravis illa, *depoſiti.* 1. 16.270
Gravis, *de cenſib.* 15. 39.744

I

Lla devotionis, *ne Sed. vacant.* 2. 9. 204
Illo vos, *de pignor.* 4. 21.333
Immunitatem, *de immun. Eccleſ.* 10. 49. 919
In aliquibus, *de decim.* 32. 30.571
Indicante, *de teſtam.* 4. 26.425
In Dominicis, *de paroch.* 2. 29.525
In Eccleſia, *de inſtit.* 2. 7.175
Indicatum, *de immun. Eccl.* 3. 49.896
Inhibendum, *de cohab. cler. & mul.* 1. 2. 57
Injuſtum, *de rer. permut.* 4. 19.310
In Lateranenſi, *de prab. & dign.* 31. 5. 160
In noſtra, *de ſepult.* 10. 28.506
Innovamus, *de cenſib.* 10. 39.739
In quadam, *de celebrat. Miſſ.* 8. 41. 810
Inquirendum, *de pecul. clericor.* 4. 25. 407
In ſingulis, *de ſtatu monachor.* 7. 35. 676
Inſinuatione, *de feud.* 1. 20.317
Inter alia, *de immunitat. Eccleſ.* 6. 49. 909
Inter cætera, *de prab. & dignitat.* 17. 5. 136
Inter cæteras, *de jurepatr.* 10. 38.710
Inter dilectos, *de donat.* 8. 24.399
Inter quatuor, *de cleric. non reſid.* 10. 4. 104
Inter quatuor, *de religioſ. domib.* 5. 36. 684
Interdicimus, *de decim.* 35. 30.576
Inveſtigandum, *de pecul. clericor.* 1. 25. 404
Joannes, *de cler. conjug.* 7. 3.85
Joannes, *de teſtam.* 19. 26.473
Joannes, *de regular.* 5. 31.589
Irrita, *de his quæ fiunt à Prælat.* 1. 10. 206
Is qui, *de ſolut.* 4. 23.387

L

Lator, *de pignor.* 2. 21.326
Laudabilem, *de converſ. infid.* 1. 33. 640
Leo III. *de cleric. non reſident.* 2. 4. 88
Licèt ad ea, *de religioſis domib.* 4. 36. 681
Licèt de benignitate, *de decim.* 11. 30. 552
Licèt Græcos, *de bapt.* 6. 41.845
Licèt multùm, *de cenſib.* 4. 39.730
Licèt quibuſdam, *de regularib.* 18. 31. 612
Licèt univerſis, *de vot. & vot. red.* 6. 34. 653
Licèt vobis, *de prabend. & dign.* 32. 5. 160
Ligneis, *de conſecr. Eccl.* 6. 40.772
Literarum, *de vot. & vot. red.* 3. 34. 648
Literas veſtras, *de conceſſ. prabend.* 9. 8. 195
Literas tuas, *de celebrat. Miſſar.* 14. 41. 823

Magnæ

Digitized by Google

M

MAgnæ devotionis, *de vot. & vot. red.7.* 34.656
Majores, *de bapt.3.* 42.832
Majoribus, *de prabend. & dign.* 8. 5. 117
Mancipia, *de rer. permut.3.* 19.309
Monachi, *de ſtatu monach.2.* 35.663
Monaſteria, *de vita, & honeſt. cler.* 8. 1.22.
Mulier, *de converſ.conjug.21.* 32.639

N

NE nimia, *de religioſ. domib.9.* 36. 688
Ne rebus, *de religioſ. domib. ut Epiſc.2.* 36.680
Ne religioſi, *de regular.24.* 31.617
Niſi eſſent, *de prabend. & dignit.* 21. 5. 142
Nobis fuit, *de jurepatr.25.* 38.719
Non ampliùs, *de inſtit.1.* 7.174
Non eſt, *de decim.22.* 30.565
Non eſt vobis, *de regularib. tranſ.7.* 31. 593
Non eſt, *de vot. & vot. redempt.* 5. 34. 652
Non liceat, *de cleric. non reſident.* 1. 4. 88
Non liceat, *de prabend. & dignit.2.* 5. 118
Non liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non.1.* 13.228
Non magnoperè, *ne cler. vel monach.3.* 50.927
Non minùs, *de immun. Eccleſ.* 4. 49. 899
Non ut apponeres, *de baptiſmo.5.* 42. 843
Nos inſtituta, *de ſepult.1.* 28.489
Nos quidem, *de teſtam.3.* 26.422
Novit ille, *ne Sed. vac.1.* 9.102
Novit pleniùs, *de his quæ fiunt à Pral.4.* 10.211
Novum genus, *de decimis*, 2. 30. 136
Nulla eccleſiaſtica, *de conceſſ. prab.2.* 8. 182
Nulli liceat, *de reb. Eccl. alien. vel non.5.* 13.238
Nullus Epiſcopus, *de parochiis*, 3. 29. 530
Nullus laïcus, *de jurepatr.17.* 38.713
Nunc ad hanc, *de relig. domib.* 1. 36. 679
Nuntios, *de decim.6.* 30.544
Nuper Abbates, *de decimis.* 34. 30. 575

O

ODoardus, *de ſolut.3.* 23.378
Officii, *de teſtam.14.* 26.456
Olim cauſam, *de cenſib.20.* 39.751
Omnis anima, *de cenſib.2.* 39.728

P

PArochianos, *de decimis.* 14. 30. 555
Parocho, *de ſepult.14.* 28.521
Paſtoralis, *de his quæ fiunt à Pral.* 9. 10. 217
Paſtoralis, *de donat.7.* 24.398
Paſtoralis, *de decim.28.* 30.568
Paſtoralis, *de jurepatr.29.* 38.724
Perlatum, *de jurepatron.1.* 38.695
Per noſtras, *de jurepatr.26.* 38.723
Per tuas, *de donat.5.* 24.396
Per tuas, *de vot.& vot. red.10.* 34.661
Pernicioſus, *de celebrat. Miſſar.* 13. 41. 820
Pervenit, *de prabend. & dignitat.* 3. 5. 119
Pervenit, *de emptione, & vendit.* 4. 17. 285
Pervenit, *de fidejuſſor.2.* 22.363
Pervenit, *de decim.5.* 30.543
Pervenit, *de cenſib.5.* 39.731
Pervenit, *de immunit. Eccleſiar.* 2. 49. 894
Placet, *de converſione conjugator.* 12. 32. 634
Placuit, *de empt. & vend.1.* 17.276
Porrectum, *de regular.13.* 31.602
Poſſeſſiones, *de reb. Eccleſ. alien.vel non.* 10. 13.250
Poſt electionem, *de conceſſ. prab.* 7. 8. 192
Poſtulaſti, *de regular.21.* 31.615
Poſtulaſti, *de jurepatr.30.* 38.725
Poſtulaſtis, *de conceſſ. prabend.* 15. 8. 201
Poſtulaſtis, *de vot. & vot. red.* 11. 34. 661
Potuit, *de locat. & cond.4.* 18.304
Præterea, *de prab. & dignitat.* 14. 5. 133
Præterea, *de converſion.conjugator.1.* 32. 620
Præterea, *de jurepatr.4.* 38.701
Præterea, *de jurepatr.23.* 38.715

Digitized by Google

Index Capitulorum

Præterea, *de cenſib.*8. 39.738
Precariæ, *de precar.*1. 14.253
Precarium, *de precar.*3. 14.259
Preſbyter, *de pecul. cler.*2. 25.406
Preſbyter, *de celebrat. Miſſar.* 1. 41. 783
Preſbyterum, *de cleric. agrotant.* 2. 6. 170
Procurationes, *de cenſib.*23. 39.756
Prohibemus, *de decim.*19. 30.559
Prohibemus, *de cenſib.*7. 39.735
Pro illorum, *de prabend. & dign.*22. 5. 146
Propoſuit, *de conceſſ.prab.*4. 8.187
Propter ejus, *de donat.*10. 24.402
Propter ſterilitatem, *de locat. & cond.*3. 18.299
Propoſuiſti, *de conſecrat. Eccleſ.*4. 40. 771
Providendum, *ne cler. vel monach.*1. 50. 910
Prudentes, *de donat.*1. 24.390

Q

Quæcumque, *de jurepatronat.*2. 38. 696
Quæſitum eſt, *de cohab. cler. & mul.*10.2. 73
Quæſitum, *de rer. permutatione.* 5. 19. 313
Quæſivit, *de his quæ fiunt à major.* 2. 11. 221
Qualiter, *de cleric. non reſidentib.* 9. 4. 104
Quamvis grave, *de decimis*, 17. 30. 557
Quamvis, *de jurepatr.*8. 38.707
Quantò, *de his quæ fiunt à Pralat.* 5. 10. 212
Quantò, *de cenſib.*16. 39.745
Querimoniâ, *de jurepatr.*9. 38.708
Quia clerici, *de jurepatr.*6. 38.706
Quia diverſitatem, *de conceſſ.prab.* 5. 8. 188
Quia in tantum, *de prab. & dignitat.* 5. 5. 126
Quia ingredientibus, *de teſtam.* 2. 26. 415
Quia nonnulli, *de cler. non reſident.*3. 4. 92
Quia nos, *de teſtam.*9. 26.439
Quia plerique, *de immun. Eccleſ.*8. 49. 918
Quicumque, *de Eccleſiis adificand.*1. 48. 882
Quicumque, *de Eccleſ.adif.*4. 48.889
Quidam, *de converſione conjugat.* 3. 32. 626
Quidam, *de celebr. Miſſ.*2. 41.791
Qui in vivorum, *de conceſſ.prabend.*1. 8. 182
Qui res, *de reb. Eccl. alien. vel non.*2. 13. 231
Quod autem, *de jurepatr.*5. 38.704
Quod Dei timorem, *de ſtatu monach.* 5. 35.670
Quod in dubiis, *de conſecrat. Eccleſ.*3. 40.770
Quod quibuſdam, *de fidejuſſor.* 4. 22. 369
Quod ſuper his, *de vot. & vot.red.*8. 34. 659
Quod te, *de cler. conjug.*3. 3.82
Quoniam, *de vit. & honeſt. clericor.* 9. 1. 27
Quoniam, *de decim.*13. 30.553
Quoniam, *de jurepatr.*3. 38.700
Quorundam, *de teſtam.*1. 26.411

R

Raynaldus, *de teſtam.*18. 26.472
Raynuntius, *de teſtam.*16. 26.461
Recolentes, *de ſtatu monachor.* 3. 35. 665
Referente, *de prabend. & dignit.* 7. 5. 127
Relatum, *de cleric. non reſidentib.* 4. 4. 92
Relatum, *de prab. & dign.*9. 5.129
Relatum, *de conceſſ.prab.*3. 8.186
Relatum, *de teſtam.*11. 26.440
Relatum, *de teſtam.*12. 26.447
Relatum, *de ſepult.*2. 28.494
Relatum, *de jurepatr.*1. 38.714
Relatum, *de jurepatr.*21. 38.935
Relatum, *ne clerici, vel monach.* 7. 50. 935
Relinqui, *de cuſtodia Euchariſt.* 2. 44. 857
Requiſiti, *de teſtam.*15. 26.460

S

Sacerdotibus, *ne cler. vel monach.*2. 50. 913
Sacris eſt, *de ſepult.*12. 28.512
Sancitum, *de cenſib.*1. 38.726
Sanè, *de cler. conjug.*2. 3.82
Sanè Sacerdotes, *de cleric. conjug.* 4. 3. 83
Sanè, *de regular.*10. 30.598
Sanè, *de converſ conjug.*6. 32.629

Sanè,

Sanè, *de celebr. Miſſ.*10. 41.814
Scientes, *de cenſib.*3. 39.730
Scripturæ, *de vot. & vot. redempt.* 4. 34. 650
Secundum, *ne cleric. vel monach.* 6. 50. 933
Sed & hoc, *de ſucceſſ. ab inteſt.* 1. 27. 479
Sed nec, *ne cleric. vel monach.* 4. 50. 929
Sententiam, *ne cler. vel monach.* 9. 50. 938
Si autem, *de cohab. cler. & mul.* 6. 2. 64
Sicut ad, *de cohab. cleric. & mulier.* 4. 2. 63
Sicut nobis, *de regular.*17. 31.609
Sicut regiminis, *de regular.*6. 31.590
Sicut te, *ne clerici vel monach.* 8. 50. 936
Sicut tenor, *de regular.*15. 31.605
Si Eccleſia, *de conſecrat. Eccl.* 10. 40. 783
Si Epiſcopus, *de paroch.*1. 29.523
Significante, *de pignor.*7. 21.348
Significaſti, *de jurepatr.*18. 38.713
Significatum, *de prabend. & dign.* 11. 5. 131
Significatum, *de regular.*11. 31.598
Significavit, *de paroch.*5. 29.531
Significavit, *de converſ. conjugat.* 18. 32. 638
Significavit, *de cenſib.*13. 39.742
Si hæredes, *de teſtam.*6. 26.433
Si Princeps, *de rer. permutatione.* 1. 19. 308
Si qui, *de cler. conjug.*1. 3.74
Si quis, *de vit. & honeſt. cleric.* 3. 1. 13
Si quis ante, *de regular.*2. 31.582
Si quis preſbyterorum, *de reb. Eccl. alien.*6. 13.244
Si quis ſanè, *de pecul. cler.*5. 25.408
Si quis puerum, *de bapt.*1. 42.827
Si quis preſbyter, *de presbyter. nondum bapt.*1. 43.846
Si quiſpiam, *de cohab. cler. & mul.*2. 2. 61
Si quorundam, *de ſolut.*2. 23.376
Si verò, *de jurepatr.*12. 38.711
Si venditori, *de empt. & vendit.* 7. 17. 290
Sopitæ, *de cenſib.*14. 39.743
Statuimus, *de regular.*23. 31.616
Statuimus, *de cuſtodia Euchariſt.* 1. 44. 848
Suggeſtum, *de decim.*9. 30.550
Suggeſtum, *de jurepatr.*20. 38.714
Super eo, *de cohab. cler. & mul.* 5. 2. 64
Super eo, *de paroch.*4. 29.531
Super eo, *de regular.*9. 31.595
Super eo, *de cenſib.*22. 39.754
Super inordinata, *de prab. & dign.* 35. 5.165
Super quodam, *de ſtatu monach.* 4. 35. 666
Super ſpecula, *ne cler. vel monach.* 10. 50.938

T

TE referente, *de celebr. Miſſar.*12. 41. 817
Theodoſius, *de ſtatu monachor.* 8. 35. 662
Tranſmiſſæ, *de jurepatr.*31. 38.725
Tuæ fraternitatis, *de cler. non reſid.*12. 4.107
Tuæ fraternitatis, *de prab. & dign.*20. 5. 141
Tua fraternitas, *de conſecr. Eccleſ.* 2. 40. 769
Tua nobis, *de teſtam.*17. 26.471
Tua nobis, *de decim.*25. 30.566
Tua nos, *de cohabit. cler. & mul.* 8. 2. 71
Tua nos, *de cler. agrot.*4. 6.170
Tua nos, *de Eccl. adif.*6. 48.890
Tua nuper, *de his quæ fiunt à Prælat.* 8. 10.216
Tuis quæſtionibus, *de prab. & dign.*23. 5.147

V

VAcante, *de prabend. & dign.*16. 5. 152
Venerabilis, *de prabend. & dignit.*37. 5. 166
Venerabili, *de cenſib.*24. 39.756
Veniens, *de regular.*19. 31.614
Veniens, *de converſ. conjugator.*16. 32. 636
Veniens, *de presbyt. nondum bapt.* 3. 43. 848
Venientis, *de vot. & vot. red.* 2. 34. 647
Verùm, *de converſ. conjugator.* 2. 32. 623
Veſtra devotio, *de cohab. cler. & mul.*7. 2.71
Veſtra nobis, *de locat. & cond.* 2. 18. 298

Digitized by Google

Index Capitulorum, &c.

Vidua, *de regular.* 4. 31.585
Volens, *de purif. poſt part.* 1. 47.870
Ut clerici, *de regular.* 3. 31.584
Ut clericorum, *de vit. & honeſt. cler.* 13. 41.481
Ut commutationes, *de rer. permut.* 2. 19. 309
Ut conſultationi, *de cler. conjugat.* 10. 13.89
Ut in domibus, *de immun. Eccleſ.* 1. 49. 890
Ut laïci, *de vit. & hon. cler.* 1. 1.1
Ut noſtrum, *ut eccleſiaſt. benef.* 1. 12.226
Ut nullus, *de prabend. & dignit.* 1. 5. 111
Ut nullus, *de pignor.* 1. 21.323
Ut quiſque, *de vit. & hon. cler.* 3. 1. 12
Ut ſuper, *de reb. Eccl. alien. vel non.* 8. 13.247
Ut unuſquiſque, *de pecul. cleric.* 3. 25. 407
Uxorarum, *de converſ. conjugator.* 8. 32. 631

D. D. EMA

d by Google

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ

COMMENTARIA

IN LIBRUM TERTIUM

DECRETALIUM

GREGORII IX.

TITULUS PRIMUS.

De vita, & honestate Clericorum.

CARMELITANI SCALZI DI S. MARIA DELLA SCALA

CAPUT PRIMUM.

Ex Concilio [a] Maguntino.

VT Laïci secus [b] altare, quando sacra [c] mysteria celebrantur, stare, vel sedere inter clericos non præsumant; sed pars illa, quæ [d] cancellis ab altari dividitur, tantùm [e] psallentibus pateat clericis; ad orandum verò, & communicandum, laïcis, & fœminis (sicut mos est) pateant sancta [f] sanctorum.

NOTÆ.

1. [a] *Maguntino.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. tribuitur textus hic Concilio Africano: à Decretistis verò, Ivone Carnot. *part.* 2. *Decreti, cap.* 137. Burchardo *lib.* 3. *Decreti, c.* 102. citatur ex Concilio Maguntino; sed cùm in Conciliis excusis à Surio non reperiatur, Paez *in repet. ad textum in cap. Missas, de consecr. dist.* 1. *num.* 49. Cenedus *ad Decret. collect.* 45. *num.* 1. Barbosa *in præsenti, num.* 1. & Garsña *num.* 3. existimarunt verba hujus textus esse Concilii Turonensis 2. in cujus canone 4. leguntur similia verba. Sed licèt in quatuor Conciliis Maguntinis editis à Surio, & Binio non reperiantur in præsenti à Raymundo compilata, credo tamen esse alicujus Concilii Maguntini ex jam excusis, temporumque injuriâ omissa, vel neglecta fuisse verba hujus textus, vel in eis referri canonem Concilii Maguntini longè celeberrimi, quod anno Christi 847. celebratum fuit, ubi plura ad decorem Ecclesiastici ordinis statuta fuerunt, teste Abbate Trithemio *in chronico monasterii Hirsaugiensis*, quod hactenus editum non esse, nec ad Surii manus pervenisse, ipse conqueritur *tom.* 3. *Concil. pag.* 428. Juvatur hæc conjectura, tum ex eo, quia à veteribus Decretistis tribuitur textus hic Concil. Mogunt. tum quia inter capitularia Caroli, cujus tempore priora Concilia Moguntina edita fuerunt, reperitur hic textus *lib.* 7. *cap.* 203. in hæc verba: *Ut laici secus altare, in quo sancta mysteria celebrantur, inter clericos, tam ad vigilias, quàm ad Missas stare penitus non præsumant; sed pars illa, quæ a cancellis versus altare dividitur, choris tantùm psallentium pateat clericorum: ad orandum verò, & communicandum, Laïcis, & fœminis, sicut mos est, pateant sancta sanctorum.*

by Google

2. [b] *Altare.*] Quia plerunque in una Eccleſia olim plura altaria erigebantur, ut probat Baronius *tom.* 1. *anno* 57. Unde tredecim in una Eccleſia altaria erecta fuiſſe, refert Divus Gregorius *lib.* 10. *in diſt.* 14. *epiſt.* 5. ideò PP. Concilii Mogunt. ut faciliùs exprimerent de quo altari agebant, adjecerunt ea verba: *In quo ſacra myſteria.*

3. [c] *Sacra myſteria.*] In Concil. Turon. 2. *can* 4. & Capitul. Caroli additur, *tam ad vigilias, quàm ad Miſſas*; & rectè, ut explicetur quid per ſacra myſteria PP. intellexerint. De vigiliis, & quomodo primis Eccleſiæ ſæculis in Eccleſia tenerentur, tam à clericis, quàm laicis, plura congeſſi *in can.* 36. *Concil. Illiber.*

4. [d] *Cancellis.*] Cancellis non ſolùm dividebantur veſtibula ædium, *l. cætera* 43. *§ ſed ſi cancelli, ff. de legat.* 1. *l. nam etſi* 9. *§. ſi tamen, ff. quod vi aut clam, cap. Gulliſarius* 3. 23. *quæſt.* 4. *l.* 3. *C. de offic. diverſ. judic. l.* 2. *C. de offic. Rector. provinc. in Theodoſ.* ex D. Iſidoro, Tacito, & Marcellino probat Savarus *ad Sidonium lib* 1. *epiſt.* 2. ibi: *Excluſa velis, incluſa cancellis*; verùm & ſacræ ædes Eccleſiæ. Germanus Epiſcopus CP. *hiſtor. Eccleſ. pag.* 148. ibi: *Cancelli locum orationi deſignant, quouſque extrinſecùs populus accedit: intrinſecùs autem ſunt ſancta ſanctorum ſolis Sacerdotibus perviæ.* Refert Frideric. Lindembrog. *in gloſſar. verbo Cancelli:* illuſtrat Leo Alacius *de templis Græc. epiſt.* 1. ubi *num.* 11. docet, locum illum cancellis incluſum ſacrum eſſe, ac venerandum, clericis tantùm permiſſum; viris ſæcularibus rarò, fœminis nunquam penetrabilem. Quod & probatur *ex cap. non oportet* 23. *cap. non oportet* 30. 23. *diſt.* & latè probant Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri cleric. mon. cap.* 6. & 40. Gibalin. *de clauſur. diſquiſit.* 1. *cap.* 1. §. 3. *num.* 9. Mentio etiam cancellorum extat in Synodo Chalcedon. & Euſebius *lib.* 10. *hiſt. Eccleſ. cap.* 4. loquens de ſtructura Baſilicæ Tyri à Paulino Tyrorum Epiſcopo dedicata, ait: *Locus ſanctuarii in ſpeciem quadratam columnis ſublimibus eſt undequaque circumſeptus, quarum media intervalla interſtitiis ligno inſtar retis, aut tranſenna cancellatis, in mediocrem, & æquabilem longitudinem porrectis circumcluſa.*

5. [e] *Pſallentibus.*] De quibus infrà agemus *cap.* 3. & *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.*

[f] *Ad orandum verò & communicandum.*] Hæc verba difficillima ſunt, & miror omnes repetentes intacta prætermiſiſſe; nam ſi in principio hujus textus inhiberur laicis intra cancellos ſtare, quomodo hîc permittitur ad orandum ſancta ſanctorum ingredi? Siquidem fideles laici ſemper orationis causâ in Eccleſia conveniunt. Igitur ſi ad orandum poſſunt ingredi ſancta ſanctorum, nullus eſt caſus in quo clerici intra cancellos, laici extra conſiſtant. Deinde difficilius eſt quod conceditur laicis ſequenti verbo, *ad communicandum*; ubi docetur, fideles laicos ad communicandum poſſe accedere ad ſancta ſanctorum; cùm notum ſit, tam ex veteribus, quàm recentioribus Eccleſiæ canonibus, clericos intra chorum, laicos extra communicare debere. Synodus Laodic. *can.* 19. ibi: *Solis autem miniſtris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidem communicare.* Concil. Tolet. 4. *can.* 18. *Sacerdotes, & Levita ante altare communicent in choro, extra chorum populus.* Concil. Brachar. 1. *can.* 13. *Item placuit, ut intra ſanctuarium altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, niſi tantùm clericis, ſicut & antiquis canonibus ſtatutum eſt*: ubi notarunt Lonyſa, & Coriolanus: unde redigi clericum, & damnari ad communionem laicam, nonnulli exiſtimarunt eſſe, clericos communicare cum laicis extra cancellos, ut notavi *in cap.* 2. *de elect.* Igitur non rectè, & minùs conſequenter Patres Concilii Mogunt. dum in principio hujus textus prohibent laicis ſtare, aut ſedere cum clericis intra cancellos, illis permittunt in fine ad orandum, & communicandum ſancta ſanctorum ingredi. Quam difficultatem ſicut nullus agnovit, ita & nullus diſſolvit; ut autem illi ſatisfaciamus, & verum ſenſum præſentis canonis reddamus, ſciendum eſt, apud veteres Decretiſtas, Carnotenſem, & Burchardum ubi proximè, legi canonem hunc ita, *Ad adorandum, & communicandum*; in hac autem collectione, & in prima habetur, *Ad orandum*; errore nato ex more antiquariorum notiſſimo, non geminandi eandem litteram ſeu dictionem, non modò in Pandectis Florentinis, ſed aliis bonæ notæ Auctoribus: hinc illud Virgilii Æneidos 7. *Mœni Abellæ*, ex quo factum poſtea; *mœnia Bellæ*, ut habent editiones quædam, pro *mœnia Abellæ*. Sic etiam in præſenti ſcriptum fuit, *ad orandum*, pro *ad adorandum*, ut notavit Fabrotus in præſenti; quod mendi genus ex eo irrepſit in libris antiquis, quia veteres non geminabant litteram, ſed ſicilicos ſupra ponebant, ut eâ notâ lector admoneretur, duplicandam eſſe litteram; cujus rei ignoratione vitia quamplurima in Pandectis reliquerunt. Similis mendi veſtigia pluta extant in Pandectis Florent. litteræ geminandæ, ut *in l. librorum* 52. *§. ult. ff. de legat.* 3. ibi: *Datiliotheca meam*, pro *Datiliothecam meam*: & *in l. ſi duobus* 6. *ff. de diverſ. & tempor.* pro illis verbis: *Si duobus eandem rem ſeparatim vendiderim, ea poſſeſſio*; legendum eſt, *vendiderim, mea poſſeſſio*, teſte Cujacio *lib.* 5. *obſ. cap ult.* & *in l. inter* 38. *ff. de donat. cauſ. mort.* pro illis verbis: *Quod præſens præſenti dat à mortis cauſa capi intelligitur*; legendum eſt, *at mortis causâ capi intelligitur*: & *in l. in teſtamento* 27. *ff. de condit. & demonſtr.* pro, *Non tum eſſet*; reponendum eſt, *non notum eſſet*: in novella Majorani illa verba: *Ut parum aliquid reparetur, magna diruuntur*; legenda eſſe, *ut parvum aliquid reparetur*, notavit Radulf. Fornerius *lib.* 2. *ver. quotid. cap.* 1. qui cum geminatione, ſeu repetitione litteræ *i*, exponit textus *in l. teſtamento* 51. *ff. de manumiſ. teſtam. l. ſpecies* 15. *ff. de auro & argent.* ubi pro, *ejus eſt*; reponit, *ei jus eſt*: & *in l.* 24. *ff. de ſervitut. urban.* pro, *adici*; legit, *adjici*: & *in rubric. C. de receptis arbitris*, probat legendum eſſe *arbitriis*. Dictionis geminandæ veſtigia extant *in l.* 2. *ff. de ſtipul. ſerv.* ubi legitur: *Servus communis ipſe ſibi*; cùm legendum ſit, *ipſe ſe ſibi ſtipulari non poteſt*: & *in l. ſed adeo* 19. *§. ſi inquilinus, ff. locati*, legitur: *Arcam eratam*; cùm legendum ſit, *arcam cameratam*: & *in l.* 3. *C. de hæred. inſtit.* pro illis verbis: *Poſt mortem autem teſtatoris Julianum*, legi debet, *teſtatoris ſi Julianum*: & *in l.* 1. *ff. de mulit. teſtam.* ibi: *Faciant igitur teſtamenta quomodo volent*; pro, *quoquo modo volent*: & *in leg. ſed licèt* 12. *ff. de offic. Præſid.* pro: *Non tamen ſpectandum eſt*; repone, *non tamen tam ſpectandum eſt*: & *in l. divortio* 8. *§. ſi vir, ff. ſolut. matrim.* ubi legitur: *Marmor quod ceſſum, nec portatum eſt mariti*; lege, *exportatum eſt mariti*: & *in l. ſed etſi* 11. *§. penult. ff. de jurejur.* ubi legitur: *Tuque cœpiſſes petere à me*; reponendum eſt, *petere eam à me*: & plura ſacræ Paginæ loca ita leviter reſtituit Theophilus *tom.* 11. *tract.* 1. *in minutalia ſacra.* Proſequitur alia Fornerius *d. lib.* 2. *cap.* 2. Sic ergo non violenter legimus in præſenti *ad orandum*, pro, *ad adorandum*; ut etiam Antonius Auguſtinus *lib.* 4. *emendat. cap.* 8. quem ſequuntur Gothof. *ibi*, & Iranz. *de proteſt. conſider.* 82. *num.* 2. Alium etiam

helleniſmum

helleniſmum agnovit idem Antonius Auguſtinus in eadem lege *pro herede* 20. §. *final.* in illis verbis: *Hæc enim actio pœnam, & vindictam, quàm rei perſecutionem continet*, ideſt, *potiùs quam.* Nec neceſſe fuit prædictum verbum adjicere in vulgatis libris. Per contrarium contrariâ elegantiâ Jureconſultos nonnunquam uſos cerno; nam *in l.* 1. §. 1. *ff. de ſuperfic.* ſic ſcribit Ulpianus: *Quia melius eſt poſſidere potius quàm in perſonam experiri*; ubi alii expungerent verbum *potius.* Sic & Paulus *in l. in fraudem* 45. §. *ejus* 2. *de jure fiſci*, ita ſcripſit: *Ejus bona qui ſibi mortem conſcivit, non ante ad fiſcum cogunter, quàm prius conſtiterit, cujus criminis gratiâ manus ſibi intulerit*; ubi expungere poſſet, etiam qui elegantiæ Jureconſultorum expers eſſet, verbum *prius.* Etiam *in l. ſi plures* 6. §. *ſi arbor* 2. *ff. arborum furtim cæſarum*, legitur *ejus*, pro *ei jus*, ut notavit ibi Gothofredus: habuit tamen notam ſuppreſſo nomine à Briſſonio *l. b. ſingul. parerg. in fine*, ubi alios textus, aliaque exempla adducit. Ex eodem etiam priſco ſcribendi genere, coaleſcentibus in unum extremis dictionum antecedentium, & primis ſequentium ſyllabis, unum plerumque verbum duorum vice fungebatur. Emendat textum *in l.* 2. §. 1. *ff. de rebus cred.* Gothofredus *in opuſc. tract. de funct. in mutuo*, qui pro illis, *quam ſpecie*, reponit, *aquam ſpecie*; in quo textu etiam ex helleniſmo ſupplent dictionem, *potius*, Gothofredus *ibi*, Ramirez de Prado *in penteconto cap.* 30. etiam alios helleniſmos reperio *in l. pro herede* 20. *ff. de acquir. heredit.* ubi in illis verbis: *Non eſſe factis, quàm animi*; helleniſmi figuram per quam vox *tam*, omiſſa ſuppletur, agnovit Antonius Auguſtinus *lib.* 4. *emend. cap.* 8. quem ſequuntur Gothofredus *ibi*, & Iranzo *de proteſt. conſider.* 82. *num.* 2.

6. Deinde obſervandum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis, ad ſimilitudinem veli, quod in templo Hieroſolymitano poſitum erat ad ſegregandum populum à Sacerdotibus, ut refert D. Hieronymus *epiſt.* 150. quod ſciſſum fuit in duas partes horâ quâ Dominus noſter Patri ſuo ſpiritum tradidit, ut refert Baronius *tomo* 1. *anno* 34. fuiſſe etiam in Eccleſiis velum appenſum ad cancellos ſacrarii, ſeu chori, ubi erant clerici. Sanctus Dionyſius *in epiſt. ad Demophilum*, ibi: *Procedenteſque benevolè ad ea loca quæ ſunt extra vela divina.* P. Bleſenſis *ſerm.* 11. *in Quadrag.* ibi: *Interponitur velum inter pſallentes, & populum, alterius quidem & gratiâ ſignificationis, ſed ad hoc tamen, ut laſciviam tollat oculorum.* Divus Gregorius *lib.* 3. *epiſt.* 30. *ad Conſtantiam, & in Sacrament.* ibi: *Deinde pergunt ad altare, ubi condemnanda ſunt, & extenſo velo inter eos & populum, &c.* Illuſtrant Menardus *ibi*, & Coriolanus *in dicto can.* 13. *Concil. Brachar.* Velum hoc ab ea parte Miſſæ, cùm lectis Epiſtola, & Evangeliis clamat Sacerdos, *oremus*, trahebatur, ut populo ad orandum, & poſtea communicandum patерent ſancta ſanctorum. D. Joannes Chryſoſt. *ſerm.* 3. *in epiſt. ad Epheſios*, ibi: *Cùm audieris, Oremus, communiter & vela trahi videris.* Et *homilia* 61. *ad populum: Cùm vela videris retrahi, tunc ſupernum cœlum aperiri cogita, & Angelos deſcendere.* Unde apparet, ni fallor, verus ſenſus præſentis canonis. Prohibent in eo Patres, ne laïci ſecus altare, dum ſacra myſteria celebrantur, intra cancellos cum clericis pſallentibus ſtare, aut ſedere audeant; ad adorandum verò Corpus Domini, & communicandum ſinunt, ut reſerato velo pateant ſancta ſanctorum: non aiunt Patres, ad adorandum, & communicandum laïci ingrediantur intra ſancta ſanctorum, quod jam prohibitum erat; ſed ut illis ad adorandum, & communicandum pateant ſancta ſanctorum, ideſt reſerato velo, quod erat inter chorum, & populum, ſancta ſanctorum patefiant; non verò quia ad communicandum ingrederentur intra cancellos, ſed extrà corpus Domini ſumebant. Patebant ergo ſancta ſanctorum laïcis non eò accelluris, ſed ea conſpectutis, ut præſentit Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 40.

7. 8 *Sancta ſanctorum.*] Formam veterum Eccleſiarum ſimilem fuiſſe templo Salomonico, probarunt Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 59. *per tot.* Germonius *lib.* 3. *de ſacr. immunit. cap.* 5. *num.* 21. Unde ſicut pars illa ſacratior, ubi Arca fœderis ſervabatur, dicebatur ſancta ſanctorum, *Exodi cap.* 25. & 27. ubi Pontifex tantùm ingrediebatur ſemel dumtaxat in anno, die videlicet expiationis, *Levit. cap.* 16. D. Paulus *ad Hebræos cap.* 9. ex Beda, Abulenſi, & aliis probant Spondanus *in annal. ſacr. anno mundi* 2544. *num.* 62. Cochier *in face hiſt. lib.* 1. *cap.* 32. ita pars illa Eccleſiæ apud Chriſtianos ſanctior, ſacratiorque dicta fuit ſancta ſanctorum. Euſebius *in Cantica*: poſt ſancta ſanctorum non erat interior locus, quia loca illa maximè ſancta erant; & ut Cantica canticorum dicuntur, quæ ſunt præſtantiſſima cantica; ſic Dominus dicitur Sanctus ſanctorum *in cap.* 9. *Danielis*: notarunt Cujacius, & Fabrotus *in præſenti*, Leo Alacius *epiſt.* 1. *de temp. Græc.* ubi veterem, & novam templorum formam tradit.

COMMENTARIUM.

8. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc canone talis deducitur à repetentibus aſſertio: *Laïci intra cancellos cum clericis ſedere non debent, aut ſtare.* Probant eam textus *in c. nulli, cap. pervenit, c. ſacerdotum, de conſecr. diſt.* 2. D. Clemens *lib.* 2. *conſtit. cap.* 57. *Ut laïci in altera parte decenter, & quietè ſedeant.* Synodus Laodic. *c.* 19. ibi: *Solis miniſterio ſacro dedutis ad altare ingredi, & communicare ibidem licet.* Et *can.* 44. ibi: *Non oportet mulieres ingredi ad altare.* Bracharenſe 1. *in d. can.* 13. Tolet. 4. *can.* 17. *Sacerdotes, & Levita ante altare communicent; in choro Clerus, extra chorum populus.* Concil. Trul. *can.* 69. *Nemini laïco licet intra ſacrum altare ingredi.* Nannetenſe *can.* 3. *Hoc ſecundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum, ut nulla fœmina ad altare præſumat accedere, aut presbytero miniſtrare, aut infra cancellos ſtare, aut ſedere.* Pariſienſe ſub Lothario *can.* 45. Theodulf. *ad presbyter. Aurel. cap.* 6. Heraldus Epiſc. Turon. *in ſuis capit. cap.* 82. ibi: *Ut laïci infra cancellos non ſtent.* Agathenſe *cap.* 66. Turon. 2. *cap.* 3. Synodus 6. in Trul. *can.* 69. Colonienſe 3. *can.* 31. *Antiquiſſimis canonibus in pleriſque etiam Conciliis ſancitum eſt, ne laïci ſecus altare inter clericos miniſtrent, néve licentiam habeant ingrediendi in ſacrarium.* In canonibus editis ſub Edgaro Rege Angliæ, *numero* 44. legitur: *Docemus etiam, ut altari mulier non appropinquet, dum Miſſa celebratur.* In Capitul. Caroli *lib.* 7. *cap.* 29. legitur: *Nulla fœmina ad altare præſumat accedere, vel intra cancellos ſtare, vel ſedere.* De Pontifice Bonifacio II. refert Polonius in ejus vita: *Hic conſtituit, ſeu potius conſtitutum innovavit, ut clerici ſint à laïcis ſeparati in celebratione Miſſarum.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, idem Barboſa *lib.* 1. *juris eccleſ. cap.* 38. *n.* 16. Nicolaus Lemaiſtre *in confutatione Sorbon.* 1. *p. c.* 2. & *lib.* 1. *de monachis, cap. final. in princip.* Frias *de carem. baptiſm. c.* 4. *in fine*, Cironius *ad tit. de baptiſm.* Claudius Eſpenceus *lib.* 1.

lib. 1. *de adoration. Euchariſtiæ*, *cap.* 18. Herrera *lib.* 1. *del officio divino*, *epiſt.* 10. & 11. Suarez *de Sacram. quæſt.* 83. *diſp.* 81. *ſect.* 8. *art.* 3. Coriolanus *in chron. anno* 93. Vicecomes *de Miſſa ritibus volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 33. Fornerius *lib.* 3. *ſelect. cap.* 17. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 2. *Syntag. cap.* 2. *num.* 10. & *lib.* 1. *partit. tit.* 21. *cap.* 4. & *lib.* 7. *de Republica*, *cap.* 11. *num.* 29. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 6. Creſpetius *in ſumma, verbo Laicus* 1. Loayſa & Coriol. *in can.* 13. *Concil. Brach.* 1. Balſamon & Zonaras *d. can.* 69. *Synod.* 6. *in Trul.* Fabiotus & Cujacius *in præſenti*, Boëtius Epon. *p.* 1. *qq. heroic. ad hunc textum*, Buleng. *ad Caſaubon. diatrib.* 3. *cap.* 43. *fol.* 110. Frances *de Eccleſ. Cathedr. cap.* 5. Altelleria *de ducibus cap.* 17. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *de ſobria frequent. mulier. fol.* 293. & *tom.* 15. *in heteroc. ſpirit. p.* 1. *punct.* 4. *fol.* 129. Franc. Florens *in præſenti.* Illuſtrant etiam hunc canonem Altelleria *lib.* 6. *tit.* *differt. cap.* 18. Chriſtin. Lupus *in can.* 69. *Synodi ſexta.*

9. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Vix aliquam inter clerum, & populum olim fuiſſe differentiam, præter offerendi auctoritatem, conſtat ex Tertulliano *de Monog. cap.* 11. ibi: *Cum extollimur, & inflamur adverſus clerum, tunc unum omnes ſumus, tunc omnes ſacerdotes, quia ſacerdotes nos Deo, & Patri fecit.* Quare plerumque ab Apoſtolis, & ſanctis Patribus laici ipſi, ſacerdotes dicuntur & clerici. D. Petrus *epiſt. ult. verſ.* 3. *Neque ut dominantes in clericis*; ideſt, populo Chriſtiano. D. Auguſtinus *de civit. Dei lib.* 20. *cap.* 10. *Sicut omnes Chriſtianos propter myſticum Chriſma; ſic omnes ſacerdotes, quoniam ſunt membra unius ſacerdotis.* D. Hieronymus *adverſus Luciferianos*, ibi: *Deponant ſacerdotium laici, & ego veniam pœnitenti; ſcriptum eſt enim, Regnum quippe nos & ſacerdotes Deo Patri ſuo fecit.* Sanctus Leo *ſerm.* 3. *in anniverſ. aſſumpt. ſuæ: Omnes Chriſto regenerates crucis ſignum efficit Reges; ſancti verò Spiritus unctio efficit ſacerdotes.* Igitur in Eccleſia, præcipuè dum ſacra myſteria celebrantur, nulla debet dari diſcretio Cleri, & populi. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam olim in Eccleſia promiſcuè pſallebant Clerus, & populus. D. Baſilius *epiſt.* 63. *Domum orationis populus petit, & facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes, ad pſalmodiam inſtituuntur.* Cujus communis pſalmodiæ utilitatem expreſſerunt D. Auguſtinus *in prolog. comment. in pſalmos. Quòd conjunctionem quandam perſonantis vocis efficiat, & diverſum populum unius chori per concordiam conſonâ modulatione conſociet. Quis enim non remittat ei, cum quo unà ad Deum vocem emiſerit? Magnum planè unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coire.* D. Ambroſius *prolog. in Pſalmos: Quare pſalmum Reges ſine poteſtatis ſupercilio reſultant? Pſalmus cantatur ab Imperatoribus, jubilatur à populis, mulieres in Eccleſia Apoſtolus tacere jubet; pſallunt tamen bene clamant. Certant clamare ſinguli quod ſingulis proficit.* Venantius Fortunat. *lib.* 2. *ad Cleſirum Pariſienſ.*

Hinc puer exiguis adtemperat organa cantis:
Inde ſenex largam ructat ab ore tubam.

Quanvis in Eccleſia Laodicena exiſtimet Baronius communem cantum ſublatum fuiſſe in Concil. Laodic. *can.* 15. in illis verbis: *Non oportet amplius præter eos, qui regulariter cantores exiſtunt, & qui de codice canunt, alios in pulpitum aſcendere, & in Eccleſia pſallere*; eo quòd imperitia cantium, harmonicum illum Eccleſiaſticæ dignitati congruentem cantum incompoſito vocum ſono corrumperet. Non fuiſſe tamen eum canonem receptum in aliis Eccleſiis, tum ea quæ ex ſancto Ambroſio retulimus, tum alia, quæ contra diſſonos cantores Chryſoſtomus declamat, ſatis teſtantur; *ſuper Iſaïam cap.* 8. Refert præterea Cyprianus in vita Cæſarii, voluiſſe eum, atque etiam compoſuiſſe laicos, & populares homines modulata voce inſtar Clericorum pſalmos, & hymnos promere, alios græcè, alios latinè proſas, & antiphonas decantare, ne illis ſpatium ſupperetet ad fabulas in Eccleſia efficiendas. Igitur quia in uno choro intra cancellos conſiſtebant clerici & laïci. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, nam laïci ſacrificio Miſſæ intereſſentes oblationem ad altare facere debebant, *c. omnis* 69. *de conſec. diſt.* 1. Concil. Matiſcon. 2. *can.* 4. ibi: *Ut omnibus Dominicis diebus altaris oblatio ab omnibus viris, & mulieribus oſferatur. tam panis, quàm vini.* Ergo ſaltem ut pſallere, & offerre poſſint, debent laici ſimul cum clericis ſtare & ſedere.

10. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio; pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut in templo Hieroſolymitano loco diſtincti erant Sacerdotes à populo, viri à mulieribus, atque à nuptis virgines, Joſephus *lib.* 2. *contra Apionem*, ibi: *Sciunt omnes qui vidêre conſtructionem noſtri templi, qualis fuerit, & intranſgreſſibilem ejus purificationis integritatem; quatuor enim porticus habuit in circuitu, & harum ſingulæ propriam ſecundum legem habuere cuſtodiam: in exteriorem itaque ingredi licentia omnibus, etiam alienigenis; mulieres tantummodò menſtruata tranſire prohibebantur: in ſecunda verò porticu cuncti Judæi ingrediebantur, & eorum conjuges, cùm eſſent ab omni pollutione munda: in tertia maſculi Judæorum, mundi exiſtentes, atque purificati. In quarta verò Sacerdotes ſtolis induti ſacerdotalibus: in adytum verò ſoli Principes ſacerdotum propriâ ſtolâ circumacti.* Origenes *tract.* 26. *in Matthæum*, ibi: *Venit ad nos quædam traditio talis, quaſi ſit aliquis locus in templo, ubi virginibus quidem conſiſtere licet, & adorare Deum; experta autem torum viricem non permittebantur in eo conſiſtere.* Philo *de vita ſupplicum*, Auctor Imperfecti *homil.* 74. *in Matthæum*, Beda *in caſ.* 2. *Luca*, exponens quomodo B. Virgo Chriſtum duodennem amiſerit: Baronius *anno* 57. ejus Epitomator *num.* 37. Cochier *in fac. hiſt. cap.* 28. Vicecomes *volum.* 3. *lib.* 2. *cap.* 30. In eodem fermè modo, & diſpoſitione fuit in primis Chriſtianorum Eccleſiis obſervatum; convenichant enim fideles diſcreti ordine, plenique religionis & modeſtiæ zelo. D. Auguſtinus *lib.* 2. *de civit. Dei, cap.* 28. ibi: *Confluunt ad Eccleſiam caſta celebritate, honeſta utriuſque ſexus diſcretione, & gravitate, & diſciplina, ut ſi eò veniant talium præceptorum irriſores, omnis eorum petulantia, aut repentinâ immutatione deponatur, aut timore, vel pudore comprimatur.* Obſervarunt Microl. *in obſer. Eccleſ. cap.* 9. Amalarius *lib.* 3. *de offic. cap.* 2. Non ſolùm enim viris, & fœminis in Eccleſia non erat idem ingreſſus, D. Clemens, ſeu quivis auctor eſt conſtit. Apoſt. *lib.* 2. *cap.* 61. ibi: *Maneant autem hoſtiarii ad introitus virorum illos cuſtodientes; Diaconiſſa ad introitus fœminarum:* illuſtrant Baronius *d. anno* 57. Lantdmeter. *d. lib.* 2. *cap.* 60. verùm nec ſimul conſiſtebant in Eccleſia. D. Clemens *d. lib.* 2. *cap.* 61. ubi deſcribens Chriſtianorum Eccleſiam, ait: *In medio ſit Epiſcopi ſedes, ad cujus utrumque latus conſideant Presbyteri, & Diaconi aſſiſtant ſuccincti, & expediti; horum curâ laïci in altera parte ſedeant cum omni quiete, & ordine: mulieres quoque ſeparatim ſedeant ſilentium ſervantes.* B. Cyril. Hieroſolym. *præfat.*

in

in catech. ubi Chriſtianos erudiens ait: *Hic tamen ſeparentur viri, ut ſint cum viris; mulieres cum mulieribus, ne ſtudium ſalutis ſit perditionis occaſio.* D. Ambroſius *ad virginem lapſ. cap.* 6. *Nonne vel illum locum tabulis ſeparatum, in quo in Eccleſia ſtabat, recordari voluiſti.* Procop. *de ædif. Juſtin. Imper. Sunt autem duæ utrimque porticus, quas faſtigiata teſtudo, & aurum venuſtant: harum una viros orantes, altera mulieres admittit.* Latè probant Vicecomes *de ritibus Miſſæ lib.* 2. *c.* 31. Coquæus *in notis ad D. Auguſtin. lib.* 2. *de civit. Dei, cap.* 28. Nec omnes viri confusè, & permixtim ſacris myſteriis intererant, verùm ſeparatim: interiorem templi partem intra cancellos clerici occupabant, ubi preces ſtantes in modum coronæ effundebant, ut de Romanis Diis adorationis obſequium exhibentibus probat Briſſonius *lib.* 1. *de formulis, pag.* 41. quem ſtandi diverſum modum ad amuſſim expreſſit D. Gregorius Nazianz. in verſibus in ſomnio de Anaſtaſii templo, quod ipſe Conſtantinopoli fixit.

Sed & atra, haud alta conſidere mente videbar;
Nam neque per ſomnum mente ſuperbus eram.
Presbyteriique graves ſellis utrinque ſedebant
Demiſſis, at au lella, diveſque gregis.
Veſtibus in niveis adſtabat turba miniſtra
Splendorem referens agminis Angelici.

Ex quibus facilè evincitur, Epiſcopi ſedem ſublimi elatam faſtigio, cæteris clericorum præeminentiorem fuiſſe, poſtea verò Presbyterorum. Unde D. Auguſtin. *epiſt.* 203. abſides gradatas vocat ſedes Epiſcoporum, quia ad illas ſcilicet gradibus aſcenderent. Concil. Carthag. 4. *can.* 35. *Ut Epiſcopus in Eccleſia, & in conſeſſu presbyterorum ſublimior ſedeat;* relatum *in cap. Epiſcopus* 10. 95. *diſtinct.* Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *cap.* 6. & Sozomenus *lib.* 5. *cap.* 15. diſertus eſt teſtis. Hunc ſedendi ordinem Julianus Apoſtata in ſuorum Idolorum templis æmulari conatus eſt: plura Lautdmeter. *de veteri cleric. monach. lib.* 2. *cap.* 60. Vicecomes *de antiquis Miſſæ ritibus lib.* 2. *cap.* 43. Severinus Binius *tom.* 1. *Concil. fol.* 589. Baronius *anno Chriſti* 45. *num.* 11. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. Pont. lib.* 4. *tit.* 1. *cap.* 33. Acuña *ad Decret. dicto cap. Epiſcopus, 95. diſt.* noſter Eſcobar *de Pont. & Reg. cap.* 24. *num.* 91. ubi plures refert; & linteo tegi ſolitam Epiſcopalem ſedem, conſtat ex Pontio Diacono *in vita Sancti Cypriani*, ubi: *Sedile autem erat fortuitu limeo tectum, ut & ſub ectum paſſionis Epiſcopatus honore frueretur.* S. Pacianus *epiſt.* 2. *ad Simpronianum: Egone Apoſtolicus, an Novatianus, quem abſentem epiſtola Epiſcopum finxit, quem conſecrantem nulla limeata ſedes accepit.* Ex eodem etiam Nazianzeni loco apertè conſtat, presbyteros, & inferiores clericos demiſſam ſedem, ac humilem tenuiſſe.

II. De diſtinctione ſexus.

Cæteri fideles laïci, non minùs mares, quàm fœminæ diſtincti ſacris intererant, illi ad dexteram, quæ vergebat in ſeptentrionem, ſive in partem Auſtralem; hæ ad lævam, quæ ad Aquilonem, ſeu partem borealem ſpectabat. Philo Judæus *lib. de vita contemplat.* ibi: *Diſcubitus ita diſtribuitur, ut ſeorſim viri dextrum latus, ſeorſum fœmine ſiniſtrum teneant.* Author veteris Ordinis Romani, ubi dum ritum Evangelium legendi refert, ait: *Ipſe verò Diaconus ſtat verſus ad meridiem, ad quam partem viri ſolent confluere; aliàs autem ad ſeptemtrionem, &c.* Et Amalarius Fortunatus, apud quem ſcriptum eſt *lib.* 3. *de eccleſiaſtic. officiis, cap.* 2. *Maſculi ſtant in Auſtrali parte, & fœmine in Boreali; ut oſtendatur per fortiorem ſexum firmiores Sanctos ſemper conſtitui in majoribus tentationibus æſtus hujuſmodi; & per fragiliorem ſexum imi-*

mieres *Sanctos aptiori loco, ſicut dicit Paulus Apoſtolus, &c.* Ab his verò non valde diſcrepat Micrologi author, qui de obſervationibus Eccleſiaſticis *cap.* 9. demonſtrat, moris eſſe, ut Diaconi ſanctiſſimum Chriſti Evangelium recitaturi, ad meridiem, ubi etiam mares; non ad Aquilonem, ubi duntaxat fœminæ conſiſtunt, ex Romani Ordinis præſcripto vergant: *Diaconus* (Micrologi verba ſunt) *cum legit Evangelium, juxta Romanum Ordinem in ambone vertitur ad meridiem, ubi & maſculi conveniunt; non ad Aquilonem, ubi fœmina conſiſtunt.* Et paulò poſt reprehendit contrariam conſuetudinem, quæ obtinuerat ad Aquilonem, quæ propria fœminarum erat, ſpectari: utitur autem his planè verbis: *Hinc utique illa uſurpatio emerſiſſe videtur, ut etiam Diacones in ambone contra Romanum Ordinem ſe vertant ad Aquilonem, potiuſque ſe ad partem fœminarum, quàm maſculorum vertere non vereantur. Quæ uſurpatio jam adeò inolevit, ut apud pleroſque quaſi pro ordine teneatur. Sed quia certiſſimè contra ordinem eſt, & inhoneſta, à diligentioribus ordinis ſervatoribus meritò refutatur.* Plura Theophilus *tom.* 10. *de ſobria frequent. mulierum, fol.* 291. Unicuique etiam ſtatui, & ætati proprius locus aſſignatus erat, proptiaque manſio, ut videre eſt apud authorem libri *de ſeptem gradibus Eccleſiæ*, qui vulgò D. Hieronymo tribuitur. Pœnitentes, & audientes continebantur, in ferula ſcilicet, ſeu auditorio, ideſt in veſtibulo, ſeu atriis, quibus patebat ingreſſus ad Eccleſiam pro diſtinctione gradus in quo erant, ut doctè illuſtravit D. Joannes Antonius ab Otalora *in tract. de irregul. ex pœnit. ſolemni.* In altera manſione erant catechumeni competentes; quæ manſio protrahebatur uſque ad ambones duos, ſeu pulpita, in quibus Epiſtolæ canonicæ, & Evangelia cantabantur; docent Balſamon *in can.* 12. *Synodi Nican.* Ab ambonibus verſus Altare erat manſio fidelium, quam congregationem, ſeu conſiſtentiam vocabant; & illæ manſiones dicebantur ſtationes ſecundi ordinis, ubi populus ſtabat, Concil. Turon. 2. *can.* 3. quia in ſtatione primi chori clerici erant, *cap. nonnulli, 93. diſtinct.* Hanc etiam diviſionem manſionum notant D. Baſilius *epiſt. ad Amphiloch. cap.* 56. Et ita propriè catechumeni, fideles, & clerici erant intra Eccleſiam; pœnitentes, & audientes extra: nec enim porticus, & veſtibula Eccleſiæ cenſebantur, quia in his Gentiles, & Pagani ſtabant, ut ait D. Hieronymus *epiſt.* 17. *ad Marcellam: Atrium autem*, inquit, *quod eſt foris, templum nec meiaris, quoniam datum eſt Gentibus.* Statio ſiquidem catechumenorum, Eccleſiæ pars erat, ut docet Balſamon *in d. can.* 12. *Synodi Nican.* Baronius *in apparatu, num.* 51. & 52. & *anno* 1. *num.* 54. & *anno* 12. *num.* 3. & 34. *num.* 288. & *anno* 57. *num.* 123. quamvis & aliquandiu dubitatum, an pars illa, quæ ſubſtratio dicebatur, in qua erant catechumeni, Eccleſiæ adſcriberetur, ut idem notat *ad can.* 99. *ſexta Synodi.* Virgines denique à non virginibus fuiſſe loco ſecretas, habemus ex Origene *tract.* 27. *in Matthæum*, ex Ambroſio *c.* 6. *ad virgin. lapſ.* & Nazianzeno ſuprà relatis; quam ſecretionem uſurpatam fuiſſe in veteri Teſtamento liquet ex Gregorio Nyſſeno *orat. de Chriſti nativitate.* Probant Vicecomes *dicto lib.* 2. *de Miſſæ ritibus, cap.* 43. Ambianas *ad Tertul. de velandis Virg. cap.* 30. *obſerv.* 1. pueri verò erant prope ſuggeſtum, ante ſacrarium, ut liquet ex Joanne Moſcho *in prato ſpirit. cap.* 196. qui narrans puerorum inſigne facinus, qui diſtributis in ſe ſactæ lithurgiæ muniis, ut ſacerdotem miniſtrantem imitarentur, ait: *Supra ſaxum in morem altaris appoſuit pa-*

nem, & vas teſtetum cum vino, aſſiſtuntque unus quidem coram altari, qui fungebatur officio presbyteri medius, duo verò alii hinc, atque hinc, veluti miniſtri; & ille quidem ſancta oblationis verba dicebat; illi verò faſciolis quæ ferebantur, pro flabellis utentes, auram faciebant: qui verò presbyteri fungebatur officio, ideo ſancta oblationis verba ſciebat, quia conſuetudo fuit in Eccleſia, ut pueri in Miſſis ante ſacrarium aſſiſterent, primique cum clericis communicarent. Quam manſionum diverſitatem eleganter expreſſit D. Petrus oratione illa, quâ D. Clement. ſucceſſorem deſignavit, quæ refertur *epiſt. 1. D. Clementis ad Jacobum*, ubi ſtatus omnis Eccleſiæ compatatur magnæ navi per mare turbulentum vectæ, cujus dominus ipſe ſit Deus Pater; gubernator Chriſtus; proretæ Pontifices; nautæ Presbyteri; diſpenſatores Diaconi; nautologi Catechiſtæ; epibatæ, ideſt vectores, vel qui vehuntur, tota reliqua multitudo laïcorum, de quibus quidem laïcis loquitur illic D. Petrus. Ante omnia cum quiete, & ſilentio vectores (ideſt laïci) in ſuis unuſquiſque reſideant locis, ne fortè per inquietudinem, & inconditos, inutileſque diſcurſus, ſi paſſim vagari cœperint, vel ab officio ſuo nautas impediant, vel in alterum latus per inquietudinem eorum navis preſſa demergatur. Nec tantùm ut liberè, quieteque clerici poſſint miniſtrare, debent ſeorſum à populo conſiſtere, & laïcos præcedere, verùm ob dignitatis præſtantiam, quâ fulgent, ut latè illuſtrant Cabretos *de metu lib. 2. cap. 16.* Creſſolius *lib. 1. myſtag. cap. 2. & 3.* P. Bollo *lib. 1. Oeconom. claſ. 1.* quod etiam in ſuis ſacrificiis ethnici obſervarunt, in actionibuſque ſæcularibus. Unde in theatro Romano diſtincti erant gradus pro qualitate perſonarum, quos poſt Lypſium *de amphiteatr.* refert D. Joſephus de Retes *lib. 1. opuſc. cap. 23.* Rectè ergo in præſenti ſtatuerunt laïcos non debere ſtare intra cancellos cum clericis, ſed ſeorſim extra chorum. Et cùm hodie in aliquibus provinciis, quod tetrius eſt, excluſis ſacris perſonis, propudiosè locum earum occupant laïci, & prophani, meritò dixeris cum Nazianz. *carm. ad Epiſcopos, num. 6.*

Hanc, quæ Doctorum ſedes erat antè virorum,
Et gravium pietate hominum, vitaque probatæ;
Hos quoque qui mundos dirimunt (quorum efflnit unus,
Alter at uſque viget, ſtabiliſque in ſæcula durat)
Divoſque, atque homines diſcludunt limite certo
Cancellos: talis nimirum erat hic locus olim,
At nunc ridiculus, contrà diſcrimine nullo
Cùm quiſque haud clauſis irrumpit ad intima portis;
Et mihi jam medio in cœtu, ingentique corona,
Stans præco hæc alta videatur dicere voce:
Huc agite, ò quoſcunque juvat turpiſſima vita!

Nec poteſt cuiquam ſuffragare prærogativa Magiſtratus, quâ fungitur; nam talis prærogativæ nullus eſt uſus intra templum; quia quivis Magiſtratus in templo habetur ut privatus. Quod Julianus Apoſtata ad ſacrorum ſuorum in Gallecia Pontificem Arſacium ſcribens, ipſe idolomaniæ Pontifex Maximus edixit, apud Nicephorum *cap. 22.* Ejus verbis procaciam quorundam, qui ſe Catholicos dicunt, placet contundere: *Provinciæ Rectoribus in urbem advenientibus nullus ſacerdotum obviam eat; ſed cùm in Deorum templa ingrediuntur, intra veſtibulum ſaltem occurrat. Ne quis autem miles eos eadem ſacram ingredientes præcedat, ſequatur tamen qui volet. Quamprimùm enim Magiſtratus ſolum delubri attigerit, privatus redditur. Tu ſiquidem quod noſti, intra templum imperium obtines. Atque id divina agitant ſanctiones, quibus qui parent, veri Deorum ſunt cultores; qui verò faſtu efferuntur, ſunt inſolentiæ jactantiæ, & vanæ gloriæ aucupatores.*

12. Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam ut idem Tertullianus ait, differentiam inter clerum, & plebem conſtituit Eccleſiæ authoritas; nec laïci olim ſacerdotes dicebantur, quia aliqua munia in Miſſæ ſacrificio olim obirent, ſed propter ſacerdotium internum, & ſpirituale, quo omnis Chriſtianus animam & corpus Deo offert per ſpirituale ſacrificium bonorum operum, de quo ſacerdotio intelligendus eſt D. Hieronymus *in c. multi 12. 40. diſt.* ubi ait: *Non omnis ſacerdos, ſanctus; ſed omnis ſanctus, ſacerdos.* Nec obſtat primum augmentum difficultatis; nam licèt verum ſit primis Eccleſiæ ſæculis fideles laïcos magnæ devotionis zelo accenſos, etiam pſalmos in Eccleſia publicè decantaſſe, non tamen in eodem loco conſiſtebant ac clerici, ſed in ſecunda ſtatione, ut ſuprà retuli: quare licèt certum ſit, eos pſalmorum modulationi intendere, non tamen in eodem loco, ſed prorſus diverſo. Nec obſtat ſecundum difficultatis augmentum; nam in antiquis Eccleſiæ canonibus legitur, oblationem fieri ad altare, non quia laici ipſi immediatè ibi munera offerrent, ſed quia Diaconus oblata ab eis recipiens ad altare deferebat, *cap. perlectis, 25. diſt.* ibi: *Diaconi eſt oblationes inferre, & diſponere in altari.* Unde laïci nec oblationis causâ ad altare accedebant, ut docet Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 40.* Conſtat id etiam ex Heraldo Archiepiſcopo Turonenſi *c. 7.* ſic differente: *Ut populus extra cancellos ſtet, ejuſque oblatio extra cancellos recipiatur.* Theodulphus Aurelianenſis *cap. 6.* ſic edicit: *Fœmina, Sacerdote Miſſam celebrante, nequaquam ad altare accedant, ſed ſuis locis ſtent, & ibi Sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat.* Quanvis in nonnullis Eccleſiis contrarium obſervatum fuiſſe credat Chriſtin. Lupus *in d. can. 69.*]

13. Exponitur Can. 69. Synodi 6.

Adhuc tamen ſuprà traditis obſtare videtur textus *in can. 69. Synodi 6. in Trul.* ibi: *Nulli omnino liceat, qui quidem ſit in laïcorum numero, intra ſacrum altare ingredi: ab eo tamen nequaquam prohibita poteſtate, & auctoritate Imp. quando quidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquiſſima traditione.* Ex quibus verbis apertè conſtat, Imperatoribus etiam laïcis licere intra cancellos in ſacrario ſedere, immò propria manu in altari offerre. Ergo non rectè generaliter, & indiſtinctè in præſenti docetur, laïcos intra cancellos ſtare, aut ſedere non poſſe. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, neque Imperatori quidem olim licuiſſe cancellos ingredi, aut in ſacrario ſedere inter clericos, ut ſatis liquet ex pluribus exemplis, quibus hiſtoria Eccleſiaſtica abundat, apud Sozomenum *lib. 5. hiſt. cap. 15.* & *lib. 7. c. 14.* Theodoretum *lib. 5. cap. 17.* Unde Conſtantinus Imperator in Concilio Nicæno eo erga ejus Patres obſequio ſe geſſit, ut jus ſedendi ab ipſis expoſceret, quod non aliter fuit uſus, quàm Epiſcopi congregati deſtinatas ſedes occuparent, ut referunt Euſebius *lib. 2. de vita Conſtant. cap. 10.* Theodoretus *lib. 1. cap. 7.* Socrates *lib. 1. cap. 5.* ex eis Chriſt. Lupus *ad eund. can.* cui pietati mirè congruit alia non ſatis extollenda Magni noſtri Monarchæ, qui in ſuo Sacello Regio diebus Purificationis, Cinerum, & Dominicæ Palmarum ſemper præcedere jubet omnes clericos, & Capellæ miniſtros in aſſumptione Cereorum, Cinerum, & Palmarum, ut referunt Turturetus *in Sacello Regio, cap. 6. fol. 100.* D. Didacus de Guzman *in vita Reginæ Margarit. cap. 19.* Sed eò pervenit Græcorum Imperatorum ſuperbia, ut cancellos Eccleſiæ penetrarent, & cum presbyteris ſedere

Digitized by Google.

ſedere, ac offerre ambirent. Gregorius Nazianz. *orat.* 20. ubi de Valente ait: *Cum quidem ille neſcio quomodo rurſus nobiſcum in Eccleſiam ſe contuliſſet, & intra velum extitiſſet.* Nec eorum ambitio huc ſiſtebat, ſed plura etiam Epiſcopalia munera uſurpabant, ut referunt Fileſacus *in cap. 7. de off. ordin.* Robertus *lib. 3. rer. judic. cap. 1.* Albaſpinus *lib. 1. obſer. cap. 23.* immò & titulo Sancti ſalutabantur, teſte Balſamone *in can. 4. & 12. Concil. Nicæni 2.* & de hac prærogativa ſedendi intra cancellos plura ex ingenio ſibi comminiſcuntur Balſamon & Zonaras *in d. can. 69.* iſte aſſerit: *Quia laicus eſt Imperator, illi ad ſacrum altare non licere ingredi, ſed propter eam, quæ praditus eſt, ſuprema poteſtatis amplitudinem, id ei pervetuſto antiquorum Patrum exemplo conceſſum fuiſſe.* Ille aſſerit: *Hoc Imperatori licere, quia Græci Imperatores cum ſanctæ Trinitatis invocatione oleo uncti ſunt. Unde non tantùm quando ſunt Deo munera oblaturi, ſed quandocunque voluerint, ſine ullo impedimento in ſacra templi adyta ingredi, & ſuffire, & cum triplici cereo ſignare, quemadmodum & Pontificibus, eis licere.* Non nemo id ad adulationem Græcam retulit; res tamen ita ſe habuit. Cùm ita crebreſcente aulicorum aſſentatione, omnia ſibi, ob dignitatis excellentiam licere Imperatores opinarentur, inverſo rerum Eccleſiaſticarum ordine in adyta quoque pro libidine ingrediebantur; & cùm ſacra peragebantur, ſedebant. Ambroſius inſolentiam moderatus eſt, & locum Imperatoribus ante cancellos bematos aſſignavit, ut ſic propter Imperii majeſtatem Imperator, cùm primus in ordine ſederet, populum; Sacerdotes, qui in ſacris penetralibus locum habebant, Imperatorem antecederent: idque approbatum à Theodoſio, & corroboratum à ſucceſſoribus, ad ſua, Theodoſii nempe Junioris, tempora conſervatum tradit Sozomenus *hiſtor. Eccleſ. lib. 7. cap. 24. Moris erat ut Imperatores, dum ſacris intereſſent, in ſacrario ſederent, majeſtatis ergò à populi conſortio ſeparati. Ambroſius autem conſiderans eam conſuetudinem, vel ex aſſentatione, vel ex ordinis inſcitia eſſe natam, Imperatori in Eccleſia locum aſſignavit ante ſacrarii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem Sacerdotes ordine ſedis antecederent. Hanc autem optimam conſtitutionem Theodoſius Imperator approbavit, & ſucceſſores ejus corroboraverunt, ac nos eam ex eo uſque tempore conſervatam cernimus.* Nicephorus quoque Calixtus *hiſtor. Eccleſ. lib. 12. cap. 41.* ſententiam Sozomeni clarioribus etiam verbis retulit, in illis: *Poſtquam verò tempus advenit, quum eum, more recepto, munus ad ſacram menſam afferre oporteret, lacrymans ſurrexit, & divinum ſacrarium ingreſſus eſt, & dono ex conſuetudine oblato, intra ſacros cancellos permanſit in ſanctiori ſacerdotum loco, ubi antiquitus Imperatores conſiſtere mos non erat, propter dignitatis ſublimitatem a plebe ſegregatos. Quam rem quòd Ambroſius adulationis magis, quam ordinis recti eſſe putabat, Imperialis quoque ſtationis locum ita ut par erat, in ordinem ſuum redegit, pro tabulis, ſeu cancellis ſacrarii ſede illi deſignata, ut Imperator honoratiorem quidem pro populo ſtationem haberet, pro illo autem Sacerdotes locum ſublimiorem obtinerent. Eum ordinem, ut optimum Theodoſius tum laudavit, poſteri quoque confirmarunt, qui inde ad hæc uſque tempora ſervatur. Ego verò ſemel annuo tempore noſtræ ætatis, Dei amantiſſimos Principes, magni Sabbathi die ſacra adyta maximi Dei Sapientiæ templi ingredi vidi, cùm ſub crucis forma in ſacra menſa nova adolerent aromata, & dona ei inferrent.* Subditque infrà eundem Theodoſium præſcripta ſibi ab Ambroſio diligenter ſervaſſe. Cùm enim Byzantii die feſto divinam ingreſſus ædem, dona menſæ myſticæ intuliſſet, ſtatim retrocedens exiit. Nectario factum ægrè ferente, & cauſam inquirente, reſpondit ſe, quod inter Imperatorem, & ſacrorum Antiſtitem diſcrimen ſit agnoſcere, & vix tandem veritatis Doctorem, & dignum Epiſcopali dignitate Ambroſium inveniſſe. Refert Theophilus *tom. 15. in hæreſ. ſpirit. p. 1. punct. 4. fol. 129.* Joannes Caballutius *in notit. Concil. in d. can. 69. Synodi 6.* Nec tacuit Theodoſius Junior *in actis Concilii Epheſini. Nos*, inquit, *qui legitimi Imperii armis ſemper circumdamur, quoſque ſine armatis, & ſtipatoribus eſſe non convenit, Dei templum ingreſſuri, foris arma relinquimus, & ipſum etiam diadema Regia Majeſtatis inſigne deponimus, & ſacra altaria munerii tantùm offerendorum causâ accedimus, quibus quoque oblatis ad extimum, communeque atrium mox nos recipimus.* Juxta illum veterem morem, ſeu potiùs improbum uſum accipiendus eſt textus *in d. can. 69.* Poſterioribus autem ſæculis in Concilio Aquenſi celebrato anno 1586. de laicis nobilibus ita cautum fuit: *Laici verò nobiliores, & qui vel Chriſtianiſſimi Regis Conſiliarii, & Officiales, aut ex Militaribus Ordinibus, aut communitatum Magiſtratibus fuerint, poterunt intra chorum admitti; ita tamen ut poſt clericos ſedeant, nec inter clericos ipſos ipſis ſedere liceat.* Refert Coriolanus *in addit. ad ſummam, fol. 138.* quod de Ducibus & Comitibus aliquando locum indebitum uſurpantibus probat Altelletra *de Ducibus lib. 1. cap. 17.* etſi debitus honor illis ſervandus ſit, juxta Concil. Vormat. *can. 58.* ibi: *Ut Epiſcopi provideant quem honorem presbyteri ſenioribus tribuant.* Troſleian. *can. 6. Presbyteris veſtris humilitatis exempla, & monita dare debemus, videlicet ut eis, in quorum ditione ſuæ conſiſtunt Eccleſiæ, congruum honorem & obſequium impendant debitum, id eſt, ſpirituale, atque eccleſiaſticum; & hoc ſine ullo typho, vel contentione, aut rebellione.*

14 De Monachis.

Supereſt tantùm ut de Monachis agamus, qui primis Eccleſiæ ſæculis ſacris Ordinibus non initiabantur, *cap. Monachi, c. adjicimus, 16. quæſt. 1.* unde non incongruè ambigitur, an inter clericos, an verò cum laicis in Eccleſia conſiſterent? Et quia monachi laïcorum ſtatui plenè adſcripti non erant, ſed medio inter hos, & clericos gradu potiebantur, fatendi neceſſe eſt, diſtinctum, diverſumque locum monachos in Eccleſia tenuiſſe, extra chorum videlicet, ſed propè cancellos; quod facilè probatur ex B. Dionyſio Areopag. qui *epiſt. ad Demophilum*, partem templi patuiſſe refert plebi ſanctæ, aliam Terapeutis, tertiam Cleto: & *cap. 7. de hierarch. Eccleſ.* ait: *His qui monachi ſunt ordinati, adytorum portæ ſegregatæ ſunt, juxta quas initiantur, & adſtant non ad cuſtodiam, ſed ut ordinem recognoſcant ſuum, ſintque ipſo populo propinquiores Sacerdotibus.* Deinde ſanctus Baſilius Magnus *homilia 2. de laudibus jejunii*, ita ſcribit: *Jejunantem inter ſacrorum cancellos recipit Dominus, at luxu, crapulaque plenum, veluti profanum, & à ſacris alienum nequaquam admittit.* Ubi, ſicut non eſt dubium, quin cancellorum nomine intelligat ſanctus non eos, qui choro propiùs clericorum ſtationi circumdati erant, ſed quibus proximus choro locus à reliquis ſejungebatur; ita jejunantis vox apud eundem non quemlibet jejunio corpus macerantem ſignificat, ſed eum qui monaſticam vitam profeſſus eſt. Gregor. Nazianz. *orat. 32.* ubi de ſingulorum, qui concionanti, & ſacrificanti aderant, locis, & ordinibus verba faciens, ita ſcripſit: *Vide Cathedra, invidioſum hoc, & periculoſum faſtigium Pontificum, concilium Sacerdotum, non minus majeſtate, quàm ætate ornatorum, & quicun-*

que tandem alii circa ſacroſanctam menſam miniſtrantis, atque ad appropinquantem Deum appropinquantis, valete Nazaræorum chori, virginum ſanctimonia, mulierum modeſtia. Ubi pro Nazaræis monachos accipi probat Vicecomes *volum.3. lib.2. cap.38.* & ita dum Gregorius priùs de clericis, poſteà de monachis, tandem de laïcis agit, apertè demonſtrat, monachos in diverſo loco clericis immediato ſediſſe; quod & docent Lemaiſtre *in confutatione Sorbon.1.p. cap.2.* & *de monachis lib.1. cap. fin. in princip.* contra Hallierium Cellotius *de hierarch. lib.7. cap.2. per tot.* Franciſc. Hallier. *in vindiciis, lib.4. c.1.*

CAPUT II.

Ex Concilio [a] Pictavienſi.

CLerici arma portantes, vel [b] uſurarii, excommunicentur.

NOTÆ.

1. [a] *Pictavienſi.*] *Can. ult.* juxta editionem Baronii *anno* 1100. *n.*19. Coriolani *in ſumma, fol.*490. De hoc Concilio & cauſa illius congregationis nonnulla notavi *in cap.1. de ætate & qualit.* Etiam reperitur textus hic *in cap.2. hoc tit. in* 1. *collect.*

2. [b] *Vel uſurarii.*] Ita legitur in dictis editionibus Baronii, & Coriolani, & in Regia *tom.*14. *Conciliorum:* unde neceſſe non eſt cum repetentibus in præſenti conjunctivam accipere pro disjunctiva; ſæpiùs enim brevitatis cauſâ Patres hujus Concilii diverſa ſub uno canone ſtatuerunt, ut notavi *in cap.1. de filiis Prebyt.* & ita quia parem pœnam imponebant clericis uſurariis, vel ipſis arma portantibus, ideò eos tam armatos, quàm uſuratios in hoc canone conjunxerunt. De clericis uſurariis agemus (ſi Deus vitam, otiumque dederit) *in cap.1. de uſuris:* in præſenti tantùm de deferentibus arma videamus.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici arma deferre non debent, aliàs depoſuntur.* Probant eam Concil. Toletan. *can.*44. ſub Honorio I. celebratum: *Clerici qui in quacumque ſeditione arma volentes ſumpſerint, aut ſumpſerunt, reperti, amiſſo ordinis ſui gradu, in monaſterium contradantur perenniter pœnitentia.* Item Concil. Francicum celebratum ſub Carolo Magno Principe, præſidente Legato Sedis Apoſtolicæ Bonifacio Moguntinenſi Archiepiſcopo: *Servis Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hoſtem pergere omnino prohibemus, niſi illis tantummodò, qui propter divinum miniſterium, Miſſarum ſcilicet ſolemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda, ad hoc lecti ſunt;* id eſt, *unum, vel duos Epiſcopos cum Capellanis ſuis Princeps ſecum habeat.* Idem antea ſtatuerat ſcribens ad eundem Bonifacium Zacharias I. *epiſt.*8. & 9. idem & Carolus Magnus *in conſtitutionibus ſuis:* idem omnino & Concil. Metenſe *cap.*10. ſub Arnulpho, & Concil. Biterrenſe *can.*14. Concil. Moguntin. 4. *can.*74. *Nos qui reliquimus ſæculum, id modis omnibus obſervare volumus, ut arma ſpiritualia habeamus, corporalia dimittamus.* Concilium Vormatienſe ſub Pipinio, *can.*16. *Ut arma clerici non portent.* Claromontanum ſub Urbano II. *can.* 4. *Ne aliquis clericus arma deferat.* Ravennat. tempore Honorii IV. *can.3. cap. eos* 20. *q.3. cap. porro* 16. *q.3. cap. quiſquis* 17. *q.4. cap. cum clericos, de voto, cap. Sacerdotes* 5. *de pœnis, cap. in audientia, de ſent. excom. cap. clericos* 8. 41. *diſt. cap. ſi quis,* 41. *diſt. cap.6. §. clericos, cap.*12. *cap. penult. de homicid. cap. non pila, cap. convenior,* 23. *q.4. Clem.1. §. quia verò, de ſtatu monach. Clement. unica, verſ. Quid cum armis, de exceſſ. Prælat.* Concil. Britannicum ſub Agathone: *Statuimus etiam, atque decernimus, ut Epiſcopi, vel quicumque Eccleſiaſtici ordinis religioſam vitam profeſſi, armis non utantur.* In exceptionibus Ebberti Eboracenſis Epiſcopi, *n.*17. hæc leguntur: *Nemo ſacerdotum ex numero armatorum unquam portet.* Innocent. III. *lib.1. epiſt.*48. Sanctus Bernardus *epiſt.* 203. *Nec clerici eſt pugnare armis militaribus.* Concil. Illerdenſe celebratum anno 1219. ſub Joanne Cardinali A.S.L. *In Eccleſiis, civitatibus, villis, vel aldeis clerici cultellos acutos portare non præſumant:* lex 53. §. *circumcinge, C. de Epiſcopis & Clericis:* alia congerunt Cieſpetius *in ſumma, verbo Arma.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa, idem Barboſa *de officio Parochi, c.6.* & *de jure Eccleſ. lib.1. cap.4. n.*137. Ant. Auguſtinus *in epiſt. lib.6. tit.* 54. Acuña *in d. cap. Clericos,* 41. *diſt.* Bobadilla *lib.2. polit. cap.*5. Cironius *in* 5. *compil. in cap.1. de ſent. excom.* Salmutius *ad Panciro. lam lib.1. tit.*56. Vvadingus *in notis ad opera D. Franciſci, fol.*265. Joannes Garcia *in ſumma, tract.1. diffic.2. dub.2. n.*9. Claudius Eſpenceus *lib.2. digreſſ. cap.6.* Ant. Auguſtinus *lib.8. tit.*43. Rouſſelius *lib.4. hiſt. juriſd. cap.*4. Theophilus Raynaud. *tom.*17. *de religioſo loricato, fol.*193. Florens in præſenti. De armis à clericis non deferendis agit Speculi. *deciſ.*122. & 124. *cum ſeqq.*

4. Impugnatur prædicta aſſertio.

Hæc tamen aſſertio difficilis redditur ex ſequentibus juris principiis. Et primò, nam armorum finis eſt defenſio propriæ vitæ, aut bonorum. Novell. 85. *cap.4. in fine*, nec divitiarum ſecura eſt poſſeſſio, niſi armorum defenſione ſervetur. Vegetius *lib.3. de re milit.* & cùm juris gentium ſit vim, atque injuriam propulſare, *l. ut vim, ff. de juſtitia & jure, l.*45. §.4. *ff. ad leg. Aquil.* & ipſa naturalis ratio permittat, ut à periculis nos defendamus, *l. itaque* 4. *ff. de juſt. & jure*, unde jus hoc, ut arma armis repellere liceat, à natura comparatum dicitur, *l.1. §. vim vi* 27. *ff. de vi & vi armat.* ſæpe enim præſens neceſſitas moram judiciorum non admittit, *l.1. §. ſed excipiuntur* 2. *de feriis, l.3. §. ult. ff. ad legem Cornel. de ſicar. l.7. §.1. ff. quod vi aut clam, cap.3. 23. q.1.* Igitur hæc defenſio omnibus permiſſa, quæ ex delatione armorum provenit, clericis auferri non debet. Augetur hæc difficultas ex præcepto Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſæpiùs etiam ſacris Eccleſiæ miniſtris juſſit arma deferre; in ipſo enim limine ſuæ paſſionis Apoſtolos admonuit, ut gladios compararent, his verbis Lucæ *cap.*22. *verſ.*13. *Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum.* Nec D. Petro Apoſtolorum Principi percutienti gladio auriculam militis, juſſit Dominus projicere gladium, ſed potiùs cuſtodire, & conſervare, his verbis, *Matthæi cap.*26. *Converte gladium tuum in locum ſuum.* Igitur quia à clerici ſtatu alienum non eſt gladios deferre, ſeu arma portare.

Quâ

5. ARMORUM ACCEPTIONES.

Quâ difficultate minimè obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, arma tranſlatitiè, & minùs propriè accipi pro quolibet munimento, quo quis gaudet; ſic inſtrumenta ruſtica agricolarum arma dixit Virgilius *lib.* 1. *Georg. verſ.* 60.

Dicendum & quæ ſint duris agrantibus arma.

Et Nautarum *lib.* 5. *Æneid.*

Colligere arma jubet, validiſque incumbere remis.

Sic ſtudioſorum armà liberi dicuntur. Gedeus *in l.* 41. *num.* 6. *ff. de verb. ſignif.* & inſignia gentilitia communiter arma dicuntur. Opingius *de jure inſignium, in princip. n.* 31. propriè tamen arma intelliguntur, quæ principaliter ſecundùm naturalem uſum ad defendendum, & offendendum ſunt ordinata, ut gladius, lancea, bombarda, balliſta, de quibus Virgil. *lib.* 1. *Æneid. verſ.* 54.

—— Furor arma miniſtrat.

Unde Conſultus *in l. armatos* 9. *ff. ad leg. Juliam de vi publica*, armatos non tantùm eos accipiendos eſſe monet, qui tela habuerunt, ſed etiam quicquid aliud, quod nocere poſſit. Faciunt lex *quod eſt* 3. §. *armis, ff. de vi & vi*, lex 2. *ff. de vi bonor. rapt.* junctis traditis per Bocerum *claſſ.* 4. *diſp.* 13. *theſi* 7. Pancirolam *ubi ſuprà*, & *in notit. Imper. in cap.* 66. Demſterum *ad Roſinum lib.* 3. *cap.* 5. Tabor. *in armament. in principio*; quo modo in præſenti prohibitione, & ſimilibus inhibitionibus de armis non deferendis, arma accipiuntur pro omnibus illis inſtrumentis, quibus ad nocendum homines utuntur, & eo animo deferuntur; unde armorum prohibitio ceſſat ubi quis arma ad panem incidendum, vel ad aptandas pennas portaverit, vel etiam cultellos minores, *cap. lator, de homicidio*, qui armorum appellatione non veniunt, *Novella* 85. *cap.* 4. ibi: *Permittimus cultellos minores.* Quod tamen intelligitur de cultellis modò definitis; nam cultelli majores, culteri dicti, cum quibus gravis percuſſio inferri poteſt, prohibentur clericis, & monachis. Concil. Illerd. ſuprà relatum, Arnulphus Epiſcopus Lexov. *epiſt. ad Alex. Papam*, ibi: *Ac niſi de cultellis eorum pugionem provida ſuſtuliſſet antiquitas, ſæpius uſque ad alternas etiam mortes intemperantia deſæviſſet.* Notavit Cironius *in cap.* 1. *de ſent. excommun. in* 5. *compil.* quo modo accipienda ſunt plura ſtatuta Pontificia, quæ cultellorum geſtationem prohibent, apud Arniſeum *lib.* 2. *de majeſt. cap.* 5. §. 5. *pag.* 337. Arma igitur offenſiva, vel defenſiva, quæ ad armandum hominem inventa ſunt, hac prohibitione continentur. Cæterùm quæ ad armandum hominem facta non ſunt, lædere tamen quem poſſunt, ut lapides, fuſtes, & ſimilia, licèt in maleficiis perpetratis armorum nomine veniant; tamen in ſimplici prohibitione geſtationis armorum non continentur, nec etiam pœnam adjectam deferenti arma patitur, qui arma defert ad nocendum fabricata, ita tamen corrupta, ut nocere ampliùs nequeant, & ſpeciem tantùm armorum habeant. Riccius *deciſ.* 63. *Curia Neapol.* 1. ubi deciſum refert, quod clericus, qui archibuſeum geſtaverat abſque ſilice, ſive fuſili, canibuſque ferreis, abſolutus fuit à Synodi provincialis Neapolit. pœna contra portantes arma, cùm talia non portaret, quæ apta erant ad nocendum, argumento legis *Quintus*, §. *qui aurum* 3. *ff. de auro & argent.* probat Decianus *conſil.* 122.

6. DE ARMORUM USU PROHIBITO.

Secundò ſciendum eſt, armorum delationem, ſeu uſum regulariter privatis prohiberi *in l. unic. C. ut armorum uſus*, ex rationibus, quas infrà in ejus interpretatione aſſignavimus, adeò ut nec fabris ipſorum uſus permittatur, *novella* 85. *c.* 1. ac nec militibus quidem extra uſum belli, ut probat Arniſeus *d. cap.* 5. *pag.* 340. *ex l. qui conventus* 14. ibi: *Armorumque cuſtodia plerumque ea culpa imputatur, ſi arma militis commiſit non ſuo tempore.* In poſteriori ætate nobiles à plebe diſtinxit delatio armorum. Guntherus *lib.* 5. *Liguſt. in Frider.*

Utque ſuis omnem depellere finibus hoſtem
Poſſit, & armorum patriam virtute tueri,
Quoſlibet ex humili vulgo, quod Gallia fœdum
Judicat, accingi gladio concedit equeſtri.

Quo ex loco intelligimus de nobilibus tantùm accipiendum eſſe canonem 17. Concil. Mogunt. 1. ibi: *Laicis verò, qui apud nos ſunt, arma portare non præſumendum, quia antiquus mos eſt, & ad nos uſque pervenit.* Et tunc nobiles enſes accipiebant de altari. Petrus Bleſ. *epiſt.* 94. ibi: *Sed & hodie tyrones enſes ſuos recipiunt de altari, ut profiteamur ſe filios Eccleſiæ, atque ad honorem ſacerdotii, ad tuitionem pauperum, ad vindictam malefactorum, & patriæ liberationem gladium accepiſſe.* Probat Alteſerra *de Ducibus, cap.* 7. Ob inſtitutum verò, & peculiarem profeſſionem ab armorum uſu arcentur non ſolùm Philoſophi, *l. profeſſio* 6. *C. de muner. patrimon. lib.* 10. *l.* 1. §. *an* 4. *ff. de variis, & extraordin. cognit. l.* 8. §. 4. *ff. de vacat. muner.* verùm etiam Clerici ex hoc textu, & ex ſuprà relatis monachi; unde jure feudali eo ipſo quod vaſſallus votum religionis emiſit, arma deponere cogitur, nec ea amplius recipere poteſt, *lib.* 2. *feudor. tit.* 21. & 26. Similiter & qui pœnitentiæ ſolemni caput ſubdiderant, arma deferre nequibant, *cap. admonere* 33. *q.* 2. *cap. de his verò* 26. *q.* 7. *cap. contrarium, cap. falſas, de pœnit. diſt.* 5. Synodus apud Vvormac. tempore Ludovici apud Hincmarum Rhemenſ. ibi: *Quicunque propriâ uxore derelictâ, vel ſine culpa interfectâ, aliam duxerit uxorem, armis demiſſis publicam agat pœnitentiam.* Sigebertus *in chron. Ludovicus Imperator, à ſuis deſertus, ac proditus, & in poteſtatem filiorum redactus, Epiſcoporum judicio arma depoſuit, & ad agendam pœnitentiam incluſus eſt.* Notarunt Juretus *ad epiſt.* 85. *Ivonis*, Alteſeria *ubi proximè.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde apparet ratio præſentis deciſionis; non enim clericorum arma ſunt gladii, ſed dolor, fletus, orationes, & lacrymæ, *cap. non pila, cap. convenior*, 23. *q.* 8. debent enim clerici exemplum Chriſti ſequi, qui in Ægyptum ob Herodis ſævitiam fugiens, & lapidibus Judæorum cedens, non arma armis, ſed fugam perſequentibus docuit opponi, §. 1. 23. *q.* 3. Accedit quod repugnat habitui, & honeſtati ſacerdotali arma geſtare; qui enim armatum ſe contuetur, arrogantior fit, & ad injuriam inferendam concitatur. Hinc arma cauſam ſaltem per accidens præſtare dicuntur ad delicta perpetranda, *l. ſi ſervus*, ibi: *Armorum fiducia, C. de his qui ad Eccleſiam, l. ſi quis in hoc genere* 10. *verſ. quod ſi, C. de Epiſcop. & cleric.* quod ab honeſtate clericorum prorſus alienum eſt; ferro enim ſanguis elicitur, à quo clerici abſtinere debent, *can.* 27. *Apoſtolor.* Olim tamen abuſus tantus inoleverat, ut paſſim Epiſcopi, & clerici armati incederent, ut refert Aymonius agens de Ludovici Imperatoris temporibus, ibi: *Tunc cœperunt deponi ab Epiſcopis, & clericis cingula balthei aurei, & gemmeis cultris onerata.* Accedit etiam, nam adeò Eccleſia abhorruit uſum armorum in ejus miniſtris, & cæteris fidelibus, ut etiam laicis accedentibus ad Eccleſiâ juberet priùs arma deponere, ut ex actis Concilii Epheſini ſuprà *in cap.* 1. retuli. Concilium Saleguſt. *can.* 8. ibi: *Decretum eſt etiam in eodem Concilio, ut nemo gladium in Eccleſia portet, regali tantùm excepto.* Aurelian. 3. *cap.* 28. Cabilon. *cap.* 17. Illuſtrat Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de relig. loricato, fol.* 192. Fileſacus *in cap.* 1. *de offic. ordin.* §. 11.

Carolus

Carolus *lib.7. capitul.cap.*202. illic: *Sacrificia matutina Missarum, sive vespertina, ne quis cum armis pertinentibus ad bellorum usum spectet; quod qui fecerit, in sacerdotis potestate consistat, qualis cum à stricture debeat castigare.* Et *d. Clementina* 1. *§. quia verò de statu monach.* Nec tantùm in templis, verùm nec in eorum aeeis, cellulis, seu domibus, *l. pateant* 3. *§. arma, C. de his qui ad Ecclesiam confug.* usque adeo, ut armatis ad Ecclesias immunitatis causa confugere non liceat; sed si arma secum in Ecclesiam intulerint, jubentur ea deponere cum religione, ac nisi ea deponant, ab Ecclesia abstrahuntur, *dicta l.* 3. *§. ult.* & servus qui cum armis ad Ecclesiam confugerit, inde extrahi debet; & si resistat, impunè potest interfici, *l. si servus* 4. *C. eod. t.* Igitur si laicis fidelibus, qui accedunt ad Ecclesiam, prohibetur arma gestare, quanto magis clericis, & ministris Ecclesiæ prohiberi debet. An verò judices sæculares possint clericos arma deferentes illis spoliare, dubium est? Affirmat P. Caball. *resolut. cent.* 1. *cap.* 9. *num.*13. Covar. *lib.*2. *var. cap.*20. *n.*28. & *practic. q.*37. *num.*7. Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.*28. *num.*66. Peguera *dec. f.*56. *num.*11. Roufiel. *lib.*4. *hist. Pont. jurisd. cap.*3. *num.*39. plures, quos refert & sequitur Vela *tom.*2. *differt.*44. *num.*47. Negat Vazquez *in* 1.2. *disp.*167. *cap.*4. *num.*31. Cui sententiæ libenter adhæreo, nisi à Prælatis propriis admoniti fuerint, ut ea deponant; quia cum post tertiam monitionem privilegium fori amittant, *cap. audientia* 25. *cap. contingit* 45. *de sentent. excommunic.* justè à judice sæculari illis arma auferuntur. Prosequitur latiùs Barbosa *in collect. ad hunc textum, & tom.*6. *in select. ad hunc textum.* Praxi tamen apud nos receptum esse, ut clerici reperti cum armis post noctis horam vulgò *de la queda*, possint illis spoliari, pluribus relatis testantur Azevedo *in l.*9. *tit.*3. *lib.*1. *recopil.* Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.*13. *n.*87. & *lib.*2. *cap.*18. *num.*66. Vela *dicto num.*47.

8. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra expensa; nam à præsenti generali prohibitione necessitatis casus excipiendi sunt, ut contra vim, tum sibi, tum patriæ illatam, armis sese clerici defendere possint, *cap. olim*, ibi: *Vim vi duxeritis repellendam; de restit. spol. cap. cum præsentium* 3. *de clerico percuss.* *cap. dilecto* 6. *de sent. excom. in* 6. Eadem ratione si civitas ab hostibus oppugnetur, clerici arma defensionis causâ sumere possunt, *cap. pervenit*, ibi: *Tum clericis, quàm laicis; de homicidio. cap. pervenit, de immunit. Eccles.* Citra illum tamen necessitatis casum non debent Clerici arma sumere, *cap. clericum* 23. *q.*8. Grotius *de jure belli, lib.*1. *cap.*5. *num. final.* Nec obstat augmentum deductum *ex dicto cap.*22. D. Lucæ; non enim ibi jubet Dominus enses emi ad inferendas injurias, sed ad extollendam justi patientiam; non ad feriendos satellites, sed ad instruendos Christianos. Petrus gladio percussit, sed objurgatur à Christo, qui vult in comitatu gladios haberi, sed non in homines distringi. Quis ergo gladii usus? Cur, interrogat Ambrosius Petri nomine, emere me jubes gladium, qui ferire me prohibes? Cur haberi præcipis, quem vetas promi? Et respondet, ut sit parata defensio, non ultio necessaria; & videar potuisse vindicare, & noluisse: docet Vvadingus *ad D. Franciscum tom.*2. *fol.*263. Accedit ratio significandi utramque potestatem, gladii videlicet spiritualis, & temporalis, in Ecclesia esse, ut illustrat Bobadilla *d. cap.*15. *per totum.*

9. Exponitur cap. 3. de clerico percussore. Sed hucusque traditis obstat textus *in cap.*3. *de cleric. percuss.* ubi clericus arma accipiendo, cæsi homicidium exinde sequatur, non punitur, nec irregularis fit. Igitur quia licet clericis arma portare. Augetur hæc difficultas *ex can.*55. *D. Basilii ad Amphilochium*, ibi: *Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arcentur; si sint autem clerici, à gradu deponuntur. Quicunque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.* Ubi in eadem specie docetur, clericum cum gladio in latrones irruentem debere deponi. Pro cujus difficultatis solutione, & antinomiæ conciliatione, dicendum est cum Balsamone *in dicto can.*55. distinguendum esse inter eos, qui irruerunt in latrones necessitatis causâ, cùm aliter res suas, vel se defendere nequeant; & inter eos, qui nullâ necessitate coacti in eos irruerunt. Primo casu cùm defensionis causâ tantùm irruerint, nullam ex tali percussione irregularitatem contrahunt, *cap.*2. ubi latè, Deo volente, dicemus, *de homicidio*; quo casu procedit textus *in d. cap.*3. *de cleric. percuss.* Secundo verò casu, cùm nullâ necessitate coactus ad percussionem processerit, dicendum est non solùm illum irregularitatem contrahere, verùm & deponendum esse, juxta sententiam D. Basilii *in d. can.*55.

10. Exponitur Lex unic. C. ut armorum usus. Pro coronide hujus commentarii, dum in usum & gestationem armorum incidimus, exponenda est difficilis constitutio Valentiniani Imperatoris, quæ extat *in l. unic. C. ut armorum usus.* Ut inscio Principe sit interdictus, in Codice Justiniano; in Theodosiano verò Codice sub generalium rubrica. Quorum usus interdictus est, his verbis: *Nulli prorsus, nobis insciis, & inconsultis, quorumlibet armorum movendorum copia tribuatur.* Data 3. Non. Octobr. Altino, Joviano, & Varroniano Coss. Quæ verba de privata civium exarmatione acceperunt Bartolus, & cæteri repetentes ibi, Hieronymus Butigela *in l.*1. *num.*102. *ff. de verbor. oblig.* Corneus, Socinus, & Cotta congesti à Hieronymo Dueñas *regul.* 55. Farinacio *in praxi crimin. q.*28. *num.*65. inde arma movere, pro bellum indicere accipit in eo textu Lucas à Peña. Aliter etiam accipit textum illum Gudelinus *de jure novissimo lib.* 5. *cap.*53. cujus interpretationem refert Tabor. *in armament. cap.*1. *num.*10. Sed his & aliis omissis, ut vera sententia ipsius legis perpendatur, aliqua de ejus auctore, tempore, occasione, & consulibus, quibus dirigitur, prælibanda sunt. Epigraphe ita habetur: *Impp. Valentinianus, & Valens AA. ad Bulcephorum Consularem Campaniæ*: ubi exprimuntur nomina, tam Imperatorum, qui rescribunt; quàm Consulis, cui rescribitur. Nec audiendus est Menochius *de arbitr. casu* 394. *num.*2; qui textum illum Theodosio tribuit, cùm sit Valentiniani I. Cùm enim Jovianus statim post necem Juliani, 5. Kal. Jul. A.C. 393. Imperator dictus, enecatus esset mense 8. Imperii, videlicet 17. Februarii, ut referunt Nicephorus Calixtus *lib.*10. *hist. Eccles. cap. ult.* ex Ammiano, Theodoreto, Rufino, & aliis Calvisius *in Jovianum pag.* 536. sufficetus ei fuit Valentinianus I. anno 394. qui ob multitudinem hostium Imperio imminentium, fratrem Valentem collegam ascivit, eique Oriente permisso, in Occidentem ipse concessit, teste Petavio *in p. ration. temp. lib.*6. *pag.*336. Hoc itaque tempore, cùm veluti per universum Romani Imperii ambitum buccinæ classicum canerent, & excitæ gentes sævissimè limites sibi proximos propulsarent, dum Gallias, Rhetiasque, ut Ammiani verbis *lib.*26. utar, Alemani popularentur; Sarmatæ, & Quadi Pannonias; Picti, Saxones, & Scoti Britannos, &c. perculsi tot tantisque motibus Imperii Proceres, Dynastæ, Civitates, Provinciales, cæteri arma circumspicere, arma fremere, arma movere. Quod ne contra leges Julias factum videretur, hi, & illi consensum Imperatoris elicere conati sunt, Bulcephori

ed by Goo

phori Conſularis Campaniæ interceſſione uſuri. Quoad Bulcephorum, cui reſcribunt Imperatores, ſciendum eſt, quod Auguſtus occupato Imperio provincias, quas annuis Magiſtratuum imperiis regi nec facile, nec rutum eſſet, ſuæ curæ reſervavit; cæteras ſub Senatu, & populo relictas Proconſulibus ſortitò permiſit. Suetonius *in Octavio, cap.*47. eas quæ ſub Senatu relictæ fuerunt, Conſulares; quæ autem Imperatorum partibus cederant, Proconſulares dictas fuiſſe, Pompon. Lætus tradit *de Magiſtr. Rom. cap.*23. Alii rectiùs docent, in Imperatorias provincias, Præſides; in alteras Proconſules miſſos fuiſſe. Vvveſemb. *ad tit. de offic. Proconſ. & Leg.* Cujac. *lib.*20. *obſerv.*27. ubi in fine notabilem differentiam adjicit, quod Proconſules annui eſſent Magiſtratus, qui quoad Senatui placuiſſet; Præſides autem, quandiu Principi viſum fuiſſet, regimen obtinerent. Enimverò diſtinctio hæc (inter provincias Proconſulares, & Imperiales) non diu ab Auguſto ſtetit. Cujac. *in comment. ad l.*3. *C. de jure fiſci.* Vide de Hadriani diſtributione provinciarum, ex Spartiano, & Capitolino Roſin. *lib.*10. *ant. quit. cap.*20. ideoque Moderatores provinciarum, *l. Curiales* 25. *de Decur.* Præſides, Rectores, Correctores, Conſulares, jam dudum promiſcuè dici cœpere, *l. unic. Cut omnes judices, tam civil. quàm crimin.* Conſulares autem dicti ſunt antiquâ conſuetudine, quòd commiſſa illis eſſet provincia, tanquam ex conſulibus regenda. Joan. Gudelinus *de magiſtr. Rom. cap.* 13. Tali cum poteſtate præerat Bulcephorus noſter Campaniæ provinciæ Italiæ, juxta Sammites, Hirpinoſque ad mare inferum ſitæ, quæ hodie terra *de Labor* appellatur, felici, & & beatæ regioni, humanas cupiditates ſi arbitreris, in qua ideò Liberi Patris cum Cerere certamen extitiſſe fabulantur Philippus Cluver. *lib.* 3. *introduct. Geograph. cap.*29. Erat enim ſeceſſibus amœnis aptiſſima: unde & ſecreta, & Campaniæ ſinus, *cap.*66. & Campania amœna, apud Symmachum *lib.* 7. *epiſt.* 35. Sueton. *in Auguſto, cap.*72. aliiſque ſcriptores paſſim celebratur. Et hæc quidem de inſcriptione. Nec prætereunda eſt ſubſcriptio, quæ loci & temporis circumſtantias ſuggerendo non parum lucis itidem intellectui ipſius ſanctionis affert; locus ubi reſcriptum hoc dictatum fuit, eſt Altinum in provincia Venetiarum, ut docet Victor Schol. *cap.*26. & tabula Peutingeriana, vulgò *Altino*: unde forſan eſt, quod in Codice Theodoſiano librarius, ſeu amanuenſis, non ſolùm in hoc textu, ſed & in his, qui mox recenſebuntur, ſemper ſtylo vulgari ſcripſit, litteras eas datas eſſe Altino, pro Altini, ubi tunc Valentinianus ſenior hujus conſtitutionis auctor conſulebat, quod variæ ibidem ab illo hac tempeſtate promulgatæ conſtitutiones, quæ in Codice Theodoſiano paſſim occurrunt, liquidò oſtendunt, veluti dicta lex 1. & 2. *C. Theodoſ. quibus rerum uſus conceſſus eſt, aut denegatus, lib.*9. *tit.*30. lex 6. *quorum appellationes non recipiantur, lib.*11. *tit.*36. lex unica *de Navib. Tyberis, lib.*14. *tit.*21. lex 7. *de proscribis, & catabolenſibus, lib.*14. *tit.* 3. lex 7. *C. de pœnis, lib.* 9. *tit.*40. Mortuus eſt equidem Jovianus Imperator 13. Kal. Martii, teſte Socrate *lib.* 3. *cap.*22. & Eutropio *lib.*10. filio Valeriano parvulo relicto. Neque tamen nomina in faſtis mutata ſunt; licèt enim Cæſar, teſte Dione *lib.*45. conſulatus tempus annuum, & regulare valdè mutaverit, effeceritque, ut ad menſes, & dies aliquando Conſules fierent; illud tamen poſtea conſtanter cuſtoditum fuit, ut ab illorum nomine anni notarentur, nullo habito reſpectu ad officii durationem. Hinc diſtinctio illa Conſulum in ordinarios, & ſuffectos, quam proſequuntur Roſinus *lib.*7. *antiq. Rom. cap.*9. Arniſeus *lib.*2. *relect. polit. c.*6. *ſect.* 4. Cuſpinianus, Caſſiodor. Panvinus & alii de faſtis Conſul. agentes. Conſtantinum demùm conſulatum annuum reſtituiſſe referunt Turnebus *lib.*5. *adverſ. cap.*50. Lypſius *de Magiſtratibus, cap.*9. Inde etiam Jovianus poſt facta inter Conſules refertur, cui etiam adſcribitur nobilis conſtitutio textus *in l. ſi quis* 5. *C. de Epiſcop. & Cleric.* cujus etiam meminerunt Nicephorus Caliſtus *lib.*10. *hiſt. Eccleſ. c.*39. Zonaras *tom.*2. *Annal. in Joviano*; licèt ſubſcriptio ipſius textus mendoſa ſit, cùm vulgò legatur datam eſſe 11. Kalend. Martii, Gratiano A. 3. & Merobaude Conſulibus; cùm conſtitutio illa edita fuiſſet quatriduo ante obitum Joviani, cùm Conſules eſſent ipſe, & Varronianus, *l.*2. *C. de raptu virginum*. quem errorem animadvertit, & emendavit Baronius *anno* 363. *n.*129. *pag.*197.

II. Proſequitur interpretatio.

His animadverſis jam verba ipſius conſtitutionis breviter perſtringamus: prohibitio illis generalibus verbis continetur, *Nulli tribuendum eſſe*, &c. quibus non ſolùm Dynaſtæ, Nobiles, verùm & univerſi cives continentur, ut *in l. nulli* 3. *ff. quod cujuſq. univerſ. l.*13. *C. de fundis patrimon. lib.*11. & aliis plurimis; etiam utuntur Imperatores dictione, *prorſus*, ut excludantur omnia, quæ in contrarium excogitari poſſunt, ut *in l. ult. C. de jornadis, l.*1. *C. de frumento urbis, lib.*11. Proſequuntur ea verba, *armorum movendorum*, quibus prohibetur uſus publicus, ſeu privatus movendi arma, etiam ſub prætextu, & colore turbarum ingruentium. Adhibent etiam limitationem Imperatores his verbis: *Nobis inſcriis, & inconſultis*, id eſt voluntate Principis non priùs imploratâ, & impetratâ; quam limitationem legimus *in l. nullus* 4. *C. ad leg. Jul. majeſt. l.*13. *ff. de tranſact. l. aufertur* 46. §. 7. *ff. de jure fiſci, l.*6. §. 1. *ff. de offic. Proconſ. l.*2. *C. de cadaver. punit.* docuerunt Jacob. Gothofredus *in dicta l.*1. *C. Theodoſ. quorum uſus.* Arniſeus *de majeſt. cap.*5. *de poteſt. armorum.* Nec ſuperfluò dicitur, *inſcis & inconſultis*; cùm enim turbulentis primis temporibus conniventia Principum præſumeretur, ut *in l.*4. §.1. *ff. de manumiſſ.* & caſibus relatis à Tacito *lib.*12. *annal.* Lypſio *lib.*4. *polit. cap.*5. *num.*17. ideò non ſolùm ſcientia Principis, verùm & ejus voluntas deſideratur. Senſus ergo prædictæ conſtitutionis eſt, Campaniæ incolas, Dynaſtas, Nobiles, & cæteros cives, cùm agnoſcerent, poſt ſubitaneas Principum Iuliani, Jovianique mortes, diademate jam in Valentinum, Valentemque diviſo, varios undique motus ſuboriri, petiiſſe à Rectore ſuæ provinciæ Bulcephoro, ut ſibi copiam faceret armorum, & facultatem tribueret arma ſua geſtandi in publico, illiſque adversùs omnes inſultus utendi. Conſul cùm ſciret talia concedere non poſſe, quæ lege Julia majeſtatis vetita fuiſſent, *l.*3. *ff. ad leg. Jul. majeſt.* conſuluit Imperatorem Valentinianum, qui nomine ſuo, & collegæ reſpondit, nulli provinciali cujuſcunque conditionis armorum movendorum copiam tribuendam eſſe, nec ſingulatim, nec turmatim, inſcio, aut inconſulto Principe. Unde non rectè Bartolus, quem ſequitur Cujacius in eo textu, generale ſuffragium ita deduxerunt: Nulli liceat arma portare ſine Principis licentia; cùm ex juſta & honeſta cauſa liceat privatis arma deferre. Nec rectè pro ſua ſententia Cujacius expendit Sineſium *epiſt.*107. ibi: *Non licitum eſt privatis hominibus arma deferre*; nam ea verba apud Sineſium non leguntur affirmativè, ſed cum interrogatione; nec ea ſententia eſt ipſius ſancti Epiſcopi, ſed alterius, quem refellere & convincere Sineſius intendebat, ut conſtat ex integra epiſtola, ibi:

Jucundum

ſuciendus es, cùm nos arma fabricare prohibeas, hoſtibus latè omnia tenentibus, omniaque depradantibus, atque in dies integrum populum confertim jugulantibus, cùm miles nullus adſit, qui quidem compareat; quæ cùm ita ſint, tantùmne licere negabis privatis hominibus arma ferre?

12. EXPONITUR L. 3. §. 1. AD LEG. JUL. DE VI.

Nec etiam uſum armorum privatis indiſtinctè prohibitum eſſe, ſuadetur ex lege 3. §. 1. *ff. ad leg. Juliam de vi*, in illis verbis: *Eadem lege Julia tenetur, qui pubes cum telo in publico fuerit.* Loquitur enim lex Julia de uſu, geſtatione, ſeu delatione armorum in publico, cùm vel cœtus, turba, ſeditióve fieret, *l.* 5. *ff. eodem*: vel ſi quis ideò cum telo ambulaſſet, ut talia faciliùs perpetraret, *l.* 4. *ff. eodem.* Excipitur autem ipſa lege Julia geſtatio cauſatia, ſeu ex honeſta cauſa ſuſcepta, ut ſunt venationis, itineris, vel navigationis, *l.* 1. *ff. eod.* velut ſi ibi quis telum tutandæ ſalutis ſuæ causâ geſtaſſe probatur, *l. ult. §. ult. ff. eod.*

CAPUT III.

Ex Concilio [a] Nannetenſi.

UT quiſque [b] presbyter, qui plebem [c] regit, clericum [d] habeat, qui ſecum [e] cantet Epiſtolam, & [f] Lectionem legat, & qui [g] ſcholas poſſit tenere, & admonere ſuos parochianos, ut filios ſuos ad fidem diſcendam mittant ad Eccleſiam, quos ipſe cum omni caſtitate erudiat.

NOTÆ.

1. [a] *Nannetenſi.*] In ſexta collectione legitur Matricenſi: in prima autem Nannetenſi, & etiam apud Ivonem *p.* 6. *Decreti*, *cap.* 152. citantur hæc verba *ex can.* 8. *Concil. Nannet.* & etiam à Burchardo *lib.* 2. *Decreti*, *c.* 56. & credo eſſe canonem Concilii Nannetenſis: tum quia ex eo citatur hic canon à Lindembrogio *in Gloſſario legum antiq. verbo Schola*, Fileſaco *de origine paræci. in fine cap.* 4. tum quia in prioribus canonibus ipſius Concilii agitur de presbytero parocho Miſſam celebrante; unde facilè credi poteſt, ſtatim PP. edidiſſe præſentem canonem; & ſicut ipſius Concilii ſubſcriptiones, & alia temporis injuriâ perierunt, ita & præſens canon; ejus tamen verba ferè omnia reperiuntur in Concilio Pariſienſi 1. *cap.* 30.

2. [b] *Presbyter.*] Inter alia nomina, quibus parochus proprius, regens populum, appellatur, frequens eſt presbyteri, ut paſſim in veteribus Conciliis & Sanctorum Patrum epiſtolis obvium eſt, ex quibus aliqua fragmenta referam. In Concilio Sardicenſi *can.* 12. ſtatuitur, ut Epiſcopi, ſi in ſuas poſſeſſiones venturi ſunt, & fructus ſuos collecturi, tribus diebus Dominicis, id eſt, tribus ſeptimanis in ſuis poſſeſſionibus degant, & in Eccleſia, quæ propè eſt, in qua *Presbyter* populum congregat, ne à communione alieni videantur, conveniant, & ſacrificium celebrent. In Concilio Emerit. *can.* 9. legitur: *Placuit, ut quiſquis ab Epiſcopo ſanctum in poteſtate presbyteri ad diſtribuendum tempore opportuno acceperit chriſma, nihil ab eis beneficii causâ tollere, aut petere præſumat.* Concilio Carthaginenſi *can.* 36. ibi: *Presbyteri, qui per Diœceſes Eccleſias regunt.* Concilio Sueſſionenſi ſub Pipino, ibi: *Presbyter, qui in parochia eſt.* Et in Concilio Troſleiano *can.* 6. habetur præclara exhortatio ad presbyteros parochianos: latè illuſtrat Fileſacus *de origin. paroch. cap.* 3.

3. [c] *Plebem.*] Id eſt parochiam; licèt enim plebs aliquando accipiatur pro diœceſi, tamen plerunque accipitur pro parochia, *cap.* 1. *de emption. & vend.* Concilium Africanum *can.* 87. Pariſienſe *lib.* 1. *can.* 25. Regienſe *can.* 3. & 4. Concilium Nannet. *can.* 4. ibi: *Cùm Sacerdos viderit aliquem infirmari in ſua plebe.* Latè illuſtrant Fileſacus *de orig. paræc. c.* 2. Soucherus *in notis ad epiſt.* 168. *Ivonis.*

4. [d] *Clericum habeat.*] Conſonat Concilium Emerit. *can.* 18. ibi: *Inſtituit hec ſancta Synodus, ut omnes parochiani presbyteri, juxta ut in rebus ſibi à Deo credi-tis ſentiunt habere virtutem, de Eccleſia ſuæ familia clericos ſibi faciant, quos per bonam voluntatem ita nutriant, ut & officium ſanctum dignè peragant, & ad ſervitium ſuum aptos eos habeant. Hi etiam victum, & veſtitum diſpenſatione presbyteri merebuntur.* Pariſienſe 1. *can.* 30. ibi: *Jam dudum à pio, & orthodoxo Principe Ludovico, Deo amabili Imperatore admonitum, juſſumque eſt, ut Rectores Eccleſiarum in Eccleſiis ſibi commiſſis ſtrenuos milites, quibus Chriſtus Deus placari poſſet, præpararent, & educarent.* Idem refertur *in additione capitul.* 2. *cap.* 5. ibi: *In hoc uniuſcujuſque ſtudium volumus probare, ut quando ad provinciale Epiſcoporum Concilium ventum fuerit, unuſquiſque Rectorum ſcholaſticos ſuos eidem Concilio adeſſe faciat, quatenus & cæteris Eccleſiis noti ſint, & ejus ſolers ſtudium circa divinum cultum omnibus manifeſtum fiat.* Concilium Vaſenſe 2. *can.* 1. *Omnes presbyteri, qui ſunt in parochiis conſtituti, ſecundùm conſuetudinem, quam per totam Italiam ſatis ſalubriter teneri cognovimus, juniores lectores quoscunque ſine uxore habuerint, ſecum in domo, ubi ipſi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres ſpiritualiter nutrientes, pſalmos parare, divinis lectionibus inſiſtere, & in lege Domini erudire contendant.* Theodulphus Aurelianenſis *epiſt. ad Parochos, num.* 20. ibi: *Eaſdem fermè presbyteri per villas, & vicos ſcholas habeant; & ſi quilibet fidelium ſuos parvulos ad diſcendas litteras eis commendare vult, eos ſuſcipere, & docere non renuant, ſed cum ſumma charitate eos doceant.* Illuſtrant Nicolaus Lemaiſtre *de juribus Epiſcop. lib.* 2. *cap.* 4. *fol.* 244. Fileſacus *de orig. paræc. cap.* 4. Barboſa *de offic. Parochi lib.* 1. *cap.* 11. Clericum autem hunc communi voce Pſalmiſtam dictum, presbyteri ipſi parochum eligebant, & in gradum Clericorum, ut ſibi juvaret in cantu, & ſchola, cooptabant. D. Iſidorus *lib.* 1. *de inſtit. cleric. cap.* 12. Rabanus Maurus *lib.* 1. *de inſtit. cleric. cap.* 11. de quibus Pſalmiſtis accipiendi ſunt textus *in cap. Pſalmiſta*, 23. *diſt. cap. omnes pſallentes*, 28. *diſtinct. cap.* 1. *de celebratione Miſſarum.* Unde explico capitulare Caroli 220. *lib.* 5. in illis verbis: *Ut omnis presbyter die Dominico cum pſallentio circumeat Eccleſiam ſuam, una cum populo, & aquam benedictam ſecum ferat.* Ubi pro *Pſallentio*, legit Fileſacus *de origine paræc. cap.* 5. Proceſſionale; ſed ego pro pſallentio accipio clericum pſallentem, quem presbyteri parochi debent ſecum habere ad pſallendum, & legendum, ut in hoc textu docetur; alii tamen ſunt Pſalmiſtæ ſolemniter ab Epiſcopo ordinati, quibus ratione proprii

prii gradus pſallendi miniſterium competit, de quibus *in cap. non licet, 92. diſt. cap. non oportet, 44. diſt.* Synodus Laodic. *cap.* 15. & 23. & *in l. adjectos* 29. *C. de appellat.* ubi eos Synoditas Imperator appellat: videndus Pancirola 2. *var. cap.* 174. de quo gradu, & ejus effectibus latè agunt vicecomes *volum.* 3. *de Miſſæ ritib. cap.* 24. Antonius Auguſtinus *in epit. lib.* 8. *tit.* 8. Ambian. *ad Tertull. de monog. cap.* 12. *obſerv.* 3. Hallier. *de ſacris electt.* 2. *p. ſect.* 5. *art.* 2. §. 33. Gibalinus *de clauſura, diſquiſit.* 1. *cap.* 9. §. 1. Baronius *in Martyrol. die* 15. *Julii, fol.* 292. Sauſay *in panopl. cleric. lib.* 4. *cap.* 4. Cellotius *de hierarch. lib.* 6. *cap.* 14. Clericus autem, de quo in præſenti textu, neceſſariò debet adeſſe, ut presbytero ſacrificium Miſſæ celebranti miniſtret, & reſpondeat, *cap. propoſuit, de filiis Preſbyter.* Concil. Moguntin. celebratum anno 813. *cap.* 43. Pariſienſe ſub Ludovico *lib.* 1. *cap.* 48. & in Concil. Moguntino anno 1549. Auguſtano anno 1548. *can.* 18. Eboracenſi anno 1194. ſtatuitur, ne ſine miniſtro Miſſæ ſacrificium celebretur: & Leo IV. in epiſt. per provincias miſſa, jubet ut nullus Miſſam cantet ſolus, ideoque *in cap. placuit* 1. *q.* 4. *cap. illud* 2. *queſt.* 1. *cap. nemo* 9. *de conſecr. diſt.* 1. *cap. cùm ſicut, de conſecr. Eccleſ.* docetur, ut Baſilica non conſecretur abſque dote congrua ad alendos presbyterum, & miniſtros. An verò ſacerdoti miniſtranti unus tantùm, vel duo debeant adeſſe miniſtri, pro expoſitione textus *in cap. hoc quoque, de conſecr. diſt.* 1. pertractant latè Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 19. *cap.* 3. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 84. Suarez *adverſus Regem Angliæ lib.* 2. *cap.* 6. & *de ſacram. q.* 83. *diſp.* 87. *ſect.* 1. Eſpenceus *in tract. de Miſſa public. & privata,* Coriolanus *in chron. anno* 175. Diana *part.* 10. *tract.* 15. *reſol.* 16. Vicecomes *de Miſſæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 13. Antonius Monchiac. 3. *p. de ſacrificio Miſſæ, cap.* 30. Garcia *in ſumma, cod. tract. fol.* 575. Pater Henao *cod. tract.*

5. [e] *Cantet.*] Licèt enim prioribus Eccleſiæ ſæculis omnes fideles utriuſque ſexus in Eccleſia pſallerent, ut retuli ſupra *in cap.* 1. & fusè probat Vicecomes *de Miſſæ ritibus volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 30. *cum ſequent.* tamen poſtea hoc tantùm permiſſum fuit clericis, laicis verò prohibitum Concil. Laodiceno *can.* 15. Carthag. 4. *can.* 10. ibi: *Quod non oportet præter canonicos cantores, qui ſuggeſtum aſcendunt, & qui ex membrana pſallunt, aliquos alios canere in Eccleſia.* Unde inſtituta fuit ſchola cantorum, de qua agunt Menardus *ad ſacram. D. Gregorii, fol.* 62. Cironius *ad tit. de offic. Primic.* Coriolanus *in chron. anno* 53. *n.* 60. & *anno* 555. Mendoza *q.* 3. *poſitiva, num.* 2. P. Herrera *de offic. divino, cap.* 15. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 12. Grethſer. *in notis ad Codinum, lib.* 1. *cap.* 12. Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, pag.* 447. De cantu Eccleſiæ, & ejus uſu, videndus eſt Fileſacus *ſelect. pag.* 197.

6. [f] *Epiſtolam, & lectionem.*] Poſtquam ab Eccleſiæ Patribus ſtatutum fuit, ut Diaconi in Eccleſia Evangelium legerent, & Subdiaconi Epiſtolam, Concilio Arvernenſi ſub Leone III. & Carolo, anno 813. *can.* 5. ad lectorem ſpectavit legere cæteras lectiones, *cap. cleros, verb. Lectores,* 21. *diſt. cap. perlectis, verſ. Ad Lectores,* 25. *diſt.* excepto ſemper Evangelio. Unde in Concilio Carthaginenſi 3. *can.* 1. ſtatuitur, ut cùm Lectores in Eccleſia legunt, populus non ſalutent. Plura de lectoris munere in Eccleſia congeſſerunt Vicecom. *dicto volum.* 3. *lib.* 1. *cap.* 26. Iodocus Coccius *lib.* 5. *theſauri fidei cathol. art.* 14. Spondanus *in epit. Baronii, anno* 253. *num.* 14. Menardus *ad D. Gregorium, fol.* 274. Cironius *ad tit. de cleric. non reſid.* Ambianus *ad Tertul. de fuga, cap.* 11. *obſ.* 2.

7. [g] *Scholas tenere.*] Conſonant capitulo 20. incertæ editionis, ibi: *Presbyteri per villas & vicos ſcholas habeant; & ſi quilibet fidelium ſuos parvulos ad diſcendas litteras eis commendare vult, eos ſuſcipere & docere non renuant, ſed cum ſumma charitate eos doceant.* Quod deſumptum eſt ex Theodulpho Aurelian. *num.* 20. ſupra *num.* 1. relato; erant enim olim in Eccleſia ſcholæ duplicis generis; aliæ in monaſteriis, in epiſcopiis aliæ. De his ſcholis agitur in Concilio Toletano 4. *can.* 23. Aquiſgran. *can.* 72. ibi: *Ut ſcholæ legentium puerorum fiant, ubi pſalmos, notas, cantum, computum, grammaticam per ſingula monaſteria, vel epiſcopia diſcant.* Quæ verba reperiuntur *lib.* 1. *capitul. Caroli, cap.* 72. De monaſticis ſcholis ita cavetur in Concil. Turon. 2. *can.* 14. *Schola labore communi conſtruatur, ubi omnes jaceant, aut Abbate, aut Præpoſito gubernante; ut dum duo, vel tres viciſſim legant & excubent, alii conſolentur.* Non tamen ſcholæ iſtæ omnibus pueris patebant, ſed tantùm oblatis, ut probant Gibalinus *de clauſura diſq.* 1. *cap.* 2. §. 11. Benedictus Ephtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 4. *tract.* 1. & *in vita S. Benedicti cap.* 45. *fol.* 1099. Scholæ, quæ in epiſcopiis erant, aliæ in Eccleſiis Cathedralibus presbyteris deputabantur, de quibus agemus *in cap.* 1. *de Magiſtris;* aliæ aſſignatæ erant pueris, de quibus in Concilio Valentino Galliæ ita cavetur *can.* 18. *Divinæ quàm humanæ litteraturæ, necnon & eccleſiaſticæ cantilenæ, juxta exemplum prædeceſſorum.* Cabilon. 2. *can.* 3. & *lib.* 2. *capitul. Caroli, can.* 5. ibi: *Scholæ ſanè ad filios, & miniſtros Eccleſiæ inſtruendos, vel edocendos, ſicut nobis præterito tempore ad Atiniacum promiſiſtis, & vobis injunximus, in congruis locis, ubi necdum perfectum eſt, ad multorum utilitatem & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Concilio Moguntino ſub Carolo Magno, *cap.* 45. *Signum eſt, ut filios ſuos donent ad ſcholam, ſive ad monaſteria, ſive foras presbyteris, ut fidem catholicam rectè diſcant, & orationem Dominicam.* Repetitur *capitul. lib.* 5. *cap.* 95. De his agitur in præſenti textu, & *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſarum.* Pluraque de illis congeſſerunt Lindembrogius *in Gloſſario, verbo Schola,* Gibalinus *d. cap.* 2. §. 11. Fileſacus *in cap.* 15. §. 2. *de offic. ordin.* Cironius *lib.* 2. *obſerv. cap.* 7.

CAPUT IV.

Gregorius.

SI quis ex clericis comam relaxaverit, anathema ſit.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] Nonus legitur in ſexta collectione, in prima autem legitur tantùm Gregorius; ſed legendum eſt Gregorius II. in Synodo Romana 1. ut habetur *in cap. ſi quis ex clericis, diſt.* 23. Ipſe enim Gregorius nonis Aprilis, anno Domini 721. Concil. Romæ celebravit contra illicita connubia

connubia, in quo 17. canones editi fuerunt; & in canone ultimo ita legitur: *Si quis ex clericis comam relaxaverit, anathema sit; & respondernnt omnes tertiò, anathema sit*, ut habetur in ipsis tomis Conciliorum, *tom.17.Regiæ editionis, fol.379.* & Baronio *anno 721.* & ex Gregorii decretis citantur hæc verba in Concilio Moguntino sub Rabano, tempore Leonis IV. ibi: *In decretis Gregorii Papæ scriptum est, si quis ex clericis laxaverit comam, anathema sit: unde sancimus, ut hujusmodi cogantur ad pristinum statum reverti.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hoc Synodi Romanæ canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Clerici comam nutrire non debent.* Probant textus *in cap. prohibere, cum sequent. 23.dist.* Martinus Brachar. *suæ collectionis cap.41.* ibi: *Non oportet clericos comam nutrire, & ministrare. cap. præcipimus 21.q.4. cap. Ioannes, de clericis conjugatis, cap. unic. eod. tit. in 6. Clement. 2. hoc tit.* Concilium Agathense sub Cœlestino I. *can.* 20. Tolet.4. *can.*40. Mogunt.2. *can.*15. Aquisgran. 1. *can.* 1. Triburiense sub Arnulpho, *can.* 20. Stephanus II. Pontifex *in respons. can.*18. ibi: *Ut nullus clericus, aut monachus comam laxare præsumat, aut anathema sit.* Synodus Lingonicnsis, cujus canones collegit Ludovicus Cardinalis de Varro anno 1404. ait: *Comam non nutriant clerici, seu crines magnos, aliquin possunt tonderi per Archidiaconos.* Concilium Toletan. 4. *can.* 41. *Omnes Clerici, vel Lectores, sicut Levitæ, & Sacerdotes, detonso superius toto capite, inferius solam circuli coronam relinquant, non sicut hucusque in Gallecia partibus facere Lectores videntur, qui prolixis, ut laici, comis in solo capitis apice modicum circulum tondent.* Concilium Salsburgense sub Gregorio X. anno 1274. *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè sacerdotes, qui taliter tondeantur, ut pateant eis aures: cæteri inferioris ordinis clerici in tonsura non multùm discrepent ab iisdem.* Barchinonense *can.6. Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Synodus Hibernica sub Leone Magno anno 456. ibi: *Quicunque clericus ab ostiario usque ad sacerdotem sine tunica visus fuerit, & si non more Romano capilli ejus tonsi sunt, ab Ecclesia separetur.* Zacharias Pontifex in Concilio Romano, *can.*8. *Ut si ullus clericus, aut monachus comam laxare præsumpserit, anathema sit.* Concilium Oxoniense *can.*23. tempore Honorii III. *Et nec ipsi, nec alii clerici comam nutriant, sed honestè tonsi, & coronati incedant, nisi fortè exegerit justa causa habitum transformare.* Salcesburgense tempore Gregorii X. *can.* 11. Ravennat. tempore Honorii IV. Concilium Toletanum celebratum anno 1324. ibi: *Quilibet etiam clericus barbam faciat sibi radi, quolibet saltem mense, nec crines deferat notabiliter infra aures.* In legibus presbyterorum Northumbrensium, quas collector Conciliorum majoris Britanniæ sub anno 988. reposuit, *num.*34. ita legitur: *Si presbyter barbam, vel comam radere neglexit, compensato.* Tridentinum *sess.23. de reformat. cap.6.* Sixtus V. *constit.92.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, idem Barbosa *de jure Eccles. lib.1. cap.40. num.13.* & de potestate Episcopi *alleg.9. num.10.* Cujacius, Boëtius Epon. & Fabrotus *ad hunc textum*, Scortia *in select. epist.149. theorem.381.* Vivar. *de veteri monach. lib.2. cap.10.* Volduc. *de Ecclesia post legem, cap.12.* Spondanus *in epit. Baronii, anno 57.n.20. & anno 58. num.50. & 51.* & anno 398. *n.15.* Severinus Binius *tom.1. Concil. in notis ad Anicetum.* P. Crefolius *lib.4. mystag. cap.12.* Cochier *in fac. hist. cent.1. cap.29.* & *cent.2. cap.82.* Cabreros *de metu lib.2. cap.48. num.128.* I.Garcia *in summa, tract.1. difficult.2.* Machado *tom.2. lib.4. summæ p.1. tract.13. docum.10.* Marchinus *de ordine, tract.2. p.1. cap.5.* Serlogus *in Cantica, tom.3. cap.5. vers.2. vestig.32. fol.* 288. Zerda in Judith *tom.1. fol.* 234. Saussay *in panopl. cleric. p.2. lib.1. cap.4.* Hallierius *in appendice ad tract. de sacris elect.* Villarroël. *p.1. de regim. Eccles. q.10. art.6.* fusè Theophilus *tom.13. in tract. Laus brevit. cap.9.* innumeri apud Solorzanum *tom.2. de jure Ind. lib.1. cap.24. num.32.* Franciscus Florens in præsenti. Antiquitatem autem tonsuræ clericalis probant Morin. *de sacris ordin. exercit.15.* Casal. *de ritibus Ecclesiæ, c.49.* Sirmond. *ad Sidon. lib.4. epist.24.*

3. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Hæc tamen assertio difficilis redditur sequenti juris considerationc; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio. *Clement.1. de Magistris*: sed Dominus noster Jesus Christus cæsariem detulit, ut constat ex Lentulo Judaici populi Præside apud Malonum *in notis ad cap.3. Paleoti Archiepiscopi*, ubi Dominum nostrum ita depinxit: *Capillos habens colore nucis avellanæ pramaturæ, & planos ferè usque ad aures; ab auribus verò concinnos, crispos, aliquantulum cæruleos, & fulgentiores, ob oculos ventilantes; discrimen habens in medium capitis, extra morem Nazaræorum; frontem planam, & serenissimam, cum facie sine ruga.* Refert P.Zerda *in advers. cap.*100. *num.7.* & Nicephorus Calixtus *lib.1. cap.40.* ait: *Capitis capillos tulit prolixiores, novacula enim in caput ejus non ascendit.* Et de D.Jacobo legitur apud Pierium *in tract. de barbis Sacerdotum*, inter reliquas benè instituti illius animi dotes, id summâ omnium consensione, quod nullo unquam tempore tonsorem admiserit. Ergo non rectè Gregorius in præsenti prohibet clericis comam nutrire, contra factum Domini, & Sanctorum ejus. Augetur primò dubitandi ratio ex eo, quia juri divino contrarium est comam dimittere, & caput attondere. *Levit. cap.19.* ibi: *Non attondebitis in rotundum comam, nec radetis barbam.* Et cap.21. *Nec radent caput, nec barbam.* Numerorum *cap.6.* Et rectè, nam comam nutrire auctoritatis, & gloriæ est. D. Ambrosius *lib.6. Hexaemer.* ubi ait, comam esse reverendam in senibus, venerabilem in Sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comptam in mulieribus, dulcem in pueris: *Tolle arboris comam, arbor ingrata est: tolle homini capillum, tota pulchritudo flaccescit.* D.Hieronymus *in Ezechielem cap.5. In cæsarie pulchritudinis, & virilitatis indicium est; quæ si radatur, fœda nuditas appareat.* Apuleius *lib.2. Asini aurei*, ibi: *Si cujuslibet eximiæ pulchritudinis caput capillo spoliaveris, & faciem nativâ specie nudaveris, licèt illa cælo dejecta, mari edita, fluctibus educata; licèt inquam Venus ipsa fuerit, placere non potest, nec Vulcano suo.* Ovidius:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus:
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Sinesius *in encomio de calvitie*: Statius *lib.1. Aquil.*

——Niveo natat ignis in ore:
Purpureo, flavóque nitet coma gratior auro.

Virgilius:

Aurea fulgebat roseis aurora capillis.

Et ita comâ plures perpolitas nationes usas fuisse constat. De Lacedæmoniis testatur Plutarchus *in Lysand.* De Lusit. Alex. ab Alex. *lib.5. genial. cap.14.* De omnibus Hispanis in communi Cælius Rhodigin. *lib.18. antiq. lection. cap.21.* De aliis idem probant Mendoza *in 1. Regum, quæst.1. num.11.*

Hothom.

Hothom. & Junius *in tract. de barba & coma.* Bi-ciola *lib. 7. hor. ſucciſ. cap. 5.* Minùs igitur rectè Gregorius in præſenti comam nutrire clericis prohibet. Augetur ſecundò ex eo, nam comam radere, captivitatis ſervilis, ac ignominiæ ſignum fuiſſe invenio apud Ezechielem *cap. 29.* ibi: *Nabuchodonozor ſervire fecit ſervitute magna: omne caput calvatum, & omnis humerus depilatus eſt.* Et *lib. 3. Regum, cap. 10. Tulit itaque Amon ſervos David, raſitque dimidiam partem barbæ eorum, & dimiſit eos.* Et *lib. 1. Paralip. cap. 9.* Deuter. *cap. 32.* Unde Ariſtoteles dixit, comam eſſe libertatis argumentum. Et apud Ariſtophanem legimus: *Servus cum ſis comam nutris?* & apud Martialem, qui ut quendam nuncuparet filium ſervi, dixit *lib. 6. epigram. 62.*

——— *Sed patris ad ſpeculum tonſi.*

Quin & criminum reos, & ad metallum damnatos, tonderi ex Ulpiano colligitur *in l. veſtem, ff. de injuriis*, & ex novella 62. Juſtin. 59. Leonis, & apud Iſaïam ita comminatur Dominus *cap. 3. Decalvabit Dominus verticem filiorum Sion.* Et *cap. 48. Omne caput calvitium erit.* Ezechiel *cap. 7.* Amos *cap. 8.* Illuſtrat latè Hurtado *de martyrio per peſt. digreſ. 5. membr. 3.* & in legibus Viſigoth. *lib. 1. tit. 4.* ita cavetur: *Ad aliorum terrorem centenis flagellis, & turpiter decalvati perenni infamiæ ſubjacent.* Et *lib. 1. tit. 7. l. 7. tit. 2. cap. 335.* & *lib. 1. legum Longobard. 17.* Tacitus de moribus German. *Pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præſens, & maritis permiſſa; ac ſciſſis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus.* Turonenſis *lib. 5. hiſt. cap. 39. Et graviter verberata, incidi comam ejus capitis jubet.* Juvenalis ſatyra 5.

——— *Pulſandum vertice raſo*
Prabebit quandoque caput, nec dura timebit
Flagra pati.

Idem refert Adamus *lib. 5. hiſtor. Bremenſis, cap. 1.* Unde omnis abraſio ignominioſa. Tertullianus *de pallio cap. 4.* Cicero *pro Roſcio*, ibi: *Ne ipſum caput & ſupercilia penitus abraſa, olere malitiam, clamitare calliditatem videntur?* Et inferiùs: *Qui idcirco capite & ſuperciliis ſemper eſt raſus, ne ullum pilum boni viri habere dicatur.* Quare apud Jeremiam *cap. 9. verſ. 25.* Dominus comminatur ſe viſitaturum ſuper omnes, qui attonſi ſunt in comam, habitantes in deſertis; & Baruch *cap. ult.* ubi Jeremias in epiſtola quam dirigit ad Judæos abductos exules in Babyloniam, proponit iis pudendos Idolorum ſacerdotes habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam. Accedit, nam comam dimittere, & radere, in luctu & magno mœrore habetur apud antiquos, qui in luctuoſis, & acerbis caſibus, atque in funeribus charorum, ut mœſtitiam demonſtrarent, comam cum barba detondebant. Seneca *de conſolat. cap. 36.* Herodotus *in Euterp.*

Aſpice demiſſos lugentis more capillos.

Hieremias *cap. 7.* ibi: *Tonde capillum tuum, & projice, & ſume directum planctum.* Unde Job audita filiorum clade totondit capillos, *cap. 1.* Sed & Michæas *cap. 1.* ait: *Decalvare, & detondere ſuper filios delitiarum tuarum: dilata calvitium tuum, ſicut aquila, quoniam captivi ducti ſunt ex te.* Suetonius *in Caligula, de morte Germanici cap. 4.* ait: *Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & uxorum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus.* Innumera congeſſerunt Cochier *in vitæ hiſt. cap. 29.* Fomerius *lib. 4. rer. quotid. cap. 5.* Serlogus *tom. 3. in Cantica, veſtig. 32. cap. 5. verſ. 2. fol. 286.* Pineda & Sanchez *in cap. 1. Job, verſ. 20.* Marcel. Donatus *ad Suetonium, in Cæſare cap. 67.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 48.* Proſperus Stellatus *de coronis cap. 8.* Hurtado *de vero martyrio, ubi proximè*, Beyerlinch *tom. 2. in theath. verbo Abraſio: & tom. 2. verbo capilli, & tom. 6. verbo Pilus.* Philippus Camerarius *tom. 1. horar. ſucciſ. c. 36. & cent. 2. c. 40.* Novarinus *lib. 26. ſchediaſm. cap. 29.* immò ipſi morituri comam ſicut alia ornamenta deponebant. Statius *extrem. 7.*

Adeo jam rapida curſum ſtygis, utraque dictis
Flumina ter geminus, qua mala cuſtodis hiatus:
Accipe commiſſum capiti decus, accipe lauros
Quos Erebo deferre nefas.

Virgilius *lib. 4. Æneid.*

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat; ſtygioque caput damnaverat Orco.

Et infrà:

Sic ait, & dextra crinem ſecat, omnis & unà
Dilapſus calor, atque inventos vita recepit.

Igitur ſi comam dimittere, luctum, atque mœrorem ſignificat, ac majoris mali principium, cur clerici, qui honore, veſtituque præfulgere debent, eam nutrire non poſſunt?

4. De coma, et ejus usu.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nutrire comam omnibus, etiam laïcis natura ipſa prædocente turpe eſſe. D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 11.* In hoc enim, ut ibi Sanctus Chryſoſtomus ait, natura humano generi dedit providentiæ, ac ſubjectionis ſymbola, ideoque virum juſſit rejectâ comâ libero, & aperto capite principatus ſignum præferre, mulierem verò comam geſtare voluit, veluti quoddam ſubmiſſionis velamen, & ſervitutis in ſignum, *cap. hæc imago, 50. diſtinct.* Ovidius *epiſt. 4.* viros comatos ita detrectatur:

Sint procul à nobis juvenes ut fœmina compti.

Quare Virgilius *lib. 12. Æneid.* Æneam ſemivirum appellavit.

——— *Da ſternere corpus*
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Hanc in tractandis crinibus mollitiem improbarunt Clemens Alexandrinus *lib. 3. pædag. cap. 3.* Seneca *epiſt. 115. & 126.* Horatius *1. Carmin. od. 15.* Tertullian. *lib. 2. ad uxorem*, ibi: *Quid*, inquit, *crinibus veſtris quieſcere non licet, modò ſubtractis, modò relaxatis, modò ſuſcitatis, modò eliſis?* Seneca *de brevit. vitæ cap. 12.* ſic comatos deſcribit: *Illum tu otioſum vocas, qui cerinthia paucorum furore pretioſa, anxiâ ſubtilitate concinnat, & majorem dierum partem æruginoſis lamellis conſumit; qui in ceromate (nam proh delictum, ne quidem Romanis vitiis laboramus) ſpectator puerorum rixantium ſedet? Quid? illos otioſos vocas, quibus apud tonſorem multa hora tranſmittuntur, dum decerpitur ſi quid proxima nocte ſubcrevit; dum de ſingulis capillis in conſilium itur; dum aut diſcreta coma reſtituitur, aut deficiens hinc, atque hinc in frontem compellitur? Quis eſt iſtorum, qui non malit rempublicam turbari, quàm comam ſuam? Quis non ſolicitior ſit de capitis ſui decore, quàm de ſalute? Quis non comptior eſſe malit, quàm honeſtior? Hos tu otioſos vocas inter pectinem, & ſpeculum occupatos?* Nec omittendus D. Ambroſius *in lib. de virgin. 3.* ubi ait: *Noli proxima mea cincinnos corporalium capillorum; non illa ornamenta, ſed crimina ſunt, lenocinia formæ, non præcepta virtutis. Alios cincinnos Nazaræus habet, quibus ferrum non aſcendit, quos nemo præcidit: qui non calamiſtris compoſiti, & arte digeſti, ſed multiplici criſpante virtutum nitentium gratiâ refulſerunt.* Tandem audiamus Chryſim. *ad Pollienum*, qui in Arbitri ſatyra ita ait: *Quò enim ſpectant flexa pectine coma, quò facies medicamine attrita, & oculorum quoque mollis peculantia? quò inceſſus aptè compoſitus, & ne veſtigia quidem pedum extra men-*

ſuram aberrantia, niſi quod formam proſtituas, ac vendas? Vides me? nec auguria novi, nec mathematicorum cœlum curare ſoleo; ex vultibus tamen hominum mores colligo. Quare diligenter Patres Concil. Illiber. *can.* 67. prohibuerunt ne quæ fidelis, vel catechumena, aut comatos, aut vitos cinerarios habeat, ubi notavi. Plura congeſſerunt in comæ vitilis deteſtationem Roa *lib.* 3. *ſingular. cap.* 15. Carranza *en el abuſo de los trages*, D. Gutierrez Marques de Careaga *in opuſcul. contra las quedejas.* Rectè ergo cùm comam nutrire à Sanctis Patribus, etiam in laïcis, ut turpe exoſum ſit, quantò magis in clericis qui non vagis oculis, aut petulanti geſtu, ſed pudorem, & verecundiam mentis ſimplici habitu, inceſſuque oſtendere debent, ut aiebat D. Iſidorus *lib.* 2. *de offic. cap.* 2. Talis abuſus condemnatur, & comam nutrientes excommunicationis mucrone feriuntur; nam quo plus honoris, & venerationis clericis debetur, eo graviùs plectendi ſunt illi qui, ut ait Salvianus *lib.* 4. *de gubernat. Dei*, per flagitia ac turpitudines ſuas nomen religionis infamant.

5. DE TONSURA CLERICORUM.

Deinde ſciendum eſt, jam primis Eccleſiæ ſæculis ejus miniſtros in album ſacræ militiæ relatos comam depoſuiſſe, & clericalem dignitatem per comæ tonſuram ſuſcepiſſe: unde Arator *epiſt. ad Parthenium*, ait:

Nunquæ ego Romanæ canitis permixtus amœnis
Eccleſiæ, tonſo vertice factus ovis.

Et in vita ſancti Germani Epiſcopi Antiſiodorenſis, auctore Conſtantio presbytero, legitur: *Invocato nomine Domini, cæſariem ejus capitis detrahens, habitu religionis, rejectis ſæcularibus ornamentis, cum promotionis honore induit.* Gregor. Turon. *lib.* 3. *hiſt. cap.* 18. ibi: *Sibi manu propria capillos incidens, clericus factus eſt.* Et *de vitis Patrum cap.* 6. *Simpliciter Abbatem exorans, ut ſibi comam capitis tondere dignaretur.* Et B. Gregorius *lib.* 7. *epiſt.* 112. ubi de his conqueritur, qui ex laïcali ſtatu ad clericatum repentè convolarunt: *Tonſurâ acceptâ, ſeu potiùs arreptâ*, ait, *hoc quoque ad nos perveniſſe non diſſimuli dignum conteſtatione complectimur, quod quidam deſiderio honoris inflati tonſurantur, & ſiunt repentè ex laïcis ſacerdotes.* Inde etiam in formulis Marculfi *lib.* 1. *num.* 19. dum refertur præceptum Regis de clericatu, quo ſcilicet Rex licentiam nomen dandi clericali militiæ conceſſit, præciſæ comæ, & efformatæ tonſuræ mentio fit illis verbis: *Ille ad noſtram veniens præſentiam petiit Serenitati noſtræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis ſui ad ordinem clericatus deponere deberet; quod nos propter nomen Domini gratanter animo præſtitiſſe cognoſcit. Præcipientes ergo jubemus, ut ſi memoratus ille de capite ſuo bene ingenuus eſſe videtur, & in puletico* (polyptico, ideſt, publicis rationibus, legit Pitheus *ad titul.* 26. *legis Salic.* & nos *in cap. unico de oblig. ad ratioc.*) *publico cenſitus non eſt, licentiam habeat comam capitis ſui tonſurare, & ad ſuprascriptam baſilicam, vel monaſterium deſervire, vel pro nobis Domini miſericordiam attentiùs exorare.* Notgerus Epiſcopus Leodienſis in vita S. Landoaldi ait: *Ab oratione ſurrexit, capitis comam ſibi abſcindi fecit, clericatus adeptus honorem, omnem in clero gratiam*, &c. Et in ſexta Synodo *can.* 33. expreſsè prohibetur quocumque ſacerdotali ordine, vel miniſterio fungi, niſi illi qui tonſuram ſacerdotalem habuerit, & benedictionem à ſuo proprio paſtore canonicè ſuſceperit. Unde ex Apoſtolica traditione ſemper in Eccleſia obſervatum fuit, ut clerici tonſuram deferrent, juxta declarationem Aniceti *in cap. prohibere*, 23. *diſt.* ibi: *Ut clerici juxta Apoſtolum comam non nutriant, ſed deſuper capita in modum ſphæræ radant.* Et in libro Pontificali, *num.* 12. de Aniceto Pontifice ita legitur: *Hic conſtituit, ut Clerus comam non nutriret ſecundum Apoſtoli præceptum, cap. duo ſunt* 7. 12. *q.* 1. Quare coronati pro clericis ponuntur *in l.* 58. *C. Theodoſ. de Epiſcopis & clericis*, ubi illuſtravit Gothofredus. Rem ſcribit miram Gregorius Turon. *in vitis SS. Patrum, cap.* 17. *S. Nicetius Epiſcopus ab ipſo ortûs ſui tempore deſignatus eſt clericus; nam cùm partu fuiſſet effuſus, omne caput ejus, ut eſt conſuetudo naſcentium infantium, à capillis quidem nudum cernebatur, in circuitu verò modicorum capillorum ordo apparuit, ut putares ab iiſdem coronam clerici fuiſſe ſignatam.* Defendunt contra Novatores, præcipuè Calvinum & ejus alleclas, Sauſay *in panopl. cleric. lib.* 2. *per totum*, Hallier *de ſacris electt. in appendice de tonſura*, Carrier. *tom.* 2. *Digeſti fidei, fol.* 215. Mendoza *quæſt.* 5. exponit fusè Proſperus Stellatus *lib.* 3. *de coronis & tonſuris*, Baronius *anno* 50. *num.* 27. & 141. & *anno* 34. *n.* 293. Creſolius *lib.* 4. *myſtag. cap.* 12. *ſect.* 3. Sixtus Senenſis *lib.* 5. *Biblioth. annot.* 244. Bellarminus *lib.* 2. *de monachis, cap.* 40. Jodocus Coccius *tom.* 2. *theſauri, lib.* 4. *art.* 8. Coriolanus *in breviario, anno* 167. Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 523. *c.* 4. Mathias Bredenbachius *lib.* 4. *Antiperaſpiſtis, cap.* 23. Turrianus *lib.* 5. *pro epiſt. Pontif. cap.* 19. Chriſt. Lupus *in c.* 14. *Synodi* 7.

6. AFFERUNTUR ALIQUÆ RATIONES TONSURÆ.

Rationes verò, & ſignificationes, tum morales, tum myſticas hujus tonſuræ aſſignarunt Sancti Patres. D. Iſidorus *lib.* 2. *de eccleſ. offic. cap.* 14. à ritu Nazaræorum fluxiſſe credit; erant enim Nazaræi inter Judæos ſanctitate vitæ celebres, & auſterioris inſtituti, ſeu propoſiti viri, ad tempus, vel in perpetuum conſecrati; cujus conſecrationis ritus refertur *cap.* 6. *Numer.* his verbis: *Cùm dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad oſtium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem ejus Domino, &c. tunc radetur Nazaræus ad oſtium tabernaculi fœderis caſarie conſecrationis ſuæ: tolletque capillos ejus, ponetque ſuper ignem, qui eſt ſuppoſitus ſacrificio pacificorum*, &c. Quamvis autem toto tempore Nazaræatus, ſeu voti ſui caput Nazaræus non attonderet, nec raderet, dicente Scripturâ: *Omni tempore ſeparationis ſuæ novacula non tranſibit per caput ejus, uſque ad completum diem, quo Domino conſecratur. Sanctus erit, creſcente cæſarie ejus:* Attamen die, quo conſecrati & perfici cenſebatur, caput ſolenniter attondebat, *Judic. cap.* 13. refert Joſephus *lib.* 2. *de bello Judaico*, *capite* 15. quam rationem amplexi fuerunt PP. Concilii Aquiſgran. *can.* 1. Aliam adducunt Germanus Patriarcha Conſtantinop. *in theoria rerum eccleſiaſt.* Beda *lib.* 5. *hiſt. cap.* 22. P. Bleſenſis *in cap.* 1. *Iob*, videlicet. in memoriam ſpineæ coronæ Domini clericos capillos in formam coronæ attonſos geſtare; quam illuſtrant Sauſay *p.* 1. *Panopl. cleric. lib.* 3. Bulengerus *lib.* 1. *opuſcul. cap.* 8. Zerda *in adverſ. cap.* 137. *num.* 5. Alii putant, hoc ritu moneri clericos, ut tanquam ſpirituales Reges coronam geſtare meminerint: ita D. Iſidorus *d. lib.* 2. *cap.* 14. Rabanus Maurus *lib.* 2. *de inſtit. cleric. c.* 1. Hugo à Sancto Victore *lib.* 2. *de ſacris, 3. p. cap.* 1. Alii tandem in memoriam tonſuræ Sancti Petri eundem ritum uſitari credunt. Beda *lib.* 5. *hiſtor. cap.* 22. ibi: *In Eccleſia, vel in univerſo hominum genere reperimus tonſuras; nullam magis ſequendam, amplectendamque jure dixerim eâ, quam in capite ſuo geſtabat ille, cui ſe confitenti Dominus ait: Tu es Petrus, &c.* Et paulò poſt: *Nec ob id tantùm in coronam attondentur, quia attonſus eſt Petrus, ſed quia Petrus in memoriam Dominicæ paſſionis ita attonſus*

attonſus eſt. Germanus Patriarcha *ubi ſuprà*, ibi: *Duplex corona circumpoſita capiti ſacerdotis, ex capillorum ſignificatione imaginem refert venerandi capitis Apoſtoli Petri, qui cùm miſſus eſſet ad prædicationem Domini, & Magiſtri, ei tonſa eſt ab iis, qui ejus ſermonem non credebant, ut illuderetur ab ipſis; eique Magiſter Chriſtus benedixit, & infamiam in honorem, illuſionem in gloriam convertit, & poſuit ſuper caput ejus coronam, non ex lapidibus pretioſis, ſed lapidem ex petra fidei ejus, fulgeſcentem ſuper aurum, topazion, & lapides pretioſos.* Nec deſunt myſticæ rationes; duas referunt Sauſay *d. lib. 3. prope finem*, Eſtenus *lib. 5. diſquiſit. monaſt. tract. 9. diſquiſit. 4. & 5.* quas latè illuſtrat Hurtado *de vero martyrio*, ubi ſuprà, *fol. 385*, quibus non impropriè addi poteſt alia ex veteri more adoptandi petita. In priſcos enim adoptionis ritus refertur per capillorum attonſionem adoptionem perfici. Paulus Diaconus *lib. 6. de geſtis Longob. cap. 53. Circa hæc tempora Carolus Princeps Francorum Pipinum ſuum filium ad Luitprandum direxit, ut ejus juxtà morem capillũ ſuſciperet: qui ejus caſariem incidens, ei pater effectus eſt.* Idem refert Aimonius *de geſtis Francorum lib. 4. cap. 57. Pepigerat autem fœdus præfatus Princeps cum Luitprando Longobardorum Rege, eique filium ſuum Pipinum miſit, ut more Chriſtianorum fidelium ejus capillum primus attonderet.* Atque ita Benedictum Secundum Conſtantini IV. filios in ſuos recepiſſe, & veluti adoptaſſe videtur, cùm mallones capillorum ab eis ſuſcepit. Refert Anaſtaſius Biblioth. *in Benedictum II.* obſervarunt Merillus *lib. 3 obſ. cap. final.* Sahabedin *in chron. Goth. cap. 9.* Serlogus *tom. 3. in Cantica, fol. 286.* Unde tonſura clericalis adoptionem in Chriſti familiam ſignificat, ut per tonſuram in familiam Dei tranſeamus, & ad ejus hæreditatem vocemur, tanquam ſpeciales filii, juxta Iſidorum *in cap. Cleros, 21. diſt.* relatum.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, Hebræos longam comam aluiſſe, ut latè probant Pineda *lib. 1. in Iob, verſ. 20. n. 11.* Serlogus *dicto tom. 3. fol. 287.* Cochier *in face hiſtor. cent. 2. cap. 82.* Unde Chriſtus Dominus prolixiori utebatur comâ, ut quemadmodum in aliis rebus, in crinis quoque diſpoſitione à communi provinciæ uſu non diſcederet; quia tunc expediebat ab uſu ordinario hominum Redemptorem noſtrum non abhorrere, ut obſervant Creſolius *lib. 4. myſtag. cap. 12. ſect. 2.* Serlogus *tom. 3. in Cantica, cap. 5. veſtig. 32. fol. 299.* quod & ex eadem ratione diſcipulum ejus S. Jacobum feciſſe, facilè credi poteſt. Nec obſtant auctoritates Sacræ paginæ. Non prima deducta *ex cap. 19. Levitici*, in illis verbis: *Nec in rotundum attondebitis comam.* Quem locum ita vertit Symmachus: *Non circumtondebitis in circuitu aſpectum capitis veſtri.* Vatablus ita legit: *Non attondebitis in rotundum comam veſtram, Ægyptiorum ſacerdotum more.* Vixerant enim Iſraëlitæ hactenus inter Ægyptios, quorum ne morem hac in re imitarentur Levitæ, hoc decreto voluit Deus præpedire. Præcidere ergo voluit Dominus in Judæis talem ritum. Sunt alii qui reſpondent, hoc præceptum fuiſſe cæremoniale, ut fuit circumciſio, & id genus alia, quæ poſt legem gratiæ mortua ſunt, ut probavi *in cap. tranſlato, de conſtit.* Alii dicunt, Dominum non tam morem attondendi caput in rotundum prohibuiſſe, quàm pravam intentionem vetuiſſe; ſiquidem non abſolutè ne hoc facerent, ſed ſolùm propter malum finem prohibuit, ſcilicet cultum dæmonis, propter quem ethnici id uſurpabant, ut ſtatim dicemus. Sed his omiſſis, genuinæ interpretationi hujus loci planam, & expeditam viam ſternit Heſychius Epiſcopus Hieroſolymitanus *in comment. ſuper Levitic. Tondere*, inquit, *comam in rotundum, non eſt comam abſcindere, ſed ornare.* Unde in editione LXX. Interpretum legitur: *Non facietis ſiſoën ex coma veſtra*; ideſt ornatum cincinnum. Suidas enim ſiſoën interpretatur, ideſt capillum plicatum: Latini vocant capillitium calamiſtratum, ſive calamiſtris in cincinnos reflexum. Quo in ſenſu eâ voce utuntur D. Paulus 1. *ad Timotheum 2. verſ. 9.* D. Petrus 1. *epiſt. 3. verſ. 3.* Sua igitur verſione Septuaginta innuunt, prædicto capite 19. Levitici à Domino cincinnos tantùm prohiberi. Adſtipulatur Codex Hebræus, quem periti hujus linguæ aſſerunt, ad verbum expreſsè ſic habere: *Non circulabitis, non facietis rotundum*; vel, *non cincinnabitis extremitatem capitis veſtri.* Ratio hujus prohibitionis eſt, quia cincinnati, & calamiſtrati capilli ſignum ſunt mollis, & effœminati animi, ut ſuprà probavi. Nec obſtat ejuſdem libri caput 21. in illis verbis: *Non radent caput, neque barbam*; nam facilè textus ille exponitur, ſi non mutilus, ſed integer textus proferatur; ita enim habetur: *Loquere ad ſacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur ſacerdos in mortibus civium ſuorum, niſi tantùm in conſanguineis, & propinquis, ideſt ſuper patre, & matre, & filio, & filia; fratre quoque, & ſorore virgine: ſed nec in Principe populi ſui contaminabitur. Non radent caput, nec barbam, nec in carnibus ſuis facient inciſuras*; ut Gentiles videlicet facere ſolebant: ſi enim alioquin per ſe nefas eſſet capillos vel barbam radere, peccarent Nazaræi, qui ſolemni ritu à ſacerdote radebantur, & capillos ſuos igne ſacrificii cremandos ad oſtium tabernaculi fœderis offerebant, *Numeror. cap. 6.* Peccavit etiam & Ezechiel, qui aſſumpto gladio, ductoque per caput & barbam, pilos ſuos raſit, *Ezechiel. cap. 5. verſ. 1.* Quin & ipſe peccavit vas electionis Paulus, qui caput ſuum totondit in Cenchris, *Actuum Apoſt. 18. verſ. 18. & cap. 21. 23. & 24.* Non ergo prohibetur in ſacro textu abſolutè raſio capillorum, ſed ea quæ fit luctûs causâ. Nec etiam obſtat locus Hieremiæ *d. cap. 9.* ubi Dominus comminatur ſe viſitaturum ſuper omnes, qui attonſi ſunt in comam: nam illis verbis Dominus non increpat comam attondentes, ſed perſtringit Judæorum luxum, qui Gentilium more comam in gyrum accurabant; non enim tonſuram Dominus damnat, quæ non luxûs, ſed modeſtiæ causâ geſtatur. Nec obſtat caput ultimum prophetiæ Baruch, ubi Hieremias increpat Judæos habentes tunicas ſciſſas, & capita, & barbam raſam: nam ſanctus Propheta raſuram damnat, non attonſionem; nec abſolutè ſacerdotes Babylonicos arguit, ſed eo quòd ſuperſtitiosè id faciebant in honorem falſorum numinum, ut conſtat ex textus ſerie; aliàs enim Paulum inſimularet, qui cum Barnaba tunicam aliquando juſto dolore diſcidit, & barbam raſit myſtico ritu, cum delectis à ſe ſociis, *Act. 21.* Locus ſuperioribus haud abſimilis eſt apud Ezechielem *cap. 44.* ubi Deus legem præſcribens Sacerdotibus ſuis, diſertè ait: *Caput ſuum non radent*; ſed ſi addantur verba, quæ ſequuntur immediatè, ex his plana, & pervia reſultabit reſponſio, mox enim ſequitur: *Neque comam nutrient, ſed tondentes attondent capita ſua.* Docuerunt D. Hieronymus *in Ezechiel. lib. 13. c. 42.* ibi:

ibi : *Perſpicuè demonſtratur, neque raſis capitibus, ſicut ſacerdotes, cultoreſque Iſidis, aut Serapidis, non eſſe eos oportere; nec rurſus comam demittere, quod propriè luxurioſum eſt, ſicut cultores Iſidis.* Moſes Maimonides *part.* 3. *cap.* 37. ibi : *Propterea quod ita ſe radere, & tondere ſolebant ſacerdotes idololatrici.* Nec obſtat argumentum deductum ex dicto loco D. Ambroſii, ex quo deducebamus, comam etiam in viris decoram eſſe; licet enim fateamur, capillos in hominum gloriam datos eſſe, ad eorumque exteriorem ornatum pertinere, & laïcos moderatâ, non inordinatâ coma uti poſſe, juxta D. Auguſtinum *ſerm.* 1. *Dominicæ poſt Pentecoſt.* ibi : *Habitus impudicus corporis ſui in vitio ſuperfluo, & inordinata capillatura*; & apud varias nationes glorioſum, immo publicum nobilitatis teſtimonium fuerit comam nutrire, ut probant de Romanis Hurtado *de vero Martyrio ſect.* 56. *diſgreſſ.* 5. de Gothis Savarus *ad Sidon. lib.* 1. *epiſt.* 2. de Gallis P. Faber *lib.* 3. *ſemeſtr. cap.* 20. de aliis Zerda *tom.* 2. *in Virgil. lib.* 1. *Æneid. verſ.* 104. & *lib.* 7. *verſ.* 659. Alex. ab Alex. *lib.* 5. *genial. cap.* 18. Pineda *de rebus Salomonis lib.* 6. *cap.* 4. §. 3. Mendoza *quæſt.* 5. *expoſit. num.* 3. Proſperus Stellatus *lib.* 5. *de coron. cap.* 4. Tamen clerici, qui vanos laïcorum contemplerunt ornatus, ne laculi honores affectaſſe videantur, vel in crinium magnum ducere, quod mundi cultores adorant, coma etiam à natura ſibi datâ in obſequium privari debent, ac Deo altiſſimo ſacrificare : unde apud omnes ferè gentes obſervatum invenio, ut tonſura capillorum ſignum ſit animi ſe Deo ſacrificare volentis. Suetonius *in Nerone*, ait : *Nero barbam primam poſuit conditam in auream pyxidem, & pretioſiſſimis margaritis adornatam Jovi Capitolino conſecravit.* Athenienſes Flaminibus capillum dicaſſe refert Plutarchus *in vita Theſei*; & Romæ fuiſſe Aram Deæ Capillatæ, teſtatur Plinius *lib.* 7. *cap.* 14. eoſque tanquam gratiſſimum munus vanis numinibus crinem amputatum conſecraſſe, probat Pater Serlogus *d. veſtig.* 32. Solebant itidem pagani ſimili proſus ritu, in ſacrificiis ſumma pecudum capita abradere, ut Virgilius innuit *lib.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus ſalſas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterique altaria libant.

Et Homerus *iliad.* 3.

Hic Rex Atrides cultrum quem fortè ferebat,
Majoris gladii vaginæ in parte repoſtum
Exemit, & pilos media de fronte revellit.

Plura congerit Lindembrogius *in notis ad Cenſor. lib.* 1. *cap.* 7. Nec obſtat quod ultimo loco expendebamus, videlicet comam dimittere proprium eſſe reorum, & mœrentium : nam uſus abſcindendi comam non æque apud omnes nationes invaluit, idemque fuit; immò potiùs in diverſos penitus fines, & ob diſſimiles omninò ritus glorioſum hoc aliis, aliis indecorum; jucundum iis ingratum illis viſum fuit : unde comam nutrire, & non deponere, apud aliquas nationes glorioſum fuit; dimittere autem, & deponere triſtiſſimum; contra verò apud alias gentes deponere, & tondere comam, lætitiæ argumentum erat, ut proſant Alex. ab Alex. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 27. Hadrianus Jun. *lib.* 2. *de coma*, Lælius Biſciola *lib.* 7. *hor. ſuceiſ. cap.* 5. Unde votum illud non dimittendi comam, vel barbam, niſi devictis hoſtibus, refert Paulus Vvamfridus *de geſtis Longobard. lib.* 2. ibi : *Multi quoque Saxonum qui bello ſuperfuerant, devoverunt, ſe neque barbam, nec capillos meiſuros.* Notavit Jornandes *in notis ad ipſum.*

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. ſi vero* 4. *de ſement. excom.* ubi docetur, manus violentas inferentem in clericum comam nutrientem, non incidere in excommunicationem latam *in can. ſi quis ſuadente* 17. *quæſt.* 4. quia comam nutrire alienum eſt à clericali ſtatu : quare rectè Alexander III. ibi ſtatuit, percutientem hujuſmodi clericum, juſtam ignorantiæ cauſam habuiſſe, ob eamque excuſari à prædicta excommunicatione, docuerunt Covar. *in cap. almus*, 1. *part.* §. 10. *num.* 15. Azor *lib.* 5. *inſtit. cap.* 20. *in fine*, Anguianus *lib.* 4. *de legibus, controv.* 4. Gibalinus *de cenſur. fol.* 285. & 464.

8. EXPONITUR CAP. SI VERÒ 4. DE SENTENTIA EXCOM.

Deinde ex ſuprà traditis exponendus eſt textus *in can.* 21. 6. *Synodi*, in illis verbis : *Qui Canonicorum quidem criminum rei facti, & propterea perfecta, ac perpetuæ depoſitioni ſubjecti in laicorum locum detruſi ſunt. ſi quidem ad converſionem ſuâ ſponte reſpicientes peccatum delent, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo ſe penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur : ſin autem non ſuâ ſponte hoc elegerint, comam ſicut laici nutriant, utpote qui mundanam, ſeu ſecularem converſationem vitæ cœleſti præpoſuerint.* In quibus verbis facilè exprimitur, quam alienum ſit ab ſtatu clericali comam nutrire; ſiquidem in illis caſibus, in quibus à Patribus Eccleſiæ ob graviora crimina clerici deponuntur, & ad laïcalem ſtatum rediguntur, jubetur ut comam nutriant, quia in illis caſibus potiùs ut laïci, quàm ut miniſtri Eccleſiæ incedunt; cum verò delicta ita graviora non ſunt, nec depoſitionis pœnam mereantur : & quia intra gradus Eccleſiaſticos remanent, non debent tonſuram deferre, ut notavit Balſamon *ad* 6. *Synodum, in eo canone.*

9. INTELLIGITUR CAN. 21. SIXTÆ SYNODI.

CAPUT V.

Ex Concilio[a] Carthaginenſi.

CLericus nec comam nutriat, nec barbam.

NOTÆ.

1. [a] *Carthaginenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. apud Ivonem *p.* 6. *Decreti, c.* 265. Burchardum *lib.* 3. *c.* 164. additur *c.* 44. ſub quo numero reperiuntur verba hujus textus in ipſo Concilio, ſed non eodē modo, in editione enim Surii *tom.* 1. *Concil. pag.* 514. habetur : *Clericus neque comam nutriat, neque barbam radat, vel tondeat.* In Regia editione Pariſienſi ita legitur : *Clericus nec comam nutriat, nec barbam* : Vaticanus codex, Victorinus ac Gadenſis ita ferunt : *Clericus nec comam nutriat, neque barbam radat*, ut teſtatur Sauſay *in Panopl. cleric. in appendice de barba, cap.* 3. Savarus *ad Sidon. lib.* 4. *epiſt.* 24. *verbo Barba prolixa.* In Concil. Barchinonenſi, *can.* 1. ita cavetur:

Digitized by Google

cavetur : *Ut nullus clericorum comam nutriat, aut barbam radat.* Quæ tamen lectio conſtantior, congruentiorque ſit provinciæ, ubi, & tempori in quo celebratum fuit hoc Concilium, infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2. BArbæ promittendæ, aut reſecandæ ratio varia olim fuit, ac nunc eſt, multiplexque & diverſa pro varietate nationum : varios uſus referunt Lælius Biſciola *lib. 7. hor. ſucciſ. c. 5.* Alex ab Alex. *lib. 1. dierum genial. cap. 16.* & *lib. 3. cap. 27.* Cælius Rhodig. *lib. 7. antiq. lect. cap. 13.* Pierius Valerius *in tract. pro barbis ſacerd.* Hothomanus *eod. tract.* & *lib. 1. obſ. cap. 19.* Savarus *ad Sidon. lib. 4. epiſt. 13.* & *14.* Boſquetus *in not. ad Innoc. lib. 1. epiſt. 97.* Meſana *ad D. Hieronymum, verbo Barba*, Zerda *in adverſ. cap. 154.* D. Laurent. Ramirez de Prado *in Pentecont. cap. 25.* Eſtenus *tom. 1. diſq. monaſt. lib. 5. tract. 9. diſquiſ. 3.* Hurtado *de vero martyrio, ſect. 3. digreſ. 5. fol. 370.* Sauſay *in Panopl. cleric. in appendice de barbis ſacerd.* Theoph. Raynaud. *tom. 13. in tr. lam brevit. cap. 8. fol. 497.* & quidem Græcos barbam promiſſam aluiſſe, & primò eam tondere ſolitos, mox raſiſſe, teſtis eſt D. Chryſoſt. *in oratione priori Tarſica 33.* ibi : *Barbarum primùm inventa eſt tonſura, & videbatur moderatum eſſe, ne valde promitterentur, nec nimium, ſed leniter corrigeretur natura ; videbatur multis ſtrenuum, deinde radebant uſque ad genas.* Qui tondendi mos tempore Alexandri Magni initium habuit, ut Chryſippus apud Athenæum *lib. 13. cap. 6.* refert ibi : *Alexandri temporibus tondenda barba conſuetudinem inoleviſſe, evoque priore hoc fuiſſe inuſitatum, cùm tibicen ille Timotheus prolixâ barbâ tibias inflaret.* Probat perdoctus Ramirez *d. cap. 25.* Græci ergo comam, & barbam aluerunt, apud quos Philoſophi præcipuè barbati erant : unde Perſius Socratem barbatum Magiſtrum dixit *ſatyr. 4. verſ. 1.*

Barbatum hoc crede magiſtrum dicere.

Prudentius *contra Symmachum lib. 2.* barbatos dixit Sophiſtas:

Multiplicis dux damon eſt, qui parte ſiniſtrâ
Centifidam confundit iter, trahit unde Sophiſtas
Barbatos.

Herodes Atticus apud Gellium *lib. 9. cap. 2.* ait : *Video barbam & pallium, Philoſophum non video.* Lactantius *de falſa ſapient. cap. 24. Maximum itaque argumentum eſt, Philoſophiam neque ſapientiam oſtendere, neque ipſam eſſe ſapientiam, quod myſterium ejus barbâ tantùm celebratur.* Unde in hos barbatos facetè Poëta Græcus luſit :

Si promiſſa facit ſapientem barba, quid obſtat
Barbatum poſſis quin caper eſſe Plato ?

Hebræos promiſsâ barbâ inceſſiſſe colligitur ex pſalmo illo 133. ibi : *Sicut unguentum, quod deſcendit in barbam Aaron :* & *ex cap. 19. verſ. 29. Exodi, c. 21. Levitici, verſ. 5.* ubi vetantur Levitæ barbam radere. Hinc frequenter minæ Prophetarum de raſura barbæ, ut de pœna omnium longè maxima. Iſaias *cap. 15. verſ. 2.* ibi : *Moab ululavit, in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radatur.* Hieremias *cap. 48.* ideo in luctu, & mœrore barbam evellebant. Eſdras *cap. 9.* ibi : *Cùm audiſſem ſermonem iſtum, ſcidi pallium meum, & tunicam, & evelli capillos capitis mei, & barbæ, & ſedi mœrens.* Ezechiel *cap. 5. Sume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum, & barbam.* Romanos etiam à principio intonſos fuiſſe conſtat ex Juvenali *ſatyra 4.*

——*Facile eſt barbato imponere Regi*
Intonſos rigidum in frontem deſcendere canos.

Lucano *lib. 1.*

Paſſus erat mœſtamque genis ſuccreſcere barbam.

Sed quo tempore radi, & tonderi illi cœperunt, non conſtat. Livius anno 369. ab Urbe C. ubi de Manilio Capitolino agit, ait : *Solutum ipſum radere barbam.* Sed rejicitur ex Varrone *lib. 2. de re ruſtica, cap. 11.* & Plinio *lib. 7. cap. 39.* ibi : *In Italiam ex Sicilia venere tonſores poſt Romam conditam anno 454. adducente Publio Licinio Mena, ut auctor eſt Varro : antea intonſi fuerunt.* Proſequuntur Lipſius *ad lib. 14. annal. Taciti*, Caſaubonus *in notis ad Jul. Capitol. fol. 83.* & *in Othone cap. 12.* Dorleans *ad Tacitum fol. 727.* Camerarius *cent. 1. horar. ſucciſ. cap. 36.* & *cent. 2. c. 46.*

3. Sed ut ad mores Chriſtianorum perveniamus, ſi de primævo eorum more ſermo ſit, non dubium eſt, quin Chriſtus Dominus barbam non raſerit, ut probavi in capite antecedenti ; & ejus Vicarium D. Petrum barbam aluiſſe, refert Nicephorus *lib. 1. cap. 40.* ibi : *Petrus quidem haud craſsâ corporis ſtaturâ fuit, ſed quæ aliquando eſſet erectior ; facie ſubpallidâ & albâ admodùm ; capilli capitis, & barba criſpi & denſi.* De ſancto Paulo Apoſtolo idem refert Nicephorus *lib. 2. cap. 37.* ibi : *Barba denſior, & ſatis promiſſa, eaque non minùs quàm capitis coma, canis etiam reſperſa erat.* Etiam vetuſtæ priorum Pontificum imagines barbatæ, piliſque mento hærentibus inſignes cernuntur, Clementis videlicet, Evaristi, Alexandri, Teleſphori, Dionyſii, Sylveſtri, Damaſi, Gelaſii, & aliorum uſque ad Anicetum, *tom. 2. Bullarii*, & apud Ciaconium ; ab Aniceto tamen, & deinceps cœperunt Pontifices, & Eccleſiæ Latinæ Epiſcopi, ac clerici barbam non ſolùm tondere, verùm & radere ; & ita apud ipſos Cherubinum, & Ciaconium cernuntur icones Pontificum abſque barba : & Gregorius VII. *lib. 8. epiſt. 10. ad Oſcorum judicem Caralitanum*, ait quod totius Occidentalis Eccleſiæ clerus barbam radendi jampridem morem tenuit : & in Gallicana Eccleſia morem hunc radendi barbam viguiſſe teſtis eſt Sidonius *lib. 4. epiſt. 13.* ubi clericos coronâ decoros, & barbâ raſos fuiſſe commeminit his verbis : *Enim verò veſtis aſtricta, tenſus coturnus crinis, in rota ſpecimen acciſus, barbâ intra rugarum latebras mœſtâ, ad cutem ſectâ forcipibus.* Unde Concilium Bituricenſe *in can. 7.* tonſuram eccleſiaſticam vocat, hoc eſt barbam raſam, & coronam in capite. De aliis Eccleſiis idem probat Othomanus *de barbis ſacerd.* & *in Pontifical. Roman.* ritus proprius præſcribitur de barba tondenda, his verbis : *Quando primò clericis barba tondentur, dicebatur Pontifice ſedente cum mitra, antiphona Sicut ros Hermon, pſalmo 132. Ecce quàm bonum. Gloria Patri, &c. Sicut erat, &c. Repetitur tota antiphona, quâ finitâ Pontifex depoſitâ mitrâ ſurgit, & ſtans versus ad clericum dicit : Oremus, Deus cujus providentiâ omnis creatura crementis adulta congaudet, preces noſtras ſuper hunc famulum tuum juvenilis ætatis decore lætantem, & primis auſpiciis attondendum exaudi, ut in omnibus protectionis tuæ munitus auxilio, evoque largiore provectus, cœleſtem benedictionem accipiat, & præſentis vitæ præſidiis gaudeat. Per D. N. &c.* Hæc eadem oratio repetitur in veteri Romano ordine, & in libro Sacrament. Sancti Gregorii ; & ex euchologio, ſeu rituali Græco refert Sauſay *in panopl. cleric. in append. de barba, cap. 2.* Eundem morem à Latinis receptum adſtruunt Nicolaus Pontifex *epiſt. 70.* P. Damianus *lib. 1. epiſt. 15.* ibi : *Eccleſiarum planè quoque Rectores, quibus potiſſimùm hujus rei cura debuiſſet incumbere, tanto mundanæ vertiginis quotidie rotantur impulſu, ut à ſæcularibus barba raſura quidem dividat, ſed actio non diſcernat.* Et inter leges Nortumbrenſium, 34. eſt : *Si preſbyter barbam, vel comam radere neglexerit, compenſato.* Græci verò barbam nutriebant, nec tondebant ; quo de more ſibi inviſo Græci

De Christianorum moribus.

calumniam ſtruere ante annos ferè 800. adverſus Latinam Eccleſiam non erubuerunt, ut conſtat ex epiſtola Nicolai I. ad Hincmarum, ubi cauſas invidiæ, & odii Græcorum erga Latinos referens, ait : *Quin & reprehendere ſatagunt, quia penes nos clerici barbas radere ſuas non abnuunt.* Michaël Corularius P. C. *in epiſt. ad P. Antioch. Patriarch.* apud Baronium *tom. 9 anno 1054. num. 33.* ibi : *Quapropter illos Romanos omnino averſari neceſſe eſt ; & qua quidem Judæorum ſuore peragunt, talia ſunt, ut error qui illis tribuitur de azymo, & quod ſuffocatum edunt, & barbam radunt.* Chriſt. Lupus *ad can. 8. Synod. Conſtant. colum. 8.*

4. RATIONES HUJUS DISSIDII.

Cur autem diverſa in his eſſet agendi ratio, cauſam aſſignat Baronius *anno 58.* quòd in Oriente tam Judæi, quàm Græci barbati incederent, idemque Chriſtianos inter ipſos degentes factitaſſe : in Occidente verò, & præſertim Romæ, cùm ii, qui maturioris erant ætatis, tanquam quoddam nobilitatis inſigne, ut refert Angel. *lib. 3. noct. cap. 4.* radere barbam conſuevilſent, Chriſtiani Romæ agentes, ut à cæteris non diſtarent, abraſâ incedebant barbâ. Romanorum autem conſuetudinem imitatos eſſe cæteros orbis Occidentalis fideles, jam ſuprà probavi. Accedit, nam cùm barbæ abraſio, aut nutritio, non ſit à natura inſtituta, ſed adiaphorum quid, & indifferens, tam Græci, quàm Latini peculiaribus rationibus moti potuerunt barbam dimittere, aut radere. Pro Græcis faciebat decoris ratio juxta D. Auguſtinum *lib. 22. de civit. Dei, cap. 24.* ibi : *Sunt vero quædam ita poſita in corpore, ut tantummodo decorem habeant, non etiam uſum ; ſicut habet pectus virile mammillas. ſicut facies barbam, quam non eſſe munimento, ſed virili ornamento, indicant puræ facies fœminarum, quas utique infirmiores viris, munari tutius conveniret.* Ovidius *lib. 13. Metamorph.*

Pluma tegit volucres, ovibus ſua lana decori eſt.
Barba viros, hirtaque decent in corpore ſetæ.

Conſentit Athenæus *lib. 13. dipnoſoph.* ubi refert Diogenem dixiſſe cuidam habenti mentum raſum: Nunquid naturam accuſas, quòd te virum, non autem mulierem fecerit ? Hinc etiam Divus Hieronymus *in cap. 5. Ezechielis*, ait : *Barba virilitatis indicium eſt.* Hinc quoque de cauſa putat Pater Roa *lib. 4. ſingul. cap. 3.* hac voce, *barbam*, cum duplicatione uſum fuiſſe Pſalmiſtam *pſal. 132.* ibi : *Sicut unguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.* Et Artemidorus ait, filios tantùm ornamenti patribus afferre, quamùm ori barba decoris addit. Latini etiam in hoc ritu radendi barbam rationibus non deſtituuntur. Primò quia pilorum, & capillorum tonſio deſignat nos ad perfectionis ſummum pertingere. D. Gregorius *lib. 2. moral. cap. 3.* Secundò facit antiqua Eccleſiæ conſuetudo ; unde Gregorius VII. *in epiſt. ad Jacobum Caralit.* jubet ut clericos ſuos omnes barbam radere cogeret, idque ex majorum conſuetudine. Itaque non eſt ratio, quare uſum nutriendi barbam apud Græcos, aut radendi apud Latinos condemnemus ; multa enim pro locorum, vel hominum diverſitate variantur ; nec tamen propter hoc ab Eccleſiæ Catholicæ pace, atque unitate aliquando diſceſſum eſt, ut ait Firmilianus *in epiſt. ad Cyprianum* ; & in propoſito Ceolfridus *in epiſt. ad Naitamon R. pictorem*, ibi : *Verùm ſi profiteri nobis liberum eſt, quia tonſura diſcrimen non novat, quibus pura in Deum fides, & charitas in proximum ſincera eſt, maximè cùm nunquam Patribus catholicis, ſicut de Paſchæ, vel fidei diverſitate conflictus ; ita etiam de tonſuræ differentia legatur aliqua eſſe controverſia.* In Hiſpaniæ verò noſtræ Barchinonenſi provincia raſionem barbæ aliquando prohibitam fuiſſe conſtat ex Concilio Barchinonenſi *can. 3.* ibi : *Ut nullus clericus comam nutriat, aut barbam radat.* Eundem barbæ uſum pro diverſitate regionum agnoſcit Petrus Aurel. *contra Sirmundum tom. 3. pag. 609.*

5. EXPONITUR PRÆSENS TEXTUS.

Quibus ita animadverſis, ſi præſens canon Concilii Carthaginenſis legatur prout habetur in codicibus Vaticano, Sancti Victoris, & Gadenſi : *Neque barbam radat* ; referri debet ad uſum Orientalis Eccleſiæ, in qua mos inoleverat non radendi barbam ; & ſi adhuc retineatur lectio Surii : *Nec comam nutriat, nec barbam, ſed radat, vel tondeat* ; aliter exponendus eſt, ſi priùs obſervemus canonem iſtum editum fuiſſe propter Eutychitarum, & Maſſilianorum hæreticorum ſectas ; hi enim negantes operandum eſſe manibus propriis, intonſi prolixam comam, ac barbam alebant, ut teſtatur Epiphanius *hæreſi 80.* & ſanctus Auguſtinus *de opere monach. cap. 31.* eos facetè deſcribens inter alia ait : *Et in hoc, quo quæſo tam apertè contra præcepta Apoſtoli conari ? an ſta vacandum eſt, ut nec tonſores operentur ? an quia Evangelicas volucres imitari ſe dicunt, quaſi depilari timent, ne volare non poſſint.* Unde Patres Concilii Carthag. ſtatuerunt, barbam eſſe tondendam, etiam retentâ vulgari lectione, *nec barbam radant.* Dici poteſt Eccleſiam nunquam prohibuiſſe tonſionem barbæ, ſed eam nimis prolixam nutrire, aut ad cutem uſque radere. Unde *in cap. clerici 6. hoc tit.* tantùm jubetur tonſio comæ & barbæ ; ſed mediocrem barbam eſſe alendam dicitur, quod ad imitationem Chriſti Domini, & ejus Vicarii B. Petri plures R. E. Præſules feciſſe refert Sauſay *in panopl. ſacerd. cap. 5.* De mediocri barba, & hanc mediocritatem barbæ eſſe obſervandam, ſtatutum legimus in Concilio Mediolan. ſub Sancto Carolo, anno 1563. ſub titulo, *de clericorum veſtitu*, ibi : *Preſbyteri, Diaconi, Subdiaconi, cæteriquè clerici clericali tonſurâ ſint inſigniti ad formam, quam ratio uniuſcujuſque ordinis Epiſcopi arbitrio poſtulabit ; ita ſint abraſi capilli, ut tonſura conſpicua ſit omnibus ; comam verò & barbam ne ſtudiosè nutriant ; capillis ſimplicem cultum adhibeant ; barba ita à ſuperiori labro recidatur, ut pili in ſacrificio Miſſæ Chriſti Domini corpus & ſanguinem ſumentem non impediant.* Rhotomag. anno 1581. à Cardinali de Borbonio celebrato, ibi : *Omnes ut revocemus ad modeſtiam, hortamur, & præcipimus, ut tonſuram in capite, & coronam habeant ſuis ordinibus congruentem, & honeſtè raſam ; nec barbam alant miniſterio altaris indecoram.* Rhemenſi habito à Ludovico Cardinali à Guiſia anno 1583. *tit. de Clericis*, ibi : *Ut à ſuperiore labro ob ſacra communionis reverentiam barbam tondeant, vel radant ; infrà verò gerant clericali modeſtiæ congruentem.* Synodo Aquenſi ſub Alexandro Archipræſule, *tit. de vita & honeſt. cleric. Comam & barbam ne ſtudiosè nutriant, capillis ſimplicem cultum adhibeant. Preſbyteri barbam habeant ad ſuperius labrum ita inciſam, ut ſumentibus Chriſti ſanguinem nullum afferat impedimentum, atque tam ipſi, quàm reliqui omnes ab omni parte nullo pacto pilos intortos, aut mento in acutum inciſos, producloſve, more nutriant militari.* Sic & Synodus Burdigalenſis anno 1624. convocata à Franciſco Cardinale de Sourdis, illius Sedis Archiepiſcopo, eodem titulo *de vita & honeſt. cleric. num. 4. cap. 13.* cavet : *Omnibus Eccleſiaſticis noſtræ provinciæ, cujuſcunque dignitatis, ſtatus, & conditionis exiſtant, injungimus, ut iis veſtimentis, quæ ab ultimo provinciali ſibi præſcribuntur, incedant induti, coronam clericalem geſtantes, ne ſit præterea illis capillatura imparter attonſa, non ſuperioris labii barba arte elaborata aſſurgat.* Referunt Sauſay *in d. append. cap. final.* Coriolianus *in addit. ad Summam.* Quam barbæ

barbæ mediocritatem observant Hispaniæ nostræ tam Episcopi, quàm clerici, juxta prædictas canonicas sanctiones: in aliis verò provinciis aliter observari reperio à sacerdotibus, quorum ut jura non excutimus, ita varios usus, quos sectantur, non impetimus; immò illæsos cuique manere peroptamus, cum Prætore ultrò profitentes, *Uti possidetis, ita possideatis.*

CAPUT VI.

Ex Concilio [a] Triburien.

Clericus si tonsurâ dimissâ uxorem acceperit, qui quidem sit sine [b] gradu, nec [c] monasterio à parentibus traditus, uxorem permittatur habere, & iterum [d] tondeatur, nec in vita sua uxorem dimittere audeat.

NOTÆ.

1. [a] *Triburien.*] Ex eodem Concilio citantur hæc verba in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6. & sub tit. de apostatis, cap. 1.* & à Burchardo *lib. 8. Decreti, cap. 97.* Carnotensi *p. 7. cap. 115.* & ita apud eos habetur. *Clericus, si tonsurâ dimissâ uxorem acceperit, qui quidem sit sine gradu, nec ad monasterium aliquod à parentibus traditus, si uxorem habere permittitur, iterum tondere cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœperit cantare, & legere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducatur; si tonsuram dimiserit, rursum tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.* Quæ ultima verba, quæ hîc omittuntur, ex eodem Concilio à Gratiano citantur *in cap. quicumque 6. 20. quæst. 1.* sed non reperiri in Concilio Triburiensi jam notarunt Antonius Augustinus & Boërius Epon. *in præsenti.* Credo tamen Decretistas sententiam hujus textus, licèt non per eadem verba, deprompsisse ex canone 27. ipsius Concilii Tribur. ubi ita Patres sanxerunt: *In synodo Chalcedonensi, c. 7. statutum est, ut clerici, qui semel in clero deputati sunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam. Et hoc tenentes, & pœnitentiam non agentes, quominus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari: nos autem eandem sequentes canonicam auctoritatem statuimus, ut clericus ecclesiasticè nutritus in Ecclesia coram populo, vel cantans, si postmodum relicto clericatus habitu à castris Dominicis, quibus adscriptus est, profugus, & apostata elabitur, & ad sæculum regredatur, ab Episcopo canonicè coerceatur, ut ad sinum matris Ecclesiæ revertatur. Quod si in hac indisciplinatione perdurat, ut comam nutriat, constringatur, ut iterum detondeatur, & postea nec uxorem accipiat, nec sacrum ordinem attingat. Si verò huic hujus sancti Concilii reluctaverit diffinitioni, secundùm præfixtam Chalcedonensis Concilii constitutionem anathematizatur. Sanctus Isidorus tales hippocentauris dicit esse similes, qui nec equi, nec homines, atque quasi bruta animalia, libertate, ac desiderio suo feruntur.* Unde hujus textus magna est difficultas, tum ob ejus litteræ corruptionem, tum ob sententiam, quæ congruum sensum recipere non valet.

2. [b] *Sine gradu.*] Sacro interpretantur Glossa, & communiter Doctores hîc, quos sequuntur Covar. *in cap. 9. de testam. num. 4.* Boërius Epon. *in præsenti*; ita ut minoribus ordinibus initiati, qui sine gradu sacro sunt, possint tonsuram dimittere, & uxorem ducere, juxta ea quæ dabimus *in cap. 1. de clericis conjug.* constituti verò in gradu sacro nequeant ad nuptias transire, quia in gradu facto sunt. Sed licèt vera sit, & catholica hæc doctrina, vereor tamen ne aliena sit à disciplina Ecclesiastica sæculi Concilii Tibur. & à suprà relato in illis verbis: *Legens, vel cantans*; ubi clericis in minoribus gradibus constitutis jus connubii denegatur. Facit etiam quominus placeat prædicta communis sententia, quod olim clerici tantùm lectores in gradu dicebantur esse, ut in legibus Aleman. *tit. 16.* ibi: *Si autem clericus, qui in gradu in Ecclesia publicè lectionem recitat, vel graduale, vel alleluya coram Episcopo in publico cantaverit, aliquam injuriam passus fuerit, sicut superius diximus, componatur.* Et *lib. 7. Capitul. cap. 309.* ibi: *Clerici cujuslibet gradus, in quibuscunque locis ordinati fuerint ministri, ad eadem loca pertineant.* Unde existimo Patres in præsenti tantùm agere de clerico primæ tonsuræ, licèt sine gradu, ut probavi *in cap. cum contingat, de ætate & qualit.* & illi tantùm permittunt Patres uxorem ductam retinere, quia in gradu non erat; si autem in gradu esset à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio oblatus, & in eo gradu cœpisset legere, aut cantare, tunc illi non licebat uxorem retinere, *d. can. 27. Concil. Tribur.* non quia gradus ille Lectoris, vel Cantoris impediret, aut irritaret matrimonium à clericis in minoribus gradibus constitutis contractum, sed propter oblationem factam à parentibus Ecclesiæ, aut monasterio; talis enim oblatio illis prioribus Ecclesiæ sæculis filios verè constituebat clericos, aut efficiebat monachos, ut latiùs dicemus *in cap. cùm simus, de regul.* & ita nullo modo accipias textum hunc generaliter de omnibus clericis in minoribus ordinibus constitutis, sed de clericis in eis gradibus inservientibus virtute oblationis paternæ, qui uxorem ducere non poterant, *ex d. can. 27.*

[c] *Monasterio.*] Juxta adducenda *in dicto cap. cùm simus*, ex cujus commentario, & commentario textus *in cap. 1. de cleric. conjug.* præsens petendum est.

3. [d] *Iterum tondeatur.*] Mirantur non immeritò multi, cur clericus conjugatus hîc jubeatur iterum tonderi, cùm *in cap. Joannes, de cleric. conjug. cap. unic. eod. tit. in 6.* conjugatis potiùs tonsura prohiberi videatur. Boërius Epon. in præsenti textum hunc accipit eo casu, quo clericus conjugatus beneficium retinet, & stipendiis Ecclesiæ sustentatur, ut *in cap. unic. de cleric. conjug. in 6. cap. unic. de bigamis, eod. libro.* Sed temporum series interpretationem hanc non admittit; quare faciliùs textus hic accipitur si de prædictis oblatis textum exponamus; illi enim cùm virtute oblationis veri clerici constituerentur, ideo si de facto contraxerint matrimonium, debent separari, & iterum tonderi, ut sic restituantur pristino gradui.

CAPUT

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

CAPUT VII.

[a] Alex. III. *Cantuarienſi Archiepiſcopo.*

CLericus. [b] *Et infrà:* Clerici, qui comam nutriunt, & barbam, etiam inviti à ſuis [c] Archidiaconis tondeantur.

NOTÆ.

1. [a] *Alexander III.*] Ita legitur *in 1. collect. ſub tit. ne clerici vel monach. cap.* 6. & *in cap. clericis, eod. tit. in hac collect.* & poſt Concilium Lateran. *p.* 27. *cap.* 4. Sed conſtat textum hunc prout jacet in his locis, eſſe compoſitum ex diverſis Conciliorum canonibus; verba autem quæ hîc referuntur, extant in Concilio Agathenſi celebrato anno 430. *can.* 20. & referuntur à Gratiano *in cap. clerici qui comam*, 23. *diſt.* & *in capitul. Caroli, lib.* 7. *cap.* 165. ibi: *Similis modo decretum eſt, ut clerici qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamſi noluerint, vi i tondeantur.* In præſenti tamen Raymundus adjecit ea verba: *Et barbam*; ut cohærentia præcedentibus canonibus, quæ non extant in ipſo Concilio Agathenſi.

[b] *Et infrà.*] Integra clauſula reperitur *in cap. clerici* 6. infrà, *ne clerici, vel monachi*, in prima collectione.

[c] *Archidiaconis.*] Qui juxta conſuetudines Galliæ, & aliarum provinciarum juriſdictionem exercent, ut probavi *in cap.* 5. *de offic. Archid.* non tamen hæc verba abſolutè, & indiſtinctè accipit Hallierius *de hierar. eccleſ. lib.* 4. *artic.* 2. *fol.* 864. ita ut presbyteri etiam comprehendantur, ſed tantùm clerici Diaconis inferiores: cui perdocto viro ut non conſentiam, movet quod Archidiaconis etiam correctio presbyterorum olim competebat. Concilium Altiſſiod. *can.* 20. ibi: *Quod ſi Presbyter (quod nefas eſt dicere) aut Diaconus, aut Subdiaconus poſt acceptam benedictionem infantes procreaverit, aut adulterium commiſerit, & Archipresbyter hoc Epiſcopo, aut Archidiacono non intimaverit, integro anno non communicet.* Probavi *in cap.* 2. *&* 5. *de offic. Archidiaconi.* Unde præſenti conſtitutione, tam clerici in minoribus, quàm in majoribus gradibus conſtituti comprehenduntur. 2.

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* [a] *Lateran.*

MOnaſteria Sanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & rationabili cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur, & ſi non deſtiterit, ab officio Eccleſiaſtico reddatur immunis: ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

3. [a] *Lateran.*] Cap. 11. ubi habentur verba in præſenti compilata; ſed integrum canonem referam, ut agnoſcamus quæ immutata, vel addita ſint à Raymundo, qui textum hunc tranſcripſit ex prima collectione, ubi *ſub hoc tit. cap.* 8. repetitur: in dicto autem canone Concilii ita legitur: [Clerici in ſacris Ordinibus conſtituti, qui mulierculas ſuas in domibus ſuis incontinentiæ notâ tenuerint, ut abjiciant eas, & continenter vivant, aut ab officio, & beneficio Eccleſiaſtico fiant alieni. Quicunque in incontinentia illa, quæ contra naturam eſt, propter quam venit ira Dei in filios diffidentiæ, & quinque civitates igne conſumpſit, deprehenſi fuerint laborare, ſi clerici fuerint, ejiciantur à Clero, vel ad pœnitentiam agendam in monaſteriis detrudantur; ſi laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant prorſus alieni. Monaſteria præterea ſanctimonialium ſi quiſquam clericus ſine manifeſta, & neceſſaria cauſa frequentare præſumpſerit, per Epiſcopum arceatur; & ſi non deſtiterit, à beneficio Eccleſiaſtico reddatur immunis.] Unde apparet in ipſo Concilio actum non fuiſſe de laicis monaſteria ſanctimonialium ingredientibus; compilatores autem primæ, & hujus ſextæ collectionis, quæ de laicis incontinentibus cum maſculis Patres ſtatuerant, & reperiuntur *in cap. clerici, de exceſſ. Prælat.* ad ingredientes monaſteria porrexerunt, & tranſmutarunt verba illa: *Si laici, excommunicationi ſubdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.* Deinde cùm in Concilio tantùm pœna privationis beneficii ſtatuta eſſet adversùs clericos monaſteria frequenter ingredientes, compilatores pro illa pœna depoſitionem ab officio repoſuere: tandem pro illis verbis, *Manifeſta cauſa*; tranſcripſerunt, *Rationabili cauſa.* De hoc Concilio Lateran. & ejus hiſtoria aliqua retuli *in cap.* 7. *de elect.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Clerici frequenter adeuntes monaſteria Sanctimonialium, ſi moniti non deſiſtant, deponuntur.* Probant eam textus *in cap. ad reatum* 33. 81. *diſt. cap. cleri* 3 & *ead. diſt. cap. diffinimus* 18. *q.* 2. Concil. Hiſpal. 2. *can.* 2. *cap. periculoſo, de ſtatu regul. lib.* 6. Concil. Tolet. 4. *can.* 6. Tarracon. *can.* 1. Epaunenſe *can.* 38. Atelat. ſub Carolo *can.* 7. Matiſcon. *cap.* 2. *Nullus Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus, vel quicunque Sacellarius in monaſteriis puellarum, niſi probata vita, & ætatis provecta, propter utilitatem, aut pro quacunque reparatione monaſterii, in quacunque earum neceſſitate habitare, aut ſecretas colloquutiones habere præſumat.* Cabilonenſe ſub Carolo *can.* 55. ibi: *Abbatiſſa cum viris clericis, ſive laicis, foris incompetentibus non loquatur; ſed quidquid* 2. Conclusio probatur.

cum

cum maſculis clericis, ſive laicis de rebus neceſſariis peragere debet, à prima hora uſque ad veſperam peragat. Et *can.* 56. & 60. ibi: *Non debere presbyteros amplius in monaſterio puellarum immorari, niſi donec Miſſarum ſolemnia, aut aliquid ibi de Dei ſervitio, & ſuo monaſterio expleant.* Et *can.* 63. *Nullus vaſſus Abbatiſſæ, nec miniſter aliquis, nec clericus, nec laici clauſtra ancillarum Dei ingrediatur.* Turon. ſub Carolo *can.* 29. *Ne Presbyteri, Diaconi, cæterique clerici intrent puellarum monaſteria, niſi tempore quo Miſſarum ſolemnia celebranda ſunt, vel alia qualibet eccleſiaſtica officia peragenda; quibus peractis, ſtatim egrediantur, neque ibi poſtea aliquam moram faciant.* Magunt. *can.* 26. *Presbyteris per monaſteria puellarum opportuno tempore liceat Miſſarum ſolemnia celebrare, & iterum ad proprias Eccleſias redire.* Concil. Herbipolenſe tempore Honorii IV. Forojulienſe ſub Hadriano *can.* 13. *Ut monaſteria puellarum, quæ ſub diſciplinæ regula degunt, obſtrictiùs munitis clauſtris nulli pateant aditui virorum: ſed neque presbyteri, neque Diaconi, vel quilibet de Clero, vel etiam Archimandrita, quaſi viſitationis, vel prædicationis causâ, ſine permiſſu Epiſcopi civitatis ſibi licentiam tribuat ineundi.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de Regul. cap.* 5. Pius V. in conſtitutione quæ incipit, *Circa paſtoralis.* Gregorius XIII. & Paulus V. in conſtitutione quæ incipit, *Monalium ſtatus.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 44. Sanchez *lib.* 6. *ſummæ, diſputat.* 16. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 19. & 22. Petrus Gregorius *de republica lib.* 15. *cap.* 29. *num.* 2. Scottia *in ſelect. epiſt.* 92. *theorem.* 227. Tamburin. *de jure Abbat. tom.* 2. *diſp.* 14. *q.* 10. & *de jure Abbatiſſ. diſp.* 25. *q.* 1. Suarez *de cenſur. diſp.* 22. *ſect.* 1. Bruno Chaſſaing. *de privil. Regul. tract.* 4. *cap.* 16. *propoſ.* 11. Gibalinus *in ſynop. cenſur. verbo Clauſura*, & *de clauſura regul. cap.* 1. §. 3. Acuña *in cap. referendum*, 81. *diſt.* Filefacus *in cap.* 17. *de offic. ordin.* Boëtius Epon. & Cujacius *in præſenti*, Diana *p.* 11. *tract.* 8. *reſol.* 25. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul. tract.* 13. *difficult.* 1. *dub.* 3. *punct.* 2. Araujo *tract.* 3. *queſt.* 27. *moral.* D. Joannes Colmenero Complut. Profeſſor *in repet. ad hunc textum*, Theophilus *tom.* 12. *de frequent. mulier. fol.* 288. Franc. Florens *in præſenti.*

3. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed adverſus hanc aſſertionem ſic argumentor: Non ſolùm licet clericis, & monachis ſanctimonialium monaſteria frequenter adire, verùm & cum eis ſimul cohabitare: unde monaſteria duplicia primis Eccleſiæ ſæculis erant, in quibus ſimul monachi, & ſanctimoniales habitabant, & ad pſallendum in eodem choro conveniebant. Synodus Rom. ſub Innoc. II. *can.* 27. refert Amb. Morales *lib.* 14. *hiſt. Hiſpan. cap.* 7. & nullibi reperiri virorum monaſteria, quin ſimul eſſent puellarum, probat Yepes *in Chron. Divi Benedicti, cent.* 5. *anno Chriſti* 943. in quibus monaſteriis duplicibus duplex regiminis forma erat; aliquando enim fœminæ viris, aliquando contrà viri fœminis erant ſubjecti; ſancta enim Hildegardis cum aliis ſociis in Monte Sancti Diſibodi, ubi erat monachorum cœnobium, Abbati ſubfuerunt; econtrà verò in Ordine Fontis Ebraldi, viri religioſi æquè ac moniales Abbatiſſæ ſuberant, ut ex Baronio, & Mireo refert Efrenus *lib.* 1. *diſquiſit. monaſt. tract.* 1. *diſquiſit.* 5. & in noſtra Hiſpania monachos alicubi cum monialibus degentes Abbatiſſæ ſubjectos fuiſſe, refert Yepes ubi ſuprà, *anno* 537. & in antiqua charta monaſterii ſancti Juliani de Pedernales, quod erat ſanctimonialium, hæc habentur verba: *Hoſtiâ Abbatiſſâ regente ibidem monachorum catervam, &c.* Et Heraclides *in Paradiſo, cap.* 29. ſcribit ſe Romæ noville *Aſellam Chriſti virginem, multorum curam illic gerentem, ubi viros etiam cum conjugibus ſuis vidi, monachorum eo tempore vitas, & inſtituta ducentes.* Ergo licet clericis, & monachis monialium monaſteria adire. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ingreſſus in monaſteria puellarum non eſt prohibitus illis, qui caſtitatis propoſitum ſervant, & religioſæ converſationis ſunt. Concil. Epaun. *can.* 38. ibi: *Monaſteria puellarum non niſi probata vita, & ætatis provectæ, ad quaſcunque earum neceſſitates, vel miniſtrationes, laicis permittantur intrare.* Concil. Arelat. ſub Carolo *can.* 7. & ex eis Martinus Bracharenſis in ſua collectione, *can.* 32. ita ait: *Religioſis fœminis laicorum alienorum familiaritatem, & conſortium prohibemus, eorum videlicet, qui nec Dei timorem ſubjecti, nec continentiæ retinent diſciplinam.* Sed clerici & rectæ converſationis ſunt, & caſtitatis propoſitum ſervare promiſerunt. Igitur illis non debet ſub depoſitionis pœna prohiberi aditus ad monaſteria ſanctimonialium.

4. DE CLAUSURA MONIALIUM.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt clauſura monialium, tam quoad egreſſum ipſarum, quàm quoad ingreſſum aliorum intra monaſteria, non ſit à jure divino ſtatuta, ut probant Gibalinus *de clauſur. cap.* 1. §. 1. Hieronymus Garcia *ubi proximè*; fuit tamen indicta ab Eccleſia jam illius primis temporibus. Cæſarius in ſua regula, *num.* 36. quam à Baronio deſideratam ex Bollando refert Gibalinus in hæc verba: *Ante omnia, ac propter cuſtodiendam famam veſtram, in ſecreta parte monaſterii, & in oratoriis, exceptis Epiſcopis, Proviſore, & Presbytero, Diacono, & Subdiacono, & uno vel duobus Lectoribus, quos & ætas, & vita commendat, qui aliquoties Miſſas facere debeant, nullus introëat. Cum verò aut tecta retractanda ſunt, aut oſtia, vel feneſtræ ſunt componendæ, aut aliquid hujuſmodi reparandum, artifices tantùm, & ſervi ad operandum, ſi neceſſitas exegerit, cum Proviſore introëant; ſed nec ipſi ſine ſcientia, aut permiſſione Matris: ipſe verò Proviſor in interiorem partem, niſi pro utilitatibus, quas ſuprà comprehendimus, nunquam introëat, & nunquam, aut difficilè ſine Abbatiſſa, aut alia honeſtiſſima teſte, ut ſanctæ ſorores ſecretum uſum, ſicut decet, & expedit, habeant.* Eadem paucioribus verbis ſua diffinitione comprehendit Concil. Epaunenſe *cap.* 38. *Monaſteria puellarum non niſi probata vita, & provecta ætatis, ad quaſcunque earum neceſſitates, & miniſtrationes laicis permittatur intrare. Ad faciendas verò Miſſas, qui ingreſſi fuerint, ſtatim exacto miniſterio regredi feſtinabunt. Alias autem nec clericus, nec monachus juvenis ullum ad puellarum congregationem habebit acceſſum, niſi aut paterna, aut germana conſuetudo probetur admittere.* Quam eandem ſanctionem iiſdem planè verbis annotavit Concilium Arelat. 4. *cap.* 7. ſub Leone III. & Magno Carolo coactum: ipſeque Leo in Capitularibus à ſe editis, & relatis *tom.* 1. *Concil. Gallican.* anno Chriſti 804. idem ſancivit, nempe: *Ut nullus in monaſteria puellarum, aut ancillarum Dei intrare præſumat, nec Presbyter, nec Diaconus, vel clericus, aut laicus, niſi tantùm presbyter ad Miſſam celebrandam tempore opportuno ingrediatur, ſalva neceſſitate monaſterii ſecundùm canonicam inſtitutionem, & juxta quod Epiſcopus ipſius parochiæ ibidem ordinaverit: Presbyter autem Miſſâ celebratâ, ſtatim exeat.* Similia habet Concilium Turon. 3. eodem imperante, uti ſuperiùs monuimus, Carolo, *cap.* 29. & Concilium Cabilonenſe

Digitized by Google

nense *superiùs citato cap.* 61. illius enim temporibus in monasteriis Ecclesiæ erant intra claustra, nec foris patebant, dicebanturque oratoria. D. Gregorius *lib.* 1. *epist.* 54. ibi : *Festivitatibus sanctorum desiderabiliter insistentes, præsentis præceptionis nostræ paginam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam, indicantes ei oratorium B. Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, ubi Marinianus Abbas præesse cognoscetur.* Inde oratorium pro monasterio usurpatur *in cap. monasterium*, 16. *quæst.* 7. ubi Glossa monasterium interpretatur Ecclesiam. Hujus acceptionis ratio ea videtur, quòd sacella monasteriorum, orationi dumtaxat, & sacrificio destinarentur. Unde aiunt Divus Augustinus *epist.* 121. in oratorio præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur : & D Benedictus *sua regula cap.* 52. *Oratorium id sit, quod dicitur, nec ibi aliud quidquam condatur.* Facit caput *oratorium, de consecr. dist.* 2. Unde suprà relatis canonibus presbyteris & clericis ad Missarum solemnia, & divina officia celebranda monasteria puellarum ingredi permittitur, & finitis divinis officiis, exire jubentur ; ut quid enim ista facultas ingrediendi monasteria ad Missas celebrandas, si oratorium, vel Ecclesia extra monasterium erat ? Hodie tamen, & jam pluribus ab hinc sæculis sanctimoniales habent Ecclesiam exteriorem patentem omnibus ; illæ verò interiorem chorum, in quo ipsæ canunt, & Missarum solennia, quæ in exteriori Ecclesia fiunt, audiunt, ut necesse non sit presbyterum ea de causa monasterium ingredi.

5. EX CAUSA NECESSITATIS LICET INGREDI.

Urgente tamen necessitate reparationis ipsius monasterii, vel similis operationis, permittebatur ingressus, tam clericis, quàm laicis. Concilium Cabilon. *can.* 63. ibi : *Nullus vassus Abbatissæ, nec minister aliquis, nec clericus, vel laicus claustra ancillarum Dei ingrediatur, nisi fortè quando necessitas operandi incumbit.* Ubi vassus accipitur pro fidelis, qui servitium exhibet beneficiariò, seu certa fide obstrictus, ut in legibus Aleman. *tit.* 36. *cap.* 4. ibi : *Qualiscunque persona sit, aut vassus Ducis, aut Comitis.* Et *tit.* 79. *cap.* 3. *Et Dominus ejus duodecim vassos intra domum habet.* Legibus Baioar. *tit.* 15. *cap.* 2. ibi : *Sive Regis vassus, sive Ducis. lib.* 2. *capitul. Caroli, cap.* 14. ibi : *Vassi, & vassalli nobis famulantes.* In veteribus formulis editis à Bignonio *lib.* 2. *ad Marculfum, cap.* 17. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 55. In Concilio etiam Matisc. 1. *can.* 2. cautum fuit, ut nulli Episcopo, Presbytero, Diacono, vel clerico, aut sæculari in monasterio puellarum habitare liceat, nisi sit probatæ vitæ, & ætatis provectæ, & utilitas, aut reparatio monasterii postularet ; præcipueque illis prohibetur ingredi intra salutatorium : ubi per salutatorium accipitur quod in aliis canonibus dicitur secretarium, idest locus, ex quo qui celebrat, progreditur. Divus Gregorius *lib.* 4. *epist.* 54. ubi agens de pallio, ait : *Quo non aliter te uti memineris, nisi in propria tua civitate, dimissis jam filiis, Ecclesia, procedens à salutatorio ad sacra Missarum solemnia celebranda ; peractis verò Missis idem in salutatorio rursum cursus deponere.* Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 21. ibi : *Cui in eo quod modò salutatorium dicitur, mansio erat, atque ad gratias Deo agendas, & tempore nocturno reddendas consurgebat.* Cæsarius *in capitul. Regula*, ibi : *Quacunque ad conversionem venerit, ei in salutatorio regula frequentiùs relegatur.* Salutatorium ergo erat locus intra cellam monasterii, sed immediatum oratorio, ut latè probat Gibalinus *de clausura, disquisit.* 1. *cap.* 1. §. 3. & *cap.* 2. §. 2. & §. 15. *per totum* ; causas tamen ob quas hodie ingredi liceat sanctimonialium monasteria, & quis licentiam ingrediendi hujusmodi in casibus dare possit, latiùs prosequuntur Gibalinus *ducta disquisit.* 1. *ferè per totam*, Tamburinus & Garcia *ubi proximè*, Novarinus *lib.* 2.

6. ETIAM PROHIBETUR ACCESSUS.

Non solùm ingressus intra monasteria Sanctimonialium Presbyteris, Clericis, & laicis prohibitus est, tam jure veteri Pontificio, quàm novo ; verùm & frequens accessus ad monasteria sine justa, & rationabili causa, tantùm gratiâ videndi, aut colloquendi cum ipsis Sanctimonialibus. Concilii Matisc. 1. *can.* 2. secreta colloquia cum Sanctimonialibus, Presbyteris, & Clericis, licèt in salutatorio, aut oratorio habterentur, prohibuerunt Patres, & in Concilio Turon. 3. *can.* 29. ibi : *Importunè frequentare cupientibus omnis aditus præcluditur.* Et maximè clericis, ac monachis talis accessus prohibetur in Concilio Paris. 6. *cap.* 29. anno 829. celebrato, ubi addunt Patres, eos obtendere solere, se non ob aliud illuc accedere, nisi aut propinquitatis, aut familiaritatis causâ ; quem prætextum damnarunt etiam Patres Concilii Nicæni 2. *can.* 20. & in Concilio Tarracon. 1. suprà relato, jubetur monachum, qui familiariter cum propinqua suæ curæ commissa conversaretur, includi in cella monasterii pœnitentiæ lamentis impunè, & aquâ vitam ex Abbatis imperio sustentare. Et quia familiaris, ac frequens accessus plerunque obtendebatur prætextu sepulturæ, nimirum sepulchri alicujus cognati intra monasterium videndi, prætextum illum rejecit Imperator Justinianus in novella 133. quæ extat *lib.* 4. *Basilic. tit.* 1. *cap.* 15. & illustrat Balsamon *in can.* 48. *Synodi* 6. *in Trull.* Statuit ergo Justinianus, ne virorum cadavera inferantur intra monasteria mulierum, nec fœminarum cadavera intra virorum monasteria sepulturæ mandentur, ne pietatis, & sanctitatis prætextu fiant inhonestæ, & indecoræ congressiones. Etiam ad prætextum pietatis pertinebat communitas ejusdem chori, quæ alicubi erat in usu ; quare Innocentius II. in Synodo Romana ita statuit : *Prohibemus, ne Sanctimoniales simul cum Canonicis, sive Monachis in Ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum.* Et quia prætextu alendi ipsas Sanctimoniales frequens accessus ad eas dabatur, ideo in Concilio Carthag. 4. *can.* 102. ita cautum fuit : *Ad rectum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui Parochiæ præest, si sustentanda vitæ præsentis causâ, adolescentiores viduæ, vel sanctimoniales clericorum familiaritatibus subjaciantur.* Tandem obtendebatur frequens hic accessus ob gubernationem monasteriorum, sive quoad rerum temporalium administrationem, sive quoad vitæ regularis institutionem : quare ne hujus necessitatis, seu pietatis causâ tales familiaritas obreperet, Concil. Hispalense 1. *can.* 11. rejecit curam istam in monachos, his verbis : *Monasteria in provincia Batica monachorum administratione, ac præsidio gubernentur ; tunc enim salubria Christo dicatis virginibus providemus, quando eis PP. spirituales legimus, quorum ipsa possint gubernaculis tueri ; constituentes, ut unus monachorum probatissimus eligatur, cujus cura sit prædiis earum rusticis, vel urbanis intendere, fabricas exstruere, & si quid aliud est ad necessitatem monasterii providere ; ut Christi famula pro anima sua utilitate tantùm solicita, solis divinis cultibus vacans, operibusque suis inserviant.* Addunt vestes suppeditandas esse à virginibus, iis à quibus tuitionem expectant. Ut verò occurrerent familiaritati, quæ ex administratione ejusmodi nasci potuisset,

potuiſſet, cavent ut monachi ab earum familiaritate remoti, nec uſque ad veſtibulum habeant accedendi familiare permiſſum. Facit P. Abelardus *epiſt.* 8. ibi : *Monachos, & eorum converſos more Apoſtolorum, & Diaconorum, in iis quæ ad exteriorem pertinent curam, monaſteriis fœminarum provideare, quibus maximè propter Miſſæ neceſſarii ſunt monachi; propter opera verò converſi.*

7. QUANDO, ET QUOMODO ACCESSUS PERMITTATUR.

Sed quia aliquando juſta cauſa aderat, ob quam acceſſus ad ipſas ſanctimoniales liceret, ſtatutum fuit ut presbyteri cum licentia Epiſcopi, & Præpoſitæ monaſterii ſanctimoniales alloquerentur: & quia hæc licentia abutebantur presbyteri ratione ordinis ſacri, ideo Divus Hieronymus eos increpat *epiſt.* 22. *ad Euſtochium*, his verbis : *Sunt alii (de mei ordinis hominibus loquor) qui ideo Preſbyterum, & Diaconatum ambiunt, ut mulieres liberiùs videant.* Et ut ſe gratiores puellis exhiberent, magnâ curâ ſe ornaſſe idem Sanctus proſequitur illis verbis : *Omnibus cura de veſtibus, ſi benè oleant, ſi pes laxa pelle non folleat, crines calamiſtri veſtigio rotentur, digiti de annulis radiant; & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt ſumma veſtigia. Tales cùm videas, ſponſos magis exiſtimato, quàm clericos. Quidam in hoc omne ſtudium, vitamque poſuerunt, ut matronarum nomina, domos, moreſque cognoſcant.* Deſiderabatur ergo licentia proprii Epiſcopi. Synodus Carthag. *cap.* 41. *Clerici, vel qui ſunt continentes* (hoc eſt monachi, interprete Balſamone) *ad viduas, vel virgines non ingrediantur, niſi ex permiſſione, & conſenſu proprii Epiſcopi, vel Preſbyterorum. Porrò hoc quoque non ſoli faciant, ſed cum conclericis, vel cum eis, cum quibus Epiſcopus, vel Presbyteri ſoli habent aditum ad ejuſmodi mulieres, vel ubi adſunt clerici, vel aliqui bonæ exiſtimationis Chriſtiani.* Quod & aliis canonibus, & juri Juſtinianeo conſentaneum eſſe novit Balſamon *in ſcholiis.* Etiam præpoſitæ licentia deſiderabatur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. ibi : *Si contigerit aliquem propinquam ſuam videre, & voluerit monachus in præſentia Abbatiſſæ hunc confabulari, per modica, & compendioſa verba, & in brevi ab ea diſcedat.* Etiam debebat hujuſmodi colloquutio fieri in præſentia aliarum ſororum. Concil. Hiſpal. 2. *can.* 11. ibi : *Non liceat Abbati, vel ei qui præficitur, extra eam, quæ præeſt, loqui virginibus Chriſti aliquid, quod ad inſtitutionem morum non pertineat. Adhæc, ne quidem cum ea, quæ præeſt, loqui liceat, ſed ſub teſtimonio duarum, aut trium ſororum, ita ut rara ſit acceſſio, & brevis omninò colloquutio.* Concil. Cabilon. 2. *can.* 55. *& ſequenti*, Concil. Pariſ. 6. *can.* 26. Locus etiam colloquiis deſtinatus debet eſſe publicus. Concil. Cabilon. 2. *can.* 61. Aquiſgran. 2. *p.* 3. *cap.* 14. Etiam hora competens eſſe debebat, ut ſtatuitur in dicto Concilio Cabilon. 2. *can.* 55. nempe à prima hora ad veſpertinam; à veſpera verò ad primam, non niſi propter magnam neceſſitatem, *can.* 56. *ipſius Concilii*; & tunc ſe priùs ſigno crucis muniebant. Concil. Aquiſgran. *can.* 6. ibi : *Si quando cum ſæcularibus ad colloquendum fueris evocatus, priùs arma frontem trophæo crucis; vexillo Chriſti comitari digneturi.* Sed quia hæc recta Eccleſiæ diſciplina negligebatur, tanquam contrariâ conſuetudine abolita, Alexander III. in Concilio Lateran. *can.* 11. in præſenti relato, eam ſuſcitavit novis, & graviſſimis adjectis pœnis, inhibendo frequentem accellum ab monaſteria ſanctimonialium. Eandem conſtitutionem firmarunt Bonifacius VIII. *in cap. periculoſo*, Patres Concilii Trident. *ubi ſuprà*, & innovarunt Pius V. & Gregorius XIII. ſuis conſtitutionibus ſupracitatis : quare Romæ, in aliiſque Italiæ partibus graviſſimis afficiuntur pœnis frequenter accedentes ad puellarum monaſteria, quæ utinam in noſtris provinciis in praxi eſſent.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Magna niti ratione Alexandrum III. in præſenti, & cæteros Eccleſiæ Patres prohibendo ingreſſum, & acceſſum ad clauſtra monialium, quis neget? Triplicem hujus prohibitionis rationem præbet Bonifacius VIII. *in dicto cap. periculoſo.* Primam his verbis : *Periculoſe, & deteſtabili quarundam monialium ſtatui, qua honeſtatis laxatis habenis, & monachali modeſtiâ, ſexuſque verecundiâ impudenter abjectis, extra ſua monaſteria nonnunquam per habitacula perſonarum ſæcularium diſcurrunt.* Quod periculum violandæ cæſtitatis præ oculis habuerunt, qui virginum, immò & aliarum fœminarum familiaritatem cum viris, præſertim clericis, tam graviter damnarunt. Tertullianus *lib. de velandis virginibus*, ibi : *Tam ſancti viri eſt ſuffundi, ſi virginem viderit, quàm ſancta virg nis, ſi à viro viſa eſt.* Rationem reddit Sanctus Leander *lib. de inſtit. virginum*, his verbis : *Diſpar ſexus in unum locatus, eo titillatur inſtinctu, quo naſcitur.* Quam rationem fusè illuſtrabimus titulo ſequenti. Secundam rationem petit Bonifacius ex piorum offenſione, atque infamia, quæ toti religioni creatur, illis verbis : *In religionis opprobrium, & ſcandalum plurimorum.* Quam etiam aſſignarunt Patres Synodi Nicænæ 2. *can.* 18. & 20. Pius V. *in dicta conſtit.* ibi : *Decoris periculo, & ſcandalo plenam rem eſſe, ac regulari obſervantiæ vehementer adverſari.* Quam rationem illuſtrant Gibalinus *diſquiſit. monaſt. diſquiſ.* 1. *cap.* 1. §. 5. Serlogus *tomo* 3. *in Cantic. veſtig.* 30. *ſect. unica.* Tertiam tandem rationem affert Bonifacius in illis verbis : *Moniales à publicis, & mundanis aſpectibus ſeparatæ omninò ſervire Deo valeant.* Conſentiunt Gregorius XIII. in Bulla quæ incipit, *Ubi gratiæ*, ibi : *Proinde ſanctimonialium quieti, & tranquillitati conſulere, ac omnia, quæ illas à ſpiritualium rerum cogitatione, & exercitio evocant, impedimenta tollere, periculaque, & ſcandala ab eis removere cupientes.* Paulus V. in ſua conſtit. edita anno 1612. ibi : *Ad ea removenda, quæ religioſam earum quietem, & regularem obſervantiam perturbare dignoſcuntur, curam noſtram libenter intendimus.* Quam rationem illuſtrat Gibalinus *dicto* §. 5. *num. finali.* Rectè ergo Alexander III. ut veterem hanc Eccleſiæ diſciplinam jam obſoletam ſuſcitaret, ſub gravi depoſitionis pœna prohibuit omnibus presbyteris, & clericis, ne ſine juſta & neceſſaria cauſa monaſteria ſanctimonialium adirent, ne per acceſſus indebitos nulla ex cauſa factos clerici ineant familiaritates, quæ in aliquod abruptum eos pertrahant, ut monſtratum eſt exemplo Sabiniani apud D. Hieronymum, & clerici Hiſpani apud Grillandum *lib. de ſortileg. quæſt.* 17.

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt illis primis Eccleſiæ ſæculis non ſolùm monaſteria eſſent duplicia, ubi ſimul habitabant monachi, & moniales; verùm & virgines devotæ cum presbyteris intra proprias ædes degerent, quia devotio ac virtus illius ſæculi nihil ſcævi criminis ſuſpicari ſinebant; tamen frigeſcente devotione illa (ut notavi *in canone* 27. *Concil. Illiber.*) prohibitum fuit, ne deinceps monaſteria duplicia virorum, & fœminarum erigerentur. Synodus Nicæna 2. *can.* 20. Concil. Hiſpal. 2. *can.* 11. ibi : *Propter inſidias diaboli, aut propter*

propter obloquutiones hominum. Concil. Agath. *can.* 38. Synodus 7. *can.* 29. *l.* 44. *C. de sacrof. Eccleſ.* notarunt Balſamon *in dicto can.* 20. *Concil. Nican.* Cujacius *in novella* 123. *cap.* 34. Boſquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *regeſt.* 15. *epiſt.* 80. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.* 1. *cap.* 9. §. 1. Nec etiam obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licèt illis prioribus ſæculis viris probis, & ſanctæ converſationis permitteretur acceſſus ad puellarum monaſteria; tamen cùm non facilè agnoſceretur, quis eſſet probæ vitæ, magnaque virtute polleret, & caſtitatis votum ſervaret, ideo Eccleſiæ Patres omnibus, tam clericis, quàm monachis ingreſſum, & acceſſum ad monaſteria puellarum indiſtinctè prohibuerunt.

EXPONITUR CONCIL. TOLET. I. CAN. 9.

10. Ex ſuprà traditis exponendus eſt difficilis textus *in can.* 9. *Concil. Tolet.* 1. in illis verbis: *Nulla profeſſa, vel vidua, abſente Epiſcopo, vel Preſbytero in domo ſua antiphonas cum confeſſore, vel ſervo ſuo faciat: lucernarium verò niſi in Eccleſia non legatur; aut ſi legatur, in villa præſente Epiſcopo, vel Presbytero, vel Diacono legatur.* Ex quibus verbis apertè conſtat, Epiſcopum, Presbyterum, aut Diaconum poſſe ſimul cum ſanctimonialibus horas canonicas recitare intra domum, vel Eccleſiam. Igitur & eorum monaſteria frequenter adire, cum eiſque converſari. Sed antequam huic difficultati ſatisfaciam, exponere neceſſarium duxi, quid per antiphonas, confeſſorem, & lucernarium PP. ibi intelligant. Et quidem antiphona componitur ex duabus illis dictionibus Græcis ἀντὶ, & φωνὴ, id eſt, vox contra vocem; proinde antiphona dicta fuit alterna, & reciproca cantio, cùm viciſſim vel pſalmi choris alternis pſallerentur, vel antiphonæ, quæ verſiculis tunc temporis conſtabant, alternatim concinerentur, ut explicat D. Iſidorus *lib.* 6. *originum, cap.* 19. illis verbis: *Antiphona*, inquit, *ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus ſcilicet choris alternatim pſallentibus, ordine commutato, ſive de uno ad unum.* Quod genus pſallendi Græci reperiſſe dicuntur: reſponſorios Itali tradiderunt; quod carmen inde reſponſorios cantus vocant, quòd alio deſiſtente, id alter reſpondeat. Inter reſponſorios autem & antiphonas hoc differt, quòd in reſponſoriis unus verſum dicit; in antiphonis autem verſibus alternant chori: quem canendi morem in Eccleſiis Antiochena, Mediolanenſi, & Hiſpana uſitatum illuſtrat Hallierius *lib.* 3. *hierarch. ſect.* 2. §. 4. & dicemus *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* Circa confeſſorem, omiſſis variis acceptionibus, quas tradunt Gibalinus *de clauſura diſquiſit.* 1. *cap.* 9. §. 2. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Iliber. cap.* 52. ubi nonnulla notavi, in præſenti confeſſor accipitur pro cantore, ſeu pſalmiſta, qui in inferiori clericorum gradu erat. Concil. Carthag. 4. *can.* 12. Divus Clemens *lib.* 8. *conſtit. cap.* 10. Divus Iſidorus *lib.* 2. *de officiis Eccleſ. cap.* 12. Divus Hieronymus *epiſt.* 2. *ad Nepotianum*, ibi: *Si lector, ſi acolythus, ſi pſaltes te ſequitur, non ornentur veſte.* Canon 26. & 43. Apoſt. Synodus Laodic. *can.* 24. ibi: *Presbyterum, & Diaconum, & deinceps quemlibet eccleſiaſtici ordinis, uſque ad miniſtros, vel lectores, vel cantores, vel exorciſtas, vel hoſtiarios, vel exorciſtarum ordinis, cauponas ingredi non oportet.* Qui cantores confeſſores dicebantur; nam ubi *lib.* 8. *conſtitutionum Apoſt. cap.* 10. in orationibus, quæ fiunt pro fidelibus, dicitur: *Oremus quoque pro lectoribus, cantoribus, virginibus, viduis, & orphanis*; in libro Sacram. D. Gregorii, *feria* 4. *poſt Palmas*, legitur: *Lectoribus, hoſtiariis, confeſſariis, virginibus, viduis, & pro omni populo ſancto Dei.* Eſtque trita ratio hujus acceptionis; confiteri enim ex uſu ſacro ſignificat gratias agere, & Deum laudare. *Pſalmo* 8. *verſ.* 18. ibi: *Confitebor Domino ſecundùm juſtitiam ejus, & pſallam nomini Domini altiſſimi.* Amalarius *lib.* 3. *de offic. Eccleſ. cap.* 3. de choro cantorum agens ait: *Porrò cantores, laudatores Dei, & ad laudem cæteros excitantes.* Et probat id ipſe Amalarius ex eo, quod in ſacra Pagina hæc verba, *confitemini Domino*, cantoribus imputantur: notavit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. Divi Gregorii, fol.* 61. de quibus confeſſoribus agitur in eodem Concilio Tolet. 6. *can.* 1. ibi: *Niſi ea ſit honeſtorum, ſeniorum, aut viduarum frequentia, ubi honeſtè confeſſor quilibet cum plurimorum teſtimonio teſtium convivio intereſſe poſſit; cum lectoribus autem in ipſorum domibus non admittendas, aut videndas.* Confeſſor igitur hoc canone 9. cantor eſt, qui profeſſas, vel viduas continentes inviſebat prætextu canendi, & docendi ordinem, & modum recitandi divinum officium. Supereſt, ut quid per lucernarium in eo textu accipiatur, exponamus; & conſtat lucernarium ab antiquis vocari veſpertinum orandi modum ad veſperas pertinentem. Caſſianus *lib.* 3. *inſtit. cap.* 3. ubi dum refert horas canonicas, ait: *Ita enim & ille primo mane conduxiſſe deſcribitur; quod tempus deſignat matutinam noſtram ſolemnitatem; deinde tertia, inde ſexta, poſt hac nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora ſignatur.* Itáque dicebatur, quia accenſis lucernis hora illa recitabatur. D. Hieronymus *epiſt.* 7. *cap.* 5. ubi dum filiam in monaſticis moribus inſtruit, ait: *Aſſueſcat ad orationes, & pſalmos nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertiâ, ſextâ, nonâ horâ ſtare in acie quaſi bellatricem Chriſti; accenſáque lucernâ reddere ſacrificium veſpertinum.* Lucernarium hoc ad partem priorem veſperarum ſpectabat, ut conſtat ex D. Iſidoro *in regul. monach. cap.* 6. ubi dum unicuique horæ canonicæ pſalmorum numerum præſcribit, ait: *In veſpertinis autem officiis, primò lucernarium, deinde pſalmi duo, reſponſorium unum.* Facit textus *in can.* 2. *Concil. Emerit.* ibi: *Oportet igitur, ut ſicut in aliis Eccleſiis veſpertino tempore poſt lumen oblatum, prius dicitur veſpertinum, quàm ſonum in diebus feſtis; ita & à nobis cuſtodiatur in Eccleſiis noſtris.* Hujus lucernalis horæ mentio fit in regulis monaſticis, tam Divi Auguſtini, quàm Divi Iſidori, & aliorum, ut probant Franc. Hallierius *d. lib.* 3. *de hierarch. ſect.* 2. §. 4. *ad finem*, Bivar. *de veteri monach. lib.* 4. *cap.* 2. *fol.* 9. Loayſa *in dicto can.* 9. *Concil. Tolet.* Gazæus *in notis ad Caſſianum lib.* 3. *de divinis, cap.* 3. qui formam lucernarii, & recitandi modum referunt. Ratio autem quare lucernarium tantùm præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono legi poterat, triplex aſſignatur ab Interpretibus. Primam petit Bivar. *ubi proximè, numero* 14. ex eo, quod in lucernario erant propriæ, & peculiares orationes, quæ tantùm recitari poterant ab Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono, ut ex D. Baſilio ipſe probat: unde exiſtimat *in dicto can.* 9. *Concil. Tolet.* cautum fuiſſe, ne à quovis clerico lucernarium legeretur, ſed tantùm præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono. P. Gibalinus *de clauſura diſquiſit.* 1. *capite* 9. §. 1. *num.* 12. aliam rationem reddit, videlicet, quod cùm lucernales preces, & pſalmi non niſi poſt ſolis occaſum dicerentur, prohibuerunt Patres, ne intra domum cum confeſſore ſuo profeſſa, vel vidua lucernarium dicerent; ſed in Eccleſia

Eccleſia, ad quam ne incomitatæ procederent, ſtatuerunt ut cum Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono accederent, ut ita omnis familiaritas cum lectore, aut cantore vitaretur, juxta canonem 6. ipſius Concilii. Tertia ratio, & verior, ni fallor, traditur ab Aloayſa *in notis ad eundem canonem*, quam ſequuntur & illuſtrant Lantdmetet. *lib. 2. de veteri monach. cap. 61. in fine*, Hallierius *d. lib. 3. §. 4.* ſupponunt enim perdocti viri, divina officia olim non niſi præſente Epiſcopo, Presbytero, vel Diacono recitari conſueviſſe, juxta Concilium Tarracon. *can. 7.* ibi: *De diœceſanis Eccleſiis, vel Clero id placuit cuſtodiri, ut Presbyteri, vel Diaconi, qui ibi conſtituti ſunt, cum clericis ſeptimanas obſervent, ideſt, ut Presbyter unam hebdomadam, quâ expletâ ſuccedat ei Diaconus ſimiliter; eâ ſcilicet condition ſervatâ, ut omnis clericus die Sabbatho ad veſperas ſit paratus, quo facilius die Dominica ſolemnitas cum omnium præſentia celebretur*; præcipuè lucernarium officium, poſt quod ſubjungebatur lectio, ſeu interpretatio ſacræ Scripturæ, ut refert Nicephorus *lib. 12. hiſtor. cap. 34.* ibi: *In Cypro, & Cæſarea Cappadocum in Sabbato, & Dominico die veſperi, & poſt lucernarium accenſionem Epiſcopi, & Presbyteri ſacras Scripturas populis exponunt.* Unde cùm ſcripturas exponere proprium ſit Epiſcopi, vel eo abſente Presbyteri, aut Diaconi, ideò Patres petunt præſentiam Epiſcopi, Presbyteri, aut Diaconi, ut lucernarium dicatur. Notat tandem, & rectè ipſe Hallierius, quod dum in principio ipſius canonis agunt Patres de horis canonicis recitandis à profeſſa, vel vidua intra civitatem, petere tantùm præſentiam Epiſcopi, vel Presbyteri, nullâ Diaconi factâ mentione. Cùm ergo agunt de lucernario in villa dicendo, Diaconum adjiciunt, quia eo tempore propter ſacerdotum penuriam non ſemper in villa Presbyter reperiebatur, ſed tantùm Diaconus, qui plebem regebat, ut notavi *in can. 77. Concil. Iliber.* His ſuppoſitis, pro vera expoſitione illius canonis dicendum eſt, quod cùm olim non ſolùm in Eccleſia, & monaſteriis horæ canonicæ recitarentur, Concil. Cabilon. 2. *can. 59.* Moguntin. ſub Rabano *can. 16.* verùm & in ædibus privatis, ubi virgines, vel viduæ continentes degebant, ut conſtat ex D. Hieronymo *in epiſt. 7.* ſuprà relata, & *in epiſt. 22. ad Euſtochium*, & *epiſt. 8. ad Demetriad.* ibi: *Præter pſalmorum, & orationis ordinem, quod tibi horâ tertiâ, ſextâ, nonâ, ad veſperum, media nocte, & manè ſemper eſt exercendum*; neque tantùm ipſæ pſalmos cantabant, ſed etiam ad Eccleſias, ut audirent, & canerent, procedebant, ut conſtat ex ipſo Sancto Hieronymo *dicta epiſt. 7. ad Lætam*, ubi illam monet, ne ſola ad vigilias iret, ibi: *Baſilicas martyrum, & Eccleſias ſine matre non adeat; vigiliarum dies, & ſolennes pernoctationes ſic virgunculæ noſtræ celebret, ut ne tranſverſum quidem unguem à matre diſcedat.* Cùm, inquam, ſanctimoniales domi horas canonicas recitarent, indigerentque magiſtro, illius pietatis, & officii prætextu cantores, & pſalmiſtæ, qui confeſſores dicebantur, eas adibant: quare ut ſimilem abuſum Patres tollerent, prohibuerunt ne hujuſmodi ſanctimoniales cum confeſſore ſuo antiphonas facerent, niſi præſente Epiſcopo, Presbytero, aut Diacono; lucernarium verò inhibent, niſi in Eccleſia non legi, ob rationem ſuprà adductam; & ibi recitari debere præſente Epiſcopo, aut Presbytero, ut eo finito illi ſacram Scripturam exponerent.

CAPUT IX.

[a] Gregorius VIII.

QUoniam, ut ait Scriptura, proni ſunt ſenſus hominis ad malum ab [b] adoleſcentia ſua, ſicut ex ſenſualitate caro vergit in culpam, ita vigore ſpiritus procedente, & ſubſequente divinâ [c] gratiâ, animus niti debet ad veniam, & remedia ſemper inquirere, quibus irruentes occaſiones mortis valeat declinare. Inde ſiquidem eſt, quod intelligentes multa ex defectu proprio, multa ex aliena malitia in veſtris Eccleſiis perveniſſe, quæ aut delictum in ſe, aut occaſionem habeant delinquendi; per auctoritatem Apoſtolicæ Sedis, cui ex diſpoſitione Domini ſervimus, prout datur ab eo, decernimus obviandum, & auctoritatem in vobis Epiſcopalis officii ad reſecanda nociva in ſubditis veſtris, & inſerenda utilia, ſcriptis Apoſtolicis muniendam, recolentes quod in veteri lege præcepit Dominus dicens: Ignis in altari ſemper [d] ardebit, quem nutriet Sacerdos, ſubjiciens mane ligna per ſingulos dies: Statuimus, ut facultatibus Eccleſiarum veſtrarum, atque proventibus, & expenſis etiam diligenter inſpectis, certum in eis valeatis imponere [e] numerum [f] clericorum, & ſtatuere, ut bona eorum veniant in communione, & in una domo veſcantur, atque ſub uno tecto dormiant, & [g] quieſcant. Si verò contradictores extiterint, licitum vobis ſit per ſuſpenſionem officii & beneficii, aut graviori etiam pœnâ, ſi opus fuerit, ad hanc obſervantiam eos appellatione compellere non obſtante. Indulgemus etiam, ut ſi quiſquam eorum, qui ſimul vivunt, pro manus [h] injectione in ſocium à communione meruerit fieri alienus, reconciliandi eum, & pœnitentiam imponendi poteſtatem plenariam habeatis, niſi fortè [i] atrocitas facti pœnam graviorem expectet. Quod etiam de mulieribus, & iis qui præ ſenectute, vel infirmitate præſentiam noſtram adire non poſſunt, volumus obſervari, nullum præjudicium conſtitutioni eccleſiaſticæ, aut ſucceſſoribus noſtris afferentes, quominus ſuper his, qui rectiùs viderint, valeant ordinare.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius VIII.*] Ita legitur *in prima collectione, sub hoc tit. cap.* 10. & rectè ; nam cùm Gregorius VII. integro sæculo præcessisset Alexandrum III. auctorem textus antecedentis, vixit enim circa annum 1080. non poterat juxta rectum temporum seriem in hac collectione observatam, post Alexandrum III. compilari Gregorii VII. epistola. Ex eadem ratione non debet tribui hæc Decretalis Gregorio IX. ut voluit Panormit. hîc *in principio* ; quia cùm textus sequentes sint Innocentii III. qui floruit ante Gregorium, non poterat compilari Gregorii IX. decretalis ante constitutiones Innocentii : quare semper ultimo in loco referri à Raymundo constitutiones Gregorii IX. jam notavi *in cap. final. de constit.* Legendum igitur est, Gregorius VIII. ut habetur in prima collectione, ex qua etiam textum hunc restituo. Gregorius VIII. antea Albertus de Mora dictus, patria Beneventanus, monachus Sancti Benedicti, creatus fuit Pontifex anno 1187. die 21. Octobris, & scripsit varias epistolas, ut refert Ludovicus à sancto Carolo in Bibliotheca Pontificia, verbo *Gregorius VIII.*

[b] *Ab adolescentia.*] Verba sunt Genesis *cap.* 8. Proverbiorum *cap.* 30. & refertur *in cap.* 1. 12. *quæst.* 1.

[c] *Divina gratia.*] Absque qua nihil potest humana fragilitas, ut diffinitum est in Concilio Tridentino *sess.* 6. *de justific. cap.* 5.

[d] *Semper ardebit.*] Verba sunt Levitici *cap.* 6. quibus docere intendit Gregorius charitatis ignem inter Canonicos tanquam confratres per bonorum omnium, vitæque communionem in corde tanquam in altari ardere debere.

2. [e] *Numerum.*] Tantùm enim numerus ille clericorum in Ecclesiis esse debet, qui possit juxta facultates Ecclesiæ commodè sustentari, *cap.* 1. *cap.* 3. *de instit. cap. unic. §. sanè, de statu regul. in* 6. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 4. ibi : *In monasteriis, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus, is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commodè possit sustentari.* Concil. Cloveshoviæ *can.* 18. ibi : *Ut nemo suscipiat majorem congregationem, quàm sustentare possit, & eis necessaria præstare.* Illustrant Sanchez *lib.* 7. *summa, cap.* 23. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 31. latè dicemus *in cap.* 1. *de instit.*

3. [f] *Clericorum.*] Sæcularium videlicet, non regularium, ut vult Glossa in præsenti ; nam ut bene notavit Immola *in præsens, num.* 9. præsens textus agit de Prælatis sæcularibus, non regularibus ; siquidem injungit Episcopis, ut curent bona Clericorum communia fieri, cùm regulares nihil possideant, quod in commune redigi posset : quare rectiùs textum hunc de canonicis sæcularibus accipit Boëtius Epon. *tom.* 2. *qq. heroïc.* in præsenti: nec bene Lotherius *lib.* 1. *de re benefic. cap.* 14. *num.* 44. dum docet Episcopum non posse erigere Ecclesiam Parochialem in Collegiatam, accipit Gregorium in præsenti de Ecclesia Canonicorum Regularium jam constructa, in regularemque erecta ; mens enim & sententia Gregorii est, ut universi Episcopi, tam Occidentales, quàm Orientales indicerent clericis propriæ suæ Ecclesiæ, ut intra claustra in communi dormitorio, & refectorio viverent, ut illis sæculis ferè in omnibus provinciis catholicis moris erat ; siquidem cum Episcopo proprio Canonici vitam regularem agebant, ut latè referunt Cochier *in fac. histor. cent.* 2. *cap.* 22. Lantdmeter. *lib.* 1. *de veteri clerico, cap.* 56. *in fine*, Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. per totum.*

4. [g] *Dormiant & quiescant.*] Ut essent clerici in Ecclesiis suis assidui, & debitis temporibus divina celebrarent officia, ac horas canonicas persolverent, institutum fuit jam prioribus Ecclesiæ sæculis, ut Canonici communem vitam sub eodem tecto peragerent, ac intra claustra degerent in eodem refectorio, *cap.* 1. 2. & 3. 12. *q.* 1. Synodus Turonensis *can.* 23. ibi : *Canonici & Clerici civitatum, qui in Episcopiis conversantur, consideravimus ut in claustris habitantes simul omnes in uno dormitorio dormiant, simulque in uno reficiantur refectorio, quo facilius possint ad horas canonicas celebrandas accurrere, ac de vita, & conversatione sua admoneri & doceri : victum, & vestimentum juxta facultatem Episcopi accipiant, ne paupertatis occasione compulsi per diversa vagari, ac turpibus se implicare negotiis cogantur.* Concil. Mogunt. sub Carolo *can.* 4. ibi : *In unoquoque Episcopatu simul manducent & dormiant, ubi vis facultas faciendi supperit; vel quia in rebus ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo claustro maneant, & singulis diebus mane primâ horâ ad lectionem veniant, & audiant quid eis imperetur ; ad mensam verò similiter lectionem audiant.* Synodus Aquisgran. *can.* 3. & 125. illique Canonici regulam D. Benedicti, vel D. Augustini frequentiùs servabant, ut probat Pennotus *d. lib.* 2. *per totum.* Eorum vita describitur *lib.* 5. *capitul. cap.* 115. his verbis : *In omnibus, quantùm humana permittit fragilitas, decrevimus, ut Canonici clerici canonicè vivant, observantes divinæ Scripturæ doctrinam, & documenta sanctorum Patrum, & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum compositè agere præsumant.* In eis etiam clausura servabatur. Synodus Aquisgran. *can.* 134. ubi egressum sine licentia, moram ultra tempus præscriptum, discursum per plateas, aut bivia, inter clericorum culpas refert. S. Basilius *in constit. canonic.* ait : *Si quis præterquam ubi necessarii usus postulent, extrà egrediatur, & temerè divagetur, segregator.* Concil. Carthagin. 4. *can.* 47. ibi : *Clericus per plateas, vel andronas, nisi certâ, & maximâ officii sui necessitate, non ambulet.* Facit textus *in cap. necessaria* 12. *q.* 2. Illustrat Lantdmeter. *dicto lib.* 2. *cap.* 106. & in Hispania nostra ferè omnes Ecclesias Cathedrales olim fuisse Canonicorum regularium, probat Pennotus *ubi suprà.* Cupiens igitur Gregorius VIII. ut Canonici hanc profiterentur vivendi normam, scribit in præsenti universis Episcopis, ut pensatis facultatibus propriæ Ecclesiæ, clericos in eis instituant, qui communem vitam teneant, simul dormiant, & quiescant.

[h] *Manus injectione.*] Hæc verba exponemus *in cap. monachi, de sententia excommun.*

5. [i] *Atrocitas.*] Quo casu non censetur absolutio à dicta censura Episcopo concessa, *cap. canonica, de sent. excom.* & meritò, quia etiam jure civili quoties atrocitas facti aderat, superior adeundus erat, *l. si quid erit, ff. de offic. Proconsul. l.* 2. & 3. *l.* 4. *§.* 1. *ff. de officio Præfect. vigil. l.* 1. *§. ult. ff. de suspect. tutor.* notavit Cujacius ibi.

CAPUT

CAPUT X.

Innocentius III. *Prælatis & Clericis [a] Lombardiæ.*

CUm ab omni ſpecie mala præcipiat [b] Apoſtolus abſtinere, nos (qui licèt indigni) conſtituti ſumus à Deo ſuper gentes, & regna, ut juxta verbum propheticum, evellamus & deſtruamus, ædificemus & plantemus; ſummoperè debemus ſatagere, quatenus evellamus vitia & plantemus virtutes, deſtruamus iniqua & ædificemus honeſta: ſicque noſtra ſolicitudine mediante prava tranſeant in directa, & aſpera convertantur in plana. Licèt autem hujus noſtræ ſolicitudinis labor generaliter debeat ad omnes extendi, quia ſapientibus ſumus, & inſipientibus debitores; ſpecialiter tamen ad clericos, qui dormire debent à vitiis, ut ſint [c] pennæ columbæ deargentatæ; ne quid in illis appareat, quod offuſcet candorem eccleſiaſticæ puritatis. Sanè ad audientiam Apoſtolatus noſtri multorum aſſertione pervenit, quod cùm ex delegatione noſtra cauſas ſuſcitatis pertractandas, more ſæcularium, ſuper decima [d] litis, vel parte alia, pro diverſa terrarum conſuetudine, præter expenſas victualium, cum litigantibus receptis pignoribus pro ſalario convenitis, quod poſtmodùm uſque ad ſolutionem pecuniæ, nolentibus etiam partibus, contenditis detinere. Nos attendentes quod ad hoc vobis, & aliis clericis ſunt eccleſiaſtici redditus deputati, ut ex ipſis honeſtè vivere debeatis, ne vos oporteat ad turpia lucra manus extendere, vel ad iniqua munera oculos inclinare: cùm ergo opera veſtra lucere debeant laicis in exemplum, nec vos deceat ad inſtar ſæcularium ad turpe compendium juris occaſionem arripere, v. f. v. per A. f. m. atque præcipimus, quatenus ab hujuſmodi exactionibus de cætero abſtinentes, vigorem judiciarium gratis ſtudeatis litigantibus impertiri, non obſtante quod in fraudem à quibuſdam proponitur, quod idem exigatur nomine [e] aſſeſſorum, cùm nec juſtum judicium judici vendere liceat, & venales ſententiæ ipſis etiam ſæcularibus legibus *f* improbentur. Dat. Tuderti V. Non. Octob.

NOTÆ.

1. [a] *Lombardia.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect.* & in epiſtolis editis Coloniæ, & correctis à Sirleto *fol.* 187. ex quo codice reſtituo integram hujus textus; in partibus enim Lombardiæ ea conſuetudo, ſeu potiùs corruptela irrepſerat, ut judices decimas litium exigerent, & ſuper eis etiam ſub pignore turpiter paciſci ſolebant, ut refert Cujacius in præſenti; unde Innocentius III. Prælatis & clericis illius provinciæ direxit præſentem conſtitutionem, talem corruptelam improbando.

2. [b] *Apoſtolus.*] 1. *ad Theſſalon. cap. ultimo. Omnia,* inquit, *probate; quod bonum eſt, tenete; ab omni malo ſpecie abſtinete.* Eraſmus poſt verſionem vulgatam legit: *Ab omni ſpecie mala abſtinete.* Utcunque tamen ſit, D. Pauli ſententia aperta eſt, videlicet adeò nihil mali eſſe faciendum, ut nec vel imago quidem, vel ſimilitudo ſit ulla, vel ſuſpicio mali. Joannes Andreas, Butrius, Zabarella, Immola, & Panormitanus in præſenti, hujus ſententiæ occaſione latè agunt de variis malorum, & bonorum generibus; ſed tractatus hic ad Theologos ſpectat, qui ſcripſerunt de bonitate, & malitia humanorum actuum, & de vitiis, ac virtutibus.

[c] *Pennæ columbæ deargentatæ.*] Verba ſunt pſalmi 67. quæ fuſè & eruditè exponit Halliet. *de ſacris ordi. in princip.*

3. [d] *Decima litis.*] Jure civili Romanorum actor qui temerè litem inſtituerat, aut ex calumnia, in decimam partem litis tenebatur: ea autem actio oriebatur ex promiſſione; nam in initio litis cavebat actor ni viciſſet, reo decimam litis præſtiturum iri, ut patet ex conſtitutione Diocletiani & Maximiani, quæ extat *ſub tit. de calumniat. in Codice Hermog.* ibi: *Judicio tutela convenit excipi actionem, ad quam reſpondere debes: quippe ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulata calumnia in decimam partem ejus, quod petit, tibi condemnari eum deſiderare potes.* Refert Cujacius *lib. 7. obſerv. cap. 5.* Apud Francos hæc litis decima fiſco pendebatur. Princeps autem judicibus delegatis, quibus cauſæ cognitio commiſſa erat, ſolebat eam concedere, ut apparet ex formula illa 20. Marculfi, ibi: *Præterea per præſens decernimus præceptum, ut ipſum in hoc vos recipere faciatis, & unumquemque ex ipſis juſtè debita portio terminetur, & decima illius ſumptus litis, qui exinde in fiſci ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel undecunque reddebatur, ipſe vir ille habeat ex noſtra indulgentia conceſſum, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam habeat poteſtatem.* Illuſtravit Bignon. *in notis ad eam formulam.* Apud Beneventanos idem ſtatutum fuiſſe refert, & firmat Innocent. III. *lib. 1. epiſt. fol.* 164. Jure noſtro regio approbata eſt conſuetudo quæ in diverſis partibus invaluerat, videlicet ut pro ſportulis judici ordinario, aut delegato poſt executionem ſententiæ decima ipſius litis præſtetur, *l. 3. tit. 14. lib. 5. ordin. l. 7. tit. 21. l. unic. tit. 31. lib. 4. recopil.* probant, & plura de hac decima judici exequenti ſententiam ſolvenda, congerunt ultra repetentes in eiſdem juribus, Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 13. num. 30.* Hevia *in Curia Philip. 2. p. §. 25.* Rodriguez *de exequutione, cap. 7. per totum,* Salgado *tom. 1. Labyrinth. p. 1. lib. 1. cap. 1. §. 2.*

4. [e] *Aſſeſſorum.*] Aſſeſſores enim aſſumuntur à Magiſtratibus ex Juriſperitorum ordine, qui jus ſibi, quod ſæpiùs ignorant, ſuggerant, ut elegantèr refert Joſephus *lib. 2. contra Apionem*: nam licèt quæ ad

Magistraturam sui officii pertinent, ignorare non debeant, juris tamen ordinarii professores non existunt; unde jure civili frequenter assessores assumebant illi, quia ut ait Justinianus *in novel.* 82. legum placita Magistratibus suggerent, & quod non poterant per occupationes assequi, supplebunt: *l. non minùs, C. de assessoribus, l. unic. C. Theodos. de Comitibus*, ut fuisse Ulpianum ipse testatur *in l. metum* 9. §. *sed quod Prætor, ff. de ea quod metus causâ*: de Sabino constat *ex l. lex* 5. §. *hac lege, ff. de injuriis.* Plerunque dicuntur Consiliarii, *l. unic. C. si Rect. provinc.* Ammian. Marcel. *lib.* 25. *Sosforio amisso consiliario, qui ei aderat, casu evasit.* Cassiodorus *lib.* 6. *epist.* 12. *Consiliarii quoque Præfectorum.* Etiam dicuntur Participes *in l.* 1. *C. de assess.* ab Ausonio *iliad.* 2.

Curia me duplex, & utraque Senatus habebat
Muneris exsortem, nomine participem.

Symmachus *epist.* 17. Notavit Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epistola* 3. *fol.* 24. Illustrant Desiderius Heraldus *lib.* 1. *de auctorit. rei judic. cap.* 8. Pollet. *in hist. fori Rom.* Jure canonico necessitas assumendi assessores illiteratis injuncta est, *cap. ad audientiam, de consuet. cap. statutum*, §. *assessorem, de rescript. lib.* 6. Ex eadem ratione jure nostro Regio necessitas injuncta est Prætoribus, ut eligant Proprætores juris peritos, vulgò *Tenentes, l.* 22. *tit.* 9. *partit.* 2. *l.* 10. *tit.* 16. *lib.* 2. *ordin. l.* 16. *tit.* 5. *l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 3. *recopil.* ubi plura congessit Salcedo.

5. [f] *Improbentur.*] Adeò ut venales sententiæ, quæ à corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmæ sint, *l. venales* 7. *C. quando provocare*; & Antoninus *in l.* 1. *C. de pœna judicis, qui malè judicavit*, ait amittere eum actionem, qui judici pecuniam dedit, & diffidentiâ justæ sententiæ, in pecuniæ corruptela spem negotii reposuerit; sicut & ex ea causa litem perite jussisse Imperatorem suum scribit Ulpianus *in l.* 1. *ff. de calumniat.* Prosequuntur Balduinus *ad leges* 12. *Tab. cap.* 8. Heraldus *lib.* 1. *de auctorit. rei judic. cap.* 7. Acuña *in cap.* 1. 83. *distinct. num.* 3.

COMMENTARIUM.

6. Conclusio traditur et probatur.

EX hac Innocentii epistola sequens vulgò deducitur assertio: *Judices delegati ecclesiastici gratis judicare debent, nec exigere possunt decimam, vel aliam litis partem, etsamsi hoc consuetudine introductum sit* Probant eam textus *in cap. si quis* 1. *dist.* 83. *cap. Episcopus, cap. non debet*, 12. *q.* 3. *cap. statutum* 2. §. *assessorem, de rescript. lib.* 6. *cap.* 1. *de re judic. eod. lib. cap. observandum* 15. *q.* 2. Concil. Aurelian. 2. *can.* 3. Arvernense *can.* 25. & Concil. Arelat. 4. *can.* 13. *Statuimus ut comites, judices, seu reliqui populus obedientes sint Episcopo, & invicem consentiant ad justitias faciendas; & munera pro judicio non recipiant, nec falsos testes, ne per hoc pervertant judicia justorum, quia scriptum est: Justitia elevat gentem, injustitia verò miseros facit populos.* Et Psalmista: *Beati qui custodiunt judicium, & faciunt in omni tempore.* Idem omninò repetit Concilium Cabilon. 2. *can.* 35. *Nullus Christianus pro quolibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet; quoniam id divina Scriptura multis in locis magnâ interdicit authoritate.* Hinc præfatum Concilium Cabilonense *can.* 21. addit: *Sed & ministros, quos vicarios, & centenarios vocant, justos habere debent, ne fortè eorum avaritiâ, aut rapacitate populus gravetur, & amissis facultatibus in paupertatem redigatur*, &c. Eadem constituit Concilium Mogunt. 2. *can.* 30. & Concilium Rhemense *can.* 39. Concilium Mogunt. 2. *can.* 19. *Qui ad subvertendam justitiam à duobus munera accipiunt, hoc est ab eo qui quod sibi injustè ablatum est, justè requirit; & ab eo qui eadem injustè invasit, admonendi sunt, & fortiter increpandi, ne regnum Christi, quod omnibus rectè facientibus patet, sibi sine ulla retractatione secludant.* Concilium Bernense *can.* 25. *Ut nec Episcopus, nec Abbas, nec ullus laicus pro justitia faciendâ sportulas contradictas accipiat, quia ubi dona intercurrunt, justitia evacuatur.* Turon. 3. *can.* 35. *Nullus Christianus pro quolibet placito, vel judicio à qualibet persona munera exigere, aut accipere debet.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Cujacius, Fabrotus & Boërius Epon. *in præsenti*, Franciscus Hallierius *in vindicias, fol.* 759. D. Joannes de Larrea *alleg.* 47. Phebo *tom.* 2. *decis.* 111. Nathen. *in justitia vulner. cap.* 4. *fol.* 587. Gabalinus *de censur. in synopsi, verbo Munera, num.* 6. Flores de Mena *q.* 8. Cabedo *tom.* 1. *decis.* 16. Morla *in empor. tit.* 2. *de jurisd. q.* 10. Acuña *in cap. si quis* 10. *dist.* 83. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de republic. cap.* 6. Osualdus *lib.* 28. *Donel. cap.* 3. *triplici littera H*, Balduinus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 8. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 102. & 117. Dartis *in d. c.* 15. *q.* 2. Balsamon *in can.* 15. *Synodi Carthag.* Hallierius *in vindiciis, lib.* 5. *cap.* 2. Altesserra & Florens in præsenti.

7. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgi potest: Nemo tenetur militare propriis stipendiis, justumque est, ut laboranti stipendium assignetur, juxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.* 9. relatum *in cap. cùm secundùm, de præbend. cap. cum ex officiis, de præscript.* probant latè Matienzo *in dial.* 3. *p. cap.* 32. *num.* 9. Sbroz. *de offic. vicar. lib.* 1. *q.* 55. *num.* 2. & *lib.* 3. *q.* 53. *num.* 3. Hallierius *in vindiciis, lib.* 5. *q.* 2. Flores de Mena *d. q.* 8. *num.* 6. Surdus *de alimen. tit.* 4. *q.* 22. *num.* 12. Valenzuela *consil.* 179. *n.* 32. Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *num.* 48. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 8. *n.* 39. Igitur Judices Ecclesiastici delegati non tenentur gratis de causa sibi commissa cognoscere, eamque debito fine terminare. Accedit; nam consuetudo in partibus Lombardiæ invaluerat, ut decima litis judicibus delegatis præstaretur, ut suprà retuli: sed talis consuetudo, ut licita, erat observanda; siquidem in casu non dissimili, *in cap. ad Apostolicam, de simonia*, docetur quod etsi pro administratione sacramentorum clerici aliquid recipere non debeant, tamen consuetudo piè introducta observetur. Igitur & consuetudo, de qua in præsenti agitur, observanda erat, ut contingit in decima, quæ in executionibus præstatur judici ordinario, ex dispositione legis Regiæ; ea enim consuetudine introducta fuit, & ideò jubetur in legibus suprà citatis, ut præstetur, quia consuetudine introductum erat in his Regnis, ut decima litis judici exequenti sententiam solveretur. Igitur similiter in consuetudine Lombardiæ idem observandum erat.

8. De salariis, et emolumentis Judicum.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tria esse genera emolumentorum, quæ judices ratione officii sui, munerisque sibi injuncti percipiunt. Primò salarium, quod justè ab eis exigitur & accipitur; unde Alexander Severus, referente Lampridio, cùm promovebat judices, argento, & necessariis instruebat, ita ut Præsides provinciarum argenti pondo vicena, phialas senas, mulos binos, equos binos, vestes forenses binas, domesticas singulas, balneares singulas, aureos centenos, coquos singulos, & si uxores non haberent, singulas concubinas acciperent, quòd sine iis esse

Digitized by Google

eſſe non poſſent, reddituri depoſitâ adminiſtratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos; cætera ſibi habituri, ſi bene egiſſent; in quadruplum reddituri, ſi malè. Secundò judici præſtantur quædam minuta commoda pecuniæ, quaſi per ſtipem collecta jure actorum, quæ judex quotidie facit, quæ vocantur vulgò ſportulæ, de cujus nominis ſignificatione agunt congeſti à Gothofredo & Barboſa *in rubric. C. de ſportulis*, Alex. ab Alex. *lib.5. dier. genial. cap.* 24. Cælius Rhodigin. *lib.*12. *lection. cap.*21. Guidus Pancirola *in notitia Imper. occid. cap.*99. Alciatus *lib.*3. *diſpunct.cap.*17. Garſias *de expenſis cap.*21. *ex n.*11. Judices delegati à litigantibus ſportulas accipiebant, *l. ſi quis impendia*, *ff. mandati*, *Authent. de judiciis*, *collat.*6. §. *ne autem.* Juſtinianus autem ut obviam iret judicum ſordibus, eorum ſportulas ad certam quantitatem redegit, quam impunè excedere non licuit; nam pœna tripli, & quadrupli in tranſgreſſores ſtatuta eſt *in* §. *tripli*, *Inſtit. de actionibus*, Authent. *de litig. & ſportul.* Et licèt hæc ſportularum taxatio non extet ſub titulo Codicis *de ſportulis*, ejus tamen crebra mentio fit à Juſtiniano *in Authent. ut judices ſine ſuffragio*. §. *volumus*: & *in* §. *ne autem*, *authent. de judic.* conſtituit Juſtinianus judices pedaneos accipere poſſe ab utraque parte duos aureos in conteſtatione, & totidem in fine negotii, in litibus excedentibus quantitatem centum aureorum. Certa item ſumma nomine ſportularum ab eodem ſtatuitur in favorem Eccleſiæ in Authentica *Sed hodie*, *C. de ſacroſ. Eccleſ.* ubi notavit Mornacius. Et licèt dicta Juſtiniani conſtitutio reperiatur *in cap. inducie*, §. *offeratur* 3. *quæſt.*5. tamen Bonifacius VIII. prohibuit judicibus delegatis aliquid accipere judicii causâ, niſi viatici nomine, ſi quando extra domicilium proficiſci contigerit, *cap. ſtatutum*, §. *inſuper*, *de reſcript. in* 6. quia cùm cauſæ Eccleſiaſticæ nulli, niſi dignitate præditis, aut perſonatum obtinentibus committantur, *cap. ſtatutum*, *in princip. de reſcript. in* 6. & illis beneficiorum redditus ad ſuſtentationem ſufficiant, turpis conjici poſſet in ipſos avaritiæ labes, ſi ſuſtentationis titulo ſtipendia à partibus litigantibus reciperent. Tertium genus emolumentorum eſt pars quædam pœnarum pecuniæ, quæ ob varia delicta leges judicibus aſſignant, ut in pluribus legibus Recopil. ubi tertia, vel quarta pars aſſignatur judici, ut *in l.* 1. 2. *&* 10. *tit.* 10. *lib.*5. *Recopil.* Ultra hæc emolumenta judices, tam ordinarii, quàm delegati, non debent aliquod munus accipere à litigantibus; propterea Moyſes *Exodi cap.* 23. inquit: *Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum.* Quod etiam repetitum legimus *Deuteron. cap.*16. *&* 27. *Eccleſiaſt. cap.* 2. *Iſaiæ cap.*5. Plura Gibalinus *de negotiatione tom.*2. *lib.*6. *cap.*3. Nec eſt quod in judice plus metuant legiſlatores; nam Imperatores *in l.*3. *C. ad leg. Iuliam repet.* inquiunt: *Omnes cognitores & judices à pecuniis, atque patrimoniis manus abſtineant, nec alienum jurgium putent ſuam prædam.* Et Juſtinianus dum adminiſtratores ad jurandum adigit *in Authent. de mandat. Principum*, inquit: *Oportet te purè ſumentem adminiſtrationem, & ſine omni ſuffragio, pra omnibus aliis mundas ſervare Deo, nobiſque & legi manus, nullum contingere lucrum, neque majus, neque minus*: & *l. ſancimus*, *C. ad leg. Iul. repetund.* Cujus juramenti etiam meminerunt Demoſth. *contra Timocr.* Jul. Pol. *lib.*1. *onomaſt.* Plutarchus *in Solone*, Heraclid. *de polit. Athen.* relati à Simancas *de repub. lib.*6. *cap.*3. *&* 4.

Ex quibus colligitur, jus civile execrandum hoc delictum variis modis vitare intendiſſe, variis ſtatutis pœnis, ne juſtitia violaretur, ut dicitur *in l. ſi remunerandi* 6. *l. ſalarium* 7. *ff. mandati*, *l. ſi contra* 20. *C. eod. tit. l. item* 15. *C. de procurat.* Unde poſt varias leges de pecuniis repetendis latas, quas congerit Sigonius *lib.*2. *de judiciis*, *cap.*27. lata fuit lex Julia à Caio Julio Cæſare, qua tenetur qui in magiſtratu, poteſtate, ratione, legatione, vel quo alio munere, miniſterioque publico quid acceperit, quo magis, aut quo minus officium faceret, *l.*1. 3. 4. 6. 7. *& ult. ff. ad leg. Iul. repetund.* D. Iſidorus *lib.*5. *orig. cap.*26. ubi repetundarum teneri ait eum, qui pecuniam accepit a ſociis: ubi legendum eſſe, *a ſubditis*, jam notavit Tornerius *lib.*2. *rerum quotid. cap.*15. In ea lege, appellatione Magiſtratus, non ſolùm provinciales, quorum causâ lex lata fuit, Cicero *de divinatione*, ibi: *Quaſi verò dubium ſit, quin tota lex de pecuniis repetendis ſociorum causâ conſtituta ſit; nam civibus eum ſunt erepta pecuniæ, civili ferè actione, & privato jure repetuntur. Hæc lex ſocialis eſt, hoc jus exterarum nationum eſt*; verum & urbani, *l.*6. §. 2. *ff. eodem*, & municipales veniunt, ut *in l. Julia de ambitu, ex l. unic.* § 1. *ff. ad leg. Iuliam de ambitu.* Verbo legationis, non ſolùm comprehenduntur legati miſſi pacis, vel belli causâ, verùm & alii ad cætera negotia expedienda miſſi. Verba quæ ſequuntur de munere, officio, miniſterio publico, quia ſunt generalia, comprehendunt Comites, Præſides, Aſſeſſores, cognitores, judices pedaneos, *l.*5. §. *eod. l* 3. *C. eod.* Paulus *lib.*5. *ſentent. tit.*28. *l. ſi quis* 38. §. *judices*, *ff. de pœnis*, *l.*3. *C. de aſſeſſor.* procuratores fiſci, *l.*5. *C. ubi cauſa fiſc.* Item centuriones, qui ob legendum, mittendumve militem pecuniam accepere, *l.*6. §. *lege Julia*, *ff. eod.* vel qui cum in falſum numerum militum retulit, *l. ult.* §. *pro limitaneis*, *de officio Præfetti Afric.* aut qui occaſione tranſitus militaris per concuſſionem aliquid extorſit. *Novel.*130. Item Proconſul, qui legatum ante ſe de provincia dimiſit, *l. meminiſſe* 10. *ff. de officio Proconſul.* Senator, qui navem maritimam habuit, *l. auferetur* 46. §. *quod à Præſide*, *ff. de jure fiſci*, *l.*3. *ff. de vacat. muner.* Nec ſolùm prædicti Magiſtratus ea lege tenentur, ſi aliquid illicitè acceperint, verùm etiam ex delictis comitum, & miniſtrorum ſuorum in quadruplum conveniuntur, *l.*1. *C. hoc tit.* Nihil enim intereſt, ipſéne expiles provinciam, an per prædatores id facias. Cicero 4. *in Verrem*: *Cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quàm ſi centum cohortes fugitivorum fuiſſent, tua manus ſine controverſia fuit. Quicquid ab horum copia captum eſt, id non modò tibi datum, ſed tua manu numeratum judicari neceſſe eſt.* Et paulò poſt: *Si enim innocentes exiſtimari volumus, non ſolùm nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus.* Si autem comites hi fumum vendant, illi incidunt in legem Juliam repetundarum, *l. in comites*, *ff. eod.* non autem Magiſtratus. Fumum vendere à veteribus dicebantur, qui cùm Magiſtratibus, ſive Judicibus familiares eſſent, aut ſe tales eſſe mentientes, ſimulato commendationis officio eventum ſententiæ, acceptâ pecuniâ, litigatoribus vendebant, de quibus Paulus *lib.*5. *ſentent. tit. de lege Cornelia teſtam.* ibi: *Si qui de judicis amicitiis, vel familiaritate mentientes, eventus ſententiarum ejus vendant, quidve obtentu nominis ejus agant, convicti pro modo delicti aut relegantur, aut capite puniuntur.* Illuſtrat Duarenus *lib.*1. *diſp. cap.*25. Fidejuſſor tamen datus à Magiſtratu non tenetur ad hanc, vel ſimilem pœnam, *l. fidejuſſores* 68. *ff. de fidejuſſ.* quia in eam cauſam acceptum non eſt.

9. De lege Julia repetundar.

Digitized by Google

10. De mutuo accepto à judice.

Nec interest, utrum Magistratus titulo donationis munera accipiant, an eam simulantes sub specie emptionis, locationis, mutui, vel alterius contractus, ea recipiant: quin imò emptiones in eis simpliciter improbantur, ne metu imperii viliùs addicere res suas subditi cogantur, *l. unic. C. de contract. judic. l. solent 6. §. ult. ff. de offic. Proconsul. l. penult. §. 1. l. ult. C. ad leg. Iuliam repetund.* Cicero 6. *in Verrem*, ibi: *Quæ fuit causa cur majores nostri eos, qui cum potestate, aut legatione in provincia sunt, tam diligenter in provinciis ab emptionibus removerent? Hæc judices, quòd putabant ereptionem esse, non emptionem, cum venditori suo arbitratu vendere non liceret in provinciis. Intelligebant, si is qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet, idque ei liceret, fore ut quod quisque vellet, sive esset venale, sive non esset, quanti vellet, auferret.* Circa fœnus certum est Magistratus prohiberi illud exercere intra provinciam; accipere verò an prohibeantur, non item constat. Interpretes dissentiunt propter pugnantia invicem jura. Et judicem non posse gratis mutuum accipere, docuerunt Decianus *lib. 8. tract. crimin. cap. 35. §. 7.* Farinacius *in praxi, q. 111. num. 171.* Azevedus *in l. 1. num. 23. tit. 6. lib. 3. recopil.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 12. ex num. 61* plures congesti à Carlevalio *de judic. tom. 1. disput. 3. num. 2.* qui moventur ex lege 56. *tit. 5. lib. 2. recopil. l. 1. tit. 6. lib. 3.* ubi generaliter docetur, judicem corruptum censeri, si aliquid ex quo compendium sentiat, accipiat. Expendunt etiam legem *quisquis 16. C. si certum petatur.* Contrarium verò, immò judicem mutuum gratis à subditis accipientem, non incidere in legem Juliam, docuerunt plures congesti à Carlevalio *ubi suprà*, pro quibus faciunt textus diserti *in l. principalibus 33.* cum lege sequenti, §. *Præses*, ibi: *Præses provinciæ pecuniam funebrem accipere non prohibetur, ff. de rebus credit. l. penult. C. si certum petatur.* In quo interpretum dissidio placet distinctio, quam variis limitationibus, & ampliationibus illustrat Carlevalius *ubi suprà*, videlicet ut judex mutuam pecuniam à litigantibus accipere non possit, ab aliis verò accipere non impediatur, præcipuè si in fraudem legis Juliæ id non faciat. Prosequitur latiùs Carlevalius *ubi suprà*.

11. De pœnis hujus delicti.

Huic crimini coërcendo variæ fuerunt à legislatoribus, tam sacris, quàm profanis pœnæ statutæ; & omissis vetustissimis exemplis judicum, qui propterea quod pecuniâ corrumpi se passi fuerunt, severissimè puniti reperiuntur, quorum primum refert Herodotus *lib. 5.* his verbis: *Cambyses Persarum Rex Sisamnem ex Regiis judicibus, quòd injustè ob pecuniam judicasset, occidi jussit, & detrahi corium, atque in lora concidi, quibus tribunal, in quo ille sedens judicaverat, interfixit, ibidemque ejus filium Oratem sedere judicem præcepit, atque memorari, in quo tribunali judicaret.* Idem Herodotus *lib. 7.* scribit, Darium I. Sandocem, qui iniquam sententiam ob pecuniam tulerat, cruci affixisse. Ammianus Marcel. *lib. 28.* eadem de causa inquit: *Pari sorte etiam Procurator monetæ extinctus est.* Ut pœnas ex jure civili Romanorum inflictas recensemus, prima legibus decemviralibus hæc erat, ut judex convictus ob rem judicandam pecuniam accepisse, aut qui turpe judicium nundinaretur, capite plecteretur, teste Gellio *lib. 20. noctium, cap. 1.* Domitianus Imperator hujusmodi sordidos judices infamiâ notavit, teste Suetonio *in ipso, cap. 8.* ibi: *Nummarios judices cum suo quemque consilio notavit*; ubi eleganter Tranquillus eos appellat *judices nummarios*, id est, *lucri avidos*; ut etiam vocarunt D. Hieronymus *in epistola ad Oceanum*, ibi: *Volo in nummarios invehi Sacerdotes.* Seneca *lib. 1. de benefic. cap. 19. Provincias spoliare nummarium Tribunal.* Cicero 1. *ad Atticum*, & *in oratione pro Cluentio*, Marcel. Donatus *in dicto cap. 8. Suetonii*: consentit Domitiano Constantinus *in leg. ult. C. de pœna judicis, qui malè.* Ex lege Julia repetundarum duplex pœna fuit: altera litis æstimatio in quadruplum; altera corporalis, ut relegatio, verberum afflictio, & aliquando mors, *leg. 7. §. ult. ff. ad leg. Iuliam repetund. l. si quis 38. §. judices, ff. de pœnis.* Novella 8. *cap. 81.* Gravissima certè illa lex est Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Augustorum ad Neotherium Præfectum Prætorio, *in l. 12. C. de dign. lib. 12.* ibi: *Judices, qui se furtis, & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, inter pessimos quosque & plebeios habeantur, ne sibi posthac de eo honore blandiantur, quo seipsos indignos judicaverunt.* Eódem spectat lex illa Constantis & Constantii *in l. 27. C. Theodos. de Decurionibus*, ibi: *Rarum Carthaginis splendidissimæ Senatum, & exiguos admodum Curiales residere conquestus est, dum universi indebita dignitatis insulas fœdâ familiaris res vexatione mercantur. Igitur istiusmodi viri, demptis honoribus imaginariis, hujusce modi illi erunt, quos fuerant consecuti, & civicis muneribus subjungentur.* Quoad litis æstimationem lis æstimatur in quadruplum earum pecuniarum, quas in administratione constitutus, vel post eam depositam, pro administratione tamen accepisse dicetur, *l. 2. ff. l. 1. 2. & 3. C. ad legem Iuliam repetund.* Et si judicio criminali aliquis ex populo agat, ultra æstimationem, pœna durior infligenda est, *dicta lege ult. ff. ad legem Iuliam repetund.* Si verò civili experiatur, tantùm litis æstimatio præstatur. Tunc autem civili judicio agitur, cùm leviùs admissum videtur, quàm ut exilium, vel aliam duriorem pœnam reus mereatur. Plinius *lib. 2. epist. 11.* ibi: *Marius Priscus accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissâ defensione judices petiit. Ego, & Cornelius Tacitus adesse Provincialibus jussimus; notum Senatui fecimus excessisse Priscum immanitate, & sævitiâ in crimina, quibus dari judices possent, cùm ob innocentes condemnandos, ob interficiendos etiam pecuniam accepisset.* Quo casu civilis judicii accipiendus est textus *in l. 1. §. quam, penult. C. ut omnes judices.* Agitur etiam civili judicio cùm ab hærede defuncti quadruplum petitur, *l. 2. ff. ad legem Iuliam repetund.* ex principio textus *in l. crimen 26. ff. l. sancimus 22. C. de pœnis.* Quadruplum hoc olim actori tribuebatur, *l. 1. C. ad legem Iuliam repetund.* Cicero 2. *in Verrem*, ibi: *Duæ res consequebantur damnationem: altera redditio pecuniæ iis, ad quos pertinebat; in quo vel simpli, vel dupli, vel quadrupli ratio ducebatur: altera exilium.* Hodie dividitur inter actorem & fiscum, *l. 3. C. de assess.* nec sublatam esse hanc pœnam per Authenticam *novo jure, C. de pœna judicis*, defendit Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48 tit. 8. cap. 2.*

12. De judicio criminali.

Quoad pœnas corporales sciendum est, ex eadem lege Julia juxta gravitatem delicti admissi pœnam infligi; itaque capite puniuntur, qui ob hominem morte damnandum pecuniam acceperunt, *dict. l. 7.* & simul datur actio legis Corneliæ de sicariis, *l. 1. 3. & 4. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur judices pedanei pecuniâ corrupti, *d. l. si quis 38. §. judices, de pœnis*; quia cùm de causis pecuniariis tantùm cognoscerent, levius delictum admittebant. Exilium sequebatur bonorum publicatio, nec tantùm judice vivo, verùm & eo defuncto, quæstione instauratâ, ab hæredibus bona auferebantur, *l. ex*

Digitized by Google

l. ex judiciorum 20. *ff. de public. judic.* licèt hoc jus aliquando intermiſſum Plinius referat *lib.* 3 *epiſt.* 9. his verbis: *Betica etiam in defuncti de repetundis accuſatione perſtabat: proviſum hoc legibus, intermiſſum tamen, & poſt longam intercapedinem tum reductum.* Et conſtat ex caſu Licinii Marci, relato à Valerio Maximo *lib.* 9. *cap.* 12. Alia proſequitur ex jure civili Ant. Matthæus ubi ſuprà. Sacris Eccleſiæ canonibus judex munera recipiens tenetur ad eorum reſtitutionem, *ex dicto cap. ſtatutum*, §. *inſuper*: docent Layman. *lib.* 3. *ſumme*, *tit. de contractationibus*, *cap.* 4. *num.* 10. Sanchez *lib.* 3. *conſil. cap. unic. dub.* 2. eoſque in excommunicationem incidere ſtatuit Clemens VIII. conſtitutione 8. quam poſt Bonacinam, & Caſtrum Palaum explicat Gibalinus *in ſynopſi cenſur. verbo Munera.* Judices etiam eccleſiaſtici munera accipientes ſuſpenduntur per annum ab officio, *cap.* 1. *de re judicata*, *lib.* 6. Jure noſtro Regio conſtituta eſt pœna privationis officii, & judices tenentur munus acceptum reſtituere cum duplo, aut ſepteno, *l.* 1. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopil.* Solorzan. *tom.* 2. *de jure Indiarum*, *lib.* 4. *c.* 4. *num.* 18. licèt eo jure attento non teneri judicem in conſcientia acceptum reſtituere, defendat D. Joan. de Larrea *alleg.* 47. *n.* 27. Illud etiam peculiariter jure noſtro cautum eſt, videlicet ut crimen hoc probetur teſtibus ſingularibus, *l.* 6. *tit.* 9. *lib.* 3. *recopil.* quam explicat Larrea *allegat.* 48. *per totam.*

13. TRADITUR RATIO DE CIDENDI.

Et meritò hæc omnia ſtatuta ſunt in hoc gravi, enormique crimine; quia omnino everteretur juſtitia, ſi judices ſordida avaritia coinquinentur, & ejus affectui turpiter cedant; quid enim tutum ſi muneribus via ſternatur? Quid purum, ſi donis contaminetur? Unde Cicero *act.* 2. *in Verrem*, aiebat: *Ingentes divitiæ judiciorum religionem, veritatemque ſolent perfringere.* Et *lib.* 1. *ad Atticum*, ſcribit, Catullus cùm vidiſſet quendam ex judicibus, quos pecuniâ Claudius corruperat: *Quid vos à nobis præſidium poſtulaſtis, an ne nummi vobis eriperentur, tenebatis?* Et rectè Horatius *ſatyra* 2. ait:

—— Malè verum examinat omnis
Corruptus judex.

Et Petronius inquit:

Ergo judicium nihil eſt niſi publica merces,
Atque Equa in cauſa qui ſedet empta probat.

Idem Horatius 4. *carm.*

Judex honeſtum prætulit utili, & rejecit alto
Dona nocentium vultu.

Et Ovidius 1. *amor.*

Non bene ſelecti judicis arca patet.

Munerum enim acceptio ita excæcare ſolet judices, ut quid juſtum, quid injuſtum ſit, non videant: ita aures eorum obdurat, atque corrumpit, ut voces litigantium non rectè percipiant, vel diſcernant: ita linguam manus eorum conſtringit, ut ad juſtitiæ normam neque pronuntient, neque diſtribuant quicquam: efficit denique, ut exemplo Magiſtratuum ipſi oppreſſi oppreſſiores fiant, utque neglecto bono publico, ea quæ in theſaurum civitatis congeri debebant, in paucorum ſacculos rapiantur. Totum complectitur Carolus Scribanius *lib.* 2. *polit. chriſt. cap.* 9. his verbis: *Dii verba ſunt, quid cæcitate miſerius? à muneribus cæcitas nata: fuge munera quiſquis oculos amas, cæcitatem averſaris: neque plebeios tantùm oculos, ſed ſapientium excæcant munera; quid facient in aliis? non exoculabunt tantùm, ſed periment: ea vis munerum, nihil inexpugnatum, nulla robora, nulla propugnacula, arma nulla*, &c. Nihil magis equidem & Provincias, & Urbes Romano Imperio ſubjectas ad defectionem permovit, accendit, inflammavit, quàm aperta illa, & citra pudorem judiciorum fœdiſſima, atque iniquiſſima nundinatio. Quo fit, ut veriſſimè Tertullianus *lib. de pallio*, illud pronunciaſſe videatur: *Plus toga læſere Rempublicam, quàm lorica.* Ac quamquam iſtud firmari poſſit exemplis, nullum tamen vel illuſtrius, vel accommodatius reperiri poteſt exemplo Bagaudarum in Gallia, Diocletiano Imperatore; cujus non minùs elegantèr, quàm verè extat deſcriptio apud Salvianum *lib.* 5. *De Bagaudis*, inquit, *nunc mihi ſermo eſt, qui per malos judices & cruentos ſpoliati, afflicti, necati, poſtquam jus Romanæ libertatis amiſerunt, etiam honorem Romani nominis perdiderunt. Et imputatur his infelicitas ſua, imputamus his nomen calamitatis ſuæ, imputamus nomen quod ipſi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos eſſe compulimus criminoſos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ facti ſunt, niſi iniquitatibus noſtris, niſi improbitatibus judicum, niſi eorum proſcriptionibus & rapinis, qui exactionis publicæ nomen in quæſtus proprii emolumenta verterunt, & indictiones tributarias, prædas ſuas eſſe fecerunt? Qui in ſimilitudinem immanium beſtiarum non rexerunt traditos ſibi, ſed devorarunt; nec ſpoliis tantùm hominum, ut plerique latrones ſolent, ſed laceratione etiam, & ut ita dicam, ſanguine paſcebantur: ac ſic actum eſt, ut latrociniis judicum ſtrangulati homines, & necati, inciperent eſſe quaſi barbari, qui non permittebantur eſſe Romani.* Plura congeſſerunt Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 11. & 12. Cochier *lib.* 3. *aphoriſm. polit. cap.* 19. Marquez *in Gubern. lib.* 1. *cap.* 20. innumeri congeſti à D. Joanne de Larrea *dicta alleg.* 47. Unde rectè in præſenti graviter Judicibus Eccleſiaſticis interdicitur, ne ultra ſtipendia ſibi aſſignata aliquid recipiant, etiam prætextu conſuetudinis; quia Eccleſiaſtici non ſolùm debent abſtinere ab eo quod eſt in ſe malum verum, ſed ab eo etiam quod occaſionaliter poteſt eſſe malum: quare licèt judices ſæculares recipiant ultra ſalarium decimam litis; Eccleſiaſtici tamen eam exigere non poſſunt, quia ab omni ſuſpicione mali procul debent eſſe remoti.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam Innocentius III. in præſenti non ſtatuit, judicem delegatum propriis ſtipendiis militare cogi; ſiquidem ſupponit jam illi ſtipendium fuiſſe aſſignatum, ibi: *Eccleſiaſtici redditus deputati.* Unde injuſtè ultra proprium ſalarium decimam litis exigere intendebant. Quid tamen hodie procedat attento jure noſtro Regio circa judices delegatos ſalarium habentes, vel non; & an ſportulas, necnon partem pœnæ judici aſſignatam percipere poſſint, latè diſputat Carlevalius *de judiciis lib.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 4. *per totam.* Nec obſtat augmentum ejuſdem difficultatis, deductum ex capite *ad Apoſtolicam, de ſimonia*; nam in ejus ſpecie Pontifex pias, & laudabiles conſuetudines fidelium jubet obſervari. Cæterùm in præſenti caſu nihil pietatis intendi poterat in decima litis extorquenda; in dicto enim capite *ad Apoſtolicam*, pium erat clericos, & Eccleſiæ miniſtros fovere, & alere; quæ pietas in præſenti abeſt, cùm redditus Eccleſiaſticos ipſi judices aliunde perciperent; unde non debebant decimam litis, aut ſimilem partem extorquere.

14. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in l.* 2. §. *final. ff. de condict. ob turpem*, in illis verbis: *Sed ſi dedi ut ſecundùm me in bona cauſa judex pronuntiaret, eſt quidem relatum, condictioni locum eſſe.* Ex quibus deducunt Alexander, Fulgoſ. Jaſon, Coſtal. ibi, Duaren. *ad eundem titulum*, *cap.* 3. *in fine*, eo caſu, quo aliquid judici datur, ut in bona cauſa pro me ſententiam dicat, non competere condictionem ob turpem cauſam; ſed eo caſu non ſolùm judex, verùm qui pecuniam

15. EXPONITUR L. 2. §. FINAL. ff. DE CONDICT. OB TURP.

pecuniam dedit, incidit in legem Juliam repetundarum. Ergo illi non competit condictio, cùm turpitudo etiam ex ſua parte daretur. Pro hujus textus expoſitione ſciendum eſt, quoad pœnam legis Juliæ repetundarum nihil intereſſe, utrum in bona cauſa, aut mala judex munera acceperit, *l.4. ff. l.3. C. de condict. ob turpem.* Nam ſi non licet accipere, quo magis officium facias, ſi turpiter datur, quod judici datur, utique nec in bona quidem cauſa accipere licet. Sapienter Plato *lib.12. de legibus*, ibi: *Qui patriæ in aliqua re miniſtrant, nullo modo munera recipiant, nec ullâ occaſione, aut ratione nobis perſuadeamus, in rebus quidem bonis ſuſcipienda eſſe munera, in aliis minimè. Nam & cognoſcere facile eſt, nec cùm cognoveris, continere. Idcircò tutius eſt legibus obtemperare dicentibus nulla pro patriæ miniſterio munera eſſe ſuſcipienda; ſi quis verò minùs obtemperaſſe damnatus fuerit, moriatur.* Immò etſi datum fuerit judici remunerationis causâ; non enim licitè, etiam poſtquam ſententiam protulerit, accipit, ut probat Alciatus *in l. principalibus, ff. de rebus creditis*, & *lib.2. parerg. cap.49.* Licèt contrarium docuerint Bartol. *in l. Aquilius, ff. de donat.* Zaſius *in l.33. num.20. ff. de rebus creditis.* Decianus *lib.8. tract. crimin. cap.40. num.9.* Menochius *lib.2. de arbitrar. caſu 342. num.6.* Farinacius *in praxi, quæſt.212.* Sed apertè eorum ſententia convincitur *ex l. ultima, C. hoc titul. l.1. §. hoc autem, ff. de calumn.* quibus ex locis conſtat, ne quidem poſt depoſitam adminiſtrationem Magiſtratus poſſe aliquid accipere pro beneficio tempore adminiſtrationis præſtito. Idem confirmat Cicero *3. de legibus*, dum ait: *Donum ne capiunto, néve danto, néve petenda, néve gerenda, néve geſta poteſtate.* Nec juvat Bartolum dicta lex *Aquilius 27.* nam ibi non Prætori, ut perperam olim legebatur, ſed Rectori, ut in Florentinis legitur, donatio facta fuit. Nec valet argumentum: Remuneratio non eſt abſoluta liberalitas. Ergo judici fieri poteſt. Vetat enim lex etiam remunerationem, nec abſque ratione; nam ſi ea permitteretur, illius ſpe ſemper judices pro locupletioribus ſententiam dicerent. Deinde ſciendum eſt, litigatorem judici munera dantem incidere in legem Juliam repetundarum, *d.l. ultima C.* & litem amittere, ex conſtitutione Imperatoris Antonini *in l.1. C. de pœna Judicis:* ad quam reſpexit Ulpianus *in d. l.2. §.1.* Nec tunc obſtat difficultas ſuprà expenſa; nam potiùs verum eſt in ſpecie dicti §. ultimi, condictioni ob turpem cauſam locum non eſſe, ut docent Oſualdus *lib.4. Donelli, cap.2. littera C.* Claudius *ad tit. de condict. ob turpem, cap.2. n.11.* Neque contrarium probat Ulpianus ibi; utitur enim adverſativâ oratione; *ſed hic quoque:* cujus natura, & vis eſt, ut tollat quod præceſſit, alioquin enim præcedentibus ſubſerviret, & non adverſaretur. Unde liquet veterum ſententiam antea relatam ſatis improbare Ulpianum, quod manifeſtè apparet ex ipſo orationis contextu; ait enim Ulpianus: *Sed hic quoque crimen contrahit.* Quod certè nihil eſt quàm turpiter eum dare, & in perſona dantis turpitudinem verſari; crimen autem eum qui dat contrahere, ex pœna quæ in fine ipſius verſiculi additur, liquidò conſtat, litem videlicet eum perdere; quæ pœna ſatis gravis apparet, cùm in bona etiam cauſa litis damno is qui dedit, afficiatur. Eſt itaque in hac ſpecie turpitudo dantis, quo caſu condictionem ceſſare notum eſt, *l. item 4. §. ſed qui 8. ff. eod. tit.* Neque obſtat, nihil turpe feciſſe eum, qui judici quid dedit, ut in bona cauſa ſecundùm ſe pronuntiaret; nam ut ait Ulpianus, judicem corrumpere videtur. Eo enim ipſo, quod dat, judicem ſibi obſtringit, ut ſecundùm ſe, ſive bona, ſive mala ſit cauſa, pronuntiet; ne contra eum qui dedit, ſententiam proferendo, cogatur acceptum reddere. Et ſanè libera poteſtas judicandi relinquenda eſt judici, ad cujus officium pertinet ſecundùm leges judicare, §.1. *Inſtit. de offic. judicis.* Hanc autem judicandi facultatem impedire, & judicis animum corrumpere cenſetur, qui illi pecuniam dedit; quia qui accipit, modis omnibus cogitat, ut danti gratificetur: & quamvis qui dedit, bonam cauſam ſe fovere dicat, tamen res aliter ſe habere poteſt, videlicet ut cauſa improba deprehendatur.

16. De xeniis Judici largitis.

Supereſt pro coronide hujus commentarii, ut aliqua de xeniis judici largitis videamus, & ſciendum eſt, xenia dici munera hoſpitalia, id eſt quibus hoſpites invicem ſe munerantur; quod maximè fieri conſueverat Saturnalium diebus. Unde Martialis tertiumdecimum librum operis ſui, in quo hujuſmodi munera diſtichis deſcribit, Xenia appellavit, quòd verſus ipſos pro xeniis mitteret, vel quæ mittebat munera diſticho exornaret, ut his verſibus idem oſtendit.

Omnis in hoc gracili xeniorum turba libello
Conſtabit nummis quatuor empta tibi.
Quatuor eſt nimium, poterit conſtare duobus:
Et faciet lucrum bibliopola Triphon.
Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas,
Sit tibi tam rarus, quàm mihi nummus erit.

Notavi *in cap.1. de conſuet. verbo Xeniis.* Circa xenia hæc judices veterem Græcorum ſententiam obſervare jubentur *in l. non ſolent 6. §. non verò, ff. de offic. Proconſul. l. plebiſcito 18. ff. de offic. Præſidis*, ut nec omnia accipiant, neque paſſim, neque ab omnibus; namque valde inhumanum eſt à nemine accipere, ſed paſſim viliſſimum, ab omnibus avariſſimum. Accipi ergo poterant xenia edulia, quæ intra proximos dies prodigi poterant, & hoſpitibus hoſpitalitatis causâ dabantur uſque ad quantitatem certorum annorum, *l.1. §.1. l.6. §. ult. l.7. §.1. ff. ad legem Jul. repetund.* Si autem munera erant, tunc ea accipere non valebant. Plinius *lib.4. epiſt.9.* de Julio Baſo hæc ait: *Homo ſimplex, & incautus quadam à provincialibus ut amicus acceperat; nam fuerat in eadem provincia quæſtor. Hæc accuſatores furta, ac rapinas, ipſe munera vocabat; ſed lex munera quoque accipi vetat.* Jure etiam canonico permittitur judicibus delegatis eſculenta, & poculenta accipere, *cap. ſtatutum, §. inſuper, de reſcriptis lib.6.* nec modica eſculenta, ſeu poculenta accipere etiam judicibus ordinariis prohibetur; quo modo accipio Concilium celebratum in palatio Vernis ſub Pipino Rege Francorum, & Stephano III. *can.25.* in illis verbis: *Ut nullus Epiſcopus, nec Abbas, nec laicus propter juſtitiam faciendam ſportulas contradictas (ideſt vetitas) accipiat, quia ubi dona intercurrunt, juſtitia evacuatur.* Jure tamen noſtro Regio lite pendente non licet à litigatoribus etiam eſculenta accipere, *l.7.* ibi: *Ni viandas, ni otros bienes, ni coſas algunas: titulo 15. lib.4. ordin.* ſecus verò finito negotio, *l.3.* ibi: *Salvo coſas de comer, o beber, ofrecidas de grado: titulo 15. lib.2. ordin.* ubi latè exponit Didacus Perez.

CAPUT

CAPUT XI.

Idem [a] *Livon. Epiſcopo, & eis qui cum ipſo ſunt, fratribus.*

DEus qui Eccleſiam ſuam novâ ſemper prole fœcundat, volens moderna tempora conformare prioribus, & fidem catholicam propagare, prædeceſſoribus veſtris, & vobis poſt eos pium inſpiravit affectum, ut Livon. ingreſſi provinciam, paganis evangelizaretis nomen Domini Jeſu Chriſti, eorum ſequentes exemplum, quibus in Evangelio legimus eſſe dictum: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. De quibus evangelicus ſermo ſubjungit: Illi autem profecti prædicaverunt, ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Attendens etenim evangelicus ille paterfamilias, quod meſſis eſt multa, operarii autem pauci, adduc mittit operarios in meſſem ſuam, & in hac quaſi undecima hora vineæ ſuæ novos deputat vinitores, quorum laborem pariter cum primis denario recompenſet. Unde cùm evangelizandi officium eo aſſumpſeritis inſpirante, qui facit utraque unum; oportet vos in unitatis & charitatis ſpiritu ambulare, illorum ſequentes exemplum; de quibus legitur: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. Ne igitur, ſi diſpar in vobis obſervantia fuerit, & diſſimilis habitus, apud eos, quibus unum Evangelium prædicatis, ſcandalum ſuſcitetur, priuſque dividatur populus ille novus in partes, quàm in unam Eccleſiam congregetur, cùm paratus ſit adhuc inimicus homo meſſi Dominicæ ſuperſeminare zizania: diſc. v. mon. & exhort. in Domino, per A. vobis ſcr. mandantes, quatenus eo non obſtante, quod inter vos monachi ſunt, & canonici regulares, vel alii etiam regularem vitam ſub alia diſtinctione profeſſi, pariter in unum regulare propoſitum, & honeſtum habitum, quantum ad hoc ſpectat officium, conformetis; ne nova Eccleſiæ Livon. plantatio piæ m. p. tui, frater [b] Epiſcope, ſanguine rubricata, vel leve in vobis ſcandalum patiatur, per quos radicanda eſt in fide catholica, & fovenda.

NOTÆ.

1. [a] *Livon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2. & in cap. finali de divortiis, cap. Deus 8. de pœnit. & remiſ.* ubi aliæ partes hujus Decretalis referuntur. Livonia regio eſt Septentrionalis, vulgò dicitur *Liefant*: eam habitant Pruſſi, Lituani, & Ruſſi; haberque Livonia alias nationes, tam moribus, quàm linguâ diverſas. Regio eſt nemoroſa, plana, ſine montibus, magna ex parte inculta: habet civitates amplas ſub Imperio Magiſtrorum Theutonici Ordinis. Hujus provinciæ incolæ fidem catholicam ſuſceperunt temporibus Innocentii III. ut conſtat ex ejus epiſtolis *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt. 124. 125. & epiſt. 126.* ita » ſcribit. [Ad veſtram jamdudum notitiam credimus » perveniſſe, quod Dominus noſter, qui neminem » vult perire, ſed ut omnes ad agnitionem perve- » niant veritatis, ad partes Livoniæ calceamentum » ſuum miſeratus extendit, & nonnullos gentilitatis » tenebris obvolutos, ab eis oſtenſa ſibi luce magna, » quæ ipſe eſt, miſericorditer liberavit. Cùm autem » venerabilis frater noſter Eſticnſis Epiſcopus, qui » prædicando in jam dictis partibus verbum Dei » multùm laboravit in Evangelio, & divinâ gratiâ » cooperante profecit, animo indefeſſo deſideret por- » tare coram gentibus, & Regibus verbum Dei, » & ad meſſem, quæ multa eſt, ſufficere operarii » pauci non poſſint, univerſitatem veſtram monemus » in Domino, per Apoſtolica vobis ſcripta mandan- » tes, quatenus cùm idem Epiſcopus aliquos de fra- » tribus veſtris ad hujuſmodi miniſterium utiles, & » idoneos, à vobis duxerit exigendos, ſibi duos, aut » ſaltem unum de veſtris collegis ſinguli concedatis, » ut cooperantibus ipſis currat velociter ſermo ejus, » qui emittit eloquium ſuum terræ. Vos denique fi- » lii Abbates ſuper vobis ipſis, &c. Datum Laterani 3. Kalend. Novembris, Pont. N. anno xvj.] Ex quibus verbis apparet Innocentium in præſenti alloqui cum Epiſcopo Eſtienſi Livoniæ Legato, & Prædicatore. Illud in præſenti non omittam, quod refert Lælius Biſciola *lib. 8. horar. ſuccif. cap. 16.* quod dum Livones fidem Catholicam retinuerunt, nunquam à Moſchis victi, aut ſubjugati fuerunt; poſtquam verò hæreſi Lutheranâ fœdari cœperunt, Moſchi eos ſubjugarunt.

2. [b] *Frater Epiſcope.*] Sanctus Meinradus videlicet, vir perdoctus, & pius, qui Livoniæ prædicans innumeros, & cum eis Cobem Livoniæ Principem ex Gentilitate ad fidem Catholicam reduxit, qui poſteà ad petitionem ipſius Principis Epiſcopus deſignatus fuit illius loci, ubi nunc eſt Riga Metropolis, ut referunt Albertus Krantzius *lib. 7. Saxon. cap. 3.* Joannes Bohemus *lib. 3. de mat. omn. gent. cap. 8.*

COMMENTARIUM.

3. HÆc Innocentii conſtitutio non eſt generalis, ſed provincialis tantùm, & ſpecialis reſpectu Livonienſium, qui noviter ad fidem converſi erant, quibus nonnulla indulſit Innocentius in præſenti, & *in dicto cap. final. de divortiis, cap. Deus, de pœnit. & remiſ.* ne in ipſo initio amplexæ religionis Chriſtianæ offenderentur, aut exaſperarentur: & cùm Religioſi omnes, & Canonici regulares habitu à cæteris fidelibus laicis diſtinguantur, Concilium Nicænum *can. 76.* ubi jubetur Religioſos, tum monachos, tum moniales, alia indumenta quàm laïcos induere, Concil. Aurel. 5. *can. 19.* Gangrenſe *can. 12.* Barchin. 2. *can. 4.* Dionyſius *de Eccleſiaſt. hierarch. cap. 6.* Ordericus Vitalis *in hiſt. Eccleſ. ad annum 1094.* ibi: *In ſaltibus, & campeſtribus paſſim cœnobia, noviſque ritibus, variiſque*

riisque schematibus trabeata peragrant cucullatorum examina. Albedine in habitu suo præcipuè utuntur, quâ singulares ab aliis, notabilesque videantur. Nigredo in plerisque locis sacræ Scripturæ humilitatem designat, quem idcircò colorem religiosorum fervor hactenus gratanter gestat. Nunc autem nigredinem, quâ prisci Patres, tam regulares clerici in cappis, quàm monachi in cucullis ob humilitatis speciem usi sunt; inde cùm monachi, & canonici regulares, qui stabiliendæ, & prædicandæ religionis Catholicæ causâ in Livonia erant, diversis vestibus uterentur, offendebantur nimium tyrones in fide, quærentes, ubi est unum Evangelium? unus Deus? Pater omnium unus? unum baptisma? unus spiritus? unus amor? cur etiam non est unus amictus? unus color in vestibus? Quod agnoscens Innocentius, & sciens, quod licèt sine causa non possint monachi, vel canonici regulares habitum propriæ professionis mutare, vel omittere, ut probant Suarez *de religione tract.8. lib.1. cap.5. num.5.* Sanchez *lib.6. summæ, cap.8. num.55.* Castropalao *tract.16. disput.4. puncto 6.* Gibalinus *de clausura, disquisit.2. cap. 2. §. 3. conclus. 2. per totum,* Solorzan. *tom.2. lib. 3. cap. 18. num. 19.* tamen ex justa causa, & omittere, & mutare alium habitum induendo possunt, præsertim favore religionis, & fidei propagandæ gratiâ, ut probat Solorzanus de jure Indiarum *tom.2. lib.3. cap.18. num.20.* Ideò Innocentius, ne in ipso initio suscipiendæ fidei Livonienses offensi varietate ista regularum, seu diversarum vestium, aut vivendi conditione, in fide vacillarent, seu penitus eam desererent, statuit ut monachi, canonici regulares, vel quicunque alii strictiorem vitam agentes, non in diverso habitu incederent, sed ut ratione vivendi, & regula pro tunc ibi uterentur eadem. Est igitur hæc constitutio localis, & temporalis, non verò generalis, aut perpetua; ejus tamen magna ratio est, videlicet religionis augmentum, ob quod licita sunt quæ aliàs illicita essent. David enim nudus ad arcam Domini saltavit, quod factum D. Ambrosius refert *epist. 36.* his verbis: *Neque contemptus regalis potentiæ est habendus, ubi religioni exhibetur obsequium, & honestum est pro religione facere, etsi id incongruum potestati fuerit, incongruum etiam omni homini. Sed quæ corporeo aspectu fiunt turpia, religionis contemplatione reverenda sunt; & nudos, & pudendos cæteroqui sanctos alios narrat.* Et id quoque Valerius Maximus *cap.1.* in casu simili de Prætore qui ancilia tulit: *Omnia namque post religionem ponenda semper nostra civitas duxit, etiam in quibus summæ majestatis conspici decus voluit,* &c. Et apud Euripidem plura Bacch. *Non discernit Deus, sive juvenem, sive senem velit choros agere: sed vult ab hominibus honorari communiter, & neminem vult eximium habere,* &c. Illustrat Franciscus Florens *in præsenti.*

CAPUT XII.

a Idem.

CUm decorem domus Domini. *Et infrà*: Interdum *b* ludi fiunt in eisdem Ecclesiis theatrales, & non solùm ludibriorum *c* spectacula introducuntur in eas monstra *d* larvarum; verùm etiam in tribus anni festivitatibus, *f* quæ continuè natalem Christi sequuntur, Diaconi, Presbyteri, aut Subdiaconi vicissim insaniæ suæ ludibria exercentes, per gesticulationum suarum debacchationes obscœnas in conspectu populi decus faciunt clericale vilescere, quem potiùs illo tempore deberent prædicatione mulcere. Quia igitur ex officio nobis injuncto domus Dei nos zelus comedit, & opprobria exprobrantium ei super nos cadere dignoscuntur, f. v. per A. s. m. quat. ne per hujusmodi turpitudinem Ecclesiæ inquinetur honestas, eos qui sunt publicè uxorati *e* non admittatis de cætero ad Ecclesiasticas dignitates dimissas ab eis, quas non possunt sine pravo exemplo, & gravi scandalo retinere. Filiis *f* quoque Canonicorum præbendas in eisdem Ecclesiis conferri non finatis, quarum sunt Canonici patres eorum: cùm indecorum sit, ut in Altaris officio illegitimus filius impudico patri ministret, in quo Unigenitus Filius Æterno Patri pro salute humani generis victimatur. Prælibatam verò ludibriorum consuetudinem, vel *g* potiùs corruptelam curetis ab Ecclesiis vestris taliter extirpate, quod vos divini cultus, & sacri comprobetis ordinis zelatores.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato refectibat Innocentius, ut jam notavi *in cap. cum decorem. de filiis Presbyt.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *Ludi.*] Ludos à Lydiis fuisse primùm inventos, unde ludorum vox, affirmarunt D. Isidorus *lib. 16. etymol. cap. 16.* Tertullianus *de spectaculis cap.5.* aliter Nonius Marcellus ex Varronis sententia existimat, Ludios ab eis dictos, quasi Lydios, quos Ludiones Livius vocat *lib.7. decad.6.* Eandem vocis notionem indicat Valerius Maximus *lib.1. cap.1.* ubi de ludorum more agit. Varia ludorum genera ab antiquis usitata congesserunt Rosinus *lib.5. antiquit. cap.1.* ubi Demsterus, Bulengerus *lib.1. de Imperat. Roman. cap.19.* Pantoxa *in l.1. de aleatoribus,* Amaya *in l. unica, C. de mamma.* Cabreros *de metu lib.2. cap.8.* Verùm in præsenti non de aliis agitur, quàm de theatralibus, & scenicis, ideoque de illis tantùm differendum est.

c *Ludibriorum.*] Ad ludibriorum, legitur in sexta collectione, sed credo emendandum esse *ad ludibrium,* ut legit P. Mariana *de spectaculis cap.7.*

2. d *Monstra larvarum.*] Quod non solùm clericis à sacris canonibus est prohibitum, verùm & laïcis. Unde exponendi sunt de his larvis duo canones valde difficiles. Primus Concilii Nannetensis, relatus à Gratiano *in cap. nullus 8. 44. dist.* ubi inter alia quæ presbyteris convivantibus prohibentur, illud refertur: *Ne larvas dæmonum ante se ferri consentiat presbyter ullus, quia hoc diabolicum est, & sacris canonibus prohibitum.* Quibus verbis improbatur,

tur, & damnatur antiquus mos introducendi per convivia larvas ſic aptas, ut earum articuli, vertebræque in omnem partem verterentur, ut convivæ humanæ conditionis admoniti, largiùs genio indulgerent, ut probant, & morem illum illuſtrant Scaliger *lib.2. lection.* Auſon. *cap.26.* Juſtus Lipſius *lib.1. Saturn. cap. ult.* Unde *in dicto cap. nullus*, dum de conviviis presbyterorum agunt Patres, inter alia prohibent illis, ne ante ſe larvas fieri permittant: notavit eruditus Ramirezius *ad Martialem lib.2. epigram.59.* Secundus canon eſt Concil. Altiſſiodorenſis *can.* 1. in illis verbis: *Non licet Kalend. Ianuar. vecolo, aut cervolo facere, vel ſtrenas diabolicas obſervare: ſed in ipſa die ſic omnia beneficia tribuantur, ſicut & reliquis diebus.* Ubi perdifficile eſt, quid prohibeatur illis verbis, *vecolo aut cervolo facere.* Aliqui exiſtimarunt his verbis prohiberi ne lares frondibus, ramiſque viridibus ea die ornarentur; fuit enim in more apud gentes veræ religionis ignaras ea die ramis cingere domos, quod prohibitum eſt *in can.73. collect. Martini Brachar enſis*, ibi: *Nec lauro, aut viriditate arborum cingere domos; omnis hæc obſervatio Paganiſmi eſt:* & *cap. ſi quis 26. quæſt.7.* Verùm hanc interpretationem non admittunt verba illa, *vecolo facere*, cùm vecola ad ramos virides trahi non poſſit; immò potiùs vecola idem eſt ac bucula, id eſt, bos fœmina parva, ſive vitula, ut probat Baſilius Legionenſis *q.2. ſcholaſt.* in expoſitione ipſius canonis: deinde *facere*, importat actum, non autem referri poteſt ad ornatum domus cum ramis. Quare eâ interpretatione omiſſâ Baſilius Legionenſis *ubi proximè*, exiſtimat illis verbis prohiberi Kalendis Ianuariis ſacrificium facere de animalibus, ut plerumque Galli faciebant, boni ominis, & augurii captandi causâ; quem morem reprehendit Martinus Brachar. *in can.72.* & notavit Prudentius *ibi:*

Jano etiam celebri de menſe litatur
Auſpiciis, epulisque ſacris, quas inveterato,
Heu miſeri! ſub honore agitant, & gaudia ducunt
Feſta Kalendarum.

Sed nec hæc docti viri ſententia placet; quare eâ omiſſâ dicendum eſt, in eo canone inter alios vanos ritus, & fœdas ſuperſtitiones uſitatas in die Kalend. Januarii, etiam larvarum uſum ſumptâ formâ pecudis improbari; nam cùm homines Kalendis Januariis ferarum, & pecudum aſſumptis formis huc, & illuc petulantiùs diſcurſitantes, Ethnicorum ritus conſervaſſent, ut penitus tolleretur hæc ſuperſtitioſa conſuetudo, Patres prohibuerunt, ne liceat Kalend. Januar. vitula & cervolo facere, id eſt, ſub forma vitulæ, aut cervoli per plateas diſcurrere, ut apud nos in feſtis Bacchanalibus vulgò dicitur, *correr la tora.* Ex quo canone deſumptum eſt monitorium Pœnitentialis Romani, apud Hetligarium *lib.6. cap.6.* ubi hæc ſunt verba: *Si quis in Kalendas Januarias, quod multi faciunt, & in cervolo ducit, aut in vitula vadit, tres annos pœniteat.* Burchardus *lib.19. Decreti, c.5.* hujus meminit ſuperſtitionis his verbis: *Feciſti aliquid tale, quod pagani fecerunt, & adhuc faciunt in Kalendas Januarias, in cervolo, & vitula? Si feciſti, triginta dies in pane, & aqua pœniteas.* S. Pacianus Epiſcopus Barcinonenſis *in Paræneſi ad pœnit.* ſic: *Hoc etiam puto, proximè cervulus ille profecit, ut eò diligentior fieret, quo impreſſius notabatur, & tota illa reprehenſio expreſſi, ac ſæpe repetiti, non compreſſiſſe videretur, ſed erudiſſe luxuriam. Me miſerum! quid ego facinoris admiſi? Puto nescierant facere cervulum, niſi illis reprehendendo monſtraſſem.* Qui plura de hoc larvarum uſu deſiderat, adeat Sirmundum *in notis ad Concil. Altiſſiodor.* Hugonem Menardum *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.252. & in notis ad regul. D. Benedicti, tom.2. lib.50. c.13. §.4. fol.746. & 747.* Tamayum à Salazar *in Martyrol. Hiſpan. tom.1. fol.11.* Sed in hoc canone 1. Concilii Altiſſiodor. legendum eſſe, *Vitulas, aut cervolos facere*, probat Petrus Aurel. *contra Sirmond. tom.3. pag.615.*

[c] *Publicè uxorati.*] Hæc verba reperiuntur *in cap. cùm decorem, de clericis conjugatis.*

[f] *Filii quoque.*] Hæc verba extant *in cap. cùm decorem, de filiis Presbyterorum*, ubi ea expoſui.

[g] *Vel potiùs corruptelam.*] Prava conſuetudo plerumque in ſacris canonibus dicitur corruptela, *c.5. de conſanguin. & affin. cap.11. de exceſſibus Prælat. cap. final. de conſuet.* quia mala conſuetudo corrumpit bonos mores, *l.9. §.1. ff. de ſervo corrupto*, & ab ſpecie eo verbo utitur Lactantius Firmianus *lib.6. inſtit. cap.20.* ibi: *In ſcenis quoque neſcio an ſit corruptela vitioſior. Nam & comicæ fabulæ de ſtupris virginum loquuntur, aut amoribus meretricum: & quo magis ſunt eloquentes qui flagitia illa finxerunt, eo magis ſententiarum elegantia perſuadent, & facilius inhærent audientium memoriæ verſus numeroſi, & ornati. Item tragicæ hiſtoriæ ſubjiciunt oculis parricidia, & inceſta Regum malorum, & coturnata ſcelera demonſtrant. Hiſtrionum quoque impudiciſſimi motus, quid aliud niſi libidinem docent & ſtigant, quorum enervata corpora, & in muliebrem inceſſum, habitumque mollita impudicas fœminas inhoneſtis geſtibus mentiuntur. Quid de mimis loquar corruptelarum præferentibus diſciplinam, qui docent adulteria dum fingunt, & ſimulatis eruditunt ad vera? Quid juvenes, aut virgines faciant, cùm & fieri ſine pudore, & ſpectari libenter ab omnibus cernunt? Admonentur utique quid facere poſſint, & inflammantur libidine, quæ aſpectu maximè concitatur, ac ſe quiſque pro ſexu in illis imaginibus præfiguret; probantque illa dum rident, & adhærentibus vitiis corruptiores ad cubicula revertuntur: nec pueri modò, quos præmaturis vitiis imbui non oportet, ſed etiam ſenes, quos peccare jam non decet, in talem vitiorum ſemitam dilabuntur.* Nec eſt quare Cujacius in præſenti, qui minutioribus in obſervantiunculis plerumque conſiſtit contra Eccleſiæ Patres, minoris elegantiæ, aut nullius ornatus arguat hunc loquendi modum in Innocentio III. viro apprimè docto.

COMMENTARIUM.

4. Concubitu tradi-tur, & proba-tur.

EX præſenti Decretali ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Ludi theatrales, etiam prætextu conſuetudinis in feſtivitatibus Domini noſtri, aut Sanctorum ejus fieri in Eccleſiis non debent.* Probant eam textus *in cap. irreligioſa 3. de conſecr. diſt.3.* Concil. Altiſſiod. *can.9.* ibi: *Non licet in Eccleſiis choreas ſæcularium, vel puellarum cantica exercere, nec convivia in Eccleſia præparare, quia ſcriptum eſt: Domus mea domus orationis vocabitur.* Concilium Cabilon. *can.9.* ibi: *Valdè enim omnibus noſcitur indecorum, quod per dedicationes baſilicarum, aut feſtivitates Martyrum ad ipſa ſolemnia confluentes chorus fœmineus turpia quidem, & obſcœna cantica decantare videantur, dum aut orare debeant, aut clericos pſallentes audire.* Concilium Tolet.3. in fine: *Quod ballimachiæ, & turpia cantica prohibenda ſunt à Sanctorum ſolemniis.* Synodus Afric. *can.27.* ibi: *Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, vetari talia jubeant, & prohiberi, maximè cùm in Natalibus Beatiſſimorum Martyrum per nonnullas civitates, & in ipſis locis ſacris talia committere non reformident, quibus diebus, quod pudoris eſt*

est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent. Concilium Brachar. 2. *can.* 60. ibi: *Si quis ballationes ante Ecclesias Sanctorum fecerit, seu quis faciem suam transformaverit in habitu muliebri, & mulier in habitu viri, tres annos pœniteat.* Referunt Burchardus *lib.* 10. *Decreti, cap.* 39. Loaysa post canones ipsius Concilii, Synodus 6. in Trullo *can.* 24. ibi: *Nec ut liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.* Et *can.* 62. *ejusdem Synodi*, ibi: *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martii mensis die sit conventus, ex fidelium civitate omnino tolli volumus; sed & publicas mulierum saltationes multam noxam, exitiumque afferentes: quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falsò apud Græcos Dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes, ac mysteria more antiquo, & à vita Christianorum alieno amandamus, etiam statuentes, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conveniente: sed nec comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat.* In cujus canonis scholiis hæc subjungit Balsamon: *Nota præsentem canonem, & quare correctionem in his, quæ fiunt à clericis in festo Natalis Christi, & festo Luminarum adversùs eum, & magis in sanctissima magna Ecclesia.* Synodus Carthaginensis *can.* 63. *Ut auferantur Græcorum convivia, illud præterea à christianis Imperatoribus petendum est: quoniam præter divina mandata in multis locis convivia sic peraguntur ex gentili errore deducta, ut etiam christiani ad paganos clanculum in eorum mysterio adducantur, ut hæc jubeant, & in urbibus, & in possessionibus arceri, maximè quia & in ipsis Beatorum Martyrum natalibus, in quibusdam urbibus, etiam in ipsis sacris locis ejusmodi peccare deprehenduntur, & in diebus, in quibus vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris, vel plateis peragunt, ut cum sancto die adsint quæ sunt & matresfamilias honore, & alia innumerabiles mulieres veneranda, intemperantes insolentias aggrediantur, ut etiam ipsius sanctæ fidei propemodum aufugiat excessus.* Senonense anno 527. *can.* 16. *Prohibemus, ut ne histriones aut ministrent Ecclesiam ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali; neque in Ecclesia, aut juxta Ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus etiam ne fiat deinceps festum Fatuorum aut Innocentium, neque exigatur decanatus patella.* Colonicnse anno 1536. *can.* 26. *Olim theatrales quoque ludi, & larvarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeò ut provisione canonica, quod is teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit, quem ex nostris diœcesibus jam ut speramus ejectum gaudemus.* Concilium Salzeburg. tempore Gregorii X. *can.* 17. Toletanum anno 1473. tempore Sixti IV. *can.* 19. Extravag. unica, *hoc tit.* inter communes, S. Petrus Chrysologus *sermone* 129. D. Gregorius Magnus *lib.* 10. *epist.* 71. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 40. *num.* 57. & *lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 15. & *de offic. parochi cap.* 6. *num.* 11. Lantdemeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 50. Basilius Legion. *q.* 2. *scholastica, cap.* 2. *in can.* 9. *Concilii Altissiod.* P. Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 5. *cap.* 15. Ferrandus *lib.* 2. *disquisit. relig. part.* 1. *cap.* 7. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 16. Benedictus Eftenus *lib.* 7. *disquisit. monast. tract.* 2. *disp.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 8. *cap.* 6. & *lib.* 39. *syntagm. cap.* 5. Conradus Brunus *lib.* 6. *de cæsem. cap.* 10. Filesacus *lib.* 1. *select. cap.* 6. Theophilus Raynaud. *tomo* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *cap.* 10. *fol.* 829. Illustrat Araujo *qq. moral. de statu civili, disp.* 5. *sect.* 1. Amaya *in lege unica, C. de Maiuma, num.* 28. Acuña *in cap.* 1. 92. *dist.* & *in cap. nullus, dist.* 44. Mariana *de spectaculis, cap.* 7. Savarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 15. *verbo Epulum*, Villasus *in voto gratul. num.* 18. Cujacius, Boëtius Epon. & Fabrotus *in præsenti*, Franc. Florens *in præsenti*, & Alteserra.

5. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio ita firmata, & illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam hujusmodi ludi theatrales in nativitate Christi Domini non solùm liciti, verùm & pernutiles sunt. Igitur tam à clericis, quàm ab aliis fidelibus fieri debent. Probatur antecedens, nam ex eadem ratione ob quam picturæ in Ecclesia exponuntur ad movendum populum, & ut indocti ibi discant quod in libris legere nesciunt, ut probavi *in canone* 36. *Concil. Illiber.* etiam hujusmodi repræsentationes nativitatis Christi fieri debent, ut ita populus indoctus hoc sacro mysterio facilius instruatur: habet enim repræsentatio non levem vim in suadendo, & omnem oratoriam artem vincit. Seneca *lib.* 19. *ep st.* 109. ibi: *Eadem negligentiùs audiuntur, minúsque percutiunt, quæ diu soluta oratione dicuntur; ubi accessere numeri, & egregium sensum extinxere certi pedes, eadem illa sententia velut lacerto excussa torquetur. Etiamsi cum aliis poësis partibus comœdiam conferas, primas in suadenda plebe comœdia consequitur.* Horatius *de arte Poëtica.*

Segniùs irritant animos demissa per aures,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Ex eo maximè Quintilianus *lib.* 11. *instit. orat. c.* 3. ibi: *Documento sunt vel scenici actores, qui & optimis Poëtarum tantum adjicinunt gratiæ, ut nos infinitè magis eadem illa audita, quàm lecta delectent, & vilissimis etiam quibusdam impetrent aures, ut quibus nullus est in bibliothecis locus, sit etiam frequens in theatris.* Plebeius sacras litteras miratur, Sanctorum præcepta, Philosophorum placita, Heroum fortia facta in theatro, & pleraque, quæ aliter discere noller, sapit; & quæ talia docent, magis amat. Unde Poëta Horatius *de arte Poëtica:*

Ille tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Igitur ut rustici, & cæteri fideles ignari hoc magnum fidei nostræ mysterium agnoscant, magnaque alacritate celebrent, hujusmodi theatrales ludi debent permitti. Unde morem hunc repræsentandi in hac festivitate, jam à primis Ecclesiæ sæculis ad nostra usque tempora in Ecclesia invaluisse, probat ex Codino, & aliis Patet Herrera *lib.* 1. *del origen del officio divino, cap.* 22. Igitur non rectè ludi theatrales in hujusmodi festivitate improbantur, & prohibentur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si natales dies Deorum, immò & privatorum, etiam apud Gentiles magnis celebrabantur plausibus, epulis, accensis luminaribus, choreis, & tripudiis, Lactantius *divin. instit. lib.* 6. *cap.* 20. *Nam ludorum celebritates Deorum festa sunt, siquidem ob natales eorum, templorum novorum dedicationes sunt constitutæ. Et primitus quidem venerationes, quæ vocabantur munera, Saturno attributa sunt: ludi autem scenici Libero, Circenses Neptuno. Paulatim verò idem honos & cæteris Diis tribui cœpit, singulique ludi nominibus eorum consecrati sunt, sicut Sicinnius Capito in libris spectaculorum docet. Si quis igitur spectaculis interest, ad quæ religionis gratiâ convenitur, discessit à Dei cultu, & ad Deos se contulit, quorum natales & festa celebravit.* Apulcius *lib.* 11. *Florid. Festivum celebravi natalem sacrorum, suaves epulas, & secreta convivia.* Martialis *epigram.* 66. ibi:

Sexcenti cœnant à te, Instine, vocati
Lucis ad officium, jam quæ te prima fuit.

Diocasius *lib.* 54. *Natalem Augusti Iulius Antonii filius*

Digitized by Google

filias tunc Prætor celebravit circenſibus & venationibus, Senatum etiam, & ipſum Auguſtum ex Decreto Patrum epulo excepit in Capitolio. Plinius *in epiſt. ad Can. Rufum. Epicarus teſtamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis ſolenniter ageretur.* Illuſtrant latè Cochier *in face hiſtor. cent. 1. cap. 12.* Cenſorinus *de die natali*, ubi Lindembrog. notavit P. Roa *eodem tract. cap. 11.* Villaſus *in voto gratul.* qui exinde exponunt textus *in l. cum quidam 23. ff. de annuis legat. l. civitatibus 112. ff. de leg. 1.* Ergo multò magis in Domini noſtri Jeſu Chriſti natali Eccleſiæ miniſtri, & cæteri fideles exultantes, debent ludis etiam theatralibus diem ſacratiſſimum illum celebrare. Nec hoc genus ſolennitatis alienum eſt à diſciplina Eccleſiæ, & piis viris, in divinis laudibus, & Dei feſtivitatibus; ſaltavit enim David religionis enthuſiaſmo motus coram Arca Dei, ut refertur *lib. 2. Regum, cap. 6.* & Maria ſoror Moyſis juncto ſibi fœminarum choro ad pulſum tympani cantavit Domino, quia gloriosè magnificatus eſt. *Exodi cap. 15.* & in Eccleſia Eſſena Eſſeni cantui religioſos motus miſcebant. Philo *de vita contemplativa*, apud Clementem *lib. 7. ſtromatum*, ibi: *Pedes excitamus in ultima acclamatione orationis.* Illuſtrant latè Petrus Gregorius *lib. 12. ſyntagm. cap. 19. 20. & 21.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap. 63.* Igitur non rectè Innocentius in præſenti hujuſmodi ludos theatrales improbat in feſtivitate Natalis Domini. Accedit conſuetudo in aliquibus Eccleſiis recepta, ut pueri clerici in feſto ſancti Nicolai, aut Innocentium eligant ſibi Epiſcopum, qui indutus veſtibus Epiſcopalibus, cum mitra & baculo, publicè, id eſt in Eccleſia; inchoat divinum officium, ut ex Molano refert Lantdmeter. *dicto lib. 2. cap. 15.*

6. De variis celebritatibus.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, defendenda eſt præſens conſtitutio, ut diſciplinæ eccleſiaſticæ maximè conſona, cujus rationem ut agnoſcamus, ſciendum eſt, olim fideles in feſtivitatibus Sanctorum non ſolùm divinis laudibus eas celebraſſe, verùm & aliquibus exterioribus ornatibus, & lætitiæ, alacritatiſque teſtimoniis. Primò frondibus, floribuſque templa, & altaria ornabant. Sanctus Paulinus *Natal. 3. Felicis.*

Spargite flore ſolum, prætexite limina ſertis,
Purpureum ver ſpiret hyems, ſit floreus annus
Ante diem, ſanctо cedat natura diei:
Martyris ad tumulum debet & terra coronas.

De Nepotiano Hieronymus *in epitaphio*, ibi: *Erat ſolicitus, ſi niteret altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi pavimenta terſa, vela ſemper in oſtiis; ſi ſacrarium mundum, ſi vaſa luculenta, & in omnes cæremonias pia ſolicitudo diſpoſita; non minus, non majus negligebat officium. Baſilicas Eccleſia, & Martyrum conciliabula diverſis floribus, arborum pomis, vitiumque pampinis adumbrabat, ut quicquid placebat in Eccleſia, tam diſpoſitione, quàm viſu, presbyteri laborem, & ſtudium teſtaretur.* Sanctus Auguſtinus *lib. 22. de civitate Dei, cap. 8.* bis meminit florum, qui in altari erant ſancti Stephani. Solitus erat ſanctus Severus, referente ſancto Gregorio Turonenſi *de gloria confeſ. cap. 1.* flores liliorum tempore quo naſcuntur, colligere, ac per parietes ædis ſacræ appendere. Fortunatus *lib. 8. epigr. 9.*

Texitis variis altaria feſta coronis,
Pingitur ut filis floribus ara novis.

Quem ritum ab Hebræis Chriſtiani acceperunt, nam ut Pſalmiſta ait *Pſal. 117. Conſtituite diem ſolennem in condenſis uſque ad cornu altaris.* Ubi vertit D. Hieronymus: *Frequentate ſolennitatem in frondoſis.* Et Lorinus legit: *Ligate feſtum frondibus.* Gentibus etiam non fuit ignotus floridus hic ornatus, unde ait Virgilius *lib. 1. Æneid.*

Thure calent, aræ, floribuſque recentibus halant.

Item epulis, & conviviis in ſanctorum Martyrum natalitiis, vel dedicationis alicujus Eccleſiæ celebritate fideles utebantur. D. Gregorius *lib. 10. epiſt. 71.* ita ut die dedicationis, vel natalitio ſanctorum Martyrum religioſis conviviis ſolennitatem celebrarent. D. Hieronymus *in epiſt. ad Euſtoc.* de ſancti Petri die feſto agens ita ait: *Feſtus eſt dies, & natalis Beati Petri: feſtivius eſt ſolito condiendus.* Et ſtatim: *Unde nobis ſolicitius providendum eſt, ut ſolennem diem non tam ciborum abundantiâ, quàm ſpiritus exultatione celebremus, quia valde abſurdum eſt, nimia ſaturitate velle honorare Martyrem, quem ſcias Deo placuiſſe jejuniis.* P. Chryſologus *ſerm. 129.* ibi: *Nil æſtimare, chariſſime, quod in ſolis prandiis, & profuſioribus epulis natales Martyrum celebrentur.* Illuſtrat Savarus ad Sidonium *lib. 4. epiſt. 15.* Sed cùm poſtea licentiùs fideles ſanctorum Martyrum gratiam demereri credentes epularentur, illæ comporationes, & epulæ ſacris legibus coërcitæ fuerunt, *cap. cum autem, cum ſequent. 44. diſt.* Concil. Nannet. *can. 10.* Altiſſiod. *can. 2.* D. Ambroſius *de Helia & jejunio, cap. 17.* Divus Chryſoſtomus *homil. in ſanctum Julianum Martyrem*, D. Auguſtinus *lib. 8. de civitate Dei, cap. 27.* ubi ritum Afrorum in defendis epulis ad tumulos Martyrum reprehendit, & aliquo pacto excuſat his verbis: *Quæcunque adhibentur religioſorum obſequia in Martyrum locis, ornamenta ſunt memoriarum, non ſacra, vel ſacrificia mortuorum, tanquam Deorum. Quicunque etiam epulas ſuas eo deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit, & in pleriſque terrarum locis nulla talis eſt conſuetudo; tamen quicunque id faciunt, quas cum appoſuerint, orant & auferunt ut veſcantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita Martyrum in nomine Domini Martyrum.* Nazianz. *orat. 39.* Omitto agapas feſtis diebus celebratas, de quibus plura cumularunt anno 397. Forneriuslib. 2. *ſelect. cap. 21.* Roſweidus *in onomaſt. verbo Agape*, Meurſius *in gloſſario, eodem verbo*, Cochier. *in face hiſtor. cent. 2. c. 3.* & 84. Petrus Gregor. *lib. 13. de Repub. cap. 3. n. 5.* & *cap. 18. n. 4.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 6.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 86. in fine*, Lantdmeter. *lib. de veter. monacho, cap. 46.* Creſp. *in ſumma, verbo Agaparum*, Albaſpinus *l. b. 1. obſer. cap. 18.* Zerda *in adverſ. cap. 146.* Lemaiſtre *lib. 2. de bonis Eccleſ. cap. 10.* Turrianus *in explanat. Clementis, lib. 2. c. 26.* Auctor Romæ Subterraneæ *lib. 6. cap. 27.* Juſtellus *ad can. Eccleſ. univerſ. fol. 179.*

7. De choreis, & ſaltationibus.

Choreæ etiam in feſtivitatibus ſanctorum Martyrum ducebantur. Concil. Tolet. 3. relatum *in c. irreligioſa, de conſecr. diſt. 3.* Unde PP. Synodi Gangrenſ. *in can. 20.* aiunt: *Si quis arrogantia utens, & Martyrum congregationes abhorrens, & ſacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuſet, ſit anathema.* Ubi in ſcholiis ſubjungit Balſamon: *Nota ergo, quod quæ in ſolennibus Martyrum feſtis fiunt cantica, chorea, & populi confluxus, quoniam in Dei fiunt honorem, non reprobantur.* Sed poſtea prohibitæ fuerunt hujuſmodi choreæ. Concil. Cabilon. *can. 18.* Afric. *can. 27.* & in Brachar. *can. 80.* ita caveturi: *Si quis ballationes ante Eccleſiam ſanctorum fecerit, & c. tres annos pœniteat.* Et in Synodo Rhemenſi ſub Lothario, & Ludovico, *cap. 35.* ita ſtatuitur: *Ut ſacerdotes admoneant viros, & mulieres, qui feſtis diebus ad Eccleſias veniunt, ne ballando, & turpia verba decantando, choros teneant, & ducant.* Et *lib. 6. Capitul. Caroli, cap. 193. Quando populus ad Eccleſias venerit, tam per dies Dominicos, quàm & per ſolemnitates ſanctorum, aliud non ibi*

Digitized by Google

agat, nisi quod ad Dei pertinet servitium: illas verò ballationes, canticaque turpia, ac luxuriosa, & illa lusa diabolica non faciat, nec in platea, nec in domibus, nec in ullo loco, quia hæc de Paganorum consuetudine remanserunt; & qui ipsa fecerint, canonicam sententiam accipiant. Ballare Galli dicunt *Bals*; nos *Bailar*, à voce *ballare*, quæ Græcorum propria est, ut probat Meursius *in glossario, verbo Ballare.* Unde inter alias voces, quas ab eis primi Hispani acceperunt, & vocem ballare accepisse testatur Aldrete *de origine linguæ Castellæ, lib.* 3. *c.* 1. ubi doctè notat, ballationem *in dicto cap. irreligiosa*, appellari ballimachiam, quasi saltantium pugnam; quia plerumque ballationes fiunt in formam pugnæ diversis ictibus, & motibus: quo modo ballationes Hispanas acceperunt Silius Italicus *lib.* 3.

Nunc pedis alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas, gaudentem plaudere certas:
Hæc requies, luduque vivs, ea sacra voluptas.

Et Martialis:

Et Gaditanis ludere docta modis.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Hujusmodi ergo choreas, & ludos theatrales à clericis in festivitate natalis Domini in Ecclesiis fieri prohibuit Innocentius in præsenti, & magna cum ratione, petitâ tum à loco ubi ducebantur, tum à personis ipsam ludricam artem exercentibus, tum à fine, & solennitate, quæ in hujusmodi ludis agitabantur. Et primò propter loci reverentiam, quia plura, quæ extra Ecclesiam venialiter exercentur, intra Ecclesiam non sunt facienda, ut tradit Strabo *de rebus eccles. cap.* 11. ut confabulationes, & colloquia, Gregorius X. in Concil. Lugdun. generali, ibi: *Cessent vana, & multò fortiùs fœda, & profana colloquia: cessent confabulationes quælibet: sint postremò quæcunque alia, quæ divinum possunt turbare officium, aut oculis divinæ Majestatis offerenda, ab ipsis prorsus extranea; ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.* Discere id à Paganis poterant Christiani, ni & ipsi Ecclesiæ Doctores in id maximè scriptis suis, & quotidianis monitionibus incubuissent, ut taciturnitatem omnes in templum deferrent. Sanè auctor est Arrianus *in Epict. lib.* 4. *c.* 11. in Gentilium fanis adeò studiosè parcitum verbis, ut violatæ religionis censeretur delictum, si rumpi silentium aliquo sonitu contigisset. Hinc in rebus divinis, cùm fierent, de more dicebatur, *favete linguis*; quo verbo, inquit Seneca *in lib. de beata vita, c.* 26. *Imperatur silentium, ut ritè peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* Unde Ecclesiæ Patres tam accuratè silentium in Ecclesia commendarunt. D. Ambrosius *lib.* 3. *de virginitate: Maxima est virtus tacendi, præsertim in Ecclesia.* Chrysostomus *homil.* 38. *ad populum: Nihil tam congruum Ecclesiæ, quàm silentium.* D. Isidorus *epist.* 45. *Templis omne silentium debetur.* D. Clemens *lib.* 8. *constit. Apost. cap.* 11. *Quidam ex Diaconis in templo inâbulabant contemplantes viros, & mulieres, ne quis fieret strepitus, ne quis motus faceret, aut mussitaret, aut dormiret.* Theodulph. Episc. Aurelian. *epist. ad Sacerd. n.* 10. *Si Dominus illos ejecit, qui victimas, quæ sibi offerrentur, emebant, vel vendebant; quantò magis illos iratus inde abjiciet, qui mendaciis, vaniloquiis, risibus, & hujusmodi nugis locum divino cultui mancipatum fœdant.* Illustrat Benedictus Efrenus *disquisit. monast. lib.* 7. *disquisit.* 3. Cùm ergo in choreis, & hujusmodi ludis theatralibus confabulationes, risus, & similia ab Ecclesia prorsus aliena dentur, rectè in præsenti Innocentius hujusmodi ludos prohibet, & detestatur. A personis ipsis magna deducitur ratio præsentis prohibitionis; nam vilescit admodum dignitas sacerdotalis, si presbyteri ipsi, seu clerici scenas, atque hujusmodi ludos theatrales edant. Unde *in cap. unico, hoc tit. in* 6. Bonifacius VIII. mulctandos censuit clericos qui per annum joculatorum, idest mimorum ignominiosam artem exercuerint, vel breviori tempore admoniti non resipuerint. Nec solùm hæc, & similia spectacula edere prohibitum est clericis, verùm & loco, ubi eduntur, stare, *cap. his igitur,* 23. *dist. cap. penult.* 34. *dist. l. placet* 17. *C. de Episcop. & Cleric.* Concil. Altisiod. *c.* 40. *Non licet presbytero inter epulas cantare, vel saltare.* Turon. sub Carolo *cap.* 7. ibi: *Histrionum quoque turpium, & obscœnorum insolentias jocorum, & ipsi animo effugere, cæterisque sacerdotibus effugienda prædicare debent.* Turonensis sub Carolo *can.* 8. *Sacerdotibus non expedit quibuslibet interesse jocis.* Eugenius II. in Synodo Rom. *Sacerdos sedulè divina debet perscrutari, & admonere eloquia, ut inveniatur beatus, de quo Psalmista ait: Et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Quamobrem ludos aliquos coram se fieri non delectetur, transgressor quippe inventus, admonitione Episcopi ulterius agere desinat; sin autem canonicè judicetur.* Caput *non oportet, de consecr. dist.* 5. ait: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos spectaculis aliquibus, quæ aut in nuptiis, aut in conviviis exhibentur, interesse, sed antequam thymelici ingrediantur, surgere eos, & abire.* Ubi thymelici dicuntur musici scenici, qui organis, & lyris, & citharis præcinebant super pulpitum, quod thymele vocabatur. Jul. Pollux *lib.* 4. *onomast.* ibi: *Scena propria est histrionum, orchestra verò chori, in qua est & thymele, quæ vel tribunal est, vel ara.* Vitruvius *lib.* 4. *cap.* 8. ibi: *Apud Græcos tragici, & comici actores in scena peragunt, reliqui autem artifices suas per orchestras petunt actiones.* Itaque ex ea scenici, & thymelici græcè separatim nominantur. De his thymelicis etiam agitur *l.* 4. *ff. de his qui notant. infam. l.* 10. *ff. de pollicit. l.* 10. *& l.* 21. *C. Theod. de Pictor. l. penult. C. Theodos. de spectacul. l.* 5. *eod. C. de scenicis.* Novella 105. de Consulibus, & plura congesserunt Justel. & Balsam. *in notis ad dict. can.* 44. *Synodi Laodic.* Ritherursius *ad Salvianum fol.* 207. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 16. Samuel Petitus *ad leges Atticas, lib.* 1. *fol.* 62. Fornerius *lib.* 5. *rerum quotid. cap.* 29. Zerda *in adverss. cap.* 34. Costanus *de nuptiis, fol.* 143. Si ergo hujusmodi ludis theatralibus clericis interesse prohibetur, quantò magis eos per se edere illicitum erit. A fine ipso ludi theatralis præsens prohibtio non minori initur ratione; nam satis fusè Aristides Sophista, etsi nec nostris moribus, nec religione imbutus, in oratione Smyrnæ habita probavit, Deorum festis comœdias non convenire, nec ludos. Unde D. Augustinus *lib.* 2. *de civit. Dei, cap.* 13. antiquos Romanos ridet, quòd histriones notarent infamiâ, & iidem scenicis ludis Deos honorandos putarent; quî enim conveniat ignominia notare, atque in infamium numero ponere, per quos divinus cultus augeatur? Ipsa Augustini verba subjicimus: *Sed respondeatur mihi,* inquit, *quâ consentaneâ ratione homines scenici ab omni honore pelluntur, & ludi scenici Deorum honoribus admiscentur? Illas theatricas artes diu virtus Romana non noverat, quæ etsi ad oblectamentum voluptatis humanæ quærerentur, & vitio morum reperent humanorum, Dii ea sibi exhiberi petiverũt. Quomodo ergo abjicitur scenicus, per quem colitur Deus? & thatrica illius turpitudinis quâ fronte notatur actor, si adoratur exactor?* Deinde quis patiatur in sacro Christi Domini Natali impudicam fœminam B. Mariæ, probrosum hominem sanctissimi Josephi, aut ipsius Christi personam repræsentare? Quod Arnobius *lib.* 4. *adversus Gentes*, ab antiquis factitarum reprehendit, ut histrionibus Deorum personæ imponerentur, illis verbis: *Nec satis hæc culpa est,*

etiam

etiam minis, & ſcurrilibus ludicris ſanctiſſimorum perſonæ interponuntur Deorum, & ut ſpectatoribus vacuis riſus poſſit, atque hilaritas excitari, jocularibus feriuntur cavillationibus, numina conclamant, & aſſurgunt theatra, omnes concrepant fragoribus, atque plauſibus. Idem Tertullianus accuſat *in Apolog. cap.* 15. *Quid*, inquiens, *quod magno Dei veſtri ignominioſiſſimum caput, & famoſum veſtit: quod corpus impium, & ad iſtam autem effœminationem perdictum, Minervam aliquam, vel Herculem repræſentet? Non violatur majeſtas, & divinitas conſtupratur laudantibus vobis?* Quæ verba ad noſtros mores tranſferre licet, atque ut antiquis vitiis interpreteris noſtrorum licentiam, & turpitudinem accuſari. Recte ergo in præſenti Innocentius prohibet presbyteis, & aliis clericis hujuſmodi ludos theatrales, etiam in feſtivitatibus ſanctorum in Eccleſia edere. Morem hunc feſtis diebus choreas ducendi & ſaltandi, quampertinaciſſimè retinuerunt Græci, ut prodit canon 62. Concil. Trul. *Kalendas, & quæ dicuntur vota, & brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martii die ſut conventus, ex fidelium civitate omnino tolli volumus; ſed & publicas mulierum ſaltationes multam noxam exitumque afferentes, quia etiam eas quæ nomine eorum qui falſo apud Gentiles Dii nominati ſunt, vel nomine virorum, ac mulierum ſuum ſaltationes, à vita Chriſtianorum amandamus, & expellimus.*

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſupra expenſa; nam auctoritates in ea adductæ, tantùm probant, natalis Domini repræſentationem permitti poſſe, dummodo ex modeſtia, & pietate myſterium hoc recitetur à piis viris: non tamen inde infertur, ob ſolemnitatem tantæ feſtivitatis licere ludicra ſpectacula edere, ſeu monſtra larvarum inducere in Eccleſias, præcipue ab Eccleſiaſticis perſonis; quod prohibetur ab Innocentio III. in præſenti; unde tolerari poteſt mos in pleriſque locis Hiſpaniæ receptus, ut pueri intra Eccleſiam in lætatiſſima illa nocte magnum illud fidei noſtræ myſterium recitent, dum cum omnium modeſtia, & ex pietate tantùm fiat. Nec obſtat quod de in natalibus Deorum Gentilium choreis, & ludis celebratis expendebamus, nam natalis dies Chriſti Domini, vigiliis, orationibus, pſalmodiis, & divinis officiis eſt celebranda à catholicis fidelibus, non verò Gentilium more debent Chriſtiani profanis ludis, & ſpectaculis in ejus celebritate uti. Nec obſtat quod de Davide, & Maria Moyſis ſorore dicebamus, atque ex uſu Eccleſiorum referebamus; nam illi magno devotionis, & religionis zelo accenſi, his modulationibus & ſaltationibus uſi fuerunt; in Eccleſia verò, ac ejus miniſtris laudes Deo canentibus præcavenda eſt nimia curioſitas, aut vana factio vocis. Unde profitetur Divus Bernardinus *in meditationibus, cap.* 11. *Sæpe*, inquit, *ad ſacrum miniſterium vocem meam frego, ut dulcius cantarem; & magis delectabar in vocis modulatione, quàm in cordis compunctione.* Et non eſſe in eccleſia canendam theatralico more, ideſt corporis geſtus exercendo, cavetur *in cap.* 1. 92. *diſt.* Extravagante, *hoc tit.* inter communes, & docuit D. Chryſoſtomus *homil.* 19. *in caput* 6. *D. Matthæi*, ibi: *Cum autem oratis, non geſtibus corporis, nec clamoribus vocis, ſed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddatis.* Similiter D. Thomas accepit D. Hieronymum relatum *in dicto cap.* 1. 92. *diſt.* docetque reprehendiſſe eos, qui theatrico more in Eccleſiis divinas laudes decantabant. Proſequuntur Fuſcus *de viſit. lib.* 1. *cap.* 26. Acuña *in dicto cap.* 1. 92. *diſt.* Nec ad rem facit conſuetudo in aliquibus Eccleſiis in feſto S. Nicolai, & Innocentium recepta; nam ut Langeteucius *lib.* 2. *de vita & honeſt. canonic. c.* 22. refert, hujuſmodi puerorum ludicrum ſpectaculum prohibitum fuit in Synodo Baſileenſi *ſeſſ.* 21. & in meram eccleſiaſtici ordinis contumeliam abiiſſe teſtantur Balſamon *in can.* 62. 6. *Synodi.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 50. *ad finem.* Et Patres Concilii Salzeburgenſ. tempore Gregorii X. ita ſtatuerunt: *Adhuc quidam ludi nexii, quod vulgaris eloquutio Epiſcopatus puerorum appellat, in quibuſdam Eccleſiis exercentur adeò inſolenter, ut nonnunquam enormes culpæ, & damna gravia ſubſequantur ex ipſis: hos ludos in Eccleſiis, & à perſonis Eccleſiaſticis de cætero fieri prohibemus, niſi fortè parvi ſexdecim annorum, & infrà fuerint, qui hujuſmodi ludos exerent.* In dicto Concilio Baſileenſi vocatur Feſtum *fatuorum*, vel *innocentium*, aut *puerorum*. Belethus *cap.* 72. vocat feſtum Hypodiaconorum, quod à die ſancti Stephani cœptum, ad octavam uſque Epiphaniæ fuiſſe prorogatum, teſtatur Guillelm. Durant. *lib.* 7. *ration. cap.* 42. Eſt autem merito exagitatum à Gerſonio *tract. de ludo ſtultorum, alphab.* 69. Theophil. 15. *tom. in heteroel. ſpirit. punct.* 8. *in fine.*

10. EXPONITUR CAN. 71. SYN. 6.

Ex ſupra traditis lucem accipit textus *in can.* 71. *Synodi* 6. in illis verbis: *Eos qui docentur leges civiles, Græcis moribus uti non oportere, & nec in theatrum induci, nec eas, quæ dicuntur cyliſtra, peragere, vel præter uſum communem ſibi veſtes induere, nec quo tempore diſciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel ut in ſumma dicam, in ejus doctrina dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere auſus fuerit, ſegregetur.* Ex quibus deduci videtur, non omnibus clericis, & fidelibus prohiberi theatra adire, ſcenas, & ludos edere, aut larvas induere, ſed tantùm jus civile diſcentibus. Ergo non rectè in præſenti omnibus clericis indiſtinctè prohibetur ludos theatrales edere, aut monſtra larvarum inducere. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, Athenis plurimos ex adoleſcentibus ſophiſtico quodam furore percitos, urbes, viaſque tenere conſuevilſe, noviter advenientes ſophiſtas magna ac ſplendida pompa deducentes, excipientes, & alia quædam ludibria ſophiſtis familiaria feciſſe: quæ corruptela invaſerat in illa Academiarum regina, quando legum diſciplina ibi florebat, juxta quam illi qui legum erant diſciplinam aggreſſuri, vel qui in medio, aut jam perfecti erant, cum magna quidem pompa, & veſtium ornatu in thatrum deducebantur; ſed quia exinde magna ſcandala, necnon & rixæ oriebantur, tam ex cyliſtris, ideſt ludis ad modum pugnæ, quàm ex veſtium mutatione, prohibuerunt Patres, ne Græcorum more inter legum ſtudioſos, ſeu candidatos hujuſmodi cyliſtræ, aut ludi theatrales fierent; non tamen exinde colligitur, alis clericis, aut fidelibus eos permitti; ſiquidem ſpecialiter Patres de ſtudioſis legum ſenſerunt, quia apud eos talis corruptela irrepſerat: notarunt Balſamon in eo canone, Cujacius *ad titulum C. ne filius pro patre*, Cironius *ad tit. de Magiſtr. & lib.* 2. *obſerv. cap.* 1.

by Google

CAPUT XIII.

[a] Idem *in Concil. Lateran. conſt. XIV.*

UT clericorum mores, & actus in melius reformentur, continenter, & caſtè vivere ſtudeant univerſi, præſertim in ſacris ordinibus conſtituti, ab omni libidinis vitio præcaventes, *b* maximè illo propter quod ira Dei venit in filios diffidentiæ, quatenus in conſpectu omnipotentis Dei puro corde, ac mundo corpore valeant miniſtrare. Ne verò facilitas veniæ incentivum tribuat *c* delinquendi, ſtatuimus, ut qui comprehenſi fuerint incontinentiæ vitio laborare, prout magis, *d* aut minùs peccaverint, puniantur ſecundùm canonicas ſanctiones, quas efficaciùs, & diſtrictiùs præcipimus obſervari: ut quos divinus timor non revocat, temporalis ſaltem pœna cohibeat à peccato. *e* Si quis igitur hac de cauſa ſuſpenſus præſumpſerit celebrare divina, non ſolùm eccleſiaſticis beneficiis ſpolietur, verùm etiam pro duplici culpa perpetuò deponatur. Prælati verò, qui tales præſumpſerint in ſuis iniquitatibus ſuſtinere, maximè obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari ſubjaceant ultioni. Qui autem ſecundùm *f* regionis ſuæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, ſi lapſi fuerint, gravius puniantur, cùm legitimo matrimonio poſſint uti.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in ipſo generali Concilio celebrato ſub Innocentio III. anno 1215. de quo nonnulla notavi *in c.* 1. *de ſummâ Trinit.*

[b] *Maximè illo.*] Hanc partem de præpoſtera venere, & peccato hoc contra naturam, exponemus *in cap. clerici, de exceſſibus Prælat.*

2. [c] *Delinquendi.*] Quod valdè exitioſum eſt, cùm interſit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *l. congruit* 13. *ff. de offic. Præſid. l. ſi à reo* 71. *§. final. ff. de ſidejuſſ. l. licitatio* 9. *§. quod illicitè, ff. de publicanis.* Facit Plato *lib.* 9. *de legibus*, ibi: *Quemadmodum in corpore, ſi quid hujuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat, uri, ac ſecari patimur, ut membrorum aliquid potiùs quàm totum corpus intereat: ſic in Reipublicæ corpore, ut ſalvum totum ſit, quicquid eſt peſtiferum, amputetur.* Joannes XXII. *in Extravag. unic. de pœnis: Compeſcenda malorum audacia, ut ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxiis, ſicque boni ſectando virtutem meliores effecti non cogantur cum illis perire.* Plura congeſſit peridoctus Dominus Joannes Solorzanus *de parricidiis cap.* 1. & *emblem.* 71.

[d] *Magis, aut minus.*] Videlicet adulterium, ſtuprum, aut ſimplicem mœchiam committentes, de quibus agemus titulis ſequentibus, ubi commentarium hujus textus dabimus. 3. 1

[e] *Si quis igitur.*] Hæc pars propriè ſpectat ad titulum *de cleric. excom. miniſtrante*, ubi *in cap. Apoſtolica* 9. eam exponemus.

[f] *Regionis ſuæ morem.*] Id eſt, ut Græci faciunt, juxta adducenda infrà *in cap.* 1. *de clericis conjugatis.*

CAPUT XIV.

Idem *in eodem* [a] *Later. conſtit. XV.*

b Crapula, & ebrietate omnes clerici diligenter abſtineant, unde vinum ſibi temperent, & ſe vino, nec ad bibendum quiſpiam incitetur, cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum. Unde illum abuſum penitus decernimus abolendum, quo in quibuſdam partibus ad potus æquales ſuo modo ſe obligant *c* potatores: & ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem ſuper his ſe culpabilem exhibuerit, niſi à ſuperiore commonitus ſatisfaciat, à beneficio, vel officio ſuo ſuſpendatur.

NOTÆ.

[a] *Later. vienſi.*] *Cap.* 15 ubi reperiuntur verba hujus textus, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3, ex quibus codicibus tranſcripſit Raymundus.

1. [b] *Crapula.*] Crapula eſt cruda epula, quæ contingit cùm tantùm de cibo ſumitur, ut naturalis calor decoquere non valeat: circa eſcam datur, ſicut ebrietas ex vino. D. Iſidorus *lib.* 2. *ſententiar. tit.* 43. ibi: *Eſca crapulam, potus ebrietatem generat.* D. Auguſtinus *lib.* 10. *confeſſionum, cap.* 31. *Ebrietas longè eſt à me, miſereberis ut longè fiat à me.* D. Athanaſius *in q. Quid ſit Chriſtianus*, ibi: *Secundùm naturam eſt temperantia in cibo, præter naturam crapula, ſupra naturam jejunium.* D. Lucas *cap.* 21. ibi: *Cavete, ne forte graventur corda veſtra in vino, & crapula*; ubi addit Nicol. à Lira: *Ex ſuperfluitate cibi, & potus.* Prudentius *in hymno poſt cibum:*

Sed ne crapula ferveat, cavendum eſt,
Qua ſedem fidei cibis refertam
Uſque ad congeriem coarctet intus.

Ideo tam crapula, quàm ebrietas clericis prohibetur in præſenti, & *in cap. non ſatis, de conſecrat. diſt.* 5. ejus enim mala non minora ſunt, quàm quæ ex ebrietate oriuntur. D. Cyprianus *epiſt.* 25. *de Fortun. idolis inſerviente*, ſequentia fatur: *Nec mirum ſi conſilia noſtra, aut Domini præcepta nunc abnuunt, qui Dominum negaverunt; ſtipes, & oblationes, & lucra deſiderant, quibus inſatiabiles incubabant; & cœnis, atque epulis etiam nunc inhiant, quarum*

rum crapulam ſuperſtitè in dies eruditate vallabant, nunc manifeſtiſſimè comprobantes nec antè ſe religioni, ſed ventri potius, & guſtui profanâ cupiditate ſervire. Plura Sanctorum Patrum, & Philoſophorum placita congeſſerunt Jodocus Coccius *lib. 7. theſauri fidei cathol. art. 7.* Solorzanus *emblem. 36.* Et apud Ethnicos ſacri miniſtri inſignes abſtinentiâ aut erant, aut videri affectabant. Nonnulla circa hoc de Flamine Diale, præſertim vetitâ ei quàm ſeveriſſimè inebriatione, habet Plutarchus *q. Rom. 112.* Mira ſunt quæ de Ægyptiorum ſacerdotibus poſt Porphyrium *lib. 4. de abſtinent.* refert D. Hieronymus *lib. 2. in Jovin.* ibi : *Chæremon Stoicus, vir eloquentiſſimus, narrat de vita antiquorum Ægyptia ſacerdotum, quod omnibus mundi negotiis, curiſque poſtpoſitis ſemper in templo fuerint, & rerum naturas, cauſaſque, ac rationes ſyderum contemplati ſint, nunquam mulieribus ſe miſcuerint, nunquam cognatos, & propinquos, nec liberos quidem viderint ex eo tempore, quo cœpiſſent divino cultui deſervire; carnibus & vino ſe ſemper abſtinuerint, propter tenuitatem ſenſus & vertiginem capitis, quod ex parvo cibo patiebantur, & maximè propter appetitum libidinis, qui ex his cibis, ex hacque potione naſcuntur.*

2. [a] *Se obligant potatores.*] Conſonant D. Auguſtinus *ſermone 231.* ibi : *Plures in conviviis ſuis irridebant eos, qui minùs vivere poſſunt, & per inimicam amicitiam adjurare homines non erubeſcunt, ut potum ampliùs accipiant, quàm oportet.* D. Baſilius *homil. de ebriet.* ibi : *Deinde potatione præcedente eò devenimus, ut de augenda hac infama certent, & de ebrietate per ambitionem contendant; cujus auctorem legis diabolum habent, victoria verò præmium peccatum.* D. Ambroſius *de jejunio cap 13.* quæ longum eſſet deſcribere, hæc tantùm libet prælibare, ibi : *Unuſquiſque pugnas enarrat ſuas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa.* Saresbar. *Polycratici lib. 8. cap. 6. Sine menſura bibitur ad menſuram, & is cæteris prævalet, qui aut gula, aut dolo ſtravit, aut vicit compotatores.* A Scythis & Parthis originem habuiſſe certamen hoc, conſtat ex Ariſtotele *lib. 3. polit. cap. 7.* Athenæo *lib. 10. cap. 8.* & ab ipſis Græcis Latini acceperunt. Cicero pro Flacco : *Magnum erat certamen propoſitum, magna cum Græcis contentio; qui tamen, ut opinor, jacent victi. Iſte unus totam Aſiam magnitudine poculorum, bibendoque ſuperavit.* Rutilius Lupus *lib. 1. de Chreſteriſmo*, ex Lycone : *Protinus ex cubiculari lectulo excitatus in triclinium trahitur, ibi præſto ſunt quotidiani pauci eodem ſtudio excitati convivæ, hic verò princeps paulum illud reliquum quod habet mentis, accenſus poculis extrudere feſtinat, & eos bibendo provocat, & laceſſit, perinde ac ſi in hoſtium prælio plurimos ſuperarit, atque adfixerit, ampliſſimam ſibi victoriam paratam exiſtimans.* Seneca *epiſt. 83. Cùm omnes vicerit virtute magnifica, & nemo tam vini capax fuerit, vinceris à dolio.* Sidonius *lib. 7. epiſt. 5. Hi ſunt quorum laudare audes in otio occupationes, in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias.* Plura de hoc certamine compotatorum Lypſius *lib. 4. ſelect. cap. 4.* Grethſerus *lib. 1. de benedict. cap. 14.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. ſect. 2. cap. 6.* Putabant enim Gentiles ſe hoc bibendi certamine placere Diis. Tacitus *lib. 5. annal.* ibi : *Libare ſe livorem illum Jovi liberatori.* Alex. ab Alexand. *lib. 1. dier. genial. cap. 21.* illuſtrant. Georg. Ambianas *ad Tertul. de pudicitia cap. 7. obſerv. 1.* & etiam Imperatoribus, ac amicis, D. Ambroſius *de Helia & jejun. cap. 17.* ibi : *Quid referam ſacramenta, quæ violare nefas arbitrantur; bibamus, inquiunt, pro ſalute Imperatorum; & qui non biberit, ſit reus in devotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro ſalute ejus non biberit.* Solebantque tot pocula bibere, quot litteras Imperatoris nomen habebat. Martialis *lib. 9. epigram. 95.*

Addere quid ceſſas puer immortale falernum,
Quadrantem duplica de ſeniore cado.
Nunc mihi dic quis eris, cui te Calatiſſe Deorum
Sex jubeo cyathos fundere, Cæſar eris.

Et *lib. 11. epigram. 21.* plura congeſſit Joan. Federicus Matenis *lib. 1. de ritu bibendi, cap. 5.* Pro magnoque honore apud Ethnicos ſemper agnitum fuit, ſe ad invicem convivantes propinare, & in ſignum amoris poculum ab amante deguſtatum accipere. Martialis de Commodo ſic ait :

Qui mulli calicem tuum propinas;
Humanè facis, hercule, non ſuperbè.

Hinc exponendus venit Tertullianus *ad uxorem cap. 6.* ibi : *De cujus manu deſideraberis* : ideſt, de cujus poculo participabis; quaſi hæc laſciviæ commercia, & irritamenta hujuſmodi mulieribus objiciat, eaſque interroget, à quo ſibi maximè in his conviviis propinari vellent, à marito, an ab adultero. Notavit Albaſpinus *in ejus notis.* Hujus certaminis causâ diverſas menſuras, ſeu calices habebant, de quarum materia, formaque plura congeſſit Ambianas *ad Tertul. de pudic. dicto cap. 7. obſ. 1.* Illud notandum eſt, eos à parvis inchoaſſe, ac in fœcundioribus deſinere. Martialis *lib. 12. epigr. 28.*

——Ego
Sextantes poto, tu potas Cinna deuncem,
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Et ipſos priuſquam poculum hauirent, bene ſibi precari ſolitos, docent veteres. Athenæus enim *lib. 2. cap. 1. de regim. Athen.* Amphiſtioni ita ſcribit : *Jovis præterea ſervatoris nomen invocare conſtituit memoriæ gratiâ bibentium, quòd ſic bibentes ſalutem ſine dubio conſequerentur.* Ovidius *lib. 2. Faſtor.*

Larga precaturi ſumite vina manu.
Et bene nos, bene te, patriæ pater optime Cæſar,
Dicite ſuffuſo per ſacra verba mero.

Plautus *in Sticho:*

Bene nos, bene me, bene noſtram etiam Stephanium
Bibe ſi vivis.

Livius *lib. 39.* ſcribens de Quinto Flaminio, qui hominem inter epulas percuti ſecuri juſſerat, ait : *Facinus*, inquit, *ſævum & atrox, inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos eſſet, ad ſpectaculum ſcorti procacis in ſinu Conſulis recubantis mactatam inhumanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam.* Quæ verba mirè congruunt decollationi B. Joannis Baptiſtæ. Illuſtrat Mercurial. *lib. 1. variar. cap. 2.* Hoc bibendi certamen non ſolùm Eccleſiæ Patres clericis prohibuerunt, Innocentius in præſenti, Elfricus *in canonibus ad Uſſinum Epiſcopum, cap. 29.* ibi : *Nullus presbyter ex ineptia bibat plus quàm decet, nec alium provocet ad bibendum ultra quod deſiderat.* Et in Concilio ab Anſelmo in Anglia celebrato, cavetur : *Ut preſbyteri non eant ad potationes, nec ad popinas bibant.* Refert Malmesbur. *de geſtis Pontif. Anglia, lib. 2.* De Zoſimo refert Anaſtaſius II. bl. *Hoc quoque conſtituit, ut nullus clericus poculum in publico propinaret, niſi tantùm in cœtibus fidelium, maximè clericorum:* verùm & ſæculares legiſlatores. Carolus Magn. idem ſervari juſſit inter milites *lib. 2. capitul. 72.* & generaliter erga omnes hanc bibendi licentiam damnavit *lib. 3. capit. 155.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur 3.
diſputanda aſſertio : *Clericus crapuloſus, vel* Conclusio
ebrioſus

TRADITUR, ET PROBATUR.

ebriosus non desistens ab officio suspenditur. Probant eam textus *in cap. final. in fine*, 4. *dist. cap. Episcopus, cap. luxuriosa, cap. vinolentum*, 35. *dist. cap. nullus, cap. comessationes, cap. non oportet*, 44. *dist. can* 42. & 43. *Apostol. cap. hic igitur, in princip.* 25. *dist. cap. nullus, cap. ne tales, de consecr. dist.* 5. *cap.* 1. *ne clerici, vel monachi.* Concil. Tolet. 3. *can.* 7. Agathense *can.* 41. Venetic um sub Leone I. Turon. 1. *can.* 2. Turon. 3. *can* 48. Forojulien se sub Carolo *can.* 3. Cabilon. 2. *can.* 10. Mogunt. *can* 46. Tribur. *can.* 1. Aquisgran. 2. *can.* 6. Oxonien se *can.* 23. Colonien se 3. *can.* 24. quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Ebrietas*, Claudius Espenceus *ad epist. Divi Pauli, lib.* 2. *digres. cap.* 6. ex sanctis Patribus eam probant Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 50. Chrysostomus *homil.* 29. *in cap.* 9. *Geneseos*, Ambrosius *de Helia & jejun. cap.* 12. Epiphanius *haresi* 26. Theodulphus *ad presbyter. Aurel. cap.* 45. quos & alios refert Raynaud. *in oploth. sect.* 2. *serie* 3. *cap.* 9. Illustrant ultra congestos in praesenti à Barbosa, & *de potestate Episcopi p.* 1. *tit.* 2. *glossa* 11. & *de offic. Parochi cap.* 6. *num.* 15. Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. Lantdmeter. *de veteri clerico lib.* 2. *cap.* 49. Acuña *in cap.* 3. & 4. 35. *dist.* Espenceus *dicto lib.* 2. *digres. cap.* 14. Salmut. *ad memor. Pancirola, tit.* 25. Mendoza *in viridario, lib.* 5. *problem.* 44. Cironius *ad tit. de statu monach.* Georg. Ambian. *ad Tertul. de jejun. cap.* 16. *obs.* 1. Tamburin. *de jure Abbat. tom.* 1. *disput.* 21. Raynaud. *in oploth. d. serie* 3. *cap.* 9. Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 2. & *lib.* 5. *epist.* 7. P. Pinto *in spicileg. c.* 9. Boëtius Epon. Fabrotus & Cujac. *in praesenti.* Solorzanus *emblem.* 37. Bulengerus *lib.* 3. *de convivio, cap.* 1. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 7. Kochier *in face histor. cent.* 1 *cap.* 9. & 13. Conradus Kling. *lib.* 5. *locorum commun. cap.* 22. Altessera & Franc. Florens *in praesenti.*

4. IMPUGNATUR PRAEDICTA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione primò insurgi potest, ex defectu potestatis constitutionem hanc vires non habere, quod probatur ex D. Paulo *ad Colossenses c.* 2. ubi ait Apostolus: *Nemo vos judicet in cibo, & potu.* Quibus verbis expressè inhibet, ne tam clerici, quàm laici judicentur super cibo & potu. Igitur nec ejus ratione puniri possunt. Accedit sententia Domini nostri Jesu Christi apud Matthæum *cap.* 15. ibi: *Quod intrat per os, non coinquinat animam.* Igitur si ex crapula, aut ebrietate anima non coinquinatur, non potest ob crapulam, aut ebrietatem clericus suspendi. Augetur haec difficultas ex pluribus sacræ paginæ locis, in quibus exprimitur ebrietatem per se malam non esse, immò aliquando expedire, juxta illud Psalmi: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.* Et psalmo 64. *Visitasti terram, & inebriasti eam.* Et Spiritus sanctus in Canticis ait: *Comedite amici, bibite, & inebriamini*; saltem ad tollendum mœrorem, juxta illud Proverbiorum *cap.* 31. *Date siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: bibant, & oblviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur amplius.* Seneca *de tranquillit.* ibi: *Nonnunquam & usque ad ebrietatem veniendum est, non ut mergat nos, sed ut deprimat curas.* Unde varii Philosophi fœdam esse ebrietatem negarunt, ut Antonius Triumvir, apud Plinium *lib.* 14. *cap.* 22. conscripto libro pro ebrietate. Plato quoad dies Baccho festos, ut est apud Laërtium *lib.* 3. *in Platone*, & alii, de quibus Philo *lib. de plantatione Noë, sub finem.* Accedit etiam vinum prodesse ad acumen ingenii, ut Cretensis apud Gellium *lib.* 15. *noctium, cap.* 12. jactitabat; unde Horatius *lib.* 1. *satyra* 3. ait:

Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus.

Idem confirmat exemplo Homeri, ibi:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus,
Ennius & ipse pater nunquam nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.

Cælius Megopolitanus *cent.* 1. *epigr.* 20.

Homo fuit ex fonte bibisse Poëtam,
Nobis vina magis, quam sitiuntur aquæ.
A nemo posse meliorem spero poëtam,
Doctè magis scribit qui meliora bibit.

Igitur non ita acriter debet in clericis prohiberi ebrietas.

5. DE MALIS EBRIETATIS.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio petenda est ex malis, quæ proveniunt ex ingluvie, crapulâ, & ebrietate, quæ expressit Divus Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *padagog. cap.* 1. ubi in detestationem nimiæ gulositatis ita ait: *Sicut ait sanctus Chrysostomus homil.* 16. *in Acta, in navibus supra modum onerati magna turbatio est nautarum, gubernatoris ejus qui in prora est, eorum qui ascendunt malum, qui superiora quidem projiciunt in mare, quæ autem inferiora, perdunt: sic sanè & hoc loco; nam quæ superius sunt, evomunt: alia autem inferius, & seipsos corrumpentes, liberantur; quod sanè turpius est omnibus, quia ipsum os usum recipit posteriorum partium, & sit illis ignominiosius. Si autem in ore tanta turpitudo, cogita in anima quid? Etenim illic omnia procella, omnia tenebræ, multa rationum confusio.* Ex Sallustio Seneca *epist.* 60. *Animalium loco, non hominum habendos esse venter obedientes; & si ultra communem modum sæviat ea affectio, ne in animalium quidem numero ponendos docet, sed mortuorum, cùm se ipsis non utantur, atque ideo non vivant, sed sic in domo sint quasi in conditorio.* Plura congesserunt Jodocus Coccius *ubi suprà*, Solorzanus *emblem.* 36. Theophil. Raynaud. *de virtut. sect.* 2. *cap.* 5. Nec minora mala ex bibacitate veniunt, quâ nihil turpius, & homini honesto indignius SS. PP. & Philosophi oriti censuerunt, quorum authoritates retulerunt Solorzanus *embl.* 38. Raynaud. & Coccius *ubi proximè*, Beyerlinch *tom.* 5. *theatri, verbo Ebrietas*, Philipp. Camerar. *cent.* 1. *horar. success. cap.* 94. Novarinus *in agno Euch. lib.* 5. *cap.* 84. *per totum*, & *lib.* 6. *aquæ nupt. cap.* 23. *cum seqq.* Ex quibus percurramus tantùm duo mala, quæ signanter Patres Concil. Later. in praesenti illis verbis, *Cùm ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incendium*, expressèrunt.

6. PROSEQUUNTUR EADEM MALA.

Duo igitur mala præcipuè sequi ex ebrietate ait Innocentius in praesenti. Primum, quod mentem alienat, juxta illud Proverb. *cap.* 23. *vers.* 33. *Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur perversa, & eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clavo; & dices: Verberaverunt me, & dolui; traxerunt me, & ego non sensi; quando evigilabo, & rursus vina repetam.* Et apud Oseam *cap.* 4. *vers.* 11. legitur: *Fornicatio, & vinum auferunt cor.* Philo *de plantatione Noë*, ibi: *Hoc venenum, si non mortem, certè creat insaniam.* D. Hilar. in psalmo 125. *Quid verò infelicius ebrietatis dominatu, ventri ultra capacitatem infundere, sensui rationem adimere, non loqui, non meminisse, non stare, & mortem quandam natura incolumi imperare.* Origen. *homil.* 7. *in Levit. Sobrietas mater est omnium virtutum, sicut è contrario ebrietas omnium vitiorum.* Clemens *lib.* 2. *padagog. cap.* 2. Unde Alexander Magnus ingentes animi dotes, quibus omnes Reges antecessit, videlicet illam in subeundis periculis constantiam, in rebus moliendis efficiendisque velocitatem, in deditis fidem, in captivis clementiam, in voluptatibus temperantiam intolerabili vini cupiditate fœdavit, testante Quinto Curtio *lib.* 5. Hinc ebrius omnia profert, Horatius *lib.* 1. *epist.* 1.

Quid

Digitized by Google

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit,
Arcanum demens detegit ebrietas.

Sed & Plato nullum tormentum ad veritatem eliciendam vino efficacius adhiberi poſſe aiebat. Quò reſpexit Horatius *de arte poëtica.*

Regum documur multis urgere cubillis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant.

Secundum malum eſt libidinis incendium, quod ſactis litteris demonſtratur. *Proverb. cap.* 10. *Luxuriosa res eſt vinum.* Et Divus Paulus *ad Epheſ. cap.* 18. ait: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Docuerunt Sanctus Baſil. Seleuc. *in vita S. Theclæ: Ebrietas voluptatis incendium eſt, venterque mero æſtuans, deſpumat in libidinem.* Proſperus Aquitanic. *lib. 2. de vita contempl. cap. 22. Luxuriosum facit & furit vini perceptio nimia.* Et humanis litteris exprimitur à Terentio *in Eunuch.*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virgilius *de vino, & venere:*

Nec veneris, nec tu vini capiaris amore:
Uno namque modo vina, venuſque nocent.
Ut venus enervat viros, ſic copia vini:
Et tentat greſſus, debilitatque pedes.

Quare Romanos vino uſos non fuiſſe uſque ad ſexcenteſimum annum, refert Plinius, nec apud eos viri vinum bibebant uſque ad trigeſimum annum, mulieres verò nunquam. Referunt Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 23. Halicarnaſſeus *lib.* 2. Plutarchus *in problem.* Unde invaluiſſe morem oſculandi uxores ad id cognoſcendum, ex Plutarcho & aliis probat Tiraquellus *in l.* 7. *connub. num.* 155. Idemque obſervatum fuiſſe apud Lacedæmonios, Mileſios, & Maſſilienſes idem probat, & Plato in ſuis legibus ita cavet: *Nullus qui in caſtris verſatur, vinum guſtet, ſed toto illo tempore aquam potet: & in civitate nec ſervus, neque Magiſtratus, eo anno, quo Magiſtratu funguntur; ſed neque gubernatores, neque ii qui in conſilium aliquod vocantur.* Referunt Ælianus *lib.* 10. *var. hiſt. cap.* 9. Diodorus Siculus *lib.* 4. *cap.* 3. Et in lege veteri Sacerdotibus uſus vini interdictus erat, *Levitici cap.* 9. 10. & 11. apud Moſcovitas ſacrificantes vinum guſtare prohibentur: Sigiſmundus *de rebus Moſcovit. fol.* 29. Et primis Eccleſiæ ſæculis Virginibus Deo ſacratis vinum interdicebatur. Divus Hieronymus *in epiſt. ad Euſtochium*, ibi: *Sponſa Chriſti vinum fugiat pro veneno.* Notavit Cironius *ad tit. de ſtat. monach.* Rectè ergò in præſenti ſtatuitur, clericos crapulæ, aut ebrietati deditos, monitione præmiſsâ eſſe ſuſpendendos. Plura de ebrietatis damnis D. Auguſt. *tract.* 17. *de ebriet.* Clemens *lib.* 2. *pædag. cap.* 2. Mendoza omninò videndus *in lib.* 1. *Regum, cap.* 1. *num.* 15. *annot.* 11. ubi inter alia probat, quod ebrii ſunt brutis, & diabolo deteriores, & filii Belial, & ſine jugo, & apoſtatæ; & quod ebrietas eſt peſtilentia, inſanabile venenum, libidinis, & ſomnolentiæ comes, cædium mater, & rationis naufragium, Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 76.

7. Respondetur difficultatibus. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, deducta ex Apoſtolo ad Coloſſenſes; nam D. Paulus ibi non improbat ſobrietatem, aut jejunia ab Eccleſia indicta, ad edomandam carnis petulantiam, ſed impugnat Judæorum abſtinentiam, qui certis cibis nunquam utebantur, eo quòd ſecundùm præcepta cæremonialia legis veteris immundi erant; ſic enim Gentium Doctor ibidem ait: *Nemo vos judicet in cibo, & potu, aut in parte diei feſti, aut Neomeniæ, aut Sabbathorum*; ut docuit Bellarminus *de Romano Pontif. lib.* 8. *cap.* 48. Similiter etiam authoritas Divi Matthæi exponenda eſt cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 148. *art.* 1. aſſentendo, quod id quod intrat in homine per modum cibi, non coinquinat eum ſpiritualiter, ſecundùm ſubſtantiam, & naturam: ſed Judæi, quos Dominus ibi increpabat, exiſtimabant quod aliqui cibi eos immundos redderent, non propter figuram, ſed propter propriam naturam: inordinata autem ciborum concupiſcentia ſpiritualiter hominem coinquinat. Nec obſtat augmentum difficultatis deductum ex variis ſacræ Paginæ locis; nam ebrius præter notam ſignificationem, de qua accipitur in præſenti, pro pleno, & ad ſaturitatem uſque refecto accipitur. Plautus ebriam cœnam dixit, id eſt oppiparam; quo modo ebrietas, & inebriatio accipitur pro ſaturitate, & plenitudine ſpirituali, aut temporali in ſacra Pagina, ut poſt Divum Auguſtinum *quæſt.* 144. *in Geneſim*, notavit Bethemerus in phraſibus ſacræ Scripturæ, *verbo Ebrietas.* Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis; nam in præſenti nimia bibacitas, ſeu ingurgitatio uſque ad ebrietatem, non autem modicus vini uſus prohibetur; vinum enim cum temperantia ad plura prodeſt, unde Apoſtolus *ad Timotheum cap.* 5. monet, ut utatur modico vino, propter ſtomachum: & Eccleſiaſticus *cap.* 31. docet, quod exultatio animæ, & corporis vinum eſt moderatè potatum, & ſtatim ſanitas eſt animæ, & corporis ſobrius potus; fugat enim curas. Tibullus.

Sæpe ego tentavi curas expellere vino.

Ovidius *lib.* 3. *de arte.*

Cura fugit multo, diluiturque mero.

Unde Philoſophus Anacharſis dicebat, primam in menſa crateram pertinere ad ſitim; ſecundam ad hilaritatem; tertiam ad voluptatem; quartam ad inſaniam: latè commendarunt vini virtutes Salmutius *ad memorab. Pancirola, tit.* 25. Maiolus *dier. canicul. fol.* 273. & 566. Valleſ. *in ſacra Philoſoph. cap.* 17. Levinus Lemnius *de plantis cap.* 25.

8. Exponitur textus in cap. quando, 44. dist.

Sed adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in cap. quando*, 44. *diſt.* ubi Patres Concilii Nannet. ſtatuunt, clericos ad collationem accedere debere, ita ut per inhoneſta convivia non ſe invicem gravent. Et in calce textus hæc proponunt verba: *Et ideo paratis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris ſui ſimul cum fratribus frangant, & ſinguli ſingulos bibere faciant, & maximè ultra tertiam vicem poculum non contingant.* Ex quibus apparet, poſſe clericos ſe ad invicem invitare ad bibendum, & uſque ad tertiam vicem poculum ſumere. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, quod licèt clericis prohibitum ſit ſe publicè & coram laicis ad potandum invitare, tamen privatim inter ſe id facere poſſunt, dummodo oculi eorum non graventur, nec ebrietas timeatur: unde cautè Patres aiunt, ne ultra tertiam vicem poculum contingant, qui numerus eſt terminus temperatorum, ut de Auguſto refert Suetonius, ter tantùm bibere ſolitum: idem de Juſtino refert Corippus *lib.* 3. idque lege convivali cautum fuiſſe referunt Plinius *lib.* 28. *cap.* 6. Petronius *in ſatyr.* ibi: *Excuſare cœpit moram, quòd amica ſe non dimiſiſſet, tribus niſi potionibus ex lege ſervatis.* Erantque antiquitus Magiſtratus, qui convivas, ne ſe nimio vino polluerent, legis ſympoſiacæ admonerent, ut ex Platone, & Varrone notat Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epiſt.* 2. *verbo Seypharum.* Meritò ergo *in dicto cap. quando*, permittitur clericis uſque ad tertiam vicem poculum ſumere, cùm eo numero etiam viri temperati utantur.

9. Explicatur

Deinde opponi poteſt textus *in cap. ſi conſtiterit* 12. *de accuſat.* ubi agitur de clerico ebrioſo; qui

TUR CAP. SI CONSTITERIT 22. DE ACCUSAT.

qui in taberna pernoctavit, & sequenti die præmissâ dormitione Missam cantavit. Et deciditur, quod si Ecclesiam in commendam tantùm habebat, Episcopus ei perpetuum imponat silentium; si autem eam in titulum obtinebat, & non constet eum delictum perpetrasse, ob quod beneficio sit privandus, Ecclesiam ipsam pacificè retineat. Ex quo textu expressè constat, ob ebrietatem clericum beneficio privari non posse: Ergo non rectè in præsenti docetur, clericum vinolentum, nec monitione præmissâ desistentem, beneficio, & officio suspendendum esse. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, suspensionem, de qua in præsenti, non esse perpetuam, sed temporariam, ut probat Suarez *de censur. disputat.* 25. *sect.* 2. *num.* 8. unde cùm *in dicto cap. si constiterit*, ageretur de privatione beneficii perpetua, rectè docetur, quod nisi aliud crimen probatum sit, ex quo beneficii privatio inducatur, clericum etsi vinolentum, non debere beneficio, quod in titulum possidebat, spoliari. Alia etiam in ejus textûs specie adfuerunt, quæ in ejus commentario Deo volente exponemus.

10. ADDUCTUR TEXTUS IN CAP. NON OPORTET 10. 44. DIST.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 55. Concil. Laodic. in illis verbis: *Non oportet sacratos, & clericos ex collatione convivia peragere, sed nec laicos.* Apud Gratianum autem *in cap. non oportet* 10. 44. *dist.* ita legitur: *Non oportet ministros altaris, vel quoslibet clericos, aut etiam laicos christianos ex symbolis, quæ vulgus comessalia appellat, convivia celebrare.* Ubi sive legas, *ex collatione*, ut in Concilio; sive *ex symbolis*, ut apud Gratianum, ex versione Gentiani Herberti, semper liquet, non licere clericis, seu laicis convivia, seu collationes facere. Pro cujus textûs vera expositione sciendum est, quod quamvis verbum, *collatio*, plerumque accipiatur pro ea refectiuncula, quæ à jejunantibus sumitur, *cap. quando*, 44. *dist.* latè probant Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 104. Filesacus *de Quadragesima, cap.* 6. Eftenus *lib.* 9. *disquisit. monast. disquisit.* 2. tamen aliquando accipitur pro collatione ciborum ad convivium, cùm unusquisque confert quod edat; & tunc idem est collatio ac symbolum. Divus Hieronymus *in cap.* 23. *Proverb.* in explicatione illorum verborum: *Vacantes potibus, & dantes symbola*; Symbolum, ait, Græcum nomen est, & interpretatur collatio, cùm unusquisque solet pro sua parte cibos conferre ad vescendum. Hinc symbolum fidei ita appellatur, quia quilibet ex Apostolis contulit suam partem: quare collatio, sive symbolum dicitur. Alphonsus noster *in l.* 1. *tit.* 3. *part.* 1. ibi: *El Credo in Deum, que en latin llaman Symbolum, quiere tanto dezir como becados; esto es porque cada uno de los Apostoles dejo su palabra cierta.* Unde colligitur, non improprie apud Gratianum loco verbi *collationes*, ex symbolis, haberi. Etiam apud Græcos dicitur hæc collatio, *Eranos*; unde legebat Alciatus *lib.* 2. *disputt. cap.* 15. *Mox petunia, quasi eranos, jussu Præsidis sublata sit*; & *in l. creditor* 102. *ff. de solut.* sed rectiùs legitur in Florentinis *erosa*, ut post Cujacium, Corrasium, & Osualdum notavit Salmutius *ad memorab. Pancirol. tit.* 51. His suppositis Glossa *in dicto cap. non oportet, verbo Ex symbolis*, & Zonaras *in d. can.* 55. docent ideò prohiberi in eo textu sacerdotibus ex collatione convivia celebrare, quia indecens est de aliena substantia edere, aut bibere, juxta illud Juvenalis:

——— *miserum est alienâ bibere quadrâ.*

Sed hæc interpretatio sustineri nequit; nam credi non potest sollicitos fuisse Patres, ne clerici ex aliena substantia ederent. Quare vetius dicendum credo, in eo canone prohiberi convivium illud, ubi more temulentorum, & ebriorum hominum jocabatur; quod Patres ibi appellant comessationes, quæ valde exosæ fuerunt omnibus gentibus, Hebræis videlicet, Ethnicis, & Christianis. De primis constat *ex cap.* 25. *Deuteron.* ibi: *Si genuerit homo filium contumacem, & protervum, qui non audiat matris, aut patris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ei: Filius noster iste protervus, & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis.* De Gentilibus liquet ex Suetonio *in Vitellio*, qui refert, ipsum epulas divisisse in jentacula, prandium, cœnas, ac comessationes. Martial. *lib.* 12. *epigram.* 46.

Non Albana mihi sit comessatio tanti,
Nec Capitolinæ, Pontificumque dapes.

Apuleio *apolog.* 1. *Habes crimen meum, quasi improbi comessatoris.* De Christianis idem docent Divus Petrus *epist.* 4. Divus Paulus *ad Galat.* 5. unde à Patribus *in d. can.* 55. prohibetur ex prædicta collatione, sive symbolis, aut ut compilavit Martinus Brachat. *in cap. non liceat, rub.* 44. *dist.* ex confertis convivia, sive comessationes facere, quia exinde ingurgitationes, & ebrietates oriebantur. Facit D. Chrysost. *homil.* 11. *ad Antiochen.* ibi: *Faciamus sodalitia & classes, & quod in conviviis pauperes faciunt; quoniam non potest quisque solus convivium exhibere perfectum, convenientes omnes in unum, ex symbolo convivium conferunt; hoc & nos faciemus.* Eodem ferè sensu prohibuit Anselmus Cantuar. *lib.* 2. *epist.* 7. clericis in gilda bibere, id est in collegio sodalium: *De Domino Henrico qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo, ita ut in gildis cum ebriosis bibat, & cum eis se inebriet.* Et mox: *Ne postquam hanc nostram prohibitionem agnoverit, amplius in gilda, aut in conventu eorum qui ad inebriandum sibi convenium, bibere audeat.*

CAPUT XV.

Idem *in* * *eodem.*

CLerici officia, vel *b* commercia secularia non exerceant, maximè inhonesta: mimis, joculatoribus, & histrionibus non *c* intendant, & *d* tabernas prorsus evitent, nisi fortè causâ necessitatis, in itinere constituti. Ad *e* aleas, & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis interfint; coronam, & tonsuram habeant *f* congruentem, & se in officiis ecclesiasticis, & aliis honestis studiis exerceant diligenter. Clausa deferant desuper indumenta, nimiâ brevitate, vel longitudine non *g* notanda

Digitized by Google

tanda : *h* pannis rubeis, aut *i* viridibus, necnon *j* manicis, aut ſotularibus conſutitiis, vel roſtratis ; *k* frenis, ſellis, pectoralibus, & calcaribus deauratis, aut aliam ſuperfluitatem habentibus non utantur : cappas *l* manicatas ad divinum officium intra Eccleſiam nulli gerant, ſed nec alibi, qui ſunt in ſacerdotio, & *m* perſonatibus conſtituti, niſi juſta cauſâ timoris exegerit habitum *n* transformari. *o* Fibulas omninò non ferant, nec corrigias auri, vel argenti ornatum habentes ; ſed nec *p* annulos, niſi *q* quibus competat ex officio dignitatis. Pontifices autem in publico, & Eccleſia ſuperindumentis lineis omnes utantur, niſi monachi fuerint, quos oportet ferre habitum *r* monachalem. Palliis diffibulatis *ſ* non utantur in publico, ſed vel poſt collum, vel ante pectus hinc inde connexis.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Concilio videlicet Lateranenſi, *cap.* 16. ut habetur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & hujus canonis meminerunt Patres Concil. Senonenſis anno 1527. *can.* 74. his verbis : *Denique juxta Concilium Lateranenſe pannis rubeis, aut viridibus non utantur ; ab iis denique abſtineant, quæ in eodem Concilio continentur.* Mutuaſſe tamen videntur Patres præſentem conſtitutionem à Gregorio VIII. qui univerſis Epiſcopis ita ſcribit *in cap.* 9. *hoc tit.* in prima collectione : *Statuimus, ut clerici clauſa deferant indumenta ; cappis, ſive mantellis rubeis, aut viridibus non utantur, nec Zendatum, vel aliud ſericum pannum eis apponant ; annulos non portent in manibus, niſi Epiſcopus fuerit, qui habeat hoc ex officio. Coronam & tonſuram habeant congruentem, ludos aleatorum, & taxillorum prorſus, & venatoriam occupationem evitent, & ſe in officiis eccleſiaſticis, & alias hominis ſtudiis exerceant competenter. Si quis autem contra hoc venire præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum remoto appellationis obſtaculo corrigatur, & immunitatis illius interim ſiat extorris, quæ pro tutela clericorum, & coercenda violentia laicorum noſcitur inſtituta. Viri quoque inciſas veſtes ab inferiori non habeant parte ; & mulieres veſtibus ſumptuoſis, & proprii corporis longitudinem excedentibus omnò non utantur, ſed in habitu honeſto, & moderato incedant, qui nec laſciviam notet, nec jactantiam vanitatis oſtendat. Quiſquis verò vir, ſive mulier talia fecerit omnò indumenta, & à communione Dominici corporis, donec ſe corrigat, reddatur extraneus ; & eccleſiaſticis non ſinatur officiis intereſſe, graviorem quoque pœnam per ſacerdotis officium ſubiturus, ſi nec ſic levitatem ſuam curaverint emendare.* Ex quo textu conſtat, quod licèt in præſenti canone nulla pœna conſtituatur, tamen non ideò impunè negligi poſſunt à Patribus ſtatuta, cùm in eiſdem caſibus pœna indicta ſit à Gregorio VIII. *in dicto cap.* 9.

[b] *Officia, vel commercia.*] Officia refert Innocentius ad munera publica, ut tabellionis, procuratoris, ſeu tutoris ; commercia verò ad negotia ſæcularia, de quibus latè agemus *in cap.* 1. *& 2. ne clerici vel monachi :* & nonnulla adduxi *in can.* 19. *Concil. Iliber.*

2. [c] *Non inendum.*] Juxta adducta ſuprà *in cap. cùm decorem* 12. *hoc titulo.*

3. [d] *Tabernas.*] Conſonant textus *in can.* 53. *Apoſt.* ibi : *Si quis clericus in caupona comedens deprehenſus fuerit, ſegregetur ;* & *cap. nulli, cap. clerici,* 44. *diſt.* Concil. Afric. ſub Bonifacio I. *can.* 7. Turonenſe 3. *can.* 21. ibi : *Servandum presbyteris firmiter ſtatuimus, ne tabernas ingrediantur comedendi, bibendive causâ : quod ſi poſt hæc ſtatuta facere præſumpſerint, canonicâ decernimus ſententiâ feriendos.* Cabilon. 2. *can.* 44. Rhemenſe *can.* 26. Aquiſgran. 1. *can.* 6. Ratisbon. *can.* 3. Mogunt. 4. *can.* 74. Theodulphus Aurelian. *ad presbyteros cap.* 13. ibi : *Obſervandum vobis eſt, ut & vos ab ebrietate abſtineatis, & ut plebes ſubdita abſtineant, prædicetis ; & neque per tabernas cætus bibendo, aut comedendo.* In excerptionibus Egberti Archiepiſcopi Eboracenſis legitur *num.* 18. *Ut nullus presbyter edendi, aut bibendi causâ gradiatur in tabernas.* Atque ita Julianus Apoſtata *epiſtol.* 49. Arſacio Gallecię Pontifici ſcribit, ut curet, ne Sacerdotes Paganorum in taberna bibant.

[e] *Ad aleas, & taxillos.*] Conſonat canon 41. Apoſt. ibi : *Sacerdos aleator, aut vinolentus, niſi deſinat, deponitur.* Synodus 6. *can.* 50. lex ultima, *C. de Epiſcop. audient.* Novella 115. *cap.* 13. quam ita vertit Julianus anteceſſor : *Clericus nec tabliſet, ſeu aleam ludat, nec ſocius aleatoris ſit, vel aleatores ſpectet, neque in quodcunque ſpectaculum ſpectandi causâ veniat.* Canon 79. Concil. Illiber. ubi plura congeſſimus. 3.

[f] *Congruentem.*] Nonnulli ſub nomine habitus etiam ipſam tonſuram clericalem, ſive monaſticam latiſſimâ quadam acceptione complecti voluerunt, ut videre eſt apud Bedam *lib.* 5. *hiſt. Anglia, cap.* 40. & in Concil. Tolet. 4. *can.* 40. ita aiunt Patres : *Unde oportet pro amputando ab Eccleſiis ſcandalo, ne hoc ſignum dedecoris auferatur, & ſit una tonſura, vel habitus, ſicut totius Hiſpaniæ eſt uſus.* Unde rectè in præſenti Patres dum de habitus honeſtate agunt, de tonſura etiam decernunt, eam congruentem à clericis eſſe deferendam ; quibus conſonat Concilium Salezburg. ſub Gregorio X. ibi : *Edicto perpetuo prohibemus, ne clerici comam nutriant, maximè ſacerdotes, qui taliter tondeantur, ut pateant eis aures. Cæteri inferiores clerici non multùm in tonſura diſcrepent ab eiſdem ; coronam & deſuper congruentem habeant.* Synodus Ravennat. paulò poſt celebrata ſanxit, ut clerici coronam, & tonſuram deferant congruentem. Rhotomag. Synodus novem poſt annos coacta, gravi animadverſione plectendos decernit clericos minùs congruentem tonſuram deferentes. Quæ dicatur tandem tonſura congruens, ex gradu clericali, & regionis more petendum eſt. Triplicem fuiſſe olim coronæ formam, probant Pennotus *lib.* 2. *hiſt. canonic. Regul. cap.* 29. Sauſay *in panopl. cleric. tit.* 1. *lib.* 3. *cap.* 2. Ex quibus uſitatior eſt quam deſcribunt Patres Concil. Tolet. 4. *can.* 41. ibi : *Omnes clerici, vel lectores, ſicut Levitæ, & Sacerdotes, detonſo ſuperius toto capite, inferius ſolam circuli coronam relinquant.* Et Concil. Tolet. ſub Sixto IV. celebratum, *can.* 14. ibi : *Statuimus ut de cætero prædicti clerici, tam conjugati, quàm non conjugati, tonſuram quantitatis unius regalis deferant, quæ forma ad circumferentiam accedit minori hoſtiæ conſecrandæ pro laicorum communione. Senſim igitur ubi tonſura excreverit, per ſingulos gradus ordinum, juſtâ menſurâ poterit presbyteralis corona ad magnitudinem hoſtiæ pro ſacrificio conſecrandæ proportionabiliter pervenire, ita ut clerici pro diſtinctione gradus congruentem, proprioque cujuſque gradui convenientem deferant tonſuram, ne expreſſum ſit in Concilio Tole-* 4.

tano

tam à Franciſco Joyoſa celebrato, his verbis : Tonſura ſit conſpicua, non ea quidem in omnibus clericis una, ſed major ſacerdotalis, digitis tribus undequaque à vertice pateat ; duobus diaconalis, ſemidigito Subdiaconalis anguſtior : minorum ordinum omnium ſit minima, & digito undique ſit diducta. Rationem hujus ſphæricæ attonſionis, diverſæque formæ fusè proſequitur Sauſay *d. p.* 1. *Panopl. cleric. lib.* 3. *per totum.*

5. ‖ *Non notanda.*] Ideſt, ut talos attingat ; nam veſtis oblonga, venerabilis & propria eſt virorum ſapientum. Elias Cretenſis *ad orat.* 4. *Nazianz.* licèt in aliis viris longitudo veſtimenti improbata ſit, tam à catholicis, quàm Gentilibus, ut probat fusè Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in tract. laus brevitatis, cap.* 9. §. 2. *fol.* 514. tum quia veſtis oblonga, præſertim fluxa, ſymbolum eſt vitæ voluptariæ. Ivo Carnot. *ſerm. de adulter. habit. Impudicus habitus corporis eſt in viris ſuperflua & inordinata capillatura, veſtimentorumque mulebrium affectata ſimilitudo.* Nyſſenus *lib. de vita Moyſis: Ad hanc vitam faciendam talaris veſtis & effuſa, id eſt voluptuoſa & vitioſa vivendi ratio, qua latiſſimè patet, nimiumque effunditur, impedimento eſt.* Aliud in oblonga veſte probrum notatum quandoque deprehendo. Sic Clemens Alexand. 2. *Pædag. cap.* 12. *Trahere veſtes ad ſummos uſque pedes demiſſas, valde eſt arrogans & ſuperbum, quod ambulandi actionem impedit ; cùm veſtis inſtar verriculi, qua in ſoli ſum ſuperficie, ſordes ſecum attrahat ; ne fractis quidem & enervatis his ſaltatoribus, qui Cynadicam turpitudinem mutam in ſcenam transferunt, veſtem cum tanto dedecore diffluentem deſpicantibus, quibus exquiſita veſtes, fimbriarumque dilatationes, & curioſi figurarum numeri, illiberalem ac ſordidam ſyrmatum mollitiem indicant.* Item creditus Proſper *lib.* 2. *de vita contemplativa, cap.* 4. in quibuſdam ſacris perſonis illum nævum ſugillat, dicens: *Taceo de illis qui undante lapſabundi corporis motu, defluentibus in talos veſtimentis incedunt, & vagis laterum fluxibus quodammodo fluctuantes, animorum diſſolutionem veſtigiis ſimoſa mobilitate mutantibus produnt.* Proſequitur Theophilus *ubi proximè, & tom.* 4. *lib.* 6. *ſect.* 2. *cap.* 18. *num.* 277. Clericorum ergo talaris veſtis ſemper propria fuit. Matthæus Pariſius *in Henrico III.* refert hoc capitulum Concilii Anglicani, ubi præſens textus confirmatur, ibi : *Quoniam de habitu clericorum, qui non clericalis videtur, ſed potiùs militaris, grave ſcandalum laicis generatur, firmiter ſtatuendo præcipimus, ut ad formam, tam de veſtibus clericorum, quàm de ornamentis equorum, in generali Concilio editam per ſubtractionem beneficiorum ab Epiſcopis reſtringantur, ita quod in menſura decenti veſtes habeant, & cappis clauſis utantur in ſacris ordinibus conſtituti, maximè in Eccleſia, & coram Prælatis ſuis, & in conventibus clericorum, & ubique in Parochiis ſuis, qui cum animarum cura Eccleſias ſuſceperunt ; & ut poſſint Epiſcopi alios melius ad honeſtatem veſtium, tonſuram, & coronam decentem, & equorum ornamenta idonea coarctare, provideant ut à ſuis clericis commenſalibus hæc priùs faciant obſervari, habentes eos in veſtibus, calcaribus, fræno, & ſellis, clericalis gerentes habitum honeſtatis.* Cujus talaris veſtis varias rationes congeſſit Sauſay *lib.* 3. *panopl. cleric. cap.* 1. qui ejus uſus originem repetit ab Hebræis, apud quos hujuſmodi veſtes talares in uſu erant. Unde de Joſepho legitur *Geneſis cap.* 35. *Iſraël diligebat Joſeph ſuper omnes filios ſuos, feciſque ei tunicam polymitam.* Ubi Theologi poſitivi legunt, *talarem* ; nec abs re, nam infrà legitur : *Nudaverunt eum fratres ejus tunicâ talari.* Hinc zonarum uſus apud ipſos, quæ adhibebantur, ne inter agendum, aut ambulandum nimium veſtis ipſa talaris deflueret, eſſetque motui, & operationi incommoda ; unde Angelum ſe præbuiſſe præcinctum, ut Tobiam filium in via comitaretur, refertur *cap.* 5. *Tobiæ*, ibi : *Invenit juvenem ſplendidum ſtantem, præcinctum & paratum ad ambulandum.* Hinc Chriſtus ipſe Apoſtolorum ſuorum pedes abluturus præcinxit ſe, *Joannis cap.* 13. *verſ.* 4. & Angelus educturus Petrum de carcere Herodis, dixit ei : *Præcingere, & circunda tibi veſtimentum tuum.* Act. Apoſt. *cap.* 12. *verſ.* 8.

6. ‖ *Pannis rubeis.*] Conſonant Concilium Chalchurtenſe *can.* 4. *Canonici vivant exemplo Orientalium, & non tinctis India coloribus, & non veſte pretioſa.* Narbon. *can.* 1. *Hoc regulariter diffinitum eſt, ut nullus clericorum veſtimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religioſam dignitatem : ut ſicut eſt devotio in mente, ita & oſtendatur in corpore ; quia purpura maximè laicorum poteſtate præditis debetur, non religionis.* Erat enim olim, præcipuè in noſtra Hiſpania, magnus exceſſus clericorum in delatione veſtis purpureæ, ut refert Sahabedra *in chron. Gothic. c.* 14. *fol.* 183. Obſeruandum tamen eſt Regali ſacerdotio fuiſſe etiam purpuram communicatam ab ipſis Imperatoribus, ut probat Sauſay *lib.* 4. *Panopl. cleric. ſect.* 1. §. 2. & Romani Pontificis beneficio idem decus factæ purpuræ conceſſum fuit Legatis Apoſtolicis, & Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, ut probat Sauſay ubi ſuprà, *cap.* 2.

7. ‖ *Viridi.*] Conſonat Synodus Baſileenſis, ubi Patres in exhortatione modeſtiæ ita aiunt : *Veſtimentis utantur prout ſacri canones ſtatuerunt ; abſtineant à coloribus rubeis, & viridibus.* Et infrà : *Non portent in ſellis, fræno, aut pectoralibus equorum aurum, vel argentum, aut ornamenta metalli depicti, aut figurati, aut mappas ſericas, ſeu alia ejuſmodi ſuperfluitatum ; & quod ornamenta equorum ſint unius coloris, non rubei, vel viridis, nec calcaribus deauratis utantur.* Facit Concil. Tolet. ſub Sixto IV. *cap.* 6. extat *tom.* 34. *Concil. Regia edit. pag.* 37. Salzeburgenſe tempore Gregor. *can.* 11.

8. ‖ *Manicis.*] Manicæ hîc accipiuntur pro chirothecis, ut in Miſſali veteri, quem edidit Hugo Menardus poſt librum Sacrament. D. Gregorii, ibi : *Exuat manicas, lavetque manus.* Ubi ex Leone Hoſtienſi probat Menardus *fol.* 362. In Concilio Lateranenſi additur, *manicis, aut ſotularibus conſutitiis, ſeu roſtratis.* Ubi vox, *conſutitiis*, refertur ad manicas : vox verò *roſtratis*, ad calceos, ſeu ſotulares. Conſutitias autem Pontifex appellat manicas eas, quæ vel partim fimbriis, partim faſciolis, veluti quibuſdam quaſi virgulis, & funiculis, nunc ſericis, nunc holoſericis, aut ſimilibus ornantur, vel quæ diverſis ex panniculis, atque diſcoloribus pictatiis conſuuntur, quæ veſtes in Clementina 2. *hoc tit.* dicuntur virgatæ, & partitæ ; apud nos, *manicadas, à verdadas.* Roſtratos autem ſotulares dixit Pontifex, vel unico longo roſtro protenſos, vel lunatos, aut cornutos. Facit Synodus Baſil. in prædicta admonitione ad clericos, quæ extat in appendice poſt ſeſſiones, *pag.* 555. ibi : *Nullum portet corrigias auri, vel argenti ornatum habentes, vel caligas ſolutas.* Et in dicta Toletana Synodo, *tit.* 5. legitur : *Nec viridis veſtes induere, aut caligas ejuſdem coloris, aut ſotulares albos, vel rubeos, niſi cum nigris deſuper ſotularibus dumtaxat calceare de cætero præſumant.* Et quia poſterioribus his ſæculis in Gallia magnus erat exceſſus clericorum circa indumenta pedum, ut

Joannes

Joannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis conqueritur his verbis: *Quid eſt, quod quorundam Eccleſiarum Canonici calceis roſtrati, veſtibus accurati, abjecto clericali habitu militarem aſſumunt?* Ideo in variis Synodis provincialibus ſimiles exceſſus reprehenſi fuerunt, ut in Synodo Senonenſi *can.* 24. ubi ſtatuitur: *Ne clerici lunatis, ſeu cornutis, aut nimis feneſtratis calceis utantur.* Et in Synodo Narbon. celebrata anno 1551. ita cavetur: *Veſtes, & caligas geram integras, non variegatas, nec inciſas, qua laicorum inconſtantiæ, & levitati, quàm clericorum gravitati magis conveniunt.* In Synodo Rhemenſi celebrata ſub Sixto V. *ſeſſ.* 8. *ſub tit. de clericis*, ita legitur: *Veſte eccleſiaſtica, eaque talari ac decenti utantur omnes clerici, nec ſine illa pallium breve, aut longum deferant, aut unquam procedant in publicum; nec criſpatis induſiis, vel arte ſciſſis calceis, diſſolutorum laicorum perſonas referant.* In Synodo Aquenſi anno 1585. ita cavetur: *Caligis non turgidis, neque diſſectis, calceis quoque non inciſis utantur.* Attamen prioribus Eccleſiæ ſæculis clerici, & cæteri fideles nudis incederent pedibus, examinat latè Lantdmeter. *lib.* 1. *de veteri clerico, cap.* 16. 17. & 18.

9. [k] *Frenis, ſellis, pectoralibus.*] Pertinent hæc ad clericorum equitationem, quam nolunt Eccleſiæ Patres eſſe pompoſam; nec pectoralia hìc intelliguntur equorum. Olim enim oriæ, & phaleræ equorum gemmis, tanquam ſtellulis illuminabantur; nec ſolùm hæ, ſed etiam balthei, & equeſtres ſellæ. Virgil. *lib.* 7. *Æneid.*

Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent.

Gellius *lib.* 5. *cap.* 5. ait: *Equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem.* Idem Macrobius *lib.* 2. *cap.* 2. & Sarisbar. *Polycrat. lib.* 6. *cap.* 19. Apuleius *de Deo Socrat. Nec enim in emendis equis phaleras conſideramus, & balthei polimina inſpicimus, & ornatiſſima cervicis divitias contemplamur, ſi ex argento, & auro, & gemmis monilia, varia gaza dependent; ſi plura artis ornamenta capiti, & collo circumjacent, ſi frena celata, ſi ephippia fucata, cingula aurata ſint*, &c. Claudianus *de* 4. *Conſulatu Honorii:*

Turbantur phaleræ ſpumoſis morſibus, aurum
Fumat, anhelantes aſſudant ſanguine gemmæ.

Idem *epigr. de phaleris equi Regii.*

Dumque auro phaleræ, gemmis dum frena renitent.

Idem *de equo Honorii:*

——— & crine ſuperbus
Erecto virides ſpumis perfunde ſmaragdos;
Luxuriens tumido gemmata monilia collo.
Nobilis auratos jam purpura veſtiat harmos.

In hanc rem ſingularis eſt lex unica, *C. nulli licere in frenis equeſtribus, ſellis, & in baltheis margaritas & ſmaragdos, & hyacinthos aptare:* necnon Novella 81. Leonis. Guntherus *Ligur.* 4.

Gemmatoſque lupos, & fulvum myſticat aurum.

10. [l] *Cappas manicatas.*] In Decretis Concilii Eboracenſis apud Hovedenum *part. poſteriori annalium*, legitur: *Præcipimus etiam, ut Sacerdotes non cappis manicatis incedant, ſed in veſtibus ſuo ordini congruis.* In Synodo Londin. habita anno 1200. legitur: *Clerici omnes habeant habitum clericalem, & tonſuram canonicam: Archidiaconi autem, & in dignitatibus conſtituti alii, & presbyteri cappis manicatis non utantur*; ut emendat Sauſay *p.* 2. *Panopl. lib.* 1. §. 10. *fol.* 487. Manicæ ſunt extremitates veſtis, quibus teguntur manus. Virgilius *lib.* 9. *Æneid.*

Brachia manica velant extrema capaces,
Et tunica manicas, & habent redimicula mitræ.

Veteres utebantur tunicis eâ formâ, quâ hodie ſunt dalmaticæ Diaconorum, & Subdiaconorum, id eſt, quæ ante pectus integræ ſunt ſine jugulo, ſciſſæ à lateribus, in quibus manicæ cubitum non excedebant, nec ultra genua extendebantur. Demùm cœperunt tunicas manicatas geſtare. Divus Auguſtinus *lib.* 3. *de doctrina Chriſtiana, cap.* 12. ibi: *Sicut talares, & manicatas tunicas habere, apud Romanos veteres flagitium erat, nunc autem honeſto loco natis, cùm tunicati ſunt, non eas habere flagitium eſt.* Quæ veſtis dicebatur *collobium.* Servius *ad illud Virgilii* 9. *Æneid.* Tunicæ manicas, ibi: *Tunica veſtra habent manicas*; quod etiam Cicero vituperat dicens: *Manicatis, & talaribus tunicis; nam collobia vocabant antiqui.* Quæ totidem verbis refert ſanctus Hieronymus *in Hebraicis quæſtionib.* Nicetas *Theſauri orthodoxi lib.* 1. *cap.* 39. *Dalmatica, quæ nunc collobia dicuntur, purpuraque prætexuntur, induti, philacteria ſua oſtendebant, breves membrorum chartulas, quibus inſcripta lex erat; quas illi pretioſis faſciis ornatas, auroque diſtinctas, tanquam Judæorum Magiſtri deferebant.* Plura de collobio congeſſerunt Valeſius *in notis ad Marcellinum, fol.* 45. Bulengerus *lib.* 1. *opuſc. cap.* 22. Meurſius *in Gloſſario, verbo Collobium.* Zerda *in adverſ. cap.* 22. *fol.* 15. In præſenti ergo prohibetur presbyteris cappas manicatas in divinis officiis deferre; cum cappis verò propriis Eccleſiæ miniſtrante Epiſcopo, ipſum præcedere debent, ut ex veteri ordine Romano probat Vicecomes *de ritibus Baptiſmi volum.* 4. *lib.* 5. *cap.* 2. *per totum.*

[m] *Perſonatibus.*] Perſonatus quid ſit in Eccleſia, expoſui *in cap. ad aures, de reſcript.*

[n] *Transformari.*] Quem veſtium abuſum, præcipuè indutis veſtibus alterius ſenſûs, magnopere legiſlatores improbarunt. Philo Judæus *de fortitudine*, ibi: *Voluit lex virum in veſtitu ſe, ut virum decet, gerere, quam cùm die, noctuque circumferat, talis eſſe debet, ut eum ſemper decoris, honeſtatiſque admoneat. Sic & mulieres ornans pro dignitate, vetat virilem veſtem ſumere, longè ſubmovens effœminatos viros, tum plus æquo viriles fœminas.* Lex *Quintus* 23. *ff. de auro & argent.* ibi: *Quod ſine vituperatione vir non facilè utitur muliebribus.* Legem refert Joſephus *lib.* 4. *antiquit.* illis verbis: *Cavere autem maximè in bello, ut neque mulier habitu virili utatur, nec vir ſtola muliebri.* Caput 67. *diſt.* 50. De his transformationibus ita ait D. Hieronymus *epiſt.* 8. *Alia virili habitu veſte mutatâ erubeſcunt eſſe quod nata ſunt. Contra naturam, immò ultra naturam eſt, non exercere quod nata ſis.* Plura congerit Gentilis *in libel. de actoribus fabul. cap.* 4. 5. & 6. & clericos, aut monachos non debere veſtes proprias abjicere, aliaſque deferre, probavi ſuprà *in cap. Deus*: rectè tamen vetant Patres in præſenti, niſi juſta cauſa timoris exegerit, habitum transformari, ut contingit in ſpecie textus *in d. cap. Deus.* Inde factum matris Achillis ſæpiùs laudatur, quæ eum veſtivit muliebribus, ut faſtum fugeret Troïcum: commendarunt Ovidius *lib.* 1. *de arte.*

Turpe, niſi hoc matris precibus tribuiſſet Achilles,
Veſte virûm longâ diſſimulatus erat.

Tertullianus *de pallio*, ibi: *Feras in puero matris ſollicitudinem.* Statius 1. *Achil.* unde licitè, tam clerici, quàm religioſi, ad Turcarum, ſimileſque provincias profecti pro fide propaganda prædicatione, rectè poſſunt habitum proprium deferre, & in ſæculari incedere, ut hodie contingit in Anglia, & Hibernia, cùm abſque periculo vitæ ibi proprium habitum deferre nequeant.

11. [o] *Fibulas.*] Fibulæ magis ad ornamenta, quàm ad veſtes accedunt, *l.* 25. §. *item fibulæ, ff. de auro & argent.* Vincula enim magis ſunt, quàm geſtamina. Plinius *lib.* 33. *cap.* 1. ibi: *Fibulas, & alia muliebris cultus; fibulis utique veteres veſtes adſtringebant,*

ſtringebant, & ſubnectebant. Virgilius 1. *Æneid.*

Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Ovidius *lib.*8. *metamorph.*

Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem.

De his fibulis Juvenal. *ſatyr.*6.

Solvitur hic magno comœdi fibula,
Si gaudet cantu, mulieris fibula durat.

Martialis *lib.*7. *epigr.*81.

Menophili penem tam grandis fibula veſtit,
Ut ſit comœdis omnibus una ſatis.
Dum ludit mediâ populo ſpectante palæſtrâ,
Delapſa eſt miſero fibula, verpus erat.

Quod epigramma doctè exponit Mercurial. *lib.* 1. *var. cap.*19. Unde dum in præſenti prohibetur clericis fibulas, & corrigias auri, vel argenti ornatum habentes deferre, habitus pompoſus vix laicis opulentioribus relinquendus interdicitur: notavit P. Faber *lib.*1. *ſemeſtr. cap.*16.

8 *Annulos.*] Immò annulos geſtare magno in honore ſemper fuit, & tam viris, quàm fœminis nota ingenuitatis, *l. etiam*, & per totum Dig. *de jure aur. annul.* junctis ſuprà congeſtis *in cap. fin. de ſervis non ordin.* Et annulorum uſum perantiquum eſſe liquet *ex cap.* 38. *Geneſis*, ubi refertur Judam Patriarcham annulum geſtaſſe: & *cap.* 41. *verſ.* 42. refertur de Rege Ægypti: *Tulit annulum de manu ſua, & dedit in manus Joſeph*: & *cap.* 31. *Numeror.* 10. *Eſther*, *cap.* 3. *Iſaiæ, cap.* 6. *Daniel.* & apud Lucam de filio prodigo *cap.* 5. legitur: *Dixit pater ad ſervos ſuos, Cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu ejus.* Sed inter Chriſtianos fuiſſe Apoſtolorum ævo, qui gererent annulos in manu ſua, probat inſignis locus epiſtolæ S. Jacobi, *cap.* 2. ibi: *Si introieris in conventum veſtrum vir annulum aureum habens in veſte candida*, &c. notarunt Sauſay in *Panopl. Epiſc. lib.* 3. *per tot.* Elias Schedius *de Diis German. cap.* 7. *fol.*273. eſt enim annuli præcipuus finis ad ſignandas tam epiſtolas, quàm alias legitimas ſcripturas; legimus enim *lib.* 3. *Regum, cap.* 21. ab Jezabel litteras ſcriptas, & obſignatas annulo ejus fuiſſe. Sic Eſther 8. pia illa Regina, cùm ſalutaria edicta pro populo ſuo dirigi per provincias à Rege Aſſuero poſtulaſſet: *Scribite*, inquit Rex, *Judæi ſicut vobis placet, Regio nomine ſignantes litteras annulo meo.* Hæc enim conſuetudo erat, ut epiſtolis, quæ ex Regis nomine mittebantur, & illius annulo ſignatæ erant, nemo auderet contradicere. Non longè ab hoc alludit more quod proditum memoriæ reperitur *Daniel.* 6. *Allatuſque eſt lapis unus, & poſitus eſt ſuper os laci, quem ſignavit Rex annulo ſuo, & annulis optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem*; cui fore æquiores, ac benigniores leones, quàm homines ſperabat. Iterumque *cap.* 14. *Rex claude oſtium, & ſigna annulo tuo.* Et infrà: *Egreſſi clauſerunt oſtium, & ſignantes annulo Regis, abierunt.* Signatorium hujuſmodi annulum moriturus Rex Antiochus fideli Philippo tradidit, *lib.* 1. *Machab. cap.* 6. In novo etiam Teſtamento veſtigium extat hujus moris, *cap.*27. *Matthæi*, ubi Phariſæi acceptâ à Pilato licentiâ, munierunt Chriſti ſepulchrum, ſignantes lapidem. Et apud Romanos, aliáſque nationes annulos deferri, præcipuè ad ſignandum, probavi *in cap.* 6. *de fide inſtrum. cap. illud, de præſumpt.* quâ ratione negat Paulus annulum inter ornamenta contineri, *l. ſignatoribus* 74. *ff. de verb. ſignif. l. argumento*, *ff. de auro & argent.* Plura de annulis congeſſerunt Kochier *in face hiſt. cent.* 2. *cap.* 12. & 97. Henricus Kidſecius *de jure aur. annuli.* Igitur nulla eſt ratio prohibendi cleticis annulos deferre. Sed reſpondendum eſt, in præſenti prohiberi clericis deferte annulos, quia vitæ clericalis gravitas, atque modeſtia cunctos ornatus externos hujuſmodi reſpuit. Unde cùm jam temporibus Innocentii III. non ad ſignandum, ſed ad ornatum annuli deferrentur, ideò inter alios corporis ornatus, & externos in præſenti damnatos, etiam annulorum geſtationem in clericis Patres improbarunt.

9 *Quibus competit ex officio.*] Ut Epiſcopis. Concil. Tolet. 4. *can.*27. ibi: *Si Epiſcopus eſt, aurarium, annulum, & baculum coram altari de manibus Epiſcoporum recipiat.* D. Iſidorus Hiſpalenſis *lib.* 1. *de Eccleſ. offic. cap.* 5. *Datur annulus propter ſignum Pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum: nam multa ſunt, quæ carnalium, minuſque intelligentium ſenſibus occultantes ſacerdotes, quaſi ſub ſignaculo abſcondunt, ne indignis quibuſque ſacramenta Dei aperiantur.* Author Ordinis Romani, ubi de Epiſcopi conſecratione agit, *tit. quando detur annulus*, ibi: *Accipe annulum diſcretionis, & honoris, fidei ſignum, ut quæ ſignanda ſunt, ſignes; & quæ aperienda ſunt, prodas.* Innocentius noſter *lib.*1. *myſter. Miſſæ, cap.*10. ibi: *Novem autem ſunt ornamenta Pontificum ſpecialia, videlicet Caligæ, Sandalia, Succinctorium, Tunica, Dalmatica, Mitra, Chirotheca, Annulus, & Baculus.* Rationes hujus delationis annuli in Epiſcopo reddiderunt Rupertus Abbas *lib.* 1. *de divin. offic. cap.* 25. ibi: *Latiùs autem ſignificatio prædicti extenditur annuli, qui dum omni Eccleſiæ ſanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo ſponſam Chriſto ſubarrhat.* Innoc. PP. III. *lib.* 1. *myſter. Miſſæ, cap.* 61. *Annulus eſt fidei ſacramentum, in quo Chriſtus ſponſam ſuam ſanctam Eccleſiam ſubarrhavit, ut ipſa de ſe dicere valeat: Annulo ſuo ſubarrhavit me Dominus meus, id eſt, Chriſtus, cujus cuſtodes, & pædagogi ſunt Epiſcopi, & Prælati, annulum pro ſigno ferentes in teſtimonio.* Quas latè illuſtrant Sauſay *in Panopl. Epiſc. lib.*3. *ex cap.*12. Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum.* 4. *lib.* 3. *cap.* 38. ubi de materia, & forma ipſius annuli, ejuſque myſticis rationibus latè agunt. Abbatibus etiam, quibus jus Pontificalium conceſſum eſt, licet annulos deferre; quod tamen non admittebat D. Bernardus, ut ipſe teſtatur *in epiſt. ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum*, ibi: *Verùm apertè indicant quidam horum, quid cogitent, dum multo labore, ac pretio Apoſtolicis adeptis privilegiis per ipſa ſibi vindicant inſignia Pontificalia, utentes & ipſi more Pontificum mitrâ, annulo, atque ſandaliis. Sanè ſi attenditur rerum dignitas, hanc monachi abhorret profeſſio; ſi miniſterium, ſolis liquet congruere Pontificibus.* Et ibidem paulò antè: *Quid hoc eſt præſumptionis, ô monachi! neque enim quia Prælati monachi, ideo non monachi; nempe monachum facit profeſſio, Prælatum neceſſitas: ut autem non præjudicet neceſſitas profeſſioni, accedat, non ſuccedat prælatio monachatui.* 13.

10 *Habitum monachalem.*] Quem geſtare Epiſcopus religioſus tenetur ſub pœna peccati lethalis, ut ex cæremoniali Clementis VIII. probant plures congeſti à Barboſa *de poteſt. Epiſc. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 14. Soſa *in Epiſc. Relig. num.* 39. quod & ante Innocentium III. obtinuerat, ut referunt Sulpitius Severus de vita Martini: *Jam verò ſumpto Epiſcopatu, qualem ſe, quantumque præſtiterit, non eſt noſtræ facultatis evolvere. Idem enim conſtantiſſimè perſeverabat, qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas, eadem in veſtitu ejus vilitas erat: atque ita plenus auctoritatis, & gratia implebat Epiſcopi dignitatem, ut non tamen propoſitum monachi, virtutemque deſereret.* Fertandus in vita ſancti Fulgentii, *cap.*18. *Nec ita factus eſt Epiſcopus, ut eſſe deſiſteret monachus: ſed acceptâ Pontificis dignitate, profeſſionis præteritæ ſervavit integritatem; ſervatæ verò profeſſionis integritas plus ornavit* 14.

ornatu Pontificiæ dignitatis. Petrus Abaillardus S. Bernardi coætaneus, & æmulus, *ſerm. de S. Joanne Baptiſta : Cùm evenerit* (inquit) *ut quiſpiam ex Monachis ad Epiſcopatum aſſumatur, nequaquam is, qui Epiſcopus factus eſt, &c. habitum religionis mutat.* Huc illud ſpectat Sidonii ad Fauſtum Regienſem Epiſcopum ex Abbate Lirinenſi *lib. 3. epiſt. 9. Nihil ab Abbate mutatus per ſacerdotem; quippe cùm novæ dignitatis obtentu rigorem veteris diſciplinæ non relaxaveris.* Id ipſum piè laudat in B. Euſebio Vercellenſi D. Ambroſius *epiſt.* 82. Hinc capit. Caroli Magni *lib. 1. capit. 27. Monachus ſi ad clericatum provehatur, propoſitum monachicæ profeſſionis non amittat.* Vide Petrum Cluniac. *lib. 5. epiſt. 27.* Qui mos etiam nunc in Eccleſia perdurat, & probatur in Concilio Aquiſgran. ſub Carolo, *cap. 27.*

25. ¶ *Pallis diffibulatis.*] Omiſſis variis pallii acceptionibus, quas congerunt Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertul. de pallio*, Vicecomes *volum. 4. lib. 4. de ritibus Miſſæ, ex cap. 1.* & nos *in cap. 1. de authorit.* & *uſu pal.* pallium accipitur pro veſte vulgari, tam apud Hebræos, & Gentiles, quàm Catholicos uſitata. De pallio Judaïco expreſſum extat Scripturæ monimentum, *Num. 15.* Loquere, ait Dominus, ad filios Iſraël, & dices ad eos, ut faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in his vittas hyacinthinas, quas cùm viderint, recordentur mandatorum Domini. Geſtaſſe Chriſtum ejuſmodi pallium cum fimbriis, patet ex hoc Sancti Lucæ teſtimonio : *Mulier acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus, & confeſtim ſteterit fluxus ejus ſanguinis :* & *cap.* 8. à Samaritana cognitum fuiſſe Dominum ex habitu, videlicet fimbriis illis ex pallii inferiori ora dependentibus. D. Chryſoſtomus *homil. 30. in Joan.* Epiphanius *hæreſi 15.* De pallio vulgari, quod primum Græcorum geſtamen erat, agit Tertul. *integro libro de pallio*; & de pallio Chriſtianorum plura congeſſit Baronius *anno 57.* Hoc pallium vulgare jubent Patres Concil. Lateran. in præſenti, ut non deferant clerici diffibulatum ex nimio ornatu, & luxu, juxta morem laïcorum, ſed cum honeſtate & modeſtia poſt collum, vel ante pectus hinc inde connexum deferant, ne veſtes eorum interiores, eædemque ſtrictiores in publico hominum pateant conſpectui. Circa pallii uſum accipe lector ex ſacris canonibus clericis nonnullas præſcriptas leges Synodi Sueſſionenſis ante annos 900. celebratæ, *can. 3.* Ne clerici habitum laïcorum portent, ideſt, ſagis, aut brevibus palliis non utantur. Pariſienſis ſub Odone : Cappas latas, & veſtes inordinatas non deferant; ſine congruo amictu non procedant, ſcilicet cappa, vel pallio : *cap. 8. art. 13.* Eboracenſ. ſub Cœleſtino III. *decret. 6. Statuimus, ut clerici, qui ab Epiſcopo coronam ſuſceperunt, habeant & tonſuram, &c. non in cappis manicatis incedant, ſed in veſtibus ſuo ordini congruis; ut ſicut cæteris dignitate præminent, ſic plenius & formam, & exemplum exhibeant honeſtatis.* Londinenſis ſub Gregorio IX. *Firmiter ſtatuimus præcipiendo, &c. ut in menſura decenti veſtes habeant, gerentes in omnibus habitum honeſtatis.* Ravennat. 3. *rubric. 10. Statuimus, & mandamus pro honeſtate habitus clericalis, ut veſtimenta ſint eorum talaria, &c.* Ravennatenſis 4. ſub Joanne XXI. *cap. 6. Tabardos* (genus pallii eſt) *ſeu cappas deferant ſuo ordini congruentes.* Toletani Concilii eodem ferè tempore habiti, *cap. 2. Statuimus, quod nullus clericus ſupertunicale, vel tabardum ita longum deferat, quod etſi ad pedes contingat, nullatenus tamen per terram trahatur; cùm hæc non honeſtas, ſed ſuperfluitas, & indecentia cenſeatur.* Clericus verò, qui contrafecerit, *ſupertunicale ipſum, ſeu tabardum ipſo facto amittat. Caveant clerici ne ferant mantellos, ſeu chlamydes cum cordis, &c. nimis breves.* Concilii Palentini anno 1588. *rubric. 3. Veſtem ſuperiorem non virgatam (ſeu variegatam) aut ibi partitam.* Martini V. in Concilio Conſtantienſi, *ſeſſ. 43. Decretum promulgatum eſt, quo clericos execratur, qui ſpretâ in veſtibus formâ eccleſiaſtica honeſtatis, delectantur eſſe deformes, dum cupiunt laicis conformari, tam in formis, quàm coloribus veſtium.* Concilii Baſileenſis mandatum eſt ad clericos : *Ut quilibet incedant pudicis oculis, cum modeſtia & gravitate; veſtimentis utantur prout ſacri Canones ſtatuerunt; abſtineant à coloribus ſplendidis, &c. Veſtimenta deferant talaria.* Leo X. in Bulla reformationis Curiæ, in Concilio Lateran. promulgata : *Veſtes*, inquit, *colorum geſtent, qui clericis à jure non prohibentur, uſque ad talos ſaltem demiſſas,* &c. Senonenſe Concilium anno 1528. habitum, *tit. 24. Veſtes eorum ſint talares, non ſcindatæ, aut partitæ, nec nimiâ amplitudine ſuperfluæ, nec plus æquo conſtrictæ, in quibus clericalis honeſtas, & modeſtia, non faſtus, & jactantia, vel elationis vitium deprehendatur.* Sacroſanctum Concilium Tridentinum *ſeſſ. 14. Gravi correctione perſtringit clericos, qui veſtes publicè laicales deferre non verentur, pedes in diverſis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus : hoſque pœnis canonicis præcipit coërceri,* juxta latam à Clemente V. in Concilio Viennenſi ſanctionem, quæ incipit, *Quoniam innovando.* Concil. Mediolan. 1. *tit. de clericorum habitu, art. 14. Toga*, ait : *quod mantelletum vocant, aut æquetur cum tunicæ longitudine, aut nemini permittatur*, &c. *Interior ejuſdem generis ad talos demittatur.* Et *artic. 16. Pallium, quod ferraiolum appellant, non ferant, niſi per pluvias, &c. Neque eo ſine talari togâ, aut tunicâ utantur.* Concil. Narbon. coactum anno 1551. *Decenti*, inquit, *indumento, nempe talari veſte incedant ornati, niſi forte urgentia negotia curaturi gradum accelerent; tunc enim ſaltem ad genua demiſſam æquum eſt eos deferre: præterea quæ in rugas contracta non ſit, neque ſerico, neque bombycino limbo, vel aſſuto.* Concilium Rhemenſe anno 1583. habitum, ſub ſyntagmate *de Clericis in genere, ſect. 8. Præterea*, ait, *veſte eccleſiaſtica, eaque talari, ac decenti utantur omnes clerici, nec ſine illa pallium, &c.* Aquenſe actum anno 1585 ubi de vita & honeſt. Cleric. *Veſtem exteriorem quidem talarem (ideſt pallium oblongum) interiorem autem (ſcilicet tunicam) ſaltem uſque ad tibiæ medium : quæ talaris in civitate utraque eſſe debeat; in itinere verò breviorem permittimus, ſed ne omnino ſupra genua vetamus.*

COMMENTARIUM.

16. Conclusio traditur, et probatur.

EX hac Concilii Lateran. conſtitutione ſequens communiter deducitur aſſertio : *Clerici à veſtibus fluxis & pompoſis, habitu inhoneſto, & nimio ornatu debent ſe abſtinere.* Probant eam textus *in cap. clericus 8. 41. diſt. cap. clerici 22. 23. diſt. cap. patrimoniam 5. 41. diſt. cap. quicunque 6. 23. q. 8. cap. 1. & ſequenti 21. q. 4. cap. non liceat, 32. diſt. Clement. 2. de vita & honeſt. Cleric.* Concilium Matiſcon. 1. *can. 15.* Synodus 6. *can. 17.* ibi : *Nullus eorum, quæ in cleri catalogum relati ſunt, veſtem ſibi non convenientem induat, nec in civitate degens, neque iter aggrediens : ſed utatur veſtibus, quæ his, qui in clerum relati ſunt, attributa fuere; ſi quis autem tale quid fecerit, una ſeptimana ſegregetur.* Synodus 7. *can. 18.* ibi : *Omnis jactantia & ornatus corporis eſt à Sacerdotis ordine & ſtatu alienus. Epiſcopos ergo, vel clericos, qui ſe ſplendidis, & inſignibus veſtibus exornant, ſe corrigere oportet; ſin autem permaneant, ſuppliciis*

tradi. Eugenius III. in Concilio Rhemenſi *can.* 2. *Præcipimus, ut tam Epiſcopi, quàm clerici, neque ſuperfluitate, ſeu inhoneſta varietate colorum, aut ſciſſura veſtium, nec in tonſura, inventionum, quorum forma, & exemplum eſſe debent, offendant aſpectum; ſed potiùs ita in ſuis actibus errata condemnent, & amorem innocentiæ converſatione demonſtrent, ſicut dignitas exigit ordinis clericalis: quod ſi moniti ab Epiſcopis ſuis infrà quadraginta dies non obtemperaverint, eccleſiaſticis beneficiis eorundem Pontificum authoritate privemur,* &c. Nannet. *can.* 1. *Nullus clericorum veſtimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religioſam dignitatem; ut ſicut eſt devotio in mente, ita & oſtendatur in corpore.* Matiſc. *can.* 5. *Nullus clericus ſagum, aut veſtimenta, aut calceamenta ſæcularia, niſi quod religionem deceat, induere præſumat; quod ſi clericus, aut cum indecenti veſte, aut cum armis inventus fuerit, à ſenore ita coerceatur, ut triginta dierum incluſione detentus, aquâ tantùm, & modico pane diebus ſingulis ſuſtentetur.* Metenſe *can.* 3. *Nemo clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat; id eſt cottos, vel mantellos ſine cappa non portet, & laici cappas non portent.* Concilium Magunt. celebratum anno 1549. *can.* 74. ibi: *Intendat Prælatus, ne hi quibus præeſt, torques aureos publicè in Eccleſia, aut veſtes varii coloris, velut virgatas, & fimbriatas, aut diſciſſas deferant, ſed longis atque talaribus utantur.* Tribuntienſe *can.* 27. Brachatenſe 1. *can.* 11. D. Baſilius *homil.* 24 (quæ eſt de legendis libris Gentilium) *Comarum, aut veſtium extra neceſſitatem curam gerere, aut infelicium eſt, ut ait Diogenes, vel injuſtorum.* Et D. Hieronymus *epiſt.* 2. *ad Nepotianum, cap.* 11. *Veſtes pullas æquè devita ac candidas; ornatus, aut ſordes pari modo fugienda ſunt, quia alterum delitias, alterum gloriam redolet.* Illuſtrat Barboſa *lib.* 1. *jur. eccleſ. cap.* 40. *num.* 28. *& ſequent.* Petrus Gregorius *lib* 4. *partit. juris canonici, tit.* 8. *cap.* 2. *integris ſcholiis,* Petrus Bollo *in ſua œconomia, can.* 1. *claſ.* 1. *cap.* 4 §. 4. Gonzales *ad regul.* 8. *Cancel. gloſ.* 15. *num.* 56. Cenedo *de diſciplin. cleric.* §. 16. *a num.* 12. Serlogus *in Cantica, tom.* 3. *veſtig.* 32. *pag.* 288. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 46. *num.* 4. Acuña & Bellamera *in dicto cap. non liceat* 32. 13. *diſt.* Chopinus *lib.* 13. *de ſacra polit. tom.* 2. *num.* 4. Pancirola *lib.* 1. *theſauri var. cap.* 21. Covar. *practic. qq. cap.* 31. *num.* 7. Vivar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 11. §. 3. *num.* 39. Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 1. *punct.* 1. Sauſay *p.* 2. *Panopl. cleric. lib.* 1. *per totum.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 9. Lantdmeter. *lib.* 1. *de veteri cleric. p.* 1. *cap.* 19. *&* 21. P. Henao *de ſacrif. Miſſæ, tom.* 2. *diſput.* 27. *ſect.* 4. *num.* 26. Petrus Barrientos *in cap. prohibetur, num.* 17. 23. *diſt.* Fabrotus, Boëtius Epon, & Cujacius *in præſenti.* Buſeus *de ſtatibus hominum, verbo Clericorum*, Acuña *in princ.* 41. *diſt.* Savarus *ad Sidon. lib* 4. *epiſt.* 24. *verbo Habitus*, Scortia *lib.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, cap.* 8. Rouſſel *lib.* 8. *hiſt. Pontif. juriſd. cap. final.* Florens & Alteſtra hîc.

17. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam convenit clericorum honeſtati, ut dignitatem ordinis ſui tueantur, quæ quodammodo veſte augetur. Quintilianus *lib.* 8. *in proœm. Cultus conceſſus, atque magnificus addit hominibus, ut Græco verſu teſtatum eſt, auctoritatem.* Unde Tertullianus *lib. de pallio*, judices, cuſtodeſque dignitatis habitus vocat; & Plinius 2. ait: *Licèt rectè non augeatur dignitas, ornatur tamen, & inſtruitur.* Itaque narrat Sulpitius Severus de vita Sancti Martini, ex Epiſcopis ad deligendum Antiſtitem evocatis quoſdam in Martinum non conſentiſſe, dicentes ſcilicet, contemptibilem eſſe perſonam, indignum eſſe Epiſcopatu hominem, victu deſpicabilem, veſte ſordidum, crine deformem. Idem ſcribit Paulinus 2. de vita ſancti Martini. Quod licèt ad veſtis monaſticæ, & capillorum ſorditiem ex incuria contrahi ſolitam pertineat, non nihil tamen juvat ad cultum commendandum. Accedit, nam pertritum proverbium eſt, ex Græcis corrivatum fontibus: Habitus non facit monachum. Et Plutarchus ait, Philoſophum non facit prolixior barba, nec veſtis pertrita. Eleganter D. Hieronymus *in epiſt. ad Oceanum*, relatus in Concilio Aquiſgran. *can.* 98. ibi: *Non veſtis tenera clericum facit, aut ſacerdotem, ſed caſta mentis intentio.* Igitur ſi bonus eſt clericus, parum intereſt ſordidas, an ſplendidas deferat veſtes. Facit exemplum D. Baſilii, quem teſte Amphilochio in ejus vita, propter veſtium in æde ſacra ſplendorem, comitantiumque turbam, vel ſtipantium catervam, piiſſimus atque ſanctiſſimus alioquin eremi cultor Ephrem vix perſuadere ſibi poterat initio, cùm hominem ſic incedentem videret, ſanctitatis eſſe tantæ, quantæ perhibebatur, donec accedentibus miraculis, linguam legentis Baſilii (cujus viſendi, ſalutandique causâ venerat è valde longinquo) relucentem vidiſſet inſtar ignis, præ fervore nimirum ſpiritus, ac admirabili mentis in Deum erectione; ſemetipſumque quantumlibet ignotum alioquin, à Baſilio per proprii nominis expreſſionem accerſiri, & ad chorum invitari experiretur: erat enim in angulo templi ultimo. Quibus viſis Ephrem vir ipſe ſanctiſſimus obſtupuit, atque Baſilium verè ſanctum eſſe apud interpretem, eundemque ſocium ſuum, prolixè proteſtatus eſt; impetrato ſimul, & quidem extempore per miraculum planè ſtupendum idiomatis Græci (cujus ad illud uſque tempus fuerat prorſus ignarus, ut natione Syrus) intellectu pleniſſimo: locum facientibus hiſce duobus viris Apoſtolicis dicto huic Evangelico: *Linguis loquentur novis.* Marci *cap. ult.*

18. DE DICTIONIS HABITUS.

Quæ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens deciſio, in qua variæ veſtes, quæ laicis permittuntur, in clericis improbantur, ut ſtatus, & dignitatis diſcrimen dignoſcatur; id quippe inter plures gentes frequentiſſimum reperio. Evolve in hoc, ſi lubet, Romanorum annalia, ubi id fuiſſe maximâ olim curâ, inviolabilique lege cautum habebis, ut omnes pro perſonæ, & officii dignitate, ſtatuque, quem gerunt, modò hac, modò illa induerentur veſte: ſic prætextam togam quiſque honoratus, & nobilis habebat, quam pueri patricii aliquando purpuream induebant; libertinis autem & peregrinis ea veſte uti nequaquam licuit: erat enim purpura pro majeſtate, maximeque Patritium ordinem à plebe dividebat. Ex quo fluxiſſe videtur, ut facilè colligere poterit criticus *in l.* 2. *C. de veſt. holob. lib.* 11. ibi: *Niſi hi tantummodo, quibus hoc propter imperiale miniſterium conceſſum eſt*; ut plebeii purpura indui non potuerint, ſed penula uterentur, veſte in modum civili, eo quòd eſſet frigidioribus apta. Sic Horatius *epiſt.* 12. ibi:

Incolumi Rhodos, Mitylene pulchra facis, quod
Penula ſolſtitio campeſtre nivalibus auris
Per brumam Tyberis ſextili menſe caninus.

Penulâ verò Imperatores uti non decebat: hinc etiam prætextam togam Ædiles, Quæſtores, & qui Magiſtratum gerebant, & honores, veluti honoris ornamentum inſigne induere ſoliti erant. Ita Tullius in oratione poſt reditum: *Ille*, inquit, *unguentio oblitus cum toga prætexta, quam omnes Prætores, Ædileſque tum abjecerant, irriſit ſqualorem veſtrum, & luctum graviſſimæ civitatis.* Inter Patricios autem, & Senatores tunicâ latiore purpura efficiebat diſcrimen, quæ laticlavus ideo appellabatur, quòd in ea

ea aureus clavus affigeretur, ut Patritiorum ordinem à Senatoribus diſcerneret. Sic Martial. *epigr.* 17. *in Gelliam, lib.* 5.

Dum te poſſe negas, niſi lato Gellia clavo
Nubere: nupſi te, Gellia, ciſtifero.

Manſitque diu conſtitutum Romæ, ut ſervi ingenuorum veſte non uterentur, ut nec annulo aureo liberti, uſque ad deciſionem Authent. *ut liberti de cætero aureo non indigeant annulo.* Hinc nec colobia, nec calceos habebant, quæ liberis permittebantur. Apud Medos autem, Perſas, Armenos, ac Lydios Reges, in ſignum majeſtatis purpurea quadrangulari veſte amiciebantur; ſic apud Hiſtoriographos invenio, Quintum Curtium *lib.*3. Strabonem *lib.*15. Herodotum *lib.* 7. Ergo ſi tot gentium moribus veſtis ad differentiam perſonæ, & dignitatis diverſa eſt, & aliter Principes, aliter Patricii, aliter Plebeii veſtiuntur, ut latiùs illuſtrant Pancirola *lib.*1. *var. cap.* 21. Petrus Gregorius, & Chopinus ſuprà relati; ita etiam clerici diverſis veſtibus ac laici uti debent.

19. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Cùm ergo laicalium veſtium luxus, & cultus ſuperbus uſque adeò inſanos jam inde conſpurcaviſſet clericos, ut nec fulgidioribus, nec floridis amictibus parcerent, utpote undulatis, partitis, variegatis, purpureis, viridioribus, ſegmentatis, & holoſericis (de quibus & ſpecialiter agere ſupersedeo) immò in dies inſaniores faſtûs pompas adinvenirent, quorum inſaniam & abuſum plures ſancti Patres deteſtavere, & præ aliis D. Hieronymus ad Euſtochium *de cuſtodia virginitatis*, his verbis: *Sunt quidam mei ordinis, quibus omnis cura eſt in veſtibus, ſi benè oleant, ſi pes luxa pelle non polleat, crines calamiſtri veſtigio rotentur, digiti annulis radiant, & ne plantas humidior via ſpargat, vix imprimunt veſtigia ſumma: tales cùm videris, ſponſos magis exiſtimato, quàm clericos.* Et D. Bernardus *lib.*3. *de conſideratione*, ad Eugenium: *Quid ſibi vult* (inquit) *quod clerici aliud eſſe, aliud videri volunt? Id quidem inſolitum, minuſque ſyncerum; nempe habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent: nam nec ut milites pugnant, nec ut clerici evangelizant. Cujus ordinis ſunt? cùm utriuſque eſſe cupiunt, utrumque deſerunt, utrumque confundunt. Unuſquiſque, inquit D. Paulus* 1. *ad Corinth. cap.* 15. *in ſuo ordine reſurget, iſti in quo? An qui ſine ordine peccarunt, non ſine ordine peribunt?* Plures Eccleſiæ leges, & ſanctorum Patrum teſtimonia contra abuſum veſtium ſplendidarum in clericis congeſſit Sauſay *in Panopl. cleric. lib.*1. *per totum.* Rectè ergo, & juxta antiquam Eccleſiæ diſciplinam Patres in præſenti omnem luxum, & ſuperbum ornatum in clericis improbarunt, & damnarunt.

20. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtant auctoritates ſuprà adductæ; nam iſtæ accipiendæ ſunt, ut in vultu ſit aliquis citra reprehenſionem nitor, & ut Clerici non ſint ſuperfluè ornati, neque communem habitum transgrediantur; id eſt, cultus in clericis intra mediocritatem commendatur. Concilium Trident. *ſeſſ.*22. *cap.*1. & *ſeſſ.*24. *de reform. cap.*12. Hoc etiam Julianus Apoſtata à ſuis obſervari præcepit in ſyntagmate ſuprà citato, his verbis: *Illud verò decere ſacerdotes arbitror, ut quandiu intra templi ſepta ſacris operantur, ornatiſſimam veſtem habeant; extra templum communi, neque ſumptuoſa nimis utantur: non enim rationi convenit, ut iis, quæ ad honorem Deorum nobis conceſſa ſunt, ad inanem ambitionem, & gloriolam abutamur. Quamobrem ab exquiſitiore in foro veſte, tum faſtu, arroganti que prorſus abſtinendum.* Quod & diligenter Romani obſervarunt. Scribit enim Livius *lib.*4. *cap.*44. Poſthumiam virginem Veſtalem de inceſtu cauſam dixiſſe ob ſuſpicionem propter cultum amœniorem, quàm virginem deceret. Et *lib.*8. Minutiam Veſtalem ſuſpectam, primò propter mundiorem juſto cultum inſimulatam, vivam ſub terra defoſſam. Nec obſtat augmentum difficultatis; nam ſacri canones non ſolùm præſcribunt clericis abſtinentiam à vitiis, & præcipiunt honeſtatem, modeſtiam, & cæteras virtutes ſectari, verùm ut habitu tales eſſe ſe demonſtrent, ut dicitur *in dicto cap. clericus*, 42. *diſt. Clericus profeſſionem ſuam, & habitu, & inceſſu probet, & nec in veſtibus, nec in calceamentis decorem quærat.* Optat enim Eccleſia ut ſpecialem profeſſionis ſuæ notam, & altioris miniſterii, ad quod initiati ſunt, habitum & tonſuram præferant. Nec exemplum D. Baſilii contrarium ſuadet; nam licèt Sanctus ſplendidis veſtibus ſacris intra Eccleſiam uteretur, tamen extra templum unicâ tantùm tunicâ contentus erat, ut Eccleſia in ejus elogio, die 15. Junii refert: immò & ornatum veſtium extra templum maximè improbavit, modeſtiam in eis ſæpiùs commendando, ut patet ex ipſius regula *cap.* 22. ibi: *Si in eo ſtudendum eſt nobis, ut omnium infimi ſimus, & quod in genere indumentorum infimum eſt, id ſummopere nobis eſt amplectendum: ut enim gloriæ cupidi gloriam, & inanitatem ex veſtium cultu, & ſplendore aucupantur; ſic videlicet humilis, & pia vita ſtudioſi ex veſtimenti quoque ſimplicitate debent venerari humilitatem, & eam conſectari.*

Sed præſenti aſſertioni obſtat difficilis textus *in can.* 29. *Concil. Brachar.* 1. celebrati ſub Joanne X. in illis verbis: *Item placuit, ut lectores in Eccleſia ordinati, in habitu ſæculari non pſallant, neque gradus gentili ritu dimittant.* Quæ verba ita adverſus ſuprà tradita expendo. In eo canone prohibentur lectores in Eccleſia pſallere in habitu, & veſte ſæcularibus. Ergo foris extra Eccleſiam licet illis cum habitu incedere ſæculari. Nec argumentum hoc, utpote à contrario ſenſu deductum, minùs roboris habet, quia animadvertendum eſt, prædictum canonem prohibitionem proferre, & correctionem. Prohibitionis autem lex non extenditur ultra caſus illos, ad quos correctio & prohibitio ſpectat; nam cùm prohibita non inveniuntur per legem, permiſſa cenſentur, *cap. omnis* 4. & ibi Gloſſa 3. *d. cap.* 1. *verbo Non invenitur, de tranſlat. Epiſc. cap. nuper* 39. *cap. cum illorum* 32. *de ſent. excom.* cum vulgatis. Audiamus ergo jam verba Concil. Bracharenſis, ut in eorum animadverſionem facilius perveniamus: *Item placuit* (aiunt Patres) *ut lectores in Eccleſia ordinati in habitu ſæculari non pſallant, neque gradus gentili ritu dimittant.* Ergo non rectè in præſenti generaliter prohibetur clericis veſtes ſæculares deferre. Pro cujus canonis ſolutione, omiſſis quæ pro explicatione illius verbi *gradus*, congeſſi *in can.* 67. *Concil. Iliber.* ſciendum eſt, lectoris nomen latiſſimè patere; & licèt ſub hac voce Subdiaconi veniant, ut conſtat ex eodem Concilio Bracharenſi *can.* 20. in actis tamen eccleſiaſticis lectorum nomine frequenter comprehendi, eoſque venire, qui tonſurâ tantùm, aut aliquo minorum ordine erant initiati, ut conſtat ex epiſtola 92. Leonis Papæ ad Ruſticum Epiſcopum Narbonenſem, ibi: *Qui cùm eſſent laici, ſive lectores, uxores ducere potuerunt.* In eodem ſenſu eſt Concilium Carthaginenſe 3. *can.* 19. relatum in *cap. lectores* 8. 38. *diſt.* & apertiſſimum Martyrologii Romani teſtimonium die 13. menſis Julii, ubi habetur: *Quod in Africa ſanctorum Confeſſorum Eugenii Carthaginenſis Epiſcopi, fide, ac virtutibus glorioſi, & univerſi Cleri ejuſdem Eccleſiæ, qui ferè quingenti, vel eo amplius in perſecutione ſub Henerico Rege Arriano cæde, inediaque macerati* (*inter quos plurimi*

21. EXPONITUR CAN. 29. CONCIL. BRACHAR.

lectores infantuli) gaudentes in Domino procul exilio eadem die crudeli extrusi sunt. Lectores infantulos expulsos exilio fuisse ait Martyrologium : Ergo lectoratus munus aliquem majorum ordinum non exigebat, sed quod ad canendos ecclesiasticos modulos essent instructi pueri ; vetus enim mos fuit, ut docet Baronius ex Victore Uticensi *in notis ad praedictum Martyrologii locum, littera H*, & in praesens urget usus, ut pueri vocis elegantiâ ad canendas res Ecclesiasticas musicis modulis imbuerentur, ut expressè ex dicto testimonio constat, & ex Venantio Fortunato *lib. 2. ad Clerum Parisiacum.*

Hinc puer assiduis attemperat organa cannis,
Inde senex largam ructat ab ore tubam.
Disparibus tropulis fistula dulce sonat.

Expressiùs in praedictam expositionem infantum lectorum idem Venantius in fine :

Pontificis monitis clerus, plebs psallit, & infans.

Cui expositioni bellissimè accedit, ut extra aleam, sub voce *lectores*, intelligamus comprehendi cantores, seu psalmistas pueros, quos infantulos Martyrologium Romanum appellat. Quibus animadversis perspicuè elucidatur difficultas suprà adducta, si lectores in eo textu accipiamus pro cantoribus, non autem pro clericis gradu sacro decoratis ; lectores enim licèt veste propria in Ecclesia psallere debeant, extra eam tamen habitu saeculari incedere non prohibentur, ut hodie faciunt pueri, qui in Ecclesiis Cathedralibus psallunt ; nec solutioni huic adversantur verba illa, *Lectores ordinati*, tanquam si illis comprehendantur non inferioris gradus, sed superioris ordinis clerici, utpote Subdiaconi ; quia etsi tantùm tonsurentur ordinati in majori gradu, tamen etiam inferiores ordinati vocari possunt, quia ordinem constituunt, seu gradum in Ecclesiastica hierarchia, ut *in cap. cleros*, 21. *dist. cap. perlectis*, 25. *dist. cap. cùm contingat, de aetate & qualit.* Hujusmodi lectores, ut ordinati nominantur à Caesare *q. 3. proœmiali, de Eccles. hierarch. num. 7.* Quapropter etsi lectoribus in hoc sensu non prohibeatur laicalium usus vestium extra Ecclesiam *in dicto can. 29. Concil. Brachar.* non ex eo dicendum est idem de clericis majori in gradu constituris, qui non solùm intra Ecclesiam, verùm nec extra in laicali veste incedere debent.

22. EXPONITUR CAP. SI QUIS VIRORUM 15. 30. DIST.

Deinde adversatur textus *in cap. si quis virorum* 15. 30. *dist.* ubi à Patribus Concilii Gangrensis celebrati circa annum 324. anathema decernitur adversùs illos, qui putaverint proposito sancto, seu continentiae convenire uti pallio potiùs quàm alio vestimenti genere ; & reprehendendos esse, qui byrrhis, aliáve communi uterentur veste. Audiamus nunc Concilii contextum : *Si quis virorum putaverit sancto proposito* (id est, continentiae) *convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus, & reprehendat, vel judicet alios, qui cum reverentia byrrhis utuntur, & alia veste communi, quae in usu est, anathema sit.* Ex quibus canonis verbis manifestè deducitur, non debere esse discretos habitus, immò reprehendendos esse, qui habitus differentiâ profiteri crediderint continentiam. Ergo clericos non dedecet vestibus uti communibus, seu laicalibus, quae passim scilicet & vulgò in usu sunt. Probatur consequentia, quia sanctum propositum, de quo in dicto canone Concilii Gangrensis, seu continentiae professio, propriè clericos respicit. Probat mihi Concilium 3. Carthag. *can. 11.* latum *in cap. lectores 8. 32. distinct.* ibi : *Aut continentiam profiteri.* Et Leo Pontifex *epist. 92. ad Rusticum Narbonensem*, ibi : *Legem continentiae eandem esse ministris altaris cum caeteris.* Patrum, Conciliorumque decretis etiam probatur, quae de caelibatu clericorum loquuntur, quorum numerus innumerus est. Ex hac itaque comprobata consequentia manifestè colligitur, quod discretio habitus parum, nihilve refert ad statum continentiae, seu clericalem designandum, & dignoscendum ; immò reprehendendos esse, qui habitu, vestiumque cultu contineri continentiam affirmaverint clericalem, adversus quos anathema in praedicto canone fertur. Augetur difficultas ipsius canonis ex eo, quia non tantùm clerici, verùm & universi Christiani tempore ipsius Concilii, ubi primùm religioni, fideique christianae nomen dabant, exuere consueverant togam, & pallium induere ; unde in Christianos profluxit, *de toga ad pallium* : cui dicterio celebre nomen dedit liber, quem de pallio Tertullianus scripsit, ut notarunt ibi Pamelius, Rigalcius, & Ambianas ; & tamen licèt hoc certum sit, in dicto canone non condemnatur habitûs indiscretio in clericis, quanvis pretiosioribus utantur vestibus, ut erant byrrhi. Byrrhus enim juxta Zonaram, & Balsamonem ibi, erat vestis serica : quibus favet Justinianus *in tit. C. de vestibus holoberis, lib. 11.* Igitur non rectè in praesenti textu vestes pretiosiores clericis prohibentur. Pro cujus canonis expositione primò praelibandum est, byrrhos vulgò accipi non solùm pro tegumento capitis, *l. 1. C. Theodos. de habitu quo uti oporteat*, ut probat Meursius, & Calvinus verbo *Byrrhus* ; verùm etiam pro veste communi clericis, & laicis, cujus mentio fit à Cassiano *lib. 1. instit. cap. 7.* D. Clemente Alexand. *lib. 2. pedagog. cap. 4.* ibi : *Chlamys, quae dicitur ephestis, aut byrrhus, quia corpus complectitur.* Caelio Rhodigino *lib. 16. antiq. lect. cap. 10.* ibi : *Byrrhum Romanam fuisse vestem Graeci scribunt.* Diacono *lib. 4. histor. Longobard. cap. 6.* ibi : *Longobardi super equos equitantes tributos byrrhos mittebant.* Materiam laneam fuisse, formam autem in laicis vestem oblongam, in clericis verò fuisse parvam, quam hodie mucetam dicimus, & deferunt Canonici Regulares, latè probant Gazaeus *in notis ad Cassian. ubi proximè*, Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul. cap. 22. per totum*, Lantdmeter. *de veteri cleric. cap. 12. cum seqq.* & vestem non pretiosam fuisse, constat *ex l. 2. C. Theodos. de vestibus holoberis*, ibi : *Servos sanè omnium (quorum tamen dominos solicitudine constat quilitia non teneri) aut byrrhis uti permittimus, aut cucullis.* Ex Ausonio & Juvenali probat Pennotus *d. cap. 22.* Sciendum etiam est Haereticos Eustathianos, monachos palliatos fuisse, qui usque adeò, Eustathio fautore, suo monachismo favebant, ut caeteros Christianos odio haberent, spernerentque praetextu quodam inordinato sanctitatis, reliquos monachos byrrhis, vestibusque vilioribus utentes damnantes ; in quorum insanam sectam Synodus Gangrensis anathema dixit, quòd irriderent monachos alios byrrhis, aut veste breviori, quàm pallio, utentes : refert Baronius *anno 197. num. 8. & anno 261. num. 41.* Quibus observatis facilè constat, in praedicto canone non agi de clericis vestes pretiosiores deferentibus, sed potiùs de monachis viliore veste utentibus ; neque in eo textu damnari habitus discretionem, sed tantùm errorem eorum, qui existimabant, sanctitati & continentiae tantùm convenire pallium deferri, in contemptum aliorum, qui veste viliori utebantur : docuit Gazaeus *ad Cassianum d. lib. 1. cap. 6.*

CAPUT

CAPUT ULTIMUM.

Honorius III. *Ambian.* [a] *Epiſcopo.*

EX litteris nobilis viri Pontini, & [b] Monſtrolien. Comitis intelleximus, quod quidam ſolo nomine clerici terræ ſuæ, [c] uxorati, [d] uſurarii, [e] & tabernarii, eccleſiaſticis, quibus carere debent beneficiis, non contenti, potiùs illicitis ſæcularibus [f] negotiationibus, & curis domeſticis, quàm officiis, & obſequiis Eccleſiarum intendunt: & gaudere volentes privilegio clericali, nolunt ſtatutis [g] patriæ, quibus, quotiens expedit, ſicut laïci ſe tuentur, [h] etiam in negotiationum ſuarum quæſtibus ſubjacere. Unde quia magnum ex hoc ſcandalum inter laïcos generatur, nobis humiliter ſupplicavit, ut vel compelli hujuſmodi clericos ad ſerviendum Eccleſiis, illicitis ſæcularibus negotiationibus poſtpoſitis, mandaremus; vel pateremur eos quoad facultates eorum ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubjacere. Cùm ergo ſupradicta in clericalis ordinis vituperium redundare noſcantur, & clericorum vita generare non debeat ſcandalum laïcis, ſed præſtare honeſtatis exemplum, f. t. mandamus, quatenus ſi eſt ita, cùm loci diœceſanus exiſtas, clericos tales, ſi tertiò [i] moniti à te Eccleſiis ſervire contempſerint, hujuſmodi negotiationibus prætermiſſis, cùm [k] facto hujuſmodi privilegium abjiciant clericale, quominus de ſuis facultatibus, dum his ſe implicant, ſtatutis, & conſuetudinibus patriæ ſubjaceant, non defendas.

NOTÆ.

[a] *Mbian.*] Geraldo, vel Gerardo, ſeu Everardo inſtauratori majoris Eccleſiæ Ambianenſis, ut ex Claudio Roberto refert Cironius *in præſenti*. De Ambianenſi Diœceſi jam nonnulla notavi *in cap. 37. de reſcript.* Ejus etiam mentio fit *in cap. ſanè, de regular. cap. porrò, de privil.*

[b] *Pontini, & Monſtrolienſis.*] Ita legendum eſſe, & non ut habetur in ſexta collectione, jam notarunt Fabrotus, & Cujacius hîc. Nobilis Comitatus Pontieu, & Monſtreil, ita appellatus à multitudine Pontium ſuper lacus, & paludes, eſt in Gallia, pro quo ſæpe ſæpius decertatum inter Francos & Anglos, refert Cironius *in præſenti*.

[c] *Uxorati.*] Hæc vox omiſſa eſt in ſexta collectione; extat tamen in quinta edita à Cironio, ex qua tranſcripſi textum hunc. De clericis autem uxoratis agemus infrà *in tit. 3.*

[d] *Uſurarii.*] De quibus, & eorum pœnis agemus *in cap. 1. de uſuris.*

[e] *Tabernarii.*] Non tabernas ingredientes, de quibus egi *in cap. anteced. & in cap. à crapula*; ſed tabernas habentes ad vinum vendendum, quod clericis prohibitum eſt, *cap. nulli 100. d. Clement. 1. hoc tit.* ubi repetentes, & congeſti à Barboſa latè diſputant, an clerici per alios poſſint in taberna negotiationem exercere.

[f] *Negotiationibus.*] De quo conqueritur Sulpitius Severus *ſacræ hiſt. lib. 1.* his verbis: *Etenim præcepti hujus non ſolùm immemores, ſed etiam ignari mihi videntur, tanta hoc tempore animos eorum habendi cupidos, veluti tabes inceſſit. Inhiant poſſeſſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt, vendunt, quæſtui per omnia ſtudent.* An quia negotiantium vita nihil aliud eſt, quàm fraus, atque perjurium? ut ait Salvianus *lib. 3. & 4. de gubernat. Dei.* Author Imperfecti Operis in Matthæum, ſive ut nupero editori placet, Joannes Hieroſolymitanus *cap. 12. in Matthæum*, *Qui emit, & vendit, ſine mendacio, & perjurio eſſe non poteſt: neceſſe eſt enim, ut è negotiatoribus hic juret, quia non tantùm valet res, quantùm comparat eam; & ille juret, quia plus valet res, quàm vendit.* Sed & mercium venditio aliena eſt à clericis, qui Deo magis operari debent, quàm mammonæ ſervire. D. Ambroſius *1. de offic. cap. 35. Non te implices negotiis ſæcularibus, quoniam Deo militas; etenim ſi is, qui Imperatori militat, à ſuſceptione litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus; quantò magis qui fidei exercet militiam, ab omni uſu negotiationis abſtinere debet?* D. Auguſtinus *in quæſtion. ex utroque Teſtamento, quæſt. 127.* ibi: *Negotiari aliquando licet, aliquando non licet; antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negotiari: facto jam non licet. Non quod diſſimilis res ſit, ſed is qui facit*, ut ait idem vir ſanctus *epiſt. 5.* Elfricus *in canonibus ad Wulfinum Epiſcopum, n. 30.* ibi: *Presbyter nec ſit mercator, nec mercaturæ cupidus.* Illud tamen notandum eſt, in præſenti agi de inhoneſtis commerciis: eſt enim quædam mercatura honeſtatis conſcia, *l. 2. C. de Epiſc. & Cleric.* ex qua ſi quid clerici acquiſierint, id in uſum pauperum, atque egentium elargiri debere conſtituitur in eadem lege, niſi forte clerici victum artificio ſibi quærant, ut veteres canones præcipiunt. Luculentum exemplar extat apud Gregorium Turonenſem *de vitis Patrum, cap. 8.* ſic enim de ſancto Nicetio Epiſcopo Lugdunenſi ſcribit: *Defuncto autem patre, hic cum genitrice jam clericus in domo paterna reſidens, cum reliquis famulis manu propria laborabat.* Et mox: *Ætate quoque tricenaria presbyterii honore præditus, nequaquam ſe à labore operis quod prius geſſit, abſtinebat, ſed ſemper manibus propriis operabatur cum famulis*; ut Chriſtiani in primis Chriſtianæ fidei cunabulis, arte, & opera victum ſibi parabant, quos ideo Juvenalis, ut quidam putant, cerdones vocat *ſatyra 4.*

—— *Poſtquam cerdonibus eſſe timendum*
Cœperat.

De monachis paſſiva res eſt. Severus Sulpitius *de vita S. Martini*: *Nemo ibi proprium quicquam habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut pleriſque monachis moris eſt, quidquam licebat; ars ibi, exceptis ſcriptoribus, nulla habebatur, cui tamen minor atas deputabatur, majores*

jores orationi vacabant. Et hi negotiatores sunt? Idem Joannes Hierosolymitanus *in d. cap.* 21. *Ego existendum quis non est negotiator, ut qui secundum regulam artem non fuerint, intelligas omnes negotiatores esse: id est, quicunque rem comparat, non ut rem ipsam integram, & immutatam vendat, sed ut opus fiat ex ea, ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sibi comparat, unde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum, id est, qui rem vendit, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio; utputà faber comparat ferrum, & facit ferramentum; sed ferramentum illud non tantum habet ferri, quantum valet, sed secundum opus ferramenti appretiatur. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram, & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur.*

g *Statutis patriæ.*] Hæc verba expositi *in cap. Ecclesia, de constit.*

h *Tuentur.*] Res ita contingebat in ditionibus Pontini, Monstrolienſisque Comitis: mercatores multis, & singularibus quibusdam gaudebant ex loci statuto privilegiis, ut abundantiùs, & libentiùs eò genus omne mercium tum invecheretur, & undique illuc à mercatoribus confluerent; ita tamen ut mercatores vicissim certum quid in usum publicum, vel etiam Principis conferrent nomine vectigalis in invehendis, vel evehendis mercibus. Ponamus privilegium ex statuto fuisse mercatoribus concessum, ut si quid ipsis per illarum ditionum itinera fuisset à grassatoribus ereptum, id ipsis de publico, vel per Principem pensaretur, ut supponit Abbas antiquus in præsenti. Clerici ergo ipsius Comitatus lucris inhiantes, mercaturæ vacabant, & si quid fortè mercium per itinera publica amisissent, ex publico quidem repetebant, volentes uti privilegio mercatoribus omnibus concesso; sed vectigal constitutum solvere prorsus recusabant, eo quòd clericis competeret ecclesiastica immunitas, *ex cap. non minùs*, cum vulgatis, *de immunit. Eccles.* Atque sic ex statuto laïcorum commodum sentire volebant, incommodum vel onus ullum vectigalis memorati sentire nolebant; quâ de re conquestus apud Summum Pontificem Comes ille Pontinus, præsens hoc impetravit rescriptum ad Episcopum Ambianensem, in cujus diœcesi ditiones Comitis Pontini, Monstrolienſisque sitæ erant.

5. i *Tertiò commoniti.*] Consonat textus *in cap.* 2. *ne clericis, cap. perpendimus* 23. *cap. contingit* 25. *de sentent. excom.* Quod trina denunciatio exigatur in hoc casu, & similibus, receptum est exemplo juris civilis, quo attento, quibus in causis denunciatio est necessaria, plerumque trina denunciatio exigitur, *l.* 4 *ff. de pignorat. act. l. contumacia, ff. de re judic. l.* 8. *& 9. C. quomodo & quando, l. ult. C. Theodos. ad SC. Claudianum.* Novel. 117. §. *penult.* quare quæ trina vice fit denunciatio, legitima dicitur, & canonica, quasi ab utroque jure approbata in præsenti, & *in cap. contingit, el* 2. *de sentent. excom.* Ut tamen ex negotiatione clericus gabellam solvat, non desideratur trina monitio, ut docuerunt Gregorius *in l.* 49. *verbo Las Francias, tit.* 6. *partit.* 1. Flores de Mena *lib.* 2. *variar. cap.* 21. *à n.* 232. Gironda *de Gabellis,* 7. *p. num.* 10. Bobadilla *polit. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 124. Tapia 2. *tom. caten. mor. art.* 9. *q.* 16. non quia ita consuetudine obtentum est, ut existimavit Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 79. cùm talis consuetudo in Ecclesiæ præjudicium admitti non possit, ex traditis à Gratiano *discept. forens. cap.* 94. Patre Suarez *lib.* 4. *adversus Regem Angliæ, cap.* 32. *n.* 2. Salas *de legibus q.* 96. *tract.* 14. *disp.* 14. *sect.* 12. sed potius quia in dicto capite *quamquam, de censibus,* & in Clementina *præsenti, eod. titulo,* nulla monitio desideratur, ut advertit Dominicus *in d. cap. quamquam, num.* 5. Nec contrarium probatur in hoc textu; nam in ejus specie non agitur solùm de gabella ipsarummet rerum, quas clerici negotiatores distrahebant; sed contra personas eorum, qui termoniti ab Episcopo, non desistebant à negotiatione, ut ipsi privilegio clericali exuti, vectigalia, & alia tributa de omnibus rebus solvere cogerentur, ut docuerunt Gregorius *ubi suprà*, Molina *de justitia* 2. *tom. disp.* 342. Gutierrez *de gabellis quæst.* 93. *num.* 13.

k *Cum facto.*] Id est, ipso actu, vel ipso facto, absque ulla sententia judicis. Plerumque enim in jure adjicitur quibusdam actibus hæc clausula, ad differendam eorum, in quibus sententia judicis desideratur, ut *in l. ejus, ff. de jure fisci*; quod loquendi genus etiam jure civili usitatum reperimus *in l. penult.* §. *ult. ff. de ritu nupt. l.* 1. *C. ex quibus causis servit.* 5.

COMMENTARIUM.

Sicut clericus, qui habitu clericali relicto, assumptaque laicali veste, trinâ monitione præmissâ, ipso facto fori privilegium amittit, *cap.* 2. *ne clerici, vel mon. cap. perpendimus* 23. *cap. ad audientiam* 25. *cap. contingit* 45. *de sent. excom. cap. si judex, eod. tit. in* 6. *cap. unico, de clericis conjugatis, eodem libro*: illustrant Sausay *in Panopl. cleric. ad finem*, Barbosa *de jure eccles. lib.* 1. *cap.* 39. §. 2. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 1. *num.* 10. ita clericus negotiationibus se immiscens, amittit privilegium, quo fruitur, ut non ligetur statuto laïcorum, de quo *in cap. Ecclesia, de constit.* & privilegium immunitatis à tributis, & gabellis, cæterisque pensitationibus, *cap. non minus, cap. adversus, de immunit. eccles. cap. quamquam, de censibus, lib.* 6. *l.* 7. *tit.* 18. *lib.* 9. *recopil.* Illustrant innumeri congesti à Vela *tom.* 2. *dissert.* 45. *num.* 59. Rousset. *lib.* 4. *hist. Pontific. jurisdict. c.* 3. *num.* 41. Carleval. *de judiciis, tit.* 1. *fol.* 58. *n.* 159. qui exponunt casus, in quibus clerici propriè dicuntur negotiatores; & tunc captis pignoribus, posse per judicem sæcularem cogi tributa solvere, probat cum aliis innumeris Parexa *de instrum. edit. tom.* 2. *tit.* 6. *resol.* 9. *n.* 77. Barbosa *de potest. Episcopi, alleg.* 13. *n.* 10. Et pro ipsarum gabellarum solutione clericum coram judice sæculari posse conveniri, *ex dicta l.* 7. ibi, *Como si fueran legos; tit.* 18. *lib.* 9. *recopil.* resolvunt Mexia *in pragm. panis, conclus.* 5. *num.* 23. & pluribus relatis Gironda *de gabellis* 7. *p. in princip. num.* 25. Bobadilla *d. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 124. non quia eo casu judex sæcularis jurisdictionem in clericum habeat, sed tantùm ut pignoribus captis ipsum ad gabellarum solutionem constringat, ut notarunt Azevedus *in l.* 11. *tit.* 3, *lib.* 1. *recopil.* Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. Gutierrez *de gabellis quæst.* 94.

TITULUS

TITULUS II.

De cohabitatione Clericorum & Mulierum.

CAPUT I.

Ex Concilio a Nannetenſi.

INHIBENDUM eſt, & modis omnibus interminandum eſt, ut nullus ſacerdos eas perſonas fœminarum, ſicut in canone *b* inſertum continetur, de quibus ſuſpicio eſſe poteſt, in domo ſuâ retineat; ſed neque illas, quas *c* canones concedunt, matrem, amitam, ſororem, quia inſtigante diabolo etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pediſequas *d* illarum. Sed ſi qua de his habuerit talem neceſſitatem patientem, cui ſit neceſſitas ſuſtentationis *e* presbyteri, habeat in vico, aut in villa domum longè à presbyteri converſatione, & ei ibi ſubminiſtret quæ neceſſaria ſunt. Sed ſecundùm auctoritatem canonum modis omnibus prohibendum eſt, ut nulla fœmina ad altare accedere præſumat, aut presbytero miniſtrare *f*, aut in *g* cancellos ſtare, aut ſedere.

NOTÆ.

1. *a Annetenſi.*] In ſexta collectione legitur, Ex Concilio Maguntino, ſed malè, cùm in nullo ex Conciliis Maguntinis hæc verba reperiantur, licèt ſententia extet in Concilio Maguntino ſub Arnulpho *cap.*10. his verbis: *Quamvis ſacri canones quaſdam perſonas fœminarum ſimul cum clericis in una domo habitare permittant, tamen quod multùm dolendum eſt, ſæpe audivimus per illam conceſſionem plurima ſcelera eſſe commiſſa, ita ut quidam ſacerdotum cum propriis ſororibus concumbentes, filios ex eis generaſſent; & idcircò conſtituit hac ſancta Synodus, ut nullus presbyter ullam fœminam ſecum in domo propria permittat, quatenus occaſio malæ ſuſpicionis, vel facti iniqui penitus auferatur.* Cujacius in præſenti exiſtimat depravatam eſſe hanc inſcriptionem, & legendum eſſe ex Concilio Africano, quia licèt in nullo ex Conciliis Africanis extent præſentia verba, tamen cùm plura Concilia Africana periiſſent, credit Cujacius in aliquo ex eis præſentem canonem editum fuiſſe. Sed cùm tam in prima collectione *ſub hoc tit. cap.*1. quàm apud Burchardum *lib.*2. *Decreti, cap.* 106. Ivonem *p.*6. *Decreti, cap.* 192. legatur, Ex Concilio Nannetenſi, & in ipſo Concilio *can.*3. reperiatur textus hic prout extat in hac, & in aliis collectionibus, dubitari non poteſt tranſcriptum fuiſſe ex Concilio Nannetenſi temporibus Formoſi Pontificis celebrato, cujus canones reperiuntur *tom.*14. *Conciliorum*, & apud Coriolanum *in ſumma Concil. fol.*856.

2. *b Canone.*] Tertio videlicet Concilii Nicæni, cujus verba referunt Burchardus *lib.*2. *Decreti, tit.*8. *cap.*109. Ivo Carnot. *p.*3. *Decreti, tit.*8. *cap.*29. Anſelmus *lib.*7. *cap.*33. Gratianus *in cap. interdixit* 16. 32. *diſt.* Martinus Brachar. *in can.*32. *ſua collect.* Juſtinianus *in Novel.*123.

3. *c Canones.*] Illi videlicet, qui permittunt clericis ſecum habere matrem, ſororem, amitam, vel materteram, *cap. interdiximus,* 32. *diſt. cap. volumus, cap. in omnibus,* 81. *diſt.* Concilium Arelat. 2. *can.*3. ibi: *Si quis de clericis à gradu Diaconatus in ſolatio ſuo mulierem præter aviam, matrem, ſororem, filiam, neptem, vel converſam ſecum uxorem habere præſumpſerit, à communione alienus habeatur.* Arvernenſe *can.*15. ubi de Epiſcopis, Presbyteris, & aliis clericis ita cavetur: *Excipiatur ab his extranearum mulierum culpanda libertas, & tantùm cum avia, matre, ſorore, vel nepte, ſi neceſſitas compulerit, habitent, de quibus ut priorum canonum ſerius continet, nefas eſt aliud quàm natura conſtituit, ſuſpicari.* Turon. 2. *can.*1. *Nullus clericorum, Epiſcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, quaſi ſanctimonialem, aut viduam, vel ancillam propriam pro conformatione rerum in domo ſua ſtabilire præſumat, quæ & ipſa extranea eſt, dum non eſt mater, aut ſoror, aut filia.* Rhemenſe *can.*12. *A ſacerdotibus omnis ſuſpicio mulierum funditus eradicetur, cum quibus etiam nulla habitatio eis conceditur, præter illam, quæ in Nicæna Synodo permittitur, id eſt, matrem, aut ſororem, vel eas tantùm perſonas, à quibus omnes ſuſpiciones effugiant.* Ad quos canones, & alios ſimiles infrà referendos reſpexerunt PP. Concilii Nannet. *in præſenti*, & Concilii Cabilon. *can.*3. ibi: *Licèt jam prioribus canonibus fuerit ſtatutum, placuit tamen revocare, ut ſi Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quicunque ex ſacerdotali catalogo præter perſonas, quæ in ipſis canonibus continentur, cum qualicunque extranea muliere familiaritatem habere præſumpſerit, quæ dedecoris, vel adulterii poſſit adferre ſuſpicionem, juxta ſtatuta canonum ab ordine degradetur.* D. Gregorius *lib.*7. *regeſtr. epiſt.* 108. ad Siagrium: *Volumus te Synodum congregare, atque ut in ea omnia, quæ ſanctis canonibus ſunt adverſa, diſtrictè ſub anathematis interpoſitione damnentur, &c.* id eſt, *ut nec alia mulieres cum ſacerdotibus habitent niſi ea, quæ ſacris canonibus ſunt permiſſa.* Tolet. 2. *can.*3. Tolet. 4. *can.*42. Hiſpal. 1. *can.*3. *l.*19. *C. de Epiſcop. & cleric.* quæ extat *in l.*44. *C. Theodoſ. eod. tit.* ubi legitur, *ſcævi criminis*, rectiùs quàm in Juſtinianeo, *ſavi*: ſic ſcævitas morum *in l.*17. *C. Theodoſ. de pœnis*; notavit Juretus ad Symmachum *lib.*1. *epiſt.*25: *Scævi dogmatis, in l.*19. *C. Theodoſ. de hæretic. Scævitas interpretationis*, apud D. Ambroſium *lib.*3. *de fide*: ſicque *in l. ſi qui* 5. *C. de poſtul.* pro ſævitate, *ſcævitate*, legendum eſſe, poſt P. Fabrum notavit Gibalinus *tom.*2. *de negot. lib.*6. cap. 3.

cap.3. art.8. videndus Voſſius *in Etymologico, verbo Scævus.* De his perſonis accipi poteſt Urbanus II. in Synodo Claromont. *cap.2.* ibi : *Statutum eſt, ut omni die & monachi, & clerici, & qui cum eis fuerint, in pace permaneant.*

4. [d] *Pediſequis.*] Quæ dominas, matres videlicet, vel ſorores ſequuntur. Plautus *in Milite : Pediſequæ filius ſum.* Terentius *in Andria : Accedo ad pediſequas.* Hinc pediſequi olim in Eccleſia dicebantur laici ruſtici, qui ſequebantur Eccleſiæ miniſtros, ut pabulum tempore opportuno reciperent. Petrus Bleſenſis *ſerm.18.* ibi : *Deividum, & Pediſequum, fidelium genus : ſanè ſecundum hierarchiam Dionyſii duo ſunt genera fidelium in Eccleſia Dei. Primum quod dicitur Deividum ; alterum quod appellatur Pediſequum. Deividos dicimus miniſtros Eccleſiæ, quibus credita ſunt eloquia Dei, quibus dictum eſt: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei ; cæteris autem in parabolis, quibus Chriſtus ait : Omnia quæ audivi à Patre meo, nota feci vobis. Pediſequos vero dicimus populum multitudinis, qui ſedet ſecus pedes Deividi, ut audiat legem ex ore ipſius, & percipiat de manu ejus pabulum vitæ in tempore opportuno.* Iterum *ſerm.10. Eſt namque duplex genus hominum; Pediſequum, & quoddam Deividum. Pediſequum hominum genus eſt, qui Deum non poſſunt agnoſcere per intelligentiam ſcripturarum, ſed veſtigia ejus quoquo modo indagant per viſibilia hujus mundi. Per viſibilia enim hujus mundi inviſibilia conſpiciunt Dei. Huic generi hominum prædicta non proponuntur, ſed Deivido, qui ſcilicet Deum vident per intelligentiam ſcripturarum.*

5. [e] *Suſtentatio Presbyteri.*] Non ſolùm enim presbyteri ex fructibus ſuorum beneficiorum poſſunt alimenta præbere parentibus, ſororibus, aut conſanguineis ſimili gradu conjunctis, verùm & eas dotare, ut latè probat Valenzuela *conſil.98. per totum*, & dicemus *in cap.1. de teſtam.*

6. [f] *Miniſtrare.*] Non ſolùm enim prohibetur fœminis offerre ſacrificium propter incapacitatem ſacerdotii, ratione ſexus, *cap. tertiò quæritur 15. q.3.* Tertullianus *de veland. virg. cap.9.* Firmilianus *epiſt.75.* quæ extat inter epiſtolas D. Cypriani, S. Epiphanius *hæreſi 49. & 79.* unde in Concilio Rhemenſi relato à Gratiano *in cap. pervenit, 29. de conſecr. diſt.2.* reprehenditur tanquam deteſtabile, quod quidam presbyteri in tantùm parùipenderent divina miniſteria, ut fœminis traderent ſacrum Domini corpus, ut infirmis deferrent : verùm nec presbytero miniſtranti urceolos licet illis miniſtrare, vel reſpondere. Concil. Laodic. *can.44.* Soterus *epiſt.2.* Zacharias Pontifex *epiſt. 6. ad Pipinum Regem*, ubi tranſcribit Gelaſium *epiſt. ad Epiſcopos Lucaniæ*, ubi inquiunt unus & alter Summus Pontifex : *Neſcius eſt fœminas ſacris altaribus miniſtrare, vel aliquid ex his, quæ virorum officiis ſunt deputata, præſumere ; nihilominus impatienter audivimus, tantum ſacrarum rerum ſubiiſſe deſpectum, ut fœminæ ſacris altaribus miniſtrare firmentur, cunctaque quæ non niſi virorum famulatui deputata, ſexum cui non competunt, exhibere, &c. qui vel iſta committunt, vel committentes minimè publicando pravis exceſſibus ſe favere ſignificant.* Concil. Pariſ. *lib.1. cap.45.* Theodulphus Epiſcopus Aurelian. *in epiſt. Decretali ad Clerum*, ibi : *Fœminæ Miſſam ſacerdote celebrante nequaquam ad altare accedant, ſed locis ſuis ſtent, & ibi ſacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat; memores enim eſſe debent fœminæ infirmitatis ſuæ, & ſexus imbecillitatis ; & ideircò ſancta qualibet in miniſterio contingere pertimeſcant.* Omittenda non eſt ſancta Hildegardis, quæ *lib.2. de viſione, cap.6.* ait : *Nec fœmina ad idem altare debent accedere, quoniam ipſæ infirmum ac debile habitaculum ſunt.* Illuſtrant Vicecomes de ritibus Miſſæ *volum.3. lib.1. cap.14.* P. Henao *tom.1. de ſacrif. Miſſæ, diſp.14. ſect.2. n.16.* Turrianus *contra Magdeburg. cap.5.*

7. [g] *Cancellos.*] D. Clemens *lib.2. conſtit. cap.57.* probavi *in cap.1. ſuprà, tit. proximo.* Hac tamen in re diſpenſatum eſt apud Græcos cum mulieribus, quoad templum Dominicæ Imaginis in Chalcopratæis, ſive in Chalce, aut ad Portam æream, ab Hebræo ad fidem converſo, cui nomen Abraham, exædificatam. Illic enim fœminæ ſubibant cancellos ad venerationem Imiginis Dominicæ, cui nomen Antiphonetes. Cauſam indulgentiæ mulieribus quoad eum locum conceſſæ, ignorare ſe fatetur Balſamon; ſed veram refert Theophilus Raynaud. *tom.12. in tract. de ſobria frequent. mulier. fol.292.*

COMMENTARIUM.

8. Conclusio traditur et probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio : *Clerici non debent ſecum in domo retinere mulierem ſuſpectam de incontinentia, etiamſi ſit mater, vel ſoror.* Probant eam textus *in cap. clericus 20. cap. clerici 32. cap. ad reatum 33. c. legitur, 81. diſt. cap.1. & ferè per totam 18. q.2. cap. clericus, diſt.82.* Concilium Forojulienſe *can.4.* ibi: *Ut juxta Nicæni venerandi diffinitionem Concilii, nullus patiatur ſubintroductas mulieres ſecum in domo propria habere, vel privatè cum eis cohabitantes converſari ; & quamquam de quibuſdam inhoneſta carentibus ſuſpicione clementiùs aliquo modo imbi legatur indultum : nos tamen omnes omnino nunc neceſſarium vetare proſpeximus, eo quòd experimento didicerimus, illarum velamento alias licentiùs ad eos aditum veniendi perditionis cauſam habuiſſe.* Aquiſgran. 2. ſub Ludovico *p.3. cap.11.* ibi : *Decernimus, ut presbyteris nulla omnino cohabitet fœminarum ; contemnentes autem hanc conſtitutionem, periculum proprii ſuſtinere gradus.* Metenſe *can.3.* ibi : *Nequaquam in ſua domo ſecum aliquam fœminam ſacerdotes habeant, nec matrem, nec ſororem : ſed auferentes omnem occaſionem ſathanæ, angelicam vitam ducant.* Theodulphus *in epiſt. ad presbyt. Aurelian. cap.12.* ibi : *Nulla fœmina cum presbytero in una domo habitet : quamvis enim canones matrem, & ſororem, & hujuſcemodi perſonas, in quibus nulla ſit ſuſpicio, cum illo habitare concedant, hoc nos modis omnibus idcircò amputamus, quia in obſequio, ſive imputatione illarum conveniunt alia fœmina, quæ non ſunt ei affinitate conjunctæ, & eum ad peccatum illiciunt.* Concilium Andegav. *cap.5. Familiaritatem extranearum fœminarum noverint eſſe vitandam ; ſed ſi qui ſunt cœlibes* (lege debiles) *non niſi à ſororibus, aut amitis ſuis, aut à matribus conſolentur.* Aurelianenſe *can.3. Nullus Epiſcoporum, Presbyterorum, aut Diaconorum extrantearum mulierum intra domum præſumat habere ſolatium, quibus etiam pro utilitate, ſeu aliqua familiariùs regenda committat : quod etiam de propinquis fœminis indicentes, ſimiliter prohibemus, ne ſub conceſſa ſibi licentia parentali „ex earum ſequipedis memoratorum vita, vel opinio polluatur.* Bracharenſe 3. *can.4.* ibi: *Ut nullus ſacerdotum, ſive quiſque de clero, abſque honeſto, & competenti teſtimonio, exceptâ ſolâ matre, cum quibuſlibet fœminis ſecretò ſe præſumat adjungere, & non ſolùm extraneis mulieribus, ſed nec etiam cum ſororibus & propinquis.* Hipponenſe *can.26.* African. ſub Bonifacio, *cap.5.* Matiſcon. 1. *cap.1. & 3.* Turonenſe 1. *can.1. & 3.* Turon. 2. *can.10. & 11.* D. Clemens *epiſt.2. ad Jacobum*, D. Cyprian. *epiſt.63.* D. Ambroſius *lib.1. de offic. cap.20.* Iſidorus Peluſiota *lib.2. epiſt.62. & lib.2. epiſt.84.* D. Auguſtinus *epiſt.236.* P. Damianus *opuſcul.52. cap.5.* Alia SS. PP. teſtimonia, varioſque Conciliorum canones,

Digitized by Google

bes, in quibus prohibetur clericis cohabitatio cum fœminis, congerunt Antonius Auguſt. *in epit. lib. 6. tit. 37. & 38. & lib. 7. tit. 18. & 20. & lib. 8. tit. 26. & 27. & lib. 39. tit. 31.* Creſpetius *in ſumma, verbo Clerici mulierum contubernio.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in collect. & select. ad hunc textum,* & Garaña *in præſenti*, Germonius *lib. 1. animadv. cap. 18.* Baſilius *lib. 7. de matrim. cap. 26. num. 5.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 21. cap. 1.* Barboſa *de jure eccleſ. lib. 1. cap. 40. num. 32.* Cujacius *hic,* & *in Novel. 6. & lib. 2. obſervat. c. 29.* Lautæmeter. *lib. 2. de veteri monach. cap. 47.* Loayſa *in can. 12. Concil. Tolet. 4. & can. 5. Concil. Tolet. 12.* Balſamon *in can. 47. Synod. 6. & in epiſt. Baſilii ad Gregor. Preſbyt. & in ſupplement. fol. 123.* Boſquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 3. epiſt. 80.* Fornerius *rerum quotid. lib. 6. cap. 10.* Cironius *lib. 3. obſerv. cap. 9. & 10.* Salmutius *ad Pancirol. tit. 49. num. 3.* Baronius *anno 398.* Bermondus *de publicis concub. verbo Tenent, fol. 226.* Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit. 1. c. 1. §. 1. & cap. 9. §. 1.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 20. fol. 124.* Eſpenceus *lib. 6. de continentia, cap. 12.* Ambianus *ad Tertullianum de exhort. caſtitat. cap. 12. obſer. 2. & de monog. cap. 8. obſerv. 2.* Narbona *anno 60. q. 60.* Mornacius *in Authent. Epiſcopi, C. de Epiſcopis & Clericis*, Juſtelus *ad canones Eccleſ. univerſ. in can. 3. Concil. Nicani.* Ægidius *de privil. honeſt. art. 14.* Albaſpinus *lib. 1. obſerv. cap. 24.* Luna, & Arellano *lib. 5. ſingul. antinom. 1.* Theophilus Raynaudus *in tract. de ſobria alterius ſexus frequent.* Villarroel. *tom. 1. regim. eccleſ. p. 1. q. 2. art. 6.* Hunnius *ad Treutl. volum. 2. diſp. 6. q. 32.* Gothofredus *in l. 44. C. Theodoſ. de Epiſc. & cleric.* Plures congerit Cabreros *de metu lib. 2. cap. 16. num. 42.* alioſque congeſſi *in can. 27. Concil. Illiber.* Concluſionem hujus textus illuſtrant Alteſſ. *lib. 5. diſſert. c. 12.* Annibal Fabrotus *ad lib. 1. tit. 4. paratitl. Balſam.*

Sed adversùs hanc aſſertionem ita illuſtratam, pro dubitandi ratione ſic inſurgo: Sacerdotes ratione propriæ dignitatis, & ſtatus continenter vivere, & in omnibus ſuis actibus morum honeſtatem præferentes, laudabiliter ſe gerere debent, *cap. ut clericorum*, ſuprà *tit. proximo, cap. cùm in juventute, de præſumpt.* & non ſolùm internis virtutibus ornati eſſe debent, *cap. multi, 40. diſt.* verùm & exteriori virtutum ornamento gravitatem oſtendere debent, actioneſque ſuas ita componere, ut aliis rectum præbeant exemplum, *cap. clerici*, ſuprà, *tit. proximo.* Ergo eorum cohabitatio cum fœminis prohiberi non debet, ut mulieres eorum ſanctà converſatione vitia fugere, & ad meliorem vitæ frugem converti poſſint; nam ut ait Rex Pſalmiſta *pſalmo 16. Cum ſancto ſanctus eris, & cum perverſo perverteris.* Faciunt D. Iſidorus *lib. 3. ſoliloq.* ibi: *Sancta converſatio confundit inimicum, ædificat proximum, glorificat Deum.* Seneca *epiſt. 6.* ibi: *Nulla res magis animos honeſtos, & in probrum inclinabiles revocat ad rectum, quàm bonorum converſatio; paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinent frequenter aſpici, frequenter audiri.* Facit etiam caput *pervenit, 2. q. 7.* caput *inter, de purgat. canonic.* lex *Ædiles, §. hoc autem, ff. de ædilit. edict.* lex *eum qui, C. de Epiſc. & cleric.* lex *cohortales, C. de cohortalibus, lib. 12.* probat Tiraq. *l. 5. connubialis, num. 16.* magis enim movent exempla, quàm verba, teſte Ariſtotele *lib. 10. Ethicorum.* Unde ait D. Hieronymus *homil. 2. Si hominis clementiſſimi, & humaniſſimi imaginem præ oculis habeas, & in hunc aſſiduè oculos defigas, etiamſi millies abundes juramentis, oculum perturbans, ad hoc virtutis exemplar reſpiciens perfectam conſequeris ſanitatem, puramque animi tranquillitatem.* Ergo licet clericis cum fœminis cohabitare, ut ſaltem eorum exemplo ipſæ à morum pravitate reducantur. Augetur hæc difficultas ex neceſſitate ipſarum fœminarum; nam ut legitur Eccleſiaſtici capite 36. *Ubi non eſt mulier, ingemiſcit gens.* Unde neceſſarium malum mulier vocatur à D. Chryſoſtomo *in Matthæum cap. 39. homil. 52.* Unde Metellus *in oratione de ducendis uxoribus*, ad populum habita, dixit: *Si ſine uxore poſſemus Quirites eſſe, omnes eâ moleſtiâ careremus: ſed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis ſatis commodè, nec ſine illis vivi poſſit, ſaluti perpetuæ potius quàm brevi voluptati conſulendum eſt.* Igitur ſaltem ob earum neceſſitatem cohabitatio cum fœminis clericis permittenda eſt. Facit exemplum Chriſti Domini, cujus quælibet actio debet eſſe vitæ noſtræ inſtructio, *cap. 4. de elect. cap. nihil, 2. q. 1. Clement. 1. de Magiſtr.* Sed Dominus noſter à mulieribus ſe tractari permiſit, ut in caſu Magdalenæ, & Samaritanæ: Ergo ſimiliter clericis non debet prohiberi aſſidua converſatio cum fœminis. Secunda etiam pars præſentis aſſertionis, ubi prohibetur clericis etiam cum matre, aut ſorore cohabitare, difficilis redditur ex eo; nam nihil tam naturæ conveniens eſt, quàm ut filii ſimul cum matre in eadem domo degant, ut vulgò probatur per textum ibi *in dicta l. ſi ita legatum, ff. de condit. & demonſtr.* Igitur clericis prohiberi non debet ſimul cum matre cohabitare, præcipuè cùm ſacri canones cohabitationem fœminarum clericis prohibentes, expreſsè permittant cum matre, & ſorore cohabitare, *cap. volumus 81. dicto cap. à nobis, hoc tit.* etiam ſuprà probavi. Igitur non rectè in præſenti etiam cum matre, & ſorore clericis cohabitare prohibetur.

9. Impugnatur tradita aſſertio.

Quà dubitandi ratione non obſtante defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod ut utriuſque ſexus caſtitati, & pudicitiæ, ſublatâ illecebrarum occaſione, conſuleretur, priſci Legumlatores diſcretas mulierum ac virorum manſiones eſſe voluerunt, adeò ut Plato *lib. 7. de legibus*, jam inde à ſeptennio utrumque ſexum ſegregari voluerit, & pueros quidem unà cum pueris, puellas autem pariter cum puellis exerceri; nec alia ratione veteres partem illam ædium, in qua convivia celebrabantur, *Andron* appellarunt, quàm quòd conviviis viri tantùm intereſſent. Suidas & Julius Pollux *lib. 1. onomaſt. cap. 8.* Vitruvius *lib. 6. de Architect. cap. 10.* Ex diverſo gynæceum à mulieribus dictum eſt conclave, in quo mulieres plerumque morabantur, authore Feſto verbo *Andron*: notarunt Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 18.* P. Pinto *in ſpicil. cap. 3. num. 2.* Balſamon *in can. 47. Synodi 6.* Quæ ſexuum diſcretio, ſeu ſeparatio, non ſolùm apud Græcos, ut Æmilius Probus in præfatione ait, ſed etiam apud Romanos magnopere obſervata fuit, ut ex Plinio *lib. 2. epiſt. 17.* & Sidonio *lib. 2. epiſt. 2.* probat Savarus *in ejus notis.* Eadem ratione diſparem ſexum diverſis carceribus includi voluit Conſtantinus *in l. 2. C. de exhib. reis.* Nec apud eos licebat viris ſimul cum fœminis lavari, ideoque diſtincta erant balnea virorum & fœminarum. Unde Gellius *lib. 10. noctium, cap. 3.* meminit cujuſdam Conſulis in M. Marium animadvertentis, eo quòd balnea in quibus uxorem lavari voluerat, nec ſatis cauta, nec ſatis citò tradita ab eo fuiſſent: & Heſiodus *lib. 2. oper. & dier.* præcipit, ne viri in muliebri balneo corpus abluant: & ab Hadriano Imperatore lavacra pro diſtinctione ſexus exſtructa fuiſſe, narrat Ælius Spartianus *in eo*; adeoque turpe fuit balneum promiſcuum,

10. De diſtinctione ſexuum.

Digitized by Google

miſcuum, ut tractaretur aliquando apud Quintilianum *lib.5. inſtit. cap.9.* an idoneum eſſet adulterii ſignum lavari cum viris: quin & juſtis divortii cauſis Theodoſii conſtitutione primùm introductis, hanc Juſtinianus addidit, ſi mulier ita luxurioſa ſit, ut libidinis causâ lavacrum commune cum viris habere audeat, *l. ult. C. de repud. Novell.22. c.16.* & 117. *cap.8. §.4.* notavit D.Joſeph de Retes *lib.1. opuſc. cap.23.* ad quam Gentilium reprehenſionem reſpexerunt PP. Concilii Laodic. *can.30.* in illis verbis: *Non oportet miniſtros altaris, vel etiam clericos quoſlibet, aut continentes ſe, aut omnem omnino chriſtianum cum mulieribus lavacra habere communia. Hæc eſt enim apud Gentiles prima reprehenſio.* Unde non oportere viris unà cum mulieribus lavare, ſæpe ſancitum eſt in variis Conciliis congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Balnea*, quæ illuſtrant Narbona *de ætate, anno* 14. *q.39.* Salmutius *ad Pancirol. lib.1. memorab. tit.4. num.12.* J.Gothofr. *in l.5. C. Theodoſ. de cuſt. reor.* Caſaubonus *in not. ad Spartianum, fol.34.* Cochier *in face hiſt. cent.1. cap.5.* Pancirol. *lib.1. var. cap.52.* Pineda *de rebus Salomonis, cap.4. num.12.* & fœminatum promiſcuo balneo utentium intemperantiam arguit Clemens Alex. *lib.3. Pædag. cap.5.* his verbis: *Quæ communi balneo cum viris utuntur, & unà cum veſte pudorem exuentes, non tantum à miniſtris fricari ſe, ac contrectari patiuntur, ſed cum iis quoque nudis lavare non erubeſcunt*, &c. & ex lege Romuli pœna capitali afficiebatur qui ſe nudum à fœmina videri paſſus fuiſſet: refert Plutarchus *in eo*, & illuſtrat Philip. Camer. *horar. ſuccif. cap.34.* & *tom.2. c.41.* Etiam ſeparatum eſſe debere carcerem virorum ac fœminarum, ſtatuitur *in l.3. C. de cuſtodia reor. Novel.133. Juſtin.* refert Victor *lib.3. de perſec. Vvandalica.* Plura de fœminarum conſortio vitando docuerunt Juſtinus Martyr. *epiſt. ad Cenmam, & Serem fratres*, D.Joannes Chryſoſtomus *homil.9. & epiſt. ad Olymp.* D.Hieronymus *epiſt. ad Nepot. & ad Oceanum*, D. Iſidorus *lib.2. de offic. cap.22.* Sanctus Ephrem *in exhortatione de timore*, Clemens Alexandrinus *lib.3. Pædag. cap.11.* ibi: *Videtur autem ſuper omnia averſandus mulierum aſpectus; non ſolum enim ſi tanguntur, ſed etiam ſi ſpectentur, poteſt peccari.* Suetonius *in Tiber.* ibi: *Agrippinam ſemel omninò ex occurſu viſam adeo contentis & tumentibus oculis proſequutus eſt, ut cuſtoditum ſit, ne unquam in conſpectum ejus poſt hæc veniret.* Apud Ovidium Medæa aiebat:

Tunc ego te vidi, tunc cæpi ſcire quis eſſes:
Illa fuit mentis prima ruina meæ.
Et vidi, & perii.

Hinc fœminas velatas incedere conſueviſſe apud omnes gentes, conſtat. De Chriſtianis patet ex D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.11.* Et refert Tertullianus *in tract. de veland. virgin.* De Judæis idem ipſe teſtatur *in tract. de corona milit. cap.4.* De Gentilibus idem tradunt Plutarchus *qq. Roman. q.14.* Apuleius *de aſino aureo, cap.11.* Illuſtrant Baronius *anno* 57. Serlog. *in Cant. veſtig.6. ſect.2. cap.25.* Antonius de Leon. *in diſcurſu Hiſpano de los velos*, Theophilus *dicto tom.12. tract. de ſobria frequent. mulier. per totum*, ubi innumera ex ſacris & profanis litteris cumulavit.

II. DE CLERICIS CUM FOEMINIS COHABITANTIBUS.

Et ſi hæc inter laïcos ſtatuta, & obſervata legimus, quantò magis in clericis omnis familiaritas cum fœminis vitanda eſt, cùm eos purior vitæ ſanctimonia deceat, quos non à crimine tantùm, ſed à criminis etiam ſuſpicione alienos eſſe oportet. Unde tot Eccleſiæ legibus ablegatas legimus extraneas fœminas à miniſterio domeſtico clericorum: atque ob majorem ſecuritatem, & ut omnis prava ſuſpicio tolleretur, ſtatutum fuit, ut tam Epiſcopi, quàm clerici ſecum teſtes rei domeſticæ haberent, & coram eis tantùm poſſent alloqui fœminas, *cap. clericus* 20. *cap. clerici* 32. cum ſequenti, 81. *diſt.* Concilium Brachar. 3. *can.4.* Matiſcon. *can.3.* ibi: *Nulla mulier in cubiculo Epiſcopi abſque duobus preſbyteris, aut certè Diaconibus ingredi permittatur.* Alia congerit Antonius Auguſtinus *lib.6. tit.32.* Et licèt prioribus Eccleſiæ canonibus exciperentur mater, ſoror, amita, & illæ, in quibus ſcævi criminis nihil poterat ſuſpicari, *dicto cap. interdixit, l. eum qui, C. de Epiſc. & cleric.* quia, ut D. Hieronymus *lib.1. contra Iovinianum* ait, ubi ſororis nomen eſt, ſuſpicio omnis fœdi amoris excluditur; Gregorius Turonenſis *lib.8. hiſtor. Franc. cap.19.* ibi: *Clericos canonum ſtatuta extrancarum mulierum conſortio non potiri volunt, præter eas, de quibus crimen non poteſt exiſtimari.* Arnobius ad Fauſtum: *Nullus extraneas ſecum habeat mulieres, præter perſonas canonibus deſignatas.* Sed cùm nihil ſit tam ſanctum, quod aliquando non violaret audacia, non tam naturale fœdus, quod non inquinaret luxuria, ſuggerente humani generis hoſte, ut in exemplis relatis à Rhodigino *lib.18. antiq. lection. cap.18.* Biſciola *lib.3. horar. ſuccif. cap.10.* Gothofr. *in l. ult. de ritu nupt.* ideò ſequentibus ſæculis prohibitum fuit clericis cohabitare etiam cum matre, ſorore, aut ſimilibus perſonis; quia & cum eis inſtigante diabolo, ſcelus perpetratum reperiebatur, ut in præſenti refertur, & canonibus pro ejus confirmatione adductis. Cùm tamen poſterioribus ſæculis rarò, aut nunquam ſimile patraretur delictum, Innocentius III. *in cap. a nobis, hoc tit.* juxta antiquos Eccleſiæ canones decrevit, extrancarum tantùm fœminarum cohabitationem clericis prohiberi; cum matre autem, aut ſorore, & ſimilibus cohabitationem non damnari, licèt alia pro conciliatione ipſius textus cum præſenti adduxerint Germonius *lib.2. animadv. cap.18.* Luna & Arellanus *lib.3. antinom. cap.1.*

12. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His animadverſis, ratio præſentis prohibitionis provenit ex periculo lapſus cum familiari cohabitatione fœminarum, quam cognoverunt ſancti Patres. D. Bernardus *ſerm. 66. ſupra Cantica: Cum fœmina, & non cognoſcere fœminam, nonne plus eſt, quàm mortuum ſuſcitare? Quotidie latus tuum ad latus juvencula eſt in menſa; lectulus tuus ad lectum ejus in camera; oculi tui ad illius oculos in colloquio; manus tua ad manus ipſius in opere, & continens vir putari? Eſto ut ſis, ſed ego ſuſpicione non careo.* D. P. Chryſologus *ſerm.174.* de decollatione D. Joannis Baptiſtæ: *Et ſi Ioannes tantus, Ioannes talis, tantâ eremo ſeparatus à fœminis, fœminarum pericula non evaſit; quis eſt qui inter fœminas vivens evaſurum ſe ſine labore maximo, maxima ſine cautione confidit, niſi qui ſancto alitur ſpiritu?* Hinc & Iſidorus Peluſiota *lib.1. epiſt.89.* & *lib.2. epiſt.62.* ait: *Omnes quidem mulierum aſpectus, congreſſus, colloquia, ſi fieri poſſet, oportere vitari: ſed quoniam ex neceſſariis plerunque cauſis earum conſortium admittendum eſt, ſaltem id curandum, ut oculi velut injecto freno cohibeantur.* Divus Cyprianus *lib.1. epiſt.1.* ibi: *Non dico ſimul dormire, ſed neque ſimul vivere; cùm & ſexus infirmus, & ætas adhuc lubrica per omnia frenari, & regi debeat, ne diabolo inſidianti, & ſævire cupienti ad nocendum detur occaſio.* D. Gregorius relatus *in cap. non oportet* 23. 81. *diſt.* Bonifacius *in cap.2. de judic. in 6.* S.Leander *lib. de inſtitut. virginum: Diſpar ſexus in unum locatus, eo titillatur inſtinctu, quo naſcitur; & naturalis movetur flamma, ſi in eo poſita attigerit. Quis colligavit ignem, & non comburetur? Viri ſexum & fœmina diverſus, ſi conjungitur, quò lex naturæ provocat.*

vocat, commovetur. Sanctus Antiochus *homil.* 17. Unde Poëta:

Carpit enim viros paulatim, uritque vivendo
Mulier

Plura Theophilus *suprà*, Novarinus *lib.6 aquæ nupt. excursu* 27. & 28. & cùm clerici non solùm debeant ab omni incontinentiæ labe se abstinere, verùm omne scandalum, aut scandali occasionem vitare, ideo in præsenti statuitur, inhibendum esse clericis cohabitare cum fœminis; neque quidem cum matre, vel sorore, quia & aliquando cum illis peccatum fuisse legitur. Accedit textus *in l. non aliter* 27. *ff. de usu & habitat.* ubi ita demùm mulieri, cui habitatio relicta est, licet hospitem recipere, dummodo cum eo castè vivere possit.

11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt clerici mundi debeant esse ab omnibus inquinamentis, tamen quia humanum genus multis periculis obnoxium est, nosque velociùs, ac citiùs corrumpunt domestica exempla, Seneca *epist.* 91. ibi: *Id agere debemus, ut irritamenta vitiorum quamlongissimè profugiamus, indurandus est animus, & à blandimentis voluptatum procul abstrahendus.* D. Hieronymus *ep.* 15. ibi: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: meminerit se parentem virginis, eamque magis exemplis docere posse, quàm voce.* Seneca *ep.* 104. *Hærebit tibi avaritia, quandiu avaro, sordidoque conviveris; hærebit tumor, quamdiu cum superbo conversaveris; nunquam savitiam in tortoris contubernio depones; incendent libidines tuas adulterorum sodalitia: si velis exitiis exui, longè à vitiorum exemplis recedendum est.* Plura congerit Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 9. ideò clericis prohibitum fuit propter periculum lapsus, cum fœminis cohabitare. Nec obstat quod de exemplo Domini nostri expendebamus; nam ejus conversatio cum fœminis fuit ad ipsarum conversionem, quod clericis non prohibetur. Nec etiam obstat textus *in d. cap. volumus*, 81. *dist. cap. à nobis, hoc tit.* quibus juxta temporum seriem ex suprà dictis facilè fit satis.

14. EXPONITUR CAP. INTERDIXIT, 32. DIST.

Sed quid per introductas fœminas intellexerunt Patres Concilii Nicæni *in cap. interdixit*, 32. *dist.* in illis verbis: *Interdixit sancta Synodus, non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, non Subdiacono, non alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem;* non consentiunt Interpretes. Uxorem clerici exposuit Turrian. *lib.* 2. *de dogmat.* Libidinis sociam interpretatur Espenceus *lib.* 2. *de continent. cap.* 7. Sed his omissis jam canone 27. Concilii Illiber. notavi, subintroductas fœminas neque esse uxores, neque concubinas, sed tertii cujusdam generis mulieres esse, quas secum clerici non sobolis suscipiendæ gratiâ, sed pietatis studio, aut certè prætextu, fovebant, de quibus agunt Nicolaus I. *tit.* 12. *de presbyter.* ibi: *Concubinam, aut subintroductam.* Justinianus *in novella de SS. Episcop. §. presbyteris*, Epiphanius *hæresi* 63 de Origene agens: *Accusant eos, qui in Ecclesia dilectas, appellatas subintroductas, mulieres habent, velut etiam ipsi hoc faciant occultè propter hominum reverentiam, quò cum improbitate equidem consepeliantur; pretextu autem hominum gratiâ nomen jactent.* Et paulò post de quodam Palæstin. Episcopo: *Habuit autem ejusmodi mulieres inservientes ipsi, subintroductas inquam.* Jam docuerunt Cujacius *lib.* 2. *observ. cap.* 29. Meril. *lib.* 6. *observ. cap.* 1. Germonius *l. b.* 2. *animadv. cap.* 13. Petrus Gregorius *lib* 2. *partit. tit.* 9. *c.* 8. Baronius *ad tit. de spons. duorum.* Gibalinus *de clausur. disquis.* 3. §. 2. *conclus.* 4. Filesacus *lib.* 1. *select. cap.* 10. Theophilus Raynaud. *tom.* 5. *heteroel. spirit. p.* 2. *punct.* 2. *sol.* 112. Christ. Lupus *in can.* 3. *Concil. Nican.* Diversæ ab his fuerunt sorores adoptivæ, hoc est fœminæ, quæ ad eludendum canonem Nicænum suprà relatum, clerici secum retinebant, sub nomine sororum, seu agapetarum, de quibus D. Hieronymus, & alii Patres laudati *in d. can.* 27. *Concil. Illib.* D. Chrysostomus *orat. ad eos, qui habent conductitias virgines*, Gregorius Nazianz. *orat. in nova Dominica*, Concilium Ancyr. *can.* 16. ibi: *Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus tanquam sorores, habitare prohibemus.* Brachar. 1. *can.* 15. *Aliasque reliquas adoptivas fœminas secum retinens.* Imperator *in l.* 19. *C. de Episc. & cleric. Eum qui probabilem sæculo disciplinam agit, decolorari consortio sororiæ appellationis non decet.* Suspectum namque & apud Gentiles fuit sororis nomen & fratris; sub hisque honestis nominibus latuisse simulatæ veneris nequitiam, constat ex Martial. *lib.* 1. *epig.* 4. & *lib.* 12. *epig.* 20.

Quare non habeat, Fabulle, queris,
Uxorem Themison, habet sororem.

Et *lib.* 10. *epig.* 65.

Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

Et *lib.* 2. *cap.* 4.

O quam blandus es, Amiane, matri!
Quàm blanda est tibi mater, Amiane!
Fratrem te vocat, & sororem vocatur.

Propertius *lib.* 2. *ad Cinth.* Tibul. *lib.* 3. *eleg.* 1.

Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Nereâ
Misit, & accipias, munera parva rogat.

Petronius *in satyr. Si non fastidis fœminam ornatam, & hoc primum anno virum expertam, concilio tibi, ô juvenis, sororem; habes tu quidem & frater.* Notarunt Justus Lipsius *lib.* 2. *var. lect. cap.* 1. D. Laurentius Ramirez *ad Martial.* dictis in locis. De quibus ementitis clericorum sororibus agunt Filesacus *suprà*, Balsamon *ad can.* 3. *Synodi Nican.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.* 12. *observ.* 2. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 28. Lantdmeter. *de veteri clerico, lib.* 2. *cap.* 47. Æneas Robert. *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 2.

Hinc etiam exponendi sunt duo canones, alius Concil. Tolet. 8. alius Concil. Epaunensis, quos illustravi *in d. can.* 27. *Concil. Illiber.* & *in cap. monasteria* 8. *de vita & honest. cleric.*

CAPUT II.

Ex Decreto a Eugenii Papæ.

SI quispiam sacerdotum, idest Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, de quacumque fœmina crimine fornicationis suspectus, post primam, & secundam, & tertiam admonitionem inveniatur fabulari cum ea, & aliquo modo conversari, excommunicetur; fœmina verò *b* canonicè judicetur.

NOTÆ.

a EUgenii Papæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 3. & apud Gratian. *inc.* 22. D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars I.* §8. *dist.* sed addendum est, ex Decretis Eugenii Papæ II. editis in Synodo Romana celebrata anno 826. pro reformatione morum, & restituenda disciplina ecclesiastica, ubi *can.* 14. reperitur sententia in præ-

ſenti tranſcripta, licèt non eiſdem verbis: in Conciliis editis à Surio *tom.3.* ita habetur: *Præcipimus obſervari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut ſuprà, uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio eccleſiaſtico, & beneficio careant.* Et apud Coriolanum *in ſumma Concilior. in prædicto anno*, ſumma canonis ita legitur: *De ſuſpectis ſacerdotibus, ut admoneantur ab Epiſcopis.*

b *Canonicè judicetur.*] Ideſt juxta ſacros canones: primò ut excommunicetur, *cap. ſi concubina, de ſent. excom.* Secundò ut pœnitentiæ peragendæ causâ in monaſterium detrudatur, *cap. fraternitatis, 38. diſt.* aut ſi perſeveraverit, in ſervitutem reducatur, *cap. eos, 32. diſt.* Concil. Hiſpal. 1. *can.* 3. ibi: *Inter cætera verò cognoſcite à nobis hoc definitum pro abolendis maculis clericorum, quia quidam Epiſcoporum non obſervantes nuper editum Concilii Toletani decretum, minùs ſolliciti in ſubjectis exiſtunt: proinde placuit, ut ſi Presbyteri, Diacones, vel Clerici conſortia extranearum fœminarum, vel ancillarum familiaritatem per ſacerdotis ſui admonitionem à ſe minùs removerint, in ſecundis judices eaſdem mulieres cum voluntate & permiſſu Epiſcopi comprehenſas in ſuis lucris uſurpent, ut vitium hoc dum ſacerdos inhibere non prævalet, poteſtas judicialis coerceat; dato tamen ab eiſdem judicibus ſacramento Epiſcopis, ut eas clericis nulla arte reſtituant: quod ſi reſtituerint, ipſi judices ſententiâ excommunicationis feriantur; mulieres verò illæ juxta priores canones à ſacerdotibus diſtractæ, in monaſterio Deo votarum tradantur ſervitura;* & aliis pœnis juxta Tridentinum *ſeſſ. 25. de reformat. c. 14.* Hinc etiam probatur, concubinam clerici debere puniri per judicem eccleſiaſticum, quod latè fundat Francus *de competentiis quæſt. 87. per tot.*

CAPUT III.

Alexander III. a *Salernitano Archiepiſcopo.*

CLericos autem in ſacris ordinibus conſtitutos, qui in domibus propriis publicè detinent concubinas, ad eas *b* abjurandas nolumus à tua fraternitate compelli, ne in eadem fornicatione inſtinctu fraudis diabolicæ redeant, & inſuper reatum perjurii incurrant. Verùm ipſos per ſuſpenſionis, & interdicti ſententiam debes arctiùs cogere, ut mulieres ipſas à ſe ita removeant, ut de ipſis ſiniſtra ſuſpicio non poſſit haberi; & ſi qui eorum ad ipſas redire, vel alteras accipere fortè præſumpſerint, in aliquos illorum debes *c* perpetuò ſententiam excõmunicationis vindicare, ut alii eorum exemplo à ſimilibus arceantur.

NOTÆ.

a *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap* 4. ubi additur, pars capitis, *cunctos ſicut*; quibus verbis innuitur referri in præſenti partem textus *in cap. cùm tu* 5. *de uſuris*, qui etiam miſſus eſt eidem Prælato, & alia fragmenta extant *in cap. ad hæc* 13. *de præbend. cap. ad hæc, de teſtam.* De Eccleſia Salernit. nonnulla notavi *in cap.* 1. *de offic. judic.*

b *Abjurandas.*] Abjurare propriè eſt cum juramento renunciare, ſeu abjicere, ut notavi *in cap.* 4. *de reſcript.*

c *Perpetuò.*] An excommunicatio in perpetuum infligi poſſit, jam diſputavi aliàs.

COMMENTARIUM.

1. DEciſioni huic conſonat Concil. Cabilon. 2. *can.* 18. ibi: *Dictum eſt nobis, quod in quibuſdam locis Epiſcopi, & Comites ab inceſtuoſis, & ab iis qui decimas non dant, vades accipiunt, & à presbyteris pro quibuſdam negligentiis, inter ſe pecunias dividunt; quod penitus abolendum decrevimus, ne fortè avaritia locum detur: & conſtituimus, ut inceſtuoſi juxta canonicam ſententiam pœnitentiâ multentur. Qui verò decimas poſt crebras admonitiones, & prædicationes ſacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Juramento verò eos conſtringi nolumus, propter periculum perjurii.* Quæ verba reperiuntur in Capitul. Caroli *lib.* 2. *cap.* 38. Facit Concil. Epaun. *can.* 39. ibi: *Servum reatu atrociore culpabilis, ſi ad Eccleſiam confugerit, à corporalibus tantùm ſuppliciis excuſetur; de peccatis verò, vel quocunque opere, placuit ad hominis juramenta non exigi.* Prohibetur ergo in præſenti Prælatis Eccleſiaſticis abjurationem concubinarum injungere clericis ſibi ſubditis, propter periculum perjurii; non quia ullo modo Eccleſia intendat in clericos concubinarum aſſuetudinem leniter reprehendere, aut mitiori pœnâ vindicare; unde ſuſpecta mihi ſemper viſa eſt doctrina Abbatis Panormitani *in cap. ut clericorum* 13. *n.* 4. *de vita & honeſt. cleric.* quam ſequuntur Stephanus Aufrerius *in Clement.* 1. *de offic. ordin. colum.* 15. ſive *n.* 25. Palacios Rubios *in c. per veſtras*, §. 18. *n.* 15. *de donat. inter:* & cum cautela quaſi metuens, & ei parum fidens, Bernardus Diaz *in praxi, c.* 79. *ad finem*, juxta partitionem Salcedi; docet (inquam) Abbas, ſi judex agnoſcit in deteriora vitia, & magis abominabilia peccata clericum caſurum, ex quo concubina ei auferatur, poſſe diſſimulare ad tempus, abſque peccato, donec opportuniore in tempore corrigatur, & emendetur. Doctrina hæc non admittit uſum, aut permiſſionem concubinarum; ſed loquitur ex hypotheſi, & in caſu ſpeciali. Nihilominus retineri non poteſt; nullus enim caſus poteſt dari, in quo clericus, vel laïcus concubinarius, & in luxuriam effrenis, refrenari non poſſit, & ad bonam frugem reduci carceribus, interminationibus, & pœnis. Ergo metus, quem fingunt ſibi Authores iſti, vanus eſt. Tum etiam quia correctio fraterna poteſt ceſſare, ſi inde timetur deteriorem evaſurum, qui corrigitur. Correctio verò judicialis, & quæ ex obligatione juſtitiæ injungenda eſt, non eſt omittenda propter turbationem, vel fragilitatem delinquentis; habet enim judex vim coactivam, ut per pœnas cogat eum, ut peccare deſiſtat; vel ſi nolit, ut exemplum fiat, quo alij terreantur, ut docet, & diſtinguit D. Thom. 2. 2. *q.* 33. *art.* 6. *in corpore.* Quam diſtinctionem agnoſcunt Sotus *de tegendo ſecreto, memb.* 2. *q.* 2. ex illis verbis: Unde prudenter Sanch. *lib.* 6. *conſil. moral. c.* 2. *dub.* 8. *tom.* 2. Illuſtr. Tapia 2 *ſom. catena mor. lib.* 1. *q.* 6. *art.* 7. Magnus præceptor meus D. Franc. Ramos *in acclamatiſſima ſupplicatione ad Sanctiſſimum de Epiſcopatibus Luſitaniæ, propoſ.* 4. §. 6. Deinde quia nonnunquam licet ad tempus cedere, & occaſionem medendi quærere; ſed hoc in potentibus Principibus, aut multitudine, à quibus grave malum, vel ſchiſma metui poteſt, ut habemus *in cap. ult. de tranſact. c.* 2. *de præſcript.* & in aliquibus locis à Gratiano relatis 90. *diſt.* Non tamen cum hoc, vel illo

privato

privatò, qui ad ordinem redigi, etsi difficulter, poteſt, niſi judices ipſi metum ſibi incutere velint, aut affectent. Denique invenio quæſtionem hanc diſcuſſam, & deciſam à Patribus Concilii Baſileenſis *ſeſſ. 20. decret. 1. de publicis concubinariis*, per hæc verba: *Quod ſi ii, ad quos talium correctio pertinet, eos, ut præditum eſt, punire neglexerint, eorum ſuperiores, tam in ipſos de neglectu, quàm in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In Conciliis etiam provincialibus, & ſynodalibus adverſus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per ſuſpenſionem, à collatione beneficiorum, vel aliâ condignâ pœnâ ſeveriter procedatur.* Quæ verba Concilii, utpote relata in Bulla Leonis X. ad Regem Franciæ, exponit, & illuſtrat ſingularibus ſcholiis Bermundus Choveronius *ad tit. de public. concubin. pag. mihi* 213, *& ſequenti*, ubi de obligatione Prælatorum hac in re latè agit, & poſt eum Petrus Rebuffus, licèt de hac quæſtione agere ſuperſederint. Nec dubito quin Patres, ipſeque Abbas jam Cardinalis, & Panormitanus Archiepiſcopus, qui illi Concilio interfuit extremam ſenectutem agens, ut teſtis eſt Valentinus Phoſterus *lib. de hiſt. juris civil. cap.* 54. prædicta verba protulerint ad hanc tunc novellam opinionem exterminandam, de qua ſic meliùs cenſeri debet cum D. Gregorio *homil.* 32. *in Evangel. paulò poſt princip.* ibi: *Compaſſionem verò animi plerunque latenter obſidet pietas falſa, ut hanc nonnunquam uſque ad condeſcendendum vitiis pertrahat, cùm ad culpas quiſque non debeat exercere compaſſionem, ſed zelum; compaſſio quippe homini, & rectitudo vitiis debetur, ut in uno, eodemque homine & diligamus bonum, quod factum eſt; & perſequamur mala, quæ fecit. Quid ſi diverſi, & tam diſſimiles homines? Necdum culpas incauti remittimus, ne jam per charitatem compati, ſed per negligentiam concidiſſe* (aliàs *conceſſiſſe*) *videamur.*

2. Ex proximè adductis conſtat, ſi ſchiſmatis periculum inſtet, vel alia graviſſima damna poſſint prudenter timeri, non facilè Prælatos, nec ipſum Summum Eccleſiæ Præſulem gravioribus remediis debere uti ad averruncanda vitia, quæ in animis hominum altas egerunt radices, ne dum procuratur eradicari zizania, eradicetur & triticum. Sic docuerunt Divus Auguſtinus à Gratiano relatus *in cap. ut conſtitueretur*, 25. 5. *diſt.* & *in cap. non poteſt*, 32. 23. *quæſt.* 4. addendus ſolidè, ut ſemper, D. Thomas ſecundâ ſæcundæ, *quæſt.* 43. *art.* 7. *per totum*, ubi docet, præcipuè in reſponſione ad primum argumentum, abſtinendum à pœnis, quando ex illis non medicina, ſed ruina poteſt evenire. Conſonat Leo Papa, & Gregorius IV. *in cap. licèt* 4. *cap. licèt* 6. 45. *diſt.* in quo etiam ſenſu poſſunt accipi, quando non accipiuntur de charitativa, ſeu fraterna correctione, ut frequentiùs accipiuntur, textus *in cap. quando* 23. 11. *quæſt.* 1. & *in cap. ſi quis* 4. *in fine, de pœnis diſt* 7. notaruntque pridem veteres Canoniſtæ, Panormitanus *in cap. ſignificavit, num.* 3. *de eo qui duxit in matrim.* Felinus *in cap. Apoſtolicæ, num.* 3. *de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit*: poſt quos Covarr. *in cap. alma, in initio* 1. *p. num.* 10. Jacob. de Graſſis *de caſ. conſcient. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 12. *à num.* 25. & *lib.* 1. *de arbitr. confeſſ. cap.* 22. *num.* 12. fusè & doctè Ægidius Carler. Cameracenſis *in orat. de punit. peccat. public.* in Concilio Baſileenſi habita, eximius Præceptor D. Franc. Ramos *pro Epiſc. Luſit.* 4. *p.* §. 6. *in princip.* Idcircò licèt Summi Pontifices, Concilia generalia, provincialia, & nationalia, tam exactam curam egerint ad ſtatuendam clericorum continentiam, ut ex multis teſtimoniis conſtat, quæ in unum congerit Claudius Eſpenceus *in lib. de continentia*; tamen concubinas ipſas cum juramento abjurandas eſſe noluerunt propter periculum perjurii, cùm facilè poſſint iterum labi, & prolabi in idem vitium: dicemus proximo commentario.

CAPUT IV.

Alex. III. [a] *Cant. Archiepiſcopo, & ejus Suffraganeis.*

Sicut ad extirpanda vitia, quæ periculum pariunt animarum, ſummopere nos decet intendere: ita etiam nos convenit germina propagare virtutum, ex quibus fidelibus ſalutis augmentum, & ſactis Eccleſiis decor proveniat honeſtatis. Unde cùm in Anglia pravâ & deteſtabili conſuetudine, & longo tempore ſit obtentum, ut clerici fornicarias in ſuis domibus habeant; nos volentes tam grave ſcandalum de populo removere, & prædictos clericos ad honeſtatem eccleſiaſticam inducere: f. t. per A. ſ. m. quat. clericos veſtræ juriſdictionis, qui in [b] Subdiaconatu, & ſupra in domibus ſuis fornicarias habuerint, ſtudioſè monere curetis, ut à ſe fornicarias di. & ap. ceſſ. removeant, eas ulteriùs non admiſſuri. Si verò infra XI. dies poſt commonitionem veſtram vobis in his fortè acquieſcere contempſerint, eos ap. rem. ab Eccleſiaſticis beneficiis uſque ad dignam ſatisfactionem ſuſpendatis; & ſi eas ſuſpenſi præſumpſerint detinere, ipſos ab eiſdem beneficiis perpetuò removere curetis.

NOTÆ.

[a] *Cantuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. ex qua reſtituo textum hunc. De Eccleſia Cantuarienſi, & B. Thoma ejus Præſule, cui in præſenti reſcribit Alexander, nonnulla notavi *in cap.* 2. *de reſcript.*

[b] *Subdiaconatu.*] Quando Subdiaconis votum continentiæ injunctum fuerit, jam expoſui *in cap. à multis, de ætate & qualitate*, & *in can.* 33. *Concil. Illiber.*

CAPUT V.

Idem [a] *Eborac. Epiſcopo.*

SUper eo verò, quod aſſeris A. presbyterum detinere fornicariam, & eum ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio ſuſpenſum: prov.t reſpondemus, quod ſi ſuper hoc ad præſentiam noſtram appellatum ſit, ſi contigerit ipſum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam ejus, & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præſentiam noſtram, ſuſpenſionis ſententiam in eum propter hoc latam tamdiu volumus obſervari, donec fornicariam ſuam à ſe prorſus abjiciat, & vivat, ſicut decet presbyterum, continenter. Porrò ſi litteras à nobis obtinuerit, quæ facti ſeriem contineant, nolumuus litteras ipſas [b] prodeſſe.

NOTÆ.

1. [a] *Eborac.*] In prima collectione *ſub hoc tit. c.*8. legitur Bidicæno, quæ Eccleſia Bidicæna eſt in Africa; poſt Concilium verò Lateran. *p.*18 *c.*9. legitur Ebotacenſi; quæ inſcriptio retinenda eſt, cùm enim illi Archiepiſcopo plures ſcripſiſſet epiſtolas Alexander III. quæ ſparſæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur miſſa Bidicæno Præſuli; unde cùm conſtet ex principio hujus textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur miſſa Epiſcopo Bidicæno, retinenda eſt inſcriptio quæ habet *Eboracenſi.*

[b] *Prodeſſe.*] Ut *in cap. quod in dubiis 7. de fide inſtrum. can.*72. *Concil. Afric.* junctis traditis pro illius expoſitione *in cap. ſuper 10. de reſcript.* 2

CAPUT VI.

Idem [a] *Lundon. Epiſcopo.*

SI autem Clerici tuæ juriſdictionis, ſive in ſacris ordinibus, ſive in inferioribus conſtituti fornicarias detineant, niſi eas ad ſecundam, vel tertiam commonitionem à ſe dimiſerint, eas contempturi de cætero, liceat tibi eos Eccleſiis, vel eorum portionibus, ſi quas habent, ap. poſtp. ſpoliare, & ipſis officia interdicere.

NOTÆ.

[a] *Lundon.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*7. legitur Landon. & additur *Pars capitis Ad aures:* unde colligitur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. ad aures, de inſtitutionib. in* 1. *collect.* ubi Lundonienſi Epiſcopo ſcribit idem Alexander III. De Eccleſia Lundonienſi, ſive Lundenſi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de conſuet.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur et probatur.

EX his tribus deciſionibus talis deducitur aſſertio: *Clerici concubinarii per ſuſpenſionis, depoſitionis, excommunicationis, & privationis beneficii pœnas cogendi ſunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent.* Probant textus *in can.*24. *&* 25. *Apoſt. cap. presbyteri* 8. 27. *diſt. cap.* 2 *&* 3. *presbyter,* 28. *diſt. cap. presbyter* 12. 81. *diſt.* Aurelian. 3. *can.* 4. *&* 7. *cap. hi qui,* 50. *diſt. cap. ut clericorum, infrà tit. proximo, cap. cùm multa* 8. 15. *quæſt.* 8. *cap. ſi quis* 6. 27. *quæſt.* 1. *cap. ult.* 81. *diſt.* Concil. Ilerdenſe *can.*5. Urbanus II. in Synodo Claromont. *can.*9. ibi: *Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; ſed & nullus, qui canonicam habet, fornicationis ſibi copulam adjungat; quod ſi fecerit quis, à canonica omninò arceatur.* Eugenius III. in Synodo Romana *can.*3. Concil. Illiber. *can.*18. *&* 50. Vvormat. *can.*11. ibi: *Sacerdotes, ſi in fornicationis laqueum ceciderint, aut criminis manifeſtus, ſive offenſus fuerit actus, ſacerdotii non poſſunt habere honorem.* Et *cap.*3. *cap. ex parte, de teſtibus.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Antonius Auguſtinus *in epit. lib.*6. *tit.*34. *&* 35. Crelpetius *in ſumma, verbo Concubinarii, & verbo Mulierum contubernium.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, idem Barboſa *lib.*1. *jur. eccleſiaſt. cap.*40. *n.*43. *& de poteſt Epiſcop. alleg.*15. *num.*18. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.*14. *cap.*7. *& de beneficiis cap.*25. Baſilius *de matrim. lib.*7. *cap.*33. Eſpenceus *lib.*6. *de continentia, cap.*6. Mendoza *lib.*1. Concil. Illiber. *cap.*19. Germonius *lib.*1. *animadv. cap.* 8. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri mon. cap.*8. Lemaiſtre *de inſtit. Epiſc. tit. de cælibat. lib.*4. *c.*3. Sauſay *in Panopl. cleric. p.*1. *lib.*7. *art.*4. Pater Mendoza *in quodlibet. q.*4. *poſitiva, n.*4. Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. cap.*6. *obſerv.*2. Theophilus Raynaud. *de calumnia, ſect.*2. *ſerie* 1. *c.*5. P. Fragoſo *de regim. Chriſt. reipub. tom.*1. *lib.*2. *diſp.*4. §. 14. Anguianus *de legibus lib.*3. *cap.*19. Valenſis *de beneficiis lib.*1. *tit.*23. *num.*7. *& lib.*3. *tit.*11. *num.*10. latè Murga *diſquiſit. mort tract.*1. *diſquiſit.*12.

2. Impugnatur hæc asserio.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Non ſolùm continentia juri divino, civili & eccleſiaſtico conſona non eſt, immò contraria; ſiquidem libertis operam dare lege divina, & humana juſſum reperitur. Lege divina, *Deuter. cap.*7. ibi: *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus.* Juxta præceptum illud, *Creſcite & multiplicamini.* Jure civili concubinatum permiſſum fuiſſe ſatis notum eſt *ex l.*1. *& per totum ff. de concubinis,* & aliis infrà referendis; & ſimplicem fornicationem innoxiam eſſe, nonnullos Stoïcos cenſuiſſe teſtantur ſanctus Hieronymus *lib.*2. *in Jovin.* S. Thomas *lect.*1. *in cap.*5. *prior. epiſt. ad Corinth.* Nilum Scholaſticum ita cenſentem reprehendit Peluſiota *lib.*5. *epiſt.*241. De Philoſophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Silvæ Candidæ *in reſponſ.*

penſ. ad eorum calumniam. Jure etiam canonico concubinatum inter ſolutam permiſſum fuiſſe, ſatis apertè conſtat *ex cap. is qui non habet, cap. Chriſtiano, 34. diſt.* Ergo ſi omni jure concubinatus liberorum ſuſcipiendorum causâ permiſſus fuit, non debet in clericis ſub pœnis depoſitionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplum Patriarcharum veteris Teſtamenti, qui etiam pro temporis modo ſacerdotes erant, eoſque plures concubinas habuiſſe, conſtat *ex Geneſis cap. 16. 22. 25. 29. 30. 33. 35. & 36.* Et Davidem decem concubinas habuiſſe refertur *lib. 2. Regum, cap. 5. 15. 16. 19. & 20.* Et Salomonem trecentas habuiſſe legitur *lib. 3. Regum, cap. 11.* Roboamum ſexaginta, *lib. 2. Paralip. cap. 11.* narrat Joſephus *lib. 12. antiquit. c. 1.* Tertul. *de exhortat. caſtitatis, cap. 6.* Igitur concubinatus non ita ſeverâ animadverſione debet vindicari in ſacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur poſterior pars aſſertionis, ubi affirmatur clericos non eſſe compellendos abjurare concubinas, *ex cap. qui clerici vel vovent.* in cujus ſpecie clerici coguntur abjurare mulieres injuſtè ductas, quæ parum differunt à concubinis. Ergo ſimiliter & concubinas abjurare cogi poſſunt.

3. De pellicibus et meretricibus.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, magnum differentiam verſari inter meretricem, pellicem, & concubinam. Meretrix enim eſt, quæ multorum libidini patet, & corpore ſuo quæſtum facit; unde à merendo meretrix dicta eſt. D. Iſidorus *lib. 10. etymol. cap. vidua, 34. diſt. l. palam 44. ff. de ritu nupt.* Requiritur ergo ut fœmina meretrix dici poſſit, ut multorum libidini pateat, non tamen deſideratur ut viginti tria millia admittat, ut voluit Gloſſa *in dicto cap. vidua*; ſufficit enim duorum numerus: unde ſi fœmina duos recipiat ob quæſtum, paratâque ſit alios quoſcunque excipere, meretrix dici poteſt, *cap. meretrices 32. quæſt. 4.* Illuſtrat Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 44.* De his mulieribus publicè in lupanaribus proſtitutis, latiùs agemus *in cap. inter opera, de ſponſal.* & plura congeſſerunt Salmutius *ad Pancirolam lib. 1. memorab. tit. 45.* Juretus *ad Symmachum lib. 5. epiſt. 66.* & ad Prudentium *lib. 1.* Petrus Gregorius *lib. 10. ſyntag. cap. 2.* Savarus *ad Sidonium lib. 9. epiſt. 6.* Georgius Ambian. *ad Tertul. de pudic. cap. 1. obſerv. 4.* Pellex multùm à meretrice diſtat, ſignificat enim mulierem conſuetudinem habentem cum conjugato, cui uxor adeſt, *l. 144. ff. de V. S.* ita enim dicta eſt à pellendo, eo quòd legitimam uxorem pellat. Gellius *lib. 4. noctium, cap. 3.* Laurentius Valla *lib. 6. eleg. cap. 48.* de ea Ovidius *epiſt. 6.*

—— Nocuit mihi barbara pellex.

Et *in Metamorph.*

Tunc erit & matris pellex, & adultera patris.

Nec jure civili pellicem habere permiſſum fuit, ut ex Feſto, Gellio, & aliis probat Connanus *lib. 8. comment. cap. 13.* immò lege XII. Tabul. ita de pellice cavebatur: *Pellex aram Junonis ne tangito; ſi tetigerit, crinibus dimiſſis fœminam cadito.* Pellicatus verò adhuc jure antiquo prohibitus reperitur, *l. 3. in fine, C. comm. de manum. l. ult. in fine, ff. de divort. l. ea 121. §. 1. ff. de verb. obl.* Paulus *lib. 2. ſentent. tit. de concubin.* ibi: *Eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non poteſt.* Ergo ex his verbis conſtat, jus antiquum, de quo Juſtinianus *in d. l. 3.* non ad Conſtantinum eſſe referendum, ſed ad antiquius tempus, cùm ſæculo Juriſconſultorum vigeret. Non aliis ducuntur rationibus Cujac. & Gothofredus, ut credant ineptè Conſtantino datam ſanctionem, de qua *in l. 1. C. de concub.* Verùm non ſam facilè admittenda Triboniani accuſatio; nam ſubſcriptio inſcriptioni, & quævis legis particula legi toti convenit; & quid attineret ad Triboniani diſſimili authori conſtitutionem acceptam ferre, præſertim cùm rem & Marciani novella, & Sozomeni authoritas, à Gothof. ibi relatæ, mirè comprobent? Quare dicendum eſt, deſuetudine jus priſcum ſublatum, in uſum venille novâ illâ conſtitutâ lege; & ita quia inſtauravit Conſtantinus jus obliteratum, prohibuiſſe pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congeſſerunt Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l. 144.* Soromayor *in cap. 6. Canticor. num. 7.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dierum genial. cap. 24.* Acuſia *in cap. laici 6. num. 4. 23. diſt.* Concubina eſt, quæ in alicujus domo vivit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant juris Authores, *l. quæſitum 12. §. Trebatius, l. ſi ita 15. in princip. ff. de fundo inſtructo, l. 2. C. de donat. inter, l. 3. C. de condit. inſert.* Paulus *lib. 3. ſentent. tit. 6.* quia ſcilicet cum patrefamilias eodem foco, ac lare victitat. Illuſtrat Fornerius *lib. 1. rer. quot. cap. 22.* Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, ut *in cap. 4. ſuprà, tit. proximo*; ſed non rectè, nam fornicaria eſt meretrix, ſic dicta à fornicibus, ſub quibus ſcorta proſtare conſueverant. Iſidorus *lib. 10. origin.* De his concubinis, ſeu focariis in præſenti agitur. Concubinatus igitur eſt commercium carnis aſſiduum, & continuatum cum certa ac determinata fœmina, ſive domi, ſive alibi detenta: repugnat pudicitiæ, & virginitati, quam adeò Dominus commendavit, ut nec naſci voluiſſet, niſi ſub ſigno virginis, ut notavit P. Mendoza *in quodlibet. q. 4. poſitiva*, poſt cujus adventum nunquam licuit Chriſtianis concubinas habere, ut latè probant Eſpenceus *integro lib. de continentia*, Bermundus *peculiari libro de concubinis*, & alii infrà citandi.

4. De concubinatu.

Deinde ſciendum eſt, concubinatum omni jure eſſe prohibitum: & ut à jure naturali incipiamus, ſcire oportet, dubium eſſe apud Interpretes, an concubinatus ſit contra naturam, ſive contra inclinationem, quæ debet eſſe homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ, ſiquidem concubinatus legitima conjunctio dicitur, *l. 3. §. 1. ff. de concubinis*, ibi: *Nam quia concubinatus per leges nomen aſſumpſit, extra legis pœnam eſt*; ideſt per legem Juliam *de maritand. ordin.* ut docet Cujacius *in l. Maſſurius 144. ff. de V. S. l. ſi qua illuſtris, C. ad Orfician.* ibi: *Sin autem concubina liberæ conditionis conſtituta, filium, vel filiam ex licita conſuetudine ab homine libero habita procreaverit*, &c. Ecce appellavit Juſtin. concubinatum licitam conſuetudinem. Alluſit Photius Patriarcha *in nomocan. tit. 13. cap. 5.* ubi ad epitomen redegit dictam legem *Maſſurius.* Addendus ibi Balſamon *in ſcholiis*, ubi eleganter exponit ex jure utriuſque Imperii. Deinde quia concubinatus eſt acceſſus certi ad certam, domique retentam, ex qua utrique parenti nota proles naſcitur, ut colligi non malè poteſt *ex cap. per tuas 10. de probat.* quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noſter D. Ferdin. Atlas de Meſa *lib. 3. var. cap. 39. ferè per totum.* Tandem quia concubina ab uxore, ſolâ animi deſtinatione differt, *l. concubinam 4. de concubin.* adeò ut ſi ingenuam mulierem, cum qua ſecundùm leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat ſine teſtatione hoc manifeſtum faciente, neceſſe ei eſt vel uxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Juliæ de ſtupro, *l. in concubinatu 3. in princip. eod. tit. junctâ l. in libera 24. de ritu nupt.* Hinc ille teſtator, de quo *in l. Titia 35. de auro & argento*, ita concubinæ legatum relinquebat: *Titia amicæ meæ, cum qua ſine mendacio vixi*; id eſt, cum proteſtatione, me illâ non fuiſſe uſum, nec

CAPUT V.

Idem [a] *Eborac. Epiſcopo.*

SUper eo verò, quod aſſeris A. presbyterum detinere fornicariam, & eum ad crebram admonitionem tuam dimittere nolentem, ab officio ſuſpenſum: prov.t. reſpondemus, quod ſi ſuper hoc ad præſentiam noſtram appellatum ſit, ſi contigerit ipſum ad nos accedere, prout expedire viderimus, pertinaciam ejus, & audaciam corrigemus. Si verò non venerit ad præſentiam noſtram, ſuſpenſionis ſententiam in eum propter hoc latam tamdiu volumus obſervari, donec fornicariam ſuam à ſe prorſus abjiciat, & vivat, ſicut decet presbyterum, continenter. Porrò ſi litteras à nobis obtinuerit, quæ facti ſeriem contineant, nolumuus litteras ipſas [b] prodeſſe.

NOTÆ.

1. [a] *Eborac.*] In prima collectione *ſub hoc tit. c.*8. legitur Bidicæno, quæ Eccleſia Bidicæna eſt in Africa; poſt Concilium verò Lateran. *p.*18.*c.*9. legitur Ebotacenſi; quæ inſcriptio retinenda eſt, cùm enim illi Archiepiſcopo plures ſcripſiſſet epiſtolas Alexander III. quæ ſparſæ reperiuntur in hoc Decretalium volumine, nulla reperitur miſſa Bidicæno Præſuli; unde cùm conſtet ex principio hujus textus, in eo referri partem alterius Decretalis, & nulla legatur miſſa Epiſcopo Bidicæno, retinenda eſt inſcriptio quæ habet *Eboracenſi.*

[b] *Prodeſſe.*] Ut *in cap. quod in dubiis 7. de fide inſtrum. can.*72. *Concil. Afric.* junctis traditis pro illius expoſitione *in cap. ſuper 20. de reſcript.* 2

CAPUT VI.

Idem [a] *Lundon. Epiſcopo.*

SI autem Clerici tuæ juriſdictionis, ſive in ſacris ordinibus, ſive in inferioribus conſtituti fornicarias detineant, niſi eas ad ſecundam, vel tertiam commonitionem à ſe dimiſerint, eas contempturi de cætero, liceat tibi eos Eccleſiis, vel eorum portionibus, ſi quas habent, ap. poſtp. ſpoliare, & ipſis officia interdicere.

NOTÆ.

[a] *Lundon.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*7. legitur Landon. & additur *Pars capitis Ad aures:* unde colligitur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. ad aures, de inſtitutionib. in* 1. *collect.* ubi Lundonienſi Epiſcopo ſcribit idem Alexander III. De Eccleſia Lundonienſi, ſive Lundenſi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de conſuet.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX his tribus deciſionibus talis deducitur aſſertio: *Clerici concubinarii per ſuſpenſionis, depoſitionis, excommunicationis, & privationis beneficii pœnas cogendi ſunt concubinas dimittere, eas autem abjurare compelli non debent.* Probant textus *in can.*24. *&* 25. *Apoſt. cap. presbyteri* 8. 27. *diſt. cap.* 2 *ac. presbyter,* 28. *diſt. cap. presbyter* 12. 81. *diſt.* Aurelian. 3. *can.* 4. *&* 7. *cap. hi qui,* 50. *diſt. cap. ut clericorum, infrà tit. proximo, cap. cùm multa* 8.15. *quæſt.*8. *cap. ſi quis* 6. 27. *quæſt.*1. *cap. ult.* 81. *diſt.* Concil. Ilerdenſe *can.*5. Urbanus II. in Synodo Claromont. *can.*9. ibi: *Nullus Sacerdos, aut Diaconus, vel Subdiaconus; ſed & nullus, qui canonicam habet, fornicationis ſibi copulam adjungat; quod ſi fecerit quis, à canonica omnino arceatur.* Eugenius III. in Synodo Romana *can.*3. Concil. Illiber. *can.*18. *&* 50. Vvormat. *can.*11. ibi: *Sacerdotes, ſi in fornicationis laqueum ceciderint, aut criminis manifeſtus, ſive offenſus fuerit actus, ſacerdotii non poſſunt habere honorem.* Et *cap.*3. *cap. ex parte, de teſtibus.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Antonius Auguſtinus *in epit. lib.*6. *tit.*34. *&* 35. Creſpetius *in ſumma, verbo Concubinarii, & verbo Mulierum contubernium.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, idem Barbola *lib.*1. *jur. eccleſiaſt. cap.*40. *n.*43. *& de poteſt Epiſcop. alleg.*15. *num.*18. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.*14. *cap.*7. *& de beneficiis cap.*25. Baſilius *de matrim. lib.*7. *cap.*33. Eſpenceus *lib.*6. *de continentia, cap.*6. Mendoza *lib.*1. Concil. Illiber. *cap.*19. Germonius *lib.*1. *animadv. cap.* 8. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri mon. cap.*8. Lemaiſtre *de inſtit. Epiſc. tit. de cœlibat. lib.*4. *c.*3. Sauſay *in Panopl. cleric. p.*1. *lib.*7. *art.*4. Pater Mendoza *in quodlibet. q.*4. *poſitiva, n.*4. Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. cap.*6. *obſerv.*2. Theophilus Raynaud. *de calumnia, ſect.*2. *ſerie* 1. *c.*5. P. Fragoſo *de regim. Chriſt. reipub. tom.*1. *lib.*2. *diſp.*4. §.14. Anguianus *de legibus lib.*3. *cap.*19. Valenſis *de beneficiis lib.*1. *tit.*23. *num.*7. *& lib.*3. *tit.*11. *num.*10. latè Murga *diſquiſit. mort. tract.*1. *diſquiſit.*12.

2. IMPUGNATUR HÆC ASSERTIO.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Non ſolùm continentia juri divino, civili & eccleſiaſtico conſona non eſt, immò contraria; ſiquidem liberis operam dare lege divina, & humana juſſum reperitur. Lege divina, *Deuter. cap.*7. ibi: *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus.* Juxta præceptum illud, *Creſcite & multiplicamini.* Jure civili concubinatum permiſſum fuiſſe ſatis notum eſt *ex l.*1. *& per totum ff. de concubinis,* & aliis infrà referendis; & ſimplicem fornicationem innoxiam eſſe, nonnullos Stoïcos cenſuiſſe teſtantur ſanctus Hieronymus *lib.* 2. *in Iovin.* S. Thomas *lect.* 1. *in cap.* 5. *prior. epiſt. ad Corinth.* Nilum Scholaſticum ita cenſentem reprehendit Peluſiota *lib.*5. *epiſt.*241. De Philoſophis Græcis idem refert Humbertus Cardinalis Silvæ Candidæ *in reſponſ.*

Digitized by

ponſ. ad eorum calumnias. Jure etiam canonico concubinatum inter ſolutam permiſſum fuiſſe, ſatis apertè conſtat *ex cap. is qui non habet, cap. Chriſtiano,* 34. *diſt.* Ergo ſi omni jure concubinatus liberorum ſuſcipiendorum causâ permiſſus fuit, non debet in clericis ſub pœnis depoſitionis, & excommunicationis prohiberi. Accedit exemplum Patriarcharum veteris Teſtamenti, qui etiam pro temporis modo ſacerdotes erant, eoſque plures concubinas habuiſſe, conſtat *ex Geneſis cap.* 16. 22. 25. 29. 30. 33. 35. & 36. Et Davidem decem concubinas habuiſſe refertur *lib.* 2. *Regum, cap.* 6. 15. 16. 19. & 20. Et Salomonem trecentas habuiſſe legitur *lib.* 3. *Regum, cap.* 11. Roboamum ſexaginta, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 11. narrat Joſephus *lib.* 12. *antiquit. c.* 1. Tertul. *de exhortat. caſtitatis, cap.* 6. Igitur concubinatus non ita ſeverâ animadverſione debet vindicari in ſacerdotibus legis gratiæ. Deinde difficilis redditur poſterior pars aſſertionis, ubi affirmatur clericos non eſſe compellendos abjurare concubinas, *ex cap. qui clerici: diſt. 82.* in cujus ſpecie clerici coguntur abjurare mulieres injuſtè ductas, quæ parum differunt à concubinis. Ergo ſimiliter & concubinas abjurare cogi poſſunt.

3. De pellicibus et meretricibus.

Quâ difficultate ita ſuleitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, magnum differentiam verſari inter meretricem, pellicem, & concubinam. Meretrix enim eſt, quæ multorum libidini patet, & corpore ſuo quæſtum facit, unde à merendo meretrix dicta eſt. D. Iſidorus *lib.* 10. *etymol. cap. vidua,* 34. *diſt. l. palam* 44. *ff. de ritu nupt.* Requiritur ergo ut fœmina meretrix dici poſſit, ut multorum libidini patet, non tamen deſideratur ut viginti tria millia admittat, ut voluit Gloſſa *in dicto cap. vidua*; ſufficit enim duorum numerus: unde ſi fœmina duos recipiat ob quæſtum, paratàque ſit alios quoſcumque excipere, meretrix dici poteſt, *cap. meretrices* 32. *quæſt.* 4. Illuſtrat Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 44. De his mulieribus publicè in lupanaribus proſtitutis, latiùs agemus *in cap. inter opera, de ſponſal.* & plura congeſſerunt Salmuthus *ad Pancirolam lib.* 1. *memorab. tit.* 45. Jacetus *ad Symmachum lib.* 5. *epiſt.* 66. & ad Prudentium *lib.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 10. *ſyntag. cap.* 2. Savatus *ad Sidonium lib.* 9. *epiſt.* 6. Georgius Ambian. *ad Tertul. de pudic. cap.* 1. *obſerv.* 4. Pellex multùm à meretrice diſtat, ſignificat enim mulierem conſuetudinem habentem cum conjugato, cui uxor adeſt, *l.* 144 *ff. de V. S.* ita enim dicta eſt à pellendo, eo quod legitimam uxorem pellat. Gellius *lib.* 4. *noctium, cap.* 3. Laurentius Valla *lib.* 6. *eleg. cap.* 48. de ea Ovidius *epiſt.* 6.

——— *Nocuit mihi barbara pellex.*

Et *in Metamorph.*

Tunc erit & matris pellex, & adultera patris.

Nec jure civili pellicem habere permiſſum fuit, ut ex Feſto, Gellio, & aliis probat Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 13. immò lege XII. Tabul. ita de pellice cavebatur: *Pellex aram Junonis ne tangito; ſi tetigerit, crinibus diſſolutis fœminam cædito.* Pellicatus verò adhuc jure antiquo prohibitus reperitur, *l.* 3. *in fine, C. comm. de manum. l. ult. in fine, ff. de divort. l. ea* 121. §. 1. *ff. de verb. obl.* Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit. de concubin.* ibi: *Eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non poteſt.* Ergo ex his verbis conſtat, jus antiquum, de quo Juſtinianus *in d. l.* 3. non ad Conſtantinum eſſe referendum, ſed ad antiquius tempus, cùm ſæculo Jureconſultorum vigeret. Non aliis ducuntur rationibus Cujac. & Gothofredus, ut credant ineptè Conſtantino datam ſanctionem, de qua *in l.* 1. *C. de concub.* Verùm non tam facilè admittenda Triboniani accuſatio; nam ſubſcriptio inſcriptioni, & quævis legis particula legi toti convenit; & quid attineret ad Tribonianum diſſimili authori conſtitutionem acceptam ferre, præſertim cùm rem & Marciani novella, & Sozomeni authoritas, à Gothof. ibi relatæ, mirè comprobent? Quare dicendum eſt, deſuetudine jus priſcum ſublatum, in uſum veniſſe novâ illâ conſtitutâ lege; & ita quia inſtauravit Conſtantinus jus obliteratum, prohibuiſſe pellicatum dicitur. Plura de pellicibus congeſſerunt Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l.* 144. Sotomayor *in cap.* 6. *Canticor. num.* 7. Alex. ab Alex. *lib.* 1. *dierum genial. cap.* 24. Acuña *in cap. laici* 6. *num.* 4. 23. *diſt.* Concubina eſt, quæ in alicujus domo vivit, citra nuptias; quam focariam interdum appellant juris Authores, *l. quæſitum* 12. §. *Trebatius, l. ſi ita* 15. *in princip. ff. de fundo inſtructo, l.* 2. *C. de donat. inter, l.* 3. *C. de condit. inſert.* Paulus *lib.* 3. *ſentent. tit.* 6. quia ſcilicet cum patre familias eodem foco, ac lare victitat. Illuſtrat Fornerius *lib.* 1. *rer. quot. cap.* 22. Aliquando confunditur focaria cum fornicaria, ut *in cap.* 4. *ſuprà, tit. proximo*; ſed non rectè, nam fornicaria eſt meretrix, ſic dicta à fornicibus, ſub quibus ſcorta proſtare conſueverant. Iſidorus *lib.* 10. *origin.* De his concubinis, ſeu focariis in præſenti agitur. Concubinatus igitur eſt commercium carnis aſſiduum, & continuatum cum certa ac determinata fœmina, ſive domi, ſive alibi detenta: repugnat pudicitiæ, & virginitati, quam adeò Dominus commendavit, ut nec naſci voluiſſet, niſi ſub ſigno virginis, ut notavit P. Mendoza *in quodlibet. q.* 4. *poſitiva*, poſt cujus adventum nunquam licuit Chriſtianis concubinas habere, ut latè probant Eſpenceus *integro lib. de continentia*, Bermundus *peculiari libro de concubinis*, & alii infrà citandi.

4. De concubinatu.

Deinde ſciendum eſt, concubinatum omni jure eſſe prohibitum: & ut à jure naturali incipiamus, ſcire oportet, dubium eſſe apud Interpretes, an concubinatus ſit contra naturam, ſive contra inclinationem, quæ debet eſſe homini naturalis? Et in primis videtur, non repugnare naturæ, ſiquidem concubinatus legitima conjunctio dicitur, *l.* 3. §. 1. *ff. de concubinis*, ibi: *Nam quia concubinatus per leges nomen aſſumpſit, extra legis pœnam eſt*; ideſt per legem Juliam *de maritand. ordin.* ut docet Cujacius *in l. Maſſurius* 144. *ff. de V. S. l. ſi qua illuſtris. C. ad Orfician.* ibi: *Sin autem concubina libera conditionis conſtituta, filium, vel filiam ex licita conſuetudine ab homine libero habita procreaverit*, &c. Ecce appellavit Juſtin. concubinatum licitam conſuetudinem. Alluſit Photius Patriarcha *in nomocan. tit.* 13. *cap.* 5. ubi ad epitomen redegit dictam legem *Maſſurius*. Addendus ibi Balſamon *in ſcholiis*, ubi eleganter exponit ex jure utriuſque Imperii. Deinde quia concubinatus eſt acceſſus certi ad certam, domique retentam, ex qua utrique parenti nota proles naſcitur, ut colligi non malè poteſt *ex cap. per tuas* 10. *de probat.* quam nuper, & cum acumine & cura explicuit noſter D. Ferdin. Arias de Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 39. *ferè per totum.* Tandem quia concubina ab uxore, ſolâ animi deſtinatione differt, *l. concubinam* 4. *de concubin.* adeò ut ſi ingenuam mulierem, cum qua ſecundùm leges potuit celebrare matrimonium, in concubinatu quis retineat ſine teſtatione hoc manifeſtum faciente, neceſſe ei eſt vel uxorem illam habere, vel incidit in pœnam legis Juliæ de ſtupro, *l. in concubinatu* 3. *in princip. eod. tit. juncta l. in libera* 24. *de ritu nupt.* Hinc ille teſtator, de quo *in l. Titia* 35. *de auro & argento*, ita concubinæ legatum relinquebat: *Titiæ amicæ meæ, cum qua ſine mendacio vixi*; id eſt, cum proteſtatione, me illâ non fuiſſe uſum, nec

affectu maritali, nec tali affectus dissolutione, quâ posset decipi; sed cum expressa concubinatus protestatione, ut exposuerunt Arias de Mesa *d. lib. 3. var. cap. 40. num. 4.* D. Josephus de Retes *lib. 8. opuscul. cap. 22.* Quæ destinatio animi, & imminutio dignitatis patrum, aut nihil officit naturali inclinationi suscipiendi liberos, immò nec æducationi liberorum; cùm certus sit naturaliter pater, & certa mater, & in eadem domo degant, in qua non minorem curam gerere possunt prolis, quàm qui conjuncti sunt legitimo matrimonio; maximè si continuam cohabitationem promiserint solenniter, aut jurati spoponderint. Et tandem inter concubinam, & uxorem præter dignitatem nihil interesse putarunt Consulti *in l. item legato 48. §. parvi, ff. de legat. 3. l. cùm tabulis 16. §. quoniam. ff. de his quib. ut ind.* cum aliis congestis à Cujacio *3. obs. cap. 18.* Fabro *in Papin. tit. 9. princ. 5. illat. 3. & princip. 6. illat. 17.* Faciunt quæ fusè cumulavit Cromvel. ut adstrueret simplicem fornicationem ab intrinseco non fuisse malam, nec jure naturali prohibitâ. Sed adhuc contraria sententia vera est, adeò ut opposita, non obstantibus superioribus rationibus, falsa prorsus sit. Probatur primò, quia nulla est legitima conjunctio ex jure naturali, nisi matrimonium, per quod retinetur individua vitæ consuetudo, ut probant plures Ecclesiæ Patres, quos referunt Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 8.* Primarius noster Basilius Pontius *de matrim. lib. 7. de impedimentis, cap. 54.* qui eò magis ad hanc rem pertinent, quòd loquuntur de matrimonio, prout opponitur concubinatui, nedum vago concubitui: atqui concubinatus non est matrimonium, ut in comperto est: ergo concubinatus non est conjunctio secundùm naturam. Fateor hoc argumentum petere rationem principii, repetit enim, cur solum matrimonium sit conjunctio secundùm naturam. Secundò sic arguitur: In concubinatu non est votum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis: atqui votum explendæ libidinis non congruit homini, ut animali rationali: ergo concubinatus est contra naturalem inclinationem, quam homo, ut talis, debet habere. Major propositio, in qua est vis argumenti, probatur ex D. Augustino *lib. 4. confessionum, cap. 2. num. 1. In illis* (inquit de se) *annis unam habebam, non eo quod legitimum vocatur, conjugio cognitam, sed quam indagaverat vagus ardor inops prudentiæ; sed unam tamen, ei quoque servans tori fidem.* Nota qualem, & quàm fidelem concubinatum descripsit Sanctissimus Pater. Postea sic & conjunctionem, & se accusat: *In qua sanè experirer exemplo meo, quid distaret inter conjugalis placiti modum, quod foederatum esset generandi gratiâ, & pactum libidinosi amoris, ubi proles etiam contra votum nascitur, quamvis jam nata cogat se diligi.* Adduxit, vel potiùs indicavit hunc locum disertissimus ille declamator Æneas Robertus *lib. 2. rer. judicat. cap. 17. pag. 506.* & antea in principio capitis hæc verba fecerat, quæ cum merito & dignitate referri possunt: *Concubina contra votum parit, legitima uxor ex voto generat. Hæc suas nuptias profitetur; illa fordes suæ conjunctionis dissimulat.* Qui cùm *cap. 14.* ejusdem libri, nimium æquare voluit juxta leges naturæ utramque conjunctionem, proculdubio inservivit causæ, quam agebat; in quo scriptores similis argumenti non rarò deficiunt. Pridem in eundem sensum scripserat Demosthenes Orator apud Connanum *lib. 8. commentar. cap. 13. de concubin. num. 2. in fine*, ibi: *Amicæ voluptatis causâ habemus, pallacas autem ad quotidianum corporis obsequium; uxores verò ad justa sobolis procreationem, & fidelem rerum domesticarum custodiam.* Quæ etiam testimonia adduxit noster Mesa *lib. 3. var. cap. 41. num. 17.* licèt in his citandis errores præli sint.

Hinc apud Romanos matrimonialem conjunctionem testatio illa solennis præcedebat, fieri liberorum quærendorum causâ, de qua fit mentio *in l. si vicinis 9. C. de nupt.* & apud Ulpianum *in fragm. regul. tit. 3. §. 3.* & in aliis locis, quæ luculenter adducit Brissonius *lib. 6. de form. pag. 542.* & ad quam reducendi sunt textus *in l. in re 4. in fine, de fide instrum. l. uxor 7. C. de repudiis:* ubi testationis matrimonialis mentio quoque extat, ut agnoverunt Connanus *dicto cap. 13. num. 1.* Cujacius *lib. 6. observ. cap. 20.* P. Faber *lib. 2. semestr. cap. 23. verb. Nuptiæ*, Cacialupus *in l. si qua illustris, num. 29. ad Orphic.* Magnus Præceptor meus D. D. Franc. Ramos, Jurisprudentiæ jubar, & honos sæculi, *in schediasm. de concubinis*, ex quo prodiisse penitus capita 39. & 41. *lib. 3. var.* Antecessoris nostri D. Ferdinandi Arias de Mesa, notavit jam D. D. Joseph. de Retes, cujus formulæ explicatio, ut ab ea non recedamus, extat, & quidem elegans, apud Calliistratum *in l. liberorum 220. §. ult. ff. de V. S.* illis verbis: *Præter hæc omnia natura nos quoque docet, parentes pios, qui liberorum procreandorum animo, & voto uxores ducunt, filiorum appellatione omnes, qui ex nobis descendunt, continere.* Ad quam legem elegantem, & celebrem notam apposuit Dionysius Gothofredus, quæ illustrationi nostri propositi potest deservire. Inde etiam apud Romanos nota erat inter concubinam, & uxorem differentia, quòd uxor duci non poterat quinquagenariâ major, quamvis vir esset sexagenario minor, alioquin tale conjugium impar vocabatur, nec ad capiendas hereditates proderat, ex SC. Calvitiano. Ulpianus *in fragm. regul. tit. 16. §. ult.* cui postea derogavit Justinianus *in l. sancimus 27. C. de nupt.* quia cùm compertum ferè sit ex Physicis, post illam ætatem fœminam partum non edere, noluerunt prodesse Senatores inane conjugium capiendis hæreditatibus, vel legatis. Brissonius *de jure connub. pag. mihi 260. & seq.* J. Lipsius *ad Tacitum, lib. 3. annal. in excursu de legibus, sive annot. mihi 45. cap. 4.* & *lib. 11. annal. annot. 96.* Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus juris civilis, pag. 74.* Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirol. 2. p. tit. 10. pag. 186.* Petrus Gregorius *lib. 9. syntagm. cap. 6. num. 3. & 5.* Cujacius *lib. 33. Pauli ad edict. in l. si sterilis 21. in princip. de act. empti*, Sanchez *de matrim. lib. 7. disp. 33. num. 16.* Per contrarium concubina & assumi, & retineri potuit cujuscunque ætatis, *l. 1. §. ultima de connubin.* quia non in usum procreationis liberorum, sed explendæ libidinis causâ assumebatur: docuerunt Hothomanus *lib. 5. observ. cap. 6.* Cujac. *ad tit. C. de concubin.* Rodulf. Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap. 22.* Anastasius Germon. *lib. 1. animad. cap. 11.* Merillus *lib. 3. observ. cap. 16.* D. Ferd. de Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 8.* Basilius *lib. 7. de matrim. cap. 54. num. 2.* Connanus *d. c. 13. num. 1.* ex hisque Magnus Præceptor D. Ramos *in MS. ad leg. Jul. & Pap. 1. p. cap. 2. num. 4. & 5.* ex qua etiam differentia non malè probatur major propositio suprà posita, nempè liberorum procreationem non intendi primò, & principaliter per concubinatum, sed per expletionem libidinis; quod cùm ratione probari non possit, satis videtur probatum auctoritate eorum, qui causas, rationemque naturalem solerti speculatione fuerunt contemplati.

5. PROSEQUITUR EADEM SENTENTIA.

Tertiò sic arguitur: Ad certitudinem prolis, & per consequens ad amorem erga eam, & ad curam educationis valde pertinet conjugum reciproca fides; ideo in matrimonio tria considerantur, proles, fides,

6. AMPLIUS ADSTRUITUR EADEM SENTENTIA.

Digitized by Google

fidei, ſacramentum; ſed in conjunctione concubinaria fidei datio nulla intercedit, nullaque per contrarium ratio habetur ejus violationis: ergo concubinaria conjunctio nec certitudini prolis, nec educationi ejus congrua eſt. Probatur minor propoſitio *ex l. ſi uxor* 13. §. *ſi quis* 6. *verſ. quod eſt in concubina, ad leg. Jul. de adult.* ubi ſi concubinarius ducat concubinam in uxorem, non poteſt eam accuſare de illo adulterio, quod in concubinatu admiſit. Eſt enim adulterium, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & uxoris pudor ſolvitur. Cognoſcimus enim velut præſulem, cuſtodemque conjugii eſſe Deum, qui non patiatur alienum torum pollui, ut inquit D. Auguſtinus apud Gratianum *in cap. nemo* 4. 32. *queſt.* 4. Horatius *lib.* 3. *carmin. ode* 6.

Fœcunda culpæ ſæcula nuptias
Primùm inquinavere, & genus, & domos:
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit:
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artibus
Jam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur ungue.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina; nec eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis.

Quid ſit propriè violatio thori conjugalis, ex proprietate ſermonis Poëtæ dignoſci poteſt, ex qua apparet reliquas libidines abuſivè appellari adulterium, ſive analogicè apud multos Patres, quorum teſtimonia refert Gratianus *d. cauſa* 32. *queſt.* 4. ut etiam non propriè adulterium eſt, cum qua verum matrimonium non eſt, licèt propter umbram, aut ſpem matrimonii, adulterii pœnis uxor putativa afficiatur *in l. ſi uxor* 13. §. *Divi* 3. *ad leg. Jul. de adult.* & apud nos *in l.* 81. *Tauri*, quæ eſt lex 4. *tit.* 20. *lib.* 8. *recopil.* latè addendus Tiraq. *poſt leges connub. gloſſa* 8. *ex num.* 235. & ſecundùm inſtituta Romana per argumentum ab ſpeciali, idem probatur *ex d. l. ſi uxor, in princip.* ubi liberta concubina patroni poteſt de adulterio ab ipſo accuſari, quamvis non jure mariti, ſed extranei. Ratio eſt, quia propter honeſtatem concubina in concubinatu patroni poteſt de adulterio ab ipſo accuſari, quamvis non jure mariti, ſed extranei. Ratio eſt, quia propter honeſtatem concubina in concubinatu patroni invita detinebatur, *l.* 1. *in princip. de concub.* ut valeat hîc, quod ſequiori in ſenſu dixit vetus orator Aterius apud Senecam *in proœmio lib.* 4. *declamat. Impudicitia in ingenua crimen eſt, in ſerva neceſſitas, in liberta officium*; ut valere pridem cenſuit Hothomanus *in diſput. de nothis, cap.* 2. Detinebatur (inquam) invitè, vel abſolutè, ut volait magnus præceptor meus in prælaudato ſchediaſmate, ut idem procedat in concubinatu libertæ ac in matrimonio; vel eo ſaltem, ut connubium juſtum ei non adimeretur cum alio, ſed adimeretur concubinatus, ut cenſuit Gothofredus: addendi Briſſon. *de jure connub.* & *de ritu nuptiar.* Connanus *d. cap.* 13. D. Martinus de Larreatigui *lib.* 8. *ſelect. cap.* 5. *num.* 2. Ergo cùm tantùm liberta patrono ſuo fidem ſervare teneretur, obſtrictaque eſſet lege Julia de pudicitia, ob peculiarem reverentiæ rationem; conſequens eſt cæteras concubinas ad præſtationem ejuſmodi fidei obſtrictas non fuiſſe, etiam ex juris Romani cenſura.

7. Diffinditur eadem. Quartò ſic etiam arguitur: Homini, ut animali rationali, non tantùm procreatio liberorum debet eſſe propoſita, ſed & eorum educatio, quas ſimul ponit, & exigit Ulpianus *in l.* 1. §. *jus naturale, de juſt. & jure*, Juſtinianus *in princip. Inſtit. de jure naturali*: Sed concubinatus per ſe ſumptus, & intra terminos concubinatus, non congruit, nec prodeſt educationi liberorum: Ergo eſt contra inclinationem, quam homo ut talis debet habere. Probatur minor, quia ad educationem liberorum requiritur, quantùm fieri poteſt, perpetua conjunctio, quale eſt ex voto & ſubſtantia matrimonium, etiam apud illos, qui divortia permiſerunt, *l.* 1. *de rer. nupt. l.* 1. *ff. pro dote*, cum ſimilibus. Hanc verò perpetuitatem continere minimè poteſt concubinatus, qui de ſe perpetuus non eſt. ſed ad placitum liberè duraturus. In quo argumento diutiùs inſiſtendum non duxi, quia ex profeſſo exponitur, fundatur, & roboratur à D. Thoma *in ſuppl.* 3. *p.* 9. 65. *art.* 3. & 4. in quibus latè docet, concubinatum eſſe contra jus naturæ, præbens hanc rationem, quia opponitur educationi liberorum, immò & nutrimento, quæ ſimul homo intendere debet, ſecundùm Ariſtot. *lib.* 8. *Ethic. cap.* 12. Unde cùm concubinatus per ſe ſumptus temporariam conjunctionem denotet, & in eo differat ſubſtantialiter à matrimonio, conſequens eſt, ut ſit per accidens, ſi aliquando duret in perpetuum; & cùm malitia ejus in eo conſiſtat, quod habet per ſe, ſequitur etiam non poſſe honeſtari propter illud accidens; nequiorque erit, quantò diutiùs durabit: ſed nec poterit illius ſtabilitas roborari per juramentum; cadit enim ſuper indebita materia, & illicita, quia quod intrinſecè malum eſt, per accidens honeſtari non poteſt. Quæ eſt doctrina D. Thomæ *in* 4. *diſt.* 26.

SENTENTIA.

8. Reſpondetur fundamentis contrariæ ſententiæ. Nec obſtant argumenta in contrarium adducta, quibus moti fuerunt nonnulli, qui putarunt concubinatum permiſſam conjunctionem eſſe ſecundùm jus, & rationem naturalem: in hac claſſe numerandi, & recenſendi ſunt Bartolus *in l.* 3. *num.* 3. *& ſequentib. de connub.* ubi ſequutus Richardum de Malumb. docuit, omnem conjunctionem legitimam eſſe ſecundùm jus naturale primævum, donec ſequutæ leges diſtinxerunt matrimonium à cæteris conjunctionibus, illud approbantes expreſsè, & eodem modo reprobantes adulterinos coitus; concubinatus verò & vagas libidines nec approbantes, nec reprobantes. Et quanvis legiſſet gloſſas marginales Joannis Andreæ *ad regul. ſine culpa, de regul. juris in* 6. in quibus agnovit veritatem, & matrimonium in Paradiſo ſtatim inſtitutum fuiſſe à Deo, & celebratum inter primos Parentes ante Adami lapſum, *Geneſis cap.* 2. & per conſequens omnem coitum extra matrimonium eſſe contra inclinationem naturalem hominis; nihilominus quaſi naturalis ratio mutata fuiſſet, aut alia poſt Adami prævarication em orta, docet poſt peccatum cœpiſſe eſſe coitum, non reprobatum concubinatum, & vagam libidinem. Hæc eſt ſententia Richardi, & Bartoli; abſurda palam, & planè, ſed quam ſequuti fuerunt Baldus *in l.* 1. §. *jus naturale, num.* 4. & 2. *de juſtit. & jure*, quatenus docet omnes ab initio ejuſdem conditionis naſci, & fornicariam copulam in eſſe copulæ ad jus naturale referri; & *in l. eam quam, num.* 34. *C. de fideicommiſſ.* ubi expreſsè notat, licitum eſſe concubinatum. Platea, & Angelus Aretinus *in* §. *jus naturale, Inſtit. de jure natur.* Alexander *in l. ex facto* 17. §. *ſi quis rogatus, num.* 13. *ad SC. Trebel.* & noſter Antonius Gomez *in l.* 80. *Tauri, numero* 1. utuntur quaſi expreſſo teſtimonio Juſtiniani textus *in Novella* 74. *quib. mod. naturales efficiant. legit. cap.* 1. *ſub* 6. *collat.* ubi Imperator ait, filios illegitimos

legitimos, quamtumvis naturales, nascl ex concupiscentia ; sed ab initio, & ante leges scriptas non fuisse distinctionem inter legitimos, & naturales, quod fortè verum est. Potuit enim distinctio hæc esse pœna, vel præmium à legibus excogitata. Sed quod hæc distinctio inventa non esset, si credimus Novellæ Justiniani, non probat ex jure naturali descendere concubinatum, aut vagum concubitum, quem sensum indicavit, licèt non expresserit, Azo *in summa ad tit. C. de concubinatu, num.* 3. Est alter textus ejusdem Justiniani in Novella *quibus modis naturales efficiantur sui, cap.* 1. *sub* 7. *collat.* quæ est novella 89. ubi eadem extant verba, & expressè profitetur Justinianus, casum, sive defectum castitatis effecisse filios naturales. Ex quo opinionem Bartoli meritò reprobant Cardinalis Turrecremata *in cap. qui autem* 32. *quæst.* 4. Bermondus *d. tract. de simplici fornic.* & in expositione contextus Bullæ, aut canonis Concilii Basileensis, verbo *Dimittat concubinam*, & alibi sæpè D. Petrus de Guevara *in l.* 1. *de just. & jure, lib.* 2. *num.* 26. Hieronymus Cevallos *communium contra commun. quæst.* 295. præsertim *num.* 4. Farinacius *dicta quæst.* 38. *ex num.* 26. Covar. *de sponsal. cap.* 4. *in princip. num.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *num.* 14. noster etiam Joannes de Rojas *in epis. de success. ab intest. cap.* 10. *num.* 23. Didacus Perez *in l.* 23. *glossa* 1. *tit.* 3. *lib.* 3. *ordin.* Mantienzus *in l.* 6. *glossa* 2. *num.* 6. *tit.* 8. *lib.* 5. *compil.* Sanchez breviter *de matrim. lib.* 2. *disputat.* 2. *num.* 3. Nec obstant jam argumenta suprà adducta, quibus satisfaciemus infrà in solutione dubitandi rationis.

9. De concubinatu ex jur. canonic. et divino.

Succedit jus divinum, quo attento concubinatum, & vagum concubitum prohibitum esse, probant Bermondus, Farinacius, Gutierrez, Perez & Matienzo nuper adducti ; item Antonius Gomez *in l.* 80. *Tauri, ex num.* 3. post alios antiquiores à se relatos ; quorum tamen in hac re auctoritas non admodum me moveret, nisi expressum ita esset in sessione 2. Concilii Basileensis, cujus verba infrà in solutione rationis dubitandi dabimus ; quæ verba, sessionemque omnes DD. pii ut legitima agnoscunt, cùm ante schisma, & scissuram Concilii sint, & eo maximè, quia à Leone X. approbata fuit illa decisio, edita specialiter Bullà de concubinatu prohibendo. Quare non erit perditæ operæ id expressiùs indagare. In primis noto, reprobationem fornicationis, & vagi concubitus ab eodem fonte per contrarium provenire, à quo provenit approbatio castitatis matrimonialis ; itaque utriusque eadem origo est : de qua oppositione ita Clemens Alexandrinus *lib.* 3. *strom. Sunt ergo separata fornicatio, & matrimonium; quoniam à Deo longè est diabolus.* Lactantius Firmianus *lib.* 6. *divinar. instit.* & *de vero cultu cap.* 23. *Nec tantùm alienis toris, quæ attingere non licet, verùm etiam publicis, vulgatisque corporibus abstinendum Deus præcepit, docetque nos cùm duo inter se fuerint corpora copulata, unum corpus efficere.* Divus Augustinus *de Genesi ad literam lib.* 9. *cap.* 7. *Denique utriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, ut quod sanis possit esse officium, sit agrotis remedium ; nec enim quia incontinentia malum est, ideo connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum ; immò verò non propter illud malum, cui culpabile est hoc bonum ; sed propter hoc bonum, veniale est illud malum.* Secundò noto, matrimonium à Deo institutum fuisse in Paradiso, & posteà elevatum ad rationem Sacramenti novæ legis, ut latè probavimus *in cap.* 1. *de sponsal.* Igitur si est divina institutio matrimonii, divina etiam est reprobatio fornicationis ; cùm sit peccatum contra legem divinitus datam matrimoniali conjunctioni. Ex quo apparet, esse hæreticum dicere, licitum esse vagum concubitum, vel non esse peccatum mortale simplicem fornicationem, ut contra Beguardos, & Beguinas diffinitum fuit in Concilio Vien. cujus pars refertur *in Clement. ad nostram* 3. *de hæreticis.* Quare ita pertinaciter sentiens, punitur per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Succedebat jus canonicum ; sed cùm concubinatus sit prohibitus jure divino, necesse non est indagare, an jure ecclesiastico permissus sit ; quod faciunt præfati authores, haud necessariò : illud tamen constat, variis pœnis prohibitum fuisse jam à primis Ecclesiæ sæculis concubinatum, tam laïcis, quàm ecclesiasticis personis, diversis Conciliis, tam generalibus, quàm provincialibus, ex quibus nonnullos canones adduxi in Concilio Illiber. Jure verò civili Romanorum ea concubina licita erat, quam quis non maritali animo, sed concubinatus tantùm causa, sine stupri crimine domi habebat, *l.* 1. *& per totum ff. de concubinis, l. cùm talibus* 16. *ff. de his quib. ut indig.* plura de his concubinis, & quatenus à legitima uxore differrent, congesserunt Scipio Gentilis *lib.* 1. *de donat. inter, cap.* 8. Bermondus *integro tract. de concub.* Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 13. Cujacius *lib.* 5. *observation. cap.* 6. Duarenus *ad tit. de inoffic. testamento, cap.* 6. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 18. Meril. *lib.* 3. *observation. cap.* 15. Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 5. Langleus *lib.* 8. *semestr. cap.* 8. Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 17. fusè Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 40. & nos *in cap. inter opera, de sponsalibus.*

10. Traditur ratio decidendi.

Sed ut ad rationem decisionis accedamus, notandum est, quantum dedeceat sacras personas carnalis commixtio ; siquidem vas humani corporis Deo consecratum efficitur profanum, & sanctitas ei conciliata per totum, quo fuerat Deo addictum, sacrilegè evertitur. Accedit incompossibilitas sacrarum functionum, ad quas obeundas clerici destinantur, ut fusissimè differunt Michael à Medina *cap.* 49. *ad* 67. Espenceus *lib.* 2. *de continentia, cap.* 7. Antonius Monchiacenus *de sacrif. Missæ, p.* 2. *sect.* 31. Theophilus *de calum. sect.* 2. *serie* 2. *cap.* 5. Rectè ergo in præsenti clerici concubinas habentes, per depositionis, & excommunicationis pœnas coguntur eas dimittere. Firmatur hæc prohibitio exemplo Gentilium, apud quos adeò castitas commendabatur in suis sacrificiis, ut sacerdotibus utriusque sexus ad sacra peragenda accessuris, omnia venerea, aut quæ castitatem lædere possent, prohiberentur. Virgil *lib.* 6. *Æneid.* ibi :

Quique sacerdotes casti dum vita manebat.

Ovidius *lib.* 2. *Fast.*

Casta sacerdotum tempora fronte gerit.

Seneca *de clement. cap.* 1. ibi : *Indignum te sacerdotio dicerem, si transisses per lupanar.* Inde Plutarchus *in problem. cap.* 111. ait, Romanos sacerdotes captâ abstinere solitos, ut non modò attingere, verùm nominare, peccatum putarent ; quia id animal libidinis symbolum est, teste Columella *lib.* 7. *de re rustica, cap.* 6. Festus etiam tradit, Dialibus Romæ nefas fuisse hederam tangere, propterea quod apud eos lasciviæ signum erat. Horatius *od.* 15.

Arctius atque hederâ procera constringitur ilex.

Et *od.* 36.

Lascivis hederis ambitiosior.

Vestales quoque virgines adeò continentiam servabant, ut si quam reperiebant virginitatem violasse,

Digitized by Google

laſſe, vivam ſub terra defodiebant. Ovidius:

Nulla, quæ dicitur vitâ temeraſſe ſacerdos,
Hoc duce, ne viva defodiatur humo.

Referunt Plutarchus *in vita Numæ*, Valer. Maximus *lib.* 8. *cap.* 3. ex Gellio, & Livio Roſinus *lib.* 3. *antiquit. cap.* 19. Immò & Sacerdotes Deæ Cybeles ſibi virilia amputabant, ut in religioſa caſtitate permanerent: refert Raviſius Textor *lib.* 1. *officinæ*, *cap.* 2. facit Porphyr. in ipſo ferè fine libri primi de abſtinentia, ibi: *Cùm ſit nobis cum Deo, qui ſolus ſuper omnia, & ultra incorpoream naturam eminet, converſandum, debemus omnimoda animi caſtitate illi accedere, in terra vix cujuſquam ſenſum facere corporeum, ſi probè & ſanctè vivamus; quantò enim omnium pater ſimplicior, purior, & ſibi ſufficientior (quaſi longè à materiæ contagione ſejunctus,) tantò etiam qui ad illud accedit, omnimodè purus, & caſtus eſſe debet, incipiens à corpore, & in ſingulas interioris hominis partes deſinens, quibus omnibus præſcriptis quiſque pro ſuo modulo, & naturæ conditione caſtitatem diſtribuat.* Plura congeſſerunt de continentia ſacerdotum apud Gentiles Philippus Camerarius *horar. ſucceſſ. cent.* 1 *cap.* 1. Eſpenc. *de comm. lib.* 2. *cap.* 11. Tiraquellus *in l.* 15. *connub. num.* 118. Silvius Clarus *lib.* 1. *de legibus*, *cap.* 1. & 29. Simon Maiolus *dier. canicul. fol.* 375. Si ergo vanis in ſacrificiis, & à falſis ſacerdotibus ita caſtitatem obſervatam, & commendatam legimus, quantò magis veri ſacerdotes, & cæteri miniſtri Eccleſiæ eam ſervare, & continenter vivere debent. Meritò ergo clerici concubinarii à ſacris canonibus variis pœnis plectuntur, ut eis deterriti concubinas dimittere cogantur. Synodus Francica ſub Carolo Magno, anno 752. clericos adulterantes, vel fornicantes de peculiis, ſeu pecuniis Eccleſiarum, abſtulit, beneficio privavit, degradavit, & ad pœnitentiam coegit in carcere pane & aqua duobus annis agendam. Et canon. Apoſt. deponuntur; & in Concilio Gangrenſi relato *in dicto cap. presbyter*, 82. *diſt.* decennali pœnitentia macerari jubentur. Zacharias & Bonifacius Pontifices *in cap. decernimus*, 28. *diſt. cap. presbyteris*, 27. *diſt.* ſtatuerunt concubinarios vix tales ſacerdotes eſſe æſtimandos, ita ut neque ſacerdotio fungi, nec divina myſteria contingere illis permittatur. Has, & alias pœnas congeſſerunt Bermondus *ubi ſuprà*, D. Joannes Vela *de delictis cap.* 6. Fragoſo *de regim. Chriſt. reip.* 1. *p. lib.* 2. *diſp.* 4. non tamen coguntur clerici concubinas abjurare propter periculum perjurii, & lapſûs facilitatem; ſæpe enim legiſlatores curaverunt à periculo pejerandi homines arcere; unde conditio jurisjurandi ultimis voluntatibus adjecta à Prætore remittitur, *l. quæ ſub conditione* 8. *ff. de condit. inſtit. l. non dubitamus* 20. *l. hæc* 26. *ff. eod. l. libertus* 20. *de bonis libert. l. ſi poſt diem* 5. §. *ſed ſi ea*, *ff. quando dies legati, l.* 1. §. 2. *ff. ad leg. Falcid. l. ſi quis* 13. §. *qui ita* 3. *ff. de ſtatulib. l. ult. ff. de liberali cauſa, l. ſi quis* 112. §. *penult. & ult. ff. de legatis* 1. *l. facta*, §. *quod ſi*, *ad Trebel. l. ſi à milite* 29. §. *edictum*, *ff. de teſtam. milit. l.* 62. §. *ſi danda*, *ad Trebel.* Illuſtrant Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 18. & *lib.* 8. *cap.* 32. ubi Oſualdus *lectura M.* Idem *lib.* 24. *cap.* 20. *lect. C.* Cujacius *lib.* 5. *obſ. cap.* 1. & *ad Novell.* 1. *Juſtin.* & *lib.* 54. *Pauli ad edict. in l.* 2. §. *ſi à pupillo*, *ff. pro emptore*, & *in dicta l.* 8. *ff. de condit. inſtit.* Duarenus *ad eundem titulum cap.* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 12. *num.* 45. & 947. Sarmiento 1. *ſelect. cap.* 10. *per tot.* Goveanus *in l.* 1. §. *ad eos*, *ad leg. Falcid.* Baſilius 3. *de matrim. cap.* 8. Valentia *ad tit. de liberis & poſth. cap.* 5. *num.* 5. Arniſeus *de jure connub. cap.* 4. *ſect. ult.* Faber 8. *tit.* 19. & 20. *cap.* 2. & *in l.* 7. §. *item*, *de dolo.* Coſta *lib.* 1. *ſelect. cap.* 10. Fornerius *lib.* 3. *ver. quotid. cap.* 22. ad quam conditionem referendi ſunt textus *in l. Antiſtius* 62. *ff. de acquir. hæredit. l. civitatibus* 112. §. *ult. ff. de legat.* 1. *l. facta* 63. §. *ſi danda*, *ff. ad Trebel. l. libertus* 20. *ff. de bonis libert. l. cùm pater* 77. §. *filius matrem* 23. *ff. de legat.* 2. *l. ſi quis decedens* 37. §. 5. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *ad eos*, *ff. ad leg. Falcid. l. municipibus*, *l.* 20. & 26. *ff. de condit. & demonſtr. l.* 14. *ff. de condit. inſtit. l.* 1. §. *ad hæc*, *C. de bonor. poſſeſſ. l.* . *verſ. planè*, *de oper. libert. l.* 3. *de jure fiſci*, *l.* 1. §. *ſi paveris*, *l. ſi filius* 13. *de conditione cauſ. dat.*

II. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat difficultas ſuprà expenſa ex auctoritatibus ſacræ paginæ, quibus nonnulli hæretici moti virginitatem, & cœlibatum improbarunt, coitum verò etiam extra matrimonium licere docuerunt, quos ut facilè refellamus, verumque ſenſum prædictarum auctoritatum percipiamus, ſupponimus, tantùm eſſe licitam, & legitimam ex Jure naturali, divino, & eccleſiaſtico, eam conjunctionem, quæ habetur per conjugium. Ulpianus, & Juſtinianus *in l.* 1. §. *jus naturale*, *ff. de juſtit. & jur.* §. *jus naturale*, *Inſtit. eod. tit.* juxta quorum ſententias accipiendus eſt Divus Ille lorus *in cap. jus naturale*, 1. *diſt.* dum docet, viri & fœminæ conjunctionem juris naturalis eſſe: quapropter extra matrimonium illicita eſt omnis conjunctio, & peccato ſubjecta, ut probant latè Thomas Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 2. *num.* 2. F. Alf. Mendoza *d. quæſt.* 4. *poſitiva.* Nec contrarium deducitur ex illis verbis: *Non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus.* Exodi *cap.* 23. *Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua.* Unde Hebræi credebant, ſteriles, & infœcundos maledictos eſſe, ut refertur *Judic. cap.* 13. *Geneſis cap.* 30. *Tobiæ cap.* 3. *Iſaiæ cap.* 5. Non enim in eiſdem locis præcipitur fœminis conjunctio cum viris, aut è contra; ſed extrema quædam felicitas promittitur ſervantibus legem Dei; nam iis dicitur: *Benedictus eris inter omnes populos, non erit apud te ſterilis utriuſque ſexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis.* Rurſus quod non contineatur præceptum in prædictis verbis, ex eo apertè conſtat, quod non dicit Dominus: *Non erit apud te virgo, aut cœlebs*; ſed, *Non erit apud te ſterilis*; cùm ſterilem eſſe, vel non, in hominis arbitrio non ſit, & poteſtate poſitum, unde non debuit à Deo præcipi. Hebræi verò vulgò putantes indictam eſſe maledictionem non relinquentibus ſemen in Iſraël, planè toto cœlo errabant; ideo autem dolebant, & lamentabantur, ſi ſine liberis decederent, eatenuſque rei uxoriæ accuratiùs incumbebant, quia cùm ex fide crederent de ſuis poſteris Meſſiam naſciturum, curabant cum liberis decedere, ne Chriſtus deforet, cujus adventum vehementiſſimè exoptabant; quia poſſe evenire unuſquiſque credebat, ut ipſe eſſet avus, aut atavus Meſſiæ. Docuerunt Lyponanus *in caten. Geneſis cap.* 30. D. Thomas *in* 4. *diſt.* 30. *quæſt.* 2. *art.* 1. *quæſtiunc.* 1. Supereſt teſtimonium illud Geneſis *cap* 1. *Creſcite & multiplicamini*, explicandum; nam pro tempore, quò hæc verba dicta ſunt, non poteſt dici quod virginitas licitè ſervaretur. Hoc ut explicemus, præmittamus fuiſſe quoſdam qui non de carnali corporum fœcunditate, & filiorum naturalium copia, ſed de mentium & animorum ſpirituali virtute propagandâ illud Geneſis intelligerent; & in eo quod ſequitur, *Implete terram, & dominamini ejus*; per terram intelligebant carnem, quam præſentiâ ſuâ implet anima: ita tamen, ut poſt peccatum fœcunditatem ſpiritualem in carnalem converſam

eiſdem

esse dicerent. Ita refert Divus Augustinus *lib.* 14. *de civit. Dei, cap.* 21. *&* 22. & favet huic parti *in lib. de Genesi contra Manichæos, cap.* 19. & *lib.* 13. *confes. cap.* 4. & *de bono conjugali cap.* 2. & *lib. de serm. Domini in monte, cap.* 21. & D. Chrysostomus *lib. de virginibus, cap.* 27. & *homil.* 18. *in Genesim*, & Gregorius Nyssenus *lib. de creat. homin. cap.* 28. & Damascenus *lib. de fide Orthodox. cap. ult.* & *lib.* 4. *cap.* 16. *&* 25. quod non semel approbat Abulensis *super Genesis* 1. & favet Magister *in* 2. *sent. dist.* 20. dicens, ad gignendos filios parentes nostros in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatum. Cæterùm brevi nos ab hac eximemus quæstione, nam constanter asserimus, illa verba, *Crescite & multiplicamini*, ad carnalem filiorum propagationem pertinere. Itaque si status innocentiæ perdurasset, ibi in paradiso carnali copulâ se protoparentes nostri, & eorum filii miscuissent: tractat nervosè, & eleganter Divus Augustinus *lib.* 14. *de civit. Dei, cap.* 22. Origenes *homil.* 1. *in Genesim*, Rupertus, & Junilius ut *in catena Lypomani, Genesis* 1. & *in Sixto, lib.* 5. *annot.* 20. 21. *&* 63. Michaël de Medina latissime *lib.* 5. *de sacrorum homin. cont. controv.* 2. *cap.* 1. ubi Patrum dicta explicantur simul, & in D. Thoma 1. *p. quæst.* 98. *artic.* 2. Nunc respondeo, verum esse, illis verbis, *Crescite & multiplicamini*, contineri præceptum, non tamen pro quocunque statu, ac tempore, sed pro illis mundi primordiis, donec humana species extenderet propagines suas, hoc est, multiplicarentur homines. Rectè Scotus *in* 4. *dist.* 26. *quæst. unic.* §. *per hoc patet*, ait: *Crescite, & multiplicamini, est institutio per modum præcepti affirmativi, ita quod obligat non ad semper, sed tempore necessitatis.* Idem habet Magister *ead. dist.* S. Thomas 1. *p. quæst.* 98. *art.* 2. *ad* 3. *in fine*, Hist. Schol. *in Genes. cap.* 29. Lira *in lib. Judic. cap.* 11. Nec etiam contrarium nos movet exemplum Patriarcharum, quos legimus justos in Dei populo concubinas habuisse: oportet enim intelligere, eas matrimonio fuisse junctas, concubinas tamen dici, quia de utriusque, concubinæ scilicet & uxoris ratione aliquid habebant, juxta primarium matrimonii finem, & à quo matrimonii conjunctio nomen habet; atque ita concubinas in sacra Pagina pro secundis uxoribus minùs solennibus acceperunt Rupertus *in Genesim lib.* 7. *cap.* 39. Abulensis *in cap.* 19. *Judic. quæst.* 3. & *in lib.* 1. *Regum, cap.* 8. *quæst.* 209. Bellarminus *lib.* 1. *de matrimon. cap.* 11. Georgius Ambian. *ad Tertul. de exhort. castitat. cap.* 6. *obs.* 2. P. Serlogus *in Cantica, vestig.* 34. *cap.* 6. Accedit, plura eo tempore contigisse in figura, & secundùm allegoriam dicta esse; quod ergo putas esse peccatum, advertas esse mysterium, posteris temporibus futura revelans. De duobus populis Judæo, & Christiano latiùs prosequitur Espenceus *d. lib.* 2. *de bigam. cap.* 9.

12. Prosequitur eadem solutio.

Nec obstat quod expendebamus de jure civili, juxta quod dicebamus, concubinatum legitimam conjunctionem esse; de eo enim jure sic censuit D. Thomas *d. art* 3. *Ad primum ergo dicendum, quod in gentibus, quantùm ad multa, lex naturæ offuscata erat. Unde accedere ad concubinam malum non reputabant, sed passim fornicatione quasi re licitâ utebantur*, &c. *Ad secundum dicendum, quod ex prædicta obscuritate, in quam ceciderunt Gentiles. Deo debitam gloriam non reddentes, ut dicitur ad Romanos primo, lex illa processit, & non ex instinctu legis naturalis. Unde prævalente Christiana religione, lex illa extirpata est.* Ergo parum curandum est de legibus Romanis, & utriusque Imperii, aut aliis similibus aliarum nationum, quæ concubinatum approbarunt. Sunt enim contra dictamen rationis naturalis, & per consequens injustæ, utpote ab offuscata ratione provenientes. Sub Gentilibus permissæ fuerunt concubinæ indistinctè; Vopiscus tamen narrat, Imperatorem Aurelianum interdixisse usum concubinarum ingenuarum. Justinianum solutorum concubinatum retinuisse probant textus *in l. si qua illustris* 5. *C. ad Orphicianum, l. Divi* 5. *de natural. liber.* Novella 89. *cap.* 12. §. 5 Nec facilè etiam post amplexam Christianam religionem pravus mos avertuncari potuit, licèt sancti Ecclesiæ Patres in eum sese inveherent totis eloquentiæ lacertis, quorum nonnulla testimonia suprà relata sunt. Sustulit Leo Philosophus Imperator suâ Novellâ 89. & prohibitionem repetivit Constantinus Porphyrogenita apud Harmenopulum *lib.* 4. *tit.* 6. *in fine.* Utrum tamen jure civili permissus fuisset concubinatus, tanquam licitus; an toleratus, tanquam minùs malus, disputant Bermondus, Gentilis, Connanus, Arias de Mesa, & alii suprà citati. Nec obstat textus *in dicto cap. Christiano*, 34. *dist.* quem de uxore non justa, & sine dotalibus instrumentis ducta, quæ ob id concubina dicebatur, sed naturaliter conjux erat, accipiunt Barbosa *ibi*, Gregorius Lopez *in rubric. tit.* 14. *part.* 4. *glossa* 3. Covar. *de sponsal. cap.* 4. *in princip. num.* 9. quem, ut solent, transcribunt Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *ex num.* 30. Matienzus *in l.* 6. *glossa* 2. *à princip.* maximè *ex num.* 3. *tit.* 8. *lib.* 5. *recopil.* aliis insuper adductis Menochius *de arbitr. casu* 418. *ex num.* 13. & licèt parum distinctè, Farinacius 4. *p. de delict. carn. q.* 138. *num.* 20. Francisc. Coriolanus *in notis ad Concil. Tolet.* 1. Ferdinandus de Mendosa *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 8. ubi alios congessit. Nec etiam obstat textus *in d. cap. is qui non habet* 4. 32. *dist.* qui deductus est ex Concilio Tolet. 1. *can.* 17. ubi ita legitur: *Si quis habens uxorem fidelis concubinam habeat, non communicet; cæterùm is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuit, sit contentus: aliàs vivens abjiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam revertatur.* Quæ verba de injusta uxore accipi posse, notavi jam *in dicto canone Concil. Illiber.* Sed juxta tradita faciliùs accipi potest textus ille de tolerantia qualiquali Ecclesiæ erga laicos, videlicet PP. Hispanos in dicto Concilio Toletano celebrato sub Ataulpho 1. Gothorum Rege Ariano, aut instante jamjam Ataulpho, sub Honorio, in quo à nostratibus nonnihil dissentit Baronius, laicis non permisisse tanquam licitum usum concubinarum, sed toleràsse, quia leges vitio extirpando impares erant, præsertim ecclesiasticæ; & quando in Principibus Prælati nullam opem invenire poterant, quâ peccantes compescerent: quæ solutio probatur ex illis sæculi moribus, de quibus sic Salvianus Massilienſis Episcopus *lib.* 7. *de providentia Dei: Quid Hispaniæ? nonne eadem, vel majora forsitan vitia perdiderunt? quas quidem cœlestis ira etiamsi aliis quibusdam Barbaris tradidisset, digna tamen flagitiorum tormenta toleraverant puritatis inimici; sed accessit hoc ad manifestandam illis impudicitiæ damnationem, ut Vvandalis potissimùm, idest pudicis barbaris, traderentur: dupliciter in illa Hispanorum captivitate Deus ostendere voluit quantum odisset carnis libidinem, & diligeret castitatem, cùm & Vvandalos ob solam vel maximè pudicitiam illis superponeret, & Hispanos ob solam vel maximè impudicitiam subjugaret.* Culpam namque impudicitiæ probabiliter rejicit in Romanos, qui sub illud tempus Hispanis imperabant, disertissimus politicus historicus noster

D. Didacus

D. Didacus de Sahabedra & Fajardo *in chron. Gothico, cap. 2.* vel ex eodem Massilicnsi Episcopo, qui illos extremæ impudicitiæ reos damnaverat. Sed utcunque sit, constat tempore Concil. 1. Tolet. adeo libidine efferbuisse Hispanias nostras, ut satis ducerent PP. pellices uxoratis adimere, quas jus civile ipsorum Romanorum interdicebat, *l. ex parte* 121. §. 1. *ff. de verb. obl. l. Massurius, ff. de V. S.* ad concubinas tamen solutorum connixisse, quia non omnia poterant; hoc tamen ex vitio sæculi proveniebat, & adeo rem illicitam continet, ut etsi licitam faciat permissionem ex parte ejus, qui cùm potest prohibere, non prohibet; non verò ex parte ejus, qui non utitur medicina, ne magis ulcus recrudescat, & morbi terribiliores fiant. Igitur & ecclesiastica potestas cùm occasionem aptam cernit, tenetur concubinatum solutorum censuris, & pœnis compescere; & sæcularis brachium, auxiliumque impertiri punitioni, & ipsam Magistratibus suis sæcularibus committere; & quicunque ex iis impedimentum ponat sine maximo periculo & metu probabilissimo majoris damni & gravioris sceleris, veluti schismaticus peccavit, fietque particeps vitii; ideirco in prædicta sessione 20. Concilii Basileensis ita decreverunt Patres: *Et cùm omne fornicationis vitium lege divina prohibitum sit, & sub peccati mortalis pœna necessariò evitandum, monet omnes laicos, tam uxoratos, quàm solutos, ut similiter à concubinatu abstineant*, &c. non inveniat pœna, quæ postea in omnes sancita sit per Trident. *d. sess. 24. de reform. cap. 8.* sed ex injuncta cura Principibus illicò tanquam res illicita cœpit pœnis corporalibus coërceri: notarunt ad prædicta verba Concilii Basil. Bermondus, Rebuffus, & Monochius *de arbitr. casu* 418. & quamvis hujus Concilii non meminerit, punitionem hanc infligendam agnovit Paulus de Grillandis *lib. 3. qui est de pœnis omnifariam contra, §. quæro* 11. Nec obstat quod expendebamus *ex d. cap. 2. qui clerici vel vov.* nam licèt clerici cogendi non sunt abjurare concubinas propter periculum perjurii, argumento textus *in l. 2. C. de inutil. viduit.* tamen compellendi sunt abjurare uxores injustè dictas, juxta formam præscriptam *in cap. ab isto 35. quæst. 6.* quia non datur æquale periculum iterum cohabitandi cum eis, tanquam cum uxoribus, ac datur in concubinis, ad quarum consortium facilè redire valent.

CAPUT VII.

Lucius III. *Magistro & Fratribus Militiæ S. Jacobi.*

VEstra devotio duxit inquirendum, utrum vobis Ecclesias Parochiales adeuntibus, utile sit Missas eorum audire, qui concubinas habere creduntur. De hoc enim videntur sacrorum canonum sententiæ emanasse. Alicubi enim dicitur: Nullus audiat Missam presbyteri, quem scit indubitanter concubinam habere. Alicubi legitur: Non potest quis, quantumcunque pollutus, divina sacramenta polluere, quæ purgatoria cunctarum pollutionum existunt. Quicunque enim sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Sumite ergo ab omni sacerdote intrepidè Christi mysteria, quia omnia in fide Christi purgantur. Cæterùm aliud crimen est notorium, aliud occultum. Notorium diffinitur, de quo presbyter canonicè condemnatur: occultum quod adhuc ab Ecclesia toleratur. Item aliud est à talium officiis abstinere, ut peccandi licentia cæteris auferatur, & hujusmodi ad pœnitentiæ fructum trahantur: atque aliud, si tanquam falsa in fornicatione jacentium talia mysteria respuantur. Sine dubitatione itaque teneatis, quod à clericis, & presbyteris, quatenus fornicariis, quamdiu ab Ecclesia tolerantur, nec est crimen evidens, licitè audiuntur divina officia, & alia recipiuntur ecclesiastica sacramenta.

NOTÆ.

1. *Lucius III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* legitur Lucius III. ex Concilio Magunt. sed malè: in hac sexta collectione, & post Concilium Lateran. *p. 50. cap. 38.* habetur, Magistro, & Fratribus Militiæ sancti Jacobi; quam inscriptionem retinendam esse jam notavit Cujacius in præsenti. Circa institutionem, & confirmationem ordinis Militiæ S. Jacobi de la Spatha in Hispania, varia adduxerunt Historici nostri; illud certò liquet, Ordinem hunc jam fuisse institutum per annos 1030. ut constat ex verbis cujusdam privilegii in favorem monasterii Salmantini monialium Sancti Jacobi; quod pro foribus Ecclesiæ litteris deauratis est transcriptum; quodque referunt, originem, & progressum hujus Militiæ prosequentes, D. Franciscus de Vergara & Alaba, in supremo Castellæ Senatu, & Inquisitionis Consiliarius egregius, P. Andreas Mendo *de Ordinibus Militaribus disput. 1. q. 6. per totam.* D. Petro Fernandez de Fuente Encalada, primo hujus præclari Ordinis Ministro, & ejus Fratribus Lucius in præsenti rescribit.

CAPUT VIII.

Innocentius III. *Oxomen. Episcopo.*

TUa nos duxit fraternitas consulendos, si de clericis publicè concubinas habentibus, qui quando conveniuntur à te, se esse concubinarios diffitentur, nec apparet

apparet contra eos legitimus *b* accuſator, credendum ſit teſtimonio bonorum virorum, inter quos vivere dignoſcuntur. Nos igitur conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi crimen eorum ita publicum eſt, ut meritò debeat appellari notorium, in eo caſu nec accuſator, nec teſtis eſt neceſſarius, cùm hujuſmodi crimen nullâ poſſit tergiverſatione celari. Si verò publicum eſt, non ex evidentia, ſed ex *c* fama, in eo caſu ad condemnationem eorum ſola teſtimonia non ſufficiunt; cùm non ſit *d* teſtimoniis, ſed teſtibus judicandum. Sed ſi de clericis illis talis habeatur ſuſpicio, ut ex ea ſcandalum in populo generetur, licèt contra ipſos non apparuerit accuſator, tu tamen eis canonicam potes *e* purgationem indicere; quam ſi præſtare noluerint, vel defecerint in præſtanda, eos canonicâ potes animadverſione punire. Datum Later. v. idus Maii.

NOTÆ.

1. [a] *Innocent. Oxomenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. In epiſtolis verò Innocentii editis à Sirleto, *fol.* 510. legitur Oxonien. ex textus autem ſerie deduci non poteſt utra ex his inſcriptionibus retinenda ſit, & an de clericis Angliæ, ubi extat Eccleſia Oxonienſis; an verò de ſacerdotibus Hiſpaniæ, ubi reperitur Oxomenſis, loquatur Innocent. III. Credo tamen legendum eſſe Oxomenſi, tum ob fidelitatem prædicti codicis, recogniti, & caſtigati à Guillelmo Sirleto; tum quia in eodem libro epiſtolâ antecedenti reſcripſit Innocentius III. Epiſcopo Oxomenſi pro reſtituendis Canonicis regularibus in ipſa Eccleſia: unde ſtatim de clericis concubinariis ipſius diœceſis ab Epiſcopo Oxomenſi conſultus in præſenti epiſtola reſcribit. De Oxomenſi Eccleſia jam nonnulla notavi *in cap. de hoc, de ſimonia.*

[b] *Nec accuſator.*] *Cap. ad noſtram* 21. §. 1. *de jurejur. cap.* 3. *de teſtibus cogendis, cap.* 3. *de eo qui cognovit conſanguin. cap. manifeſta, cum ſequent.* 2. q. 1. *cap. evidentia*, ubi dicemus, *de accuſat.* 2.

[c] *Fama.*] Cui, aut rumori non temerè credendum eſt, *cap.* 2. *hoc tit. cap.* 6. *de fide inſtrum. cap.* 5. *de eo qui cognovit. Alioquin*, inquit Quintilianus, *fraude inimicorum falſa vulgantium ſæpe fama noceret etiam innocentibus; fama ſæpenumero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Fama igitur notorium non facit, ſed ut ſcriptum eſt *in cap. intellecto* 35. *de jurejur.* quaſi notorium.

[d] *Teſtimoniis, ſed teſtibus.*] Verba ſunt textus *in l.* 3. §. *idem Dominus, ff. de teſtibus, cap.* 2. *qui matrimonium accuſare.* Cicero pro Poſthumio ait, iiſdem teſtibus inquam, & quidem non productis, ſed dictis teſtium recitatis, quaſi præjudicata res ad has cauſas deferatur. Tacitus *lib. de Oratoribus*, ibi: *Teſtimonium in judiciis publicis, non abſentis, nec per tabellam dari, ſed coram, & per præſentes.* Differentiam inter teſtes, & teſtimonia jam expoſui *in cap.* 1. *de teſtibus.* 3.

[e] *Purgationem.*] De qua Deo volente agemus *in cap.* 1. *de purgat. canonic.*

CAPUT IX.

Idem [a] *Piſtorien. Epiſcopo.*

A Nobis tua fraternitas requiſivit, utrum ab iis decimas exigere debeas, qui poſſeſſiones dant, vel recipiunt ad affictum, cùm alii ſe conentur per alios excuſare, quominus cogantur ad decimas perſolvendas: quid etiam ſit de mulieribus in Epiſcopatu tuo preſbyteris in capellis ſub converſationis ſpecie cohabitantibus faciendum, unde infamia irrogatur ordini clericorum. Cùm igitur quilibet decimas ſolvere teneatur, niſi à præſtatione ipſarum ſpecialiter ſit exemptus, fraternitati tuæ duximus reſpondendum, quod à dantibus poſſeſſiones, & accipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ ſunt ſolvendæ, niſi ab eis aliquid oſtendatur, quare ab hujuſmodi ſint immunes. Cum clericis quoque non permittas mulierculas habitare, niſi fortè de illis perſonis exiſtant, in quibus naturale fœdus nihil permittit ſcævi criminis æſtimari. Datum Laterani 3. Non. Decembris.

NOTÆ.

1. [a] *Piſtorienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. à nobis, de decimis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Piſtorienſis civitas perantiqua eſt Etruriæ, ad radices Alpium, in plano, fertilique ſolo ſita patet, ſata, amœna, omnium fructuum genere abundans, quà Florentiam itur: ejus meminerunt Plautus, Saluſtius, Plinius, & Marcellinus congeſti ab Ughellio *tom.* 3. *Ital. ſacr. fol.* 352. à quo inter primas Etruriæ civitates, quæ Chriſtianam fidem ſuſceperunt, ut prima recenſetur: ejus Præſulum catalogum ipſe refert. Sophrido ejus Epiſcopo, cujus geſta refert Ughellius *num.* 23. miſſa eſt præſens decretalis, quam reſtituo ex epiſtolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 467. & eam expoſui *ſuprà in cap.* 2.

CAPUT

CAPUT X.

[a] Gregorius IX.

QUæſitum eſt de clericis in fornicationem prolapſis, ſi eorum ſit officium priuſquam pœnituerint audiendum. Verùm etſi quemlibet pro mortali peccato quoad ſe ipſum conſtet eſſe [b] ſuſpenſum, non debet tamen in officiis evitari: quia quantùm ad alios, etiam in caſu propoſito ſuſpenſus non eſt, [c] niſi peccatum hujuſmodi ſit [d] notorium per ſententiam, ſeu confeſſionem factam in jure, aut per evidentiam rei, quæ tergiverſatione aliqua celari non poſſit.

NOTÆ.

[a] *Gregorius IX.*] A quibus tamen conſultus, non conſtat: forſan motu proprio præſentem edidit conſtitutionem, ut de ipſo Gregorio jam ſæpe ſæpius notavi in hoc opere.

1. [b] *Suſpenſum.*] Non tamen inde inferas, peccatum mortale eſſe cenſuram, quia peccatum nequaquam habet rationem cenſuræ, aut pœnæ, ut conſiderat Vazquez *tom. 2. in 3. part. de excommunic. dub. 1. num. 7.* licèt per illud peccator privetur perceptione ſacramentorum, & amittat fidelium communicationem, quæ per charitatem fit, *cap. moneat 15. q. 1.* Unde non eſt audiendus Joannes Major *in 4. diſt. 18. q. 2.* qui ſequutus Gloſſam *in cap. ſi quem, verbo Non tantùm, de ſent. excom.* exiſtimavit, omne peccatum mortale, per quod peccator à perceptione ſacramentorum repellitur, minorem excommunicationem eſſe; quem doctè refellunt Covar. *in cap. alma mater, in princip. num. 5.* Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 2. q. 2. num. 8.*

2. [c] *Niſi peccatum.*] Ex his verbis deducunt Covar. *in Clement. ſi furioſus, p. 1. §. 1. num. 5.* Navarrus *in Manuali, cap. 25. num. 76. & cap. 27. num. 154. & conſil. 17. de clerico excom. num. 2.* clericos concubinarios notorios eſſe ab officiis & beneficio ſuſpenſos ipſo jure; pro quibus etiam faciunt caput *ſi quis ſunt, 28. diſt.* caput *nullus*, caput *prater, 32. diſt.* caput *ſacerdotes, 50. diſt.* caput *ſi quis amodò, 81. diſt.* & declaratio Cardin. ad Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 14.* ibi: *Clerici concubinarii notorii ſunt etiam hodie ipſo jure à divinis ſuſpenſi, prout in veteri jure ſunt.* Sed adhuc contrarium docuerunt Suarez *de cenſur. diſput. 38. ſect. 3. num. 12.* Valenſis *de beneficiis lib. 2. tit. 23.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. q. 4. conſect. 7. & de cenſur. diſquiſit. 7. q. 1. conſect. 55. & in ſynopſi, verbo Concubinarii*; qui rectè diſtinguunt inter ſuſpenſionem quoad alios tanquam cenſuram, ita ut quoad alios non ſit ſuſpenſus clericus, niſi crimen ſit publicum per ſententiam, aut confeſſionem in judicio: aut ita notum, ut ulla tergiverſatione celari non poſſit; & tunc ſuſpenſus ſit quoad alios eodem modo, ac quando peccatum eſt occultum, ſuſpenſus eſt quoad ſe, videlicet ratione peccati mortalis, non autem ratione cenſuræ; unde etiam poſt notorietatem celebrando non efficitur irregularis. Gibalinus *d. cap. 5. q. 4.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 7. num. 86.* qui hoc facilius admittunt poſt Tridentinum *ſeſſ. 24. de reform. cap. 14.* cùm nulla imponatur ſuſpenſio ipſo facto.

3. [d] *Notorium per ſententiam.*] Sententia enim inducit notorietatem, ut docet Alciat. *de præſumptionib. in prælud. 2. p. num. 16.* Covar. *lib. 3. var. cap. 3. num. 4.* Innoc. Cironius *in parat. ad cund. tit.* quod valet ad infamiam, ad notorietatem criminis, vel nobilitatis, & ad multos effectus, qui aſſeruntur ab Auctoribus, quos laudat Menochius *lib. 1. de præſumpt. q. 67.* Salcedus *in addition. ad Bernard. Diaz, in praxi criminali, cap. 97.* Barboſa *in remiſ. ad Trident. ſeſſ. 24. de reform. cap. 8.* noſter Solorzanus *polit. lib. 3. cap. 29. prope finem*, ubi alios, & ſe refert in opere Latino. Ratio verò ex eo principio deſcendit, quoniam poſt rem judicatam, ampliùs in dubium vocari non poteſt id, quod deciſum fuit, nec de illo iterum quæri.

COMMENTARIUM.

SAcerdotis concubinam habentis Miſſam, aut divina officia audire, nefas olim fuiſſe, adjunctâ excommunicationis pœnâ, ſi quis illi intereſſe auſus fuiſſet, conſtat ex Synodo Romana ſub Nicolao II. *can. 3.* ibi: *Ut nullus Miſſam audiat preſbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere.* Extat apud Gratianum *in cap. nullus, 32. diſt.* quam ſanctionem non modò confirmavit Innoc. II. in Synodo Romana, *can. 5.* ſed ab aliis ſummis quoque Romanæ Eccleſiæ Præſulibus editam eſſe perſpicuè teſtatur illis verbis: *Prædeceſſorum noſtrorum Gregorii VII. Urbani, & Paſchalis Romanorum Pontificum veſtigiis inhærentes præcipimus, ut nullus Miſſas eorum audiat, quos uxores, vel concubinas habere cognoverit.* Simile eſt illud Urbani II. teſtimonium *epiſt. ad L. preſbyterum*, ibi: *Prædeceſſores noſtri Nicolaus, & Gregorius à Miſſis ſacerdotum, quos tales revera eſſe conſiſteret, fideles abſtinere decreverunt, ut & peccandi licentiam cæteris auferrent, & hujuſmodi ad digna pœnitentiæ lamenta revocarent.* Concilium Pictavienſe *can. 9.* relatum *in cap. 2. in 1. collect. ſub hoc tit. & in epiſt. canon. Hadriani, can. 25.* ibi: *Ut nullus Presbyter, Diaconus, Subdiaconus concubinam habeat, ſed nec aliam fœminam unde mala ſuſpicio habeatur, in una domo ſecum teneat: & quicunque ſacerdotum, ſive pro pecuniam ordinatorum Miſſam ſcienter audierint, excommunicationi ſubjacere debent.* Gregorius VII. qui hujus prohibitionis auctor laudatur ab Anſelmo *epiſt. ad Willelmum Abbatem Hirſaugienſem*, Italis & Theutonibus reſcribens, de preſbyteris concubinariis ait: *Si in peccato perſeverare maluerint, eorum officium audire veſtrum nemo præſumat.* Sed cùm Nicolaus contrarium decrevillet *in cap. ult. 15. q. ult.* ideo Lucius III. *in cap. veſtra*, & Gregorius IX. in hoc textu, pro conciliatione dictorum canonum ſtatuerunt, ut ſi notorium crimen ſit, ita ut nullâ tergiverſatione celari poſſit, talis publicus concubinarius vitandus ſit, quia dum populus ab eo abſtinet, & ipſi, & aliis auferetur peccandi licentia; & interim nec ab eo divina myſteria audienda, nec ſacramenta recipienda ſunt, niſi in caſu neceſſitatis, *cap. prater, 5. ad hoc, 32. diſt.* Si verò occultum eſt crimen ejus, & nulla condemnatio, vel accuſatio præceſſit, licèt aliqua percrebuerit fama, hoc non impedit quominus fideles & ſacra audiant,

diant, & ſacramenta ab eo percipiant, licèt talis ſacerdos, quia quoad ſe eſt ſuſpenſus, celebrando graviter peccet; quo caſu exaudiendus eſt Nicolaus *in dicto cap. ult.* docuerunt plures congeſti à Luna, & Arellano *lib. 1. ſingul. antinom. 1. in fine:* niſi dicamus cum Tilmanno Bredembachio *lib. 1. antipera ſp. cap. 6.* pro diverſitate temporum, quoad ſacramenta recipienda à peccatoribus diverſam fuiſſe Eccleſiæ diſciplinam. D. Auguſt. *ſerm. 50. in Quinquageſ.* & *cap. 2. de fide & oper.* & *epiſt. 166. contra Donatiſtas*, à malis poſſe ſuſcipi ſacramenta docet, dum eos tolerat Eccleſia; nec abuſum miniſtrandorum ſacramentorum excludit Nicolaus primus *in dicto cap. nullus:* & Alexand. *in d. cap. propter*, 32. *diſt.* ad confundendos, & rubore ſuffundendos peccatores, ab illis non eſſe recipienda ſacramenta, nec illorum Miſſas eſſe audiendas, ſancivit: poſtea in Concilio Conſtantienſi, quia Vvicleſus officio cadere exiſtimavit eos, qui in peccata prolabebantur; attamen diffinitum fuit, peccatum uſu ſacerdotii non privare, & meritò; nam certum eſt, malum ſacerdotem æquè efficaciter ſacrificare quàm ſanctum, cùm actio ſacrificandi non pendeat ex miniſtri qualitate. D. Thomas *3. p. q. 82. art. 6.* Bellarmin. *lib. 1. de ſacram. in genere, cap. 26.* Theophilus Raynaudus *tom. 16. in heteroel. ſacr. cap. 1. punct. 1.* Malus ſacerdos, ut pulchrè tradit Iſidorus Peluſiota *lib. 3. epiſt. 340.* ſe habet ut corvus, qui Eliæ eſcas afferebat; aut canalis, qui eandem aquam tranſmittit, etiamſi non ſit argenteus, ſed lapideus, vel lateritius, quæ eſt S. Auguſt. comparatio *tract. 5. in Joannem*: vel juxta Nazianzenum *orat. de Baptiſmo*, ut ſigillum ferreum, quod non minùs imaginem Regiam inſculpit quam ſi ſit aureum. Similia exempla ſeminis in agricola, luminis, vel cerei accenſi, tradunt D. Auguſt. *lib. 3. de baptiſ. cap. 10.* & *lib. 4. cap. 11.* & *contra Creſconium cap. 8.* Nicolaus *ad conſult. Bulgar. cap. 11.* & firmatur celebri caſu relato in vitis Patrum *lib. 5. libel. 9. num. 11.* Et etiam ſacerdotem non eſſe ſpernendum, conſtat ex D. Cypriano *epiſt 65.* ibi: *Cum leproſum emundaſſet, dixit illi: Vade, & monſtra te ſacerdoti, & offer donum humilitate tua, quæ nos quoque eſſe mundos docuit. Sacerdotem adhuc appellabat, quem faciebat etiam ſacrilegum.* Illuſtrat Novarin. *in Agno Euchariſt. cap. 90. excurſu 56.*

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

CAPUT I.

[a] Alexand. III.

SI qui clericorum infra Subdiaconatum acceperint uxores, ipſos ad relinquenda [b] beneficia eccleſiaſtica, & retinendas uxores diſtrictione eccleſiaſtica compellatis. Sed ſi in Subdiaconatu, & aliis ſuperioribus ordinibus uxorem accepiſſe noſcuntur, eos uxores dimittere, & pœnitentiam agere de commiſſo, per ſuſpenſionis, & [c] excommunicationis ſententiam compellere procuretis.

NOTÆ.

[a] *Alexander III.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit.* in prima collectione, ubi additur pars capitis *ſicut in extirpanda*; quibus innuitur in præſenti referri partem textus *in cap. ſicut 4. ſuprà tit. proximo*, ubi integram ejus retuli, prout reperitur in ipſo Concilio Lateran. ſeu poſt illud, *p. 18. cap. 2.*

[b] *Beneficia.*] Quæ vacant ipſo jure, niſi matrimonium nullum ſit, quia tunc deſideratur Judicis ſententia. Martinic *lib. 1. reſol. cap. 60.*

[c] *Excommunicationis.*] Ut *in cap. 3. de excep. in 5. compil.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

COnclusio, quæ communiter ex hoc textu deducitur, ſic ſe habet: *Matrimonium à clericis in minoribus gradibus conſtitutis valet; à Subdiaconis verò, & ſuprà celebratum, nullum eſt.* Probant eam textus *in can. 27. Apoſt.* ibi: *In nuptiis autem, qui ad clerum provecti ſunt, præcipimus ut ſi voluerint, uxores accipiant; ſed lectores, cantoreſque tantummodò.* Qui canon citatur à Patribus ſextæ Synodi *can. 6.* & refertur à Gratiano *in cap. ſi quis, 32. diſt.* D. Clemens *epiſt. 2. ad Jacobum fratrem*, & *lib. 6. conſtit. cap. 17.* Concil. Neocæſar. *can. 1.* ibi: *Presbyter ſi uxorem duxerit, ordine ſuo movebatur.* Et *can. 7.* quem citant PP. Concilii Mogunt. 2. ſub Rabano, *can. 19.* Pariſ. 3. *can. 35.* Romanum 2. ſub Sylveſtro *can. 19.* ibi: *Nemo presbyter à die oneris preſbyterii ſumat conjugium, & ſi quis neglecto exierit, 12. annis eum ducimus privari honore.* Et *in cap. ſi quis, 37. diſt. cap. quia tua, §. ſi quis verò, 12. q. 2.* Eugenius II. *decreto 2. Præcipimus obſervari, ut qui in ordine Subdiaconatus, aut ſuprà uxorem duxerint, aut concubinas habuerint, officio Eccleſiaſtico, & beneficio careant.* Zacharias *l. epiſt. 1. ad Bonifac.* Concil. Nicæn. 1. *can. 3. l. ſacris 45. C. de Epiſcop. & Cleric.* Synodus 6. *dicto can. 6.* ibi: *Quoniam in Apoſtolicis canonibus dictum eſt, eorum qui non ductâ uxore in clerum promoventur, ſolos lectores, & cantores poſſe uxorem ducere, & nos hoc ſervantes decernimus, ut deinceps nullis penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero poſt ſui ordinationem contrahere liceat;*

Digitized by Google

liceat : ſi autem hoc fuerit auſus facere, deponatur. Et *in cap. presbyteris, 27. diſt.* Concil. Carthagin. 3. *can.* 19. ibi : *Placuit ut lectores cùm ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.* Aurelian. 2. *can.* 8. ibi : *Si quis Diaconus in captivitate redactus uxori fuerit copulatus, reverſus ab officio omnino miniſterio removendus eſt.* Aurel. 3. *can.* 7. ibi : *Clerici verò, qui cùm uxores non haberent, benedictione ſuſceptâ conjugia crediderint eligenda, qui volentes abſque ulla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipſis mulieribus quas acceperint, excommunicatione percellantur.* Illiber. *can.* 33. Neocæſar. *can.* 1. Arelat. 2. *cap.* 2. & 3. Carthag 2. *cap.* 2. Carthag. 3. *cap.* 17. Carthag. 5. *can.* 3. Tolet. 1. *cap.* 1. Auraſic. *cap.* 22. & 23. Turon. 1. *can.* 1. Agathenſe *cap.* 9. & 10. Gerundenſe *cap.* 6. Tolet. 2. *cap.* 3. Aurelian. 2. *cap.* 8. Aurelian. 3. *can.* 2. Arvernenſe *can.* 12. Matiſcon. 1. *can.* 11. Hiſpal. 1. *cap.* 3. *cap. ſi quis amodò, & ferè per totam* 31. *diſt. cap. de illo,* 32. *diſt.* D. Bernardus *epiſt.* 203. ibi : *Nec clerici eſt pugnare armis militaribus, nec Subdiaconi uxorem ducere.* Nicolaus Rumeus *in effigie Calvin. color.* 7. & 28. Joannes Cabaſſutius *in not. ad Concil. Nican. cap* 3. Alia plura Eccleſiæ ſtatuta, & Sanctorum PP. decreta congeſſerunt Antonius Auguſt. *in epit. jur. lib.* 4. *tit.* 37. Jodocus Coccius *lib.* 8. *theſauri fidei, art.* 6. Creſpetius *in ſumma, verbo Cœlibatus.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, P. Bollo *in Oeconom. canonic. claſ.* 1. *cap.* 1. §. 6. Joannes Dartis *de benefic. cap.* 6. *ſect.* 4. Baronius *anno* 591. Cironius *ad tit. de cuſtod. Euchariſt.* Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 1. *dub.* 5. *punct.* 9. & *in polit. regul. tract.* 4. *cap.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 2. Petrus Gregorius *lib.* 7. *ſyntag. cap.* 14. & *lib.* 1. *partic. tit.* 11. *cap.* 4. & *lib.* 3. *tit.* 21. *cap.* 9. & *lib.* 4. *tit.* 14. *cap.* 7. & *de benefic. cap.* 25. & *in cap.* 1. *de ſponſ. num.* 7. Barboſa *lib.* 3. *jur. eccleſ. cap.* 14. *num.* 7. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 80. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap. final.* Columb. *de Angel. hierarch. lib.* 6. *cap.* 21. & 22. Cæſar *de eccleſ. hierarch. diſput.* 8. §. 7. & *diſput.* 10. §. 2. Vighel. *in methodo juris canonic. fol.* 264. Acuña *in princip. diſp.* 21. & *in cap.* 7. *diſt.* 32. Lemaiſtre *de cœlib. ſacerd. lib.* 4. *cap.* 3. & 4. Revardus *lib.* 1. *conject. cap.* 2. Beyerlinch *in Theatr. vitæ hum. verbo Cœlebs.* Macedo *de clavibus Petri, lib.* 4 *cap.* 7. Guzman *de cœlib. ſacerd.* Conradus Kling. *lib.* 3. *diſput. cap.* 37. Claudius Eſpenceus *integro libro de continentia ſacerdotum,* Loayſa *in can.* 25. *Concil. Tolet.* 9. Ambianas *ad Tertul. de monogamia, cap.* 8. *obſerv.* 2. Duarenus *lib.* 4. *de ſacris, cap.* 7. Baronius *anno* 58. *num.* 16. & 68. *num.* 9. Quintanaduenas *lib.* 1. *Eccleſ. cap.* 5. *num.* 7 Turrianus *lib.* 1. *pro canon. cap.* 1. 2. & 28. & *in* 6. *Synodo, fol.* 40. & *lib.* 1. *contra Magdeburg. cap.* 1. & *de dogmatibus lib.* 2. *fol.* 61. Coriolanus *in can.* 5. *Concil. Tolet.* 3 Creſolius *lib.* 2. *myſtag. cap.* 9. Becanus *in analog. cap.* 7. *q.* 7. Bernardus *in tract. de cœlibat. ſacerd.* M Rouſſelius *lib.* 1. *hiſt. Pont. juriſd. cap.* 4 *in fine,* Bronch. *cent.* 1. *aſſert.* 96. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 19. Ægidius Hortenſius *de privileg. honeſt. art.* 11. Savarus *ad Sidon. lib.* 5. *epiſt.* 16. Nicol. Faber *in opuſc. de cœlib. ſacerd.* Lindan. *tract. de voto virgin.* Caſal. *de ritib. Eccleſiæ, cap.* 54. novus Notator P. tri Bleſenſis *ad epiſt.* 81. Et à quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum ſit, exponit Morinus *de ſacris ordin. exercit.* 12. *cap.* 5. Quid tamen quoad privationem beneficii procedat, ſi matrimonium nullum ſit ob impedimentum juris, exponunt Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 57. *num.* 212. Eſcobar *de purit. 1. p. quæſt.* 4. §. 7. *num.* 57. Giurba *conſil.* 15. *num.* 7. Ricciul. *de jure perſon. lib.* 7. *cap.* 2. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 2. *q.* 5. *num.* 9.]

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quæ aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ſequenti conſideratione : Sive legem naturæ attendamus, ſive legem ſcriptam, & gratiæ, nullum invenimus præceptum de cœlibatu ſacerdotum; immò & eos uxores habuiſſe legimus : lege enim naturæ omnes ſacerdotes ad Moyſis uſque legem primogeniti erant, & uxoribus vacabant, ut conſtat ex Geneſeos libro, ubi apertè refertur uſque ad Aaronis electionem cunctos, tam primogenitos, quàm cæteros ſacerdotes matrimonio deditos fuiſſe, & probat Franc. Gothmanus *de cœlib. ſacerdot. dub* 1. Similiter ſacerdotes legis ſcriptæ minimè cœlibatui fuiſſe devinctos conſtat *ex cap.* 21. *Leviticæ,* quo in loco divina majeſtas pro minoribus altaris miniſtris hanc ſanxit legem : *Scortum, & vile proſtibulum non ducet uxorem, neque eam quæ repudiata eſt à mariro, quia conſecratus eſt Deo, & panes propoſitionis offert.* Et de uxore, quæ tradenda Pontifici ſummo erat, ſic ſtatuit : *Pontifex, id eſt ſacerdos maximus, virginem ducet uxorem; viduam autem, & repudiatam, & ſeraſidam, atque meretricem non accipiet, ſed puellam de populo ſuo.* Ex quibus liquidò conſtat, tantùm abeſſe quod cœlibatus ſacerdotibus lege divinâ præceptus eſſet, quod Dominus illis præſcripſit leges, juxta quas uxores ſumere debebant. Probat latius Becanus *in analog. cap.* 7. *q* 7. Ergo idem etiam in lege gratiæ ſacerdotibus licitum erit, ne videamur imponere onus gravius quàm fuerit lex Moſaïca, & lapis offenſionis opponatur clerico; unuſquiſque enim tentatur à concupiſcentia, conſtatque multos ob cœlibatus inſtitutum, vel cecidiſſe, vel à ſtatu clericatus abſtinuiſſe, immò & abhorruiſſe. Primum probatur in primo ſæculo, ex miſerabili caſu Nicolai Antiocheni, unius ex ſeptem primis Diaconis; qui, ut referunt Irenæus *lib.* 1. *cap.* 27. Tertullianus *de præſcript.* Hilarius *in Matt. cap.* 15. Epiphan. *hæreſi* 25. & complures alii, cùm poſt ſuſceptum Diaconatum, ad imitationem eorum, quos Deo addictos videbat, ab uxore, quam formoſam habebat, ſe continuiſſet, & à concupiſcentia ſuperatus eam iterum ſuperinduxiſſet, eaque de re argueretur ab Apoſtolis, mox ſordidiſſimam hæreſim excogitavit, quâ aſſerebat, neceſſarium eſſe ad ſalutem conſequendam quotidie inquinari luxuriis : unde orta eſt ſecta Nicolaïtarum, quæ in Gnoſticos, quæſito ſpecioſo nomine à ſapientia, converſa eſt. Scio equidem probatos Auctores vindicare ab hæreſi Nicolaum, quem Epiſcopum Samaritanorum ab Apoſtolis factum, virumque probatiſſimum ſcribunt : unum tamen indubium eſt, uxorem ſuperinduxiſſe. Quot Eccleſiaſtici & Monachi apoſtatarunt à fide propter incontinentiam, cui pro remedio inductum erat matrimonium. Andreas Carolſtadius, intimus Luthero, Archidiaconus Vvitembergi in Saxia, publicè matrimonium iniit, & inde Vvitembergenſes Lutherani in laudem illius tunc primùm uxorati Miſſam ediderunt, cujus hæc eſt collecta : *Deus, qui poſt longam, & tam impiam ſacerdotum cæcitatem beatum Andream Carolſtadium eâ gratiâ donare dignatus es, ut primus, nullâ habitâ Papaſtici juris ratione, uxorem ducere auſus fuerit : da quæſumus, ut omnes ſacerdotes receptâ ſanâ mente, hujus veſtigia ſequentes, ejectis concubinis, aut iiſdem ductis, ad legitimi conſortium tori convertantur.* Certè cœlibatus, ſeu rejectio matrimonii, à Deo in remedium concupiſcentiæ hominibus dati, frequentia parit in Eccleſia ſcandala. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia matrimonium eſt ſacra-

mentum conferens gratiam ; non igitur negandum illud eſt ſacerdotibus, eo maximè, quod à D. Paulo vocatur *ad Hebræos cap.* 13. Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Igitur ſi honeſtum eſt omnibus, ergo & clericis. Augetur ſecundò ex illo Apoſtoli ad Corinthios *cap.* 9. *Nunquid non habemus poteſtatem mulierem ſororem circumducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas?* Ergo clerici poſſunt conſortio uxorum uti : & idem Apoſtolus docet, ut Epiſcopus eligatur unius uxoris vir. Facit tandem, nam ſi uſus conjugii miniſtris Eccleſiæ ratione clericalis gradus repugnaret, non permitterent ſacti canones Epiſcopis & Clericis cum uxoribus cohabitare : ſed non ſolùm illis id permittunt, verùm in uxores deſerentes animadvertunt, *can.* 5. *Apoſtolorum*, ibi : *Epiſcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem ſuam prætextu religionis non abjiciat : ſi abjecit, ſegregetur à communione ; ſi perſeverat, deponitur.* Ergo quia clericis etiam in ſacris ordinibus conſtitutis licet uxores ducere, & retinere.

3. AN SIT CŒLIBATUS SACERDOTUM JURIS DIVINI?

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus, non ſolùm verum, ſed etiam catholicum dogma eſt, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos, conjugia celebrare non poſſe, atque ita contrafacientes, ut ſuſpecti de hæreſi, ab Inquiſitoribus hæreticæ pravitatis puniuntur. Pro cujus expoſitione ſciendum eſt, omiſſis variis hæreticorum erroribus, aſſerentium poſt ſacros ordines licere uxorem ducere, cujus erroris primus auctor fuit Vviclefus, ut refert Vvaldenſis *tom.* 2. *de ſacram. cap.* 128. & 129. & illum avidè ſequuti ſunt Lutherus *in lib. de abrog. miſſa priv.* Calvinus *lib.* 4. *inſtit. cap.* 11. Brentius *in confeſ. Vvitemberg.* quem nimis impudenter refellere intendit Arniſeus *de jure connub. cap.* 1. *ferè per totum*, Petrus Martyr *in* 1. *ad Corinth. cap.* 7. Melanchon *in confeſ. Auguſt. art.* 23. §. 24. Magdeburg. *cent.* 11. *cap.* 7. quos omnes, & eorum errores rectè, ut ſolet, refellit Magnus Cardinalis Bellarminus *tom.* 1. *controverſ. lib.* 1. *de clericis, cap.* 28. nonnullos perdoctos & pios viros exiſtimaſſe cœlibatum ſacerdotibus à jure divino injunctum fuiſſe : tum quia cùm Eccleſia jam à temporibus Apoſtolorum eam continentiæ legem in ſuis miniſtris ſervaret, à jure divino præceptam eſſe credi debet : tum quia Chriſtus Dominus diſcipulis ſuis apud Lucam *cap.* 21. injunxit, ne curis hujus ſæculi implicarentur, quod & commendavit Apoſtolus 2. *ad Timoth.* 1. his verbis: *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus* ; & *cap.* 2. Tito Epiſcopo ſuadet, *ut ſæcularibus curis neglectis, Deo inſerviat.* Et Syricius Papa *in epiſt. ad Hym. Tarracon.* legem cœlibatus ſtatuens ait, quod Chriſtus voluit in Eccleſia ſua caſtitatem radiare. Ita cenſuerunt Major *in* 4. *diſt.* 24. *q.* 2. *per totam*, Vvaldenſ. *de ſacram. cap.* 128. *num.* 5. Turrianus *lib.* 2. *de dogmat. fol.* 85. *colum.* 1. & *lib.* 5. *pro canon. cap.* 12. *cum ſeqq.* Azor *lib.* 13. *inſtit. moral. cap.* 12. *q.* 1. Clictoveus *de continentia ſacerd. cap.* 4. Medina *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 7. Vvaldenſ. *de ſacris cap.* 28. Sed contrarium, videlicet jure divino ſacris ordinibus cœlibatum annexum non eſſe, conſtat ex illis canonibus, ubi cùm de hac continentiæ lege agatur, vocatur lex Eccleſiaſtica, *cap. presbyteri, diſt.* 27. ibi : *Juxta ſacrorum canonum diffinitiones.* Trident. *ſeſſ.* 24. *can.* 9. & ex uſu Eccleſiæ Orientalis, ubi matrimonio ſacerdotes Græcos uti, infrà probabimus, & liquet apertè *ex cap. cùm olim, hoc tit.* Neque valuiſſet Ancyrana Synodus relata *in cap. Diaconi, diſt.* 28. Diaconis permittere uxorum conſuetudinem. Unde hanc ſententiam ut veriorem docuerunt Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 27. *num.* 5. Suarez *de religione tom.* 3. *lib.* 9. *cap.* 13. Bellarminus *dicto cap.* 28. Hieronymus Garcia *in ſumma, & polit. ubi ſuprà*, Lantdmeter. *dicto cap.* 80. Cæſar *d. diſput.* 8. 9. 7. Vazquez *diſput.* 246. Macedo *de clavibus Petri, lib.* 4. *cap.* 7. *fol.* 574. qui fundamentis contrariæ ſententiæ, quæ levia ſunt, ſatisfaciunt. Juris ergo tantùm eccleſiaſtici eſt lex continentiæ circa presbyteros, & clericos in gradu ſacro conſtitutos, ſed perantiqui ; ſiquidem in canonibus Apoſtolorum legimus *can.* 27. *In nuptiis, qui ad clerum provecti ſunt, præcipimus, ut ſi voluerint, uxores accipiant ; ſed lectores, cantoréſque tantummodò.* Immò & ipſi Apoſtoli id exemplo docuerunt, nullus enim eorum qui ante acceptam uxorem ad Apoſtolatum vocatus eſt, eam poſtea duxit. De Joanne Evangeliſta notum eſt, quem Dominus virginem dixit : de Jacobo ejus fratre idem refert Epiphanius *hæreſi* 58. de Jacobo fratre Domini idem referunt Euſebius *cap.* 22. D. Chryſoſtomus *homil.* 5. *in Matthæum*, D. Hieronymus *de ſcript. eccleſ.* de B. Andrea poſt Metaphraſten *in vita ſancti Petri*, tradit Sauſay *in laudibus B. Andreæ*, & de D. Paulo probat Baronius *anno* 57. *num.* 59. Unde ipſe *prima ad Corinthios cap.* 7. *Volo enim vos eſſe ſicut meipſum.* Optimè Tertullianus *lib. de monog. cap.* 3. & 8. ubi plura Pamelius ; & Ambian. de aliis idem refert Suarez *lib.* 9. *cap.* 14. Unde exempla ſanctorum Apoſtolorum ſequentes omnes Epiſcopi, & Presbyteri ab eis ordinati, cœperunt à conjugiis ſe abſtinere ; quare credo hanc continentiæ legem in miniſtris ſacris conſuetudine cœpiſſe, poſteà ſcriptam fuiſſe, & firmatam ab Apoſtolis, & Eccleſiæ Patribus hanc cœlibatus legem in Conciliis ſuprà relatis, adeò ut erroneum ſit, & veritati impoſitum, quibuſdam ultimorum temporum Pontificibus hoc tribuere, quod potiùs ipſi ſæpiùs decantatum, minùs tamen fœliciter obſervatum edictis ſuis renovarunt, & ſervari deinceps curarunt, ut Calixtus II. qui Galliam adhuc fœtentem his ſordibus omninò purgavit in Concilio Romano *cap.* 5. cujus verba refert Ant. Auguſtinus *lib.* 3. *tit.* 17. & 18. *epiſt. Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus concubinarum, & uxorum conſortia penitus interdicimus* ; & *can. Presbyteris*, 27. *diſt.* & malè Cujacius auctorem eum facit hujus edicti, adducendo verſus Leoninos à Cherillo quodam compoſitos. Quin multùm in cleri reformatione profecerit, libenter non negabo ; ſed ante eum plures huic morbo remedium præbuerunt, ut Zacharias I. *epiſt.* 7. *ad Regem & Epiſcopos Francorum, cap.* 11. qui ſecundùm ſupradicti Concilii Africani decretum uxores tantùm pro regionum conſuetudine conceſſit minoribus clericis. Ivo Carnot. ſuis temporibus adhuc à clericis matrimonia non omnino excuſſa conqueritur *epiſt.* 186. 200. & 218. In Anglia quoque id indicat Anſelmus Cantuar. *in epiſt. ad Ernulphum Archidiaconum.* Similiter Cujacius ex ſententia Lamberti Schafnaburg. *lib.* 2. *de rebus geſtis German.* auctorem facit in Germania Gregorium VII. cùm antea tamen, & ſemper Zacharias idem jus promulgarit *in epiſt.* 2. *ad Bonifacium Moguntiæ Præſulem* ; & idem decretum ſit in Concilio Vvormatienſi *can.* 9. quam veterem Eccleſiæ traditionem expreſſerunt PP. Concilii Carthag. 2. *can.* 2. *Ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit, antiquitas, nos quoque cuſtodimus, ab omnibus Epiſcopis dictum eſt. Omnibus placet, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi,*

& qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam se ab uxoribus contineant. Non est equidem ferendus tantus error eorum, qui primævam ordinationem cœlibatus, ut olim incogniti, posterioribus sæculis dare conati sunt, quam certè Ecclesiam Catholicam in ipsius suæ originis certissimum est fundamentis accepisse, *can.* 26. *Apost.* Prosequuntur latiùs originem sacri cœlibatus Columbus, Lemaistre, Gothmanus *ubi suprà.*

4 De Sacerdotibus Orientalibus.

Primis ergo Ecclesiæ temporibus æqualis, tam apud Latinos, quàm Græcos lex erat, ut sacris ordinibus initiati, non solùm matrimonio postea non copularentur, verùm etiam jam contracto non uterentur, immò à propriis uxoribus se abstinerent, cùm necessitas ministrorum, & fidelium inopia cogebat etiam ex conjugatis clericos assumere: constat ex Origene *homil.* 23. *in Numer.* Eusebio *in Evangel. demonstr. cap.* 8. & 9. Epiphanio *hæresi* 69. Chrysost. *homil.* 2. *de patientia Job,* Cyrillo Hierosolym. *catech.* 12. Hieronymo *contra Vigil. in princip.* & *epist.* 50. *in fine,* Concilio Nicæno *canone* 3. Divo Clemente *epist.* 2. *columna* 2. ibi: *Ad Dominica mysteria tales eliguntur, qui ante ordinationem suam conjuges suas noverint: quod si post ordinationem ministro altaris contigerit invadere proprium cubile uxoris, sacrarii non intret limina, nec sacrificii portitor fiat, neque ad altare contingat, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, neque ad Dominici corporis portationem accedat, nec aquam sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia.* Hæc Clemens. Verùm circa illa verba, *qui conjuges suas noverint,* sciendum est, variè legi; nam in Conciliis Severini legitur, *non noverint*; cui lectioni consentit Turrianus *lib.* 1. *pro canon. Apost. cap.* 1. Sed Humbertus in ea disputatione, quam cum Niceta Pectorato habuit, cujus meminit Acuña *in cap. aliter,* 31. *dist.* legit, *noverint*; addit tamen explicationis gratiâ, *si semper continere noluerint:* quasi dicat, eligi posse conjugatos ante ordinationem, si noluerint ante eam esse continentes; at post ordinationem ab uxoribus abstinere debuisse. Eum sequitur Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 23. *n.* 3. Idem referunt Epiphanius *in compend. fidei doctrin.* ibi: *Horum vertex est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem neplurimum procedens; si verò ex non virginibus, at ex solitariam vitam degentibus; si vero non sufficerint ad ministerium solitariam vitam degentes, de his qui continent à propriis uxoribus.* Socrates *lib.* 1. *cap.* 8. & *lib.* 5. *cap.* 21. Sed cùm Græci facilè à Latinis omni tempore discesserint, cœperunt uti eâ distinctione, ut si Diaconi tempore suæ ordinationis interrogati, an vellent continenter vivere, se ita vivere non posse dixissent, liceret illis uxores ducere, aut etiam jam ductas retinere. Zonaras *in can.* 26. *Apost.* Balsamon *in can.* 5. *Apost.* constat ex historia Paphnutii, relata *in cap. Nicæna,* 31. *dist.* quam doctè defendit Basilius *dict. cap.* 23. & apud Socratem *lib.* 1. *cap.* 8. Sozomenum *lib.* 1. *cap.* 22. Cassiodor. *tripart. lib.* 2. *cap.* 14. Nicephorum *lib.* 8. *cap.* 12. quo modo accipiendi sunt canones 25. 66. & 78. Synodi Nicænæ, *cap. Diacon.* 28. *dist. leg.* 9. *l. eum qui* 44. *C. Theodos. de Episc. & Cleric.* Innocentius III. *in cap. cùm olim* 8. *hoc tit.* & in Concilio Lateran. sub ipso celebrato, *can.* 14. ubi graviùs puniendos esse clericos Græcos incontinentes statuit, eam rationem assignans, quia non abdicarunt copulam conjugalem secundùm regionis suæ morem, cùm legitimo matrimonio possent uti. Clemens III. *in cap. quæsitum, de pœnit. & remis.* ibi: *Sacerdotibus Græcis, quibus legitimo matrimonio licet uti.* Concilio Senonensi *can.* 8. in decreto fidei, ibi: *Neque voluit Orientalis Ecclesia suos eâ severitate coërcere, ut contractis primùm matrimonii uti non liceret*; & *cap. aliter, dist.* 31. ubi illa verba, *matrimonio copulari,* ita exaudienda sunt, id est, matrimonio utantur, ut *in can.* 13. 6. *Synodi,* ubi de ministris Ecclesiæ Latinæ aiunt Patres, *an plùs suis uxoribus copulari.* Tolet. 3. *can.* 5. ibi: *Carnali adhuc desiderio uxoribus copulari*; ut *in cap. gaudemus, de divortiis,* etiam dicitur: *Copulari liberè possint.* Docuerunt Quintanadueñas *lib.... eccles. cap.* 6. *num.* 9. Vazquez *d disput.* 247. *num.* 40. Jacobus Gothofredus *in l.* 9. *C. Theodos. de Episcopis & Clericis,* & *in l.* 44. *eod.* Zonaras & Balsamon *in can.* 13. *sexta Synodi.* Sed licèt primis sæculis Episcopi Græci etiam matrimonio contracto antea uterentur, Nicephorus *lib.* 12. *hist. cap.* 34. ibi: *In Oriente omnes, atque etiam Episcopi, si vellent, pro arbitrio suo, non aliqua legis necessitate coacti, uxorum congressum declinarent; multi enim ipso Episcopali munere fungentes, in Episcopalibus ædibus liberos multos ex conjugibus, quasi sibi ex legitimo matrimonio antea susciperent*; tamen illis prohibitus fuit usus conjugii in 6. Synodo, *can.* 12. ibi: *Hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa & Libya, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules, cum propriis uxoribus etiam postquam ad eos processit ordinatio, unà habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes. Cùm itaque studium nostrum in eo magnoperè laboret, ut omnia ad gregis nobis commissi utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat, &c. Si quis tale agere deprehensus fuerit, deponatur.* Et *can.* 48. in illis verbis: *Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi providentiâ fruatur.*

5. Exponitur cap. consulendum, 28. dist.

Nec tunc obstat textus *in cap consulendum,* 28. *dist.* in illis verbis: *Valde reprehensibiles sint.* Ubi Nicolaus reprehensibiles esse affirmat clericos Græcos matrimonio utentes. Pro cujus textus expositione sciendum est, Græcos post sextam Synodum, ut magis à Latinis discederent, eò insaniæ pervenisse, ut omnes qui ordinabantur, ad nuptias cogerent, nec ullum, nisi conjugatum, ordinarent; quod increpabat in Vigilantio D. Hieronymus in illis verbis: *Si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi priùs uxorem duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam, immò offendentes, quàm sanctè ipsi vivant, qui malè de omnibus suspicantur.* Quæ Græcorum insania apertiùs refertur *in disput Humberti adversus Nicetam Pectoratum,* quam refert Baronius *tom.* 11. *annal. in fine*; ideo ergo Nicolaus reprehensibiles dicit sacerdotes Græcos, non quia matrimonio uterentur, sed quia non nisi matrimonio deditos ordinandos esse credebant: docuit Basilius Legionensis *lib.* 7. *de matrim. cap.* 23. *num. final.*

6. De Sacerdotibus Latinis.

Latini verò sacri ministri semper & pro semper nec matrimonio novo, ut suprà probavi, nec jam contracto, tempore sacræ ordinationis usi fuerunt; sed potiùs à die suscepti gradus sacri, sequestrato mansionis cubiculo, à propriis uxoribus se abstinebant. Concil. Illiber. *can.* 33. Turon. 2. *can.* 20. Arelat. 2. *can.* 2. ibi: *Assumi aliquis ad sacerdotium non potest in vinculo conjugii constitutus, nisi fuerit promissa conversio.* Et *can.* 3. ibi: *Si quis clericus gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Concilium Carthag. 3. *can.* 17. & 19.

Carthag. 5. *can.* 3. ibi: *Cùm de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundùm priora statuta etiam ab uxoribus continere.* Tolet. 1. *can.* 1. *Placuit, ut Diacon, vel integri, vel casti sint, & continentis vitæ; etiamsi uxores habeant, in ministerio constituantur, ita tamen, ut si qui etiam ante interdictum, quod per priores ante nos Episcopos constitutum est, incontinenter cum uxoribus vixerint, presbyterii honore non cumulentur.* Et *can.* 2. *Subdiaconus autem defunctâ uxore, si uxorem aliam duxerit, ab officio in quo ordinatus fuerat, removeatur, & habeatur inter ostiarios, & lectores, ita ut Evangelium, vel Epistolam non legat.* Arausic. 1. *can.* 22. *Præterea ut deinceps non ordinentur Diaconi conjugati, nisi qui priùs conversationis proposito professi fuerint castitatem.* Et *can.* 23. *Si quis autem post acceptam benedictionem leviticam cum uxore sua incontinens inventus fuerit, ab officio abjiciatur.* Concil. Turon. 1. *can.* 1. 2. & 6. Agathense *can.* 9. ibi: *Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiastica vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Syricio Episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, ei ignorantiæ venia remittitur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere.* Et *can.* 16. *Si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, postquam pariter conversi fuerint, ordinentur.* Concilium Gerundense *cap.* 6. ibi: *De conversatione vitæ id statuere placuit à Pontifice usque ad Subdiaconum, post suscepti honoris officium, si quis ex conjugatis fuerit ordinatus, ut semper alterius fratris maturi auxilio, cujus testimonio vita ejus debeat clarior apparere.* Et Concil. Aurelian. 3. *cap.* 2. ibi: *Nullus clericorum à Subdiacono & supra, & quos uxores in proposito suo accipere inhibetur, propria (si fortè jam habeat) misceatur uxori. Quod si fecerit, laica communione contentus, juxta priorum canonum statuta ab officio deponatur. Quem si sciens Episcopus suus in hac vilitate permixtionis viventem, ad officium postea admiserit, & ipse Episcopus ad agendam pœnitentiam tribus mensibus sit à suo officio sequestratus.* Et Aurel. 4. *can.* 17. illic: *Ut Sacerdotes, sive Diaconi cum conjugibus suis non habeant communem lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortii religio maculetur. Quod qui fecerint, juxta priscos canones ab officio degradentur.* Aurelian. 5. *can.* 4. ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem, cujuslibet loci, vel ordinis, ad conjugalem torum jam sibi illicitum demò redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis, & (sicut habent antiquorum Patrum canones) ab officio deponatur, ei tantummodò communione concessâ.* Et Concilium Turon. *can.* 13. ibi: *Episcopus conjugem ut sororem habeat, & ita sancta gubernatione gubernet domum omnem, tam ecclesiasticam, quàm propriam, ut nulla de eo suspicio quaqua ratione consurgat.* Plura congesserunt Jodocus Coccius *lib.* 8. *thesauri, art.* 6. Basilius *d. cap.* 24. *per totum.* A quo tamen tempore hæc continentiæ lex obligaret etiam Subdiaconos, exponendum supererat; sed remitto potiùs, quàm omitto; jam id disputavi *in can.* 30. *Concil. Iliber.* & *in cap. penultimo, de ætate & qualitate.*

7. De voto continentiæ.

Manet ergo, continentiam hanc servaram fuisse à sacris ministris jam à primis Ecclesiæ temporibus; sed utrum hæc cœlibatus obligatio ex ordine ipso, an verò ex voto castitatis sacris ordinibus annexo proveniat, valde insudavere Interpretes? Et ex ipso ordine provenire docuerunt Cardinalis *in Clement. ad nostram, num.* 3. *de hæretic.* Archid. & Turrecrem. *in cap. cùm in præterito,* 28. *dist.* Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 7. *num.* 45. Mogollon. *in tract. de his quæ vi, c.* 8. §. 2. *num.* 26. ex Theologis Scotus *in* 4. *dist.* 37. *q. unic.* Valentia 4. *p. tract. de sacramento Ordinis, disp.* 9. *q.* 5. *punct.* 5. Hurtado *de matrim. disp.* 16. *difficult.* 1. Nihilominus alii tenuerunt contrariam sententiam, videlicet provenire ex voto castitatis, quod Ecclesia annexuit sacris Ordinibus, cogens eos, qui ordinem sacrum suscipiunt, illud emittere, non expressè, sed tacitè, ut olim contingebat in professionibus tacitis monachorum; nam per delationem habitus professorum tacitè voto castitatis obstringebantur, *cap. vidua*, ubi dicemus, *de Regular.* Et licèt Ecclesia non possit cogere quemquam ad vovendam castitatem, cùm sit res merè consilii, *cap. integritas* 32. *q.* 2. potuit tamen adjicere sacris Ordinibus tale votum, ita ut omnes sacros Ordines suscipientes tenerentur castitatem servare. Unde suppositâ hac Ecclesiæ lege, eo ipso quod quis vult sacris Ordinibus initiari, vult per consequens vovere castitatem, sicut vult obligari ad recitandum officium divinum; quod onus sacris Ordinibus etiam est annexum. Unde hæc obligatio castitatis votum dicitur *in cap. unico, de voto in* 6. Extravag. *antiqua*, Joannis XXII. *eod. tit. cap. de his,* 28. *distinct.* docuerunt, & latè hanc sententiam expositam Theologi Scholastici cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 37. *q.* 1. *art.* 1. Vazquez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 248. *cap.* 1. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 9. *à cap.* 16. Ex Moralistis Azor *dicto lib.* 3. *instit. cap.* 12. Sanchez *lib.* 7. *de matrim. disput.* 27. Ex Juristis Petrus Barbosa *in rubric. solut. matrim.* 2. *p. num.* 100. Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 8. §. 7. Basilius Legion. & alii, quos laudat & sequitur Hieronymus Garcia *in polit. tract.* 4. *p.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 3. Sed verius credo, Ordinem sacrum ratione sui, & sine ordine ad votum, esse jure canonico impedimentum dirimens matrimonii. Et ratio est, quia si quis ordinaretur cum voluntate non emittendi votum castitatis, peccaret quidem, & ut plurimùm maneret obligatus emittere votum ex pacto inito cum Ecclesia non aliter volente dispensare sacramentũ Ordinis; tamen sic ordinatus non haberet votum castitatis, quamvis inhabilis omninò foret ad matrimonium contrahendum: ergo inhabilitas non provenit dumtaxat ex voto castitatis annexo Ordinibus sacris, sed ex lege Ecclesiastica constituente, ut Ordo sacer sit impedimentum dirimens ad matrimonium subsequutum: quare hoc impedimentum vocatur lex Ecclesiastica in Concilio Tridentino *sess.* 24. *de matrim. cap.* 9.

8. Traduntur rationes cœlibatus.

Supereſt ut rationes cœlibatus, & continentiæ clericorum in medium afferamus. Et certè ratio prima provenit ab exemplo Apostolorum & discipulorum ipsorum suprà relato. Secunda assignatur ab Apostolo *ad Timoth. cap.* 2. in illis verbis: *Labora*, inquit, *sicut bonus miles Christi Jesu; nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Quæ verba ut expendam, observo Romanos à castimonia castrorum nomen auspicantes, teste D. Isidoro *lib.* 9. *originum, cap.* 3. militibus prohibuisse uxores ducere, aut jam ductas in castra comportare. Tacitus *lib.* 14. *annal.* ubi plura Lipsius, Dio-casius *lib.* 6. Tertullianus *in exhort. ad castit.* & ita cum uxoribus jam susceptis divortium bonâ gratiâ propter militiam fiebat. Unde obiter intelligitur textus *in l. vel structurem* 61. *ff. de donat. inter.* Et jam olim ita exponebam textum *in l. D. Hadrianus* 13. *de castrensi peculio*; ita ut in ejus specie uxor domi relicta maritum militantem

hæredem

hæredem inſtituiſſet ſub ea conditione, ſi in militia perſeveraſſet; nam cùm optaret ne ipſe ad ſecundas nuptias tranſiret, ut id aſſequeretur, cautè non apposuit conditionem, *ſi non nupſerit*; quia ea facilè remittebatur ex lege Julia miſcella: ſed eam conditionem adjecit, *ſi in militia perſeveraſſet*; quia dum ita in caſtris erat, alio matrimonio jungi non poterat. Claudius tamen Imperator maritorum jus militibus indulſit, ut quoniam uxores eis ducere ex legibus non licebat, ſaltem hoc orbitatis ſuæ ſolatium conſequerentur. Diocaſius *lib.6.* illic: *Militibus quoniam ex legibus uxores habere non poterant, jura maritorum indulſit.* Inde cum ſuis inſcriptionibus *ad legem Iuliam, & Pap.* exponendi ſunt textus *in leg.35. cum duabus ſequentibus, l. ſi qua 38. in fine, ff. ex quibus cauſis major.* Hanc tamen laudabilem caſtrorum diſciplinam Severus Imperator latâ lege ex aſſe ſuſtulit, ſi Herodiano creamus *lib.6. hiſtor.* à quo Papiniani mutuamur interpretationem (qui temporibus Severi floruit) aſſerentis legibus non refragantibus milites matrimonia contrahere, *in l. filius 35. ff. de ritu nupt. l.63. & 65. ff. de donat. inter:* proſequuntur alii de connubiis militum Steubechius *ad Vegetium de re milit.* Duarenus *ad titulum C. de uxoribus milit.* D. Joſeph de Retes *lib.5. opuſcul. cap.2. num.9.* immò nec intrare caſtra fœminis, etiam uxoribus, licuit jure Romano. Unde in Antonio, tanquam propudioſum, & contra morem receptum notatur à Marone *in Gallo*, quod Cleopatram in expeditionem ſecum duxiſſet.

—— *Sequiturque (nefas) Ægyptia conjux.*

Et apud Propertium *lib.4. eleg.3.*

Romanis utinam patuiſſent caſtra puellis,
Eſſem militiæ ſarcina fida tuæ.

Quintilianus *in declamat. Mariana*, ait: *Meretrices ab exercitu ſubmoventur, intrare caſtra fœminis non licet.* Quare D. Auguſtinus *lib.20. contra Fauſtum, cap.9.* refert quod Venus Vulcani conjux cum Marte bellorum præſide adulterata diceretur, ad ſignificandum, incongruam eſſe belligerantibus venerem. Igitur dum D. Paulus Epiſcopo præcipit, ut tanquam bonus miles negotiis ſæcularibus non ſe implicet, de nuptiis ſentit, quæ militibus prohibitæ erant, ut innuit Bellarminus *d. cap.19.* Videndus Theophil. *tom.12. de frequent. mulierum, fol.265.* Facit etiam exemplum Pontificis & Sacerdotum veteris legis, qui pro toto eo tempore, quo miniſtrabant in tabernaculo, & in templo, abſtinebant ſe à propriis uxoribus, quod teſtantur Scripturæ, & Sancti Patres. Ex Scripturis habemus aliquot teſtimonia. *Exodi cap.19.* ibi: *Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ideſt, abſtineant ab uxoribus*; in eo enim potiſſimùm conſiſtebat ſanctificatio, ut patet ex eodem capite, nam *verſ.10.* dicebat Deus ad Moyſem: *Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie, & cras, laventque veſtimenta ſua.* Moyſes autem intellexit illam ſanctificationem de abſtinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Eſtote parati in diem tertiam, & ne appropinquetis uxoribus veſtris.* Ubi notandum eſt, illam ſanctificationem ſeu abſtinentiam ab uxoribus, de qua agitur *cap. citato*, tam populo, quàm Sacerdotibus fuiſſe præceptam; quia tam populus, quàm ſacerdotes debebant audire promulgationem legis Moſaïcæ, & ad illam toto biduo ſe diſponere per abſtinentiam ab uxoribus, & per lotionem veſtimentorum, & caſtrorum purgationem; ſpeciali tamen titulo præceptam fuiſſe Sacerdotibus pro omni tempore, quo fungebantur officio ſacerdotali, ſive orando pro populo, ſive hoſtias & ſacrificia offerendo, ſive aliquando aliud ſacrum miniſterium exhibendo. Hoc enim ſignificatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur.* Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel ſacrificium oblaturi, vel aliquid ſimile facturi, ſecundùm teſtimonium 1. *Regum cap.21. verſ.1.* ibi: *Venit autem David in Nobe ad Abimelech ſacerdotem.* Et infrà: *Reſpondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laïcos panes ad manum, ſed tantùm panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus? Et reſpondit David ſacerdoti, & dixit ei: Et quidem ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudiuſtertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta. Porro via hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis.* Hîc vides non licuiſſe concedere panem ſanctum, niſi præmiſſâ ſanctificatione, quæ in duobus conſiſtebat. Primò, ac potiſſimùm in abſtinentia ab uxoribus: ſecundò in purificatione corporis, ſi quid maculæ in via contraxiſſet. Et certè ſi homines laïci debebant hoc modo ſanctificari, multò magis ſacerdotes, quippe qui ad majorem puritatem, ratione ſtatus, ac officii, obligabantur. Ex Patribus docent Syricius *epiſt. ad Himerium Tarracon. Epiſcop. cap.7.* Hieronymus *lib.1. contra Iovin. longè poſt medium*, ibi: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolùm in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempus ab uxoribus ſeparati, & vinum, & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem provocare.* Illuſtrat Bellarminus *ubi ſuprà*, Becanus *in analog. cap.7. q.7.* & de Mathia Summo Pontifice refert Joſephus *lib.17. antiquit. cap.8.* quod ei non licuit ſacrificare, ſed illi una die ſubſtitutus datus fuit, qui ſacrificaret, quia nocte ſomniaſſet ſe rem cum uxore ſua habere. Facit etiam exemplum Gentilium, apud quos lege duodecim Tabul. ita cavebatur: *Divos caſtè adeunto.* Immò & conjugio uſos arcebant à ſuis ſacrificiis. Tibullus *lib.2. elegia 1.*

Vos quoque abeſſe procul jubeo (diſcedat ab aris)
Quem tulit heſternâ gaudia nocte Venus.

Silius Italicus *lib.7.*

Huc adeas, ô Regina Deûm, gens caſta precamur.

Clemens *lib.1. ſtrom.* idem ſcribit de Ægyptiis; necnon ſanctus Hieronymus *lib.2. in Iovin.* ac creditus Auguſtinus *ſerm.37. ad fratres in eremo*: plura Alexand. *4. genial. cap.17.* ubi Tiraquellus, Giraldus *ſyntag.17.* ideò apud eos ſacerdotes ſine uſu conjugii erant, *l. vitrico 60.* ibi: *Propter ſacerdotium, ff. de donat. inter.* Plura congeſſerunt Tiraquellus *in l.5. connub. ex num.76.* Pamelius *ad Tertullian. de exhort. caſtit.* Si ergo hæc obſervabantur in ſacerdotibus, tam Judaïcæ, quàm Gentilitiæ religionis, quantò magis ſacerdotes legis gratiæ qui quotidie vero & omnipotenti Deo ſacrificium offerunt, debent continenter vivere, à conjugioque arceri? Facit ad rem Tertul. *de exhort. caſtit. cap.5.* Si quotidie, omni momento oratio hominibus neceſſaria, utique continentia, quæ orationi neceſſaria eſt. Hinc abſtinentia uxoratis injungitur in certis diebus, ante Euchariſtiæ perceptionem, *cap. omnis, de conſecr. diſt.4. cap.1. & per totum*, 33. q.4. plura Theophilus *tom.16. in heteroclit. ſpirit. punct.3. fol.33.* & nos *in cap. unic. de purific. poſt partum.* D. Auguſtinus *ſerm.216.* ibi: *Ille homo Chriſtianus eſt, qui quotiens ſanctæ ſolennitates veniunt, ut ſecurius communicet, ante plures dies caſtitatem cum propria uxore cuſtodit.* Accedit etiam, nam qui conjugem habet, non poteſt facilè in vitam contemplativam animum dirigere, ſed in re uxoria, & familiari ſemper eſt occupatus, cùm multa ſint connubii onera: hinc Apoſtolus 1. *ad Corinth.7.* gravem conjugii ſarcinam intelligens, ait: *Si eſt ita, non expedit*

expedit homini uxorem habere; est *in c. omnes* 32. *q.* 7. Et si is, qui uxorem habet, vacare studiis non potest, cujus rei præclarum præbet exemplum B. Hieronymus *in Iovin.* unde Cicero post Terentiæ repudium, ab Hirtio rogatus, ut suam sororem in uxorem duceret, respondit, non posse simul uxori & Philosophiæ navare operam; fortiori ratione, & Deo, & uxori non possumus rectè servire, *cap.* 1. 21. *q.* 1. Meritò ergo sancti Ecclesiæ Patres tot canonibus prohibuerunt sacratis ministris usum conjugii. Julianus Imperator *orat.* 5. sic scribit: *Apud Athenienses, qui arcana illa tractant, castissimè degunt; tum eorum Antistes Hierophanta ab omni prorsus generatione abstinet, tanquam progressionis illius in infinitum particeps esse minimè debeat; sed dissimta potius, ac perpetuò manentis, & unà contempta, incorrupta, synceraque natura.* Cœlibatum sacerdotum suadet illa Epicteti disputatio, quæ suadet Cynicum, sive perfectum Philosophum oportere esse cœlibem, *lib.* 3. *Arriani, cap.* 22. ibi: *Nonne Cynicum abstrahi nullo modo posse oportet à ministerio Dei, cui servit, ut possit semper adesse hominibus, non alligatus domesticis officiis, aut distractus his rebus, quas negligens non tuebatur, boni & integri hominis personam, quas procurat: amittat nomen nuntii & speculatoris atque etiam præconis Dei? Nonne oportet conjugio illigatum cogitare qua socero sint danda, aliis quoque affinibus, & præterea uxori? Deinde operam quoque impendere ægrotantibus cogitur, & rei acquirendæ studiosum esse oportebit, ut de cæteris nihil dicam. Quin etiam lebetem, & scaptiam habere oportebit, qui calidam infundat lotura infanti, necnon lanulâ quoque, & oleo, & gravato, & poculo opus erit puerpera. Plura nunc parantur vascula, ut præteream reliquas occupationes, & distractiones negotiorum. Quid reliqui erit Regi huic, quo vacare publicis rebus, & negotiis queat, cui tot populi commissi sunt, tantaque curat? Is nimirum est, qui speculator esse debeat aliorum omnium; quique in matrimonio constituntos, & hos etiam qui liberos educant; quinam bene sua utatur uxore, qui secus faciat, ac vivetur, & quæ familia dissentiat, & item quæ sit consentiens. Eum circumire tanquam medicum, atque obambulare oportet, & vibrantes venas experiri, & huic dicere, tu febricitas; alii, tibi caput dolet; alii, tu laboras podagrâ: deinde sic præcipiat; tu intende laboribus, tu plenioribus utere cibis, tu abstine lavacro, te oportebit secari, te verò uri. At si sit domesticis impeditus negotiis, quod supperet etium ad hæc peragenda?*

9. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cujus solutione sciendum est, magnum versari discrimen inter Sacerdotes legis veteris, & legis gratiæ. Primò enim illi ad certam tribum alligati, debebant initis matrimoniis progignere successores; nostrum sacerdotium non carnali propagatione, sed divinâ consecratione transmittitur ad posteros. Secundò illi immolabant belluinas carnes; nostri offerunt divinum corpus & sanguinem unigeniti Filii Dei. Tertiò illi ratiùs ad sacrificandum accedebant, tempore nimirum vicis suæ; & tunc & congressu uxorum, & potione vini abstinendum fuit: nostri quotidie sacris mysteriis sacrificiorum, orationum, & sacramentorum peragendis incumbunt. Denique lex illa rudior fuit, nostra lex spiritualis. Quocirca non est incommodum, si in lege Evangelica sint præcepta quædam carni molesta, quæ spiritui grata sunt, & levia; & hæc enim dici non debent molesta, & gravia, quia & animum hominis mira suavitate quando implentur, perfundunt, & ut perferantur non deest ubertrima gratia, & auxilium Dei, qui apud Oseam *cap.* 11. ita promisit: *Ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis, & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum.* Homini onusto, si ipse portetur, minùs gravis est sarcina: si verò etiam ab alio sustententur, vel nihil, vel parum molestiæ affert bajulo. Scandala quæ in dies occurrunt, non sunt imputanda legi de observando cœlibatu, sed dissolutioni & relaxationi hominum. Adde, quod minora ab uxoratis perpetrantur, inter quos, & ex quibus effrenatæ impudicitiæ frequentiora notantur exempla: uni viro legitimæ uxoris consortium plerumque libidinis æstum non extinguit, qui post alienas inhiare non cohibetur, ut legimus de viro alioquin probatissimo Davide, qui adulterio, raptuque, & homicidio contaminatus legitur: trecentæ Reginæ Salomonem ab illegitimis amplexibus, & septingentarum concubinarum grege non arcuerunt; usu augetur venus, nisi gratia sacramenti matrimonialis obstet. Non me latet, continentiam esse speciale Dei donum, ut *Sapient.* 8. dicitur. At licitè vovetur confidendo de auxilio divino promisso. Nec arguendi sunt voventes præsumptionis; fidelis est enim Deus, qui non patitur supra modum servos suos tentari: sicut autem filius in regione peregrina destitutus subsidiis, & opibus matrum accipit, & solvere promittit, confisus de patris sui amantissimi, & opulentissimi liberalitate; ita Christianus, specialiter verò clericus, confisus de misericordia ejus, quem scit castitate delectari, & piorum in se fiducia gaudere, votum nuncupat cum gratia adimplendum, ad quod invitus nemo inducitur. Nec obstat augmentum primum deductum ex D. Paulo *ad Hebræos cap.* 13. ubi matrimonium honorabile appellat. Nam respondetur, matrimonium non prohiberi ministris sacratis, quia sanctum non sit, & ut est sacramentum; sed propter aliud, quod illi annexum est; copulam videlicet carnalem, quæ animum hominis ad inferiora deprimit, ut minùs idoneus sit ad cœlestia meditanda, & tractanda. Nec obstat aliud augmentum ex eodem D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 9. in illis verbis: *Nunquid non habemus*, &c. Nam respondetur, constare ex ipso textu, D. Paulum agere de mulieribus, quæ Apostolis ministrabant necessaria ad vitam: usus ille communis erat Apostolis, solus Paulus cum Barnaba iis non utebatur, & ita accepit locum illum D. Pauli D. Hieronymus *contra Iovinianum*, & explicat Turrian. *pro canon. Apost. lib.* 1. *cap.* 2. & 4. Nec obstat, ipsum Apostolum *epist.* 1. *ad Timoth.* dixisse Episcopum debere esse unius uxoris virum; nam ut Ambrosius *epist.* 82. notavit, ne quis filios creare in sacerdotio Apostolica invitetur authoritate, habentem dixit filios, non facientem: & ita Apostolus permisit unius uxoris virum, non verò bigamum, in Episcopum eligi. Cui interpretationi consentiunt D. Chrysostomus *in epist. Pauli ad Timoth. c.* 3. *homil.* 10. Epiphanius *hæresi* 59. Hieronymus *lib.* 1. *contra Iovin.* qui *epist.* 50. *ad Pammachium*, ait: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.* Nec tandem obstat textus *in dicto can.* 6. *Apost.* nam respondetur, in eo canone nihil de ineundo à sacerdotibus, vel Episcopis connubio agi, sed quia primis Ecclesiæ temporibus uxorati assumpti fuerunt ad sacros Ordines, illis præcipitur non usus conjugalis, sed cura, & providentia erga jam ductam uxorem, cui etsi dimissæ sacerdos de alimentis, & aliis ad vitam necessariis providere tenebatur. Sanctus Leo *epist.* 92. *ad Rusticum*, ibi: *Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ Episcopis, atque presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores, licitè & uxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed cum ad prædictos pervenerint gradus, cæpit iis non licere quod*

oportet

licuit. Unde ut de carnali fiat ſpirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quaſi non habeant, ſic habere, quod & ſalva ſit charitas conjugiorum, & ceſſent opera nuptiarum. Epiſcopi enim,& presbyteri Eccleſiæ Latinæ, ut ſuprà retuli, abſtinebant à conjugibus, ſed non eas deſerebant,immò eas caſtè ut ſorores tractabant. Innocentius I. *in epiſt. ad Exuperium, cap.9.* Concilium Aurelian. 1.*can.*15. Turon.2.*can.*13. Arvernenſe *can.*12. Unde de Urbico Arvernenſi Epiſcopo refert Gregorius Turon. *lib.*2.*cap.*22. & 44. Papianilam habuiſſe ut ſororem, non ut uxorem. Fortunatus *in poem. ad Leontium Burdegalenſem,* ibi :

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, eſt modò chara ſoror.

Paſſim in Conciliis Epiſcopæ, Presbyteriſſæ, Diaconiſſæ,& Subdiaconiſſæ, id eſt,quæ continentiam profitentes, à virorum ſuorum ordine ita appellabantur, ut docent plura de illis congerentes Photius *in Nomocan. lib.*1.*tit.*37. Baronius *anno* 34. Baſilius *dicto lib.*7. *de matrim. cap.*25. Eſpenceus *lib.*1. *digreſſ. cap.*27. Creſpetius *in ſumma, verbo Diaconiſſa*, Meſſana *ad D. Hieronymum verbo Epiſcopus, fol.*159. Antonius Auguſt.*in epit. jur. Pontif. tit.*38. & 39. Pancirola *lib.*1. *var. cap.*82. Cæſar *de eccleſ. hierarch. diſput.*8. §.2. & *diſp.*9. §. *finali*, Albaſpinus *in notis ad can.*19. *Concil. Nicæni*, Juſtelus *in notis ad can. Eccleſ. univerſ. fol.*234. Zerda *in adverſ. cap.*151. Mornacius *in authent. Diaconi, C. de Epiſc. & Cleric.* Hallierius *de ſacris electi.*2.*p.ſect.*4. §.6. Tamburin.*de jure Abbat. diſp.*7.*q.*8. Savarus *in notis ad epitaphium Sidonii, in princ.* D.Bajarroyo *in cap.*2. *qui clerici vel vov.*

10. EXPONITUR CAN.6. CONCIL. TOLET.8.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni primò obſtat textus *in can.*6. *Concil.Tolet.*8. in illis verbis : *Sexta diſcuſſionis objectu, quorundam malè conſciorum patuit denotatum elogium; nam relatum eſt nobis, quoſdam Subdiaconos, poſtquam ad ſacri hujus ordinis pervenerint gradum, non ſolùm carnis immunditiâ ſordidari, cùm ſcriptum ſit, mundamini qui fertis vaſa Domini; ſed etiam, quod dictu quoque nefas eſt, novis uxoribus copulari, aſſerentes hoc ideò ſibi licere, quia benedictionem à Pontifice ſe neſciunt percepiſſe. Proinde omni excuſationum diſcuſſo velamine, id præcipimus obſervari, ut cùm iidem Subdiaconos ordinantur, cum vaſis miniſterii benedictio eis ab Epiſcopo detur (ſicut in quibuſdam Eccleſiis vetuſtas tradit antiqua, & ſacra dignoſcitur conſuetudo ſubſtare prolata) omni penitus ab illis ſorde mulierum, ac familiaritate remotâ.* Ex quibus verbis conſtat Subdiaconos Hiſpaniæ matrimonio uti voluiſſe eo prætextu, quod benedictionem à Pontifice non acceperant; & jubent Patres, ut deinceps benedictio illis præſtetur, & ita continentiam ſervare cogantur. Igitur quia impedimentum conjugii non ex ordine ſacro, ſed ex benedictione tantùm provenit,ac per conſequens ſubdiaconi,quibus manus hodie non imponitur, non coguntur ſervare caſtitatem. Pro cujus canonis expoſitione,P.Gibalinus *de clauſura regul.diſquiſ.*3. *cap.*2. §.2. exiſtimat, Subdiaconos, de quibus in eo textu, conjugia contrahere poſſe,quia non ab Epiſcopo,ſed à Chorepiſcopo ordinati fuerint,cùm Chorepiſcopis conceſſum eſſet olim etiam Subdiaconos ordinare. Concilium Antioch.*can.*10.Synodus Meldenſis *can.*44. ubi juxta decreta Innocentii prohibetur,ne Chorepiſcopus Eccleſias conſecret, & Ordines Eccleſiaſticos, qui per manus impoſitionem tribuuntur, ideſt nonniſi ad Subdiaconatum, & hoc jubente Epiſcopo, & in locis, quibus canones deſignant, agere præſumat. Synodus Hiſpal.2.*examin.*7. Unde cùm ex defectu legitimi miniſtri Subdiaconi illi ordinati non eſſent, rectè contendebant jus habere contrahendi matrimonium. Sed hæc Gibalini interpretatio, omiſſis quæ de Chorepiſcopis congeſſi *in c. quantò. de conſuet.* ſuſtineri non poteſt ex eo, quod Subdiaconi conquerebantur ibi ſe benedictionem non accepiſſe; & jubent Patres ut deinceps unà cum vaſis illis traderetur. Igitur quia defectus, qui prætendebatur à Subdiaconis, non erat miniſtri, ſed potiùs benedictionis. Quare eâ ſententiâ omiſſâ, verius dicendum eſt, Subdiaconos, de quibus ibi, verè ordinatos eſſe cum propria materia, & à legitimo miniſtro; ſed eos ritè ordinatos non eſſe falsò exiſtimaſſe ex eo, quia cum Presbyter, & Diaconus tempore ſuæ ordinationis benedictionem,ideſt manus impoſitionem acciperent, Concilium Carthag. 4. *can.*3. ibi : *Presbyter cùm ordinatur, Epiſcopo cum benedicente, & manum ſuper caput tenente;* & *can.*4. *Diaconus cùm ordinatur, ſolus Epiſcopus, qui cum benedixit, manum ſuper caput illius ponat;* latè probavi *in cap.*1. *de Sacram.non iterand.* inde exiſtimabant Subdiaconi, quod cùm illi tempore ſuæ ordinationis per manus impoſitionem ab Epiſcopo non conſecrarentur, & gradus ſubdiaconalis adhuc in pluribus provinciis non eſſet ſacer, juxta tradita *in cap. à multis, de ætate & qualit.* D.Roch. Pirro *tom.* 1. *Sicil. ſacr. fol.*71. ideò putabant jus connubii eos habere. PP. verò Hiſpani, etſi agnoſcerent ritè rectéque eos ordinatos eſſe, tamen ne hoc velamento, ut fuco incontinenter viverent, ſtatuerunt, ut deinceps tempore ordinationis cùm ſacra vaſa illis tradebantur, benedictio etiam ab Epiſcopo impartiretur, non tamen quia exiſtimarent ex benedictione illa obligationem caſtitatis ſervandæ provenire.

11. EXPONITUR TEXTUS IN CAP.4. QUI CLERICI VEL VOV.IN 1.COLLECT.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in cap.*4. *qui clerici, vel vovent. in prima collect.* ubi Decano, & Canonicis Lemovicen. ita reſcribit Alexander III. *Cùm inſtitiſſet apud nos Herbertus lator parochianus veſter, ut de ordine Subdiaconatus, ad quem recipiendum nimis enormiter, & inordinatè ſe ingeſſerat, cum eo miſericorditer ageremus, & non potuiſſet, ſicut non debuerat, in hac parte proficere, tandem à nobis licentiam poſtulavit, ut poſſit ſibi in matrimonium aliquam legitimè copulare. Nos itaque ſtudioſius attendentes, quod prædictus ordo, cùm nullam ſibi dignitatem attulerit, vel honorem, matrimonium ejus non impedit, d. v. per A. ſ. p. m. quat. ſi matrimonium legitimè duxerit contrahendum, nullus veſtrùm à contractu matrimonii, prædicti ordinis obtentu prohibere præſumat, nec ſibi propter hoc moleſtiam inferat, vel gravamen.* Ex quibus verbis apertè conſtat, ſubdiaconum rectè matrimonium contrahere poſſe. Ergo non rectè in præſenti docetur, miniſtris ſacratis matrimonium contrahere non licere. Pro cujus textus expoſitione Baſilius *de matrimonio lib.*7. *cap.*27. exiſtimavit gradum Subdiaconatus non ita ſacrum fuiſſe etiam temporibus Alexandri III. ut Subdiaconi illud contrahere nequiviſſent, quod probat ex ipſo Alexandro III. qui *p.*18. *poſt Concilium Lateran. cap.*4. ita ſcribit : *Si autem Subdiaconi contraxerint matrimonium, eos dummodò antè tales fuerint, quod timendum ſit,ne pro una pluribus abutantur, diſſimulare poteris cum ſuis mulieribus remanere, quia tolerandum eſt malum, ut pejora vitentur.* Sed hæc Baſilii ſententia apertè convincitur ex noſtro capite 1. qui eſt ejuſdem Alexandri III. & in eo docetur, conſtitutis in minoribus gradibus, non verò Subdiacono, licere matrimonium contrahere. Accedit, quia pluribus retro annis ante Alexand. III. Subdiaconatus gradus ſacer erat, votumque caſtitatis annexum continebat, ut probavi *in cap. à multis, de ætate & qualitate*, & *in can.*31. *Concil. Illiber.* Quare eâ ſententiâ omiſſâ, verius dicendum exiſtimo, tam

in

in dicto cap.4. qui clerici vel vov. quàm *in alio cap.4.* relato à Basilio, matrimonium à Subdiacono celebratum sustineri ex dispensatione Pontificis, quam supponunt ea verba, *Dissimulare poteris*; nisi dicamus cum Alano, quem sequitur Anton.Augustin. *in notis ad 1.collect. in d. c.1.* in ea specie Herbertum gradum Subdiaconatus non accepisse, quia nimis enormiter ordinationi se ingessit: unde fatetur ipse Alexander, similem ordinationem Herberto nullam attulisse dignitatem, vel honorem; post quæ verba vetus Scholiastes legit, *nec characterem*, teste Antonio Augustino *ubi proximè*; unde si vacua fuit ipsa ordinatio, ritè potuit Subdiaconus matrimonium contrahere.

12. Exponitur can. 27. Concil. Tribur.

Tertiò obstat textus *in can.17.* Concilij Tribur. relato *in cap.clericus 6. de vita & honest.cleric.* in illis verbis: *Coram populo vel legens, vel cantans.* Ex quibus deducitur, eum qui in Ecclesia cœpit legere, aut cantare, non posse matrimonium contrahere. Igitur non rectè in præsenti docetur, Lectoribus, & aliis clericis in minoribus ordinibus constitutis licere nuptias celebrare. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, verum esse clericos in minoribus ordinibus constitutos, ritè, & rectè omni tempore potuisse connubium inire, *can.25.* aliàs 27. *Apost.* D. Clemens *lib.6. constit. cap.17.* Concil. Carthag.3.*can.19.* Vasense 2. aliàs 3.*can.1.* Tolet. 2. *can.1.* Aurelian. 3. *can.1.* Vvormat. sub Hadriano II. *can.68.* Moguntin. sub Armulpho *can.10.* dum tamen alterius sectæ uxorem non reciperet, juxta canonem 14. Synodi Chalcedon.*art.15.* Nec tunc obstat textus *in d. can.27.* quia in eo agitur de filiis oblatis à parentibus Ecclesiæ, vel monasterio, ut ibi ministrarent; quo casu cùm virtute oblationis paternæ resilire non possent ab Ecclesia, immò veri efficerentur monachi, *cap. monachum*, 20. *q.1.* dicemus latè *in cap. cùm simus, de regul.* ideo in eo canone asseritur, quod si ita oblati coram populo cœperint legere, aut cantare, non possunt postea matrimonium inire.

13. Exponitur Synodus August. can. final.

Quartò obstat Synodus August. celebrata anno 952. *can. final.* ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, ut in multis Conciliis firmatum est, quia divina ministeria contrectant, ab uxoribus abstineant; cæteri autem clerici quando ad maturiorem ætatem pervenerint, licèt nolentes, ad continentiam cogantur.* Ex quibus verbis deducitur, etiam clericos inferiorum graduum, jam ætate provectos matrimonio jungi non posse. Sed respondetur continentiam in eo textu non tantùm importare castitatem extra nuptias, ita ut sensus sit Episcopum, Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum, quando sacra ministeria tangunt, matrimonium contrahere posse; cæteros verò clericos posse, sed uxorem non ducentes debere castitatem servare.

CAPUT II.

Idem a *Herfordien. Episcopo.*

SAnè de clericis inferiorum ordinum, qui in conjugio constituti, diu ecclesiastica beneficia ex concessione prædecessorum suorum habuerunt, à quibus sine magno discrimine, ac effusione sanguinis non possunt privari: f. t. duximus respondendum, ut quia ibi natio, & gens barbara, & multitudo in causa est, eos sub dissimulatione sustineas ecclesiastica beneficia tamdiu habita possidere; provisurus attentiùs, ne deinceps clericis conjugatis ecclesiastica beneficia conferantur, sed illorum aliqui ad sacros Ordines, vel Ecclesiarum administrationes non admittantur, nisi castitatem fortè *b* voverent, & perpetuò servarent, qui unicam & *c* virginem habuerint uxorem.

NOTÆ.

1. [a] *Herfordiensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* Herfordiensis autem Ecclesia est in Anglia, ut jam notavi *in cap.2. de tempor. ordin.* Unde constat hanc decisionem esse referendam ad provinciam Angliæ, ubi temporibus Alexandri III. jam corruptela invaluerat, ut clerici uxores simul, & beneficia retinerent, ut refert Polydorus Vergil. *lib.6. hist. Anglia, fol.116.* & constat *ex cap. penult. hoc titulo*, misso Berengariæ Reginæ Angliæ.

[b] *Voverint.*] Juxta textum *in cap. conjugatus, de conversi. conjug.* ubi dicemus.

[c] *Et virginem.*] Juxta adducta *in cap.3. de bigam. non ordin.*

CAPUT III.

Idem [a] *Verulano Episcopo.*

QUod te cum inimicis tuis, &c. De cætero, quia fraternitatis tuæ quærit industria, utrum clerici infra Subdiaconatus Ordinem constituti, qui cùm continere, carnis vitio devicti, non valent, uxores accipiunt, ecclesiastico beneficio canonicè debeant spoliari. Id tuam voluimus experientiam indubitatâ veritate tenere, quod cùm simul voluptatibus, & carnalibus desideriis, ac divinis, & ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant, ob immunditiam suam ecclesiasticis sacramentis indigni contrectandis, & ecclesiasticis proculdubio beneficiis sint privandi. Sanè si Ecclesiis, quibus attitulati fuerant, de possessionibus, aut aliis bonis suis aliqua contulisse noscuntur, cùm ab earundem Ecclesiarum ministerio fuerint, & beneficio sequestrati, ad ipsos rectâ viâ dominium, ac proprietas liberè debet, & absque ulla contradictione redire.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

[a] *Verulano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 5. & *p.* 50. *post Concilium Lateran. cap.* 7. De Ecclesia Verulana nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de renunc.*

CAPUT IV.

[a] Idem.

SAnè sacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, sed contubernia sunt potiùs nuncupanda, post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes officio suo restitui poterunt, & ejus executionem ex indulgentia sui Episcopi habere.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. ubi additur, pars capitis *causam*; sed cùm varii sint textus hujus Pontificis, cum hoc principio, *Causam*, non facilè potest ejus integra restitui, nec vera inscriptio assignari.

CAPUT V.

Innocentius III. [a] *Archiepiscopo Norvicen.*

DIversis fallaciis homines circumventi, Deo, & mammonæ famulari conantur; cùm tamen secundùm evangelicam veritatem, nemo potest duobus dominis servire, quoniam si unum dilexerit, alium habebit exosum; aut uno contempto, alium sustinebit. Accepimus etiam, quod quidam clerici tuæ diœcesis, qui solemniter in conspectu Ecclesiæ matrimonia contraxerunt, ecclesiastica beneficia detinere contendunt, in quorum conversatione cithara cum psalterio malè concordat. Cùm igitur vir cogitet, quomodo placere possit uxori, & ideò minùs quæ Dei sunt, valeat cogitare, cùm quasi divisus in duo plenam sui non habeat potestatem: ut ei, à quo stipendium recepit, plenius famuletur, f. t. præs. auctoritate m. quat. hujusmodi clericos beneficiis ecclesiasticis, quæ in tua diœc. sunt adepti, auctoritate nostra suffultus valeas ap. rem. privare, præsertim cùm rerum ecclesiasticarum substantia soleat deperire per tales: nisi fortè talibus scienter contuleris ecclesiastica beneficia, quibus eos [b] non per te, sed per superiorem decernimus spoliandos.

NOTÆ.

[a] *Norvic.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Norvicensi nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de rescript.*

[b] *Non per te.*] Ne contra factum proprium venisse dicatur.

COMMENTARIUM.

1. IN his quatuor decisionibus referuntur pœnæ quibus plectendi sunt clerici scienter matrimonium contrahentes, quibus & aliæ à sacris canonibus impositæ adjungendæ sunt. Eas breviter recenseamus. In primis tales sacerdotes à sacris ordinibus recipiendis, vel in jam susceptis ministrando arcentur, *cap. quotquot*, *cap. monacho*, ibi: *Nunquam ecclesiastici gradus officium sortiatur*, 27. q. 1. & olim gradibus, in quibus deprehendebantur conservatis, brevissimi temporis suspensione impositâ, ad superiores inhabiles reddebantur. Sexta Synodus in Trul. *can.* 3. ibi: *Similiter & eos qui post ordinationem uni matrimonio se applicarunt, hoc est, Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, brevi aliquo tempore à sacro ministerio prohibitos, & puniros, rursùs propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario videlicet dissoluto conjugio.* Consentiunt Syricius *epist.* 1. *cap.* 7. Innocentius III. *epist.* 3. *cap.* 1. quorum meminit Concil. Agath. *can.* 9. ibi: *Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad terram uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Syricii Episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur: quod si ad aliquos formula illa ecclesiastica vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Syricio Episcopo ad provincias commeavit, non probabitur pervenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere, & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, sic retineant, ut ad posteriora eis non liceat ascendere.* Aliquando etiam deponebantur, communione tantùm concessâ. Concil. Aurelian. 5. *can.* 4. ibi: *Si quis clericus post acceptam benedictionem cujuslibet loci vel ordinis, ad conjugalem torum jam sibi illicitum denùo redire præsumpserit, usque in diem vitæ ab honore accepti ordinis (sicut habent antiquorum PP. canones) deponatur, ei tantùm communione concessa.* Quod genus suspensionis exponit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 8. Novo jure Concilii Viennensis illi excommunicantur. *Clement. unic. de consanguin. & affin.* Cujus explicationem prosequitur Basil. Legion. *de matrim. lib.* 7. *epist.* 28. & hodie ut suspecti de hæresi puniuntur ab Inquisitoribus, abjuratione de levi ab eis facta, ut referunt Simanchas *de Catholicis, tit.* 40. *num.* 9. Farinac. *de hæresi q.* 183. *n.* 72. Catena *de offic. Inquisit. tit.* 17. §. 3.

Circa privationem beneficii ecclesiastici, aut incapacitatem illud obtinendi, quam incurrunt clerici conjugati, sciendum est, clericos in majoribus Ordinibus constitutos non privari beneficiis ecclesiasticis; quia cùm matrimonium ab eis celebratum nullum sit, si propriis beneficiis privarentur, cogerentur

tur mendicare; quod colligitur *ex cap. ſi quis clericorum*, ſuprà relato, & expresè deducitur *in cap. penult. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Meminimus vobis olim pro pagano clerico veſtro litteris Apoſtolicis mandaviſſe, ut prebendam, quam ei ſubtraxeratis ex occaſione matrimonii, quod cum quadam muliere contraxiſſe dicebatur, reſtituere deberetis: vos pro litteris noſtris illud facere non curaſtis, aſſerentes inde ſcandalum inter alios generari. Attendentes itaque, ne predictus clericus beneficii eccleſiaſtici auxilio deſtitutus, ad turpia, & ſacularia lucra fetlanda redire cogatur; cùm multi concubinarii, & adulteri de bonis Eccleſiæ ſuſtententur, & in talibus ſit ordinibus conſtitutus, in quibus legitimè conjugatum a beneficio eccleſiaſtico ſacri canones non repellunt, diſcretionem veſtram rogamus attentius, ac per Ap. ſ. m. quat. ei beneficium percipiendum, unde ſuſtentari valeat, extra fratrum conſortia conferatis.* Clerici autem in minoribus gradibus conſtituti, matrimonium contrahentes, ipſo jure privantur beneficiis eccleſiaſticis, *ex cap. 1. 2. 3. 4. & 5. ſub hoc tit. in 5. compil.* ibi: *Dilectus filius Magiſter E. canonicus Eccleſiæ de Tilim, expoſuit coram nobis, quod cùm Vivianus quondam ipſius Eccleſiæ clericus, Paduanæ diœceſis, ordine clericali, & eadem Eccleſia derelictis, ſibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & antius incedendò in habitu ſeculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. geſtiens ad Eccleſiam redire predictam, non habitâ de predictis aliquâ mentione, quaſdam a nobis ad te litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Eccleſia ingreſſum minus rebabere. Cùm igitur mendax precator carere debeat impetratis, mandamus quatenus ſi premiſſis veritas ſuffragatur, revocato, ſi forſan auctoritate litterarum hujuſmodi contra eandem Eccleſiam proceſſiſti, de cætero non procedas.* Et *ex cap. 4. de confirm. utili*, in eadem compilatione: *Te didicimus intimante, quod tu cum quoſdam diœceſis tuæ clericos uxoratos ſuis de mandato noſtro beneficiis, quæ in eadem obtinebant diœceſi, ſpoliaveris, quidam eorum per obtentas à nobis contra te ſuper eiſdem beneficiis commiſſionis litteras, in quibus ſpoliationis cauſa mentio non habetur, te ſuper his multipliciter aggravant, & moleſtant: alii verò confirmationis noſtræ litteras in communi forma ſuper eiſdem beneficiis, in quibus cauſa eadem ſupprimitur, exhibentes, tueri ſe contra te per eaſdem litteras moliuntur. Nolentes autem per tales litteras mandato noſtro, & canonicis ſtatutis illudi, decernimus te non teneri ad reſpondendum per commiſſiones eaſdem, & tibi ſuper hoc tales confirmationis litteras non obſtare.* Licèt ſimplex beneficium abſque adminiſtratione olim retinere potuerint], *cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Univerſalis Eccleſiæ ſollicitudo, quam providente Domino geritimus, pro Eccleſiarum ſtatu nos compellit propenſiori cura ſatagere, & ut ſecundum Deum, & juſtitiam diſponamus, vigilem curam & ſtudium adhibere. Accepimus autem, quod plerique in tuo Epiſcopatu degentes, cùm eſſent in acolythi officio, & ut fit conſtituti, uxores duxerunt; & nihilominus Eccleſias, quas prius habebant, detinere præſumunt. Unde quoniam uxorati, cùm diviſi ſint, & eos cogitare oporteat, quomodo uxoribus placere valeant, & ſervire, obſequiis non ſolummodo poſſunt intendere divinis: f. t. per A. ſ. p. m. quat. prædictos viros Eccleſias libere, & abſolutè dimittere, ap. cæſ. compellas, & eas aliis perſonis idoneis in ſacris ordinibus conſtitutis concedas. Verum ſi qui eorum aliquod in eiſdem Eccleſiis ſimplex prius beneficium habuerunt, ipſum eis, excepto Magiſterio Eccleſiarum ſub diſſimulatione dimittere poteris.* De quo exaudiendus eſt Clemens III. *in cap. ſinali*, ejuſdem collectionis: *Querelam Gand. acolythi nos accepiſſe noſcatis, ſicut prædeceſſor noſter Gregorius, qui ad vos propter eum bis ſcripſiſſe noſcitur: qui cum à G. muliere peteretur in virum, inde ſumpta occaſione ipſum beneficio, quod à nobis habebat, poſt appellationem ad Sedem Apoſtolicam factam minus rationabiliter ſpoliaſtis. Unde quia omnibus injuſtè gravatis patrocinium tenemur Apoſtolicum impertiri: d. v. rog. attentius, & p. A. ſ. p. m. quat. ſi rem ſic ſe habere conſtiterit, memorato clerico beneficium illud taliter ſubtractum abſque dilatione reddentes, ap. rem. pacificè dimittatis; ita quod querelam ad nos non debeat iterare, memorati Abbatis ſententiâ non obſtante ſuper matrimonio latâ, quominus beneficium debeat obtinere, niſi curam habeat animarum annexam.* Rationem hujus privationis aſſignant Romani Pontifices in eiſdem juribus; nam cùm per matrimonium fortiantur ſtatum incompatibilem cum ſtatu ſacerdotali, & facultate miniſtrandi in Eccleſia priventur, ideo tanquam renunciantes tacitè ipſis beneficiis contrahendo matrimonium, illis ipſo jure privantur, & inhabiles redduntur ad aliud impetrandum: imò ſi illis novum conferatur, ipſo jure collatio nulla eſt, ut docent ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Baſilius *dict. lib. 7. cap. 28.* Valenſis *de benefic. lib. 1. titulo 13.* Petrus Gregorius *cod. tract. cap. 25. num. 6.* Lotherius *de re benef. 3. p. quæſt. 26. num. 61.* Dartis *cod. tract. cap. 12.* Sanchez *lib. 7. de matrim. diſp. 42. cum ſequentibus.* Suarez *de cenſur. diſp. 49. ſect. 4.* Sauſay *in Panopl. cleric. p. 2. lib. 6. axiom 5.*

CAPUT VI.

Idem [a] *Acheruntino Archiepiſcopo.*

CUm olim ad noſtram audientiam perveniſſet, quod Canonici [b] Angloven. dil. f. Cantorem Tricaricen. ſibi elegerant in Paſtorem, tibi dedimus in mandatis, ut examinatâ electione diligentiùs, & perſonâ, ſi electionem canonicam, & perſonam idoneam invenires; electionem ipſam auctoritate Apoſtolica [c] confirmares, ſicut Metropolitanus in cæteris proceſſurus. Licèt autem tibi de forma electionis canonicæ, ac idoneitate perſonæ in aliis conſtitiſſet, movit te tamen, & ad nos conſulendos induxit, quod cùm pater ejuſdem Cantoris Græcus fuerit, & juxta ritum Græcorum uxorem duxerit in minoribus ordinibus conſtitutùs, Cantorem ipſum ex uxore legitima in ſacerdotio ſuſcepiſſet. Nos igitur attendentes, quod Orientalis Eccleſia votum continentiæ non admiſit, quin Orientales in minoribus ordinibus contrahant, & in ſuperioribus [d] utantur matrimonio jam contracto: ſ. t. per A. ſ. m. quat. niſi pro eo quod inter Latinos Græci hujuſmodi converſantur, regionis conſuetudo repugnet, ſi aliud

aliud non obſiſtat, ad confirmationem, & conſecrationem ejuſdem Cantoris ſine dubitatione procedas.

NOTÆ.

1. [a] *Cheruntino.*] Ita legitur *in cap. 2. ſub hoc tit. in 3. collect.* Acheruntia, ſeu Acheruntius, ut ait Livius *lib. 2.* vulgò Azerona, eſt in regno Apuliæ, quod & Calabria, & Græcia Magna dicebatur, in quibus dominium exercuerunt Imperatores Orientis, ut refert Cujacius *hic.* Ea tamen regna occidentem ſpectabant, Italiæque provinciæ erant. Berterius *diatrib. 1. cap. 5. in princip.* Sed cùm provinciæ illæ ſubjugatæ eſſent ab Imperatoribus Græcis, eorum fuerunt mancipatæ dominio, ut referunt Leo Oſtienſis *lib. 2. cap. 8.* Gregorius VII. *lib. 8. epiſt. 7.* & ex eis Cironius *in parat. ad hunc tit.* Jam à primis Eccleſiæ ſæculis fuit ea civitas Epiſcopali Cathedrâ decorata: ejus Prælatus Juſtus Synodo Romanæ ſub Symmacho celebratæ interfuit.

[b] *Angloven.*] Legendum eſt Anglionen. Nam Anglionenſis Epiſcopatus eſt etiam in Calabria, ut ex Pontif. Rom. refert Cujacius *hic.*

[c] *Confirmare.*] Juxta ea, quæ adduxi *in cap. 3. de elect.*

[d] *Utantur.*] Conſonat textus *in cap. aliter,* 2. 31. *diſtinct.* ubi verba illa, *matrimonio copulantur*, ita exaudienda ſunt, ideſt matrimonio utuntur, *cap. quæſitum, de pœnitent. & remiſſ.* ibi: *Matrimonio licet uti*; ut ſuprà probavi *in cap. 1.* unde Innocentius III. in prioribus verbis, ubi aſſerit, Græcos non recepiſſe votum continentiæ, exaudiendus eſt quoad uſum matrimonii jam contracti: nec audiendus eſt Henriquez *lib. 10. de Ordin. cap. 10. §. 7.* dum docet Innocentium in præſenti loquutum fuiſſe ut Doctorem privatum, non verò ut Eccleſiæ Præſulem.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Pictavienſi.*

JOannes nobis conquerendo monſtravit, quod tu eum, quanquam jamdudum uxorem legitimam duxerit, pro eo quod priùs in [b] acolythum fuerat ordinatus, compellere niteris, ut tonſuram deferat clericalem, ex qua inter ipſum & uxorem ſuam poſſet ſcandalum generari, cùm conſuetudine terræ tuæ clerici uxorati non cogantur inviti portare tonſuram. Quoniam igitur idem etiam tonſuratus non poteſt privilegio clericali gaudere, mandamus quatenus ipſum ſuper tonſuratione hujuſmodi non moleſtes, dummodo nullum percipiat [c] beneficium eccleſiaſticum, cujus ratione teneatur clericalem deferre tonſuram: quia cùm eum oporteat ſæcularibus [d] negotiis immiſceri, tonſura ipſius ſæcularia exercentis videretur profectò in miniſterii noſtri vituperium redundare.

NOTÆ.

1. [a] *Pictavienſi.*] Joanni de Melduno videlicet, ejus Eccleſiæ Præſuli temporibus Innocentii III. De Eccleſia Pictavienſi nonnulla notavi *in cap. ſuper 20. de reſcript.*

[b] *Acolythum.*] Cujus officium duplex eſt, unum deferre cereos accenſos in ſacrificio Miſſæ, ac proinde accendere luminaria, juxta adducta *in cap. unic. de offic. ſacriſta*: alterum eſt miniſtrare vinum, & aquam in urceolis, *cap. perlectis, verſ. Ad acolythum, 25. diſt.* Licèt enim acolythus non ſit ex miniſtris majoribus, tamen ſacra vaſa, ut ad altare deferat, tangere poteſt, *cap. non liceat 32. 23. diſt. cap. clericos, verb. Acolythi, 21. diſt.* quæ officia acolythi ſatis demonſtrantur duplici materia, quæ illi traditur tempore ſuæ ordinationis, videlicet ceroferarium cum cereo, & urceoli vacui, *cap. acolythus, 23. diſt.* Proſequuntur acolythi etymon, & munia, ultra repetentes *in d. cap. perlectis*, & ſcribentes de ſacramento Ordinis, Claudius Eſpenceus *ad D Paulum lib. 1. digreſ. cap. 8.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 1. cap. 25.* Menardus *ad ſacram. D. Gregorii, fol. 271.* Cerda *in adverſ. cap. 94.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 6.*

[c] *Beneficium.*] Quod retinere poterat ex diſpenſatione Pontificis, ut poſt Gloſſam hîc docet Petrus Gregor. *de benefic. cap. 25.*

[d] *Sæcularibus negotiis.*] Non rectè ex his verbis Abbas in præſenti, *num. 6.* Galganet. *de jure publico lib. 3. tit. 5.* deduxerunt, clericis conjugatis, etiam cum tonſura, & habitu incedentibus licitum eſſe negotiis ſæcularibus implicari. Nam contrarium verius eſt, & probat latè D. Joſephus Vela *2. tom. diſſert. 45. ex num. 3.* in præſenti enim tantùm Innocentius III. ſupponit quod plerunque accidere ſolet hujuſmodi clericis conjugatis, videlicet eos profanis negotiis, ac negotiationibus immiſceri ob conjugalis ſtatus neceſſitatem, & ad ſublevanda onera matrimonii, ut acciditſſe in Paduana diœceſi refertur *in cap. 3. hoc tit. in 5. compil.* illis verbis: *Dilectus filius Magiſter E. Canonicus Eccleſiæ de Trilin. expoſuit coram nobis, quod cùm Vvitianus quondam ipſius Eccleſiæ clericus Paduana diœceſis, ordine clericali, & eadem Eccleſia derelictis, ſibi quandam mulierem matrimonialiter copularit, & diutiùs incedendo in habitu ſæculari, exercuit officia civitatis: nunc idem V. geſtiens ad Eccleſiam redire prædictam, non habitâ de prædictis aliquâ mentione, quaſdam à nobis ad ſe litteras reportavit, quarum auctoritate in eadem Eccleſia ingreſſum nititur rehabere. Quum igitur mendax precator cavere debeat impetratis, mandamus quatenus, ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, revocato, ſi forſan auctoritate litterarum hujuſmodi contra eandem Eccleſiam proceſſiſti, de cætero non procedas.* 2.

CAPUT VIII.

a Idem.

CUm decorem. *Et infrà*: Eos qui ſunt publicè uxorati, non admittatis de cætero ad eccleſiaſticas dignitates, dimiſſas ab eis, quas non poſſunt ſine pravo exemplo, & gravi ſcandalo retinere.

NOTÆ.

1 IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub titulo de vit. & honeſt. cleric. cap.* 4. & jam epigraphen hanc expoſui *in cap. cùm decorem*, ejuſdem tituli.

CAPUT IX.

a *B. quondam Regina Anglorum Illuſtri.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod nonnulli *b* litterati terræ tuæ, habitu & tonſurâ relictis, publicè ducunt uxores, de his, qui ſunt hujuſmodi, ſoliciti quomodo uxoribus placeant, exiſtentes; qui licèt negotiationibus, & aliis ſæcularibus inſiſtant negotiis, ut tamen conſuetis juſtitiis, & debitis obſequiis te defraudent, tonſuram reſumunt abjectam, quâ ipſius prætextu ab hujuſmodi ut clerici excuſentur; quanquam non militent Domino, ſed potiùs mundo, ut cæteri uxorati. Quidam etiam acceptâ primâ tonſuſâ ſimiliter contrahunt, & eandem tonſuram deferunt, ut eodem prætextu excuſari valeant à prædictis: & ven. f. n. Epiſcopus, & dilecti filii Decanus, Archid. & Capitulum *c* Cenomanenſe ipſos tanquam clericos in ſubtractionem ſervitiorum tuorum fovere nituntur in tuum præjudicium, & gravamen. Cùm igitur reddenda ſint quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo; & publici uxorati, clerici non exiſtant, dum ſe ſic *d* ſæcularibus negotiis implicant: æquanimiter ducimus tolerandum, ſi juſtitias debitas, & ſervitia conſueta, velut ab aliis uxoratis exigas, & recipias ab eiſdem: cùm tonſura, quam non obtentu religionis, ſed in fraudem ſubtrahendi ſervitia, reſumpſiſſe, vel accepiſſe videntur, in his non debeat patrocinium impertiri.

NOTÆ.

1. a B.] Ita legitur *in* 5. *compil. ſub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. ex parte, de privileg.* ubi etiam agitur de his clericis conjugatis, qui tonſuram jam dimiſſam reaſſumunt maleficiis perpetratis. De hac Berengaria Angliæ Regina plura notavi *in cap. ex parte* 15. *de foro compet.* Ideo autem in præſenti Honorius reſcribit huic Reginæ, quia ut auctor eſt Rodericus Toletanus *lib.* 5. *de rebus Hiſpan. cap.* 24. ea plerumque morabatur in civitate Cenomanenſi, quam ratione dotalitii acquiſierat, ut retuli *in dicto cap. ex parte* 15. unde conſuluit Honorium III. ſuper exceſſibus clericorum.

2. b *Litterati.*] Regulariter litterati accipiuntur pro doctis, ſcientia, vel doctrina imbutis, *l.* 1. *C. de Decur. urb. Rom. in Theodoſ. c. de multa, de præb.* quos à ruſticis diſtinguit Juſtin. *in Auth. C. de teſtam.* Inde illiterati, ignari, & indocti dicuntur *in cap. illiteratos*, 36. *diſt.* notavit Boſquetus *ad Innoc. lib.* 2. *epiſt.* 224. In præſenti autem litteratos accipi pro ſciolis, ſeu leguleis, qui mediocris litteraturæ fumo inflati, lites ſerunt, notavit Cironius *hîc*; illi enim clericalibus inſignibus utebantur, ideſt tonſura, & veſtibus, ut hoc colore clericali privilegio fruerẽtur.

c *Cenoman.*] De qua diœceſi egi *in cap.* 5. *de reſcript.*

d *Sæcularibus negotiis.*] Ex his verbis rectè deducitur, clericos conjugatos tonſuram deferentes non poſſe negotiis ſæcularibus ſe immiſcere, quod latè probat Vela *d. tom.* 2. *diſſert.* 45.

COMMENTARIUM.

IN his duabus deciſionibus agitur de clericis conjugatis, qui tonſurâ dimiſsâ, ſeu retentâ negotiis ſæcularibus ſe implicarunt, & tam ab Innocentio, quàm Honorio III. deciditur, eos privilegio clericali non gaudere: quarum deciſionum ratio in promptu eſt; nam ſi clerici in majoribus ordinibus conſtituti negotiis ſæcularibus ſe immiſcentes, poſt trinam monitionem amittunt privilegium clericale, ut probavi *in cap. fin. de vita & honeſt. cleric.* quantò magis, qui in minoribus conſtituti, connubio copulati, relictâ tonſurâ hujuſmodi negotiationibus ſe implicarunt, privilegio clericali privari debent? Circa clericos autem conjugatos tonſuram deferentes, nec ſe negotiis ſæcularibus implicantes, extat celebris conſtitutio Bonifacii VIII. *in c. unic. hoc tit. in* 6. quâ cavetur, ut clerici conjugati canonis, & fori privilegio gaudeant quoad cauſas criminaliter, ſeu civiliter intentatas: ut autem illi hac immunitate gaudeant, tres petit Bonifacius conditiones. Prima ut tonſuram deferant: ſecunda, ut incedant in habitu clericali: tertia, ut cum unica & virgine matrimonium contraxerint. Concil. verò Tridentinum *ſeſſ.* 23. *de reform. c.* 6. quartam addit his verbis: *Modò hi clerici alicujus Eccleſiæ ſervitio, vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, eidem Eccleſiæ ſerviant & miniſtrent.* Iis tamen concurrentibus tantùm privilegio canonis & fori quoad criminales cauſas gaudent, etiamſi civiliter intententur; quo modo exponenda ſunt illa verba dicti capitis unici:

Trabi

Digitized by Google

Trahi non posse criminaliter, aut civiliter ad judicium; ut latè eadem requisita prosequentes docent Covar. *practic. c.* 31. Salcedo *in praxi, cap.* 62. *num.* 13. Diana *tom.* 1 *tract.* 2. *resol.* 51. Germonius *lib.* 3. *de sacr. imm. cap.* 15. Martha *de jurisd. cent.* 2. *casu* 153. Suarez *adversus Reg. Angliæ, lib.* 4. *cap.* 28. Escobar *de Pontif. jurisdict. cap.* 21. §. 5. fusè Pereyra *tom.* 2. *de man. Reg.* Urrutigoyti *in pastor. regul. cap.* 3. *voto* 3. Circa clericos verò in majoribus ordinibus constitutos ex dispensatione Pontificis matrimonium contrahentes, an privilegio fori in eisdem causis gaudeant, non vulgò hæsitatur: & ipsos non gaudere privilegio fori, docuerunt Sanchez *de matrim. lib.* 8. *disp.* 8. *n.* 11. Suarez *d. cap.* 28. *n.* 3. Sed contrarium, immò hujusmodi privilegio eos frui, docuit Navarr. *de reddit. q.* 1. *monit.* 10. *fol.* 296. illis verbis: *Quod non obstante dispensatione clericus conjugatus manet persona ecclesiastica, & gaudet privilegio fori, & canonis.* Quam opinionem non levibus probavit fundamentis collega meus Illustr. D. Rodericus Parga & Mandia, quondam Academiæ nostræ Cancellarius, nunc verò Episcopus Accitanus.

CAPUT X.

Idem [a] *V.*

UT consultationi tuæ breviter satisfiat, respondemus quod R. miles tuæ diœcesis, qui sicut tibi humiliter est confessus, olim in minori constitutus ætate, cùm modicum sciret legere, vel cantare, tonsuram tamen & coronam clericalem assumpsit, quam gestare inter milites, & laïcos erubescit, non est cogendus deferre habitum clericalem.

NOTÆ.

1. [a] *V.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. final.* Cujacius autem in præsenti existimat, Honorium scribere Linconiensi Episcopo, juxta cujus sententiam ita restituenda est inscriptio: *Vvillelmo Linconiensi Episcopo*; temporibus enim Honorii III. Linconiensem regebat Ecclesiam Vvillelmus, qui postea fuit in Ecclesiam Rhemensem translatus, ut refert Chenu *in serie Præsul. Lincon.* De Ecclesia Linconiensi nonnulla notavi *in cap.* 8. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

1. VUlgò textus hic accipitur de clerico prima tonsurâ tantùm initiato, militiæ nomen dante, qui non tenetur deferre in ipso exercitu, & belli congressu tonsuram. Sed certè si de tonsurato in bellum proficiscente accipiatur præsens decisio, parvam, aut nullam continet dubitandi rationem; nam licèt clericis in majoribus gradibus constitutis militiæ nomen dare interdictum sit, *cap. clericorum, cap. de his clericis, cap. eos qui,* 20. *quæst.* 3. *cap. clerici, cap. quicunque, cap. ex multa, de voto:* illustrant latè Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 25. Barbosa *de jure eccles. lib.* 3. *cap.* 4. Becanus *de bello, quæst.* 18. *num.* 22. Diana *part.* 10. *tract.* 2. *resol.* 2. Gibalin. *de irregul. cap.* 4. *difficult.* 4. Rousselius *lib.* 7. *hist. Pontif. jurisdict. cap.* 6. & si beneficia possideant, illis privandi sint, Concil. Andegav. *can.* 7. ibi: *Clerici quoque, qui relicto clero se ad sæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non injustè ab Ecclesia, quam relinquunt, amoveantur.* Tamen clerici in minoribus constituti ritè possunt, sicut alii laïci, ad militiam proficisci, ut probat Diana *dicta resol.* 2. Et sicut conjugati, vel aliis negotiis sæcularibus impliciti non coguntur tonsuram deferre, ita nec milites. Unde credi non potest, Episcopum Linconiensem consuluisse Honorium III. in casu adeò aperto, cùm videlicet, qui tantùm primâ tonsurâ erat initiatus, militiæ nomen dederat, utrum tonsuram deferre cogendus esset, cùm tunc tanquam laïcus incedere potuisset. Quare existimabam, Rodericum, de quo in præsenti, nullo modo militiæ nomen dedisse, sed in ipsa civitate deguisse: quod ut faciliùs percipiatur, observo apud scriptores mediæ ætatis, plerumque nobiles viros, Dynastas, & Toparchas, milites appellari, quos & nos vulgò appellamus *Cavalleros*; de quibus sanctus Bernardus *ad Eugenium lib.* 3. *cap.* 5. ubi conqueritur de clericis, qui ut laïci incedebant, his verbis: *Quid sibi vult, quod clerici aliud esse, aliud videri volunt; id quidem minùs castum, minusque sincerum; nempe habitu milites, quæstu clerici, actu neutrum exhibent.* Sic miles Tercellinus, ipsius sancti Bernardi pater, miles appellatur ab Vvillelmo Abbate *lib.* 1. *vitæ ejusdem Sancti*, eo quòd esset vir antiquæ, & legitimæ militiæ, idest nobilitatis. Et Petrus Blesens. *epist.* 78. Gaufridum, nobilem appellat militem, sanguine, & animi generositate præclarum. Et *epist.* 94. reprehendens nobilium fastum, superbiamque, ait: *Nepotum vestrorum militum fastuosam gloriam tolerare non possum.* Probat Saussay *in Panopl. cleric. p.* 2. *lib.* 3. *c.* 2. quibus suppositis eam credo esse Honorii mentem, ut R. miles, idest nobilis Dynasta, qui in minori ætate tonsuram acceperat, eamque postea inter alios Dynastas, & laïcos deferre erubescebat, cùm nec Ecclesiæ inserviret, sed potiùs ut laïcus incederet, cùm quæreretur, an cogendus esset eam deferre, cùm adhuc per conjugium, vel similem actum non deseruisset statum clericalem; respondit Honorius, quod non est cogendus inter alios nobiles tonsuram deferre, cùm ipsam propria voluntate deferere velit, nec beneficium aliquod ecclesiasticum obtineat.

Digitized by Google

TITULUS IV.

De Clericis non residentibus in Ecclesia vel præbenda.

CAPUT I.

Ex Concilio a Sardicensi.

NON liceat Episcopo de civitate sua transire ad aliam. Manifesta est enim *b* causa pro qua facere hoc attentat. Cùm nullus sit inventus Episcopus, qui ad minorem de majori civitate transiret.

NOTÆ.

1. a *Sardicensi.*] *Can.* 1. ut legitur apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti, cap.* 79. Ivonem *p.* 5. *cap.* 185. & *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 1. & apud Antonium Augustin. *lib.* 4. *epit. tit.* 27. *cap.* 17. ex quibus codicibus constat primò, canonem hunc mutilum referri in hac sexta collectione, cùm desit Osii Episcopi Cordubensis propositio, prout refertur *in d. can.* 1. in illis verbis: *Osius Episcopus dixit; Non minùs mala consuetudo, quàm pernicioſa corruptela funditùs eradicanda est, ne cui liceat Episcopo de sua civitate ad aliam civitatem transire. Manifesta est enim causa, quâ hoc facere tentant, cùm nullus in hac re inventus sit Episcopus, qui de majore civitate ad minorem transiret. Unde apparet, avaritiæ eos ardore inflammari, & ambitioni servire, & ut dominationem exerceant. Si ergo omnibus placet, hujusmodi pernicies austeriùs vindicetur, nec laicam communionem habeat qui talis est. Universi dixerunt: Placet. Osius Episcopus dixit: Etiam si talis aliquis extiteris temerarius, ut forsitan excusationem afferat, quòd populi litteras acceperit, cùm manifestum sit præmio, & mercede paucos, qui fidem sinceram non habent, potuisse corrumpi, ut clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum; omninò has fraudes demandasse arbitror, ita ut nec laïcam communionem in fine accipiat talis. Quod si vobis omnibus placet, statuite. Universi dixerunt: Placet.* Quæ posteriora verba reperiuntur *in cap.* 2. *de elect.* ubi ea exposui. Secundò textum hunc potiùs compilari debuisse sub titulo *de translat. Episcop.* Præsens canon maximè factus est contra Eusebium priùs Beryti, posteà Nicomediæ, & Constantinopolis Episcopum, ut apparet ex epistola synodali Alexandrinorum apud Athanasium *apolog.* 2. ut notavit Dartis *in* 15. *dist. fol.* 90. Concilii Sardicensis historiam dedi *in dicto cap.* 2.

b *Causa.*] Ambitio videlicet, ut ex sequentibus verbis constat; quæ procul abesse debet ab his translationibus, ut latè probavi *in c.* 1. *de translat. Episc.* 2.

CAPUT II.

a *Ex gestis Romanorum Pontificum.*

b LEO III. natione Romanus, consilio *c* Lotharii, & Ludovici Imperatorum, sanctam & venerandam LXVII. Episcoporum in Ecclesia beati Petri Synodum congregavit. In hac Synodo Anastasius presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli ab *d* omnibus canonicè est *e* depositus, eo quòd parochiam suam per annos quinque contra canonum instituta deseruit, & in alienis usque hodie demoratur.

NOTÆ.

1. a *Ex gestis.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & rectè; nam textus iste transcriptus est ex veteri codice, quod dicebatur Compendium historiarum, & gestarum rerum; ex quo verba hujus textus retulit Baronius *tom.* 10. *anno* 853. & ferè eisdem verbis idem narrat Anastasius Biblioth. *anno* 853. *in Leone IV.* illic: *Inter hæc verò, quæ superiùs scripta sunt, cœpit crebrò nominatus sanctissimus Præsul de singulis Ecclesiarum Rectoribus, videlicet Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, atque omnium Christianorum militia curam, solicitudinemque habere præcipuam. Volens itaque, sicuti & factum est, ex priscis auctoritatibus normam præponere, Christo juvante normam, qualiter unusquisque eorum vitam castam & sobriam duceret; & Deo, cui semper irreprehensibiliter famulatum debemus impendere, in omnibus complaceret; tunc demùm sancti ei Spiritus gratiâ revelante, unà cum consilio serenissimorum Lotharii, & Ludovici Imperatorum, anno Imperii eorum quinto & trigesimo, atque Pontificatus jam dicti Præsulis septimo, mense Decembris, die* 8. *indictione secunda, sanctam, ac venerandam in Ecclesia Beati Petri Apostoli Synodum congregavit. In qua tam ipse Catholicus, & Apostolicus vir, quàm & alii cum eo sexaginta & septem Episcopi resederunt. Ex quibus quatuor Episcopi ab Imperatoribus destinati, Ioseph Eporegensis,*

Digitized by Google

genſis, Nottingus Brixienſis, Petrus Spoletinus, & alius Petrus Aretinus: inter quos etiam Paulus Diaconus, ſanctæ Ravennatis Eccleſiæ reſidens, vicem tenens Joannis Archiepiſcopi ſui, abſque Presbyteris, & Diaconibus, & Clero ſanctæ matris Eccleſiæ. Et tunc coram omnibus quadraginta & duo capitula, quæ profectò ad ſalutem, & lucrum omnium Chriſtianorum hominum pertinere noſcuntur, per Diaconos ſanctæ, & univerſalis Eccleſiæ Sedis legi præcepit. Quæ etiam capitula, ut in futurum ab omnibus illibata ſerventur, poſt cætera decreta Pontificum in ſanctis canonibus juſſit adſcribi. Quatenus omnes Epiſcopi hujus auctoritatis exemplum ante oculos habeant, & ſuos poſſint melius inſtruere, & erudire ſubjectos. In hac denique poſt cætera Synodo Anaſtaſius Presbyter Cardinalis tituli B. Marcelli, ab omnibus canonicè eſt depoſitus, eo quòd parochiam ſuam per annos quinque contra canonum inſtituta deſeruit, & in alienâ uſque hodie demoratur. Qui cùm neque ad duo pro ea congregata Concilia venire vellet, neque per Apoſtolicas epiſtolas, neque per tres vocatus Epiſcopos, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem; ideò merito suo conſenſu, ſecundùm quod de talibus in ſacris continetur canonibus, eum ſancta Synodus depoſuit, & ſacerdotali honore privavit. Anno, menſe, die, & indictione ſuperiùs adnotata. Et hæc Anaſtatius. Unde ex eodem libro citatur textus *in cap. Agatho, 63. diſt.* Ut autem plenè hujus damnationis hiſtoria comprehendatur, libet tranſcribere acta ipſius Synodi ſuper hac damnatione, quæ ex illo veteri codice refert Baronius *tom. 10. annal. anno 853. num. 84.* in hæc verba: [Imperantibus Dominis piiſſimis, perpetuis Auguſtis, Lothario à Deo coronato, pacifico & magno Imperatore, anno trigeſimoſeptimo; ſed. H Ludovico à Deo coronato, ejus filio novo Imperatore, anno quinto, menſe Decembri, die octava, indictione ſecunda, in civitate nova, cujus vocabulum Leoniana eſt, intra Eccleſiam, ubi corpus beatiſſimi Petri Apoſtolorum Principis conditum eſt: Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, venerabilibus Miſſis ſacratiſſimorum Imperatorum filiorum noſtrorum Joſeph Eporediensis Eccleſiæ Antiſtiti, ſeu Petro Spoletinæ, itemque Petro Aretinæ Eccleſiæ Epiſcopo, ac Nottingo Epiſcopo Brixienſi, univerſæque ſanctæ Synodo hic pariter congregatæ. Quod bene, ac pleniter nobiſcum ſimul, fratres chariſſimi, ſcitis, nunc iterum dilectioni veſtræ cognitum eſſe volumus; quoniam inſtigante ac ſuadente diabolo, Anaſtatius presbyter Cardinalis noſter, quem nos in titulo beati Marcelli martyris atque Pontificis ordinavimus, contra ſtatuta Patrum propriam Eccleſiam deſerens, ecce jam per quinquennii tempus, in alienis parochiis, ideſt, Aquileienſibus, velut ovis errans, degere, ac temerè inhabitare præſumpſit: quem etiam auctoritate ſuffulti canonica, Apoſtolicis litteris per tertiam & quartam vicem vocavimus. At ubi redire diſtulit, congregatis Epiſcoporum Conciliis, cùm eum non potuiſſemus videre, vel habere ſpecialem præſentiam; communi eum decreto ſancta communione privavimus. Volentes ſiquidem per hujus excommunicationis cenſuram ad gremium ſanctæ, à quo diſceſſerat, matris Eccleſiæ perſonam reducere, juxta illud decimumſextum ſancti magni Concilii Nicæni capitulum, in quo omnis neceſſitas presbyteris à propria Eccleſia diſcedentibus imponi præcipitur ac promulgatur: ſed Apoſtolica monita, ſanctique Concilii pro nihilo ducens, erroris irretitus caligine, redire nullatenus voluit. Poſtmodùm verò Ravennæ nobis cum piiſſimo, invictoque Domino H. Ludovico Imperatore, ſpirituali filio noſtro degentibus, ejus clementiam exoravimus, ut eundem presbyterum ad nos, ſuamque Eccleſiam reverti juberet. Quod omni alacritate noſtro repromiſit perficere Pontificio, diem conſtituens, atque denuntians, in quo eum remeare ſanciret. Miſſos etiam Majeſtatis ſuæ nobiſcum reliquit, Nottingum Brixienſem, & Adelgiſum Illuſtrem Comitem, qui revertentem illum noſtro conſpectui præſentarent. Quos expectantibus illic nobis ad diem ſtatutum, & ultra, prædictus presbyter non advenit. At iidem Miſſi illum nobis repræſentare non poſſe profeſſi ſunt. Poſt tranſactum autem placitum, dum eum mandatis noſtris temerè renitentem conſpexerimus, ita ut neque juſſis Apoſtolicis obedire voluiſſet, neque ſanctionis venerandi Concilii obſervatorem ſe, à quo ſancta communione privatus exiſteret, exhibuiſſet, & plurimos ſua lætione peſtifera maculaſſet; quin & Domini Lotharii præſtantiſſimi Imperatoris decreto redire jubenti, pertinaciæ ſuæ intemperantiâ reſtitiſſet: ne ulteriùs ſuo exemplo Eccleſiaſticus ordo confunderetur, & Chriſtianitatis religio profanaretur; anathematis cum vinculo cum ſacerdotum noſtrorum conſenſu innodavimus. Ibi etiam præſto fuerunt idem dictus Nottingus Brixienſis Epiſcopus, & Adelgiſus Illuſtris Comes, prædicti Miſſi Domini H. Ludovici ſereniſſimi Imperatoris. His ita peractis, Ravennâ remeantes, advenimus Romam; ipſeque jamfatus presbyter cum Miſſis Imperialibus pervenit Clufium. Ad quem tres venerabiles Epiſcopos noſtros cum vocationis litteris deſtinavimus, Nicolaum videlicet, Patronacium, & Joannem, monentes eum tam per ſe, quàm per epiſtolas, quas ei per eoſdem mandavimus, ut die quintodecimo menſis Novembris hujus ſecundæ indictionis ad generalem Synodum abſque omni dilatione vel mora occurrere debuiſſet: ille autem, ut ſemper, ita & nunc, in ſua inquietudine, atque audacia perſeverans, venire (ut omnes modò nobiſcum cernitis) diſtulit, atque contemſit. Nos poſt tantas vocationes, tantoſque labores, quos unà vobiſcum pro eo tribuimus, quid aliud nunc facere, vel agere poſſumus, niſi ut Canonum promulgationem in illius indiſciplinatam mentem, vobiſcum venerabilibus Imperialibus Miſſis chariſſimis in Chriſto fratribus, necnon cum cæteris Epiſcopis, atque Presbyteris, ac Synodo reſidentibus, atque ſtantibus Diaconibus, atque reliquo Clero, in eum communiter inferamus, quæ de talibus in tertio Antiocheni Concilii capitulo luce clariùs continetur? At omnes Epiſcopi in ſancta Synodo reſidentes dixerunt: Veſtræ Sanctitati, ſi placet, veniant in medium venerabiles Epiſcopi, per quos cum veſtris Apoſtolicis litteris accerſiti decreviſti. Illico ſurrexêre, Nicolaus videlicet, Patronacius, & Joannes Epiſcopi, & coram omnibus voce clara dixerunt: Nos ſecundùm juſſionem Beatiſſimi Præſulis noſtri præſentialiter verbis & litteris eum vocabimus, quarum exemplaria, en (ut cernitis) in manibus, & ſi vobis placet, legantur. Sancta Synodus dixit: Legantur. Tunc relectæ ſunt per Theodorum notarium & ſcriniarium ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in quibus continebatur ita. Leo Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Anaſtaſio excommunicato. Cùm ſpiritualibus te noſtris procreatum viſceribus noſcimus, de tua deceptione quotidie ingemiſcimus, qui ſine matris tuæ progreſſu, erroris irretitus caligine, alienis parochiis, vel regionibus immorari

rati contra præcepta Patrum, Canonumque ſanctionem non dubitas. Revertere igitur, ſalutiſque incedere ſummopere callem procura: te ne vana ſpes decipiat, caducæque adulationes ſubvertant; ſed è terrenis mentem actibus erige, ad ea quæ ſuperna, infinitaque permanent, inquieſcibili intuitu anhela. Memento quia ſalutem tuæ cupimus animæ, corporiſque videre. Et ne te diabolicæ inſidiæ concludant, omnipotentis Dei ſemper clementiam exoramus. Præterea Apoſtolicis tibi præcipimus litteris, jam quinquennii tempus huc & illuc latitando, velut anguis, diſcurrenti, ut ad Concilium, quod quintodecimo congregaturi ſumus die Novembris expectatæ futuræ ſecundæ hujus indictionis, præſentare in omni occaſione depoſitâ procures, ut cauſam tuam cum Venerabili Cœtu ſanctæ valeamus congregationis ſubtili ventilare intuitu, & humaniùs tuam converſationem tractare. Si autem neglexeris quod præcipimus, ampliori te vinculo innodamus. Nam multis modis te reprehendimus, ac reprehenſibilem judicamus, quia ad duo pro te congregata Concilia accurrere diſtuliſti, ſicut hi præſentes Nicolaus, Patronacius, atque Joannes venerabiles Epiſcopi noſtri, per quos te nunc auctoritate canonica juſſimus evocari, ore proprio indicabunt. Si autem conſtituto tempore ad prædictum Concilium venire neglexeris, ſub excommunicatione, & anathemate, modis omnibus decernimus te eſſe manſurum. Sancta Synodus interea (dixit) requiratur ſæpedictus Anaſtaſius Presbyter excommunicatus, utrum venerit, an non. Requiſitus minimè eſt inventus. Tunc ſanctiſſimus Papa Imperialibus ſuperiùs jam dictis Miſſis dixit: Cur nobis, ſanctoque Concilio ſecundùm Imperialem epiſtolam jam dictum non præſentatis Presbyterum? Ipſi autem affirmantes, dixerunt: Nos enim ſecundùm præceptionem Domini, magnique Imperatoris reducere, vobiſque præſentare maluimus, ſed minimè illum invenire potuimus. Mox autem omnibus Epiſcopis ipſe inſignis ac beatiſſimus Præſul dixit: Quid vobis de his videtur? Univerſus Epiſcoporum cœtus reſpondit: Imperialis (ſi vobis placet) epiſtola relegatur. Et cùm relecta fuiſſet, in ea inter cætera repertum eſt ita: Veſtræ denique Serenitatis induſtria cognoſcat de Anaſtaſio Preſbytero, cur ad vos non pervenerit, noſtro ſatis animo diſplicuiſſe, quem nunc per clariſſimos Miſſos noſtros, Joſeph videlicet Reverendiſſimum Epiſcopum, atque dilecti filii noſtri H. Ludovici Archicapellanum, necnon & Petrum ſanctæ Sedis Spoletinæ Venerabilem Epiſcopum, & Aldegiſum Illuſtrem Comitem noſtrum præſentialiter vobis mittimus; quidquid canonicè, & ſecundùm Deum ſuper illum veſtra deliberaverit ſententia, nihil contradicentes, tantùm ſolicitè cavere, ac prudenter tractare curate, ne hoc facto divina voluntas offendatur in aliquo. Tunc venerabilis & præcipuus Præſul, omnibus reſidentibus Epiſcopis & Presbyteris, ſtantibuſque Diaconibus, & cuncto Clero, dixit: O beatiſſimi fratres, quid veſtra beatitudo de crebrò dicto Presbytero, qui tanta, ac talia, & tam enormiter contra Patrum regulas atque ſtatuta peregit? Mox omnes Epiſcopi unanimiter dixere: Quid aliud arbitrari, aut proferre valemus, niſi ut ſancti Patres, qui Antiocheno Concilio reſidentes tertio capitulo promulgarunt, & inviolabiliter ſtatuerunt, his verbis: Si quis preſbyter parochiam propriam deſerens, ad aliam properavit, deinde omninò demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur immorari, ulteriùs ibidem non miniſtret; maximè ſi vocanti ſuo Epiſcopo regredi ad propriam parochiam, & commorari, obedire contempſerit. Quod ſi in hac indiſciplinatione perdurat, à miniſterio modis omnibus amoveatur, ita ut nequaquam locum reſtitutionis inveniat. Quam promulgationem in eum (ſi vobis placet) presbyterum inferimus, & propriis manibus roboramus. Præſul Summus reſpondit: Placet. Tunc elevans ſe ipſe præclarus Pontifex de ſede ſua, ait: Anaſtaſium jam nuper excommunicatum, Cardinalem presbyterum tituli ſancti Marcelli, qui propriam parochiam relinquens in aliena per multa tempora nititur immorari, à ſacerdotali miniſterio modis omnibus removemus, ita ut locum reſtitutionis nequaquam inveniat. Si quis autem contra hanc definitionem noſtram quocunque tempore agere præſumpſerit, aut eum reſtituere in ſacro officio tentaverit, ſit ei à Sanctis Patribus, & à nobis omnibus anathema. Poſt hæc omnes Epiſcopi in eadem Synodo reſidentes, unanimes dixerunt: Et nos ſic judicamus, ſicque irrefragabiliter ſtatuimus. Et ſubſcripsêre Epiſcopi numero ſexaginta-ſeptem.] Ex his & aliis hiſtoricis illius ſæculi narrat hiſtoriam hujus textus Michaël Rouſſelius *lib. 2. hiſt. Pont. juriſd. cap. 10. num. 9.*

[b] *Leo III.*] Hæc verba pro epigraphe appoſuit Raymundus, cùm legendum eſſet, Leo IV. in prædicta Synodo. Leo autem IV. monachus fuit Benedictinus, conſecratus anno 841. ut referunt Baronius & Coriolanus in eodem anno, Ludovicus à Sancto Carolo in Bibliotheca, verbo *Leo IV.* 2.

[c] *Lotharius & Ludovicus.*] Lotharius eſt filius Ludovici Pii, & Ludovicus nepos ejuſdem Ludovici Pii, ex Lothario, quorum frequens mentio fit à Gratiano *in diſtinct. 63.* Igitur conſilio Lotharii, & Ludovici Patris, & filii celebrata fuit præſens Synodus. 3.

[d] *Ab omnibus.*] Ideſt Epiſcopis 67. ſimul cum Romano Pontifice; unde ceſſant omnia quæ à repetentibus in præſenti hæſitantur, quomodo videlicet Cardinalis potuit deponi abſque auctoritate Romani Pontificis, cùm præſens depoſitio præſente ipſo Leone IV. facta eſſet.

[e] *Depoſitus.*] Non tamen ſimul excommunicatus fuit, quia Dominus non vindicavit bis in idipſum, ut probat Turrianus *lib. 1. contra Magdeburg.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expoſitione, ut ejus veram interpretationem aſſignemus, aliqua de Cardinalibus, eorum origine, & officio præmittere operæpretium duxi. Primò ſciendum eſt, Cardinales ita dictos fuiſſe à cardine, ut docuit Anacletus Papa, qui vixit circiter annum Chriſti 108. relatus *in cap. ſancta, 22. diſt.* à quo acceperunt Patres Concil. Baſil. *ſeſſ. 23.* ibi: *Sicut nomine, ita re ipſâ cardinales ſunt, ſuper quos oſtia univerſalis Eccleſiæ verſantur, & ſuſtententur.* Nomen hoc jam reperitur in Synodo Romana ſub Sylveſtro, anno 324. *cap. 6.* immò & in Nicæna Synodo, relata *in cap. Præſul, 2. q. 4.* Illuſtrant Baronius *anno 112. num. 9.* Bellarminus *in apolog. ad Reg. Angliæ, cap. 4.* Vvolfangus Laz. *de repub. Roman. lib. 2. cap. 2.* Cohelius *in not. Cardin. cap. 2.* P. Serlogus *in Cantica, tom. 3. veſtig. 35. cap. 5.* Petrus Gregor. *lib. 15. ſyntag. cap. 4.* Borell. *in ſumma daciſ. 1. parte, tit. 5.* Michaël Rouſſelius *de monar. eccleſ. 2. p. lib. 4. cap.* 4.

cap. 11. & 12. plures relati à Solorzano *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 92. & *lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 28. Juretus *ad epiſt.* 131. *Ivonis*, Salmaſius *de primatu Papæ cap.* 1. doctè Jacob. Gothofredus *in l.* 7. *C. de ſuſceptoribus, in Theodoſ.* Villaroël. *tom.* 1. *regim. Eccleſ. quæſt.* 4. *art.* 3. Joan. Dartis *de beneficiis, ſect.* 1. *cap.* 2. Cabaſſutius *in not. Concil. fol.* 616. Cardinalatus originem à jure divino repetunt Jacobatius *de Conciliis lib.* 1. *art.* 1. *num.* 244. Paleotus *de ſacro conſiſtorio, membr.* 5. *cap.* 11. Turriſcrem. *lib.* 2. *de Eccleſia, cap.* 80. & 81. Borellus, Albm. & alii relati à Barboſa *de jure eccleſ. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 5. Fr. Juan de la Puente *concordancia de las dos Monarchias, lib.* 2. *cap.* 3. §. 2. Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 2. *num.* 28. Fr. Antonius Perez Benedictinus *in pentateucho fidei, de Conciliis cap* 8. Macedo *de clavib. Petri, lib.* 4. *cap.* 8 *fol.* 577. Bellarm. *in apolog. cap.* 4. *fol.* 35. Germonius *lib.* 3. *ſacr. cap* 6. Bulengerus *de Imper. Rom. in appendice, fol.* 27. *de titulo Eminentia*, Ramirez de Prado *in notis ad epiſt. primam Juliani*, Cerda *in adverſ. cap.* 94. *num.* 2. pro quibus faciunt teſtimonia Innocentii III. *in cap. per venerabilem, qui filii ſint legit.* ibi : *Sunt autem ſacerdotes Levitici generis fratres noſtri, qui nobis jure Levitico in executione ſacerdotalis officii coadjutores exiſtunt.* Quem laudat Eugenius IV. *in conſtit.* 15. §. 4. quæ reperitur *tom.* 1. *Bullar. pag.* 282. ubi de Cardinalibus agens ait : *Etſi hujus dignitatis nomen, quod modò in uſu eſt, ab initio primitivæ Eccleſiæ non ita expreſſum fuit, officium tamen ipſum à B. Petro, ejuſque ſucceſſoribus inſtitutum evidens invenies. Immò, ut inquit Innocentius III. ex veteri Teſtamento juſſu Dei traxit originem; aſſerit enim ipſe, quod Deuteron.* 17. *dicitur, ut pro difficultate, & ambiguitate judicii accedatur ad ſacerdotes Levitici generis, & judicem, qui fuerit illo tempore, & obediatur ipſorum judicio, & qui præſunt loco, quem Dominus elegerit; de ſummo Pontifice intelligendum eſſe, & fratribus ejus, ideſt S. R. E. Cardinalibus, qui ex jure Levitico in executione ſacerdotalis officii coadjutores exiſtunt.* Proſequuntur Ciaconius *in vita S. Iginii*, Lælius Cæcus *lib.* 1. *de repub. tit. de ſtat. Cardin. num.* 2. Cironius *ad hunc tit.* Kochier *in face hiſt. cent.* 2. *cap.* 57. licèt alii congeſti ab Hurtado *tom.* 1. *de reſid. reſol.* 5. *num.* 1. tenuerint Cardinalium officium tantùm à jure Eccleſiaſtico provenire. Eorum dignitatem ſublimem commendarunt Petrus Damianus *lib.* 1. *epiſt.* 20. ibi : *Quid tibi videtur de Cardinalibus Epiſcopis? qui videlicet & Romanum Pontificem principaliter eligunt, & quibuſdam aliis prærogativis, non modò quorumlibet Epiſcoporum, ſed & Patriarcharum, atque Primatum jura tranſcendunt?* Arnulphus Lexovienſ. *epiſt. ad Cardinales Romanæ Eccleſiæ, de elect. Alexand. III.* ibi : *Electos ſingulariter ex omni carne, per quos fidei veritas, per quos forma juſtitiæ, per quos Eccleſiæ libertas inconvulſa conſervatur.* Sixtus V. in Bulla, quæ incipit, *Poſtquam verus*, edita anno 1586. ibi : *Cùm itaque veri cardines ſint, & clariſſima Eccleſiæ lumina, templi Dei baſes, firmamenta, & columnæ Chriſtianæ Reipublicæ*, &c.

5. De Cardinalium gradibus.

Secundò ſciendum eſt, Cardinales jam à primis Eccleſiæ temporibus in triplici fuiſſe gradu, Epiſcoporum videlicet, Presbyterorum, & Diaconorum; & ut Epiſcoporum Cardinalium originem & rationem agnoſcamus, ſciendum eſt, quinque fuiſſe in urbe majores & præſtantiores Eccleſias ordinatas; nempe S. Salvatoris Lateranenſis, à loco nunc ſancti Joannis: ſancti Petri, ſancti Pauli, ſanctæ Mariæ Majoris, & ſancti Laurentii extra muros; quibus in Eccleſiis Summus Pontifex per ſeipſum ſacra non rarò perſolvebat: utque decentiùs, & majori cum majeſtate id fieret, ſeptem ſibi Epiſcopos ex vicinioribus oppidis aſcivit, qui poſt præſtitam Pontifici aſſiſtentiam ſingulis hebdomadæ diebus, ſinguli etiam, præſente, vel abſente Papa, ſuper Aram, præſertim Eccleſiæ Lateranenſis divina celebrabant myſteria. Ut autem ſunt ſeptem hebdomadæ dies, qui rurſus finitâ hebdomadâ in ſeipſos redeunt; ita ſeptem Epiſcopi, ut ſuprà, lecti omnes per ſingulos dies ſinguli celebrantes hebdomadam explebant, atque ob hanc cauſam ſeptem hi Epiſcopi poſteà Cardinales, ideſt, Principales dicti ſunt, Panuino teſte, addendo horum inſtitutionem vetuſtiſſimam eſſe; ſiquidem in vita Stephani Papæ IV. qui III. dictus eſt, creatuſque Pontifex anno ſalutis 788. apud Anaſtaſium Bibliothecarium ita ſcriptum inveniſſe ait : [Hic conſtituit, ut omni die Dominico à ſeptem Epiſcopis Cardinalibus hebdomadariis, qui in Eccleſia Sancti Salvatoris obſervant Miſſarum ſolemnia, ea ſuper Altare B. Petri celebrarentur, & Gloria in excelſis Deo, cantaretur ſuper rugas, per quas ingrediuntur ad Altare, ubi imagines in frontiſpicio conſtitutæ ſunt, &c.] Fuere autem hi ſeptem, primus Oſtienſis Epiſcopus Cardinalis: ſecundus Sylvæcandidæ, aliàs SS. Rufinæ & Secundæ: tertius S. Hippolyti, aliàs Portuenſis: quartus Sabinus: quintus Prænestinus: ſextus Tuſculanus: ſeptimus Albanus. Circa Presbyteros Cardinales etiam ſciendum eſt, Divum Petrum Apoſtolorum Principem ex fidelibus quoſdam ſeniores viros, ac probatæ vitæ inſtituiſſe, ex quibus tam Presbyteros, quàm Diaconos conſecravit, quorum operâ tam ipſe, quàm ejus ſucceſſores, creſcente in dies Eccleſiâ, uterentur; Presbyteriſque commiſiſſe, ut ſacramenta populo adminiſtrarent; Diaconis verò ut illis miniſtrantibus adeſſent, viduiſque, pupillis, & aliis fidelibus egenis ſubvenirent, injunxiſſe: & cùm numerus Presbyterorum incertus eſſet, D. Petri ſucceſſores pro temporum varietate diverſum eorum numerum ſtatuerunt. Evariſtus anno Domini centeſimo Urbis regiones in titulos, vel parochias diviſit, & in eis ſingulos Presbyteros ut ſacramenta adminiſtrarent, populumque edocerent, conſtituit. Higinus verò Pontifex, creatus anno 138. plures Presbyteros in quolibet titulo, ſeu Eccleſia ordinavit, ex quibus qui præerat aliis, Presbyter Cardinalis dicebatur, ut referunt Panuinus *de ſeptem Eccleſiis cap.* 2. Lælius Cæcus *ubi ſuprà, cap.* 28 *num.* 1. Dionyſius anno 260. Evariſti exemplum ſequutus, limitibus affixis ſingulis titulis, etiam Presbyteris curam Cæmeteriorum adjunxit. Marcellus anno 304. ut faciliùs baptiſma miniſtraretur, 25. titulos, quaſi diœceſes in Urbe conſtituit. Panuinus *ubi proximè*, Ciaconius *in vita Marcelli.* D. Sylveſter alios tres titulos adjunxit, & ita 28. Cardinales ordinavit, quorum Eccleſias referunt luculentiùs, & eorum ſeriem uſque ad noſtra tempora proſequuntur Chaſſaneus *in catalog.* 4. *p. conſider.* 12. Cohelius *in notitia Cardin. cap.* 6. Succedunt Diaconi Cardinales, quorum origo à temporibus Apoſtolorum repeti debet; ſiquidem in eorum actis *cap.* 6. legimus, ſeptem viros ordinatos fuiſſe ad quotidianum miniſterium; quod exemplum ſecutus Evariſtus relatus *in cap. Diaconi* 11. 93. *diſt.* ſeptem etiam Diaconos conſtituit; & cùm Urbis regiones poſt incendium Neronis ſeptem eſſent, Sylveſter anno 324. ſeptem Diaconos Cardinales regionarios ſeptem Urbis regionibus aſſignavit, ut ſicut in eis curatores erant civilia tractantes negotia, ita etiam eſſent Diaconi, qui religionem Catholicam promove-

rent, & eleemoſynas à Subdiaconis collectas erogarent: refert Baronius *tom. 3. anno 324.* Sed ſequentibus ſæculis, creſcente admodum fidelium numero, auctus fuit etiam Diaconorum Cardinalium numerus, ut refert poſt alios Cohelius *d. cap. 7.* De his, aliiſque ad Cardinalitiam dignitatem ſpectantibus latè agunt Germonius *de indultis Cardinal.* Buſeus *de ſtatibus hominum, verbo Cardinalium*, Bellarminus *lib. 1. de clericis, cap. 9. & 16.* Jacobatius *de Conciliis lib. 1. art. 12.* Vazquez *3. p. in 3. partem, diſp. 242. cap. 1.* Azor. *p. 2. inſtit. mor. lib. 4. cap. 1. cum ſeq.* Adamus Contzen. *lib. 6. polit. cap. 35.* Creſolius *lib. 1. myſtag. cap. 16. ſect. 1. & 2.* Hurtado *tom. 1. de reſid. art. 5.* Et quando rubro galero uſi fuerunt, tradit Vivar. *de veteri monachatu, lib. 4. cap. 4. §. 14.* Cellotius *de hierarch. lib. 4. cap. 8.* fusè Rouſſelius *lib. 2. hiſt. Pontif. juriſd. cap. 10. per totum*, Beyerlinch *tom. 2. in theatr. verbo Cardinalis.*

6. De reſidentia Cardinalium.

His ſuppoſitis, ut ad veram præſentis textus expoſitionem perveniamus, etiam ſciendum eſt, Cardinales ex vi, & natura proprii officii teneri reſidere eo in loco ubi Pontifex degit, cujus conſiliarii ſunt, ut ita conſilio illum juvare poſſint: probant Lotherius *de re benefic. lib. 1. q. 8. num. 49.* Barboſa *de poteſt. Epiſcopi, 3. p. alleg. 53. num. 12.* Borellus *in ſumma decif. tit. 10. num. 8.* Germonius, Flaminius, & alii congeſti ab Hurtado *diſſa reſol. 5.* Idem Barb. *in cap. excommunicatus, num. 6. & 30. de offic. delegat.* Garcia *de nobilitate, gloſſa 48. §. 3. à num. 10.* Germonius *de indult. Cardin. §. tibi quoad vixeris, à num. 1.* adeò ut Epiſcopi Prænestinus, Albanenſis & alii, qui Romæ degunt, excuſentur à reſidentia in propriis diœceſibus, ut probat latè Hurtado *reſol. 7. per tot.* ubi doctè exponit Concil. Trident. *ſeſſ. 7. de reform. cap. 2.* Unde apparet vera ratio præſentis textus; nam cùm Anaſtaſius Cardinalis tituli S. Marcelli, non reſideret in proprio titulo, juſtè ab eo fuit depoſitus per Leonem IV. in Synodo Romana: ſed an Cardinalis ille abfuiſſet à propria parochia, an verò à diœceſi, non conſentiunt Interpretes. Cujacius *hîc*, Selva *de benef. p. 4. quæſt. 3. num. 5.* Lotherius *lib. 3. de re benef. q. 27. num. 54.* accipiunt præſentem textum non de parochia, ſed de diœceſi, quam deſeruit Cardinalis, moti ex eo, quod Cardinales jura Epiſcopalia exercent in Eccleſiis proprii tituli. Sed rectiùs Germonius *lib. 1. animadv. cap. 17.* accipit textum hunc de Parochia propria deſerta. Quæ ſententia mirè convenit temporibus Leonis IV. hujus textus auctoris; nam cùm eo tempore Cardinales in Eccleſiis proprii tituli, ut Parochi Sacramenta adminiſtrarent, propriè Parochi dicebantur. Unde credo Anaſtaſium depoſitum fuiſſe, non tam quia ut Cardinalis non reſidebat Romæ, ubi erat Leo IV. nec ut ejus conſiliarius adfuerat duobus Conciliis, ad quæ fuerat vocatus; quàm quia deſeruerat parochiam propriam, ut diſertè in præſenti refertur; & neglexerat proprios parochianos, quibus Sacramenta non adminiſtraverat; cùm illis temporibus non ſolùm ut conſiliarii Pontificis, verùm & Archipresbyteri Eccleſiarum proprii tituli Cardinales eligerentur.

CAPUT III.

Ex Concilio a Lateranenſi.

QUia nonnulli modum avaritiæ non ponentes, & diverſas dignitates Eccleſiaſticas, & *b* plures Eccleſias parochiales contra ſacrorum canonum *c* inſtituta accipere nituntur; ut cùm unum officium vix implere ſufficiant, ſtipendia ſibi vindicent plurimorum, ne id de cætero fiat, diſtrictiùs inhibemus. Cùm igitur vel Eccleſia, vel Eccleſiaſticum miniſterium committi debuerit, talis ad hoc quæratur perſona, quæ reſidere in loco, & curam ejus per ſeipſam valeat exercere: quod ſi aliter actum fuerit, & qui receperit, quod contra ſacros canones acceperit, amittat; & qui dederit, largiendi poteſtate *d* privetur.

NOTÆ.

1. [a] *Lateranenſi.*] Sub Alexandro III. celebrato, *cap. 3.* ut legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo, cap. 3.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 27. de reſcript.*

[b] *Plures Eccleſias.* Hanc priorem partem exponemus *in cap. de multa, de prabendis.*

[c] *Inſtituta.*] *Cap. ſciunter, 70. diſt.*

2. [d] *Privetur.*] Conſonant textus *in cap. commiſſi, §. cæterùm, cap. cùm injunctis, de elect.* ubi illuſtravi. Rectè ex hoc textu Salcedo *de lege politica lib. 2. cap. 16. §. 2. à num. 35.* probat juſtitiam legis 20. & 36. *tit. 3. lib. 1. recopil.* quatenus in eis cavetur, ne beneficia conferri poſſint alienigenis, & exteris ab hoc Regno, quia non creditur alienigenas ea impetrare cum animo reſidendi; unde cùm ex hoc textu beneficia ſint tantùm conferenda illis, qui in eis reſidere poſſunt, rectè prædictis legibus exteri à beneficiis eccleſiaſticis arcentur, ut latè probat Salcedo *ubi proximè*; etiam notavi *in cap. final. de cleric. peregrin.*

CAPUT IV.

Alexander III. *Eboracen.* a *Archiepiſcopo.*

RElatum eſt nobis ex parte tua, quod cùm in Lateran. Concilio ſtatutum ſit, ut perſonæ tali Eccleſia, vel beneficium eccleſiaſticum conferatur, quæ reſidere in loco, & curam ejus per ſe valeat exercere, nonnulli ad Eccleſias præſentati hoc ſe poſſe

Digitized by Google

poſſe affirmant, ſed efficere contradicunt : ideo nos conſulere voluiſti, an propter hoc poſſis tales præſentatos repellere, vel inſtitutos appel. ſub. removere ? Tuæ igitur prudentiæ innoteſcat, quod cùm igitur verba accipienda ſint cum effectu, tales, ſi præſentati fuerint, non debent admitti ; & admiſſi poterunt amoveri, niſi fortè de licentia ſuorum Prælatorum, vel ſtudio litterarum, vel pro aliis honeſtis cauſis contigerit eos abeſſe ; nec patrocinari debet eis appellationis *b* diffugium, ſi contra hujuſmodi intentionem decreti fuerit interjectum.

NOTÆ.

1. * *Archiepiſcopo.*] Richardo videlicet, de quo, & Eboracenſi nonnulla adduxi *in cap. 2. de reſcript.* Reperitur textus hic in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 4.* & poſt Concilium Lateran. *p. 15. cap. 1.* ex quibus codicibus ita textum reſtitno.

2. *b Appellationis diffugium*] Conſonat textus *in cap. conquerente, hoc tit. cap. pervenit, el 2. de appellat.* quod procedit quoad effectum ſuſpenſivum, non verò devolutivum, quia quoad iſtum appellatio admittitur, ut latè exponit Salgado *de proteſt. Regia 2. p. cap. 15. ex num. 1. uſque ad 30.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX his tribus deciſionibus talis venit diſputanda concluſio : *Parochus non reſidens in propria Eccleſia, privatur ipſo beneficio.* Probant eam textus *in can. 15. & 16. Apoſt. cap. ult. 92. diſt. cap. ſuggeſtum, cap. ſi quis 24. cap. propter 26. cap. quidam 7. quæſt. 1. cap. clericos, diſt. 71. cap. ſi quis 54. de conſecr. diſt. 1. cap. nemo 27. 23. quæſt. 8. cap. quanto 7. de offic. ordin. cap. ad hæc 13. de præbend. cap. fin. de offic. Vicar. cap. licet 14. §. is etiam, de elect. in 6. cap. ſingula, 89. diſt. cap. fin. de reſcript. lib. 6. l. generaliter 4. C. de Epiſcopis & clericis. Novella 6. 58. & 123. Juſtin.* Innocentius III. *lib. 1. epiſt. fol. 50.* ibi : *Cùm ſcriptum ſit, Qui non laborat, non manducet, incongruum credimus, & indignum, ut clerici Eccleſiis illis non ſerviant, quarum amplis reddibus ſuſtentantur. Significaſti ſiquidem nobis, quod quidam Canonicorum Rhotomagenſis Eccleſiæ, qui redditus ex ea percipiunt, & prebendas, in ipſa reſidentiam non faciunt, quam deberent : propter quod eadem Eccleſia debito fraudatur obſequio ſervitorum. Eapropter venerabilis in Chriſto frater, tuis precibus annuentes, ad faciendum eos reſidentiam (ſicut jus & Eccleſiæ conſuetudo depoſcit) per cenſuram Eccleſiaſticam compellendi libertam tibi concedimus auctoritate Apoſtolica facultatem. Nulli ergo omnino hominum, &c. Datum Romæ apud ſanctum Petrum X. Kal. Maii, Pont. N. anno 1.* Hilarius *epiſt. 1. ad Tarracen. Epiſcop. cap. 5.* Concil. Arelat. 1. *can. 22. Presbyteri, aut Diaconi, qui relictis locis ſuis, in quibus ordinati ſunt, ad alium locum ſe deferri voluerint, deponantur.* Arelat. 2. *can. 13. Nullus cujuſcunque ordinis clericus, non Diaconus, non Presbyter, non Epiſcopus, quacunque occaſione faciente propriam relinquat Eccleſiam.* Et *can. 2. Qui in quibuſcunque locis ordinati fuerint, miniſtri in ipſis locis perſeverent.* Concil. Vvormat. *can. 19. Placuit, ut ſi in miniſterio Diaconi, vel Presbyteri officio aliquis conſtitutus exiſtat, ſi Epiſcopo, à quo ordinatus eſt, non obedierit, ut in delegata ſibi Eccleſia officium deperdat aſſiduum.* Concil. Valent. Hiſp. *can. 5.* Concil. Friſingenſe anno 1440. celebratum, *can. 6.* Quæ & alia juris teſtimonia congerunt Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib. 4. tit. 78. & 79. & lib. 7. tit. 11. & lib. 8. tit. 31. & lib. 39. tit. 51.* Creſpetius *in ſumma, verbo Clerici decimis interſint.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 7. & lib. 2. partit. tit. 9. cap. 9.* Barboſa *de officio Parochi, cap. 8.* Duarenus *de ſacris Eccleſ. cap. 5. lib. 8. & lib. 3. cap. 1.* P. Mendo *in Bull. diſput. 11. quæſt. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 9.* Diana *p. 10. tract. 14. reſol. 67.* Victorin. *de Magiſtr. lib. 5. cap. 3.* Joan. Dartis *de benefic. ſect. 9. cap. 1.* Langleus *lib. 13. ſemeſtr. cap. 2.* Creſolius *lib. 3. myſtag. cap. 14.* P. Suavis *lib. 2. hiſt. Concil. Trident. cap. 172.* Vighel. *in methodo juris can. fol. 266.* Lemaiſtre *lib. 1. inſtit. Epiſc. cap. 7.* P. Bollo *in œcon. claſ. 2. cap. 2. §. 3.* Lotherius *de re benef. cap. 27. per tot.* Salcedo *de lege politi. lib. 2. cap. 17.* Joannes Sanchez *in ſelect. diſp. 47.* Hurtado paſſim *in ſuo opere de reſtitut.* Beyerlinch *tom. 6. in theatro, verbo Reſidentia.* Quintanaduenas *Eccleſiaſt. lib. 4. num. 49.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 25. num 9.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Vel reſidentia in præſenti importat continuam habitationem in loco beneficii, vel ipſam adminiſtrationem Sacramentorum, & miniſterium quotidianum, cui Parochus impendit famulatum : Neutro caſu poteſt procedere præſens aſſertio : Ergo minùs rectè. Probatur minor ; nam ſi reſidentia in præſenti dicit habitationem perpetuam in loco beneficii, injungi non poteſt parochis, quia per illam infringitur naturalis libertas, *l. Tutio centum, §. Titio, ff. de condit. & demonſtr. l. 2. ff. de liber. hom. l. Gaius 13. §. ult. ff. de alimen. l. penult. C. de oper. libert. l. ſi quis fugitivus, §. idem, ff. de adilit. edict.* Cicero *paradox. 5.* ubi libertatem appellat facultatem vivendi ut velis, & ubi velis ; quod in ipſo actu manumiſſionis ſignificabatur. Plautus *in Menach.*

Meâ quidem herele causâ liber eſto,
Atque uto quò voles.

4. IMPUGNATUR PRÆDITA ASSERTIO.

Docent Cujacius *lib. 17. qq. Papin. in d. §. Titio,* & *lib. 14. obſ. cap. 27.* Amaya *lib. 1. obſerv. cap. 6.* Coſta *lib. 1. ſelect. cap. 8.* Antonius Gomez *lib. 1. var. cap. 12. num. 79.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 4. num. 44.* notavi *in cap. 2. de tranſlat. Epiſc.* Unde murilegulos, fabricenſes, & cæteros alicui miniſterio, vel perpetuo loco adſcriptos, verè ſervos eſſe docuerunt Duarenus *ad tit. de ſtat. homin. cap. 1. in fine*, Donel. *lib. 2. comment. cap. 9.* Cujacius *ad tit. C. de agricol. lib. 11.* licèt contrarium defendant Faber *in Papin. tit. §. princip. 2. illat. 7.* optimiſque ad praxim reſolutis quæſtionibus Covar. *in 4. 2. p. cap. 7. princip. num. 5.* Igitur parochi, & ſimiles Prælati non poſſunt cum diſpendio libertatis cogi reſidere perpetuò in loco ſui tituli, ſi autem reſidentia in parochia importat ipſum miniſterium, ſeu officium in Eccleſia impendendum, item adminiſtrationem Sacramentorum, jure, & ratione poſſunt omnia hæc munia obiri per alios, cùm propriè, & verè per ſe facere quis dicatur, qui per alium facit, *l. 1. §. dejeciſſe, ff. de vi & vi, l. ita, §. quod ſi quis, ff. de adminiſtr. tut. l. ſi per alium, ff. ne quis eum, l. non ideo, C. de accuſat. cap. mulieres, §. ille, de ſent. excom. regul. qui per alium, de reg. jur. in 6.* & illud quod poteſt quis facere per ſe, poteſt facere per alium, *l. 1. §. uſus, ff. de procurat. l. ſed ſi unus, ff. de feriis, §. idem.* Illuſtrat Barb. *axiom.*

axiom. 92. Igitur parochus, qui per se ministrare potest, per alium ministrando videtur per se ministrare, & per consequens non sunt cogendi personaliter parochi perpetuò residere.

4. De residentia, ejus necessitate.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, residentiæ vocem non iteratam sessionem significare, sed ejusdem firmitatem, quoniam residere, firmiter sedere est; à qua quoque significatione loci, functionisque firma ratio declaratur; diversam enim potissimùm residentiæ ecclesiasticæ nomen significationem affert, scilicet mansionis in loco, & pastoralis administrationis: omitto residentiam R. Pontificis, Primatum, Archiepiscoporum, & Episcoporum, de qua nulla extat constitutio in hoc titulo: & post Carranzam & alios, qui de ea egerunt, novissimè edidit duos tomos P. Hurtado *sub tit. de resid.* Tantùm igitur agamus de residentia Episcoporum, & Sacerdotum in propriis Ecclesiis, ubi beneficia possident. Et priùs sciendum est, à quo jure proveniat residentia Episcoporum, & illorum Prælatorum, qui habent actualem curam animarum? & an proveniat à jure divino, jam acriter disputatum fuit in Concilio Tridentino semel & iterum. Primò sedente Paulo III. anno 1547. *sess.* 6. *de reform. cap.* 1. in quo residentia Prælatis injuncta fuit, veteribus pœnis innovatis, & novis adjectis: sed quo jure obligaret, non fuit decisum. Deinde sedente Pio IV. anno 1563. sive *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. quod natasse expediet. Veteres, qui ut par est Pastorum residentiam fundant, de hac quæstione parum curant, ut videre licet ex classicis Canonistis *ad hunc tit.* Angelo, Sylvestro *verbo Residentia*, Gabriele *in* 4. *sent. dist.* 15. *quæst.* 8. *art.* 3. *dub.* 2. immò & perdoctus Petrus Gregorius, qui post utrumque canonem scripsit, & doctè de residentia egit, in tractatu *de beneficiis*, *quæst.* 7. quæstionem non attingit. Ante Concilium de jure humano provenire, non de jure divino, nisi quatenus impropriè jus canonicum divinum dicitur, docuit Thomas Campegius Episcopus Feltrensis, *in tract. de resid.* qui circumfertur *tom.* 15. *tract.* Doctrinam contrariam enixè fundavit Cardinalis Caietanus 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 5. contra quem pro more apologiam scripsit Fr. Ambrosius Catharinus, sub Concilii temporibus, intendens Prælatos ad residentiam jure positivo obligari, non jure divino, cujus partes sequuti fuerunt Albinianus, Alphonsus Salmeron, & Andreas de Gerunda, quos referunt Diana *p.* 10. *tract.* 14. *resol.* 66. Hurtado *de resid. tom.* 1. *resol.* 2. Pro Caietano steterunt duo doctissimi Dominicani, Mag. Fr. Bartholomæus de Miranda & Carranza, peculiari libello *de resid.* edito Tridenti die sacra Divo Mathiæ, eodem anno 1547. quo primus canon emissus fuit, cujus bis meminit *cap.* 12. *ejusdem tract.* & Primarius noster Dominicus Soto *in apolog. contra Catharinum de resid.* quæ circumfertur post syntagma *de natura, & gratia: & lib.* 10. *de justitia*, *quæst.* 3. *art.* 1. 2. 3. & 4. Scripsit etiam post sessionem 6. & ante sessionem 23. Eandem sententiam defendunt post D. Thomam 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 5. Bañez *quæst.* 33. *art.* 5. Suarez *tom.* 4. *in* 3. *p. disput.* 44. *sect.* 4. *num.* 8. Joannes Driedo, Leonardus Venetus, Franc. Turrianus, Hieronymus Gigas, peculiaribus editis tractatibus; Gentianus Hervetus *in cap.* 1. 70. *dist.* apud Covar. qui eandem sententiam tenet *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 9. & alii infrà laudandi. Itaque status quæstionis anceps fuit usque ad prædictam sessionem 23. sive usque ad annum 1563. Nihilominus Alphonsus Alvarez Guerrero, Præses tunc Cameræ Neapolitanæ, qui scripsit suum speculum *de potest. Roman. Pontif.* anno 1558. *in cap.* 9. *à princip.* præcipuè *num.* 4. tutatus fuit sententiam Caietani, nullo alio laudato: qui verò scripserunt post prædictam sessionem, Caietanum sequuntur, uno, alteróve dempto; & de jure divino esse asserunt residentiam Prælatorum, & Pastorum quorumcunque, quibus cura animarum incumbit tatione officii, & beneficii Ecclesiastici. Sunt ex Jurisperitis Navarrus *in Manuali cap.* 5. *num.* 121. Garcia, multis relatis, *de benefic.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 16. Barbosa cum aliis, *de potest. Episc. alleg.* 53. *num.* 2. & *de offic. Parochi p.* 2. *cap.* 19. & ad prædictos canones Concilii Trident. & *in cap. quia*, *num.* 4. *hoc tit.* & *lib.* 1. *jur. eccles. cap.* 12. *num.* 91. & 92. Petrus de Salcedo *de lege polit. lib.* 2. *cap.* 16. §. 1. Salgado *de protect. regia part.* 2. *cap.* 15. *num.* 12. D. D. Antonius Gar. ña *ad hunc tit. cap.* 1. qui pro multis sufficiunt, quos adducunt. Ex Theologis ita etiam sentiunt Suarez *tom.* 4. *in* 3. *part. disp.* 44. *sect.* 4. *num.* 8. Vazquez *de benefic. cap.* 4. *dub.* 2. Castropalao *tract.* 13. *disput.* 5. Azor 2. *tom. instit. lib.* 7. *cap.* 4. *q.* 1. Fillucius *in append. de benefic. eccles. tract.* 41. *cap.* 6. *ex num.* 27. Emanuel Rodriguez *in summa*, 2. *tom. cap.* 114. *à princip.* Paulus Layman 3. *tom. Theolog. moral. tract.* 1. *cap.* 6. *q.* 2. *ex num.* 3. Bolerius Reginaldus *in praxi fori pœnitent. tom.* 2. *tit.* 3. *tract.* 3. *lib.* 30. *cap.* 5. *ex num.* 32. Ludovicus Lopez *instruct. conscient.* 2. *p. cap.* 243. *versic. Secundum prænotamentum.* Joan. Malderus Episcopus Antuerpiensis *in* 2. 2. *D. Thomæ*, sive *de justitia & jure tract.* 9. *cap.* 2. *dub.* 19. Jacob. Gordonus 2. *tom. Theolog. moral. lib.* 8. *q.* 4. *cap.* 8. *ex n.* 42. Ægidius Trullench *in præcept. Decalog. lib.* 4. *cap.* 1. *dub.* 8. *ex num.* 2. Basicus *in flor. Theolog. verbo Residentia, num.* 4. Leonardus Lessius *de just. & jur. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 28. Tamburinus *de jur. Abbat. tom.* 2. *disp.* 14. *q.* 1. Tapia *tom.* 2. *catena mor. lib.* 5. *q.* 5. *art.* 12. Machado *en su perfecto confessor*, 2. *tom. tract.* 9. *difficult.* 18. *docum.* 4. plures alii, quos laudat & sequitur Thomas Hurtado *de resid. resolut.* 7. *num.* 12. adeoque certa communiter hæc sententia, post ultimum canonem Trident. videtur, ut innegabilem eam dicat Villalobos 2. *tom. summæ*, *tract.* 9. *difficult.* 18. *ex num.* 1. & alii magis specialiter inferiùs recensendi.

5. An sit juris Divini.

Ergo cùm ferè innegabile hodie sit (si non est absolutè innegabile, ut dixit Villalobos proximè citatus) residentiam Pastorum à jure divino provenire, videamus qualiter ex jure divino proveniat, aut desumatur. Fr. Antonius à Corduba *in suo quæstion. lib.* 1. *q.* 19. qui Concilii non meminit, dicit provenire à jure divino largè sumpto, non propriè, aut strictè; quod est ferè convenire cum Campegio, qui jus canonicum hac in controversia largè appellavit jus divinum. Rejicit Cordubam Gabriel Vazquez *dicto cap.* 4. §. 2. *dub.* 1. docetque quod si ex jure divino Ecclesia non judicaverit, evidenter colligi consequentiam de residendo; judicio tamen suo, quod est maximum, evidentissimam esse, aut saltem urgentissimam. Ecce existimat subtilissimus, & sapientissimus Doctor, deduci per urgentissimam consequentiam hoc jus divinum. Michael Nauclerus, Doctor Sorbonicus, *tom.* 1. *Monarchiæ*, 2. *p. lib.* 5. *cap.* 9. cum judicio scripsit radicari in jure divino, indeque derivari ab Ecclesia, Patribusque Concilii, cujus canonem citat, & sic exponit. Reginaldus *ubi suprà* ferè consensit; & quod magis est, Vespertinus Antecessor noster Fr. Petrus de Ledesma *in suo tract. de statibus*, qui extat vice appendicis

ad

ad ſecundam partem ſummæ, *tract. de Epiſcop. cap. 3. concluſ. 13. cum ſequent.* ſuo Soto conſentiens, quem audivit, & cui communicavit in eodem Conventu diſcens, in quo ipſe docebat, à Tridentino reverſus docuit, in Tridentina Synodo non fuiſſe declaratum tam apertè reſidentiam eſſe de jure divino, ut nonnulli voluerunt, innuens forſan, quod audivit à Soto, & aliis qui in Synodo adfuerunt. Fr. Joan. à Pineda *2. p. Monarchiæ Eccleſ. lib. 13. cap. 22. §. 1. fol.* 266. poſt Carranzam, & Sotum, quos laudat, à jure divino naturali provenire cenſet, id eſt, à dictaminis rationis naturalis obligatione circa rem divinam: ſed plus voluerunt fundare illi duo Authores ſapientiſſimi, nempe injunctam eſſe obligationem à jure divino; provenire enim à jure naturali jam docuerat D. Thomas *quodlib. 1. 9. art. 15.* & noviter probat ex aliis Thomas Hurtado *ubi ſuprà, reſol. 8.* Carranza & Sotus *in ſuis apologiis*, tantùm intendunt, omnia præmiſſa à jure divino eſſe propriè ſumpto, & conſequentiam inde inevitabilem deduci, cum quibus conſenſit Gregorius de Valentia *3. p. in D. Thomam, diſput. 10. q. 3. punct. 5.*

6. EXPLICATUR VERA SENTENTIA.

Ego ab his PP. edoctus ſic me expono. Jus quod obligat ad reſidentiam Prælatos & Paſtores, quibus ratione officii & beneficii cura ovium commiſſa eſt, eſt divinum propriè ſumptum, ſed reductivè, non expreſsè. Quod ex ipſis Concilii verbis poteſt ſuaderi. Aiunt Patres: *Cùm præcepto divino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere, pro his ſacrificium offerre, verbique divini prædicatione, Sacramentorum adminiſtratione, & bonorum omnium exemplo paſcere.* Hæc omnia mandata ſunt juris divini expreſſi, quod in Evangelio continetur, ut à Chriſto Domino latum. *Joannis cap. 10. Act. cap. 20.* Paulus *1. ad Corinth. cap. 7. 2. ad Timoth. cap. 2.* & iterum *1. ad Corinth. cap 9.* milleque aliis locis ex utraque pagina, quæ expendunt Carranza *cap. 3. cum duobus ſequent.* Sotus *d. q. 3. art. 1.* Valentia & Vazquez *ubi proximè.* Itaque hæc major propoſitio juris divini eſt, quod non poteſt negari. Poſtea Patres Concilij ſic aſſumunt minorem propoſitionem: *Quæ omnia nequaquam ab his præſtari, & implori poſſunt, qui gregi ſuo non invigilant, nec aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt.* Quæ minor propoſitio ex principiis naturalibus, lumineque rationis patet, ut philoſophantur acriter Carranza *cap. 5. & 6.* Sotus *art. 3.* Sed nota in hac minori propoſitione non aſſumpſiſſe Patres verbum reſidendi, ſed invigilandi, & aſſiſtendi, quæ ſunt latiora: quia ſi præcisè requireretur ex cenſura Patrum actus reſidendi, ut quis diceretur paſcere oves, nec alius poſſet dici paſcere, niſi qui reſideret, nec aliter impleret divinum præceptum paſcendi niſi reſidendo, conſequentia, & major eodem modo ſe haberent, & eſſet juris divini expreſsè reſidentia, non reductivè. Aliquando enim invigilat, & aſſiſtit commodiſſimè, qui non reſidet, licèt melius ſit, quod reſideat; nam ut inquit Theodoretus *q. 4. in Geneſ. Abſentia Præſulis inſolentia plebis.* Eſt ergò certa minor per conformitatem ad jus naturale: ſi enim Dux, immò miles non aliter juſtè percipiunt ſtipendia, quàm ſi militent, & ducent, vel ſequantur ordines; idemque in cæteris Magiſtratibus politicis, immò & quibuſcunque miniſtris uſu evenit; quantò meliùs in Paſtoribus id requirimus? Sed quia obligatio, quæ à jure naturali deſcendit, ſuam habet epikeiam, veluti ſi dux, vel miles evocetur à Rege; ſi privatam cauſam, ſed urgentiſſimam habeat revertendi in domum, à Rege cognitam & approbatam: ita & hæc obligatio reſidendi ſuas habet epikeias, ut infrà videbimus; obligatio tamen inſiſtendi, & invigilandi inquantum moraliter poſſit, nullam habet, quia ſub his terminis obligatio invigilandi, & aſſiſtendi incluſa eſt ſub obligatione paſcendi, ut docent PP. quæ eſt juris divini, ut manet probatum.

7. AMPLIUS PROBATUR.

Ecce igitur quam & qualem conſequentiam deducant SS. Patres, his verbis: *Sacroſancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio, & veritate paſcant, & regant.* Ingerit ſemel atque iterum præcepta paſcendi, obligationem invigilandi, & admonet, & hortatur, ne gregem ſuum deſerant. Ergo totum hoc reducitur ad primum illud præceptum paſcendi, quod eſt divinum. Conſenſerunt itaque omnes Apologiſtæ, nullum Chriſti Domini inveniri expreſſum præceptum reſidendi: igitur quando paſcere aliter non poſſunt quàm reſidendo, veluti in tempore perſecutionis hæreſum, & aliarum neceſſitatum, quæ præſentiam paſtoris exigunt, ſub paſcendi verbo neceſſariò continetur reſidere; & ſic reſidere tenebitur jure divino, *cap. ſuggeſtos 46. cap. ſciſcitatum 47. 7. q. 1.* ad hoc jus reducendis, præeunte Divo Auguſtino *epiſt. 180. ad Honoratum*, & luculenter Gratiano noſtro *cauſa 7. q. 1.* in littera ipſius, ad finem quæſtionis. Ex quo & martyrium pro ovibus ſuis ſubire tenetur Paſtor: quæ obligatio ab alio jure, quàm divino provenire non poſſet, cùm non adeò obliget jus naturale, aut poſitivum. Divus Thomas & Caietanus *ibi*, 2. 2. q. 185. *art. 5.* & ſemper reſidere tenetur ex eodem jure, quia munus paſcendi non aliter meliùs impleri poteſt, quàm reſidendo, ſed non pro ſemper, quia ſunt cauſæ quæ excuſant à reſidentia, ſine qua poteſt dici aſſiſtere, & invigilare Epiſcopus. Et hoc modo explicatur fortiſſimum argumentum, quod ex Philoſopho deſumebat Sotus *dicto art. 1. verſ. Ex his ergo colligitur*; quo jure qui obligatur ad finem, obligatur ad media tendentia ad finem neceſſariò; quæ major eſt indubitabilis: ſed ad finem paſcendi obligatur jure divino; eſt etiam minor conſtans inter omnes: Ergo ad medium reſidendi obligatur jure divino. Conceditur conſequentia reductivè, non expreſsè; quia non eſt unicè neceſſarium reſidere, ſed melius & commodius; & obligat tantùm dum urgentior cauſa non tollit obligationem reſidendi per epikeiam, ut jam videbimus.

8. EXPLICATUR EADEM SENTENTIA.

Ex dictis conſtat, jus hoc divinum, quod appellamus reductivè, tale eſſe propriè jus divinum, & in ſuo caſu, ſive poſito, reſidere pro medio obligare æquè fortiter, licèt non obliget æquè abſolutè, ut jus divinum expreſſum: quod non indiget conſequentia, ut ex verbis, aut traditione deducatur. Conſequentiam deduxit Eccleſia ex præcepto paſcendi: Ergo in Eccleſia reſidet poteſtas declarandi quando ceſſet conſequentia, & per conſequens quando reſidentia non contineatur ſub præcepto paſcendi, & quando huic præcepto ſatisfaciendum ſit invigilando per vicarios & homines idoneos, qui præſentiam Epiſcopi, aut parochi ſuppleant in quantum fieri poſſit. Verba ſunt Concilii: *Nam cùm Chriſtiana charitas, urgens neceſſitas, debita obedientia, vel Reipublicæ utilitas aliquos nonnunquam abeſſe poſtulant, & exigunt, decernit eadem ſancta Synodus*, &c. Ecce quomodo non obligat æquè abſolutè; ſiquidem ſunt caſus, qui à reſidentia excuſant, ut diffiniunt PP. Jus divinum expreſſum obligat abſolutè, ſemper

per

per, veluti præceptum de confitenda fide, & illud, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*; & illud, *Quorum remiseritis peccata*, &c. ut ferè per hæc verba docet idem Sotus, agnoscens differentiam *dicto art. 1. vers. Ad horum.* Vidit enim æterna prævidentia, & providentia Christi Domini nullam posse epikeiam dari, quæ præcepta à se injuncta cessare faceret; itaque jus divinum absolutum tantùm dependens ab ordinatione divina, quod dicimus expressum, nunquam cessare potest. Multò minùs subjacet dispensationi Pontificiæ, quia semper continet bonum invariabile, & immutabile, quod neque interpretationem recipere potest. Jus divinum elicitum per humanam consequentiam, & prudentiam, licèt non cadat sub dispensatione Pontificis, quia æquè divinum est, admittit declarationem de casu, in quo cessat propter majus bonum. Quæ doctrina videtur mihi de mente D. Thomæ esse 1. 2. q. 100. *art.* 8. *in corpore*, & ferè ut ego expono, exposuit Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.* 4. *q.* 27. *art.* 6. Sotus *lib.* 2. *de just. & jur. q.* 3. *art.* 8. Vincentius Candidus breviter, sed concinnè, *tom.* 1. *disquisit. moral. disquisit.* 18. *art.* 7. *dub.* 2. Gregorius de Valentia *dict. tom.* 3. *in D. Thomam, disput.* 3. *q.* 3. *cap.* 5. Naucletus *d.* 1. *tom.* 2. *p. lib.* 5. *cap.* 9. qui tres Doctores proximè relati, in casu quem exponimus, loquuntur, & in casu universalis dispensationis, vel declarationis in communi, Primarius noster Basilius Pontius *lib.* 8. *de matrim. cap.* 2. *à num.* 4. ex quo in proposito non placet sententia, aut modus dicendi ejusdem Primarii *ubi proximè, num.* 15. nempe hanc obligationem à jure divino provenire, sed taliter ut subordinetur dispensationi, & dispositioni Pontificis, in quo cum eo alios sequitur Diana *p.* 10. *tract.* 14. *resol.* 66. non placet, inquam; nec enim probat, aut fundat, quod pro comperto supponit, subordinari hoc jus divinum dispensationi Pontificis: rursus vocat dispensationem, & utitur testimoniis Concilii, ex cujus neutro canone probatur esse dispensationem, tantumque in postremo declarantur casus in communi, in quibus cessat. Quare hunc modum dicendi, licèt non in his terminis, refutat post D. Thomam & multos, quos pro more laudat P. Thomas Sanchez *in precep. Decal. lib.* 4. *cap.* 24. *num.* 18. & remissivè *cap.* 37. *num.* 6. & 7. ubi nostræ sententiæ accedit proximè expositæ. Non etiam placet, quod dixit idem doctissimus Pater *lib.* 8. *de matrim. disput.* 6. *num.* 5. & 6. ubi obiter jus de residentia attigit, & per transennam, nempe esse jus absolutè divinum, & tamen dispensabile, quia implicat in terminis, si vera sunt quæ suprà retulimus: quare *dicto cap.* 37. *num.* 15. ubi etiam in transcursu hoc exemplum adduxit, non appellavit jus absolutè divinum, sed divinum tantùm simpliciter, & sine ullo addito *absolutè*. Magis probo quod dixit Cardinalis de Lugo *in responsis mor. lib.* 5. *dub.* 13. nempe, dici declarationem cessantis obligationis de residendo, pro qua parte provenit ex munere Episcopali divinitus instituto, quia juris divini est, in quo sequitur communem suprà fundatam; sed quia pro parte hoc jus divinum corroboratum est à jure Pontificio, pœnis variis statutis in non residentes, esse dispensationem: id est, quoad obligationem residendi esse declarationem casus, in quo cessat; ad pœnas non incurrendas, à jure positivo impositas, esse dispensationem. Posset sanè dubitari, an cessante juris divini obligatione teneret dispositio canonica quoad pœnas, cùm in illa tanquam in radice hæc fundetur: quare primâ deficiente, & deficere secundam: sed tamen pro exteriori foro, & praxi non potest negari, quin ad evitandas pœnas absentiæ commodissimè licentia à Pontifice impetrata de non residendo, prævia causæ cognitione appelletur dispensatio, ut vulgò solet: ex qua doctrina facilè solvuntur difficultates quas in hac resolutione expendit Thomas Hurtado *dicta resol.* 9. *per tot.*

9. EXPENDUNTUR VARII CANONES.

Et quamvis Doctores nostri diligenter investigaverint multa Patrum, Conciliorum, & Summorum Pontificum Decreta, quibus probent residentiæ obligationem summopere injunctam esse Pastoribus, in quod vel maximè incubuit Bartholomæus Carranza *in dicto opusculo de resid. ex cap.* 7. à quo Sotus, & deinceps cæteri; tamen ut separemus auctoritates, quæ potiùs per argumentum convincunt, quàm ex terminis, breviter recensebo eas quæ magis disertæ sunt. Concilium Sardicense, præsidente Osio nostro Cordubensi Episcopo *can.* 7. huic rei providit, & notandum est initium canonis: *Osius Episcopus dixit; Importunitas nostra, omnium Episcoporum multa diligentia, injusta precu effecerunt, ut nos non habeamus tantam gratiam, & libertatem dicendi, quantam debeamus habere.* Notetur Osii præfatio, ut innotescat residentiam in Ecclesia ab optimis semper procuratam, & à Conciliis imperatam, a Summisque Pontificibus injunctam: sed ab illis qui propriæ utilitati student potiùs quàm muneris servituti, prece, & omnibus artibus fuisse recusatam. Prosequitur canon: *Multos Episcoporum, & maximè ex Africa, frequenter accedere ad comitatum Principis*; ubi Herbertus semper vertit *in castra*, nec malè. Olim enim castra Principum appellabantur, quod hodie appellamus *Corte*. Hoc aliis notum est, ne immoremur: accedere, inquam, illo quæsito colore, ut res Ecclesiarum, & miserabilium personarum tutarentur, & favore suo in meliùs promoverent; re tamen verâ ut suffragarentur in rebus profanis, & sæculares dignitates nonnullis adquirerent; quæ res perversitatis plena magnum Ecclesiæ detrimentum affert, ut consideravit Osius ibi: *Si vobis, fratres charissimi, hoc omnibus videretur, statuite, nullum oportere Episcopum ad comitatum accedere, præter eos, quos pius Imperator noster suis litteris accersivit.* Quæ verba à Gratiano referuntur *in cap. si vobis* 28. 23. *q.* 8. alio tamen & alieno sensu, nempe: *Ne Episcopi militent.* Cætera, quæ sequuntur, eò tendunt, ut suppetiæ ferantur his, qui ad venerabiles Ecclesias aufugiunt, ne inde extrahantur, néve aliquod accipiant detrimentum. PP. ad consultationem Osii responderunt, *Decernatur.* Nota PP. permisisse Episcopis ad Regiam accedere, si ab Imperatore vocarentur, quæ illis temporibus justa causa reputabatur absentiæ. Quid mirum, cùm hæc Synodus congregata sit sub Constantio Constantini filio, Arrianâ perfidiâ imbuto, cui in tantum resistere PP. noluerunt, ut ex actis apud Balsamonem *pag. mihi* 850. constat. In duobus canonibus sequentibus jubent PP. ut si aliqua pia negotia in aula habeat Episcopus, curare expediat per Diaconos, id est, per ministros plerunque sæculares, ut exponit idem Balsamon *in scholiis.* In canone 22. ejusdem Concilii permittitur Episcopo, qui extra diœcesim magnas possessiones habet, ad eas accedere causâ colligendorum fructuum, ut largiùs, & liberaliùs ex redditibus possit subvenire pauperibus, hac formâ datâ, ut tribus septimanis in suis possessionibus degat, & conveniat, & sacrificia celebret in Ecclesia, quæ prope est, unà cum presbytero, qui populum congregat, ne alioqui

qui Epiſcopus à communione alienus videatur; ne tamen frequenter aſſiſtat in civitate Metropoli, in qua degit Epiſcopus diœceſanus, ut ſic effugiat notam præſumptionis, & arrogantiæ, ſi fortè contentio oboriatur inter utrumque Epiſcopum. Ex hoc textu alia juſta abſentiæ cauſa poteſt colligi; ſed non colligitur, non potuiſſe Epiſcopum abeſſe à ſuo Epiſcopatu ultra tres ſeptimanas, quin potiùs colligitur, non poſſe intermittere divinorum officiorum celebrationem, & ſacram ſynaxim per tres ſeptimanas; nam qui per hoc tempus intermittebat, tanquam alienus habebatur à communione, ſive Epiſcopus eſſet, ſive clericus, ſive laicus, ideò ad Eccleſiam proximam accedere debebat unà cum presbytero, & plebe. Similis pœna ſtatuitur *in can.* 64. *Concil. Agathenſ.* relato *in cap. ſi quis* 29. 7. 9. 1. & *in can.* 81. *Synodi ſextæ in Trul.* ex partitione Balſamonis; & hunc eſſe prædicti canonis verum ſenſum oſtendit etiam ſcholium Balſam. ad eundem, ibi: *Et cùm ita ſe habeant, ne dixeris eſſe neceſſarium Epiſcopo, qui verſatur in poſſeſſionibus, quæ ſunt extra ſuam Eccleſiam, illic tribus dominicis ſedere, & non accedere in urbem, in qua eſt ejus regionis Epiſcopus; ſed conſilium tantùm dari, ut vitetur ſcandalum: ſi enim velit poſteà in civitatem proficiſci, & cum illius regionis Epiſcopo familiariter colloqui, & ſuas in eccleſiaſticas poſſeſſiones redire, non vetabitur.* Et de acceſſu ad Eccleſiam tribus Dominicis, aut ſeptimanis, ita paulò ſuperiùs: *Cæterum tribus*, inquit, *Dominicis debet Epiſcopus in ſuis poſſeſſionibus agere, & cum illius regionis fidelibus in Eccleſiam convenire, & unà celebrare, ſeu unà orare cum presbytero, qui illic eſt, ut non videatur eſſe ſine eccleſiaſtica communione* (deeſt perperam negatio in verſione Herberti;) *& canonem qui ſuperius dictus eſt, offenderet, qui quidem eos ſegregat, qui tribus Dominicis in Eccleſia non conveniunt.* Spectat tamen ad hanc curam, quam PP. Sardicenſis Synodi habuerunt, ne Epiſcopi ſine juſta cauſa abeſſent à ſuis Epiſcopatibus; quod cavetur in canone ultimo ejuſdem Concilii: *Ut Epiſcopi conſtituti in viis tranſitus, ſive in canali, cùm viderint Epiſcopum, quærant cauſam itineris; & ſi eum quidem in comitatum Principis proficiſcentem invenerint, quærent conditiones, quæ ſuperiùs propoſitæ ſunt; & ſi evocatus à Principe venat, ei nihil impedimenti fiat proficiſcenti: ſin autem oſtentationis gratiâ, vel propter aliquorum preces in caſtra feſtinat, nec literis ejus ſubſcribant, nec cum eo communicent Epiſcopi.* Qui in canali degunt, ſive in via publica, ſunt illi qui regunt Eccleſias, quæ ſunt in urbibus, per quas iter fit ad Regiam: ita exponit Balſamon, & ex nupeſtis paulò curioſiùs Jacob. Gutherus *de offic. domus, lib.* 3. *cap.* 15. *verſ. Canalia publica*, Cironius *lib.* 2. *obſerv. cap.* 14. & nos *in cap.* 1. *de privil.* Erant hi Epiſcopi quaſi ſpeculatores cæterorum, qui ad urbem libenter, & ſine cauſa juſta non evocati properabant, deſerentes Eccleſiarum regimen; ex quo ſatis ut falſa convincitur interpretatio, ſeu reſtrictio canonis, quam ibi Balſamon comminiſcitur.

10. EXPENDITUR SYNODUS SARDICENSIS.

Ex dictis apparet in Sardicenſi Synodo enixè procuratam fuiſſe Prælatorum reſidentiam; paulò tamen ſtrictiùs in Antiochena 2. ſub eodem Conſtantio celebrata, quinque annis poſt Conſtantini obitum, ſi Theodoro credimus, ſancitum fuerat *can.* 11. *Ut ſi quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel omnino ex canone ad Imperatorem proficiſcatur ſine ſententia, & literis Epiſcoporum provinciæ, & maximè Metropolitanorum, exuatur à dignitate.* Scholium Balſam. ibi eſt admodum breve, ſeu decurtatum; extat integrum in ſupplemento, *pag. mihi* 1125.

videlicet non requiri approbationem, ſeu licentiam Coëpiſcoporum, ſi ab Imperatore evocatus fuiſſet, vel à Patriarcha Conſtantinopolitano: itaque pro juſta cauſa, vel pro diſpenſatione ponit Patriarchalem permiſſionem. Exiſtimo hunc eſſe errorem Interpretis, quatenus dicit colligi ex ſacris canonibus: nullum profectò legi, qui ſic de Patriarcha Conſtantinopolitano ſtatuat; ſed Theodorus leges ſæculi confundit plerunque cum ſanctionibus Eccleſiæ: fortè alludit ad Juſtiniani conſtitutiones, quæ extant de reſidentia Prælatorum, *Novella* 6. *quando oporteat Epiſc. converſari, cap.* 2. ubi Epiſcopus ultra annum abſens ab Epiſcopatu, ab eo expellitur, & alius in ejus locum ſubrogatur, niſi evocatus à Principe receſſerit, vel cauſa receſſus coram ſuperioribus probata, & approbata ſit. Et *Novella* 123. *de SS. Epiſcop. cap.* 9. in qua Patriarchæ Conſtantinopolitani approbationis fit mentio, *l. omnem* 43. *C. de Epiſcop. & Cleric.* Quæ eſt Græca, & extat in libro Gothofredi ex verſione Antonii Concii. Sic ergo ſtatutum fuit in Synodo Antiochena; nam quod ſancitur *in can.* 17. qui refertur *in cap.* 7. 92. *diſt.* non pertinet ad Epiſcopos non reſidentes, ſed ad eos, qui poſtquam electi ſunt, non proficiſcuntur ad ſuum Epiſcopatum; de quo eſt etiam canon 36. Apoſtolorum, ubi contra Joan. Zonaram legendus eſt Balſamon. Sexta etiam Synodus in Trul. ſub Juſtin. II. Imperatore, *can.* 18. ſanxit: *De Presbyteris, & aliis clericis, qui à titulis receſſerunt propter barbaricam incurſionem, ut eâ ceſſante iterum ad Eccleſias proprias accedant, ad quod per Epiſcopos compeſcantur; quod ſi facere venturint, ſegregentur, donec reſipiſcant.* Quæ pœna contra Epiſcopum, qui detinet clerum, ſtatuitur, non verò loquitur canon de Epiſcopis, ſed ad eos, & quoſcunque Primates extendit Balſamon ibi. Diſertiùs cavetur in Concilio Meldenſi *can.* 5. qui refertur ab Ivone Carnot. 5. *p. Decreti, cap.* 190. quem ſolum laudat Govar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 9. vel quia à Carranza & cæteris omiſſus fuit, vel quia nullus eſt æquè idoneus ad probandam reſidentiæ obligationem in jure divino radicari. Verba ſunt: *Ut Epiſcopi, qui plebes ſibi concreditas rarò aut minquam per ſeipſos viſitant, juxta ordinem Evangelicum, & Apoſtolicum, atque Eccleſiaſticum, cùm Dominus Ezechieli dicat (cap.* 3.) *Speculatorem dedi te domui Iſraël, & audies ex ore meo verbum, ut annuncies eis ex me, &c. à comprovincialibus Epiſcopis acriùs corripiantur.* Hactenus PP. Ex quibus verbis apparet, cenſuiſſe à jure Evangelico provenire, propter injunctum curam paſcendi, ſpeculandi, & prædicandi. Sanè nullum aliud teſtimonium legi conformius Tridentino quàm hoc. Denique in 8. Synodo ſub Baſilio Imperatore, *can.* 19. Epiſcopus, Archiepiſcopus, Metropolita, qui ſub prætextu, vel ambitione prædicandi, & viſitandi alias diœceſes propriam derelinquit, ut ſacrilegus reputatur, & deponitur in Concilio Arelat. *can.* 13. & in Magunt. *can.* 25. injungitur Epiſcopis obligatio, ut in Eccleſiis conveniant omnibus diebus Dominicis, niſi infirmitate, aut juſtâ aliâ cauſâ detineantur; quod etiam fundatur obligatio reſidendi. Proſequuntur Saleedo *ubi ſuprà*, Garaſia in præſenti, *cap.* 2. qui ſatisfaciunt difficultatibus quæ in contrarium adduci ſolent.

11. RESIDENTIA PROBATUR EX JURE CIVILI.

Etiam jure civili in illa Gentilium vana religione ſacerdotes omninò in falſorum Deorum templis teneri reſidere, probatur ex Platone *lib.* 6. *de legibus*; quò pertinent IC. reſponſa, quæ ſacerdotem

dum

dum sacra faceret, in jus vocari non posse docent ex eo, quod propter religionem inde se movere non potest, *l. 2. de in jus vocando*, *l. neque 36. ff. de fideicom. libert. l. ejus qui 27. §. 1. ff. ad municip.* & ex mente, sectaque Ulpiani suspicor *in dicta l. 2.* agere de Flamine Diali, qui Jovi sacra faciebat, Romaque excedere vetabatur. Pontifici verò Italia excedere non licebat, ut probat Gutherus *de jure Pont. cap. 13. & 14. lib. 1.* quamvis textum emendans de confugientibus ad asylum acceperit Revardus *lib. 1. var. cap. 6.* de ædituis, sive templorum custodibus, Cujacius *lib. 13. observ. cap. 29.* quem sequitur Pichardus *in §. fin. Instit. de pœna temer. litig. num. 26.* Nec videtur discedere Gothofredus in præclara nota ibi, *de Monachis & Ascetis*: Accursiani, & Hermogenianus *in l. Vtricus 60. §. final.* juncto Gaio *in l. vel senectutem, ff. de donat. inter*, propter sacerdotium adeptum retineri commodè non posse matrimonium dixère, ob impedimenta videlicet officii sacerdotis: & Paulus *in l. non distinguemus 31. §. sacerdotio, ff. de receptis: Sacerdotio*, inquit, *obvenienti, videbimus an cogatur arbiter sententiam dicere.* Id enim indulgetur honori personarum: faciunt lex penultima, *ff. de vacat. muner.* lex *ant 18. ff. de procurat.* & Seneca tradit *lib. de tranquillitate vitæ. Quosdam*, inquit, *exilia uno loco tenent, quosdam sacerdotia.* Unde Flamines Diales adstricti erant ad residendum in templo Idoli. Livius *lib. 5.* ait: *Camillus dixit Flamini Diali: Noctem unam manere extra urbem nefas est.* Et Cornelius Tacitus *lib. 3. annal. Quando*, inquit, *de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus servum Malugineusem Flaminem Dialem promisit Cæsar, recensuitque decretum Pontificum: Quoties valetudo adversa Flaminem Dialem incessisset, ut Pontificis Maximi arbitrio, dum ne plus binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificii, non sæpiùs, quamvis eundem in annum*, &c. Cicero *Philip. 2.* ait: *L. Valerio Flacco, P. Licinio Crasso, Coss. bellum gerendum erat cum Aristonico: rogatus Populus, quem id bellum gerere placeret, Flaccum nominaverat. At Crassus Consul, qui & Pontifex Maximus, Flacco collega, Flamini Martiali multam dixit, si à sacris discessisset. Flamen populum appellavit: is multam remisit, Pontifici tamen Flaminem parêre jussit.* Inde etiam somniare se catenis templo alligatum esse, sacerdotem futurum demonstrat, ut ait Artemidorus *lib. 5.* in illis verbis: *Visus est sibi quis ad firmamentum templi Neptuni catena alligatus esse; factus est sacerdos Neptuni. Oportebat enim inseparabilem sacerdotem esse.* Videndi sunt Guerrera *de legibus & armis, num. 20.* Cujac. *lib. 13. observ. cap. 29.* Pichard. *in §. 8. Inst. de pœna temerè*, Pancirola *in not. cap. 6.* Hothom. *de rit. nup. cap. 19.* Meril. *4. obs. cap. 6.* Savar. *ad Sidon. lib. 8. epist. 8.*

12. Probatur de jure Pontificio.

Jure nostro etiam Pontificio hæc regula generalis statuta reperitur: Omne beneficium requirere residentiam, & beneficiarium debere in eo residere, *cap. singula, 89. dist. cap. ad hæc, de prabend.* cum aliis suprà adductis. Observandæ autem sunt pro præsenti materia Conciliorum phrases, qualis illa; *Qui clero adnexi sunt*, qua utitur Concil. Carthag. 1. *can. 5.* aut illa Concil. Nicæni 2. *can. 15. In una Ecclesia adsideant*; significat enim continuam quandam, & perpetuam residentiam: proinde non malè Duarenus residentiam, *assiduitatem* vocat *lib. 8. de sacris Eccles. ministr. cap. 5.* quam vocem exponit Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 106.* Et adversùs non residentes multiplex pœna constituta est, & primò qui non residet perpetuò in Ecclesia, tanquam desertor vel transfuga punitur, *cap. si quis presbyter, cum sequenti, & can. si quis in clero 7. q. 1.* Sed priùs monendus est, & requirendus absens clericus, ut veniat, eritque curæ Ordinario, ut moneatur, *cap. ex parte, cap. ex tua, & cap. final. hoc tit.* Monitio verò sola sufficit, nec requiritur solennis citatio, *cap. ex parte, cap. qualiter, & cap. inter, & cap. penult. hoc tit.* Et quod dicitur *in dicto cap. ex tua*, trina citatione, vel trino programmate, vel edicto vocandum esse absentem, locum habet cùm ignoratur quo loco absens degat; quo etiam casu vult Pontifex absentem post trinam citationem vocatum expectari per sex menses antequam beneficio spoliari possit. Utitur verbo *spoliandi*, Pontifex *in eo cap. & in cap. final. hoc tit.* quo Interpretes ostendi docent, non esse tunc juris ordinem spectandum, quia verbum *spoliandi*, habet juris executionem: spoliatur ergo ipso facto citra ullam causæ cognitionem clericus absens, qui vocatus, & monitus non revertitur; ideò verò monendus, & vocandus est, quia vocatus justas absentiæ causas allegare potest, quas si nullas allegaverit, nec comparuerit, tanquam contumax privabitur ipso facto beneficio: videndus Marinis *lib. 1. resol. cap. 307.* Poterit etiam adversùs eum procedi per viam depositionis, aut excommunicationis, vel suspensionis, *cap. 2. cap. ex tua, §. fin. hoc tit.* Item per subtractionem fructuum, qui adjudicabuntur Ecclesiæ derelictæ, *cap. penult. hoc tit.* fuisseque Ecclesiæ usum, & jus Episcopos non residentes gravibus pœnis mulctare, constat ex processu D. Gregorii Magni Pontif. Rom. relato à Gratiano *in cap. pervenit 20. 7. q. 1.* Pigmenium enim Malphitanæ Ecclesiæ Antistitem in sua diœcesi residere nolentem jubet per Anthemium Subdiaconum in monasterio deputari, si post ipsius interminationem non resipuerit; cui sententiæ & ejus acerbitati forsan causam dedit malum exemplum quod inde cæteri Episcopi arripiebant, quod indicant verba textus, ibi: *Quod videntes alii, nec ipsi in castro se retinent, sed ipsius exemplum sequentes, foris magis eligunt habitare.* Est hoc rescriptum in casu speciali, nec facilè ad exemplum trahendum, ex regula textus *in l. 1. de constit. Princip.* quare non in omnibus circumstantiis convenit, nec in sententia cum depositione Anastasii Cardinalis Presbyteri *in cap. 2. hoc tit.* & Ragusinus Archiepiscopus ob desertionem quadriennalem privatus fuit Ecclesia ab Innocentio III. *in cap. qualiter 9. hoc tit.* Ex quibus casibus, & aliis, quos suppeditabunt annales ecclesiastici, colligemus Prælatos non residentes privatos fuisse suis Episcopatibus. Sed forsan jure canonico tempus non residentiæ arbitrarium erat Pontifici, immò & cæteræ circumstantiæ non residendi ejus arbitrio reservabantur. Justinianus verò in Novellis præcitatis annum præscripsit, quo abessent: addidit etiam D. Gregorius *lib. 5. epist. 125.* ut similis desertor in monasterium pœnitentiæ peragendæ gratiâ detrudatur. Facit Concilium Hispal. 2. *can. 111.* & notavit Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 106.* Sunt tamen quidam casus, in quibus clerici non residentes excusantur, aut veniâ digni sunt, quos dabimus sequentibus commentariis.

13. Traditur ratio decidendi.

Quibus ita præjactis, manet probata præsens assertio auctoritate juris divini, ecclesiastici, & civilis. Nec ratione destituitur; nam juxta Aristotelem *lib. 1. de repub. cap. 2.* Pastoris ratio labefactatur si suo muneri desit: unde apud Romanos fas non erat Præsidi provinciæ egredi provinciam, nisi voti solvendi causâ, & ea lege, ne abnoctare ei liceret

liceret, teſte Marciano *in l. illud 15. ff. de offic. Præſid.* Etiam apud eos nec Tribuno plebis per unum diem abeſſe Româ licuit: refert Diocaſius *lib. 37.* Etiam Gellius *lib. 3. noctium, cap. 2.* & Livius *lib. 36.* narrant, non licuiſſe Senatoribus, quibus jus ſententiam dicendi in Senatu eſſet, & minoribus Magiſtratibus longiùs abire, quàm eo die redire poſſent. Nec Prætori licuit urbe abeſſe ultra decem dies. Cicero *Philip. 2.* Illuſtrat Stephanus Garonius *de Senator. lib. 1. tit. 4. cap. 8.* quæ omnia ſi in Magiſtratibus ſæcularibus procedunt, quantò magis in Prælatis eccleſiaſticis reſidentia perſonalis circa proprias oves adhiberi debet. Illuſtrant Langleus *lib. 13. ſemeſtr. cap. 2.* Barboſa *lib. 2. jur. eccleſ. cap. 9.* nam ſicut nauclerus clavum regere, & Dux phalanges diſcernere, & milites ſtrenuos ad pugnas ſeligere, nec Medicus medelam ſufficientem adhibere abſentes valent; ita nec Paſtor ſpiritualis deſerens proprium gregem. Parochus enim perſonam gerit paſtoris, juxta illud Joannis *cap. 21. Paſce oves meas.* Ducem etiam repræſentat, *cap. cleros, 21. diſt. cap. præcipimus, 12. q. 1.* Medicum item eſſe nemo negabit, *cap. ſacerdos, 3. q. 7.* Judex denique eſt, dum ſolvit, & ligat, *cap. quis dubitet, 96. diſt.* Igitur ſicut illi à propriis miniſteriis abeſſe non debent, ita nec Prælati Eccleſiæ deſerere curam ſibi commiſſam. Inde qui gregem deſerit, non paſtor, ſed idolum dicitur à Zacharia *cap. 11.* ibi: *O paſtor! ô idolum derelinquens gregem!* Facit argumentum deductum à militia terreſtri ad cœleſtem, à qua valet argumentum, *cap. 1. de renunt.* Ignominiam enim militarem eorum qui à ſignis abfuiſſent, etiam Barbari ſub Romanis militantes horruerunt: dicebantur autem illi, qui abfuerant, *Infrequentes*; & ob ſtipendium ſubtractum, *ære diruti.* De his Sidonius *in panegyrico ad Socerum.*

Ibant pellitæ per Romula claſſica turmæ,
Ad nomen currente Getâ; tunc ære vocari
Dirutus, opprobrium, non damnum Barbarus horrens.

Damnatos eos quandoque miſſione ignominioſâ innuit Plautus ibi:

Hunc pro infrequente mittas militiâ domum.

Et nullo modo commeatus militibus concedebatur, niſi ex juſtiſſimis cauſis: de quo commeatu, ſeu litteris dimiſſoriis agitur *in titulo C. de commeatu, l. 1. 3. 12. & 14. ff. de re milit. l. 35. §. ult. ff. ex quib. cauſ. major. l. 2. §. ult. ad municip. l. 21. C. Theodoſ. de Quæſtor. & Prator. l. ult. C. de erogat. militar. annon. l. 5. C. de jurisdict. l. 21. C. de deſertor.* Plura Cujacius *in l. 1. C. de commeatu.* Steubec. *in notis ad Vegetium, lib. 7. cap. 19.* Briſſonius *lib. 3. de verb. ſignif.* Pancirola *in not. Orient. cap. 36.* Bulengerus *de imperio lib. 5. cap. 4.* Concius *lib. 2. ſucceſſ. cap. 21. & 22.* Solorzanus *tomo 2. de jure Indiar. cap. 2.* Vvolfangus Lazius *lib. 6. de Republ. Romana, cap. 5. fol. 645.* Borell. *de præſt. Regu, cap. 32.* Oſualdus *21. Donel. cap. 5. lit. G.* Igitur nec clerici militiam, cui adſcripti ſunt, deſerere debent. Facit textus *in cap. placuit, 21. q. 2.* ibi: *Deſertorem clericum cingulo honoris atque ordinis ſui exutum, convenit in monaſterium relegari.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cujus priori parti ſatisfactum manet *in cap. 2. de tranſlat. Epiſc.* Secundæ verò parti facilè reſpondetur, ſi animadvertamus, prædictam regulam, *qui per alium 72.* limitari in his quæ requirunt ſervitium perſonale actu, ut eſt reſidentia in beneficio, ubi Parochus per ſe, non per alium Sacramenta miniſtrare debet. Concilium Trident. *ſeſſ. 7. cap. 3.* ibi: *Inferiora beneficia eccleſiaſtica, præſertim curam animarum habentia, perſonis dignis, & habilibus, & quæ in loco reſidere, ac per ipſos curam ipſam exercere valent*, &c. Probat latè Joan. Sanchez *in ſelect. q. 47. num. 2.* quia ubi perſonæ induſtria electa eſt, non poteſt ipſe vices alii committere, *l. ſervus, in fine, ff. de ſtatulib.* Hermanus Piſtor *lib. 2. q. 32.* Martinus Magerus *de advocatia armata, cap. 9. num. 1059.* Unde cùm electa ſit tempore inſtitutionis induſtria perſonæ, ideo per alios, licèt vicarios, ea miniſtrari non poſſunt, argumento textus *in l. inter 21. ff. de ſolut. cap. is cui, de offic. deleg.* junctis traditis à Solorzano *tom. 2. lib. 2. de jure Indiarum, cap. 25. num. 17.* Quatenus tamen Parochi per ſe teneantur adminiſtrare Sacramenta, & de conditionibus, ut ille dicatur perſonaliter reſidere, latè agunt Barboſa *de offic. Parochi, cap. 8.* Hurtado *de reſid. parochor. reſol. 3.* In beneficiis verò ſimplicibus, etſi quis ſit ad ejus titulum ordinatus, non poteſt Epiſcopus illum extra diœceſim morantem ad reſidendum compellere, Marinis *lib. 1. reſolut. cap. 107.*

14. Diſſolvitur difficultas.

CAPUT V.

Alex. III. [a] *Eborac. Archiepiſcopo.*

FRaternitati tuæ duximus [b] indulgendum, ut ſi clerici, qui in Eccleſiis tuæ juriſdictionis beneficium ſunt adepti, ad aliquam diœceſim abſque licentia, & aſſenſu tuo morandi cauſâ tranſierint, liceat eos tibi beneficiis, quæ à te habent, ſpoliare; niſi fortè ſcholaſticis diſciplinis invigilaverint, aut rationabilem cauſam tibi oſtenderint, quare reverti non debeant. Præterea clericum alterius diœceſis abſque [c] commendatitiis litteris ſui Epiſcopi, niſi pro eo preces, aut mandatum Sedis Apoſtolicæ receperis, non debes recipere.

NOTÆ.

1. [a] *Eboracenſi.*] Ita reſtituenda eſt inſcriptio hæc ex ſecunda collectione, ubi *ſub hoc tit. cap. 1.* reperitur hic textus, ex qua etiam integram referibo. De Eccleſia Eboracenſi nonnulla notavi *in cap. 2. de reſcript.*

2. [b] *Indulgendum.*] Vel hæc verba accipienda *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. Pars I. ſunt pro *indultum eſſe declaramus*, ut *in cap. etſi Chriſtus, de jurejur.* vel ut aliquid ſpeciale hujuſmodi indulgentia operetur, debent accipi, nullâ præmiſſâ monitione, ita ut licèt aliàs debeat abſens moneri, ut ſuperiori commentario dixi, tamen cùm morandi cauſâ parochi in aliam diœceſim ſe transferunt, cùm eo facto animus non reſidendi pateat, ideò non eſſe neceſſariam

monitionem, ut in præsenti casu docetur.

2. [c] *Commendatitiis.*] Clericos vagos, & acephalos magno odio semper habuit Ecclesia. Concilium Mogunt. *cap.* 22. ibi: *De clericis vagis, seu de acephalis, id est, de his, qui sunt sine capite, nec in servitio Domini nostri, nec sub Episcopo, nec sub Abbate, sed sine canonica & regulari vita degentes*, &c. *præcipimus ut Episcopi sine ulla mora eos sub custodia distringant.* Concilium Meldense *can.* 36. Aurel. 2. *can.* 13. ibi: *Clerici, qui officium suum implere despiciunt, aut vice sua ad Ecclesiam venire detrectant, loci sui dignitate priventur.* Et *cap. placuit* 2. 21. 4. 2. *cap. si fortè* 4. *cap. si quis etiam* 34. *de consecrat. dist.* 1. Concilium Carthag. 3. *can.* 28. ibi: *Episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto prima Sedis Episcopo sua cujusque provincia, ut ab eo sumere possint formatam, vel commendationem.* Illustrat Antonius Augustinus *in epit. lib.* 14. *tit.* 5. Unde Ecclesiæ Patres non solùm statuerunt, ut absque litteris dimissoriis nemo ab alieno Episcopo ordinetur, ut latè probavi *in cap. litteras, de tempor. ordin.* verùm ut jam ordinatus ad ministrandum, seu sacrificium Missæ celebrandum, in aliena parochia non admitteretur absque litteris commendatitiis, ut probavi *in cap.* 1. *de cleric. peregrin.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT VI.

Alexander III. [a] *Lingon. Episcopo.*

COnquerente nobis R. presbytero [b] accepimus, quod G. ab eo pro Ecclesia sua, de qua, sicut dicitur, vitæ necessaria vix percipere potest, annuatim viginti sol. extorquere conatur, asserens beneficium [c] illud in eadem Ecclesia sibi fuisse collatum, quanquam eidem Ecclesiæ, sicut accepimus, non deserviat, & alia beneficia sibi sufficientia [d] habeat, & possideat. Quoniam igitur indecens est, & non consentaneum rationi, ut idem, cùm alia ecclesiastica beneficia sibi sufficientia habeat, & possideat, ab Ecclesia, cui non [e] deservit, beneficium quærat: f. t. per A. s. m. quat. si tibi constiterit, quod vel G. habeat ecclesiastica beneficia sibi sufficientia, vel quod eidem Ecclesiæ non deserviat, sibi super præscriptum beneficium silentium imponas, ap. rem.

NOTÆ.

1. [a] *Lingon.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Ecclesia Lingonensi nonnulla notavi *in cap.* 8. *de rescriptis.*

[b] *Presbytero.*] Qui ordinatus fuit ad titulum servitii in ipso beneficio, ex petitione G. proprii parochi; unde tenebatur in eo ministrare, *cap. final. de jurepatron. cap. final. de immun. Eccles.* Præstanda tamen ei erant à G. necessaria alimenta, *cap. per tuas, el* 3. *de simonia.*

2. [c] *Beneficium illud.*] Licèt inspecta juris communis dispositione, omne beneficium, quantumcunque simplex, haberet annexum onus residentiæ, ut probarunt Azor *part.* 2. *instit. lib.* 7. *cap.* 3. Petrus Gregor. *de benef. cap.* 7. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. Lotherius *de re benefic. lib.* 3. *q.* 27. *num.* 8. tamen quia plura beneficia ex eis congruam sustentationem plerumque non continent, ideo per generalem consuetudinem introductum est, ut in hujusmodi beneficiis nulla residendi necessitas detur, ut latè probat Hurtado *de resid. tom.* 1. *lib.* 6. *per totum.*

[d] *Sufficientia.*] Juxta ea, quæ dabimus *in cap. de multa, de præbend.*

[e] *Non deserviat.*] Juxta adducta *suprà in cap.* 3.

CAPUT VII.

[a] Alexand. III.

DE cætero, quia dignum est, & conveniens, ut Ecclesiæ tuæ Canonici, donec circa te in tuo servitio morantur, communitatis portionem recipiant; præsenti scripto statuimus, ne Canonicis tuis, donec in servitio tuo fuerint, quidquam subtrahi, vel auferri debeat, quod sibi de beneficio communitatis debetur, nisi fortè [b] victualia sint, quæ non consueverunt absentibus exhiberi.

NOTÆ.

1. [a] *Alexander III.*] Ita legitur *in cap.* 4. *de præbend.* in prima collectione; nullibi tamen exprimitur cui rescribat Alexander: illud tantùm ex principio textus deducitur, in præsenti tantùm referri partem alterius textus. Forsan fragmentum hoc spectat ad textum *in cap. de cætero, de transactionibus*, ubi alias partes ipsius decretalis congessimus.

2. [b] *Victualia.*] Consonat textus *in cap. unic. hoc tit. in* 6. ibi: *Quæ aliàs mannalia beneficia, seu victualia appellantur.* Distributiones quotidianæ vulgò dicuntur, quia fiunt in vices divisionis quotidianæ, ut vocantur in jure civili, *l. si quid relictum, l. civitatibus* 112. *de legat.* 1. *l. cùm quidam, ff. de annuis legat.* quarum etiam in templis Gentilium usus probatur ex veteri inscriptione, quam refert Roderic. Caro *in antiquit. Hispal. cap.* 3. licèt impropriè victualia in præsenti importent panes præbendarios, qui singulis diebus, & certis horis, id est vicitim præbentur, *cap.* 2. *de decimis,*

in

in 5. compil. ibi : *Nec multùm dubii remanent de panibus illis, quos dicitis in veſtro vulgari requeſſas; cùm ſicut accepimus, tanquam certi redditus, & certis temporibus exſolvantur.* Diviſiones menſuras vocat D. Cyprianus *epiſt.* 34. ut de panibus civilibus, quos ſcholis dabat Conſtantinus, dicitur *in l. 1. C. de annonis civil. lib.* 11. vel de aliis, qui militares, vel populares dicebantur, *l. 7. C. Theodoſ. eodem tit. l. hac edictali, C. de ſecund. nupt.* Et quia pro modo, & menſura præbebantur, inde beneficium præbenda dictum fuit, ut illuſtrat Cironius *ad tit. de prabend.* Et quia per pittacium dabantur, inde pitancia dicebantur, ut obſervat idem Cironius *lib. 2. obſerv. cap.* 13. Harum diſtributionum manualium originem, & naturam elegantèr expreſſit Ivo Carnot. *epiſt.* 219. ibi : *Cùm enim in quamplurimis Canonicorum Carnotenſium defuiſſet diſciplina regularis obſervantia, ut de negligentibus facerem diligentes, de ſomnolentis vigiles, de tardis aſſiduos ad frequentandas horas canonicas, deliberavi apud me ut darem eis dimidiam præpoſituram, ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent aſſidui, amitterent tardi; ut ad quas eos panis interni dulcedo non movebat, panis corporei refectio provocaret, quamvis eorum annua prabenda eis ad hoc ſufficiens eſſe deberet.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Canonici, qui ſunt in ſervitio Epiſcopi, tanquam reſidentes percipiunt fructus ſuarum prabendarum, præter diſtributiones quotidianas.* Priorem partem hujus aſſertionis probant textus *in cap. cùm dilectus, cap. ad audientiam, hoc tit.* Secundam firmant textus *in cap. licèt, de prabend. cap. ult. de reſcript. in 6. cap. cùm non deceat, de elect. eod. lib. cap. unic. hoc tit. in 6. Clement. 2. §. penult. de etat. & qualit.* Trident. *ſeſſ. 24. de reform. cap.* 12. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in collect. & ſelect. ad hunc textum, & de offic. Parochi cap.* 12. *& de poteſt. Epiſcopi alleg.* 53. Selva *de benefic. 4. p. q.* 1. Petrus Gregorius *eod. tract. cap.* 7. *& lib.* 1. *de reſcript cap.* 24. Azor *lib.* 10. *inſtit. moral. cap.* 4. Garcia *de benefic. 3. p. cap.* 2. *à num.* 1. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 14. *lib.* 3. *ordin. colum.* 2. *& in l.* 5. *tit.* 3. *lib.* 4. Sarmiento *de reddit. 4. p. cap.* 1. *& in apolog. 1. p. monit.* 44. Valenzuela *conſil.* 4. *à n.* 139. Carolus Mancinus *de diſtribut cap.* 45. *num.* 21. Monet. *eod. tract. 2. p. q.* 12. plures, quos laudat Hurtado *de reſid. reſol.* 3. Villaroël. *tom. 1. regim. Eccleſ. p. 1. q. 2. art.* 7. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap.* 14. *num.* 21.

4. Impugnatur tradita aſſertio.

Verùm hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione, nam abſens ex juſta cauſa, non dicitur abeſſe, *cap. cùm dilectus, cap. ex parte, el* 2. *hoc tit.* præcipuè ſi ob publicam utilitatem abſit, quia pro præſente habetur, adeò ut ei omnia competant, quæ præſentibus conceduntur, *l. ſi quis ſtipulatus, ff. ex quibus cauſis major.* Valenzuela *dicto conſil.* 4. *à num.* 97. præcipuè ſi accedat ſuperioris licentia, ut poſt Baldum probant Surdus *de alimentis, tit.* 9. *q.* 97. *art.* 7. Igitur ſi Canonici præſentes lucrantur non ſolùm fructus præbendarum, verùm & diſtributiones quotidianas, etiam exiſtentes in ſervitio Epiſcopi, cùm de ejus licentia ab Eccleſia abſint, & ob utilitatem publicam, debent eas adquirere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam infirmi, & inſervientes propriis Prælatis, æquiparantur, *cap. ad audientiam* 15. *hoc tit.* ſed infirmi tempore infirmitatis lucrantur diſtributiones quotidianas, *cap. unic. hoc tit. in 6.* igitur & Canonici qui ſunt in ſervitio Epiſcopi eas lucrari debent. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, quia aut tales Canonici habentur pro præſentibus, vel pro abſentibus : ſi pro intereſſentibus habentur, ut docetur *in cap. ſimiliter,* 16. *q.* 1. non ſolùm fructus, verùm & victualia, cæteraſque diſtributiones percipere debent; ſi autem pro abſentibus judicantur, nec fructus percipere debent. Igitur hæc diſtinctio, ut quoad fructus habeantur inſervientes Epiſcopo pro præſentibus, quoad diſtributiones verò pro abſentibus, admitti non debet, argumento textus *in l. Neſennius, ff. de negot. geſtis, l.* 1. *ff. de acquir. hæredit.* Accedit, nam impeditus impedimento facti, non ſolùm excuſatur ab omni pœna & mora, *cap. final. de jurejur. cap. ſignificante, de pignorib.* verùm & à negligentia, *cap. quia diverſitatem, de conceſſ. prab. nd.* nec contra eum currunt tempora à jure, vel ab homine ſtatuta, *cap.* 1. *de præſcript.* fusè illuſtrat Valenzuela *dicto conſilio* 4. *à num.* 70. Sed qui eſt in ſervitio Epiſcopi, facto eſt legitimè impeditus : igitur diſtributiones quotidianas lucrari valet.

5. De reſidentia Canonicorum.

Quâ difficultate ita ſolcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione primò ſciendum eſt, Canonicos, tam Eccleſiæ Cathedralis, quàm Collegialis, teneri quotidie choro reſidere, ibique horas canonicas pſallere, *cap. ult.* 92. *diſt. cap. dilectus, de celebrat. Miſſar. Clement.* 1. *eod. tit.* Trident. *ſeſſ.* 23. *de refor. cap.* 12. nec tantùm in Canonicis deſideratur reſidentia, ut in Parochis, & aliis beneficiariis, verùm & intereſſentia, quæ ſtrictior eſt. Concilium Senonenſe anno 1527. *can.* 10. & docent Sanchez *lib.* 2. *conſil. cap.* 2. *dubio* 96. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 13. *num.* 3. pluribus congeſtis Barboſa *de dignit. except.* 21. *uſque ad* 24. *& ad Trident. d. cap.* 12. Hurtado *de reſid. canon. lib.* 5. *per totum.* Sed an ultra intereſſentiam horis debitis, & divinis officiis teneantur ſub onere & pœna reſtitutionis pſallere, ſeu cantare cum aliis in choro; an verò ſatisfaciant ſi tantùm interſint, & per Capellanos, ſeu alios clericos pſallant, & ibi privatim, vel domi divinum officium recitent, gravis controverſia eſt, tam apud antiquos, quàm Neotericos Scriptores. Affirmativam ſententiam tenuerunt Navarrus, Azor, Leſſius, Garcia, Suarez laudati à Cenedo *q.* 2. Cæſar *de hierarch. eccleſ. diſput.* 12. *§.* 6. alii congeſti ab Hurtado *d. lib.* 5. *reſol.* 3. pro quibus faciunt diſerti textus in Concilio Aquiſgran. 1. celebrato ſub Stephano V. *can.* 130. ibi : *A Canonicis in choro religioſiſſimè ſtandum, & pſallendum, dicto cap. presbyter,* 92. *diſt.* Trident. *d. cap.* 12. ibi : *Atque in choro ad pſallendum inſtituto, hymnis & canticis Dei nomen reverenter, diſtinctè, devoteque laudare.* Confirmatur etiam ex Concilio Baſil. de quo in Pragmatica ſanctione, *tit. quomodo divina officia,* ibi : *Quod cùm pſallendi gratiâ ibi conveniant, muta, & clauſa labia tenere non debent.* Probatur etiam hæc ſententia ex extravag. Pii V. ubi poſtquam dixit Romanus Pontifex, non facere fructus ſuos non recitantes, addidit, licèt in choro additus cum aliis præſens adſit : facit inſtitutio chori eccleſiaſtici, ut alternatim laudes Deo ibi pſallantur, ut latè probat Thomas Hurtado *in tract. de vero martyrio, lib. de antiquit. chori eccleſiaſtici.* Contrariam ſententiam tamen, ſcilicet intereſſentes non pſallentes, ſed tantùm ſubmiſsâ voce horas canonicas recitantes, ſuas facere diſtributiones, docuerunt Cajetanus *in ſumma, verbo Hora Canonica,* Barboſa *lib.* 3. *jur. eccleſ. cap.* 18. *num.* 83. Barth. à Sancto Fauſto *de horis canonicis lib* 3. *q.* 14. Bonacina, Candidus, Filliucius, & alii congeſti

gesti ab Hurtado *d. resol.* 3. pro quibus faciunt textus *in cap. licèt, de prabend.* ibi : *Qui interfunt horis canonicis ; cap. unico, hoc tit. lib.*6. ibi : *Qui statis horis interfuerint, recipiant.* In quibus juris locis intereſſentia tantùm commendatur, non autem ulla pſallendi obligatio injungitur. In hac igitur difficili quæstione dicendum est, attento juris rigore, veriorem esse primam sententiam, quæ non solùm sub reatu culpæ mortalis, sed etiam sub onere restitutionis distributionum adstringit Canonicos ad pſallendum in choro insimul cum aliis, ut evincunt rationes, & auctoritates Conciliorum pro ea adductæ, & concludunt institutionem, & fundationem Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum eam esse, ut Canonici per se pſallere, & alia Ecclesiastica obire munera teneantur ; ac subinde licèt privatim recitando satisfaciant obligationi recitandi divinum officium, & consequenter illud iterum recitare non teneantur ; minimè tamen satisfaciunt officio, & debito chori, & propterea justitiam commutativam offendunt, & ad restitutionem tenentur, ut post Caietanum & alios docet P. Suarez *d cap.* 12. *num.* 8. & 10. facit canon 18. Concilii Senonensis anni 1527. *Nemo ibidem cùm hora in communi cantantur, legat, vel ducat privatim officium ; nam non solùm officium, quo obnoxius est, subtrahit, sed & alios pſallentes perturbat.* Et verum esse absque dubio agnoscunt etiam posterioris sententiæ auctores in Ecclesiis, ubi viget statutum, ut canonici per seipsos pſallere teneantur, ut post Monetam *q.* 2. *à num.* 28. profitetur Cenedus *num.* 13. *in fine*, dictis locis. Licèt autem stricto juris rigore vera sit hæc resolutio, contraria tamen observanda est in his Ecclesiis, in quibus viget consuetudo, aut statutum, ut Canonici tantùm choro intersint, & faciant ut Capellani, & Cantores canant, & pſallant, & reliqua exequantur munera, ut facilè admittunt Doctores posterioris sententiæ, atque etiam plures, qui primam sequuntur, ut constat ex Zecchio, & Petro de Navarr. *num.* 222. Azor. *q.* 6. Gratian. *num.* 522. Suarez *num.* 11. & 13. Cenedo *num.* 12. & post Bernardinum Sandoval *de divin. offic. cap.* 16. prosequuntur, & fundamentis contrariæ sententiæ satisfaciunt Sebast. Cæsar, & Thomas Hurtado *ubi proximè.*

6. De Canonicis in servitiis Episcopo.

Secundò sciendum est, posse Episcopum in sui servitium habere duos Canonicos Ecclesiæ suæ, qui licèt non resideant, possunt fructus suarum præbendarum adquirere & retinere. Concilium Palentinum *anno* 1322. *can.*8. *Canonici Ecclesiarum socii suis Episcopis assistentes, non debent absentes ab Ecclesia reputari, idemque jure provisum est, ne iis dum in servitio Episcoporum fuerint, beneficiorum suorum proventus subtrahantur*, ut probant Gratianus *discept. forens. cap.*166. Azor 2. *p. instit. lib.*7. *cap.*4. *q.* 3. pluribus relatis Barbosa *de potest. Episcop. alleg.*53. *num.* 144. quod procedit, quamvis in Ecclesia adsit statutum juratum, atque per Romanum Pontificem confirmatum, ut Canonici, qui non residunt, fructus suarum præbendarum non lucrentur : & licèt in præsenti textu non exprimatur quot Canonicos possit Episcopus secum habere : cùm tamen aperte statuatur *in cap. ad audientiam* 15. *hoc tit.* ut duo possint eligi, ideò dicendum est, Episcopum duos Canonicos secum habere posse. Nec est audiendus Barbosa *in dicto cap. ad audientiam, num.* 4. dum accipit textum illum de Ecclesia Cathedrali, præsentem autem decisionem de Collegiali, cùm etiam in hoc textu agatur de Canonicis Ecclesiæ Cathedralis : igitur quia Canonici illi commensales, qui sunt in servitio Episcopi, fructus præbendarum suarum lucrantur. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad audientiam*, in illis verbis : *Qui tecum pro tuo, & ipsius Ecclesia servitio* ; quasi in illis copulativè requiratur, ut simul Canonici illi absint à choro pro servitio Ecclesiæ, & Episcopi ; quæ est vis copulativæ, ut illustrat Barbosa *de dictionibus cap.*93. *num.* 2. Nam verba illa non sunt generaliter accipienda in quacunque Ecclesia, sed tantùm specialiter in Ecclesia Meldensi, ubi statuto juramento firmato non erat exceptus casus, cùm Canonici abfuissent ob servitium Ecclesiæ, vel Episcopi : & attentâ ipsâ constitutione, ait Pontifex, non censeri absentes Canonicos illos, qui in servitio Episcopi sunt, & per consequens Ecclesiæ suæ fuerant ; nisi accipere malis conjunctivam illam *&*, pro disjunctiva, ex principio legis *sapè, ff. de verb. signif.* Idem de Canonico inservicnte Principi resolvit, & fundat Vajenzuela *dicto Concilio* 4.

7. Quis lucratur distributiones.

Tertiò sciendum est, victualia manualia, seu distributiones ecclesiasticas tantùm præstari Canonicis pro ipsa quotidiana intereſſentia divinis officiis ; unde nec consuetudine introduci potest, ut absentes pro eo tempore, quo divinis officiis non interfunt, eas percipiant, *cap. unic. hoc tit. lib.*6. licèt consuetudine introduci possit, ut fructus suarum præbendarum ipsi absentes lucrentur, *cap. cùm omne* 6. *de constit.* Ratio hujus discriminis provenit ex natura distributionum, quæ talis est, ut tantùm divinis officiis intereſſentibus debeantur, *dicto cap. unic.* ibi : *Et tantùm residentibus tribuantur.* Unde contra earum naturam consuetudo irrationabilis præscribi non potest : & licèt tam fructus grossæ præbendarum, quàm etiam distributiones designentur in stipendium clericalis officii, illi tamen deferuntur mediante titulo beneficii, quo jus conceditur ad eos percipiendos ad suam alimoniam, eo quòd ad officium clericale seipsos deputarunt, juxta regulam textus *in cap. cùm secundum, de prabend. cap. ult. de rescript. in* 6. ac proinde non sequitur, fructus ipsos inspectâ primævâ naturâ suâ, & ipsorum deputatione, ad hæc, vel illa onera sustinenda fuisse principaliter institutos, quamvis prædicta onera veluti illis annexa, subire teneantur ; & legitimè puniri privatione ipsorum fructuum, & aliis pœnis proximo commentario relatis, si onera illa non impleverint, ut tradit Navarrus *de horis canonicis cap.* 7. *num.* 31. At verò distributiones quotidianæ, quia tales sunt specialiter, & inspectâ naturâ suâ institutæ fuerunt, ut intereſſentibus divinis officiis debeantur, unde consuetudo in hac specie tanquam contra naturam, seu substantiam actus improbatur *in dicto cap. unic. hoc tit. in* 6. adhuc tamen in eadem constitutione referuntur à Bonifacio VIII. certi casus, in quibus absentes lucrantur distributiones quotidianas. Primus est propter infirmitatem, ob eam enim etiam non intereſſentes choro eas lucrantur. Trident. *sess.*22. *de reform. cap.* 3. & meritò, cùm servire intelligantur ægroti qui curantur ; quoniam cùm servire cupiant, infirmitate impediuntur, *l.* 4. *§. Stichus, ff. de stipulat.* & ideò interim nutriendi sunt, *l. in rebus, §. possunt, ff. commodati* : notavit Barbosa *in collect.* in præsenti. Quatenus tamen infirmitas gravis æstimanda sit, exponunt Hurtado *d. resol.* 3. *subresolut.* 8. Moneta 2. *p. de distribut. q.* 6. *num.* 12. Infirmitati jungenda est ætas senilis, veluti octuagenaria, ut probat Narbona *de ætate, anno* 80. *q.*8. necessitas etiam sufficiens causa est, ut absentes

à

à choro percipiant diſtributiones; quæ neceſſitas adeſt quando ex intereſſentia in choro timetur grave damnum vitæ, famæ, aut fortunæ: & ob eandem rationem eas lucrantur injuſtè excommunicati, carcere detruſi, aut in exilium miſſi, ut docent Suarez, Vazquez, & alii, quos refert & ſequitur Hurtado *ſub dicta reſol. 8. per totam.* Item ob evidentem Eccleſiæ utilitatem abſentes diſtributiones lucrantur, quia hi præſentes potiùs, quàm abſentes dici poſſunt, *l. quæſitum, §. ult. ff. de fundo inſtructo.* Quæ tamen dicatur evidens Eccleſiæ utilitas, latè exponit Hurtado *reſolut. 11. per tot.* Privilegio tandem abſentes nonnulli lucrantur diſtributiones quotidianas, veluti Inquiſitores, & alii actu intervientes in ipſis tribunalibus, qui non ſolùm fructus ſuarum præbendarum, verùm & diſtributiones, manualia, anniverſaria, & quaſcunque alias obventiones, quæ inter præſentes dividuntur, percipiunt, ex Bullis Innocentii VIII. Pauli III. Pii V. & Urbani VIII. quarum meminerunt Cenedus *quæſt. 1. num. 28.* Garcia *de benef. 3. p. cap. 2. num. 356.* Thomas Hurtado *de reſid. reſol. 3. ſubreſol. 9.* qui *ſubreſol. ſequenti*, id extendit, etiamſi contrarium à fundatore anniverſarii cautum ſit. Idem procedit in Auditoribus ſacræ Rotæ, ex bulla Clementis VII. quam referunt Barboſa *de poteſt. Epiſcopi, alleg. 53. num. 35.* Saravia *de juriſd. adjunct. quæſt. ult.* Item eas lucrantur collectores Cameræ Apoſtolicæ, Subcollectores, Advocati Fiſcales, & Notarii, aliique in cauſis ſpoliorum Intendentes, ex bulla Sixti V. edita 8. Maii, anno 1590. docent Hurtado *ubi ſupra*, Fragoſo *tom. 2. de regim. chriſt. lib. 10. diſp. 23. §. 2.* Nec obſtat parem vim habere privilegium & conſuetudinem, *cap. duo ſimul, de offic. ordin. cap. ſuper quibuſdam, §. præterea, de verb. ſign.* latè Felinus *in cap. accedentes, à num. 6. de præſcript.* Covar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. 14.* ſed conſuetudine introduci non poteſt, ut abſentes percipiant diſtributiones quotidianas, *cap. unic. hoc tit. in 6.* Igitur nec privilegii virtute poſſunt abſentes eas lucrari. Nam reſpondendum eſt, principium illud juris procedere data paritate rationis; in præſenti verò caſu magnum dari diſcrimen inter conſuetudinem, & privilegium; quia ſcilicet quando privilegium conceditur contra naturam alicujus actus à lege inſtituti, quædam cauſæ cognitio ſolet præcedere, ubi agnoſcitur natura ipſius rei, *cap. requiſitis, verſ. niſi rigor, 1. quæſt. 7.* quæ omninò ceſſat in conſuetudine contra naturam rei introducta; quare non decebat hanc vim conſuetudini deferre, prout in ſimilibus caſibus denegatur, *cap. Maſſana, de elect. cap. clerici, de judiciis,* cum aliis.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde apparet vera ratio decidendi; nam cùm in quolibet, quantuncunque favorabili privilegio percipiendi integrè fructus præbendæ, aut beneficii in abſentia, non comprehendantur diſtributiones quotidianæ, *cap. licèt, de probat. cap. fin. de Magiſtr. cap. 2. de privil. in 6. cap. fin. de reſcript. eod. lib.* ideo nec exiſtentes in ſervitio Epiſcopi poſſunt eas lucrari. Hujus autem principii ratio provenit ex natura ipſarum diſtributionum, quæ tantùm intereſſentibus horis, & officiis divinis debentur, non propter beneficium, ſed ob aſſiduam illam intereſſentiam. Unde licèt Canonici abſentes, qui in ſervitio Epiſcopi exiſtunt, ſuos faciant fructus præbendarum, non tamen lucrantur diſtributiones, quia appellatione fructuum non continentur; unde non imputantur in valorem præbendæ, nec ex eis ſubſidium ſolvitur. Valenzuela *conſil. 4. num. 140.* Accedit defectus voluntatis in concedente privilegium; nam non creditur Pontificem privilegio comprehendere voluiſſe diſtributiones cum damno, & præjudicio tertii, ſiquidem in illis locum habet jus accreſcendi, & decreſcendi; unde portiones abſentium præſentibus acquiruntur, in quorum diſpendium non creditur R. Pontificem privilegium abſentibus concedere, niſi expreſsè diſtributiones exprimat, ut in gratiis conceſſis Inquiſitoribus, & eorum Officialibus, Auditoribus ſacræ Rotæ, & Collectoribus Cameræ Apoſtolicæ: quare cùm privilegio concelſo in ſervitio Epiſcopi exiſtentibus non exprimatur, ut tales Canonici abſentes diſtributiones lucrentur, ex defectu intentionis in concedente, rectè in præſenti docetur inſervientes Epiſcopo tales diſtributiones non acquirere.

9. DISSOLVITUR DIFFICULTAS.

Nec obſtat difficultas ſuprà expenſa; nam omnia in ea adducta evincunt, abſentem ex juſta cauſa haberi pro præſente, quod verum eſt quoad fructus & alias obventiones, quæ reſidentibus in propria Eccleſia debentur, & præſtantur ratione beneficii: unde cùm diſtributiones, ſeu manualia non dentur ratione beneficii, ſed propter quotidianam intereſſentiam divinis officiis; ideo abſentes, qui juris fictione pro præſentibus habentur, diſtributiones non lucrantur, licèt fructus percipiant, ex ratione differentiæ ſuprà adducta. Præſenti aſſertioni opponi poſſunt textus *in cap. cùm in diverſis, de privileg. in 6. cap. ult. de reſcript. eod. lib. cap. ex eo 34. de elect. eod. lib. cap. olim, de verb. ſignif.* quorum interpretationes dabimus *in cap. licèt, de præbend.*

CAPUT VIII.

Cœleſtinus III.

EX parte veſtra noſtro Apoſtolatui fuit reſeratum, quod licèt dilectus filius N. *b* Cenoman. Archidiaconus ſit Eccleſiæ veſtræ Decanus, tamen quòd in partibus Gallicanis *c* ſibi potiùs habitationem elegit jam per annorum *d* decem ſpatium, veſtra Eccleſia ipſius præſentiam habere nequivit. Quia igitur nolumus, ut eadem Eccleſia Decani officio defraudetur, univerſitati veſtræ per A. ſ. m. quat. Archidiacono memorato ſcribatis, ut Eccleſiam veſtram viſitare dignetur, & ſuum ibidem, ut Decanus, officium debeat exercere. Quod ſi fortè vocatus venire noluerit, eligendi Decanum, qui præeſſe veſtræ Eccleſiæ valeat, & prodeſſe, ex tunc vobis concedimus liberam facultatem.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. addendum tamen eſt, Capitulo Magdeburgenſi, ut notavit Cujac. in præſenti. Archidiaconus enim N. Cenomanenſis, de quo in præſenti, tempore Cœleſtini noſtri erat ſimul Decanus Magdeburgenſis majoris Eccleſiæ, & Innocentius III. ſucceſſor Cœleſtini illi indulſit, ut poſſit reſidere in Archidiaconatu, & Decanatum ſimul retinere conſtituit, ibi: *Gerentes erga te pia compaſſionis affectum, perſonam tuam cum omnibus, quæ in præſentiarum rationabiliter poſſides, ſub B. Petri, & noſtra protectione ſuſcipimus, ſpecialiter autem Decanatum ipſum Magdeburgenſis Eccleſiæ, ſicut ipſum juſtè ac pacificè poſſides, devotioni tuæ auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti paginâ communimus, mandantes, ut quod per te non poteris adimplere, per idoneum vicarium exequaris. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. vj. Kal. April. P. N. anno* 11. Unde ex diſpenſatione Pontificia ipſe N. retinebat ſimul Archidiaconatum, aliàs jure communi utramque dignitatem retinere non poterat, *cap. ad hæc* 13. *de prebend.*

[b] *Cenomanenſi.*] De qua Eccleſia nonnulla congeſſi *in cap.* 5. *de reſcript.*

[c] *Gallicanis.*] Ubi conſuetudine introductum erat, ut poſſet quis diverſas dignitates in diverſis Eccleſiis obtinere, ut refertur *in cap. cùm non ignoremus, de prebendis.*

[d] *Annorum decem.*] Non quia deſideretur tam diuturna abſentia ad privationem beneficii, ſeu præbendæ; ſed potiùs ita de facto contigit, ut *in c.* 2. *hoc tit.* refertur, per quinquenium Cardinalem abfuiſſe à parochia propria; & *in cap. qualiter*, ſequenti dicitur, Archiepiſcopum Raguſienſem per quadriennium abfuiſſe: & Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt.* ſcribit Ciſtercienſi, & Tullenſi Abbatibus, quod moneant Theſaurarium Byzantinum, quod reſideat, aliàs ſi per biennium abfuerit, alium ſubſtituant. Et ſi dicas, quomodo potuerit Decanus iſte citari à Capitulo, cùm inferior in ſuperiorem, vel par in parem non habeat imperium, *cap. cùm inferior, de majorit. & obed.* Reſpondeo cum Panormitano *hîc*, omnia geſta in præſenti caſu auctoritate Cœleſtini fuiſſe firmata, aliàs Capitulum non poſſet ad electionem procedere. Poteſt tamen Capitulum monere ſuum Prælatum abſentem, ut reſideat, *cap. qualiter*, *hoc tit.* quanquam enim non poſſit eum citare, vel punire, poteſt tamen eum requirere, ſeu vocare; non tamen per eam requiſitionem conſtituitur Prælatus in mora, niſi à ſuperiore legitimo admoneatur; nec interim, dum à ſuperiore non privatur Eccleſiâ, in qua non reſidet, poteſt Capitulum alium eligere Prælatum, ut notarunt in præſenti Hoſtienſis & Alexander de Nævo. 2.

CAPUT IX.

Innocentius III. [a] *Cap. Raguſino.*

QUaliter Archiepiſcopus veſter temeritate propriâ receſſit ab Eccleſia Raguſina, nec jam ultra quadriennium expectatus redierit, per litteras noſtras etiam revocatus, veſtra univerſitas plenè novit, cùm ſæpius apud nos depoſueritis ſuper hoc querelam, & vobis concedi poſtulaveritis licentiam eligendi. Nos autem expectantes, diutiùs duximus expectandum, ſi fortè reverteretur ad cor; & ad Eccleſiam ſuam, quam taliter reliquerat, remaneret. Nolentes igitur, quod diutiùs Eccleſia ipſa Paſtoris maneat ſolatio deſtituta, diſc. v. per A. ſ. m. atque præcipimus, quat. niſi forſitan jam redierit, vos poſt menſem à receptione præſentium perſonam vobis idoneam in Archiepiſcopum eligatis, & electionem veſtram nobis curetis quamcitiùs præſentare.

NOTÆ.

1. [a] *Raguſino.*] Item etiam legitur *ſub hoc tit. cap.* 1. *in* 3. *collect.* Raguſinenſis Eccleſia fuit Archiepiſcopalis in Sclavonia, Metropolis Illyrici, habens ſuffraganeas Eccleſias Stanenſem, Boſonenſem, Tribunienſem, Biduanenſem: refert Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacra, ad finem, fol.* 81.

CAPUT X.

[a] Idem *Conſtantinopolit. Patriarchæ.*

INter quatuor animalia. *Et infrà*: De clericis autem, qui Eccleſias, vel præbendas ſibi conceſſas, ſine juſta, & neceſſaria cauſa, tuo præſertim non accedente conſenſu, in hac deſerunt [b] novitate, hoc tibi duximus reſpondendum, quod poſtquàm congruo tempore fuerint expectati, niſi redierint ad illas, poſſunt eis juſtè privari, dummodò non ſint juſto impedimento detenti.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam habetur *in* 3. *collect. ſub hoc tit. cap.* 2. epigraphen autem hanc expoſui *in cap. inter, de majorit. & obed.* & integram epiſtolam retuli *in cap. inter, de cleric. peregrin.*

[b] *Novitate.*] Cùm videlicet Conſtantinopolis capta fuit à Latinis, ut retuli *in dicto cap. inter quatuor*, & fusè narrat Boſquetus *in geſtis Innoc. III.*

CAPUT

CAPUT XI.

[a] Idem *Archiepiſcopo Patracenſi.*

EX tuæ devotionis inſinuatione recepimus. *Et infrà:* In Eccleſiis autem eorum, qui ſe fraudulenter abſentant, nec ad ipſos valet citatio pervenire, trinæ citationis edictum facias publicari; & ſi non ſic curaverint obedire, ſi ultra ſex menſes ſuas deſeruerint Eccleſias, ut juxta canonicas ſanctiones eis debeant meritò ſpoliari. Contra eos quoque, ſicut ſuprà dictum eſt, etiam procedatur, ut ipſos poſt ſuſpenſionis, & excommunicationis ſententias, ad tuam obedientiam venire compellas. Quod ſi nec ſic illorum malitia poterit emolliri, eos dil. f. B. tit. ſanctæ Suſannæ presbyter Card. Apoſt. Sed. Leg ab ſpiritualium adminiſtratione removeat, & quibus poſſit Eccleſiis de perſonis idoneis faciat provideri, & in eos degradationis ſententiam non promulget, ut cum eis miſericorditer, ſi expediat, faciliùs agi poſſit.

NOTÆ.

1. [a] *Patracenſi.*] In hac ſexta collectione legitur *Panormitano*, & D. Rochus Pirrho *tom.* 1. *Sicilia ſacra*, *in Eccleſia Panormit.* exiſtimat Innocentium III. in præſenti ſcribere Pariſio Archiepiſcopo Panormit. ſed veriùs credo, legendum eſſe *Patracenſi*, unico, & magno ductus fundamento; nam Benedictus Cardinalis tituli ſanctæ Suſannæ, cujus mentio fit in præſenti, temporibus Innocentii Legatus S. A. degebat in Patracenſi Metropoli, non verò in Panormitana, ut ex geſtis Innocentii III. ſtatim referendis apparebit. Unde cum Patracenſi Archiepiſcopo alloqui Innocentium in præſenti neceſſariò deducitur. Patras civitas, Pauſaniâ & Stephano teſtibus, priùs Arce dicta eſt, recenſeturque inter primas urbes Achaiæ: ſed ejectis Ionibus ab Achaiis, Patreus Preugenis filius, Agenoris nepos, qui ab Amycla & Lacedæmone majores deducebat, à victo mœnium ambitu hanc de ſuo nomine Patras appellavit. Situs ejus eſt in longiſſimo Peloponneſi promontorio, ex adverſo Ætoliæ, & Eveni fluminis: maximèque apud antiquos fuit celebris ex martyrio D. Andreæ Apoſtoli, qui ſub Ægea Proconſule apud eam paſſus eſt; necnon ex Sede Metropolitana, quam in ea olim fuiſſe evidenter probat notitia Conſtantinopolitana prædicta apud Leunclavium; ſiquidem in ejus fine inter Metropoles à Romano Patriarchatu ab ipſis avulſas, Conſtantinopolitanoque ſubditas recenſetur. Sed longè priùs ad hunc Metropolis gradum, ſaltem quoad honorem, evectam eſſe, non leviter conjicio ex catalogo Metropolitarum, ad quos ſcripſit Leo Imperator, qui in fine Concilii Chalcedonenſis extat, in quo Patracenſem Epiſcopum inter eos videre eſt. Hunc inter ſuffraganeos Metropolitæ Corinthiorum, epiſtolæ ſynodicæ Achaiæ ſubſcripſiſſe, non diffiteor: ſed quamvis ex hoc ſatis clarè probetur, eum ſuffraganeos non habuiſſe hujus Concilii tempore, nihil tamen obſtat, quo minus inter Metropolitas honorarios locum haberet, qui tunc Corinthiorum vero Metropolitæ parebant; & inter ejus ſuffraganeos ſubſcripti ut plurimùm leguntur in Conciliis. Burgundio hujus civitatis Archiepiſcopo reſcribit Innocent. in præſenti, cujus electionis hiſtoriam ex geſtis ipſis Innocentii III. refert Boſquetus *in notis ad ipſum, lib.* 1. *epiſt.* 26. in hæc verba: [Interim quidam natione Burgundio, electus in Archiepiſcopum de Patras, ſuper Provinciam Achaiæ univerſam, ad Apoſtolicam Sedem acceſſit. Pro quo nobilis vir Guillelmus Campanien. Princeps Achaiæ, & Canonici Sancti Andreæ de Patras humiliter ſupplicabant, ut ipſum eis in Archiepiſcopum Summus Pontifex concedere dignaretur, remittendo ipſum confirmatum, conſecratum, & palliatum. Quod qualiter ſuper hoc facto proceſſit, ipſius litteræ manifeſtant Conſtantinopolitano Patriarchæ tranſmiſſæ. Inter quatuor, inquit, animalia, quæ ſuper Apocalypſin Joannis in medio ſedis, & in circuitu exiſtere deſcribuntur, ſcilicet aquila cæteris præponatur, ipſa tamen aliis antecelſit. Quod cùm per hujuſmodi ſancta Romana Eccleſia deſignetur, quæ uſitato vocabulo, Sedes Apoſtolica nuncupatur; & per quatuor animalia, videlicet leonem, vitulum, hominem, atque aquilam, intelligantur quatuor Patriarchales Eccleſiæ, videlicet Hieroſolymitana, Antiochena, Alexandrina, Conſtantinopolitana, quæ in medio ſedis tanquam filiæ continentur in ſinu matris, & in circuitu ſedis, fortiter in obſequio, Domino præparantur. Licèt Conſtantinopolitana Eccleſia inter cæteras eſt præcipua dignitate, ut ſicut Conſtantinopolis eſt nova Roma, ſic Conſtantinopolitana Eccleſia ſecunda eſt à Romana, prælata per Magiſtram cæteris ſororibus ſuis, privilegio dignitatis: ut ſecundùm evangelicam veritatem erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi. Nos qui gratiâ Redemptoris ipſam Conſtantinopolitanam Eccleſiam ad Apoſtolicæ Sedis obedientiam, tanquam ad ſinum reduximus matris ſuæ, privilegium dignitatis ipſius intendimus integrum conſervare, ne inde naſcantur injuriæ, unde jura naſcuntur. Et ideo, licèt dilectus filius Nobilis vir Vv. Campanien. Princeps totius Achaiæ provinciæ, & Canonici ſancti Andreæ de Patras, nobis inſtanter & humiliter ſupplicarint, ut dilectum filium A. electum ſancti Andreæ de Patras, ad Sedem Apoſtolicam accedentem, quem iidem Canonici in Archiepiſcopum Eccleſiæ unanimiter elegerant, eis concedere dignaremur; & quod circa perſonam illius factum fuerat, approbantes, ad eos cum pleno remitteremus honore. Volentes tamen ſic eorum petitiones admittere, ut aliis jura ſua nequaquam ſubtrahere videamur: de communi fratrum noſtrorum conſilio, quod per eoſdem Canonicos factum eſt, tanquam minus canonicè procuratum, cùm & ipſi minùs canonicè fuerint inſtituti, non duximus approbandum, ſed neceſſitate pariter ac utilitate penſatâ, poſtquam de veritate negotii, & ſtatu terræ per juramenta ſociorum ipſius electi effecti fuimus certiores, de poteſtate nobis à Domino in B. Petro conceſſa, ipſum ejuſdem Eccleſiæ Paſtorem conſtituimus & rectorem, adminiſtrationem ſibi plenariam, tam in ſpiritualibus, quàm in tempora

temporalibus concedentes, & indulgentes insuper ad cautelam, ut à quocunque Catholico Episcopo se faciat, cùm necesse fuerit, in presbyterum ordinari. Licèt autem de plenitudine potestatis, quam habemus à Domino disponente super Ecclesias universas, ipsum ad Ecclesiam eandem consecrationis munere ac honore Pallii potuissemus insignitum remittere, quia sic te vocavimus in partem sollicitudinis, quod nobis retinuimus plenitudinem potestatis; nec facimus cuiquam injuriam, cùm utimur jure nostro. Volentes tamen tibi, cui Ecclesia de Patras noscitur esse subjecta, in tua maximè novitate deferre, ipsum ad te duximus remittendum, ut à te, vel alio de mandato tuo, in Archiepiscopum consecratus, & palliatus, habeat te, post Romanum Pontificem, & patrem præcipuum recognoscat. Dilecto filio Benedicto tituli sanctæ Susannæ Presbytero Cardinali, Apostolicæ Sedis Legato nostris dantes litteris in mandatis, ut ea quæ præmisimus circa personam ipsius, appellatione remotâ faciat adimpleri. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipientes mandamus, quatenus ipsum consecrationis munere ac honore Pallii non differas insignire, ne propter tuum, quod absit, defectum ad nos cogatur habere recursum.]

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et pruzatur.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non residentes in suis beneficiis, & prebendis, si admoniti, & citati non resideant, privantur ipsis beneficiis.* Probant textus *in cap. placuit* 2. 21. *q.* 2. *cap. pervenit* 28. *de appell. cap. si quis Presbyter, cap. si quis in clero* 7. *q.* 1. & alii congesti suprà commentario primo. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & suprà laudatos in dicto commentario primo, Azor 2. *p. instit. lib.* 7. *cap.* 6. *q.* 4. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *n.* 131. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 43. Scortia *in select. Pontif. constit. theor.* 152. *epit.* 102. plures congesti ab Hurtado *tom.* 1. *de resid. Pastor. resol.* 2. Rota apud Urrutigoyti *dec.* 1041. ubi declaratur huic textui non derogari quoad formam judicii per Tridentinum *sess.* 23. *de reform. c.* 4.

3. Traditur dubitandi ratio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgi potest: In præsenti specie contra clericum absentem, nec residentem procedi debet per excommunicationem, suspensionem, similesque censuras, *cap. si quis* 1. & 2. *cap. non oportet* 7. *q.* 1. quæ praxis observanda præscribitur ab Innocentio *in hoc cap. ex tua*, §. *contra.* Ergo non debet statim clericus contumax in non residendo beneficio privari, contra textum *in cap.* 1. *de judiciis.* Secundò difficilis est hæc assertio, dum per eam docetur, clericum absentem esse citandum, & per legitimum tempus expectari debere; nam in notoriis juris ordo est ordinem juris non observare, *cap. quoniam, de filiis presbyt. cap. ad nostram, de jurejur.* Sed cùm clericus absit à propria Ecclesia, notum est, nolle in ea residere: igitur necessaria non est citatio, seu similis monitio. Augetur hæc difficultas ex textu *in cap. extirpanda*, §. *quia verò, de preb.* ibi: *Alioquin illâ se sciat auctoritate hujus decreti privatum;* ubi expressè docetur, clericum non residentem privatum esse beneficio ipso jure: igitur non est necessaria monitio, ut redeat ad propriam Ecclesiam. Accedit etiam, quia ubi dies certus apponitur, & pœna adjicitur, non datur moræ emendatio, vel purgatio, *l. trajectitia*, §. *de ill. rum, ff. de obl. & act. l. magna, C. de contrahend. stipul.* sed in præsenti casu clerico non residenti, elapso legitimo tempore, est imposita privationis beneficii pœna, *d. cap. extirpanda*, §. *quia verò.* Igitur etiam post monitionem rediens ad propriam Ecclesiam, non potest beneficium recuperare.

4. De forma privationis beneficii.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione prænotandum est, clericum non residentem in propria Ecclesia, beneficio privandum esse, ex juribus suprà adductis; eamque privationem faciendam esse post citationem, si adhuc non compareat intra terminum sibi præfixum. Jason *in l. si ex legati, num.* 14. *de verb. obl.* quia dies in ipsa monitione adjecta, interposita interpellat pro homine, *cap. potuit, de locato*, etiam ignorante, *l. ad diem, ff. de verb. obl.* licèt interpellatio tantùm constituat in mora debitorem scientem, *l. quod te mihi, ff. de rebus creditis;* in die enim à jure assignata non potest dari ulla ignorantiæ causa; in interpellatione verò ab homine facta nescit debitor quando interpellandus sit; quo modo exponendi sunt textus *in cap. licèt, de elect. in* 6. *l. Celsus, ff. de arbitris, l. si quis post tres, ff. si quis cautionibus, l. qui Romæ*, §. *Flavius, ff. de verb. obl.* docent Gisanius, Duarenus, & Cujac. *in l. in insulam, ff. de verb. obl.* Contra Prælatos igitur, vel beneficiarios absentes jure communi attento hoc modo proceditur, ut si absens citari non possit, quia est in loco valde remoto, vel non tuto, tribus edictis citabitur, ex præsenti textu; nec sufficiet una citatio peremptoria, cùm agatur de pœna privationis beneficii, juxta textum *in cap. constitutionem, de sent. excom. lib.* 6. Si autem notum sit ubi degat, citatio personalis desideratur, *cap. ex parte, cap. final. hoc tit.* hodie tamen hæc citatio non est necessaria, sed sufficit absentem citari per edictum, juxta formam præscriptam in Concilio Tridentino *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. & si ita citatus venerit, justamque absentiæ causam allegaverit, privari beneficio non debet, *cap. inter, hoc tit.* quia ubi non datur contemptus, non datur pœna, *l. Pater* 17. *ff. de condit. & demonstr.*

5. Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas suprà expensa, pro cujus solutione animadvertit Panormitan. in præsenti, quod licèt pœna ordinaria non residentis, sit beneficii privatio, tamen Episcopus potest omittere eam pœnam, & incipere ab excommunicatione, vel suspensione, *cap. placuit* 21. *quæst.* 1. & si adhuc contumax fuerit in residendo, privari debet ipso beneficio, ex suprà traditis. Nec secunda difficultas obstat; nam licèt notoria sit absentia Prælati, desideratur adhuc citatio, seu monitio; quia non ita notoria est ejus contumacia, siquidem ex justis causis, & à jure approbatis potest abesse à propria Ecclesia; unde monetur ut veniat intra certum tempus, easque proponat, ne si fortè ex justa aliqua causa absit, inauditus proprio beneficio spolietur; probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *c.* 25. *num.* 42. Difficilius est augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. cap. extirpanda*, §. *quia verò:* pro cujus solutione varia juris Interpretes adduxerunt. Garcia *de benef.* 3. *p. cap.* 2. *num.* 138. existimavit, in eo textu referri novam Concilii Lateranensis sanctionem, quâ sublatæ, & antiquatæ sunt præsentes decisiones. Sed hæc solutio apertè convincitur *ex cap. final. hoc tit.* cujus auctor est Gregorius IX. qui floruit post dictum Concil. Lateranense, & docet clericum non residentem spoliandum esse: Ergo quia ipso jure non est privatus. Aliter Lotherius *lib.* 3. *de re benefic. quæst.* 27. *num.* 47. distinguit privationem beneficii ab ejus pœnæ executione, ita ut ad privationem non sit necessaria ulla monitio, quia ipso jure fit, & contingit, *ex dicto cap. quia verò*; at verò exequutio ipsius pœnæ, quia facienda est per sententiam declaratoriam,

clamatoriam, juxta textum *in cap. cùm ſecundùm, de hæretic.* neceſſaria eſt monitio, nec pœnam privationis admittit Lotherius æqualiter in omnibus beneficiis, ſed tantùm in illis, in quibus deſideratur reſidentia à jure divino, exceptis Epiſcopatibus, cùm nulla reperiatur lex eccleſiaſtica, quæ Epiſcopis non reſidentibus pœnam privationis ipſo jure imponat. Sed hæc interpretatio convincitur ex ipſis juribus, quibus adhibetur, videlicet ex præſentibus, *cap. inter, cap. ex tuæ*, ubi agitur de beneficiis parochialibus, ut ex eorum littera conſtat, & adhuc ab Innocentio III. exigitur monitio. Accedit, nam ſi juxta Lotherium monitio hæc tantùm fieret ad executionem pœnæ, non expectaretur per ſex menſes poſſeſſor beneficii, ut ſi reſidere velit, beneficium retineat; ſed ſtatim privandus erat beneficio: igitur quia talis monitio non ſolùm fit ad exequutionem pœnæ, ſed ad ipſam privationem faciendam. Thomas Hurtado *de reſid. dict. reſol.* 2. affirmat *in d. §. quia verò*, non excludi monitionem, quam in præſenti exigit Innocentius; ſed textum illum eſſe accipiendum præcedente monitione. Verùm iis ſolutionibus omiſſis magis placet interpretatio Germonii *lib.* 1. *animad. cap.* 17. qui ut jura hæc componat, affirmat clericum non reſidentem in ſua præbenda, aut beneficio, illo privari ipſo jure, ut in aliis caſibus à jure ſtatutis, in quibus hæc privationis pœna imponitur, ut *in cap.* 1. *de cleric. conjug. cap. cum ex eo, de elect. in* 6. Sed diſcrimen agnoſcit inter beneficiarios præſentes, & non reſidentes, & inter abſentes; ita ut præſentes, & non reſidentes, ipſo jure beneficiis priventur abſque ulla monitione; abſentes verò priùs monendi ſunt, quia poſſunt abeſſe ex juſta cauſâ, quam ſi probaverint coram Epiſcopo, beneficio privandi non erunt; quæ diſtinctio magnopere convenit deciſionibus ſub hoc titulo à Raymundo compilatis, in quibus agitur de beneficiariis abſentibus, qui neceſſariò monendi ſunt, cùm in eis non reperiatur notoria voluntas non reſidendi, ut in illis, qui cùm præſentes ſint, reſidere nolunt. Nec tandem obſtat ultimum augmentum dubitandi rationis; nam in præſenti caſu non expectatur abſens per ſex menſes, ut mora purgetur, ſed ut allegatâ, & probatâ juſtâ abſentiæ cauſâ, privatio beneficii ceſſet, quæ eſt pœna non reſidentis ſine cauſa.

CAPUT XII.

Idem [a] *Altiſſidorenſi Epiſcopo.*

TUæ fraternitatis diſcretio poſtulavit. *Et infrà:* Quæſiviſti præterea, ut cùm interdum Canonici, quibus ſtudiorum gratiâ eſt indultum, ut in abſentia ſua fructus percipiant præbendarum ſuarum, acceptâ licentiâ, ſe ad villas transferant, vel caſtella, in quibus nullum eſt, vel minùs competens exercitium ſtudiorum; utrum præbendarum ſuarum fructus ſint talibus conferendi? Ad quod breviter reſpondemus, eis qui hujuſmodi fraudem committunt, cùm fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri, præfatam indulgentiam competere non debere.

NOTÆ.

[a] *Altiſſiod.*] Ita etiam legitur *in* 3. *collect. ſub hoc tit. cap.* 4. De Eccleſia Altiſſiodor. & Guillelmo ejus Prælato, cui in præſenti reſcribit Innocentius, nonnulla notavi *in cap.* 14. *de præſumpt.* & commentarium hujus textus dabimus *in cap. licèt, de præbend.* ubi de privilegio percipiendi fructus ab abſentibus cauſâ ſtudiorum, plenè agemus.

CAPUT XIII.

Honorius III. *V. Præpoſito de* [a] *Valeriis.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod tempore, quo Præpoſituram de Valeriis recepiſti, præſtitiſti de facienda reſidentia, quæ [b] ligia nuncupatur, in Eccleſia ſancti Martini Turon. in qua præpoſituram eandem obtines, [c] juramentum: præſtito inſuper juramento, promittens quod homines, & jura ipſius Præpoſituræ [d] manuteneas, & defendas. Cùm autem proſequendo præpoſituræ jura reſidere interdum in Eccleſia memorata non poſſis, de juramento ſuper ipſa reſidentia præſtito metuens, provideri tibi ſuper hoc à nobis humiliter poſtulaſti. Nos verò dicimus, quod ſi te non abſentando in fraudem, Præpoſituræ tuæ jura fideliter proſequaris, quum ex hoc cenſeri debeas reſidens, perjurium non incurris.

NOTÆ.

1. [a] *V. Præpoſito de Valeriis.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorii, edita à Cironio, *ſub hoc tit. cap.* 1. ideſt, Præfecto, ſeu Præſuli de Valeriis, Eccleſiæ S. Martini Turonenſis: hoc enim nomen à civili politia ad eccleſiaſticam tranſiit; & Præpoſiti Eccleſiarum Præſules appellari cœperunt, Gaufridus *lib.* 1. *epiſt.* 12. ibi: *Dictum eſt mihi,*

[b] *quod Hugo Præpoſitus Carnotenſis Eccleſiæ.* Ivo Carnot. *epiſt.* 98. ibi: *Cauſam, quam adverſus te habet prædictus Gaufridus de præpoſitura.* Notarunt Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 54. Cæſar *de eccleſiaſt. hierarch. diſp.* 12. §. 4. & 5. & nonnulla adduxi *in cap.* 1. *verbo Præpoſitus, de tempor. ordin.* Eccleſia autem hæc D. Martini à B. Perpetuo Turonicæ Sedis Præſule conſtructa fuit, in eaque tranſlatum ejuſdem Sancti corpus, ut ex Severo Sulpitio refert Cironius

Cironius *in notis ad hunc textum*: plura de ipsa Ecclesia referunt Gregorius Turon. *lib.2. hist. cap.14.* Yepes *in chron. D.Benedicti, anno 552. cap.2.* Chopinus *lib.2. de sacra polit. tit.6. num.14.*

2. [b] *Ligia.*] Hæc verba omissa sunt à Raymundo, sed apprimè explicant obligationem residentiæ, quam Honorius ligiam dixit, ut significaret residentiam continere integram deditionem, & totalem subjectionem. Ligia enim est obligatio standi semper à partibus Domini, cui promittitur. D. Bernardus *epist.320.* ibi: *Nam illa die filii Petri Leonis omnes humiliaverunt se ad pedes Domini Papæ, & facti sunt homines ejus ligii, & juraverunt ei ligiam fidelitatem.* De Roberto Siciliæ Rege, qui se Romano Pontifici ligium spopondit, refertur *in Clement. Pastoralis, de re judic.* & Matthæus Parisius *in vita Offæ primi*, ait: *Offam filio suo unigenito ligiam fecerunt fidelitatem.* Latè illustrat Meursius *in Glossario, verbo Ligios*, Gerardus Vossius *de vitiis sermon. lib.3. cap.20.* Unde Honorius refert, Præpositum de Valeriis promisisse residentiam ligiam, id est integram, & totalem, ut præstant vassalli Dominis suis, juxta tradita à Vossio *ubi proximè*; beneficiarii enim, & cæteri Præsules debent assiduè residere in propriis Ecclesiis, *cap. ad hæc, de præbend.* Unde in eis dicuntur collocati, 7. Synodus *can.15.* assidui, *cap. ad hæc, de præbend.* & plerumque incardinati, ut notavit Cironius in præsenti.

3. [c] *Juramentum.*] Id enim, quod cujusque officii ac muneris est, ex statuto, vel praxi Ecclesiæ juramento firmari potest; unde quia residentia in propria Ecclesia officio pastorali annexa est, ideò juramentum de residentia canones exigere permittunt; nec dubium quin ordinum functiones, & habitûs clericalis gestatio, vel alia hujusmodi, quæ ecclesiasticis legibus sancita sunt, juramento promitti possint, ac debeant, si consuetudo vigeat, vel statutum Episcopi id exigat, eo modo, quo castitas ordini ecclesiastico ex lege annexa, in Subdiaconatus susceptione voveri dicitur; juramentum enim susceptæ obligationis potest esse vinculum, & in legum custodiam ac munimentum adhiberi; quia sicut pro veritate indaganda, ita pro justitia muniendo juramentum exigi potest. Facit Novella 6. Justin. *cap.1.* licèt pro rebus, quæ tacitè, aut expressè non veniunt in ipsa ordinatione, juramentum exigi non possit absque simoniæ labe, *cap. dilecti, de majorit. & obed.* agnovit Gofridus Vindocin. *lib. 2. epist. 11.* docuit Hallierius *de sacris elect. sect.7. §.7.* Etiam ab ordinatis, seu promotis juramentum de observandis omnibus Ecclesiæ canonibus exigi non debet, propter periculum perjurii. Synodus Cabilon. 2. *cap.13.* ibi: *Dictum est de quibusdam fratribus, quod eos, quos ordinaturi sunt, jurare cogant, quod digni sint, & contra canones non sint facturi, & obedientes sint Episcopo, qui eos ordinat, & Ecclesiæ, in qua ordinantur: quod juramentum, quia periculosum est, omnes unà inhibendum statuimus.* Potest tamen simile juramentum de canonibus observandis, ab ordinatis, vel promotis ad ecclesiastica beneficia exigi, quando per tale juramentum intenditur disciplinæ ecclesiasticæ finis, & munerum gradus, vel beneficii suscepti implementum; non tamen, ut qui ita juravit, teneatur sub perjurii reatu omnes Ecclesiæ canones servare: quo modo accipiendum est Concil. Tolet. 11. *can.* 10. juncto Hallierio *ubi suprà, §.6. in fine.*

4. [d] *Manuteneas.*] Plerumque enim tempore ordinationis, aut institutionis in propria Ecclesia juramento promittitur indemnitas rerum ipsius Ecclesiæ, juxta formam præscriptam in Pontificali Romano, his verbis: *Possessiones verò ad mensam meam pertinentes, non vendam, nec donabo, neque impignorabo; nec de novo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, etiam cum consensu Capituli Ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice; & si ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo.* Hanc autem promissionem juramento firmatam, non ab omnibus Prælatis instituendis, sed ab eis tantùm, qui de dilapidatione suspecti sunt, exigi debere probat Hallierius *d. sect.7.* ex textu *in cap. de Siracusana, 28. dist.* ubi ab eo, qui uxorem, & liberos habebat, tale juramentum Pelagius exigit, propter timorem dilapidationis, quia liberorum causâ credebatur Episcopum illum bona Ecclesiæ dilapidaturum fore. Nec novum est ut juramentum ob aliquam suspicionis causam ab aliquibus exigatur; quod ab aliis non præstatur, ut *in cap. cùm in Ecclesiis, de major. & obed.*

COMMENTARIUM.

5. FUit olim pravus mos non residendi, tam altè infixus in animis Pastorum, & Curatorum, ut cautum sit in Capitularibus Caroli, & Ludovici filii, *lib.5. tit.108.* secundùm editionem Fridrici Lindembrogii, ut presbyteri, qui in titulis consecrantur, secundùm canones, antequam ordinentur, promissionem stabilitatis loci illius faciant. Hæc residentia erat magis præcisa, ideoque ligia appellatur ab Honorio III. in præsenti; & licèt juramentum adimplendum sit in specifica forma, non per æquipollens, *cap. ad nostram, el 1. de jurejur.* & absens pro negotiis Ecclesiæ non videatur adimplere propriè præceptum residendi, cùm non lucretur distributiones quotidianas, juxta suprà tradita *in cap. de cæteros*, tamen adhuc certum est pro residente haberi, ideoque eum fructus proprii beneficii lucrari, *cap. cùm dilectus, cap. ad audientiam, hoc tit.* & novo jure etiam distributiones, *ex cap. unic. hoc tit. in 6.* in certis casibus, quia residentia non ita districtè petenda est, ut beneficiarius semper, & continuò stet in loco beneficii, *cap. nunquam, de consecr. dist.5. l. foramen, ff. de servit. rustic.* & ita licèt juramentum debeat impleri in specifica forma, tamen potest per æquipollens adimpleri, consentiente parte, in cujus favorem præstitum est, ut probat P. Suarez *tom.2. de relig. tract. de juramento, lib.2. cap.37.* unde cùm juramentum in præsenti specie fuisset præstitum de residendo in Ecclesia S. Martini Turonensis pro Præpositura, quam in Ecclesia Præpositus de Valeriis obtinebat, & respiceret tantùm favorem ipsius Ecclesiæ, ubi residere debebat, ideo absens pro ejus juribus tuendis, ac defendendis plenè, & verè adimplet juramentum præstitum de residendo in ipsa Ecclesia sancti Martini. Neque enim testitudinis more Ecclesiæ hærere debet qui juravit residere, quamvis ligiam residentiam promisisset. Episcopus autem absens à propria diœcesi, etiam causâ utilitatis propriæ Ecclesiæ, vel Reipublicæ, non fruitur privilegio alternativæ. Gonzalez *ad regul.8. glos.43. n.84.* Garcia *de benef. p.5. cap.1. §.10.* Moneta *de optione, cap.3.* Barbosa *de potest. Episcopi, 3. p. alleg.53. n.34.* Gratianus *discep. cap.166. n.13.* Immò etsi tantùm per tres dies absfuerit pro toto illo mense, alternativâ uti non potest. Germonius *de indult. Cardin. §. volumus, num.21.* Barbosa *ubi suprà, num.63.*

CAPUT

zed by Google

CAPUT XIV.

Idem *Capitulo* [a] *Metenſi.*

CUm dil. f. Magiſter Otho [b] ſcriptor noſter, Canonicus Eccleſiæ veſtræ grata nobis jugiter impendat obſequia, & non minùs ſi ſit abſens, quàm præſens, eidem Eccleſiæ utilis habeatur, univerſitatem veſtram rogandam duximus & monendam, per Ap. vob. ſcripta mand. quatenus eidem in noſtro ſervitio commoranti, ob reverentiam Apoſtolicæ Sedis & noſtram, annuatim fructus præbendæ ſuæ integraliter aſſignetis, ſatisfacientes ſibi congruè de ſubtractis: non obſtante conſuetudine, quæ ſuper hoc contra abſentes Canonicos inter vos dicitur emanaſſe, cùm familiares noſtri, qui circa nos ſe [c] obſequiales exhibent univerſis, minori non debeant prærogativâ gaudere, quàm veſtrûm ſinguli, quorum negotia per ipſos ſæpiùs promoventur.

NOTÆ.

1. [a] *Metenſi.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *ſub hoc tit. cap.* 2. Metenſis Civitas, vulgò *Metz*, principalis eſt Galliæ Belgicæ, in qua olim ſedem habebant Reges Galliæ Orientalis, ut refert Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, cent.* 2. *anno* 632. habuit Epiſcopalem Cathedram jam à primis Eccleſiæ ſæculis; ſiquidem primus ipſius Epiſcopus fuit ſanctus Clemens, ſancti Petri diſcipulus, & ſancti Clementis Papæ patruus, cognomento Flavius, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *Germania ſacra, fol.* 35.

2. [b] *Scriptor.*] Temporibus Innocentii III. jam Romæ fuiſſe ſcriptores, ſeu ſcribas litterarum Apoſtolicarum, conſtat *ex cap. dura, de crimin. falſi*; eorum originem refert Polydorus Vergilius *de invent. rer. lib.* 8. *cap.* 2. illis verbis: *Ab initio fuerunt ſcribæ, qui litteras ſcriberent Apoſtolicas parvo, vel nullo pretio, ſecundum illud Salvatoris præceptum, Gratis accepiſtis gratis date.* At deinde Joannes XXII. collegium Scribarum Apoſtolicorum primus numero diſtinxit. Privilegia ipſorum, & collegium refert Cohelius *in not. Cardin. cap.* 24.

3. [c] *Obſequiales exhibent.*] Facit Caſſiodorus *lib.* 1. *epiſt.* 1. ibi: *Idcircò præſenti juſſione decernimus, ut domus Patritii Agnelli ad Africam diſcedentis, qui regnum petens alterius, noſtris eſt utilitatibus ſero victurus, ſalvis legibus, tuâ tuitione valeatur, ne violentos cujuſquam impetus, ſubtractâ domini defenſione, patiatur. Pervia ſunt enim ſemper injuriis facultates abſentium, & quodammodo videtur occaſio homines in delictum trahere, quæ non poteſt animum pervadentis de perſuaſione terrere. Ideoque Celſitudo veſtra, quam votum pium eſt habere vicinam gentis, erigat humiles, eripiat opprimendos; & quod poteſtatibus rarum eſt, proficiat cunctis, qui univerſis celſior inveneris.*

CAPUT XV.

[a] *Meldenſi Epiſcopo.*

AD audientiam noſtram te ſignificante pervenit, quod cùm in Meldenſi Eccleſia quædam ſit [b] conſtitutio inita, juramento vallata, & auctoritate Sedis Apoſtolicæ confirmata, ut videlicet ejus Canonici, qui per ſex menſes non reſederint in eadem, ſuarum priventur fructibus præbendarum, illis dumtaxat exceptis, quos infirmitas proprii corporis excuſaret, ſive ad Apoſtolicam Sedem accedere, vel in ejus ſervitio contigerit detineri, quoſque peregrinationis labor, aut ſtudia traherent litterarum; Decanus, & quidam alii Canonici Meldenſes occaſione conſtitutionis hujuſmodi Canonicos in tuo ſervitio commorantes, præbendarum ſuarum privare fructibus moliuntur. Unde cùm tibi plurimùm expediat aliquos Canonicorum ipſorum in tuo ſervitio retinere, nobis humiliter ſupplicaſti, ut ſuper hoc neceſſitati tuæ Apoſtolicæ dignaremur proviſionis moderamine providere. Volentes igitur conſtitutionem moderari prædictam, ut dicta Eccleſia fructum ſentiat ex eadèm, & tu per ejus abuſum diſpendium non incurras; præſentium auctoritate decernimus, ut duo ex Canonicis Eccleſiæ memoratæ in tuo ſervitio exiſtentes, ſuarum fructus [c] integrè percipiant præbendarum, cùm abſentes dici non debeant, ſed præſentes, qui tecum pro tuo, & ipſius Eccleſiæ ſervitio commorantur.

NOTÆ.

1. [a] *Meldenſi.*] Ita etiam legitur *in cap. fin. hoc tit. in* 5. *compil.* de Eccleſia Meldenſi nonnulla notavi *in cap.* 1. *de conſtit.*

2. [b] *Conſtitutio.*] De his ſtatutis, ſeu conſtitutionibus Eccleſiarum, & quatenus Canonicos ligent, egi *in cap. cùm omnes* 6. *de conſtitut.*

3. [c] *Integrè.*] Exceptis diſtributionibus quotidianis, juxta adducta *in cap. de cætero*, ubi textum hunc expoſui, *hoc titulo.*

Digitized by Google

CAPUT VI.

Gregorius IX. *Patriarchæ* [a] *Antiochiæ Ap. Sedis Legato.*

CUm ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata. *Et infrà:* Sanè nobis innotuit, quod Ecclesia Antiochena multis ex servitoribus ejus absentibus est ferè destituta ministris. Unde mandamus, quatenus non obstantibus Apostolicis indulgentiis, & prædecessorum tuorum licentiâ, absentes Canonicos, & [b] assisios revoces ad residendum in Ecclesia supradicta; & si non venerint, tu de ipsorum beneficiis, dum absentes fuerint, ipsi Ecclesiæ facias congruè deservire, in utilitatem ejusdem quod ex præfatis beneficiis superfuerit convertendo.

NOTÆ.

[a] *Antiochiæ.*] De Patriacha hoc Antiocheno, & ejus ditione nonnulla notavi *in cap. 1. de translat. Episc.*

[b] *Assisios.*] Assisii alio nomine *Mansionarii*, sunt illi, qui in Ecclesiis Cathedralibus assiduè, & veluti permanenter officium canendi in choro, divinaque officia celebrandi habent, quorum mentio fit *in cap. si quis Episcopus* 1. *q.* 1. qui canonicis inferiores sunt, ab eisque regulariter differunt in stallo, choro, & voce in Capitulo; dicunturque vulgari nomine, *racioneros*: docent Albertic. *in dictionario, verbo Assisii*, Selva *de benef. p.* 1. *q.* 2. *num.* 47. Zecchius *num.* 2. Petrus Gregor. *à n.* 11. Azor *c.* 9. *& 10. lib.* 6. *instit. tom.* 2. Cæsar *de Eccles. hierarch. q.* 2. *proæm. num.* 12. licèt Cujacius in præsenti velit, assisios esse Capellanos choro inservientes, valdeque differre à mansionariis, qui Paranonnarii dicuntur *in l.* 46. *C. de Episcop. & cleric. can.* 2. *Synodi Chalced.* & hujusmodi portionarios esse de Capitulo, in eoque vocem habere, si in ipsa erectione Ecclesiæ caveatur, probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 9.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO PROBATUR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si patitur Ecclesia ministrorum defectum, privilegiati super absentia per subtractionem proventuum beneficii residere cogantur.* Quæ assertio singularis est in jure, probari tamen per argumentum potest *ex cap. queris, de etate & qualitate*, & aliis infrà referendis. Illustrant Gregorius Lopez *in l.* 4. *glossa* 6. *tit.* 5. *p.* 1. Petrus Gregorius *in tract.* 6. *de const. & benefic. cap.* 7. & alii congesti à Barbosa *hic.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgi potest: Indultum à jure beneficium non est alicui auferendum, *regul. Indultum, de reg. jur. in* 6. nec potest Ecclesia venire contra factum proprium, *l. post mortem, ff. de adopt.* vel dicere injustum factum superioris, *l. liberto, ff. de obsequiis.* Sed si absentes à propria Ecclesia ex justis causis cogantur residere in ea, auferetur beneficium indultum, & Ecclesia venit contra factum proprium: Ergo sustineri potest præsens decisio. Accedit, nam absentes à proprio beneficio, coguntur in eo residere sub pœna privationis beneficii, ut probavi *in cap.* 2. *cap. relatum, hoc tit.* Igitur si absentes ob defectum ministrorum cogendi sunt residere, non per subtractionem proventuum, sed sub pœna privationis cogendi sunt redire ad Ecclesiam.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens decisio, quæ pluribus firmatur juris principiis. Primò, quia privilegium concedi non potest in præjudicium divini cultus, *cap. ex parte, de constit.* nec etiam juramentum est servandum, quando incipit esse damnosum Ecclesiæ, *cap. sicut, cap. ex literis, de jurejur. cap.* 1. *de his quæ fiunt à majori parte.* Secundò, quia intentio concedentis privilegium ad hunc casum extendi non debet, *l. si quando, C. de inoffic. testam.* quia credi non potest, quod si concedens à principio similem casum prævideret, tale privilegium concederet; & sic res pervenit ad casum, à quo incipere non poterat, ac per consequens vitiatur, *l. pluribus, §. & si placeat, ff. de verb. obl. l. Granius, §. sed cùm duo, ff. de fidejuss.* Tertiò, quia quælibet concessio semper intelligitur facta, rebus sic stantibus, *l. quod Servius, ff. de condict. causâ datâ*, ne quis videatur onerari in infinitum, *l. si quis vina, ff. de periculo & commodo, l. qui bona, §. si qui, ff. de damno infect.* Quartò, quia privilegii verba accipienda & interpretanda sunt, ut nullum, aut parvum tertio præjudicium irrogetur, *cap. cùm dilecti, de donat. l. Mercatus, C. de emancip. liber.* Quintò, quia inspectâ regulâ legis *de ætate, §. ex ea, de interrog. act.* quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio. Facit quod dicitur *in l. ut gradatim, §.* 1. *ff. de muner. & honor.* scilicet, quoties penuria adest eorum, qui Magistratus suscipiunt, immunitates aliquibus concessas infringi; immò & incapacitates tolli, docetur *in l.* 3. *§. spuriis, ff. de Decur.* illis verbis: *Spurios decuriones creari propter penuriam.* Meritò ergo Gregorius in præsenti statuit, quod si Ecclesia patiatur ministrorum defectum, privilegiati teneantur residere, quia eo casu cessat tale privilegium.

5. EXPONUNTUR VARIA JURA.

Ex hac decidendi ratione, & juris principiis in ea congestis, lucem accipiunt varia juris testimonia. Primò textus *in cap. suggestum, de decimis, cap. quid per novale, de V. S.* ubi privilegium non solvendi decimas fratribus Cisterc. concessum, cessat quatenus incipit esse damnosum Ecclesiæ, & ejus ministris, habitâ consideratione ad mentem concedentis. Secundò agnoscitur ratio textus *in cap. cùm decorem, de instit.* ubi non obstante statuto de certo Canonicorum numero etiam per Pontificem confirmato, providetur de fructibus Canonicis ultra numerum receptis, quia auctі erant Ecclesiæ proventus, & Ecclesia patiebatur ministrorum defectum; unde Canonici contra statutum etiam per Pontificem confirmatum, ex nova causa venire possunt. Similiter *in cap. quantò, de censibus*, docetur obligationem procurandi fratres, quæ ex fructuum ubertate aucta erat restringi & cessare, si damnum Ecclesiæ sequi incipiat. Faciunt textus *in l.* 1. *§. illud, ff. de itinere actuque, l. non modus, C. de servit.* junctis traditis à Barbosa, & Rodriguez, quos laudat Olea *de cess. jur. tit.* 7. *q.* 3. *num.* 33.

6.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti specie privilegium non residendi absentibus

DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

ſentibus ex juſta cauſa conceſſum, non revocatur à Pontifice, qui illud conceſſit, ſed potiùs ex ejus tenixa voluntate ceſſat pro eo tempore, quo Eccleſia patitur miniſtrorum defectum; & ita Eccleſia ipſa interpellat abſentem, ut reſideat, quo caſu nec ipſe qui conceſſit, contra factum venit, nec propriam conceſsionem infirmat, ſicut *in l. quod eſt conſtitutum, C. ne de ſtatu defunctor.* & litigatur contra emancipationem, quia non emancipator, ſed alius in judicio adfuerat. Et *in l. ſervo manumiſſo, ff. de condict. indeb.* ſervus, qui accipit pecuniam, non obſtante regulâ textus *in d. l. poſt mortem, l. ea. C. de tranſact.* in judicio repetitur, quia non ipſe, ſed aſſertor libertatis litigabat, *ex l. 1. C. de aſſert. tol. l. 1. C. Theod. de liberal. cauſ.* Accedit, quia in præſenti caſu propter publicam Eccleſiæ utilitatem poterat, qui privilegium conceſsit, contra factum proprium venire, *ex l. 1. C. de prædiis minor. l. qui inde, C. de agricolis, lib. 11.* Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis, nam in præſenti ſpecie non agitur de puniendo abſente ex juſta cauſa, & non reſidente; quia tunc non erat locus alicui pœnæ, argumento legis *Gracchus, C. ad leg. Iul. de adult.* ſed de revocando abſente, ut non obſtante privilegio ſibi conceſſo, in propria Eccleſia reſideat: quare non per privationem beneficii, ut alii ſine juſta cauſa & contumaciter abſentes, juxta textus *in cap. 2. cap. qualiter, cap. inter, cap. ex tuæ, hoc tit.* eſt revocandus, ſed potiùs per ſubtractionem proventuum, & aliis juris remediis, argumento textus *in cap. 1. de judiciis*, cum vulgatis.

CAPUT VII.

[a] Idem.

CLericos in Eccleſia tuæ juriſdictionis beneficia, quæ reſidentiam exigunt, aſſequutos, ſi ad alterius diœceſim abſque licentia tua morandi causâ tranſierint, liceat tibi, ſi moniti non redierint, dictis beneficiis (niſi excuſationem rationabilem oſtenderint) ſpoliare.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Gregorius IX. videlicet: cui Prælato reſcribat in præſenti decretali, non conſtat, eam tamen expoſui *in cap. 2. cap. ex tuæ, ſupra hoc tit.*

TITULUS V.

De Præbendis, & Dignitatibus.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] Pictavienſi.

IT nullus de Clero, ſive populo [b] eccleſiaſtica bona [c] jure conſanguinitatis ſibi requirat habenda.

NOTÆ.

1. [a] *Pictavienſi.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* ubi additur, pars capitis *decrevit*, ut etiam habetur *in cap. 2. de cohabit. cleric.* ſed præſentem canonem non reperiri in Concilio Pictavienſi, notarunt Ant. Aug. *in præſenti*, Quintanaduenas *Eccleſiaſt. lib. 2. n. 1.* ſed inter canones hujus Concilii editos à Baronio *tom. 12. anno 1100. n. 19.* Severino *tom. 3. Concil. p. 1.* Coriolano *in ſumma Concil. fol. 489.* reperiuntur hæc verba, prout in præſenti referuntur: & quia primus canon ipſius Concilii incipit, *decrevit ſancta Synodus*, ideo in dicta prima collectione in epigraphe hujus textus, & dicti capitis 2. *de cohabit.* adjicitur, pars capitis *decrevit*, quaſi in eis referantur partes ipſius canonis 1. Hiſtoriam hujus Concilii jam dedi *in cap. 1. de ætat. & qualit. cap. 1. de filiis preſbyt.* ubi alii canones ipſius Concilii referuntur.

2. [b] *Eccleſiaſtica bona.*] Cùm veteres gloſſatores, & claſsici repetentes ad hunc textum, Concilio ipſo Triburienſi, & ejus canonibus caruiſſent, ex conjecturis tantùm veram ſententiam hujus textus inquirentes, in varias diviſi fuerunt ſententias. Gloſſa *verbo Iure ſanguinis*, & Hoſtienſis *hîc*, quos ſequitur Quintanaduenas *d. 2. p. num. 9.* exiſtimarunt bonorum eccleſiaſticorum nomine in præſenti intelligi ea bona, quæ Eccleſia temporali dominio habet, & alienari prohibentur *in c. non liceat, 12. quæſt. 2. cap. nulli, de rebus Eccleſ.* in quibus propter nimiam hæredum Prælatorum Eccleſiæ avaritiam, qui prætextu rerum patrimonialium defuncti bona etiam Eccleſiæ occupabant, hoc diſerto canone opus fuit, etſi jam non ita expreſsè id cautum eſſet *in cap. manifeſta, cap. ſint manifeſta, 12. q. 1. cap. ſacerdotes, cap. preſbyter, 12. q. 4.* Sed hæc ſententia apertè convincitur ex rubro, ſub quo præſens textus, tam in prima, quàm in hac ſexta collectione compilatus reperitur, cùm quilibet textus debeat interpretari juxta titulum ſub quo jacet, *l. 2. §. ſi quid autem. C. de veteri jure, l. Imperator, ff. de in diem addict.* junctis traditis à

Digitized by Google

Morla *in empor. tit. de legibus*, q. 11. n. 24. notarunt Cujac. *lib.* 3 *obſ. c.* 38. pro expoſitione textus *in l.* 1. *C. de dolo*, Donellus *lib.* 15. *comment. c.* 32. pro illuſtratione textus *in l. vim facit, ff. de vi & vi.* Unde ſi in præſenti canone ageretur de rebus temporalibus Eccleſiæ alienari prohibitis, ex ſucceſſione non retinendis, potiùs textus hic compilaretur ſub titulo *de rebus Eccleſiæ*, quàm ſub præſenti rubrica, præcipuè cùm ſucceſſio alienationis verbo contineatur, *l. hæreditas, ff. de reg. jur. l. legatum* 36. *l. legatum* 40. *ff. de legat.* 2. Hac omiſsâ ſententiâ, Joannes Andreas, Abbas, Decius, Cardinalis & Anania *hic*, Ludovicus Gomez *in praxi benefic. ſeu regula de infirmis*, 1. *p. q.* 2. Duarenus *de ſacris Eccleſ. miniſtr. lib.* 7. *cap.* 7. & alii congeſti à Cenedo *ad Decret. collect.* 8. exiſtimarunt bona eccleſiaſtica in præſenti accipi pro beneficiis eccleſiaſticis, ita ut verus ſenſus hujus textus ſit, quod nullus eccleſiaſtica bona, ideſt beneficia jure ſucceſſionis ſibi requirat habenda; primis enim Eccleſiæ ſæculis ſancti Patres in diſcrimine vitæ conſtituti vitium litteris, & virtute pollenten oſtendere ſolebant populo, poſt mortem à collegio clericorum ſibi in ſucceſſorem eligendum, ut infrà dicemus; qui priùs uſus bono animo inceptus, poſtèà creſcente hominum malitiâ, in perniciem Eccleſiarum flecti cœpit; ſiquidem ſacerdotes ſibi ſucceſſores non digniores deſignabant, ſed quos ob ſanguinis conjunctionem chariores habebant; nec clericorum electio ſubſequebatur, ſed defuncti deſignatio pro populi electione habebatur, *cap. plerique, cap. Moyſes* 8. *q.* 1. quod cùm valde abſurdum eſſet, Patres Concilii Pictavienſis in præſenti ſtatuerunt, ne eccleſiaſtica bona, ideſt beneficia, aliquis jure ſanguinis præſumat occupare. Sed etiam hæc interpretatio minùs congrua videtur ex illis verbis præſentis textus; *Nullus de clero, ſive de populo*: quæ non ſolùm ad clericos, ſed etiam ad laïcos ſpectant, juxta textum *in cap. duo ſunt*, 12. *q.* 1. laïci autem incapaces ſunt obtinendi beneficia eccleſiaſtica quocumque modo, *cap. ſacroſancta* 51. ubi probavi, *de elect.* Fruſtà igitur illis prohiberetur ſucceſſio in beneficiis, cùm ipſi non ſolùm ſucceſſione, verùm nec electione ad beneficium admitti poſſunt. Deinde refragantur illa verba: *Jure conſanguinitatis, &c.* ſi animadvertamus, quod etſi juxta ſtrictam ſignificationem conſanguinitas accipiatur pro quacunque fraternitate, §. *ſunt autem, Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. l. non epiſtolis, C. de probat.* quam fraternitatem inter diverſas perſonas ſine ullo ſanguinis nexu vinculum civile, ſcilicet adoptio admittat, ut obſervavit Cujacius *lib.* 11. *obſer. cap.* 26. tamen amplior ſignificatio eſt conſanguinitatis, quæ ſanguinis unitatem dicit, *cap. de affinitate, cap. conjunctionis, cap. conſanguinitas*, 35. *q.* 2. & cùm ſucceſſiones ab inteſtato regulariter ob ſanguinem deferantur, *l* 1. *ff. de legit. tutor. princip. Inſtitut. de ſucceſſ. ab inteſt.* inde deducitur, per illa verba, *jure conſanguinitatis*, Patres removere voluiſſe ſucceſſionem ab inteſtato in bonis Eccleſiæ, quæ admiſsâ prædictâ interpretatione, ceſſabat, cùm potiùs ex electione, & deſignatione defuncti, quàm ab inteſtato ſucceſſor vocaretur. Igitur textus hic non poteſt intelligi de beneficiis eccleſiaſticis. Rejicitur tandem hæc ſecunda interpretatio ex illis verbis, *Eccleſiaſtica bona*, quæ de beneficiis accipi non poſſunt; nam beneficium eccleſiaſticum eſt jus ſpirituale miniſterio adnexum, ut infrà dicemus; jura autem, & bona diſtinguuntur, quia jus incorporale eſt, bona autem corporalia dicuntur, *l.* 1. §. *quædam, ff. de rer. deviſ.* Unde hæc hæreditas diſtinguitur à rebus hæreditariis, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit. l.* 2. *ff. de hæredit. vel actione*; & per conſequens diſtingui debet beneficium ab ipſis bonis beneficii. Alii autem textum hunc accipiunt, non de beneficiis, aut bonis temporalibus Eccleſiæ, ſed potiùs de bonis, quæ beneficiarius intuitu Eccleſiæ ex fructibus ſui beneficii percipit, in quibus nec ex teſtamento, nec ab inteſtato ſucceſſorem habere poteſt jure communi, *cap. ſixum* 12. *q.* 2. *cap. cùm in officiis, de teſtam. cap.* 3. *de pecul. cleric.* ubi dicemus: quam interpretationem adduxerunt Hoſtienſis *in præſenti*, Quintanaduenas *lib.* 2. *Eccleſiaſt. num.* 95.

3. AMPLIATUR SECUNDA SENTENTIA.

Licèt hæc ultima interpretatio improbabilis non ſit, tamen ſecunda ſententia magis præſenti rubro conſona Veſpertinis noſtris Anteceſſoribus viſa eſt, & mihi facilè probatur ex ſerie, & verbis hujus Concilii Pictavienſis, in quo tantùm agitur de beneficiis eccleſiaſticis, & clericorum ea poſſidentium honeſtate. In primo canone cavetur, ne Epiſcopi, Presbyteri, Abbates, vel quælibet perſona de Clero accipiat Epiſcopatum, beneficium, vel Abbatiam de manu laïci; & ſtatim canone ſequenti cavent Patres, ne prædictas dignitates quiſquam per pecuniam acquirat; & ſtatim aiunt: *Item ut nullus de clero, ſive de populo bona eccleſiaſtica jure conſanguinitatis ſibi requirat habenda.* Igitur cùm in duobus prioribus canonibus actum eſſet de beneficiis eccleſiaſticis non obtinendis de manu laïci, aut per pecuniam, neceſſariò verba hujus textus, quæ ſequuntur, exaudiri debent de eiſdem beneficiis eccleſiaſticis, præcipuè cùm Patres utantur dictione illa, *item*, quæ eſt continuativa, & repetitiva qualitatum præcedentis orationis, ut *in l. item, ff. de procurat. l. item eorum, ff. quod cujuſque univerſ.* Illuſtrat Barboſa *de dictionibus, dict.* 185. Nec hac ſecundâ ſententiâ retentâ, obſtant difficultates, quas adverſus eam expendebamus. Non prima deducta ex illis verbis, *nullus de clero, ſive de populo*; quia licèt verum ſit laïcos incapaces eſſe beneficii eccleſiaſtici, ut latè probavi *in dicto cap.* 51. *de elect.* tamen poſſunt præſentari, & eligi ad beneficium, ut intra tempus à jure aſſignatum ad ordines promoveantur; unde in præſenti textu prohibent Patres, ut non ſolùm clerici, qui actu capaces ſunt beneficii eccleſiaſtici, verùm nec laïci, qui propter aptitudinem poſſunt eligi, & præſentari ad beneficium ex deſignatione defuncti, juxta corruptelam ſuprà relatam, beneficium eccleſiaſticum poſſint retinere. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex illis verbis, *jure conſanguinitatis*; nam licèt cùm agitur de ſucceſſione defuncti, jus conſanguinitatis pro jure inteſtati accipiatur, §. *cæterùm, Inſtit. de legit. agn. ſucceſſ. l. ſi ſpurius, ff. unde cognati*; tamen in præſenti pro quolibet modo ſuccedendi accipitur, videlicet hæreditario, vel ex deſignatione, aut nominatione defuncti, juxta textus *in cap. Moyſes, cap. Apoſtolica*, 8. *queſt.* 1. Nec tandem ultima difficultas obſtat, deducta ex illis verbis, *Eccleſiaſtica bona*; nam licèt regulariter bona à juribus differant, tamen plerumque bona jura ſignificant, ex generali illa denominatione, ſcilicet, quod beatos nos faciant, & dominis ſuis proſint, quam tradit Ulpianus *in l. bonorum* 49. *de V. S.* Et rectiſſimè jura, & actiones comprehenduntur, quia non parvam utilitatem afferre ſolent, *l. rem* 51. *ff. de acquir. rer. domin. l. bonorum* 49. *l. bonorum* 208. *ff. V. S.* junctis traditis à Fornerio, Gedeo, & Gentili in eodem textu, Pinello *in rubric. C. de bonis mater.* 2. *p. num.* 5. Barboſa *in l. ſi conſtante*, §. *fin. ex n.* 2. *ff. ſolut. matrim.* juxta quam generalem acceptionem Patres in præſenti Eccleſiaſtica beneficia bona dixerunt, aut quia conſtant ex Eccleſiaſticis

fiasticis, aut quia prosunt possessoribus, eosque beatos reddunt.

4. « *Jure consanguinitatis.*] Videlicet ratione, seu affectione sanguinis, aut jure successionis legitimo, vel hæreditario: in aliis autem casibus plurimùm interest, an successio deferatur jure sanguinis, an hæreditario; quæ enim deferuntur jure hæreditario, tantùm hæres institutus capit; quæ verò jure consanguinitatis deferuntur, illis competunt, qui jure sanguinis succedunt, etiamsi hæredes non instituantur, ut probant Valascus *de jure emphyt. quæst.* 50. *num.* 3. Tiraquellus *de primog. quæst.* 40. *à num.* 15. pluribus relatis Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 8. *num.* 6. qui de feudis, majoratibus, & jurepatronatus Ecclesiastico latè agunt, quod & in jure libertorum procedit; nam jus illud in bonis liberti competens, jure sanguinis defertur. Chumacero *select. juris cap.* 1. *num.* 5. unde libertus operas debet præstare filiis patroni, non autem ejus hæredibus extraneis, *l. patronus* 22. §. *libertus*, *l. operarum* 27. *de oper. libert.* & si plures sunt filii, pro æqualibus portionibus præstantur, etiamsi ex inæqualibus instituti sint, *l. ut jurisjurandi*, §. 1. *ff. de jurepatron.* nisi operæ sint fabriles, in quibus stipulatio interposita attenditur, *l. fabriles* 6. *ff. de oper. libert.* Similiter jus successionis in bonis liberti, filiis jure sanguinis defertur, non ut hæredibus, sed ut filiis, *l. filii* 9. *ff. de jurepatron. l. patroni* 39. *ff. de bonis libert.* Nec obstat quod filii exhæredati, ab ea successione removentur, *l. si ex personis* 10. §. *Julianus*, *l. quod si pater* 11. *ff. de bonis libert. l.* 11. *ff. de Carbon.* adeò ut tacita exhæredatio, quæ ex præteritione militis inducitur, eundem effectum habeat, *l. si patronus* 12. *in princip. ff. eod. tit.* Cui ne obstet textus *in l. Paulus* 47. §. *ult. ff. eod. tit.* videndi sunt Costa *in l. Gallus*, §. *& quid si tantum*, 1. *p. num.* 54. Cujacius *lib.* 14. *observ. cap.* 5. Valentia *tom.* 3. *tract.* 5. *c.* 4. *num.* 26. & dicendum est ex traditis à Chumacero *suprà*, *num.* 13. Costa *de patruo & nepote*, 2. *p. num.* 12. quod licèt exhæredatus filius jura filii retineat, & in familia testatoris maneat, privatur successione libertorum, quia parentibus permissum est filios exhæredare, ut eo metu illos in pietatis officiis sibi debitis faciliùs contineant. Cùm ergo filii exhæredationem meruerunt, æquum est per hujusmodi exhæredationem eos privari, non solùm successione patris, verùm & libertorum, etiam avitorum, quamvis jure sanguinis talis successio deferatur patrono, ejus filiis, & nepotibus, propter pietatem sibi debitam, argumento legis *liberto* 9. *ff. de obseq.* Sicut enim filii paternam pietatem demeruerunt, sic & aliis commodis, quæ propter pietatem illis debebantur, privantur. Unde provenit, quod si exhæredatio ut injusta irritetur, filii jus patronatus plenum retineant, *d. l. si patronus*, §. *si quis.* Idem procedit si filii bonâ mente, ut plerunque fit, *l. multi* 18. *ff. de liber. & posthum.* exhæredati sunt, quia tunc non excluduntur à tali successione, *d. l. patronus* 12. §. *si quis non mala*, *d. l. Paulus* 47. *in princip.* & §. *ult.* juxta communem interpretationem. Similiter etiam ex eadem ratione, si filii exhæredati in eodem gradu substituti sunt, non arcentur à prædicta successione, *d. l. si patronus*, §. *si Patroni.* Potiori etiam ratione, si filii se abstinuerint ab hæreditate paterna, successionem libertorum retinent, *l. filii* 9. *de jurepatron.* quia talis successio jure sanguinis illis defertur; quo casu accipiendus est textus *in l. si operarum* 29. *ff. de operis lib.* juncto Cujacio *lib.* 16. *obs. cap.* 4. Igitur (ut ad institutum redeamus) quamvis in iis, & aliis casibus plurimi interfit, jure sanguinis, an hereditario successio deferatur; at in præsenti casu, cùm de improbanda successione agitur, non solùm successio jure sanguinis, quæ ab intestato dicitur, damnatur, verùm & successio hæreditaria, atque illi similis, quæ provenit ex nominatione, aut designatione defuncti, ob rationem consanguinitatis, vel dilectionis; qui est casus proprius hujus canonis, ut suprà probavi. Unde meritò titulus successionis in beneficiis generaliter irritatur, *in cap. Episcopo* 3. *&* 4. *cap. plerisque* 5. 8. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

5. Conclusio probatur.

EX præsenti canone juxta suprà traditam interpretationem communiter sequens deducitur assertio: *In beneficiis ecclesiasticis non succeditur jure sanguinis, vel hæreditario.* Probant eam textus *in can.* 76. *Apost.* ibi: *Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes.* Et *cap. Moyses*, *cap. Apostolica, & ferè per totam* 8. *q.* 1. *cap. accepimus, de pœnit. cap. ex transmissa*, *in fine*, *cap. ad extirpanda*, ubi plura congressi, *de filiis presbyt. cap. ad hæc*, *de decimis, cap. Consuluit, de jurepatron. cap. qui in aliquo* 5. *dist.* 51. Hilarius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 3. ibi: *Nec Episcopalis honor hereditario jure præstetur, qui nobis solâ Dei nostri benignitate confertur.* D. Isidorus *lib.* 2. *de ecclesiast. offic. cap.* 9. ibi: *Alii successores filios, vel parentes faciunt, & conantur posteris Præsulatus relinquere dignitatem, cùm hoc nec Moyses amicus Dei facere potuit, sed Iosue de alia tribu elegit, ut sciremus Principatum in populo, non sanguine deferendum, sed merito vitæ.* Lucius III. cujus verba extant post Concilium Lateranense, *p.* 14. ibi: *Consulere decreviste, de quibus personis intelligendum sit, unam alteri in Ecclesiasticis beneficiis non succedere debere, utrum scilicet de sacerdotibus & eorum filiis dumtaxat, an de aliis quibusdam personis. Noveritis ergo, quod ad ecclesiastica beneficia nullum secundum canones admittendum credimus, nisi ex electione canonica vocatum.* Illiber. Cenoman. *cp.* 4. *Audivimus autem, & ultra quàm credi possit, admirati sumus, in vestra matre Ecclesia hereditario jure canonias obtineri: pernicioſa hæc, & exhæredans hereditas.* Trid. *sess.* 25. *de ref. c.* 7. alia juris testimonia congerunt Ant. Aug. *in epit. juris Pontif. lib.* 4. *tit.* 75. Crespetius *in summa, verbo Benef. nullus per successionem.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Quintanaduenas *lib.* 2. *Ecclesiast.* Boëtius Epon. *tom.* 3. *qq. heroic. tit.* 1. *n.* 13. Chopinus *lib.* 2. *sacr. pol. tit.* 2. *n.* 16. Mancinus *sacri juris controv. tit.* 13. & *genial. c.* 177. Espenceus *ad D. Paulum*, *lib.* 2. *digres. cap.* 21. *per totum*, Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 48. Petrus Gregor. *de elect. cap.* 7. & *l. b.* 42. *synt. g. cap.* 7. Crefolius *lib.* 2. *myst. g. cap.* 5. Jul. Lavor. *lucubr. tit.* 4. *de elect. cap.* 3. Sebastianus Cæsar *de Eccles. hierarch. d sput.* 1. §. 5. Vighel. *in meth. juris can. fol.* 33. Coriolanus *in summa Concil. in Synodo Roman. sub Bonifacio II.* Marquez *in gubernator. lib.* 2. *cap.* 3. Hurtado *de resid. tom.* 1. *de resid. Pontif. resol.* 1. *cap.* 3. Barbosa *de potest. Episcop. lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. Joan. Dartis *de benefic. p.* 4. §. 1. P. Marcha *lib.* 6. *concord. c.* 7. Theoph. *tom.* 12. *tract. mala & bonis, lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 3. *fol.* 144.

6. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: In omnibus officiis, & dignitatibus, etiam summis sceptris, potiorem esse successionem, & electioni esse præferendam, plura suadent; illud enim est in electionibus incommodum, quod non ita pacatæ sint, & quietæ, sed plerumque seditionum turbinibus obnoxiæ, cùm is ferè semper contemnatur qui à privata fortuna obrepsit ad dignitatis insignia; nec caret invidiâ qui ex æqualibus repentè cæteris præsit. Accedit omnium ferè

gentium conſenſus, quarum legibus ſancitum eſt, uſuque receptum, ut Regnorum, Ducatuum, Comitatuum ſucceſſores, non ſuffragiis optimatum, aut populi in comitiis eligantur, ſed filii parentibus, aut propinquis propinqui jure ſanguinis ſuccedant, ut latè probant auctoritatibus, & rationibus politicis P. Menochius *lib.1. polit. cap.6.* Kochier *lib.1. polit. cap.22.* Marquez *in gubern. lib.2. cap.3.* Salcedo *de regim. Princip. lib.4. cap.1. diſc.43.* Madera *de Monarch. cap.4.* Simanchas *de repub. lib.3. c.5.* Lypſius *lib.2. civil. doctrin. c.4.* Igitur in beneficiis etiam, & dignitatibus Eccleſiaſticis præferenda eſt ſucceſſio jure ſanguinis electioni. Augetur hæc difficultas, ut de ſacerdotio tantùm, & divinis miniſteriis agamus, ex exemplo ſacerdotum veteris legis, & religionis Gentilitiæ; apud Hebræos enim ſacerdotium, in quo legis gratiæ ſacerdotium præfiguratum fuit, jure hæreditario ex Aaron ad filios ejus & cæteros deſcendentes deferebatur, juxta illud Exodi *cap.1. Aaron, & filios ejus applicabis:* non tamen omnes admittebantur, ſed tantùm maſculi ex maſculis deſcendentes ex ſtirpe Aaronica. Unde Moſes Maimonides *ad illud Numeror. cap.18. Alienigena, ſive extraneus non miſcebitur vobis*, ait: *Extraneus, ſeu alienigena hic eſt, quiſquis non fuerit ex ſemine Aaronis, idque ex maſculis, ſecundùm id quod ſcriptum eſt Levitici cap.1. verſ.18. Et diſponent filii Aaron. Et cap.5. verſ.8. Adolebunt filii Aaron. Filii Aaron, & non filia Aaron.* Idem Maimonides *cap.4. Amakdaſch*, ibi: *Mortuo Rege, aut Pontifice, aut alio quovis in dignitate perpetua conſtituto, loco ejus ſubſtituitur filius ejus, aut is, qui jure hereditario eſt proximus; nam quiſquis in hereditate anteferendus eſt, etiam is in defuncti dignitatibus eſt anteferendus, modò ejuſmodi fuerit, ut locum ejus cum ſapientia ſuppleat, aut ſaltem cum timore, tametſi ei ſapientia ſit diſpar, ſecundùm id quod ſcriptum eſt Deuteron.17. 20. de Rege: Ipſe, & filii ejus in medio Iſraël. Animadvertendum eſt inde, regnum eſſe hereditarium, atque hoc etiam jus eſt in univerſis dignitatibus, quæ ſunt in medio Iſraelis, ut qui in earum aliquam fuerit evectus, is eam non ſibi ſolùm, ſed & poſteris ſuis retineat.* Unde ſacerdotium in ea lege junctum erat cum primogenitura, ita ut jure ſanguinis in filios tranſiret, ut *ex d. cap.19. Exodi*, probat Marquez *ubi ſuprà. fol.219.* Bellarmin. *tom.2. controv. lib.5. de cleric. cap.6.* Seldenus *de ſucceſſ. Hebraor. lib.1. c.2.* Apud Gentiles jure ſucceſſionis ſacerdotia deferri refert Cicero, & ex eo Catancus *in notis ad Plinium, lib.6. epiſt.* licèt frequentiùs jure electionis, vel à populo faciendæ, vel à Collegio ſacerdotum crearentur ſacerdotes, ex traditis à Roſino *lib.3. antiquit. cap.8.* Igitur etiam in lege gratiæ in beneficiis jure ſanguinis ſucceſſio admitti debet. Augetur ſecundò hæc difficultas ex facto D. Petri, quod refertur *in cap. ſi Petrus 8. q.1.* cùm enim ſe morti proximum agnoſceret, convocatis fidelibus, ſic eos affatus eſt: *Clemens, tanquam qui omnibus præeſſe te noveris, ſingulos prout poteris juva, & ſingulos releva, qui & ſingulorum onus, & ſollicitudinem portas.* Refertur *in cap. Clemens 8. quæſt.1.* & ipſe Clemens *in cap. Simon Petrus 8. quæſt.1.* ait: *In ipſis diebus, quibus vitæ finem ſibi præſcivit, apprehenſâ manu meâ repentè conſurgens in auribus totius Eccleſiæ hæc protulit verba: Clementem hunc Epiſcopum vobis ordino, cui ſoli meæ prædicationis, & doctrinæ cathedram trado.* Quo exemplo forſan ducti varii Eccleſiæ Prælati, ſucceſſores ſibi deſignarunt in ſuis Cathedris, ut Theotegnus Cæſareæ Palæſtinæ Epiſcopus Anatolio Philoſopho, & Theologo laudatiſſimo manus impoſuit, illum ſibi ſucceſſorem deſtinans, ut referunt Euſebius *ſacra hiſtor. lib.7. cap.32.* Nicephorus *lib.6. cap.36.* Similiter Alexander Alexandriæ Præſul, cùm moreretur, ſucceſſorem deſtinavit Athanaſium, ut tradit Sozomenus *lib.2. c.17.* etiam Athanaſio in cathedram ſucceſſit Petrus, cujus deſignationem ratam habuerunt Coëpiſcopi, Clerus, & Primarii populi, ut tradunt Theodorus *lib.4. c.20.* Nicephorus *lib.11. cap.26.* Similiter etiam de aliis ex tripartita, & Nicephoro, idem tradit Chopinus *lib.1. de ſacr. pol. tit.2. num.17.* Igitur quia in beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis non eſt improbata ſucceſſio.

7. De origine bonorum Eccleſiæ.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, certum eſſe, Chriſtum Dominum ſuæ prædicationis tempore victum accepiſſe unà cum ſuis Apoſtolis ex his, quæ à fidelibus, piiſque perſonis ſubminiſtrabantur; unde Dominus Apoſtolis præcipiebat, ut nihil poſſiderent, non argentum in zonis, non duas tunicas haberent. *Matthæi cap.10. verſ.9. Luce cap.9.* nec ſoliciti eſſent de craſtino. *Matthæi cap.6. verſ.31.* immò venderent omnia, in pauperesque diſtribuerent. *Matthæi cap.19. & 20.* quod Apoſtoli, & primi Chriſtiani diligenter obſervarunt, dum communem vitam agentes, omnia ad pedes Apoſtolorum deferebant, ut pro neceſſitate cujuſque diſtribuerent, *cap.4. actuum Apoſtol. cap. dilectiſſimis, 12. quæſt.1.* unde una omnium communis vita erat, aut ſaltem de communi fidelium promptuario, & collectis omnes vivebant: quare ipſo primo ſæculo Eccleſiæ, prædia, & alia immobilia aſſignabantur Eccleſiis matricibus, ut ex eorum annuis redditibus fidelium communitati conſuleretur. Pius Papa *in epiſt. miſſa anno 147. ad Italos:* & Urbanus Papa anno 223. miſit epiſtolam decretalem ad univerſos Epiſcopos, quâ ſtatuit, ut oblationes fidelium relinquantur Eccleſiis matricibus diſpenſandæ per Epiſcopum; tenor illius eſt: *In exordio Eccleſiæ fideles vendebant ſua, & tradebant Apoſtolis; tunc videntes ſacerdotes ſummi, & alii, atque Levitæ & reliqui fideles, plus utilitatis afferri poſſe, ſi hereditates, & agros, quos vendebant, Eccleſiis, quibus præſidebant Epiſcopi, traderent, eo quòd ex ſumptibus eorum, tam præſentibus, quàm futuris temporibus plurima & elegantiora miniſtrare poſſent fidelibus communem fidem ducentibus, quàm ex pretio eorum, cùm perirent prædia, & agros, quos vendere ſolebant, matricibus Eccleſiis tradere, & de ſumptibus eorum vivere. Ipſa verò res in ditione ſingularum parochiarum Epiſcoporum (qui locum tenent Apoſtolorum) erant & ſunt uſque adhuc, & futuris debent eſſe temporibus.* Non levis tamen hæſitatio eſt, an clerici & laïci ita communem vitam agentes aliquid proprium retinere ſeu acquirere poſſint? Et illis privatum patrimonium habere conceſſum non eſſe, ſuadent textus *in cap. ſcimus, cap. dilectiſſimis, §. iſtius, 12. q.1.* ubi refertur, omnia communia fidelibus fuiſſe, ita ut aliquid proprium eſſe nemo diceret. Idem apertiùs docetur *in cap. nullo 12. quæſt.1. cap. quia tua, cap. expedit, 12. quæſt.2.* Hinc factum eſt, ut cùm Ananias ex pretio agri proprii aliquid ſibi reſervaſſet, neque integrum communitati fidelium obtuliſſet, in conſpectu omnium mortuus eſt, *d. cap. dilectiſſimis, §. Ananias.* Accedit quia renunciatio proprii patrimonii communiter viventibus præcepto divino impoſita erat, juxta illud D. Matthæi *cap.19.* ibi: *Niſi quis renunciaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Et *cap.10.* ibi: *Nolite poſſidere aurum, neque argentum.* Et *in cap. Epiſcopus, 12. quæſt.1.* ſub voce Apoſtolorum dicitur: *Habentes victum & veſtitum, iis contenti ſimus.* Et in lege veteri Sacerdotibus, & Levitis non permittebatur poſſeſſionem cum fratribus ſuis habere, quia

Dominus

Dominus poſſeſſio eorum erat. *Deuter. cap.* 10. & *cap.* 18. *Numerer.* dixit Dominus ad Aaron : *In terra ejus nihil poſſidebitis ; ego pars, & hæreditas veſtra.* Et Joſue *cap.* 13. ait : *Tribui autem Levi non dedit poſſeſſionem, quoniam Dominus poſſeſſio ejus eſt.* Quo exemplo Divus Hieronymus utens *in cap. clericus*, 12. *quæſt.* 1. dum clericis paupertatis præcepta tradit, ait : *Quamobrem non accipio partem inter cæteras tribus.*

8. CONTRARIA SENTENTIA TRADITUR, ET PROBATUR.

Adhuc tamen verius eſt, quod etſi fideles communem vitam agentes majoris perfectionis zelo bona propria renunciarent, tamen non ideò incapaces reddebantur aliquid retinendi, ſeu acquirendi : quæ ſententia probatur *ex dicto cap. dilectiſſimis*, 12. *quæſt.* 1. *extravag. cùm inter, de V. S.* & ex ipſis canonibus Apoſt. facilè deducitur, dum in eis docetur, Epiſcopum communitati præeſſe debere, & rebus communibus uti poſſe caſu, quo indigeret, *d. cap. Epiſcopus, cap. ex his*, 12. *quæſt.* 1. dum enim docetur caſu quo indigeret, rebus communibus uti poſſe, tacitè innuitur aliquid habere potuiſſe in patrimonio, quod neceſſitatibus ſuis non ſufficiebat, ut ferè eiſdem verbis deduxit Gratianus *in cap. præcipimus*, §. *cùm ergo*, 12. *quæſt.* 1. Apertiùs ea ſententia docetur *in can.* 40. *Apoſt.* relato *in cap. ſint manifeſta*, 12. *q.* 1. in illis verbis : *Sint manifeſta res propria Epiſcopi, ut poteſtatem habeat moriens, prout, & quibus voluerit, relinquendi.* Et *cap. illis autem*, ibi : *Sine peccato poſſident.* Et *cap. ſi privatum*, 12. *quæſt.* 1. *cap. final.* §. *final.* 16. *q.* 1. Quâ ſententiâ retentâ non obſtat textus *in dicto cap. ſcimus*, 12. *q.* 1. in quo, junctâ dictâ Extravaganti *Cùm inter nonnullos*, partim aſſeritur, Apoſtolos, primoſque fideles nihil proprium retinuiſſe ; partim docetur res privatas jure proprio poſſediſſe. Pro quorum jurium expoſitione dicendum eſt, verè primis illis Eccleſiæ temporibus Apoſtolos, cæteroſque Eccleſiæ fideles potuiſſe aliquid privatim retinere, & acquirere : ſed inſpecto charitatis ardore, ex affectu communicandi omnia cæteris fratribus, & fidelibus, nihil proprium retinuiſſe, ſed pro uſu communi Eccleſiæ omnia in communi menſa obtuliſſe, ut ex ea alerentur. Nec obſtant textus *in d. cap. nolo*, §. *nulli, cap. non dicatis*, 12. *quæſt.* 1. qui accipiendi ſunt non de quibuſlibet clericis, aut Canonicis, ſed de Canonicis regularibus, qui licèt antequam profiterentur vitam regularem, poſſent proprium retinere, *d. cap. nolo*, §. *habere* ; tamen cùm tempore ipſius profeſſionis emitterent verum paupertatis votum, poſteà intra clauſtra vitam regularem agentes nihil proprium retinere, aut acquirere poterant, *d. cap. certè, d. cap. quia mos.*

9. DE DIVISIONE BONORUM ECCLESIÆ.

Poſtmodùm amplioribus ſpatiis propagatâ fide, auctoque non tantùm fidelium, verùm & clericorum numero, aucti etiam fuerunt oblationum proventus uſque ad Gentilium invidiam, teſte Ammiano Marcel. *lib.* 27. unde hæc communio diſſolvi cœpit, & univerſa Eccleſiæ bona in quatuor partes diviſa fuerunt à ſancto Simplicio anno Chriſti 467. quarum prima Epiſcopo, ſecunda fabricæ, tertia clericis, quarta pauperibus aſſignata eſt, ita ut clerici ad tertiam partem vocati, ſinguli pro meritis ab Epiſcopo portionem acciperent, & ex ea congruam ſibi perciperent, *cap. vobis, cap. de redditibus, cap. Vulterana, cap. quatuor*, 12. *quæſt.* 2. *cap. Præſulum*, 16. *quæſt.* 3. referunt & illuſtrant Duarenus *de ſacris Eccleſ. lib.* 2. *cap.* 1. Germonius *de ſacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 17. Petrus Gregorius *de beneficiis cap.* 4. Quintanadueñas *lib.* 2. *Eccleſ. cap.* 1. Barboſa *in cap.* 1. & *cap. ſint manifeſta*, 12. *quæſt.* 2. Verùm etſi illa communis vita poſt hanc bonorum diviſionem ferè ſoluta eſſet, nonnulli tamen clerici majoris perfectionis ſectatores ſocietatem retinuerunt, & ex prædiis communitati aſſignatis, ſibi victum, & veſtitum aſſumebant, qui Canonici dici cœperunt, vel quia canonicè viverent, vel à canone, ideſt regula, quam ſervabant, *c. quoniam*, ubi notavi, *de vita & honeſt. cleric.* Tandem quadripartita illa diviſio prorſus antiquata fuit, nam portio pauperibus aſſignata, Epiſcopis tributa eſt, cum onere alendi pauperes ; & portio clericis aſſignata ceſſavit, atque loco ejus certi, & determinati reditus Eccleſiaſticis officiis aſſignati fuerunt, quibus Eccleſiæ miniſtri, tanquam rebus propriis, abſque ulla Epiſcopi auctoritate uterentur, & eos percipiendi jus cum ſpirituali miniſterio conjunctum, generaliter beneficium appellatum fuit, quod nomen inventum, & aſſignatio ſingulis miniſteriis facta fuit anno ſalutis 813. ut colligitur ex Concilio Moguntino celebrato anno 813. & relato *in cap.* 1. *de Eccleſ. ædific.* ubi prima mentiò fit beneficii eccleſiaſtici. Et licèt jam ſub Leone Pontifice per annos 796. legatur *in cap. ſancitum* 23. *quæſt.* 4. *cap.* 1. *de cenſib.* peculiares reditus Parochiis aſſignatos fuiſſe, non tamen ideò inſtituta fuiſſe eo tempore beneficia dicimus, quia reditus illi non pro miniſteriis eccleſiaſticis, quod proprium eſt beneficii, aſſignabantur. Proſequuntur altiùs beneficiorum originem, & principium, Rouſſel. *lib.* 3. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 1. & *lib.* 5. *cap.* 1. Dartis *de beneficiis, in princip.* Carrier. *tom.* 2. *digeſt. fidei, fol.* 562. Cironius *ad tit. de pecul. cleric.*

10. BENEFICII ETYMON.

Inde cognoſcitur, beneficium, præbendam, & dignitatem in generica ſignificatione pro eadem re accipi debere, ut ex uniuſcujuſque etymo ſigillatim apparebit ; nam ut à beneficio incipiam, ſciendum eſt moris fuiſſe apud veteres, illis qui aliquid in bello præclarè geſſerant, prædia quædam, & poſſeſſiones concedere, ut eâ largitione animoſiores redderentur, & miniſterium ſibi commiſſum rectiùs implerent. Id factum fuiſſe ab Alexandro Severo teſtis eſt Lampridius, quem alii Imperatores ante Juſtinianum ſequuti fuerunt, ut patet *ex toto tit. C. de fundis limitrophis* : refert Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 18. & hæc quidem prædia beneficia dicebantur, eo quòd beneficium eſt benevola actio, gaudium vel honorem tribuens capienti, auctore Seneca *lib.* 1. *de benefic. cap.* 6. argumento legis *commodato*, §. *ſicut* ; *ff. commodati.* Unde facultates reſpondendi de jure à Principe conceſſæ, beneficia dicuntur *in l.* 4. *ff. de his qui notant. infam. l. Neratius, ff. de rei vind.* notavit Joannes Bertrandus *in Neratio Priſco* : & qui prædia illa poſſidebant, beneficiarii dicebantur, quorum meminerunt Plinius *lib.* 10. *epiſt.* 28. Vegetius *lib.* 3. *de re milit.* Cæſar *lib.* 1. *de bello Gallico.* Plura congerit de his beneficiis, & beneficiariis temporalibus Lindembrogius *in Gloſſar. verbo Beneficium, & Beneficiarius.* Hunc ergo morem ſequuti Eccleſiæ Patres, poſſeſſiones aſſignatas miniſtris militantibus in militia cœleſti, beneficia appellarunt, ut docuerunt poſt ſcriptores de beneficiis, Fabritium videlicet, Garciam, Lotherium, Joannem Dartis, & Valenſem Quintanaducñas *lib.* 1. *Eccleſiaſticôn. cap.* 1.

11. TRADITUR PRÆBENDÆ SIGNIFICATIO.

Ut de præbendæ ſignificatione agamus, ſciendum eſt, apud veteres moris fuiſſe diaria & annonas modò militibus, modò Præſidibus provinciarum præſtare ; quod ſubſidium à verbo *præbere*, ut Accurſius legebat *in l. inventi* 19. *ff. de teſtibus, l. ſi in aliquem, ff. de offic. Proconſ.* ſeu *præbenda*, neutro

genere, ut voluerunt Alciatus *lib. 2. Parerg. cap. 42.* Cujacius *lib. 2. observ. cap. 23.* præbendam dixerunt Plautus *in Perſa*, ibi : *Prabenda adita locavere.* Gellius *lib. 15. noctium, cap. 4.* Caſſiodorus *lib. 5. variar. epiſt. 39.* ibi : *Prabendarum tenor adſcriptus, quam noſtra diverſis largitur humanitas provincialibus, ſuggeritur intolerabilis eſſe cauſa damnorum, quando & in ſpecie exigitur, & impudenter ejus pretium poſtulatur.* Unde virgines, quæ olim in monaſteriis cum monialibus ſeorſim vivebant, præbendariæ dicebantur, quia certis annonis ſuſtentabantur. Eugenius III. in Concilio Rhemenſi, *can. 4.* ibi : *Sanctimoniales, & moniſtres, quæ canonica vocantur, in clauſtro aſſiduè permanentes, communi refectorio, & dormitorio ſint contenta, & relictis prabendis, & aliis propriis earum neceſſitatibus, de communi provideatur.* Et apud Engelhardum Abbatem *in vita ſancta Mechtildis virginis*, ita legitur : *Filia cujuſdam carnalis erat damonium habens, cui locum pater impetraverat in monaſterio prabendaria, non ſeveris, ſed à ſororibus ſequeſtratum, & hoc prece, non pretio factum.* Quæ verba variè exponunt Pater Cerda *in adverſ. ſacr. cap. 157. §. 3.* Joan. Voſſius *de vitiis ſermon. lib. 3. cap. 37.* & alimenta, quæ ſervis quotidie præſtantur, dicuntur præbita, à Columella *lib. 1. cap. 8.* ibi : *Tantoque curioſior inquiſitio patrisfamilias debet eſſe pro tali genere ſervorum, ne aut in veſtiariis, aut in cæteris prabitis injuriosè tractentur.* Quæ cibaria dixit Paulus *in l. ſervis, ff. de legat. 3.* notavit Cujacius *in Novel. 6.* quo exemplo Eccleſiæ legiſlatores eccleſiaſticos reddituſ miniſteriis aſſignatos præbendam dixerunt, quia ſacris militibus ab Eccleſia præbentur, *cap. cùm M. de conſtit. cap. ſi monachus 16. quæſt. 1.* ſive quia pro modo, & menſura præbebatur, Fulbertus Carnot. *epiſt. 38.* Ivo Carnot. *epiſt. 219. Deliberavi*, inquit, *ut darem illis dimidiam præpoſituram, ut fieret inde quotidianus panis, quamvis eorum annua prabenda eis ſufficiens eſſe deberet.* Et præbenda non ſolùm accipitur pro beneficio, ſed pro fructibus beneficii, *cap. inter, hoc tit. cap. cùm in Eccleſia, eod. tit. in 6.* inde præbendarii dicuntur, qui præbendam accipiunt, ut exponitur *in Gemma animæ*, & apud Petrum Damianum in verbis relatis à Joanne Voſſio *d. cap. 37.* & Canonici præbendarii dicuntur *in cap. ſanctorum, 70. diſtinct.* cujus quidem præbendæ vocabuli in corpore juris antiquior mentio reperitur *in cap. illi, cap. nulli, 12. quæſt. 1.* & temporibus Caroli uſurpatum reperio *in addit. Capitul. lib. 3. cap. 77.*

12. De Canonicis.

Præbendariis proximi ſunt Canonici, immò & præbii ; olim enim omnes, qui juxta regulam propriam ſuæ Eccleſiæ vivebant, Canonici dicebantur. Concil. Turon. 2. *can. 20.* Aurel. 3. *can. 3.* notavi jam *in cap. quoniam 9. de vita & honeſt. clericor.* Et licèt Urbanus II. in Concil. Claromont. *can. 9.* & Arnulphus Epiſcopus Lexov. *epiſt. ad Alex. Papam*, præbendam canonicam pro canonia ponant, valde tamen differunt jure communi inſpecto ; nam canonica eſt jus habendi ſedem in choro ad canendum, & vocem in Capitulo, proveniens ex electione, ſeu receptione in fratrem, *cap. in Geneſi*, ubi Gloſſa, *verbo Vel quaſi, de electione*; docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap. 10. num. ultimo*, Moneta *de opt. canon. cap. 7. num. 6.* præbenda verò ex ſe non habet ſedem in choro, nec vocem in Capitulo ; & titulus canoniæ eſt receptio in fratrem, titulus verò præbendæ collatio. Illuſtrat Barboſa *de Canonic. cap. 12. num. 10.* Differunt etiam canonia, & præbenda, quia præbenda beneficium eſt, *cap. dilectus 19. hoc tit.* Lotherius *de re benefic. lib. 1. quæſt. 19. num. 7.* canonia verò per ſe beneficium non eſt, *cap. final. §. in illis, de conceſ. prabend. lib. 6. cap. in noſtra 32. de reſcript.* ibi : *Aliquando in aliis recepti, licèt nondum in eis Eccleſiaſticum beneficium ſint aſſequuti.* Unde ſæpè ſæpiùs in volumine hoc legimus canonicos in fratres receptos ſine præbenda, *cap. cùm M. de conſtit. cum vulgatis* ; explicant Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſputat. 12. §. 6.* Azor *lib. 3. p. 2. inſtit. moral. cap. 11. q. 1.* Barboſa *d. cap. 12.*

13. De Dignitatibus.

Succedit tandem ſub nomine beneficii dignitas, quæ ſi varias habeat ſignificationes, pleruneque accipitur pro honoris gradu, *l. cognitionum 5. §. exiſtimatio, ff. de variis & extraordinar.* vel pro præcellentia, quam quis habet inter cæteros : hinc ſervus dignitatem habere dicitur *in l. ſed & ſi quid 15. §. ſufficienter, de uſufructu, l. habitatio, §. ſervus, ff. de ventre in poſſeſſ.* ex eo quia altiorem gradum in familia habebat reſpectu miniſterii erga alios ſervos, cùm eorum miniſteria diverſa fuiſſent, ut in integro libro illuſtravit Pignorius *de ſervor. offic.* Præfecturam militarem ampliſſimam dignitatem eſſe, conſtat *ex l. finali, C. de comitibus rei milit. lib. 12.* Cicerone *in orat. pro Murena.* Illuſtrant Gutherus *lib. 12. offic. dom. ex cap. 1.* Imò & eos, qui ſtipendia militiæ à Principe acceperunt, dignitatem habere probat Bellonus *lib. 2. obſerv. cap. 92.* Unde quia officia militiæ cœleſtis faſtigium conſpicuum præbent, *cap. novit, de judic.* rectè dignitates appellantur in præſenti rubrica, in cujus Paratitlis jam id notarunt Germonius, Cironius, Chaſſaneus, Valenſis, & Honorius. Conveniunt igitur in generica acceptione beneficium, præbenda, & dignitas ; in qua etiam acceptione, ut omnia comprehendamus, beneficium ita definiri poteſt : *Ut ſit jus ſpirituali miniſterio adnexum, percipiendi reddituſ eccleſiaſticos ex canonica inſtitutione in perpetuum.* Dicimus *jus*, loco generis ; quia tam ad ſpiritualia, quàm temporalia jus plerumque habemus, *l. fin. ff. de conſtit. Princip. cap. cùm dilecti, de donat.* Cætera verò verba ponuntur loco differentiæ. Dicitur *ſpiritualibus adnexum*, quia hoc jus tantum propter miniſterium ſpirituale conceditur, & à perſona eccleſiaſtica tantùm haberi, & conferri poteſt, *cap. 2. de inſtit.* Adjicitur, *percipiendi reddituſ eccleſiaſticos*, quia ſine utilitate, & proventu beneficium eccleſiaſticum non datur, *cap. relatum 9. cap. dilecti 19. cap. cùm ſecundùm, hoc tit.* Tandem dicitur, *ex canonica inſtitutione in perpetuum*, quia ſine ea licitè obtineri beneficium non poteſt : & licèt perpetuum ſub ſole nihil detur, *l. ſi uſusfructus 21. ff. quibus modis uſusfructus* ; tamen quia ex titulo perpetuo beneficium confertur ad fruendum ejus fructibus, ideò jus in perpetuum competens diffinitur, ut *in l. 1. ff. de jure dot. princip. Inſtit. de perpetuis & tempor. cap. ſanctorum, 61. diſt. cap. 2. de capel. monach. lib. 6. l. Juriſperitos, ff. de excuſat. tut.* ſed cùm omnia hæc requiſita etiam ſubſtantialia beneficii ſint juris poſitivi, ideò à Pontifice mutari poſſunt, & ideò ex juſtis cauſis beneficium ad tempus concedi poteſt, ut *in cap. paſtoralis 7. q. 1. cap. ſi gratiosè, de reſcript. in 6.*

14. Traditur ratio decidendi.

Unde jam appatet vera ratio, quare in beneficiis eccleſiaſticis non admittatur ſucceſſio jure ſanguinis. Omiſſis enim variis congeſtis à repetentibus in præſenti, vera petenda eſt ex ipſa natura beneficiorum ; conſtat enim beneficium eſſe jus percipiendi fructus eccleſiaſticos, non ſimpliciter, ſed propter ſpirituale miniſterium, quod conſiſtit in peragendis divinis officiis, *cap. perlectis, 25. diſt. cap. cùm ſecundùm, hoc tit.* ſed in ipſis

divinis

divinis miniſteriis, immò nec in rebus ipſis ſacris corporalibus ſucceſſio admittitur, *cap. ad hæc, de decimis*, *cap. plerique* 8. *q.* 1. *cap. ad decorem, de inſtit.* Igitur nec in jure competente pro ipſis divinis miniſteriis ſucceſſio dari poteſt. Accedit quia quoad bona ipſa eccleſiaſtica, quibus conſtant beneficia, clerici poſſident uſusfructûs, non proprietatis jure; & beneficia ipſa cohærent perſonis, & cum perſonis intereunt, *cap.* 25. *hoc tit. cap. ult. de pecul. cleric.* ubi latiùs dicemus: ſed quilibet uſusfructus morte finitur, nec ad hæredes tranſmittitur, §. *final. inſtit. de uſufruct.* Igitur & in beneficiis, in quibus clerici tantùm uſumfructum habent, ſibi ſucceſſores deſignare nequeunt. Facit tandem quod, ut in diffinitione tetuli, beneficium eccleſiaſticum non poteſt obtineri ſine inſtitutione canonica, *cap.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. Igitur ſucceſſio jure hæreditario, aut ſanguinis non eſt titulus habilis ad obtinendum beneficium.

15. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat jam dubitandi ratio ſuprà adducta; nam potiùs inter tres Principatus obtinendi modos, quos recenſent Carolus Scribanius, & Madera ſuprà relati, & ferè omnes politici, electionis modus præſtantior eſt, ut probarunt Marquez & Kochier *ubi ſuprà*, Bernegerus *in Tacitum q.* 32. nam ut aiebat Plinius *in panegyr. cap.* 7. imperaturus omnibus eligi debet ex omnibus. Agnovit hoc Imperator Galba in illa ſapienti oratione, quæ extat apud Tacitum *lib.* 1. *cap.* 16. ibi: *Optimum quaque adoptio invenit; nam generari, & naſci à Principibus fortuitum, nec ultra æſtimatur; adoptandi judicium integrum, & ſi velis eligere, conſenſu monſtratur.* Faciunt textus *in cap. Moyſes, cap. ſi ergo, cap. licèt* 8. *q.* 1. Illuſtrant Scribanius *in Polycrat. cap.* 1. Bellarminus *tom.* 1. *controv. cap.* 3. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis, deductum ex ſacerdotio legis veteris, & religionis Gentilitiæ; nam quoad ſacerdotium legis veteris, omiſſis ſolutionibus traditis à Turrecremata *in cap.* 1. 23. *diſt.* Abulenſi *in cap.* 29. *Exodi*, *q.* 15. dicendum eſt, multùm intereſſe inter ſacerdotium legis gratiæ, & legis veteris; nam vetus ille Dei populus nullo alio ſigno quàm ſanguinis agnoſcebatur; ſolùm enim adſcribebantur ſub Dominica militia, qui ex Jacob originem ducebant: in populo autem novo non ſanguis militem Chriſti deſignat, ſed ſine ulla perſonarum acceptione omnes mundi nationes per baptiſmum Chriſti regenerantur, quo ſenſu D. Paulus *ad Galatas cap.* 3. ſcripſit: *Non eſt diſtinctio Græci, & Latini.* Et D. Jacobus *in epiſt. canonica*, dixit: *Nolite in acceptione perſonarum habere fidem Domini.* Inde in lege veteri ſacerdotes uxores & filios habebant, ad quos ſacerdotium jure ſanguinis deferebatur. In noſtra autem lege gratiæ nihil carnale ſacerdotibus permittitur, ideò electio potiùs quàm ſucceſſio ab Eccleſia admiſſa fuit. Bellarminus *lib.* 1. *de cleric. cap.* 6. Marquez *ubi ſuprà*. Nec obſtat quod de ſacerdotio Gentilium expendebamus; nam ſciendum eſt, apud Romanos in uſu fuiſſe ſacra privata, & publica. Privata erant quæ in privatis laribus Diis penatibus pro ſingulis familiis fiebant, ex permiſſione legis XII. Tabul. in illis verbis: *Sacra privata perpetua manento*; quam ex Cicerone, & aliis reſtituunt Roſinus *lib.* 8. *antiquit. cap* 6. Jacobus Gothofr. *in quatuor fontibus*. Unde filius dum ſub patria poteſtate erat, ſacris paternis dicebatur adſtrictus; ab ea verò liberatus, à ſacris ſolutus dicebatur, *l.* 2. *C. de bonis quæ lib. l. fin. C. de inoffic. l. fin. C. ad Tertyl. l. ult. C. de curat. furioſ. l. in conventione* 20. *C. de nupt. l.* 3. *C. de bonis maternis, l.* 3. *C. de collat.* Publica autem erant quæ ſumptu publico pro populo fiebant, quorum varia genera referunt Roſinus *ubi ſuprà*, Jacob. Gutherus *lib.* 1. *de jure Pont.* Quâ differentiâ ſuppoſitâ, reſpondendum eſt, ad ſacra privata facienda, quæ Gentilitia vocat Livius *lib.* 5. eligi potuiſſe eos, qui de propria familia erant. Cæterùm ad ſacra publica peragenda jure conſanguinitatis nullus admittebatur, ſed tantùm patebat ingreſſus per electionem populi, vel collegii ſacerdotum, vel abrogatâ lege Domitiâ, per Principem, ut exponunt Roſinus *lib.* 3. *antiquit. cap.* 8. §. 1. Guther. *d. lib.* 1. *cap.* 3. Othomanus, Calvinus, & Antonius Auguſtin. *de legibus Romanis, in l. Domitia.*

16. EXPONITUR CAP. SI PETRUS 8. Q. 1.

Difficilius eſt D. Petri factum relatum *in d. cap. ſi Petrus*, ibi: *Ad hos & Clemens ſucceſſor Apoſtoli*; tum propter incertam illius loci fidem, tum propter factum ipſum, quod ambiguè apud Patres, & Hiſtoricos refertur; ſunt enim qui immediatè Divo Petro Clementem ſucceſſiſſe profitcantur, ut D. Hieronymus *in cap.* 52. *Iſaiæ*, & *epiſt.* 1. *ad Jovin.* Tertul. *de præſcript. adverſus hæret. cap.* 32. Damaſus Papa *in Pontif. cap.* 2. 3. & 4. Beda *lib.* 2. *hiſt. Angl. cap.* 4. Hugo de ſancto Victore *in myſtica Arca Noe*, *diſquiſit.* 1. *cap.* 4. Poſt Petrum ſequitur Clemens. Baronius *anno* 69. Marianus Scotus *ad ann. Neronis* 14. pro qua ſententia citat Leonis II. Papæ Decretalem. Aloix *ad vitam S. Dionyſii*, *in notis cap.* 9. Turrianus *lib.* 2. *pro epiſt. Pontif. cap.* 7. Pamelius *ad Tertul. ſuprà*, *num.* 186. Savarus *in notis ad Sidon. lib.* 4. *epiſt.* 11. Sunt etiam qui affirmant, Clementem ſucceſſiſſe D. Petro, non immediatè, ſed poſt Linum & Cletum, anno Chriſti 93. ita docuerunt D. Auguſtinus *epiſt.* 165. Milevitanus *lib.* 2. *contra Parmen.* Epiphanius *hæreſi* 27. Ignatius *epiſt.* 1. *ad Mar. Caſaboliam*, Irenæus *lib.* 3. *contra hæreſ. cap.* 3. Euſebius *lib.* 3. *chron. cap.* 11. *&* 16. *& lib.* 5. *cap.* 6. Nicephorus *lib.* 2. *hiſtor. cap.* 35. *& lib.* 3. *cap.* 2. Gregorius Turon. *lib.* 1. *hiſt. cap.* 27. & pluribus rationibus adſtruunt Baronius *anno* 69. *num.* 38. & *anno* 93. *num.* 1. Severinus Binius *in notis ad vitam Lini*, *tom.* 1. *p.* 1. *Concil.* quam ſententiam admiſit Eccleſia, dum in ſacro Miſſæ canone olim, & nunc recepto, poſt Petrum, Linum, & Cletum, Clementem retulit. Receptior ergo hujus diſſidii compoſitio eſt, D. Petrum martyrio jam imminente, Clementem ſibi ſucceſſorem deſignaſſe, ut conſtat *ex dicto cap. ſi Petrus*, & auctoritatibus proximè congeſtis: cæterùm poſt Petri mortem Clemens, non ut exemplum pernicioſum vitaret, ut voluerunt Gloſſa, & Turriſcr. *in eo textu*, Cohelius *in notis. Cardin. cap.* 13. ſed magnâ humilitate ductus prædictæ deſignationi renunciavit, & Petro ſucceſſit Linus, Lino Cletus, Cleto Clemens; & ita renunciatione prædictâ admiſsâ, quartus Pontifex dicitur Clemens; & hoc ſenſu accipiendi ſunt Doctores, qui D. Clementem immediatum ſucceſſorem Divi Petri fuiſſe negant: docuerunt Turriſcremata *in cap.* 1. 23. *diſt.* Epiphanius *hæreſi* 27. Bellarminus *lib.* 2. *de Rom. Pont. cap.* 5. Nec tunc difficultatem continet factum D. Petri; nam doctè illud expoſuit Gloſſa *in cap. ſi tranſitus*, *verbo Non potuit*, 73. *diſt.* dum ait, factum D. Petri ad conſequentiam trahi non oportere, cùm divino impulſu motus, & inſpiratione divinâ, ſucceſſorem ſibi deſignavit; nam qui ſanctum Mathiam in Apoſtolum cum conſenſu fratrum recepit, quomodo ſine Eccleſiæ conſenſu Clementem Pontificem deſignaret, niſi Spiritus ſancti impulſu, quem innuunt illa verba dicti capitis, *Sic Petrus repente conſurgens.* Hîc examinanda erat illa ſatis vexata quæſtio, an videlicet Romanus Pontifex poſſet

ſibi

ſibi ſucceſſorem eligere ? In qua negativam ſententiam tenuerunt Ludovicus Gomez *in regul. Cancel. de infirm. reſign. q.* 1. Jul. Lavor. *lucubrat. tit. de elect. cap.* 3. *per totum.* Cohelius *in dicta notitia Cardin. cap.* 13. Mancinus *genial. cap.* 178. Affirmativam autem tenuerunt Caietanus, Victoria, & alii, quos refert & ſequitur Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput.* 1. *num.* 4. ſed non omnia perſequi licet, aut libet. Videndi ſunt Vazquez 3. *p. diſput.* 244. *num.* 26. Suarez *de fide, diſput.* 10. *ſect.* 4. *num* 16. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis, fol.* 145. Comitolus *lib.* 1. *reſponſ. q.* 98. Molina *tract.* 5. *de juſtitia & jur. cap.* 4. *num.* 4. Torres *tom.* 1. *in* 2. 2. *diſp.* 15. *ſect.* 3. Nec tot exempla ſuprà relata in contrarium nos movent; nam illa propriè ad ſucceſſionem in dignitatibus eccleſiaſticis non pertinent, ſed ad commendationem dumtaxat aliquam, nullum jus tribuentem, nec ad gratificandum perſonæ factam, ſed ad majorem Eccleſiæ utilitatem. Planè felici illo primorum Chriſtianorum ſæculo adoptabat Sacerdos ſibi quiſque ferè ſucceſſorem, non fraude, non affectione domeſticâ, non carne, ſed occulto numinis judicio, inſpiranteque cœleſtis Patris inſtinctu, ut contigit in exemplis ſuprà relatis, & factum D. Auguſtini, dum ſucceſſorem ſibi conſtituit Eradium, contigit in plenario Eccleſiæ ſuæ cœtu, accedente Cleri, & populi conſenſu, idem *epiſt.* 110. Deinceps verò cùm ſacra officia cœpiſſent deferri non idoneis, & tales quiſque ſui Præſulatus velut hæredes nuncuparet, qui docendi magis, quàm docturi eſſent, vetita eſt hujuſmodi deſignatio, ſeu commendatio. Synodus Romana ſub Hilario, ibi : *Epiſcopatum qui non niſi meritis precedentibus datur, non divinum munus, ſed hereditarium putant eſſe compendium ; & credunt ſicut res caducas, atque mortales, ita ſacerdotium velut legatario, aut teſtamentario jure poſſe dimitti.* De qua commendatione accipiunt textus *in cap. ſi tranſitum* 10. 79. *diſt.* Coriolanus *in not. ad Synodum Romanam ſub Bonifacio*, & Severinus Binius *in Synodo Romana ſub Symmacho*, 2. *tom. Concil. p.* 1.

17. Exponitur cap. ex parte 12. de offic. deleg.

Suprà traditis obſtat textus *in cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* ubi ſupponitur, nepotem in beneficium avi ſui ſucceſſiſſe : igitur quia in beneficiis eccleſiaſticis ſucceſſio admittitur. Pro cujus textus expoſitione juxta communem Interpretum ſententiam dicendum eſt, nepotem in ejus ſpecie non ſucceſſiſſe in beneficio jure ſanguinis, ſed propter reſignationem ab avo, vel patruo factam in ejus favorem; nam licèt reſignatio conditionalis, in favorem videlicet tertii facta coram Ordinario, non valeat, tamen coram Pontifice utiliter fit, & beneficium neceſſariò illi conferendum eſt, in cujus favorem reſignatur, adjectâ clauſulâ, *Non aliter, aliàs, vel alio modo*, ut poſt Flaminium, Rebuffum, & alios probant Valenſis *de benef. lib.* 3. *tit.* 29. Dartis *de benef. ſect.* 10. *cap.* 3. *per tot.* Unde in ea ſpecie, præcedente reſignatione potuit beneficium à Romano Pontifice nepoti ipſius beneficiari conferri ; niſi dicamus ſucceſſorem in beneficio plerumque dici eum, qui per electionem, non jure ſanguinis, poſt mortem anteceſſoris ſucceſſit, quo modo ſucceſſor in beneficio accipitur *in cap. accedens* 25. *de accuſat. cap.* 2. *de arbur. cap. ſignificavit* 36. *de reſcript. cap. quia, de judiciis, cap.* 1. *de ſolut.* & aliis.

CAPUT II.

In 2 corpore Canonum.

NOn liceat ulli Epiſcopo ordinare clericos, & eis nullas alimonias præſtare : ſed duorum alterum eligat, vel non faciat clericos, vel ſi fecerit, det illis unde vivere poſſint.

NOTÆ.

1. [a] *Corpore.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. legitur, *In corpore Canonum, p.* 5. *ex novellis* ; & rectè, nam licèt ſententia hujus textus reperiatur in corpore Canonum edito à Dionyſio Exiguo *cap.* 184. ubi refertur Concilii Chalcedon. canon, qui extat *in cap. Sanctorum*, 70. *diſt.* verba tamen in præſenti relata non reperiuntur in ipſo corpore canonum, ſed in Novellis Juſtiniani per Julianum anteceſſorem tranſlatis, *conſtitut.* 5. *de numero Clericor. Conſtantinop. urbis, cap.* 2. ubi poſtquam in primo fuit ſtatutus numerus Clericorum, Diaconorum, & aliorum miniſtrorum, hæc ſubjicit Juſtinianus : *Non liceat in minoribus Eccleſiis clericatus honorem ſuſcipientibus, poſteà in majorem Eccleſiam per patrocinium quorundam tranſire ; ſed ſi quid tale aliquod factum fuerit, irritum ſit, & nullius momenti : nec liceat ulli clericos quidem deſtinare vel creare, nullas autem eis alimonias præſtare : ſed duorum alterum, vel non faciat clericos, vel ſi fecerit, det eis unde vivere poſſint. Dat. P. C. Beliſarii.* Quæ poſteriora verba reperiuntur in dicta prima collectione, & in præſenti ; citantur tamen ex corpore Canonum, & ſimul *p.* 5. *Novel.* eâ ratione, ni fallor, *ex p.* 5. *Novel.* quia reperiuntur hæc verba in dicta conſtitutione 5. Novellarum Juſtiniani : ſed quia ea conſtitutio ultra quàm Principis ſæcularis erat, loquebatur tantùm de clericis urbis Conſtantinop. Bernardus Papienſ. auctor primæ collectionis, volens generalem legem referre, Verba tranſcripſit ex dicta conſtitutione 5. Et quia eadem ferè ſententia reperiebatur in corpore canonum, *cap.* 184. citavit canonem hunc ex eodem corpore. Supereſt ut referamus, quodnam ſit hoc canonum corpus, & quis ejus auctor ; cujus corporis mentio fit *in cap. ſi Romanorum*, 19. *diſt. cap. de libellis* 20. & in epigraphe capitis *hæ verò*, 27. *q.* 1. Concil. Brachar. 1. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 3. Et ut dixi in apparatu, auctor hujus corporis canonum fuit Dionyſius Exiguus, qui continuâ, nec interruptâ numerorum ſerie canones Conciliorum congeſſit, & compilavit, ut ipſe teſtatur *in epiſt. ad Stephanum Salonitanum Epiſcopum*, apud Baronium *anno* 527. *num.* 74. Hæc verò Dionyſii collectio recepta fuit ab Eccleſia, & illa ipſa eſt, quæ ab Hadriano R. P. ad diſpoſitionem Eccleſiarum Occidentalium Carolo Magno Romæ data eſt anno 773. cujus epitome ab Henrico Caniſio primùm evulgata, omninò cum Dionyſii collectione convenit. Hoc corpus canonum approbavit Juſtinianus *in Novella* 131. & plura de eo congeſſe

congeſſerunt citati in dicto apparatu, & Juſtelus, qui illud edidit Latino-Græcum. Et hæc de hac epigraphe ſufficiant : Commentarium dabimus infrà *in cap.* 4.

CAPUT III.

[a] Gregorius *Anthemio Subdiacono.*

PErvenit ad nos, quondam Benenatum Meſſenatem [b] Epiſcopum pro conſtruendo illic caſtro ſolidos accepiſſe. Et quia pars eorum ſolidorum apud eum dicitur remanſiſſe, experientia tua ſubtili indagatione perquirat ; & ſi quid manifeſtò de ipſis ſolidis cognoveris remanſiſſe, Comitatio Comiti prædictæ civitatis ſub deſuſcepti illud pagina contradat, atque immineat, ut in conſtructione ejuſdem loci, ſicut ſunt dati, Deo adjuvante proficiant : quia ratio nulla permittit, ut propriis cujuſquam uſibus applicetur, quod pro communi utilitate datum eſſe cognoſcitur.

NOTÆ.

[a] *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & etiam *in cap.* 2. 17. *q.* 4. & reperitur textus hic *lib.* 11. *epiſt. D. Gregorii, indict.* 6. *epiſt.* 33. ex quo Regeſtro ita textum reſtituo. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in cap. unico, de ſyndico.*

[b] *Meſſenatem.*] Meſſena civitas Græciæ eſt in Peloponneſo, de qua D. Hieronymus *contra Jovinianum*, Plinius *lib.* 4. *cap.* 5. à qua Meſſenii dicti fuerunt. Hi amicitiam diu retinuerunt cum Sparthanis, ſed ab eis tandem in ſervitutem redacti fuerunt. Jam olim Cathedrâ Epiſcopali hæc urbs decorata fuit, unde Joannes ejus Præſul ſubſcripſit epiſtolæ ſynodicæ Achaiæ ad Leonem Imperatorem : & hujus Benenati Epiſcopi meminit ipſe D. Gregorius relatus *in cap.* 48. 16. *q.* 1. obiit iſte Epiſcopus anno 598. ut conſtat ex ipſo Gregorio *lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 25. ubi Fortunato Epiſcopo Neapolitano commendat viſitationem Meſſenæ urbis, & *epiſt. ſequenti*, electionem futuri Epiſcopi Clero, populoque ipſius urbis graviter commendat. Sed ſi eo anno deceſſit Benenatus, ut conſtat ex dictis epiſtolis 25. & 26. quæ incidunt in dicto anno 599. quomodo in præſenti epiſtola 33. & antecedenti, quæ incidunt in annum 603, agitur de ipſo Benenato. Difficultate oppreſſus D. Rochus Pirrho *tom.* 1. *Sicil. in notis Eccleſiæ Meſſan. anno* 603. *fol.* 288. aſſeruit, ſeriem epiſtolarum D. Gregorii corruptam, & turbatam eſſe, atque præſentem epiſtolam prioti loco fuiſſe compilandam ; ſed licèt hoc libenter admitterem à doctiſſimo viro, & epiſtolarum D. Gregorii valdè ſtudioſo ; tamen quid intereſt, cùm in dictis epiſtolis 25. & 26. referatur tantùm deceſſiſſe Meſſenenſem Epiſcopum, eas deferre ad prædeceſſorem noſtri Benenati, in cujus locum ipſe ſuffectus eſt ? & ita mirè congruit anno 598. deceſſiſſe Meſſenenſem Epiſcopum, & ſtatim anno 599. electum fuiſſe Benenatum, & ejus exceſſus reprehendere Divum Gregorium in præſenti epiſtola, & antecedenti, cùm per annum 603. floruerit ipſe Benenatus.

COMMENTARIUM.

2. CUm in præſenti compilatione, & in prima, à qua textum hunc tranſcripſit Raymundus, tantùm regula generalis compilata ſit, deducta ex finalibus verbis hujus epiſtolæ, varia ejus exempla, diverſoſque caſus, in quibus locum habeat, congeſſerunt repetentes in præſenti : proprius veruſque ex ipſa epiſtola apertè cognoſcitur, ita ex Regeſtro D. Gregorii reſtituta ; quod utinam in aliis regulis, & hujus juris deciſionibus truncatis, atque diminutis compilatis, aſſequi poſſemus. Sed alia exempla etiam hujus regulæ afferamus, in quibus juxta rubricam ſub qua jacet, & mentem compilatoris accipi poſſit. Primum peti poteſt ex rebus, quas Eccleſia poſſidet ſeparatas à menſa, & rationibus Prælati, ex quibus ſicut nulli alii, ita nec Prælato permittitur aliquid ſubtrahere, & propriis uſibus accommodare, *cap. prædia* 5. 12. *q.* 2. cui exemplo ſimile peti poteſt *ex cap.* 2. 10. *q.* 3. Aliud exemplum poni poteſt in bonis Eccleſiarum intuitu relictis clericis, de quibus aliquid ſuis uſibus ipſi applicare nequeunt, *cap. Pontifice* 3. 12. *q.* 3. *cap. requiſiſti, de teſtam.* His adjungunt repetentes caſum ex bonis, quæ ſuperſunt Eccleſiæ Prælato defuncto, quæ cùm ad propriam ſpectent, quia de his diſponendi non habet facultatem, nulli hæredes, neque ſcripti, nec legitimi ipſa bona ſibi uſurpare poſſunt, *cap.* 1. & 2. 12. *q.* 3. *cap. ſixum* 12. *q.* 5. ut ita ſit hæc deciſio velut appendix capitis 1. *hoc tit.* reddaturque hic ratio, ob quam bona eccleſiaſtica, hoc eſt quæ ad jus Eccleſiæ pertinent, aut à clericis dum decedunt, relinquuntur, non ſint jure conſanguinitatis ab aliquo retinenda ; quia cùm ad Eccleſiam pertineant, & pro communi utilitate ſervati debeant, propriis alicujus privati uſibus applicari non poſſunt : ſed cùm textus *in dicto cap.* 1. non de his bonis, ſed de beneficiis eccleſiaſticis loquatur, ut in ejus commentario probavi, hanc connexionem, & expoſitionem rejicimus. Nec magis audiendi ſunt repetentes in præſenti, qui caſum hujus regulæ deducunt ex bonis, ſeu redditibus beneficiorum, quos beneficiarios uſibus propriis applicare non poſſe, probant ex hoc textu quare hic latè diſputant, an clerici & Eccleſiarum Prælati, veri domini, an tantùm uſufructuarii ſint bonorum proprii beneficii ? Quam quæſtionem ad amuſſim examinatam reperies in titulo *de pecul. cleric.* ex quo commentario probabis facilè præſentem regulam huic caſui adaptari non poſſe, cùm clerici juxta veriorem ſententiam poſſint ex fructibus ſui beneficii in uſus proprios omnia neceſſaria convertere, quod in præſenti textu prohibetur, ibi : *Uſibus applicetur.*

3. Præſens regula juxta caſum proprium, & alios ſuprà relatos accepta, magnâ nititur ratione ; nam deſtinata ad unum uſum, non poſſunt in alium converti, contra diſponentis voluntatem, ſi eo modo, & formâ domini diſpoſitio exequi poteſt. *Clement. contingit, de relig. domib. l. legatum, ff. de uſufruct.*

usufruct. legat. l. legata, ff. de administr. rerum, docent Covar. *in cap. tua, num. 9. de testam. & lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Menchaca *de succes. creat. lib. 1. §. 7. num. 11.* Moneta *de commun. in princip.* Unde cùm certa quantitas solidorum data fuisset Benenato ad constructionem castri in bonum commune, non poterat ipse eam quantitatem propriis usibus applicare, contra voluntatem dantis, & publicam utilitatem, quæ privatæ præfertur, *l. actiones 65. §. Labeo, ff. pro socio, l. judicem 22. ff. communi divid.* junctis traditis à Fortun. Garcia *in l. 3. §. ex parte, ff. de just. & jure.*

CAPUT IV.

Alexander III. a *in Concil. Later.*

EPiscopus si aliquem sine certo *b* titulo, de quo necessaria vitæ percipiat, in diaconum *c*, vel presbyterum ordinaverit, tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia ei convenientia stipendia militiæ clericalis assignet. Nisi fortè talis ordinatus de sua, vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.

NOTÆ.

1. [a] *Lateranensi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* Concius tamen addidit *cap. 5.* & rectè, cùm in Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap. 5.* reperiantur verba hujus textus.

2. [b] *Titulo.*] Titulus pro causa plerunque ponitur, unde quod D. Joannes vocat titulum, qui fuit cruci Domini nostri superpositus, SS. Lucas, Matthæus, & Marcus vocant causam supplicii: unde titulus pro causa possidendi, quia ipsum possessorem tuetur, dicitur *in l. 4. ff. de contrab. empt. l. 3. C. de petit. hæredit.* ubi notavit Cujacius; aut quia memoriam tueatur auctoris, quâ ratione librorum titulos ita appellatos esse docent Hieronymus Magius *lib. 1. Miscel. cap. 14.* Marcel. Donat. *ad Ammianum Marcel. cap. 27.* quare olim tituli ponebantur singulis quibusque rebus, domibus, aut prædiis, ut cujus essent, & ad quos pertinerent, facilè cognosci posset. D. August. *in psalmo 21.* ibi: *Ubi potens aliquis invenerit titulos suos, nonne jure rem sibi vindicat? Et dicit, non ponerem titulos meos, nisi res mea esset.* P. Chrysologus *serm. 154.* ibi: *Dominum prædiorum limitibus affixi tituli proclamantur.* Divus Gregorius Magnus *lib. 4. epist. 44.* ibi: *Proinde præsenti decreto constituo, ut si quis Ecclesiasticorum usquam titulos ponere, sive in rustico, sive in urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit.* Cassiodorus *lib. 4. epistola 14. Si quis jussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casus ejus applicitus titulis fisci nostri juribus vindicabis.* Horum titulorum frequens mentio extat in jure Cæsareo, *in l. 3. C. de bonis vacantib. l. fin. §. 5. C. de delat. Novel. 28. cap. 5. Novel. 29. cap. 4. Novel. 30. cap. 8.* Julian. *Novel. 21. cap. 23. Novel. 22. cap. 5.* Huc pertinent leges quæ extant sub titulis *de his qui potent. nomine titulos prædiis affigunt*; & *lib. 2. tit. 16.* qui talis est: *Ut nemo privatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat*: & aliis congestis à Gothofredo *ad tit. C. Theodos. de his qui potentiorum nomina*, Basil. Legion. *q. 7. scholast. cap. 2.* quod jus titulos apponendi posteriotibus sæculis regale fuisse, satis innuunt Honorius, & Theodosius *in l. 1. C. eod. tit. Ut nemo privatus*, illic: *Regia majestatis est, ut nostra tantùm domus, & patrimonia, titulorum inscriptione lugantur*, &c. Justinianus ad Moderatorem Helenoponti, *in Novella 28. cap. 3.* scribens, ita inquit: *Cavebit verò etiam, ne quod præcipuè in Ponto committi solet, ejus rei cuipiam facultatem det, ut nempe titulos imponat prædiis, vel alienis ædibus; siquidem hoc solummodo fisci proprium est, & Regiarum domuum, tam nostrarum, quàm piissimæ Augustæ. Si verò sub alterius appellatione tabulas, sive titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet, quàm eum qui ipsas affixerit, persequetur. At si quidem is, qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, extemplò illius rebus publicos imponet titulos, priùs his titulis, quos apposuit, ad caput ejus impactis, confractisque.* Similia verba habet *Novel. 29.* seu *Authent. de Præsore Paphlagoniæ, cap. 4. vers. certè quod facilè*; & *Novel. 30.* seu *Authent. de Procons. Cappadoc. §. 8. in fine*: & generatim quidquid ad Fiscum pertinebat, fiscalibus titulis notabatur, & consecrabatur. Elegans textus *in l. 1. C. Theodos. de incorpor.* ibi: *Titulis verò, quorum adjectione prædia nostris sunt consecranda nominibus.* Quam consecrationem commemorationem nostrorum nominum vocavit idem Theodosius *in l. si quis 11. C. de bonis proscript. in Theodos.* Inde tituli Serenitatis *in l. 2. C. Theodos. de pœnis, l. 3. eod. Cod. de aquæductu, Novel. 28. Justin. cap. 5.* & *29. cap. 4.* Sacri tituli apud Symmachum *lib. 5. epist. 52. l. 1. C. de incorporat.* adde elegantissimum locum apud Henricum Valesium *ad Ammian. Marcel. lib. 29. pag. 387.* & *391.* Illustrant Bulenger. *lib. 3. de Imper. cap. 26.* Amaya *ad leg. 5. C. de bonis vacant. lib. 10.* Bernart. *ad lib. 1. silv. stat. Papin. fol. 73.* Dartis *in cap. 1. 16. q. 6.* Mornacius *ad leg. 1. C. ut nemo privat. tit.* & *in Authent. Signa, C. ut nemo privat. sine jud.* Menochius *de arbitr. cas. 338.* Exea *in l. unic. C. de palatiis*, Novarinus *lib. 4. schedias. cap. 29.* Verrucius *in lexic. verbo Titulus*, Cujac. *ad tit. 1. feud.* Cerda *in adversariis, cap. 86. num. 4.* Erant autem tituli Principum & Regum aliquando quidem vela, quæ repræsentarent Regiam potestatem, insignita imaginibus Imperatorum, & Principum, vel eorumdem nominibus inscripta, eo ferè modo, quo hoc tempore cùm urbs vel recuperaretur, vel jam primùm obtineretur, vexillum Principis in editioribus locis statui, vel saltem insignia in portis, portubus, & porticibus, aliisque locis pingi, & effingi solent, ut hac ratione tanquam titulo quodam urbis dominium sibi vendicet; & talia vela nominantur *in l. ne quis, C. ut nemo privatus, Vela Regia.* Et Sanctus Ambrosius vocat Regias cortinas, dum scribit ad Marcellinam de Valentiniano Imperatore, qui cortinarum illatione intra Basilicam, sui juris eam facere tentarat, sed inani conatu, cortinis ad puerorum turbam dilaceratis. Agathias *historiar. lib. 5. pag. 142. Cùm autem Anatolii funus offerretur ad sepulturam, tum verò quidam è turba spargebant in vulgus, eum justissimè è medio sublatum, quippe qui injustissimus fuisset, multosque suorum amicorum spoliasset, quodque illa scripta tabellæ, & subpurpurei panni hunc exitum habuissent, quos ille frequenter opulentiorum domibus imposuit, prætexens benevolentiam erga Imperatorem*, &c. De his tabulis, seu

ſeu titulis accipiunt textum *in l. fin. §. ſi ad januam, ff. quod vi aut clam*, Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Tituli*, Duarenus *lib. 2. diſput. 40.* Sed rectiùs textum illum accepit Joſephus ab Exea *in l. unic. C. de pal. fol. 17.* Supponit enim, apud Romanos tabularum inſcriptiones, & titulos variis ex cauſis rebus apponi ad indicandum quod quiſque vellet, *l. 8. ff. ad legem Jul. pecul.* Inde locandis ædibus tabula appendebatur, ut ex Terentio, & Cicerone probat Brillon. *lib. 3 ſelect cap. 8.* Fuerunt auctionis, & venditionis tabulæ, de quibus agit textus *in l. Julianus, §. Julianus, ff. de action. empti, l. item apud Labeonem, §. item ſi quis, ff. de injuriis*, Mornacius *in d. l. unic. C. ut nemo privatus.* Similiter fuiſſe tabulas ad deſignandos limites agrorum, conſtat *ex d. l. qui tabulam 8. ff. ad legem Jul. pecul.* quam ita accipiunt Briſſonius & Cujacius, quos refert & ſequitur D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. ſect. 10. num. 25.* tandem in uſu fuit locatis domibus tabulas affigere ob non ſolutam penſionem, ut invecta & illata deſcriberentur, *l. cùm domini, ff. locati*: tabulæque ita affixæ januæ aditum, aut exitum præcludebant, *l. ſi injuria, ff. de injur. l. ult. C. Theodoſ. de adminiſtr. tut.* ut ex Fornerio, & Samuele Petito notat D. Joannes Suarez *ubi proximè*; & ſic dominus omnia invecta, & incluſa tacitè oppignorata retinebat, quo modo intelligitur Paulus *in l. pen. ff. in quibus cauſis pignus*, dum inhabitantes ſervos manumitti poſſe ait antequam penſionis nomine præcludantur. Explicant Cujacius *lib. 17. obſerv. cap. 39. & in l. 1. C. de neceſſariis ſervis*, Merillus *lib. 3. obſ. cap. 25.* De his ergo tabulis taciti pignoris Venulenum *in d. l. fin.* accipit eruditus Exea, à cujus ſententia non multùm abſcedunt Cujac. *lib. 16. obſ. cap. 12.* Alciatus *lib. 4. pareg. cap. 20.* Suarez *d. ſect. 10. à num. 23.* Amaya *in l. 5. C. de bonis vacant. lib. 10.* qui plura de his tabulis eruditè congeſſerunt. Alia etiam de variis tituli acceptionibus cumularunt Bulengerus *de picturis, lib. 1. cap. 22.* Germonius *de indult. Cardin. verbo Tituli*, Baronius *anno 112.* & in Martyrol. *die 26. Julii*, Cohelius *in notit. Cardin. cap. 6.* P. Gregorius *lib. 1. ſyntag. cap. 5. in fin. & lib. 15. cap. 26. à num. 1. & de benefic. cap. 8.* Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 8* Vaconius *lib. 4. declarat. cap. 1.* Ab hiſce ergo titulis ædes fidelium divino cultui mancipatæ, in quibus fideles ſynaxes agere conſueverant, tituli dictæ fuerunt, quia in eis crucis lignum in titulum apponebatur. Anaſtaſius Biblioth. *in vita Sylveſtri*, ibi: *Hic fecit in urbe Roma Eccleſiam in prædio cujuſdam presbyteri ſui, qui cognominabatur Equitius, quem titulum Romanum conſtituit juxta thermas Domitianas, qui uſque in hodiernum diem appellatur Titulus Equitii.* Et *in l. ult. C. Theodoſ. de pagan. l. decernimus, C. de Epiſcop. & Cleric. Novel. 117. cap. 7. conſtit. 4. Juliani, cap. 1. cap. nemo, de conſecr. diſt. 1.* Hinc in Eccleſiaſticis hiſtoriis legitur titulus Paſtoris, titulus Euprepiæ; hoc eſt, Eccleſia à Paſtore presbytero, & ab Euprepia condita: & eo ſenſu legi Euariſtum in urbe titulos, id eſt Eccleſias diviſiſſe presbyteris; & Marcellum 25. titulos in eadem urbe inſtituiſſe, ex Anaſtaſio, & Bela notarunt Baron. *anno 112.* Severinus Binius *in not. ad epiſtolam. 3. Evariſti*, & apud Prudentium *hymno 12.* legitur:

Parte aliâ titulum Pauli via ſervat Oſtienſis.

Inde jus tituli in Concilio Brachar. 1. *can. 31* ibi: *Presbyteri, qui in titulis conſecrantur.* Synodus Rhemenſ. *can. 26.* Turon. 3. *can. 14.* ibi: *De titulo minori ad majorem migrare nulli presbytero licitum ſit, ſed in eo permaneat, ad quem ordinatus eſt.* Concilio Meldenſi *can. 11.* apud Althen. *can. 36.* & *lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 108.* ibi: *Presbyteri, qui in titulis conſecrantur, ſecundùm canones antequam ordinentur, promiſſionem ſtabilitatis loci illius faciant.* Et *lib. 7. capitul. 1, 8.* excommunicantur presbyteri, qui titulos ſuos abſque conſenſu Epiſcopi dimittunt, *lib. 1. feudor. tit. 6.* ibi: *Dederit de rebus Eccleſiarum, quæ ei ſubjectæ ſunt, & tituli vocantur*; & aliis congeſtis à Baronio *anno 112. num. 4.* & *162. num. 3.* & *164. num. ult.* & *165. num. 3.* & *166. num. 1.* Turtian. *lib. 5. pro epiſt. cap. 24. pag. 259.* Frances *de Eccleſ. Cathedr. cap. 15. num. 65.* Inde titulus pro Eccleſia ponitur *in cap. dilectus, de capel. monach.* & clerici intitulati, pro beneficiatis, qui Eccleſiis præfecti ſunt, accipiuntur *in cap. 3. de cleric. conjug.* & aliis congeſtis à Fileſaco *de orig. parœc. cap. 2.* Hinc & Jacob Patriarcha *Geneſ. cap. 28.* conſecrare volens locum in quo viderat Angelos per ſcalam aſcendentes, & deſcendentes, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper; nomenque urbis appellavit Bethel, hoc eſt domum Dei: *Et lapis iſte, quem erexi*, inquit, *in titulum vocabitur domus Dei.* Nec dubito, quin titulus iſte à Patriarcha erectus, figura, & umbra fuerit titulorum, quos Chriſtiani aliquando erant erecturi. Quare totum etiam illud ſanctiſſimi Patriarchæ factum in dedicationibus templorum ſolenniter legitur, & canitur. Plura congeſſit P. Greithſerus *lib. 2. de Cruce, cap. 7.* Nec inde credas, omnes baſilicas olim titulos fuiſſe; tituli enim erant præcipuæ Eccleſiæ, reliquæ baſilicæ tantùm, cœmeteria, oratoria, quæ pietatis augendæ, & commodiùs exercendæ gratiâ ad faciliorem populi conventum paſſim in urbe dedicabantur; nec ſtatim presbyteri in illis titulares apponebantur, ſed alicui commendabantur uſquedum in earum titulum presbyteri ordinarentur. Anaſtaſius Biblioth. *in Innocentio I.* ibi: *Eodem tempore dedicavit Baſilicam ſanctorum Gervaſii, & Proteſii, ex devotione teſtamenti ejuſdem illuſtris fœminæ.* Et infrà: *In quo loco Beatiſſimus Innocentius ex delegatione illuſtris fœminæ Veſtinæ titulum Romanum conſtituit.* Quæ verba, & alia quæ ſequuntur, doctè explicat Boſquetus *ad Innocentium lib. 2. epiſt. 136.* Et Damaſum duas baſilicas dedicaſſe, & unam tantùm ex his in titulum erexiſſe, legitur apud eundem Anaſtaſium in ejus vita; & ita poterat unus presbyter habere unam Eccleſiam in titulum erectam, & aliam commendatam, quæ nondum in titulum erecta erat, tanquam membrum, ſeu capellam Eccleſiæ principalis. Concilium Metenſe *can. 11.* ibi: *Unuſquiſque presbyter unam ſolummodo habeat Eccleſiam, niſi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adjacens ſibi, quod non expedit ſeparari.* Concil. Nannet. apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 26.* ibi: *Ut ſi quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud ſeniorem ſæcularem nullâ precatione, vel xenio Eccleſiam illam obtineat, quia titulus per ſe conſtans antè extitit; ſed neque capellam ſine conſultu Epiſcopi.* De hoc titulo ita pro Eccleſia, ad quam presbyter ordinatus eſt, accipit Boſquetus *ubi ſupra*, textum *in can. 33. Concilii Carthag.* ibi: *Non habenti neceſſitatem, nec Epiſcopo licet uſurpare rem aliquam tituli Matricis Eccleſiaſticæ.* Ubi ex exemplari Græco rectè legendum exiſtimat: *Non habenti ergo neceſſitatem, nec Epiſcopo liceat Matricis Eccleſiæ, nec Presbytero rem tituli ſui uſurpare.* Plura alia de titulo Eccleſiæ congeſſit Ferrandus *diſquiſit. relig. lib. 1. cap. 6. art. 2.* De titulo alia etiam congeſſerunt Seldenus *tom. 1. Syned. lib. 3. cap. 5.* Alteſſerra *lib. 5. diſſert. cap. 2.*

[c] *Diaconum.*] Sed non levis controverſia eſt, 3.

an præsens constitutio tantùm de presbytero, & Diacono, de quibus loquitur, sit exaudienda, an verò de Subdiacono, & inferioribus clericis, ex identitate rationis, videlicet ministerii Ecclesiastici, & ne ipsi in opprobrium Ecclesiastici gradus mendicare cogantur? Et de omnibus Alexandrum esse exaudiendum, suadetur primò, quia si clerici in minoribus constituti gradibus mendicare cogantur, sequitur opprobrium, seu contemptus clericalis ordinis. Secundò quia & ipsi minoribus gradibus initiati ministerium proprium impendunt in Ecclesia, ut constat *ex cap.* 1. 15. *dist. cap. Acolytus, cum seq.* 23. *dist.* ubi eorum officia recensentur. Igitur ad titulum certæ Ecclesiæ debent ordinari, ut ex ea sustententur. Faciunt textus *in cap.* 1. ibi: *Presbyterum, Diaconum, vel quemlibet*; & *cap. Sanctorum*, 70. *dist.* ubi cùm agatur de ordinationibus sine titulo non faciendis, generaliter de omnibus clericis idem statuitur: igitur tam de ordinandis in majoribus, quàm in minoribus gradibus sunt exaudiendi, juxta regulam, quam deducunt omnes *ex cap. cleros*, 21. *dist. cap. de persona* 38. 21. *q.* 1. Sed adhuc contraria sententia tenenda est, videlicet præsentem constitutionem tantùm de ordinandis in sacris Ordinibus esse exaudiendam; quod in universali Ecclesia ita receptum esse post Tridentinum *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. docent Flamin. *de resign. lib.* 2. *q.* 6. *num.* 4. Quintanadueñas *lib.* 3. *Eccles. num.* 17. Salcedo *in praxi, cap.* 18. *num.* 5. Suarez *de censur. disp.* 31. *sect.* 1. *num.* 33. Nec hac sententiâ retentâ obstant fundamenta contrariæ sententiæ, nam ut docent Doctores proximè relati, non eadem ratio militat in ordinandis absque titulo in minoribus, ac in majoribus gradibus; nam clerici in minoribus ordinibus constituti, absque dispendio clericalis ordinis possunt aliúde officio, aut artificio sibi quærere necessaria, quod clerici in sacris constituti absque dedecore Ecclesiastici gradus facere nequeunt, *cap.* 1. *ne clerici, vel monachi*; nec assiduum præstant in Ecclesia famulatum, officiisque divinis intersunt clerici in minoribus, ut in majoribus gradibus constituti; unde præsens prohibitio de non ordinandis sine titulo, non procedit in initiandis minoribus ordinibus, ac in promovendis ad sacros Ordines.

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu, *junctis cap.* 2. *cap. cum secundùm, hoc tit.* sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus non debet aliquem ordinare sine titulo, & si secus fecerit, tam ipse, quàm ejus successor tenentur ita ordinato alimenta prabere usquedum beneficium assequatur.* Probant, vel saltem ad eundem sensum reducendi sunt textus *in c.* 1. & 2. 70. *dist. cap. accepimus* 13. *de etate & qualit. cap.* 5. *de filiis presbyt. cap. tuis*, 23. *hoc tit. cap. cùm de beneficio* 3. *cap. si Episcopus* 37. *hoc tit. in* 6. *cap. postulasti, de jurepatron. cap. per tuas* 35. *cap. si quis* 45. *de simonia.* Concilium Laodic. sub Innoc. III. *anno* 1200. *cap.* 3. Abricense tempore Alexandri III. *can.* 6. ibi: *Item sacerdotes non ordinentur sine certo titulo.* Salsburg. tempore Martini V. *can.* 5. *Nullus admittatur ordinandus, vel promovendus ad ordinem super vicaria, nisi sit perpetua, à qua non possit ad inordinatum placitum amoveri.* Senonense *anno* 1527. *can.* 4. *Prohibemus, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficii viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonii simili valoris.* Colonense anno 1536. *can.* 2. Mogunt. tempore Pauli III. anno 1549. *can.* 81. *Nec quisquis ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum Ecclesiastici beneficii, quod sit perpetuum, à quo non possit ad inordinatum alicujus placitum amoveri.* Trident. *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. Authent. *ut determinatus sit numerus*, §. *illud, collat.* 1. consonat de jure nostro lex 14. *tit.* 15. lex 9. *tit.* 19. *partit.* 1. lex 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garañia Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 70. *per totam*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *de rescript. cap.* 5. & *de benefic. cap.* 8. & *lib.* 1. *partit. tit.* 13. *cap.* 5. Cironius *ad tit. de etate & qualit.* Narbona *in d. lib.* 1. *recopil. glossa* 1. Ægidius Bossius *tom.* 1. *moral. tit.* 3. *per totum*, Mancinus *juris sacri controv. dist.* 21. Menardus *in not. ad sacram. D. Gregorii, fol.* 283. Filesacus *de orig. Paroch. cap.* 2. & 3. Æneas Robertus *lib.* 3. *rer. judic. cap.* 2. P. Bollo *in œconom. canonic. class.* 1. *cap.* 2. §. 8. Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 150. Acuña & Joan. Dartis *in dicta* 70. *dist.* Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 1. *num.* 33. Bosquetus *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 18. & 184. D. Joseph. Vela *dissert.* 43. *num.* 33. Hieronymus Garcia *in summa, tract.* 2. *difficult.* 1. *dub.* 5. *punct.* 3. Duarenus *lib.* 1. *de sacr. cap.* 16. Quintanadueñas *Ecclesiast. cap.* 3.

5. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione: nam aut clerici necessariò sunt ordinandi ad titulum beneficii, seu certæ Ecclesiæ, ut ejus stipendiis sustententur; aut ut ibi resideant, sintque locales, non vagi, & acephali: sed neutrum necessarium est, immò contrarium disciplinæ Ecclesiasticæ: ergo præsens prohibitio aliena prorsus est à peritia canonica. Major patebit ex infrà dicendis; minor autem constat: nam si in ordinando titulus desideratur, ut stipendia recipiat ab Ecclesia, ubi officium, & ministerium impendit, sæpè sæpius clerici Ecclesiæ stipendiis non sustentantur, *cap.* 1. *de postul.* ibi: *Si stipendiis Ecclesia sustententur, &c. Clericos autem illos convenit Ecclesia stipendiis sustentari, quibus nulla parentum suffragantur bona*; quæ habentur *cap.* 1. *q.* 4. immò & industriâ, & artificio victum, & sibi necessaria quærere illis jubetur *in cap.* 1. 2. 3. & 4. 91. *dist.* Igitur necessariò clericus non debet stipendiis Ecclesiæ sustentari. Aliud membrum minoris propositionis probatur ex usu Ecclesiæ; plerunque enim clericos ordinari sine certa sede, ut tantùm essent circuitores, constat *ex can.* 16. *Synodi Laodicenæ*, ibi: *Quod non oportet in vicis, & regionibus Episcopos constitui, sed visitatores.* Ubi Zonaras notavit, Visitatores esse circuitores regionum, nullam certam sedem habentes, argumento legis 6. §. 1. *ff. de excusat. tutor.* quorum meminerunt Justinianus *in l.* 41. *C. de Episcop. & cleric.* D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 2. *ad Maximianum*, ibi: *Visitatorem Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Joannes II. Pontifex *epist.* 3. *ad Episcopos Gallia*, notavit Justel. *in Codice Canonum Eccles. universi. fol.* 217.

6. Traditur ratio decidendi.

Quâ difficultate non obstante, verum est, clericos non debere ad sacros Ordines ascendere, nisi cum vero, & certo titulo; nonnulla enim in militia Ecclesiastica, seu cœlesti, argumento deducto à militia castrensi, in Ecclesia recepta fuisse pluribus parallelis ab utraque deductis, jam illustravi in titulis *de servis non ordin.* & *de corpore vitiatis*: id tantùm in præsenti observandum est, clericos exemplo militum certum titulum habere debere, ut de militibus prodit Suetonius *in Claudio, cap.* 25. ibi: *Stipendiaque instituit, & imaginaria militia genus (quod vocatur supra numerum) quo absentes & titulo tenus figerentur.* Et *sicut titulus militum erat ut essent loco, vel illius cohortis, aut centuria*, Vegetius *lib.* 2. *de re milit. cap.* 18. ibi: *Preterea in averso scuto uniuscujusque militis erat nomen adscriptum, addito ex qua esset coborte*

coherte, quàve centuria : ita clerici titulum proprium habere debent, ut illius Eccleſia dicantur. Docuit Petrus Chryſologus *ſerm.* 109. ibi : *Quis ſine titulo miſitem ſe auſus eſt profiteri ? Quis ſine dignitatis inſulis nomen dignitatis invadit ?* Et obſervavit Merillus *lib.* 3. *obſerv. cap.* 2. Inde Eccleſia jam ab ejus cunabulis clericos certo titulo præfici, & propriæ Eccleſiæ ſervitio mancipari ſtatuit, vagos, & acephalos clericos magnoperè abhorrens. Concilium Mogunt. *can* 22. ibi : *De clericis vagis, & acephalis, id eſt qui ſunt ſine capite, neque ſub Epiſcopo, neque ſub Abbate, ſed ſine canonica vel regulari degentes, præcipimus ut Epiſcopi ſine ulla mora eos ſub cuſtodia conſtringam.* Concilium Meldenſe *can.* 32. *Qui verò ex noſtris parochiis, aut ad titulum, aut abſolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, niſi aut in clero certo & religioſo, vel etiam in civitate, ſaltem uno anno immorentur, ut de vita, & converſatione, & doctrina illorum certiùs poſſit agnoſci, & nemo abſolutè quemquam ordinare præſumat, ſicut ſanctis ſanxerunt canones.* Concilium Chalcedon. *can.* 6. illos appellat diſſolutè ordinatos, licèt illis primis Eccleſiæ ſæculis viri aliqui eruditione, ac pietate inſignes hac lege ſoluti abſolutè ſine Eccleſia ordinati fuerint, ut Sanctus Nolæ Epiſcopus de ſe refert *epiſt. ad Severum Sulpitium*, quæ eſt 6. Paulinarum, ibi : *Nam eâ conditione in Barchinonenſi Eccleſia conſecrari adductus ſum, ut ipſi Eccleſiæ non alligarer, in Sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Eccleſiæ dedicatus.* Itidem epiſtola ad D. Auguſtinum ſcripta, quæ eſt 355. inter Auguſtinianas, loquens de B. Ambroſio, ait : *Suo me clero vindicare voluit, ut etſi diverſis locis degam, ipſius presbyter cenſear.*

7. RESTITUITUR LITTERA CAP. SANCTORUM, 70. DIST.

Prior ergo lex hanc prohibitionem complectens, quæ extat in corpore juris, eſt Concilii Chalced. relati à Gratiano *in cap. Sanctorum* 1. 70. *diſt.* quem canonem infideliter, & infeliciter verſum eſſe ex Græco autographo, queſti ſunt eruditi viri. Apud Gratianum legitur, *manifeſtè*, manifeſto errore, cùm *ſpecialiter*, verti debeat. Deinde habet Gratianus, *in Eccleſia civitatis ſuæ* ; qui illud *ſuæ*, addidit de ſuo. Etiam vertit, *poſſeſſionis*, cùm legendum eſſet, *pagi*. Tandem vertit, *mereatur publicata ordinationis vocabulum*, cùm vertendum eſſet, *publico edicto*, ſeu potiùs *præcono aſſignetur*. Verè, & integrè canonem illum ita vertit Balſamon, ibi : *Nullum abſolutè ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omninò aliquem eorum, qui ſunt in ordine Eccleſiaſtico, niſi ſpecialiter in Eccleſia civitatis, vel pagi, vel martyrio, vel monaſterio is qui ordinatur, deſignetur. Eos autem, qui abſolutè ordinantur, decrevit ſancta Synodus irritam, ac invalidam habere ejuſmodi manuum impoſitionem, & nuſquam exercere, ac operari poſſe, ad ejus, qui ordinavit, injuriam.* Eo modo illum legit Dionyſius Exiguus *in can.* 184. *Codicis Canonum Eccleſiæ*, ex quo tranſcriptus eſt textus *in cap.* 2. *hoc tit.* Statuunt igitur Sancti PP. neminem abſolutè eſſe ordinandum, ſed certo loco eſſe aſſignandum, in quo ſuo, ſive Presbyteri, ſive Diaconi, aut alterius ordinis fungatur officio. Ut ne quis cauſari poſſit, ſe generaliter Eccleſiæ fuiſſe ordinatum, & canoni ſatisfeciſſe, ſi modò in alio loco, prout libuiſſet, munus ſuum obiret, ut de S. Paulino retulimus ; idcirco additum eſt in eo canone, *ſpecialiter*, quaſi innuant Patres, non cuilibet Eccleſiæ civitatis, ſed huic, vel illi ; non cuivis pago, ſed certo, ac definito ; non cuilibet martyrio, aut monaſterio, ſed ei, quod fuerit nominatim expreſſum. Firmatur mirè hæc Concilii Chalced. conſtitutio ex Concilio Cabilonenſi, temporibus Caroli Magni, *can.* 45. quæ verba etiam reperiuntur *in addit. capitul. lib.* 3. *cap.* 37. ibi : *Sunt in quibuſdam locis ſcoti, qui ſe dicunt Epiſcopos eſſe, & multos negligentes abſque licentia dominorum ſuorum, ſive magiſtrorum Presbyteros, & Diaconos ordinant : quorum ordinationem, quia plerumque in ſimoniacam incidit hæreſim, & multis erroribus ſubjacet, modis omnibus irritam fieri debere omnes uno conſenſu decrevimus.* Ubi notandum eſt, errones illos Epiſcopos, quos Synodus Scotos appellat, non ideò damnari tantùm, quia vix ſine ſimoniaca labe aliquos in alienis diœceſibus ordinarent, ſed propter admiſſos in ſimilibus Ordinationibus errores, & cum præſertim, quo abſolutè, nec ad ullum titulum, vel Eccleſiam illos ordinarent.

8. EXPONITUR TEXTUS IN D. CAP. 70. DIST.

Sed breviter proſequamur expoſitionem ejuſdem canonis relati *in cap.* 1. 70. *diſt.* Aiunt Patres Eccleſiæ, *civitatis, ſive poſſeſſionis* : alibi, *vel pagi*. Quibus verbis nonnulli ducti exiſtimarunt, per verbum *poſſeſſionis*, admiſſam eſſe à Patribus ordinationem ad titulum patrimonii, & ab eo tempore patrimonium habentem, tanquam cum juſto titulo ſacris Ordinibus initiari poſſe. Sed verius eſt, uſque ad tempora Alexandri III. in præſenti textu nullum initiatum fuiſſe ad titulum patrimonii ; quare verius credo, ſive retineatur vox *poſſeſſionis*, vel *pagi*, Patres ſanxiſſe neminem ordinari poſſe niſi in Eccleſia civitatis, ſive in Eccleſia in pago, aut poſſeſſione conſtructa. Non ſolùm enim olim conſtituebantur Eccleſiæ in urbe, verùm & in vicis, pagis, & poſſeſſionibus : textus celebris Arcadii, & Honorii, qui floruerunt ante Concilium Chalcedon. *in l.* 33. *C. Theodoſ. de Epiſcop. & cleric.* illic : *Eccleſiis, quæ in poſſeſſionibus (ut adſolet) diverſorum, vicis, vel quibuſlibet locis ſunt conſtitutæ, clerici non ex alia poſſeſſione, vel vico, ſed ex eo ubi Eccleſiam eſſe conſtiterit, eatenus ordinentur, ut propriæ capitationis onus ad ſarcinam recognoſcant.* Concilium Chalcedon. relatum *in cap. qui verè*, 16. *q.* 1. ibi : *Qui per civitates ſingulas, ſeu poſſeſſiones in monaſteriis ſunt.* Mens ergo Patrum *in d. cap.* 1. eſt, neminem ordinari poſſe niſi ad titulum Eccleſiæ, quæ ſit in civitate, ſeu pago, ſeu poſſeſſione conſtructa. Proſequuntur Patres, *aut in martyrio*, id eſt, oratorio, ſeu pio loco Martyrum reliquiis dicato, ubi ſanctorum Martyrum ſacra pignora repoſita erant, de quibus Theodoſius *in l.* 2. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ eſt lex ultima *C. Theodoſ. de ſepulchro violato*, ita ſanxit : *Nemo Apoſtolorum, vel Martyrum ſedem humandis corporibus æſtimet eſſe conceſſam.* Ubi ſedem Martyrum pro Eccleſia in honorem Apoſtolorum, ſeu Martyrum erecta interpretantur Mancinus *ibi*, Cujacius *in paratit. ad eundem titulum*, Spondanus *de cœmet. ſacr. lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 14. *in fine*. Faciunt Hieronymus *in vita Hilarion. Ut ſublato ad villam ſuam Sancti corpore, martyrium fabricaret.* Strabo *de rebus Eccleſiaſt.* Martyria vocabantur Eccleſiæ, quæ in honorem aliquorum Martyrum fiebant. Sozomenus *lib.* 1. *cap.* 26. Illuſtrat Gothofredus *in d. l. fin.* In illis martyriis clerici horas canonicas, & divina officia pſallebant : unde in Concilio Epaun. *can.* 23. cavetur, ut Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, niſi forſan clericos cujuſcunque parochiæ vicinos eſſe contingat, qui ſacris cineribus pſallendi frequentiâ famulentur. Ivo Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 78. pro *clericos*, reponit numero ſingulari *clericum* ; & pro *cineribus*, legit *pignoribus*. In eo ergo loco, ubi reliquiæ Martyrum erant, tanquam in Eccleſia clericus ordinati poterat, & ita ad titulum martyrii clericum ordinati ſinunt PP. *in dicto cap.* 1. & in ipſis Martyrum ſepulchris pii cultus frequentabantur. S. Paulinus

natali 6. S. Felicis; & hoc erat Sanctorum memoriis communicare, juxta interpretationem loci Apoſtoli *ad Roman. cap.* 12. quam Optatus adhibet *in init. lib.* 2. Nec aliter legerunt eum Apoſtoli locum S. Hilarius *lib. de Synodis*, Auguſt. 2. *contra Fauſtum*, *cap.* 21. Epiphanius *hæreſi* 67. Illuſtrant Turr. *lib.* 4. *pro Epiſcop. cap.* 13. Theoph. *tom.* 18. *fol.* 527. Sequitur, *ut in monaſterio*; pro quorum verborum expoſitione ſcienduin eſt, primis illis temporibus monachos ſacris Ordinibus non initiari, immò in eorum Eccleſiis conſtitui presbyteros, ut ſacrificium Miſſæ celebrarent, ut conſtat ex ipſo Concilio Chalcedon. *can.* 4. & 8. ibi: *Clerici, qui in pœchiis, & in monaſteriis, aut martyriis conſtituti, ſub poteſtate ſint ejus, qui in ea eſt civitate Epiſcopus, ſecundùm traditionem ſanctorum Patrum.* Ex alia verſione: *Clerici qui pauperum diſpoſitioni, vel monaſteriorum, vel martyriorum præſunt, ſub poteſtate ſingulorum civitatum Epiſcoporum, ſecundùm canonum traditionem perdurent.* Extant apud Gratianum *in cap. quidam*, §. *clerici*, 18 *q.* 2. latè probavi *in cap.* 5. *de tempor. ordin.* & dicemus infrà *in cap.* 1. *de capellis monach.* Poſteà cœperunt monachi ſacris Ordinibus initiari, & conſtitui non ſolùm in propriis Eccleſiis regularibus, verùm & ſæcularibus, *cap. ſic vive*, *cap. clericatus*, *cap. vos autem*, *cap. legi*, *cap. monachi*, 16. *q.* 1. Noſtris autem temporibus in hujuſmodi regularium ordinationibus titulus non eſt neceſſarius, quia in illis ceſſat præcipua ratio, videlicet ne mendicare cogantur, quam ſuprà aſſignavimus.

Canonem prælectum Concilii Chalcedon. amplexus fuit Urbanus II. in Synodo Placentiæ habita, relata *in cap.* 2. 70. *diſt.* ibi: *Sanctorum canonum ſtatutis conſona ſanctione decernimus, ut ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur.* His duobus canonibus irrita dicitur ordinatio ejus, qui ſine certo titulo ordinatus fuit; quod eſt intelligendum quoad exercitium, ita ut ſuſpenſus ipſe ordinatus maneat, ut poſt Gloſſam ibi docuerunt Turriſcremata & Acuña; quinimmò & Epiſcopum ita ſcienter ordinantem ab ordinum collatione manere ſuſpenſum, ſatis innuunt textus *in d. can.* 2. *cap. cùm ſecundùm*, *hoc tit.* in illis verbis: *In injuriam ordinantis*; cui nulla alia injuria irrogata conſiderari poteſt, quàm hæc ſuſpenſio ab ordinum collatione. Succeſſit conſtitutio Alexandri III. in præſenti, qui duo noviter ſtatuit: primum, ut loco ſuſpenſionis eam pœnam Epiſcopus qui ordinavit ſine titulo, incurreret, ut teneretur de neceſſariis providere ita ordinatis, donec beneficium Eccleſiaſticum ſint aſſequuti; ad quod tempus referendus eſt Gregorius Turon. *lib.* 8. *cap.* 20. dum ait: *Fauſtinianus, qui ex juſſu Gundobaldi, Aquenſis urbis Epiſcopus ordinatus fuerat, eâ conditione removetur, ut eum Bertheranus, Oreſteſque, ſive Palladius, qui eum benedixerant, vicibus paſcerent, centenoſque ei aureos annis ſingulis miniſtrarent.* Unde ceſſavit ſuſpenſionis pœna, tam in ordinante, quàm in ordinato: in ordinante, quia alimenta præſtat; in ordinato, quia ſi ſuſpenſus maneret, beneficium illi conferri Alexander non juberet, quia ſuſpenſis beneficium conferri non poteſt, ut omnes tenent per textum ibi, *in cap. ut bona*, *de ætate & qualit.* & *in cap. poſtulaſti 7. de cleric. excom.* Secundum noviter conſtituit, ut ad titulum patrimonii poſſint clerici ſacris Ordinibus initiari, quod conſtitutum non fuiſſe in Synodo Chalcedon. in illis verbis, *ſeu poſſeſſionis*, ut voluit ibi Turriſcrem. jam ſuprà probavi, & obſervat eruditus Florens *in cap.* 27. *de reſcript.* Temporibus tamen D. Hieronymi clericos ordinatos fuiſſe ad titulum patrimonii, aliqui deducunt *ex cap. ult.* 16. *q.* 1. diſertè tamen illud ſtatuit Alexander in præſenti, in illis verbis, *niſi talis*, &c. quod confirmavit Concil. Trid. *d. ſeſſ.* 21. *de reform. c.* 2. Circa patrimonium autem, cujus intuitu clerici ordinantur, varia dubia exagitant, & examinant, tam practici, quàm moraliſtæ, præcipuè an ita ſpirituale maneat, ut alienari non poſſit, vel privilegiis, & immunitatibus rerum Eccleſiarum gaudeat: anque filius teneatur bona illa conferre cum cæteris fratribus: pro quorum ſolutione videndi ſunt Matienzo *in l.* 11. *tit.* 10. *lib.* 5. *recopil.* Laſarte *de decima vendit. cap.* 19. *n.* 9. & 51. Gutierrez *lib.* 1. *practic. q.* 8. Narbona *in d. l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* Illud certum eſt, ordinatum ad patrimonii titulum, non poſſe illud alienare, nec ſuper eas poſſeſſiones cenſum conſtituere, ut pluribus relatis tenet Matinis *lib.* 2. *reſol. cap* 48. Poſt Alexandrum III. Innocentius III. *in cap. cùm ſecundùm, hoc tit.* præſentem conſtitutionem prorſus confirmavit, inſuper ſtatuendo, ſucceſſorem in Epiſcopatu teneri ſimiliter alimenta præſtare ordinatis ſine titulo, ac tenebatur ille qui eos ordinavit. Facit Gregorius Turon. *lib.* 8. *hiſt. Franc. cap.* 20. ubi Fauſtinianus, qui juſſu Gundobaldi, Aquenſis urbis Epiſcopus ordinatus fuerat, eâ conditione removetur, ut eum Bertheranus, Oreſtes, & Palladius, qui eum benedixerant, vicibus paſcerent, centenoſque ei aureos annis ſingulis miniſtrarent. Et eâ etiam conſtitutione ſublata fuit ſuſpenſionis pœna ſtatuta in prioribus canonibus; ad quam etiam conſtitutionem reſpexit idem Innocentius *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 184. ibi: *Per conſtitutionem noſtram.* Nec audiendi ſunt qui exiſtimarunt, Innocentium abrogaſſe prædictam ſuſpenſionis pœnam, moti *ex cap. per tuas* 37. *cap. penult. de ſimonia.* Siquidem in eo textu ſuſpenſio incurritur, quia contra leges Eccleſiaſticas, & in earum fraudem præceſſit pactum, ſeu conventio de remittendo, vel alienando patrimonio, ad cujus titulum quis ordinatus fuerat, & non petendi neceſſaria ab Epiſcopo ordinante; ſi autem abſque fraude ordinatio procederet cum patrimonio, aut titulo nullo, tantùm cogeretur Epiſcopus alimenta præſtare ita ordinatis. Tandem Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 21. *de reform. cap.* 2. poſtquam ſanxit nullum, quantumvis idoneum, ad ſacros Ordines eſſe promovendum, niſi ad titulum beneficii, vel patrimonii, in fine ita cavit: *Antiquorum canonum pœnas ſuper his innovando.* Quibus verbis innovari antiquam ſuſpenſionis pœnam, de qua *in d. cap.* 1. & 2. 70. *diſt.* docuerunt Suarez, Sanchez, & Navarrus congeſti à Barboſa *in d. cap.* 2. *num.* 65. Sed contrarium, videlicet Trident. tantùm innovaſſe pœnam dicti capitis cùm ſecundùm, & præſentis textus, videlicet, ut nullam ſuſpenſionem incurrant ordinator, & ordinatus, ſed tantùm Epiſcopus teneatur providere de neceſſariis, quamplures docuerunt, quos refert & ſequitur Barboſa *ubi proximè, num.* 67. & *de poteſt. Epiſcop. p.* 2. *alleg.* 20. *num.* 27. ubi exponit conſtitutiones Sixti V. & Pii II. editas contra malè promotos.

9. SEQUUNTUR ALIÆ ECCLESIÆ SANCTIONES.

His animadverſis, rationem præſentis aſſertionis duplicem aſſignant Innocent. III. *in dicto cap. cùm ſecundùm*, & Patres Concilii Trident. *in dicto cap.* 2. Innocentius primam repetit à jure naturali, & divino; cùm enim dicat Apoſtolus 1. *ad Corinthios cap.* 9. qui altari ſervit, de altari vivat, & mercenarius à mercede ſibi debita repelli non debet, *cap.* 11. *Luca*, *cap. Eccleſiaſticis* 67. 12. *q.* 2. dicemus latiùs *in d. cap. cùm ſecundùm*; ideò clericus, qui in Eccleſia miniſtrat, & in ea aſſiduum impendit famulatum, non debet privari propriis ſtipendiis,

10. PROSEQUITUR RATIO DECIDENDI.

ſtipendiis, immò de patrimonio Jeſu-Chriſti ſuſtentari debet, in cujus ſortem & hæreditatem vocatus eſt, *cap. cleros*, 21. *diſt.* quam rationem latè illuſtrat P. Gregorius *de benef. cap.* 36. *ex num.* 1. & *lib.* 10. *ſyntag. cap.* 1. Patres Concilii Tridentini ſecundam rationem aſſignarunt, videlicet ne talis clericus paupertate oppreſſus in opprobrium ordinis, totiuſque ſtatus clericalis dedecus mendicare cogatur, juxta textum celebrem *in cap. Diacone* 25. §. *aliàs*, *verſ. mendicas inſulæ*, 93. *diſt.* quam rationem illuſtrat Cujacius *in novella* 3. *in fine*, & *lib.* 1. *feud. tit.* 1. & in ejus confirmationem expendi poſſunt textus *in l. ſi plures, C. de SS. Eccleſ. cap.* 1. *de inſtit.* juncto Petro Gregorio *de benef. cap.* 8. *a num.* 1. quare apud Romanos, ut aliquis in militem eligi poſſet, priùs ejus cenſus, ſeu patrimonii ratio habebatur, ut conſtat ex Jul. Paulo apud Lipſium *de militia Romana*, Gellio *lib.* 6. *noct. cap.* 10. probant Robertus *lib.* 3. *de re judic. cap.* 2. Lantdmeter. *lib.* 1. *de veter. cleric. cap.* 5. Quæ rationes dedecoris, & ſtipendii, ſeu mercedis in compenſationem laboris conjungendæ ſunt, ut prima concludat neminem eſſe promovendum ad ſacros Ordines abſque titulo, ne mendicare cogatur, aut aliquod ſordidum, vel illicitum officium exercere in opprobrium ſtatus clericalis. Secunda ut probet ordinatum ſine titulo alendum eſſe, tam ab ordinante, quàm à quolibet ſucceſſore Chriſti patrimonium obtinente, ut debitam laboris, officiique ſui mercedem & ſtipendium percipiat. Facit textus *in l. unic. C. de periculo ſucceſſ. parent.* junctâ interpretatione, quam adduxi *in can.* 3. *Concil. Illiber.*

11. RESPONDETUR DIFFICULTATI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt ex proximè adductis, clericum ideò abſque titulo ordinari non poſſe, quia cùm Eccleſiæ inſerviat, ab ea alimonias, & ſtipendia percipere debet, nec contrarium docetur *in d. cap.* 1. *de poſtul.* quia ut in ejus commentario dixi, verba illa, *ſi ſtipendiis Eccleſia ſuſtentantur*, referenda ſunt ad clericos in minoribus ordinibus conſtitutos, qui non aliter à poſtulando removentur, quàm ſi ſtipendiis Eccleſiæ alantur. Nec obſtat textus *in d. cap. clericos*; nam omiſſo Covar. *in cap.* 1. *de teſtam.* dicendum eſt, textum illum referendum eſſe ad tempora primitivæ Eccleſiæ, cùm beneficia Eccleſiaſtica nondum erecta erant, ſed bona Eccleſiæ ſub diſpoſitione Epiſcopi conſiſtebant; tunc enim ſi clerici bonis propriis patrimonialibus ali poterant, ex bonis pauperum aliquid percipere non valebant: nec eo caſu Alexander III. in præſenti in ordinando, qui habet ſufficiens patrimonium, petit aliud beneficium, ſeu titulum. Nec obſtat, quod de clericis circuitoribus expendebamus; nam illi ordinabantur ad titulum certæ Eccleſiæ, ſed eo modo, ut continuò circuirent plebem, & delicta ſpiritualia inquirerent, ut pro ipſius canonis expoſitione ait Balſamon in illis verbis: *Alii quidem canones in vicis, & in pagis Chorepiſcopos, & Presbyteros conſtituendos definierunt; præſens autem canon jubet fieri Periodeutas, & non Epiſcopos, ne dignitas Epiſcopi vilis, & contempta evadat: ſunt autem Periodeutæ, qui hodie ab Epiſcopis promoventur Exarchi. Ii enim circumcurſant, & delicta ſpiritualia obſervant, & fideles perficiunt; unde circumitores illi cum certo titulo promoti erant, ſed pro munere proprio plebem circuibant.*

Sed hucuſque traditis obſtat textus *in cap. poſtulaſti* 30. *de jurepatron.* ubi docetur, poſſe clericum ad majores gradus aſcendere ad præſentationem, ſeu intitulationem Rectoris retinentis beneficium; quo caſu clericus ordinandus nullum titulum aſſequitur ex tali præſentatione, nec jus futurum ad beneficium: igitur abſque titulo poteſt quis ordinari. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, intitulationem nihil aliud eſſe, quàm nominationem vel præſentationem rectoris Eccleſiæ conſentientis, ut alius ordinetur ad titulum Eccleſiæ, quam ipſe poſſidet, conſentiendo non ut eadem, unaque Eccleſia illi ſimul conferatur, quod fieri non poteſt, juxta textus *in cap. majoribus* 8. *cap. cùm non ignores* 15. *hoc tit.* ſed tantùm conſentiendo, ut certa portio fructuum loco penſionis aſſignetur ordinando: de qua intitulatione aliqui accipiunt textus *in cap. conquerente* 6. *de cleric. non reſid. cap. propoſuit* 6. *de filiis presbyt.* quæ intitulatio, ut difficultati ſatisfaciamus, non eſt titulus beneficii, ſed cùm ex ea detur certa, & perpetua congrua ſuſtentationis, meritò eo modo, quo patrimonium ſufficiens eſt titulus ad ordines, ita eſt intitulatio illa: docuerunt Decius, Felinus, & alii, quos congerunt & ſequuntur Gigas *de penſ. q.* 6. *num.* 3. Quintanadueñas *lib.* 3. *Eccleſiaſt. num.* 20. talis autem intitulatus nullum jus habet ad ipſum beneficium, tam vivo, quàm defuncto ipſo Rectore, ut pro ipſius textus interpretatione latè tradunt Rochus à Curte *in tract. de jurepatron. verbo Competens, num.* 61. Lambert. *eod. tract. lib.* 3. *q.* 5. *art.* 6. *num.* 10. & nos in ejus commentario dicemus.

12. EXPONITUR CAP. POSTULASTI, 30. DE JUREPATRON.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in can.* 12. *Synodi Meldenſis*, ubi ita Patres ſanxerunt: *Qui verò ex noſtris parochiis, aut ad titulum, aut abſolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur, niſi aut in clero certo, & religioſo, vel etiam in civitate, ſaltem uno anno immorentur, ut de vita, & converſatione, atque doctrina illorum certitudo poſſit agnoſci; & nemo abſolutè quemquam ordinare præſumat, ſicut ſanctis ſanxerunt canones.* Ibi enim duo diverſa prohibentur: primum, ut nullus ordinetur, etiam ad titulum parochiæ, niſi per annum converſatus fuerit in civitate, ut ita de vita, & moribus ejus conſtet, juxta ea quæ adduxi *in cap.* 9. *de tempor. ordin.* Secundum, ut nemo abſolutè ordinetur, id eſt ad titulum Eccleſiæ, ſed ſpecialiter ad titulum certæ Eccleſiæ; unde verba poſteriora ipſius canonis referenda ſunt ad canones Concilii Chalced. & Placent. de quibus *in dicto cap.* 1. & 2. 70. *diſt.*

13. EXPONITUR CAP. 12. SYNODI MELDENSIS.

Ex ſuprà traditis etiam exponendus eſt textus *in can.* 6. *Concil. Valent. Hiſpan.* ubi ita ſtatuerunt Patres: *Ut nullus alienum clericum ſecundùm decreta canonum ſine conſenſu Epiſcopi ſui audeat ordinare, ſed nec illum ſanctorum ſacerdotum quiſquam ordinet, qui localem ſe futurum primitus non ſponderit, ut per hoc nullus à regula, vel diſciplina Eccleſiaſtica deviare permittatur impunè.* Quibus verbis damnantur clerici volatiles, & deſultorii, nulli titulo, nulli Eccleſiæ addicti, ſeu mancipati; & ideò jubetur, ut omnes, qui ordinantur, promittant ſe locales futuros, id eſt à proprio titulo, & Eccleſia non diſceſſuros, juxta ſuprà adducta ex utraque militia, ſacra, & profana.

14. INTELLIGITUR CAN. 6. CONCIL. VALENT.

CAPUT V.

Idem [a] *in eodem.*

QUia in tantum quorundam proceſſit ambitio, ut non duas, vel tres, ſed plures Eccleſias perhibeantur habere, cùm nec duabus poſſint debitam proviſionem impendere: per fratres, & Coëpiſcopos noſtros hoc emendari præcipimus, & de [b] multitudine præbendarum canonibus inimica, quæ diſſolutionis materiam, & evagationis inducit, certumque continet periculum animarum, eorum qui Eccleſiis deſervire valeant, indigentiam volumus ſublevari.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & habentur hæc verba in ipſo Concilio Lateran. *cap.* 14. & ſtatim poſtea annectuntur alia, quæ extant *in cap. præterea, de jurepatron.*

2. [b] *Multitudine.*] Quæ, ſeu pluralitas, beneficiorum, duorum nomine verificatur, argumento capitis *pluralis* 4. ubi plura Pechius, & Caniſius *de reg. jur. lib.* 6. *l. ubi numerus* 12. *ff. de teſtibus.* Atque ideò leges eccleſiaſticæ hanc prohibitionem firmantes, duorum beneficiorum plerumque mentionem faciunt, *cap. clericum* 21. *q.* 1. *cap. is qui* 19. *hoc tit. in* 6. Clementina *ſi plures, eod. tit.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 17. ſicut & diſpenſatio ad plura beneficia obtinenda, de duobus intelligitur, *dicto cap. is qui* 19. *in fine, cap. non potest* 21. *hoc tit. in* 6. *cap. dudum* 34. *verſ. ſuperſit, de elect.* quod & in qualibet favorabili diſpoſitione procedit, *l. libertas* 17. §. *poſt annos, ff. de manumiſ. teſtam.* Illuſtrat Barboſa *dict.* 265. Nec contrarium docetur in præſenti per hanc dictionem, *multitudinem*, quæ plura ex ſe petit. Facit etiam lex 1. *ff. de option. legat.* ubi docetur eum, cui legata eſt optio ſervorum, poſſe tres eligere. Igitur quia pluralitas in duobus non verificatur. Nam dicendum eſt, in præſenti textu non negari, quin pluralitas beneficiorum in duobus verificetur; ſed mentionem multitudinis fieri, ut damnarent PP. expreſsè & ſpecificè abuſus, atque exceſſus eo tempore vigentes apud aliquos ambitioſos cleticos, qui contra ſacros canones non ſolùm duas, ſed & plures Eccleſias poſſidebant, & ita contra interdictam pluralitatem venichant: quæ pluralitas ſi in duobus verificatur, ex ſuprà traditis, fortiori ratione in multitudine; pluralitas enim ſimpliciter prolata ad duo refertur, *d. l. libertas, l. inter* 217. §. *final. ff. de verb. ſignif. l. ſi pluribus* 33. *ff. de legat.* 1. textus ita intelligendus *in l. pluribus* 32. *ff. de procurat.* Si verò adjiciatur alicui numero præcedenti, importat augmentum illius, ut in præſenti, & *in cap. non debet* 20. *in fine*, 65. *diſt. cap.* 2. ibi: *Duo, aut plura beneficia; de filiis presbyt. lib.* 6. *l. etſi poſt tres, ff. ſi quis cautionibus, l. hac adjectio, ff. de verb. ſignif.* Nec obſtat textus *in d. l.* 1. *ff. de option. legat.* nam omiſſis traditis à Pechio *in dicto cap. pluralis*, dicendum eſt, in ea ſpecie legatarium, cui relicta fuit ſervorum electio ex familia teſtatoris, poſſe tres eligere, laxatis juris regulis, ex reſcripto D. Pii, favore ultimæ voluntatis; ſiquidem in ea plenior interpretatio facienda eſt, *l.* 1. *l.* 3. *l. plenum* 12. §. *ſed ſi pecoris, ff. de uſu & habit. l. in teſtamentis, ff. de reg. jur. cap. cùm dilecti* 6. *de donat.* Coſta *lib.* 2. *ſelect. cap.* 4. *num.* 1. Fachineus *lib.* 13. *controv. cap.* 7. *in fine*: proſequuntur latiùs ipſius textus interpretationem Pinel. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 16. Larreatigui *lib.* 5. *ſelect. cap.* 4. *num.* 3. Joannes Bertrandus in vita Proculi, qui rectè in eo textu pro *Cæcilio*, reponit *Æmilio*. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. de multa.*

CAPUT VI.

[a] Idem.

CUm teneamur ex debito ſuſcepti regiminis proviſioni clericorum intendere, tibi & aliis Eccleſiarum Prælatis pro eis ſcripta noſtra dirigimus, interdum etiam ſuper illorum proviſione, qui aliud ſufficiens beneficium habere noſcuntur. Verùm aliquando ignoramus eos habere aliud beneficium, pro quibus tibi, & aliis Eccleſiarum Prælatis ſcribimus. Si preces & mandatum noſtrum pro aliquo recepiſti, vel aliquando recipies, qui aliud beneficium habeat, de quo valeat commodè ſuſtentari, niſi fortè in litteris ipſis de alio beneficio, quod habeat, mentio habeatur: aut ſi non poteſt ſine ſcandalo ei provideri, æquanimiter ſuſtinebimus, ſi pro eo preces, & mandatum noſtrum non duxeris exequendum.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. textuſque iſte refertur inter acta Alexandri III. poſt Concilium Lateran. *p.* 30. *cap.* 2. & continet peculiarem deciſionem circa prohibitionem pluralitatis beneficiorum, dum ſcribit Alexander, quod ſi Pontifex jubeat Epiſcopo ut beneficium conferat clerico aliud habenti, & Epiſcopus agnoſcat ex tali collatione ſcandalum in Eccleſia generari, ſeu oriri poſſe, in ſimilis reſcripti exequutione ſuperſedere debet, ut ſcandalum

ſcandalum evitetur, cujus causâ, & ut ceſſet, plura in jure indulgentur, *cap. ad aures, de tempor. ordin. c. 2. de præſcript.* ubi probavi, & latiùs illuſtravi *in cap. ſi quando 5. de reſcript.* ex quo commentario præſens petendum eſt, videndusque Salgado *de retent. bullar. 1. p. cap. 3. à princip.* & *cap. 4. per totum.*

CAPUT VII.

[a] Idem.

REferente nobis I. presbytero latore præſentium, accepimus quod cùm duas Eccleſias haberet, Archidiaconus tuus ipſum alterâ illarum ſpoliaverit, & eam cuidam presbytero G. nomine aſſignavit; prædictus autem I. ſentiens ſe in hac parte gravari, ad fratrem noſtrum chariſſimum Rhem. Archiepiſcopum *b* appellavit. Cúmque idem I. de mandato ejuſdem Archiepiſcopi in præſcripta Eccleſia reſtitutus fuiſſet, memoratus G. ad noſtram audientiam appellavit: poſtea verò præfatus Archidiaconus eundem I. eo quòd ad præſentiam ſuam vocatus, ut alteram de prædictis Eccleſiis prænominato G. concederet, venire contempſit, vinculo excommunicationis *c* adſtrinxit. Nos autem à ſententia quâ tenebatur, facientes abſolvi, eundem ad te duximus remittendum. Quocircâ mandamus, quatenus partibus ante præſentiam tuam convocatis, præſcripto I. unâ de præfatis Eccleſiis, quam voluerit, cum pertinentiis ſuis relictâ, alteram præfato G. ſi Eccleſiam non habeat, non differas aſſignare. Si verò aliam habet Eccleſiam, ipſam alteri perſonæ idoneæ beneficio Eccleſiaſtico carenti, incunctanter aſſignes.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] *In eodem*, legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 9.* id eſt, in eodem Concilio Lateran. *p. 30. cap. 3.* ubi reperitur hic textus.

2. [b] *Appellavit.*] Quatenus omiſſo Epiſcopo ad Archiepiſcopum appellatio in præſenti ſpecie admitteretur, expoſui *in cap. dilecti 65. de appellat.*

[c] *Adſtrinxit.*] Quæ ſententia ritè prolata fuit, cùm appellationis inſtantia fuiſſet finita; quatenus tamen Archidiaconus Rhemenſis juriſdictionem contentioſam in hoc caſu potuiſſet exercere, explicavi *in cap. ad hæc, de officio Archid.* Commentarium hujus textus dabimus *in cap. de multa 28. hoc titulo.* 3.

CAPUT VIII.

Idem *in Concilio* [a] *Turonenſi.*

MAjoribus Eccleſiæ beneficiis in ſua integritate manentibus, indecorum nimis videtur, ut minorum clericorum præbendæ patiantur ſectionem. Idcircò, ut ſicut in magnis, ita quoque in minimis membris ſuis firmatam Eccleſia habeat unitatem, diviſionem præbendarum, aut dignitatum *b* permutationem fieri prohibemus.

NOTÆ.

1. [a] *Turonenſi.*] Hæc Synodus celebrata fuit ſub Alexand. III. contra Victorem Antipapam, ubi ipſe damnatus fuit judicio 18. Cardinalium, & 124. Epiſcoporum, de qua hæc referunt Sigebertus: *In octavis Pentecoſtes Alexander Papa tenuit Concil. Turon. anno Domini 1163. in quo excommunicavit Octavianum cum aliis ſchiſmaticis, & complicibus ſuis.* Joan. Tyrius *in chron. de Regibus Francor. anno 1164.* qui eſt 27. Ludovici Junioris, ibi: *Concilium Turonenſe ſub Alexandro Papa habitum eſt, quo acta Papienſis Concilii, in quo Victor & Fredericus præſuerant, damnata fuerunt.* Matthæus Pariſ. *in hiſtor. Anglic. Alexander Turonis Concilium celebravit in Eccleſia ſancti Mauritii duodecimo Kalendas Junii, ad cujus vocationem permiſſione Regis Angliæ venerunt Archiepiſcopi, & alii Angliæ prælati, Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus cum ſuis ſuffraganeis, & ad dexteram Papæ in Concilio ſedit, & Archiepiſcopus Eboracenſis Rogerius ad ſiniſtram, cum ſolo Epiſcopo Dunelmenſi.* Ex actis vitæ Alexandri III. probat Binius *in notis ad hoc Concilium.* In eo novem canones ſtatuti fuerunt, quos refert Neubrigenſis *in lib. rerum Anglia*, & eorum ſententias Coriolanus *in ſumma Concil. fol. 524.* In primo canone reperitur hic textus, & hujuſmodi ſectionem beneficiorum ſpecialiter hoc Concilio prohibitam eſſe, conſtat *ex cap. tua, cap. dilecto 25. hoc tit. cap. quæſitum, de rerum permut. cap. 3. hoc tit. in 2. collect.*

[b] *Permutationem.*] Hanc partem exponemus *in cap. quæſitum, de rerum permut.*

COMMENTARIUM.

CONCLUSIO PROBATUR, ET TRADITUR.

1. Concluſio, quæ ex hoc primo canone Concilii Turon. communiter deducitur, ſic ſe habet: *Prebendæ, ſeu beneficia dividi non debent.* Probant eam textus *in cap. tua 20. cap. dilecto 20. cap. vacante, cap. extirpandæ, hoc tit. cap. unic.* junctа rubrica, *ut eccleſiaſt. benef. ſine diminut. conferantur: cap. ſi quis prebendas 1. 9. 3.* Concil. Palentin. anno 1322. *can. 9.* Concil. Rhemenſe *cap. 9.* apud Carnot. *p. 3. Decreti, cap. 49.* ibi: *Sicut in unaquaque Eccleſia presbyter debet eſſe, ita ipſa, quæ ſponſa, vel uxor ejus dicitur, non poteſt dividi inter plures presbyteros, ſed unum tantummodo habebit ſacerdotem, qui caſtè & ſanctè regat; unde interdicimus, ut nullus præſumat Eccleſiam inter duos, vel plures dividere, quia Eccleſia Chriſti uxor, & ſponſa eſſe debet, non ſcortum, ſicut Calixtus Papa teſtatur.* Conſonant Eccleſiæ Anglicanæ ſanctiones, quas congerit Chopinus *lib. 2. ſacr. poliz.*

Digitized by Google

polit.tit.6.n.17. Concil. Londin. habitum anno 1237. cujus canonem refert Matthæus Pariſ. per hæc verba: *Statuentes ut nunquam deinceps in plures perſonas, vel vicarias una Eccleſia dividatur.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *in titul. ut eccleſ. benefic.* ubi plures laudat Garaña, Stephanus Durantius *q.48.* Robertus *lib.1. rer. judic. cap.7.* Vighellius *in method. juris can. lib.3. quæſt.48. fol.219.* Cironius *ad tit. ut Eccleſ. benef.* Boſquetus *in notis ad Innoc.III. lib.1. epiſt.51.* Corraſius *de benef. lib.1. cap.4.* Valenſis *eod. tract. lib.2. tit.6.* Petrus Gregorius *lib.1. partit. tit.28. cap.15.* & *lib.1. de reſcript. cap.25.* Solorzanus *lib.3. polit. c.12.* Salcedo *de lege polit. lib.2. c.19.* Anton. Auguſtinus *in epit. jur. lib.15. tit.12.* Joannes Dartis *de benef. ſect.5. c.2. in fine*, Lothetius *de re benef. lib.1. q.28. n.54.* Solorzanus *lib.2. de jure Indiar. tom.2. cap.9. n.6.* Arniſeus *tom.1. de republic. cap.2. ſect.1.*

3. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Sed præſens aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione; nam electores alicujus officii, ſeu miniſterii, poſſunt ſtipendiorum talis officii partem alii aſſignare, *l. reſtituenda, C. de advocat. diverſ. jud.* ibi: *In utrumque dividendum; l. fin. C. de offic. magiſtr. milit. l. Seio, ff. de annuis legat.* quod contingit cùm æqualia ſunt merita eorum, qui ad beneficium, ſeu præmium accedunt, ut contigit Scipioni, qui devictâ Carthagine, cùm incertum eſſet quis ex duobus primus murum aſcendiſſet, ambobus coronas donavit, ut referunt Livius *lib.6. belli Punici*, Plutarchus *in Scipione.* Igitur etiam beneficium, ſeu præbenda inter duos æqualiter dignos dividi poteſt. Accedit, nam Epiſcopus poteſt, ut divinus cultus augeatur, novum onus ſpirituale beneficiis imponere, *cap. ſignificatum, hoc tit.* Unde Ivo Epiſcopus Carnot. in ſua Eccleſia diviſit Præpoſituram, & dimidiam partem communitati Canonicorum contulit, ex qua fieret quotidianus panis, quem acciperent aſſidui, amitterent tardi, ut ipſe refert *epiſt.219.* cujus verba retuli *in cap. de cætero, de cleric. non reſid.*

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens Concilii Turonenſis conſtitutio, cujus rationem aſſignarunt Patres, quia videlicet majoribus beneficiis in ſua integritate manentibus, indecorum eſt, ut minores præbendæ dividantur: majores præbendas appellant Patres Epiſcopatus, minores verò Canonicatus, portiones, & cætera beneficia. Ratio autem cur tam majores, quàm minores præbendæ dividi non debent, provenit ex earum natura, quæ petit unum tantùm ſacerdotem beneficiarium: ſicut una diœceſis petit unum Epiſcopum, *cap. cùm non ignores 15. hoc tit. cap. in quibus 7. q.1. cap. unic. §. fin. 20. q.3. cap. fin. 21. q.2.* quia reputatur abſurdum, ut unum corpus duo capita habeat, ut docetur *in cap. quoniam 14. de offic. Ordin.* illic: *Ne una, eademque civitas, ſive diœceſis, diverſos Pontifices habeat, tanquam unum corpus diverſa capita.* Illuſtrant latè Pereyra *de emptione & vendit. cap.26. n.21.* Bellarminus *de Rom. Pont. lib.1. c.1.* Simanchas *de repub. lib.3. cap.2. & 3.* Petrus Gregorius *eod. tract. lib.5. c.3. & 4.* Meritò ergo Patres Concilii Turon. prohibuerunt ſectionem præbendarum, beneficiorumque diviſionem.

5. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt regulariter prohibita ſit ſectio præbendarum, quia tam majores, quàm minores præbendæ debeant in ſua integritate manere, ut ita tam in capite, quàm in membris unitatem ſervet Eccleſia; tamen quando auctæ fuerint Eccleſiæ facultates, poterit augeri præbendarum numerus, *cap. cùm M. 9. de conſtit. cap. tua 33. de V. S.* ſiquidem hæc regula Concilii Turonenſ. limitationem patitur, niſi adſit juſta cauſa præbendas dividendi, conſtituendique plures ex una, *cap. vacante 26. hoc tit. cap.3. de Eccleſ. adific.* ideoque ubi utilitas Eccleſiæ id poſtulat, & præbendæ opibus abundant, juſtè eas vacantes dividit Epiſcopus, ut docet Innocentius III. *lib.1. regeſt.13. epiſt.50.* ibi: *Gaufridus Eboracenſis Archiepiſcopus, de quadam magna præbenda duas inſtituit;* ubi notavit Boſquetus. Sicut enim licèt generaliter prohibitum ſit, ut collator non poſſit conferendo beneficium partem fructuum unius, vel plurium annorum ſibi reſervare, *cap. prohibemus, de cenſibus*; tamen id ex ſumma neceſſitate, & Pontificis licentia fieri valet, *cap. penult. de V. S.* & Joannem XXII. & Benedictum XI. ſæpe ſæpius in ſubſidium belli adverſus fidei hoſtes partem fructuum beneficiorum reſervaſſe, refert Cironius *ad tit. ut eccleſ. beneficia dividi poſſint*: quo modo ſectionem beneficiorum in diœceſibus Palent. Calagur. & Burgenſi defendit Salcedo *d. lib.2. de lege polit. cap.19.* inde etiam ex juſtis cauſis penſiones conſtitui poſſunt. Solorzanus *tom.2. lib.2. cap.3. num.27.*

6. EXPONITUR CAP. CUM VENISSENT, DE RESTIT. SPOL.

Primò ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. cùm veniſſent 9. de reſtit. ſpol.* ubi Archiepiſcopus Eboracenſis beneficium certo clerico contulit, reſervatâ penſione annuatim ſolvenda cuidam monaſterio, ita ut defuncto ipſo poſſeſſore plenè Eccleſia illa ad monaſterium illud ſpectaret; & ſupponitur omnia ea ritè peracta fuiſſe ab Archiepiſcopo: ergo quia Epiſcopus poteſt dividere beneficium, partem uni, aliam partem fructuum alii aſſignando. Cui difficultati facilè ſatisfaciemus ſi ſupponamus in eo caſu Archiepiſcopum ex juſta cauſa Eccleſiam monaſterio conceſſiſſe, ut facere poteſt, *cap.4. de donat.* & conſentiente ipſo poſſeſſore penſionem impoſitam fuiſſe; quod totum auctoritate Pontificia firmatum fuit, quæ confirmatio in eo textu præceſſit, ut ex ejus integra conſtat: unde virtute ipſius confirmationis quid mirum, ut beneficium poſſit dividi, & mortuo ejus poſſeſſore in perpetuum monaſterio adjudicari.

7. EXPONITUR CAP. RELATUM, DE TESTA.

Secundò opponitur textus non vulgò notus *in cap. relatum 12. de teſtam.* in illis verbis: *Ubi autem in loco defuncti tantùm unus eſt ordinandus.* Ex quibus facilè deducitur, aliquando in locum defuncti, ad ejus beneficium plures eligi, ordinarique poſſe: ergo quia una Eccleſia dividi inter plures valet. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verba proximè relata eſſe accipienda juxta materiam, de qua agebatur, videlicet ut ſi defunctus habebat ultra præbendam ſimul adminiſtrationem Eccleſiæ, quia illi ſuccedunt novus beneficiarius, & ſimul Capitulum Eccleſiæ, cujus adminiſtrationem gerebat, bona Capitulo debentur: ſi autem adminiſtrationem non habebat, quia tunc unus tantùm, videlicet qui in ejus locum ordinatur, ſuccedit, illi tantùm bona defuncti reſervantur, juxta ea quæ dicemus *in cap.1. de teſtament.* non tamen ex eo textu probatur in locum unius beneficiarii plures eligi poſſe.

8. EXPONITUR CAP. PROPOSUIT DE FILIIS PRESBYT.

Tertiò opponi poteſt textus *in cap. propoſuit 6. de filiis presbyt.* in illis verbis: *Ita quod præfatus R. medietatem omnium beneficiorum prædictæ Eccleſiæ, eidem in ſuo ordine ſerviendo, pacificè debeat ordinare.* Ex quibus apertè liquet, unam Eccleſiam inter duos dividi poſſe: ergo non rectè in præſenti ſectio præbendarum prohibetur. Cui difficultati facilè reſpondetur, ſi obſervetur totam illam deciſionem procedere ex ſpeciali gratia & diſpoſitione Pontificia; ſiquidem ipſe Alexander III. magna æquitate ductus, eam fructuum diviſionem in ea ſpecie fecit ex juſta cauſa; unde rectè potuit beneficium in eo caſu dividi.

CAPUT

CAPUT IX.

Idem [a] *Cant. Archiepiſcopo.*

RElatum eſt auribus noſtris, quod cùm dilectus filius noſter Jac. in Eccleſia tua per te canonicè ſit inſtitutus, & in Choro, Capitulo, & aliis, quorum communis eſt uſus, plenam ſicut Canonicus habeat poteſtatem, nondum præbendam ſibi juxta promiſſionem tuam aſſignare curaſti, licèt poſt promiſſum tuum plures præbendæ in ipſa Eccleſia vacaſſe dicantur. Quoniam igitur dignum eſt, & conſentaneum rationi, ut poſtquam Canonicus eſt inſtitutus, & à te habuit in promiſſiis de conferenda ſibi prima præbenda, cùm in Eccleſia tua vacaret, debeat præbendæ integritate gaudere, præſertim cùm, ſicut nobis proponitur, litteratus ſit, & diſcretus: ſ. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi idem Jac. in Eccleſia tua eſt Canonicus inſtitutus, & in Choro, Capitulo, & in aliis, quorum communis eſt uſus, poteſtatem ſicut Canonicus habet, ei præbendam, ſi quæ de antiquis in Eccleſia ipſa nunc vacat, vel cùm ibi primò vacaverit, omni oc. & contr. ceſſante, ſecundùm promiſſionem tuam concedas liberaliter, & aſſignes: ita quod de conſtantia, & gravitate poſſis meritò commendari, & nos propter hoc iteratò ſcribere tibi non compellamur; quia non eſt congruum, ut præbendâ careat, qui in Canonicum noſcitur eſſe receptus.

NOTÆ.

[a] *Cantuarienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. de Eccleſia Cantuarienſi jam nonnulla notavi *in cap.* 2. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO REFERTUR, ET IMPUGNATUR.

EX hoc textu communiter deducitur: *Recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam quamcitò eſſe aſſignandam, præcipuè ſi illi promiſſa fuit tempore receptionis.* Quæ aſſertio valde difficilis eſt dum ſupponit promiſſionem præbendæ nondum vacantis valere, & adimpleri debere, cùm expreſsè cautum ſit ab ipſo Alexandro III. in ipſo Concilio Lateran. ut nullum beneficium promittatur antequam vacet, *cap.* 2. *cap. ex tenore, cap. relatum, de conceſſ. præbend. cap.* 2. *eod. tit. lib.* 6. *cap. dilectus* 19. *cap. dilecto* 25. *hoc tit.* Igitur Archiepiſcopus Cantuar. in præſenti caſu, cùm non poſſit promittere præbendam vacaturam, cogi non debebat hujuſmodi promiſſionem adimplere. Etiam difficilis eſt textus iſte, dum ſupponit recepto in Canonicum neceſſariò præbendam proximè vacantem deberi, cùm certum ſit canoniam ſine præbenda conſiſtere poſſe, *cap. cùm M. de conſtit. cap. in noſtra* 32. *de reſcript. cap. dilectus, hoc tit. cap. is cui* 39. *hoc tit. in* 6. *cap. fin. §. in illis* 8. *de conceſſ. præbend. lib.* 6. Igitur recepto in Canonicum neceſſariò præbenda conferri non debet.

2. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

Adhuc tamen, ſi rectè perpendatur præſens deciſio, magnâ nititur juris ratione, petitâ tum ex eo, quod cùm Canonicus virtute receptionis in fratrem, habeat ſedem in Choro, & locum in Capitulo, diviniſque interſit officiis, ut probavi *in c.* 1. *hoc titulo*, ubi adduxi differentiam inter canoniam & præbendam; & tantùm virtute ipſius receptionis diſtributiones quotidianas lucretur, *cap. dilectus* 19. *hoc tit.* quæ inter fructus eccleſiaſticos non enumerantur, *cap. dilecti* 27. *cap. licèt* 32. *hoc tit.* probavi *in cap. de cætero, de cleric. non reſid.* & qui altari ſervit, de altari vivere debeat, ac fructibus ipſius Eccleſiæ ſuſtentari, ut infrà dicemus, *in cap. cùm ſecundùm, hoc tit.* meritò Alexander III. jubet Archiepiſcopo Cantuar. ut Jacobo recepto in Canonicum, & in fratrem, præbendam proximè vacaturam conferat, ut in ſimili caſu docetur *in cap. dilectus, §. cùm ſuper, de conceſſ. præbend. cap. ſi clerici* 11. *cap. ſi poſtquam* 13. *cap. ſi cui* 39. *de præbend. lib.* 6. *cap. ſi capitulo, cap. ſi ſoli, cap. fin. de conceſſ. præbend.* Accedit ratio ſpecialis, præcipuaque hujus deciſionis; nam cùm Richard. Archiepiſcopus Cantuar. promiſiſſet Jacobo præbendam proximè vacaturam tempore receptionis in Canonicum, & in fratrem, promiſſioque hæc honeſta, & poſſibilis eſſet, debebat illam adimplere, *ex l.* 1. *ff. de pactis, cap.* 1. *&* 3. junctis ibi adductis, *eod. titulo.* Rectè ergo Alexander III. Archiepiſcopo Cantuarien. jubet, ut Jacobo præbendam proximè vacaturam conferat, quam ſe illi collaturum promiſerat.

3. REFERTUR HUJUS TEXTUS INTERPRETATIO.

Nec obſtat difficultas ſuprà adducta, cui variis modis DD. ſatisfacere intendunt. Gloſſa 1. Immola, Anania, Decius, & alii, quos refert & ſequitur Barboſa in præſenti, *num.* 2. exiſtimarunt promiſſionem præbendæ proximè vacaturæ in præſenti ſuſtineri, quia non tam promiſſio hominis, quàm canonis erat; ſiquidem Canonico in fratrem recepto debetur præbenda proximè vacatura, ex juris diſpoſitione; unde promiſſio in præſenti facta ab Archiepiſcopo valuit, quia juris regulis conſona, conformiſque erat; quia cùm tantùm expreſſiſſet quod tacitè inerat, non mutavit naturam actus, *l.* 3. *ff. de legat.* 3. *cap. ſignificaſti, de elect.* Unde in præſenti promiſſio potiùs à lege, quàm ab homine cenſetur facta, nec ex ea aliud jus quæritur Jacobo, quàm illud, quod à jure ſibi competebat, *ex d. cap. cùm M. de conſtit. cap. poſtquam, de præbend. in* 6. notavit Valeſius *conſult.* 72. unde cùm hæc promiſſio legi potiùs, quàm homini accepto feratur, nihil mirum ſi non obſtante Concilii Lateran. diſpoſitione ſuſtineatur. Nec hanc ſolutionem offendit textus *in cap. dilectus* 19. *hoc tit.* ubi videtur probari, promiſſionem præbendæ proximè vacaturæ, etiam recepto in Canonicum inutilem eſſe ex eo, quod expectare præbendam vacaturam repugnat Concilio Lateranenſi. Nam huic difficultati reſpondendum eſt cum Immola, & Decio in præſenti, promiſſionem, de qua in eo textu, ideo inutilem eſſe, quia facta fuit non in conſequentiam receptionis in Canonicum, ſed potiùs principaliter ante receptionem; fuit enim facta in ipſa compoſitione, quam conſtat interveniſſe ibi ante

receptio

receptionem: unde cùm facta fuiſſet ab homine, non à canone, hæc enim non aliter fit quàm præcedente receptione, mirum non eſt ſi contraria ſit diſpoſitioni Concilii Lateran. Nec etiam ſuperiorem interpretationem evertunt textus *in cap. tuæ* 20. *cap. dilectus* 25. *hoc tit.* ubi probari videtur, quod nec etiam receptionis ratione potuit receptus expectare conſequenter præbendam primò vacaturam. Quam difficultatem licèt agnoviſſet Decius in præſenti, *n.*5. eam tamen inſolutam reliquit. Nec feliciùs alii, dum illorum jurium ſententiam accepto ferunt nullitati receptionis, de qua ibi; quæ expoſitio ſi vera eſſet, ineptè Pontifex affirmaret, Canonicum manere ſub expectatione præbendæ primò vacaturæ; quandoquidem ſi receptio nulla erat, utique præbenda non poſſet deberi virtute illius receptionis, argumento legis *non dubium, C. de legibus.* Quare verius dicendum eſt, in dictis juribus non rejici, nec improbari expectationem præbendæ primò vacaturæ in genere, ſed in ſpecie, id eſt certi hominis; quod apertè colligitur ex ſerie eorum jurium, ubi proponitur duos expectaſſe eandem præbendam, ad quam ſimul fuerant electi; quam electionem ut Pontifex impugnet, arguit ab evitando duplici abſurdo, ſubjicitque nec utrique eam præbendam conferendam eſſe, ne ſectio præbendarum admittatur, contra ſuprà tradita proximo commentario; nec item alteri tantùm, ne contingat alium manere ſub expectatione præbendæ ejuſdem, ex jure præcedentis electionis: unde expectatio talis meritò in prædictis juribus improbatur. Verùm hæc communis interpretatio hujus textus convincitur ex illis verbis, *promiſſionem tuam*; & ibi, *& à te habuerit in promiſſis*: ex quibus deducitur, obligationem Archiepiſcopi Cant. non tam referri ad juris neceſſitatem, quàm ad promiſſionis implementum, cùm ſæpe ſæpiùs Alexander referat promiſſam eſſe præbendam, & promiſſionem eſſe adimplendam. Hac ergo ſolutione omiſsà, Cironius *ad titulum de conceſſ. præbend.* exiſtimavit, textum hunc eſſe referendum ad tempora Alexandri III. ante Concilium Lateran. quo prohibita fuit hujuſmodi promiſſio beneficii nondum vacantis: unde cùm ante prohibitionem ſimilis promiſſio admitteretur, ideo Alexander III. eam adimplendam eſſe ait. Sed hæc ſolutio, præterquam quod divinatoria eſt, cùm non conſtet an hæc deciſio præceſſiſſet Concilium Lateranenſe, an poſtea emanaſſet, credi non poteſt compilatores primæ, & ſextæ collectionis compilaſſe deciſiones ipſiuſmet Pontificis ſibi contrarias, cùm ſi præſens derogata erat, quæ utilitas ejus compilationis? Quare his omiſſis, pro hujus textus vera interpretatione ſciendum eſt, varia fuiſſe pro temporum diverſitate obſervata, & ſtatuta circa promiſſionem beneficii nondum vacantis. Primum tempus fuit, quo ſicut hodie, beneficiorum pleniſſima poteſtas ad ſummum Pontificem ſpectabat, *cap. omnes*, 22. *diſt. cap. cuncta*, 9. *quæſt.* 3. ita ad Epiſcopum inſtitutio in minoribus ſpectabat, *cap. omnes*, 16. *q.* 7. & collatio præbendarum ad ipſum, vel ejus Capitulum pertinebat, *cap. dudum* 22. *cap. cùm Eccleſia*, *de elect.* Secundum tempus fuit Concilii Lateranenſis celebrati ſub Alexandro III. quo prohibita fuit promiſſio certi beneficii nondum vacantis, de qua *in cap. nulla* 2. *de conceſſ. præbend.* ubi dicemus. Tertium tempus fuit Innocentii III. ampliantis prædictam prohibitionem, ita ut talis promiſſio incerti beneficii non admitteretur, niſi ſub illa clauſula, *cùm potuero*; vel, *cùm facultas ſe obtulerit*, ut *in cap. cùm dilectus* 19. *hoc tit. cap. ex tenore, cap. ad aures, de conceſſ. præbend.* Sed quia ſub illa clauſula illicitæ fiebant pactiones, Bonifacius VIII. omninò prohibuit promiſſionem beneficii nondum vacantis, directè, vel indirectè, etiam ſub illa clauſula factam, *cap.* 2. *de conceſſ. præbend. lib.* 6. juxta quam temporum ſeriem facilè textus hic accipitur, & adducta difficultas diſſolvitur; cùm enim temporibus Alexandri III. tantùm prohibita eſſet promiſſio certi beneficii nondum vacantis, non verò incertæ præbendæ, ideo in præſenti ſpecie promiſſio futuræ præbendæ, incertæ nondum vacantis ſuſtinetur: at verò *in dicto cap. dilectus* 19. etiam talis promiſſio improbatur, quia jam damnata erat per Innocentium III. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam verum eſt, Canonicum abſque præbenda ſtare poſſe, cùm præbenda adhuc non vacavit, non verò poſtquam vacavit, aut occaſio promiſſionis ſe obtulit; quia tunc quamprimùm poteſt, debet illi præbenda conferri, *cap. final. de conceſſ. prabend. lib.* 6. ut qui virtute receptionis jus ad præbendam tantùm habebat, jus in re per ejus collationem aſſequatur. Duarenus *lib.* 2. *de ſacr. eccleſ. cap.* 8. Ludovicus Gomez *in regul. de expectat. num.* 38. Staphilcus *de litteris gratiæ, tit. de expectat. num.* 40. Ojeda *de incompatib. benef. cap.* 12. *p.* 1. unde in præſenti meritò Alexander III. decrevit recepto in Canonicum, & in fratrem præbendam primò vacaturam conferendam eſſe.

CAPUT X.

Idem, *Canonicis regularibus, & monachis Eborac. diæc.*

AVaritiæ, quæ eſt idolorum ſervitus, *b* ii debent radicem ſtudioſiùs extirpare, qui ſæculi vanitatibus renunciantes, Domino elegerunt in religionis habitu miniſtrare. Intelleximus quod in Eccleſiis veſtris, de quibus certas penſiones conſueviſtis percipere, portiones, vel antiquos redditus minoraſtis, quos nonnulli clerici Eccleſiarum ipſarum olim habuiſſe noſcuntur. Unde quoniam hoc ex radice avaritiæ, & cupiditatis procedit, quam debetis modis omnibus evitare: d. v. p. A. ſ. præc. mandamus, quatenus ſi quas portiones, vel antiquos redditus clericorum ſine conſenſu Archiepiſcopi veſtri minuere, vel parœcias dividere præſumpſiſtis, ad integritatem priſtinam revocetis.

NOTÆ.

1. *a Canonicis regul.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. & poſt Concil. Lateran. *p.* 13. *cap.* 1. Canonici regularem vitam in communitate jam à quinto ſæculo Eccleſiæ agentes, ad differentiam Canonicorum, qui extra communitatem degebant, regulares dici cœperunt, ut probant Chopinus *lib.* 1. *de ſacra pol. tit.* 3. *num.* 6. Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. cap.* 1. Sed cùm Canonicus à canone, qui latinè regula eſt, dicatur, aliqui improbarunt hanc geminatam nuncupationem, quaſi canonicum regularem dicere idem ſit, ac regularem regularem appellare. Ludovicus Vives *in notis*

ad

ad Divum Auguſtinum, lib. 3. de civit. Dei, cap. 15. Idem, inquit, *eſt regularis, quod canonicus, à canone Græco. Hinc quidam monachi D. Auguſtini, ne non ſemel putentur regulares, his hi vocari gaudent.* Corniolanus *in defenſorio, 1. p. cap. 5. ad 3.* ibi: *Qui regulati ſunt ad obſervanda ſtatuta Eccleſiarum Collegiatarum, & maximè Cathedralium, Canonici ſunt, & nominantur; & patet quod eſt nugatio ponere ly Regulares, quia idem ſignificat iſte terminus, Canonicus, quod iſte terminus, Regularis; & nulla eſt penitus differentia inter eos, niſi quia Canonicus eſt vocabulum Græcum, & ly Regularis, Latinum.* Sed doctè illos refellit Pennotus *d. cap. 7. n. 1.* & cùm in tot decilionibus juris Pontificii Eccleſiæ Præſules hac geminata nomenclatura utantur, ut probavi *in cap. Deus, de vita & honeſt. cleric.* ad differentiam Canonici ſæcularis, non eſt cur in his minutiis immoremur. Unde cùm Alexander III. in præſenti ſcriberet non ſolùm monachis, verùm & regularem vitam profitentibus in Eboracenſi provincia, ubi erant plures Eccleſiæ Collegiatæ Canonicorum regularium D. Auguſtini, ut refert Pennotus *d. lib. 2. c. 33.* ideo ut eos omnes comprehenderet, præſenti conſtitutione reſcripſit generaliter Canonicis regularibus, & Monachis Eborac. Archiep.

2. [b] *Idolorum ſervitus.*] Doctè hanc metaphoram expreſſit, & expoſuit Cicſolius *lib. 4. myſtag. cap. 31.* Hoc autem vitium vitioſiſſimum, per antonomaſiam appellatum eleganter depinxerunt D. Auguſtinus *de verbis Domini*, ibi: *Inſatiabilis ſola avaritia divinum ſemper rapit, atque nunquam ſaturatur; nec Deum timet, nec hominem reveretur. Nec patri parcit, nec hominem cognoſcit, nec fratri obtemperat, nec amico fidem ſervat. Viduam opprimit, pupillum invadit, liberos in ſervitutem revocat, teſtimonium falſum profert, res mortui occupantur, & qui faciunt, non moriuntur? Quæ eſt illa animarum inſania, amare vitam, appetere mortem: acquirere aurum, & perdere cœlum?* Salluſtius *in Catilin.* ibi: *Bellua fera, immanis & intoleranda, qua quo tendit, agros, fana, atque domos vaſtat, divina cum humanis permiſcet, nec exercitus, neque mœnia obſtant, quominus vi ſua penetret; famâ, pudicitiâ, liberis, patriâ, atque parentibus cunctos mortales ſpoliat, quaſi materia omnium malorum exiſtit.* Caſſiodorus *lib. 12. epiſt. 1. Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta vitia deteſtabili devotione famulantur, quæ dum pectus hominis ingreſſa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non poteſt recepta, quia neſcit eſſe ſolitaria: agmen habet blandiſſimum, arma ſuſcipit ex talentu, & per dulcedinem ſuperat, quos amarâ deceptione captivat.* Plura in ejus deteſtationem congeſſit D. Joannes Solorzanus *emblemate 39.*

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt beneficia ſæcularia ſæcularibus, regularia regularibus ſint conferenda, *c. poſſeſſiones, de rebus Eccleſ. cap. 2. de ſtat. regul.* ubi exponemus textum *in cap. fin. de confirm. utili*; tamen plerumque beneficia ſæcularia Eccleſiis tam monachorum, & monialium, quàm canonicorum regularium variis modis unita & ſubjici ſolent, præcipuè duobus modis. Tamburinus *tom. 3. de jure Abbat. diſput. 9. per totam.* Primò pleno jure quoad ſpiritualia, & temporalia, ut *in cap. 2. de ſupplenda negligentia, cap. cum & plantare 3. §. & in Eccleſiis, cap. quoniam 21. de priv. cap. 1. de capel. mon. lib. 6. Clement. 1. §. verum, de exceſſ. Prælat.* Secundò dumtaxat quoad temporalia, redditus videlicet, & fructus eorum in monaſterii luerum convertendos, inſtitutione quidem, ac deſtitutione Epiſcopo reſervatis, ut *in cap. ad hæc, de offic. vicarii, cap. 1. & final. de capel. monach.* quæ unio fit pro augmento religionis, & ut paupertati monaſterii conſulatur, relictâ congruâ ſuſtentatione ipſis beneficiariis. Trident. *ſeſſ. 24. cap. 13. & 15.* docet Salgado *de protect. 3. p. cap. 9. num. 55.* Ad hanc ſecundum caſum, cùm videlicet beneficium unitum fuit tantùm quoad temporalia, referendi ſunt præſens textus, & *in cap. de monachis, hoc tit.* ut docuerunt Flores à Mena *q. 1 c.* Garaña *in cap. 1. de capel. monach.* unde docet Alexander hic, non poſſe religioſos minuere redditus reſpectu portionis debitæ rectoribus, ſeu vicariis ipſarum Eccleſiarum: cujus conſtitutionis ratio provenit ex eo; nam cùm Eccleſia ſæcularis ſpectat ad regulares tantùm quoad temporalia, ita fructibus, & redditibus uti poſſunt, ut injuria non irrogetur beneficiario, cui congrua portio ita aſſignanda eſt, ut ultra ſibi neceſſaria etiam percipiat portionem, ex qua abſque penuria Epiſcopo in juribus Epiſcopalibus poſſit reſpondere, *cap. 1. §. ſanè, de ſtatu regul. lib. 6.* Trident. *ſeſſ. 7. cap. 7.* & *ſeſſ. 25. de regul. c. 8.* probavi *in d. cap. 2. de ſupplenda negligentia*, unde rectè ait Alexander in præſenti, non poſſe regulares minuere portionem debitam prædictis Rectoribus, aut eorum vicariis: quod etiam procedit ſi ratione juriſpationatus præſentatio ad Eccleſiam ſæcularem regularibus competat; nam adhuc eo caſu intra congruam portionem præſentatum gravare non debent, *d. cap. de monachis.* 3.

CAPUT XI.

Idem *Præpoſito, & Capitulo* a *Inſul.*

SIgnificatum eſt nobis, quod cuidam ſacerdoti præbendam unam in Eccleſia veſtra communi voluntate dediſtis, ita *b* quod Miſſam de ſancta *c* Maria (niſi corporis infirmitate gravatus ſit) debeat quotidie celebrare; & Eccleſiam veſtram non niſi communi, tam Præpoſiti, quàm Capituli aſſenſu poſſit *d* dimittere, vel cuiquam præbendæ illius anniverſarium delegare. Quam ſiquidem inſtitutionem eatenus confirmamus, ut prædictus Sacerdos, niſi infirmitate corporis fuerit impeditus, aſſiduè debeat obſequium ſuum impendere Eccleſiæ memoratæ, & quantò frequentiùs poteſt (*e* ſalva honeſtate ſua, & debita devotione) Miſſarum ſolemnia celebrare: nec ſibi liceat hoc illi ſubtrahere, ſive cauſâ voluptatis, ſive ſe ad aliam Eccleſiam transferendo.

NOTÆ

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Insul.*] *Insilensi*, legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. post Concilium autem Later. *p.* 40. *cap.* 9. legitur *Sulan.* Antonius Augustinus *in notis ad* 1. *collect.* legendum putat *Insulano*; sed verius est legendum esse *Insulensi.* Insulensis enim Ecclesia est in Belgio: ejus Canonici à prima illius fundatione fuerunt canonici regulares, ut constat ex instrumento fundationis Balduini Comitis Flandriæ, qui dictam Ecclesiam fundavit anno 1035. ut refert Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. c.* 38. *num.* 7.

2. [b] *Ita quod.*] Sed hoc Capituli factum non leves continet difficultates. Primam ex eo, quod omnis pactio præcedens in spiritualibus simoniaca est, *cap. quamprimùm* 1. *q.* 1. *cap. fin. de pactis*, *cap. sua* 29. *cap. tuam* 34. *de simonia*: sed in præsenti præcessit duplex pactio, alia de Missa quotidiana celebranda, altera de non recedendo ab Ecclesia invito Capitulo: ergo tanquam simoniaca admitti non debebat. Secunda ex eo nascitur, quia præbenda conferenda est purè absque ulla conditione, vel pacto, *cap. quàm pio* 1. *quæst.* 2. *cap.* 2. *de elect. lib.* 6. quia talia simoniam redolent, *cap. per laicos* 16. *quæst.* 7. *cap. quam pridem, de pactis*; quod idem procedit in modo adjecto, *cap. verùm, de condit. appos. l.* 1. *C. de donat. quæ sub modo*: igitur in præsenti, nec in modum conditionis, nec in formam modi poterat præbenda ita conferri, præcipuè, quia sicut præbenda dividi non potest, *cap. majoribus* 8. *hoc tit.* ita nec tempore collationis novum onus illi imponi, *cap. unic. ut eccles. benef.* Sed primæ difficultati ut satisfaciant Glossa & communiter repetentes in præsenti, docent collationem præbendæ hîc factam non fuisse sub modo aut conditione, sed præbendæ ipsi vacanti tale onus impositum fuisse; & ita cum suo onere præbendam in noviter electum transire, argumento textus *in d. cap. unic. vers. Si verò, ut eccles. benef. cap. ex litteris, de pignor.* Glossam sequuntur Decius *hic*, *num.* 10. Abbas *in cap. Jacobus*, *num.* 3. *de simon.* Sylvester *verbo Simonia*, *quæst.* 9. Spino *in specul. testam. gloss.* 7. *princip. à num.* 32. Sed licèt hæc interpretatio vera sit, quatenus supponit Episcopum posse beneficio vacanti novum onus adjicere spirituale, ut probavi *in d. cap. majoribus*; tamen præsenti decisioni non convenit, cùm apertè ex ea constet, tempore collationis conditionem illam adjectam fuisse. Quare eâ solutione omissâ, placet aliorum sententia, qui docent in spiritualibus conferendis modum, aut conditionem similiter spiritualem absque vitio simoniæ adjici posse; quia tunc nihil datur spirituale, quod similitudinem pretii habere possit, ut latè probat Anguianus *lib.* 4. *de legibus, cap.* 7. *per totum.* Unde cùm in præsenti casu Ecclesiæ præbenda collata fuisset sub spirituali modo, videlicet cum onere celebrandi Missam, meritò Alexander III. hujusmodi collationem, tanquam ab omni simoniæ labe immunem, approbavit. Nec obstat secunda difficultas deducta ex eo, quod collatio beneficii sub conditione fieri non debet, *d. cap.* 2. *de elect.* quia tanquam actus legitimus eam recipere non valet, ut probat Selva *de benef.* 3. *p. quæst.* 20. Lambert. *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *quæst.* 3. *num.* 9. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 16. *num.* 2. Cui difficultati ut aliqui satisfaciant, docent regulam textus *in d. cap.* 2. non procedere in conditionibus, quæ tacitè insunt, quæ etsi exprimantur, non vitiant actum: ita Glossa *in cap. significasti, de elect.* & *in Clement.* 1. *de restit. spol.* docent Navarrus *in cap. accepta, oppos.* 7. *num.* 41. *de restit. spol.* Miranda *in manual. tom.* 2. *q.* 23. *art.* 17. Quare collatio beneficii rectè fit sub ea conditione, si idoneus est, ut docet Felinus per textum ibi *in cap. fin. num.* 14. *de præsumpt.* quare cùm in præsenti casu, saltem in genere præbendæ inesset onus Missam celebrandi, etiamsi exprimeretur, non vitiabat collationem. Sed facilius respondeti potest, textum *in d. cap.* 2. *de elect.* procedere in conditione, quæ suspendit actum, non verò in modo licitè adjecto, ut fuit in præsenti onus celebrandi Missam; quia tunc cum eo onere purè fit collatio; & tale onus adjici posse, jam probavi *in d. cap. majoribus.*

3. [c] *Missam de sancta Maria.*] Sed obstat quod Missa publica, & quotidie ex ritualibus Ecclesiæ statuta prætermitti non debet ob Missam privatam, *cap.* 2. *de celebrat. missar.* unde presbyterum non observantem rubricas ipsas Missalis Romani, lethaliter peccare defendunt Azor 1. *p. instit. lib.* 10. *cap.* 29. *q.* 6. pluribus relatis Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 55. Igitur in præsenti casu non poterat à Capitulo injungi onus quotidie celebrandi Missam de B. Virgine Maria. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, quod licèt in hoc casu gravamen de dicenda Missa imponeretur, non tamen ex eo derogatum fuit Ecclesiæ statutis, aut rubricis; ita ut obligatio assiduè celebrandi in præsenti, debeat intelligi juxta Ecclesiæ dispositionem, & consuetudinem, ut docuerunt Barbosa *de potest. Episc.* 2. *p. alleg.* 24. *n.* 32. Diana 2. *p. tract.* 14. *resol.* 31. Unde infertur, quod regulariter loquendo, clericus qui debet celebrare Missam secundùm dispositionem fundatoris, qui jussit ut quotidie Missam diceret de aliquo Sancto speciali, ritè adimplet onus sibi injunctum, si juxta Ecclesiæ rubricas celebret, ut tenent Lara *de capel. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 32. Sylvester *verbo Missa*, *q.* 10. Manrique *de differ. utriusq. for. quæst.* 191.

[d] *Possit dimittere.*] Hæc verba expositi *in cap. admonet, de renunc.*

4. [e] *Salva honestate.*] Unde capellanus, qui obstrictus est per se Missam celebrare, ritè potest ob honestatem, & majoris devotionis gratiam omittere singulis hebdomadis unam, vel aliam, dummodo voluptatis causâ id non faciat, ut resolvunt plures congesti à Narbona *in horograph. hor.* 5. *num.* 11. Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 15. §. 2. Leander, Lugo, & Diana, quos refert & sequitur Pater Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disp.* 19. *sect.* 3. *num.* 31. qui sequentibus quæstionibus examinat, an talis capellanus ægritudine oppressus per longum tempus, teneatur per substitutum celebrare; & an his diebus, quibus propter honestatem, majoremque devotionem excusatur ab onere celebrandi, possit pro se, vel pro alio, accepto stipendio Missam celebrare; quæ omnia huic textui non malè annectuntur.

CAPUT

CAPUT XII.

Idem *Uvigor.* [a] *Epiſcopo.*

DE monachis autem, qui vicarios parochialium Eccleſiarum in tantum gravant, ut [b] hoſpitalitatem tenere non poſſint, nec honeſtam ſuſtentationem habere; eam curam & providentiam habeas, quod ad præſentationem monachorum nullum recipias, niſi ei tantùm de beneficiis eccleſiaſticis coram te fuerit aſſignatum, unde jura Epiſcopalia poſſit perſolvere, & congruam, atque ſufficientem ſuſtentationem habere. Illis autem ſacerdotibus, quibus à te, vel prædeceſſoribus tuis in Eccleſiis monachorum cura eſt animarum commiſſa, eam ſubtrahere non poteris, niſi ipſis à monachis honeſta, & ſufficiens ſuſtentatio fuerit aſſignata.

NOTÆ

1. [a] *Vigor.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 14. ubi additur Pars capitis meminimus; unde conſtat in præſenti referri partem textus *in cap. meminimus, de appel.* ubi jam id notavi.

2. [b] *Hoſpitalitatem.*] Valde conſonat textus *in c.* 2. *de ſupplend. negl.* ubi quæ ad hunc textum ſpectant, adduxi, & *in c. avaritia* 10. *hoc tit.*

CAPUT XIII.

Idem [a] *Salernit. Archiepiſcopo.*

ADhæc, licèt conſuetudo illa non ſit conſona rationi, ſecundùm quam clericus, ſi à Kal. Mart. uſque ad Kal. Novembris deceſſerit, totum fructum beneficii, quod debet anno illo percipere, ſecundùm ſuam voluntatem largitur: quia tamen in multis Eccleſiis obſervatur, eam ſatis in Epiſcopatu tuo poteris tolerare, præſertim ſi clericus in deceſſu ſuo gravetur onere debitorum. Illud eſt omninò rationi contrarium, ut unus clericus in una Eccleſia, vel in diverſis Eccleſiis Archidiaconatum & [b] Decanatum obtineat, cùm ſingula officia in Eccleſiis aſſiduitatem exigant perſonarum.

NOTÆ.

1. [a] *Salernit.*] Ità legitur in prima collectione, *ſub tit. de teſtam. cap.* 7. ubi additur pars capitis *tua nos, & infrà:* ſed legendum eſſe, *cùm tu, & infrà*, jam notavit Anton. Auguſtinus in ipſo textu, unde cognoſcitur priorem partem extare *in cap. cùm tu, de uſur.* aliam *in cap.* 4. *de cohabit. cleric.*

2. [b] *Archidiaconatum, & Decanatum.*] Niſi ex diſpenſatione Pontificia, ut *in cap. tua, de cleric. non reſident.* ubi notavi, aliàs nemo poteſt obtinere utramque dignitatem. Commentarium hujus textus dabimus *in cap. de multa, hoc titulo.*

CAPUT XIV.

Idem [a] *Burdegalenſi Archiepiſcopo.*

PRæterea de Arch. G. qui in tua, & Toloſana Eccleſia [b] Archidiaconus ſit conſtitutus, in utraque [c] regulariter profeſſus, collectis illis, quæ in Archidiaconatu Eccleſiæ tuæ colligere poteſt, præter conſcientiam tuam Toloſam regreditur, & ibi per annum, vel eo ampliùs moratur: prudentiæ tuæ ſignificamus, ut eundem G. ſi res ita ſe habet, altero, quem maluerit, Archidiaconatu, oc. & ap. ceſ. facias eſſe contentum.

NOTÆ.

1. [a] *Burdegal.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de exceſſ. Prælat. cap.* 4. & poſt Concilium Lateran. *p.* 24. *cap.* 5. ubi extat integra hujus textus: ejus prior pars extat *in cap.* 2. *qui matrimonium accuſare, in* 1. *collect.* Burdigala civitas Galliæ eſt, ſupra Garumnam flumen, ad mare Oceanum, ut refert Parpirius Maſon. *in deſcript. Galliæ per flumina, fol.* 553. Prima provincia Aquitanica, Burdegala eſt, ita dicta, ut ait D. Iſidorus *lib.* 18. *etymol.* quòd Burgos Gallos primùm colonos habuerit: plura de ejus ſitu, & antiquitate tradit Chenu *in chron. fol.* 411. habet Eccleſiam Cathedralem dicatam ſancto Andreæ, de cujus Primatu egi *in cap. fin. de majorit. & obed.* Gaufrido, ſeu Geufrido ejus Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

[b] *Archidiaconus.*] Juxta conſuetudinem Galliæ in præſenti relatam, & jam notavi *in cap. ſua* 8. *de cleric. non reſid.*

2. [c] *Regulariter.*] Olim enim in utraque Eccleſia Metropolitana, Burdegalenſi videlicet, & Toloſana, canonici vitam regularem profitebantur, juxta regulam D. Auguſtini. De Burdegalenſi ita ex Vincentio, & Antonio *in vita Caroli Magni, cap.* 29. refert: *Beatum namque Rolandum ſuper duas mulas,*

Digitized by Google

tapete aureo subvectum, palliis tectum usque ad Blavium Carolus deferri fecit, & in Beati Romani Basilica, quam olim ipse ædificaverat, Canonicosque regulares intromiserat, honorificè sepelivit. Quæ verba de ipsa Ecclesia Burdegal. exponit Pennotus *lib.2. histor. canonic. regul. cap.33.num.11.* Tolosanam Ecclesiam etiam usque ad annum 1500. Canonicorum regularium fuisse liquet *ex cap. in causa, de elect.* & ex chron. Tolosano, ubi legitur, quod Carolus Magnus circa annum 890. in medio civitatis posuit monasterium, constituens ibi sedem Archiepiscopalem: refert Pennotus *d.cap.33.n.20.* Unde Archidiaconus, de quo in præsenti, in utraque Ecclesia vitam regularem fecerat, professúsque erat. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. de multa.*

CAPUT XV.

Alexander III. [a] *Ianuensi Episcopo.*

CUm non ignores, quod una Ecclesia [b] unius debet esse sacerdotis, mirabile gerimus, & indignum, si uni personæ locum in pluribus Ecclesiis velis concedere, & in Episcopatu tuo inducere consuetudinem [c] Gallicanæ Ecclesiæ, quæ cùm unum ad plura recipiat beneficia, contra sacrorum canonum instituta, non comprobatur à nobis, licèt non possit [d] præ multitudine delinquentium emendari. Cùm igitur nuntius illius presbyteri, qui in duabus Ecclesiis locum habere conatur, & quidam clerici Ecclesiæ sancti G. de Raballo, in qua locum se habere dicebant, ad præsentiam nostram accesserint: nos attendentes non esse conveniens, vel honestum, ut idem presbyter locum in duabus Ecclesiis habeat, volumus, & mandamus, quatenus illo beneficio, quod habet, faciatis eum manere contentum. Quod si fortè Archipresbyter, & clerici alterius Ecclesiæ in eum consenserint, eis nunc dissidentibus, cum ipsorum scandalo non debet locum in ipsa Ecclesia vel quærere, vel habere.

NOTÆ.

1. [a] *Genuensi.*] *Ianuensi*, legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.1.* Sed idem esse Januam, ac Genuam, jam suprà notavi *in c.21. de elect.* ubi nonnulla de hac Ecclesia congessi.

2. [b] *Unius debet.*] Ita ut nec plures ad eam eligi debeant, juxta adducta *in cap. majoribus, hoc tit.* nec unus ad plures, ut in hoc textu docetur.

[c] *Gallicana.*] Ut notavi *in cap. antecedenti.*

3. [d] *Præ multitudine.*] Est enim tam tritum, quàm certum, mitiùs agendum esse cùm multitudo deliquit, aliquidque severitati detrahendum, cùm non hujus, aut illius periculum, sed multorum jacet strages; magisque tunc monendo, ac minando, quàm puniendo agi debere, ut ex Sanctis Patribus probat Gratianus *in cap. constituerentur, 50. dist. cap. ordinatio, cum sequent. 13. q.4.* & pluribus rationibus adstruunt Farinacius, & Tiraquel. *de panis temper. causa 47.* adducentes versum illum:

Per populum multum crimen pertransit inultum.

Cui convenit Seneca *lib.2. de ira, cap.10.* ibi: *In singulos severitas Imperatoris distringitur; at necessaria venia est, ubi totus deservit exercitus: nam licèt non tollat culpam, nec iram sapientis turba peccantium; intelligit tamen quàm iniquum sit, & periculosum irasci publico vitio.* Sic etiam Scipio Africanus seditione inter milites ortâ, in eos tantùm, à quibus initium tumultus cœperat, animadvertendum censuit, dicens ita fieri posse, ut pœna ad paucos, exemplum ad multos perveniret: referente Plutarcho *in Scipione.* Illustrat D. Joannes Solorzanus *emb.75. in fine.* Sed si multitudo in suo scelere perseveret, aut delictum cominùs fœdissimum, gravissimumque sit, tunc totam quoque puniri posse, & deleri solere, constat ex generali Sodomorum punitione, & illa, quam Moyses propter peccatum idololatriæ in viginti duo millia hominum fecit. Commentarium hujus textus reperies *in cap. de multa, hoc tit.*

CAPUT XVI.

Innocentius III. a *Zamorensi Episcopo.*

CUm secundùm Apostolum, qui altari servit, de altari vivere debeat: & qui ad onus eligitur, repelli non debeat à [b] mercede: patet à simili, ut clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus [c] obsequio deputantur, ut ipsa nominis ratio persuadet. Cùm enim à κλῆρος, quod est sors, vel hæreditas, [d] appellentur, quia in sui ordinatione vel assumuntur in hæreditatem Domini, vel assequuntur hæreditatem in ipso, ut verè possint psallere cum Propheta: Dominus pars hæreditatis meæ; dignum est ut Ecclesiæ stipendiis sustententur, in qua, & per quam divinis obsequiis adscribuntur. Licèt autem [e] prædecessores nostri ordinationes eorum, qui sine certo titulo promoventur, in injuriam ordinantium irritas esse voluerint, & inanes: nos tamen benignius agere cupientes, tamdiu per ordinatores, vel [f] successores ipsorum provideri volumus ordinatis, donec per eos ecclesiastica beneficia consequantur: ne fortè clamores pauperum clericorum, quos in aures Domini Sabaoth credimus introire, indurata facie negligere videamur. Inde est, quod cùm dilectus filius Bernardus lator præsentium, [g] G. bonæ memoriæ

memoriæ prædeceſſore tuo (ſicut aſſerit) in officium fuerit Subdiaconatus nullo præſentante promotus, nec ullum ſit eccleſiaſticum beneficium aſſecutus: fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi eum cum dilectis filiis I. Decano, N. magiſtro ſcholarum, & Helia, Canonicis Zamorenſ. quibus examinationem ipſius duximus committendam, idoneum repereris, & eccleſiaſtico beneficio non indignum, tamdiuei vitæ neceſſaria congruè ſubminiſtres, donec per te in Zamorenſi Eccleſia, vel in alia fuerit competens eccleſiaſticum beneficium aſſecutus: ſciturus pro certo, quod ſi per [b] examinationem illorum fuerit repertus idoneus, & tu ei juxta mandatum noſtrum neglexeris providere, cùm hoc nobis per eorum litteras innotuerit, ad id exequendum te per diſtrictionem eccleſiaſticam compellemus; quia ſicut nolumus injuſta præcipere, ſic cùm juſta præcipimus, volumus efficaciter exaudiri. Datum Laterani III. Non. Aprilis.

NOTÆ.

1. *Zamorenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 37. ex quo codice ita reſtituo hujus textus integram. De Eccleſia Zamorenſi nonnulla notavi *in cap.* 4. *de ſupplenda neglig.* Præſens epiſtola miſſa eſt D. Petro ipſius Eccleſiæ Præſuli, qui floruit in ea circa annum 1203. ut refert Ægidius Gonzal. *in theatro ipſius Eccleſiæ.*

2 [b] *A mercede.*] Conſonant D. Gregorius relatus *in cap. Eccleſiaſticis*, 12. *q.* 1. D. Cyprianus *lib.* 4. *epiſt.* 2. *ad Anton.* ibi: *Operari tu putas ruſticum poſſe, ſi dixeris, agrum peritiâ omni ruſticitatis exerce, culturis diligenter inſiſte, ſed nullam meſſem meta, vindemiam nullam premes, nullos oliveti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes.* Liv. ait *lib.* 5. nuſquam operam eſſe ſine emolumento, nec emolumentum ſine impenſa opera eſſe. Caſſiodorus *lib.* 10. *var. epiſt.* 27. nimis impium aiebat pleniſſimis cellis vacuos eſurire cultores. Unde Eccleſiæ praxis ſemper fuit, clericos omnes Eccleſiis inſervientes à populo ſtipendia accipere, ut ex canonibus compilatis *cauſa* 12. *q.* 1. exploratum eſt. Unde indotata Oratoria erigi non licere, niſi congruâ dote, ad alimoniam miniſtrorum, ſtatuitur in Concil. Bracharenſi 2. *can.* 5. Tolet. 3. *can.* 9. Mogunt. ſub Arnulpho *can.* 4. Vvormat. *can.* 6. & 55. Troſleian. *can.* 6. Facit D. Hieronymus *epiſt.* 1. *ad Heliodorum*, dum illud diſcrimen aſſignat inter clericos & monachos, ut clericis ſtipendia debeantur, monachi ſtipendia debeant, ibi: *Alia cauſa eſt monachorum, alia clericorum: clerici paſcunt oves, ego paſcor: illi de altari vivunt, mihi quaſi infructuoſæ arbori ſecuris ponitur ad radicem, ſi munus ad altare non defero.* Quod omni in religione obſervatum legimus; in Judaïca enim, & veteri lege Pontifici, Sacerdotibus, & Levitis pro miniſterio, quod impendebant in templo, pro ſacrificiis, quibus vacabant, & divinæ religionis officiis, quæ procurabant, decimæ, primitiæ, & alia tributa ad eorum ſuſtentationem à cæteris pendebantur, *Numerorum cap.* 18. *verſ.* 21. ibi: *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſervinnt mihi in tabernaculo fœderis.* Et *lib.* 2. *Eſdræ, cap.* 10. *verſ.* 37. variæ oblationes etiam fuerunt eis aſſignatæ: quare ſacerdotes veteris legis divites fuiſſe, præ aliis omnibus probat Becanus *in analog. cap.* 7. *q.* 6. *in fine.* In Gentilium religione varia, & plura fuiſſe ſtipendia aſſignata ſacerdotibus, & flaminibus, probat latè Antonius Monchianellus *de ſacrificio Miſſæ, cap.* 20. Salmaſius *in Spartianum pag.* 1. *linea* 24. & *in Vopiſcum fol.* 378. Sed ſi ex præcepto Apoſtoli in præſenti relato clericus non poteſt ordinari ſine titulo, quomodo Innocentius hîc, & Alexander III. *in cap.* 4. *hoc tit.* ſtatuerunt, quod ſi clerici ex paterna hæreditate, ſeu proprio patrimonio ſuſtentari poſſent, etiam abſque titulo, ex quo alantur, poſſint ordinari? cùm Summus Pontifex non poſſit mutare, aut corrigere quæ à Chriſto Domino, & ejus Apoſtolis ſtatuta fuerunt, *cap. in novo*, 21. *diſt. cap. ſunt quidam* 25. *q.* 1. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, Apoſtolum aliquando referre ea, quæ ſunt legis naturalis, ut *Non occides, non mœchaberis, &c.* ad Romanos *cap.* 13. aliquando verò ea, quæ ſunt legis ſupernaturalis, vel divinæ, ut *non circumcideris*, ad Galatas *cap.* 5. aliquando ea, quæ ſunt tantùm legis poſitivæ, ut quod Epiſcopus non ſit bigamus, præceptum de jejunio, & ſimilia, 1. *ad Timoth. cap.* 3. Cùm ergo Apoſtolus refert aliquid juris naturalis, vel divini, id immutabile eſt; quia jura illa immutabilia ſunt, *cap. fin.* ubi probavi, *de conſuetudine*: docent plures congeſti à Cenedo *collect.* 196. *ad Decret.* & pluribus relatis Thomas Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 6. *n.* 4. Baſilius *eod. tract. lib.* 8. *ferè per totum.* Quando verò Apoſtolus refert aliquid juris tantùm politivi, an Pontifex in eo diſpenſare poſſit, dubium eſt? Cujus ſolutio pendet ex illa quæſtione, utrum D. Petrus primatum habuerit ſupra Apoſtolos, ut tanquam major ipſe, & ejus ſucceſſores, poſſint immutare, & corrigere quæ ab aliis Apoſtolis ſtatuta erant, cùm tantum ſuperior poſſit corrigere legem inferioris? In qua quæſtione dicendum eſt, ſimpliciter in Apoſtolatu Apoſtolos æquales fuiſſe, pariterque à Domino vocatos, juxta illud Joannis *c.* 20. *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Lucæ *cap.* 6. ibi: *Nonne ego vos duodecim elegi? &* *c. in novo*, 21. *diſt.* ibi: *Pari conſortio honorem, & poteſtatem acceperunt.* Hæc tamen non impediunt primatum, & ſupremam juriſdictionem D. Petri, quam ipſe ſpecialiter, & immediatè à Chriſto Domino accepit. *Joannis c.* 21. ibi: *Paſce oves meas:* & *c.* 16. *Matthæi: Tibi dabo claves, & quodcunque ligaveris, &c. c. ita Dominus* 7. 19. *diſt. c. puto* 35. *c. beatus* 37. 2. *q.* 7. Probant, & latè explicant D. Thomas, Bonavent. & alii SS. PP. congeſti à Bellarmino *lib.* 1. *de de Rom. Pontifice, c.* 10. & *lib.* 4. *c.* 12. & 13. Cajetanus *in opuſc. tom.* 1. *tract.* 1. *c.* 3. & 4. Jacobatius *de Concil. lib.* 3. *art.* 8. Quibus animadverſis dicendum eſt, quod cùm majorem juriſdictionem, ſummumque Eccleſiæ primatū ſupra reliquos Apoſtolos D. Petrus habuiſſet, conſequens eſt Romanum Pontificem ejus ſucceſſorem poſſe utilitate ſuadente immutare ſtatuta poſitiva Apoſtolorum, ut probant ex D. Thoma Turriſcremata *de poteſt. Papæ, q.* 63. Sylveſter *verbo Excommunic.* 5. *n.* 10. Unde paſſim in jure legimus immutatas pœnas, & correctas nonnullas cæremonias à Sanctis Apoſtolis in ſuis canonibus ſtatutas: item diſpenſatum cum bigamo ut ordinetur, *in cap. lector*, 34. *diſt.* notavi *in c.* 1. *de bigamis.* Sed licèt hæc vera ſint, adhuc urget difficultas ſupra adducta; nam ſententia relata ab Apoſtolo in præſenti à lege naturali, & divina provenit, videlicet ut qui altari ſervit, de altari vivat, juxta illud Lucæ *c.* 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Unde videbatur Pontificem in hoc caſu diſpenſare non poſſe. Cui difficultati ut ſatisfacia

tisfaciamus, obſervandum D.Paulum 1.*ad Corinth.*8. in præſenti relatum, nullatenus aſſeruiſſe aliquâ lege divina ſtatutum fuiſſe,ut nullus clericus ordinaretur ſine titulo; ſed tantùm dixiſſe altari inſervientem de altari vivere debere, dum 1.*ad Cor.c.*9. ait: *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat?* Et paulò pòſt: *Si nos vobis ſpiritualia ſeminavimus,magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus?* Item 1.*ad Timoth.c.*5. *Dominus ordinavit iis,qui Evangelium annunciant,de Evangelio vivere.* Ex qua ſententia Eccleſiæ Patres deduxerunt, neminem ſine titulo eſſe ad ſacros ordines promovendum, *d. cap.*1.*&* 2. 70. *diſtinct.* Sed cùm hæc conſtitutio poſitiva eſſet, rectè potuerunt Alexander *in d. cap.*3. & Innocentius *in præſenti*, ſtatuere, ut pro titulo haberetur patrimonium ipſius ordinandi.

3. [c] *Cujus obſequio.*] Clerici enim per ſacrum ordinem deſtinati ſunt à populo,ut pro eo orent, quemadmodum & Tribus Levi antiqua lege pro univerſo populo divinis officiis vacatura à Deo ipſo electa fuerat,unde diffiniuntur clerici, Qui divino cultui miniſteria religionis impendunt, *in l.*2. *C.Theod. de Epiſc. & cleric.* ac ſi diceretur, ab iis qui ordinantur pro divino cultu, religionis officia præ cæteris exhibenda eſſe, atque ideo ex deſtinatione Eccleſiæ,ex munere, & officio publico, totiuſque Eccleſiæ nomine pro populo precantur, dum penſum ſervituris ſuæ ſolvunt, ut ait textus *in c.*1. *de celebr. Miſſar.* Eligius *homil.*9. *in Cœna Domini*, ibi: *Canonicis horis quotidie juxta ritum eccleſiaſtice traditionis, pſalmodiis, precibuſque conſuetis Dominum rogare,& laudare non deſiſtat.*

[d] *Clerici appellantur.*] *Cap. cleros*, 21. *diſt. cap. clericus* 5. 17. *q.*1. illuſtrant latè Petrus Gregor. *lib.*2. *partit.tit.*9. *cap.*1. Alciatus *lib.*4.*pareg. cap.*2. Vvadingus *ad opera D. Franciſci, epiſt.* 13. Cujacius & Fabrotus *in rubric. de vita & honeſt. cleric.* fusè Hallierius *de ſacris electt. in princip.*

[e] *Predeceſſorum.*] *In cap.*1.*&* 2. 70. *diſt. c.*2.*&* 4. *hoc tit.*

4. [f] *Succeſſores ipſorum.*] Sed ſi ordinatores in pœnam improbæ ordinationis tenentur alimenta ita ordinatis præſtare, quomodo eorum ſucceſſores ex facto,& delicto ipſorum teneri poſſunt,cùm ex delicto authoris ſucceſſor non teneatur, *l. unic. C. ne ex delicto defuncti, l. ſi is qui* 3. *C. ſi pendent. appell.* plura Pichard. *in* §.1. *Inſtit. de perpet. & tempor.* ne unius delictum innocenti præjudicet, contra regulam *Non debet*, 21. *de reg. jur. lib.*6. *l. non debet, ff. eod. tit.* & ne ex delicto alterius innocens teneatur, contra legem *ſancimus, C. de pœnis.* Cui difficultati, omiſſis variis ſolutionibus adductis à Gloſſa & Repetentibus hîc, dicendum eſt, onus alendi clericos ordinatos ſine titulo non eſſe perſonale, nec in pœnam delicti impoſitum; ſed tale onus reale eſſe patrimonii illius Eccleſiæ,in qua ordinatus inſervit, & miniſtrat, ut ex auctoritatibus in præſenti relatis conſtat: quare ſimile onus tranſit cum ipſo patrimonio in quemlibet illius poſſeſſorem, ſeu adminiſtratorem. Par ergo obligatio hæc eſt, tam in ordinante, quàm in ejus ſucceſſoribus, patrimonium, ſeu bona ipſius Eccleſiæ poſſidentibus, *cap. accepimus,de ætate & qualitate.* Unde non tam ex delicto ordinantis, quàm ex onere reali ejus ſucceſſor in dignitate cogitur in hoc caſu alimenta præſtare.

[g] *G.*] Guillelmo videlicet, qui fuit unicus hujus nominis, ut refert Ægidius Gonzalez *in theatr. ipſius Eccleſ.*

5. [h] *Competens.*] Ideſt ſufficiens ad congruam, honeſtamque ſuſtentationem, *d. cap. Epiſcopus* 4. *hoc tit.* ibi: *Convenientia ſtipendia.* Trident.*ſeſſ.*21. *de reformat. c.*2. ibi: *Quod ſibi ad victum honeſtè ſufficiat.* Quale autem beneficium ſufficiens dicatur, in jure expreſſum non eſt, nec facilè ſtatui poteſt, cùm hoc ex pluribus facti circunſtantiis proveniat,juxta textum *in l.*1. *ff. de jure delib.* Facit textus *in l. quæſitum* 1 §. *ff.de teſtibus.* Unde Epiſcopi arbitrio relinqui,utrum beneficium ſit ſufficiens,vel non, docent Salcedo *in praxi, cap.*18.*n.*4. Pariſius *lib.*2. *de reſig. benef.q.*6.*n.*13. Epiſcopus enim habitâ ratione qualitatis perſonæ ordinandi, & regionis, debet exiguum, vel congruens beneficium admittere, vel rejicere, ita ut beneficium ſufficiens ſit ad victum, ut ordinatus mendicare non cogatur. Item agnoſcere debet,an beneficium pacificè poſſideatur, nec ulla controverſia juris,vel facti,ſive in judicio,ſive extra contra poſſeſſorem ſit mota,juxta Trident. *d.ſeſſ.*21. *c.*2. docent latè Barboſa *ibi*, Salcedo ſuprà,*n.*6. qui etiam probant hujuſmodi beneficium debere eſſe perpetuum,ne ſi poſtea deficiat, clericus ita ordinatus mendicare cogatur: unde latè diſputant, an ad titulum penſionis, capellaniæ, & coadjutoriæ poſſit quis ad ſacros ordines promoveri? In quibus,& ſimilibus quæſtionibus videndi ſunt ipſi, & alii congeſti *in cap.*4. *hoc tit.* ubi commentarium hujus textus adduximus.

CAPUT XVII.

Idem *Archiepiſcopo* a *Senonenſi.*

INter cætera, quibus ad univerſalem Eccleſiæ gubernationem inſtruimur, ille cujus gratia, non meritum noſtrum ad ejuſdem regimen nos provexit, mirum, & mirabile nobis ſuæ benignitatis reliquit exemplum: in eo videlicet, quod ſicut de beato Petro, cujus ſumus (licèt immeriti) ſucceſſores, à Domino factum eſſe videmus, infirma mundi elegit, ut fortia quæque confunderet, miſericorditer prævidens, quod qui ſæcularium pondus ante ſuam vocationem ſuſtinuerat paſſionum, fragilitatem humanæ conditionis expertus, fratribus ſuis meliùs compati ſciret, & commodiùs miſereri, dum ſibi conſcius, de ſe haberet evidens in ſimilibus argumentum. Hæc verò ante noſtros oculos proponentes, poſtquam dilectus filius noſter magiſter P. de Caſſaneto ſeriem negotii ſui nobis expoſuit, paternâ ſuper eum moti fuimus pietate: cujus factum cùm ex certitudine rei, quam nos, dum olim minori fungeremur officio, tractaveramus, in parte plenioris fidei teſtimonium adjuvaret, ad ſuccurrendum ei, & labores ipſius inutiles relevandos,animi ſtudium ſolicitiores aſſumpſimus: ne miſeranda ipſius afflictio, quæ jam ei perplexitatem dubiam minabatur, Sedem Apoſtolicam expertem eſſe ſolitæ

miſericordiæ

miſericordiæ, ac remedii debiti cauſaretur. Tibi ſiquidem ſatis credimus eſſe notum, qualiter facta reſignatione à dilecto filio Vv. de Bochar, in quodam Canonico Laudunenſi, de præbenda ejuſdem Eccleſiæ, quæ per commutationem præbendarum dilecto filio H. tunc Siclinienſi Canonico, à bonæ memoriæ N. Decano Rhemenſi, *b* auctoritate Apoſtolica aſſignari debebat, prædictus Magiſter per venerabilem fratrem noſtrum N. Laudun. Epiſcopum de præbenda fuit inveſtitus eadem, & tam in Choro, quàm in Capitulo per dilectos filios N. Decanum, & Canonicos Laudun. adhibitis ſolennitatibus debitis, juxta Laudunenſis Eccleſiæ conſuetudinem inſtitutus. Super quo cùm inter ipſum, & dictum N. controverſia ſuborta fuiſſet, & appellatio ad Sedem Apoſtolicam interjecta, licèt idem Magiſter cum magnis laboribus, & expenſis ad eandem Sedem accedens, poſt diutinam expectationem, quæ ſub intemperie periculoſi temporis imminente ipſum tædio multo, & diverſarum perſecutionibus incommoditatum affectum ferè uſque ad extrema deduxit, ſuum negotium contra memoratum N. pro ſuo deſiderio compleviſſet; eo tamen poſtmodùm causâ infirmitatis abſente, ad inſtantiam ſæpefati H. tunc apud Apoſtolicam Sedem præſentis, per bonæ memoriæ C. prædeceſſorem noſtrum, de fratrum conſilio omnia retractata fuere. Sicque ipſe Magiſter ſua ſpe *c* fruſtratus omninò, poſt deſtitutionem ſuam Sedem Apoſtolicam fuit iterum adire coactus, nullum ſibi videns remedium ſupereſſe, niſi ejus deſolationi multiplici Sedes Apoſtolica duceret miſericorditer providendum. Propter hæc igitur, & alia multa, quæ cauſam ejus favorabilem reddiderunt, nos circa ipſum paternum gerentes affectum, prædictis N. Decano, & Canonicis Laudun. mandando diſtrictè præcepimus, ut eundem Magiſtrum, qui per dictum Epiſcopum in eorum Eccleſia inſtitutus fuiſſe dignoſcitur, & per ipſos in fratrem admiſſus, ſalvo eo, quod de præfato N. Sedes Apoſtolica ſententialiter diffinivit, non obſtante contradictione, vel appellatione cujuſlibet, Canonicum habeant, tam in Choro, quàm in Capitulo, & in aliis, quæ ad Canonicum pertinent, fraterna eum charitate tractantes. Præterea ipſis firmiùs inhibemus, ne aliquem in Canonicum recipere aliquo modo præſumant, donec antedictus Magiſter præbendæ beneficium in præfata Eccleſia plenariè ſit adeptus. Unde fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus ſi memorati N. Decanus, & Canonici mandatum noſtrum neglexerint adimplere, tu eos ad receptionem ejus (prout dictum eſt) faciendam, ſublato appellationis obſtaculo, per diſtrictionem eccleſiaſticam, monitione tamen præmiſſâ, compellere non omittas, quoſlibet qui mandato Apoſtolico ſe duxerint opponendos, eadem cenſura compeſcens. Noveris autem, quod quia nolumus ut idem Epiſcopus occaſione alicujus promiſſionis, ſeu cujuſlibet auctoritate reſcripti à Sede Apoſtolica impetrati, ad eludendum mandatum noſtrum ſe valeat excuſare, ipſi diſtrictè præcipimus, ut donec idem Magiſter in eadem Eccleſia fuerit præbendæ beneficium aſſequutus, nulli alii præbendam modo quolibet aſſignare præſumat. Quod ſi fortè præſumpſerit, id irritum decernimus penitus, & inane. Decet enim, ut quia præbendam ei, quam de jure non potuit, aſſignavit, eam quam de jure potèſt, aſſignet, ne præbendam illi fraudulenter viſus ſit aſſignaſſe. Datum Romæ apud S. Petrum x. Kal. Maii, Pontificatus noſtri anno 1.

NOTÆ.

1. [1] *Senonenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 49. ex quo codice reſtituo integram hujus textus: caſus autem ita contigit. Guillelmus, & Hugo, unus Eccleſiæ Laudunenſis, alter Siclinienſis, coram Cœleſtino III. animo permutandi præbendas, eas reſignarunt in manibus ipſius. Cœleſtinus eorum petitioni annuens, juſſit Decano Rhemenſi, ut præbendam Guillelmi Hugoni conferret, & viciſſim Hugonis Guillelmo; ſed antequam Decanus id adimpleret, Epiſcopus Laudunenſis præbendam Guillelmi contulit Petro talis reſignationis ignaro, qui cum cæteris Canonicis conſedit in Choro, & Capitulo: ſed cùm Cœleſtinus hanc collationem irritaſſet, conqueſtus Petrus coram eo de illuſione Epiſcopi, quia ignatus reſignationis deceptus fuerat, juſſit Alexander III. Epiſcopo Laudunenſi, ut præbendam proximè vacaturam, quam de jure poſſit, Petro conferret.

b *Auctoritate Apoſtolica.*] Unde talis commutatio admitti poterat, cùm præceſſiſſet Pontificis auctoritas, licèt aliter textum hunc accipiat Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 5. *num.* 5.

c *Sua ſpe fruſtratus.*] Quam rationem ad feuda, & Indorum Commendas prorogans, illuſtrat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 9. *num.* 32.

CAPUT VIII.

Idem *Episcopo & Cantori a Tornacensi.*

CUm jamdudum. b *Et infrà:* Verùm quoniam ab R. Siclunensi Canonico, I. de c Bithinia quædam objecta fuere, multitudo videlicet tam dignitatum, quàm etiam præbendarum; ambitionis, & avaritiæ vitium, cui nondum finem imponens, contra definitionis nostræ tenorem, & d Lateranensis Concilii statuta, ad obtinendam Præposituram Siclunen. se ingerit, & ingessit; & quod die e intrusionis suæ ante f confirmationem præsumpserit ministrare, sicut & post confirmationem cassatam. Mandamus, quatenus si inveneritis prædictum I. habere plures alias dignitates, atque præbendas, aut aliquid aliud præmissorum, quod ad cassationem ejus sufficiat, inveneritis esse verum: ei super jamdicta Præpositura silentium imponatis, ab impetitione Suclunen. Ecclesiam absolventes, cùm multa per patientiam g tolerentur, quæ si deducta fuerint in judicium, exigente justitiâ non debeant tolerari.

NOTÆ.

1. a *Tornacensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.4.* De Tornacensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap. eam te 7. de rescript.*

b *Et infrà.*] Epistola hæc non reperitur inter editas à Guillelmo Sirleto, & Bosqueto, quia spectat ad librum 3. epistolarum Innocent. III. quem adhuc præ manibus non habuimus. Casus autem præsentis litis ita contigit. Mathildis filia Alfonsi I. Regis Portugaliæ, præmortuo marito Philippo I. Flandriæ Comite in Syria, retinuit Siclinienſe territorium jure dotalitii, cum jure patronatus, quod Comes Flandriæ habebat in Ecclesia Siclinienſi: unde defuncto Præposito illius Ecclesiæ, elegit in ejus locum quendam clericum procuratorem suum: quem non solùm Siclinienſes Canonici non admiserunt, verùm & elegerunt Joannem, quem in possessionem Præposituræ induxerunt: Mathildis appellavit ad Innocentium, à quo cùm causa fuisset commissa certis judicibus, coram eis varia objecta fuerunt prædicto Joanni, videlicet plures præbendas habere malo more, & corruptis quinque electoribus admissum fuisse: quibus cognitis Innocentius eum dejiciendum esse à Præpositura decrevit. Quod ut latiùs percipiamus, audiamus ipsum Innocentium relatum à Sirleto *fol.* 53. qui Atrebatensi, Tornacensi, & Morinensi Episcopis in hæc verba rescribit: [Cùm illius vicem (licèt immeriti) geramus in terris, cujus virga regni esse dignoscitur æquitatis, delatas ad Apostolatus nostri noticiam quæstiones sic nos convenit examinatis diligentiùs causarum meritis justo judicio diffinire, quod in nostri non appareamus executione officii negligentes, & cuique, prout tenemur, suam videamur justitiam conservare. Sanè licèt tempore felic. record. C. Papæ prædecessoris nostri quæstio inter dilectam in Christo filiam N. nobilem mulierem, uxorem quondam Philippi Comitis Flandr. & Capitulum Siclinienſis Ecclesiæ, super electione Præpositi fuerit diutiùs quæstio agitata, & super causâ ipsâ rescripta sæpe Apostol. emanassent, novissimè tamen utriusque partis nuncii ad Sedem Apostolicam accedentes, post ejusdem prædecessoris nostri obitum suas proposuere in nostro auditorio quæstiones. Et primò quidem dilectus filius Magister Ægidius, præfatæ Comitissæ procurator & nuncius, pro ea taliter allegavit: Quod cùm obeunte G. quondam Siclin. Præposito, Siclinienſis Præpositura vacaret, ipsa, ad quam terra illa jure dotalitii ex dono prædicti Com. fuerat devoluta, sicut idem Comes à longis retroactis temporibus, cùm Siclinienſis Præpositura vacavit, in eadem Ecclesia Præpositum dignoscitur elegisse, uti suo jure cupiens, virum idoneum, litteratum, & honestum, qui non habebat alium personatum, magistrum E. in Præpositum Siclinien. elegit, & ad Siclinien. Ecclesiam destinavit, rogans, & postulans à Canonicis Ecclesiæ memoratæ, ut ei jus suum conservantes illæsum, illum quem ad eos destinaverat, recipere in Præpositum non differrent: quem cùm in Ecclesia Canonici residentes admittere penitus recusassent, ipsa Comitissa jus suum, & electionem, quam fecerat, sub Apostolica protectione constituit, & ad Romanam Ecclesiam appellavit. Postea verò cùm de communi assensu Capituli Ecclesiæ memoratæ fuerit interpositâ appellatione prohibitum, ne quis ab eis nominaretur in Præpositum, nisi communi deliberato consilio, sicut in litteris quorundam Canonicorum ejusdem Ecclesiæ manifestè conspicitur contineri; quinque tantùm Canonicorum dilectum filium Joannem de Bitunia, qui septem alias habere dicitur Prælaturas, aliorum assensu minimè requisito, qui erant absentes; & iis qui residentes in eadem Ecclesia erant apud Siclinium, non vocatis, nullumque assensum ipsi electioni præbentibus, in Præpositum elegere, & installavere, contra cujus installationem ex parte Comitissæ iteratò fuit ad Sedem Apostolicam appellatum. Verùm cùm causa eadem tibi, frater N. Atrebat. Episcope, & tuis conjudicibus fuisset ab Apostolica Sede commissa, & ab examine vestro neutra partium appellasset, prædictus Joannes de Bitunia, ignorante parte aliâ, nuntium suum latenter ad Sedem Apostolicam destinavit, & se simplicem clericum, Joannem scilicet de Bitunia, dolosè faciens appellari, & falsò significans violentiam per Comitissam Siclinien. Canonicis irrogatam, & de interpositis appellationibus ab eadem Comitissa mentione non habitâ, se asserens electum canonicè in Præpositum, à præfato prædecessore nostro ad venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum, & dilectos filios N. Decanum, & N. Præpositum Sueſſionen. litteras impetravit: quibus datum est in mandatis, ut eandem Comitissam denunciarent excommunicationis vinculo detineri, & tamdiu ab omnibus evitandam, donec Ecclesiæ Siclinien. & passis injuriam, de ablatis omnibus, & irrogatis injuriis satisfaceret competenter, & de speciali esset mandato Sedis Apost. absoluta. Qui etiam solicitè providerent, ut si electionem Præpositi ad dictos Canonicos ex legitimis

timis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, sæpenominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remotâ, pacificâ possessione gaudere. Judices autem ipsi nullâ causæ cognitione præhabitâ, vel etiam citatione præmissâ, tenorem mandati Apostolici præfatæ Comitissæ cum suis litteris direxerunt, eidem districtè mandantes, quatenus Præposito, Ecclesiæ, & Canonicis Siclinien. de illatis injuriis cum plenaria damnorum restitutione satisfaceret competenter: scitura, quod donec quod mandaverant, adimpleret, & de speciali esset mandato Apostolico absoluta, ipsam, & officiales suos, & alios bonorum Siclin. Ecclesiæ invasores pro excommunicatis haberent: & vobis, fratres N. Tornacen. & N. Morinen. Episcopi, ut hoc denuncietis omnibus, auctoritate dederunt Apostolica in mandatis. Post hæc verò cùm præfata Comitissa ab eisdem citata judicibus, procuratorem suum ad præfixum sibi locum, & terminum destinasset, licèt se excommunicatione crederet non teneri, sufficientem tamen obtulit cautionem, quod Ecclesiæ parèret judicio, vel mandato, ut absolutionis beneficium mereretur. Quod cùm ab ipsis judicibus non posset aliquatenus obtinere, & usque ad productiones testium fuisset in causa ipsa processum, & judices testes ex parte Comitissæ productos admittere noluissent, mandato prædecessoris nostri minùs rationabiliter inhærentes, in quo continebatur expressum, ut si electionem Præpositi ad jamdictos Canonicos ex legitimis eorum assertionibus cognoscerent pertinere, prænominatæ Nobili, & cuilibet laicæ personæ perpetuum silentium imponerent, & facerent Præpositum ipsum collatæ sibi canonicè dignitatis, appellatione remotâ, pacificâ possessione gaudere, procurator ejusdem Comitissæ ab eorum manifestis gravaminibus Sedem Apostolicam appellavit. Ipsi verò judices nihilominus contra Comitissam sententiam protulere, à quorum sententia, sicut & priùs, ad Romanam fuit Ecclesiam appellatum. Tandem verò dilectis filiis N. Sancti Quintini, & N. Roien. Decano, & N. Cantori Peronen. fuit causa eadem à Sede Apostolica delegata. Quorum judicium, quia sicut & primi Judices prædictam Com. satisfacere volentem absolvere, & testes suos admittere recusarunt, quia unus ipsorum judicum Advocati adversæ partis patruus, vel avunculus dicebatur; & alter cùm causa ipsa sub eorum examine tractaretur, à prædicto Joanne de Bitunia Duacen. præbendæ donationem recepit: procurator sæpefatæ Comitissæ penitus recusavit, & ab eis tanquam à suspectis, ante & post sententiam Sedem Apostolicam appellavit. Et quoniam priores & posteriores judices in causa ipsa tam inordinatè processerunt, postulabat eadem Comitissa, ut quicquid factum esset per eosdem judices, & in ejus foret præjudicium post appellationem legitimè interpositam attentatum, irritum fieret, & inane: præsertim cùm commissio illa ad Suessionen. judices veritate nosceretur tacitâ impetrata. Econtra verò dilectus filius Magister Robertus, adversæ partis procurator & nuncius, respondebat, quod cùm defuncto G. Siclinien. Præposito, Fratres ejusdem Ecclesiæ de successoris electione tractarent, & primo die non potuissent in personam idoneam convenire; tandem prædictum Joannem de Bitunia in Siclinien. Præpositum unanimiter elegerunt, & installarunt, ne quid in præjudicium electionis eorum fieret, Sedem Apostolicam appellantes. Clericus etiam Comitissæ, qui præsens aderat, nihilominus Romanam Ecclesiam appellavit. Ipse autem Joannes de Bitunia electus taliter in Præpositum, omnium hominum ad Præposituram pertinentium in pace recepit homagia, & eodem die fructus Præposituræ quietè habuit, & sine contradictione percepit. Præfata verò Comitissa Flandriæ, cùm sæpiùs suas litteras ad Siclinien. Capitulum direxisset, ut Magistrum C. clericum suum eligeret in Præpositum, & non posset ab eis quod postulaverat obtinere, per se, & ministros suos ad res Canonicorum, & illius, quem elegerant, & ad personas eorum manus extendit, personas malè tractavit, & bona diripuit violenter. Cùm autem ad venerabilem fratrem nostrum N. Rhemen. Archiepiscopum, sanctæ Sabinæ Card. tanti excessus quæstio devenisset, & eam, & fautores ejus excommunicationis sententiâ innodasset; quia tandem in manu ejusdem Archiepiscopi de illatis injuriis, & ablatis rebus promisit satisfacere competenter, ab excommunicatione extitit absoluta. Verùm quia postmodùm non servaverat quod promisit, ab eodem Archiepiscopo fuit eadem sententiâ innodata, de excommunicatione ipsius circumpositis Episcopis litteris destinatis. Cúmque super his omnibus ad prædictum prædecessorem nostrum quæstio delata fuisset, ipse prædictis Suessionen. judicibus causam ipsam (ut prædictum est) terminandam commisit, qui secundùm quod in mandatis receperant procedentes, utriusque partis receptis testibus, cognoscentes jus electionis ad Siclinien. Capitulum pertinere, dictam electionem auctoritate Apostolicâ confirmavere, & præfatam Comitissam denunciavere excommunicationis sententiæ subjacere. Cùm verò præfata Comitissa nuncium ad Sedem Apostolicam direxisset, & de utriusque partis assensu prædictis N. sancti Quintini, & N. Roien. Decan. & G. Cantori Peronen. causa eadem fuisset cognoscenda commissa, ipsi auditis diligenter quæ hinc inde fuere proposita, de prudentum virorum consilio prædictorum judicum sententiam approbavere, eam auctoritate Apostolica confirmantes: pro quo idem Magister Robertus cum instantia supplicabat, ut quod erat per priores judices sententiatum, & approbatum nihilo minus à secundis, nostra quoque confirmaretur auctoritate, & res Canonicorum, & dicti electi, quas prædicta Comitissa per se, & fautores suos occupaverat, faceremus cum integritate restitui, & de injuriis satisfieri competenter. Nos igitur, quibus ex susceptæ incumbit administrationis officio diligere justitiam, & odire iniquitatem, cum fratribus nostris utriusque partis allegationes, & rescripta diligentiùs intuentes, cognovimus evidenter commissionem ad Suessionen. judices per precum mendacia impetratam, cùm ipsius Joannis suppressum fuerit nomen cujuslibet dignitatis, & interpositæ appellationis à Comitissa, vel ab alio nulla in eis mentio haberetur, & mendax precator carere debeat impetratis: Præterea non est aliquâ ratione credendum, quod idem prædecessor noster sine causæ cognitione præfatam Comitissam voluerit excommunicatione notari, vel ei super jure suo perpetuum imponi silentium, cùm merita causarum partium assertione pandantur: Item ipsi judices Suessionen. videntur in rescriptis, quæ perspeximus, discordare, cùm in litteris, quas posterioribus judicibus direxere, se asserant utriusque partis receptis testibus ad sententiam processisse; & in rescripto prolatæ sen-

tentiæ, ſe non utrimque, ſed ex parte Canonicorum recepiſſe teſtimonia fateantur. Ex præmiſſis itaque, & aliis rationibus, tam priorum, quàm poſteriorum judicum inordinatas ſententias cognoſcentes, quicquid ſuper cauſa ipſa occaſione prædictarum commiſſionum ordinatum dignoſcitur, vel ſtatutum, de fratrum noſtrorum conſilio decernimus non tenere, ad illum ſtatum idem negotium reducentes, quem ante commiſſionem primam dignoſcitur habuiſſe. Ut autem utrique parti ſua debeat juſtitia reſpondere, cauſam ipſam duximus ſecundùm formam canonicam committendam. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum.] Hujus epiſtolæ major pars reperitur *in cap.* 1. *de ſententia & re judicata, in* 3. *collect.*

2. [a] *Siclun.*] Legendum eſſe *Siclinienſi*, jam notavit Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroïc. tit. de regalibus, num.* 58. Siclinium enim eſt in diœceſi Tornacenſi, in ipſo Comitatu Flandriæ.

3. [c] *Bichinia.*] Legendum eſt *Bitunia*, ut habetur in relatis epiſtolis Innocentii, ſeu *Betunia*, ut voluerunt Boëtius Epon. *ubi proximè*, Cujacius *in præſenti.*

[d] *Lateran.*] Sub Alexandro III. *cap.* 13. *&* 14.

4. [e] *Intruſionis.*] Intruſio dicitur omnis injuſta occupatio, & abſque legitimâ causâ facta, *cap. quia, de conceſſ. prabend.* Unde ille dicitur intruſus in beneficio, qui à non habente poteſtatem conferendi, ſeu abſque canonica inſtitutione illud obtinuit, *cap. cùm veniſſent, de in integrum reſtit. cap. ex frequentibus, de inſtit. cap. cum qui, hoc tit. in* 6. *cap. ad aures, de exceſſ. Prælat.* quod quidem variis modis accidere poteſt, quos ſigillatim proſequitur Frances *in tract. de intruſione, q.* 2. *cum ſequent.*

[f] *Ante confirmationem.*] Unde ut intruſus, amiſit jus, ſi quod habebat ad ipſam præbendam, *cap.* 17. *de elect. cap. avaritia* 5. *eod. tit. in* 6. latè probant Lotherius *de re benefic. lib.* 1. *p.* 1. *q.* 13. *num.* 1. Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 3. *p. allegat.* 57. *num.* 214. *& lib.* 1. *juris Eccleſ. cap.* 19. *num.* 249. 5.

[g] *Tolerentur.*] Ex hoc textu rectè docet Boëtius Epon. *ubi ſuprà*, Principis tolerantiam non inducere diſpenſationem; quod etiam ſuadetur *ex cap.* 3. *de cognat. ſpirit.* & docent Gamma, Thomas Sanchez, & alii congeſti à Barboſa in præſenti, *num. ult.* qui exponit textum *in cap. quia circa, de conſanguin. & affin.* Sed licèt non mera, & propria diſpenſatio inducatur ex tali patientia, tamen quaſi diſpenſatio inducitur, *cap.* 1. *qui matrimonium accuſare, in* 3. *collect.* ubi Eccleſiam quodammodo diſpenſando diſſimulare, & diſſimulando diſpenſare quodammodo docetur: latè explicant Baſilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 15. *à num.* 6. Salgado *de retent. bullar.* 1. *p. cap.* 2. *ſect.* 5. *per tot.* 6.

CAPUT XIX.

Idem [a] *Archiepiſcopo & Archid. Senon.*

Dilectus filius T. Lingon. Canonicus in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus, quod cùm de mandato bonæ memoriæ Greg. Pap. prædeceſſoris noſtri, G. quondam Lingon. Epiſcopus quandam præbendam aſſignaſſet eidem in Eccleſia Lingon. & eadem ſibi per prædictum prædeceſſorem noſtrum fuerit confirmata; quia Capitulum Lingon. ipſum ad eandem præbendam recipere contemnebat, dil. fil. Clarevall. & Longuivadi Abbates auctoritate præd. noſtri, cùm nollet aliquatenus à contradictione ceſſare, ipſum ſuppoſuerunt eccleſiaſtico interdicto. Poſtmodùm autem ad præſentiam noſtram accedens, ad dil. fil. Medulenen. & Guincian. Abbates obtinuit ſcripta noſtra: ſed cùm per eos juſtitiam ſuam non poſſet obtinere, nos ven. Rhemen. Archiepiſcopo S. R. E. Cardinali, tunc Epiſcopo [b] Prænestino, Apoſt. Sedis Legato, ſicut aſſerit, dedimus in mandatis, ut prædictam interdicti ſententiam, ſicut fuerat rationabiliter promulgata, faceret appellatione poſtpoſitâ firmiter obſervari: unde cùm idem Archiepiſcopus negotium prorogaret, & idem poſt labores multiplices ferè de promovendo ipſo negotio deſperaſſet, deficiens in expenſis, ad inſtantiam Archiepiſcopi memorati, & auctoritate ipſius talis inter eundem T. ex una parte, & ven. fr. noſtr. R. Epiſcopum, & dil. fil. Canonicos Lingon. ex altera, compoſitio interceſſit, quod ipſo ab eodem Capitulo per manus prædicti Archiepiſcopi recepto in Canonicum, & in fratrem, & conceſſo ſibi [c] ſtallo in Choro, & participatione qualibet divinorum, idem fructus præbendæ alicujus ejuſdem Eccleſiæ percipere non deberet, niſi loco proximo vacaturæ. Licèt autem præfatum Archiepiſcopum ſincerâ diligamus in Domino charitate, ipſiuſque velimus honori deferre; quia tamen in his quæ contra canonicas ſanctiones attentari noſcuntur, ei deferre nec volumus, nec debemus, quod ab eo illicitè factum eſt in hac parte, duximus irritandum, quod licitè factum eſt approbantes. Cùm ergo dictum T. in Canonicum recipi, & fratrem canonicis non obviet inſtitutis, & vacaturam expectare præbendam, Lateranenſi Concilio non ſit dubium [d] obviare: nos illicito reprobato, quod eſt licitum approbantes, quia videtur indignum, ut is qui receptus eſt in Canonicum, præbendæ beneficio defraudetur: diſ. v. per A. ſ. m. quat. dictos Epiſcopum, & Canonicos Lingon. ſi verum eſt quod aſſeritur, ut eidem præbendam, cùm ſe facultas [e] obtulerit, non differant [f] aſſignare, vos eos mon. præmiſsâ per cenſ. Eccl. ſub. cujuſc. contrad. & ap. ob. compellentes, faciatis eidem portiones

[g] quotidia

g quotidianas, quæ fuerint in Ecclesia memorata, sine diminutione qualibet assignare, contradictores per cens. eandem appel. postpositâ compescendo.

NOTÆ.

1. [a] *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. ex qua integram ita restituo : casus autem ita contigit. Cùm Episcopus Lingonensis ex præcepto Pontificis canoniam in sua Ecclesia Tancredo assignasset, Capitulum renuit illum admittere ; quare Innocentius Ecclesiam ipsam interdicto suppositit, unde Canonici transactionem fecerunt cum ipso Tancredo, ut ipsum in Canonicum, & in fratrem statim reciperent, assignatis illi stallo in Choro, & loco in Capitulo ; sed fructus præbendæ non perciperet usquedum alia vacaret. Consultus Innocentius, hanc posteriorem partem transactionis improbavit, & decrevit, ut Tancredus statim virtute talis receptionis perciperet distributiones quotidianas, & cùm primùm facultas se obtulisset, illi integra præbenda assignaretur. Cujus decisionis mentio etiam fit *in cap. dilecto*, infrà *hoc tit.* & eam exposui *in cap. relatum, hoc tit.*

2. [b] *Præneſtino, Apost. S. L.*] Vvido de Pare, qui Gallus monachus, ac xv. Abbas Cistere. totusque Cisterciensis Ordinis Caput, ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Prænestinus est creatus anno 1198. vir sanè singularis sanctitatis, pietatisque insignis : in multis autem, splendidisque legationibus, quibus perfunctus est, ea celebrior fuit, cùm sub eodem Innocentio anno 1199. in Galliis, Germaniaque Othonis Imperatoris electionem nomine Pontificis tutam habuit contra Philippum Suevum, quem à communione Fidelium Ecclesiasticâ censurâ removit, quòd Reipublicæ Christianæ tranquillitatem irrequieto ambitionis æstu interturbaret. In qua legatione non modò civili rerum statui consuluit Vvido, sed etiam Ecclesiasticos ritus promovit, atque adauxit. Siquidem teste Cæsario Histerbacensi, ejus sæculi Scriptore, *lib.* 5. *cap.* 56. & *lib.* 6. *cap.* 2. *miraculorum*, decrevit, ut non nisi pulsatâ campanulâ litans sacerdos incruentam tolleret hostiam, néve deferretur infirmis, nisi eadem campanulâ perstrepente, sive ad excitandam Fidelium pietatem, sive ut eâ ratione multiplicatis intercessoribus faciliùs exorata salus ægrotantibus obveniret. Quem posteà universalis Ecclesia morem complexa est. Laodic. Concilium convocavit, lapsisque clericis leges severiores dixit, ita ut religionis studio flagrans, alter Paulus videretur : quas ex parte memorant Placentius, Ægidiusque de Aurea Valle *in hist. Leodiensium Episcoporum.* Ab Innocentio III. anno 1204. Archiepiscopus Rhemensis in demortui Vvillelmi Albinani locum adlectus est : eidemque Guidoni Rhemensi Archiepiscopo, & S. R. E. Cardinali, ejusque successoribus Regum Franciæ inungendorum privilegia confirmat Innocentius anno 1205. idibus Maii, Pontificatus 3. Reg. Vatic. *epist.* 75. *fol.* 24. referunt Chenu in serie Præsulum Ecclesiæ Rhemensis, Ughellius *tom.* 1. *Ital. sacr. fol.* 203.

[c] *Stallo.*] Quid sit stallum, exposui *in cap.* 7. *de rescript.*

[d] *Obviare.*] Licèt enim possit Legatus reservare certi beneficii collationem etiam in favorem certæ personæ, *cap. cùm dilectus*, *cap. si Apostolica* 12. *hoc tit. in* 6. & hæc reservatio videatur importare collationem beneficii vacaturi, hoc procedit quando reservatio fit simul cum expectativa, quod prohibitum est, quia continet in se votum captandæ mortis alienæ, & ita non valet talis reservatio, ex hoc textu ; si autem hujusmodi reservatio fit absque ulla expectativa, quia tunc nullum jus quæsitum est ei, in cujus favorem reservatur, ideò valet talis reservatio, ut docet Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.* 3. *de legatis, num.* 11. 3.

[e] *Cùm facultas se obtulerit.*] Magnum enim discrimen versatur inter istam clausulam, & inter illam, *cùm primùm vacaverit* ; nam virtute primæ clausulæ non protinus ac vacaverit præbenda conferenda est, sed cùm opportunum sit, *cap.* 8. *de concess. prabend.* Faciunt textus *in l. nepos*, *de verb. sign. l.* 8. §. *ult. ff. de testam. tut. l. rogo, ff. quando dies legati*, *l. ult. ff. qui sine manumiss.* ubi similes clausulæ repetiuntur. 4.

[f] *Assignare.*] Juxta adducta *in cap. relatum, hoc tit.*

[g] *Quotidianas.*] Facit textus *in cap. cùm M. de consuet.* & ex his duabus decisionibus apertè probatur, canoniam per se absque præbenda beneficium Ecclesiasticum esse, quod & notavi suprà *in cap.* 1. nam Canonicus tantùm, qui non habet præbendam, habet jus percipiendi distributiones quotidianas, quæ licèt fructus beneficii non sint, *extravag. postulasti*, *hoc tit. inter communes* ; sunt tamen emolumenta, quæ propter officium impensum in Ecclesia præstantur, Moneta *de distribut. q.* 6. *per totam*, Barbosa *de Canonicis*, *cap.* 21. Solorzanus *de juribus honorariis*, *num.* 481. Nec contrarium probat textus *in cap in nostra*, *de rescript.* ubi cùm agatur de Canonicis, & illis, qui in Canonicos fuerant recepti, dicitur nondum eos Ecclesiasticum beneficium fuisse assequutos : ergo quia canonia per se non est beneficium Ecclesiasticum. Cujus textus difficultate motus Fabricius in praxi *de benef. de titul. & intitul. num.* 9. 21. & 39. affirmavit canoniam per se non esse beneficium : sed difficultati illi facilè satisfacies ex adductis *in eodem cap. in nostra.* 5.

CAPUT XX.

Idem [a] *Episcopo Brixiensi.*

TUæ fraternitatis devotio. *Et infrà* : **Præterea consuluisti, cùm sæpè contingat, quod ad unam præbendam duo clerici, propter nimiam importunitatem petentium eliguntur, utrum confirmanda sit talis electio, vel potiùs irritanda. Nos igitur attendentes, quod si duo clerici unam præbendam tenerent, illud esset contra Concilium Turon.** [b] **quod præbendarum inhibet sectionem ; & si unus illorum ipsam obtineret**

obtineret præbendam, ſub expectatione alîus, contra *c* Lateran. ſtatuta Concilii remaneret. Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod talis electio de rigore juris penitus eſt caſſanda.

NOTÆ.

1. *a Rixienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & *in cap. tua, de procur.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi, & inſcriptionem expoſui.

b Turonenſe.] Relatum *in cap. majoribus, hoc titulo.*

c Lateran.] De quo agemus *in cap.* 2. *de conceſſ. prebenda.*

COMMENTARIUM.

2. PLerumque contingit ad unum idemque beneficium duos eligi, ſeu præſentari; & cùm unus tantùm ſit inſtituendus, nec dividi poſſit inter duos beneficium, aut nullius electio confirmatur, ex traditis *in cap. majoribus* 8. *hoc tit.* aut electione unâ infirmatâ, altera confirmatur: quod procedit datâ aliquâ prioritate inter utramque electionem, *cap. dilectus* 25. *hoc tit.* latè probat Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 9. unde ſi Pontifex unam, eandemque præbendam duobus ſucceſſivè conferat, licèt in aliis actibus poſteriora prioribus derogent, *l. pacta, C. de pactis, l. licet,* §. *Divus, ff. de jure Codicil.* Valenzuela *conſil.* 63. *num.* 184. tamen in eo caſu reſcripti data attenditur, ut probavi *in cap. capitulum, cap. plerumque, de reſcript.* & qui primò reſcriptum impetravit ad beneficium, præfertur illi, qui ſecundò ad idem beneficium litteras impetravit, *cap. ex parte* 12. *de offic. deleg.* nam cùm virtute prioris reſcripti jus acquiſitum fuiſſet primo, non poteſt ſecundus admitti cum ejus præjudicio, ut probat doctrinam hanc expendens ad Indorum commendas Solorzanus *dicto cap.* 9. *per totum:* facit textus diſertus *in cap. ſi tibi abſenti, de prabend. lib.* 6. In aliis verò privilegiis pluribus conceſſis, cùm alii per alium præjudicium non irrogatur, attenditur tempus præſentationis litterarum, ſeu adeptæ poſſeſſionis, ut varios caſus inde reſolventes docent Kochier *in tract. de primariis precibus, pag.* 24. Valenzuela *conſil.* 128. *num.* 151. & *conſil.* 104. *num.* 6. Cùm ergo in præſenti caſu ad unum, idemque beneficium duo electi ſimul fuiſſent, nullâ datâ prioritate temporis; & beneficium dividi non poſſit, juxta Concilium Turonenſe relatum *in d. cap. majoribus* 8. ideò Pontifex in præſenti decrevit utramque electionem eſſe irritandam, ne ad unum, idemque beneficium duo admitterentur, repugnante Concilii Turonenſis diſpoſitione, de qua *in d. cap. majoribus*, ex cujus commentario, quæ huc ſpectant mutanda ſunt.

CAPUT XXI.

a Idem.

Niſi eſſent viri providi, & honeſti, tam ii, qui ordinationem fecerunt, quàm illi, circa quos eſt facta ordinatio in Eccleſia veſtrâ ſuper Prioratus negotio, ordinationem illam valde ſuſpectam propter exempli perniciem haberemus. Quod ergo poſt concertationem diutinam ordinatum eſt circa unum de duobus electis, ut ipſe habeat prioratum, hoc ex juriſdictione delegata ſecundùm juſtitiam videtur eſſe ſtatutum. Quod autem ordinatum eſt circa reliquum, ut ipſe xx. lib. de redditibus Capituli, & xl. libras de proventibus Prioratus percipiat annuatim, hoc ſecundùm providentiam intelligitur eſſe præceptum ex arbitraria *b* poteſtate, cùm in delegatis fuerit *c* compromiſſum, qui auctoritatem ſibi retinendo commiſſam, ſe pro bono pacis, & utilitatis hæc ordinaſſe fatentur. Quia igitur hæc ordinatio ab omnibus eſt recepta, poſſuntque licitè Prior, & Capitulum de proventibus ſuis propter cauſas prædictas, non quidem ex pactione partium, ſed ex juſſione judicum proviſionem hujuſmodi exhibere; nos eam hoc habito *d* moderamine toleramus, ut ad præſtationem xl. librarum, non dignitas Prioratus, ſed perſona Prioris maneat onerata, ne fortè vel circa proventus aliqua videatur facta ſectio Prioratus, ita quod ipſo Priore defuncto, ſucceſſor ipſius ad præſtationem xl. librarum minimè teneatur.

NOTÆ.

1. *a Idem.*] Ita etiam habetur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. ex neutra tamen compilatione conſtat cui miſſa ſit præſens deciſio, nec inter epiſtolas editas à Boſquero & Sirleto reperitur.

2. *b Ex arbitraria poteſtate.*] Unde cognoſcitur, judicem delegatum, in quem partes compromiſere, poſſe procedere & poteſtate delegatâ, & virtute compromiſſi, ut docuit Salgado *de protect. Regia p.* 2. *cap.* 13. *num.* 130.

3. *c Compromiſſum.*] Jure noſtro canonico compromitti poteſt, tam in judicem ordinarium, quàm delegatum, quia aliàs de ipſa cauſa cognoſcere poteſt, ut probavi *in cap.* 5. *de arbitris.*

4. *d Moderamine.*] Quod ita oportuit declarari, nam aliàs penſio pro vita penſionarii reſervari intelligitur. Gloſſa hîc *verbo Prioratus*, quæ eſt conditio obligationis annuæ ex legato provenientis, *l. in ſingulos* 8. *ff. de annuis legat.* unde mors poſſeſſoris Eccleſiæ penſionario non debet obeſſe, ex ſententia capitis *veniens* 8. *de tranſact.* capitis *cùm veniſſent* 6. *de conſtitution.* quod cùm ex natura penſionum

sionum proveniat, æquè stami debet in pensionibus reservatis à Pontifice, & ab Ordinario, ut docuerunt Caccialupus *de pensionibus q. 4. & 5.* Gigas *quæst. 6. num. 4.* Gambata *lib. 6. de offic. Legati, a num. 585.* à qua sententia discedunt Navarrus *de simonia consil. 43. conclus. 2. & de jurepatron. consil. 8.* Parisius *de consident. q. 28. num. 120.* quos sequitur Garcia *de benefic. q. 1. cap. 5. num. 334.* moventur auctoritate præsentis textus, quatenus Innocentius in eo arbitrium ita ratum habet, ut pensio pro vita debitoris tantùm constituatur; verumtamen ipsi mentem Innocentii non percalluerunt, nam nisi ob eam rationem fuisset pensio ex vita debitoris æstimanda, id utique procederet non solùm in pensione xl. librarum, sed etiam in pensione xx. cùm utraque ex prædicta arbitraria potestate descendat; quæ moderatio cùm ita facta non fuerit, sequitur potestatem inferiorum non esse ita coarctandam, ut pensio ab eis imposita vitam debitoris non excedat. Fuit ergo hîc moderata pensio per Innocentium, ut leviot esset Ecclesiæ obligatio, non tamen quia judices modum excessissent in constitutione pensionis.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX præsenti decretali communiter sequens deducitur assertio: *Cùm lis ambigua est, & difficilis, potest judex uni ex litigatoribus beneficium assignare, alii verò certam pensionem in ipso beneficio.* Quæ assertio probari potest *ex cap. cùm venissent 9. de restit. spol. cap. de catero 5. in fine, cap. veniens 8. de transact. cap. cùm clerici, de censibus, cap. audivimus, de colluf. deteg.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garañia Cujacius *hic*, Æneas Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 7.* Ægidius Bossius *tom. 1. moral. tit. 7. §. 4.* P. Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 51. num. 17.* Berous *in cap. 2. de arbitr. num. 46.* Ferro-Mantrique *de different. utriusque fori, fol. 148.* Barbosa *lib. 3. de jure Eccles. cap. 15. num. 49.* Petrus Gregorius *de benef. cap. 29.* Lotherius *lib. 1. de re benef. q. 35. num. 22.*

4. Impugnatur tradita assertio.

Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione; nam in præsenti specie, vel hujusmodi pensio constituitur à judicibus virtute potestatis sibi delegatæ, vel tanquam ab arbitris ratione compromissi in eos facti. Priori modo pensio reservatur injustè, quia ut ait Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* Judicem formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit. Est autem in judicibus hæc lex à sacris canonibus indicta, ut beneficia sine diminutione conferant, *cap. unico*, juncta rubrica, *Ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur: cap. majoribus 8.* ubi probavi, *hoc sit.* & rectè; nam fructus beneficii, ut accessorii, sequi debent naturam sui principalis, ex regula *Accessorium, de reg. jur. libro 6.* & idcò non possunt alii applicari, quàm cui titulus beneficii conceditur, ut probat Robertus *d. lib. 1. rerum judic. cap. 7.* quod autem est præscriptum circa universos fructus, hoc de parte eorum dici debet, argumento legis *qua de tota, ff. de rei vind.* Ratione etiam compromissi dari non potest hæc facultas constituendi pensionem, cùm super Ecclesiastico beneficio transigere non liceat, *cap. super eo 7. de transact.* quia nec pacisci licet in spiritualibus, *cap. quàm pio 1. q. 2. cap. fin. de pactis.* Videtur ergo, nec posse in arbitros super quæstione beneficiali compromitti, nec arbitrium latum ab ipsis posse subsistere, cùm portionem pensionis, quæ temporalis est, uni, beneficium verò alii adjudicaverint, contra textum *in cap. fin. de rer. permut.*

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pensionem dici à verbo, *pendo*; quia videlicet pendet à beneficio formaliter, à quo extrahitur; sicut ususfructus à proprietate, *cap. ult. de pignor. cap. quicunque 12. q. 1.* Gigas *de pens. q. 1. num. 8.* Quâ ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. divortio 8. §. non solùm, ff. solut. matrim.* Brissonius *de verb. signif. verbo Pensio.* Dicitur etiam annua, quia singulis annis pendi debet, & annuum neutro genere, dici posse existimat Duarenus *lib. 6. de sacr. cap. 4.* exemplo veterum, quos ita crebrò loquutos fuisse, constat *ex l. Seio 10. §. uxori, l. si cui 14. l. Titia 19. §. qui mercem, ff. de annuis legat. l. ex anno 15. l. si stipulata 35. ff. de donat. inter, l. quidam 22. ff. de pact. dot.* Diffinitur autem pensio ita accepta à Duareno *dicto lib. 6. cap. 4.* ut sit delibatio quædam beneficii, quâ ex eo quod universum beneficium foret, pars quædam alicui confertur, argumento legis *legatum 110. ff. de legatis 1.* Garcia *de benef. 1. p. cap. 5. num. 120.* ita diffinit: *Pensio est jus spirituale, aut tibi annexum, instar beneficii, percipiendi certam pensionem fructuum mensa, vel beneficii, ad tempus, ob justam causam.* Consentiunt Azor *2. p. instit. moral. lib. 8. cap. 5. q. 1.* Lotherius *lib. 1. de re benef. q. 35. num. 12.* Dicitur pensio *jus*, quia ex pensione resultat jus quoddam distinctum ab ipso beneficio, quod simile est quoad plures effectus juri fructuarii, quoad alios verò juri beneficiarii: sed præcipuè comparatur obligationi annuæ ex fundo, aut prædio persolvendæ, ut docet Oldradus *consil. 168. num. 5.* Quia verò conditio annuæ præstationis alia quidem resultat ex promissione facta in contractu, quæ una est, & perpetua, *l. si Stichus 16. §. ult. ff. de verb. oblig.* & ad hæredes transfertur, ut ibidem Consultus ait, quia plerunque mens contrahentium hæc est, ut tam sibi, quàm hæredibus prospiciant, *l. si pactum 9. ff. de prob.* alia verò resultat ex legato, quæ in primo anno puta est, in sequentibus conditionalis, *l. si in annos 4. ff. de annuis legat.* sed in initio cujuslibet anni integra debetur, *l. 2. l. à vobis, ff. de annuis legat.* morte tamen legatarii extinguitur, *l. in singulos 8. ff. eodem tit.* docent Madera *animadvers. cap. 14.* Mocz *in observat. cap. 9.* in qua parte observandi sunt textus *in l. fin. §. 1. ff. de contrahend. empt. l. 30. §. uxori, ff. de legat. 3. l. 3. §. si in plures, ff. si cui plusquam per legem, l. 41. & 43. ff. ex quibus causis major. l. 1. §. si in annos, l. 3. §. fin. l. computationi 55. ff. ad legem Falcidiam, l. 68. §. penult. ff. de legat. 1. l. 1. C. de fideicom. l. 7. §. 1. C. de præscript. l. 3. ff. quemadmodum servit. l. 17. ff. de aliment. legat. l. 2. §. 1. ff. quibus modis usufruct. l. 62. §. 1. ff. de evict. l. 12 §. 5. ff. quando dies legat.* Idcò pensio Ecclesiastica similis est pensioni annuæ debitæ ex testamento, quatenus morte extinguitur pensionarii, & transferri in alium prohibetur: non enim ut annua obligatio ex contractu orta in hæredes transit, sic Ecclesiastica pensio transferri potest, propter prohibitam successionem in bonis Ecclesiasticis, *cap. ad hæc, de decimis*; in quo similis est fructuario pensionarius: etiam convenit cum beneficiario in eo, quod indiget titulo, & fructus percipit pro rata temporis, quo vivit, quamvis fructuarius fructus tantùm perceptos ad hæredes transmittat, *l. defuncta 58. ff. de usufruct.* Unde exponendum venit quale sit onus hoc, seu jus pensionario competens, reale videlicet, an personale; quod difficile est si æstimemus pensiones ex jure annuarum obligationum, quæ onus tantùm inferunt personale respectu ejus, qui obligatur, pro quo actio in personam

5. Pensionis etymon, et diffinitio.

Digitized by Google

ſonam competit, *l. fin. §. fin. ff. de contrab. emption.* Communiter tamen ea ſententia placuit, ut beneficium ipſum, ſeu fructus beneficii penſione onerentur, ſicut ſolet prædium onere tributorum gravari, *l. Imperatores ff. de publicanis, l. 1. C. ſine cenſu, vel reliquis.* Quæ ſententia probatur *ex cap. conquerente 6. de cleric. non reſid.* ubi dum agitur de obligatione annuæ penſionis, ait textus, *pro Eccleſia exſolvendam*, ut oſtendat onus penſionis, ipſius beneficii, aut Eccleſiæ eſſe: idemque apertè colligitur *ex cap. audivimus 3.* ibi: *In beneficiis; de colluſ. detect.* & ex deciſione hujus textus, dum ex penſione, de qua hîc, Eccleſias obligari profitetur. Ratio autem ſuperioris doctrinæ eſt, quia penſiones inſtitutæ ſunt in gratiam penſionarii, ut cedant pro alimentis, & vicem beneficii obtineant. Garcia *d. cap. 5. num. 170.* Si autem obligatio ſub nomine Rectoris Eccleſiæ conciperetur, ipſo mortuo ante penſionarium, penſio extingueretur, nec ſucceſſor obligari potuiſſet ex facto ejus, à quo nec titulum, nec cauſam habet, ex reſolutis à nobis *ad caput 1. hoc tit.* Ut ergo perſiſtat hoc jus uſque ad mortem beneficiarii, oportuit ipſi beneficio, & ejus fructibus onus injungi: quibus conſequens eſt, penſiones ſine cauſa reſervari non debere, *d. cap. avaritia*, hujus tituli, *d. cap. audivimus*; cum cauſa poſſe, ut ait textus noſter ibi: *Poſſunt licitè Prior, & Capitulum propter cauſas præditas*, &c. quia cùm per reſervationem ſtipendia Eccleſiæ obligentur, id ſine cauſa admitti non debet; cum cauſa poteſt, ut eſt commune omnium obligationum, quibus bona Eccleſiarum, aut beneficiorum ſubjiciuntur, *cap. 1. & 2. de rebus Eccleſ. non alienandis, in 6. cap. cùm Apoſtolica 7.* ibi: *Cùm meliora proſpiciat: cap. nuper 8. de his quæ fiunt à Prælat.* Eſt etiam eiſdem conſequens, ut onus penſionis reale intelligatur. Gonzalez *d. regul. 8. gloſſa 34. num. 47.* Flaminius Pariſ. *lib. 6. de reſignat. q. 2. num. 98.* Gigas *d. tract. de penſ. q. 51.* poſt Gloſſam *in hoc cap. niſi eſſent, verbo Prioratus.* Quare inde provenit, ut contra quemlibet poſſeſſorem beneficii ob penſionem agi poſſit, *d. cap. veniens 8. de tranſact. cap. cùm veniſſent 6. de inſtit.* Barboſa *lib. 3. juris Eccleſ. cap. 11. num. 93.* & in praxi exigendi penſiones *q. 15. num. 63.* ſive exprimatur in penſione, ut ſucceſſor teneatur, ut frequenter fit; ſive non exprimatur. Gigas *d. q. 3. num. 2. & q. 44. & 47.* quia cùm ſit onus reale beneficio inhærens, tranſit cum ipſo beneficio, adeò ut Capitulum pro rata temporis vacationis, dum fructus percipit, teneatur ſolvere penſionem, ut latè probat Barboſa *in d. praxi, q. 15. per totam.* Cùm enim Capitulum ſuccedat in locum illius, qui penſionem ſolvebat, & fructus beneficii ipſius percipiat, juxta juris utriuſque regulas, debet ſubire onus, cùm onus ad ſucceſſorem non tranſeat, ut in præſenti ſpecie contingit; per talem enim reſtrictionem natura penſionis non mutatur, ſed ejus ſolutioni modus imponitur. Ex his infertur, ob penſionem decurſam agi poſſe viâ executivâ contra quemcunque poſſeſſorem ipſius beneficii. Gigas *ubi ſuprà, q. 51.* nec eo caſu penſionis præſcribi viam executivam, *ex l. 6. tit. 15. lib. 4. recopil.* docet Barboſa *in dicta praxi, q. ult. per totam:* etiam actione hypothecaria ipſum penſionarium agere poſſe, *ex l. fin. §. ult. ff. de contrab. emption.* docet Caccialupus *de penſionib. q. 9.* ſed rectiùs contrarium docuit Paulus Caſtrenſis *conſil. 338. num. 5.* licèt enim fructus beneficii in tertium poſſeſſorem alienati ſint, non ideò evinci poſſunt.

6. Dicitur autem hoc jus penſionis ſpirituale; undè quærunt Interpretes, an penſio antecedenter, vel conſequenter ſit jus Eccleſiaſticum? Pro cujus dubii ſolutione triplex penſionis genus diſtingui ſolet, teſte Leſſio *lib. 2. de juſtitia, cap. 34. dub. 37.* alia enim eſt penſio, quæ pro officio merè temporali in remunerationem officii conceditur, veluti ſalarium conſtitutum pro œconomo, advocato, ſacriſta, vel ſimili miniſterio; de qua Vazquez *tract. de benefic. cap. 2. §. 4. num. 167.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bona Eccl. ſect. 2. cap. 1.* alia, quæ titulo perpetuo, certâ portione detractâ, ex fructibus alicujus beneficii conſignatur, ut *in cap. conquerente, de cleric. non reſid.* tertia, quæ in titulum conceditur clerico, quæ non in perpetuum, ſed ad tempus detrahitur ex ipſo beneficio, ut in præſenti textu, *cap. 3. de colluſ. detect.* & aliis ſimilibus. De prima penſione non ambigitur, quin temporalis, & profana ſit, ut docet Suarez *tom. 1. de relig. tract. de ſimonia, lib. 4. cap. 26. num. 3.* Nec etiam de ſecunda quæritur, quia etiam certum eſt, ex ea beneficium Eccleſiaſticum provenire, ut poſt Garciam, & alios docet Valentis *de benef. tit. 1.* Circa tertiam penſionum ſpeciem duo tempora conſideranda ſunt: primum mediæ Juriſprudentiæ canonicæ: ſecundum quod invaluit poſt motum proprium Pii V. editum anno 1571. cujus meminerunt P. Suarez *d. cap. 26. num. 3.* Garcia *de benef. 1. p. cap. 5. num. 37. & 3. p. cap. 1. num. 5.* dicendumque eſt, jure Decretalium, ſicut penſionibus iſtis titulus beneficii gravati non ſcindebatur, ita nec novum titulum beneficii ex eis creari, nec jus aliquod ſpirituale, ſed onus merè temporale; ad quod tempus referendi ſunt Doctores, qui communiter tenent, penſionem nec eſſe beneficium, nec titulum beneficii præſtare, ut tenent Ojeda *de incompatib. in præfat. num. 3.* Selva *de benef. 1. p. q. 3.* Valenſis *ubi proximè* nec contrarium probatur *ex cap. ad audientiam, de reſcriptis*, in illis verbis: *Penſiones, aut alia ſimilia beneficia*; quæ jam ibi expoſui: ex jure tamen noviſſimo ſimiles penſiones naturam beneficii habent, quia ſolis clericis conceduntur, obligantque ad recitationem officii minoris, & per conſtitutiones 30. & 31. Sixti V. coguntur penſionarii tonſuram & habitum clericalem deferre, non tamen verè beneficia ſunt, ſed ad inſtar beneficiorum habentur quoad plures juris effectus, quos latiùs proſequuntur Garcia, & Valenſis *ubi proximè.*

PENSIO ne ſit ſpiritualis.

Dicitur etiam in prædicta diffinitione *certam penſionem*; quia ſic debet penſio reſervari, ut certa ſit; & ita æqua, ut maneat Rectori unde vivere poſſit. Garcia *d. 1. p. cap. 5. num. 366.* quapropter debet reſervari in quantitate, non in quota fructuum parte, tertia videlicet, quarta, vel ſimili, ut in præſenti ſpecie contingit, ibi: *Ut ipſe xx. libras de redditibus Capituli, & xl. de proventibus Prioratus percipiat annuatim.* Ubi notandum eſt, libram, non pondus, ſed nummum, ſeu monetam ſignificare, ut etiam accipitur *in l. omnes, C. de appellat. l. illuſtres, C. de modo multarum, l. ult. C. de cupreſſis, lib. 11. cap. de cætero, de tranſact. cap. P. & G. de officio deleg.* & aliis, junctis quæ de libra monetali, ex jure Romanorum congeſſerunt Covar. *de veter. num. cap. 4.* Mariana *de pender. cap. 8.* Budeus *lib. 3. de aſſe.* Unde juxta ſtilum Curiæ non fit reſervatio penſionis in fructibus, niſi ex magna cauſa; & rectè, ut tollatur occaſio diſcordiarum, quæ ex communione fructuum inter Rectorem, & penſionarium oriri poſſent, argumento legis *cùm Pater 77. §. dulciſſimis, ff. de legat. 2.* non idò, quia conceſsâ parte fructuum titulus beneficii divideretur, ut docebant Doctores relati à Garcia *d. cap.*

7. PENSIO debet eſſe certa, & æqua.

d. cap. 5. num. 362. quia ut aliud eſt beneficium, aliud fructus beneficii; ita ex diviſione fructuum non reſultat diviſio tituli, ut rectè agnovit Corraſius 1. *p. de benefic. cap. 4. num.* 10. Debet etiam eſſe penſio æqua, id eſt ut ita imponatur, ne nimium oneret beneficium: & licet nullo juris teſtimonio quantitas penſionis imponendæ taxata ſit, ſtylo veteri Curiæ receptum fuit, ne tertiam partem æſtimationis fructuum excedat. Gigas *q.* 9. Caccialupus *q.* 7. Riccius *collect.* 1179. *p.* 4. Hodie ex diſpoſitione Concilii Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform.* cautum eſt, ut ſolutis omnibus oneribus mille ducati pro Epiſcopo, centum pro Rectore beneficii remaneant; ubi plura congeſſit Barboſa, Garcia *d. cap.* 5. *num.* 441. qui latè diſputant, quomodo fructus beneficii ſint æſtimandi, & an ob eorum diminutionem minuatur penſio. Etiam adjecimus in definitione, *ad tempus*; quod convenit cum iis, quæ ſuprà dixi, videlicet beneficium eſſe perpetuum, penſiones autem temporarias; eſſet enim nimis oneroſum beneficio, ſi penſio perpetua eſſet, ut de uſufructu aiebat Juſtinianus *in §. finitur, Inſtit. de uſufructu.* Hinc quæri ſolet, quo tempore penſio ceſſet, & quibus pereat? Pro cujus dubii ſolutione ſciendum eſt, olim dupliciter penſionem reſervari ſolere. Primò pro vita beneficiarii debitoris, ut contingit in caſu hujus textus circa penſionem 40. librarum ſolvendam ex proventibus Prioratus: ſecundò, ut eas perciperet creditor annuatim, ut factum etiam fuit in præſenti ſpecie circa xx. libras. Primo caſu morte debitoris penſio finitur, ſecundo non niſi morte penſionarii ceſſat; tum propter regulam textus *in l. in ſingulos* 8. *ff. de annuis legat.* tum etiam, quia penſionarius uſufructuario æquiparatur: unde ſicut uſusfructus morte finitur, ita & penſio. Etiam finitur penſio profeſſione ſolenniter facta in Religione, ut docent Gigas *de penſionibus q.* 57. *num.* 5. Thomas Sanchez 2. *tom. ſumme, lib.* 7. *cap.* 4. *n.* 13. & *cap.* 29. *num.* 8. non ſolùm quia profeſſus pro mortuo habetur, *cap. in præſentia, de probat.* ſed quia incapax redditur poſſidendi aliquid, ſive ſpirituale, ſive temporale. Etiam finitur penſio per contractum matrimonii, ut probat Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 44. Tum quia ſicut beneficia amittit beneficiarius matrimonio celebrato, *cap.* 1. *de cleric. conjug.* ita penſionarius penſionem, quæ licèt beneficium non ſit, ad inſtar beneficii habetur. Tum quia, cùm inhabilis reddatur ad ſacros Ordines, privatur omnibus privilegiis clericis competentibus, exceptis relatis *in cap. unic. de clericis conjugatis, lib.* 6. ubi non refertur privilegium retinendi penſionem, unde neceſſariò eam amittit penſionarius matrimonium contrahendo.

8. De causis imponendæ pensionis.

Tandem dicitur in dicta diffinitione, *ob juſtam cauſam*; quia ut penſio legitimè conſtituatur, juſta cauſa intervenire debet; & ſi aliter pro libito reſervetur, conſtitutio penſionis nullius momenti eſt, *cap. vacante* 26. *in fine, c. extirpandæ* 30. §. *quia verò, hoc tit. c.* 3. *de offic. vicarii, cap. conſtitutos* 6. *verſ. cùm autem, de relig. domib. cap. per tuas* 5. *de donat. cap. penult. de verb. ſign. Clement.* 1. *verſ. Eadem, de ſupplend. neglig.* Faciunt textus *in cap. prohibemus* 7. *cap. ſignificavit* 13. *de cenſibus:* docent ultra ſcribentes de penſionibus, Corraſius *de ſacerd.* 1. *p. cap.* 4. *à num.* 12. Flaminius *de reſig. lib.* 2. *q.* 2. *num.* 134. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de ſimon. cap.* 5. *num.* 14. Azor *inſtit. moral. p.* 2. *lib.* 8. *cap.* 6. *q.* 1. Unde quamvis *in cap. cùm veniſſet* 9. *de reſtit. ſpol.* juſta cauſa non exprimatur, cur annua penſio ab Archiepiſcopo impoſita eſſet, ſupponenda tamen eſt ex eo, quod ipſius auctoritas interceſſit, ut ex verbis, quæ habentur in ejus textus integra, facilè liquet: ideò autem non fuit expreſſa, quia de alia re longè diverſa agebatur. Etiam in Summo Pontifice cauſam deſiderari ad imponendam penſionem, docuerunt Azor *d. lib.* 8. *cap.* 5. *quæſt. ult.* Corraſius *d.* 2. *p. cap.* 1. Sanchez *lib.* 2. *ſumma, cap.* 29. *num.* 27. non ut validè imponatur, ſed ut juſtè; nam abſque cauſa eam imponendò non facit contra jus divinum, aut naturale, ſed tantùm contra jus eccleſiaſticum prohibens beneficia cum diminutione conferri, quod à Pontifice abrogari poteſt, *cap. propoſuit* 4. *de conceſſ. præbend.* tamen dum ſine cauſâ imponit, magis diſſipat, quàm diſpenſat, & ideò peccat lethaliter; quare nec validè ſine cauſa impom penſionem à Pontifice, docuerunt Toletus *lib.* 3. *inſtruct. cap.* 83. *num.* 3. Victoria *in relect. de ſimon. num.* 50. Leſſius *de juſtitia cap.* 34. *num.* 204. Theophilus *tom.* 12. *tract. mala e bonis Eccleſiæ, ſect.* 2. *cap.* 1. *num.* 10. Quare non ſolet ſine cauſa penſionem aſſignare; & ſi de cauſa non conſtet, tamen præſumitur, veluti cùm motu proprio penſionem conſtituit; creditur enim ex juſta, & honeſta cauſa eam reſervaſſe: at in Epiſcopo, & aliis Prælatis Pontifice inferioribus, non tantùm pro juſtitia, ſed etiam pro validitate penſionis juſta cauſa deſideratur, ita ut aliter impoſita nullius momenti ſit, debetque de cauſa conſtare, ut aliis relatis probat Garcia *de benef.* 1. *p. cap.* 5. *num.* 314. & ſi de cauſa non appareat, præſumitur in fraudem impoſita, nec creditur Epiſcopo aſſerenti cauſam interveniſſe: docent Rebuffus *in praxi, tit. de pacif. num.* 109. Corraſius *de ſacerd.* 2. *p. cap.* 4. *num.* 14. quia non creditur ei, qui non poteſt liberè actum facere, niſi priùs conſtiterit de varietate, *l. ſi fortè* 8. *ff. de caſtrenſi,* Gigas *de penſionibus q.* 68. *num.* 2. Cauſas imponendi penſiones in Epiſcopo & aliis inferioribus enumerant Duarenus *ubi ſuprà, cap.* 4. Azor *p.* 2. *mor. lib.* 8. *cap.* 5. Garcia *p.* 1. *cap.* 5. *num.* 318. veluti propter remunerationem alicujus ſervitii Eccleſiæ facti, Gigas *de penſ. q.* 6. *num.* 1. Lotherius *de re benef. q.* 35. vel ſi ex cauſa ſenectutis beneficium quis dimittat, ut ex Decio, & Felino probant Azor *d. q.* 1. Redoanus *de ſimonia, cap.* 21. *num.* 35. Gigas *d. q.* 6. *num.* 3. Theophilus ſuprà. Item ſi duo velint beneficia permutare, & alterum ſit longè pinguius, ut ſervetur æqualitas, poteſt penſio conſtitui, *cap. ad quæſtionem* 6. *de rerum permut.* vel ſi Eccleſia indigeat alio miniſtro præter Rectorem, *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. conquerente, de cleric. non reſid.* docent Duarenus *de ſacris Eccleſ. d. cap.* 4. Lotherius *d. q.* 35. *num.* 230. Denique eſt juſta cauſa imponendi penſionem, ſi lis inter duos ſuper beneficio orta ſit, & aliter decidi non poteſt, quàm ſi alteri beneficium adjudicetur, alii penſione reſervatâ, ut in præſenti textu, & *in cap. cùm veniſſet 9. de reſtit. ſpol. cap.* 3. *de colluſ. deteg.* argumento textus *in cap. cùm pridem* 4. *de pactis, cap. præterea* 8. *cap. cùm clerici* 11. *de cenſibus:* docent Doctores ſuprà laudati, & congeſti ab Auguſtino Barboſa *hic.*

9. Traditur ratio decidendi.

Ratio autem præſentis aſſertionis provenit ex eo, quia publicè intereſt litibus finem imponi, *cap.* 2. *de re judic. cap. fin. de dolo & contumacia, l. properandum, C. de judiciis*; maximè in beneficialibus, in quibus diuturna vacatio Eccleſiis damnum infert, *cap. ne pro defectu, de elect. cap.* 2. *de conceſſ. prabenda.* Unde oportebat modum probare, per quem ab hujuſmodi litibus diſceditur; ut enim lis ſuper beneficio decidatur, utiliter tranſigitur, atque

que pro bono pacis penſio à judicibus conſtituitur, *cap. cùm pridem 4. de pactis, cap. præterea 8. de tranſact. cap. cùm clerici 11. de cenſibus.* Illuſtrant Gigas *de penſionibus, q. 6. num. 4.* Ugolinus *de ſimon. tabul. 1. cap. 20. §. 3. num. 2.* Suarez *d. lib. 4. de ſimon. cap. 51. num. 11.* Lotherius *d. lib. 1. q. 35. num. 27.* Accedit quia plura pro bono pacis permittuntur, quæ aliàs prohibentur, *cap. hìc 11. de majorit. & obed.* Unde rectè in præſenti ut à lite diſcedatur, approbatur penſio à judicibus compromiſſariis beneficio impoſita.

10. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione exponendum eſt, quo jure arbitrium à judicibus delegatis, & ſimul compromiſſariis in ſpecie hujus textus, tam circa Prioratus, quàm circa penſionis reſervationem defendi valeat ab omni ſimoniæ labe? Et quidem Robertus *d. lib. 1. rer. judic. cap. 7.* illud defendere intendit ea ratione, quia compoſitio facta fuit à judicibus providis, & honeſtis, pro quibus præſumptio extat, ut ex illis verbis conſtat: *Niſi eſſent viri providi, & honeſti.* Sed ut ratio finalis hujus arbitrii explicetur, ſciendum eſt, ſuper ſpiritualibus, vel illis annexis, ſuper quibus lis vertitur, tranſigi non poſſe, ſi quid temporale præſtetur, *cap. cùm pridem, de pactis, cap. præterea 9. de tranſact.* ubi probavi. Si verò nihil temporale præſtetur, tranſactio admittitur. Etiam compoſitio ſuper beneficio locum habet, ſi nihil inter partes caveatur de re temporali, ſed indiſtinctè compromiſſum fiat in arbitros; tunc enim ipſi penſionem imponere poſſunt, ut in hoc textu, *cap. cùm olim 7. de arbitr.* quia cùm nihil inter partes de re temporali convenerit, nullum ſimoniæ periculum vertitur: in quo plenior arbitrorum, quàm judicum poteſtas eſt; quippe judices integrum beneficium victori adjudicare debent, ex ſuprà adductis pro dubitandi ratione; arbitri tamen, cùm ſit plenior facultas eorum, ut inquit Seneca *lib. 3. de benef. cap. 7.* ibi: *Arbitri libera eſt, & nullis conſtricta vinculis religio*; poſſunt partem fructuum alteri conſignare, vel in compenſationem expenſarum, vel quo alio æquitatis colore: oportet tamen, quod compromiſſum fiat in judices, qui de quæſtione principali poſſent cognoſcere, ut ſupponitur in hoc textu, & in dicto capite *cùm olim 7.* Ratio eſt, quia ſi ſolam arbitrariam poteſtatem exercerent, non poſſent titulum beneficii parti adjudicare, qui auctoritate ordinarii, aut delegati conferendum eſt, *cap. ex frequentibus, de inſtit.* nec etiam penſionis onere beneficium gravare, quod cum eadem auctoritate imponi debet. Unde reſervatio penſionis in præſenti ſpecie ſuſtinetur, quia à judicibus delegatis facta fuit, qui etiam arbitrariam poteſtatem exercebant, compromiſſo in eos facto indiſtinctè, abſque ulla rei temporalis mentione: quibus conditionibus intercedentibus, penſio ritè reſervatur, ut docent ſuprà laudati pro illuſtratione concluſionis.

CAPUT XXII.

Idem [a] *Xanton. Epiſcopo, & Abbati* [b] *Bacian.*

PRo illorum proviſione. *Et infrà*: Pro dil. f. Magiſtro P. Audoen. qui apud Sedem Apoſt. moram feciſſe dignoſcitur longiorem, nec adhuc erat competens beneficium Eccleſiaſticum aſſecutus, licèt ad ipſum eſſet idoneus obtinendum, ven. fr. noſtro Burdegal. [c] Archiepiſcopo litteris noſtris præcipiendo mandavimus, ut ei in aliqua Eccleſiarum ſuarum, ubi ei expedire cognoſceret, omni dilatione, & excuſatione poſtpoſitis, ſub. cujuſc. controv. & ap. ob. competens faceret beneficium aſſignari, præſumptionem eorum Eccleſiaſtica diſtr. compeſcens, qui ſe ei ſuper hoc ducerent temerè opponendos: ipſe autem Archiepiſcopus, ſicut ſuis nobis litteris intimavit, attendens præfati Magiſtri ſcientiam, & probitatem, illum cognoſcens idoneum ad tale beneficium obtinendum, poſt ſuſceptionem mandati noſtri, Decano, & Capitulo Xanton. auctoritate noſtrâ mandavit, ut ipſum pro reverentia Sedis Apoſt. in fratrem admitterent, & Canonicum, & fraternâ charitate tractarent. Cúmque precibus ejus, & mandatis noſtris reluctarentur Canonici, ac indulgentiam de quadragenario Canonicorum numero ei opponerent, quam à Sede Apoſtolica [d] jactitant ſe habere; quia idem Archiepiſcopus manifeſtè cognovit illos in eluſionem mandati noſtri, ſuâ indulgentiâ conceſſâ eis irreverenter abuti, & non tantùm xl. tunc eſſe Canonicos in eadem Eccleſia, ſed plures conſtiterit illi evidenter, Magiſtrum prædictum de [e] præbenda, & canonia Xanton. cum conſenſu, & voluntate tua, frater Epiſcope, & prudentium virorum conſilio inveſtivit, contradictores vinculo excommunicationis aſtringens. *Et [f] infrà*: Quia verò, quod per prædictum Archiepiſcopum de memorato Magiſtro auctoritate noſtra providè factum eſt, firmitatem debitam volumus obtinere, diſc. v. per A. ſ. m. & diſtr. præc. quat. ſi vobis conſtiterit prædictos Canonicos indulgentiam prædictam, quam habent de certo Canonicorum numero, non ſervaſſe, & aliquem ultra conſtitutum numerum in Canonicum auctoritate propriâ recepiſſe: cùm nobis legem [g] imponere non debeant, quam ipſi [h] negligunt obſervare, latam in ipſos excommunicationis ſententiam à prædicto Archiepiſcopo tamdiu nuncietis auctoritate noſtrâ, ſublato cujuſcunque contradictionis, & ap. ob. obſervandam, donec ſæpedictum recipiant in Canonicum, & in fratrem; & ea quæ ad Canonicum pertinent, cum ſtallo Chori, & loco Capituli ei ſtudeant aſſignare.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Xanton.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. Cujacius autem rectè legendum exiſtimavit *Santon.* Santo enim, Santonus, ſive Santonum, totius provinciæ Santonenſis Metropolis eſt, olim Mediolanum dicta in itinerario Antonini, ſed à Julio Cæſare ſubacta, nomen illud amiſit. De ea Auſonius ad Paulinum *epiſt.* 1.

——Tandem elucſcat retinaculà blanda
Burdigale, molles loquimur illecebras,
Santonicamque urbem vicino acceſſimus agro,
Quod tibi ſi gratum eſt, bonæ Paulinæ probra.

Idem *epiſt.* 3. *ad eundem.*

Primo tempore Santones vehendum.

Fortunatus de Baſilica Botropii:

Urbis Santonicæ primus fuit iſte Sacerdos.

Qui autem Santones hodie vocantur, hos habent terminos: ab Occidente Oceanum: à Septentrione Pictones: à Meridie Garumnam fluvium: ab Oriente Engolismenſes, ut refert Chronicon *in ſerie Epiſc. Santon.* ubi notat Capitulum ipſius Eccleſiæ Cathedralis communem juriſdictionem habere. Roamundo 35. Præſuli ipſius Eccleſiæ miſſa eſt præſens decretio.

[b] *Bacian.*] Cujacius legendum putat *Abbati Blaſiaco*, quod monaſterium hodie retinet nomen *Blanſac.*

[c] *Burdegal.*] Gerardo videlicet de Malemort.

2. [d] *Jactant.*] Et verè habebant, ut conſtat ex epiſtolis Innocentii III. *lib.* 5. *epiſt.* quod privilegium apud Guillelmum Sirletum *fol.* 262. extat in hæc verba. [Conſtitutionibus, quæ Eccleſiæ ſanctæ canonicis non obviant inſtitutis, cùm ab Apoſtolica Sede ſuæ robur confirmationis expectant, favorem Apoſtolicum libentiùs impartimur, ut ea quæ pro ipſarum utilitatibus ordinantur, inconvulsà maneant firmitate; & quæ ſtabilita ratio comitatur, aliquorum temeritas non infirmet. Ea propter dilecti in Domino filii veſtris juſtis poſtulationibus grato concedentes aſſenſu, inſtitutionem, quam de quadragenario Canonicorum numero cum aſſenſu venerabilis fratris noſtri Epiſcopi veſtri, conſentiente, & aſſiſtente bonæ memoriæ Vv. Archiepiſcopo Burdegalenſi, & piæ recordationis Hentico quondam Albanenſi Epiſcopo, tunc Apoſtolicæ Sedis Legato approbante, in Eccleſia veſtra feciſtis, ſicut rationabiliter facta eſt, auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti paginâ communimus: auctoritate Apoſtolicâ diſtrictiùs inhibentes, ne aliquis ad receptionem alicujus ultra numerum conſtitutum, qualibet vos temeritate, ſalvo in omnibus Apoſtolicæ Sedis mandato, compellat, niſi fortè Eccleſiæ facultates in tantum excreverint, quod earum proventus pluribus ſufficere dignoſcantur. Decernimus ergo, &c. noſtræ confirmationis, &c. Datum Laterani vj. Kal. Aprilis, Pont. N. anno ſecundo.] Cujus ſit mentio *in cap. ult. de verb. ſignif.*

3. [e] *De Prebenda.*] Sed hoc videtur contra verba, & mentem ipſius Pontificis, qui tantùm juſſit illi beneficium aſſignari; & cùm Pontifex ſimpliciter mandat provideri de beneficio, non continetur præbenda canonicalis, quia eſt dignitas honorabilior, & maximæ præſtantiæ, ut docent Abbas *in cap. ult. num.* 6. *de prabend.* Corraſius *de facerd. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. Quintanaduenas *lib.* 1. *Eccleſ. cap.* 3. *num.* 14. Garcia *de benef.* 1 *p. cap.* 6. *à num.* 51. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verum eſſe, quod cùm Pontifex jubet alicui de beneficio provideri, non poteſt illi conferri præbenda; ſed in præſenti caſu ideò præbenda canonicalis illi collata fuit, quia non ſimpliciter juſſit Pontifex de beneficio provideri, ſed cum adjectione, *de beneficio competenti:* unde cùm hæc clauſula intelligatur ſecundùm qualitatem perſonæ in cujus favorem emanavit, argumento legis *nepos Proculo, ff. de verb. ſign.* ideò ſi ipſe, qui litteras impetravit, præbendam mereatur, ritè poteſt illi conferri.

4. [f] *Et infrà.*] Integra hujus rextus caremus; ejus autem caſus ita contigit. Cùm Innocentius III. Archiepiſcopo Burdegal. injunxiſſet, ut in aliqua Eccleſia ſuæ Metropolis Magiſtro P. beneficium competens conferret, ipſe Decano & Capitulo Santonen. Eccleſiæ, quæ eſt ejus ſuffraganea, ſcripſit, ut ipſum reciperent in Canonicum, & in fratrem; quod Canonici facere renuebant prætextu cujuſdam privilegii illis ab Innocentio conceſſi, ut ultra 40. Canonicos recipere non cogerentur; cùm tamen tunc temporis plures eſſent quàm 40. Unde Archiepiſcopus eâ exceptione rejectâ, cum conſilio Epiſcopi Santonen. prædictum Magiſtrum de prædicta præbenda inveſtivit. Conſultus Innocentius III. ratam habuit hujuſmodi collationem, duplici ratione. Primâ, quia in prædicto privilegio cenſetur adjecta clauſula, *Salvâ Romani Pontificis auctoritate.* Secundâ, quia legem, quam ipſi non ſervabant, Romano Pontifici dicere nequibant.

5. [g] *Legem imponere.*] Accedit, quia in ſimilibus confirmationibus ſtatutorum Eccleſiæ ſemper intelligitur excepta authoritas Romanæ Eccleſiæ, ut conſtat ex alia epiſtola ipſius Innocentii, edita à Sirleto *fol.* 165. ibi: *Licèt enim cùm in aliqua Eccleſia certus ſtatuatur numerus, hæc apponatur conditio, vel intelligatur apponi, Salvâ Sedis Apoſtolicæ auctoritate.*

6. [h] *Negligunt obſervare.*] Quando Capitulum ultra numerum poſſit aliquem recipere in Canonicum, & in fratrem, & de his Eccleſiis, ubi eſt certus Canonicorum numerus, egi *in cap. cùm M. de conſtit.*

CAPUT XXIII.

Idem [a] *Biſuntino Epiſcopo.*

TUis quæſtionibus reſpondemus, quod clericos in [b] minoribus ordinibus conſtitutos, de patrimonialibus bonis habentes unde poſſint congruè ſuſtentari, etſi nondum fuerint beneficium Eccleſiaſticum aſſequuti, dummodo aliud canonicum non obſiſtat, ad ſuperiores poteris ordines promovere.

NOTÆ.

1. [a] *Iſſimino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 9. & in cap. tuis, de teſtibus*, ubi extat alia pars hujus decretalis, ut jam ibi notavi.

[b] *In minoribus.*] Ex hoc textu deducitur, ad ordines minores promovendos non egere ſpeciali titulo beneficii, vel patrimonii; ad majores verò gradus cooptandos, debere ad titulum beneficii, ſeu patrimonii ordinari, jam probavi *in cap. 4. hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt. 2.

CAPUT XXIV.

Idem [a] *Epiſcopo Zamorenſi.*

ACcedens ad Apoſtolicam Sedem. *Et infrà*: Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod clericus abſens, per alium, vel alius magis pro ipſo poterit de beneficio Eccleſiaſtico inveſtiri.

NOTÆ.

1. [a] *Zamorenſi.*] Hanc inſcriptionem retinet Cujacius hic, licèt Gloſſa marginalis emendet *Baton.* ſeu *Laton.* Sed licèt non habeamus hanc Innocentii Decretalem inter ejus epiſtolas hucuſque editas, integram litteram reſtituere poſſumus, & epigraphen *ex cap. fin. de raptu*, ubi dabimus.

COMMENTARIUM.

CUm poſſeſſio acquiratur per procuratorem, vel domino præſenti, ſi præſens eſt, *l. donationis 31. §. 1. ff. de donat. l. quod ſtatu 31. §. 1. ff. de donat. cauſâ mort. l. ſi procuratori 79. ff. de procurat.* & domino etiam abſenti, & ignoranti, *l. 1. §. per procuratorem, l. poſſeſſio, §. ult. ff. de acquir. poſſeſſ.* & dominium ſi cum ea conjunctum eſt, quæratur domino ſcienti, quia procurator in his tantùm præſtare miniſterium creditur, *l. & licèt 15. ff. de conſtit. pecun. l. quod meo 18. ff. de acquir. poſſeſſ.* docent Cujacius *lib. 19. Pauli ad edict. in d. l. licet*, & *lib. 18. obſerv. cap. 2.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 5.* Bronchorſt. *cent. 3. aſſert. 91.* Valentia *tom. 1. illuſtr. tract. 2. cap. 8. num. 23.* ſive inveſtitura in beneficio accipiatur pro poſſeſſione, ſive pro jure adipiſcendi beneficium, poterit per procuratorem recipi, *cap. olim, de reſcript.* argumento legis 4. *ff. de donat.* Probant Lambertinus *lib. 2. de jurepatron. 2. p. q. 8. art. 8. fol. 160.* nec refert ſi dicas, poſſe abſentem inveſtiri de beneficio per procuratorem, vel nuncium alium pro ipſo, quod in præſenti docetur; non enim hæc duo ſeparantur, ſed conjunguntur quaſi eadem: ſicut nihil refert ſi dicas, per procuratorem cauſam agere, vel appellare pro alio poſſe, ut *in l. ſervi, ff. de appel.* vel alium appellare poſſe per procuratorem.

CAPUT XXV.

Idem *Herveo Trecenſi* [a] *Epiſcopo.*

DIlecto filio noſtro P. tituli S. Pudentianæ Presbytero Card. dilectis filiis R. de Avalon, cellerario Senonen. & R. de Noa clerico procuratori tuo, auditore conceſſo, idem cellerarius [b] propoſuit coram eo: Quod cùm bonæ memoriæ G. Rhemen. [c] Archiepiſcopus, tunc Apoſtolicæ Sedis Legatus, ad Trecen. acceſſiſſet Eccleſiam, in qua G. nepoti [d] ſuo præbendam concedere intendebat, cùm nulla penitus vacaret ibidem, dilectus cellerarius, non tam ei, quàm nobis etiam cupiens in hac parte placere, præbendam, quam in ipſa obtinebat Eccleſia, in ejus manibus reſignavit. Qui liberalitati ejus volens poſtmodùm gratâ viciſſitudine reſpondere, de Capituli Trecen. aſſenſu, præſente quoque ven. fratre noſtro Senonen. Archiepiſcopo, tam præfatum nepotem ſuum, quàm etiam cellerarium in Canonicum Trecen. inſtituit: & ambobus idem Capitulum ſtallum in Choro, & locum in Capitulo aſſignavit. Quibus idem Rhemen. Archiepiſcopus fructus ſupradictæ præbendæ tamdiu dividendos communiter aſſignavit, donec præfatus G. integrum eſſet præbendale ſtipendium aſſequutus, in eos qui contravenire præſumerent, excommunicationis ſententiâ promulgatâ. Quorum receptionem generalis procurator bonæ memoriæ [e] prædeceſſoris tui in Conſtantinopolitanis partibus tunc agentis, poſtmodùm approbavit. Unde dictus cellerarius in eadem Eccleſia lectiones, & [f] Evangelium in hebdomada ſua poſteà legiſſe dignoſcitur; & tam Decani, quàm Epiſcopi electioni, & aliorum negotiorum tractatibus, ſicut Canonicus Trecen [g] interfuit, & domum quandam per Capitulum memoratum obtinuit, quæ non niſi Canonico conſueverat [h] aſſervari. Tu quoque cùm ad eandem acceſſiſti Eccleſiam conſecratus, dictum cellerarium cum Canonicis aliis ad [i] oſculum recepiſti, cùm tamen tunc temporis non niſi Canonici ad oſculum admittantur: & eidem ſuper prædictis non mo-

vitis

visti per biennium quæstionem; unde petiit, ut te ab ipsius super hoc molestatione indebita compescere dignaremur. Verùm dictus R. procurator tuus, proposuit ex adverso, quod cùm idem cellerarius præbendam suam in præfati Rhemen. Archiepiscopi manibus resignasset, ipse de medietate illius nepotem tuum, & de medietate alia dictum cellerarium investivit, quam adhuc detinere præsumit in tuum præjudicium & gravamen, non permittens te liberè de ipsa disponere, prout ad te dignoscitur pertinere. Et licèt ad dilectos filios Decan. & Magistros G. Cornutum Parisien. & S. Rhemen. Canonicos super hoc nostræ fuerint litteræ impetratæ; cellerarius demùm ad nos frustratoriè appellavit, ut te posset gravare laboribus, & expensis. Idem quoque proposuit procurator, quod cùm in Trecen. Ecclesia institutus olim fuerit certus Canonicorum numerus, & Capituli juramento firmatus, supradictus Archiepiscopus, qui etsi Legatus fuisset in Teutonia, in Senonen. tamen provincia, cùm eidem non fuerit officium legationis injunctum, institutionem hujusmodi facere non potuit ut *j* Legatus: quinimò etsi Legatus in eadem Provincia extitisset, ad unicum tamen spirituale jus, quod vacabat ibidem, duos insimul Canonicos instituere sibi non licuit contra canonicas sanctiones. Nam si duo unicam præbendam haberent, id esset contra *k* Turonen. Concilium, quod præbendarum inhibet sectionem: si verò duobus in Canonicos & fratres receptis, uni tantummodò præbenda daretur, sub expectatione alius, contra *l* Lateran. Concilium remaneret. Prætereà licèt in Ecclesia, in qua non est certus numerus præbendarum, nullâ etiam præbendâ vacante, in Canonicum quis possit assumi, cùm intelligatur ad quoddam jus eligi quod ex electorum assensu de novo creatur, & cum electo in Canonicum nascitur, & desinit cum defuncto: in Ecclesia tamen, quæ determinatum habet numerum præbendarum, uno dumtaxat individuo jure vacante, duo insimul eligi non possunt ad illud; cùm hujusmodi spirituale jus dividi, seu communicari nequeat inter eos. Quamquam interdum hi, ad quos spectat electio, de communi consensu augmentare valeant numerum præbendarum, quoddam jus spirituale de novo creando; nisi fortè statutum aliquod obviaret, quod esset juramento *m* firmatum, vel cui Sedis Apostolicæ confirmatio accessisset, hujusmodi clausulâ prohibitionis adjectâ, ut si quidquam contra id fieret, non valeret. Propter quod institutionem præfatam nullam fuisse, dictus asseruit procurator, cùm in Trecensi Ecclesia, sicut præmissum est, certus sit præbendarum numerus, quem Capitulum, vel Legatus augmentare minimè intendebat, vel jus aliquod de novo creare. Quod ex eo argui proponebat, quia non fuit unus ad vacantem præbendam, & alius simpliciter institutus; sed ad præbendam unicam supradicto modo vacantem extiterunt ambo recepti. Sed nec Trecen. Capitulum, ad quod præbendarum collatio nullatenus pertinebat, vel dictus procurator prædecessoris tui receptionem hujusmodi approbare potuit, utpote contra canones attentatam. Tibi quoque nequaquam obfuisse dicebat, quod cellerarium præfatum ad osculum inter Canonicos Trecen. admiseras, vel quod aliquanto tempore super hoc negotio siluisti: cùm tunc temporis Ecclesiæ tuæ consuetudines, & quæ in ea minùs legitimè facta fuerant, ignorares. Ad hæc autem cellerarius sic respondit, quod cùm idem Archiepiscopus in Trecen. Capitulo suæ *n* legationis litteras legi fecerit, & ut Legatus eo tempore ab omnibus haberetur, an Legatus in illa provincia fuerit, non debebat ulteriùs in dubium revocari, maximè cùm tu in prædictis litteris, quas obtinueras contra eum, memoratum Archiepiscopum Legatum duxeris nominandum. Adjecit insuper, quod licitè quis ad spiritualem fraternitatem eligi potest, in Canonicum, & in fratrem, nullâ etiam præbendâ *o* vacante, argumentum ad hoc cujusdam epistolæ *p* decretalis inducens, in qua legitur, quod cùm T. clericus, nullâ in Lingonensi Ecclesia præbendâ vacante, ab Episcopo & Canonicis Lingonen. supradicti Archiepiscopi judicis delegati à nobis, interveniente auctoritate, in Canonicum receptus fuisset & fratrem, ita quod nullius præbendæ fructus perciperet, nisi loco proximo vacaturæ. Nos attendentes, quod dictum T. in Canonicum & fratrem recipi, non occurrebat canonicis institutis; & vacaturam expectare præbendam Lateran. Concilio non esset dubium obviare: illicito reprobato, quod licitum erat, duximus approbandum. Unde cùm videretur indignum, ut is qui recipiendus erat in Canonicum, & in fratrem, præbendæ beneficio fraudaretur: Episcopo & Canonicis Lingonen. dedimus in mandatis, ut si res taliter se haberet, eidem T. præbendam, cùm se facultas offerret, assignare curarent. Allegavit insuper, quod ab Apostolica Sede frequenter hujusmodi litteræ impetrantur, ut in Ecclesia, in qua certus est numerus præbendarum, nullâ præbendâ vacante recipiatur quis in Canonicum, & in fratrem, & eidem præbenda, cùm se facultas obtulerit, conferatur. Item licèt Turonen. Con-

cilium ſectionem inhibeat præbendarum, nihilominus tamen Romana Eccleſia receptionem eorum qui ad dimidias præbendas aſſumpti ſunt, in Canonicos approbando, nonnunquam ſectas præbendas eis præcipit integrari. Sed ad hoc fuit ex adverſo reſponſum, quod etſi Romanus Pontifex dimidiatam quoad temporales proventus præbendam contra Concilium Turonen. illi quandoque præcipiat integrari, cui jus ſpirituale vacans fuerat cum debita integritate collatum; pro eo tamen, quod ad hujuſmodi jus dimidium de facto, cùm de jure non valeat, eſt receptus, id mandare minimè conſuevit, & ex plenitudine poteſtatis, ad unicum jus ſpirituale non vacans aliquem recipi, utilitate, vel neceſſitate penſatâ, valeat indulgere. Sicut de Auguſtino in 9 canone invenitur, qui novo modo provectus, & conſecratus Epiſcopus, incolumi Valerio Epiſcopo Eccleſiæ Hipponen. acceſſit in Cathedra, non ſucceſſit. Et ſicut de non vacante præbenda, conceſsâ tamen, & confirmatâ per Romanum Pontificem, cuidam clerico in Eccleſia Lingonen. & per executorem ipſius ad eandem etiam non vacantem recepto in prælegata legitur decretali. Præfatus verò Archiepiſcopus, qui etſi Legatus fuiſſet in prædicta provincia, abſque noſtra ſaltem licentia ſpeciali contra juris ſcripti tenorem, ad unicum jus ſpirituale, quod vacabat in Eccleſia ſupradicta, in qua certus erat numerus præbendarum, inſtituere non potuit nepotem & cellerarium ſupradictos; cùm hoc non ſolummodò Turonen. ſed etiam Lateranen. Concilio obviaret. Maximè cùm nec novum jus creare intenderet, nec præbendarum numerum augmentare: quod inde colligitur, quia reſignatione cellerarii procurata, eoſdem inſtituit ad unicam præbendam vacantem. Unde nos his, & aliis intellectis, cellerarium antedictum, quem præfatam præbendam conſtitit priùs liberè reſignaſſe, ad reſtitutionem eorum quæ ratione ſupradictæ inveſtituræ tenebat, de conſilio fratrum noſtrorum ſententialiter duximus condemnandum, ei ſuper præbenda ipſa, vel ejus parte ſilentium imponentes; ita quod per hoc ſupradicto G. nullum præjudicium generetur, maximè cùm res inter alios acta, non noceat regulariter aliis, juxta canonicas & legitimas ſanctiones. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ diffinitionis infringere, vel ei auſu temerario contraïre. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, &c. uſque incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Kal. Maii, Pontificatus noſtri anno XIII.

NOTÆ.

1. [a] *Trecenſi.*] Ita legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & *lib.* 1. *epiſt. Innocent. III. regeſtr.* 13. *epiſt.* 71. apud Boſquetum. Herveus iſte electus fuit in Tricaſinum Præſulem in Curia Romana à Canonicis ibidem commorantibus, ex conſenſu aliorum, & annuente Innocent. III. ut refert Camobac. *in antiquit. Tricaſinæ:* obiit plenus virtutibus anno 1223. Cujus animi dotes, & tempus Præſulatus ſatis exprimitur hoc epitaphio ejus ſepulchro appoſito.

Præſul Trecenſis, priùs autem Pariſienſis;
Verbi jam Domini Doctor, de corte Morini:
Paupere gente ſatus jacet Herveus hic tumulatus:
Cilicium, chorda, jejunia, lamina ferri.
Cum rectis corde faciunt me ad ſydera ferri,
Anno milleno, bis centenoque, viceno
Terno, cùm reddo polo ſpiritum, oſſaque ſolo;
Anno ſeptene deno quoque Pontificatus,
Et ſexto nonas Julii tranſmigro beatus.

De Trecenſi Eccleſia jam plura notavi *in cap.* 6. *de conſtit.*

2. *Cellerarius.*] Cellerarius, ſeu Cellarius dicitur, qui penui Eccleſiæ aſſervando, & diſpenſando præponitur, cuique tritici, & vini diſpenſatio commiſſa eſt. Concilium Francofurd. *can.* 13. ibi: *Ut cellarii in monaſteriis avari non eligantur.* D. Benedictus *cap.* 31. *ſuæ regulæ*, ibi: *Ut cellerarius monaſterii eligatur de congregatione.* Fructuoſus Epiſcopus *cap.* 6. *ſuæ regulæ: Eligatur cellerarius bonæ pietatis, probatus, quem communis elegerit collatio.* Caput *cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.* lex *nominatim, ff. de manum. teſtam.* ibi: *Diſpenſator meus, cellarius meus.* Quo ſenſu *in l. quæſitum, ff. de inſtruct. legato*, cellerarius dicitur qui præpoſitus eſt, ut rationes ſalvæ ſint: notarunt poſt Meurſium, Briſſonium, & alios Lexicographos Petrus Gregor. *lib.* 15. *ſyntag. cap.* 40. *num.* 6. Alberic. *in d. verbo Cellarium*; hodieque in aliquibus Eccleſiis Cathedralibus, & paſſim in monaſteriis eligitur unus ex aliis, qui cellario præponatur, vulgò appellatur *Cillerero*, de quo in præſenti, & *in dicto cap. cùm ad monaſterium.* De eo agunt Benedictus Efienus, *lib.* 3. *diſquiſit. moneſt. tract.* 7. *diſquiſit.* 4. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. quæſt.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 15.

3. [c] *G. Rhemenſi.*] Præfuerunt huic Eccleſiæ temporibus Innocentii duo G. unus Guillelmus ad Albaſmanus dictus, filius Theobaldi Campaniæ Comitis, qui Cardinalis creatus, ut Legatus miſſus fuit in Galliam à Lucio III. alter Guido, Abbas Clarevallenſis, de quo Innocentium hîc agere notavit Boſquetus *in præſenti*, non levi ductus fundamento; nam Guido in Germaniam miſſus fuit, ut legitur *in chron. Belgico*, *anno* 1200. ibi: *Guido Abbas Ciſtercienſis, cum quibuſdam Abbatibus ſuis Romam proficiſcitur.* Et non multò poſt: *Papa Innocentius fecit eum Epiſcopum Cardinalem Præneſtinum, & miſit in partes Alemaniæ Legatum.* Idem apud Cæſarium Mireum in chronico Ciſterc. De eo agit Illuſtr. Manrique *tom.* 1. *annal. Ciſterc. in ſerie Abbatum Clareval. anno* 1201.

[d] *Nepoti ſuo.*] Ex fratre videlicet, ut communiter nepotes à patruis appellantur: notavi *in cap.* 2. *de arbitr.*

[e] *Prædeceſſoris tui.*] Garnerii videlicet, qui electioni Franci Imperatoris interfuit, & ſuffragium dedit, deceſſitque anno 1193. ut referunt Camuzat & Chenu *in Eccleſia Tricaſ.*

4. [f] *Et Evangelium.*] Quod proprium Canonicorum eſt

eſt in illis Eccleſiis, ubi uſus invaluit, ut presbytero celebrante tantùm Canonici Epiſtolam, & Evangelium legant, ut probat Barboſa *de Canonicis cap.* 34. *per totum*, & *in ſumma Apoſtolic. collect.* 92.

g *Interfuit.*] Canonicus enim eo ipſo, quod Canonicus eſt, omnia hæc munia obire poteſt, ſi ſacris ordinibus initiatus eſt. Barboſa *de Canonicis*, *c.*37. *per tot.*

h *Conſueverant aſſignari.*] Sunt domus clauſtrales, quæ aliis, quàm Canonicis dari non poſſunt, quæ Canonicorum vocantur, & plenâ gaudent libertate, ex conceſſione Hugonis Comitis Trecenſis, anno 1104. apud Camuzat ibi: *Dedit igitur Eccleſia Trecenſi Beati Petri, & ſancti Salvatoris libertatem domorum Canonicorum, videlicet ut nemo præſumat eas deinceps violare.* De eis agemus *in c.*1. *de immun. Eccleſ.* 5.

i *Ad oſculum.*] Varia genera oſculorum legimus in utroque jure, & apud bonæ notæ Interpretes; alia enim ſunt honoraria, quæ videlicet manibus, ſeu pedibus Imperatorum infiguntur, de quibus, & purpuræ adoratione, agitur *in l.*1. *C. de Comitibus, & Tribun. lib.*12. *l.*4. *C. de Conſulibus*, *l.*1. *C. de præpoſitis ſacri cubic. l.*1. *C. de donneſt. & protect. l.*1. *C. de ſilentiar. l. ſi quis ſervum* 7. *C. qui militare non poſſ. l.*ult. *C. de Palatinis ſacr. largit. l.*2. *C. de privil. ſcholar. l.*1. *C. de apparitor. Præf. Præt. l.*1. *C. de apparitor. Præf. Urbis*, *lib.*12. *l. reſtituendæ* 6. *verſ. ad hæc, C. de advocat. diverſ. jud. l.*2. *C. de Fabricenſibus, l.b.*11. & ex Theodoſiano codice præter has ipſas conſtitutiones, quæ in illo extant, *l.unic. de imaginibus Imperialibus*, *l.*4. *l. præfecturæ* 8. *cum l. ſequenti, l. præter* 16. *de diverſ. offic. l. quiſquis* 70. *de Decur.* Quibus illuſtrandis in communi, de eo more, & jure multa poſt alios Pineda, Vaſquius, Briſſonius, Biſciola apud noſtrum Solorzanum *in memoriali pro præcedentia Conſilii Indiarum*, *num.*9. & 11. & in peerudito opuſculo *de honorariis Senatoribus*, *num.*316. *& ſeqq.* Novarinus *in Agno Euchariſt.lib.*5. *n.*61. Bulengerus *de Imperat.lib.*3. *c.*15. ac præter eos, & præaliis Lipſius *lib.*2. *electorum, cap.*6. Jacobus Durantius Caſellius *lib.*2. *var. c.*16. Salmaſius *ad Scriptores hiſtor. Aug. pag. notarum* 319. *&* 440. Demſterus *ad Roſinum in Paralip. lib.*3. *antiquit. cap. ult. ad finem*, Henric. Salmut. *ad memorab. Pancirolæ*, 1. *p. tit.*46. Philippus Rubenius *lib.* 2. *elector. cap.*4. Jan. Mellerus Pamelius *in ſpicilegiis ad Nonium Marcel. in voce Saniter.* Tucturetus *de nobilit. lib.*2. *cap.*7. Carranza *poſt librum de partu*, *ad l.*3. *num.*2. *C. de poſth. har. inſtit.* Ant. Surgens *in Neap. illuſtr. lib.* 1. *cap.* 21. Zerda *in adverſ. ſacr. cap.*168. *num.*11. & *cap.*177. *num.*7. Grethſerus 1. *tom. de ſancta Cruce*, *lib.* 1. *cap.* 53. Serarius *ad lib. Eſther*, 2. *p. quæſt.*3. *& in Judith cap.*13. *quæſt.*3. Aloyſius Novarinus 1. *tom. electior. ſacr. lib.*2. *cap.*70. *& ſeqq.* Andreas Pintus *in ſpicilegio ſacro*, *tom.*1. *cap.*40. Benedictus Pererius *in Geneſim tom.*3. *cap.*18. *num.*7. & *cap.*23. *num.*25. & *tom.*4. *ad cap.*33. *num.*2. Joannes Lorinus *ad Pſ.*2. *verſ.*12. Oſcula amica uſitata fuerunt, tam apud Judæos, quàm apud Gentiles. De Judæis conſtat ex pluribus ſacræ paginæ locis, Matthæi *cap.*26. Exodi *cap.*18. Regum *lib.*2. *cap.*14. Tobiæ *cap.*7. & 9. Apud Romanos adeò uſitata fuerunt, ut Tiberius ea inhibuiſſet, ut latè illuſtrat Pancirola *lib.*2. *var. cap.*94. & *lib.*1. *memorab. tit.*46. ubi plura Salmut. P. Pinto *in ſpicileg. lib.*1. *cap.*40. Petrus Gregorius *lib.*13. *de republica*, *cap.*18. & *lib.*8. *ſyntagm. cap.*8. Savatus ad Sidonium *lib.*1. *epiſt.*11. A. Guibertus *cap.*4. *Polyx.* Lipſius *lib.*1. *elect. c.*6. Bulengerus *lib.*1. *de Imperat. cap.*12. Demſterus *ad Roſinum lib.*3. *cap.*33. Tiraq. *ad Alex. lib.* 2. *c.*19. Sunt etiam oſcula ſancta, & charitativa, quæ fideles primis Eccleſiæ temporibus invicem dabant, in teſſeram communionis, & promiſcuæ fidei. Tertul. *lib.*2. *ad uxorem*, ibi: *Iam verò alicui fratrum ad oſculum convenire, dicebatur oſculum ſanctum:* quia pietatis, & charitatis pignus erat, dabaturque ſub ea formula, *Pax tecum*; quâ finiebatur ſacra Synaxis; unde pacis concludentis ſignaculum dicitur *in cap. pacem* 9. *de conſecr. diſtinct.*2. juxta illud Apoſtoli *ad Romanos cap.*16. *verſ.*16. & 1. *ad Corinth. cap.*16. *Salutate invicem in oſculo ſancto*; juncto canone 19. Synodi Laodic. Unde illud ſibi invicem dabant tempore ſacræ communionis. D. Gregorius *lib.* 3. *dial. cap.* 37. *Omnes ſibimet pacem dederunt, corpus & ſanguinem redemptoris acceperunt.* Quare conjunguntur in canone 12. Concilii Altiſſiod. *Non decet mortuis, nec Euchariſtam, nec oſculum tradi.* S. Ferreol. *cap.* 25. *ſuæ regulæ. Statuimus hujus vulgi reum, communionem Dominicam, & oſculum fratrum non habere*; ut probant Albaſpineus *lib.*1. *obſerv. cap.*17. Cerda *in adverſ. ſacr. cap.*151. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.*377. & *ad concordiam regul. fol.*1021. Creſolius *lib.*4. *myſtag. cap.*6. *ſect.*2. Vivar. *in apparatu ad Flavium Dextrum.§.*9. Serlogus *tom.*2. *in Cantica, veſtig.*1. *ſect.*2. Petrus Gregorius *in proœm. decret. num.*28. Baronius *anno* 45. *num.*7. Theophilus *tom.* 17. *de religioſo loricato, in princ. fol.*189. Etiam dabatur tempore baptiſmi, ut probat Vicecomes *de ritibus baptiſmi, lib.*5. *cap.*2. item tempore ſacræ ordinationis, Hallierius *de ſacr. elect. ſect.*8. *cap.*11. Plura de his oſculis charitativis ultra proximè laudatos congerunt Baptiſta Caſalius *de ſacris Chriſtianorum ritibus*, *cap.*59. Cironius *lib.*1. *obſ. c.*14. Landtmeter. *lib.*1. *de veteri clerico, cap.*81. Illuſtr. D. Franc. Ramos *in ſyntag. ad Alexand. VII. propoſ.*1. *num.*93. De hoc oſculo amicabili, ſeu charitatis accipiendus eſt præſens textus; olim enim, ſicut & hodie, obſervabatur, ut tempore adeptæ poſſeſſionis 6. præbendæ, ſeu beneficii, ad oſculum reciperent novum fratrem cæteri Canonici, *cap. cùm olim* 12. *de privil.* unde in præſenti ſpecie Canonicus probare intendebat ſe in poſſeſſione præbendæ eſſe, ex eo quod ad oſculum receptus erat in Eccleſia Trecenſi.

k *Ut Legatus.*] De poteſtate Legati circa beneficia conferenda in provincia ſuæ legationis, plura congeſſi *in cap. dilecti, de offic. Leg.*

l *Turonenſe Concilium.*] De quo *in cap. majoribus* 8. *hoc tit.*

m *Lateran. Concilii.*] De quo agemus *in cap.*2. *de conceſſ. prabend.*

n *Juramentum firmatum.*] Covarruvias *in cap. quamvis*, 2. *p.* §. 1. *num.*11. *de pactis in* 6. exiſtimat Canonicos non potuiſſe revocare ſtatutum hoc, quia confirmatum erat à Pontifice in favorem Eccleſiæ: ſed doctè eum reprehendit Anguianus *lib.*3. *de legibus*, *cap.*5. *num.*11. Eâ ergo ſententiâ omiſsâ, verius dicendum eſt, in præſenti caſu Canonicos non poſſe augere numerum Canonicorum, contra ſtatutum à ſe juratum, quia actus celebratus contra proprium juramentum eſt ipſo jure nullus, ut pluribus relatis docet Sanchez *lib.*3. *ſumme, c.*12. & ſi confirmatum fuit à Pontifice tale ſtatutum, etiam mutari non poterat, quia actus geſtus contra ſtatutum habens clauſulam decreti irritantis, etiam editum in favorem ipſorum, eſt nullus ipſo jure, ut probat Anguianus *d. cap.*5. De hac facultate augendi, vel minuendi numerum præbendarum, egi *in cap. cum M. de conſtit.* 7.

o *Legationis litteras.*] An Legato credatur, niſi

editis ſuæ legationis litteris, expoſui *in cap. cùm in jure, de offic. deleg.*

° *Præbenda vacatione.*] Ut probavi *in cap. 1. hoc tit.*

P *Decretalis.*] Quæ reperitur ſuprà *in cap. dilectus, hoc tit.*

q *Canone.*] *Cap. non autem* 12. 7. q. 1.

r *Maximè cùm ru.*] Regulam hanc expoſui *in cap. penult. de re judic.*

Commentarium hujus textus petendum eſt ex traditis ſuprà *in cap. majoribus*; & adducendis *in cap. 2. de conceſſ. præbend.*

CAPUT XXVI.

a Idem *V. Epiſcopo.*

VAcante quadam in Eccleſia tua præbendâ, duas ex ea conſtituens, ad illas de aſſenſu Capituli tui duos Canonicos aſſumpſiſti, quorum altero apud Sedem Apoſtolicam viam univerſæ carnis ingreſſo, præbendam, quam defunctus habuerat, quidam clericus Hippolytus nomine fuit auctoritate Sedis Apoſtolicæ aſſequutus. Verùm cùm idem H. te ſuper integritate præbendæ per quaſdam nobis litteras inquietet, & alius idem jus adverſus te ſe habere proponat, quid facere debeas poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri. Super quo fraternitati tuæ duximus reſpondendum, quod cùm Turonen. ſtatuta Concilii ſectionem inhibeant præbendarum, teneris utrique de iis, quæ vacare contigerit integrare præbendam, niſi fortè rationabili causâ de vacante præbenda prædictæ duæ fuerint conſtitutæ, ac tot ſint utriuſque proventus, quod per utramque ſit utrique proviſum in beneficio competenti.

NOTÆ.

a *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ideſt *Uratiſlavienſi Epiſcopo*, ut habetur *lib.* 5. *epiſtol. ipſius Innocentii III. regeſtr.* 16. *epiſt.* 166. ex quo regeſtro eam reſtituo. De Uratiſlavienſi Eccleſia egi *in cap.* 27. *de reſcript.*

CAPUT XXVII.

Innocent. III. a *Vercellenſi Epiſcopo.*

Dilectus filius G. pro quo canonicando in Eccleſia Novarien. ſcripſeramus, quod intendebat, per noſtras *b* litteras non obtento, contra Canonicos ejuſdem Eccleſiæ nobis propoſuit conquerendo, quod cùm pro eo ad Novarien. Capitulum mandatum Ap. miſiſſemus, ut in Canonicum reciperent, & in fratrem, præbendam, ſi qua tamen tunc vacabat, conferentes eidem; ipſi non ſolùm mandatum Apoſtolicum noluerunt adimplere, verùm etiam præbendam vacantem, quam mandavimus illi conferri, præſumpſerunt alii aſſignare. Unde petebat à nobis, ut quæ de ipſo inceperamus, exequi dignaremur. Magiſter autem Gregor. Novarien. Eccleſiæ procurator proponebat econtrà, quia cùm nulla in Eccleſia vacaret præbenda, prædictus clericus ad Ap. Sed. accedens falsò in Eccleſia ipſa nobis ſuggeſſit vacare præbendam, & ad ſuggeſtionem falſam ſuper receptione ſua litteras impetrarat. Unde cùm mendax precator carere debeat impetratis penitus, idem procurator ab impetitione ipſius Eccleſiam poſtulat abſolvi. Cùm igitur coram dil. fil. n. G. ſancti Gregorii ad Velum Aureum Diac. Card. quem eiſdem dedimus auditorem, ſuper his diutiùs litigarint, & idem Cardin. quæ fuerant propoſita coram eo, nobis retulerit diligenter; d. t. per Ap. ſcript. mand. quatenus ſi tibi conſtiterit, quod in Novarien. Eccleſia præbenda vacaret tempore, quo ſuper præbenda jam dicti clerici noſtras litteras receperunt, cùm eam penitus alii in eluſionem mandati noſtri duxerint conferendam, eundem clericum, ſi non alibi ſufficiens habeat beneficium eccleſiaſticum, juxta tenorem prioris mandati noſtri à prædictis clericis recipi faciatis, & eidem de redditibus ipſius Eccleſiæ ſingulis annis competentes aſſignari proventus, *c* donec ei ſit in beneficio præbendario proviſum.

NOTÆ.

1. a *Vercellenſi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. de conceſſ. præbend. c.* 4. De Vercellenſi Eccleſia egi *in cap.* 10. *de foro compet.*

b *Litteras.*] Monitorias, præceptoriaſve, de quibus plura congeſſerunt Petrus Greg. *lib.* 1. *de reſcript. cap.* 4. Azor *tom.* 2. *inſtit. moral. lib.* 6. *cap.* 32. & nos *in cap. ex litteris, de reſcript.*

c *Donec.*] Et ita debet recipi in Canonicum & fratrem, cum ſpe aſſequendi præbendam proximè vacaturam, ut probavi ſuprà *in cap. relatum.*

CAPUT

CAPUT XXVII.

Idem *in Concil. a Later. Conſtit. XXXIV.*

DE multa providentia fuit in *b* Later. Concil. prohibitum, ut nullus diverſas dignitates eccleſiaſticas, & plures Eccleſias parochiales reciperet, contra ſacrorum canonum inſtituta; alioquin & recipiens ſic receptum amitteret, & largiendi poteſtate conferens privaretur. Quia verò propter præſumptiones, & cupiditates quorundam nullus hactenus, aut rarus de prædicto ſtatuto fructus provenit: nos evidentiùs, & expreſſiùs occurrere cupientes, præſenti decreto ſtatuimus, ut quicunque receperit aliquod beneficium curam habens animarum annexam, ſi priùs tale beneficium habebat, eo ſit ipſo jure privatus, & ſi fortè illud retinere contenderit, etiam alio ſpolietur. Is quoque, ad quem prioris ſpectat donatio, illud poſt receptionem alterius liberè conferat, cui meritò viderit conferendum; & ſi ultra ſex menſes conferre diſtulerit, non ſolùm ad alium, ſecundùm Concil. Lateran. *c* ſtatutum devolvatur, verùm etiam tantùm de ſuis cogatur proventibus in utilitatem illius Eccleſiæ, cujus illud eſt beneficium, aſſignare, quantùm à tempore vacationis ipſius ex eo conſtiterit eſſe perceptum. Hoc idem & in *d* perſonatibus decernimus eſſe obſervandum, addentes ut in eadem Eccleſia nullus plures dignitates, aut perſonatus habere præſumat, etiamſi curam non habeant animarum: circa ſublimes tamen, & *e* litteratas perſonas, quæ majoribus ſunt beneficiis honorandæ, cùm ratio poſtulaverit, per *f* Sed. Apoſt poterit diſpenſari.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] *Can.* 29. non 38. ut legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. De hoc Concilio Lateranenſi nonnulla notavimus *in cap.* 1. *de Summa Trinit.*

[b] *Lateran. Concilio.*] Sub Alexandro III. relato *in cap. quia in tantum, de clericis non reſid.*

[c] *Statutum.*] Quod expoſui *in cap. litteras, de ſupplenda negl.*

[d] *Perſonatibus.*] Perſonatus dignitas, quæ, qualiſque ſit, expoſui *in cap. ad aures, de reſcript.*

2. [e] *Litteratas.*] Id eſt litteris conſpicuas, & juris peritiâ præditas, ut expoſui *in cap. .... de clericis conjugat.* cujus diſpenſationis exemplum extat apud Guillelmum Tyrium *lib.* 10. *belli ſacri, in Balduino II. Rege Hieroſolym.* quem ait Tyrius liberalibus diſciplinis imbutum, præbendas obtinuiſſe in Eccleſiis Rhemenſi, Cameracenſi, & Leodienſi.

3. [f] *Per Sedem Apoſtolicam.*] Ex his verbis apertè liquet, Pontificem poſſe ſuper pluralitate beneficiorum diſpenſare; quod etiam probatur *in cap. dudum, el* 2. *de elect. cap.* 1. *de conſuet. lib.* 6. *cap. ordinarii, de offic. ordin. eod. lib.* Concilio Colonienſi ſub Paulo III. 1. *p. cap.* 32. & 33. Illuſtrant ultra infrà referendos Baſilius *de matrim. lib.* 8. *cap.* 12. *num.* 9. Dartis *de benefic. cap.* 2. *in fine*, Fragoſo *de regim. chriſt. reipub. tom.* 2. *lib.* 3. *diſſ.* 9. §. 1. Boſſius *tom.* 2. *operis moral. tit.* 7. §. 1. *n.* 2. Ratio in promptu eſt; nam cùm hæc prohibitio pluralitatis à jure poſitivo proveniat, ut infrà dicemus, & Pontifex ſit ſupra jus poſitivum, *cap. propoſuit, de conceſſ. præb.* & in beneficiis plenam, ac liberam poteſtatem habeat, *cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6. ideo in legibus eccleſiaſticis hanc pluralitatem inhibentibus, diſpenſare poterit, tam in duobus Epiſcopatibus, *c. relatio, cap. illum*, 21. *q.* 1. quàm in pluribus beneficiis, cujuſcunque generis ſint, etiam curatis, dignitatibus, vel perſonatibus, *d. cap. dudum, l.* 5. *tit.* 5. *l.* 3. & 4. *tit.* 16. *partit.* 1. Ojeda *de incompatib. cap.* 12. *n.* 12. Barb. *alleg.* 62. *n.* 18. Sed an alius præter Pontificem poſſit etiam diſpenſare in pluralitate, dubium eſt: & cùm hæc prohibitio proveniat ex Conſilio generali relato *in cap. quia in tantum*, & in præſenti; & inferior non poſſit diſpenſare in lege ſuperioris, ideò inferiores Prælatos diſpenſare non poſſe in hac pluralitate, docuerunt Gloſſa *in præſenti, & in d. cap. dudum*, & communiter repetentes *hic*. Contrarium tamen ſuadetur *ex cap. Sanctorum*, 70. *diſt.* ubi docetur, auctoritate Epiſcopi poſſe clericum pluribus Eccleſiis præeſſe; quare verius dicendum eſt, poſt præſentem conſtitutionem non poſſe Legatum, Epiſcopum, vel ſimilem Prælatum diſpenſare, ut quis habeat plures dignitates, beneficia curata, aut uniformia ſub eodem tecto, vel quæ reſidentiam petunt, ut cavetur in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 17. in cæteris verò beneficiis ſimplicibus, vel ut quis habeat curatum ſimul, & ſimplex, vel ut in eadem Eccleſia cum dignitate canoniam retineat, poſſe Legatum, vel Epiſcopum diſpenſare, probat Barboſa *d. alleg.* 62. *per totam.* Illud tamen diſcrimen etiam inter Pontificem, & ejus Legatum, ſeu Epiſcopum notandum eſt, quod Pontifex poteſt diſpenſare, ut quis retineat plura beneficia, Epiſcopus verò, vel Legatus, tantùm ut duo poſſideat, *d. cap. Sanctorum*, Trident. *d. cap.* 17. Conſuetudine tamen in his Regnis introductum eſt, ut etiam Epiſcopus poſſit plura beneficia uni conferre, etiamſi alterum ſufficiens ſit ad congruam ſuſtentationem, ut referunt & probant Barboſa ſupra, *n.* 9. Garcia *de benef. 1. p. c.* 19. Flaminius *de reſig. lib.* 5. *quæſt.* 6. *num.* 119.

4. Semper tamen in ſimili diſpenſatione facienda à Pontifice, vel Epiſcopo deſiderari juſtam cauſam, ſupponitur in præſenti textu, & deducitur *ex cap. innotuit, de elect.* & traditis à Baſilio *ubi ſuprà*: ideoque tam Pontifex, quàm ejus Legatus, vel Epiſcopus abſque cauſa in hac pluralitate diſpenſando, peccare lethaliter, docent Baſilius, & Boſſius *ubi ſuprà*; eâ tamen admiſſâ diſtinctione, ut Pontifex validè, licèt injuſtè, ſine cauſa diſpenſet, inferiores verò Prælati non ſolùm inhoneſtè, verùm & inutiliter. Cauſas autem juſtas ad diſpenſandum in pluralitate, expreſſas habemus in hoc textu illis verbis: *Circa ſublimes tamen, & litteratas perſonas*

in

in quibus duæ referuntur cauſæ, videlicet nobilitas, & litterarum peritia: ubi conjunctiva &, non habet vim copulativæ, ſed disjunctivæ, ut *in cap.2. de vita & honeſt. cleric.* juxta legem *ſæpe. ff. de V.S.* Unde ſufficit ad diſpenſationem, quod ſit nobilis, aut litteratus, ut cum eo diſpenſari poſſit, dummodo ſit honeſtæ vitæ, *cap. venerabilis 37. hoc tit.* quia cauſa diſpenſationis non ſolùm reſpicit utilitatem perſonarum, verùm & Eccleſiarum, quibus ſolent eſſe utiliores nobiles, & litterati, *cap. diſpenſationes, cap. tali 1. quæſt.7.* docent, & latiùs proſequuntur Azor *d. 2.p. lib.6. cap. 12. quæſt. 1.* Ojeda *de incompatib. num.5. cap.fin.* Nec hucuſque traditis obſtat Concil. Trident. *ſeſſ.24. de reform. cap.17.* in illis verbis: *Quibuſcunque diſpenſationibus non obſtantibus*, ubi omnes diſpenſationes pro pluribus beneficiis obtinendis videntur improbari. Nam reſpondendum eſt, illo decreto non abrogari præſentem deciſionem, nec facultatem diſpenſandi, exiſtente juſta cauſâ; nam Patres tantùm improbant diſpenſationes abſque cauſa conceſſas, non tamen vetant ex juſtis cauſis à legitimo ſuperiore diſpenſari, ut docent Quintanaducñas *lib.4. eccleſiaſt. num.fin.* Cenedus *collect.550. ad Decret. n.2.* Illud tamen ſummè obſervandum eſt, quod cùm quælibet diſpenſatio odioſa ſit, & ſtrictè accipienda, *cap. requiſitus, §. niſi rigor, 79.d.ſt. cap.dilectus, de conſanguin. & affin. cap. nihil, de elect. cap.dudum, verſ. inſuper, de filiis presbyt.* atque ideo reſtringenda ſit ad caſum de quo loquitur, *cap.1. & 2. de filiis presbyt. in 6.* inde ſimpliciter diſpenſatus ad obtinenda plura beneficia, intelligitur reſpectu ſimplicium, non verò curatorum. Decius *conſil.96.* nec reſpectu exiſtentium ſub eodem tecto, & quod diſpenſatus ad dignitates, non cenſeatur diſpenſatus ad Epiſcopatum. Innocent. *in cap. dilectus.* Item quod per diſpenſationem ad plura incompatibilia non poſſit quis obtinere niſi duo dumtaxat. Butrius *in dicto cap. dudum, ad finem, de elect.* Item diſpenſatus ut poſſit duo beneficia curata recipere, intelligitur de duobus prioribus, quæ obtinere continget, *cap. non poteſt 21. verſ. cùm verò, hoc titulo, lib.6.* cujus interpretationem proſequitur Moneta *de commut. cap.6. n.254. & 262.* Gonzalez *ad regulam octavam, gloſ.15. à num.27.*

COMMENTARIUM.

5. Conclusio probatur, et traditur.

EX hac Concilii Lateran. conſtitutione ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Generaliter nemo plura beneficia obtinere poteſt.* Probant eam textus *in cap. quia in tantum 5. cap. referente 7. cap. ad hæc 13. cap. preterea 14. cap. cùm non ignoret 15. cap. cùm jam dudum 18. hoc tit. cap. ſanctorum, 70. diſt. cap. ſingula, 89. diſt. cap. unic. 10. quæſt. 3. cap. per laicos 16. quæſt.7. cap.1. cum ſequent. 21.q.1. cap. quia nonnulli, de cleric. non reſid. cap. litteras, de conceſſ. prebend. cap. ordinarii, de offic. ordin. eod. lib. cap. ſingula, cap. ſuper eo, hoc tit. lib.6. Clement. gratiæ, de reſcript. Clement. ſi plures, Clement. fin. hoc tit. Extravag. execrabilis, eod. tit. cap. dudum 54. §. nos igitur, de elect. cap. eam te, de ætate & qualit. cap. litteras 9. de conceſſ. prebend.* Concil. Metenſe *can.2.* ibi: *Unuſquiſque presbyter unam ſolummodò habeat Eccleſiam, niſi fortè antiquitus habuerit capellam, vel membrum aliquod adjacens ſibi, quod non expedit ſeparari.* Nannet. *cap.8. Sicut Epiſcopus non plus poteſt habere quàm unam civitatem, & unam uxorem; ita presbyter unã tantùm Eccleſiam: itaque nullus presbyter plures præſumat habere Eccleſias.* Pariſienſe ſub Lothario & Ludovjco *lib.1. cap.49. Ut hac occaſione nullus presbyter duas, aut tres avaritiæ cauſâ, quibus ſufficere ſecundùm divinum cultum nullatenus poteſt, habere audeat Baſilicas.* Pictav. *can.2. Ut nemo Epiſcopatum, Abbatiam, Archidiaconatum, Archipresbyteratum, prebendam, vel alios eccleſiaſticos honores, vel in duabus Eccleſiis prælationes exerceat, niſi in una tantùm.* Trident. *ſeſſ.7. cap.1.2. & 3. & ſeſſ.24. de reform. cap.17.* Urbanus II. in Concilio Claromont. *cap.12. Nulli clerico liceat deinceps in duabus civitatibus duas prebendas obtinere, cùm duos titulos non poſſit habere.* Et *can.14. Nullus deinceps in una Eccleſia geminos honores habeat.* Agathenſe *can.57.* Epaun. *can.9.* Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis Capitulis, cap.49. Ut presbyter non amplius quàm unam uxorem.* Concil. Friſingenſe *anno 1440. can.7.* Pictav.2. tempore Paſchalis, *can.16. Ne quis in duabus Eccleſiis duas prebendas, aut duos honores obtineat.* Londonienſe 2. ſub Honorio II. *can.6. Ut nullus Archidiaconus in diverſis Epiſcopatibus diverſos Archidiaconatus teneat, ſub anathemate prohibemus: immò ei, cui prius aſſignatus erat, tantùm adhæreat.* Salzeburg. tempore Gregorii IX. *can.7.* & ſecundum *can.10.* Colonienſe celebratum anno 1550. *can.32.* Alia juris teſtimonia congerunt Antonius Auguſt. *in epit. lib.6. tit.43. & lib.8. tit.33* & *lib.15. tit.4.* Creſpetius *in ſumma, verbo Beneficiorum pluralitas*: conſonat de jure regio lex 20. *tit.4. lib.2. recopil.* & faciunt per argumentum lex *hac parte, in fine, C. de proxim. ſacror. lib.12. lex 5. C. qui militare,* lex finalis *in princip. C. de aſſeſſoribus, cap.1. de exceſſ. Prælat.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Mantique *de different. utriuſque fori, q.18.* Hurtado *tom.1. de reſid. reſol.6.* Luna de Atellano *lib.3. antinom.2.* Fragoſo *de regim. Chriſt. reipubl. p.2. lib.3. tit.1. per tot.* Peña *tom.1. deciſ.61.* Dartis *de benefic. ſect.9. c.2.* Fileſacus *de origin. Parœc. cap.4.* Solorzanus *lib.3. polit. cap.20.* Petrus Gregor. *de republic. lib.4. cap.6. n.5.* Petrus Bollo *in œconom. can. claſ.2. cap.2. §.1. & 2.* Acuña *in cap. Sanctorum, 70. diſt.* & *in cap. per ſingulas, 89. diſt.* Corvinus *lib.2. aphoriſm. tit.31.* Tondutus *2.p. de benef. c.5. §.6.* Duarenus *lib.8. de ſacris eccleſ. cap.4.* Zipeus *ad tit. de clericis non reſid.* Ægidius Boſſius *tom.1. moral. tit.7.* Fomerius *lib.3. rerum quotid. c.25.* Petrus Herodius *lib.1. Pandect. tit.4.* Chopinus *lib.3. monaſt. tit.3. t.1.* Diana *p.10. tract.13. reſol.1.* Carvallo *in cap. Raynuntius, n.274.* Petrus Gregorius *de benef. c.15.* Vighellius *in methaurica can. fol.285. & 361.* Boſquetus *ad Innocent. III. lib.2. epiſt.157.* Lemaiſtre *lib.3. de monachis, cap.6.* Tapia *2.p. catenæ mor. lib.5. cap.5. art.10.* Conradus Kling. *lib.3. diſp. cap.50.* Caballutius *in notit. Concil. in 7. Synodo Nicen.2. can.15.* fusè Theophilus *tom.12. tract. mala è bonis Eccleſ. cap.7.* Alteſſerra *in præſenti*, Chriſt. Lupus *in can.10. Concil. Chalced.*

6. Traditæ dubitandi ratio.

Sed hæc aſſertio ita indiſtinctè tradita difficilis valde redditur ex eo; nam habere plura beneficia, vel non, æſtimandum non eſt ex eorum numero, ſed ex Eccleſiarum redditibus, & proventibus, ita ut ſi Eccleſia congruam ſuſtentationem parocho non præbeat, plures parochias unus clericus regere poſſit: ſi autem fructibus abundat, ipſius parochus in alia Eccleſia non ita pingui etiam deſerviat. Unde Hiſpani Patres presbyteros parochos ſimul in canonicos Eccleſiæ Cathedralis cooptabant ea lege, ut ab Eccleſia Cathedrali, & ſimul à parochia ſtipendia acciperent. Concil. Emeritenſe *can.12.* ibi: *Ut omnes Epiſcopos provinciæ noſtræ, ſi voluerint de parochianis Presbyteris, atque Diaconibus cathedram ſibi in principali Eccleſia facere, maneat per omnia licentia; hi tamen qui fuerint traducti, humilitatem dignam Epiſcopo ſuo teneant, & eo honore, & reverentia habeantur, ut venerentur in Cathedrali Eccleſia ſicut hi,*

bi, quos conſtat fuiſſe ordinatos in ea, quamvis ab Epiſcopo ſuo ſtipendii causâ per bonam obedientiam aliquid accipiant, ab Eccleſiis tamen in quibus priùs conſecrati ſunt, vel à rebus earum extranei non maneant. Et Eccleſia pauper, paucoſque parochianos habens, alii jungebatur, ab unoque presbytero utraque regebatur. Concil. Tolet. 16. *can.* 3. ibi: *Eccleſia, quæ uſque ad decem mancipia habuit, ſuper ſe habeat ſacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuit, aliis conjungatur Eccleſiis.* Si autem dives erat, plures in ea ordinabantur presbyteri. Concil. Emerit. *can.* 14. Igitur obtinere diverſas Eccleſias non ex earum numero, ſed ex ſtipendiis, fructibus, vel ipſarum proventibus æſtimandum eſt.

7. De origine hujus prohibitionis.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, quam ut plenè exponamus, & hujus prohibitionis originem reperamus, ſciendum eſt, plures ex Theologis, tam ſcholaſticis, quàm moraliſtis, aſſeruiſſe pluralitatem beneficiorum repugnare juri naturali, & divino. Caietanus *in ſumma, verbo Beneficium*, Sylveſter *eod. verbo* 4. *num.* 1. Angelus *num.* 35. Armilla *num.* 42. Tabiena *num.* 28. *quæſt.* 24. alii quos refert & ſequitur Thomas Sanchez *lib.* 2. *ſummæ, cap.* 2. *dub.* 5. Sotus, Azor, & Vaſquez, quos refert Hurtado *tom.* 1. *de reſid. reſol.* 6. pro quorum ſententia expendi ſolet textus *in c.* 21. *q.* 1. ubi PP. Concilii Nicæni ad adſtruendam hanc prohibitionem adducunt caput 6. Divi Matthæi, in illis verbis: *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire.* Deinde quia juri naturali, & divino repugnat quod Eccleſia privetur miniſtris debitis, & quod divinus cultus minuatur; quod continget ſi unus presbyter duabus Eccleſiis præficiatur, *cap. unic.* 10. *quæſt.* 3. *cap. ſingula*, 89. *diſtinct.* ſed contrarium, immò tantùm à jure poſitivo prohibitionem hanc provenire, docuerunt omnes ferè antiquiores congeſti ab Hurtado, & Valenſi *ubi ſuprà*; & rectè, nam ſi præſens prohibitio à jure naturali, aut divino originem traheret, non poſſet Pontifex in ea diſpenſare, *cap. ſunt quidam*, 25. *q.* 1. ſed poſſe ipſum, atque Epiſcopos diſpenſare, ſuprà probavi: igitur quia hæc prohibitio eſt tantùm juris poſitivi. Deinde quia conſuetudo introduci non poteſt contra jus naturale, aut divinum, *cap. fin.* ubi illuſtravi, *de conſuet.* ſed moribus introduci poteſt, ut quis unam præbendam ſimul cum dignitate obtineat, *cap.* 1. *de conſuet. lib.* 6. necnon & plura beneficia, ut docent ex aliis Garcia *de benefic. p.* 11. *cap.* 5. *num.* 265. Mantique *de differentiis, dict. quæſt.* 18. Igitur quia hæc prohibitio non eſt juris divini aut naturalis. Adſtruitur tandem hæc ſententia cui adhæreo, ex eo, quia cùm beneficia à jure poſitivo introducta ſint, ut refert Baronius *tom.* 6. *anno* 502. & probavi *cap.* 1. *hoc tit.* non poteſt pluralitatis beneficiorum prohibitio eſſe antiquior, quàm ipſa beneficia, ut ratiocinatur Filliucius 3. *tom. tit. de benefic. cap.* 7. *num.* 1. Accedit, quia hæc prohibitio ſacris canonibus tribuitur in præſenti, ibi: *Contra ſacrorum canonum; cap. quia nonnulli, de cleric. non reſid.* ibi: *Contra ſacrorum canonum inſtituta; cap. quia in tantum* 5. ibi: *Sacris canonibus inimica.* Tridentinum *dicta ſeſſ.* 24. *c.* 17. ibi: *Sacris canonibus.* Nec contrarium deducitur *ex d. cap.* 1. 21. *q.* 1. nam licèt ibi adducatur locus Divi Matthæi *cap.* 6. non tamen inde deducitur, prohibitionem illam eſſe juris divini, quia illa tantum præcepta juri divino tribuuntur, quæ in ſenſu litterali ex eodem proficiſcuntur. D. Thom. 1. *p. quæſt.* 1. *num.* 1. Unde quod præſens prohibitio nitatur illa Divi Matthæi auctoritate, non ideo à jure divino provenit. Nec quod de minuendo cultu divino ex miniſtrorum defectu contrariæ ſententiæ aſſertores expendebant, aliquid facit: nam id tantùm evincit pluralitatem beneficiorum ex ſe malam eſſe, non tamen deducitur, à jure divino eſſe inſtitutam. Ex his liquet prohibitionem hanc eſſe tantùm juris poſitivi, licèt jure naturali ſubnixam, ut infrà dicemus; à quo tamen tempore cœpiſſet in Eccleſia hæc prohibitio, adhuc inter veſpertinos Anteceſſores non conſtat: aliqui eam repetunt à Concilio Agathenſi celebrato ſub Sixto III. anno 436. relato *in cap. unum* 21. *quæſt.* 1. ſed verè textus ille loquitur de Abbatiis regularibus. Alii eam deducunt ex Concilio Chalcedon. celebrato ſub Leone I. anno 451. relato *in cap. clericum* 21. *quæſt.* 1. ſed perperam, cùm verius ſit eo canone illud ſolùm prohiberi, ne clericus in una Eccleſia intitulatus, in alia etiam intitulari valeat; & ne in Eccleſiis duarum civitatum conſcribatur, quod longè diverſum eſt à prohibitione pluralitatis. Et notandum eſt in ſpecie illius textus, verbum illud *oportere*, neceſſitatem inducere, ut *in l. cùm amplius, §.* 1. *ff. de reg. jur.* juncto Donello *lib.* 12. *comment. cap.* 2. ubi Oſualdus *littera D.* quamvis non ſemper verbum illud neceſſitatem importet, ut notatur ad expoſitionem textus *in l. ſi pignore* 22. *§.* 1. *ff. de pignorat. l. ſalarium* 7. *l.* 39. *§.* 3. *ff. mandati, l.* 1. *§.* 1. *ff. quando appellandum, l.* 8. *ff. de eo quod certo loco*, per Cujacium ibi, *tract.* 3. *ad African.* Idem ferè ſtatuitur *in cap. ne quis tranſlatus*, 21. *quæſt.* 2. *cap. ſanctorum*, 70. *diſtinct.* in quibus beneficiorum pluralitas expreſsè non prohibetur, ſed ex eo, quod docetur, nullum poſſe duabus intitulari Eccleſiis, per interpretationem deducitur, non poſſe duas Eccleſias obtinere; eodem modo accipiendus eſt textus *in cap. ſingula*, 89. *diſtinct.* & *in cap. unic. verſ. Sed in hoc*, 10. *quæſt.* 3. qui deductus eſt ex Concilio Toletano celebrato anno 700. in quo pluralitas non expreſsè prohibetur, ſed deducitur per interpretationem, ex eo quod ibi ſtatuitur, ne plures Eccleſiæ quaſi in unum corpus temerè conjungantur. Tandem eodem modo procedit textus *in cap. laïcos*, 16. *quæſt.* 7. ubi directè tantùm prohibetur, ne Epiſcopus duas Eccleſias obtinere præſumat; presbyter enim in eo textu opponitur clerico, & accipitur pro Epiſcopo, ut *in cap. olim*, 95. *diſtinct. cap. legimus*, 93. *diſtinct.* per conſequens tamen rectè ex eo textu deducitur, nec clericum poſſe duas parochias ſimul regere. His ergo ſententiis omiſſis, & aliis relatis à Quintanaduenas *l. b.* 4. *Eccleſiaſt.* dicendum eſt, quod licèt prohibitio hæc obumbrata, & inſinuata eſſet prædictis, & aliis Eccleſiæ legibus, prioribus ejus ſæculis editis, tamen apertè & ſpecificè ſtatuta fuit in Concilio Nicæno 2. celebrato anno 781. in eo canone relato à Gratiano *in cap.* 1. 21. *quæſt.* 1. ſed quia lex illa poterat ad clericos tantùm orientales referri, Alexander III. in præſenti Concilio Lateranenſi eam generaliter quoad omnes, tam Græcos, quàm Latinos ſtatuit, generaliterque in eo Concilio ſtatuta fuit prædicta prohibitio pluralitatis; pœna tamen nulla inflicta fuit, quamvis prohibitionis rationes exprimerentur, *cap. quia* 5. *cap. ad hæc* 13. *hoc titul.* Deinde quia Alexander III. agnovit, facilè contemni prædictam conſtitutionem, aliam duas edidit: primam in Concilio 3. Lateran. celebrato anno 1180. 1. *p. cap.* 13. quâ ſanxit ut accipiens ſecundam dignitatem, vel Eccleſiam parochialem, eam amitteret; & qui dedit, largiendi poteſtate privaretur: habetur *in cap. quia nonnulli* 5. *de clericis non reſident.* Cujus conſtitutionis meminit Innocentius *in præſenti.* Aliâ conſtitutione conceſſit electionem poſſeſſori retinendi Eccleſiam, quam maluiſſet, *cap. referente, hoc tit.* juxta quas conſtitu

conſtitutiones accipiendi ſunt textus *in cap. eam te 7. de ætate & qualit. cap. præterea, cap. quia in tantùm, cap. ad hæc 13. hoc tit. cap. 5. de confirmat. utili, in 5. compilat.* ibi : [Ex parte tua nobis humiliter fuit ſupplicatum, quod cùm nonnulli clerici tuæ diœceſis plures obtineant parochiales Eccleſias, datâ hujuſmodi clericis optione retinendi unam ipſarum Eccleſiarum, reliquas poſſis de licentia tua idoneis aſſignare perſonis.] Ex his tamen duabus ſanctionibus prior tempore fuit, quæ refertur *in d. c. quia nonnulli* ; nam *in d. cap. eam te*, ubi ad praxim deducitur ſecunda conſtitutio, mentio fit conſtitutionis relatæ *in dicto c. quia nonnulli* ; unde deducitur illam priùs emanaſſe. Succeſſit tandem conſtitutio Concilii Lateranenſis celebrati ſub Innocentio III. quâ ſtatuitur, ut ſi habens beneficium, curatum, aut perſonatum, vel aliud ſimile beneficium recipiat, primum vacet ipſo jure, & ſi illud retinere præſumat, utroque privetur. Quæ conſtitutio reperitur in præſenti, & approbata fuit, & ampliata *in extravag. Execrabilis*, Joannis XXII. *hoc tit.* ita ut præſens conſtitutio procedat etiam in dignitatibus, perſonatibus, officiis, & beneficiis, quæ animarum curam habuerint ; & ita ut ſi obtinent ſecundum beneficium, ſi Epiſcopum proprium ſtatim non adierint, utroque priventur : quod & firmatum fuit adjectis aliis pœnis, per Concil. Tridentinum *ſeſſ. 7. de reform. c. 4. & 5.* & *ſeſſ. 24. cap. 17.* & ita qui ſciens beneficium incompatibile cum jam obtento, acceptavit, ipſo jure primo privatur, quia per admiſſionem ſecundi videtur renunciatum primum, *l. 3. tit. 16. part. 6.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. c. 17. num. 12.* Proſequuntur latiùs hanc temporum ſeriem & varietatem Acuña *in d. c. ſanctorum, 70. diſt.* Valenſis *de benefic. tit.* . . Quintanaduenas *d. lib. 4.*

8. De perſonis hac prohibitione comprehenſis.

Hæc pro diverſitate temporum in Eccleſia ſtatuta reperimus ; ſed ſciendum ſupereſt, ad quas perſonas præſens prohibitio ſpectet, & in quibus beneficiis procedat ? Et cùm generaliter concepta ſit, & verbis univerſalibus hæc Eccleſiæ prohibitio, comprehendit primò Romanum Pontificem, qui ſimul Epiſcopatum retinere non poteſt, quia Pontificatus per ſe eſt beneficium, & quidem omnium maximum, & dignius, *cap. 1. de maledicis, cap. ſi duo, c. ſi quis pecunia, 79. diſt. c. ſi Papa, 40. diſt.* unde per promotionem ad Summum Pontificatum vacare omnia beneficia, atque penſiones, docuerunt Germonius *de indultis Cardinal. §. ſi verò illa, n. 34.* Ojeda *de incompatibil. cap. 1. num. 11.* Poſt Romanum Pontificem proximum dignitatis gradum in Eccleſia obtinent Cardinales, de quorum dignitate egi *in cap. 2. de cleric. non reſid.* in quibus etiam procedit hæc prohibitio, ita ut nemo ex eis poſſit obtinere duos Cardinalatus, quia ſunt officia uniformia : & licèt Epiſcopatum ſimul cum ſuo titulo poſſit obtinere, ut probavi *in dicto cap. 2.* non tamen duos Epiſcopatus retinere valet. Tridentinum *ſeſſ. 24. de reform. cap. 17.* Nec contrarium probatur *in cap. Eccleſia 57. de elect. extravag. execrabilis, §. Cardinalibus* : quorum interpretationem tradit Garaña *in præſenti.* Comprehendit etiam præſens prohibitio Patriarchas, *cap. 1. de conſuetud. lib. 6.* & Metropolitanos, ut expreſsè ſanxerunt Bonifacius I. *epiſt. 3. ad Hilarium*, Cœleſtinus I. *epiſt. 2. cap. 4.* quæ extant *tom. 1. Concilior. Severini.* Comprehenduntur & Epiſcopi, qui non ſolùm duos Epiſcopatus uno, eodemque tempore habere nequeunt, *cap. in illis, 80. diſt.* verùm nec præbendas, ſeu beneficia, ſi quæ anteà poſſidebant, retinent ; ſed omnia per adeptionem Epiſcopatus vacant, *c. cùm injuncta, §. 1. de elect.* ubi expoſui, textus *in cap. quoniam 9. de judiciis, c. 3. de probat.* qui ſolent vulgò in contrarium expendi. Etiam comprehenduntur hac prohibitione Abbates ; nam plures Abbatias unus habere nequit, *cap. unum Abbatem, 21. q. 1. c. monachum, in fine 20. q. 4. cap. ſi quis deinceps 16. q. 7. c. ne pro defectu, de elect. c. final. in fine, de relig. domib. cap. cùm ſingula 32. hoc tit. in 6.* cum aliis traditis ab Antonio Auguſtino *in epit. lib. 59. tit. 46.* docet Ojeda *dicto lib. 1. cap. 5. per tot.* Denique cæteri clerici, & miniſtri Eccleſias, dignitates & perſonatus obtinentes, *cap. ad hæc, hoc tit.* Extravag. *Execrabilis, eodem, c. 1. de conſuet. lib. 6.* Trident. *ſeſſ. 7. c. 2.* & *ſeſſ. 24. c. 17.* proſequitur Valenſis *d. lib. 3. tit. 1. ex num. 5.*

9. De beneficiis incompatibilibus.

Hactenus egimus de perſonis hac prohibitione comprehenſis : ſupereſt ut de beneficiis, quæ inter ſe incompatibilia ſunt agamus. Et ſciendum eſt, magnam differentiam verſari inter incompatibilitatem quoad titulum, & quoad retentionem. Incompatibilitas quoad titulum tunc datur, quando beneficia ita non compatiuntur, ut poſt aſſecutum titulum ſecundi beneficii, confeſtim jure ipſo vacet titulus primi, quod contingit in duobus curatis duplici perſonatu, vel dignitate honoratis, etiam in diverſis Eccleſiis, ex hoc textu, cum aliis ſuprà relatis ; vel in duobus beneficiis in eadem Eccleſia, juxta textum *in c. 1. de conſuet. lib. 6. Clement. fin. hoc tit.* ut in ſpecie textus *in cap. cùm in cunctis, §. cùm verò, de elect. cap. primo deinceps, eod. tit. lib. 6. Clement. . de offic. vicarii* : docet Valenſis *dicto tit. 1. num. 6.* incompatibilitas verò quoad retentionem datur, quando concurrunt duo beneficia, quæ quamvis jure prohibeantur per unum, eundemque clericum retineri, non tamen vacant ipſo jure, ſed poſtquam poſſeſſor elegerit quod maluerit ; quomodo intelligi poteſt textus *in cap. litteras, de conceſſ. prebend.* in illis verbis : *Prebenda illa, etſi non de facto, de jure tamen vacare noſcatur ; mandamus quatenus dilectum Præpoſitum, ut illam ſine difficultate reſignet, cogatis.* Quippe in hoc caſu non vacat primum beneficium ipſo jure, ſed poſſeſſor habet facultatem eligendi quod maluerit ex facultate ſibi conceſſa ab Alexandro III. *in dicto cap. referente, cap. præterea* ; nam cùm præſens conſtitutio non generaliter, nec abſolutè contineat vacare primum beneficium per aſſecutionem ſecundi, ſed loquatur Innocentius dumtaxat de duobus curatis perſonatibus, aut dignitatibus duabus, non videtur derogatum decilioni dicti capituli *referente*, argumento legis *præcipimus, C. de appellationib.* atque ideo in duobus beneficiis ſimplicibus, etiam reſidentiam requirentibus, vel ſufficientibus ad congruam ſuſtentationem, non vacavit ipſo jure primum ; quin imò habebit adhuc poſſeſſor facultatem eligendi quod maluerit retinere, ut ſæpiùs deciſum fuiſſe in Rota referunt Garcia *de benefic. p. 1. cap. 5. num. 65.* Barboſa *3. p. de poteſtate Epiſcopi, allegat. 57. numero 2.* His ſuppoſitis, incompatibile eſt quoad titulum, primò beneficium duplex curam animarum annexam habens, ut ait præſens textus, cui conſonant Clementina *Gratia, de reſcriptis*, dicta Extravag. *Execrabilis*, ideſt duplex beneficium, cui annexum eſt onus adminiſtrandi ſacramenta. Ojeda *dicta 1. p. cap. 13. num. 3.* quæ doctrina ad vicarias perpetuas eandem curam annexam habentes protracta fuit *in Clement. unica, de offic. vicar.* & ad commendas perpetuas eorundem beneficiorum, ex Tridentino *dicta ſeſſ. 7. cap. 4.* ideoque idem jus procedit, ſi habens beneficium curatum, conſequatur vicariam, vel commendam perpetuam. Ojeda *dicto*

cap.

cap. 13. *num.* 10. & 2. *p. cap.* 6. vel habens beneficium, quod exigit reſidentiam, coadjutoriam aſſequatur. Barboſa *voto* 28. *per totum*, hæcque incompatibilitas durat etiam poſt Tridentinum, ubi *ſeſſ.* 7. *cap.* 4. innovatur præſens Innocentii conſtitutio, ut docuit Garcia *de benefic. d. cap.* 5. *num.* 76. Quare cavendum eſt à Navarro *in manuali, cap.* 25. *num.* 129. Quintanaduenas *dicto lib.* 4. *num.* 98. qui exiſtimarunt, hanc incompatibilitatem ſublatam fuiſſe per Tridentinum *ſeſſ.* 24. *de reformat. cap.* 17. ubi ſtatuitur, ut habentes duo beneficia curata, unum ex his intra ſemeſtre dimittant: nam ibi potiùs indulgentia conceditur illis, qui eo tempore duo beneficia poſſidebant, quàm in futurum jus jam ſtatutum *in d. cap.* 4. mutatur. Etiam incompatibilitas quoad titulum datur in duplici perſonatu, aut dignitate, ut etiam hîc expreſsè docetur: nec interest an ſit ſimilis, vel diſformis dignitas, vel in eadem Eccleſia, aut diverſis; quia generaliter concepta eſt prohibitio, tam in præſenti, quàm in dicta Extravag. *Execrabilis.* Ojeda *dicta 1. part. cap.* 7. ubi etiam docet, nihil intereſſe utrum dignitas curam juriſdictionis, ſeu adminiſtrationem habeat, vel non; nec contrarium probat dicta extravagans *Ambitioſæ, in fine*, quatenus exigit, quod dignitates habeant juriſdictionem, aut curam actu; quia textus ille loquitur in diverſa pœna ab ea, quæ in præſenti ſtatuitur: in illa enim conſtitutione additum fuit, ut qui ſecundam dignitatem obtinuit, teneatur primam dimittere, non ad effectum vacationis, ſed ut poſſeſſionem amittat; & ſi id non fecerit, utraque privetur. Quoad hanc ergo pœnam exigitur juriſdictio, ſeu cura, quia ideo ea inflicta eſt, ut diutiùs incertum non ſit, ad quem talis cura ſpectet. Ojeda *dicto capite decimo tertio, numero* 80. Tandem hæc incompatibilitas quoad titulum locum habet in beneficiis ſub eodem tecto exiſtentibus, ex hoc textu, & *in dicto cap.* 1. *de conſuetudine in* 6. immò jus plus abhorret hanc pluralitatem, quàm alias, etiam curatorum; unde diſpenſatus ad plura beneficia, non poteſt obtinere duo ſub eodem tecto, niſi expreſsè in gratia exprimatur. Rebuffus *in praxi, tit. de diſpenſ.* §. *etiamſi ſint*, Ojeda *de incompatibilit. d.* 1. *p. cap.* 20. Dubium tamen eſt, an hæc doctrina ad ſimilia tantùm beneficia ſub eodem tecto, vel etiam ad alia ſimilia extendatur? Ojeda *d. cap.* 20. *num.* 25. exiſtimat, omnia beneficia ejuſdem Eccleſiæ, etiam diſſimilia, quoad titulum incompatibilia eſſe; ſed verius eſt tantùm dari incompatibilitatem in beneficiis ſimilibus, ex hoc textu, & *dicto cap.* 1. *de conſuet.* Unde poteſt quis ſub eodem tecto Archidiaconatum, & canoniam poſſidere, *cap. eam te* 7. *de reſcriptis.* Rurſus, quia in beneficiis diſſimilibus non datur incompatibilitas ipſo jure, ut probant Ojeda *dicto cap.* 20. *num.* 27. Garcia *d. cap.* 5. *à num.* 259. qui latè agunt de duabus Capellaniis ſub eodem tecto, tam in una, quàm in diverſis capellis exiſtentibus; & de pluribus beneficiis ſimplicibus videndus eſt Valenſis *de benefic. d. lib.* 3. *tit.* 7.

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Plures hujus prohibitionis rationes congerunt tam ipſi ſacri Legiſlatores, quàm juris Interpretes, necnon Cantipratanus *lib.* 1. *Apum*, *cap.* 19. Guillelmus Pariſienſis *lib. de collat. benefic.* Carthuſianus *lib. de plural. benefic. artic.* 8. & 17. D. Thomas *quodlibet.* 1. *artic.* 3. Nicæna Synodus relata *in dict. cap.* 1. 21. *quæſt.* 1. eam petit ex avaritia, & ambitione, quæ ex pluralitate beneficiorum naſcitur: Joannes XXII. *in dict. extravag. Execrabilis*, & Alexander III. *in dicto cap. quia in tantum* 5. *hoc tit.* eam reddunt, quia cùm vix uni officio & beneficio unus valeat deſervire, quomodo in pluribus miniſtrare valebit. Facit etiam, quia pluralitas beneficiorum diſſolutionis, & divagationis cauſam præſtat, *cap. cum ſingula* 32. *hoc titulo lib.* 6. quæ non leve præjudicium infert Eccleſiis, in quibus clerici debent aſſidnè reſidere, ut probavi *in cap.* 2. *de cleric. non reſident.* Accedit etiam, quod plura beneficia uni conferre, ut plura officia exerceat, civilis, & rectæ adminiſtrationis rationem evertit, quæ in eo conſiſtit, ut ſingula officia, ſeu miniſteria ſingulis perſonis committantur, *cap. ſingula* 1. 89. *diſtinct.* unde leges ſæculares duo officia civilia uni committi prohibent, *l. libertus* 17. §. *reſcripto*, & §. *ſub eodem*. *ff. ad municip. l. ſi plures, verſ. nam difficile, ff. de pactis, l. final. C. de offic. aſſeſſ. l.* 1. ubi Gloſſa penultima, *C. quemadmodum civilia munera, lib.* 10. *l. is quidem* 5. *C. qui militare, lib.* 12. *l.* 1. ibi: *Et duobus officiis operam ſuam adhibere non poſſunt; C. de præpoſitis agentium, lib.* 12. *l. quiſquis, C. de cohortalibus, lib.* 11. Apud Athenienſes ita cautum erat: *Duo munera ne ſimul obeunto*; refert Samuel Petitus *lib.* 3. *juris Attici, tit.* 5. Rationem reddunt Quintilianus *lib.* 10. *Inſtit. cap.* 3. ibi: *Nec enim ſe bona fide in multa intendere animus totum poteſt.* Caſſiodorus *lib.* 9. *var. epiſt.* 21. ubi ait: *Satyris doctoribus querulis uſurpatam fuiſſe ſententiam, duabus curis ingenium occupari non debere.* Illuſtrant Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 25. Solorzanus *tomo* 2. *de jure Indiar. lib.* 4. *num.* 24. & *in memor. pro juribus honor. num.* 71. Valenzuela *tom.* 2. *conſil.* 135. *num.* 85. Navarrete *diſcurſu* 11. Junius *tom.* 1. *politic. cap.* 22. quod cùm in officiis ſæcularibus obſervetur, multò magis in beneficiis eccleſiaſticis. Facit exemplum Gentilium, apud quos unus ſacerdos duo, vel plura ſacerdotia obire non valebat, nec Pontificatum ſimul cum alio, ut probat Gutherius *lib.* 1. *de veteri jure Pontific. cap.* 8. & cùm ad Pontificatum maximum nemo aſcendere poſſet, niſi qui jam Pontifex eſſet, ex lege Domitia per adeptionem hujus Pontificatus vacabat primus, ut refert Livius *lib.* 39. & 40. Tandem & illa ratio præſentis prohibitionis non incongruè aſſignari poteſt, videlicet quod quemadmodum non licet eodem tempore duas habere uxores, *cap. Chriſtiano*, 34. *diſtinct. cap. unico*, ubi plura dabimus, *de ſponſa duor.* eodem modo nec duas Eccleſias poterit quis ſimul obtinere; nam de matrimonio carnali ad ſpirituale, quod contrahitur inter Eccleſiam, & ſuum Rectorem, validum eſt argumentum, *cap. inter corporalia, de tranſlat. Epiſcop.* ubi plura congeſſi, *cap. fin. eod. tit. cap. quoniam* 5. §. *porrò, ut lite non conteſt. cap. ſicut alterius* 7. *quæſt.* 1. quo argumentandi genere in hoc beneficiorum tractatu utuntur textus *in cap. ſicut* 21. *quæſt.* 2. *cap. cùm non ignoret* 15. *hoc tit.* Concil. Nannet. *can.* 8. ibi: *Sicut enim Epiſcopus non plus poteſt habere, quàm unam civitatem, & vir unam uxorem; ita presbyter unam tantùm Eccleſiam.* Ivo Carnot. *epiſt.* 70. ibi: *Cùm in ipſa infantia mundi in Lamech carnalis bigamia ſit culpata, quomodo poterit in ſponſa quæ eſt Eccleſia, laudari, qua in hoc ſacramento, & in virtute ſacramenti uni debet viro deſponſari?* Quò reſpexit Paulus II. referente Joanne Nicolao *de incompatib. tit.* 3. *cap.* 6. qui rogatus, ut ſuper pluralitate diſpenſaret

penſaret, reſpondiſſe fertur, ſe in Eccleſia Dei nolle inducere bigamiam. Non tamen inde inferas quod ſicut in plurialitate uxorum, quæ legi divinæ repugnat, *cap. gaudemus*, ubi plura Barboſa, *de divortiis*, Pontifex diſpenſare non valet, ita nec in beneficiorum pluralitate; nam æquiparatio inter utrumque conſortium non in omnibus, & per omnia procedit, cùm vinculum hoc ſpirituale, non conjugium, ſed quaſi dicatur, *cap. inter Canonicos*, ibi: *Quaſi conjugale vinculum ſpiritualiter ſit contractum.* Unde cùm plurialitas uxorum juri divino, & naturali contraria ſit, beneficiorum verò pluralitas juri poſitivo tantùm adverſetur; ideò in polygamia carnali Pontifex diſpenſare non poteſt, in ſpirituali verò rectè diſpenſare valet. Sed his ſuppoſitis, quare vinculum conjugii ſpiritualis dicatur fortius quàm carnale *in d. cap. inter corporalia*, in ejus notis expoſui. Proſequitur alias rationes præſentis prohibitionis Theophil. Raynaud. *ubi ſuprà.*

II. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nonnullos caſus reperiri, in quibus poteſt clericus plura beneficia ſimul obtinere. Primus eſt quando quis unum habet in titulum, & aliud in commendam; ſciendum enim eſt olim moris fuiſſe, vacantis Eccleſiæ curam viciniori Rectori committere, dum de electione futuri prælati tractabatur, *cap. obitum* 16. *cap. Catinenſis* 17. 61. *diſtinct.* qui commendatarius interceſſor dicitur *in cap. conſtitutum* 22. 7. *quæſt.* 1. cujus commendationis ratione ipſe ut proprius Prælatus ſpiritualia adminiſtrabat in ipſa Eccleſia. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. c.* 54. *in fine.* Plura de his commendis adducunt Quintanaduenas *d. lib.* 4. *à num.* 123. Garcia 4. *p. de benefic. cap.* 4. *per tot.* Ojeda *d.* 2. *p. cap.* 4. Zypæus *lib.* 3. *reſponſ. tit. de commendis, reſponſ.* 2. Hanc ergo commendam ſimul cum beneficio rectè unus ſacerdos retinere poteſt, *cap.* 3. 21. *q.* 1. *cap. dudum, de elect.* quia commenda beneficium non eſt; quare ab eo diſtinguitur *in l.* 2. *tit.* 44. *lib.* 11. *legum Longob.* ibi: *Cæteri verò homines liberi, qui vel commendationem, vel beneficium eccleſiaſticum habent, ſicut reliqui, juſtitiam faciant.* Notavit Cironius *in cap.* 1. *de eo qui mittitur, in* 5. *compil.* ſed cùm admiſſus jam ſit uſus commendæ perpetuæ, an etiam talis commenda ſimul cum beneficio retineri poſſit, dubium eſt. Affirmant pluribus relatis Ojeda *d. cap.* 4. *num.* 14. Quintanaduenas *ſuprà, n.* 126. Gemonius *de indultis Cardin. verſic. Ita quod.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Navarrus *in manuali, c.* 25. *n.* 126. Corraſius *de benef.* 1. *p. c.* 6. nam cùm commenda perpetua, vel canonicatus, titulus ſit, ut probat Garcia *d. c.* 4. *à n.* 35. eoſdem effectus ſortitur ac beneficium, *cap. nemo* 15. *de elect. lib.* 6. Tridentin. *d. ſeſſ.* 24. *c.* 17. unde textus *in d. cap. dudum, cap. qui plures, cap. cùm G. cap. qui beneficii, de præbend. lib.* 6. *cap.* 2. *de renunc. eod. lib. cap. bona, de ætate & qualit.* exaudiendi ſunt de commenda temporali. Secundus caſus contingit, cùm plura beneficia ſimul unita ſub uno titulo authoritate legitimi ſuperioris conjuncta ſunt, aut præſcriptione immemorialis, ſive annectatur parochialis Eccleſia alii parochiali, ſive dignitati, *cap. extirpanda* 30. §. *qui verò, cap. expoſuiſti* 33. *hoc tit. c. ſuper eo, hoc tit. in* 6. *Clement. final. hoc tit.* Et tunc nulla datur pluralitas, quo caſu procedunt canones Concilii Emerit. ſuprà adducti. Ratio eſt, quia beneficium unitum non dicitur ampliùs beneficium. Oldradus *conſil.* 257. *n.* 13. ſed illius naturam ſequitur, cui unitum eſt; ſicut portio accreſcens aſſumit naturam ejus, cui accedit, *l. ſi ex toto* 8. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. inter* 26. §. *cùm inter, ff. de pactis dotalibus, l. etiam, C. de jure dotium:* quare cùm utraque Eccleſia pro unica habeatur, non adeſt eo caſu aliqua incompatibilitas. Tertius caſus contingit, ubi præſens prohibitio locum non habet, cùm beneficia cumulata ſunt tenuis, & modici ſtipendii; quare plura ſimul retineri ab uno clerico poſſunt, *d. cap. unic.* 10. *q.* 3. *cap. eam te, de ætate & qualitate*, Ojeda *d.* 2. *p. c.* 5. Valenſis *d. lib.* 3. *de benef. tit.* 8. quia cùm beneficia ſine inſtituta pro alimoniis ſacerdotum, ut probavi *in c.* 1. *hoc tit.* plura, ſive curata, ſive non, poſſunt uni conferri uſque ad congruam ejus ſuſtentationem, *d. cap. eam te*; quod tamen ex hac cauſa uni clerico conferri poſſint, habita ratione ſtatus, conditionis, & familiæ ipſius, arbitrio Epiſcopi relinquitur, ut proſequuntur Ojeda & Hurtado *ubi ſuprà.*

CAPUT XXIX.

Idem *in* [a] *eodem, Conſtit. XXX.*

GRave nimis eſt & abſurdum, quod quidam Eccleſiarum Prælati, cùm poſſint viros idoneos ad eccleſiaſtica beneficia promovere, aſſumere non verentur indignos, quibus nec morum honeſtas, nec litterarum ſcientia ſuffragatur, carnalitatis ſequentes affectum, non judicium rationis. Unde quanta Eccleſiis damna proveniant, nemo ſanæ mentis ignorat. Volentes igitur huic morbo mederi, præcipimus, ut prætermiſſis indignis, aſſumant idoneos, qui Deo, & Eccleſiis velint, & valeant gratum impendere famulatum; fiatque de hoc in provinciali Concilio diligens inquiſitio annuatim, ita quod qui poſt primam, & ſecundam correctionem fuerit repertus culpabilis, à conferendis beneficiis per ipſum Concilium ſuſpendatur, inſtitutâ in eodem Concilio perſonâ providâ, & honeſtâ, quæ ſuppleat ſuſpenſi defectus in beneficiis conferendis; & hoc ipſum circa Capitula, quæ in his deliquerunt, obſervetur. [b] Metropolitani verò delictum ſuperioris judicio relinquatur ex parte Concilii nuntiandum. Ut autem hæc ſalubris proviſio pleniorem conſequatur effectum, hujuſmodi ſuſpenſionis ſententia præter Rom. Pontificis auctoritatem, aut proprii [c] Patriarchæ, minimè relaxetur.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] *Can.* 30. ut legitur in ipſo Concilio: in 4. autem collect. *ſub hoc tit. cap.* 5.

[b] *Metropolitani verò.*] Metropolitanus enim non eſt ſupra Concilium provinciale, licèt aliquando Concilium fuiſſe ſupra Metropolitanum, liqueat

liqueat ex Novella 7. Justin. sed ejus caput, unde ob reverentiam illi debitam statuunt Patres, ut in Concilio ejus delictum nec puniretur, nec judicaretur: notavit Basilius Legion. *lib.* 8. *cap.* 6. *n.* 12.

[c] *Patriarchæ.*] De quibus agemus *in cap. antiqua, de privil.*

COMMENTARIUM.

2. AD officia, & beneficia, tam sæcularia, quàm ecclesiastica, eligi indignos non debere notum est, & supponitur in præsenti, & *in cap. cùm in cunctis, §. fin. cap. nihil 44. de elect. c. 15. de offic. ordin. cap. ad decorem, de instit.* & saltem idoneos eligi debere docetur *in cap. cùm nobis 19.* ibi: *Illius quoque litteratura, licèt eminens, &c. cap. 1. & 2.* ibi: *Dummodo sit idoneus, de instit. lib. 6.* Concil. Trident. *sess. 7. de reform. c. 3.* inter idoneos tamen digniorem esse eligendum, jubetur *in cap. licet 8. q. 1.* ubi in ordinando sacerdote requiritur, ut qui præstantior est omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, eligatur, *cap. Metropolitano, 63. dist.* ibi: *Optimus ordinetur; cap. vilissimis 1. quæst. 1.* ibi: *Qui est honore præstantior; cap. 2. de officio custodis*, ibi: *Quales sanctiores, & meliores esse viderint; cap. unic. ut eccles. benefic.* ibi: *Non ex affectu carnali, sed discreto judicio in personam idoneam dispensari.* Latè probant Valensis *de benefic. lib. 1. tit. 28.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 3. num. 76.* Phebo *tom. 2. decis. 109.* Carleval *de judiciis tom. 1. lib. 1. disp. 1. num. 24.* Tamburinus *de jure Abbat. tom. 1. disput. 5. quæst. 13.* Mancinus *sacri juris controvers. disp. 14.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 11.* Gonzalez *in regul. 8. glos. 4. ferè per totam*, Petrus Gregorius *de benefic. cap. 35.* Altamir. *ad tit. C. de fil. offic. c. 6. §. 2.* P. Bollo *in œconom. canon. class. 2. cap. 5. § 5.* Antonius Augustinus *lib. 15. in epit. jur. tit. 3.* Barbosa *de offic. parochi, lib. 1. cap. 2. num. 98.* Jul. Lavor. *variar. lucubr. tit. de elect. cap. 21.* Acuña *in cap. si fortè, 63. distinct.* Solorzanus *de jure Indiar. lib. 3. tom. 2. cap. 8.* cujus principii duplex ratio vulgò assignatur. Prima, quia cui committitur electio, tanquam viro bono, conceditur talis facultas, *l. cùm quidam, ff. de legat. 2. l. quamquam, ff. de ritu nupt.* unde tanquam bonus vir debet eligere digniorem; & præstantiorem. Secunda ratio est, quia recta dispensatio, & dictamen justitiæ distributivæ, cui inæqualitas maximè repugnat, omninò prohibent electionem indignæ personæ. D. Thomas 3. *p. q. 63. art. 2. ad 1.* Sotus *lib. 3. de justitia, q. 6. art. 4. concl. 4.* unde rectè in præsenti docetur, ad beneficia ecclesiastica idoneos, digniores que esse eligendos; an verò eligens dignum omisso digniori, peccet lethaliter, teneaturque ad restitutionem, disputant Canonistæ, & Moralistæ: ultra suprà relatos, & innumeros; quos refert Barbosa *in d. cap. cùm nobis 19. de elect.* pertractant D. Thomas 2. 2. *quæst. 63. art. 2. ad 3.* Diana *p. 11. tract. 4. resol. 34.* Manrique *de different. utriusque fori, q. 48.* Velasco *de privil. pauper. p. 1. q. 7.* Fragoso *de regim. Christ. reipub. lib. 1. disp. 1. §. 3.* Escobar *de utroque foro, art. 5. §. 1.* Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 1. dubit. 6.* P. Mendo *in Stater. differt. 13. quæst. 17. & sequent.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 19. q. 4.* Arnisæus *de repub. cap. 2. resol. 2. sect. 8. ex n. 9. pag. 418. & 431.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 2. cap. 7.* Doctrinam hoc commentario traditam illustrat Filesac. *lib. 2. select. cap. 4.*

CAPUT XXX.

Idem *in* [a] *eodem, Constit. XXXII.*

EXtirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam partibus inolevit, quod scilicet patroni Ecclesiarum parochialium, & aliæ quædam [b] personæ [c] proventus ipsarum sibi penitus vindicantes, [d] presbyteris earundem servitiis deputatis relinquunt adeò exiguam portionem, ut ex ea congruè nequeant sustentari. Nam ut pro certo didicimus, in quibusdam regionibus [e] parochiales presbyteri pro sua sustentatione non obtinent, nisi quartam quartæ, idest sextamdecimam decimarum. Unde fit, quod in his regionibus penè nullus inveniatur parochialis sacerdos, qui vel modicam habeat peritiam litterarum. Cùm igitur os bovis alligari non debeat triturantis, sed qui altari servit, debeat vivere de altari: statuimus, ut consuetudine qualibet Episcopi, vel patroni, seu cujuscunque alterius non obstante, portio presbyteris ipsis assignetur sufficiens: qui verò parochialem habet Ecclesiam, non per vicarium, sed per *f* seipsum illi deserviat in ordine, quem ipsius Ecclesiæ cura requirit; nisi fortè dignitati, vel præbendæ parochialis Ecclesia sit annexa: in quo casu concedimus, ut qui talem habet præbendam, vel dignitatem, cùm oporteat eum in majori Ecclesia deservire, in ipsa parochiali Ecclesia idoneum, & perpetuum studeat habere *g* vicarium canonicè institutum, qui ut prædictum est, habeat de ipsius Ecclesiæ proventibus portionem; alioquin illa se sciat auctoritate hujus decreti *h* privatum, liberè alii conferenda, qui velit, & possit quod prædictum est adimplere. Illud autem penitus interdicimus, ne quis in fraudem de proventibus Ecclesiæ, quæ curam debet habere proprii sacerdotis, alii pensionem quasi pro *i* beneficio conferre præsumat.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Concilio Lateran. videlicet, *cap. 32.* ubi reperiuntur hæc verba, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 6.*

[b] *Persona.*] Monachi videlicet, de quibus *in c. 3. de suppl. cap. avaritia, cap. de monachis, hoc tit.*

[c] *Proventus.*] Cùm nihil in illis præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere debeant, *cap. præterea, de jurepatron.* & si ipsi patroni vergant ad inopiam, moderatè ab Ecclesia illis succurritur, *cap. quicunque 16. quæst. 7. cap. nobis, de jurepatron.* ubi dicemus. 2.

d *Presbyteris.*] Id est Parochis, seu Rectoribus, *cap. decernimus*, 16. q. 7.

e *Parochialis.*] An etiam presbyteris beneficia simplicia habentibus congrua sustentatio debeatur, disputat Barbosa *voto* 108.

f *Seipsum.*] Juxta tradita *in cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.*

2. g *Vicarium.*] Ut *in can.* 12. *Concilii Emerit.* ubi post verba, quæ retuli suprà *in cap. de multa* 28. hæc leguntur: *Presbyter alium instituatur, qui sanctum officium peragat, & discretione presbyteri victus & vestitus rationabiliter illi ministretur, ut non egeat: aut si quæsierit qui ordinatur, stipendium à suo presbytero accipiat, quantùm dignitas officii eum habere expetat. Clericis verò, vel quos ad serviendum ei dederit, per discretionis modum, quæ necessaria sunt, ministret.* Probat Joan. Dartis *de benefic. sect. 5 c. 3.* de qua portione huic vicario præstanda agit Valenz. *consil.* 54.

h *Privatum.*] Ut jam expositi *in d. c. quia nonnulli.*

i *Pro beneficio.*] Scindendo ita beneficium, contra adducta suprà *in cap. majorib. cap. nisi essent.*

COMMENTARIUM.

3. PArochis debent patroni præstare ex fructibus ipsarum Ecclesiarum saltem congruam portionem, ut illis de necessariis sufficienter sit provisum, *cap. postulasti, de rescriptis, cap. ad hæc, de offic. Vicarii, cap. pervenit, de appellat.* Innocentius III. *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 86. ibi: *Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quod patroni parochialium Ecclesiarum tuæ diœcesis, tantùm de proventibus sibi retinent earundem, quod sacerdotes ministrantes in eis non possunt de residuo sustentari; propter quod nonnulla remanent pastoribus destituta, eo quòd non sunt qui curam velint recipere earundem. Quocirca fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus patronos Ecclesiarum ipsarum, ut de illarum proventibus sacerdotibus in eisdem ministrantibus congruam portionem assignent, moneas, & inducas: ipsos ad id, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam, appellatione remotâ compescens: cùm non ad opus patronorum, sed ad opus potiùs servientium in eisdem fuerunt Ecclesiis redditus deputati.* Cujus doctrinæ rationem reddit Rota apud Farinacium *in posthumis, part.* 1. *in una Pacensi, decis.* 420. *num.* 5. his verbis: *Congrua debetur parochis, ne aliàs intenti ad quærendum sibi victum, deserant curam animarum, vel alia ipsi ob nimiam egestatem in illa exercenda committant, quæ committere non debent, sive ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis parochianis, quos coercere debent, & à quibus debent revereri: & proinde cùm ista non concernant interesse ipsius parochi, sed ordinis parochorum, & curæ animarum, consensus parochi tacitè elicitus ex acceptatione tenuis beneficii, in nulla debet haberi consideratione, cùm alias nec expressus suffragetur ad prædictum effectum.* Quæ tamen dicatur congrua parochi sustentatio, & quibus fructibus certis, vel incertis constare debeat, latè exponit Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustentatione. lib.* 2. *resol.* 1. qui in hac parte omninò videndus est.

CAPUT XXXI.

Idem *in eodem* a *Constit. LXXI.*

IN Lateran. *b* Concilio noscitur fuisse prohibitum, ne quilibet regulares Ecclesias, seu decimas sine consensu Episcoporum de manu præsumant accipere laïci: nec excommunicatos, vel nominatim interdictos admittant aliquatenus ad divina. Nos autem id fortiùs inhibentes, transgressores dignâ curavimus animadversione punire; statuentes nihilominus, quatenus in Ecclesiis, quæ ad ipsos pleno jure non pertinent, juxta ejusdem statuta Concilii, Episcopis instituendos presbyteros repræsentent, ut illis de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem; institutos verò removere non audeant inconsultis Episcopis. Sanè adjicimus, ut illos repræsentare procurent, quos vel conversatio reddit notos, vel commendat probabile testimonium Prælatorum.

NOTÆ.

1. a *Eodem.*] *Cap.* 61. ubi reperitur hic textus, & *in* 4. *collect. sub hoc tit. cap.* 7.

2. b *Lateranensi.*] Celebrato sub Alexandro III. ubi *cap.* 9. reperiuntur verba quæ sequuntur, usque ad illa, *ne autem*; & extant *in cap. cùm & plantare, de privil.* ubi ea exponemus.

c *Nos autem.*] Præsentis constitutionis commentarium dabimus *in cap.* 1. *de capell. monach.*

CAPUT XXXII.

Honorius III. *Abbati & Priori* a *S. Genovefæ.*

LIcèt vobis direxerimus scripta nostra, ut dil. fil. Magistro Rico Ebroicensi Archid. in sacra pagina cupienti studere, proventus suos ecclesiasticos faceretis integrè ministrari; non tamen volumus, nec nostræ intentionis existit, ut quotidianas illas *b* retributiones, quæ tantùm residentibus in Ecclesiis, & iis, qui horis interfunt canonicis exhibentur, ei tribui faciatis.

NOTÆ.

1. a *Genovefæ.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap.* 1. De monasterio hoc sanctæ Genovefæ plura adduxi *in cap. P. & G. de offic. deleg.*

b *Retributiones.*] De quibus latè egi *in cap. de cætero, de cleric. non resid.*

COMMEN

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO PROBATUR, ET TRADITUR.

EX hac decretali ſequens deducitur communiter diſputanda aſſertio: *Abſens ſtudiorum cauſâ fructus beneficii percipit, non quotidianas diſtributiones.* Quam concluſionem probant textus *in cap. relatum 4. cap. inter quatuor 10. cap. tua 12. de cleric. non reſid. cap. ſuper ſpecula, fin. de Magiſtris, cap. conſultationibus 10. de offic. deleg. c. 1. de clericis non reſid. lib. 6. cap. licèt 14. cap. cùm ex eo 34. de elect. in 6. c. 2. de privil. eod. lib. cap. 2. ne clerici, vel monachi, eod. lib. Clement. unica, §. caterùm, de ſtatu monach. cap. de quibuſdam, 37. diſt.* Concilium Mogunt. *c. 65.* Concilium Colonienſe *cap. 7.* Concilium Palentinum *cap. 20.* anno 1322. celebratum: *Statuimus, quod volentes ſtudio litterarum inſiſtere, pro tempore quo inſiſtent, iidem fructus beneficiorum ſuorum uſque ad triennium percipiant, aut etiam majori tempore, ſi hoc Prælatis, & ſuis Capitulis expediens videatur.* Eugenius IV. in bulla quæ vulgò *Eugeniana* dicitur, conceſſa noſtræ Salmantinæ Academiæ anno 1431. Pius IV. in bulla ab eo expedita anno 1564. & Trident. Concilium tandem *ſeſſ. 5. de reform. cap. 1. in fine,* & *ſeſſ. 6. cap. 1.* & *ſeſſ. 25. c. 1.* & jure civili probatur per argumentum ex textu *in l. quæſitum 76. ff. de legat. 3. l. ſed reprobi 7.* aliàs *l. ſi duo 6. §. legatum 12. de excuſat. tut. l. Seia 20. §. Pamphila, de fundo inſtructo, l. cùm hæres, §. 2. ff. de ſtatulib. l. quidquid 5. C. de advocat. diverſor. judic.* textus celebris *in authent. habita, C. ne filius pro patre.* De jure Regio conſonat textus *in l. 6.* & *in l. ult. tit. 16. partit. 1.* Illuſtrant præter ordinarios *hîc,* Duarenus *de ſacris elect. lib. 4. cap. 2.* Horatius Lazius *de privil. ſchol. privil. 99.* & *100.* Cujac. *ad Scævolam in l. Seia, §. Pamphila, de fund. inſtructo,* Gonzalez *ad regulam 8. Cancellariæ, §. 7. num. 174.* Covar. *lib. 3. variar. c. 13.* Flamin. *de reſignat. lib. 2. q. 1.* Rebuffus *in tract. congruæ penſionis,* Moneta *de diſtribut. quotidianis, p. 1. q. 6.* Azor *inſtit. moral. p. 2. lib. 7. cap. 7.* & alii relati à Barboſa *in præſenti,* & *in collect. ad Concil. Trident. ſeſſ. 5.* & *de Canonicis cap. 27. num. 46.* & *de poteſt. Epiſcop. alleg. 56. num. 18.* quibus addendi ſunt Petrus Gregorius *de reſcript. c. 24. n. 10.* Trullench *in expoſit. Decal. lib. 1. c. 8.* Machado *in ſuo perfecto Confeſſor. lib. 3. p. 4. tit. 1. docum. 9.* Didacus Perez *ad l. 1. tit. 10. lib. 1. ordinamenti,* Leſſius *de juſtitia & jure, cap. 34. dubit. 29.* Salgado *de protect. Regia, 2. p. cap. 15.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 2. lib. 3. c. 14.* Scortia *in ſelect. conſtit. Pontif. theorem. 208. epit. 85.* Bonacina & alii Moraliſtæ *apud Hieronymum Garciam in ſumma, tract. 2. diſſic. 9. dub. 1. 3.* & *8. punct. penult.* Tondutus *reſol. canonic. cap. 102.* Fragoſo *tom. 2. de reg. lib. 10. diſp. 23. §. 2.* Frances *in Paſtoral. voto 11.* Mendo *de jure academ. lib. 2. q. 23.* Tapia *tom. 2. catena mor. lib. 6. q. 5. art. 11.* Barboſa *lib. 3. voto 89.*

3. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Sed præſens aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione; nam certum utriuſque juris principium eſt, beneficium Principis latiſſimè eſſe interpretandum, *cap. ſi quem, §. prævaricator 2. q. 3. c. frater 16. q. 1. cap. 1. de auctorit. & uſu pal. cap. dilectus, de donat. l. ult. ff. de conſtit. Princip.* Igitur privilegium Archidiacono conceſſum in præſenti ſpecie, non ſolùm de fructibus præbendæ, verùm & de diſtributionibus eſt accipiendum. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia privilegium hoc, ut inutile, atque ſupervacaneum eſſet, de diſtributionibus debebat accipi: nam jure communi attento, abſque ſpeciali reſcripto ſtudentes in ſtudio generali lucrantur fructus ſuorum beneficiorum, *cap. 4. c. tua 12. de cleric. non reſid. cap. fin. de Magiſtris:* ergo ſi ſuperfluum videretur reſcriptum ab Archidiacono in præſenti impetratum, ad diſtributiones quotidianas erat protrahendum. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, quia quod poteſt fieri conſuetudine, poteſt concedi privilegio, ut ſæpiùs in hoc opere probavi, & illuſtrat Tuſchus *tom. 2. lit. C, concluſ. 808.* ſed conſuetudine introduci poteſt, ut ſtudentes in aliquo ſtudio generali etiam diſtributiones lucrentur, ut probant Covar. *lib. 3. variar. c. 13.* Ojeda *de incompatib. c. 17. num. 17.* Moneta *2. p. de diſtribut. q. 12.* Igitur & in præſenti privilegio concedi poterat ut Archidiaconus diſtributiones quotidianas percipere tempore ſtudiorum.

4. ADDUCITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus ratio, quoad priorem partem, provenit ex neceſſitate, atque utilitate ſtudiorum; præterquam enim quod litterarum ſtudia neceſſaria ſunt ad veram, orthodoxamque fidem agnoſcendam, atque defendendam, ut legitur *cap. 3. Sapient. Nos cognoſcentes quis eſſet omnium artifex, ſed aut ignem, aut aërem, aut aquam, aut ſolem rectorem orbis terrarum putarunt;* etiam valde utilia ſunt, ut vitia vitentur: quare Rex ſapiens ſtabilimentum populi dicitur, *cap. 6. Eccleſ.* & lites dirimantur, paxque conſervetur. Unde Julianus Apoſtata conſtituit *in l. 5. C. Theodoſ. de Profeſſorib. & Medicis,* decretum ordinum curialium à ſe approbandum eſſe, ut hoc modo nullus Chriſtianorum admitteretur Magiſter ſtudiorum, & hoc quoque modo idololatria excreſceret; quòd cùm palam jubere erubeſceret, hac fraude fieri curavit, quouſque ſanctione ſuâ id decrevit, quæ extat inter epiſtolas ejuſdem Juliani Apoſtatæ, *epiſtola 42.* Amm. Marcel. *lib. 22. Illud autem,* ait, *inclemens, & obruendum perenni ſilentio, quod arcebat docere Magiſtros Rhetoricos, & Grammaticos, ritus Chriſtiani cultores.* Et infrà: *Erat inclemens, quod docere vetuit Magiſtros Rhetoricos, & Grammaticos Chriſtianos, ne tranſirent à numinum cultu.* Tandem adeò infenſus, Chriſtianiſque invidus fuit, ut eos litteras humaniores, & Philoſophiam addiſcere vetuiſſet. Theodoretus *lib. 3. cap. 8.* Socrates *lib. 3. cap. 10.* Ruffinus *lib. 1. cap. 32.* D. Gregorius Nazianz. *orat. 1. in Julian.* D. Ambroſius *ad Imper Valent. c. 30.* D. Auguſtin. *lib. 8. confeſſ. cap. 5.* D. Chryſoſtomus *homil. 40. in Juventinum Maximum.* Verùm dicta lex 5. abrogata eſt per Valentinianum *in l. 6. eodem titulo, & Codice,* Duarenus *lib. 4. de ſacris Eccleſ. cap. 2.* Immò & impius ille Imperator in Chriſtianos invehi ſolebat his verbis: *Propriis pœnis configimur, ex noſtris enim libris arma capiunt, quibus in bello adverſus nos utantur.* Unde ad alliciendos animos ad ſtudia litterarum, quæ multis conſtant laboribus, ut aiebat Eumenius *in orat. pro inſtauratione ſtudii Auguſtod.* non ſolùm magna præmia Profeſſoribus conceſſa fuerunt, quod eſſe ſpecimen florentis Reipublicæ aiunt Simanchas *lib. 1. epiſt. 73.* Caſſiodorus *lib. 9. epiſt. 21.* & *lib. 2. epiſt. 16.* verùm & magna privilegia illis conceſſa fuerunt. Jure communi militibus, atque abſentibus Reipublicæ cauſâ exæquantur, *l. ſi duo 6. §. ſi legum, ff. de excuſat. tut. l. quæſitum 78. ff. de legat. 3.* ubi gloſſa marginalis, *l. Seia 20. §. Pamphila, ff. de fund. inſtructo, l. ait Prætor 23. l. necnon 28. ff. ex quibus cauſis major. l. quidquid, C. de advocat. diverſ. jud.* plura congeſſerunt poſt Rebuffum *in authentica Habita, C. ne filius pro patre,* D. Mathias Guerra *de litteris, & armis,* Amaya *ad tit. C. de profeſſor. lib. 10.* Solorzanus *in memor. de jur. honor.* & *tom. 2 lib. 2. c. 25. n. 109.* quæ omnia etſi in laïcis etiam commendentur, quantò magis in ſacerdotibus, in quibus litterarum ſcientia præcipuè deſideratur, ut ait Pontifex *in cap. ſi in laïcis, 38. diſt.*

nnde clericos ignaros veniâ dignos non esse, constat *ex cap.4. Oseæ*, relato *in c.omnes*, 38.*dist. c. nisi* 11. *de renunc.* ibi: *Quia tu scientiam repulisti, ego te repellam, ne sacerdotio fungaris mihi.* Et apud Malachiam relatum *in c. si Rector*,43.*dist.* legitur quod labia sacerdotum custodiunt scientiam. Et Ecclesiæ Patres sæpiùs monent sacerdotes, ut ignorantiam veluti pestem quandam, & matrem omnium malorum à se abjiciant, *cap. ideo* 15. 37.*dist. c. ignorantia*, 38.*dist.* Illustrant Duarenus *lib.4. de sacris, c.2.* Frances *de Eccles. Cathedr. c.* 28. etiam probavi *in c.7. de etate & qualit.* quare ut faciliùs ipsi possint studiis operam dare, statutum fuit, ut licèt aliàs non residentes in propriis beneficiis, fructus non percipiant, immò & ipsis beneficiis priventur, *cap.2.* ubi latè probavi, *de cleric. non resid.* tamen absentes studiorum causâ nec privantur beneficiis, nec eorum proventus amittunt, ut ita liberè possint studiis operam dare; quod procedit in studentibus, per quinquennium; in docentibus, in perpetuum, ut tenent relati à Barbosa *dicto voto* 89. *num.*45. Garcia *de benef. 3.p. c.2. num.*105. Escobar *de utroque foro, tract. de horis canonic. q.5. §.2. num.*197. Apud Gallos si juvenes studeant Theologiæ, aut sacris Canonibus in aliqua Universitate, percipiunt fructus suarum præbendarum, modò finito studio, vel ante non renuntient clero; quippe si renunciaverint, restituunt percepta, quia non videntur habere animum ab initio inserviendi cultui divino, ut ex Maynardo *lib.1. qq. quæst.* 8. docet Rousscl. *lib.4. histor. cap.* 5. *num.*5. Et licèt apud interpretes dubium sit, an privilegium ab Eugenio IV. concessum Academiæ nostræ Salmanticensi, derogatum sit per Concilium Tridentinum *sess.6. de reformat.c.2.* & *sess.23. c.1.* & derogatum esse, ita ut beneficia parochialia possidentes nec virtute Eugenianæ excusari possint à residendo, docuerint Gonzalez, Riccius, & Henriquez congesti à Barbosa *dicta allegat.*53. *num.*77. & *alleg.*56. *n.*3. & *in summa Apostolic. verbo Parochus*, Hironymus Garcia *in summa, tract.2. disput.9. num.*27. Castro Palao *tom.2. operis mor. tract. de oratione, disput.* 3. *punct.9.* §.9. *num.*8. contrarium tamen rectiùs defendunt Garcia *de benef.* 3.*p. c.2. num.*68. Cardoso *in praxi, verbo Studium*, Gomez *in expos. bulla, c.7. ad* 4. *claus. num.*30. Barbosa cum aliis *in not. ad Concil. Trid. sess.*23. *de reform. c.1.n.*78. & ita sæpiùs practicari vidi in eadem florentissima Academia. Unde apparet rectè in præsenti Honorium decrevisse Archidiaconum studiis operam dantem fructus suæ præbendæ percipere debere: sed quia ad distributiones quotidianas lucrandas non solùm necesse est residere, verùm etiam horis canonicis interesse, *cap.unic. de cleric. non resid. lib.6.* probavi latè *in cap. de cætero, eod. tit.* ideò licèt Archidiaconus studiis vacans haberetur pro residente quoad fructus lucrandos, non tamen pro interessente divinis officiis, ut distributiones percipiat: quod procedit nisi fructus præbendæ in distributionibus consistant; nam tunc absentes studiorum causâ eas lucrantur, cùm aliàs inutile esset hoc privilegium. Solorzanus *tom.2. de jure Indiar. lib.3. cap.*14. *num.*13.

§. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, Principis privilegium amplè esse interpretandum; sd tamen non procedit, quando tertio præjudicium irrogatur, ut in præsenti casu eveniebat; nam cum in eo distributiones quotidianæ acquirantur vel canonicis, vel Ecclesiæ, juxta distinctionem, quam tradunt Moneta *de distribut. p.3. q.6. per tot.* Escobar *de hor. canonic. q.5. §.2. n.*995. inde provenit, ut rescriptum impetratum quoad fructus lucrandos tempore studiorum, non protrahatur ad distributiones quotidianas. Nec obstat augmentum primum difficultatis, ubi dicebamus, rescriptum in præsenti superfluè impetrari; nam licèt *ex d.cap. relatum, cap.tua* 12. *de cleric. non resid.* beneficiarii absentes studiorum causâ fructus integrè percipiant, tamen Archidiaconus, de quo hîc, impetravit rescriptum, ut non inquietaretur, & cognosceretur ipsum studiorum causâ ab Ecclesia abesse. Nec aliud augmentum difficultatis obstat, cujus solutio pendet ex solutione illius difficilis quæstionis, utrum videlicet consuetudine introduci possit, ut distributiones absentes ex justa causa percipiant, quam examinavi *in dicto cap. de cætero, de rescript.*

6. Exponitur cap. cum diversis 2. de privil. lib.6.

Sed suprà traditæ assertioni opponitur textus *in cap.cùm de diversis 2.de privileg. lib.6.* ubi cùm agatur de studente in schola Romana, & an faciat suos proventus propriæ præbendæ, respondet Innocentius IV. quod studentes jus divinum, vel humanum, hoc est canonicum, vel civile in scholis ipsis, ubi generale profitetur studium, recipiant integrè proventus sui beneficii, sicut qui in Ecclesiis existunt. Ex quo Innocentii responso duæ adversus Honorium III. in præsenti insurgunt difficultates. Prima, quod absentes causâ studiorum integrè percipiunt redditus, sicut alii in Ecclesiis residentes: Ergo non rectè Honorius III. asserit distributiones quotidianas non lucrari absentem studiorum causâ. Secunda, & præcipua difficultas nascitur ex eo, nam clerici ex præsentis textus sententia tunc percipiunt fructus, quamdiu sacræ paginæ studio operam dant; immò & jus civile publicè audire clericis prohibitum est, *cap.non magnoperè, c.super specula, ne clerici vel monachi, cap. super specula, de magistr.* ubi dicemus: Ergo non rectè in eo textu docet Pontifex, studentes tam jus divinum, quàm humanum, integrè proventus sui beneficii percipere. Primæ difficultati ut satisfaciat Glossa ibi, verbo *integrè*, varia adducit: sed illis omissis dicendum est, per verba *integros fructus*, intelligi proventus deductis distributionibus quotidianis, ut in præsenti textu etiam dicitur integrè fructus accipere, etsi distributiones non lucretur. Etiam non impropriè Innocentius referri potest ad casum, in quo omnes fructus præbendæ constarent ex distributionibus quotidianis; tunc enim etiam absens studiorum causâ eos percipit, ex probabiliori sententia, quam tenent Garcia *de benef. 3.p. cap.* 2. *num.*113. Moneta *d.* 2.*p. cap.*10. Pro secundæ difficultatis solutione examinandum venit, utrum clerici leges audientes, seu docentes, eo privilegio fruantur percipiendi fructus, ut fruuntur jus canonicum profitentes? Et affirmativa sententia, quam defendunt Barbosa *lib.3. voto* 88. Garcia *de benef. ubi suprà*, Suarez *de censur. disput.* 23. *sect.*3. expressè probatur ex prædicta Bulla Eugenii IV. in illis verbis: *In qualibet facultate licita, & honesta.* Ex quibus deducitur, non solùm sacræ Theologiæ professores, verùm & juris Canonici, aut Cæsarei, discentes, vel docentes, posse fructus sui beneficii percipere. Nec hac sententiâ retentâ obstant textus *in dicto cap. magnoperè*; nam in eo non agitur de clericis, sed de monachis, qui non possunt leges, sive physicam docere, *l.*28. *tit.*7. *partit.*1. ibi: *Physica ni leyes no tubo por bien santa Iglesia, que aprendiesse ningun home de religion.* Nec textus *in d. cap. super specula*, contrarium probat; nam omissis traditis ab Archidiacono *in cap. de quibusdam*, 37.*dist.* & à Gothofredo & aliis, quos refellit, refellendus est ipse, & Duarenus *ubi suprà*, qui nimis impudenter Honorium nostrum reprehendit. Verius dicendum est, Honorium III. statuisse *in d.cap.*

d. cap. ſuper ſpecula, ne clerici aliis ſtuderent, ſpeciali ratione, ut ſacræ Theologiæ ſtudium ampliaret: quare etiam ſtatuit, ne jus civile publicè Pariſiis legeretur, *in cap. ſuper ſpecula, de Magiſtris*; ubi extat alia pars ipſius conſtitutionis: docet Cironius *in notis ad ipſum textum, in 5. compil.*

7. EXPONITUR CAP. OLIM 16. DE S. V.

Secundò opponi poteſt textus *in cap. olim 16. de verb. ſign.* ubi Innocentius III. cùm juſſiſſet cuidam Magiſtro certæ Univerſitatis præbendam aſſignare, Patriarcha Gradenſis ipſum conſuluit, an deberet aſſignari dignitas, quæ tantùm reſidentibus dari poterat; & an proventus omnes, tanquam reſidens, ipſe Magiſter percipere deberet? Et reſpondet Innocentius, quod cùm beneficium Principis largiſſimè ſit interpretandum, prædicto Magiſtro præbendam etiam quoad ea, quæ tantùm reſidentibus in victu, & veſtitu præſtari ſolent, conferre faciat ſicut uni ex reſidentibus: quem textum ita expendo. Ea ubi reſcriptum fuit, impetratum, ut in præſenti ſpecie; & nihilominus extenditur ad ea, quæ tantùm reſidentibus aſſignata ſunt. Igitur non rectè Honorius III. in præſenti affirmat Archidiaconum virtute reſcripti impetrati non poſſe diſtributiones quotidianas percipere. Agnovit difficultatem Barboſa *in collect. ad illum textum, num.* 5. qui ait ideò in ea ſpecie reſcriptum extendi ad diſtributiones, quia non continebat privilegium, ſed potiùs mandatum de conferenda præbenda; quod mandatum cùm conſonum ſit juri communi, ideò ad diſtributiones etiam extenditur. Sed refellitur facilè hæc ſolutio ex eo, quia hujuſmodi mandatum tanquam ambitioſum reſtringendum eſſe, probat diſertus textus *in cap. quamvis 4. de præbend. in 6.* quare hac ſolutione omiſsâ, verius dicendum credo, in eo textu ideò Magiſtrum diſtributiones etiam quotidianas percipere, quia certi fructus præbendæ aſſignati non erant, immò omnes ejus proventus ex diſtributionibus conſtabant: quare juxta Garciam *ubi ſuprà, num.* 113. eo caſu abſens ſtudiorum causâ diſtributiones etiam quotidianas lucratur.

8. ADDITUR CAP. FINALE DE MAGISTR.

Tertiò opponi poteſt textus *in cap. fin. de Magiſtris*, ubi agit noſter Honorius de interpretatione Concilii Generalis relati *in cap. 4. eod. tit.* & ſtatuit, ſtudentes ſacræ Theologiæ in ſtudio generali, per quinque annos percipere de licentia Sedis Apoſt. integrè fructus ſuæ præbendæ, nullo denario dempto, eâ ratione expreſsâ, quia operantes in vinea Domini non debent nec uno denario fraudari: ex qua Honorii conſtitutione duplex naſcitur difficultas. Prima ex eo, quod integrè, nullo denario dempto, jubet abſentem ſtudiorum causâ omnes proventus præbendæ lucrari: igitur non rectè in præſenti aſſeritur, diſtributiones quotidianas ipſum non percipere. Secundâ provenit ex eo, quod Honorius exigit licentiam Sedis Apoſtolicæ ad hoc, ut abſens ſtudiorum causâ fructus præbendæ percipiat; cùm in præſenti talis conditio non exprimatur, immò & *in cap. relatum, de clericis non reſid.* docetur ſufficere licentiam ſuperioris. Primæ difficultati ut ſatisfaciamus, dicendum eſt, in eo textu advertbium *integrè*, referri ad fructus, & proventus præbendæ, ut in præſenti textu, non verò eâ dictione comprehendi diſtributiones quotidianas, cùm appellatione fructuum non veniant, & in eis diverſa ratio militet, ut probavi *in dicto cap. de cætero, de cleric. non reſid.* Difficilior eſt ſecunda pars ipſius textus; quare aliqui eâ oppreſſi exiſtimarunt, textum *in d. cap. relatum*, correptum eſſe per textum *in dicto cap. fin.* ita tenuerunt Garcia *ubi ſuprà*, Navarrus *in manuali, cap.* 25. Baſilius Legion. *de matrim. lib.* 8. *cap.* 12. ſed cùm non facilè correctio in jure admittenda ſit, dici poteſt, quod licèt ut abſens ſtudiorum causâ percipiat fructus ſui beneficii, ſufficiat ſuperioris licentia, *d. cap. relatum*; ad hoc tamen ut Canonicus abeſſe poſſit abſque eo quod præbendam amittat, deſiderari Pontificis ſententiam. Quid tamen hodie poſt Tridentinum obſervetur, explicat Barboſa *in d. cap. relatum, num.* 6.

9. EXPONITUR CAP. ULT. DE RESCRIPTIS IN 6.

Tandem ſuprà traditis obſtat textus *in cap. ultimo, de reſcript. in 6.* ubi Bonifacius VIII. revocat indulgentiam clericis ſtudiorum causâ abſentibus conceſſam; & ſtatuit ipſos fructus beneficiorum percipere non debere, quia ſtudiorum causâ vagandi parabatur occaſio, atque divinus cultus minuebatur, qui augeri potiùs debet: Ergo non rectè in præſenti aſſerimus, abſentem ſtudiorum causâ integrè ſui beneficii fructus percipere. Cui difficultati reſpondendum eſt. Bonifacium in eo textu tantùm revocaſſe indulgentias per ambitioſam petentium importunitatem impetratas, ut perpetuò clerici ſtudiorum causâ à propriis Eccleſiis abeſſent; quam quidem perpetuam conceſſionem meritò ex ſuprà relatis cauſis abrogavit Bonifacius, ut docuerunt Petrus Gregorius *de benef. cap.* 7. Barboſa *in collect. ad ipſum textum.*

CAPUT XXXIII.

Honorius III. *Epiſcopo a Veſprinen.*

EXpoſuiſti nobis in noſtra præſentia conſtitutus, quod Eccleſiæ tuæ Canonici diminutâ ipſorum proviſione à tempore Concilii generalis, cùm eis ex tunc non fuerint ad eorum ſuſtentationem *b* conceſſæ Capellæ, ſicut antea fieri conſuevit, de redditibus præbendarum ſuarum, cùm nimium ſint exiles, nequeunt ſuſtentari: propter quod plures ipſorum eadem relictâ Eccleſiâ, in ejuſdem, & clericatus coguntur opprobrium aliorum ſe obſequiis mancipare. Unde humiliter ſupplicaſti, ut de Capellis eiſdem proviſionem eorundem de noſtra permiſſione tibi ampliare liceret. Quia verò per hoc ſtatutis derogaretur ejuſdem Concilii, quæ ſervari volumus inconcuſsè, te in hac parte nequivimus exaudire. Verùm illorum paupertati paterno compatientes affectu, & tibi etiam prout expoſcit devotionis tuæ meritum, gratiam facere cupientes, f. t. de qua plenam fiduciam obtinemus, præſentium auctoritate mandamus, ut ſi evidens c neceſſitas, vel utilitas exigat, præbendas

poſſis ejuſdem Eccleſiæ de Capellis in perpetuum annectendis eiſdem, ſicut in diſcretione prævia expedire videris, augmentare, reſervatâ congruâ ſingularum Capellarum preſbyteris portione.

NOTÆ.

1. [a] *Veſprin.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorii III. *ſub hoc tit. cap.* 3. Veſprinienſis diœceſis eſt in Hungaria, ſuffraganea Archiepiſcopi Strigonienſis, ut jam notavi *in cap.* 19. *de præſcript.*

2. [b] *Conceſſa.*] In perpetuum videlicet annexæ, cùm rectè uniri poſſint, congruâ portione vicario conſtituta, *cap. poſtulaſti, de reſcript.* *cap.* 3. *de offic. Vicar. cap. perveniſ* 28. *de appellat. cap.* 6. *de prabend. in* 6. Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 15. Illuſtrant Azor 2. *tom. lib.* 6. *cap.* 28. Garcia *de benefic. p.* 12. *cap.* 1. *per totum*, Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5.

[c] *Neceſſitas, & utilitas.*] Quæ præſtant juſtam cauſam unioni, ut docet Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 16. §. 2. & dicemus *in cap. ſicut unire, de exceſſ. Prælat.* 3.

CAPUT XXXIV.

Epiſcopo, Priori, & Archidiacono [a] *Maclovienſi.*

Dilectus f. G. pauper clericus in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus, quod cùm Decano, & Capitulo Eccleſiæ Beati Martini Andegaven. preces [b] direxerimus & præcepta, ut ipſum quamcitò ſe facultas offeret, in Canonicum reciperent, & in fratrem, vobis ſuper hoc executoribus ſibi datis: vacantibus interim duabus in Eccleſia præfata præbendis, dictus clericus, ut mandatum noſtrum exequeremini circa ipſum, à vobis cum inſtantia poſtulavit: ſed quia ipſorum Decani & Capituli procurator excipiendo propoſuit noſtras ſuper hoc litteras non valere, eo quòd in eis mentio non fiebat, quod præfatus Decanus ex donatione [c] Regis præbendarum ejuſdem Eccleſiæ collationem haberet, vos mandati noſtri executores non eſſe interloquendo dixiſtis, & ſic illæ duæ præbendæ, quæ medio tempore vacaverunt, aliis ſunt collatæ, & dictus clericus occaſione hujuſmodi, quam vos malitiosè recepiſſe videmini, remanſit hactenus ſuâ proviſione fruſtratus: propter quod idem noſtram audientiam appellavit, appellationi cujus dicimini detuliſſe. Nolentes igitur ut ſæpedictus clericus fruſtratus à vobis litterarum noſtrarum commodo, ulteriùs ſuſpendatur, vobis firmiter mandamus, quatenus ratione hujuſmodi, quam reputamus frivolam, non obſtante, mandatum noſtrum ad vos pro ipſo directum taliter ſine difficultate qualibet exequamini, quod ipſe propter hoc ad nos ulteriùs non recurrat, nec vos poſſitis de inobedientia reprehendi, quæ idololatriæ comparatur.

NOTÆ.

1. [a] *Maclovien.*] Ita reſtituendam eſſe hanc inſcriptionem notarunt Cujacius, & Cironius *in præſenti.* Maclovienſis civitas, ſeu Macloviopolis, eſt in Gallia, prope Andegavenſem, ferè Oceano cincta, ſancto Vicentio conſecrata, ut tradit Chenu in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ. Hic Epiſcopatus olim Aletenſis dicebatur; tranſlata autem fuit Sedes Epiſcopalis in civitatem Maclovium, quæ à ſancto Maclovio ita nomen accepit, anno 1140. à Joanne Grilleo, qui ex Abbate Begardenſi, Ordinis Ciſtercienſis, Epiſcopus Aletenſis factus fuerat, ut referunt Citonius in præſenti, Carolus à ſancto Paulo *in geograph. ſacra, fol.* 150.

[b] *Preces, & præceptoriæ.*] De his litteris monitoriis, præceptoriis, & executoriis, quarum omnium hîc mentio fit, egi *in cap. ex litteris, de reſcript.*

2. [c] *Ex donatione Regis.*] Quo tamen jure Reges Galliæ conferrent præbendas hujus Eccleſiæ, non ſatis liquet, præcipuè cùm jus commune reſiſtat, & cautum ſit, laicis nullam competere de rebus Eccleſiaſticis diſponendi facultatem, ut probavi *in cap.* 2. *de rebus Eccleſ.* Cui difficultati ut aliqui ſatisfaciant, relati ab Arnulpho Rufeo *in tract. de Regalibus, opinione* 4. affirmant, præſcriptione jus conferendi beneficia Regibus Galliæ competere. Quæ ſolutio facilè refellitur, ſiquidem præſcriptio non tollit incapacitatem laicorum circa Eccleſiaſticas res adminiſtrandas, *cap. cauſam* 7. *de præſcript.* & talis præſcriptio injuſta omninò eſſet, *cap. clerici, de judiciis*; nec magis feliciter Joan. Andreas, & Monachus *in cap. licèt, de prabend. in* 6. dum docent Reges Galliæ beneficia conferre poſſe propter ſacram unctionem, quam ſuſcipiunt dum coronantur, juxta formam præſcriptam *in cap.* 1. §. *unde in veteri, de ſacra unctione.* Sed hæc unctio non tribuit aliquam capacitatem laïcis circa eccleſiaſticas res adminiſtrandas: & licèt alii laici unctionem recipiant tempore baptiſmi, & ſimiliter omnes Reges ungi poſſint, juxta ea quæ adduxi *in d. cap. unico, de ſacra unctione*; non tamen ideò in aliquo gradu clericali conſtituuntur, ſed laici manent, *cap. cleros*, 21. *diſt. cap. ſi quis deinceps*, 16. *q.* 7. His ergo omiſſis ſententiis, verius dicendum eſt, jure Regaliæ, & Patronatus præbendas, & beneficia, de quibus in præſenti, conferre potuiſſe; cùm enim illis temporibus inter jura Regalia Rex Francorum cuſtodiam vacantium Eccleſiarum, & per conſequens collationem præbendarum interim vacantium haberet, ut conſtat ex teſtamento Philippi Auguſti apud Rigordium, ibi: *Præterea præcipimus, quod ſi prabenda, vel beneficium aliquod Eccleſiaſticum vacaverit,*

verit, quando Regalia in manu noſtra venient, ſecundùm quod melius, & honeſtius poterunt Regina, & Archiepiſcopus, viris honeſtis, & litteratis conſilio fratris Bernardi conferant: ſalvis tamen donationibus noſtris, quas per litteras noſtras patentes quibuſdam facimus. Hoc jus non abnuit D. Ludovicus conſuetudine nixus, Vvillelmus Nangis *de geſtis ſancti Ludovici*, ibi: *Sanè in beneficiis Eccleſiaſticis conferendis, quæ ad patronatum, ſive donationem ipſius pertinebant, Deum ſemper præ oculis habebat, & electis & probatis perſonis, ea quantum poterat, conferebat, præcipuè autem in Eccleſiis Cathedralibus, ubi Sede vacante ratione cuſtodiæ Regalium, ex conſuetudine pertinebat ad eum collatio prædendarum, quas perſonas inquiri & eligi faciebat per Cancellarium Pariſienſem, & alios viros bonos.* Idemque jus conſuetudine partum agnovit Innocentius III. reſcripto ad Philippum Auguſtum, *tom. 2. libert. Gall. tit. 16. num. 5.* in quo jus collationis præbendarum vacante Laudunenſi Eccleſia, dicitur pertinere ad Regem, ſecundùm antiquam, & approbatam conſuetudinem. Libertatem collationis Regiæ præbendarum Sede vacante uſu cepit Trecenſis Eccleſia, addito Philippi Auguſti diplomate, apud Camuzatium: *Præterea de donatione prabendarum, quæ vacarunt in Eccleſia B. Petri Trecenſis, vacante Sede illa, quia non invenebamus aliquem qui vidiſſet, quod nos eas dedifſemus, aut quod genitor noſter piæ recordationis Rex Ludovicus, ipſam tempore vacantis Sedis vacantes dediſſet; & quia etiam ex aſſertione plurium audivimus, quod prabenda, Archidiaconatus, & alia beneficia tempore illo vacantia futuro reſervarentur Epiſcopo Trecenſi ad conferendum quibus vellet, concedimus dilecto noſtro Herveo Trecenſi Epiſcopo, ut ea conferat, & donationem illorum habeat, tam ipſe, quàm ſucceſſores ejus Epiſcopi Trecenſes.* Quæ verba ſic ſe habent in catalogo Trec. Epiſcoporum. Latè jus hoc Regum Galliæ fundant, immò & aliquorum Ducum & Comitum, P. Marcha *lib. 8. concord. cap. 18. cum ſequentibus*, Alteſſerra *de Ducibus cap. 8.* Philippus Probus *q. 49. per tot.* Petrus Gregorius *lib. 15. ſyntagm. cap. 12.* Robertus *lib. 3. rer. judic. cap. 1.* Chopinus *de domanio lib. 2. tit. 9. & de ſacra pol. lib. 1. tit. 3. num. 7.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 12. num. 28.* Idem jus Regaliæ viguiſſe in Anglia ſatis conſtat *in cap. 6. de jurepatron. in 1. collect.* Regibus etiam Francorum competere jus conferendi primò vacaturam præbendam in ſingulis Eccleſiis Cathedralibus, & Collegiatis, probat Alteſſerra *de Ducibus cap. 9.* Alio quàm Regalium nomine, nempe jurepatronatus, plerumque ad Principes ſæculares pertinet plenum jus conferendi dignitates, præbendas, & alia beneficia, *cap. cùm inter, de conſuet. cap. dilecto, de teſtibus, cap. fin. de conceſſ. præbend.* junctis traditis à Petro Gregorio *lib. 1. partit. tit. 28. cap. 11.* Ex quo jure etiam olim donatio præbendarum Andegavenſium ſpectabat ad Regem Galliæ, cùm Eccleſia ipſa Cathedralis à Carolo Magno conſtructa fuiſſet, nec tenuis cenſûs dote cumulata, ut conſtat ex ipſa charta fundationis, quam refert Chopinus *lib. 1. de ſacra pol. tit. 3.* in hæc verba: *Carolus*, &c. *Mauricius Epiſcopus Andegavenſium civitatis, qui monaſterio ſancti Stephani, quod eſt ſub urbe ipſius civitatis, prope murum conſtructum, præeſt, notis ſuggeſſit, ut quod anteceſſores Reges ipſi monaſteriolo ad ipſius lumen Eccleſiæ ſancti Mauritii conceſſerunt, & nos modò per mercedis noſtræ augmentum tale beneficium ei concedere deberemus, ut in locella illa ipſius monaſterii, quæ in quibuſcunque pagis, vel territoriis libet, ea videlicet habere, nullus judex publicus, nec ad cauſas audiendum, nec ad infrandas, nec fieda exigendum, nec hoſtilitates, nec manſiones, aut paratas faciendas, nec ullas redhibitiones requirendum, nec quæ fiſci à longo tempore fuit conſuetudo, exactandum pro noſtro argumento ſub divinitatis nomine in luminaribus ſancti Mauritii glorioſi Martyris concedere deberemus, quod ita & fecimus*, &c. Unde cùm hoc jus erogandi præbendas Rex Decano ipſius Eccleſiæ conceſſiſſet, in eumque tranſtuliſſet, Decanus, & Canonici in præſenti ſpecie allegabant litteras impetratas ad præbendam proximè vacaturam in ipſa Eccleſia, concedi debere, expreſsâ ipſius præbendæ innata qualitate, videlicet quod ad Regem ejus collatio ſpectabat; eam tamen excuſationem Decani, & Capituli, ut frivolam rejecit Innocentius in præſenti, & meritò, cùm collatio ipſarum præbendarum reſidens penes Decanum redierit ad ſuam naturam, & ad communes juris canonici regulas, juxta quas pleniſſima beneficiorum Eccleſiaſticorum diſpoſitio ſemper eſt penes Pontificem, *cap. 2. hoc tit. in 6.* Et licèt ex jure quod Rex Galliæ in Decanum tranſtulit, Decanus ipſe præbendas conferret, tamen Pontifex præbendas etiam juriſpatronatus Eccleſiaſtici conferre poteſt, *cap. cùm dilectus, de jurepatron.* docet Boëtius Epon. *qq. heroic. tit. de Regalibus, num. 15.* unde rectè Pontifex in præſenti prædictam Decani allegationem ut frivolam rejecit.

CAPUT XXXV.

Gregorius IX. [a] *Argentinen. Epiſcopo.*

SUper inordinata ordinatione. *Et infrà*: Cùm autem illi ſint in Eccleſiis idonei reputandi, qui ſervire poſſunt, & volunt in ipſis: conſult. 1. reſpondemus, quod pueri, & beneficiati, qui non poſſunt in eadem Eccleſia deſervire, in ea non debent idonei reputari.

NOTÆ.

1. [a] *Argentinen.*] Argentinenſis civitas eſt in Germania, habetque nobilem Eccleſiam Cathedralem, cujus mentio fit infrà *in cap. Venerabilis*: à principio fuit Canonicorum Regularium, ut referunt Pennotus *lib. 2. hiſtor. Canonic. Regular. cap. 39. num. 1.* Chopinus *lib. 1. monaſt. tit. 3.* ejus Epiſcopo Autoldo miſſa eſt præſens deciſio, qui fuit Dux Trecenſis; & licèt pacis amantiſſimus, Henrico tamen Friderici II. filio Eccleſiam vaſtanti occurrens, eum profligavit: vixit ad annum uſque 1263. Commentarium hujus textus dedi *in cap. eam te, de ætate & qualitate.*

CAPUT

CAPUT XXXVI.

Idem *Archiepiſcopo & Magiſtro R.* [a] *Turonenſi.*

CAuſam, quæ inter Aurelianen. [b] Epiſcopum, & I. de Bleſis Canonicum Sanctæ Crucis ſuper integratione præbendæ ipſius Canonici vertebatur, vobis duximus committendam. *Et infrà* : Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod noſtræ intentionis non extitit, ut pro integratione præbendæ ſupradicti Canonici, præbenda de novo aliqua [c] ſcinderetur.

NOTÆ.

1. [a] *Turon.*] Juello videlicet de Matefelon, qui poſteà fuit Archiepiſcopus Rhemenſis, & anno 1244. poſt Concilium Lugdunenſe profectus fuit ad bellum ſacrum, ut refert Chenu in ſerie Archiep. Turon. *num.* 71.

[b] *Aurelianen.*] Beatum videlicet Philippum I. ut refert Chenu in ſerie Epiſcop. Aurelianen. *num.* 71. 2.

[c] *Scinderetur.*] Juxta adducta *in cap. majoribus* 8. *hoc tit.*

CAPUT XXXVII.

[a] Idem.

VEnerabilis frater noſter [b] Portuen. Epiſcopus ſupplicavit, ut cùm quandam præbendam, quæ in Argentinen. Eccleſia tamdiu vacaverat, quod donatio ejus erat ad Sedem Apoſtolicam [c] devoluta, I. clerico [d] contulerit, dum in illis partibus legationis officio fungeretur, ſuam collationem benigno proſequeremur affectu. Verùm procurator Argentini Capituli propoſuit ex adverſo, quod idem Capitulum hoc audito, [e] conſuetudinem allegans antiquam, inviolabiliter obſervatam, juxta quam nullum niſi nobilem, & [f] liberum, & ab utroque parente [g] illuſtrem, honeſtæ converſationis, ac eminentis ſcientiæ in ſuum conſortium hactenus admiſerat; ne contra hoc fieret (maximè cùm nulla tunc præbenda vacaret antequam monitorias, vel executorias litteras recepiſſet) ad Sedem Apoſtolicam appellavit. *Et infrà* : Nos igitur attendentes, quod non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum Deo faciunt, & idoneum ſervitorem, ad cujus regimen non multos ſecundùm carnem nobiles, & potentes elegit, ſed ignobiles, ac pauperes, eo quòd non eſt perſonarum acceptio apud ipſum, & vix ad [h] culmina dignitatum (nedum ad præbendas) viri eminentis ſcientiæ valeant reperiri, exceptiones hujuſmodi non duximus admittendas. *Et infrà* : Diſcretioni veſtræ mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit prædictam præbendam vacaſſe, quando ipſam dicto I. [i] Epiſcopus contulit memoratus, ipſum ad eam recipi faciatis.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius videlicet, cujus integrâ epiſtolâ cùm careamus, agnoſcere non poſſumus quibus reſcripſerit in præſenti, Capitulóne, vel Epiſcopo Argentino, aut alii.

[b] *Portuenſis.*] Otho videlicet Blancus de Alerano, Diaconus Cardin. tituli Sancti Nicolai in Carcere, à Gregorio IX. creatus, celebris tum doctrinâ, tum nobilitate. Plura de eo refert Ughellius *tom.* 1. *Italia, in Eccleſia Portuen. num.* 39. *fol.* 158.

[c] *Devoluta.*] Per quem temporis lapſum devolutio hæc fiat ad Romanum Pontificem, expoſui *in cap.* 2. *de ſupplend. neglig.*

[d] *Contulerit.*] De poteſtate Legati circa beneficia vacantia reſervata, vel non, egi *in cap. dilectus, de offic. Leg.*

2. [e] *Conſuetudinem.*] De hac Eccleſia Argentinenſi, & ejus Epiſcopatu, hæc ſcripſit Bucelinus *p.* 1. *Germania ſacra, fol.* 6. *Potentiſſimum omninò Epiſcopatum, cujus Canonici à multis ſæculis, non niſi è ſummâ nobilitate adlecti, comprobatâ plurimis majoribus, & avis generis dignitate, ex Imperii Comitibus, Liberis, Baronibus, multi item ex Principum Maximorum familiis exſtiterunt.* Sunt enim plures Eccleſiæ & monaſteria utriuſque ſexus, quæ non niſi nobilibus patent, ut de Herbipolenſi Eccleſia refert Albertus Argentin. *in chron.* ibi : *Epiſcopus Herbipolenſis civitatem Herbipolenſem potenter obſedit pro eo, quod unus Civitatenſis prabendam Eccleſiæ Herbipolenſis contra Eccleſiæ conſuetudinem, qua nunquam Civitatenſes receperat, impetravit à Sede.* De cœnobio Luneburgenſi hæc ait Paulus Langius *in chron. Luneburgenſis cœnobii Monachi omnes nobiles ſecundùm ſæculum exiſtunt, nec in eo niſi ingenui ſuſcipiuntur.* De aliis Monialibus Germaniæ idem tradit Jacobus à Vitriaco *lib.* 1. *hiſtor. Occident. cap.* 31. ibi : *Hæ ſiquidem adeò perſonæ accipiunt, quod non niſi filiæ Militum, & Nobilium in ſuo collegio volunt recipere.* Illuſtrat Alteſſerra de Ducibus *lib.* 2. *cap.* 8. *fol.* 166. Idem puritatis ſtatutum in noſtra Hiſpania viget in Eccleſia Toletana, Monaſteriis Monialium Ordinis D. Jacobi, & aliis : cujus ſtatuti

Digitized by Google

ſtatuti rationem probavi *in cap. 7. de reſcript.*

[f] *Liberum.*] Ut expoſui *in cap. 1. de ſervis non ordin.*

3. [g] *Ab utroque parente illuſtrem.*] Ut etiam aiebat Ivo Carnot. *epiſt. 5.* ibi : *Ex utraque linea deſcendens nobilitatem generis, &c.* quam nobilitatem veteres appellabant æquam proſapiam, ut Cyprianus ait *in vita ſancti Cæſarii :* Sanctus ac Beatiſſimus Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus, territorii Cabilonenſis fertur fuiſſe indigena, cujus parentes æquâ proſapiâ, quod eſt illuſtre & præcipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis civibus ſuis fide, & moribus floruerunt. Et fallitur editor putans locum mendoſum eſſe, & reponens pro *aqua, egregia*, ut jam notavit Juretus *ad Ivonem d. epiſt. 5.*

[h] *Culmina dignitatum.*] Id eſt Epiſcopatum, ut poſt Gloſſam *verbo Dignitatem, in cap. 2. hoc tit.* docuerunt Chaſſaneus, & Fuſcus relati à Barboſa *de poteſt. Epiſcopi alleg. 1. num. 4.* unde Epiſcopatus non dicitur dignitas, ſed dignitatum culmen. Germonius *lib. 3. de ſacrorum immunit. cap. 9. num. 9.* Borellus *in ſumma deciſ. tom. 1. tit. 6. num. 6.* Lotherius *de re benef. lib. 1. q. 9. num. 68.*

[i] *Epiſcopus Legatus.*] Videlicet qui ut Legatus beneficia ad Sedem Apoſtolicam devoluta conferre poteſt, ex traditis *in cap. dilectus, de offic. deleg.*

COMMENTARIUM.

4. TAm Juriſperiti, quàm Politici latè diſputant, utrum in Magiſtratibus, tam Eccleſiaſticis quàm ſæcularibus conferendis, nobiles plebeiis præferendi ſint, vel è contra ? Et nobiles præferendos non eſſe, ſuadetur ex eo, quia non generis, ſed virtutum nobilitas, vitæque honeſtas gratum faciunt, & idoneum Deo ſervitorem, qui ad regimen Eccleſiæ non ſecundùm carnem nobiles, ac potentes elegit, ſed humiles, ac pauperes, *cap. recurrat, §. his ita, 32. q. 4.* quia apud Deum non gradus elegantior, ſed vitæ melioris actio comprobatur, *cap. ſicut excellentiam 23. q. 4. cap. nos qui, 47. diſt.* ulteriùs quia officia Reipublicæ magis petunt virtutem, quàm nobilitatem, ut probant poſt D. Thomam *de regim. lib. 4. cap. 15.* Joannes Kochier *lib. 1. polit. cap. 4.* Nicolaus Bollo *de ſtatu polit. lib. 1. diſcurſ. 51.* & *lib. 3. diſcurſ. 6.* & ut Marius dicebat, nobilitas ex virtutibus cœpit. Tiraquel. *de nobilit. cap. 4. num. 3.* Joannes Garcia *tod. tract. gloſ. 18. num. 5.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. ſect. 2. q. 18.* nam ut aiebat Caſſiodorus *lib. 5. variar. cap. 12. Hæc eſt indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata.* Eleganter Seneca *epiſt. 47.* ibi : *Non miniſteriis illos æſtimabo, ſed moribus : ſibi quiſque dat mores, miniſteria caſus aſſignat.* Quid enim obeſt partus plebeius, ſi filius præclarum virtutis ſpecimen exhibet, & publicis officiis aptiſſimus exiſtit. Unde Romani, etſi nobilitatem plurimi facerent, tamen primum locum viris præclaræ virtutis dabant. Halicarnaſſeus *lib. 3.* ibi : *Apud nos Magiſtratus, & honores deferuntur non diviſſimis, non his, qui longiorem majorum indigenarum poſſunt oſtendere ſeriem, ſed digniſſimis ; nulla enim alia re, quàm virtute hominis nobilitatem conſtare dicimus.* Idem de Polonis refert Canonherius *volum. 1. aphoriſm. pag. 355.* De Turcis Laurentius Riſemberg. *de polit. Turc. cap. 4.* Accedit, quia ſi Magiſtratus tantùm, publicaque officia, & honores nobilibus deferrentur, deficeret calcar virtutum ; ſiquidem præmiorum exhortatione mortales in virturum ſemitam ducuntur, unde magis illi, qui ex ſe, quàm qui longiùs ab origine merita repetunt, laude digni ſunt, ut docuit Carolus Scribanius *lib. 2. de inſtit. polit. cap. 10.* ubi dum de perſonis eligendis ad munera publica agit, ita ait : *Quid voles nobilitatem, parentes mirorum virorum magnos, factiſque ac virtute præclaros deſiderare ? Verùm quò tibi fortia majorum facta tuorum hæc fuerunt, tua non ſunt, neque virtutem cum ſemine parentes tranſfundunt.* Nec deſunt exempla eorum, qui infimo loco nati, ad principatum, & res magnas gerendas evecti fuerunt. Auguſtus avum habuit argentarium, patrem adſtipulatorem. Cicero *epiſt. ult. ad Quintum fratrem.* Pertinax Imperator libertino patre natus eſt. Dio *lib. 76.* Plato gladiatore, & Socrates marmorario, ut probat Theophilus *tom. 4. fol 897.* De Maximo Valerio, Anaſtaſio, & aliis idem refert Scombornerius *lib. 2. polit. cap. 4.* ita docuerunt plures congeſti à Barboſa *de Canonicis cap. 132.* & *voto 93.* D. Joan. de Larrea *deciſ. 41.* Contrariam tamen ſententiam, immò nobiles cooptandos eſſe in Magiſtratus, ſive Eccleſiaſticos, ſive ſæculares, plures docuerunt, quos noviter ſequuntur Junius *tom. 1. polit. cap. 10.* Creſolius *lib. 2. myſtag. cap. 4.* Kokier *lib. 5. polit. cap. 2.* Rouſſelius *lib. 2. hiſtor. Pontif. juriſd. cap. 5. num. 19.* Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 4.* Angelus & Stephanus Garonius *de Senatoribus lib. 1. tit. 4. cap. 2.* pro quibus faciunt Halicarnaſſeus *lib. 2.* ibi : *Tunc Athenienſium Reſpublica florebat, quando Patricios, penes quos fuit civitatis regimen, ex illuſtribus familiis deligebant.* Facit illud Deuteron. capite 1. *Tuli de Tribubus veſtris viros ſapientes, & nobiles : conſtitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, ac decanos.* Fulcitur etiam hæc prælatio nobilium *ex l. honor, §. de honoribus, ff. de munér. & honor. l. honores, §. is qui, ff. de Decurion. l. 1. C. de cond. in publicis horreis, lib. 10. l. ad ſubeunda, C. de Decur. eodem libro.* Ex pluribus plura congerit pro hac ſententia D. Joannes de Larrea *deciſ. 41.* Accedit etiam, quod humili loco orti & evecti impudenter ſe gerunt, priſtinæ ſuæ conditionis immemores. Claudianus *lib. 1. in Eutropium.*

Aſperius nihil eſt humili cùm ſurgit in altum ;
Cuncta ferit, dum cuncta timet, deſævit in omnes,
Ut ſe poſſe putat ; nec bellua terrior ulla eſt,
Quàm ſervi rabies in libera colla furentis :
Agnoſcit gemitus, & pœna parcere neſcit,
Quam ſubiit ; dominique memor, quem verberat, odit.

Quare nonnulli Carolum Magnum, & Ludovicum filium non leviter perſtringunt, quòd obſcuros & nullius nominis homines ad ſummos Eccleſiaſticos honores evehebant, ut referunt Theganus *in vita Ludovici Pii, cap. 20.* Fileſacus *in quæſt. Eccl. Gallic.* licèt eos ob temporis conditionem excuſet Turruretus *in Sacello ſacro, cap. 5.* Sed hæc omnia utriuſque ſententiæ fundamenta, non tam contraria ſunt, quàm diverſa ; ita enim poſſunt accipi, ut eligantur ad officia, ſeu munera publica illi, quos virtus, quos genus præcipuè reddunt commendabiles. Virtus primum, & præcipuum fundamentum eſt, nam qui probatæ vitæ ſunt, cæteros antecedunt, *l. 6. C. ad leg. Juliam repetund. l. 1. in fine, C. de offic. Magiſtr. milit.* Genus autem ut poſtremum quæratur ; & ſi pariter virtutibus polleant nobilis, & plebeius, eligatur nobilis ; ſi autem differunt, quia alter nobilitate clareſcit, alter virtutibus & litteris floret, iſte eligatur omiſſo nobili, ut latiùs proſequuntur Bobadilla *dicto cap. 4.* Larrea *ubi ſuprà.*

CAPUT

CAPUT XXXVIII.

a Idem.

CUm olim b Priori Sanctæ M. dederimus in mandatis, ut Gu. Diacono in aliqua Eccleſia civitatis, vel diœc. Luc. auctoritate Apoſtolica provideret, idem præfatum Gu. Eccleſiæ ſancti Petri de Vico Rectorem, auctoritate hujuſmodi niſus eſt deſignare, in qua Rector ab ejuſdem Eccleſiæ clericis eligi conſuevit, excommunicationis ſententiam nihilominus proferens in rebelles. Cùm igitur mandatum hujuſmodi ſe ad talia non extendat, nec ad Rectoriam, vel c Dignitatem noſtra feratur intentio, cùm pro ſimplici beneficio juſſio noſtra manat: mandamus quatenus, tam inſtitutionem hujuſmodi, quàm excommunicationis ſententiam propter hoc latam denuncies non tenere.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Gregorius videlicet IX. Et licèt non conſtet, cui reſcribat, credi poteſt reſcribere Epiſcopo Lucenſi Marco Guercio dicto, qui à Gregorio IX. electus & conſecratus fuit anno 1236. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ ſacræ, in Eccleſia Lucenſi, num.* 63.

2. b *Priori.*] Non autem ſimiles litteras monitorias, vel executorias direxerat Epiſcopo Lucenſi, quia his temporibus Lucenſis populus in Romanam Eccleſiam, & Lucenſem Epiſcopum nonnulla perpetraverat: quare Gregorius IX. vinculo excommunicationis eum innodavit, civitatem Epiſcopali dignitate privavit, remotoque Opizone Epiſcopo, vices ſuas commiſit Florentino Epiſcopo, ut refert Ughellius *ubi ſuprà, num.* 62.

3. c *Rectoriam, vel dignitatem.*] Conſonat textus *in cap.* 4. *hoc tit. in* 6. & cùm litteræ hujuſmodi expectativæ ſint odioſæ, cùm per eas juri ordinariorum collatorum derogetur, idcò non ſunt ampliandæ, ſed reſtringendæ. Unde dubium eſt, utrum in hujuſmodi mandatis de providendo beneficio comprehendantur præbendæ Eccleſiæ Cathedralis? Et comprehendi, *ex cap. pro illorum* 22. *hoc tit. cap. tua* 32. *de verb. ſign.* docuerunt plures congeſti à Garcia *de benefic. 1. p. cap.* 6. *num.* 54. Sed rectiùs ex ratione ſuprà allata contrarium tenuerunt Corraſius *de facerd. 1. p. cap.* 5. *num.* 5. Quintanadueñas *lib.* 1. *Eccleſ. cap.* 3. *num.* 14. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſp.* 12. *num.* 39. quæ ſententia limitanda eſt, quando in ipſa Eccleſia non ſunt alia beneficia, niſi præbendæ; tunc enim ne illuſorium reddatur reſcriptum, licèt ſimplex ſit, ut provideatur de beneficio, poterit de præbenda provideri, ex regula textus *in cap. in his* 30. *de privil.* docet Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 28. *à num.* 2.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

CAPUT I.

Gregorius *Candido Epiſcopo* a *de Urbe Veteri.*

CUM percuſſio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur: & ideò non debet à nobis addi flagellatis afflictio, ne nos culpæ, quod abſit, offenſa reſpiciat. Et quia præſentium lator Calumnioſus pro hac percuſſione, quam ſuſtinet, conſueta ſibi commoda ab Eccleſia veſtra aſſerit negari; idcirco fraternitatem tuam præſentibus hortamur epiſtolis, quatenus nihil eum ad percipienda quæ conſueta ſunt, hæc ægritudo debeat impedire: quia diverſis in Eccleſia militantibus, varia, ſicut noſti, ſæpe contingit infirmitas. Et ſi hoc fuerint exemplo deterriti, nullus de cætero, qui Eccleſiæ militet, poterit inveniri: ſed ſecundùm loci ejus ordinem quæque ei, ſi ſanus eſſet, poterant miniſtrari, de ipſa exiguitate, quæ Eccleſiæ poteſt accedere, fraternitas tua divini contemplatione judicii ægrotanti præbere non deſinat: quatenus in hujus rei adminiſtratione ad eleemoſynam potiùs videaris, quæ ſunt conſueta exſolvendo, convertere.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *De Urbe Veteri.*] Ita reſtituo epigraphen, & litteram hujus textus ex regeſtro epiſtolarum D. Gregorii, ubi *lib. 2. indict. 10. epiſt. 5.* reperitur hic textus. Urbs Vetus, hodie dicta Orvieto, civitas eſt Etruſcorum, ita dicta, quia veteranis militibus & emeritis Romanis ſatis commodum domicilium præſtabat: præalto inſidet colli, diſtat ab urbe mill. 60. à Peruſio 30. à Tiberi fluvio 3. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Conſtantino dicatam, cujus Epiſcopo Candido dicto miſſa eſt præſens epiſtola, quæ etiam reperitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & apud Gratianum *in cap. cùm percuſſio 7. q. 2.* De ſitu & origine ipſius civitatis plura congerit Ughellius *tom. 1. Ital. ſacra, fol. 382.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur et probatur. EX hac Divi Gregorii epiſtola præſens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Clericus beneficiarius ægrotus integrè percipit fructus ſui beneficii.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex cap. communiter, 33. diſt. cap. præcepta, 55. diſt. cap. 1. 2. 3. & 4. 7. q. ult. cap. ſi quis Abbas 16. q. 2. cap. ſignificatum 11. de prabend. cap. in nullo 18. q. 2. cap. 1. de cleric. non reſid. lib. 6. cap. grandi, de ſuppleuda neglig. eod. lib. cap. Conſaldus 17. q. 2. cap. relatio 21. q. 2. cap. ex tranſmiſſa, de conceſſ. prabend. in 2. collect. cap. cùm inter, de elect. cap. licèt, de cenſibus, cap. 1. & 2. diſt. cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. is cui, de elect. lib. 6. cap. 1. & 2. diſt.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, idem Barboſa *lib. 3. jur. Eccleſ. cap. 10.* Solorzanus *de juribus honorariis num. 228.* Ugolinus *de irregul. cap. 65. §. 2. num. 2.* Gibalinus *eod. tract. cap 2. p. 3. in fine.*

3. Impugnatur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Proventus, fructuſque beneficii præſtantur propter officium, miniſteriumve in Eccleſia impenſum, *cap. fin. de reſcrip. in 6.* notavi *in cap. cùm ſecundùm, de prabend.* Sed beneficiarii ægroti non deſerviunt Eccleſiæ, ſed eorum coadjutores, ut ſequenti commentario dicemus Igitur fructus, ſeu proventus beneficii percipere non debent, juxta Gloſſam *in l. quamvis, verbo Denegando, ff. de damno infecto*, ibi: *Qui non laborat, non manducet*; quam ſequuntur Baldus *in cap. 1. num. 2. de teſtibus*, Cephalus *lib. 1. conſil. 70.* Surdus *conſil. 42.* Facit Caſſiodorus *lib. 5. epiſt. 36.* ubi de quodam milite, qui ob adverſam valetudinem è caſtris mittebatur, ait: *Otium tibi non ignorabile (* lege *non ignobile) præſenti juſſione largimur, quia non eſt ignavia culpa, quem excuſat miſeranda calamitas. Sed ſicut tibi remiſſam vitam concedimus, ita te donativo præſenti auctoritate privamus; quia non eſt æquum, ut cùm de tuo cognoſcaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otioſus.* Unde cùm clerico ægroto coadjutor detur, ex juribus ſequentibus; & ipſe coadjutor, quia altari ſervit, de altari vivere debeat, iniquum erit, ut ipſe propriis ſtipendiis militet; qui autem non deſervit, fructus percipiat, cùm ſufficiat illi retinere titulum beneficii cum juribus honorariis, ut honorarii jure civili retinebant, *l. decurionibus 5. C. de ſilent. lib. 12.* ibi: *Honore curiæ ſine aliqua functione lætentur, immunitatiſque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiantur, ut dignitatem ſolam habeant ex Senatu.* Novel. 7. Juſtin. ibi: *Ut nihil aliud niſi purum honorem, iis quibus præbebatur, conferret*; junctis traditis à Cujacio *in l. ult. C. de primicerio.* Chaſſaneo *in catalogo gloriæ, conſider. 5. verb. Honorarii.* Igitur non rectè in præſenti docetur, ægrotum integrè fructus ſui beneficii percipere debere.

4. Traditur ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus rationem expreſſit ipſe D. Gregorius in illis verbis: *Non debet à nobis addi flagellatis afflictio.* Afflictis enim non eſt danda afflictio, ne quis duplici damno afficiatur, *cap. ſi mulier, 5. diſt. l. jure 6. ff. de jure dot. l. ſi pecuniam, §. ult. ff. de condict. ob cauſam, cap. licèt, de cenſibus, authem. navigia, C. de furtis, l. navis, §. cùm autem, ff. ad leg. Rhodiam, l. cùm à matribus 7. C. qui perant tut. l. Præſes, C. de appel. l. ſi ſervus, ff. de evictionibus*, plura Barboſa *in axiom. verbo Afflictio.* Aliam rationem reddit ipſe Gregorius in illis verbis: *In Eccleſia militantibus varia, ſicut noſti, ſæpè contingit infirmitas.* Sæpè enim viri litterati gravi morbo laborant, ut ait Juſtinianus *in §. item ſurdus, Inſtit. quibus modis teſtamenta.* Unde ſicut militibus ſenio, laboribuſque confectis prædia, & poſſeſſiones ad eorum alimoniam præſtabantur, *l. item, §. item ſi fortè, ff. de rei vind. l. in agris 22. ff. de acquir. rer. dom.* plura Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 2. cap. 1. num. 48.* ita & qui in hac militia cœleſti militant, ut ait D. Gregorius hic, debent fructus ſui beneficii percipere; clerici enim dicuntur militare, *cap. militare 23. q. 1. cap. quid prodeſt, 61. diſt. cap. Salvator 1. q. 3. cap. qui in qualibet, 1. q. 7. authent. Sed hodie, C. de Epiſc. & cleric.* Unde rectè concludit idem Gregorius *in cap. ſcripſit 7. q. 1. Omninò injuſtum eſſe, ut ſi moleſtia corporis urunt, honore ſuo privetur ægrotus; atque idèo hoc per nos fieri nullatenus poteſt, ne peccatum in mea anima ex ejus diſpoſitione veniat.* Facit etiam quod infirmitas ſemper excuſat, *l. 2. §. ſi quis in judicio, ff. ſi quis caut. l. quæſitum, §. 1. ff. de re judic. l. apud, §. in arbitrio, ff. de dolo excepr. l. inter 48. de adminiſtr. tut. l. 18. §. 11. de muner. & hon. l. penult. §. hoc circa, de jure immunit. l. ſed adeſt, §. ult. ff. locati, l. ſi pecunia 5. de condict. cauſ. dat. l. cùm heres, de ſtatulib. l. ſi cui 38. §. ult. ff. ex quib. cauſ. major. l. idem 8. ff. ad leg. Aquil. l. 14. ff de re mulit.* excuſatque à mora, & pœna, *l. ſi vehenda, ff. ad leg. Rhodiam, l. Celſus, §. 1. ff. de arbitr.* faciuntque aliæ rationes expreſſæ *in l. cùm à maribus 7. qui pet. tut. l. præſes 5. C. de appel. l. ſi ſervus, C. de evict. l. qui operas 38. ff. locati, l. 6. C. de re milit. lib. 12. l. poſt 40. ff. de excuſ. tut. l. 1. C. de his qui morbo.* Et tandem quia famuli ægri nobis ſervire intelliguntur, *l. 4. §. Stichus, ff. de ſtatulib. l. in rebus, §. poſſunt, ff. commodati.* Idem dicendum eſt de ſano, ſed adeò aggravato, ut non poſſit Eccleſiæ inſervire. Marinis *lib. 2. reſol. cap. 40.*

5. Dissolvitur difficultas. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt verum ſit, coadjutori congrua ſtipendia eſſe aſſignanda, tamen nihil impedit quin dividantur fructus beneficii inter ægrotum, & ejus coadjutorem, & caſu quo non ſint congrui, & ſufficientes, providebit Epiſcopus, ut docuit Gloſſa *verbo Portionem, in cap. 3. hoc tit.* cujus doctrinam approbavit lex 18. *tit. 16. partit. 1. Mas ſi otra enfermedad oviesse qualquier que le embargaſſe, porque no la pudieſſe ſervir, pueden poner otro, que le ayude à cumplir ſu oficio, è el enfermo ſera prelado de ella, è el otro como vicario, è deben vivir ambos de la renta de la Igleſia: y ſi por aventura aquellas rentas de la Igleſia no pudieſſen cumplir à ambos, ha las de tomar aquel que las ſerve, è el Obiſpo debe dar al enfermo de que pueda vivir.* Nec obſtat quod dicebamus de Senatoribus honorariis; nam cùm illi tantùm ad honorem eligerentur, nullis aſſignatis ſtipendiis, *l. decuria 41. l. nullos 60. C. de Decur. lib 1. l. omnes 9. C. de metatis, lib. 12.* nullo damno afficiebantur ſi

ullos fructus non perciperent, ex regula *Scienti*, *l. non videtur* 145. *ff. de reg. jur.* Contrarium procedit in præsenti casu; nam clericus ægrotus, cùm beneficium assequutus est, quoad honorem, & proventus illud obtinuit: unde non debet ob adversam valetudinem fructibus ejus privari.

CAPUT II.

Eugenius III. [a] Papa *Sazensi Episcopo.*

PResbyterum, cujus duos digitos cum medietate [b] palmæ à prædone abscissos esse significasti, Missam celebrare non permittimus, quia non securè, propter debilitatem; nec sine scandalo, propter morbi deformitatem id fieri posse confidimus. Ipsum autem cæteris officiis sacerdotalibus fungi minimè prohibemus.

NOTÆ.

1. [a] *Eugenius.*] In hac sexta collectione non exprimitur cui rescribat Eugenius: in prima autem, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur, Eugenius Joello Archiepiscopo; sed perperam: quare ita restituo inscriptionem, prout habetur post Concilium Lateran. *p.* 26. *cap.* 15. Sazensi Episcopo. Sazina, seu Sassina ponitur à Plinio in sexta Italiæ regione, & ejus meminit Silius Italicus *lib.* 8. ibi: *His Sassina dives lactis.* Plura de ejus conditoribus, & situ tradit Ughellius *tom.* 2. *Italiæ*, *fol.* 702. Habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis sæculis. Ejus Præsuli Alberico, seu Alerico, missa est præsens decisio, cujus aliæ partes extant *in cap.* 2. *ne clerici vel monachi*, *cap.* 2. *de apostatis*, ubi alia notabimus.

2. [b] *Medietate palmæ.*] Deformitatem eam vocat Imperator *in l.* 2. *C. Theodos. de tyronibus.* Hæc verba exposui *in cap.* 1. *de corpore vitiat.* sub quo titulo compilandum esse textum hunc à præsenti rubrica fugitivum voluit Cironius in fine hujus tituli.

CAPUT III.

[a] Lucius III.

DE Rectoribus Ecclesiarum lepræ maculâ usque adeò infectis, quod altario nullâ possunt ratione servire, nec sine magno scandalo illorum, qui sani sunt, Ecclesias ingredi, hæc tuam volumus fraternitatem tenere, quod eis dandus est coadjutor, qui curam habeat animarum, & de facultatibus Ecclesiæ ad sustentationem suam congruam recipiant portionem.

NOTÆ.

1. [a] *Lucius III.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *p.* 37. *cap.* 4. in prima autem collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. additur Pars capitis *ad aures*; unde deducitur, in præsenti referri fragmentum textus *in cap. ad aures* 6. *de rescriptis.*

2. [b] *Ecclesias ingredi.*] Unde quoad laicos certa debet designari Ecclesia separata ab aliis fidelibus, ut latiùs dicemus *in cap.* 2. *de conjug. leprof.*

CAPUT IV.

[a] Clemens III.

TUa nos duxit fraternitas consulendos. *Et infrà*: De sacerdote verò, qui divino judicio lepræ morbo respersus in parochiali Ecclesia prælationis officio fungitur, tibi duximus intimandum, quod pro scandalo, vel abominatione populi debet ab administrationis officio removeri; ita quidem, quod juxta facultates Ecclesiæ sibi necessaria, quamdiu vixerit [b] ministrentur.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens; Cujacius tamen in præsenti existimat missam esse hanc decretalem Linconiensi Episcopo.

2. [b] *Ministrentur.*] Juxta adducta suprà *in cap.* 1.

CAPUT V.

Innocentius III. [a] *Arelat. Episcopo.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod cùm ven. fr. nost. [b] Arausicen. Episcopus, gravi, & incurabili morbo ferè jam per quadriennium laboraret, ita

ſea quod paſtorale officium non potuit, nec poteſt ullatenus exercere: nobilis de Bautio *c* Princeps terræ illius, Conſules, ac cives civitatis ejuſdem à te poſtularunt inceſſanter, ut tam ipſis, quàm Arauſicenſi Eccleſiæ, cùm ſis Metropolitanus eorum, ſtudeas providere. Verumtamen cùm prædictum Epiſcopum ad ceſſionem compellere nec poſſis, nec debeas ullo modo, nec afflicto afflictio ſit addenda; immò potiùs ſit ipſius miſeriæ miſerendum, eo quòd ipſe vir bonus extiterit, & honeſtus, & Eccleſiam ſibi commiſſam ſalubriter gubernarit: quid ſuper his agere debeas, Sedem Apoſtolicam duxiſti conſulendam. Nos igitur volentes tam præfato Epiſcopo, quàm Eccleſiæ ſuæ ſalubriter provideri, f. t. taliter reſpondemus, & per A. ſ. mandamus, quat. illi coadjutorem aſſocies virum providum, & honeſtum, per quem tam Epiſcopo, quàm populo ſibi commiſſo ſalubriter conſulatur.

NOTÆ.

1. [a] *Arelatenſi.*] Ita etiam habetur *in cap.* 1. *hoc tit. in 3. collect.* De Eccleſia Arelat. nonnulla notavi *in cap.* 16. *de offic. deleg.*

2. [b] *Arauſicen.*] Arauſio civitas eſt Galliæ, vulgò dicta *Orange*, cujus meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 10. Strabo *lib.* 4. *cap.* 4. Plinius *lib.* 3. *cap.* 4. Mela *lib.* 2. *cap.* 5. Sidonius *lib.* 6. *epiſt.* 12. Principatus nobiliſſimus, qui nunc ditionis eſt Naſſovienſium Principum: fuit olim Arauſio Secundanorum, in provincia Viennenſi prima, ſicut Arelate Sextanorum; quo modo appellabantur coloniæ illæ à legionum, quæ ibi erant præſidio, ut refert Mela ſuprà. Habet Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Arelatenſis, de qua videndus Chenu *in chron. Epiſcop. Gallia, fol.* 31. *verbo Aurange.* De eo Epiſcopo ad Arelatenſem ejus Metropolitam ſcripta eſt præſens Decretalis Innocentii III. quæ extat *in cap. ex parte, de clericis ægrotant.* Alia de ipſa Eccleſia, & ejus Præſulibus cumularunt Frat. Sarmat. *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 198.

Princeps.] Qui appellatur vulgò *Prince d'Orange.*

CAPUT VI.

Honorius III. *Epiſcopo Averſan.*

COnſultationibus. *Et infrà*: Archidiacono autem, quem morbo paralytico laborantem, officium linguæ aſſeris amiſiſſe, coadjutorem poteris adhibere, maximè ſi de ipſius proceſſeris voluntate.

NOTÆ.

1. [a] *Averſan.*] Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap. unic.* Averſa hodie Amberſa dicta eſt in Campania Felici, octo à Capua millibus, in ruinis veteris Arellæ conſtructa, de qua pluta tradunt Paulus Jovius *lib.* 4 Ughellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 548. Habet Eccleſiam Cathedralem, cujus mentio fit *in cap. de conſuetudine*, 8 *diſtinct.* Joanni Lamberto ejus Prælato, qui ex Archidiacono Amalphitano ab Honorio III. Epiſcopus Averſanus conſecratus fuit anno 1225. & floruit uſque ad annum 1234. ut refert Ughellius ſuprà *num.* 13. & Cironius *in præſenti*, & *in prætermiſſis*; reſcribit in præſenti Honorius.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio deducitur et probatur.

EX his quatuor deciſionibus talis deducitur aſſertio; *Epiſcopo, vel aliis Eccleſiarum Prælatis ægrotis dandus eſt coadjutor, qui in Eccleſia miniſtret.* Probant ultra jura congeſta in præſenti, & ſub eodem titulo *lib.* 6. textus *in cap. quamvis, c. petuſti, cap. nihil, §. ecce* 7. *q.* 1. *cap. venerabili* 27. *de offic. deleg. cap. fin. quæſt. tit. cap. grandi, de ſuppl. lib.* 6. *cap. ex tranſmiſſa, de conceſ. præb. junct. integ. cap. is cui, de elect. in* 6. Concil. Agathenſe *can.* 23. ibi: *Si officium Archidiaconatus propter ſimpliciorum naturam implere, aut expedire nequiverit, ille loci ſui nomen teneat, & ordinationi Eccleſiæ, quam elegerit Epiſcopus, præponatur.* Arauſic. *cap.* 29. ibi: *Si poſt omnia occurreris imbecillitas fragilitatis humanæ, ut ſi quis Epiſcopus per infirmitatem, debilitatémve in aliquem lethargum ſenſus incideris, aut officium orbe amiſeris, ea quæ non niſi per Epiſcopos geruntur, non ſub præſentia ſua presbyteros agere permittat, ſed Epiſcopum evocet, cui hoc, quod in Eccleſia agendum fuerit, imponat.* Divus Gregorius *lib.* 2. *epiſt.* 8. D. Ambroſius *epiſt.* 79. ubi ſcribit Epiſcopo Baſſo datum eſſe Senecionem in conſortium regendæ Eccleſiæ: & *epiſt.* 1. *Tarracon. provinc. ad Hilarium Pontif. Romanum*, ubi refertur Nundinarium Epiſcopum Barcinonenſem ſibi adſciviſſe Irenæum. Zacharias Pontifex *epiſt.* 6. *ad Bonifacium Epiſcopum*, ibi: *De eo quod tibi ſucceſſorem conſtituere dixiſti, ut te jubente in tuo loco eligatur Epiſcopus, hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem eccleſiaſticam regulam, vel inſtituta Patrum eſſe monſtratur; ſed volumus, ut tibi miniſtret, & ſit in Evangelium Chriſti adjutor.* Idem de ſe refert Gregorius Nazianz. *epiſt.* 39. Narciſſo etiam Hieroſolymorum Epiſcopo datus fuit coadjutor Alexander ob ingraveſcentem ætatem, referente Euſebio *lib.* 9. *cap.* 9. & 10. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 10. *de coadjutoriis*, idem *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 57. & *de Canonicis cap.* 23. & *vote* 56. Sebaſtianus Cæſar *de Eccleſ. hierarch. q.* 2. *proœm.* §. 4. Chopinus *de ſacra pol. lib.* 2. *tit.* 2. *n.* 18. Salgado *de protect. 3. p. cap.* 2. *num.* 44. Azor 2. *p. moral. lib.* 3. *cap.* 2. *quæſt.* 9. Valenzuela *conſil.* 98. Ferro Manrique *de differentiis*, 4. 115. Rota apud Peñam *tom.* 1. *dec.* 392. Fileſacus *in cap. quoniam* 14. *de offic. ordin.* §. 2. Tondutus *variar. reſol. p.* 2. *cap.* 1. §. 14. Boſquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epiſt.* 121. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap.* 6. & *de benefic. cap.* 2. *num.* 13. & *cap.* 38. *num. fin.* & *lib.* 15. *ſyntagm.*

Digitized by Google

cap. 23. Duarenus *lib. 3. de sacris Eccles. cap. 5.* Narbona *de stat. anno 60. quæst. 5.* Fontanel. *decis 212.* Fragoso *de regim. lib. 1. disp. 21. §. 5.* Chopinus *lib. 2. monast. titul. 3. num. 7.* Mendoza *lib. 1. Concil. Illib. fol. 25.* P. Marcha *lib. 6. concord. cap. 8.* Robertus *lib. 1. rer. Judic. cap. 7.* Langleus *lib. 7. semestr. cap. 4.* Mornacius *in l. 6. ff. de judic.* Paulus Zacchias *consil. 20.* Altesserra *lib. 2. dissert. cap. 2. cum seq.*

3. Impugnatur tradita resolutio.

Sed hæc assertio non levem patitur dubitandi rationem, quæ nascitur ex veteri Ecclesiæ lege, videlicet nulli viventi Episcopo alium superponendum, aut superordinandum esse, nisi in ejus locum, quem culpa capitalis dejecit. Concil. Aurelian. 5. *can.* 12. Meldense *can.* 47. Constantinop. 8. sub Hadriano *act. 5. post epist. Nicolai ad Photium*, Julius Pontifex *epist. 2. ad Orientales*, Damasus *epist. 1. ad Paulinum*: lepidè in eam rem B. Leo Magnus *epist. 89. ad Episcopos Viennensis Ecclesiæ*, dum ait: *Epistola quoque ingesta est civium ipsum, & numerosâ subscriptione singulorum firmata, invidiosissimum contra Hilarium plena querimoniis, quòd Projecto Episcopo suo agrotare libertas non fuisset, cùm illis vix ex morbo decumbenti Hilarius Viennensis Primas, & Legatus Sed. Apost. successorem daret.* Quod cautum fuit duplici ex causa: primâ, ne duo simul in una civitate darentur Episcopi, contra Concilium Nicænum 1. *can.* 8. Tolet. 12. *can.* 4. & ea quæ congessi *in cap. quoniam 14. de offic. ordin.* Secundâ, ne detur successio in dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de prabendis*, præcipuè admissâ futurâ successione cum voto captandæ mortis alienæ, quod Ecclesia semper improbavit, ut dicemus infrà *in c. 1. de conces. prabend.* Igitur non rectè in præsenti docetur, Episcopo, vel aliis Ecclesiarum Prælatis ægrotantibus dandos esse coadjutores.

4. De coadjutore ex jure civili.

Quâ difficultate non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, coadjutorum usum, tam in temporalibus, quàm spiritualibus, seu ecclesiasticis ministeriis receptum, & magno mortalium consensu probatum semper fuisse, ut constat *ex cap. grandi, de supplend. neglig. lib. 6.* unde textum *in l. cæcus 6. ff. de judiciis*, ubi docetur, cæcum judicis officio fungi posse, intelligit Bartolus ibi, quem sequitur Mornacius, de coadjutore dato. Jure etiam civili tutoribus iis, qui non sufficiunt administrationi, dantur actores, sive curatores, qui & adjutores dicuntur *in l. 13. §. fin. ff. de tutelis*: mentio etiam fit adjutoris Præsidis *in l. 6. C. quomodo*; & aliquando adjutoris cornicularii, *in l. ult. ff. de jure immunitatis*: adjutoris Magistri officiorum, *in l. 5. C. de princip. agent. lib. 12.* quæstoris *in l. ult. C. de postulando sacror. scrin. eod. lib.* Jure nostro canonico coadjutoria duplex est, perpetua, & temporalis. Temporalis coadjutoria dicitur cùm ministro Ecclesiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio assignatis redditibus, coadjutor datur, qui pro ipso in Ecclesia ministret, dum infirmitas, vel simile impedimentum durat, ex decisionibus in hoc titulo compilatis, *cap. 1. hoc titulo, in 6.* Tridentino *sess. 25. de reform. cap. 7.* qui coadjutores secundi Prælati dici solent, quo in sensu accipiendum esse Sidonium, ibi:

Antistes fuit ordine in secundo,
Fratrum fasce levans Episcopali:
Nam de Pontificis tenore summi
Ille insignia sumpsit, hic laborem.

Post Simundum, & Savarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus.* Dantur enim coadjutores sacerdoti, qui munus suum exequi non potest, adjungiturque vicarius dispensator, sive coadjutor, qui vices ejus gerat. Eo sensu Synesius dum de abdicando Episcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiscum eligendus, omnino eligendus homo est, quisquis ille fuerit, qui in civilibus rebus longè merito peritior videbitur. Coadjutoria verò perpetua ea dicitur, cùm sublato impedimento non tollitur, immò proprietario defuncto, in ejus locum succedit coadjutor, quæ successionis species in jure nostro detestabilis est, ex textu *in cap. accepimus, de pactis*, juncta interpretatione Petri Gregorii *de benefic. cap. 30. num. 2.* argumento capitis 1. & 2. *de conces. prabend. cap. ne captanda, eod. tit. in 6.* Concil. Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7. vers. in coadjutoris*: unde usus earum jure communi non reperitur receptus. Postea tamen stilo Curiæ fuit introductus, & datâ justâ causâ multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus; rarissimè verò in parochialibus, teste Gonzalez *d. §. 9. num. 48. & 51.* de illisque latè agunt Mandos. *in praxi Signaturæ gratiæ, tit. Coadjutoria, vers. Altera*: idem Gonzal. *à num. 40.* Garc. *à num. 13. & 53. suprà*, meminitque Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7.* nec his casibus utriusque coadjutoriæ rector interim privatur ipso beneficio, ex adductis suprà *in cap. 1.* Nec contrarium docetur *in cap. tua nos*, in illis verbis: *Ab administrationis officio debet removeri, hoc tit.* quia, ut rectè docent Glossa ibi, Panormitanus *num. 4.* Suarez *de censur. disput. 51. sect. 2. in fine*, Salgado *de protect. d. 3. p. cap. 2. num. 44.* Barbosa *dicto c. 10. de coadjutoriis, num. 4.* in ejus textus specie remotio illa ab administrationis officio tantùm, non verò ab ipso officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ versatur inter utramque coadjutoriam, resolvendum venit, utrum coadjutoria sit beneficium? Et dicendum est, coadjutores simpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel simile impedimentum, verè beneficium non obtinere, sed tantùm officii functionem & ministerium loco proprietarii; quo in sensu eos habere curam animarum, docetur *in cap. de relatoribus, cap. tua nos, hoc titulo*: nec coadjutor est beneficiarius, ut affirmat Suarez *lib. 4. de orat. cap. 2. num. 19.* qui inde infert, coadjutorem vi coadjutoriæ ad nullam officii ecclesiastici recitationem teneri: quod & docet Navarrus *de orat. cap. 2. n. 18.* quamvis enim concessio coadjutoris sit concessio beneficii sub conditione obitûs beneficiarii, ideoque eâ conditione positâ, coadjutor absque nova collatione accipiat beneficium, ac proinde æquè sit materia simoniæ ac beneficium, Suarez *de simon. cap. 27. num. 5.* tamen usque ad impletionem conditionis collatio est quasi pendens. Coadjutores verò datos in perpetuum congruâ portione assignata, & cum futura successione, propriè dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. cap. 11. num. 2. & lib. 15. syntag. cap. 25. num. 1.* Garcia *de benef. 4. p. cap. 5. num. 122.* Cæsar *de eccles. hierarch. q. 2. prælim. num. 21.*

5. De causis coadjutoriarum.

Deinde sciendum est, à quibus, & ex quibus causis coadjutores dentur. Et quoad primum dubium certum est, per Episcopum posse dari parocho coadjutorem ad tempus. Tridentinum *dicto cap. 7.* Cæterùm coadjutor cum succedendi jure dari tantùm potest à Romano Pontifice, *cap. pastoralis, hoc tit. in 6.* ex illa plena beneficiorum administratione, quam R. Pontifex obtinet, *cap. sicut, §. esse, cap. cùm autem 7. quæst. 1. cap. quamvis, de rescript. in 6. cap. asserimus, de conces. prab. eodem*

dem lib. Gatcia *de benefic. part.* 4. *cap.* 5. *à num.* 20. Olim etiam Epiſcopis coadjutor aſſignari poterat ab Archiepiſcopo in Concilio provinciali. Concil. Meldenſe celebratum anno 845. *can.* 97. *Sed ſi Epiſcopus miniſterium eccleſiaſticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiſcopi hoc, cum voluntate Epiſcopi ejuſdem Eccleſiæ, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat.* Probat, & refert dictum canonem Petrus Marcha *lib.* 6. *concord. Sacerd. & Imp. cap.* 8. *num.* 10. Aliis Rectoribus Eccleſiarum coadjutorem tantùm ad tempus is dare poteſt (ſi juſta ſubſit cauſa) ad quem illius beneficii conferendi facultas pertinet, hoc eſt Epiſcopus, vel alius ſuperior, ut *in cap. de Rectoribus, cap. fin. hoc tit.* Circa cauſas ex quibus coadjutores dari debeant, dicendum eſt primò, dari ob ſenium, vel ætatem provectam, *cap. nihil, cap. petiiſti, cap. quia frater,* 7. *quæſt.* 1. celebri miraculo firmat Baronius *anno* 195. *num.* 9. Primum ad 70. annos, ſecundum ad ſexaginta refert Narbona *de ætate anno* 2. *quæſt.* 5. *per totam.* Deinde ob infirmitatem virium corporis, cùm videlicet paſtor eſt morbo affectus, *d. cap. paſtoralis, hoc tit. in* 6. veluti leprâ, *cap. de Rectoribus, hoc tit. in* 6. Sed ſi ob infirmitatem renunciaverint, non datur coadjutor, ſed ſucceſſor eligitur, *cap. ſicut* 11. §. *ecce,* 7. *quæſt.* 1. *cap. non autem, cap. quamvis, eod. quæſt. cap. litteras, de renunt.* Tertiò ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, quâ rector eſt mente captus, *cap. tua nos, hoc tit.* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requiſitæ, Tridentinum *ſeſſ.* 21. *de reform. cap.* 6. ob negligentiam, cùm Prælatus præſtat quidem ſuum munus & officium, ſed negligenter, ut docetur *in cap. quia* 7. *quæſt.* 1. qua ratione Valerius Epiſcopus Hipponenſis, homo Græcus, cùm eſſet parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, accivit ſibi maturè adjutorem Sanctum Auguſtinum de conſenſu Primatis Africæ, ut narrant Poſſidius *in Auguſtini vita, cap.* 8. & Petrus Bleſenſis *epiſt.* 44. Baronius *anno* 395. *num.* 31. Alii etiam SS. Epiſcopi non diſſimiliter aliquando ſe geſſerunt. Admodem antiquus coadjutor fuit Alexander, divinâ revelatione ad Narciſſum ſenem ſublevandum evocatus, ut ſcribit Euſebius *lib.* 6. *cap.* 8. De Anatolio Epiſcopo Laodiceno, & ejus coadjutore, mentio eſt apud eundem *lib.* 7. *cap.* 28. Sanctum Athanaſium eodem munere aliquando eſſe perfunctum, S. Cyrillus auctor eſt *epiſt. ad monachos Ægypti.* Sanctum Gregorium Nazianz. patri ſuo in Epiſcopatus regimine adjutorem fuiſſe, habent ejus acta. De aliis coadjutoribus Epiſcoporum agit D. Gregorius *lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 49. & *lib.* 11. *epiſt.* 7. Item datur coadjutor, ſi Prælatus ſuſpectus ſit de dilapidatione bonorum Eccleſiæ, *cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. licèt Heli, de ſimonia,* Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt.* 121. vel ſi captus ſit ab hoſtibus, *cap. ſi Epiſcopus, de ſuppleud. neglig. lib.* 6. Proſequuntur alia de coadjutoris officio, & juribus, quæ illis ſimul cum adminiſtratione competunt Barboſa *dicto cap.* 10. & *vote* 56. Tondutus *dicto cap.* 2. §. 1. *per tot.* qui varias quæſtiones, quæ inter coadjutorem, & proprietarium oriri ſolent, reſolvunt.

His ſuppoſitis apparet vera ratio præſentis aſſertionis: nam cùm Epiſcopi & cæteri Eccl. ſiarum Prælati debeant reſidere in ſuis Eccleſiis, ut provideant propriis parochianis, pabulumque ſpirituale illis miniſtrent, ut probavi *in cap.* 2. *de cleric. non reſid.* & infirmi hoc per ſe facere non poſſint, nec cætera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideò afflictis illis danda eſt afflictio, juxta ſuprà tradita *in cap.* 1. ideò piè, & utiliter proſpectum eſt ab Eccleſia, ut illis coadjutores dentur, ut pro eis in Eccleſia adminiſtrent, congrua fructuum portione illis pro labore aſſignatâ. Accedit exemplum veteris legis, juxta quam Summo Pontifici coadjutor dabatur, ut ſi per morbum, aut aliam cauſam fonticam ille non poſſit obire propria ſua munia, ſecundus ea expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caïphæ uno, eodemque tempore, omiſſis Baronio *anno Chriſti* 31. Tornelio *in annal. ſacr. anno* 2974. accipiunt Bulengerus *diatrib. adverſus Caſaubonem,* Spondanus *in epit. Baronii, dicto anno* 31. Sic etiam lege gratiæ uſus coadjutorum inolevit, ut ſi ob morbum fonticum, vel aliam ſimilem cauſam non poſſint Epiſcopi, vel Rectores Eccleſiarum divina miniſtrare officia, alii adjungantur, qui valeant in Eccleſia pro eis deſervire. Hoc tamen procedit niſi Epiſcopus infirmus renunciaverit: nam tunc non coadjutor, ſed alius in ejus locum eſt eligendus, *cap. ſicut vir,* §. *ecce, cap. non aliter, cap. quamvis, cap. qualiter* 1. *quæſtione* 7. *cap.* 1. 85. *diſtinct. cap. litteras, de renunc.* vel niſi ætas nimia non ſit; tunc enim per ſe deſervire debet, *cap.* 1. *de renunc.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cùm coadjutores dantur cum futura ſucceſſione, quos priſca Eccleſiæ ſæcula non agnoverunt; quippe plebes duos Epiſcopos pati non poterant, & ideò ad vitanda ſchiſmata tales coadjutores, vel etiam ſucceſſores ſacri canones arcebant, licèt poſteà ex rationibus ſuprà adductis Summi Pontifices pro ſuprema auctoritate, quam in beneficiis eccleſiaſticis habent, eos admiſiſſent, ut docent omnes ſuprà laudati de coadjutore agentes. Et hæc eſt ferè hodierna praxis coadjutorum; nam olim quidem coadjutores tantùm dabantur, ut eſſent quod ſignificabant, hoc eſt ſublevatores paſtoris feſſi, aut ſenio gravati. Nunc autem ferè ſemper ita res agitur, ut manifeſtiſſimè appareat, aliud non quæri quàm perpetuationem beneficii inter conſanguineos; nam vegeto adhuc & robuſto juvenis, & miniſterii ſacri planè rudis nepos, aliuſve ex familia eligitur.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] Arelatensi.

NON ampliùs suscipiantur in monasterio [b] canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ.

1. [a] *Arelatensi.*] Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. ejus anno 18. & temporibus Caroli Magni anno 813. in quo *can.* 8. reperitur præsens textus, prout hìc transcribitur, & etiam ejus verba extant in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. De loco, causa, & tempore hujus Concilii, & aliorum annales Flandriæ *d. anno* 813. ista habent: *Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.* Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2. [b] *Canonicorum.*] Regularium videlicet, qui appellatione absolutâ Canonicorum veniunt, & continentur, ut probavi *in cap. Dem, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *In Ecclesiis regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium, instituì non possunt plures, quàm commodè ex proventibus & fructibus ali valeant.* Probant eam textus *in cap. quoniam 9. de vita & honest. cleric. cap. fin. de præsumpt. cap. fin. de V. S. cap. cùm M. de constit. cap. auctoritate, hoc tit. cap. periculoso, §. sanè, de statu regul. lib. 6.* Concil. Aquisgran. *can.* 118. ibi: *Cavendum summoperè Præpositis Ecclesiarum est, ut in Ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos, quàm ratio sinit, & facultas Ecclesiæ supperit.* Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 9. Concil. Turon. sub Carolo, *can.* 31. *In monasteriis canonicorum, monachorum, seu puellarum major hominum numerus non admittatur, quàm facultas monasterii possit sufferre.* Maguntinum *can.* 19. *Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quàm sufferri possit.* Magunt. tempore Arnulphi *can.* 23. Oxoniense tempore Honorii III. *Provideant etiam Episcopi, quod moniales in omnibus necessariis sufficienter sustentari possint de bonis monasterii, ne sustineant ultra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reducta fuerint ad numerum.* Ravennat. 4. tempore Joan. XXII. *rubric.* 8. *Non plures in quibuscunque Ecclesiis debent instituì, quàm ex bonis ipsarum vivere possint.* Senonense anno 1527. *can.* 28. *Ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum commodè, & sine penuria sustentari possint.* Rhemense *can.* 17. *In civitatibus, & monasteriis non major serviendium numerus Deo mittatur, quàm possibilitas eis ministrandi fuerit.* Et *l. non plures, C. de SS. Ecclesiis, Novel.* 3. *Justin. ut determin. sit num.* Et *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect. In congregandis clericis modus discretionis teneatur, videlicet ne plures admittantur, quàm facultas rerum eis canonicè attributa sufficere possit.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. ibi: *In monasteriis tamen, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis possit sustentari.* Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1233. circa monasterium Divæ Mariæ del S. Rosario. Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis,* Gregorius XIII. in constitutione, quæ incipit, *Deo sacris:* Carolus M. *lib.* 6. *capitul.* 125. ibi: *Ne passim Episcopi multitudinem clericorum faciat, sed secundùm meritum, vel redditum Ecclesiarum, numerus moderetur.* Alia juris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. lib.* 8. *tit.* 20. & *lib.* 9. *tit.* 6. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Hallierius *de hierarch. jurisd. lib.* 3. *art.* 6. §. 2. Tamburinus *de jure Abbat. disput.* 5. §. 1. Barbosa *de potest. Episcop.* 3. *p. alleg.* 98. *num.* 2. & *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 44. *num.* 28. Cujacius, Balduinus, & Ritherusius *in dicta novella* 3. Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 8. & *in dicto cap. cùm M. de constit.* Sanchez *lib.* 7. *summæ, cap.* 25. Moneta *de commut. cap.* 13. *num.* 113. Vighellius *in method. juris can. fol.* 237. Mancinus *de defectu fructuum, quæst.* 11.

Sed hæc assertio, sive accipiatur de clericis, sive de monachis, defendi non potest, ex sequenti juris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *cap. clericus* 3. *cap. omnia* 4. 91. *dist.* Concil. Turon. 2. *can.* 10. ibi: *Cùm jubeamur victum aut vestitum artificiolò quærere, & manibus propriis laborare.* Junctis traditis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib.* 8. *tit.* 21. Roberto *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 2. Mornacio *in l.* 2. *C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificiolo victum quærunt, quid interest, si de proventibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cùm ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis vivere, unde cùm taxari hujusmodi eleemosynæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasteriis, sive virorum, sive puellarum.

4. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Quâ

5. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus ratio provenit ex eo, quia cùm clerici, aut monachi inſervientes propriis Eccleſiis, & monaſteriis, eorum proventibus debeant ſuſtentari, juxta adducta *in cap. cùm ſecundùm, de prab.* non debent plures recipi, quàm ali commodè ex ipſis fructibus poſſint, ut conſiderat Lata *in l. ſi quis à liberis, §. ſed ſi filius, n. 82. ff. de liber. agnoſc.* Accedit etiam, nam valdè conveniens eſt, ut determinatus ſit numerus, tam monachorum, quàm clericorum. Concil. Sardic. *can. 6.* Novel. 5. Juſtin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vileſcat eorum auctoritas. Verum enim eſt illud D. Hieronymi *epiſt. 85.* (cujus ſuo tempore proferendi longè minor occaſio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque eſt, quod uſitatâ fertur paroemiâ, pretioſa eſſe quæ rara ſunt: nihilque tam egregium eſſe, quod multitudine non vileſcat. Elegantèr D. Bernardus *de converſ. ad clericos, c. 29. Dilatata videtur Eccleſia, ipſe etiam clerici ſacratiſſimus ordo, fratrum numerus ſuper numerum multiplicatus eſt. Verùm etſi multiplicaſti gentem, Domine, non magnificaſti lætitiam, dum nihil minus apparet deceſſiſſe meriti, quàm numeri acceſſiſſe.* Rectè Juſtinianus, dum in dicta Novella 5, ad oſtendendam neceſſitatem taxandi numerum clericorum, eam ſententiam protulit: *Nihil immenſum bonum.* Et Ariſtoteles *lib. 9. Ethic. c. 10. Nec inter multos* (inquit) *amicitia eſt.* Rectè ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio diſcordias pariat, ne ex multitudine diſciplina concidat, & tandem ne commodè plures ſuſtentari nequeant, in præſenti ſtatuitur, ne plures in Eccleſia, aut monaſterio recipiantur, quàm commodè ex ejus proventibus ſuſtentari poſſint.

6. RESPONDETUR DUBITANDI RATIONI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam textus in ejus priori parte adducti procedunt primis Eccleſiæ ſæculis, cùm beneficia eccleſiaſtica adhuc inſtituta non erant, nec Eccleſiæ Cathedrales conſtructæ, nec præbendæ erectæ erant; ſed potiùs ex menſa communi omnes ſibi neceſſaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum validi reperiebantur, artificio proprio quæſtum parabant; poſtquam tamen bona Eccleſiæ diviſa fuerunt, & beneficia inſtituta, atque præbendæ erectæ, ſine titulóque certo nemo ordinaretur, quilibet ex fructibus propriæ Eccleſiæ ſuſtentari debet: ad quod ſæculum Eccleſiæ, & ſequentia referenda eſt præſens conſtitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obſtat; nam licèt Barboſa *d. alleg. 98. n. 2.* diſcrimen illud agnoverit inter jus Bonifacii VIII. relatum *in d. cap. unic. de ſtatu monach. lib. 6.* & Concil. Trident. *d. ſeſſ. 25. de regul. cap. 3.* quòd illud procedebat in monialibus ordinem mendicantium profitentibus, hoc verò etiam comprehendat omnes, tam viros, quàm fœminas mendicantes, vel non; verius credo, præſentis Concilii Arelatenſis conſtitutionem loqui de omnibus; quia licèt in monaſteriis mendicantibus certus numerus præfiniri non poſſit pro facultate bonorum, eo quòd illis frequenter careat; tamen ſtatui valet, habitâ conſideratione ad conſuetas eleemoſynas, ut illis prudenter æſtimatis commodè poſſint ſuſtentari.

7. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. 3. DE CAPEL. MONACH.

Suprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. ex parte 3. de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non ſuppetunt eorundem.* Ex quibus deducitur, in eodem monaſterio Venetenſis diœceſis plures receptos fuiſſe monachos, quàm ex ejus proventibus poterant ſuſtentari; & nihilominus ait Honorius, poſſe prædictos monachos in Prioratibus conſtitui, ut illic commodè ſuſtententur: ergo quia licet plures monachos recipere, quàm ex monaſterii proventibus ali poſſunt. Cui difficultati reſpondendum eſt, in ejus textus ſpecie monachos receptos fuiſſe eo tempore, quo proventus monaſterii ſufficiebant ad eorum alimonias; ſed cùm poſtea temporis injuriâ facultates monaſterii deficerent, ut plerumque contingit, ideo in ſingulis Prioritatibus monachi habitare debent, ut latiùs dicemus in ejus textus commentario.

8. EXPLICATUR CAP. ULTIMUM DE V. S.

Etiam opponi poteſt ſuprà traditæ aſſertioni textus *in cap. fin. de V. S.* ubi cùm facultates Eccleſiæ Xantonenſis diminutæ eſſent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; ſed cùm poſtea auctæ eſſent facultates ipſius Eccleſiæ, quæſitum fuit, an Canonici juxta modum redditùum poſſent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non poſſe. Igitur quia non ex facultatibus, ſeu redditibus Eccleſiæ numerus miniſtrorum ejus æſtimandus eſt. Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, eo textu certum Canonicorum numerum fuiſſe præſcriptum auctoritate R. Pontificis: unde abſque ejus aſſenſu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Eccleſiæ facultatibus, ex traditis *in cap. cùm M. de conſtitut.*

CAPUT II.

Eugenius.

IN Eccleſia veſtra certum numerum Canonicorum, ſicut nobis innotuit, communiter inſtituere curaviſtis, & Inſtitutionem veſtram religione firmare juramenti. Unde quia numero illo ſucceſſu temporum diminuto, in dubitationem deducitur, utrum ipſum numerum de inſtitutione Canonicorum ſupplere poſſitis; cùm laïcis *b* computatis, qui in Eccleſia veſtra Canonicorum titulo *c* nominantur, ſtatutus numerus ſit impletus: ſuper qua ambiguitate Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis. Ut autem hæc ambiguitas à veſtris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laïci non debeant in Canonicorum numero computari; nec vos debeatis differre, quominus ſtatutum numerum juramento præſtito roboratum de aliis clericorum perſonis idoneis in Canonicos ſuppleatis: nec enim alia veſtra intentio fuiſſe putatur, quàm quod tales ad ſupplendum numerum, cùm neceſſe fuerit, curaretis unanimiter invenire, per quos Deo in divinis officiis per eccleſiaſticos ordines congruè ſerviretur. Ad hæc verò diſtrictiùs prohibemus, ne de cætero laïcos in Canonicos admittatis.

NOTÆ.

1. [a] *Eugenius.*] In ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur *Aug.* ſed rectè in margine emendatur, Eugenius I. in præſenti autem non exprimitur cujus Eugenii ſit; credo tamen textum hunc eſſe Eugenii II. in epiſtola miſſa ad Sanctum Bernardum Archiepiſcopum Viennenſem: quæ conjectura ſuadetur ſequentibus fundamentis. Primo deducto ex ſerie utriuſque compilationis; refertur enim tam in ſecunda, quàm in hac ſexta poſt Concil. Arelat. 4. & ante Alexandri conſtitutionem: unde non poteſt tribui textus hic Eugenio I. qui floruit circa annos 656. ante dictum Concil. Arelat. Præterquam quod, cùm per unum tantùm annum Eccleſiam rexiſſet, non reperitur aliqua ipſius Pontificis epiſtola. Non etiam poteſt tribui Eugenio III. quia floruit poſt Alexandrum III. ſequentis textus auctorem, unde præpoſtero ordine ante ipſum compilaretur hic textus, ſi eſſet Eugenii III. Secundò ducimur eo fundamento; nam Eugenius II. epiſtolam ſcripſit D. Bernardo Archiepiſcopo Viennenſi, quæ extat in Bibliotheca Floriacenſi, ut refert Carolus à Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugenio II.* de ipſo autem D. Bernardo refert Chenu *in ſerie Archiep. Viennen. n.* 52. quod cùm eſſet vir ſolers, ingenuus, & eruditus, ardenti ſtudio Viennenſem Eccleſiam Clero, & bonis amplificavit: unde credo, ipſum certum Canonicorum numerum in Eccleſia ſtatuiſſe, atque illi reſcribere Eugenium II. *in præſenti.*

2. [b] *Laïcis computatis.*] Quod juxta antiquam conſuetudinem dupliciter contingebat: primò, quia in Eccleſiis aliquando præbendæ laïcæ in uſus pauperum tranſcriptæ erant, ut de Eccleſia Aurelianenſi refert Gregorius VII. *lib.* 3. *epiſt.* 17. *ad Raynerium Aurelianenſ. Epiſcop.* ibi: *Præcipimus etiam, ut canonicam conceſſam alimonia pauperum, quam ab eo uſu ſubtractam diceris vendidiſſe, ad eundem uſum reſtituas.* Et in Eccleſia Claromontenſi recenſetur ab Innocentio III. *lib.* 2. *epiſt.* 373. id genus beneficii, quod concedi etiam laïcis conſuevit, & familiaritas appellatur: necnon in Eccleſia S. Martini Carnotenſis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum uſum, vel ob meritorum gratiam, vel egeſtatis ſolatium, refert Panormit. *in cap. cùm M. de conſtit.* In Germania etiam ipſarum præbendarum uſum invaluiſſe, conſtat ex Helmoldo *lib.* 1. *hiſtor. Sclav. cap.* 16. ibi: *Theodoricus Marchio Sclavorum, depulſus ab honore, & omni hereditate, apud Magdeburg. malâ morte, ut dignus fuit, vitam finivit.* De Græcis idem conſtat ex Novella Alexii Comneni, quæ extat apud Balſamonem *in can.* 19. *Synod. Nican.* 2. ibi: *Si autem accedit laïcorum quiſpiam, qui eſt omninò inops, & pauper, ad ſanctiſſimum meum Dominum, vel ex Antiſtitibus, qui ſuos thronos perdiderunt, & ſunt inopes, & voluerit ſtatuere, ut is victum capiat è locupletiori aliquo monaſterio, hoc rectè faciat, non ſupra facultatis numeri eorum, qui ſunt ordinati.* Secundò laïci Principes plerumque præbendas habent honorarias, ut noſter Monarcha in Eccleſia Legionenſi, ut refert Lobera *in hiſtor. Legion. fol.* 112. Reges etiam Galliæ Canonici honorarii ſunt in Eccleſiis Pictavienſi, teſte Panormit. *in cap. extirpanda, §. qui verò, de præbend.* & Cenomanenſi, Chopinus *lib.* 2. *de ſacr. polit. tit.* 5. *num.* 8. Rex Romanorum Canonicus eſt Eccleſiæ Aquiſgran. Unde in geſtis coronationis Maximiliani apud M. Frecher. ita legitur: *Item venerunt Capitulares Eccleſiæ Aquenſis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum, qui ipſis præſtitit juramentum quoad præbendam hanc in eadem Eccleſia, & dederunt ſibi locum in Choro: ipſe etiam dedit ſtatuta, & vinum admiſſionis, juxta conſuetudinem Eccleſiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & ſupplent locum ſuum in Eccleſia.* Idem Decutâ Romæ Imperiali conſecratione ſolenniter inſtallatur in Canonicum ſancti Petri, & Summo Pontifici miniſtrat vices Subdiaconi, ut tradit Durantus *in ration. lib.* 2. *tit.* 8. Idem de Duce Normannorum, Comite Nivernenſi, Delphino Viennenſi, Duce Aurelianenſi, & aliis, qui in diverſis Eccleſiis præbendas honorarias habent, referunt Alteſſetra *de Ducibus c.* 12. Barboſa *de poteſtat. Epiſcopi alleg.* 72. *num.* 75.

3. [c] *Nominantur.*] Laïci enim licèt ſint incapaces beneficii eccleſiaſtici, *cap. cùm adeo* 18. *de reſcript. cap. ex litteris, de tranſact.* quia debent beneficiati ſaltem habere primam tonſuram, ut probat Sauſay *in panopl. cleric. part.* 5. *lib.* 6. *axiom.* 5. ex diſpenſatione tamen Pontificis poſſunt beneficium obtinere, ut pluribus relatis docent Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap.* 1. Barboſa *d. allegat.* 72. *num.* 74. Duarenus *lib.* 4. *de ſacris Eccleſ. c.* 6. quo caſu licèt laïci per ſe non poſſint obire munia, quæ propria ſunt clericorum, tamen fructus percipiunt, & curare debent, ut per alios clericos in Eccleſia miniſtretur, ut contingit quando cum non idoneo ad beneficium diſpenſatur, *cap.* 2. *de ætate & qualit. cap. licèt, cap. commiſſa, de elect. in* 6.

CAPUT III.

Alexand. III. [a] *Cantuar. Archiepiſcopo, & ejus Suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus veſtris conſuetudinem pravam à multis retrò temporibus invaluiſſe, quod clerici eccleſiaſtica beneficia ſine conſenſu Epiſcopi diœceſ. vel [b] officialium ſuorum (qui hoc de [c] jure poſſunt) recipiunt, minùs quàm deceat cogitantes, quomodo id à Patrum ſanctorum eſt inſtitutionibus alienum, & eccleſiaſticæ contrarium honeſtati. Unde cùm tu, frater Archiepiſcope, ex officio tibi commiſſo tam iniquam conſuetudinem de provincia tua velis (ſicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui eccleſiaſtica beneficia taliter occupata ſcienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præſumpſerint, excommunicationis ſententiam [d] protuliſti. Nos itaque eandem ſententiam ratam habentes, & eam auct. Ap. confirmantes, mandamus quatenus clericos ipſos, qui ipſam ſententiam incurrerint, niſi congruè ſatisfecerint, abſolvere minimè [e] præſumatis.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Canuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *cap.* 11. De Cantuarienſi Eccleſia & ejus ſuffraganeis egi *in cap.* 2. *dereſcript.*

b *Officialium.*] Ideſt Vicariorum Epiſcoporum, ut communiter in Anglia eos appellari teſtatur Cujacius *in præſenti.*

c *Qui hoc de jure poſſunt.*] Vicarii generales Epiſcoporum ex vi proprii officii abſque alia ſpeciali commiſſione poſſunt inſtituere præſentatos à Patronis, ſicut & electos confirmare, ut pluribus relatis docent Barboſa in præſenti, *n.* 3. & *de poteſt. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 70. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 5. & 11. nam inſtituere eſt juriſdictionis; unde tranſit in Capitulum hæc poteſtas Sede vacante, *cap.* 1. *hoc tit. lib.* 6. ſed omnia quæ ſunt juriſdictionis, competunt Vicario Epiſcopi, niſi à jure exceptum ſit: ergo & inſtitutio in beneficiis. Non tamen poteſt Vicarius beneficia conferre, *cap. ult. de offic. vicarii in* 6. Joan. Dartis *de benef. ſect.* 3. *c.* 10. nam non eſt par ratio inſtitutionis, ac collectionis; quia inſtituere eſt neceſſitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis; ideoque Vicarius poteſt inſtituere, non autem beneficia conferre abſque ſpeciali commiſſione. Ita docuerunt plures congeſti à Barboſa *d. alleg.* 54. *n.* 69. qui variis modis accipiunt præſentem Alexandri deciſionem. Specialem delegationem præceſſiſſe in hoc textu ſupponunt Dinus *in cap.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. Panormitanus *hic.* Idem Panormitanus, Immola, & alii aliam ſubjungunt interpretationem, aſſerentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, ſed de inſtitutione, quæ fit ad Patronorum præſentationem, quam Vicarius generalis facere poteſt abſque ſpeciali commiſſione: ita tenuerunt Gloſſa *in præſenti, verbo Officialium*, Romanus *ſingul.* 601. Selva *de benefic.* 1. *p. cap.* 14. Lambert. *de jurepatron. lib.* 2. 3 *p. quæſt.* 1. *art.* 5. Tandem Covar. 3 *p. variar. cap.* 20. *num.* 7. docet textum hunc poſſe accipi de inſtitutione, quæ non confert titulum beneficii, ſed abſenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, juxta textum *in cap.* 1. *de Capel. monach. in* 6. Sed prior ſententia defendenda prorſus eſt, cùm cæteræ alienæ ſint à præſenti deciſione. Quatenus tamen poſſit Epiſcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus *in cap. conſtitutus, de conceſſ. præb.*

d *Protuliſti.*] Sed quomodo Archiepiſcopus in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum ſententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. duo, cap. paſtoralis, de offic. ordin.* Communiter repetentes in præſenti docent, Beatum Thomam Archiepiſcopum Cantuarienſem potuiſſe prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam provinciam, & ideò Metropolitanum etiam contra ſubditos ſuffraganeorum procedere potuiſſe, docuerunt in præſenti Innocentius, Ancharan. *n.* 6. Abbas Antiquus *n.* 3. Butrius *n.* 5. Hoſtienſis *n.* 2. Zabarella *n.* 4. quos ſequitur Lotherius *lib.* 1. *q.* 22. *n.* 8. qui animadvertit ſententiam, de qua in præſenti, non fuiſſe judicialem, ſed decretum Metropoliticum, & legem provincialem ſancitam in ipſa Synodo provinciali. Sed quàm aliena ſit hæc interpretatio à verbis præſentis textus, nemo non videt. Eâ ergo, & aliis omiſſis, vera interpretatio deducitur ex illis verbis hujus textus, *ex officio tibi injuncto.* Cùm enim Archiepiſcopi Cantuarien. ſint Legati nati ratione propriæ dignitatis, Candenus *in ſua Britannia*, ibi: *Cantuarienſes Archiepiſcopi erant Legati populi Romani:* & ut Urbanus II. aiebat, *velut alterius orbis Patriarchæ*, Godevinus *in vita ſanctiſ Theobaldi Cantuarienſ. Archiep.* ibi: *Pallium accepit Romæ ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus eſt Legati nati, qui ab omnibus ſucceſſoribus jam inde ſemper retentus ſit:* probavi latè ſuprà *in c.* 1. *de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non ut Metropolitanus, ſed ut Legatus S.A. in ſuffraganeorum ſubditos ſententiam protulit.

e *Præſumatis.*] Sed ad quid neceſſaria fuit hæc ſpecialis conceſſio, ut ſatisfactione præmiſſâ poſſint Epiſcopi abſolvere excommunicatos ab Archiepiſcopo per ſententiam generalem, cum cenſura generaliter lata ab homine poſſit relaxari, niſi ejus abſolutio ſit reſervata ab omnibus, qui à cenſuris abſolvere valent, ut probant Covar. Sotus, Navarrus, & alii, quos laudat & ſequitur Gibalinus *de cenſur. diſquiſit. 9. quæſt.* 3. *p.* 1. *num.* 16. Sed rectè Gloſſa finalis in præſenti, quam ſequitur Gibalinus ibi, docet ſententiam excommunicationis hanc fuiſſe confirmatam à Pontifice, ut conſtat ex illis verbis: *Auctoritate Apoſtolica confirmantes.* Unde neceſſarium fuit, ut Alexander III. permitteret Epiſcopis, ut ſatisfactione præmiſſâ ſubditos abſolverent, cùm eos aliàs abſolvere nequirent.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid.*

CAPUT IV.

Clemens III. *Clero* a *Conſtantinopolitano.*

AUctoritate Apoſtolicæ Sedis, debitoque officii noſtri compellimur viros eccleſiaſticos oculo benigniori proſpicere, eiſque, ne graventur moleſtiis, paſtorali ſollicitudine providere. Hac itaque ratione inducti, auctoritate Apoſtolica prohibemus, nè aliquis veſtrûm à quocunque in civili, vel criminali negotio impetatur, nec per ſæcularem perſonam carceri, aut vinculis, niſi ab Archiepiſcopo ſuo ejectus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec abſque rationabili & manifeſta cauſa in officio, vel jure ſuo gravamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam, ne vicarius Regis, ſeu quæcunque perſona vicem ſæcularis poteſtatis gerens, vobis in domibus, aut aliis rebus veſtris injuriam præſumat inferre: ſed tam in his, quàm in aliis privilegia vobis à Regibus, vel Archiepiſcopis piâ conſideratione conceſſa, inviolata volumus conſervari. Statuimus inſuper, ut nullus in Eccleſiis veſtris, ultra quàm b facultates earum Eccleſiarum ſuſtineant, vobis inſtituatur invitis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Conſtantinopol.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub titulo de judiciis, cap.* 1. ex qua textum ita reſtituo. De ipſa Eccleſia Patriarchali Conſtantinopol. nonnulla adduxi *in cap. quantò, de conſuet.*

[b] *Facultates earum.*] Juxta adducta ſuprà *in c.* 1. ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT V.

Innocent. III. [a] *P. tit. Sancti Marcelli, & B. tit. Sanctæ Suſannæ Preſbyteris Cardinalibus Ap. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Eccleſiæ ſanctæ [b] Sophiæ, quàm aliarum Eccleſiarum, quæ ſunt in urbe Conſtantinopol. conſtructæ, noſcitur pertinere, ut litterati viri, & morum honeſtate conſpicui, de quibuſlibet mundi partibus venientes inſtitui debeant in eiſdem. Verùm, ſicut noſtris auribus eſt ſuggeſtum, ven. f. n. Conſtantinopol. Patriarcha, immemor eorum quæ ſibi ſuggeſſimus viva voce, ac poſtmodùm per A. f. m. ſi tandem ad ipſum noſtræ litteræ pervenerint, aliarum nationum clericos ſpernens, Venetos tantùm in ipſis Eccleſiis, & præcipuè in Eccleſia ſanctæ Sophiæ ſatagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit juſtitiam, acceptus eſt Deo, nec Sanctuarium Dei jure convenit hæreditario poſſideri. Quocirca diſ. v. per A. f. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere ſtudeatis, ut viros religioſos, honeſtos, & litteratos, undecunque originem duxerint, in prædictis Eccleſiis inſtituere non poſtponat, & maximè in majori: proponentes eidem, quod ſi monitis noſtris acquieſcere fortè non curaverit, indignum ſe reddet, ut vos aliarum nationum clericos ad ejus obedientiam compellatis, præſertim cùm ipſi propter hoc ad noſtram duxerint audientiam appellandum. Neque diſſimulare poteſtis, quin hoc auribus noſtris intimetis, ut ex hoc ipſo, an verum ſit, quod Venetis dicitur promiſiſſe, conjicere valeamus. Si qui verò clerici per vos, vel per alterum veſtrûm ſunt in prædictis Eccleſiis inſtituti, ap. poſtpoſitâ faciatis eos pacificâ poſſeſſione gaudere, amotos, ſicut juſtum fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam, ap. rem. facientes reſtitui ad eaſdem.

NOTÆ.

1. [a] *P.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. legendumque eſt, *Petro tit. ſancti Marcelli, & Benedicto tit. ſanctæ Suſannæ, Presbyteris Cardinalibus Ap. S. Legatis.* Innocent. enim miſerat eos Legatos in Orientem variis ex cauſis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1200. *&* 1205. Boſquetus *in geſtis Innocent. III.*

2. [b] *Sanctæ Sophiæ.*] Celebre templum hoc ſanctæ Sophiæ urbis CP. mirificè inſtauravit Juſtinianus Imperator anno 558. ut refert, & eleganter poſt Evagrium, & Procopium deſcribit Baronius *tom. 7. anno* 557. *num. 7.*

COMMENTARIUM.

3. PRo interpretatione hujus textus varia adduxerunt poſt repetentes, & laudatos à Barboſa *hîc*, Azor 2. *p. inſtit. lib.* 6. *cap.* 4. Garcia *de benef.* 7. *p. cap.* 9. *per totum*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *de reſcript. cap.* 30. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 19. Arellano *lib.* 3. *antinom.* 3. Sed vera interpretatio petenda eſt ex hiſtoria illius temporis, & urbis Conſtantinopol. quam licèt breviter, retuli *in cap. ſcriptum, de elect. cap. fin. de cleric. peregr.* Sciendum igitur eſt, quod antequam Franci, & Veneti ad capiendam Conſtantinopolim caſtra moviſſent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex geſtis Innocentii III. editis à Boſqueto libet tranſcribere, ita enim apud ipſum *fol.* 82. legitur, *ſub titulo de pactis initis inter Venetos, & Francos.* [In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis Ferrati Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Bleſenſis & Clarimontis, H. ſancti Pauli Comites pro parte noſtra, vobiſcum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Croyanæ Dux, & cum parte veſtra, ad hoc ut unitas, & firma inter nos poſſit eſſe concordia, & ad omnem materiam ſcandali evitandam, ipſo cooperante, qui eſt pax noſtra, & fecit utraque unum, ad ejus laudem, & gloriam talem duximus ordinem obſervandum, & utraque pars juramento adſtricta: In primis omnium armatâ manu, Chriſti invocato nomine, civitatem expugnare debemus, & ſi divinâ auxiliante potentiâ civitatem intraverimus, ſub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint ſuper exercitum præelecti, & eos ſequi ſecundùm quod fuerit ordinatum: Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent ſolvi, pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis ſolvere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus donec fuerimus in ipſa ſolutione coæquales. Si autem aliquid reſiduum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos dividere, donec fueritis apacati. Si verò minus fuerit, ita quod non poſſit ſufficere ad memoratum debitum perſolvendum, undecunque fuerit prius habere acquiſitum, ex eo debemus dictum ordinem obſervare. Salvis tamen victualibus quæ debent obſervari, & dividi, tam veſtris, quàm noſtris æqualiter, ita quod utraque pars poſſit inde congruè ſuſtentari. Quod autem reſiduum fuerit, partiri debet in alio habere, juxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & abſolutè abſque omni contro-

verſia

verſia per totum imperium habere deberis omnem honorificentiam & poſſeſſiones, quas quondam conſueviſtis habere, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus, omneſque rationes, ſive conſuetudines, quæ ſunt in ſcripto. Debent etiam ſex homines eligi pro parte noſtra, & ſex pro veſtra, qui juramento adſtricti eam perſonam eligere debent de exercitu, quam credent meliùs poſſe tenere, & meliùs ſcire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii; & ſi fuerint in uno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipſi concorditer elegerint. Si verò ſex in una parte, & ſex in alia concordaverint, ſors mitti debet, & ſuper quem ſors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & ſi plures conſenſerint in una parte, quàm in alia, illum Imperatorem habebimus, in quem major pars conſenſerit. Si verò plures partes fuerint, ſuper quem major pars ordinavit, ſit Imperator. Debet verò iſte Imperator habere univerſam quartam partem acquiſiti Imperii, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ verò tres partes per medietatem inter vos, & nos dividentur. Sciendum eſt quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, poteſtatem habebunt Eccleſiam ſanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii. Clerici verò utriuſque partis illas Eccleſias ordinare debent, quæ ſuæ parti contigerint. De poſſeſſionibus verò Eccleſiarum, tot, & tantùm clericis, & Eccleſiis debent provideri, quot honorificè poſſint vivere, & ſuſtentari. Reliquæ verò poſſeſſiones Eccleſiarum dividi, & partiri debent ſecundùm ordinem præſignatum. Inſuper etiam jurandum eſt, tam ex noſtra parte, quàm ex veſtra, quod ab ultimo die inſtantis menſis Martii moderari debemus uſque ad annum expletum, ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii: inde verò in antea, omnes qui in Imperio remanſerint, ipſi Imperatori ſtringi debent juramento, ſecundùm bonam & rationibilem conſuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanſerint, ut prædictum eſt, jurare debent, quod firmas, & ſtabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Eſt autem ſciendum, quod à noſtra, & veſtra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui juramento adſtricti feuda, & honorificentias inter homines diſtribuere debent, & ſervitia aſſignare, quæ ipſi homines Imperatori, & Imperio facere debent, ſeu quod illis bonum videbitur, & convenientius apparebit. Feudum verò quod unicuique aſſignatum fuerit, liberè & abſolutè poſſidere debent de hærede, tam in maſculo, quàm in fœmina; & plenam habeant poteſtatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntatis: ſalvo tamen jure & ſervitio Imperatoris & Imperii. Imperator verò reliqua ſervitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea, quæ ipſi facient, qui feuda, & honorificentias poſſidebunt ſecundùm ordinem ſibi injunctum. Statutum eſt etiam, quod nemo hominum alicujus generis, qui communem guerram nobiſcum, & ſucceſſoribus noſtris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit. Teneatur & utraque pars ad dandam operam bona fide, ut hoc à Domino Papa valeat impetrari, ut ſi aliquis contra hanc inſtitutionem ire tentaverit, ſit excommunicationis vinculo innodatus. Inſuper Imperator jurare debet, quod firmas, & ſtabilitas partitiones, & dationes quæ factæ fuerint, irrevocabiliter habebit ſecundùm ordinationem ſuperiùs dictam. Si verò aliquid in iſtis omnibus erit addendum, vel minuendum, in poteſtate, & diſcretione veſtra, & veſtrorum ſex Conſiliatorum conſiſtat. Sciendum eſt etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec deberis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua ſervitia facienda juramentum præſtare, propter aliquod datum, vel feudum, ſive honorificentias, quæ vobis debeant aſſignari: tantùm illi, vel ille, qui, vel quos loco veſtro ſtatueritis, ſuper iis, quæ vobis fuerint aſſignata, debeant juramenta præſtare ad omne ſervitium Imperatori, & Imperio faciendum, juxta ordinem ſuperiùs declaratum. Anno Domini milleſimo ducenteſimo quarto, menſe Martii, indictione ſeptima.] Conſtantinopoli ergo captâ, cùm Thomas Mauroceno Patriarcha Conſtantinopol. electus, & confirmatus eſſet ab Innocentio III. Venetias eſt reverſus, ut inde Conſtantinopolin navigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, ut videlicet neminem inſtitueret in Canonicum Eccleſiæ ſanctæ Sophiæ, niſi natione Venetum, vel qui continuò per decennium Venetiis habitaſſet: quam conſtitutionem Innocentius III. improbavit in præſenti epiſtola miſſa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipſum CP. quas ex geſtis Innocentii III. à Boſquero relatis ubi ſuprà, *fol.* 104. refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, caſſans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, qui plenitudinem habet Eccleſiaſticæ poteſtatis, ſuper gentes & regna conſtituit, ut juxta verbum propheticum evellat, & deſtruat, diſſipet & diſperdat, quæ in agro Dominico ſuæ culturæ commiſſo inutilia repererit & nociva, juxta quod alibi præcipitur à Domino per Prophetam: *Diſſolve colligationes impietatis, ſolve faciſculos deprimentes.* Nos igitur attendentes juramentum illud, quaſi prorſus illicitum, non eſſe ſervandum, quod à te Venetiis conſtituto fuit à Venetis violenter extortum, ſicut tua nobis inſinuatio patefecit, ut videlicet neminem ſis facturus Canonicum in Eccleſia ſanctæ Sophiæ, niſi Venetum natione, vel qui continuè per decennium Venetiis habitaſſet: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, ut ſemper in Eccleſia ſanctæ Sophiæ ſit Venetus Patriarcha, ſalvo in omnibus Apoſtolicæ Sedis jure, auctoritate, reverentiâ, & honore; licèt hæc conditio ſit à te adjecta, & non ſit in ſcriptis redacta. Præſentium tibi auctoritate mandamus, & in virtute Spiritus ſancti præcipimus, quatenus juramentum illud nequaquam obſerves, cùm Sanctuarium Dei non ſit hæreditario jure ab aliquibus poſſidendum, ſed in omni gente, qui facit juſtitiam, acceptus eſt Deo: præcavens diligenter ne poſthac Apoſtolicæ Sedis præceptum in præmiſſis articulis violes, iterumque delinquas; quoniam ſi de cætero ſolos Venetos in Eccleſia Sanctæ Sophiæ Canonicos inſtitueris, & ad hoc impenderis operam qualemcunque, ut ſemper in eadem Eccleſia ſit de Venetiis Patriarcha, in ipſa non ponendo Canonicum, niſi juret, quod nunquam alium, niſi de Venetiis eliget aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione ſuper his poteris excuſari. Sed nec illud obſerves, quod abſque juramento diceris promiſiſſe, ut neminem Archiepiſcopum præter Venetum in tota facies Romania. Ne verò prætextu juratoriæ cautionis, aut cujuſcunque promiſſionis

obſtent

obtentu talia de cætero præſumantur, aut ſi præſumpta ſunt, obſerventur. Nos obligationes hujuſmodi auctoritate Apoſtolica irritamus, ſub interpoſitione anathematis prohibentes, ne quis eas obſervare præſumat; tibique præcipimus, ut id Canonicis ſanctæ Sophiæ non ſolùm inſtitutis, ſed etiam inſtituendis cautè denuncies, quatenus hoc nefas valeant evitare. Licèt autem pluris debueris Deum timere quàm homines, ne jurares aliquid propter homines contra Deum; ſi tamen in illo juramento per vim & metum extorto præſcriptam adhibuiſti cautelam, aut juraveris ſalvo in omnibus Apoſtolicæ Sedis jure, aut reverentiâ & honore: nos tibi delictum tuum humiliter confitenti ex ſpeciali gratia indulgemus, ut hujuſmodi juramentum nullum poſſit tibi præjudicium generare, dummodo præceptum, quod ſalubriter tibi fecimus ad ſalvandum jus, auctoritatem, & honorem Apoſtolicæ Sedis, contra cujus ſtatuta, ea quæ ſunt jurata, redundant, fideliter exequaris. Cæterùm etſi præſcripta nobis à tuis nuntiis ſecretò fuerint intimata, noveris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione priùs fuerant noſtris auribus patefacta.

CAPUT VI.

Idem [a] *Helien. Epiſcopo, & Archidiac. Norantomiæ, & Magiſtro H. de Gerſt.*

CUm veniſſent ad Apoſtolicam Sedem dilectus filius Magiſter Honorius Archidiaconus [c] Richemundiæ, & Magiſter Columbus Subdiaconus noſter, I. de Eboraco & R. Avelnel, procuratores ven. f. n. Eboracen. Archiepiſcopi, eos in conſiſtorio noſtro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiepiſcopi memorati propoſitum, quod inſtitutio perſonarum, & cuſtodia Eccleſiarum vacantium, ad eum in diœceſi ſua ſpectat, tam de jure communi, quàm conſuetudine generali. Verùm quidam prædeceſſores ipſius quibuſdam Archidiacon. Richemundiæ, tam inſtitutionem, quàm cuſtodiam perſonaliter commiſerunt, eas ſibi aliorum tempore retinentes, & liberè, ſicut ſpectabat ad eos, utentes eiſdem, ita quod Archiepiſcopus, qui Eboracenſi Eccleſiæ modò præeſt, Vv. de Chimili, quondam Archidiac. Richemundiæ, illas ad preces inclytæ recordationis R. [d] Regis Anglorum, de gratia ſpeciali conceſſit, & eo in Epiſcopum pòſt electo, ſibi retinuit tanquam ſuas. *Et infrà*: Ad hæc Archidiaconus ipſe reſpondit, quod cùm inclytæ recordationis primus [e] H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Epiſcopalem vellet de novo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipſe à bonæ memoriæ T. Archiep Eborac. humiliter poſtulavit, ut in recompenſationem cujuſdam partis, quæ ſubtrahebatur Archidiaconatui memorato, prædictas concederet dignitates: Archiepiſcopus autem annuit precibus poſtulantis, & tam inſtitutiones, quàm cuſtodias non perſonaliter Archidiac. qui tunc erat, ſed perpetuò, de conſenſu Eboracen. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali conceſſione donavit. Cùm autem Archidiaconatus ipſe in continua poſſeſſione, tam iſtarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiſcoporum, Regum, & Archidiaconorum temporibus extitiſſet, & ſæpedictus Archiepiſcopus ſine contradictione qualibet conceſſiſſet ipſum cum omnibus libertatibus ſuis eidem, poſt conceſſionem aſſeruit quod ipſum conceſſerat inſtitutionibus & cuſtodiis vacantium Eccleſiarum exceptis. Ipſe verò timens, ne ſi negaret expreſsè, cùm nondum Archid. eſſet poſſeſſionem adeptus, vel impediretur penitus factum ejus, vel diutiùs differretur, reſpondit quod non ſolùm de illo, ſed de omnibus redditibus ſuis faceret quod Archiepiſcopo complaceret. *Et infrà*: Super hoc pars replicavit adverſa, quod ſi renunciatio, vel abjuratio Archidiaconatui non noceret, ſuper hoc tamen eſſet Archidiac repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas ſe non repetere reſpondebat, cùm eis liberè, ſicut priùs, quando iter arripuit veniendi ad Sed. Apoſtolicam, uteretur, & earum poſſeſſione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Eccleſia ſui Archidiaconatus non per Archiepiſcopum poſtulaſſet inſtitui, ſi talis inſtitutio pertinebat ad ipſum, & ipſe tunc ipſarum libertatum poſſeſſione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipſe reſpondit, quod per Archiepiſcopum non inſtitui, ſed confirmari potiùs poſtulavit, licèt quod ſeipſum inſtitueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde propoſita, & pleniùs intellectis, [f] interloquuti fuimus, Archidiac. eſſe in plena libertatum ejus Archidiaconatus [g] poſſeſſione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex adverſo, libertates ipſas Archidiac. ab Epiſcopis perſonaliter fuiſſe conceſſas, cùm in hoc caſu, tam ante, quàm poſt, & in ipſa etiam conceſſione Archiepiſcopus eas retinere ſic potuerit licitè, tanquam ſuas; vel donec legitimè probatum fuerit, eaſdem libertates Archidiac. abjuraſſe: ſed in hoc caſu, ſi conceſſio fuit illa realis, Archiepiſcopo nihil juris, vel utilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eboracen. Eccleſiæ, vel

per

per nos ipſos ſuper hoc Archidiaconatui conſulemus. Si ergo alterutrum ipſorum fuerit legitimè comprobatum, Archid. ſuper libertatibus ipſis; ſi neutrum, Archiepiſcopo ſilentium imponatur.

NOTÆ.

1. [a] *Helien.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ex qua reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus. De Helienſi Eccleſia egi *in cap. paſtoralis, de reſcript.* Etiam textus hic reperitur apud Hoveden. in vita Joan. Regis Angl. & caſum refert Alteſſerra *in præſenti.*

[b] *Norantome.*] In ſexta collectione legitur *Norvicenſi*; ſed malè: Norantomum enim eſt civitas Angliæ ſub Comite Norantomenſi, cujus meminit Vergilius *in hiſtor. Anglia, fol.* 3. 35. 226. & 278.

[c] *Richemundia.*] De quo Archidiaconatu egi *in cap. dilecti, de ſupplenda negl.*

[d] *R. Regis.*] Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis.*

[e] *Primus H.*] Henricus videlicet, qui anno 1135. curavit ut nova Sedes Epiſcopalis Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Epiſcopus creatus ſedit, ut refert Vergilius *lib.* 11. *hiſtor. Anglia, fol.* 192.

2. [f] *Interloquuti.*] Judicio *de interim*, videlicet, ut voluit Covar. *practic. cap.* 17. Commentarium hujus textus dedi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid.*

[g] *Poſſeſſione tuendum.*] Nam adeò potens eſt poſſeſſio, maximè ubi per annos aliquot continuata reperitur, ut quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licèt non concludenti, quouſque in judicio proprietatis vincatur, *cap. cùm perſone, §. penult.* ubi Joannes Andreas *n.* 6. Germinianus *n.* 4. Francus *de privil. lib.* 6. *n.* 2. notavit Abbas in præſenti, *n.* 8. quem ſequuntur Mareſcotus *lib.* 1. *var. c.* 11. *n.* 36. Garcia *de nobilit. gloſſ.* 8. *n.* 4. Solorzan. *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 28. *n.* 47. Ex hoc etiam textu apertè probatur, poſſeſſionem anteceſſoris prodeſſe interdictis retinendæ, quod procedit quando poſſeſſio eſt reſpectu rei, ſeu intuitu præbendæ, quia tunc non poſſidet beneficiatus, ſed Eccleſia ipſa. Poſthius *de manut. obſerv.* 37. & *obſerv.* 55. *ex n.* 90. Barboſa *n.* 2. *voto* 42. *à principio.* Contrarium procedit ſi beneficiarius non ſit uſus illo jure, aut prærogativâ intuitu beneficii, ſed ex favore perſonali, & independenter à præbenda; tunc enim ſucceſſor juvatur ejus poſſeſſione. Menochius *de retin. remed.* 3. *n.* 57. Poſthius *d. obſer.* 55. *n.* 89. quod etiam ex præſenti textu deducitur: unde infertur ſucceſſorem in poſſeſſione Eccleſiaſtica non eſſe manutenendum ex poſſeſſione anteceſſoris, qui in eum tranſtulit penſionem auctoritate Apoſtolica; quia poſſeſſio illa reſidebat perſonaliter penes anteceſſorem, & ſic non tranſit in ſucceſſorem, Garcia *de benef.* 1. *p. c.* 5. *n.* 470. Poſthius *d. obſer.* 55. *n.* 155. regulariter enim in tranſlatione poſſeſſionis vetus extinguitur, & nova creatur. Gratian. *diſcept. cap.* 113. *num.* 77. è contrario ſi penſionarius eſt in poſſeſſione exigendi, quamvis decedat poſſeſſor beneficii gravati, continuatur poſſeſſio, & per conſequens manutentio contra quemcunque ſucceſſorem in beneficio; quia penſio ipſa afficit beneficium gravatum, tanquam onus reale, independenter ab actuali poſſeſſore. Garcia *dict. cap.* 5. *num.* 33. Poſthius *obſervat.* 18. *ex num.* 34. & *obſerv.* 56. *ex num.* 11. Barboſa *in praxi exigendi penſ. q.* 2. *p.* 1. *ex num.* 44.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Trecenſi, & Archid. Pariſienſi.*

CUm ad noſtram. *Et infrà*: Illud autem nolumus vos ignorare, quod poſtquam M. fuit Abbas effectus, [b] cuſtodiam de jure non potuit obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipſum pertineat donatio tam cuſtodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Eccleſia Patranen. cuſtodiam ipſam recipere non potuit à ſeipſo, cùm inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis: ſed nec ab alio, cùm jus conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

1. [a] *Trecenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 4. licèt pro *Pariſienſi*, legatur *Paraſienſi*; ſed ubique malè, cùm legendum ſit *Peronenſi*, ut notavit Cujacius in præſenti. Peronenſis civitas eſt in Picardia, in cujus templo ſepultum eſſe Carolum Simplicem Regem Francorum, refert Papirius Maſſon. *in deſcript. Gallia per flum. fol.* 317.

[b] *Cuſtod.*] *De his cuſtodiis egi in c.* 4. *de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. EX hoc extu deducitur, eum ad quem ſpectat collatio beneficiorum, non poſſe ſeipſum inſtituere; quod etiam probatur *ex cap.* 3. *de exceſſ. Prælat. cap. per noſtras, de jurepatron.* illuſtrant ultrà congeſtos hìc à Barboſa, plures laudati à Baſilio *lib.* 8. *de matrim. cap.* 4. *n.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 17. Gibalinus *de clauſura, diſquiſ.* 1. *cap.* 5. *§.* 5. *conſect.* 6. Rouſſelius *lib.* 2. *hiſtor. Pontific. jurisd. cap.* 2. *n.* 11. Arellano *lib.* 1. *antinom.* 5. Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cùm inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis*, in aliis actibus humanis generaliter vera non eſt: nam in actibus juriſdictionis voluntariæ, & ſimilibus non repugnat eundem plurium perſonam ſuſtinere, ut in caſu legis *ſi conſul* 3. *ff. de adopt.* ibi: *Si Conſul, vel Præſes filiumfamiliæ ſit, poſſe eum apud ſemetipſum vel emancipari, vel in adoptionem dari, conſtat.* Et *l. unic. ff. de offic. Conſul. c. quod ſicut, §. ſuper eo, de elect. cap. à collatione, de appellat.* unde diſpenſare poteſt Prælatus in legibus à ſe poſitis, & in votis ac juramentis propriis, ſicut cum ſubditis, Sanch. *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 3. & *lib.* 4. *ſummæ, c.* 37. *n.* 2. Suarez *de legib. lib.* 6. *c.* 12. Salas *eod. tract. diſp.* 20. *ſect.* 12. Baſilius *de matrim. d. n.* 9. licèt quoad actus forenſes, & juriſdictionis contentioſæ regulariter vera ſit prædicta ratio, ut ait Ulpianus *in l. ille à quo* 13. *§. tempeſtivum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipſe ſe cogere non poterit:* ex ratione adducta à Paulo *in l. ſi plures* 9. *ff. de pactis*, ibi: *Nam difficile eſt, ut unus homo duorum vicem ſuſtineat.* Ratio adducta ab Innocentio pro-

cap. 23. Duarenus *lib. 3. de sacris Eccles. cap. 5.* Narbona *de stat. anno 60. quæst. 5.* Fontanel. *decis 212.* Fragoso *de regim. lib. 1. disp. 21. §. 5.* Chopinus *lib. 2. monast. titul. 3. num. 7.* Mendoza *lib. 1. Concil. Illib. fol. 15.* P. Marcha *lib. 6. concord. cap. 8.* Robertus *lib. 1. rer. Judic. cap. 7.* Langleus *lib. 7. semestr. cap. 4.* Mornacius *in l. 6. ff. de judic.* Paulus Zacchias *consil. 20.* Altesserra *lib. 1. dissert. cap. 2. cum seq.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio non levem patitur dubitandi tationem, quæ nascitur ex veteri Ecclesiæ lege, videlicet nulli viventi Episcopo alium superponendum, aut superordinandum esse, nisi in ejus locum, quem culpa capitalis dejecit. Concil. Aurelian. 5. *can.* 12. Meldense *can.* 47. Constantinop. 8. sub Hadriano *act.* 5. *post epist. Nicolai ad Phocium*, Julius Pontifex *epist.* 2. *ad Orientales*, Damasus *epist.* 1. *ad Paulinum*: lepidè in eam rem B. Leo Magnus *epist.* 89. *ad Episcopos Viennensis Ecclesiæ*, dum ait: *Epistola quoque ingesta est civium ipsorum, & numerosâ subscriptione singulorum firmata, invidiosissimo contra Hilarium plena querimoniis, quòd Projecto Episcopo suo ægrotare liberum non fuisset, cùm illi vix ex morbo decumbenti Hilarium Viennensis Primas, & Legatus Sed. Apost. successorem daret.* Quod cautum fuit duplici ex causa: primâ, ne duo simul in una civitate darentur Episcopi, contra Concilium Nicænum 1. *can.* 8. Tolet. 12. *can.* 4. & ea quæ congessi *in cap. quoniam 14. de offic. ordin.* Secundâ, ne detur successio in dignitatibus, & beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap. 1. de prebendis*, præcipuè admissâ futurâ successione cum voto captandæ mortis alienæ, quod Ecclesia semper improbavit, ut dicemus infrà *in c. 1. de concess. prebend.* Igitur non rectè in præsenti docetur, Episcopo, vel aliis Ecclesiarum Prælatis ægrotantibus dandos esse coadjutores.

4. De coadjutore ex jure civili.

Quâ difficultate non obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, coadjutorum usum, tam in temporalibus, quàm spiritualibus, seu ecclesiasticis ministeriis receptum, & magno mortalium consensu probatum semper fuisse, ut constat *ex cap. grandi, de suppleud. neglig. lib. 6.* unde textum *in l. cæcus 6. ff. de judiciis*, ubi docetur, cæcum judicis officio fungi posse, intelligit Bartolus ibi, quem sequitur Mornacius, de coadjutore dato. Jure etiam civili tutoribus iis, qui non sufficiunt administrationi, dantur rectores, sive curatores, qui & adjutores dicuntur *in l. 13. §. fin. ff. de tutelis*: mentio etiam fit adjutoris Præsidis *in l. 6. C. quomodo*; & aliquando adjutoris cornicularii, *in l. ult. ff. de jure immunitatis*: adjutoris Magistri officiorum, *in l. 5. C. de princip. agent. lib. 12.* quæstoris *in l. ult. C. de proximis sacror. scrin. eod. lib.* Jure nostro canonico coadjutoria duplex est, perpetua, & temporalis. Temporalis coadjutoria dicitur cùm ministro Ecclesiæ infirmitate, aut alio impedimento detento, certis ex eodem beneficio assignatis redditibus, coadjutor datur, qui pro ipso in Ecclesia ministret, dum infirmitas, vel simile impedimentum durat, ex decisionibus in hoc titulo compilatis, *cap. 1. hoc titulo*, *in 6.* Tridentino *sess. 25. de reform. cap. 7.* qui coadjutores secundi Prælati dici solent, quo in sensu accipiendum esse Sidonium, ibi:

> *Antistes fuit ordine in secundo,*
> *Fratrum fasce levans Episcopali:*
> *Nam de Pontificis tenore summi*
> *Ille insignia sumpsit, hic laborem.*

Post Sirmundum, & Savarum docuit Mornacius *in d. l. cæcus.* Dantur enim coadjutores sacerdoti, qui munus suum exequi non potest, adjungiturque vicarius dispensator, sive coadjutor, qui vices ejus gerat. Eo sensu Synesius dum de abdicando Episcopatu cogitat, ait: Pro nobis igitur eligendus, vel nobiscum eligendus, omnino eligendus homo est, quisquis ille fuerit, qui in civilibus rebus longè merito peritior videbitur. Coadjutoria verò perpetua ea dicitur, cùm sublato impedimento non tollitur, immò proprietario defuncto, in ejus locum succedit coadjutor, quæ successionis species in jure nostro detestabilis est, ex textu *in cap. accepimus, de pactis*, juncta interpretatione Petri Gregorii *de benefic. cap. 30. num. 2.* argumento capitis 1. & 2. *de concess. prebend. cap. ne captanda, eod. tit. in 6.* Concil. Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7. vers. in coadjutoris*: unde usus eorum jure communi non reperitur receptus. Postea tamen stilo Curiæ fuit introductus, & datâ justâ causâ multoties conceduntur in Canonicatibus, & Dignitatibus; rarissimè verò in parochialibus, teste Gonzalez *d. §. 9. num. 48. & 51.* de illisque latè agunt Mandos. *in praxi Signaturæ gratiæ, tit. Coadjutoria, vers. Altera*: idem Gonzal. *à num. 40.* Garc. *à num. 13. & 53. suprà*, meminitque Tridentinum *sess. 25. de reform. cap. 7.* nec his casibus utriusque coadjutoriæ rector interim privatur ipso beneficio, ex adductis suprà *in cap. 1.* Nec contrarium docetur *in cap. tua nos*, in illis verbis: *Ab administrationis officio debet removeri, hoc tit.* quia, ut rectè docent Giossa ibi, Panormitanus *num. 4.* Suarez *de censur. disput. 51. sect. 2. in fine*, Salgado *de protect. d. 3. p. cap. 2. num. 44.* Barbosa *dicto c. 10. de coadjutoriis, num. 4.* in ejus textus specie remotio illa ab administrationis officio tantùm, non verò ab ipso officio facta fuit. Ex differentia autem, quæ versatur inter utramque coadjutoriam, resolvendum venit, utrum coadjutoria sit beneficium? Et dicendum est, coadjutores simpliciter datos ob ægritudinem Prælati, vel simile impedimentum, verè beneficium non obtinere, sed tantùm officii functionem & ministerium loco proprietarii; quo in sensu eos habere curam animarum, docetur *in cap de rebus, cap. tua nos, hoc titulo*: nec coadjutor est beneficiarius, ut affirmat Suarez *lib. 4. de orat. cap. 2. num. 19.* qui inde infert, coadjutorem vi coadjutoriæ ad nullam officii ecclesiastici recitationem teneri: quod & docet Navarrus *de orat. cap. 2. n. 18.* quamvis enim concessio coadjutoris sit concessio beneficii sub conditione obitûs beneficiarii, ideoque eâ conditione positâ, coadjutor absque nova collatione accipiat beneficium, ac proinde æquè sit materia simoniæ ac beneficium, Suarez *de simon. cap. 27. num. 5.* tamen usque ad impletionem conditionis collatio est quasi pendens. Coadjutores verò datos in perpetuum congruâ portione assignata, & cum futura successione, propriè dici beneficiarios, docuerunt Petrus Gregorius *de benefic. cap. 11. num. 2. & lib. 15. syntag. cap. 25. num. 1.* Garcia *de benef. 4. p. cap. 5. num. 122.* Cæsar *de eccles. hierarch. q. 12. procem. num. 21.*

5. De causis coadjutoriarum.

Deinde sciendum est, à quibus, & ex quibus causis coadjutores dentur. Et quoad primum dubium certum est, per Episcopum posse dari parocho coadjutorem ad tempus. Tridentinum *dicto cap. 7.* Cæterùm coadjutor cum succedendi jure dari tantùm potest à Romano Pontifice, *cap. pastoralis, hoc tit. in 6.* ex illa plena beneficiorum administratione, quam R. Pontifex obtinet, *cap. sicut, §. esse, cap. cùm autem 7. quæst. 1. cap. quamvis, de rescript. in 6. cap. auctoritate, de concess. prab. eodem*

dem lib. Garcia *de benefic. part.4. cap. 5. à num. 20.* Olim etiam Epiſcopis coadjutor aſſignari poterat ab Archiepiſcopo in Concilio provinciali. Concil. Meldenſe celebratum anno 845. *can. 97. Sed ſi Epiſcopus miniſterium eccleſiaſticum propter infirmitatem corpoream exhibere non potuerit, in Archiepiſcopi hoc, cum voluntate Epiſcopi ejuſdem Eccleſia, maneat ordinatione, qualiter debitum officium non remaneat.* Probat, & refert dictum canonem Petrus Marcha *lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 8. num. 10.* Aliis Rectoribus Eccleſiarum coadjutorem tantùm ad tempus is dare poteſt (ſi juſta ſubſit cauſa) ad quem illius beneficii conferendi facultas pertinet, hoc eſt Epiſcopus, vel alius ſuperior, ut *in cap. de Rectoribus, cap. fin. hoc tit.* Circa cauſas ex quibus coadjutores dari debeant, dicendum eſt primò, dari ob ſenium, vel ætatem provectam, *cap. nihil, cap. petiiſti, cap. quia frater, 7. quæſt. 1.* celebri miraculo firmat Baronius *anno 195. num. 9.* Primum ad 70. annos, ſecundum ad ſexaginta refert Narbona *de ætate anno 2. quæſt. 5. per totam.* Deinde ob infirmitatem virium corporis, cùm videlicet paſtor eſt morbo affectus, *d. cap. paſtoralis, hoc tit. in 6.* veluti leprâ, *cap. de Rectoribus, hoc tit. in 6.* Sed ſi ob infirmitatem renunciaverint, non datur coadjutor, ſed ſucceſſor eligitur, *cap. ſicut 11. §. ecce, 7. quæſt. 1. cap. non autem, cap. quamvis, eod. quæſt. cap. litteras, de renunc.* Tertiò ob amentiam, vel aliam animi ægritudinem, quâ rector eſt mente captus, *cap. tua nos, hoc tit.* ob defectum idoneæ litteraturæ in Prælato requiſitæ, Tridentinum *ſeſſ. 21. de reform. cap. 6.* ob negligentiam, cùm Prælatus præſtat quidem ſuum munus & officium, ſed negligenter, ut docetur *in cap. quia 7. quæſt. 1.* qua ratione Valerius Epiſcopus Hipponenſis, homo Græcus, cùm eſſet parum aptus per ignorantiam Afri, & Latini idiomatis, accivit ſibi maturè adjutorem Sanctum Auguſtinum de conſenſu Primatis Africæ, ut narrant Poſſidius *in Auguſtini vita, cap. 8.* & Petrus Bleſenſis *epiſt. 44.* Baronius *anno 395. num. 31.* Alii etiam SS. Epiſcopi non diſſimiliter aliquando ſe geſſerunt. Admodum antiquus coadjutor fuit Alexander, divinâ revelatione ad Narciſſum ſenem ſublevandum evocatus, ut ſcribit Euſebius *lib. 6. cap. 8.* De Anatolio Epiſcopo Laodiceno, & ejus coadjutore, mentio eſt apud eundem *lib. 7. cap. 28.* Sanctum Athanaſium eodem munere aliquando eſſe perfunctum, S. Cyrillus auctor eſt *epiſt. ad monachos Ægypti.* Sanctum Gregorium Nazianz. patri ſuo in Epiſcopatus regimine adjutorem fuiſſe, habent ejus acta. De aliis coadjutoribus Epiſcoporum agit D. Gregorius *lib. 7. indict. 2. epiſt. 49. & lib. 11. epiſt. 7.* Item datur coadjutor, ſi Prælatus ſuſpectus ſit de dilapidatione bonorum Eccleſiæ, *cap. venerabilis, de offic. deleg. cap. licèt Heli, de ſimonia,* Innocentius III. *lib. 1. epiſt. 121.* vel ſi captus ſit ab hoſtibus, *cap. ſi Epiſcopus, de ſuppleud. neglig. lib. 6.* Proſequuntur alia de coadjutoris officio, & juribus, quæ illis ſimul cum adminiſtratione competunt Barboſa *dicto cap. 10. & voto 56.* Tondutus *dicto cap. 2. §. 1. per tot.* qui varias quæſtiones, quæ inter coadjutorem, & proprietarium oriri ſolent, reſolvunt.

His ſuppoſitis apparet vera ratio præſentis aſſertionis: nam cùm Epiſcopi & cæteri Eccl. ſiarum Prælati debeant reſidere in ſuis Eccleſiis, ut provideant propriis parochianis, pabulumque ſpirituale illis miniſtrent, ut probavi *in cap. 2. de cleric. non reſid.* & infirmi hoc per ſe facere non poſſint, nec cætera munia propriæ dignitatis obire, non tamen ideò afflictis illis danda eſt afflictio, juxta ſuprà tradita *in cap. 1.* ideò piè, & utiliter proſpectum eſt ab Eccleſia, ut illis coadjutores dentur, ut pro eis in Eccleſia adminiſtrent, congrua fructuum portione illis pro labore aſſignatâ. Accedit exemplum veteris legis, juxta quam Summo Pontifici coadjutor dabatur, ut ſi per morbum, aut aliam cauſam ſonticam ille non poſſit obire propria ſua munia, ſecundus ea expleret; quo modo Pontificatum Annæ, & Caïphæ uno, eodemque tempore, omiſſis Baronio *anno Chriſti 31.* Tornelio *in annal. ſacr. anno 2974.* accipiunt Bulengerus *diatrib. adverſus Caſaubonem,* Spondanus *in epit. Baronii, dicto anno 31.* Sic etiam lege gratiæ uſus coadjutorum inolevit, ut ſi ob morbum ſonticum, vel aliam ſimilem cauſam non poſſint Epiſcopi, vel Rectores Eccleſiarum divina miniſtrare officia, alii adjungantur, qui valeant in Eccleſia pro eis deſervire. Hoc tamen procedit niſi Epiſcopus infirmus renunciaverit: nam tunc non coadjutor, ſed alius in ejus locum eſt eligendus, *cap. ſicut vir, §. ecce, cap. non aliter, cap. quamvis, cap. qualiter 1. quæſtione 7. cap. 1. 85. diſtinct. cap. litteras, de renunc.* vel niſi ætas nimia non ſit; tunc enim per ſe deſervire debet, *cap. 1. de renunc.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam quæ in ea expendebamus, procedunt cùm coadjutores dantur cum futura ſucceſſione, quos priſca Eccleſiæ ſæcula non agnoverunt; quippe plebes duos Epiſcopos pati non poterant, & ideò ad vitanda ſchiſmata tales coadjutores, vel etiam ſucceſſores ſacri canones arcebant, licèt poſteà ex rationibus ſuprà adductis Summi Pontifices pro ſuprema auctoritate, quam in beneficiis eccleſiaſticis habent, eos admiſiſſent, ut docent omnes ſuprà laudati de coadjutore agentes. Et hæc eſt ferè hodierna praxis coadjutorum; nam olim quidem coadjutores tantùm dabantur, ut eſſent quod ſignificabant, hoc eſt ſublevatores paſtoris feſſi, aut ſenio gravati. Nunc autem ferè ſemper ita res agitur, ut manifeſtiſſimè appareat, aliud non quæri quàm perpetuationem beneficii inter conſanguineos; nam vegeto adhuc & robuſto juvenis, & miniſterii ſacri planè rudis nepos, aliuſve ex familia eligitur.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

TITULUS VII.

De Institutionibus.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] Arelatensi.

NON ampliùs suscipiantur in monasterio [b] canonicorum, atque monachorum, seu puellarum, nisi quantum ratio permittit, & in eodem monasterio absque necessariarum rerum penuria degere possunt.

NOTÆ.

1. [a] *Arelatensi.*] Sexto videlicet, celebrato sub Leone III. ejus anno 18. & temporibus Caroli Magni anno 813. in quo *can.* 8. repetitur præsens textus, prout hîc transcribitur, & etiam ejus verba extant in secunda collectione, *sub hoc tenl. cap.* 1. De loco, causa, & tempore hujus Concilii, & aliorum annales Flandriæ *d. anno* 813. ista habent: *Nam hoc eodem anno quinque Concilia quoque jussu ejus super statu Ecclesiarum corrigendo per totam Galliam ab Episcopis celebrata sunt, quorum unum Moguntiaci, alterum Rhemis, tertium Turonis, quartum Cabilone, quintum Arelate congregatum est.* Notarunt Sirmundus & Binius *in notis ad hoc Concilium.*

2. [b] *Canonicorum.*] Regularium videlicet, qui appellatione absolutâ Canonicorum veniunt, & continentur, ut probavi *in cap. Dens, de vita & honest. cleric.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *In Ecclesiis regularibus canonicorum, seu monachorum, & etiam monialium, institui non possunt plures, quàm commodè ex proventibus & fructibus ali valeant.* Probant eam textus *in cap. quoniam 9. de vita & honest. cleric. cap. fin. de præsumpt. cap. fin. de V.S. cap. cùm M. de constit. cap. ecclesiastæ, hoc tit. cap. periculoso, §. sanè, de statu regul. lib.* 6. Concil. Aquisgran. *can.* 118. ibi: *Cavendum summoperè Præpositis Ecclesiarum est, ut in Ecclesiis sibi commissis non plures admittant clericos, quàm ratio finit, & facultas Ecclesiæ supperit.* Aquisgran. 2. *p.* 3. *cap.* 9. Concil. Turon. sub Carolo, *can.* 31. *In monasteriis canonicorum, monachorum, seu puellarum major hominum numerus non admittatur, quam facultas monasterii posse sufferre.* Maguntinum *can.* 19. *Plus non mittatur in monasteria canonicorum, vel monachorum, aut puellarum, quàm sufferri possit.* Magunt. tempore Arnulphi *can.* 23. Oxoniense tempore Honorii III. *Providcant etiam Episcopi, quod monales in omnibus necessariis sufficienter sustentari possint de bonis monasterii, ne sustineant ultra numerum aliquam admitti: nec etiam suscipiatur aliqua antequam reducta fuerint ad numerum.* Ravennat. 4. tempore Joan. XXII. *rubric.* 8. *Non plures in quibuscunque Ecclesiis debent institui, quàm ex bonis ipsarum vivere possint.* Senonense anno 1527. *can.* 28. *Ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum commodè, & sine penuria sustentari possint.* Rhemense *can.* 17. *In civitatibus, & monasteriis non major serviendum numerus Deo mittatur, quàm possibilitas eis ministrandi fuerit.* Et *l. non plures, C. de SS. Ecclesiis, Novel.* 3. *Justin. ut determin. sit num.* Et *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect. In congregandis clericis modus discretionis tenatur, videlicet ne plures admittantur, quàm facultas rerum eis canonicè attributa sufficere possit.* Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. ibi: *In monasteriis tamen, & domibus, tam virorum, quàm mulierum, bona immobilia possidentibus is tantùm numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex redditibus proprüs monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis posse sustentari.* Gregorius IX. in Bulla expedita anno 1253. circa monasterium Divæ Mariæ del S. Rosario. Pius IV. in constitutione quæ incipit, *Circa pastoralis*, Gregorius XIII. in constitutione, quæ incipit, *Deo sacris*: Carolus M. *lib.* 6. *capitul.* 125. ibi: *Ne passim Episcopi multitudinem clericorum faciat, sed secundùm meritum, vel redditum Ecclesiarum, numerus moderetur.* Alia juris testimonia congerit Antonius Augustinus *in epit. lib.* 8. *tit.* 20. & *lib.* 9. *tit.* 6. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Hallierius *de hierarch. jurisd. lib.* 3. *art.* 6. §. 2. Tamburinus *de jure Abbat. disput.* 5. §. 1. Barbosa *de potest. Episcop.* 3. *p. alleg.* 98. *num.* 2. & *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 44. *num.* 28. Cujacius, Balduinus, & Ritherusius *in dicta novella* 3. Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 8. & *in dicto cap. cùm M. de constit.* Sanchez *lib.* 7. *summa, cap.* 25. Moneta *de commun. cap.* 13. *num.* 113. Vighellius *in method. juris can. fol.* 237. Mancinus *de defectu fructuum, quæst.* 11.

Sed hæc assertio, sive accipiatur de clericis, sive de monachis, defendi non potest, ex sequenti juris consideratione. Si de clericis, notum est, eos debere victum proprio artificio quærere, *cap. clericus* 3. *cap. omnia* 4. 91. *dist.* Concil. Turon. 2. *can.* 10. ibi: *Cùm jubeamur victum aut vestitum artificiolo quærere, & manibus propriis laborare.* Junctis traditis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib.* 8. *tit.* 21. Roberto *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 2. Mornacio *in l.* 2. *C. de Episcop. & cleric.* Igitur, si ipsi proprio artificiolo victum quærunt, quid interest, si de proventibus Ecclesiæ absque penuria non possint sustentari, cùm ipsi per se debeant alimenta quærere. Si de Monachis, etiam notum est, non ex bonis Ecclesiæ, sed ex fidelium eleemosynis vivere, unde cùm taxari hujusmodi eleemosynæ, vel æstimari non possint, non debet certus numerus recipi in monasteriis, sive virorum, sive puellarum.

4. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Quâ

5. Tradituꝛ decidendi ratio.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex eo, quia cùm clerici, aut monachi inservientes propriis Ecclesiis, & monasteriis, eorum proventibus debeant sustentari, juxta adducta *in cap. cùm secundùm, de præb.* non debent plures recipi, quàm ali commodè ex ipsis fructibus possint, ut considerat Lara *in l. si quis à liberis, §. sed si filius, n.* 82. *ff. de liber. agnosc.* Accedit etiam, nam valde conveniens est, ut determinatus sit numerus, tam monachorum, quàm clericorum. Concil. Sardic. *can.* 6. Novel. 3. Justin. nec debere eorum numerum nimium augeri, ne vilescat eorum auctoritas. Verum enim est illud D. Hieronymi *epist.* 85. (cujus suo tempore proferendi longè minor occasio erat:) *Presbyteros turba contemptibiles facit.* Verumque est, quod usitatâ fertur paræmiâ, pretiosa esse quæ rara sunt: nihilque tam egregium esse, quod multitudine non vilescat. Eleganter D. Bernardus *de conversi. ad clericos, c.* 29. *Dilatata videtur Ecclesia, ipse etiam clerici sacratissimus ordo, fratrum numerus super numerum multiplicatus est. Verùm etsi multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti lætitiam, dum nihil minus apparet decessisse meriti, quàm numeri accessisse.* Rectè Justinianus, dum in dicta Novella 3. ad ostendendam necessitatem taxandi numerum clericorum, eam sententiam protulit: *Nihil immensum bonum.* Et Aristoteles *lib.* 9. *Ethic. c.* 10. *Nec inter multos* (inquit) *amicitia est.* Rectè ergo, ne multitudo æmulationem, & æmulatio discordias pariat, ne ex multitudine disciplina concidat, & tandem ne commodè plures sustentari nequeant, in præsenti statuitur, ne plures in Ecclesia, aut monasterio recipiantur, quàm commodè ex ejus proventibus sustentari possint.

6. Respondetur dubitandi rationi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam textus in ejus priori parte adducti procedunt primis Ecclesiæ sæculis, cùm beneficia ecclesiastica adhuc instituta non erant, nec Ecclesiæ Cathedrales constructæ, nec præbendæ erectæ erant; sed potiùs ex mensa communi omnes sibi necessaria accipiebant; tunc enim clerici, qui ad operandum validi reperiebantur, artificio proprio quæstum parabant; postquam tamen bona Ecclesiæ divisa fuerunt, & beneficia instituta, atque præbendæ erectæ, sine tituloque certo nemo ordinaretur, quilibet ex fructibus propriæ Ecclesiæ sustentari debet: ad quod sæculum Ecclesiæ, & sequentia referenda est præsens constitutio. Nec quod de monachis dicebamus, obstat; nam licèt Barbosa *d. alleg.* 98. *n.* 2. discrimen illud agnoverit inter jus Bonifacii VIII. relatum *in d. cap. unic. de statu monach. lib.* 6. & Concil. Trident. *d. sess.* 25. *de regul. cap.* 3. quòd illud procedebat in monialibus ordinem mendicantium profitentibus, hoc verò etiam comprehendat omnes, tam viros, quàm fœminas mendicantes, vel non; verius credo, præsentis Concilii Arelatensis constitutionem loqui de omnibus; quia licèt in monasteriis mendicantibus certus numerus præfiniri non possit pro facultate bonorum, eo quòd illis frequenter careat; tamen statui valet, habitâ consideratione ad consuetas eleemosynas, ut illis prudenter æstimatis commodè possint sustentari.

7. Exponitur textus in cap. 3. de capell. monach.

Suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. ex parte* 3. *de Capellis monach.* in illis verbis: *Si pluribus facultates non suppetunt eorundem.* Ex quibus deducitur, in eodem monasterio Venetensis diœcesis plures receptos fuisse monachos, quàm ex ejus proventibus poterant sustentari; & nihilominus ait Honorius, posse prædictos monachos in Prioratibus constitui, ut illic commodè sustententur: ergo quia licet plures monachos recipere, quàm ex monasterii proventibus ali possunt. Cui difficultati respondendum est, in ejus textus specie monachos receptos fuisse eo tempore, quo proventus monasterii sufficiebant ad eorum alimonias; sed cùm postea temporis injuriâ facultates monasterii deficerent, ut plerumque contingit, ideo in singulis Prioritatibus monachi habitare debent, ut latiùs dicemus in ejus textus commentario.

8. Explicatur capitulum de V. S.

Etiam opponi potest suprà traditæ assertioni textus *in cap. fin. de V. S.* ubi cùm facultates Ecclesiæ Xantonensis diminutæ essent, etiam numerus præbendarum moderatus fuit; sed cùm postea auctæ essent facultates ipsius Ecclesiæ, quæsitum fuit, an Canonici juxta modum redditnum possent etiam præbendarum numerum augere? Et docet Gregorius IX. eos antiquum numerum mutare non posse. Igitur quia non ex facultatibus, seu redditibus Ecclesiæ numerus ministrorum ejus æstimandus est. Pro cujus textus expositione dicendum est, eo textu certum Canonicorum numerum fuisse præscriptum auctoritate R. Pontificis: unde absque ejus assensu non poterant Canonici illum mutare, etiam auctis Ecclesiæ facultatibus, ex traditis *in cap. cùm M. de constitut.*

CAPUT II.

Eugenius.

IN Ecclesia vestra certum numerum Canonicorum, sicut nobis innotuit, communiter instituere curavistis, & Institutionem vestram religione firmare juramenti. Unde quia numero illo successu temporum diminuto, in dubitationem deducitur, utrum ipsum numerum de institutione Canonicorum supplere possitis; cùm laïcis *b* computatis, qui in Ecclesia vestra Canonicorum titulo *c* nominantur, statutus numerus sit impletus: super qua ambiguitate Sedem Apostolicam consulere voluistis. Ut autem hæc ambiguitas à vestris cordibus auferatur, nobis videtur, quod laïci non debeant in Canonicorum numero computari; nec vos debeatis differre, quominus statutum numerum juramento præstito roboratum de aliis clericorum personis idoneis in Canonicos suppleatis: nec enim alia vestra intentio fuisse putatur, quàm quod tales ad supplendum numerum, cùm necesse fuerit, curaretis unanimiter invenire, per quos Deo in divinis officiis per ecclesiasticos ordines congruè serviretur. Ad hæc verò districtiùs prohibemus, ne de cætero laïcos in Canonicos admittatis.

NOTÆ.

1. [a] *Eugenius.*] In ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur *Aug.* ſed rectè in margine emendatur, Eugenius I. in præſenti autem non exprimitur cujus Eugenii ſit; credo tamen textum hunc eſſe Eugenii II. in epiſtola miſſa ad Sanctum Bernardum Archiepiſcopum Viennenſem: quæ conjectura ſuadetur ſequentibus fundamentis. Primo deducto ex ſerie utriuſque compilationis; refertur enim tam in ſecunda, quàm in hac ſexta poſt Concil. Arelat. 4. & ante Alexandri conſtitutionem: unde non poteſt tribui textus hic Eugenio I. qui floruit circa annos 656. ante dictum Concil. Arelat. Præterquam quod, cùm per unum tantùm annum Eccleſiam rexiſſet, non reperitur aliqua ipſius Pontificis epiſtola. Non etiam poteſt tribui Eugenio III. quia floruit poſt Alexandrum III. ſequentis textus auctorem, unde præpoſtero ordine ante ipſum compilaretur hic textus, ſi eſſet Eugenii III. Secundò ducimur eo fundamento; nam Eugenius II. epiſtolam ſcripſit D. Bernardo Archiepiſcopo Viennenſi, quæ extat in Bibliotheca Floriacenſi, ut refert Carolus à Sancto Paulo *in Biblioth. Pontif. in Eugenio II.* de ipſo autem D. Bernardo refert Chenu *in ſerie Archiep. Viennen. n.* 52. quod cùm eſſet vir ſolers, ingenuus, & eruditus, ardenti ſtudio Viennenſem Eccleſiam Clero, & bonis amplificavit: unde credo, ipſum certum Canonicorum numerum in Eccleſia ſtatuiſſe, atque illi reſcribere Eugenium II. *in præſenti.*

2. [b] *Laïcis computatis.*] Quod juxta antiquam conſuetudinem dupliciter contingebat: primò, quia in Eccleſiis aliquando præbendæ laïcæ in uſus pauperum tranſcriptæ erant, ut de Eccleſia Aurelianenſi refert Gregorius VII. *lib.* 3. *epiſt.* 17. *ad Raymerium Aurelianenſ. Epiſcop.* ibi: *Præcipimus etiam, ut canonicam conceſſam alimonia pauperum, quam ab eo uſu ſubtractam dicerie vendidiſſe, ad eundem uſum reſtituat.* Et in Eccleſia Claromontenſi recenſetur ab Innocentio III. *lib.* 2. *epiſt.* 373. id genus beneficii, quod concedi etiam laïcis conſuevit, & familiaritas appellatur: necnon in Eccleſia S. Martini Camotenſis præbendas aliquot affectas in nobilium virorum uſum, vel ob meritorum gratiam, vel egeſtatis ſolatium, refert Panormit. *in cap. cùm M. de conſtit.* In Germania etiam ipſarum præbendarum uſum invaluiſſe, conſtat ex Helmoldo *lib.* 1. *hiſtor. Sclav. cap.* 16. ibi: *Theodericus Marchio Sclavorum, depulſus ab honore, & omni hereditate, apud Magdeburg. malâ morte, ut dignus fuit, vitam finivit.* De Græcis idem conſtat ex Novella Alexii Comneni, quæ extat apud Balſamonem *in can.* 19. *Synod. Nican.* 2. ibi: *Si autem accedit laïcorum quiſpiam, qui eſt omninò inops, & pauper, ad ſanctiſſimum meum Dominum, vel ex Antiſtitibus, qui ſuos thronos perdiderunt, & ſunt inopes, & voluerit ſtatuere, ut is victum capiat è locupletiori aliquo monaſterio, hoc rectè faciat, non ſupra facultatis numeri eorum, qui ſunt ordinati.* Secundò laïci Principes plerumque præbendas habent honorarias, ut noſter Monarcha in Eccleſia Legionenſi, ut refert Lobera *in hiſtor. Legion. fol.* 112. Reges etiam Galliæ Canonici honorarii ſunt in Eccleſiis Pictavienſi, teſte Panormit. *in cap. extirpanda, §. qui verò, de præbend.* & Cenomanenſi, Chopinus *lib.* 2. *de ſacr. polit. tit.* 5. *num.* 8. Rex Romanorum Canonicus eſt Eccleſiæ Aquiſgran. Unde in geſtis coronationis Maximiliani apud M. Frecher. ita legitur: *Item venerunt Capitulares Eccleſiæ Aquenſis, recipientes Regem Romanorum in Canonicum, qui ipſis præſtitit juramentum quoad præbendam hanc in eadem Eccleſia, & dederunt ſibi locum in Choro: ipſe etiam dedit ſtatuta, & vinum admiſſionis, juxta conſuetudinem Eccleſiæ, & habet duos vicarios in loco, qui capiunt integram præbendam, & ſupplent locum ſuum in Eccleſia.* Idem ſecutâ Romæ Imperiali conſecratione ſolenniter inſtallatur in Canonicum ſancti Petri, & Summo Pontifici miniſtrat vices Subdiaconi, ut tradit Durantus *in ration. lib.* 2. *tit.* 8. Idem de Duce Normannorum, Comite Nivernenſi, Delphino Viennenſi, Duce Aurelianenſi, & aliis, qui in diverſis Eccleſiis præbendas honorarias habent, referunt Alteſſerra *de Ducibus c.* 12. Barboſa *de poteſtat. Epiſcopi alleg.* 72. *num.* 75.

3. [c] *Nominantur.*] Laïci enim licèt ſint incapaces beneficii eccleſiaſtici, *cap. cùm adeo* 18. *de reſcript. cap. ex literis, de tranſact.* quia debent beneficiati ſaltem habere primam tonſuram, ut probat Sauſay *in panopl. cleric. part.* 5. *lib.* 6. *axiom.* 5. ex diſpenſatione tamen Pontificis poſſunt beneficium obtinere, ut pluribus relatis docent Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap.* 1. Barboſa *d. allegat.* 72. *num.* 74. Duarenus *lib.* 4. *de ſacris Eccleſ. c.* 6. quo caſu licèt laïci per ſe non poſſint obire munia, quæ propria ſunt clericorum, tamen fructus percipiunt, & curare debent, ut per alios clericos in Eccleſia miniſtretur, ut contingit quando cum non idoneo ad beneficium diſpenſatur, *cap.* 2. *de ætate & qualit. cap. licèt, cap. commiſſa, de elect. in* 6.

CAPUT III.

Alexand. III. [a] *Cantuar. Archiepiſcopo, & ejus Suffraganeis.*

EX frequentibus querelis didicimus, in partibus veſtris conſuetudinem pravam à multis retrò temporibus invaluiſſe, quod clerici eccleſiaſtica beneficia ſine conſenſu Epiſcopi diœceſ. vel [b] officialium ſuorum (qui hoc de [c] jure poſſunt) recipiunt, minùs quàm deceat cogitantes, quomodo id à Patrum ſanctorum eſt inſtitutionibus alienum, & eccleſiaſticæ contrarium honeſtati. Unde cùm tu, frater Archiepiſcope, ex officio tibi commiſſo tam iniquam conſuetudinem de provincia tua velis (ſicut debes) radicitus extirpare, tam in illos, qui eccleſiaſtica beneficia taliter occupata ſcienter detinent, quàm in eos, qui de cætero occupare præſumpſerint, excommunicationis ſententiam [d] protuliſti. Nos itaque eandem ſententiam ratam habentes, & eam auct. Ap. confirmantes, mandamus quatenus clericos ipſos, qui ipſam ſententiam incurrerint, niſi congruè ſatisfecerint, abſolvere minimè [e] præſumatis.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

a *Canuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *cap.* 11. De Cantuarienſi Eccleſia & ejus ſuffraganeis cgi *in cap.* 2. *dereſcript.*

b *Officialium.*] Ideſt Vicariorum Epiſcoporum, ut communiter in Anglia eos appellari teſtatur Cujacius *in præſenti.*

c *Qui hoc de jure poſſunt.*] Vicarii generales Epiſcoporum ex vi proprii officii abſque alia ſpeciali commiſſione poſſunt inſtituere præſentatos à Patronis, ſicut & electos confirmare, ut pluribus relatis docent Barboſa in præſenti, *n.* 3. & *de poteſt. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 54. *num.* 70. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 5. & 11. nam inſtituere eſt juriſdictionis; unde tranſit in Capitulum hæc poteſtas Sede vacante, *cap.* 1. *hoc tit. lib.* 6. ſed omnia quæ ſunt juriſdictionis, competunt Vicario Epiſcopi, niſi à jure exceptum ſit: ergo & inſtitutio in beneficiis. Non tamen poteſt Vicarius beneficia conferre, *cap. ult. de offic. vicarii in* 6. Joan. Dartis *de benef. ſect.* 3. *c.* 10. nam non eſt par ratio inſtitutionis, ac collectionis; quia inſtituere eſt neceſſitatis, conferre autem beneficia gratuitæ donationis; ideoque Vicarius poteſt inſtituere, non autem beneficia conferre abſque ſpeciali commiſſione. Ita docuerunt plures congeſti à Barboſa *d. alleg.* 54. *n.* 69. qui variis modis accipiunt præſentem Alexandri deciſionem. Specialem delegationem præceſſiſſe in hoc textu ſupponunt Dinus *in cap.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. Panormitanus *hic.* Idem Panormitanus, Immola, & alii aliam ſubjungunt interpretationem, aſſerentes in hoc textu non agi de libera collatione beneficiorum, ſed de inſtitutione, quæ fit ad Patronorum præſentationem, quam Vicarius generalis facere poteſt abſque ſpeciali commiſſione: ita tenuerunt Gloſſa *in præſenti, verbo Officialium*, Romanus *ſingul.* 601. Selva *de benefic.* 1. *p. cap.* 14. Lambert. *de jurepatron. lib.* 2. 3. *p. quæſt.* 1. *art.* 5. Tandem Covar. 3. *p. variar. cap.* 20. *num.* 7. docet textum hunc poſſe accipi de inſtitutione, quæ non confert titulum beneficii, ſed abſenti, vel illius vicario præbet facultatem exercendi curam animarum, juxta textum *in cap.* 1. *de Capel. monach. in* 6. Sed prior ſententia defendenda proſus eſt, cùm cæteræ alienæ ſint à præſenti deciſione. Quatenus tamen poſſit Epiſcopus facultatem conferendi beneficia vacatura vicario proprio dare, dicemus *in cap. conſtitutus, de conceſ. præb.*

d *Proteliſti.*] Sed quomodo Archiepiſcopus in ſubditos ſuffraganeorum ſuorum ſententiam excommunicationis proferre poterat? contra ea, quæ adduxi *in c. duo, cap. paſtoralis, de offic. ordin.* Communiter repetentes in præſenti docent, Beatum Thomam Archiepiſcopum Cantuarienſem potuiſſe prædictam excommunicationem proferre, quia agebatur de delictis concernentibus totam provinciam, & ideò Metropolitanum etiam contra ſubditos ſuffraganeorum procedere potuiſſe, docuerunt in præſenti Innocentius, Ancharan. *n.* 6. Abbas Antiquus *n.* 3. Butrius *n.* 5. Hoſtienſis *n.* 2. Zabarella *n.* 4. quos ſequitur Lotherius *lib.* 1. *q.* 22. *n.* 8. qui animadvertit ſententiam, de qua in præſenti, non fuiſſe judicialem, ſed decretum Metropoliticum, & legem provincialem ſancitam in ipſa Synodo provinciali. Sed quàm aliena ſit hæc interpretatio à verbis præſentis textus, nemo non videt. Eâ ergo, & aliis omiſſis, vera interpretatio deducitur ex illis verbis hujus textus, *ex officio tibi injuncto.* Cùm enim Archiepiſcopi Cantuarien. ſint Legati nati ratione propriæ dignitatis, Candenus *in ſua Britannia*, ibi: *Cantuarienſes Archiepiſcopi erant Legati populi Romani*: & ut Urbanus II. aiebat, *velut alterius orbis Patriarchæ*, Godevinus *in vita ſancti Theobaldi Cantuarienſ. Archiep.* ibi: *Pallium accepit Romæ ab Innocentio II. à quo etiam titulo donatus eſt Legati nati, qui ab omnibus ſucceſſoribus jam inde ſemper retentus ſit*: probavi latè ſuprà *in c.* 1. *de offic. Legat.* inde Beatus Thomas, non ut Metropolitanus, ſed ut Legatus S.A. in ſuffraganeorum ſubditos ſententiam protulit.

e *Præſumatis.*] Sed ad quid neceſſaria fuit hæc ſpecialis conceſſio, ut ſatisfactione præmiſſâ poſſint Epiſcopi abſolvere excommunicatos ab Archiepiſcopo per ſententiam generalem, cum cenſura generaliter lata ab homine poſſit relaxari, niſi ejus abſolutio ſit reſervata ab omnibus, qui à cenſuris abſolvere valent, ut probant Covar. Sotus, Navarrus, & alii, quos laudat & ſequitur Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.* 9. *quæſt.* 3. *p.* 1. *num.* 16. Sed rectè Gloſſa finalis in præſenti, quam ſequitur Gibalinus ibi, docet ſententiam excommunicationis hanc fuiſſe confirmatam à Pontifice, ut conſtat ex illis verbis: *Auctoritate Apoſtolica confirmantes.* Unde neceſſarium fuit, ut Alexander III. permitteret Epiſcopis, ut ſatisfactione præmiſſâ ſubditos abſolverent, cùm eos aliàs abſolvere nequirent.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid.*

CAPUT IV.

Clemens III. *Clero a Conſtantinopolitano.*

AUctoritate Apoſtolicæ Sedis, debitoque officii noſtri compellimur viros eccleſiaſticos oculo benigniori proſpicere, eiſque, ne graventur moleſtiis, paſtorali ſollicitudine providere. Hac itaque ratione inducti, auctoritate Apoſtolica prohibemus, nè aliquis veſtrûm à quocunque in civili, vel criminali negotio impetatur, nec per ſæcularem perſonam carceri, aut vinculis, niſi ab Archiepiſcopo ſuo ejectus fuerit ab ordine clericali, aliquatenus mancipetur, nec abſque rationabili & manifeſta cauſa in officio, vel jure ſuo gravamen ab aliquo patiatur. Prohibemus etiam, ne vicarius Regis, ſeu quæcunque perſona vicem ſæcularis poteſtatis gerens, vobis in domibus, aut aliis rebus veſtris injuriam præſumat inferre: ſed tam in his, quàm in aliis privilegia vobis à Regibus, vel Archiepiſcopis piâ conſideratione conceſſa, inviolata volumus conſervari. Statuimus inſuper, ut nullus in Eccleſiis veſtris, ultra quàm b facultates earum Eccleſiarum ſuſtineant, vobis inſtituatur invitis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Constantinopol.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub titulo de judiciis, cap.* 1, ex qua textum ita restituo. De ipsa Ecclesia Patriarchali Constantinopol. nonnulla adduxi *in cap. quanto, de consuet.*

[b] *Facultates earum.*] Juxta adducta suprà *in c.* 1. ubi commentarium hujus textus dedi.

CAPUT V.

Innocent. III. [a] *P. tit. Sancti Marcelli, & B. tit. Sanctæ Susannæ Presbyteris Cardinalibus Ap. Sed. Leg.*

AD decorem, & commodum, tam Ecclesiæ sanctæ [b] Sophiæ, quàm aliarum Ecclesiarum, quæ sunt in urbe Constantinopol. constructæ, noscitur pertinere, ut litterati viri, & morum honestate conspicui, de quibuslibet mundi partibus venientes instituí debeant in eisdem. Verùm, sicut nostris auribus est suggestum, ven. f. n. Constantinopol. Patriarcha, immemor eorum quæ sibi suggessimus viva voce, ac postmodùm per A. f. m. si tandem ad ipsum nostræ litteræ pervenerint, aliarum nationum clericos spernens, Venetos tantùm in ipsis Ecclesiis, & præcipuè in Ecclesia sanctæ Sophiæ satagit collocare, non attendens, quod in omni gente qui facit justitiam, acceptus est Deo, nec Sanctuarium Dei jure convenit hæreditario possideri. Quocirca dis. v. per A. f. m. quat. eundem Patriarcham monere, ac inducere studeatis, ut viros religiosos, honestos, & litteratos, undecunque originem duxerint, in prædictis Ecclesiis instituere non postponat, & maximè in majori: proponentes eidem, quod si monitis nostris acquiescere fortè non curaverit, indignum se reddet, ut vos aliarum nationum clericos ad ejus obedientiam compellatis, præsertim cùm ipsi propter hoc ad nostram duxerint audientiam appellandum. Neque dissimulare potestis, quin hoc auribus nostris intimetis, ut ex hoc ipso, an verum sit, quod Venetis dicitur promisisse, conjicere valeamus. Si qui verò clerici per vos, vel per alterum vestrûm sunt in prædictis Ecclesiis instituti, ap. postpositâ faciatis eos pacificâ possessione gaudere, amotos, sicut justum fuerit, per censuram ecclesiasticam, ap. rem. facientes restitui ad easdem.

NOTÆ.

1. [a] *P.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 1. legendumque est, *Petro tit. sancti Marcelli, & Benedicto tit. sanctæ Susannæ, Presbyteris Cardinalibus Ap. S. Legatis.* Innocent. enim miserat eos Legatos in Orientem variis ex causis, quas referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1200. *&* 1205. Bosquetus *in gestis Innocent. III.*

2. [b] *Sanctæ Sophiæ.*] Celebre templum hoc sanctæ Sophiæ urbis CP. mirificè instauravit Justinianus Imperator anno 558. ut refert, & eleganter post Evagrium, & Procopium describit Baronius *tom.* 7. *anno* 557. *num.* 7.

COMMENTARIUM.

3. PRo interpretatione hujus textus varia adduxerunt post repetentes, & laudatos à Barbosa *hic*, Azor 2. *p. instit. lib.* 6. *cap.* 4. Garcia *de benef.* 7. *p. cap.* 9. *per totum*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *de rescript. cap.* 30. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 19. Arellano *lib.* 3. *antinom.* 3. Sed vera interpretatio petenda est ex historia illius temporis, & urbis Constantinopol. quam licèt breviter, retuli *in cap. scriptum, de elect. cap. fin. de cleric. peregr.* Sciendum igitur est, quod antequam Franci, & Veneti ad capiendam Constantinopolim castra movissent, certa inter eos pacta inita fuerunt, quæ ex gestis Innocentii III. editis à Bosqueto libet transcribere, ita enim apud ipsum *fol.* 82. legitur, *sub titulo de pactis initis inter Venetos, & Francos.* [In nomine Dei æterni, Amen. Nos quidem B. Montis Ferrati Marchio, & Balduinus Flandriæ & Hannoniæ, L. Blesensis & Clarimontis, H. sancti Pauli Comites pro parte nostra, vobiscum vir inclyte Domine H. Dandule, Venetorum, Dalmatiæ, atque Croyanæ Dux, & cum parte vestra, ad hoc ut unitas, & firma inter nos possit esse concordia, & ad omnem materiam scandali evitandam, ipso cooperante, qui est pax nostra, & fecit utraque unum, ad ejus laudem, & gloriam talem duximus ordinem observandum, & utraque pars juramento adstricta: In primis omnium armatâ manu, Christi invocato nomine, civitatem expugnare debemus, & si divinâ auxiliante potentiâ civitatem intraverimus, sub eorum regimine debemus manere, & ire qui fuerint super exercitum præelecti, & eos sequi secundùm quod fuerit ordinatum: Totum quidem habere, quod in civitate inventum fuerit, à quolibet duci debet & poni in commune, & loco quo fuerit ordinatum; de quo tamen habere nobis & hominibus Venetis tres partes debent solvi, pro illo habere quod Alexius Imperator nobis & vobis solvere tenebatur. Quartam verò partem nobis retinere debemus donec fuerimus in ipsa solutione coæquales: Si autem aliquid residuum fuerit, debemus per medietatem inter nos & vos dividere, donec fueritis apacati. Si verò minus fuerit, ita quod non possit sufficere ad memoratum debitum persolvendum, undecunque fuerit prius habere acquisitum, ex eo debemus dictum ordinem observare. Salvis tamen victualibus quæ debent observari, & dividi, tam vestris, quàm nostris æqualiter, ita quod utraque pars possit inde congruè sustentari. Quod autem residuum fuerit, partiri debet in alio habere, juxta ordinem prænominatum. Vos etiam homines Veneti liberè & absolutè absque omni contro-

Veſtra per totum imperium habere debetis omnem honorificentiam & poſſeſſiones, quas quondam conſueviſtis habere, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus, omneſque rationes, ſive conſuetudines, quæ ſunt in ſcripto. Debent etiam ſex homines eligi pro parte noſtra, & ſex pro veſtra, qui juramento adſtricti eam perſonam eligere debent de exercitu, quam credent meliùs poſſe tenere, & meliùs ſcire ordinare terram & Imperium, ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii; & ſi fuerint in uno concordes, illum debemus Imperatorem habere, quem ipſi concorditer elegerint. Si verò ſex in una parte, & ſex in alia concordaverint, ſors mitti debet, & ſuper quem ſors ceciderit, debemus eum Imperatorem habere: & ſi plures conſenſerint in una parte, quàm in alia, illum Imperatorem habebimus, in quem major pars conſenſerit. Si verò plures partes fuerint, ſuper quem major pars ordinavit, ſit Imperator. Debet verò iſte Imperator habere univerſam quartam partem acquiſiti Imperii, & palatium Blachernæ, & Buccam Leonis: reliquæ verò tres partes per medietatem inter vos, & nos dividentur. Sciendum eſt quod clerici, qui de parte illa fuerint, de qua Imperator electus, poteſtatem habebunt Eccleſiam ſanctæ Sophiæ ordinandi, & Patriarcham eligendi ad honorem Dei, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii. Clerici verò utriuſque partis illas Eccleſias ordinare debent, quæ ſuæ parti contigerint. De poſſeſſionibus verò Eccleſiarum, tot, & tantùm clericis, & Eccleſiis debent provideri, quot honorificè poſſint vivere, & ſuſtentari. Reliquæ verò poſſeſſiones Eccleſiarum dividi, & partiri debent ſecundùm ordinem præſignatum. Inſuper etiam jurandum eſt, tam ex noſtra parte, quàm ex veſtra, quod ab ultimo die inſtantis menſis Martii moderari debemus uſque ad annum expletum, ad Imperium, & Imperatorem manutenendum ad honorem Dei, & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Imperii: inde verò in antea, omnes qui in Imperio remanſerint, ipſi Imperatori ſtringi debent juramento, ſecundùm bonam & rationabilem conſuetudinem: & illi qui tunc in Imperio remanſerint, ut prædictum eſt, jurare debent, quod firmas, & ſtabiles pactiones, quæ factæ fuerunt, habebunt. Eſt autem ſciendum, quod à noſtra, & veſtra parte duodecim homines, vel plures pro parte eligi debent, qui juramento adſtricti feuda, & honorificentias inter homines diſtribuere debent, & ſervitia aſſignare, quæ ipſi homines Imperatori, & Imperio facere debent, ſeu quod illis bonum videbitur, & convenientius apparebit. Feudum verò quod unicuique aſſignatum fuerit, liberè & abſolutè poſſidere debent de hærede, tam in maſculo, quàm in fœmina; & plenam habeant poteſtatem ad faciendum illud quicquid fuerit voluntatis: ſalvo tamen jure & ſervitio Imperatoris & Imperii. Imperator verò reliqua ſervitia facere debet, quæ fuerint facienda, præter ea, quæ ipſi facient, qui feuda, & honorificentias poſſidebunt ſecundùm ordinem ſibi injunctum. Statutum eſt etiam, quod nemo hominum alicujus generis, qui communem guerram nobiſcum, & ſucceſſoribus noſtris, vel populo Venetorum habuerit, recipiatur in Imperio donec guerra pacificata fuerit. Teneatur & utraque pars ad dandam operam bona fide, ut hoc à Domino Papa valeat impetrari, ut ſi aliquis contra hanc inſtitutionem ire tentaverit, ſit excommunicationis vinculo innodatus. Inſuper Imperator jurare debet, quod firmas, & ſtabilitas partitiones, & dationes quæ factæ fuerint, irrevocabiliter habebit ſecundùm ordinationem ſuperiùs dictam. Si verò aliquid in iſtis omnibus erit addendum, vel minuendum, in poteſtate, & diſcretione veſtra, & veſtrorum ſex Conſiliatorum conſiſtat. Sciendum eſt etiam, quod vos, præfate Domine Dux, nec debetis Imperatori qui fuerit electus, vel Imperio, ad aliqua ſervitia facienda, juramentum præſtare, propter aliquod datum, vel feudum, ſive honorificentias, quæ vobis debeant aſſignari: tantùm illi, vel ille, qui, vel quos loco veſtro ſtatueritis, ſuper iis, quæ vobis fuerint aſſignata, debeant juramenta præſtare ad omne ſervitium Imperatori, & Imperio faciendum, juxta ordinem ſuperiùs declaratum. Anno Domini milleſimo ducenteſimo quarto, menſe Martii, indictione ſeptima.] Conſtantinopoli ergo captâ, cùm Thomas Maurocenus Patriarcha Conſtantinopoli electus, & confirmatus eſſet ab Innocentio III. Venetias eſt reverſus, ut inde Conſtantinopolin navigaret, & interim cum Venetis pactionem fecit, ut videlicet neminem inſtitueret in Canonicum Eccleſiæ ſanctæ Sophiæ, niſi natione Venetum, vel qui continuò per decennium Venetiis habitaſſet: quam conſtitutionem Innocentius III. improbavit in præſenti epiſtola miſſa prædictis Legatis, & ex litteris directis ad Patriarcham ipſum CP. quas ex geſtis Innocentii III. a Boſquero relatis ubi ſupra, *fol.* 104. refero.

Littera Papæ ad Patriarcham, caſſans illicitas pactiones.

AD hoc Deus Apoſtolicæ Sedis Antiſtitem, qui plenitudinem habet Eccleſiaſticæ poteſtatis, ſuper gentes & regna conſtituit, ut juxta verbum propheticum evellat, & deſtruat, diſſipet & diſperdat, quæ in agro Dominico ſuæ culturæ commiſſo inutilia repererit & nociva, juxta quod alibi præcipitur à Domino per Prophetam: *Diſſolve colligationes impietatis, ſolve faciſculos deprimentes.* Nos igitur attendentes juramentum illud, quaſi prorſus illicitum, non eſſe ſervandum, quod à te Venetiis conſtituto fuit à Venetis violenter extortum, ſicut tua nobis inſinuatio patefecit, ut videlicet neminem ſis facturus Canonicum in Eccleſia ſanctæ Sophiæ, niſi Venetum natione, vel qui continuè per decennium Venetiis habitaſſet: quodque bona fide modis omnibus quibus poteris, laborabis, ut ſemper in Eccleſia ſanctæ Sophiæ ſit Venetus Patriarcha, ſalvo in omnibus Apoſtolicæ Sedis jure, auctoritate, reverentiâ, & honore; licèt hæc conditio ſit à te adjecta, & non ſit in ſcriptis redacta. Præſentium tibi auctoritate mandamus, & in virtute Spiritus ſancti præcipimus, quatenus juramentum illud nequaquam obſerves, cùm Sanctuarium Dei non ſit hæreditario jure ab aliquibus poſſidendum, ſed in omni gente, qui facit juſtitiam, acceptus eſt Deo: præcavens diligenter ne poſthac Apoſtolicæ Sedis præceptum in præmiſſis articulis violes, iterumque delinquas; quoniam ſi de cætero ſolos Venetos in Eccleſia Sanctæ Sophiæ Canonicos inſtitueris, & ad hoc impenderis operam qualemcunque, ut ſemper in eadem Eccleſia ſit de Venetiis Patriarcha, in ipſa non ponendo Canonicum, niſi juret, quod nunquam alium, niſi de Venetiis eliget aut recipiet Patriarcham, nulla deinceps ratione ſuper his poteris excuſari. Sed nec illud obſerves, quod abſque juramento diceris promiſiſſe, ut neminem Archiepiſcopum præter Venetum in tota facies Romania. Ne verò prætextu juratoriæ cautionis, aut cujuſcunque promiſſionis

obſervet

obtentu talia de cætero præſumantur, aut ſi præſumpta ſunt, obſerventur. Nos obligationes hujuſmodi auctoritate Apoſtolica irritamus, ſub interpoſitione anathematis prohibentes, ne quis eas obſervare præſumat; tibique præcipimus, ut id Canonicis ſanctæ Sophiæ non ſolùm inſtitutis, ſed etiam inſtituendis cautè denuncies, quatenus hoc nefas valeant evitare. Licèt autem pluris debueris Deum timere quàm homines, ne jurares aliquid propter homines contra Deum; ſi tamen in illo juramento per vim & metum extorto præſcriptam adhibuiſti cautelam, aut juraveris ſalvo in omnibus Apoſtolicæ Sedis jure, aut reverentiâ & honore: nos tibi delictum tuum humiliter confitenti ex ſpeciali gratia indulgemus, ut hujuſmodi juramentum nullum poſſit tibi præjudicium generare, dummodo præceptum, quod ſalubriter tibi fecimus ad ſalvandum jus, auctoritatem, & honorem Apoſtolicæ Sedis, contra cujus ſtatuta, ea quæ ſunt jurata, redundant, fideliter exequaris. Cæterùm etſi præſcripta nobis à tuis nuntiis ſecretò fuerint intimata, noveris tamen pro certo, quod quædam eorum certa relatione priùs fuerant noſtris auribus patefacta.

CAPUT VI.

Idem [a] *Helien. Epiſcopo, & Archidiac. Norantomiæ, & Magiſtro H. de Gerſt.*

CUm veniſſent ad Apoſtolicam Sedem dilectus filius Magiſter Honorius Archidiaconus [c] Richemundiæ, & Magiſter Columbus Subdiaconus noſter, I. de Eboraco & R. Avelnel, procuratores ven. f. n. Eboracen. Archiepiſcopi, eos in conſiſtorio noſtro duximus audiendos. Fuit autem ex parte Archiepiſcopi memorati propoſitum, quod inſtitutio perſonarum, & cuſtodia Eccleſiarum vacantium, ad eum in diœceſi ſua ſpectat, tam de jure communi, quàm conſuetudine generali. Verùm quidam prædeceſſores ipſius quibuſdam Archidiacon. Richemundiæ, tam inſtitutionem, quàm cuſtodiam perſonaliter commiſerunt, eas ſibi aliorum tempore retinentes, & liberè, ſicut ſpectabat ad eos, utentes eiſdem, ita quod Archiepiſcopus, qui Eboracenſi Eccleſiæ modò præeſt, Vv. de Chimili, quondam Archidiac. Richemundiæ, illas ad preces inclytæ recordationis R. [d] Regis Anglorum, de gratia ſpeciali conceſſit, & eo in Epiſcopum pòſt electo, ſibi retinuit tanquam ſuas. *Et infrà*: Ad hæc Archidiaconus ipſe reſpondit, quod cùm inclytæ recordationis primus [e] H. Rex Angliæ apud Karleolum Sedem Epiſcopalem vellet de novo creari, quia ex hoc Archid. Richemundiæ lædebatur, Rex ipſe à bonæ memoriæ T. Archiep Eborac. humiliter poſtulavit, ut in recompenſationem cujuſdam partis, quæ ſubtrahebatur Archidiaconatui memorato, prædictas concederet dignitates: Archiepiſcopus autem annuit precibus poſtulantis, & tam inſtitutiones, quàm cuſtodias non perſonaliter Archidiac. qui tunc erat, ſed perpetuò, de conſenſu Eboracen. Capituli, Archidiaconatui reali, & liberali conceſſione donavit. Cùm autem Archidiaconatus ipſe in continua poſſeſſione, tam iſtarum, quàm aliarum etiam libertatum multorum Archiepiſcoporum, Regum, & Archidiaconorum temporibus extitiſſet, & ſæpedictus Archiepiſcopus ſine contradictione qualibet conceſſiſſet ipſum cum omnibus libertatibus ſuis eidem, poſt conceſſionem aſſeruit quod ipſum conceſſerat inſtitutionibus & cuſtodiis vacantium Eccleſiarum exceptis. Ipſe verò timens, ne ſi negaret expreſsè, cùm nondum Archid. eſſet poſſeſſionem adeptus, vel impediretur penitus factum ejus, vel diutiùs differretur, reſpondit quod non ſolùm de illo, ſed de omnibus redditibus ſuis faceret quod Archiepiſcopo complaceret. *Et infrà*: Super hoc pars replicavit adverſa, quod ſi renunciatio, vel abjuratio Archidiaconatui non noceret, ſuper hoc tamen eſſet Archidiac repetendi facultas adempta. Sed Archidiaconus libertates illas ſe non repetere reſpondebat, cùm eis liberè, ſicut priùs, quando iter arripuit veniendi ad Sed. Apoſtolicam, uteretur, & earum poſſeſſione gauderet. Sed contra hoc iterum replicabatur, quod idem Archidiaconus in quadam Eccleſia ſui Archidiaconatus non per Archiepiſcopum poſtulaſſet inſtitui, ſi talis inſtitutio pertinebat ad ipſum, & ipſe tunc ipſarum libertatum poſſeſſione gauderet. Ad quod Archidiaconus ipſe reſpondit, quod per Archiepiſcopum non inſtitui, ſed confirmari potiùs poſtulavit, licèt quod ſeipſum inſtitueret, incongruum videretur. Nos igitur auditis quæ fuerunt hinc inde propoſita, & pleniùs intellectis, [f] interloquuti fuimus, Archidiac. eſſe in plena libertatum ejus Archidiaconatus [g] poſſeſſione tuendum, donec probatum legitimè fuerit ex adverſo, libertates ipſas Archidiac. ab Epiſcopis perſonaliter fuiſſe conceſſas, cùm in hoc caſu, tam ante, quàm poſt, & in ipſa etiam conceſſione Archiepiſcopus eas retinere ſic potuerit licitè, tanquam ſuas; vel donec legitimè probatum fuerit, eaſdem libertates Archidiac. abjuraſſe: ſed in hoc caſu, ſi conceſſio fuit illa realis, Archiepiſcopo nihil juris, vel utilitatis accedat, quia nos vel ad petitionem Eboracen. Eccleſiæ, vel

per

per nos ipſos ſuper hoc Archidiaconatui conſulemus. Si ergo alterutrum ipſorum fuerit legitimè comprobatum, Archid. ſuper libertatibus ipſis; ſi neutrum, Archiepiſcopo ſilentium imponatur.

NOTÆ.

1. [a] *Helien.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ex qua reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus. De Helienſi Eccleſia egi *in cap. paſtoralis, de reſcript.* Etiam textus hic reperitur apud Hoveden. in vita Joan. Regis Angl. & caſum refert Alteſſerra *in præſenti.*

[b] *Norantome.*] In ſexta collectione legitur *Norvicenſi*; ſed malè: Norantomum enim eſt civitas Angliæ ſub Comite Norantomenſi, cujus meminit Vergilius *in hiſtor. Anglia, fol.* 3. 35. 226. & 278.

[c] *Richemundie.*] De quo Archidiaconatu egi *in cap. dilecti, de ſupplenda neglig.*

[d] *R. Regis.*] Richardi videlicet, qui appellatus fuit *Cor Leonis.*

[e] *Primus H.*] Henricus videlicet, qui anno 1135. curavit ut nova Sedes Epiſcopalis Carleoli poneretur, in qua Arnulphus primus Epiſcopus creatus ſedit, ut refert Vergilius *lib.* 11. *hiſtor. Anglia, fol.* 192.

2. [f] *Interloquuti.*] Judicio *de interim*, videlicet, ut voluit Covar. *practic. cap.* 17. Commentarium hujus textus dedi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid.*

[g] *Poſſeſſione tuendum.*] Nam adeò potens eſt poſſeſſio, maximè ubi per annos aliquot continuata reperitur, ut quis debeat in ea manuteneri ex titulo apparenti, licèt non concludenti, quouſque in judicio proprietatis vincatur, *cap. cùm perſone, §. penult.* ubi Joannes Andreas *n.* 6. Germinianus *n.* 4. Francus *de privil. lib.* 6. *n.* 2. notavit Abbas in præſenti, *n.* 8. quem ſequuntur Mareſcotus *lib.* 1. *var. c.* 12. *n.* 36. Garcia *de nobilit. gloſſ.* 8. *n.* 4. Solorzan. *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 2. *c.* 28. *n.* 47. Ex hoc etiam textu apertè probatur, poſſeſſionem anteceſſoris prodeſſe interdictis retinendæ, quod procedit quando poſſeſſio eſt reſpectu rei, ſeu intuitu præbendæ, quia tunc non poſſidet beneficiatus, ſed Eccleſia ipſa. Poſthius *de manut. obſerv.* 37. & *obſerv.* 55. *ex n.* 90. Barboſa *n.* 2. *voto* 42. *à principio.* Contrarium procedit ſi beneficiarius non ſit uſus illo jure, aut prærogativâ intuitu beneficii, ſed ex favore perſonali, & independenter à præbenda; tunc enim ſucceſſor juvatur ejus poſſeſſione. Menochius *de retin. remed.* 3. *n.* 57. Poſthius *d. obſer.* 55. *n.* 89. quod etiam ex præſenti textu deducitur: unde infertur ſucceſſorem in poſſeſſione Eccleſiaſtica non eſſe manutenendum ex poſſeſſione anteceſſoris, qui in eum tranſtulit penſionem auctoritate Apoſtolica; quia poſſeſſio illa reſidebat perſonaliter penes anteceſſorem, & ſic non tranſit in ſucceſſorem, Garcia *de benef.* 1. *p. c.* 5. *n.* 470. Poſthius *d. obſer.* 55. *n.* 155. regulariter enim in tranſlatione poſſeſſionis vetus extinguitur, & nova creatur. Gratian. *diſcept. cap.* 113. *num.* 77. è contrario ſi penſionarius eſt in poſſeſſione exigendi, quamvis decedat poſſeſſor beneficii gravati, continuatur poſſeſſio, & per conſequens manutentio contra quemcunque ſucceſſorem in beneficio, quia penſio ipſa afficit beneficium gravatum, tanquam onus reale, independenter ab actuali poſſeſſore. Garcia *dict. cap.* 5. *num.* 33. Poſthius *obſervat.* 18. *ex num.* 34. & *obſerv.* 56. *ex num.* 11. Barboſa *in praxi exigendi penſ. q.* 2. *p.* 1. *ex num.* 44.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Trecenſi, & Archid. Pariſienſi.*

CUm ad noſtram. *Et infrà*: Illud autem nolumus vos ignorare, quod poſtquam M. fuit Abbas effectus, [b] cuſtodiam de jure non potuit obtinere, quia cùm ratione Abbatiæ ad ipſum pertineat donatio tam cuſtodiæ, quàm aliarum dignitatum, ac etiam præbendarum in Eccleſia Patranen. cuſtodiam ipſam recipere non potuit à ſeipſo, cùm inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis: ſed nec ab alio, cùm jus conferendi alius non haberet.

NOTÆ.

1. [a] *Trecenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 4. licèt pro *Pariſienſi*, legatur *Paraſienſi*; ſed ubique malè, cùm legendum ſit *Peronenſi*, ut notavit Cujacius in præſenti. Peronenſis civitas eſt in Picardia, in cujus templo ſepultum eſſe Carolum Simplicem Regem Francorum, refert Papirius Maſſon. *in deſcript. Galliæ per flum. fol.* 317.

[b] *Cuſtod.*] *De his cuſtodiis egi in c.* 4. *de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu deducitur, eum ad quem ſpectat collatio beneficiorum, non poſſe ſeipſum inſtituere; quod etiam probatur *ex cap.* 3. *de exceſſ. Prælat. cap. per noſtras, de jurepatron.* illuſtrant ultra congeſtos hîc à Barboſa, plures laudati à Baſilio *lib.* 8. *de matrim. cap.* 4. *n.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 18. *cap.* 17. Gibalinus *de clauſura, diſquiſit. cap.* 5. *§.* 5. *conſect.* 6. Rouſſelius *lib.* 2. *hiſtor. Pontific. juriſd. cap.* 2. *n.* 11. Arellano *lib.* 1. *antinom.* 5. Ratio tamen ab Innocentio adducta illis verbis, *cùm inter dantem, & accipientem debeat eſſe diſtinctio perſonalis*, in aliis actibus humanis generaliter vera non eſt: nam in actibus juriſdictionis voluntariæ, & ſimilibus non repugnat eundem plurium perſonam ſuſtinere, ut in caſu legis *ſi conſul* 3. *ff. de adopt.* ibi: *Si Conſul, vel Præſes filiumfamilias ſit, poſſe eum apud ſemetipſum vel emancipari, vel in adoptionem dari, conſtat.* Et *l. unic. ff. de offic. Conſul. c. quod ſicut, §. ſuper eo, de elect. cap. à collatione, de appellat.* unde diſpenſare poteſt Prælatus in legibus à ſe poſitis, & in votis ac juramentis propriis, ſicut cum ſubditis, Sanch. *lib.* 8. *de matrim. diſp.* 3. & *lib.* 4. *ſumme, c.* 37. *n.* 2. Suarez *de legib. lib.* 6. *c.* 12. Salas *eod. tract. diſp.* 20. *ſect.* 12. Baſilius *de matrim. d. n.* 9. licèt quoad actus forenſes, & juriſdictionis contentioſæ regulariter vera ſit prædicta ratio, ut ait Ulpianus *in l. ille à quo* 13. *§. tempeſtivum, ff. ad Trebel.* ibi: *Ipſe ſe cogere non poterit*: ex ratione adducta à Paulo *in l. ſi plures* 9. *ff. de pactis*, ibi: *Nam difficile eſt, ut unus homo duorum vicem ſuſtineat.* Ratio adducta ab Innocentio procedit

cedit in præsenti casu institutionis, quoad beneficia, vel dignitates, ex speciali juris dispositione, videlicet ad evitandam ambitionem; quâ ratione nemo in alienationibus, ubi proprium commodum versatur, & per consequens fraus dari potest, sibi auctor fieri valet, *l.1. ff. de auct. tut.* ubi plura Gothofredus: Clement. 2. *de rebus Eccles.* quam rationem ambitionis expressit Pontifex *in d. cap. per nostras*, ibi: *Quia nullus ingerere se debet ecclesiastica prælationis officiis.* Quare juxta hanc juris dispositionem dixit Innocentius in præsenti, inter dantem, & accipientem debere dari distinctionem personarum, in eo videlicet casu, de quo agebatur, cùm in aliis actibus, ubi non datur hæc specialis ratio, non desideretur eadem distinctio personarum. An verò possit quis electioni de se factæ consentire, exposui *in cap. cùm in jure, de electione.*

TITULUS VIII.

De concessione præbendæ, & Ecclesiæ non vacantis.

CAPUT I.

a Gelasius Papa *ad Romanos.*

QUi in vivorum sacerdotum loco ponuntur, hoc ipso sunt ab ecclesiastica communione pellendi, quo se passi sunt successores vivis sacerdotibus adhiberi.

NOTÆ.

1. a *Gelasius.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. c.1.* & in eadem collectione, *sub tit. de ætat. & qualit. c.2.* tribuitur textus hic Pelagio, sed malè; verus enim ejus auctor est Gelasius I. *in epist.6. ad Episcopos Dardaniæ*, ut refert Anselmus *lib.12. q.69.* & ex eo Anton. August. *in epit. lib.4. tit.24. c.6.* ubi ita textum hunc compilavit: *Episcopi ab Acacio constituti, hoc ipso secundùm canones fuerant ab Ecclesiastica communione pellendi, quòd se passi sunt successores vivis sacerdotibus adhiberi.* In quibus verbis nonnulla notanda sunt hucusque à repetentibus in præsenti omissa. Primò auctorem hujus textus esse Sanctum Gelasium I. natione Afrum, qui Ecclesiam rexit ex anno 492. usque ad annum 496. de quo plura retulit Carolus à Sancto Paulo in Biblioth. Pontif. *littera G. n.1.* Secundò in præsenti textu Gelasium improbasse ordinationes Episcoporum factas ab Acacio, qui à Sede Apostolica damnatus fuerat, ut refert Baronius anno 493. Unde non rectè repetentes hîc Gelasium generaliter acceperunt de quibuscunque sacerdotibus in locum vivorum constitutis, eorumque beneficia possidentibus; tantùm enim Gelasius agit de Episcopis ab Acacio constitutis, qui non solùm excommunicati erant, quia Acacio damnato communicaverunt, verùm & quia passi fuerant in locum vivorum constitui, contra sacros Ecclesiæ canones, qui sub gravissimis pœnis prohibuerunt, ne vivente Episcopo alius in ejus locum constitueretur: in quibus illud notandum est, dum de Episcopis agitur, eos appellari sacerdotes, ut in præsenti etiam fecit Gelasius; ita enim cautum legimus in Synodo 8. sub Hadriano, *act.5.* ibi: *Ne temerè à mundana potestate ejiciatur legitimus Pontifex, & pro eo subrogetur alteri iniquè, & illegaliter.* Concil. Meldense *can.47. Nemo vivente Episcopo Ecclesiam illius, aut res ad eam pertinentes invadere, aut dominari præsumat.* Innocentius *epist. ad Clerum CP. In locum viventium Episcoporum alii subrogantur,* &c. *Nunquam sanè Patres nostros talia ausos fuisse, sed potiùs vetuisse cognovimus, ne cui in locum viventis per consecrationem alium substituendi sit potestas.* Et *cap. audivimus 3. q.2. cap. nulli, in princip. cap. si quis alio 43. 7. q.1.* refert Ant. Aug. *d. lib.4. tit.24.* Unde præsens textus, & proximè relati tantùm de Episcopis exaudiendi sunt, non verò de aliis inferioribus Prælatis in locum vivorum constitutis. Quare autem depositionis pœna imponitur subrogato in locum Episcopi viventis, non verò substituto in locum beneficiarii vivi, exponit Petrus Greg. *lib.4. partit. tit.7. c.3.* quia videlicet inter Prælatum & Ecclesiam contrahitur matrimonium spirituale, non verò inter beneficiarium, & parochiam. Unde adulterium spirituale videtur committi in subrogatione Episcopi in locum viventis, & ita graviori pœnâ illud puniendum erat, *cap. sicut vir 11. cap. sicut alterius 39. 7. q.1.*

CAPUT II.

Ex Concilio a Lateranensi.

NUlla b Ecclesiastica c ministeria, seu etiam beneficia, vel d Ecclesiæ alicui tribuantur, seu permittantur, antequam e vacent, ne desiderare quis mortem proximi videatur, in cujus locum, & beneficium se crediderit successurum. Cùm enim ipsis etiam Gentilium

Digitized by Google

bilium *f* legibus inveniatur inhibitum, turpe eſt, & divini plenum animadverſione judicii, ut locum in Eccleſia Dei futuræ ſucceſſionis expectatio habeat, quam ipſi etiam Gentiles homines condemnare *g* curaverunt. Cùm verò præbendas Eccleſiaſticas, ſeu quælibet officia in aliqua Eccleſia vacare contigerit, vel ſi etiam modò vacant, non *h* diu maneant in ſuſpenſione, ſed infrà ſex *i* menſes perſonis, quæ dignè miniſtrare valeant, conferantur: Si autem Epiſcopus, ubi ad *j* eum ſpectat, conferre diſtulerit, per Capitulum ordinetur. Quod ſi ad Capitulum pertinuerit, & infra præſcriptum terminum hoc non fecerit, Epiſcopus ſecundùm Deum hoc; & cum religioſorum virorum *k* conſilio exequatur; aut ſi omnes fortè neglexerint, *l* Metropolitanus de ipſis ſecundùm Deum, abſque illorum contradictione diſponet. Et quæ honeſtatis decorem deformant, & canonum probantur ſanctionibus obviare, penitus ſunt evellenda, & falce Apoſtolici moderaminis reſecanda. Unde quia Eccleſiæ viventibus perſonis alii conferri non debent, conſult. t. t. reſpondemus, ut ſi quas conceſſiones Eccleſiarum tui Epiſcopatus viventibus perſonis factas eſſe conſtiterit, & ſuper hoc ventum fuerit ad judicium, eas auctoritate noſtrâ in irritum revoces, & frivolas, & vanas eſſe decernas.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic in ipſo Concil. Lateran. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 8. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. nulli* 27. *de reſcriptis.*

[b] *Miniſteria.*] Licèt miniſteria nonnunquam accipiantur pro rebus non ſpiritualibus, ſeu profanis, *cap.* 2. 12. *q.* 2. Concilium Arvernenſe *can.* 7. ibi: *Ne ad nuptiarum ornatum miniſteria divina præſtentur, ne dum improborum contactu, pompaque ſæcularis luxuria polluuntur, ad officium ſacri miniſterii videatur indigna.* Extat apud Gratianum *in cap. nuptiarum* 42. *de conſecr. diſt.* 1. quomodo & miniſteriorum appellatio exaudienda de vaſis, pallis, ornamentiſque ſacris, *in cap. non licet*, 32. *diſt.* Concilium Brachar. 3. *can.* 2. Tolet. 17 *can.* 5. in Pontificali Damaſi *in Sixto I. & Urbano I.* ut etiam in jure civili miniſteria pro rebus, ſervíſque ponuntur *in l. ſi ſervus* 27. *§. ſi fornicarius, ff. ad leg. Aquil. l. obligatione* 6. *de pignor. l. quæſitum* 12. *§. idem Celſus* 31. *ff. de fundo inſtructo:* apud Sextum Aurel. Victor *in epiſt. de vita & moribus Imp.* ubi de Theodoſio, qui lege prohibuit miniſteria laſciva, pſaltriaſque comeſſatoribus adhiberi. Tamen in præſenti miniſteria accipiuntur pro officiis, aut dignitatibus, quo in ſenſu accipiuntur miniſteria *in l.* 11. *ff. ad leg. Jul. repetund. l.* 2. *ff. de offic. Proconſ. l.* 6. *§. illicitas, ff. de offic. Præſidis, l.* 2. *ff. de ſervis fugitivis, l.* 3. *§. qui pecuniam, ff. de ſuſpect. tut. cap. multi* 1. *q.* 1. *cap. cùm in cunctis, §. inferiora, de elect. cap. Joannes, de cleric. conjug. cap. cùm ſingula, §. prohibemus, de prabend. in* 6. *Clement.* 1. *de ſuppl. negl.*

2. [c] *Eccleſiaſtica.*] Unde officia ſæcularia nondum vacantia, à Principe concedi, & promitti poſſe, docuerunt Alciatus *in l. ult. n.* 45. & ibi Decius *n.* 30. *C. de pact.* Barboſa *in remiſ. ad ordin. Luſit. lib.* 1: *tit.* 98. Fontan. *deciſ.* 22. & 23. licèt ex ratione in præſenti adducta protrahant præſentem prohibitionem plures, quos refert, & ſequitur Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 3. & *lib.* 3: *polit. cap.* 7.

3. [d] *Eccleſia.*] Id eſt, parochiæ, ſeu beneficia parochialia, quo modo Eccleſia accipitur in Concilio Metenſi *can.* 11. ibi: *Unuſquiſque presbyter unam ſolummodo habeat Eccleſiam:* Nannet. apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 26. ibi: *Ut ſi quilibet presbyterorum defunctus fuerit, vicinus presbyter apud ſeniorem ſæcularem, nullâ precatione, vel xenio Eccleſiam illam obtineat.* Et *cap. Sanctorum*, 70. *diſt.*

4. [e] *Antequam vacent.*] Beneficia non vacantia dicuntur illa, quorum poſſeſſor certus extat & vivit; vacantia verò, quæ poſſeſſore carent, exemplo mulieris, quam vacantem conſultus appellat, quæ marito caret, *l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad leg. Jul. de vi:* veluti quando poſſeſſor deceſſit, vel ab hoſtibus captus eſt, *cap.* 1. *ne Sede vacante, cap. ſuſceptum, de reſcript. in* 6. *cap. quamvis* 38. *de prabend. eod. lib.* aut religionem profeſſus eſt, *cap.* 4. *de regul. lib.* 6. aut ſua ſponte beneficio ceſſit, *cap. fin. de renunc.* aut vitio ſuo illud amiſit, veluti per aſſequutionem alterius beneficii incompatibilis, *cap. referente* 7. *cap. præterea, cap. de multa* 28. *de prabend.* aut ſi matrimonium contraxit, *cap.* 1. & 31. *de cleric. conjug.* aut ſi intra annum ad ſacerdotium non eſt promotus qui beneficium parochiale obtinuit, *cap. licèt canon, cap. ſtatutum* 22. *cap. cùm ex eo* 34. cum ſequenti, *de elect. lib.* 6. quos & alios vacationis modos proſequuntur latè P. Gregorius *de benef. c.* 38. Garcia & alii, quos laudant Valenſis *de benef. lib.* 2. *tit.* 23. & 24. Dattis *de benef. ſect. ult.*

5. [f] *Legibus Gentilium.*] *L. qui ſuperſtitis* 44. *l. neminem, ff. de acquir. hæredit. l.* 1. *ff. pro herede, l.* 2. *§. interdum, ff. de vulgar. l. licèt, C. de pact. l. ex eo, C. de inutil. lib. l. ſtipulatio* 61. *ff. de verb. oblig.* ubi apertè cavetur, pactum de hæreditate viventis non valere, quod & latè illuſtravi *in cap. accepimus, de pactis.*

6. [g] *Gentiles condemnare curarunt.*] Quibus verbis innuitur, aliquando exemplo, & legibus Gentilium utendum eſſe, quando iis coadjuvantur potiùs, quàm impugnantur ſacri canones, ut *in cap. urgentis, de hæret. cap. ex antiquis*, 54. *diſt. cap. ſi ſæculi* 12. *q.* 2. *cap. nemo* 32. *q.* 4. *cap. iſta* 33. *q.* 2. *c.* 2. *de novi oper. nunc.* & in præſenti caſu nec inter ipſos Gentiles licuit in cujuſque vivi Pontificatu alium conſtituere: quare Julius Cæſar recuſavit Pontificatum Lepidi, eo vivente ſibi à populo oblatum, Diocaſius *lib.* 49.

7. [h] *Non diu.*] Verbum *diu*, aliquando biennium ſignificat, *l. cùm domini* 56. *ff. locati:* decennium *in l.* 6. *§.* 3. *ff. qui & à quibus:* quinquennium *in l.* 3. *§.* 2. *ff. de re milit.* modò quadraginta annos, *l.* 2. *de præſcript.* 30. modò brevius tempus, *l.* 1. *ff. de jure deliber.* & ex ſententia Ciceronis de ſenectute diuturnum ſignificat longum quoddam tempus, non certum, aut diffinitum, ſed pro rei conditione, cui jungitur modò longius, modò brevius: notarunt Donellus *lib.* 1. *comment. cap.* 10. ubi Oſualdus *littera F.* Cujacius *lib.* 18. *obſerv. c.* 28. Duarenus *de legibus, cap.* 12. Faber *in rational. ad legem de quibus, ff. de legibus.*

8. [i] *Sex menſes.*] Julius Lavorus *variar. lucubr. tit. de elect. cap.* 18. exiſtimat menſes hos eſſe computandos ſecundùm ordinem Kalendarii, non autem per quatuor hebdomadas, nec per triginta dies; ut *in*

authent. jubemus. C. de iudic. nec ut *in l. ubi lex, ff. de reg. jur.* ubi dies unus & ſexaginta faciunt duos menſes: nec ex uno & triginta, ut *in l. fin. §. 1. ff. de tempor. appel.* ſed ita putat menſem computandum eſſe, ut ſi prima die Januarii decedat Prælatus, prima die Februarii finiatur primus menſis; & ſic deinceps ſex menſes computantur. Nec obſtat textus *in cap. obeuntibus, 63. diſt. cap. ne pro defectu, de elect.* ubi etiam tres menſium tempus tantùm ad eligendũ conceditur: Ergo non ſex, ut in præſenti docetur. Nam diſcrimen adhibendum eſt inter dignitates majores, in quibus vacatio diuturna periculoſior eſt, & inter inferiora beneficia; nam ad majores dignitates, de quibus *in d. cap. obeuntibus, c. ne pro defectu,* tres tantùm menſes ad eligendum competunt; ad minora beneficia verò, de quibus in præſenti, ſex menſes conceduntur. Nec huic diſtinctioni obſtat textus *in cap. cùm noſtris, hoc tit.* ubi cùm agatur de Præpoſitura, ſupponitur ſex menſes concedi ad ejus proviſionem. Quiamt notavit Cironius *in cap. 2. de elect. in 5. compil.* Præpoſitura illa non habetur pro prima Eccleſiæ dignitate; unde ad ejus electionem, ut in aliis inferioribus beneficiis, ſex menſes conceduntur. Sunt etiam aliæ breviores devolutiones in jure noſtro, ut *in cap. ſi pluribus, de elect. in 6. cap. fin. de conſuet. eod. lib.* de quibus agit P. Gregorius *in cap. 8. de conſtit.*

8. ¡ *Ubi ad eum ſpectat.*] Sunt enim quædam beneficia, quorum collatio ad Epiſcopum ſolum pertinet, alia ad Capitulum tantùm, alia denique, quæ ſimul, & conjunctim ſpectant ad Epiſcopum, & Capitulum, ut tradunt Petrus Gregorius *lib. 7. ſyntagm. c. 9.* Garcia *de benef. 5. p. c. 3. n. 28.* Zerola *in praxi, verbo Beneficia.* Unde in præſenti primò decidit caſus, in quo collatio tantùm ſpectat ad Epiſcopum; & docetur illo non eligente, ad Capitulum devolvi collationem. Garcia *de benef. p. 10. cap. 3. n. 33.* Duarenus *de ſacris Eccleſ. lib. 5. cap. 5.* Duobus tamen in caſibus devolutio non fit ad Capitulum. Primus eſt quando collatio ſpectat ad Epiſcopum jure ſpeciali, tunc enim devolutio fit ad ſuperiorem: Abbas in præſenti, *num. 8.* Rebuffus *in praxi, tit. de devolut. num. 21.* Germonius *de indultis, §. volumus. n. 56.* Secundus eſt, quando Epiſcopus immediatè paret Romano Pontifici, tunc enim devolutio ad ipſum tantùm fit: Rebuffus ſuprà *n. 36.* Garcia *d. cap. 1. num. 3.* Cùm verò ad Capitulum tantùm collatio ſpectat, eo negligente, ad Epiſcopum collatio devolvitur. Et quamvis Epiſcopus tanquam Canonicus ſimul cum Capitulo negligens fuerit, nihilominus niſi id malitioſè fecerit, jure devolutionis uti poterit, *cap. poſtulaſti, §. niſi forte, hoc tit. l. 9. tit. 16. part. 1.* Si verò collatio ad Epiſcopum, & Capitulum ſimul ſpectet, illis negligentibus ad Metropolitanum collatio devolvitur, *dicto cap. poſtulaſti.*

9. ᵏ *Conſilio.*] Quod convenientiam Pontifex appellavit, *in cap. obeuntibus, 63. diſt.* & eleganter, ut probat Juretus *in not. ad epiſt. 220. Ivonis*; olim enim in electionibus Eccleſiaſticis Epiſcoporum, vel inferiorum Prælatorum, immò & ipſius Romani Pontificis, collaudatio deſiderabatur Religioſorum, *cap. in nomine, 24. diſt. d. cap. obeuntibus, d. cap. ne pro defectu, de elect.* ut conſilium præſtarent, quod poſtea abrogatum fuit adeò, ut nec Abbas admitteretur, niſi ratione privilegii, *cap. Cumana, de elect.* aut conſuetudinis, *cap. cùm dilectus, de conſuet.* docuit Barboſa *de poteſt. Epiſcop. tit. 1. c. 3. num. 13.*

ˡ *Metropolitanus.*] Et ſi ipſe negligens fuerit, ad Primatem, vel Pontificem collatio devolvitur, *cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit. cap. cùm noſtris, cap. poſtulaſti, hoc tit. cap. fin. de ſuppleud. neglig.*

COMMENTARIUM.

10. CONCLUDITUR TRADITUM ET PROPOSITUM.

TExtus hic duas continet partes: in prima prohibetur, ne beneficia promittantur antequam vacent: in ſecunda agitur de jure conferendi beneficia vacantia propter negligentiam ejus, cui illud jus proximè competit: hanc expoſui *in cap. 3. & 4. de ſuppleud. neglig.* ex prima autem ſequens deducitur aſſertio, *Beneficia nondum vacantia concedi, aut promitti non debent.* Probant eam textus *in cap. audiamus 3. q. 2. cap. non furem, cum alii, 7. q. 1. cap. ſi quis Papa, 78. diſt. cap. deliberatione, §. prohibemus, de offic. deleg. in 6. cap. 2. hoc tit. cap. illud, de jurepatron. cap. venerabili, §. finali, de prebend. cap. bona 36. de elect. cap. conſultationibus, de donat.* Julius I. *epiſt. 2.* Damaſus *epiſt. 1. ad Paulinum,* Concilium Friſingenſe anno 1440. *can. 8. Ne per receptionem Canonicorum prebendis non vacantibus aliena mortis votum turpiter ingeratur, ſtatuimus ut de cætero nullus recipiatur in Canonicum Eccleſiæ noſtræ Cathedralis, niſi vacaverit prebenda.* Colonienſe anno 1536. *can. 5. Cùm olim conciliari inſtitutione vetitum ſit, ne ulla Eccleſiaſtica miniſteria, ſeu beneficia promittantur priùs quàm vacent,* &c. Innocentius III. *lib. 1. epiſt. apud Siricum, fol. 84.* ubi Abbati S. Dionyſii ſcribit. Alia juris teſtimonia congerunt Antonius Auguſt. *in epit. lib. 4. tit. 24. & lib. 15. tit. 10.* Creſpetius *in ſumma, verbo Beneficia.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, Corraſ. *de ſacerd. p. 1. cap. 7.* Quintanaduenas *lib. 1. Eccleſ. c. 8.* Petrus Gregorius *lib. 17. ſymag. c. 12. & lib. 1. partit. tit. 28. cap. 3.* Vighellius *in methodo juris can. fol. 290. & 291.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. c. 33.* Corvinus *lib. 2. aphoriſm. tit. 29.* Fragoſo *p. 2. de regim. diſp. 20. §. 5.* Barboſa *lib. 3. juris Eccleſ. c. 13. n. 119.* Acuña *in cap. nullus, 79. diſt.* Valenſis *lib. 1. de benef. tit. 22.* Dartis *de benef. ſect. 5. c. 1.* Solorzanus *tom. 2 lib. 2. c. 6. num. 2.*

11. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione. Si beneficia nondum vacantia conferri aut promitti non poſſent, ſequeretur quod Epiſcopi non poſſent beneficia vivis eorum poſſeſſoribus unire alteri Eccleſiæ, Collegio, aut Capitulo: ſed ſic eſt, quod poſſunt ſimiles uniones facere, *cap. conſultationibus, de donat. cap. cùm veniſſent,* & ibi Gloſſa verbo *Retinebat, de reſtitut. ſpol. Clement. unic. de rebus Eccleſ.* Igitur quia beneficia nondum vacantia conferri poſſunt. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia æqualis ratio militat ſi beneficium viventis conferatur, ac ſi beneficium promittatur cùm facultas ſe obtulerit; ſiquidem qui gratiam hanc aſſequitur, facilè in votum captandæ mortis alienæ incidet: ſed beneficium promitti poteſt cùm facultas ſe obtulerit, *cap. accedens, hoc tit.* igitur quia beneficium nondum vacans promitti poteſt. Augetur ſecundò hæc difficultas; nam ſi beneficium nondum vacans promitti non poſſit expreſsè, nec etiam tacitè, cùm eo caſu etiam detur occaſio captandæ mortis alienæ: ſed tacitè nondum beneficium vacans promittitur cùm quis recipitur in Canonicum abſque præbenda; nam præcisè præbenda proximè vacatura illi debetur, *cap. cùm M. de conſtitut. cap. relatum, cap. dilectus, de prebend. cap. ſi poſtquam 13. eod. tit. in 6.* & certò ſcit Canonicus ita receptus præbendam proximè vacaturam illi deberi, unde facilè habebit votum captandæ mortis alienæ: & nihilominus talis receptio in Canonicum ſine præbenda ſub ſpe futuræ vacationis licita eſt: ergo quia beneficium nondum vacans promitti poteſt. Fulcitur tertiò hæc difficultas

ex

ex cap. propoſuit 4. cap. conſtitutus 11. hoc titulo, cap. ex parte 12. de offic. deleg. c. 2. de præbend. in 6. in quibus diſertè docetur, validè, & licitè poſſe beneficia vacatura promitti. Igitur non rectè in præſenti ſtatuitur beneficia nondum vacantia promitti non poſſe.

12. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, verè eſt præſens Concilii Lateran. conſtitutio, cujus illa ratio in præſenti commendatur, quia beneficii nondum vacantis collatio, ſeu promiſſio inducit votum captandæ mortis alienæ; *c. 2. cap. non captanda 3. hoc tit. in 6.* quare & jure civili pacta futuræ ſucceſſionis, tanquam nefariæ ſpei improbantur, *l. ult. C. de pactis, l. de fideicommiſ. C. de tranſact. l. 2. §. ult. ff. de his quib. ut indigi l. quidam 3 n. §. ult. de donat.* Unde etiam tractatus deliberativus de futura electione non valet antequam beneficium vacet, *cap. bona 36. de elect. cap. nullus, 79. diſt.* cui rationi & aliæ adjungi poſſunt; nam ſicut in matrimonio mulier plures viros habere nequit, ita nec Eccleſia plures Prælatos, *cap. ſicut 11. 7. q. 1. cap. cùm non ignores 15. de præbend.* & ſicut non poteſt quis habere eam uxorem, quam vivente ejus marito ſuperinduxit, *c. 1. cap. penult. de eo qui duxit in matrim. quam polluit:* ita nec Eccleſiam, quam vivente ejus Prælato obtinuit. Accedit, nam ſicut obligatio realis non conſiſtit in re aliena, *l. 2. l. aliena 20. ff. de pignor. l. 1. ff. de pignorib. l. 11. & per totum C. ſi aliena res:* ita nec beneficium viventis dari, aut efficaciter promitti poteſt. Ex qua prohibitione prodierunt duæ regulæ Cancellariæ, quarum prior concepta fuit contra impetrantes beneficia viventium, & eſt in ordine 21. quâ cavetur, quod ſi quis impetraverit reſcriptum, ut ſibi provideatur de beneficio, tanquam per obitum alicujus tunc viventis vacante, etiamſi poſtea per obitum vacet, proviſio virtute talis reſcripti nullius momenti ſit, quam exponunt Mandoſius *ibi*; Petrus Gregorius *de benefic. cap. 32. n. 2.* Altera regula eſt 30. in ordine, quæ vocatur de Verſimili notitia, eaque cavetur, impetrationem beneficii per obitum vacantis irritam eſſe, niſi congruum tempus præceſſerit, intra quod veroſimilis notitia obitus pervenire ad Pontificem potuerit. Rectè ergò in præſenti prohibetur beneficia nondum vacantia conferri, aut promitti: quod & retrò variis Eccleſiæ legibus cautum fuerat, ut conſtat ex congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epitom. lib. 4. tit. 24.* quibus etiam qui in locum viventis ſe inſtitui paſſus erat, privatione communionis, depoſitione, & aliis pœnis coercebatur, *cap. in primis 1. q. 3. cap. audivimus 3. q. 2. ci non furem 7. q. 1. cap. 1. hoc tit.* Adeoque verum eſt, beneficia nondum vacantia promitti non poſſe, ut nec juramento talis promiſſio firmari poſſit, ut docent plures, quos refert & ſequitur Sanchez *lib. 7. ſummæ, c. 2. n. 33.* nec conſuetudine etiam immemoriali contrarium introduci poteſt, ut docent Garcia *de benef. p. 10. c. 1. n. 4.* Cabedo *de patronatu, c. 14.* Barboſa *in remiſ. ad ordinat. Luſit. lib. 1. tit. 98.* Solorzanus *d. tom. 2. lib. 2. c. 6. n. 3.* Phebo *deciſ. 2. n. 2.* qui latè explicant praxim hujus Regni, juxta quam Magnus noſter Monarcha conſuevit commendas nondum vacantes promittere, & aſſignare.

13. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt ordinarii collatores non poſſint beneficia nondum vacantia promittere, poſſunt tamen unire loco Religioſo, vel monaſterio, *d. cap. cùm veniſſent, cap. conſultationibus:* tum ex eo, quia ratio captandæ mortis alienæ ceſſat eo caſu; ſiquidem negligitur quod communiter poſſidetur, *l. 2. C. quando, & quomodo quarta pars;* & quod collegio datur, nemini datur, *cap. Epiſcopus, §. qui manumittitur, 12. q. 2.* docuit Garcia *de benef. p. 10. c. 1. n. 29.* tum etiam quia per unionem non fit viventi præjudicium, ſicut per impetrationem: & licèt qualiſcumque occaſio captandæ mortis daretur propter majus bonum, quod ex tali unione provenit, contemnenda eſt. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in cap. illud 8. de jurepatron.* ubi refertur, laïcum contuliſſe Eccleſiam nondum vacantem loco Religioſo; & tamen diſertè docetur collationem ideò fuiſſe irritam, quia Eccleſia nondum vacaverat. Nam reſpondetur cum Panormitano *ibi, n. 7.* Thom. Sanchez *lib. 7. in Decal. cap. 29.* in ſpecie illius textus laïcum voluiſſe conferre Eccleſiam illam nondum vacantem, ut ex tunc valeret in præjudicium Rectoris viventis; diverſum tamen eveniret, ſi intenderet ſine præjudicio Rectoris ita beneficium conferre, ut à die vacationis monaſterium illo frueretur; tunc enim talis collatio cum Epiſcopi conſenſu facta valeret, ut conſtat *ex dicto cap. conſultationibus, de donat. cap. ſi Epiſcopus 73. 12. q. 2. cap. penult. de Eccleſ. ædif.* hodie tamen ex nova Concilii Trident. diſpoſitione *ſeſſ. 24. de reform. cap. 18.* non poteſt beneficium uniri monaſterio, aut ſimili loco, niſi auctoritate Romani Pontificis: explicant Moneta *de commut. cap. 11. num. 99.* Garcia *ibi.* Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis; nam licèt non poſſint inferiores Prælati expreſsè promittere beneficia nondum vacantia, tamen poſſunt Canonicos recipere in fratres, etſi illis per conſequens debeatur præbenda proximè vacatura. Ratio eſt, quia prohibitio præſentis textus tantùm locum obtinet in promiſſionibus factis ab homine, non verò à lege. Planè promiſſio, quæ fit recepto in Canonicum, magis cenſeri debet facta ab homine, quàm à lege; in qua ſpecie explicandi ſunt textus *in dicto cap. relatum, cap. cùm ſuper, hoc tit. cap. ex diligentia, de jurepatron.* latè probavi *in d. cap. relatum,* ubi expoſui textus *in cap. dilectus 19. cap. tua 20. cap. dilectus 25. de præbend.* Nec obſtat augmentum deductum *ex d. cap. accedens, hoc tit.* nam licèt beneficium viventis promitti non poſſit, tamen generaliter, & indiſtinctè beneficium ita promitti poteſt quamprimùm occaſio collationis ſe obtulerit, quia præcise tunc non expectatur alicujus mors, cùm aliis pluribus modis beneficium vacare contingat. Nec tandem obſtat textus *in d. cap. ex parte 12. cap. propoſuiſti, hoc tit.* in quibus proponitur nobilis exceptio præſentis regulæ; nam licèt inferioribus Prælatis non liceat beneficia vacatura promittere, adeo ut nec Legato id liceat, *cap. dilectus 25. de præbend.* hoc tamen non procedit in Romano Pontifice, qui propter ejus ſupremam auctoritatem, & pleniſſimam in beneficialibus diſtributionem poteſt beneficia nondum vacantia promittere, & in eis jus expectativæ conferre, *cap. eam te 7. cap. conſtitutus 19. cap. mandato 38. cap. in litteris 39. cum ſeq. de præſcript:* Quâ ratione etiam beneficium litigioſum, quod conferri non poteſt, *cap. 2. ut lit. pend. lib. 6.* utiliter Pontifex confert. *Clement. 1. in fine, eod. tit.* & cùm beneficium ſui naturâ conferri debeat in perpetuum, *cap. Sanctorum, 70. diſt. cap. unic. de capel. monach. in 6.* ad tempus Pontifex rectè conferre poteſt, *cap. ſi gratiosè, de reſcript. in 6.* docent Duarenus *lib. 6. de ſacris Eccleſ. c. 1.* Petrus Gregor. *lib. 1. de reſcript. c. 6.* Cabedus *de patron. c. 15. n. 6.* Azor *2. tom. inſtit. lib. 6. cap. 32.* Sed cùm æquius ſit, Pontificem non imperio tantùm, ſed etiam exemplo cæteros Epiſcopos in officio continere, inde provenit ut pleniſſima poteſtas, quam in cauſis beneficialibus Pontificem habere docetur *in d. c. 2. de præbend. in 6.* non pro libito ſuæ voluntatis, ſed ſecundùm juſtitiam, & æquitatem exercenda ſit, argumento legis 14.

sit. 3. partit. 2. junctis traditis à Pinel. *in rubric. C. de rescind. vendit. 1. p. cap. 2. à n. 29.* faciunt textus *in l. venditor, §. 1. ff. commun. prædior. l. 2. & ult. C. ex quibus causis fund.* Illustrat Sanchez *lib. 2. de matrim. disp. 13. n. 3.* quare hodie sublatæ sunt hujusmodi litteræ expectativæ, Concilium Trident. *sess. 24. de reform. c. 19.* ex ratione adducta in præsenti, videlicet ne detur votum captandæ mortis alienæ.

14. EXPONITUR CAP. DILECTUS, DE JURISPATRON.

Suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus *in cap. dilectus 21. de jurepatron.* ubi docetur reservationem præbendæ proximè vacaturæ factam à Legato à latere, utilem & ratam esse: igitur idem dicendum est in promissione beneficii non vacantis, cùm reservatio, præsertim in commodum certæ personæ, promissionis vim obtineat. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, magnum discrimen versari inter promissionem, & reservationem præbendæ vacaturæ; nam licèt Legatus à latere promittere non possit beneficium vacaturum, *d. cap. dilectus, de prabend.* tamen potest reservare collationem præbendæ vacaturæ regulariter, exceptis casibus, de quibus *in cap. sequenti, cap. dilecti 4. de offic. Legat. lib. 6.* docent Glossa, Zabarel. & Hostiens. *in d. cap. cum dilectus*, plures relati à Garcia *de benef. 5. p. cap. 3. à num. 35.* cujus discriminis ratio ex eo provenit, quia cùm per promissionem, & collationem beneficii vacaturi acquiratur jus proviso, timeri quidem potest occasio, seu votum captandæ mortis alienæ, quod non ita contingit in reservatione, in qua cùm nullum jus acquiratur ei, pro quo reservatio fit, inde cessante hoc periculo captandæ mortis, cessat præsens prohibitio: & licèt in reservatione speciali, quia tacitè continetur promissio ei pro quo reservatur, & ita timeri possit prædictum votum captandæ mortis; tamen cùm per eam reservationem Legatus non maneat obstrictus, ita ut alteri beneficium conferre non possit, cùm mutare voluntatem valeat, *ex l. 5. l. quæsitum 8. ff. de servis export. l. 3. ff. qui sint manumiss.* ideo in hujusmodi reservatione cessat præsens prohibitio, *cap. si Apostolica, de prabend. in 6.* Nec huic interpretationi obstat textus *in cap. constitutus, hoc tit.* cujus interpretationem in ejus commentario dabimus.

15. EXPONITUR CAP. TANTA, DE EXCESS. PRÆLAT.

Secundò opponi potest textus *in cap. tanta, de excess. Prælat.* ubi cùm beneficium viventis promissum esset, talis promissio per sententiam specialem irritatur: igitur quia à principio valuit. Cui difficultati respondendum est, tantùm de facto pronunciatum fuisse in ejus textus specie, promissionem beneficii non vacantis non valuisse, non quia de jure necessaria esset talis pronunciatio.

16. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. AD AURES, DE RESCRIPT.

Tandem opponi potest textus *in cap. ad aures, de rescriptis*, in illis verbis: *Pauperes clericos super minoribus beneficiis inquietent*; ubi docetur, concessionem factam beneficii non vacantis non valere, ea ratione, quia qui litteras impetravit, tacuit se dignitatem habere: igitur si id exprimeret, valeret utique collatio beneficii viventis. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu collationem beneficii non vacantis sustineri non potuisse cessante obreptionis vitio, quia Romanus Pontifex, ut suprà dixi, beneficia etiam nondum vacantia promittere potest.

CAPUT III.

Idem a *Eboracensi.*

RElatum est auribus nostris, quod cùm quidam clerici in beneficiis ecclesiasticis C. vel CC *b* marcharum redditus possidentes, & proponentes primas vacantes Ecclesias à monachis, vel Canonicis, aut aliis jurispatronatus habentibus, sibi fuisse promissas, ne in illis cùm vacant, instituantur alii, vocem appellationis emittunt, ut interim arte aliqua valeant propositum suum adimplere. Quia igitur consulis, an à diœcesano Episcopo hujusmodi appellationi sit deferendum, præsentibus litteris respondemus, quod cùm in Lateranensi Concilio promissiones factæ de Ecclesiis non vacantibus sint cassatæ, prætextu appellationis eorum, qui jamdictis promissionibus nituntur, omitti non debet, quin Ecclesiæ cùm vacaverint, personis idoneis ordinentur.

NOTÆ.

1. [a] *Eboracensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. de appellat. c. 39.* & post Concilium Lateran. *p. 47.* ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus. De Ecclesia Eborac. nonnulla notavi *in cap. 4. de rescript.*

[b] *Marcharum.*] Earum valorem jam explicavi *in cap. 4. de pactis.*

COMMENTARIUM.

2. CUm prioribus Ecclesiæ constitutionibus illud tantùm cautum esset, ne quis in vivorum sacerdotum locum constitui posset, idque appositâ pœnâ privationis Ecclesiasticæ communionis, ut constat *ex cap. 1.* junctis ibi congestis, *hoc tit.* illud eveniebat, ut si in viventis locum quis minimè poneretur, licitè ei ecclesiastica beneficia post mortem possessorum promitterentur, quasi in tempus habile, argumento legis *in tempus, ff. de hared. instit.* Sed quia similes promissiones occasiones præstabant captandæ mortis alienæ, ideo in Lateranensi Concilio relato in capite antecedenti, statutum fuit, ne Ecclesiastica beneficia promittantur antequam vacent: quam Concilii constitutionem Alexander III. & ejus successores ad varios casus protraxerunt. Primò ad Patronos, ita ut præsentare non possint aliquem ad beneficium antequam vacet, ut in præsenti, & *in cap. ex tenore 13. cap. fin. hoc tit.* Unde in præsenti docetur, appellationi interpositæ ab his, quibus beneficia promissa erant antequam vacarent, ne alii instituerentur, non esse deferendum; quia licèt appellationi rectè interpositæ ab electione, seu collatione sit deferendum, *cap. 1. de his que fiunt à majori, cap. 2. de elect. lib. 6.* tamen quia appellatio, de qua in præsenti, interposita fuit contra statuta juris canonici, & ita per eam impediri non poterat executio earundem constitutionum; ideo tanquam frivola & injusta, jurique contraria rejicitur, juxta dicta *in cap. 28. appellat.*

CAPUT

CAPUT IV.

Innoc. *Præpoſito N. Decan. & Capit.* [a] *Cameracenſi.*

PRopoſuit nobis dilectus filius Theobaldus presbyter, quod cùm bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, quas vobis pro receptione ipſius in fratrem, & aſſignatione præbendæ ad donationem veſtram ſpectantis in Eccleſia veſtra proximò vacaturæ, eidem facienda porrexerat, mandatum vobis Apoſt. deſtinaſſet, & bonæ memoriæ N. Decan. Rhemen. exequutorem conceſſiſſet eidem, Decanus ipſe vos in exequutione mandati Apoſt. contumaces inveniens, & rebelles, ipſum de præbenda primò vacatura in Eccleſia veſtra, quæ ad donationem Capituli pertinet, auctoritate Apoſt. inveſtivit: vobis præcipiens, ut eum in Canonicum recipientes, & fratrem, ipſi ſtallum in choro, & locum in Capitulo conferretis, Eccleſiarum vobis introitu interdicto, ſi quod mandabat, differretis infra triduum adimplere. Vos autem nec mandatum ejus exequi voluiſtis, nec ab Eccleſiarum ceſſaſtis ingreſſu; immò potiùs in eluſionem mandati Apoſt. causâ diffugii ad eundem Decanum appellaſtis: & cùm ipſe Decanus morte præventus in negotio ipſo ulteriùs non potuiſſet procedere, & præbenda, quæ ad donationem veſtram ſpectabat in Eccleſia Cameracenſi vacaſſet, eam alii aſſignaſtis, in eundem presbyterum excommunicationis ſententiam promulgantes, quia litteras ejuſdem Decani ſibi in teſtimonium reſervavit. Cùm autem propter hoc idem preſbyter ad ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentiam acceſſiſſet, ſicut ex litteris ejus nobis innotuit, ipſe quod ab eodem Decano factum fuerat, ratum volens haberi, collationem præbendæ factam à vobis penitus irritavit, & eundem preſbyterum ab excommunicationis vinculo abſolutum, de ipſa manu propria per [b] annulum inveſtivit. Licèt autem intentionis noſtræ non ſit inveſtituras de [c] vacaturis factas, contra Canonum inſtituta ratas habere, qui ſecundùm plenitudinem poteſtatis de jure poſſumus ſupra jus [d] diſpenſare; attendentes tamen quod idem preſbyter non de vacatura, ſed de vacante per prædeceſſorem noſtrum fuerat inveſtitus, utpote quæ poſt caſſationem conceſſionis à vobis factæ intelligebatur vacare: diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, atque præcipimus, quatenus amoto ab eadem præbenda quolibet detentore, eam ipſi T. omni dilatione, excuſatione, & app. poſtpoſitis conferatis, & permittatis ab ipſo pacificè poſſideri, ei ſtallum in choro, & locum in Capitulo cum plenitudine honoris Canonici aſſignantes: alioquin noveritis nos venerabili fratri noſtro N. Catalaunienſi Epiſcopo dediſſe firmiter in mandatis, ut ipſe id auctoritate Apoſt. exequatur, contradictores eccl. cenſurâ, ceſſante appellatione percellens, ſi vos ſuper exequutione mandati noſtri deſides fueritis, vel remiſſi. Nos enim nolumus pati repulſam, qui prompti ſumus omnem inobedientiam ſecundùm Apoſt. verbum ulciſci: nullis litteris, &c. harum tenore tacito, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum.

NOTÆ.

[a] *Cameracenſi.*] Ita etiam legitur *in cap.* 1. *hoc tit. in* 3. *collect.* & in epiſtolis ipſius Innocentii III. editis, & emendatis à Cardinale Guillel. Sirleto, *fol.* 62. ex quibus ita reſtituo integram hujus textus, cui conjungendæ ſunt aliæ duæ epiſtolæ ipſius Innocentii III. in quibus exitus hujus controverſiæ refertur, quæ reperiuntur apud ipſum Cardinalem Sirletum *fol.* 301. in hæc verba: [Ne fiant controverſiæ litigantium immortales, ſi ſopitæ judicio quæſtiones in antiquæ contentionis ſcrupulum reducantur, ſententias per fratres noſtros ex delegatione noſtra canonicè promulgatas, Apoſtolicæ confirmationis præſidio conſuevimus roborare, ne ſi pateret partibus à lata ſententia reſiliendi facultas, non litigantes litigia, ſed litigia potiùs fugerent litigantes, dum non niſi eis expirantibus expiraret. Sanè cùm inter te, & dilectum filium I. Presbyt. de Landreceis ſuper præbenda Cameracenſis Eccleſiæ, de qua te felicis recordationis Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter, poſt preces, & mandatum dilectis filiis Capituli Cameracenſis porrectas, & executorem tibi ab ipſo conceſſum, caſſata collatione ipſius præbendæ dicto presb. facta per Capitulum Camerac. ſicut ex litteris ejus accepimus, curaverat inveſtire, & ſuper qua idem presbyter eam ſibi aſſerens canonicè fuiſſe collatam, ad venerabilem fratrem noſtrum Epiſcopum, & dilectos filios Decanum, & Cantorem Attrebaten. commiſſionis litteras impetrarat, qui eum poſtquam iter aggreſſus fueras ad Sedem Apoſtolicam veniendi, causâ tei ſervandæ in poſſeſſionem miſerunt, quæſtio verteretur, nos tibi, & dilecto filio G. procuratori presbyteri memorati, conſtitutis in præſentia noſtra, dilectum filium Hugonem tituli Sancti Martini Presbyterum Cardin. conceſſimus auditorem. Coram quo cùm ſuper cauſa ipſa fuiſſet diutiùs diſceptatum, ipſe tenore litterarum inſpecto, quas prædeceſſor ipſe noſter pro te Cameracenſi Capitulo, & bonæ memoriæ Decano Rhemen. tranſmiſerat; & earum etiam, quas nos circa noſtræ promotionis initia venerabili fratri noſtro Catalaunienſi Epiſcopo miſeramus: intellecto etiam ex litteris ejuſdem

Episcopi, qualiter de mandato nostro in tantum processerat, quod à Capitulo fueras receptus in fratrem, & in corporalem ipsius præbendæ possessionem inductus: inspectis insuper litteris, quas dictus presb. ad memoratos Episcopum, & Decanum, & Cantorem Atrebaten. à Sede Apostolica impetrarat, & totius causæ meritis, rationibus, & allegationibus intellectis, auctoritate nostrâ, de consilio venerabilis fratris nostri N. Albanen. Episcopi, & dilectorum filiorum G. tituli sanctæ Mariæ trans Tyberim, & S. tit. sanctæ Praxedis Presb. Cardinalium formavit sententiam, & nobis priùs retulit, quàm proferret, ac postmodùm formatam, & expositam nobis sententiàm de mandato nostro promulgans, super eadem præbenda silentium imposuit presbytero memorato, & procuratori ejusdem: & eam tibi per sententiam diffinitivam adjudicare curavit. Nos igitur sententiam ipsam, sicut per eundem Cardin. de mandato nostro lata est, auct. Apost. confirmamus, & præsentis scripti paginâ communimus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani viij. Kal. Maii.] Et eodem folio, ibi: [Cùm inter dilectos filios Theobaldum Canonicum vestrum, & I. presb. de Landreceis, &c. (ferè in eundem modum ut suprà, usque ad verbum *curavit*.) Quam nos postmodùm, sicut per eundem Card. de mandato nostro lata fuerat, auctoritate curavimus Apostolica confirmare. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta districtè præcipiendo mandamus, quatenus sententiam ipsam studeatis inviolabiliter observare. Alioquin noveritis nos venerab. fratri nostro Catalaunien. Episcopo districtiùs injunxisse, ut eam faciat per censuram Ecclesiasticam, appellatione remotâ inviolabiliter observari: contradictores, tam vos, quàm alios, eadem districtione compescens. Nullis litteris obstantibus, latæ sententiæ, & confirmationis nostræ tenore tacito, &c. Datum, ut suprà.]

2. [b] *Annulum investivit.*] Quæ est propria forma institutionis in dignitatibus & beneficiis Ecclesiasticis; nam sicut in sæcularibus per certa symbola fit institutio, veluti per sceptrum, gladium, vexillum, & similia, ut probat Altesserra *de feudis cap. 7.* ita etiam in Ecclesiasticis investitura datur per annulum, baculum, librum, sigillum, vel funem campanæ. D. Bernardus *sermone de Cœna Domini, & de Baptista*, ibi: *Sicut enim in exterioribus diversa sunt signa, & varia sunt investituræ, secundum ea de quibus investimur, verbi gratiâ, investitur Canonicus per librum, Abbas per Baculum, Episcopus per Baculum & Annulum simul.* Ivo Carnot. *epist. 60. & 182.* ibi: *Nuper in Capitulo nostro quædam officia secundùm Ecclesiæ consuetudinem dispensarem, & perfecto libro investituram subdecaniæ Fulconi clerico streno, & in agendis causis Ecclesiasticis valde necessario facere vellem.* Et *epist. 286. Et per librum ipsam Ecclesiam fratri Guillelmo Beccensi Abbati dedimus.* Investituræ per sigillum mentio fit *in cap. ut nostrum, de appellat.* De investitura per funem campanæ agit Innocentius *lib. 2. epist. 335.* ibi: *Exinde ad Ecclesiam pariter accedentibus, Episcopus in sede Abbatis illum constituens, per funem campanæ, sicut moris est, investivit.* Illustrant Bosquetus *ad Innoc. lib. 2. regestr. 14. epist. 87.* Altesserra *dicto cap. 7.* Illud summè notandum est, investituram non transferre possessionem, sed tribuere jus apprehendendi eam: undè Joannes VIII. *in cap. visis, 16. q. 2.* ait, majus fuisse possessionem dare, quàm investituram concedere: & Guillelmus Tyrius *lib. 13. de bello sacro, cap. ult.* ait: *Sed statim prædictarum urbium cum omnibus pertinentiis earum, D. Imperator investituram ei concessit, spondens firmissimè, quod ætate proximè futura eas auctore Domino comprehensas corporaliter tradat.*

[c] *De vacaturis.*] Quas gratias expectativas Pontificem facere posse, jam suprà probavi *in cap. 2.*

[d] *Supra jus dispensare.*] Positivum videlicet, nam in jure divino verè, & strictè nemo dispensare potest. D. Thomas 2. 2. q. 88. *art. 10. ad 3.* & 1. 2. *q. 97. art. 4. ad 3.* & *quodlibeto 4. art. 13.* quèm sequuntur communiter Theologi ita accipientes textus *in cap. sunt quidam, cap. contra statuta, cap. omne quod, 25. q. 1. cap. fin. 14. dist.* Cùm enim Pontifex sit supra omne jus positivum, in eo rectè dispensare valebit, ut probant latè Basilius *de matrim. lib. 8. cap. 3.* Diana *tom. 8. tract. 1. resol. 3.* Morla *in empor. 1. p. tit. de legibus, q. 3* quod præcipuè in legibus Ecclesiasticis circa beneficia editis procedit, in quibus juxta Canonistarum sententiam Pontifex plenè Dominus est, *cap. 2. de prabend. in 6. cap. inter, de fide instrum. Clement. 1. ut lite pendente*; licèt Theologi illum tantùm administratorem esse doceant, ut refert Diana *p. 11. tract. 3. resol. 14.* non tamen licèt dominus sit, & possit veros possessores beneficiis privare, eaque illis viventibus aliis conferre, hoc nunquam facit, quia sanctus est, *cap. 1. 70. dist.* & omnes in jure, justitiaque confovet, *cap. licèt, de ætate & qualit.* suum cuique servari desiderans, *cap. fuit semper 9. q. 3.* & eo sensu in præsenti textu collationem præbendæ vacaturæ improbat Innocentius III.

CAPUT V.

Idem [a] *P. sanctæ Mariæ in Via-Latâ, Diac. Card. Apostolicæ Sedis Legato.*

QUia diversitatem corporum diversitas sæpè sequitur animorum, ne plenitudo Ecclesiasticæ jurisdictionis in plures dispensata vilesceret, sed in uno potiùs collata vigeret, Apostolicæ Sedis Dominus in B. Petro universarum Ecclesiarum, & cunctorum Christi fidelium magisterium contulit, & primatum: quæ retentâ sibi plenitudine potestatis, ad implendum laudabiliùs officium pastorale, quod omnibus eam constituit debitricem, multos in partem solicitudinis evocavit, sic suum dispensans onus, & honorem in alios, ut nihil suo juri subtraheret, nec jurisdictionem suam in aliquo minoraret. Cùm autem ex susceptæ auctoritatis officio singulis tanquam singulorum mater justa petentibus, justitiam nec possit, nec debeat denegare, cùm justitia, & judicium sit [b] præparatio sedis ejus: nos qui ad ejus regimen sumus (licèt

cèt inſufficientes) aſſumpti, Fratribus, & Coepiſcopis noſtris ad nos clamantibus non poſſumus in juſtitia non adeſſe, aut quod juſtè poſtulaverint, non audire: ne ſi forſàn circa exhibendam eis juſtitiam fuerimus inventi remiſſi, ipſi quoque negligentes inveniantur in reddendis juribus ſubditorum, & commiſſam ſibi noſtræ ſolicitudinis partem minùs laudabiliter exequantur, ſi (quod abſit) nos viderint, vel declinare à jure, vel non audire juſtitiam poſtulantes. Hac autem ratione diligenter inducti, venientem ad Apoſtolicam Sedem vener. fratrem noſtr. G. *c* Eboracen. Archiepiſc. benignè recepimus, & multiplices ejus curavimus querelas audire. Conquerebatur autem inter cætera, quod cùm ad eum in Eboracenſi Eccleſia, & in aliis Eccleſiis ſuis collatio pertineat præbendarum, tempore ſuſpenſionis ipſius, & poſtmodùm etiam quidam ſe præter ejus auctoritatem in ipſas intruſerant; & in hoc, & in aliis juris ei non modicùm denegarant. Quidam etiam in quaſdam Abbatias diœceſis Eboracen. poſt interpoſitam ad nos appellationem irrepſerant, qui ab eo nec confirmationis munus, nec benedictionis *d* gratiam poſtularunt. Volentes igitur eidem Archiepiſcopo per tuæ ſolicitudinis induſtriam provideri, de fratrum noſtrorum conſilio diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus eos, qui præbendas, vel dignitates Eboracen. Eccleſiæ, vel aliarum Eccleſiarum ad donationem ejus ſpectantes, præter auctoritatem acceperunt ipſius, ad eas reſignandas moneas diligentiùs, & inducas, cùm eas non poſſint ſalvâ conſcientiâ detinere. Quod ſi monitis tuis acquieſcere fortè noluerint, eos ad id per excommunicationis ſententiam, & ſubtractionem aliorum beneficiorum ſuorum, non obſtante confirmatione à Sede Apoſtolica obtentâ ſub forma *e* communi, quæ confirmat beneficia, & præbendas ſicut juſtè, ac pacificè poſſidentur, appellatione remotâ compellas: niſi forſan aliqui præbendas ipſas vel ſpeciali mandato Apoſtolicæ Sedis, vel auctoritate *f* Lateran. Concilii ab Eboracen. Capitulo ſint adepti: ſic tamen, ut *g* tempus ſuſpenſionis in ſex menſibus nullatenus computetur, cùm illa Lateran. Concilii conſtitutio contra negligentes tantùm, & deſides fuerit promulgata, & tunc ſi voluerit, non tamen valuerit Archiep. ipſe in conferendis præbendis uti propria poteſtate, à qua etſi fuerit ſuâ culpâ ſuſpenſus, non tamen ad ipſum Capitulum ex illa culpa præbendarum erat donatio devoluta, ſed ad illum tempore *g* ſuſpenſionis ipſius præbendarum donatio pertinebat, qui *h* præter ejus negligentiam, & deſidiam poterat præbendas donare. Tempus etiam quo ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, infra ſex menſes nullatenus computetur. Semeſtre quoque tempus non à tempore vacationis præbendarum, ſed *i* notitiæ potiùs ipſius Archiepiſcopi, & commonitionis ad perſonam ejus à Capitulo factæ, cùm in privilegio quod à prædeceſſore noſtro idem Capitulum dicitur impetraſſe, fiat mentio de commonitione canonica præmittenda, volumus computari. Illud autem omninò frivolum reputamus, ſi qui fortè ſe dicant ex donatione Regia quaſdam ex illis obtinuiſſe præbendis, quaſi regalis ſublimitas tempore ſuſpenſionis Archiepiſcopi præbendas ipſas ſuâ potuerit auctoritate conferre. Abbates autem prædictos, ſi poſt appellationem ad nos legitimè interpoſitam confirmationis, & benedictionis beneficium ſuſceperunt, canonicè punias, ne illorum exemplo contra Prælatos ſuos ſupercilium elationis aſſumant. Datum ut ſuprà.

NOTÆ.

1. [a] *P. Sanctæ Mariæ.*] Petro videlicet Capuenſi, tituli ſanctæ Mariæ in Via-Lata Diacono Cardinali, qui Legatus miſſus fuit ab Innocentio III. anno 2. ſui Pontificatus, Chriſti videlicet 1199. pro pace ſtatuenda inter Philippum Regem Galliæ, & Joannem Regem Angliæ, & pro ſubſidio Terræ ſanctæ, ut refert Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno, num.* 1. textum autem hunc ita reſtituo ex tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & epiſtolis Innocentii correctis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 307. ubi habetur præſens epiſtola.

2. [b] *Præparatio Sedis ejus.*] Conſonant Petrus Cluniacenſis *lib. 6. epiſt. 28. ad Eugenium Papam*, ibi: *Noſtis enim quod ſedes veſtra eſt illius, cui dicitur, Juſtitia & judicium præparatio ſedis ejus: & cui rurſus dicitur, Juſtitiâ plena eſt dextera tua.* D. Bernardus *de conſider. lib. 4. cap. ultimo*, illic: *Conſidera formam juſtitiæ.*

[c] *G.*] Gaufridum videlicet, quem exulare fecerat Richardus Angliæ Rex, ut conſtat ex duabus epiſtolis præcedentibus eidem Regi ab Innocentio III. miſſis, editis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 306. & 307. De hoc Præſule accipiendum eſt quod refert Gothofredus monachus ſancti Pantaleonis, ſcriptor hujus temporis: quod cùm in quodam Lemovicenſi caſtro Rex ictus ſpiculo è baliſta miſſo decederet, eo ipſo momento Epiſcopum, qui ab eo injuſtè Sede ſuâ pulſus Romam venerat, cùm adſtaret altari, vidiſſe ipſummet telum, quo Richardus ictus fuerat, ſecus altare lapſum, habens chartam innexam, in qua ſcriptum erat: *Telum Limogia occidit Leonem Anglia.* Refert Spondanus *dicto anno* 1199. *num.* 2. 3.

[d] *Benedictiones.*] Juxta adducta *in cap.* 1. *de ſupplend. neglig. cap.* 3. *de elect.*

[e] *Sub forma communi.*] Eâ videlicet adjectâ clauſulâ, *Beneficia uti jure, & ſine controverſia poſſideren-tur, confirmamus*; quæ non præſtat jus ſpeciale, juxta adducta *in cap.* 1. *de confirm. util.*

[f] *Lateran.*

f *Lateran.*] Jure devoluto videlicet ; probavi *in cap. 2. hoc tit.*

4 g *Tempore ſuſpenſionis.*] Vel eo maximè, quòd præſcriptio illa, ut præſcriptiones fatè omnes, comparatæ ſunt pœnæ causâ, *l. ult. de annal. except.* vel multandæ negligentiæ causâ adversùs deſides, & juris ſui contemptores, non adversùs eos, per quos non ſtat quominus jure ſuo utantur, & multò minùs adversùs eos, qui intendunt jus ſuum conſervare, *l. contra, C. de inoffic. teſtam.* Unde tempus in Concilio Lateran. aſſignatum electoribus, non currit contra legitimè impeditum.

h *Præter.*] Id eſt *citra*, ut *in cap. cùm ſocietas* 17. q. 2. notavit Jacob. Cujacius *in præſenti.*

i *Sed notitia.*] Ut probavi *in cap. licèt, de ſuppl. neglig.*

COMMENTARIUM.

5. Conclusio deducitur et probatur.

EX hac Innocentii epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio : *Semeſtre conceſſum ad conferendum beneficium, non currit legitimè impeditis.* Probant eam textus *in cap. fin. de elect. cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* cujus verba retuli *in dicto cap. fin. Clement. unic. de ſupplend. neglig.* conſonat lex 8. *tit. 16. partit. 1.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garañà & Barboſa, idem Barboſa *alleg. 126. de poteſt. Epiſcopi, num. 49.* Petrus Gregorius *lib. 17. ſyntag. cap. 9.* Jul. Lavor. *de elect. cap. 18.* Tamburin. Hieron. Garcia, & alii ſuprà laudati *in cap. licèt, de ſupplend. neglig.*

6. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc aſſertio valde difficilis redditur ſequenti conſideratione ; nam ſi Archiepiſcopo Eborac. in præſenti caſu non curreret ſemeſtre, maximè ex eo, quia impeditis agere non currit præſcriptio, ut probavi *in cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* ſed impedito agere plerunque currit præſcriptio, ut *in l. etiam ei 45. ff. de minor. l. item bis, ff. ex quibus cauſ. major.* & ab ſpecie idem docetur *in cap. fin. de elect.* Igitur Gaufrido in præſenti currere debebat ſemeſtre. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia ei, cujus culpâ impedimentum ortum eſt, imputari debet quod impeditus reperiatur, *l. fideiuſſor, §. ſi neceſſaria, ff. qui ſatisd. cog. l. ſi mulier 22. ff. de eo quod metus, cap. ſtudeat, cap. ſapè, 50. diſt.* ſed in præſenti ſpecie Gaufridus propriâ culpâ in impedimentum inciderat, ut ex hoc textu conſtat. Igitur ſemeſtre contra illum currere debebat. Accedit, nam ſuſpenſus ab officio tantùm, rectè eligere valet, *cap. cùm bone, de ætate & qualit. cap. ſi celebrat, de cleric. excom.* Jul. Lavor. *tit. de elect. cap. 15. num 70.* Igitur cùm Gaufridus in præſenti tantùm eſſet ſuſpenſus, præbendas conferre poterat, & per conſequens adverſus illum tempus Lateran. Concilii currere debebat.

7. Negligentia in jure punitur.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione cavenda ſciendum eſt, ſemeſtre à jure ſtatutum ad eligendum, ſeu conferendum, *in cap. 2. hoc tit.* præſcriptum fuiſſe, quia diutina Eccleſiarum vacatio damnoſa eſt, ut probavi *in cap. ne pro 42. de elect.* eoque tempore elapſo jus eligendi, ſeu conferendi beneficium devolvitur ad ſuperiorem, ut probavi latè *in cap. licèt, de ſuppl. neglig.* Nec mirum ſi eligentium negligentia ita puniatur, cùm in utroque jure negligentes variis pœnis afficiantur, ut videre eſt in uſucapione quæ introducta eſt ob vitandam hominum ſegnitiem, *cap. vigilanti, de præſcript.* in eo qui per annum neglexit executionem teſtamenti ; nam eo elapſo, executio ad Epiſcopum devolvitur, *cap. 3. cap. ſi heredes, de teſtam.* in hærede negligente legata ſolvere, nam portio hæreditatis illius cohæredi acquiritur, *authent. hoc amplius, C. de fideicomm.* in matre non petente tutorem filiis ſuis, quæ eorum ſucceſſione privatur, *l. 2. §. ſi mater, ff. ad Tertyl.* & in Epiſcopo negligente fidei prædicationem, qui plebem amittit, *cap. 1. de præſcript.* in eo qui agrum deſerit, qui jure ſuo privatur, *l. qui agros, l. locorum, C. de omni agro, lib. 11.* Similiter ergo in præſenti, qui negligens eſt in collatione beneficii, privatur jure eligendi, & illud ad ſuperiorem devolvitur, juxta tradita *in cap. licèt, de ſuppl. neglig.* quibus ſuppoſitis perveniamus ad ſpecialem rationem præſentis deciſionis.

8. Traditur ratio decidendi.

Præſens ergo deciſio apertâ nititur ratione, nam impeditus, negligens dici non poteſt, cùm facultas agendi præcedere debeat, *l. multùm, verſ. fin. C. ſi quis alteri,* & qui experiundi facultatem non habet, negligens dici non poteſt, *l. annus, ff. de calumniat. l. in omnibus, ff. de noxal. l. ſervus, C. eadem, cap. vidùum, 2. q. 6.* unde vulgò docetur impeditis agere præſcriptionem non currere, ut probavi *in cap. cùm nobis, cap ex tranſmiſſa, de præſcript.* & omne tempus adverſus impeditum non currit, immò ſiſtit, ſeu dormit, ut contingit in filio durante patris poteſtate, *l. 1. §. fin. C. de annali except.* & in muliere conſtante matrimonio, *l. ſi fundum, ff. de fundo dotal.* & in pupillo, *l. bona fidei 48. ff. de acquir. rer. dom.* in minore 25. annor. *l. fin. C. in quibus cauſis in integrum reſtit.* in Eccleſia, defuncto ejus Prælato, *cap. de quarta, cap. ex tranſmiſſa, de præſcript.* unde cùm in præſenti ſpecie G. Archiepiſcopus impeditus eſſet, quia in exilium miſſus erat à Richardo Angliæ Rege, negligens dici non poterat, & per conſequens contra ipſum nec currere tempus à Lateran. Concilio ad conferenda beneficia præſcriptum.

9. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, *ex d. l. etiam, ff. de minorib.* cui ſatisfacit Gloſſa ibi, dum aſſerit in eo textu uſucapionem fuiſſe cœptam contra prædeceſſorem pupilli. & ita completi poſſe adverſus ipſum, licèt contra illum inchoari non poſſit, *l. bona fidei, ff. de acqu. rer. dominio.* Nec obſtant textus *in d. l. item bis, cap. fin. de elect.* nam omiſsâ quæſtione illâ, an præſcriptio ceſſet non ſolùm contra impeditum impedimento juris, ſed etiam contra impeditum impedimento facti, quam diſputat Pinellus *in authentica niſi tricennali, a num. 42. C. de bonis maternis.* Reſpondetur jura illa procedere quando impediti potuerunt removere impedimentum, & fuerunt negligentes in eo removendo ; nam impedimentum ut faciat ſiſtere curſum temporis, tale debet eſſe, ut removeri minimè poſſit, *l. ſed etſi, §. 2. ff. ex quibus cauſ. major.* At verò Archiepiſcopus in præſenti non potuit tollere impedimentum redeundo ad propriam Eccleſiam, cùm exul eſſet à propria Sede juſſu Richardi Regis. Nec obſtat augmentum primum, nam impedimentum Archiepiſcopi in præſenti ſpecie non fuit ortum immediatè ex ejus facto, ſed potiùs ex injuſto præcepto Regis, qui eum à propria ſede exulare fecerat. Nec obſtat ultimum augmentum, cui communiter DD. ſatisfaciunt apud Jul. Lavorum *d. cap. 15. num. 64.* diſcrimen conſtituendo inter ſuſpenſum ab homine, & ſuſpenſum à jure, ita ut ſuſpenſus ab homine eligere poſſit, ſecus verò ſuſpenſus à jure. Quâ diſtinctione omiſsâ, quam examinavi *in cap. cùm inter R. de elect.* dicendum eſt, nullam ſuſpenſionem ab homine, vel à jure impoſitam in præſenti caſu Archiepiſcopum contraxiſſe, ſed illum ſuſpenſum dici, quia cùm exul eſſet à propria Sede Regis juſſu, officium ſuum non exercebat, ideoque latè modo ſuſpenſus ab officio reperiebatur.

CAPUT

CAPUT VI.

Idem [a] *Baſileenſi, &* [b] *Bellicenſi Epiſcopis, & Abbati S. Mariæ.*

CUm noſtris olim fuit auribus intimatum, quod Præpoſitura Eccleſiæ [c] Lauſanenſis, tempore tantùm vacaſſet, ut ſecundùm ſtatuta Lateranenſis Concilii ad nos eſſet ejus donatio devoluta: nos volentes ven. fr. n. Epiſcopo, & dil. fil. Canonicis Lauſanen. ſpecialem gratiam exhibere, atque de noſtro eis meritum comparare, ipſis per ſcripta mandavimus, ut Præpoſituram ipſam dil. fil. B. Subd. noſtro Theſaurario Lauſan. conferre ſine qualibet difficultate curarent, & cùm in Præpoſitum aſſumptus eſſet ab eis, Theſaurariam ipſius Eccleſiæ, cujus ad eoſdem Epiſcopum, & Canonicos aſſignatio proponebatur de jure ſpectare, perſonæ idoneæ aſſignarent. Ne autem beneficium Apoſtolicæ proviſionis remaneret aliquatenus imperfectum, dil. fil. Altæ Ripæ, & Fontis Andriæ Abbatibus, & Priori Vallis Tranſveriæ dedimus in mandatis, ut ſi præfati Epiſcopus, & Canonici mandatum noſtrum negligerent adimplere, ipſi ſubmoto cujuſ. contradict. & ap. ob. ſi niterentur veritate præmiſſa, illud exequi non tardarent, eos appel. rem. per diſt. ec. cohibentes, qui ſe mandato noſtro temerè ducerent opponendos. Verùm præfati Epiſcopus, & Canonici litteris noſtris receptis prædictam Præpoſituram non vacare dixerunt, quia licèt ille, qui Præpoſitus fuerat, in Epiſcopum fuiſſet aſſumptus, ad ipſam tamen Præpoſituram poſt conſecrationem denuò fuerat ab ipſis [d] electus, & eam, ſicut antea, poſſidebat: quod jamdicti Abbates, & Prior dixerunt contrarium eſſe [e] juri, niſi hoc eis ſpecialiter ab Apoſtolica Sede fuiſſet indultùm: qui ipſam Præpoſituram de jure vacantem auctoritate Apoſtolicâ, quâ videbantur eſſe fulti, præfato Subdiacono noſtro aſſignarunt corporaliter poſſidendam, ipſis Canonicis, niſi infra octo dies eidem, ſicut ſuo Præpoſito, humiliter obedirent, Eccleſiæ interdicentes ingreſſum. *Et infrà:* In cujus præſentia cùm prædicta, & alia fuiſſent per nuncium dicti Subdiaconi noſtri relata, nuntius partis adverſæ propoſuit, quod poſtquam Dominus ſuus Seſſuen. Epiſcopus, qui Præpoſitus fuerat Lauſanen. fuit in Epiſcopum conſecratus, Lauſan. Capitulum ei Præpoſituram illam iteratò contulit, & conceſſit habendam: in hoc utilitatem Eccleſiæ ſuæ, neceſſitatem, necnon & antiquam conſuetudinem attendentes, & Epiſcopus Lauſan. videns quamplurimùm utile & neceſſarium Eccleſiæ ſuæ, quod à Canonicis ſuis ſuper hoc factum fuerat, approbavit, cui tanquam Præpoſito à Canonicis, & etiam ab ipſo Theſaurario eſt honor impenſus. Memoratus verò Theſaurarius poſtmodùm ad Eccleſiam Romanam accedens, & ſupprimens omnia, quæ fuerant tam ab Epiſcopo, quàm à Canonicis dictis acta, nobis Præpoſituram illam vacare ſuggeſſit. Quare ſuper aſſignanda ſibi Præpoſitura litteras impetravit à nobis, quas multis ex cauſis proponebat eſſe per veri ſuppreſſionem, & falſi [f] ſuggeſtionem obtentas, pro parte domini ſui Sedun. utilitatem, conſuetudinem, & neceſſitatem allegans, quæ Theſaurarius ſuppreſſerat memoratus. *Et infrà:* Econtrà I. partis adverſæ nuntius proponebat, & rationibus multis Præpoſituram illam vacare monſtrabat, & vacantem Theſaurario Lauſan. auctoritate ſuperioris, ad quem fuerat ſecundùm ſtatuta Lateran. Concilii donatio devoluta, conceſſam: ratione etiam inſuper monſtrare multipliciter conabatur, quod dictus Sedun. Epiſcopus ad Præpoſituram Lauſan. à qua fuerat ad regimen Epiſcopatus aſſumptus, poſt conſecrationem ſuam eligi minimè potuiſſet, cùm ei ſuper hoc ſacrorum canonum inſtituta repugnent. Dicebat etenim Præpoſituram illam alia ratione vacare, eo quòd illi, quorum erat donatio, aſſumpto eo in Epiſcopum, concedere præſumpſerunt, cùm ſecundùm ſtatuta Concilii prædicti, qui receperit, debeat quod contra ſacros canones accepit, amittere; & qui dedit, largiendi poteſtate privari debeat. Oſtendebat etiam aſſertionibus multis, quod pro ipſo Sedun. Epiſcopo utilitas, conſuetudo, & neceſſitas, quas nuntius ejus in cauſæ ſuæ ſubſidium allegarat, minimè faciebant, cùm hæc potiùs mendicata ſuffragia, quàm ſuæ cauſæ vera ſubſidia viderentur. Unde nuntius ipſe petebat, ut quod à ſupradictis judicibus factum fuerat, dignaremur auctoritate Apoſtolicâ confirmare, & ab ipſa Præpoſitura Sedun. Epiſcopum amovere. Cùm igitur hæc, & multa alia ab utraque parte in ejuſdem Cardinalis eſſent præſentia recitata, idem Cardinalis allegationibus auditis utrimque, & munimentis eorum diligenter inſpectis, & eis nobis intimatis fideliter, poſtmodùm per ſententiam de mandato noſtro decrevit, ut quod à memoratis judicibus factum fuerat obtentu litterarum noſtrarum, eo videlicet, quòd per falſi ſuggeſtionem

geſtionem, & veri ſuppreſſionem fuerant impetratæ, cùm Præpoſitura illa non vàcaret de facto, quia talis poſſeſſio plus g habet facti, quàm juris, haberetur irritum, & inane. Nos verò ſententiam Cardinalis ejuſdem ratam habentes, per A. f. v. m. quat. niſi prædictus Sedun. Epiſcopus ſufficienter oſtenderit, quod ex indulgentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, vel ex alia juſta cauſa, & neceſſaria ei poſt conſecrationem ſuam Præpoſitura conceſſa fuerit memorata, ipſum ad reſignationem ipſius, ſi ſponte noluerit, per cenſ. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lauſan. Capitulum ad conferendam eam Theſaurario ſupradicto, ex parte noſtra monere diligentiùs, & inducere procuretis.

NOTÆ.

1. [a] *Baſileenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. Baſilea civitas eſt Galliæ in provincia Biſuntina, Lugdunenſi 5. ſeu maxima Sequanorum Auguſta, Rauracorum nobilis urbs, ad Rhenum ſita, in quam tranſlata fuit Sedes Epiſcopalis ex Auguſta Rauracorum, cujus Epiſcopus Juſtinianus ſubſcripſit Concilio Agrippinenſi, cujus Præſuli Valdrico, qui depoſitus fuit in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. reſcribit Pontifex in præſenti, ut referunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 354.

2. [b] *Belicen.*] Belica, aliàs Belicium, vulgò *Belley*, civitas eſt Galliæ in eadem provincia, cujus Epiſcopus Vincentius ſubſcripſit Concilio Pariſienſi 2. & hanc Sedem Epiſcopalem priùs fuiſſe apud Nevidunum, ſeu civitatem Equeſteium, nonnulli tradiderunt, ut referunt Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacra, fol.* 152. Ejus Eccleſiæ Præſuli Benedicto de Langes in præſenti reſcribit Pontifex. Alia de ipſa Eccleſia congeſſerunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 364.

3. [c] *Lauſanenſi.*] Lauſana urbs eſt in eadem provincia Biſuntina, ad ripam dextram & ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneva, in provincia Maxima Sequanorum, in quam tranſlata fuit Epiſcopalis Cathedra ex Aventico, vulgò *Avenche*; & poſtquam Lauſana ipſa Arvernenſibus hæreticis occupata fuit, tranſlata fuit ipſa Sedes in Friburgum, ut refert idem Carolus *ubi ſuprà*, & alia de ipſa Eccleſia adducunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 626.

4. [d] *Ab ipſis eſt electus.*] Quod Capitulum facere potcrat, & eveniſſe infrà refertur, ſi mos hic fuerat, ut Epiſcopatui jungeretur Præpoſitura, vel ſi adfuerat indulgentia ſpecialis Pontificis, aut ſi id neceſſitas, utilitaſve Eccleſiæ, vel quæ alia juſta cauſa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, ut ſcilicet in obtinenda Præpoſitura potior eſſet Theſaurarius Eccleſiæ Lauſanenſis.

[e] *Juri.*] De quo *in cap. cùm in ecclèſia*, §. 1. ubi probavi, *de elect.*

5. [f] *Falſi ſuggeſtionem.*] Unde conſtat decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius momenti eſſe, *cap. ſi motu, de reſcript. lib.* 6. *Clement.* 1. *de prebend. cap.* 2. *de confirm. utili, l. etſi legibus, C. ſi contra jus, l.* 36. *tit.* 16. *part.* 3. notavit Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, & probavi latè *in cap. ſuper litteris, de reſcript.*

6. [g] *Pluris habet facti quàm juris.*] Conſonat lex 3. §. 1. *ff. de bonor. poſſeſſ.* & poſſeſſionem in facto conſiſtere probatur *ex l. denique* 19. *ff. ex quibus cauſis major. l. in bello* 12. §. *facti, ff. de captivis, l.* 1. §. *Scævola, ff. ſi is qui teſtamento, l. ſtipulatio* 38. §. *hi qui ſunt, l.* 52. *ff. de verb. oblig.* Contrarium verò, immò poſſeſſionem plurimùm juris habere, conſtat *ex l. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſſ.* ibi: *Plurimùm ex jure poſſeſſio mutuatur.* Unde poſſeſſio jus rei dicitur *in l. ſi ea* 31. §. 1. *ff. de act. empti:* & jus poſſeſſionis *in l. ſi finita* 15. §. *ſi quis metu* 35. *ff. de damno infecto, l. peregrè* 44 *ff. de acquir. poſſeſſ. l. nemo* 10. *C. eod. tit. l. non ideo* 5. *C. de liber. cauſa, l. ſi quis* 7. *C. ad leg. Jul. de vi publica.* Sed utrumque verum eſt; nam poſſeſſio plurimùm facti deſiderat in apprehenſione, & retentione; immò tota ejus ſubſtantia à facto pendet, ideoque cauſa facti dicitur *in dicta l. denique* 19. & factum vocatur *in dicta l. in bello* 12. §. *facti.* Sed quamvis tota ſubſtantialiter in facto conſiſtat, plurimùm mutuatur à juris diſpoſitione, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad effectus: ſequuntur enim juſtam poſſeſſionem varii effectus, ut uſucapio, fructuum adquiſitio, actio publiciana, & alii quos enùmerant Treutlerus *volum.* 2. *ſelect. diſput.* 21. *theſi* 5. *per tot.* Ant. Matthæus *in collect. Pandect. diſput.* 45. *ex num.* 46. unde attentâ ſubſtantiâ ipſius poſſeſſionis, ad quam parum intereſt juſtè quis, an injuſtè poſſideat, rectè dixit Innocentius in præſenti, poſſeſſionem plus facti, quàm juris continere; inſpecto verò jure, quod ex ea reſultat, plus juris quàm facti continet, *cap. dilecto* 18. *de verb. ſign.* proſequuntur latiùs Donellus *lib.* 5. *comment. cap.* 6. ubi Oſualdus *litt. H*, Faber *in ration. ad dictam legem denique* 19. Pichardus *in princip. Inſtit. de interdict. num.* 77. Valentia *lib.* 1. *illuſtrium, tract.* 2. *cap.* 2. *num.* 41. & *tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 5. Ramirez de Prado *ad Martial. lib.* 4. *epigram.* 8. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 19. *num.* 31. Mindanus *de acquir. poſſeſſ. cap.* 13. Cujacius *lib.* 17. *obſerv. cap.* 24. D. Hieronymus de Oroz *lib.* 4. *de apicibus juris, cap.* 14. *n.* 7. D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. de acquir. poſſeſſ. cap.* 6. *conſect.* 1.

CAPUT VII.

Idem *Magiſtro Honorio Archid. a Richemundiæ.*

POſt electionem, & confirmationem ven. fr. n. Epiſcopi Elien. [b] vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cùm id ad ven. fr. n. Eboracen. [c] Archiepiſcopi notitiam perveniſſet, agentis tunc in partibus ciſmarinis, eum tibi propria liberalitate conceſſit, dans Capitulo ſuis litteris in mandatis, ut te in Archid. ſicut mos eſt, recipere procurarent, cujus noluerunt mandato parêre propter hujuſmodi rationes, quia

videlicet

videlicet bonæ mem. C.PP. præd. noſt. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracenſi ſuo privilegio noſcitur indulſiſſe, ordinationem quoque Canonicorum, ſeu perſonarum, ſicut ab ipſa fundatione loci erat hactenus obſervatum, liberam eſſe decrevit, ut videlicet idonea, & honeſta perſona, cui Archiepiſcopus vacantem in Eccleſia Eboracenſi præbendam, vel dignitatem duceret conferendam, ſecundùm antiquam ipſius Eccleſiæ conſuetudinem præſentaretur Capitulo, & Decano. *Et infrà*: Et ſi quis contra conſuetudinem ipſam antiquam, & approbatam, in Eccleſia ipſa eſſet per aliquem introductus, nec pro perſona, nec pro Canonico haberetur. Quod ſi Epiſcopus vacantem in Eccleſia ipſa præbendam, vel perſonatum infra terminum Lateranen. Concilii, ſecundùm formam canonicam præſcriptam, canonicâ admonitione præmiſsâ, perſonæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apoſtolicâ, nullius contradictione, vel appellatione obſt. illud juxta ejuſdem Concilii ſtatuta conferre. Cùm igitur in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cujus manum debeas in Capitulo inveſtiri, ejus mandato fuit meritò contradictum. *Et infrà*: Ipſius igitur inſtitutione propter præmiſſas rationes, & alias à Capitulo reprobatâ, ipſi ne juris ſui diſpendium ſuſtinerent, intelligentes etiam Archidiaconatus ipſius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilii, quàm indulti ſibi *d* privilegii devolutam, habito prudenter conſilio, illum dil. fil. R. de ſancto Ecadmundo unanimiter contulerunt, inveſtientes eundem de ipſo, prout mos eſt, & ſolemniter inſtallantes. Proceſſu verò temporis præfatus Archiepiſcopus ab Apoſt. Sed. rediens in Normandiam, poſt reſignationem & abjurationem à te factam, & receptam ab ipſo, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus abſolvi, & Archidiaconatum ipſum, tam ratione primæ, quàm ſecundæ conceſſionis ſibi rationabiliter aſſignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cujus objectiones ex ordine taliter reſpondebas, quod licèt Decani mentio in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo expreſsè facta non fuerit, non tamen ob hoc excluſus videri poterat, vel debebat, ſicut pars proponebat adverſa: immò continebatur in Capitulo, ſicut pars continetur in toto, cujus Decanus pars eſt honorabilis, Archiepiſcopus verò caput exiſtit; nec in uno contingat corpore, ſine monſtruoſo prodigio, duo capita inveniri. *Et infrà*: Adjeciſti præterea, quod ſi etiam ea feciſſes, per adverſarium tamen tuum tibi non poterat objici cum effectu: cui potiùs ſuper ipſo Archidiaconatu eſſe ſilentium imponendum, & approbata inſtitutione tua, tibi reſtitutionem faciendam, ex confeſſione partis adverſæ in judicio facta, & ſæpius repetita, oſtendere nitebaris. Ipſe namque Rogerius à nobis interrogatus in jure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ ſibi per Capitulum fuit aſſignatus: reſpondit quod circa feſtum Aſcenſionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data litterarum noſtrarum conſtaret, tempore illo Archiepiſcopum apud Sed. Ap. conſtitutum, & in eis per nos antiquum fuerit jus declaratum, ut tempus quo ad Ap. Sed. acceſſit, & apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, non eſſet infra tempus ſex menſium computandum, liquidò conſtare dicebat, tempus illud Archiepiſcopo minimè cucurriſſe. Sed ſi etiam quadriennium effluxiſſet, ſicut prioris reſponſi pœnitens ultimò propoſuit pars adverſa, quod ex parte tua de jure non poſſe fieri dicebatur, cùm & tunc arripuiſſet iter ad Sedem Apoſtolicam veniendi, licèt illud non ſit continuè proſequutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio reſcripti noſtri ad tempus etiam hujuſmodi pertinebat, cui præterea præſcriptio nocere non poterat in exilio conſtituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat excuſare, qui cùm inſtitutio facta per Archiepiſcopum præceſſiſſet, & quod ſuperior ordinaverat, Capitulum tanquam inferius non poterat reprobare, cùm etſi contra ſtatum privilegii fuiſſet admiſſus, ipſi tamen, quia non fuerant executores privilegii conſtituti, nec poterant ſimul eſſe judices, & actores, contra te præſertim abſentem & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipſos erat contra factum Archiepiſcopi proponendum, hujuſmodi quæſtio ad tribunal erat ſuperius deferenda, ut auctoritate finiretur ipſius, pendente perinde inſtitutione tua facta per illum, ad quem tam jure communi, quàm auctoritate privilegii antedicti, propter quod collatio perſonatuum, & præbendarum Archiepiſcopo reſervatur, idem R. non debuit locum viventis arripere. Nos igitur auditis his, & aliis, quæ partes in præſentia proponere voluerunt, & pleniùs intellectis, quoniam conſtitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracenſ. Archiepiſcopum primitus fuiſſe conceſſum, & quod inſtitutione facta per ipſum ſecundùm juris ordinem, minimè reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. quòd contra juſtitiæ regulam in Archidiaconatum alterius provehi ſe conſenſit, ſuper eo duximus ſilentium imponendum, ſen-

geſtionem, & veri ſuppreſſionem fuerant impetratæ, cùm Præpoſitura illa non vacaret de facto, quia talis poſſeſſio plus g habet facti, quàm juris, haberetur irritum, & inane. Nos verò ſententiam Cardinalis ejuſdem ratam habentes, per A. f. v. m. quat. niſi prædictus Sedun. Epiſcopus ſufficienter oſtenderit, quod ex indulgentia Sedis Apoſtolicæ ſpeciali, vel ex alia juſta cauſa, & neceſſaria ei poſt conſecrationem ſuam Præpoſitura conceſſa fuerit memorata, ipſum ad reſignationem ipſius, ſi ſponte noluerit, per cenſ. eccl. ap. rem. compellatis, & deinde Lauſan. Capitulum ad conferendam eam Theſaurario ſupradicto, ex parte noſtra monere diligentiùs, & inducere procuretis.

NOTÆ.

1. [a] *Baſileenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. Baſilea civitas eſt Galliæ in provincia Biſuntina, Lugdunenſi 5. ſeu maxima Sequanorum Auguſta, Rauracorum nobilis urbs, ad Rhenum ſita, in quam tranſlata fuit Sedes Epiſcopalis ex Auguſta Rauracorum, cujus Epiſcopus Juſtinianus ſubſcripſit Concilio Agrippinenſi, cujus Præſuli Valdrico, qui depoſitus fuit in Concilio Lateran. ſub Innocent. III. reſcribit Pontifex in præſenti, ut referunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 354.

2. [b] *Belicen.*] Belica, aliàs Belicium, vulgò *Belley*, civitas eſt Galliæ in eadem provincia, cujus Epiſcopus Vincentius ſubſcripſit Concilio Pariſienſi 2. & hanc Sedem Epiſcopalem priùs fuiſſe apud Nevidunum, ſeu civitatem Equeſteium, nonnulli tradiderunt, ut referunt Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacra, fol.* 150. Ejus Eccleſiæ Præſuli Benedicto de Langes in præſenti reſcribit Pontifex. Alia de ipſa Eccleſia congeſſerunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 364.

3. [c] *Lauſanenſi.*] Lauſana urbs eſt in eadem provincia Biſuntina, ad ripam dextram & ſeptentrionalem lacus Lemani ſita, non longè à Geneva, in provincia Maxima Sequanorum, in quam tranſlata fuit Epiſcopalis Cathedra ex Aventico, vulgò *Avenche*; & poſtquam Lauſana ipſa Arvernenſibus hæreticis occupata fuit, tranſlata fuit ipſa Sedes in Friburgum, ut refert idem Carolus *ubi ſuprà*, & alia de ipſa Eccleſia adducunt Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 616.

4. [d] *Ab ipſis eſt electus.*] Quod Capitulum facere poterat, & eveniſſe infrà refertur, ſi mos hic fuerat, ut Epiſcopatui jungeretur Præpoſitura, vel ſi adfuerat indulgentia ſpecialis Pontificis, aut ſi id neceſſitas, utilitaſve Eccleſiæ, vel quæ alia juſta cauſa id exigebat, alioquin parendum erat mandato Pontificis, ut ſcilicet in obtinenda Præpoſitura potior eſſet Theſaurarius Eccleſiæ Lauſanenſis.

[e] *Juri.*] De quo *in cap. cùm in tractis*, §. 1. ubi probavi, *de elect.*

5. [f] *Falſi ſuggeſtionem.*] Unde conſtat decretum ex falſa cauſa interpoſitum nullius momenti eſſe, *cap. ſi motu, de reſcript. lib.* 6. *Clement.* 1. *de prabend. cap.* 2. *de confirm. utili, l. etſi legibus, C. ſi contra jus, l.* 36. *tit.* 16. *part.* 3. notavit Barboſa *tom.* 6. *in elect. ad hunc textum*, & probavi latè *in cap. ſuper litteris, de reſcript.*

6. [g] *Pluris habet facti quàm juris.*] Conſonat lex 30. §. 1. *ff. de bonor. poſſeſſ.* & poſſeſſionem in facto conſiſtere probatur *ex l. denique* 19. *ff. ex quibus cauſis major. l. in bello* 12. §. *facti, ff. de captivis, l.* 1. §. *Scævola, ff. ſi is qui teſtamento, l. ſtipulatio* 38. §. *hi qui ſunt, l.* 52. *ff. de verb. oblig.* Contrarium verò, immò poſſeſſionem plurimùm juris habere, conſtat *ex l. poſſeſſio* 49. *ff. de acquir. poſſeſſ.* ibi: *Plurimum ex jure poſſeſſio mutuatur.* Unde poſſeſſio jus rei dicitur *in l. ſi ea* 31. §. 1. *ff. de act. empt.*: & jus poſſeſſionis *in l. ſi finita* 15. §. *ſi quis metu* 33. *ff. de damno infecto, l. peregrè* 44 *ff. de acquir. poſſeſſ. l. nemo* 10. *C. eod. tit. l. non ideo* 5. *C. de liber. cauſa, l. ſi quis* 7. *C. ad leg. Jul. de vi publica.* Sed utrumque verum eſt; nam poſſeſſio plurimùm facti deſiderat in apprehenſione, & retentione; immò tota ejus ſubſtantia à facto pendet, ideoque cauſa facti dicitur *in dicta l. denique* 19. & factum vocatur *in dicta l. in bello* 12. §. *facti.* Sed quamvis tota ſubſtantialiter in facto conſiſtat, plurimùm mutuatur à juris diſpoſitione, non quoad ſubſtantiam, ſed quoad effectus: ſequuntur enim juſtam poſſeſſionem varii effectus, ut uſucapio, fructuum adquiſitio, actio publiciana, & alii quos enumerant Treutlerus *volum.* 2. *ſelect. diſput.* 21. *theſi* 5. *per tot.* Ant. Matthæus *in collect. Pandect. diſput.* 45. *ex num.* 46. unde attentâ ſubſtantiâ ipſius poſſeſſionis, ad quam parum intereſt juſtè quis, an injuſtè poſſideat, rectè dixit Innocentius in præſenti, poſſeſſionem plus facti, quàm juris continere; inſpecto verò jure, quod ex ea reſultat, plus juris quàm facti continet, *cap. dilecto* 18. *de verb. ſign.* proſequuntur latiùs Donellus *lib.* 5. *comment. cap.* 6. ubi Oſualdus *litt. H*, Faber *in ration. ad dictam legem denique* 19. Pichardus *in princip. Inſtit. de interdict. num.* 77. Valentia *lib.* 1. *illuſtrium, tract.* 2. *cap.* 2. *num.* 41. & *tract.* 3. *cap.* 3. *num.* 5. Ramirez de Prado *ad Martial. lib.* 4. *epigram.* 8. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 19. *num.* 31. Mindanus *de acquir. poſſeſſ. cap.* 13. Cujacius *lib.* 17. *obſerv. cap.* 24. D. Hieronymus de Oroz *lib.* 4. *de apicibus juris, cap.* 14. *n.* 7. D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. de acquir. poſſeſſ. cap.* 6. *conſect.* 1.

CAPUT VII.

Idem *Magiſtro Honorio Archid. a Richemundia.*

POſt electionem, & confirmationem ven. fr. n. Epiſcopi Elien. [b] vacante Archid. Richemundiæ, quem tenuerat, cùm id ad ven. fr. n. Eboracen. [c] Archiepiſcopi notitiam perveniſſet, agentis tunc in partibus ciſmarinis, eum tibi propria liberalitate conceſſit, dans Capitulo ſuis litteris in mandatis, ut te in Archid. ſicut mos eſt, recipere procurarent, cujus noluerunt mandato parêre propter hujuſmodi rationes, quia videlicet

videlicet bonæ mem. C.PP. præd. noſt. inter alia, quæ Decano, & Capitulo Eboracenſi ſuo privilegio noſcitur indulſiſſe, ordinationem quoque Canonicorum, ſeu perſonarum, ſicut ab ipſâ fundatione loci erat hactenus obſervatum, liberam eſſe decrevit, ut videlicet idonea, & honeſta perſona, cui Archiepiſcopus vacantem in Eccleſia Eboracenſi præbendam, vel dignitatem duceret conferendam, ſecundùm antiquam ipſius Eccleſiæ conſuetudinem præſentaretur Capitulo, & Decano. *Et infrà:* Et ſi quis contra conſuetudinem ipſam antiquam, & approbatam, in Eccleſia ipſa eſſet per aliquem introductus, nec pro perſona, nec pro Canonico haberetur. Quod ſi Epiſcopus vacantem in Eccleſia ipſa præbendam, vel perſonatum infra terminum Lateranen. Concilii, ſecundùm formam canonicam præſcriptam, canonicâ admonitione præmiſsâ, perſonæ idoneæ non conferret, liceret Decano, & Capitulo auctoritate Apoſtolicâ, nullius contradictione, vel appellatione obſt. illud juxta ejuſdem Concilii ſtatuta conferre. Cùm igitur in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo, Decani mentio nullatenus haberetur, per cujus manum debeas in Capitulo inveſtiri, ejus mandato fuit meritò contradictum. *Et infrà*: Ipſius igitur inſtitutione propter præmiſſas rationes, & alias à Capitulo reprobatâ, ipſi ne juris ſui diſpendium ſuſtinerent, intelligentes etiam Archidiaconatus ipſius donationem ad eos, tam auctoritate Lateran. Concilii, quàm indulti ſibi *d* privilegii devolutam, habito prudenter conſilio, illum dil. fil. R. de ſancto Eadmundo unanimiter contulerunt, inveſtientes eundem de ipſo, prout mos eſt, & ſolemniter inſtallantes. Proceſſu verò temporis præfatus Archiepiſcopus ab Apoſt. Sed. rediens in Normandiam, poſt reſignationem & abjurationem à te factam, & receptam ab ipſo, eidem R. Archid. contulit antedictum. Petebat igitur ab impetitione penitus abſolvi, & Archidiaconatum ipſum, tam ratione primæ, quàm ſecundæ conceſſionis ſibi rationabiliter aſſignatum per Sed. Ap. confirmari. Ad cujus objectiones ex ordine taliter reſpondebas, quod licèt Decani mentio in litteris Archiepiſcopi directis Capitulo expreſsè facta non fuerit, non tamen ob hoc excluſus videri poterat, vel debebat, ſicut pars proponebat adverſa: immò continebatur in Capitulo, ſicut pars continetur in toto, cujus Decanus pars eſt honorabilis, Archiepiſcopus verò caput exiſtit; nec in uno contingat corpore, ſine monſtruoſo prodigio, duo capita inveniri. *Et infrà*: Adjeciſti præterea, quod ſi etiam ea feciſſes, per adverſarium tamen tuum tibi non poterat objici cum effectu: cui potiùs ſuper ipſo Archidiaconatu eſſe ſilentium imponendum, & approbata inſtitutione tua, tibi reſtitutionem faciendam, ex confeſſione partis adverſæ in judicio facta, & ſæpius repetita, oſtendere nitebaris. Ipſe namque Rogerius à nobis interrogatus in jure, ex quo tempore Archidiaconatus Richemundiæ ſibi per Capitulum fuit aſſignatus: reſpondit quod circa feſtum Aſcenſionis proximum triennium compleretur. Cùm igitur ex data litterarum noſtrarum conſtaret, tempore illo Archiepiſcopum apud Sed. Ap. conſtitutum, & in eis per nos antiquum fuerit jus declaratum, ut tempus quo ad Ap. Sed. acceſſit, & apud illam permanſit, vel receſſit ab ipſa, non eſſet infra tempus ſex menſium computandum, liquidò conſtare dicebat, tempus illud Archiepiſcopo minimè cucurriſſe. Sed ſi etiam quadriennium effluxiſſet, ſicut prioris reſponſi pœnitens ultimò propoſuit pars adverſa, quod ex parte tua de jure non poſſe fieri dicebatur, cùm & tunc arripuiſſet iter ad Sedem Apoſtolicam veniendi, licèt illud non ſit continuè proſequutus, impedimentis multiplicibus retardatus, interpretatio reſcripti noſtri ad tempus etiam hujuſmodi pertinebat, cui præterea præſcriptio nocere non poterat in exilio conſtituto. Factum autem Capituli eundem R. non poterat excuſare, qui cùm inſtitutio facta per Archiepiſcopum præceſſiſſet, & quod ſuperior ordinaverat, Capitulum tanquam inferius non poterat reprobare, cùm etſi contra ſtatum privilegii fuiſſet admiſſus, ipſi tamen, quia non fuerant executores privilegii conſtituti, nec poterant ſimul eſſe judices, & actores, contra te præſertim abſentem & non contumacem procedere non valebant. Si quid ergo per ipſos erat contra factum Archiepiſcopi proponendum, hujuſmodi quæſtio ad tribunal erat ſuperius deferenda, ut auctoritate finiretur ipſius, pendente perinde inſtitutione tua facta per illum, ad quem tam jure communi, quàm auctoritate privilegii antedicti, propter quod collatio perſonatuum, & præbendarum Archiepiſcopo reſervatur, idem R. non debuit locum viventis arripere. Nos igitur auditis his, & aliis, quæ partes in præſentia proponere voluerunt, & pleniùs intellectis, quoniam conſtitit nobis Archidiaconatum prædictum tibi per Eboracenſ. Archiepiſcopum primitus fuiſſe conceſſum, & quod inſtitutione facta per ipſum ſecundùm juris ordinem, minimè reprobata, Archidiaconatus non vacans nec potuit, nec debuit in alium ritè transferri: memorato R. quòd contra juſtitiæ regulam in Archidiaconatum alterius provehi ſe conſenſit, ſuper eo duximus ſilentium imponendum, ſen-

tentialiter deeernentes, ut inſtitutio facta per Eboracen. Archiepiſcopum de te fortiatur effectum : exinde verò ſi ſuper [e] renuntiatione, vel abjuratione, vel aliquo præmiſſorum, quis quiddam velit, vel valeat, quod adverſus te duxerit proponendum, ordine poterit judiciario experiri.

NOTÆ.

1. [a] *Richemundie.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. ex qua textum hunc reſtituo. De Archidiaconatu Richemundiæ egi *in cap.* 3. *de ſupplenda neglig. cap. conſtitutus* 30. *de teſtibus*, ubi de præſenti etiam lite agitur : ejus caſum retuli *in dicto cap.* 3. *de ſuppl. neglig.*

[b] *Vacante.*] Juxta adducta *in cap. cùm in cunctis, §.* 1. *de elect.*

[c] *Eboracenſis.*] Gaufridus videlicet, de quo agitur ſuprà *in cap.* 5.

2. [d] *Indulti ſibi privilegii.*] Nec inde per ſimilem impetrationem privilegii, juris proprii inducitur renunciatio, ſed potiùs unum jus alterum confirmat, ac juvat ; ſed electivum manet, aut etiam ſimultaneum, *cap. auditis, de præſcript. cap. cùm perſona, §. quod ſi talis, de privil. lib.* 6. *cap. cùm dilectus, de conſuet.* optimus textus *in l. furma, §. fin. ff de cenſibus*, ibi : *Si quis veniam petierit, ut cenſum ſibi emendare permittatur, deinde poſt hoc impetratum cognoverit, ſe non debuiſſe hoc petere, quia res emendationem non deſiderabat, nullum ei præjudicium ex eo quod petiit, ut cenſum emendaret, fore, ſæpiſſimè reſcriptum eſt.* Pluribus relatis docet Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 10. ubi *num.* 75. ait : Quoties concurrunt quoad aliquid jus commune & privilegium, non confunduntur, ſed poteſt quis quoad id uti jure communi, & etiam privilegio : quia nemo prohibetur plura jura, & titulos cumulare, tam ad ſui juris confirmationem, quàm ad majorem cautelam. *l.* 4. *ff. ad leg. Falcid. cap. ſacrorum* 12. *quæſt.* 2. latè illuſtrat Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 3. *de jure Indiar. cap.* 1. ubi exponit textum *in cap. veniens, de præſcript.*

[e] *Super renunciatione.*] Sed quomodo exceptio renuntiationis congruo tempore oppoſita non impedit poſſeſſionis acceptionem ? contra textum *in cap. accepta, de reſtit. ſpol.* Agnovit difficultatem Gloſſa *in præſenti*, varias adducens ſolutiones, quas ſigillatim refert Navarrus *in dicto cap. accepta, oppoſit.* 3. ex quibus duplex verior communiter judicatur. Prima, ideò videlicet excipientem de renunciatione, non fuiſſe auditum in præſenti ſpecie, quia ejus exceptio relevans non erat : nam etſi probaret, quod aliter renunciaſſet, vel abjuraſſet, propterea non obtineret in lite, ex quo ſua electio vires non habebat ; ſiquidem inter litigantes alterius partis defectus nullum jus tribuit alteri de jure ſuo non docenti, argumento capitis *olim* 25. *in fine, de reſcript. cap. cùm ſuper, de cauſ. poſſeſſ.* quorum jurium regula ſingularis eſt ad interpretationem textus *in cap. litteris, de reſtitut. ſpol. cap. unic. de eo qui mittitur in poſſeſſ.* Secunda interpretatio Gloſſæ, quam ſequuntur Innocentius *hic*, & Navarrus *ubi ſuprà, num.* 7. docet *in d. cap. accepta*, agi de exceptione renunciationis verè, & abſque dolo oppoſita ; at verò in præſenti agitur de renunciatione calumnioſa, & malitioſa, causâ tantùm differendi poſſeſſionis adeptionem objecta : præſumptio autem improbæ oppoſitionis deducitur ex variis conjecturis. Prima, quia allegabatur renunciatio, quæ in dubio non præſumitur, *c. ſuper, de renunc.* Secunda, quia opponebatur ab eo, qui habebat titulum poſteriorem, & invalidum, ideoque intruſus credebatur. Tertia, quia opponebatur agenti interdicto adiſpiſcendæ poſſeſſionis, & quod talis renunciatio facta fuerat lite pendente. 3.

CAPUT VIII.

Idem *Claromontio Canonico* [a] *Terdon.*

CUm pro quæſtione Terdonen. præbendæ, quæ vertebatur inter te ex una parte, & vener. f. n. Epiſcopum, & dil. filios Canonicos Terdonen. ex alia, tu, & procuratores partis alterius in noſtra eſſetis præſentia conſtituti, dil. f. Hug. tit. ſancti Martini Preſbyterum Cardinalem conceſſimus auditorem, coram quo pro te fuit taliter allegatum, quod cùm bonæ memoriæ O. Terdonen. Epiſcopus patruus tuus, ab Ap. Sede reverſus Terdon. Canonicos attentiùs rogaviſſet, ut te reciperent in fratrem, & Canonicum, ipſi ejus precibus minimè annuentes, te hilariter receperunt, nulla primæ, vel ſecundæ habitâ mentione, qui ab illo tempore uſque nunc locum in Choro, & in Capitulo, ſicut alii Canonici habuiſti ; Lectiones legiſti in Eccleſia, Reſponſoriaque cantaſti, ac per prædictum Epiſcopum tibi fuerant [b] domus in ipſa canonia aſſignatæ, quas tu poſſediſti, ac poſſides in quiete. Et cùm in eadem Eccleſia Terdon. ex illis Canonicis, qui præbendam in ea non poſſident, tu primò inſtitutus fueris, & receptus, & nunc vacet [c] beneficium in eadem, humiliter poſtulabas à nobis, ut Terdon. Canonicis dare dignaremur diſtrictiùs in mandatis, quod vacans beneficium tibi, omni dilatione poſtpoſitâ, aſſignarent, & facerent pacifica poſſeſſione gaudere. Procuratores verò partis alterius è contrario reſpondebant, quod cùm in Terdon. Eccleſia certus ſit numerus Canonicorum inſtitutus, & ſcriptis Romanorum Pontificum confirmatus, ac canonicam conſtitutionem ipſam obſervare teneantur præſtito juramento : nos eis noſtris litteris dedimus in mandatis, ut dil. fil. B. Subdiaconum & Capellanum noſtrum in Canonicum reciperent, & in fratrem, ac ei præbendam, ſicut uni ex aliis Canonicis aſſignarent. Verùm quia ſtatutus numerus Canonicorum tunc in eadem Eccleſia erat plenus, mandatum noſtrum non poterant executioni

mandare

Digitized by Google

mandare. Poſt non modicùm verò temporis prædictus O. quondam Epiſcopus, minis, ac terroribus inſtitit apud Canonicos Terdon. ut te reciperent in Canonicum ad præbendam proximè vacaturam, eis conſtanter promittens, quod eos tam à petitione civium Terdon. quàm exequutione mandati Apoſtolici, quod ipſi pro ejuſdem Subdiaconi noſtri receptione receperant, liberaret, ac ſic eos circumveniens fraudulenter, te recipi fecit ad præbendam proximè vacaturam. Nos igitur ex iis, quæ fuerunt hinc inde propoſita, certiores effecti, per Cardinalem prædictum conceſſionem præfato Subdiacono noſtro à prædictis Canonicis factam de præbenda prædicta, de fratrum noſtrorum conſilio ratam habentes, eam ei auctoritate Ap. duximus confirmandam. Verùm cùm tam aſſertione tua, quàm confeſſione conſtet partis alterius, te in fratrem, & Canonicum Terdon. Eccleſiæ fuiſſe receptum, licèt receptionem tuam factam contra Lateranen. Concilium pars adverſa proponat: quia tamen probatum non extitit, parte alterius penitus hoc negante, nec ipſi Canonici videbantur tibi opponere poſſe de jure, qui ſe *e* fatentur te contra ſtatuta præfati Concilii recepiſſe: ſententiando decernimus, ut tibi quamcitò facultas obtulerit, præbendale beneficium in Terdon. Eccleſia conferatur. Cùm ex quo receptus es in Canonicum, non debeas *f* carere præbenda.

NOTÆ.

1. [a] *Terdon.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 5. in ſexta autem legitur *Trident.* ſed malè, cùm ex textus integra, quam reſtituo ex dicta collectione, conſtet agi in præſenti de Eccleſia Terdonenſi, de qua nonnulla notavi *in cap.* 2. *de feriis.*

[b] *Domus.*] Proprias videlicet Canonicorum, ut notavi *in cap. dilectus, de prab.*

[c] *Beneficium.*] Ideſt præbenda, quæ ita appellatur, ut probavi *in cap.* 1. *de præbend.*

[d] *Contra Lateran.*] Sed non rectè, quia recipiens aliquem in Canonicum, & in fratrem, etiamſi eo facto illi debeatur præbenda proximè vacatura, non ideò facit contra Concilium Lateran. ut probavi *in cap.* 2. *hoc tit.* 2.

[e] *Se fatentur.*] Quando allegans propriam turpitudinem audiatur, latè diſputat Garaña *in c.* 8. *de donat.* ubi exponit præſentem textum.

[f] *Carere præbenda.*] *Cap. relatum* 9. *de præbend.* ubi textum hunc expoſui, & *in cap.* 1. *hoc titulo.*

CAPUT IX.

Idem *Epiſcopo, & Magiſtro H. Canonico* [a] *Hildeſemenſi.*

Litteras veſtras accepimus, per quas nobis ſignificare curaſtis, quod cùm pro dil. fil. Daniele clerico vobis ſcriberemus, ut eum de præbenda ſancti Vvillebaldi Bremen. quam dicebat ad donationem noſtram fuiſſe juxta Lateranenſis ſtatuta Concilii devolutam, curaretis auctoritate Apoſtolica inveſtire, ſi Canonici, quibus ſuper hoc ſcribebamus, id exequi non curarent: Herberto Præpoſito, & [b] quibuſdam Canonicis ejuſdem Eccleſiæ, cum ipſo Daniele, & Magiſtro B. Canonico ipſius Eccleſiæ in veſtra propter hoc præſentia conſtitutis, ſic fuit de facto propoſitum coram vobis, quod idem Herbertus Præpoſitus, quondam ejuſdem Eccleſiæ ſimplex Canonicus, de ipſa Eccleſia in majoris Eccleſiæ Præpoſitum Canonicè eſt electus, & poſtmodùm unius anni, vel anni & dimidii ſpatio evoluto, in ipſa Eccleſia Sancti Vvillebaldi in Præpoſitum eſt aſſumptus, priorem præbendam nihilominus detinens, quam in ipſa Eccleſia tunc habebat: & ſuper hoc partes conſentiebant ad invicem; hoc ita fuiſſe dicentes. Fuit etiam ab una parte propoſitum, quod ipſe Præpoſitus præter præbendam illam, aliam præbendam habebat Præpoſituræ annexam, quam idem Præpoſitus, & fautores ipſius inficiati ſunt eſſe præbendam. Præterea fuit allegatum de jure, quod ex quo idem Præpoſitus de minori Eccleſia vocatus fuerat ad majorem; prima præbenda inceperat de jure vacare, juxta *b* canonum inſtituta. Deinde fuit ex parte clerici allegatum, primam fuiſſe ordinationem ejuſdem Eccleſiæ, ut in ea eſſent XIII. perſonæ, Præpoſitus ſcilicet cum XII. fratribus, quæ nullatenus ſervaretur, niſi diceretur illa præbenda vacare. Sed Præpoſitus allegabat è contra, quod erat ferè ex conſuetudine generali; quod unus in eadem Eccleſia plures præbendas haberet: adjectum eſt, præbendam illam ratione alia non vacare, quia cùm Archiepiſcopus *c* Bremen. Præpoſitum ipſum de Præpoſitura in plena Synodo inveſtiret, tam Præpoſituram, quàm præbendam eidem de Canonicorum confirmavit aſſenſu, eos qui ſuper hoc inquietarent eundem, vinculo excommunicationis aſtringens. Unde objiciebatur clerico memorato, quod propter hoc excommunicationis ſententiam incurriſſet: ſed ipſe talem confirmationem interveniſſe negabat, quæ ſi etiam intervenit, aſſerebat eam non tenere de *d* jure, quoniam nemini res illa rationabiliter poterat

confirmari, quæ de jure obtineri non poteſt : dicebat enim, ſe propter hoc excommunicationis ſententiâ non fuiſſe ligatum, cùm ſuper his experiretur auctoritate majoris. Unde cùm vobis dubium videretur, utrum cùm aliquis de una præbenda eligitur ad aliam, ſtatim prior vacare incipiat, aut per ſententiam debeat adjudicari eidem ; an propter confirmationem hujuſmodi, quæ ſuperiùs eſt expreſſa, præbenda illa dici debeat non vacare, nos conſulere voluiſtis, priuſquam velletis ſuper hoc aliquid diffinire. Cùm igitur ſi eſt ita, præbenda illa, etſi non de facto, de jure tamen vacare noſcatur, diſc. v. per A. ſ. m. quat. jamdictum Præpoſitum, ut præbendam illam ſine difficultate reſignet, monitione præmiſſa, per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remota cogatis, quam cùm de facto vacaverit, clerico memorato, auctoritate noſtra ſuffulti, ſublato appellationis obſtaculo conferre curetis, eum in corporalem poſſeſſionem inducentes ipſius, & defendentes inductum ; eos autem, qui ſe temerè duxerint opponendos, per diſtrictionem eccleſiaſticam, appellatione remota compeſcatis.

NOTÆ.

1. [a] *Hildeſemenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap.* 6. de Hildeſemenſi Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de tranſlat. Epiſcop.*

[b] *Canonum inſtituta.*] Congeſta *in cap. de multa,* 28. *de prabend.*

[c] *Bremen.*] De qua Eccleſia egi *in cap.* 4. *de ſacr. non iter.*

[d] *De jure.*] An per aſſecutionem unius præbendæ vacet alia ipſo jure, expoſui *in cap. de multa,* 28. *de prabend.* ex quo commentario præſens petendum eſt, ubi etiam in ejus notis expoſui, quando inferiores Prælati poſſint in pluralitate beneficiorum diſpenſare. 2.

CAPUT X.

Idem *Epiſcopo, & Archipreſbytero à Papienſi.*

EX parte [b] Aſten. Eccleſiæ noſtris auribus fuit intimatum, quod cùm quædam præbendæ in ipſa per quatuor annos & amplius vacaviſſent, ven. f. n. Aſten. Epiſcopus Canonicos ipſos monuit diligenter, ut Eccleſiam ordinarent. Quibus non admittentibus monitionem ipſius, [c] quoſdam in Eccleſia inſtituit, credens hoc ſibi ex Concilio Lateran. licere : inſtituti autem ſentientes non eſſe firmam inſtitutionem hujuſmodi, ad ven. f. n. Mediol. Archiepiſcopum recurrerunt, qui eoſdem in Canonicos Aſten. Eccleſiæ ordinavit, & in corporalem præbendarum poſſeſſionem induxit, Capitulo ejuſdem Eccleſiæ præbente aſſenſum, tribus tantùm exceptis, quibus contra inſtitutionem illam proponere in præſentia noſtra volentibus, & Eccleſiam ipſam defenſare paratis, dil. fil. n. G. ſancti Vitalis Preſbyterum Cardinalem dedimus auditorem : in cujus præſentia tres illi dicebant, electionem debere caſſari, quia nec Epiſcopus, nec Archiepiſcopus ſupradictus de conceſſione Later. Concilii tunc in ordinatione illa potuerant præfatam Eccleſiam ordinare, cùm uterque [d] circa tempus eis indultum à canone, in ordinatione illa negligens fuerit, & remiſſus. Pars verò altera dicebat è contra, quod licèt inſtitutio Epiſcopi non valeret, Archiepiſcopi tamen ordinatio de jure valebat, quia tempus indultum à canone, niſi à tempore, quo illi declaratum fuerat, non currebat : ad quod probandum multas induxit rationes : his autem utrimque propoſitis, tandem utraque pars concorditer eſt confeſſa, quod in prædicta Eccleſia non erant diſtinctæ præbendæ, nec Canonicorum numerus erat certus. Nos igitur his, & aliis, quæ fuerant utrimque propoſita, diligenter auditis, intelleximus evidenter, ſtatuta Lateran. Concil. de beneficiis ultrà ſex menſes vacantibus locum in hoc articulo [e] nullatenus habuiſſe, cùm & forſan Aſten. Eccleſia Canonicorum pateretur defectum : nullæ tamen in ea præbendæ vacabant, cùm in illa nec ſint diſtinctæ præbendæ, nec canonicorum numerus diffinitus. Unde inſtitutio per Epiſcopum, vel Archiepiſcopum occaſione facta Concilii memorati, carere debet robore firmitatis. Quia verò totum Capitulum, tribus tamen exceptis, prædictorum receptionem approbarat, & affectat, nec ab illis tribus aliquid rationabile contra ipſos objectum eſt, & oſtenſum : diſc. v. per A. ſ. m. quat. inquiſitâ diligentiùs veritate, ſi Aſten. Eccleſiæ ſuppetunt [f] facultates, ſecundùm conſuetudinem hactenus obſervatam, prædictos clericos, ſublato cujuſc. contrad. & ap. obſtac. pro Canonicis faciatis haberi.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Papienſ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. De Papienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap. cùm inter, de elect.* Rodobaldo ejus Eccleſiæ Præſuli, qui interfuit Concilio Lateran. ſub Innocentio III. celebrato, miſſa eſt præſens deciſio.

2. [b] *Aſtenſis.*] Aſta, vulgò *Aſti*, eſt civitas Italiæ, habens Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis; ſiquidem Majorianus ejus Prælatus ſubſcripſit Concilio Romano ſub Hilario celebrato, ut refert Carolus à ſancto Paulo *in geograph. ſacr. fol.* 62.

3. [c] *Quoſdam.*] Quia licèt una tantùm eſſet præbenda, cùm non eſſet numerus certus Canonicorum, plures eligi poterant, ut probat Lotherius *lib.* 1. *de re benef. cap.* 14. *num.* 13.

[d] *Circa tempus.*] Quodnam illud fuiſſet, expoſui *in cap. licèt, de ſuppland. neglig.*

[e] *Nullatenus habuiſſe.*] In pluribus Eccleſiis Cathedralibus non ſunt diſtinctæ præbendæ, nec reperitur certus Canonicorum numerus, ut probavi *in cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit.* in quibus ſi aliquis decedat, non vacat præbenda, ſed jus illud extinguitur & finitur, quod per erectionem novi Canonici ſuſcitatur, ut probat Lotherius *lib.* 1. *de re benefic. cap.* 14. *num.* 16. unde cùm eo caſu non detur vacatio, non poteſt dari negligentia in conferente. 4.

[f] *Facultatem.*] Juxta tradita *in cap.* 1. *de inſtitut.*

CAPUT XI.

Idem *Epiſcopo, & Capitulo* [a] *Lauden.*

COnſtitutus in præſentia noſtra dilectus filius H. Subdiaconus noſter, Eccleſiæ veſtræ Canonicus, nobis humiliter intimavit, quod tu frater Epiſcope poteſtatem dediſti [b] ſacerdotalem conferendi præbendam, quæ primò eſſet in veſtra Eccleſia vacatura: & bonæ memoriæ [c] Vv. Archiepiſcopus Rhemen. tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate noſtra diſtrictè præcepit, ſicut per litteras ſuas ad nos directas apparet, quæ coram nobis lectæ fuerunt, ut cùm ſacerdotalis præbenda in Eccleſia veſtra vacaret, perſonam illam, cui præfatus Subdiaconus vellet eam conferre, reciperetis ad eam ſine interpoſitione alterius perſonæ, & eandem perſonam curaretis de illa ſine difficultate qualibet inveſtire. Aſſeruit etiam idem Subdiaconus, quod cùm eſſet ad Sedem Apoſtolicam acceſſurus, ipſe præcautus appellavit, ne tu, frater Epiſcope, ſi fortè interim aliquam ſacerdotalem contigerit vacare præbendam, eam ulli conferres, nec vos, filii Capituli, reciperetis aliquem præſentatum ad illam, niſi quem duxerit præfatus Subdiaconus præſentandum. Quocirca diſc. v. per A. ſ. m. quat. perſonam illam, cui memoratus Subdiaconus ſacerdotalem præbendam, cùm contigerit illam vacare, duxerit conferendam, canonicè ſine contradictione qualibet admittatis, tibi frater Epiſcope, firmiter inhibentes, ne interim aliquam ſacerdotalem præbendam alicui contra formam conceſſionis tuæ [d] conferre præſumas, alioquin noveritis nos dil. fil. Cancellario, & Helim. & A. Canonicis Pariſien. in mandatis dediſſe, ut vos ad hoc per cenſuram eccleſiaſticam ap. rem. compellant, in irritum reducentes, ſi quid poſt ap. à præfato Subdiacono ad nos legitimè interpoſitam, contra conceſſionem ſibi factam de ſacerdotali præbenda, noverint attentatum. Quia verò conceſſiones hujuſmodi, ſi trahantur ad conſequentiam, fieri poſſent in fraudem canonicæ ſanctionis, per quam prohibentur eccleſiaſtica beneficia concedi, ſive promitti antequam vacent, nolumus quod hujus occaſione mandati, quod gratiam continet perſonalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.

NOTÆ.

1. [a] *Lauden.*] Ita habetur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. De Laudenſi, ſeu Laudunenſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 3. *de except.*

[b] *Sacerdotalem.*] Quæ conferri non poteſt alii quàm ſacerdoti, *cap. cùm de non ſacerdotali, de præbend. in* 6. ut in Eccleſia Laudunenſi Veromanduorum obſervari refert Chopinus *de ſacra pol. lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 11. Quibuſdam enim præbendis annexum eſt ſacerdotium, *cap. dilecto, de teſtibus*, aliis diaconatus, aliis ſubdiaconatus. Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt.* 275. aliis nullus ordo annexus eſt, *cap.* 27. *de præbend. in* 6. Illi cogendi ſunt ad ordines, hi verò minimè, *cap. cùm in cunctis,* §. *inferiora, de elect.* niſi Eccleſiæ utilitas, vel neceſſitas exigat, *cap. quæris, de ætate & qualit.* ubi probavi: notavit Cironius *in c.* 8. *de conſtit. in* 5. *compil.*

[c] *Vv.*] Vvido videlicet Abbas Ciſtercienſis, D.D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars I.* Cardinalis Epiſcopus Præneſtinus, de quo Chenu *in ſerie Præſulum Rhemen. num.* 53.

[d] *Conferre præſumas.*] Quod difficile valde eſt, 2.
ſiquidem ut conſtat *ex cap. in cauſis,* 31. *de elect.* facto compromiſſo in aliquos, ut eligant, non poteſt talis poteſtas illis conceſſa revocari, quando res non eſt integra; & ſic è contrario probatur, quod ſi res integra eſſet, rectè poſſit revocari talis facultas. Unde cùm in ſpecie hujus textus res integra eſſet, nec enim præbenda vacaverat, nec H. ad collationem proceſſerat, cur impeditur Epiſcopus contra formam conceſſionis ſuæ ſacerdotalem præbendam conferre, & revocare commiſſionem factam? Hoſtienſis exiſtimavit, rationem eſſe deſumendam ex perſona Epiſcopi, quia Epiſcopus non debet irrita facere, quæ proceſſerunt de labiis ſuis. Innoc. quem ſequuntur ferè omnes, exiſtimavit, differentiam verſari inter caſum, in quo commiſſio fit in favorem ipſius cui committitur,

titur; & inter casum, in quo commissio sit magis in favorem Ecclesiæ, ut primo casu revocari non possit, quo casu existimat procedere textum hunc: secundo verò exaudiendum esse textum *in d. c. in causis*. Verùm distinctionem hanc meritò reprehendit Antonius *hic*, cujus interpretatio magis placet; asserit enim ideo Episcopum in hoc casu non posse cui vellet præbendam conferre, quia per confirmationem Archiepiscopi Rhemensis, & Legati Sed. A. affecta fuerat, ut jam validè conferri non posset, quemadmodum nec utiliter Episcopus eam conferret, si Legatus collationem certi beneficii sibi reservasset.

COMMENTARIUM.

3. QUamvis concessa alicui potestas conferendi præbendam sacerdotalem proximè vacaturam, captandæ mortis alienæ occasionem facilè secum non trahat, nàmque ille cui dicta potestas conceditur, vacaturi beneficii emolumentum habiturus non est, sed ille qui provisus fuerit de tali beneficio; nihilominus, quia via aperiri posset fraudandi Concil. Lateranen. utpote quia, si fortè Episcopus voluntatem habuerit conferendi alicui beneficium sacerdotale, posset amicum eligere illius, cui conferre velit, ipsique potestatem conferendi beneficium sacerdotale primò vacaturum committere; unde amicus, cui beneficium Episcopus per amicum conferre intendit, mortem possidentis illud beneficium captabit, ut ipsi per amicum beneficium conferretur, atque ita Lateranense Concilium illuderetur; talis potestas conferendi beneficium, alicui ab Episcopo concessa improbatur: quam decidendi rationem præsentis textus agnoverunt omnes repetentes *hîc*, & satis innuit Innocentius in illis verbis: *Quia verò concessiones tales, si ad consequentiam traherentur, fieri possent in fraudem canonicæ sanctionis, per quam prohibentur ecclesiastica beneficia concedi, seu promitti antequam vacent, nolumus quod hujusmodi occasione mandati, quod gratiam continet personalem, fraudem adhibere volentibus licentia concedatur.*

4. Verùm si prædicta ratio juris principiis consona est, quomodo Innocentius III. in præsenti collationem præbendæ Henrico factam, ut validam admittit, & defendit? Quæ difficultas torsit valde Interpretum ingenia. Antonius, Innocentius, Hostiensis, Immola, & Panormitanus existimant, ex gratia Pontificis commissionem conferendi præbendam vacaturam, & per consequens ipsius collationem sustineri, non quia Episcopus, aut Rhemensis Præsul, S. A. Legatus ipsam facere possint, cùm illi sint inferiores Concil. Lateran. & per consequens non possint in eo dispensare, *ex c. cùm inferior, de majorit. & obed.* pro qua sententia expendit Hostiensis textum *in cap. pro illorum* 22. §. *fin de prabend.* in illis verbis, *auctoritate nostra*; sed non rectè, quia si ea rectè perpendantur, non ad Pontificem ipsum, sed ad ejus Legatum referenda sunt. Verùm hæc interpretatio meritò aliis displicuit, qui affirmant in præsenti casu commissionem conferendi præbendam proximè vacaturam sustineri, quia confirmata fuit per Legatum S. A. ut constat ex illis verbis: *Et Rhemensis Archiepiscopus, tunc Ap. Sedis Legatus, vobis, filii Capituli, auctoritate nostra præcepit, ut cùm prabenda ipsa vacaret, illam cui vellet idem H. conferret.* Constat autem Legatum S. A. posse sibi reservare collationem beneficii vacaturi, *cap. cùm dilectus, de jurepatron. cap. deliberationem, §. prohibemus, de offic. Legat.* & ita docent, non ex commissione Episcopi, nec ex gratia Pontificis, sed stricto juris rigore attento, ex confirmatione Legati commissionem in præsenti sustineri casu. Sed hæc etiam interpretatio non placet; nam licèt Legatus posset sibi reservare collationem beneficii vacaturi, non tamen potest eandem potestatem alii committere, immò nec delegare receptionem resignationis futuræ præbendæ, *d. cap. 4. §. prohibemus, de offic. Legat. in 6.* His ergo omissis sententiis aliter textum hunc exponendum esse existimo, ita ut commissio conferendi præbendam vacaturam in præsenti specie sustineatur tantùm ex facto ipsius Episcopi; supponimus enim in prædicto Concilio Lateran. tantùm prohibitum esse, ne beneficia ecclesiastica promittantur antequam vacent, ut vitetur periculum captandæ mortis alienæ: quam prohibitionem Alexander III. ejusque successores ad varios casus protraxerunt, ut notavi *in cap. 3. hoc titulo*: unde prædicta prohibitio absque speciali lege Pontificis ad præsentem casum trahi non poterat, utpote quia cùm commissione facta alicui, ut conferat primum beneficium vacaturum, ipse ex beneficio, quod conferre debet, ullum emolumentum habiturus non sit, non creditur ipsum mortem alterius captaturum: ergo rectè potuit talis commissio dari ab Episcopo, quasi hic casus esset extra prohibitionem Concilii Lateran. Unde Innocentius III. rectè constituit, attentâ prohibitione ipsius Concilii sustineri prædictam commissionem; sed quia ex tali delegatione facilè fraus fieret Concilio Lateran. ideo eadem constitutione prohibuit de cætero similes commissiones in fraudem Concilii fieri. Nec huic solutioni contradicit ipse Innocentius, dum in fine hujus textus affirmat, hujusmodi concessionem gratiam specialem continere: igitur quia stricto juris rigore talis commissio non sustinebatur. Nam dicendum est, Pontificem asserendo hujusmodi commissionem gratiam personalem continere, non docere hujusmodi commissionem fieri non potuisse ante præsentem constitutionem, sed personalem gratiam eam appellare respectu futurarum; cùm enim Innocent. intenderet in præsenti constitutione protrahere Concilii Lateranensis prohibitionem ad casum adhuc non expressum, dixit prædictam commissionem specialem gratiam esse, quia deinceps similes commissiones fieri non possunt: & hoc specialiter curavit Innocentius hac sua constitutione, quod antè cautum non erat.

5. EXPONITUR CAP. ULT. HOC TIT.

Ex qua Innocentii constitutione ita exposita lucem accipit Honorius III. ejus successor, relatus *in cap. ult. hoc tit.* ubi statuit, nullas esse promissiones factas à Joanna Flandrensi Comitissa de beneficiis non vacantibus in Ecclesiis, in quibus ipsa jus patronatus obtinebat; nec potuisse poni donationes eorum in manibus alienis: quæ ultima pars ita communiter ab omnibus accipitur, ut ideo improbentur hujusmodi donationes, hoc est commissiones ad præstandum, quasi personis particularibus factæ non valeant: & ideò cùm Comitissa talibus personis dictas donationes fecisset, meritò nullius momenti à Pontifice judicantur: docuerunt Innocentius, Abbas, & Immola *in dicto cap. ultimo*, Covarr. *lib. 3. var. cap. 20. sub num. 6.* Garcia *de benefic. p. 5. cap. 8. num. 113. & part. 10. cap. 1. num. 9.* Verùm quia Honorius non exprimit, in quibus manibus Comitissa donationes posuerit, existimo divinare Interpretes, dum affirmant, fuisse manus privatorum; & si fuissent, quid impedit privatorum manibus hujusmo

hujuſmodi donationes fieri, ipſi non exprimunt. Unde ex adducta interpretatione præſentis textus credo Honorium lucem accipere: cùm enim Honorius ſucceſſor eſſet Innocentii, & per conſequens adeptus fuiſſet præſentem conſtitutionem; ideò ſicut Innocentius in præſenti non valere ſtatuit commiſſiones factas de conferendis beneficiis vacaturis; ita ipſe donationes factas ad præſentandum in beneficiis nondum vacantibus, meritò improbavit.

6. EXPONITUR CAP. EX FREQUENTIBUS, DE INSTIT.

Sed antequam hinc abeamus exponendus eſt textus *in cap. ex frequentibus 3. de inſtit.* ubi Alexand. III. affirmat, pravam eſſe conſuetudinem juxta quam clerici eccleſiaſtica beneficia ſine conſenſu Epiſcopi diœceſis, vel Officialium ſuorum (qui hoc de jure poſſunt) recipiunt. Quibus verbis ſupponit Alexander, poſſe Epiſcopum jure committere vicariis ſuis, ut conferant beneficia vacatura, ipſoſque officiales poſſe jure hujuſmodi beneficia conferre: ergo non rectè Innocentius in præſenti affirmat, committi non poſſe collationem beneficiorum nondum vacantium. Nonnulli exiſtimarunt pro hujus textus expoſitione differentiam magnam verſari inter Vicarium Epiſcopi, & alium privatum clericum, ita ut illi commiſſio fieri poſſit, iſti minimè: ita Rebuffus *in praxi, tit. de forma Vicariatus, n.* 8. Covar. *lib.* 3 *variar. c.* 20. *n.* 6. Alii exiſtimarunt differentiam eſſe inter commiſſionem generalem conferendi omnia beneficia, & commiſſionem conferendi aliqua. Primo caſu affirmant commiſſionem factam officiali Epiſcopi valere, ſecundo verò nequaquam: ita Garcia *de benefic. p.* 5. *c.* 8. *n.* 113. Sed his diſtinctionibus omiſſis dicendum eſt, ideo ab Innocentio in præſenti improbari commiſſionem datam perſonæ particulari ad conferendum beneficium vacaturum, quia præſumitur talis delegatio facta in fraudem Concilii Later. quæ præſumptio cùm non detur eo caſu, quo Epiſcopus Vicario proprio ſimul cum juriſdictione committit collationem beneficiorum; ideò talis commiſſio admittitur, *cap. ultim. de offic. vicarii in* 6. quia non creditur in fraudem Concil. Lateran. factam fuiſſe.

7. EXPONITUR CAP. 4. §. PROHIBEMUS, DE OFFIC. LEG. IN 6.

Etiam ex ſuprà traditis venit exponendus textus *in cap. deliberatione* 1. §. *prohibemus, de offic. Legat. in* 6. ubi Clemens IV. prohibet ne Legatus S. A. in genere, aut in ſpecie cuicunque concedat, ut ab his, qui infra provinciam ſuæ legationis voluerint beneficia liberè in ejus manibus reſignare, illa valeat idoneis conferre perſonis, illâ ratione adjectâ, quia per hoc aperiri poſſet via contra Lateran. Concilium ad beneficia vacatura: ubi illud difficile eſt, quid novi conſtituiſſet Clemens IV. illis verbis, *prohibemus inſuper*; quæ jus novum inducunt, ex his quæ notavi *in cap. decernimus, de judiciis.* Cùm ergo in præſenti ab Innocentio prohibita eſſet commiſſio conferendi beneficia vacatura, difficile eſt quid de novo ſtatuat Clemens *in dicto* §. *prohibemus.* Aliqui exiſtimarunt, attentâ præſenti deciſione, non eſſe comprehenſum Legatum prædicta prohibitione; immò potiùs docent in præſenti ſpeciè commiſſionem factam ab Epiſcopo ſuſtineri propter confirmationem Legati, quæ ſequuta fuit. Sed hac interpretatione, quam ſuprà rejeci, omiſſâ, dicendum exiſtimo, novam Clementis conſtitutionem non eò reſpicere, ut auferat poteſtatem Legatis committendi collationem beneficiorum nondum vacantium; hoc enim jam præſenti conſtitutione prohibitum erat: ſed nova illius textus prohibitio eſt, ut conſtitutionem Concil. Lateran. quæ tantùm loquebatur in caſu mortis, trahatur ad caſum in quo beneficia liberè reſignantur; quia & hujuſmodi commiſſione fraudari poteſt Concil. Lateran. Unde quemadmodum Innocentius in præſenti prohibitionem ipſius Concilii protraxit ad caſum, in quo beneficiorum collatio committitur; ita etiam Clemens IV. præſentem Innocentii conſtitutionem protraxit ad caſum, in quo beneficia vacant per liberam reſignationem. Sed adhuc difficile eſt, quomodo commiſſâ per Legatum facultate conferendi beneficia, quæ per liberam reſignationem vacaverint, aperiatur via contra Concilium Lateran. ſiquidem talis commiſſio de beneficiis vacaturis, non per mortem, ſed per reſignationem erat; quomodo enim fieri poteſt, ut eo caſu capiatur mors aliena, cùm beneficium, cujus collatio committitur, non expectetur per mortem, ſed per liberam reſignationem? Huic difficultati ſuccumbentes antiquiores affirmarunt, rationem illius textus erroneam eſſe, & non recte per compilatores adjectam fuiſſe; quod & ab ipſis compilatoribus didiciſſe teſtatur Geminianus ibi, *numero* 6. Sed ipſe, & Francus ibi, *num* 2. contendunt veram rationem illius conſtitutionis in eo conſiſtere, ne Legati hujuſmodi commiſſionibus derogarent juriſdictioni ordinariæ: ſed cùm per hanc derogationem non fiat fraus Concilio Lateran. aliena eſt prædicta ratio ab ea deciſione. His ergo ſententiis omiſſis, verius dicendum eſt, in Concilii Lateranenſis prohibitione duo prorſus diverſa conſideranda eſſe, prohibitionem videlicet ipſam generalem, ne videlicet beneficia conferantur, ſeu promittantur antequam vacent; & ipſius prohibitionis rationem, ne videlicet detur occaſio captandæ mortis alienæ. Prohibitio generalis eſt comprehendens quemcunque vacationis modum, ut conſtat *ex c.* 2. *cap. relatum, cap. accedens, hoc tit.* Ratio autem ſpecialis eſt vacationis, videlicet per mortem, quam ut caſui frequentiori conſonam Patres Conſilii Lateran. aſſignarunt. Conſtitutio ergo Clementis protraxit Concilii Lateran. prohibitionem ad caſum, in quo committeretur per Legatum collatio beneficiorum vacantium per reſignationem: quo caſu licèt per talem commiſſionem fraus non fieret rationi à Concilio adjectæ, fiebat tamen ejus prohibitioni: unde rectè ait Clemens IV. eo caſu aperiri viam ad illuſionem Concil. Lateranenſis: præſenſit Moez *in dicto* §. *prohibemus, num.* 27.

CAPUT XII.

Idem [a] *Gerantin. Capitulo.*

Dilectus filius magiſter Vv. canonicus veſter olim Apoſtolatui noſtro ſuggeſſit, quod bonæ memoriæ Epiſcopo veſtro viam univerſæ carnis ingreſſo, major, & ſanior pars veſtri convenerat in eundem, & ipſum eligere in Epiſcopum proponebat: ſed impendiente viro nobili Comite Cutronæ, non fuit electio celebrata: poſtmodùm autem idem Comes de ipſo Epiſcopatu Madium capellanum ſuum inveſtiens, vobis injunxit, ut vel

à terra recederetis ipſius, vel eligeretis eundem M. in Paſtorem : quod cùm ven. f. n. Archiepiſcopus ſanctæ *b* Severinæ tunc electus audiſſet, prædictum Vv. ad ſuam præſentiam accerſivit, & aſſerens, quod propter negligentiam veſtram ad ipſum erat eligendi auctoritas devoluta, ipſum induxit, ut electioni de ſe faciendæ præberet aſſenſum, qui ſuis monitis acquieſcens electus extitit ab eodem, ſuffraganeorum interveniente conniventiâ. *Et infrà:* Nos igitur attendentes, quod canon Lateran. Concilii contra negligentes editus, ad Archiepiſcopatus, vel [c] Epiſcopatus non ſolet extendi, ſed ad perſonatus alios, & minora eccleſiaſtica beneficia coarctari, electionem ejuſdem Vv. qui ab Archiepiſcopo, & ſuffraganeis ejus fuit, ad quos electio non ſpectabat, electus, juſtitiâ caſſavimus exigente.

NOTÆ.

1. [a] *Eramin.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 9. ſed legendum eſt *Geruntin.* Geruntia enim eſt civitas Calabriæ, ſuffraganea Archiepiſcopi ſanctæ Severinæ, ut notat Cujacius *in cap.* 1. *hoc tit.*

[b] *Sanctæ Severinæ.*] Siverina civitas nobilis eſt Italiæ, in ſitu Calabriæ, quam vulgus Severinam appellat : ejus meminit Plinius *lib.* 14. & de ejus origine nonnulla adducit Gabriel Barrius *de antiquit. & ſitu Calabriæ, lib.* 4. *in Ital. Illuſtr. fol.* 1145. 2.

[c] *Vel Epiſcopatus.*] Ut probavi *in cap. ne pro defectu, de electione, cap. dilectus, de ſupplend. neglig.*

CAPUT XIII.

Idem *Priori* [a] *Oſſen. & Subpriori ſanctæ Fredeſiundæ.*

EX tenore veſtrarum litterarum intelleximus evidenter, quod cùm cauſam, quæ inter I. clericum ex parte una, & Conventum de *b* Bello ex altera, ſuper redditu x. [c] marcharum, vel xv. quas idem exigebat ab ipſis, eo videlicet, quia eidem quamcitò ſe facultas offerret, interim ſe promiſerant proviſuros, nec promiſſionem ſuam curaverant adimplere, noſcitur agitari, vobis duximus committendam, dictus clericus poſt litem conteſtatam chartam quandam monachorum ipſorum, continentem expreſsè, quod ei primam Eccleſiam ad donationem ſuam ſpectantem, valentem x. marchas, vel xv. aſſignare promiſerant, exhibuit coram nobis : nihilominus per idoneos teſtes probavit, ipſos poſt promiſſionem hujuſmodi, licèt potuerint, nolle ſibi, quamquam ſuper hoc admoniti fuerunt, providere. Quare dictum Abbatem, & monachos ad aſſignandum ſibi redditum x. marcharum ad minùs cogi cum inſtantia poſtulabat. Ad hæc autem fuit ex adverſo reſponſum, quod ratione promiſſionis, utpote factæ contra Lateranen. ſtatuta Concilii, quæ probari per chartam exhibitam videbatur, eos non poterat convenire, præſertim cùm non de aliqua Eccleſia, ſed de promiſſione tantùm in litteris veſtris mentio haberetur. Cùm igitur aliis ipſos poſſe conveniri aſſerentibus, aliis verò in contrarium ſentientibus, ſuper hoc fuiſſet hinc inde coram vobis diutiùs diſputatum, quid juris ſit in hoc articulo dubitantes, in negotio ipſo ulteriùs procedere noluiſtis, donec ſuper hoc reciperetis noſtræ beneplacitum voluntatis, nobis humiliter ſupplicantes, ut quid ſit in hac parte agendum, vos dignaremur per noſtras litteras reddere certiores. Nos igitur attendentes, quod promiſſio prædicta non [d] tenet, utpote contra ſtatuta præfati Concilii attentata, diſc. v. per A. ſ. m. quat. memorato clerico ſuper hoc ſilentium imponentes, ab impetitione ipſius dictos Abbatem, & monachos abſolvatis.

NOTÆ.

1. [a] *Priori Oſſen.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. in ſexta autem habetur, *Hoſtien.* ſed legendum eſt, *Oſnei.* In Oxonienſi enim diœceſi Angliæ erant duo Prioratus, ambo Canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini : primus Oſnei dictus, cujus meminit Pennotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. c.* 37. *num.* 12. ſecundus nuncupatus Sanctæ Fridiſvidæ, de quo agit idem Pennotus *d.* 2. *cap.* 37. *num.* 12.

[b] *Conventum de Bello.*] Guillelmus Dux Normannorum tria magnifica monaſteria diverſis in locis conſtruxit, eaque multis prædiis, variiſque donariis ditavit ; duo in Anglia, unum eò loci, quò cum Haralgo Angliæ Rege dimicavit prope Haſtigen, quod prælium refertur in geſtis Guillelmi Ducis, *in hiſtor. Norman. fol.* 200. pro expiatione animarum militum qui in eo bello occubuerant : quod Cœnobium Divo Martino dicavit, appellavitque *Monaſterium ad Bellum*, ut ſimul monimentum partæ tanto bello victoriæ in perpetuum foret, ut refert Polydorus Vergilius *in hiſtor. Angliæ, fol.* 158.

[c] *Marcharum.*] De earum valore in Anglia egi *in cap.* 3. *de pactis.*

[d] *Non tenet.*] Juxta adducta *in cap.* 2. *hoc titulo.*

NOTÆ.

Digitized by Google

CAPUT XIV.

Idem *Abbati, & Conventui monaſterii ſancti Michaëlis de* a *Gaſto.*

ACcedens ad Sedem Apoſtolicam dil. fil. R. clericus, ſuâ nobis inſinuatione monſtravit, quod cùm promiſeritis vos proviſuros eidem in Eccleſiaſtico beneficio, cùm poſſetis, ſicut per litteras Decani Sueſſion. & ſuorum conjudicum ſuper hoc à Sede Ap. delegatorum, quibus tenor litterarum veſtræ promiſſionis erat inſertus, liquidò edocebat, vos id hactenus efficere non curaſtis, allegantes coram judicibus memoratis, quod talis promiſſio vos nullatenus obligaret, cùm videretur eſſe facta contra ſtatuta Lateranen. Concilii, quod promiſſionem inhibet beneficii non vacantis. Nos autem conſiderantes, quod aliud eſt Prælatum promittere beneficii collationem, cùm poterit, aliud cùm vacabit, cùm in multis caſibus ſe facultas offerre poſſet, in quibus non eſſet collatio in expectatione vacaturi beneficii differenda, per Ap. vobis ſc. mandamus, quatenus memorato R. competens Eccleſiaſticum beneficium aſſignetis, alioquin Abbati ſancti Joannis, & Decano Sueſſion. damus noſtris litteris in mandatis, ut vos ad id per cenſuras Eccleſiaſticas appellatione remotâ compellant.

NOTÆ.

1. [a] *Gaſto.*] In quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. ita legitur; in hac ſexta collectione tantùm legitur, *Idem*; ſed tamen credo legendum eſſe, *ſancti Michaëlis de Caranto*; monaſterium enim hoc eſt Ordinis Divi Benedicti ad mare ſitum, in Pictonibus, juxta flumen Carantonum, totuſque ille tractus inundatus fuit; deinde recedente mari, apparuere terræ paulatim, & paludes deſiccatæ, quæ propter ſitus commoditatem, ac terræ ubertatem coli, ac frequentari cœperunt. In eo ſacellum primò conſtructum eſt peregrinationibus, ac religione celebratum; quod poſteà in ampliſſimum, & locupletiſſimum monaſterium Divo Michaëli dicatum evaſit, ut refert Papirius Maſſonius *in deſcriptione Galliæ per flumina, fol.* 683.

2. [b] *Cùm poſſetis.*] Olim enim promiſſio generalis beneficii vacaturi, cùm poterit, aut cum vacaret, valebat, quia ſæpe permittuntur in genere, quæ in ſpecie non permittuntur, *cap. non exiſtimemus* 13. *quæſt.* 2. *l.* 1. §. *qui quæſtionem. ff. de quæſtionibus*, & docetur in præſenti decretali, quæ correcta eſt per Bonifacium VIII. *cap. deteſtanda, hoc titulo, lib.* 6. ubi verba illa, *licèt olim fuiſſet canonicâ conſtitutione decretum*, de hac decretali accipit Nicolaus Fabricius *in qq. benefic. titulo* 8. *cap.* 1. *num.* 65. docent Valenſis *in parat. ad hunc titulum, cap.* 1. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi allegat.* 126. Commentarium hujus textus dedi *in cap.* 1. *hoc titulo.*

CAPUT XV.

Idem *P. Subdiacono noſtro, Præpoſito & Capitulo* a *Ebrudun.*

POſtulaſtis per Sedem Apoſtolicam edoceri, ut cùm ad vos ſimul, & Archiepiſcopum veſtrum donatio præbendarum Eccleſiæ veſtræ pertineat, utrum præbendæ vacantis donatio penes Archiep. remaneat, ſi eam intra ſemeſtre tempus neglexeritis ordinare. Ad quod vobis breviter reſpondemus, quod ſi vos, & idem Archiepiſcopus intrà tempus præſcriptum negligentes extitiſtis circa collationem vacantium præbendarum, ſicut nec ab illo ad nos, ita nec à vobis ad illum poteſtas devolvitur conferendi; ſed ſecundùm ſtatuta Lateranen. Concilii, ad ſuperiorem tranſit donatio earundem, niſi fortè Archiepiſcopus, non ut Prælatus, ſed ut Canonicus vobiſcum habeat jus conferendi, & in hoc caſu, cùm dolosè forſitan impedierit, dolus ei ſuffragari non debet.

NOTÆ.

1. [a] *Ebrudun.*] In hac ſexta collectione tantùm legitur, *idem*; in quarta autem, *ſub hoc tit. c.* 2. ita legitur; ſed credo legendum eſſe Ebrodun. Ebrodunum enim, ſeu ut alii volunt, Ebredunum, civitas eſt in Alpibus maritimis, ſita ad Druentiam fluvium, earumque Metropolis civilis dicitur in notitia provinciarum Galliæ: à principio Epiſcopum tantùm habuit, ut conſtat ex Concilio Regienſi *can.* 2. poſteà tamen Metropolitæ dignitatem obtinuit, ut conſtat ex Hilario *epiſt.* 4. *ad Leontium*, ibi: *Frater, & Coepiſcopus noſter ingenuus Ebredunenſis, Alpium maritimarum Provinciæ Metropolitani ſemper honore ſubnixus.* Referunt Carolus à ſancto Paulo *in geograph. ſacra, fol.* 145. Chenu *in chron. Galliæ, fol.* 508. Commentarium hujus textus dedi *in cap. dilecti, de ſuppleud. negligentia.*

CAPUT

CAPUT IX.

Honorius III. *Epiſcopo, Præpoſito, & Cantori a Cameracenſi.*

CUm dilecta in Chriſto filia, nobilis mulier *b* Joanna Comitiſſa Flandrenſis, devicta quorundam precibus importunis fecerit promiſſiones illicitas de non vacantibus beneficiis Eccleſiarum, in quibus jus obtinet patronatus, & donationes eorum in *c* manibus poſuerit alienis, ſicut eſt noſtris auribus intimatum: diſc. v. m. quatenus irritum decernentes quidquid ſuper hoc ab eadem inveneritis eſſe factum contra inſtituta canonica, auctoritate noſtra inhibeatis eidem, ne ſimilia de cætero attentare *d* præſumat.

NOTÆ.

1. [a] *Cameracenſi.*] Ita reſtituo epigraphen, & integram ex quinta compilatione edita à Cironio, ubi *ſub hoc tit. cap.* 1. reperitur textus hic. De Eccleſia Cameracenſi nonnulla notavi *in cap.* 19. *de reſcript.*

[b] *Joanna.*] Videlicet Conſtantinopolitana, Balduini Imperatoris Conſtantinopolitani filia, quæ patre ſuo peregrè mortuo, ſucceſſit in Comitatu Flandriæ anno Chriſti 1206. cujus prior maritus fuit Ferdinandus filius Regis Portugaliæ, quem bello captum Philippus Auguſtus per decennium detinuit in carcere: poſterior fuit Thomas filius Ducis Sabaudiæ. Ad ipſam, ut Comitiſſam Flandriæ ſpectabat jus præſentandi in beneficiis eccleſiaſticis, ut conſtat *ex cap. dilecto, de teſtibus, cap.* 1. *de re judic. in* 3. *collect.* referunt Boëtius Epon. *tom.* 1. *quæſt. heroïc. tit. de Regalibus*, Cujacius *in cap.* 1. *hoc tit. & d. cap. dilecto*, Alteſſerra *de Ducibus, cap.* 8.

[c] *In manibus poſuerit alienis.*] Hæc verba expoſui *in cap. conſtitutus* 11. *hoc tit.* & an patronus poſſit conſtituere procuratorem ad præſtandum aſſenſum in beneficiis vacaturis, exponit Lotherius *lib.* 2. *de re benef. cap.* 6. *in princip.*

[d] *Præſumat.*] Adeò enim jus canonicum abhorret promiſſiones beneficii non vacantis, ut necdum eas à patronis fieri permittat, licèt ipſi poſſint poſteà variare, & ita nullum jus videatur præſentato quæſitum: & licèt poſſint transferre jus patronatus in alios, *cap. ex literis, de jurepatr.* tamen non valent præſentationem in beneficiis vacaturis alii donare, ut docent congeſti à Barboſa in præſenti, quibus addo Boëtium Epon. *in repetit. ad hunc textum*, Mancinum *ſacri juris controv. c.* 23. ex ratione adducta *in cap.* 2. *hoc tit.* ex quo commentatio præſens petendum eſt. 2.

TITULUS IX.

Ne vacante Sede aliquid innovetur.

CAPUT I.

Innocent. III. *Priori, & Conventui a Glaſtonien.*

NOVIT ille, qui ſcrutator eſt cordium & cognitor ſecretorum, quod licèt bonæ memoriæ C. Papa prædeceſſor noſter Eccleſiam veſtram erexerit Cathedralem, ipſam *b* Bartholomenſi Eccleſiæ *c* uniendo, ut iſdem eſſet Epiſcopus utriuſque; & ſuam conſtitutionem non ſolùm per privilegium, verùm etiam per alia ſcripta multa curaverit confirmare: quia tamen hæc unio à vobis aſſerebatur eſſe confuſio, conquerentibus eam in grave præjudicium Glaſtonien. Eccleſiæ redundare, cùm per ipſam diſſolveretur religio, eleemoſyna *d* fraudaretur, & hoſpitalitas: nos veſtris ſupplicationibus inclinati, ad relevandum Eccleſiæ veſtræ ſtatum intendere cœpimus quantùm decuit diligenter. Et quoniam abſonum videbatur, ut ſubitò prædeceſſoris noſtri evacuaremus in hac parte ſtatutum, cùm et, quantùm cum Deo poſſumus, deferre velimus, ſicut & volumus, quod quantùm cum Deo potuerint, noſtri nobis deferant ſucceſſores; unione manente, ſic de cæteris diſpoſuimus, quantumcunque bonæ memoriæ Saverico Barthol. Epiſcopo diſpliceret, frequenter ob hoc ad Sedem Ap. laboranti, quod ſtatus Eccleſiæ veſtræ videbatur in melius relevatus. Unde poſt diverſos tractatus, & deliberationes multiplices, quod per viros providos & honeſtos auctoritate mandati noſtri ſuper hoc extitit ordinatum ad petitionem ejuſdem Epiſcopi, poſtquàm aliud à nobis non potuit obtinere, Apoſtolico tandem curavimus munimine roborare.

Vos

Vos autem poſt obitum præfati Bartholomen. Epiſcopi ad noſtram præſentiam recurrentes, humiliter poſtulaſtis, quia tempus advenerat, quo ſine ſcando Eccleſiæ veſtræ ruina poterat in ſtatum priſtinum relevari: cùm & Bartholomen. Eccleſia, & [e] Vvellen. ipſum pariter poſtularet; [f] Rex quoque cum regni Magnatibus, & quidam Epiſcopi cum multis Abbatibus depoſcerent illud idem, ut unione penitus diſſolutâ, monaſterium veſtrum reduceremus in ſtatum antiquum ſub Abbatis regimine gubernandum. Nos verò diligentiùs attendentes, quod Epiſcopali Sede vacante non decet ſuper hoc aliquid innovari, cùm non ſit qui jus Epiſcopale tueatur, præſertim ne plus caviſſe perſonæ, quàm Eccleſiæ videremur, ſi quod eo vivente conceſſimus, poſt obitum ejus ſubitò mutaremus, petitionem veſtram ex toto abſque damno conſcientiæ, ac periculo famæ nequivimus exaudire. Ut autem ſolito more, quem & vobis utilem, & nobis honorabilem eſtis experti, gradatim ab imo procedatur ad ſummum, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ut cùm Batonienſis Eccleſia de Præſule fuerit ordinata, ſi oſtendere volueritis quod Eccleſiæ veſtræ nondum ſit ad detrimentum, vel præjudicium evitandum plenè proviſum, jus veſtrum apud Sedem Ap. proſequendi liberam facultatem habeatis. Interim autem ſub cura Prioris idem monaſterium gubernetur.

NOTÆ.

1. [a] *Glaſtonien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* Glaſtonia eſt in Anglia, ad partem Occidentis, prope Vveliiam, ubi ſanctus ille Joſeph ab Arimathia, diſcipulus Domini, qui ejus ſacratiſſimum corpus ſepulchro condidit, celebre templum conſtruxit, & poſteà Hina Occidentalium Saxonum Rex, qui vixit circa annum 688. ibi Cœnobium Ordinis D. Benedicti conſtruxit, magnificéque dotavit, & poſtea Edgarus Angliæ Rex magnis poſſeſſionibus auxit, & ſucceſſivè Reges omnes ſingulari affectu proſequuti ſunt, ut referunt Polydorus Vergilius *lib.* 1. & 4. *hiſt. Angliæ*, Osbertus *in vita ſancti Dunani*, apud Surium *die* 19. *Maii*, Vvillelmus Malmesburg. *lib.* 2. *de geſt. Anglia*, Yepes *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, cent.* 3. *à n.* 727. quod monaſterium duravit uſque ad tempora Henrici VIII. qui illud cum aliis ipſius provinciæ deſtruxit.

2. [b] *Bartholomen.*] Legendum eſt Batonienſem, ut infrà legitur. Batonia eſt civitas Angliæ Epiſcopalis; temporibus enim Guillelmi Ducis Normannorum, anno 178. in Concilio Londini celebrato ſtatutum fuit, ut aliquot Sedes Epiſcopales, quæ in oppidulis ac pagis antea fuerant, in civitatibus, & locis celebrioribus collocarentur: quo factum eſt, ut Bathonia, Linconia, Sarisberia, Exonia, Ceſtria, atque Ciceſtria, & civitates hujuſmodi novo Epiſcoporum incolatu nobilitatæ ſint, ut refert Polydorus Vergilius *lib.* 9. *fol.* 155.

[c] *Uniendo.*] Quam Epiſcopatuum unionem tantùm Pontifex facere poteſt, ut probant Petrus Gregorius *de benefic. cap.* 2. Barboſa *lib.* 3. *juris eccleſ. cap.* 16. & dicemus *in cap. ſicut unire, de exceſſ. Prælat.*

3. [d] *Eleemoſyna fraudaretur, & hoſpitalitas.*] Ut hæc verba intelligantur, ſciendum eſt, monaſterium hoc Glaſtonienſe magnis opibus fuiſſe ditatum; ſiquidem redditus ejus conſtabant ex triginta mille libris, cùm quælibet libra penderet 40. regales, & ita pluſquam centum mille ſcuta auri obtinebat. Ex his alebantur 400. homines, qui degebant in ipſo monaſterio, & hoſpitabantur alii plures nobiles: & 4. & 6. feriâ cujuſlibet hebdomadæ amplæ erogabantur eleemoſynæ in pauperes illius ditionis, ut refert Yepes *ubi ſuprà, fol.* 41. his verbis: *Tan riquezas de los conventos, y particularmente de eſte, como hemos viſto, ſervian de ſuſtentar à muchos pobres, que venian de toda la tierra, los miercoles, y los viernes: y para entretener à muchas perſonas nobles, y neceſſitadas.* Unde conquerebantur monachi ipſius monaſterii, per unionem factam à Cœleſtino III. ceſſare prædictas eleemoſynas, necnon hoſpitalitatem.

[e] *Vvellen.*] Vvellenſis enim Eccleſia jam antea fuerat unita Bathonienſi, ut refert Polydorus Vergil. *d. lib.* 1, *hiſt. Anglia, fol.* 4.

[f] *Rex.*] Joannes videlicet Rex Angliæ & Scotiæ, non Richardus, ut voluit Cujac. *in præſenti*; quod ut faciliùs percipiatur, præſentis unionis hiſtoria repetenda eſt; cùm enim Cœleſtinus III. unionem feciſſet Bathonienſis Epiſcopatus cum Abbatia Glaſtonienſi, in cujus unionis confirmationem dederat Richardus I. Rex Angliæ prædictam Abbatiam Saverico Epiſcopo Bathonienſi, poſcentibus monachis unionem reſcindi coram Innocentio III. ex eo quia talis unio religioni nocebat, & ampliùs piæ erogationes in pauperum alimenta fieri nequirent, Richardus dictam Abbatiam cuidam Vvillelmo dedit, qui eam quamdiu vixit Rex, pacificè poſſedit; eo tamen defuncto Saverius illam repetebat virtute unionis factæ à Cœleſtino, & obtinuit eam confirmari ab Innocentio III. Defuncto tamen Saverico adhuc monachi inſtabant coram Innocentio III. pro reſciſſione unionis, plenam ſui cœnobii reſtitutionem petentes: ſed Innocentius eos audiendos non eſſe decrevit duplici ex ratione. Primâ, quia vacante Sede, & defuncto legitimo defenſore, videlicet Bathonienſi Epiſcopo, nihil erat innovandum quod attingeret jura Epiſcopalia, juxta D. Cyprianum *epiſt.* 31. ibi: *Ante conſtitutionem Epiſcopi nihil innovandum putamus, ſed lapſorum mediocriter culpam temperandam eſſe credimus: dum Epiſcopus dari à Deo nobis ſuſtinetur, in ſuſpenſo cauſa teneatur.* Secunda, quia ſi defuncto Saverico Innocentius monaſterio concederet quod eo vivo denegaverat, videretur tunc plus faviſſe Saverico, quàm Eccleſiæ; & ita rectè definit, Sede Bathonienſi vacante, nihil ſtatui poſſe, ex præſenti rubrica, cujus ſententiam examinabimus *in c.* 3. *hoc tit.* 4.

CAPUT

CAPUT II.

Honorius III. *Episcopo* [a] *Calven. & Magistris V. & I. Canonicis* [b] *Sueſſen.*

ILla devotionis ſinceritas, & ſincera devotio, quam dil. fil. Magiſter R. Decanus Teanen. ad perſonam noſtram & Sedem Apoſtolicam hactenus habuiſſe dignoſcitur, nos inducunt, ut eum pro ſuæ ſcientiæ ac probitatis intuitu geramus in viſceribus charitatis, & ei denegare nolimus, quæ ſecundùm Deum fuerint concedenda: unde nos Eccleſiam ſancti Leutii de Capua, cum omnibus pertinentiis ſuis, de qua Magiſtrum R. donationis noſtræ gratiâ præcedente, præbendæ nomine de mandato noſtro ven. f. n. R. [c] Capuanus Archiepiſcopus inveſtivit, ſibi duximus auctoritate Apoſtolica confirmandam, non obſtante conceſſione Capituli facta de ipſa Eccleſia Roberto de Franco, Canonico Capuano; ſeu confirmatione noſtra, ſi qua fortè in forma communi appareret obtenta: quum nuſquam inveniatur cautum in jure, quod Capitulum vacante Sede fungatur Epiſcopi vice in collationibus præbendarum: nec in eodem caſu poteſt dici poteſtas conferendi præbendas ad Capitulum per ſuperioris negligentiam devoluta, cùm non fuerit ibi ſuperior, qui eas poſſit de facto, vel jure conferre. Quocirca diſc. v. m. quatenus eundem Magiſtrum in corporalem ipſius Eccleſiæ poſſeſſionem, ſublato appellationis obſtaculo inducatis, & defendatis inductum.

NOTÆ.

1. [a] *Calven.*] Ità legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. c.* 1. Calvenſis Eccleſia eſt ſuffraganea Archiepiſcopi Capuani, ut ex veteri Codice provinciarum refert Cironius *hîc.*

[b] *Sueſſen.*] Sueſſa, hodie Seſſa, celebris urbs eſt Italiæ, in agro Veſtino, ad montem Maſicum ſita, ut refert Schotus *in itiner. Italiæ lib.* 3. *fol.* 589. habuit jam olim Eccleſiam Cathedralem ſuffraganeam Archiepiſcopi Capuen. cujus Præſul Fortunatus ſubſcripſit Concilio Romano ſub Symmacho.

[c] *Capuanus.*] De Capuana Eccleſia jam nonnulla notavi *in cap.* 18. *de elect.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hac Honorii decretali ſequens communiter evenit diſputanda aſſertio: *Capitulum Sede vacante beneficia, quæ vel ex jure communi, vel aliunde ad liberam collationem ſolius Epiſcopi ſpectant, conferre non poteſt.* Probant eam textus *in cap. unic. hoc tit. in* 6. *cap.* 1. *de inſtit. eodem lib.* Illuſtrant plures congeſti à Barboſa, & Garaña *hîc*, quibus addendi ſunt Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 13. *n.* 31. Diana *p.* 8. *tract.* 4. *reſol.* 24. *cum ſequent.* Cironius, & Cujacius *in præſenti*, Moneta *de commut. c.* 10. *n.* 38. Chopinus *de ſacra pol. lib.* 1. *tit.* 5. *&* 6. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 9. *&* 10. Rufiniacus *lib.* 3. *conſtit. tit.* 8. *c.* 8. Saravia *de juriſd. adjunct. q.* 17. Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 28. *cap.* 11. Ughellius *in method. juris can. lib.* 3. *c.* 2. *fol.* 235. Barboſa *de dignit. c.* 42. *n.* 109. Corvinus *lib.* 2. *aphoriſm. tit.* 29. Abbas Panorm. *q.* 1. *n.* 31. Duarenus *lib.* 3. *de ſacris Eccleſ. c.* 5. Corraſius *de benef. p.* 2. *c.* 7. Lambertin. *de jurepatr. lib.* 2. *art.* 4. Sahagun *in cap. cùm te, de reſcript.* Lotherius *lib.* 2. *de re benef. c.* 2. *lib.* 2. Roullelius *lib.* 2. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 11. *num.* 13.

3. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem argumentor. Sede Epiſcopali vacante omnis poteſtas Epiſcopalis reſidet penes Capitulum. Tobias Paumeſt. *lib.* 2. *de juriſd. cap.* 7. *n.* 107. Gaillus *lib.* 1. *obſer.* 130. *n.* 10. & juxta Felinum *in c.* 1. *n.* 19. *de jurejur.* quæ eſt inferius Epiſcopo, ſed eo mortuo in jus omne quodam accretionis modo ſuccedit, unde Sede vacante juriſdictionem exercet: Duarenus *lib.* 3. *de ſacris, c.* 6. ſtatuta condit, *cap. cùm omnes* 6. *de conſtit.* præbendas confert, *cap. unic. hoc tit. in* 6. ab excommunicatione, à qua Epiſcopus abſolvere debebat, abſolvit, *cap. unic. de majorit. & obed. in* 6. eligit, *cap. cum olim* 14. *de majorit. & obed.* juramentum relaxat, *c. penult. & ult. de ſupplend. neglig. in* 6. Igitur & beneficia conferre poteſt, quorum collatio ad Capitulum ſpectabat. Accedit, quod Epiſcopo Capitulum uſque adeò connexum eſt, ut ejus membra dicantur eſſe Canonici, *c. novit, de his quæ fiunt à Prælatis, c. cùm non deceat, de elect. in* 6. & pars corporis Epiſcopi, ſicut Cardinales Pontificis, Auguſtus Viſchenus *de elect. Imper.* §. 8. quia inter Epiſcopum & Capitulum ſpirituale contrahitur conjugium, *cap. licèt, cap. inter, de tranſlat. Epiſcop.* Ergo beneficia, defuncto Epiſcopo, conferre valet.

Quâ difficultate minimè obſtante vera eſt præſens deciſio, cujus ratio aſſignatur à noſtro Honorio in illis verbis: *Quia id nunquam in jure expreſſum eſt;* in collationibus enim beneficiorum non ſuccedit Capitulum, niſi in caſibus à jure expreſſis, ac proinde cùm iſta regula ſit prohibitoria, omne illud intelligitur eſſe expreſsè prohibitum, quod ſpecialiter non eſt permiſſum, argumento textus *in l.* 1. §. *ſi quis hoc interdicto, ff. de itinere actuque, cap. ad audientiam,* ubi Abbas, & cæteri, *de præſcript.* Ratio autem rationis, quare à jure non ſit permiſſum Capitulo Sede vacante conferre beneficia ea, quæ ad collationem Epiſcopi ſpectabant, provenit ex eo, quod jure communi attento omnia bona cum ſuis fructibus ſucceſſori in ipſa Sede reſervabantur, *cap. non licet, cum ſeq.* 12. *q.* 2. *c. quia ſæpe, de elect. in* 6. *Clem. penult. de elect.* Concil. Calchedon. *can.* 22. Illuſtrant Hallier. *de ſacris elect. ſect. ult. art. ult.* Rota apud Peñam *tom.* 1. *deciſ.* 128. ſed collatio beneficiorum inter fructus Epiſcopatus connumeratur, *cap. fin. de offic. vicarii in* 6. Gloſſa *in c. olim, de majorit. & obed.* probant Garcia *de benef.* 5. *p. c.* 5. *n.* 2. Barboſa *in d. cap. cùm olim,* Salgado *de regia protect. p.* 3. *c.* 10. *n.* 3. Didacus Perez *in l.* 10. *gloſſ.* 3. *lib.* 4. *ordin. pag.* 884. Parexa *de inſtrum. edit. tit.* 2. *reſol.* 3. *num.* 17. rectè ergo decrevit Honorius in præſenti, Capitulum non poſſe beneficia conferre Sede vacante, quia illorum collatio cum fructibus debet reſervari futuro Epiſcopo: proſequuntur Vivianus & Garaña *in præſenti.*

4. TRADITÆ RATIO DECIDENDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui ſatisfaciendum eſt aſſerendo, Capitulum Sede vacante verè ſuccedere in his, quæ ſunt juriſdictionis contentioſæ, ut probat Solorzan. *d. c.* 13. Item in collatione

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

tione beneficiorum neceſſaria, non verò in voluntaria, Chopinus *de ſacra pol. lib. 1 ſit. 5.* Inde Capitulum Sede vacante poteſt Prælatos inferiores confirmare, *d. cap. cùm olim, de majorit. & obed.* dicemus *in c. ſicut 33. de ſimonia:* præſentatos inſtituere, *c. 1. de inſtit. lib. 6.* Selva *de benef. 2. p. q. 11.* Corraſius *2. p. de ſacerd. c. 7. n. 2.* Nam Capitulum Sede vacante ſuccedit Epiſcopo in omnibus, quæ ſunt juſtitiæ, & neceſſitatis, Gloſſa *in Clement. 1. verbo Capituli, de hæretic.* Dicitur autem collatio neceſſaria, quæ propter periculum animarum differri non poteſt, vel propter præſentationem à patrono factam, vel quia alicui certæ perſonæ, ſeu ſpeciali generi perſonarum, ex fundatione, ac inſtitutione, vel alia de cauſa debetur, veluti antiquiori optanti beneficium, ut *in cap. fin. de conſuet. in 6.* tales enim collationes Capitulum Sede vacante facere poteſt, juxta ea quæ tradit Vvameſius *fol. 259.* facit textus *in l. unus 67. §. 1. ff. de legat. 1.* & ideò ſi patronus Eccleſiaſticus, vel laïcus plures præſentaverit ad beneficium, poteſt Capitulum inſtituere quem velit. Nec obſtat, quod collatio, quæ fit ex Pontificis juſſu, neceſſaria eſt; ſiquidem ejus præceptum neceſſariò eſt adimplendum; & tamen in tali collatione Epiſcopo injuncta non ſuccedit Capitulum, *cap. eam te, de reſcript.* Ergo quia nec in collatione neceſſaria ſuccedit. Nam reſpondetur in ejus textus ſpecie, ideò Capitulum non poſſe, nec teneri conferre præbendam illam, quia ejus collatio ſpeciali delegatione Epiſcopo commiſſa, & injuncta erat; unde ſicut Capitulum non ſuccedit in juriſdictione delegata Epiſcopo, ita etiam nec in hac ſpeciali commiſſione conferendi præbendam. Hucuſque tradita procedunt in beneficiis, quorum collatio ſpectat ad Epiſcopum privativè, non verò ſimul ad Capitulum, quia tunc totum jus conferendi Sede vacante Capitulo accreſcit, *c. unic. hoc tit. in 6. c. fin. de re judic. eod. lib.* non tamen ideo conferre valet beneficia ea, quæ ſpectant ad collationem Epiſcopi cum conſilio Capituli, *c. unic. §. cùm verò, hoc tit. in 6.* quia tunc potiùs ad Epiſcopum ſolum, quàm ad Capitulum ſimul collatio ſpectat. Quid tamen de reſignationibus purè, aut ſub conditione faciendis coram Capitulo, & de collationibus beneficii in graduatos faciendis, obſervandum ſit, proſequuntur Solorzanus & Chopinus *ſuprà*, Lotherius *d. q. 2.*

6. Exponitur cap. 6. de jurepatron.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in c. 6. de jurepat. in 1. collect.* in illis verbis: [Ex diligenti relatione Magiſtri E. accepimus, quod cùm bonæ memoriæ R. quondam Epiſcopus veſter, de aſſenſu & voluntate noſtra ipſum in Canonicum Eccleſiæ veſtræ recepiſſet, aſſignans ei xl. ſolidos ſub annua penſione, nomine præbendæ percipiendos, quouſque præbenda vacaret in eadem Eccleſia, ad quam ipſum incardinavit, cùm eum ad Diaconatus ordinem promovit, prædicto Epiſcopo de medio ſublato, & redditibus Epiſcopatus ad fiſcum devolutis, cùm quædam præbenda in jamdicta Eccleſia vacaret, chariſſimus in Chriſto filius noſter H. Illuſtris Rex Anglorum eam Thomæ clerico ſuo contulit, cui etiam aliam poſtmodùm in eadem Eccleſia vacantem cum Archidiaconatu, ad quem dicitur pertinere, conceſſit, quas inſimul non debet habere, cùm nulli ſit licitum in una & eadem Eccleſia duas præbendas obtinere. Quo facto idem Thomas fructum præbendæ ſibi prioti talitèr collatæ, Stephano fratri ſuo de Regia auctoritate confiſus conferre præſumpſit. Quia igitur intereſt noſtra, quæ in Eccleſiis Dei ita ordinata fuerint, ſtudioſiùs emendare, d. v. per A. ſ. m. quat. ſi præfatus E. à commemorato Epiſcopo de aſſenſu, & voluntate veſtra in Canonicum Eccleſiæ fuerit aſſumptus, ita quod cùm præbenda vacaret, ſibi deberet ibidem aſſignari, præbendam illam cum fructibus, quos prædictus Thomas Stephano fratri ſuo poſt ſuſceptum Archidiaconatum cum præbenda, dicitur contuliſſe, memorato E. omni oc. & ap. rem. auctoritate noſtrâ quamcitiùs aſſignetis, & eam ſibi faciatis in pace, & in quiete dimitti, quia pro non dato habetur, quod ab illo datur, qui non poteſt de jure donare.] Ex quibus apparet, Sede vacante collationem præbendarum non reſervari futuro Epiſcopo, immò potiùs à Principe ſæculari fieri. Igitur non rectè in præſenti docetur, Sede vacante, collationem beneficiorum futuro Epiſcopo eſſe reſervandam. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, olim Regio in eligendis Epiſcopis juri cohæſiſſe cuſtodiam vacantium Eccleſiarum, & occupationem reddituum interim provenientium, ut probavi *in c. 4. de offic. ordin.* & eo jure regalium in Eccleſias vacantes inſurrexiſſe Angliæ Reges, referunt Guillel. Rufus *anno Chriſti 1089.* Matthæus Pariſ. *anno 100.* Polydor. Vergil. *lib. 10. hiſt. Anglia*, Guill. Britto *lib. 1. Philip.*

Nam Rex Anglorum jus uſurpaverat illud
Uſque modò, ut ſolus Paſtores ipſe crearet:
Nam quotiens Paſtore carens Prælatica Sedes,
Civili letho, naturalive vacaſſet,
Protinus Eccleſia bona cuncta vacantia, ab ipſo
Uſurpata ſuos convertebantur in uſus;
Sicque Dei ſponſam viduans, quantum ipſe volebat,
Cogebat placito ſibi demùm nubere ſponſo.

Licèt ex pacto Joannem Angliæ Regem jus hoc vacantium Eccleſiarum ceſſiſſe in Romanam Eccleſiam, ut Innocentium ſibi conciliaret, referant Matthæus Pariſ. & Vveſtmonaſter, & ex his Alteſſerra *de Ducibus, c. 8.* Unde in prædicto textu juxta illam corruptelam contulit Rex Angliæ præbendam Sede vacante, non quia ex jure communi alii quàm ſucceſſori collatio beneficiorum ſpectet. Eodem etiam modo exponendus eſt textus *in cap. dilectus 34. de præbend.* junctis in ejus notis adductis.

CAPUT III.

Idem *Maurino Epiſcopo Burg.*

COnſtitutis olim coram bonæ memoriæ I. Papa prædeceſſore noſtro procuratore Eccleſiæ ſanctæ Mariæ de Caſtro Sororum, & bonæ memoriæ G. Burgen. Epiſcopo prædeceſſore tuo, dictus procurator petebat ab eodem Epiſcopo reſtitutionem tam ſuper libertate liberè ſibi eligendi Prælatum, quàm etiam ſuper terris ipſius Eccleſiæ, & rebus aliis, quibus omnibus pars ſua ſpoliata fuerat, ut dicebat. *Et infrà*: Lite igitur coram eodem prædeceſſore noſtro ſuper præmiſſis legitimè conteſtatâ, & poſtmodùm coram judicibus delegatis factis confeſſionibus, & receptis teſtibus ab eiſdem, cauſa fuit ad nos inſtructa remiſſa. Procuratoribus igitur partium in noſtra præſentia conſtitutis, cùm ſuper præmiſſis coram nobis diutiùs litigaſſent, nos diligenter hinc inde propoſitis, & rationibus par-

tium pleniùs intellectis, reprobatis quibuſdam depoſitionibus teſtium, qui vacante Burgen. Eccleſia, & carente legitimo defenſore, fuerunt minùs juſtè recepti, procuratorem tuum nomine tuo de fratrum noſtrorum conſilio ab impetitione alterius partis ſententialiter duximus abſolvendum, quæſtione proprietatis parti utrilibet reſervatâ.

NOTÆ.

1. [a] *Burg.*] Ita reſtituo textum, & epigraphen ex quinta compilatione Honorii III. edita à Cironio, ubi *ſub hoc tit. c.* 2. textus hic reperitur: veram ejus hiſtoriam retuli *in cap. licèt, de teſtibus.*

COMMENTARIUM.

2. VErum eſt, Sede vacante, omnia ea quæ ſunt juriſdictionis, ad Capitulum devolvi, *cap. alim. de majorit. & obed. c.* 1. *eod. tit. in* 6. *cap. ad abolendam* 9. *de hæretic. cap. unic. hoc tit. in* 6. *cap. ſi Epiſcopus* 3. *de ſuppl. neglig. eod. lib. c.* 2. *de offic. vicar. eod. lib.* Trident. *ſeſſ.* 7. *c.* 10. & *ſeſſ.* 23. *c.* 10. & *ſeſſ.* 24. *c.* 16. probant Hallierius *de hierarch. juriſd. lib.* 3. *c.* 3. *fol.* 342. Solorzan. *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *c.* 12. Valenzuela *conſil.* 107. & in his Regnis Hiſpaniarum, ex concordia inter Magnum Philippum II. & Pium IV. Capitulum ſuccedit in omni juriſdictione, quæ competebat Epiſcopo ut Epiſcopo. Solorzanus, & Valenzuela *ubi proximè*. In his autem, quæ ad rerum diſpenſationem, & adminiſtrationem ipſam ſpectant, omni modo locum habet ſententia præſentis rubricæ, *ne Sede vacante aliquid innovetur*; quæ cùm ſententiam perfectam contineat, pro lege habetur, ut ſuprà probavi *in rubric. ut lite non conteſt.* Ideò Canonici interim prohibentur quidquam ſibi vindicare ex juribus Eccleſiæ, aut Prælati, qui deceſſit, *cap. hac hujus placiti* 12. *q.* 2. *cap.* 45. *de elect. cap. quia ſæpe* 40. *eod. tit. in* 6. & omni modo de ipſius ſtatu quidquam immutari non poteſt, dum non eſt qui ejus jura poſſit tueri, & defendere, *c.* 1. *hoc tit. cap. ſi qua de rebus*, 12. *q.* 2. *c.* 4. & 15. *de præſcript.* docet Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 132. etiam probavi *in d. c.* 15. ideoque Capitulum non poteſt judicium, etiamſi cum defuncto cœptum ſit, ſuo marte proſequi Sede vacãte, ex hoc textu, nec conſtitutionem aliquam facere, quæ Epiſcopo inferat præjudicium; & ſi fecerit, nulla eſt ipſo jure, etiamſi juramento firmata fuerit, *cap. ſicut* 27. *de jurejur.* Corvinus *lib.* 1. *aphoriſm. juris Pontif. tit.* 19. Nec contrarium probat textus *in cap. cum conſuetudini, de conſuet.* in illis verbis: *Irrita decernentes, ſi quas fortè feciſtis in ipſius Epiſcopi præjudicium, poſtquam eſt regimen Pariſienſis Eccleſiæ adeptus.* Ex quibus à contrario deducitur, conſtitutiones eas, quas fecit Capitulum antequam Prælatus adeptus eſſet Eccleſiæ regimen, etiam in ejus præjudicium valere. Quia reſpondetur primò, argumentum à contrario ſenſu deductum non valere, cùm ſequitur abſurdum: deinde quia in eo textu tantùm agebatur de conſtitutionibus à Capitulo Pariſienſi factis vivo Epiſcopo, ſine ejus conſenſu, & conſilio; unde ſuper illis tantùm conſultus Honorius reſpondit, idem profectò reſponſurus de aliis in præjudicium ejus factis Sede vacante. Capitulum verò poſſe Sede vacante ex poteſtate legiſlativa ſtatuta facere, quibus ligetur futurus Epiſcopus, probat pluribus relatis Diana *p.* 11. *tract.* 3. *reſol.* 24. qui *integro tract.* 4. *partis* 8. proſequitur poteſtatem Capituli Sede vacante; & titulum *Illuſtriſſimi*, quo concionatores ſalutant Epiſcopum, non deberi Capitulo Sede vacante, probat Illuſtr. Arauio *tract.* 2. *qq. moral. q.* 15.

TITULUS X.

De his quæ fiunt à Prælato ſine conſenſu Capituli.

CAPUT I.

Ex Concilio apud [a] *Valentiam.*

IRRITA erit Epiſcoporum donatio, vel venditio, vel [b] commutatio rei Eccleſiaſticæ, abſque collaudatione [c] & ſubſcriptione clericorum.

NOTÆ.

1. [a] *Valentiam.*] Ita etiam habetur *in cap.* 1. *ſub hoc tit. de his quæ conceduntur ab Epiſcopo ſine conſenſu clericorum, in* 1. *collect.* & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti, cap.* 170. ſed in nullo Concilio Valentino Galliæ, vel Hiſpaniæ reperiuntur hæc verba, ut notarunt Antonius Auguſtin. *in* 1. *compil.* & *lib.* 1. *de emendat. Gratiani, dialog.* 14. Severinus Binius *in notis ad Concil. Valent. tom.* 1. *fol.* 509. Sed in Concilio Carthag. 4. *can.* 31. hæc habentur verba: *Irrita erit donatio Epiſcoporum, vel venditio, vel commutatio rei eccleſiaſtica, abſque conniventia, & ſubſcriptione clericorum.* Ex eo citatur à Carnotenſi 3. *p. Decreti, cap.* 231. Sententia verò hujus textus ex Leone citatur à Gratian. *in c. ſine exceptione*, 12. *q.* 1. & ab Innocentio III. *in cap.* 1. & 2. *hoc tit. in* 3. *collect.* Credo ergo in Synodo apud Valentiam ſub Damaſo celebrata anno 374. teſte Baronio *tom.* 4. *eodem anno, num.* 12. ubi actum fuit de rebus Eccleſiæ, editum fuiſſe hunc canonem: ſed quia ejus ſententia etiam reperiebatur in dicto Concilio Carthag. compilatores alii ex Concilio Carthag. alii ex Leone, alii ex Synodo apud Valent. citarunt. Hunc etiam canonem inter fragmenta quæ citantur ex Concilio Valentino Hiſpaniæ refert Loayſas ordine 50. Et Concil. hoc Valentinum fuiſſe Hipaniæ, non Galliæ, probat Eſcolano *p.* 1. *annal. Valent. c.* 10.

[b] *Commutatio.*] Permutatio videlicet, ut dicemus *in cap.* 1. *de rerum permut.*

[c] *Collauda*

2. c *Collaudatione.*] Collaudatio eſt confirmatio, ſeu approbatio actus, *l.1.§.ſed utrum,ff.de ſervo corrupto.* Ivo Carnot. *epiſt.16.* ibi : *Conjugium quod ante factum non laudatis,poſt factum nec facto,nec dicto inconſultè approbetis.* Et *epiſt.13. Teſtatus eſt, pleniter diffinitam eſſe cauſam Apoſtolicâ auctoritate,& veſtra veſtrorumque Coepiſcoporum laudatione.* Inde laudemium in conſtit. feudorum, Hothomanus, & alii de feudalibus verbis, eodem verbo notarunt.

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio : *Prælatus non poteſt ſine conſenſu, & ſubſcriptione Capituli res Eccleſiæ vendere.* Probant eam textus *in cap.ſine exceptione* 12.12.*q.*2.*cap. hujuſmodi*, §.*quod ſi neceſſitas* 10.*q.*2.*cap.nulli, de rebus Eccleſ.* cum aliis ibi referendis. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & *in dicto cap.nulli*, idem Barboſa *lib.3. juris Eccleſ. cap.30.* & *de poteſt. Epiſcopi 3.p. alleg.95.* Arias à Meſa *lib.3. variar. cap.23.* plures congeſtis Carvalho *in cap. Raynuntius, 2.p. num.314.* plures quos dabimus *in d. cap. nulli.*

4. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur non ſolùm ex juris fundamentis adducendis infrà *in cap. nulli, de rebus Eccleſiæ*; verùm etiam ex eo, quod venditio longè differt ab alienatione, ita ut alienatum non dicatur, quod venditum eſt, *l. alienatum, ff.de verb. ſign.* quia ſi res diſtrahitur, ejus loco pretium accipitur : igitur etſi alienatio rerum Eccleſiæ generaliter ſit interdicta, non tamen eâ generali prohibitione continetur emptio, & venditio, & per conſequens Epiſcopus res Eccleſiæ vendere poterit abſque conſenſu, aut collaudatione Capituli.

5. DE ORIGINE HUJUS PROHIBITIONIS.

Quâ difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione primò ſciendum eſt, nonnullos ab hoc Concilio Valentino originem prohibitionis alienationis rerum Eccleſiæ repetiiſſe : ſed contrarium docuit Arias à Meſa *lib.3.variar. cap.23.* à temporibus Apoſtolorum uſque ad annum Chriſti 398. nullam legem latam fuiſſe de Eccleſiaſticis bonis non alienandis; quia ex diſpoſitione Apoſtolorum Epiſcopi diſpenſatores erant omnium rerum Eccleſiæ, *can.39. Apoſt. cap.præcipimus*, 12.*q.*2. *cap.videntes*, 16. *cod.quæſt. cap. quiſquis* 19. 12.*q.*2. *cap. quæcunque* 10. *q.*1. cum aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epit. jur. Pontif. l.b.4.tit.*80. Illuſtrant Turrianus *lib.1. pro canon. Apoſt. cap.*14. Severinus Binius *in dicto can.39. Apoſt.* Robertus *lib. 2. rerum judic. cap. 2.* Meſa *d. cap. 23. num. 3.* qui tantùm deducit originem hujus prohibitionis à Concilio Carthag. 3. relato *in cap. nullus* 39. 17. *q.*4. Sed ſi verum eſt, præſentem canonem editum fuiſſe in Synodo apud Valentiam, ut ſuprà notavi, neceſſariò fatendum eſt, ab eo originem prædictæ prohibitionis repeti debere : ſucceſſit Concilium Carthag. 3. celebratum ſub Anaſtaſio Papa anno 398. & ſequuta fuit conſtitutio Leonis I. *in epiſt.*104. cujus fragmentum extat *in cap. ſine exceptione* 12.*q.*2. eandemque prohitionem diſtrictiùs innovarunt Hilarius Leonis ſucceſſor *epiſt.8.* Agapetus *epiſt. 6.* quam explicat Baronius *anno Chriſti* 535. *num.*108. Verùm hæc decreta indemnitati Eccleſiarum non ſatis conſulebant, cùm prohiberent donationem, venditionem, permutationem, non verò omne genus alienationis; prohibitio namque ſpecialis unius, aut alterius contractus, ad aliud genus alienationis non porrigitur, *l. in quorum finibus* 24. *ff. de pignor.* niſi res à commercio eximatur, *l.1. §. eam rem, ff. quæ res pignori*, junctis notatis à Donello *in tit. de pignor. cap.an in omnibus, prope finem.* Pinel. *in l.2. p.2. cap.1. num.14. C. de reſcind.* Rurſus non exprimebantur res prohibitione comprehenſæ; & ſi ad res mobiles prohibitio protraheretur, damnoſa eſſet Eccleſiis potiùs quàm utilis. Ideò poſt hæc decreta Leo Imperator ſua conſtitutione, quæ extat *in l. jubemus* 14. *C. de ſacroſanct. Eccleſ.* prohibuit cujuſcunque alienationis ſpeciem in bonis immobilibus, ſervis ruſticis, & annonis civilibus, hoc eſt redditibus; adjecitque pœnas nullitatis contractus, & ut accipientes bona ita alienata, eorumque hæredes tenerentur ſatisfacere Eccleſiæ : quæ tamen conſtitutio cùm lata fuiſſet à Principe ſæculari, nullam auctoritatem præſenti prohibitioni præbebat, *cap. fin. hoc tit.* quâ etiam ratione edictum Baſilii Præfecti Prætorio editum anno 483. teſte Baronio *tom.6. eodem anno*, licèt rerum Eccleſiæ alienationem prohiberet, nullius momenti eſſe declaratum fuit in Synodo Romana relata *in cap. bene quidem. 96.diſt.* Etiam imperfecta erat prædicta Leonis conſtitutio, quia tantùm inhibebat alienationem bonorum Eccleſiæ Conſtantinop. ut notarunt Cujacius *in Novel.7. Juſtin.* Gudelinus *de jure noviſſimo, lib.6. c.14.* Quare Anaſtaſius ſucceſſor Leonis *in l. privilegia* 17. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* protraxit eam conſtitutionem ad omnes Eccleſias, adjiciens, ut ex cauſa neceſſitatis, aut utilitatis liceat alienationem facere, probatâ cauſâ apud Magiſtratum cenſus, aut defenſorem civitatis.

6. PROSEQUUNTUR ALIÆ LEGES HUJUS PROHIBITIONIS.

Sequitur juxta temporis ſeriem conſtitutio Symmachi in Synodo 4. Romana, anno 502. habita, qui alienationem perpetuam prædii Eccleſiæ ruſtici, vel cujuſcunque qualitatis prohibuit, adjiciens, ut violator illius conſtitutionis anathematis mucrone feriretur, conceſſâ actione cuilibet de populo, ut prædii alienati reſtitutionem peteret : conſtat *ex cap. non liceat* 20. 12. *q.*2. *cap. ſi quis 6. hoc tit.* Ipſe etiam Symmachus epiſtolam miſit ad Cæſarium Arelatenſem Epiſcopum, ut collapſam Eccleſiæ diſciplinam reſtitueret, & rerum Eccleſiæ alienationem, quam Gallicani Prælati leviter faciebant, auctoritate Apoſtolica interdiceret : unde ipſe Concilium Agathenſe celebravit anno 506. teſte Baronio *eodem anno* : & *in can.7.* relato *in c.1. cap.hujuſmodi*, §. *quod ſi*, & *can.33.* relato *in cap. Epiſcopus* 34. 12.*q.*2. ſtatutum eſt, ne cuilibet Epiſcopo liceat res Eccleſiæ, caſellas, aut mancipia, vel vaſa miniſterii vendere, ſeu per quoſcunque contractus alienare, niſi cauſa neceſſitatis, aut utilitatis emerſerit, probanda per duos, aut tres comprovinciales Epiſcopos. Et rurſus *in can.22. & 40.* relatis *in cap. ſtatuimus* 32. *cap. Diaconi* 55. 12. *q.*2. prohibitum fuit Presbyteris, Diaconis, aut aliis Clericis, ne de bonis Eccleſiæ ſibi commiſſæ quidquam donare, aut concedere præſumant, quod ſi fecus fecerint, ab honore depoſiti tantundem reddant quantùm abſtulerint, excepto caſu relato *in cap. ſi quis in qualibet* 56. 12. *q.*2. Denique ſub eodem Symmacho celebratum eſt Concilium Epaunenſe anno 509. & *in can.9.* ſtatutum fuit, ut quicquid juris eccleſiaſtici alienatum ab Abbatibus, ſeu Archiprebyteris ſine conſenſu Epiſcopi fuerit, Eccleſiæ reſtituatur. Verùm cùm relatæ conſtitutiones eſſent tantùm provinciales, adhuc alia generali lege opus erat. Eam tulit primus Imperator Juſtinianus anno 535. *in authent. de non alienandis, aut non permutandis rebus, & in authent. de alienat. & emphyteuſi*; quarum ſummam tranſcripſit Irnerius *in authent. hoc jus, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ubi Imperator conſtitutiones Leonis, & Anaſtaſii ad omnes res cujuſlibet Eccleſiæ, & varios alienandi modos protraxit. Sed etiam eas conſtitutiones, ut Principis ſæcula-

tis, nullas esse docuerunt Glossa & Innocentius *in c.1. hoc tit.in 6.* Molina *tom.2. de justitia, disp.465.* D.Gregorius Magnus, qui floruit per annos 590. valde curavit, ut res Ecclesiæ injustè alienatas recuperaret, & deinceps alienare prohiberet, ut constat *ex lib.1.epist.66. & lib.3.epist.16. & lib.8.ep.53. & lib.10. epist.33.* cujus tempore hæc prohibitio confirmata fuit in Concilio Hispal.1.*can.1.* in Concilio Tolet.9. *can.1. & 2.* Anno 787. in 7. Synodo generali celebrata sub Hadriano II. statutum fuit, ne Episcopus, vel monasterii Prælatus res Ecclesiæ alienare præsumant, nisi damnosæ sint; & tunc in clericos, vel agricolas eas transferant, non in Principes sæculares. Sequenti etiam sæculo,anno 863. eadem prohibitio apertiùs facta legitur in Concilio Silvanectensi sub Nicolao I. si vera est inscriptio textus *in cap.nulli 5. de rebus Ecclesiæ*, ubi dicemus. Præterea idem sancitum fuit in Concilio Guastalensi sub Paschali II. anno 1106. ubi statutum fuit, ut nullus Abbas, nullus Archipresbyter, nullus Præpositus audeat possessiones Ecclesiæ commutare,vendere, seu locare. In Concilio Oxon. sub Honorio III. anno 1222. ubi inhibetur, ne quis habens Ecclesiasticam dignitatem, res Ecclesiæ consanguineis donet, in feudum det,aut quomodocunque alienet. Lugdunensi sub Innocentio IV. anno 1245. sub titulo *de usuris.* Lugdunensi sub Gregorio X. relato *in cap.2.de rebus Eccles.lib.6.* In Concilio Salisbur. sub Martino IV. anno 1281. Viennensi relato *in Clement.1. de rebus Eccles. Extravag. ambitiosa, hoc tit.* inter communes. Trident. *sess.25. de reformatione, cap.11.* & aliis constitutionibus Julii III. Pauli IV. Pii IV. & V. quas refert Redoanus *post tract. de rebus Eccles.*

7. De solennitate requisita in hac alienatione.

Secundò circa solennitatem observandam in alienatione rerum Ecclesiæ triplicem præscriptam reperiri, juxta Baldum *in d.authentica hoc jus, n.14.C. de sacros. Eccles.* nempe civilem, canonicam, & consuetudinariam. Civilis refertur *in d. l. jubemus 14. authent. hoc jus;* & refertur à Gratiano *in cap. ea enim,§.hoc jus,10.q.2.* quæ non recipitur,nec servatur, ut suprà notavi. Circa canonicam autem, & consuetudinariam diversa jura reperiuntur,licèt non ideò sint contraria: Cleri consensus desideratur *in d.cap. sine exceptione 12.q.2.* Episcopi tantùm assensus desideratur *in cap.1. de rerum permut.* consensus Primatis, vel duorum comprovincialium licentia *in cap.placuit 51. cap. Episcopus 58. c. quicunque 66.c. si Episcopus 12.q.2. cap.hujusmodi.vers.apud duos,12. q.2. cap.nullus 39.17.q.4.* pro quorum jurium expositione dicendum est,quod cùm auctis Ecclesiæ bonis difficile esset duos Episcopos convocare pro solennitate cujusliber alienationis, observari cœpit alia solennitas præscripta à Leone *in d. cap. sine exceptione*, circa quam nonnulli casus distinguendi sunt. Primus est cùm agitur de alienatione rerum ad mensam Episcopalem pertinentium, in quo olim alienatio erat prohibita,nisi fieret cum consilio Concilii Provincialis, *cap.placuit 51.12.q.2.* hodie Romani Pontificis desideratur assensus,*cap.2. de rebus Eccles.in 6.* qui debet præcedere, aliàs sustenditur Episcopus, *d. cap.2.* Secundus est cùm alienantur bona quorum administratio ad Capitulum pertinet, quo casu Capitulo legitimè congregato in loco solito ad sonitum campanæ,superior, seu qui præst, proponit tractatum,causam scilicet,& rem,de cujus alienatione agitur, & sigillatim rationes ex quibus expedit, vel non alienationem fieri, juxta Ulpianum *in l. magis puto, §.si pupillus, ff. de rebus eorum,juncta l.1. & 2. tit.14 partit.1.* Et licèt consuetudine receptum sit, ut tres interveniant tractatus, jure tamen communi unus sufficiebat, *d. cap. sine exceptione, cap.tua, cap.cùm Apostolica, hoc tit. cap.1 .de rebus Eccles.in 6.* Post prædictum autem tractatum debet sequi consensus Capituli, ex nostro textu, ibi, *Collaudatione*; junctis Abbate *n.3.* & Glossa 1. *in c.2. hoc tit.* sufficit tamen si talis consensus à majori parte præstetur, ut probatur *in d.cap.cum enim,§.hoc jus, c.1. de his quæ fiunt à majori parte:* faciunt textus *in c.3. de jurepatron. cap. auditis 29. cap. quia propter 42.vers. Vel major, de elect. cap,2. vers. Vel majoris, de testibus, lib.6. l. quod major 19. ff. ad municip.* & ea major pars consideratur respectu existentium in Capitulo, quia absentes non computantur, nec vocandi sunt, ut docent Abbas in præsenti, *à n.5.* & *in cap.cùm omnibus, num.13. de constitut.* Molina *d. disp.468.* & relati à Redoano suprà, *n.51.* & à Gregorio Lopez *verbo Consentimiento,in d.l.2. tit.14. part.1.* & ad minus adesse debent duæ partes Capituli, ut colligitur *ex d. l. nulli,juncta l.nominationum, C. de Decur. lib.10. vers. Duæ partes*, ubi Glossa 1. Quæ jura procedunt secundùm canones, ut docent Abbas & Decius *n.31. in d. cap.cùm omnes*, Rochus de Curte *de jurepatron.verbo Honorificum*, reprobatâ Glossâ *verbo Constitutum*, in præsenti,de quibus, & de nominibus Canonicorum,& singulorum existentium in Capitulo, debet mentio fieri in instrumento alienationis, argumento textus *in l. fin. C.de vendit. rer.civit. lib.11.* Et licèt de jure communi omnes tenerentur subscribere, ex hoc textu, junctis Glossa & Innocentio *hic*; hodie tamen consuetudine non servatur, ut notarunt Gregorius Lopez *ubi suprà*, Socinus *consilio 15. volum.1.* quibus omnibus accedere debet Episcopi, vel legitimi superioris licentia, ut constat *ex cap. quantò, cap. tua, hoc tit.* Tertius casus contingit, cùm alienatio fit rei communis pertinentis ad Episcopum, & Clerum, in quo eadem solennitas, quæ in superiori casu, necessaria est,ex notatis à Panormit. *in præsenti, n.5.* Quartus casus contingit quando alienantur res monasterii; quo casu si illud Episcopo subjectum est, causa alienationis coram Episcopo, vel ejus vicario proponitur, & post causæ cognitionem licentia ab eodem conceditur, *cap.Abbatibus 41.12. q.2. cap.in venditionibus 40. 17. q.4.* docent Abbas *hic, num.5.* Covar.*lib.2.var.cap.17. num.1.* Castillo *de usufruct. lib.1. cap.54. num.22.* Quod si monasterium exemptum sit ab Episcopi jurisdictione, tunc Capituli consensus, & superioris licentia desiderantur. Quintus tandem casus contingit, cùm alienantur bona hospitalium, confraternitatum, aut similis loci pii; quo casu distinguendum est, an similia hospitalia erecta sint auctoritate Episcopi, vel sine ejus licentia. Primo casu facultas Episcopi desideratur, secundo verò tantùm consensus,seu tractatus desideratur. Circa solennitatē consuetudinariam etiam sciendum est,quod si per consuetudinem addatur nova forma, quæ Ecclesiæ utilis sit, servanda erit, Redoanus *de rebus Ecclesiæ.q.24.n.86.* Idemque dicendum est, si solennitatis præscriptæ aliquam partem levem moderetur, veluti subscriptionem clerici in præsenti statutam. Gilkenius *in d. authent.hoc jus, C.de sacros. n.56.* sed si per consuetudinem omnis solemnitas auferatur, & ita damnosa Ecclesiis esse incipiat, ut irrationibilis improbanda est,ex adductis *in c.1. & 2.de consuet.* docuerunt Covar. *d.lib.1.var.c.17.n.4.* Gutierrez *2.p.de tutel. c.5.n.6.* Chassaneus *in consuet.Burgundiæ,§.9.n.32.*

8. Traditio ratio dividendi.

Quibus ita animadversis,apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm tot Ecclesiæ legibus alienatio rerum Ecclesiæ prohibita sit absque debita solennitate celebrata, & venditio alienatio sit, *l.sed Celsus 6. in principio, l. alienatio 67. ff. de contrab. emption.* siquidem per eam,& traditione sequuta id agitur,

agitur, ut ſi venditor dominus eſt, dominium tranſferat, *l. clavibus* 74. *ff. eod. tit.* aut ſi dominus non eſt, uſucapiendi conditionem, §. *ex his*, *Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur*, ita ut paciſci non liceat, quod ſalva manente venditione, emptori dominium non acquiratur, *l. cùm manu fata* 80. §. *ult. ff. de contrah. empt.* inde ſub prohibitione alienationis venditionem contineri docetur *in l.* 1. *& per tot. C. de prædiis minor. l. fundum* 17. *ff. de fundo dotali*: imò ſub venditionis voce alias alienationis ſpecies contineri, probat Joannes Robertus *lib.* 1. *animadv. c.* 8. Rectè ergo in præſenti docetur, Epiſcopum res Eccleſiæ vendere non poſſe abſque ſolennitate, id eſt conſenſu, & collaudatione Capituli: quod adeò verum eſt, ut eâ ſolennitate deficiente, nulla ſit alienatio, quamvis utilis Eccleſiæ appareat, *d. cap. ſine exceptione*, ubi glóſſa *verbo Profuturum*, 12. *q.* 1. *cap.* 1. *de rebus Eccleſ. in* 6. defendunt Sarmiento 1. *p. de reddit. cap.* 2. *per tot.* Matienzo *in l.* 2. *tit.* 3. *lib.* 5. *recopil. gloſſa* 1. *n.* 13. Sed licèt prædicta ſolennitas alienationem præcedere debeat, ex ſuprà traditis, ſi poſtea ſequatur, in Eccleſiæ utilitatem ſuſtinetur alienatio, argumento textus *in cap. ſi qua* 12. *q.* 2. *cap. cùm nos* 3. *hoc tit.* docent Gloſſa *in c.* 1. *verbo Sede, ne Sede vacante*, Oroſius *in l. cùm hi* 8. §. *eam, ff. de tranſact.* ita ut ipſa alienatio cenſeatur valere non ex tunc, id eſt à die alienationis; ſed ex nunc, id eſt à die ratihabitionis. Abbas *in cap. cùm nos, hoc tit.* Molina *d. diſp.* 468.

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam cùm dicimus, venditionem alienationem eſſe, de ea agimus, quæ non ſolùm eſt perfecta mutuo conſenſu, juxta textus *in l.* 1. *ff. de contrah. emption. princip. Inſtit. eod. tit.* ubi plura D. Nicolaus de Caſtro; ſed etiam traditione ſequutâ, per quam dominium transfertur, *l. traditionibus*, *C. de pactis*; venditio namque traditione non ſequutâ, magis alienationi proxima eſt, quàm alienatio propriè dicatur, *d. l. alienatum* 67. Sed quia in rebus Eccleſiæ ſervandis ita cautè procedi oportet, ut non ſolùm tollatur actus, in quo alienatio exercetur; ſed etiam omnis actus, per quem ad alienationem perveniri poſſit, ex regula legis finalis, *C. in quibus cauſis in integr. reſtit.* ideò ſacri canones non ſolùm venditionem rei traditione perfectam, verùm & mutuo tantùm conſenſu celebratam prohibuerunt. Illud tamen difficile eſt, an ſicut præſenti prohibitione generali de non alienandis Eccleſiæ rebus, comprehenditur venditio; è contrario præſenti textu, & aliis antiquis Eccleſiæ canonibus ſuprà relatis, venditione ſpecialiter prohibitâ, quæcunque alienatio interdicta cenſeatur? Et affirmativa ſententia ſuadetur ex eo, quod venditio contractus ſimiles comprehendit, *l. ſicut*, §. *venditionis*, *ff. quibus modis pignus vel hypotheca*. Rurſus quoad hujuſmodi contractum adeſt latiſſima acceptio, ut ex lege XII. Tab. omnem alienationis ſpeciem ſub eo complecti voluerit, *l. ſtatuliberi* 29. §. *Quintus*, *ff. de ſtatulib.* probat Robertus *d. lib.* 1. *animadv. cap.* 8. Verumtamen dicendum eſt, neceſſariam fuiſſe interdictionem generalem alienationis, nec virtute præſentis prohibitionis alios contractus comprehendi potuiſſe, *ex l. in quorum* 24. *ff. de pignor.* nam prohibitio reſtringens facultatem diſponendi de rebus propriis, ſtrictè debet interpretari, ut reſolvit Caldas *tract.* de *empt. & vendit. cap.* 3. *n.* 1. & *cap.* 8. *n.* 26. Ut autem aliud eſt vendere, aliud donare, aliud permutare, & cætera; ſic etiam venditione prohibitâ alii contractus ſublati non intelliguntur, ut conſtat ex caſibus relatis *in l. ſi pupillorum* 7 §. *ſi Prætor*, *ff. de rebus eorum*, *l. fin. C. de prædiis Decur. lib.* 10. in quibus ſub venditione alii contractus non veniunt, ſicut etiam ſub emptione alii contractus non continentur: unde legatis rebus emptis, quæſitæ alio titulo non debentur, *l. item* 49. §. *item*, *ff. de legat.* 3. & qui prohibetur emere, non vetatur pignori accipere, *d. l. in quorum*; unde poſt ſpecialem prohibitionem venditionis rerum Eccleſiæ neceſſaria fuit generalis prohibitio alienationis earum. Nec contrarium ſuadetur *ex d. l. ſicut* 8. §. *venditionis*, *ff. quibus modis pignus*, in qua tantùm agitur de exceptione ſententiæ propoſitæ *in* §. *ſi voluntate*, ejuſdem legis, ubi docuerat Marcianus, permiſsâ à creditore venditione pignoris, obligationem ejuſdem remitti: poſteà dilſerit, quinam contractus celebrari poſſint, ita ut ex permiſſione creditoris pignus diſtrahi dicatur; & ait in dotem dationem conceſſam intelligi, & donationem, niſi fortè eo animo fuerit creditor, ut ex pretio rei diſtractæ ſibi fieret ſatis: ſed hæc ſententia ita exponenda eſt, ut donare poſſit debitor, & in dotem dare, non quia venditionis nomine hi contractus veniant, ſed ex ſententia & mente creditoris; niſi enim voluit ex pretio rei diſtractæ ſibi caveri, remiſſionem pignoris videtur feciſſe, ut debitor de re ſua diſponat quomodo ſibi expediat: docuerunt Caldas *ubi ſuprà*. Arias de Meſa *lib.* 1. *var. c.* 5. Nec obſtat textus *in d. l. ſtatuliberi*, §. *Quintus*, qui eodem modo eſt exponendus; nam quod ibi dicitur, emptionis verbo omnem alienationis ſpeciem comprehendi, perpetuum non eſt, neque ex proprietate verbi colligitur, ſed ex ſententia legis ad ſpeciem ibi ſubjectam reſtringitur, ut latiùs docuerunt Cujacius *lib.* 2. *obſer. cap.* 7. Sarmient. *lib.* 3. *ſelect. cap.* 1. Robertus *lib.* 1. *animadv. cap.* 7. Genoa *in Concil. fol.* 538. Amaya *in lege unica*, *C. de vendit. rer.* Vviſembach. *diſp.* 5. *n.* 5. Illud tamen ſciendum eſt circa hanc alienationis ſpeciem, quod licèt venditio emptionem ſoleat etiam comprehendere, cùm veteres promiſcuè his appellationibus uterentur, *l. veteres* 19. *ff. de act. empti*, & correlativa ſint emere, & vendere: quare diſpoſitum in uno, in alio ſtatutum creditur, *l.* 1. *C. de cupreſſ. lib.* 11. attamen cùm Prælatis adimitur in præſenti textu poteſtas vendendi res Eccleſiæ, non interdicitur ex illis otioſam pecuniam in emptionem prædii, vel alterius rei conferre, quia non viget eadem ratio prohibitionis. Facit exemplum tutoris, de quo *in l.* 4. *ff. de adminiſtr. tut. l.* 3. *C. de uſur. pupil.* juncto Gutierrez 2. *p. de tutel. cap.* 9. à quo ad Prælatum non malè deducitur argumentum: & ita licèt Prælato prohibeatur vendere rem Eccleſiæ, non ideò illi interdicitur ex pecunia otioſa prædium emere, cùm hoc utilius ſit Eccleſiæ, quàm pecuniam infructuoſam retinere.

10. EXPLICATUR CAP. 3. DE EMPTIONE, ET VENDIT.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. dilecti* 3. *de emptione & vendit.* ubi venditio ſylvæ facta fuit inſcio Capitulo Belvacenſi, & ſic ſine ſolennitate præſcripta in hoc textu; & tamen ſuſtinetur talis contractus, nec ideò irritatur. Igitur quia conſenſus, ſeu collaudatio Capituli non deſideratur in alienatione prædii eccleſiaſtici. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, in ejus ſpecie duplici ex cauſa actum eſſe ad reſciſſionem venditionis. Primâ, quia minùs dimidiâ juſti pretii pro ſylva Canonici acceperunt, quare illis competebat beneficium legis ſecundæ, *C. de reſcind. vendit.* Secundâ, quia ſine Capituli conſenſu, & ſubſcriptione facta fuit, quare judices ſylvam reſtitui juſſerunt ejus venditione reſciſſa; ſed illorum ſententia fuit per Innocentium revocata, quia juxta remedium dictæ legis 2. debebant alternativè pronunciare, electione data emptori, ut pretium juſtum reſtitueret, vel rem redderet, *l. ſi dolus*, *C. de reſcind. vendit.* dicemus *in d. c.* 3. Si verò ob defectum ſolemnitatis

venditionem rescindi judices volebant, id primùm probari oportuit, per Ecclesiam videlicet, quod sine solennitate celebrata fuisset emptio, quia judex secundùm allegata, & probata tantùm sententiam ferre potest, *l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. Præsidis*: at in specie dicti capitis 3. non constabat de defectu consensus Capituli; quare dum Innocentius sententiam priorum judicum retractat, reservat etiam jus Ecclesiæ, ut contra venditionem agere possit, ob defectum consensus Capituli; & ita cùm de eo defectu non constaret primis judicibus, non potuerunt ob solennitatis defectum venditionem irritare. Nec obstabit si instes, consensum Capituli in eo textu præsumi, quia licèt talis solennitas pro forma desiderata in præsenti textu, & *in c. 1. de rebus Ecclesiæ, in 6.* in facto consistat, & proinde non præsumatur, *l. in bello, §. fact', ff. de captivis*, docent Panormit. *in cap. ea noscitur, num. 9. hoc tit.* Menochius *lib. 2. de præsumpt. præs. 75. n. 21.* hoc tamen limitatur nisi triennale tempus elapsum sit, quia ex tali tacita ratihabitione venditio aliàs nulla convalescit, & per consequens cùm in eo textu de solemnitate non constaret, nec elapsum esset tam diuturnum tempus, videbatur sufficienter constasse de defectu solennitatis. Nam respondendum est, quod licèt verum sit, solennitatem non præsumi, nisi probetur, & talis probatio incumbat illi, qui solennitatem interfuisse dicit, *l. quacunque, §. fin. ff. de publiciana, l. 2. C. de probat.* tamen si Ecclesia agit, & possessor rei distractæ convenitur, Ecclesiæ incumbit onus probandi defectum solennitatis, cùm emptor interim tutus sit possessione, *cap. cùm venissent 6. de instit.* docet Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 39. num. 6.* unde cùm *in dicto cap. 3.* Ecclesia peteret rescissionem contractus, debebat probare defectum solennitatis, quæ cùm extrinseca sit, non præsumitur, nisi probetur. Et si adhuc scisciteris, quare si *in dicto cap. 3.* sententia priorum judicum infirmatur, quia electionem non præstabat emptiori supplendi justum pretium, vel restituendi Sylvam; quomodo Innocentii sententia sustinetur, quæ prædictam electionem etiam non præbebat? Respondeo injustam fuisse in specie dicti capitis 3. sententiam priorum judicum, quatenus electionem emptoribus à jure concessam denegarunt; at non esse iniquam Innocentii sententiam, etsi eandem electionem non concederet, ex eo, quia priores judices diffinitivam sententiam contra jus præscriptum *in dicta l. 2.* protulerunt; at Innocentius tantùm interlocutoriam sententiam protulit, ut injuriam illatam Ecclesiæ ex executione prædictæ sententiæ tolleret.

CAPUT II.

Alex. III. [a] *Norvicensi Episcopo.*

COntinebatur in litteris à te nobis transmissis, quod cùm super decima de Querche inter Magistrum Hub. & N. de mandato nostro coram te [b] verteretur, constiterit tibi, quod M. Abbatissa sanctæ Mariæ de [c] Vvint. pro communi voto, & unanimi consensu, conventu assensum præstante, decimam ipsam prædicto H. concessit, & Rad. Vvinton. Archidiaconus per clavem & librum sibi exinde investituram fecit: Magister verò N. probavit coram te idoneis testibus, quod præfata Abbatissa præscriptam decimam sibi priùs dederat, conventu non contradicente, quàm eam præfato Huberto dedisset, & quod à diœcesano Episcopo ejus fuerit concessio confirmata. Unde quia nos consulere voluisti, cui concessioni innitendum sit, consultationi tuæ taliter respondemus, quod concessio priùs facta, si conventu sciente, & non contradicente facta est, robur firmum debet habere. Verùm si præfata Abbatissa ignorante conventu, aut contradicente, priùs prædicto N. decimam suam concessit, & non post multum tempus de assensu conventus eandem decimam memorato Huberto dedit, sic ut tibi eam datam fuisse constet, secunda concessio debet præjudicare priori.

NOTÆ.

1. [a] *Norvicensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & *in cap. continebatur, de desponsi. impub.* & post Concilium Lateran. *p. 47. c. 5.* ex quo Conciliorum volumine ita restituo integram hujus textus. De Ecclesia Norvicensi egi *in cap. 9. de rescriptis.*

[b] *Verteretur.*] *Quæstio verteretur*, supplet Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in 1. collect.*

2. [c] *Sanctæ Mariæ de Vvint.*] Lege *de Vvilt.* Vviltonia enim est in pago proximo ad Sarisbariam urbem: erat cœnobium hoc monachorum D. Benedicti, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 6. histor. Anglic, fol. 117.*

COMMENTARIUM.

3. DIfficilis profectò, & meritò visus est præsens textus juris Interpretibus, duplici ex capite. Primò, quia si in textu antecedenti docetur, in qualibet alienatione rei Ecclesiasticæ desiderari simul cum Prælato collaudationem, & subscriptionem Capituli, quomodo in præsenti Abbatissa poterat tacente Capitulo decimam Magistro Huberto concedere, & per consequens alienare. Secundò, quia ait Alexander, secundam decimæ concessionem consentiente Capitulo factam, ita demùm præferri priori, ignorante, vel contradicente Capitulo celebratam, si statim, & non elapso longo tempore facta sit; ubi innuitur, quod si post longum tempus secunda concessio facta fuit, prævalet prior, etiam renuente Capitulo facta, quasi Magister Hubertus per præscriptionem decimam, seu ejus jus acquisierit, cùm certum sit, in tali casu nullo modo præscriptionem procedere, ex traditis per Beroium *in cap. de quarta, de præscript.* His difficultatibus ut satisfaciant Glossa, & antiquiores in præsenti, Beroius *ubi proximè, num. 25.* in varias distrahuntur sententias. Aliqui accipiunt textum hunc de alienatione rei modicæ, quo casu non desideratur

eadem

eadem ſolennitas, quæ exigitur in alienatione rei gravis æſtimationis, *cap. terrulas* 12. *q.* 2. ita Rebuffus *de decimis q.* 5. *num.* 34. & alii congeſti à Barboſa *in præſenti*. Ipſi etiam docent, Alexandrum III. deſiderare, ut non poſt multum tempus ſecunda conceſſio facta ſit, quia ſi longum tempus elabatur, præſumitur Capituli conſenſus ex diuturna taciturnitate: Sed his, & aliis omiſſis ſententiis, exiſtimo cum Brito, quem laudat, & ſequitur Carvalho *in cap. Raymundus*, 2. *p. num.* 333. textum hunc nullo modo eſſe accipiendum de alienatione decimarum, vel ſimilis rei eccleſiaſticæ; ſed potiùs de præſentatione ad beneficium, quæ competebat monaſterio ſanctæ Mariæ; & ita decimam in præſenti non ſignificare quod ſonat, ſed potiùs beneficium Eccleſiaſticum, ut *in cap. veſtra, de locato*. Suadetur hæc interpretatio ex eo, quia in præſenti refertur hujuſmodi decimæ, ſeu beneficii conceſſionem confirmaſſe Epiſcopum, & Archidiaconum inveſtituram dediſſe per clavem, & librum: quæ omnia propria ſunt inſtitutionis canonicæ, & inveſtituræ corporalis in beneficio: quis autem unquam audivit, in alienatione decimarum à perſonis exemptis facta deſiderari inſtitutionem Epiſcopi, & inveſtituram Archidiaconi, quæ peculiaria ſunt beneficii eccleſiaſtici, ut probavi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid. cap.* 3. *de inſtit.* Unde facilè, & noviter reſpondetur ſecundæ difficultati; ideò enim exigit Alexander, ut non poſt multum tempus ſecundam conceſſionem fecerit Abbatiſſa, quia ſi elapſum tempus diuturnum eſſet, ex taciturnitate præſumeretur conſenſus, juxta textum *in l. cùm de in rem verſo, ff. de uſur. l.* 2. *C. de fideicom. l. pen. & ult. ff. de inoffic. l.* 4. *C. de non num. pecun. l. ſed ſi Julianus* 7. *§. fin. ff. ad Maced. l. ſi major factus*, junctis traditis à Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 95. Flores de Mena *variar. q.* 23.

CAPUT III.

Alexander III. [a] *Vigor. Epiſcopo.*

CUm nos jam pridem, ſi bene meminimus, tibi per litteras noſtras indulſerimus, ut ſi I. prædeceſſor tuus, reclamante Capitulo Eccleſiæ tuæ, Abbati, & Fratribus de Oſſeneia Eccleſiam de Braia contulit, eam tibi revocare liceret; jam dictis Fratribus, ſicut aſſeris, litteras noſtras indulſimus, ut ipſis Eccleſiam jamdictam dimitteres pacificè poſſidendam, immemores exiſtentes illius ſcripti, quod ſuper hoc tibi fuerat indultum. Licèt autem hoc tibi indulſerimus, prudentiam tuam monemus & hortamur attentiùs, quatenus divino intuitu, & pro reverentia Beati Petri, & noſtra, Eccleſiam ipſam, ſi quoquo modo ſine gravi detrimento Eccleſiæ tuæ fieri poteſt, jamdictis Fratribus in pace, & quiete dimittas; quia decet providentiam tuam ad commodum, & profectum religioſorum locorum intendere, & quod idem prædeceſſor tuus pietatis ſtudio fecit, ratum, & firmum habere. Si autem eandem ipſis Eccleſiam dimittere fortè non poteris, non obſtantibus litteris, quas prædicti Fratres ſuper hoc impetraverunt, ſcriptum tibi exinde indultum in ſua volumus ſtabilitate conſiſtere, quoniam certum eſt, de rigore juris conceſſionem illam non tenere, ſi reclamante Capitulo per eundem prædeceſſorem tuum ipſam conſtat factam fuiſſe, niſi idem Capitulum conceſſionem ipſam ratam [b] poſtmodùm habuiſſet.

NOTÆ.

[a] *Vigor.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ex qua reſtituo hujus textus litteram. De Vigornienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 9. *de elect.*

[b] *Ratam.*] Quatenus per ratihabitionem alienatio facta confirmetur, dixi *in cap.* 2. *de tranſact.*

CAPUT IV.

Idem *Hieroſolym.* [a] *Patriarchæ.*

NOvit pleniùs, ſicut credimus, tuæ diſcretionis prudentia, qualiter tu, & fratres tui unum corpus ſitis, ita quidem, quod tu caput, & fratres tui membra eſſe probentur. Unde non decet te, omiſſis membris, aliorum conſilio in Eccleſiæ tuæ negotiis uti, cùm id non ſit dubium, & honeſtati tuæ, & ſanctorum Patrum inſtitutionibus contraïre. Innotuit ſiquidem auribus noſtris, quod tu ſine conſilio fratrum tuorum Abbates, & Abbatiſſas, & alias Eccleſiaſticas perſonas inſtituis, & deſtituis, non conſiderans, nec attendens, quomodo te non ſit dubium ſtatuta ſacrorum canonum tranſgredi, cùm in hujuſmodi cauſis clericorum, & laicorum circa te commorantium, qui de corpore ipſius Eccleſiæ non ſunt, potiùs quàm fratrum tuorum conſilio inducaris. Inde eſt, quod diſcretioni tuæ auctoritate Apoſtolica prohibemus, ne Abbates, Abbatiſſas, vel alias Eccleſiaſticas perſonas ſine conſilio, & aſſenſu Prioris, & fratrum tuorum Canonicorum ſancti Sepulchri inſtituere, vel deſtituere aliqua ra-

tione de cætero præſumas. Quod ſi fortè, quod non credimus, contra prohibitionem noſtram attentare præſumpſeris, nos tales inſtitutiones, & deſtitutiones, ſi quas amodò feceris, auctoritate Apoſtolicâ caſſamus, & omni robore, & ſtabilitate carere decernimus.

NOTÆ.

1. [a] *Patriarcha.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. pro cujus inſcriptionis, & præſentis textus expoſitione ſciendum eſt, Patriarchalem Hieroſolymitanam Eccleſiam à prima ejus inſtitutione clericos regulariter viventes habuiſſe jam temporibus D. Clementis, ut conſtat *ex cap. dilectiſſimis* 12. q. 1. & in ea ſequentibus ſæculis obſervata fuit regula ſancti Auguſtini, ut probat Pennotus *lib.* 2. *hiſtoriar. Canonic. cap.* 41. *num.* 2. & ipſe Patriarcha habebat ſubjectas alias Eccleſias, etiam Canonicorum regularium, ut *ex cap.* 58. *veteris hiſtor. Orientalis*, refert Pennotus in hæc verba: *Patriarchalis ſiquidem Eccleſia, quæ eſt Dominici Sepulchri ſub monte Calvario, Canonicos habet regulares ſecundùm habitum, & regulam Beati Auguſtini viventes. Habent autem Priorem ad quem cum dictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham, qui eſt illis loco Abbatis. In Eccleſiis autem Templi Domini, & Montis Sion, & Montis Olivetis, ſunt Abbates, & Canonici ſecundùm regulam prædictam Beati Auguſtini Domino miniſtrantes.* Et ex Philippo Novarienſi *lib.* 3. *chron. cap.* 14. ibi: *Habet inſuper prædictus Patriarcha Abbates, & Priores ſibi ſubjectos, inſignia Pontificalia, baculos, & mitras, annulos, & ſandalia ex privilegio dignitatis habentes, Domino Patriarcha in miniſterio reverenter aſſiſtentes: Patriarchalis ſiquidem Eccleſia Dominici Sepulchri ſub Monte Calvario Canonicos habet regulares, ſecundùm regulam, & habitum Beati Auguſtini viventes: habent autem Priorem, ad quem cum prædictis Canonicis pertinet eligere Patriarcham.* Et temporibus Godefridi, qui Hieroſolymam de manibus Sarracenorum recuperavit anno 1110. inſtituta, ſeu ibi reſtaurata fuit Congregatio Canonicorum Dominici Sepulchri, ut latè refert Pennotus *dicto lib.* 2. *cap.* 67. *per totum.* Ex quibus apparet, rectè Alexandrum III. in præſenti decreviſſe, Patriarcham ipſum Hieroſolymitanum caput eſſe, Canonicos verò ſancti Sepulchri membra; atque ideò illis inconſultis non debere Patriarcham Abbates, & Abbatiſſas in monaſteriis ipſius Congregationis inſtituere, ſeu deſtituere, cæteraque eis diſponere.

CAPUT V.

Idem [a] *eidem.*

QUantò majori dignitate, dante Domino præmines, tantò decet ampliùs, & oportet te in omnibus eam diligentiam, & gravitatem habere, quâ omnia videaris ſine nota, & reprehenſione peragere, & laudabiliter injunctæ tibi ſolicitudinis officium diſpenſare. Audivimus autem, unde mirati ſumus, ſicut mirari meritò poteramus, quod in conceſſionibus, & confirmationibus, omiſſis Canonicis Eccleſiæ tuæ, conſilium clericorum, & laicorum circa te commemorantium, qui non ſunt de corpore ipſius Eccleſiæ, interdum, immò ſæpe requiris, & in eiſdem conceſſionibus, & confirmationibus juxta eorum conſilium, & voluntatem procedis: & in privilegiis etiam, quod tuam prorſus dedecet honeſtatem, ad majorem auctoritatem, & certitudinem nomina fratrum tuorum, qui abſentes fuerint, tanquam ſi præſentes fuiſſent, facis ſubſcribi. Quia igitur non decet prudentiam tuam in negotiis tibi commiſſæ Eccleſiæ conſilium fratrum tuorum poſtponere, cum quibus unum exiſtere comprobaris: f. t. per A. ſ. p. m. quat. in conceſſionibus, confirmationibus, & aliis ejuſdem Eccleſiæ negotiis fratres tuos requiras, & cum eorum conſilio, vel ſanioris partis, negotia eadem peragas, & pertractes, & quæ ſtatuenda fuerint, ſtatuas, & errata corrigas, & evellenda diſſipes, & evellas. Nec abſentium fratrum nomina inſcribi aliquatenus facias, quia talia monimenta irrita ſunt, & falſa; & tu exinde quæſtionem falſi poteris non immeritò formidare. Nos enim univerſa privilegia, in quibus abſentium fratrum nomina ipſis ignorantibus, vel abſentibus ſubſcripta ſunt, vel amodò deſcribentur, irrita eſſe decernimus, & nullius firmitatis robur habere cenſemus.

NOTÆ.

1. [a] *Idem eidem.*] Alexander videlicet III. Patriarchæ Hieroſolym. ut in textu antecedenti, qui ad eandem tractationem ſpectat; nec ſcio quo fine eadem Decretalis in duas partes ſecaretur à Compilatoribus, ut in alia Innocentii epiſtola fecerunt, relata *in cap. cùm contingat* 29. *& ſequenti, de decimis.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VI.

[a] Cœleſtinus III.

EA naſcitur. *Et infrà :* Ex tua ſiquidem nobis eſt parte propoſitum, quod cùm in provincia tua ſæpe contingat, ut ad Eccleſias, in quibus [b] collegia jus repræſentandi noſcuntur habere, eorum Abbates, aut per ſe, aut per [c] litteras ſuas, perſonas idoneas diœceſanis Epiſcopis repræſentent : quibus repræſentatis poſtmodùm, & receptis, aliquando [d] poſtea contradicunt monachi, ſeu alterius Ordinis collegia, & reclamant. Supèr quibus aperto quæris certificari reſponſo, utrum inſtitutio jam facta, vel adhuc facienda, propter hujuſmodi debeat impediri. Ad quæ tibi duximus hoc modo reſpondendum, quod videlicet in præſentationibus talium Prælatorum intelligi debet, quod de collegiorum ſuorum fiant aſſenſu, ſine quo firmitatem non valent aliquatenus obtinere. Unde cùm conſtiterit conventus, vel majoris, vel ſanioris partis non adfuiſſe conſenſum, inſtitutiones hujuſmodi convenit evacuari, niſi ex antiqua, & approbata conſuetudine, vel conceſſa libertate aliquis eorum probaverit, commiſſi ſibi collegii non debere in Eccleſiarum, ſeu beneficiorum [e] collationibus requiri conſenſum.

NOTÆ.

[a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* ſed vereor, ne 1.
legendum ſit *Clemens III.* ut legitur *in cap. ea noſcitur, de appellat. in 2. collect. cap. noſcitur, de inſtit. cap. ea noſcitur, de ſentent. excommun.* Nullibi tamen exprimitur, cui miſſa ſit præſens Decretalis, licèt Archiepiſcopo alicui reſcribi exiſtimaverint Hoſtienſ. & Buttrius *num.* 8. Immola *num.* 1. Ancharanus, Cardinalis, & alii *hìc*, inde inferentes, Archiepiſcopum in his, quæ univerſaliter tangunt totam provinciam, & ibidem generaliter committuntur, habere juriſdictionem ordinariam, *cap.* 3. *de inſtit. Novel.* 123. *de ſanctiſſimis Epiſcop. §. ut autem :* ſed unde colligant hanc decretalem miſſam eſſe Archiepiſcopo, ipſi non exprimunt ; nos tamen id deducimus ex illis verbis: *Cùm in provincia tua ſæpe contingat* ; quæ apertè oſtendunt Metropolitanum eſſe quem alloquitur Clemens III. nam ut docuit Pelagius II. relatus à Gratiano *in cap. ſcitote, 6. q. 3.* provincia illa eſt, quæ habet decem, aut undecim civitates, & totidem minores poteſtates, & unum Metropolitanum, alioſque ſuffraganeos decem, vel undecim Epiſcopos. Si ergo in provincia unus Metropolitanus eſt, utique Clemens III. cùm dicat, *cùm in provincia tua*, cognoſcitur cum Metropolitano loqui ; ſiquidem ipſe ſolus provinciam habet : de ejus juriſdictione, & dignitate plura congeſſi *in cap. paſtoralis, de offic. ordin.*

[b] *Collegia.*] Collegium nihil aliud eſt, quàm 2.
cœtus plurium, quo ſimul ſodales plures colliguntur. Cujacius *lib.* 7. *obſer. cap.* 30. Briſſonius *verbo Collegium :* unde & ſodalitia collegia dicuntur ab Ulpiano *in l.* 1. *ff. de collegiis*, Antonius Matthæus *de crimin. lib.* 47. *tit.* 15. *de collegiis*, Revardus *ad leges* 12. *Tabul. cap.* 28. Collegia regulariter prohibita ſunt ob metum factionum, aliàque ſimilia incommoda, quæ proſequuntur Alciatus, Gentilis, & Fornerius *in l. Neratius, ff. de verb. ſign.* Cujacius *d. cap.* 30. Briſſonius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 14. Romæ plura permiſſa fuerunt non ſolùm artificibus, de quibus paſſim agitur *in C. Theodoſ.* & plura congeſſerunt Pancirola *in notitia utriuſque Imp. tit. de corpor. artif.* Deſiderius Heraldus *emendationum cap.* 42. Salmaſius *ad jus Atticum, cap.* 4. verùm & religionis causâ ; inde collegia Pontificum *in l.* 2. *§. deinde, ff. de orig. juris, l.* 1. *§.* 1. *ff. de collegiis* ; licitumque erat apud eos Judæorum collegium, *l.* 1. 2. 4. 11. 13. 14. *l.* 1. *§.* 1. *C. de Judæis, l. ſpadonem* 15. *§. jam autem, ff. de excuſat. tut. l. circumcidere* 11. *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis, l.* 3. *§. ult. de Decur.* Erant etiam licita, quæ ſtudiorum causâ contrahebantur, veluti Jureconſultorum, Medicorum, Grammaticorum, *l. medicos* 6. *C. de profeſſoribus* ; item publicanorum, qui publica vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, & ſalinas conducebant, *l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ.* argentariorum, *l.* 6. *ff. de edendo, l. cum duobus* 52. *§. cum duo, ff. pro ſocio.* Quibus autem permiſſum eſt corpus habere collegii, eorum nomine proprium eſt, ad exemplum Reipublicæ, habere arcam communem, & actorem, ſive ſyndicum, per quem negotia communia expediantur, *l.* 1. *§. quibus autem, ff. quod cujuſque univerſitat.* probavi latè *in cap. unic. de ſyndico :* unde quæ collegii ſunt, non eſſe ſingulorum, docuit Ulpianus *in l. ſi municipes* 2. *ff. eod. tit.* Unde in actibus collegii non ſufficere caput collegii adeſſe, ſed omnes, vel ſaltem majorem partem intereſſe debere, docetur *in l. nulli, cum duabus ſequent. ff. eod. tit.* unde cùm in terminis hujus textûs ad Eccleſias, ſeu collegia jus præſentandi pertineret, ut conſtat ex illis verbis, *Ad Eccleſias, in quibus collegia jus præſentandi habere noſcuntur* ; rectè deducitur, non potuiſſe Abbatem per ſe ſolum præſentare ; nam etſi ipſe collegii caput ſit, *cap. novit, hoc tit. cap. poſt electionem, de conſt. ff. prabend. l. ult. ff. quod cujuſque univerſ.* non tamen ipſe ſolus collegium eſt.

[c] *Per litteras ſuas, perſonas idoneas.*] Ex quibus 3.
verbis deducunt Cardinalis & Buttrius *hìc*, Corraſius *de ſacerd. cap.* 6. *p.* 4. *num.* 18. poſſe abſentem ad beneficium, vel Eccleſiam præſentari : quod difficile redditur *ex cap. cùm & plantare, §. in Eccleſiis, de privil.* ibi : *In Eccleſiis verò ſuis, quæ ad eos pleno jure non pertinent, Epiſcopi repræſentent.* Quæ quidem verba ſignificant præſentationem ad beneficium non eſſe per litteras faciendam, ſed præſentibus tam præſentante, quàm præſentato ; namque verbi, *repræſentet*, proprietas ea eſt, ut ſignificet præſentiam realem, non autem actum per litteras, aut per procuratorem, *l. ſi maritus* 15. *§. quod ſi quis præſens, ff. ad legem Juliam de adult. l. conſentaneum, C. quomodo & quando, Clement. duduum, §. ſtatuimus, de ſepulturis* : probant Briſſonius *lib.* 16.

de

de verb. signif. Lambertinus *de jurepatron. p. 1. lib. 2. artic. 1. q. 11. num. 12.* plures relati à Garcia *de benef. 4. p. cap. 1. num. 16.* per quem textum ipsi fatentur, præsentationem non esse faciendam per procuratorem, aut per litteras: & ut difficultatem hujus textus effugiant, differentiam constituunt inter patronum præsentantem, & clericum præsentatum; affirmantque, præsentatum præsentem esse debere, sicque accipiunt textum *in dicto §. in Ecclesiis*; in præsentante verò sufficere, quod per se, aut per litteras repræsentet, juxta textum hunc: sequitur eos Barbosa *in collect. ad textum in dicto §. in Ecclesiis, num. 30.* Differentiæ ratio in eo consistit, quod præsentationis actus, cùm consensum tantùm contineat, personalem præsentiam non requirit, sed satis est, quod litteris consensus exprimatur, *cap. optatum, 100. dist. cap. 1. 64. dist.* cum aliis: at verò ex parte præsentati præsentem adesse oportet, non tantùm in parochialibus, sed etiam simplicibus beneficiis, cùm debeat examen præcedere, an præsentati sint idonei, vel non. Trident. *sess. 7. de reform. cap. 13.* quod examen per procuratorem fieri non potest, unde præsentatus non tenetur necessariò coram Episcopo comparere personaliter. Nec tunc obstant textus *in cap. accedens 14. de prabend. cap. si tibi absenti, eod. tit. in 6.* nam loquuntur in investitura, & collatione, in quibus cùm examen non desideraretur, ideò etiam per litteras fieri possunt. Quæ doctrina quamvis vera sit, nec convenit *dicto §. in Ecclesiis*, nec necessaria est; siquidem in eo textu non agitur principaliter quomodo præsentatio facienda sit, sed tantùm docetur, ut Templarii institutiones facere non præsumant in beneficiis, in quibus tantùm jus obtinent patronatus; sed Episcopis clericos præsentent per se, aut per litteras, ut ab ipso institutionem accipiant.

4. [a] *Posteà contradicunt.*] Quæ verba ita exponenda sunt, si ignaro Conventu præsentatio facta fuit; aliàs enim, si scienter, & non contradicente fiat, contrarium observatur, ut constat *ex cap. 2. hoc tit.* cujus decisio juvatur ex illo juris principio, quo docemur, videri consentire eum, qui scit, & tacet, *l. 2. ff. solut. matrim. l. 4. ff. de servit. urban. cap. si servus sciente, 54. dist.*

5. [b] *Collationibus.*] Id est præsentationibus; nam & præsentatio donatio dicitur, *cap. ult. de concess. prabend.* licèt regulariter respectu patroni aliud importet collatio, aliud præsentatio. Prima ad illum non pertinet, secunda verò ad illum spectat, *cap. ult. de jurepatron.* Aliter hæc verba exponit Hostiensis *in præsenti*, dum accipit verbum *collationibus*, pro vera collatione; & ait sensum Clementis III. esse, quod si collegium beneficia habeat, alia præsentationis, collationis alia, si Abbas consuetudine, aut privilegio, ut solus sine collegio conferat, acquirat jus, hoc ipsum ad præsentationes extendatur, ex regula textus *in cap. ex parte, de decimis*; quæ interpretatio non placet, cùm certum sit consuetudinem, vel privilegium in odium, & præjudicium aliorum non extendi: quare rectiùs Butrius in præsenti, *num. 12.* existimat verbum *collatio*, aut latè, aut strictè sumi; in lata verò significatione comprehendere etiam præsentationem, in stricta verò tantùm significare collationem, *d. cap. ult. de jurepatron. cap. cùm illis, de prabend. lib 6.* Unde verbum *collationibus*, in præsenti latè accipiendum esse contendit.

COMMENTARIUM.

EX his tribus decisionibus sequens deducitur assertio: *Si præsentatio spectat ad Prælatum & Capitulum, non potest Prælatus per se instituere, vel destituere præsentatos sine consensu Capituli.* Quæ conclusio quoad primam partem probari potest *ex cap. ult. de suppleud. neglig. cap. ex transmissa, in fine, de renunc. cap. significatum, de prabend. cap. cùm in Ecclesia, eod. tit. in 6. cap. ex insinuatione, de simonia, l. ult. ff. quod cujusque universi.* Quoad secundam partem *ex cap. caterùm, de donat. cap. 2. de feudis, cap. 3. de constit. lib. 6. cap. unic. §. fin. ne Sede vacante, eodem libro, cap. unic. ad finem, de clerico qui investituram, in usibus feudor.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cujacius *hìc*, Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. p. 2. artic. 12.* Rousselius *lib. 2. histor. Pontif. cap. 11.* Selva *de benef. 2. p. q. 12.* Corrasius *eod. tract. 2. p. cap. 4.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 9.*

6. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgi potest in præsentem assertionem: & primò adversus priorem partem ita argumentor. Jure communi ordinarii collatores beneficiorum sunt Episcopi, qui in Ecclesiis suæ diœcesis conferendis fundatam habent intentionem, utpote qui ex principiis juris omnium Ecclesiarum curam gerunt, *cap. omnes 16. q. 7. cap. decretum, cum sequentibus, 10. q. 1. cap. cùm ex injuncto, in fine, de hæreticis.* Igitur ipsi per se, irrequisito etiam Capitulo, possunt clericos instituere, & destituere. In aliam etiam partem assertionis ita insurgo: nam consuetudo, de qua in præsenti, importat alienationem rerum Ecclesiæ sine debita solennitate: sed talis consuetudo, tanquam Ecclesiæ nimis onerosa, improbatur *cap. 1. de consuet. cap. cùm causa 8. de re judic. Clement. unic. de rebus Eccles.* Igitur consuetudine Prælatus acquirere non potest jus præsentandi irrequisito Capitulo, in beneficiis, in quibus juspatronatus spectat ad ipsum collegium.

7. IMPUGNETUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio redditur ab Alexandro III. in præsenti, quia videlicet Canonici fratres sunt, sive Prælatus est caput, Canonici verò membra, *cap. pastoralis, hoc tit.* Et quoniam non decet caput à membris discedere, nec è contra membra à capite, *cap. non decet, 12. dist.* ideò non debet Prælatus irrequisito Capitulo clericos ad beneficia præsentare, instituere, vel destituere, cùm juspatronatus spectat ad ipsum simul cum Capitulo. Accedit, quia quæ ad collegium spectant, pertinent ad universos simul, non ad singulos, ut suprà probavi, *verbo Collegium*; & ita licèt Prælatus caput communitatis sit, non tamen potest solus per se quæ collegii sunt, peragere. Quod tamen procedit, nisi consuetudine aliter introductum, aut privilegio concessum sit; quia consuetudo, & privilegium tollunt ea quæ sunt juris positivi à Prælato, & tribuunt Capitulo, vel è contra, *cap. 3. de consuet. lib. 6.* & quoniam præsentatio à patrono facienda est quid juris positivi, *cap. præterea, de jurepatron.* ideò Prælatus potest consuetudine, aut privilegio adquirere jus præsentandi irrequisito Capitulo.

8. ADDUCITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omissâ distinctione, quando collatio, seu præsentatio spectet ad Prælatum solum, vel ad Capitulum tantùm, & quando ad utrumque simul, quam fusè prosequitur Valensis *lib. 1. de benef. tit. 9.* dicendum est, beneficiorum inferiorum regulariter collationem ad Episcopum tantùm spectare; præbenda

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

præbendarum verò, & majorum beneficiorum, simul cum consensu Capituli : quo casu Prælatus per se, irrequisito Capitulo conferre non valet: unde cùm in præsenti agamus de præsentatione ad beneficia, quæ simul competebat Prælato, & Capitulo, ideo docetur Prælatum per se non posse præsentare, instituere, aut destituere irrequisito Capitulo. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione discrimen est constituendum inter consuetudinem rationabilem, legitimeque præscriptam; & inter injustam, nec rite præscriptam. Prima observanda est, secunda verò improbatur, *ex dicto cap.* 1. junctis ibi adductis : unde cùm in præsenti supponatur, consuetudinem esse rationabilem, legitimeque præscriptam, ideo docetur eam esse observandam.

10. EXPONITUR CAP. EX LITTERIS 7. DE JUREPATRON.

Superiori assertioni obstat textus *in cap. ex litteris* 7. *de jurepatron.* in illis verbis : *Postmodùm Abbatissæ prædicti monasterii alium præsentavit eidem.* Ex quibus apertè deducitur, Abbatissam clericum ad Ecclesiam præsentasse absque consensu Capituli : igitur quia Prælatus per se, etiam irrequisito Capitulo clericum præsentare potest. Agnovit difficultatem Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *quæst.* 2. *art.* 12. *num.* 2. *&* 3. qui affirmat verba illa non esse Pontificis decidentis, sed partis allegantis. Verùm facilius responderi potest asserendo, præsentationem factam sine assensu Capituli, nullam esse; attamen dum aliud non constat, præsumi in præsentationibus Prælatorum, quod fiunt de collegiorum suorum assensu; unde etsi dicatur *in dicto cap. ex litteris*, simpliciter Abbatissam præsentasse, hoc tamen præsumptione juris sic intelligi oportet : quod eruditè observavit Sanchez *lib.* 7. *moral. cap.* 14. *num.* 7. & ex eo Barbosa *hic.*

11. EXPONITUR CAP. EDOCERI 21. DE RESCRIPT.

Difficilis etiam redditur Innocentii III. decisio relata *in cap. edoceri* 21. *de rescriptis*, ubi asseritur, quod si in causa, vel litigio, quod pertinet ad Abbatem, & conventum simul, quis litteras impetret adversus Abbates, nullâ habitâ mentione de suis conventibus, tenentur Abbates ipsis querelantibus respondere. Verba Innocentii sunt sequentia : *Ita ut non possint dicti Abbates per se tueri appellationem, quominus respondeant.* Ex quibus deducitur difficultas, quod ut constat ex Cœlestini nostri decisione, quam exponimus, quando est actus communitatis, non valet Abbas per se ad beneficium præsentare, aliumve actum exercere; ita similiter cùm lis esset decernenda per Abbatem, & monachos, non posset Abbas per se solum, irrequisito conventu, convenire : quod si verum esset, falsa videretur Innocentii decisio *in d. cap. edoceri.* Verùm si animadvertamus, verba relata *in d. cap. edoceri*, illam rationem decisionis Pontifex reddit in illis verbis : *Cùm ex officio suo teneantur congregationum suarum negotia procurare.* Quibus non significatur aliud observari in lite, ac in præsentatione, quia liti ex officio Abbas tenetur providere, *cap.* 2. *de donat. cap. cùm nobis*, *de elect. cap. is cui*, *eod. titul. in* 6. *l. ult. ff. quod cujusque univers.* Sed in contrarium illud est, quod scriptum legitur *in cap.* 1. *de procurat.* ubi asseritur, Presbyteros, & Diaconos ad litem peragendam coram Romano Pontifice Gregorio Magno, proprii Episcopi litteras attulisse, & tamen ipsos cum hujusmodi litteris admissos non esse, nisi cum subscriptione Capituli. Certum est, quod si solus Abbas per se posset litigare sine Capitulo, falsissimum esset quod Pontifex affirmat *in d. cap. edoceri*, sic intellecto à Panormitano; quasi subscriptio Presbyterorum, & Diaconorum *in dicto cap.* 1. requiratur, non quasi procuratorem constituentium, sed quasi testium. Constat enim capitulares esse legitimos testes in causis sui Capituli, *cap. veniens, el* 2. *de testibus.* Nec obstat textus *in dicto cap.* 1. quia debet intelligi de causis arduis, in quibus non sufficit generale mandatum quod habet Prælatus; requiritur verò speciale, *cap. qui ad agendum, de procurat. in* 6. *cap. fin. eod. lib.* Quibus solutionibus tanquam parvi momenti omissis, quidam Antecessor noster differentiam constituebat inter negotia, quæ tractantur in Capitulo, & quæ extra Capitulum : de illis intelligebat textum *in dicto cap.* 1. ut requiratur Capituli auctoritas; de istis verò minimè : quæ omnes solutiones commentitiæ videntur, ideoque magis placet dicere, in pœnam Prælati, qui alios ad agendum cum epistolis miserat, & postea revocaverat, dicens facta per primos procuratores esse nulla, postea ipsorum litteris fidem non adhibuisse Gregorium Magnum, ut constat ex eodem textu.

CAPUT VII.

Innocent. III. *R. Archipresbytero, & Magistro Scholarum, & P. de Vico, Canonico sancti Astregisili* [a] *Bituricensis.*

CUm Apostolica Sedes, cui (licèt immeriti) præsidemus, universis per orbem Ecclesiis non humanâ, sed divinâ sit institutione prælata, justum est, & conveniens, ut ad eam tanquam ad magistram, & matrem, super diversis juris antiqui referantur dubiæ quæstiones, ut quæ jura constituit, eadem quoque jura distinguat, ne quæ diversa cernuntur, videantur adversa. Sanè (sicut ex litteris vestris accepimus) cùm ex una parte Capitulum sancti [b] Stephani, & Capitulum de [c] Salis; & ex altera Monachi de [d] Pratea super decima quadam, quam à monachis ipsis petebant, in vestrum compromisissent arbitrium, & vos partibus convocatis cognosceretis de causa : Monachi proponebant ordinationem ipsius decimæ sibi à quodam milite factam, & venerabilis fratris nostri N. Bituricen. Archiepiscopi, diœcesani ejus accedente consensu, confirmatam fuisse; seque auctoritate [e] Hieronymi munitos existere, qui scribens ad Damasum ait : Si aliquando fuerint à laicis malè detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint monachorum, Episcopo

ſcopo tamen loci illius præbente conſenſum, conſtabunt eis omnia perpetuâ firmitate ſubnixa. Econtrario pars allegabat adverſa, conſenſum Epiſcopi ſine Cleri conſenſu minùs ſufficere, auctoritate Leonis Papæ dicentis : Ne quis Epiſcopus de rebus Eccleſiæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat, niſi fortè aliquid horum faciat, ut meliora proſpiciat, & cum totius Cleri conſenſu, atque tractatu id eligat, quod non ſit dubium Eccleſiæ profuturum. Quia verò ſuper his auctoritatibus dubitantes Sedem Apoſtolicam conſulere voluiſtis, humiliter inquirentes, utrum quando decima poſſidetur à laico, ſi conferatur Eccleſiæ, ad confirmandam donationem conſenſus Epiſcopi ſine Cleri conſenſu ſufficiat : nos devotioni veſtræ taliter reſpondemus, quod monendus eſt qui decimam detinet, ut eam reſtituat Eccleſiæ, ad quam ſpectat. Quod ſi forſan induci nequiverit, & eam cum diœceſani conſenſu alteri Eccleſiæ aſſignarit, præſertim religioſo conventui, conſtabit ipſa donatio perpetuâ firmitate ſubnixa. Auctoritates enim præmiſſæ, licèt diverſæ, *f* non ſunt tamen adverſæ, cùm aliud ſit alienare quod ab Eccleſia poſſidetur; & aliud quod detinetur à laico, ad uſum eccleſiaſticum revocare. In alienatione verò, juxta *g* Leonis Papæ decretum, conſenſus Epiſcopi ſine Cleri conſenſu non ſufficit. In revocatione autem (juxta reſponſum Hieronymi) ſufficit conſenſus Epiſcopi, cùm per utrumque utilitati eccleſiaſticæ conſulatur. Nam & in *h* Lateranenſi Concilio eſt inhibitum, ne quælibet religioſa perſona Eccleſias, & decimas de manibus laicorum, ſine conſenſu Epiſcoporum recipiat : per quod rectè datur intelligi, quod ſufficit conſenſus Epiſcopi, ut licitum ſit Eccleſiæ decimam de manu recipere laicali. Datum Romæ, &c. Non. Julii, Pont. noſtri anno *i* primo.

NOTÆ.

1. [a] *Bituricenſi.*] Ita etiam legitur *in cap.* 1. *ſub titulo de his, quæ conceduntur ſine conſenſu Capituli, in* 3. *collect.* & in ipſis epiſtolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 142. Et licèt Gloſſa marginalis pro *Archipreſbytero*, legat *Archiepiſcopo*, audienda non eſt; nam temporibus Innocentii III. Bituricenſes Præſules fuerunt Guillelmus, & Gerardus, non autem R. ut hîc legitur : quare retinenda eſt lectio Archipresbyteri, ut hîc habetur. De Bituricenſi Eccleſia plura adduxi *in cap. fin. de majorit. & obed.*

[b] *Capitulum Sancti Stephani.*] Ipſius videlicet Eccleſiæ Cathedralis, quæ eſt Protomartyri Stephano dicata.

2. [c] *Et Capitulum de Salis.*] Id eſt D. Mariæ de Salis, quæ eſt Eccleſia Collegiata in ipſa urbe Bituricenſi, ut refert Chenu *in ſeries Præſulum ipſius Eccleſiæ.*

3. [d] *De Pratea.*] Pratea eſt monaſterium Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Bituricenſi, ſex leucis diſtans ab Avarico; cujus monaſterii meminit Robertus Claudius *in catal. monaſteriorum Galliæ*, per hæc verba : *Pratea Ordinis Ciſtercienſis, diœceſis Bituricenſis, fundatum anno* 1145. *quarto idus Novembris.* Et ex eo idem referunt Illuſtriſſimus Manrique *tom.* 2. *annal Ciſtercienſ. anno* 1145. *cap.* 1. *fol.* 21. *num.* 8. Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ, fol.* 756. Ejus monaſterii Abbatiæ unita fuit alia Abbatia de Boco Dagoberti, ut referunt Frat. Sarmat. *ubi proximè.*

[e] *Divi Hieronymi.*] Relati *in cap. fin.* 16. *quæſt.* 1.

[f] *Diverſa non ſunt.*] Separant enim ſæpe ſæpius juris Auctores adverſas ſententias à diverſis, *l.* 3. *ff. legat. nomine.*

[g] *Leonis Papæ.*] *In cap. ſine exceptione*, 12. *quæſtione* 2. cujus integra extat *tom.* 1. *Bullarii, fol.* 13.

[h] *Lateranen. Concilio.*] Relato *in cap. prohibemus, de decimis*, ubi textum hunc exponemus.

[i] *Anno primo.*] Qui fuit Chriſti 1199. Poſt hæc verba, tam in tertia, quàm in ſexta collectione leguntur illa : *Hæc autem de his decimis intelligimus, quæ perpetuò ſunt in feudum conceſſæ.* Sed in ipſa epiſtola edita à Sirleto non reperiuntur, & rectè, ut dicemus *in dicto cap. prohibemus*, & *in cap.* 2. *de donat.*

4

CAPUT VIII.

Idem [a] *Metenſi Archid.*

TUa nuper. *Et infrà :* Adjeciſti etiam, utrum Epiſcopo, vel electo, cum ſolo Archid. præter aſſenſum majoris Eccleſiæ, cùm ab ipſa eligatur *b* Epiſcopus, & Archidiaconus aſſumatur de ipſa, Cœnobiis, vel Eccleſiis conventualibus, ad quas jus pertinet patronatus, liceat conferre perpetuò vacantes Eccleſias *c* baptiſmales. *Et infrà :* Alterius etiam quæſtionis ſolutio ex epiſtola Leonis Papæ colligitur evidenter, in qua legitur : Ne quis Epiſcopus de rebus Eccleſiæ quicquam donare, vel permutare, vel vendere audeat, niſi fortè aliquid horum faciat, ut meliora proſpiciat, & totius Cleri tractatu, atque conſenſu id eligat, quod non ſit dubium Eccleſiæ profuturum. Irrita enim Epiſcoporum donatio, venditio, & commutatio rei eccleſiaſticæ erit, abſque conniventia, & ſubſcriptione Clericorum : per hoc enim noveris ſoluram ſecundo loco propoſitam quæſtionem, cùm conceſſiones Eccleſiarum perpetuas, ad alienationes non ſit dubium pertinere.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Etenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed vereor, ne legendum ſit *Exonienſi*, ut *in cap. tua nuper, de inſtit. in* 3. *collect.* ubi, ni fallor, eſt prima pars præſentis epiſtolæ. De Exonienſi diœceſi nonnulla notavi *in c.* 6. *de filiis presbyt.*

[b] *Epiſcopus.*] Juxta temporum varietatem, ut notavi *in cap.* 2. *de elect. cap. cùm Eccleſia, de cauſa poſſeſ.*

2. [c] *Baptiſmales.*] Parochiæ ubi baptiſmus adminiſtrabatur, jam priſcis temporibus baptiſmales dicebantur, *cap.* 45. 16. *q.* 1. Concilium Tolet. 1. *cap.* 54. Aquiſgran. *cap.* 45. ex Capitularibus Caroli probat Fileſacus *de origine paroec. cap.* 7.

CAPUT IX.

Idem *Epiſcopo* [a] *Helienſi.*

PAſtoralis officii diligentia. [Quære ſuprà de reſcriptis, de officio & poteſtate judicis delegati.] Præterea quæſiviſti (cùm [b] auctoritate Dionyſii fuerint parochiæ limitatæ) quatenus ſingularum parochiarum proventus in uſus Eccleſiæ cederent neceſſarios, & ſtipendia miniſtrorum, ſi Epiſcopo liceat ſine auctoritate Summi Pontificis, vel ſaltem ſine ſui Capituli voluntate, viris religioſis conferre obventiones alicujus parochialis Eccleſiæ, ſuſtentatione vicarii reſervatâ. Et cùm Lateranenſis Concilii ſtatuta prohibeant Eccleſiis novam imponi, vel augeri veterem [c] penſionem, poſtulas edoceri, an Epiſcopus valeat Religionis conſentiente Patrono, totam Eccleſiam, vel de novo conferre aliquam portionem. Ad quod breviter reſpondemus, quod ſalvâ conſtitutione canonicâ de concedendis piis locis [d] quinquageſima portione, neque primum, neque ſecundum potuit facere Epiſcopus (niſi de licentia Rom. Pont.) præter Capituli ſui [e] voluntatem.

NOTÆ.

1. [a] *Helienſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. ult.* quam inſcriptionem expoſui *in cap. paſtoralis, de reſcript.*

[b] *Auctoritate Dionyſii.*] Relata *in cap.* 1. 13. *quæſt.* 2. ibi: *Eccleſias ſingulas ſingulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis diviſimus, & unicuique jus proprium habere ſtatuimus.* Quanvis enim Evariſtus parochias primus diviſiſſet, ac ſingulis certos clericos intitulaſſet, ipſaſque Eccleſias titulos appellaſſet; tamen quia Valeriani perſecutio, presbyteris à ſuis titulis ejectis, ſalubrem hanc inſtitutionem ſuſtulerat, reſtituit eam Dionyſius pace Eccleſiæ datâ: inde factum eſt, ut plures primum parochiarum diviſorem illum conſtituant, alii verò Evariſtum, ut docent Severinus Binius *in not. ad epiſtol. Evariſti*, Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monac. cap.* 70. Cironius *ad titulum de clericis non reſid.* Fileſacus *de orig. paroec. cap.* 4. P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 23. *cap.* 8. Balboa *in cap. omnis, de pœnit. & remiſ.*

[c] *Penſionem.*] *Cap. prohibemus*, ubi dicemus, *de cenſibus.*

[d] *Quinquageſima.*] De qua agemus *in cap. Apoſtolica, de donat.*

2. [e] *Sui voluntatem.*] Et ita certum eſt Epiſcopum non poſſe unire Eccleſiam alicui monaſterio, irrequiſito Capitulo, *cap. conſultationibus, cap. paſtoralis, de donat.* nec contrarium probatur *in cap.* 2. *de rebus Eccleſiæ, in* 5. *compil.* ibi: *Poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, utrum tibi quaſdam decimas, quas quidam anteceſſores tui pro quibuſdam villis Religioſis conceſſere quibuſdam, auctoritate tibi liceat propria revocare? Ad quod tibi duximus breviter reſpondendum, quod ſi conceſſionem talem contra canones in Eccleſia tua præjudicium videris attentatam, ipſam dictâ auctoritate ſuperioris legitimè revocare.* Nam ſupponendum eſt, in ea ſpecie cum conſenſu, & conſilio Capituli Epiſcopum decimas conceſſiſſe, ſed in præjudicium Eccleſiæ, quo caſu talis conceſſio revocari valet. Accedente igitur Capituli conſenſu, poteſt Epiſcopus unire Eccleſiam loco religioſo, *cap. ſi Epiſcopus*, 12. *quæſt.* 2. ibi: *Hoc de conſenſu Concilii ſui habeat licentiam faciendi.* Et *Clement.* 2. *de rebus Eccleſiæ*, ibi: *Conſentiente Capitulo uniatur, aut religioſo loco donetur.* Docent Thom. Sanchez 2. *p. ſumma, lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 148. Barboſa *de dignit. cap.* 42. Garcia *de benefic. p.* 12. *cap.* 2. Petrus Gregorius *cod. tract. c.* 13. *ad finem*, Cironius *ad tit. de donat.* Et ſi Eccleſia habeat patronum, poteſt Epiſcopus cum ejus conſenſu illam religioſo loco unire, *cap. unic. de jurepatron. in* 6. *cap. paſtoralis, de donat.* ubi docetur Epiſcopum conferentem Eccleſiam loco religioſo ex conſenſu patroni, conferre jus, quod in illam Eccleſiam habebat; patronum autem jus ſuum patronatus. Quod ſi opponatur textus *in cap. illud, de jurepatron.* ubi laicus contulerat Eccleſiam vacantem loco religioſo, & deciditur, collationem eſſe irritam, tum quia ſine auctoritate Epiſcopi facta eſt; tum quia erat Eccleſiæ nondum vacantis. Reſpondetur laicum illum conferre intendiſſe Eccleſiam illam nondum vacantem, ut ex tunc valeret collatio in præjudicium Rectoris legitimè poſſidentis; aliàs ſi conferre voluiſſet abſque ejus præjudicio, ut à tempore vacationis frueretur illà locus religioſus, valeret utique conceſſio cum conſenſu Epiſcopi facta, ut docent ibi Abbas *num.* 7. Hoſtienſis, & alii.

CAPUT X.

Honorius III. Archiepiſcopo Senon. & ejus Suffraganeis.

ETſi membra corporis Chriſti. *Et infrà :* Provinciæ Senon. Capitula Cathedralia ſuam ad nos querimoniam tranſmiſerunt, quòd Archiep. Senon. & ſuffraganei ejus, procuratores ipſorum nuper ad *b* provinciale Concilium convocatos, ad tractatum eorum admittere noluerunt, licèt nonnulla ſoleant in hujuſmodi tractari Conciliis, quæ ad ipſa noſcuntur Capitula pertinere : quare noſtram audientiam appellarunt. Sanè nos auditis quæ ipſorum nuntii ſuper his proponere voluerunt, & intellectis nihilominus litteris, quas nobis ſuper eodem curaſtis negotio deſtinare : tractatu exinde cum fratribus noſtris habito diligenter, & utique nobis, & eiſdem fratribus noſtris concorditer viſum fuit, ut ipſa Capitula ad hujuſmodi Concilia invitari debeant, & eorum nuntii ad tractatus admitti, maximè ſuper illis, quæ ipſa contingere Capitula dignoſcuntur.

NOTÆ.

1. *Honorius III.*] In ſexta collectione legitur *Innocentius III.* ſed malè, cùm textus iſte ſit Honorii III. in cujus compilatione, *ſub hoc titul. cap.* 1. reperitur prout hîc tranſcribitur. De Petro de Corbolio Senonenſi Archiepiſcopo, & ea Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 6. *de conſtit.*

b Provinciale Concilium.] Quod quando, & quomodo ſit celebrandum, exponemus *in cap. ſicut olim, de accuſat.*

COMMENTARIUM.

1. COnſtitutio hæc adeo ſingularis eſt, ut vix in jure expreſſum reperiatur, an evocanda ſint Capitula ſuffraganea ad Concilium provinciale, ut in eo procuratores ſuffragium habeant, cùm nuſquam, vel rarò eos Conciliis adfuiſſe legamus, niſi in aliquibus Conciliis noſtræ Hiſpaniæ, præcipueque provinciæ Tarraconenſis, ubi procuratores ipſarum Eccleſiarum poſt Abbates ſubſcribunt : & Capitula ipſa evocata fuiſſe ad reſpondendum ſuper negotiis, & rebus Eccleſiæ, liquet *ex cap. grave, de præbend. can.* 13. *Concil. Tarracon.* 1. ibi : *Epiſtola non ſolùm è Cathedralis Eccleſiæ presbyteris, verùm etiam de diœceſanis ad Concilium trahant.* Rationem hujus evocationis reddit Joannes Patriarcha Alexandr. anno 1331. in Concil. Tarracon. his verbis : *Quia aliter bonus Eccleſiæ Metropolitanæ, & Concilii minuitur, & auctoritas Concilii, quæ in multis conſiſtit, potiùs quàm paucis, ſubtrahitur circa ea quæ in ipſis Conciliis tractanda ſunt.* Accedit, quod cùm Concilia pro exceſſibus corrigendis, & pravis moribus reformandis omnium clericorum convocentur, *d. cap. ſicut, de accuſ.* idem Capitula ſuffraganea vocanda ſunt, *cap. de eulogiis,* 18. *diſtinct.* quod & expreſſit Synodus Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 2. Deinde, nam ſi in Conciliis generalibus prædicta Capitula vocantur, ut conſtat ex actione 1. Concil. Chalced. in epiſtola Imperatoris ad Dioſcorum, ubi prohibetur Epiſcopis, ne eoſdem mittant procuratores, qui conſtituti ſunt à Capitulis ; quantò magis ad Concilia provincialia vocari debent. Sed hoc jus ita obſervatum paulatim ſublatum fuit, ita ut jam pluribus retrò ſæculis Capitula ad Concilia provincialia non vocentur, etſi Abbates jus baculi, & mitræ habentes evocentur, ut notavit Cironius *in notis ad hunc textum.*

TITULUS XI.

De his quæ fiunt à majori parte Capituli.

CAPUT I.

Ex Concilio a Lateran.

CUM in cunctis Eccleſiis, quod pluribus, & ſanioribus fratribus viſum fuerit, incunctanter debeat obſervari, grave nimis eſt, & reprehenſione digniſſimum, quod per quaſdam Eccleſias pauci quandoque non tam de ratione, quàm de propria voluntate ordinationem multorum impediunt, & ordinationem eccleſiaſticam procedere non permittunt. Quocirca præſenti decreto ſtatuimus, ut niſi à pauciori-bus, & *b* inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit, & oſtenſum, appellatione remota prævaleat ſemper, & ſuum conſequatur effectum, quod à majori, & ſaniori parte

parte Concilii fuerit conſtitutum. Nec conſtitutionem noſtram impediat, ſi fortè aliquis ad ſervandam Eccleſiæ conſuetudinem ſe juramento dicit eſſe aſtrictum : non enim dicenda ſunt juramenta, ſed potiùs [c] perjuria, quæ contra eccleſiaſticam utilitatem, & ſanctorum Patrum inſtituta veniunt. Si quis autem hujuſmodi conſuetudines, quæ nec ratione [d] juvantur, nec ſacris congruunt inſtitutis, jurare præſumpſerit, donec condignam egerit pœnitentiam, à perceptione Dominici Corporis exiſtat alienus.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* & in Concilio Lateran. generali celebrato ſub Alexandro III. *can.* 16. ubi reperitur textus hic.

[b] *Inferioribus.*] Inferiores Canonici dicuntur ad differentiam majorum, ut notavi *in cap. dilecto, de offic. Archid.*

[c] *Perjuria.*] Ut ſæpiùs probavi *in titul. de juræjur.*

[d] *Ratione juvantur.*] Niſi à Sede Apoſtolica confirmatæ ſint, ut *in cap... hoc titul. in* 2. *collect.* ibi : *Secunda quæſtionis nodum auctoritate duximus Lateran. Concilii reſolvendum, ut niſi videlicet de aliquo, vel de aliquibus, ab inferioribus irrationabile aliquid objici & probari contigerit, prævaleat ſemper, & obtineat debitum, remoto appellationis obſtaculo, firmamentum, quod à majori, & ſaniori parte Concilii fuerit conſtitutum, niſi antiqua Eccleſia hactenus obſervata, & Apoſtolica Sedis auctoritate confirmata conſuetudo aliud ſuaſerit obſervandum.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præſenti canone talis deducitur aſſertio : *In Capitulis, & Collegiis prævalet quod fit à majori & ſaniori parte, niſi minor rationabiliter contradicat.* Probant eam textus *in cap. de quibus* 3. 29. *diſt. cap. in ordinatione* 14. 61. *diſtinct. cap. Eccleſia* 57. *cap. cùm nobis, §. nos ergo, cap. quia propter* 42. *de elect. cap. prudentiam* 21. *de offic. deleg. cap.* 3. *de jurepatron.* Innocent. III. *lib.* 1. *epiſt.* apud Sirletum, *fol.* 221. ibi : [Cùm nobis (licèt immeritis) in ſpecula Sedis Ap. conſtitutis omnium Eccleſiarum ſit generalis cura commiſſa, nos attentè convenit, ac ſolicitè providere, ut per ſtudium noſtræ ſolicitudinis in ſtatu debito valeant conſervari. Et quoniam ubique præſentiâ corporali adeſſe non poſſumus, per Fratres, & Coëpiſcopos noſtros, qui ſunt in partem ſolicitudinis evocati, ad rectum ordinem reduci volumus quæ in eis inordinatè fuerint attentata, & in ſtatum congruum reformari, ut perſonæ conſtitutæ in eis ad eccleſiaſtica obſequia proſequenda, juxta doctrinam canonicam divinæ ſervitutis cultibus vigilanter intendant, & cunctis recto progredientibus ordine Dominus, & propitiator noſter dignè in miniſtrorum ſuorum operibus collaudetur. Nos igitur, venerabilis in Chriſto frater, tuis juſtis precibus gratum concedimus aſſenſum, & ut in Eccleſia ſancti Stephani, in qua Pontificalis adminiſtrationis officium aſſumpſiſti ; & in Eccleſia Beati Frontonis, in qua curam geris Abbatis, ſuper correctione ordinis, & aliis eccleſiaſticis conſtitutionibus, cum majori parte Capituli, prout ipſis Eccleſiis expedierit, valeas ordinare, ſeu ſtatuere quod fuerit ſtatuendum, & corrigere corrigenda, liberam tibi, ſublato appellationis obſtaculo, auctoritate Apoſtolica tribuimus facultatem, niſi à paucioribus, juxta conſtituta Lateran. Concilii rationabile aliquid objectum fuerit, & oſtenſum. Nulli ergo, &c.] *l. cùm judices* 2. § *hoc autem* 4. *C. de jurejur. l. aliud* 160. §. 2. *ff. de reg. jur. l. nulli* 3. *l.* 4. 5. *& 6. ff. quod cujuſque univerſ. l. quod major* 19. *ff. ad municipal. l.* 3. *ff. de decretis ab ordin. l. ubi* 19. *ff. de tutor. & curat. l. penult. & ult. C. de prædiis Curial. l. ult. C. de vendend. rebus Curial. l.* 84. *&* 142. *C. Theodoſ. de Decur. l.* 7. *tit.* 4. *lib.* 2. *recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, idem Barboſa *vote* 47. *num.* 18. Cironius *ad tit. de elect.* Cujacius *hic*, Acuña *in dicto cap. in ordine* 14. Alciatus *de præſumpt. regul.* 1. *præſump.* 51. Petrus *Herod. lib.* 2. *Pandect. tit.* 9. *cap.* 15. Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *cap.* 3. *p.* 3. *art.* 8. Petrus Faber & Gothofredus *in dicta l.* 160. §. 1.

Sed pro dubitandi ratione ita argumentor : In ſententiis, vel ſimilibus juſtitiæ actibus non debet attendi major pars, quia ut ait Plinius *lib.* 2. *epiſt.* 12. in ſententiis ferendis ſuffragia non numeranda, ſed ponderanda ; nec ſemper majori numero eſt acquieſcendum, cujus judicium rarò tutius ac ſanius, *cap. gratum, de poſtul. Prælat.* & ſi aliqua pars Capituli præferenda eſt, maximè ea, quæ ex ſenioribus conſtat, quibus plurimùm jure deferunt, cùm prudentiores quàm juvenes præſumantur ; adeò ut qui contrarium affirmare velit, probare non poſſit, niſi per quindecim teſtes, *l. unicuique, C. de proximis ſacror. ſcrin. lib.* 12. Maſcardus *de probat. volum.* 3. *concluſ.* 1295. *num.* 3. Tiraq. *in præfat. de primog. num.* 153. Franciſcus Philelphus *lib.* 36. *epiſt.* 1. *ad Nicodemum*, ibi : *Romani rerum domini Senatum à ſenibus nominarunt, quoniam intelligerent in ſenibus ſolis gravitatem eſſe, & prudentiam.* Atque idcò majorem ſenibus auctoritatem eſſe dixit Quintilianus *lib.* 12. *inſtit. cap.* 4. eo quòd plura noſſe, & vidiſſe credantur. Igitur in Capitulis, & Collegiis non major pars reſpectu numeri, ſed reſpectu ſenium attendi debet.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, Capitulum in jure noſtro ſæpiùs accipi pro parvo illo loco, in quo conveniunt clauſtrales ; quo nomine etiam ipſa congregatio clauſtralium, ſeu Canonicorum dicitur Capitulum. In priori ſenſu accipitur *in Clement. ne in agro, de ſtatu monach.* Concilium Aquiſgran. *can.* 69. ibi : *Mos invaluit, ut per monaſteria Deo devota legatur lectio in capitulo.* Et *can.* 70. ibi : *Ut ad capitulum lectio tradatur* ; & aliis Conciliis congeſtis à Meurſio *in Gloſſario, verbo Capitulo*, Benedicto Ephteno *lib.* 8. *diſquiſit. monaſt. tract.* 1. *diſquiſit.* 1. In ſecundo ſenſu pro ipſa congregatione, ſeu Canonicorum collegio accipitur in præſenti titulo, & antecedenti ; & Capitulum tunc eſt univerſitas clericorum, quorum caput eſt Prælatus, & ipſi membra, *cap. novit, hoc tit.* ſodales, ſeu ſocii ejuſdem collegii, *l. ult. ff. de collegiis :* non tamen omnes clerici unius Eccleſiæ faciunt Capitulum, *cap. dilecta, de exceſſ. Prælat.* ſed tantùm ii, quibus Eccleſiæ legibus conceſſum eſt, ad exemplum collegiorum ſæcularium, quibus id conſtitutionibus, & Principum reſcriptis conceditur, quique communem habent actorem, ſeu ſyndicum, & arcam, *l.* 1. *ff. quod cujuſque univerſ. cap. ſignificavit, de appellat. dicto cap. dilecta*, ubi latiùs dicemus. Arca ſignum communitatis

4. CAPITULUM QUID.

munitatis est, quia in ea obventiones, & redditus nummarii, quasi in gazophylacio reconduntur, *l.* 15. *C. de suscep. lib.* 10. in qua etiam instrumenta, & tituli asservantur; unde tituli arcales dicuntur *in l.* 6. *C. de exact. tribut. lib.* 10. & custodes ipsi Arcarii, *cap.* 3. *Esther*, D. Paulus *ad Romanos cap. ult.* Substantia ergo Capituli consistit in sigillo, syndico, arca, & negocio communi, ut probant Farinacius *in praxi crimin. quæst.* 113. *num.* 127. Decianus *tract. crimin. lib.* 7. *cap.* 20. *num.* 22.

5. MAJOR PARS QUA SIT? Deinde sciendum est, quæ sit major pars Capituli? Et multi docuerunt, majorem partem eam esse, quæ pluribus abundat suffragiis, cùm major pars accedit, & concurrit in unam sententiam, *cap. ult. hoc tit. cap. quia super, de elect.* exemplo Decurionum, *l. nominationum, C. de Decur. lib.* 10. Alii majorem partem agnoscunt, non ex numero personarum, sed ex justiori, & saniori parte: quod æstimandum non est ab his, qui suffragium dant, sed à superiore causæ cognitionem habente, *cap. Ecclesia, de elect. cap. concertationi, de appellat. in* 6. Sed quia perdifficile est hoc modo agnoscere, quæ sit sanior, & per consequens major pars, habitâ ratione zeli ad zelum, & justitiæ ad justitiam; ideo regulariter major pars dicitur, quæ pluribus abundat suffragiis; sententiæque numerantur, non ponderantur, *cap. fin. hoc tit.* Ut autem major pars agnoscatur, singulorumque vota regulentur, tantùm præsentes attenduntur: quare dum negotium tractatur in Capitulo, ad minùs duæ partes adesse debent, *l. multi, l. planè, ff. quod cujusque univers.* non quia exigatur ut duæ partes idem decernant, sed ut in decernendo adsint duæ partes, quæ faciunt Capitulum, & Concilium publicum, *l. nominationes, C. de appel.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His præjactis, ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, quæ provenit ex eo, quia firmius est judicium plurimorum, *cap. de quibus* 3. 70. *dist.* nam cùm ferè impossibile sit in negotiis omnes consentire, *l.* 1. §. *fin. cum l. sequenti, ff. de adquir. possess.* & necessariò sufficiens esset aliqua pars, major justè attenditur, ut considerat Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 17. nisi specialiter duæ partes suffragiorum petantur, ut *in l. multi* 3. *ff. quod cujusque univers.* nam tunc, quod lege, vel statuto cautum est, attendi debet. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *num.* 53. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 4. *num.* 58. Unde in Senatusconsultis, apud Romanos majoris partis probatur consensus, neque quàm prudentes, sed quàm multi idem censuissent, attendebatur. Symmachus *lib.* 4. *epist.* 37. *Lex Curiæ est, ut majoris partis numeri antestet auctoritas.* Quare Senator quilibet poterat Consulem, vel quemcunque alium Magistratum, qui Senatum habebat, admonere, ut antequam Senatusconsultum proferretur, Senatum numeraret, alioquin Senatusconsulto interdicebat. Festus Pomp. *lib.* 12. *Numerat Senatum, qui Senator ait Consuli, cùm impedimento vult esse, quominus faciat Senatusconsultum; postulatque, ut aut res, quæ afferuntur dividantur, aut singuli consulantur, aut si tot non sint Senatores quot numero, liceat præscribi Senatusconsultum.* Respexit huc Cicero *lib.* 5. *epist. ad Atticum: Cavisne, aut numera.* Et Calius *lib.* 8. *epistolar. familiar.* ad eundem Ciceronem: *Cùm posses rem impedire, sic ut numeraretur, postularet, tamen.* Apud Dionysium Halicarn. *lib.* 16. *hist.* Lucius Cornelius postulat, *Numerari sententias.* M. Fab. Quintilianus *declamat.* 365. *De vi septem judicent; quod major pars judicum staverit, reus patiatur: duo ignominiam statuerunt, duo exilium, tres mortem, pecunia ad mortem.* Hæc quidem epigraphe controversiæ; sequitur deinde: *Ego existimo majorem partem esse, in qua plures idem sentiunt, eandem pœnam pronunciant, in eadem verba jurant.* Ne qua autem ambiguitas suboriatur, dissertis verbis explicat, quinam sit ille major numerus: *Partem intelligimus eidem numero applicatam, quemadmodum sententiâ conjunctam.* Sed quis L. Senecæ aurea verba prætermiserit huc spectantia, *lib. de vita beata, cap.* 2. *Cùm de vita beata agitur, non est quod mihi illud discessionum more respondeas, Hæc pars major esse videtur: ideo enim pejor est. Non tam benè cum rebus humanis agitur, ut meliora pluribus placeant.* Appositè, & cum judicio alium ejusdem Senecæ locum annotavit I. Lipsius: *Quid præstat Philosophia? ut malis tibi placere, quàm populo; ut existimes judicia, non ut numeres.* Imperitia librariorum antea legerat, *Illud dissensionum more respondeas.* Primus Rodulphus genuinam lectionem animadvertit, & ex eo Erasmus Roterodamus. Decretum Lateranen. Concilii apud Guill. Neubrigensem *de rebus Anglic. lib.* 3. *cap.* 3. *Ex hoc tamen nullum canonicis institutionibus, & aliis Ecclesiis præjudicium generetur, in quibus majoris, & saniorum partis debet sententia prævalere: quia quod in eis dubium venerit, superioris judicio poterit diffiniri; in Romana verò Curia, & Ecclesia speciali event aliquid, atque constituatur, quia non potest ad superiorem recursus haberi.* Aurel. Prudent. *lib.* 1. *in Symmachum, in fine.*

Servemus leges patrias, infirma minoris
Vox cedat numeri.

Facit Plinius *lib.* 2. *epist.* 12. *Numerantur*, inquit, *non ponderantur sententiæ; nec aliud in publico consilio fieri potest, in quo nihil est tam inæquale, quàm æqualitas ipsa: nam cùm sit impar prudentia, par omnium jus est.* Et *lib.* 6. *epist.* 13. *Singulas*, inquit, *re integrâ dissentire fas est; peractâ, quod pluribus placuit, à cunctis tuendum.* Lex judiciaria, aut ejus fragmentum refertur *in epistol. Calii ad Ciceronem*, his verbis: *Quod judicum major pars judicasset, id jus ratum esto.* Facit etiam quod refertur ad universos, quod publicè fit, & per majorem partem, *l.* 160. §. 1. *ff de reg. jur. d. l. quid major, ff. ad municip.* quod non solùm in publicis negotiis, verùm & in privatis contingit, ut in pluribus creditoribus id docetur *in l.* 7. §. *ult. l.* 8. *ff. de pact. l. ultim. ff. qui bon. ced. possunt:* in pluribus tutoribus, §. 1. *Instit. de satisd. tutor.* in pluribus obstetricibus ventrem inspicientibus, Paulus *lib.* 2. *sentent. tit* 4. Rectè ergo PP. Concil. Lateranen. in præsenti statuerunt, in negotiis ecclesiasticis prævalere factum à majori parte Capituli, cùm præsumatur pro pluralitate, nisi in aliqua parte stet auctoritas, *cap. dudum, de elect. cap. in præsentia, de testib.* Petunt etiam PP. ut sit eadem pars sanior, ratione habitâ zeli ad zelum, meriti ad meritum; nam etsi major pars aliquid decernat, rationi tamen, vel pietati minimè consentiat, minor pars sanior pro majori habetur, *cap. fin. distinct.* 9. *cap. Ecclesia* 57. *de elect.* quia major pars dicitur, non solùm quæ est majoris numeri, sed etiam quæ sanioris judicii. Barbosa *de dignitat. cap.* 38. *num.* 7. Sed cùm ex hac cognitione sanioris partis rixæ, pluraque incommoda oriantur, jam hodie post Concil. Tridentinum *sess.* 25. *de regul. cap.* 6. ampliùs non quæritur, quænam pars sit sanior, sed tantùm quæ major, vel minor sit respectu numeri, ut notarunt Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.* 8. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 13. Jul. Lavor. *de elect. tit.* 4. *cap.* 19. *num.* 89. Tamburinus *tom.* 1. *de jure Abbat. disp.* 5. *quæst.* 6. *num.* 21.

7. DISSOLVITUR DIFFICULTAS. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti absolutè non docetur, factum à majori parte prævalere, sed factum à majori, & saniori: quare

quare ut cognoſcatur, quænam ſanior pars ſit, penſanda ſunt, & ponderanda ſuffragia, habito reſpectu ad ætatem, prudentiam, & meritum; unde non contemnitur ſenior pars, ſed potiùs ſi ſit ſanior, præfertur; & non tanquam factum à majori, ſed à ſaniori parte obſervatur, licèt in dubio major pars ſanior credatur, *cap. prudentiam, de offic. delegat.* Acuña *in dicto cap. in ordinatione:* notavi latiùs *in cap. quia propter, de electione.*

8. Exponitur textus in cap. cum cauſam, de elect.

Adhuc ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. cùm cauſam, de elect.* ubi refertur, Canonicos Eccleſiæ Lucanenſis privilegium ab Apoſtolica Sede impetraſſe, ut nullus præponeretur in Priorem, niſi de communi conſenſu fratrum, aut electus à majori, & ſaniori parte Capituli. Quem textum ita expendo: Si regulariter factum à majori & ſaniori parte Capituli prævalet, ad quid privilegium illud impetratum fuit, cùm fruſtra precibus impetretur, quod jure communi conceditur? Cui difficultati reſpondendum eſt ex notatis in eo textu, & per Cironium *in cap. 3. de elect. in 5. compil.* privilegium in ea ſpecie neceſſarium non fuiſſe, quia jam jure communi id cautum erat; ſed quia magis timetur quod ſingulariter cavetur, aut promittitur, ut contingit in caſtitate à clericis voto promiſſa, *cap. quamquam, 23. diſtinct.* in obedientia juramento firmata, *cap. in omnibus, de conſecr. diſtinct. 5.* ideo in eo textu Canonici Lucanenſes prædictum impetrarunt privilegium, ut ejus auctoritate magis obſtricti Priorem tenerentur eligere de communi conſenſu, vel ſaltem majoris, & ſanioris Capituli partis.

9. Exponitur cap. huc ipſum 33. q. 2.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in cap. hoc ipſum 11. 33. quæſt. 2.* in illis verbis: *In fine autem epiſtolæ hoc adjiciendum putavi, ut quotieſcunque in geſtis Conciliorum diſcors ſententia invenitur, illius ſententia magis teneatur, cujus antiquior, aut potior extat auctoritas.* Ex quibus deducitur, non prævalere factum à majori Capituli parte, ſed tantùm attendi, quænam ſit antiquior, vel potior. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Divum Iſidorum in eo textu potiorem appellaſſe Concilii ſententiam, quæ majori parte roboratur, & ita rectè Sanctum aſſeruiſſe, in caſu diverſarum ſententiarum eam prævalere, quæ antiquior, & potior eſt, ideſt quæ major & ſanior.

10. Adducitur cap. 2. de poſtul. Prælat.

Ex ſuprà adductis, præcipueque ex præſenti textu lucem accipit textus *in cap. 2. de poſtulat. Prælat.* ibi: *Ac ideò ad alios, licèt pauciores numero, quantùm tamen ad hæc pertinet, conſilio ſaniores, eligendi, vel poſtulandi devolutam eſſe licentiam.* Ex quibus apertè conſtat, prævalere aliquando electionem, ſeu poſtulationem factam à majori parte Capituli; quod juxta præſentem deciſionem accipiendum eſt, videlicet quod licèt regulariter factum à majori parte Capituli, ſit à cunctis obſervandum, tamen ſi minor pars juſtè, & legitimè contradicit, quia tunc licèt minor reſpectu numeri, tamen ſanior eſt reſpectu judicii, prævalet ab ea ſtatutum, *cap. 1. 51. diſtinct. l. majorum; ff. de pactis;* immò ad ipſos, licèt numero minores, devolvitur omnis Capituli auctoritas, ut in ſpecie ipſius capitis 2. contingit.

CAPUT II.

Cœleſtinus III. *Gilberto* a *Claromont. Epiſcopo.*

QUæſivit à nobis tuæ diligentiæ probitatis, quid obſervare debeas, & Apoſtolicæ reſponſionis auctoritate ſtatuere ſuper eo, quod Eccleſiam tuam quidam ex Canonicis, vel etiam minimus, qualibet occaſione aſſumptâ, vel quia penſio Eccleſiæ debita (ſicut ſolitum eſt) non redditur, vel quia nonnunquam clericus aliquis, vel parochianus delinquit, ſine tuo, & aliorum Canonicorum aſſenſu interdicto ſupponit, per quod ipſius Eccleſiæ ſervitium deperit, & in populo ſcandalum non modicum generatur. Super hoc autem tuæ f. ſic duximus reſpondendum, ſicut in conſimilibus conſultationibus nos recolimus reſpondiſſe, ut videlicet interdictum in aliqua Eccleſia per aliquem, vel aliquos ex Canonicis ſine tuo, & aliorum tuorum fratrum aſſenſu poſitum nullatenus debeas obſervare, niſi talis exceſſus, & tam gravis extiterit, propter quod meritò Eccleſia ſilere debeat: nec ſuſtineas, ut prætextu occaſionis hujuſmodi ab aliis interdictum obſervetur, niſi tuus, & aliorum conſenſus Canonicorum acceſſerit: ſed ſi quis occaſionem dederit, vel deliquerit, ſive canonem debitum non ſolverit, vel alia commiſerit, propter quæ irregulariter hactenus Eccleſia ipſa interdicto ſupponebatur, eccleſiaſticæ coercitioni ſubjaceat, cùm peccata ſuos auctores *b* tenere debeant, nec pœna ſit ulteriùs protrahenda, quàm delictum fuerit in excedente repertum.

NOTÆ.

1. [a] *Claromontano.*] Gilberto videlicet, ut legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap. 2.* qui ſexageſimus Præſul fuit ipſius Eccleſiæ. De Claromont. diœceſi nonnulla notavi *in cap. 38. de teſtibus.* Textum hunc fugitivarium eſſe à præſenti titulo, docuit Legaufre *in præſenti rubric.* ſed non rectè, cùm in ea agatur de conſenſu Capituli, aut ejus majori parte.

2. [b] *Tenere debeat.*] Sed ſi hæc ratio vera eſt, D.D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars I.* concludit, nunquam interdictum apponi poſſe, cùm exinde omnes fideles abſque ſua culpa puniantur. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt, diſcrimen conſtituendo inter pœnam corporalem, ſeu ſpiritualem; & inter temporalem, ſeu medicinalem. Pœna corporali, aut ſpirituali nemo pro aliena culpa puniri poteſt; medicinali verò, ſeu temporali utique puniri valet, ut docuerunt Ant. Gomez *lib. 3. var. cap. 2. num. fin.* Gutierrez *de delictis, quæſt. 53.* Marquez *in ſuo gubernat. lib. 1. cap. 32.* Barb. *lib. 2. juris Eccleſ. cap. 3. num. 41.* Petrus

Fabet *lib. 3. femeſtr. cap. 8.* unde cùm interdictum ſit pœna medecinalis, poteſt populus Chriſtianus pro contumacia Principis, aut ſuperioris Prælati eâ puniri, ut univerſa plebs, quæ ejus malitiam non ignorat, & cui illius iniquitas multùm diſplicet, hinc occaſione accepta proclamet; ut qui Dei amore ab injuſta actione non recedit, clamore hominum ſimul, & timore deſiſtat, ut probat Juretus *in notis ad Ivonem, epiſt. 266.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Canonici non poſſunt interdictum apponere, ſed Epiſcopus tantùm cum conſilio Capituli.* Probant eam textus *in cap. 1. de exceſſ. Prælat. cap. 3. de pœnit.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Sayrus *de cenſur. lib. 5. cap. 10. num. 19.* Hugolinus *eod. tract. tabul. 3. cap. 1. §. 1.* Suarez *de cenſur. diſput. 36. ſect. 1.* Gibalinus *eod. tractat. diſquiſit. 3. in fine,* Covarruv. *in cap. alma, 2. p. §. 2. num. 6.* Petrus Gregorius *lib. 4. partitionum, tit. 16. cap. 3. & 5.*

4. IMPUGNATUR HÆC ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam poteſtas ferendi cenſuras ſpectat ad juriſdictionem contentioſam, ut probant Gibalinus *integr. diſquiſ. 3.* Igitur ſi illam habeant, Epiſcopus jure ordinario, Capitulum privilegio, aut conſuetudine, poterunt ea utentes alter ſine alterius conſenſu illam exercere interdictum apponendo. Augetur hæc difficultas, nam Epiſcopum per ſe poſſe interdictum apponere, & in tota diœceſi, conſtat *ex cap. ex tranſmiſſa, de elect. cap. cùm ab Eccleſiarum, de offic. ordin. cap. audivit, de præſcript. cap. cùm & plantare, §. 1. cap. Epiſcopum, de privil.* & etiam Canonicos, ſeu Capitulum interdicere poſſe, liquet *ex cap. ſi canonici, de offic. ordin. lib. 6. cap. ſi autem, de ſentent. excom. eod. lib.* Igitur non rectè in præſenti docetur, Canonicos abſque Epiſcopo, vel Epiſcopum abſque Capituli conſenſu, non poſſe interdicti ſententiam proferre.

5. INTERDICTUM QUID?

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, interdicere, aliquando interloqui, ac interim dicere, ſignificare. D. Iſidorus *lib. 5. etymol. cap. 25.* interdictum ait eſſe, quod à judice non in perpetuum, ſed pro reformando momento ad tempus interim dicitur, qua in ſignificatione accipitur *in cap. paſtoralis 5. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* Sed in ſua propria, & ſpeciali ſignificatione interdicere nihil aliud eſt, quàm prohibere. Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 10.* Unde Briſſonius *de V. S. verbo Interdicere,* exiſtimavit, interdicta à veteribus appellata fuiſſe veteres formulas, quibus Prætor aliquid fieri prohibebat. Hinc etiam ille, qui adminiſtrationem bonorum non habet ob Prætoris prohibitionem, dicitur bonis interdictus, *l. is cui 6. ff. de verb. obl.* & qui ob delictum aqua, & igne prohibebantur, interdicti dicebantur, *l. 1. & per totum ff. de interdict. & relegat.* & legimus *in l. mortis 9. ff. de pœnis,* advocationibus interdicere, pro denegatione advocationis: *in l. 1. §. urbe 13. de offic. Præſid.* profeſſione interdicere: *in l. relegatorum 7. §. ſolent, ff. de interdictis, & relegatis,* ordine interdicere, pro interdictione Curiæ: *l. ultim. ff. de pœnis,* arte ſua interdicere. In hoc etiam ſenſu accipitur interdictum in præſenti pro prohibitione divinorum officiorum, cujus cenſuræ originem adduxi *in cap. 5. de conſuet.*

6. INTERDICTI DIFFINITIO.

Interdictum autem diffinitur, ut ſit *Cenſura eccleſiaſtica, quâ prohibentur divina officia, certa ſacramenta, & eccleſiaſtica ſepultura:* colligitur *ex cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ. cap. non eſt vobis,* DIVISIO. *de ſponſal.* ubi dicemus. Dicitur *cenſura,* loco generis, per quam interdictum convenit cum aliis cenſuris; cætera ponuntur loco differentiæ: nam excommunicatio ab omnibus privat ſacramentis, interdictum verò tantùm à certis: deinde differt ab irregularitate, & ſuſpenſione, quæ non privant nec ſepulturâ, nec divinis officiis. Variè etiam interdictum dividitur. Primò, ut aliud ſit ab homine, aliud à jure. A jure, quod in certis caſibus in jure impoſitum reperitur, ut *in cap. ſi qui ſunt, 82. diſtinct. cap. ſi quis deinceps, quæſt. 7. cap. ſacro 18. de ſentent. excom. cap. ubi periculum, §. præterea, de elect. in 6. cap. præſenti, de offic. ordin. cap. 1. de ſepultur. in 6. cap. quamquam, eod. libro, cap. unico, de injuriis, eod. lib. Clement. 1. de pœnis, extravag. unic. Joan. XXII. ne ſede vacante, extravag. unic. de conſuet. inter communes.* Item dividitur interdictum, ut aliud ſit locale, aliud perſonale, mixtum aliud. Locale dicitur, quod principaliter fertur in locum ubi divina officia non celebrentur; nam licèt locus non ſit capax pœnæ, tamen cùm ſit capax ſatisfactionis, erit & privationis. Hoc tamen interdictum locale eſt duplex, aliud generale, aliud particulare. Generale, cùm civitas, ſeu tota diœceſis interdicitur, *cap. cùm inter, de conſuet. cap. cùm in partibus, de V. S. cap. præſenti, de ſentent. excom. in 6.* tunc enim in omnibus Eccleſiis interdictum cenſetur appoſitum, etiam in Eccleſia Cathedrali, licèt quoad alias res talis Eccleſia non comprehendatur, *cap. quamvis, de prabend. in 6.* Et licèt templa ſuburbicaria, ſcilicet extra muros civitatis exiſtentia, videantur diverſa ab ipſis Eccleſiis urbanis, cùm appellatione urbis ſuburbia non contineantur, *l. nam quod, §. ſi ita, ff. de penu legat. l. 2. ff. de V. S.* latè ex ſacris & profanis litteris probant Morinus *lib. 1. exercit. cap. 30.* Dorleans *ad Tacit. lib. 14. annal. fol. 757.* tamen Eccleſiæ illæ cenſentur interdictæ, *cap. ſi civitas, de ſent. excom. lib. 6.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 17. cap. 4.* Covar. *in cap. alma mater, p. 2. cap. 2. §. 1. num. 8.* propter connexionem, & contiguitatem; ſicut interdictâ Eccleſiâ Capellæ cenſentur interdictæ, etiam exemptæ. Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 12. & de regul. cap. 12.* Particulare eſt, quod tantùm in hanc, vel illam Eccleſiam ponitur. Perſonale interdictum ſubdividitur in generale, & ſpeciale: generale eſt cùm corpus collectivum interdicitur, veluti populus, univerſitas, ſeu collegium; cùm enim in eos non poſſit ferri excommunicatio, *cap. Romana, §. univerſitatem, de ſentent. excom. lib. 6.* neceſſariò poni debet interdictum, & tunc perſonæ, quæ ſunt illius communitatis, interdictæ manent, *cap. ſi ſententia, de ſent. excom. in 6.* Interdicto autem populo, Clerus non cenſetur interdictus. Suarez *de cenſur. diſput. 32. ſect. 2.* Speciale eſt cùm ſpecialiter in aliquam perſonam profertur, nec intereſt quod in unam, vel in plures feratur, dum non per modum plurium ponatur. Mixtum interdictum eſt, cùm interdicuntur perſona, & locus ubi divina officia celebrantur, *dicto cap. non eſt vobis, de ſponſ. cap. 1. de uſur. in 6.* Tertia diviſio eſt, ut aliud ſit interdictum totale, aliud partiale. Totale datur quando abſolutè profertur, *cap. is qui, de ſentent. excom. in 6.*

7. INTERDICTUM QUI IMPONERE POSSINT.

Deinde ſciendum eſt, ſententiam interdicti apponere poſſe, tam judices ordinarios, *dicto cap. cùm ab Eccleſiarum, d. cap. tranſmiſſa, de elect. d. cap. cùm & plantare, §. 1.* ordinariam juriſdictionem habentes, etiam Capitulum Sede vacante, cùm

cùm ſuccedat in juriſdictione Epiſcopi, *cap.* 1. ubi probavi, *ne ſede vacante*, quàm delegatos, *cap. ſanè, el* 2. *cap. ex litteris, de offic. deleg.* Nec intereſt, quod judices illi ſint interdicti, aut excommunicati, dummodo non ſint denuntiati; quia tunc ex defectu juriſdictionis ſententia interdicti non valet. Similiter ſummè cavendum eſt, ne extra territorium, aut in alienos ſubditos interdictum apponatur, quia ex eodem defectu ſententia nulla eſt. Alia de interdicto, & ejus effectibus dedi *in cap.* 5. *de conſuetud.* & infrà adducam *in cap. quod in te, de pœnitent. & remiſſ.*

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadverſis, apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cùm interdictum ſit gravis pœna, per quam ceſſatur à divinis officiis, ſicut non eſt niſi ex gravi & manifeſta cauſa imponenda, *cap. irrefragabili*, §. *cæterùm, de ſent. excom. cap. ſi ſententia, eod. tit. in* 6. ita non à quolibet debet imponi, ſed ab Epiſcopo, ex conſenſu Capituli; & ſi Capitulum habeat juriſdictionem contentioſam, debet illud apponere cum aſſenſu Epiſcopi, *cap.* 1. *de exceſſ. Prælat.* ut ita maturiùs talis cenſura imponatur, aliàs ſi facilè eâ Epiſcopus, vel Capitulum uterentur, ſcandalum in populo Chriſtiano ſequeretur, ad quod vitandum Clemens in præſenti, ut ipſe fatetur, ſtatuit ne Capitulum abſque conſenſu Epiſcopi, aut Epiſcopus abſque conſenſu Capituli interdictum apponere audeant.

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt poteſtas ferendi cenſuram interdicti ſpectet ad juriſdictionem contentioſam, tamen cùm ex ejus uſu, ſeu potiùs abuſu ſcandalum in populo frequenter oriretur, rectè potuit Eccleſia ſtatuere, ut nec Capitulum in caſibus, in quibus juriſdictionem ordinariam exercet, interdictum in Eccleſia Cathedrali apponere poſſit abſque conſenſu Epiſcopi; & ſimiliter Epiſcopus abſque aſſenſu Capituli, *d. cap.* 1. *de exceſſ. Prælat.* Et licèt jam hodie conſuetudine huic juris diſpoſitioni derogatum eſſe dicat Gibalinus *ubi ſuprà*, adhuc tamen in aliquibus Eccleſiis obſervatum video, ut irrequiſito Capitulo Eccleſiæ Cathedralis, nec Epiſcopus, vel alius judex ordinarius interdicti ſententiam, vel ceſſationis à divinis apponere poſſit. Nec obſtat difficultatis augmentum deductum ex variis juris locis, ubi refertur, tam Epiſcopum, quàm Capitulum interdicti ſententiam protuliſſe: nam ſupponendum eſt, in eiſdem caſibus alterius etiam conſenſum, videlicet Epiſcopi, vel Capituli, præceſſiſſe.

10. EXPONITUR CAP. CUM INTER 5. DE CONSUET. CUM ALIIS.

Adhuc ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in cap. cùm inter* 5. *de conſuet.* in illis verbis: *Super eo, quod dicti Canonici generale interdictum ab Epiſcopo veſtro, vel à vobis, ideſt (à Decano & Capitulo) in civitate Cenomanenſi poſitum non ſervabant.* Ex quibus verbis duplex naſcitur difficultas. Prima ex eo, quod nulla mentio fit conſenſus Capituli in primo caſu interdicti ab Epiſcopo promulgati; & tamen interdictum, ut validè & juſtè appoſitum, jubetur à Pontifice obſervari. Igitur quia conſenſus Capituli neceſſarius non eſt. Secunda naſcitur ex eo, quod ibi ſupponitur, Capitulum per ſe poſſe interdicti ſententiam promulgare, cùm regulariter verum ſit, Capitulum ratione propriæ juriſdictionis non poſſe cenſuras proferre. Primæ difficultati facilè reſpondetur ſupponendo, *in dicto cap. cùm inter*, utroque in caſu ritè interdictum appoſitum fuiſſe, ideſt cum conſenſu Epiſcopi, vel Capituli, juxta caſus diverſitatem. Secundæ difficultati reſpondet Suarez *de cenſur. diſput.* 36. *ſect.* 1. *à num.* 5. aſſerendo regulariter Capitulum jure ordinario non habere poteſtatem ferendi cenſuram interdicti, vel ſimiles: ex conſuetudine verò, vel privilegio nonnunquam competere Capitulo ſimilem facultatem., *dicto cap. ſi Canonici, cap. quamvis, de offic. ordin. lib.* 6. ut de Capitulo Cenomanenſi in eo textu docetur, & de Capitulo Carnotenſi traditur *in cap. ex parte, el* 1. *de V. S.* junctis traditis pro ejus illuſtratione à Chopino *lib.* 1. *ſacr. pol. tit.* 2. *num.* 4. & de Capitulo Altiſſiod. ſupponitur *in cap. dilecti* 55. *de appellat.* ubi notavi. Cùm ergo *in dicto cap.* 5. & aliis juris locis referatur, Capitulum vivente Epiſcopo interdicti ſententiam appoſuiſſe, ſupponendum eſt, hanc facultatem proferendi cenſuras, privilegio, aut conſuetudine acquiſiiſſe, quia aliàs Capitulum tantùm Sede vacante poteſt ex juriſdictione ordinaria interdictum, vel ſimiles cenſuras apponere.

CAPUT III.

Innocent. III. *Siffredo* a *Auguſten. Præpoſito.*

EX ore ſedentis in throno procedebat gladius bis acutus: hic eſt gladius *b* Salomonis, qui ſecat utrimque, reddens unicuique quod ſuum eſt. Nos ergo, qui (licèt immeriti) locum veri Salomonis divinâ dignatione tenemus, gladium iſtum tunc prudenter exerimus, cùm quæſtiones in auditorio noſtro legitimè ventilatas mediante juſtitia diffinimus. Ad hoc enim emergentium quæſtionum perplexitas, & difficiles nodi cauſarum ad Sedem Apoſtolicam referuntur, ut cùm earum merita fuerint aſſertione partium patefacta, procedat ab Ap. Sede ſententia deducens in certitudinem dubia, & obſcura producens in lucem: ut litigantium diſſenſione ſopitâ, ſuum juſtitia tueatur, & ſequatur auctorem. Inde ſiquidem fuit, quod accedentibus ad præſentiam noſtram te, ac dilecto filio noſtro B. Auguſten. Canonico, pro quæſtione, quæ inter vos ſuper Præpoſitura Auguſten. Eccleſiæ vertebatur, nos venerab. fratrem noſtrum Octav. Hoſtienſ. Epiſcopum, & dilectum filium Grat. Sanctorum Coſmæ & Damiani Diacon. Card. vobis conceſſimus auditores: in quorum præſentia fuit ex prædicti B. parte propoſitum, quod cùm dilectus filius *c* E. de Auguſten. Præpoſito fuiſſet in Epiſcopum *d* Brixien. electus, rogavit Capitulum Auguſten. ne aliquem ſibi priùs eligerent in Præpoſitum, quàm ejus eſſet electio *e* confirma-

mata. Cúmque ipſi ejus precibus annuiſſent, & idem electus electionis confirmatione per ſuum Metropolitanum obtentâ, veniens Tybur, fuiſſet de regalibus inveſtitus, B. miles pater ipſius B. ad Apoſtolicam Sedem accedens, à bonæ memoriæ Cœleſtino Papa prædeceſſore noſtro ad dilectos filios Decanum,& Capitulum Auguſt. litteras obtinuit deſtinari, ut dictum B. filium ejus infra ſpatium menſis unius, ſublato appellationis obſtaculo eligerent, & aſſumerent in Præpoſitum Auguſten. in ſignum inveſtituræ *f* annulo ei aureo deſtinato, venerabilibus fratribus noſtris N. *g* Friſingen. & *h* Eiſteten. Epiſcopis, & dilecto filio N. majori *i* Spiren. Præpoſito mandati Apoſtolici exequutoribus conſtitutis. Decanus autem, & Capitulum memorati, cùm audiſſent, quod dictus electus fuiſſet in Epiſcopum confirmatus, licèt dictas litteras ſuſcepiſſent, in contemptum tamen earum, aſſignato priùs termino, infra quem ipſi deberent ſuper mandato Ap. reſpondere, H. tunc Auguſten. Decanum in Præpoſitum elegere. Sed ne ejus confirmaretur electio, idem B. ad Ap. Sedis audientiam appellavit: & licèt ſuper hoc poſtmodùm à Sede Ap. prædicto H. litteræ variæ, ac multiplices emanaverint, in quibus ei videbatur imponi ſilentium; id tamen tenere non debuit, quoniam abſens, & irrequiſitus non potuit *k* condemnari: & ipſe nihilominus poſtmodùm dicto H. ſuper Præpoſitura ipſa, quod per teſtes probavit, quantùm potuit contradixit: litteras etiam Ap. impetravit, per quas nullis litteris obſtantibus, in poſſeſſionem Præpoſituræ mandabatur induci. Unde cùm eo viam univerſæ carnis ingreſſo, Decanus, & Capitulum Auguſten. vellent in Præpoſiti electionem procedere, ne id fieret, ad Sedem Apoſtolicam appellavit: ſed ipſi appellationi minimè deferentes, excluſis quibuſdam Canonicis, quibuſdam etiam non vocatis, te ſibi in Præpoſitum elegerunt: quare tuam electionem non ab omnibus Canonicis concorditer factam, ſed poſt appellationem ad nos interpoſitam *l* attentatam, caſſari petebat, & ſe in Præpoſitum confirmari: cùm à dicto prædeceſſore noſtro de Præpoſitura, quod per annulum ſibi tranſmiſſum ab ipſo probare volebat, fuiſſet primitùs inveſtitus. Ad hæc ex parte tua, fili Præpoſite, taliter eſt reſponſum, quod id quod de B. factum fuerat, antequam prædeceſſor noſter præfati E. electionem ratam haberet, fuiſſet obtentum, quod etiam fuit teſtibus comprobatum: ſed etſi dicto electo in Epiſcopum confirmato, prædictæ litteræ à Sede Apoſtolica emanaſſent, nullum tamen jus per hoc ei fuerat acquiſitum, cùm nec de Præpoſitura inveſtitus fuiſſet, nec judices pro eo fuiſſent mandatum Ap. exequuti. Hoc autem ex ipſarum litterarum tenore probaſti, in quibus continebatur expreſsè, quod Decanus, & Capitulum Auguſten. ipſum eligerent, & aſſumerent in Præpoſitum infra menſem: & quod pro recipienda inveſtitura annulus ei mittebatur. Nam ſi fuiſſet per Sedem Apoſtolicam inveſtitus, locum poſtmodùm electio Capituli, & inveſtitura exequutorum nullatenus habuiſſent. Adjeciſti etiam, quod cùm dictus H. ad Sedem poſtmodùm Apoſtolicam acceſſiſſet, & dicto prædeceſſori noſtro electionis ſuæ modum, & cauſam contradictionis ejuſdem B. expoſuiſſet ad plenum, dictus prædeceſſor noſter, non obſtante inveſtitura ipſi B. facta, electionem confirmavit ipſius, aſſerens ſe per falſam ſuggeſtionem fuiſſe in eo, quod pro ipſo B. ſcripſerat, circumventum: cùm quod eſſet infra ſacros ordines conſtitutus, ei non fuiſſet expreſſum; immò potiùs, quod idoneus eſſet, hi qui pro eo petebant, ipſi ſuggerere curaviſſent. Et licèt pro ipſo B. dictis Friſingen. & Eiſten. Epiſcopis, & majori Spiren. Præpoſito litteræ fuerint præſentatæ, in quibus eis in virtute obedientiæ mandabatur, ut ipſum in poſſeſſionem Præpoſituræ inducerent corporalem, nullis litteris obſtantibus antè vel pòſt à Sede Apoſtolica impetratis; dictus tamen prædeceſſor noſter eas nullatenus de conſcientia ſua emanaſſe reſcripſit, & ipſas decernens vacuas, & inanes, ſi quid auctoritate ipſarum factum fuerat, irritavit: mandans eiſdem judicibus, ut eum, qui eaſdem litteras impetrarat, ſub fideli cuſtodia detinerent, donec ab ipſo reciperent in mandatis, qualiter ſuper hoc procedere debuiſſent. Fuit præterea prædictis objectum, quod etſi prædictum B. conſtaret, quod omninò falſum erat, fuiſſe per Sedem Apoſtolicam inveſtitum, & inveſtituram ejus minimè revocatam; quia tamen dicto H. reverentiam Præpoſito debitam, quod probaſti per teſtes, exhibuit, & ſtipendium (ſicut cæteri Canonici) percepit ab eo, renunciaverat juri ſuo, nec ſuper hoc erat de cætero audiendus. Cæterùm dicto H. naturæ debitum exſolvente, cùm Decanus, & Capitulum de conſilio venerabilis fratris noſtri Epiſcopi Auguſten. primò ſex hebdomadarum, ac ſecundò aliarum ſex, & deinde trium dierum ſpatium electioni de Præpoſito celebrandæ, ut abſentes Canonici ad electionem concurrerent, ſtatuiſſent, & eis poſtmodùm convenientibus, fuiſſet de electione tractatum; idem B. non antea contradixit, quàm ab electione tam ſe, quàm alios in minoribus ordinibus conſtitutos cognovit excludi. Sanè cùm Decanus perſcrutaturus

ſcrutaturus omnium voluntates, dilecti filii Vvalterii Auguſten. Canonici ſuper electione ipſa requiſiſſet aſſenſum, ipſe quod eis præſentibus, qui erant infra ſacros ordines conſtituti, ſuam non exprimeret intentionem, reſpondit: cùm ipſi ſecundùm ſtatuta canonica nec eligi poſſent, nec juxta Eccleſiæ conſuetudinem in electione vocem aliquam obtinere: unde cùm Capitulum communiter ſtatuiſſet, eós ad electionem nullatenus admittendos, dictus B. eidem Decano, Ulrico Archidiacono, & Erman. Canonico convitia inferens, ad Sedem Apoſtolicam appellavit, ipſis ut ad nos accederent, per appellationem indicens. Et licèt ipſe cum quibuſdam Canonicis ſuis de Capitulo receſſiſſet, decem tamen alii numero plures, & dignitate majores, cùm decem & novem tantùm, qui jus in electione habebant, ad hoc conveniſſent, attendentes quod ejus non intererat appellare, cui nihil juris fuerat in Præpoſitura acquiſitum, te undecimum, ſalvâ Sedis Ap. gratiâ, ne videlicet in contemptum Apoſtolicum aliquid committere viderentur, in Præpoſitum elegerunt. Cùm igitur ex prædictis conſtaret, eum nec inveſtitum fuiſſe per Sedem Apoſtolicam, nec à Capitulo, vel judicibus delegatis electum fuiſſe in Præpoſitum, vel aſſumptum; & ſi id etiam conſtitiſſet, & ſufficienter eſſet ex parte tua probatum, inveſtituram illam, ſi qua fuerat, fuiſſe per dictum prædeceſſorem noſtrum poſtmodùm revocatam; & ſi hæc etiam probata non eſſent ſufficienter, eſſet per teſtes oſtenſum eum dicto H. reverentiam impendiſſe; nec eſſet contrarium, quod fuerat ex adverſo probatum, eum prædicto H. ſemper contradixiſſe, cùm verbis contradicere potuiſſet, & operibus conſentire; præſertim cùm etſi teſtes generaliter dixerint, quod dictus B. ſemper contradixit, generalitas tamen illa debeat ad competentes horas reſtringi, ne convincantur falſum dixiſſe, ſi generaliùs intelligatur quod dixerant; & ex his omnibus ſequeretur, quod ſua non intererat propter hoc ad Sedem Apoſtolicam appellare: concludebas quod nihil eorum, quæ facta fuerant obeſſet, quominus tua deberet electio confirmari. Cùm ergo dicti Cardd. hæc & alia quæcunque fuerant hinc inde propoſita, nobis & fratribus noſtris fideliter retuliſſent, atteſtationibus, allegationibus, & rationibus utriuſque partis pleniùs auditis, & cognitis; quia legitimè conſtitit quod præfatus B. de Præpoſitura ipſa non fuit aliquatenus inveſtitus, etſi mandatum fuerit, ut de ea inveſtiretur, de qua etiamſi inveſtitus fuiſſet, inveſtitura ejus per prædeceſſorem noſtrum ſemel, & ſecundò certâ fuit ratione caſſata: quæ ſi nec etiam caſſata fuiſſet, per hoc quod ſæpedicto H. reverentiam exhibuit, quæ debetur Præpoſito, juri ſuo renunciaſſe videtur. Nos attendentes ſibi non potuiſſe de jure competere, ut per appellationem ob id interpoſitam, communem ordinationem Eccleſiæ impediret: intelligentes etiam te à majori parte, tam dignitate, quàm numero eorum, quos jus eligendi conſtabat habere, electum fuiſſe canonicè in Præpoſitum, de communi fratrum conſilio electionem tuam auctoritate Apoſtolica confirmamus, præfato B. ſuper ipſa Præpoſitura ſilentium imponentes. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, &c. ut ſuprà.

NOTÆ.

1. [a] *Auguſten.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* & in ipſis epiſtolis correctis à Cardinale Sirleto, *fol.* 129. ex quo codice ita textum reſtituo: ſed cùm plures ſint civitates Epiſcopales hujus nominis in diverſis provinciis, ut Auguſta Rauracorum, in Bizuntina; Auguſta Sueſſionum, in Rhemenſi; Auguſta Taurinorum, in Alpibus Cottiis; Auguſta Trevirorum in provincia Treverenſi; Auguſta Vindelicorum, in Rhetia ſecunda; & tantùm in præſenti legatur *Auguſtenſi*, anceps redditur epigraphe, de qua Eccleſia accipienda ſit: & licèt in hac diffuſa epiſtola non exprimatur, tamen ex aliis Eccleſiis, quarum mentio in ea ſit, & quarum Prælatis præſentis litis cognitio delegata fuit, deducitur, in præſenti agi de urbe Auguſta Trevirorum in provincia Trevirenſi Germaniæ, ubi extat hæc civitas, quæ Galliæ Metropolis appellatur à Theodoreto *lib. 2. hiſt. Eccleſ. cap. 15.*

[b] *Gladii Salomonis.*] Hujus facti hiſtoriam retuli *in cap. 2. de præſumpt.*

[c] *E.*] Everardus videlicet à Truchtiſſen, qui deinde fuit in Archiepiſcopum Salisburgenſem electus.

[d] *Brixienſi.*] De qua Eccleſia egi *in c. 5. de procurat.*

[e] *Electio confirmata.*] Sed fruſtra id petebat, cùm beneficia non vacent per adeptionem Epiſcopatus, niſi electio confirmata fuerit, ut probavi *in cap. cùm in cunctis, §. 1. de elect.*

[f] *Annulo.*] De inveſtitura quæ fit per annulum, egimus *in capite propoſuit, de conceſ. prab.*

[g] *Friſingen.*] Alberto videlicet, 24. Præſuli Eccleſiæ Friſingen. ut refert Bucelinus *tom. 1. German. ſacr. fol. 47. in ſerie Præſul. Friſingen.*

[h] *Eiſteten.*] Herdovico videlicet, Comiti à Sulzbaſti, Præſuli 27. Eccleſiæ Eiſtetenſis, ut refert Bucelinus *tom. 1. Germania ſacra; fol. 15. in ſerie Præſulum Eiſtet.* 2.

[i] *Spirenſi.*] Spirenſis etiam Eccleſia eſt in Germania, quorum Præſulum ſeriem refert Bucelinus *tom. 1. German. fol. 8.*

[k] *Condemnari.*] Juxta tradita *in cap. 1. de cauſa poſſeſ.*

[l] *Attentatam.*] Juxta adducta *in c. 1. de appel.*

CAPUT

CAPUT IV.

Idem *V. Archiepiſcopo & Capitulo Rhotomagenſi.*

EX parte tua, frater Archiepiſcope, Apoſtolicis auribus fuit intimatum, quod ad reſtaurandam fabricam Rhotomagenſis Eccleſiæ tractatum communiter habuiſtis, te, frater Archiepiſcope, poſtulante, ut quilibet Canonicorum tecum pariter aliquam ſuorum reddituum portionem operi tam pio, & neceſſario deputarent. Quia verò ſuper hoc diverſæ fuerunt inter vos, filii Canonici, & variæ voluntates, ne tam laudabile opus ex veſtra diſſidentia negligatur, auctoritate præſentium duximus ſtatuendum, ut ſi qui veſtrûm ipſius Archiepiſcopi, & majoris & ſanioris partis Capituli futuris ſuper hoc conſtitutionibus duxerint reſiſtendum, obtineat ſententia plurimorum. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud S. Petrum v. idus Junii, Pont. noſtri anno primo.

NOTÆ.

1. [a] *Rhotomagenſi.*] Ita etiam legitur *in cap. unic. hoc tit. in 4. collect.* & in epiſtolis editis à Sirleto, *fol.* 115. ex quo codice ita reſtituo litteram hujus textus. Præſens deciſio miſſa eſt Theobaldo Præſuli 53. Eccleſiæ Rhotomag. ut refert Chenu in ſerie Præſulum ipſius Eccleſiæ, *fol.* 81. De ipſa Eccleſia Rhotomag. nonnulla notavi *in cap.* 24. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

2. CUm certum ſit, Capitulum Eccleſiæ, poſſe ſtatuta facere pro ejus regimine, ut probavi *in cap.* 2. *cap. cùm acceſſiſſent, de conſtit.* poterit etiam quoad reparationem Eccleſiæ, quæ putaverit neceſſaria, ſtatuere, *cap. tua nobis, de verb. ſign. cap. ſi propter, de reſcript. lib.* 6. docet Chopinus *de ſacra polit. lib.* 1. *tit. fin. n.* 14. Et licèt in præſenti ſtatuto, ut ſinguli videlicet penderent aliquid pro reparatione Eccleſiæ, ſeu fabricæ, videretur agi negotium, quod ad Canonicos tanquam ad ſingulos ſpectabat; tamen quia nota erat juſtitia majoris partis, & agebatur de re valde pia, ideò docetur, factum à majori parte cum Archiepiſcopo, exequi debere, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* quod ſpeciale eſt in hoc caſu; aliàs enim regulariter verum eſt, id quod privatim omnes tangit, ab omnibus eſſe approbandum, atque ideo potiorem tunc eſſe conditionem prohibentis, *cap. quod omnes* 29. *cap. in re communi* 59. *de reg. jur. lib.* 6. *cap. ad hec* 7. *in fine, de offic. Archid. l. ult. C. de auctorit. præſtand.* proſequitur Garña *in cap.* 1. *hoc tit.*

TITULUS XII.

Ut eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur.

CAPUT I.

Innocentius III. a *Mediolanenſi Archiepiſcopo.*

VT noſtrum prodeat de Dei vultu judicium, & oculi noſtri videant æquitatem, viâ regiâ debemus incedere, nec ad ſiniſtram omninò, neque ad dexteram declinare, ita magnum judicantes ut parvum, quia non eſt perſonarum acceptio apud Deum. *Et infrà*: Quia poſt interdictum noſtrum eis præſumpſiſti tradere bullam, cùm traditionem ſaltem debuiſſes differre donec noſtrum conſuleres beneplacitum, dil. f. I. Archid. & O. Lento Canonico Mediolan. dedimus in mandatis, ut ſi etiam poſt ſecundum mandatum, propter quod totius cognitionem negotii ad noſtrum judicium revocavimus, id ipſum cognoſcerent attentatum, traditionem ſigilli decernerent irritam, & inanem, inhibentes H. ne quomodolibet eo uti præſumeret, cùm plus ſit Romanum Pontificem ad ſe aliquod evocare negotium, quàm quemquam ad eum ſuper aliquo negotio provocare. *Et infrà*: Præterea proponebat, quod cùm nullus debeat ſine accuſatione [b] damnari, nec aliquid circa negotium illud actum ſit in forma judicii, depoſitiones teſtium non poterant ſibi præjudicium generare. Quia verò per hanc ultimam allegationem, perſonam noſtram tangere videbatur, dignum duximus cauſam commiſſæ inquiſitionis, & ordinem pleniùs explicare, ne quis quomodolibet

Digitized by

libet ſuſpicetur, quod nos in hoc negotio perperam proceſſerimus, præſertim cùm ratio aſſignanda debeat eſſe poſteris profutura. Cùm enim juris ſit explorati, quod actore non probante is qui convenitur, etſi nihil præſtitit, debet abſolvi; videri poterat, quod nos tibi, qui à nobis conveniebaris, malitiosè, vel indiſcretè onus probationis ſuper tribus præmiſſis articulis impoſuimus, videlicet ut oſtenderes, quod prædictam Cancellariam perſonæ idoneæ modo canonico, & tempore ſibi competente donaſſes. Porrò, cùm donatio fuiſſet occulta, & ideò ſuſpicione non careret; & elapſo jam anno, nullus omnino [c] Cancellarius appareret, non immeritò credebamus, quod ſecundùm Lateran. ſtatuta Concilii, ad nos eſſet ipſius Cancellariæ donatio [d] devoluta, & ideò ſine culpa potuiſſemus ipſam conferre, quoniam etſi locum Dei tenemus in terris, non tamen de occultis poſſumus divinare. Quod ergo contra illud primâ facie juſtè præſumebatur pro nobis, præſertim cùm reſponderis primâ vice, quod Cancellariam alicui non contuleras, facultatem tibi pro te probandi conceſſimus, non fuit gravamen, ſed gratia, nec ex malitia, ſed ex benignitate proceſſit: quia etiam de modo canonico fidem nobis fieri mandavimus. tu cauſam præſtiti mandati, quòd ſæpe nobis per litteras intimaſti, & tandem probaſti per teſtes, quod retentis tibi proventibus, officium conceſſeras memoratum, ex quo non immeritò contra talem conceſſionem fuimus ſuſpicati, cùm & proponeretur à parte altera quod illud ei perſonæ commiſeras, cui ſecundùm conſuetudinem Mediol. Eccleſiæ non debuerat aliquo modo committi: quia, cùm nos non tam ex plenitudine poteſtatis, quàm ex officii debito, quod poſſumus & debemus, de ſubditorum exceſſibus ad correctionem inquirere veritatem, te maximè cauſam, & occaſionem præſtante, inquiſitionem commiſimus faciendam. Omnibus ergo diligenter auditis, quæcunque fuerint in noſtro auditorio proponenda, deliberavimus cum fratribus noſtris, & ipſa deliberatione te in tribus præcipuè comperimus fuiſſe culpabilem: circa contrarietatem reſponſi, quia non ſolùm nobis, qui (licèt immeriti) locum Jeſu-Chriſti tenemus, ſed nec cuiquam debuiſſes ex certâ conſcientiâ contraria reſpondere: circa [e] carnalitatem animi, quia non affectu carnali, ſed diſcreto judicio debuiſti eccleſiaſticum officium & beneficium in perſona magis idonea diſpenſare: & circa inhoneſtatem facti, quia non licuit ex pactione, vel ex conventione quacunque, ſub modo, vel tenore præſcripto concedere nudum officium, & tibi retinere proventus: cùm & in Lateran. Concilio ſit prohibitum, ne quis conferendo eccleſiaſticum beneficium, partem proventuum ſuis uſibus retinere præſumat; & alibi cautum reperiatur in [f] canone, quod eccleſiaſtica beneficia debent ſine diminutione conferri: unde credimus [g] diſtinguendum, utrum qui dat ſpirituale beneficium, proventus ipſius ante donationem percipiat; nam ſi proventus ante donationem non percipit ipſe, ſed alius, & ex donatione conſequitur, ut ipſe proventus percipiat, non eſt dubium intercedere ſimoniacam pravitatem. Si verò ante donationem perceperit ipſe proventus, credimus etiam diſtinguendum, utrum ante donationem conſtituat, ut ipſi proventus retineantur ad tempus pro cauſa juſta, & neceſſaria; an conveniat cum eo, qui accepit beneficium, ſeu cum mediatore quocunque, ut officio illo ceſſo, retineat ipſe ſibi proventus: primum enim membrum credimus eſſe licitum, ſecundum autem dicimus non licere, ne viam aperiamus iis, qui pravitatem ſuam ſatagunt palliare.

NOTÆ.

[a] *Mediolanenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* integram tamen ejus dedi *in cap. ut noſtrum, de offic. Archid.*

[b] *Damnari.*] Ut dicemus *in cap. 1. infrà de accuſat.*

[c] *Cancellarius.*] Cancellarii officium, & dignitatem illuſtravimus *in cap. Eccleſia, de elect.*

[d] *Donatio devoluta.*] Juxta adducta *in cap. dilecti, de ſuppl. neglig.*

[e] *Circa carnalitatem.*] Ex his verbis aliqui deducunt, non licere Eccleſiæ Prælatis beneficia conferre propriis conſanguineis, qui etiam pro ea ſententia adducunt principium textus *in cap. 1. de prebend.* & textum *in cap. nemo 14. de ſimonia:* ſed verius eſt, quod ſi beneficia idoneis conferantur, licèt dentur conſanguineis, nihil contra diſciplinam ſacrorum canonum admittitur, ut probant Flaminius Pariſius *de reſign. benef. lib. 9. q. 17. n. 124.* Lara *de capel. c. 2. n. 3.* Caballos *commun. opin. q. 275.* Molanus *lib. de piis teſtamentis, c. 3.* Binsfeldius *in cap. 12. de ſimonia, q. 23. concluſ. 3.* Gutierrez *lib. 2. quæſtionum canonic. c. 23. n. 62.* Victoria *in relectione de ſimonia, p. 1. n. 28.* fusè rem hanc pertractans, & more ſolito illuſtrans, Patet Theophilus Raynaudus *tom. 12. tractatu mala & bona Eccleſiæ, &c. lib. 2. ſect. 1. cap. 3. per totum.* Unde patet patronus poteſt filium ſuum præſentare ad beneficium, ut docet Lambertinus *de jurepatron. lib. 2. p. 1. q. 8. n. 12.* Facit pro hac ſententia exemplum Chriſti Domini qui in Apoſtolos elegit Jacobum minorem, Simonem & Judam, *c. 10. Matthæi, Marci c. 3. Lucæ cap. 6.* qui fratres Domini appellari ſolent, *Matthæi c. 13. v. 35.* non quia filii eſſent B. Joſeph ex alia uxore, quam ante ſacratiſſimam Virginem habuerit, ut exiſtimarunt Epiphanius *hereſi 78.* Origenes *in Matth. d. c. 13.* Euſebius *lib. 2. hiſtor. cap. 1.* quos ex libris apocryphis hauſiſſe hanc ſententiam auctor eſt D. Hieron. *in Matth. c. 12.* eamque improbat Theodoretus *in epiſt. Pauli ad Galatas, cap. 1. in fine;* quia verius eſt Beatum Joſephum virginitatem omni vitæ tempore ſervaſſe, ut docent D. Hieronymus *adversùs Elvidium,* Auguſtinus *ſermone 14. de Nativitate Domini,* Baronius *in apparat. ad annales, n. 63.* ſed ideò

fratres

fratres Domini dicti fuerunt, quia erant consanguinei Domini, Jacobus progenitus ex Maria, *cap.* 27. *Matthæi*, *Marci cap.* 15. quæ vel erat soror Annæ aviæ Domini, ut ait Hippolytus Martyr apud Nicephorum *lib.* 2. *histor. cap.* 3. cui consentit Baronius *ubi proximè*, *num.* 67. vel erat soror, licèt non germana, Beatissimæ Virginis: unde Jacobus consobrinus Domini appellatur à D. Hieronymo *in dicto cap.* 12. *Matthæi*; Simon autem, & Judas filii erant Mariæ uxoris Cleophæ, quam alii profitentur fuisse matrem Joseph sponsi Sanctissimæ Virginis, ut ex Jansenio *in concord. Evangeliu. cap.* 143. notat Simanchas *in defensorio statuti Tolet. cap.* 22. vel ut rectiùs Baronius *in dicto apparatu*, *num.* 67. hæc Maria Cleophæ soror erat Sanctissimæ Virginis, non germana, ex Anna genita; sed consobrina, ex sorore, vel fratre patris, vel matris. Est enim in Scriptura frequens, fratrum, aut sororum nomine consanguineos ulteriores gradus significari, ut aiunt Hieronymus, aliique suprà laudati; unde deducit Simanchas, licere Episcopis beneficia ecclesiastica consanguineis etiam conferre. Nec contrarium probatur in hoc textu, qui procedit quando acceptio personarum habetur, & non cum judicii discretione, sed juxta carnalitatem beneficia conferuntur; tunc enim propter personarum acceptionem improbatur similis collatio. Nec etiam favet contrariæ sententiæ textus *in dicto cap.* 1. *de prabend.* quia in eo tantùm condemnatur successio in beneficiis ecclesiasticis; cùm autem Episcopus confert beneficium consanguineis, nec præsumptio successionis datur, unde meritò non improbatur. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. nemo, de simonia*; quia in illo non agitur de beneficio ecclesiastico titulo consanguinitatis conferendo; sed de peccato eorum, qui vel pietio, vel gratia, vel consanguinitatis intuitu zelant peccata aliena, ne ab Episcopo, vel ejus ministris puniantur; quo casu quomodo simonia committatur, exponit Suarez *tom.* 1. *de relig. tit. de simonia, cap.* 37. *num.* 7. & nos ibi latiùs dicemus: prosequitur plura Theophil. Raynaud. *tom* 17. *tract. de amore cognitionis temperando*. Doctrinam *hoc num.* 1. traditam probant D. Bernard. *de vita cleric. c.* 3. Petrus Blesensis *epist.* 60. ubi illustravit ejus Novus Notator.

[f] *Canone.*] Concilii Turonensis videlicet, relato *in cap. majoribus* 8. *de prabend.* ubi Commentarium hujus textus dedi.

[g] *Distinguendum.*] Pro hujus distinctionis exposine dicendum est, omissis Abbate, Immola, Innocent. & aliis in præsenti, ideò in priori casu Innocentium asserere simoniacam pravitatem committi, quia agit quando nulla facta fuit legitima reservatio; jam enim tunc non ex reservatione justa, sed ex conventione facta cum recipiente conceditur ut fructus percipiat Episcopus; & tunc datur simonia, quia nulla apparet reservatio facta, sed tantùm spirituale datum, & temporale receptum. Secundo casu respondet Innocentius simoniam non dari, quia ante collationem idem Episcopus percipiebat fructus; & sic licèt fiat conventio de ipsis retinendis, non committitur simonia, quia fructus ex prædictis reservationibus retinentur, quia negare non potest, solam conventionem efficere, ut illicita sit conventio propter similitudinem illiciti contractus, qui de re spirituali celebratus censetur, quod prohibitum est, juxta adducta *in cap. fin. de pactis*: docuit Anguianus *de legibus, lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 40. 2.

TITULUS XIII.

De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non alienandis.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Lugdunensi.*

NOn liceat Episcopo, nec Abbati terram Ecclesiæ vertere ad aliam, quanvis ambæ sint in ejus potestate: tamen si commutare voluerint terras earum, cum consensu ambarum faciant.

NOTÆ.

1. [a] *Lugdunensi.*] Textus hic ex Concilio Lugdunensi citatur à Burchardo *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 14. Ivone *p.* 3. *cap.* 79. Bernardo *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* non tamen reperitur in ullo ex Conciliis Lugdunensibus hucusque editis; credo tamen transcriptum esse ex Concilio Lugdunensi 1. celebrato anno 570. sub Joanne III. ubi editi fuerunt aliquot canones, in quibus agebatur de rebus Ecclesiæ, & earum conservatione.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præsenti canone sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Prædia unius Ecclesiæ non sunt ab Episcopo, vel Abbate alteri Ecclesiæ conferenda, nisi facta permutatione de utriusque partis consensu.* Probant eam textus *in cap.* 1. & 2. *cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. *de donat. cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *cap. cùm venerabilis* 6. *de except. cap. ea enim*, §. *sed permutationem* 10. *q.* 2. *cap. alienationes* 37. *cap. si exceptione* §. 12. 12. *q.* 2. *Authent. sed & permutare, C. de sacros. Eccles.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Gratian. *discept. c.* 674. *num.* 4.

Digitized by Google

num.4.& 5. Lessius *lib.2. de justitia, cap.24. dub.11.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg.95.* & *lib.3. juris Eccles. cap.penult.* Ægidius Bossius *tom.3. oper. moral. tit.28. per totum,* Delbene *de immunit. c.17. dubit.7. per tot.* Peyrinis *tom.3. in addit. ad constit. Inl. II. n.20. pag.68.* Diana *p.4. tract.4. resol.223.* Hurtado *de congrua sustent. tom.1. lib.1. resol.2. fol.40.*

3. IMPUGNATOR HANC ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo. Facultas dispensandi res Ecclesiæ, totiusque patrimonii ecclesiastici dispensatio competit Episcopo in propria diœcesi, *cap.1.2.3.4. & 5. 10. q.1. cap. præcipimus 12. q.1. cap. omnes 16. q.7. can.41. Apost.* ubi Binius, *cap. conquerente, de offic. ordin. cap. ad hæc 4. de relig. domibus, l.2. tit.12. p.1.* Trident. *sess.14. de reform. cap.9.* & *sess.21. cap.4. & sess.25. cap.11.* Ergo virtute illius potestatis,& dispositionis poterit Episcopus rem unius Ecclesiæ cum re alterius propriâ auctoritate permutare. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam Episcopus potest rem unius Ecclesiæ propriâ auctoritate alii donare, *cap. Episcopus unam 73. vers. qui etiam, cap. bona 74. vers. quisquis 12. q.2. cap. ad audientiam, el 1. de Eccles. ædific. cap. Apostolica 9. de donat. Clement.2. hoc tit.* Ergo multò magis poterit rem unius cum alterius prædio commutare, quando utraque Ecclesia illi paret. Augetur secundò hæc difficultas, nam ratio finalis præsentis prohibitionis de non alienandis bonis Ecclesiæ, fuit ut consuleretur indemnitati universalis Ecclesiæ, ut constat ex Extravaganti *ambitiosa, hoc tit.* & docet Riccius *p.1. decis.28.* Sed universalis Ecclesia nullum detrimentum patitur ex tali alienatione; sunt namque semper ea bona dominii universalis Ecclesiæ sub dispositione Romani Pontificis; quod tamen secus contingit, quando una Ecclesia particularis alienat bona sua,& transfert in sæculares; nam tunc universalis Ecclesia magnum patitur detrimentum, cùm in eis bonis nullum habeat amplius dominium. Ergo talis casus permutationis non est comprehensus sub prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Secundò contra versiculum illum, *vel Abbati*, præsentis textus, obstat quod non potest Abbas alienare res monasterii, vel simili alienationi auctoritatem præstare; sed tantùm Episcopus, ut probatur *ex cap. Abbatibus 4. 12. q.2. cap. in venditionibus 40. 17. q.4.* Ergo non rectè in præsenti docetur, etiam Abbatem posse alienare, seu permutare res proprii monasterii cum rebus alterius Ecclesiæ. Tandem in præsentem assertionem sic insurgo: Venditio, donatio, seu permutatio, quoad præsentem prohibitionem, alienationi rerum Ecclesiæ æquiparantur in jure nostro, *d. cap. sine exceptione 12. q.2. cap. nulli 5. hoc tit.* sed in venditione,& donatione rei Ecclesiæ non sufficit utriusque partis consensus, nisi præcedat præscripta à jure solennitas: ergo nec Episcopus, aut similis Prælatus, etiam accedente utriusque partis consensu; sine debita juris solennitate rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare potest.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, in qua ampliatur prohibitio alienationis bonorum Ecclesiæ, de cujus origine & progressu egi *in c.2. de his quæ fiunt à Prælat.* quamque latiùs illustrabimus *in c. nulli 5. hoc tit.* Ampliatio igitur in præsenti proponitur ita, ut unius Ecclesiæ res non possit Episcopus, vel Prælatus cum re alterius Ecclesiæ permutare, nisi accedente utriusque partis consensu; cujus ratio provenit ex eo, nam cùm dominium rerum cujusque Ecclesiæ, non in communi ad Ecclesiam, sed in particulari ad talem spectet, juxta textum *in cap. videntes 12. q.2.* & ea, quæ dabimus *in cap. cùm sicut, de consecr. Eccles.* consequens est, ut Episcopus, aut similis Prælatus sine ejusdem Ecclesiæ consensu talem rem in alium transferre non possit, ex sententia legis *id quod nostrum 11. ff. de reg. jur.* junctis traditis à Petro Fabro, & Gothofredo *ibi:* quia traditione nihil aliud transfertur, quàm jus, quod ipse, qui tradit, habebat, *l. traditio 20. ff. de acquir. rer. dominio, l. nemo 20. ff. de regul. jur.* Accedit, quia similis Prælatus, aut procurator intelligitur rerum Ecclesiæ, *cap. fin. 12. q.1. cap. quod autem 3. 23. q.7.* Sarmiento *3 p. de reddit. cap.1. num.4.* aut defensor ipsarum, *cap. nonnullæ 57. vers. unicuique, 16. q.1.* aut administrator, *cap. fin. cap. videntes, cap. Episcopus, 12. q.1.* sive curator rerum Ecclesiæ: sed isti omnes res propriæ curæ, seu administrationis non possunt alienare, *l. procurator 63. ff. de procurat. l. filium 7. ff. de donat. l. servum 17. ff. de manumiss.* Igitur nec Prælatus, qui dominium non habet, poterit alienare easdem res suæ administrationi commissas. Accedit, quia permutatio celebratur cùm quis dat aliquam rem, ut alia vicissim ei tradatur, *l. naturalis 5. §. & si quidem, ff. de præscript. verbis:* cùm autem dare sit dominium transferre, *l. ubi autem 75. §. ult. ff. de verb. oblig.* nemo autem dominium transferre possit, quod non habet, *d. l. nemo 20.* inde fit, ut quemadmodum rei alienæ permutatio inutilis est, *l.1. vers. ideoque, ff. de rer. permut. cap. cùm venerabilis 6. de except.* inde Prælatus nisi ex consensu utriusque partis rem unius Ecclesiæ cum alterius re permutare non valet. Et si inde inferas, hac ratione retentâ nullo casu res Ecclesiæ alienari posse, siquidem nec ejus Canonici, quorum consensus hîc exigitur, domini sunt rerum ad Ecclesiam spectantium, argumento legis, *sed si hac 10. §. qui manumittitur, ff. de in jus vocando, l. sicut 7. §.1. ff. quod cujusque univers. l. in tantum 7. §. universitatis, ff. de rer. divis.* & Ecclesia, penes quam dominium residet, est res inanimata, atque ita consensum præstare non potest, ac per consequens permutationem rerum Ecclesiæ utiliter nunquam fieri posse. Respondeo subscriptionem Canonicorum simul cum consensu Prælati in præsenti specie sufficere, quia licèt singuli dominium rerum Ecclesiæ non habeant, tamen cuncti omnia expedire valent, quæ sunt utilia, & necessaria Ecclesiæ, argumento textus *in l. signi 7. §. item municipes. ff. ad exhibend. l. municipibus 97. ff. de condit.& demonstr. l.1. §. ult. juncta l. sequenti, ff. de acquir. posses. l. municipes 14. ff. ad municip.* quod utilitatis gratiâ receptum est, ut ita patrimonium Ecclesiæ rectiùs administrari possit.

5. DISSOLVITUR QUÆDAM INSTANTIA.

Nec obstabit si instes, permutationem rerum Ecclesiæ in præsenti specie sustineri posse, saltem tanquam rei alienæ, sicut sustinentur venditio, *l.& rem alienam 28. ff. de contrahend. emption. l. legatum, l. cùm alienam 10. C. de legatis*; donatio, *l. si alienam 13. l. qui alienam 33. ff. de donat. caus. mort. l. si extraneus 44. ff. de donat. inter:* nec novum esse, ut dominium, quod quis non habet, in alium transferat, *l. non est novum 46. ff. de acquir. domin. l. quod nostrum 63. ff. de usufruct. l. interdum 21. ff. de acquir. posses.* & ita permutationem in præsenti valere posse. Nam in hac specie improbatur permutatio ab Episcopo absque consensu clericorum facta, quia Prælatus intendebat rem unius Ecclesiæ cum prædio alterius permutare propriâ auctoritate, tanquam sibi à jure concessa; atque ita ex defectu potestatis talis alienatio nulla est, adeò ut nec possessio justa ex ea transferatur; quia jus Pontificium similes alienationes rerum Ecclesiæ non solùm prohibuit, verùm & irritavit, ut jus cujusque Ecclesiæ illæsum servetur. Nec obstat textus *in d. l. non est novum 46. ff. de acquir. rerum domin.* quia dum ait,

novum non esse, ut quis in alium transferat dominium quod non habet, restringi debet ad speciem ibidem propositam, cùm creditor pignus vendit; tunc enim transfert dominium in emptorem, quia ex voluntate domini rem alienat, §. *contra*, *Instit. quibus alienare licet*, Antonius Faber *in rationali ad l. quod novum, ff. de usufruct.* Caldas *in tract. de emptione & venditione*, c.11. Donellus *in tract. de pign. c.*10. creditor enim debitoris intelligitur procurator, *l. si pignori* 29. *ff. familiæ ercisc.* ideoque per debitorem impediri distractio pignoris non potest, *l.*1. *& 2. C. debitorem venditionem pignoris impedire non posse*: quia semper intelligitur conventum, ut possit distrahere, modò cautum non sit, ne id liceat creditori, *l. si convenit* 4. *ff. de pignoratit. act.* quia & eo casu, quo cautum est, ne liceat creditori pignus alienare, id permissum est, modò ea observentur quæ notantur *in d. l. si convenit*, & cumulant Donellus, & Caldas Pereyra *ubi suprà*. Nec etiam obstat textus *in d. l. quod nostrum* 63. *ff. de usufruct.* quia omissis solutionibus congestis à Fabro *in eius rationali*, Petro Fabro *in l. quod nostrum, de reg. jur.* Castillo *lib.*1. *de usufruct. c.*1 *n.*39. dicendum est, eam esse Pauli sententiam, ut valeat constitutio ususfructus facta ab eo, qui nudæ proprietatis dominus erat: quæ sic est accipienda, ut effectum sortiri incipiat, ex quo ad proprietatem accesserit usufructus, *in l. si dominus* 72. *ff. de usufruct.* collatâ scilicet concessione in id tempus, quo dominus proprietatis usumfructum habebat, ut explicat Donellus *lib.*10. *comment. cap.* 5. ubi Osualdus *littera D*, ita ut quod suum non est, futurum tamen speratur, transferat. Nec tandem obstat textus *in d. l. interdum* 21. *ff. de acquir. possess.* cujus interpretationem præsensit Accursius *ibi*, *verbo Dominum*, dum docet hæredem precariam possessionem concedentem, quod eà jure permittitur *in l. in rebus* 4. *§. ult. l. & habet* 15. *§. eum qui, ff. de precario*, transferre possessionem precariam, quam ante concessionem non habebat, sed ex ipsa concessione nanciscitur: & ita uno actu hæredem possessionem acquirere, & precariò concedere, exemplo textus *in l. singularia* 15. *ff. de rebus creditis.*

6. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est, quod licèt verum sit, Episcopos plenam dispensationem patrimonii Ecclesiæ olim habuisse, ut refert Baronius *tom.*3 *anno* 341. adeò ut nulli alii permissum fuisset dispensare patrimonium illud, *cap. in canonibus* 57. 16. *q.*1. tamen post divisionem bonorum Ecclesiæ, factam à sancto Simplicio, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus*, 12. *q.*2. portiò illa, quæ adjudicata fuit fabricæ, sub cura tantùm Episcopi est, ut eam servet, & defendat, *cap.*2. *de donat. cap. regenda* 10. *q.*1. non ut dissipet, aut pro libito sine causa de ea disponat, *cap. venerabili* 37. *de offic. deleg.* exemplo tutoris, qui tunc officium suum exercet, dum meliorem facit pupilli conditionem, non verò cùm deteriorem, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. qui fundum* 7. *§. si tutor, ff. pro emptor. l. pactum* 22. *C. de pactis*; aut exemplo procuratoris, qui ita debet rem alienam gerere, ut alienando conditionem domini non faciat deteriorem, *d. l. procurator* 63. *ff. de procurat.* Nec tunc obstabit si dicas, procuratorem, cui libera administratio commissa est, posse vendere, *l. qua ratione, l. nihil autem. ff. de acquir. rer. domin.* & permutare, *l. procurator* 58. *ff. de procurat.* tutori quoque concessum esse, ut remittat actionem pupillo competentem, *l. si pignore* 54. *§. ult. l. interdum* 58. *§. qui tutelam, ff. de furtis.* Igitur & Prælato eadem facultas concedenda est. Nam respondendum est asserendo, procuratori generali alienationem ita demùm permitti, si constitutus sit cum libera administratione, secus verò si sine libera, *l.*1. *§.*1. *ff. de offic. procur. Cæsar.* Caldas *de emptione & vendit. c.*15. *num.*2. Ampliùs desideratur in procuratore, etiam cum libera administratione, videlicet ut bona fide rem gerat, & sit domino utilis distractio; quo casu procedit textus *in d. l. qua ratione*: aliàs si utilis non fuerit alienatio, domino non nocebit, *d. l. procurator* 63. quod etiam observatur in alienatione rerum Ecclesiæ, juxta quam distinctionem accipiendus etiam est textus *in l. procurator* 58. *ff. de procurat.* dum ait, transigere posse, & permutare procuratorem, cui res gerenda absolutè mandata est, ut procedat, dummodo transactio utilis sit domino. Eodem etiam modo exponendi sunt textus *in l. num & 12. ff. de pactis*, *l. jusjurandum* 17. *§. procurator, ff. de jurejur.* Nec etiam obstat exemplum tutoris, quia licèt domini loco haberi soleat, *l. tutor* 27. *ff. de administr. tut. l. ad ea* 157. *ff. de reg. jur.* hoc tamen procedit cùm rectè administrat, *l.* 7. *§. si tutor. ff. pro emptore*; non cùm remittit debitum, *d. l. pactum* 22. *C. de pactis.* In specie autem dictæ legis *si pignore*, *§. ult. d. l. interdum*, *§. si insulam, ff. de furtis*, non fuit facta simplex actionis remissio, sed ex causa transactionis, quæ cùm aliquo dato, retentóve fieri debeat, *l. transactio* 28. *C. de transact.* credendum est in ea specie utilem pupillo fuisse transactionem tutoris, cùm aliàs diminuendi causâ non liceat tutori transigere, *l. tutor* 22. *l. Lucius* 46. *§. ult. ff. de administr. tut.* sicut nec donare, *l.*1. *§.*2. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum *ex dicto cap. pastoralis, de donat.* in cujus commentario solutionem dabimus. Nec obest aliud augmentum ipsius difficultatis, petitum ex ratione interdictionis alienationis rerum Ecclesiæ; quâ difficultate moti Peyrinis, Diana, & Hurtado suprà relati, existimarunt, licere Abbati, vel Prælato duarum Ecclesiarum rem unius cum alterius re commutare propriâ auctoritate. Sed eâ sententiâ omissâ, respondendum est, rationem illam hujus prohibitionis, ne res Ecclesiæ profanis usibus applicentur, non esse finalem, sed impulsivam, aliamque rationem concurrere, videlicet quia expedit unamquamque Ecclesiam dotem suam habere, & conservare; & cùm per venditionem, permutationem, aut similem contractum, etiam inter Ecclesias celebratum, vera alienatio sequatur, atque evenire possit, ut bona unius Ecclesiæ adeò minuantur, ut non sufficiant pro ipsius dote, & congrua ministrorum sustentatione; ideò oportuit etiam inter ipsas Ecclesias alienationem prohiberi, absque juris solennitatibus factam: quæ ratio si deficeret, alienatio procederet, cùm sic res inter easdem personas, inter quas prohibitio militat, conservetur, ut contingit in alienatione feudi, quæ non prohibetur inter easdem personas, agnatos videlicet, & similes conjunctos, renuntiando, aut refutando feudum in proximiorem, *cap.* 1. *§. sed etiam, de alienat. feud. in usib. feudor.* docet Molina *lib.* 1. *de primog. cap.*16. *num.* 45. & *lib.*3. *cap.* 1. *num.* 22. Similiter adjecta in testamento alienandi prohibitio extra familiam, non reddit alienationem nullam factam in sororem legatarii, *l. voluntas* 4. *C. de fideicom. l. fin. C. de verb. signif.* & si alienatio prohibeatur in favorem libertorum, sustinetur alienatio facta inter ipsos libertos, *l. pater* 39. *§. quindecim, ff. de legat.*3. Cùm enim in his, & similibus casibus cesset finalis causa prohibitionis, alienatio celebrata sustinetur. Similiter etiam licèt SC. de quo *in l. Senatus* 42. *ff. de legat.*1. juncto Cujacio *lib.*5. *observ. cap.*16. prohibitum esset res ædibus injunctas distrahere, aut columnas, seu

marmora

matrona legare, ne aspectus urbis ruinis deformaretur, *l. Marcellus* 45. *ff. de donat. l.* 2. *C. de edific. privat.* tamen de civitate una in aliam, vel de domo in domum transferre non erat prohibitum, quoniam ubique ratio deformitatis cessat, *d. l.* 2. *& l.* 6. *C. de edific. privat.* Huc etiam spectat, quod de transactione ab oppidis de pascuis, & jure pascendi facta docet Otero *de pascuis*, *c.* 11. *n.* 38. quæ valet si fiat inter duo oppida eidem Principi, aut Domino subjecta; nec requiritur eo casu Regia facultas, quia licèt transactio alienationis nomine comprehendatur, *cap. cùm tempore, de arbitr.* tamen ex quo manent pascua, & termini sub ejusdem Principis dominio, ejus licentia non desideratur, dummodo transactio non omninò cedat in favorem unius oppidi, & alterius magnum præjudicium.

7. DISSOLVITUR ALIA DIFFICULTAS.

Nec obstat alia difficultas, quam exponebamus contra illa verba, *Vel Abbate*; quia respondetur, ea verba esse intelligenda juxta communem sententiam Abbatis, & Beroi *hic*, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 3. *num.* 9. Redoani *in rubric.* 30. *de rebus Eccles. cap.* 1. *num.* 64. Flores à Mena *lib.* 3. *var. cap.* 14. *num.* 7. de Abbate exempto, jurisdictionemque quasi Episcopalem exercente, qui potest in proprio monasterio alienationi auctoritatem dare absque eo, quod consensus expectetur Episcopi, *cap. ad nostram, infrà hoc tit.* ubi sustinetur alienatio facta ab Abbate, quia exemptus erat; quamvis Covar. *ubi proximè*, existimet in eo textu alienationem ab initio nullam fuisse, sed non rectè, cùm in ea specie necesse fuerit, à monasterio probari læsionem, ut alienatio rescinderetur; quod præsupponit validitatem actus, argumento textus *in l. nam etsi. ff. de in integr. restit.* §. *rursus. Instit. de actionibus.* Quod autem de Abbate exempto in præsenti textu agatur, probant illa verba, *Episcopo, vel Abbate*; quia alternativæ dictionis ea virtus est, ut pars una aliam declaret, *l.* 1. *ff. de rebus dubiis*; & ita constat, non de Abbate ordinario, sed de eo, qui Episcopo similis est, in hoc textu agi; ex eo enim, quod Abbas in præstanda auctoritate Episcopo comparatur, ut rectè æquiparatio procedat, intelligi necessariò debet de Abbate exempto habente jurisdictionem quasi Episcopalem, argumento textus *in cap. in his* 15. *de verb. sign. cap. sua* 7. *de consanguin. & affin.* Abbates ergo, & cæteri Prælati exempti, possunt auctoritatem præstare alienationi rerum monasterii: & licèt olim Episcopi administrationem haberent rerum monasteriorum, *cap. Abbates* 16. *cap. monasteria* 19. *q.* 2. tamen ex quo exempta fuerunt monasteria à jurisdictione Episcoporum, & lege diœcesana per B. Gregorium, & ejus successores, ut probavi *in cap. grave. de officio ordin.* non expectatur Episcopi assensus in alienatione ipsarum rerum, ut latiùs prosequentes solennitatem novis constitutionibus in alienationibus à Regularibus faciendis præscriptam, docent Peyrinis, & Thomas Hurtado *ub supra*. Nec obstat ultima difficultas; nam respondeo, verum esse permutationem rei ecclesiasticæ eandem solennitatem exigere, quam in aliis alienationibus sacri canones præscripserunt, ex juribus suprà pro illustratione conclusionis adductis. Nec contrarium docetur in hoc textu, quia licèt ex eo Abbas, quem sequitur Avendaño *de exequend. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 36. indistinctè docuerit, in permutatione ultra Ecclesiarum consensum non esse necessariam aliam solennitatem; contrarium tamen verius est, quia licèt permutatio justam alienationis causam præbeat, tamen quia facilè evenire potest, ut in simili alienatione fraus intervenerit, si res exigui valoris pro alia magni momenti permutaretur, ideo causæ cognitio præcedere debet, ejus tamen non meminerunt Patres in præsenti textu, non quia eam neglexissent, sed quia de consensu tantùm Prælati agebant: quare solennitatem illam supposuerunt potiùs quàm respuerunt.

8. EXPONITUR CAP. 6. DE EXCEPT.

Superiori assertioni obstat textus *in cap. cùm venerabilis* 6. *vers. porrò. de except.* ex quo deducitur, Episcopum posse pro arbitrio de prædiis, molendinis, & aliis rebus pertinentibus ad Ecclesiam sibi subjectam disponere. Igitur quia potest liberè rem unius Ecclesiæ permutare propriâ auctoritate cum re alterius. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo versiculo non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis narrationem. Et si adhuc ea verba Pontificis essent, dicendum est, multùm interesse, an Prælatus disponat de re Ecclesiæ, quæ sub ejus potestate est, tanquam Prælati, sed immediatè ab illis ministris regitur, & eorum sustentationi destinata est, qui casus proprius est præsentis textus; an verò disponat Prælatus de rebus Ecclesiæ, quæ quoad spiritualia, & temporalia ipsi tantùm paret: in primo casu alienatio nulla est cùm sit facta de re aliena, inconsultis his, de quorum præjudicio agitur: in secundo verò, qui proponitur *in d. cap. cùm venerabilis*, alienatio sustinetur, quasi facta ab eo, cujus immediatè interesse vertitur; & tunc verum est, aliorum consensum non desiderari.

CAPUT II.

a *Ex eodem.*

QUi res Ecclesiæ petunt à Regibus, & horrendæ cupiditatis impulsu egentium substantiam *b* rapiunt, irrita *c* habeantur quæ obtinent, & à communione *d* Ecclesiæ (cujus facultates auferre cupiunt) excludantur.

NOTÆ.

1. a EODEM.] Lugdunensi 4. videlicet, *can.* 11. ex quo citant textum hunc Burchardus *lib.* 15. *Decr. c.* 36. Carnot. 1. *p. Decret. c.* 37. Bernardus Papiens. *in l. collect. sub hoc tit. c.* 2. Sed cùm canones ipsius Concilii non extent in tomis Conciliorum, non reperitur in illo Concilio præsens textus; extat tamen in Concilio Arvernensi sub Theodoberto, *can.* 4. ubi in principio malè legitur, *qui reculam*, pro *qui res*: & etiam extat in Concilio Meldensi, *can.* 40. quem refert Autonius Augustinus *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 32. & eadem verba tanquam Symmachi Papæ allegabantur in capitibus villæ Sparnacii, *cap.* 42. Tam in Concilio Arvernensi, quàm Meldensi statuitur, rerum ecclesiasticarum interdictam esse Regibus dispensationem: occasionem autem illi constitutioni præbuit Theodoricus Galliæ Rex, qui bona Ecclesiarum, pauperumque tyrannica præsumptione dilapidaverat. In ejus locum successus Theodobertus, regni potiùs, quàm paternæ perfidiæ successor, veterem libertatem Ecclesiis restituit curavit, auctoritatem præstans, ut Ecclesiæ Patres in eos animadverterent, & pœnas statuerent, qui bona Ecclesiarum

Regibus impetrarent : quâ de causâ celebratum fuisse Concilium Arvernense, testantur Gregorius Turonensis *lib.3.de gestis Francorum, c.34.* Baronius *anno 541.num.38.* Severinus Binius *in notis ad illud Concilium, tom.2.p.2.* & licèt hæc constitutio, ut facta in Concilio provinciali, generaliter universalem Ecclesiam non obligaret, ut procedit in Synodis provincialibus, *cap.catholica 8.11.dist. cap.Concilia 6.17.dist.* junctis traditis à Patre Salas *de legibus disp.8.* Joanne Dartis *in 15.dist.* tamen cùm præsens constitutio auctoritate Gregorii IX. in hoc Decretalium volumine transcripta sit, vim generalis constitutionis obtinet virtute Pontificiæ approbationis, juxta tradita in nostro apparatu. Præsens ergo prohibitio generalis est, complectens omnes impetrantes bona Ecclesiæ à quocunque Principe sæculari : tum quia constitutio ut generalis manet, & *in cap.quicunque 4.12.q.2.* & *in cap.in canonibus 57.16.q.1.* generaliter ita cavetur, *A quocunque Rege, seu sæculari Principe :* tum quia ratio constitutionis expressa *in cap.fin. hoc tit.* quia videlicet laicis Principibus nulla est attributa potestas disponendi de rebus Ecclesiæ, generalis est. Nec obstat quod causa præsentis constitutionis temporalis fuit, videlicet invasio Theodorici; atque ita ea cessante, & prohibitio cessare videtur, *cap.cùm cessante, de appel.* Quia dicendum est, invasionem tyrannicam Theodorici, causam præbuisse ut Patres Ecclesiæ in urbe Arvernensi congregarentur, ut restituerent pristinam immunitatem : at verò ipsa restitutio libertatis Ecclesiæ fuit præcipua, & finalis causa hujus constitutionis, quæ cùm ubique vigeat, omnes sæculares Principes comprehendit.

2. [b] *Substantiam.*] Inde bona Ecclesiæ dicuntur bona pauperum, *cap. quia justa 59. cap. decima 56.16.q.1. cap. futuram, 15.17.q.1.* Sed cùm penes duos dominium uno eodemque tempore esse non possit, *l.si ut certo, §.si duobus, ff.commodati, l.3.§.ex contrario, ff. de acquir. possess.* dubium est, an dominium rerum Ecclesiæ sit penes Ecclesiam ipsam, an penes pauperes ? In qua quæstione variæ sunt Interpretum sententiæ. Prima fuit Hugonis relati à Glossa *in cap.causa 13.de verb.sign.* Abbatis *in cap.cùm esset, n.19.de testam.* existimantium, dominium rerum Ecclesiæ esse penes Deum, juxta illud Psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo ejus ;* referturque *in cap.quo jure, 8.dist. cap.tua 16. verf. Cùm enim, de decimis:* quæ sententia probatur *ex cap.cùm ex eo 34.verf. De Christi patrimonio, de elect. cap. cùm secundum, verf. De patrimonio Jesu Christi, de prabend. cap.qui Christi pecunias, cap. qui abstulerit 6.verf. Ergo qui Christi, 12.q.2.* Sed hæc sententia meritò improbatur à Sarmiento *de reddit.1.p.c.1.n.22.* ex eo præcipuè, quia hoc dominium Dei universale est ratione creationis de nihilo, gubernationis, & superioritatis, & non adversatur dominio directo, nec utili, jure gentium, & legibus humanis introducto; immò ideò Domini sumus, quia Deus Dominus est, & ejus largitate bona habemus, *cap.Salvator 8. verf. Quisquis 1.q.3.* & *d.cap. convenior 23.q.8.* Etiam alia secunda refertur opinio à Turrecrem. *in cap. videntes 12.q.1.num.2.* Sarmiento & aliis suprà, *num.fin.* nempe dominium rerum Ecclesiæ esse penes Romanum Pontificem : sed ab eisdem improbatur, & maximè quia Pontifex non est dominus talium rerum ecclesiasticarum, sed dispensator, ut constat ex Di Paulo 1. *ad Corinth. c.4. in princip.* ibi : *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* D.Thomas 2.2. *q.10. art.1. ad 7.* & aliis fundamentis suprà adductis *in c.1. de prabend.* & quia si Summus Pontifex illorum bonorum dominus esset, posset omnia Ecclesiarum bona liberè, & ad libitum alienare; sed hoc facere non potest, *ex cap. non licet Papa 20.12. quæst.2.* ergo non est penes eum dominium rerum ecclesiasticarum. Ideóque tertiam opinionem refert Glossa *in dicto cap. expedit 12.q.1.* & Glossa *in dicto cap. causa,* Carpensis *de verb. sign. verbo Solis ;* nempe prædictum dominium rerum ecclesiasticarum esse penes pauperes : pro qua sententia primò facit noster textus *versic. Egentium substantiam rapiunt.* Secundò facit textus *in dicto cap. expedit, verf. Pauperibus ;* quam etiam probant caput *futuram 15. verf. Ad fovendos egentes,* caput *Episcopus 23.12.q.1.* caput *decima 66. verf. Decima tributa sunt egentium animarum :* caput finale, *verf. Quicquid habent clerici, pauperum est, 16.q.1.* & confirmatur ex Novella 36. Justin. *sub tit. & C. de sacrof. Eccles. verf. Ea autem omnia deferuntur Ecclesiis, ut in pauperum educationem distribuantur.* Ex quibus verbis apertè colligitur, Ecclesiam medium esse, per quod pauperes acquirunt tale dominium. Sed hæc sententia similiter improbatur à Turrecremata, & communiter *in d. cap. videntes, n.2.* Sarmiento cum relatis ab eo *à n.17.* tum quia eâ admissâ, sequeretur pauperes non posse committere furtum in rebus Ecclesiarum, & clericorum, nec ipsos clericos dando eleemosynam pauperibus, eam virtutem charitatis exercere, sed potiùs jus suum illis reddere. Tum etiam, quia bona Ecclesiarum sunt destinata ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, *cap. bonis 23. c. Volterane 25.12.q.2.* quare non est major ratio, cur dominium eorum sit potius penes pauperes, quàm penes ministros Ecclesiæ. Accedit, quia pauperes incertæ personæ sunt, siquidem certa lege eorum qualitas non reperitur definita : unde apud illos tanquam penes singulos non potest residere, *l. apud 20.ff.de opt.leg. l.nulli 28.C.de Episcop.& Cleric.* nec apud ipsos tanquam universos, quia pauperes non constituunt universitatem, seu collegium, ut probat Sarmiento *ubi suprà, n.19.* Nec contrarium probatur in hoc textu, ibi : *Egentium substantiam rapiunt ;* nam respondetur jura hæc non esse intelligenda quoad dominium, sed quoad debitum ; nam cùm bona illa donata à fidelibus Ecclesiæ ipsa Ecclesia retineat ad sustinenda onera divino cultui necessaria, ut ex his bonis, quæ supersunt, debeat pauperibus eleemosyna erogari, *cap.fin.12.q.1.* meritò illorum bonorum patrimonium dicitur pauperum, ut docent Navarrus *in apolog. q.1. monit.21.* latiùs Sarmiento suprà, *n.20.* His ergo, & aliis sententiis omissis dicendum est, dominium rerum Ecclesiæ residere penes Ecclesiam illam particularem, cui talia bona applicata sunt pro dote, ut suaderur *ex d.cap. inter 16.q.3. d. cap. expedit, d. cap. causa* : non autem est dominium penes Ecclesiam universalem, & multò minùs penes Ecclesiam materialem, seu lapideam, prout mutis comprehenditur, ut probant Turriscrem. & Sarmiento *ubi proximè,* Molina *lib.1. de primog. cap.10. n.44.* P.Molina *tract.2. de justitia, disp.142.* Nec persona aliqua singularis habet dominium, sed sola communitas ; persona autem singularis, non ut talis, sed ut pars, & membrum communitatis, habet in ipsis rebus jus utendi ad sustentationem ; cum hac tamen differentia, quod alius est tantùm membrum simplex, ut Canonicus, & ille tantùm habet usum; alius verò est membrum principale, & caput totius communitatis, ut Episcopus, qui habet dispensationem, & distributionem, ut docet Coriolanus *in notis ad Concilium Viennense, in addit. summa, fol.93.*

3. [c] *Irrita habeantur.*] Pro quorum verborum expositione sunt qui existimant, recipientes rem Eccle-

sia

ſiæ à Principe, privari omnibus rebus juſtè, vel injuſtè ab Eccleſia obtentis: ita Joan. Andreas, Abbas Siculus, & Panormit. in præſenti. Sunt etiam qui diſtinguunt, an ex motu proprio Principis fluxerit conceſſio ipſa, an ex importunitate petentis? Ut ſi motu proprio emanaverit, irrita tantùm fiat conceſſio; ſi verò ex importunitate, omnibus Eccleſiæ bonis privetur. Sed verius Innocentius, & Beroius in præſenti docuerunt, relatis verbis declarari irritum eſſe contractum ſuper rebus Eccleſiæ auctore Principe celebratum, ut ſoleat irrita declarari quæcunque alienatio ſine ſubſcriptione, & conſenſu clericorum facta, *cap.* 1. junctis traditis, *de his quæ fiunt à Prælat.* Quæ ſententia confirmatur *ex cap. quicunque* 4. 12. *q.* 2. & ex ea provenit, ut Eccleſia poſſit propria bona vindicare, & repetere à quocunque poſſeſſore, juxta textum *in cap. ſi quis* 6. *hoc tit.* Nec dicas, fruſtra ſtatui nullitatem hanc in præſenti, cùm ipſa jam ſtatuta reperiretur *in dicto cap.* 1. *cap. ſine exceptione* 12. *q.* 2. nam opportunè talis nullitas ad alienationem auctore Principe factam protracta fuit, ne ita recipientes bona Eccleſiæ à Principe, falsò exiſtimarent ſe tutos eſſe, actione tantùm conceſſa Eccleſiæ in Principem, exemplo textus *in l. bene à Zenone* 3. *C. de quadrien. præſcript.* Nec contrarium probatur *in cap. de rebus* 22. 12. *q.* 2. in illis verbis: *Ipſe ſit Princeps pro emendatione redarguendus.* Nam licèt Nicolaus ibi aſſerat, Principem bona Eccleſiæ diſſipantem increpandum eſſe, non tamen negat actionem competere Eccleſiæ adverſus invaſorem, & poſſeſſorem rerum ipſius; ſed hac actione conceſſa, docet Pontifex arguendos eſſe, tam Principem conocdentem, quàm accipientem bona Eccleſiæ de manu illius.

4. [d] *Communione Eccleſiæ.*] Quæ verba ita ſunt exponenda, ut excommunicationis mucrone feriantur recipientes à Regibus bona Eccleſiarum. Non tamen levis difficultas eſt, an ipſo jure ita recipientes excommunicati maneant, an verò ſententia judicis præcedere debeat? Et ipſo facto eos excommunicatos eſſe, probatur ex eo, quia invaſores rerum Eccleſiæ ipſo jure excommunicationem incurrunt, *cap. canonica* 17. 11. *q.* 3. *cap. omnes* 5. 17. *q.* 4. *cap. conqueſti* 22. *de ſentent. excom.* Contrarium verò, immò à judice ſententiam eſſe proferendam, deducitur ex præſenti textu, ibi: *Arceatur*, junctis traditis à Gloſſa finali *in cap. grave, de exceſſ. Prælat.* Caſtro *lib.* 2. *de lege pœnali, cap.* 7. Tiraquel. *in l. ſi unquam, verbo Revertatur, num.* 39. *C. de revoc. donat.* Suario *de cenſur. diſput.* 3. *ſect.* 7. & faciunt textus *in cap. conqueſtus* 16. *de foro compet. cap. multi* 3. *cap. indignè* 21. *cap. de rebus* 22. 12. *q.* 2. Sed pro hujus dubii ſolutione diſtinguendum eſt; aut enim cum violentia fit rerum Eccleſiæ invaſio, & tunc ipſo facto excommunicatio incurritur, juxta textum ſic intelligendum *in dicto cap. omnes*, aut ſine violentia fit diſtractio, & opus eſt ſententiâ judicis, juxta præſentem textum, & ſimiles: quam diſtinctionem probarunt Navarrus *in manuali, cap.* 17. *num.* 95. Salcedo *in praxi, cap.* 87. *littera D.* & latè de hac excommunicatione agunt Azor 1. *p. inſtit. lib.* 9. *cap.* 27. *quæſt.* 10. Suarez *de cenſur. diſput.* 22. *ſect.* 17.

COMMENTARIUM.

5. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præſenti canone Concilii Lugdun. ſequens communiter deducitur aſſertio: *Petens, ſeu recipiens à Principe ſæculari bona eccleſiaſtica, illis privatur, & excommunicari debet* Probant eam textus *in cap. quicunque* 4. *verſ. Prædia, cap. de rebus* 22. *verſ. Conceſſionis*, 12. *q.* 2. *cap. in canonibus* 57. 16. *q.* 1. *cap. una* 25. *cap. dudum* 31. *de decimis, cap. placuit* 16. *q.* 3. *extravag. unic. verſ. Si quis à te* 2. *hoc tit. cap. ſi quis deinceps* 12. *cap. quoniam* 15. 16. *q.* 7. *cap. cùm & plantare, verſ. Eccleſiaſt igitur, de privil.* Concilium Pariſienſe 3. *can.* 1. Concilium 6. Romanum ſub Symmacho, ibi: *Valde iniquum ergo, & ingens ſacrilegium eſt, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel ſalute, vel requie animarum ſuarum unuſquiſque venerabili Eccleſiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè ſervari conveniunt, id eſt Chriſtianis, & Deum timentibus hominibus, & ſuper omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel converti: propterea qui hæc non prævideris, & aliter quàm ſcriptum eſt, prædia Eccleſiæ tradita petierit, anathemate feriatur.* Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 11. Nicolaus *in epiſtola* 1. *ad Michael. Imperat.* ibi: *Irrationabile eſt, ut eccleſiaſtica poſſeſſio, unde luminaria, & concinnationes Eccleſiæ Dei fieri debent, à terrenâ quavis poteſtate ſubtrahatur.* Et *epiſt.* 63. *ad Aquitanos*, ibi: *Similiter autem & de his hortamur à vobis fieri, quæ Reges quomodocunque à ſanctis locis aliquo tempore abſtulerunt, quod juſtum non fuit, nec eſt; & quiſquis hæc ſibi vindicat, Deum inde habebit judicem & ultorem.* Hincmarus Rhemenſis *ad Ludovicum Regem Francorum, cap.* 4. ibi: *Sunt qui dicunt (ut audivi) quia res Eccleſiaſtica Epiſcoporum in veſtra ſint poteſtate, ut cuicunque volueritis, eas donetis; quod ſi ita eſt, ille malignus ſpiritus, qui primò parentes noſtros perdidit, perditionem veſtram in aures veſtras ſuſurrat.* Alia juris teſtimonia congerit Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 32. Illuſtrant ultra congeſtos à Cenedo *ad Decret. collect.* 71. Barboſa, & Gataña *in præſenti*, Cujacius *hic*, Baronius *anno* 541. *n.* 38. Severinus Binius *in notis ad Concil. Arvern.* Petrus Gregorius *lib.* 33. *ſyntagm. cap.* 16. Suarez *adverſus Regem Angliæ, lib.* 3. *cap.* 7. & *de legibus lib.* 3. *cap.* 34. Salas *eodem tract. diſput.* 14. *ſect.* 8. Valenzuela *in defenſ. contra Venetos*, 1. *part. ex num.* 50. Germonius *in defenſ. libertatis Eccleſiaſticæ*, Cardoſo *in praxi, verbo Sacrilegium*, Menochius *de arbitrar. lib.* 3. *caſu* 389. Gregorius Lopez *in lege* 26. *gloſſ.* 6. *tit.* 29. *partit.* 3. & *in l.* 53. *gloſ.* 3. *in princip. tit.* 5. *partit.* 5.

6. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed adverſus hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Quotiens Princeps ſæcularis rem alienam donat, vel in alium transfert, non competit vindicatio vero domino contra poſſeſſorem, ſed ipſe habet actionem intra quadriennium adverſus Regem, ſeu Principem, *l.* 2. *l. bene* 3. §. *fin. verſ. ſed adverſus, C. de quadrien. præſcript.* Ergo ſimiliter Eccleſia bona ſua à poſſeſſore repetere non poteſt, ſed tantùm intendere actionem in ipſum Principem. Deinde etiam inſurgo in eam partem præſentis aſſertionis, ubi aſſeritur recipientem bona Eccleſiæ, non ſolùm ea reſtituere cogi, verùm & excommunicari; & ſic argumentor: Quando recipiens bona ad eorum reſtitutionem obligatur, reſtitutione ejus, quod recepit, liberatur, *cap. multi* 3. *verſ. Uſque ad emendationem, Eccleſiæque ſatisfactionem*; *cap. quicunque, verſ. Niſi eadem prædia Eccleſiis reſtituerit*; *cap. indignè* 21. *verſ. res uſurpatas*, 12. *q.* 2. latè illuſtrat perdoctus Pater Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccleſiæ, &c. fol.* 42. Ergo non rectè in præſenti docetur, recipientem bona Eccleſiæ à Principe ſæculari, ea reſtituere teneri, & ſimul excommunicari.

7. Adducitur ratio dicendi.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, quæ cùm duplicem contineat partem, duplici nititur ratione. Et prioris partis assertionis vera ratio provenit ex vulgari juris principio, quo docetur, neminem posse dare quod non habet, *cap. Daibertum* 24. 1. q. 7. *l. traditio* 20. *ff. de acquir. domin. cap. nemo* 74. *de reg. jur. lib.* 6. *l. nemo* 54. *ff. eod. tit. cap. quod autem* 5. *de jurepatron.* sed laici, etiam sæculares Principes, nullam potestatem habent in rebus ecclesiasticis, *cap.* 1. *cap. denique* 5. *cap. si Imperator* 11. 96. *dist. cap. quæ in Ecclesiarum* 7. *cap. Ecclesia* 10. *de constit. cap. quamquam* 4. *de censibus in* 6. junctis traditis à Patre Suarez *in defens. fidei, lib.* 2. *cap.* 3. *&* 8. ideò Principes sæculares ex defectu potestatis nequeunt de rebus ecclesiasticis disponere, & per consequens in præsenti rectè docetur, quamlibet alienationem bonorum Ecclesiæ factam à Principe sæculari nullam esse. Quantò autem debeant Principes se abstinere à bonis Ecclesiæ, eorum invasione, seu distractione, doctè probant Berneherus *ad Tacitum q.* 18. D. Joannes Solorzanus *emb.* 40. *per totum.* Secundæ verò partis præsentis decisionis ratio provenit ex eo, quia recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, sacrilegii particeps est, *cap. qui rapit* 18. 17. *q.* 4. æquiparaturque raptori, cùm idem sit rapere, ac injustè detinere, *cap. sæpe* 18. *vers. Eo quòd non multùm interest, de restit. spol. cap. de rebus* 12. *q.* 2. sed sacrilegus excommunicatus manet, *cap. conquestus, cap. cùm sit generale, de foro compet.* Ergo meritò in præsenti statuitur, recipientem à Principe sæculari bona Ecclesiæ, excommunicandum esse, id est privandum communione fidelium, non solùm illius Ecclesiæ, cui bona ablata sunt, verùm & communione totius Ecclesiæ Catholicæ, & universalis, quæ dicitur communio fidelium, *dicto cap. nulli, d. cap. quicunque, d. cap. de rebus,* 12. *q.* 2. quoniam quando una Ecclesia spoliatur, & læditur, universalis Ecclesia offenditur, quæ una est, *cap. loquitur* 18. 24. *q.* 1. *juncto cap.* 2. *de foro compet.* docent in præsenti Immola *num.* 2. Abbas *num.* 5. Beroius *num.* 18.

8. Respondetur difficultati.

Nec obstat prima difficultas deducta *ex dicta l.* 2. *dicta l. bene à Zenone*; quia regula ibi proposita varias patitur limitationes, quas latè prosequitur Hermosilla *in* 5. *part. tom.* 2. *fol.* 257. inter quas illa præcipua recensetur, videlicet ut non procedat in bonis Ecclesiæ à Principe datis, vel donatis; tum ob defectum potestatis in ipso Principe largiente; tum quia ut regula dictæ legis *bene à Zenone*, locum habeat, desideratur bona fides in ipso Principe res alienas possidente: sed Princeps dum distrahit res Ecclesiæ, bonam fidem habere nequit: ergo non potest eo casu habere locum remedium dictæ legis *bene à Zenone.* Accedit, quia regula illius textus locum non habet in rebus minoris, Glossa *verbo Debiti, in l. fin. C. si adversus fiscum*, ubi Baldus *num.* 6. Dueñas *regul.* 238. *limit.* 10. Sed Ecclesia fruitur jure minoris, *cap.* 1. *cap. auditis* 3. *de in integr. restitut.* Ergo nec in bonis Ecclesiæ remedium illius textus locum habet. Nec obstat secunda difficultas suprà adducta; nam in præsenti specie recipiens bona Ecclesiæ à Principe sæculari, non solùm bona ipsa restituere debet, verùm & excommunicari potest propter crimen sacrilegii, quod commisit in ipsa usurpatione, & detentione bonorum Ecclesiæ: quare justè, ut cæteri fideles deterreantur à simili invasione, in præsenti statuitur, recipientem bona Ecclesiæ à Principe sæculari, communione fidelium privari.

9. Exponitur cap. si tributum, 23. q. 10.

Suprà traditis obstat textus *in cap. si tributum* 27. 11. q. 1. in illis verbis: *Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vindicandarum.* Ex quibus deducitur, Principem sæcularem dominum esse prædiorum Ecclesiæ, siquidem vindicatio tantùm vero domino competit, *l. in rem* 23. *ff. de rei vind.* Igitur si Princeps habet verum dominium rerum Ecclesiæ, quilibet privatus poterit eas impunè recipere ab ipso. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Divum Ambrosium verba illa proferre, non animo approbandi factum Principis, sed tantùm sinendi, & tolerandi illum, ut constat ex illis verbis, *Imperatori non dono, sed non nego.* Ut autem hæc interpretatio faciliùs probetur, sciendum est, temporibus D. Ambrosii Imperium obtinuisse Valentinianum cum matre sua Justina, quæ Arrianâ hæresi infecta erat; hæc autem diram invexit in Ambrosium, & reliquos Catholicos Ecclesiæ Mediolanensis persecutionem, ut referunt Baronius *tom.* 4. *anno* 387. *num.* 1. & ex eo Diana *p.* 7. *tract.* 1. *resolut.* 19. Paulinus *in vita Sancti Ambrosii*; ei verò vehementer restitit Ambrosius, ut constat *ex dicto cap. convenior*, asserens res Ecclesiæ Imperatori tradi posse, tributumque ex eis solvi, ingruente illâ persecutione; Ecclesiam tamen ipsam Imperatrici Arrianæ tradendam non esse, quia Christi hæreditas est: unde verba suprà relata non sunt accipienda de justa, & legitima vindicatione, sed de injusta, quæ ex usurpatione proficiscitur. Vindicatio enim nonnunquam sumitur pro usurpatione, & petitione, *l. ex imperfecto* 23. *de legat.* 3. *l. per diversas* 22. *C. mandati*; notarunt Alciatus *in l.* 1. *num.* 1. *ff. de legat.* 1. Osualdus *ad Donellum lib.* 20. *com. cap.* 1. *litter. A*: unde *in dicto cap. si tributum*, nullo modo affirmat D. Ambrosius, jure posse Imperatorem bona Ecclesiæ sibi vindicare, sed potiùs si ea petierit, patienter reddenda esse; quia enim fides catholica per aspidis illius, ac viperæ malignitatem periclitabatur; intentus in fidem tuendam sanctus Ambrosius, præ fidei dispendio, quod imminebat, professus est, se negligere temporalia damna, ut post Baronium *anno* 387. notarunt Theoph. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.* 2. *num.* 1. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 13. *num.* 73. Martha *de jurisdict. p.* 1. *num.* 47. Jacob. Durant. *lib.* 2. *var. cap.* 8. & nos alibi.

Huic commentario adjungi possunt ea quæ de Ecclesiis de manu laici non recipiendis congessi *in cap. quisquis, de elect.* & ea quæ de decimis à Regibus obtentis adduxi *in cap. prohibemus, de decimis.*

CAPUT

ed by Google

CAPUT III.

Ex Concilio a Toletano.

COnſenſus totius Concilii diffinivit, ut Sacerdotibus, qui aut res ſuas Eccleſiæ relinquunt, aut nihil habentes, aliqua tamen prædia, aut familias Eccleſiis ſuis conquirunt, liceat aliquos de *b* familiis Eccleſiæ ejuſdem manumittere, juxta rei collatæ modum, quem antiqui *c* canones decreverunt, ita ut cum *d* peculio, & poſteritate *e* ſua, ſi ingenui ſunt, ſub patrocinio Eccleſiæ maneant, *f* utilitates injunctas ſibi, juxta quod potuerint, proſequentes.

NOTÆ.

1. [a] *Toletano.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decret. cap.* 177. Ivonem 3. *p. Decret. cap.* 238. apud Gratianum *in cap. Epiſcopus* 12. *q.* 2. atque in ipſo Concilio Tolet. 4. *can.* 68. reperiuntur verba hujus textus. Concilium hoc celebratum fuit ſub Juſto Toletano Præſule, anno 3. Siſenandi Regis Gothorum, 5. die menſis Decembris, era 671. id eſt anno Domini 635. in Eccleſia Sanctæ Leocadiæ Virginis & Martyris, ubi congregati fuerunt Epiſcopi 66. cum ipſo Rege, ut referunt Loayſa *in notis ad ipſum*, Villadiego *in hiſtoria Reg. Goth. num.* 27. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Siſenandi.* Fuit celebratiſſimum hoc Concilium: tum quia interfuerunt Sanctus Iſidorus, Juſtus, ac Julianus: tum etiam quia in eo graviſſima negotia, tam Eccleſiæ & rerum ſpiritualium, quàm Reipublicæ, & rerum temporalium deciſa fuerunt; & ut alia omittam, in eo Concilio facta fuit collectio legum libri Fori Judicum, ut referunt Villadiego, & Sahabedra *ubi proximè.*

[b] *De familiis.*] Videnda ſunt quæ notavi *in cap. de familiis, de ſervis non ordin.*

2. [c] *Antiqui canones.*] Hæc verba referri non debent ad canonem relatum *in cap. Epiſcopus qui mancipium* 12. *q.* 2. nam ſi de eo præſenſiſſent Patres, dicerent *canones priores*, ut fecerunt in canone 70. hujus Concilii. Referenda ergo ſunt hæc verba ad canones Concilii Agath. relatos *in cap. Diaconi, cap. ſi quis in qualibet*, 12. q. 2. Concilium enim Agathenſe præceſſit Concilium hoc Toletanum; ſiquidem celebratum fuit ſub Sixto V I. anno 445.

3. [d] *Peculio.*] Speciale enim eſt in ſervis Eccleſiæ, quod ipſis manumiſſis non cenſetur peculium conceſſum. Concilium Tolet. 9. *can.* 16. quoniam in eorum manumiſſione non licet Eccleſiæ eiſdem libertis dare ultra ſummam 20. ſolidorum, *cap. ſi poſt*, 12. q. 2. docent Beroius *hic, num.* 21. Redoanus *de rebus Eccleſiæ, in rubric. §. manumiſſio, num.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 90. *tit.* 18. *part.* 3. contrarium verò obſervatur in libertis privatorum, circa quos diſcrimen verſatur inter libertatem datam in ultima voluntate, & præſtitam inter vivos; nam ſi detur inter vivos, peculium cenſetur conceſſum; ſi verò in ultima voluntate, niſi ſpecialiter detur, cenſetur ademptum, *l. ſi Sticho* 53. *ff. de peculio, l. ſi cùm optio* 14. *ff. de option. l. ſi legatus* 24. *ff. de pecul. legat. l. unica, C. de peculio ejus qui libert. §. peculium, Inſtit. de legat.* juxta quam diſtinctionem accipiendi ſunt textus *in l. donationes* 31. *§. pater* 2. *l. ad eum* 35. *ff. de donat. l. ſi quis ſervum* 18. *l. ſi ſervus* 32. *l. quod ſervus* 35. *ff. de ſolut. l. quoties* 29. *ff. de contrab. empt. l.* 2. *§. ſervus, ff. pro emptore, l. fin. C. de emancip. liberor. l. ſi ſervus* 39. *de jure dotium, l. poſt* 6. *§.* 1. *ff. de liber. legat. l.* 6. *§. vicario, l.* 15. & *l.* 19. *§.* 1. *ff. de pecul. legat. l. fin. de manumiſſ. vindict. l.* 6. & 17. *ff. de pecul. l. ſi per imprudentiam* 51. *ff. de evict. l. Mævius* 66. *ff. de legat.* 2. *l. Offidius* 97. *l. ſervis* 99. *in fin. de legat.* 3. *l. generaliter* 41. *§. ſi Titio, ff. de fideicomm. libert. l.* 10. *ff. de manumiſſ. teſtam. l.* 28. *§.* 1. *ff. de ſtatulib. l.* 10. *ff. de pecul. legat.*

4. [e] *Poſteritate.*] Speciale etiam eſt in libertis Eccleſiæ, ut etiam eorum liberi nati poſt manumiſſionem parentum remaneant ſub patrocinio ejuſdem Eccleſiæ, ut expreſsè probatur *ex cap. de libertis* 12. *q.* 2. & docent hîc Abbas *num.* 6. Immola *num. fin.* Beroius *num.* 14. qui aſſerunt prædictos Eccleſiæ libertos, eorumque filios remanere in Eccleſia ad præſtandas eidem operas ſerviles ipſo jure impoſitas.

5. [f] *Utilitates injunctas.*] Conſonat Concilium Aurelian. ubi ſtatuitur, ut liberti, quos Sacerdotes, Presbyteri, vel Diaconi de Eccleſia ſibi commiſſa facere voluerint, actus Eccleſiæ proſequantur; quod ſi facere contempſerint, ad priſtinum ſervitium revertantur. Quid eſt autem actus Eccleſiæ proſequi, niſi commodis Eccleſiæ invigilare, & promiſſas ei operas ſtrenuè exequi, ut exponit Lemaiſtre *lib.* 2. *de bonis Eccleſiæ, cap.* 10. Circa libertos verò laicorum, eorum operas, & ſucceſſionem, plura dabimus *in cap.* 2. *de ſucceſſ. ab inteſtato.*

CAPUT IV.

Ex Concilio a Toletano.

EPiſcopi qui nihil ex proprio ſuo Eccleſiæ Chriſti conferunt, liberos ex *b* famulis Eccleſiæ ad condemnationem ſuam facere non præſumant. Impium enim eſt, ut qui res ſuas Eccleſiæ Chriſti non contulerit, damnum Eccleſiæ inferat. Tales igitur liberos ſucceſſor Epiſcopus abſque aliqua oppoſitione ad jus Eccleſiæ revocabit.

Digitized by Google

NOTÆ.

[a] *Toletan.*] Quarto videlicet, *can.* 67. ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 189. Ivo Carnot. *p.* 3. *cap.* 219. Gratianus *in cap. etsi illi* 12. *q.* 1. Bernardus Papiens. *in* 1. *collect. sub hoc titulo cap.* 3.

[b] *Famulis.*] Seu familiis, ut notavi *in cap.* 3. *de servis non ordin.*

COMMENTARIUM.

I. Conclusio traditur et probatur.

EX his duobus Concilii Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: *Si Prælatus Ecclesiæ tantundem dederit, vel acquisierit Ecclesiæ, ejus servos manumittere potest; aliàs si manumittat, revocabitur libertas per successorem.* Probant eam textus *in cap. injustum* 55. *cap. si quis in qualibet* 56. *vers. Tantum quantum, cap. Episcopus qui* 58. *cap. liberti* 51. *cap. de libertis* 63. *cum duobus sequentibus, cap. quicunque* 66. 12. *q.* 2. *cap. si Episcopus* 5. *in fine, vers. Nisi tantundem;* 12. *q.* 5. Concilium Hispal. 1. *can.* 1. ibi: *Si res prædecessoris tui Gaudentii Episcopi Ecclesia vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitimè absoluti. Cæterùm si res illius in compensationem Ecclesiæ vestræ deservisse, illi prorsus maneant liberi.* Et *can.* 2. ibi: *Ea verò mancipia, quæ memoratus de jure Ecclesiæ suæ sublata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesiæ ipsi non compensavit, Ecclesia vestra absque aliqua oppositione recipiat.* Concilium Emeritense *can.* 20. ibi: *Multi sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant, & sic libertos faciant; & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere præsumunt: tales libertos regulâ canonica esse non jubet stabilitos.* Cæsarauguſt. 3. *can.* 4. refert Antonius Augustinus *lib.* 10. *tit.* 22. Concilium Aurel. 4. *can.* 9. Illustrant post congestos à Barbosa *hic*, Cujacius in præsenti, Redoanus *in tract. de rebus Ecclesiæ*, 5. *manumissio*, Rebuffus *in compend. alienat. à num.* 63. Chassaneus *in consuet. Burg. rubric.* 9. §. 9. Lemaistre *de bonis Eccles. lib.* 3. *cap.* 9.

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manumissio alienatio est, *l. lex quæ* 12. *C. de adminstr. tut. l. fin. C. de rebus alienis*: sed alienatio rerum Ecclesiæ non potest fieri sine juris solemnitate, *cap. placuit* 51. *cum sequent.* 12. *q.* 2. *cap.* 1. *vers. Tractus solemnis, cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesiæ, non potest ejus servos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesiæ ejus servos manumiserit, non tantùm eorum æstimationem, verùm & duplum præstare cogitur, *cap. Episcopus qui mancipium,* 12. *q.* 2. *juncta l.* 7. *sit.* 14. *part.* 1. Ergo non sufficit tantundem præstari ab Episcopo, ut servos Ecclesiæ manumittere possit. Secundò difficilis est alia pars assertionis, ubi asseritur, servos injustè manumissos ab Episcopo, per ejus successorem cum posteritate revocari ad servitutem; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, *cap.* 1. *cap. auditis* 3. *de in integr. restit.* sed libertas injustè à minore data semel, non revocatur, *l. si ex causa* 9. §. *fin. ff. de minor. l.* 1. *& 2. C. si adversus libert. l. sicut* 1 ☞ *l. sicut* 26. *C. de liberal. causa.* Ergo nec ab Ecclesia semel data libertas revocari potest.

3. De manumissione

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, servos Ecclesiæ, quos frequenter fideles Ecclesiæ donabant, ut dicemus *in cap. injustum* 4. *de rerum permutatione*, ex triplici causa ab Ecclesiæ Prælatis manumitti solere. Prima, quia ipsi fugitivi essent, & inutiles, dominosque magis torquerent, quàm juvarent. Concilium Agathense *can.* 46. ibi: *Fugitivi etiam domos suas deserentes, qui etiamsi revocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illis mernerint, distrahantur.* Si enim servus fugitivus peculium haberet satis pingue, quo se posset servitutis oneribus eximere, facilè adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, ut acceptâ pecuniâ libertatem præstarent, ut ex veteri charta cujusdam manumissionis probat Lemaistre *lib.* 3. *de bonis Eccles. cap.* 9. Secundò servi Ecclesiæ olim ab Episcopis manumittebantur sæpiùs, ut sacris ordinibus initiarentur. Concilium Emerit. *can.* 74. de qua manumissione egi *in cap.* 1. *de servis non ordin.* Tertia ratio manumittendorum servorum Ecclesiæ fuit liberalitas, & beneficientia Episcoporum, qui servos suos benemeritos, sive testamento, sive inter vivos manumissione donabant; non verò cuilibet Episcopo, seu Prælato licebat servos Ecclesiæ pro arbitrio manumittere: qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquere, non poterat servos Ecclesiæ ad pileum libertatis vocare. Qualibet verò de causa manumitterentur servi Ecclesiæ, necesse erat perpetuò in patrocinio Ecclesiæ contineri; nam absolutam, & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia ejusdem valoris Ecclesiæ præstaret manumissus, ex textu præsenti; formula verò manumittendi servos ex fragmento Concilii Tolet. 1. relato à Burchardo *lib.* 2. *Decret. cap.* 32. Carnotensi *p.* 6. *Decret. cap.* 133. petenda est. ibi: *De Ecclesiarum verò servis communi sententiâ est decretum, ut Archiepiscopi per singulas provincias constituti nostram auctoritatem sequantur, Suffraganei verò illorum exemplar illius penes se habeant: & quandocunque de familia Ecclesiæ nullis inventus aliquis ordinandus est, in ambone ipsa auctoritas coram populo legatur, & coram sacerdotibus & omni clero, ante cornu Altaris, sicut in nostra auctoritate continetur, remotâ qualibet calliditate libertatem consequatur, & tunc demùm ad gradus ecclesiasticos promoveatur.* Ex quibus verbis apparet, quod cùm servus Ecclesiæ manumittebatur, primò solebat charta manumissionis Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur instrumentum illud bis in Ecclesia: primò ex ambone, seu suggestu, ut populus audire posset: secundò ante cornu altaris, ut sacerdotes & clerici in sacrario inclusi eam exaudire possent. Quem manumissionis ritum ad servos manumissos, ut sacris ordinibus initiarentur, rectè restringit Lemaistre *dicto lib.* 3. *cap.* 10.

Servorum Ecclesiæ.

4. De conditione libertorum Ecclesiæ.

Deinde scire oportet, quibus legibus viverent liberti Ecclesiæ, postquam libertatem erant assequuti? Et in primis curavit Ecclesia, ne beneficium injuriâ rependerent, & irreverentiâ, fastúve majestatem Ecclesiæ læderent, à qua & salutem sperabant, & acceperant libertatem: unde in Concilio Hispalensi, *can* 8. actum est de superbis Ecclesiæ libertis, ut ad servitutem revocentur; cujus canonis verba omitto, quibus æquissimi Patres mactandam recidivâ servitute censent Elisæi cujusdam ex familia Agabrensis Ecclesiæ superbiam, qui libertatem assequutus, de morte Episcopi cogitaverat. Deinde oportuit libertos Ecclesiarum unà cum eorumdem liberis infra annum ab inauguratione novi Episcopi sistere se coram ipso, & chartam ingenuitatis, ac manumissionis

missionis tabulas apud eundem proferre : quod certè inventum ab Ecclesia, ne lapsu temporis libertorum memoria intercideret, & operis sibi debitis, atque obsequiis Ecclesia tandem protsus orbaretur. Ita constitutum in Concilio Toletano 4. fuit, *can.* 70. ibi : *Liberti Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) à patrocinio ejusdem nunquam discedant, neque posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt : ac ne fortè libertas eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens, sese ab Ecclesia patrocinio subtrahat, necesse est, ut tam iidem liberti, quàm ab eis progenti professionem Episcopo suo faciant, per quam se ex familia Ecclesiæ liberos effectos esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant ; sed juxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.* Quare si in hac parte peccarent liberti, ut ingrati revocabantur in servitutem, ut constat ex canone 4. Concilii Cæsaraugust. 3. ubi in parte hæc severitas temperatur his verbis : *Quia ergo comperimus, quosdam Pontifices potius lucra sua ampliare studentes, quàm de mercedis opere Domino placentes, liberos, quos ex familia Ecclesiæ à suis prædecessoribus inveniunt, pro eo quod libertatis suæ chartulas infra consultum tempus non repræsentent, statim eos in propriam servitutem redigere ; unde hoc pietatis studio generali modo subrogamus beneficium, ut si iidem liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum, aut certè, ut adsolet fieri, ad præstandas libertates suas tepuerint, ipsius Pontificis solicitudo mox ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum, aut domesticos perquirere procurabit, quos prædecessores Episcopi de familiis Ecclesiæ manumissionis gratulaverunt, ut eodem Pontifice præmonente, ipsi liberti chartulas suæ libertatis repræsentent, qualiter nec liberti Ecclesiæ, de institutione canonum ignorantes se esse, prohibeant ne sacerdotis callida voluntas pateſcat.*

5. Traditur ratio decidendi. Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis, quæ nititur eo principio, quo docemur faciendum esse quod nobis non nocet, & aliis prodest, *l.* 2. *C. de pignoribus*, *l.* 2. *§. item, verſ. Quamquam, ff. de aqua pluvia :* est enim æquissimum, ut Ecclesiarum rectores, qui bona sua eisdem Ecclesiis donant, possint ipsarum Ecclesiarum servos manumittere, juxta rei collatæ modum ; cùm exinde nullum damnum sentiat Ecclesia, & servi ad libertatem perducantur. Econtrario verò iniquum est, ut Prælati, qui nihil Ecclesiæ attulerunt, ejus servos manumittant, cùm non habeat Ecclesia unde damnum ex eorum manumissione irrogatum compensare possit : quare rectè in præsenti docetur, libertatem præstitam ab Episcopo, qui nulla bona propria Ecclesiæ contulit, seu donavit, ab ejus successore revocari posse.

6. Respondetur difficultatibus. Nec obstet prima difficultas suprà expensa *ex dicto cap. sine exceptione*, cum similibus. Nam respondetur, in præsenti specie non desiderari solemnitatem in aliis alienationibus rerum Ecclesiæ præscriptam, quia in præsenti agitur de alienatione, quæ juris auctoritate celebratur : unde ultra requisita à sacris canonibus alia solemnitas non deliderarur. Nec contrarium deducitur *ex cap. Episcopus qui mancipium*, 12. *quæst.* 2. & *in præsenti cap. Episcopus*, relato in illis verbis, *Subscribentibus.* Quia ea verba referenda sunt ad casum in quo Episcopus manumittere intendit servum Ecclesiæ, non retento Ecclesiæ patrocinio; quo casu æstimari debet, an bona donata ab Episcopo sufficiant non solùm pro servo, verùm pro patrocinio penes Ecclesiam non retento. Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione dicendum est, Episcopum solùm teneri tantundem date Ecclesiæ, quantùm sufficiat pro æstimatione servi manumittendi, ut probatur *ex dicto cap. Diaconi* 35. ibi : *De suo proprio aliud tantùm restituant : & d. cap. si quis in qualibet, verſ. Tantùm quantùm*, 12. *q.* 2. *cap. si Episcopus, verſ. Nisi tantumdem*, 12. *quæst.* 5. docent in præsenti Abbas & Barbat. *num.* 5. Immola *num.* 7. Nec contrarium probatur in Concil. Tolet. relato *in dicto cap. Episcopus qui*, & in præsenti : nam discrimen est assignandum inter casum, in quo Episcopus manumittit servum Ecclesiæ, nullo reservato Ecclesiæ patrocinio ; & inter eum, in quo jus patronatus Ecclesiæ reservavit. Primo casu sufficit tantùm Ecclesiæ conferre, quantùm servus manumissus æstimari poterat ; quia dominium ejus per manumissionem Ecclesiæ amisit. Secundo verò casu æstimari debet non solùm dominium servi, verùm & jus patronatus, quod post ejus manumissionem ab Ecclesia factam penes eam remansurum erat, ut contingit in servo alieno ab Episcopo scienter ordinato ; nam qui ita ordinavit, tenetur restituere domino duplum, pro servo videlicet ipso, & pro jure patronatus, *cap. si servus* 20. 54. *dist.* Nec obest secunda difficultas deducta *ex dicta l. si ex causa* 9. *§. finali*, cum similibus. Quia respondetur, jura illa procedere quando manumissio ipso jure valida est ; tunc enim regulariter semel libertas competens revocari non potest, *§. semel, Instit. quibus ex causis manumit. l.* 3. *C. si adverſ. libert.* docent Pacius *cons.* 2. *quæst.* 19. Costa *lib.* 1. *select. cap.* 22. Sarmiento *lib.* 1. *select. cap.* 6. *num.* 22. Cabretos *de metu lib.* 2. *cap.* 34. *num.* 84. qui exponunt textus *in l. Papinianus* 8. *§. planè, ff. de inofficios. l. cùm verò* 26. *§.* 8. *ff. de fideicommiss. libert. l. si cum* 16. *§. Aristo, ff. quis & a quibus, l. metum* 9. *§. idem, ff. de eo quod metus causâ, l. ex falso* 37. *ff. de manumiss. testam.* At verò cùm libertas ipso jure non competit, quia ab initio nulla fuit, rectè revocatur, quatenus de facto data fuit : unde in præsenti specie, quando Episcopus nihil de bonis propriis contulit Ecclesiæ, quia ab initio libertas impeditur ; ideo etsi de facto præstetur, revocari potest per successorem.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. si quos* 57. ibi : *Si quos de servis Ecclesiæ benemeritos sibi Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem à successoribus placuit custodiri.* Ex quibus apparet, Episcopos posse servos benemeritos manumittere, etiamsi de propriis bonis nihil Ecclesiæ contulerint. Cui difficultati ut satisfaciamus, dicendum est, textum loqui de manumissione servi benemeriti, qui non solùm propter merita in Ecclesiam impensa libertate dignus erat, verùm & majori remuneratione dignus censebatur. Unde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesiæ permittitur servum manumittere, quoniam Ecclesiæ interest Prælatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesiæ interest servos benemeritos manumitti, ut alii ad singulare servitium invitentur libertatis amore, *c. cùm redemptor, c. quicunque, c. ecclesiasticis*, 12. *q.* 2. Accedit, quia quod benemerito præstatur, latè solutio est potiùs quàm donatio, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat. l. sea etsi* 25. *§. consulit, ff. de petit. hæredit. cap. per tuas, de donat.* Unde mirum non est, quod licèt Episcopi alios servos manumittere non possint, benemeritos tamen rectè ad libertatem perducere valeant, ut *in dicto cap. si quos*, docetur.

7. Exponitur textus in cap. si quos 57. 12. q. 2.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can. 9. Concil. Tolet.* 12. in illis verbis : *Si sacerdos libertatem servis Ecclesiæ conferre voluerit, non à die confir-*

8. Exponitur can. 9.

mationis

Concil. Tolet. 12. *lionis ſua ſcriptura tempus annorum computatum tenebit, ſed ex quo eum, qui ſcripturam conficit, verùm obiiſſe conſtiterit.* Quæ verba difficilia valde ſunt, dum non conſtat de quo tempore Patres loquantur, ſeu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cujus textus expoſitione dicendum exiſtimo, canonem illum eſſe accipiendum de libertate injuſtè præſtita ſervis Eccleſiæ, ex eo quod ſacerdos, qui eos manumiſit, nihil præſtitit, aut Eccleſiæ acquiſivit: & cùm ita injuſtè manumiſſi defenderentur contra ſucceſſorem ſacerdotis, qui intendebat eos in ſervitutem revocare temporis præſcriptione, ſtatuunt Patres, ut tempus hujus præſcriptionis non currat à die chartæ libertatis confectæ, ſed à tempore obitus ſacerdotis injuſtè manumittentis, ut in eodem Concilio ſtatutum erat *can.* 8. relato à Gratiano *in cap. ſi ſacerdotes* 16. *quæſt.* 3. ubi docetur, à præſcriptione tricenni tempus quoque ſubduci, quo is qui alienavit, Eccleſiæ præfuit: quod etiam jure civili procedit, nam filio, cujus res à patre alienata eſt, contra patris contractum venienti, non obſtat tempus quo in ſactis pater fuit, quia agere ei liberum non erat, *l.* 1. §. *ult. C. de annali excepi. novel.* 22. *cap.* 24. Poſtèà tamen in Concilio Emeritenſi, *can.* 20. ſtatutum fuit, ut ita injuſtè manumiſſi nullâ temporis præſcriptione defendi poſſent, quin in priſtinam ſervitutem revocarentur. Verba canonis hæc ſunt: *In priorum canonum ordine inſtitutum manet, qualiter Epiſcopi de familia Eccleſiæ libertos debeant facere. Multis etenim ſacerdotes, prout illis conceſſit divina gratia, habent unde canonicum ordinem impleant, & ſic libertos faciant; & ſunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & ſic libertos facere præſumunt. Tales enim libertos regula canonica eſſe non jubet ſtabilitos. Contingere etenim ſolet, ut poſtquam manumiſſor eorum ab hac diſceſſerit luce, talis occurrat ſucceſſor, qui aut Eccleſiæ familiam minimè quærat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam ei, à quo nihil Eccleſiæ offerente liberi facti ſunt, longè poſt tempore libertos ſe eſſe defendant: atque eam libertatem ita abſcondunt, ut pro hoc quærenti Epiſcopo laborem faciant. Talium ſi ſit voluntas, licentia concedatur nulla, quia non potuerunt, neque à ſervitio Eccleſiæ unquam diſcedunt; & pro his rebus in libertate permanere non poterunt. Sanctorum Canonum non abjicienda ſunt inſtituta, atque his, quæ implenda eſſe oportet, addimus nova. Placuit huic ſanctæ Synodo, ut quiſquis dignè juxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & a patrocinio Eccleſiæ ipſe, aut poſteritas ejus nunquam diſcedat. Quiſquis verò non in ordo canonicus poſcit, libertus fuerit factus, quæcunque proluxitas temporis in ſcriptura ſua textu inveniatur, quia à ſervitio Eccleſiæ nunquam ejus eſt abſceſſiſſe, & canonica ſententia reſcindi jubet talem libertatem, ut ille, & poſteritas ejus omnis in ſervitio maneant ſanctæ Eccleſiæ, cui debita manent per veram originem. Illos verò per omnia ſtabilitos in libertate eſſe inſtituimus, qui ab ipſis Epiſcopis liberi ſunt, vel fuerint facti, qui de ſuo bona plurima ſanctæ Eccleſiæ, in qua præſident, per ſuæ ſcripturæ textum cognoſcuntur contuliſſe. Et hi quamlibet jubeantur eſſe ſtabiles, nullo modo reſcindendi ſunt à patrocinio ſanctæ Eccleſiæ. Quod ſi contigerit eos, eorumque filios perſonis ingenuis eſſe commixtos, & quandoque eorum poſteritas patrocinium Eccleſiæ voluerit deſpicere, ex cujus familia per veram originem conſtat eos genitos eſſe, ſi ex hac libertis trahunt originem, qui juxta canonicam ſententiam jubentur eſſe ſtabiles, & dignitatis ſuæ nomen teneant, Eccleſiæ patrocinium nunquam amittant. Certè ſi ex his inventi fuerint originem trahere, quos canonica regula non jubent libertos eſſe, quamlibet poſt longa tempora, quomodo origine fuerunt, reducendi tamen ſunt ad ſanctæ Eccleſiæ, cui pertinent, jura. Libertis tamen ex familia Eccleſiæ factis, & poſteritas, quæ ex his eſt procreata, ſi libertatem ſuam, vel parentum ſuorum inventi fuerint celaſſe, aut abſcondere, & tempore, quo ab Epiſcopo fuerint admoniti, eam præſentare diſtulerint, dum eorum origo (ut jam diximus) fuerit manifeſta, per legalem teſtem ad ſervitium Eccleſiæ reducantur, & ut Epiſcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hac forma & in Presbyteris ſervanda erit, qui cum voluntate Epiſcopi ſui, juxta canonicam regulam de familia ſua Eccleſiæ libertos facere voluerint.*

CAPUT V.

Ex Concilio apud a Silvan.

b NUlli liceat alienare rem immobilem Eccleſiæ, ſive agrum, ſive *c* ruſticum mancipium, ſive domum, ſive hortum: nec creditoribus ſpecialis hypothecam *d* titulo obligare. *e* Alienationis autem verbum contineat *f* conditionem, *g* donationem, *h* venditionem, *i* permutationem, & *k* emphyteuſim perpetuum contractum: ſed omnes ſacerdotes ab hujuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes, quas *l* Leonina conſtitutio minatur.

NOTÆ.

1. *a Silvanect.*] Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 164. Bernardus Papienſis *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 4. citant textum hunc ex Concilio celebrato apud Silvanect. præſente Ludovico Rege, *can.* 5. Ivo Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 183. & *p.* 17. *cap. ultim.* refert textum hunc ex conſtitutione 7. Juſtin. *cap.* 1. Et licèt fuiſſet Concil. Silvanectenſe celebratum temporibus Nicolai I. anno 863. ad depoſitionem Rothaldi Epiſcopi Sueſſionenſis, ut conſtat ex Synodo Romana celebrata ſub eodem Nicolao, *ex epiſt.* 32. *ejuſdem*, & ex traditis à Baronio *tom.* 10. *anno* 863. *num.* 69. tamen inter ejus acta non reperiuntur hæc verba; ſed cùm extent *lib.* 2. *Capitul. Lotharii, cap.* 29. credo in aliqua Synodo apud Silvanectum habitâ relata fuiſſe ea verba, & tranſcripta ex conſtitutione 7. Juſtin. *cap.* 1. apud Jul. Anteceſ. ex quo integram hujus textus reſtituo ita. [Nulla ſub Romana ditione conſtituta Eccleſia, vel xenodochium, vel prochotrophium, vel gerontocomium, vel brephotrophium, vel monaſterium, tam monachorum, quàm ſanctimonialium, archimandritam habens, vel archimandritiſſam: Ergo his omnibus non liceat alienare rem immobilem, ſive domum, ſive agrum, ſive ruſticum mancipium, vel panes civiles; nec creditoribus, ſive ſpecialis, ſive generalis hypothecæ

hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat venditionem, donationem, permutationem, & emphyteuſeos perpetuum contractum. Sed omnes omnino ſacerdotes hujuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes, quas Leonina conſtitutio minatur; ideſt, ut is quidem, qui comparavit rem loci venerabilis, reddat eam ei, cujus & antè fuerat, ſcilicet cum fructibus, aliiſque emolumentis, quæ in medio tempore facta ſunt: œconomum autem Eccleſiæ præſtare lucrum, quod ex hujuſmodi prohibita alienatione ſenſerit, vel Eccleſiam damno affecerit, ita ut in poſterum œconomus non ſit. Non ſolùm autem ipſe, ſed etiam ſucceſſores ejus teneantur, ſive ipſe œconomus alienaverit, ſive reſpiciens alienantem Epiſcopum non prohibuerit, & multò magis ſi conſenſerit. Tabellionem autem, qui talia interdicta inſtrumenta conſcripſerit, perpetuo exilio tradi oportet: Magiſtratus autem, qui eadem inſtrumenta admiſerunt, & officiales, qui operam dederunt, ut monumentis intimentur donationes, vel cæteræ alienationes actis intervenientibus confirmentur, non ſolùm magiſtratu, ſed etiam dignitate, & facultatibus ſuis cadant. Remittit autem conſtitutio ea, quæ in præterito tempore acta ſunt: excipit autem quoſdam contractus, quos in ſequentibus exponit capitulis, per quos Eccleſiarum immobiles res alienari poſſunt.] Unde præſens textus primò editus fuit à Juſtiniano *in dicta conſtitut.* 7. & ex eo tranſcriptus fuit inter Capitularia Lotharii *lib.* 2. *cap.* 29. & in Concilio apud Silvanectum habito, ex quo citatur *in cap.* 1. & 3. *de rerum permut.* & ex illis codicibus Decretiſtæ, necnon Papienſis compilarunt, & ab eis Raymundus in præſenti tranſcripſit.

2. [b] *Nulli.*] Hoc generali verbo comprehenduntur omnes Eccleſiarum Prælati, aut Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, Præpoſiti, Archipresbyteri, Plebani, Presbyteri, ut apertè ſtatuitur in Conciliis Agathenſi, Epaunenſi, Hiſpalenſi, Oxonienſi, & Pontificum decretis, quorum verba referunt Gratianus *in* 12. *quæſt.* 2. Antonius Auguſtinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *per tot.* ita ut ex eorum ſententia ad Prælatos etiam regulares extendatur præſens prohibitio, necnon ad Ordinum Militarium Magiſtros, & Priores: probant Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. quæſt.* 27. *artic.* 12. Thom. Hurtado *tom.* 1. *de congrua ſuſtent. fol.* 60. §. 16. Etiam comprehenduntur Capitulum Sede vacante. Redoanus *de rebus Eccleſiæ, quæſtione* 30. Prælati ſchiſmatici, *cap. nuic. de ſchiſmat. cap. precaria* 44. 12. *quæſt.* 2. aliàs intruſi, *cap. alienationes* 37. 12. *quæſt.* 2. An etiam Summus Pontifex hac prohibitione Eccleſiæ comprehendatur, diſputant tam Theologi, quàm Juriſtæ? Et Papam hac prohibitione non comprehendi, deducitur tum ex eo, quia Princeps legibus ſolutus eſt, *l. Princeps, ff. de legibus*; nec poteſt unus Pontifex legem dicere, quam præcisè ſucceſſor obſervare teneatur, *cap. dudum, de elect.* Tum etiam, quia *in extravag. Ambitioſa, hoc tit.* expreſsè cavetur, pœnas ſtatutas in alienantes res Eccleſiæ, locum non habere, quando conſulto Romano Pontifice celebratur alienatio: igitur quia cum licentia Pontificis facta alienatio valet, ut deducit Redoanus *de rebus Eccleſ. cap.* 44. Hinc variæ reſolvuntur quæſtiones circa effectum conſenſus Apoſtolici, & ſubreptionem in eo admiſſam per Doctores relatos à Riccio *in praxi, tit. de alienat. rer. Eccleſ. ex deciſione* 24. *uſque ad* 103. quæ omninò ſuperfluæ eſſent, ſi præſenti prohibitione Summus Pontifex comprehenderetur: quare donationem rerum Eccleſiæ ſuſtineri *in cap. per tuas, de donat.* & *in cap. ad audientiam, de præſcript.* communiter docetur. Sed in hac quæſtione, omiſſis quæ de alienatione rerum Eccleſiæ facta à Pontifice ex poteſtate abſolutâ, ſeu ordinariâ, tradunt relati Doctores à Redoano *de rebus Eccleſia, cap.* 45. *num.* 8. dicendum eſt, præſenti prohibitione etiam Summum Pontificem comprehendi, ut apertè probatur *ex cap. non liceat Papæ* 12. *quæſt.* 2. cujus textus meminit Paulus IV. in conſtitutione *Injunctum*, edita anno 1555. *tom.* 1. *bull.* ubi de Pontifice agi certum eſt; quia licèt olim aliquando Epiſcopi Papæ dicerentur, ut probat Ambianas *ad Tertul. de pudic. cap.* 13. *obſerv.* 1. tamen hoc nomen proprium eſt Summi Pontificis, ut probat Bellarminus *lib.* 2. *de Romano Pontifice, cap.* 31. quare hanc ſententiam ex eo textu probarunt Azor *p.* 2. *lib.* 9. *cap.* 1. *quæſt.* 3. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 17. *num.* 2. & *cap.* 18. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi, alleg.* 95. *num.* 23. Peyrinis, Lezana, Boſſius, & alii relati ab Hurtado *tom.* 1. *de congrua, ſubreſol.* 25. §. 14. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia ſicut cura Eccleſiæ Pontifici incumbit, ita & protectio rerum, ſine quibus conſervari non poteſt, *cap. ſi quis objecerit* 7. 1. *quæſt.* 3. Unde Pontifex, ſi ſine juſta cauſa rem Eccleſiæ alienaverit, licèt alienatio ſubſiſtat, peccat tamen lethaliter. Sanchez *lib.* 8. *de matrim. diſput.* 18. *num.* 6. quamvis aliter diſtinguat Navarrus *de ſpoliis cleric.* §. 3. *num.* 8. hoc enim exigit vis directiva legum, juxta quam obligantur Principes obſervare leges à ſe, vel ſucceſſoribus latas, ut probavi *in cap.* 1. *de probat.* licèt pœnis ſtatutis in alienantes res Eccleſiæ Pontifex non ligetur; quia quoad vim coactivam Princeps ſolutus eſt legibus. Cujacius *lib.* 15. *obſerv. cap.* 30. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 5. Vazquez *ad* 1. 2. *D. Thomæ, diſput.* 167. *cap.* 1. & 2. Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 22. Salas *eod. tract. diſput.* 14. *ſect.* 2. & 3. Causâ verò legitimâ ſubſiſtente, alienatio rei Eccleſiæ facta à Pontifice abſque alia ſolennitate, defenditur *dicto cap. per tuas, dicto cap. ad audientiam*; quia auctoritas ipſius ſupplet defectum ſolennitatis, argumento textus *in l.* 2. *C. quando decreto opus non eſt*; juxta quam doctrinam accipiendus eſt textus *in dicto cap. non liceat Papæ*, dum docet, quod non liceat Papæ pro aliqua neceſſitate alienare res Eccleſiæ, hoc eſt ut pro qualibet neceſſitate eas alienare non debeat, ſed tantùm pro magna, quæ juſtam cauſam præbeat alienationi.

3. [c] *Ruſticum mancipium.*] Sicut Romani ad agrorum culturam ſervis utebantur, *l. ſi mancipia, l. cùm de lamonis, §. ſi fundus, ff. de fund. inſtruct.* apud quos inter mancipia ruſtica enumerabantur mulier, cuſtos fundi, aut prædii, villicus, molendaria, bubulcus, putatores, foſſores, *l. in teſtamento, §. mulier, ff. eod. titulo:* ita & Eccleſia ad agros colendos plerumque in villis ſervis proprtiis utebatur; unde in Concil. Tolet. 16. *can.* 5. cavetur, ut ea Eccleſia, quæ uſque ad decem habuerit mancipia, ſuper ſe habeat ſacerdotem; quæ verò minùs decem mancipia habuerit, aliis conjungatur Eccleſiis. Et in Concilio Agathenſi, *can.* 6. de his agunt Patres ibi: *Caſellæ, vel mancipiola Eccleſia.* Notarunt Boſquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 16. Meurſius *in Gloſſario, verbo Ruſticum.* Præclarè verò definiunt leges Bajuvariorum operas, & tributa colonorum, ac ſervorum Eccleſiæ, *tit.* 1. *cap.* 4. quem totum hîc ſcribo, ne dubium quidquam lectoris animo poſſit reſidere: [De colonis, vel ſervis Eccleſiæ, qualiter ſerviant, vel qualia tributa reddant, hoc eſt agrarium, ſecundùm

dùm æstimationem judicis, provideat hoc Judex, secundùm quod habet, donet. De triginta modiis tres donet, & pascuarium desolvat secundùm usum provinciæ. Andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo: arare, seminare, claudere, colligere, & tradere: à tremisse unusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat, & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, & præcidere, vindemiare. Reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Parafredos donent, aut ipsi vadant, ubi eis, si injunctum fuerit, angarias cum carro faciant usque 1. leucas, amplius non minentur. Ad casas dominicas stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum, pedituras rationabiles accipiant; & quando necesse fuerit, omninò componant. Calcifurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras 1. homines faciant; ubi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant. Servus autem Ecclesiæ secundùm possessionem suam reddat tributa. Opera verò tres dies in hebdomada in dominico operet: tres verò sibi faciat. Si verò dominus ejus dederit ei boves, & alias res, quas habet, tantùm serviat, quantùm ei per possibilitatem impositum fuerit, tamen injustè neminem opprimat.] Ubi per andecingas intelliguntur operæ aratoriæ; & per parafredos equi majores, & generosiores equis ordinariis, ut exponunt Cujacius *ad tit. C. de cursu publico*, Lemaistre *lib.3. de bonis Eccles. cap.6.*

[d] *Hypotheca.*] Ut dicemus *in cap. 1. de pignor.*

4 • *Alienationis autem verbum.*] Cùm alienatio sit rei suæ, juriśve sui in alium translatio, juxta Senecam *lib. 5. de benefic. cap. 7.* & illustrant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in dicta l. alienatum, ff. de V. S.* Rither. *de alienat. in princip.* varii sunt modi transferendi res proprias, aut jus sibi competens; an verò ad perfectam alienationem desideretur dominii translatio, pro solutione illius quæstionis, utrum mutuum sit alienatio, disputant Salmasius *de mutuo*, Gibalinus *de usuris p. 1. cap. 2. artic. 4.* ubi de alienationibus peculiaribus, tam ex jure gentium, quàm Quiritum latè agunt.

5. [f] *Conditionem.*] Innocentius in præsenti vocem hanc accipit pro contractu conditionali, per quem prædium Ecclesiæ reddatur conditionale, idest causa, seu natura prædii; quæ sententia meritò ab omnibus improbatur. Alii legunt *conductionem*, quos idem Innocentius reprehendit ex eo, quia conducere non est alienare, *l. penult. §. instituto, ff. de legat. 2.* quia locatio, sive conductio, non solet dominium mutare, *l. non solet, ff. locati, l. ad probationem, l. si conductionis, C. eod. tit.* Quintinus *in repetit. ad hunc textum*, legit *conditionem testamenti*, quia qui testamentum condit, alienat: sed meritò eum reprehendit Germonius *lib.2. animadvers. cap. 20.* Alii legunt *concessionem*, quia concessio alienationis species est, *ex cap. cùm nos, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* Tandem his omnibus omissis Cironius in præsenti retinet *conditionem*, & exponit, id est pactionem super rebus Ecclesiæ initam; nam verbum *conditio*, sumitur pro pacto, *l. societatem, ff. pro socio.* Inde stare conditionibus, pro servare pacta, apud M. Tullium *lib. 16. ad Tyronem*, ibi: *Sin illi suis conditionibus stare noluerint, bellum paratum est.* Et *l. sed Celsus 6. §. conditio, ff. de contrahenda empt. l. debitori 6. C. de pactis.* Prohibetur igitur juxta mentem Cironii in præsenti pactio super rebus Ecclesiæ, quæ præjudicium afferre potest, *cap. plerique, de pactis*; non tamen omnis pactio, sed ea tantùm, quæ damnum afferre potest Ecclesiæ, ut exprimitur *in dicta extravag. Ambitiosæ, hoc tit.* in illis verbis: *Omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur.* Quâ sententiâ retentâ, aliqui inferunt, pactum retrovendendi, aut simile, emptionis resolutorium, nec ex intervallo, nec in continenti à Prælatis Ecclesiæ apponi posse sine debita solennitate, alias nullum esse, ut docuit Fachineus *lib. 2. controv. cap. 3.* quæ doctrina quoad pacta ex intervallo adjecta planè procedit, ex traditis à Glossa *verbo Emisisti, in l. 6. C. de prædiis minor.* Pinel. *in l. 1. p. 3. num. 54. C. de bonis matern.* Circa pacta verò resolutoria adjecta in contractu, quem potuit Prælatus sine solennitate celebrare, dubium est: & pro sententia Fachinei facit verbum hoc, *conditionem*, quo prohibentur, juxta Cironium, pacta quibus Ecclesia rerum suarum dominium amittit: sed per pactiones resolutorias, veluti de retrovendendo, legis commissoriæ, aut addictionis in diem, dominium rei emptæ in venditorem transfertur, *l. ubi autem 5. §. sed & Marcellus, ff. de in diem addict.* ideoque potest actione in rem uti, *l. si quis action. ff. de rei vind.* ergo hujusmodi pacta resolutoria, etiam in continenti, sine solennitate adjici nequeunt. Facit etiam, quod hujusmodi pacta, quibus alienationi aditus paratur in rebus minorum, absque debita solennitate inita improbantur, *l. 1. §. fin. ff de rebus eorum, l. si ad resolvendam, C. de prædiis minor.* docent Albericus *ibi*, Fabianus de Monte *in tractat. de emptione, quæst. 7. in princip.* Menochius *lib.2. de arbitr. casu 171. num.31.*

Contrariam tamen sententiam, videlicet hujusmodi pacta resolutoria, sine solennitate adjici posse à Prælato Ecclesiæ, vel tutore in contractibus à se utiliter gestis, docuerunt Cagnolus *in l.2. num.151. C. de pact. inter emptor.* Tiraquel. *de retract. convent. tit. fin. num. 13.* Pinel. *dicta 3. p. num. 54.* Gutierrez *de tuel. 3. p. cap. 5.* Larrea *1. tom. decis. 40. num. 70.* Cyriacus *controv. forens. lib. 2. controv. 239. & sequenti*, Vela *2. tom. dissert. 37. num. 43.* pro qua sententia expendi possunt textus *in cap. verum 4. de condit. appos. l. causam 20. ff. de manumiss. l. si rogatus 20. §. sed si hac, ff. de manumiss. vindict. l. 1. C. quando decret. opus non est*, ubi hujusmodi pacta resolutoria sine solennitate in contractibus lucrativis admittuntur: ergo & in onerosis non debent improbari. Accedit, quia per hujusmodi pacta resolutoria, non tam dominium transfertur, quàm contractus resolvitur, *d. l. si quis hac, ff. de rei vind.* ubi Antonius Faber. Igitur servanda sunt à Prælato vel tutore in illis casibus, in quibus ipsi sine solennitate contrahere valent. Fusè eam probant Montero à Cueva *decis. 47.* Arias de Mesa *lib. 3. var. cap. 25. num. 13.* Olea *de cess. jurium lib. 2. q. 2. per totam.* Nec hac sententiâ retentâ obstant præsens textus, & textus in dicta extravaganti *Ambitiosa*, ibi: *Pactum, per quod dominium transfertur.* Nam his verbis improbantur pactiones, per quas intendit Prælatus transferre dominium irrevocabiliter acquisitum: at in specie pacti resolutorii nulla fit alienatio, cùm ad eventum usque conditionis dominium retineatur. Nec etiam obstat textus *in d. l. 1. §. fin. ff. de reb. eorum:* nam in eo textu non fuit apposita pactio resolutoria, aut ea, quæ venditionem revocabilem præseferret; sed pactio illa, quæ cùm dominium minori quæsitum ostenderet, nova obligatione, quæ alienationi aditum parabat, minorem adstringebat; fuit enim

6.

enim in ea ſpecie conventum, ut quamdiu pretium non ſolveretur, pignori eſſet ſuppoſita res empta; cùm autem pignus in re aliena non conſiſtat, *l.2. C. ſi aliena res, l. ſi rem alienam, ff. de pignorat. l.1. ff. de pignoribus*; & qui vult conſequens, antecedens etiam neceſſarium velit, *l.2. ff. de juriſdict.* inde fit, ut actum intelligatur, quod tranſeat in minorem dominium rei emptæ, quoties ipſi hac lege venditur res, ut quoad ipſe pretium ſolverit, res pignori ſubjecta ſit; quo caſu valet quidem venditio, ſed conſtitutio pignoris vitiatur, quia in ipſa pignoris obligatione non interceſſit ſolennitas, quæ in alienatione rerum minoris deſideratur. Sed hæc interpretatio, etſi defendi poſſit, admiſsâ ſententiâ eorum, qui docuerunt, quod licèt in emptione celebrata ab Eccleſia, vel minore, adjici poſſit pactum reſolutorium, ex quo opportuno tempore tollitur intellectus prioris contractus; tamen conſtitutio pignoris etiam in continenti fieri non poteſt, quia per eam ſalvo manente contractu læditur jus publicum, quod exigit certam ſolennitatem in alienatione rerum Eccleſiæ, ſeu minoris, quam defendunt Fachineus *d. lib.2. controv. cap.3.* Trentacinq. *lib.2. var. tit. de minor. reſol. 9. num. 7.* Lara *de vita hominis, cap.23. num.11.* Hermoſilla *in l.4. tit.5. part.5. gloſ.2. n 25.* Acoſta *de privileg. credit. ampl. 4. num. 3.* Vela *diſſert. 37. num. 31.* Faber *in Papin. tit. 12. princip. 8. illat. 55.* Larrea *deciſ. 40. num. 71.* Arias de Meſa *lib.3. variar. cap. 25. num. 13.* tamen juxta contrariam ſententiam, quæ non ſolùm pactum reſolutorium in continenti in ea ſpecie admittit, verùm & pignoris conſtitutionem, quam defendunt Montero à Cueva *deciſ. 57.* Olea *de ceſſ. jur. tit. 2. q. 2. num.24.* ſuſtineri non poteſt; ſiquidem in eo §. finali, juncta lege ſequenti, conventio adjecta fuit in continenti, & nihilominus improbatur: igitur quia in pacto reſolutorio etiam in continenti adjecto adhiberi debet ſolennitas, quæ in alienatione rerum minoris deſideratur: quare reſponſum illud Ulpiani difficile, nec ad cauſarum deciſionem allegari poſſe, dixerunt Larrea ubi ſuprà, *num. 69.* Acoſta *dicta ampliat. 4. num. 5.* & perduram eſſe Ulpiani ſententiam docuit Mathienzo *in l.2. tit. 3. lib. 5. recopil. gloſ. 1. num. 17.* Sed adhuc hac ſententiâ ſecundâ retentâ, dici poteſt cum Doctore Olea *dicta quæſt. 2. num. 41.* in eo textu conventionem illam, ut prædia eſſent loco pignoris, donec pretium ſolveretur, non fuiſſe in continenti adjectam tempore venditionis celebratæ, ſed tempore traditionis; unde cùm ex intervallo pactum illud adjectum eſſet, ideo juxta ſuprà tradita non ſuſtinetur, niſi adhibita ſolennitate, quæ in alienatione rerum minoris deſideratur. Similiter pactum ex intervallo fuiſſe adjectum *in d. l. ad reſolvendum, l. 2. C. ſi adverſus donat.* docuerunt Larrea *d. deciſ.40. num.70.* Cyriacus *controv.240. num.10.* Olea *ubi ſuprà, num. 18.* Verùm etſi omnia hucuſque tradita vera ſint, admiſsâ ſententiâ Cironii, qui conditionem in præſenti pro conventione accipit, ſeu pro pactione, mihi ſemper placuit ſententia Antonii Auguſtini *in præſens*, Cujacii *hic*, Germonii *dicto cap.20. & lib.3. de ſacror. immunit. cap. 17. num. 97.* qui prorſus rejiciunt dictionem hanc, *conditionem*, ab hoc textu; nam cùm in ejus autographis, & codicibus, ex quibus præſens textus tranſcriptus fuit, non reperiatur, videlicet in dicta conſtitutione 7. Juſtin. *d. caput. 29.* apud Ivonem & Burchardum, non eſt ratio, quare eam admittamus, præcipuè cùm in nulla alia canonica deciſione, ubi de alienatione rerum Eccleſiæ agitur, reperiatur.

D.D. Gonzal. in Decretal. Tom. III. Pars I.

[g] *Donationem.*] De qua agemus *in cap. 3. de donat.*

[h] *Venditionem.*] De qua egi *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.*

[i] *Permutationem.*] De qua agemus *in cap. 1. de rerum permut.*

[k] *Emphyteuſim.*] De quo alienationis modo agemus *in cap. ad aures, hoc tit.*

[l] *Leonina conſtitutio.*] An hæc verba referantur ad conſtitutionem Leonis IV. Pont. relatam à Gratiano *in cap. monemus 18. 12. quæſt. 2.* an verò ad conſtitutionem Imperatoris Leonis, de qua ſtatim, quærit Germonius *lib. 3. de ſacror. immunit. cap.17. num.94.* qui docet, in præſenti agi de conſtitutione Pontificis Leonis: ſed Gloſſa, & communiter repetentes in præſenti rectiùs verba relata acceperunt de lege Leonis, per quam latiùs, & accuratiùs conſultum eſt Eccleſiæ, prohibitâ rerum ejus alienatione. Quæ conſtitutio Leonis, & Anthemii extat *in l. jubemus, C. de ſacroſ. Eccleſ.* inter quam, & conſtitutionem Anaſtaſii relatam *in l. privilegia 17. C. eod. tituło*, & aliam Juſtin. *in dicta Novel. 7.* illud intereſt, quod Leonina conſtitutio tantùm pertinuit ad majorem Eccleſiam Conſtantinop. ejuſque rerum immobilium alienationem inhibuit; lex autem Anaſtaſiana porrexit jus illud etiam ad aliàs Eccleſias, quæ ſuberant Patriarchæ Conſtantinopol. vel in eadem urbe, vel intra ejus territorium. Deinde eadem lege cautum fuit, ut aliarum Eccleſiarum res immobiles alienari poſſent, interveniente decreto, ſive cum cauſæ cognitione, & monumentis actorum apud Magiſtratum cenſus, vel defenſores civitatum. Tandem Juſtinianus *in dicta Novel.7.* Anaſtaſii conſtitutionem abrogavit, Leoninam verò confirmavit, & multis capitibus auxit, ut conſtat ex ejus ſerie ſuprà relata, ex qua Novella 7. & partim ex Novella 120. deſumpta eſt authentica *Hoc jus, C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ tranſcripta legitur apud Gratianum *in cap.2. §. hoc jus, 10. quæſt.2.* De pœnis verò à ſacris canonibus ſtatutis in alienantes res Eccleſiæ, agemus infrà in commentario ſequenti.

7.

COMMENTARIUM.

8. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu talis venit exagitanda aſſertio: *Res Eccleſiæ alienari non debent.* Idem cavetur *in cap. quiſquis 19. cap. Apoſtolicos 33. cap. Diaconi 35. cap. quiſquis 37. cap. Abbatibus 41. cap. ſicut 49. cap. non liceat 62. & ferè per totam 12. quæſt. 2. cap. infamem 17. 6. quæſt. 2. cap. 1. 10. quæſt. 2. cap. poſſeſſiones 92. 16. quæſt. 1. cap. ſi ſacerdos 10. 16 quæſt. 3. cap. quicunque 2. 17. quæſt. 4. cap. 1. cap. tua, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. de donat. cap. 1. & per totum, hoc tit. lib.6. Clementina 1. eod. tit. extravag. ambitioſæ, eod. tit.* Concil. Aurelian.4. *can.9. Ut Epiſcopus, qui de facultate propria Eccleſiæ nihil reliquit, de Eccleſiæ facultate, ſi quid aliter, quàm canonei eloquuntur, obligaverit, vendiderit, aut diſtraxerit, ad Eccleſiam revocetur.* Et *can.11.* ibi: *Si quid Abbatibus, aut ſacris monaſteriis, aut parochiis pro Dei contemplatione oblatum fuerit, in ſua proprietate hoc Abbates, vel Presbyteri minimè revocabunt, nec alienari à cunctis fratribus debet.* Et *can. 18.* ibi: *Quicunque clericus aliquid jure eccleſiaſtico, ſeu per ſcripturam acceperit ad utendum, & poſtmodùm alienare quacunque occaſione voluerit, non valebit.* Et *canone 34.* ibi: *Quiſquis agellum Eccleſiæ in die vitæ ſuæ à quocunque ſacerdote, cui poteſtas eſt, acceperit poſſidendum, quacunque ibi profecerit, alienandi nullam habeat poteſtatem.* Aurel. *5. can. 13.* ibi: *Ne cui liceat res, vel facultates Eccleſiæ, aut monaſteriis, vel xenodochiis pro quacunque*

cunque eleemoſyna cum juſtitia delegatas retenare, alienare, atque ſubtrahere. Tolet. 3. *can.* 3. *Hac ſancta Synodus nulli Epiſcoporum licentiam tribuit res alienare Eccleſiæ, quoniam & antiquioribus canonibus hæc prohibetur.* Tolet. 9. *can.* 3. 5. & 8. Narbonenſe *can.* 8. Pariſienſe *lib.* 1. *cap.* 17. quorum verba refert Antonius Auguſtinus *in epit. lib.* 15. *tit.* 31. *l. jubemus* 14. *authent. hoc jus, l. penult. C. de ſacroſ. Eccleſ. Novel.* 7. & 120. *Juſtin.* Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 11. Conſtitutio Emanuelis Comneni, aut Bulla aurea de prohibita alienatione rerum eccleſiaſticarum, apud Balſamonem *in notis ad* 7. *Synodum, can.* 12. *pag. mihi* 516. ex editione Gent. Herbert. & poſtea ab Edmund. Bonef. *in lib. juris Orient.* & Dionyſ. Gothofredo poſt novellas Juſtiniani, & Leonis, ſub prædicto Emanuele, *tit.* 9. & 10. *l.* 1. & 2. *tit.* 14. *partit.* 7. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Caſtillo *de uſufr. cap.* 64. Trentacinquius *lib.* 3. *var. tit. de rerum alienat. reſolut. unic. per tot.* Hermoſilla *in l.* 5. *tit.* 5. *partit.* 5. *glo.* 1. *per tot.* Vela *tom.* 1. *deciſ.* 15. Barboſa *lib.* 3. *juris eccleſ. cap.* 30. *per totum*, & *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 55. Lotherius *de re benef. lib.* 3. *cap.* 25. plures referens Carvallo *in cap. Raymundus*, 2. *p. num.* 314. Arias de Meſa *lib.* 2. *var. cap.* 41. & *lib.* 3. *cap.* 23. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 2. *quæſt.* 1. & 2. Anguianus *lib.* 1. *de legib. controverſ.* 14. Germonius *lib.* 2. *animadv. cap.* 10. Balſamon *in can.* 12. *Synodi* 7. & *in canone* 29. & 36. *Synodi Carthag.* & *in can.* 13. *Concil. Ancyr.* Corvinus *lib.* 2. *aphoriſm. tit.* 41. Cujacius *in præſenti*, Quintanaducñas *lib.* 2. *eccleſ. à num.* 68. Chopinus *lib.* 3. *de ſacra pol. tit.* 6. Valenzuela *conſil.* 3. Hieronymus Garcia *tom.* 2. *polit. regul. fol.* 621. Rodericus Suarez *allegat.* 21. Thomas Hurtado *tom.* 1. *de congrua ſuſtent. reſol.* 2. *per tot.* Velaſco *de privil. pauper. lib.* 1. *quæſt.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 1. *de repub. cap.* 31. Vighel. *in methodo juris can. fol.* 369. P. Grethſerus *lib.* 3. *de immunit. eccleſ.* Scombornerius *lib.* 4. *polit. cap.* 2. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 8. Farin. *in repert. de contract. quæſt.* 10. Delbene *tom.* 2. *de immunit. cap.* 17. Dartis *de benef. ſect.* 7. Rouſſelius *lib.* 5. *hiſt. Pontif. juriſd. cap.* 1. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 7. *quæſt.* 1. *num.* 2. Botiller. *de ſucceſſ. cap.* 2. *theor.* 56. Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 4. *uſque ad* 7. Caſtillo *de alimen. cap.* 64. Paulus Melius *in ejus addit.* Germonius *lib.* 3. *de ſacr. immunit. cap.* 17.

9. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Certum eſt, Eccleſiam verum ſuarum rerum dominium habere, ut probavi *cap.* 1. & 2. *hoc titulo*: unde ſequitur neceſſariò, ad libitum poſſe de illis diſponere, eaſque quocunque titulo alienare, & in alium transferre, §. *per traditionem*, *Inſtit. de rer. diviſ. l. quâ ratione* 9. §. *hoc quoque*, *l. traditio* 20. *ff. de acquir. rer. domin. l. ſacrilege* 12. *C. de rei vind. l. in re mandata* 21. *C. mandati.* In hoc enim præcipuam dominii partem conſiſtere certum eſt, ut latè probat Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 9. Unde dicendum videtur, nullâ potuiſſe prohiberi lege hanc liberam diſponendi facultatem. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui repudiat legatum, vel hæreditatem, alienat res in ea comprehenſas, *l. magis puto* 5. §. *ſi pupillus*, *ff. de rebus eorum*, *l. quod ſi minor* 24. §. *non ſemper*, *ff. de minor. l. fin. C. de repud. hæredit.* Sed Prælatus Eccleſiæ poteſt propria auctoritate repudiare hæreditatem, vel legatum Eccleſiæ relictum, ut de hæreditate conſtat *ex cap. fin.* 17. *quæſt.* 2. De legato ſuadetur ex eo, quia acquiſitio legati continet in ſe lucrum, *l. legatum* 34. *de legat.* 2. & per conſequens ſicut in lucro acquirendo poteſt ſervus Domino præjudicare, *l. fin.* §. *fin autem*, *C. de acquir. hæredit.* ita & Prælatus poterit repudiare legatum Eccleſiæ relictum. Augetur hæc difficultas ex eo, quia uſucapio, ſeu præſcriptio alienatio eſt, *l. alienationis* 28. *ff. de verb. ſign.* ſed res Eccleſiæ uſucapione, & præſcriptione acquiri poſſunt, *cap.* 1. *cap. ad aures*, *de præſcription.* ergo quia res Eccleſiæ alienari poſſunt.

10. TRADENTUR CAUSÆ HUJUS PROHIBITIONIS.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione præmiſſis, quæ pro origine hujus prohibitionis repetenda adduxi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* ſciendum eſt, quod ſicut in quibuſdam caſibus emere & vendere compellimur, ut in exemplis relatis *in l.* 1. §. *cura*, *ff. de offic. Præfect. urb. l.* 2. *ff. de his qui ſunt ſui*, *l.* 2. *C. de patribus qui filios*: ita è converſo jus nunquam alienandi facultatem domino aufert, quamvis eam interpretatione coanguſtandam, utpote odioſam, exiſtimet Socinus *conſil.* 112. *num.* 21. *volum.* 1. Cujus generis plures prohibitiones inveniuntur in utroque jure, ut probat Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. inter quas eſt illa, quæ res Eccleſiæ vetat alienare, tot utriuſque juris ſanctionibus confirmata. Circa alienationis autem modos, & contractus à Prælatis Eccleſiæ ſine debita ſolennitate celebrandos, ultra relatos in præſenti textu, Interpretes nonnullos addunt, & examinant, veluti ceſſionem actionum, an videlicet Eccleſia poſſit eas cedere? quam quæſtionem pro utraque parte doctè exagitat Olea *de ceſſ. jur. tit.* 2. *quæſt.* 1. qui eam ita reſolvit: Aut jura competunt ad res immobiles, vel mobiles, ſed pretioſas, aut quæ ſervando ſervari poſſunt; & eo caſu affirmat ceſſionem non poſſe fieri ab Eccleſia ſine ſolennitate à jure præſcripta: vel jura competunt ad res mobiles, vel quæ ſervando ſervari non poſſunt; & tunc ceſſionem admitti abſque ulla ſolennitate. Secundò circa concurſum creditorum formandum à Prælato inter creditores Eccleſiæ idem diſputat Salgado *part.* 1. *Labyrinthi*, *cap.* 1. §. 3. & reſolvit, hodie Eccleſiam, minorem, vel Rempublicam nullo præmiſſo decreto, & abſque juris ſolennitate poſſe formare concurſum cum ſuis creditoribus. Alios caſus reſolvunt in utroque foro Hieronymus Garcia, & Thomas Hurtado *ubi proximè*. Præſentis verò prohibitionis cauſas, ſeu rationes varias adducunt Interpretes, licèt non omnes ita veras. Primam deducunt ex eo, quia talis prohibitio lege divina nititur, juxta illud Levitici *cap.* 25. ibi: *Suburbana Levitarum ne veniant, quia poſſeſſio ſempiterna eſt.* Facit, quia ſemel res Deo dicata, ad humanos uſus transferri non debet, *cap. nulli* 3. *cap. injuſtum* 55. 12. *quæſt.* 2. *cap. injuſtum, de rer. permut. cap. quæ ſemel* 4. 19. *quæſt.* 3. *cap. ad hæc* 4. *de relig. domibus, cap. ſemel, de reg. jur. in* 6. Sed hæc ratio ſuſtineri non poteſt; nam aliàs ſequeretur, nullo in caſu prædia eccleſiaſtica poſſe alienari, quod falſum eſt, ut infrà dicemus: quare alia communiter aſſignatur ratio ex favore religionis petita, quia ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit, *l. ſunt* 43. *ff. de religioſis*, *l. ſancimus* 22. *C. de ſacroſ. Eccleſ. cap. in præſentia*, *de probat.* Sed his rationibus omiſſis, veræ cauſæ præſentis prohibitionis exprimuntur in ipſis conſtitutionibus, ubi talis prohibitio ſtatuitur. Prima *in dicta l. jubemus* 14. repetita *in cap.* 2. 20. *quæſt.* 2. in illis verbis: *Ut ſicut ipſa religionis, & fidei mater perpetua eſt, ita ejus patrimonium jugiter ſervetur illæſum.* Quæ innuunt utilitatem Eccleſiæ huic prohibitioni occaſionem præbuiſſe. Eſt enim valde conveniens Eccleſiæ, ut ei conſerventur bona propria, ex quibus ſumptus exhibeat

beat ad alendos miniſtros, & inſtauranda ædificia, cùm ſine bonis temporalibus ſtare non poſſint, *cap. ſi quis* 7. 1. *quæſt.* 3. notarunt Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 2. Valenzuela *contra Venetos* 1. *p. num.* 63. optimè Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. ideò oportet poteſtatem Prælatorum Eccleſiæ certis finibus coërcere, ne ſub prætextu adminiſtrationis in vitium diſſipationis irruant, quod longè abhorrent ſacri canones, *cap. venerabili* 37. *de offic. deleg.* Secunda ratio redditur *in cap. quiſquis* 19. 12. *quæſt.* 2. videlicet, quia non decet ut Prælatus diſpergat quæ non collegit: hæc autem impulſiva tantùm eſt, non finalis; nam licèt miniſterio Prælati res Eccleſiæ acquiſita ſit, non minùs alienari prohibetur, quàm aliæ res Eccleſiæ, *cap.* 1. *&* 3. 12. *quæſt.* 3. Accedit exemplum minorum, de quibus ad Eccleſiam valet argumentum, *cap. auditis, de in integrum reſtit.* nam minoribus, & eorum tutoribus etiam prohibitum eſt prædium ruſticum, aut urbanum diſtrahere, *l.* 1. §. 1. *ff. de rebus eorum*, *l.* 2. *& per tot. C. de prædiis minor.* vel etiam rem mobilem pretioſam, *l. lex* 22. *C. de adminiſtr. tut.* ergo ſicut tutor res minoris ſine decreto, & ſolennitate à jure præſcripta alienare nequit; ita nec Prælatus Eccleſiæ, qui pro tutore habetur, ejus bona ſine debita ſolennitate alienare valet. Quando autem ex tranſcurſu temporis præſumatur ſolennitatem inter eos eſſe, explicat Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 28.

II. De rebus alienari prohibitis.

Cùm ergo ob Eccleſiæ utilitatem diſtractio bonorum ejus prohibita ſit, plerunque autem expediat, atque utilis ſit alienatio, ut dicetur *in l. jubemus*, §. *ſanè*, *C. de ſacroſ. Eccleſ.* faciunt textus *in l. quod ſi minor* 24. §. 1. *ff. de minoribus*, *l. cùm plures* 12. §. 1. *ff. de adminiſtr. tut.* ut contingit in rebus, quæ ſine detrimento ob interitum ſervari non poſſunt, argumento legis *quæ tutoris*, *C. de adminiſtr. tut.* ideo hæc prohibitio abſoluta non eſt; immò licèt rei appellatio latiſſima ſit, *l. rei* 5. *l. rei* 23. *ff. de V. S.* tamen in præſenti non æqualiter in omnibus rebus procedit, primis enim Eccleſiæ canonibus tantùm immobilia, ſervi ruſtici, coloni, & annui redditus alienari prohibebantur ex hoc textu, ibi: *Rem immobilem*, *cap. ut ſuper* 8. *cap. ad audientiam* 9. *hoc tit.* exceptis prædiis modicis, de quibus agemus *in cap. ut ſuper* 8. §. *poſſeſſiones*, *hoc tit.* res autem mobiles abſque ulla ſolennitate diſtrahi poterant. Poſtea protracta fuit hæc prohibitio ad res mobiles pretioſas, ſeu quæ ſervari poſſent, *d. extravag. ambitioſæ.* Nec tunc obſtat textus *in cap. is cui* 42. *de elect. lib.* 6. quem exponit Garaña *in præſenti.* Quæ tamen dicantur mobilia, & an pecunia, annui redditus, & actiones pro immobilibus habeantur, latè proſequuntur Veſpertini noſtri Anteceſſores in præſenti. Olea *d. tit.* 2. *quæſt.* 1. Hieronymus Garcia, & Thom. Hurtado *ubi ſuprà.*

12. De cauſis ex quibus fieri poteſt alienatio.

Nec etiam ſacri Canones abſolutè inhibent rerum Eccleſiæ alienationem, ſed ita demùm, ſi fiat ſine cauſa, abſque juris ſolennitate; unde alienatio quæ fit ſervatis ſervandis, ſuſtinetur: quare exponendum ſupereſt, quænam cauſæ ſufficiant ad talem alienationem? Et Gloſſa *in cap. ſumma*, 12. *quæſt.* 2. tres cauſas agnoſcit, neceſſitatis videlicet, utilitatis, & inutilitatis, quas deducit *ex cap. ſicut* 16. *cap. ſine exceptione* 52. *cap. terrulæ* 56. *cap. ad aures* 70. *cum ſequenti*, 12. *quæſt.* 2. *Authent. hoc jus*, *l. ſancimus*, *C. de ſacroſ. Eccleſ. Novella* 6. *Juſtin.* quam edidit etiam, ac notis illuſtravit P. Pitheus *poſt collat. leg. Moſaic. pag.* 192. Gloſſam ſequuntur Redoanus *de rebus Eccleſ. quæſt.* 19. Gilkenius *in dicta authent. hoc jus*, Molina *de juſtitia*, *diſput.* 468. *concluſ.* 2. Menochius *lib.* 2. *de arbitr. caſu* 172. *n.* 8. quæ omnes cauſæ utilitatem Eccleſiæ reſpiciunt, & comprehenduntur *in dicto cap. ſine exceptione*, in illis verbis: *Aliquid horum fiat, ut meliora*; & *in dicta extravag.* ibi: *Cum evidenti utilitate.* Quare hæc cauſa finalis dicitur à Doctoribus permittendæ alienationis. De ſolennitate in hac alienatione adhibenda nonnulla adduxi *in c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* & an alienatio ſine ſolennitate, ſed cum cauſa celebrata nulla ſit, dicemus infrà *in c.* 6.

13. Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui ſatisfaciendum eſt dicendo, interdum contingere, ut qui dominus eſt, alienare abſolutè non poſſit, ut docetur *in princip. Inſtit. quibus alienare licet*; vel abſque certa ſolennitate alienare nequeat, ut contingit in minore, poſſeſſore majoratus, & ſimilibus, ut probant Molina *de primog. lib.* 1. *cap.* 11. *&* 18. Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 5. *à num.* 5. Unde licèt penes Eccleſiam verum dominium rerum ipſius reſideat, tamen juſtis ex cauſis ſuprà relatis potuerunt ſacri canones alienationem ipſarum rerum ſine certa ſolennitate prohibere. Accedit, quia Eccleſia ipſa, penes quam dominium reſidet, expers eſt animi, ſeu conſenſus; unde cùm alienatio explicari debeat per ejus Prælatos, & illi tantùm ſint adminiſtratores, poſſunt res ipſas diſtrahere. Nec obſtat primum augmentum, pro cujus ſolutione, omiſsâ quæſtione, utrum repudiatio hæreditatis, vel legati ſit alienatio, quam latè diſputant Fornerius, Gentilis, & Gedeus *in l. alienationis*, *ff. de V. S.* Oſualdus *lib.* 23. *Donelli*, *c.* 18. *littera E*, Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 14. *num.* 14. Caſtillo *lib.* 1. *controv. cap.* 112. plures congeſti à Meſa *lib.* 2. *variar. cap.* 41. *per tot.* dicendum eſt, Prælatum Eccleſiæ non poſſe exemplo tutoris repudiare hæreditatem delatam, vel legatum relictum Eccleſiæ, ut probat Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib* 4. *cap.* 8. *ſect.* 5. quia ut ſuprà dixi, non ſolùm prohibitum eſt illi res Eccleſiæ alienare, verùm & jura illi competentia, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. *Clement.* 1. *hoc tit.* unde poterit jus Eccleſiæ delatum repudiare, ut probant Molina *de juſtitia*, *tract.* 2. *diſput.* 468. *num.* 12. Arias de Meſa *dicto cap.* 41. *num.* 11. & ita in acquirendis non poſſe Prælatum præjudicare Eccleſiæ, probant Gratianus *diſcept. cap.* 674. Redoanus *de rebus Eccleſ. quæſt.* 2. *cap.* 12. Delbene, & alii, quos laudat & ſequitur Valeron *de tranſact. tit.* 4. *quæſt.* 1. *ex num.* 7. Nec obſtat textus *in dicto cap. fin.* 17. *quæſt.* 4. nam omiſſis quæ pro ejus illuſtratione adduxerunt Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 19. Donellus *lib.* 12. *cap.* 32. Petrus Gregorius *lib.* 3. *de republica*, *cap.* 14. *num.* 13. Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 8. Meril. *lib.* 2. *obſ. cap.* 34. Mancinus *ſacri juris diſſert.* 15. *cap.* 16. Mornacius *in l. Papinianus* 8. §. *ſi Imperator*, *ff. de inoffic.* Ritheurtius *in notis ad Salvianum*, *fol.* 430. Vinius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 32. Mantique *de differ. q.* 47. Hermoſilla *in l.* 8. *tit.* 4. *gloſ.* 3. *part.* 5. dicendum eſt, in eo textu non dubitari, an in repudiatione hæreditatis, de qua in eo textu agitur, deberet intervenire ſolennitas, vel non; ſed an in eo caſu Aurelius Epiſcopus à D. Auguſtino relatus, excuſandus eſſet, quia donationem reddidit, & reſtituit filiis donatoris poſtèa natis. Et docetur Epiſcopum res donatas reſtituere debere, non jure fori, ſed jure poli; quia cùm illa donatio facta fuiſſet ab eo, qui liberos non habebat, nec ſperabat, ſuſceptis poſtea liberis à donatore, qui ſi de illis cogitaſſet, talem donationem non feciſſet, juxta legem *ſi unquam*, *C. de revocandis*, *l. cùm avus*, *ff. de condit. & demonſtr.* meritò dicitur *in d. cap. fin.* contra mentem donatoris,

donatoris, & æquitatem naturalem non posse Ecclesiam retinere res sibi donatas. Nec obstat ultima difficultas, pro cujus solutione dicendum est, quod cùm regulariter alienatione rerum prohibitâ, non censeatur inhibita alienatio, quæ ex juris necessitate fit *l. 1. ff. de fundo dotali, l. & post litem 12. l. alienationes 13. ff. famil. erciscund. l. 1. C. commun. divid. l. filius 114. §. Divi, al 2. ff. de legat. 1. l. peto 69. §. prædium, ff. de legat. 2. l. sed & si 3. §. pignori. ff. de rebus eorum, l. inter 17. C. de prad. minor.* docent Molina *lib. 4. de primog. c. 8.* Donellus *lib. 9. comment. c. 10.* Cujacius *lib. 7. qq. Papin.* & ibi Faber *in d. l. alienationis, ff. famil. erciscund.* Castillo *lib. 5. controv. cap. 113.* ideò in hac prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ non comprehenditur alienatio, quæ ex juris necessitate fit, ut latè probat Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 26. & 27.* qui hujus necessariæ alienationis varia exempla refert. Primum quoties judicis sententiâ res aliqua ab Ecclesia aufertur legitimè; nam eo casu etiam res minorum, vel dotales alienari possunt, *d. l. 1. ff. de fundo dotali, d. l. 3. §. pignori, de rebus eorum.* Secundum, cùm ad divisionem prædii communis Ecclesia provocatur, quem casum illustrat Arias de Mesa *d. lib. 3. cap. 28. per tot.* & jam examinavi *in cap. 3. de probat.* Tertium exemplum refert Mesa *d. cap. 27.* cùm res pignori subjecta distrahitur; hæc enim alienatio magis executio prioris obligationis, quàm nova obligatio est, *l. si pupillorum 7. §. 1. ff de rebus eorum:* nec interest, quod in eodem §. ait Ulpianus, tutius esse si priùs Prætor adeatur, quasi illius decretum necessarium sit ad pignoris distractionem; nam verbum *tutius*, ibi consilium potiùs, quàm necessitatem importat, ut *in l. si servum 34. §. si is cui, ff. de oblig. & act. cap. quemadmodum 25. §. ultim. de jurejur.* Nec etiam obstat §. *si Prætor*, ejusdem legis 7. ubi docetur, quod si res ex decreto Prætoris pignori detur, non poterit distrahi absque novo decreto. Nam hoc ita accipiendum est, si statim ac decretum pignoris causâ datum est, petatur distractio; secus verò si ex postfacto venditio fiat, juxta legem 4. *ff. de pignorat.* Quartum exemplum refert Mesa, *d. cap. 26.* cùm Ecclesia est hæres instituta, & rogata est restituere hæreditatem, quo casu absque ulla solennitate restituere eam valet; quia hæc alienatio non tam ex voluntate Ecclesiæ fit, quàm ex necessitate, argumento textus *in l. magis puto 5. §. si fundum, ff. de rebus eorum.* Quintum exemplum adducitur ex casu usucapionis, seu præscriptionis rerum Ecclesiæ, quod examinavi *in cap. de quarta, de præscript.* Ultimum tandem exemplum adducit Mesa *d. cap. 27. num. 6.* ex redemptione census Ecclesiæ facta sine solemnitate; quia quamvis qui solutionem recepit, alienare intelligatur, §. *at ex contrario, Instit. quibus alienare licear*; tamen necessaria potiùs quàm voluntaria est, cùm ex legis ministerio fiat, immò ex natura contractus obligatio resolvatur, ut docent Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 15. à num. 80.* Auendaño *de censibus cap. 105. num. 2.*

14. Exponitur l. quidam 10. l. rogo 21. ff. de fideic. libert.

Manet ergo, præsentem prohibitionem locum non habere in alienatione necessaria: nec tunc obstant textus *in l. quidam 10. l. rogo 21. ff. de fideicomm. libert.* ubi prohibita servi alienatione à testatore, non solùm voluntaria, verùm & necessaria distractio prohibita censetur, adeo ut quocunque modo hæres servum alienaverit, libertas illi competat: ergo idem dicendum est in præsenti prohibitione alienationis rerum Ecclesiæ. Pro quorum jurium expositione, omissis solutionibus traditis à Rolando, & Ruino, quas refert Arias de Mesa *dicto cap. 26. num. 10.* dicendum est, aliquando prohiberi alienationem servorum à testatore odio ipsorum, ut *in l. ea quidem 5. C. si mancipium*; quod & fecisse Augustum testis est Suetonius *in ejus vita, cap. 21.* aliquando verò prohiberi favore ipsorum, ut non aliam, quàm hæredis experiantur servitutem; quo casu si alienati sint, libertatem assequuntur, *l. cùm fidei 9. d. l. quidam 10.* ut contingit in domo alienari prohibita, quæ in casum alienationis censetur per fideicommissum proximioribus de familia relicta, *l. peto 69. §. fratris, ff. de legat. 2.* Unde ad effectum fideicommissi consequendi nihil interest, quoquo modo distractio fiat, ex voluntate videlicet, an ex necessitate; quia utroque casu impleta conditio censetur, ut explicat Cujacius *lib. 15. obs. cap. 5.* licèt in aliis casibus suprà relatis non idem procedat. Illud tamen circa eundem casum discrimen notandum est, inter casum, in quo servorum distractio fit urgentibus testatoris creditoribus, seu alienatione necessaria ex pacto ejusdem proveniente, aut propter creditores hæredis, aut *in d. l. peto, §. prædium, l. Stativa 48. §. ult. ff. de jure fisci*; ut primo casu, etiamsi servi, aut bona alienentur, fideicommissum extinguatur, *d. l. cùm fidei 9.* ubi *nondum*, pro *non*, accipi notavit Gothofredus *ibi*: si verò urgentibus hæredis creditoribus vendantur, fideicommissum competit, quia ejus conditio adimpleta fuit: prosequitur Arias de Mesa *d. cap. 26. num. 10.*

CAPUT VI.

Symmachus Papa.

SI quis presbyterorum, diaconorum, seu defensorum alienanti prædium Ecclesiæ subscripserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur, servatâ quam præmisimus, in alienatorem vindictâ, nisi fortè & alienator sibi, dum repetit; & qui acceperit, celeri restitutione prospexit. Quod si minore animæ suæ curâ quisquam remedium oblatum fortè neglexerit, super ea pœnarum genera, quæ superiùs tenentur adscripta, contra fas, si quod præceptum fuerit documentum, universis viribus suis, quamvis ab initio nullas vires habuerit, efferetur. Sed etiam liceat quibuscunque ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, & ecclesiastica auctoritate fulciri, ita ut cum fructibus possint alienata reposcere. Hujus autem constituti legem in Apostolica tantùm volumus Sede servari, universis Ecclesiis per provincias, quæ proposito religionis convenire Rectores earum viderint, more servato.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. *Symmachus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. addendum autem est, *in Synodo Romana.* Et licèt Concius legat *tertia, can.* 4. 5. *&* 6. tamen in ea Synodo non reperiuntur hæc verba; extat tamen sententia ferè eisdem verbis concepta in Synodo 6. Romana, celebrata tempore Theodorici Regis, sub Kalendis octobris, anno 503. ex qua citantur à Gratiano textus *in cap. canonibus, cap. jura,* 16. *quæst.* 1. *cap. non licet, dist.* 10. *cap. injustum* 11. *quæst.* 3. Synodus hæc congregata fuit contra invasores rerum Ecclesiæ, & statutum, ut nisi bona ablata restituerent, ut manifesti hæretici excommunicarentur, nec aliter quàm per satisfactionem ad communionem admitterentur. Item ne liceret Imperatori, vel Regi aliquid ex ipsis bonis usurpare. Cui decreto accuratè paruit Rex Theodoricus, dum interpellatus ab Eustorgio Episcopo pro bonis Ecclesiæ Mediolanensis, ita rescripsit apud Cassiodorum *lib.* 2. *var. cap.*29. *Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria subjectorum otiosa tranquillitas) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria cupimus reddi alienas, quibus dum æquabilia præstantur, misericordia divinitatis acquiritur: & ideo Beatissimi viri Eustorgii, Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ, petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædia, vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constituta tuitionem studeas, salvâ civilitate, præstare, nec à quoquam cujuslibet rationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu sublevari.* Et *lib.* 4. *epistol.* 17. Refert Coriolanus *in summa Concil. fol.* 231.

COMMENTARIUM.

2. NOn erat satis alienationem rerum Ecclesiæ tot legibus prohibere, nisi & ipsa alienatio contra sacros canones facta irritaretur, & ita alienantes, aut alienationi consentientes debitis compescerentur pœnis. Ea enim est legis perfectæ natura, ut contra eam factum nequeat sustineri, etiamsi clausulam irritantem non contineat, quia adjecta creditur, *l. non dubium, C. de legibus,* Velascus *de privil. pauper. p.* 1. *quæst.* 22. *num.* 2. Unde si res Ecclesiæ sine præscripta à sacris canonibus solennitate, & justa causa alienentur, nulla est ipso jure alienatio, adeò ut non sit necessaria ulla judicis declaratio, *cap. sine exceptione, cap. quisquis, cap. quidquid,* 12. *quæst.* 2. *cap.* 2. *hoc tit. lib.*6. *Clement.* 1. *eod. tit. extravag. ambitiosæ:* latè probant innumeri congesti à Barbosa *lib.* 3. *jur. eccles. cap.* 30. *num.* 46. Thomas Hurtado *tom.* 1. *de contract, lib.* 1. §. 19. *per totum,* Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 6. *&* 7. nisi à Pontifice defendatur, ut *in cap.* 28. §. *fin. de elect.* Nec obstat quod *in cap. si quis de rebus* 42. 12. *quæst.* 2. *cap. cùm Ecclesia* 31. *de elect.* dicitur similem alienationem revocandam esse; nam debet intelligi, ut quatenus de facto præcessit, de facto etiam contractus rescindatur. Redoanus *de rebus Eccles. q.*77. *cap.* 1. *num.* 17. Nec etiam obstat, quod in eodem casu alienationis succurritur Ecclesiæ per remedium restitutionis in integrum, *cap.* 1. *de in integrum restit. cap.* 11. *hoc tit.* quod remedium supponit contractum valuisse, *l. in causa* 16. *ff. de minor.* Quia respondendum est, aliud esse agere ob læsionem ad rescissionem contractus, aliud verò ad nullitatem ex defectu solennitatis. Primo casu remedium restitutionis necessarium est, *dicto cap.* 1. junctis ibi adductis: secundo verò casu tali remedio opus non est, quia alienatio ipso jure est nulla. Dubium tamen est, si in præsenti casu omittatur solennitas, subsit tamen alienationis justa causa, an sustineatur talis alienatio; sæpe enim propter utilitatem sustinentur contractus, qui aliàs nisi cum solemnitate non celebrantur, *l. cùm mihi* 8. §. *eam, ff. de transact. l. non minùs* 14. *C. de procurat. l. fin. ff. de jure dot.* Accedit, quia utilitas Ecclesiæ simili alienationi justam causam præbet, ut in textu antecedenti probavi: ergo si adest utilitatis causa, satis consultum est Ecclesiæ, etiamsi solemnitas non adhibeatur: quod & in alienatione rerum minoris defendit Tiraquel. *ad leges connub. glos.* 8. *num.* 86. Quare hanc sententiam defendunt plures, quos refert Gilkenius *in authent. hoc jus, num.* 61. *C. de sacros. Eccles.* Rebuffus *in comp. alien. num.* 34. Navarrus *de reddit. Eccles. num.* 17. Mascardus *de probat. conclus.* 75. Gutierrez *lib.* 2. *practic. quæst.* 22. *num.* 9. *& lib.* 2. *de tutel. cap.* 7. *num.*12. Rodriguez *tom.*1. *qq. Regul. quæst.* 27. Contrariam tamen sententiam, videlicet etiam justâ subsistente causâ alienationem rerum Ecclesiæ absque solemnitate factam nullam esse, probant Sarmiento 1. *p. de reddit. cap.*2. *num.*6. *&* 15. Gilkenius *ubi suprà, ex n.* 96. Vincent. à Franchis *decis.* 35. Riccius *tit. de alienat. decis.* 7. *num.* 3. Quæ sententia probatur *ex cap. fine excepe.* 52. ubi expressè exigitur in alienatione rerum Ecclesiæ, ut facta sit à Prælato ex justa causa, & simul cum solemnitate, idest totius Cleri consensu. Idem probatur *ex cap.* 1. *hoc tit. in* 6. ubi tractatus, hoc est solemnitas, desideratur: & *in extravag. Ambitiosæ,* exigitur causa, unde unum sine alio non sufficit; nam ubi pro forma aliquid desideratur, ejus omissio actum vitiat, *cap. quia propter* 42. *de elect.* Facit etiam exemplum minoris; nam si in alienatione prædii pupillaris causa adsit, decretum autem Prætoris non accedat, inutilis est alienatio, ut resolvit Fachineus *lib.* 3. *controv. cap.* 3. Hac ergo opinione retentâ, pro solutione earum rationum, quas pro contraria sententia adducebamus, discrimen ita constituendum est. Aut enim alii Ecclesiæ obligantur absque mutua, & reciproca obligatione; & tunc certum est contractum valere: aut alienatio facta fuit cum mutua obligatione; & tunc alienatio non præcedente solennitate nulla est, nisi persistente causâ Ecclesia agat ex ea; nam tunc ope exceptionis sustinetur, ne cum alterius jactura Ecclesia locupletetur, contra legem *nam hoc natura, ff. de condict. indeb.* latiùs prosequuntur Sarmientus & Gilkenius *ubi suprà.* Eadem quæ de defectu solennitatis hucusque diximus, procedunt etiam deficiente causa; nam cùm pro forma alienationis in vim conditionis desiderentur justa causa, & solennitas, unâ deficiente, actus corruit, *l. si pluribus* 129. *ff. de verb. obl.* Donellus *lib.*8. *cap.*31. ubi Osualdus *littera Q* docent Gilkenius *ubi suprà, num.*12. Duarenus *lib.*7. *de sacris eccles. cap.* 9. idemque procedit si causa præcedat, sed falsa, argumento legis *non multùm* 14. *ff. de auctoritat. tut. l. cùm verò* 26. §. *subventum* 7. *ff. de fideicommiss. libertat.* utroque enim casu alienatio ipso jure nulla est, nec necessarium erit restitutionis remedium, ut voluit Glossa *in summa,* 12. *quæst.* 2.

3. DE POENIS ALIENANTIBUS, VEL ALIENATIONI CONSENTIENTIBUS.

Circa pœnas statutas contra alienantes res Ecclesiæ, sciendum est, quod diversæ fuerunt pro temporis varietate statutæ. Primò ex constitutione Leonina relata *in d. l. jubemus* 14. *C. de sacros. Eccles.* puniuntur hujusmodi alienantes amissione officii obtenti, & compelluntur damnum illatum Ecclesiæ restituere: idem statuitur *in c. nulli* 3. *cum seq.*

cap. monemus 16. *cap. quisquis* 19. *cap. indignè* 21. *cum sequenti*, 12. *quæst.* 2. *cap. nulli* 5. *hoc tit.* & jure antiquo deponebantur Episcopi, qui absque necessitate res Ecclesiæ distrahebant, *cap. si quis Episcopus* 10. *quæst.* 2. *cap. Apostolicas* 12. *quæst.* 1. item clerici, aut Abbates, qui sine licentia Episcopi distrahebant res Ecclesiæ, *cap. Abbatibus* 12. *q.* 2. Sed Paulus II. in dicta extravaganti *Ambitiosæ*, hanc depositionis pœnam temperavit, excommunicatione inflictâ, & post moram in petenda absolutione, suspensione à regimine propriæ Ecclesiæ impositâ; licèt quoad has pœnas constitutionem hanc usu receptam non esse moneant Suarez *de censuris disp.* 23. *sect.* 6. *num.* 3. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 50. *num.* 173. Postea novis constitutionibus Pii V. Urbani VIII. Gregoria XIII. & Sixti V. excommunicatio prolata est non solùm in alienantes res Ecclesiæ, verùm & in consentientes hujusmodi alienationi, absolutione Pontifici reservatâ, ut eas referens probat Gibalinus *in synopsi censur. verbo Alienatio*: prosequuntur Garcia *suprà, dub. ultim.* Hurtado *d. tom.* 1. *de congr.* §. 16. & nos aliqua dabimus *in cap.* 1. *de solutionibus.*

CAPUT VII.

Alexander III. [a] *Vvigorn. Episcopo.*

AD aures. *Et infrà*: Illas verò terras, quæ de sylvis extirpatis sunt [b] arabiles factæ, eis [c] hæreditario jure sub annuo censu poteris concedere tenendas, à quibus ipsas suo, vel parentum suorum labore constiterit fuisse extirpatas, nisi fortè aliis possent ad majorem tuæ Ecclesiæ utilitatem, cum eodem onere, & labore conferri.

NOTÆ.

1. [a] *Vvigorn.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. Concius addit, *Pars cap. ad aures*; & rectè, quia prior pars hujus textus extat *in cap. ad aures, de eo qui duxit in matrim.* in eadem prima collectione, & post Concilium Lateranen. *p.* 6. *cap.* 15. De Vvigornienſi Ecclesia nonnulla notavimus *in cap.* 9. *de elect.*

2. [b] *Arabiles facta.*] In quibus agris sterilibus propriæ emphyteusis ratio consistit, quod facilè patebit, si hujus contractus originem referamus. Sciendum enim est, Romanos Italiâ occupatâ finitimorum agros bello captos partim vendidisse, partim publicasse, civibusque sub tributo modico ad fruendum dedisse. Plutarchus *in vita Gracchorum*, Appianus *lib.* 1. *de bello civili*, ibi: *Agros bello captos, sibique in perpetuum reservatos, eos quidem qui culti erant, colonis continuò dividebant, vendebant, elocabant; eos verò, qui propter bellum inculti, ac deserti erant, quorum magna erat copia, quia nondum illis vacabat in sortem mittere, auctionabantur, eisque addicebant, qui colere vellent, vectigali imposito in natarum quidem frugum decimâ, reliquorum fructuum quintâ.* Aristoteles etiam *lib.* 2. *œconom.* ait, Byzantinos exhausto ærario fundos publicos certâ mercede, & pensione locasse; fertiles quidem ad tempus, alios ad perpetuum, ut culturâ meliores evaderent. Et sanè tunc primùm in usum venire cœpit contractus hic, cùm agri deserti, atque inculti non facilè colonos reperiebant, qui cùm impendium magnum in illorum cultura, atque melioratione fecissent, ab iis discedere cogebantur: institutum igitur fuit, ut non ad tempus, sed in perpetuum, vel certè ad tempus longissimum illi agri elocarentur ea lege, ut quamdiu merces solveretur, tamdiu, vel certè ad longissimum tempus retinerentur. Unde emphyteusis diffinitur *Contractus, quo res immobilis in perpetuum, sive in longum tempus, quoad dominium utile conceditur sub certa pensione præstanda domino directo.* Docent, naturam, & leges hujus contractus prosequentes, Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 14. *cum sequenti*, Caldas *integro tractatu de jure emphyteutico*, Jul. Clarus *lib.* 4. *sentent.* 5. *emphyteusis*, Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 80. *cum sequent.* Gibalinus *p.* 2. *lib.* 4. *de usuris*, *cap.* 1. Et an contractus juris gentium, vel civilis sit, disputat Mancinus *centur.* 1. *genial. cap.* 27. & an sit bonæ fidei, vel stricti juris, quænamque actio ex eo detur, ipse examinat *cap.* 30. & 31.

3. [c] *Hereditario jure.*] Inter alias emphyteusis divisiones ea præcipuè notatur ab Interpretibus, quod alia sit hæreditaria, alia verò familiaris. Hæreditaria est, quæ pro quibuscunque hæredibus, etiam extraneis conceditur: familiaris verò, quæ nullâ factâ mentione hæredum contracta fuit: quare vi concessionis non requirit, ut successores sint hæredes, poteritque filius repudiatâ hæreditate succedere in emphyteusi. De variis formulis, quibus emphyteusis conceditur, agit Molina *de justitia, disput.* 472. *cum sequent.*

COMMENTARIUM.

4. DIfficilis, & meritò Interpretibus visa est præsens Alexandri decisio, dum continet prædia Ecclesiæ in emphyteusim perpetuam dari posse; cùm certum sit inter alias alienationis prohibitæ species eam referri à sacris canonibus, *cap. nulli, hoc tit. dicta extravag. ambitiosa*: facitque textus *in l. fin. C. de rebus alien.* dum inter alienationis modos enumerat emphyteuticam concessionem, ibi: *Similique modo servitutes minimè imponi, nec emphyteuseos contractum.* Et rectè, nam per hanc concessionem transit in emphyteutam dominium, *l.* 1. *C. de jure emphyt.* docent Valascus *de jure emphyt. quæst.* 13. 18. & 29. Garcia *de expensis cap.* 14. *à num.* 3. Connanus *lib.* 7. *comment. cap.* 12. *num.* 2. Duarenus *lib.* 1. *disp. cap.* 14. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 8. *num.* 22. Petrus Barb. *in l. si filio* 26. §. *fin. num.* 39. *ff. solut. matrim.* Sarmientus *lib.* 3. *select. cap.* 2. *à num.* 31. Faber *decad.* 65. *errore* 3. & 5. & *lib.* 20. *conject. cap.* 11. Schifordeg. *lib.* 1. *tract.* 18. *quæst.* 3. Caldas Pereyra *de renov. emphyt. lib.* 1. *quæst.* 10. Jul. Clarus *lib.* 4. *recep. sentent. verbo Emphyteusis, quæst.* 1. *num.* 2. Pichardus *in* §. *alio, de locat. ex num.* 31. Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 13. Yranzo *de protestat. cap.* 15. Solorzanus *lib.* 2. *de jure Indiar. cap.* 2. *num.* 6. Besoldus *in delibat. juris ad lib.* 6. *Pandect. tit. si ager vectigalis.* Quod dominium Pragmatici utile, nos verò bonitarium dicimus, de quo loquuntur textus *in l. sciendum* 15. §. 1. *ff. qui satisdare,*

ſatisdare, l.1. & ult. ff. ſi ager vectigal. l.cum ſponſus 12.§. in vectigalibus, ff. de public. l.3. §. ſi ego, ff. de novi operis nunc. l.1.§. quod ait 3. l.2.ff.de ſuperfic. l.5. tit.30. partit.3. Unde illi tantùm poſſunt emphyteuſim concedere, qui res ipſas alienare valent, non verò illi, qui alienandi facultatem non obtinent, ut minores, furioſi, prodigi, tutores ſine decreto judicis, procuratores abſque ſpeciali mandato, ut probat Gibalinus *d.lib.4. art.1. c.3.* Ex eadem ratione nec majoratus poſſeſſores poſſunt res majoratus in emphyteuſim dare, ut poſt Molinam,& Mieres probant latè Flores de Mena *ad deciſ.16. Gamma, n.3.* Carvallo *in cap. Raymundus, part.2. n.311.* Anguianus *de legibus lib.2. c.14. per totum.* Igitur non rectè aſſeritur in præſenti, Epiſcopum poſſe prædia Eccleſiæ in emphyteuſim concedere. Sed antequam huic difficultati ſatisfaciamus, ſciendum eſt emphyteuſim aliam eſſe perpetuam, aliam temporalem: perpetua, quæ communior eſt, unde emphyteutæ jus dicitur perpetuum *in l.1.2.& 3. C.de locat. prad. civil. l.1. C. de offic. Comit. ſacri pal.* atque emphyteuſis perpetua conductio dicitur à Gordiano *in l.viam, C. locati.* & ea eſt, quæ ſine temporis, aut perſonarum præfinitione conceditur; temporalis, quæ ad certum tempus, vel numerum perſonarum, *l. ult. ff. ſi ager vectigal.* Cùm ergo de emphyteuſi concedenda ex rebus eccleſiaſticis agitur, jus hoc per Imperatores ſtatutum legimus, ut temporalem emphyteuſim omnibus Eccleſiis concedere liceat, dummodo ultra filios, & nepotes non porrigatur; perpetuam verò nullo modo concedere poſſint,niſi in prædiis ruinoſis,*authent.de non alienandis, authent.de alienat.& emphyt.* Juxta ſacros verò Canones indiſtinctè emphyteuſis, tam perpetua, quàm temporalis prohibetur, *d.cap. nulli,d.extravag.ambitioſæ*; & meritò,quia ſi locatio prædiorum Eccleſiæ ad longum tempus fieri prohibetur, *cap.ad audientiam, infrà hoc tit.* ita etiam emphyteuſis; probat Molina *lib.2.de juſtitia,d ff.469.* nec contrarium probatur in præſenti textu; nam in eo ſupponitur, emphyteuſim concedi debere adhibitâ ſolemnitate à jure præſcripta, argumento textus *in l. qui teſtamento 20. ff.de teſtam.* & ita Alexander non negat in emphyteuſi deſiderari ſolemnitatem, quæ in alienationibus exigitur. Accedit, quia in præſenti caſu tantùm dubitabatur, an prædia aliàs ſterilia aratio ad fertilitatem redacta eſſent; & ita an adeſſet juſta cauſa ad concedendam talem emphyteuſim? Cui dubio reſpondet Alexander, alienationem illam fieri poſſe,quaſi dicat eam eſſe juſtam cauſam concedendi prædia Eccleſiæ in emphyteuſim agricolis illis, qui ea reduxerunt ad culturam; non tamen ideò negat Alexander, adhibendam eſſe juris ſolemnitatem. Si autem res Eccleſiæ ſolitæ ſint concedi in emphytheuſim, poterit Prælatus propria auctoritate iterum dare, *cap. per tuas, de donat. cap. fin. de feud. cap.2.de locato, in 5. compil.* Vela *tom.1. diſſert.15.* quia tunc non eſt alienatio, cùm res illæ nondum ad Eccleſiam redierint pleno jure. Docent Covar.*lib.2.var.cap.17.* Azor *lib.10.inſtit. p.3. c.2. q.8.* Gibalinus *d.l.b.4. de uſur. cap.1. art.8.* qui rectè exigunt, ut eadem cauſa dandi in emphyteuſim perſeveret; ideoque negant agrum, qui ob ſterilitatem datus primò fuerit in emphyteuſim,& deinceps culturâ factus eſt pinguior, finitâ emphyteuſi propter emphyteutæ delictum, aut deficientibus ejus hæredibus,dari denuò in emphyteuſim non poſſe; quia eadem cauſa, propter quam in emphyteuſim primò datus fuerat, nimirum ſterilitas, non amplius ſubeſt.

CAPUT VIII.

Cœleſtinus III. [a] *Ravennati Archiepiſcopo.*

VT ſuper aliqua re poſitæ quæſtionis dubietas Ap.Sed. providentiâ enodetur, Romana Eccleſia, cui licèt immeriti præſidemus, ſingulorum conſuevit conſultationibus reſpondere. Sanè quæſiviſti à nobis, ſi poſſeſſiones, ſeu redditus regalium decimationum, & aliunde ex certis locis provenientes, quos prædeceſſor tuus bonæ memoriæ quouſque diem clauſit extremum, ad manus ſuas tenuit, & in proprium uſum excepit, nec aliis infeudavit, de menſa ſint Archiepiſcopi intelligendi, & de eis, cùm ex ſacramento fidelitatis teneatur ab Apoſtolica Sede, nihilominus causâ ſubjectionis contractus poſſit alienationis cujuſlibet intervenire. Tuæ igitur inquiſitioni præſenti pagina duximus reſpondendum, quod ſive intelligantur de menſa, ſive non, ut non alienentur, conſultius æſtimamus.

NOTÆ.

1. [a] *Ravennati.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.1.* ſed legendum eſt, *Urbanus III.* & ſupplendum eſt, *Gerardo*, de quo plura refert Rubeus *lib.6. hiſtor. Raven. fol.355.* ubi aliud reſcriptum à Lucio III. eidem miſſum refert: & *fol.357.* ni fallor, hujus textus meminit, dum ait: *Lucius Pontifex Maximus poſtquam Argentam, quam memoravimus à Ferrarienſibus, Salinguerrà Tarello Duce occupatam, reſtituendam juſſit, eamque unà cum omnibus, quæ in Argentano agro Archiepiſcopus Ravennas poſſideret, Pontificiis litteris confirmavit, migravit ex hac vita Verna vij. Kal. Decembris: in ejus locum Urbanus III. ſuffectus eſt, qui poſtero anno litteris ſuis conceſſit Gerardo Ravennati Archiepiſcopo, ut Ravennatis Eccleſia poſſeſſiones procul poſitas,& minus utiles, ſicuti quæ Polla, & in quibuſdam aliis locis erant, accedente ſacratorum hujus Eccleſiæ virorum conſenſu, alienaret.* De Eccleſia Ravennat. egi *in c.5. de reſcript.*

COMMENTARIUM.

1. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, juramento fidelitatis ab Archieſcopis & Epiſcopis præſtando adjici promiſſionem indemnitatis rerum menſæ propriæ, his verbis: *Poſſeſſiones verò ad menſam meam pertinentes non vendam, nec donabo, non impignorabo, nec de novo infeudabo,vel aliquo modo alienabo, etiam cum conſenſu Capituli Eccleſiæ meæ, inconſulto Romano Pontifice: & ſi ad aliquam alienationem devenero, pœnas in quadam ſuper hoc edita conſtitutione contentas eo ipſo incurrere volo.* Ita refertur

in Pontificali Romano, *p.1. de consecr.electi in Episc.* Hanc autem promissionem juramento firmatam ab iis tantùm olim exigi solitam fuisse, de quibus suscipio probabilis oriri posset, quod bona Ecclesiæ alienaturi essent, colligitur ex textu *in cap.de Syracusana*, 28.*dist.* ex quo deducitur, indemnitatis rerum ecclesiasticarum in ordinatione cautionem juratoriam ab eo exactam fuisse, qui liberos,& uxorem habens, facilè credi posset inducendus cupiditate sanguinis,& carnis ad alienanda,vel dilapidanda bona Ecclesiæ: in aliis verò Episcopis consecrandis hanc cautionem non exigi, probat Hallier.*de sacris electi.sect.6.§.5. per tot.* & firmari potest ejus sententia *ex c.2.de feudis, cap.fin. de Eccles.ædific.* ubi mentio fit hujus promissionis. Nec novum est,ut à suspecto juramentum exigatur, quod à non suspecto nequaquam requiritur. Cùm ergo Gerardus Archiepiscopus Ravennæ prædictam promissionem fecisset, & ambigeret, an possessiones regalium decimationum spectarent ad mensam propriam, vel Capituli,consuluit Urbanum III. qui illi rescribit, in eo casu tutius esse ab alienatione abstinere, cùm in dubiis tutior pars sit eligenda, *c.3. de sponsal.* sed si ipsæ res, de quibus ambigebatur, solitæ erant in feudum dari, non obstante tali juramento, poterat Gerardus iterum in feudum concedere.

§.

POssessiones verò, quæ Ecclesiæ tuæ minùs sunt utiles, pro aliis utilioribus, de fratrum tuorum, & sanioris partis consilio, & adsensu alienandi, seu commutandi liberam concedimus facultatem.

COMMENTARIUM.

3. SUppositâ hujus §. historiâ, quam ex Rubeo suprà retuli, sciendum est, dubium esse,an universa bona immobilia, etiam modici valoris, sub præsenti prohibitione de rebus Ecclesiæ, & cætera comprehendantur? Et negativa sententia suadetur *ex cap. terrulas* 53. 11. *q.* 2. ubi sine consilio fratrum, hoc est sine solennitate permittitur Episcopo alienare terrulas, seu vineolas exiguas, & Ecclesiæ parum utiles, *ex c.3. de donationibus, l.5.tit.14. p.1.* ubi rei modicæ donatio Prælato permittitur, etsi donare absolutè ex rebus Ecclesiæ illi prohibeatur, *cap.1. de his quæ fiunt à Prælatis.* Ita docuerunt Redoanus *de rebus Ecclesiæ q.13. & 51.* Gutierrez *consil.* 15. *num.7.* Gratianus *discept. forens. tom.3. q.452. n.16.* qui æstimationem modicitatis prædiorum arbitrio Judicis relinquunt. Contraria verò sententia, immò ad omnia prædia, etiam modicæ æstimationis præsentem prohibitionem extendi, verior est, non solùm quia circa minorum prædia non alienanda hoc jus obtinuit,*ex l.si fundus* 13. *in princip. ff. de rebus eorum*; sed etiam quia eadem lex Ecclesiarum prædiis specialiter præscripta reperitur *in cap.1.* ibi: *Prædium Ecclesiæ magnum, vel exiguum*, 17. *q.4.* & in præsenti textu: proderit ergo modicitas, aut inutilitas prædii, ut alienationi faciendæ ii, quorum interest, servatâ formâ dictæ legis *si fundus*, consensum præbeant: sed sine solennitate facta distractio, etiam modici prædii, nulla est, ut docent Duarenus *lib.7. de sacris Eccles. c.9.* Rebuffus *in compend. alienat. num.60.* Nec contrarium probat textus *in dicto cap. terrulas*; nam omissis solutionibus traditis à Glossa *in præsenti*, Gutierrez *dicto consil.15.* dicendum est cum Duareno *ubi proximè*, in eo textu non remitti solemnitatem novis canonibus præscriptam, sed eam quæ desiderabatur juxta veteres canones, quos retuli *in cap.1. de his quæ fiunt à Prælat.* consensum videlicet comprovincialium Episcoporum; fratres enim ibi accipiuntur pro Coëpiscopis, ut notavit Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælat.* nam cùm difficile esset, duos, aut tres comprovinciales ad quancumque alienationem advocare,ideò constitutum fuit,ut distrahendi facultatem solus Episcopus habeat, duobus concurrentibus. Primum, ut prædia alienata modici valoris, aut utilitatis sint: secundum, ut necessitas urgeat, ita ut ad remittendam solennitatem illam sola necessitas non sufficiat, *cap. nullus* 39.17. *q.4.* Nec etiam sola modicitas, aut inutilitas, nisi duplex hæc causa concurrat, sufficit ad alienationem, quod probat mihi textus *in cap. si quis* 57. 12. *quæst.2.* dum in eo statuitur, valere donationem terrulæ, aut vineolæ factam ab Episcopo libertis Ecclesiæ, quos ob benemerita manumiserat; ideò enim ibi sustinetur donatio, non solùm quia fuit facta de re modica, sed etiam quia fuit collata in servum benemeritum, quæ est justa donationis causa, *cap. cùm redemptor* 68. 12.*q.2.* Nec etiam obstat textus *in d.c.3.de donat.* cujus sententia recipienda est de rebus mobilibus, quarum etiam donatio Episcopo prohibita est,*ex c.2. eod.tit.junctâ l.filius 7.ff.de don.* In his enim rebus, si quãtitas exigua est,& cõsuetudo non refragatur, donationem permittit textus ille,licèt prædiorum donatio sine solẽnitate etiã modici valoris improbetur.

CAPUT IX.

Cœlestinus III. a *Exoniensi Episcopo.*

AD audientiam nostram noveris pervenisse, quod quidam de Canonicis Exonien. Ecclesiæ quædam prædia ejusdem Ecclesiæ, inconsultis aliis fratribus, in damnum Ecclesiæ, & detrimentum eorum, acceptâ,inde pecuniâ in perpetuum locaverunt: unde quoniam id indignum penitus noscitur, & iniquum, f. t. per A. s. m. quat. si verum est quod asseritur, locationes illas legitimè revocare curetis, ita quidem, quod si locata prædia non aliter revocari poterunt, eos quos noveris harum locationum auctores, susceptam inde pecuniam refundere conductoribus compellas: ne si hujusmodi locationes in sua contigerit stabilitate persistere, inde gravis eidem Ecclesiæ possit incommoditas provenire.

NOTÆ.

Google

NOTÆ.

* *Exonienſi.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.2.* De Exonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in c.6. de filiis Presbyt.*

COMMENTARIUM.

1. EX hoc textu communiter deducitur, prædia Eccleſiæ locari non poſſe ad longum tempus : quod & ſtatuitur *in cap.nulli 5. hoc tit. Clement.1. Extravag. ambitioſa, eodem titulo*, & probatur ex eo, quia ex locatione ad longum tempus facta dominium utile tranſfertur, *l.1. §. quod autem, l. fin. ff. de ſuperficiebus, l.1. & 2. ff. ſi ager vectig.* probavi ſuprà *in cap. ad aures*, & latè docent Velaſcus *de privil. pauper. part.1. q.32.* Brito *ad rubric. de locato, §.1. num.10.* Menochius *de recuper. rem.1. num.68.* Cujacius *lib.12. Pauli ad edictum, in l. id eſt 74. ff. de rei vind.* Pichardus *in §. in ſumma, n.283. Inſtit. de interdict.* Valentia *lib. 2. illuſtrium, tract.1. c.6. n.1.* Amaya *in l.1. C. de fide & jure haſtæ, num.31.* ideoque prohibitum alienari, nec ad longum tempus locari poſſe, eſt communis Doctorum reſolutio, ut ex pluribus docent Gomez *in l.4. Tauri*, Velaſcus *dicta q.22. num.14.* qui longum tempus in hac parte accipiunt pro decennio, vel ſi locatio fiat ad novem annos cum pacto renovandi eam de novennio in novennium, & per conſequens alienatione rerum Eccleſiæ veritâ, prohibita cenſetur etiam locatio ad longum tempus. Sed in contrarium facit, quod locatio dominium mutare non ſolet, *l. non ſolet 39. ff. locati*; nec ullum verum ex ea tranſfertur dominium, ut probarunt latè Cumanus *in l. Codicillis, penult. §. inſtituto, de legat.2.* Connanus *lib.7. Comment. cap.12. num.3.* Pinellus *in l.1. C. de bonis matern. 3.p.num.66.* cùm nulla differentia verſetur inter locationem ad longum, vel ad breve tempus factam, cùm in multis juris locis reperiatur locatio in plures annos facta, *l. ſi in lege 24. §. fin. l. qui fundum 32. l. cùm in plures 60. ff. locati*; & ex eadem lege *qui fundum*, juncta lege *fundi partem 79. ff. de contrah. emption.* ubi locatio ad decem annos fit, quod tempus juxta Authores contrariæ ſententiæ longum dicitur, ut notavit Amaya *in l. unic. C. de vendit. rerum fiſc. n.52* & ex locatione conductor non poſſidet, quia uſus tantùm rei illi permittitur, *l. ſi ſervus 61. §. locavi 8. ff. de furtis* : quare dicitur rem alii, non ſibi poſſidere, *l.1. C. communia de uſucap. l. 2. C. de præſcript. 30.* unde conſequens eſt, ut conductor non poſſideat, cùm circa detentionem rei nullum proprium jus habeat, ſed mutuatum à domino, cui poſſidet, & miniſterium præſtat, *l. officium 9. ff. de rei vind. l. communis 7. §. nec colonis, ff. communi divid. l.3. §. ult. cum l. ſequent. ff. ad exhib. l. ſervi 16. ff. de periculo & commodo. l. ſi quis 10. §.1. l. qui bona 19. l. interdum 21. §. ult. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolùm 33. §. quod vulgò, ff. de uſucap. l.2. §.1. ff. pro hærede, l. in puteum 12. §. ego. ff. quod vi aut clam, l.1. §. denique, ff. de vi & vi armat. l. certè 6. §. is qui 2. ff. de precario*; niſi expreſsè hoc actum ſit, ut transferatur poſſeſſio in conductorem, argumento legis *ſi abſenti 38. §.1. ff. hoc tit.* Poſſeſſionem etiam locari poſſe, poſt Bartolum, & Petrum Fabrum probat D. Joſephus de Retes *de acquir. poſſeſſ. cap.3. conſect.2. n.8.* Igitur locatio rerum Eccleſiæ, ſicut ad modicum tempus, etiam ad longum fieri poteſt. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verum eſſe, nec ex locatione ad modicum tempus, nec ad longum facta, dominium aliquod in conductorem tranſferri : nec contrarium probant textus ſuprà expenſi, qui loquuntur, & procedunt in emphyteuſi, ex qua dominium utile tranſfertur, *l. poſſeſſores 12. C. de fundis patrim. lib.11.* ibi : *Cùm fundorum ſint Domini*; & *l. ſi qui 5. C. de diverſ. prædiis. eodem libro*, ibi : *Cùm ſufficiat poſſeſſoribus, quod apud eos dominium in perpetuum ex noſtra liberalitate permaneat.* Quia emphyteuſis alienatio eſt, *Novel.7. §. alienationis*, ibi : *Et in perpetuum extenſam emphyteuſim, quæ non procul ab alienatione conſiſtit.* Locatio autem alienatio non eſt, ideoque ex ea, quamvis ad longum tempus facta, nullum dominium tranſfertur. Nec contrarium probatur in hoc textu, & aliis ſuprà citatis, ubi locatio rerum Eccleſiæ prohibetur, ſi ad longum tempus celebretur. Nam hoc non procedit, quia alienationis verbo comprehendatur locatio, ſed extenſione legis, quæ voluit, ut prohibitâ alienatione comprehenderetur talis locatio ad longum tempus facta. Rationem autem hujus extenſionis aſſignavit Amaya *in d.l. unic. C. ne fiſcus in rem, n.56.* quia ex tali locatione perlonga videtur res Eccleſiæ alienata perpetuò, ſemper accedente utilitate rei locatæ, ut de uſufructu civitati relicto refertur *in l. an uſusfructus 56. ff. de uſufr. l. ſi uſusfructus 8. ff. de uſufr. legato* : poſſet enim evenire, ut ſi ad longum tempus non eſſet locata, utilior eſſet Eccleſiæ, & in effectu fraus fieret præſenti prohibitioni; fruſtrà enim ſacri canones prohiberent venditionem, & emphyteuſim rerum Eccleſiæ, ſi liceret Prælato ipſas res Eccleſiæ ad longum uſque tempus locare, cùm per ſimilem conductionem facilè hæc prohibitio eluderetur; & prohibito actu alienationis, prohibitus quoque fuit omnis actus ei ſimilis, & qui eundem effectum habet, *l. ſicut 8. §. ſed ſi 13. ff. quibus modis pignus.*

2. De diverſis locationibus.

Adhuc tamen pro expoſitione præſentis textus diſtinguendæ ſunt nonnullæ locationes; alia enim eſt locatio in perpetuum, veluti ſi quis rem conduxerit quoad penſionem ſolvat, Carrocius *p.2. de locato, q.6.* vel ad longum tempus, hoc eſt decennium, de qua hucuſque egimus : alia eſt locatio ad modicum tempus, quæ licèt apud Romanos de quinquennio intelligeretur, *l. ſed ſi lege, §. ſi domus, ff. locati*, Cujacius *lib.34. Pauli ad edict. in l. ſi in lege 24. §. fin. ff. eod. tit.* tamen circa res Eccleſiæ locatio illa modica cenſenda eſt, quæ triennii metas non excedit. Rurſus alia locatio eſt, quæ fit de rebus ad patrimonium Eccleſiæ ſpectantibus, alia de rebus præbendæ, aut beneficio annexis. Tandem alia locatio fit repræſentatâ pecuniâ, hoc eſt ante diem ſolutâ, ut exponunt Zerola *in praxi, verbo Alienatio, q.7.* Gutierrez *3.p. de juramento. cap.3. n.2.* alia fit mercede ſtatutis temporibus, vulgò *à plazos*, ſolvenda : in qua locationum varietate ſequentes caſus obſervandi ſunt. Primus, cùm bona Eccleſiæ in perpetuum, vel ad longum tempus locantur, quo caſu talis locatio inutilis eſt, ex præſenti textu, & ſuprà expenſis; adeò ut nec pro tempore modico locatio ſuſtineatur, ut reſolvunt Molina *lib.1. de primog. cap.21. n.28.* alter Molina *tom. 2. de juſtitia, diſput.467.* Secundus caſus contingit, cùm eadem bona ad tempus modicum locantur, quo caſu utilis, & valida locatio eſt, *Clement.1. extravag. ambitioſa, hoc tit.* docent uterque Molina *ubi ſuprà*, Carrocius *de locatione bonorum Eccleſiæ, lib.1. concluſ.1. & 2.* quia talis locatio tutori, & cuicunque adminiſtratori permittitur, ut docent Pinellus *in l.1. C. de bonis matern. 3.p. num.64.* Marinis *lib.1. reſol. cap.4.* Molina *de primog. d. c.21.* qui etiam id reſolvit in poſſeſſore majoratus; & de hac locatione accipiendus eſt Scævola *in l. penult. §. inſtituto, ff. de legat.2.* dum docet, prohibita alienatione, non cenſeri prohibitam locationem; eaque locatio nomine Eccleſiæ facta, ſucceſſorem intra præfinitum tempus conſtringit,

ſtringit, & poterit fieri talis locatio repræſentatâ pecuniâ, vel conſignato pretio certis penſionibus; dum tamen per repræſentationem pecuniæ non inferatur præjudicium ſucceſſoribus. Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform.* docent Redoanus *de rebus Eccleſ. quæſt.* 6. *num.* 53. Carocius *de locat. rer. Eccleſ. concluſ.* 20. Moedanus *deciſ.* 8. *ſub titulo de confirm. utili.* Illud tamen in hoc caſu ſummè notandum eſt, quod cùm dicta Extravagans *Ambitioſæ*, tantùm vigeat ubi uſu recepta eſt, ut notarunt Gilkenius *in anthem. hoc jus, C. de SS. Eccleſ.* Zerola *in praxi, verbo Alienatio*, Molina *de juſtitia, diſput.* 466. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 8. *ex num.* 2. Garcia *de benef.* 2. *p. cap.* 1. *ex num.* 40. ad cognoſcendum, an ſine ſolennitate ſupra triennium liceat conducere res Eccleſiæ, inſpiciendum eſt, an prædicta conſtitutio recepta ſit, quia ſi non reperiatur recepta, poterunt locari res Eccleſiæ uſque ad novem annos, cùm ante illam conſtitutionem ſola locatio ad longum tempus, id eſt decennium, prohibita eſſet. Docent Gutierrez, Garcia, & Molina *ubi proximè*: juxta quam doctrinam accipiendus eſt textus *in cap.* 2. *de locato*, dum ait, locationem eam rerum Eccleſiæ permitti, quæ alienatio non ſit; intelligendus eſt enim de locatione, quæ ſit minori tempore decennio, majori autem triennio. Tertius caſus evenit cùm per Rectorem Eccleſiæ, aut eum, qui præbendam habet, locantur prædia annexa dignitati, aut præbendæ, vel fructus eorum; quæ locatio potiùs dicitur fructuum eccleſiaſticorum, quàm rerum Eccleſiæ, cùm non fiat de rebus ad menſam Eccleſiæ, ſeu ejus patrimonium ſpectantibus; quo caſu diſcrimen conſtituendum eſt inter locationem prædiorum, rerumve annexarum præbendæ; & locationem fructuum ipſius præbendæ: locatio prædiorum ad longum tempus facta nulla eſt, quia æquale jus in his rebus procedit, ac in rebus eccleſiaſticis, *dicta extravag. ambitioſæ*; ideò omnium rerum, & bonorum eccleſiaſticorum locatio non ſuſtinetur: locatio verò fructuum præbendæ etiam ad longum tempus permittitur, ut *ex cap. fin. ne Prælati vices ſuas*, *l.* 9. *tit.* 17. *part.* 1. probant Molina *de primog. lib.* 4. *cap.* 21. alter Molina *diſput.* 466. Avendaño 1. *p. de exequend. mandat. cap.* 4. *num.* 42. Valaſco *de jure emphyt. q.* 29. quod jus beneficiariis non concedunt Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 8. Garcia *ubi ſuprà*, *num.* 32. Tandem ultimus caſus notandus eſt, cùm fit locatio juriſdictionis eccleſiaſticæ, aut facultatis eccleſiaſticæ deputandi vicarios in ſpiritualibus; quo caſu ſtatuendum eſt, locationem nullam eſſe, ſive ad longum, ſive ad modicum tempus fiat, *cap.* 1. & 2. *Ne Prælati vices ſuas*, Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 11. quia prædicta locatio magis propter ſimoniæ periculum, quàm propter diſſipationem rerum corporalium prohibetur.

CAPUT X.

Innocentius III. *Caro Archiepiſcopo Montis a Regalis.*

POſſeſſiones ad menſam tuam, vel Capituli pertinentes alienare non debes, aut Eccleſias, in quibus conſueverunt monachi miniſtrare, *b* clericis, vel laicis aſſignare perſonis. Ideoque fraternitati tuæ auctoritate præſentium diſtrictiùs inhibemus, ne poſſeſſiones, *c* caſalia, vel Eccleſias, quæ non conſueverunt in beneficium aſſignari, alicui petenti concedas; immò potiùs Eccleſiam ſancti Clementis de Meſſana, quam Gerardo Teutonico; & ſancti Sepulchri Eccleſiam, ſimiliter de Meſſana, quam Falconi Canonico; & beneficium, quod Thomæ filio I. Ferrari, in grave præjudicium Eccleſiæ tuæ dicaris contuliſſe, ad priores uſus non differas, appellatione poſtpoſitâ, revocare. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, XI. Kal. Junii, Pontif. noſtri anno primo.

NOTÆ.

1. [a] *Montis Regalis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in epiſtolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 50. ex quo textum ita reſtituo. Miſſa eſt præſens epiſtola Caro Archiepiſcopo Montis Regalis, qui Guillelmo defuncto ſucceſſit in Archiepiſcopatu Montis Regalis anno 1189. cùm eſſet monachus, & Abbas monaſterii ſanctæ Mariæ de Alto Fonte, Ordinis Ciſtercienſis, ut refert D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicil. ſacra, notit.* 3. *fol.* 415. Hujus Archiepiſcopatus facultates à Regibus collatæ, quas recenſet Lellus *p.* 2. *fol.* 33. *in ſuo libel. de Montis Regalis Eccleſ.* magnum acceperant detrimentum, ideò Innocentius III. reſcribit huic Archiepiſcopo apud Sirletum ſupià, *fol.* 49. primò in hæc verba: *Quæ in monaſteriorum, & religioſorum locorum præjudicium attentantur, in ſtatum convenit debitum revocari: nec firmitatem debent aliquam obtinere, quæ in enormem damnum ipſorum minùs licitè præſumuntur. Eapropter, venerabilis in Chriſto frater, Eccleſiæ tuæ volens utilitati conſulere, auctoritate tibi præſentium indulgemus, ut quæ in Eccleſia tuæ, & in omnibus pertinentiis ejus illicitè alienata inveneris, tibi liceat legitimè revocare. Nulli ergo, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, xj. Kal. Maii.* Et ſtatim circa alienationes ab ipſo factas reſcribit in præſenti epiſtola. De hac Eccleſia Montis Regalis egi *in c.* 22. *de offic. delegati.*

2. [b] *Clericis, vel laïcis.*] Sed ad quid prohibitio hæc erga laïcos, cùm ipſi ſint incapaces cujuſcunque beneficii, ut probavi *in cap.* 7. *de elect.* Credo Innocentium in præſenti per laïcos non intelligere ſæculares homines, ſaltem minoribus ordinibus initiatos; ſed nec etiam clericos eos, qui non ſunt Canonici regulares; illi enim dicuntur clerici laïci, ut probavi *in cap. ad audientiam, de præbend.* Unde, ni fallor, mens Innocentii eſt, Eccleſias monachorum non bene conferri clericis ſæcularibus, vel laicis, id eſt clericis non regularibus; quia illi monachi non ſunt, per quos conſueverant Eccleſiæ ipſæ regi: tantùm enim in præſenti Pontifex intendit prohibere, ne ſtatus Eccleſiæ immutetur, juxta textus *in cap. ad hæc, de relig. dom.bus, cap. quod Dei, de ſtatu monach.* nam etiam è converſo Eccleſiæ ſæculares monachorum adminiſtrationi tradi non poſſunt, niſi cum cauſæ cognitione, licèt cauſa ipſa videatur favorabilior, *cap. ad audientiam. de Eccleſ. ædific.* quia quandiu Eccleſia regi poteſt ſecundùm primævam inſtitutionem, nihil eſt immutandum, ſed

ſed tantùm quando defectus adeſt, vel perſonarum, vel rerum, *cap. relatum, ne clerici vel monachi.* Quo modo accipiendum eſt Trident. *ſeſſ.24. de reform. c.10.* regulariter tamen beneficia ſæcularia ſæcularibus, & regularia regularibus conferenda eſſe docetur *in cap.cùm de beneficio, cap.cùm ſingula, de præbend.in 6. Clem.1. de ſupplend. neglig.* docent P.Gregorius *lib.1. partit. tit.27. cap.2.* plures congeſti à Barboſa *lib.3. juris Eccleſ.cap.4.n.79.* & *in cap.10. Trident. Concilii*, Paez Mendo *de Ordin.Milit. diſquiſit.1.1. q.4. per totam*, ubi latè agit de clericis fratribus Ordinum Militarium.

[c] *Caſalia.*] Caſale villa eſt à caſis dicta, de qua in vita Angelæ de Fulginio, *c.1. ſect.34.* ita legitur: *Hoc accidit mihi primâ vice, quando vendiderat caſale meum.* Et *lib.3. conſtit. Neapolit. tit.4.c.1.* ita legitur: *Ut omnes civitates, caſtra, munitiones, caſalia, villas, & quicquid in eis intus, aut foris.* Notarunt Boſquetus *ad Innoc. lib.1. epiſt.17.* Voſſius *de vitiis ſermon. lib.3. c.4. verbo Caſale.* 3.

CAPUT XI.

Idem *Epiſcopo* [a] *Maurienſi, Præpoſito Ultien. & Decano Hectorien. Turonen. & Maurien. diœceſ.*

AD noſtram noveritis audientiam perveniſſe, quod cùm [b] Tuſien. monaſterium depreſſum eſſet onere maximo [c] debitorum, dil. f. Abbas, & conventus ejuſdem villam, quæ Januen. vulgariter, neceſſitate coacti Bonevardo laico conceſſerunt in feudum, tali conditione propoſitâ, quod idem laicus octoginta libras perſolveret, pro quibus eadem villa exiterat obligata: quod idem non diſtulit effectui mancipare. Verùm quia præfatum monaſterium eſt, ſicut dicunt, enormiter in hoc læſum, eo quòd de redditibus villæ præfatæ conventus ſingulis diebus unum ferculum, & in feſtis xij. lectionum piſces, vel aliud æquipollens percipere conſuevit, nobis humiliter ſupplicaverunt, ut feudum prædictum faceremus ad utilitatem monaſterii revocare, præſertim cùm idem laicus primo anno de ipſius proventibus ultra ſummam perceperit prætaxatam, & per multos poſtmodùm annos ſuppreſſit ejus fructus. Nos ergo ſic nolentes gravaminibus præfati monaſterii providere, quod alii videamur injuriam irrogare, diſc. v. per A. ſ. m. quat. inquiſitâ pleniùs veritate, ſi prædictum monaſterium propter hoc inveneritis enorme diſpendium incurriſſe, ſæpedictum laicum, ut pecuniâ, quam pro exoneratione prædicti feudi, ſeu etiam pro utilitate ipſius monaſterii noſcitur expendiſſe, ab eodem Abbate, & conventu receptâ, cùm ſibi fructus percepti hactenus ſufficere debeant pro labore, præfatum feudum eidem monaſterio dimittat liberum, & quietum, mon. præm. per cenſ. ec. ap. rem. compellatis.

NOTÆ.

1 [a] *Maurien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit.cap.2.* Mauriana eſt urbs in Sabaudia, ad Alpes Cottias, ubi in valle eſt civitas ſancti Joannis Maurianenſis, vulgò dicta S Jean de Maurienne, ut refert Papirius Maſonius *in deſcript. Galliæ per flumina, fol.413.* Habet Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus Hiconius ſubſcripſit Conciliis Matiſcon.1. & 2. ut tradit Carolus à S.Paulo *in geograph. ſacra, fol.146.*

2. [b] *Tuſien.*] Legendum eſſe *Secuſien.* jam notavit Hoſtienſis *in præſenti*, in caſtro enim Secuſiæ, in finibus Italiæ, & Delphinatus, provinciæ Galliarum, eſt monaſterium S.Juſti dictum, Canonicorum Regularium Congregationis Lateranenſis: & licèt per aliquot annos Monachi D. Benedicti in eo inſederint, tandem reverſi ſunt ibi Canonici Regulares, ut refert Pennotus *lib.2. hiſt.canonic. regul.c.28.n.3.* in quo jacent plura Sanctorum corpora, quæ ipſe recenſet *lib.3. cap.46. num.2.*

3. [c] *Debitorum.*] De quo caſu agitur etiam *in cap.1. hoc titulo, in 5. compil.* ubi ita decrevit Honorius: [Proponentibus olim Abbate, & Conventu Sancti Antonini, Eccleſiam ſuam debitorum onere aggravatam, & humiliter poſtulantibus, ut concederemus, quod aliquæ de poſſeſſionibus ſuis minùs utiles venderentur, ut ex earum pretio ſolverentur: Nos eorum poſtulationibus annuimus in hac parte. Ipſi autem non ejuſdem Eccleſiæ, ſed veſtri monaſterii, licèt illi ſubjecti, & res alias idem monaſterium contingentes ven. fr. n. Piſtorien. Epiſcopo vendiderunt; quare Achidiaconus, & Archipresbyter Senen. propter hoc partes de mandato noſtro ad Sedem Apoſtolicam citaverunt, quibus coram nobis poſtmodùm conſtitutis, nos hujuſmodi contractu reſciſſo, vos & fidejuſſores veſtros, ac ejuſdem monaſterii homines à juramenti, & cujuſliber obligationis alterius, ac excommunicationis vinculo, quo tenebamini ejuſdem occaſione contractus, duximus abſolvendos, in eum ſtatum præfatum monaſterium reducentes, in quo ante contractum prædictum noſcitur extitiſſe.]

COMMENTARIUM.

CErtum eſt, rem Eccleſiæ improbè alienatam reſtituendam eſſe cum fructibus ex ea perceptis, *cap.ſi quis presbyterorum, cap.non liceat, 12. q.2.* ex vulgari principio, quo docemur, omni reſtitutione, quæ ex juſtitia fit, fructus etiam venire, *cap.1. de in integrum reſtit. cap. gravis, cap. conquerente, de reſtit. ſpol. cap.accedens, in fine, ut lite non conteſt. l.videamus, §.in Faviana. ff.de uſuris, l.Julianus, §.idem, l.præterea, ff. de rei vind. l. reſtituere 35. & 75. ff. de verb. ſign. l.ſi minor, l. reſtitutio, l. pater 28. §.ſi pecunia, ff.de minor.* cum aliis adductis à Covar. *lib.1. variar.cap.3.* Pinello *in l.2. C. de reſcind. 2.p. c.4. §.4.* Acoſta *in §. & quid ſi tantùm, 2.p. à n.71.* Quare difficilis eſt præſens textus, dum in eo docet Innocentius, monaſterio enormiter læſo in alienatione villæ, eam reſtituendam eſſe ſine fructibus. Gloſſa in præſenti ait, remitti fructus pro labore adminiſtrandi ipſam, argumento legis *fructus 7. ff. ſolut.* 4

ſolut. matrim. Sed ſi hæc ſententia eſſet vera, ſequeretur, nunquam fructus venire in reſtitutionem, cùm ſemper præcedat adminiſtratio ipſius rei reſtituendæ. Coſta *ubi proximè, num.*75. Covar. *d. cap.*3. *num. penult.* ut textum hunc exponant, ſupponunt in reſtitutione, quæ ex gratia fit, non venire fructus, *authem. idem eſt, C. de hæreticis,* junctis traditis à Sfortia *de in integr.reſtit.*2.*p.* q.97.*art.*14. Antonius Gomez *lib.*3. *var. cap.*13. *num.* 38. Garcia *de nobilit. gloſ.*6. §.1. *num.*45. Peregrinus *de jure fiſci lib.*5. *tit.*2. *num.*6. Fachineus *lib.*1. *controv. cap.*38. Unde cùm in præſenti ſpecie in integrum reſtitutio concederetur Eccleſiæ ultra quadriennium à jure ſtatutum, *Clement.unic. de in integr. reſtit. l. fin. C. de temporibus in integrum*, & ita ex gratia potiùs, quàm juſtitia daretur; ideò in tali reſtitutione extraordinaria non veniunt fructus. Sed etiam hæc interpretatio non placet, quia in præſenti ſpecie Eccleſia enormiſſimè læſa fuit, cùm ex fructibus primi anni tantum percepiſſet laicus, quantum pro villa dederat monaſterio: ſed propter enormiſſimam læſionem, etiam ultra quadriennium Eccleſiæ reſtitutio datur, *cap.* 1. ibi: *Vel alia rationabili causâ, cap.*2. ibi: *Niſi aliquid rationabile appareat; de in integr. reſtit. lib.*6. junctis Sfortia 1.*p.* q.19. *art.*7. Covar. *lib.*1. *var. cap.*13. *num.*10. Igitur in præſenti caſu potiùs ex juſtitia, quàm ex gratia conceſſa fuit. Alii tandem affirmant, in præſenti caſu fructus non reſtitui ob naturam contractus feudalis, in quo à feudatario pro labore, & ſervitio, quod exhibet domino, fructus percipiuntur, ut *in cap.*1. *de feud.* quæ interpretatio ſuadetur ex illis verbis: *Cùm fructus illi ſufficere debeant pro labore.* Quæ non ſunt intelligenda de ſolo labore impenſo in cultura, & colligendis fructibus, ut Gloſſa voluit; ſed de labore, ſeu ſervitio, ad quod ex natura contractus feudalis tenebatur, *ex cap.*1. §. *hujus autem, in quibus cauſis feudum amittatur, in uſibus feudor.* Cùm igitur ſervitia exhiberi non poſſint ſine ſolicitudine, & labore, pro illis fructus villæ feudalis ſuos facit. Sed hæc interpretatio refellitur primò ex eo, quia reſtitutio æqualiter contra omnes contractus, ex quibus læſio proveniat, minori, & Eccleſiæ competit, *l. ſi minor, l. reſtitutio, ff. de minor.* Igitur ſi ex aliis contractibus res cum fructibus reſtituitur, ut ſuprà probavi, etiam id admittendum eſt in læſione, quæ provenit ex contractu feudali. Secundò, quia feudi natura non fuit Innocentio III. incognita, *cap. verùm, cap. ex tranſmiſſa, de foro compet.* ſed feudi præſtatio reſpectu feudatarii, ſervitium, non verò labor appellatur: igitur cùm Innocentius fructus B. laico remiſit propter laborem, non ſenſit de ſervitio ob feudum impenſo. Facit etiam textus *in cap.* 1. *de in integrum reſtit.* juxta communem interpretationem, quam ibi adduxi. His ergo ſolutionibus omiſſis verius dicendum credo, laborem feudatarii in præſenti ſpecie non provenire ex natura feudi, nec conſiſtere in exhibendo ſervitio, ſed in exoneratione monaſterii à debitis contractis: quare petebat feudatarius contractum non eſſe reſcindendum, ut conſtat ex illis verbis: *Non diſtulit effectui mancipare.* Ac proinde licèt ex juris principiis monaſterium fuiſſet reſtituendum ad rem cum fructibus, ſolutis expenſis feudatario pro labore in ſolvendis debitis monaſterii impenſo, ſecundùm juſtitiæ æqualitatem, *ex dicta l. fructus* 7. *l. intra utile* 41. §. *fin. ff. de minor. l. Julianus* 14. §. *ex vendito, ff. de action. empti, l. curavit, C. eod. tit. l.*2. *C. de uſuris,* Innocentius III. tamen in præſenti intendens ei cui tus evitare, monaſterio reſtituendam eſſe villam decrevit, & B. laico feudatario pro impenſo labore in ſolutione debitorum monaſterii fructus remitti juſſit, non quia feudatarius erat, ſed quia conſtabat, ipſum à debitis monaſterium exoneraſſe.

CAPUT XII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

CUm [b] laicis, quamvis religioſis, diſponendi de rebus eccleſiaſticis nulla ſit attributa poteſtas, quos obſequendi manet neceſſitas, non autem imperandi, dolemus in quibuſdam ex illis ſic refrigeſcere charitatem, quod immunitatem eccleſiaſticæ libertatis, quam nedum ſancti Patres, ſed etiam Principes ſæculares multis privilegiis muniverunt, non formidant ſuis conſtitutionibus, vel potiùs confictionibus impugnare, non ſolùm de alienatione feudorum, ac aliarum poſſeſſionum Eccleſiarum, & uſurpatione juriſdictionum, ſed etiam de [c] mortuariis, necnon & aliis, quæ juri ſpirituali videntur annexa, illicitè præſumendo. Volentes igitur ſuper his Eccleſiarum indemnitatibus conſulere, ac tantis gravaminibus providere, conſtitutiones hujuſmodi, & venditiones feudorum, ſeu aliorum bonorum ſine legitimo Eccleſiaſticarum perſonarum aſſenſu præſumptas occaſione conſtitutionis laicæ poteſtatis (cùm non conſtitutio, ſed deſtitutio, vel deſtructio dici poſſit, necnon uſurpatio juriſdictionis,) ſacri approbatione Concilii decrevimus non tenere, præſumptoribus per cenſ. ec. compeſcendis.

NOTÆ.

1. [a] *Concilio.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *cap.* 44. & *in* 4. *collect. ſub hoc tit. cap.unic.* reperitur hic textus.

2. [b] *Laicis.*] Hæc verba extant *in cap. laici* 24. 16. *q.ult.* cujus prior pars refertur *in c.*1. 96. *diſt.* Nec rectè exaudiuntur à Cujacio hîc de laicis religioſis, id eſt in monaſteriis converſis, ſeu oblatis, de quibus egi *in cap. in præſentia, de probat.* Laici enim religioſi in præſenti accipiuntur pro viris catholicis, & religioſis.

[c] *Mortuariis.*] De quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. fin. de teſtam.*

TITULUS

TITULUS XIV.

De Precariis.

CAPUT I.

Ex Concilio apud 2 *Belvacen.*

PRECARIÆ de quinquennio in quinquennium, ſecundùm antiquam conſuetudinem & auctoritatem renoventur.

NOTÆ.

1. 1 *Belvacen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & verba hujus textus ex Synodo Belvacenſi citant Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 169. Carnotenſis *p.* 3. *Decret. c.* 130. Gratianus *in cap. precaria* 10. *q.* 2. & canonem 13. Synodi Belvacenſis in hæc verba refert Marculfus *in notis ad Bignonium, lib.* 2. *c.* 5. ibi: *Ut precaria de quinquennio in quinquennium, ſecundùm antiquam conſuetudinem, & auctoritatem renoventur.* Eadem etiam verba referuntur in Concilio Meldenſi *can.* 22. in qua Synodo tranſcripta fuerunt omnia quæ ſtatuta erant in Belvacenſi. Cùm enim anno 845. Carolus Calvus convocaſſet Synodum Epiſcoporum Galliæ apud Bellovacum, quæ eſt civitas provinciæ Rhemenſis, ubi de variis Eccleſiæ negotiis actum fuit; & eodem anno celebratum fuiſſet Concilium Meldenſe, de quo egi *in c.* 1. *de conſtit.* in eo omnes canones Belvacenſes relati fuerunt. Etiam reperiuntur verba hujus capitis inter capitularia Caroli edita ab Anſeguiſo, *c.* 9. & in formulis veteribus Marculfi, *c.* 19. 21. & 150.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio; *Precaria de quinquennio in quinquennium debent renovari.* Quæ concluſio firmatur auctoritatibus ſuprà congeſtis, ubi eadem ſententia adſtruitur; nam in utroque jure non eſt alia ſimilis deciſio. Illuſtrant eam ultra congeſtos à Barboſa & Garraña in præſenti, Cujacius ad hunc titulum, & *ad tit. C. de jure emphyt. fol.* 422. & *lib.* 1. *de feud. c.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 23. *ſyntag. cap.* 2. Bignonius *in not. ad Marculfum, lib.* 2. *cap.* 5. Antonius Auguſt. *in epit. juris, lib.* 15. *tit.* 39. Lindembrog. *in gloſſar. verbo Precaria*, Gibalinus *lib.* 4. *de uſur. cap.* 2. *art.* 6. Gloſſarium Anſeguiſi *verbo Precaria*, Dartis *in c.* 4. 10. *q.* 2.

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Precarii natura ea eſt, ut pro concedentis arbitrio revocetur, *l.* 1. *ff. de precario*: ergo non de quinquennio in quinquennium, ſed quandocunque Eccleſia voluerit renovare precarias conceſſas, poterit. Augetur primò hæc difficultas ex eo, quia in precario ipſo jure inducitur renovatio, *l. in rebus* 4. *§. fin. cum l. ſequenti, ff. de precar. l. item quæritur* 13. *§. qui impleto, cum l. ſequenti, ff. locati*: ergo ſi ipſo jure tacitè inducitur renovatio, ad quid neceſſaria eſt expreſſa de quinquennio in quinquennium? Augetur ſecundò; nam ſi neceſſaria eſſet hæc quinquennalis renovatio, maximè ne longitudine temporis memoria conceſſionis pereat, *cap. longinquitate* 64. *c. ſæpe* 62. 12. *q.* 1. ſed precariæ ullo tempore præſcribi contra Eccleſiam non poſſunt, *cap. clerici*, ibi: *Clerici quilibet, quantacunque diuturnitate temporis de Eccleſiæ remuneratione aliqua poſſiderint, in jus proprium præſcriptione temporis non revocentur, dummodo pateat Eccleſiæ rem fuiſſe, ne videantur etiam Epiſcopi tempore adminiſtrationis prolixæ, aut precarias, cùm ordinati ſint, facere non debuiſſe; aut diu retentas facultates, in jus ſuæ proprietatis poſſe tranſcribere.* Ergo etiamſi de quinquennio in quinquennium non renoventur, nulla poteſt timeri præſcriptio in precariis. Secundò in ea verba, *Secundùm auctoritatem, & antiquam conſuetudinem*, ita inſurgo: Contraria inter ſe ſunt lex ſcripta, & conſuetudo, ubi enim legis obſervantia adeſt, conſuetudo non inducitur; quia, ut ait D. Iſidorus *in cap. conſuetudo*, 1. *diſt.* conſuetudo ſuſcipitur cùm deficit lex: igitur præſens renovatio non poteſt procedere juxta legem ſimul, & conſuetudinem.

4. DE PRIVATIS. Adhuc tamen defenſanda eſt præſens conſtitutio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, precariarum contractum veteribus Romanis ignotum fuiſſe, atque hodie penitus in uſu eſſe deſiiſſe, ut teſtatur Antonius Auguſtinus *in notis ad primam collectionem, in præſenti.* Unde præſenti textu ſine ullo diſpendio nos carere potuiſſe notavit Alberic. Gentilis *de libris juris canonici*, *fol.* 40. Frequens tamen fuit olim in Eccleſia Gallicana, ut conſtat ex Conciliis Agathenſi *can.* 58. Epaunenſi *can.* 18. Aurelian. 4. *can.* 36. aliiſque veteribus Canonibus, & Capitularibus congeſtis à Lindembrogio, Bignonio, & Gibalino *ubi ſuprà*: fuſiùs verò de his precariis actum fuit in Synodo ad Lyptinas Vicum in agro Cameracenſi (ut ex Antonio *lib.* 5. *c.* 25. obſervavit Serarius *lib.* 3. *hiſt. Mogunt. not.* 31.) anno 743. habitâ, Præſide ſancto Bonifacio A. S. L. ubi à Carolo Magno Principe Francorum ita ſtatutum fuit: *Cum conſilio ſervorum Dei, & populi ſtatuimus, propter imminentia bella, & perſecutionem cæterarum gentium, quæ in circuitu noſtro ſunt, ut ſub precario, & cenſu aliquam partem eccleſialis pecuniæ in adjutorium exercitus noſtri, cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus eâ conditione, ut annis ſingulis de aliquaque caſata ſolidus unus, id eſt duodecim denarii, ad Eccleſiam, vel Monaſterium reddantur, eo modo, ut ſi moriatur ille, cui pecunia commendata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reveſtita ſit; & iterum ſi neceſſitas cogat, aut Princeps juberet, precarium renove-*

tur, & reſcribatur novum, & omnino obſervetur, ut Eccleſia, vel Monaſterium penuriam, & paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præſtita ſit; ſed ſi paupertas cogat, Eccleſia & domui Dei reddatur integra poſſeſſio. Ita refertur *lib.5. Capitul. cap.3.* & *lib.7. cap.104.* Eſt itaque precaria contractus, quo res Eccleſiæ alicui petenti commendantur ſub annuo cenſu, vel alio quocunque onere, ad quinquennium, aut aliud tempus, quo finito Eccleſia res ſuas recuperat. Cujus conceſſionis formulas referunt Marculfus *lib.2. c.39.* & auctor incertus formularum *c.27.* & ex eis exhibet Sirmundus *in analectis ad Capitul. Caroli, tit.7.* Nec contractus iſte erat emphyteuſis, ut perperam exiſtimarunt Barbatia & Beroius *in præſenti rubric.* Jaſon *in l.1. C. de jure emphyt.* Valaſcus *de jure emphyt. q.36. num.9.* & notavit Cujacius *lib.4. obſerv. cap.4.* emphyteuſis enim, & precaria pluribus differunt. Primò, quia emphyteuſis propter agrorum culturam inventa eſt, ut eſſent qui agros deſertos excolerent. Britlonius, & Hothomanus *verbo Emphyteuſis.* Secundò, quia emphyteuſis ex Zenonis conſtitutione formam accepit, §. *adeò 3. Inſtit. de locato:* contractus verò precariarum pluribus ſequentibus annis incognitus fuit Tertiò, quia emphyteuſis in perpetuum conceditur, *l. viam 10. C. de locat.* quare perpetuarium jus dicitur *in l.1. C. de offic. Comitis ſacri palat. l.1. & 2. C. de prad. fiſcal.* at precariæ ad quinquennium conceduntur. Deinde emphyteuſis ſub lege melioration is datur, precaria non. Item emphyteuſis datur ſub canone, & vectigali; precaria verò quamvis nonnunquam penſionem admittat, eam tamen neceſſariò non exigit. Tandem emphyteuſis in agris, & prædiis conſiſtit, precaria verò etiam in pecunia numerata datur, ut conſtat ex Synodo ad Lyptinas ſuprà relatâ, & exemplis congeſtis ab Hothomano *de verbis feudalibus, verbo Precaria.* Differt etiam valde precaria à precario: primò, quòd precarium inter contractus propriè dictos refertur, *l.14. ff. de precario, l. cum qui, §. is qui precario 11. ff. de furtis:* precaria autem tantùm à DD. contractibus adnumeratur; geritur enim inter contrahentes negotium aliquod civile obligationem producens, ex qua cùm nulla alia expreſsè prodita ſit actio, condictio ex canone naſcitur, argumento legis unicæ, *ff. de condict. ex lege.* Secundò in precario nulla merces intervenire poteſt, quia eſt gratuitum, *l.1. §.1 l. quæſitum 8 §. cum quoque, ff. de precar.* in precaria autem plerumque intervenit merces, ſeu penſio. Tertiò, precarium nuda ejus qui conceſſit voluntate revocari poteſt, cùm in eo res petenti utenda detur quamdiu is qui conceſſit, patitur, *l.1. l.2. §.2. l. qui habet 15. ff. de precar.* at precariæ pro voluntate concedentium regulariter non revocantur, *c.3. hoc tit.* niſi irrationabiliter conceſſæ ſint, *cap. de precariis 6. 10. q.2. cap. precaria 44. 12. q.2. cap.2. hoc tit.* Quartò, in precario nulla eſt renovatio; nam qui precario ad tempus rogavit, finito tempore etiam precario utitur, ex tacita domini voluntate, *l. in rebus 4. §. ult. ff. de precario:* precariæ autem renovandæ ſunt ſingulis luſtris, ex præſenti textu. Tandem quia ex precario nonnunquam transfertur poſſeſſio, ex precariis verò nunquam poſſeſſio quæritur. In precario nunquam leviſſima culpa præſtatur; in precariis autem tantùm levis, ut probat Gregorius Viccius *de poſſeſſione duor. q.7.* Cæterùm quæ in præſenti dicuntur precariæ, & apud Flodoardum *lib.2. hiſt. Rhemenſ. cap.5.* precatoriæ, alibi dictæ inveniuntur præſtariæ; ſic enim Flodoardus *lib.3. hiſt. Rhemenſ. c.20.* ait, Carolum Pipini Regis filium villam quamdam à Turpino Archiepiſcopo obtinuiſſe in præſtariam: & *cap.21.* memorat Theodoricum Epiſcopum petiiſſe res Eccleſiæ Rhemenſis ſibi per præſtariam delegari: & confuſas ſæpe fuiſſe has voces, non eſt dubium, ut liquet ex variis exemplis ſignatis à Roverio *ad hiſtoriam ſancti Joannis Reomaenſis, n.134.* In rigore tamen loquendo, præſtaria rem Eccleſiæ importabat præſtitam ſub certis conditionibus, ut videre eſt in formula præſtariæ Heldrici Abbat. Reomaenſis *33. c.4.* Præſtaria ergo dicta videtur, quia res Eccleſiæ minùs utiles, vel minuſculæ, ut habet Concilium Agathenſe *can.7.* ſalvo jure Eccleſiæ in uſum præſtabantur. Precaria verò expectabat petitorem, qui rem Eccleſiæ accipiebat precario, & conditiones ſe impleturum profitebatur.

5. De cauſis precariarum.

Circa cauſas introducendi in Eccleſia hujuſmodi precarias non conſentiunt Interpretes. Petrus Gregorius *lib.23. ſyntagmatum, cap.2.* Hothomanus *de verb. feud. verbo Precaria*, Precarias inventas eſſe aiunt ex eo, quod cùm partâ victoriâ de Germanis à Ludovico Imperatore anno 499. ut refert Baronius *ibi*, non tam armorum vi, quàm Chriſti pietate, tunc fideles in gratiarum actionem ferè omnia bona ſua Eccleſiæ obtulerunt; & poſteà ne egeſtate laborarent, ab Eccleſia precibus impetrabant, ut earum rerum, vel aliarum uſufructu uti liceret eis, quas Eccleſia facilè concedebat, quod ſatis conſtat *ex lib.2. formular. Marculf. cap.5.* & ex veteri formula 27. & ex legibus Aleman. *tit.11.* ibi: *Si quis liber res ſuas ad Eccleſiam Dei dederit, &c. & poſt hac à Paſtore Eccleſia per beneficium ſuſceperit ad victualem neceſſitatem conquirendam diebus vita ſua, & quod ſpopondit, perſolvat ad Eccleſiam cenſum de illa terra.* Et in legibus Bajuvar. *tit.1. cap.1.* ibi: *Poſt hac nullam habeat poteſtatem exinde quicquam auferre, nec ipſe, nec poſteri ejus, niſi defenſor Eccleſia illius per beneficium præſtare voluerit ei.* Gibalinus verò *ubi ſuprà, cap.2. art.1.* originem precariæ repetit ex eo, quod cùm temporum calamitate, & bello flagrante laici res eccleſiaſticas invaſiſſent, à quibus Eccleſiæ illas deinde recuperare non poſſent, conſultius viſum fuit eas laicis relinquere, ſed commendatas, & in beneficium, cum obligatione cenſus annui, aliiſve conditionibus infrà referendis, per contractum, quem precariam vocabant. Sed quid vetat ex utraque cauſa precarias introductas fuiſſe? Illud tamen illis addendum duxi, hoc genus conceſſionum receptum fuiſſe, quia licèt pluribus Imperatorum legibus, Eccleſiæque conſtitutionibus bona Eccleſiarum prohibita eſſent alienari; illud tamen genus conceſſionum permittebatur, ut potenti ad certum tempus rerum Eccleſiæ uſumfructum non denegaretur, ſi non minùs quàm tantæ quantitatis, ac acceperat, redditus cum ipſarum rerum dominio Eccleſiæ relinqueret, *l. jubemus, §. ſanè, C. de SS. Eccleſ.* quod contingit in contractu precariarum. Quæcunque enim precariæ conceſſio tantùm uſumfructum transfert, nec qui precariam obtinet, poteſtatem habet alienandi aliquid de ipſa; quod pontificium non habere ſignificat, ut in formulis 8. & 9. Marculfi, & *in l.1. C. Theodoſ. de bonis matern.* ibi: *Ita ſint in parentum poteſtate, atque dominio, ut fruendi pontificium habeant, alienandi eis licentia derogetur.* Et *in l.3. C. Theodoſ. de fide Cathol.* ibi: *Nec his penitus poſthac obtinendarum Eccleſiarum pontificium, facultatemque permitto.* In veteri inſtrumento Sancti Galluni *tom.2 antiquit. Alaman.* eodem etiam ferè modo precaria continetur: *Abſque præjudicio Sancti Galluni ipſam villam tenere, & uſare facias, & nullum pontificium habeas de ipſa villa, nec vendere, nec donare, nec alienare.* Refert Bignonius *ad Marculfum lib.2. cap.5* Primus igitur

modus

modus incundi precariam hic fuit. Qui re Ecclesiæ uti cupiebat, id precibus postulabat ab Ecclesia, porrectâ chartâ, quæ precaria dicebatur, vel precatoria, ut apud Marculfum *lib.2. formul. cap.5.* & in Synodo Rhemensi sub Carolo, *can.35.* ibi: *De his, quæ per precatoriam ab Ecclesia impetrantur.* Et ideò à precibus negotium ipsum precaria dicebatur. Concilium Toletanum *6. can.5.* ibi: *Si quis clericorum, vel aliarum quarumlibet personarum stipendium de rebus cujusdam Ecclesiæ Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere, ut nec per detentionem diuturnam præjudicium afferat Ecclesiæ.* Subiude tamen ipsemet contractus à nomine libelli, seu chartæ sæpiùs precaria dicitur: plerunque etiam appellatur beneficium, ut in dictis legibus Aleman. & Bajuvar. & in Synodo Pistensi habitâ anno 862. ibi: *Has villas cum omnibus, quæ per precarias, aut beneficia inde homines retinent.* Apud Tertullianum adversus Hermog. ibi: *Tribus modis aliena sumuntur, jure, beneficio, impetu; id est, dominio, precario, vi.* Notarunt Vossius *de vitiis sermon. lib.3. cap.38.* Cerda *in adversar. sacr. c.98. §.14. & 127. num.11.* Bignonius *ad Marculfum lib.2. cap.5.*

6. De personis quibus et a quibus precariæ concedantur.

Perveniamus jam ad personas, quibus, & à quibus precariæ concedi solebant. Et certè concedi poterant precariæ non solùm clericis, & monachis, verùm etiam laicis. De precariis clericorum constat ex Synodo Epaun. *can.18.* & Concilio Tolet. *6.* De laicis *ex cap. sæpe 72. 12. q.2.* ubi etsi in littera vulgata clericorum tantùm mentio fiat, at ex emendatione Gregoriana adducuntur illa verba: *Vel aliarum quarumlibet personarum*; unde probanda est vulgaris lectio textus *in cap. si Episcopus 12. 16. q.3.* ubi legitur, *clericis, vel monachis, vel quibuslibet.* Quæ etsi à nonnullis codicibus absint, tamen defendi possent: & ita intelligendi sunt textus *in cap. possessiones 16. q.1. cap. clerici 16. q.3.* Et licèt Gibalinus *dicto cap.2. art.5.* existimet tantùm Reges, seu supremos Principes accipere posse hujusmodi precarias, audiendus non est, cùm contrarium constet ex juribus suprà relatis. Circa personas à quibus precariæ concedi possunt, sciendum est primò, eas concedere valere Rectores Ecclesiarum, qui res Ecclesiæ propriæ administrant, veluti Episcopi, Abbates, & similes. Illud tamen notandum est, quasdam precarias concessas fuisse ab Ecclesia sponte sua, alias verò jussu Principis; sic enim dixit Carolus Magnus in suo Capitulari *anno 779. c.44.* apud Sirmund. *tom.2. Concil. Gal.* Sit (inquit) *discretio inter precarias de verbo nostro factas, & inter eas, quas spontaneâ voluntate de ipsis rebus Ecclesiarum faciunt.* Synodus Lyptinensis: *Et iterum si necessitas cogat, aut Princeps jubeat, Precarium renovetur.* Synodus Turon. *3. cap.5.* ait, se circa precarias ad hæredes transmittendas, ipsius Caroli Magni arbitrio stare velle. Synodus Belvacen. apud Meldens. *cap.18.* sic principes alloquitur: *Ut præcepta illicita jure beneficiario de precariis facta à vobis sine dilatione rescindantur, & ut de cætero ne fiant à dignitate vestri Regii nominis, cavetur.* Et *cap.22. A nulla potestate quis cogatur facere precarium de rebus propriè Deo, & Sanctis ejus dicatis; cum ratio, & usus obtineat, neminem qui non vult, contra utilitatem, & rationem præstitum de proprio facere beneficium: præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit; quoniam præceptum jure ecclesiastico formare, indignum judicet necesse est Majestas Regia, nisi ab Ecclesiastico Rectore petatur.* Juxta quam distinctionem exponendus est textus *in cap. precaria 44. 12. q.2.* ubi precarias faciendas esse civili auctoritate, vel ecclesiastica decernitur. Discrimen verò, quod Carolus agnoscit inter precarias sponte ab Ecclesia, & jussu regio factas, in eo consistit, quod has precarias non licebat sine Principis consensu rescindere: quare Hincmarus Rhemensis ad Hincmarum Laudun. *epist.35.* refert illum à Nortmanno in Synodo fuisse accusatum, quoniam eum de rebus sibi sua ipsiusmet Hincmari Laudun. concessione, atque consensu à Carolo beneficiatis, sine auctoritate Regia repulisset. Precariæ verò ab Ecclesia concessæ, per ejus Prælatum renovari, & revocari poterant, ut constat ex Synodo Lyptinensi suprà relata. Deinde precarias concedere solebant Principes cum consensu Ecclesiæ, ut ex ipsa epistola 35. Hincmari probat Gibalinus *d. lib.4. de usur. c.2. tit.7.*

7. De forma hujus concessionis.

Sed non satis liquet, quonam modo concedendæ sint precariæ à Prælatis Ecclesiæ, vel renovandæ, juxta præsentem textum; an videlicet tam in concessione, quàm in renovatione necessaria sit solennitas illa, quæ in rerum Ecclesiæ alienatione desideratur, juxta adducta suprà *in cap.1. de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Et placet communis Doctorum sententia, videlicet in prima concessione precariæ necessariò adhibendam esse solennitatem, in renovationibus verò faciendis non desiderari. Quam distinctionem docuerunt in præsenti Abbas, Ananias, Zabarella, Beroius, Speculator *tit. de locat. §. item quæritur*, Sylvester *in summa, verbo Precaria, num.7.* Et prima distinctionis pars firmatur *ex cap. precaria 44. 12. q.2.* & sequenti ratione; nam cùm precaria plerunque gratuita sit, donationem continet, quæ sine justâ causa, & debitâ solennitate à Prælatis Ecclesiæ fieri non potest, *cap.1. de his quæ fiunt à Prælat.* & *cap.2. de donat. cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Et licèt merces plerumque constituatur, tamen quia ad longum tempus precaria conceditur, necessariò adhiberi debet solennitas, ut de locatione ad longum tempus probavi *in cap. ad audientiam, suprà tit. proximo.* Nec obstant textus *in cap. clerici, cap. si Episcopus 16. q.3. cap. sæpe 12. q.2.* ubi docetur, Episcopum precarias has concedere posse, quia intelligendi sunt ex justa causa, & interveniente solennitate. Unde infertur, erasse Calvinum *in Lexico juris, verbo Precaria*, dum existimavit precariarum contractum inventum fuisse, ut fraus fieret prohibitioni; quoniam cùm emphyteusis etiam prohibita esset, excogitarunt Prælati ecclesiastici novum alienationis genus, ut res Ecclesiæ concederentur, & nihil fieret contra prædictam prohibtionem. Nam cùm in hoc novo alienandi modo solennitas æquè desideretur, ac in aliis alienationibus, nulla proinde fraus sit prohibitioni alienationis rerum Ecclesiæ. Cæterùm in renovatione, de qua in hoc textu, solennitatem non desiderari, probant suprà laudati Interpretes ex eo, quoniam renovatio novus contractus non est, ut probat Joan. Andreas hîc; ideoque prioris contractus solennitas sufficit, firmantque exemplo feudi; nam etsi Prælatus juraverit se res Ecclesiæ non infeudaturum, poterit nihilominus antiquum feudum renovare, & iterum concedere, *cap. fin. de feudis:* minor quoque, qui feudum concedere prohibetur de antiquo, potest iterum investituram facere, *princip. tituli per quos fiat investitura, in usibus feudor.* quæ doctrina firmari etiam potest argumento deducto *ex cap. consuluit, de Judæis, cap. per tuas, de donat. cap. acutiùs 24. q.1. cap. præceptis, 12. dist. l. patre, ff. de his qui sunt sui, l.3. §.31 ff. de peculio, l.4. §.3. l.44. §. penult. ff. de usucap. l. fin. C. de Judæis*; & illa subtili, & valida ratione: etenim renovatio precariarum ideò in præsenti exigitur,

gitur; ne temporis diuturnitate originis memoria obliteretur, ut notant omnes in præsenti, *in cap. precaria* 10. *q.* 2. *cap. longinquitate, cap. sæpe*, 12. *q.* 2. ergo utile est Ecclesiæ renovationem fieri, ac proinde ex ejus renovatione melior ejus conditio redditur: unde deducitur, non solùm posse, immò & debere Prælatum renovationem facere; etsi enim in his rebus, quæ alienationem continent, & damno esse possunt, Capituli consensus desideretur, at meliorem facere Ecclesiæ conditionem solus Prælatus potest, *c.* 2. *de donat. l. qui fundum*, §. *si tutor, ff. pro emptore.* Libenter tamen subscribo Beroio in præsenti, qui discrimen agnoscit inter eum casum, in quo tempus concessionis precariæ elapsum erat; & inter eum, in quo adhuc precaria durabat, ut primo casu, quia nova precaria conceditur, solennitas desideretur; secundo verò prior solennitas sufficiat: quæ distinctio probari potest *ex l. sed si manente, ff. de precario.*

8. De materia precariarum.

Hucusque egimus de nomine, & natura precariæ, & de personis eam concedentibus, vel accipientibus: sequitur ut de rebus, quæ in precariam concedi solent, agamus: & communiter res, & possessiones Ecclesiæ in precariam dabantur, quas Synodus Lyptinensis supra relata Ecclesialem pecuniam dicit. Nec rectè Hothomanus *de verb. feudal. verbo Precaria*, his verbis numinos intelligit; nam ubi Carolus de renovanda ipsa precaria ibi agit, ait: *Si paupertas cogat Ecclesia, reddatur integra possessio.* Sic etiam accipitur *lib. 6. capitul. cap.* 321. ubi prohibetur, ne quis laicus, Imperator, aut Rex invadere, aut rapere per violentiam præsumat monasterium, aut prædia, vel quascunque res de potestate Episcopi, & cætera; & pecuniam possidere, quæ fuit Christi nomine comparata. Ubi ea voce comprehenduntur omnia antea enumerata. Nec hæc pecuniæ acceptio aliena est à recta Latinitate, nam ut ait Hennog. *in l. pecunia* 222. *ff. de verb. signif.* pecuniæ nomine non solùm numerata pecunia, sed omnes res, tam soli, quàm mobiles; tam corporea, quàm jura continentur. Nec potest precaria constitui in pecunia, quia cùm plerunque ex ea pensio solvatur, & finito tempore res ipsa integrè restituatur, evenitet ut usura committeretur, ut doctè expendit contra Filesacum Gibalinus *dicto cap.* 2. *art.* 4. Possessiones ergo, & similes res Ecclesiæ in precariam concedebantur. Erant verò hujusmodi res duplicis generis, nam in primis aliquæ fuerant donatæ Ecclesiæ ab iis ipsis, quibus in precarium concedebantur; rogabant enim, ut sibi ipsis iis rebus, quamdiu vixissent, uti frui liceret, sive eas denuò post traditionem ab Ecclesia accipiendo, cujus precariæ formulam referunt Marculfus *lib.* 2. *cap.* 5. & *cap.* 40. Auctor incertus veter. Formul. *cap.* 27. ejusque meminerunt Concil. Turon. 3. celebratum anno 813. *can.* 51. Meldense sub Carolo anno 845. *cap.* 22. leges Aleman. *tit.* 11. ibi: *Si quis liber res suas ad Ecclesiam dederit, & postea à Pastore Ecclesiæ per beneficium susceperit ad victualem necessitatem conquirendam diebus vitæ suæ.* Legibus Bajuvar. *tit.* 1. *c.* 1. sive ante traditionem, cùm quis rem Ecclesiæ donat, & petit ante traditionem ab Ecclesia, ut ipsius rei usumfructum sibi retinere liceat sub precariæ titulo; nam tunc videtur constituta precaria, juxta mentem Javoleni *in l. interdum* 41. *ff. de acquir. possess.* Cùm enim eo casu à se illius rei usumfructum non habeat, sed ab Ecclesia per precariam accipiat, precariæ contractus celebrabitur, quoniam etsi nondum rem tradiderit, in remunerationem tamen ususfructus accipit. Sed dices: ergo qui ut dominus possidebat, per precarium possidere incipit, quod fieri non potest, cùm nemo sibi possessionis causam mutare valeat, *l. possidere* 3. §. *illud quoque* 19. *ff. de acquir. possess.* Sed respondetur ex Juliano *in l. certè* 6. §. *Julianus, de precario*, non mutare sibi ipsi in hoc casu donatorem possessionis causam, sed potiùs illam mutat ex voluntate, & concessione Ecclesiæ, à qua rem per precariam accepit. Et si adhuc instes, hoc casu usumfructum ab Ecclesia non posse concedi, cùm nunquam Ecclesia talem rem habuerit: Respondeo, quod per fictionem creditur rem donatam Ecclesiæ fuisse quæsitam, & tunc usumfructum ab Ecclesia in ea constitui, argumento legis *hæc ratio* 3. §. *penult. ff. de donat. inter*, junctis traditis ab Osualdo *lib.* 5. *comment. Donelli, cap.* 10. *littera C.* Cujacio *lib.* 9. *observ. cap.* 18. & quæ notant Interpretes de fictione brevis manus *in l. rogasti* 11. *l. singularia* 15. *ff. de rebus credit.* Si autem aliquis Ecclesiæ rem propriam dederit, cujus usumfructum sibi retineat, juxta textum *in l. quisquis* 28. *C. de donat.* de cujus interpretatione videndus Osualdus *lib.* 5. *comment. Donelli, cap.* 10. *littera B, l. si quis* 33. §. *fin. C. eod. titulo*, non propterea dicetur usumfructum illum habere per precariam, ut existimavit Hothomanus *d. verbo Precaria.* Precaria enim tunc datur quum dominio plenè Ecclesiæ quæsito, ab ipsa ususfructus conceditur, ut *in l. Seia* 42. *ff. de donat. causa mort.* Aliæ tandem precariæ concedebantur ex rebus Ecclesiæ iis, qui illas minimè donarant, sed quas aliunde sibi comparatat Ecclesia. Exemplum habemus in formulis veteribus *cap.* 7. & in dicta Synodo Lyptinensi. Erant autem aliquæ possessiones, quæ in precariam concedi non poterant, quia ita à donatoribus cautum erat, ut refertur *lib.* 1. *legum Bajuvar. titulo* 1. tradit Fulden. ibi: *Ut nullè clericorum, aut laicorum aliquando res ipsæ, quas tradidi, in beneficium præstentur, sed ad locum, quo præfatus Martyr corpore quiescit, perpetuò deserviant.* Apud Flodoardum *lib.* 3. *hist. Rhemens. c.* 10. ibi: *Hincmarus Rhemensis hospitale constituit ad susceptionem peregrinorum, vel pauperum, ea conditione, ut nullo unquam tempore quilibet Episcopus, vel qualibet persona ejusdem rei quidquam cuiquam in beneficium daret.*

9. De conditionibus precariarum.

Supereſt ut de peculiaribus legibus, seu conditionibus hujus contractus agamus: & quidem plures olim usitatas fuisse, ex veteribus formulis Marculfi, & Incerti Authoris constat, ex quibus aliquas referamus. Primò enim, qui res à se datas Ecclesiæ in precariam petebat, tantumdem accipiebat usufructuario ordine, ut loquitur Marculfus *lib.* 2. *formul. c.* 5. vel beneficiario, ut ait Concil. Meldense *can.* 18. *&* 22. immò aliquando duplo, aut triplo plus accipiebat, *cap. precaria* 10. *q.* 2. ne hoc precariarum contractu alienas hæreditates Ecclesiam captare crederetur, ut aiunt Patres Concilii Turon. 3. *can.* 51. Secundò qui precariam accipiebat, debebat res per eam concessas excolere. Marculfus *lib.* 2. *formul.* 5. ibi: *Eam villam tantummodò excolere debeamus.* Et Concil. Tolet. 6. *can.* 5. jubet, *Clericos qui in stipendium aliquid in precariam acceperint, utiliter laborare*; quia finitâ precariâ res redibat ad Ecclesiam cum suis incrementis, Marculfus *lib.* 2 *formul.* 5 *&* 40. Incertus Author *formul.* 27. & finitâ ipsâ precariâ, res redibat ad Ecclesiam ipso jure, ut in eisdem formulis cavetur. Tandem præcipua lex precariæ erat, ut concederetur, vel ad vitam accipientis, vel in quinquennium. Ad vitam, cùm ille, qui res suas Ecclesiæ donavit, ipsarum rerum usumfructum per precariam petebat; immò aliquando sibi, hæredibusque suis illum impetrabat: dicta Synodus Turon. 3 *can.* 51. In quinquennium quando in precariam concedebantur res

ab

ab Ecclesia aliunde comparatæ, ut docet Gibalinus *lib.4. cap.2. art.6.*

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Sed cùm adhuc variis fraudibus laici obtinerent, aut retinerent precarias rerum Ecclesiarum, immò & ipsi Prælati dolo, & fraude eas concederent, variæ editæ fuerunt ecclesiasticæ leges, ut vitarentur hujusmodi fraudes, quas referunt Gibalinus suprà, *artic.9. per totum*, Filesacus *in quæst. Eccles. Gallic.* inter quas præcipua illa fuit, ne precariæ essent perpetuæ; quod primùm statutum fuit à Joanne IX. in Synodo Raven. anno 904. teste Baronio *in eodem anno*. Deindeà Gregorio VII. ac denique ab Urbano II. anno 1096. in Concilio Turon. & simul statutum fuit, ut de quinquennio in quinquennium renovarentur, ut ita nunquam possent perpetuæ præsumi; & ideò in Concilio Agathensi *can.* 59. dicitur Episcopos prolixas administrationes, aut precarias facere non debere, ne diu retentæ in jus proprietatis transcribantur: & spatium hoc quinque annorum, non longius, aut brevius, statutum fuit magna cum ratione; nam locationes veteri Romanorum more de quinquennio in quinquennium fiebant, cujus moris vestigia extant *in l. si quis 4. §. fin. ff. de rebus credit. l. si quis 49. ff. de act. empti, l. si quis 9. §. 1. l. item 13. §. fin. l. si in lege 24. §. 1. ff. locati, l. si filio 6. §. fin. ff. solut. matrim. l. qui quatuor 30. §. 1. ff. de legat. 3. l. ei cui 28. ff. de liber. legat. l. si à colono 89. ff. de verb. oblig. l. si servus 18. §. fin. ff. de stipulat. serv. l. inficiando 87. §. fin. ff. de furtis, l. intelligitur 3. §. cum quamvis, ff. de jure fisci, l. 3. §. 1. ff. de admnistr. rer.* Illustrant Amaya *in l. unic. C. de vendit. rerum, lib. 10. num. 51.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 95.* Ad locationis ergo similitudinem Ecclesia statuit precariam de quinquennio in quinquennium renovari debere. Accedit, nam Romani populi censores, ut agnoscerent privatorum census, id est bona, seu substantiam, consueverunt singulis lustris omnium bonorum lustralem censitationem facere, ut constat ex Cicerone *lib. 3. de legibus.* Trebel. Pol. *in Valer.* & observarunt Cujacius *lib. 24. obs. cap. 7.* Petrus Gregorius *lib. 4. de Republ. cap. 12. & lib. 47. syntag. cap. 16.* Revardus *lib. 4. variar. cap. 13.* Hothomanus *de Magistr. Roman.* Lipsius *eod. tract. cap. 18.* Unde lustralis census dicitur *in l. census 10. ff. de probat. l. liberto 21. §. fin. ff. de annuis legat.* hucque respexit Ulpianus *in l. in lege 62. §. fin. ff. ad legem Falcid.* ubi formale pretium dicitur quod à censoribus lustrale imponebatur. Sicut ergo Romani, ut cujusque bona, seu census agnoscerent, de quinquennio in quinquennium publicam censitationem faciebant, ne si fortè longius tempus elaberetur, confusio oriretur; eadem ratione ab Ecclesia renovatio precariarum de quinquennio in quinquennium statuta fuit. Sed nunc videndum est, quid juris, si renovatio in hoc textu præscripta prætermittatur? Et Glossa hîc, *verbo Quinquennium*, existimat quinquennio elapso, omissaque renovatione, intelligi contractum precariæ tacitè renovatum, argumento legis *in rebus, §. ult. ff. de precario*, ubi precarium tempore transacto, si dominus non revocaverit, tacitè concessum creditur: idemque procedit in locatione, quia tempore elapso tacita reconductio inducitur; *l. item quæritur, §. fin. ff. locati, l. legem 16. C. eodem titulo.* Sed hæc Glossæ sententia meritò displicuit Hostiensi, Butrio, Joanni Andreæ, Immolæ, Abbati, & Beroio, qui rectiùs docuerunt, revocatione non factâ post quinquennium, jus precariæ amitti: quæ sententia probatur primò exemplo feudi; nam si vassallus, vel ejus hæres novam feudi investituram non petierit, à jure suo cadunt, *cap. 1. §. 1. sub tit. qua fuit prima causa benef. amitt. in usib. feud.* Secundò, quoniam ad renovationem, non solùm tacita voluntas, verùm nec simplex expressa sufficit; siquidem renovatio exigitur cùm precaria ad longum tempus concessa est: sed tunc voluntas expressa durat usque ad tempus contractus: ergo si expressa hæc voluntas, quæ contractum ipsum comitatur usque ad finem, satis non est ad renovationem, nec satis erit tacitus consensus. Tandem quoniam ideò renovatio desideratur, ut sæpe sæpiùs in hoc commentario dixi, ne memoria dominii pereat: sed huic periculo per tacitam renovationem non succurritur: ergo necessaria est expressa renovatio. Nec obstat exemplum deductum à precario; nam cùm negotium hoc precariæ diversum sit, ab uno ad aliud non rectè fit illatio, *l. Papinianus, ff. de minor.* daturque diversa ratio utriusque negotii, siquidem precariæ renovatio exigitur, quia dominii memoria perire potest, cùm res Ecclesiæ, ut communiter possessæ, negligantur, *l. memininus 2. C. quando, & quibus:* at hoc periculum in precario non datur, siquidem quilibet præsumitur diligens in requirendis rebus propriis, *l. cùm de indebito, de probat.* Eodem etiam modo responderi potest secundo argumento deducto ex tacita conductione. Accedit etiam, quia si ad tacitam reconductionem desideretur scriptura, vel alia solennitas, ex lapsu temporis tacita non admittitur, *l. item 13. in fine, ff. locati:* at precariæ non aliter renovatio fit, quàm si scriptura interveniat. Igitur ex patientia tacita renovatio non inducitur, ex regula legis *contractus, C. de fide instr.* nam patientia consensum duntaxat potest inducere, at scripturam, similémve solennitatem supplere non valet, ut probat Beroius in præsenti, *ex n. 2.*

11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, cui facilè respondetur, perpensis differentiis quæ versantur inter precarium, & precariam, suprà adductis. Verùm quæri solet, utrum precaria differat à precariis, hoc est utrum hæc vox in singulari differat ab eadem in numero plurali? Et Hostiensis in præsenti, & in summa hujus tituli non leve agnoscit discrimen. Primò, quia per precariam conceditur, precariæ verò etiam ad hæredes transeunt. Secundò, quia in precaria renovatio desideratur, in precariis verò necessaria non est: quod discrimen quibusdam versiculis expressit, quos etiam retulerunt Glossa *in cap. fin. hoc tit.* Viccius *d. q. 7. de possess. duor.* & tantisper correxit Petrus Gregorius *lib. 23. syntagm. c. 2. n. 2.* Movetur Hostiensis primò, quia in hoc textu precariæ ad quinquennium renovantur, precaria verò nullam talem conditionem exigit, *cap. hujusmodi 10. q. 2. cap. sæpe 27. 12. q. 2. cap. clerici 16. q. 3.* Secundò, quoniam precaria ad vitam tantùm conceditur, *dicto cap. hujusmodi, dicto cap. sæpe:* precariæ verò etiam in successores transeunt, *cap. ad aures, de rebus Eccles.* Tertiò, quia nominum differentia rerum quoque distinctionem indicat, *l. si idem, C. de codicil.* Ergo cùm hæc nomina saltem numero differant, diversa negotia significare videntur. Quartò quoniam, ut considerat Beroius *hîc, num. 10.* ideò precariæ pluraliter dicuntur, quoniam cùm per quinquennium renoventur, plures concessiones sunt, argumento legis *scire 19. ff. de verb. oblig.* cùm verò ad vitam conceditur, quoniam renovari non debet, singulari numero precaria appellatur. Hanc Hostiensis opinionem communiter improbant repetentes *hîc*, Anania, Immola, Zabarella, Butrius, & Beroius, quibus libenter adhæreo, cùm passim in juribus suprà citatis, & veteribus formulis promiscuè apponantur precaria, & precariæ. Nec obstat ultimum augmentum, quod ex incompatibilitate consuetudinis,

ſuetudinis, & legis ſcriptæ expendebamus, cui ut ſatisfaciat Beroius *hic*, *n.*7. aſſerit conſuetudinem, de qua in præſenti, utilem eſſe, & à jure approbatam; quia quod antea conſuetudine tantùm receptum fuerat, poſt approbationem cœpit jus ſcriptum eſſe. Fit ergo renovatio in præſenti juxta antiquam conſuetudinem, ſi ejus originem attendamus; ſecundùm auctoritatem canonum, ſi approbationem inſpiciamus, argumento textus *in cap. Abbate, de verb. ſign. c.*2. *de prabend. in* 6. Verùm licèt hæc Beroi ſolutio non diſpliceat, adhuc tamen dici poteſt, legem, conſuetudinemque in præſenti concurrere, ut contingit in aliis juris locis, ut *in cap. cùm dilectus, de conſuet. cap. cùm veniſſent, de inſtit. cap. ad hæc, de relig. domibus, cap. ſopita, de cenſibus*: quod evenire poteſt duplici modo. Primò cùm interpretatur conſuetudo legem ſcriptam, ut *in d. cap. cùm veniſſent, l. cùm de interpretatione, l. minimè, ff. de legibus*: ſecundò cùm conſuetudine lex ipſa approbatur, & confirmatur, ut *in cap. in iſtis, 4. diſt.* junctis traditis per Abbatem *in cap. fin. num.*21. *de conſuetud.*

12. Exponitur cap. precariæ 4. 10. q. 21.

Sed antequam commentarium abſolvamus, exponendus eſt textus *in cap. precaria* 10. *q.*2. deductus ex Concilio Mediomatr. ſive ut veriùs habent Burchardus *lib.*3. *c.*167. Carnotenſis *p.*3. *Decreti, c.*228. ex Concilio Belvacenſi, ex quo etiam tacitè refert Concilium Meldenſe *can.*22. ubi conſtituitur, ut ſi res pleno jure Eccleſiæ donetur, poſſit Eccleſia in remunerationem tripli uſumfructum concedere; quod difficile eſt, cùm *in l. habemus, §. fin. C. de SS. Eccleſ.* quæ habetur *in c.*2. §. *œconomus* 10. *q.*2. reſcribatur, ut in precaria poſſit is qui donavit rem, accipere uſumfructum rerum tanti valoris, quanti res donata æſtimari poterat; & ſimiliter uſumfructum alterius rei itidem donatæ. Cui difficultati communiter reſponderi ſolet duplici modo. Primò aſſerendo, diſcrimen verſari inter jus canonicum, & civile, ita ut jure civili non niſi duplum, jure verò canonico etiam triplum concedatur. Secundò accipiendo conſtitutionem Leonis & Anthemii regulariter in omnibus accipientibus precariam; textum verò *in d. cap. precaria*, in illis, qui ob ſenectutem, vel corporis debilitatem precariam ab Eccleſia petunt, quibus uberior concedi poteſt: tum quia majori miſeratione digni ſunt: tum quia breviori vitâ potiuntur; quare uſusfructus æſtimatio minor eſt, *l. cùm hi* 8. §. *modus, ff. de tranſact.* ibi: *Modus autem pro ætate ejus, qui tranſigit, arbitrandus eſt, & valetudine.* Faciunt textus *in l. ſi quis, l. in cauſa* 15. *ff. de fideicommiſ. libert.* Sed his omiſſis ſolutionibus dicendum eſt, Eccleſiam aliquando, non modò tantumdem, quantùm acceperat, ſed etiam duplò, aut triplò plus de ſuis rebus utendum concedere, ne videretur hoc precariæ negotio alienam ſubſtantiam captare: quam calumniam Patres Concil. Turon. 3. *can.*5. amoliuntur. Illuſtrat Gibalinus *d. lib.*4. *c.*6. *art.*6.

CAPUT II.

Ex Concilio a Carthaginenſi.

DE precariis quoque, quæ à Rectoribus Eccleſiarum irrationabiliter fiebant, & ſe, ſuoſque ſucceſſores pœnâ gravi obligabant, ut facta ipſorum nequiviſſent abſolvere, præcipimus ut nemo ſucceſſor in anteceſſoris ſui pœnam ſit obligatus, ſed ſuæ prudentiæ ſit conceſſum, ut ſi anteceſſor ejus res Eccleſiæ irrationabiliter diſtribuerit, ab eo ad jus ejuſdem Eccleſiæ revocentur.

NOTÆ.

1. a *Carthag.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*2. ſed in nullo ex Conciliis Carthag. reperiri hæc verba, jam notavit Antonius Auguſtinus *in notis ad hunc textum, in d.* 1. *collect.* nec mirum; nam cùm contractus hic precariarum tantùm in uſu eſſet in Eccleſiis Occidentis, præcipuè in Hiſpana, & Gallicana, quomodo poterat in Eccleſia Orientali, ubi omnino incognitus erat, hæc conſtitutio edi? Reperitur textus hic *in l.*2. *tit.*10. *lib.*3. *legum Longobard.* in hæc verba: *De precariis, quæ a Rectoribus Eccleſiarum irrationabiliter fiebant, & ſe, ſuoſque ſucceſſores pœnâ gravi obligabant, ut facta ejus nequirent diſſolvere, præcipimus ut nemo ſucceſſor in anteceſſoris ſui pœna ſtatuta ſit obligatus: ſed ſuæ providentiæ conceſſum, ut ſi anteceſſor ejus res Eccleſiæ irrationabiliter diſtribuerit, ab eo eidem Eccleſiæ ad jus tenendum revocentur.*

COMMENTARIUM.

2. SUperiori commentario dixi præcipuè, contractum precariarum inventum fuiſſe, ut res Eccleſiæ rapacitate laicorum occupatæ, ad Eccleſiam redirent; ſed ſtatim circa ipſas precarias innumeras fraudes experta eſt Eccleſia: nam primò Principes ſæculares prætextu precariarum res Eccleſiæ invadebant, ut conſtat ex Flodoardo *lib.* 1. *hiſtor. Rhemenſ. cap.*20. Secundò cùm juſſu Regum darentur precariæ ab Epiſcopis, ſæpè ſæpiùs laicis non ſolùm res Eccleſiæ, verùm & ipſa monaſteria tradebantur. Hincmarus Rhemenſ. *epiſt. ad Epiſcopos, & Proceres provinc. Rhemenſ.* miſſa anno 858. *c.*48. ibi: *Monaſteria etiam religioſa, atque præcipua Canonicorum, & monachorum, atque ſanctimonialium, qua & frater veſter Dominus noſter partim juventute, partim fragilitate, partim aliorum callida ſuggeſtione, etiam & minarum neceſſitate, quia dicebant petitores, niſi eis illa ſacra donaret, ab eo deficerent.* Cogebantur etiam ſæpius Eccleſiæ à Regibus precariam concedere, ut refertur in Concilio Meldenſi *can.*8. & hæredes etiam ejus, qui precariam acceperat, injuſtè retinebant. Concil. Turon. 3. *can.*5. latè proſequitur Gibalinus *d. c.*2. *art.*8. *per totum*, immò & Prælati eccleſiaſtici has rapinas bonorum eccleſiaſticorum, & fraudes laicorum juvabant, vel metu, vel cupiditate, vel negligentiâ: nam primò ipſi à Regibus precarias fieri petebant, ideò in Synodo Meldenſi *can.*21. ita cautum legitur: *Idem autem cuſtos Eccleſiæ ſolertiſſimè cavcat, ne ſui ordinis, & eccleſiaſtica communionis fortè immemor, contra auctoritatem præceptum Regium pro quacunque aſſentatione fieri petat, qui etſi fecerit, non audiatur; ſi autem & obtimerit, Regia diſcretione, & Epiſcopali judicio idem reſcindatur, & petitor injuſtus pro Principis injuſta ſuggeſtione dignè corripiatur.* Secundò, qui viduatas Eccleſias occupabant, precarias ex earum bonis

concede

concedebant, quas eadem Synodus reſcindi debere his verbis decrevit: *Ut precaria, & commutationes tempore viduatarum Eccleſiarum facta ab his, qui loca Epiſcoporum occupaverunt, reſcindantur, & cum auctoritate eccleſiaſtica, vel civili, ſi faciendæ ſunt, fiant.* Tertiò etiam clerici quandoque in eaſdem factiones conſpirantibus, precarias laicis concedebant, ut refert Hincmarus Rhemenſis *in epiſtola miſſa Bertulpho Trevirenſi*, ibi: *Pro quibuſdam Capellis ad villam Duodeciacum pertinentibus, quas quidam ex parochia Trevirenſi uſurpabat per factionem cujuſdam presbyteri.* Tandem aliqui Prælati conſanguineis ſuis precarias ſine cauſa ex rebus Eccleſiæ concedebant, quod crimen à ſe repellit Hincmarus Laudun. *epiſt. ad Hincmarum Rhemenſ.* ibi: *Nec recognoſco alicui parentum meorum, velut ſarga dediſſe beneficium, ex quo & reipublicæ probitas, & Eccleſiæ, cui licèt indignus præſideo, utilitas non reſponderet.* Pro his, & aliis ſimilibus fraudibus repellendis, & ut conſuleretur indemnitati rerum Eccleſiæ, varii editi fuerunt canones, tam in dicta Synodo Meldenſi, quàm in Concilio Valent. Galliæ temporibus Lotharii, anno 855. quos refert Gibalinus *dicto cap. 2. artic. 9. per tot.* tandemque ſtatutum fuit, ut ſi injuſtè, & cum aliqua ex fraudibus proximè relatis, Rector Eccleſiæ res in precariam dediſſet, liceret ſucceſſori eas repetere; quod ex eò poſtulaſſe Carnotenſem à Paſchali, conſtat ex ejus epiſtola 271. ubi etiam refertur id obtinuiſſe: *Minoratas*, inquit, *omnes hujus Eccleſiæ, & precarias in communes redegit uſus.* Ubi minoratas vocat Ivo res, & poſſeſſiones Eccleſiæ ab aliis detentas, & diminutas. Carolus Magnus *lib. 7. Capitul. cap. 104.* ibi: *Quòd honores ſacerdotum, & res Eccleſiarum auferre, vel minorare noluiſſemus.* Minorare enim idem eſt, quod minuere, *c. tota, 12. q. 2. c. quicunque 12. q. 4.* notavit Cironius *in præſenti tit.* Succeſſores Rectorum Eccleſiæ poſſunt res in precarias injuſtè conceſſas repetere, ut contingit in aliis rebus Eccleſiæ injuſtè alienatis. Innocentius III. *lib. 3. regiſtr. 15. epiſt. 50.* ibi: *Propoſuiſti nobis in noſtra præſentia conſtitutus, quod nonnulla poſſeſſiones, & alia bona Eccleſiæ tuæ per prædeceſſores tuos, & alios minùs legitimè ſunt diſtracta in ipſius Eccleſiæ non modicum detrimentum. Volentes igitur Eccleſiæ Philippenſis utilitatibus providere, fraternitati tuæ præſentium auctoritate concedimus, quatenus ea quæ taliter alienata reperteris, valeas appellatione poſtpoſitâ legitimè revocare.* Suprà probavi *in cap. 4. & 5. de rebus Eccleſ.*

CAPUT III.

[a] Gregorius IX.

PRecarium utendum conceditur, quamdiu patitur qui conceſſit: ſolvitur quoque obitu ejus, cui conceſſum eſt, non etiam concedentis: aut cùm ipſum alienari contingit alicui hoc revocare volenti: quia per conventionem hujuſmodi non licet rem alienam invito domino poſſideri. Porrò [b] precariæ, quæ quandoque de Eccleſiarum poſſeſſionibus fieri ſolent, non ſunt pro voluntate concedentium revocandæ.

NOTÆ.

[a] *Gregorius.*] Qui præſentem conſtitutionem ex viſceribus juris Cæſarei in hoc tractatu de precario deprompſit proprio motu, abſque ulla conſultatione, quod jam ſæpe ſæpiùs notavi in eodem Pontifice.

[b] *Precaria.*] De quibus egi *in n. 1. & 2. hoc tit.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hoc textu talis deducitur diſputanda aſſertio: *Precarium ſolvitur revocatione concedentis, ſeu rei alienatione, & morte ejus, cui conceſſum eſt, non verò morte concedentis.* Probant eàm textus *in l. 2. verſ. eſt enim, l. quæſitum 8. §. quod à Titio, l. cùm precario 12. §. ultim. ff. hoc tit. l. quicunque 13. §. 1. ff. de public. l. ſi ſervus 22. §. 1. ff. de noxalib.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa *in collect. & ſelect. ad hunc textum*, Garaña *in præſenti*, Hothomanus, Briſſonius, & Verrucius *de verb. ſign. verbo Precarium*, Cujacius *lib. 4. obſ. cap. 7.* Covar. *lib. 3. variar. cap. 15.* ubi Uſelius, & Farias, Faber *decad. 77. error. 1.* Oſualdus *lib. 14. Donel. cap. 34. littera C*, Pichard. *in §. actionum, quæſt. 1. num. 30. Inſtit. de action.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 7.* Bocerus *tom. 1. claſ. 2. diſput. 9.* Gibalinus *de uſuris lib. 1. cap. 5. art. 1.* Corvinus *lib. 2. aphor. tit. 42.* Duarenus *ad tit. de precar.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo: Si precarium revocatione concedentis finiretur, poſſet revocari omni tempore, & ſtatim ac conceſſa res precariò eſt, & poſteà: ſed non poteſt revocari ſtatim, *l. in commodato, §. ſicut autem, ff. commodati*, docent Covar. *lib. 3. variar. cap. 13. num. 6.* Gibalinus *ſuprà, num. 1.* Igitur ad libitum concedentis revocari non poteſt. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam ſi ex natura precarii proveniret, ut revocatione finiretur, non verò morte concedentis, ſequeretur ut pactum in contrarium, initum contra ejus eſſentiam, & ſubſtantiam, non valeret, ut latè probat Antonius Faber *decad. 77. errore 3.* Covar. *in 4. p. 2. cap. 23. §. 1. num. 23.* Molina *lib. 4. de primog. cap. 2. à n. 40.* Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2 quæſt. 1. ex num. 22.* Pinellus *lib. 2. ſelect. cap. 12. num. 6.* Larreatigui *lib. 2. ſelect. cap. 5. num. 3.* Sed valet pactum, quo conceditur precarium ad certum tempus, veluti ad menſem, *l. in rebus, §. ult. l. cùm precario, ff. de precario*, & pactum ut rogans rebus utatur quouſque concedens velit; quo caſu finitur precarium morte concedentis, *l. 4. ff. locati.* Igitur ex natura precarii non provenit, ut revocatione finiatur, non autem morte concedentis. Deinde illa pars præſentis aſſertionis, ubi docetur, morte rogantis precarium finiri, nec ad hæredes tranſire, difficilis redditur *ex l. penult. ff. hoc tit.* ubi docetur, ad hæredes rogantis precarium tranſire: ergo non rectè in præſenti docetur, precarium morte rogantis finiri.

3. PRECARIUM AN SIT CONTRACTUS.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus præſens Gregorii conſtitutio vera eſt, in cujus ſerie Gregorius IX. totam & univerſam precarii materiam mirâ brevitate complectitur. Et ut eam expona

exponamus, ſciendum eſt, precarium tunc celebrari, cùm precibus aliquid petenti utendum conceditur, quamdiu is qui conceſſit, patietur, hoc eſt non revocaverit, *l.1. ff. hoc titulo*, Paulus *lib.5. ſentent. tit.6.* quâ diffinitione rectè perpensâ agnoſcuntur omnes differentiæ, quæ verſantur inter hoc negotium, & donationem, commodatumque, quas latiùs proſequuntur ſuprà relati, & Cujacius *lib. 4. obſerv. cap. 7. & lib. 23. cap. 27.* Duarenus *lib.1. diſput. cap.14.* Faber *decad. 4. error. 9.* Donellus *lib.14. comment. cap.34.* Inſtitutarii *in §. item is, Inſtit. quibus modis re contrahitur.* Non tamen leve inter juris Interpretes diſſidium eſt, an precarium verè & propriè dictum contractus ſit? Et ſanè cùm Ulpianus *in l. contractus 15. ff. de reg. jur.* diſertè precarium in numero contractuum, & in ſpecie eorum, qui dolum malum dumtaxat recipiunt, referat, nonnulli contractum eſſe innominatum docuerunt, ut Donellus *lib. 14. comment. cap. 34.* Vveſembech. *ad titulum de precario, num. 1.* Treutler. *volum.1. diſput.24. theſi 5. littera C*, qui moventur ſequentibus juris fundamentis. Primò, quia ex precario datur actio præſcriptis verbis, quæ propria eſt contractuum innominatorum, *l.2. §.2. in fine, l. duo 19. §. fin. ff. de precario*: probat Oroz *lib.3. de aspectibus juris, cap.1. num. 13.* Secundò, quia in precario civile negotium geritur, cùm præcedat conventio, ut is qui rogavit, re utatur pro voluntate concedentis, & eâ revocatâ, ipſam rem reſtituat. Deinde, quia precarium proximè accedit ad caſum illum, *Do ut facias*; videlicet, do tibi rem, ut cùm mihi libuerit, eandem reſtituas: igitur pro contractu innominato habetur. Alii agnoſcunt duo precarii genera, unum merè gratuitum, ob puras preces conceſſum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, ex quo cùm nulla actio civilis detur, contractus non eſt, de quo agi volunt *in l. interdictum 14. ff. de precario*: alterum verò, quod modum quidem, & finem habet, de quo accipiunt textus *in l. ſi debitor 11. l. ea quæ 20. ff. de precario*; ex eoque putant oriri actionem præſcriptis verbis, quia etſi contractus nominatus non ſit, tamen ad inſtar donationis quandoque per contractum innominatum celebratur, exemplo legis ultimæ, *C. de rerum permut. l. dictam 8. C. de condict. ob cauſ.* Sed rectiùs docuerunt Gilbertus Regius *lib.1. enantioph. cap.10.* Cujacius *lib.4. obſerv. cap. 7. & lib.23. cap.21. & ad tit. C. de precar. & in notis ad Paulum lib. 5. ſentent. tit. 6.* Bronchorſt. *centur. 1. aſſert. 74.* Oſualdus *lib. 14. Donel. cap. 34. littera B*, Bocerus *ad l. contractus 23. cap. 4. num. 23. & claſ. 2. diſput. 9. theſi 34.* D. Joſeph. de Retes *lib. 2. opuſc. ſect. 1. cap.5. num. 20.* Vichius *de poſſeſſ. duor. quæſt. 6. per totam*, precarium propriè dictum contractum non eſſe, ſed potiùs naturam donationis, ſeu commodati ſapere. Moventur primò *ex l. interdictum 14. ff. hoc tit.* ubi Paulus teſtatur, ex precario nullam actionem civilem dari; quia magis ad donationem, & beneficii cauſam, quàm ad negotii contracti cognitionem ſpectat: nec naturæ contractuum conveniens eſt, ut negotium pendeat ex libera alterius voluntate, *l. in commodato 17. §. ſicut 3. ff. commodati*: quare fortſan in ſerie Pandectarum ponitur titulus *de precario*, longè à materia contractuum, ut obſervavit Bachovius *ad Treutl. volum. 1. diſput. 24. theſi 5. littera C.* Secundò *ex l. eum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, ubi Paulus eam ſui reſponſi rationem reddit, quia ex precario nulla civilis actio datur: & rationem hujus rationis reddit, quia ſimile donato precarium eſt: quam ſimilitudinem Ulpianus latiùs docet *in l.2. §.2. ff. de precario*, dum ait, naturâ æquum eſſe tandiu te liberalitate mea uti, quandiu ego velim; & ut poſſim revocare cùm mutavero voluntatem, quod naturæ contractuum non convenit. Tertiò ex lege *quæſitum 8. §. fin. ff. hoc tit.* ubi docet Ulpianus, hæredem ejus, qui precariò rogavit, ex dolo defuncti tantùm teneri, quatenus ad eum pervenit, cùm certum ſit actiones ex contractibus venientes, licèt delictum defuncti in eis verſetur, in ſolidum contra hæredes dari, *l. ex depoſiti 12. l. ex contractibus 49. ff. de obl. & act.* Quartò, quia precario diffinitio contractus non convenit, ſive ſequamur diffinitionem Ulpiani relatam *in l. Labeo 19. ff. de V. S.* ſive Cujacii *in l. juris 7. ff. de pactis*, ſive communem illam, juxta quam contractus eſt conventio ſuper negotio civili obligationem producens, cùm in precario nullum civile negotium detur, aut obligatio reciproca naſcatur. Tandem quia, ſi precarium contractus eſſet, vel nominatus, vel innominatus diceretur: ſed nequit eſſe nominatus, quia ſpeciali aliquo nomine demonſtrari non valet, ſed tantùm generali verbo, exemplo permutationis, ut probat Donellus *lib. 14. comment. cap 34* Nec etiam contractus innominatus eſt, quia ad nullam ſpeciem eorundem commodè referri poteſt: & de caſibus *do ut des*, & *facio ut des*, ſatis notum eſt: de alia verò ſpecie, videlicet *do ut facias*, licèt Treutlerus *vol. 1. diſput. 24. theſi 5. littera C*, velit precarium ad eam accedere, quia do tibi rem, ut cùm libuerit, mihi eam reſtituas; & Bocerus *in dicta l. contractus, cap. 4. num. 16.* exiſtimet precarium ſpectare ad caſum illum, *facio ut facias*, hoc ſenſu: Concedo tibi hanc rem, ut eam mihi quovis tempore repetenti reſtituas, rectè docuit Bachovius *ubi ſuprà*, quod talis relatio ſit impropria, quia nec precario concedere dare, nec reſtituere facere ſit, prout ea verba in materia contractuum accipiuntur, argumento legis *juris 7. §. 2. ff. de pact. l. naturales 5. in princip. & §. 1. ff. de præſcript. verbis*; ſiquidem dare ibidem ſignificat dominium transferre, & facere eſt quid in vicem compenſationis pro eo quod datum eſt, perficere. Proſequitur Viccius *dicta quæſt. 6.* Nec hac ſententiâ retentâ obſtant fundamenta contrariæ. Non primum *ex dicta l. contractus, de reg. jur.* nam Ulpianus precarium ibi refert ratione ſimilitudinis, quam habet cum commodato; nec precarium tanquam contractum retulit, ſed tantùm ex certo reſpectu, videlicet quia in precario ſimiliter ac in veris contractibus quæſtio de dolo, culpâve, quam exponebat, locum habere poterat. Nec etiam obſtat, quod ex precario detur actio præſcriptis verbis, quia omiſſis variis ſolutionibus, & diſtinctionibus, quas tradunt Donellus, & ibi Oſualdus *dicto cap. 34.* Jul. Pacius *centur. 7. quæſt. 21.* Gilbert. Regius *d. lib. 1. enantioph. cap. 10.* Treutlerus *dicta theſi 5. littera I*, dicendum eſt, actionem præſcriptis verbis in precario non dari ex negotio geſto, ſed ex bona fide, & bono & æquo, conſtitutionibus hanc actionem proditam eſſe, quia iniquum foret, nullam civilem actionem dari ei, qui rem ſuam petenti precariò conceſſerat, ut docuerunt Cujacius *ad tit. C. de precario*, & *lib 4. obſ. cap. 7. & in comment. ad Paulum lib. 5. ſentent. tit. 6.* Bocerus *in dicta l. contractus, cap. 4. num. 23.* Viccius *dicta quæſt. 6.* D. Joſephus de Retes *lib. 2. opuſc. ſect. 1. cap. 5. num. 10.* Nec obſtat tertium fundamentum, ſiquidem omninò negamus, in precario negotium civile geri: nec contractus natura patitur, ut negotium geretur, penderetque tantùm à voluntate unius partis, ut fusè docet Viccius *dicta quæſt. 6.*

Materia

4. EX PRECARIO AN TRANSFERATUR POSSESSIO.

Materia precarii est quælibet res, sive mobilis, sive immobilis; necnon jura & servitutes, *l. precario, §. habere, ff. de precario.* Sed statim hæsitatio occurrit, an qui rem precario rogavit, eam possideat? Cujus quæstionis vera solutio petenda est ex natura ipsius precarii. Precarium enim, quod nec donatio, nec contractus verè, & propriè dici potest, sed potiùs de natura utriusque participat, simileque donationi, & commodato esse dicitur *in l. 1. §. est & simile 3. l. interdictum 14. §. is qui precario 11. ff. de furtis*, juncto Treutlero *volum. 1. disputat. 24. thesi 5. littera C*, duplici modo constituitur. Primò simpliciter, cùm quis rogat tantùm ut in possessione sit; secundò cùm precibus illud addit, ut sibi possidere liceat. Priori modo si constituatur precarium, is qui simpliciter rogavit, ut in possessione sit tantùm, rem precario concessam non possidet, sed possessio istius remanet penes dantem, qui eandem possidet suo animo, & alterius corpore, eodem planè modo, sicut per servum, colonum, inquilinum, procuratorem, cum apud quem rem deposuimus, cui commodavimus, & alios quoscunque, qui alienæ possessioni ministerium præstant, juxta legem *quod meo 18. ff. de acquir. poss.* possidemus; & hoc casu certum est, cum qui precario rogavit, non possidere, *l. si quis ante 10. §. idem Pomponius, ff. de acquir. poss. l. si fur 32. §. ultim. ff. de usucap. l. 2. §. habere 3. l. 6. §. is qui rogavit 2. l. quæsitum 8. l. cùm precario 21. ff. de precario, l. 4. C. de his qui à non domino, l. 2. C. de præscript.* 30. & hoc quidem jure optimo; cùm enim precarium magnam cum commodato habeat affinitatem, *d. l. 1. §. 3. ff. de precar.* & utrumque usum rei ad alterum transferat, eâ quidem differentiâ, ut in commodato usus cum certo modo, tempore, & fine præscribatur ab eo, qui beneficium tribuit, *l. in commodato 17. §. sicut autem 3. ff. commodati*; in precario autem usus tamdiu relinquatur, quandiu concedenti libuerit, *l. 2. §. & naturalem 2. de precar.* manifesti autem juris sit, quod commodatarius rem commodatam non possideat, *l. rei commodatæ 8. ff. commodati, l. officium 9. ff. de rei vindic. l. possideri 3. §. sed si is 20. ff. de acquir. vel amitt. poss.* quis non videt idem statuendum esse de eo, qui simpliciter rem precario rogavit, quique aliàs in re concessa minùs juris, quàm commodatarius habet? A tenente enim precarium, quocunque tempore concedens mutaverit voluntatem, revocari potest; à commodatario autem ante finitum usum intempestivè rem petere, non officium tantùm impedit, sed & suscepta obligatio inter dandum, accipiendumque, *d. l. 17. §. 3.* Sin autem postetiori modo precarium constituatur, is qui rogavit, ut sibi possidere liceat, verè nanciscitur possessionem, sed naturalem tantùm, ex qua non procedet usucapio, cùm non possideat opinione domini, *l. si servus 22. §. is qui pignori 1. ff. de noxal. action.* & eo casu precarium concedens nullo modo, nec civiliter, nec naturaliter possidebit, *§. retinendæ 4. vers. nam uti possidetis, Instit. de interdict. l. communi 7. §. inter prædones 4. ff. commun. divid. l. quæcunque 13. §. interdum 1. ff. de public. in rem act. l. ait Prætor 2. §. habere 3. l. in rebus 4. §. meminisse 1. & §. idem qui, ide. l. certè 6. §. Julianus 3. l. precario 9. l. cùm precario 12. §. 1. l. 16. l. qui precario 17.* & aliis locis pluribus, *ff. de precar. l. Pomponius 13. §. si is qui 7. ff. de acquir. vel amitt. poss. l. si precario, ff. commun. prædior. l. qui fundum 12. ff. quemadmod. servit. l. communis 7. §. inter 4. ff. comm. divid. l. si rem 29. l. cùm & fortis 35. de pignorat. act. l. si quis ante 10. §. 1. & ultim. l. interdum 21. in princip. & §. ultimo, l. si aliquam 28. l. qui pignoris 36. ff. de acquir. poss. l. nunquam 31. §. si vi, ff. de usucap. l. sed & si vi 14. ff. de vi & vi armat. l. 1. §. ultim. ff. uti possidetis, l. 1. §. 2. ff. de itinere, l. si is qui 11. §. ego, ff. quod vi aut clam, l. 2. §. ultim. l. si debitor 11. ff. de precario, l 3. C. de pact. inter empt. l. Julianus 13. §. possessionem 20. ff. de act. empti.* Agnoverunt hoc discrimen rogandi precarium Cumanus *in dicta l. si quis ante 10. num. 2.* ubi Jason *num. 9.* Duarenus & Gisanius *num. 5.* Cujacius *lib. 9. observ. cap. 33.* Faber *de error. decade 77. error. 7.* Fachineus *lib. 8. controv. cap. 16.* Valentia *lib. 1. illustr. tract. 2. cap. 5. num. 19.* D. Joseph. de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 13.* ubi exponit textum *in l. qui à servo 16. de obl. & act.* Viccius *de posses. duor. 2. p. num. 60.* Sed circa possessionem rei precario concessæ duo adhuc sunt observanda. Primum, possessionem hanc, quamdiu concedens eam penes possidentem remanere patitur, justam possessionem esse; hoc enim prædicatum eidem attribuitur *in dicta l. quæcunque 3. §. interdum, ff. de public. l. si servus 22. §. is qui pignori, d. l. communi 7. §. 4. l. Pomponius 13. §. si is qui 7.* Sed quia precarium Domino repetente, seclusâ omni morâ reddendum est, *l. 1. in princip. l. 2. §. 2. ff. de precario*, accidit ut si non illicò reddatur, possessio ea fiat injusta: quæ etiam causa est cur sæpe in jure possessio precaria conjungatur cum violenta, & clandestina, ut videre est *in l. si quis diuturno 10. in fine princip. ff. si servitus vindicetur, dicta l. Pomponius 13. §. cùm quis 1. ff. de acquir. poss. l. 1. in princip. §. perpetuò 5. §. quod ait 9. ff. uti possid.* notarunt Viccius *suprà, num. 61.* Cujacius *lib. 9. observ. cap. 33.* Secundum, quod licèt qui precario concessit possessionem, non possideat, quia in rogantem eam transtulit, tamen in omnibus effectibus creditur concedentem possidere; quare si usucapiebat qui precarium concessit, eo revocato jungitur possessio rogantis cum possessione concedentis, & utrumque tempus ad usucapiendum prodest, *d. l. Pomponius 13. §. is qui precario, ff. de acquir. poss. l. de accessionibus 14. l. penult. ff. de diversi. & tempor.* quin imò licèt quamdiu durat precarium, omnino concedens non possideat, nec possit uti accessione ejus qui rogavit, nisi postquam recuperavit possessionem, *d. §. is qui precario*, ubi Cujacius; tamen si interim impleatur tempus usucapione præscriptum, usucapit qui concessit, prodestque illi possessio rogantis, quemadmodum ad eundem effectum prodest possessio creditoris debitori usucapienti, *l. qui pignoris 36. ff. de acquir. possessione*, ut docent Accursius, Bartolus, Cumanus, Alexander, & Jason *in dicta l. Pomponius, §. is qui precario.*

5. EXPONITUR L. 8 T HABET 15. §. 4. FR. HOC TIT.

Adhuc tamen hac distinctione retentâ, superest non levis difficultas *ex l. & habet, §. cum qui, ff. hoc titulo*, quem textum dum accipiunt Doctores de possessione ex voluntate concedentis translata, litteræ adaptari non potest, cùm sequeretur exinde concedentem possessionem non retinere, quod est contra expressam sententiam Consulti ibi. Quare alii docent, textum illum esse accipiendum quando simpliciter precarium datum est, quia eo casu tam concedens, quàm rogans possident, non tamen in solidum, & eodem modo, ut eleganter ait Innocentius *in cap. licet 9. de probat.* sed diversis respectibus: quæ fuit Sabini sententia probata à Consulto ibi, & in specie justæ possessionis probavit Ulpianus ex Trebatii sententia *in l. 3. ff. uti possidetis*, & Julianus *in l. 19. hoc tit.* & refert Paulus *in l. 3. §. ex contrario, ff. de acquir. poss.* quibus locis ex Trebatii sententia Sabinus à Labeone

beone non reprehenditur, ſed tantùm ratio quâ movebatur Trebatius, dum juſtam, & injuſtam poſſeſſionem ſpecificè differre exiſtimabat; cùm tamen verius eſſet, unum tantùm dari genus poſſidendi, utramque tamen poſſeſſionem accidentaliter differre, ut obſervat Duarenus *in dicto §. ex contrario*, ibi, quem Labeo reprehendit, aliter enim ſi ſententiam Trebatii Labeo improbaret, non diceret *quem*, ſed *quos*, cùm Sabinus, & Trebatius in eadem eſſent ſententia, ut conſtat *ex dicto §. ex contrario*. Verùm etſi hæc ſubtilis ſit interpretatio, adhuc eâ omiſsâ, & aliâ Cujacii, qui *libro 9. obſerv. cap. 32.* aſſerit textum *in dicto §. eum qui*, ſumptum eſſe ex libris Pomponii, quos ille ad Sabinum ſcripſit, & proinde continere ſententiam Sabinianorum, à qua Labeo, & cæteri Proculeiani, immò & aliqui eorum, qui Sabinum ſequebantur, diſceſſerunt; quam Cujacii ſententiam ſequuntur Treutlerus *volum. 2. diſput. 21. theſi 4.* Bachovius *ad ipſum*: dicendum eſt cum Meyero, quem ſequitur Viccius *dicta 2. p. num. 65.* in dicto §. 4. referri duos caſus diverſos conſtituendi precarium, ſuprà relatos; & priora quidem verba pertinere ad ſecundum modum precarii, cùm quis precibus rogat, ut ſibi poſſidere liceat, in quem transferri poſſeſſionem ſuprà dixi; ſequentibus verò verbis adduci novam aliquam, & generaliorem quæſtionem pertinentem vel ad primum caſum, cùm ſcilicet quis rogavit, ut ſibi tantùm in poſſeſſione eſſe liceat; vel certè ſi precarium ſimpliciter conſtitutum ſit: & ita reſponderi ad allatam quæſtionem, ut intelligatur utrumque ſimul non poſſidere eodem caſu: dicit enim Pomponius, *Penes utrumque eſſe eum hominem, qui precario datus eſſet.* Ubi plurimùm inter ſe differunt, utrumque poſſidere, & rem penes utrumque eſſe; cùm res non modò ſit penes eum, qui poſſidet, *l. penes te 63. ff. de V. S.* ſed etiam penes eum, qui tantùm detinet, *l. locum 3. §. ſi tabulæ 2. junctâ l. 1. in principio, ff. de tab. exhib. l. qui legatorum 2. §. fin. ff. pro hærede.* Penes eum eſt qui rogavit, quia rem detinet naturaliter abſque animo ſibi habendi: penes dominum, quia animo non diſceſſit à poſſeſſione, ideſt ſimpliciter rogatus, noluit eam in rogantem transferre, ſed ſibi eam retinere, & per ipſum poſſidere. Quam Meyeri interpretationem ab impugnatoribus Bachovii defendit Viccius *dicta 2. p. de poſſeſſione duorum, ad finem*, licèt aliter textum illum accipiat Hieronymus Oroz *lib. 4. de apicibus juris, cap. 3. num. 3.* & *cap. 8.* & *cap. 10. num. 4.*

6. De remediis pro recuperando precario.

Supereſt ut videamus, finito precario, quæ remedia competant domino ad rem ipſam recuperandam? Et ſanè in hac parte ipſi Juriſconſulti ſibi ipſis adverſari videntur; nam Ulpianus *in l. 2. §. itaque*, & ante eum Julianus *in l. duo 19. in fine, ff. hoc titulo*, diſertè probant, duplici remedio ſuccurrendum eſſe domino, nempe interdicto de precario, & actione præſcriptis verbis: cùm enim Paulus expreſsè ſcribat *in l. interdictum 14. ff. hoc tit.* tantùm interdictum ei competere, negans ullam civilem actionem dari poſſe, omne remedium civile denegaſſe videtur. Sed pro vera conciliatione horum jurium, ſciendum eſt, revocato precario non licere concedenti propriâ auctoritate rem ſuam invadere, ne incidat in vitium violentiæ, ut docet Gregorius Lopez *in l. 9. gloſ. 4. tit. 30. partit. 3.* Quare neceſſarium fuit interdictum de precario, ut celeriter per judicem fiat reſtitutio. Unde non rectè docuit Menochius *de recuper. rem. 15. num. 55.* rogantem dejectum à concedente non habere interdictum *unde vi*; quando enim eſt precarium poſſeſſionis, qui rogavit, habet illud interdictum, ut quilibet juſtus, ſive injuſtus poſſeſſor, *l. 1. §. dejectus 9. ff. de vi & vi.* Cæterùm ſi tantùm uſus conceſſus fuit, quia non datur poſſeſſio, & per conſequens nec dejectio, locum non habet illud interdictum, *d. l. 1. §. ſive 10.* Juxta quam diſtinctionem accipiendus eſt textus *in l. qui precario 17. ff. hoc tiul.* junctis Cujacio *lib. 5. obſerv. cap. 22.* & *lib. 9. cap. 33.* Menochio *de retin. remed. 13. ex num. 38.* Habet etiam dominus nonnullas actiones ad rem ipſam recuperandam, quæ domino dantur, *l. in rem 23. ff. de rei vind. l. officium 9. C. eod. tit.* Etiam ad avocandam nudam poſſeſſionem finito precario, ab eo qui contra voluntatem domini rem detinet, dici poteſt condictionem triticariam dari, *ex l. 2. ff. de triticar. l. 4. §. ult. de rebus creditis*; & actionem præſcriptis verbis competere ſuprà probavi. Nec inde inferas, ſuperfluum eſſe interdictum de precario, quia interdictum ſummarium remedium eſt, quod celeriter peragitur; actiones verò exigunt plenariam cauſæ cognitionem. Deinde interdictum avocat uſum, vel poſſeſſionem precariò conceſſam, ampliuſque omnem cauſam, intereſſe, damnum acceptum, aut lucrum interceptum; item fructus à die redditi interdicti, de quo ſummatim diſcuti oportet, *l. quæſitum 8. §. ex hoc 4. ff. hoc tit.* actio verò præſcriptis verbis, quamvis ferè idem contineat, continet tamen diverſo modo, & per incerti condictionem, *l. ſtipulationum 74. §. ult. l. ubi autem 75. ff. de verb. obl.* auditis, & diſcuſſis plenariè partium allegationibus; nec tendit ad avocandam poſſeſſionem, nec ad intereſſe ipſius poſſeſſionis, *l. in area 35. ff. de condict. indeb. l. hæres 21. ff. ad Trebel.* docuit Faber *decad. 77. errore 6.* unde intelligitur textus aliàs difficilis, *l. interdictum 14. hoc titulo, junctâ l. eum qui 14. §. is qui precario, ff. de furtis*, ubi docetur, ideò interdictum de precario inventum fuiſſe tanquam neceſſarium, quia nulla eo nomine juris civilis actio erat, cùm *in l. 2. §. 2. l. duo 19. §. ult. ff. de precario*, apertè concedatur actio præſcriptis verbis ad revocationem precarii. Faber *de error. decad. 45. error. 8.* & *decad. 77. error. 6.* aſſerit, quoad effectum valdè differre interdictum de precario, & actionem præſcriptis verbis; nam interdictum ad ipſius rei reſtitutionem conceditur, *l. 2. in princip. ff. de precar.* actio verò præſcriptis verbis tantùm datur ad conſequendum id quod intereſt. Ideo verum eſt dicere, nullam actionem civilem ex precario competere, ſi ſic intelligatur, ad hoc ut res ipſa reſtituatur. Verùm hæc Fabri doctrina ſuſtineri nequit, quia cùm actio præſcriptis verbis ex contractu deſcendat, *l. 8. ff. de præſcriptis verbis*, ad rem conſequendam decerni creditur. Quare verius dicendum eſt, quod cùm precarium ſimile ſit donationi, *d. l. 14. de precario*, & ex donatione non obligetur donatarius, *l. Ariſto 18. ff. de donat.* & actio præſcriptis verbis non oriatur niſi ex conventione, *d. l. 8. de præſcript. verb.* in precario autem non appareat alia conventio præter donationem, ideò ejus nomine nulla civilis actio competebat, ſed Prætor reſpiciens utendi poteſtatem ex precario transferri, eſſeque naturæ conſonum tamdiu accipientem liberalitate concedentis uti, quamdiu ipſe voluerit; atque poſſe revocare cùm mutaverit voluntatem, ea ratione interdictum dedit: & cùm poſtea appareret eo animo rem precario concedi ut reſtitueretur, & conſtaret non eſſe donationem, æquum viſum fuit, actionem præſcriptis verbis accommodare, ut breviter præſenſit Donel. *in l. 2. C. de precario.*

His animadverſis apparent jam rationes præſentis 7.

TRADITUR RATIO DECIDENDI.

sentis assertionis; nam cùm precarium tamdiu duret quamdiu non revocatur, sequitur è contrario, revocatione necessariò finiri, juxta hujus negotii naturam: morte autem ejus qui concessit non finitur, quia cùm precarium eam in se contineat conditionem, ut postquam concessum est, tamdiu duret donec revocetur, *d. l. 2. hoc tit.* & in mortuo cesset voluntas, quia ampliùs velle non potest, *l. 1. C. de testamentis*; voluntas autem morte non revocetur, inde precarium persistit donec per successorem defuncti revocetur: finitur autem morte rogantis, quia cùm precarium omninò concedatur in gratiam ipsius rogantis, ob affectum erga illum, ejusque merita, quæ non ita dantur in ejus hæredem, ideo ad illum precarium non transit. Similiter & rei concessæ alienatione finitur precarium, quia alienatione tacitè revocatur antiqua voluntas, *l. rem 28. ff. de adimend. legat. l. 11. §. si rem, ff de legat. 3.* quare sicut revocatione expressâ, ita tacita finitur precarium.

8.

DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, precarium finiri revocatione, & semper posse revocari per concedentem, non licet illud statim atque concessum est, revocare; quia cùm precarii concessio beneficium aliquod sit, proinde oportet accipientem eo juvari, non decipi; præsumitur enim dolus in concedente precarium, illudque statim revocante: quare qui precarium concessit, si illud sine justa causa superveniente revocare intendat, repellitur exceptione doli, ut fusè prosequitur Covar. *lib. 3. var. cap. 13. num. 6.* Si ergo respicimus ad jus strictum ex substantiali precarii forma, & ejus natura resultans, dicendum est, quandocunque revocari posse, cùm tantùm negotium hoc descendat ex liberalitate, & benevolentia ejus, qui precarium concessit: proinde mirum non est, si ad exemplum donationis mortis causâ, vel donati ob rem, illicò pœnitere liceat, ut docuerunt Baldus *ad leg. 2. ff. commodati*, Cujacius *ad hunc titulum C.* Treutler. *disp. 24. thesi 5. littera H.* Si verò attendamus benignum jus ex naturali æquitate proveniens, dicendum est, precarium illicò ac concessum est, revocari non posse, quia repugnat æquitati, ut prætextu liberalitatis quis decipiatur, ut facilè evenire posset in revocatione ista subitanea, ut considerat Bachovius *ad Treutl. d. thesi 5. littera H*, Viccius *de possess. duor. quæst.* 8. *in fine.* Nec obstat primum augmentum difficultatis deductum ex dicta lege *in rebus, §. ult. d. l. cùm precario*: verum enim est, pactum naturæ, & substantiali formæ precarii contrarium non valere, ut probat Hothomanus *illustr. quæst.* 37. principiis enim juris civilis contrarium est, ut pactum illud, quod contra naturam contractus eidem adjicitur, ut ipsius pars & accessio sit, vitietur, & à Prætore non servetur, contractu interea valido permanente, *l. 1. §. illud 7. ff. depositi, l. 7. §. ult. l. 4. ff. de pignorat.* exemplum est simile in legato & peculio; in quo adjectio contra legati naturam adhibita, ne scilicet æs alienum detrahatur, non vitiat legatum, sed ipsa vitiatur, & pro non adjecta censetur, *l. si peculium 6. §. si fuerit 1. ff. de peculio legat.* quam quidem sententiam conceptis verbis expressit Celsus *in l. cùm precario 12. ff. de precario*: in qua ad quæstionem, si in datione precarii convenit, ut in Kalendas Julias, qui rogavit, possideat, utrum exceptione adjuvandus sit petens, ne antè ei possessio auferatur? Respondet hujus conventionis nullam vim esse: docuerunt Vvesembechius *in parat. ad hunc tit.* Bachovius *ad Treutl. d. thesi 5. littera G*, Osualdus *lib. 15. Donelli, cap. 34. litt. C*, Viccius *d. quæst.* 8. Nec contrarium probatur *in d. l. in rebus §. item, cum l. seq.* pro quorum solutione nonnulli duplex precarium commenti sunt: aliud purum, quod certo, designatoque modo, fine, & tempore destituitur; aliud mixtum, in quo intervenit aliquod beneficium, quod modum, & finem certum habet, & proinde tempus etiam admittere potest, argumento legis *si debitor 11. l. ea quæ 20 ff. de precar.* quos doctè refellit Bachovius *ad Treutl. d. thesi 5. littera G, in fine*, cùm accedente modo, fine, & tempore precarium non differat à commodato. Nec multò aliter difficultatem dissolvere intendit Henricus *in l. naturalis 5. axiom. 30. ff. de præscript. verb.* qui itidem precarii duo genera agnoscit; unum enim dicit verè esse gratuitum, ob puras preces concessum, nec tempus, nec modum, finemve recipiens, nec actionem civilem producens: alterum, cui pactum accedit, modum quidem, & finem, at non itidem tempus respiens, de quo agi existimat *in l. 2. §. 2. in fine, l. 4 §. fin. l. 5. l. 20. ff. hoc tit.* Sed nec hæc distinctio difficultatem dissolvit, cùm divinatoria sit, à verbis textus prorsus aliena, præcipuè cùm *in dicta l. cùm precario 12.* asseratur nullum effectum esse hujus conventionis precario tempus adjicientis. His ergo difficultatibus omissis rectiùs dicendum est, precarium validè peti, & concedi posse ad certum tempus, veluti ad mensem; cujus determinationis sensus est, finito mense, finiri precarium absque alia revocatione; non autem ante illud tempus elapsum non posse revocari pro concedentis arbitrio, immò non posse ejusmodi pactum apponi, ut non sit in potestate concedentis precarium ante certum tempus illud revocare, ut optimè advertunt Covar. *lib. 3. var. cap. 15. num. 1.* Ant. Gomez *lib. 2. var. cap. 7. num. 1.* quia illud pactum destrueret naturam hujus contractus. Quando igitur in precario nullum tempus apponitur, significatur non finiri, nisi revocetur à concedente; quando apponitur tempus, significatur eo tempore elapso absque alia revocatione finiri, non autem quia interim revocari non possit.

9.

DISSOLVITUR DIFFICULTAS EX L. 4. TITULO CATI.

Nec obstat aliud augmentum difficultatis deductum *ex d. l. 4. ff. locati*; nam omissâ distinctione Covar. *d. cap. 15. num. 14.* quam rejiciunt Faber *d. decade 77. error. 1.* Menochius *lib. 1. de arbitrar. quæst. 69. num. 18. & 19.* omissaque aliâ solutione ipsius Menochii *ubi proximè, num. 20.* verius dicendum est, textum *in dicta l. 4.* procedere eo casu tantùm, quo precarii rogatio fit cum clausula adjecta à concedente, *quoad ipse vellet*; quo casu quia precarium egreditur suos notissimos terminos, & sui perseverantia pendet non à revocatione, sed ab existentia voluntatis concedentis, meritò ipsius morte tollitur, per quam illius voluntas cessat, juxta legem *1. C. de sacrosanct. Eccles.* Textus verò præsens, & *in d. l. 2. §. quod à Titio*, loquuntur in precario concesso quoad voluerit dominus, ut constat *ex d. l. 2.* ibi: *Quamdiu ego velim*; quo casu ad durationem precarii voluntatis persistentia non exigitur per actum positivum volendi, sed potiùs per actum negativum non contradicendi: quam voluntatem meritò patientiam appellant Consulti *in l. 1. §. scientiam*, ubi glossa, *ff. de trib. l. Pomponius 40. §. ult. ff. de procurat.* juncto Pinello *lib. 2. select. cap 6. num. 12.* quia inter velle, & nolle datur medium, quod est non contradicere, P. Barbosa *in l. 2. §. ult. ff. solut. matrim.* Unde cùm hæc non contradictio in mortuo verificetur, & revocatio in eo dari non possit, meritò precarium simpliciter concessum durat post mortem concedentis, quousque ab ejus hæredibus revocetur; non tamen idem procedit

quando

quando conceditur cum clauſula, *quoad vellet*, ut docent Pinellus *d. cap. 6. num. 12.* Faber *d. decade 77. errore 1.* Nec tandem obſtat textus *in d. l. penult. ff. hoc tit.* cui facilè reſpondetur cum Gothofredo *ibi*, Fornerio *lib. 3. rerum quotid. cap. 4.* quos ſequitur Oſualdus *lib. 4. Donelli, cap. 34. littera C*, aſſerendo verba illa, *ſuiſque*, non ad hæredes, ſed ad domeſticos eſſe referenda, ita ut precarium concederetur pro uſu Titii, & domeſticorum, non verò hæredum.

10. EXPONITUR TEXTUS IN L. AQUILIUS, FF. DE DONAT.

Suprà traditis obſtat textus *in l. Aquilius Regulus 27. ff. de donat.* ubi cùm Aquilius nobilis Patricius in Nicoſtratum, qui rector Romæ fuit ſub Antonio Caracalla, donationem contuliſſet ſub ea forma: *Quoniam & cum patre meo ſemper fuiſti, & me eloquentiâ, & diligentiâ tuâ meliorem reddidiſti, dono & permitto tibi habitare in illo cœnaculo, eoque uti*; cùm deceſſiſſet Aquilius, ejus ſucceſſores volebant revocare precarium. Sed reſpondet Papinianus, non licere illis donationem habitationis in Nicoſtratum factam revocare: igitur quia precarium per concedentis hæredes revocari non poteſt. Augetur hæc difficultas *ex l. Lucius 32. ff. de donat.* in cujus ſpecie cùm facta eſſet donatio his verbis: *Quandiu volueris uxoris ſuperioribus dictis, omnibus gratuitò, idque te ex voluntate meâ facere, hac epiſtolâ tibi notum facio*: reſpondet Scævola, hujuſmodi donationem per hæredes revocari poſſe. Pro qua difficultate ſolutiones varias adduxerunt Faber *decade 77. errore 8.* & *lib. 2. conject. cap. 14.* Cujacius *lib. 24. qq. Papin. in d. l. Aquilius*, & *lib. 17. obſerv. cap. 35.* & *lib. 21. cap. 37.* Connanus *lib. 5. comment. cap. 4. num. 6.* Jul. Pacius *centur. 6. quæſt. 81.* cum quibus dicendum eſt *in d. l. Aquilius 27.* donationem non fuiſſe merè gratuitam, ſed ob cauſam, & remuneratoriam, ob juſta ſervitia, & obſequia, ob ſatisfactionem operæ à Nicoſtrato in ejus diſcipulum impenſæ: remuneratio enim ob juſta ſervitia non eſt liberalitas, ſed ſolutio obligationis naturalis, & contractus quidam commutativus, in quo res pro re datur, potiùs quàm donatio, ut notavit vetus Scholiaſtes *lib. 47. Baſilic. tit. 1. in d. l. 27.* eſt compenſatio dati cum accepto, Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. ex num. 60.* Covar. *in cap. cùm in officiis, de teſtam. num. 10.* Cabedus *2. p. deciſ. 36. ex num. 4.* unde cùm obligatio illa antidoralis remiſſet Aquilium, ita ut donationem illam habitationis revocare non poſſet, & ejus hæredes obligat, ne poſſint habitationem ita conceſſam revocare. Facit textus *in l. ſi pater 34. §. 1. ff. de donat.* juncto Paulo *lib. 5. ſentent. tit. 2. §. 6.* Quæſitum ergo fuit Nicoſtrato ex prædicta donatione jus perpetuæ habitationis, & irrevocabilis; unde doctè in eo textu Papinianus concludit, quod ſi Nicoſtratus vi expellatur, reſtituendus erit per interdictum *unde vi*, ad inſtar uſufructuarii, *l. 3. §. unde vi, cum ſequent. l. ſi plures 9. §. dejectum, ff. de vi & vi*: docet Petrus Barboſa *in l. ſi de vi 37. à num. 318. ff. de indiciis*, & ſi in ea habitatione inquietetur, habebit ſimiliter interdictum *uti poſſidetis*; quia eadem remedia, quæ competunt pro quaſi poſſeſſione uſusfructus, redduntur in hac ſpecie, ut innuunt Caſtrenſis & Cujacius *in dicta l. Aquilius*, & *lib. 21. obſervat. cap. 37.* latiùs proſequitur utriuſque textus illuſtrationem D. D. Joſeph. de Retes *poſt tractatum de donat.*

11. EXPONITUR L. CUM HÆRES 12. DE DIVERS. ET TEMPOR.

Secundò ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in l. cùm hæres 12. ff. de diverſ. & tempor.* ubi cùm Papinianus ſupponat vitia à defuncto contracta in hæredem, & ſucceſſores tranſire, ponit exemplum in eo, qui precario poſſidebat; veluti *Cùm ſciens alienum, illum illo precario poſſedit*: quæ rectè emendat Cujacius ita: *Cùm ſciens alienum, vel vi, vel precario poſſedit*, niſi faciliùs pro *illo*, legas *ille*, ut voluit Gothofredus. Semper tamen ea verba difficilia ſunt, ex ſuprà traditis; nam precarium non tranſit in hæredem, nec ſucceſſor rogantis precario poſſidet: unde ex ſua perſona non tenetur interdicto, ut probat Cujacius *2. definitionum Papiniani in d. l. 11.* igitur non rectè in eo textu diſcrimen conſtituitur inter hæredem ignorantem, & ſcientem, quoad poſſeſſionem ex cauſa precarii, & per conſequens videtur in eo textu ſupponi, precarium aliquando tranſire ad hæredem rogantis. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, differentiam illam verſari inter hæredem ignorantem, & ſcientem, quod licèt hæres ignorans interdicto de precario non teneatur, tamen ſi ſciens pergat rem precario conceſſam poſſidere, tenetur interdicto de clandeſtino poſſeſſore, de quo *in l. 7. §. Julianus, ff. communi divid.* quia clam poſſidet, Paulus *lib. 5. ſentent. tit. de interdictis*, ibi: *Hæres ejus, qui precariam poſſeſſionem tenebat, ſi in ea manſerit, magis dicendum eſt clam videri poſſidere.* Unde Papinianus in eo textu docet, hæredem ejus, qui precario rem accepit, nunquam eam uſucapere poſſe, ſive ſciat, ſive ignoret rem precariò conceſſam eſſe; quia licèt cùm ignorat, ullo interdicto de precario non teneatur; tamen quia defunctus uſucapere nequibat, nec ipſe uſucapere valet. Similiter ſi ſciat, quia eo caſu etiam interdicto clandeſtinæ poſſeſſionis tenetur. Etiam ex ſuprà traditis exponi poſſunt textus in hoc tractatu de precario non vulgares, *in l. ſi precario, ff. commun. prad. l. ſi ſervus 22. §. ult. ff. de noxal. l. 1. §. ult. ff. de itinere actuque, l. 11. §. ut ego, ff. quod vi aut clam, l. qui pignori, cum ſuis §§. ff. de acquir. poſſeſſ. l. non ſolùm 53. §. ult. ff. de uſucap. l. 22. §. ſi poſt, de pign. act. l. rem 29. ff. de pignorib. l. 2. l. 4. §. 1. l. multos 35. ff. commun. divid. l. quicunque 3. §. 1. ff. de public. l. cùm & ſortis, §. 1. ff. de pignorat. l. 6. ff. pro emptore, l. non ab re 10. C. unde vi, l. ſi fundus 33. ff. locati, l. ſi ſtillicidii 8. ff. quemadm. ſervit. l. Julianus 13. §. 1. ff. de act. empti, cum l. ſervi, ff. de periculo & commodo, l. illud 43. §. 2. ff. de petit. hæredit. l. non ſatis 6. §. ſi verò, l. ſi quidam 31. ff. de ſervit. urban. prad. l. ſi quis ſepulchrum, ff. de relig. l. die 25. ff. depoſiti. l. 1. §. quia autem, ff. de cloacis, l. 4. de manumiſſ. vindict. l. quæſitum, ff. qui & à quibus, l. cùm hic ſtatus 32. §. ſi maritus, ff. de donat. inter, l. qui à ſervo 16. ff. de obl. & act. l. ei à quo 21. ff. de uſucap. l. 2. C. de præſcript. 30. l. 7. §. Julianus, ff. communi divid. l. 2. de condict. triticar.*

TITULUS

TITULUS XV.

De commodato.

CAPUT UNIC.

a Gregorius IX.

CUM gratia sui tantùm quis commodatum accepit, de levissima etiam culpa tenetur, licèt casus fortuitus (nisi acciderit culpâ suâ, vel intervenerit pactum, seu in mora fuisset) sibi non debeat imputari. Contra eum quoque rectè commodati non agitur, nisi post usum b expletum, cujus gratiâ res fuerat commodata; cùm non decipi beneficio nos oporteat, sed adjuvari.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*] Qui præsentem constitutionem quoad ejus primam partem, transcripsit *ex l. si ut certum, §. commodatum, ff. commodati:* quoad posteriorem *ex l. si in commodato, §. sicut, ff. eodem.*

b *Usum expletum.*] Commodatum enim est contractus, quo res propria ad certum usum gratis conceditur, *l. 5. §. nunc, ff. commodati, §. is cui, Instit. quibus modis re contrahitur*, ut docent Cujacius *in parat. ad titulum commodati*, Duarenus *ad eundem titulum, capite* 1. Gomez *tom.* 2. *var. cap.* 7. *num.* 1. Martinus Delrio *in l. contractus, capite* 8. *de regul. jur.* Donellus *lib.* 14. *comment. cap.* 12. Dicitur *gratis*, quia si merces intervenìat, locatio est; idcircò commodatum beneficium appellatur *in l. in commodato* 17. §. *sicut, ff. commodati.* Dicitur ad usum, quia per commodatum res tantùm datur ad utendum, ideoque commodatarius non possidet sibi, sed domino, *l. si pignore* 22. *ff. de pignorat. action. l. officium* 9. *ff. de rei vind. l.* 3. §. *ult. cum l. sequenti, ff. ad exhibend. l. rei commodatæ* 8. *ff. commodat. l. videamus* 38. §. *si possessionem* 10. *ff. de usur. l.* 1. §. *quod autem* 33. *ff. de vi & vi armat. l. servum* 36. *ff. de condict. indeb.* licèt in contrarium expendi soleant textus *in l. qui à servo* 16. *ff. de obl. & act. l.* 71. *ff. de furtis, l. penult.* §. 1. *ff. de auro & argent.* Usus autem interdum diffinitur certo modo, & fine, *l. in commodato* 17. §. *sicut, ff. commodati.* Modo quidem, ut cùm equus gestandi causâ commodatur, ut ad villam, aut bellum ducat, *l.* 5. §. *sed interdum, l. qui re* 76. *ff. de furtis.* Ad modum quoque pertinet, quod interdum res æstimata datur utenda, *l.* 5. §. 3. *ff. commodati, & l.* 7. §. 5. *ff. de donat. inter vir.* Fine verò definitur usus, quia certo fine dantur res commodatario, exempli causâ, ut eas creditori suo pignori det, *l.* 5. §. 12. *ff. commodat. l.* 3. *C. eod. l.* 17. *ff. de pignorat.* si commodet ludis edendis, *l. si ut certo*, §. *interdum* 10. *ff. commodati.* Aliquando etiam dicis gratiâ pecunia numeratur, *l.* 4. *ff. commodat.* quam explicant Desiderius Heraldus *lib. misc. emendat. cap.* 14. Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 8. Alciatus *lib.* 4. *disputat. cap.* 15. Forcatulus *dial.* 7. Corrasius *lib.* 4. *miscel. cap.* 8. Connanus *lib.* 7. *comment. cap.* 3. Antonius Augustinus 2. *emend. cap.* 6. Duarenus *lib.* 1. *disputat. cap.* 14. Vasconcellos *lib.* 2. *respons. cap.* 6. Lælius Biscìola *lib.* 18. *horar. succis. cap.* 12. Et licèt in mutuo pecunia concedatur ad usum, valde differt à commodato. Tum quia ex mutuo transfertur dominium, non verò ex commodato, *l.* 8. *& 9. ff. hoc titulo.* Tum quia mutuo dari possunt tantùm res quæ functionem recipiunt; commodari autem possunt omnes res corporales, & incorporales, *l.* 1. *ff. hoc titulo, l.* 17. *ff. de præscript. verb.* docent latè prosequentes naturam, legesque hujus contractus, Julius Pacius *in tract. de commodat.* Duarenus *ad titulum ff. commodati*, Donellus *lib.* 14. *comment. cap.* 26. Chesius *interpret. jur. cap.* 45. Hothomanus *lib.* 1. *amicab. cap.* 21. Bocerus *tom.* 1. *disputat.* 9. Treutlerus *volum.* 1. *selectar. disp.* 24. ubi Bachovius, & Elfricus Hunnius: ad quem commodati contractum spectat textus in *l. quod autem* 7. §. *si maritus, el* 2. *de donationibus inter*; cujus litteram emendat Faber *lib.* 7. *conjecturar. cap.* 6. & textus *in l.* 1. §. *vel depositi, l.* 1. *de præscript. verb. l. si rem* 47. *de acquir. possessione, l.* 9. *in princip. de duob. reis, l.* 2. *de fidejussoribus, l.* 71. *de furtis, l. si uxori mundus, penult.* §. *cùm ita legatum* 1. *de auro & argento legat. l.* 18. §. 3. *de dolo, l. servus cujusdam* 36. *de condict. indeb. l. si cùm venderet*, §. 1. *ff. de pignorat. l.* 3. *ff. de periculo, l. illud* 13. §. 1. *ff. de liberal. causa, l.* 1. §. *fin. ff. depositi, l. fin. ff. ad leg. Aquiliam, l. qui à servo* 16. *ff. de obl. & act. l. eandem* 9. *ff. de duobus reis, l.* 1. *C. de furtis, l.* 2. *C. de fidejuss. l.* 7. §. *si maritus* 5. *ff. de donat. inter, l. officium* 9. *ff. de rei vind. l.* 3. §. *genera, l. si rem* 47. *ff. de acquir. possess. l.* 1. *in fine, ff. de præscript. verb. l. item* 11. §. *penult. ff. ad leg. Aquiliam, cum l.* 2. *ff. si quadrupes, l. arbitrio* 18. §. 3. *ff. de dolo, l. servus* 36. *ff. de condict. indeb. l.* 1. *ff. de æstimatoria, l. Lucius* 14. *ff. depositi.* Ex hoc contractu mutuæ nascuntur obligationes, totidemque actiones, ut constat ex rubrica *commodati, vel contrà.* Primò enim qui commodavit, tenetur ad omnia damna, quæ inde evenient commodatario, ex eo quod rei commodatæ vitia tacuit, *l. in commodato*, §. *sicut, l. in rebus*, §. *item qui sciens, l. penult. ff. commodati*; & etiam tenetur expensas eas solvere, quas fecit commodatarius in rei commodatæ conservationem

nem. Secundò qui commodavit, non potest revocare commodatum ante tempus, aut usum completum, ad quem concessum fuit, *l. in commodato, §. sicut, ff. hoc tit.* quod adeò verum est, ut si ille qui commodavit, decedat, nec ejus hæres commodatum ante tempus revocare valet, argumento legis 4. *ff. locati:* quod magnâ æquitatis ratione nititur, ut sicut commodatarius nequit retinere commodatum ultra tempus sibi concessum, nec uti re commodata ad alium finem, quàm sibi permissum, alioquin furtum committet; ita nec commodans rem suam repetere potest ante tempus concessum, cum commodatarii præjudicio. Commodatarius autem tenetur primò restituere rem commodatam expleto tempore, aut usu ad quem concessa fuerat, nec expectandum est, an repetatur à commodatario, quia dies ipsa interpellat pro homine, *l. magnam, C. de contrahend. stipul. l. 2. C. de jure emphyt. cap. ult. de locat.* Si autem commodatarius sit in mora, & sequatur sententia condemnatoria ob contumaciam, succedit obligatio non solùm in ipsam rem, verùm & in ejus æstimationem, *l. non alia ratione, C. unde vi.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu talis deducitur assertio: *Commodatarius tenetur præstare non solùm culpam latam, verùm etiam leviſſimam, non verò casus fortuitos, nisi in mora sit, aut pactum intervenerit, quo ad eorum præstationem obligetur.* Quæ sententia à Gregorio in præsenti relata probatur *ex l. 14. §. an pater, & §. item, ff. de furtis, l. servus, §. circa commodatum, eod. tit. l. 13. de liberali causa, l. 3. §. redditæ, l. si ut certo, §. nunc videndum, l. in rebus, ff. commodati, l. si servus 61. §. circa, de furtis, l. contractus 23. ff. de reg. jur. l. quæsitum 8. §. 3. ff. de precario, l. si cùm venderet 13. §. 1. ff. de pignorat. l. 3. ff. de peric. & commodo, l. illud 13. §. 1. ff. de liber. caus. l. 1. §. fin. ff. depositi, l. fin. ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. 4. ff. de obl. & act. l. unus qui 14. §. an pater 10. & §. si res 14. l. qui injuria 53. §. 1. & 2. l. si is qui rem 59. l. si is cui 71. ff. de furtis*, Paulus *lib. 2. sentent. tit. 4.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña Petrus Gregorius *lib. 23. syntagm. cap. 1. num. 1.* Mozius *de contract. tituli de commodat. cap. de divis. num. 3.* Madera *animadvers. cap. 17. num. 7.* Rebellus *de oblig. justit. 2. p. lib. 16. de commodat. quæst. unic. num. 1.* Azor. *p. 3. instit. lib. 7. tit. de commodat. cap. 7.* Lessius *lib. 2. de justitia, cap. 7. dub. 8.* Hermosilla *in l. 2. tit. 5. part. 5. glos. 2.* Cujacius *lib. 9. obser. cap. 24. & ad tit. C. commodati*, P. Faber, & J. Gothofredus *in l. contractus 26. ff. de reg. jur.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. tit. 6.* Bocerus *tom. 1. disputat. 9.* Ferro Mantique *de differens. utriusque fori, quæst. 31.* Lælius Mancinus *lib. 1. de tripl. juris collat. cap. 31.* Tapia *tit. 2. extra. mor. lib. 5. quæst. 29. art. 6.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam commodatum simile est precario, *l. 1. ff. de precar.* quia solius accipientis utilitas versatur, tam in uno, quàm in alio negotio: sed in precario tantùm qui precariò rem accepit, ex dolo, & lata culpa tenetur, *l. quæsitum 8. §. 3. 5. & 6. ff. de precar. l. contractus, ff. de reg. jur.* Igitur similiter in commodato, qui rem utendam accepit, tantùm ex dolo, & lata culpa teneri debet. Augetur hæc difficultas, primò ex eo; nam commodatarium levem tantùm culpam præstare, probatur *ex l. in rebus 18. §. at si utriusque, ff. commodati*; immò tantùm de lata culpa ipsum teneri, docetur *in l. si ut certo 5. §. interdum, ff. hoc tit.* Igitur non semper commodatarius tenetur leviſſimam culpam præstare. Augetur secundò hæc difficultas ex quodam fragmento relato à Pitheo in collatione legum Mosaïc. *tit. de deposito, §. 1.* ubi docetur, commodatarium dolum, & culpam præstare, depositarium verò tantùm dolum: & rationem reddit IC. his verbis: *In commodati contractu, quia utriusque contrahentis utilitas intervenit, utrumque præstatur; in depositi verò, cùm sola deponentis utilitas versatur, ideò dolus tantùm præstatur.* Quæ verba ita emendat Gibalinus *lib. 3. de usur. cap. 4. artic. 2. In commodati contractu, quia vel solius accipientis, vel utriusque utilitas versatur.* Ergo non rectè in præsenti docetur commodatarium etiam leviſſimam culpam præstare teneri.

4. De culpa, et ejus partibus.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens constitutio, in qua, & *in cap. fin. de deposito*, agit Gregorius noster de præstationibus in contractibus commodati, & depositi, de quibus ex professo disseruit Consultus *in l. contractus 23. ff. de reg. jur.* ubi adeò perlonga commentaria ediderunt Cinus, Campanus, Martinus Delrio, Gifanius, Bocerus, Conradus, Ritherusius, Petrus Faber, & Jacobus Gothofredus, ut non parum studiosæ juventuti me profuturum aliquando existimaverim, si ea ad epitomen redacta majori claritate dederim. Et primò de dolo, culpa, & ejus partibus, necnon casibus fortuitis videamus. Dolum ergo ita diffinit Servius: *Dolus est machinatio alterius decipiendi causâ, cùm aliud simulatur, & aliud agitur.* Sic *in l. juris 7. §. dolo, ff. de pact.* quæ diffinitio placuit Pedio *ibi*, Paulo *lib. 1. sent. tit. 8. §. 1.* D. Isidoro *lib. 5. origin. capite 26.* Et Justinianus *in l. consensus, ultima, §. sin autem ignorans 1. C. de litig. libro 8. titulo 37.* dolum machinationem dixit. Et licèt Labeo impugnandi alios avidus, hanc definitionem notasset, quia supererant ea verba, *cùm aliud simulatur, aliud agitur*; cùm etiam vitandi periculi causâ aliud simulari, & aliud agi possit: tamen definitio Servii meliùs rem explicat. Quare Ulpianus dum *in l. 1. §. dolum 2. ff. de dolo*, Labeonis diffinitionem approbavit, Servii tamen Sulpitii definitionem non improbavit, quasi apertiùs diceret, Ego non puto Servium aliter definiisse, ut alibi dixit Javolenus *in l. si is qui 27. ff. qui testamenta:* notavit Vulteius *lib. 2. de judic. cap. 7. num. 604.* Dolus ergo malus, qui simpliciter dolus dicitur *in l. 1.* & passim *ff. de dolo*, cui fraus mala inest, *d. l. juris 7. §. dolo*, juncto D. Josepho de Retes *lib. 8.* proficiscitur à consilio, calliditate, fallacia, machinatione; quæ tria conjunguntur cum dolo malo *in l. 1. ff. de dolo, d. l. 1. §. dolo:* ex insidiis, quo modo legendum esse quidam contendunt *ex l. dolum 6. C. de dolo*, datâ operâ, seu absconditâ machinatione, *d. l. justum 4. C. de litig.* unde dolus hic in delictum, & crimen vergit, *l. 3. §. nunc videamus, ff. de suspect. tut. l. 1. §. is quoque, ff. de verb. obl.* ideoque contrarius est bonæ fidei, quæ in omnibus contractibus, quibus vitæ societas continetur, præstanda est, *l. 4. C. de oblig. & act. l. bona fides 31. ff. depositi, l. si mandata 59. §. 1. ff. mandati, l. si dolo 5. C. de rescind. vendit.* Deinde sciendum est, quod culpa est imperitia, seu imprudentia, ob quam homines circa res alienas vel negligunt quod fieri oporteat, vel faciunt quod fieri non debeat. Dolo nemo

facit

facit nisi sciens, & prudens, *l. lege 7. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Culpæ verò reus est imprudens. Donatus *ad Terentium*, ibi : *Dolus est, si scientes laserimus ; culpa, si nescientes : alterum sceleris, alterum stultitiæ est.* Datur culpa circa res alienas, quia cùm quilibet rerum suarum moderator, arbiterque sit, *l. in re 21. C. mandati*, circa res proprias culpa non committitur, *l. etiam 18. §. 1. ff. solut. matrim.* Culpa non potest dividi ; nam quæcunque imperitia culpa est, & quantò major imperitia, tantò major culpa ; non tamen ideo est diversæ qualitatis, quia ut aiunt Philosophi, plus vel minùs non differunt specie, *l. fin. ff. de instruct. & instrum. l. is cui, ff. quemadmodum servitutes.* Sunt tamen tres culpæ gradus, summus, medius, infimus, qui constituunt latam, levem & levissimam. Lata est ad summum negligentiæ, id est non adhibere in rebus alienis eam diligentiam, quam adhibet in suis, quo negligentior quis esse non potest, *l. credere 213. §. 2. l. latè 233. ff. de verbor. signific. l. 1. ff. si mensor falsum modum, l. 1. ff. de Magistrat. conveniend. l. penult. ff. de incendio, ruina & naufrag. l. 22. §. 3. ff. ad Trebel. l. 1. ff. depositi, l. 1. C. de hared. tutor. l. 2. C. de in litem jur.* Eadem culpa dicitur latior *in l. quod Mævio 32. ff. depositi :* magna culpa *in l. magna 226. ff. de V. S. l. 1. §. 5. ff. de obl. & act.* gravior *in l. 54. §. 2. ff. de acquir. rer. domin.* dissoluta *in l. si fidejussor 29. ff. mandati, l. 55. ff. de adilit. edict.* ignorantia deperditi hominis, *in l. 3. §. 1. ff. de jur. & facti ignor.* Exempla hujus latæ culpæ, tam ex civilibus, quàm criminalibus causis refert Jacob. Gothofredus *in l. contractus 23. pag. 110. ff. de rei vind.* Quoad præstationem in contractibus hæc lata culpa dolo proxima est, *l. 1. §. non aliter 2. ff. si is qui testamento liber, l. 1. §. 1. ff. si mensor falsum :* immò lata culpa dolus dicitur *in l. Nerva, ff. depositi.* Sic verò describitur lata culpa, quando opponitur negligentiæ : at quando accipitur pro ignorantia, opponiturque scientiæ, tunc lata culpa est ignorare, vel non observare quod omnes in civitate sciunt : exempla peti possunt *ex l. 11. §. proscribere 3. ff. de instit. l. 9. §. sed facti 2. ff. de jur. & facti ignor.* Levis culpa est cùm quis eo modo diligens non est, ut plerique frugi homines esse solent ; & culpa absolutè prolata, de hac levi intelligitur, *l. si servus 10. §. cùm quidam, ff. de legat. 1. §. 4. Instit. de suspect. tut. l. in venditione 8. §. penult. l. Prator 9. §. est præterea, ff. de rebus auctorit. judic. l. si cùm venderet 13. §. ultim. cum l. sequenti, ff. de pignorat. l. hæredes 25. §. non tantùm 16. ff. famil. ercisc. l. 5. §. 3. ff. de in litem jur. l. si ut certo 5. §. 2. ff. commodati.* Quandoque tamen exprimitur culpa levis, ad distinctionem latæ, ut *in l. cùm res 47. §. culpa, de legat. 1. dict. l. mulier 22. §. 3. ff. ad Trebel.* Levissima culpa est, cui opponitur exactissima diligentia, & quam adhibere solet non quilibet, sed diligentissimus paterfamilias : exactissima diligentia vocatur *in l. socius 72. ff. pro socio :* frequentiùs verò diligentissima nuncupatur, *d. l. si ut certum 5. §. commodato, d. l. si cùm venderet 13. §. 1. l. custodia, ff. de periculo & commodo, l. 17. §. si communi, ff. de præscript. verb.* Et licèt sint nonnulli, qui hunc levissimæ culpæ gradum rejiciant, tamen illum agnoscunt, & defendunt P. Faber, & Gothofredus *in dicta l. contractus*, D. Joannes Suarez *ad leg. Aquiliam, lib. 3. cap. 6.* Levissimæ culpæ adjungi solet custodia, quæ etiam præstatur in rebus alienis, §. 3. *Instit. de emption. d. l. si ut certo 5. §. 5. & 6. d. l. si cùm venderet 13. l. sicut 19. C. de pignor. l. 3. ff. de periculo & commodo.* Superest ut de casibus fortuitis agamus ; casus enim fortuiti sunt qui à nullo præcaveri possunt, qui vis major dicuntur *in l. ex conducto 15. ff. locati*, fatalia damna *in l. 52. §. damna, ff. pro socio :* quare extra disputationem sunt, quia bona fides non patitur, ut à contrahentibus præstentur, *l. qui fortuiti 6. C. de pignorat. l. à procuratore 13. C. mandati, l. in judicio 28. C. locati, l. in rebus 18. ff. commodati, l. fidejussor 32. ff. de negot. gest. l. si merces 25. §. vis major, l. 1. §. quod si factus, ff. de magistr. conven. l. 2. §. 7. ff. de administr. rer. l. 1. §. is quoque, ff. de obl. & act. l. 1. C. commodati, l. 1. C. depositi, l. 4. C. de period. tutor.* nisi nominatim convenerit, ut omne periculum ad debitorem spectet ; tunc enim & fortuiti casus præstantur, *l. 1. §. sæpe 35. ff. depositi, l. 29. ff. mandati*, ut si generaliter periculum quis suscipiat, *l. juris 7. §. sed si quis 15. ff. de pactis, l. si quis 9. §. si quis, ff. locati* ; nisi sint casus insoliti, & inopinabiles, de quibus credi non potest contrahentes præsensisse. Qui tamen casus fortuiti dicantur, exponit Gothofredus *ubi supra*, Osualdus *lib. 16. Donelli, cap. 3. littera E.*

§. De variis præstationibus in contractibus.

His suppositis circa culpam, ejusque gradus sciendum est, in quibus contractibus dolus, in quibus lata, levis, seu levissima culpa præstentur. Et ut omnes pleniùs comprehendamus, sequentes regulæ observandæ sunt. Prima est circa contractus, qui solius dantis gratiâ contrahuntur, in quibus dolus, & lata culpa dumtaxat præstantur, ut in deposito, §. *præterea, Instit. quibus modis re contrahitur :* nam licèt Prætor edicto suo tantùm caviisset de dolo præstando, *l. 1. §. 1. ff. depositi* ; tamen Celsus Nervæ opinionem secutus, latam culpam præstari oportere ex mente Prætoris existimavit, *l. quod Nerva 32. ff. depositi.* Notandi tamen sunt casus singulares propositi *in l. 1. §. idem Pomponius, in fine, ff. depositi*, & *l. 8. §. fin. de opt. legata.* Ex eadem regula provenit, ut mensor tantùm ex dolo & lata culpa teneatur, *l. 1. §. 1. ff. si mensor*, quia cùm ille conductus non sit, sibi debet imputare dominus, si malum mensorem adhibuit : idem dicendum est in proxeneta, seu contrahentium conciliatore, *l. 2. ff. de proxenetis.* Ex eadem etiam regula exponendi sunt textus *in l. si servus 108. §. cùm quid, ff. de legat. 1. l. mulier 22. §. sed enim, ff. ad Trebel.* junctis Petro Fabro, & Gothofredo *in d. l. contractus.* Secunda regula versatur circa contractus, qui utriusque gratiâ celebrantur, in quibus dolus, lata, & levis culpa præstantur, *l. si ut certo, §. nunc est videndum, ff. commodati, d. l. contractus, l. si servus 108. §. cùm quid, de legat. 1.* Bronchorst. *centur. 2. emancipat. assert. 33.* ut contingit in contractu emptionis, & venditionis, §. *cùm autem, Instit. de emption. l. venditor 36. ff. de act. empti, l. eum qui 14. l. si vendidero 80. de furtis :* latè exponit D. Nicolaus de Castro *in §. 1. Instit. de emptione.* Idem contingit in locatione ; locatio enim utriusque gratiâ perficitur : ergo conductor tenetur locatori de dolo, & levi culpa, non amplius, *l. 3. §. 1. ff. nauta, caupones, l. si quis 9. §. si colonus, l. videamus 11. l. item 13. per totam, ff. locati :* quo modo custodiæ verbum accipiendum est *in l. 5. ff. nauta, caupones, l. quicunque 40. ff. locati, §. ult. Instit. eod. titulo :* ubi *diligentissimus*, pro *diligentia*, apponitur, ut vulgò notatur : nisi rei qualitas exactissimam diligentiam exposcat, ut in

casu textus *in l. si merces* 25. §. *qui columnam*, *ff. locati*; vel nisi artificium conductum sit ejus, qui illud publicè profitetur: nam talis peritissimum se præbere debet, & ideo de levissima tenetur, *l. si quis* 9. §. *Celsus*, *ff. locati*, *l. si servus* 27. §. *qui calicem*, *ff. ad leg. Aquiliam*, doctè Suarez *ad legem Aquil. lib.* 2. *cap.* 2 *sect.* 12. Socius etiam socio de levi tenetur, quia utriusque gratiâ societas contrahitur, *l. cùm duobus* 52. §. *utrum*, *ff. pro socio*, §. *ult. Instit. eod. tit.* ideo si communiter est diligens, sufficit si adhibeat eam diligentiam, qualem suis rebus adhibet, nec ad exactissimam tenetur; namque imputet sibi socius, qui parum diligentem socium optavit, *l. socius* 72. *ff. pro socio*: quæ sic intelligenda est, omisso Madera *animadv. cap.* 19. Idem dicendum est in communione, veluti si duobus eadem res legata sit, nec adhuc actum sit judicio communi dividundo; tunc enim unusquisque dolum, & levem culpam præstat, quia utriusque refert rem communem salvam esse, *l. & puto* 16. §. *sed etsi*, *ff. famil. ercisc.* Talem ergo diligentiam præstabit, qualem rebus suis adhibet, dummodo ipse communiter diligens sit: textus ita intelligendi *in l. haredes* 75. §. *non tantùm*, *ff. famil. ercisc. l. si is cum quo* 10. *ff. communi divid. l. si major* 4. *C. eod.* Item creditor debitori, propter pignus, quod ab eo accepit, de levi tenetur, quia utriusque gratiâ res pignori datur, *l. ea igitur*, *ff. de pignorat.* §. *ult. Instit. quibus modis re contrahitur*, *l. si creditor* 5. *l. si creditor* 7. *C. de pignor.* & ideo si post creditam pecuniam sine pignore pignus detur, quia solius creditoris causâ datur, debitor enim jam pecuniam invenerat, de levissima etiam tenetur, *l. si cùm venderet* 13. §. 1. *ff. de pignorat. l. si nulla* 8. *C. eodem*, *l. sicut* 19. *C. de pignor.* quas ita accipio cum Cujacio *lib.* 19. *observ. cap.* 24. & *in l.* 7. *C. de pignoribus.* Excipiendum tamen est pignus prætorium, in quo dolus, & lata culpa tantùm præstantur, *l. Prætor*, §. *ult. præterea*, *ff. de rebus auctoris. judic.* potuit enim debitor comparendo vitare pignus hoc; unde de se queri debet, si res pereat. Etiam in dote, quia utriusque conjugis gratiâ accipitur, *l. servo* 69. §. *si testator*, *ff. de legat.* 1. maritus in rebus dotalibus inæstimatis culpam levem præstat, *l. in rebus* 17. *ff. de jure dot. l. etiam* 18. §. 1. *l. si constante* 25. §. *maritus*, *l. in hac* 66. *l. ult. ff. solut. matrim.* In rebus autem æstimatis etiam casus fortuitos maritus præstat, quia dotem æstimatam debet tanquam æs alienum, *l. plerumque* 10. *l. si rem* 14. *cum sequent. ff. de jure dot. junct. l. incendium*, *ff. si certum petatur.* Tandem hæc regula procedit in contractibus innominatis, *l.* 17. §. 1. *l. apud* 20. §. *ult. ff. de præscript. verb. l. cum qui* 10. §. *fin. ff. commodati*, juxta cujus §. distinctionem accipiendi sunt textus *in l. duo* 23. *ff. de præscript. verb. l. rem* 78. *ff. de furtis*: quod procedit cùm aliquid accepisti ut faceres, non verò si accepisti ut dares; nam si pecuniam tibi dedi, ut Stichum mihi dares, & Stichus sine ulla culpa decesserit, pecuniam repetam, *l. ult. ff. de condict. causâ datâ*; cùm etsi viveret Stichus, possem pecuniam repetere, quia licet pœnitere, *l. si pecuniam*, *ff. eod. tit.* unde cùm patrio nostro jure in his contractibus, sicut in aliis innominatis, non liceat pœnitere, *l.* 2. *tit.* 16. *lib.* 5. *recopilat.* docet Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 8. *num.* 4. ideò mortuo Stricho in casu relato debitor liberatur.

6. Succedit tertia, & ultima regula contractuum, qui solius accipientis gratiâ celebrantur, in quibus ob eandem rationem levissima culpa præstatur, *d. l. si ut certo* 5. §. *veluti in commodato*, de quo in præsenti, & in juribus suprà pro ejus illustratione adductis. Etiam hæc præstatio levissimæ culpæ aliquando irregularis est, quia nonnunquam magis propter bonam fidem exigitur, quàm propter utilitatem in hac regula expensam, ut contingit in mandato, in quo etsi nullum versetur damnum mandatarii, tamen ipse ob bonam fidem exactissimam diligentiam præstat, *l. à procuratore*, *l.* 4. *l. in re* 21. *C. mandati*: quo modo exponendi sunt textus *in l. procuratorem* 8. §. *ult. l. si mandavero* 22. §. *ult. l. inter* 26. §. *sed cùm*, *ff. eod. tit.* Illi accedit negotiorum gestor, cujus incerta præstatio est: interdum dolum tantùm præstat, veluti si pura affectione, ne bona perirent, accessit, *l.* 3. §. *interdum*, *ff. de negotiis gestis*, Donellus *lib.* 15. *cap.* 15. nonnunquam culpam levem, *l. si negotia* 11. *ff. hoc tit.* juncto Osualdo *ad Donel. ubi proximè*, *litera D*, sæpe sæpius levissimam, §. 1. *Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu*, præcipuè si alius diligentior accedebat, *l. si pupillo* 6. §. *ult. ff. eodem*; immò & aliquando gestor præstat casum fortuitum, veluti si fecit novum negotium, quod absens facere non consueverat, *l. sed* 10. *l. fine* 12. *ff. eodem.* Idem dicendum est de tutore, quem tantùm casus fortuiti excusant, *l.* 4. *C. de periculo. tut. l. si sanè* 32. §. 1. *l. si res* 50. *ff. de administr. tut.* Sed quia plerumque diligentissimi tutores eliguntur, & desidiosi removentur à tutela, tanquam suspecti, *l.* 3. §. *ult. l.* 6. *l.* 7. *ff. de suspect.* ideo Consulti aliquando asserunt, tutorem præstare debere latam, levemque culpam, *l.* 1. *C. de hæredit. tutel. l. tutor* 7. §. 2. *l. qui plures* 41. *l.* 57. *ff. de administr. tut. l. tutor* 28. *ff. de tutel.*

TRADITUR POSTERIOR REGULA.

7. DE PRÆSTATIONIBUS EX PACTO.

Hucusque de præstationibus, quæ veniunt ex natura contractus, interdum verò plus minusve in singulis ex partium conventione præstatur, potest enim conveniri ut culpa, & diligentia præstentur in iis contractibus, in quibus ex sua natura, vel dolus tantùm, vel præter dolum culpa tantùm præstanda venit, vel è contra, ut in illis contractibus, in quibus levis, seu levissima præstatur culpa, lata tantùm veniat: quæ doctrina generaliter traditur *in d. l. convenit* 17. & specialiter de depositio *in l.* 1. §. *si convenit* 6. §. *sæpe* 35. *ff. depositi*, *l.* 1. *C. eod. tit. l. & Aristoni* 39. *ff. mandati*, *l.* 7. §. *item si quis*, *ff. de pactis*: de mandato *in d. l. & Aristoni*: de commodato *in l.* 1. *C. hoc tit.* de emptione *in l. fistula* 78. *ff. de contrahenda emptione*, *l.* 1. *C. de periculo & commodo*: de locatione *in l. si quis domum* 9. §. 2. *l.* 13. §. 5. *ff. locati*: de pignoris donatione *in l.* 6. *C. de pignorat.* id verò convenire inter contrahentes nequit, ne dolus præsteur, *d. l. juris* 7. §. *illud*, *ff. de pactis*, *l.* 17. *ff. hoc tit.* impunitate enim concessâ homines ad deliquendum invitarentur, *d. l. juris* 7. §. *sed si quis*: unde de dolo præterito pacisci licet, *l. si unus* 27. §. *pacto*, *ff. de pactis*; si verò quis pacisceatur, ne depositi agatur, etsi conventum videatur ne de dolo agatur, valet conventio; quia expressa nocent, non expressa non nocent, *l. si unus* 27. §. *illud*, *ff. de pactis.*

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, petitaque ab exemplo precarii; nam licèt in pluribus commodatum cum precario conveniat, in pluribus tamen differt. Primò, quia commodatum juris civilis regulis infirmatur, *l. juris* 7. §. 1. *ff. de pactis*; precarium autem in terminis juris gentium subsistit,

ſubſiſtit, *l.* 1. §. 2. *ff. de precario.* Ex commodato naſcitur ultrò citroque obligatio, *l. in commodato* 17. §. *ſicut*, *ff. hoc tit.* ex precario verò non item, *l. quæſitum* 8. §. *cum* 3. *ff. de precario.* In commodato poſſeſſio rei nunquam tranſit in commodatarium, *l. res commodata* 8. *ff. hoc tit.* in precario verò plerumque dum poſſeſſio rogatur, *l. & habet* 15. §. 4. *ff. de precario.* Hæres commodatarii inſolidum tenetur, etſi nihil ad eum pervenerit, *l. ex contractibus*, *ff. de obl. & act.* hæres verò ejus, qui precario rogavit, in tantum, quatenus ad eum pervenit, *l.* 8. §. *fin. ff. de precar.* Commodatum non niſi finitio uſu, ad quem datum eſt, revocari poteſt, *l.* 17. §. 3. *ff. hoc tit.* precarium autem quandocunque revocari valet, *l.* 1. *l.* 2. §. 2. *ff. de precario:* quas, & alias differentias agnoverunt Cujacius *lib.* 23. *obſerv. cap.* 21. Treutlerus *volum.* 1. *diſput.* 24. *theſi* 5. Viccius *de poſſeſſ. duor. quæſt.* 8. *in princip.* unde cùm æqualem naturam precarium, ac commodatum non habeat, nec æquales præſtationes retinet. Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis; nam licèt commodatarius regulariter teneatur de leviſſima culpa, tamen ſi utriuſque contrahentis gratiâ res commodata ſit, veluti ſi communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus curam ſuſcipias, & ego tibi argentum commodavero, hoc caſu culpa tantùm levis præſtatur, *d. l. in rebus* 18. Item ſi commodatoris tantùm gratiâ commodatarius accepit rem, de dolo, & lata culpa ſolùm tenetur, *d. l. ſi ut certo*, §. *interdum*, quem eruditè exponit Cujacius *lib.* 9. *obſerv. cap.* 24. Quid tamen in foro conſcientiæ conſulendum ſit, exponit Ferro Mantique *de differens. utriuſque fori*, *quæſt.* 31. Nec tandem obſtat locus Modeſtini à Pitheo compilatus; nam in eo mendum dari, jam obſervavit Hothomanus *lib.* 4. *obſerv. cap.* 14. quare legendum ita eſſe, *In commodati contractu, quia vel ſolius recipientis, vel utriuſque utilitas verſatur*; exiſtimavit Gibalinus *dicto cap.* 4. ſed Facilius locus ille corrigi poteſt ſi legatur, *In commodati contractu, cùm (vel quoties) utriuſque contrahentis utilitas intervenit, utrumque præſtatur*; ita ut Modeſtinus referatur ad caſum, in quo commodatum utriuſque gratiâ celebratum eſt.

9. Adhuc ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in l. ſi cùm venderet* 13. §. 1. *ff. de pignor.* in illis verbis: *Venit autem in hac actione & dolus, & culpa, ut in commodato venit & cuſtodia, vis major non venit.* Ex quibus deducitur, eaſdem præſtationes dari in commodato, ac pignore; ſed in pignore, quia utriuſque gratiâ accipitur, leviſſima culpa non præſtatur: igitur nec in commodato. Cui difficultati duplici modo reſponderi poteſt. Primò aſſerendo verba illa, *ut in commodato*, non eſſe referenda ad illa priora, *dolus & culpa*; ſed ad illa poſtrema, *venit & cuſtodia.* Secundò dici poteſt, Ulpianum in eo textu agere de commodato utriuſque gratiâ celebrato, quo caſu rectè procedit æquiparatio commodati, & pignoris, & utroque caſu dolus, & levis culpa præſtabuntur: docuerunt Cujacius *in l.* 7. *C. de pignorat.* Gothofredus *in d. l. contractus*, *fol.* 130.

EXPONITUR L. 13. §. 1. FF. DE PIGNORAT.

Deinde obſtat textus *in l.* 1. §. *ult. ff. depoſiti*, in illis verbis: *Quia autem dolus dumtaxat in hac actione venit, quæſitum eſt, ſi hæres rem apud teſtatorem depoſitam, vel commodatam diſtraxit, ignarus depoſitam, vel commodatam, an teneatur? Et quia dolo non fecit, non tenebitur de re.* Ex quibus ita inſurgo: In depoſito, quia deponentis gratiâ contrahitur, dolus tantùm præſtatur, ut ſuprà probavi: ſed æquiparatur ab Ulpiano caſus depoſiti cum commodato: igitur quia in commodato dolus tantùm præſtatur. Cui difficultati duplici modo ſatisfacit Arias à Meſa *lib.* 2. *var. cap.* 34. Primò reponendo pro verbo *commodatam*, verbum *commendatam*, cùm nihil aliud ſit commendare quàm deponere, *l. Lucius* 24. *ff. depoſiti*, *l. commendare* 186. *ff. de V. S.* ubi Cujacius, Fornerius, & Gentil. Connanus *lib.* 7. *comment. cap.* 4. Donellus *in rubric. C. depoſiti*, *num.* 7. unde *in l. & ſi quis* 14. §. *impenſa*, *ff. de relig.* & apud Paulum relatum à Cujacio *lib.* 21. *obſerv. cap.* 23. commendare corpus defuncti nihil aliud eſt, quàm deponere ad tempus, donec juſta ſolvantur: notarunt Gutherus *lib.* 3. *de jur. manium*, *cap.* 25. Cujacius *lib.* 11. *obſerv. cap.* 11. Hothomanus *lib.* 4. *obſerv. cap.* 14. Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epiſt.* 6. unde ea verba ſimul conjunxit D. Ambroſius *lib. de Tobia*, *cap.* 20. ibi, *Commodatum autem, & depoſitum, quod cuſtodiatur:* & in collatione Lucini Rufini *tit.* 10. *de depoſito, & commendato:* quo modo etiam legendum eſt *in cap. jus naturale*, 1. *diſt.* Secundò ſatisfacit *à num.* 26. ideò Ulpianum de dolo egiſſe, quia *in lib.* 30. *ad Edictum*, ex quo deſumptus eſt textus ille, egerat tantùm de dolo, *l. ei apud* 5. *l. ſi hominem* 7. §. 1. *ff. depoſiti.* Nec æquiparatio illa tenet in omnibus, ſed tantùm in caſu relato, ita ut ſicut hæres ignorans diſtrahendo rem depoſitam dolum non committit, ita nec alienando rem commodatam; quia qui ignorat, dolo caret, *l. ſed etſi* 25. §. *ſcire*, *ff. de petit. hæredit.* latiùs proſequitur ipſius textus interpretationem Arias de Meſa *dicto cap.* 34. & 35.

TITULUS XVI.

Depoſiti.

CAPUT I.

Alexander III. [a] *Lugd. Epiſcopo.*

GRAVIS illa, & odibilis querimonia, quæ uſque ad nos ſuper depoſito tuo tibi hactenus denegato pervenit, duplici nos anxietate perſtringit, eo quòd tibi in hoc & deeſſe non poſſumus, & adeſſe prout velles, efficaciter non valemus. Cùm enim non conſtet nobis, pecuniam tuam, quam ille vir [b] Belial impiâ, & deteſtabili ſurreptione furatus eſt, in utilitates Eccleſiæ [c] converſam, non debemus de jure, nec poſſumus contra canones ejuſdem Eccleſiæ præcisè intentare juſſionis inſtantiam, ut tibi eandem reddant, [d] perſonæ, ut dicunt, non Eccleſiæ commendatam. Quocirca diſcretioni tuæ conſulimus, & in æternæ charitatis diligentia ſuademus, ut in raptorem illum, & furem tuam interim dirigas actionem, eo quòd, ut audivimus, loculos habet, & ea quæ tibi ſunt ſubrepta, portavit: nam & nos ipſi venerabilibus fratribus noſtris Senon. Archiepiſc. A. S. L. & Pariſienſi Epiſcopo dedimus in mandatis, ut iniquum ſub duris [e] quæſtionibus ad rationem ponant, & etiam ſi oportuerit, vinculis macerent alligatum, & affligant, ut cogatur bene ligatus reddere, quod malè diſſolutus auſus eſt aſportare. Cæterùm circa Eccleſiam illam affectum te habere volumus, ut nihil ab ea requiras indebitum: ſi autem cum eis amicabiliter poteris [f] de redditûum perceptione paciſci, noveris id nobis acceptum.

NOTÆ.

1. [a] *Lugdun.*] In ſexta collectione, & poſt Concilium Lateran. *p.* 59. *cap.* 35. legitur Lundon. ſed rectiùs in prima collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. legitur *Lugdun.* nam etiam Senonenſis, & Pariſienſis Prælati, de quibus in præſenti agitur, ſunt in Gallia, non autem in Anglia. Guichardo Præſuli Eccleſiæ Lugdun. de quo plura tradit Jacob. Steubechius *in chron. Præſulum Lugdunenſium*, miſſa eſt præſens epiſtola, ut refert Manrique *tom.* 3. *annal. Ciſterc. anno* 1189. *cap.* 5. *num.* 8.

2. [b] *Belial.*] Aliqui affirmant hoc nomen proprium eſſe illius Canonici, qui pecuniam apud ſe depoſitam ſurripuit; & inde varia de præſumptione ex improbo nomine deducenda, tradunt plures congeſti à Barboſa *in præſenti*, ut etiam ex probo nomine virtutem, fortitudinemque præſumi probat Salbagnus *ad Ovidium in Ibin, verſ.* 98. *fol.* 66. Sed verius credo, Alexandrum Canonicum illum ita appellaſſe, quia fuerat fur; nomen enim hoc hominem improbum ſignificat. D. Hieronymus *in cap.* 28. *Iſaiæ*, ibi: Belial, id eſt apoſtata, prævaricator, & abſque jugo; unde Apoſtolus 2. *Corinth. cap.* 6. *verſ.* 15. *Quæ*, inquit, *communicatio Chriſti ad Belial?* Et ubicunque ſeptuaginta exponunt *filios peſtilentiæ*, in Hebraïco ſcriptum eſt, *filii Belial.* Unde & illud, quod in pſalmo 38. *verſ.* 23. canitur de myſterio Salvatoris, *filius iniquitatis non apponet nocere ei*; in Hebraïco dicitur, *filius Belial.* Xantes Pagninus *in theſauro*, ibi: *Cum Beli conjungitur laal, & fit Belial, quod ſignificat impium, aut impietatem.* Mercerus etiam *in theſauro*, ibi: *Belial ſignificat hominem nequam, ſummè ſceleratum, profligatum, perditum.* Juxta Hebraïcam ergo proprietatem Belial ſignificat hominem effrontem, inverecundum, extremè impudentem, improbum, nec Deum, nec homines verentem: latè probant Malvenda *de Antichriſto*, *lib.* 1. *cap.* 3. P. Pinto *in ſpicileg. lib.* 1. *cap.* 7.

3. [c] *Converſam.*] Quomodo probetur pecuniam depoſitam, vel mutuò acceptam converſam fuiſſe in utilitatem Eccleſiæ, minoris, aut civitatis, ultra repetentes hîc diſputant plures congeſti ab Hermoſilla *in l.* 3. *tit.* 2. *partit.* 5. *gloſ.* 6. *&* 7.

4. [d] *Perſonæ, non Eccleſiæ.*] Quare perſona ipſa tantùm tenebatur; unde rectè ex hoc textu probat Thomas Sanchez *lib.* 6. *Summæ, cap.* 14. quod ſi apud Monachum res deponatur, non ideò monaſterium depoſiti actione conveniri poteſt, cùm non ipſi ſit commendata.

5. [e] *Duris quæſtionibus.*] Ex hoc textu, & *ex cap.* 2. 23. *quæſt.* 5. probant, clericum poſſe torqueri, & quæſtioni ſubjici, Innocentius *in præſenti*, Panormitanus *num.* 6. Decius *in cap. at ſi Clerici, num.* 17. *de judiciis*, Alciatus *in cap.* 1. *de offic. ordin. num.* 43. Jul. Clarus *q.* 64. Chopinus *lib.* 2. *ſacræ pol. tit.* 3. *num.* 12. Sed contrarium, imò clericos torqueri non poſſe, verius eſt exemplo militum, qui quæſtionibus non ſubjiciuntur, *l. milites, C. de quæſtion. l. omnes, C. de decur. lib.* 10. & eorum, qui aliqua dignitate præditi ſunt, excepto crimine læſæ majeſtatis, *l. D. Marco, l. antepenult. cum ſequent. C. de quæſtion. l. ſi quis Decurio* 21. *C. ad leg. Cornel. de falſis, l.* 4. *ad leg. Jul. majeſt.* Hinc D. Auguſtinus *lib.* 3. *contra*

contra Creſcon. cap. 70. ſignificat eum ſuſpenſum fuiſſe quidem, ſed minimè tortum, quòd ſe Decurionem profiteretur. Illuſtrant Fomerius *lib.* 3. *rer. quotid. c.* 8. Caldeira *de error. lib.* 1. *cap.* 5. Carrera *in praxi, 2. p. de indiciis, verſic. Circa tertium*, Genuenſis *practic. q.* 585. Simanchas *de cathol. tit.* 65. Rouſſelius *lib.* 4. *hiſt. Pontif. juriſd. c.* 3. Et certum eſt juxta veterem Eccleſiæ diſciplinam, clericos torqueri non potuiſſe. Concilium Matiſcon. 1. *can.* 19. Altiſſiod. *can.* 33. Innocent. I. *epiſt.* 13. Hildebertus Cenoman. ibi: *Reos tormentis afficere, vel ſuppliciis extorquere confeſſionem, cenſura Curiæ eſt, non Eccleſiæ diſciplina.* Immò & quæſtionem hanc, torturæque uſum, apud Chriſtianos non rectè adhiberi, nonnulli exiſtimarunt relati à Thoma Hurtado *in lib. de martyrio per peſtem, fol.* 155. Baſilio *deciſ.* 7. *crimin.* qui varia de indiciis, & torturis congeſſerunt ab hodierna praxi non aliena. Alii mediam eligunt ſententiam, ita ut non ſeverè, tanquam laici, ſed mitiùs torqueantur, vel non torqueantur, ſi ultra indicia adſit diffamatio; quas & alias ſententias examinat Guazinus *in defenſione reorum, defenſ.* 30. *c.* 10. Illud in præſenti notandum eſt, non rectè ex hoc textu probari, clericum poſſe quæſtionibus ſubjici: nam in præſenti non agitur de tortura, quæ neceſſaria non erat; ſiquidem liquidò conſtabat, ipſum clericum pecuniam depoſitam ſubripuiſſe; nam quæſtio non ſemper habetur cum tortura, ut probant claſſici *in l. eam quam, C. de liberal. cauſ.* Caldeira *ubi ſuprà*; jubet enim Alexander de hoc clerico quæſtionem haberi cum omni rigore, ad vincula ipſo alligato, donec pecuniam redderet; quia depoſitarius, qui depoſitum non reddit, captis pignoribus, vel carceris coërcitione illud exhibere cogitur: docent Rodriguez *de execut. c.* 5. *n.* 23. Antonius Gomez 2. *var.* 10. *n.* 22. Salgado *de protect. Regia, p.* 4. *cap.* 5. *n.* 50. 51. Avendaño *de metu lib.* 2. *c.* 4. *n.* 22. improbè enim facit dum fidem præſtitam violat, *l. deſiderium, C. depoſiti*, Ariſtotel. *lib.* 5. *Ethic.* ibi: *Etenim ſi quis depoſitum reddiderit invitus, vel propter metum, non erit dicendus agere juſta, nec juſtitiam colere.* Ideo Cicero *lib.* 3. *officior.* dixit, quod depoſitum non reddere ſumma injuſtitia eſt; immò Piſarum lex hæc fuit: *Qui interverſit depoſitum, capite plectatur*: teſte Alex. ab Alex. *lib.* 6. *dier. genial. c.* 10. Facit ſententia illa Pittacii Mitylenei, *Depoſitum cùm acceperis redde*: cui junge hiſtoriam relatam *lib.* 2. *Machab. c.* 3. *verſ.* 10. Faciunt Ovidius *lib.* 3. *de arte amandi.*

Reddite depoſitum, pietas ſua fœdera ſervet;
Fraus abſit, vacuas cedo habete manus.

Juvenalis *ſatyr.* 13.

Spartano cuidam reſpondit Pythia vates
Haud impunitum quondam fore, quod dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem jure tueri.

6. [1] *Redditum.*] Non intelligas redditus pecuniæ depoſitæ, nam ex depoſito regulariter non debentur uſuræ, niſi mora interceſſerit, *l. Lucius* 24. *ff. depoſiti, l.* 2. *C. eod. tit.* probat Gibalinus *lib.* 3. *de uſuris, c.* 3. *art.* 5. ſed de redditibus præbendæ ipſius Canonici, ex quibus volebat dominus ſibi ſatisfieri, ut in ſpecie textus *in cap. pervenit, de arbitr. cap.* 2. *de fidejuſ.* & circa eos jubet Alexander III. ut prædicti redditus capiantur ex cauſa ſoluti, donec pecunia ipſa depoſita ſoluta ſit; aliquâ tamen eorum parte relictâ pro ipſius alimoniis. Et hæc, ni fallor, eſt vera hujus textus ſententia, quam latiùs exponemus *in cap. Odoardus, de ſolutionibus.*

COMMENTARIUM.

TExtus hic, licèt compilatus reperiatur ſub titulo *de depoſito*, parum ad depoſiti tractationem ſpectat, cùm tantùm ſupponat depoſitum eſſe reddendum, nec depoſitarium poſſe uti re depoſitâ; quod & docetur *in l. ſi faccidum, ff. hoc tit.* & docet Gibalinus *d. lib.* 3. *de uſuris, cap.* 6. *art.* 3. quare latiùs proſequi tractationem hanc depoſiti, inſtitutum non patitur; obſervandi tamen ſunt textus *in l.* 2. & 4. *l. ſi ego* 28. *ff. de rebus credit. l.* 1. *§. is quoque, ff. de obl. & act. l. ſi procuratorem* 8. *ff. mandati, l.* 3. *§.* 1. *l.* 6. *ff. nauta, caupones, l. illud* 13. *§. ult. ff. de liberat. cauſ. l.* 2. *ff. de fidejuſſ. l. qui re* 76. *ff. de furtis, l. ſi quis* 38. *§. inſtrumenta. ff. de pœnis l.* 1. *§. is qui* 6. *ff. ad leg. Cornel. de falſis, l. ſi quis* 35. *ff. de dolo. l. qui tabulas* 42. *ff. de furtis, l.* 2. *§. ult. ff. quemadmodum teſtam. l. ſi ſervus* 35. *ff. de ſolut. l. penult. §.* 1. *ff. de auro & argento, l. uxorem* 41. *§. legaverat, ff. de legat.* 3. *l.* 5. *ff. ad leg. Iul. peculat. l.* 16. *ff. de condict. furtiva, l.* 4. *§. item. ff. de uſucap. l. non ſolum* 8. *§. ult. l. Aurelius* 18. *§. Mævia, l. fin. §. Titia, ff. de liberat. legat. l. quamvis* 10. *ff. de precario, l. ſi ut certo, §. uſque, ff. commodati, l. filius* 9. *ff. de obl. & act. l. depoſiti* 5. *l. depoſui* 38. *ff. de peculat. l. vir uxori, ff. donat. inter, l.* 9. *§. ult. ff. de jure dot. l.* 1. *§. quod autem* 33. *junctò §. dejicitur* 9. *ff. de vi & vi, l.* 5. *§. ſi depoſiti, ff. ut in poſſeſſionem legat. l. ſi ſtipulatus* 81. *§.* 1. *ff. de ſolut. l. ſi ſervus* 31. *in fine, ff. de pignorat. l. eum* 22. *ff. de excepr. rei judic. l. in navem* 31. *verſ. idem, ff. locati, l.* 7. *§. quotiens, l. ſi in ventre, §. in bonis. ff. de rebus auctoris. judic. l. fidejuſſor* 32. *§.* 1. *ff. de negot. geſtis, l.* 1. 9. & 16. *C. de uſuris, l.* 3. *§. fin. ff. communi divid. l. officium* 9. *ff. de rei vind. l.* 2. *§.* 1. *ff. pro hærede, l.* 38. *§. ſi poſſeſſor, ff. de uſur. l. inficiando* 67. *de furtis, l. non ſolum* 33. *§. qui, ff. de uſucap. l. juris* 7. *§. ſed ſi* 15. *l.* 17. *§.* 3. *de pactis, l. ult. §.* 1. *ff. ut legatorum nomine, l.* 3. *ff. de in litem jurando, l. in rebus, §. ſive autem, ff. commodati, l.* 15. *ff. tutelæ & rationibus, l. Lucius* 88. *§. quiſquis* 18. *ff. de legat.* 2. *l. ſi inter, ff. de rebus dubiis, l. ex depoſiti, ff. de obl. & act. l.* 3. *§. ſi tabulæ, ff. de tabul. exhib. l.* 3. *§. ibidem, ff. ad exhibend. l.* 3. *ff. quando ex facto tutoris, l.* 17. *§. ult. l. ſi apud* 18. *ff. de præſcript. verb. l. pecuniam* 77. *de legat.* 1. *l. cùm pater* 77. *§. donationes, de legat.* 2. *l.* 11. *§. ſi rem, l.* 33. *§. codicillis, ff. de legat.* 3. *l.* 8. *§. ſi communiter, ff. de peculat. legat. l. penult. C. ad exhibend. l.* 19. *ff. de petit. hæredit. l.* 28. *§.* 1. *ff. ad Trebel. l.* 1. *§. ſed ſi dotem, ff. de dote præleg. l.* 1. *§. cùm quidam, ff. de quæſt. l.* 3. *arbitr. tutel. l. ſi rebus* 75. *ff. de procurat. l.* 4. & 5. *ff. famil. erciſc. l. ſi conſtante* 22. *§. vero, ff. ſolut. matrim. l.* 64. *ff. de fidejuſſ. l.* 5. & 7. *C. de adminiſtr. tut. l. eandem* 9. *in princip. & §.* 1. *ff. de duobus reis, l.* 3. *C. arbitr. tutel. l.* 4. *ff. de ſtatulib. l. Imperatores* 21. *§. ult. ff. de appell. l.* 5. *C. quorum appellat. l. eandem* 9. *de duobus reis, l. ſi procuratorem* 8. *in princip. ff. mandati, l.* 5. *§. fin. ff. ut legator. l.* 3. *in fine, ff. de in litem jur.* junctò Fabio *decad.* 17. *error.* 5. *l. penult. ff. de auro & argent. l. ſi cum uno* 22. *de excep. rei judic. l.* 13. *ff. de liber. cauſa.*

CAPUT II.

a Gregorius IX.

BOna fides abeſſe præſumitur, ſi *b* rebus tuis ſalvis exiſtentibus, depoſitas amiſiſti. De *c* culpa quoque teneris, ſi teipſum depoſito obtuliſti, vel ſi *d* aliquid pro cuſtodia recepiſſes. Pacto *e* verò, *f* culpâ, vel *g* morâ præcedentibus, caſus etiam fortuitus imputatur. Sanè depoſitori licuit pro voluntate ſua depoſitum *h* revocare, contra quod compenſationi, vel deductioni locus non fuit, ut contractus qui ex bona fide oritur, ad perfidiam minimè referatur, licèt compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa, ex qua poſtulatur, ſit liquida, ita quod facilem exitum credatur habere.

NOTÆ.

a *Gregorius.*] Qui præſentem conſtitutionem totam ex jure civili decerpſit, ut ex ejus paraphraſi apparebit.

b *Si rebus ſuis.*] Conſonat lex *quod Nerva* 14. *ff. hoc tit.* ex qua deducunt repetentes *ibi*, dolum præſumptum dari, quoties major diligentia adhibetur rebus propriis, quàm depoſitis: ita Bartolus & Cujacius *in d. l. quod Nerva*; plures congeſti à Barboſa *in præludiis ad l. ſi mora, num.* 25. *ff. ſolut. matrim.* quibus adde Donellum *lib.* 16. *comment. cap.* 7. Molinam *de juſtitia, diſp.* 296. *num.* 1. Maderam *animadverſ. cap.* 17. Hæc tamen communis ſententia meritò diſplicuit Barboſæ *ubi proximè, n.* 26. qui in contrarium movetur unico, ſed validiſſimo fundamento deducto *ex l.* 5. §. *nunc videndum, ff. commodati*, ubi diſertè ſcriptum eſt, culpam tantùm levem committi eo caſu, quo quis commodatas res ſalvas facere poterat, & ſuas prætulit: igitur idem dicendum eſt in rebus depoſitis. Nec contrarium docet Gregorius *in præſenti*; nam bona fides hîc accipienda eſt pro ea, quæ importat æquitatem, & id quod bonum, atque æquum eſt, ut *in l. bona fides* 5 1. *ff. hoc tit. l. cùm duobus* 5 2. §. *venit, ff. pro ſocio*: non autem pro ea, quæ malæ fidei, ſeu dolo opponitur, juxta legem 3. §. *fin. ff. pro ſocio.* Unde Pontifex perinde accipiendus eſt, ac ſi dicat, contra æquitatem facere depoſitarium, ſi res proprias ſalvas faciens, depoſitas amiſerit: ex quo facto tantùm culpa naſcitur, non verò dolus præſumptus; idque ex dicta æquitate, ob quam tacitè quis videtur ſe obligaſſe ad præſtandam eandem diligentiam in rebus depoſitis, quam in ſuis adhibere ſolet: unde ſi id non fecit, meritò de culpa teneatur ultra naturam contractus, argumento legis *in rebus* 18. *ff. commodati*: docuit Barboſa *ubi ſuprà, num.* 28. cujus ſententia adſtruitur ex illis verbis ſequentibus, *de culpa quoque*, ubi illa dictio *quoque*, ſatis indicat, in principio Gregorium egiſſe de caſu, quo culpa præſtatur. Nec etiam obſtat textus *in dicta l. quod Nerva* 5 2. nam rejectâ emendatione Hothomani, & Fabri, qui adimunt negationem, quos meritò refellit Oſualdus *lib.* 16. *Donelli, cap.* 7. *littera O*, dicendum eſt, Celſum in eo textu agere de depoſitario, qui etiam in rebus ſuis diligentiam eam non adhibuit, quam omnes homines adhibere ſolent; & per conſequens de eo, qui culpam latam commiſit: unde ſi in rebus depoſitis cuſtodiendis minorem adhuc dilengentiam adhibuerit, meritò in dolum præſumptum cenſetur incidiſſe, ut in ſimili ſpecie docuit Gaius *in l.* 1. §. 2. *ff. de obl. & act.* & his terminis adaptatur ratio adducta *in d. l. quod Nerva*; niſi generaliter accipiantur verba illa, *ſalvâ fide*, pro ea bona fide, quæ importat æquitatem, juxta prædictam Barboſæ ſententiam. Manet ergo, in depoſito dolum præſtari à depoſitario: quod Gregorius ſuppoſuit, cùm in jure civili id vulgò notum ſit, *ex l.* 1. § 8. *& ult. l.* 13. §. 1. *l.* 16. *&* 20. *ff. depoſiti, l.* 1. §. 5. *ff. de oblig. & act. l. ſi ut certo* 5. §. 2. *ff. commodati, l. cum qui* 14. §. 3. *ff. de furtis, l.* 1. *C. depoſiti*, quas ex Codice Gregoriano cum aliis Diocletiani & Maximiani legibus, necnon Modeſtini, & Pauli ſententiis congeſſit Licinus Rufinus *in collat. legum Moſaic. tit.* 10. non autem tenetur de levi, aut de leviſſima culpa, cùm totum hoc negotium deponentis gratiâ celebretur, juxta ſuprà adducta *in cap. unic. de commodato*; docent Gothofredus, Faber, & alii ibi congeſti, Gibalinus *de uſurie c.* 6. *lib.* 3. *art.* 3. Hac igitur regulâ ſuppoſitâ, Gregorius in præſenti ſuam conſtitutionem exorditur à poſitione caſuum, in quibus ultra naturam depoſiti præſtantur culpa levis, & caſus fortuiti.

c *De culpa.*] Cùm Gregorius in præſenti doceret culpam committi, ſi quis rebus ſuis ſalvis, depoſitas amiſit, poſteà ſubdit, leviſſimam etiam culpam depoſitarium præſtare eo caſu, quo depoſito ſe obtulit, quod deſumpſit ex Ulpiano *in l.* 1. §. *ſæpe, ff. hoc tit.* quod provenit ex ea ratione, quia contractus gratiâ ipſius præſumitur celebratus, & ideò meritò de leviſſima tenetur, juxta regulam 3. quam adduxi *in cap. unic. de commodato*: docent Donellus *d. cap.* 7. Pichardus *in* §. *præterea, Inſtit. quibus modis re contrahitur.* Nec tunc obſtat textus *in l.* 4. *ff. de rebus credit.* ubi docetur, depoſitarium teneri etiam caſus fortuitos præſtare. Nam omiſſis Connano *lib.* 7. *comment. cap.* 4. Fachineo *lib.* 2. *controv. cap.* 71. Caldas Pereyra *de emptione cap.* 2. Leſſio *de juſtitia lib.* 2. *c.* 27. qui acceperunt textum illum de depoſito gratiâ recipientis celebrato, dicendum eſt, in ea ſpecie depoſitarium teneri periculum præſtare, hoc eſt caſum fortuitum, juxta legem 1. *ff. de peric. l. ſi rem* 19. *aliàs ſi gratuito* 18. §. *Papinianus, ff. præſcript. verbis*; quia ibi agitur de depoſito, qui naturam mutui retinet: quare in eo caſu periculum præſtatur à mutuatario. Quæ interpretatio ſuadetur tum ex rubrica ſub qua textus ille jacet: tum ex verſiculo, *nam & ſi rem*, juncta lege *rogaſti* 11. *ff. eodem tit.* docuerunt Igneus *in d. l. contractum, n.* 16. Madera *d. cap.* 17.

d *Vel ſi aliquid.*] Difficilis eſt verſiculus hic, dum in eo docet Gregorius, depoſitarium aliquid recipientem pro cuſtodia rei depoſitæ, teneri de leviſſima etiam culpa, tum ex æquiparatione quam Pontifex facit de hoc caſu ad ſuperiorem, de eo qui ſe depoſito obtulit; tum ex textu *in l.* 1. §. *ſi veſtimenta, &* §. *ſi quis ſervum, ff. hoc tit.* ubi expreſsè docetur, eo caſu depoſitarium tantùm de levi culpa teneri. Sed omiſsâ ſententiâ Carrocii *de depoſito, tit. de culpa*, Felicis *de ſocietate, cap.* 21. quam refellunt Trentacinquius *lib.* 3. *var. tit. de depoſito, reſol.* 2. *num.* 11. Pichardus *in d.* §. *præterea*, Molina

de

1. 2. 3.

de justitia, disp. 527. *num.* 2. dicendum est, depositarium recipientem aliquid pro custodia rei depositæ, levem tantùm culpam præstare. Nec contrarium deducitur ex æquiparatione facta à Gregorio in præsenti; nam æquiparatio tantùm fit ad effectum, ut in utroque casu de dolo tantùm depositarius non teneatur, sed etiam de culpa: quæ autem culpa sit, relata ad utrumque casum, diversimodè, & secundùm uniuscujusque naturam accipitur, juxta vulgarem regulam legis *plenum, §. aquissimo, de usu & habit.* Nec etiam pro contraria sententia facit textus *in l. qui mercedem* 40. *ff. locati*; ubi datâ mercede pro custodia rei, periculum præstatur, contra textum *in d. l.* 1. *§. vestimenta*: nam respondetur Gaium in eo textu agere de eo qui pro custodia alicujus rei operas locavit mercede acceptâ, per consequens loquitur de locatione: cujus contractûs natura est, ut dolus, & culpa præstentur, *d. l. contractus*: unde ut pecuniæ præstatio in ea specie aliquid operetur, præstatur etiam levissima culpa; at verò *in d. §. vestimenta*, cùm agatur de deposito, ex cujus natura provenit ut tantùm dolus præstetur, ratio mercedis non potest progredi usque ad levissimam, sed tantùm ad levem, ut explicant Gomez *lib.* 2. *variar. c.* 3. *num.* 22. Gregorius Lopez *in l.* 15. *tit.* 8. *part.* 5.

4. [c] *Pactum.*] Hucusque Gregorius retulit casus peculiares, in quibus depositarius de levi, atque levissima tenetur: nunc procedit ad casum in quo etiam casus fortuiti imputantur, qui contingit pacto interveniente; nam hujusmodi præstationes doli, culpæ, & casuum fortuitorum augeri, minuive possunt ex conventione partium, *l.* 1. *§. sepe*, & *§. convenit, ff. hoc tit. l.* 2. *C. hoc tit. l. juris* 7. *§. si paciscar, ff. de pactis, l. si quis* 9. *§. Julianus, l. item quæritur, §. si gemma, ff. locati*: paciscì tamen nequit, ut dolus non præstetur, *l.* 1. *§. illud, ff. hoc tit. l. si unus* 27. *ff. de pactis, d. l. contractus, vers. excepto*: licèt sustineatur conventio, ne depositi agatur, *d. l. si unus, vers. idem*: quia tunc doli præstatio non apertè, & expressè, sed velatè, & tacitè remittitur: docuerunt Cujacius *lib.* 3. *Pauli ad edict. in d. §. illud*, & *in d. l. contractus*, A. Faber *in ration. ad textum in d. l. juris* 7. *vers. sed si.*

5. [d] *Culpa.*] Prosequitur Gregorius secundum casum, in quo depositarius ad casus fortuitos tenetur, videlicet propter culpam propriam. Consonant textus *in l. videamus* 12. *§. penult. l. si merces, §. culpa, ff. locati, l. si ut certo, §. sed interdum, ff. commod. c.* 1. *hoc tit.* idque ex eo, quia casus fortuiti, præcedente culpâ ex voluntate depositarii, saltem in sua causa contigisse creduntur, *cap. presbyterum, de homicidio, cap. ult. eod. tit. in* 6. ex quo principio exponunt textum *in l. si fundus* 33. *ff. locati*, Osualdus *lib.* 3. *Donelli, cap.* 7. *littera F*, Ant. Faber *lib.* 2. *conject. cap.* 4. Schifordeg. *lib.* 2. *tract.* 18. *q.* 1. & *tract.* 29. *q.* 2. Meril. *lib.* 1. *ex Cujac. c.* 26. & *lib.* 2. *obs. cap.* 6.

6. [e] *Mora.*] Tandem Gregorius ultimum casum, in quo casus fortuiti præstantur, proponit cùm mora intercedit in reddenda re depositâ; quod etiam docetur *in l. si in Asia* 12. *§. ult. ff. hoc tit. l. interdum* 73. *§. ult. l. nemo* 82. *§. fin. l. si servus* 91. *ff. de verb. obl.* deducituque ex regula legis *si ex legati* 123. *ff. eod. l.* 5. *ff. de rebus creditis*: probant Cujacius *in dicta l. si ex legati*, ubi Donellus *num.* 11. Hothomannus *illustr. q.* 30. Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 72. & *lib.* 8. *cap.* 100. Treutlerus *disp.* 26. *thesi* 3. Illud tamen summè controversum invenio apud Joannem & Martinum veteres glossatores, an semper de casu fortuito, seu interitu rei teneatur depositarius, seu quilibet morosus debitor? In qua quæstione, quam examinant latè suprà citati Donellus & Matheacius *in dicta l. quod mihi*, discrimen constituendum est inter casum, in quo res deposita, etiamsi suo tempore restitueretur, eodem modo peritura esset apud dominum; & inter eum, in quo non esset peritura, quia dominus eam distracturus erat. Primo casu debitor etiam morosus rei interitu liberatur, *l. si plures* 14. *§. ult. in fine, hoc tit. l. ult. §.* 1; *ff. ad leg. Rhodiam, l. si is qui, in princip. ff. de jure dot. l. si cum exceptione, §. quatenus, ff. quod metus causâ.* Secundo verò casu morosus semper tenetur, etiam post interitum rei, *l. item* 15. *§. ult. ff. de rescind. vendit. l. cùm res, §. ult. ff. de legat.* 1. Ita inter Proculeianorũ, & Sabinianorum diversas sententias mediam eligens, probat Paulus *in l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. de eo, §. si post, ff. ad exhib.* atque ita Martinus distinguebat, quem sequuntur Cujacius *tract.* 5. *ad Afric. in dicta l. si ex legati*, ubi Donellus *n.* 11. & 12. Schifordeg. *lib.* 3. *tract.* 27. *q.* 4. & contra Menochium, & Robertum distinguentes inter actiones reales, & personales, docent Fachineus *dicto lib.* 2. *c.* 72. & *cap.* 101. Treutlerus *dicta thesi* 3. licèt ab hac distinctione discedant Faber *decad.* 18. *errore* 10. Duarenus *ad tit. depositi, cap.* 3. *vers. Unde nascitur*; & *in dicta l. si ex legati.* Nec interest, quod pluribus juris in locis indistinctè caveatur, debitorem post moram, re peremptâ non liberari; nam ut rectè occurrit Fachineus *d. cap.* 101. ea jura licèt prædictam distinctionem non exprimant, tamen juxta eam sunt accipienda, veluti textus *in dicta l. quod te* 5. *l. nemo* 87. *§.* 1. *l. cùm filius, ff. de verb. oblig. l. cùm servus, §. ult. ff. de legat.* 1. *l. si filio, §. si post divortium, ff. solut. matrim.*

7. [h] *Revocare.*] Postquam Gregorius peculiares præstationes depositi recensuit, progreditur ad alia etiam peculiaria ipsius contractus. Et primò docet, depositum tantùm durare dum contrariâ deponentis voluntate non revocatur: consonant textus *in l.* 1. *§. est autem, ff. hoc tit. l.* 5. *tit.* 2. *partit.* 5. docent Pichardus *in §. actionum, quæst.* 20. *Instit. de actionib.* Petrus Barbosa *in l. alienam, num.* 10. *vers. ex quibus, ff. solut. matrim.* Acosta *in §. si ex cautione, num.* 8. *fol.* 330. Neque objici potest, tempus, in quod commendatum fuerat, nondum fuisse elapsum, quia deponens potest quandocunque voluerit revocare depositum, *dicta l.* 1. *§. hæc autem*; potestque proinde mutare voluntatem, & quod dederat etiam ad totam vitam, statim repetere, *d. l.* 1. *§. penultimo*; quia cùm depositum non fiat in gratiam depositarii, ad nutum deponentis revocatur. Et licèt aliquando depositio tempus adjiciatur, id fit ut ante illud non possit depositarius rei custodiam deferere, non autem ut deponens non valeat rem suam quandocunque repetere. Tuschus *verbo Depositum, conclus.* 200. *num.* 10. Molina *tract.* 2. *disputat.* 527. *num.* 1. Lessius *lib.* 2. *de justit. cap.* 26. *num.* 4.

COMMENTARIUM.

8. Conclusio tradi tur et proba tur.

Quæ ad prioris partis hujus textus interpretationem spectant, adduxi *in cap. unico, de commodato*: ex secunda autem parte sequentem deduco disputandam assertionem: *In depositi reddendi compensatio opponi non potest.* Probant eam textus *in l. ult. ad finem, C. de compens.* admissâ lectione Cujacii *lib.* 9. *observ. cap.* 37. & *ad Paulum lib.* 2. *sentent. tit.* 12. *§. ult.* qui legit, *commendatis*, etsi reprehensi à Fornerio *lib.* 2. *select. cap.* 14. *l. penult. C. depositi.* Paulus *lib.* 2. *sentent. tit. de deposito*, ibi: *In actione depositi compensationi locum non esse: compensationem*

penſationem non poſſe remorari reſtitutionem rei, vel pecuniæ depoſitæ. Et *l.5. tit.3. part.5.* Illuſtrant Petrus Gregorius *lib. 23. ſyntagm. cap.3.* Cujacius *lib.9. obſerv. cap.2.* Caſtillo *lib. 3. controverſ. c.16. à num.10.* Petrus Barboſa *in l.divortio, §.ob donationem, à num.13. ff. ſolut. matrim.* Caldas *lib.1. forenſ. q.14. n.3.* Molina *de juſtitia, tract.2. diſp.526.* Azor *inſtitut. moral. p.3. lib.7. cap.8. q.3.* Arias de Meſa *lib.2. variar. cap.34. num.18.* Cujacius *ad tit. C. de compenſ.* Revardus *lib.1. variar. cap.12.* Lugo *de juſtitia, diſp.16. num.89.* Diana *p.1. tract.2. reſol.48.* Gibalinus *de uſuris, lib.4. cap.6. art.3.* plures congeſti ab Hermoſilla *in l.5. tit.3. p.5. gloſſ.5.* Merillus *lib.2.* ex Cujacio, *cap.4.* Fornerius *lib. 2. ſelect. cap.14.* Hunnius *ad Treutl. volum.1. diſp.2. theſi 25. q.3.* Avendaño *de metu, lib.2. cap.4.* Faber *lib. 12. conject. cap.9.* Larrea *deciſ.40. n.26.* Marinis *deciſ. 494.* Caſtillo *lib.3. controv. c.16. & de alimentis c.67.* Tapia *tom.2. catena, lib.5. q.29. art.6.* Chriſtineus *tom.1. deciſ.234.*

9. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Compenſatio locum habet, tam in bonæ fidei, quàm in ſtricti juris judiciis, in quibus ipſo jure fit, *l.4. l.poſtea 21. ff. de compenſ. l.4. & 6. C. eod. tit.* docent Cujacius *lib.8. obſerv. c.16. & lib.15. cap.1.* Donellus *lib.16. comment. cap.15.* Hothomanus *in epit. de compenſ. num.5.* Borcholten *de compenſ. cap.3. num.8.* Igitur etiam in depoſito, ut in contractu bonæ fidei, compenſatio locum habet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam ſi depoſitarius fecerit impenſas neceſſarias, id eſt tales, quæ niſi factæ eſſent, res periret, aut deterior valde redderetur, propter hujuſmodi impenſas compenſatio datur, & retentio ipſius rei depoſitæ competit, ut docuerunt Placentinus, Cinus, Baldus, & Salicetus *in l.11. C. depoſiti,* Arnoldus Vinius *lib.1. ſelect. cap.51.* & rectè, nam inter omnes conſtat, poſſe depoſitarium impenſas neceſſarias petere contrario judicio, ſive contraria depoſiti actione: quidquid autem contrario judicio peti, & obtineri poteſt, id etiam per retentionem ſervare valet qui directo judicio convenitur, *l. in rebus 18. §. fin. ff. commodati, l. creditoris 15. §.2. l. ſi is qui 59. ff. de furtis.* Ergo in cauſa depoſiti aliquando compenſatio locum habet.

10. COMPENSATIO QUID?

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus illuſtratione ſciendum eſt, compenſationem eſſe crediti, & debiti inter ſe contributionem, *l.1. ff. de compenſ.* exempli gratiâ, tu mihi debes centum ex cauſa mutui, ego viciſſim tibi debeo tantumdem ex cauſa emptionis: agis mecum, & petis centum iſta, quæ tibi debeo; ego oppono compenſationem, ut ea quantitas compenſetur cum ea quantitate, quam mihi debes ex cauſa mutui. Hæc contributio utriuſque debiti dicitur compenſatio. Ut autem illi locus ſit, deſideratur ut quantitas, ſeu pecunia utrimque debeatur; nam ſpecies cum quantitate non compenſatur, multóque minus ſpecies cum ſpecie, *l. cùm & ſortem 26. §. ſi centum 4. ff. de cond. indeb. l. ſi debeam 22. ff. de compenſ.* Pichardus *in §.30. ex num.30. Inſtit. de act.* Donellus *in l. conſtat 4. l. neque 6. C. de compenſation.* niſi abuſivè retentio pro compenſatione accipiatur; quod feciſſe videtur IC. *in l. in rebus 18. §. ultimo, ff. commodati, l.7. §. ob donationes 5. ff. ſolut. matrim.* qui autem rem debet, & aliam rem petit à creditore, non patitur compenſationem, nec ad eam cogi poteſt, ſicut nec compelli valet quis rem ſuam permutare, aut aliud pro alio in ſolutum accipere, *l. ſi convenerit 18. ff. de pignor. action. l.4. l. ſi debeat 22. ff. de comp. l.4. C. eod. titulo.* Paulus *lib.2. ſentent. tit.5.* docent Schifordegerus *lib.1. ad Anton. Fabrum, tract.2. q.2.* Zangerus *de except. p.3. cap.8. n.108.* Donellus *lib.16. comm. cap.16.* Tuldenus & Peteſius *ad titulum C. de compenſ.* Unde quod generaliter traditur, in omnibus actionibus compenſationi locum eſſe, ita intelligendum eſt, ſi res debita non impediat, quin utrimque pecunia debeatur, aliàs non compenſatio, ſed mutua petitio erit, & reconventio, juxta adducta *in cap.1. de mutuis petit.* Et licèt olim dubitaretur, an cujuſque debiti ad quodcunque, ſive liquidum, ſive non liquidum, admitteretur compenſatio, ut diſputant Cujacius *lib.8. obſerv. cap.16. & lib.15. cap.12.* Donellus *dict. cap.15. & in §. in bonæ 30. Inſtit. de actionib.* hodie tamen poſt Juſtiniani conſtitutionem illa dumtaxat compenſatio admittitur, quæ ex cauſa liquida objicitur, *l.ult. C. de compenſ. dicto §. in bonæ,* ubi plura Pichardus, Arnold. Vinius *lib.1. ſelect. cap.50.* ubi defendit, adhuc poſt eam conſtitutionem reum compenſationem ex cauſa non liquida, & modum exceptionis initio litis opponentem audiendum eſſe. Circa debitum autem ipſum, id eſt, an cujuſvis debiti nomine compenſatio admittatur, ita ut reus conventus ex debito civili poſſit opponere compenſationem debiti naturali jure tantùm, non conſentiunt Interpretes. Arnoldus Vinius *lib.1. ſelect. cap.49.* exiſtimat eo caſu compenſationem admitti, *ex l.6. ff. de compenſ.* & ex eo, quia ſolutum, quod jure naturali tantùm debetur, repeti non poteſt, *l. ſi non ſortem 26. l. naturaliter, l. ſi pœna 19. ff. de condict. indeb.* unde cùm pro ſolutione habeatur ipſa retentio, meritò compenſatio ipſius debiti cum debito civili admittitur: latè probat Vinius *d.cap.49.* ubi exponit textus *in l. quacunque 14. ff. de compenſ. l.2. C. eod. tit.* olim in bonæ fidei judiciis ipſo jure, ſive ipſo judicis officio compenſatio admittebatur, in ſtrictis non ita, ſed oppoſitâ doli mali exceptione; idque ex D. Marci reſcripto, ſed poſt conſtitutionem Juſtiniani *in d. l. ult. & in d. §.30. Inſtit. de act.* idem jus verſatur in ſtrictis ac in cæteris bonæ fidei contractibus, etſi aliter textus hos explicet Everardus Bronchorſt. *enantioph., cent. 2. aſſert.41.*

11. IN QUIBUS CAUSIS COMPENSATIO NON DATUR.

Sed licèt compenſatio æquitate nitatur, pro ſolutioneque habeatur, *l.4. C. de compenſ. l.4. ff. qui potiores,* Donellus *in d. l.ult. C. de compenſ.* Zangerus *de except. p.3. cap.8. num.104.* ſunt tamen quidam peculiares caſus, in quibus etſi detur debitum ex utraque parte liquidum, compenſatio non admittitur, veluti contra fiſcum, aut rempublicam, *l. idem 12. l. ult. ff. de compenſ.* ſi debitum proveniat ex cauſa tributorum, *l.3. C. de compenſ.* frumenti, vel olei publici, *d.l.3.* ædilitatis, *d.l. ideo 17 ff. de compenſ.* junctis pro ejus illuſtratione adductis à Marcello Donato *in notis ad Lampridium, tom.6. theſauri critici, fol.965.* Gentile *diſp. juris civilis cap.3.* Similiter in commodato; nam prætextu debiti res commodata compenſari prohibetur, *l. fin. C. commodati;* etſi poſſit retineri donec debitum ſolvatur, vel impenſæ in ipſa re factæ præſtentur, *l. is qui rem 59. ff. de furtis, d.l. creditori 15. §. ſi dominus:* probant Schifordegerus *ad Fabrum tract 1. cap.3.* Merlinus *de pignoribus, tit.2. fol.67.* Pichardus *in d. §.30. de action.* Bronchorſt *cent.2. aſſert.43.* Caſtillo *lib.3. controv. cap.16.* Hothomannus *lib.2. obſerv. cap.18.* Fornerius *lib.2. rerum quotid. cap.14.* etiam ſpeciei ad ſpeciem, ſive ſpeciei ad quanticatem non admittitur compenſatio, ne creditor invitus aliud pro alio accipere cogatur, *l.2. §.1. ff. de rebus creditis,* Bronchorſt. *d.aſſert.43.* qui in contrarium expendit, & exponit textus *in l. fructus 7. §. ob donationes, ff. ſolut. matrim. l. finali, C. de compenſ.*

compenſ. l. ſi debeas 21. *l. fin. ff. de compenſationibus*, & aliis caſibus ſimilibus, quos nunc omittimus, ut ad noſtrum Gregorium redeamus: videndi tamen ſunt Donellus & Cujacius *ubi ſuprà*, Arnoldus Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 49. 50. *&* 51. Briſſonius *lib.* 2. *de ſolut. tit. de compenſ.* Hothomanus *in epit. de compenſ.* Fachineus *lib.* 1. *controv. cap.* 6. *cum ſequent.* Schiforded. *tract.* 1. *q.* 5. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 5. *cap.* 2. *art.* 8. & obſervandi in hac materia ſunt textus *in l. elegantèr* 23. *ff. de pignorat. l. Procula* 26. *ff de prob. l. ſi quid* 31. §. 1. *ff. de pignorat. action. l. in rebus*, §. *fin. ff. commodati*, *l. ſi cùm de* 8. *ff. rerum amotar. l. ſolutam* 49. *l. Stichum* 95. §. *ſi creditor*, *l. Titia*, *ff. de ſolut. l.* 1. §. *item* 4. *ff. ſi pars hereditatis*, *l. filius* 22. *in fine*, *ff. de inoffic. l.* 7. §. 1. *l. ſi conſtante* 22. §. *ſi pater*, *l.* 24. *ff. ſolut. matrim. l. qui fundum* 87. §. *ſi quis*, *l. in quartam* 91. *l. pater*, *ff. ad leg. Falcid. l. deducta* 58. §. *acceptis*, *l. Lucius*, §. *maritus*, *l. cùm hæres*, *ff. ad Trebel. l. ſi compenſandi*, *C. de hæred. inſtit. l. cùm pater* 77. §. *qui dotale*, *&* §. *Mævio*, *l. creditorem*, *ff. de legat.* 2. *l. à tutoribus* 33. §. *fin. ff. de adminiſtr. tut. l. Mavius* 52. §. 2. *ff. famil. erciſcund. l. filius* 24. *C. eod. l. ſi duos* 47. *ff. de evict. l. qua dotis* 32. *ff. ſoluto matrim. l.* 5. §. *illud*, *ff. de impenſ. l. ſi negotia* 11. *l. cùm alicui* 26. *ff. de negot. geſtis*, *l.* 10. §. *& quæritur*, *ff. de in rem verſo*, *l.* 7. §. *ſi vir*, *ff. de donat. inter*, *l. unum* 67. §. *ſed ſi uno*, *ff. de legat.* 1. *l. inter* 36. *ff. de adminiſtr. tutor. l. ſi pecuniam* 5. *ff. de condict. cauſ. data*, *l. mulier* 7. *cum ſeq. ff. de impenſis*, *l.* 4. §. *item quæritur*, *ff. de doli excepr. l.* 1. *C. de crimine expilata*, *l ſi autem* 8. §. 2. *l. debitor* 13. *verſ. ſed &*, *ff. de negot. geſt.* junctо Fabro ibi, *l. ſi filio* 25. *ff. ſolut. matr.* cum Cujacio ibi, *l. quod* 7. §. *ſi vir*, *l. cùm hic* 32. §. *fin. ff. de donat. inter*, junctо Cujacio *lib.* 5. *obſerv. cap.* 14. *l. ſed ſi* 25. §. *ſi quis in re ſua*, *ff. de petit. hered. l. cùm filius* 76. §. *cùm pater*, *ff. de legat.* 2. *l. ſi non ſortem* 26. *ff. de condict. indeb.*

12. Traditur ratio decidendi. His animadverſis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet in depoſito compenſationi locus non ſit, provenit ex ſpeciali natura ipſius depoſiti, juxta quam res depoſita ſtatim ac revocatur depoſitum, reddenda eſt, ne quod beneficio celeritatis inventum eſt, ſubdatur injuriis tarditatis, ut docent Salgado *de regia protect.* 2. *p. cap* 16. *num.* 72. Cancerius *lib.* 3. *variar. cap.* 5. *num.* 46. res enim depoſita ſtatim domino poſcenti reſtituenda eſt, aliàs fides violatur, & contra æquitatem naturalem retinetur, ut probat Avendano *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 24. Et licèt in foro conſcientiæ compenſationem admitti probet Gibalinus *de uſuris d. art.* 3. *num.* 14. contrarium tamen pluribus relatis, docet Arias de Meſa *d. lib.* 2. *cap.* 34. *n.* 25. Rectè ergo Gregorius in præſenti ſtatuit, in depoſito compenſationi locum non eſſe: quod jam Pandectarum jure receptum fuiſſe, conſtat ex Paulo *dicto lib.* 2. *tit.* 5. *&* 12. Seneca *lib.* 6. *de benefic.* ibi: *Confunditur formula, ſi qui apud me pecuniam depoſuerit, idem mihi poſtea furtum fecerit; & ego cum illo furti agam, ille metum depoſiti.* Et docuerunt Cujacius *lib.* 8. *obſerv. c.* 26. Hothomanus *in* §. 30. *de action. in fine*, ubi Pichardus *n.* 46. Revardus *lib.* 1. *variar. cap.* 11. Nec contrarium docetur *in l. fin. C. de compenſ.* ubi Juſtinianus ſpecialiter ſtatuit, compenſationem in cauſa depoſiti non admitti; nam cùm Juſtinianus generaliter ibi ſtatuiſſet, in omnibus actionibus, tam realibus, quàm perſonalibus, compenſationi locum eſſe, ne etiam ad depoſitum compenſatio protracta crederetur, ea verba adjecit, *exceptâ actione depoſiti*, ut notavit Oſualdus *ad Donellum lib.* 16. *comment. cap.* 15. *littera I.* Quid autem noviter ea conſtitutione induxiſſet Juſtinianus, exponunt Meril. *lib.* 2. ex Cujacio, *cap.* 4 & *lib.* 4. *obſerv. cap.* 35. Fornerius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 14. Hunnius *ad Treutlerum*, *volum.* 1. *diſput.* 75. *quæſt.* 3. Lartea *deciſ.* 40. *num.* 16. Ampliatur præſens aſſertio, ut procedat non ſolùm in depoſito vero, verùm & in eo, quod per confeſſionem partis apparet, quia illud habet privilegia veri depoſiti, Hermoſilla ubi ſuprà, *gloſ.* 5. Barboſa *in l. divortii*, §. *ob donationes*, *ff. ſolut. matrim.* Avendaño *de metu*, *ubi ſuprà*, *num.* 22.

13. Diſſolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt in contractibus bonæ fidei, & ſt. icti juris admittatur compenſatio; id tamen procedit, niſi propter peculiarem alicujus naturam compenſatio in eo non admittatur, ut contingit in depoſito, in quo ob celerem rei depoſitæ reſtitutionem compenſatio non admittitur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam verum eſt, ob menſas neceſſarias poſſe depoſitarium rem depoſitam retinere, donec illi ſatisfactum ſit. Nec contrarium probatur in hoc textu; nam Gregorius in eo accipiendus eſt de compenſatione, aut retentione rei depoſitæ, quæ fit ex diverſa cauſa; non verò procedit eo caſu, in quo depoſitarius habet jus in ipſa re ob impenſas neceſſarias in ea factas; quo caſu res ipſa depoſita pignori ſubjecta eſſe cenſetur: unde donec depoſitario plenè ſatisfactum ſit, juſtè eam retinet. Nec tunc obſtat textus *in l. ultima*, *C. commodati*, ubi Imperatores negant, prætextu debiti reſtitutionem commodati recuſari poſſe: Igitur multò magis nec rei depoſitæ reſtitutio ob debitum remorari valet. Namreſpondetur, verum eſſe, rem commodatam, aut depoſitam, prætextu debiti ex diverſa cauſa nati non poſſe retineri: exempli cauſâ ſi commodator, aut qui depoſuit, decem ex cauſa mutui debeat commodatario, aut depoſitario, non poteſt obtentu hujus debiti rem depoſitam, vel commodatam retinere, *d. l. ultima*, ubi pro *commodati*, reponit *commendati*, Jacobus Cujacius *lib.* 9. *obſervat. cap.* 37. à quo meritò diſcedit Gilbertus Regius *lib.* 1. *opinion. cap.* 14. At verò ob impenſas neceſſarias in re ipſa factas juſtè res depoſita, vel commodata retinetur, cùm eo caſu nulla detur præſumptio perfidiæ; immò id actum videtur, ut depoſitarius ſimiles impenſas faceret, cùm ſine iis futurum eſſet ut res periret. Deinde quia impenſæ neceſſariæ partem rei conſtituunt, & tantum de re, in quam fiunt, detrahere videntur, quantum in eam impenſum eſt, ut proinde jus aliquod in rem tribuant facienti, argumento legis *planè* 38. *ff. de petit. hered. l.* 5. *ff. de impenſ. in rebus dotal.* docet Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 51.

TITULUS

TITULUS XVII.

De emptione & venditione.

CAPUT I.

Ex Concilio apud a Valent.

PLACUIT ut *b* presbyteri *c* plebes ſuas admoneant, ut ipſæ *d* hoſpitales ſint, & nihil cariùs vendant tranſeuntibus, niſi quantùm in *e* mercato vendere poſſint: quod ſi cariùs vendere voluerint, ad presbyterum tranſeuntes hoc referant, ut illius juſſu cum humanitate eis vendant.

NOTÆ.

1. [a] *Valentin.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. legitur *apud Alumnas*; ſed ut notavit Antonius Auguſtinus in notis ad textum ipſum, non reperitur hic textus in ullo ex his Conciliis: apud Burchardum verò *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 168. Carnotenſem 6. *p. Decreti*, *cap.* 259. citatur textus hic ex Concilio Arvernenſi celebrato ſub Vigilio Papa, tempore Theodeberti Regis Galliæ anno 541. in quo *can.* 7. apud Coriolanum hæc leguntur verba: *Ut presbyteri plebes ſuas admoneant, quod hoſpitales ſint.* Cætera verò verba non reperiuntur in eodem canone, ad calcem tamen ipſius Concilii ita refert Surius: *Placuit, ut presbyteri ſuas plebes admoneant, ut ipſi hoſpitales ſint, & nulli iter facienti manſionem denegent. Et ut omnis rapina occaſio tollatur, nihil cariùs vendant tranſeuntibus, niſi quantò in mercato vendere poſſint: quod ſi cariùs vendere voluerint, ad presbyterum tranſeuntes hoc referant, & illius juſſu cum humanitate eis vendant.* Unde omiſſis emendationibus gloſſæ marginalis hîc, credo præſentem inſcriptionem ita reſtituendam eſſe, *Ex Concilio Arvernenſi cap.* 7. *temporibus Vigilii.*

2. [b] *Ut presbyteri.*] Hæc verba non ad presbyteros, ſed ad Epiſcopos referenda eſſe, communis Doctorum ſententia in præſenti eſt, quia Epiſcopi olim presbyteri dicebantur, *cap. legimus*, 93. *diſt. cap. olim*, 95. *diſt. cap.* 2. & 3. *de pecul. cleric.* Epiſcopi enim græcè ita appellantur, latinè autem dicuntur Speculatores, & Superintendentes, ex eo, quod plebi, cui præficiuntur, ſuperintendunt, & vigilant, ejus curam gerendo, *cap. Cleros*, 21 *diſt. cap. legimus*, 63. *diſt.* & inde generaliter qui ſuperintendit alicui negotio, appellari poteſt Epiſcopus, ut *in l. fin.* §. *Hirenarcha* 7. *ff. de muner. & honor.* ubi qui præeſt pani, & curæ carnis, appellatur Epiſcopus, ut notant Budæus *ad Pandect.* ibi, Alciatus *lib.* 6. *pareg. c.* 22. Sed licèt hæc ſententia communis ſit, tamen credo rectiùs poſſe accipi textum hunc de presbyteris, id eſt parochis plebes regentibus; nam ipſi olim non ſolùm juriſdictionem in foro interiori exercebant, verùm etiam & contentioſam, in malefactores animadvertendo, ut probavi *in cap.* 3. *de offic. ordin.*

3. [c] *Plebis.*] Plebs plerumque in ſacris canonibus pro parochia accipitur: Concilium Pariſienſe 1. *lib.* 1. *cap.* 25. ibi: *Comperimus quorundam Epiſcoporum miniſtros, non ſolùm in presbyteris, ſed etiam in plebibus*, &c. Ex Concilio Nicæno, Regienſi, & aliis probat Fileſacus *de orig. parœc. cap.* 2.

4. [d] *Hoſpitales ſint.*] Varias his verbis repetentes aſſignarunt interpretationes: nonnulli ea referunt ad presbyteros, quibus ſacris canonibus hoſpitalitas injuncta eſt, *cap. nulli, & ferè per totum*, 42. *diſtinct. cap. fin.* 16. *q.* 1. *cap.* 2. *de ſupplend. neglig.* ubi notavi. Sed hæc interpretatio rejicitur ex verbis antecedentibus, ibi: *Plebes ſuas*, quæ neceſſariò ad laicos referenda ſunt. Alii verba hæc accipiunt de extrema neceſſitate peregrinantium; quo caſu obligat præceptum faciendi eleemoſynam, *cap. paſce*, 96. *diſt.* ita & præbendi hoſpitium. Sed hæc interpretatio nimis reſtringit litteram hujus textus: quare alii textum hunc in prima parte accipiunt tantùm de Concilio, ut quoad hoſpitalitatem presbyteri plebes ſuas admoneant; poſteriorem autem partem de præcepto, juxta illa verba, *ut illius juſſu*, &c. Sed hæc interpretatio apertè refellitur ex integra hujus textus, quam ſuprà retuli, ubi adjicitur: *Et nulli iter facienti manſionem denegent.* Quare his omiſſis ſententiis, dicendum eſt, hoſpitalitatis obligationem diverſo modo procedere, jure civili inſpecto, ac jure canonico attento: nam jure civili in arbitrio cujuſque eſt hoſpitem recipere, vel non, *l.* 1. *ff. nauta, caupones*, ibi: *Nam eſt, in ipſorum arbitrio, ne quem recipiant.* Indeque gratuitum, & liberale id eſſe docetur *in l.* 6. *ff. eodem tit. l.* & *habet* 15. *ff. de precario*, *l. ſi verò*, §. *ſi idem*, *ff. de his qui effuderunt*, *l. poſtliminium* 56. *ff. de captivis*, Aulus Gel. *lib.* 5. *noctium*, *cap.* 13. Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dierum genial. cap.* 10. niſi teneatur ex officio publicè ſuſcepto, ut in caupone, & ſtabulario, qui licèt à principio tale officium ſuſcipere non teneantur, *dicta lege* 1. ibi, *Nam in iſtorum eſt arbitrio*; ſi tamen illud ſuſceperint, non poterunt impunè hoſpitem rejicere, *l.* 1. §. *fin.* ibi: *Nec repellere poteſt iter agentes*, *ff. furti adverſus nautas.* Extraordinariè etiam tenemur aliquando ex eodem jure hoſpitem recipere, veluti milites, aut perſonas publicas, quas quiſque recipere cogitur, ex juribus adductis à Gloſſa *in l.* 3. *C. de muner. patrimon. lib.* 10. niſi ſpeciali Principis beneficio, aut privilegio excuſetur, *l.* 3. *C. de ſilentiariis*, *lib.* 12. *l. omnis* 9. *verſ. Cæterùm*, *l. lege* 10. *C. de metatis*, *eod. lib.* Jure verò eccleſiaſtico attento omnes tenentur hoſpites recipere, peregrinoſque fovere, præcipuè Eccleſiaſtici. Concilium Nannet. *can.* 3. ibi: *Ut curam hoſpitum, maximè pauperum, atque debilium, orphanorumque,*

que, atque peregrinorum habeat presbyter. Hos quoque ad prandium ſuum quotidie juxta poſſibilitatem convocet, eiſque hoſpitium tribuat. Et *can.5.* ibi: *Vt autem omnis rapina tollatur occaſio, volumus ut presbyteri, qui bonum exemplum charitatis omnibus oſtendere debent, hoſpitales exiſtant, juxta Dominicum, & Apoſtolicum præceptum; ut humanitatem prabeant iter facientibus, quia per hoſpitalitatem placuerunt quidam Deo, Angelis hoſpitio receptis; & Dominus in die judicii dicturus eſt electis: Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Et Job dicit: *Oſtium meum ſemper viatori patuit.* Synodus Aquiſgran. *can.141.* ibi: *Hoſpes fui, & collegiſtis me.* Proinde oportuit, ut Prælati Eccleſiæ præcedentium Patrum præcepta ſectantes, aliquod præparent receptaculum, ubi pauperes colligantur. Refert Antonius Auguſtin. *in epitom. lib.14. tit.20. c.1. 41. diſt. cap. de monachis 20. de prabend.* plura tradit Ephtenus *diſquiſit. monaſt. lib.11. tract.5.* Laici etiam tenentur erga hoſpites charitatem exercere, quæ non minima virtus eſt; unde Ethnici ipſi Jovem hoſpitalem appellarunt, Servius *ad lib.11. Æneid. Virgil. verſ.735.* Jul. Pollux *lib.1. Onomaſt. c.1 n.23.* Cicero *lib.1. de finibus:* illuſtrat Demſterus *ad Roſinum lib.2. c.5.* plura de hoſpitalitate præbenda cumularunt Dorleans *ad Tacitum lib.2. fol.298.* Bernegerus *ad ipſum, q.12.* Scipio Amiratus *lib.12. diſſert. cap.3.* Savarus ad Sidonium *lib.2. epiſt.19.* Unde in præſenti Patres parochis jubent, ut hoſpitalitatem exerceant, ad quam ex præcepto charitatis tenentur: plura de hoſpitalitate Frances *de Eccleſ. Cathedr. c.17. per totum.* Bravo *in notis ad regulam D. Benedicti, cap.53.* Beyerlinch *tom.4. in Theatro, verbo Hoſpitalitas.* Solorzanus *tom.1. de jure Indiarum, lib.2. cap.20. ex num.37.*

5. [a] *In mercato.*] Id eſt in foro, ubi res venales exponuntur, *l. ult. C. ut nemini liceat in coemptione ſpecierum,* ibi: *Ut prabeat juxta id, quod ſervatur in foro rerum venalium.* Caſſiodor. *lib.12. variar.* ibi: *Quoniam in Iſtria vinum abundè natum eſt, quantum de civitatibus illis ſperatur, poſtulate, ſicut in foro rerum venalium reperitur, quatenus nec ipſi læsi poſſint, cùm eis pretia juſta ſervantur.*

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX præſenti canone ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Prælati Eccleſiarum cogere poſſunt proprios parochianos, ut hoſpitalitatem ſervent tranſeuntibus, & ne cariùs vendant, quàm in mercato vendere poſſunt.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex c.2. cap. nulli 5. 42. diſt. cap. canonum 14. q.4. cap. ſi quis 23. cap. nulli 25. 24. q.3. l. animalia 18. C. de curſu public. lib.12. l. fin. §.7. ff. de muner. & honor. l.1. C. de Epiſcop. aud.* quæ conjungenda eſt cum lege 1. *C. de commerciis*, ut liquet *ex l.5. C. Theodoſ. de luſtral. collat.* ut notavit Pancirola *lib.1. variar. c.172.* Et licèt, quia ejus littera nimis vitiata eſt, congrua ſententia ex ea deduci nequeat, ut animadvertit Duarenus *lib.1. animadverſ. cap.57.* tamen illud deducitur, ad Epiſcopi curam ſpectare, ne cariùs pauperibus Chriſtianis merces vendantur, quàm aliis, *l. ult. C. ut nemini liceat in empt. ſpec.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña *in collect. & ſelect.* Ant. de Burgos, & Cujacius hîc: idem Cujacius *in l.9. C. de ſuſcept. in cap. conquerente, de offic. ordin. c.6.* Velaſcus *de privileg. pauperum, p.1. cap.24.* Ferro Manrique *de different. utriuſque fori, q.173.* Solorzanus *lib.2. polit. cap.13.*

7. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Notiſſimum juris principium eſt, nec emere, nec vendere quem cogi poſſe, *l. invitum 11. C. de contrah. empt. l. invitus, C. locati, l. nec emere 16. C. de jure delib. l. ſi fidejuſſor, §. ult. ff. de legat. 1. l. ſi quis ſepulchrum, ff. de relig. l. poſſeſſione 12. C. de fundis patrim. lib.12. l. nemo 8. C. de Indeis*, nec etiam pretio juſto, ut latè probant Didacus Perez *in l.2. tit.7. lib.5. ordin.* Gomez *lib.2. var. cap.2. num.51.* Heraldus *lib. unic. emend. cap.26.* ubi exponit textus *in l. non enim 9. ff. rerum annot. l. emptor, §.1. l. neque quaſi 70. ff. de rei vindic.* Hermoſilla *in l.3. tit.5. gloſſ.1. partit.5.* Amaya *in l. unica, C. ut nemini liceat*, Morla *in empor. tit.9. quæſt.1.* Covarruvias *lib. 3. variar. cap.14.* Linglois *in lege finali, C. de contrahend. empt.* Hunnius *ad Treutlerum, lib.2. diſput.28. q.19. & in Encyclop. tit.14. cap.8.* Petrus Herodius *lib.4. Pandect. tit.7. cap.3.* Avendaño *lib.2. de mitu, cap.1.* Vviſembachius *diſput.6.* Vela *diſſert.17.* Valent. *conſil.18.* qui exponunt legem 17. *ff. de fide juſſ.* & legem 2. *de diſtract. pignor.* Ergo nemo cogendus eſt hoſpitibus, ſeu tranſeuntibus res proprias vendere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam in emptione, & venditione pretium conſtituendum eſt arbitrio domini vendentis, *l. tutor, junctâ gloſſa 1. ff. de in litem jur. l.4.* cum gloſſa ibi, *ff. de condict. furtiva, l mortis, §. ult. ff. de donat. cauſ. mortis, l.1. §. ſi hæres, ff. ad Trebel.* plura Didacus Perez *in l.2. tit.23. lib.2. ordinamenti*, Cenedo *collect. 118. ad Decret.* Igitur etſi parochiani cogi poſſint à propriis presbyteris peregrinis, & tranſeuntibus neceſſaria vendere, non tamen compelli debent ea alienare certo pretio, videlicet vulgò in foro recepto, & uſitato.

8. DE PRETIIS RERUM.

Quâ difficultate minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus illuſtratione ſciendum eſt, pretia rerum non ex affectu, vel utilitate ſingulorum, ſed communiter fingi, *l. pretia 63. ff. ad legem Falcidiam, l. ſi ſervum 33. ff. ad leg. Aquil.* pretium autem rebus tale imponi debet, quod res communiter valeant, & ideò præcipuum Magiſtratuum munus eſt curare, ne res communem æſtimationem excedant; nam ut inquit Cicero *in Verrem: Etenim qui modus eſt in rebus cupiditatis, idem eſt æſtimationis; difficile enim eſt finem facere pretio, niſi libidini feceris.* Quare ſemper legibus, ac Magiſtratibus in cura fuiſſe pretium rebus imponere, & ut annonæ æſtimatio ſtatueretur, conſtat *ex l. non debere 8. ff. ad municip. l. Decuriones 6. ff. de adminiſtr. rerum:* immò ad Præfectum urbis ſpectare, ut juſto pretio res vendatur, traditur *in l.1. §. cura carnis, de offic. Præfecti urb.* illudque Principes ſuis conſtitutionibus plerumque ſtatuiſſe, conſtat *ex l. annonam 6. ff. de extraordin. crimin.* Illuſtrant Mexia *in pragmat. taxa panis*, Covarruvias *lib.3. var. cap.14. num.3.* Aviles *in cap.17. prat. verbo Razonables, num.5.* Didacus Perez *in l.6. tit.1. lib.2. ordin.* Bobadilla *lib.3. polit. cap.4. num.62.* Larrea *deciſ.11.* Granat. *ex num.22.* qui latè exponunt, quomodo ob inopiam rerum venalium, & aſportationem ex longinquis provinciis pretia taxanda ſint.

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm publicè intereſſit pretia rebus impoſita ſervare, ne libidini dominorum permittatur pro arbitrio ea augere; & regulariter pretium receptum & uſitatum in foro juſtum credatur, quia aut Principis conſtitutione, aut tacito populi conſenſu taxatum reperiatur; ideò rectè in præſenti Patres ſtatuunt, presbyteros debere admonere proprios parochianos, ne cariùs vendant merces, quàm pretio in foro communiter recepto, & ſimul ut hoſpitalitatem erga eos exerceant juxta præceptum charitatis, quo tenentur peregrinos recipere, & fovere, juxta ſuprà tradita.

10. RESPONDETUR DIFFICULTATI. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt regulariter verum ſit, neminem cogendum eſſe res proprias vendere; tamen plures ſunt caſus, in quibus hæc regula limitatur, quos referunt, & exponunt Didacus Perez & Hermoſilla *ubi ſuprà*, Velaſco *de privileg. pauperum*, *dicta quæſt.* 24. inter quos præcipuus eſt, cùm adeſt pia cauſa: unde cùm peregrini, atque iter facientes à propriis laribus exulantes omni commiſeratione digni ſint, ut probavi *in cap.* 2. *de treuga & pace*; ideò in præſenti rectè docetur parochianos cogendos eſſe à propriis presbyteris merces neceſſarias vendere. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam omiſsâ illâ quæſtione, utrum videlicet publicè expediat certa pretia rebus præfinire, ita ut cogantur negotiatores ſimili taxationi parêre, quam diſputant Mexia, & Bobadilla *ubi ſuprà*, dicendum eſt, illud extra dubium eſſe, pretium lege, aut populi conſenſu ſtatutum obſervandum eſſe, & teneri mercatores juxta illud merces diſtrahere: unde cùm in præſenti jam juxta pretium receptum communiter in foro venderentur, rectè Patres ſtatuerunt, ut juxta illud peregrinis, iterque facientibus merces diſtrahantur, cùm exinde nullum damnum, aut præjudicium ipſis ſequatur, aut inferatur.

11. EXPONITUR CONCIL. PARISIAN. 52. Sed adhuc obſtat Concilium Pariſienſe temporibus Ludovici, & Lotharii celebratum, *lib.* 1. *can.* 52. in illis verbis: *Comperimus, quod in quibuſdam occidentalibus provinciis, ſuadente avaritiâ, Epiſcopi, & Comites, & ceteri Prælati pauperibus ſibi ſubjectis ſoleant edictum imponere, ut nullus eorum tempore meſſis modium frumenti, nec tempore vindemiæ modium vini majori pretio, niſi quod ab eis conſtituitur, vendere præſumat: quod ſi quiſquam illorum contrà facere præſumpſerit, & paupertatis ſuæ magnam jacturam patitur, inſuper etiam acribus verberibus flagellatur: unde fit, ut cùm aliis modius frumenti* 12. *denariis, & modius vini* 20. *denariis venumdari poſſit, hujuſcemodi ſeniores modium frumenti ad quatuor, & modium vini ad ſex extorqueant denarios: qua res, quia impietatis, injuſtitiæque plena eſt, neceſſe eſt ut piiſſimi Principis auctoritate inhibeatur.* Ex quibus conſtat, non poſſe Epiſcopos ſtatuere, ut juxta certum pretium merces vendantur: igitur nec cogere poterunt parochianos ſuos, ut certo pretio iter facientibus neceſſaria vendant. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non prohiberi taxationem juſti pretii legitimè factam, ſed eam improbari, quæ ex avaritia, & radice cupiditatis procedebat, ut ita divites pauperum res acquirerent, ac lucrifacerent, ut etiam refertur in Concilio Atelatenſi ſub Carolo, *can.* 23. illis verbis: *Nec Comites, vel Vicarii, ſeu Judices, vel Centenarii ſub mala occaſione, vel ingenio res pauperum emant, vel per vim tollant, aut quolibet argumento ſurripiant: ſed ſi cui aliquid poſſeſſionum emendum, aut vendendum ſit, id in publico coram Comite, & Judicibus, & Nobilibus civitatis facere debebit.* Et in Concilio Magunt. *cap.* 7. ibi: *Propter proviſiones pauperum, pro quibus curam habere debemus, placuit nobis, ut nec Epiſcopi, nec Abbates, nec Comites, nec Vicarii, nec Judices, nulluſque omninò ſub mala occaſione, vel malo ingenio res pauperum, vel minus potentum, nec emere, nec vi tollere audeat.* In præſenti autem agitur de juſto pretio rerum in foro recepto, juxta quod rectè negotiatores cogi poſſunt res proprias vendere.

CAPUT II.

Ex Concilio [a] *Mogunt.*

ET [b] menſuræ, & pondera juſta fiant, ſicut in divinis [c] legibus ſancitum eſt, & in capitulari [d] Dominico continetur, & iſte ſacer Conventus ſtatuit, ſic omnibus nobis obſervare placet. Et ſi quis juſtas menſuras, & juſta pondera lucri cauſâ mutare præſumpſerit, in pane, & aqua [e] pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] *Mogunt.*] *Can.* 2. legunt Burchardus *lib.* 19. *Decreti, cap.* 148. Carnotenſis *part.* 15. *c.* 158. Papienſis *in* 1. *collectione, ſub hoc tit. cap.* 3. Etiam in Pœnitentiali Romano, *tit.* 7. *c.* 13. reperiuntur hæc verba, ex quo literam textus reſtituo: ſed in Conciliis Mogunt. hucuſque excuſis non reperiri textum hunc, jam notavit Anton. Auguſtin. *in notis ad* 1. *collectionem, hîc*; licèt reperiatur in Concilio Cabilonenſi, *c.* 37. & paucis verbis mutatis, *lib.* 1. *capitul. Caroli, cap.* 24. Quare credo canonem hunc editum fuiſſe in Synodo Mogunt. nondum excuſa, de qua hæc refert Surius *tom.* 3. *Concil. poſt Concilium Mogunt. ſub Lothario & Rabano*, ibi: *Habes hîc, candide lector, Synodum ſub Rabano Archiepiſcopo Moguntia celebratam, hactenus non excuſam. Eſt verò ſub illo alia etiam acta Synodus longè hac celebrior, quam libenter communicaſſemus, ſi ejus nobis copia facta fuiſſet.* Meminit ejus D. Joannes Abbas Trithemius *in chronico monaſterii Hirſaugienſis*, his verbis: *Rabanus Archiepiſcopus Maguntinus juſſu Lotharii Imperatoris Synodum apud Moguntiam Epiſcoporum & Abbatum convocavit anno Domini* 848. *indict.* 11. *in qua hæreticum quendam nomine Godeſcalcum, preſbyterum condemnavit, & multa ad decorem, & utilitatem eccleſiaſticam conſtituit. Fuerunt inter alios ibi præſentes celeberrimi viri Epiſcopi Herto Archiepiſcopus Trevirenſis, Hildeboldus Archiepiſcopus Colonienſis, Altfridus Epiſcopus Hildesheimenſis, Haymo Epiſcopus Halberſtatenſis, Ludericus Epiſcopus Bremenſis, Limbertus primus iſte Abbas ſancti Aurelii Hirſaugienſis, Vualdo Abbas Fuldenſis, Einhardus Abbas Selgenſtetenſis, Brunvart Abbas Hirſfeldenſis, Bertholfus Epiſcopus Mediolacenſis, Adventitius Abbas Metenſis, poſteà ibidem Epiſcopus; Rodulfus Abbas ſancti Medardi Sueſſionenſis, poſteà Bituricenſis Archiepiſcopus, & alii multi Epiſcopi, Abbates, & Monachi, inter quos complures erant vitâ, & doctrinâ fumoſiſſimi.* Hæc ille.

[b] *Et menſuræ.*] *Ut menſuræ*, legitur in hac ſexta collectione, apud Burchardum & Carnotenſem.

[c] *Divinis legibus.*] Levitici *c.* 19. & 20. quorum verba infrà dabimus.

[d] *Capitulari Dominico.*] *Lib.* 1. *capitul.* 74. ibi: *Ut æquales menſuras, & rectas, & pondera juſta, & æqualia omnes habeant, ſive in civitatibus, ſive in monaſteriis, ſive ad dandum in illis, ſive ad accipiendum, ſicut in lege Domini præceptum habemus: item in Salomone, Domino dicente, & Pondus, & pondus, menſuram, & menſurâ odit anima mea.* Et in appendice 2 *lib.* 4. *c.* 6. ibi: De mẽ ſuris, ut ſecundùm juſſionem noſtrã æquales ſint.

[e] *Pœniteat.*]

3. * *Pœniteat.*] *Viginti dies pœniteat*, legunt Ivo, & Burchardus; quæ lectio retinenda est, nam in Pœnitentiali Romano, ex quo *cap.* 13. transcripsi textum hunc, statim capite sequenti ita legitur: *Fecisti falsitatem, vel fraudem aliquam in mensuris, aut in ponderibus; ita dico, ut falso modio, aut cum ponderibus injustis tua bona venderes aliis Christianis: si fecisti, aut consensisti, viginti dies in pane & aqua pœnitere debes.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur. EX præsenti canone talis deducitur disputanda assertio: *Frandans justa pondera & mensuras, viginti diebus in pane & aqua pœnitere debet.* Probant eam textus ex sacra pagina, *Levitici cap.* 19. *in fine*, ibi: *Statera justa, & æqua sint pondera. Deuteron. cap.* 25. ibi: *Pondus habebis justum, & verum, & modius æqualis etiam verus erit. Proverb. cap.* 11. *in princip.* ibi: *Statera dolosa abominatio est apud Deum. Osea cap.* 12. ibi: *Statera dolosa. Amos cap.* 8. ibi: *Stateras dolosas.* Ex jure canonico *cap. omnino* 10. 45. *dist. cap. non affectamus stateras dolosas* 44. *q.* 1. *cap. quantò*, ibi: *Legitimo pondere, de jurejur. cap.* 1. ibi: *Pondera injusta, ne cleric. vel mon.* D. Clemens *epist.* 1. ibi: *Pondera, mensuras, stateras pro locis quibusque æquissima custodite, depositа fideliter restituite.* D. Gregorius *lib.* 1. *regestr. epist.* 13. *Ante omnia te volumus solicitè attendere, ne injusta pondera in exigendis pensionibus ponantur; sed si qua talia, frange, & nova constitue.* Concilium Arelat. sub Carolo, *can.* 15. *Ut pondera, & mensuræ ubique æqualia sint, & justa, sicut scriptum est: Æquus modius, & æquus sextarius.* Turonense sub Carolo *can.* 45. *Quod mensuræ, & pondera justa ubique habenda sint, testis est Salomon, qui dicit, quod statera dolosa abominatio sit apud Deum.* Parisiense sub Ludovico *lib.* 1. *c.* 51. ibi: *Quanquam ergo consuetudines perversæ non facilè corrigantur, hoc tamen consuetudo inæqualium modiorum, & injustorum sextariorum, atque ponderum dolosorum necesse est ut principali metu ocyùs corrigatur, & ad præceptum divinum tanta tortitudo flectatur.* Et *lib.* 3. *c.* 3. ibi: *Hoc tamen modis omnibus optamus, & monemus, ut in unaquaque provincia Imperii nostri, jussu, atque terrore Celsitudinis vestræ nullus duplices mensuras in sua dominatione aut habeat, aut haberi permittat, quoniam hac occasione multos pauperes affligi in plerisque locis cognovimus.* Ex jure civili *l. annonam*, ibi: *Statera adulterina, ff. de extraordin. crimin. l. in Dardanarios* 37. *ff. de pœnis, l. si quis uxori* 53. ibi: *Si majora quis pondera, ff. de furtis, l. arbitrio* 18. §. *vel qui sciens, ff. de dolo, l. modios* 9. *C. de suscept. lib.* 10. Ex jure nostro Regio, *l.* 7. *& 8. tit.* 7. *partit.* 7. *l.* 1. *& 2. tit.* 13. *lib.* 5. *recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garaña in præsenti, Crespetius *in summa, verbo Mensura.* Antonius Augustin. *lib.* 3 5. *tit.* 7. *in epit.* Antonius de Burgos *in repetit. ad hunc textum*, Cujacius *hic*, Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit.* 11. *cap. fin. & lib.* 47. *syntagmatum, cap.* 31. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 6. Hermosilla *in l.* 24. *glos.* 2. *tit.* 5. *part.* 5. Chopinus *lib.* 1. *de jurisd. Andegavensium, cap.* 40. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *n.* 105. Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *art.* 8.

5. Impugnatur tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quibus ponderibus & mensuris uti debeant negotiatores, & contrahentes, eorum arbitrio committitur, *l. Imperatores* 71. *vers. in contrahentis, ff. de contrah. empt. cap. ex parte* 8. *vers. In secundo, de censibus.* Ergo licitè, & impunè poterit quisque uti ponderibus ac mensuris pro arbitrio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, ut sequenti commentario dicemus: Ergo etiam circa pondera, & mensuras licebit illis se decipere. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam qui falsis, vel iniquis ponderibus, seu mensuris utitur, tenetur actione ex empto ad supplementum rei venditæ, *l. si quisquam, ff. de action. empti, juncto cap. per tuas* 5. *de donat.* Ergo si ita emptoribus consultum est, ad quid pœnitentia viginti dierum venditori injungitur. Tandem difficilis est præsens canon, dum in eo imponitur pœnitentia vinginti dierum illis, qui falsis ponderibus, & mensuris usi fuerint; nam si illis ut falsariis pœnitentia injungenda est, arbitrio confessorum relinqui debent pœnitentiæ imponendæ, tam tempus, quàm modus, *cap. tempora* 2. *cap. de his* 3. 26. *quæst.* 7. *cap. in actione* 8. *cap. mensuram* 86. *vers. Sed magis in arbitrio sacerdotis, de pœnitentia distinctione* 1. *cap. quæsitum* 7. *de pœnitentia, & remissione.* Ergo non rectè in præsenti præscribitur spatium viginti dierum.

6. De ratione ponderum. Qua difficultate ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, publico populi regimini semper, & apud omnes nationes expediens, immò necessarium visum fuisse pondera, & mensuras præscribi, & statui pro totius regni regimine: eorum inventorem Cainum fuisse tradunt Josephus *lib.* 1. *antiquit.* Freculphus *tom.* 1. *chron. lib.* 1. *cap.* 9. ibi: *Simplicitatem quidem, cum qua priùs vivebant homines, ad rationem mensurarum & ponderum permutavit, terminos terræ primus posuit, civitatesque constituit, murisque munivit.* Etsi eam laudem Palamedi tribuant Strabo *lib.* 5. D. Isidorus *lib.* 16. *orig. cap.* 24. Pythagoræ Diogenes Laërtius *lib.* 9. Moysi idem D. Isidorus, atque alii aliis, ut refert Pater Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. & Aristoteles *lib.* 9. *Metaphys.* ad civitatum Moderatores ponderum, & mensurarum publicarum definitionem pertinere ait. Quare Polybius *lib.* 3. ut Achæorum conspirantes inter se voluntates doceret, universam Achaiam, & Peloponnesum, non modò eadem religione, iisdem Magistratibus, iisdem legibus, verùm etiam iisdem ponderibus, ac mensuris usas fuisse scribit; facit Cassiodorus *lib.* 1. *variar. cap.* 10. ibi: *O inventa prudentum! ô provisa majorum! Exquisita res est, quæ & usui humano necessaria distingueret, & tot arcana naturæ signaliter contineret. Meritò ergo dicitur libra, quæ tantâ rerum est consideratione trutinata. Talia igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores in mercibus, emantur latè quæ vendantur angustiùs, constet populis pondus, ac mensura probabilis: quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur.* Quare Valentinianus cavit *in l. modios, C. de suscep toribus, lib.* 10. ut per singulas Romani Imperii civitates pondera & mensuræ publicè collocarentur, quo fides publica constaret: & Romæ pondera, ac mensuræ in Capitolio servabantur, ad quorum modum privatorum mensuræ, si quando controversia esset, exigerentur, unde Fannius ait:

Amphora fit cubus, quam nec violare liceret,
Sacra verè Iovi Tarpeio in Monte Quirino.

Illustrat Gothofredus *in l.* 19. *C. Theodos. de suscept.* facit Apuleius *lib. de Philosoph. pagina* 267. ibi: *Ponderum, mensurarumque custos erat publicus Zygostates, qui dirimebat dubietatem exortam super mensuris.* Facit etiam lex 1. & 2. *C. de ponderat. & auri illat.* lex ultima, *C. Theodos. de superexactoribus, lib.* 11. *quæ est lex jubemus, penult. C. de defensor. civit.* ideoque Justinianus *in Novella* 128. *c.* 15. jubet,

pondera & mensuras in sanctissimis uniuscujusque civitatis Ecclesiis servari, ut secundùm ea de aliis judicaretur, & ne possint à quoquam populatium vitiari. Illustrat morem hunc servandi pondera, & mensuras in Ecclesia, Mariana *in opusc. de ponderibus.* Pondera autem legitima, justasque mensuras statuere ad Principem spectat, *dicta l. modios* 10. *dicta l.* 1. *&* 2. *recopil.* ubi Matienzus, & Azeved. D. Thomas *lib.* 2. *de regim. Princip. c.* 14. & secundùm pondera ab ipso diffinita alia conficienda sunt per Magistratus, & Rectores civitatum, *dicta Authent. de collat.* §. *eos*, docent Matienzo & Azevedo suprà, qui inde deducunt, in ponderibus & mensuris debere apponi signa Regia, vel Dominorum, aut Civitatum, juxta dictam legem 2. Recopilat. ibi: *Y selladas del sello de la ciudad.* Quare si mensuræ ita signatæ non sint, falsæ judicantur, *dicta l.* 1. *Recopil.* cujus rei cura apud Romanos ad Ædiles spectabat, *l. item queritur* 17. §. *si quis mensuras, ff. locati*, junctis traditis à Petro Gregorio *lib.* 3. *syntagmatum, cap.* 1. Apud nos tamen pertinet ad Præpositos, vulgò *Fieles*, *l.* 7. *tit.* 7. *part.* 7. plura congerunt de ponderibus & mensuris, varia eorum genera apud varias nationes recepta & usitata cumulantes, & exponentes Fanius, & Mariana *in opusculis de ponderibus & mensuris*, Lorinus *in cap.* 19. *Levitici*, Villalpandus *tom.* 2. *in Ezechielem*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 64. Brissonius *lib.* 1. *select. cap.* 6. ubi exponit textum *in l. cùm de lanionis* 18. *ff. de instruct. vel instrum.* Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 6. *per totum*, Beyerlinch *tom.* 6. *in Theatro, verbo mensura*, Conradus Kling. *lib.* 5.

7. De adulterantibus ponderа.

Secundò sciendum est, grave admodum delictum esse legitima pondera, justasque mensuras minuere, seu adulterare. Cassiodorus *lib.* 11. *variar. epist.* 16. ibi: *Quia grave scelus esse judicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiam non habere; infidelis, perditique hominis est fallere eum, qui lapsus non fuisset, nisi credidisset.* Quare jure civili lege Cornelia de falsis tenebatur qui falsis, seu corruptis mensuris utebatur; & ex decreto Adriani in insulam relegabatur qui pondera, aut mensuras falsaverat, *l. hodie* 32. §. *ult. ff. ad legem Corneliam de falsis.* Immò & eum qui falsas mensuras habuit, idem Imperator in insulam relegavit, *l. annorum* 6. §. 1. *ff. de extraordin. crimin.* & falsis mensuris utentes competentem pœnam subire debere docetur *in l. modios* 9. *l. ult. C. de suscept. præpos. & arcar.* latiùs probabimus *in cap.* 1. *de crimine falsi.* Nostra lege Regia 7. *tit.* 7. *partit.* 7. ita cautum legimus: *Medidas, ò varas, ò pesos falsos teniendo algun home à sabiendas, conque vendiesse ò comprasse alguna cosa, face falsedad. Però no es tan grande como las otras que deximos en las leyes antes de esta. E por ende mandamos que el que las assi fiziere, peche el daño doblado que recibieron por tal razon, como estan aquellos que compraron del, ò que le vendieron alguna cosa, è demas que sea desterrado por cierto tiempo en alguna ista, segun albeldrio del Rey: e que aquellas medidas, ò pezos, ò varas que tiene falsas, sean quebrantadas publicamente, ante las puertas de aquellos que usaban comprar, è vender con ellas.* Prosequuntur alia de falsis mensuris Gregorius Lopez *in dicta lege* 7. *gloss.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 47. *syntagmatum, cap.* 31. *num.* 5. *cum sequentibus*, Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 4. *n.* 105. *cum sequentibus.* Et de gravitate hujus peccati quoad forum conscientiæ alia cumulavit Gibalinus *de negot. d. tom.* 1. *c.* 6. *art.* 8.

8. Traditur decidendi ratio.

Quibus animadversis ratio præsentis assertionis facilè deprehenditur, ideo scilicet fraudantem legitima pondera per viginti dies jejunare debere, quia hoc falsitatis delictum omni jure damnatum, & vindicatum legimus. Jure naturali, quia eo prohibetur quis locupletari cum alterius jactura, *l. jure* 206. *ff. de reg. juris.* Jure divino tot locis suprà citatis, in quibus detestantur iniqua pondera. Jure civili, & canonico ex fragmentis suprà citatis, in quibus diversæ pœnæ imponuntur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Meritò, cùm peccet mortaliter, qui mensuris, aut ponderibus falsis utitur: ideo rectè Patres illi per 20. dies pœnitentiam injungunt. Et licèt Judex Ecclesiasticus hodie contra hujusmodi falsarios procedere non soleat, tamen jure communi attento ipsos punire posse, docet Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagmatum, c.* 12. *num.* 37.

9. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex dicta lege *Imperatores.* Quia respondetur cum Glossa ibi communiter recepta, textum illum procedere quando in loco ubi contrahitur, sunt diversæ mensuræ; quo casu possunt contrahentes pacisci de mensura justa, quâ venditio procedat; cùm diversæ reperiantur mensuræ publicè approbatæ. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam etsi liceat contrahentibus ad invicem se decipere quoad pretium, & ejus modum, non tamen licet quoad mensuram, & pondus; nam in eis nulla facultas competit partibus augendi, aut minuendi pondera, aut mensuras publicè probatas; alias privatas licet immutare, *d. l. Imperatores.* Nec obstat secundum augmentum, cui respondendum est, fraude commissa in mensuris, posse agi ad supplementum judicio civili; non tamen perinde excluditur pœna, quæ in utroque foro injungitur utroque jure, civili, & canonico. Nec obstat ultimum difficultatis augmentum, pro cujus solutione sciendum est, quod cùm olim pro satisfactione culparum diversæ pœnitentiæ pœnitentibus injungerentur, necessarium, & valde conveniens fuit, ut modus, & ratio indicendi pœnitentias præscriberetur, & ut canones colligerentur de eisdem delictis, sive criminibus, quos posteri Pœnitentiales libros, & canones dixerunt; de quorum auctoritate agunt Anton. August. *in præfat. ad ipsos*, Andreas Saulay *in Panopl. sacerd. p.* 1. *lib.* 7. §. 25. Anguianus *lib.* 2. *de legib. controv.* 3. Verùm cùm pœnitentia publica, & solennitas in usu esse desiissent, praxis prædictorum canonum invaluit, ut probat Anguianus *ubi proximè*; unde licèt ex veteri Pœnitentiali suprà relato, fraudantibus pondera, vel mensuras jejunium per 20. dies statutum esset, noviori tamen jure arbitrio sacerdotis relinquitur pœnitentia illis iniungenda.

CAPUT III.

Alexander III. [a] *Atrebatensi Episcopo.*

CUm dilecti filii nostri [b] Belvacenses Canonici contra religiosos viros Abbatem, & Fratres [c] Carliloci proponerent, quod [d] silvam, quæ Nigra Vallis dicitur, à quibus-

dam

dam eorum, ignorante *e* Capitulo x. libris, xl. marchas tunc valentem comparassent, post multas commissiones, tandem causam ipsam venerabili fratri nostro *f* Morinensi Episcopo, & dilecto filio Decano Rhemensi sub certa forma commisimus terminandam, adjicientes in litteris, quod si uterque ejusdem causæ cognitioni interesse nequiret, alter adhibitis sibi viris prudentibus & honestis, in eodem negotio procedere non *g* differret. Cùm itaque Decanus partes ad suam propter hoc præsentiam convocasset, Abbas & monachi non ad agendum, vel respondendum, sed ad quærendum dilationes nuntios destinarunt, asserentes quod ad nos miserant, & ad audientiam nostram appellarant. Verùm quia in litteris appellatio remota fuerat, Decanus in illius causæ cognitione processit: & cùm ei per testes Canonicorum Belvacen. constitisset, quod prædicti Fratres silvam minùs dimidiâ justi pretii com parassent, *h* venditionem non tenere, & silvam ipsam Belvacensi adjudicavit Ecclesiæ, & Canonicos in possessionem induxit. Nuntiis igitur utriusque partis in nostra propter hoc præsentia constitutis, dum ex parte Canonicorum instanter, & solicitè sententia peteretur auctoritate Apostolicâ confirmari, habitâ deliberatione cum fratribus nostris, & aliis sapientibus viris, qui legibus jurati judicant, eandem sententiam juri *i* contrariam intelleximus, quia in arbitrio emptoris est, si velit, supplere, aut venditionem rescindere, cùm res minùs dimidiâ justi *k* pretii comparatur. Eapropter sententiam de communi consilio fratrum, & prædictorum sapientium irritantes, possessionem monachis judicavimus esse reddendam, salvâ omni quæstione super deceptione pretii, vel consensu Capituli in venditione non habito, & aliâ rationabili, quam Canonici contra monachos duxerint proponendam.

NOTÆ.

a *Atrebatensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. De Atrebatensi Germaniæ Ecclesia nonnulla notavi *in c.* 13. *de arbit.*

b *Belvacensi.*] De Belvacensi urbe, & ejus Ecclesia Cathedrali, egi *in c.* 13. *de foro competenti.*

c *Carliloci.*] Quod monasterium est in diœcesi Silvanectensi: alibi dicitur Caroliloci, aliàs Carliloci, ut jam notavi *in cap. ex parte, de rescript.*

d *Silvam.*] Quæri solet, an in venditione silvæ cæduæ, ob læsionem ultra dimidiam comperat beneficium legis 2. *C. de rescind.* In qua quæstione ita distinguit David Argent. *in select. ad d. l.* 2. aut silva cæsa erat, vel non. Primo casu arbores habentur pro rebus mobilibus, ideo venditio non rescinditur: secundo verò casu adhuc arboribus solo cohærentibus, quia silva verè res immobilis est, asserit competere prædictum beneficium.

e *Ignorante Capitulo.*] Hæc verba exposui *in c.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.*

f *Morinen.*] De qua Ecclesia egi *in c.* 1. *de alienat. judicii.*

g *Non differret.*] Effectum hujus clausulæ exposui *in cap. sciscitatum, de rescriptis.*

h *Venditionem non tenere.*] Et malè, cùm venditio ita facta, licèt cum tali læsione, subsistat, & valida sit.

i *Juri contrariam.*] Non expresso juris errore in ipsa sententia, aliàs nulla esset ipso jure, ex traditis *in c.* 1. *de re judic.* sed juri partis contraria fuit, quo casu etsi injusta, valet sententia, juxta ea quæ adduxi *in cap. inter cæteras, eod. tit.*

k *Justi pretii.*] Unde aliqui docuerunt sufficere emptori, qui rem decem aureis dignam, quatuor emit, supplere unum aureum, cujus accessione quinque fiant, & ita justum pretium solvatur, nempe illud usque ad quod permissum est contrahentibus se decipere; nam si ab initio emptor quinque aureos pro re decem dignâ daret, non rescinderetur venditio: igitur eo suppliente pretium usque ad eam quantitatem, venditio sustinetur. Verùm hæc subtilis sententia refellitur à Fomerio *lib.* 2. *select. c.* 19. ex eo, quod justum, & verum pretium pro eadem re in eodem titulo, atque argumento à juris conditoribus usurpetur; nam cùm *in d. l.* 2. justum, & verum pretium dixerant Imperatores, mox *in l.* 8. *eod. tit.* justum simpliciter appellarunt; & quod alibi vera pretii æstimatio verum pretium est, *l. ult. C. de litig. l. filius* 15. *in fine, ff. de judiciis, l. sed si uxor* 31. *§. si vir uxori, ff. de donat. inter, l.* 2. *§. in hac, ff. de vi bonor. raptor. l. communi* 7. *§. inter, ff. communi divid.* id ipsum alibi justum pretium vocatur, *l. item* 16. *in fine, ff. communi divid. l. si quis sepulchrum, ff. de relig. l. si fundus* 16. *ff. de pignor. l. si res* 12. *ff. de jure dot. l.* 1. *§. si quis, & §. si rem, ff. si quid in fraud. patron. l.* 3. *§. Divi, ff. de jure fisci.* Unde in proposita specie, etsi quintum aureum addiderit emptor, justum pretium supplevit, sed dimidium tantùm faciet; quare adhuc ad rescissionem agi poterit, aliàs absurdum esset, ut accessione unius aurei venditio sustineretur, quæ aliàs rescindenda erat. Nec interest, quod à principio cum quinque aureis tantùm venditio firma esset; nam cùm jam res pervenisset ad statum, in quo agendum erat ad rescissionem ex beneficio dictæ legis 2. non poterat emptor in fraudem ipsius beneficii dimidiam partem pretii tantùm supplere, sed aut verum pretium dabit, aut rescissionem patietur.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter talis deducitur assertio. *Valida est venditio, in qua venditor enormiter læsus est; potest tamen venditor agere ad rescissionem contractus, vel ad pretii supplementum.* Probant cum textus *in cap. cùm causa, hoc tit. l.* 2. *l. voluntate, l. ad restituendum, l. dolus, C. de rescind. vendit. l.* 1. *tit.* 11. *lib.* 5. *recap.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, Canisius *ad hunc textum*; Fomerius *lib.* 2. *select. c.* 19. Rodulphus ejus filius *lib.* 3. *rerum quotid. c.* 20. Matienzo & Azevedo *in d. l.* 1. *Recopil.* Arnoldus Vinius *lib.* 1. *select. c. penult. & ult.* Mancinus *de triplici juris collat. c.* 93. & *genial. c.* 129. & 150. *cum seq.* Anton. de Burgos *in repetit. ad hunc textum*, Roderic. Suarez *in l.* 1. *tit. de lat. arrhas, fol.* 273. Petr. Barbosa *in l.* 1. *p.* 5. *ff. solut. matrim.* Noguerol *alleg.* 18. Boër. Epon. *in cap. cùm olim, n.* 144. *de rerum permut.* Ferro Manriq. *de differentiis utriusque fori, q.* 57. Valasc. *consult.* 43. Cujacius *in l.* 2. *C. de usur.* & *ad tit. C. de rescind.* David Argent. *in select. ad d. l.* 2. Bronchorst. *cent.* 1. *assert.* 70. Larrea *alleg.* 82. & 99. & *decis.* 68. & 69. *Gramm.* Forcatulus *in necromant. dial.* 1. *odc.* Leotardus *de usuris q.* 40. Cujacius *lib.* 16. *observ. c.* 18. & *lib.* 23. *c.* 32. Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 15.

Antonius Faber *decad.8. error.7.* Schifordeg. *lib.13. ad Fabrum, tract.13. q.5.* Merillus *lib.2. variar.* ex Cujacio *c.5.* Gentilis *de æstimat. rerum, pag.38.* Philippus Matthæus *in l.68. n.34. ff. de reg. jur.* Hunnius *ad Treutl. volum.2. disp.2. q.38.* & *in encyclop. p.5. tit.17.* Gibalinus *tom.2. de negot. lib.4. cap.6. art.3.* Vinius *lib.1. select. cap. penult. & ultim.* Delbene *de Parlament. cap.2. dubit.3. sect.3. cum sequent.* Besoldus *in delibat. juris ad lib.18. Pandect. q.10.* Christineus *tom.1. decis.144.* Illustrant conclusionem hujus textus Fontan. *ex decis.60. usque ad 68.* Capicius Latro *consultat.124.* Noguerol *alleg.29. num.217.* Merenda *lib.1. contr. cap.34.* Valenzuela *consil.182. num.3.*

4. IMPUGNATUR PRÆSENS ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita illustratam sic insurgo: In pretio rei vendendæ naturaliter licet contrahentibus ad invicem se decipere, dummodo absit dolus malus, *l. in causa 16. §. idem 4. ff. de minor. l. item si pretio 22. §. ult. ff. locati*, Faber *in jurisprud. tit.2. princ.2.* Marinis *alleg.50.* Bronchorst. *cent.1. assert.52.* Ferrara *in l.24. de reg. jur.* Morla *in emp. tit.9. q.8.* Amaya *in l.3 C. de cond. in pub. horreis*, Fornerius *lib.6. rer. quotid. c.20.* Vulteius *in princip. Inst. de emp. & vend.* Faber *lib.8. conject. c.5.* Covar. *lib.2. variar. c.3.* Leotardus *de usuris q.40.* Gutherus *lib.1. de offic. domus, c.29.* Merenda *lib.1. controv.33.* Drekerus *lib.1. dissert.2.* Unde prætextu minoris pensionis locationem rescindi non posse docetur *in l. & ideo 23. ff. locati*; sicut nec pretii vilioris obtentu fit irrita venditio, quantumvis venditor, aut quam accepit pecuniæ summam, aut majorem etiam emptori restituere paratus sit, *l.4. l. non est 6. cum sequent. C. de rescind. vendit. l.1. & 4. C. Theod. de contrab. empt.* & vice versâ majoris pretii prætextu non licet ab emptione discedere. Plautus *in Mostel. act.3. scen.3.*

——— *Si malè empse*
Essent nobis, hau haud redhibere liceret.

Seneca *controv.26.* ibi: *Quia non possum domum habere, nisi hic emero, nulla alia venalis est, hanc occasionem videt venditor, & premit.* Non tamen hanc emptionem rescindet, immò potiùs stultitiæ, vel facilitati suæ debet adscribere, qui immenso pretio rem viliorem emit, aut econtrà, *l. alienus 61. ff. ad legem Falcidiam*, Plinius *l.b.1. epist. ult. Mala*, inquit, *emptio semper ingrata est, eo maximè, quod exprobrare stultitiam domino videtur.* Igitur prætextu læsionis etiam ultra dimidiam justi pretii venditio rescindi non potest. Augetur hæc difficultas ex eo, nam aut venditor sciebat verum rei venditæ pretium, vel ignorabat; emptor verò sciebat justum rei valorem: neutro casu potest agi ad rescissionem: ergo. Probatur antecedens quoad priorem partem. Primò, quia nemo lædi, aut affici damno intelligitur, qui scit & consentit, *l. nemo 145. ff. de reg. jur. l. venditor 11. C. de rescind. vendit. l. si minor 9. C. de act. empti*: & quia videtur donationis causâ minori pretio vendidisse; nam ubi errore interveniente daretur repetitio, ibi eo quòd consultò, & à sciente fit, donari intelligitur, *l. cujus 53. ff. de reg. jur. l. si quis 38. ff. de contrab. empt. l. cùm donationis 34. C. de transact.* & quia qui scit, & vult, similis est ei qui jus, & actiones suas remittit, *l.1. in fine, ff. de action. empti.* Facit textus *in l.1. C. si major factus*, ubi disertè ei demùm, qui inconsultò, & errore lapsus est, in hac læsione succurrendum, ad consultationem Liciniæ rescribit Imperator Gordianus. Secunda pars propositionis constat; nam emptor sciens justum rei valorem, & viliorem simulans, dolum committit; siquidem enormis læsio dolus est, *l. si quis cùm, vers. idem juris, ff. de verb. obl. l. si superstite, vers. similiter, ff. de dolo.* Sed venditio cum dolo celebrata ipso jure nulla est, *l. & eleganter 7. ff. de dolo, l.3. §. fin. ff. pro socio.* Igitur neutro casu agi potest ad rescissionem.

Quâ difficultate non obstante defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pretium duplex esse, aliud naturale, aliud legale. 5. DE PRETIO REI.
Scaccia *de commerciis, §.1. q.7. ampliat.10. num.56.* Gibalinus *de usur. lib.4. cap.6. art.16. & tom.2. de negot. lib.4. c.4. art.3.* Naturale dicitur illud, quod quælibet res à natura habet absque destinatione, aut taxatione alicujus personæ: legale verò est, quod auctoritate Principis, vel legitimi superioris rebus assignatum est: docent cum D. Thoma *2.2. q.77. art.1.* Theologi ibi, & cum Aristotele *lib.5. Ethic. cap.7.* ejus expositores, Sotus *de justitia lib.6. q.2. art.3.* Lessius *eod. tract. lib.2. c.21. dubit.2.* Grotius *de jure belli lib.2. c.12. & 14.* Circa pretium naturale tres dantur gradus, quia non consistit in puncto indivisibili, infimus, medius, & supremus; quia juxta circumstantias loci, temporis, & occasionis augeri, diminuique valet. Covar. *lib.2. variar. c.12.* unde probatio veri, seu justi pretii difficilis est; quatenus tamen illa concludere debeat, prosequitur Noguerol *alleg.18. ex n.16.* In pretio legali non dantur diversi gradus, quia consistit in puncto indivisibili, Larrea *alleg.99.* quod necessariò servandum est, ita ut si res majori pretio, etiam levi vendatur, peccatum committatur; unde nec tunc licet contrahentibus invicem se decipere, nec si læsio contingat intra dimidiam, cessat restituirio; immò necessariò facienda est, docent plures congesti ab Hermosilla *ad l.3. tit.5. p.5. glos.4. n.25.* Salas *de emption. dub.6.* Sanchez *lib.1. summæ, cap.7. dub.4.* Ferro Manrique *ubi proximè.* Illud tamen summè tenendum est, pretia rerum non ex affectione particulari, sed ex publica affectione æstimanda esse, *l. pretia 63. ff. ad leg. Falcid. l. si servum 33. ff. ad leg. Aquil.* & illud protritum est, Res tantùm valet, quantùm vendi communiter solet, *l.1. §. si hæres, ff. ad Trebell.* Tunc autem docetur læsionem ultra dimidiam justi pretii dari, cùm res, cujus verum pretium æstimatur quindecim aureis, venditur tantùm septem: quo exemplo utitur lex 16. *tit.11. lib.5. Recopil.* ubi Matienzo, & Azevedo, Antonius Gomez *lib.2. variar. c.3. n.22.* Morla *in empor. tit.9. q.10.* & æstimatio hæc facienda est attento tempore initi contractus, quod decisum est *in cap. cùm causam, hoc tit. l. si voluntate 8. C. de rescind. l.3. §. Divi, ff. de jure fisci*; & meritò, cùm rescissio concedatur prætextu læsionis tunc temporis contingentis. Molina *de justitia disp.349. vers. Pretium*, Matienzo *ubi supra, glos.4. num.1.*

Secundò sciendum est, remedium ab Alexandro III. in præsenti relatum, inventum esse ab Imperatoribus Diocletiano, & Maximiano *in dd.2. C. de rescind. vend.* ut constat ex illis verbis: *Humanum est*, &c. quæ jus novum præseferunt, ut probat Faber *de error. decad.7. error.7. num.12.* contra Cujacium *tract. 8. ad Afric. in l. si duos, ff. de evict.* Idem suadetur *ex d. l. si voluntate 8.* & ex generalitate textus *in l. in causa 16. §. idem, ff. de minor.* & *Item 22. §. ult. ff. locati*, deducitur olim non viguisse rescissionem emptionis ob læsionem ultra dimidiam; siquidem ibi expressè docetur, licere contrahentibus in pretio emptionis naturaliter se decipere. Facit etiam, quia non reperitur vestigium hujus remedii, immò contrarium satis disertè innuitur in nonnullis juris locis. Primò *in l. à Divo Pio 15. §. si pignora, ff. de re judic.* ubi docetur, dationem in solutum, quæ emptionis instar habetur, *l. si prædium, C. de evict.* prætextu læsionis non rescindi. Secundò *ex l. & ideo 23. ff. locati*, ubi docetur, 6. DE REMEDIO D. L. L.

prætextu

prætextu iniquæ læſionis in pretio, ſi dolus abſit, locationem non reſcindi. Ex quibus, & aliis docuerunt *in d. l.* 2. Pinel. 1. *p. cap.* 1. *num.* 3. Donellus *num.* 3. Padilla *num.* 10. Leotardus *de uſur. quæſt.* 40. adeò perfectum jure veteri extitiſſe contractum emptionis, & venditionis, ut quamvis maxima Læſio interveniſſet, ſi dolus malus abeſſet, nullo modo ad reſciſſionem agi poſſet. Nec contrarium deducitur *ex l.* 1. *ff. de jure fiſci*, *verſ. majoris pretii*; nam ibi proponitur caſus ſpecialis, cùm læſio interceſſit in venditione rei fiſcalis; quia tunc fiſco ſuccurritur, ut etiam minori decepto in vero pretio, *in l. nam poſteaquam*, §. *ſi minor*, *ff. de jurejur.* & mulieri circumventæ in æſtimatione prædii dotalis, *in l. ſi res* 61 *ff. de jure dot.* ex ſpeciali æquitate, quam conſiderat Antonius Faber *de erroribus*, *decade* 6. *errore* 8. proſequitur Lælius Mancinus *ſacri juris controv. diſſert.* 6. *cap.* 1. non tamen remedium hoc competit contra tertium poſſeſſorem, ut reſolvit Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 164.

7. DE DIVERSIS VENDITIONIBUS.

Remedium hoc dictæ legis 2. cùm pertineat generaliter ad omnem emptionem, quæri ſolet, an competat etiam in venditione, quæ fit ſub haſta, ex judicis auctoritate, & decreto, ſervatis actionum publicarum formulis; & an talis addictio facta vili pretio infra dimidiam juſti pretii, reſcindatur ex hac lege 2. Et talem venditionem reſcindi docuerunt Panormitanus, Immola, & alii *in cap. cùm cauſa*, *hoc titulo*: pro quibus expendi poſſunt textus *in l. ſi quos* 26. *C. de reſcind. vendit.* ubi reſtituitur debitor ad proprias poſſeſſiones viliori pretio ſub haſta fiſcali diſtractas, *l.* 2. *C. ſi propter public. penſit.* ubi docetur, prædia diſtrahi debere ſincera fide, juſtoque pretio, *l.* 5. *C. de jure fiſci*, *l.* 2. *C. de fide & jure haſtæ*, *lib.* 10. ubi ob injuſtum, & vilius pretium talis venditio reprehenditur. Sed contrarium, immò in venditione ſub haſta facta non habere locum beneficium dictæ legis, probarunt Bartol. & Baldus *in l.* 1. per textum ibi, *C. de prædiis Decur.* propter auctoritatem judiciorum, quos ſequitur David Argent. in eodem textu; qui eam ſententiam protrahit ad prædia minorum, etiam ſub haſta diſtracta. Nec contrarium probatur *in d. l. ſi quos*, & ſimilibus; nam ſpeciale jus ibi ſtatuitur odio haſtæ fiſcalis interpoſitæ ob publicas penſitationes, ac odio venditionis factæ per exactores tributorum, ut ex ipſis juribus facilè liquet; hodie tamen in praxi contrarium obſervari in quacunque venditione ſub haſta facta, docuerunt plures, quos ſequitur Barboſa *in d. l.* 2. *num.* 9. Secundò quæri ſolet, an remedium dictæ legis 2. locum habeat in aliis actionibus, quæ emptioni & venditioni ſimiles ſunt? Et locum habere, ex identitate rationis reſolvunt David Argent. & Molina *ubi ſuprà*. Et primò locum habet dicta lex 2. in datione in ſolutum, quæ emptionis vicem habet, *l. ſi prædium* 4. *C. de evict.* docent Immola *in d. cap. cùm cauſa*, Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 21. quod procedit in voluntaria datione in ſolutum, ſecus verò in neceſſaria, quæ fit ex remedio legis *à Divo Pio* 15. §. *ſi pignora*, *ff. de re judic.* nam cùm eo caſu æſtimatio fiat publicè, auctoritate judicis, *authent. niſi debitor*, *C. de ſolut. l.* 6. *tit.* 11. *lib.* 5. *recopil.* idem de ea reſolvendum eſt, ac de venditione facta ſub haſta. Mathienzo *in d. l.* 6. *gloſ.* 2. Secundò remedium dictæ legis 2. locum habet in contractu locationis: tum quia emptioni ſimilis eſt, & eiſdem ferè regulis regitur, *l.* 2. *ff. locati*, *princip. Inſtit. eod. tit.* tum etiam, quia id expreſſum eſt *in l.* 1. *tit.* 11. *lib.* 5. *recopil.* quare ita docuerunt, aliis relatis *in d. l.* 2. Pinel. 1. *p. cap.* 3. *num.* 17. Padilla *num.* 13. Donel. *num.* 55. Mathienzo *in d. l.* 1. *gloſ.* 6. *num.* 4. Gutierrez *lib.* 2. *practic. quæſt.* 138. Morla *d. tit.* 9. *quæſt.* 19. *num.* 7. Molina *d. diſput.* 249. licèt contrarium immeritò defendant Antonius Faber *de error. decade* 8. *errore* 8. Tertiò admittitur hoc beneficium reſciſſionis in permutatione: tum quia permutatio emptionis vicem obtinet, *l.* 2. *C. de rerum permut. l. ſciendum* 15. §. *denique*, *ff. de ædilit. edict.* tum quia eadem æquitatis ratio militat in læſione ultra dimidiam interveniente in permutatione; quare ita docuerunt *in d. l.* 2. Padilla, & Pinel. 1 *part. cap.* 3. Gutierrez *dicto lib.* 2. *practic. quæſt.* 39. etſi contrarium defendat Faber *dicta decade* 8. *errore* 9. quod procedit in permutatione rerum, quæ æſtimationem recipiunt: at verò in permutatione beneficiorum ratione cujuſlibet deceptionis ad reſciſſionem agi non poteſt, cùm non facilè in eis detur æſtimatio, & beneficium potiùs poſſideatur virtute inſtitutionis canonicæ à Prælato, coram quo permutatio celebrata fuit, facta, quàm à contrahente; unde ita docuerunt Boërius Epon. *in cap. cùm olim*, *num.* 104. Morla *d. quæſt.* 9. *num.* 14. etſi contrarium teneat Pinel. *d. l. p. cap.* 3. *num.* 16. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 22. Quartò procedit beneficium dictæ legis 2. in contractu diviſionis, *l.* 3. *C. commun. utriuſque jud.* quia emptionis vicem habet, *l.* 1. *C. eod. tit.* reſolvunt Pinellus *in d. l.* 2. *p.* 2. *cap.* 1. *num.* 1. Matienzo *in d. l.* 1. *gloſ.* 8. *num.* 3. Faber *de error. decade* 8. *error.* 1. & 2. Circa tranſactionem, cùm quis læſus eſt ſupra dimidiam partem quantitatis, quæ ex poſtfacto apparuit, an reſcindatur, anceps dubium eſt apud juris Interpretes, ut videre eſt ex congeſtis ab Arnoldo Vinio *lib.* 1. *ſelect. cap.* 57. *per totum*, Mancino *centur.* 1. *genial. cap.* 131. Bronchorſt. *enantioph. cent.* 2. *aſſert.* 8. Valeron *de tranſact. tit.* 6. *quæſt.* 2. *per totam*, qui innumeris auctoribus pro utraque ſententia adductis, necnon & juris fundamentis pro utraque perpenſis, reſolvit prætextu enormis læſionis tranſactionem reſcindi non poſſe, prætextu verò enormiſſimæ læſionis, ad reſciſſionem tranſactionis agi poſſe. Illud tamen in praxi obſervandum eſt, quod quotieſcunque impugnatur tranſactio, ante omnia debet reſtitui quod ratione tranſactionis acceptum eſt, Beltraminus Oliverius *deciſ.* 354. *num.* 17.

8. AN REMEDIUM HOC COMPETAT VENDITORI.

Non levioris hæſitationis eſt, utrum beneficium hoc legis 2. *C. de reſcind.* competat non ſolùm venditori, verùm etiam emptori. Et æqualiter utrique competere, tenuerunt Gloſſa *in d. l.* 2. ubi Bartolus, Baldus, Salicetus, & Albericus, Pinellus *ibi*, *p.* 1. *cap.* 2. *num.* 1. Padilla *num.* 12. & 43. Morla *in empor. tit.* 9. *rubric. num.* 86. Menchaca *illuſtr. controv. lib.* 2. *cap.* 16. Bronchorſt. *miſcell. centur.* 1. *aſſert.* 70. Robertus *lib.* 1. *animadv. cap.* 13. Cujacius *in l. in cauſa* 16. §. *idem*, & *in notis ad d. l.* 2. quæ etiam fuit ſententia Harmenopuli *in prompt. tit.* 8. *lib.* 3. §. 44. pro quibus facit, quod in contractu emptionis ſunt mutuæ præſtationes, *l. in emptionibus* 43. *ff. de pactis*, *l. ex empto* 1. §. 2. *ff. de action. empti*, *l.* 1. *ff. de rer. permut.* atque ideò par ratio emptoris, ac venditoris eſſe debet. Accedit, quia cùm contractus hic ſit bonæ fidei, inæqualitatem pati non debet, *l.* 3. *C. communia utriuſque jud.* at inæqualitas magna daretur, ſi remedium hoc emptori non concederetur, præcipuè cùm non minùs venditor ſagaci aſtutiâ minorem circumvenire poſſet, ut ait Arnolphus Lexovienſis *epiſt.* 56. Igitur æqualiter remedium hoc ad emptorem non porrigi, qui inconſultè di-

taldio pluris rem emit, quàm valet, tenuerunt Cujacius *lib.* 16. *observ. cap.* 18. & *lib.* 23. *cap.* 32. & sub nomine Mercat. *lib.* 2. *cap.* 13. Faber *de error. decade* 8. *error.* 7. David Argent. *in d. l.* 2. & Meril. *variant ex Cujacio lib.* 2. *cap.* 5. qui moventur sequentibus juris fundamentis. Primò, quia *in d. l.* 2. solùm agitur de venditore: igitur cùm beneficium illud introductum sit contra juris principium, de quo *in d. l. in causa* 16. §. 1. extendi non debet ad emptorem, ex regula legis *jus singulare, ff. de legibus.* Secundò, quia in Novella Romani Senioris, *in* præsenti textu, & *cap. sequuti*, ubi agitur de remedio hoc, tantùm venditori competere affirmatur: igitur quia non æqualiter emptori competit. Tertiò nam Imperatores *in d. l.* 2. beneficium hoc humanitatis ratione concedere affirmant: sed hæc humanitatis ratio militat in venditore tantùm, qui plerumque ad rerum suarum distractionem compellitur, prementibus rei familiaris angustiis, *l. ita ut* 36. *ff. mandati*, §. 1. *l. non idcirco* 12. *l. si quis* 16. *C. de rescind.* Cassiodorus *lib.* 5. *var.* ibi: *Grande commodum est cum indigentibus pacisci, quando famæ solet rotum contemnere, ut necessitatem suam possit expellere.* Eo ferè sensu Valentinianus *in Novel. de parentibus qui filios distr.* ait: *Nihil est, ad quod non desperatio salutis impellat; nihil turpe, nihil vetitum credit esuries. Sola cura est, ut qualicunque sorte vivatur.* Non autem militat in emptore, qui non coactus, sed ultroneus ad emptionem accedere solet, *l. cùm postulassem* 44. *ff. de damno infecto*; unde aiebat Libanius *declamat.* 8. Felix, qui potest emere; infelix qui cogitur vendere: observat Meril. *lib.* 6. *observ. cap.* 16. Nec hac sententiâ retentâ obstant prioris opinionis rationes; nam licèt contractus venditionis, emptionisque sit reciprocus, tamen præstationes diversæ sunt: venditor non tenetur facere emptoris rem; emptor nummos tenetur facere venditoris, *l.* 11. §. 2. *ff. de act. empti.* Similiter beneficium dictæ legis competit venditori, non verò emptori; in praxi tamen verius est, remedium hoc competere emptori, ut ex pluribus resolvit Barbosa *in d. l.* 2. *num.* 3.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm ad essentiam emptionis, & ut venditio rata sit, tantùm desiderentur consensus, res, & pretium, quibus contractus perficitur, §. 1. *Instit. de emptione & vendit.* inde prætextu læsionis etiam immodicæ venditio non rescinditur, *l. quisquis, C. de rescind. l. & ideo, ff. locati*; ideoque venditio facta etiam vili pretio, valet, *lib.* 5. *Capitul. Caroli, cap.* 10. ibi: *Placuit in venditione hanc formam servari, ut seu res, seu mancipia, vel quodlibet genus animalium venundetur, nemo propterea venditionis firmitatem irrumpat, quòd dicit se vili pretio vendidisse.* Quod accipiendum est *ex d. l. quisquis*, de eo qui minoris quidem, quàm fungitur, rem vendidit; non tamen minoris quàm est dimidia pars justi pretii. Potest tamen venditor læsione interveniente ultra dimidiam agere ad rescissionem contractus, vel pretii supplementum, quod magna æquitate introductum est, ut venditoribus deceptis hoc remedio subveniatur, cùm generaliter ea, quæ inæqualiter facta sunt, debeant in melius reformari, *l. majoribus* 3. *C. communia utriusque*, & quod æquitati convenit, magnopere à juris conditoribus attendatur, *l. quod si Ephesi, ff. de eo quod certo, l. placuit, C. de judic. cap. fin. de transact.* magnâ ergo æquitate ducti Imperatores *in d. l.* 2. hoc beneficio consuluerunt venditori, quem non inconsultus calor adigit ad vendendum, sed penuria rei familiaris.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim in quolibet negotio bona fides desideretur, *l. bona* 31. *in princip. ff. depositi, l.* 9. *C. de obligat. & action.* neque etiam perfecto contractu liceat alium decipere, quomodo accipiendi sunt textus *in l. penult. C. de pactis*, ibi: *Sancimus nemini licere adversus pacta sua venire, & contrahentes decipere*; *l. sed etsi* 11. §. *item si plures, ff. de instit.* ibi: *Neque enim decipi debent contrahentes, l.* 1. *l. magister, de exercit.* tamen in ipso actu contrahendi naturaliter cuique permittitur alium decipere, *d. l. in causa* 16. quod variis modis explicant Interpretes. Hortensius *de privil. honest. in princip. num.* 11. ait verbum *naturaliter*, in præsenti referri ad ipsam naturam contractus, non ut importet ex natura contractus esse, ut alter alterum circumveniat in pretio, sed importet circumventionem, ac pretii læsionem, illæsâ contractus naturâ, permissam esse; non enim natura contractus, ideò substantia illius, violatur propterea quod alter alterum in pretio circumveniat; unde læsio intra dimidiam, vel ultra, de lege permissiva intelligi debet, cujus permissio naturaliter fieri dicitur, quia illâ non violatur contractus natura. Et eodem ferè modo accipit verbum *naturaliter*, P. Franciscus Valens *in concord. juris*, 2. *p. sect.* 4. *fol.* 218. Aliter Petrus Barbosa *in rubric. ff. solut. matrim.* 49. *num.* 27. qui asserit verbum *naturaliter*, non intelligi de natura, quæ secundùm rationem est; sed de illa, quæ à sensualitate provenit; quasi diceret Consultus, naturalis inclinationis esse, ut se invicem contrahentes in pretio decipiant, juxta illud quod minus quidam aiebat, ut refert D. Augustinus *lib.* 3. *de Trinitate, cap.* 3. *Commune esse mortalium desiderium vili emere, & magno vendere.* Quod & probat lex *si voluntate, C. de rescindend.* & Rex Salomon in proverbiis aiebat: *Malum est omnis emptor, & cùm recesserit, gloriatur.* Sed displicet hæc interpretatio ex eo, quia verbum *concessum*, quo Jureconsultus utitur *in d. l. si de pretio*, §. *fundi*, non propriè prædicatur de eo, quod quisquam à se habet, & à natura ipsa illi inest, prout est naturalis instinctus, seu sensualis natura. Quare his, & aliis sententiis omissis adductis à Pinello *in dicta l.* 2. Matienzo *in d. l.* 1. *Recopil.* dicendum est, verum esse quæstus proprii causâ alium decipere licere naturaliter, idest jure gentium, quo commercia primùm instituta sunt, *l. & hoc jure* 5. *ff. de justit. & jure.* Facit Justinianus *novella* 97. in contractibus enim ineundis, eo voto quisque ducitur, ut compendium suum augeat, etiam cum alieno dispendio, *l. si voluntate, C. de rescind. vendit.* Tullius *lib.* 3. *de offic.* Plautus *in Persa, act.* 4. *scena* 4.

Vin' tu bene emere? Do. *Vin' tu pulchrè vendere?*
To. *Ego scio utrumque velle.*

Hinc Aristotel. *lib.* 5. *Ethic. cap.* 4. lucri, damnique nomina proficisci tradit ab his negotiis, quæ mutuâ partium voluntate contrahuntur; votum enim hoc contrahentium, ut lucrum sectentur, damnum autem aversentur, efficit ut in contrahendo præsertim utilitati suæ studeant, *l. actionum* 25. §. 1. *ff. de obl. & act.* docuerunt Vvisembach. *disput. de justitia, num.* 19. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 4. *artic.* 3. Fornerius *lib.* 6. *rerum quotid. cap.* 20. Verùm hæc ita locum habent, si læsio sit mediocris, *d. l. voluntate, l. quisquis* 15. *C. de rescind. l. res* 54. *ff. de contrab. emption.* secus si sit immodica, hoc est dimidiæ partis justi pretii metas excedat; tunc enim æquum visum est læso succurri, quia etsi nullus adversarii dolus interveniisset, propè tamen res ipsa in se dolum haberet

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

bere videretur, argumento legis *ſi quis eum* 36. *ff. de verb. obl.* unde etiam intra dimidiam pretii partem non admitti læſionem quoad forum internum, notum eſt, & probant pluribus relatis Ferro Manrique *de different. utriuſque fori, quæſt.* 17. Araujo *de ſtatu civili, diſput.* 1. *quæſt.* 2. Nec obſtat primum augmentum difficultatis, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, an remedium dictæ legis competat venditori ſcienti valorem rei venditæ? Et hoc remedium illi ſcienti competere tenuerunt Pinellus *in d. l.* 2. *p.* 1. *cap.* 1. *num.* 10. Albericus *in ead. lege, num.* 12. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 20. Moventur, quia dum hoc remedium ſtatuitur, non diſtinguitur an ſciverit, an ignoraverit venditor pretium rei ſuæ: ſed cùm lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debere, vulgò traditum eſt: ergo. Secundò quia hac diſtinctione admiſsâ, facilè eluderetur beneficium dictæ legis 2. ſiquidem rarò admodum locum haberet, quoniam venditor noſſe præſumitur pretium, & merita rei ſuæ, *d. l. quiſque* 15. Tertiò, quia beneficium ipſius legis non fundatur in dolo, vel errore, ſed in nimia inæqualitate, quæ utique ſocietatem vitiat abſque diſcrimine ſcientiæ, vel ignorantiæ, *l. ſi non fuerit* 29. *ff. pro ſocio*, §. *ult.* Sed adhuc contraria ſententia placet, videlicet beneficium dictæ legis 2. denegari venditori non ignoranti valorem, ſeu pretium rei ſuæ; nam nemo lædi, aut injuriâ affici intelligitur, qui ſcit & conſentit, *l. nemo* 145. *ff. de reg. jur. l. venditor* 11. *C. de reſcind. l. ſi minor* 9. *C. de act. empti*: immò donationis causâ vendidiſſe creditur, ut ſuprà probavi. Quare hanc ſententiam tenuerunt pluribus relatis Cancerius *lib.* 1. *variar. cap.* 13. *num.* 32. Caſtillo *lib.* 4. *controv. cap.* 52. *num.* 41. Barboſa *in d. l.* 2. *C. de reſcind. num.* 51. Arnoldus Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 56. *per totum.* Nec intereſt, quod *in d. l.* 2. non diſtinguatur inter venditorem ſcientem, & ignorantem; nam præterquam quod hæc diſtinctio expreſſa reperitur *in d. l.* 1. *C. ſi major factus*, ſatis deducitur *ex d. l.* 2. quoniam nemo ſciens, & volens lædi videtur, etiam in venditione, *l. ea quæ* 43. *ff. de contrah. emption.* unde cùm iniquitas læſioni cauſam dediſſet, *d. l.* 2. ea ceſſante, ceſſat & beneficium illud. Similiter, etſi dicta lex 2. non fundetur in dolo, vel errore; fundatur tamen in injuria, ſeu iniquitate, quæ nulla eſt adverſus ſcientem, & conſentientem, *d. l. nemo* 145. Quid tamen procedat in foro conſcientiæ, proſequitur Barboſa *in d. l.* 2. *ex num.* 118. Nec obſtat alia pars ipſius argumenti. Nam reſpondetur verum eſſe, dolum emptionem ipſo jure vitiare, *dicta l. & elegantes*, cum ſimilibus, quando dolus ipſe dedit cauſam contractui emptionis, ut in aliis contractibus bonæ fidei procedit, quos dolus dans cauſam eis nullos reddit; non item ſi incideret in contractibus, ut eſt communis ſententia, quam tenent Morla *in empor. tit.* 9. *in præfatione*, *à num.* 92. Cevallos *lib.* 1. *quæſt.* 226. Accedit quia dolus ex calliditate alterius ex contrahentibus probatur, non verò ex quantitate pretii, *l. dolus*, *d. l. ſi voluntate*, *C. de reſcind. l. dolum*, *C. de dolo.* Nec tunc obſtat textus *in d. l. ſi ſuperſtite*, *C. de dolo*, quem variè exponunt relati à Pinello *in d. l.* 1. *p.* 2. *cap.* 4. *num.* 22. Merenda *lib.* 6. *controv. cap.* 21. Schiſordeg. *lib.* 2. *ad Fabrum*, *quæſt.* 5. *tract.* 25. vera tamen interpretatio ſit, in ſpecie illius textus dolum non argui, nec probari ex læſione immodica in quantitate, ſed ex eo quod pater adminiſtravit uxoris defunctæ bona, cui filia ſucceſſit, ejuſque curam ſimiliter geſſit, & cum ea tranſigendo libeberationem ſibi paravit: unde immodica læſio contingit, & deducitur eum in dolo verſari. Et licèt propter reverentiam parentibus debitam actio de dolo in patrem non detur, tamen in factum actio rectè conceditur.

CAPUT IV.

[a] Cœleſtinus III.

PErvenit ad nos ex inſinuatione tua, quod olim Petrus miles A. uxori ſuæ quandam domum in donatione propter nuptias aſſignatam, muliere ipsâ expreſſim dante conſenſum, B. mulieri pro certa vendidit pecuniæ quantitate, quam ex eadem venditione B. matrimonio ſupradicto conſtante xxx. annis liberè, pacificéque poſſedit. Sed prænominato milite iter univerſæ carnis ingreſſo, relicta ejus contra venditionem de ſuo conſenſu ſolemniter celebratam venire præſumit, allegans dictam domum titulo donationis propter nuptias ſibi conceſſam alienari non poſſe, licèt ejus conſenſus noſcatur ipſi contractui acceſſiſſe. Præfata verò B. mulier ex eo nititur ſe tueri, quod bona fide, tituloque juſto poſſedit; & quia in communes uſus viri, & uxoris illius pretium eſt converſum; & quia etiam factæ venditionis tempore, unde ſibi utiliter conſulere potuiſſet, in viri facultatibus conſiſtebat. Unde quia ſuper his nos conſulere curaſti, tuæ ſolicitudini reſpondemus, prædictam empticem, ſi vera ſunt, quæ præmiſimus, domum ipſam debere pacificè poſſidere; nec enim credimus, illam præſcriptis occaſionibus ſuper ipſa domo debere ulteriùs fatigari.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. cui tamen reſcribat Pontifex, nullibi exprimitur, nec ſine magno præjudicio; ſiquidem plurimi intereſt, an præſens quæſtio de donatione propter nuptias diſceptaretur coram judice eccleſiaſtico, aut quia lis agebatur inter perſonas Romanæ Sedi ſubjectas, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus; aut quia incidenter cum cauſa matrimonii quæſtio hæc diſceptabatur, ut *in cap. de prudentia*, cum ſimilibus, *de donat.* aut tandem, quia vidua, aut miſerabilis perſona actionem ſuam propoſuit coram

ram judice eccleſiaſtico, juxta adducta *in capite ex parte, de donat. inter.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præſenti decretali ſequens communiter deducitur aſſertio: *Res donata propter nuptias, ſi alienetur à marito, conſentiente uxore, dum alia bona ipſe obtinet, præcipuè poſt tranſcurſum temporis, ab uxore repeti non poteſt.* Quæ concluſio probari poteſt ex novella 61. *cap.* 1. ex qua tranſcripſit Irnerius authenticam *ſive à me*, *C. ad Velleianum.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña in præſenti, Acoſta *de privileg. credit. regul.* 2. *ampliat.* 6. *num.* 223. Cujacius *in præſenti*, Richierius *in dicta authentica ſive à me*, Ritherurſius *in d. novella* 61.

3. Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam ſicut dos redit ad virum propter ſervandam æqualitatem, *Novel.* 97. *cap.* 1. *&* 2. *authent. dos data*, *C. de donat. ante nupt. cap. fin. de donat. inter:* igitur ſoluto matrimonio per mortem in præſenti ſpecie non poterat vidua agere propter rem donatam propter nuptias. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quoad donationem propter nuptias dominium rei donatæ remanet penes virum donatorem, *l. ubi adhuc*, *C. de jure dot.* & notatur *in authent. dos data*, *C. de donat. ante nupt. Novel. de non eligendis ſecundò nubent. §. illud quoque:* ſed dominus virtute dominii habet facultatem alienandi rem propriam: igitur maritus validè & ritè poteſt alienare rem propter nuptias uxori donatam. Augetur deinde difficultas ex eo, nam conſenſus ſimplex uxoris in præſenti non ſufficiebat, ut vires haberet ipſa alienatio; ſiquidem ut ea ſuſtineretur virtute talis conſenſus, debebat poſt biennium conſenſus ſequi, *Novel. ut immobilium* 61. *authent. ſive à me*, *C. ad Velleianum:* in quo differt hæc donatio à dote; nam prædii dotalis alienatio marito non permittitur, quamvis ſæpe mulier conſentiat, ut probavi *in cap. ex reſcripto*, *de jurejur.* igitur in præſenti ſpecie nec virtute conſenſus uxoris alienatio rei donatæ propter nuptias ſuſtineri poterat. Nec etiam lapſus temporis validam reddebat alienationem, cùm ſæpiùs legamus contra uxorem agere impeditam, præſcriptionem currere non poſſe, *l. in rebus*, *C. de jure dot.* cujus rei ratio habetur *in l. cùm notiſſimi*, *§. ult. verſ. Unde venit*, *C. de præſcript.* 30. Jure enim optimo præſcriptio contra uxorem non currit conſtante matrimonio, quia contra impeditum de jure agere non currit præſcriptio, *l.* 1. *§. ultimo*, *C. de annal. except.* ergo nullo modo in præſenti caſu Cœleſtini deciſio ſuſtineri poteſt.

4. DE DONATIONE PROPTER NUPTIAS.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obſtante, vera eſt præſens Cœleſtini deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, donationem propter nuptias veteribus incognitam fuiſſe, tantúmque celebrari potuiſſe ante nuptias, donec Imperator Juſtinianus cum patre ſuo conſtituit, ut etiam conſtante matrimonio fieri poſſet, ſi eo tempore mulier, vel pro ea alius dotem auxiſſet, *l. ſi conſtante* 19. *C. de donat. ante nupt.* Quare donatio, quæ à veteribus ante nuptias dicebatur, propter nuptias appellari cœpit, §. 3. *Inſtit. de donat.* quæ etiam contraria dos dicitur, quia ſicut dos appellatur quæ ab uxore datur marito: ita donatio, quam maritus uxori facit, contraria dos dicitur, *l. cùm multùm* 20. *C. de donat. ante nupt.* unde infertur, tam in conſtitutione, quàm in effectu pari paſſu ambulare donationem propter nuptias, ac dotem; quare ſicut dos conſtante matrimonio conſtitui valet, licèt ante nuptias promittatur; ita etiam & hæc donatio. Deinde ut dos ab ipſa uxore, vel etiam ab extraneo promitti valet; ſic & donatio propter nuptias ab ipſo marito, vel ab alio, nomine ejus fieri valet, *l. ſi in liberis* 18. *C. de donat. ante nupt.* Deinceps ſicut uxori pro dote recipiendâ competit tacita & privilegiata hypotheca, *l. aſſiduis* 11. *C. qui potiores*; ſic etiam marito competit hypotheca pro donatione propter nuptias. Rurſus ut maritus conſtante matrimonio vindicare poteſt res dotales, *l. dote ancillam*, *C. de rei vindic. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* ſic etiam uxori conceditur actio in rem pro vindicandis ipſis rebus donatis, *authenticâ Perniſſa*, *C. de donat. ante nupt.* Tandem omnia pacta, quæ circa dotem inter conjuges placuerunt, etiam circa donationem hanc conventa intelliguntur, adeò ut ſi aliquid diverſum circa lucra ab alterutra parte receptum ſit, ad æqualitâtem per leges reducatur, *l. ex more*, *cum ſequenti*, *C. de pactis conventis*, etiam ſuper dote, *d. l. cùm multa* 20. Inde dubitari ſolet, an uxor lucretur fructus rei donatæ propter nuptias, ſicut maritus ſuos facit fructus rerum dotalium? Et negativam ſententiam tenuerunt Gloſſa *in authentica dos data*, *C. de donat. ante nupt.* & alii veteres apud Antonium Gomez *in l.* 50. *Tauri*, *num.* 2. Hothomanus *in diſputat. de dotibus*, *num.* 22. Scipio Gentil. *lib.* 4. *de donat. inter*, *cap.* 16. *pagina* 461. Oſualdus *ad Donellum lib.* 14. *commentar. cap.* 9. *littera C*, Fontanel. *de pactis nupt. clauſul.* 4. *gloſ.* 5. *num.* 9. *&* 10. Facit pro ſententia textus *in l. ubi* 29. *C. de jure dot.* ubi uxori conceditur, marito vergente ad inopiam, dotem ſuam repetere, etiam conſtante matrimonio, ut tam ex ejus fructibus, quàm donationis propter nuptias ſublevare matrimonii onera poſſit. Igitur ſi hoc ſpeciali caſu tantùm fructus marito concedantur, regulariter eos ſemper non lucratur. Deinde quia ſi uxor hujuſmodi fructus ſuos faceret, eximaniretur commodum dotis, cujus fructus marito cedunt pro ſublevandis matrimonii oneribus, *l. pro oneribus* 20. *C. de jure dot.* ſiquidem æqualis quantitas ſolebat propter nuptias donari, ac in dotem conſtituebatur. Contrariam tamen ſententiam poſt Donellum *ubi ſuprà*, tenuit D. Joſephus de Retes *de donat. ſect.* 3. *num.* 17. motus primò ex comparatione, quam generaliter admittit Juſtinianus *in l. cùm multa* 20. *C. de donat. ante nupt.* inter dotem, & donationem propter nuptias, ita ut pari paſſu ambulent, tam in conſtitutione, reſtitutione, & cæteris, *l. conſenſu* 8. *§. ult. C. de divortiis:* unde cùm præcipua qualitas dotis ſit, ut maritus fructus lucretur, dicendum eſt, etiam quoad hanc qualitatem illi exæquandam eſſe donationem propter nuptias. Secundò *ex l. lex quæ tutorem*, *C. de adminiſt. tutorum:* ubi docetur, minorem non poſſe donare propter nuptias ſine decreto Judicis, & curatoris auctoritate. Igitur quia res donatæ propter nuptias, cum fructibus ad uxorem ſpectabant, aliàs ſi per donationem à minore factam tantùm res donatæ pignori ſubjicerentur pro dotis ſecuritate, ad quid talis ſolennitas deſideraretur. Quâ opinione retentâ, ipſe D. Joſephus de Retes *num.* 18. ut ſatisfaciat fundamentis contrariæ ſententiæ, agnoſcit injuſtam fuiſſe prædictam exæquationem dotis, & donationis propter nuptias: quod & agnovit Cujacius *in novella* 47. ſiquidem ſervatâ prædictâ æqualitate, eveniebat ut maritus pauper ducere non poſſet uxorem divitem; quare ne de legibus Romanis hoc fateri cogamur, potiùs ſubſcriberem priori ſententiæ, prædictam

dictam exæquationem accipiendo non in omnibus & per omnia, sed quoad constitutionem, & restitutionem, non verò quoad fructuum acquisitionem, qui erogandi erant in alimoniam ipsius uxoris & familiæ. Nec tunc obstat textus *in d. l. qua, C. de administr. tut.* nam ideò desideratur in donatione propter nuptias à minore facienda eadem solennitas, quæ in aliis alienationibus desideratur, quia cùm, ut suprà dixi, dominium rei donatæ propter nuptias transeat in uxorem, & per consequens alienatio sequatur, ideò in tali donatione solennitas illa desiderabatur.

5. PROSEQUUNTUR ALIA DE IPSA DONATIONE.

Secundò sciendum est, quod soluto matrimonio, sicut dos ad uxorem, hæredemve ejus revertitur, ita etiam donatio propter nuptias ad maritum, seu ejus hæredes redit, si nullum pactum interceſſit de lucrandis ipsis rebus donatis, *Novella* 98. nec cogitur maritus utpote proprium relinquere liberis prioris matrimonii, si ad secundas nuptias transierit, *l. si liberis, C. de donat. ante nupt.* Nec contrarium probatur *in l. fœmina, C. de secundis nuptiis*; ubi hæc pœna imponitur contrahentibus secundas nuptias, ut omne lucrum, quod ex priori matrimonio consecutus, consecutáve est, conservet liberis prioris matrimonii. Quia facilè respondetur, secundò nubentem lucrum cogi conservare, scilicet si vir lucratus est dotem, vel si mulier lucrata est donationem propter nuptias, ex pacto videlicet; tunc enim verè uxor lucratur ipsam donationem propter nuptias, sed ratione pacti; & tunc certum est, ad secundas nuptias transeuntem teneri conservare liberis prioris matrimonii ipsam donationem. Deinde etiam notandum est, quod nec muliere quidem consentiente, nisi observatâ formâ dictæ authenticæ *sive à me, C. ad Vellejanum*, res immobiles donatæ propter nuptias alienari queunt, Gudelinus *de jure noviss. lib. 1. cap. 8.* cujus doctrinæ rationem eam assignarunt Cujacius, & Ritherſius *in d. novella* 61. Rither. *in dicta authent. sive à me*, quod scilicet si permitteretur marito hæc alienatio, facilè eveniret ut uxori luctum nuptiale, quod vi pacti, vel statuti soluto matrimonio competebat, interverteretur, & proinde liberi communes, quibus plerumque lucra nuptialia à parentibus asservabantur, damno non modico afficerentur. Nec interest, quod mulieri competat rei vindicatio adversùs quemcunque possessorem, & per consequens facilè alienatio rescinderetur. Nam respondetur, consultiùs esse, alienationem ipsam irritare, quàm rescissoriam actionem mulieri concedere; cùm multa intercedere possint, quæ si ipsam actionem inanem non redderent, saltem difficilem facerent? & semper præstabilius est intacta cuique jura sua servare, quàm post ren vulneratam remedium quærere, *l. ult. C. in quibus causis in integrum restit.* Sustineretur tamen talis alienatio, si uxor ipsi consenserit, & post biennium iterum consentiat: quo casu sustinetur alienatio, si ex aliis mariti bonis casus donationis refici queat, *d. novel.* 61. Nec obstat textus *in l. quibus* 18. *ff. de verb. obl.* ubi docetur, quod geminatus consensus non magis operatur, quàm simplex. Nam respondetur, Pomponium in eo textu agere de promissione iterata, quæ non est sufficiens ad hoc, ut quis bis solvat quod promisit; aliàs enim repetitus consensus ad confirmationem contractus prodest. Unde constat, quod si post dictam authenticam *sive à me*, maritus non iterato consensu mulieris post biennium res donatas alienet, vel aliunde ipse satisfacere nequeat, actio conceditur uxori, ut res ipsas donatas propter nuptias à quocunque possessore repetere possit, *authent. permissa, C. de donat. ante nupt.* quia respectu mulieris talis alienatio pro infecta habetur, quoad ipsum verò maritum alienatio rata habetur, *d. novel.* 61. Potest tamen maritus alia bona, quæ tacitè obligata sunt pro ipsis rebus donatis propter nuptias, consentiente uxore rectè alienare, cùm remissio pignoris non habeatur pro alienatione, *l. etsi* 18. *ff. quæ in fraudem credit.* nec etiam pro donatione, *l. quamvis* 8. *C. ad Vellejanum.* Quæ duo mulieribus interdicta sunt, unde consentiendo alienationi ipsius rei pignoratæ, remisisse videtur jus pignoris, quod in ea habebat. Illud pro coronide notandum est, hoc genus donationis propter nuptias jam ab usu recessisse in Europæ provinciis, ut testatur Baldus *in l. cùm multa* 20. *C. de donat. ante nupt.* Cujacius *lib. 5. observ. cap. 4.* Osualdus *ad Donellum lib. 14. cap. 9. littera E*, Corrasius *in l. qui liberos, num. 237. ff. de ritu nuptiar.* Baëza *de non meliorandis filiabus, cap. 2. num. 32. & cap. 7. num. 5.* Auendaño *in l. 29. Tauri, glos. 1. num. 2.*

6. TRADUNTUR VARIÆ INTELLECTIONES hujus TEXTUS.

His animadversis referamus jam varias Doctorum interpretationes, quas præsenti Cœlestini decretali assignarunt Glossa finalis *verbo Solutio*, Abbas antiquus *in præsenti*, quos refert Antonius de Burgos *ad hunc textum*: asserunt enim, in præsenti specie ideò contra uxorem judicatum fuisse, quia cùm matrimonium solutum esset eo tempore, quo uxor alienationis rescissionem petebat, ut constat ex illis verbis, *viam universæ carnis ingressa*, quo casu res donatæ propter nuptias ad hæredes mariti pertinebant, *cap. ult. de donat. inter*; inde certum erat, nihil uxoris interesse res alienatas recuperare. Sed hanc solutionem rectè refellit Acosta *de privileg. credit. num.* 230. Secundo verò loco Cardinalis, Abbas Siculus, & Joannes Andreas, quos sequuntur Palacios Rubios, & Rodericus Suarez laudati ab Acosta *ubi suprà, num.* 229. docent Cœlestinum in præsenti ex rationibus per partem allegatis supposuisse secundum consensum uxoris interceſſisse, & ita alienationem validam fuisse. Verùm & hanc solutionem reprehendit Acosta *num.* 232. quare illis omissis verius dicendum est, quod licèt singula, quæ in præsenti à Cœlestino expenduntur, per se, & sigillatim non sufficiant, ut uxor repellatur à donatione propter nuptias, alienatioque ipsa valida reddatur; tamen simul omnia illa conjuncta alienationem hujusmodi validam reddunt, quia quæ non prosunt singula, conjuncta juvant, *l. instrumenta, C. de probat.* unde omnibus illis circunstantiis concurrentibus, quas exprimit, & expendit Cœlestinus, rectè docetur, uxorem persequentem res donatas propter nuptias, & alienatas à marito, repellendam esse.

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam juris principium in ea expensum procedit, nisi pactum interceſſerit de lucrandis rebus donatis propter nuptias; sicut enim circa restitutionem dotis plerumque pactum de ea lucranda intercedit: ita etiam circa donationem propter nuptias adhiberi solet, juxta authenticam *equalitas, C. de pactis conventis*: docent Sichardus *in l. 3. C. de jure dot. num. 7.* Richierius *in d. authentica sive à me*: quod pactum in præsenti specie interceſſisse supponit Cœlestinus 111. Nec obstat augmentum difficultatis, nam potiùs verum est, pacto interveniente de lucranda donatione propter nuptias, dominium rei donatæ penes mulierem remanere: unde illi competit rei vindicatio contra quemlibet extraneum possessorem, *authentica Permissa, C. de*

de donat. ante nupt. Nec desideratur ut pactum specialiter intercedat de lucranda ipsa donatione; sed sufficit ut pactum interveniat de lucranda ipsa dote, quia etiam tale pactum conventum intelligitur de lucranda ipsa donatione propter nuptias, *l. fin. §. simplicis, C. de donation. ante nuptias, authentica equalitas, C. de pactis conventis tam super dote.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam in præsenti alienatio rei donatæ propter nuptias sustinetur, non tantùm ex eo, quia mulier alienationi consensit, sed quia pecunia ex ea proveniens versa fuit in utilitatem utriusque conjugis, & elapsum fuerat spatium 30. annorum; unde singula quæ per se non proderant ad valorem alienationis, conjuncta ipsam validam reddiderunt. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis, pro cujus solutione dicendum est, ex temporis lapsu in præsenti casu non præsumi, aut induci præscriptionem, seu usucapionem erga rem donatam propter nuptias, & alienatam; sed ex transcursu tam longi temporis præsumi consensum ratificatum: qui secundus consensus desideratur pro solennitate hujus alienationis, *in d. authent. sive à me, C. ad Vellejanum.* Unde cùm ex lapsu temporis præsumatur omnis solennitas, Mascardus *de probat. conclus.* 426. probat Barbosa *in præsenti, num.* 2. ideò in præsenti specie alienatio valida pronunciatur, quia ex lapsu diuturni temporis creditur solennitatem præscriptam in dicta authentica *sive à me*, præcessisse.

CAPUT V.

Idem *Episcopo a Pollion.*

AD nostram noveris audientiam perveniſſe, quod cùm R. laicus ab M. mutuum recipere voluisset, creditor *b* Ternen. diœc. ne per *c* canonem contra usurarios editum posset in posterum conveniri, domos, & olivas ipsius recepit ab eodem titulo emptionis, cùm reverà contractus usurarius ageretur; quod patet ex eo, quod creditor, sicut publicum continet instrumentum, debitori promisit, quod quandocunque à septennio usque ad novennium daret sexaginta uncias *d* tarenorum, qui vix dimidiam justi pretii contingebant, domos ei restitueret, & olivas. Quia igitur fraus, & dolus cuiquam patrocinari non debent, f. t. per A. f. m. quat. si res ita se habet, instrumento venditionis confecto in fraudem canonis promulgati contra usurarios non obstante, prædictum M. ad restituendas domos, & olivas prædictas ei, ad quem debent hæreditario jure devolvi, cùm debitor viam sit universæ carnis ingressus, per pœnam in Lateranensi Concil. contra usurarios promulgatam, ap. rem. compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Pollion.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. sed malè, cùm in Geographia sacra non reperiatur mentio similis Ecclesiæ Cathedralis: quare rectè Cujacius in præsenti legit, *Pamensis*, de qua Ecclesia nonnulla notavi *in cap.* 17. *de electione.*

2. [b] *Ternensis diœcesis.*] Quæ est in Sicilia, ut notavit Cujacius *hîc*, cujus Episcopus Eutychius subscripsit Concilio Romano 3. sub Symmacho.

[c] *Canonem.*] Concilii Lateranensis videlicet, relatum *in cap. quia, de usuris.*

[d] *Tarenorum.*] Genus est monetæ apud Siculos usitatæ, ut exponit Albericus Rosat. *in dictionario, verbo Tareni:* ejusdem meminit Leo Hostiens. *chron. Cassin. lib.* 2. *cap.* 74. *Et mille tarenis ab Abbate donatus.* Et *lib.* 3. *cap.* 57. *Duo millia tarenos Africanos.* Et *lib.* 4. *cap.* 99.

COMMENTARIUM.

3. LIcèt pactum de retrovendendo expresè à jure divino, canonico, & civili inventum non legamus, approbatum tamen videtur *cap.* 25. *Levitici* ibi: *Dominus hæc dixit filiis Israël:* Et *cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendatur.* Et *cap. illa vos, de pignor.* in præsenti, *in l.* 2. *l. si à te, C. de pactis inter emptor. l. si cùm venderet* 13. *C. de pignorat. l. si quis hæc* 42. *ff. de rei vind.* docuerunt latè Caldas *de empt. cap.* 24. *num.* 14. Morla *in empor. tit.* 9. *quæst.* 14. Barbosa *in l. divortio*, 2. *part. num.* 75. Germonius *lib.* 2. *animadv. cap.* 17. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 15. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 5. *art.* 5. Besoldus *in delibat. juris, ad lib.* 18. *Pandect. quæst.* 4. Sed si verum amamus, in prædictis juribus non agi de pacto de retrovendendo, sed de re vendita restituenda soluto pretio, quo vendita fuerat tempore convento, facilè legenti constabit, maximè *ex d. l.* 2. inter unum enim, & alium pactum magna versatur differentia; quia quando pactum fit de retrovendendo, emptor tenetur tantùm ad factum revedendi, *l. consilio* 7. *§. fin. ff. de curat. furios.* nec pactum illud pro venditione habetur, *l. in bonæ fidei, ff. de eo quod certo loco*, junctis Fachineo *dicto libro* 2. *cap.* 7. Fabro *de erroribus, decade* 22. *errore* 1. Ac proinde si emptor renuat vendere, compelli non potest, ex principio textus *in l. si quis ab alio, §. fin. ff. de rei vind. l. stipulationes* 72. *vers. census, ff. de verb. obl.* sed tantùm solvendo interesse venditori liberabitur, ex adductis à Costa *lib.* 2. *select. cap.* 23. Pichardo *in §. si filium, Instit. de offic. jud. à num.* 195. & in terminis notarunt Barbosa *in l. divortio*, 2. *part. num.* 75. *ff. solut. matrimon.* Corasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 9. textus enim *in d. l.* 2. non loquitur in pacto de retrovendendo, sed de alio pacto longè diverso, scilicet de re restituenda oblato pretio, *ex d. l.* 2. præsenti textu, & aliis suprà relatis. Ratio est, quia in hoc pacto jam venditio à principio est celebrata, & solùm suspenditur ex conditione restituendi pretii, quo reddito, conditio manet purificata; & tunc censetur emptor rem præcisè tradere, juxta regulam legis *cùm manu* 80. *§. finali, de contrahenda emptione*, Caldas *de emptione cap.* 25. *à num.* 3. non

ergo

ergo si rectè perpendantur præsens textus, & alii suprà citati, in eis non agitur de pacto, quod vulgò Doctores appellant *de retrovendendo*; sed de re vendita restituenda oblato pretio à venditore. Sed quia pactum hoc communiter ab Interpretibus agnoscitur, & in præsenti disputatur, omissis ejus diffinitione, naturâ, & legibus, quas fusè exponunt Faber *decade* 22. 23. & 24. Ritherurs. *C. de pactis inter emptorem*, ut præsentem textum exponamus, examinandum est, utrum contractus emptionis celebratus sub pacto de retrovendendo, & modicitate pretii, judicandus sit usurarius; quod post congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Garañа *in cap. illa vos, de pignorib.* disputant Germonius *lib.* 2. *animadv. cap.* 17. Hermosilla *in l.* 42. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 1. Vela *differt.* 32. Castillo *tom.* 2. *controv. lib.* 2. *c.* 25. Leotardus *de usuris quæst.* 9. *ex num.* 91. Ayllon Lainez *ad Antonium Gomez lib.* 1. *var. cap.* 2. *num.* 28. fusè Thomas Manlius *de emptione & vendit. tit.* 7. *ex num.* 22. Larrea *decis.* 76. In qua quæstione affirmativam sententiam tenuerunt plures relati à Cenedo *ad Decret. collect.* 28. Valascus *consult.* 41. Gamma *decis.* 138. & alii centum Doctores congesti à Castillo *dicto lib.* 2. *cap.* 25. qui pro sua sententia primò expendunt præsentem decisionem, ubi Innocentius talem contractum ut usurarium improbat, quia celebratus fuerat sub pacto de retrovendendo, & modicitas pretii intercesserat. Secundò adducunt textum *in cap. illa vos, de pignoribus*, ubi similiter ex his duabus circumstantiis contractus fœneratitius declaratur. Tertiò moventur ex eo, quia datâ venditione cum modicitate pretii, accedente pacto de retrovendendo, non venditio celebratur, sed pignus constituitur, quod semper pro minori pretio solet contrahi, *cap. significante, de pignoribus.* Contrariam tamen sententiam tenuerunt Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 12. Cevallos *quæst.* 224. Felicianus, Mascardus, & alii innumeri congesti à Castillo *dicto cap.* 25. *num.* 50. Faber *decad.* 9. *errore* 9. Leotardus *d. quæst.* 9. *num.* 13. & hæc est communis sententia, quæ probatur ex eo, quia pactum hoc de retrovendendo, per se non est improbatum, immò approbatum reperitur *in dicta l.* 2. & jutibus supracitatis. Nec exiguitas pretii per se arguit contractum usurarium, vel illum injustum reddit, cùm liceat contrahentibus invicem se decipere, ut probavi suprà *in cap. cùm dilecti.* Igitur nec illis duabus circumstantiis concurrentibus contractus fœneratitius redditur. Deinde quia ut contractus dicatur usurarius, necessariò requiritur ut interveniat usura expressa, vel palliata, *cap. consuluit, de usuris:* docet in terminis Molina *de justitia, disp.* 303. *vers. Per hanc.* Sed in contractu emptionis, & venditionis cum modico pretio, & pacto de retrovendendo celebrato, nulla, nec expressa, nec tacita intervenit usura. Non expressa, quia contractus emptionis valde dissimilis est à contractu mutui, ut ex utriusque natura, & definitione constat. Non palliata, quia non datur ob dilationem debiti aliqua pecunia: ergo contractus non est usurarius. Accedit quia contractus talis est judicandus, qualis ex forma ipsius apparet, *l. cùm precibus, C. de probat. l. si tamen, ff. ad Maced.* Sed ex suprà relata forma contractus purus apparet: ergo non est cur fœneratitius judicetur. Quâ sententiâ retentâ non obstat præsens textus, in cujus serie non solùm refertur pactum de retrovendendo, & modicitas pretii, sed plura alia expenduntur. Primò, quod animus contrahentium vertebatur circa mutuum celebrandum, & ut emptor evaderet usurarii pœnas, simulavit alium contractum, videlicet emptionem. Deinde exenditur exiguitas pretii, quod vix dimidiam partem justi pretii attingebat. Deinde pactum in præsenti specie adjectum dupliciter restringebat venditorem: primò ut non posset redimere ante septennium elapsum, nec post novennium; & ita tantùm per biennium redemptio illi concedebatur. Denique præsens textus utitur verbo illo, *restituetur*, si pretium redderetur; quod non supponit novam venditionem, sed redemptionem, argumento textus *in l. si rem, § omnes ff de pignorat.* ex quibus omnibus Innocentius deduxit contractum usurarium fuisse. Nec obstabit si instes cum Menochio *lib.* 3. *præsump.* 122. *num.* 38. quod licèt in principio hujus textus narretur petitio mutui, tamen Innocentius in decisione tantùm nititur duabus illis conjecturis, videlicet pacto de retrovendendo, & modicitate pretii; unde videtur ipsum insuper habuisse cæteras circumstantias, nec eas Pontificem approbasse, ut contendit Burgos hîc, *n.* 47. Quia respondetur ex mente Cujacii hîc, & cum Castillo suprà, *num.* 57. post Beroium *hic, num.* 26. quod licèt ex instrumento venditionis non constaret nisi de pacto, & modico pretio; tamen cùm Innocentius agnosceret petitionem mutui, intentionemque emptoris, qui fœnerator erat, si Cujacio credimus, dicendum est verba illa, *si ita est*, &c. ad omnes prædictas circumstantias æqualiter esse referenda, atque ita ex omnibus his circumstantiis contractus, de quo in præsenti, usurarius judicatur. Consonat in specie textus *in l.* 4. *tit.* 6. *lib.* 8. *recopil.* Nec etiam obstat textus *in dicto cap. illa vos, de pignor.* quia in ejus specie non ex pacto de rètrovendendo, & modicitate pretii contractus judicatur fœneratitius, sed ex eo, quia adjectum fuit instrumento venditionis, ut quando venditor pretium restitueret, præstaret amplius libras tres, & insuper ut emptor imputaret fructus in sortem, quod repugnat naturæ contractus emptionis; nam quocunque modo pactum de retrovendendo in ea apponatur, post perfectam venditionem fructus pertinent ad emptorem, juxta legem 2. *C. de pactis inter*; & proprium est contractus pignoratitii, *cap. cùm contra*, ubi latè dicemus, *de pignoribus:* unde facilè constat *in d. cap. illa vos*, ex pacto non de retro, & modicitate pretii, sed ex aliis circumstantiis, ex quibus lucrum ultra sortem emptor percipiebat, contractum usurarium judicari. Nec tandem obstant alia fundamenta contrariæ sententiæ; nam ex eis tantùm deducitur, ex modicitate pretii tantùm nasci præsumptionem, contractum esse usurarium, quod verum est, & pluribus ampliationibus, & limitationibus exponit Thomas Manlius *ubi suprà, ex n.* 26. non tamen inde deducitur, ex sola illa præsumptione judicandum esse contractum usurarium, sed adjunctis aliis circumstantiis in præsenti textu relatis, vel aliunde petitis, quas diligenter recensèt & examinat Manlius *d. tit.* 7. de emptione & venditione, ferè per totum.

Alia plura circa pactum hoc de retrovendendo examinant repetentes in præsenti, & prosequuntur Doctores suprà citati, quæ in præsenti transferibere institutum non patitur. Videndi sunt Hermosilla, Castillo, & Ayllon *ubi suprà*; & utrum tale pactum præscribatur spatio longissimi temporis, quoties ita conceptum est, ut semper, & quandocunque venditori liceat red mere, examinat Fachineus *lib.* 2. *controvers. capite* 13. qui & *capite sequenti* disputat, utrum fructus rei venditæ eo casu spectent ad venditorem, an ad emptorem:

& capite 15. utrum ex hoc pacto dominium rei venditæ ad venditorem ita revertatur, ut rem à quolibet tertio detentore vendicare possit. Eadem quæstiones examinant Morla *in empor. tit.* 9. *quæst.* 14. 15. 16. *&* 17. Sesse *tom.* 1. *decis.* 17. 18. 19. *&* 20. & quænam actio ex hoc pacto detur, doctè exponunt Vela *dissert.* 32. *per tot.* Meril. *lib.* 2. *var. cap.* 6. & an aucto pretio rei, pretium reddendum augeatur, exponit Larrea *decis.* 76. *Granat.* qui etiam *decis.* 70. doctè resolvit quando minor, eo quòd hoc pacto usus non sit, restituendus veniat.

CAPUT VI.

Idem *Episcopo, & Archid.* a *Viterbiensi.*

CUm causa, quæ inter œconomum monasterii sancti *b* Martini de Monte, ex parte una; ac cives Viterbienses super *c* casamentis, ex altera vertebatur, fuisset aliquandiu ventilata, cùm constitisset *d* nobis monasterium venditione ultra dimidiam justi pretii fuisse deceptum, sententiando decrevimus, ut præfati cives, aut recepto pretio possessiones restituerent memoratas, aut supplerent quantum constaret legitimæ venditionis tempore justo pretio defuisse.

NOTÆ.

1. [a] *Viterbien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. veram autem inscriptionem hujus textus retuli *in cap. cùm causa, de testibus.*

[b] *Monasterii sancti Martini.*] De quo nonnulla notavi *in cap. finali, de confessis.*

2. [c] *Casamentis.*] Casamenta intelligit Ivo Carnotensis *epist.* 105. *&* 197. domos rusticas cum terris, & agris, quibus etiam feuda intelliguntur. D. Bernardus *epist.* 39. *ad Theobaldum Principem,* ibi: *Nostrum quoque, ac vestrum pariter Episcopum, ideſt Lingonienſem, abundantiori, ut decet honore ſuſcipiatis, & de caſamento, quod tenetis, homagium quod debetis, reverenter ei, & humiliter offeratis.* Fulbertus Episcopus in forma fidelitatis relata à Carnotensi *part.* 12. *Decreti, cap.* 76. ibi: *Ut fidelis hæc nocumenta caveat, juſtum eſt, ſed non ideo caſamentum meretur.* Illustrant Juretus *in notis ad Carnotenſem, epiſtola* 176. Cironius *in parat. ad hunc titulum.*

3. [d] *Constituisset nobis.*] Unde dum de reparatione hujus monasterii agit Innocentius III. hæc leguntur in antiquo MS. ejusdem Monasterii. [Cùm autem monasterium sancti Martini de Monte ad exterminationem pervenisset extremam, ita ut vix in eo tres monachi remansissent, possessionibus ejus vel omninò distractis, vel sub gravi fœnore pignoratis, tunc Pontifex ad reformationem ipsius intendens, pro redimendis possessionibus mille libras exsolvit, scripsitque Abbati & Conventui Pontigniacensis Cœnobii, quod est unum de quatuor primis & præcipuis Cistercienſis Ordinis monasterium, ut ipsam Ecclesiam sancti Martini in filiam reciperent spiritualem, & ad ipsam dirigerent Abbatem, & conventum de monachis, & conversis; quod ipsi libenti animo perfecerunt. Cùm ergo venisset Dominus Papa, benedixit Abbatem, & ut in eodem loco religio pullularet, concessit, & donavit eidem Ecclesiam Sancti Salvatoris, quæ sita est juxta Orelem, cum omnibus rationibus, & possessionibus suis, longè quidem majoribus, ac etiam melioribus, quàm cæteræ possessiones illius.] Refert Manrique *tom.* 2. *annal. Cistercienſ. anno* 1150. *cap.* 11. *num.* 8.

Commentarium dedi suprà *in cap.* 3.

CAPUT ULT.

[a] Gregorius IX.

SI venditori post institutum contra se judicium quis omiserit, ut rem venditam sibi defenderet nunciare, vel contumaciter abfuit tempore sententiæ promulgatæ, seu per injuriam sententia lata fuit, de evictione juxta legitimas sanctiones agere non valebit.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius IX.*] Qui more suo ultimo loco compilari jussit constitutiones proprias, fetè omnes deductas ex Juris Cæsarei visceribus, ut. præsentem deprompsit; nam priorem ejus partem, in qua agitur de venditore non laudato, & omissâ denuntiatione, transcripsit *ex l.* 8. *C. de evict.* secundam, in qua alia exceptio evictionis refertur, videlicet evictionem cessare, si ideo contra emptorem judicatum sit, quòd ille contumaciter abfuerit, deprompsit *ex l. ideo, ff. de evict.* Tertiam tandem exceptionem de judice per sordes, vel incuriam judicante, transcripsit *ex l. ſi per imprudentiam, ff. eod. tit.* Ut autem exceptiones istas clariùs exponamus, ita se habet conclusio.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO PROBATUR ET REFERTUR.

VEnditor non tenetur de evictione, *ſi emptor ejus denunciationem omiſerit, aut tempore ſententiæ contumaciter abfuerit, aut iniquè fuerit condemnatus.* Probant eam textus *in l. ſi ideo, l. ſi per imprudentiam, l. ſi ab emptore* 49. *l. fundo* 53. *§.* 1. *l. actore* 7. *l. emptor* 8. *l. ſi controverſia* 9. *l. ſi cum quo* 19. *C. de evict. l.* 1. *C. de periculo & commodo, l. libera* 8. *C. de ſentem. & interl.* Consonat de jure Regio lex 36. *tit.* 5. *partit.* 5. Illustrant ultra congestos in præsenti

Digitized by Google

senti à Barb. *in collect.* & Garaña *in præsenti*, Gutierrez *de juramento. p.* 1. *cap.* 61. Petrus Gregorius *lib.* 25. *syntagm. cap.* 21. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 35. & *lib.* 7. *cap.* 14. Thomas Manlius *de empt. tit.* 11. *fol.* 375. Jul. Pacius *de emptione, num.* 260. Donellus *in d. l.* 8. *C. de evict.* & *in tract. de evict. cap.* 5. Bachovius *ad Treutl. disput.* 2. *thesi* 7. *littera A.* Franquez *in dissert. ad Digesta, lib.* 21. *tit.* 2. *ex num.* 670. Burgundius *de evict. cap.* 54. *cum sequent.* & *cap.* 82. D. Gutierrez de Arroyo majoris collegii Ovetensis alumnus, *in repetit. ad hunc textum*, Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 13. *cap.* 9. Larrea *decis.* 73. 74. & 75. Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap.* 32. Ant. Faber *lib.* 2. *conject. cap.* 3. & 5. & *de error. decade* 1. *errore* 10. Hermosilla *in l.* 32. *glos.* 1. *tit.* 5. *partit.* 5. Gibalinus *tom.* 2. *de negotiat. lib.* 4. *cap.* 6. *art.* 5. Arias de Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 32.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic argumentor. Si denuntiatio in præsenti casu evictionis esset necessaria, maximè quia per illam in venditorem transferretur litis defensio, ut innuit Gregorius illis verbis: *Ut rem venditam sibi defenderet nunciare.* Sed defensio hujusmodi causæ non ad venditorem, sed ad emptorem spectat, *l. si ideo* 55. *ff. de eviction. l.* 1. *C. eodem*: ergo etsi omittatur talis denuntiatio, nihil oberit, quominus venditor de evictione teneatur. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc denuntiatio pro solennitate desideraretur, ut venditor de evictione teneretur, non posset pacto in contrarium convento tolli: sed inter contrahentes potest pacisci, ut talis denunciatio omittatur, *l. Herennius, ff. de evict.* Burgundius *de eviction. capite* 56. *per totum*: ergo quia talis denunciatio pro solenni forma evictionis non desideratur.

4. EVINCERE QUID.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, evincere, si propriam ejus significationem intueamur, actum victoriæ denotare cum effectu; idem enim est evincere, quod vincendo extorquere, vel extorquendo vincere, ut apud Horatium *lib.* 2. *serm. satyr.* 3. ibi:

——— *Evincit amare.*

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Tu lacrymis evicta meis.

Sicut plus est emigrare, quàm migrare; & eradicitus, quàm radicitus. Plautus *in Mostel.* ibi: *Omnia ergo mala, malefacta vestra reperi, non radicitus quidem herclè, verùm etiam eradicitus.* Notarunt Cabrilius *in tract. de evict. in princip.* Guzman *eod. tract. in præfatione, num.* 13. Manlius *dicto tit.* 11. Cujacius *tract.* 4. *ad Afric. l.* 24. *ff. de evict.* Donellus, & Duarenus *ad eundem titulum.* Nec tunc obstat textus *in l. utique* 16. *ff. de rei vind.* ubi servo mortuo, de quo lis vertebatur cum emptore, adhuc docetur sententiam proferendam esse, ut si alienus declaratus sit, committatur stipulatio evictionis, sed in eo casu cùm res perempta sit, auferri non potest sententiâ judicis, argumento textus *in l. si stipulator* 35. *l. si homo* 69. *l. inter* 83. §. *sacram, ff. de verb. obl.* unde cùm res evicta dici non posset, videbatur dicendum, evictioni locum non esse, *ex l.* 2. *ff. judic. solvi.* Nam respondendum est, per litis contestationem in ea specie perpetuatam fuisse obligationem, *l. si ex legati* 23. *l. cum qui*, §. *ult. l. si servum* 91. *ff. de verb. obl.* unde licèt eo casu naturâ servus mortuus sit, intellectu tamen juris stare creditur, *d. l. si servum* 91. §. *effectus*, succeditque condemnatio in æstimationem, *l. promissor* 25. *ff. de constit. pecun.* ex quo evenit, ut de proprietate servi proferatur sententia perinde ac si viveret, & à possessore auferretur: unde nihil mirum si contra venditorem detur regressus, & evictionis stipulatio committatur, *ex l. cùm servus* 11. *ff. judic. solvi, l. ult. C. de assert. toll.* docuit Donellus *in l. si quis* 26. *C. de evict.*

5. EVICTIONIS DEFINITIO.

Secundò sciendum est, evictionem variè definiri ab Interpretibus. Azor *in summa, C. de evict.* ita eam diffinit, quod sit *Rei emptæ, vel ex aliqua causa justa acceptæ per judicis sententiam ablatio.* Quam definitionem sequitur Guzman *de evict. quæst.* 1. sed eam improbat Caballinus *eod. tractatu*, & illam adducit, quod evictio sit *Rei emptæ vellè facta ablatio.* Sed parum explicat definitum, cùm evictio non solùm pro re empta competat, sed pro aliis rebus alienatis. Treutlerus *volum.* 1. *select. thesi* 5. *quæst.* 18. ait, *Evictio est rei nostræ, quam adversarius legitimo titulo acquisierat, per judicem facta recuperatio*, juxta textum *in l. non tamen* 24. *l. si victum* 56. §. 1. *ff. de evict.* Consentiunt Vvesembechius *in parat. ad titulum de evict.* Pichardus *in* §. *finium, Instit. de offic. judicis, à num.* 121. Sed his diffinitionibus omissis, illa placet: *Evictio est rei, quæ apud nos ex justa causa erat, ablatio ab alio, dominii, vel hypothecæ jure, sine culpa nostra per judicem facta.* In qua ferè conveniunt Duarenus, & Donellus *ubi suprà*, Petrus Gregorius *lib.* 25. *syntagm. cap.* 22. *num.* 3. Loco generis ponitur *ablatio*, ut cognoscamus, non sufficere scientiam possessoris, scilicet rem, quam possidet, esse alienam, oppignoratam, vel hypothecæ subjectam, ad hoc ut evictio competat; sed cum effectu desiderari; ut res ablata sit, vel pro ablata habeatur, ut si pretium pro ea numeret possessor, quo modo exponitur lex *evicta* 16. §. 1. *ff. de evict.* nam vulgò traditur, cui pretium abest, & ipsam rem abesse videri, *l. Lucius* 41. *ff. de action. empti*, junctis adductis per Barbosam *de appellat. signif. cap.* 120. *num.* 3. Igitur ad evictionem, & ut ejus stipulatio committatur, debet præcedere ablatio cum effectu, *ex l. ubi* 16. *ff. de rei vind. l.* 4. *ff. de action. empti, l. evictus* 35. *l. habere* 57. *l. plus* 74. §. *mota, ff. de evict. l. qui rem* 3. *C. eodem*, Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 2. *num.* 39. ubi plures Ayllon. Cujus regulæ exceptio est, si in limine contractus ante solutum pretium immineat evictio; nam tunc si pretium à venditore petatur, potest emptor excipere non antea se soluturum, quàm si cautio, seu satisfactio detur pro imminenti evictione, ut probatur *ex l. penult.* §. *ult ff. de periculo & commodo, l. si post* 24. *C. eodem tit.* etiamsi venditor ditissimus sit: docent Donellus *in d. l.* 24. Castillo *tom.* 4. *controv. cap.* 42. *num.* 72. Petrus Barbosa *in d. l. de divisione, num.* 96. *ff. solut. matrim.* Azevedo *in l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Huc pertinet textus *in l. ex his* 5. *C. de evict.* ubi in prima parte cavetur, quod si prædium emptum nondum traditum pignori, obligatum appareat, actione ex empto posse agere emptorem, ut illud liberum præstet venditor, & rectè; nam re traditâ, si deceptus emptor non est, nullam adversùs venditorem eo nomine habet actionem, quoniam satis est in præsenti rem habere licere, *l. Julianus* 13. §. 1. *l. servus* 30. §. *ult. ff. de actionib. empti:* re verò non tradita, ideò utiliter agit emptor, quia res ex empto tradi debuit, nec tradita est, *l. ex empto* 11. *ff. eod. tit.* pro qua libertas semper præsumitur, argumento legis *in venditione, ff. eod.* docet Donellus *in dicta l. ex his, num.* 1. non tamen tunc de evictione agitur, quia revera res evicta non est. Nec tunc obstat textus in regula *Quod evincitur* 190. *ff. de reg. jur.* ubi docetur,

quod evincitur, in bonis non esse : ergo quia non expectatur ablatio, sed eo ipso, quod lis movetur, evicta res dicitur. Nam variis modis responderi potest. Primò, quod regulariter, ad plures juris effectus res nostra non dicitur, ad quam recuperan iam alius habet actionem, *l. rem in bonis* 57. *ff. de acquir. domin. l.* 1. *ff. de liber. legat. l. si quis* 29. *ff. de negot. gestis*, *l. qui actionem* 14. ubi Glossa, *ff. de reg. jur.* Barbosa *axiom.* 9. & cùm de effectu dominii agat Celsus in eodem textu, quoad executionem sententiæ in bona debitoris, ut probat Gothofredus *ibi*, rectè affirmat Consultus, sufficere quod res proximè evincenda sit, ut res in bonis non esse dicatur : unde rectè legebat Gothofredus pro illis verbis, *quod evincitur* ; sic, *quod evincetur* : ut verò propriè, & rigorosè res dicatur evicta, verè, & cum effectu possessio auferri debet à possessore, *l. habere*, *l. bonorum* 49. §. *in bonis*, *ff. de verb. sign.* docent Cujacius, Petrus Faber, & Gothofredus *ibi*. Vel secundò responderi potest asserendo, quod illud verbum *evincitur*, non ad futurum, sed ad præteritum tempus referri debet, id est, quod evictum est, in bonis nostris non est. Nec insolitum in jure est, ut unum tempus pro alio apponatur : exemplis probat Bellonus *de figuris*, *figura* 3. & colligitur ex lege *nec ex præterito* 27. ibi : *Incboatur*, *ff. de reg. jur.* & *ex l. qui scit* 25. §. *bona* 6. *ff. de usur.* ubi verba illa, *quando fundus evictus non fuerit*, licèt significent tempus præteritum, de præsenti, vel de præterito sunt accipienda, ut docent Balduinus & Pichardus *in* §. *si quis à non domino*, *Instit. de rerum divis.* Huic tamen principio opponi solent textus *in l. atquin* 19. §. *cùm à me* 3. *ff. de negotiis gestis*, *l. si dictum* 56. §. *sicut posset*, *ff. de evict. l. creditor* 81. §. *traditum*, *ff. de actionibus empti* : pro quorum solutione videndi sunt Donellus *in dicta l.* 5. & Cujacius *in l.* 3. *C. de evictionibus.*

6. Exponuntur alia definitionis verba.

Diximus in definitione, *rei quæ apud nos erat ex justa causa* ; id est, ex qua vera possessio, seu usucapiendi conditio transfertur, ut inde sciamus, bonæ fidei possessori tantùm competere evictionem, non verò malæ fidei possessori, *l.* 1. *ff. de public. l. si fundum* 27. *C. de evict.* nec etiam competit emptori scienti rem alienam emere, *d. l. si fundum* 27. *l. si fratres* 7. *C. communia utriusque judicii*, docuerunt Quesada *qq. juris q.* 10. *num.* 2. & 6. Gomez 2. *tom. variar. cap.* 2. *num.* 8. ubi plures Ayllon, Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 15. Schifordeg. *lib.* 2. *ad Fabrum*, *tract.* 19. *q.* 2. & 5. quia emptor, qui sciens, & prudens rem alienam emit, queri non potest, tanquam deceptus à venditore, *l.* 1. §. *si intelligatur*, *de ædilit. edict.* siquidem qui sciens conditionem rei eam emit, cum suis qualitatibus emisse intelligitur ; sed tunc obstat textus *in l. fin.* §. *fin. C. communia de legat.* ubi qui scienter emit rem restitutioni subjectam, si illa fuerit evicta, habet actionem contra venditorem, ut pretium tantùm sibi restituat, non verò duplum, quod stipulatione fuerat comprehensum, in quo est duplex difficultas : prima ex eo, quod agit de evictione, qui scienter rem alienam emit ; secundò, quod licèt stipulatus sit duplum, simplum tantùm consequitur. Quâ difficultate superatus Caballinus *de evict.* §. 5. *num.* 32. existimat dictam legem *si fundum* 27. correctam esse à Justiniano *in dicto* §. *fin.* Verùm cum Accursio, Castrensi, Saliceto, Fulgosio *in dicto* §. *fin.* quos sequuntur Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 17. *num.* 2. Barbosa *in l.* 1. 5. *p. num.* 27. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib.* 3. *practic. q.* 8. *num.* 5. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 39. Donellus *in d. l. si fundum*, *num.* 2. Schifordeg. *dicto tract.* 19. *q.* 6. dicendum est, speciale esse in eo, qui emit rem, quam sciebat restitutioni esse subjectam, ut pretium repetere possit ; consistit autem in eo specialitas, quod qui rem fideicommisso subjectam sciens emit, non prorsus videtur rem alienam emere, quia ante restitutionem multa accidere possunt, propter quæ ad fideicommissarium non pertineat, ideoque Imperator mediam viam elegit ; & licèt propter gravaminis scientiam emptori non concedat ad duplum ob evictionem agere ; quia tamen verè alienam rem emerat, eidem ut pretium repetat, concedit. Nec obstat, quod in eo textu res vendita aliena appellatur ; nam aliena dicitur, quia in illo statu est, ut fideicommissarii futura censeatur, adveniente conditione. Opponi etiam suprà traditis solet textus *in l.* 1. *C. si vendito pignore agatur*, quam doctè exponit Schifordeg. *dicto tract.* 19. *q.* 5.

7. In quibus contractibus detur evictio.

Secundò ex ipsis verbis, *ex justa causa*, infertur, quod licèt frequenter in contractu emptionis, & venditionis evictio locum habeat, *dicta l. ex empto*, juncto Alciato *lib.* 5. *paradox. cap.* 16. adhuc tamen ex identitate rationis ad omnes contractus porrigitur, qui emptioni similes sunt, *l.* 4. *C. de evict.* ubi Donellus, Cujacius *in l.* 2. *C. eodem*, Gomez *dicto cap.* 2. *num.* 33. & ideò marito competit evictio pro rebus dotalibus æstimatis, cùm talis æstimatio faciat emptionem, *l. quoniam* 16. *l. non solùm* 53. *ff. de jure dot. l. qui balneum* 9. §. *Titia*, *ff. qui potiores* ; nisi conveniatur ut res ipsæ in dotem æstimatæ soluto matrimonio restituantur, ut docuit Cujacius *lib.* 4. *respons. Papin.* per textum ibi *in l. cùm post* 69. §. *cùm res*, *ff. de jure dot.* si verò res inæstimatæ in dotem datæ sint, tunc nulla marito actio competit pro evictione, *l. pater* 71. *ff. de evict.* quam explicant Fachineus *lib.* 3. *controv. cap.* 89. Faber *de error. decad.* 99. *errore* 9. Schifordeg. *dicto lib.* 2. *tract.* 14. *q.* 5. Petrus Barbosa *in l. æstimatio* 51. *ex num.* 19. *ff. solut. matrim.* ex eadem etiam ratione, quia datio in solutum habet vim emptionis, *l. fin. ff. ex quibus causis in possess. l.* 4. §. *si quis autem*, *ff. de doli except.* ideò meritò si res in solutum data sit, & evincatur, agi poterit de evictione, *l.* 4. *C. de evict. l. eleganter* 24. *ff. de pignorat.* Nec obstat textus *in l. si liber* 8. *C. de sentent. & interl. juncta l. si quis aliam* 46. *ff. de solut.* ubi datio in solutum distinguitur ab emptione, & in casu evictionis ad debitum prosequendum conceditur pristina actio. Nam respondendum est cum Cabotio *lib.* 2. *disput. cap.* 27. Cujacio *lib.* 19. *observ. cap.* 38. & *tract.* 8. *ad Afric. in l.* 47. *ff. de evict.* quod licèt ibi concedatur pristina actio, non tamen ideò ex evictione agere prohibetur. Deinde cùm permutatio plura habeat affinia cum emptione, *l.* 2. *de rerum permut.* quæ refert Hothom. *lib.* 19. *epit. tit.* 4. *num.* 7. Gomez *dicto lib.* 2. *variar. cap.* 8. *num. fin.* Cujacius *lib.* 5. *qq. Pauli*, *in l. naturaliter* 5. §. *etsi quidem*, *ff. de præscript. verbis* ; ideò & in permutatione locum habet evictio, *l.* 1. *vers. Unde*, *ff. de rerum permut. l. si permutationis* 29. *C. hoc tit.* ubi Donellus, Connanus *lib.* 7. *comment. cap.* 5. Molina *de justitia*, *disput.* 380. inde etiam, quia divisio hæreditatis est quædam permutatio, *l. cùm pater* 79. §. *hæreditatem*, *ff. de legat.* 2. *l. si filia* 20. §. *si pater*, *ff. famil. erciscund.* ideò & in ea datur evictio, *l. si familia* 14. *C. familiæ erciscund.* Gomez *dicto cap.* 2. *num.* 33. Cujacius *lib.* 18. *qq. Papin. in l. si cùm* 76. §. *ultimo*, per textum ibi, *ff. de evict.* Caldas Pereyra *de emptione cap.* 31. *num.* 9. Fachineus *lib.* 6. *controv. cap.* 68. Christineus *tom.* 1. *decis.* 123. Morquecho *lib.* 1. *de divis.*

divis. bonor. cap. 8. *per totum*, Valaſcus *de partit. cap.* 37. In donatione verò, quia gratuita tantùm conceſſio intercedit, evictio locum non habet, *l. Ariſto* 18. *§ fin. ff. de donat.* Caldas *dicto cap.* 31. *num.* 41. Cujacius *lib.* 2. *reſponſ. Papin. in l. ſumptus, ff. de rei vind.* & ex eadem ratione idem dicendum eſt in legato, *l. ſi is qui* 40. *ff. de evict. l. ſi à ſubſtituto* 45. *ff. de legatis* 1.

8. PROSEQUUNTUR ALIA DEFINITIONIS VERBA.

Deinde apponuntur in definitione illa verba, *dominus, vel hypothecæ jure*, ut agnoſcamus, non tantùm quando res aliena à nobis auferetur, ratione proprietatis competere evictionem, verùm etiam quando hypothecæ obnoxia reperitur, & creditor hypothecarius eam eripit ab emptore, utpote ſibi obligatam, *l.* 4. *C. de evict.* Donellus *in dicta l. ex his, C. eodem titulo, & lib.* 13. *comment. cap.* 2. Cujacius *tract. 6. ad Afric. in l. fundum* 46. *ff. de evict.* Nec tunc obſtat textus *in l. ſtipulatio* 38. *§. quæſitum, ff. de verb. obl.* ubi Conſultus non patitur illam ſtipulationem, *habere licere*, vim ſortiri, niſi in re propria interpoſita fuerit; quod cùm ita ſit, quantumvis jure dominii alius eam ab emptore evincat, dicta ſtipulatio ob evictionem locum non habebit. Nam facilè reſpondetur, Conſultum ibi tantùm agere, an quis alienum factum poſſit promittere? Et concludit, in dicta ſtipulatione precisè alienum factum evictionis non contineri, non tamen ideò negat promiſſorem ob quancunque evictionem remanere obligatum, quia talis ſtipulatio in illam reſolvitur, ſe curaturum, facturumve, ut per omnes rem habere liceat, *ex l. inter* 83. *verſ. At qui ſpondet*, ubi Cujacius, *de verb. oblig.* Similiter etiam ſi ſervitus, quæ cum fundo venit, evincatur, ex evictione agi poteſt; & econtrà ſi fundus ut liber vendatur, & poſtea ſervus inveniatur, & ipſa ſervitus evincatur, etiam tunc competit evictio, ut probatur *ex l. ſi mancipia* 34. *in fine, cum l. ſequenti, l. penult. ff. de evict. l. ſtipulatio* 38. *§. ſi quid, ff. de verb. oblig. l. qui res* 39. *ff. de ſolut.* facit textus elegans *in l. ſed & ſi quid* 15. *§. ult. ff. de evict.* qui non eget emendatione, ut pro *ſervus*, legatur *ſervitus*, ut voluit Gothofredus ibi poſt Cujacium *lib.* 2. *obſerv. cap.* 20. & 6. *ad Afric. in l.* 4. *ff. de evict.* nam ſervus fundus dicitur, qui ſervitutem debet, *in l. traditio* 20. *§.* 1. *ff. de acquir. dominio, l.* 6. *§.* 1. *ff. quemadmodum ſervit.* Sic dicitur ſervum fieri fundum *in l.* 22. *§. ſed ſi regionibus, ff. familiæ erciſcund.* Sic ſimiliter ſerva area, ſervæ ædes, *in l. ſi quis duas* 34. *& ſequenti, ff. de ſervit. urban.* In hac tamen parte de evictione ſervituris cautè notandum eſt, competere evictionem pro ſervitute, quæ emerſit, ſi ut liber fundus vendatur, vel ut optimus maximus, à venditore ſciente ſervitutem deberi; ſecus verò, ſi ſimpliciter fundus venditur: nam tunc ſi ſervus appareat, ignorante venditore, non datur evictio, ſed competit actio ex empto quantò minoris, *l. cùm venderes* 59. *ff. de contrah. emption.* ubi qui fundum ſimpliciter vendidit, ignorans deberi ſervitutem, non tenetur præſtare liberum, aliàs ad intereſſe teneretur; ſed præſtare, *qualis eſſet fundus.* Quæ verba ita accipio, id eſt, quantum valeret, ſi ſervitutem non deberet; hoc eſt quantò majoris venderetur, ſi non deberet ſervitutem: nam ſi non eſſet hic ſenſus illorum verborum, non diceret Conſultus, *qualis eſſet*, ſed *qualis eſt*: quod apertè mihi probatur *ex l. quotics* 61. *ff. de ædilit. edict.* quo modo accipiendi ſunt textus *in d. l. ſed ſi quid* 15. *§. ult. d. l. penult.* junctis traditis à Cabotio *lib.* 2. *variar. cap.* 25. Oſualdo *lib.* 15. *comment. cap.* 3. *littera A*, Guzman *de evict. §.* 54. Adduntur etiam in definitione illa verba, *ſine culpa noſtra*, ad denotandum duplex requiſitum evictionis. Primum eſt, ut poſſeſſor ne res evincatur, eam defendat, litem accipiendo, vel denunciando venditori tempore opportuno, ut rem ipſam defendat. Secundum, ut excludantur colluſio, ignorantia, vel imperitia poſſeſſoris; nam ſi ex his cauſis, ejuſque culpa res evincatur, non poterit agi ex evictione, *l. auctore* 7. *cum ſequent. C. de evict.* quod etiam accidit ſi ſervus alienus vendatur, & antequam ſcierit emptor alienum eſſe, illum manumiſerit, *l. ſi ſervum* 25. *ff. de evict.* Similiter idem procedit ſi rem pro derelicto habuerit, *l. ult. ff. de evict.* & in aliis ſimilibus caſibus, quos latè proſequuntur Mangilius, Guzman, & Burgundius *de evict.* Queſada *diverſ.* 44. *cap.* 10. Donellus *in l.* 4. *C. de evictionibus.*

9. EXPONUNTUR ULTIMA DEFINITIONIS VERBA.

Tandem diximus in definitione, *per judicem facta*; ad demonſtrandum, quod non quævis amiſſio rei poſſeſſæ ſine culpa poſſeſſoris parit evictionem, ſed illa tantùm ablatio, quæ fit judice auctore, id eſt, in judicio, *l. ſi pro re* 22. *§.* 1. *l. non tamen* 24. *ff. de evict.* dum ſententiâ judicis pronunciatur, jure dominii, vel hypothecæ ad petitorem pertinere, *l. mancipium* 34. *§. ult. l. Herennius* 63. *§.* 1. *ff. de evict.* vel dum poſſidens abſolvitur, quem propter poſſeſſionem amiſſam emptor petitor factus convenerat, *l. ſi rem* 29. *§.* 1. *ff. de evict.* dummodo in his culpa adſit emptoris, *l. ſi fundum* 20. *l. hoc jure* 27. *l. ſi rem* 29. *§. ſi duplæ, d. l. Herennius* 63. *§. ult. ff. de evict.* Donellus *lib.* 13. *comment. cap.* 2. Quod ſi res perierit, aut alio quoquo modo à poſſeſſore auferatur, non tamen judicio, nullatenus de evictione ab emptore agi poteſt, ut optimis exemplis probant Conſulti *in l. Lucius* 31. *ff. de evict.* quam illuſtrat Amaya *lib.* 1. *obſerv. cap.* 1. & *in l. unic. C. de fund. limitroph.* Merillus *lib.* 2. *obſerv. cap.* 6. *l. ſi ſervus* 21. *l. non tamen* 24 *ff. de evict. l. utique* 16. *ff. de rei vind. l. atqui* 19. *§.* 3. *ff. de negotiis geſtis, l. ult. C. de act. empti.* Quare ſi per vim, ſpreto judicii ordine, res auferatur, ceſſabit emptionis actio, *l. ſi ſervum* 25. *ff. de evict.* debet enim res evinci cum effectu, & in judicio; quo modo accipiendi ſunt textus *in l. victus* 35. *ff. de evict. l.* 38. *§. ſi quis fortè, ff. de verb. oblig.* Nec contrarium probat textus *in l. ſi emptori* 30. *ff. de evict.* ubi docetur, re judicio non evicta, ſtipulationem committi. Nam facilè reſpondetur, duplicem ſtipulationem in emptione interponi: aliam de evictione, quam dari negamus in judicio, re non evicta: aliam de vitiis, aut noxis rei venditæ, quâ præſtatur duplum ejus quantò minoris res eſt, ob id, quod aliquo morbo, noxa, vitióve in edicto comprehenſo laboret, *l.* 3. *l. victa* 16. *§. ult. l. ſi ita* 31. *cum ſequent ff. de evict.* & hæc quidem committitur etiam re non evicta, dummodo verum ſit, ſervum noxis, furtiſve ſolutum non fuiſſe; de qua accipiendus eſt textus *in d. l. ſi emptori* 30. explicat Cujacius *tract. 6. ad Afric. in d. l.* 24. *de evict.* Ex proximè adductis provenit, ut ſi emptor in arbitrum compromittat, & victus ſit, de evictione non agat, *l. ſi dictum* 56. *§.* 1. *ff. de evict. l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. quia nullâ neceſſitate cogente id fecit, & coram judice ordinario potiùs ſe defendere debebat.

10. RATIO EVICTIONIS.

Deinde ſciendum eſt, contractum emptionis & venditionis, ſynallagma continere, id eſt ultro, citroque obligationem, *l. Labeo* 19. *ff. de verb. ſignif.* ideoque conſtitutum eſt, quod ſicut emptor tenetur pretium rei emptæ facere venditoris, *l.* 1. *ff. de rerum permut. l. ex empto* 11. *§.* 1. *& 2. ff. de act. empti, l. ſi ſervo* 7 *C. eodem*, ita & venditor cogitur rem venditam tradere emptori; & ſi dominus eſt, domi-

num

num illum facere ; ſin minùs, vacuam, & liberam poſſeſſionem tradere, & per conſequens uſucapiendi conditionem præſtare, *dicta l. ex empto*, *l. clavibus* 74. *ff. de contrab. emption.* nam etſi rei alienæ venditio valeat, *l. rem* 28. *ff. de contrab. emption.* Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 17. Pulbeus *de rei alienæ diſtract. cap.* 2. quia venditor non tenetur præcisè emptorem dominum facere rei venditæ, *l. ſi ita* 25. §. 1. *ff. de contrahenda empt.* (ex quo textu malè expungit negationem Revardus *lib.* 4. *var. cap.* 13. quem rectè reprehendit Joannes Robertus *lib.* 1. *recept. lect. cap.* 23.) tamen eo animo debet eſſe venditor, ut velit, vel ſaltem verbis ſignificet, quatenus in eo eſt, quod transfert dominium in emptorem, *l. cùm manu* 80. §. *ult. ff. de contrab. emptione*, preciséque tenetur vacuam rei poſſeſſionem tradere, hoc eſt, ut rectè explicat Donellus *in l.* 17. *C. de evict. num.* 1. & *lib.* 3. *comment. cap.* 2. non ſolùm rem tradere vacuam à veris, & legitimis poſſeſſoribus, ſed ab omnibus, & aliis, qui quolibet jure rem retineant ; nam alioquin res tradita non videtur, *l.* 1. *in princip. l.* 2. §. *ult. l.* 3. *l. ſervum* 30. §. *ult. ff. de act. empti.* Sed quia parum proderat emptori vacuam poſſeſſionem ab initio habere, ſi poſtea res evincatur, ideò variis remediis illi proſpectum eſt. Primò ut actione ex empto cogere poſſit venditorem, ut defenſionem rei in ſe ſuſcipiat, *l. plus* 74. §. *mota*, *ff. de evict.* Secundò ut re evicta in judicio, eadem actione emptor conſequatur pretium, & quod ejus intereſt rem habere, *d. l. ex empto* 11. §. 1. *l. Titius* 43. *verſ. De ſumptibus*, *ff. de actionibus empti*, *l. ſi in venditione* 60. *l. victa* 70. *ff. de evict. l. ſuper*, *C. eod. tit.* Tandem remedium proprium evictionis, eſt ſimplæ, aut duplæ ſtipulationis actio, quod totum ex æqualitate huic contractui debita provenit, argumento textus *in l. omnibus*, ubi Faber, & Gothofredus, *ff. de reg. jur. l. emptorem* 12. §. *qui autem*, *ff. de action. empti* : iniquum enim eſſet, ut emptor teneatur pretium facere venditoris, nulloque remedio muniretur, ſi res evicta eſſet. Quæ evictionis actio auctoritas nuncupatur *in l. ult. ff. de evict.* & aliis congeſtis à Briſſonio *de verb. ſignif. verbo Auctoritas.* Ex natura igitur ipſius contractus provenit, ut evictio debeatur : quare etſi nihil ſpecialiter de evictione paciſcatur, re evicta nihilominus ex empto actio competit, *l. non dubitatur* 6. *C. de evict. l. ult. C. de communium rerum alien.* docent Guzman & Burgundius *ubi ſuprà*, Alciatus *lib.* 5. *paradox. cap.* 16. unde Ulpianus *in d. l. ex empto* 11. ait venditorem evictionis nomine tacitè obligatum manere : & Paulus *in l. pacta* 72. *ff. de contrahenda emptione*, cautionem evictionis inter adminicula emptionis refert, hoc eſt, ut exponit Gloſſa *ibi*, inter naturalia contractus : quam ſequuntur Zaſius *lib.* 1. *ſingul. cap.* 15. Revardus *lib.* 1. *variar. cap.* 1.

II. De stipulationibus simplæ, et duplæ.

Non ſolùm ob evictionem actione ex empto emptor agere valet, verùm & actione ex ſtipulatu certi, vel incerti conditione : hoc eſt certi, ſi quantitas certa in ſtipulatione pro ſimplo, vel duplo deducatur ; incerti ſi quantitas non exprimatur, ſed tantùm ſimplum, vel duplum in ſtipulatione deducatur, *l. ſi tibi* 25. *C. de evict.* immò cogi poterit venditor actione ex empto ſimplam, vel duplam ſine ſatisdatione repromittere, *l.* 4. *l. emptori* 37. *in princip.* §. 1. & *ult. l. ſi dictum* 56. *ff. de evict. l. ex empto* 11. §. *venditorem*, *ff. de action. empti.* Eſt autem ſimplæ ſtipulatio, per quam promittit venditor ſimplum, ſi res emptori evicta fuerit, *l. victa* 16. *ff. de evict.* id eſt, ſimplum pretium, ut ex natura actionis ex empto, quod emptoris intereſt, *l. ſi in venditione* 60. *l. victa* 70. *ff. de evict.* quæ ſtipulatio etiam pro rebus quantumvis minimis concipi poteſt, *l. emptori* 37. *ff. de evict.* Sed dices, ad quid hæc ſtipulatio ſimplæ ? cùm in actione ex empto idem veniat, ideoque ſuperflua videatur. Reſpondeo, aliquando accidere, quod ſit ſummè neceſſaria prædicta ſimplæ ſtipulatio, cùm actione ex empto non ſit emptori ſatis conſultum, veluti ſi fundus alienus vendatur, & ante evictionem major pars illius caſmate, vel alio caſu perierit, poſteaque evincatur ; nam ſi actione ex empto experiatur emptor, non conſequetur pretium, cùm pars quæ periit, non poſſit venire in conſiderationem ad hoc, ut dicamus emptoris intereſſe, cùm illa pars caſu defecerit : ſi verò ex ſtipulatione agat, ſolidum pretium conſequetur, quia verè res evicta eſt, & in venditione non attenditur, an deteriorata, an meliorata evincatur, ſed an ſit evicta, & per conſequens conditio ſtipulationis extiterit, quæ hæc eſt, ſi fundum habere non liceat. Ea ergo condictio adimpletur cùm fundus evincitur ; nec attenditur an diminutus, auctuſve ſit fundus, ad hoc ut committatur ſtipulatio ; ſed an fundum habere liceat. Facit optimus textus *in l. neve* 36. *ff. de evict.* probantque Doctores hoc aſſertum *ex l. ex mille* 64 *ff de evict.* Præcipuè igitur proſpectum eſt emptori per hanc ſtipulationem, cujus formulam refert Cujacius *in parat. ad titulum C. de evict.* quæ ſtipulatio continet, ut re evicta venditor duplum non quidem bonitatis rei, ſed pretii conventi præſtare teneatur, *l. cùm fundus* 48. *l. ſi fundus* 53. *ff. de evict.* nonnunquam plus, aut minus continetur, prout inter contrahentes convenit, *d. l. ſi dictum* 56. *l. ſi plus* 74. *ff. de evict.* Uſque ad duplum tamen evictionis nomine in mancipiis, prædiis, & reliquis rebus pretioſis, niſi mos regionis contrarium ſuadeat, *l.* 6. *de evict.* repromittere venditor cogitur, *l. emptore* 37. §. 1. *d. l. victa* 16. §. 1. *cum l. ſequenti*, *l. quod ſi nolit* 31. §. *qui aſſidua* 20. *ff. de adilit. edict.* Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit.* 17. Donellus *de evict. in princip.* & *in l. ipſi* 25. *C. eodem titulo*, ubi *num.* 13. docet, in hac materia res pretioſas dici poſſe, quæ duos aureos excedunt, argumento legis *ſi alium* 10. §. *ult. cum l. ſequenti*, *ff. de dolo.* Illud tamen ſummè notandum eſt, quod licèt de natura emptionis evictio ſit, ita ut etſi de ea nihil conventum ſit, nihilominus præſtetur, non ita duplæ cautio venditioni cohæret, ſed nominatim, & ſpecialiter promittenda eſt, *l. ſi in venditione* 60. *ff. de evict. l. Titius* 43. *ff. de action. empti:* nam etſi frequens ſit hæc ſtipulatio, non tamen ideo ineſt, ut evenit in aliis contractibus, in quibus ſolet ſtipulatio firmandi gratiâ adjici, *l. juris* 7. §. *quod ferè*, *ff. de pactis* : docet Paulus *lib.* 5. *ſentent. tit.* 8. & *in vita Juſtin. in princip. Inſtit. de verb. oblig.* & tamen agi nequit ex ſtipulatu, niſi ſpecialiter adjecta ſit : quod & magna ratione procedit in præſenti caſu, in quo ſtipulatio duplæ in pœnam evictionis concipitur ad intereſſe taxandum, quod interdum duplam rei æſtimationem excedit, §. *ult. Inſtit. de verb. obl.* ita docuerunt Caballinus *de evict. in addit. ad* §. 1. Donellus *in dicta l. ſi tibi* 25. *C. de evict.* & jure noſtro expreſsè ſancitum eſt *in l.* 32. *tit.* 5. *partit.* 5. licèt aliquando, quia ex natura emptionis provenit ut venditor cogatur duplam repromittere, dicatur venditorem tacitè teneri ad duplam promittendam, videlicet non verè ſolvendam, niſi promiſſa ſit, quo modo accipiendi ſunt textus *in l. pacta* 72. *ff. de contrab. emptione*, *l.* 2. *ff. de evict.*

Supereſt

12. De præstationibus evictionis nomine.

Supereſt ut exponamus, quid evictionis nomine tacitè per actionem ex empto veniat, & eo remedio emptor conſequi poſſit? Et certum eſt, emptorem fruſtra agere ad rem ipſam evictam; nam cùm eam in judicio amiſerit, non poteſt jam deperditam recuperare, argumento legis *plus* 25. *ff. de reg. jur.* Si tamen venditor eam offerat & reſtituat, & ſimul omne quod propter evictionem emptoris interfuit, præſtare paratus ſit, tenebitur emptor illam recipere loco pretii, niſi aliam ſimilem comparaſſet, vel nihil ei interſit rem habere, *l. ſi in lege* 24. §. *colonus* 4. *ff. locati*, *l. emptori* 67. *ff. de evict.* *junctâ l. fidejuſſor* 15. *ff. de dali excepr.* quem textum ita accipit Cujacius *lib.* 10. *reſponſ. Papin. in d. l. emptori* 67. quo modo etiam ipſe accipit textum *in l. habere* 57. *ff. de evict. in* §. *ult.* ubi Gaius ait, quod ſi poſt evictionem rei ipſa reſtituatur, ex ſtipulatione duplæ agi poſſit, quia verè ſtipulatio commiſſa eſt, ſimul atque res evicta fuit. Poteſt ergo petere emptor, ſi non rem ipſam evictam, pretium quod pro ea ſolvit, *l. ſuper empti* 16. ibi: *Super pretio evicta portionis*; & *l. evicta* 70. *ff. de evict.* quod appellatur ſimpla evictionis nomine *in l. ſi in venditione* 60. *ff. de evict.* & aliquando intereſſis appellatione comprehenditur, ut *in l. cùm ſucceſſores*, ibi: *Non quantum pretii nomine dediſti*, *C. de evict.* quæ non excludit, ut pro pretio etiam agatur, ut notavit Cujacius *in parat. ad titulum C. de evict.* eſt enim hæc pretii reſtitutio evictione ſecutâ adeo æquitati, & juſtitiæ conſona, ut etſi conventum ſit inter partes, ut nihil evictionis nomine præſtetur, re tamen evicta pretium debeatur, *l. ex empto* 11. aliàs *emptorem* 12. §. *qui autem*, *ff. de action. empti*; cùm è contrario valeat pactum, ut etſi res non evincatur, ſed tantùm lis moveatur, pretii reſtitutio fiat, *l. ſive* 12. *C. hoc titulo.* Quæ pretii reſtitutio, ſi tota res evincatur, integrè redditur; ſi verò pro parte, pars pretii pro ea reſtituatur, *l.* 1. *l. ſi fundo* 53. *l. ex mille* 64. *ff. de evict. l. ſuper empti* 17. *C. eodem*, *l. ſtipulatio* 38. §. *ſi quis fortè*, *ff. de verb. oblig.* docent Guzman *de evict. q.* 45. D. Joannes de Larrea *deciſ.* 62. non tamen ſi pars tantùm evincatur, ad reſolutionem contractus agi poteſt, ſed ſolùm ut res evicta reddatur; vel ſi reddi non poſſit, intereſſe præſtetur, *l. cum plures* 72. *ff. hoc tit. l. Ædiles* 38. §. *ſi plura*, & §. *ult. ff. de ædilit. edict. l. ult. C. de rer. alien.* niſi partem tantùm emptor empturus non eſſet, *l. cùm ejuſdem* 34. §. 1. *d. l. ædiles* 38. §. *ult. ff. de ædilit. edict.* vel ſi pars quæ remanet, inutilis ſit, ut in exemplis dictæ legis 38. §. *ult. cum ſequent.* vel ſi inſeparabilis ſit pars evicta, Guzman *ubi ſuprà*, *num.* 10. aut ſi res individua ſit, veluti ſi jus univerſale vendatur, vel hæreditas, grex, vel peculium; nam ſi aliqua res evincatur, evictionis actio denegatur, *l.* 1. *C. de evict. l. ſervus* 5. *l. ſi victum* 56. §. 2. *ff. eodem*, *l.* 34. *tit.* 5. *partit.* 5. Ratio eſt, quia aucta, vel diminuta univerſitate, adhuc manet univerſitas vendita, *l. ſi gregè* 22. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. §. 1. *ff. quod cujuſque univerſ. l. proponebatur* 77. *ff. de judic.* qui enim hæreditatem, peculium, vel aliud jus univerſale vendit, non alienat res ſingulares, maximè quæ alienæ ſunt, niſi ſpecialiter dixerit illas, vel illas res ad peculium pertinere; nam tunc ſi aliqua ex eis evicta ſit, remedium evictionis competit, *dd.* 1. *C. hoc tit.* Valaſcus *de partit. c.* 1. *n.* 17. Similiter ſi non res particularis, ſed tertia, vel quarta pars evincatur, evictioni locus eſt, argumento textus *in dicta l. ex mille* 64. Ratio eſt in promptu, quia tunc certum eſt, partem rei venditæ evictam eſſe.

13. De intereſſe venditoris.

Etiam per evictionis remedium conſequitur venditor intereſſe: circa quod ſciendum eſt, ejus nomine tantum venire, quantum propter evictionem emptori abfuit, quantúmve lucrari potuiſſet, *l. ſi in venditione* 60. *l. evicta* 70. *ff. de evict. l. ſi controverſia* 9. *l. ſi cùm quæſtio* 17 *d. cùm ſucceſſores* 23. *C. hoc titulo*: explicant Caballinus *in additionibus ad dictum* §. Guzman *de evict. q.* 55. juxta quod principium accipiendi ſunt textus *in l. ſi duo* 47. *ff. de evict. l. ſi tibi alienam* 7, *cum l. ſequenti*, *ff. locati*: & ne obſtet textus *in l. ſi pragnans* 42. *ff. de evict.* videndus eſt Pinellus *lib.* 2. *ſelect. cap.* 1. Tandem venditor tenetur emptori ſolvere ſumptus, & meliorationes factas ab emptore in re empta: item & expenſas litis, & inſuper eas, quas ſolvit emptor adverſario evincenti rem, ſi in eis à judice fuerit condemnatus; quoniam hæc omnia in eo quod intereſt continentur: & quia cùm omne quod abeſt emptori, propter evictionem reſtituendum ſit, & ſimiles ſumptus ex cauſa evictionis ei abſint, meritò illi debent reſtitui: docent Guzman *ubi ſuprà*, *q.* 13. Gomez 2. *tom. variar. cap.* 2, *num.* 47. qui latè diſputant, an idem procedat, ſive emptor obtineat, ſive ſuccumbat; & alia de evictione latiùs proſequuntur, quæ conſultò omittimus. Obſervandi tamen ſunt textus circa evictionis materiam non vulgò noti, *in l. procurator* 67. *ff. de procurat. l. cum ex cauſa* 139. *ff. de verb. obl. l. Mævia* 45. §. 1. *l. locus ſolum* 59. *ff. de jure dot. l. vel obligationibus* 20. §. 1. *cum l. ſequenti*, *l. qui ex libertate* 26. *ff. de liberal. cauſa*, *l. ſi quis* 12. *ff. de injuriis*, *l.* 4. *ff. ſi libertus ingenuus*, *l.* 3. *ff. ſi familia furtum*, *l. ſi mandatu* 59. §. *creditor*, *ff. mandati*, junctо Fabro *lib.* 17. *conject. c.* 12. *l. ſi hominem* 69. *ff. de ſolut. l. ſi mundus* 33. *ff. locati*, junctо Meril. *lib.* 1. ex Cujacio, *cap.* 16. & *lib.* 2. *obſerv. cap.* 6. *l. ſi pignore* 22. §. *ult. l. eleganter* 24. *ff. de pignorat.* junctо Arias de Meſa *lib.* 1. *variar. cap.* 42. *l. cùm poſtulaſſem* 44. §. 1. *ff. de damno infecto*, *l. ſi à te* 9. §. *ult. de excepr. rei judic. l. Paſſienus* 14. §. *poteſt*, *ff. de publ. in rem*, *l.* 6. §. 1. *ff. de diſtract. pignor. l. ſi patroni* 55. §. *ult. ff. ad Trebel. l. poſſeſſio* 69. §. *ult. ff. de uſucap. l. cùm ſervus* 54. §. 1. *ff. mandati*, *l.* 6. *ff. de ſervis exportandis*, *l.* 8. §. *ult. cum l. ſequenti*, *ff. mandati*, *l. in cauſis* 13. §. *interdum*, *l. ſed ubi* 15. *ff. de minor. l.* 4. §. *ultimo*, *ff. de verb. oblig. Novella* 7. *cap. ult.* ubi Cujacius, *l.* 6. *ff. de option. legat. l. quod ſi nolit* 31. §. *quia* 20. *l. juſtiſſimè* 44. §. *ult. l. ſi hominem* 47. *l. Labeo* 64. *ff. de ædilit. edict. l.* 4. *ff. quibus ad libertatem*, *l. uxorem* 41. §. *agri plagam*, *ff. de legatis* 3. *l.* 25. §. *item ſi rem diſtraxit*, *ff. de petit. hæredit. l.* 16. *l.* 45. §. *ult. ff. ſolut. matrim. l.* 15. *ff. de doli excepr. l.* 54. §. *ult. ff. mandati*, *l.* 4. §. *ſi liber ingenuus*, *l. ſi mandatu* 59. §. *creditor*, *ff. mandati*, *l.* 9. §. *ult. ff. de excepr. rei judic. l. fidejuſſor* 13. *ff. de doli excepr. l. utique*, *verſ. Cùm*, *ff. de liber. cauſa. l. ſed ſi* 25. §. *item ſi rem*, *ff. de petit. hæredit. l. quæſitum*, *ff. de jure dot. l.* 1. *ff. de rerum permut.* junctо Cujacio *lib.* 23. *obſerv. cap.* 28. *l.* 49. §. *ult. l.* 75. *ff. ſolutо matrim.* junctis Cujacio *lib.* 25. *obſerv. cap.* 27. Fabro *lib.* 2. *conject. cap.* 5. *l. procurator* 67. *ff. de procurat. l.* 1. *C. de periculo*, *l.* 1. *C. de evict.* junctо Cujacio *lib.* 5. *obſerv. cap.* 25. *l.* 89. §. *in ſolidum*, *ff. de verb. oblig.*

14. In quibus caſibus non datur evictio.

Tandem ut ad noſtrum Gregorium accedamus, ſciendum eſt, plures eſſe caſus, in quibus etiam re emptâ evictâ, ex evictione etiam agi non poteſt. Quadraginta caſus refert Affictis *in rubrica Quibus modis feudum*, §. *recurſum*, *num.* 16. quos latè proſequuntur ultra agentes de evictionibus, Quæſtiones *diverſ. qq. cap.* 10. *per totum*, Covar. *cap.* 17. *lib.* 3. *variar.* Gomez *lib.* 2. *variar. cap.* 2. *num.* 33. Donellus *ad titulum de evict.* ex quibus tantùm exponemus tres in præſenti à Gregorio relatos. Primus eſt, ſi tempore quo lis emptori movetur, ipſe non denunciet venditori litem motam eſſe, ut rem

venditam defendat, *d. l. venditor* 49. cum aliis suprà relatis. Est autem denunciare litem venditori, idem quod auctorem laudare, apud Consultos *in l. Herennius* 63. *ff. l. auctore non laudato, C. de evict.* Auctorem quidem eum vocabant Romani, à quo quis jus, sive causam rei possidendæ habebat, *l. Pomponius* 13. §. 1. *ff. de acquir. possess. l. an vitium* 5. *ff. de diversis, l. in his* 175. §. *non debeo. ff. de reg. jur.* Laudare autem apud Romanos significabat citare, nunciare, seu appellare. A. Gel. *lib.* 2. *noctium, c.* 6. Macrobius *lib.* 6. *Saturn. cap.* 7. Nonius Marcel. *verbo Citare.* Illustrant Brissonius *verbo Laudare*, Alciatus *lib.* 6. *Parerg. cap.* 45. Quæ quidem denunciatio ita fieri debet, ut mittatur venditori copia libelli in publica forma, ut de lite mota certus reddatur, argumento textus *in l. nomen, C. quæ res pignori, Clement. causam, §. ult. de elect.* docent Burgos *in præsenti*, Covar. *d. cap.* 17. *num.* 3. Fachineus *lib.* 2. *controv. cap.* 34. quæ denunciatio adeò desideratur, ut etsi venditor conscius sit litis, adhuc denunciatio facienda sit, *l.* 22. §. *petitam, ff. de pet. hæredit.* nisi emptor minor sit; nam tunc sufficit, ut constet venditorem conscium litis fuisse: quod & ad Ecclesiam *ex cap. auditis, de in integr. restit.* protrahunt Covar. *d. cap.* 17. Tiraquel. *de privil. pia causa, privil.* 141. Quod si venditor non inveniatur, debet fieri denunciatio in domo coram vicinis, ut docet Bartolus *in l. de pupillo*, §. *si quis ipsi, ff. de novi oper. nunc.* & si venditor curaverit, ne ibi nuncietur, denunciatio necessaria est, *l. si dictum* 56. §. *simili, ff. de evict.* Unde lucem accipit textus *in l. si dictum* 56. §. *ult. ff. de evict.* ubi docetur, benignè receptum fuisse, tutore non apparente, pupillo nunciandum esse. Nec illi obstant textus *in l. si finita* 15. §. *si pupillus* 29. *ff. de damno infecto, l. sed si stipulatus* 24. *ff. de verb. oblig.* nam ibi agitur de denunciatione, ut pupillus de damno infecto caveat, vel in mora per interpellationem constituatur: quæ denunciatio, cùm ad obligandum tendat, sine tutoris auctoritate fieri nequit, *princip. Instit. de auctorit. tut.* In præsenti autem denunciatione contrarium procedit, quia versatur commodum pupilli, cùm tutore absente, ne ille denuncietur, præcisè denunciatio non desideretur; & si jam venditor decessit, denunciatio facienda est singulis ejus hæredibus, *l. in executione* 85. §. *in solidum, ff. de verb. oblig.* Nam cùm obligatio defendendi emptorem in facto consistat, ex eoque individua sit, in solidum pro ea hæredes promissoris, aut venditoris obligantur, *l. fin. ff. de servitut. legat. l. ea quæ* 192. *ff. de reg. jur.* Si autem unus condemnatus sit, omnes pro sua parte tenentur, cùm hæc obligatio non in faciendo, sed in dando consistat, *d.* §. *in solidum, l. cùm ex causa* 139. *ff. de verb. oblig.* Denunciatio hæc facienda est tempore opportuno, *l. si rem* 29. §. *ult. ff. de evict.* id est tempore, quo exceptiones proponi possunt, & causâ defendendi; unde sufficit, in secunda instantia denunciationem fieri, si integra, & salva fuerit defensio auctori, argumento legis *ita demùm, C. de procurat.* Nec tunc obstat textus *in l. qui concubinam* 29. §. *si hæres, ff. de legat.* 3. ubi docetur, legatarium cui de servo legato facta fuerit controversia, debere antequam judicium accipiatur, id est lis contestetur, ut exponit Cujacius *ad titulum C. de jud.* denunciare hæredi, ut liti assistat. Nam ut rectè post Bartolum *ibi*, docuerunt Donellus *in l.* 8. *C. de evict. num.* 11. Gothofredus *ibi*, discrimen versatur inter possessorem lucrativum, & onerosum, ita ut lucrativus, ut est legatarius, tantùm teneatur denunciare auctori suo, litem sibi motam esse; onerosus verò quocunque tempore denunciare possit: licèt Arroyo in præsenti verba illa, *judicium accipiatur*, exponat, id est, sententia proferatur, cum Cujacio *in l.* 5. *C. de evict.* Tandem circa hanc denunciationem notandum est, venditorem teneri defendere ipsum emptorem coram suo judice, ita ut etsi fori privilegio gaudeat, debeat litem prosequi coram judice emptoris, *l. venditor* 49. *ff. de judiciis*, Gaunna *decis.* 332. Gomez *ubi suprà, n.* 39. & apud nos decisum extat *in l.* 57. *tit.* 6. *partit.* 1.

Secundus casus, in quo evictio cessat, contingit ex culpa emptoris: quod variis modis accidere potest. Primò si tempore sententiæ contumaciter abfuit, *d. l. emptor* 8. *C. de evict.* cujus principii ratio est, quia venditor tunc demùm de evictione tenetur, quando res emptori evincitur, ex juris defectu, *l. si non injuria, C. de evict.* Unde cùm contumacia emptoris non supponat defectum juris in ejus auctore, sed potiùs sit delictum, & culpa ipsius, *l. contumacia, de re judicat.* non est cur imputetur venditori rem evictam fuisse. Faciunt textus *in l. qui repudiantis* 17. §. *ult. ff. de inoffic. l. si pertinsorio* 14. §. *ult. ff. de appellat.* ubi docetur, sententiam prolatam contra hæredem contumacem, libertatibus & legatariis non nocere; hoc autem procedit si sententia prolata sit propter emptoris contumaciam; nam si legitimo tempore ipse compareat, & verè, ac legitimè causam defendat, licèt absit tempore sententiæ, nihilominus de evictione agere potest, quia tunc parum prodesset ejus præsentia tempore, quo nihil erat allegandum. Deinde quia ubi probationes sunt liquidæ, condemnatus in absentia non præsumitur condemnatus ex contumacia, sed propter malam causam, *l.* 2. *C. de contrar. judic. tutel.* Etiam ex evictione agi non potest propter culpam, si emptor rem pro derelicta habuit, posteaque alius eam occupavit; nam si tum in judicio superatus ab eo, qui illam occupavit, velit regredi adversùs venditorem, tanquam qui alienam rem vendidit, audiendus non est, *l. ult. ff. de evict. l. quod servum* 36. *ff. de stipul. servorum, l.* 36. *tit.* 5. *partit.* 5. Ratio est, quia hoc in casu magis adest culpa in emptore rem pro derelicto habente, quàm in venditore. Tertius casus, in quo cessat evictio, est cùm per injuriam judicis emptor condemnatus est; nam cùm judicis injuria inter casus fortuitos numeretur, *l. ad eos, ff. mandati*, ad venditorem non debet spectare, cùm horum periculum ad emptorem tantùm spectet, *l. necessario* 8. cum similibus, *ff. de periculo & commodo.* Nihil etiam refert, an sordibus, an stultitiâ judicis res perierit, *d. l. si per* 51. *ff. de evict.* nam quamvis hoc casu sententia valeat, *l. cùm prolatis* 32. *ff. de re judic.* evictionis actio denegatur. Nec contrarium suadetur *ex l. exceptione* 67. *ff. de fidejussor.* ubi fidejussorem condemnatum esse injuriâ judicis, non sufficit, ut ei mandati actio denegetur, sed necessarium est, ut simul culpa illius interveniat. Nam omisso Cujacio *tract.* 6. *ad Afric. in l.* 24. *ff. de evict.* dicendum est, diversam causam esse emptoris, ac fidejussoris; nam emptione celebrata, omne periculum ad emptorem pertinet, ac per consequens judicis injuria habetur ut casus fortuitus: at verò fidejussor, vel quilibet alius, qui cum mandato, vel sine eo alienum negotium gerendum suscipit, culpam tantùm, & diligentiam ut in re aliena præstare debet, *l. contractus* 23. *ff. de reg. jur.* Quapropter injuria judicis sola ei non nocebit, *l. si sine* 22. §. *cùm autem, ff. rem ratam haberi:* præsenserunt Bartolus, & Paulus Castr. *in d. l. exceptione*, Donellus *in l. emptor* 8. *n.* 18. *C. de evict.*

15. REPETITA SECUNDA EXCEPTIO.

Unde apparet vera ratio præsentis decisionis; omnibus enim casibus in ea relatis una ferè convenit, videlicet quod istis tribus casibus, non tam ex

16. TRADITA RATIO DECIDENDI.

ex defectu juris, quàm culpâ, contumaciâ, vel negligentiâ, malóve facto emptoris evicta res cenſeatur, cùm excuſari non poſſit qui rei emptæ nomine judicium vel neglexit, vel temerè non laudato auctore ſolus excepit; & injuria judicis ſoleat inter caſus fortuitos numerari. Eam autem dumtaxat evictionem venditor emptori præſtat, quæ eo præſente, vel vocato per vindicationis judicium legitimè facta eſt, *l. ſi mancipium* 34. §. 1. *l. habere* 57. *ff. de evict. l. ſi cum quæſtio* 17. *C. eodem titulo*: non etiam quæ emptoris culpâ, ut *in dicta l. ult. l. ſi cum venditor* 66. *ff. de evict.* vel quæ caſu fortuito venditionem ſecuto, ut *in l. ſi ſervus* 21. *ff. de evict. l. ult. C. de action. empti*, quia ſuum cuique factum, fatumve nocere debet, *l. illud* 40. *ff. de petit. hæredit. l. ſi ſervus* 50. §. 1. *ff. de legat. 1. l. factum* 155. *ff. de reg. jur.* Meritò ergo Gregorius in præſenti his tribus caſibus venditorem de evictione non teneri rectè docuit.

17. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam verum eſt, quod lite mota ſuper re vendita, tenetur venditor emptorem defendere, *l. plus* 74. §. *mota, de evict. l. qui abſenti* 75. *ff. de procurat.* hoc tamen adimplere poteſt duplici modo, vel defenſionem in ſe ſuſcipiendo, vel exceptiones, ſimiliaque arma emptori præbendo; quia totalem rei defenſionem ipſe ſuſcipere non cogitur, *l. ſi parentes* 20. *C. de evict.* Donellus *in l. ſi ſtatus, num.* 2. *C. eod. titulo*; & tunc ſumptus, & expenſas litis emptor litiganti præbere tenetur, *d. l.* 1. *C. de evict.* Nec obſtat augmentum difficultatis; nam certum eſt, pacto caveri poſſe, ne venditor de evictione teneatur, *d. l. Herennius.* Ratio eſt, nam quamvis ex natura contractus emptionis evictio competat, etiamſi de ea nominatim non agatur, *l. non dubitatur* 6. *C. hoc tit.* tamen cùm tale pactum ſit de re privata, nec contra bonos mores, debet obſervari, præcipuè cùm pactum hoc non detur circa ſubſtantialia, ſed circa accidentalia, niſi venditor ſciens cum dolo rem alienam vendat, *l. ea quæ* 43. §. *ult. ff. de contrab. emptione, l.* 1. §. *ult. l. tenetur* 6. §. *ult. ff. de actionib. empti.* Etiam non obſtante ſimili pacto tenetur venditor pretium refundere, & reſtituere, *l. ex empto* 11. aliàs *emptorem* 12. §. *ult. ff. de action. empti*, Covar. *d. cto lib.* 3. *var. cap.* 17. *n.* 2. Guzman *de evict. q.* 51. *num.* 15. Quefada *dicta q.* 10. *num.* 6. Licèt enim prædicta generali conventione pretium non ſit exceptum, quia tamen in generali obligatione ſemper id, quod iniquum eſt, exceptum videtur, quaſi de eo contrahentes non ſenſerint, *l. in omnibus, l. quotiens, ff. de reg. jur.* rectè ſuperior conventio ita accepta eſt, ut contrahentes de pretio non reddendo non ſenſerint: ſi autem ſpecialiter convenerit, ut pretium non reſtituatur, pactum ſuſtinetur, quaſi transfusâ emptione in donationem, *l. pacta* 72. *ff. de contrab. emptione.* Nec obſtat textus *in l. qui libertatibus. ff. hoc tit.* ubi docetur, renunciatione evictionis factâ venditorem ejus nomine nullo modo teneri. Nam omiſſis ſolutionibus relatis à Covar. *d. c.* 17. *n.* 2. dicendum eſt juxta ſuprà tradita, de evictione non teneri eo caſu venditorem, pretium tamen refundere omninò compelli, ita ut in ea ſpecie licèt damna, intereſſe, & meliorationes non præſtentur, pretium tamen ſemper reſtituatur. Nec mirum eſt, illud ab Scævola in eo textu ſpecialiter expreſſum non fuiſſe, quia in eo textu, & ſequentibus ſolum egit de caſibus, in quibus venditor ſtatuliberi ob celatam ejus conditionem, vel expreſſam deteriorem, aut meliorem, teneretur, vel non: de quo etiam agunt Conſulti *in l. fundus* 46. §. *cùm tibi, l. qui alienam* 54. §. 1. *ff. de evict. l. ſi decem* 10. *ff. de ſtatulib.*

TITULUS XVIII.

De locato & conducto.

CAPUT I.

[a] Clemens III.

EX reſcripto litteratum piæ recordationis [b] P. quondam Tuſculani Epiſcopi nobis innotuit, quod cùm civitatem Bon. tempore ſuæ legationis intraſſet, invenit fuiſſe ibi à bonæ memoriæ [c] Vv. quondam Portuenſi Epiſcopo conſtitutum, & ſub excommunicatione prohibitum, ne aliqui ſcholares hoſpitia majoris mercedis promiſſione conducerent, ut ea ſibi, vel majoris gloriæ ſtudio, quaſi potentiores in expenſis apparere volentes, vel privatæ utilitatis commodo vindicarent. Unde ipſe ſolicita proviſione conſiderans, quod hujuſmodi conductionis improbitas & diſcordiæ fomitem, & impedimenta non modica pareret ſtudiorum, prædictam [d] conſtitutionem legatione, quâ fungebatur Sedis Apoſtolicæ, confirmavit perpetuis temporibus, ſub pœna decernens anathematis obſervandum, ut nullus Magiſtrorum, ſive ſcholarium ſuper conducendis aliorum hoſpitiis in læſionem, vel præjudicium habitantium, audeat hoſpitem convenire, niſi priùs conſtiterit tempus conductionis elapſum, vel inquilini in hoc ſuum præſtiterint favorem, & conſenſum. Quocirca nos, qui deteſtabiles verſutias bonæ fidei contractibus inimicas, non ſolùm in clericis, ſed etiam in quibuſlibet mercatoribus condemnamus, prædictam conſtitutionem à præfato Portuenſi Epiſcopo factam,

ctam, & demùm à jamdicto Epiſcopo Tuſculano confirmatam, ratam eſſe decrevimus, & eam auctoritate Apoſtolica confirmamus, ſtatuentes ut à te, frater Epiſcope, & tuo quolibet ſucceſſore ſingulis *e* annis in communi audientia Magiſtrorum, atque ſcholarium præſens pagina recitetur, & prætaxata pravæ conductionis improbitas, innovatâ excommunicationis ſententiâ reprimatur. Nulli ergo omninò hominum liceat paginam noſtræ confirmationis infringere, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. unico*, nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Clemens III. facilè tamen ex textus ſerie cognoſcitur reſcribere Epiſcopo Bononienſi, Joanni videlicet Eccleſiæ Bononienſis Præſuli. De ipſa Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 17. *de foro compet.*

[b] *P.*] Petri videlicet Papienſis, qui ab Alexandro III. creatus fuit Epiſcopus Tuſculanus anno 1178. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ, in Tuſculana Eccleſia, num.* 14.

2. [c] *Vv.*] Vvillelmus videlicet Papienſis, ex ordine Ciſtercienſi monachus, Diaconus Cardinalis ab Hadriano IV. electus, poſtea Presbyter Cardinalis ſancti Petri ad Vincula, demùm Epiſcopus Cardinalis Portuenſis, ac ſanctæ Rufinæ ab Alexandro III. electus eſt anno 1176. Hic pluribus legationibus apud Fridericum Imperatorem functus eſt, & ab Alexandro III. miſſus in Galliam, Britanniamque, ut ea regna ad cultum veri Pontificis adduceret. Demùm ſub vitæ finem conventui Bononiæ habito, mox & Venetiis interfuit, ut ſuis conſiliis toti Eccleſiæ pareret tranquillitatem, ut ex Sigeberto, Roderico Friſingenſi, & Baronio refert Ughell. *tom.* 1. *Ital. ſacr. in Portuenſi Eccleſ. num.* 1.

3. [d] *Conſtitutionem.*] Legati enim poſſunt nova ſtatuta condere, & antiqua confirmare, ut probavi *in cap. fin. de offic. Legat.*

[e] *Singulis annis.*] Ultra trinam enim monitionem, quæ præcedere debet quamcunque cenſuram ab homine ferendam, deſideratur in præſenti generalis hæc denunciatio, ad ſubditos certiorandos de ſpeciali hoc ſtatuto, ut aliis relatis docuit D. Joſeph. Vela *tom.* 2. *deciſ. Hiſpal. diſſert.* 44. *num.* 74. 4.

COMMENTARIUM.

BOnonienſem Academiam magnis ditarunt opibus, & ornaverunt privilegiis Pontifices, & Imperatores, ut debitis laudibus ſtudium illud extollentes referunt Ughel. *tom.* 2. *Italiæ, in Eccleſia Bonon.* Hieronymus Oſorius, Papirius Maſon, & alii congeſti à Patre Mendo *de jure Academico lib.* 1. *q.* 2. *num.* 16. inter quæ non exiguum eſt, quod refertur à Clemente in præſenti. Sed cùm conſtitutio hæc localis ſit, ut etiam aliæ relatæ *in cap. qui clerici 9. de foro compet. cap. fin. de Magiſtr. l.* 1. *§. ult. ff. de cenſibus*, ſpecialemque contineat gratiam, generalem ex ea regulam deduci non debere, jam poſt alios docuit Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 17. *n.* 105. Simili etiam privilegio ſtudentes in florentiſſima noſtra Academia Salmanticenſi potiuntur, ut ejus Primarius Doctor Garaña in præſenti notavit. 5.

CAPUT II.

Honorius III. *Abbati, & Conventui Sancti Petri de Pratellis, Lexov. diœceſis.*

VEſtra nobis relatio declaravit, quod cùm ad *b* firmam dare conſueveritis veſtrarum fructus decimarum, diœceſani locorum ſtatutum quoddam de hujuſmodi decimis non locandis parochialibus presbyteris ediderunt, per quod utilitas veſtra non modicùm impeditur, quare ſuper hoc Apoſtolicæ proviſionis remedium imploratis. Nos igitur utilitates veſtras nolentes indebitè impediri, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ut ſtatuto hujuſmodi non *c* obſtante, veſtrarum *d* decimarum proventus liberè locare poſſitis quibus vobis expedire videritis, & cum quibus Eccleſiæ conditionem poteritis facere meliorem; ita tamen ut hujuſmodi locatio ad feudum, vel alienationem non valeat extendi.

NOTÆ.

1. [a] *Sancti Petri.*] Perperam textus hic in ſexta collectione tribuitur Innocentio III. cùm ſit Honorii III. & reperiatur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 1. apud Citonium, ex quo ita eum tranſcribo. Malè etiam in eadem ſexta collectione habetur *de Pratel. Lundon. diœceſis*, cùm legendum ſit, *de Pratellis Lexovienſis diœceſis.* Abbatia enim hæc Sancti Petri eſt Ordinis Divi Benedicti, in diœceſi Lexovienſi, ſub honore Sancti Petri Apoſtoli conſtructa ab Hunfrido de Vetulis anno 1055. ut referunt Tamburinus *in ſerie Abbatiarum, verbo Lexovienſis*, Fratres Sarmat. *tom.* 4. *Gall. Chriſtiana, fol.* 256. Ejus etiam mentio fit *in cap. noſtro, de pœnit. & remiſſ.* Raymundo ejus Abbati in præſenti reſcribit Honorius.

[b] *Firmam.*] Hujus vocis mentio etiam reperitur *cap.* 24. *de decimis, cap.* 7. *de jurepatron. cap.* 6. *ne Clerici, vel Monachi, Clement. unic. de exceſ. Prælat.* eam tamen variè exponunt Interpretes. Citonius *in notis ad hunc textum*, exiſtimat hanc vocem eſſe Saxonicam, ſignificareque mercedem quamlibet, ſive conſiſtat in frumento, & aliis redditibus, ſive in pecunia numerata; quo caſu firma alma dicitur in legibus Schotorum *lib.* 2. *cap.* 41. Cujacius *hic*, ad firmam dare explicat pro locare ſub mercede, ſive penſione certa, & firma. Alexander Caſanate ait ad firmam locare, eſſe præſtita fide paciſci in ipſo contractu in continenti, ne ulli ex contrahentibus liceat 2.

eat uti beneficio legis 3 4. *C. hoc tit.* ſed locatio omninò firma habeatur. Eo in ſenſu clericos firmarios dixit Vvillelmus Malmesburg. *de geſt. Reg. Angl. lib.* 4. ibi: *Nullus clericus, niſi cauſidicus; nullus clericus, niſi (ut verbo parum Latino utar) firmarius.*

3. [h] *Non obſtante.*] Sed Epiſcopus ſtatuta in ſua diœceſi condere poteſt, *cap. quantò, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm dilectus, de conſuet. cap. fin. de his quæ fiunt à majori parte, cap. cùm omnes, de conſtit. cap.* 2. §. *ſtatuto, eodem titulo in* 6. ergo ſtatutum, de quo in præſenti, obſervandum erat. Pro cujus difficultatis ſolutione ſequentes caſus notandi ſunt. Primus eſt cùm Epiſcopus contra jus commune ſtatuit quod nec per ſe, nec in Synodo facere poteſt, *cap. ſuperè his, de majorit. & obed. cap. fin. de offic. Archipresb. Clement. Romani, de elect.* Secundus eſt, cùm aliquid ſtatuit circa majores, & graviores cauſas, quod neque in Synodo facere poteſt. Ratio eſt, quia ab ampla Epiſcoporum juriſdictione per Pontificem graviores cauſæ exemptæ ſunt, *cap. majores, de baptiſmo*; unde ſequitur, non poſſe Epiſcopum in Synodo diœceſana ſtatuere, an aliquid ſit de fide, vel non: *gloſſa* 1. *in dicto cap. majores*, Acuña *in princip. diſt.* 18. Neque contrarium probat textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*, ubi excommunicantur omnes illi, qui hæretici judicantur ab Eccleſia Romana, vel à Concilio provinciali, vel diœceſano. Nam reſpondetur cum Bellarmino *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de Concil. cap.* 10. Pontificem ibi non docere, poſſe Concilium provinciale, vel diœceſanum diffinire, an aliquid ſit de Fide; ſed quod poteſt judicare, an aliquis inciderit in hæreſim ab Eccleſia damnatam; quod non ſolùm Conſilio, verùm Epiſcopo permittitur. Tertius caſus eſt, cùm Epiſcopus ſtatuit aliquid circa cauſas in jure non deciſas, & quæ graviores non ſunt; quo caſu cùm ſtatuat non contra, ſed præter jus, ſtatuta ab eo condita debent obſervari, ex juribus ſuprà adductis. Nec tunc obſtat præſens textus; nam accipiendus eſt de ſtatuto ab Epiſcopo facto contra jus commune; nam cùm jure communi attento omnibus clericis competat facultas locandi fructus ſui beneficii, ut probavi *in cap. ad noſtram, de rebus Eccleſ.* inde cùm Epiſcopus contra jus commune nihil ſtatuere poſſit, *d. cap. quod ſuper his, de majorit. & obed.* meritò non obſtante præſenti ſtatuto poſſunt clerici liberè fructus locare: quia tamen illud jus commune in favorem ipſorum latum erat, ideo ſi ipſi Epiſcopo ſtatuenti conſentirent, ſtatutum ſervare tenerentur, ob renunciationem præſumptam juris communis. Nec huic ſolutioni obſtat textus præcedens, ubi ſtatutum circa locationem factum juri communi contrarium ſuſtinetur. Nam reſpondendum eſt, ſtatutum ibi ſuſtineri, quia erat locale, in favorem tantùm Academiæ Bononienſis factum.

[d] *Decimarum.*] Id eſt Eccleſiarum, ut expoſui *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* ubi, & *in cap. ad noſtram, de rebus Eccleſiæ*, Commentarium hujus textus dedi, & *in cap.* 6. *ne clerici, vel monachi.*

CAPUT III.

Gregorius IX.

PRopter ſterilitatem affligentem magno incommodo conductores, vitio rei, ſine culpa coloni, ſeu caſu fortuito contingentem, colonis Eccleſiæ tuæ pro rata penſionis remiſſio eſt facienda, niſi cum ubertate præcedentis, vel ſubſequentis anni valeat ſterilitas compenſari.

NOTÆ.

[a] *Gregorius.*] Nonus videlicet, qui præſentem conſtitutionem deprompſit *ex l.* 8. *C. hoc tit. l. ex conducto*, §. 1. *l. ſi merces*, §. *vis major, ff. hoc tit.* ut jam notavit Cujacius *hic.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX prima parte hujus conſtitutionis ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Propter ſterilitatem abſque culpa conductoris contingentem remittitur penſio pro rata, niſi poſſit cum ubertate præcedentis, vel ſequentis temporis compenſari.* Probant eam textus *in l. ex conducto*, §. 1. & 2. & §. *Papinianus, l. ſi merces*, §. *vis major, cum ſequenti, l. ſi uno, ff. hoc tit. l.* 8. *C. eodem.* Conſonat lex 22. *tit.* 8. *p.* 5. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa *in collect. & ſelect.* Giurba *obſerv.* 24. *num.* 8. Capycius Latro *deciſ.* 19. *num.* 24. Solorzanus *de jure Indiarum, tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 19. *ex num.* 47. Valeron *de tranſact. lib.* 1. *q.* 1. *n.* 22. Marinis *lib.* 2. *reſol. c.* 187. & *tom.* 1. *deciſ.* 84. Hothomanus *lib.* 4. *obſerv. c.* 11. Faber *in ſuo Codice, tit. de locato, & de erroribus decad.* 8. *error.* 8. Molina *de juſtitia, tom.* 2. *diſp.* 495. Caſtillo *lib.* 3. *quotid. cap.* 3. *ex num.* 19. Connanus *lib.* 7. *comment. cap.* 11. *n.* 15. Cujacius *hic*, & *in l.* 5. *C. hoc tit.* & *lib.* 15. *obſerv. cap.* 28. Manchinus *lib.* 1. *genial. cap.* 17. & 32. Vviſembach. *diſp.* 36. *n.* 18. Nathen. *in juſtitia vulnerat. fol.* 79. Gibalinus *de uſuris, lib.* 3. *c.* 8. *art.* 3. Narbona *in l.* 7. *tit.* 4. *lib.* 3. *recopil.* Solorzanus *de jure Indiarum, lib.* 2. *c.* 19. *n.* 37. & *lib.* 2. *polit. cap.* 20. Amaya *lib.* 3. *obſerv. c.* 3. Caniſius *ad hunc textum*, Phebo *tom.* 2. *deciſ.* 166. Gaſpar Mancinus *in tract. utrum debitor excuſetur propter defectum fructuum*, Farinacius *in repert. de contractibus, q.* 4. *per tot.* Tapia *tom.* 2. *lib.* 5. *q.* 22. *art.* 7. Videndus Marchinus *de bello divino, pag.* 9. *cap.* 6. & 7.

2. INFUMATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem textum inſurgo. Si fructus, ſeu proventus rei locatæ inſolito modo creſcant, non augetur penſio, quæ à principio inter contrahentes convenit, *l. ſi merces* 18. §. *vis major, ff. locati*, probant Sà *verbo Conductio*, *n.* 12. Rebellus *de juſtitia, lib.* 14. *cap.* 17. *n.* 1. Lugo *eodem tract. diſp.* 29. *n.* 52. Gibalinus *d. lib.* 3. *cap.* 8. *art.* 2. Igitur ut æqua ſit conditio locatoris & conductoris, propter ſterilitatem contingentem ſine culpa conductoris, non debet minui penſio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam emphyteuta, qui tempeſtatem paſſus fuit, aut vitium cœli, integrum canonem perſolvit, nec ullam remiſſionem conſequitur, *l.* 1. *C. de jure emphyt.* Mancinus *cent.* 1. *genial. cap.* 32. Igitur ſimiliter conductor ob ſterilitatem vitio cœli contingentem à ſolutione integræ penſionis liberari nequit. Deindè difficilis redditur ea pars, ubi docetur compenſationem fieri debere cum tempore majoris ubertatis, *ex l. cùm etiam, ff. de tritico, vino legato,*

legato, ibi: *Cùm certus numerus amphorarum vini legatus esset ex eo, quod in fundo Sempronano natum esset, & minùs natum esset, non amplius deberi placuit.* Et *l. si debitor, §. verosimile, ff. de contrab. emptione.* Igitur & in casu locationis non debet fieri compensatio sterilitatis cum uberitate.

3. De causis sterilitatis.

Adhuc tamen defendenda est præsens Gregorii constitutio, pro cujus illustratione sciendum est, mercedem conventam tempore locationis solvendam esse integrè à conductore, nisi justis ex causis minuatur, inter quas præcipua est sterilitas, quæ ex diversis causis provenit, veluti ex vitio cœli; nihil enim est, quod magis cœli injuriis pateat quàm fructus terræ. D. Augustinus *in Psalmo* 68. ubi de frumento ait: *Labore magno metitur, portatur ad aream, triturатur, ventilatur post tanta pericula cœli & tempestatis.* Quæ causæ communiter eveniunt ob nimiam pluviam, solis ardorem, siccitatem, vel casma, *l. ex conducto* 15. *§. si vis, l. merces, §. si vis major, ff. hoc tit.* quæ vulgo appellantur vis major, seu vis magnæ tempestatis, *l. verum* 11. *§. si locupleti, ff. de minor. l. si ut certo* 3. *§. quod verò, ff. commodati, l. si quis domum* 9. *§. Iulianus, l. si fundus* 33. *in fine, ff. locati, l.* 3. *ff. de fundo instructo, l. fluminis* 24. *§. Lucius, ff. de damno infecto:* cœli vitium dixit Imperator *in l. licet* 8. *C. hoc tit.* Hanc vim majorem Græci Θείαν dixerunt, id est iram divinam, eo quòd non ab homine, sed cœlitus dimissa est, ex speciali ira Dei, ut ait Theophrastus relatus ab Alciato *lib. 2. de præterm. in d. §. vis major.* Faciunt Plinius *lib. 18. histor. c. 28. ad finem*, ibi: *Duo genera esse cœlestis injuriæ, meminisse debemus; unum quod tempestates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque similia intelliguntur, quæ cùm acciderint, vis major appellantur.* Ovidius *lib. 15. Metamor.* Jovis iram appellavit, ibi:

Iamque opus exegi, quod nec Iovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Vel quod frequentius est, si rubigine, nive, immoderatâ pluviâ, aut siccitate insolitâ, repentinis incendiis, ventorum flatibus, uredine, & fluminum inundationibus vastati fuerunt fructus: quæ singula, qualia sint, exponunt Cujacius *lib. 15. observ. cap. 28. & in l. 5. C. hoc tit.* Hothomanus *lib. 4. observ. cap. 16.* Petrus Gregorius *lib. 36. syntagm. cap. 25.* Amaya *dicto cap. 3. n. 5.* Ad hanc etiam vim divinam spectant animalia, quæ frequenter edaci pernicie segetes, vineta, & reliquas arbores destruunt; quo in numero sunt graculi, sturni, grues, passeres, raucæ, erucæ, & alia avium & vermium agmina, inter quæ frequens est locustarum cohors, quæ pestis agrorum dicitur *in l. excepto* 18. *C. hoc tit.* de quibus Plinius *lib. 10. cap. 39. Diraque messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes.* Arnobius *lib. 1. A locustis & muribus omne genus occiditur, atque arroditur frugum.* Plura de ipsis congerunt ex politioribus Ludovicus Vives *in notis ad D. Augustinum, lib. 16. de civit. Dei, c. 43.* Stuchius *lib. 2. antiquit. conviv. cap. 9.* Simon Maiolus *dierum canicul. colloq. 1. & 5.* Lælius Bisciola *lib. 17. hor. succ. c. 21.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. c. 27.* & contra illas superstitiosum esse excommunicationis sententiam proferre, probant, & aliis relatis illustrant Araujo *tract. 2. qq. moral. q. 16.* Theophilus Raynaudus *tom. 14. tractat. de litteris monit. c. 12. per totum.* Etsi legamus Sanctum Bernardum muscas excommunicasse, quæ infestæ cuidam Oratorio erant, referente Guillelmo Abbate S. Theodorici *lib. 1.* in hæc verba: *Venerat aliquando Fuscinacum, qua est Abbatia una de primis, quam ipse ædificavit, in Laudunensi territorio sita. Cùmque ibidem Oratorii dedicatio pararetur, ita illud occupaverat muscarum incredibilis multitudo, ut earum fœtibus, improbusque discursu gravem nimis introeuntibus molestiam generaret: nullo ergo succurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas: & manè omnes mortuas invenerunt.* Romani, ut locustas amolirentur, grandinem, rubiginem, & raucas fugarent, propria numina, propriaque sacrificia habebant, quæ copiosè & eleganter post Plinium *lib. 12. c. 28. & 40. & lib. 18. c. 17. & 29.* prosequitur, & illustrat Jacob. Durantius Casel. *lib. 2. variar. c. 10.* ad quæ referendam putat legem *eorum 4. C. de maleficis.* Sed & Horatius, quem Durantius non refert, *lib. 3. carm. od. 23.* eundem morem respiciens sic ait:

Cœlo supinas si tuleris manus
Nascente Luna, rustica Phœbile;
Si ture placaris, & orna
Fruge Lares, avidaque porca,
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.

Quod sanè mirum non est, si persuasum sit, quod ad educendas aquas Manali lapide, qui juxta portam Capenam erat, utebantur, cujus meminerunt Festus Pompeius his verbis: *Manalem etiam lapidem vocabant petram quandam, quæ erat extra portam Capenam, juxta ædem Martis, quam cùm propter minuam siccitatem in urbem protraherent, insequebatur pluvia statim; eúmque quod aquas manaret, Manalem lapidem dixere.* Fulgentius ibi: *Manales Labeo, qui disciplinas Hetruscas Tagetis, & Basidio quindecim voluminibus explicavit, ita scribit: Fibra Iecinoris Sandaracci coloni dum fluant, Manales tunc vertere opus est petras, hoc est quas antiqui solebant in modum cylindrorum per limites trahere pro pluviæ commutanda inopia.* At quantùm hæc Romanorum superstitio ridicula esset, his quæ sequuntur verbis satis Seneca ostendit *lib. 4. natur. quæst. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, ut hujus rei causâ nullus Patris schola intranda sit.*

4. De aliis causis sterilitatis.

Etiam sterilitas contingit ob casma, seu terræ hiatum, de quo *in l. fin. ff. hoc tit. l. licet* 8. *C. de jure emphyt.* Amaya *d. c. 3. n. 9.* Et licèt casma cum labe confundat Budeus *in d. l. ex conducto*, Cujacius tamen *lib. 15. observ. cap. 28. & in l. 9. ff. de verb. oblig.* inter utrumque damnum differentiam constituit, docens labem, etsi aliquando ad terræ hiatus referri soleat, *l. fin. ff. locati*; propriè tamen quamcunque calamitatis causam significare, *dicta l. ex conducto, §. sed si labes, l. licet, C. locati*, ibi: *Ut singula labe tempestatis.* Casma verò ad ingentis terræ recessus refertur, & qui non tam fundum labefactare, quàm deglutire & absorbere videantur. Unde casma à Plauto vocatur; quò respiciens Virgilius *lib. 8. Æneid.* ait:

Non secus ac si qua penitus vi terra debiscens
Infernas reseret sedes.

Quibus adstipulantur quæ de ingentibus terræ hiatibus referunt Plato *lib. 2. de Repub.* Cicero *lib. 3. de offic.* Livius *lib. 7.* Paulus Orosius *lib. 3. cap. 5.* Lactantius *lib. 3. c. 13.* Valerius Maximus *lib. 5. cap. 6.* Contingit etiam frequenter sterilitas vi humana, veluti si incursu hostium devastetur ager, vel ab eis occupetur, *d. §. si vis, l. in rebus* 18. *ff. commodati, l. perinde* 34. *ff. hoc tit. l. cùm unus* 12. *§. fin. ff. de rebus auctorit. judic. l. 1. §. is verò, ff. de obl. & act.* aut si belli vicinioris causâ fundus inultus relinquatur, vel si exercitus nostrorum transiens, non contentus distributionibus, quas rustici ex fructibus facere solent, de quibus *in l. si pendentes* 27. *§. 3. ff. de usufruct.* juncto Revardo *lib. 3. conject. cap. 6.* vel propter inimicitias, seu propter lasciviam agrum

devastave

devaſtaverint, *d. l. ex conducto*, §. *ſi vis, hoc tit. d. l. ſi pendentes*, §. 3. *l.* 2. *C. de paſcuis, lib.* 11. vel ſi incurſione latronum devaſtatio contingat, *l. damnum* 12. *C. hoc tit. l. inter* 26. §. *non omnia, ff. mandati.* Illuſtrat Fornerius *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 29. cujus ſterilitatis humanæ varios caſus in praxi obvios reſolvit Gaſpar Mancius per duos tractatus, Utrum debitor excuſetur propter defectum fructuum. Hæret aliquando prædiis ipſis vitium, quæ propter veteſtatem, aut tenuitatem, aut etiam quia ſaxoſa ſunt aut peſtilentioſa, non ſolùm ſemina uberiori menſurâ non reddunt quàm acceperunt, verùm & fructus ipſos, ſi qui ibi ſati ſunt, miſerè præfocant, eorumque vice, ut ait Poëta:

Carduus & ſpinis creviſt paliurus acutis.

Talis eſt fundus qui deſcribitur à Paulo *in l. ſi fundus, ff. de rebus eorum.* Si fundus, inquit, ſit ſterilis, vel ſaxoſus, vel peſtilens, videndum eſt, an alienare eum poſſit, &c. Talis eſt ille alter, quem graphicè depinxit Apuleius *lib.* 2. *Florid.* his verbis: *Pariter ut qui prædiolum ſterile, & agrum ſcrupoſum, meras rupinas & ſenticeta miſeri colunt, quoniam nullus ſui fructus eſt, nec ullam illic ſuam frugem videns; ſed infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ: ſuis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vicinorum flores decerpent, ſcilicet ut eos flores carduus ſuis miſceant.* Hæc prædia qui conducit, etſi ex eis nulli, vel pauci naſcantur fructus, nihil eſt quod ſterilitatis præextu remiſſionem penſionis petere poſſit; quippe cùm ſuæ ſtulticiæ id imputare debeat, qui tam peſtilentem, & infructuoſum fundum conduxerit, argumento §. *ia quoque, Inſtit. quibus modis re contr. oblig.* atque hoc eſt, quod Ulpianus ſcribit *in l. ex conducto, verſ. Si qua tamen, ff. locati. Si qua tamen vitia ex re ipſa oriuntur, hac damno coloni eſſe, veluti ſi vinum coacuerit, ſi rancis, aut herbis ſegetes corrupta ſint.* Et Papinianus *in l. ſi uno* 17. §. *cum quidam, ff. eod. tit.* dum ait, quodam Imperatoris Antonini reſcripto contineri novam rem deſideraſſe eum, qui petit, ut propter veteſtatem vinearum ſibi remiſſio detur; nec contrarium ſtatuitur in præſenti textu, dum in eo, ſive vitio rei, ſive caſu fortuito ſterilitas magna contingat, remiſſioni locus tribuitur; veriſimum namque mihi videtur, internum & inſitum vitium non debere colonum relevare, cùm in culpa fuiſſe videatur, qui ut perſonas, cum quibus contrahit, ita & res, ſuper quibus contrahit, tenetur diligenter inſpicere, *l. qui cum alio, ff. de reg. jur.* & Gregorius in præſenti, cùm de vitio rei loquitur ſine culpa coloni interveniente, à quibuſdam de vitio non interno, ſed caſu aliquo in re contingente, & ultra conſuetudinem dato intelligitur, ne alioquin neceſſarium ſit, quod Cardinalis fecit, negationem in textu addere, & legere, *non vitio rei, ſed caſu fortuito*; aut cum Cujacio *lib.* 26. *obſerv. c.* 32. aliam fuiſſe Pontificis mentem ariolari, quàm verba præſeferunt. Illud me magis movet, quod exempla dicti §. *ſi qua*, non videntur vitia inſita ſapere; nam quod vinum acidum fiat, magis ad externum damnum ſpectat. Quinimò neque in conſideratione eſſe debuit, quod ex re ipſa oriretur, cùm proximior ratio reddi poſſet, nempe perceptione ipſa vinum conductoris fuiſſe factum, *l. ſi aſper, l. ſi ſervus*, §. *locavi, ff. de furtis*, cum aliis. Atque ideò ejus, utpote domini, periculum eſſe, *l. quæ fortuitis, C. de pignorat.* Addo etiam, plurimùm hoc exemplum ab illo diſtare, quod tanquam ſimillimum Ulpianus ſubjicit, illis verbis: *Vel rancis, aut herbis ſegetes corrupta ſint*; cùm illud ad perceptos, hoc ad nondum perceptos pertineat fructus: quæ omnia qui notarunt Interpretes, mirum eſt quàm in hujuſmodi ſolutione vexentur, ut conſtabit ex relatis à Vincentio Carocio *in tract. de locato, tit. de caſibus, q.* 12. *n.* 16. Solus Cujac. *lib.* 26. *obſerv. c.* 32. cùm hanc difficultatem agnoviſſet, rectiſſimè docet, eò loci vini nomine non quod collectum jam eſt, in doliaque miſſum, ſed uvam, aut vindemiam pendentem ſignificari, & quæ propter loci malitiam, & tenuitatem dura ſemper, & cruda manet, ita ut matureſcere non poſſit. Ita enim apud Catonem & Marcum Varronem in libris de re ruſtica: *Vinum legere*, eſt *uvam legere*; & Plautus *in Trinummo*, inquit:

Vinum prius quàm coactum eſt, pendet putidum.

§. REFERUNTUR ALIÆ CAUSÆ STERILITATIS

Ad caſus etiam ſterilitatis ſpectat, quod nonnulli ex Gentilibus ſolebant præſtigiis, carminibus, & magicis ſuſurris fruges arefacere, vel ad maximam fertilitatem deducere, quas præſtigias lex XII. Tabul. increpat illis verbis: *Qui fruges excantaſſit, Cereri ſacer eſto*; cujus meminit Seneca *lib. nat. qq. c.* 7. his verbis: *At Cleonis judicia reddebant in illos, quibus delegata erat cura providendæ tempeſtatis, quòd negligentiâ eorum vinea vapulaſſent, aut ſegetes procidiſſent. Et apud nos in XII. Tabul. cavetur, ne quis alienos fructus excantaſſit. Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli; quorum nihil poſſe fieri tam palam eſt, ut hujus rei causâ nullius Philoſophi ſchola intranda ſit.* Quam legem XII. Tabul. laudat D. Auguſtinus *in lib. de civit. Dei*, dum ait: *Veteres Romanos ex eo hanc legem ſanxiſſe, quod licèt multa impia ſacra amplexi fuiſſent, ſemper tamen magiam, omneſque Chaldæorum præſtigias rejecerint.* Plinius etiam *lib.* 30. *cap.* 1. loquens de magia ſcribit: *Extant & apud Italas gentes veſtigia ejus in XII. Tabulis noſtris.* Idem *lib.* 28. *c.* 2. Meminerunt ipſius legis Apuleius *apol.* 2. Servius *in eclog.* 8. *Virgilii*, quos refert Jacobus Gothofredus *in* 4. *fontibus, ad dictam legem*: ubi etiam plura congeſſerunt Revardus, Balduinus, Ritheruſ. Hothom. & Dion. Gothof. Nec omittendus Petronius *in ſatyr.* qui ſit ſagæ jactationem refert:

Quidquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cùm volo ſpiſſatis areſcit languida ſuccis;
Cùm volo fundit opes.

Quod ſagæ facere jactabant, cùm impetare elementis, & dominari tempeſtatibus mentitâ jactatione evulgarent, ut refert Carnotenſis *ex Pœnitentiali Romano, p.* 11. *Decret. cap.* 36. Ad frugum excantationem, & magicos ſuſurros fugandos, conjector ſpectaſſe illam arvorum conſecrationem, quam Acca Laurentia Romuli nutrix annuatim facere ſolebat ſuis duodecim filiis, in cujus unius locum jam mortui Romulus ſucceſſerat. Exiſtimabat ſanè Laurentia ſacrificiis impiis poſſe expiari arva carminibus; in cujus memoriam collegium Fratrum Arvalium fuit erectum, cujus ſacerdotii inſigne, & ſpicea corona, & albæ infulæ fuerunt. Et hujus ſacrificii mentio extat apud D. Auguſtinum *lib.* 7. *de civ. Dei, c.* 21. ubi referens turpitudines, quas Libero Deo tribuebant antiqui, inquit: *Liberi membro matrefamilias honeſtiſſimam palam coronam neceſſe erat imponere; ſed videlicet ſi Liber Deus placandus fuerat pro eventibus ſeminum. Sic ab agris faſcinatio repellenda, ut matrona hoc facere cogeretur in publico.* En arva carminibus magicis faſcinata ſacrificiis Libero Deo factis expiari, de quibus ſacrificiis loquitur Prudentius *lib.* 1. *contra Symmachum:*

Venit ad uſque Italos ſacris cum turpibus hortos,
Sinum lactis, & hæc votorum liba quotannis
Accipit, ac rurſus ſervat vineta Sabini,
Turpiter adfixo pudeat quem viſere ramo.

Quare autem hæc turpia ſacra vocentur, explicat expoliti ſſimus D. L. Ramirez *in Pentec. c.* 31. Ad eandem frugum, arvorumque expiationem perti-

nebat cura, quæ delegata erat Arvalibus Fratribus, luſtrandi agros annuatim, ex Kalendario ruſtico, quod Ambarvale ſacrificium vocatur. Ruſtici enim erant ſacerdotes, quapropter hoc illis incumbebat munus. Conſtant hæc ex Suetonio *in Galba, cap.* 4. Plinio *lib.* 17. *nat. hiſt. cap.* 2. Servio *in eclog.* 5. *Virgilii.* Quæ certè ſacrificia peragebant Arvales, ut refert Guthenus *lib.* 1. *de jure man. c.* 5. quas magicas artes non ſolùm ad ſterilitatem, verùm & ad fertilitatem adhiberi prohibuerunt Eccleſiæ PP. in 6. Synodo Trul. *can.* 61. ubi Balſam. & eorum loco piæ in Eccleſia adhibentur benedictiones, de quibus in Concilio Regiat. relato à Burchardo *lib.* 2. *Decret. c.* 89. ibi: *Ut presbyteri privatim fidelibus deſiderantibus benedicant, & inter minutas has diſcuſſiones juſſum eſt omni presbytero, per familias, per agros, per privatas domos pro deſiderio fidelium habere facultatem benedictiones aperire.* Jam nonnulla notavi *in can* 49. *Concilii Illiber.*

6. RESOLVUNTUR DIVERSI CASUS.

His ſuppoſitis circa iſtas ſterilitatis cauſas ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus caſus eſt, cùm ſterilitas divina, aut humana, abſque ulla culpa conductoris contingit; quo caſu, ſive ex cauſis naturalibus, ſive ex incurſione hoſtium, incendio, ſeu calmate, ita ut nulli fructus colligantur, contingat ſterilitas, liberatur conductor ab omni penſione ſolvenda, aut ejus parte aliqua, pro rata damni accepti, juxta præſentem textum, ex quadam juris æquitate; diſtinguendaque eſt eo caſu duplex ſterilitas. Prima, in qua nulli omninò fructus colliguntur, & tunc ab integra penſione colonum liberari, conſtat *ex d. l. ex conducto, §. ſi vis.* Secundus eſt, cùm ſterilitas grave damnum colono infert ob exiguos fructus perceptos, propter quam minuendam eſſe penſionem, & pro rata remittendam, docetur in præſenti textu. Quanta verò debeat eſſe illa ſterilitas, diſſentiunt Doctores, ut videre eſt apud Gomezium *lib.* 2. *variar. c.* 3. *n.* 18. ubi plures Aylon. Placet tamen quod Covarruvias *practic. cap.* 30. docet, tunc minuendam eſſe penſionem, quando colonus deducto ſemine, & expenſis læditur ultra dimidium juſti pretii, ſi cogatur integram ſolvere penſionem; exempli gratiâ ſi penſio ſit decem modiorum, aut centum aureorum, & deducto ſemine, expenſiſque, non remaneant quinque modii, aut quinquaginta aurei; quia licèt ab initio contractus penſio juſta fuerit, tamen ex ſterilitate ſuperveniente grave damnum conductor patitur, ideoque ei remiſſio conceditur, ſicut & illi competit remedium legis 2. *C. de reſcind.* cùm ipsâ locatione læſio ultra dimidiam contingit, ut probavi *in c.* 3. *de empt. & vendit.* Quare rectè eam læſionem gravem exiſtimamus in ordine ad minuendam penſionem, quando ultra dimidiam partem penſionis promiſſæ cogitur ex ſuo ſolvere: ſicut & Imperatores *in d. l.* 1. eam læſionem gravem appellant ad reſcindendam venditionem, in qua ultra dimidium juſti pretii venditor læditur. Sed hæc doctrina duplicem patitur limitationem. Prima eſt quoties ſolita eſt ſterilitas, quia regio illa procellis, & grandinibus obnoxia eſt, aut patet hoſtium incurſibus, aut ager locatus vicinus eſt flumini ſæpiùs inundanti, aut bellum imminere, aut jam initum ſciebatur, aut fundus naturâ ſuâ infœcundus eſt, vel aliis de cauſis, quæ ſciri, & prævideri facilè potuerunt; quia tunc non eſt locus remiſſioni penſionis, quia hos omnes caſus conductor & prævidiſſe, & ſuſcepiſſe cenſetur. Secunda limitatio eſt quoties conductor recipit in ſe omne periculum, & omnes caſus fortuitos, renunciavitque juri quod in ejuſmodi caſibus remiſſionem penſionis concedit; quo in caſu integram penſionem ſolvit, ut pacto fiet, *l. ſi quis de-*

num, §. Julianus, ff. hoc tit. niſi inſoliti, & extraordinarii ſint caſus, nec de eis ſpecialiter actum ſit, juxta textum diſertum *in l. fiſtulas, §. frumenta, ff. de contrah. emptione*, docuit Gomez *ubi ſuprà. num.* 19. An verò etiam cùm caſus inſoliti renunciati ſunt, in foro conſcientiæ penſio integra debeatur, diſputant Leſſius *de juſtitia lib.* 2. *cap.* 24. *num.* 7. Lugo *eod. tract. diſp.* 19. *n.* 27. Gibalinus *de uſuris, lib.* 3. *cap.* 8. *art.* 2. *difficult.* 3. Secundus caſus contingit quoties impedimentum percipiendi fructus rei locatæ non ex ipſa rei materia, aut ex circumſtantiis prorſus extrinſecis, ſed ex ipſo conductore provenit, qui tunc tenetur ad penſionem integram ſolvendam, ut docent Doctores ſuprà citati; nec enim patitur æquitas, ut locator ſubeat damnum, quod culpâ conductoris ſecutum eſt. Gibalin. *d. difficult.* 3. *num.* 8.

Quibus ita animadverſis varias rationes præſentis deciſionis aſſignarunt Garaſia, & cæteri repetentes in præſenti. Amaya *d. cap.* 3. inter quas ea præcipuè placet, videlicet hanc remiſſionem penſionis ex æquitate juris provenire; ut enim docent Molina *de juſtitia diſputat.* 495. *num.* 4. Leſſius *lib.* 2. *de juſtitia, cap.* 24. *num.* 16. Lugo *eod. tract. diſp.* 29. *num.* 36. ex natura hujus contractus caſus fortuiti nocere debent conductori, non locatori, ut contingit in venditione, cui contractui hic proximus eſt, in quo nocent emptori, non venditori, quia conductor ſuo periculo emere videtur ſpem futurorum fructuum, ſicut emptor rem periculo ſuo emit; unde ex æquitate hæc remiſſio contingit, quæ nititur illis juris principiis, videlicet quod noluit conductor ſeſe ad penſionem præſtandam obligare, niſi in mercedem & compenſationem fructuum, quos ſi abſque ſua culpa non percipit, reverà ad illorum mercedem, vel pretium teneri non poteſt; atque ideo injuſtè ab illo exigeretur. Accedit, quod actio, vel obligatio perſonalis, quæ competit ratione rei, tollitur peremptâ re, *l.* 1. *C. de jure emphyt. l. Titia, §. fin. ff. de legat.* 1. *l. in nave* 33. *ff. hoc tit.* Sicut ergo accidens tollitur ſublato ſubjecto, *l.* 4. §. 1. *ff. de act. empti*, & acceſſorium collabitur lapſo principali, *l. fin. ff. de pactis, l. Papinianus* 8. §. *ſed neque, ff. de inoffic. teſtam.* & uſusfructus tollitur ſublato corpore, *l. corruptionem, C. de uſufruct. princip. Inſtit. eod.* & rei ſervientis interitu jus ſervitutis extinguitur, *l. unus ex ſociis, §. fin. cum l. ſequenti, ff. de ſervitut. ruſtic. l. ſi locum, ff. quemadmod. ſervit.* ita interitu rei, ob quam penſio ſolvitur, debitor liberatur: quæ ratio mirè illuſtratur ex Caſſiodoro *lib.* 3. *epiſt.* 22. ibi: *Quid enim à domino agri exhibes, quem eum non coluiſſe cognoſcas?* Et *lib.* 4. *variar. epiſt.* 38. ubi Theodoricus ad Fauſtum Præpoſitum ſcribens jubet, ut Grabaſianos, atque Pontonates reſpectu ſterilitatis tributis relevari procuret, illis verbis: *Cùm ſterilitas jejuna locorum nulla ſibi augmenta fieri patiatur, repugnante ſiquidem natura qualibet cedit induſtria, nec prodeſt ſtudium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoſcitur adjuvare.* Et iterum *epiſt.* 50. ad eundem Fauſtum, ubi Campaniæ habitatoribus Veſuvii montis hoſtilitate vaſtatis, remiſſionem tributorum pro modo damni accepti concedit his verbis: *Ut agrorum fructibus emendati ſubleventur onere tributaria functionis, quod fieri debere noſtra meritò pietas acquieſcit, ut agris ibidem diligenter inſpectis, in quantum poſſeſſoris laboravit utilitas, ſublevetur, quatenus menſurata conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoſcitur læſionis.* Et *lib.* 3. *epiſt.* 4. ubi eandem tributorum indulgentiam tribuit univerſis provinciis in Gallia conſtitutis, & hoſtili ferocitate vaſtatis: *Vt pro qualitate læſionis per indictionem quartam relaxatam*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

relaxari non agnoſcant tributariam functionem, quia non gratulamur exigere quod triſtis noſcitur ſolutor offerre. Salvianus *lib.4. de gubern. Dei*, ibi: *Nam illud quale, quàm non ferendum, & quod non dicam pati humanæ mentes, ſed audire vix poſſunt, quod plerique pauperculorum, ac miſerorum, cùm res amiſerint, amiſſarum tamen rerum tributa petuntur: cùm poſſeſſio ab his receſſerit, capitatio non recedit: proprietatibus carent, & vectigalibus obruuntur.* Poſterior pars hujus aſſertionis, quæ compenſationem ſterilitatis cum ubertate admittit, non minori nititur æquitate. Sicut enim cùm adeſt ſterilitas, damno afficitur locator, ſic etiam in nimia ubertate compenſari debet penſio remiſſa, ut ita lucri, & damni ratio à pari procedat, argumento legis *ſi non fuerit 95. §. fin. ff. pro ſocio.* Facit celebris ſententia D. Ambroſii *lib.6. hexaem.* ibi: *Terra fidelis eſt, ſi quando non ſolverit, alio anno ſuperioris anni damna compenſat.* Rectè ergo docet Greg. in præſenti, compenſationem fieri debere ubertatis cum ſterilitate. Remiſſio autem ob ſterilitatem, ad quam ſummam fieri debeat, arbitrio judicis relinquitur. Marinis *deciſ.455.* & ſi conductor in ſolvendis decimis negligens fuit, poſteaque ſterilitas contingat, remiſſioni locum non eſſe, docent Gregorius Lopez *in l.12. tit.8. p.5.* Solorzanus *tom.2. lib.1. cap.21. num.18.*

8. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt communis ſententia, quam ſequuntur Gomez, Azor, Molina, & Leſſius *ubi ſuprà*, teneat ob nimiam ubertatem augeri penſionem à principio conventam; contrarium tamen rectiùs docuerunt Rebellus, & Filliucius, quos ſequitur Gibalinus *d. cap.8. art.2. ad finem.* Ratio autem, quare jus magis favet conductori quàm locatori, dum propter inſolitam ſterilitatem illum liberat à penſione ſolvenda, & tamen non obligat ad illam augendam, dum eorundem fructuum contingit extraordinaria fertilitas, difficilis non eſt: inſolita enim illa ſterilitas damnum intolerandum offert conductori, ſi teneatur eo caſu penſionem præſtare: lucrum verò ingens, & inſolitum ex fortuita ubertate nulli omninò nocet, cùm locator ſemper, & faciliùs, immò penſionem promiſſam obtineat. Subveniendum itaque fuit conductori in tanta calamitate, non autem locatori; cùm in illa felicitate conductoris plus ipſe lucretur, quàm ſuâ ſorte contentus lucrari voluerit. Non obſtat prius augmentum difficultatis deductum ex exemplo emphyteutæ; nam reſpondetur, emphyteuſim à conductione valde differre; cùm enim conductori penſio conſtituatur in compenſationem fructuum, quos percipere conductor poteſt, emphyteutæ autem non in compenſationem fructuum detur, ſed in recognitionem directi dominii, ut in ſequenti textu dicemus, æquum eſt, ut conductori ob ſterilitatem remiſſio penſionis competat, non verò emphyteutæ, qui ſemper agnoſcere verum dominum debet: unde infert Valaſcus *de jure emphyt. quæſt.31.* quod ſi emphyteuſis celebrata ſit, ita ut fructibus penſio cõſtituta reſpondeat, etiam eo caſu penſionis remiſſio datur, licèt contrarium defendat Læl. Mancinus *cent.1. genial. cap.32.* ubi exponit textum *in l. ſi uno, ff. hoc tit.* Nec obſtat aliud difficultatis augmentum deductum *ex d. l. cùm certum, l. ex eo, ff. de tritico & vino*; pro quarum conciliatione cum lege *legatum, §. viri, ff. de annuis legat. l. inter 83. §. ſecundum, ff. de verb. obl.* Cujacius *in dicto §. vini*, ita diſtinguit. Aut teſtator unicum, & quidem præſentem annum reſpexit, adjiciens ea verba, *natum erit*, vel *eſſet*; & tunc verba illa taxationem ſignificant, quia quod præſtandum eſt, ſemel præſtari debet, ideoque tantùm id, quod natum eſt, debetur, *dicta l. cùm certus, l. ſi debitor, §. veriſimile, ff. de contrab. empt.* Aut teſtator in annos ſingulos quid legavit; & tunc quia plures anni adſcripti ſunt, alterque facilè ex altero ſuppletur, & quaſi mutuo vinculo conjunguntur; ideò verba illa, *naſcetur*, vel *naſceretur*, taxationem non inducunt, ſed ubertas unius anni ſupplet ſterilitatem alterius.

9. EXPONITUR TEXTUS IN L. EX CONDUCTO 15. §. UBICUNQUE, FF. HOC TIT.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus *in l. ex conducto, §. ubicunque, ff. hoc titulo*, in illis verbis: *Ubicunque tamen remiſſionis ratio habetur, ex cauſis ſuprà relatis, non id quod ſua intereſt conductor conſequitur, ſed mercedis exonerationem pro rata: ſupra denique damnum ſeminis ad colonum pertinere declaratur.* In quibus apponendam eſſe negationem obſervavit Hothomanus *lib.4. obſerv. cap.21.* ex eo quia cùm Ulpianus Servii diffinitionem *in §.1.* expoſitam interpretaretur, nempe in vi majori, & cui reſiſti non poteſt, conductorem damnum præſtare, non colonum, cùm æquum non ſit ut colonus ſupra damnum ſeminis amiſſi mercedem agri præſtare cogatur; quærit iterum Ulpianus, an colonus actione ex conducto quod ſua intereſt conſequatur? Minimè, inquit; ſed hoc tantùm, ne mercedem ſolvat, quia æquitati conſentaneum eſt, ne ſupra damnum ſeminis amiſſi mercedes agri præſtare cogatur: unde legendum putat, *Supra denique damnum ſeminis ad colonum non pertinere declaratur.* Sed adhuc eam emendationem ut ſuperfluam rejicit, ſuppreſſo nomine auctoris, Jacob. Gothofredus *animadverſ. juris capite 13.* & rectè; nam cùm Conſultus petitioni colonorum modum imponere intenderet, ut nunquam colonus ultra mercedis remiſſionem reſtitutionem ſeminis poſtulare poſſit, rectè dixit; *Supra denique damnum ſeminis ad colonum pertinere declaratur*: ut ſenſus ſit, damnum ſeminis colonum à conductore repetere non poſſe, ſed tantùm penſionis remiſſionem.

§.

VErùm invito inquilino domum [a] inhabitare, vel reficere poteris, ſi neceſſitas (quæ tamen non imminebat locationis tempore) id expoſcat, remiſſâ ſibi pro reſiduo temporis [b] penſione: qui etiam inde rationabiliter amovetur, ſi [c] perversè ibi fuerit converſatus, vel cùm canonem per [d] biennium non ſolviſſet, ſibi ſatisfactione [e] celeri non providit.

NOTÆ.

a. [a] *Inhabitare.*] Conſonant lex 3. *C. hoc tit.* & lex 6. *tit.8. partit.5.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *in d.l.3.* Faber *in ſuo C. tit. de locato, definit.42.* Trentacinquius *lib.3. var. reſol.4. à n.1.* Cancerius *lib.1. var. cap.14. à n.8.* Petrus Barb. *in l.26. §. ult. ff. ſolut. matrim.* Olea *de ceſſ. jur. tit.3. q.2. num.24.* qui limitant hujus textus regulam in ſcholari, qui nec prætextu habitationis à domino expelli poteſt; & cùm hoc privilegium expellendi inquilinum perſonale ſit, non poſſe extraneæ perſonæ cedi, reſolvit Olea *ubi ſuprà, n.25.*

b. [b] *Penſione.*] Quod ab inquilinis habitationis cauſâ datur, aliquando penſio dicitur; *l.9. §. ult. ff. locati, l.3. C. eod. tit.* aliquando redditus, *l. penult. §. inſulam, ff. de legat.2.* apud Martialem *lib.12. epigr.32.* ibi:

Vidi Vacerra, ſarcinas tuas, vidi;
Quas non retentâ penſione pro bima
Portabat uxor.

Quo modo etiam quod à colonis ſolvitur, frequenter appellatur, *l.fundus* 38. *ff.de uſufr.legat. l.liberto* 21. *in princ. ff.de annuis legat.* nonnunquam redactus, quaſi pecunia ex fructuum venditione redacta, *l.defuncta* 58. *§.penult. ff.de uſufr.* Quod verò ab emphyteuta ſolvitur, vectigal dicitur, *l.eorem* 11. *§.1 ff. de publicanis*; interdum canon, *l.ult. C.de jure emphyt.*

c *Perverſa.*] *Dicta l.3. C.hoc tit. l. quare, §. inter, ff.eod.* Qua de re eſt etiam epiſtola Symmachi ad Præfectum Urbi, *lib.4. epiſt.69.*

3. d *Per biennium.*] Inde deducunt repetentes in præſenti, & plures congeſti à Barboſa hîc, inquilinum ceſſantem per biennium in ſolutione penſionis, poſſe à domo conducta expelli; quod etiam probant Cujacius *ex l.quare* 54. *§.1. ff. hoc tit.* Verùm id accipiendum eſt, quando quis ſibi pacto cavit, ne ante biennium liceret ob neglectam penſionis ſolutionem illum expellere, quo caſu procedit textus *in d.l.quare* 54. *§.1. ff.hoc tit.* aut ſi ita abſens eſt inquilinus, ut non reperiatur, *l.cùm domini* 56. *ff.hoc tit.* regulariter enim ſtatim ac quis ceſſavit in ſolutione penſionis, expelli poteſt, *d.l.ade* 3. *C. hoc tit. junctâ l.penult. ff.eodem*: auctoritate Judicis, non propriâ, ut exponit Bronchorſt. *enantioph.centur.1. aſſert.81.* Nec hoc caſu prodeſſe colono quicquam poteſt, quod locatoris bona omnia obligata habeat, quoniam ea quoque pignorum obligatio tanquam acceſſoria illam eandem conditionem tacitam recipit, quam principalis, ſi debitor penſionibus ſatisfecerit: unde licèt inquilinus domum conductam ſpecialiter obligatam habeat pro ipſa habitatione, ſicut & locator habet jus pignoris in omnibus invectis, & illatis pro penſione; tamen dum penſionem non ſolvit, à domo expelli valet, juxta quæ juris principia accipiendus eſt Gregorius in præſenti: unde vulgò & rectè ſeparatur ſimplex colonus ab emphyteuta, quia iſte non aliter ab emphyteuſi removetur, quàm ſi per triennium ceſſaverit in ſolutione canonis, ſi res privata eſt; aut per biennium, ſi res Eccleſiæ, ex textu ſequenti, ne ita facilè emphyteuta tam gravi damno afficiatur, quantum illud eſt, quod incurrit ex amiſſione dominii, quod vulgò utile dicitur.

e *Celeri.*] Quando quid celeriter factum dicatur, arbitrio judicis relinquitur; ita tamen ut nec præcipiti feſtinatione, nec moratoria cunctatione qui facit, utatur, *l.tutor qui, §. ſi tutor, ff. de adminiſtr. tut.* illuſtrant Cironius *ad textum in cap. fin.de elect. in 5. compil.* Barboſa *de diction.dict.*55. & ab ſpecie purgationis moræ ob ceſſationem in ſolutione canonis, probat Pichard. *in d. c.de mora, n.99. & 110.* ubi textum hunc exponit; ejus autem commentarium dabimus in textu ſequenti. 4.

CAPUT IV.

a Idem.

POtuit *b* emphyteuta (*c* Eccleſiâ primitus requiſitâ, eique nunciato, quantùm ſibi ab aliis offertur, ſi nolle ſe emere dixerit, vel à denunciationis tempore duorum ſpatium menſium ſit elapſum) meliorationes & jus ſibi competens aliis vendere, qui ab emptione hujuſmodi minimè prohibentur. Emphyteuta quoque ſecus præſumendo, vel ceſſando in ſolutione canonis per biennium (niſi *d* celeri ſatisfactione poſtmodùm ſibi conſulere ſtuduiſſet) juſtè potuiſſet repelli, non obſtante quod ei ut canonem ſolveret, non extitit nunciatum; cùm in hoc caſu dies *e* ſtatuta pro domino interpellet.

NOTÆ.

1 a *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem deprompſit partim *ex l. 3. C. de jure emphyt.* partim ex novella 120. §. 2. ut infrà dicemus.

b *Emphyteuta.*] Hujus vocis, & contractus emphyteuſis originem dedi *in cap. ad aures, de rebus Eccleſ.*

2. c *Eccleſia.*] Quatenus Eccleſia poſſit res proprias in emphyteuſim dare cum debita ſolennitate, diſputat Sarmiento *lib.3 ſelectarum, c.8.* etiam expoſui *in d. cap. ad aures.*

3. d *Celeri.*] Certum eſt, debitorem moroſum etiam ante litis conteſtationem, ubi dies & pœna adjecta eſt, moram emendare non poſſe, ut conſtat *ex l.magnam, C. de contrab. ſtipul. l. cùm quis* 22. *ff.de oblig. & act. l. Celſus* 28. *ff. de recept. arbitr. l.1. §. niſi fortè, ff. de penu legat. l.4. ff. de lege commiſſoria, l.Thais, §. intra, ff. de fideicommiſſ. libert. l.1. §. fin. ff. l.2. §.nullus, C. de jure emphyt.* Ratio eſt, quia his duobus concurrentibus, ſcilicet die & pœnâ ſtatim incurrendâ, & lapſu dici, manifeſtè appareret, partes noluiſſe ut mora purgaretur; & ideo cùm ceſſet æquitas, quâ nititur moræ purgatio, *l. ſi ſervum* 11. *§. ſequitur, ff.de verb. oblig.* quia nihil eſt æquitati magis conveniens, quàm pacta ſervare, *l.1. in princip. ff.de pactis*, præſertim cùm poſt diem conventam præteritam creditori res quæſita ſit; conſequens eſt, ut eo invito per purgationem moræ res ab eo auferri non poſſit, *l.penult. ff. de pactis*, docuerunt Cujacius, Duarenus, & Donellus *in l.ſi inſulam, ff.de verb.obl.* Loriotus *de mora, axiom.* 26. Hothomanus *lib.2. obſerv. cap. fin.* Valaſcus *de jure emphyt. q.5.* Seſſe *tom.2. deciſ.*205. Covar. *lib.3. variar. cap.*17. *num.4.* igitur non rectè in præſenti textu docetur, emphyteutam, qui ceſſat in ſolutione canonis per biennium, & per conſequens cadit in commiſſum, poſſe moram purgare canonem ſolvendo. Accedit, quod contrarium docetur à Juſtiniano *in l.2. verſ. Omni modo, C. de jure emphyt.* pro cujus difficultatis ſolutione communiter repetentes in præſenti, & plures relati à Covar. & Valaſco *ubi ſuprà*, Bronchorſt. *miſcell. cent.1. aſſert.46.* aſſerunt Gregorium in præſenti ſpecialiter eſſe accipiendum in emphyteuſi eccleſiaſtica, in qua magis æquitas attendi ſolet: ſed in hac parte nullam verſari differentiam inter emphyteuſim eccleſiaſticam, & ſæcularem, probatur *ex cap. antecedens, §. verùm.* Quare hac ſolutione omiſsâ, dicendum eſt, magnum diſcrimen verſari inter pœnam conventionalem, & legalem; cùm enim ex conventione partium dies ſolutioni adjecta eſt, & ſimul pœna appoſita, commiſsâ morâ, non admittitur

mittitur ejus purgatio: contrarium verò procedit in pœna legali. Ratio differentiæ provenit ex eo; nam cùm in conventione partis pœna appoſita eſt, non poteſt contra hanc expreſſam conventionem permitti moræ emendatio: at verò in pœna legali lex ipſa, quæ inducit pœnam, facultatem emendandi moram ex æquitate concedere videtur, *d. l. ſi ſervus, §. ſequitur*; unde cùm pœna caducitatis, de qua in præſenti agitur, ſit legalis, rectè circa eam admittitur emendatio moræ; quæ ſententia hodie confirmata eſt *ex l.* 28. *tit.* 8. *part.* 5. Nec obſtat textus *in dicta l.* 2. *C. de jure emphyt.* quæ tantùm agit de mora committenda per lapſum triennii, non autem negat Imperator, moram commiſſam per lapſum triennii emendari, ſeu purgari poſſe. Sed ut hanc facultatem purgandi moram in aliis pœnis conventionalibus exponamus, ſciendum eſt, moram ſimplicem, ideſt tarditatem in re præſtanda ſuo tempore, purgari poſſe, ſi non multò poſt debitor offerat rem debitam, *l. interdum* 73. *§. ult. ff. de verb. oblig.* Donellus *in l. ſi ita* 135. *§. Seia, numero* 3. *ff. eodem titulo*; cujus purgationis effectus eſt, ut ſi poſtea res debita intereat, ejus interitu debitor liberetur, *l. mora* 88. *ff. eodem tit.* Quod adeò verum eſt, ut procedat etiam in fure, *l. in re* 8. *in princip. ff. de condict. furtiva.* Ratio eſt, quia iniquum cenſetur, teneri reum poſt interitum corporis, quod obtulerat creditori, *l. qui decem* 72. *ff. de ſolut.* Accedit, quia poſtquam creditor rem ablatam accipere noluit, ipſe ſe in mora conſtituit non accipiendi debitum, *l. ſi ſervum* 91. *§. ſequitur, ff. de verb. obl.* ſed unicuique ſua mora nocere debet, *l. in condemnatione* 173. *§. unicuique, ff. de reg. jur.* maximè quia debitoris mora fuit prior, & creditoris mora eſt quæ nocet, *l. illud* 17. *ff. de peric. & commodo*: faciunt textus *in l. ſi mora* 9. *l. ſemel* 26. *ff. ſolut. matrim.* Larrea *deciſ. Granat.* 49. *n.* 13. Leotardus *de uſuris q.* 29. *n.* 6. Illa tamen in ſcholis differentia notari ſolet, quod debitor ſpecici, qui moram ita purgavit, re peremptâ liberatur ipſo jure; debitor verò nummorum illis amiſſis liberatur ope exceptionis, *d. l. interdum, §. ult. l. ſtipulatus* 105. *ff. de verb. obl. l. quidam* 72. *ff. de ſolut.* Rationem reddit Donellus *in d. §. ſequitur, num.* 5. Ut autem hæc purgatio moræ contingat, debet fieri maturè, congruo tempore, & loco, ut generaliter de quocumque moroſo docetur *in l.* 3. *verſ. in utroque, ff. de condict. tritic.* tenent Chumacero *d ſp.* 6. *n.* 6. Suarez de Mendoza *lib.* 1. *ad leg. Aquil. cap.* 4. *ſect.* 5. Cujacius *tract.* 4. *ad Afric. in l. qui hominem* 37. Et licèt *in d. l.* 3. agatur de obligationibus dandi, idem dicendum eſt in obligationibus faciendi, *l. quid tamen* 21. *§. ult. cum l. ſequenti, ff. de recept.* veluti ſi debitor facti faciat ante litem conteſtatam, quia non videtur intereſſe ejus, qui adhuc litem conteſtatus non fuit, *l. ſi inſula* 84. *ff. de verb. obl.* Donellus *in d §. ſequitur, num.* 8. quia in obligationibus, quæ diem non habent, neceſſaria eſt declaratio judicis, ut committatur mora, *l. mora* 32. *ff. de uſuris*: ergo antequam lis conteſtetur, poteſt mora purgari; poſt litem autem conteſtatam ampliùs mora in obligatione faciendi emendari non valet, *d. l. ſi inſulam* 84. quia tunc incipit deberi intereſſe, vel pœna, ſi promiſſa fuit, & non ipſum factum, cùm quaſi novatio contigerit. Facit textus diſertus *in l. ſi Titius* 9. *ff. de verb. obl.* ubi ſi ita concepta ſit ſtipulatio, *Si illi fundum non dederis, mihi dare ſpondes?* licet illi dare antequam ego petam, ſed poſt litem à me inchoatam amplius non licet, quia in primum tantùm confertur factum ſolvendi, ut poſſit illi fundus præſtari; cui locus non eſt poſt litem à me conteſtatam, ut etiam docetur *in l. ſi pacto* 14. *C. de pactis, l. nudus, C. de contrah. ſtipul.* Donellus *in d. §. ſequitur, num.* 10. Giſanius *in d. l. ſi pacto*, Cujacius *lib.* 19. *obſerv. c.* 32. Et cùm hæc ratio ſpecialis ſit in obligatione faciendi, contrarium dicendum eſt in obligationibus dandi, quia in eis quandocumque reus ſolverit, ſine detrimento creditoris abſolvetur. Donellus *ubi ſuprà, num.* 11. Nec obſtat huic doctrinæ textus *in l. ſi poſt tres* 8. *ff. ſi quis cautionib.* nam rectè textum illum accipiunt in ſtipulatione judiciali, ſeu prætoria, Bartolus *in d. l. ſi in inſula, n.* 4. Otoſius *in d. l. ſi poſt tres, n.* 5. Donellus *in d. §. ſequitur, n.* 11. Giſanius *ſuprà, n.* 23. *&* 24. Antonius Faber *lib.* 6. *conject. cap.* 7. Vitalis *lib.* 1. *var. cap.* 7. *num.* 7. Explicat D. Joſephus de Retes *in Academ. ad tit. de verb. obl. propoſ.* 5. *num.* 3. unde deducitur, quoad purgationem moræ aliud dicendum eſſe de adjectione diei, ac de litis conteſtatione; quia in obligationibus faciendi poſt litem conteſtatam non poteſt purgari mora, nec ampliùs opus debetur, ſed pœna: at verò poſt diem elapſum poteſt emendari mora, licèt hodie in praxi, cùm omnia judicia abſolutoria ſint, & nulla quaſi novatio per adjectionem pœnæ contingat, omni tempore, etiam in obligatione faciendi, mora purgari poſſit, ut reſolvit D. Joſephus de Retes *ubi proximè*: & circa hanc moræ emendationem obſervandi ſunt textus *in l. Stichum* 95. *in princip. ff. de ſolut. l.* 1. *§. item ſi, ff. ad leg. Falcid. l. ſi purè, ff. quando dies leg. l.* 8. *ff. de collat. bon. l.* 7. *l.* 8. *§. ſi annua, ff. de pignorat. act.* junctis Cujac. *lib.* 10. *qq. Papin. in l. parvi, ff. de condict. furtiva, & lib.* 2. *in l.* 175. *ff. de verb. obl. & lib.* 25. *obſerv. c.* 17. Fabio *lib.* 6. *conject. cap.* 7.

[e] *Dies ſtatuta interpellet pro domino.*] Etſi in omnibus obligationibus, in quibus dies non apponitur, præſens obligatio ſit, atque ideò ſtatim, aut ſaltem poſt modicum intervallum, id quod debetur, exigi poſſit, *l. in omnibus* 14. *ff. de reg. jur. l. quod diximus* 105. *ff. de ſolut. l. eum qui* 41. *§.* 1. *ff. de verb. obl. l. promiſſor* 21. *§.* 1. *ff. de conſtit. pecun.* Duarenus *in l. interdum* 73. *ff. de verb. obl.* Covar. *in regul. peccatum, 1. p. in princip.* interim tamen dum creditor debitorem non interpellat, ab eoque debitum petiit, in mora non conſtituitur, *l. mora* 32. *ff. de uſur. l. vinum* 22. *l. lecta* 40. *§. pactum, ff. de rebus credit. l. ſi ex legati* 23. *l. nemo* 82. *§. fin. l. in inſulam* 84. *ff. de verb. obl. l. Titiæ* 36. *§. ſi alteri, ff. de legat.* 1. plurib. relatis probat Velaſcus *de privil. paupер. 1. p. quæſt.* 25. *num.* 1. Pichardus, Donel. & cæteri ſcriptores de mora. Cæterùm cùm frequenter contingat, ut inter contrahentes ab initio dies certa ſolutioni præſcribatur, meritò dubitatur, an hoc caſu ad moram committendam aliqua interpellatio deſideretur, vel dies ipſa ſolutioni adjecta interpellet pro homine; idemque quæritur, cùm dies ſolutioni adjecta eſt à lege, vel à teſtatore? In qua quæſtione nonnulli relati à Ferreto *in tract. de mora, num.* 22. exiſtimant, eo caſu partis interpellationem neceſſariam eſſe. Moventur primò ex regula juris civilis 88. ubi cavetur, moram nullam fieri ubi petitio non adeſt; & *ex d. l. mora, d. l. ſi ex legati*, ubi docetur moram tunc committi, cùm poſtulanti res non traditur. Secundò, quia cùm dies adjecta ſit favore promiſſoris, *l. quod in diem* 70. *ff. de ſol. l. cùm tempus* 17. *ff. de reg. jur.* ſi ſola die mora cõmitteretur, favor hic in odium converteretur, atque ex eadem re quaſi contrarii effectus reſultarent, contra legẽ *quod favore, C. de legib. l. legata. ff. de adimend. legat. l.* 3. *§. ſi emancipatus, ff. de bonor. poſſeſ. contra tabul.* Tertiò pro ea ſententia expendi poteſt elegans text. *in l. trajectitia, §. de illa, ff. de obl. & act.* ubi quamvis obligatio diẽ habeat, per interpellationem tamen mora cõmittitur,

ut ex illis verbis apparet, *Si interpellatus moram ipse fecerit.* Quartò facit pro ea sententia textus *in l. 1. §. ult. ff. de periculo & commod. rei venditæ,* ubi cùm vinum venditum esset ea lege, ut ad certum diem metiretur, & tolleretur, & si id factum non esset, liceret venditori illud effundere; adhuc tamen respondit Ulpianus, etiam die elapsa effundi non posse, sed emptorem testato denunciandum, & interpellandum esse. Facit doctrina Glossæ communiter receptæ *in cap. quoniam, §. porrò, ut lite non contest.* quæ docet, clericum absentem à sua Ecclesia cum licentia proprii Episcopi, etiam die accedente non censeri morosum, nisi iterum ab Episcopo jubeatur ad Ecclesiam redire.

5. CONTRARIA SENTENTIA PROBATUR.

Contrariam tamen sententiam, videlicet ex lapsu diei absque interpellatione moram induci, & ita diem pro homine interpellare, sive à judice, sive lege, aut statuto, à testatore, vel contrahentibus dies adjecta sit, probant textus *in l. magnam 12. C. de contrab. stipul. l. 2. §. fin autem, C. de jure emphyt. l. trajectitiæ 22. ff. de obl. & act. l. vinum 22. ff. si certum petatur, l. fin. ff. de condict. triticar. l. pecuniæ 9. in fine, l. evictis 18. ff. de usur. l. 1. vers. nisi fortè, ff. de pecu. legat. l. si fundum 114. l. ad diem 77. ff. de verb. obl. l. si duo, in fine, l. promissor, §. 1. ff. de constit. pecun. l. & si post tres 8. ff. si quis caut. l. Celsus 27. ff. de recept. l. libertus 18. §. manumissis, ff. de aliment. legat. l. fundus 4. §. Marcellus, ff. de leg. commiss. l. Æmilius 59. ff. de minor.* quibus consonant lex 18. lex 35. *tit.* 11. & lex 8. *tit.* 14. *partit.* 5. quam sententiam tenuerunt pluribus relatis Velascus *d. quæst.* 25. *n.* 2. Pichardus *in disput. de mora, n.* 67. Barbosa *in l. si mora, num.* 11. *ff. solut. matrim.* Robertus *lib.* 1. *sentent. cap.* 17. Charondas *lib.* 1. *verosimil. cap.* 20. qui variis ampliationibus eam doctrinam illustrant. Quâ sententiâ retentâ, non obstant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex dicta regula *Nulla*; nam verum est, moram non committi ubi petitio, seu interpellatio non est: sed juxta sententiam, quam defendimus, interpellatio adest; siquidem dies interpellat pro homine, & supervacua esset alia petitio, cùm jam ab initio de voluntate creditoris constet, & debitor certus sit, sciatque quo tempore solvere debeat, ut argumento legis *queritur, ult. ff. de ædilit. edict.* docuit Donellus *pag.* 90. *&* 92. Nec secundum augmentum obstat, in quo dicebamus, diem adjectum in favorem debitoris, in ejus odium retorqueri non debere; accipiendum enim est quoad spatium, sive intervallum medii temporis. Verùm si tempus illud sibi ad solvendum datum labi patiatur, planè absurdum est dicere, id ei nocere non debere; nam quo maius tempus ad solvendum à creditore impetravit, est eo nequior ejus frustratio, ob quam à jure in eo punitur, ut statim in mora constituatur; idque non tam quia intra tempus, quod habuit, non solvit, ut docuit Decius *in dicta l. si vinum, num.* 9. cui paucis mutatis subscripsit Robertus *d. cap.* 17. Planè si dies non differendæ, sed tollendæ obligationis, aut memoriæ, demonstrationis, vel commodioris præstationis gratiâ adjectus esset, ut in specie textus *in l. emptorem 12. §. denique, ff. de act. empti, l. liber 118. §. 1. l. ita stipulatus 115. vers. quod si, ff. de verb. obl. l. si cum præfinitione 29. vers. fin. quando dies legat.* tunc quia superior ratio non militat, verum erit, per diei lapsum moram non induci, cùm alia prorsus mente adjectus fuerit. Nec etiam obstat dicta lex *trajectitiæ, §. de illa:* nam si rectè textus ille perpendatur, potiùs favet nostræ sententiæ, quia licèt Africanus proponat servum cum debitore ad pecuniam trajectitiam recipiendam missum, illum post tempus ut solveret interpellasse; statim tamen docet, hujusmodi interpellationem necessariam non fuisse, quod significant illa verba: *Amplius, etiamsi omnino interpellatus non esset.* Nec contrarium probatur in illis verbis: *Si interpellatus ipse moram fecerit.* Nam ibi nullo modo docere voluit, interpellationem desiderari; sed supposito quod dixerat, servum de facto interpellasse debitorem, incipit tractare, an si debitor pœnitentiâ ductus pecuniam obtulerit, moram semel commissam emendare possit, & à pœna, quam semel debere cœperat, liberari? Et non liberari respondet, & rectè, ut expositi Cujacius in eodem textu. Minorem difficultatem continet textus *in d. l. ult. ff. de pericul.* nam ibi contrahentes non convenerunt, ut ad certum diem vinum effundere liceret: quod si id pacto comprehenderetur, verè posset dici, diem pro homine non interpellasse; sed tantùm diem mensurationi, & exportationi vini posuerunt, intra quem si non mensuretur, & asportetur, potest venditor jure suo uti, ex facultate sibi à lege concessâ, & vinum effundere post denunciationem venditori factam: tollendi namque, & asportandi rem venditam obligatio ad emptorem spectat, si ea res venditori damno, & impedimento sit, *l. si cum 7. ff. de dolo.* Qua ratione, & extra causam emptionis eo nomine interdictum dari solet, *l. Prator 7. §. 1. ff. de damno infecto.* Quod si non tollat, jus effundendi venditori conceditur: quamvis Ulpianus subjiciat *in d. §. licèt*, quod laudandus sit venditor, qui hoc jure & facultate non utitur, maximè cùm mercedem dolionum ab emptore exigere possit: quibus verbis, an consilium venditori ab Ulpiano detur, an necessitas injungatur, post Accursium ibi disputat Robertus *lib. 3. sentent. cap.* 12. Nec obstat ultimum fundamentum contrariæ sententiæ; nam respondetur cum Decio *in d. l. vinum, num.* 9. valde differre sententiam Glossæ à terminis præsentis quæstionis; nam debitor, cui dies præscripta est ad solvendum, si intra eam non solvat, eo ipso in mora constitutus intelligitur; licentiâ verò datâ clerico ab Episcopo, ut à beneficio ad tempus abesse possit, nullo modo talis licentia ad ipsius beneficii privationem dirigitur, sed tantùm eò tendit, ut clericus habeatur pro residente; unde fit, ut eo tempore elapso absens incipiat judicari: quare cùm monitio desideretur, ut ille privari possit beneficio, ut notavi passim *in tit. de clericis non residen.* ideo post lapsum diem ultimum licentiæ concessæ ab Episcopo, monitio desideratur.

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX præsenti Gregorii constitutione sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Emphyteuta cadit à jure suo, si per biennium cesset in solutione canonis, aut vendit meliorationes irrequisito domino.* Probant eam textus *in l. 2. & 3. C. de jure emphyt. authent. qui res, C. de sacros. Eccles. novella 12. §. 2. collat. 9. l. 28. tit. 8. part. 5.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garsia, Canisius & Cujacius *in præsenti*, Velascus *de privil. pauper. part. 1. q. 33. per tot.* Acacius Ripol. *variar. tit. de jure emphyt. cap. 7.* Selle *tom. 1. decis. 35. & tom. 2. decis. 205.* Sarmient. *lib. 3. select. cap. 8.* Bronchorst. *enantioph. centur. 1. assert. 83. & miscel. assert. 45. & 46.* Gibalinus *lib. 4. de usuris, art. 1. de emphyt. cap. 3.* Mancinus *sacri juris controv. differt. 25. & lib. 1. genial. c. 29.* Cujacius *in l. 3. C. de jure emphyt.* Redoanus *de rebus Eccles. q. 74.* Zypeus *consult. 1. ad hunc tit.* Hermosilla *in l. 55. glos. 2. & in l. 42. glos. 2. tit. 5. part. 5.* Cancerius *1. tom. var. cap. 11.* Olea *de cess. jur. tit. 3. quæst. 2. num. 19.* Mantique *de different. utriusque*

Digitized by Google

utriusque fori, *quæst.* 36. Elfricus Hunnius *in encyclop. parte* 3. *tit.* 2. *cap.* 2. Richierius *in d. authentica qui res*, Faber *de error. decade* 95. Corrasius 2. *tom. ad tit. C. de jure emphyt. in l.* 2. Brito *ad hunc textum*, Ritherursius *ad dictam novellam* 120. *Justiniani*, videndus Sperellus *decis.* 71.

7. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed pro dubitandi ratione adversus priorem partem hujus assertionis ita insurgo. Alienationis verbo, tam venditio, quàm donatio comprehenditur, *l. alienationis*, *ff. de V. S. cap. nulli*, *de rebus Eccles.* sed emphyteuta potest donare irrequisito domino jus quod in emphyteusi habet, & meliramenta, *l. in conventionibus* 219. *ff. de V. S.* docent Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 14. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 80. igitur & vendere poterit. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui à fisco rem in emphyteusim accèpit, potest inconsulto fisco rem ipsam in alios transferre, *l.* 1. *C. de fund. patrim. lib.* 11. probat Faber *decade* 64. *errore* 1. igitur & rem privatam accipiens poterit eam vendere, seu ejus melioramenta. Contra aliam partem ipsius conclusionis, ubi asseritur, per cessationem solutionis per biennium emphyteusim amitti, obstat quod ut emphyteuta amittat emphyteusim, & cadat in commissum, non per biennium, sed per triennium debet cessare in solutione, *l. in emphyteusi*, *C. de jure emphyteut. Novella* 7. *Justin. cap.* 3. *§. sciri*, Jul. Clarus *§. emphyteusis*, *quæst.* 17. Igitur non sufficit per biennium cessare in solutione, ut in præsenti docetur.

8. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens constitutio, pro cujus ratione percipienda, omissis quæ de emphyteusis origine, & legibus adduxi *in cap. ad aures*, *de rebus Eccles.* sciendum est, quod etsi emphyteuta dominium utile ipsius rei in emphyteusim datæ habeat, ut practici docent, non tamen potest pro libito de eo disponere; nequit enim jus emphyteuticum, seu meliramenta à se facta vendere, nisi denunciatione priùs vero domino factâ, ut ipse, si velit, meliorationes emat; aliàs si irrequisito domino vendat, omne jus, quod in ipsa re habebat, amittit, emphyteusisque cadit in commissum, & ad dominum directum redit: quod magna ratione introductum est, ne videlicet inconsulto domino, cui dominium directum competit, ipsa res alienetur, *l. fin. C. locati*, Faber *decade* 95. *cum sequentibus*, Hunnius *volum.* 2. *disp.* 2. *quæst.* 31. Corrasius 2. *tom. fol.* 566. tum quia ipse verus dominus est; tum quia res omnis ad libertatem maximè properat; tum etiam ut ob novæ emphyteusis creationem laudemium dominus consequatur, quod *ex l. ult. C. de jure emphyteut.* præstare tenentur omnes, qui cùm in contractu comprehensi non essent, postea vocantur ad emphyteusim; & ut cognoscatur, nec contemnatur dominus, in eamque difficultatem perducatur invitus, ut si agere velit, & rem vindicare adversus eum, in quem translata emphyteusis fuerit, jus dominii sibi competens (quod difficillimum cuique est) ostendere compellatur, ut docent Corbulius *de emphyteusi*, *in proœm. ampliat.* 31. *num.* 11. Mancinus *d. differt.* 24. *num.* 3. In alia etiam parte hujus textus rectè docetur, non solventem canonem per biennium, privari ipso jure emphyteusi; quia à jure præscripta est hæc pœna contra non solventem canonem debito tempore. Unde cùm in pœna legali dies interpellet pro homine, transacto biennio statim emphyteusis cadit in commissum. Quærunt tamen Interpretes, an emphyteuta non solvens canonem per biennium, ipso jure excidat ab emphyteusi; an verò opus sit sententiâ, saltem declaratoriâ? Et ipso jure excidere, docuerunt Baldus, Salicetus, & Corrasius *in dicta l.* 2. *C. de jure emphyt.* moti ex eodem textu, ubi potestas datur domino repellendi emphyteutam; & *ex l. penult. C. de pignorat. action. l. qui rationi* 30. *ff. eodem*, ubi dicitur, creditorem posse propria auctoritate ex pacto auferre pignus à debitore. Igitur si hoc licet ex conventione, multò magis ex legis auctoritate licebit domino expellere emphyteutam. Contraria tamen sententia æquior & probabilior est, videlicet desiderari judicis sententiam, ut declaretur, emphyteutam cadere ab emphyteusi, ab eaque expelli; nam in eodem casu, scilicet ob non solutum canonem, pronunciatum esse à judice, fundum emphyteuticum ad dominum rediisse, probatur *ex l. lex vectigali*, *ff. de pignor.* Et licèt res ipso jure cadat in commissum, tamen judicis ministerio opus est, ne singulis concedatur quod publicè per magistratum fieri debet, *l. non est singulis*, *ff. de reg. jur. l. dotis* 9. *C. solut. matrim.* Nec obstat textus *in d. l.* 2. *C. de jure emphyt.* ubi verbum *repellendi*, ad juris intellectum referri debet, & non significat corporalem dejectionem, sed legitimam expulsionem, quæ non fit de facto, sed per juris remedia, *l. extat*, *ff. quod metus causâ*. Nec obstat quod de creditore expendebamus; nam creditor potest propriâ auctoritate ex pacto pignus auferre, si debitor non resistat, aliàs non poterit occupare possessionem, nisi interveniente auctoritate judicis. Nec interest ad hoc, ut dominus expellat emphyteutam, quod aliam pœnam stipulatus sit, nisi pensionem solvat debito tempore; quia cùm aliquid adjicitur obligationi, per hoc non est ab ea obligatione recessum, *l.* 4. *§. si ex conventione*, *ff. de re judic.* docent Corrasius *in d. l.* 2. *n.* 32. Bronchorst. *centur.* 1. *assert.* 83. Gibalinus *de usuris lib.* 4. *cap.* 1. *art.* 1. Nec obstat textus *in l. post diem*, *ff. de lege commiss.* ubi qui fundum vendidit sub lege commissoria, si petat pretium post diem præstitutum, & deinde velit uti jure commissi, non auditur, quia non licet simul pretium, & pœnam petere, *l. ult. ff. de eo quod certo loco*; nam hoc procedit, quia venditor tunc contraria intendit; siquidem petendo pretium, ratam facit venditionem: ad pœnam verò commissi agendo, eam impugnat; quod non procedit in nostro casu. Nec etiam obstat textus *in l.* 4. *§. Labeo*, *ff. de doli excep. l. ita stipulatus* 115. *ff. de verb. obl. l. rescriptum* 11. *§.* 1. *ff. de pactis*: ubi dicitur, non posse simul pœnam exigi, & rem propter quam pœna promissa est; nam id procedit quando pœna per se non stat, sed accedit principali obligationi: tunc enim peremptâ principali obligatione, tollitur quoque accessoria obligatio pœnæ usurarum, seu in id quod interest, *l. qui per collusionem*, *§. ult. ff. de action. empti*, *l.* 4. *C. depositi*: pœna verò expulsionis ab emphyteusi non est accessoria, sed æquè principalis. Nec etiam obstat lex *vectigalia*, *§. ult. ff. de public. & vectig.* ubi dicitur, quod si conductor vectigalium non exsolvat pensiones, potest expelli à jure vectigalis, vel ad usuras pensionis conveniri, & utrumque non rectè peti. Nam respondetur, ibi agi de publici pœna, expulsionis nempe, & usuratum pensionis non solutæ, quarum alterâ dominus debet esse contentus; in nostro autem casu pœna stipulatione comprehensa, loco principalis debiti, idest annuæ pensionis, petitur. Prosequuntur latiùs alias quæstiones resolventes circa hanc pœnam amissionis emphyteusis, Sesse *tom.* 2. *decis.* 204. *& sequent.* Velascus *de privil. pauper. quæst.* 33. *per tot.* Bronchorst. *d. assert.* 80. *cum sequent.*

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat prior dubitandi ratio ſuprà expenſa ; nam verum eſt, tam in emphyteuſi privata, quàm à fiſco accepta, emphyteuticarium poſſe jus ipſum, & melioramenta invito domino donare, non verò vendere. Ratio differentiæ ex eo provenit, quia dominus ideo admonetur, ut ſuprà dixi, ad hoc ut ſi velit idem pretium offerre, præferatur ; in caſu autem donationis, ſi neceſſariò admonendus eſſet, ſemper vellet ut ſibi donaretur; nec facilè pertimeſcenda eſt ea injuria à colono, cùm non tam facilè quiſquam donet, quàm vendat : in hoc rei pretium captatur, in illo res perditur, *l. 7. ff. de donat.* Sic mulier non prohibetur donare, ſed fidejubere prohibetur, *l. 4. in fine, ff. ad Vellejan.* Decuriones nihil vetat prædia donare ; vendere, ſperato ſcilicet pretio, eis non licet, *l. 1. l. ultima, C. de prædiis Decur.* docuerunt Corraſius *in d. l. 2. num. 9.* Fornerius *lib. 2. ſelect. cap. 30.* & ita hoc caſu locum non habet regula legis *cui jus* 163. *ff. de reg. jur.* Nec obſtat textus *in l. univerſas, C. ne rei domin. vel temporal.* ubi ſtatuitur, quod Eccleſiæ, vel Reipublicæ bona emphyteutica nullo titulo oneroſo, vel lucrativo alienari poſſint. Nam reſpondetur, quod emphyteuta poteſt jus ſuum donare, modò citra fraudem, & cum hac proteſtatione donet, quod velit jus Reipublicæ, atque Eccleſiæ per hoc ſalvum atque incolume maneret: docuerunt Bronchorſt. *d. aſſert. 80.* Oſualdus *lib. 3. Donel. cap. 15. littera I, & H.* Nec obſtat etiam alia difficultas, nam pro ejus ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter emphyteuſim Eccleſiæ, & à privato conceſſam ; nam in emphyteuſi Eccleſiæ ſufficit ceſſare in ſolutione per biennium ; in emphyteuſi verò privata deſideratur ceſſatio ſolutionis per triennium.

10. EXPONITUR CAP. 3. DE DILATIONIBUS.

Suprà traditis obſtat textus *in cap. 3. de dilat.* in illis verbis : *Quòd penſio de poſſeſſionibus ſoluta non fuerit ipſi Eccleſiæ, elapſis jam tribus annis.* In quibus ſupponitur, adhuc per ceſſationem ſolutionis per triennium non amitti emphyteuſim. Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, ceſſantem à ſolutione canonis per biennium amittere emphyteuſim. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non agi de penſione ex cauſa emphyteuſis debita, ſed ex alia cauſa locationis. Ponamus quod Eccleſiæ ſit perſolvenda, in ea ob ceſſationem in ejus ſolutione res non cadit in commiſſum, nec qui ceſſavit in ſolutione, amittit.

TITULUS XIX.

De rerum permutatione.

CAPUT I.

Ex Concilio apud a Silvan.

SI Princeps voluerit rem mobilem ſanctis locis præſtare, & accipere ab eis aliam immobilem, eoque modo de communi voluntate permutationem contrahere. liceat ei hoc facere, ſi cauſa rationabilis id expoſcat, & res quam præſtiterit, *b* major fuerit, vel æqualis, pragmaticâ ſanctione ſuper hoc promulgatâ.

NOTÆ.

1. [a] *Silvan.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. apud Burchardum verò *lib. 3. Decreti, c. 164.* citatur textus hic ex novella *7. cap. 2.* & rectè, cum verba hujus textus reperiantur in novella 7. Juliani anteceſſoris, *de rebus Eccleſiæ, cap. 2.* ex qua tranſcripſit Irnerius authenticam *Sed & permutare, C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ extat apud Gratianum *in cap. 3. 10. quæſt. 2.* ex quibus locis in aliqua Synodo apud Silvanectum celebrata tranſcripta fuerunt hæc verba, ut jam notavi *in cap. 1. de rebus Eccleſ.* & etiam leguntur inter Capitularia Caroli, & Ludovici *lib. 2. Capitul. cap. 130.* Quare ſi originem hujus ſanctionis quæramus, à dicta novella 7. eam repetere debemus; ſi autem ipſam ſanctionem firmatam, & tranſcriptam deſideramus, eam inveniemus *in d. lib. 2. Capit. cap. 30.*

[b] *Major fuerit, vel æqualis.*] Hæc verba non extant in dicta novella 7. nec in dicto Capitulari; reperiuntur tamen in dicta authentica.

COMMENTARIUM.

2. PErmutationes rerum Eccleſiarum PP. Eccleſiæ ſemper improbarunt, & abhorruerunt, & maximè Prælatis Eccleſiæ Gallicanæ exoſæ viſæ fuerunt, ut ex Conciliis Pariſienſi, Valentino, & Meldenſi probat Antonius Auguſtinus *lib. 15. epitom. tit. 43.* juſtâ tamen cauſâ ſuggerente eas permiſerunt, unde extat in Decreto Burchardi ſequens rubrica : *Ut non liceat alicui ſuam Eccleſiæ terram, niſi cambiaverit, vertere ad aliam.* Cambiare enim eſt permutare, ut in lege Salica, *tit. 39. §. 1.* ibi : *Se comparare, aut cambiare dixerit.* Nec ſimiles permutationes etiam ex juſta cauſa celebrare licebat in Gallia, niſi de licentia Principis. Concil. Matiſc. *can. 4.* ibi : *A ſancta Synodo decretum eſt, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum eccleſiaſticorum qualibet perſona ſine licentia & conſenſu regio præſumat facere.* Refert Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 173.* ideoque Flodoardus *hiſtor. Rhemenſ. lib. 2. cap. 19.* Ebonem Antiſtitem Imperialia ſuper eiſdem commutationibus præcepta obtinuiſſe refert, & in traditionibus Fulden. *lib. 11.* legitur, *Conventiones inter ſe*

ſe de concambio factâ, rogatu antedicti Comitis, cum ſcientia, & licentia glorioſi Francorum Regis Ludovici. Qui conſenſus vocabatur præceptum concambii, apud Marculfum *lib. 1. formul. cap.* 31. cujus moris ratio erat, quod cùm Reges ſint patroni, & largitores bonorum Eccleſiæ, eorum intereſt dotes Eccleſiarum ſalvas manere. Specialiter autem in Synodo Silvanectenſi Principi conceſſum fuit, ut commutationes cum rebus Eccleſiæ facere poſſit, ut referunt Bignonius *ad Marculfum lib. 1. cap.* 31. Boſquet. *ad Innocentium III. lib. 1. epiſt.* 37. aliâ re ab eo aſſignatâ ejuſdem valoris, & bonitatis: quo modo accipiendus eſt Innocentius III. *lib. 1. regiſtr.* 13. *epiſtol.* 18. ibi: *Cùm, ſicut chariſſima in Chriſto filia M. quondam Conſtantinopolitana Imperatrix Illuſtris, noſtris fecit auribus intimari, per caſale Agetriada, quod ad Theſſalonicenſem ſpectat Eccleſiam, terra ipſius gravem ſuſtineat laſionem: Fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus cùm prefata Eccleſia proviſum fuerit in Paſtore, ipſum moneatis prudenter, & efficaciter inducatis, ut illud cum ea ſine diſpendio juris ſui ſatagat permutare.* Non tamen in dicta Synodo Silvanectenſi omnis permutatio abſolutè permittitur, ſed quæ fit cum communi conſenſu Eccleſiæ; tantùm enim Patres pro cauſa legitima alienationis habuerunt voluntatem Principis, aliàs enim res Eccleſiæ in Principem ſæcularem alienare prohibitum eſt. Synodus 7. Conſtantinopolitana *can.* 12. ibi: *Si quis Epiſcopus, vel monaſterii Prafectus inventus fuerit ex Epiſcopatus, vel monaſterii agris in Principis alicujus, aut Magiſtratus manus alienare, vel alteri perſona tradere, nullius ſit momenti traditio.*

CAPUT II.

Ex Concilio a *Belvacenſi.*

UT commutationes rerum eccleſiaſticarum, quæ ab anteceſſore inconſultè factæ ſunt, ab eo, qui ſucceſſor eſt, emendentur.

NOTÆ.

1. a *Belvacenſi.*] Ita etiam habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & apud Ivonem *lib. 7. Decreti, cap.* 3. Burchardum *lib. 3. Decreti, cap.* 171. Et licèt ipſa Synodus non reperiatur, tamen verba hujus textus extant in Concilio Meldenſi, *can.* 23. ibi: *Ut commutationes rerum eccleſiaſticarum valde caveantur, & ſubtiliſſime, ſi aliquo modo fieri debent, inſpicientur: que autem inconſultè ſunt facta, juxta decretum canonicum Pape Hilarii, qua illicitè deceſſor Epiſcopus admiſit, vel ab alio illicitè commiſſa ſunt, ab eo, qui ſucceſſor eſt, emendentur.* Et quia canones Concilii Belvacenſis tranſcripti fuerunt in Concilio Meldenſi, ut notavit Sirmondus *in notis ad Concil. Meldenſe*, ideo præſens textus citatur ex Concilio Belvacenſi. Concilium Belvacenſe celebratum fuit in Gallia anno 845. menſe Aprilis: locum, & res in eo geſtas narrat Flodoardus *in vita Hincmari, lib. 3. cap.* 1. quem tranſcripſit Binius *in notis ad ipſum Concilium.*

COMMENTARIUM.

INter alienationis ſpecies circa res Eccleſiæ prohibitas, permutatio reperitur, *cap.* 1. *de his que fiunt à Prelat. capite ſine exceptione* 12. *quæſtione* 2. *cap.* 7. *capite tuo* 8. *de his que fiunt à Prelat. capite nulli, de rebus Eccleſ. authentica de rebus Eccleſ. §. nos igitur*; & rectè: nam cùm ex permutatione dominium transferatur, ſi penes permutantes erat, *l.* 1. §. *Pedius, ff. de rerum permut.* illuſtrat Merillus *lib. 1. var. ex Cujacio, cap.* 28. rectè ut alienationis ſpecies permutatio circa res Eccleſiæ, ſine cauſa, & debita ſolennitate prohibita eſt, ut jam probavi *in capite* 1. *de rebus Eccleſia.* 2.

CAPUT III.

Ex Concilio apud a *Silvan.*

MAncipia Eccleſiaſtica commutari niſi ad libertatem non poſſunt, videlicet ut mancipia, quæ pro eccleſiaſtico homine dabuntur, in Eccleſiæ ſervitute permaneant; & eccleſiaſticus homo, qui commutatur, perpetua libertate fruatur: quod enim ſemel Domino conſecratum eſt, ad humanos uſus jam transferri non poteſt.

NOTÆ.

1. a *Silvan.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur, *Apud Sinacum*; apud Burchardum *lib. 3. Decreti, cap.* 173. & Carnotenſem *p.* 3. *Decreti, c.* 234. habetur, *apud Cariſiacum*, nec omnino malè; nam Carolus Magnus varias Synodos habuit in Cariſiaco ejus palatio, ut refert Sirmundus *in capitul. Caroli*; unde credo in aliqua ex his Synodis, vel potiùs Silvanectenſi præſentem canonem editum fuiſſe: poſt verba autem in præſenti à Raymundo relata, hæc ſequuntur apud Burchardum, & Carnotenſem; *Ait enim lex, Si quis mutaverit, & quod mutatum eſt, ſanctificabitur Domino.*

CAPUT

CAPUT IV.

a *Ex eodem.*

INjustum videtur, & impium, ut mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro remedio animæ suæ Deo, & Sanctis ejus consecrarunt, cujuscumque muneris mancipio, vel commutationis commercio iterum sæcularium in servitutem redigantur, cùm canonica auctoritas servos fugitivos tantummodò distrahi permittat: & ideò Rectores Ecclesiarum summopere caveant, ne unius eleemosyna alterius peccatum fiat: & est absurdum, ut ab ecclesiastica *b* dignitate servus discedens, humanæ sit obnoxius servituti.

NOTÆ.

1. a *Ex eodem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti, cap.* 174. & Ivonem *part.* 5. *Decreti, cap.* 235. legitur, *Apud Carisiacum*: in decreto Gratiani sub nomine Paleæ ejus discipuli refertur *in capite injustum* 55. 12. *quæst.* 2. sed legendum est ut in textu antecedenti.

b Ecclesiastica dignitate.] Quia privilegiis variis gaudébant servi Ecclesiæ, ut infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio traditur, et probatur.

EX his duobus canonibus talis communiter deducitur assertio: *Servus Ecclesiæ nec alienari, seu permutari potest, nisi sit fugitivus.* Probant eam textus *in cap. fugitivi* 54. 12. *quæst.* 2. Synodus Suession. sub Carolo, *cap.* 12. ibi: *Ut missi nostri omnibus per illorum missaticum denuncient, ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum, sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat, neque mancipia ecclesiastica quisquam nisi ad libertatem commutet; videlicet ut mancipia, quæ pro Ecclesiastico dabuntur, in Ecclesia servitute permaneant, & ecclesiasticus homo, qui commutatus fuerit, perpetuâ libertate fruatur.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, plures relati à Luna, & Arellano *lib.* 3. *antinom.* 4. Lemaistre *de juribus Eccles. lib.* 3. *cap.* 9. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 15. *cap.* 3. Cujacius *in præsenti.*

3. Traditur ratio decidendi.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Vel in præsenti prohibetur permutatio servorum Ecclesiæ absque debita solennitate, vel cum ea. Si primum, generaliter fit prohibitio in omnibus Ecclesiæ rebus, quæ permutari non possunt sine justa causa & debita solennitate, ut probavi *in cap.* 1. *de rebus Eccles.* Si cum debita solennitate celebretur, non est ratio, quare permutatio in aliis rebus Ecclesiæ, sive ejus prædiis consistat, in mancipiis verò non admittatur; siquidem æqualiter prædia, ac mancipia Ecclesiæ donata, dicataque sunt: ergo si in aliis rebus permutatio procedit, & in servis admitti valet. Accedit, nam aliæ res consecrantur in usum Ecclesiæ, aliæ verò sunt quæ donantur, aut dedicantur Ecclesiis, piisque locis, potiùs ad divitias, & devoti animi ostentationem, quàm ad servitium in rebus ipsis divinis; qualium donationum exempla vetera multa adducit Renatus Chopinus *lib.* 3. *de sacra polit. tit.* 1. *ex num.* 2. Solorzanus *emblem.* 40. *per totum.* Hæc donaria potiùs sunt sacro commendata, & in templi ipsius dominium translata, quàm sacra, & commercio exempta, si perpetuo & irrevocabili animo hæc dona dedicata sunt, non verò si tantùm destinentur servitio templi, ad usum potiùs, quàm ad proprietatem, *l. servus* 35. *ff. de liber. caus.* secus si perpetuo animo, *l. servos* 17. *de alim. legat.* quæ res non fiunt sacræ ex donatione, *l. si nondum* 3. *C. de furtis*: quâ doctrinâ abutitur impiè Connanus *lib.* 3. *comment. cap.* 8. *in fine*, rectiusque accipiunt Antonius Clarus & Silvius ad leges Regias *lib. singul. cap.* 9. & Cujacius *lib.* 9. *respons. Papin. in d. l. servos* 35. Inter quas res Ecclesiarum, & res sacras magna versatur differentia; nam res Ecclesiarum in commercio sunt, idcirco alienantur, licèt sub præscripta solennitate; res verò sacræ divini juris sunt, *l.* 1. *ff. de rerum divis.* ergo servi tantùm donati Ecclesiæ permutari possunt cum aliis. Secundò difficilis valde est exceptio præsentis prohibitionis de servis fugitivis, quatenus docent Patres, servos fugitivos alienari, & permutari posse: nam ex Senatusconsulto ad legem Flaviam de plagiariis facto, ille quoque incidit in legem Flaviam, qui fugam servi sui vendidit, *l.* 2. *ff. ad legem Flaviam, l.* 5. §. *fin. C. eodem tit.* docent Antonius Matthæus *de criminibus in lib.* 48. *Pandect. tit.* 12. *cap.* 1. *num.* 6. Villota *de servis fugitivis.* Igitur non rectè in præsenti docetur, servos fugitivos alienari, & permutari posse.

4. De servis Ecclesiæ et eorum operis.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, non minorem ecclesiastici patrimonii partem olim ex servis, & mancipiis constasse, quæ fideles pro redemptione peccatorum suorum inter vivos, aut testamento Ecclesiæ donabant; unde crebra eorum mentio in vetustioribus Ecclesiæ Conciliis, chartis donationum, & antiquis monumentis fit: plures Ecclesiæ canones congerit Anton. Augustinus *in epit. juris, lib.* 10. *ex tit.* 22. *usque ad* 27. & probat Nicolaus Lemaistre *lib.* 3. *juris eccles. cap.* 4. *cum seqq.* ubi de servis, colonis, originariis, casatis, vassallis Ecclesiæ agit, de quibus jam aliqua adduxi *in cap.* 1. *& 2. de servis non ordin.* Circa servos autem illos Ecclesiæ tria examinanda sunt pro exactiori hujus textus illustratione. Primum versabitur circa functiones, & operas, quas illi Ecclesiæ impendebant: secundum de disciplina, in qua educabantur: tertium de gradu eorum, seu dignitate, ut in præsenti appellatur. Quoad primum tria functionum, seu operarum genera ipsi præstabant; aut enim religiosis erant obsequiis addicti, aut profanis, aut nec sacris, nec profanis operibus vacabant, sed tantùm tributo, sive annuo censu se subjectos fatebantur. Religiosas operas præstabant quoties testatores eos legaverant Ecclesiæ, vel ad custodiam, vel ad labes, & ruinas Ecclesiarum instaurandas, vel ad sepulchra observanda, purganda, & defendenda. De hoc autem servorum genere mentionem expressam facit canon 9. Concilii Parisiensis 3. cujus titulus est:

De

De famulatu, & ministerio servorum. Vult enim Concil. Parisiense, ut servos à defuncto legatos pro sepulchris custodiendis nefas sit ab his functionibus avelli, quin etiam si testatores Ecclesiarum defensioni eos mancipaverint, eas strenuè tueantur, ibi : *De degeneribus servis, qui sepulchris defunctorum pro qualitate ipsius ministerii deputantur, hoc placuit observari, ut si quâ ab auctoribus fuerint conditione dimissi, sive haredibus (id est sive heredes eos deputaverint sepulchris parentum) sive Ecclesiis fuerint deputati, voluntas defuncti circa eos in omnibus debeat observari : quod si Ecclesia de fisci functionibus in omni parte defenderit, Ecclesia, tam illis, quàm posteri eorum defensione in omnibus potiantur, & occursum impendant.* Ubi per servos degeneres intelligit Lemaistre *d. lib.* 6. *cap.* 6. quos antiqui mediastinos dicebant, idest sine ullo artificio, & officio; quos ideo custodiam sepulchrorum, & occursum impendere explicat, juxta ritum antiquum Romanorum, apud quos in usu erat servos pileatos pompam funebrem anteire. Post religiosas operas, quas servi Ecclesiæ impendebant, sequuntur profanæ, quæ triplicis generis sunt; rusticæ, sive colonariæ; domesticæ, & militares. De colonariis extat cautum lege Alemanica, *tit.* 22. his verbis : *Servi Ecclesiæ tributa sua legitimè reddant, quindecim siclas de cervisia, porcum valentem tremisse uno, panem modia duo, pullos quinque, ova viginti. Ancilla autem opera imposita sine neglecto faciant; servi dimidium sibi, & dimidium in dominico arativum reddant; & si super hoc est, sicut servi ecclesiastici, ita faciant, & tres dies sibi, & tres in dominico.* Quæ verba exponit Lemaistre *dicto cap.* 6. Operas domesticas impendebant juxta ministerium illis præscriptum ab Episcopo, vel Ecclesiæ Prælato. Unde in chronico Constantiensi, *cap.* 19 in vita Sancti Gebardi legitur, post exstructum monasterium servos ad monachorum monasteria deputasse, ibi : *Post hæc convocatis servis suis elegit ex eis optimos quosque, & constituit ex eis cocos, pistores, caupones, fullones, sutores, & hortulanos, & expensarios, & singularum artium magistros.* Tandem militares operas impendebant, cùm opus erat Ecclesiam, aut res ejus à prædatione defendere, qui etiam equos suos tenebantur commodare, quoties fratres illis egerent, ut sequitur in eodem chronico Constantiensi, ibi : *Constituit alios clientes, qui equitando deservirent, scilicet ut semper parati essent ad equitandum quòcunque necessitas exegisset, & ad commodandum fratribus cavallos suos, quòcunque poscerent.*

5. DE DISCIPLINA, ET GRADU SERVORUM ECCLESIÆ.

Succedit disciplina servorum Ecclesiæ, ac modestia, quam magnoperè in eis Ecclesia semper optavit; unde in Concil. Aurel. 4. sub Childeberto, *can.* 13. cautum fuit ita : *Servis Ecclesiæ, vel sacerdotum, prædas, & captivitates exercere non licet, quia iniquum est, ut quorum domus redemptionis præstare solent suffragium, per servorum excessum disciplina ecclesiastica maculetur.* Educabantur quinque servi Ecclesiæ cum spe clericalis gradus, quibus si mores, studiaque honesta favebant, clericalis ordo concedebatur. Concil. Tolet. 4. *can.* 74. ibi : *De familiis Ecclesiæ constituere presbyteros, & diaconos per parochias liceat; quos tamen vitæ rectitudo, & probatus morum commendat.* Concil. Emerit. *can.* 18. Toletanum 9. *can.* 11. ibi : *Qui ex familiis Ecclesiæ servituri devocantur in Clerum ab Episcopis suis, necesse est ut libertatis percipiant donum; & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demùm majoribus fungantur officiis : quos verò flagitiis sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetuæ servitutis conditionis relegat in catenam.* Aliquando verò ut eorum improbos mores compescerent Ecclesiæ Prælati usque ad membrorum truncationem deveniebant, quam emendationis speciem ut indignam majestate sacerdotis reprehendit Synodus Emerit. *can.* 15. verbis his : *Placuit huic sancto Concilio, ut omnis potestas Episcopalis modum suæ ponat iræ, nec pro quolibet excessu cuilibet ex familia Ecclesiæ aliquod corporis membrum præsumat extirpare, aut auferre : quod si talis ejus erit culpa, advocato judice civitatis ad examen ejus deducatur.* Quoad servorum Ecclesiæ dignitatem, & privilegia, constat eos eodem gradu, ac pretio, quo servos Regios fuisse; unde qui servum Ecclesiæ interfecisset, triplum restituere tenebatur; sicut qui servum Regium occiderat, *legib. Alemanicis, tit.* 8. ibi : *Si quis servum Ecclesiæ occiderit, in triplum componat, sicut solet servus Regis.* Et *tit.* 22. *de receptione servorum fugit.* ibi : *Si quis mancipium Ecclesiæ, aut servum, aut ancillam fugitivum receperit, aut ipse presbyter requirat, aut missus ejus legitimus, & ille neglexerit reddere, & contra legem astiterit, sicut solet aliis Alemanicis componere, ita & tripliciter componat.* Et legibus Ripuariorum *cap.* 9. cavetur : *Si quis regium hominem interfecerit, centum solidis culpa judicatur.* Et *cap.* 10. *Si quis hominem Ecclesiasticum occiderit, centum solidis culpa judicatur.* Præter hanc cum servis regiis paremconditionem, & illa fuit servorum Ecclesiæ prærogativa, ne fisci oneribus tenerentur, videlicet ne cogi possent ad angarias, & parangarias, sicut reliqui ex servis, qui vehicula, & operas suas conferre tenebantur. Concil. Tolet. 3. *can.* 22. ibi : *Quoniam cognovimus per multas civitates Ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel omnium clericorum, à judicibus, vel actoribus publicis diversis angariis fatigari, omne Concilium à pietate Domini nostri popposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat : sed servi suprascriptorum officiorum, in eorum usibus, vel Ecclesia laborent. Si quis verò judicum, aut actorum, clericum, aut servum clerici, vel Ecclesiæ in publicis, aut privatis negotiis occupare voluerit, à communione ecclesiastica privetur.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Ex his apparet, mitissimum servitutis genus fuisse, quo servi Ecclesiæ tenebantur, & pium servitium, quod in Ecclesiam impendebant; & ita eos ab Ecclesia distrahi, & in laicam manum transferri, pœna, & supplicium servorum videbatur, qui meliorem, ac clementiorem dominum nancisci non poterant, quàm Ecclesiam, è cujus familia alienati, non tam mutasse servitutem videbantur, quàm amisisse libertatem, ut in præsenti textu docetur : quod & facilè suadetur si attendamus studium Ecclesiæ in extraneis servis ad eam confugientibus ab injuria dominorum liberandis, de quibus *in l.* 1. *C. de his qui ad Ecclesiam :* si enim servi atrocitatem dominorum metuentes, ad Ecclesiam confugiebant, non priùs ab ea avelli poterant, quàm si dominus solennem sponsionem dedisset de servis non lædendis. Unde lucem sumit canon 39. Concilii Epaunensis : *Servus reatu atrociore culpabilis, si ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm supplicis excusetur; de capillis verò, vel quocunque opere, placuit à dominis juramenta non exigi.* Quid est verò juramentum de capillis non exigi? Id certè ex antiquo ritu illustratur; quippe servis negligentibus, atque otiosis capillos incidere, ac turpiter detondere mos fuit apud antiquos; nam flagellatio, & detonsio propria sunt servorum supplicia, ut patet *ex capitul. lib.* 1. *tit.* 30. ex legibus Longobard. *lib* 3. *tit.* 7. *l.* 1. Volunt ergo Patres Concil. Epaunensis, posse compelli dominum, ut juret se non læsurum ulla parte corporis servum, qui Ecclesiam vindicem imploraverit; verùm non debere sacerdotem de non detondendo servo sacramentum exigere. Unde

apparet,

apparet, rectè Patres Ecclesiæ Gallicanæ in præsenti statuisse, injustum esse servos Ecclesiæ in laicos alienare, cùm tunc potiùs amittere libertatem, quàm novam experiri servitutem credantur. Accedit, nam servus Ecclesiæ adscriptus, & dicatus ejus ministerio, in quadam dignitate esse creditur, ut in præsenti docetur; unde nisi ex magna causa non potest iterum in servitutem laicorum redigi: si autem sint servi ipsi fugitivi, quia in ministerio, cui dicati, & adscripti sunt, deservire renuunt, & per consequens inutiles judicantur, possunt permutari, vel alio modo alienari, etiam in laicos, *ex d. capite fugitivi* 54. 12. *quæst.* 2.

7. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà; nam permutatio servorum in præsenti prohibetur absolutè, etiam cum solennitate, quia in tali alienatione omnino deficit causa; si verò fugitivi sint, tunc pro libito Episcopi alienare eos possunt, quia ipsa fuga præstat justam causam alienationi, *d. capite fugitivi.* Nec obstat secunda difficultas, pro cujus solutione sciendum est, dominum servum fugitivum, dum in fuga est, non posse vendere, donare, vel alio modo alienare, *l.* 2. §. *fin. ff. ad leg. Flavian*, *l.* 2. *& 6. C. eod. tit. l.* 5. *C. de servis fugitivis*, *l.* 35. §. *si quis amico*, *ff. de contrah. emptione*, cujus prohibitionis rationem Glossa *in d. l.* 6. ex eo assignat, quod fuga species libertatis sit, *l.* 17. §. 10. *ff. de ædilit. edict.* unde sicut homo liber vendi non potest, sic similiter neque fugitivus. Glossam sequitur Odofredus *in d. l.* 35. §. 3. Sed hæc sententia sustineri non potest, siquidem valde iniquum esset hominem liberum fugitivo, qui verè servus est, assimilare. Deinde quod Jureconsultus ait *in d.* §. 10. fugam speciem cujusdam libertatis esse, non ita ut sonat, accipiendum est, sed quod habito respectu ad fugiendi actum, videatur servus potestatem domini illusisse, cùm à nexibus dominicæ potestatis de facto se liberatum inveniat. Hæc igitur fuit Jurisconsulti mens, ni ipsius nos fallunt verba: *Idem rectè ait, libertatis cujusdam speciem esse fugisse, hoc est potestate dominica in præsenti liberatum esse.* Unde meritò debet rejici suprædicta interpretatio: & licèt eam Cujacius adducat *in recitatione ad d. l.* 53. §. 3. *de contrah. empt.* aliam tamen addit Cujacius *ubi suprà*, deductam *ex l.* 1. *C. de servis fugitivis*; quâ docemur, fugitivum servum sui furtum facere; servum autem furtivum vendere nobis non licere, *l. si emptione*, §. *item emptor*, *de contrah. emption.* Hæc tamen ratio optimè adæquatur bonæ fidei possessori servi fugitivi, respectu cujus ad inhibendam usucapionem servi, pro furtivo habetur; unde si alii bonæ fidei possessor servum in fuga constitutum vendiderit, tanquam rei furtivæ venditio inutilis erit: sed cùm Senatusconsultum etiam ad dominos spectet, *l.* 2. §. *ult. ff. ad leg. Flav. de plag.* & respectu ipsorum furtivitatis vitium fingi non valeat, vera, & genuina ratio inquirenda est; eam tamen feliciùs edocet nos Cujacius *tom.* 17. *obs. cap.* 10. Inquit ergo, meritò inhibuisse Senatusconsultum alienationem servorum fugitivorum, ut à fuga deterreantur servi, si nec recipi se posse à quoquam impunè intellexerint, nec acquiri titulo ullo justo, veluti emptionis, aut donationis. Facit lex 6. *C. hoc tit. de fugit. in fine*, ibi: *Sed etiam fugitivorum animos à fuga deterrere.* Conducuntque ad idem lex 2. *C. de agricolis*, *lib.* 12. lex 1. §. *illud*, *C. de Latin. libert.* lex *convenire*, *ff. de pact.* Itaque mens ea fuit, quod acerbitas dominorum, quorum potestatem evaserunt servi, ipsos perpetuò comitaretur, ut ita servi deterrerentur, si nec recipi se posse à domino impunè, nec acquiri alteri etiam cum justo titulo intellexerint. Accedit, ne fugitivi pœnam fugæ eludant, quam nec venditor, qui dominus esse desiit, exacturus est; nec emptor, adversus quem non deliquit servus fugiendo: docent Villota, & Antonius Matthæus *ubi suprà.* Hoc tamen Senatusconsultum locum non habet in alienatione necessaria, quæ officio, vel sententiâ judicis fit, ut in casu legis 19. §. 3. *ff. communi divid.* ubi de servo fugitivo jubetur socii à judice licitationem facere, quæ quidem est species venditionis, *l.* 3. *ff. eod. tit. l.* 29. *ff. famil. ercisc.* Similiter ita potest accipi textus *in l.* 14. §. *ult. ff. de servo corrupt.* si de servo fugitivo intelligatur; cujus quidem distractio tunc sustinebitur, quando quis alteri mandavit, ut fugitivum quæreret, & si apprehendisset, sibi emptum haberet; tunc enim mens Senatusconsulti non censetur illusa, cùm in id tempus emptio celebrata judicetur, quo jam servus desinit fugitivus esse, *l.* 35. §. 3. *ff. de contrah. empt.* Sed advertere debemus, quod si fugitivarius apprehenderit servum, eumque à domino comparaverit, minimè poterit, nisi consentiente domino, intra decem annos ad libertatem illum perducere. Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 6. *de fugitivis*, §... ibi: *Servum à fugitivario comparatus, intra decem annos non potest manumitti citra prioris domini voluntatem.* De fugitivariis ultra Pauli locum sunt textus *in l.* 18. *ff. de præscript. verb. l.* 1. *C. Theod. si vaga mancipia.* Fugitivarii dicebantur illi, qui mancipia fugitiva persequebantur, & apprehensos dominis certâ mercede restituebant. M. Varro *lib.* 3. *de re rustic. cap.* 14. Florus *lib.* 3. *hist. cap.* 20. Cujacius *lib.* 5. *obs. cap.* 8. Laur. Pignor. *de servis*, *pag.* 15. Etiam prædictum Senatusconsultum locum non habet in servo fugitivo legato; nam legari eum posse, constat *ex l. cùm servus* 59. *l.* 69. §. *fin. l.* 84. §. 10. *ff. de legat.* 1. cùm cesset ratio suprà adducta, videlicet quia si servi in fuga perseverent, necessariò morte domini ab ipsius indignatione liberantur. His suppositis pro dictæ difficultatis solutione dicendum est, in præsenti textu non agi de servo fugitivo in fuga persistente, sed qui aliquando fugere consuevit; nam etsi fugitivus regulariter dicatur ille, qui certo proposito non redeundi dominum dereliquit, *in l.* 17. §. 1. *& 2. l. bovem* 43. §. 1. *ff. de ædilit. edict. l.* 225. *ff. de V. S.* Valentia *illustr. lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 10. *num.* 3. tamen plerumque accipitur pro eo, qui propriè non fugit, sed frequenter sine causa vagatur, seriusque domum redit, de quo Ulpianus *in l.* 17. §. *errones* 14. *ff. de ædilit. edict. d. l.* 225. *ff. de V. S.* quam distinctionem agnoscit Horatius *libro* 1. *satyr.* 7. *vers.* 112.

Non horum tecum esse potest, non etia rectè
Ponere: teque ipsum vitas, fugitivus, & errо.

De quo servo errone accipiendus est præsens textus. In hac tamen tractatione de servis fugitivis observandi sunt textus *in l. quæro*, *l. mora*, *ff. de verb. obl. l. si libertus*, *ff. de oper. libert. l. arboribus* 12. §. *de illo*, *ff. de usufruct. l. si servum* 15. *ff. de publiciana*, *l. Julianus* 13. §. 1. *ff. de act. empti*, *l.* 14. §. *ult. ff. de servo corrupt. l.* 1. *C. de præscript. longi tempor. l. servus* 17. §. *illud*, *ff. de furtis*, *l.* 1. § *per servum*, ubi Valentia, *ff. de acquir. possess. l.* 4. §. *si quis fugitivum*, *ff. de doli except. l.* 53. §. *fugitivum*, *l. ancilla* 62. *ff. de furtis l.* 22. §. *fugitivus*, *ff. mandati*, *l.* 10. 11. *& 12. ff. de liber. caus. l. servus* 82. *ff. de legat.* 3. *l. fugitivus* 15. *l. hominem* 14. §. *& cùm fugitivus*, *ff. de solut. l.* 1. *C. de ædilit. action.* Papinianus *libro singul. respons. tit. de fugitivis inquirendis*, Paulus *lib.* 4. *sentent. tit. de fugitivis.*

Sed præsenti assertioni primò obstat textus *in* 8.

cap.

EXPONITUR CAP. NULLI 5. DE REBUS ECCLES.

cap. nulli 5. de rebus Eccleſ. non alien. ibi : *Ruſticum mancipium.* Ubi dumgeneraliter prohibetur alienatio rerum eccleſiæ, inter alias res, quæ recenſentur, refertur mancipium ruſticum tantùm : ergo quia mancipia urbana alienari poſſunt, & per conſequens non rectè in præſenti prohibetur indiſtinctè permutatio ſervorum Eccleſiæ. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu ſpecialiter referri mancipium ruſticum, non autem urbanum ; quia cùm ageretur de alienatione prohibita rerum immobilium, & ruſticum tantùm mancipium inter immobilia enumeretur, *l. ſi quis inquilinos, ff. de legat. 1. l. jubemus, C. de ſacroſ. Eccleſ.* ideò nec longo tempore præſcribi, niſi ut res immobilis, poteſt, *l. quemadmodum, C. de agricol. lib. 11.* ideo non de mancipio urbano, ſed tantùm de ruſtico mentio fit in eo textu ; non tamen exinde deducitur, mancipium urbanum Eccleſiæ alienari, aut permutari poſſe.

9. EXPONITUR CAP. ECCLESIASTICIS 12. Q. 2.

Secundò obſtat textus *in cap. eccleſiaſticis* 67. 12. *q.* 2. ubi refertur, ſervum Eccleſiæ donatum fuiſſe Theodono Conſiliario ; & docetur ſimilem donationem ratam, firmamque eſſe debere : ergo non rectè in præſenti ſtatuitur, ſervos Eccleſiæ permutatione, aut alio ſimili titulo in laicos transferri non poſſe. Quâ difficultate nonnulli oppreſſi docuerunt textum illum auctoritate carere, & apocryphum eſſe : quæ ſententia facilè refellitur ; ſiquidem textus ille eſt D. Gregorii, & inter ejus epiſtolas reperitur, *lib. 2. indict. epiſt.* 118. Quare hac, & aliis omiſſis ſententiis, Luna, & Arellanus *d. antinom. 4. num.* 13. exiſtimant, in eo textu donatum fuiſſe Acoſimum ſervum, non ut ejus dominium quiritarium transferretur in Theodonum, ſed tantùm bonitarium. Verùm hæc interpretatio apertè opponitur verbis ipſius textus, ibi : *Juri, dominioque tuo tradi, darique præcipimus.* Quæ omnia important perfectam dominii traditionem, præcipuè accedente titulo habili donationis, §. 1. *Inſtitut. de donat.* quare omiſſis his ſententiis, facilè reſpondetur, ſi obſervemus, in eo textu ipſum Romanum Pontificem ex juſta cauſa donaſſe ſervum Eccleſiæ Theodono benefactori : unde cùm ex juſta cauſa ipſe Romanus Pontifex donaſſet, meritò docetur, donationem vires habuiſſe. Etiam hic opponi poteſt textus *in can. 2. Concil. Hiſpal. 1.*

CAPUT V.

[a] Urbanus III.

QUæſitum eſt ex parte tua, ſi commutationes fieri valent præbendarum, cùm commutatio dignitatum in [b] Turonenſi fuerit Concilio interdicta. Sunt enim quidam, qui præbendæ ſuæ cedunt, & juri renunciant, ut majorem præbendam obtineant, vel ex hoc certam ſummam pecuniæ [c] conſequantur : quod quidem eſt honeſtati contrarium, & ſimoniacam proculdubio continet pravitatem. Generaliter itaque teneas, quod commutationes præbendarum de jure fieri non poſſunt, præſertim pactione [d] præmiſsâ, quæ circa ſpiritualia, vel annexa ſpiritualibus labem ſemper continet ſimoniæ. Si autem Epiſcopus cauſam inſpexerit [e] neceſſariam, licitè poterit de uno loco ad alium transferre perſonas, ut quæ in uno loco minùs utiles ſunt, alibi ſe valeant utiliùs exercere.

NOTÆ.

1. [a] *URbanus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui reſcribat Pontifex : ex ipſa autem collectione ita integram hujus textus reſtituo.

[b] *Turonenſi Concilio.*] De quo *in cap. majoribus* 8. *de prabend.* ubi nominatim permutationes prohibentur.

2. [c] *Pecunia conſequantur.*] Cùm hæc verba omittantur in hac Raymundi collectione, anxiè laborant Interpretes in exponendo, quare permutatio beneficiorum tanquam ſimoniaca in præſenti ſpecie improbetur ? Et certè nullo pretio intercedente permutationem ipſam beneficiorum, ut illicitam, improbatam eſſe conſtat *ex dicto cap. majoribus, cap. cùm olim. hoc titulo :* & talem pactionem ut ſimoniacam rejici docuerunt plures relati à Garcia *p. 11. de benef. cap. 4. num.* 57. Gibalino *de ſimonia, q. 13. in fine.*

[d] *Pactione præmiſsâ.*] Quatenus pactiones circa beneficium factæ improbentur, expoſuimus *in cap. finali de pactis, cap. niſi eſſent, de prabendis*, ubi hæc verba illuſtravimus.

3. [e] *Cauſam neceſſariam.*] Requiritur ergo cauſa, ut ſuperior permutationi auctoritatem præſter, ut docent Duarenus *lib. 8. de ſacris, cap. 3.* Garcia *cap. 4. num.* 44. Gibalinus *de ſimonia, q. 14. conſectar.* 13. quia cùm ſimiles permutationes ſint prohibitæ, & odioſæ, exigitur cauſa, ut in illis Epiſcopus diſpenſet, aliàs ſi ſine cauſa talem permutationem approbaverit, erit non ſolùm illicita, verùm & invalida talis permutatio, ut reſolvit Gibalinus *dicto conſect.* 13. Nec quælibet cauſa ſufficit, ſed deſideratur ea, quæ reſpiciat commodum ſpirituale, non temporale, ita ut ſaltem reductivè utilitas permutantium reducatur ad utilitatem, ſeu neceſſitatem Eccleſiæ, ut poſt D. Thomam *in 4. diſtinct. 25. quæſt. 3. artic. 3.* reſolvunt Sylveſter *verbo Permutatio 2. num. 3.* pluribus relatis Barboſa *de jure Eccleſ. lib. 3. cap. 15. num. 172.*

CAPUT VI.

Innocentius III. *Senonenſi* [a] *Archiepiſcopo.*

CUm olim Magiſter S. & B. Archidiaconatum, & Præpoſituram adinvicem commutaſſent. *Et infrà* : Licèt prædictus Magiſter ab initio ſponte fuerit de permutatione confeſſus, idem tamen B. eam inficiabatur omnino, proponens quod ipſe Præpoſituram ſine conditione qualibet [b] reſignavit, & poſt reſignationem prædicti Magiſtri Archidiaconatum fuerat aſſequutus. *Et infrà* : Cùm ergo nobis conſtaret, quod ipſe ſuum præſtiterit permutationi conſenſum, prædictus autem magiſter ſuum publicè fateretur errorem, & hunc Præpoſiturâ, & illum Archidiaconatu curavimus [c] ſpoliare, ſuper hoc diffinitivam contra eos ſententiam proferentes.

NOTÆ.

1. [a] *Senonenſi*] Ita etiam habetur *in cap. unico, hoc tit. in 3. collect.* integram autem hujus textus retuli, & epigraphen expoſui *in c. cùm olim, de offic. deleg.*

2. [b] *Reſignavit.*] Quæ reſignatio facienda erat in manibus Ordinarii, ut infrà dicemus; & ſi beneficium erat juriſpatronatus, ipſorum patronorum conſenſus expectandus erat, *cap. cùm inter, de elect. cap. nobis, de juspatron.* notavit Boëtius Epon. *in præſenti, num.* 110.

3. [c] *Spoliare.*] Quæ ſpoliatio juſtè à Pontifice facta fuit poſt confeſſionem ipſius Archidiaconi, ut notavit Boëtius Epon. *ubi ſuprà, num.* 115.

CAPUT VII.

Innocentius III. *Archiepiſcopo, & Præpoſito S. Andreæ, & Scholaſtico S. Petri* [a] *Colonienſis.*

CUm univerſorum fidelium ab ipſo Domino Jeſu-Chriſto paſtoralis ſit nobis cura commiſſa, ſolicitudini noſtræ dignoſcitur expedire, ut ſic debeamus quoſlibet in ſuis rationibus confovere, quod aliorum jura in conſpectu Eccleſiæ diſpendium non ſuſtineant, ſed firma & illibata debeant permanere. Intelleximus ſiquidem (dilecto filio Giſliberto Canonico Sancti Joannis in Leodio referente) quod cùm ipſe, & Lambertus Clericus, ducti quadam animi levitate, de permutatione præbendarum ſuarum inter ſe tractare cœpiſſent, quia utilitatem utriuſque imminere credebant : tamen idem L. clericus occaſione dictæ permutationis, præbendâ ejuſdem G. quam in Eccleſia Sanctæ Mariæ [b] Namucen. habebat, cuidam ſuo conſanguineo aſſignatâ, præbendam Sancti Bartholomæi, quam ſæpedicto G. repromiſerat, nequaquam voluit reſignare : & ſic idem G. (ut aſſerit) ſua ſpe remanſit omninò fruſtratus. Cumque ſuper hoc in præſentia venerabilis fratris noſtri [c] Leodien. Epiſcopi fuiſſet diutiùs litigatum, tandem idem L. Sedem Apoſtolicam appellavit : & cùm dictus G. ad noſtram præſentiam non ſine magno periculo, & labore acceſſiſſet, idem L. nec venit, nec pro ſe curavit ſufficientem mittere reſponſalem. Cùm igitur [d] deceptis, & non decipientibus jura ſubveniant ; fraus etiam, & dolus nemini debeant patrocinium impertiri : licèt ipſi per [e] ſe de jure non poſſent eccleſiaſtica beneficia permutare, ut tandem ſimplicitati venia tribuatur, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit, prætaxatum G. taliter fuiſſe deceptum, ab ipſa Namucen. præbenda, quam diu dicitur poſſediſſe, amoto conſanguineo ipſius L. vel quolibet alio illicito detentore, eandem ſublato appellationis obſtaculo, G. faciatis reſtitui memorato, & eundem ipſius pacifica poſſeſſione gaudere. Nullis litteris, &c. Quod ſi non omnes, tu frater Archiepiſcope, cum eorum altero, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Colonien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de præbend. cap.* 2. & in epiſtolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirleto, *fol.* 39. ex quo codice ita reſtituo integram hujus textus. Colonia Agrippina urbs eſt celeberrima ad Rhenum fluvium, Ubiorum Metropolis, condita tempore Auguſti à M. Agrippa, à quo nomen accepit: habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primo ſæculo Eccleſiæ, ut refert Kratepolius *in catalogo Archiepiſcoporum Colonia.* Brunoni quarto ejus Præſuli miſſa eſt præſens epiſtola, de quo nonnulla tradit Kratepolius *ubi ſuprà, fol.* 69.

1. *Namucenſis.*] Namucenſis Eccleſia eſt in Germania, cujus Præſulum ſeriem refert Bucelinus *tom.* 1. *Germ. fol.* 202.

1. [c] *Leodienſis.*] Hugonis videlicet de Petraponte, de quo alibi egi, & plura tradit Kratepolius *in catalogo Præſulum Eccleſiæ Leodienſis.*

3. [d] *Deceptis, & non decipientibus*] Deceptio fuit in eo, quod Lambertus Gerardum ad reſignandum priùs

priùs callidè videtur induxiſſe, nec tamen vicifſim reſignare voluerit, nec Epiſcopum pro permutatione comprobanda adire. Sententia autem, quâ hìc utitur Innocentius, extat *in l. 2. §. verba, ff. ad Vellejanum.*

4. * *Ipſi per ſe.*] Licèt beneficiati poſſint ſe obligare ad faciendam permutationem beneficiorum, & de ea tractare, ex hoc textu ibi, *Inter ſe tractare cœpiſſent, cap. unico, hoc tit. in 6.* tamen talis conventio pendet ab auctoritate ſuperioris, ita ut niſi ſuperior conſenſum præbeat, nulla ſit, quia ipſi per ſe talem permutationem perficere non valent. Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap. 35. dub. 17.* Suarez *lib. 4. de ſimonia, cap. 35. num. 8.* Gibalinus *eodem tractatu, q. 14. conſect. 12. per totum.*

COMMENTARIUM.

5. Conclusio deducitur et probatur.

EX his tribus deciſionibus ſequens deducitur aſſertio: *Permutatio prabendæ, ſeu beneficii, facta irrequiſito proprio Prælato, nulla eſt; immò qui permutavit propria auctoritate, privatur beneficio ita permutato.* Probant eam textus *in cap. majoribus 8. de prabend. cap. unico, hoc tit. in 6. Clement. unica, hoc tit.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, idem Barboſa *lib. 3. juris Eccleſ. cap. 13. §. 5.* Cujacius, Bartholomæus, Sanchez, & Boëtius Epon. *in præſenti*, Joannes Nicolaus *de benef. tit. 5. cap. 1.* Rufiniacus *lib. 3. conſtit. tit. 32.* Duarenus *lib. 8. de ſacris Eccleſ. cap. 3.* Petrus Gregorius *lib. 3. partit. cap. 3.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 30. & 31.* Cotvinus *lib. 1. aphoriſm. juris Pontif. tit. 13.* Joannes Dartis *de benef. ſect. 10 c. 4.* latè Gibalinus *de ſimonia q. 14. conſect. 4. cum ſeq.*

6. Improbatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Beneficia eccleſiaſtica, tam præbendæ, quàm dignitates, permutari jure poſſunt, *cap. cùm venerabilis 6. de excep. cap. inter 18. de prabend.* Ergo non rectè in præſenti talis permutatio improbatur. Facit optima ratio, nam res ſpiritualis cum ſpirituali permutati poteſt, *cap. ſuper eo, de tranſact. cap. fin.* ubi dicemus, *hoc tit.* Ergo cùm beneficium permutatur cum beneficio, quia res ſpiritualis datur pro ſpirituali, non eſt ratio cur improbetur talis permutatio. Augetur hæc difficultas ex eo, nam labes ſimoniæ non committitur, niſi pro re ſpirituali detur temporalis, *cap. qui ſtudet, 1. q. 1. cap. Salvator, 1. q. 3.* Sed in permutatione beneficiorum, quamvis adſit pactum, nihil temporale intercedit: igitur non eſt ratio, quare improbetur.

7. De permutationibus Beneficiorum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, & diſciplinæ eccleſiaſticæ valde conſona; nam ſi antiquos Eccleſiæ canones, quorum verba retuli in titulis *de tranſlat. Epiſc. & de renunc.* attentè legamus, non inveniemus, olim licuiſſe beneficiariis beneficium eccleſiaſticum habentibus propriam Eccleſiam deſerere, ad aliamque ſe transferre, aut Eccleſiæ, cui mancipati fuerint per ordinationem, renunciare irrequiſito proprio Epiſcopo: unde juri conſentaneum eſt, ut privata auctoritate non poſſint beneficiarii proprias Eccleſias deſerere, & alias acquirere. Facit etiam, nam hujuſmodi permutatio fieri nequit ſine reciproca renunciatione, quæ inconſulto proprio Epiſcopo fieri nequit, ex rationibus congeſtis *in cap. admonet, de renunc.* Igitur per conſequens non poterit fieri permutatio. Accedit etiam, quod cùm beneficium non poſſit abſque inſtitutione canonica obtineri, *cap. 1. cum vulgatis, de reg. jur. lib. 6.* & partes non poſſint ſibi invicem inſtitutionem facere, ſequitur neceſſariò, permutationem ab ipſis factam propria auctoritate nullius eſſe momenti. Tandem facit, nam permutatio rei alienæ nulla eſt, *l. 1. §. ult. ff. de rerum permut.* ſed beneficiarii non ſunt domini beneficiorum, ſed tantùm uſufructuarii, ſeu œconomi, *cap. cæterùm, de donat.* Igitur non poſſunt propria auctoritate ipſa beneficia permutare. Unde talis permutatio beneficiorum adeò inaudita fuit pluribus Eccleſiæ ſæculis, ut nec apud Gratianum, cæteroſque Decretiſtas ulla ejus mentio exter, uſquedum in Concilio Turonenſi relato *in cap. majoribus 8. de prabend.* dum ſectio præbendarum prohibita fuit, ſimul Patres improbarunt commutationes præbendarum; quam prohibitionem firmarunt Urbanus III. Clemens III. & Innocentius III. in præſentibus juribus; & Pius V. in ſua conſtitutione 42. quæ incipit, *Officium*, ſuſpendens omnes facultates Ordinariorum admittendi quaſcunque reſignationes beneficiorum: & conſtitutione 58. eas tantùm permutationes permittit, quæ juri conſonæ ſint, his verbis: *Adhuc beneficiorum, & officiorum permutationes admittere, quæ canonicis ſanctionibus, & Apoſtolicis conſtitutionibus permittuntur, id eſt quæ auctoritate Epiſcopi ex juſta cauſa celebrantur.*

8. De Episcopo permutationem admittente.

Auctoritate autem Epiſcopi permutationes beneficiorum celebrari poſſunt; & appellatione Epiſcopi comprehenditur quicunque habens auctoritatem Epiſcopalem, qui in proprio territorio ſimiles permutationes admittere poteſt. Suarez *dicto lib. 4. de ſimonia, cap. 32. num. 14.* Gibalinus *eodem tract. q. 14. conſect. 8. num. 5.* Ratio eſt, quia quotieſcunque aliquid competit Epiſcopo ratione juriſdictionis, non verò ordinis, id peragi poteſt ab aliis, qui eandem juriſdictionem exercent. Nec intereſt, quod inſtitutio beneficiorum ad aliquem ſpectet, veluti Archidiaconum, vel alium ſimilem; nam adhuc permutatio facienda eſt coram ipſo Epiſcopo, non verò coram eo, ad quem inſtitutio ſpectat. Ratio eſt, quia auctoritas Epiſcopi non deſideratur, ut inſtitutionem in ipſis beneficiis faciat, ſed ut agnoſcat, an juſta cauſa ſubſit in ipſa permutatione, & an ſimoniæ labes interveniat; quare alius quàm Epiſcopus, ſeu qui juriſdictionem Epiſcopalem exercet, non poteſt auctoritatem ſimili permutationi præſtare, ut defendit Gibalinus *d. conſectar. 7. n. 6.* Ultra auctoritatem Epiſcopi deſideratur conſenſus collatorum, eorumque quorum intereſt collationem fieri, vel non. Garcia *de benefic. d. cap. 4. num. 74.* Gibalinus *ubi ſuprà.*

9. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat difficultas ſuprà adducta; nam jurà ibi adducta procedunt in permutationibus factis auctoritate ſuperioris, ex præſenti textu, cui convenit lex 63. *tit. 5. partit. 1.* Nec obſtat primum augmentum difficultatis, nam verum eſt, rem ſpiritualem poſſe permutari cum re ſpirituali, accedente conſenſu ſuperioris. Unde etiam præcedente Epiſcopi auctoritate valebit permutatio beneficii cum beneficio. Nec obſtat aliud difficultatis augmentum: nam licèt cùm beneficium permutatur cum beneficio purè, & abſolutè, non interveniat ſimonia, juxta veriorem ſententiam; tamen quia propter inæqualitatem fructuum facilè ſimonia interveniet, & ſimiles pactiones illicitæ, probroſæque judicantur; ideò examen Epiſcopi præcedere debet, ut talis permutatio licita ſit: an verò datâ inæqualitate fructuum poſſit penſio auctoritate Epiſcopi conſtitui in alio beneficio, aliaque ad permutationem beneficiorum ſpectantia, proſequuntur in præſenti Bartolus, Sanchez, & Boëtius Epon.

CAPUT VIII.

a Clemens III.

AD quæſtiones ſolvendas. *Et infrà* : Intelleximus ex litteris tuis, quod duæ conventuales Eccleſiæ ſunt in tua diœceſi conſtitutæ, quarum utraque parochialem habet Eccleſiam cum poſſeſſionibus magis alteri, quàm ſibi vicinam. Illis autem deſideranubus permutare eas, cùm illarum altera reſpectu meliorum proventuum plus abundet, & ideò ſibi poſtulet adjici certam ſummam pecuniæ numeratæ, ut ſic ad æqualitatem permutationis valeant pervenire, utrum poſſet id licitè fieri, extitit dubitatum : quam ob cauſam Sedem Apoſtolicam conſuluiſti. Licèt itaque tuæ diſcretionis induſtriam ignorare minimè putemus, quid ſuper eodem articulo ſit agendum; nihilominus tuæ prudentiæ reſpondemus, quod cùm de dictis parochialibus Eccleſiis per ſe queat permutatio celebrari, & in permutatione poſſeſſionum per ſe non ſit inhibitum, ſi altera ratione poſſeſſionum alteri præponderet, pecuniam poſſe refundi de ipſarum poſſeſſionibus ad invicem, prout viſum fuerit expedire : & refusâ certâ pecuniæ quantitate, poterit contractus permutationis iniri ; ſic tamen quod illi contractus nequaquam ſibi invicem miſceantur.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, nec integram habemus, ut inde cognoſci poſſit, de quibus monaſteriis in præſenti agatur.

CAPUT ULTIMUM.

a Gregorius IX. *Beton. & Fungin. Abbatibus.*

EXhibita nobis Abbatis, & Conventus ſancti b Martini de Pannonia petitio continebat, quod cùm ſuper cauſa, quæ inter ipſos ex una parte, & Præpoſitum Albanen. ex altera ſuper quibuſdam c decimationibus vertebatur, ad C. Capellanum noſtrum, tunc in Hungaria commorantem, noſtras litteras impetraſſent, ipſe ac Magiſter M. in quos utrimque tanquam in arbitros extitit compromiſſum, arbitrati fuerunt, quod ſi dictus Præpoſitus obtineret decem millia ſolidorum regalium à Rege Hungariæ concedi monaſterio memorato, ipſi ab earundem decimationum petitione ceſſarent. *Et infrà* : Quocirca mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit de præmiſſis (cùm permutatio de ſpiritualibus ad temporalia improbetur) prædictum arbitrium, & quicquid ſecutum eſt ex eo, vel ob id, irritum decernatis.

NOTÆ.

1. a *Gregorius IX.*] Adeo corrupta eſt hæc inſcriptio, & variè corrigitur à Gloſſâ marginali, ut non facilè percipi poſſit de quibus monaſteriis, & Abbatibus in præſenti agatur.

b *Sancti Martini.*] De hoc monaſterio egi *in cap.* 19. *de præſcript.*

2. c *Decimationibus.*] Et ita patet, ſuper decimis compromitti poſſe, tranſactionemque celebrari, ut probat Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat.* 121. *in fine*, & notavi *in cap.* 2. *de tranſact.*

COMMENTARIUM.

3. IN his duabus deciſionibus agitur de permutatione rerum ſpiritualium : pro quarum expoſitione ſciendum eſt, circa permutationem ſpiritualium rerum nullam dari prohibitionem juris divini, quamvis cum pacto, & rigoroſo contractu fiat, ut poſt D. Thomam, Durandum, & Covar. docet Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de ſimon. cap.* 30. *num.* 5. nec etiam ſacri canones aliquam labem ſimoniæ ſuſpicantur in tali permutatione, ut poſt alios probat Gibalinus *de ſimon.* 1. *p. q.* 13. Deinde notandum eſt, quod ſi res permutatæ ſint mixtæ ex ſpirituali, & temporali, ut res benedictæ, liquidò apparet, nullam in tali permutatione dari ſimoniam, modò commutatio fiat ratione tantùm ſpiritualis annexi, & nulla fiat comparatio inter ſpirituale, & temporale; nam ſi temporale vilius commutetur cum alio temporali pretioſiori propter majorem quandam ſpiritualitatem, quam illud temporale vilius participat, exempli gratiâ roſarium benedictum pretioſæ materiæ commutatur cum vilioti, quia iſtud habet plures benedictiones, & indulgentias, aut contactu plurium reliquiarum ſacratius eſt, reverà committitur ſimonia, quia non commutatur ſpirituale cum ſpirituali præcisè, ſed emitur exceſſus ille, ut ita dicam, ſpiritualitatis, qui in uno reperitur, per exceſſum temporalis, quod eſt in alio : quando verò ſervatur proportio, ut nihil attendatur in commutatione ſpiritualis, niſi ſpirituale, & in commutatione temporalis, niſi temporale; & non compenſetur ſpirituale unius cum temporali alterius, tunc nulla eſt ſimonia; quia tunc tantùm datur permutatio ſpiritualis cum ſpirituali, & temporalis cum temporali : quod

quod ſi res ex ſpirituali & temporali mixtæ, ſive compoſitæ habeant temporale diverſo modo connexum cum ſpirituali, exempli gratiâ calix conſecratus, & adminiſtratio ſacramenti, ſeu beneficium, tunc committitur ſimonia, quia commutatio non fit præcisè inter ſpiritualia, ſed inter ſpirituale, & temporale; quia in rebus, in quibus temporale antecedenter ſe habet, id quod primariò, & per ſe datur, eſt illud temporale, cum quo deinde venit ſpirituale annexum: in eo autem, quod eſt concomitanter, aut conſequenter annexum ſpirituali illi, quod primò datur, eſt ſpirituale, ratione cujus obtinetur temporale in eo fundatum. Denique quando res eſt purè ſpiritualis, ſi cum alia mixta ex ſpirituali, & temporali commutetur, datur aliquid temporale pro ſpirituali; atque ideò non omnino permutatio celebratur inter ſpiritualia: unde rectè Clemens III. in præſenti textu ait, licitam eſſe permutationem duarum Eccleſiarum parochialium inter ſe, & etiam permutationem poſſeſſionum earundem Eccleſiarum fieri poſſe, atque exceſſum poſſeſſionum unius compenſari aliqua pecunia, modò contractus illi non miſceantur invicem; in ea enim ſpecie commutatur ſpirituale cum ſpirituali, & temporale cum temporali: non tamen debent miſceri contractus, Eccleſia videlicet non permutetur cum poſſeſſione; quia tunc cùm res ſpiritualis cum temporali permutetur, ſimonia committitur, ut in præſenti capite finali, ubi quia decimarum jus quid ſpirituale eſt, *cap. prohibemus, de decimis*, & permutabatur cum re temporali; ideò Gregorius IX. docet, talem permutationem vires non habere. Dubium tamen eſt, tam apud Canoniſtas, quàm Theologos Moraliſtas, an inæqualitas beneficii, vel alterius rei ſpiritualis compenſari poſſit pecuniâ, vel aliâ re temporali, ut in præſenti capite *ad quæſtionem?* Et certum eſt, beneficii inæqualitatem compenſari non poſſe pecuniâ, vel aliâ re temporali, ut docent Leſſius *de juſtitia & jure lib. 2. cap. 35. dubio* 17. Pater Suarez *dicto lib. 4. de ſimonia, cap. 34. num. 10.* Gibalinus *eodem tractatu, quæſt.* 14. facit textus *in cap. cùm pridem, de pactis*, ubi notavimus. Nec contrarium probatur in præſenti capite *ad quæſtionem*, ubi propter inæqualitatem Eccleſiarum permutatio admittitur, refuſâ certâ pecuniæ quantitate; nam ut docuerunt Suarez ubi ſuprà, *num.* 13. & Barboſa *in præſenti*, in hac permutatione non agitur de commutandis titulis beneficiorum, quæ erant unita monaſteriis, & non poſſidebantur in titulum, ſed in proprietatem reddituum, & bonorum temporalium; unde rectè ait Summus Pontifex, permutationem Eccleſiarum fieri poſſe, ut etiam poſſeſſiones ipſarum invicem permutari valere, & propter inæqualitatem ipſarum pecuniam intercedere poſſe, ſi contractus ſeparentur, id eſt, ſi Eccleſiæ permutentur cum Eccleſiis, poſſeſſiones cum poſſeſſionibus; non verò ſi conjungantur: nam tunc, quia ex una parte Eccleſia dabatur, non poterat inæqualitas pecuniâ ſuppleri, ſed quia poſſeſſiones Eccleſiæ annexæ omnino temporales erant, ideò pecuniâ earum inæqualitas ſuppleri poterat: proſequuntur latiùs Gibalinus *dicta q. 14. conſect. 11.* Robertus *lib. 1. rerum jud. cap. 7.*

TITULUS XX.

De Feudis.

CAPUT I.

Innocentius III. *Maurienſi* a *Epiſcopo.*

INSINUATIONE præſentium declaramus, quod *b* gageria, quam tu apud Argentinam à Nantelino dignoſceris reperiſſe, Gaudefridi fratris ejus accedente conſenſu, à te poteſt liberè retineri, fructibus non computatis in ſortem, ita videlicet, ut quamdiu fructus illos perceperis, in ſortem minimè computandos, idem Nantelinus à ſervitio, in quo tibi, & Eccleſiæ tuæ pro feudo ipſo tenetur, interim ſit immunis.

NOTÆ.

a *Maurienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. De Eccleſia Maurienſi nonnulla notavi *in cap.* 1. *de rebus Eccleſ.*

1. b *Gageria.*] Vox eſt Barbara, propria Theutonicorum, & ſignificat pignus, ut docent Hoſtienſis *hic*, Citonius *ad tit. de pignor.*

COMMENTARIUM.

2. CUm certum juris principium ſit, creditorem teneri imputare in ſortem principalem fructus rei pignoratæ, *cap. ad noſtram*, ubi plura Balboa *de jurejurando, cap. cùm contra*, ubi plura dabimus, *de pignor.* difficilis valde eſt præſens deciſio, dum in ea docetur, dominum feudi, qui res feudales à vaſſallo pignori accepit, non teneri fructus ipſarum in ſortem principalem imputare: quod etiam ab ſpecie feudi deciditur *in cap. conqueſtus, de uſuris*; & in omni ſimili ſpecie ſtatuitur *in cap. 1. de uſuris*, quæ Pontificum reſponſa eandem continent difficultatem, quare varias adduxerunt interpretationes repetentes in præſenti, & Doctores infrà laudandi. Aliqui aſſerunt, licitam eſſe hanc fructuum retentionem, quatenus æqui-

pollet servitio, quod interim feudatario remittitur: ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, Covar. *lib. 3. variar. cap. 1. num. 4.* Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. q. 7. num. 50.* Salas *de usuris, dub. 31. num. 5.* Ugolinus *eodem tractatu, cap. 11. §. 1. num. 2.* probantque ex præsenti textu, ubi ait Innocentius, fructus hos percipi posse, si servitium debitum remittat vassallo dominus; satisque Innocentius innuit, compensationem quandam tunc fieri fructuum, & servitiorum: quam interpretationem alii impugnant. Primò quia ea servitiorum æstimatio, & cum fructibus compensatio vix iniri poterit, cùm servitia plerumque incerta sint, & non solùm in operis præstandis, verùm & in quibusdam aliis, quæ vix æstimari solent, aut possunt, consistant, ut in benevolentia, gratitudine, & consilio. Secundò, quia Innocentius in præsenti, & Alexander *in dicto cap. conquestus*, indistinctè affirmant, fructus imputandos non esse in sortem, nullâ factâ mentione compensationis; immò liberè concedunt domino feudi omnes, & quoscunque fructus percipere absque onere imputandi eos in sortem. Glossa *in præsenti*, & *in dicto cap. 1. cap. conquestus*, docet hoc specialiter statutum esse favore Ecclesiæ, ita ut in aliis dominis feudum possidentibus non idem procedat: sed cùm Pontifex in præsenti nullum jus novum condat, nec in hac parte ulla sit differentia feudi ecclesiastici, & laicalis, non apparet cur diversum jus in uno, ac in alio observari debeat. Immola *in præsenti*, & Mantica *de tacitis comunt.* existimarunt, in præsenti nullam dari usuram, quia fructus isti retinentur virtute antidoralis obligationis; id tamen minimè placet, quia licèt feudum beneficium sit, & vassallus videatur domino naturaliter obligatus ad antidora, id est, ad remunerationem, non tamen invitus cogitur ad remunerandum, quia quod naturaliter debetur, propriè non debetur, cùm in effectu peti non possit. *l. fidejussor 16. §. naturalis, l. hæres 21. §. servo, ff. de fidejuss.* Petrus Gregorius *lib. 1. de usuris.* Et licèt possit Dominus rei feudalis fructus justè percipere, cùm illi remunerandi gratiâ rei feudalis possessio à vassallo tradita est; hoc procedit cùm liberè, & ex liberalitate redditur: at in præsenti specie nullum liberalitatis, & voluntatis remunerandæ vestigium apparet; immò negotium à liberalitate longè differt, cùm ponamus pro pecunia debita rem pignori dedisse, & nemo in necessitatibus liberalis existat, *l. rem 18. ff. de admend. legat.* Tandem Panormitanus, Hostiensis, Joannes Andreas, & alii relati à Covarruvia & Salas *ubi suprà*, respondent, dominium utile vassalli in præsenti casu consolidari cum dominio directo domini creditoris; unde ille justè rei propriæ fructus percipit. Verùm hanc dominii utriusque consolidationem doctè rejiciunt Covarruvias *ubi suprà*, Binsfeldius *in dicto cap. 1. de usuris, q. 1.* nam si hoc esset verum feudum, non posset esse pignoris loco, quia dominium pignoris remanet penes debitorem, licèt possessio transeat in creditorem, *l. 1. C. de pignorat.* Deinde quia dominium hoc utile pretio æstimabile est, ideóque si pro mutuata pecunia transferretur, usurarius contractus redderetur.

3. VERA INTERPRETATIO HUJUS TEXTUS.

Quare his, & aliis interpretationibus omissis, placet communis sententia, quæ docet, ex natura feudi provenire, ut fructus ipsius interim dum debitor vassallus non solvit pecuniam mutuam, domino cedant; nam cùm de natura feudi sit, ut vassallus domino suo obsequia præstet, consequens est, ut quamdiu sine illius culpa, & domino consentiente feudo caret, immunis sit ab obsequiis, & muneribus, quæ domino præstare tenebatur; & è contrario, cùm re feudali penes dominum existente vassallus ab obsequiis præstandis liber sit, eadem ratio facit, ut interim fructus rei non percipiat, cùm eo tempore cesset causa, ob quam illi res in feudum data est; & consequenter fructus domini sunt, qui ad nullum obsequium illum revocare valet: ita docuerunt Leothardus *de usuris q. 14. num. 5.* Canisius *eodem tractatu, cap. 6. num. 4.* Binsfeldius *in dicto cap. 1. quæst. 1.* Mudeus *de pignor. tit. de pactis pignor. num. 54.* Cardinalis Lugo *de justitia disput. 25. num. 147.* Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 46. num. 32.* Balboa *in cap. cùm Bertholdus, num. 50. de re judic. & in cap. ad nostram, num. 31. de jurejur.* Avendaño *de censibus cap. 10. num. 16.* Sed hæc communis interpretatio adhuc difficilis redditur ex sequentibus. Primò, nam cùm sæpissimè fructus superent valorem immunitatis ab obsequiis debitis, quibus interea vassallus eximitur, non apparet quomodo ille excessus fructuum retineri possit absque usura, cùm tantùm ob pecuniam mutuò acceptam retineatur, maximè quoties feudi onera, aut ferè nulla, aut exigua sunt, ut militaris opera in bello quod neque ingruit, nec verosimiliter suscipiendum est; tunc enim immunitas per aliquod tempus ab illa militari obligatione æstimabilis non est, & tamen fructus feudi pingues omnino sunt. Igitur absque injustitia retineri nequeunt. Secundò, quia in feudis antiquis paternis, quæ industriâ, & labore, aut etiam sumptibus feudatariorum multò fertiliora reddita sunt, cùm obsequia feudalia illis fructibus minimè respondeant, injustè retinentur à domino absque diminutione sortis. Tertiò, si feudatarius feudum emerit ab ipso domino, aut ab alio vassallo, tunc non erit datum feudum ob servitia præstanda, quare fructus illi non percipiuntur in compensationem obligationis, quam feudatarius contrahit ad similia obsequia; sed quia sunt fructus rei, cujus dominium utile emptum est justo pretio: quare etiam re illâ domino pignori datâ, cùm vassallus dominium utile retineat, debet fructus ejus percipere. Tandem aliquando accidit, vassallum præstare non solùm obsequia, verùm & pensionem certam: quo casu si dominus ratione pignoris fructus lucretur, & simul pensionem exigat, aperta usura committitur. Igitur non rectè docemur, dominum rei feudalis non teneri imputare fructus ipsius in sortem principalem.

4. DEFENDITUR ADDUCTA INTERPRETATIO.

Adhuc tamen retinenda est communis interpretatio, & pro ejus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm vassallus feudum regulare accepit, & domino pignori dedit; quo casu cogi non potest, quandiu dominus fructus feudi percipit, obsequia præstare, quia iniquum esset, ut vassallus onus subiret, nullum autem commodum perciperet: nec in ipsa feudi constitutione caveri poterat, ut quoties feudum ad dominum rediret, etiam per oppignorationem, toto illo tempore fructus perciperet, & simul debita servitia exigeret. Secundus casus evenit quando feudatarius feudum pretio sibi comparavit, & non gratis accepit; quo casu præsens decisio locum non habet, quia fructus illos emit feudatarius emendo feudum illis: ergo nequit privari absque injustitia, ut post Lessium, & Covarr. defendit Gibalinus *de usuris lib. 4. cap. 3. artic. 10. q. 1. num. 1.* Idem dicendum est de meliorationibus rei feudalis à vassallo factis, quæ absque diminutione sortis à domino retineri nequeunt, quia fructus illi

illi non ſunt reverà rei feudalis, ſed rei alicujus, quæ ipſi acceſſit, aut fructus induſtriæ, & ſumptuum, quos impendit feudatarius, & in quos dominus nullum jus ſibi vindicare valet, ut illos abjiciat, vel retineat. Tertius caſus, & proprius præſentis deciſionis evenit, quoties feudum gratis omninò conceſſum fuit ob militaria obſequia, aliáve ſimilia, etiam adjunctâ aliquâ modicâ penſione in pretium feudi, quod gratuitum eſt, & beneficium; quia penſio tantùm ſolvitur in recognitionem dominii: quo caſu ſi feudum pignoti domino detur, dominus percipit ejus fructus, nec in ſortem tenetur imputare, donec obſequia, aut penſionem non exigit, ut in præſenti cavetur; quia eſt natura, & conditio ſimilis feudi, nec ullo damno inde afficitur vaſſallus, qui ſervitia, aut penſionem non præſtat, ſi fructus non percipiat, ut latè probat Gibalinus *d. q. 1. num. fin.* juxta quam doctrinam exponendus eſt textus *in cap. unico, de pignor. in 5. compil.* ibi: *Cùm ſæpe contingat, Advocatos advocatias, quas in Eccleſia obtinent, aliis titulo pignoris obligare, in Eccleſiarum veſtrarum non modicam læſionem: nos indemnitati Eccleſiarum veſtrarum paterna volentes ſolicitudine providere, vobis præſentium auctoritate concedimus, ut ſi Advocati Eccleſiarum veſtrarum advocatias ſuas vobis obligare voluerint pignori, vos eas recipere valeatis, ne ſ uctus provenientes ex eis in ſortem teneamini compu are. Hi autem, qui eas obligaverint, à ſervitio, in quo vobis pro Advocatia tenebantur, interim ſint immunes.* Ubi agitur de Advocatis Eccleſiarum, qui ſunt quaſi beneficiarii, & feudatarii ipſarum, ut dicemus in titulo *de jurepatron.* Ex eadem ergo ratione, ex qua domini feudorum percipiunt fructus rerum feudalium, dum pignori ſubjectæ ſunt, quia videlicet vaſſalli interim debita obſequia non præſtant; ex eadem ratione Advocati Eccleſiarum, qui advocatias Eccleſiis ipſis pignori obligarunt, quia ſervitia ipſa non impendunt, fructus non percipiunt; immò Eccleſia eos lucratur, nec tenetur in ſortem imputare, ex præſenti textu. Hucuſque tradita procedunt, niſi ex conjecturis appareat hoc genus contractus in fraudem uſurarum initum fuiſſe, & ab inope vaſſallo extortum fœnerandi animo, quod ex modicitate pecuniæ, & læſione, & quantitate fructuum rei feudalis, ex egeſtate, & inopia debitoris, aliiſque rerum, & perſonarum circumſtantiis judex arbitrabitur, argumento legis *Neſennius, ff. de negot. geſtis, l. 3. §. ejuſdem, ff. de teſtibus*, docuit Leothardus *de uſuris, q. 14. num. 26.*

§. Exponitur cap. 1. de uſuris.

Hæc tamen tradita ſunt pro expoſitione præſentis textus, & textus *in d. cap. 8. de uſuris*, alia verò ratio eſt textus *in cap. 1. de uſuris*; in eo enim agitur de beneficio, id eſt, de feudo injuſtè à laico vaſſallo detento: in qua ſpecie cùm Eccleſia illud recuperare non poſſet, ideò ſi vaſſallus tale feudum pignori Eccleſiæ obligaverit, poteſt Eccleſia fructus percipere, nec tenetur in ſortem imputare, quia Eccleſia tunc nihil alienum recipit, quod imputare, aut reſtituere teneatur; ſed potiùs ſuum ab alio injuſtè detentum: docuit Arias de Meſa *lib. 3. var. cap. 46. n. 34.* ubi rectè obſervat, quod etiamſi eo caſu vaſſallus obſequia præſtet, adhuc Eccleſia poteſt fructus retinere, nec tenetur eos in ſortem imputare, quia eos ut proprios, non ut alienos recipit.

CAPUT II.

Idem *Archiepiſcopo* a *Mediolanenſi, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali.*

EX parte tua noſtro eſt Apoſtolatui reſeratum, quod ſæpiùs dubitaſti, utrum cùm contingit *b* vaſſallum tuum decedere, & ad te feudum ipſius redire, feudum ejus alii liceat tibi dare; quamvis *c* juramento tenearis adſtrictus, non infeudare de novo, Romano Pontifice inconſulto. Ad hæc, ſi vaſſallum tuum feudum *d* alienare contingat, an ipſius filium, vel conſanguineum conſortem ejuſdem feudi de ipſo valeas *e* inveſtire. Alia quoque tua dubitatio continebat, ut cùm feudum alienatum repereris, quod per te facilè recuperare non potes, utrum poſſis alicui laico in feudum illud concedere, qui & illud recuperet, & in feudum per Eccleſiam recognoſcat. Nos igitur ſuper his de mente tua ſcrupulum volentes dubitationis auferre, præſ. tibi m. quat. ſi quando præfati caſus emerſerint, in primo feudum decedentis liberè, ſi videris expedire, concedas: ac in ſecundo filium, vel conſanguineum alienantis inveſties: in tertio feudum alienatum ei poteris licenter concedere, per quem ipſum Eccleſia valeat rehabere.

NOTÆ.

1. [a] *Mediolanenſi.*] Ita etiam habetur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* De Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi *in c. cùm adeò 17. de reſcript.*

2. [b] *Vaſſallum.*] Circa voces ſenioris, vaſſi, & vaſſalli in jure feudorum paſſim occurrentes ſciendum eſt, quod qui beneficii feudalis auctor eſt, cuique clientes ſubſunt, & dominium directum retinet, dominus dicitur, & ſenior, ut probat Hothomanus *diſput. de feud. cap. 3.* Gibalinus *dicto lib. 4. de uſuris, cap. 3. art. 2.* Vaſſus dicitur, qui beneficio feudali obſtrictus eſt, *lib. 4. legum Franc. cap. 68.* ibi: *Vaſſi noſtri, vaſſi Epiſcoporum.* Et *lib. 4. cap. 75.* ibi: *De vaſſis dominicis, qui adhuc intra caſam ſerviunt, & tamdiu beneficium habere noſcuntur, ſtatutum eſt, ut cùm quinque ex his cum Imperatore domi remanſerint, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineat, ſed cum Comite, cujus pagenſis eſt, ire permittat.* Inter vaſſos autem, & vaſſallos ea datur differentia, quod vaſſi dicuntur, qui feudum acceperunt ab Imperatore, vel Rege, ut Duces, & Comites; vaſſalli verò, qui ab ipſis feudum acceperunt, licèt poſteà vaſſi pro vaſſallis, & è contra accipi cœperint, ut probat Hothomanus *de verb. feudal. verbo Vaſſallus*, Joannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 1. cap. 7. & lib. 3. cap. 54. & lib. 11. cap. 19.* Lindembrogius

in Gloſſario, verbo Vaſſallus, doctè & fusè Gibalinus *dicto cap.* 3. *artic.* 2. *num.* 7.

[c] *Juramento.*] De hoc jurejurando tempore conſecrationis ab Epiſcopo præſtito nonnulla notavi *in cap.* 7. *de rebus Eccleſ.*

[d] *Alienare.*] Et per conſequens illud amittat; 3. ex conſtitutionibus enim Lotharii III. & Friderici I. feudum alienari non poteſt invito Domino, alioquin irrita eſt venditio, feudumque committitur. Guntherus *lib.* 8. *Ligurt.*

Si quis habens feudum, pretio ſeu vendere totum,
Seu pro parte velit, Dominique licentia deſit,
Seu dare, ſeu vadio ſupponere cogitur, illud
Qui dedit amittet, nec qui ſuſcepit habebit.

Et paulò poſt:

Hæc magnus fieri vetuit Lotharius, at nos
Facta retractari volumus, facienda coveri.

Nec etiam poteſt donari piæ cauſæ, niſi ex conſenſu Domini. Auctor Anonymus vitæ Burchardi Comitis, ibi: *Deprecatus eſt itaque eum, quatenus villam, quam de ejus beneficio tenebat, quæ Lirias appellatur, Eccleſiæ Foſſatenſi daret, ita ut etiam prædium ſuæ poſſeſſionis, quod Aiureum dicitur, ſpontaneâ voluntate ſimul tribueret.* Poſtea tamen cùm feuda deſciverint à ſui natura, & patrimonii jure haberentur, cœperunt alienari ſoluto laudemio priſtino domino, ut poſt Feudiſtas docuerunt Gibalinus *dicto cap.* 3. *art.* 6. Hothomanus *de feudis, cap.* 34. Duarenus *in conſuet. feud. cap.* 13. Alteſſerra *de feud. cap.* 15. *per totum.*

[e] *Inveſtire.*] Inveſtitura eſt ceſſio ſolennis feudi 4. per haſtam, vel vexillum, aliudve ſymbolum, quo dominus obligatur feudum alteri tradere, quem in vaſſallum habere vult. Vox barbara eſt, apud varias nationes uſitata, ut poſt Feudiſtas probant Gibalinus *dicto cap.* 3. *art.* 8. *per totum.* Boſſius *dicto lib.* 3. *cap.* 16. Lindembrogius *verbo Inveſtire.* Et quia plerumque res abſentes in feudum concedebantur, & per ſymbolum poſſeſſio tradebatur, ipſa traditio inveſtitura dicebatur. De variis traditionum ſymbolis egi *in cap.* 2. *de conſuet.*

COMMENTARIUM.

5. CONCLUSIO PROBATUR, ET REFERTUR. EX hoc textu ſequens communiter deducitur concluſio: *Prælatus qui juravit non infeudare res Eccleſiæ, poteſt res jam infeudatas finito feudo iterum ex juſta cauſa infeudare.* Non extat ab ſpecie alia ſimilis deciſio in jure. Illuſtrant tamen eam aſſertionem ultra congeſtos in præſenti à Barboſa *axiom.* 21. Balboa *in cap. ad aures, de præſcript. num.* 75. Solorzanus *lib.* 3. *polit. cap.* 32. Scortia *in ſelect. epit.* 97. *theorem.* 239. Fachineus *lib.* 7. *controv. cap.* 71. Petrus Gregorius *lib.* 7. *ſyntagm. cap.* 6. Gibalinus *lib.* 4. *de uſuris, art.* 3. Vela *tom.* 1. *diſſert.* 15.

6. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Prælati Eccleſiarum res ipſius Eccleſiæ in feudum dare nequeunt, ex Decreto Urbani II. relato ſub titulo *Epiſcopo, vel Abbate*, in uſibus feudorum, ibi: *Item ſi Epiſcopus, vel Abbas, vel dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ eis ſubjecta ſunt, & tituli vocantur, nullum habere vigorem, ſecundùm hoc, quod conſtitutum eſt à Papa Urbano in ſancta Synodo, hoc eſt illud, quod poſt ejus decretum fuerit: quod autem antè datum fuerit, firmiter permanere debet.* Sed temporalis alienatio jus, ſeu naturam rei non mutat, *l. nemo* 164. §. *temporaria, ff. de reg. jur.* Igitur in præſenti ſpecie Archiepiſcopus Mediolanenſis, qui propter jus commune, & juramentum à ſe tempore conſecrationis præſtitum res Eccleſiæ in feudum dare nequibat, nec jam in feudum conceſſas iterum finito feudo poterit infeudare. Augetur hæc difficultas ab ſpecie ex eo, nam decimas in feudum datas Epiſcopus iterum infeudare non poteſt, quia prohibitus eſt decimas laicis in feudum dare, *cap. prohibemus, cap. quamvis, de decimis, cap. ad Apoſtolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. §. *ſanè, de decimis in* 6. Illuſtrant Covarr. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *num.* 5. Fachineus *lib.* 7. *controv. cap.* 72. Balboa *in d. cap. ad aures, num.* 24. Igitur idem dicendum eſt in aliis rebus Eccleſiæ in feudum dare conſuetis.

7. FEUDI ETYMON, ET ORIGO. Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, feudum à fide nominari nonnullos voluiſſe, cum feudiſtico Oberto *lib.* 2. *feudor. tit.* 3. §. 2. Verùm potiùs fidelium, aut fidelitium dici debuerat. Cujacius ibi refert à quibuſdam dictum fuiſſe feudum à fœdere, quaſi fœdum. Verùm nec Latina hæc vox eſt, neque à Latinis derivata, ſed à Germanis, & Francis, à quibus feudum derivatum eſt à voce feida, quæ bellum, & inimicitias privatas ſignificat, ſeu publicas, ut probat Voſſius *de vitiis ſermon. lib.* 2. *cap.* 6. & conſtat ex legibus Longobardorum, *tit.* 30. ubi legitur: *Ut feida, quod eſt inimicitia, poſt acceptam compoſitionem poſtponatur.* Et *tit.* 58. ibi: *Propter feidam deponendam.* Et *lib.* 1. *tit. de homicid. liberi hominis*, ibi: *Quia filia ejus, quod fœmineo ſexu eſſe probantur, non poſſunt feidam levare.* In legibus Francorum *lib.* 4. *tit.* 49. ibi: *Ubicunque culpa contigerit, unde feida creſcere poteſt.* Inde quoque diffidare, eſt bellum indicere, ſeu inimicitias denunciare, *cap.* 1. *in fine, de homicid. in* 6. Verrucius *in Gloſſario, verbo Diffidare.* Cùm igitur clientelæ iſtæ inſtituerentur, ut quiſque ſuos quaſi devotos ad ſuas feidas, & contentiones perſequendas paratos haberet, feuda dicta ſunt, ut notarunt David Argente *in ſelect. tit. de feud. cap.* 1. Antonius de Bellis *eod. tract. in prine.* Gibalinus *lib.* 4. *de uſuris, cap.* 3. *art.* 2. *num.* 4. & malè confundi feudum, cum fodero, & fredo, notavit Boſquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epiſt.* 25. Quamvis autem feudum ſit jus illud, quod vaſſallo à domino in ſuis rebus conceditur cum obligatione fidei, & obſequii militaris, unde ſæpiùs dicitur feudum ineſſe prædiis, & in illis conſtitui; obtinuit tamen uſus, ut non modò contractus, quo feudum conſtituitur, verùm ipſa quoque prædia, in quibus conſtituitur, feuda dicantur. Unde paſſim legimus, feudum mutari, alienari, oppignorari. Nec iſte modus loquendi inſolitus eſt, nam ſervitutes, cenſus, & jura prædiorum appellat prædia Celſus *in l. quid aliud* 86. *ff. de verb. ſign.* ſic etiam agros militibus fruendos datos beneficia vocat Cicero 5. *in Verrem.* Metellus litteras ad Siciliæ civitates miſit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, & ſerant in beneficium populi Romani; & tamen certum eſt, aliud eſſe beneficium, aliud materiam beneficii. Appellatur etiam feudum beneficium, *lib.* 2. *feud. tit.* 52. & *lib.* 1. *capitul. c.* 132. & *lib.* 3. *c.* 5. 19. & 20. Hinc beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere. Sigebertus *in chron. an.* 1007. ibi: *Imperator ſeditione ſuorum coactus Valentianas Balduino Comiti beneficiavit, ut ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet.* Nec hic loquendi mos abhorret à Romano; qui enim aliquid dono populi Romani, aut Imperatoris benevola voluntate acceperant, & *beneficium* accepiſſe, & *beneficiarii* dicebantur. Unde Cæſar *lib.* 2. *de jure civili* ſcribit, ſe nullam partem belli in Hiſpania voluiſſe relinquere, quòd magna eſſe Pompeii beneficia, & magnas clientelas in citeriori provincia ſciebat. Cicero *lib.* 2. *de lege agraria*, ſic: *Unuſquiſque ſtudio, & ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrandum*

trandum munire possit. An verò beneficia Ecclesiastica ab his beneficiis dicta sint, ut voluit Cujacius *lib.3.feudor.tit.1.* notavi *in cap.1. de prab.*

8. De feudorum origine.

Secundò sciendum est, circa feudorum originem varias esse DD. sententias. Cujacius *in præfat. ad lib.1. de feud.* à veteri Romano jure repetit: sed perquàm absurdum est, ab eo jure feuda deduci; siquidem Obertus ipse *lib. 2. feud. tit. 1.* fatetur, jus feudorum totum manasse ex consuetudine, nihilque commune habere cum jure Romano; nec enim feuda repeti possunt à clientelis Romanorum: nam jura illa patronorum, & clientum erant merè personalia, nec in his intercedebat aliqua datio prædiorum, sed nuda erogatio sportularum, & annonarum. Jus verò feudorum in rebus tantùm soli consistit. Si à prædiis assignatis veteranis, de quibus *in l. in agris 22. ff. de acquir. domin.* feuda repetantur; non rectè, siquidem prædia illa limitanea erant, & in dominium veteranorum perpetuò transibant; feuda verò temporaria erant nec eorum dominium in vassallum transfertur. Alii à legibus Longobardorum feuda repetunt, sed perperam, cùm Gerardus feudorum primus Interpres, natione Longobardus, jus feudorum antiquissimum esse testetur. Et planè commentitium est, quod nonnulli aiunt, Longobardos occupatâ Italiæ parte agros ducibus, & militibus divisisse sub iis conditionibus, quæ redactæ sunt in libris feudorum; nam in Longobardorum legibus, si demas quas addidere Carolus, aliique Franci & Germani Principes, nihil ne feudis palam cautum reperitur: & occupatâ Italiâ per Longobardos, non alia legitur ratio instituta, quàm quæ fuerat sub Gothis, nimirum tertia prædiorum erepta veteri possessori, vel tertiæ frugum vectigal indictum. Paulus Diaconus *de gestis Longob. cap.18.* ibi: *His diebus multi Nobilium Romanorum ob cupiditatem interfecti sunt; reliqui verò per hostes divisi, ut tertiam partem suarum frugum Longobardis persolverent, tributarii efficiuntur.* At de feudis altum silentium apud eos; unde audiendi non sunt Duarenus *in comment. adversus feudum, cap.3.* Hothomanus *de feud.cap.1.* Fachineus *lib.7.controv. cap.1.* Gibalinus *de usuris lib.4. art.1.* qui ex jure Longobardorum feudorum initium reperunt. Nec feliciùs Budeus *in l.2. ff. de orig. jur.* Zasius *in epit. feud. 1.p.* originem referunt ad clientelas, quæ inter populi Romani Duces, & gentes illis subactas instituebantur, quos refellit Gibalinus *dicto cap.1.* Rectiùs ergo originem feudorum repetas à moribus Francorum; Franci enim rerum potiti in Gallia prædia divisere ducibus, & militibus beneficiario jure, sub lege fidei, & servitii, priusquam Longobardi Italiam attigissent: hoc jure Aureliano Duci Melodunésse pagum beneficii nomine datum à Clodoveo refert Aymonius *lib.1.histor. cap.14.* his verbis: [Unde cùm Clodoveus Regnum suum usque Sequanam, atque postmodùm usque Ligerim fluvios ampliasset, Melodunum castrum eidem Aureliano cum totius Ducatu regionis jure beneficii concessit.] Unde jam ab illius regni cunabulis passim celebrantur Regis leudes, sive leodes, id est fideles, qui à Rege prædia tenebant sub lege fidei, & servitii. Gregorius Turon. *lib. 3. histor. Franc. c.21.* ibi: *Sed & ille muneribus placatus, à leodibus suis defensatus est, & in regnum stabilitus.* Aymonius *lib.3. cap.81.* ibi: *Fuit autem Guntramnus leudis suis benevolus, gentibus externis pacatus.* Et ut feuda manarunt ex moribus Galliæ, ex eis etiam secutæ sunt feudorum leges, veluti lex commissi ob feloniam, etiam olim in Gallia moribus, & proprio jure quod jus Cismontanum appellat Joannes Saresbar. *ep.89. ad Alex.III.* ibi: *Unde ut asserebat illustris Blesensium Comes Theobaldus, Princeps quidem justitiæ amator, & juris Cismontani peritissimus, ad quem Episcopus Vvintoniensis liberorum causam transmiserat, eo quod ad ipsum res ista jure feudi pertinebat, accitis potioribus Episcopis Galliæ, consilio eorum, aliorumque sapientum causâ cognitâ, patre defuncto eos legitimos agnovit hæredes.* Cujus consuetudinis Gallicanæ in feudis receptæ mentio fit *in cap. dilecti, de arbitris, cap.caterùm, de judiciis:* probat latè hanc sententiam Alesserra *de feud. cap.1. per totum.* Auctores etiam librorum feudisticorum diversos faciunt Duarenus, Hothomanus & Fachineus *ubi proximè.* Primi quidem libri Gerardum Nigrum, secundi, & tertii Obertum de Orto, auctores ipsorum laudant, qui fuerunt Consules Mediolanenses imperante Friderico I. Frisingensis *lib.2. de gestis Frider. cap.12.* Sed rectiùs ipse Hothomanus existimat, primum librum non unius auctoris opus esse, sed rapsodiam jam ex variorum auctorum scriptis suffarcinatam; quod probat ex perpetua ferè singularum paginarum inter se pugna, & discrepantia; deinde ex inepta eorundem præceptorum iisdem verbis iteratione; quod idem dicendum est de secundo libro, ipsumque farraginem esse juris feudistici asserit. Quantæ tamen auctoritatis sint libri illi, examinat Fachineus *lib.7. controv.cap.2.* Rectè autem monet Cujacius ibi, in his libris contineri mores & jus, quod gentes libenter servant, nisi cùm earum juri proprio aliquid contrarium statuitur.

9. De rebus quæ in feudum dari possint.

Secundò sciendum est, quæ res in feudum dari possint? Et regula generalis concipienda est, in omnibus rebus immobilibus, in quibus ususfructus constitui potest, retentâ proprietate penes dominum, in eisdem feudum constitui posse. Cujacius *lib.2. feud.tit.1.* Hothomanus *de feud.cap.14.* Deinde in his rebus, quæ licèt immobiles non sint, immobilium jure gaudent, ut Imperia, Magistratus, jura, pensiones pecuniariæ, feudum constitui potest, ut probat latè Gibalinus *de usuris lib.4. cap.3. per totum, art.4.* in rebus verò mobilibus feudum constitui non poterat, ut probat Hothomanus *lib.2. feud. tit.1.* & *d. cap.14.* hodie tamen cùm jam natura feudorum mutata sit, & perpetuo jure constituantur, etiam in rebus mobilibus & pecunia possunt constitui: illud tamen semper exigitur, ut res quæ in feudum datur, alienabilis sit, aliàs enim si alienari non posset, neque in feudum dari valeret. Ejusmodi verò sunt res litigiosæ, *l.2. & ult. C. de litig.* fundus dotalis, *l.1. & per tot. ff. de fund.dotal.* bona filii adventitia, *l.1. C. de bonis matern.* res fideicommissariæ restitutioni obnoxiæ, *l. ult. §. sed quia, C. commun. de legat.* res communes, cùm divisio postulata est, *l.1. C. commun. divid.* tandem omnes res, quæ sive à lege, sive à testatore, sive pactione contrahentium alienari prohibentur, *l. ult. C. de rebus alien.* Unde cùm res Ecclesiæ alienari prohibeantur absque justa causa, & certa solennitate, ut probavi *in cap. nulli 5. de rebus Eccles.* ideò Prælati similes res in feudum dare nequeunt, ex præsenti textu, & aliis suprà citatis.

10. Quinam feudum dare possint.

Magna est circa personas, quæ feudum dare possunt, juris feudistici varietas, & dissonantia, quam sæpius observat, & conciliare conatur Hothomanus *de feud. cap.6.* Illud certum est, dominum qui liberam habet bonorum suorum administrationem, posse dare illa in feudum, nisi speciali aliquo jure prohibeatur. Et omissis feudis majoribus, quæ tantùm supremi Principes dare possunt, feuda minora constituere possunt Episcopi, Abbates, Præpositi, & laici in aliqua dignitate constituti: potest & paterfamilias habens prædium allodiale, hoc est liberum ab omni feudo, illud alteri plebeio, aut rustico

go dare, *ex lib.2. feudor. tit.3.* niſi alienandi facultatem non habeat, ut ſunt minores 25. annis ſine curatoris auctoritate, quia neque illi aut liberè de ſuis bonis diſponere, vel ea alienare poſſunt, *l. ult. §. is autem, C. de bonis quæ lib.* maritus reſpectu rerum dotalium, ex traditis *in cap. ex reſcripto, de jurejur.* mulier quæ luxuriosè vivit, *l. in mulieris 15. ff. de curat. furioſ.* alioquin mulier rectè feudum dare poteſt, *ex lib.2. feudor. tit.3. §.2.* quia illa donare poteſt, *l. donari, ff. de donat.* Jure tamen Longobard. deſiderabatur auctoritas tutoris, quia apud eos, ſicut apud Romanos, mulier erat in perpetua tutela, *lib.2. legum Longobard. tit.10.* Hoc tamen feudum à fœminis conceſſum, improprium eſſe dixit Hothoman. *de feudis c.11. ſub finem*, ex defectu obſequii militaris, quod in eo non datur. Feudum autem ſex modis acquiri probat Hothomanus *d. diſp. de feudis, cap.15.* videlicet donatione, emptione, permutatione, ſucceſſione, præſcriptione, & inveſtiturâ, quos ſigillatim exponit Gibalinus *d. lib.4. cap.3. art.7. cum ſeq.*

II. QUIBUS MODIS FEUDUM AMITTATUR.

Tandem ut modos, quibus feudum amittatur, agnoſcamus, ſciendum eſt, feudum aliquando committi, aliquando amitti. Feudum committitur ob feloniam, id eſt, perfidiam, veluti ob fugam ad hoſtes, quod vaſſallis Comitis Jopenſis evenille refert Vvillelmus Tyrius *lib.14. belli ſacri, cap.16.* ibi: *Hæc videntes quidam de fidelibus ejus, relinquentes quæ ab eo habebant beneficia, meliores partes ſecuti ad Dominum Regem ſe contulerunt.* Feudum etiam committitur ob deſertionem Domini, vel Principis in acie, & ſi ſervitium militare non impletur. Ordericus Vitalis *lib.10. hiſtor. Eccleſ.* ibi: *Certum eſt, quod quiſquis Dominum ſuum in mortis periculo ſponte deſeris, alimque pro aviditate lucri appetit, ſeu militare ſervitium, quod ultrò pro defenſione regni exhibere debet, Regi ſuo venale facit, eumque propriis ſpoliare dominiis contendit, judicio rationis, & æquitatis ut proditor judicabitur, & hereditariis rebus meritò nudatus, exterris effugabitur.* Feudum etiam committitur ob malas conſuetudines, id eſt novos cenſus indictos. Robertus Montenſis *in chron. anno Domini 1196.* ibi: *Et forſan ideò prædictas munitiones perdiderant, quia malas conſuetudines ipſi, & eorum anteceſſores diu ibi tenuerant.* Item committitur feudum, ſi vaſſallus dominum cucurbitaverit, id eſt, ſi uxoris domini, filiæ, aut nurus, aut ſororis virginis, quæ adhuc in capillo eſt, pudicitiam attentaverit, ſive re ipſa corruperit, *lib.1. feudorum, tit.5. §.1. & lib.2. tit.38. & 57. & lib.3. tit.2. §.1.* Cucurbitare autem dixerunt Feudiſtæ à barbara voce *corbita*, quod ſtuprum & infamiam ſignificat, ut probat Gibalinus *d. cap.3. art.9. num.4.* Amittitur autem feudum ob delictum vaſſalli, vel extra: ob delictum, veluti propter necem domini, vulnuſve illi illatum, *lib.1. tit.17. lib.2. tit.51. & 57. feudorum:* ob oppugnationem caſtri domini, *lib.2. tit.57.* ob accuſationem, ſeu teſtimonium capitale, *lib.2. tit.24. & tit.33. §.2.* ob celationem inſidiarum, *lib.2. tit.24. §.4. & tit.26. §.18. & tit.28. §.1.* ob renunciationem ſecreti à patrono commiſſi, *lib.1. feudorum, tit.17.* oppignoratione, vel alienatione feudi ſine permiſſu patroni, *lib.1. tit.5. §.2. lib.2. tit.24. §.5. tit.38. 44. & 48.* Extra delictum feudum amittitur morte vaſſalli ſine liberis legitimis, juxta conditionem feudi; item lapſu temporis, ſi feudum temporale ſit. Hothomanus *de feudis cap.35.* Feudum autem Eccleſiaſticum ex conſtitutione Conradi non committitur in perpetuum ob noxam Epiſcopi, vel Abbatis, quia ut docetur *in cap. ſi Epiſcopum, 16. q.6.* delictum Prælati non debet nocere Eccleſiæ: ſic decreto Friderici I. Halbe. ſtadenſis, & Bremenſis Epiſcopi feudis regalibus multati ſunt in vitæ tempus, quòd Friderico defuiſſent in expeditione Italica. Guntherus.

Quin & Pontificis, Hulberſtadenſis, & ille
Sub quo Brema fuit, tali regalia jura
Amiſere notâ, perſonæ ſcilicet ipſæ,
Non tamen Eccleſiæ; neque enim quod Paſtor iniquè
Geſſerit, Eccleſia ſua eſt in damna refundi.

Feudi portò commiſſum, exhæredationem vocitavit poſterior ætas, quòd ademptionis feudi eædem ferè ſint cauſæ, quæ exhæredationis. Rogerus Hovedenus: *Vvillelmus Comes de Moretunio exhæredatus eſt de tota terra ſua, quam habuit in Anglia.* Matthæus Vveſtmonaſterienſis anno Chriſti 1155. *Rex Anglorum Henricus exhæredavit Gulielmum Peverel cauſâ beneficii, quòd Ranulfo Comiti Ceſtrenſi fuerat propinatum.* Feudo fiſco commiſſo, id intra annum Princeps dimittere debet, ne culpa vaſſalli Domino feudi fraudi ſit, ut in edicto Joannis Regis Anglorum ad annum Chriſti 1215. quod refert Matthæus Pariſ. ibi: *Nos autem non tenebimus terras eorum, qui convicti fuerint de felonia, niſi per annum unum, & unum diem; & tunc reddantur terræ Dominis feudorum.* Majora feuda, putà Ducatus, & Comitatus, lege feudorum redeunt ad Principem, deficientibus maſculis hæredibus. Hoc jure morte Friderici Moſellanorum Ducis ſine hæredibus maſculis, Ducatus ad Imperatorem reverſus eſt anno Chriſti 1034. Sigebertus ibi: *Friderico Moſellanorum Duce mortuo, quia mares filios non habebat, quibus Ducatus competeret, Gothelus Dux impetrato ab Imperatore etiam Moſellanorum Ducatu, in Lotharingia penitus principatur.* Tandem quoad modum, ex quo diximus finiri feudum morte vaſſalli, ſciendum eſt, feuda ab initio fuiſſe temporaria, & precaria, ita ut morte accipientis finirentur, ut probat Alteſſerra *de feudis, cap.2. per totum*; ideoque plerumque in feudis fiſci, vel Eccleſiæ lex dicebatur, ut eorum deſcriptio fieret, ne lapſu temporis interverterentur, & in allodium, ſeu dominium perpetuum redigerentur. Concilium Meldenſe ſub Carolo Calvo *can.20.* ibi: *Quia maximè quod ad Rempublicam pertinuit, aut præreptione in beneficiario jure, aut in allodio abſumptum habetur, videtur nobis utile, & neceſſarium, ut fideles, & ſtrenuos miſſos ex utroque ordine per ſingulos Comitatus Regni veſtri mittatis, qui omnia diligenter imbrevient, qua tempore avi, ac patris veſtri, vel in regio principaliter ſervitio, vel in vaſſallorum dominicorum beneficiis fuerunt.* Et *lib.3. capitul. Caroli, cap.81.* Ut non ſolùm beneficia Epiſcoporum, vel Abbatum, Abbatiſſarum, atque Comitum, ſive vaſſorum noſtrorum, ſed etiam fiſci noſtri deſcribantur in breve. Poſtea tamen à temporibus Ludovici Pii cœperunt feuda eſſe hæreditaria, ut probat Alteſſerra *d. cap.2. per totum.*

Quibus ita animadverſis pro plena feudorum cognitione, eorumque natura, quam doctè, licèt breviter, perſtringit Innocentius in præſenti, apparet vera ratio ipſius deciſionis; licèt enim in caſibus ab Innocentio relatis feudum per alienationem, & mortem vaſſalli rediret ad dominum, & eo iterum menſæ Eccleſiæ incorporato, videretur dicendum, non poſſe Archiepiſcopum, qui juramento promiſerat non infeudare res Eccleſiæ, iterum novum vaſſallum de feudo illo inveſtire: contrarium tamen decrevit Innocentius ex principio illo vulgari, videlicet quod alienabilis res ſemel facta, ſemper manet alienabilis; quod axioma illuſtrat Barboſa *in axiom. cap.21.* Solorzanus *dicto cap.32.* unde licèt res Eccleſiæ inalienabiles ſint, ex traditis

12. TRADITIONIS RATIO DECIDENDI.

in

in cap. nulli 5. *de rebus Eccleſ.* & per conſequens in feudum ab Archiepiſcopo dari non poſſint, ex ſuprà traditis; tamen ex quo jam in feudum datæ reperiebantur, alienabiles factæ fuerunt; nec ipſe Archiepiſcopus de novo in feudum dare eas creditur, ſed potiùs antiquum feudum conſervare: unde rectè docet Innocentius, abſque metu perjurii ipſum poſſe iterum de feudo ipſo alium poſſeſſorem inveſtire. Facit exemplum pupilli, qui licèt novum feudum concedere nequeat ſine auctoritate tutoris, antiquum tamen renovare valet, *lib.*2. *feudorum, tit.*3. §.1. quia non videtur de novo alienaſſe, ut ibi docetur: & ſicut pupillus ſine tutoris auctoritate non poteſt ſervum tabernæ, aut negotiationi efficaciter præponere, *l. verum* 9. *ff. de inſtit.* tamen ſi jam præpoſitus reperiatur, efficaciter ipſe ex negotiatione obligatur, *l. ſed ſi pupillus* 11. *ff. eodem tit.* Similiter ergo licèt Prælatus Eccleſiæ non poſſit abſque juſta cauſa,& debita ſolennitate rem Eccleſiæ in feudum concedere,tamen antiquum renovare non prohibetur.

13. DISSOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt temporaria alienatio jus rei non mutet, tamen feudi conceſſio non eſt temporaria alienatio, immò perpetua, ut ſuprà adduxi: unde rem ipſam reddit alienabilem de cætero intra eandem alienationis ſpeciem. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licèt controverſum ſit, an adhuc poſt prohibitionem Concilii Lateranenſis relatam *in dicto cap. prohibemus*, juxta illius textus communem interpretationem poſſit Epiſcopus decimas infeudatas ante ipſum, iterum laicis in feudum concedere, & verior ſententia ſit, de illis iterum non poſſe inveſtire laicum: inter illum tamen caſum,& præſentem deciſionem magna verſatur differentia; nam in prohibitione infeudationis in laicum, ultra prohibitionem Concilii,& alienationem rerum Eccleſiæ reperitur incapacitas laicorum, quam agnoverunt Eccleſiæ Patres: unde cùm eam poſt Concilium Epiſcopi,& ſimiles Prælati tollere non poſſint, ideò neque ex novo feudo, nec ex veteri, ſeu antiquo poſſunt decimas laicis concedere, noviter eas infeudando, aut per inveſtituram jam infeudata aliis concedendo; quæ incapacitas in præſenti textu non datur. Unde licèt Archiepiſcopus in ejus ſpecie non poſſet res Eccleſiæ in feudum concedere, propter juramentum præſtitum de ipſis non infeudandis, tamen feudum antiquum iterum concedere valet. Faciunt quæ de precariis antiquis inſtaurandis adduxi *in cap.*1. *de precariis, num.*7.

TITULUS XXI.

De Pignoribus.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Rhemenſi.*

VT nullus clericus præſumat [b] calicem, vel [c] patenam, aut pallam altaris, vel [d] veſtimentum ſacerdotale, aut [e] librum tabernario, vel negotiatori, aut cuilibet laico, vel fœminæ in [f] vadimonium dare, quia tanta eſt ſanctitas ſacri miniſterii, ut ſalvâ altioris myſterii intelligentiâ,etiam per Prophetam [g] Dominus prohibuerit, ne cum ſanctis veſtimentis Sacerdos procedat ad populum, ſed intra ſancta illa dimittat, ad eum à colloquio divino rediens. Et cui in tabernas à ſacris [h] canonibus ingredi prohibetur, ſanctificata ſacro miniſterio nec ad contingendum immundis, quantò minùs in vadimonium exhibere debet, ſicut [i] Stephanus ſanctus Papa & Martyr ad ſanctum Hilarium in ſuis Decretalibus docuit.

NOTÆ.

1. [a] *Hemenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. apud Burchardum verò *lib.*3. *c.*104. & Carnotenſem *p.*2. *Decreti*, *c.*139. additur *cap.*11. Et licèt in nullo ex Conciliis Rhemenſibus hucuſque excuſis reperiantur hæc verba, referuntur tamen ab Hincmaro Rhemenſi in capitulis anni 852. *cap.*11. & ex eo refert Pater Sirmondus *in notis ad capitul. Caroli*, & *tom.*2. *Conciliorum*, *fol.*5 ▪8. Sententia etiam hujus textus reperitur in Concilio Rhemenſi celebrato anno 630. prout refertur à Coriolano *in ſumma Concil. fol.*315. unde credo canonem hunc eſſe Concilii Rhemenſis, Decretiſtas autem illum tranſcripſiſſe ex Hincmaro *d. cap.*11. ex quibus ita præſentem litteram reſtituo.

[b] *Calicem.*] De quo, & ejus forma, ac materia, agemus *in capite finali*, *de celebratione Miſſarum.*

[c] *Patenam.*] Patena eſt vaſis genus, à patendo dictum, vel ut ait Varro *lib.*4. *de lingua Latina*, veteres patenas à patulo dixerunt, eo quòd his libarent cœnis patellas: inde patellæ vaſa pocula parva, ſacrificiis apta, auctore Feſto. Hinc patellarii Dii, apud Plautum *in Ciſtellaria*, qui his vaſis placabantur. Veteres enim aliquid de cœna libabant Diis, illudque patellæ imponebant: unde Ovidius *in Faſtis* ait: 2.

Fert miſſos Veſta parva patella cibos.

D. Iſidorus *lib.*20. *originum*, *cap.*4. non poculis adhibet patenas, ſed eſcis; numeratque non inter vaſa potatoria, ſed inter vaſa eſcarum; præcipuè enim apud antiquos dapes jurulentæ patenis in menſam ferebantur: unde Plautus *in Aſin.* ait:

Quovis pacto conditas, vel patinarium, vel aſſum verſas.

Digitiz

verſa. Id quoque liquet ex Horatio *libro* 1. *ſatyr.* 3.

Si quis eum ſervum patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces, tepidumque ligurierit jus.

Columella *lib.*12. *c.*43. ibi: *Columella patruus meus ex ea creta, quâ fiunt amphoræ, lata vaſa in modum patenarum fieri jubebat.* Notavit Marcellus Donatus *ad Trebellium, in Claudio, tom.*6. *theſauri critici, fol.*1615. In ſacris canonibus patena accipitur pro eo dumtaxat vaſe, in quo cœleſtis hoſtia in Altari adhibetur, quæ apud antiquos dicebatur etiam diſcus. D. Jacobus *in ſua liturg.* ibi: *Cùm autem aſtollunt diaconi diſcos, & calices ad impartiendum populo.* Evagrius *lib.*6. *c.*20. dum recenſet Regis Coſroïs mandatum, ait: *Dedit mandatum Coſroës Rex, ut ex eo pretio diſcus unus, & unus calix fierent, ut divinis myſteriis celebrandis inſervirent.* Patenarum uſum in Miſſæ ſacrificio, jam ab ipſis Eccleſiæ cunabulis ad noſtram uſque ætatem derivatum probant Baronius *anno* 216. *n.*13. & *anno* 233. *n.*1. Novarin. *in Agno Euchariſtico, c.*97. Joſephus Vicecomes *volum.*4. *de ritib. Miſſæ, lib.*6. *cap.*19. & de earum materia, forma, & numero agunt Sauſay *p.*3. *Panopl. ſacerd. lib.*9. *c.*1. Vicecomes *ex d. c.*19. *uſque ad* 25. Bulengerus *lib.*2. *opuſculorum, cap.*2.

[d] *Veſtimentum ſacerdotale.*] Ut amictum, albam, ſtolam, planetam, & dalmaticam, & alia, de quibus in communi, & in particulari agit Vicecomes *d. volum.*4. *lib.*1. *cum ſequent.* & *nos in cap. unic. de ſacra unct.*

3. [e] *Librum.*] Ut Miſſale, ſeu Breviarium, de quo agemus infrà *in c.*3. ſeu aliæ Scripturæ ſacræ, non quia in eis aliquid ſacratum daretur, ſed quia cùm divinis miniſterijs fuiſſent deputatæ, à profanis hominibus retineri non debebant, præcipuè ne ad Gentilium manus pervenirent: unde magna ſemper Eccleſiæ cura fuit, ne traderentur libri, & eccleſiaſticæ ſcripturæ hominibus profanis. Synodus 6. in Trullo *can.*68. ibi: *Nulli ex omnibus licere veteris, & novi Teſtamenti librum, nec Sanctorum noſtrorum Præconum, ac Doctorum corrumpere, vel conſcindere, vel librum cauponatoribus, vel his qui dicuntur Unguentarij, vel alicui alii ex omnibus ad eum perdendum tradere, niſi utique vel à tineis, vel ab aqua, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis: qui autem tale quid facere deinceps deprehenſus fuerit, anno uno ſegregetur.* Concil Arelat. 1. *can.*13. ibi: *De his qui ſcripturas ſanctas tradidiſſe dicuntur, vel vaſa dominica, vel nomina fratrum ſuorum, placuit nobis, ut quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine Cleri amoveatur.* Quem canonem latè exponunt Albaſpineus *in ejus notis*, Boſquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epiſt.*130. Joannes Dartis *ad Decretum diſt.*15. *fol.*47. Morinus *lib.*2. *exercit. cap.*12.

4. [f] *Vadimonium.*] *In vadium* legitur in prima, & ſexta collectione, & apud Burchardum, & rectè; nam vadium eſt barbara vox ſignificans pignus; & vadio ſupponere idem eſt ac oppignorare, *in l.*19. *tit.*14. *lib.*1. *legum Longob.* ibi: *In vadium ſe ipſum pro pretio tradere.* Et in lege Salica, *tit.*52. ibi: *De eo, qui fidem factam alteri reddere noluerit, ideſt qui vadium alteri dat, & poſtea perſolvere ſpreverit.* Et in aliis congeſtis à Lindembrogio *verbo Vadium.* Unde vadiare, idem eſt ac pignorare, in legibus Ripuarior. & vadiare per ſtipitem, ideſt per ſtipulationem, dixit Innocentius *lib.*2. *epiſt. ad Magiſtr. & Frat. Templi.* Illuſtrant Lindembrogius *in Gloſſario, verbo Vadium*, Notator Capitularium *eod. verbo*, Voſſius *de vitiis ſermonum lib.*3. *c.*56. Aliquando dicitur Gadium, ut apud Petrum Mauricium *lib.*1. *de mirac. c.*8. ibi: *Qui velut ex bona conſcientia auctor gadium in manu ejus ponens, ait: Hujus (ut dixi) rei ego teſtis ſum, aliis quoque teſtibus vel duello id ipſum probaturus.* Ubi uno in codice legi guadium, ſeu vvadium refert Pater Cerda *in adverſ. c.*168. Et quia pro mulcta ſæpiùs pignus dabatur, inde eſt, quod vadium etiam acciperetur pro mulcta, quam quis deberet. Concil. Cabilon. 2. *can.*18. *Dictum eſt nobis, quod in quibuſdam locis Epiſcopi, & Comites ab inceſtuoſis, & ab his, qui decimas non dant, vadios accipiunt; & à presbyteris, pro quibuſdam negligentiis, & inter ſe pecuniam dividunt.* Sic *in conſtitut. Caroli Calvi, tit.*27. *poſt reditum à Conſluentibus, c.*6. ibi: *Si de ipſa pacificatione vadii ad noſtram partem venerit, ex toto perdonent.* Notarunt Voſſius *ubi proximè*, Boſquetus *lib.*1. *epiſt.*120.

[g] *Prophetam.*] Ezechielem *cap.*44.

[h] *Canonibus.*] Relatis ſuprà *in cap. à cruptula.*

5. [i] *Stephanus.*] Papa primus *epiſt.*1. *decret. ad Hilarium Epiſcopum, c.*3. ubi cùm rerum ſacrarum dignitati conſulere omnibus votis intenderet, ita ſcribit: *Veſtimenta eccleſiaſtica, quibus Domino miniſtratur, cultuſque divinus omni cum honorificentia, & honeſtate à ſacerdotibus, reliquiſque Eccleſiæ miniſtris celebratur, & ſacrata debent eſſe, & honeſta: quibus cùm aliis uſibus quàm Deo, ejuſque ſervitio conſecrata, & dicata non ſint, nemo debet frui, quàm in eccleſiaſticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, niſi à ſacratis hominibus, ne ultio qua Balthaſarem Regem percuſſit, ſuper hæc tranſgredientes, & talia præſumentes veniat divina.* Fragmentum refertur à Gratiano *in cap.*41. *de conſecr. diſt.*1.

COMMENTARIUM.

6. Conclusio traditur, et probatur.

EX præſenti canone ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Res Deo dicatæ pignori dari non poſſunt, niſi ex gravi neceſſitate.* Probant eam textus *in c.*3. *hoc tit. can.*72. *Apoſtol. c. veſtimenta* 41. *de conſecr. diſt.*1. *cap. quæ ſemel* 19. *q.*3. *cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus, capite ad hæc* 4. *de relig. domib.* Concilium Brachar. 3. *can.*3. ibi: *Sub hac quoque damnationis ſententia & illi obnoxii tenebuntur, qui eccleſiaſtica ornamenta, vel alia qualibet indumenta, atque etiam utenſilia ſciendo in ſuos uſus tranſtulerint, vel aliis donanda, vel vendenda crediderint.* Theodulphus Epiſcopus Aurelian. *in epiſt. ad Clerum ſuæ diœceſis*, ibi: *Nullus presbyter, ſeu laicus præſumat calicem, ſeu patenam, aut qualibet vaſa ſacra, & divino cultui mancipata ad alios uſus deterquere.* Et *l. ſancimus, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. ſi emptione* 34. *§. omnium, ff. de contrab. emption. l. ſi monumento* 3. *C. quæ res pignori, authent. de alienatione & emphyteuſi, §. ſi verò, & §. ea verò, collat.*9. Conſonant lex 3. *tit.*13. *part.*5. lex 7. *tit.*2. *lib.*1. *Recopilationis.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Pater Henao *de ſacrif. Miſſæ, tom.*2. *diſp.*27. *ſect.*15. *n.*166. Suarez *de ſacram. q.*83. *diſp.*81. *art.*3. *ſect.*8. Balſamon *in can.*68. *Synodi* 6. Legaufre *ad tit. de rebus Eccleſ. in princip.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum.*4. *lib.*6. *c.*2. Barboſa *de jure Eccleſ. lib.*3. *cap.*2. *in fine*, Hunnius *in encyclop. tit.*13. *p.*3.

7. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic argumentor: Si res ſacræ non poſſent pignori dari, maximè quia conſecratæ ſunt, Deoque dicatæ; unde pignoris obligationi, quæ rem ipſam afficit, ſubjici non poſſūt: ſed res religioſa, quæ æquè ac ſacra extra cōmercium eſt, *l. inter* 83. *§. ſacrā. ff. de verb. obl.* pignori dari poteſt dum religioſa eſt, *l.*2. *§. uls. ff. de relig.* ergo res ſacra, dum ſacra eſt, pignori etiam dari poterit. Secundò difficilis eſt ipſa aſſertio, dum in ea docetur, res ſacras pignori dari poſſe urgente gravi neceſſitate, ex eo; nam ſi propter gra-

vem

vem neceſſitatem vaſa ſacra ſunt alienanda, priùs debent conflari, & ita ſub diverſa forma alienari poterunt, *cap. aurum* 12. *q.* 2. *Authent. præterea, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Igitur etſi ob gravem neceſſitatem pignori dari poſſint, debent priùs conflari, & comminui, ut non ſub eadem forma laicis pertractanda tradantur. Tandem ſuperflua videtur præſens conſtitutio; nam ſi in generali prohibitione alienationis rerum Eccleſiæ cautum erat, ne res Eccleſiæ pignori, vel hypothecæ dari poſſint, *cap. nulli, de rebus Eccleſiæ*, ſi in ipſa prohibitione comprehenſæ erant illæ res Eccleſiæ, videlicet vaſa ſacra, ornamenta, ac libri Eccleſiæ, ad quid neceſſaria fuit præſens conſtitutio.

8. De diverſitate rerum ſacrarum.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens conſtitutio, cujus rationem ut percipiamus ſciendum eſt, res Deo dicatas extra commercium hominum eſſe ex ipſo jure gentium, *l. ſi in emptione* 34. §. 1. ibi: *Vel gentium*, *ff. de contrab. emption.* à quo deſcendit religio erga Deum; *l.* 2. *ff. de juſtit. & jure.* Cùm enim per conſecrationem ſint veluti Dei portio, aut patrimonium effectæ, conſequens eſt, & rationi conſonum, ut tales res nullius in bonis ſint, nec in commercio hominum remaneant, *l. in tantum*, §. *ſacræ*, *ff. de rer. diviſ.* §. *nullius*, *Inſtit. eod. tit.* & ad inſtar ſacrilegii eſt, quod ſemel Deo dicatum eſt, amplius humanis uſibus relinqui, *cap. nulli* 4. 12. *quæſt.* 2. *cap. comperimus* 2. 14. *quæſt.* 6. *cap. ſemel* 4. 19. *q.* 3. ex quo deprompta eſt regula *Semel, de reg. jur. lib.* 6. Unde res ſacræ vendi, permutari, aut alio modo alienari nequeunt, *l. ſed Celſus* 6. *l. ade ſacra*, *ff. de contrab. emption. l. continuus* 137. §. *cùm quis*, *ff. de verb. obl. l. locum* 9. *C. de relig.* §. *ult. Inſtit. de contrab. emptione*, *l.* 1. *tit.* 13. *part.* 1. *l.* 22. *tit.* 11. *part.* 3. In qua parte obſervandi ſunt textus *in l. quod ſi* 11. *de relig. l. fin. ff. de litig. l.* 30. *famil. erciſc. l. finali*, *ut in poſſeſſ. l.* 9. *de uſucap. l.* 7. §. 1. *ff. de peric. & commodo*, *l. in fundo*, *ff. de rei vind. l.* 2. §. 1. *de interdictis*, *l.* 1. §. 15. *ſi quid in fraud. patron. l.* 14. §. *finali*, *ff. de ſervitutibus*, *l.* 3. §. *penult. ff. de jure fiſci, l.* 4. §. *fin. ad leg. Iul. pecul. l.* 53. §. 1. *ff. de actionib. empti*, *l. fin. de mortuo inferend. l.* 38. §. *fin. de verb. obl.* nec legari, *l. Mævius* 66. §. 4. *ff. de legat.* 2. §. *non ſolum* 3. *Inſtit. eod. tit. l. monumento* 14. *C. eod.* nec in ſtipulationem deduci, *l.* 1. §. *ſi id quod, de obl. & act. l. continuus* 137. §. *cùm quis*, *l. inter* 83. §. *ſacra*, *ff. de verb. obl.* §. *idem juris*, *Inſtitut. de inutilibus ſtipulat.* nec dividi inter hæredes, *l. fundus* 30. *ff. famil. erciſcund.* nec poſſunt jure poſſideri, *l. qui univerſas* 30. §. 1. *ff. de acquir. poſſeſſ.* ac proinde nec uſucapi, *l. uſucapionem* 9. *ff. de uſucap.* §. *ſed aliquando*, *Inſtit. eod. tit.* nec poſſunt promiſcuo hominum uſui verſari, *l. ſi quis ſepulchrum* 12. §. 1. *ff. de relig. l.* 11. *& per totum C. de ſepulchro*: ideircò vetat Prætor quicquam fieri loco ſacro, niſi ornamenti gratiâ fiat, *l.* 1. *ff. ne quid in loco ſacro*, §. 1. *Inſtit. de interdictis.* Eadem ratione ſervitus ſepulchro imponi non poteſt, *l. caveri, ff. communia prædior.* immò ſi inter prædium dominans, & prædium ſerviens locus ſacer, vel religioſus intercedat, interrumpitur ſervitus, quia pars illa media nequit ſervire, *l. ſervitutes* 14. §. 1. *ff. de ſervit. l. ſi priùs* 17. §. *ſic*, *ff. de aqua pluvia*, latiùs proſequuntur Cujacius *lib.* 3. *reſponſ. Papin. in d. l. ade*, & *in recit. ad l.* 4. *ff. eod.* Donel. *lib.* 4. *comment. c.* 1. ubi Oſualdus, Treutlerus *volum.* 2. *ſelect. diſp.* 20. *theſi* 1. & ibi Hunnius, & Bachovius, Veſpertini noſtri Anteceſſores *in d. l. inter* 83. §. *ſacram*, Gibalinus *de negotiat. lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 1.

9. Patitur tamen hæc doctrina nobilem exceptionem, videlicet urgente neceſſitate gravi; tunc enim etiam res Deo dicatæ alienari poſſunt, ac pignori dari, veluti propter redemptionem captivorum, ſeu injuſtè carceratorum, aut ob famem publicè graſſantem, *l. ſancimus* 21. *C. de ſacroſ. Eccleſ. Novella* 7. *cap.* 8. & *novella* 65. & *novella* 120. *cap.* 9. §. *ſacra*, *Inſtit. de rerum diviſ. capite Apoſtolicos* 13. *cum duobus ſequent.* 12. *quæſt.* 2. *l.* 1. *tit.* 14. *partit.* 1. Photius *in nomocan. tit.* 2. *cap.* 3. Ratio redditur à Divo Ambroſio *in capite Aurum, eadem cauſa & quæſtione*, ibi: *Quoniam aurum Eccleſia non habet, ut ſervet.* Et in hoc ſenſu accipi poteſt illa Imperatoris Alexandri ſententia, referente Lampridio *in ejus vita*, accepta à Perſio *ſatyr.* 2.

Diſcite Pontifices in Sanctis quid facit aurum,
Nempe hoc, quod Veneri donata à virgine puppa.

Utraque verò ſententia procedit urgente gravi neceſſitate, quam auro ſuo redimere intendit Eccleſia, ut omnium mater: ſi verò omnia ſint proſpera, nullibi religioſiùs autum impenditur, quàm in ornatum templi, & miniſteriis divinis; unde templa pretioſâ ſupellectili ornata fuiſſe omni in religione, tam Judaïca, Gentilica, quàm Catholica, notum eſt: ut autem gravi urgente neceſſitate vaſa ſacra, aut veſtimenta alienari poſſint, priùs ſunt conflanda, & ad aliam formam redigenda, ne homines ad profanos uſus illis abutantur, *d. cap. aurum*: docent Tiraq. *de privil. piæ cauſæ*, *in princip.* Cujacius *in d. novella* 65. Gothofredus *in d. l. ſancimus*, Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 16. *n.* 8. Treutlerus *volum.* 2. *ſelect. diſp.* 20. *theſi* 1. Grotius *lib.* 3. *de jure belli*, *cap.* 5. & in notis.

Excepti. pradic. tur Regula.

10. Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam cùm vaſa ſacra, & ornamenta, & libri Eccleſiarum adeo ſint extra commercium, ut nullo modo converti ad alios uſus poſſint, ut probat latè Viccomes *volum.* 4. *de ritibus Miſſæ*, *lib.* 1. immò ſi contrectentur ab hominibus, polluantur, *cap. ad nuptiarum* 43. *de conſecr. diſt.* 2. ideo hujuſmodi res nec ex cauſa pignoris poſſunt laicis tradi, quia id cederet in ipſarum injuriam, & irreverentiam, *d. l. ſancimus* 21. ubi ſtatuitur, poſſe vaſa ità pignori data vindicare Epiſcopum, nomine videlicet Eccleſiæ, ut exponit Oſualdus *lib.* 20. *Donel. c.* 4. *litterâ B.* Erant tamen apud Romanos nonnulla privata ſacra, quæ pignori dari poterant, de quibus Tertul. *in apolog. cap.* 13. ibi: *Domeſticos Deos dicitis, domeſtica poteſtate tractatis, pignorando, vendendo, & demutando.* Ubi obſervavit Cerda, & poſt eum Gibalinus *tom.* 1. *de negot. lib.* 1. *cap.* 4. *art.* 1. Pietatis tamen cauſâ poſſunt tempore ingruentis famis, ad redemptionem captivorum pignori dari, ut ita pauperibus ſubveniatur, aut neceſſitati Eccleſiæ conſulatur, *cap.* 13. *cum ſequentib.* 12. *quæſt.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 6. *epiſt.* 35. & ſacrorum canonum, & legalia ſtatuta permittunt, miniſteria Eccleſiæ pro captivorum eſſe redemptione vendenda, ut in exemplo Acacii Epiſcopi relato à Socrate *lib.* 7. *cap.* 21. & Agapeti Pontificis apud Caſſiodorum *lib.* 12. *var. cap.* 20. ubi de vaſis ſacris pignori datis reſtituendis ita ait: *Quapropter noſtra præceptione commoniti, & regia juſſione ſecuri, ſanctorum vaſa, cum obligatione chirographi auctoribus ſancti Petri Apoſtoli, ſine aliqua dilatione refundite, ut lucrosè reddita, celeriter impetrata videantur; optata referantur manibus Levitarum miniſteria toto orbe narranda: donetur quod proprium fuit, quoniam juſtè per largitatem recipit, quod ſacerdos legibus obligavit.* Germonius *lib.* 2. *de ſacr. c.* 17. *num.* 31.

11. Reſpondetur difficultatibus.

Nec obſtant ſuprà adductæ difficultates. Non prima, nam verum eſt, ſimul conſiſtere non poſſe ſacrum & profanum; ſicut nec libertas, & ſervitus; quare

nec fundus religioſus poteſt pignori dari, nec pignori ſuppoſitus religioſus fieri pro ea parte, pro qua religioſus eſt: at verò pro ea parte prædii, pro qua locus purus manet, nec religioſus efficitur, poteſt pignori dari; quo caſu procedit textus *in d.l.* 2. §. *fin.* Nam cùm locus pro alia parte prædii remaneat purus, pro ea parte conſiſtere pignus valet. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam magnum diſcrimen verſatur inter eum caſum, in quo res venduntur ſacræ ob redemptionem captivorum, vel ſimilem neceſſitatem, & quando tantùm pignori dantur. Primo caſu debent priùs conflari, *d. cap. aurum*: ſecundo verò in ea forma, in qua ſunt, poſſunt pignori dari. Differentiæ ratio ex eo provenit, quia per emptionem dominium cum ipſo rei uſu transfertur in emptorem, per pignoris verò conſtitutionem non mutatur cauſa dominii, *l. cùm & ſortis* 35. *§. ult. ff. de pignorat. action. l. pignus* 9. *C. eod. tit. l. fœnerator* 6. *verſ. aliàs, ff. de nautico fœnore, l. receptum* 32. *ff. de diſtract. pignor.* nec creditor poteſt abſque vitio furti uti re pignorata, *l. ſi pignore, ff. de furtis*: ideoque in pignoris datione neceſſe non eſt vaſa ipſa conflare, ut in venditione docet Mancinus *lib.* 1. *de triplici juris collat. cap.* 132. Nec in confirmationem hujus doctrinæ omittam mirandum exemplum, quod narrat Baronius *tomo* 11. *anno* 1180. Cùm enim monachi Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, & ſancti Amatoris mutuò accepiſſent pecuniam à divite quodam ſub pignore cortinarum Eccleſiæ, & adveniente feſto B. Virginis rogaſſent eum, ut ad ornandam Eccleſiam accommodaret ſtatim reſtituendas, ille verò reſpondiſſet, cortinas eſſe circa lectum uxoris ſuæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec poſſe inde amoveri, ſicque die feſto Eccleſia ornatum ſuum non habuiſſet, nocte ſequente apparens Dei genitrix uxori illius divitis ſignificavit, virum ejus grande peccatum commiſiſſe, & in ejus pœnam primò puerum tertia die ſpiritum exhalaturum, deinde patrem octava die hanc temporalem vitam morti, & ſuppliciis æternis commutaturum; quæ omnia evenerunt ut prænuntiata fuerant.

Nec obſtat ultima difficultas, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, inter alias alienationis ſpecies ergi res Eccleſiæ prohibitas contineri & pignoris dationem, *d. cap. nulli, novella de non alienandis*; quia licèt per pignoris conſtitutionem non mutetur cauſa dominii, tamen jus in re tribuitur, propter quod diſtractioni locus paratur: unde regulariter prohibitâ alienatione, pignoris conſtitutio prohibita cenſetur, *l. fin. C. de rebus alienis*, Tiraq. *lib.* 1. *de retract. §.* 1. *gloſ.* 14. *n.* 7. Nec contrarium probatur *in l. ſi pupillorum* 7. *§. ſi Prætor, ff. de rebus eorum*, quam exponunt Arias à Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 28. & alii Veſpertini Anteceſſores *in d. cap. nulli*. His ergo ſuppoſitis dicendum eſt, in præſenti textu, & ſimilibus prohiberi ſacra vaſa, & ornamenta pignori dari laicis, etiam cum debita ſolemnitate, ex ſpeciali ratione ſuprà illuſtrata.

12. Diſſolvitur ultima difficultas.

Ex ſuprà traditis lucem accipit textus Concilii Lateran. generalis, celebrati ſub Innocentio III. *cap. ult. poſt princip. de expeditione in Terram ſanctam*, in illis verbis: *Ipſis clericis qui fuerint in exercitu Chriſtiano indulgemus, ut beneficia ſua integra percipiant per triennium, ac ſi eſſent in Eccleſiis reſidentes; & ſi neceſſe fuerit, ea per idem tempus pignori valeant obligare.* Quæ verba difficillima ſunt, cùm beneficium eccleſiaſticum ſit jus ſpirituale canonica inſtitutione acquiſitum, *cap.* 1. *de reg. jur. lib.* 6. unde videbatur ex præſenti textu, non poſſe pignori dari. Accedit, nam militia cœleſtis, ſive eccleſiaſtica clericorum ſæpe æquiparatur militiæ caſtrenſi, ut probavi *in capite* 1. *de remun.* Sed militia caſtrenſis non poteſt pignori dari, *l.* 5. *C. quæ res pignori, l.* 4. *de execut. rei judic. novella* 65. *verſ. quarta pars*: ergo nec militia clericalis. Sed his omnibus facilè reſpondetur ex ſuprà traditis, videlicet ideo in eo textu permitti clericis beneficia eccleſiaſtica pignori dare, quia agebatur de expeditione facienda in Terram ſanctam; unde ob cauſam illam totius Eccleſiæ, & ingruentem illam neceſſitatem permittitur res eccleſiaſticas, immò & ipſa vaſa ſacra pignori dare.

13. Exponitur Concil. Later. cap. ult.

CAPUT II.

[a] Gregorius *Fantino defenſori*.

LAtor præſentium Coſmas Syrus in [b] negotio quod agebat, debitum ſe contraxiſſe perhibuit, quod & multis aliis, & lacrymis ejus atteſtantibus verum eſſe [c] credidimus. Et quia 150. ſolidos debebat, volui ut creditores illius cum eo aliquid paciſcerentur; quoniam & [d] lex habet, ut homo liber pro debito nullatenus teneatur, ſi res defuerint, quæ poſſint eidem debito addici. Creditores ergo ſuos, ut aſſerit, ad 80. ſolidos conſentire poſſibile eſt. Sed quia multum eſt, ut à nihil habente homine 80. ſolidos petant, 60. ſolidos per notarium tuum tibi tranſmiſimus, ut cum eiſdem creditoribus ſubtiliter loquaris, rationem reddens, quia filium ejus quem tenere dicuntur, ſecundùm leges [e] tenere non poſſunt. Et ſi poteſt fieri, ad aliquid minùs quàm nos dedimus, condeſcendant. Et quidquid de eiſdem 60. ſolidis remanſerit, ipſi trade, ut cum filio ſuo exinde vivere valeat. Si autem nihil remanet, vel ad eandem ſummam debitum ejus incidere ſtude, ut poſſit ſibi liberè poſtmodùm laborare. Hoc autem ſolerter age, ut acceptis ſolidis ei plenariam munitionem ſcripto faciant.

NOTÆ.

[a] *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. & reperitur textus hic inter epiſtolas D. Gregorii, *lib.* 3. *epiſt.* 43. ex quo regeſtro ita textus litteram reſtituo. De Fantino Defenſore nonnulla notavi *in c.* 1. *de tranſ. c.* 1. *de reſtaur.*

[b] *Negotio.*] Generaliter negotium accipitur pro quocunque contractu, *l. inter* 83. ibi: *Inter ſtipulantem, & promittentem negotium geritur, ff. de verb. obl.* Plerumque ſumitur pro mercatura, *lib.* 1. *Capitul. c.* 131. ibi: *Si hoc propter neceſſitatem comparat, ut ſibi habeat, & aliis tribuat, negotium dicimus.* 1.

[c] *Credidimus.*] Ut fatetur ipſe Gregorius ſuprà *lib.* 2.

lib.1. epiſt.56. Ad prædictum locum cùm poſtulaveris, ingravanter accedas, veneranda ſolennia Dedicationis impendens, ut quoties neceſſe fuerit, à Presbyteris Eccleſiæ in ſuperſcripto loco deſervientibus celebrentur ſacrificia venerandæ Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio neque fraternitas tua, neque Presbyteri, præter diligentiam diſciplinæ, aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtimet vendicandum: ſive aurum, ſive argentum, ſive prædium, ſive veſtimentum, omnibus modis conſtructio prefata poſſideat; cum ancillis Dei in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid afferri ibidem contigerit.

[d] *Lex.*] *L. ob æs alienum, C. de pignor.*

[e] *Leges tenere non poſſunt.*] *L.1. C. de patribus qui filios, l. qui filios 6. C. quæ res pignori:* licèt juxta eaſdem leges in extrema egeſtate poſſit pater filium ſanguinolentum, ideſt recèns natum, & adhuc à matre rubentem, ut exponunt Cujacius & Gothofredus *in l.2. C. de patribus*, Olualdus *lib.2. Donel. cap.25. littera H.* Solorzanus *lib.2. de parricid. c.7.* Gaſpar Barthius *lib.43. adverſar. cap.10.* Catranza *de partu, cap.4. ſect.4.* Larrea *deciſ. Granat.11.* vendere ad ſublevandam neceſſitatem, Paulus *lib.1. ſentent. tit.2. §.1. l.2. C. de patribus qui filios, l.unic. C. Theodoſ. eod. tit. l.fin. C. de patria poteſt.* Ovidius *lib.8. Metamorph.*

——Et tandem dimiſſo in viſcera cenſu
Filia natabat, non illo digna parente,
Hanc quoque vendidit inops.

Probant Samuel Petitus *ad jus Atticum lib.2. tit.4. fol.160.* Balduinus *ad leges Romuli, cap.17.* Gentilis *de bonis matern. cap.2.* Narbona *de ætate, anno 1. q.8. & anno 3. quæſt.2.* Petrus Gregorius *lib.12. ſyntag. cap.8.* Fornerius *in l.155. ff. de V.S.* Hunnius *lib.1. var. tract.2. quæſt.15. & in encyclop. 1. part. tit.10.* Cabreros *lib. 2. de nexu, cap.1.* Vviſembachius *diſp.6. theſi 9.* vel tunc etiam pignori filium dare, ut ſupponitur *in l. ult. de alimentis, qua inopes parentes*, & apud nos expreſsè ſancitur *in l.8. tit.17. partit.4.* docent Cujacius *ad Paulum, ubi proximè, & in comment. ad titulum C. de patrib. qui filios*, Molina *de primog. lib.4. cap.5. n.24.* Solorzanus *lib.2. de jure Indiar. cap.7.* Acacius *de privil. parent. cap.2. fol.1015.* Grotius *de jure belli, lib.2. cap.5. num.5.* ubi in notis hujus facultatis rationem tradit ex Jornande, in illis verbis: *Ut enim ſecus parentes faciant, ſalutem ſuorum pignorum providentes, ſatius deliberant ingenuitatem perire, quàm vitam, dum miſeriorditer alendum quis venditur, qui moritur, ſi ſervatur: ecce quomodo & patri, & filio per hanc venditionem conſulitur; patri, ut ex capite filii miſerabiliter aliquid accipiat; filio ipſi, ne apud egenum patrem fame pereat.* Sed quod Jornandes ſupponit, ingenuitatem perire per talem venditionem, contrarium eſt juri, ut probavi *in cap. fin. de ſervis non ordin.* Extra caſum tamen famis imminentis non poteſt pater filios pignori dare, *d.l.1. C. de patribus qui filios:* docent Ameſcua *de poteſt. in ſeipſum, lib.2. cap.14. num.27.* Larrea *deciſ.9. num.21.* D. Joſephus de Retes *lib.8. opuſc. c.5.* licèt olim pater filium, quem in poteſtate habebat, poſſet noxæ dare pro damno, quod alii dediſſet, §. *ult. Inſtitut. de noxalibus*, Paulus *lib.2. ſentent. tit.31. §. filius*, quò alludunt Conſulti *in l. noxalis, cum ſequent. ff. de noxal. l.3. §. ſi cum qui, ff. de libero homine, l.5. §. penult. l. ex contractibus 49. ff. de obl. & act.* Sed quamvis filius ita noxæ deditus maneret in dominio bonitario illius, cui noxam dedit; tamen ubi tantum acquiſivit, ut ex eo, vel alio modo illi ſatisfacere poſſet, Prætor eum cogebat, ut noxæ acceptum manumitteret, ut docet Papinianus apud Licinium Rufinum *in collat. legum Moſaïc. tit.2.* ubi explicat P. Pitheus: hæc tamen noxæ deditio ſublata eſt per Juſtinianum *in d. §. ultimo, Inſtitut. de noxal.* de ea plura tradunt Cujacius *lib.1. obſerv. cap.9. & lib.2. aſſignis. Papin. in l. ſanctio 41. ff. de pœnis*, Menil. *lib.1. obſ. cap.ult. & ad 50. decis. Guſtin. in l. apud 11. C. de furtis*, Mendoza *ad leg. Aquil. lib.2. cap.2. ſect.3. à num.36.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hac Gregorii epiſtola ſequens vulgò deducitur aſſertio: *Liber homo non poteſt pignori obligari, niſi non habeat unde ſatisfaciat.* Probant eam textus *in l. ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori, l.1. C. de patribus qui filios, novella 133. Juſtiniani, l. ult. ff. quæ res pignori*, Arnulphus Lexov. *epiſt. ad Epiſcopos Engoliſm.* ibi: *Contractus ejuſmodi, quo liber homo pignori datur, nec de jure tenet, nec bonis convenit moribus.* Concilium Ticinenſe anni 853. *De liberis hominibus, qui ſuper alterius re reſident, & uſque nunc à miniſtris reipublicæ contra legem ad placita prætrahebantur, & ideo pignorabantur, conſtitutum eſt, ut ſecundum legem patroni eorum eos ad placitum adducant, & ſi quis eos contra hanc noſtram auctoritatem, & eorum legem pignorare, aut diſtringere præſumpſerit, patronus ejus omnia cum lege componat, & inſuper præſumptione bannum noſtrum componat.* Et *l.3. tit.13. p.5.* Illuſtrant ultrà congeſtos in præſenti à Barbola & Garaña Anguianus *lib.3. de legibus, controv.25.* Larrea *deciſ.9.* Cujacius *in d. novella 133. & in a. l. ob æs alienum*, Robertus *lib.2. rerum judic. cap.11.* Pancirola *lib.2. var. c.20.* Balduinus *ad leges 12. Tabul. c.16. & de pignor. cap.12.* Bachovius *ad Gratt. lib.2. c.12.* Narbona *de ætate, anno 20. q.5.* Foicatulus *in ſphæra legali, n.25.* Olualdus *lib.22. comment. cap.3. duplici littera HH*, Ameſcua *de poteſt. in ſe ipſum, lib.2. cap.14.* Hothomanus *illuſtr. quæſt.22.* Schiforderg. *ad Fabrum tom.2. tract. 21. lib. 3. cap. 8.* Salmanus *ad jus Atticum cap.11.* Ferro Manrique *de differ. utriuſque fori, quæſt.135.* Villadiego *in l.6. tit.3. lib.2. fori judic.* Gibalinus *de uſuris lib.3. cap.7. art.3.* Cujacius *ad Papin. in l. ſanctio legum, ff. de pœnis*, Baronius *anno 119. num.2.*

4. Impugnatur prædicta aſſertio.

Hæc tamen aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam homo liber ab hoſtibus redemptus jure pignoris detinetur, ut conſtat, donec ſe redimat, redemptionisque pretium perſolvat, *l.2. & 5. cum ſequent. l. Præſes 8. l. ab hoſtibus 12. l. commercio 16. l. poſtliminio 17. C. de poſtlim. reverſ. l. qui teſtamento 20. §. poteſtatis. ff. qui teſtamenta facere, l.1. §. qui ab hoſtibus 17. ff. de collat. bonor. l.3. ff. de libero homine, l. poſtliminii 19. §. ſi is qui 9. ff. de captivis, l.43. §. fin. ff. de legat.1. l.1. §. penult. ff. de vi & vi armat. l.2. l.5. l.7. l. Præſes 8. l. ſi liberis 11. l. ſi is qui 13. l. is qui 15. ff. de captivis, l. ſi patre 15. l. ſi quis ingenuam 21. ff. de captivis, l.2. §.1. in fine, ff. ad Treb. l. nam 21. ff. de negot. geſt. l. 8. de re milit.* Balduinus *de pignor. cap. 2.* Amaya *lib.2. obſ. cap.14.* Retes *6. opuſc. cap. 13.* Larrea *diſputat. 9. num.9.* Pinellus *1. ſelect. cap. 3. num.24. & cap.9. num.14.* Igitur juri contrarium non eſt, liberum hominem pignoris nexu detineri. Augetur primò hæc difficultas ex eo; nam cujuſque rei venditione permiſsâ, facilius pignoris conſtitutio conceſſa creditur: ſed libero homini licet ad pretium participandum ſe vendere, & virtute talis venditionis ſervus manet, *l.5. §.1. l. homo liber 25. ff. de ſtat. homin. l. ſi ex cauſa 9. §. Papinianus, ff. de minor. l. ſi quis filio 6. §. irritum, ff. de injuſt. rupto, l.1. & ferè per tot. ff. quibus ad*

libertatem, l.2. ff.si liber ingenuus, l. liber 7. §.1. l.si usumfructum 23. l.cum pacto 40. ff. de liber. cauſ. l.quedam 14. ff.de pœnis, l.5. §.ſi miniſterium 16. C.de liber. cauſ. l.ſcientis 6. l. ult. C. de ingenuis manumiſſ. Paulus *lib.2.ſentent. tit.21. §. libertas, l.ſi ſervus 23. §. in ſumma, de liber. cauſ. l. & ſcientis, C. de ingen.* licèt ea ſervitus ſublata ſit ex novella 59. & apud nos in deſuetudinem abierit, ut illuſtrant Petrus Gregorius *lib 4. ſyntagm. cap. 3. num.8.* & *lib. 22. cap.1.num.2.* Oſualdus *lib.2. Donel.cap.9. littera N,* Faber *in Iuriſprud. tit.3. princip.4. illat.3.* Balduinus *ad Quintum Mutium in d. l.ſi uſumfructum 23.* Illuſtriſſimus Ramos *in Academicis ad d. l. inter, §. ſacram, in appendic. cap.2. ff.de verb. obl.* igitur multò magis licebit libero homini pignori ſe obligare: quod & docetur in legibus Bajubar. *lib.5. tit.1. cap.11.* ibi: *Si verò non habet ipſe, ſe in ſervitio deprimat, & per ſingulos menſes, vel annos, quantum lucrari quiverit, perſolvat, donec univerſum debitum reſtituat.* In Capitul.Caroli *lib.5. c.29.* ibi: *Liber, qui ſe loco vadis in alterius poteſtate commiſerit:* junctis quæ de vadio notavi *in capite antecedenti.* Augetur hæc difficultas ex more apud varias nationes recepto oppignorandi filios proprios pro debito civili. De Hebræis enim conſtat ex Salomone *cap.22.* & *lib.4. Regum. c.4.* ubi vidua paupercula Prophetam Eliſeum ita alloquitur: *Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad ſerviendum ſibi.* Quò etiam reſpicit D.Matthæus *c.18.* ibi: *Cùm autem haberet unde redderet, juſſit eum dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & filios, & omnia quæ habebat.* D.Ambroſius de Tobia: *Vidi miſerabile ſpectaculum, liberos propaterno debito in auctionem deduci.* De Romanis idem liquet ex Dionyſio Halicarnaſſeo *lib.6.* ibi: *Unde factum eſt, ut cùm ſolvendo non eſſem, ductus ſim à fœneratore in ſervitium unà cum duobus filiis.* Igitur in præſenti caſu rectè filius ipſius debitoris jure pignoris detineri poterat. Augetur tandem hæc difficultas, nam jure civili Romanorum, qui non poterant pecuniam ſolvere, corpore ſuo creditori ſatisfaciebant, ab Athenienſibus jure illo accepto; & non ſolùm ſi corpora ipſa oppignorata erant, in nervum, & in vinculum duci poterant; ſed etiam ſi ad ſolvendum condemnati, intra dies juſtos, triginta videlicet, judicato non parebant, in jus trahebantur, & creditoribus addicebantur, ex lege XII. Tabul. ita concepta: *Æris confeſſis, rebuſque jure dicatis 30. dies juſti ſunto: poſt deinde manus injectio eſto, in jus ducito: ni judicatum facit, aut quipſ. endo eo in jure vindicit, ſecum ducito, vincito, aut nervo, aut compedibus XV. pondo, ne majore: at ſi volet, minore vincito: ſi volet, ſuo V. ito: ni ſuo V. it, quien vinctum habebit, libras farris endo die dato: ſi volet, plus dato. Ni cum eo pacit, LX. dies endo vinculis retineto: in Tiberi trinis nundinis continuis in comitium procitato, ariſque æſtimiam judicati prædicato. At ſi plures erunt, rei tertis nundinis partes ſecanto: ſi plus minuſve ſecuerunt, ſe fraudeſto: ſi volent, uls Tiberim peregrè venundato.* Quam exponunt Jacobus Gothofredus *in 4. fontibus,* Revardus *ad leg. XII. Tabul. cap.5. & ſequenti,* Heraldus *lib.2. de auctor. rei judic. cap.24.* Hieronymus Maſ. *lib.1. obſ. cap.8.* Turturetus *diſſert.2. jurid.* Fornerius *lib.5. rerum quotid. cap.10.* Scipio Gentil. *ad Apul. apolog. fol.366.* igitur verum non eſt, liberum hominem jure pignoris detineri non poſſe, etiamſi unde ſolvat non habeat, præcipuè juxta vulgare illud juris dicterium, Qui non habet in ære luat in corpore, *l.ſi quis 7. §. in ſervos, ff.de juriſdict. l. ult. ff. de in jus vocand. l.ſi quis injuriam 35. ff.de injur. l.1. §.ult. de pœnis,* D.Ambroſius *ſerm.78.* Caſſiod. *lib.4. var.epiſt.10. & lib.9. epiſt.2.* ibi: *Reddat debitum pœnis, quod non potuit compenſare pecuniis.* Accedit, nam locus pignori datus poteſt fieri religioſus, quin impediatur concurſus pignoris, & religionis, *l.2. §.fin. ff de relig.* ergo ſim ilite ſtare poteſt jus pignoris cum libertate.

5. HOMO LIBER EST EXTRA COMMERCIUM.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens deciſio, quam ut perfectè exponamus, ſciendum eſt, inter res quæ extra commercium ſunt, hominem liberum referri, ita ut ille naturali jure, & ratione à commercio exemptus ſit, *l.in emptione 34. §. omnium, ff. de contrah. emption.* abhorret enim à naturali hominum dignitate, ut ſit homo merx alterius hominis, pecuniaque comparetur is, cujus causâ pecuniâ, cæteræque res, quæ humanis uſibus deſervire poſſunt, comparatæ fuerunt, ut in ſimili caſu aiebant Conſulti *in l. vetus 68. ff. de uſufruct. l.in pecudum 28. ff.de uſuris, l.inſtiſſimè 44. ff. de adilit. edict. §. in pecudum, Inſtit. de rerum diviſ.* Cicero enim ex ſententia Cryſippi Stoïcæ ſapientiæ Principis, agnovit hominum causâ omnia nata fuiſſe, *lib.3. de finibus,* & Ovidius ingeniosè *lib.1. Metamorph.verſ.66.* cecinit, natum hominem fuiſſe, ut poſſit inter cæteras dominari: & prophera Rex *pſalmo 8. verſ.8.* omnia ſubjecta eſſe illius pedibus ait; quod rectè expreſſit Florentius Schenobius *embl.1. morali;* unde & natos eſſe homines liberrimos, & ut animantia ſubjiciant, ipſi verò nulli ſubjiciantur, philoſophatur Jacobus Vander. Græf. *de jure publico, ad l. non dubito, ff. de captivis, cap.6. n.2.* Humanæ ergo dignitatis conditio facit, ne homo liber intra commercium ſit, ut probant, & illuſtrant Menchaca *lib.2. illuſtr. cap.82. num.13.* Amaya *lib.3. obſ. cap.1. §.1. num.3.* Carranza *de partu, cap.3. ex num. 21.* D.Martinus Saravia *ad d. l.vetus, num.3.* fusè Gibalinus *de negot. tom.1. lib.1. cap.4. art.3. conſect.2.* Ex his conſtat, liberum hominem vendi non poſſe, *l. bona 27. §.1. ff. ad Velleï. l. ſed Celſus 6. d. l. ſi in emptione 34. §.1. l.continuus, ff. de verb.oblig.* etſi vendatur in caſum, quo ſervus ſit, quia ominoſus caſus non eſt ſpectandus, *l. ſed Celſus 6. ff. de contrab. empt. l. bona 27. §.1. ff. ad Velleianum:* nec in ſtipulationem deduci, *l.11. §. id quod, ff. de oblig. & act. l. liber homo 130. d. l. continuus 137. §.cum qui, ff. de verb. obl. §.idem juris, Inſt. de inutilibus;* nec poſſideri, *l.ſi quis liberum 20. ff.de prob. l.cùm heredes 25. §.ult. l.univerſa 130. §.1. de acquir.poſſeſſ.* nec uſucapi, *l.uſucapionem 9. de uſucap. §.ſed aliquando, Inſtit. eod.tit. l.ult. C.de longi tempor. præſcript. quæ pro libertate;* nec inter cohæredes dividi, *l.quadam 42. ff.famil. erciſc. l.ult.de jurepatron.* nec vindicari, *l.1. §.per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conventionaliter obligari, *l.1. C.de patribus qui filios diſtraxerunt, l.ob æs alienum 12. C. de oblig. & act. l. qui filios 6. C. quæ res pignori,* cum aliis ſuprà adductis. Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æſtimationem recipere, *l.1. §. ſed cùm homo, l.ult. ff.de his qui dejecerunt, l.3. ff. ſi quadrupes, l.2. §.cùm in eadem, ff. ad leg. Rhodiam.*

6. EXPONUNTUR, ET REMITTUNTUR VARIA JURA.

Nec contrarium docetur *in l. liberi hominis 4. cum duabus ſequent. l.liberi 7. ff.de contrab. emption. l.minor 39. §. pater, ff. de evict. l. ſi tibi 25. C. eod. tit. l. Licinius 4. ff. quibus ad libertatem, §. ult. Inſtitut. de empt. & vendit.* ubi docetur, liberi hominis intelligi contractam emptionem, ſi ematur ab eo, qui ignoravit ejus conditionem, quia difficilè dignoſci poteſt liber homo à ſervo. Nam ſciendum eſt, venditionem conſiſtere, dici duobus modis. Primò, ut per eam dominium rei emptæ acquiramus, *l. cùm manu 80. §.ult. ff.de contrab. emption.* & hoc reſpectu venditio hominis liberi, quamvis ab ignorante ematur, non valet, *l.4 ff.de contrab. emption.* Secundò, ut ex ea venditione naſcatur actio ex empto, quâ utatur emptor adversùs venditorem

ditorem, ut pretium, intereſſeque recuperet. Hæc autem actio non ſupponit perfectam venditionem, nec ad id tendit, ut contractum confirmet, ſed potiùs ut illum reſcindat, quia ad ejus reſciſſionem datur, *l. ex empto* 11. §. *animalium* 4. & §. *ſi quis virginem* 5. *ff. de act. empti*, docet D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. *ſect.* 5. *num.* 13. Unde mens Juriſconſultorum in dictis legibus eſt, valere emptionem liberi hominis, quamvis haberi non poſſit, ut ex ea actio ex empto competat emptori bonæ fidei, quæ non poſſet competere, ſi ſciens emiſſet, quia pretium jactare videretur, *d. l. liberi* 70. *de contrah. emption.* & expreſsè tradit Modeſtinus *in l. qui officii* 72. *ff. eod. tit.* docent Phocius *in nomocanone, tit.* 2. *cap.* 2. Ant. Silvius & Clarus *ad ll. Regias cap.* 25. Jacobus Gutherus *de jure manium l. b.* 3. *cap.* 5. Duarenus *ad tit. de contrah. empt. cap.* 2. Pichard. *in d. §. idem juris*, Amaya *lib.* 1. *obſerv. cap.* 7. *num.* 5. Antonius Faber *in Juriſprud. tit.* 3. *princip.* 3. *illat.* 3. ideo hæc actio in factum dicitur, *l. oſſa* 8. §. 1. *ff. de relig. & ſumpt.* quia competit ratione emptionis, quæ poſſit dominium transferre, ut docuerunt poſt Odofredum *in dicta l.* 8. Paulus Vuſius *lib.* 1. *ſubtilit.* Julius Pacius *in conciliat. legum, cent.* 5. *quæſt.* 7. Circa hanc tamen exemptionem liberi hominis à commercio obſervandi ſunt textus *in l. quod vulgò* 11. *ff. ad leg. Falcid.* juncto Cujacio ibi, *l.* 27. §. *ſi liber homo, ff. ad leg. Iul. de adult. l. eum qui* 14. §. *ſi filius, ff. de furtis, l.* 14. §. 1. *ff. de ſervo corrupto, l.* 44. *in princip. ff. de uſucap. l.* 44. §. *penult. de legat.* 1. *l.* 27. *ff. de liber. cauſ. l.* 38. *ff. de furtis, l. ſanctio, ff. de pœnis, l.* 1. *in fine, ff. de vi & vi armat. l.* 6. *verſ. Imperatoris, ff. de liber. agnoſc. l.* 15. *ff. de probat. l.* 2. §. *ſi primus, ff. de ſtatulib. l.* 3. §. 1. *ff. de libero homine exhib. l.* 4. §. *ult. ff. de condit. inſtit. l. ſi qui* 45. *ff. de oblig. & act. l.* 26. §. 4. *ff. de noxal. l. ſed eſſi* 19. §. 1. *ff. de evict. l.* 4. *ff. quibus ad libertatem proclamare, l. cùm ſervus* 54. §. 1. *ff. mandati, l.* 3. §. *in hoc, de lib. exhib. l.* 5. §. 1. *ff. ut legatorum nomine, l. penult.* §. *ſed & alium, ff. de operis libert. l. ſi eum hominem* 33. *l. ſi quis pro eo* 56. *ff. de fidejuſſ. l.* 7. *ff. de aſſignand. libert. l.* 4. §. *ult. l. mulier* 20. §. *ſi quis hereditarium, ff. de condit. inſtit. l.* 12. *juncta l. ſequenti, ff. ad exhibendum, in collat. legum Moſaic. titul. de abigeatoribus, l.* 5. §. *fin. de ſervo corrupto*, junctis Larrea *deciſ.* 7. Fabro *in ration. ad l.* 12. *ff. ad exhibendum.*

7. LIBERUM HOMINEM PIGNORI DARI AN LICEAT.

Secundò ſciendum eſt, quod licèt ſervi pignori dari poſſint, *l. Paulus* 29. §. *ſi ſcienter, ff. de pignoribus*, quia ſunt in bonis noſtris, ut latè probat Merlin. *lib.* 2. *de pignor. quæſt.* 27. de hominibus tamen liberis non iidem ſemper fuerunt mores, & leges, ſive apud Romanos, aut Græcos, ſive Barbaros. Apud Græcos quondam in more fuit, corpore ſuo obligato, pecuniam mutuam accipere, ut refert Plutarchus in Solone; ſub nexuque liberum æs alienum contrahere. Diodorus Siculus *lib.* 1. Plutarchus *lib. de fœnore accipiendo*; & ut res cæteræ, debitore in ſolutione ceſſante, vendebantur; ita etiam & liber homo pignori datus. Nec ſolùm in hoc caſu virtute conventionis homo liber nexui tradebatur, verùm etiam citra conventionem debitorem inopem manu injecta capere, & abducere creditori licebat, ut latè probat Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 17. quod lege ſpeciali ſuſtulit Solon, cavens ne quis deinceps ſub homine libero pecuniam crederet, ut ex Laërtio, Diodoro, & Suida probat latè Gibalinus *lib.* 3. *de uſur. cap.* 7. *art.* 3. Apud Romanos etiam ſæpiùs in hanc partem variatum legimus, nam initio quidem, Regum tempore licuit cuilibet ſe nexui dare creditori, & oppignorare. Unde Servius Tullius populo promiſit apud Dionyſium *lib.* 4. legem ſe laturum ne deinceps ſieret ſub pignore liberorum corporum mutuum dare: & deinde menſis in foro poſitis, omnium obæratorum nomina propriâ pecuniâ exſolvit, & per præconem pronunciari juſſit, nemini creditorum licere deinceps civium corpora propter privata debita abducere. Dionyſius *libro* 6. Sed hæc lex contrariis moribus obliterata fuit, & nexorum ob æs alienum jus ſtatutum *in ll. XII. Tabular.* verbis ſuprà relatis: quare ex ea lege debitor damnatus, qui non ſolvebat, addicebatur creditori, quò reſpexit Terentius *in Phormion.* ibi:

Mihi ſciunt nihil eſſe. Duces ducent damnatum domum:
Alere nolunt hominem edacem, & ſapiunt, meâ quidem ſententiâ.

Duravit hic mos addicendi obæratos creditoribus ad annum urbis conditæ 427. quo Petilio, & Papirio Coſſ. lata fuit lex, ne quis nexvo, aut compedibus ob æs alienum teneretur, ibi: *Eo anno plebi Romanæ, velut aliud initium libertatis factum eſſe, quòd nexi deſierint, cautumque in poſterum, ne nexerentur.* Sed ea lex uſu ſenſim ſublata fuit; nam apud Livium libris ſequentibus plures ſunt querimoniæ debitorum in vinculis nexorum: & Varro *lib.* 6. *de lingua Latina*, ait: *Caio Populio rogante, Lucio Sylla dictatore, latam legem eſſe, ne nexi eſſent qui operas ſuas in ſervitute pro pecunia darent.* Sed nec hæc lex diutius tenuit, immò ut ſuſpicatur Hothomanus *illuſtr. q.* 26. ſicut pleraque acta Syllæ rata non fuerunt, ſic nec lex illa. Demùm lex Julia ab Auguſto lata legem Petiliam reſtituit, edixitque ut debitoribus qui ſolvendo non eſſent, bonis ſuis cedere liceret, eaque bona venderentur, in corpora autem debitorum animadvertere fas non eſſet, *l.* 1. & 4. *C. qui bonis cedere*: latiùs proſequemur *in cap. Odoardus, de ſolut.*

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His animadverſis apparet jam vera ratio præſentis concluſionis; nam cùm earum rerum, quæ in commercio non ſunt, pignoris obligatio non conſiſtat, *l.* 1. §. *eam rem, C. quæ res pignori*, & inter eas homo liber enumeretur, *l. inter* 83. §. *ſacram, ff. de verb. obl.* ideo nec liberi hominis pignoratio ſubſiſtit, nec liber homo poteſt ſe obligare, aut filium ſuum ſimili nexui ſubjicere, *l. finali, ff. quæ res pignori*, ubi talis pignorationis pœnam pro arbitrio ſuo mitigaſſe Tribonianum credo, cùm Paulus *lib.* 5. *ſentent. tit.* 1. ex quo deſumpta eſt dicta lex finalis, ut conſtat ex ejus epigraphe, ſcribat eo caſu creditorem deportandum eſſe, niſi mavis loco illius verbi *relegatur*, reponere *deportatur*, ut tradit Cujacius *in notis ad ipſum, lib.* 5. *tit.* 25. Rectè ergo, & ſecundùm juris utriuſque principia in præſenti ſcribit Gregorius, nec Coſmam ipſum, aut ejus liberos poſſe pro debito civili jure pignoris teneri; unde cognoſcitur injuſtitia fœneratorum illorum, qui cadavera debitorum jure pignoris detinebant, quos reprehendit S. Ambroſ. *de Tobia c.* 10. ibi: *A fœneratoribus teneri defunctos pignore, & negari tumulum, dum fœnus expoſcitur. Carnificibus duriores, quoniam quem vos tenetis, carcer non ſuſcipit, exactor abſolvit: peccatorum reos poſt mortem è carcere mittit, vos clauditis; legum ſeveritate defunctum abſolvitur, à vobis tenetur.*

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt, in homine libero ab hoſtibus redempto, jus pignoris naturalis dari; quod jus introductum fuit favore libertatis, ut cæteri faciliùs allicerentur ad redimendos captivos, dum majorem ſecuritatem exinde habent pretii recuperandi, ut docet Grotius *lib.* 3. *de jure belli, c.* 9. §. 10. non tamen levis

quæſtio eſt, cujus ſtatus interim maneat redemptus, & propter fictionem poſtliminii in ſuſpenſo eſt, *l. fin. ff. de ſtatu & legatum*; quia redemptio liberat illum à penuria captivitatis, non verò ejus conditionem mutat, ut diſertè docetur *in l. verum* 20. §. *ult. ff. de captivis*, ubi malè reponit Faber *in jariſprud. tit.* 11. *princip.* 8. *illat.* 8. *pro redeundi, reluendi.* Interim ergo quoad juris effectus pro captivo habetur, excepto eo, quod poteſt adire hæreditatem, ut inde habeat quo ſe redimat, *l. is qui* 15. *C. de poſtliminio*: docent Faber *ubi ſuprà, tit.* 1. *princ.* 4. *illat.* 3. & *princip.* 8. *illat.* 11. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 2. *tract.* 22. *q.* 2. & *lib.* 3. *tract.* 21. *q.* 7. Larrea *deciſ.* 5. *num.* 12. Xaravia *relect.* 2. *de captiv. redempt.* D. Joſeph de Retes *lib.* 6. *opuſc. c.* 13. *per tot.* A jure autem pignoris naturalis redemptus liberatur, ſi redemptionis pignus perſolvat, argumento legis *ſolutum* 11. *de pignorat.* Item ſi redemptor ei pretium quomodolibet remiſerit, *l.* 2. *l. ſi librum* 11. *l. commercio* 16. *C. de poſtliminio, l. Senatus* 43. §. *ult. de legat.* 1. unde ſi redimens redemptam uxorem duxerit, quaſi remiſiſſe ei pretium videtur, *l. ſi quis ingenuam* 21. *de captivis, l. is qui te* 13. *l. liber* 17. *de poſtliminio*: extinguitur etiam morte redempti jus, quod in ejus corpore redemptori competebat, *l.* 1. §. *ſi filius* 4. *de ſuis & legit. hared. l.* 2. §. *ſed etſi, ff. ad SC. Trebel. l. patre* 15. *de captivis.* Tandem ex conventionibus finitur, ſi redimens publicâ libidine redemptam proſtituat, *l. fœdiſſimè* 7. *C. de poſtliminio:* ſi redemptus per quinquennium redemptori ſervierit, *l. ult. C. eod. tit.* ex quibus dignoſci poteſt, redemptum non eſſe liberum, quando pignori naturali obſtrictus manet, ſed adhuc in eo durare veſtigia priſtinæ captivitatis.

10. DISSOLVITUR D. BITANDIBATIO.

Nec obſtat primum augmentum difficultatis, quia reſpondetur, etiam certum eſſe, in pœnam doli proprii, & fraudis eum, qui cùm eſſet liber homo, ad pretium participandum ſe venundari paſſus eſt ab aliquo tertio improbo venditore, qui ſimulavit ſe dominum eſſe, ut faciliùs deciperet emptorem, ſervum fieri, ex juribus ſuprà relatis, §. *ſervi* 4. ubi Theophilus, *de jure perſon. l.* 5. §. 1. *de ſtatu hominum, l. ſi quis filio* 6. §. *irritum, de injuſto rupto, l.* 1. & *per totum ff. quibus ad libertatem, l.* 10. *eod. tit.* Oſualdus *lib.* 5. *ad Donellum, cap.* 9. *littera N, & O*, adeoque ſervus fit, ut manumiſſus conditionis libertinæ maneat, *l. homo* 23. *ff. de ſtatu hominum, l.* 2. §. *quibus ad libertatem*; quia ex juſta ſervitute manumiſſus eſt, *l. cùm pacto* 40. *ff. de liber. cauſ.* quam ſic accipiunt Oſualdus *ad Donellum libro* 2. *cap.* 20. *littera D.* Pinellus *lib.* 2. *ſelect. cap.* 7. *numero* 22. niſi antequam in libertatem proclamet, paratus ſit emptori pretium reddere, *l.* 2. *ſi ingenuus eſſe dicatur.* Aliqua tamen deſiderantur. Primò, quod emptor ignarus ſit conditionis ejus, alioquin ſi ſciat liberum eſſe, & emerit, quia nulla injuria illi fit, non poteſt liber homo in pœnam delicti admiſſi ingenuitatem amittere, *l. ſcientis* 6. *C. de liber. cauſ. l. liberis* 7. §. *ſi quis, l. ſi quis ſciens* 35. *ff. eod. tit. l.* 4. *verſ. Idcircò, ff. quibus ad libertatem.* Secundò, ut participet pretium, ſibique habeat de facto, & ipſe conſumat clam, & occultè id in ſuos uſus convertat, *l.* 1. *ff. quibus ad libertatem, l. liberis* 7. *ff. de liber. cauſ. l.* 5. *C. eod. titulo*: alioquin ſi non participet pretium, ſervus non fit, quamvis ad decipiendum alterum patiatur ſe donari, in dotem dari, pignori obligari, *l. ſi miniſterium* 16. *C. de liber. cauſa, l. ult. C. de ingenuis manumiſſ.* §. *ult.* Tertiò quod ſit major viginti annis, *dict. l. miniſterium*: quamvis ſi minor ſit, adversùs hanc venditionem non reſtituitur, *l. ſi ex cauſa* 9. §. *Papinianus, ff. de minor.* cùm hæc ſervitus provenit ex delicto, *l. quædam* 14. *ff. de pœnis*, & adverſus delicta minoribus reſtitutio non detur, *l. auxilium* 37. *ff. de minor.* quæ in libero homine, qui ſe palam pignori dat, adeſſe non poſſunt: inde licèt in pœnam delicti homo liber venditus concurrentibus dictis circumſtantiis legitimæ ætatis, participationis pretii, & ignorantiæ in emptore, ſervus fiat, non tamen poteſt pignoris nexui ſe ſubjicere. In Gallia tamen fuiſſe receptam aliquando & venditionem, & pignorationem liberi hominis, conſtat ex canone 14. Concilii in incerto loco celebrati, paulò poſt Concilium Pariſienſe 5. relato *tom.* 14. *Concilior. fol.* 415. in illis verbis: *De ingenuis, qui ſe pro pecunia, aut alia re vendiderint, vel oppignoraverint, placuit ut quandoquidem pretium quantum pro ipſis datum eſt, invenire potuerint, abſque dilatione ad ſtatum ſuæ conditionis reddito pretio reformentur, nec amplius quàm pro eis datum eſt, requiratur: & interim ſi vir ex ipſis uxorem ingenuam habuerit, aut mulier ingenuum habuerit maritum, filii qui ipſis nati fuerint, in ingenuitate permaneant.* Nec obſtat aliud augmentum difficultatis, deductum ab annexis, & adductis ex lege XII. Tabular. Nam licèt adeò debitores ſolutioni obſtringantur, ut olim debitor, qui condemnatus ſolvendo non erat, creditoribus addiceretur, inter quos ejus corpus ſecari, ac dividi lex XII. Tabular. permittebat, ut referunt Gellius *lib.* 20. *noctium, cap.* 2. Quintilianus *lib.* 8. *inſtitut. cap.* 8. & *lib.* 7. *cap.* 4. & exponit Robertus *ubi proximè*, quæ cruenta diviſio moribus repudiata fuit, ut refert Tertul. *in apolog. c.* 4. ibi: *Sed & judicatos in partes ſecari à creditoribus lege erant; conſenſu tamen publico crudelitas poſtea eraſa eſt, & in pudoris notam capitis pœna converſa eſt; & bonorum addibita proſcriptione, ſuffundere malunt hominis ſanguinem, quàm effundere.* Et tantùm creditoribus permiſſum fuit debitores in vincula ponere, ac eorum operis uti donec illis ſatisfactum eſſet, ut variis exemplis eleganter illuſtrant Revardus *ad ll. XII. Tabul. cap.* 8. Deſiderius Heraldus *de auctorit. rer. judic. lib.* 2. *cap.* 24. unde hi debitores dicebantur nexi, & addicti, quia ex ipſa lege ob æs alienum in temporariam ſervitutem creditorum addicebantur; indeque obligatio ipſa nexus dicebatur, quia per eam corpus ut pignus afficiebatur, Budæus *ad titulum de in diem addict.* Sed id Senatui indignum viſum fuit, & cautum, ut bona debitoris venderentur, corpus autem obnoxium non eſſet. Livius *lib.* 8. cui mutationi cauſam dedit crudelitas ſimul, & libido Lucii Papirii fœneratoris. Cùm enim ille Publium adoleſcentem ſibi ob æs alienum nexum pellicere ſermone ad flagitium conatus eſſet, illeque ingenuitatis magis quàm præſentis conditionis memor flagitium aſpernaretur, ab impuro creditore nudari, verberarique juſſus eſt, qui cùm laceratus in publicum proripuiſſet, libidinem, crudelitatemque conquerens fœneratoris, populum concitavit, qui in forum, & poſt agmine facto in Curiam cucurrit, obtinuitque à Senatu, ut in poſterum liberi homines non necterentur. Quod etiam Servium Tullium ſtatuiſſe, ex Dionyſio *lib.* 4. ſuprà retuli: & hæc eſſe jura, quorum Diocletianus meminit *in l. ob æs alienum, C. de oblig. & action.* dum ait, *ob æs alienum ſervire liberos creditoribus jura non patiuntur*, notavit Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 200. & novâ Juſtiniani ſanctione in authentica, *Quia ut nulli*, §. *quia verò, collat.* 9. creditor à debito cadit, ſi debitorem in ſervitute retinuerit: ſed cùm æquiſſimum ſit debitores ſolvere quod debent, ut ex Seneca *lib.* 3. *de benefic.* tradit Covar. *lib.* 2.

var.

ver. cap. 1. *num.* 1. ideo noſtris legibus regiis cavetur, ut debitor qui ſolvndo non eſt, creditoribus ſervire cogatur, donec eis ſatisfaciat, *l.* 4. *&* 5. *tit.* 16. *lib.* 5. *recopilation.* tuncque tenetur debitor ferre torquem ferreum, ut ſtatuitur *in l.* 6. *eodem tit. & libro*, quam ad praxim doctè exponunt Azevedus, & Matienzus *ibi*, Paz *in praxi, tom.* 1. *part.* 3. *cap.* 5. *num.* 20. Nec obſtat ultimum augmentum; nam magnum diſcrimen verſatur inter locum religioſum, & liberum hominem; ſiquidem religio non afficit totum fundum, ut libertas hominem; ſed pro minima parte à legibus taxata, unde in alia parte poteſt remanere jus pignoris. Et favor religionis evincit, ut non obſtante pignoris nexu, locus religioſus fieri poſſit.

11. Exponitur l. 8. de pignor.

Præſenti aſſertioni opponi ſolent textus *in cap. ex reſcripto, de jurejur. c. expoſita, de arbitris, cap. nuic. de obligat. ad ratiocinia*, quorum interpretationem adduxi in eorum notis: quare his remiſſis potiùs quàm omiſſis, primò in præſentem aſſertionem expendo textum *in l.* 8. *ff. de pign.* ubi docetur, in generali obligatione non contineri concubinam, aut ejus filios: igitur in ſpeciali continentur, & per conſequens libera perſona poteſt pignori dari. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, in eo textu agi de concubina ancilla, cum qua concubinatus dari poterat, juxta adducta à Cujacio *lib.* 5. *obſerv. cap.* 6. unde ex natura & conditione perſonæ pignus in ea conſiſtere poterat: non tamen generali pignore comprehenditur, quia generali obligatione non continentur quæ quis ob affectionem ſpecialiter obligaturus non fuiſſet, *l.* 6. *ff. eod. tit.* Eſt autem quædam affectio erga concubinam, *l.* 3. §. 1. *de donat. inter:* & erga filios naturales, *l.* 41. §. 2. *ff. de legat.* 3. quam eleganter expreſſit D. Auguſt. *in lib. confeſſionum*, erga concubinam *lib.* 6. *cap.* 22. ibi: *Delectationes conſuetudinis meæ, ad quam ſi acceſſiſſet honeſtum nomen matrimonii, non eam mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem ſpernere.* Erga filios naturales, *lib.* 4. *cap.* 2. ibi: *Experiri exemplo meo, quid diſtaret inter conjugalis placiti modum, quod fœderatum eſt generandi gratiâ, & pactum libidineſi amoris, ubi proles etiam contra votum naſcitur, quamvis jam nata cogat ſe diligi.* Unde rectè *in d. l.* 8. docetur, generali obligatione non contineri concubinam, ejuſque filios; quia ob ſpecialem affectionem non creditur, nec ſpeciali pignore patremfamilias eam obligaturum; & ut profanæ litteræ divinis deſerviant, rectè ex eo textu probat Meril. *lib.* 2. *obſervat. cap.* 18. Deiparam Virginem Mariam generali obligatione peccati, quâ omnes naſcuntur obſtricti, non teneri.

12. Exponitur Papinianus lib. 2. definitionum.

Deinde ſuprà traditis lucem accipit Papinianus relatus à Licino Rufino *lib.* 2. *collationis legum Moſaic. & Roman.* in illis verbis: *Per hominem liberum noxæ deditum, ſi tantum acquiſitum ſit, quantum damnum dedit, manumittere cogendus eſt à Prætore, qui noxæ deditum accepit, ſed fiducia judicio non tenetur.* In quibus cùm ſupponat Papinianus, liberum hominem noxæ dedi poſſe, quod etiam docetur *in l.* 3. §. *proinde, ff. de libero homine*, §. *ult. Inſtitut. de noxal.* & à Paulo apud eundem Rufinum *lib. ſingul. de adult.* dum ait, marito licere occidere deditum hominem deprehenſum in adulterio uxoris; agnovit tamen Papinianus magnum diſcrimen quod verſatur inter ſervum noxæ deditum, & liberum hominem: nam ſervus noxæ deditus tranſit in verum dominium accipientis; at verò liber homo per noxæ deditionem ſervus non efficitur, immò nec ipſa deditio eum nectit jure pignoris, aut fiduciæ; quia ex ſuprà traditis homo liber pignoris jure detineri non poteſt: unde rectè docet Papinianus, liberum hominem noxæ deditum, poſt ſatisfactionem manumittendum eſſe, quia non ſolùm manumittuntur ſervi, verùm etiam nexi, & addicti: non autem compelli qui eum detinebat, illum manumittere fiduciæ judicio, oblatâ æſtimatione litis, quia nulla fiducia eo caſu contracta fuit, ex quo tranſlatum eſſet dominium, ut infrà exponemus, & docuit Cujacius *lib.* 2. *diſſimi. Papin. in l. ſanctio* 41. *ff. de pœnis.* Expendi etiam ſolent, cùm præſens aſſertio pro noſtris diſputanda proponitur, textus *in l. cognitio*, §. 2. *l.* 27. *ff. de liber. cauſ. l.* 8. §. *qui Stichum, ff. de pecul. legat. l. verbis legis, ff. de V. S.* juncto Coſta *in caput ſi pater*, 1. *part. verbo Moreretur, de teſtam. in* 6. *l.* 2. *verſ. datâ, de opt. legat. l.* 25. §. 2. *de ædilit. edict. l. ſi Stichum, ff. de ſtatulib.*

13. Explicatur l. pignori, ff. de hæred. instit.

Etiam ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt textus *in l. pignori* 30. *ff. de hæredib. inſtit.* ubi proponitur, dominum habentem ſervum pignori datum, eum hæredem inſtituiſſe cum libertate: & docet Ulpianus, Imperatorem Severum reſcripſiſſe, eum liberum poſſe fieri, hæredemque domino neceſſarium, ſi paratus ſit priùs creditori ſatisfacere: quem textum ſic expendo. Servo ſpecialiter pignori dato, nec inter vivos, nec in teſtamento libertas directò dari poteſt, *l. ſervum* 3. *l. Elianus* 10. *ff. de manumiſ. l. ſervum* 4. *l. cùm hæreditas* 5. §. *fin. cum l. ſequenti, l. generaliter* 29. *ff. qui & à quibus, l. ſervum* 44. §. *ſi idem* 7. *ff. de legat.* 1. *l.* 1. *&* 3. *C. de ſervo pignori dato, l.* 3. *de manum. l.* 1. *&* 2. *C. qui & à quib.* docent Donellus *lib.* 2. *cap.* 3. Antonius Faber *in Jurisprud. tit.* 5. *princip.* 1. *illat.* 3. *&* 4. *& tit.* 5. *princip.* 2. *concl.* 6. Oſualdus *lib.* 2. *Donelli, cap.* 15. *littera C.* Sed quando inutiliter libertas relinquitur, non poteſt ſervus domino exiſtere hæres neceſſarius, *l. ſi non lex* 83. *ff. de hæredib. inſtit.* ergo durante cauſa pignoris liber factus fuit ſervus, ſiquidem hæres neceſſarius domino extitit: igitur quia poteſt durare jus pignoris in libero homine. Cui difficultati ut ſatisfaciat D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. ad* §. *ſacram*, legis *inter* 83. *ff. de verbor. oblig. num.* 32. ſupponit, ſervum proprium inſtitutum cum libertate, tanquam neceſſarium eo tempore domino ſuo exiſtere debere hæredem, & in ejus dominio eſſe, qui moritur, *l. ſi poſt mortem* 68. §. 1. *l. quæſitum* 91. §. 1. *ff. de legat.* 1. unde ſi à domino poſt teſtamentum factum alienetur, ab ipſo vivente debet redimi, ut poſſit illi hæres exiſtere, *l. quoties* 9. §. *ſervus* 14. *ff. de hæred. inſtit.* quia hac in re media tempora non nocent, *l. ſervum* 50. *ff. eodem tit.* ſecus autem eſt ſi libertatem tantùm relinquat ſervo proprio; ſufficit enim, inſpectâ æquitate, quod redemptus inveniatur tempore aditæ hæreditatis ab extraneo, *l. verum eſt* 58. *ff. de manumiſ. teſtam.* quod an poſſit dici etiam de hæreditate, ſi tanquam ſervum proprium liberum eum eſſe juſſit, & pro parte hæredem ſcripſit, dato cohærede extraneo, dubitavit Gothofredus *in d.* §. *ſi ſervus* 14. quia libertatis dies cedit ab adita hæreditate, *l. unica*, §. *libertatibus, C. de caduc. tol. l. hæredis* 7. §. *ult. cum ſequenti, ff. quando dies legati*; ideireò ſufficit ſi in hæreditate jacente inveniatur prius quàm dies veniat, quo competitura libertas ſit: at verò exiſtentia hæredis neceſſarii eodem tempore cum inſtanti mortis debet concurrere, alioquin inutilis foret: ex quo exiſtimat Gothofredus, hunc liberum futurum, hæredemque, ſed voluntarium. Contrarium tamen tenendum eſt, propter æquitatem dictæ legis *verùm* 58. cùm enim eò proceſſerit

libertatis favor, ut non inſpiciamus præcisè tempus mortis, ſed aditæ hæreditatis; & cauſa hæreditatis pendeat à libertate, quæ ſuſpenditur, æquius cenſet D. Joſeph. de Retes *ubi ſuprà*, ſervum in hoc caſu, & liberum, & hæredem neceſſarium fore, ex quo libertas confirmata fuit per additionem hæreditatis à cohærede factam. Nec obſtant textus præcitati, qui exigunt exiſtentiam hæredis neceſſarii tempore mortis teſtatoris; qui accipiendi ſunt regulariter, & ſuppoſitis terminis ordinariis, quorum exceptio eſt caſus relatus *in d. l. verùm* 58. Quibus ſuppoſitis facilè exponitur dicta lex *pignori* 30. fatemur enim, non poſſe eam accipi ſecundùm principia juris, alioquin non eſſet neceſſarium reſcriptum Severi, quod ibi refertur; ex jure enim certum eſt, ſervum ſpecialiter pignori obligatum inſtitui poſſe à domino hæredem cum libertate; & inſtitutionem ſortiri effectum, ſi dominus eum redemerit, ideſt luerit pignus, *l. 1. C. de neceſſar. ſervis*: ſuo reſcripto autem hoc ampliùs Severus induxit, ut quamvis mortis tempore non inveniretur à domino redemptus, non evaneſceret datio libertatis, nec hæredis inſtitutio; ſed ſuſtineretur, ſi ſervus ipſe paratus eſſet ſe redimere, & creditori ex pecunia ſua, aut hæreditaria ſatisfacere, ut ſupponunt ibidem Gloſſa & Cujacius: ut enim pignoris obligatio inutilem ab initio non fecit inſtitutionem ſervi, ſic noluit Imperator ut irritaretur, manente cauſa pignoris. Quod ſi quæras, an durante causâ pignoris ſit liber? Reſpondebo, nec liberum, nec hæredem eſſe, quia propter vinculum pignoris ſuſpenſa eſt poteſtas legis. Nec competit libertas cum hæreditate, donec ſe redimat; unde nunquam concurrit jus pignoris cum libertate: erit ergo interim ſtatuliber vi ipſa, ut ii qui in fraudem creditorum manumittuntur, quorum libertas non impeditur quouſque creditores uti incipiant jure ſuo, *l. 1. §. 1. ff. de ſtatulib.* docent Faber *in Jurisprud. tit. 6. princip. 2. illat. 10. 11. & 16.* Donellus *lib. 3. comment. cap. 1.* ubi Oſualdus *littera B*, ex quo principio exponit D. Joſephus de Retes *ubi ſuprà*, *num. 34. & 35.* textus *in l. quoties 9. §. ult. ff. de hæred. inſtituend.* Ulpianus *in fragmentis*, *tit. 1. de libert. §. ſervum*, *num. 19.*

CAPUT III.

Alexander III. [a] *Exon. Epiſcopo.*

EX præſentium latoris inſinuatione accepimus, quod Alex. quondam Sacerdos de Ofecolon [b] calicem argenteum, & medietatem unius [c] breviarii ejuſdem Eccleſiæ pro ſua neceſſitate pignori obligavit, & ea, morte præventus, minimè recollegit. Unde quoniam indignum eſt, ut ejuſdem Eccleſiæ res ſuæ, & præſertim quæ ſacris myſteriis deputatæ ſunt, taliter debeant deperire: f. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi verum eſt quod aſſerit, [d] filium ejus Vvalterium, qui ex ſucceſſione ipſius patrimonii jus dicitur [e] obtinere, moneas diligenter & compellas, ut res ipſas pignoratas recolligat, & eas Eccleſiæ reſtituat: quod ſi facere noluerit, eum vinculo anathematis non differas coërcere.

NOTÆ.

[a] *Exonienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & poſt Concilium Lateranenſe *part. 29. cap. 1.* De Exonienſi Eccleſia nonnulla notavimus *in cap. 6. de filiis Presbyt.*

[b] *Calicem argenteum.*] De quo agemus *in cap. fin. de celebrat. Miſſar.*

[c] *Breviarii.*] Breviarium ſi ſimpliciter accipiamus, opus conciſum ſignificat, ſeu ſummarium: à Græcis epitome dicitur, quo modo ſumitur à Plinio *lib. 18.* ibi: *Ut omnis cultura quoddam breviarium paret.* Suetonio *in Auguſto*, *cap. 101.* ibi: *Tertio breviarium totius Imperii, quantùm militum ſub ſignis ubique eſſent.* Quod etiam *Breve*, nonnulli appellarunt. Lampridius *in Alexandro*, ibi: *Militem ſuum ſic ubique ſervit, ut in cubiculo haberet breves, & numerum, & tempora militantium.* Vopiſcus *in Aurel.* ibi: *Breve nominum inſcripſit.* Quod ſi breviarium dixerimus cum additione rationum, erit ſummarium dati, & expenſi. Suetonius *in Galba*, *cap. 12.* ibi: *Diſpenſatori breviarium rationum afferenti paropſidem leguminis pro ſedulitate, ac diligentia porrexiſſe.* Sic apud Scævolam *in l. ult. ff. de pecul. legato*, breviariæ rationes dictæ in epitomen, & compendium contractæ. Brevis etiam dicitur *in l. ult. ff. de conveniend. fiſci debitoribus.* Ulpianus *in l. 3. §. 6. ff. de penu legat.* videtur appellaſſe breviarium logarium, ibi: *Chartas ad rationeculam, vel ad logarium paratas emimuri.* Notavit Marcellus Donatus *ad Suetonium capite 101.* Seneca breviarium parum Latinam dictionem eſſe contendit *epiſt. 39.* his verbis: *Commentarios, quos deſideras, diligenter ornatos, & in anguſtum coactos ego verò componam; ſed vide ne plus profectura ſit oratio ordinaria, quàm hæc, quæ nunc vulgò breviarium dicitur. Olim cùm latinè eloquerentur, ſummarium vocabatur.* Inde etiam enchiridion, ſeu epitome precum, ſeu horarum canonicarum dicitur breviarium. Ut autem veram hujus vocis originem agnoſcamus, ſciendum eſt, quod olim ad uſum Chori, ſive pſalmodiæ Eccleſiaſticæ diverſi libri ſub diverſis nominibus habebantur: Pſalterium nimirum, ex quo pſalmi decantabantur; Hymnarium, ex quo hymni; Antiphonarium, ex quo antiphonæ decantandæ accipiebantur. Erant & Lectionaria, in quibus libri ſacrarum ſcripturarum continebantur: Evangeliſtarium, ex quo lectio Evangelica legebatur: Sermonarium, ex quo Sanctorum PP. ſermones legendi ſumebantur; & denique Homiliarium, ex quo alicujus ſancti Patris ſuper lectum Evangelium expoſitio accipiebatur. Poſtquam verò lectiones omnes, tam quæ ex ſacris Scripturis, quàm quæ ex ſanctorum PP. libris & homiliis ſumuntur, ad certum numerum, ac brevitatem quandam Eccleſiæ decretis redactæ fuerunt, & in unicum librum omnes conjectæ, prædicti libri breviaria dici cœperunt: notarunt Cironius *lib. 2. obſerv. cap. 12.* Grethſerus *ad Codinum lib. 1. cap. 6.* Jurenus *ad Symmachum lib. 6.*

lib. 6. epist. 23. Vossius *de vitiis sermon. lib.* 1. *cap.* 32. An verò in præsenti breviarium pro summario rationum Ecclesiæ, an verò pro libro precum & horarum Ecclesiæ sumatur, excogitandum reliquit lectori Cironius *ubi suprà*; credo tamen pro breviario divini officii accipi: tum quia conjungitur cum calice; tum quia pro ratione suæ decisionis Alexander eam assignat, ne Ecclesiæ res, præsertim quæ sacris mysteriis deputatæ sunt, pereant. Quæ verba comprehendunt tam calicem, quàm breviarium horarum canonicarum; & ita breviarium in præsenti accipitur, quod temporibus Alexandri, & pluribus postèà annis, antequam libri typis mandarentur, magno in pretio erat: unde in Ecclesiis tantùm majoribus ferè unum breviarium erat, & adhuc in Ecclesiis perantiquis extat locus ubi breviarium fixum erat, ut ibi clerici ipsius Ecclesiæ horas canonicas recitarent: & quia breviarium hoc duabus partibus, hiemali videlicet, & vernali constabat, Presbyter, de quo in præsenti, unam, quam dimidiam partem breviarii appellat Alexander, pignori dedit.

d *Filium.*] Ante sacerdotium videlicet genitum, & ita legitimum, ut *in cap.* 1. *de testam.* Si autem filius illegitimus esset, ut ex damnabili coitu susceptus, patri non succedebat, ut probat Pichardus *in princip. Instit. de hæreditatibus, quæ ab intestato*, §. 7. *ex num.* 10. 2.

e *Obtinere.*] Etiamsi adhuc illis non se immiscuerit, sed se abstinuerit; nam interim recte conveniri poterat, *l.* 2. §. *ult. de stipul. servor.* Quo modo accipit textum hunc Arias de Mesa *lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 30. In præsenti autem casu Ecclesia etiam poterat avocare res ipsas, tanquam impignorabiles, *ex l. sancimus* 21. *de sacros. Eccles. novella* 7. *cap.* 6. *novella* 120. *cap. ult.* ex quibus deductus est textus *in cap. hoc jus*, §. *qui verò*, 10. *quæst.* 2. ut latiùs dicemus *in cap.* 2. *de solut.* 3.

CAPUT IV.

Innocentius III. *Gallando Subdiacono nostro, & B. Vitali, Canonicis* a *Pisanis.*

ILlo vos credimus scientiæ dono vigere, quod super eo, de quo nos consulere voluistis, quid juris sit, liquidò cognoscatis. Quia tamen nostro postulastis edoceri responso, ne sub ipsius expectatione responsi decisio negotii prorogetur, præsentibus vobis litteris duximus respondendum. Sanè per vestras nobis litteras intimastis, quod cùm causam, quæ vertitur inter H. & B. filios G. de Cosa: & G. filiam Teberti, & hæredes ipsius super quibusdam vineis præfatis personis pro XXVI. libris pignori obligatis, vobis duximus committendam, dantes vobis per nostras litteras in mandatis, ut ipsam G. & hæredes ipsius ad restituendas vineas, & quiquid ultra b sortem perceperant, eisdem restituerent conquerentibus, per pœnam in c Later. Concil. contra usurarios promulgatam cogere curaretis: vos, ut juxta mandatum nostrum procederetis in negotio memorato, partes citare curastis; cúmque in vestra essent præsentia constitutæ, ex parte prædictæ G. & hæredum ipsius fuit propositum coram vobis, terras & vineas, quas iidem H. & B. repetebant ab eis, non esse pignori obligatas, sed purè venditas, sicut in instrumento confecto exinde pleniùs continetur: præfatus verò H. pro se, ac fratre d suo firmiter asserebat, terras non esse purè venditas, sed pignori obligatas, cùm venditioni prædictæ talis fuerit adjecta conditio, ut si à tempore contractus usque ad duos proximos annos præfato T. emptio displiceret, G. pater H. abinde usque ad annum XXVI. libras, perceptis fructibus computatis in ipsis, dare debuerit, sicut in eodem instrumento asserebat firmiter contineri. Verùm quia sicut in eisdem litteris continetur, ambigitis, utrum pura sit, & absoluta venditio, an præfatus contractus pignus debeat judicari, per nostras postulastis litteras edoceri. Nos autem consultationi vestræ taliter respondemus, quod qualiscunque fuerit intentio contrahentium, ex forma contractus venditio non apparet conditionalis, sed pura; quamvis possit per conditionem resolvi. Ex duobus tamen, quæ in pacto fuerunt expressa, videlicet quod fructus percepti debent in solvenda pecunia numerari, & quod ultra summam receptam XL. solidi debent persolvi, contra ipsum emptorem præsumitur vehementer, præsertim cùm usuras consueverit exercere.

NOTÆ.

1. a *Pisanis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Pisana Ecclesia egi *in cap.* 8. *de temporibus ordin.* quia agebatur de contractu usurario in præsenti; ideò præsentis causæ cognitio judicibus ecclesiasticis commissa fuit.

b *Ultra sortem.*] Juxta dicenda infrà *in cap. cùm contra.*

c *Lateran.*] Relato *in cap.* 1. *de usuris.*

d *Fratre suo.*] An frater pro fratre absque ejus mandato possit in judicio comparere, exposui *in cap. constitutus, de in integrum restit.*

COMMENTARIUM.

EMptio, & venditio, sicut cæteri contractus, varia pacta, tam in continenti, quàm ex intervallo admittit, *l.* 1. *C. de pactis inter empror.* ubi post Cujacium, & Donellum plura congessit Christophorus Philippus Richter. Sunt autem præter alia pacta, quæ huic contractui in continenti adjici 1.

adjici ſolent, pactum addictionis in diem, pactum legis commiſſoriæ, pactum redimendi, ſeu de retrovendendo. Pacto addictionis in diem venditor ſibi proſpicit de alia meliori conditione per licitationem, ita ut allatâ meliori conditione, res ſit inempta; & tunc venditio eſt conditionalis, perficienda, & purificanda ſi melior conditio non afferatur, *l. 2. l. ubi 4. l. pen. ff. de in diem addict.* hujus pacti naturam, & legem exponunt Donellus *lib. 16. comment. cap. 18.* Catel. Cotta *verbo Addico*, Hermoſilla *in l. 36. tit. 5. part. 5.* Moeat *obſer. jur. cap. 8.* Manlius *de empt. & vendit. tit. 6. ex num. 6.* Valentia *tom. 3. tract. 1. cap. 2.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. artic. 2. cap. 5.* & circa illud obſervandi ſunt textus *in l. ſtatuliber 38. ff. ad leg. Falcid. l. in diem 9. ff. de aqua & aquæ pluv. l. 2. §. 3. & 4. ff. pro emptore, l. ſi quis hoc 41. ff. de verb. obl. l. ſicut 5. ff. quibus modis pignus, l. ſi mandavero 22. §. penult. ff. mandati, l. 9. §. fin. ff. de excep. rei judic. l. is cui in pactum, §. 10 ff. quod vi aut clam, l. bovem 43. §. pignus ff. de ædilit. edict. l. 6. ff. de diverſ. & tempor. l. 6. ff. de contrab. empt. l. 13. § 2. ff. de act. empti, l. ſi hominem 19. ff. de uſuris, l. 12. ff. de pignor. l. inſciando 67. §. cùm ſervus, ff. de furt. l. 21. §. Ariſto, ff. quod vi aut clam, l. Æmilius 38. ff. de minor. l. ſi in emptionem 35. ff. eod.* junctis Fabro *decad. 21. cum ſequent. l. fin. ff. de jure fiſci, l. 4. C. de fide & jure haſta, l. ſtatuliber 38. §. ult. de ſtatulib.* Pactum, ſeu lex commiſſoria eſt conventio adjecta emptioni, & venditioni, quâ id agitur, ut ſi in diem ſtatutum emptor pretium non ſolverit, & venditor rem vendere nolit, res inempta ſit, nec alienata cenſeatur, *l. 1. 2. 4. & 7. ff. de lege commiſſ. l. fin. ff. de reſcindend. vend. l. 4. C. de pact. inter empt.* & tunc potiùs ſub conditione reſolvitur contractus, quàm ſub conditione celebrari videatur, *d. l. 1.* Quando verò committatur hæc lex, ſive pactum, & ejus naturam, exponunt Donellus *lib. 16. comment. capite 19.* Hermoſilla *in l. 38. tit. 5. partic. 5.* Faber *decad. 45. errore 8.* Cujacius *ad titulum C. de pact. inter*, D. Joſephus Vela *diſſert. 97.* Carvalho *in cap. Raynutius, 2. p. num. 228.* Rither. *in d. l. 4. C. de pactis*, Manlius *de emptione, tit. 33.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 5. artic. 1.* Circa pactum hoc obſervandi ſunt textus *in l. 1. C. de pact. pignor. l. fin. ff. de contrab. emption. l. fin. ff. de reſcind. l. 22. ff. locati, l. trajectitia 23. ff. de oblig. & action. l. fundus 16. §. ult. ff. de pignor. l. ſi creditor 7. §. illud, de diſtract. pignor. l. Æmilius 38. ff. de minor. l. item ſi pretio 22. ff. locati*, junctis Roberto *lib. 1. animadv. cap. 11. l. 3. C. de pact. inter, l. 17. §. cùm autem, ff. de furtis, l. 6. §. 1. ff. de diverſ. & tempor. l. 17. §. penult. de furtis, l. ſtatuliber 38. ad leg. Falcid. l. ſi quis 11. §. penult. ff. quod vi aut clam, l. 23. §. fin. ff. de ædilit. edict. l. ſi in rem, ff. de rei vindic. l. ſi hominem 19. ff. de uſucap. l. 9. §. fin. ff. de except. rei judic. l. ſed ſi hac 4 ff. de rei vind. l. ſed ſi 25 ff. de petit. hæredit. l. ſi quis 11. §. penult. ff. quod vi aut clam, l. 3. quibus modis pignus, l. 2. §. in diem ff. pro empt.* junctis Fabro *de erroribus pragmatic. decad. 25. errore 6.* De pacto hoc legis commiſſoriæ in pignoribus adjecto, fuſè agemus infrà *in cap. ſign ficanto, hoc titulo, de pignoribus.* Pactum revendendi, ſeu ut Pragmatici aiunt, de retrovendendo, ſeu retrovenditio, ut dicitur *in l. 2. & 7. C. de pactis inter*; quodque fiduciariam venditionem veteres vocabant, contrahitur cùm inter partes convenit, ut oblato pretio intra certum tempus, vel quandocunque, res reſtituatur vendenti, *d. l. 2. & 7.* Pactum hoc à pacto legis commiſſoriæ in duobus potiſſimùm differt. Primò, quia in commiſſoriæ legis conventione pretii ſolutio ſub reſolutionis contractus pœna in diem differtur, *l. 2. ff. de lege commiſſ.* at verò in pacto revendendi, non pretii ſolutio, quæ jam ab initio facta ſupponitur; ſed ipſa tantùm venditionis reſciſſio confertur in diem, quo vel emptori res vendita diſplicuerit, vel per venditorem pretium fuerit emptori oblatum, *l. qui fundum 40 ff. de contrah. empt. l. ſi convenit 6. ff. de reſcind. l. ſterilis 21. aliàs 22. §. ſed etſi, ff. de act. empti, l. ſi vir uxori 12. ff. de præſcript. verb. l. quod ſi nolit 31. §. ſi res ita, ff. de ædilit. edict.* docet Caldas Pereyra *de empt. & vendit. cap. 18. num. 20.* Secundò quia pactum legis commiſſoriæ juxta vulgarem ejus formam verbis tantùm directis concipitur, veluti ut res ſit inempta, vel ſimilibus, ut probat Vela *diſſert. 30. n. 52.* At verò pactum retrovenditionis verbis tantùm obliquis præcipuè, putà ut res vendita per emptorem reddi debeat, aut per venditorem repeti poſſit, *d. l. ſi fundum, d. l. ſi convenit*, Vela ubi proximè, *n. 57.* unde deducitur, dominium ex hujuſmodi pacto ita concepto in emptorem interim omninò eſſe tranſlatum, nec ipſo jure, ſed novo facto, adveniente pacti conditione reſolvendum, & ad venditorem reverſurum, ita ut fructus perceptos ante pretium ſibi oblatum ſuos faciat, ex præſenti textu, & *d. l. 2. C. de pactis*: per argumentum à contrario ſenſu docent Covar. *lib. 3. var. cap. 8. n. 6.* Morla *in empor. tit. 9. q. 15.* idque indiſtinctè, ideſt ſive pactum id in facultate venditoris ſit poſitum, in quo omnes conveniunt, verum eſt, ſive in emptoris voluntatem conceptum ſit, ut contra communem, quam refert Corraſius *lib. 3. miſcel. cap. 9. n. 5.* docent Caſtillo *tom. 2. controv. c. 25. n. 6.* Vela *diſſert. 32. n. 6.* Quatenus tamen pactum hoc per ſe licitum, ex adjunctis circumſtantiis reddatur uſurarium, pro explicatione hujus textus expoſui *in cap. ad noſtram, de empt. & vendit.*

CAPUT V.

Idem *Epiſcopo Aquinati.*

EX litteris tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm cauſam, quæ vertitur inter R. ſancti Gregorii, & R. mulierem ſancti Germani, tibi duxerimus committendam, cùm ferè per biennium ſtuduiſſes, ut eadem cauſa concordiâ finiretur, partibus non acquieſcentibus, accitis viris prudentibus, prædictæ cauſæ meritis diligentiùs examinatis, idem negotium de prudentum conſilio ad noſtram duxiſti præſentiam remittendum, ea maximè ratione, quia videbatur hoc ad regium judicium ſpecialiter pertinere; ſiquidem probatum eſt evidenter, quod facinore à marito prædictæ mulieris commiſſo, eo fugam petente, tam frater mariti, præfatus videlicet R. quàm ipſa mulier, licèt minùs juſtè, ab R. Comite Caſerton. tunc Regio *b* Juſtitiario capti fuerint,

fuerint, & de ipſius mandato omnium bonorum delinquentis facta diſtractio, & ſoluta pecunia mercatori, qui à marito dictæ mulieris vulneratus fuerat, & rebus propriis ſpoliatus. Per prædictum autem R. illorum bonorum venditio facta fuit de mandato Juſtitiarii antedicti : ſed quædam poſſeſſiones penes eundem R. mulieris ſororium remanſerunt, quas idem R. de mandato Curiæ retinuit, ſolutâ pro eis pecuniâ mercatori, quia emptor alius, ſicut dicit, propter poſſeſſionum minutias non extabat. Pars verò mulieris firmiter allegabat, quod cùm dos omnibus creditoribus *c* præferatur, & omnia bona mariti eidem mulieri propter dotem fuerint obligata, cùm mulier in hoc non fuiſſet culpabilis, dotem ſuam amittere non debebat. Propter quod æſtimationem ejus inſtantiùs petebat ſibi confirmari, vel in poſſeſſiones, quæ mariti fuerant, ex officio delegationis induci : aſſerens culpam viri ſui nequaquam ei de jure debere nocere. Pars autem viri econtrariò reſpondebat, ſe non debere ſuper his aliquo modo reſpondere ; quia nihil voluntate, vel auctoritate ſua diſtractum fuerat de bonis mariti mulieris ipſius, ſed fiſcus ea capi fecerat, & mandaverat diſtrahenda, quod & teſtium aſſertione probavit. Sanè cùm pars mulieris diceret de poſſeſſionibus viri ſui aliqua remanſiſſe, quæ diſtracta non fuerant, & ex eis ſibi ſatisfieri poſtulabat, ab ea ſtudioſiùs inquiſiſti, quanta fuiſſet pecunia, quæ ſoluta fuerat mercatori : & ex confeſſione tibi conſtitit utriuſque, quod de immobilibus uſque ad XXIV. uncias auri alienatum extiterat, ſed præſcriptus R. ſe XVIII. vel XXIV. dicebat addidiſſe, & quadraginta duarum unciarum auri compleviſſe numerum mercatori. Allegabat quoque prædictus R. quod cùm quinque filii eſſent unius patris, & omnes in bonis paternis ſuccederent, factâ æſtimatione totius hæreditatis, non perveniebat ad maritum mulieris ipſius de hæreditate paterna, quod ultra XXIV. uncias valeret. Quia verò ad nos eadem cauſa remiſſa non fuit ſufficienter inſtructa, nec nobis conſtitit, utrum X. libras *d* tarenorum, quas petebat mulier, dediſſet in dotem, aut quod R. aliquid poſſidebat de bonis pertinentibus ad fratrem ſuum virum mulieris prædictæ, nec potuiſſemus examinationi cauſæ inſiſtere : tum quia in præſentia tua renunciatum fuerit allegationibus, & probationibus, ſicut dicis : tum quia idonei, & ſufficientes ad noſtram præſentiam non venerant reſponſales ; eandem cauſam tuo duximus examini remittendam, per A. ſ. præ mandantes, quat. ſi tibi conſtiterit ex iis, quæ in præſentia tua fuere propoſita, & probata, quod mulier dicit, viro dediſſe in dotem ; & prædictum R. de bonis fratris aliqua poſſidere, cùm mulieribus favor multus in recuperandis dotibus debeatur ; & cautum ſit etiam in jure, quod propter *e* maleficium viri mulier remanere non debeat indotata ; cùm & bona viri mulieri pro dote tacitè obligata cum ſuo onere tranſierint ad quemlibet poſſidentem, prædictum R. eidem mulieri ad reſtitutionem dotis eatenus appellatione remotâ condemnes, quatenus de bonis fratris ſui præfati noſcitur poſſidere.

NOTÆ.

1. [a] *Aquinati.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap.* 2. Aquinum olim propè fluvium Memphim antiqua, & magna civitas fuit. Strabo *lib.* 5. *Aquinum urbs eſt magna, quam magnus præterfluit amnis Memphis.* Colonia fuit Romanorum ; ut affirmant Frontinus, & Plinius, ejuſque meminerunt Livius *lib.* 26. & Silius Italicus *lib.* 12. Aquini magnitudinem adhuc extantia veſtigia, ipſæque ruinæ produnt, certiſſimi humanæ inſtabilitatis, atque invidæ vetuſtatis teſtes. Jam à primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopalis dignitas exornavit Aquinum, quâ etiam cum Comitatu nunc condecoratur : & licèt non habuiſſet Aquinum unde ei ſplendor poſſet accedere, ſatis gloriæ habitura erat ex immortalitate nominis Angelici Doctoris Thomæ Aquinatis, Dominicanæ familiæ gloriæ, Theologorum Principis. Gregorio, qui ex Monaſterio Caſſini electus fuit Epiſcopus anno 1206. miſſa eſt præſens deciſio, licèt Ughellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 441. *num.* 5. nullo motus fundamento exiſtimet, auctorem hujus textus eſſe Joannem III. & in præſenti ſcribere Joanni Epiſcopo Aquinati. Quare autem præſentis cauſæ cognitio, cùm inter laicos diſceptaretur, & ſuper re temporali, judici Eccleſiaſtico committeretur, non conſtat inter Doctores. Aliqui affirmarunt, dotis cauſam etiam inter laicos, & principaliter agitatam, à Judice Eccleſiaſtico eſſe decidendam ; & ideò quia in præſenti de dote agebatur, judici Eccleſiaſtico ejus deciſionem competere. Sed eâ ſententiâ omiſsâ, placet communis, quam ſequuntur Barboſa hîc, & primarji noſtri Balboa, & Garaña *in cap.* 3. *de ordine cognit.* videlicet quod cùm in præſenti ſpecie mulier vidua eſſet, quia inutilem habebat maritum, bannitum videlicet, & oppreſſa reperiretur à judice ſæculari, potuit in ejus defectum adire judicem Eccleſiaſticum : & cùm eo caſu proprium ſit Eccleſiæ viduas fovere, ut probavi *in cap. ex ore, de foro compet.* ideò in præſenti caſu licèt cauſa fuiſſet temporalis, & inter laicos diſceptaretur, potuit coram judice Eccleſiaſtico tractari.

2. [b] *Juſtitiario.*] Id eſt judici ; plerumque enim juſtitiarius pro judice ponitur in legibus, & auctoribus poſterioris ætatis : in legibus Siculis *lib.* 1. *tit.* 1. 36. 45. & 46. apud Petrum de Vineis *lib.* 3. *epiſt.* 14. Matthæum Pariſium *anno* 1188. ibi : *Epiſcopus Dunelmenſis habuit juſtitiariam à magno flumine uſque ad Scheterum mare. Willelmus verò Elienſis obtinuit juſtitiariam à flumine prædicto ad plagam Auſtralem ; quod Hugo Dunelmenſis Epiſcopus nimis moleſtè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum juſtitiarium fecerat, non zelo juſtitiæ, ſed ut pecuniam*

ab

ab eo extorquere. Et apud alios relatos à Voſſio *lib.* 3. *de vitiis ſermon. cap.* 17.

3. [c] *Creditoribus præferatur.*] Conſonant lex *aſſiduis*, *C. qui potiores.* Novella 97. Juſtin. docent Bachovius *de pignor. lib.* 4. *cap.* 12. Maqueda, & Pichardus *in l. privilegia*, *ff. de privil. credit. regul.* 2. *ampliat.* 6. Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 4. Hunnius in *Encyclop. p.* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. poſtquam enim Juſtinianus tacitam hypothecam conceſſit uxoribus in bonis mariti, *in l. unica*, §. *& ut plenius*, *C. de rei uxor. act.* §. *fuerat*, *Inſtit. de act.* qua mediante omnibus creditoribus perſonalibus præferantur, *l. procuratoris*, §. *planè*, *ff. de tribut. act. l. pro debito* 6. *C. de bonis auctoris. judicis*; idem Imperator anno 5. ſui Imperii etiam illis conceſſit, ut in rebus quas in dotem dederant, ſi conſumptæ non eſſent, præferrentur omnibus creditoribus: & quia adhuc illis ſatis proſpectum non erat, cùm ſi res dotales conſumptæ fuiſſent, non habebant jus prælationis reſpectu anteriorum creditorum tacitam hypothecam habentium, ideò in dicta lege *aſſiduis*, privilegium illis conceſſit anno 5. ſui Imperii, & Chriſti 534. quo mediante omnibus mariti creditoribus anterioribus præferuntur, *d. l. aſſiduis*, ubi illa verba, *Alias datas conſtitutiones*, referenda ſunt ad textus *in d. l. unica*, *C. de rei uxor. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* Illud tamen ſatis controverſum eſt apud Interpretes, utrum videlicet privilegium hoc prælationis ſit tantùm reſpectu eorum qui tacitam, an verò & eorum qui expreſſam hypothecam habent? Eam quæſtionem latè diſputant Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 11. *&* 12. Gibalinus *de uſuris lib.* 4. *cap.* 5. *art.* 25. *num.* 8. Maqueda *in dicta l. privilegia*, *ex num.* 52. Coſtanus *de dotibus cap.* 7. *ex num.* 6. Pichardus *in* §. *actionum*, *num.* 74. *Inſtit. de action.* Bachovius *de pignor. cap.* 12. qui docuerunt, verum eſſe omnibus creditoribus etiam expreſſam hypothecam habentibus mulierem præferri, quia cùm Juſtinianus *in d. l. aſſiduis*, generaliter loquatur de omnibus creditoribus, generaliter eſt audiendus, *l. de pretio*, *ff. de public. l.* 1. §. *generaliter*, *ff. de legat. præſtand.* Accedit quod publicus favor in dotibus verſatur, qui ideò ſingulorum commodis præferendus eſt, *l.* 1. *ff. ſolut. matrim. l. actione*, §. *Labeo*, *ff pro ſocio*: præſertim cùm in dubiis pro dotibus ſit reſpondendum, *cap. ult. de re judic.* facit etiam illud tritum axioma: *Si vinco vincentem te*, *à fortiori vincam te.* Sed qui ad rem conſervandam, vel reficiendam pecuniam credidit, omnibus creditoribus præfertur, *l. creditor*, *ff. ſi certum petatur*, *l. interdum*, *ff. qui potiores*: ſed mulier pro dote illi præfertur, *authent. quò jure*, *C. qui potiores*, *authent. hìc conſequens*, *C. de collat. dotis.* Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 8. igitur omnibus creditoribus mulier præfertur. Jure tamen noſtro regio contraria ſententia recepta eſt, à qua in praxi recedi non poteſt, ob textum diſertum *in l.* 33. *tit.* 13. *partit.* 5. docuerunt ita Gregorius Lopez *ibi*, Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 7. Gomez *in l. Tauri*, *num.* 39. Matienzus *in l.* 7. *tit.* 16. *lib.* 5. *recopil.* Maqueda *ubi ſuprà*, *num.* 66. Nec uxoribus competere privilegium fiſco conceſſum *in l. ſi quis mihi*, *ff. de jure fiſci*, pluribus relatis probat Olea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 7. *num.* 4. Unde hæc verba præſentis textus, *Omnibus creditoribus præferatur*, exaudienda ſunt juxta textum *in d. l. aſſiduis*, de omnibus creditoribus, etiam expreſſam hypothecam habentibus.

[d] *Tarenorum.*] Genus monetæ eſt proprium illius provinciæ, ut jam notavi *in cap. ad noſtram*, *de empt. & vendit.*

4. [e] *Maleficium.*] *L. quiſquis*, §. *uxoris*, *C. ad leg. Jul. Majeſt. l. ſi marito*, *ff. ſolut. matrim. l. res uxoris* 24. *C. de donat. inter*, *l.* 2. *C. ne uxor pro marito*, *cap. decrevit*, *de hæret. in* 6. *l. ſi quis poſthac*, *C. de bonis proſcript. l. ſancimus* 12. *C. de pœnis*, *l.* 1. *C. de vi publica*, *Novella* 134. *cap. fin. Authent. bona*, *C. de bonis proſcript. l.* 8. *tit.* 10. *p.* 7. *l.* 77. *Tauri*, quæ eſt lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* quod etiam procedit in arrhis, *dicta l. res uxoris*: cui convenit lex 4. *tit* 10. *partit.* 7. & in his, quæ ex conjugali acquæſtu ad uxorem pertinent, *ex d. l.* 77. *Tauri*, quæ eſt lex 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *recopil.* & meritò, quia pœna debet ſequi auctorem criminis, *d. l. ſancimus*, *C. de pœnis*, *cap. quæſivit*, *de his quæ fiunt à majori parte.* Variis ampliationibus, & limitationibus exponunt Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *num.* 7. Guazinus *de confiſcatione*, *limit.* 33. Maſinus *eod. tract. q.* 4. *num* 34. Sanchez *lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 27. *per totum*, Acoſta *de privil. credit. ampliat.* 7. *num.* 203. Henellius *de dotalitio*, *cap.* 8. §. 18. Ricciulus *de jure perſon. lib.* 3. *cap.* 36. *à num.* 30. Borellus *tom.* 3. *tit.* 5. *à n.* 319. Azevedus *in d. l.* 10. Gomez *in d. l.* 77. Garcia *de conjug. acquæſtu*, *num.* 175. Sed nunc obſtat communis ſententia, in qua docetur, quod licèt quis non poſſit pro alterius delicto pœna ſpirituali, aut corporali puniri, pœnâ tamen pecuniariâ, ſeu temporali plecti valet. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 8. *num.* 7. Petrus Gregorius *lib.* 55. *ſyntagm. cap.* 1. ſed privatio dotis eſt pœna pecuniaria: igitur propter delictum mariti poterat uxor ea mulctari, præſertim cùm dotis dominium conſtante matrimonio penes maritum ſit, *princip. Inſtit. quibus alienare*, plura D. Nicolaus à Caſtro *in l.* 2. *C. de fundo dot.* Cui difficultati ut ſatisfaciamus, ſupponimus juris conditores magnoperè curaſſe dotes conſervare, & ne uxores indotatæ remanerent, *l. ult. ff. ſolut. matrim. l. hoc modo* 69. *ff. de condit. & demonſtr. dicta Laſſidius*, Alex. ab Alex. *lib.* 4. *genial. cap.* 8. eiſque innumera privilegia conceſſiſſe, quorum mentio ſit *in cap. per veſtras*, *de donat. cap. ſalubriter*, *de uſuris*, *l.* 2. *l. prædiorum* 12. *l. qui balneum*, *ff. qui potiores*, *l. ſi cùm dotem*, *l. ſi conſtante*, *ff. ſolut. matrim. l. unica*, *C. de rei uxor. l. in rebus*, *C. de jure dot.* quæ dotalia privilegia referunt, & exponunt Petrus Barboſa *in l.* 1. 3. 5. *&* 6. *ff. ſolut. matrim.* Baldus Novellus *de dotibus p.* 6. 7. 8. *&* 9. Joannes Campegius *eod. tract. q.* 8. *per totam*, Conſtantius Rogerius *de dote*, *inſpect.* 8. Gubertus Coſtanus *de dotibus*, *cap.* 6. *&* 7. Paleottus *eodem tract. num.* 45. Baptiſta à ſancto Blaſio *quæſt.* 350. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 3. *q.* 7. *num.* 3. Acoſta *de privileg. regul. c.* 2. *ampliat.* 6. inter quæ illud enumeratur, quod refert Innocentius *in præſenti*, & *in cap. ex parte*, *de conſuet.* videlicet ut propter mariti delictum uxor dote non privetur, ut notarunt hìc Immola *num.* 1. Panormitanus *num.* 2. Anania *num.* 12. Zarabella *num.* 5. Ancharanus *num.* 6. Hoſtienſis *verſ. In jure.* Quod adeò verum eſt, ut ſi quis pro mariti debito res uxoris occupet, vim facere dicatur, *l.* 1. *C. ad leg. Jul. de vi.* Nec obſtat difficultas proximè expenſa; nam licèt verum ſit, maritum conſtante matrimonio dotis dominum eſſe, nec eam reſtituere teneri, niſi ſoluto matrimonio, *l. unic. C. ſi dos conſtante matrim.* favore tamen dotis introductum fuit, ut ſi maritus ad inopiam vergat, poſſit uxor conſtante matrimonio dotem exigere, *l. ſi conſtante* 25. *ff. ſoluto matrim. l. ubi adhuc* 29. *ff. de jure dot. l.* 29. *tit.* 11. *partit.* 4. *cap. per veſtras*, ubi dicemus, *de donat. inter*: maritus autem, cujus bona publicantur, atque propter delictum capiuntur, apertè ad inopiam vergit, ita ut actio de dote naſcatur, ut benè notarunt Bartolus *in l.* 2. *num.* 6. *ff. ſoluto matrim.* ubi Caſtrenſis, Baldus Novellus

ubi

ubi proximè, privil. 17. atque ita quaſi adveniente cauſâ dotis reſtituendæ, dominium rerum dotalium ad uxorem pertinet, argumento legis *in rebus, C. de jure dot.* & ſic res dotales non poſſunt cum mariti bonis publicari : quare Zabarella & Anania *ubi ſuprà*, docent in præſenti textu, poſſe uxorem conſtante matrimonio de dote agere. Nec etiam obſtat textus *in l. ſatis* 4. *C. de Primipilo, lib.* 12. ubi ob delictum, ſeu debitum mariti dos uxoris capitur. Nam textus ille procedit ſpecialiter in Primipilo, ut docent hîc communiter repetentes, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *num.* 7. cujus ſpecialitatis ratio ut agnoſcatur, ſciendum eſt, Primipilum apud Romanos fuiſſe Principem primi ordinis, & Præfectum legionis, ut probant Covar. *dicto num.* 7. Juſtus Lipſius *de militia Romana*, Pancitola *lib.* 2. *variar. cap.* 74. & *in notitia cap.* 21. Altamiranus *in rubric. de filiis official. cap.* 2. *num.* 23. Ramirez de Prado *in l. ſuper creandis, C. de jure fiſci*, ad quem veluti ad Principem totius legionis pertinebat cura militaris annonæ ; unde militaris annona Primipilus appellari ſolet *in l. officialis, C. de Epiſcop. & Cleric. l.* 3. *C. de Primipilo, l. ſpeciebus, C. de cohortalibus, lib.* 12. *l.* 1. *C. de privil. fiſci, l. ſed & militis, §. fin. l. non ſolùm, §. qui Primipilum, ff. de excuſat. tut. l. pater, ff. de aliment. legat. l. fin. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Cujacius *in l. creditor* 52. *§. inter, ff. de act. empti*, Pancitola *lib.* 1. *variar. cap.* 243. cujus fraudatio, iniquaque diſtributio Reipublicæ valde pernicioſa eſt, ut latè probat Altamiranus *dicto cap.* 2. *num.* 9. ſiquidem à militari annona totius exercitus robur, ac per conſequens ſalus Reipublicæ pendet ; unde in odium hujus delicti ſtatutum fuit, ut dos uxoris caperetur ; & filii, quamvis non hæredes, pro debitis Primipili tenerentur, ut docuerunt Oſualdus *lib.* 15. *Donelli, cap. ult. littera C*, Ripol. *variar. cap.* 10. *num.* 329. Merenda *lib.* 2. *controv. cap.* 63. Bulengerus *de Imperio Romano, lib.* 3. *cap.* 31. Solorzanus *lib.* 5. *de jure Indiarum, cap.* 1. *num.* 129. Altamiran. *ubi ſuprà, num.* 11. Matinis *alleg.* 125. Nec huic interpretationi obſtat textus *in l.* 1. *C. de privil. fiſci*, ubi in eadem ſpecie docetur, occupatis bonis mariti ex cauſâ Primipilaris adminiſtrationis, bona uxoris illi reſtituenda eſſe ; nam ut docuerunt ibi Accurſius, Bartolus, Baldus, & Gothofredus, textus ille procedit in bonis paraphernalibus uxoris, quæ pro adminiſtratione Primipilari mariti nec tacitè obligata ſunt, ideóque nec occupatis mariti bonis ipſa capi poſſunt.

COMMENTARIUM.

5. Concluſio deducitur et probatur.

COmmuniter ex hoc textu ſequens deducitur concluſio : *Mulier pro dote ſua habet tacitam hypothecam.* Probant eam textus *in l. unica, §. & ut plenius, C. de rei uxor. act. l. aſſiduis* 12. *verſ. Ad hæc, C. qui potiores, §. fuerat, Inſtit. de action. l. ubi* 29. *C. de jure dot. l.* 17. *tit.* 11. *partit.* 5. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa *in collect. & ſelect.* & à Garaña, Petrus Barboſa *in l.* 1. *§. n.* 31. *ff. ſoluto matrimon.* Maqueda *in l. privilegia. num.* 48. *ff. de privileg. credit.* Pichardus *ad eundem textum, in §. quædam* 20. *num.* 74. *Inſtit. de action.* Bachovius *lib.* 1. *de pignor. cap.* 10. Coſtanus *de dotibus cap.* 6. Gaito *de credito cap.* 4. *q.* 11. *num.* 1628. Fontan. *de pactis nupt. tom.* 2. *clauſul.* 7. *gloſ.* 2 *p.* 1. *ex num.* 28. plures congeſti ab Acoſta *de privileg. credit. regul.* 2. *ampliat.* 6. *per tot.* Giurba *ad conſuetud. Meſſan. cap.* 13. *gloſ.* 3. Merlinus *de pignor. lib.* 3. *tit.* 2. *per totum*, Gibalinus *de uſuris lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 4. *num.* 9. Bachovius *lib.* 6. *declar. cap.* 92. Balduinus *in Juſtin. pag.* 220. Petrus Gregorius *lib.* 9. *ſyntagm. cap.* 24. Cujacius *in Novella* 91. & *in l. unica, §. ſed ut plenius, C. de rei uxor.* Donellus *de pignor. cap.* 12. Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 11. 12. & 13. Fachineus *lib.* 3. *controv.* 99. & 100. & *lib.* 10. *cap.* 33. 34. & 35.

6. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo : Pignus, hypotheca, & fidejuſſor regulariter eiſdem obligationibus accedere ſolent, *l.* 1. *ff. de fidejuſſ. l. res hypotheca* 5. *C. de pignor.* ſed fidejuſſor dotis nomine nec peti valet, nec dari poteſt, *l.* 1. *C. ne fidejuſſores dot.* probant Mudeus *de pignor. cap.* 5. *num.* 12. & *cap.* 11. *num.* 24. P. Barboſa *in l. ſi cùm dotem* 12. *§. tranſgrediamur, num.* 29. *ff. ſoluto matrim.* Oſualdus *lib.* 15. *Donelli, cap.* 48. *littera F*, Gratianus 2. *tom. diſcept. cap.* 233. *num.* 33. Igitur nec pignus ob dotis ſecuritatem conſtitui valet. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam mulier rerum dotalium dominium habet, *l. divortio* 8. *§. fundum, l. ſi conſtante* 25. *§. ſi maritus, ff. ſoluto matrim. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* ſed in re propria nec pignus, nec hypotheca conſiſtit, *l. nec pignus* 46. *ff. de reg. jur.* Ergo pro dote recuperanda non poteſt mulier in rebus ipſis tacitam hypothecam habere. Augetur ſecundò, nam vir, & uxor omnium bonorum ſocii ſunt, *l.* 1. *ff. de ritu nupt. l.* 4. *C. de crimine expil. cap. cùm ſocietas* 22. *q.* 2. latiùs dicemus *in cap.* 2. *de donat. inter.* Ergo tam lucra, quàm damna debent eſſe communia, *ex l. ſi non fuerit* 21. *§. Ariſto, ff. pro ſocio*, & per conſequens ſi res dotales perierint, periculo uxoris & mariti pereunt.

7. De actione rei uxoriæ.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, olim pro recuperanda dote nullam inſtitutam fuiſſe actionem, teſte Gellio *lib.* 4. *noctium, cap.* 3. obſervavit Cujacius *lib.* 10. *obſerv. cap.* 1. cùm matrimonia morte ſolùm diſſolverentur, & ſuperſtitibus liberis materna bona ſucceſſionis jure adjudicarentur ; poſtea verò cùm divortia in uſum venire cœpiſſent, quibus initium præbuit Carbilius *anno* 523. qui uxorem repudiavit, ut minùs aptam liberis ſuſcipiendis, ut refert Gellius *ubi ſuprà*, & nos fusè *in cap.* 1. *de divortiis* ; introducta inde fuit actio rei uxoriæ, quâ ſoluto matrimonio mulieri ſubveniebatur contra maritum, *l.* 1. *cum ſi quent. ff. ſolut. matrim l. unic. in princip. C. de rei uxor. action.* notarunt Sigonius *de antiquo jure Romano, lib.* 1. *cap.* 9. Guevara *in tepic. Cicer. §.* 1. *num.* 3. Roſinus *lib.* 5. *antiquit. cap.* 34. quamvis poſtea æquitate ſuadente ad alios caſus diſſolutionis matrimonii, veluti mortis mariti paulatim protraheretur, *l. dotis* 9. *l. ult. C. ſoluto matrim. l.* 1. *C. Theodoſ. de dotibus, l. rei* 15. *§* 1 *l. ſi cùm dotem* 22. *ff. ſoluto matrim.* Ita verò hæc actio appellata eſt, quia quamvis rei uxoriæ nomine tam dos, quàm cætera uxoris bona veniant, *l. penult. ff. ad leg. Falcid.* ut ſunt bona paraphernalia, *l. donationes* 31. *§. cæterùm*, ubi pro *Galli*, rectè legit *alii*, D. Joſephus de Retes *lib.* 5. *opuſc. cap.* 1. *num.* 7. propriè tamen, & per excellentiam res uxoria dos ipſa dicitur, quia patrimonium præcipuum uxoris eſt, *l.* 3. *§. ſed utrum, ff. de minor. l. in rebus* 30. *C. de jure dot.* inde actio, quæ pro ipſa dote competit, rei uxoriæ dicta fuit, *dicta l. unica, §. accedit*, & § 29. notarunt Cujacius *ibi, in princip.* Hothomanus *de dotibus cap.* 1. *num* 3. Acoſta *de privil. credit. reg.* 5. *ampl.* 6. *in princip.* quæ actio dabatur tam mulieri, quàm ejus Patri. Ulpianus *tit.* 6. *regul.* ibi : *Quod ſi in poteſtate patris ſit, pater adjunctâ filiæ perſonâ habet actionem rectè.* In qua ultima voce mendum eſſe ſuſpicatur

ſuſpicatur Hothomanus *de dotibus cap.* 13. *num.* 91. legendumque exiſtimat *rei uxoriæ*. Hujus actionis formulam Cicero *lib.* 3. *de officiis*, hanc fuiſſe ſcribit, quantùm æquius melius ſit dari. Habemus aliquot ejus veſtigia *in l. penult. ff. ſoluto matrim. l. ſi cum Cornel.* 82. *ff. de ſolut.* quare Caius *in l. ea* 8. *ff. de capite minut.* ſcribit in bonum, & æquum conceptam eſſe, & naturalem præſtationem habere, ob eamque cauſam etiam poſt capitis diminutionem durare. Alia notarunt de ipſa actione Gifanius, & Cujacius *in d. l. unic.* Idem Cujacius *lib.* 22. *obſerv. cap.* 14. Hothomanus *de dotibus cap. ult.* Coſtanus *eod. tract. cap.* 5. Pichardus, & alii Inſtitutarii *in d. §. fuerat*, Oſualdus *lib.* 14. *Donelli, cap.* 14. *littera F.* Erat etiam olim alia ratio repetendæ dotis causâ, videlicet ex ſtipulatu, quæ mulieri competebat, vel parenti, vel extraneo, qui utiliter dotem ſibi reddi ſtipulabatur, *l. etiam* 8. *C. de jure dot. l. quoties* 29. *ff. ſolut. matrim. l. ex morte* 9. *§. ult. C. de pact. convent.* dabatur etiam actio præſcriptis verbis, quæ tunc competebat, quando extraneus ſibi dotem reddi paciſcebatur, *d. l. unica, §. accedit, l. ovia, l. ſi dotem* 24. *C. de jure dot.*

8. De privilegiis dotis.

Imperator Juſtinianus agnoſcens dotium cauſam publicam & favorabilem eſſe, ut vulgò docetur *ex l.* 1. *ff. ſolut. matrim.* & illuſtrabimus *in cap.* 1. *de donat. inter*, ut dotes conſerventur, varia privilegia ipſis, & earum causâ uxoribus conceſſit. Primò conſtituit, ut actio ex ſtipulatu tantùm daretur, transfuſis in eam omnibus commodis, quæ ex actione rei uxoriæ proveniebant, quia plenior erat ex ſtipulatu actio, *d. §. fuerat, Inſtit. de action.* id eſt, accommodatior, favorabiliorque. Actionem autem ex ſtipulatu ſemper dari voluit, etiamſi ſtipulatio non præceſſiſſet, ſupponendo verba adfuiſſe, & ita ex illis actionem ex ſtipulatu oriri cum qualitatibus bonæ fidei, ut latè exponunt Cujacius, & Gifanius *in d. l. unica*: doctè, & eruditè illuſtriſſimus D. Franciſcus Ramos in privato ſchediaſmate. Huic privilegio aliud adjunxit Imperator dotium causâ, dum uxoribus conceſſit tacitam hypothecam dotis nomine, ita ut etſi de ea non conveniret, ſemper tamen ineſſe intelligeretur, cùm antiquitus tantùm hypotheca daretur pro dote, ſi ſpecialiter contraheretur, ut *in l.* 1. *ff. qui potiores, l. quod autem* 7. *§. ſi uxor, ff. de donat. inter, l. vir* 17. *§.* 1. *ff. ad Velleianum.* Quæ tacita hypotheca adeò procedit, ut contracta dicatur quantumcunque maritus minor ſit, etſi decretum judicis non præcedat, contra textum *in l. ſi pupillorum, §.* 1. *ff. de rebus eorum*: pro qua ſententia faciunt textus *in l. mater, ff. de jure dotium*, ubi docetur, valere conſequentiam: Is qui matrimonium contrahere poteſt, & pro dote obligari valet: ſed minor abſque decreto matrimonium contrahere poteſt, *l. in copulandis, C. de nupt.* igitur & pro dote obligari, ac per conſequens ejus bona. Faciunt etiam textus *in l. in conditionibus, ff. de condit. & demonſtr.* prout illum expendit Coſta *lib.* 2. *ſelect. cap.* 3. *per totum, l.* 2. *ff. de rebus eorum*, pluribus relatis defendit Acoſta *de privil. dicta ampliat.* 6. Quæ tacita hypotheca non ſolùm competit pro dote, verùm etiam pro augmento dotis, *authent. de quantitate dotis, §. hic conſequens, collat.* 7. juncta etiam lege 8. *C. de jure dot.* immò & ad donationem propter nuptias plures privilegium hoc protrahunt, quia cùm talis donatio ſit velut dos contraria à marito uxori data, & eodem jure utatur, *l. penult. & ult. C. de donat. ante nupt. authent. aqualitas, C. de pactis conventis*; jus quoque tacitæ hypothecæ habere debet, ut pluribus relatis docent Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 4. Myſing. *lib.* 5. *obſerv. cap.* 4. quamvis contrarium teneant Gifanius *in dicta l. unica*, Donellus *lib.* 14. *cap.* 9. hanc etiam hypothecam ad ſponſalitiam largitatem, quæ ab ipſo ſponſo ſponſæ, quaſi in munificentiæ, & amoris pignus datur, *l.* 1. *&* 3. *tit.* 11. *part.* 4. extendit Antonius Gomez *in l.* 50. *Tauri, num.* 54 ſed non rectè, quia nec certæ legis auctoritas, nec dotis, aut donationis propter nuptias favor, & æquitas ad inducendam tacitam hypothecam pro ſponſalitia largitate concurrunt. Unde apparet, falſum etiam eſſe, quod idem Gomezius affirmat, tacitè obligari mulieris, & mariti bona pro dimidia parte lucratorum conſtante matrimonio, videlicet conjugalis quæſtus, de quo agemus *in cap.* 2. *de donat. inter.* Apud Pragmaticos etiam receptum eſt, hanc hypothecam tacitam competere pro alimentis ex dote præſtandis, vel conſtante, vel ſoluto matrimonio intra annum, quoad reſtituatur, ſive pro fructibus dotis, ex quibus alimenta præſtantur, *l. pro oneribus, C. de jure dot. l. ſi cùm dote, §. ſin autem, ff. ſolut. matrim.* quod etiam apud eos obtinuit in uſuris, quæ marito poſt moram in dote ſolvenda debentur, *ex l. ult. §. propterea, C. de jure dot. cap. ſalubriter, de uſuris*, quia pro eis maritus tacitam hypothecam obtinet in bonis ejus, qui dotem promiſit, argumento legis *Lucius, ff. qui potiores, l.* 2. *ff. de aliment. legat.* docent Gratianus *lib.* 1. *diſcept. cap.* 53. *num.* 7. Faber *in ſuo Codice, lib.* 5. *tit.* 8. *diffin.* 26. Surdus *de alimentis, tit.* 8. *privil.* 49. Illud etiam certum eſt, eam hypothecam competere pro rebus marito datis extra dotem, quæ paraphernalia dicimus, *ex l. ult. C. de pactis conventis.* Et quamvis jure civili ea ſententia non ſit extra controverſiam, cùm ab ea diſcedat, diſſentiatque nervosè Gifanius *in dicta l. ultima*; jure tamen noſtro extra dubium eſt, *ex l.* 17. *tit.* 11. *part.* 4. & in praxi ita receptum eſſe teſtantur Azevedus *in l.* 3. *n.* 23. *tit.* 9. *lib.* 5. *recop.* Faber *in ſuo Codice, tit.* 8. *definit. ultima*: his tamen caſibus donationis propter nuptias, & bonorum paraphernalium, etſi privilegium tacitæ hypothecæ mulieri competat, non tamen datur privilegium prælationis, de quo ſuprà egi; quia cùm id contra jus, dotis contemplatione, & ſpeciali gratiâ receptum ſit, non debet extendi ad alia bona, quæ æquali favore digna non ſunt, ut docuerunt Cujacius, & Gifanius *in d. l. aſſiduis* 12. Gratianus *diſcept.* 1. *tom. cap.* 53. Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 4. Pichardus *in dicto §. fuerat, num.* 45. proſequitur Acoſta *dicta ampliat.* 6. *num.* 337. An hæc hypotheca intelligatur reſpectu eorum creditorum, qui eam priùs expreſſam habuerant, & ita uxor illis præferatur, diſputat Brônchorſt. *enantioph. cent.* 3. *aſſert.* 9.

9. Quando hæc hypotheca competat marito.

Deinde ſciendum eſt, hypothecam hanc, licèt diverſo modo, competere etiam marito pro exigenda dote ſibi promiſſa; quemadmodum & tacita ſtipulatio, quæ eodem jure cum tacita hypotheca conſiſtit, ut exprimitur *in dicta l. unica, in princip. & verſ. Et nemo, C. de rei uxoriæ, l.* 23. *tit.* 3. *part.* 5. docent Campegius *de dote* 1. *p.* 957. Balduinus *de pignor. cap.* 7. Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 4. Petrus Barboſa *in l.* 1. *p.* 3. *num.* 6. *&* 26. *ff. ſolut. matrim.* inde poteſt maritus eam actionem hypothecariam intendere, cùm de evictione agit, quia res alienæ in dotem datæ ſunt: quod ut facilius agnoſcamus, diſcrimen conſtituendum eſt inter res dotales æſtimatas, & inæſtimatas; quippe ſi æſtimatæ res in dotem dentur, & evincantur, placet ſemper marito actionem ex empto de evictione competere contra eum qui dotem dedit, *l.* 1. *C. de jure dot.* Cujacius *lib.* 17. *obſerv. c.* 1. quia æſtimatio

rerum

rerum dotalium plerumque emptionem facit, *l. interest 6. C. de usufruct. l. quotiens 5. C. de jure dotium*: in emptione autem naturaliter inest evictionis actio, *l. in vendendo 26. ff. de evict.* econtrà autem si res dotales inæstimatæ dentur, & marito auferantur à Domino, nullam maritus de evictione habet actionem, sive à muliere, aut ejus patre, sive extraneo data sit, *l. 1. C. de jure dot. l. quotiens 69. §. cùm res, ff. eodem tit.* quia dotis datio donatio quædam est, etsi non simplex, *l. ult. C. de donat. ante nupt.* ex donatione autem regulariter evictio non datur, *l. ad res 62. ff. de edilit. edict.* Cessat autem hæc doctrina tribus casibus. Primus est, si dos non æstimata priùs promissa sit, ut plerumque accidit, & postea data; quo casu rebus evictis, ex stipulatu, vel certi condictione maritus agere potest, *dicta l. 1. C. de jure dot. l. sed si 23. de evict. l. mater 34. ff. de jure dot.* quia tradita non videtur dos, quæ evicta est, *l. si patroni 51. §. ult. ff. ad Trebel. l. ubi eadem 75. §. ult. ff. de verb. oblig.* Secundus est, si in dotis constitutione ultrò de evictione cautum sit, vel simpliciter, vel stipulatione duplæ, *l. non solùm 52. ff. de jure dot. juncta l. 2. C. de donat.* Tertius, si dolo malo res alienæ in dotem dentur; nam his evictis de dolo actio adversus eum, qui dedit, competit, *dicta l. cùm post 69. §. cùm res, l. Aristo 18. §. ult. ff. de donat.* nisi uxor in dote danda dolum commiserit, quo casu actione in factum, detractà doli mentione, convenitur, *dicta l. 1. C. de jure dot.* ubi Gisanius, & *in d. l. Aristo 8.* Faber *de error. decade 81.* Cujacius *lib. 4. respons. Papin. in d. l. cùm post, §. cùm res*, Barbosa *in d. l. æstimatio, n. 51. ff. solut. matrim.* non tamen ullo casu privilegium prælationis, de quo suprà, uxori concessum, marito pro dote competit, quia hoc privilegium personæ mulieris cohæret: notarunt Castillo *dicto lib. 3. controv. cap. 4. num. 3.* Balduinus *de pignor. cap. 7.* Molina *de justitia, disput. 423. num. 6.* Novellus *de dote, q. 12. num. 10.*

10. De tacita hypothsca.

Rursus sciendum est, quoad privilegium hoc tacitæ hypothecæ nihil interesse, an dos sit profectitia, an adventitia. Est autem dos profectitia, quæ à patre filiæfamilias, vel emancipatæ datur: adventitia verò, quæ à quovis alio præter patrem, veluti muliere, vel extraneo, traditur, & quodammodo extrinsecùs advenit, *l. profectitia, §. si pater, ff. de jure dot. l. 4. C. de collat.* Ulpianus *in fragm. tit. 6. de dotibus*: notant Cujacius *tract. 8. ad Africanum, ff. solut. matrim.* Hothomanus *de dotibus cap. 3.* Barbosa *in l. 2. §. quod in patria, ff. solut. matrim.* Schifordeg. *ad Fabrum lib. 3. tract. 2. q. 8.* In his ergo casibus tacitam hypothecam habet maritus in bonis ejus, qui dotem promisit, & uxor in bonis mariti, *l. etiam 19. ff. de jure dot.* Etiam hypotheca hæc tacita datur, si pater pro filiofamilias marito dotem acceperit, vel ei tradi jusserit; hypothecaria enim actione conveniri potest, ut *ex l. si cùm dotem 22. §. transgrediamur, ff. solut. matrim.* probant Petrus Barbosa *ibi, num. 6. & 28.* Faber *in suo Codice, lib. 8. diffinit. 25.* Si verò filio emancipato dotem accipienti consenserit, nec pater, nec ejus bona tacitè obligantur, *l. unica, C. de filiofamil. & quemadmodum, lib. 10. l. ult. §. rescripserunt, ff. ad municip. juncta l. Lucius, ff. de administr. tutor.* Barbosa *in dicto §. transgrediamur, num. 9.* nisi eo casu, quo pater pro dote filio data se obligare cogi possit, *l. si filius 7. ff. de tutel.* veluti quoties sine patris cautione pro dote filius uxorem idoneam non inveniret, tunc ne matrimonium impediri videatur, *l. capite 29.* aliàs *qui liberos 30. ff. de ritu nupt.* & pater bona obligare cogitur, & filio emancipato dotem accipienti consentire; quo casu tacita hypotheca in ejus bonis inducitur, ut colligitur ex traditis à Barbosa *in dicto §. transgrediamur, num. 31.* Campegio *de dote 3. p. quæst. 16.* Gutierrez *de juramento, 1. p. cap. 46.* Novello *de dote, 6. p. privil. 10.* Quare cùm jure Regio post benedictiones nuptiales filius exeat à patris potestate, *ex l. 47. Tauri*, quæ est hodie lex 8. *tit. 10. lib. 5. recopil.* etiamsi filius patre consentiente dotem post nuptias acceperit, cessabit tacita hypotheca in bonis patris, ut docent Molina *de justitia, tract. 2. disput. 438. num. 2.* Barbosa *ubi suprà, num. 8.* Hoc autem privilegium tacitæ hypothecæ adeò comitatur primum, prælationis videlicet, ut quodammodo illi insit, *d. l. assiduis, vers. Ad hæc, §. fuerat, Instit. de actionibus*, Negusantius *de pignor. memb. 4. num. 29.* Unde provenit, ut si extraneus pro muliere dotem dederit, quamvis sibi restitui stipuletur, non tamen habeat in bonis mariti tacitam hypothecam, quia hæc actioni tantùm de dote ex stipulatu à Justiniano inductæ tribuitur, quæ nunquam extraneo competit, *d. l. unic. §. accedit*, docent Molina *de justitia, disput. 438 num 3.* Barbosa *in d. l. 1. 5. p. num. 30. ff. solut. matrim.* Inde etiam infertur, ut si pater pro filia dotem dederit, eamque soluto matrimonio petat per actionem ex stipulatione ficta, quæ patri pro dote profectitia competit, cùm filiæ tribuatur, *l. 2. §. quod si in patria, ff. solut. matrim. d. l. unic. §. extraneo, C. de rei uxor.* jus quoque tacitæ hypothecæ simul habebit, sive vivâ, & consentiente filiâ experiatur, sive post mortem filiæ suo nomine, juxta legem *dos à patre 4. ff. soluto matrim. l. jure, ff. de jure dot.* Barbosa *in l. post dotem 40. num. 56 ff. solut. matrim.* Si autem pater dotem petat actione ex stipulatione vera, quia dotem sibi stipulatus est, ut *in l. quoties 29. ff. solut. matrim.* tacitam hypothecam non habebit, quia illa stipulatione à jure dumtaxat inductâ datur: notavit Negusantius *ubi proximè, num. 34.* Similiter circa prælationis privilegium ratiocinandum est: nam si pater agat ex persona filiæ, illo utitur; secus verò si jure proprio. Novellus *de dote, p. 12. n. 11.* Barbosa *in d. l. post dotem, n. 55.* Unde cùm apud nos filius post benedictiones nuptiales sui juris efficiatur, & soluto matrimonio illi tantùm competat de dote actio, ut docent Azevedus *in d. l. 8. n. 29.* Barbosa *in dicta l. 2. §. quod si in patria, n. 12.* Cevallos *communium q. 478. n. 5.* ideò frustra de hypotheca patri competenti, vel non, differitur, nisi casu quo quia matrimonium solutum est ante benedictiones nuptiales, dos patri restitui debet. Jus tamen hoc tacitæ hypothecæ mulieri pro dote quæsitum, ad eum, cui dotis actio ceditur à muliere, & ad hæredes ejus transit, quasi conjunctum cum actione ex stipulatu, argumento legis unicæ. §. *illo procul, C. de rei uxoriæ, l. 1. §. promittatur, ff. de aqua quotid.* non tamen jus prælationis, quia hoc jus uxoris personale est, *authent. ut ex actione dotis, collat. 7. novel. 91.* juncta lege *ex pluribus, ff. de administr. tut.* Barbosa *in d. l. post dotem 49. num. 57. ff. solut. matrim.* Molina *dicta disput. 438. num. 4.* nisi filii sint, quibus pro dote matris jus tacitæ hypothecæ, & prælationis contra creditores alios in bonis patris specialiter datum est, *ex d. l. assiduis, vers. Exceptis, l. si quis privre 8. §. ult. C. de secundis nuptiis*, docent Gregorius Lopez *in l. 33. tit. 13. part. 3.* Costanus *de dote cap. 7. num. 13.* Cujacius *in d. l. unica, §. cùm autem, in fine, C. de rei uxoriæ*, Gratianus *tom. 1. discept. cap. 143. num. 43.* Cancerius *2. p. variar. cap. 7. n. 92.* Acosta *de privil. credit. in reg. 2. ampliat. 6. n. 130.* quamvis nec filiis, nec hæredibus mulieris privilegium prælationis competere

competere probabiliter contendant Fulgoſius *in d. l. aſſiduis, num.* 8. Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 13. Schiſordeg. & Hunnius laudati ab Olea *de ceſſ. jur. tit.* 6. *q.* 2. *num.* 14.

II. QUO TEMPORE NASCATUR HAC HYPOTHECA.

Superest, ut de tempore, in quo hæc hypotheca competat, tam marito, quàm uxori, videamus. Et placuit, marito ex tempore matrimonii contracti; mulieri verò ex die matrimonii soluti hypothecam competere, quia hypotheca actioni de dote tribuitur, & veluti accedit: actio autem de dote, nec marito ante nuptias, nec mulieri nisi post nuptias diruptas nascitur, *l. talis* 48 *ff. de jure dot. l. si constante* 24. §. 1. *ff. soluto matrim. juncta l. cùm solvendo* 4. *ff. de distract. pignor.* unde actio de dote semel nata retrotrahitur in marito ad tempus promissæ dotis, in muliere verò ad tempus contracti matrimonii. Unde consequens est, hypothecam quoque tacitam marito ex die promissæ dotis competiisse, mulieri verò ex die matrimonii contracti, *ex l. qui balneum* 9. *l. potior* 11. *ff. qui potiores*, docent Petrus Barbosa *in l.* 1. 3. *p. num.* 23. *ff. soluto matrim.* Gisanius *in d. l. assiduis.* Jure autem nostro Regio verius est, hypothecam tacitam mulieri tribui ex tempore dotis traditæ, ut exprimitur *in l.* 47. *tit.* 11. *partit.* 4. docent Molina *dicta disput.* 438. *num.* 10. Acosta *dicta ampliat.* 6. *num.* 24. Cæterùm si mulier pro dote expressâ hypothecæ conventione sibi caverit, soluto matrimonio ad tempus conventionis retrotrahitur hypotheca; & ideò cæteris creditoribus posteriores hypothecas habentibus, communi jure præferetur: docent Molina *suprà*, *num.* 10. Gratianus 2. *tom. discept. cap.* 53. *num.* 23. quemadmodum in extraneo, qui pro dote, quam promisit, hypothecam accepit, quæ postea alii obligata est, si quæratur quis potior sit, eleganter responsum est *in l.* 1. *ff. qui potiores*, cui convenit lex 23. *tit.* 15. *partit.* 5. Illustrant Cujacius *lib.* 8. *qq. Papin. in d. l.* 1. Donellus *de pignor. cap.* 12. Paz *in praxi, tom.* 1. *p.* 4. *num.* 5. & 6. Illud notandum est, mulierem quæ pro dote expressam hypothecam accepit, non amittere tacitam, si ei utilis futura sit, argumento legis *Attilicinus, ff. de pactis dotalibus.*

12. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His suppositis ratio præsentis decisionis, & hujus privilegii tacitæ hypothecæ hucusque illustrati, provenit ex matrimonii favore: & quia interest Reipublicæ, ne uxores maneant indotatæ, *l.* 1. *ff. soluto matrim.* unde cùm olim uxoribus tantùm actio personalis concederetur, & frequentes essent actiones hypothecariæ, à quibus facilè præcedebantur uxores, ex regula legis *eos, C. qui potiores*, secundùm quam actio personalis, quantumcunque privilegiata, à quacunque hypotheca vincitur, & superatur; ideò ne ita facilè mulieres indotatæ manerent, concessa fuit illis tacita hypotheca *in dicta l. assiduis*; quod privilegium sine exemplo non est: nam in aliis quoque juris articulis extra partium conventionem tacita hypotheca inducitur, veluti in administratione rerum pupillarium, cujus nomine bona tutoris, ac curatoris, tacito pignoris jure pupillis obligantur, *l. pro officio* 20. *ff. de admimstr. tut. l. fin. C. de legit. tutel.* docent Faber *in Jurisprud. tit.* 12. *princ.* 13. *illat.* 11. Escobar *de ratiociniis, cap.* 39. in invectis, & illatis ab inquilino in prædium urbanum, quæ pro pensione tacitæ hypothecæ nexui subjiciuntur, *l. item* 4. *ff. de pactis*, *l.* 4 *ff. in quibus causis pignus*, Bachovius *de pignor. cap.* 11. item quam habent legatarii in bonis defuncti pro rebus legatis, *l.* 1. *C. communia de legatis*, cujus meminit Tribonianus *in l.* 4. §. 1. *ff. de separat.* ut post Cujacium *ibi, lib.* 12. *respons. Papin.* docet Bachovius *de pignor. cap.* 10. Prædictâ igitur hypothecâ concessâ prospectum est mulieribus, & earum imperitiæ consultum; ideóque deinceps in dotalibus instrumentis conficiendis vix opus est Jurisconsultis, qui apud Romanos dictandis, & conficiendis obligationibus, ac testamentis plerumque adhibebantur, *l. Lucius* 88. §. *Lucius, ff. de legat.* 2. ex Cicerone, & aliis illustrat Cujacius *in l.* 1. *ff. qui testamenta, & in d. l. unica*, §. 1. *C. de rei uxor.* Contrahitur itaque hypotheca solâ legis auctoritate; unde si maritus alia bona non habeat præter fideicommisso subjecta, in eis contrahitur tacita hypotheca, *ex l. mulier* 22. §. *cùm proponeretur, ff. ad Trebel. authent. res quæ, C. communia de legatis*: docent Faber *de erroribus. decade* 20. *errore* 2. & *decade* 99. *errore* 9. Gratianus *tom.* 1. *discept. cap.* 43. *num.* 17. idemque in primogeniis Hispaniæ admittendum in his casibus, quibus vel Regia auctoritate impetratâ, vel ipso jure pro dote obligari possunt: docent Molina *lib.* 4. *de primog. cap.* 6. *n.* 17. P Molina *de justitia, disput.* 468. Illud tandem notandum est, posse mulierem renunciare huic tacitæ hypothecæ, ut exprimitur in constitutione Anastasii, quæ extat *in l. jubemus* 21. *C. ad Velleianum*, & infertur *ex d. l. unica*, §. *& cùm lex, C. de rei uxor.* notaruntque Cujacius *lib.* 3. *observ. cap.* 75. Barbosa *in l.* 1. *num.* 59. *& 69. ff. solut. matrim.* An verò hæc tacita hypotheca competat pro dote confessata, aut accepto lata & putativa, latè disputat Acosta *ubi suprà, ampliat.* 6.

13. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, fidejussores pro dotium securitate peti non posse, hypotheca tamen constitui valet. Differentiæ ratio provenit ex eo, quia fidejussor personam debitoris respicit, pignus verò rei debitæ locum habet, & fidejussor cum contumelia quadam debitoris exigitur, *l. testamento* 17. *ff. de testam. tutel.* & præcipuè mariti, cujus potestati mulier se committit: unde fidejussorem pro dote exigendo, ejus personæ diffidere, & alienam fidem præponere, pernicioso exemplo videtur, *l.* 2. *C. de fidejuss. dotium, l. hac lex, C. de pactis convent. cap. per vestras, de donat.* docuit Larreatigui *lib.* 8. *select. cap.* 13. & latè illustrat Larrea *decis.* 7. *per totam.* Cessat autem hæc contumelioſæ diffidentiæ ratio in pignore, quod non mariti, sed dotis loco cedit, quo magis in tuto sit. Eleganter Cujacius *tract.* 4. *ad Africanum, in l. vir uxori* 17. *ff. ad Velleianum, & ad titulum C. ne fide jussores*, ubi Gisanius, & Pacius. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam hæc tacita hypotheca non ipsis rebus dotalibus inducta est à Justiniano, sed in bonis mariti. Nec ad rem pertinet, quod scriptum est *in l. in rebus* 30. *C. de jure dotium*, mulierem dotales res vel vindicare jure dominii, vel per hypothecariam actionem jure pignoris petere posse; quia quamvis perversam Triboniani Jurisprudentiam extare in eo textu contendat Faber *de erroribus, decade* 99. *errore* 1. verius tamen est, non agi ibidem de tacita hypotheca pro dote, quæ sequenti anno post eam legem editam à Justiniano inducta fuit; sed de expressa, quæ solenni conventione plerumque pro dote adhibetur, *l. quod autem* 7. §. *si uxor, ff. de donat. inter, l.* 1. *ff. qui potiores*, notarunt Gisanius *in d. l. in rebus*, Cujacius *ad titulum C. de jure dot.* Idcircò autem res dotales nexu expressi pignoris mulieri obligari poterant, quia earum dominium tam constante matrimonio, quàm soluto ad maritum pertinebat jure veteri, priùs quàm mulieri traderentur, ut probavi *in cap. cùm contingat, de jurejur.* Cæterùm cùm Justinianus vindicationem rerum dotalium mulieri tanquam

earum

earum dominæ ſoluto matrimonio concederet *in d. l. in rebus* 30. ne dominio dotis dato pignus impediretur, & vendicatio mulieris favore inducta ei actionem hypothecariam adimeret, contra regulam legis *quod favore 6. C. de legibus*, voluit utrumque jus uxori competere; & vindicationem, quaſi dominæ rerum dotalium, ex ſua conſtitutione; & hypothecariam, quaſi retento jure veteri. Præſenſit Cujacius *ubi proximè*, quamvis aliter poſt Accurſium, Bartolum, & Salicetum textum illum accipiat Coſtanus *de dotibus*, *cap.* 6. *num.* 14. Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis; nam ſocietas illa conjugalis conſiſtit in rebus conſtante matrimonio acquiſitis, *cap.* 2. *de donat. inter*; non verò in rebus antea quæſitis: unde mulierem extra dotem ſibi paraphernalia bona retinere poſſe notum eſt, quæ non communicantur marito: & ita ſocietas illa quoad lucra conſtante matrimonio obvenientia procedit.

CAPUT VI.

Idem *R. de Monte* a *Fortino.*

CUm contra nobilem virum G. Deventen civem b Anagninum, ſuper quibuſdam poſſeſſionibus, quas quondam pater tuus Laudun de Salis pro certa pecuniæ quantitate obligarat, & creditoris hæredes prædicto G. pignorarant, moviſſes in noſtra præſentia quæſtionem, tibi, & ei dil. fil. P. de Saxon. Subd. & Capellanum noſtrum conceſſimus auditorem. Conſtitutus igitur in noſtra præſentia legitimè probaviſti, quod poſſeſſiones ipſæ pignoris titulo fuerunt obligatæ, ac ex earum proventibus tantum fuerat tunc ab eodem G. & ab aliis, qui eas tenuerant, à tempore, quo fuerant obligatæ, perceptum, quod fructus ſorti poterant adæquari. Nos igitur attendentes, quod in talibus perceptio fructuum in ſolutione ſortis accedat, cùm ſecundùm c canonicas ſanctiones d fructus reſtitui, & in ſortem debeant computari, conſiderantes etiam quod poſſeſſiones ipſæ jam extenuaſſent penitus tuum onus, & debitum annullaſſent, de conſilio fratrum noſtrorum ipſas tibi reſtituendas eſſe decernimus, & per Nuntium noſtrum in poſſeſſionem induci fecimus corporalem.

NOTÆ.

1. a *Fortino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. quia enim agebatur in præſenti de contractu uſurario, & per conſequens de crimine uſurarum, Judici Eccleſiaſtico præſentis cauſæ cognitio committitur, ut in ſimili ſpecie notavi *in cap. illa vos, de pignoribus.*

b *Anagninum.*] Anagniæ civitas Hirnicorum eſt in Latio, ubi Antonius ſorore Auguſti contemptâ, Cleopatram in uxorem accepit: de ea Virgilius *lib.* 7. ait:

Quos dives Anagnia paſcit, &c.

2. c *Canonicas ſanctiones.*] Immò, & juxta legales ſanctiones idem obſervatur, *l.* 1. & 2. *C. de pignorat. action.* unde potiùs dicendum erat, *ſecundùm canonicas & civiles conſtitutiones*, ut *in cap. cùm ſuper* 17. *de re judic.* Sed rectè Innocentius ſignanter dixit, *ſecundùm canonicas ſanctiones*; nam cùm jure civili attento fructus rei pignoratæ non imputentur in ſortem principalem, ſi inter contrahentes id placuerit, ita ut ex natura antichreſis eo caſu creditor fructus rei pignoratæ ſuos faciat, *l.* 2. §. *pacto*, *ff. de pignor. l. pecunia*, *l. placuit* 29. *ff. de uſuris*, infrà latiùs dicemus; jure tamen canonico nec ex tacito, nec ex expreſſo contrahentium placito poſſunt fructus juſtè retineri à creditore: ideò Innocentius tantùm expreſſit ſecundùm canonicas ſanctiones fructus in ſortem principalem imputandos eſſe: notavit Arias à Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 46. *num.* 15.

3. d *Fructus reſtitui, & in ſortem debeant imputari.*] Hæc verba ſunt disjunctivè accipienda, *ex l. ſæpe* 65. *ff. de verb. ſignif.* cùm fructus ſimul reſtitui, & imputari in ſortem nequeant; immò cùm reſtituuntur, non imputantur, nec è converſo. Duplici enim modo poſſunt fructus rei pignoratæ lucro debitoris cedere, vel compenſatione facta cum debito principali, quod contingit quando fructus ſunt ejuſdem ſpeciei, vel jam ſunt conſumpti & æſtimati, quo caſu debitum principale ipſo jure minuitur, & extenuatur, *l.* 1. & 2. *C. de diſtract. pignor. l.* 1. & 2. *C. de pignorat. act.* vel reſtitutione eorum illi facta, quod contingit quando fructus ſunt divèrſæ ſpeciei, & extant; quo caſu non compenſantur, ſed reſtituuntur: unde dum utrumque caſum comprehendit Innocentius, dixit fructus reſtitui, & imputari; multùm enim intereſt, an fructus extent, vel conſumpti ſint: nam ſi adhuc extant, in dominio debitoris ſunt, *l. quò ſcit, ff. de uſuris*, illique ſoluto debito reſtitui debent cum pignore, tametſi interim ipſi tacitè obligati cenſeantur, *l.* 3. *C. in quibus cauſis pignus, l.* 1. *C. de partu pignor.* docent Caniſius *de uſuris*, *cap.* 5. *num.* 7. Baptiſta Coſta *de ratione rata*, *queſt.* 142. *num.* 16. Eſcobar *de ratiociniis*, *cap.* 17. *num.* 15. atque ita fructus conſumpti extenuant ſortem, qui deductis ſumptibus in eorum collectione factis debent æſtimari juxta tempus, in quo conſumuntur, ut probat Leotardus *de uſuris queſt.* 11. *n.* 40. Hæc tamen procedunt in fructibus, quæ non ſunt ejuſdem ſpeciei ac debitum principale, veluti ſi pecunia credita eſt, & creditor ex agro frumentum, vel ex prato fœnum percepit; tunc enim refert, an hujuſmodi fructus extent, vel ſint conſumpti: ſed ſi ejuſmodi generis ſint, & qualitatis cum ſorte principali, veluti ſi creditor eſt pecuniæ, & ex domo, vel navi, vel jumentis pignori acceptis, penſiones in pecunia percipit, quæ loco fructuum cedunt, *l.* 36. *ff. de uſuris*, tunc non obligantur pignori, nec inſpicitur, an conſumpti ſint, ſed ſtatim cedunt in ſolutionem debiti, & ipſo jure minuunt ſortem, ut docent Donellus *in l.* 2. *C. de pignorat.* Leotardus *d. q.* 11. *in fine*; nec eo caſu tacitum pignus datur, quia in ea re, quæ ex juris diſpoſitione compenſari poteſt,

poteſt, pignus tacitè non contrahitur, *l. ſi conuenerit* 18. *ff. de pignor. action.* nec contrarium probant textus *in l. 3. C. in quibus cauſis pignus*, *l.* 7. *ff. eodem*; nam illi accipiendi ſunt de fructibus, qui ſunt alterius generis, nec cum ſorte debita functionem recipiunt.

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio? *Fructus ex re pignorata percepti imputantur in ſortem debiti principalis.* Probant eam textus *in cap. illo vos* 4. *cap.* 6. *hoc titulo, cap.* 1. *cap.* 2. *cap. conqueſtus, de uſuris, cap.* 6. & 7. *eodem tit. in* 1. *collect. cap. ad noſtram*, et 1. *cap. ex litteris* 32. *de jurejur. l.* 1. & 2. *C. de pignor. action. l.* 2. *C. de pactis pignor. l. ſi dominum, C. de pignor. l.* 2. *tit.* 13. *partit.* 6. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Balboa *in dicto cap. ad noſtram*, Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit. de uſuris, cap.* 4. & *in tract. de uſuris lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 1. Cujacius *hîc*, & *in dicta l.* 1. *C. de pignor.* & *in l.* 17. *C. de uſuris*, & *lib.* 11. *obſerv. cap.* 31. Leothardus *de uſuris quæſt.* 11. *cum ſequent.* Noguerol *allegat.* 10. *num.* 167. Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 23. Arias à Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 46. Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 2. *lib.* 8. *ordin.* Bronchorſt. *centur.* 2. *aſſert.* 71. Diana *p.* 11. *tract.* 7. *reſol.* 26. D. Joannes de Larrea *alleg.* 41. Merlinus *lib.* 5. *de pignor. tit.* 14. Hothomanus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 4. & *de fœnore cap.* 4. Gibalinus *de uſuris lib.* 3. *cap.* 7. *artic.* 13. Æneas Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 8. Balduinus *de pignor. cap.* 16. Faber *de erroribus decade* 9. *errore* 1. & 9. Salmaſius *de modo uſurarum, cap.* 14. Binsfeldius *in cap.* 1. *de uſuris*, Leo Pinel. *in cap. ſignificante, hoc tit.* Gaito *de credito, cap.* 2. *ex num.* 1637. Marinis *lib.* 2. *reſol. cap.* 172. Tapia *caten. mor. lib.* 5. *cap.* 17. *art.* 10. D. Joſephus de Retes *de donat. cap.* 3. *num.* 18.

5. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Pactum antichreſis, per quod creditor percipit fructus hypothecæ in compenſationem uſurarum, inutile non eſſe ait Papinianus *in l.* 1. §. *pacto, ff. de pignor.* & expreſſiùs Marcianus *in l. ſi is qui* 11. §. 1. *ff. eodem*, & *in l. ſi pecuniam* 33. *ff. de pignor. action.* & ſupponitur *in l. legata* 9. §. *fin. ff. de ſupellect. legat.* Quorum prudentum reſponſa ſequuti ſunt Imperatores Alexander *in l. ſi ea pactione* 14. & Philippus *in l. ſi ea* 17. *C. de uſuris.* Juſtinianus tamen noluit cum ruſticis, & colonis hujuſmodi antichreſin celebrari, ut probant latè leges, & differentias hujus contractus exponentes Faber *de error. decade* 9. *errore* 1. Balduinus *de pignor. cap.* 1. *num.* 16. Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 14. Rodriguez *lib.* 3. *de annuis reddit. q.* 4. *num.* 52. Leothardus *de uſuris dicta quæſt.* 10. 11. & 12. Bachovius *de pignor. lib.* 1. *cap.* 14. Vinius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 7. Hunnius *ad Treutl. diſput. de pignor. diſput.* 37. Maſius *ſingul. opin. lib.* 4. *cap.* 1. *cum ſequent.* Ergo non rectè in præſenti docetur, fructus rei pignoratæ in ſortem principalem imputari debere. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam creditor pignus ſibi traditum poſſidet, *l. cùm & ſortis* 35. §. *pignus, l. ſi pignus* 37. *ff. de pignorat. action. l. per ſervum* 37. *ff. de acquir. domin. l. pignori* 13. *ff. de uſucap.* ſed fructus ſequuntur poſſeſſorem, *l. bonæ fidei* 48. *ff. de acquir. domin.* Igitur fructus rei pignoratæ ratione poſſeſſionis ad creditorem ſpectant. Augetur ſecundò hæc difficultas ex eo, quia fructus rei pignoratæ non percipiuntur ut uſuræ, ſed in compenſationem uſurarum, cùm debitor utatur, fruaturque commodis pecuniæ, & creditor in compenſationem utatur, fruaturque re pignorata: igitur ex hac cauſa mutuæ compenſationis juſtè retinet creditor fructus rei pignoratæ. Augetur tandem hæc difficultas *ex cap.* 1. *cap. ſalubriter, de uſuris*, ubi in eadem ſpecie docetur, fructus rei pignoratæ lucro creditoris cedere.

6. Primus quæ?

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, variis pignoris acceptionibus omiſſis, quas poſt Mudeum, Neguſantium, Donellum, Baldum, Bachovium, & alios de pignoribus ſcribentes exponit Gibalinus *lib.* 3. *de uſuris, cap.* 7. *artic.* 1. Ulpianum *in l. plebs* 238. §. *pignus, ff. de verb. ſign.* pignus appellatum dicere à pugno, quia res quæ pignori datur, manu traditur; quod & docuerunt Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 14. Corraſius *in l.* 1. *ff. de acquir. poſſeſſ. num.* 3. & *in l. ei qui, num.* 12. *de ſervitut.* Valla *de rebus dubiis, tract.* 11. Verumtamen hanc vocem potiùs alluſionem quandam, quàm veram etymologiam continere, rectè animadvertunt Neguſantius *de pignor. part.* 1. *num.* 1. Gaitus *de credito, cap.* 4. *q.* 1. Merlinus *de pignor. tit.* 1. *cap.* 1. Bachovius *eodem tract. lib.* 1. *cap.* 1. ſiquidem alluſione hac non impediente, pignora etiam vocantur, quæ manu non traduntur; & ita non ſolùm rei mobilis pignus contrahi poteſt, verùm etiam rei immobilis, veluti fundi, aut ædium, *l.* 8. §. *ſi annis* 5. *ff. de tranſact. l.* 2. §. *finali, ff. de relig. & ſumptibus, l. Gaius* 39. *ff. de pignorat. l. ſciendum* 15. §. 1. *ff. qui ſatisdare, l.* 1. §. *cùm prædium* 2. *l.* 11. §. 1. *l. creditor* 23. *ff. de pignor. l.* 6. *C. de pigneratitia, l. cùm notiſſimi*, §. *ſed cùm illud, C. de præſcript. triginta, l. ſi dominium* 9. *C. hoc tit.* Plautus *in Phormione:*

Ager appoſitus eſt pignori.

Martialis *lib* 12. *epigr.* 25.

Cùm rogo te nummos ſub pignore: non habeo inquis.

Idem ſi pro me ſpondet agellus, habes.

Tacitus *lib* 19. *hiſt.* Credebatur affectam ejus fidem præbuiſſe, domo, agriſque pignori acceptis. Non quia manu immobilia tradantur, & accipiantur, dum de illorum terra, vel ſubſtantia pugno aliquid accipitur, & traditur, ut voluit Salicetus in *l. ſi rem*, §. *proprie, ff. de pignorat.* ſed quia uſu hominum exigente eò tandem perventum eſt, ut rerum quocumque modo nexarum, creditori tamen ſuppoſitarum, licèt non traderentur, pignus eſſet, ut nominum, cautionum, ſervitutum, & uſusfructus, *l.* 2. & 4. *C. quæ res pignori, l.* 11. §. *uſusfructus, cum ſequent. ff. hoc tit. l. ſi convenerit* 18. *ff. de pignorat. l. poſtquam* 7. *ff. de hæredit. venditâ*: in quibus juribus docet id Cujacius *lib.* 70. *qq. Papin. in l.* 64. *ff. de rei vind. in l.* 3. §. *ult. ff. de uſur.* Faber *lib.* 8. *conject. cap.* 17. & *lib.* 19. *cap.* 6. & 7. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *diſput.* 1. *theſi* 1. *q.* 13. Olea *de ceſſ. jur. tit.* 4. *q.* 2. Bachovius *lib.* 2. *de pignor. cap.* 6. 7. & 8. Meril. *lib.* 1. *obſerv. cap.* 36. Galbanus *de uſufruct. cap.* 39. Hoc modo accipiendus eſt Marcianus *in l.* 5. §. 1. *ff. de pignor.* (ne cum inſulſiſſimo Grammatico Valla *lib.* 6. *elegant. cap.* 57. pugnare cum Ulpiano dicamur, ob quod ridiculus vocatur à Connano *lib.* 4. *comment. cap.* 14. *num.* 2. Mendoza *de pactis, cap.* 12. *num.* 14. & reprehenditur à Sichardo *in hac rubrica Codicis, num.* 10.) dum aſſerit inter pignus & hypothecam tantùm nominis ſonum differre, non ob id ſolùm, quòd hypotheca Græcum nomen ſit, pignus autem Latinum; nam ex acceptione Juriſconſultorum pignus de rebus mobilibus, hypotheca de rebus immobilibus uſurpabatur, *d. l. plebs*, §. *pignus, Inſtit. de actionib.* ſed quia poſtea Juriconſulti neglectâ proprietate promiſcuè illis vocibus uſi ſunt, ut *in l.* 5. *ff. hoc tit. l.* 9. §. *proprie, l. cùm*

cùm & ſortis 35. *ff. de pignorat. l.* 88. *ff. de acquir. hæredit.* tradunt Theophilus *in §. item Serviana, Inſtit. de actionib.* Fornerius *in dicta l.* 236. *§. pignus*. unde nulla differentia inter pignus & hypothecam agnoſcebatur.

7. DE PIGNORE, ET HYPOTHECA.

Sunt tamen qui adhuc putant, illam inter utramque vocem remanſiſſe differentiam, quod in pignore poſſeſſio transferatur in creditorem, ſecus autem in hypotheca, in qua penes debitorem manet, *dicta l.* 9. *d. l. cùm & ſortis, §. fin.* illud ferè in mobilibus; hoc in immobilibus accidere: ſed tamen hoc perpetuum non eſt; nam etiam rei mobilis poſſeſſio poteſt relinqui debitori, *l. ſi quis rem* 66. *ff. de furtis*; vel non transferri in creditorem, *l.* 20. *ff. hoc tit.* & rei immobilis obligatæ transferri in creditorem, *l. quid de creditore* 11. *ff. de damno infecto, l.* 9. *de operis novi nunc. l. ei qui* 16. *de ſervitut. l. Gaius Seius, de pignorat. dicto §. item Serviana*; maximè ſi mobilis ſit, *l.* 9. §. 1. *l. fin. ff. quibus modis pignus.* Hoc autem certum eſt provenire ex hac promiſcua vocum acceptione, ut comprehendatur ſub pignoratitia actione actio etiam hypothecaria. Sunt textus diſerti *in l. rem* 41. *ff. de pignorat. l.* 3. §. 3. *ff. ad exhib. l. duobus* 19. *l. penult.* §. 1. *ff. de excepr. rei judic. l. Titius* 9. *ff. quibus modis pignus, l. Mævio* 66. §. *fundo, ff. de legat.* 2. *l.* 5. *C. ſi aliena res pignori.* Vera tamen, & perpetua differentia inter pignus, & hypothecam in modo conſtituendi nexum conſiſtit, quippe pignus re conſtituitur, & traditione; hypotheca autem pacto, *l.* 1. & 4. *ff. de pignor. l.* 17. §. *de pignore, ff. de pactis, l. qui balneum* 9. *ff. qui potiores, l. ſolutam* 49. *ff. de ſolut. l. non ſolùm* 33. §. *qui pignori, ff. de uſucap. l.* 4. *de fide inſtrum. l.* 1. *tit.* 13. *p.* 5. Pignus quod re conſtituitur, depoſitum pignus vocatur à Paulo *in l. ſervus* 36. *ff. de condict. indeb. & lib.* 2. *ſentent. tit.* 51. & *lib.* 5. *tit.* 26. §. *fin.* & in legibus Viſigoth. 2. & 3. *tit.* 6. *lib.* 5. Poni etiam hac ratione dicitur pignus *in l. præteriti* 27. *ff. de pignorat.* ſupponi pignus, *in l. creditor* 7. *C. hoc tit.* ac denique apponi, pro re conſtitui, dicit Seneca *lib.* 7. *de benef. cap.* 14. ibi: *Rebus meis dixit in ſecuritatem appoſitis.* Plautus *in Pſeud. act.* 1. *ſcena* 1.

Vix hercle opinor, ſi me apponam pignori.

Ex cujus verbi ambigui ſignificatione intelligitur Catullus ad Furium in illis verſibus:

Furi, villula noſtra non ad Auſtri
Flatus appoſita eſt, nec ad Favoni,
Nec ſævi Boreæ, aut Appeliotæ,
Verùm ad millia quindecim & ducentos.
O ventum horribilem, atque peſtilentem!

Hypotheca autem cùm non deponatur, aut ſupponatur, pacto etiam conſtitui poteſt; nec inconveniens eſt quod ex pacto naſcatur actio, cùm pactum ſit jure honorario confirmatum, *l.* 6. *l.* 17. §. 2. *de pactis*, ut latiùs docent Cujacius *ad tit. C. de pignor.* Hothomanus *lib.* 6. *obſerv. cap.* 13. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 17.

8. PIGNUS DEFINITUR.

Deinde ſciendum eſt, pignus, & hypothecam ſumi aliquando pro ipſa re, quæ in pignus & hypothecam datur; nonnunquam pro ipſo pignorationis contractu, tandemque pro obligatione ex ipſo contractu proveniente, ut docuerunt Donellus *de pignor. cap.* 2. Merlinus *lib.* 1. *tit.* 1. *q.* 1. res enim ipſa nexa pignus appellatur. Unde dicimus pignus idoneum eſſe, venditum, diſtractum, ſeu traditum creditori eſſe. Ut contractus autem ita definitur: *Pignus eſt contractus, quo res aliqua obligatur creditori in ſecuritatem debiti.* Dicitur contractus; & eſt quidem nominatus, *l.* 25. *ff. de pignor. l. juris* 7. *ff. de pactis*, §. *item Serviana*, ubi plures Pichardus, *Inſtit. de action.* Mendoza *lib.* 3. *de pactis, cap.* 12. *à num.* 3. eſtque bonæ fidei, & juris gentium, atque aliquando tum re, tum ſolo conſenſu perficitur. Re quidem, quando pignus poſſidendum traditur creditori, ut contingit plerumque: ſolo verò conſenſu, quando non traditur res creditori, ſed illi tantùm obligatur, ut in hypotheca ſæpiùs contingit. Nec ſcripturam, nec certa verba requirit neceſſariò, & eſſentialiter, *l.* 1. *ff. de pignoratitia actione, authent. ſi quis, C. quæ res pignori*: plura tradunt Neguſantius 3. *p. de pignor. membro* 1. *à n.* 3. Merlinus *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 9. & 14. ex quo contractu res ipſæ, non perſonæ obligantur, ideóque dicuntur res nexæ, *l.* 1. §. *ſi quis ideo, ff. ne vis fiat, l.* 1. & 7. *C. de diſtract. pign. l. res quæ* 22. §. 1. *ff. de jure fiſci, l. petenti* 27. *ff. de pignorat. action.* indeque nexus pignoris dicitur *in l. epiſtolam* 52. §. *pactum, ff. de pactis, l. ſi pater, ff. famil. erciſcund.* & nexus fieri prædiorum *in l. penult. C. ſi aliena res*; non tamen principalis eſt iſta obligatio, ſed acceſſoria, & ſubſidiaria, ut fusè docent Donellus *de pignor. c.* 2. Balduinus *eodem tract. cap.* 2. Pignus enim tantùm datur ad cautionem, & magnam; nam regula juris eſt, plus cautionis eſſe in re quàm in perſona, *l. plus* 15. *ff. de reg. jur.* ubi cautio in perſonam accipitur pro fidejuſſione, ut aiunt Ulpianus *in l.* 1. *ff. de fidejuſſ.* Caius *in l.* 1. §. 2. *ff. de oblig. & act.* & Paulus dixit de pignore *in l. legata, §. ult. ff. de ſupellect. legat.* pignus deponi apud creditorem propter contractus fidem, & rei debitæ vinculum: & Martialis agrum oppignoratum ſponſionem nominat ibi:

Cùm rogo te nummos ſub pignore: non habeo inquis.
Idem ſi pro me ſpondet agellus, habes.
Quod mihi non credis veteri Teleſinæ ſodali,
Credis colliculis, arboribuſque meis.

Et apud Athenienſes ad majorem ſecuritatem in prædiis oppignoratis columnæ, ſeu ſepes lapidei erigebantur, cum inſcriptione, quâ cavebatur, prædia illa eſſe oppignorata, ut ex Julio Polluce, & Theophraſto probant Gibalinus *d. lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 1. Salmutius *de modo uſurarum, cap.* 15.

9. PIGNUS QUOTUPLEX.

Tertiò ſciendum eſt, pignus communiter dividi in prætorium, judiciale, & conventionale, *l. fin. de prætor. pign. l.* 1. *de pign. act. l. contrahitur, ff. hoc tit.* Prætorium dicitur, quod à Prætore, ſeu alio magiſtratu conſtituitur ante latam ſententiam, mittendo actorem in poſſeſſionem bonorum, quatenus ipſi cautum ſit: de quo in titulis Codicis *de prætorio, de damno infecto, ut in poſſeſſ. legat.* Donellus *lib.* 15. *comment. cap.* 46. Duarenus *ad titulum de damno infecto.* Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 16. Balduinus *cap.* 8. *de pignor.* Merlin. *lib.* 1. *tit.* 3. *q.* 17. & latè egi *in cap. quoniam, ut lite non conteſt.* Judiciale verò eſt, quod ex cauſa judicati capi ſolet, de quo *in l. à D. Pio, §. in venditione, ff. de re judic. titulis C. ſi in cauſam judicati, & de excuſatione rei judic. l. ſed & jure* 10. *C. qui potiores, l. ſi plus* 74. §. 1. *ff. de evict. l.* 3. §. 1. *de rebus eorum, l.* 9. *de minoribus, l.* 15. §. 2. *l.* 40. *de re judic. l.* 2. *C. qui potiores, l. penult. C. de pign. act. l.* 13. *C. de evict.* & aliis congeſtis à Bachovio *de pign. cap.* 3. A. Guibert. *lib.* 1. *qq. juris, cap.* 19. Cujacio *in l. penult. ff. pro emptore*, & *lib.* 1. *qq. Papin. in l.* 5. *de offic. Proconſul.* Gothofredus *in præxi juris civil. lib.* 2. *tit.* 8. Tandem conventionale eſt cùm inter partes convenit, ut certæ res propter aliquod debitum ſint pignori obligatæ, *l.* 4 *ff. de pignor. l. ſi tibi, §. pignori, ff. de pactis*, de quo agitur in præſenti titulo. Ex hoc contractu pignoratitio mutuæ naſcuntur obligationes inter contrahentes. Primò debitor tenetur tradere creditori pignus illud, quod promiſit loco, & tempore ſtatutis, *l.* 13.

§. *etiam, l. pignoris* 15. *ff. de pignor.* nec poterit illud repetere, niſi debitum ſolverit, aut alio modo ſatisfecerit creditori. Deinde tenetur debitor ad omnes expenſas, quas creditor in conſervando pignore fecit, *l. ſi neceſſarias* 8. *l. ſi ſervos* 25. *ff. de pignorat. act. l. creditori* 6. *C. eodem tit.* Sapienter verò monet Ulpianus *in d. l. ſi ſervos* 25. ita moderatum eſſe debere creditorem in iſtis expenſis, quamvis utilibus faciendis, ut non cogat creditorem, qui eas omnes ſolvere nequit, aut pignus dimittere creditori, aut alii vendere; è contra verò creditor obligatur, primò ad fidelem pignoris cuſtodiam, teneturque de dolo, ac lata, & levi culpa, ita ut ſervet rem illæſam, in eamque ſumptus neceſſarios faciat, *d. l. ſi ſervos, l. in domo, ff. de pignorat. l. quæ fortuiti* 6. *C. eodem tit. l.* 19. *C. de pignor.* Deinde tenetur creditor rem ita ſervare, ut ea non utatur, aliàs furtum committit, *l. ſi pignori, ff. de furtis*, §. *placuit, Inſtit. de obligat. quæ ex delicto*: & ſimiliter reſarcire cogitur damna pignoris, quo uſus eſt, *l. creditor, C. de pignorat. l. eleganter*, §. *in pignoratitia, ff. eodem tit.* niſi talis uſus cedat in commodum debitoris, ne videlicet pignus deterius fiat, *l. creditor, ff. de pignor.* ubi permittitur creditori prædia ſibi oppignorata locare, quia culturâ meliora redduntur. Idemque dicendum eſt, quando uſus nullum incommodum affert creditori, deinde obligatur creditor ſolutionem quandocumque ſibi oblatam recipere, & pignus illicò reddere, *l.* 9. *cum ſequent. C. de pignorat. act.* quia ſublatâ principali obligatione, & acceſſoria deeſſe debet; & ita tenetur rem reddere cum ſuis fructibus, melioracionibus, & acceſſionibus: tum quia illæ acceſſiones nunquam fuerunt creditoris, ſed debitoris, *l. ſi fundus* 16. *ff. de pign.* ibi: *Si fundus hypotheca datus ſit, deinde alluvione major factus eſt, totus obligatur.* Igitur & totus reſtituendus eſt, quia integrum pignus, quod obligatur, reddendum eſt; unde apertè dicit Ulpianus *in l. ſi inter* 21. §. 2. *ff. eodem*, quicquid pignori commodi, ſive incommodi fortuitò acceſſit, id ad debitorem pertinet. Eódem etiam ſpectat lex *ſi convenerit* 18. §. *ſi nuda, ff. de pignorat. act.* Harum præſtationum, & aliarum causâ datur actio pignoratitia, quæ duplex eſt; directa, & contraria. Directa eſt civilis, perſonalis, bonæ fidei, quâ debitori, aut ei qui rem ſuam oppignoravit, ubi ſoluta pecunia eſt, aut alio modo ſatisfactum creditori eſt, res reſtituuntur. Contraria verò datur creditori adverſus debitorem, quæ ex omni juſta cauſa competit contra debitorem, ut quantùm illum dare facere æquum videbitur, tanti condemnetur, nempe ad rem ipſam, ſi fortè ipſius poſſeſſionem adeptus ſit poſt contractum pignus ex precario, vel ex conducto, *l.* 3. *l. ſi pignori* 22. §. *ſi poſt d. ſtractum, ff. de pignorat. l. ſi in pignore* 54. *ff. de fidejuſſ.* item ſi rem alienam, aut alteri obligatam, aut donatam oppignoraverit, *l. ſi rem* 9. *l. tutor* 16. §. 1. *l. ſi quis in pignore* 36. §. 1. *ff. de pignor.* ſi quos ſumptus creditor in res pignoratitias fecerit, *l.* 6. *C. eodem tit.* ſi ſervos artificiis imbutos reddiderit inſtructiores, *d. l. ſi ſervos*; ſi eos ægrotos curavit, ſi domum ruinoſam refecit, *l. ſi neceſſarias* 8. *ff. de pignorat.* ſi ſervus oppignoratus, quem debitor furem ſciebat, creditori furtum fecerit, *l. ſi ſervus* 31. *ff. de pignorat. action. l. ſi ſervus* 61. §. 1. *ff. de furtis.* Denique ſi pignus à creditore venditum emptori evictum ſit, *l. in creditore* 38. *ff. de evict.*

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadverſis apparet præſentis deciſionis vera ratio; nam cùm dominium rei pignoratæ penes debitorem ſit, *l. pignus* 9. *C. de pignorat. act. l. cùm & ſortis* 35. §. *pignus, ff. eodem*, etſi creditor jus reale in ipſo habeat, *l. pignoris* 17. *ff. de pignor.* junctis traditis à Fabro *lib.* 7. *conject. cap.* 18. & *de error. decad.* 18. *errore* 3. Donello *lib.* 17. *comment. cap. ult.* ubi exponunt textum *in l. ſi pignore* 22. *ff. de pignorat.* inde neceſſariò provenit, ut fructus ipſius rei ad debitorem ſpectent, quia ſequuntur dominum, utpote pars rei, *l. fructus, ff. de rei vind. l. in Falcidia, ff. ad legem Falcidiam*; pignus enim non traditur creditori ut lucrum ex eo faciat, ſed ut in tuto creditum habeat, *l. ſi pignore* 54. §. 1. *ff. de furtis*: quare pignus non numeratur in bonis creditoris, *l. itaque* 12. *ff. de furtis, l. ſtatuliber* 38. *ff. ad legem Falcidiam*; qua etiam de cauſa ſervus pignori datus generaliter manumitti poterit à debitore, dum tamen in fraudem creditorum non manumittatur, *l. generaliter, C. de ſerve pignori dato*; & debitor creditori pignus vendere poteſt, *l. receptum* 12. *ff. de diſtract. pignor. l. ſi pignus* 37. *ff. de pignorat. action.* per conſtitutionem enim pignoris, etiam ſecuta traditione, tantùm poſſeſſio naturalis transfertur, *dicta l. cùm & ſortis* 35. §. *ult.* probavi latè *in cap. quoniam, ut lite non conteſt.* idcircò quodcumque fortuitum commodum, vel incommodum ad debitorem pertinet, *l. pignus* 8. *C. de pignorat. l. ſi inter* 22. *ff. de pignor. l. ſicut vim* 19. *C. eodem*, §. *ult.* unde ſi creditor retineat fructus perceptos ex re pignorata, retinet aliquid ultra ſortem, quam mutuò dedit, & per conſequens uſuram committit: quare rectè Innocentius in præſenti decrevit, creditorem teneri imputare in ſortem principalem fructus ex re pignorata perceptos; quod procedit ſive fructus extent, ſive conſumpti ſint, immò & ſi percepti non ſint, dummodo percipi potuerint propter culpam latam, vel levem creditoris. Harmenopulus *lib.* 3. *tit.* 8. ibi: *Fructus ex prædio pignori nexo percepti in exonerandi debiti rationem computantur, non ſolùm quos creditor percepit, verùm & quos percipere potuit.* Latiùs proſequuntur ex hac doctrina varios caſus reſolventes Petrus Gregorius *lib.* 2. *de uſuris, cap.* 9. *num.* 6. Caniſius *eodem tractatu, c.* 5. *num.* 6. Gibalinus *de uſuris, lib.* 3. *cap.* 7. *art.* 7. Leotardus *de uſuris q.* 11. *num.* 33. Nec audiendi ſunt Bartolus & Baldus *in l. legata* 9. *ff. de ſupellect. legat.* & alii congeſti à Tiraquello *de retract. in præf. n.* 36. dum docent creditorem non teneri fructus imputare, quoties pignus datum eſt pro ea quantitate, quæ æquat, vel excedit valorem rei. Nam contrarium rectiùs docuerunt Gaitus *de credito, cap.* 4. *n.* 1097. Gratianus *diſceptat. cap.* 422. *n.* 14. Leotardus *de uſuris q.* 12. *per totam*, ubi exponit textus *in l. legata* 9. *ff. de ſupellect. legat. l. qui habebat* 101. *ff. de legat.* 3.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, inter alias conventiones à jure receptas, & approbatas circa contractum pignoratitium, eam referri, juxta quam creditor ad compenſandum uſum pecuniæ mutuò datæ pignus certo tempore poſſidet, & fructus illius lucratur, ita ut detur mutuus quidam uſus, cùm debitor utatur fruatur pecuniâ mutuò acceptâ, & creditor fruatur pignore ſibi dato; quam conventionem antichreſin Græci dixerunt, *l.* 33. *de pignor. action.* ubi malè olim legebatur, *ad recuperandam antiphonam*; quæ corrupta littera antiquos Interpres in nugas, & mera ſomnia induxit, ut obſervat Alciatus *lib.* 2. *diſp. cap.* 3. cui voci *antichreſis*, latinè reſpondet *promutuum*; licèt in jure aliquando promutuum accipiatur pro præmutuo, id eſt illo, quod datur in antecellum, *l. ex conducto* 15. *ff. locati, l. nomen* 34. *ff. de legat.* 3. *l. Stichо* 40. *ff. de ſtatulib.* apud Cæſarem *lib.* 3. *de bello civili*, ibi: *Publicani uti in Syria fuerant, in ſequentis anni vectigal promutuum imperatum*, &c. notarunt Salmaſius *de*

II. DE ANTICHRESI.

modo

*modo uſur. cap.*14. Gibalinus *lib.*3. *cap.*7. *art.*13. non autem eſt antichreſis contractuum mutuum, quia mutuum niſi in rebus fungibilibus non conſiſtit, *l.*2. §. *mutui datio*, *ff. de rebus creditis.* Hanc antichreſin duplicem faciunt, expreſſam videlicet, & tacitam, Cujacius *lib.*8. *obſervat. cap.*17. & *lib.*10. *cap.*35. & *in l. Gaius*, *ff. de pignor.* Faber *decad.*9. *errore* 5. Bronchorſt. *Enantioph. cent.* 2. *aſſert.* 71. Merillus *lib.*2. *obſerv. cap.*23. Arias de Meſa *lib.*3. *variar. c.*46. *n.*8. Pacius *centur.*9. *q.*55. Balduinus *de pignor. cap.*16. Hothomanus *lib.*1. *obſerv. cap* ... & *lib.*1. *feudor. tit.*27. Hunnius *volum.*2. *diſput.*1. *q.*37. Schifordeg. *ad Fabrum tract.* 27. *q.*3. Antichreſin expreſſam appellant, cùm inter contrahentes placuit, ut debitor mutuâ pecuniâ uteretur, creditor verò pignore ipſo frueretur; quo caſu adeo jure civili creditor fructus lucratur pignoris, ut quamvis eo anno fructus excedant fines legitimæ uſuræ, eos omnes lucretur, propter incertum fructuum proventum: ad quam ſpeciem referunt textus *in l. ſi ea lege* 17. *l.oleo* 24. *C. de uſuris*, *l.*2. *C.Theodoſ. de prædiis & mancipiis*, *l.*27. *l.*40. §. *prædia*. *ff. de minorib. l.*65. *ff. de rei vind. l ult. ff. de peric. & com. l.*12. *ff. de actionibus empti*, *l.* 5. *C. eodem tit. l.* 2. *de uſuris*, *l.*1. *ff. de pign. l. antepenult. ff. quibus ex cauſis pign. tacitè.* Tandem verò dari aiunt cùm pignus indiſtinctè traditur, & nihil dicitur de fructibus: quo caſu docent tacitè videri antichreſin contractam, atque ita fructus uſuratum vice creditorem retenturum, non tamen ſupra legitimum modum; de qua tacita antichreſi accipit Cujacius textum *in l. cùm debitor* 8. *ff. in quibus cauſis*: ſed hanc tacitam antichreſin dari rectiùs negarunt Salmaſius *de modo uſurar. cap.* 14. Vinius *lib.* 2. *ſelect. cap.*7. *per totum*, Maſius *lib.*4. *ſingul. opin. cap.*1. Bachovius *ad Treutl. diſput.*1. *volum.* 2. *theſi* 6. & *de pign. lib.*1. *cap.*14. nam ſi hæc antichreſis tacita daretur, quonam caſu procederet illud quod tot juris locis ſimpliciter traditur, creditorem fructus ex re ſibi pignorata perceptos in ſortem principalem imputare debere, *l.*1. 2. 3. *& ult. C. de pignor. act. l.*1. *C. de diſtract. pignor.* Nec ex pignoris datione, ſeu conſtitutione conventio tacita ſuper uſuris facta intelligi poteſt, quoniam pignoris finis eſt, ut creditori cautum ſit de ſorte, ne moretur in damno. Nec rationi convenit ut ad alium finem pignoris dationem torqueamus, ut creditor videlicet lucretur fructus pro uſuris, & ita circumveniatur miſer debitor, & dum ſe gratuitam pecuniam putat accipere, graviſſimis uſuris ſubjiciatur. Accedit nam ſi pignoris traditio pro mutua pecunia gratis accepta eum effectum habeat, ut uſus ejus, & facultas percipiendi fructus tranſlata cenſeatur, quomodo generaliter ſcripſit Gaius *in l. ſi pignori* 54. *ff. de furtis*, creditorem pignore utentem furtum committere? quo modo ejus ſententiam amplectendo Juſtinianus *in princip. Inſt. t. de obligat. quæ ex delicto*, hujus furti cauſam diſertis verbis eam allegat, quod creditor invito domino pignus contrectet. Et ſi hæc Juſtiniani ratio vera eſt, quâ fronte afferere poſſumus, tacito ſimpliciter pignore creditorem eo uti poſſe, ut latiùs proſequitur Mazius *d. cap.*1. *per totum.*

12. EXPONITUR L. CUM DEBITOR 8. ff. QUIBUS MOD. PIGN.

Nec auctoribus contrariæ ſententiæ favet textus *in l. cùm debitor* 8. *ff. quibus modis pignus*, ubi ait Conſultus, quod cùm debitor gratuitâ pecuniâ utatur, poteſt creditor de fructibus rei ſibi pignoratæ ad modum legitimum uſuras retinere: quæ difficilia verba variè acceperunt Interpretes. Cujacius *lib.*8. *obſerv. cap.*17. quem ſequitur Vitalis *lib.* 2. *variar. cap.*15. idem Cujacius *in l.*1. *C. de pignor.* exiſtimat textum illum eſſe accipiendum juxta ſententiam tituli, ſub quo jacet, juxta textum *in l. Imperator*, *ff. de in diem addict.* atque ita cùm reperiatur ſub titulo, *Quibus in cauſis pignus, vel hypotheca tacitè contrahatur*, veriſimile eſt, etſi nihil ſuper uſuris conventum ſit, tamen ex vi, & natura contractus uſque ad legitimum modum creditori licere uti retentione fructuum ex tacita conventione, ſecundùm ſententiam ejuſdem tituli, in quo de tacitis conventionibus pignorum agitur: atque ita contendit Cujacius, ex tacita antichreſi fructus in ea ſpecie retineri. Sed hæc ſolutio convincitur ex proximè traditis. Accurſius ex ſententia Irnerii, quem ſequitur Mudeus *de pignor. cap. de pactis pignorum, n.*58. exiſtimat, in ea ſpecie uſuras ſaltem pacto, & per conſequens naturaliter fuiſſe debitas, ideoque per detentionem pignoris detineri potuiſſe, *ex l. per retentionem, C. de uſuris.* Sed hæc ſolutio convincitur ex illis verbis, *Gratuita pecunia*; quia licèt in pactum deductas uſuras ſimpliciter indebitas dixerint juris auctores, propterea quod non debeant exactionem; naturaliter tamen debitas eſſe notum eſt, ut docet Ulpianus [illegible] *in his* 5. §. 2. *ff. de ſolut.* quâ ratione ſit, ut minùs rectè dicatur gratuita pecunia uti debitorem, qui ſuper uſuris pactum fecit. Adhuc tamen Bachovius *de pignor. lib.*1. *cap.*16. amplectitur Accurſii ſententiam, & gratuitam in eo textu dici poſſe pecuniam ea ratione arbitratur, quod uſuræ etiam pacto promiſſæ indebitæ dicantur, *d. l. in his* 5. §. 2. *l. ſi non ſortem* 26. *in principio*, *ff. de condict. indeb.* Verùm tunc dicuntur indebitæ jure civili, non naturali, *d. l. ſi non ſortem*; docet Maſius *d. lib.*4. *obſerv. cap.*3. Oppreſſus difficultate Hothomanus *lib.*1. *obſerv. cap.*4. non erubuit textum emendare, & addita negatione ita legere, *cùm debitor non gratuitâ pecuniâ*, &c. Sed illum meritò reprehendunt Maſius *lib.*4. *ſingul. c.*2. Robertus *tit.*1. *recept. c.*14. Quare rejectis his interpretationibus, Maſius *d. c.*2. textum illum accipit in expreſſa antichreſi, in qua pecunia gratuitò datur, & pro eius uſu pignoris uſusfructus conceditur: ſed, ni fallor, ſententia hæc faciliùs refellitur, quàm quælibet ex ſuperioribus; nam quis dicet pecuniam gratuitam fuiſſe, ſi creditor fructus pignoris pro uſuris lucretur, qui imputandi erant in ſortem principalem, aut debitori reſtituendi, juxta ſuprà tradita. Deinde nam cùm datur jure civili expreſſa antichreſis, non attenditur an fructus rei pignoratæ excedant modum uſuratum, necne, *l. ſi ea pactione* 14. *l. ſi ea lege* 17. *C. de uſuris*: docent Cujacius *lib.*3. *obſ. cap.*35. Bronchorſt. *enantioph. cent.*2. *aſſert.*71. Harmenopulus *lib.*3. *prompt. tit.*5. Faber *decad.*9. *errore* 5. Balduinus *de pignor. cap.*16. Burgenſis *cent.*3. *obſerv.* 33. cum duabus ſequentibus. Unde cùm in eo textu dicatur, retineri tantùm poſſe fructus juxta modum legitimarum uſurarum, non poteſt accipi de antichreſi expreſſa. His ergo omiſſis ſolutionibus ex ſententia Vinii *lib.* 2. *ſelect. c.*8. aliter textum illum accipi poſſe credo: & dum alius meliora non affert, ſuppono debitorem in ea ſpecie pecuniam gratuitam mutuò accepiſſe, quam cùm debito tempore non ſolveret, in moram incidit; quo caſu licèt uſuræ pecuniæ non debeantur, ut peti poſſint, quia in contractibus ſtricti juris niſi deducantur, non debentur; tamen per retentionem pignoris conſequi valent, *l.*3. *&* 4. *C. de uſur.* Etiam obſervandum eſt, pignus non ſolùm pro debito principali, verùm etiam pro uſuris accipi poſſe, *l. grege* 13. §. *ult. ff. de pignor.* Unde licèt in eo textu pecunia gratuita mutuò eſſet data, tamen cùm poſt moram uſuræ deberentur, ita ut earum ratione fructus pignoris retineri poſſint, rectè ait Paulus juxta rubrum, ſub quo jacet, eo caſu tacitè fructus rei

pignoratæ

pigno ratæ retineri poſſè per creditorem, pro uſuris decurſis poſt moram, etſi à principio gratuitò mutuum datum eſſet, juxta legitimum tamen modum uſuratum; quia ſicut expreſsè paciſci non poteſt de majori uſuratum quantitate contra legem Gaviniam; ita nec ex mora tacitè deberi poteſt major ſumma, & per conſequens nec ejus ratione fructus rei pignoratæ, ut tacitè pro his uſuris pignorati, retineri.

13. ANTICHRESIS JURI CANONICO IMPROBATUR.

Hæc autem quæ de antichreſi adduximus, procedunt jure civili inſpecto. Jure verò canonico ſimilis conventio ut uſuraria omninò improbata eſt, & meritò; quia cùm uſura ſit aliquid ultra ſortem accipere, idipſum capere intelligitur, qui percipit fructus, ac ſi pecuniam acciperet pro uſuris; non enim tantùm uſura committitur, cùm quis pecuniam credidit ſub avido fœnore, & ſtipulatur uſuras ejuſdem generis; ſed etiam cùm commodum fructuum, aut aliud compendium captat, *l. cùm non frumentum 16. C. de uſur.* faciunt D. Auguſtinus *in pſalmo 36.* ibi: *Si fœneraveris homini, id eſt mutuam pecuniam dederis, à quo aliquid plus quàm dediſti expectes, non pecuniam ſolam, ſeu aliquid plus quàm dediſti, ſive illud triticum ſit, ſive vinum, ſive oleum, ſive quodlibet aliud, ſi pluſquam dediſti expectas accipere, fœnerator es.* D. Ambroſius *lib. de Tobia*, ibi: *Et eſca uſura eſt, & quodcumque ſorti accedit, uſura eſt; & quod velis ei nomen imponas, uſura eſt.* Proinde cùm per pactum antichreſis creditor fructus rei pignoratæ percipiat ultra ſortem, *d. l. ſi ea 14. & 17. C. de uſuris*, meritò talis conventio improbata eſt. Inde infertur, per jus canonicum abrogatas ſupra-dictas leges *14. & 17. C. de uſur.* legem *1. §. pacto*, *l. ſi is qui*, *§. 1. ff. de pignor.* & ſimiles, in quibus permittitur creditoribus fructus pignoris vice & loco uſuratum percipere, & retinere uſque ad modum uſuratum legitimarum, quas omninò jus Pontificium improbavit, *cap. 1. & per totum, de uſuris*: docuerunt Cujacius *in c. 1. de feud.* Duarenus *ad tit. de uſur. cap. 1.* Petrus Gregorius *lib. 2. de uſuris, c. 14.* Robertus *lib. 2. rerum judic. c. 8.* Leotardus *eodem tract. q. 11. n. 17.* & magna cum ratione antichreſin improbatam eſſe in præſenti, conſtat; nam apud Plutarchum legimus, Lucullum cùm Aſiæ præeſſet, lege ſpeciali quartam dumtaxat fructuum partem creditoribus permiſiſſe, ut obſervant Cujacius *lib. 3. obſerv. cap. 35.* & Ariſtoteles *lib. 6. polit.* legem Ozei legiſlatoris refert, ne cuiquam ſuper aliqua alieni fundi parte fœnerari liceret: & ut rectè concludit Martialis ſuprà relatus, in caſu antichreſis mutuum non datur tam debitori, quàm rei pignoratæ: notavit Petrus Gregorius *lib. 22. ſyntagm. cap. 3.* immò major ratio eſt improbandæ antichreſis, quàm prohibendi fœnoris; nam in fœnore certis uſuris avaritia cohibetur, *l. ſi non ſortem, ff. de condict. indeb. l. placuit, l. eos, C. de uſuris:* in antechriſi verò incerta eſt uſura, cùm fructus percipiendi incerti ſint; & cùm frequenter creditores pro pecunia modica pignora amplioris redditus retineant, inde provenit, ut majores uſuras percipiat creditor in caſu antichreſis contractæ, quàm ſi uſuras ſpecialiter ſtipuletur.

14. DE QUIBUSDAM PACTIS ANTICHRESI SIMILIBUS.

Unde improbandi ſunt nonnulli contractus, quos facilè admiſſos video. Primus eſt, cùm paciſcitur, ut quamdiu debitor pariatur creditorem percipere fructus pignoris in antichreſin datos, tãdiu nequeat ipſe ſortem debitam exigere, nec debitor invitus illam cogatur reddere; atque ita mutuum ſit irrevocabile reſpectu dantis, non verò reſpectu accipientis; nam in hoc pacto ultra ſortem principalem fructus percipiuntur, & per conſequens uſura committitur. Nec intereſt quod mutuum ſit irrevocabile ex parte dantis, quia pactio illa nec tollit naturam mutui, *l. lecta 40. ff. de rebus creditis*, *l. 9. ff. de uſur.* nec malitiam uſurarum, *l. 4. in fine. ff. de pactis*, & per conſequens improbanda eſt: latè docet Gibalinus *lib. 3. de uſuris, c. 7. art. 13.* Secundò in his Regnis ſolet pactum fieri, ut unus det rem ſuam alteri, ab eoque pecuniam accipiat; utrique verò liberum ſit quod dedit, repetere, reſtituendo quod accepit. Exempli gratiâ Titius dat Caio mille aureos, & Caius dat Titio domum ad habitandum, quam locare ſolitus erat quinquaginta aureis, hoc pacto, ut quando Titius voluerit, repetat pecuniam ſuam à Caio, ipſique domum reddat; & cùm libuerit, etiam Caius repetat domum ſuam à Titio, pecuniis reſtitutis: quia contractus vulgò dicitur, *ganar à ganar*, quem ut licitum probarunt Covar. *lib. 3. var. in cap. 9. n. 3.* Sotus *lib. 6. de juſtitia, q. 5. art. 1.* Navarrus *de uſuris, n. 97.* Azor *3. p. Inſtit. lib. 9. cap. 20.* Sed rectiùs illum improbavit Gibalinus *d. cap. 7. art. 13.* ex eo, quia in hoc contractu, qui dat pecunias, cùm facultatem retineat illas dum voluerit, & uti voluerit repetendi, videtur omninò illas mutuò dare, & fructus rei pignoratæ percipere, quod improbatum eſt: unde verius credo, hoc pactum uſurarium eſſe, ſi res frugiferæ dentur, ſecus verò ſi res infructiferæ, veluti quæ ſpectant ad ſupellectilem, & ornatum domus; ſi enim res frugiferæ dentur, quia ultra ſortem creditor percipit fructus illos pretio æſtimabiles, uſura committitur; ſi verò res ſteriles pro ſecuritate pecuniæ acceptæ tradantur, ut illis creditor utatur donec pecunia illi ſolvatur, uſura non committitur, quia ex tali uſu non provenit quid pretio æſtimabile.

15. DISSOLVITUR ALIA PARS DIFFICULTATIS.

Nec obſtat primum augmentum rationis dubitandi; nam omiſsà quæſtione, an creditor verè pignus poſſideat, quam examinavi *in cap. quoniam, ut lite non conteſt.* dicendum eſt, creditorem retinere rem pignoratam pro ſecuritate debiti; non autem accipit animo domini, aut jure dominii, ſed ut naturaliter detineat ad ſecuritatem; idque agitur inter debitorem, & creditorem, ut nihil ex pignore acquiratur creditori, ſed tantùm ut res pignorata ſit apud eum pro contractus principalis fide, in ſecuritatem creditoris, *l. legata, §. uls. ff. de ſuppellect. legat. l. pignori 13. ff. de uſucap.* unde nullam habet juſtam cauſam creditor percipiendi fructus ex re pignorata. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; nam illud ipſum, quod in antichreſi vice uſuratum percipitur, uſura eſt, & illicita extorſio; quia accedit ſorti, & percipitur ultra ſortem ex ſolo tempore tardæ ſolutionis; unde *in d. l. 8. ff. in quibus cauſis pignus*, non dicitur creditor fructus in uſuras, vel in vicem uſuratum, ſed ex fructibus uſuras poſſe retinere; & proinde cùm non ſit minor aſperitas creditoris, ſive uſuras percipiat, ſive fructus in vicem uſuratum, nec minus damnum debitori inferatur in antichreſi, quàm in aperto fœnore, immò interdum majus, ut ſuprà probavi, meritò talis conventio ut uſuraria prohibetur. Nec intereſt, quod in antichreſi nullam certam quantitatem pro uſuris creditor ſtipulatur, ſed fructus tantùm, qui incerti ſunt, & multis caſibus obnoxii; quia hæc incertitudo fructuum non tollit rationem uſuræ; ſufficit enim ut virtute hujus conventionis creditor ultra ſortem fructus conſequatur, ſive plures ſint, ſive pauciores, & interdum exigui, & ferè nihil. Incertitudo enim facit tantùm, ut expreſſa antichreſis ſecundùm jus civile non ſervet legitimum modum uſuratum, & proinde nihil fieri contra leges videbatur, etiamſi interdum plus eſſet in fructibus, quàm pro ratione ſortis liceret conſequi titulo uſuratum; quia potuit & minus eſſe in fructibus

ribus, & interdum etiam nihil. At non ideo minus conventio uſuraria eſt, in qua ſors debetur, & pro uſu, & dilatione ſolvendæ ſortis fructus ei accedunt, quæ procul dubio æſtimationem recipiunt; nam & vendi poſſunt certo pretio, etiam futuri, *l.78. §. ult. de contrah. emption. l. ſi ſterilis, §. 3. eodem titulo.* Nec obſtant textus *in d. cap. 1. de feudis, c. 2. cap. conqueſtus, de uſuris, cap. ſalubriter, eod. tit. cap. ad noſtram, de jurejur.* quorum interpretationes in eorum commentariis dedi, & præcipuè *in d. cap. 1. de feudis.*

16. EXPONITUR L. SI PIGNORA 22. FF. DE PIGNORAT. ACT.

Sed ſuprà traditis primò obſtat textus *in l. ſi pignore 22. ff. de pignorat. action.* ubi docetur, quod ſi pignore ſubrepto creditor actione furti, vel ex condictione furtiva aliquid aſſecutus eſt, id totum ſorti imputandum eſſe; ſi verò, ait Ulpianus, id creditor actione furti ab ipſo debitore conſequutus fuit, lucro creditoris cedere; quod etiam Papinianus docuit *in l. ſi debitor 79. ff. de furtis.* Ex qua poſtrema textus parte conſtat, creditorem non teneri reſtituere quicquid ex pignore, aut ejus occaſione percepit: ergo quia non tenetur fructus, vel ſimiles obventiones pignoris in ſortem imputare. Etiam difficilis eſt textus ille in illis verbis, *Etiamſi culpâ creditoris furtum factum ſit*; ex vulgari regula, quâ docetur, ſecundùm naturam eſſe, commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda, *§. cùm autem, Inſtit. de emption. & vendit.* ſed culpa creditoris facit, ut periculum rei pignoratæ ſubreptæ ad eum pertineat, *l. ſi cùm vim, C. de pignor. §. ult. Inſtit. quibus modis re contrahitur*: ergo & commodum ad eum pertinere debet. Quod & comprobatur argumento commodatarii, in quo poſt varias Conſultorum altercationes placuit, ut ſi commodatario res commodata ſubrepta fuerit, quicquid actione furti ultra ipſam rem commodatam fuerit aſſecutus, id non teneatur commodanti reddere, *l. finali, §. ſed cùm, C. de furtis*: ergo idem multò magis in creditore procedere debet, cùm commodatum gratiâ commodatarii tantùm celebretur, pignus autem gratiâ utriuſque, creditoris videlicet, & debitoris conſtituatur, *d. §. fin. Inſtitut. quibus mod. re contrahitur.* Agnoverunt hujus textus difficultatem Cujacius *lib. 9. qq. Papin. in d. l. ſi debitor 29. ff. de furt.* Faber *decad. 81. errore 1.* Schifordeg. *lib. 2. tract. 1. quæſt. 6.* Bachovius *in chiliad. ad ipſum*, Larreatigui *lib. 3. ſelect. cap. 9.* Vitalis *lib. 1. var. c. 26.* ex quorum doctrina dicendum eſt, certum eſſe, pignore ſubrepto, creditori competere non ſolùm actionem furti, verùm & condictionem furtivam, quoad debiti æſtimationem, non verò valorem ipſius rei, ut doctè exponit Larreatigui *ubi ſuprà.* Etiam liquet, poſſe creditorem agere contra ipſum dominum ſubripientem rem pignoratam: quo caſu omne id, quod actione furti ab eo conſequitur, non tenetur in ſortem debiti imputare, *ex l. quod 74. ff. de ſolut. l. quod à quoquam 46. ff. de reg. jur. l. pœna, ff. de cond. indeb.* ne dominus ex proprio delicto commodum conſequatur, aut ſaltem damnum non ſentiat: ſi verò egerit contra tertium rem ſubripientem, omne id quod conſequitur, debet in ſortem principalem imputare; & ſi exceſſerit ſortem principalem, debitori reſtituere, *l. creditoris, l. ſi debitor, ff. de furtis.* Nec obſtat argumentum ab exemplo commodatarii deductum, nam inter utrumque caſum magna verſatur differentia, quæ provenit ex eo, quia ad commodatarium ſemper periculum rei ſpectat, cùm teneatur præſtare exactiſſimam diligentiam, creditor verò hujuſmodi diligentiam præſtare non tenetur; ideoque commodatarius emolumentum ſibi acquirit, quia ad eum periculum pertinet, culpâ ejus non interveniente. Creditor autem de culpa tantùm tenetur, ſed non leviſſimam præſtat. Accedit, nam creditori in id ſolùm pignus traditur, ut in tuto habeat debitum ſuum, non ut lucrum ex eo faciat, ut ſuprà probavi; commodatario verò res traditur, ut ea utatur, commodumque ex ea percipiat, ut docent Donellus *lib. 13. comment. cap. 8. & lib. 14. c. 3.* ubi Oſualdus *litera C*, Faber *decad. 82. errore 1.*

17. EXPONITUR IDEM TEXTUS IN §. 11 PRAEDO.

Ex ſuprà traditis etiam lucem accipit textus *in d. l. ſi pignore 22. §. ſi prædo, ff. de pignorat. act.* ubi docetur, quod ſi prædo rem pignori dederit, competit ei in fructibus pignoratitia actio, quamvis ipſe fructus ſuos non faciat; quia illi prodeſt bona fides creditoris. Quæ ratio difficilis eſt; nam quomodo poterit creditor bonam fidem habere, qui ſcit rem alienam eſſe, & tantùm ejus poſſeſſionem retinet abſque jure percipiendi fructus, juxta ſuprà tradi- ■ ? Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt prædoni actio furti denegetur ob rem ſibi ſubreptam, ne ex improbitate ſua commodum conſequatur, *l. itaque 12. §. 1. l. qui res 76. §. 1. ff. de furtis*; pignoratitia tamen actio competit, ſi rem pignori ſuppoſuerit; quia hæc actio proximam cauſam habet præter delictum, & per eandem actionem repetit fructus ipſius rei, quos injuſtè creditor detineret, ex ſuprà traditis; quia licèt prædo fructus ſuos non faciat, cùm teneatur eos reſtituere re evictâ, *l. ſi urbana, in fine. ff. de condict. indeb. l. certum 21. C. de rei vind.* tamen quos per ſe in præſenti caſu capere non poteſt, capit ex perſona creditoris, juxta regulam textus *in l. Ariſto, in fine, ff. qua res pignori, l. cùm hereditas 55. ff. de acquir. hæredit. l. cùm autem, §. fin. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. ſi quis ex liber. l. non putavit 8. §. ſi hæredatus, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. filii 13. ff. de bonis libert.* non ut ſibi acquirat, quia bona fides creditoris vitium furtivitatis tollere non poterat; ſed ut percipiat, & poſteà cum re ipſa eos reſtituat. Sententia ergo Ulpiani eſt, ſi prædo rem alienam pignori dederit, & ſolutâ pecuniâ per ignorantiâ eam repetat, repetit etiam & fructus, quos injuſtè detineret creditor: repetit autem rem cum fructibus propter bonam fidem, quam creditor habuit, ideſt quia creditor ignoravit à prædone rem ipſam pignori datam fuiſſe; aliàs ſi ipſe ſciret prædonem eam in pignus dediſſe, non prædoni, ſed vero domino reſtituere deberet rem cum fructibus, *ex l. bona fides 31. ff. depoſiti.* Hanc autem ignorantiam appellat Ulpianus bonam fidem, non quia exiſtimaſſet creditor rem ſuam eſſe, ſed quia credidit rem eſſe ejus, qui pignori dedit, ut cæteri alii bonæ fidei poſſeſſores dicuntur illi, qui à non dominis res acceperunt, *§. ſi à non domino, Inſtit. de rer. divif.* atque ita propter hanc ignorantiam debet reſtituere rem cum fructibus prædoni, non verò domino: præſenſit Valeron *animadverſ. cap. ult.* licèt aliter textum illum exponant Faber *lib. 7. conject. cap. 19.* Oſualdus *lib. 14. Donel. cap. 7. littera I*, Cujacius *lib. 6. qq. Papin. in d. l. urbana*, Pichardus *in §. actionum 28. quæſt. 24. num. 21. Inſtit. de act.* Oroz *lib. 2. de apicibus juris, cap. 1.*

18. EXPLICATUR L. 22 QUIS 11. §. 1. FF. DE PIGNOR.

Adhuc ſuprà traditis, videlicet jure civili in contractu pignoris antichreſin permitti, ita ut virtute ejus conventionis creditor fructus rei pignoratæ lucretur, obſtat textus *in l. ſi quis 11. §. 1. ff. de pignor.* ubi docet Marcianus, quod ſi contracta fuerit antichreſis, & creditor poſſeſſionem pignoris amiſerit, debet actione in factum uti, non ea, quæ datur ex contractibus innominatis, ſed in factum prætoria, quæ datur deficientibus aliis actionibus, *l. juris 7. §. 2. ff. de pactis, l. in rem 23. §. item, l. cùm autem 52. ff. de rei vind.* Sed tunc ſic inſurgo: Si antichreſis à jure

jure civili approbata esset, ex tali conventione in contractu pignoratitio adjecta daretur actio pignoratitia ut regulariter datur actio propria contractus ex pactis in continenti adjectis, *l.2. C. de pactis inter empt.* igitur non actio in factum subsidiaria, sed ipsa pignoratitia, seu hypothecaria danda erat in ea specie, si talis conventio à jure approbata reperiretur. Cui difficultati respondendum est asserendo, antichresin in eo textu non in continenti, sed separatim adjectam fuisse, non simul cum ipso contractu pignoratitio; & quia antichresis per se hypotheca non est, ideo ob talem conventionem non potest dari actio hypothecaria, quæ tantùm creditori competit ad avocandam possessionem rei pignoratæ, *l. cum debitor 66. de evict.* non autem ad percipiendos fructus rei pignoratæ: unde ad recuperandam possessionem pro fructuum perceptione, seu ad fructus lucrandos virtute antichresis, actio in factum tantùm datur, ut docuerunt Cujac. *lib.5. observ. c.35.* Mexil. *lib.2. obs. c.23.* prosequuntur alia de ipsa conventione, antichresi videlicet, Masius *d. lib.4. singul. opin. c.1.* Leothardus *de usuris d. q.12. cum sequent.* Leo Pinel. *pro Academ. Liminensi, in cap. significante, hoc tit. ex num.93.*

CAPUT VII.

Idem a *Hugoni, & Comiti, & Marsicto, Pisanis Canonicis.*

SIgnificante dilecto filio Rubeo cive Pisano, ad [b] nostram poveritis audientiam pervenisse, quod cùm domum suam cum horto, Gallicano Pisano civi pro ducentis quinquaginta duabus libris pignori obligasset, & promisisset, cautione præstitâ juramenti, quod nisi domum ipsam statuto inter eos termino recolligeret, eundem creditorem ulteriùs super ea minimè molestaret; infra statutum tempus per certum & fidelem nuncium, prout ei videbatur, creditori mutuam pecuniam remisit, quam idem nuncius infideliter agens, sicut ei injunctum fuerat, non persolvit. Cúmque postmodùm prædictus R. ab Imperatore captus, pariter & detentus, multa pericula sustinuerit, & labores, nec dicto G. satisfacere potuerit, ut debebat, nunc (per Dei gratiam) libertati pristinæ restitutus, paratus est pecuniam reddere creditori, licèt ipse prorsus eam recusaret recipere, quia ei non fuit statuto termino persoluta. Cùm igitur pactum legis [c] commissoriæ sit in [d] pignoribus improbatum, & quantum in eo fuit, prædictus Rubeus juramenti debitum adimpleverit, cùm per eum, quem certum, & fidelem nuncium sperabat, pecuniam remiserit termino constituto; & ut in Imperiali fuit cautione detentus, satisfacere non potuerit creditori: devotioni vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus (si præmissis veritas suffragatur) prædictum creditorem, ut sorte suâ contentus existat, pensionibus præfati pignoris computatis in [e] sortem, & domum ipsam, & hortum præfato Rubeo omni postpositâ dilatione resignet, per censuram ecclesiasticam, pacto, vel tali juramento nequaquam obstante, admonitione præmissâ, sublato contradictionis, & appellationis obstaculo compellatis. Datum Laterani.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Ita legitur in hac sexta collectione, & in quatuor, *sub hoc tit. cap. unic.* non tamen exprimitur quibus Innocentius rescribat: ex epistolis autem editis à Sirleto, *fol.14.* ita inscriptionem & litteram textus restituo. De Pisana Ecclesia nonnulla notavi *in cap 8. de tempor. ordin.*

[b] *Nostram.*] Quia cùm de contractu usurario ageretur, & dubitaretur an usura in eo interveniret, adeundus erat Judex ecclesiasticus, ut notavi *in cap. illa vos, hoc tit.*

[c] *Pactum legis commissoriæ.*] Aliqui putant Innocentium minùs latinè, sequutum Interpretum barbaram locutionem, dixisse pactum legis commissoriæ, ut notarunt Duarenus, Concius, & Carond. relati ab Osualdo *lib.16. Donelli, cap.19. littera A,* Cujacius *in recit. ad textum in l. ult. ff. de contrab. emption.* Faber *de erroribus decade 21. errore 1.* & in suo Codice, *tit. de pactis pignor. diffinit. 1.* Schifordeg. *ad Fabrum lib.3. tract.13. quæst.1.* Sed ut idem Cujacius docuit *ad titulum C. de pactis pignor.* & *lib.4. feud. tit.66.* vulgaris hæc locutio defendi potest ex eo, quod quemadmodum rectè dicitur, pactum condictionis, *in l.1. C. de condict. indeb. l.2. ff. de condict. ob causam:* actio condictionis, *in l.3. & 4. C. de usur.* conventio pactorum, *in l.1. C. de jure emphyt.* ita etiam rectè dicitur pactum legis commissoriæ. Cujacium sequuntur Gibalinus *lib.3. de usur. q.69. n.6.* unde non impropriè pactum committendi pignoris, vel non, dixit Innocentius pactum legis commissoriæ.

[d] *In pignoribus improbatum.*] Nequaquam referas hæc verba ad constitutionem Imperatoris Constantini *in l.2. C. de pactis pignor.* cùm per eam pactum legis commissoriæ pignoris fiduciarii præcipuè improbetur: referenda enim sunt hæc verba ad pactum legis commissoriæ, cùm ita concipiebatur, ut cessante debitore in solutione usque ad certum terminum, res oppignorata perfectè penes creditorem remaneret; quod genus conventionis jam Digestorum tempore erat improbatum. 2.

[e] *In sortem.*] Juxta adducta proximo commentario.

COMMENTARIUM.

EX hac Innocentii epistola sequens deducitur disputanda assertio: *Si is qui sub pacto legis commissoriæ pignori dedit rem suam, & juravit pactioni non contravenire, & justè impeditus infra diem statutum rem oppignoratam non redemerit, post diem redimere poterit.* Probant eam textus *in l. ult. C. de pactis pignor. l.3. C. plus valere, l.21. tit.5. partit.5. l.12. tit.15. ead. part.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garaña *hic*, Faber *de erroribus. decad.21. error.* 3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

error. 1. *cum ſequent.* & in ſuo Codice, *tit. de pact. pignor.* Fachin. *lib.* 10. *controv. cap.* 73. Schiſordeg. *lib.* 3. *ad Fabrum, tract.* 13. *q.* 1. 2. 3. & 4. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 26. Bronchorſt. *tom.* 1. *miſcel. aſſert.* 77. Bachovius *lib.* 1. *de pignor. c.* 15. Cujacius *in l.* 4. *C. de pignor.* & *in recit. ad textum in l. fin. ff. de contrab. emption.* Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 2. *quæſt.* 2. Acoſta *de privileg. credit. regul.* 3. *limit.* 2. *à num.* 8. Leo Pinel. *pro Academia Limenſi, ad hunc textum, num.* 4. Sixtinus *conſil.* 12. *volum.* 2. *conſil. Vulteii,* Leothardus *de uſur. quæſt.* 69. & 70. Gibalinus *eod. tractat. lib.* 3. *de uſur. cap.* 7. *artic.* 3. *per totum,* Ritherurſ. *in d. l.* 2. *C. de pact. pignor.* Mudeus *de pignor. cap. de pactis legis. num.* 1. Donellus *de pignor. cap.* 11. Bellonus *de poteſt. eorum quæ in continenti, lib.* 1. *cap.* 34. *num.* 2. Valeron *animadv. juris cap.* 1.

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed ita in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione arguimentor. Unicuique licet de rebus ſuis pro libito paciſci, & conditionem ſuam paciſcendo deteriorem facere, *l.* 4. *l. juris* 7. *l. ſi paciſcar, l. penult. ff. de pactis:* igitur ſicut alia pacta ſunt permiſſa in pignoribus, pactum etiam de quo in præſenti in eis improbari non debet. Augetur hæc difficultas, nam ſi pactum legis commiſſoriæ in pignoribus improbaretur, etiam in venditionibus adjectum improbari debebat, maximè cùm conſtitutio Conſtantini relata *in l.* 5. *C. de pactis pignor.* in Theodoſ. compilata ſit ſub titulo generali *de lege commiſſoria reſcindenda:* ſed in emptione, & venditione tale pactum admittitur, *l.* 1. & *per totum ff. de lege commiſ.* igitur & in pignoribus ſuſtineri debet. Augetur ſecundò ex eo, quod debitor pro pecunia accepta pignus in ſolutum dare poteſt, *l. cùm dominum* 13. *C. de pign. l. Titius* 34. *ff. de pignor. act. l. ſi prædium* 4. *C. de evict. l. ſi fundus* 16. *§. fin. hoc tit.* Igitur in præſenti ſpecie poterat paciſci, ut ſi intra ſtatutum tempus creditor non redimeret pignus, maneret creditoris ex cauſa ſoluti. Accedit tandem; nam ſi hoc pactum regulariter ut uſurarium improbaretur, accedente juramento, propter ejus religionem adhuc ſervandum erat, juramentumque adimplendum, *cap.* 1. *cap. debitores,* ubi latè probavi, *de jurejur.* igitur non rectè in præſenti ſpecie docetur, pactum etiam juramento firmatum, ut conſtituto tempore pecuniâ debitâ non ſolutâ, res oppinorata efficeretur creditoris, injuſtum, & improbatum eſſe.

5. DE PACTO SEU LEGE COMMISSORIA.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, ut veram præſentis deciſionis rationem agnoſcamus, ſciendum eſt, verbum *committi,* in Pandectis ſignificare aliquid evenire, propter quod certa res debeat uni dari, & alteri adimi; quia videlicet quidpiam vel factum non ſit quod fieri debuit, vel factum eſt quod fieri non debuit: inde dicitur lex commiſſa, ideſt pactum impletum, *l.* 4. *§. eleganter, ff. de lege commiſſor.* commiſſa hæreditas, apud Ciceronem 1. *in Verrem,* quando hæreditas ablata fuit, quia quid factum non eſt. Similiter pactum, ut ſi debitum intra certum tempus non ſit ſatisfactum, res pignorata creditori committatur, ejuſque fiat pro ipſo debito, dicitur pactum commiſſorium, ſeu lex commiſſoria, ad ſimilitudinem emphyteuſis commiſſæ, *in l.* 2. *C. de jure emphyt. cap. potuit, de locato,* id eſt amiſſæ, cùm quis privatur ob non ſolutum canonem re in emphyteuſim accepta. Item merces commiſſa dicitur *in l. commiſſa* 3. *C. de publicanis;* & *in l. commiſſa* 14. *l. fin. ff. eod.* quando in pœnam non ſoluti vectigalis fiſco res acquiritur. Similiter ergo pactum in venditione, aut pignoris conſtitutione adjectum, ut ex eo res uni acquiratur, & alii adimatur, dicitur lex commiſſoria, eo quòd ob legem contractus commiſſum ſit ab emptore, vel venditore, *l.* 3. & 4. *C. de pact. inter, l. fin. ff. de lege commiſſor.* Latiùs illuſtrant Salmaſius *de modo uſur. cap.* 14. Donellus *lib.* 16. *commentariorum, c.* 19. ubi Oſualdus *litera F,* Vela *diſſert.* 97. Carvalho *in cap. Raynutius,* 2. *part. num.* 228. Faber *de error. decad.* 45. *errore* 8. & *decad.* 95. *errore* 3. Antonius Gomez *tom.* 2. *var. cap.* 2. *n.* 30. ubi plures Aylion, Merlin. *de pignor. lib.* 4. *q.* 123. *n.* 2. Vela *diſſert.* 30. *num.* 53.

6. DE MODO PACTO IN PIGNORIBUS.

Pactum hoc legis commiſſoriæ in pignoribus variis modis concipi poteſt, vel cùm inter contrahentes convenit, ut ſi intra præſcriptum tempus pecunia non ſolvatur, res pignori data fiat creditoris, vel ut non liceat ampliùs eam luere, vel ut creditor rem pignori obligatam, emptam, vel in ſolutum pro debito retineat, aut in jus debitoris propter ejus moram ſuccedat creditor, quoad facultatem pignus diſtrahendi. Denique quoties id agitur, niſi intra certum tempus pecuniam debitor ſolvat, creditor pro pecunia mutuò data rei dominium acquirat, ut exponunt Negusantius *de pignor. p.* 4. *in princip.* Cujacius *in cap.* 9. *de jurejur.* Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 2. *quæſt.* 2. *num.* 24. Mantica *de tacitis lib.* 4. *tit.* 29. *num.* 6. Balduinus *de pignor. c.* 17. Donellus *eod. tract. cap.* 11. Argenterius *ad conſuet. Britannia, artic.* 266. *cap.* 6. *num.* 22. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 2. *n.* 7. Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 8. *n.* 8. Fachineus *lib.* 10. *controv. cap.* 24. qui inde exponunt legem *Calippo* 45. *ff. de ſolutionibus.* Sed circa conventionem improbatam à Conſtantino in *dicta l. ultima, C. de pact. pignor.* ſeu ut vult Rither. à Conſtantio, & ab Innocentio III. hîc non conſentiunt Interpretes. Aliqui exiſtimarunt, Conſtantinum eam conventionem improbaſſe, quâ cautum erat inter contrahentes, ut niſi ad certum tempus pecunia credita ſolveretur, creditor pignus plenè acquireret, atque illud in commiſſum caderet: ita omnes ferè repetentes *in d. l. ultima,* Donellus *ibi,* Fachineus *lib.* 10. *controv. cap.* 74. Valla *de rebus dubiis tract.* 11. *num.* 15. Maſius *lib.* 3. *ſingul. opin. cap.* 4. Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 8. *num.* 8. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 2. *num.* 7. Pinel. *in l.* 2. *C. de reſcind.* 2. *p. cap.* 1. *num.* 26. Gaitus *de credito, cap.* 4. *q.* 11. *à num.* 1107. Mantica *de tacitis lib.* 11. *tit.* 9. *num.* 3. Hermoſilla *in l.* 41. *tit.* 5. *partit.* 5. *gloſ.* 1. *num.* 6. Merlin. *de pignor. lib.* 4. *quæſt.* 123. Larrea *deciſ.* 16. *num.* 34. Merenda *lib.* 1. *controv. cap.* 3. Hunnius *ad Treutl. volum.* 2. *diſp.* 2. *quæſt.* 39. Rither. *in d. l. fin.* Molina *de juſtitia diſp.* 324. Caldas *in l. ſi curatorem, verbo ſua facilitate.* Sed hæc ſententia refellitur primò *ex d. l. fin.* in illis verbis: *Creditoris re amiſſa, jubemus recipere quod dederunt.* In quibus ſupponitur jam pignoris dominium quæſitum eſſe creditori, ſiquidem rem tantùm is dicitur amittere, qui ejus dominium habuit, *l. non videntur* 83. *ff. de reg. jur.* notavit Cujacius *in d. l. fin.* ergo non poteſt accipi Conſtantinus de ſimplici pignore conventionali, cujus dominium penes debitorem remanet. Quâ difficultate oppreſſus Leothardus *de uſuris d. quæſt.* 69. *num.* 17. exiſtimavit in eo textu pro illis verbis, *re amiſsâ,* reponendum eſſe, *re dimiſsâ.* Secundò refellitur ex eo; nam conſtitutionem illam novam eſſe, junctâ novâ rubricâ *de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda,* omnes agnoverunt, & facilè ſuadetur ex illis verbis, *Placet infirmari;* & ibi, *Hac auctoritate.* In quibus jus novum veteribus incognitum profertur. Pinellus *in rubric. de reſcind.* 2. *part. cap.* 1. *num.* 27. Concius *lib.* 2. *ſucceſſ. cap.* 20. *num.* 2. licèt Balduinus *de pignor. cap.* 17. Donellus *in dicta l. ult.* putent, jam priſco jure diſph

diſplicuiſſe hujuſmodi pactum, dumtaxatque à Conſtantino pœnam adjectam eſſe; quorum ſententia facilè refellitur ex Ciceronе *epiſt.* 13 *famil.* prout expendit Verrucius *d. V. S. verbo Commiſſa:* etſi ad minus dicat, jure Digeſtorum improbatam eſſe illam conventionem, ut ad diem ſtatutum pecuniâ non ſolutâ pignus committeretur, & creditori acquireretur *l. ſi fundus* 16. *§. ult. ff. de pignor.* ubi ita demùm hæc conventio admittitur, ſi juſto pretio pignus æſtimetur, ut notarunt pro ejus explicatione Arias à Meſa *lib.* 1. *var. cap.* 37. *num.* 18. Oſualdus *lib.* 12. *Donel. c.* 1. *littera O.* Igitur ſi nunquam fuit permiſſa illa conventio, ut res pignori data, non ſolutâ pecuniâ pro debito cederet, ſuperflua erat illa conſtitutio. Salmaſius *de modo uſurarum cap.* 14. conventionem hanc legis commiſſoriæ in pignoribus aliter accipit, & contendit legem commiſſoriam pignorum fuiſſe cautionem, vel pactionem, quâ debitor creditori cavebat, ut ſi pecuniam ſtatutâ die non ſolviſſet, pignus committeretur, ideſt poſſeſſione, & dominio hypothecæ cederet, non ut pleno jure pignus acquireretur creditori, & jus dominii ipſe in eo haberet; ſed ut pleno jure ſine ulla diminutione illud præſcribere, & diſtrahere poſſet, atque ita per hanc conventionem commiſſoriam auferebatur poſſeſſio, aut dominium à debitore, quod in creditorem tranſibat. Docet ergo Salmaſius, per legem commiſſoriam pignoris dominium ex titulo venditionis, aut dationis in ſolutum, in creditorem non tranſiſſe, ſed tantùm jus vendendi & diſtrahendi illud: quæ ſententia probatur *ex l.* 1. *C. de pactis pignor.* in illis verbis: *Qui pactus eſt, niſi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, ſolveret, ceſſurum creditoribus hypothecæ, venditionem non contraxit; ſed id comprehendit, quod creditor in adipiſcendo pignore habiturus erat. Communi itaque jure creditor hypothecam vendere debet.* Quæ ita legit, & emendat Salmaſius: *Qui pactus eſt, niſi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit ſolveret, ceſſurum ſe creditoribus hypothecæ, venditionem non contraxit, ſed id comprehendit, quod jure ſuo creditor in adipiſcendo pignore habiturus erat; aut melius, ceſſurum ſe creditori jus hypothecæ, venditionem non contraxit.* Quâ doctrinâ ſuppoſitâ exiſtimat Salmaſius Conſtantinum *in d. l. ult. C. de pact. pignor.* non agere de lege commiſſoria in pignoribus adjecta, ſed in venditione, ut liquet ex illis verbis: *Iubemus recipere pretium, quod dederunt; pretium enim proprie emptionis eſt, non contractus pignoris.* Accedit, quod in ipſa conſtitutione, quæ extat *in C. Theodoſ.* deeſt vox *pignorum*, imò in eo Codice illa compilatur poſt titulum *de contrahenda emptione.* Quæ omnia evincunt non agere Imperatorem de lege commiſſoria in pignoribus, ſed in venditionibus adjecta. Verùm & hæc Salmaſii ſententia convincitur primò, quia abſque lege commiſſoria, vt eam concipit Salmaſius, poſſeſſio pignoris transfertur in creditorem, per ejus conſtitutionem, & traditionem: igitur non erat neceſſaria ea conventio, ut non ſolutâ pecuniâ ſtatuto tempore, poſſeſſionem debitor amitteret. Secundò, nam ceſſante debitore in ſolutione, jure communi poſt trinam denunciationem licet creditori pignus vendere. Paulus *lib.* 2. *ſentent. tit.* 5. *§. item creditor, Inſtit. quibus alienare, l. ſi convenit* 4. *l. & eleganter, §. ſi vendiderit, ff. de pignor. act. l. ſi teſtamento* 89. *§. quatuor, ff. de legat.* 2. *l. qui creditori* 18. *C. de diſtract. pignor.* Illuſtrant Amaya *in l.* 3. *C. de jure fiſci, n.* 2. Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 18. Gaitus *de credito, cap.* 4. *q.* 8. Arias à Meſa *lib.* 1. *var. cap.* 25. Merlin. *de pignor. lib.* 4. *tit.* 3. *q.* 95. Igitur ad quid erat neceſſaria tam accurata conventio, ut poſt moram debitoris liceret creditori pignus vendere? Nec etiam verum eſt, Conſtantinum non agere de lege commiſſoria in pignoribus; nam potiùs de pignoribus agere, patet ex ſynopſi Baſilic. *lib.* 23. *tit.* 17. *c.* 10. & ex ſummario his verbis relato ab Harmenopulo *lib.* 3. *promptuarii, tit.* 5. ibi: *Si quis ita pactus fuerit, ut niſi ad diem præſtitutam ſoluta eſſet pecunia, res oppignorata dominus fieret, ejuſmodi pactum invalidum eſt.* In ipſis baſilicis ex verſione Fabroti legitur: *Si creditor pactus fuerit, ut ſi ad diem pecunia ſoluta non ſit, pignus ei acquiratur, pactum juſtum, & ratum non eſt.* Unde neſcio, quomodo vox pignoris toties repetita expungi poſſit, & ad venditionem referri.

7. TRADITUR ETA INTERPRETATIO.

Tandem alii plures perdocti viri, & mihi magnæ auctoritatis, legem commiſſoriam in pignoribus referunt ad fiduciam, non ad pignus: ſed tantùm ad fiduciariam conventionem, & ſimilem fiduciæ legem, Imperatorem Conſtantinum *in d. l. fin.* referunt. Ita docuerunt Faber *decad.* 21. *error.* 1. *num.* 10. & 15. Schiforded. *lib.* 3. *tract.* 13. *quæſt.* 2. Cujacius *ad titulum C. de pactis pignor.* D. Nicolaus de Caſtro *in princip. Inſtit. de emptione & vendit. n.* 3. Leothardus *de uſur. q.* 69. Gibalinus *d. art.* 13. D. Joſephus de Retes *lib.* 1. *opuſcul. cap.* 21. Valeron *animadv. cap.* 1. *num.* 19. Gothofredus *in l. unic. C. Theodoſ. de commiſſoria reſcind.* quorum ſententiam ut faciliùs percipiamus, ſciendum eſt, olim pignus dupliciter contrahi, vel ſimpliciter, vel ſub fiducia: inter utrumque magna verſatur differentia, ut agnovit D. Iſidorus *lib.* 5. *etymol. cap.* 25. ibi: *Pignus eſt, quod propter rem debitam obligatur, cujus rei poſſeſſionem ſolam ad tempus conſequitur creditor; cæterum dominium penes debitorem eſt. Fiducia eſt cùm res aliqua ſumenda pecuniæ gratiâ, vel mancipatur, vel in jure ceditur.* Simpliciter pignus conſtituebatur, cùm pro ſecuritate pecuniæ mutuò acceptæ res aliqua pignori tradebatur, ut probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* Sub fiducia pignus contrahebatur, cùm quis pro certa pecunia rem ſuam mancipabat creditori, vel in jure cedebat ea lege, ut ſolutâ intra ſtatutum tempus pecuniâ, ei res remanciparetur; non ſolutâ, pleno jure creditori committeretur. Ejus fiduciæ mentio fit apud Paulum *lib.* 1. *ſentent. tit.* 9. *§. fin.* ibi: *Pignorum, & fiduciarum.* Et *lib.* 2. *tit.* 13. *§. ſi quis ſuppoſitam pignori, vel fiduciæ:* & *lib.* 3. *tit.* 6. *§. rem legatam pignori, vel fiduciæ:* & *lib.* 5. *tit.* 26. *§. fin.* ibi: *Fiduciam verò, & pignora:* & *l.* 9. *C. Theodoſ. de infirmand. quæ ſub tyran.* & apud Modeſtinum *in collat. legum Moſaïc. tit. de depoſit.* & *in l. legata* 9. *§. fin. ff. de ſupellect. legat.* quam de pignore fiduciario accipit poſt Cujacium *lib.* 7. *reſponſ. Papin.* ibi, & *ad titulum C. de pact. pign.* D. Joſephus de Retes *lib.* 1. *opuſcul. c.* 21. *n.* 2. quamvis diſſentiat Valeron *d. cap.* 1. *num.* 8. Ejus etiam pignoris veſtigia extant *in l.* 1. *§. Duo fratres, ff. de quæſtionibus,* licèt eam legem aliter explicet Valentia *lib.* 3. *tract.* 1. *c.* 1. *n.* 24. & mendoſam dicat Muretus *in obſ. juris, cap.* 3. & *in l. res obligata* 21. *C. de pign. in lib.* 3. *legum Longobard. tit.* 15. apud D. Ambroſium *lib. de Tobia, cap.* 12. ibi: *Hypothecas flagitat, pignus uſurpat, fiduciam vocat.* Tertul. *de idololatr. cap.* 23. *Pecuniam de ethnicis mutuantes ſub pignoribus fiduciatis, jurati cavent, & ſic negant.* Sidonium *lib.* 4. *epiſt.* 24. *Pecuniam mutuam poſtulavit, impetravitque, nihil quidem loco fiduciæ, pignoriſque, vel argenti ſequeſtrans, vel obligans prædiorum.* Ciceronem *in oratione pro Flacco: hanc fiduciam commiſſam tibi tenes, atque poſſides.* Boëtium *lib.* 4. *in topicis,* fiduciam accepiſſe dicitur cuicunque aliqua res ea lege mancipatur, ut mancipanti aliquando remancipet. Fiducia ergo in pignore nihil aliud

aliud erat, quàm pignus, aut hypotheca, adjectâ mancipatione, aut in jure cessione: unde non rectè Hothomanus *ad titulum de pignor.* existimavit, fiduciam propriè pignus non esse. Differt verò fiducia à pignore in eo, quia pignoris dominium non transfertur in creditorem, *l. cum & fortis 35. §. ult. ff. de pignor. l. 1. & 2. de distract. pignor. l. cerè 6. §. fin. de precario, l. 35. §. 6. de usucap. l. 73. §. eos verò, de legat. 3. l. 9. de pign. act. l. si dominium 9. l. cùm dominam 13. C. hoc tit.* fiduciæ verò dominium transfertur. Paulus *dicto libro 2. tit. 13. §. 3.* id supponit, dum ait debitorem creditori fiduciam vendere non posse, quia ut exponit Cujacius ibi, jam creditori satis per mancipationem, seu in jure cessionem acquisita est. Dicebatur autem contractus hic fiducia, quia sub ea fiducia res mancipabatur, ut soluto pretio statuto, iterum res debitori mancipareţur: ut etiam fiducia dicitur cùm quis dubium tempus timens, & sibi, suisque prospiciens, rem aliquam amico suo ea lege dimittebat, ut transacto eo tempore sibi, suisve redderetur. Boëtius ubi proximè. Inde ille, cui pater filium fiduciâ contractâ mancipabat, fiduciarius dicebatur, *l. 2. §. objicitur, ff. ad Tertyl. §. praterea, Justit, quibus modis jus patriæ potestatis:* & ille, cujus fidei committitur, ut hæreditatem restituat, dicitur hæres fiduciarius, *l. servus 46. & 67. ff. ad Trebel.* & ipsa hæreditas fiduciaria, *l. certi 9. §. competit, ff. si certum petat.* Prosequuntur fiduciæ species, & solennitates Revardus *de auctorit. prud. cap. 5.* Corasius *lib. 6. miscel. c. 9.* Alciatus *lib. 3. c. 26. pareng.* Pancirola *lib. 3. var. c. 21.* Retes *lib. 1. opusc. cap. 21.* Valeron *d. cap. 1.* Gibalinus *d. c. 7. art. 1.* Masius *singul. lib. 3. cap. 2.*

8. PROSEQUITUR EADEM INTERPRETATIO.

His suppositis existimant Faber, Schifordeg. & alii suprà laudati, Constantinum in dicta lege ultima sustulisse pactum legis commissoriæ in pignoribus fiduciariis, cùm fiducia intervenerat, ita ut statuto die debitore solvente pecuniam, teneretur creditor iterum remancipare; eo autem in solutione cessante, amplius luitio non daretur, sed res perfectè, & irrevocabiliter penes creditorem remaneret. Rationes autem hujus constitutionis, & improbationis similis pacti, nonnullas incongruas assignarunt ipsi Faber *decade 21. errore 2. num. 4.* & *errore 8. num. 6.* Schifordeg. *d. tract. 13. §. 3.* Rationem petunt hujus abrogationis ex impossibilitate rei, & contrarietate, seu contradictione ipsius conventionis, quod scilicet fieri non possit, ut in eundem casum, idemque tempus, & pignus contractum, & venditio pignoris facta videatur; quod fieri nequit, quia eodem tempore rei oppignoratæ dominium simul acquireretur creditori per venditionem, & simul non acquireretur. Sed hæc ratio falsa est, nam venditio, quam unà cum pignore concurrere ait Faber, non tempus præsens respicit, sed futurum; mancipatur enim pignus, sed non in perpetuum, nec irrevocabiliter, sed si statuto die soluta non sit pecunia; tunc enim ex solutione, vel cessatione in ea, cognoscitur an pignus fuisset, si iterum remancipatur res debitori; vel dominiũ translatum, si non remancipetur, sed penes creditorem remaneat. Quare conventio, quæ ejusmodi venditionem, & oppignorationem simul complectitur, nec seipsam destruit, nec implicat contradictionem, nec creditor fit eodem tempore dominus irrevocabilis, & non dominus. Nec feliciùs Hothomanus *de verbis juris, verbo Lex commissoria*, rationem prohibitionis ex eo reddit, ne quod Principis auctoritate fieri debet, *ex l. 1. C. de jure dominii impetr.* privatorum pactionibus permittatur: cui consentire videntur Revardus *de auctorit. prud. cap. 5.* Schifordeg. *d. tract. 13. q. 2.* dum existimant, adhuc fiduciâ contractâ necessarium esse creditori impetrare dominium à Principe, *ex l. magis 5. §. 3. ff. de rebus eorum, l. fin. C. si in causam judic.* Sed omisso alio misero lapsu ipsius Hothomani, dum ibi refert legem commissoriam inter leges populi Romani, quem jam notarunt Cujacius *lib. 5. observ. c. 16.* & *in recit. ad d. l. ult. ff. de contrah. emptione*, Faber *decade 21. errore 1. num. 13.* & ipse agnovit *lib. 12. observ. cap. 29.* dicendum est, proprium esse mancipationis, vel cessionis in jure dominium transferre; unde tunc non ex privatorum voluntate tantùm, sed ex solenni actu dominium quæritur: ideo tunc superflua est dominii impetratio ab Imperatore, ex vulgari principio legis unicæ, *C. de thesaur. lib. 10.*

Igitur omnibus his omissis, præsentis prohibitionis pacti legis commissoriæ in pignoribus ratio duplex est. Prima ut creditorum avaritia cohibeatur, & captionibus succurratur. Hæc enim conventio juxta formam suprà relatam fœneratoribus maximam doli, & fraudis materiam præbebat; debitores enim pecuniæ necessitate coacti, nec hanc, nec aliam quamlibet pactionem recusare solent, dum sperant se pignus intra tempus præfinitum luere posse; unde parum sua interesse putant, pluris, aut aut minoris pignus esse, ut notarunt Caldas *in l. si curatorem, verbo Sua facilitate, num. 101.* Donellus *in d. l. ultima, n. 4.* & *de pignor. cap. 11.* Cujacius *ad titulum de pactis pignor. in fine.* In qua tamen re, ut spes hominum fallax est, qui de rebus suis plusquam in eis est, confidunt, ut aiebat Gaius *in l. in fraudem 10. ff. qui & à quibus*, & testatur Ovidius dum ait:

9. TRADITUR VERA RATIO PRÆSENTIS PROHIBITIONIS.

Fallitur auspicio spes bona sæpe suo.

Debitores sæpissimè falli necesse fuit, & pignora quantumvis pretiosa pleno jure creditoribus committi. Unde obiter notandus venit Faber, dum *in d. decad. 21. error. 1. num. 19.* & *error. 6.* docet pactionem hanc legis commissoriæ non fuisse odiosam debitoribus, sed potiùs favorabilem, cùm eis solutâ pecuniâ statuto die res ipsis erat remancipanda à creditore. Nam hoc procedit solvente sua die debitore, sed si cessaverit, nonne pro modica pecunia creditor rem pretiosam pignori datam assequitur? Secunda ratio præsentis improbationis provenit ex eo, quia ex hoc pacto pravitas usuraria insurgit, cùm creditor lucretur ultra sortem aliquid pecuniâ æstimabile; atque ita, tanquam usuraria conventio improbatur à Constatino *in d. l. unic.* & ab Innocentio III. in præsenti: docuerunt Cujacius & Donellus *in d. l. unic.* Covar. *lib. 3. variar. cap. 2. num. 8.* Fachineus *lib. 10. controv. cap. 73.* Caldas *ubi proximè, num. 101.* Molina *de justitia disp. 324. num. 2.* Cyriacus *tom. 2. controv. cap. 393. num. 10.* Leothardus *de usur. d. q. 69.* unde nec consuetudine, aut statuto posse talem conventionem confirmari, resolvit Argentreus *in consuet. Britan. art. 266. n. 6.* An etiam tale pactum repugnet juri naturali, aut divino, post alios latè disputat Gibalinus *d. art. 13. consect. 4. num. 23.*

10. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt pacta contrahentium servanda sint, quia ipsa sunt leges, & partes contractus; tamen id procedit cùm pacta sunt juri consona, non verò contraria, *l. juris 7. §. ait Prætor, ff. de pact.* ut est præsens conventio, quæ ideo jure improbatur, quia non liberè, sed adactus rei familiaris inopiâ ita pactus censetur debitor: & eadem inopia facit plerumque, ut ad diem statutam pecuniam solvere non possit. Consideratur etiam improba lucri captatio, & præsumptus creditoris dolus; ideoque talis conventio improbatur.

Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione in dubium vocatur, utrum Constatinus *in d. l. finali*, non solùm legem commissoriam in pignoribus, verùm etiam & in venditionibus improbasset? Et Hothomanus *de verbis juris, verbo Lex commissoria*, Concius *lib. 2. succes. cap. 20.* Gisanius *ad tit. C. de pact. pign. pag. 326.* putant Constantinum generaliter pactum legis commissoriæ improbasse, cùm indefinitè loquatur in ea lege, prout jacet in Codice Theodosiano, sub titulo *de lege commis. rescind.* Sed prorsus verius est, legem commissoriam tantùm in pignoribus esse abolitam: nec credi potest, ut ait Donellus ibi, similem conventionem in venditionibus improbasse. Nec interest quod Constantinus indistinctè loquatur in eadem lege, prout jacet in Codice Theodosiano; nam ut supra ex Harmenopulo, & synopsi Basilic. retuli, Imperator specialiter agebat de pignoribus, & ideo expendit acerbitatem creditorum, nullâ venditionis facta mentione; nec talis acerbitas in venditione datur: unde dicendum est legem commissoriam in venditionibus, prout eam retulimus *in cap. ille vos, hoc tit.* improbatam non esse, ut defendunt Covar. *lib. 3. var. cap. 8. n. 1.* Gomez *lib. 2. var. cap. 2. n. 30.* Molina *de justitia, tract. 2. disp. 378.* Mantica *de tacitis lib. 4. tit. 29.* Donellus *lib. 16. cap. 19.* Leothardus *d. quæst. 69. num. 34.* Gibalinus *d. consectar. 4.* Differentiæ autem rationes inter utramque legem commissoriam præcipuæ duæ sunt. Prima, quia lex commissoria in pignoribus dominium à debitore invito aufert, & in creditorem transfert: lex verò commissoria in venditione dominium venditori conservat. Secunda est, quia lex hæc rem venditori suo adjicit justo pretio, ut proinde nulla fraus existat emptoris, vel venditoris, si ob non solutum pretium rescindatur; quod secus est in pignore, cùm plerumque pro pauca pecunia mutuata creditori addicatur; qui enim pecuniæ inopiâ premitur, facilè quamlibet legem à creditore sibi dici patitur, & cuilibet pactioni consentit, ob spem futuræ luitionis. Quæ ratio cessat cùm emptio, & venditio resolvitur, & res fit inempta, ut docet Larrea *decis. 16. num. 34.* Nec differentiam hanc evertit textus *in l. Æmilius 38. vers. Quia tamen, ff. de minor.* ubi Paulus refert legem commissoriam in venditione Imperatori Antonio displicuisse, non aliâ ratione, quàm quia odiosa hæc pactio videretur, atque propter hanc conventionem venditio aliàs legitimè contracta irritatur. Nam omissâ sententiâ Fabri *decad. 21. error. 6.* qui contendit legem commissoriam olim odiosam fuisse in venditione, non verò in pignore, dicendum est, Imperatori Antonino generaliter legem commissoriam non displicuisse in venditione, sed tantùm in specie à Paulo ibi relata, propter avaritiam videlicet, cùm convenit, ut solutâ parte pretii, si intra duos, vel tres menses reliqua pars non numeretur, fundus sit inemptus, ut *in l. 4. §. 1. l. 6. in princip. ff. de lege commissor.* quia hoc casu cùm emptor, qui reliquum pretii statuto die non solvit, amittat id quod dedit, & venditor lucrifaciat, utraque ratio suadet legem commissoriam in pignoribus esse improbandam. Concurrere etiam videtur in præsenti venditione; nam sicut iniquum est, ut non solutâ statuto die pecuniâ debitor pignus magni valoris amittat; ita etiam non minùs injustum est, ut emptor, qui fortè ob causam aliquam integrè solvere non potuit, ob non solutum reliquum pretii amittat id quod dedit in partem pretii. Præterea, ut usura est ob non solutam suâ die pecuniam creditorem id lucrifacere, quod plus est in pignore; ita prorsus usura est venditorem ob non solutam sua die reliquam pretii partem, id quod numeratum est, captare, & retinere. Unde meritò ea conventio displicuit Imperatori Antonino *in dicta l. Æmilius*, nisi in eo casu aliquid fortè arrhæ nomine datum fuit, vel compensatio fiat cum fructibus, quos interim emptor suos facit, ut docetur *in d. l. 4. §. 1.* vel alio modo venditoris interfit. Prosequuntur ipsius textus expositionem Eguinarius Varo, Faber, & & Cujacius *ibi*, Duarenus *ad titulum C. si adversus venditionem pignor. columna 2. & 3.* Donellus *lib. 24. comment. cap. 7.* ubi Osualdus *littera H*, Caldas *in d. l. si curatorem, num. 49.* Leo Pinellus *in præsenti.*

II. Respondetur aliis difficultatibus.

Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione examinandum venit, utrum conventio illa, ut si intra statutum tempus pecunia non solvatur, pignus ex causa soluti retineatur pro quantitate debita, licita sit? Et in jure admitti docuerunt Decius *consilio 12. & 308.* Parisius *lib. 2. consilio 81.* Menochius *consil. 1111. numero 23.* Hondedeus *lib. 1. consil. 31. num. 32.* Sed contraria sententia verior est, facileque probatur *ex l. 1. C. de pactis pignor. l. quamvis 45. ff. de solut.* ex eo, quia talis conventio æqualem captionem, ac asperitatem habet ac lex commissoria, cùm vis & potestas utriusque pacti eò recidat, ut creditor pro debito ad diem non soluto consequatur dominium pignoris: & si hæc pactio titulo insolutum admitteretur, facilè Constantini prohibitio elidi posset; quod admittendum non est, *l. ult. C. mandati:* & omne quod in fraudem legis fit, nullius est roboris & momenti, *l. si libertus, in princip. ff. de jurepatron. l. hoc modo, ff. de condit. & demonstr.* latè probant Rodriguez *de annuis reddit. q. 2. num. 24.* Mudeus *ad tit. de lege commissoria, num. 2.* Leotardus *ubi suprà, quæst. 70. num. 17.* qui numeris sequentibus satisfacit fundamentis contrariæ sententiæ. Et prædictæ difficultati dicendum est, quod quoties non designato justo pretio postea, æstimando pactum apponitur, captiosum esse, & usurarium intelligi, cùm evenire possit, ut rem eximii pretii pro exiguo debito lucretur, ut docet Bachovius *lib. 1. de pignor. cap. 15. num. 7.* quod & ante Constantinum statutum fuisse, constat *ex d. l. si fundus 16. §. finali,* & docent Accursius *ibi,* Donellus *in l. fin. C. de pactis pignor. n. 4.* I. Mister. *de leg. commiss. quæst. 6.* Negusant. *de pignor. 4. p. princip. num. 2.* Sed cùm pretio justo postea designando pactum adjicitur, justè interponitur. Nec etiam obstat textus *in d. l. si fundus 16. §. ult. ff. de pignor.* nam licèt lex commissoria esset improbata jure Digestorum, eo casu, quo pro debito pignus creditoris committitur; tamen propter justi pretii interventionem convalescit, ut docuit Accursius *ibi*, cui consentiunt Covar. *dicto cap. 2. num. 7.* Morla *in empor. p. 1. tit. 9. quæst. 9. à num. 16.* Gutierrez *de jurament. 2. p. cap. 33. n. 4.* Mantica *d. lib. 11. tit. 10. n. 29.* Quæ sententia probatur jure nostro Regio *ex l. 41. tit. 5. part. 5. & in l. 12. tit. 13. ead. part.* Nec eo casu dari propriè pactum legis commissoriæ probarunt Baldus *in l. 1. num. 2. C. de distract. pignor.* Hothomanus *lib. 2. epit. tit. 1. num. 9. & in l. ult. C. de distract. pignor.* ubi Gisanius *pag. 401.* Nec audiendus est Faber *ubi suprà*, qui totum versiculum illum Triboniani esse affirmavit, etsi textum aliter accipiant Cujacius *in l. 2. §. 1. de contrab. emption.* Osualdus *lib. 13. cap. 1. littera O.* Masius *lib. 3. singul. opin. c. 9. 10. & 12.* Nec obstat ultimum difficultatis augmentum; licèt enim plures docuerint legem commissoriam in pignoribus jurejurando firmari, quos referunt & sequuntur

Tiraquellus

Tiraquellus *de retract. convent. in fine, num.* 21. Seraphinus *de privileg. iuram cap.* 151. *num.* 15. Menchaca *de succeſſ. lib* 5. §. 28. *num.* 47. Fachin. *lib.* 10. *controv. cap.* 13. Hondedeus *conſil.* 51. *num.* 56. verior ſententia eſt, conventionem hanc jurejurando non confirmari. Quamvis enim juramentum huic pacto adjectum, niſi remittatur, ſervandum ſit, cùm ſine detrimento ſalutis æternæ ſervari poſſit, non tamen ea vis juramenti eſt, ut pactum improbum, & à jure damnatum confirmare valeat, licèt ad evitandam perjurii exceptionem ſit neceſſaria abſolutio, & proinde poterit debitor petere, ut jurejurando ſolvatur, vel ſi illud ſervaverit, non poſſit repetere, ut de promiſſione uſurarum juramento firmata, probavi *in cap.* 1. *cap. debitores, de jurejur.* ita docuerunt Covar. *in d. cap. quamvis*, 2. *part.* §. 5. *de paſt. lib.* 6. Gutierrez *de juram. confirm. p.* 1. *cap.* 33. *num.* 2. Morla *in empor. p.* 1. *tit.* 9. *quæſt.* 14. Gaitus *de credito, p.* 4. *quæſt.* 49. *num.* 1112. Merenda *lib.* 1. *controv. cap.* 3. *num.* 4. Cyriacus & Leothardus *de uſuris quæſt.* 70. *num.* 28. Nec obſtat quod dicebamus, juramentum in præſenti ſpecie ſervari poſſe ſine diſpendio ſalutis æternæ, & per conſequens pactum legis commiſſoriæ jurejurando confirmari; quia licèt jure hoc attento, cùm quæritur, an juramentum ſervari debeat, tantùm attendatur, an ſine diſpendio ſalutis æternæ ſervari poſſit, necne, rectè tamen Interpretes obſervant, non eandem ſemper, & in omnibus, & ubique jurisjurandi vim eſſe. Aliquando enim accidit, ut conventio alioquin nulla, & illegitima jurejurando confirmetur, ut ſunt conventiones omnes, quæ contra prohibitiones Velleiani, legis Juliæ, & ſimiles factæ ſunt, quas ob auctoritatem jurisjurandi jus Pontificium tuetur. Aliquando verò ad id tantùm prodeſt juramentum, ut perjurii exceptionem inducat, non etiam ut contractum ſuſtineat odioſum, & à legibus prohibitum, ut exponit Faber *d. decade* 21. *errore* 8. *num.* 2. Hujus generis ſunt conventiones illæ, quæ odio creditoris improbantur, & quæ rem ex ſe nefariam, & illicitam continent, ut eſt promiſſio uſurarum, quæ juramento non confirmatur, quamvis jusjurandum ſervandum ſit, & relaxatio petenda, *d. capite debitores, de uſuris.* Ejuſmodi etiam eſt pactum legis commiſſoriæ in pignoribus, quod non ſolùm legibus prohibetur, verùm & ſuâ naturâ nefarium eſt, & fraudibus plenum, ut probat Baèza *de inope debitore cap.* 6. *num.* 9. unde ſimilis conventio jurejurando firmari non poteſt, ut latiùs proſequuntur Leothardus *d. quæſt.* 70. Leo Pinel. *in præſenti, ex num.* 58.

12. EXPONITUR TEXTUS IN L. SI TITIUS 34. *ff.* DE PIGNOR.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in l. Titius* 34. *ff. de pignor.* in illis verbis: *Ut fundum certo pretio emptum haberet.* Ex quibus deducitur, licitam eſſe illam conventionem, ut pignus pro debito committatur, pecuniâ non ſolutâ ſuo tempore. Pro cujus textus ſolutione ſciendum eſt, nonnullos Interpretes aſſeruiſſe, præſentem prohibitionem locum non habere, ſi pactum legis commiſſoriæ ex intervallo adjicitur, cùm nullâ neceſſitate pecuniæ premitur debitor: ita docuerunt Bartolus, & Baldus, Neguſantius, & alii, quos refert & ſequitur Mantica *de tacitis convent. lib.* 11. *tit.* 10. *num.* 2. Sed contrariam ſententiam, videlicet nihil intereſſe, an pactum legis commiſſoriæ in pignoribus adjiciatur ex intervallo, vel in continenti, docuerunt Caldas *de emption. cap.* 11. *num.* 19. Faber *decade* 21. *errore* 2. Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 2. *num.* 8. Mudeus *de pignor. tit. de lege commiſ. n.* 22. Leothardus *de uſur. quæſt.* 70. *num.* 2. & meritò, cùm eadem ratio aſperitatis, & fraudis deprehendatur in hac conventione, ſive ab initio, ſive ex intervallo apponatur; & debitor, qui ad ſolutionem pecuniæ creditæ jam urgetur, improbam hanc legem ſubire æqualiter cogatur. Nec contrarium probatur *in d. l. Titius* 34. nam ibi non agitur de pacto legis commiſſoriæ, ſed de pura, & præſenti datione in ſolutum, ſeu venditione cum certo pretio facta, quæ prorſus admittitur, *l.* 12. *ff. de diſtract. pign. l.* 1. *l. cùm dominum* 13. *C. de pignor.* Quo modo etiam accipiendus eſt textus *in l. quamvis, ff. de ſolut.* quo modo textus illos exponunt Balduinus *de pignor. cap.* 17. Pinellus *in rubric. C. de reſcind.* 2. *part. cap.* 1. *num.* 29. Rodriguez *de annuis reddit. quæſtione* 2. *num.* 37. Leothardus *d. quæſtione* 70. *numero* 3. Arias de Meſa *libro* 1. *var. capite* 37. Leo Pinellus *in præſenti, num.* 5.

13. EXPONITUR L. ULT. *ff.* DE CONTRAH. EMPTIONE.

Secundò obſtat textus *in l. ultima, ff. de contrab. emption.* ubi approbatur pactum illud, quo cavetur, ut debitore ſua die pecuniam non ſolvente, pignus emptum cenſeatur. Igitur quia pactum legis commiſſoriæ omnino non improbatur in pignoribus. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, controverſum eſſe, an ſi lex commiſſoria non adjicitur ipſi rei pignoratæ, ſed alii, pactum eo caſu defendatur? Et plures ex antiquioribus, quos refert Mantica *d. tit.* 10. *num.* 12. exiſtimarunt ceſſare præſentem prohibitionem, ſi res, de qua agitur, non ſit pignori obligata. Sed contrariam ſententiam meritò docuerunt Covar. *d. capite* 2. *num.* 8. Caldas *ubi ſuprà, n.* 101. Rodriguez *d. quæſt.* 2. *n.* 30. Leothardus *d. quæſt.* 70. *n.* 8. nam ratio præſentis prohibitionis, videlicet ut coërceatur aſperitas creditorum, æqualiter procedit cùm res, quæ legi commiſſoriæ ſubjicitur, pignori, vel hypothecæ data eſt, ac cùm pignori non datur. Nec contrarium probatur *in d. l. ult. ff. de contrab. emptione*: nam in eo textu non quærebatur ab Scævola, an conventio illa ſubſiſteret ex eo, quod prædia eſſent, vel non eſſent obligata fidejuſſori eo tempore, quo fidejuſſit, & conventio celebrata fuit, ac per conſequens parum favet contrariæ opinioni; tantùm enim ibi docetur, quod licèt fidejuſſori minimè liberum ſit emere pignora debitoris pro quo fidejuſſit, *ex l. ſi mandato* 59. §. 1. *ff. mandati, l. Paulus, ff. de fidejuſſ. l.* 1. *C. de dolo*; virtute tamen conventionis, ut fidejuſſor prædia pignori data empta haberet, poſſe fidejuſſorem ſolventem pro reo principali, ex cauſa emptionis prædia illa retinere; quo caſu ceſſat ratio præſentis prohibitionis, cùm creditor ultra ſortem principalem nihil recipiat, fidejuſſor verò ex juris communis regulis, poſtquam pro reo principali ſolvit, poſſit ad emptionem prædiorum agere, *l.* 2. *ff. de diſtract. pignor.* Eo tamen caſu luendi facultatem debitori competere, *ex d. l.* 59. §. 1. *ff. mandati, l.* 1. *C. de dolo*, rectè notavit Leothardus *d. quæſt.* 70. *num.* 13. qui proſequitur latiùs ipſius textus expoſitionem poſt Cujacium *ibi*, & Leonem Pinellum *in præſenti.*

14. EXPONITUR L. ULT. C. DE DISTRACT. PIGNOR.

Tertiò ſuprà traditis obſtat textus *in l. ult. C. de diſtract. pignor.* ubi cùm quæreretur, an ſi creditor plus ex venditione pignoris redegerit, quàm ei deberetur, & ex eo fundum emerit, an poſſit debitor in rem agere? Reſpondet Imperator, in perſonam tantùm, ideſt pignoratitiam actionem ei de ſuperfluo competere, niſi aliud ſpecialiter conventum ſit. Igitur ſpeciali pacto caveri poteſt, ut ultra ſortem principalem quod ſupereſt, lucro creditoris cedat, & per conſequens pactum

pactum legis commissoriæ, ut usurarium non improbatur. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *Si non specialiter conventum sit*, non esse accipienda de ea conventione, ut quod ex venditione pignoris redigeret creditor, id sibi totum haberet, ut voluit Cujacius; sed de pacto, ut si quid ex superfluo pignoris creditor compararet, esset debitoris, ut rectè id docuit Accursius, quem sequitur Leothardus *de usuris quæst.* 69. *num.* 38. & tunc virtute talis conventionis potest debitor agere ad rem ipsam emptam ex residuo pretii, quod supererat solutâ sorte principali. Prosequuntur hujusmodi pacti legis commissoriæ in pignoribus exceptiones, & ampliationes, novissimè Gibalinus *d. lib.* 3. *de usur. cap.* 7. *art.* 13. *per totum*, Leothardus *de usur. quæst.* 70. *per totum.*

CAPUT VIII.

a Gregorius IX.

CUm constet I. mulierem uxorem Ogerii quoad usumfructum filio suo *b* successisse in bonis, quorum proprietas ad M. mulierem uxorem C. dignoscitur pertinere: Mandamus quatenus eam ad cautionem *c* idoneam exhibendam, quod utatur, & fruatur salvâ rerum *d* substantiâ rebus immobilibus, quæ usu non consumuntur, ad *e* arbitrium boni viri: *f* pecuniam verò, si quam habuit, vel habebit, ac æstimationem bonorum, quæ consumuntur usu, & in hæreditate inventa fuerint, in morte sua dictæ mulieri, vel hæredibus ejus restituat, per censuram ecclesiasticam compellatis.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] Non exprimitur cui rescribat Pontifex; illud credo, rescribere aliquibus judicibus ecclesiasticis, vel sæcularibus illius provinciæ, quæ tam in spiritualibus, quàm temporalibus parebat Ecclesiæ; aliàs de negotio merè temporali, & inter laicas personas disceptato, ad quid necessarium erat adire judicium Ecclesiæ? Illud enim notandum est, constitutionem hanc spectare ad secundam partem hujus rubricæ, ibi: *De aliis cautionibus.* Quæ verba propter præsentem constitutionem à se editam addere jussit Gregorius IX.

2. [b] *Successisse.*] Immò ususfructus morte finitur, nec in eo datur successio, *l. liber* 23. *ff. de liber. caus. l.* 1. *§. si impuberi* 22. *ff. de collat. bonor. l. corruptionem*, *C. de usufruct. §. finitur, Instit. eodem*, ubi plura Institutarii. Cùm hoc principium pro rostris disputandum proponitur, in contrarium acutè expendi solent textus *in l. si unus* 21. *ff. quibus modis usufructus*, *l. generaliter* 32. *§. filius*, & *§. hæredes*, *ff. de usufruct. legat. l. si servus* 18. *§. cùm servus*, *ff. de stipul. server. cum l.* 1. *l. sed etsi* 25. *§. operas*, *ff. de usufruct. l. qui rem* 62. *§. si fundum*, *ff. de evict. l. uxorem* 35. *ff. de usufruct. legat. l. à reo* 70. *§. reo*, *ff. de fidejuss. l. Sempronius* 26. *de usufruct. leg. l. computationi* 68. *§. sic denique*, *ff. ad legem Falcid. l. in annos* 8. *l. cùm in annos* 11. *ff. de annuis legat. l. Stichum* 95. *§. qui usumfructum*, *ff. de solut. l. usufructu*, *l. usumfructum*, *ff. solut. matrim. l. in fundum* 21. *ff. de jure dot. l.* 5. *ff. de operis libert. l.* 1. *§. usufructus*, *ff. ad leg. Falcid. l.* 7. *ff. de evict. l. publica* 4. *ff. de remiss. l.* 3. *§. sed si habenti*, *ff. de legat.* 3. *l.* 8. *l. Mela* 14. *l.* 20. *§. Titia*, *ff. de aliment. legat. l. & post litem* 12. *§.* 2. *ff. famil. ercisc. l. si fundus* 16. *ff. de evict. l. mulieri* 74. *ff. de condit. & demonstr.* Ergo in præsenti non rectè supponitur dari successionem in usufructu. Cui difficultati ut satisfaciant repetentes in præsenti, varios casus huic decisioni assignarunt. Certè plures adaptari possunt; ille facilè supponi valet, videlicet filium testamentum fecisse, & in eo usumfructum I. mulieri Ægidii reliquisse; proprietatem verò ipsius rei M. & ita ex ipsa institutione, non verò continuata successione usumfructum rerum filii ad I. matrem ejus pervenisse.

3. [c] *Cautionem idoneam.*] Sed quænam cautio præstanda sit, meritò dubitatur; quod enim nuda promissio sufficiat, probatur: tum quia cautionis nomine nuda, & simplex promissio significatur, *l. sancimus* 3. *C. de V. S.* & cautionem per stipulationem præstari docetur *in l.* 1. *§.* 1. *ff. hoc tit.* Sed verius est, nudam promissionem non sufficere, ut probant Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 14. Galbanus *de usufructu, cap.* 19. Ratio est, quia jus à fructuario satisdationem exigit, *l. hunc* 5. *§.* 1. *ff. si usufructuarius*, *l. si cujus* 13. *in princip ff. de usufruct. l.* 4. *C. eodem*, & eam Consulti cautionem passim appellant, *l.* 1. *d. l. hunc* 5. *§. ultimo.* Satisdatio autem in jure accipitur pro ea, quæ fit datis fidejussoribus, *l.* 1. *ff. qui satisd. cog. l. tribus* 8. *ff. de usufruct. earum rerum*, *l.* 1. *§. jubet, de collat. bonor.* Tum quia hæc cautio debet esse idonea, ut in præsenti docetur; idonea autem cautio in jure dicitur, quæ fit datis fidejussoribus, vel pignoribus, *l. si mandata*, *§. fin. ff. mandati*, *l.* 4. *§.* 8. *ff. de fideicom. libert. d. l.* 1. *qui satisd.* Unde rectè Doctores tenent, cautionem hanc accipi pro ea, quæ fidejussoribus datis præstatur. Mancinus *ad titulum ff. de usufructu*, *n.* 46. Gabriel de Bellis *de usufructu cap.* 3. *§.* 4. Velascus *de privil. pauper. part.* 1. *quæst.* 57. Marinis *tom.* 1. *decisione* 208. Castillo *de usufructu cap.* 18. Accedit, quod cautio ista desideratur ad securitatem proprietarii: sed dominus proprietatis securior non redditur nudâ promissione, sed fidejussoribus datis: ergo cautio fidejussoria præstanda est. Et licèt cautio indistinctè à fructuario petatur *in l.* 1. *ff. usufructuarius quem. l.* 1. *C. de usufr.* tamen pro idonea, quæ fit fidejussoribus præstitis, est accipienda: unde si ususfructus re tradita satisdatus non fit, erit in electione proprietarii rem vindicare, vel stipulationem fidejussoribus datis condicere. Sed an pignoribus datis utiliter caveatur, quæri solet, ex eo quia cautio hæc fructuaria prætoria videtur, cùm Prætor fructuarium satisdare jubeat, *l.* 1. *in princip. d. l. hunc* 5. *§.* 1. *ff. si usufructuarius.* Prætoriæ autem satisdationes personas desiderant fidejussorum, nec cum pignoribus pecuniæ, vel auri depositione utiliter præstantur, *l. prætoria* 7. *ff. de prætor. stipul.* & meritò, quia custodia pignorum molesta est, vel quia incertum est, quæ, & qualia pignora deponere necesse sit; & quia ipsa distractio

ctio pignorum difficultatem in ſe continet ; & tandem quia creditor non eſt cogendus ſuſcipere onus , & periculum cuſtodiæ ipſorum pignorum. Verumtamen contraria ſententia placet, videlicet cautionem hanc fidejuſſoribus , vel pignoribus datis utiliter præſtari. Ratio eſt , tum quia idonea cautio in jure paſſim dicitur , quæ ſit pignoribus captis , ut *in l. ſi mandata* 59. §. *ult. ff. mandati, l.* 1. §. *jubet autem* 9. *ff. de collat. bonor. l. promiſſor* 21. §. 1. *ff. de conſtit. pecun.* Tum quia ad evitandum onus præſtandi fidejuſſores , ſufficit quandoque bona immobilia poſſidere , *l. penult. ff. qui ſatisd. cog.* & plerumque plus cautionis eſt in re, quam in perſona , *l. plus* 7. *ff. de reg. jur.* Nec obſtat contrariæ ſententiæ primum fundamentum; nam licèt hæc cautio edicto Prætoris ſit comparata , tamen judicialis eſt , cùm officio judicis præſtetur , *d. l.* 1. *ſi uſufructuarius* ; & in judicio, quod inter proprietarium , & fructuarium movetur, *l. ſi cujus* 13. *ff. de uſufructu* ; aut quia proprietatis dominus rem repetebat à fructuario, quia cautionem non præſtiterat , ut *in l. uſusfructus*, §. *verò* , & *in l. ult. ff. uſufructuar. quemadmodum* : docet Galbanus *de uſufructu cap.* 19. *in fine.* Circa cautionem verò præſtandam in uſufructu earum rerum , quæ uſu conſumuntur , certum eſt , eam Senatuſconſulto inventam eſſe, *l.* 2. *&* 3. *ff. de uſufructu earum rerum.* Quid autem ſi ob paupertatem, vel ſimilem difficultatem nequeat fructuarius fidejuſſores invenire , neque pignora dare ? an cum juratoria cautione admittendus ſit , non leve dubium eſt ? Affirmant innumeri congeſti à Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum.* Negant quamplures congeſti à Salgado *parte* 1. *labyrinthi , cap. fin. ex num.* 53. & à Marinis *tom.* 1. *deciſ.* 208. Inter utramque opinionem , & alias, quas referunt Mancinus, & Gabriel de Bellis *ubi proximè* , libenter adhæreo Menochio *de arburar. caſu* 139. *num.* 1. qui rectè docet , id arbitrio judicis relinquendum eſſe , cùm magna ſit perſonarum , rerum , & temporum varietas. Judex enim perpenſis omnibus circumſtantiis, præſertim ubi periculum deteriorationis , vel corruptionis timetur, aliquando tamen juratoriam cautionem ab uſufructuario exiget , aliquando ſi periculum immineat, proprietarium, tanquam cuſtodem, uſufructuario adjungere valet, vel ſi his timetur , rem fructuariam ſequeſtrari jubebit , *l. ſed etſi* 5. §. *quotiens, ff. de Carbon. edict.*

4. [d] *Subſtantia.*] Juxta definitionem uſusfructus adductam à Paulo *in l.* 1. *ff. de uſufructu* , Juſtinano *in princip. Inſtitut. de uſufructu* : quam ultra repetentes ibi , & Caſtillum , Galbanum , Mancinum , & Gabrielem de Bellis de uſufructu ſcribentes, exponunt Donellus *lib.* 10. *comment. cap.* 8. Pinellus *in l.* 1. 2 *part. C. de bonis matern.* Alciatus *in l. rectè, ff. de V. S.* Leotardus *de uſuris quæſt.* 51. Faber *lib.* 15. *conject. cap.* 8. Robertus *lib.* 3. *recept. ſentent. cap.* 18. Motla *in emporio, tit. de ſervitut. quæſt.* 1. Bronchorſt. *cent.* 1. *aſſert.* 86. Amaya *in l. unic. C. de vendit. rerum, lib.* 10. Hothomanus *lib.* 3. *obſerv. cap.* 22. Scipio Gentilis *de bonis matern. cap.* 6. Hunnius *ad Trentl. volum.* 1. *diſputat.* 16. *quæſt.* 4. Corraſius *lib.* 5. *miſcel. cap* 3. Vviſembach. *diſputat.* 12. *theſi* 2. Vela *deciſ.* 47. circa quam , & ejus materiam obſervandi ſunt textus *in l. ſi cum duorum* 32. *ff. de ſtipul. ſervor. l. cùm ita* 16. §. 1. *quando dies legat. l. & per juſjurandum* 15. §. *ſi quis uſumfructum , ff. de acceptil. l. non quocunque*, §. *fundus, de legat.* 1. *l. inter* 44. § *penult. ff. famil. erciſc.* cui obſtat lex 30. cum lege *ita qui*, ſequenti, *de uſufruct. legat. l. planè* 34. §. *penult. ff. de legat.* 1. *l. ult. ff. ſi cui plusquam per legem , l.* 2. *ff. de admend. l. ſi cum* 22. §. *ſi fundum, ff. de excep. rei judic. l.* 3. §. *ultimo , cum l. ſequent. ff. qua in fraudem credit. l.* 3. §. *ſi ex noxali, l.* 2. §. 1. *ff. pro emptore, l. cum in fundo* 78. §. *quod ſi mulier , ff. ad ſ. c. dot.*

5. [e] *Ad arbitrium boni viri.*] In vero uſufructu cautio hæc duas continet clauſulas. Prima de utendi modo , quà promittit uſufructuarius , uſurum eſſe arbitrio boni viri, *l.* 1. §. *cavere, ff. uſufruct. quemadmod.* ideſt , quod re utetur juxta ipſius conditionem , non verò re abutetur, aut eam mutando , aut deteriorem reddendo , & ut rem cuſtodiat, onera-que ipſius ſubeat , & alia quæ paterfamilias curare ſolet, faciat ; hoc enim eſt uti alienis rebus boni viri arbitrio, *l.* 1. §. *cavere, ff. uſufructuarius quem. l. ſi cujus* 13. §. *præterea, l. ſed cùm fructuarius* 65. *ff. de uſufruct. l. fundi* 15. §. 1. *ff. ſi uſusfructus petatur.* Licèt enim uſufructuarius dominus ſit , *l. uti frui* 5. *ff. cod. tit. l.* 4. *ff. de uſufruct.* non tamen ita abſolutè ut rem diſſipare poſſit, ſed potiùs eo moderamine, ut ſciat re aliena uti. Donellus *d. lib.* 10. *cap.* 14. Faber *in rationali ad textum in d. l.* 1. §. *cavere*, Merenda *lib.* 6. *controv. cap.* 48. *per totum*, Mancinus *ubi ſuprà, num.* 66. Secunda clauſula eſt de reſtituendo; promittit enim fructuarius ſe reſtituturum id quod finito uſufructu extabit , videlicet rem ; aut ſi ipſius culpâ perierit, ejus æſtimationem , *l.* 1. §. 7. *ff. uſufructuarius quem.* Gaillus *lib.* 2. *obſervat. cap.* 76. Quomodo tamen , & quibus caſibus hæc cautio committatur, infrà exponemus. Illud certò liquet, quod prima pars ſtipulationis ſtatim ac non utitur fructuarius arbitrio boni viri , committitur; altera verò neque ſtatim , neque ſæpiùs , ſed demùm uſufructu finito committitur.

6. [f] *Pecuniam.*] In rebus , quæ uſu conſumuntur, neutrum iſtorum , ideſt de utendo re boni viri arbitrio , & ipſa reſtituenda , cavetur ; ſed hoc ſolùm, ſe finito uſufructu tantam pecuniæ quantitatem, quantam acceperat, vel rem ejuſdem valoris, & qualitatis , ſeu ejus æſtimationem reſtituturum, *l.* 2. *l.* 4. *l. ſi uni* 7. *ff. de uſufruct. earum rerum.* Ratio eſt, quia earum rerum, quæ uſu conſumuntur, uſufructuarius dominus fit , & ita ſuo arbitrio eis uti poteſt , & eis utendo nihil remanebit quod reſtituatur , niſi eadem quantitas , vel alia res ejuſdem æſtimationis. Fachineus *lib.* 8. *controv. cap.* 43 nonnullæ enim differentiæ verſantur inter uſumfructum rerum fungibilium , & quæ uſu non conſumuntur. Prima , quia in his rebus tantùm quaſi uſusfructus conſtituitur in teſtamento , non verò inter vivos, *l.* 1. *&* 2. *ff. de uſufruct. ear. rerum* ; quia cùm ex natura hujus quaſi uſusfructus proveniat, ut dominium ipſarum rerum in fructuarium tranſferatur , iſque tantundem reſtituere debeat , certè ſi hoc fieret inter vivos , nihil aliud celebraretur quàm mutuum. Secunda , quia in vero uſufructu quis utitur re aliena , *l.* 1. *ff. de uſufructu* : in quaſi uſufructu autem rebus propriis , quia illarum dominus fit , *d. l. ſi vini* 7. Quatenus tamen in his rebus dominium ſecerni poſſit ab uſu , exponit Theophilus Raynaud. *tom.* 4. *lib.* 3. *de vitiis , ſect.* 3. *cap.* 2. *fol.* 241. Tertia, quia in his rebus fungibilibus nihil intereſt, an uſusfructus, an uſus legetur, *l.* 5. §. *fin. l. quoniam* , §. 1. *ff. de uſufruct. ear. rerum* ; in vero uſufructu uſus ab uſufructu ſeparationem recipit , *l.* 1. *ff. de uſu & habit.* Quarta , quia uſusfructus verus finitur rei mutatione , ceſſatione , & conſolidatione , §. *finitur , Inſtitut. de uſufructu* ; improprius verò tantùm morte , & capitis diminutione, non autem prædictis modis , aut rei interitu, vel non utendo. Tandem quia in his rebus fungibilibus quaſi uſusfructus admiſſus eſt ex Senatuſconſulto remedio cautionis , *d. l.* 1. §. *conſtituitur.* Circa quaſi uſumfructum rerum , quæ uſu conſu-

muntur, notandi ſunt textus *in l. 1. §. ſi decem, l. 6. ff. ut in poſſeſſionem legat. l. 2. ff. de uſufruct. legat. l. uxori 24. eod. titulo, l. ult. ff. uſufructuarius quemadmod. l. uſusfructus 69. ff. ad leg. Falcid. l. 1. C. de uſufruct. l. uſusfructu, ff. ſolut. matrim.* Ulpianus *tit. 24. §. Senatuſconſulto*, ubi Cujacius, *l. Julianus 9. §. Marcel. ff. ad exhib. l. ſed ſi 11. §. 2. ff. de jurejur. l. ſi partus 10. ff. de præſcript. verb. l. videamus 19. ff. de uſur. l. in numerationibus 44. §. 2. ff. de ſolut. l. 15. ff. de auro & argent. l. 32. §. uxori, ff. de uſufruct. legat. l. fin. ff. ſi cui pluſquàm per legem*, junctis Caſtillo *de uſufructu cap. 14. & 17.* Galbano *de uſufructu cap. 4.* Mancino *ad tit. de uſufructu earum rerum.*

COMMENTARIUM.

6. Conclusio traditur, et probatur.

EX hac Gregorii decretali ſequens communiter deducitur diſputanda aſſertio: *Uſufructuarius cavere debet, quod utatur fruatur rebus immobilibus, ſalvâ earum ſubſtantiâ; & finito uſufructu eas reſtituat, ſi extent, aliàs ipſarum rerum æſtimationem.* Probant textus *in l. ſi cujus 13. ff. de uſufructu, l. 1. & per totum ff. uſufructuarius quemadmodum, l. 4. C. de uſufructu, l. uxori 24. ff. de uſufruct. legat. l. ſi pecunia 6. ff. ut in poſſeſſ. legat. l. fin. C. eod. titulo, l. fin. ff. ſi cui plus.* Paulus *lib. 1. ſentent. tit. 11. §. ult. & lib. 3. tit. de legat. §. uſufructu.* Conſonat lex 20. *tit. 30. partit. 3.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa, idem Barboſa *in l. 1. & 4. C. de uſufruct.* Donellus *lib. 10. comment. cap. 14.* Cujacius *lib. 7. Pauli ad edict. in l. 2. ff. de uſufruct. & lib. 75. in l. idem, & in l. ſi tibi 8. ff. eod. & lib. 7. reſponſ. Papin. in l. uſus, penult. ff. eod. tit. & lib. 38. Digeſtor. Juliani, in l. 6. ff. ut in poſſeſſ.* Caſtillo *de uſufructu cap. 17.* Galbanus *eodem tractat. cap. 19. & 20.* Gabriel de Bellis *eodem tract. cap. 3. §. 1.* Mancinus *ad tit. uſufructuarius quemadmod.* Vinius *lib. 2. ſelectar. cap. 19.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. diſputat. 16. quæſt. 17. & lib. 2. variar. tract. 7. quæſt. 24. & 25.* Seſſe *tom. 1. deciſ. 63.* Moron. *reſponſo 63.* Valenzuela *conſil. 29.*

7. Impugnatur prædicta aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequentibus juris conſiderationibus. Prima naſcitur ex eo, nam fructuarius, ſicut nemo alius, ſuperfluâ cautione, præſertim quæ exigit fidejuſſores, onerandus non eſt, *ex l. hæc 14. §. 1. ff. ut legator.* ſed ſuperflua hæc cautio eſt, cùm ſatis proſpectum ſit domino proprietatis aliis juris remediis: igitur hac cautione gravari non debet fructuarius. Probatur minor; nam quoad primam clauſulam cautionis de utendo boni viri arbitrio, apertè conſtat; ſiquidem ſi aliter fructuarius utatur, quèm boni viri arbitrio, proprietarius poteſt ipſum prohibere, ne ipſa re utatur, *l. ſed ſi quis, §. proprietatis, ff. de uſufructu.* Quoad ſecundam clauſulam de reſtituenda re finito uſufructu, proprietarius habet eo finito rei vendicationem, *l. 7. ff. uſufruct. quemadmod.* Ergo ſuperflua eſt hæc cautio. Accedit, nam præſens cautio præſtatur per ſtipulationem. *l. 1. §. 1. ff. uſufruct. quemadmod.* Ergo nihil refert, quod teneatur fructuarius virtute propriæ promiſſionis, aut ex natura uſusfructus. Secunda difficultas naſcitur ex eo, nam debitores conditionales, qui ſub conditione aliquid debent, non tenentur interim cautionem præſtare, *l. ultima, in fine, ff. quibus ex cauſis in poſſeſſionem:* ſed uſufructuarius eſt debitor conditionalis, videlicet ſi uſusfructus finiatur: ergo non tenetur pendente conditione, ſcilicet durante uſufructu, cautionem præſtare. Tertiò etiam in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Cautio iſta de reſtituendis ipſis rebus finito uſufructu, repugnat juris principiis: igitur minimè admittenda, aut exigenda eſt. Antecedens probatur; nam ut ſuprà dixi, hæc cautio per ſtipulationem præſtatur: ſed ſtipulatio poſt mortem promiſſoris concepta, videlicet cùm quis promittit aliquid poſt mortem ſuam, nulla eſt, *§. poſt mortem, Inſtitut. de inutilibus*, ne incipiat obligatio ab hærede, quæ non cœpit à defuncto ejus auctore: ergo præſens cautio ut juris principiis contraria, repellenda eſt. Accedit, nam nemo rem ſuam ſibi dari ſtipulari poteſt, *§. item, Inſtit. de inutilibus:* ergo proprietarius, qui eſt dominus rei fructuariæ, non poteſt ſtipulari à fructuario rem propriam, videlicet eam, in qua uſusfructus conſtitutus eſt.

8. Cautio fructuaria an ſit de ſubſtantia ususfructus.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod cùm uſufructuarius deteriorem cauſam proprietatis facere non debeat, & æquum ſit, reddi ſecurum proprietarium, ideo Prætorem caviſſe uſufructuarium cogere cautionem præſtare de utendo boni viri arbitrio, & de reſtituendo quod ſuperſit finito uſufructu: circa quam cautionem præcipuum dubium apud Interpretes eſt, an hujuſmodi cautio ſit de ſubſtantia uſusfructus? Quod ut exponamus diſcrimen eſt conſtituendum inter cautionem, quæ præſtatur in vero uſufructu, & quæ intervenit in quaſi uſufructu. Circa primam certum eſt, non eſſe de ſubſtantia uſusfructus, ut poſt alios probant Donellus *lib. 10. comment. cap. 14.* Galbanus *de uſufr. cap. 19.* quæ ſententia ſuadetur primò ex eo, quia in definitione uſusfructus adducta tam à Paulo *in d. l. 1. ff. de uſufructu*, quàm Juſtiniano *in d. princip. Inſtitut. de uſufr.* nulla mentio fit ſimilis cautionis: igitur quia non eſt de ſubſtantia. Secundò ſi eſſet de ſubſtantia, non poſſet à jure remitti illis perſonis, quibus remitti ſolet, ut infrà dicemus. Deinde quia hanc cautionem edicto Prætoris introductam eſſe refertur *in l. 1. ff. uſusfructus quemadmod.* Sed pluribus retrò annis uſusfructus reperiebatur: igitur quia hæc cautio non eſt ſuſtantialis. Faciunt etiam plura juris teſtimonia, in quibus ſupponitur, cautionem præſtari poſt conſtitutum uſumfructum, immò & uſumfructum finiri adhuc eâ non præſtitâ, *l. 1. §. illud, l. 3. §. deſinere, ff. uſufructuar. quemadm. l. 4. C. de uſufr.* Igitur quia talis cautio non eſt de ſubſtantia. Nec obſtat, quod cautione non præſtita, non competat uſufructuario petitio ex titulo Digeſtorum *ſi uſusfructus petatur, l. ſi cujus 13. §. uſufructu, ff. de uſufructu:* nec etiam poteſt fructus percipere ante præſtitam cautionem, *l. ſi uxori 24. ff. de uſufruct. legat. l. tribus 8. ff. de uſufruct. l. 1. C. eod. l. 6. ut in poſſeſſ.* Immò proprietatis dominus cautione non præſtitâ à fructuario, vindicat, aut repetit rem ipſam, in qua uſusfructus eſt conſtitutus, *l. etſi 7. l. ult. ff. uſufructuarius quemadmod.* Nam ea omnia evincunt, teneri uſufructuarium cautionem præſtare, non tamen uſumfructum conſtitui non poſſe abſque cautione; ut enim emolumentum percipiat fructuarius, debet cautionem præſtare, non tamen prohibetur abſque ea uſusfructus conſtitui. Facit Paulus *lib. 3. ſentent. tit. de legatis, §. uſufructu*, ubi ait, cautionem ab uſufructuario præſtari ſolere: igitur quia non deſideratur pro ſubſtantia. Circa cautionem verò, quæ datur in quaſi uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur, difficilior hæſitatio eſt. Et de ſubſtantia uſusfructus eſſe, tenuerunt Bartolus, Paulus, Fulgoſius, Alexander, & alii relati à Pinello *in l. 1. num. 28. ff. de bonis matern.* Angelus, Aretinus, & alii relati à Caſtillo *de uſufructu lib. 1. cap. 15. num. 25.* pro quibus

quibus faciunt ſequentia juris fundamenta. Primò textus *in §. conſtituitur, Inſtitut. de uſufruct.* ibi *Sed per cautionem quaſi uſumfructum conſtituit.* Ubi docet Juſtin. uſumfructum ipsâ cautione conſtitui, & probatur *ex l. 2. §. 1. ff. de uſufruct. earum rerum*, in illis verbis: *Sed remedio introducto cœpit quaſi uſusfructus haberi.* Remedium enim pro cautione dixit Conſultus, quia cautiones remedia appellantur, *l. Mutiana 7. l. hæres meus 79. §. caveri, ff. de condit. & demonſtr.* ergo talis cautio tanquam conſtitutiva quaſi uſusfructus ſubſtantialis eſt. Secundò facit textus *in l. 1. C. de uſufruct.* ibi: *Oblatam ſecundùm formam Senatuſconſulti cautionem.* Ubi pro forma cautionem in hoc quaſi uſufructu deberi docetur. Facit tandem textus *in l. penult. ff. de uſufructu earum rerum*, ubi cùm agatur de hoc quaſi uſufructu, & de cautione in eo præſtanda, hæc verba profert Ulpianus: *Sed ad Senatuſconſultum erit deſcendendum, quod de cautione eorum loquatur.* Ex quibus deduci videtur, cautionem hanc ſubſtantialem eſſe quaſi uſusfructus. Contrariam tamen ſententiam, quam ut veriorem amplectimur, videlicet, nec in hoc quaſi uſufructu cautionem eſſe de ſubſtantia, tenuerunt Gloſſa *in l. 1. C. de uſufruct.* Azo *in ſumma, C. eod. tit. num. 2.* Immola *in præſenti, num. 18.* Caſtillo *de uſufructu, cap. 15. num. 26.* Beſoldus *in delib. juris ad tit. uſufructuarius, &c.* Galbanus *eod. tractat. cap. 19. num. 14*, & pro ea faciunt primò textus *in l. hoc 5. §. 1. ff. de uſufruct. earum rerum*, ubi refertur, cautione non præſtitâ, quaſi uſumfructum conſtitui & finiri: igitur quia abſque ea conſiſtere poterat. Secundò textus *in l. ſi tibi 7. ff. eod.* ubi Conſultus ait, hanc cautionem à quaſi uſufructuario deſiderari, ſatis innuens, ex neceſſitate eam non provenire; immò cùm ad ſimilitudinem veri uſusfructus iſte improprius introductus ſit, & in uſufructu vero cautio eſſentialis non ſit, nec in hoc improprio neceſſariò deſideratur. Deinde, nam hæc cautio introducta eſt ad ſecuritatem, non ut ea uſumfructum conſtituat: ergo non eſt ſubſtantialis; quis enim dicat, quod ſi mutuo accedat fidejuſſor, fidejuſſorem eſſe ſubſtantialem mutui? Similiter ergo in quaſi uſufructu ratiocinandum eſt, cùm tantùm in eo differat mutuum ab hoc quaſi uſufructu, quod mutuum eſt contractus inter vivos celebratus; at quaſi uſusfructus teſtamento conſtituitur. Retentâ igitur hac opinione, non obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. l. 1. §. 1. & §. conſtituitur, Inſtitut. de uſufruct.* Nam reſpondendum eſt, eorum jurium verum ſenſum eſſe, quod Senatuſconſultum inducto hoc cautionis remedio fecit, ut quaſi uſusfructus natura conſtitueretur: ſed ſicut in vero uſufructu diſtinguitur ſubſtantia à natura, ita in quaſi uſufructu ſeparatur; ſubſtantia enim quaſi uſusfructus in eo conſiſtit, ut teſtator leget alicui facultatem utendi, & abutendi tali re fungibili: quo caſu proprietatis loco habetur obligatio reddendi quantitatem, ſeu æſtimationem, finito uſufructu, *l. 1. ff. de uſufruct. ear. rerum.* De natura autem improprii uſusfructus illud eſt, ut accedat ſatisdatio, ſeu prædicta cautio; unde cùm ea, quæ ſunt de natura actus, non omnia ſint de ſubſtantia, ideo præſens cautio Senatuſconſulto inducta non eſt ſubſtantialis, licèt ſit de natura ipſius quaſi uſusfructus. Nec obſtat textus *in d. l. penult.* Nam reſpondetur, uſum hujus cautionis Senatum introduxiſſe, non pro ſubſtantia, ſed ad naturam quaſi uſusfructus; nam licèt in uſufructu vero cautio nec ad ejus naturam ſpectet, in improprio tamen ex natura ejus deſideratur. Ratio differentiæ in promptu eſt, nam cùm in uſufructu vero, etiam non præſtitâ cautione, finito uſufructu habeat proprietatis dominus vindicationem ad repetendam ipſam rem, non ita neceſſaria eſt cautio; in quaſi uſufructu autem, cùm non detur talis vindicatio, neceſſaria eſt ad ſecuritatem prædicta ſatisdatio. Nec obſtat textus *in d. l. 1. C. de uſufructu*: nam ibi forma accipitur pro præcepto Senatuſconſulti, non verò pro forma ipſius quaſi uſusfructus, ut *in Linter 42. ff. de pact. l. in integr. 22. ff. de minor.*

9. AN HÆC CAUTIO REMITTI POSSIT.

Huic quæſtioni proxima eſt alia non minùs vexata, an videlicet hæc cautio à fructuario præſtanda, remitti poſſit à teſtatore? Et remitti non poſſe, *ex l. penult. C. ut in poſſeſſ. legat. l. 6. ff. eodem titul. l. 1. C. de uſufructu*, docuerunt Gaillus *lib. 2. obſerv. cap. 145.* Caſtillo *de uſufructu d. cap. 15.* Cujacius *in d. l. penult.* Donellus *lib. 10. cap. 14.* ubi Oſualdus *litera E.* Bronchorſt. *enantiophan. centur. 2. aſſert. 89.* pro quibus etiam faciunt nonnullæ juris rationes. Prima, quia nemo poteſt facere quin leges in ſuo teſtamento locum non habeant, *l. nemo 55. ff. de legat. 1.* nec privatorum cautionibus jus publicum lædi valet, *l. jus publicum, ff. de pactis, l. ult. ff. de ſuis & legitimis.* Secunda, quia hæc remiſſio eſt contra bonos mores, ſiquidem invitat fructuarium ad delinquendum, hoc eſt non utendum boni viri arbitrio: quare ut juris diſpoſitioni contraria attendi non debet, *ex l. filii 15. ff. de condit. & demonſtr.* Tertiò, quia non poteſt teſtator hæredem proprium legis Falcidiæ beneficio privare, *l. quod de bonis 15. §. frater, l. Seius 27. ff. ad leg. Falcid.* ergo nec beneficio hujus cautionis. Contraria tamen ſententia, videlicet teſtatorem cautionem prohibere poſſe, non levioribus nititur fundamentis. Primò, quia quod poteſt fieri lege, poteſt fieri teſtamento. *Novel. 22. §. diſponat teſtator, & erit lex*: ſed lege remitti poteſt hæc cautio, ut ſtatim dicemus: ergo & teſtamento remitti valet. Secundò, quia quilibet poteſt jus pro ſe introductum remittere, *l. ſi judex 41. ff. de minor.* ſed teſtator dominus eſt rerum hæreditariarum, *l. 1. §. ſciendum, ff. de legat. 3. §. non ſolùm, Inſtit. de leg.* ergo poteſt prohibere hæredi ne cautionem exigat pro his rebus conſervandis: ita docuerunt Alex. *volum. 6. conſil. 120.* & *volum. 3. conſil. 58.* Franc. Vivius *commun. opin. verbo Uſufructus.* In qua opinionum varietate Marc. Lyclam. *lib. 7. membr. eclog. 19.* & Arnoldus Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 19.* novâ utuntur diſtinctione, diſcrimen conſtituendo inter cautionem fructuariam pro ea parte, quæ circa uſum boni viri arbitrio verſatur; & inter eam, quæ circa rei reſtitutionem finito uſufructu vertitur. Quoad primam partem affirmant, cautionem remitti non poſſe à teſtatore: quoad ſecundam verò clauſulam remitti poſſe, quia remanet proprietario aliud remedium, videlicet rei vindicatio, ad vindicandam rem finito uſufructu. Noviter etiam Marcus Aurelius Galbanus *de uſufructu cap. 20.* diſcrimen conſtituit inter jus exigendi hanc cautionem, & uſum ipſius juris; ita ut teſtator non poſſit remittere jus exigendi cautionem, uſum verò remittere poſſit; & ſuprà relata utriuſque ſententiæ fundamenta accipit ita, ut quæ probant cautionem hanc remitti non poſſe, procedant reſpectu juris eam exigendi; quæ verò eam remitti poſſe evincunt, ad uſum ipſius referantur. Illud verò notandum eſt, remiſſo à teſtatore jure exigendi cautionem, poſſe legatarium eam offerre, & uſumfructum conſequi, *l. 6. ff. ut in poſſeſſionem, l. 1. C. de uſufruct.* licèt contrarium teneat Hunnius *ad Treutl. lib. 2. tract. 2. q. 26.* motus ex eo, quod contra legem ſit, pro infecto haberi,

beri, *l. non dubium, C. de legibus* : nam in præsenti casu testator legando usumfructum non disponit contra jus, licèt contra illud faciat remittendo jus exigendi cautionem : unde rectè potuit constitui ususfructus, oblatâ cautione.

10. De personis a quibus, et quibus cavendum est.

Superest, ut de personis, à quibus, & quibus præstatur hæc cautio, agamus. Et generaliter ab omnibus usufructuariis hæc cautio præstanda est, *l. si cujus* 13. *in princip. ff. de usufructu* ; unde sive ususfructus sit rei mobilis, sive soli, interponi debet cautio, *l.* 1. §. 1. *ff usufructuarius quemadmod.* quocunque modo constituatur ususfructus, sive à lege, sive à judice, sive testamento, aut contractu, sive ipso jure, sive tuitione Prætoris, ut *in l. si ususfructus*, §. *illud ff. usufructuarius quemadm.* sive à vero domino constituatur, sive ab illo qui tantùm habet dominium utile, ut superficiarius, & emphyteuta, *l.* 1. *ff quibus modis usufruct.* immò etsi non ususfructus, sed quid aliud sub appellatione ususfructus relinquatur ; ut si habitatio, vel operæ servorum, vel animalium, aut si messis, vel vindemia in singulos annos legetur, cautio præstanda est, *l.* 4. §. *ult. l.* 5. *ff. usufructuarius quemadmod.* Quinimò etsi non ususfructus, sed usus tantùm relictus sit, cautio præstari debet, *l.* 4. §. 1. *l. penult. ff. usufructuarius quemadm.* Et licèt legatum relictum habitationis, seu operarum per omnia usumfructum non imitetur, *l. fundi* 38. *ff. de usufruct. legat. l. si habitatio, ff. de usu & habit. l. cum antiquitatis* 13. *C. de usufruct.* tamen hujusmodi legatarii uti debent boni viri arbitratu, & morte finitur tale legatum ; ideóque cautio ista in illis locum habet. Omnes igitur usufructuarii regulariter cavere debent ; & si plures sint fructuarii, omnes cavere tenentur : in ea autem specie cùm testator Mævio legavit usumfructum, & rogavit ut illum restitueret Seio, Seius tantùm satisdare debet, nisi aliquo casu ususfructus redire possit ad legatarium, *l. si ususfructus* 9. *ff. usufructuarius quemadmod.* Mævius enim non videtur in re usufructuarius, cùm illum debeat Seio restituere, *l. non videtur, ff. de reg. jur.* Excipiuntur tamen ab hac generali regula, primò pater, qui usumfructum legalem habet in bonis adventitiis filii ; illi enim sacris constitutionibus hujus cautionis necessitas remissa est, *l. cùm oportet*, §. *non autem*, *l fin.* §. *fin autem*, *C. de bonis maternis* ; ubi ait Imperator, pro justa reverentia remitti patri hanc cautionem. Cur enim pietas ac reverentia paterna satisdationis vicem supplebunt? Docent Donellus, & Galbanus *ubi suprà*, Scipio Gentilis *de bonis maternis*, *cap.* 8. Sed hæc Imperatoris constitutio difficilis redditur ex sequentibus juris principiis. Nam si pater gerat tutelam filii impuberis, tenetur satisdationem præstare, *l. si superstitem, C. de dotibus, l. luces, C. ad leg. Falcid.* Ergo similiter tenetur ratione ususfructus legalis cautionem præstare. Deinde, nam si pater administret bona filii, tenetur satisdationem præstare, & rationes reddere, *l. lucii*, §. *patres, ff. de negotiis gestis* : ergo & utens rebus adventitiis filii tenetur rationes reddere, & per consequens satisdationem præstare. Faciunt etiam textus *in l. jubemus*, §. *in supradictis*, *C. ad Trebel. l. hac edictali*, §. *si illud*, *C. de secund. nupt.* in quorum specie pater cautionem præstat pro rebus filii : igitur & præsentem cautionem præstare cogendus est. Ratio etiam ab Imperatore adducta non levem continet difficultatem ; nam æqualem reverentiam debet filius patri, ac matri, *l.* 4. *ff. de curat. furios.* unde sicut ob reverentiam filius non potest absque venia in judicium vocare patrem, *l. parenti* 16. *ff. de in jus vocando* : ita nec matrem, *l.* 4. §. 1. *ff. eodem* : sed mater eo casu, quo habet usumfructum bonorum filii, tenetur cautionem præstare, *l. usu* 11. *C. de usufruct. dicta l. hac edictali*, §. *hoc illud* : ergo & pater cautionem illam præstare tenetur. Sed adhuc defendenda est prædicta Imperatoris constitutio. Nec obstat, quod de patre tutore dicebamus : nam magnum discrimen versatur inter patrem tutorem, & fructuarium ; quod in eo consistit, quia tutela tantùm respicit utilitatem pupilli, at verò ususfructus continet totius rei emolumentum, plenissimamque potestatem, quam in illis rebus jus patri tribuit, *l.* 1. *& passim*, *C. de bonis maternis.* Similiter etiam *in dicta l. lucii*, §. *patri*, non agitur de satisdatione à patre præstanda, sed de rationibus reddendis. Nec rectè sequitur : Cogitur pater rationes reddere : igitur & cautionem præstare. Deinde quia ibi agitur de filio emancipato, inter quem, & patrem obligatio contrahi potest, *l.* 4. *C. de pactis conventis.* Nec etiam obstat textus *in d. l. jubemus*, *l. hac edictali*, qui loquuntur in patre transeunte ad secundas nuptias, in quo adest specialis ratio, ut pater teneatur cautionem præstare, quam assignat Scipio Gentilis *ubi suprà.* Nec obstat augmentum deductum à matre, quæ cogitur præstare hanc cautionem ; nam inter utrumque parentem magna versatur differentia : pater enim non cogitur cautionem præstare, quia non spectat ad ipsum ususfructus, tanquam ad dominum ipsarum rerum, sed tanquam ad patrem virtute patriæ potestatis, *l.* 6. *C. de bonis quæ lib.* quæ cùm non detur in matre, §. *fœmina, Instit. de adopt.* immò ad ipsam ex aliis causis spectet ususfructus, ideò ipsa tenetur præstare hanc cautionem : & cùm quoad titulum de in jus vocando, tantùm attendatur naturalis reverentia, quæ æqualis est in patre, ac in matre, ideò mater etiam sine venia in jus vocari non potest : at in cautione præstanda, vel non, respicimus patriam reverentiam conjunctam cum patria potestate, & sic pater eam non præstat, mater verò cavere cogitur : docuerunt Galbanus, & Gentilis *ubi proximè* ; unde infertur, quod si pater aliquo casu habeat usumfructum bonorum castrensis peculii, ut *in l. pater* 15. §. *ult. ff. de castrensi pecul.* tenebitur præstare cautionem, argumento textus *in l.* 2. *ff. ad Macedon. l. lis nulla* 4. *ff. de judiciis.* Secundò cautionem hanc præstare non tenetur fiscus, *l.* 1. §. *si ad fiscum*, *ff. ut legatorum* ; quia fiscus non solet satisdare, *l.* 3. §. 1. *ff. de carbon. edict. l.* 3. §. 5. *ff. si cui plus quàm per legem* ; cùm semper præsumatur esse solvendo, *l.* 2. *in fine*, *ff. de fundo dotali.* Unde cùm cautio hæc petatur ad securitatem, frustrà exigitur à fisco. Etiam cautionem præstare non cogitur usufructuarius, cui in diem certum proprietas relicta est, *l. si ususfructus*, §. *plane*, *ff. de usufructu* ; cùm superflua videatur talis cautio, quia proprietas ad ipsum spectat : unde in casu legis *pecunia* 8. *ff. de alimentis legat.* usufructuarius non cavet, quia proprietas ad ipsum quoque spectabat. Succedunt personæ, quibus cautio hæc præstatur ; & certum est, cavendum esse illi, ad quem finito usufructu res ipsa pertinebit, aut redituram fore speratur, *l. si tibi*, *ff. usufructuarius quemadm.* ut si ususfructus legatus sit, proprietate penes hæredem remanente, illi caveatur : si autem alii proprietas legata est, illi cavendum erit ; & si plures sint legatarii, omnibus pro sua parte caveri oportet : immò etsi proprietas legata sit sub conditione, & legatario propter implementum conditionis, & hæredi propter ejus defectum cavendum est, *d. l. si tibi*, *l. servi* 10. *ff. usufructuarius*

fructuarius quemadm. Nec contrarium probat textus *in l. fin. ff. si cui plus quàm per legem* : ubi cùm legata eſſet proprietas ſub conditione, legatario illi conditionali non cavetur. Nam diſcrimen eſt conſtituendum inter eum caſum, in quo proprietas legatur ſub conditione, ſi navis ex Aſia venerit, quæ adimpleri poteſt durante uſufructu; & inter illum, in quo conditio adjecta eſt, ſi uſusfructus ad fructuarium deſierit pertinere; quæ conditio adimpleri non poteſt, niſi finito uſufructu. Unde uſufructuarius illi cavere non cogitur, cùm evenire non poſſit, ut uſufructu pendente proprietas ad illum pertineat.

11. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadverſis jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam ſicut uſufructuarius uti poteſt re fructuaria, ita & dominus proprietatis debet eſſe ſecurus de ipſa proprietate, *l. ſi cujus* 13. *ff. de uſufructu* : & quia illius intereſt ad jus dominii conſervandum varias habere actiones, pluraque remedia, *l. cùm filius* 70. §. *varios*, *ff. de legat.* 2. inde ut plenè ſecurus ſit, illi caveri debet à fructuario, ſtipulatione interpoſitâ, & fidejuſſoribus datis; præcipuè quia ſi ita uſufructuarius obſtrictus non eſſet, facilè ipſe invitaretur ad delinquendum utendo perperam re fructuaria: quare ut ſecurus ſit dominus proprietatis, hujuſmodi cautio præſtanda eſt, quæ committitur cùm contingit aliquid ex eo, quod comprehenſum eſt in ipſa cautione, videlicet ſi uſufructuarius malè re ipſa uſus fuerit, aut ſi uſusfructus finiatur; ita tamen, ut ex priori clauſula toties quoties uſufructuarius boni viri arbitrio non utatur, agi poſſit; ex ſecunda verò tantùm cùm finitur uſusfructus. Eſt tamen caſus, in quo etſi committatur cautio, agi tamen ex ea non poteſt, de quo *in l. 3. §. ultimo*, *ff. uſufructuarius quemadm.* ubi ſi proprietarius alienavit proprietatem, & poſtea committatur cautionis ſtipulatio, proprietarius, cui cautum fuit, non poteſt agere; quia hæc cautio favore proprietatis interponitur: & cùm ipſe ejus dominus non ſit, pervenit jam res ad eum caſum, à quo incipere non poterat, & per conſequens vitiatur, *l. exiſtimo* 98. *l. pluribus* 140. *ff. de verb. oblig. l. quia in eum* 16. *ff. ad leg. Aquil.* non proprietarius novus, quia ipſe non fuit ſtipulatus; & ita ex ea ſtipulatione agere non poteſt, *ex l. quædam* 9. §. 1. *ff. de edendo*, *l. damni* 18. §. *ſed quod*, *ff. de damno infecto*, *l. quacunque*, *ff. de obl. & act.* Duobus etiam caſibus etſi committatur ſtipulatio, ex eaque agi poſſit, tamen exceptione doli oppoſita actio eliditur, veluti ſi uſusfructus repetitus ſit, qui reperi poteſt, *in l. repeti* 5. *ff. quibus modis uſusfructus*. Mocz *obſerv. cap.* 9. Robertus *lib.* 1 *animadv. cap.* 5. Pareja *in otio quadrimeſtri*, 2 *p. num.* 20. tunc enim ſi amittatur uſusfructus, committaturque ſtipulatio; quia tamen repetitus eſt, ex ea ſtipulatione cum effectu agi non poteſt, *l.* 3. §. 2. *ff. uſufructuarius*; vel ſi proprietas cœpit pertinere ad ipſum fructuarium, ut *in l.* 3. §. 3. *ff. eodem*, ubi explicat Ant. Faber.

12. DISSOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Nec obſtant dubitandi rationes ſuprà adductæ. Non prima; nam præſens cautio nullo modo ſuperflua eſt, ſiquidem intereſt proprietarii plures habere actiones ad conſervandum jus proprium; præſertim cùm vindicatio exigat probationem dominii, quæ perdifficilis plerumque eſt, §. *commodum*, *Inſtit. de interdict. l. is qui deſtinavit* 24. *ff. de rei vind.* & in actione perſonali, quæ ex hujuſmodi cautione naſcitur, tantùm quæritur, an ſtipulatio interpoſita, commiſſaque ſit, ut detur actio in reum principalem, ejuſque fidejuſſorem, *l. quicquid* 99. *l. qui Romæ* 122. *ff. de verb. oblig.* unde nullo modo ſupervacua eſt præſens cautio. Nec obſtat primum difficultatis augmentum; nam ut voluntas teſtatoris conſervetur, non ſolùm qui purè debent, verùm & qui ſub conditione, cautionem præſtare coguntur, *l. 1. l. etiam* 15. *ff. ut legatorum nomine* : unde licèt uſufructuarius teneatur tantùm reſtituere finito uſufructu, rectè potuit cogi cavere in caſum reſtitutionis, finito uſufructu. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam ſtipulatio præſens non concipitur poſt mortem promiſſoris, ſed caſus illos diverſos continet de re benè utendo, & reſtituendo quod ſupereſt finito uſufructu. Et licèt uſusfructus præcipuè morte finiatur; tamen nec eo caſu incipit obligatio ab hærede, quæ non cœperat à defuncto; nam defunctus cum alienis rebus, tenebatur eas reſtituere, ſaltem eo tempore, quo jam illis uti non poterat, veluti in ultimo vitæ ſpiritu; unde eas reſtituet hæres tanquam alienas, & in quibus defunctus dominium non obtinebat. Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis, nam aliud eſt ſtipulari rem meam mihi dari, aliud rem propriam reſtitui. Primo caſu ſtipulatio nulla eſt, quia quod meum eſt, amplius fieri non poteſt meum, *l. in bello* 12. §. *ſi quis ſervum*, *ff. de captivis*, §. *ſic itaque*, *Inſtit. de action.* Secundo verò caſu, quod meum eſt, utiliter ſtipulor, quia id reſtitui poteſt, *l. officium* 9. *l. qui reſtituere* 68. *ff. de rei vind.* quo modo concipitur ſtipulatio in præſenti ſpecie, videlicet de reſtituendo quod ſupererit finito uſufructu, ut exponit Faber *in l.* 1. §. *fin. ff. uſufructuarius quemadm.*

13. EXPONUNTUR L. 14. DE USUFR. LEGAT. L. 44. § 22. DE SOLUT.

Suprà traditis, cùm hæc cautio publicè diſputanda proponitur, varia juris teſtimonia opponi ſolent, ex quibus ſelectiora opponere, & exponereque decrevi. Et primò opponi ſolet textus *in l. uxori* 24. *ff. de uſufructu legat.* ibi: *Super his non cavebitur.* In quibus cùm agatur de uſufructu legato ſortis principalis, docetur uſufructuarium non teneri cautionem præſtare: igitur quia præſens cautio neceſſariò non deſideratur. Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, uſufructuarium teneri cavere de his rebus, quas finito uſufructu reſtituturus eſt; non verò de his, quas ſtatim lucratur: unde cùm in eo textu agatur de uſuris, quæ ſunt fructus ſortis, *l.* 3. *ff. de uſufructu ear. rer. l. uſuræ*, *ff. de uſuris*; & eas jam hæres debuiſſet propter moram commiſſam in ſolutione legati, non tenetur uſufructuaria de eis cautionem præſtare, quia illas ſtatim ſuas facit, nec finito uſufructu reſtituere tenetur. Secundò opponi ſolet textus *in l. in numerationibus* 44. *verſ. item ſi*, *ff. de ſolut.* ubi aſſeritur, hæredem tradendo uſumfructum, ſe liberare, & uſufructuarium ſimul ſibi obligare; & nulla fit mentio cautionis præſtitæ à fructuario. Igitur etiam nullâ cautione præſtitâ fructuarius obligatur hæredi, id eſt domino proprietatis. Cui difficultati reſpondendum eſt, ſupponendo in eo textu cautionem interceſſiſſe, & ita uno actu hæres tradendo uſumfructum liberatur, & ſimul virtute cautionis legatarius uſumfructum accipiendo obligatur.

14. EXPONITUR L. HAC EDICTALI, §. HIS ILLUD, C. DE SECUND. NUPT.

Tertiò opponi ſolet textus *in l. hac edictali* §. 1. *C. de ſecund. nupt.* ubi Imperatores Leo, & Anthemius cùm pœnas in matres ſecundò nubentes ſtatuerent, inter alias ſanxerunt, ut res ſibi donatæ ante, vel propter nuptias à primo marito, quoad proprietatem reſerventur filiis prioris matrimonii; quod etiam cavetur *in l. fœmina* 3. *C. eod. tit. Novella* 22. *de nupt.* §. *ſi petet*; earum verò uſusfructus ad matrem ſpectet, ita ut non præſtet cautionem, cùm res immobiles non ita facilè evertantur, & bona ipſius pro earum reſtitutione tacitè

obligata sint, §. *omnibus*, ejusdem legis. Inter immobilia enumerant Imperatores mancipia, id est servos illos, qui agris & glebæ adscripti sunt, ut moveri non possint, & ut membra prædiorum judicantur; & ideò inter immobilia recensentur, *l. longè, ff. de diverf. & tempor. l.* 4. §. *in servis, ff. de censibus.* Enumerant etiam annonas civiles, id est panes illos, qui olim Romæ, & Constantinopoli pauperibus distribuebantur certo tempore: & quia in gradibus dabantur, panes gradales dicebantur, de quibus extat titulus 17. *lib.* 15. *C. Theodos. de annonis civicis, & pane gradali*: de eis Prudentius contra Symmachum agit ibi:

Et quos panis alit gradibus dispensus ab altis.

Eos civiles vocat Justinianus *in l. cùm quidam* 31. §. *præterea, C. de jure delib.* annonas civiles *in authent. de non alienandis*, §. *hæc ergo.* Illustrant Alciatus *lib.* 8. *parerg. cap.* 5. Lipsius *lib.* 1. *relect. cap.* 8. Cujacius *in d. l. hac edictali*, Cironius *ad tit. de præbend.* Plura Jacobus Gothofredus *in tit. C. Theodos. de annonis civicis*: & de pane gradali agit Petavius *in notis ad epistolam* 4. *Themistii*, Cujacius *lib.* 26. *observ. cap.* 17. Salmasius *in notis ad Flavium Vopisc. in Aurel.* Buleng. *lib.* 6. *de Imper. cap.* 14. & 15. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 209. Schol. Juven. Satyr. Lipsius 1. *relect. cap.* 8. Gutherus *lib.* 2. *de offic. cap.* 11. Juret. *ad Prud. lib.* 1. *contra Symm. cap.* 108. Tales autem annonæ certis domibus assignabantur, unde rectè inter immobilia recensentur. Prosequuntur Imperatores circa res mobiles, & aiunt, quod si res mobiles sint donatæ, vendantur, seu æstimentur per arbitros à partibus electos, & ususfructus matri tradatur, ita ut cautionem fidejussoriam præstet; & si eam præstare noluerit, filii eas res detineant, & cautionem præstent matri de reddendis usuris trientibus integræ æstimationis; si autem neutra pars præstet cautionem, res ipsæ mobiles remaneant penes matrem. Ex qua ultima parte deducitur, res remanere quoad usumfructum penes matrem, si cautionem præstare noluerit: ergo non cogitur præcisè fructuarius cautionem proprietario præstare. Cui difficultati satisfaciendum est dicendo, in eo ultimo casu, cùm nec filii cautionem præstant, bona illa mobilia remanere penes matrem, non jure ususfructus, sed eo jure, quo antea habebat, videlicet donationis propter nuptias. Quare tunc nulla cautio fructuaria præstatur. Prosequitur latiùs ipsius textus interpretationem Gentil. *de bonis matern. cap.* 12.

15. Explicatur l. 1. §. si decem ff. ut legator.

Quartò opponi solet textus *in l.* 1. §. *si decem* 17. *ff. ut legatorum*; ubi proponitur, Titio legata fuisse decem, quæ in arca testator habebat, ut *in l. si servus* 108. §. *quisquis, ff. de legat.* 1. Sempronioque ejusdem quantitatis usumfructum: quæritum fuit, quomodo ambo pervenire debeant ad legatum? Et respondet Ulpianus, quod si purè utrumque legatum relictum est, Titium decem vindicaturum, Sempronium verò oblatâ cautione usumfructum quinque habiturum; quia cùm alicui legatur fundus, & alii ipsius fundi ususfructus, ambo perveniunt ita ad legatum, ut scindatur inter eos ususfructus, *l. si Titio, l. si alii, ff. de usufructu legat.* docet Chumacero *select. disput.* 7. *num.* 7. sic in præsenti specie Titius propter proprietatem habet similiter partem legati ususfructus; & si Titius integra decem vindicaverit, repelletur exceptione doli, quia fructuarius de restituendis quinque finito usufructu hæredi cavere debet: sed si Titius decem jam sit assecutus, hæres, & fructuarius utilem actionem contra ipsum habent ad quinque: sed si sub conditione (prosequitur Ulpianus) relicta legata sint, fructuarium oblata cautione usumfructum habiturum, Titium verò posse petere cautionem ex titulo, *Ut legatorum*: sed si extiterit conditio, adhuc non oblatâ cautione posse Titium ad exhibendum agere: & si ignorans hæres fructuario decem tradiderit, ipsum ad exhibendum non teneri, quia nec possidet, nec dolo desiit possidere, *l. si hæres* 63. *ff. de legat.* 1. succurrendum tamen esse legatario. Ex qua diffusa specie constat, fructuarium non teneri cautionem præstare, nec legatario proprietatis, nec hæredi. Non legatario, ex illis verbis: *De restituendis quinque hæredi cavit.* Non hæredi, ex illis verbis: *Succurrendum legatario.* Igitur verum non est, fructuarium teneri cautionem præstare proprietario de utendo boni viri arbitrio, & restituendo finito usufructu quod supererit. Cui difficultati respondendum est, in primo casu tantùm de quinque cautionem præstari hæredi, quia adhuc legatarius proprietatem non fuerat assecutus: secundo casu succurritur tantùm legatario, quia tempore, quo hæres tradidit decem fructuario, exigit cautionem ab eo; unde eo casu tantùm succurritur legatario, tam ad repetendam cautionem, quàm partem ipsius quantitatis; & ita in eo textu cautio præstatur utroque casu illi, cui de jure juxta suprà adducta præstanda est.

16. Adducitur l. 9. §. Marcellus, in ad exhib.

Quintò objici solet textus *in l. Julianus* 9. §. *Marcellus; ff. ad exhibend.* ubi proponitur, usumfructum nummorum, aut numismatum (nam numismata etiam nummorum appellatione comprehenduntur, *l. si autem* 27. *ff. de auro & argento*, docet Antonius Augustinus *de numism. dialog.* 1.) fuisse relictum, hæredemque ignorantem usumfructum tradidisse sine ulla cautione: & cùm quæreretur, quomodo legatario proprietatis succurrendum esset? Respondet Consultus legatario dandam esse actionem in factum. Ex quo textu ita arguitur. Si cautio esset præstanda à fructuario domino proprietatis, ipse posset eam condicere, cùm assequamur per condictionem incerti quod nobis debetur, *l.* 5. §. 1. *ff. de usufruct. l.* 4. §. *si pars, ff. de condict. indeb.* Ergo condictio, non actio in factum danda erat. Accedit, nam in eadem specie condictio datur *in l.* 7. *ff. usufructus quemadmod. l. pacto* 69. §. *fratre, ff. de legat.* 2. Pro cujus difficultatis solutione, illorumque jurium conciliatione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo qui ignorans tradidit usumfructum, proprietarius erat; & inter eum, in quo qui tradidit, dominus non erat, quia ad alium proprietas spectabat. Primo casu proprietario ignoranti condictio competit, quia illi cavendum erat à fructuario: secundo casu illi, ad quem perventura est proprietas, datur actio in factum utilis, ad similitudinem actionis directæ, de qua latè agit Merillus *lib.* 1. *variant. ex Cujacio, cap.* 30. Unde *in dicta l. Julianus*, §. *Marcellus*, legatario qui proprietarius non erat, tempore constitutionis ususfructus actio in factum datur; at verò *in d. l.* 7. hæredi, quia erat dominus proprietatis, condictio competit. Quâ distinctione etiam exponendus est textus *in l. partis* 10. *ff. de præscript. verb.* ubi similiter actio in factum datur illi, qui dominus proprietatis non erat, nec ab eo ususfructus constitutus fuerat: quem textum latè exponit Oroz *lib.* 1. *de apicib. juris, cap.* 2. *per totum.*

17. Exponitur l. si homo 35. ff. de usucap.

Sextò opponi solet textus *in l. si homo* 35. *ff. de usucap.* ubi cùm servi ususfructus legatus esset, & nondum tradito, seu constituto usufructu, servus surreptus esset, quæritum fuit, an ipse efficeretur furtivus, & quis actione furti agere posset? Et respondit

ſpondit Julianus, quod cùm adhuc ſervus traditus non eſſet fructuario, nec cautio præſtita, ipſum tantùm furti agere poſſe, non hæredem; ſi verò jam traditus fuerat, & cautio interpoſita, hæredem etiam furti agere valere. Quem textum ita adversùs ſuprà tradita expendo. En textum, ubi hæredi datur actio furti eo caſu, quo conſtitutus, & traditus erat uſusfructus: igitur quia aliam actionem propriam non habebat, & per conſequens cautio interpoſita non erat, unde ſecurus eſſet, alioquin illi non daretur furti actio, cùm illius nihil intereſſet, quia aliàs ſecurus erat: igitur quia cautio non præſtatur à fructuario; & ſi præſtatur, parum operatur. Pro cujus textus expoſitione, omiſsâ aliâ ejus difficultate, quomodo videlicet in primo caſu detur actio furti fructuario abſque interverſione poſſeſſionis, quam doctè Pinellus *lib.2. ſelect. cap.9.* Chumacero *ſelect. diſput.4. num.12.* Amaya *lib.2. obſerv.cap.7. ex num.32.* D. Joſephus de Retes *lib.7. opuſc. de ſubſtantia furti, n.31.* exponunt, ut prædictæ difficultati ſatisfaciamus, dicendum eſt, hæredem habentem actionem ex cautione, habere etiam actionem furti; quia ſimiles actiones diverſis in caſibus competunt: actio videlicet ex cautione, quando ſtipulatio commiſſa eſt; furti verò actio, quando res ſurrepta fuit: quo caſu ſtipulatio non committitur, & ideò non competit actio ex tali cautione; ſiquidem fructuarius non tenetur præſtare niſi cuſtodiam arbitrio boni viri, *l. 12. §. Julianus, ff. de uſufructu.* Unde dicendum eſt, in ſecundo caſu ipſius textus jam cautionem fuiſſe præſtitam, & nihilominus hæredem furti agere poſſe; quia eo caſu ſtipulatio non committebatur, & per conſequens actio ex cautione illi non competebat.

18. Septimò ſuprà traditis opponi ſolet textus *in l. cùm ita 16. §. ultimo, ff. quando dies legati*, ubi ſupponitur, uſumfructum poſſe pertinere ad hæreditatem jacentem, cùm hæreditas cautionem præſtare non poſſit: igitur quia neceſſariò non exigitur ut uſufructuarius cautionem præſtet proprietario; ſiquidem abſque ea rectè conſtituitur uſusfructus. Cui difficultati reſpondendum eſt, negando uſumfructum per perſonam ſervi poſſe pervenire ad hæreditatem jacentem; quia cùm exigat perſonam, quæ utatur, fruaturque, *l hæreditas 61. ff. de acquir. rer. dominio, l. uſusfructus 16. ff. de ſtipul. ſervor.* eamque hæreditas non habeat, *l. hæreditas, ff. de petit. hæredit.* Valentia *tom.3. illuſtrium, tract. 3. q. 2.* ideò hæreditati jacenti acquiri uſusfructus nequit. Nec contrarium probatur *in dicto §. ultimo*: nam illa verba, *ad hæreditatem*, accipienda ſunt, id eſt, ad hæredem, ut *in l. quæſitum 91. §. 6. ff. de legatis 1.* ut docuit Cujacius *lib. 35. Digeſt. Juliani, in dicto §.6.* & *lib.25. obſerv. cap.40.* Opponi ſolet textus *in l. inter fructuarium, ff. de damno infecto*, ubi docetur, virtute cautionis non teneri fructuarium reficere domum, quod ſpectat ad uſum boni viri arbitrio. Igitur quia virtute cautionis non tenetur fructuarius uti juxtà boni viri arbitrium. Cui difficultati reſpondendum eſt diſcrimen conſtituendo inter eum caſum, in quo domus ruinam patitur ob vitium ſoli, quæ non poteſt vitari niſi deſtructa domo; quo caſu fructuarius non tenetur domum reficere: aut vitium eſt ædium, & tunc reficere tenetur fructuarius, & niſi reficiat, committitur ſtipulatio ex prima clauſula cautionis. Differentiæ ratio in eo conſiſtit, quia primo caſu diruta domo, rei mutatione finitur uſusfructus, & ita fructuarius non tenetur domum dirucre & reficere: ſecundo verò caſu, cùm res non mutetur, immò ad utendum ea refectio deſideretur, tenetur fructuarius eam reficere; & niſi reficiat, domuſque diruatur, quia ſtipulatio committetur, & per eam ſatis proſpectum eſt proprietario, non poteſt ipſe à fructuario petere novam cautionem damni infecti nomine.

QUANDO DIES LEGATI. L. CUM ITA QUE, §. ULT. ff.

EXPLICANTUR L. CUM ITA QUE, §. ULT. ff.

TITULUS XXII.

De fidejuſſoribus.

CAPUT I.

Ex Concilio a Cantuarienſi.

CLericus fidejuſſionibus inſerviens, *b* abjiciatur.

NOTÆ.

1. a *Cantuarienſi.*] Ita legitur in hac ſexta collectione, & in prima, *ſub hoc tit. cap.3.* & apud Burchardum *lib.3. Decreti, cap.70.* & Ivonem Carnotenſem *p.6. Decreti, cap.264.* legitur *Carthaginenſi*: ſed certè in nullo ex Conciliis Carthag. reperiuntur hæc verba; extant tamen *in can.20 Apoſtolorum*, & apud D. Clementem eorum auctorem, *cap.16.* & ipſe Sanctus *epiſt.1.* relata à Gratiano *in cap. te quidem, 11. q.3.* ita ſcribit: *Te quidem oportet irreprehenſibiliter vivere, & ſummo ſtudio niti, ut omnes tuæ hujus occupationes abjicias, ne fidejuſſor exiſtas, ne advocatus litium fias, neve in ulla aliqua occupatione priùs inveniaris mundialis negotii perplexus.* Unde colligitur, præſentem prohibitionem jam à temporibus Apoſtolorum cœpiſſe.

b *Abjiciatur.*] Ita etiam legitur *in d. c. 3. in 1. collect.* & *in can.20. Apoſtolorum*, legitur *deponatur.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITA ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clericus fidejuſſionibus inſerviens deponitur.* Conſonant textus *in dicto can.20. Apoſtolorum*, D. Clemens *dicto cap.16.* Egbertus Archiepiſcopus

Eboracensis *in excerptis, can.* 17. ibi : *Ut nulli sacerdotum liceat fidejussorem esse.* Justinianus *in Novel.* 123. *cap.* 6. Leo *Novella* 86. Ex jure nostro Regio *in l.* 45. *tit.* 6. *partit.* 1. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña, & *in l. curiales* 30. *C. locati*, Diana *p.* 11. *tract.* 4. *resol.* 81. Grassis *de effectib. clericatus*, *effectu* 44. & 51. Rodriguez *de annuis redd. lib.* 2. *cap.* 12. Hunnius *in encyclop.* 3. *p. tit.* 5. Fornerius *ad Cassiodorum lib.* 4. *variar. epist.* 44. Cironius *in cap. exhibita, de arbitr. in* 5. *compil.* Balsamon *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, & *in nomocan. tit.* 9. *cap.* 74. Petrus Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. Borellus *tom.* 3. *decis. tit.* 13. *n.* 51. Velascus *de privil. pauper. tom.* 3. *q.* 8. *n.* 284. Martha *de jurisdict.* 4. *p. cont.* 1. *cap.* 105. Cotiolan. *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum, in* 1. *collect.* Heringius *de fidejuss. c.* 7. *n.* 265. Pirrhus Maurus *eodem tract.* 2. *p. sect.* 8. *c.* 12. Thomas Delbene *de parlam. cap.* 1. *dubit.* 21. Turrianus *pro canonib. Apost. lib.* 1. *cap.* 12. *per tot.*

3. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione ; nam fidejussio non solùm est actus honestus, & necessarius ad usum commerciorum, sed etiam pro fratre egente actus pius : unde D. Paulus propriâ syngraphâ fidejussit apud Philemonem pro Onesimo : & *cap.* 29. *Ecclesiastici* legitur : *Vir bonus fidejubet pro proximo suo, & homo imprudens patitur fidejussorem excuti, & luere.* Et statim : *Gratiam fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam* : id est, bona. Immò & jure naturali teneri quemlibet pro proximo suo fidejubere, aliàs peccare, docuerunt Archidiaconus *in cap. sicut.* 11. *q.* 1. Aviles *in cap.* 23. *Pastorum* : & quia fidejussio per se est actus virtutis, & charitatis, non valere juramentum præstitum de non fidejubendo, defendunt Abbas *in cap. si verò, num.* 5. *de jurejur.* Sfortia *de in integr. restit.* 1. *p. cap.* 54. *artic.* 2. *num.* 4. Rodriguez *dicto cap.* 12. *num.* 6. Igitur clericus adimplens præceptum charitatis fidejubendo pro proximo egente, non ideò debet deponi. Augetur difficultas ex eo, nam clericum fidejubentem ex fidejussione, utpote actu non improbato, efficaciter obligari constat *ex cap.* 2. & 3. *hoc tit. cap. pervenit, de arbitr.* & non solùm pro aliis fidejubere, verùm & seipsos in vadem dare posse liquet *ex cap. exhibita, de arbitris, cap. ex rescripto de jurejur.* Igitur non rectè in præsenti docetur, clericum fidejubentem deponendum esse.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ difficultate oppressi juris Interpretes varias adduxerunt huic canoni interpretationes, & Cenedus *collect.* 163. *num.* 1. fatetur adhuc veram interpretationem à Doctoribus non esse scriptam. Zonaras, & Aristenus Græci Interpretes canonum Apostolorum, ita dictum canonem 20. accipiunt, ut clericis quidem non liceat pro publicanis, vel vectigalium redemptoribus fidejubere ; pro aliis verò non prohibeantur, maximè si pietatis ratio urgeat. Quæ interpretatio adstrui videtur ex novella 128. *cap.* 6. & *lib.* 6. *capitul. Caroli, cap.* 122. quibus in locis dum prohibetur, ne clerici publicarum functionum exactores constituantur, aut vectigalia, vel privatas possessiones conducant, & in his fidem suam pro aliis obstringant, supponi videtur, in aliis negotiis rectè fidejussores intercedere posse : sed cùm generalis sit præsens prohibitio, indistinctè vetans sub depositionis pœna clericos fidejussionibus inservire, non est ratio quare ad fidejussiones pro publicanis tantùm factas restringatur. Quare alii, quos refert Balsamon, Græcus etiam canonum Apostolorum Scholiastes, *in dicto can.* 20. existimant in præsenti non prohiberi clericis pro aliis fidejubere, sed alios pro seipsis fidejussores dare, cùm clericus in judicio conventus tantùm alium clericum fidejussorem dare possit, ut refertur *in Nomocan. Photii, tit.* 3. *cap.* 1. & statuitur *in l. omnes, C. de Epist. & cleric.* Verba Photii sunt : *Episcopi, clerici, & monachi à regione in regionem non protrahuntur, sed apud provinciarum Præsides conveniuntur ; sin autem Constantinopoli inveniantur, apud solos Præfectos Prætorio conveniuntur, ubi etiam eis honor habetur, & advocatos accipiunt. Quod si in provinciis de rebus privatis conveniantur, solos œconomos, vel Ecclesiæ defensores dare fidejussores : sin autem apud Præfectos Prætorio pecuniariè conveniantur, vel pro se invicem fidejubent, vel sub hypothecæ pignore præbent cautionem.* Notavit Pancirola *lib.* 2. *variar. c.* 170. Sed hæc interpretatio litteræ textus non convenit, nec dicto canoni 20. Apostolorum, ubi ita apertè statuitur : Clericus fidejubens deponatur. Quare his solutionibus omissis, & aliis relatis à Barbosa *in præsenti*, Morla *in empor. tit.* 8. *q.* 25. *n.* 34. Gutierrez *de juram. cap.* 7. Heringio *de fidejuss. c.* 7. *n.* 265. Pirrho Mauro *eodem tract.* 2. *p. sect. cap.* 12. verùs dicendum est, in præsenti non prohiberi absolutè clericis fidejubere pro egenis, & oppressis, cæterisque miserabilibus personis, pro quibus fidejubere possunt, ut probat Velascus *ubi suprà* ; sed tantùm ne ex assidua fidejussione negotiis sæcularibus se immisceant, & litibus implicentur, quæ ex hujusmodi fidejussionibus oriri solent. Accedit frequens juramentum, quo fidejussores adstringuntur ; ideò monet Salomon c. 20. *Proverb. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis.* Quod refertur *in c.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* Dixit Salemon *defigere manus*, pro devovere, sicut Plinius *lib.* 14. *cap.* 2. *Defigi divis deprecationibus*, dixit : quod proprium est sortilegorum. Virgil.

Io ! colchiacis animam defigere votis.

Similes defixiones frequenter perjuria pariunt, quæ ab omnibus, sed maximè à clericis vitari debent, *cap. querelam, de jurejur.* Unde D. Hieronymus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* non dixit fidejussores manus suas defigere, sed animas. Alia de fidejussionum incommodis congessit Vvisembachius *disput.* 14. *n.* 13. Ergo non in præsenti textu, & *in dicto can.* 20. *Apostolorum*, prohibetur clericis indistinctè fidejubere, sed tantùm lucri gratiâ, & negotiationis causâ fidejussionibus inservire, quod satis denotat verbum *inserviens*, quod frequentiam significat in Græco exemplari, & *in dicto can.* 20. legitur *fidejussionibus deditus.* Docuerunt Coriolanus, & Balsamon *in dicto can.* 20. Cironius *ad hunc titulum*, Cujacius *in l. curiales* 30. *C. locati.* Unde liquet, malè accepisse prædictum canonem Apostolicum Harmenopulum *in promptuario, lib.* 3. *tit.* 6. §. *de muliere, vers. Nec clericus*, dum indistinctè scribit clericum comparari fœminæ in hoc, ut fidejubere non possit. Unde infertur, quod licèt honestè pecunia à fidejussore pro fidejussione recipiatur, *l. si remunerandi,* §. *fin. ff. mandati, l. hoc jure* 19. §. *Labeo, ff. de donat.* Covar. *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *num.* 6. Leo Pinel. *in cap. significante, num.* 9. *de pignor.* tamen clericus nihil recipere valet, quia tunc finis talis fidejussionis non esset actus charitatis, cujus ratione clericus tantùm fidejubere valet.

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam discrimen est constituendum inter eum casum, in quo clericus pro egena, & miserabili persona fidejubet ; & inter eum, in quo lucro inhærendo assiduè fidejussionibus implicatur. Primo casu non solùm potest, immò tenetur fidejubere, cùm id opus pietatis, & charitatis sit, quam præcipuè clerici

clerici exercere tenentur, juxta textum *in cap. videntes* 12. *q.* 2. *cap. quoniam quicquid* 16. *q.* 1. *cap. quiſcamus*, 42. *diſt.* Secundo verò caſu nullo modo licet clericis fidejubere, cùm per aſſiduam fidejuſſionem negotiationibus immiſceantur ſæcularibus, & implicentur diverſis litibus. Quare ſapiens Rex ſæpeſæpiùs improbavit hujuſmodi aſſiduas fidejuſſiones, *cap.* 6. *Proverbior. Fili, ſi ſponderis pro amico, defixiſti animam tuam.* Facit Proverbiorum caput 11. ibi: *Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo.* Et caput 17. juxta vulgatam editionem: *Qui ſtipulatur manu, & pro proximo fidejuſſor ſpondet, imprudens eſt.* Et caput 20. *Tolle veſtimentum ejus, qui fidejuſſor extitit alieni, & pro extraneis auſer pignus ab eo.* Eandem ſententiam repetit *cap.* 22. & 27. unde emanavit Thaletis Mileſii præceptum, *Ne ſpondeas:* & in veteri proverbio, *Sponſioni noxa præſto eſt.* Scriptumque veteres memorant in templo Apollinis, comitem æris alieni & ſponſionis eſſe miſeriam, quia paria eſſe videntur ſpondere & ſolvere. Inde ſi fidejuſſorem tibi deſtinaſti, mandaſſe ei videris, ut tuo nomine ſolvat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* Et ſi præcepit teſtator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, obtemperavitque hæres, & compulſus ſolvit, ſolutum non repetit, *l. tribus, ff. de uſufruct. earum rer.* & à marito aſſiduè fidejubente, poſſe mulierem conſtante matrimonio dotem repetere, quaſi eo ad inopiam vergente, reſolvunt Mancinus *lib.* 2. *de triplici juris collat. cap.* 194. Caldas Pereyra *conſil.* 1. Ut ergo ſimilibus curis, & negotiis ſæcularibus clerici non implicentur, rectè illis prohibetur fidejuſſionibus inſervire, aliàs abjiciuntur, id eſt deponuntur, *ex dicto can.* 20. *Apoſtolorum*; niſi malis abjectionem hanc accipere pro privatione privilegii fori, ex traditis *in cap. fin. de vita & honeſt. cleric.* Nec obſtat augmentum difficultatis deductum *ex cap.* 2. & 3. *hoc tit.* pro cujus ſolutione examinandum eſt, an fidejuſſio ipſa aſſidua, quæ in clericis improbatur, ab eis interpoſita valida ſit? clericum ex ea efficaciter non teneri, docuit Hunnius *ad Tract. volum. ult. diſput.* 28. *theſi* 2. *q.* 12. ex ſequentibus. Primò, quia cùm actus contra juris prohibitionem celebratus, pro infecto habeatur, *l. juris* 7. §. 16. *ff. de pactis, l. civitatibus* 112. §. *fin. ff. de legat.* 1. *l. non dubium, C. de legib.* & talis fidejuſſio ſit à ſacris canonibus improbata, nullius momenti erit. Secundò, quia Imperator Juſtinianus *in Novella* 123. *cap.* 6. ſanxit judicem approbantem clerici fidejuſſionem, pœnam incurrere: unde deducit Elfricus Hunnius, Juſtinianum omninò improbaſſe clericorum fidejuſſionem, ita ut non ſolùm eam ab initio fieri prohibeat, ſed factam etiam improbet: & eâ opinione retentâ accipit ſic textum *in d. cap.* 2. *hoc tit.* eo caſu, quo clericus pro alio clerico fidejuſſit, non verò pro laico. quia ut ſuprà dixi, clerici pro ſe invicem licitè fidejubent: quæ fidejuſſio vicaria dicitur *in l. cum clericis*, §. 1. *l. omnes*, §. *præterea, C. de Epiſc. & cleric.* Etiam *in cap.* 3. *hoc tit.* contendit, non agi de fidejuſſore clerico, ſed de laico; & ita nihil intereſſe quod fidejuſſio ibi approbetur. Verùm contrariam ſententiam, quam ut veriorem amplectimur, tenuerunt Gregor. Lopez per textum ibi, *in l.* 45. *tit.* 6. *p.* 1. Gutierrez 1. *p. de juram. c.* 72. Gedeus *de contrahend. ſtipul. cap.* 7. *n.* 506. ex Theologis Molina *de juſtitia diſput.* 540. Lugo *eod. tract. tom.* 2. *diſput.* 32. *ſect.* 1. §. 2. *n.* 10. Dicaſtillo *eod. tract. lib.* 2. *tract.* 16. *diſp.* 1. *dub.* 2. *n.* 29. Diana *part.* 11. *tract.* 4. *reſol.* 31. pro qua opinione faciunt primò textus diſertus *in l.* 6. *tit.* 13. *lib.* 3. *fori*, ibi: *Pero ſi ellos* (clerici) *entraren en algunas de eſtas fiaduras, quales ſon defendidas, valdra la fiadura.* Ubi Montalvus. Secundò principium illud vulgò receptum, quod multa in jure fieri vetantur, quæ tamen facta tenent, *l. patre furioſo, ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni juris, l. ſi fundum, ff. de fundo dotali, l. fin. ff. unde liberi.* Quod procedit in omnibus legibus imperfectis, id eſt omnibus illis, quæ actum prohibent, non verò irritant, quas imperfectas dixit Ulpianus *in fragment. tit.* 1. Unde licèt fidejuſſio aſſidua in clericis utroque jure improbetur, & illi pœna depoſitionis imponatur; tamen quia nullo juris civilis, aut canonici teſtimonio improbatur, ſi ſemel interponatur, ſubſiſtit, & efficax eſt. Coram quo tamen judice ſit conveniendus clericus, qui pro laico in cauſa temporali fidejuſſit, latè examinat Martha *de juriſdict. cap.* 4. *centur.* 2. *caſu* 105.

CAPUT II.

Lucius III. *Helienſi Epiſcopo, & Archidiacono Norwicen.*

PErvenit ad nos ex tranſmiſſa nobis conqueſtione R. clerici de S. Albano, quod cùm ipſe pro Helia, & Philippo clericis Lundon. ad eorum inſtantiam, pro altero, Helia videlicet in VI. & pro altero in VII. marchis argenti mercatoribus Bon. fidejuſſit, eis, ſicut unus fide, & alter *b* juramento promiſerant, præſcriptam pecuniam non *c* ſolventibus, coactus eſt creditoribus pro ipſis pecuniam, ſicut inter eos convenerat, exhibere. Ne igitur ſupradictus R. diſpendium patiatur, unde videtur præmium meruiſſe, vener. fr. noſtro *d* Bonon. Epiſcopo dedimus in mandatis, ut ſuper debitis illis inſtrumenta, quæ ſunt apud creditores, inſpiciat, & eorum reſcripta ſuo *e* ſigillo ſignata vobis mittere non poſtponat. Mandamus itaque diſcretioni veſtræ, atque præcipimus, quatenus ſi ex confeſſione prædictorum clericorum, vel aliàs legitimè vobis rem ita ſe habere conſtiterit, prædictos clericos moneatis, ut procuratori memorati R. pecuniam, quam pro eis ſolvit, dil. & ap. ceſſ. reſtituant, ipſumque ſervent indemnem: ſi verò ad veſtram juſſionem non egerint, vos auctoritate Apoſtolica freti, de eorum redditibus præſcripta debita faciatis ap. remotâ m. R. ſolvi, & *f* damna, quæ idem R. propter hoc pertulerit, reſarciri, aut procuratori ejus prædictos redditus aſſignetis, tamdiu ſine moleſtia detinendos, donec ipſa damna reſarcita fuerint, & debita ſine diminutione ſoluta. Præfatos verò clericos, ſi *g* religionem fidei, & juramenti ſui

eos violasse constiterit, sub. ap. ob. officio & beneficio *h* suspendatis. *i* Cæterùm, quia novis morbis nova convenit antidota præparari: volumus & mandamus, ut ad veritatem eliciendam ap. rem præstari faciatis ab utraque parte calumniæ juramentum.

NOTÆ.

[a] *Helienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. cæterùm, de juram. calumn.* ubi extat posterior pars hujus textus. De Ecclesiis Helienſi, & Norvvicensi nonnulla notavi *in cap. pastoralis, cap. si autem* 9. *de rescript.*

[b] *Fide ac juramento.*] Plerumque æquantur juramentum, & fides interposita, *cap. ad aures, de his quæ vi.* Cicero pro Roscio Comœdo: *Quæ pœna a Diis immortalibus perjuro, hac eadem mendaci constituta est. Non enim ex pactione verborum, quibus jusjurandum comprehenditur; sed ex perfidia, & malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, Dii immortales hominibus iraſci, & succenſere consueverunt.* Et de Essenis refert Josephus, quod quicquid dixerant validius erat jurejurando, ac supervacuum apud ipsos jurare. Illustrat Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 12. *in fine*: fides enim idcò appellatur, quia fiat quod dictum est. Cicero *lib.* 4. *de republ.* ibi: *Fundamentum justitiæ est fides, id est dictorum, conventorumque constantia, & veritas. Ex quo quamquam hoc videatur fortaſſe cupiam durius, tamen ut videamur imitari Stoïcos, qui ſtudioſè exquirunt unde verba ſunt ducta, credamus quòd fiat quod dictum est, appellatam fidem.* Joan. Sarisbar. *lib.* 3. *Polycrat. cap.* 6. & 11. Illustrant Philippus Camerarius *in oper. ſucciſ. centur.* 2. *cap.* 77. Connanus *lib.* 1. *comment. cap.* 6. Cabreros *de mora lib.* 2. *cap.* 6. qui plura de hac fide humana, & quomodò per dexteram manum apud veteres præstaretur, congerit *ex num.* 4. *usque ad* 15.

[c] *Non ſolventibus.*] Jure antiquò mediæ Jurisprudentiæ magnum discrimen dabatur inter fidejussorem indemnitatis, & fidejussorem simpliciter acceptum: fidejussor enim indemnitatis, vulgò *de ſacar à paz y à ſalvo*, qui promittit quantò minùs à reo principali consequi possit se soluturum, *l. amissis* 17. *de fidejuſſ. tut. l. ſi ita* 6. *C. de novat.* Amaya *in l.* 1. *C. de Decur. num.* 7. non priùs conveniri poterat, quàm excussione factâ in reo principali, postquam constabat in quantùm ipse solvendo non erat, *in l. fidejuſſores, de fidejuſ. tut. l.* 1. *C. de Magiſtrat. conven. l.* 1. *C. de conveniend. fiſci debit.* faciunt textus *in l. tutor* 19. §. *quod ergo* 4. *ff. ad Velleianum, l. in frandem* 45. §. *ſi fidejuſſorem* 11. *l. Moſchis* 47. *ff. de jure fiſci*: docent Classici repetentes *in l. decem* 116. *ff. de verb. oblig.* Heringius *de fidejuſſ. cap.* 4. *n.* 61. & *cap.* 27. *ex n.* 142. Pirrus Maurus *cod. tract.* 1 *p. ſect.* 2. *cap.* 17. & 6. *p. cap.* 3. *ex num.* 199. Osualdus *lib.* 15. *Donel. cap.* 48. *littera S.* Parladorius *lib.* 2. *rerum quotid. cap. ult.* 4. *p.* §. 7. *n.* 10. Amaya *ubi proximè, ex num.* 6. Noguerol *allegat.* 40. *num.* 41. Salgado 1. *p. Labyrinthi, cap.* 83. *num.* 85. & 3. *p. cap.* 11. *ex num.* 56. fidejussor verò simpliciter acceptus jure veteri statim, & ante reum principalem conveniri poterat, quia concedebatur creditori potestas eligendi ex reo principali, & fidejussore, quem vellet, *l.* 2. *l. non rectè* 3. *l. liberum* 16. *l. rei* 23. *l. ult. C. hoc tit. l. ſi mandavero* 22. §. *interdum, ff. mandati*, Gaius *lib.* 2. *inſtit. tit.* 9. §. 3. Cujacius *in novella* 4. Osualdus *d. cap.* 48. *littera M*, Hunnius *in encyclop. lib.* 3. *tit.* 5. *cap.* 3. Bocerus *tom.* 1. *claſſ.* 2. *diſput.* 16. Heringius *d. cap.* 77. *n.* 267. nisi aliter placuisset contrahentibus; tunc enim expressæ conventioni standum erat, *l. jure noſtro* 5. *l. ſi alienam* 19. *C. hoc tit.* Jure tamen novo fidejussor etiam simpliciter acceptus non priùs conveniri potest, quàm reus principalis conventus, excussusque sit, *Novel.* 4. *de fidejuſſ. cap.* 1. *authentica Præſenti, C. de fidejuſſ. l.* 9. *tit.* 12. *partit.* 5. docent plures congesti à Barbosa *in d. authent. præſenti*, Salgado 1. *p. labyrinthi, cap.* 23. *per totum*, Fontanel. *de pactis nupt. claus.* 4. *glos.* 9. *p.* 5. *ex n.* 39. & *clauſul.* 7. *glos.* 2. *p.* 3. *ex n.* 32. Noguerol *alleg.* 40. *ex n.* 58. Valenzuela *conſil.* 16. *n.* 47. Osualdus *d. cap.* 48. *littera L*, Caldeira *lib.* 1. *de error. cap.* 2. *num.* 1. qui ad hoc probandum singulariter expendit præsentem textum. Sunt tamen aliqui casus, in quibus etiam post dictam authenticam *præſenti*, nullâ excussione factâ in persona rei principalis, fidejussor statim conveniri potest, quos referunt Tuschus *verbo Excuſſio.* Valentin. Francus *de fidejuſſ. cap.* 5. *à num.* 316. *usque ad* 430. Menchaca *illustr. cap.* 33. Mysinger. *cent.* 2. *obſer.* 15. ex quibus nonnullos in foro receptos, & rationi juris consonos referam. Primus defumitur *ex d. authent. præſenti*, & contingit si debitor principalis in longinquis provinciis absit, seu latitet, ita ut facilè conveniri non possit: quo casu judex pro arbitrio suo certum tempus præscribere debet fidejussori, ut intra illud reum principalem judicio sistat, aliàs eo elapso excussio pro facta habetur. Menochius *de arbitr. lib.* 1. *caſu* 40. Heringius *de c.* 27. *n.* 31. Pirrus Maurus *d. cap.* 3. *ex n.* 61. unde Antonius Gomez *lib.* 2. *variarum, cap.* 13. *n.* 14. Menchaca *d. cap.* 33. *n.* 34. Salgado *d. c.* 23. *n.* 17. docent idem dicendum esse, si reus principalis præsens sit, sed conveniri non possit de facto, vel de jure. De facto, veluti si sit persona nimium potens, seu rixosa, argumento legis 2. *ff. qui ſatisd. cog.* De jure, quia naturaliter tantùm reus principalis sit obligatus, vel sit Magistratus, & duret ejus officium, *ex l.* 2. *ff. de juriſdict.* quibus consequens est alius casus, videlicet si bona rei principalis sint in alio Regno, aut provincia longinqua; quia creditor non est cogendus exteras regiones peragrare, ut docent Salgado *ubi proximè, n.* 15. Barbosa *in præſenti, num.* 12. Alius casus est, si notoriè appareat reum principalem non solvendo esse. Valenzuela *tom.* 1. *conſ.* 19. *n.* 33. Heringius *d. c.* 27. *n.* 20. veluti si cessit bonis, si creditores ad concursum vocavit, bonis in judicio derelictis, *ò lizo pleyto de eſperas*; quo casu, adducto testimonio similis judicii excussio pro facta habetur, & fidejussor statim conveniri potest, ut latè, & pluribus relatis docent Barbosa *in præſenti, n.* 16. Noguerol *alleg.* 2. *n.* 112. & *alleg.* 4. *n.* 41. & *alleg.* 29. *n.* 163. Salgado *d. cap.* 23. *à n.* 18. qui idem resolvunt quando bona principalis debitoris sunt ita hypothecis, seu censibus obnoxia, ut venui exposita non inveniant emptorem. Alium casum refert Osualdus *d. cap.* 48. *littera N*, cùm fidejussor specialiter interrogatus in judicio, an fidejussor esset, negavit, & postea de mendacio est convictus; quo casu si utatur beneficio excussionis, repellendum esse etiam docuit Heringius *d. cap.* 27. *n.* 210. qui alios casus prosequitur.

[d] *Bononienſi Epiſcopo.*] Joanni videlicet, qui Ecclesiam ipsam Bononiensem rexit usque ad annum 1188. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italia ſacra, in Eccleſia Bononienſi, num.* 59.

[e] *Sigillo.*] De sigillo Episcopi, & ejus auctoritate, egi *in cap. poſt ceſſionem* 7. *de probationibus.*

[f] *Damna.*] Potest enim fidejussor actione mandati experiri non solùm pro pecunia soluta, verùm & pro interesse, vel damno accepto, *l. ſi quis alicui* 27. §. *impendia, ff. mandati*: & si fidejussor necessitate oppressus 3.

pressus pecuniam accepit ad damnum, ut satisfaceret creditori, tenetur reus principalis non solùm satisfacere sortem principalem, verùm & interesse quod fidejussor solvit, ut probat Sesse *decis.* 402. *per totam.*

4. [e] *Religionem fidei & juramenti.*] Religionem, tam ad casum fidei interpositæ, quàm ad casum juramenti retulerunt scribentes in præsenti. Sed rectiùs Mendoza *de pactis lib.* 1. *c.* 6. *n.* 11. religionem tantùm ad juramentum refert, licèt fidei interpositæ æqualis sit obligatio, ut suprà probavimus.

5. [f] *Suspendatur.*] Postquam satisfactum fuerit fidejussori, aliàs frustrà Lucius III. inhiberet de redditibus beneficii satisfaciendum esse fidejussori, qui solvit pro ipso beneficiario reo principali, si suspendendus erat statim à beneficio, & per consequens privandus ejus fructibus. Unde juxta sententiam eorum, qui tenuerunt, perjurum ipso jure privari beneficio ecclesiastico, quam referunt Balboa *in cap. cùm non ab homine, de judiciis, n.* 15. Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 15. in præsenti casu non poterat talis suspensio ipso jure admitti, ne fidejussor amitteret pecuniam pro ipso reo principali solutâ.

[i] *Cæterùm.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap. cæterùm, de juram. calum.*

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX hac Lucii III. decretali talis communiter deducitur assertio: *Clericus tenetur fidejussorem suum indemnem reddere à fidejussione, etiam per assignationem fructuum proprii beneficii.* Probant eam textus *in cap. olim, el* 2. *de restit. spol. cap. pervenit, de arbitr. cap.* 3. ibi: *Et redditus ejus in debitorum solutionem convertat, hoc tit. l.* 23. *&* 45. *tit.* 6. *partit.* 1. Illustrant Gutierrez *de juram. l.* 1. *p. cap.* 17. *num.* 17. Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 13. *num.* 18. Petrus Barbosa *in l.* 1. *p* 4. *n.* 132. *cum seq ff. solut. matrim.* Lotherius *de re benef. lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 25. Salgado 1. *p. labyrinthi, cap.* 42. *per totum.* Baëza *de inopo debit. cap.* 16. Matienz. *in l.* 5. *tit.* 17. *lib* 5. *recopil.* Azevedo *in l.* 17. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil. num.* 142.

7. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione sic insurgo in præsentem assertionem. Valet argumentum de militia terrestri ad cœlestem, ut probavi *in cap.* 1. *de renunc.* Sed stipendia militibus militiæ sæcularis assignata, non possunt capi in causam judicati, *l. stipendia, C. de execut. rei judic.* Ergo nec stipendia debita clericis militantibus in cœlesti militia, juxta adducta *in cap. cùm secundum*, ibi: *Stipendiis militare, de prabend. & dignitatibus*, in causam judicati capi possunt. Accedit, nam clerici nequeunt conveniri ultra quàm facere possunt, *cap Odoardus, de solut.* ubi dicemus: igitur per subtractionem reddituum proprii beneficii non sunt clerici compellendi propriis debitoribus satisfacere. Augetur hæc difficultas *ex l. spem* 5. *C. quæ res pignori obligari*, ubi statuit Hadrianus, spem illorum præmiorum, quæ pro coronis sacris athletis præstantur, non posse speciali hypothecæ obligari, nec generali bonorum obligatione contineri, & per consequens nec præmia illa judicialis pignoris causâ capi non posse: ergo similiter fructus qui debentur clericis ratione coronæ, seu beneficii, non debent ex causa pignoris judicialis capi.

8. FIDEJUSSOR HABET ACTIONEM MANDATI.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, fidejussorem solventem pro reo principali, duplicem actionem habere ad repetendam pecuniam solutam: aliam ex persona creditoris, in cujus locum successit, ut probant Arias de Mesa *lib.* 1. *variar. c.* 14. *n.* 11. Olea *tit.* 5. *de cess. jur.* 4 4. *n.* 29. alteram mandati ex propria persona, *l si quis* 46. *l. fidejussorem* 52. *ff. mandati, l. si quis mandato* 28. *ff. de negot. gestis.* Nec interest, quod fidejussor sua solutione liberet reum principalem, vel non, veluti si solvit ex justa ignorantia, postquàm reus solvisset, *l. si fidejussor* 29. *§. si cùm debitor, ff. mandati*, Faber *lib.* 18. *conject. cap. ult.* Dixi ex justa ignorantia; nam si sciens se rem non debere, vel exceptione tutum esse, prætermittens exceptionem prætulit solvere, non habet actionem mandati, *d. l. fidejussor* 29. *in princip. l. si procuratorem* 8. *§. quod, l. Quintus* 48. *ff. mandati, l. si pro eo* 10. *C. eod. tit.* Idem dicendum est de eo fidejussore, qui pro inutiliter obligato intercessit, & solvit; quoniam si habuit justam causam ignorandi, habet actionem mandati; sin minùs, perdit quod solvit, *d. l. si fidejussor* 29. §. 1. Duarenus *de fidejuss. cap.* 3. §. 1. Cujacius *lib.* 8. *observ. c.* 39. Idem etiam solet tractari in fidejussore, qui solvit pro reo principali, & non certioravit illum; unde evenit, ut reus postèà iterum solvat: nec enim tunc actio mandati fidejussori competit, cùm in culpa sit, nisi ipsa levis esset, *d. l. si fidejussor* 29. §. *hoc idem* 3. Donellus *lib.* 13. *comment. cap.* 11. *&* 13. Quando tamen fidejussori competat condictio indebiti, pro expositione textus *in l. si fidejussor* 59 *ff. de condict. indeb.* prosequitur D. Josephus de Retes *de fidejussoribus cap.* 4. *num.* 6. *& seq.*

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm fidejussor solvens pro reo principali, habeat actionem mandati contra ipsum, modò ex ejus mandato, seu patientia fidejusserit, ad repetendum omne id, quod pro ipso solvit, *l. fidejussor* 6. *C. mandati, l. rogatus* 33. *l. qui fidei alterius* 53. *ff. de fidejuss. §. si quid autem, Instit. eod. tit.* sive in judicio conventus, sive extra judicium solverit, *l. idemque* 10. *§. fidejussores, ff. mandati, d. l. fidejussor* 6. ideo clericus in præsenti specie cogitur fidejussori suo satisfacere, illumque à tali fidejussione indemnem reddere. Et quia bona patrimonialia non habebat, ex beneficii fructibus, quorum dominus est, ut probavi *in cap.* 1. *de testam.* cogitur plenè fidejussori satisfacere.

10. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, stipendia militibus assignata, ex causa judicati capi non posse, ab eisque ad stipendia ecclesiastica rectè argumentum deduci; id tamen procedit, quando alia extant bona, ut exprimitur *in d. l. stipendia.* Quo modo etiam accipiendus est præsens textus, videlicet ut tunc fructus beneficii assignari possint fidejussori in solutum, quando alia non extant clerici bona: aliis autem extantibus, similia stipendia ex causa judicati capi non possunt. Sunt tamen nonnullæ res utilitate publica suggerente, quæ nec aliis bonis deficientibus ex causa judicati capi possunt, veluti boves aratorii, & alia instrumenta rustica, *l. executores* 7. *C. quæ res pignori, l.* 5. *&* 6. *tit.* 17. *lib.* 5. *Recopil.* ne turbetur agricultura instrumentis sublatis, *d. l. executores* 7. Illustrant Osualdus *lib.* 27. *Donel. c.* 3. *littera P.* Cujac. *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, Gilbertus Reg. *lib.* 2. *enantioph. c.* 20. P. Gregorius *lib.* 23. *syntagm. c.* 9. *n.* 10. Rodriguez *de execut. c.* 3. *n.* 62. Azevedo *in l.* 7. *n.* 46. *lib.* 4. *recopil.* Collantes *in comment. rei frument. lib.* 5. *c.* 3. Narbona *in l.* 25. *glos.* 2. *n.* 1. *& glos.* 7. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Gutierrez *lib.* 4. *practic. q.* 12. *n.* 10. quod etiam procedit in frumento sato, seu percepto, donec in horreum deferatur, *ex l.* 28. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* quam doctis commentariis illustrarunt Illustr. D. Franc. Ramos, & D. Josephus de Retes. Obtinuit etiam, in libris Doctoris, Advocati, vel studiosi excussionem fieri non posse, ut pluribus relatis docuit Narbona *in l.* 25. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.*

quibus adjungunt alia forenſes, quorum ſententias uſus non admiſit, nec eas in foro receptas video: adiri poſſunt Parladorius 5. *p.* §. 3. *à num.* 18. Oſualdus *lib.* 27. *comment. cap.* 3. *littera P*, Vulteius *de judiciis, lib.* 3 *cap.* 13 *ex num.* 106. Nec obſtat primum augmentum difficultatis, quia non negamus, cùm capiuntur fructus beneficii ex cauſa judicati, priùs congruam portionem clerico eſſe aſſignandam, ita ut ultra quàm facere poſſit non condemnetur, ut dicemus *in d. cap. Odoardus.* Nec obſtat textus *in d. l ſpem, C. qua res pignori:* cui opponitur Papinianus *in l. commodis, ff. de re judic.* ibi: *Commodis præmiorum, quæ propter coronas ſacras præſtantur condemnato, placuit interdici, & eam pecuniam jure pignoris in cauſam judicati capi.* Ex quibus conſtat, ſtipendia illa, ſeu commoda, quæ propter coronas ſacras præſtabantur, ex cauſa pignoris judicialis capi potuiſſe: igitur multò magis ex cauſa pignoris conventionalis. Pro cujus difficultatis ſolutione videndum eſt, quæ ſint commoda illa, & in quibus certaminibus propter coronas ſacras præſtarentur? Et ſciendum eſt, inter ſpectacula, quæ olim publicè edebantur, populorumque oblectationi deſerviebant, eam fuiſſe differentiam, quod alia ad virtutem formandam, oſtendendaſque, ſeu comprobandas vires ederentur; alia verò voluptatis tantùm, ſeu quæſtus causâ proponerentur. Prioris generis erant theatrales ludi, gymnici, ſeu circenſes: poſterioris verò ſcenici, ſive muſici, de quibus plura ſcripſerunt Budæus *ad Pandect. in l. athletas* 4. *ff. de his qui notantur infam.* Petrus Gregorius *lib.* 39. *ſyntagm. cap.* 5. Roſinus *lib.* 9. *antiquit. cap.* 2. *&* 5. Paſchalius *de coronis, lib.* 6. Mariana *de ſpectaculis*, Pamelius, Zerda, & Ambianas *ad Tertullianum de ſpectaculis*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 4. *&* 47. Martinus Delrio *diſquiſit. magic. lib.* 4. *q.* 4. *ſect.* 2. Petrus Fab *integr. lib. agoniſt.* Mercurial. *de arte gymnaſtica*, Amaya *lib.* 3. *obſ. cap.* 3. Bulengerus *in tract. de Circo.* Gymnica certamina, ſeu circenſia, erant quaſi meditamenta prœliorum, & robur, modumque pugnandi in bello formantia; ideóque ſimiles agones virtutis, gloriæque causâ aggrediebantur, *d. l. athletas* 4. *l. qua actione* 7. §. *ſi quis in colluctatione, ff. ad leg. Aquil.* veluti ſi quis certaret haſtâ, pilâ, currendo, luctando, vel pugnando. Plato *lib.* 7. *de legibus*, Lucianus ibi: *Decertare docemus, ut labores ſufferre aſſueſcant, & ſimul cedere plagis, ne vulnera averſentur.* Sed cùm Salluſtius dicebat *de conjuratione Catilinæ in princip.* quod melius ſit ingeniis, quàm corporis viribus gloriam quærere, fuerunt quoque certamina in quibus ingenia formabantur ad virtutem litteratum; quapropter loca in academiis iis exercitationibus conſtituta, gymnaſia nuncupantur. Imperatores & Reges hujuſmodi ſtudiorum ludos olim edidiſſe referunt Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 19. Vitruvius *lib.* 7. *de architectura, in princip.* Tacitus *lib.* 14. *annal.* ex eiſque Petrus Gregorius *d. cap.* 5. P. Faber *lib.* 1. *agoniſt. cap.* 25. *&* 26. Scenici autem ludi, ſeu theatrales erant ubi comœdiæ, tragœdiæve recitabantur; mimi, pantomimique diverſas perſonas ſimulantes theatrales ludos edebant, de quibus egi *in cap. cùm decorem, de vita & honeſt. cleric.*

11. De ludis Circenſibus.

Circenſium autem, ſeu gymnicorum apud Græcos olim celebratiſſima ſpectacula fuerunt Olympica, Nemæa, Iſthmica, & Pythia, quæ etiam ſacra appellabantur. De eorum origine, & auctoribus agunt Strabo *lib.* 8. *geograph.* Tertullianus *de ſpectaculis*, Higinus *fabula* 74. Lactantius *lib.* 1. *de falſa relig. capite* 21. Horum certaminum meminerunt Ovidius *lib.* 1. *Metamorph.* ibi:

Néve operis famam poſſit abolere vetuſtas,
Inſtituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomiti ſerpentis nomine dictos.

Auſonius *in eclog.*

Quatuor antiquos celebravit Achaia ludos,
Cœlicolum duo ſunt, & duo feſta hominum.
Sacra Jovis, Phœbique, Palæmonis, Archemoriqué,
Serta quibus pinus, malus, oliva, apium.

Statius *lib.* 6. *Thebaid.* Hæc certamina totâ ferè adſtante Græciâ magno impendiorum quæſtu, & maximo oſtentationis apparatu edebantur, fortiſſimis undique athletis ibi confluentibus, ut referunt D. Chryſoſtomus *orat.* 66. *de Gloria*, Plutarchus *in Numa*: certabantque in his ſpectaculis luctando haſtâ, pilâ, ſeu pugillatu. Silius Italicus *lib.* 16.

Quique armis, ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijuges pollent curru, quis vincere planâ
Spes eſt, & ſtudium jaculis impellere ventos,
Adſint, & pulcræ certent de laude coronæ.

Et D. Iſidorus *lib.* 3. *originum, cap.* 18. *&* 22. quinque gymnicorum enumerat ſpecies, ſaltum videlicet, curſum, jactum, pugillatum, atque luctam. Illud tamen notandum eſt, pugillatum eſſe ubi manuum, brachiorúmque impulſu certabatur: pancratium verò, in quo & crutibus, & toto corpore certari ſolebat. P. Faber *d. lib.* 1. *agoniſt. c.* 10. *&* 13. Cœlius Rhodiginus *lib.* 15. *antiq. lect. cap.* 20.

12. De honoribus, et præmiis athletis concessis.

Maxima autem erat victoriæ in his certaminibus partæ dignitas, & coronarum magnum decus; adeò ut olympici certaminis victoribus licuiſſet ſignare monetam, ut refert Julius Pollux *lib.* 1. *cap.* 12. illiſque conceſſum fuit, ut in exercitu Regi adſtarent. Plutarchus *in vita Lycurgi*, P. Faber *lib.* 2. *agoniſt. cap.* 16. & qui tribus coronis erant coronati, civilium munerum vacationem aſſequebantur, *l. unic. C. de athletis, lib.* 10. ubi plura Amaya; à tutelaque excuſabantur, *l.* 6. §. 13. ibi: *Athleta habens à tutela excuſationem, ſed qui ſacris certaminibus coronati ſunt.* Samuel Petitus *ad ll. Attic. lib.* 1. *tit.* 3. *fol.* 62. Palmatâ etiam, & floridâ veſte conſpicui à cæteris diſtinguebantur. Plinius *lib.* 7. *cap.* 47. triumphalique curru per theatrum tranſvecti in patriam deducebantur. Plinius Junior *lib.* 10. *epiſt.* 119. ex eorum numero duces eligebantur. Strabo *lib.* 13. Diodorus Siculus *lib.* 12. illorumque ſtatuas erigi, imagineſque dicari mos erat. Xenophon *lib.* 3. *memorab.* Lucianus *de imaginibus.* Denique quo major illis accederet majeſtas, & veneratio, dicti fuerunt Hieronicæ, id eſt ſacrorum certaminum victores; & coronas, quibus ornabantur, dictas fuiſſe ſacras, conſtat *ex d. l. commodis*, & ex Silio Italico *lib.* 14. ibi:

Hic Arethuſa ſuum piſcoſo forte receptat
Alphæon ſacræ portantem ſigna coronæ.

Texebantur autem coronæ olympicæ ex oleaſtro. Plinius *lib.* 15. *cap.* 4. Pythiæ ex lauro. Ovidius ſuprà relatus. Nemææ ex apio. Lucianus *de gymnicis.* Et in omnibus his radiantibus foliis palma ſignum victoriæ exhibebat. Caſſiodorus *lib.* 8. *var. epiſt.* 22. ibi: *Olympicos currus frequens palma nobilitat.* Paſchalius *dicto lib.* 6. *de coronis, cap.* 16. *&* 21. quæ ſacræ coronæ adeò evectæ, elatæque in tantùm majeſtatis fuerunt, ut Reges ipſi iis præmiis ornati inter fauſtos eventus referrent, ut de Philippo Plutarchus refert *in vita Alexandri*: de Archelao Macedoniæ Rege Suetonius *in vita Neronis.* Ad quam certaminum dignitatem reſpexit Horatius *lib.* 1. *carminum, od.* 1. ibi:

Sunt quos curriculo pulverem olympicum
Collegiſſe juvat: metaque fervidis

Evitata

Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum dominos evehit ad Deos.

Nec solùm his honoribus decorabantur, verùm & in vulgaribus, communibusque agonibus constituta erant victoribus præmia, & commoda pecuniæ æstimanda, *l. penult. ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Unde Virgilius *lib. 5. Æneid.* dum de his certaminibus agit, ait:

Et palmæ pretium victoribus, armaque, & ostro
Perfusæ vestes, argenti, aurique talenta.

In sacris autem certaminibus nullum certum erat præmiorum commodum ultra coronas, illudque maximum gloriæ, & celebritatis decus constitutum: sed patria ex qua oriundi erant ipsi facti certaminis victores, illis ex ea die, non quâ coronam adepti essent, sed ex qua civitatem ingressi fuerant, stipendia annua, seu commoda annonaria propter sacras coronas præstabat. Plinius Junior *lib. 10. epist. 119.* Tertullianus *in Scorp. c. 6.* ibi: *Nemo tamen agonis præsidem fugillaverit, quòd homines violentia objecter, injuriarum actiones extra stadium; sed quantùm labores illi, & cruores, & vibices negotiantur, intendis, coronas scilicet, & gloriam, & dotem, privilegia publica, stipendia civica, imagines, statuas, & quale potest saculum præstare, de fama æternitatem, de memoria resurrectionem.* De his commodis præmiorum agit Papinianus *in d. l. commodis*, dum docet, his commodis, quæ propter coronas sacras præstantur, posse condemnato interdici, & pecunias illas, seu pensiones ex stipendiis provenientes ex causa judicati capi posse; quæ est vera Papiniani sententia, ut jam notarunt Petrus Faber *lib. 2. agonist. c. 17.* Cujacius *lib. 10. respons. Papin. in eodem textu*, omissâ expositione Forcatuli *in Cupidine juris, cap. 20.* Nec tunc obstat textus *in d. l. spem, C. quæ res pignori.* Nam omissis solutionibus traditis ab Accursio, Bartolo, Baldo, & Fulgosio *in d. l. spem*, & *in d. l. stipendia.* Zasio, Aretino, & aliis relatis à Genoa *in conciliat. legum, fol. 484.* respondendum est cum Petro Fabro *d. c. 17.* Papinianum loqui de commodis jam debitis propter coronas adeptas, & præmia consequuta; Alexandrum verò agere *in d. l. spem*, de spe victoriæ, quæ nondum accidit, & coronæ nondum adeptæ, præmiisque nondum acquisitis, quæ publicè interest non pignori obligari, ne ab animosa, strenuaque decertatione, ad quam spe præmiorum athletæ alliciuntur, omnino retrahantur, cùm commoda aliis obligata ipsi perlaturi non sint. Nisi dicamus cum Cujacio *in recit. ad tit. C. quæ res pignori*, spem illam præmiorum privatâ pactione pignori dari non posse, *d. l. spem*: at verò judicis auctoritate pignoris jure in causam judicati capi prohibitum non esse.

13. EXPONITUR L. TRIBUS 8 ff. DE USUFRUCTU EAR. REB.

Suprà traditis oppoui potest textus *in l. tribus 8. ff. de usufructu earum rerum*, in illis verbis: *Si coheredes ex causa fidejussoria convenirentur, eos mandati non acturos.* Ex quibus deducitur, fidejussorem solventem pro reo principali, adversùs eum actione mandati non rectè agere. Igitur quia fidejussor non tenetur indemnem reddere reum principalem, ut in præsenti textu docetur. Cui difficultati respondendum est, in eo textu hæredes, qui fidejusserunt, & solverunt, non habere regressum actione mandati adversùs reum principalem, hoc est legatarium, vel ejus hæredem; quia non ejus mandatu fidejusserunt, sed jussu testatoris; & non propter alienam obligationem, sed propter suam, ut se liberarent legato cautionis sibi à testatore injuncto: quare ut fidejussores, qui in rem suam, vel donandi animo intercesserunt, non habent regressum contra reum principalem; ita nec fidejussores, de quibus in eo textu, ut docuit Cujacius *l. b. 17. qq. Papin.* in eo textu.

CAPUT III.

Idem *Cantuariensi* a *Archiepiscopo.*

COnstitutus in præsentia nostra dilectus filius noster Magister Stephanus, suâ nobis assertione monstravit, quod pro Magistro P. *b* Bleiensi Cancellario tuo, tempore Lateranens. *c* Concilii ad preces ipsius in xv. marchas *d* sterlingorum legalium, & communium intercessit, quas quoniam usque modò debitor non persolvit, justè plurimas asserit à creditoribus molestias pertulisse, & antiquum debitum plurimùm *e* augmentari. Unde quia pro nostro volumus officio providere, ne qui gratiam meruit, pœnam sustineat: f. t. per A. s. p. m. quat. si legitimè de hujusmodi tibi assertione constiterit, præfatum P. ut eum à præscripta intercessione sine dilatione prorsus absolvat, omni gratiâ & timore postposito, nullius ap. ob. ecclesiasticâ districtione compellas. Quia verò diversa experimenta morborum varia nos compellunt remedia invenire, præsentium significatione injungimus, ut si præfatus P. debitum, vel accessiones fortè negaverit, consuetudine quæ legi contraria est, non obstante, *f* juramentum calumniæ subire cogatur. Præterea quia difficile foret intercessori testes in Angliam ducere, judicibus Bon. satisdatione idoneâ à P. acceptâ, quod ad testes *g* audiendos vadat, vel mittat, infra terminum competentem litteris tuis significes, ut eos vice tua recipiant, examinent, & interrogent diligenter, & depositiones eorum transmittant inclusas, & significent quanta fides testibus, vel instrumentis possit haberi. Cæterùm si jamdictus P. citatus præsentiam tuam adire, vel judicio stare contempserit, eum infra triginta dies post harum susceptionem reddas beneficio alienum. & redditus ejus in debitorum *h* solutionem convertas, quousque fuerit debitoribus satisfactum.

NOTÆ.

a. *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. 5.* Balduino videlicet II. qui Ecclesiam Cantuar. rexit ex anno 1184. usque ad annum 1196. quem Polyd. Vergilius *lib. 4.* refert inter viros ea tempestate ingenio, & pietate claros. Giraldus apud Ulserium *in epistolis Hiber-*

*nia, pag.*117. vocat eum ſanctum, & litteratiſſimum Archipræſulem : & Harpesfeildus *ſect.*12. *cap.*18. ſcribit, quod cùm felici vigeret ingenio, egregiè in litteris profecit, evaſitque poſtea in virum tam in aliis diſciplinis, quàm in Theologia inſigniter doctum, doctrinæque magnitudine, rerum gerendarum prudentiâ, & ſingulari eloquentiâ claruit. Plura de eo refert Richardus Smitheus *in ſerie Præſulum Cantuar. cap.*8.

2. [b] *P. Bleſenſis.*] Petrus videlicet Bleſenſis, qui fuit Cancellarius ipſius Balduini II. ut ipſe Bleſenſis fatetur *epiſt* 91. ibi : *Confidenter, & ſub teſtimonio plurium dico, me ſemper dictare litteras ſolitum citiùs, quàm poſſet aliquis exarare : ad veritatem, non ad jactantiam dico. Vidit quandoque dominus Cantuarienſis, & vos ipſi cum eo, multique alii, me diverſis matriis tribus dicere ſcriptoribus, & uniuſcujuſque calamo feſtinanti ſatisfacere, neque (quod de ſolo Iulio Cæſare ſcribitur) quartam epiſtolam dictare & ſcribere.* De quo Poſſevinus *in apparatu*, hæc refert : *Sanè magni animi dotibus vir hic præditus fuit, qui & Archiepiſcopatum Neapolitanum tenuit, & Epiſcopatum Reſſenſem hic recuſavit, & integer vitæ, ſceleriſque purus, martyrium deſideravit. Libertate autem in ſcribendo uſus, ne Regibus quidem tacuit quæ dicenda eſſent : & verè Epiſcopis & Abbatibus normam vivendi præſcripſit.* Baleus *centur.*13. *cap.*21. ibi : *Petrus Bleſenſis verè linguâ diſertus, & eloquens, omnigeno nitidioris doctrinæ honeſtamento nobilitatur, teſtis, & præco veridicus : hic perdoctus vir non ſolùm rem, ſed etiam nomen tranſubſtantiationis profitetur, ſic ſcribens ſermone* 38. *Sacerdotum miniſterio panis, & vinum in carnem Chriſti tranſubſtantiatur.* Et *epiſt.*140. ita ſcribit : *Et ut gratiâ exempli in uno Sacramento videas abyſſum profundiſſimam, & humano ſenſui imperceptibilem, panem, & vinum tranſubſtantiatis virtute verborum cœleſtium in corpus, & ſanguinem Chriſti, accidentia, quæ priùs ibi fuerant, ſine ſubjecto remanent.* Vera opera tanto ingenio digna in lucem edidit, quæ refert Bellarminus *de ſcriptoribus Eccleſiæ, verbo Petrus Bleſenſis ;* & nuper edita ſunt anno 1667. cum notis Joannis Buſei.

[c] *Lateranenſis Concilii*] Celebrati temporibus Alexandri III. cui interfuit ipſe Petrus Bleſenſis, & hac occaſione forſan iter faciens per Bononiam, mutuam pecuniam ibi accepit.

[d] *Sterlingorum.*] Genus eſt peculiaris monetæ Anglorum, ut refert Polydor. Vergilius *lib.*17. *hiſtor. Anglia.*

3. [e] *Plurimùm augmentari.*] Ex his verbis deducitur fidejuſſorem teneri non ſolùm in ſortem principalem, pro qua fidejuſſit, verùm & ad uſuras, & ſimiles acceſſiones, ita ut ſi reus principalis moram fecerit in ſolvendo id quod promiſit, & ita obligatio ejus augeatur, veluti in contractibus bonæ fidei, in quibus uſuræ ex mora debentur, *l.*4. *C. depoſiti, l.curavit* 5. *C.de action. empti, l. qui per colluſionem* 49. *ff. eodem :* vel ſi in contractibus ſtricti juris pœna promiſſa ſit, tenebitur fidejuſſor ad uſuras, & in his contractibus ad pœnam : probant textus *in l. etiam* 3. *C. de fidejuſſ. tut. l. ſi mandato* 8. *C. quod cum eo, l.initio* 5. *C.de pactis inter emptor. l.fidejuſſorio, C.de fidejuſſ. l.quæro* 54. *ff.locati, l.ſi quis* 24. §.1. *ff.de uſur. l.*1. §. *Beliſſimè, l.penult. ff.ut legatorum nomine, l. ſi poſtea* 10. *ff. rem pupilli, l.*2. §.*penult. ff. de adminiſtr.rerum, l. amiſſi* 52. *l.ſi quis pro eo* 56. §. *ſi nummos, l. fidejuſſores* 58. *ff. de fidejuſſ. l. ſi ſervum* 91. §.*nunc, ff. de verb. oblig. l.Latinus. ff. de juriſdict.* ut contingit in pignore accepto, *l.*11. §.3. *ff.de pignorat.act.* niſi pœna commiſſa ſit ex facto ipſius rei, *l.ult. ff. de jurejur.* veluti Magiſtratus, pro quo quis fidejuſſit ; nam ſi pœna ex ejus facto committatur, fidejuſſor non tenetur, *l. fidejuſſores* 68. *ff. hoc tit. junctæ l.*1. *C. de peric. eorum qui pro magiſtr. lib.*11. *l.*1. *ff.de magiſtr. conven. l.*2. §.*ult. l.libertus* 17. §.*ult. ff.ad municip. l.*2. *C.ad Turpil.* Sed tunc obſtat, quod fidejuſſor non cenſetur acceptus, niſi in id, quod contractus tempore debiturum erat, *l.retentionem, C.de uſuris :* ſed tunc uſuræ, & ſimiles acceſſiones non debebantur : ergo nec ad eas tenetur fidejuſſor, præcipuè cùm mora ſua cuilibet nocere debeat, *l.in condemnatione* 173. §.*Unicuique, ff. de reg. jur.* Quare nec mora fidejuſſoris reo principali nocet, nec mora rei principalis fidejuſſori, *l. ſi pupillus* 127. *junct.l.cùm filius* 49. §.1. *ff.de verb.oblig. l.ſi libertus* 44. *ff.de oper.libert.* niſi ad perpetuandam obligationem ; quia cùm per moram perpetuetur obligatio principalis, perpetuatur & acceſſoria, *l.ſi à colono* 58. §.1. *ff. hoc tit. d. l.ſi quis* 24. §.1. *ff.de uſuris, l.cùm filius* 44. *l.mora* 88. *ff.de verb.oblig.* quod provenit ex natura obligationis fidejuſſoriæ ; nam cùm pendeat à principali, neceſſariò perpetuata principali, perpetuatur & acceſſoria ; quod non contingit in uſuris, quæ non debentur ex principali obligatione, ſed veniunt officio judicis, ut probat doctè Arnoldus Vinius *lib.*2. *cap.*10. *per totum, in ſelect.* Pro hujus difficultatis ſolutione communiter diſcrimen conſtituunt Heringius *de fidejuſſ. cap.*24. *num.*152. Cujacius *lib.*3. *ad Afric. in l.centum, ff.de eo quod certo, & lib.*28. *qq. Pauli in l.Stichum* 95. *ff.de ſolut.* Leothardus *de uſuris, q.*20. *n.*16. Vinius *ubi ſuprà*, inter eum caſum, in quo fidejuſſor accipitur in omnem cauſam ; & inter eum, in quo ſimpliciter tantùm ad certam ſummam recipitur. Primo caſu etiam ad uſuras, & ſimiles acceſſiones tenetur, quia ut dicitur *in l.ſi quis* 56. §.2. *hoc tit.* in omnem cauſam acceptus videtur. Secundo verò caſu neo etiam propter moram rei principalis in majorem ſummam tenetur, quia ejus obligatio augeri non poteſt contra fidejuſſoris mentem, & voluntatem : quando verò dicatur fidejuſſor in omnem cauſam acceptus, examinant Vinius *ubi ſuprà*, Cujacius & Donellus *in l. centum, ff. de eo quod certo* : ubi exponunt difficilem textum *in l.quæro, ff.locati.* In præſenti textu certum eſt, acceptum fidejuſſorem fuiſſe in omnem cauſam ; non tamen inde accipias relata verba de uſuris, quæ jure Pontificio nec in contractibus bonæ fidei ex mora veniunt ; ſed de pœna, & ſimilibus acceſſionibus : unde infra ait Pontifex *debitum, vel acceſſiones* ; nunquam tamen dixit uſuras, quæ hoc jure regulariter ſemper improbantur.

[f] *Juramentum calumniæ.*] De quo egi ſuprà *in titulo de juramento calumniæ.*

[g] *Audiendos vadat.*] Hæc verba expoſui *in cap. in nomine, de teſt.*

[h] *Solutionem.*] Juxta adducta in proximo commentario.

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hac Lucii III. epiſtola ſequens deducitur aſſertio : *Compellitur debitor principalis, qui per tempus ceſſavit in ſolutione, unde fidejuſſor moleſtatur, ipſum liberare.* Probant eam textus *in cap. fin. hoc tit. l. Lucius* 38. §.1. *ff. mandati, l. ſi ab arbitrio* 10. §.*ex cauſa, ff.qui ſatisd.cog. l.ſi is à quo,* §.*ſemel, junctæ l. planè, ſequenti, ff. ut in poſſeſſ. legat. l. in omnibus, ff. de judiciis, l. ſi creditores* 31. *ff. de privil. credit. l.*14. *tit.*12. *part.*2. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa & Garaña hîc, Gaillus *lib.*2. *obſerv. cap.*29. *num.* 2. Cencius *de cenſ. part.*7. *artic.*4. *num.*7. D. Joan. de Larrea *deciſ.*93. *per totam*, Heringius *de fidejuſſ. cap.*25. *num.*33. Cujacius, & Donellus *in l.*10. *C.mandati*, Gibalinus *de uſuris lib.*4. *cap.*6. *artic.*

articulo 15. Vinius *lib. 2. select. cap. ultimo*, Phœbo *decis.* 180.

5. TRADITUR DUBITANDI RATIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Fidejussor antequam solvat, non potest actione mandati agere contra reum principalem, *l. si pro eo* 10. *C. mandati*: nam cui mandatum est ut fidejubeat, mandatum creditur ut solvat, *l. indebitam, ff. de condict. indeb. l. 1. C. de dolo.* Unde si jubeat testator hæredi, ut pro aliquo fidejubeat, & hæres solvat, actionem mandati non habet, quasi paria hæc sint, *spondè*, & *solve*, ut *in l. tribus* 8. *ff. de usufr. ear. rer.* Et ita dum fidejussor non solvit, mandatum adimplere, & perficere non videtur, ac per consequens non potest intendere actionem mandati contra ipsum reum principalem, ut à fidejussione liberetur, *l. si mandatu* 45. §. *sed si mandatu, ff. mandati, d. l. indebitam.* Nec etiam poterit petere fidejussor, ut ex integro satisdatio detur, *l. si is à quo* 3. §. *si semel, ff. ut in possess.* etiamsi cautionem inidoneam à principio datam esse dicat, *l. 3. ff. de fidejuss. l. inter*, §. *abesse, ff. mandati, l. 1. §. illud, vers. Item quæritur, ff. de separat.* pluribus relatis probat Felicianus *de censibus 1. parte, lib. 1. cap. 7. num. 17. & lib. 3. capite 9. num. 9.* Igitur in præsenti specie nullo modo poterat fidejussor agere contra reum principalem, ut ab obligatione fidejussoria liberaretur.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Quâ difficultate non obstante verum est, certis in casibus licere fidejussori agere contra debitorem, ut eum à fidejussione liberet, quos refert Gregorius *in capite finali, hoc tit.* Inter eos & ille refertur, videlicet si debitor morosè persistit in obligatione, passusque est fidejussorem molestari: quantum verò tempus desideretur, ut dici possit debitorem diu in solutione cessasse, arbitrio judicis relinquitur, ut *ex dicta l. Lucius* 38. §. 1. docent Menochius *de arbitrar. casu* 41. *num. 4.* Gomezius *libro 2. variar. cap. 13. num. 10.* Osualdus *ad Donellum lib. 13. cap. 13. littera E.* Heringius *de fidejuss. cap. 25. num. 33.* nam licèt verbo *diu*, utatur ibi Consultus, quod decem annorum spatium importat, *l. fideicommissum* 16. §. *Aristo, ff. qui & à quibus, l. si diuturna, ff. de legib.* juncto Donello *lib. 1. comment. cap. 10.* Osualdus *littera F*; aliquando tamen minus tempus demonstrat, ut biennium *in l. cùm dominus 6. ff. locati*: quinquennium *in l. 3. §. 2. ff. de re milit.* & minus tempus *in l. 1. §. largius, ff. de succes. edict. l. 3. C. de execut. rei judic. l. 1. C. de patria potest. l. non distinguemus* 32. §. *si aliter, ff. de receptis.* Ex quibus, & aliis apertè constat, verbum *diu*, ad minus tempus quàm decennium referendum esse, & in terminis probari videtur *in l. 14. tit. 12. part. 5* notarunt Valascus *consult. 36. num. 1.* Larrea *decis. 93. num. 6.* In censibus autem, & aliis annuis redditibus, qui tractum habent successivum, præsens assertio non procedit, quia imputari non potest debitori, cur eos non redimat, ut docuerunt Rodriguez *de annuis reddit. lib. 2. quæst. 13. num. 18.* nisi debitor cœperit facultatibus labi, & ad inopiam vergat; nam tunc etiam in contractibus censualibus beneficium hoc fidejussori competit, ut ex Peguera *decis. 192.* & aliis resolvit Cencius *de censibus, part. 2. cap. 7. artic. 4. num. 7.* Licèt enim fidejussor debitoris census videatur respicere perpetuitatem, quousque census redimatur; de novo tamen superveniente jactura bonorum, novum etiam auxilium præstandum est. Et præsentis assertionis magna ratio est; nam in fidejussoria obligatione non videtur actum, ut fidejussor perpetuò obligatus sit, sed post justum tempus eximatur, & indemnis reddatur: neque æquum est eum, qui amici officium exhibuit, retineri in perpetua obligatione, à qua possit amicus eum liberare solvendo pecuniam debitam, *l. si mora 9. juncta l. si constante, §. penult. ff. solut. matrim. l. si quis bina 4. §. ult. ff. de periculo & commodo.* Rectè ergo cùm in præsenti specie ob moram debitoris in solutione fidejussor inquietaretur, decrevit Lucius III. reum principalem cogendum esse per subtractionem fructuum sui beneficii fidejussorem indemnem reddere, ne fidejubendi officium illi damnosum esset, contra textum *in l. si servus, §. quod verò, ff. de furtis, l. ex mandato, ff. mandati, l. sed & si 7. ff. quemad. testam.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam 7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. etsi regulariter verum sit, non posse fidejussorem petere, ut reus principalis illum liberet, aut nova cautio illi præstetur, tamen justis ex causis intervenientibus, quæ in præsenti textu, & *in cap. fin. hoc tit.* referuntur, contrarium dicendum est, ex juribus suprà relatis; quemadmodum licèt fidejussor mandatum solvendi susceperit, *l. indebitam, ff. de condict. indeb.* hoc tamen implere, & præstare debet, dum illi officium fidejubendi damnosum non sit, *d. l. si servus, §. quod verò*; ita & si justam causam habeat, veluti quia molestatur, ut in præsenti specie, rectè agit, ut à fidejussione liberetur. Donellus *in d. l. si quis pro eo* 10. *C. de fidejuss.*

CAPUT IV.

Innocent. III. *in Concilio Lateran.*

QUod quibusdam religiosis à Sede Apostolica est prohibitum, volumus, & mandamus ad universos extendi, ne quis videlicet religiosus absque *b* majoris partis Capituli, & Abbatis sui licentia pro alio fidejubeat, vel ab aliquo pecuniam mutuam accipiat ultra summam communi providentiâ constitutam: alioquin non teneatur conventus pro his aliquatenus respondere, nisi fortè in utilitatem *c* domus ipsius manifestè constiterit redundasse. Et qui contra istud statutum venire præsumpserit, graviori disciplinæ subdatur.

NOTÆ.

a Lateran.] Generali videlicet, sub Innocent. III. celebrato, ubi *cap. 59. & in cap. unic. hoc tit. in 4. collect.* refertur hic textus, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinit.*

b Majoris partis.] Quæ etiam desideratur in qualibet alienatione rerum Ecclesiæ, juxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à major.*

c In utilitatem domus.] Ex his verbis deducunt Fachineus *lib. 2. controv. cap. 77.* Pinel. *in l. 2. C. de rescind. num. 69.* quod quando Prælatus cum debita solennitate mutuam pecuniam accepit, etsi non probetur eam conversam fuisse in ejus utilitatem, tenetur

netur Eccleſia eam ſolvere. Sed contrarium, immò non teneri Eccleſiam ex mutuo à Prælato ſimul cum Capitulo accepto, niſi probatum fuerit, pecuniam verſam eſſe in ejus utilitatem, docuerunt plures congeſti à Barboſa *in collect. & ſelect. ad hunc textum*, Hermoſilla *in l. 3. tit. 1. gloſ. 2. part. 5.* in qua opinionum varietate placuit diſtinctio P. Molinæ *tom. 2. de juſtitia, diſp. 300.* quem ſequuntur plures congeſti ab Hermoſilla *ubi proximè*, & noviter Gibalinus *lib. 1. de uſur. cap. 3. art. 2. num. 5.* videlicet, ut ſi ad mutuum ſolvendum alienanda ſint immobilia, aut mobilia pretioſa, quæ ſervando ſervari poſſunt, incumbat creditori onus probandi, tale mutuum ceſſiſſe in utilitatem Eccleſiæ; quia talia bona nequeunt alienari ſine debita ſolennitate. Si verò ad mutui accepti ſolutionem ſufficiant alia bona mobilia, non eſt neceſſariò probanda prædicta utilitas Eccleſiæ. Quando tamen pecunia dicatur verſa in Eccleſiæ utilitatem, exponit Gibalinus *ubi ſuprà*.

COMMENTARIUM.

2. QUidam ſunt fidejuſſores, qui variis ex cauſis ex fidejuſſione efficaciter non obligantur, qui non idonei dicuntur *in l. 3. ff. de fidejuſſ. l. 1. & 2. ff. qui ſatiſd. l. 1. ff. ſi quis in jus vocatus.* Et in primis jure civili attento omnes perſonæ, quæ ſtipulari non poterant, veluti mutus, infans, & ſimiles, qui ſolennia ſtipulationis verba proferre non poterant, nec ut fidejuſſores poterant intercedere, *l. Græcè 8. ff. l. blanditus 12. C. hoc tit.* Hodie tamen attentâ lege *2. tit. 18. lib. 5. recopil.* omnes illi fidejuſſores dari poſſunt, ſi conſenſum, conceptumque ſuum exprimere poſſint, ut docent Gregorius Lopez *in l. 6. tit. 12. partit. 5.* Padilla *in l. promiſſis, num. 5. C. de tranſact.* Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. 3. num. 22.* Azevedus *in d. l. 2. num. 19.* Marienzus *gloſ. 3. num. ult.* Infans verò, prodigus, furioſus, & ſimiles, qui ex contractibus efficaciter non obligantur, nec ex fidejuſſione tenentur. Deinde idonei fidejuſſores non ſunt minores, qui licèt ſtricto jure efficaciter teneantur, ut agnoſcunt Gomez *lib. 2. var. cap. 13. num. 18.* Barboſa *in l. 1. C. de fil. famil.* tamen non ſunt idonei, *l. de die 8. §. 1. ff. qui ſatiſdar. cog. l. ſed & ſi 7. §. non ſolùm 3. ff. de minor. l. 3. l. ſi Titius 48. ff. hoc tit. l. 1. C. de fil. famil.* Cùm enim fidejuſſio per ſe damnoſa ſit, ut ſuprà probavi *in cap. 1.* creditur minorem in ea fuiſſe circumſcriptum, & ita facilè ipſe reſtituitur adverſus fidejuſſionem, ut probant Heringius *de fidejuſſ. cap. 1. num. 46. & cap. 7. ex num. 82.* Pirrus Manius *eod. tract. 2. p. ſect. 8. cap. 15.* latè Noguerol *alleg. 34.* Fontanel. *de pactis nupt. clauſul. 4. gloſ. 8. p. 3. num. 28.* Barboſa *ubi ſuprà*, Molina *de juſtitia, tract. 1. diſp. 504. num. 25.* niſi minor fidejuſſerit in rem propriam, ideſt in proprio negotio, ut in utilitatem ſuam fidejuſſio vertatur, *d. l. de die 8. §. 1.* vel ſi minor majorem ſe dixerit in fidejubendo, & ita deceperit creditorem, *ex authent. ſacramenta, C. ſi adverſus vendit.* quod latè exponit Noguerol *ubi proximè*: vel ſi in cauſa pia intervenerit, veluti ut patrem captivum redimat, aut in carcere detentum liberet, *authem. ſi captivi, C. de Epiſc. & cleric.* Noguerol *ſuprà, num. 7.* Barboſa *num. 3. & 4.* Quare meritò Papinianus *in l. ſi Titius 48. ff. hoc tit.* dixit hoc beneficium in incerto eſſe, quia his exceptionibus, & aliis limitatur. Nec etiam fœminæ, & clerici licitè, & efficaciter fidejuſſores intercedunt, ut probavi *in cap. 1. hoc tit. & in cap. ex reſcripto, de jurejur.* Etiam militesarmatæ militiæ, qui in caſtris degunt, ſtipendiaque merent, idonei fidejuſſores non ſunt, niſi in negotium proprium interveniant, *dicta l. de die 8. §. 1. ff. qui ſatiſd. l. miles 31. C. locati, l. 2. tit. 12. partit. 5.* ubi duas rationes aſſignat Alphonſus noſter illis verbis: *Porque no ſe embargue el ſervicio de el Rey, y porque los hombres no pudieran aver derecho de ellos tambien, y tan legeramente, como de los otros.* Incutit enim terrorem cingulum militare, ut probat Juvenalis, ſive quivis auctor eſt, *ſatyr. 16.* notarunt Eringius *dicto cap. 7. num. 160.* Pirrus *d. ſect. 8. cap. 4.* Gomez *d. cap. 13. num. 10.* quod procedit in militibus in expeditione ipſa occupatis, qui caſtra ſequuntur, & ſtipendia merent; non verò in illis, qui parati ſunt ad bellum, vulgò dicimus terciados y quintados; quia illi ex fidejuſſione efficaciter obligantur, ut docent Gregorius Logez *in d. l. 2. gloſ. 1.* Gamma *deciſ. 365. per totam*, ubi Flores de Mena.

3. Succedunt filiifamilias, & ſervi, circa quos ſciendum eſt, quod cùm filiusfamilias integrum caput in civitate habeat, *l. nam civium 4. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni, l. ille à quo 13. §. ult. cum l. ſequent. ff. ad Trebell.* & obligari poſſit ex quibuſcunque cauſis, non minùs quàm pater, *l. ſi quis cum filio 44. ff. de pecul. l. tam ex contractibus 57. ff. de judiciis, l. ſi prædia 58. in fine, ff. de donat. inter, l. cùm filius 39. ff. de obl. & act.* nulla eſt ratio cur de fidejuſſione efficaciter non obligetur: ſed ob honorum defectum illum non eſſe idoneum fidejuſſorem, dicitur *in l. 3. ff. hoc tit.* nec in neceſſariis fidejuſſionibus eſſe admittendum, niſi cùm alii etiam non idonei admittuntur, veluti in ſpecie textus *in l. 2. §. quod ait 3. junctâ l. ſequenti, ff. qui ſatiſd. cog.* unde ſi in aliis cauſis intercedat, tenet obligatio, *l. nulla 5. C. quod cum eo, l. item 7. in princip. ff. ad Macedon.* niſi per fraudem intercedat filius, qui ut talis tanquam principalis obligari non poterat, ut dicitur in §. 1. ejuſdem legis: idemque de mandato docetur *in l. ſi verò 12. §. idem 4. ff. mandati:* quare ſui juris factus tenetur ex bonis propriis ſolvere, *l. ſi dubitet 10. §. filius, ff. hoc tit.* & dum eſt in ſacris paternis, tenetur ex bonis caſtrenſibus, vel quaſi, ſeu aliis ad eum ſpectantibus ſolvere, *d. l. 10. §. filius:* & ita ſolvens actionem mandati habet contra reum principalem, non directam, ſed utilem, quia directam patri acquiſivit, in cujus poteſtate erat tempore quo contraxit, *l. ſi verò 12. §. filio, ff. mandati, l. quadam 46. in fine, ff. de hered. inſtit.* ubi Cujacius *tract. 2. ad Afric.* Revardus *in l. quæ 17. ff. de reg. jur.* Gothofredus *in l. filius 76. ff. de verb. obl.* immò etſi non fidejubeat ex cauſa peculiari, nec ex re patris, ſed ex quacumque alia, *l. 3. §. ſed ſi filius 9. ff. de peculio.* Poteſt etiam filiusfamilias pro patre reo principali efficaciter fidejubere, *l. 1. C. de filiofamil. minor. l. ſi ex alio 9. C. quod cum eo, l. ſi paternam 8. C. ad Vellejanum, l. filius 8. C. hoc tit. l. ſi dubitet 10. §. filius, ff. eod.* ubi referuntur effectus ſimilis fidejuſſionis. Et licèt vulgò hæſitetur, quomodo filius pro patre intercedere poſſit, cùm juris cenſurâ una eademque perſona cum eo credatur, *l. ultima, C. de impuber.* & nemo apud ſeipſum, vel pro ſeipſo fidejubere poſſit, *l. hæres 21. §. ſervo 2. l. Granius 71. ff. de fidejuſſ.* in promptu ſolutio eſt; ſiquidem filius in his, quæ ad patrem pertinent, & ſunt correlativa inter utrumque, cenſetur cum eo una, eademque perſona: ſed in his, quæ ſpectant ad extraneos habetur, prout eſt, pro diverſa perſona; & ideo apud extraneum obligatur, in judicium trahitur, & cætera agit, aut patitur, tanquam paterfamilias; & ita poteſt pro patre apud extraneum fidejubere, non verò pro extraneo apud patrem, argumento legis *Imperator 50. ff. ad Trebel.* Non idem dicendum eſt in ſervo; ſi enim extra cauſam

fidejubeat

fidejubeat peculiarem, & extra rem domini, inutilis fidejussio est. Differentiam inter utramque personam notavit Ulpianus *in d.l.3.§.filius 5. §.Julianus 6.& §.sed si filius 9.ff.de peculio:* quam comprobant textus *in l.3. l.sed etsi 20. juncta l.servus, antecedenti:* & à contrario sensu, *l.heres 21.§.servus 21.hoc tit. l. de die 8. l.si servus 2. ff. qui satisd. cog. l. in persona 30. §.1. ff. de pactis:* in cujus differentiæ ratione reddenda non consentiunt Interpretes, omissis traditis ab Heringio *d.cap.7. n.292.* Veram assignavit D. Josephus de Retes *de fidejussoribus c.5. n.20.* supponit enim peridoctus vir, differentiam hanc non latuisse tam Sabinianis, quàm Proculeianis; immò & Sabinianorum sententiâ tantùm differentiam illam obtinuisse, quia Proculeiani nullum inter filium & servum discrimen constituissent. Et licèt sententia Proculeianorum juri consona sit, differentia tamen Sabinianorum magis accedit respectui pudoris, & verecundiæ paternæ; erat enim indecens, ut saltem peculio tenus, cujus administrationem filio permiserat, pater recusaret implere fidem à filio promissam in fidejussione; pudorem enim filii in patrem reflectimus, ut pudoreremur patris in filium, argumento legis *isti quidem 8. de eo quod metus, l. quamvis 20. ff. solut. matrim.* quæ ratio in servo erga dominum non militat; fides enim servi nulla, aut fluxa est; & ejus persona, si ita dici potest, omnium est vilissima, juris Romani censurâ. Hac ergo forsan ratione ait laudatus Præceptor, quod Sabiniani fidejussionis servilis extra causam peculiarem factæ nullam curam habuerunt, sed fidejussionem filii voluerunt patrem obligare peculio tenus, ex quacumque causa fidejussisset: à quibus imbutus Julianus, qui ejusdem scholæ fuit, *l.2.in fine, ff.de orig.jur.* respondit *in d.l.3.§.filius 5. cum seqq.* eam differentiâ quæ in fidejussione datur, dari etiâ in obligatione mandati, si servus, vel filius extra causam peculiarem rem domini mandaverint; mandatū enim filii patrem onerat, sed mandatum servi non onerat dominum. Nec obstat textus *in l.si servi 42.ff.de negot. gestis,* ubi actio de peculio ex mandato servi in dominum competit; quia accipiendus est juxta propositam differentiam, quando ex re domini, vel propter negotium peculiare servus mandavit. Idem dicendum esse in compromisso, & in juramento delato à servo, vel filio, docte probat ipse præceptor *num.20.*

Tandem monachi, qui nec velle, nec nolle habent, *cap.dilectus 27. de elect. in 6. cap.2. de rest. in eod. libro, cap. non dicatis 12. quæst.1.* ideoque servis æquiparantur, licèt minùs orthodoxè, à Duareno *ad titul.de condict. indeb. cap.6.* Osualdo *lib.17. Donelli, cap.20. littera A*, non aliter ex fidejussione obligantur, quàm accedente superioris consensu, & licentia majoris partis Capituli, *l.2. tit.12. p.5.* quo casu procedit textus *in cap. ex referipto 9. de jurejur.* docuerunt plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib.1. juris eccles. cap.43. n.58.* quibus addendi plures congesti à Tamburino *tom.3. de jure Abbat. disp.3. quæst.6. num.35.* Diana *p.11. tract.4. resol.31.* Heringius *de fideuss. cap.7. num.43.* Pirrus Mauritius *eod. tract. sect.8. q.11.* nam monachi quid proprium non habent, *cap. cùm inter, de statu monach.* nec res monasterii distrahere possunt: quare non est unde consistat obligatio, & ideo ipso jure fidejussio nulla est, cùm persona, nec bona adsint, in quibus consistere possit, ut de servis proximè diximus.

CAPUT V.

* Gregorius IX.

EUm, pro quo te fidejussorem obligasti, si diu in debiti solutione cessavit, aut dissipare bona cœpit, seu super hoc condemnatus fuisti, jure poteris convenire, ut te à fidejussione debeat liberare.

NOTÆ.

1. *Gregorius.*] Qui præsentem constitutionem deprompsit partim *ex l.Lucius 38.§.1. ff.mandati*, partim *ex l.fidejussio 10. C. de fidejussor. l. fidejussor 45. ff. hoc tit.* ut notavit Cujacius *in cap.3. hoc tit.* In præsenti ergo Gregorius tres casus proponit, & exponit, in quibus fidejussor agere potest contra reum principalem, ut eum ab obligatione liberet, antequam pro eo satisfaciat. Primus est, cùm debitor morosè diu in solutione cessavit, quem expositi suprà *in cap.3.* Secundus est, si debitor cœpit labi facultatibus, & ad inopiâ vergat; justa enim causa evitandi periculum adest, si debitor bona dissipet, *l.fidejussor 10. §.1. C.hoc tit.* quod etiam procedere tam in contractibus bonæ fidei, quàm stricti juris, contra Glossam, Alciatum, Cujacium, & alios probat nonnullis relatis Petrus Barbosa *in l.in omnibus 12. de judiciis*, qui probat contra Castrensem, ut etiamsi paupertas, vel jactura bonorum, non culpâ debitoris, sed casu fortuito supervenerit, adhuc debitor cogatur fidejussorem ab obligatione eximere, & meritò; nam si medio tempore reus, aut fidejussor labatur facultatibus, debitori etiam succurritur, *l.10. in fine, ff.qui satisd. cog. l.4. ff.ut in possess. legat. l.4. ff.de prator.stipul. l.41. ff.de petit. hæredit. l.14. §.2. ff.de constit. pecun. l.5. C. de sponsalib.* sed si jam lapsus erat facultatibus reus cùm fidejussor intercessit, non succurritur fidejussori, nec potest agere ut à fidejussione liberetur, *l. si is à quo, ff. ut in possess.* ut contingit in creditore, qui fidejussores pauperes accepit, qui non potest alios petere, *l.3. ff.hoc tit. l.1. §.illud, ff.de separat.* licèt in marito vergente ad inopiam favore dotis contrarium observetur, *l.divortio 22. §. si mulier, ff.solut. matrim.* Ne enim indotata remaneat uxor, maritus cogitur, etsi jam tempore contracti matrimonii cœpisset facultatibus labi, novam securitatem dare: Si ergo reus principalis cœperit bona dissipare, facultatibusque labi, potest fidejussor agere ante solutionem ad indemnitatem, seu ut ab obligatione liberetur. Nec contrarium probat textus *in l. ultima, ff. de contrariâ actione tutelæ*; ibi: *Si tutor pro pupillo se obligavit, habet contrariam actionem, & antequam solvat.* Ex quibus verbis deducitur, fidejussorem semper posse agere, & antequam solvat: ergo sive cœperit facultatibus labi reus principalis, sive non; semper fidejussor ante solutionem agere potest. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Cujacio *lib.2. observ. cap.16.* tutorem pro pupillo duplici modo obligari posse. Primò citrà novationem, fidejubendo, seu constituendo se solutum

Digitized

futurum finito tutelæ officio, cùm ipse à tutoribus pupillaribus conveniri non possit: nec ipse ante solutionem etiam rectè agit contrariâ tutelæ actione, *l.5. ff. quando ex facto tutoris, l. tutor 28. ff. de administr. tut. l. cùm quidam, C. eod. tit. l. ultima, §. ultim. ff. ut legatorum nomine*, ut regulariter in aliis fidejussoribus contingit. Secundo modo obligari potest tutor pro pupillo novatione factâ, & in se translatâ obligatione; quo casu cùm statim ipse posset conveniri, etiam contrario judicio tutelæ agere valet, ut liberetur, exemplo curatoris Reipublicæ, qui si administrationis tempore se obligavit novatione factâ post depositum officium, conveniri potest statim, atque ideo etiam antequam solvat, in Rempublicam agere potest, *l.3. §. in eum, ff. de administrat. rerum*; quo casu procedit textus *in d. l. ult.* ut docuit Cujacius *ubi proximè*.

2. EXPONITUR L. SI FIDEJUSSOR 26. FF. DE PIGNOR.

Secundò obstat textus *in l. fidejussor 26. ff. de pignor.* ubi cùm debitor principalis magno ære alieno obstrictus esset, fidejussor non egit ad indemnitatem, ut securus redderetur, sed potiùs impetravit à potestate, ut pignora debiti causâ traderentur, ut satisfacere posset creditoribus: & cùm ipsis rebus traditis adhuc creditoribus non satisfeciſſet, hæres debitoris principalis paratus satisfacere petiit sibi pignora restitui. Et Consultus Modestinus respondit, pignora à fidejussore restituenda esse hæredi debitoris. Quod quidem Modestini responsum difficile valde est ex sequentibus. Primò dum supponit, fidejussorem potiùs pignorum dominium impetrasse, quàm periisse, ut ab obligatione liberaretur, cùm debitor principalis cœpisset facultatibus labi: ergo quia nec eo casu agere fidejussor ad indemnitatem potest. Secundò dum etiam supponit fidejussorem dominium pignorum impetrasse à Potestate, cùm tantùm Princeps eo casu dominium concedere possit, *l. eleganter, ff. de pignorat. actione, l. debitor 59. ff. ad Trebel. l. si is qui in aliena, §. penult. & ult. ff. de acquir. rer. domin. l.1. 2. & 3. C. de jure domin. impetr.* Tertiò, quia eo casu post addictum pignus creditori competebat debitori jure antiquo annus, hodie biennium ad luitionem pignoris, *l.31. C. de jure domin. impetr. d. l. si is qui 63. de acquir. rer. domin.* Sed ut suo ordine his difficultatibus satisfaciamus, primæ respondendum est, in ea specie reum principalem jam tempore fidejussoriæ obligationis fuisse magno ære alieno gravatum, non autem fuisse postea facultatibus lapsum; quod facilè suadetur si observemus, creditorem non solùm fidejussorem accepisse, verùm & pignora. Unde cùm ipse postea non cœpisset bona dilapidare, non poterat fidejussor beneficio præsentis textus uti, sed potiùs pignorum dominium imperrare. Secundæ difficultati ut satisfaciat Cujacius in eo textu, *lib. 4. resp. Modest.* pro illis verbis, *impetravit à Potestate*, legit; *impetravit à Principe*. Sed ut eruditè probat Merillus *lib.3.* ex Cujacio *cap.13.* mendum hoc minus necessarium est, quia Princeps verbo Potestatis plerumque comprehenditur, & significatur, ut apud D. Matthæum r.8. ibi: *Nam & ego sub potestate constitutus*, idest sub Cæsare. Tertiæ tandem difficultati respondendum est, quod cùm pietatis intuitu permittatur ipsi debitori intra annum pretio oblato pignus luere, & beneficium hoc sit personale, non transit ad hæredes ipsius debitoris: quare si fidejussor in specie textus *in d. l. 26.* creditoribus satisfeciſſet, hæredes debitoris audiendi non erant; sed quia fidejussor creditori non satisfaciebat, ideo pignora in eo casu hæredibus debitoris restitui jubentur: docent Cujacius, & Merillus *ubi suprà*.

3. Tertius casus contingit si jam condemnatus fuit fidejussor, licèt nondum solverit creditori; nam justam causam timoris habet, *d. l. Lucius 38. §. 1. l. si mandatu 45. §. sed si mandavero. ff. mandati, l. fidejussor 45. ff. hoc tit.* non enim cogitur pati detrusionem in carcerem, vel cedere bonis; & ignoscendum est ei, si in tempus parcat pudori suo, *l. Quintus 48. ff. hoc tit. l.1. C. qui bonis cedere*: optimè Donellus *in l.10. num.6. C. mandati*, & *lib.13. comment. cap.13.* per sententiam enim condemnatus jam est de proximo soluturus, & ita habet statim actionem mandati; ad quem casum refert textum *in l. si ei cui 11. ff. mandati*, Faber *in ejus rationali*; licèt in materiâ evictionis res non dicatur evicta per sententiam, nisi sententia executioni mandata sit. Rectè autem Scævola *in d. l. fidejussor 45.* docuit hoc casu indemnem præstare fidejussorem, ad officium judicis pertinere, quia cùm ante solutionem fidejussoris non adimpleatur mandatum, non potest agi actione mandati directa, sed utili, ut docent Donellus *d. cap.13. verſ. secundò*, Bobadilla *lib.5. polit. cap.1. n.86.* Villadiego *in forma libellandi, n.130.* Barbosa *in præsenti, n.8.* licèt non me lateat, dari nonnullos casus, in quibus fidejussor ex speciali ratione antequam solvat actione mandati agere possit, ut *in l. si procuratorem 8. §. penult. verſ. sed & si ita, l. idem 10. §. & Papinianus, l. si verò 12. §. si adolescens, l. si quis 27. §. qui mandatum, l. si is qui 50. ff. mandati, l. Lucius 24. ff. hoc tit.*

His tribus casibus in præsenti à nostro Gregorio relatis alios quatuordecim adjungit Menochius *d. casu 51.* & nonnullos Antonius Gomez *variar. cap.13. n.10.* Christineus *tom.1. decis.138.* Barbosa *hic, num.12.* quos sigillatim disputare instituti nostri non est; ille tamen apud omnes receptus videtur, videlicet, si ab initio fidejussor ad tempus, idest ad duos annos, obligetur, & postea terminus obligationis principalis prorogetur inscio fidejussore, omninò eum in futurum non obstringi, in præteritum verò, seu respectu obligationis, pro qua intercessit, illum efficaciter obligatum manere. Exemplum ponit Matthæus Colerus *de processu executivo cap.10. n.310.* cùm quis fidejussit pro officiali, & rationibus ejus in annum; sed expleto eo officium prorogatum fuit, inconsulto fidejussore; quo casu dicimus fidejussorem teneri quidem, sed tantùm de periculo prioris anni, quo solo fidejussor fuit; non autem temporis futuri, seu annorum insequentium. Probant textus *in l. si unus 27. §. si cum reo, l. ultima, ff. de pactis, l. item quæritur 13. §. qui impleto 11. ff. locati, l. si ciam Hermes 7. C. eod. l. si fidejussor 27. C. hoc tit.* docent latè, utiliterque explicant Valenzuela *consil. 9. ex n.10.* Noguerol *alleg.21. per totam*, Barbosa *voto 86.* Cancerius *lib.1. var. c.14. ex n.40.* Heringius *d. cap.20. §.12.* Pirrus Maurus *sect.10. §.44.* Ratio est, quia apertè constat eum qui ad tempus fidem suam interponit, nolle post id tempus obstringi; & ita extra verba, & conventionem fidejussio non est extendenda, cùm sit contractus stricti juris, *l. quidquid 99. ff. de verb. obl.* Hinc rescriptum est, fidejussorem, qui in certum tempus judicio sisti aliquem promisit, in tantum tempus dumtaxat teneri, in quantum se obligavit, *l. si fidejussor 27. verſ. Nisi in certum, C. hoc tit.* Et respondit Labeo *in l. Labeo 25. §. ultimo, ff. de recept.* si in primo compromisso per fidejussores cautum fuerit, & iidem in sequenti fidejubere noluerint, alios in eo adhibendos. Nec obstat pignorum, & fidejussorum parem causam esse, *l. promissor 21. §. ultimo, ff. de constit. pecun. l.1. §. jubet 9. ff. de collat. bonor. l.4. §. adduci 8. ff. de fideicommiss. libert.* sed in reconductione pignora prioris obligationis obligata manent: igitur & fidejussor in tacita reconductione tenebitur. Nam respondetur, quod

quod revocata tacitè conductio vinculis pignorum renovata cenſetur; quia ſunt ipſius conductoris, qui ultrò ſe in nova obligatione conſtituit, non autem ſi alius pro eo res ſuas obligavit. Nam tunc idem dicendum eſt de pignoribus, ac dicimus de fidefuſſore, *l. item* 13. *§. ult. ff. locati*: docuit Arnoldus Vinius *lib.* 2. *ſelect. c.* 41. Nec etiam obſtat tempus non eſſe modum tollendi obligationem, *l. obligationem* 44. *§.* 1. *ff. de obl. & act.* nam cùm fidejuſſoris obligatio certo tempore circumſcribitur, & limitatur, id non tam eò ſpectat, ut tempore obligatio finiatur, quàm ut ne poſt tempus, aut pro ulterius temporis obligatione fidejuſſor teneatur, quemadmodum ſi cùm ducenta deberentur, in centum fidejuſſor datus eſt; nemo enim dicet fidejuſſionem reſpectu reſidui finitam eſſe: at ſicut ſumma, ita & dies pars eſt ſtipulationis, *l.* 1. *§.* 2. *ff. de edendo*, Fabet *in ſuo Codice, tit. de fidejuſſ. diffinit.* 25. Heringius *d. cap.* 20. *§.* 18. *num.* 4. Huic caſui alium adjungit Arnoldus Vinius *d. lib.* 2. *cap.* 42. cùm non tempus obligationis, ſed dies ſolutioni adjecta prorogatur; quo caſu contra communem Interpretum ſententiam defendit fidejuſſorem etiam prorogatâ ſolutionis die teneri.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

CAPUT I.

Alexander III. *Decano, & Capitulo* a *Morin.*

AD hoc in Apoſtolicæ Sedis ſpecula ſumus, licèt immeriti, Domino diſponente conſtituti, ut aciem noſtræ conſiderationis ad univerſas Eccleſias extendamus, & earum commodis, & profectibus omninò intendamus. Pervenit autem ad audientiam noſtram ex parte venerabilis fratris *b* Epiſcopi veſtri, quod ipſe pro Eccleſiæ veſtræ neceſſitatibus magno ſit onere debitorum prægravatus. Unde quaſi vir providus & diſcretus nos obnixè rogavit, ut vos pro eis reddendis ſolicitos redderemus. Quia verò decet vos pro utilitate Eccleſiæ, & incremento diligentes, & vigiles exiſtere, dignitati veſtræ mandamus, quod ſi contigerit eundem Epiſcopum ante ſolutionem debitorum, quæ pro utilitate, & neceſſitate Eccleſiæ ſibi commiſſæ contraxerit, hac luce migrare, de redditibus, qui ſpectant ad menſam ejus, donec alius loco ejus ſubſtituatur, eadem debita ſolvere ſtudeatis. Quo ſubſtituto, Epiſcopum ad eorundem debitorum ſolutionem omninò inducetis: & ſicut *c* filius debita patris, ita Prælatus ſui prædeceſſoris pro neceſſitate Eccleſiæ contracta tenetur perſolvere.

NOTÆ.

1 a *Morin.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concilium Lateranenſe *p.* 29. *cap.* 9. ex quo ita reſtituo integram hujus textus: & ex ea facilè conſtat, in præſenti reſcribere Alexandrum III. Capitulo, & Decano Morinenſis diœceſis, non quia Sedes Epiſcopalis vacaret, ſiquidem ad petitionem ſuperſtitis Epiſcopi Alexander reſcribit; ſed quia licèt Epiſcopus debita contracta à prædeceſſore ratione dignitatis agnoſceret, & pro eis ſatisfacere vellet, tamen ut grande erat æs alienum, timebatur ne antea decederet Epiſcopus ſuperſtes, & ejus ſucceſſor renueret debita perſolvere; ideo Alexander jubet Decano, & Capitulo, ut ſi Epiſcopus decederet, fructus Eccleſiæ vacantis non ſervarentur ſucceſſori, juxta adducta *in cap. cum vos* 4. *de officio Ordin.* ſed creditoribus ex eis fieret ſatis. Nec eſt cur arguat Alexandrum III. Chopinus *lib.* 1. *de ſacra pol. tit.* 7. *num.* 1. ex eo quod contrà regalia Regis Galliæ ſupponit, vacantis Eccleſiæ Morinenſis adminiſtrationem ad Capitulum, non verò ad Regem ſpectare, cùm regalia exerceat in Eccleſia Morinenſi Chriſtianiſſimus Rex; unde ad ipſum ſpectare contendit Chopinus, non verò ad Capitulum, adminiſtrationem Eccleſiæ vacantis. Nam etſi daremus, temporibus Alexandri III. Regem Galliæ exercuiſſe regalia in Eccleſia Morin. cùm illis temporibus Imperator Fridericus ferè totam Germaniam occupaſſet; tamen præſens deciſio non repugnat juri regaliarum, ſiquidem ex eo tantùm competit Principi cuſtodia vacantis Eccleſiæ, ut probavi *in d. cap. cum vos*, non verò diſpoſitio rerum Eccleſiæ. Unde non obſtante regaliarum jure poterat Alexander jubere Capitulo & Decano Eccleſiæ Morinenſis, ut de fructibus ad menſam Epiſcopi ſpectantibus creditoribus ſatisfacerent, cùm debita illa fuiſſent Eccleſiæ causâ, & dignitatis Epiſcopalis gratiâ contracta.

b *Epiſcopi veſtri.*] Milonis videlicet ſecundi, filii prioris Milonis, ut refert Bucelinus *tom.* 1. *German. ſacra, in ſerie Morin. Epiſc.* 2

c *Sicut filius.*] Hanc rationem deciſionis pro deciſione compilavit Papienſis in dicta prima compil. à quo tranſcripſit Raymundus in præſenti; non tamen abſolutè ita accipienda eſt, quaſi dicat Alexand. III. filiũ ſemper teneri onera paterna agnoſcere, & perſolvere; cùm ad hoc, ut filii teneantur paternis creditoribus, deſideretur immixtio in bonis paternis, ut ex textu *in l. ei qui, ff. de acquir. hæredit. l.* 1. *C. ſi minor ab hæredit.* docent Gomez *lib.* 1. *var. c.* 9. *n.* 25. Gutier. *in §. ſui, n.* 10. *Inſtit. de hæred. qualit.* Parlador. *lib.* 2. *rerum quotid. cult.* 4. *p. à n.* 2. Hothomanus *conſil.* 90. *num.* 19. plures congeſti à Paſchali *de patria poteſt.* 4. *p. cap.* 1. *num.* 30. Azevedo *in l. ultima, num.* 86. *tit.* 25. *lib.* 5. *recop.* Quare ut hæc verba Alexandri ex-

ponant classici repetentes, & Doctores suprà laudati, varia adducunt. Glossa *hic, verbo Filius*, quam sequuntur Abbas, & communiter repetentes, Fornerius in notis ad Cassiodorum *lib. 4. var.* accipiunt de filio non simpliciter, sed de filio secundùm ea, quæ sæpiùs contingunt, hærede patris, argumento legis 4. 5. & 6. *ff. de legib.* ut sensus Alexandri sit, quod sicut filius hæres patris tenetur solvere debita ipsius, ita successor in beneficio tenetur ad debita prædecessoris pro Ecclesiæ necessitate, seu utilitate contracta. Sed hic intellectus, licèt communis sit, non placet, quia nullum mysterium contineret in filio, & aptiùs Alexander III. uteretur nomine hæredis, siquidem quicunque, etiam extraneus, tenetur ad debita defuncti solvenda, *l. unic. C. ut actiones ab heredibus*: deinde quia inepta esset æquiparatio de hærede ad Prælatum, cùm hæres succedat in universum jus defuncti, *l. cùm heres, ff. de acquir. possess. l. hereditas* § 2. *ff. de reg. jur.* & ideo tenetur solvere omnia debita ipsius, sive sint contracta propter res in quibus successit, sive propter personæ necessitatem; at verò successor in beneficio non personam prædecessoris repræsentat, sed dignitatem, juxta adducta *in cap. quoniam Abbas, de offic. deleg.* nec defuncto succedit, sed virtute institutionis canonicæ admittitur, *c. cùm venissent, de instit. c. 1. de reg. jur. lib. 6.* atque ideò ad ea tantùm debita prædecessoris tenetur, quæ contraxit propter necessitatem Ecclesiæ. Alii asserunt, in præsenti casu dubitatum fuisse, an Prælatus electus ante confirmationem, & possessionem dignitatis teneretur solvere debita prædecessoris sui contracta pro necessitate Ecclesiæ? Et huic quæstioni respondisse Alexandrum, Prælatum sicut filium teneri, idest, quod sicut filius, quamvis hæres patris sit, non tenetur ad debita ipsius, nisi postquam hæreditati ejus se immiscuit, ita nec Prælatus, nisi post confirmationem & adeptam possessionem. Moventur ex eo, quia Pontifex in præsenti non rescribit Episcopo Morin. sed Decano, & Capitulo; & ita æquiparatio procedit, ut sicut filius ante immixtionem non tenetur paterna debita solvere, postea verò ut hæres tenetur; ita etiam Prælatus ante confirmationem, & adeptam possessionem non tenetur debita prædecessoris solvere, postea verò tenetur ad ea, quæ ob utilitatem, seu necessitatem Ecclesiæ contracta fuerunt. Verùm hæc interpretatio facilè convincitur ex his, quæ adduxi suprà pro expositione inscriptionis, & ex proximè dicendis. Quare his omissis, Primarius noster, supremique Senatus Castellæ Consiliarius, D. Joannes de Parexa *in repetit. ad hunc textum*, existimavit Alexandrum in præsenti agere de debitis à patrefamilias contractis ex causa publica, veluti ex causa Primipilari; quo casu filius etsi hæres non sit, tenetur, *l. fin. C. de offic. Primipil. lib. 12.* & ita rectè arguere Alexandrum à filio, qui ex causa Primipilari debita à patre contracta semper tenetur solvere ob publicam utilitatem; ad Prælatum, qui etiam solvere tenetur debita in Ecclesiæ utilitatem à prædecessore contracta, quia ob publicam utilitatem contracta fuerunt. Sed licèt verum sit, filium debita ex causa Primipilari à patre contracta semper teneri persolvere, ut probavi *in cap. Ex litteris, de pignorib.* non tamen est ratio, quare generalem Alexandri decisionem ad hunc casum specialem contrahamus. His ergo, & aliis interpretationibus omissis, verius est Alexandrum III. agere generaliter de filio suo hærede, etiam ante immixtionem; ut enim rectè probat Arias de Mesa *lib. 3. variar. cap. 1. per tot.* filius suus hæres patris, etiam ante immixtionem tenetur paternis creditoribus; ideo rectè arguit Alexander III. ab eo ad Prælatum, & ait, quod sicut filius, sive ante immixtionem, sive post, tenetur paternis creditoribus respondere; ita Prælatus cogitur debita à prædecessore ratione dignitatis contracta solvere ex fructibus, seu redditibus ante apprehensam possessionem, sive post perceptis; quia jure communi attento omnes illi fructus ad ipsum spectabant, ut *in cap. 2. ne sede vacante.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Successor in Ecclesia tenetur solvere debita ob ejus utilitatem à prædecessore contracta.* Probant eam textus *in capite quia Joannes 12. quæst. 5. capite convenior, 23. quæst. 8. cap. significante 34. cap. significavit 36. de rescript. capite causam 8. de judiciis, capite veritatis 8. de jurejur. capite 1. de alienat. judicii, capite dilecti 17. de foro compet. capite 1. de deposito, capite per tuas, capite cùm dilecti 6. de donat. capite 2. de precario, capite 3. de pignorib. capite fin. de his quæ fiunt à Prælatis, in 5. compil.* ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Pultraien. nobis humiliter supplicarunt, ut cùm idem monasterium per dilapidationem R. quondam Abbatis ipsius, qui tanquam dissipator multa, & diversa contraxit debita, tanto gravetur onere debitorum, quod ipsi ad solutionem non sufficiant eorundem, providere super hoc eis misericorditer dignaremur. Volentes igitur ipsius monasterii, quod ad nos specialiter pertinet, indebitis gravaminibus obviare, disc. v. m. quatenus auctoritate nostra, sublato appellationis impedimento, providere curetis, ne super debitis, quæ nec de Conventus, aut majoris, & sanioris partis ejus assensu, nec pro utilite monasterii ab ipso R. contracta fuerunt, Abbas & Conventus jamdicti prætextu litterarum ipsius R. cùm pleraque ipso fecisse dicatur etiam post amotionem suam, per litteras præditas molestentur.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garaña & Barbosa *in collect. & select.* Marescotus *lib. 1. variar. capite 18.* Leon *tom. 2. decis. Valentia, decis. 135.* Silva *de salariis famil. quæst. 15.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. 1. part. lib. 1. disput. 2. §. 1.* Grotius *de jure belli, lib. 2. cap. 14. num. 11. & in notis*, Fornerius *ad Cassiodorum lib. 4. epist. 10.* Petrus Gregorius *lib. 7. de repub. cap. fin. num. 58.* Pekius *de Eccles. adific. cap. 19.* Fermosinus *in cap. quia, vers. De judiciis, quæst. 12. 16. & 18.* Martha *de jurisdict. 4. p. q. 51.* Quintanadueñas *lib. 2. Ecclesiast. n. 42.* Amaya *in l. 24. C. de decur. lib. 10.* Castillo *lib. 5. controv. cap. 161. n. 50. & de alimentis cap. 68.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Non solùm in jure insolens est, verùm & æquitati naturali contrarium, pro alienis debitis alios molestari, *l. hac 12. C. de omni agro deser. lib. 11. l. si quis in suo 33. § legis, C. de inoffic. t. 1. & 3. C. ne uxor pro marito*: pulchrè Cassiod. *lib. 4. epist. 10.* ibi: *Dividuntur causæ germanis; filius obligationibus paternis, si non sit hæres, exuitur; uxor maritalibus debitis, nisi per successionis vincula non tenetur, & audacia ad solutionem trahit extraneos, cùm absolvant jura conjunctos.* Et *epist. 14. Magni peccati genus est alienis debitis alterum pragravari.* Illustrant Cujacius *ad tit. C. ne filius pro patre*, Osuldus *lib. 15. comment. cap. ult. littera A*, Amaya *in l. 25. C. de decurion. n. 35.* Solorzanus *de Ind. gub. lib. 1. c. 18. n. 90.* Igitur successor in Episcopatu, aut beneficio non debet cogi ad solvenda debita à prædecessore contracta; præcipuè cùm successio, aut subrogatio muneris, vel officii non pariat subrogationem respectu obligationis, & debiti; quoniam cujuslibet personam respicit cujusq; propria obligatio, vel crimen, *l. sancimus 21*

C.

C. de pœnis, l. non debet, ff. de reg. jur. junctis traditis à Covar. *lib. 2. var. c. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. c. 30.* Caballo *resol. crimin. casu 266. ex n. 2.* Quare cùm in Episcopum electus non veniat tanquam successor hæreditarius, qui cùm defuncti personam repræsentet, omnes illius obligationes suscipit, *ex l. hæres in omne, ff. de acquir. hæredit. l. hæredem 59. l. hæreditas 62. l. invitum 156. §. sicon quis, l. in his 175. in fine, ff. de reg. jur.* junctis traditis à Donel. *lib. 6. comment. c. 2.* Pichardo *in rubric. de hæred. instit. n. 25.* Schuford. *ad Fabrum lib. 2. tract. 16. q. 2. & 2.* sed veniat tanquam singularis, aut particularis successor in locum defuncti subrogatus, cùm sui prædecessoris personam non repræsentet, nec ex acceptione officii se obligaverit ad debita, nec æris alieni obligatio afficiat Episcopatum, ut aliàs dixit Consultus *in l. 1. §. si hæres 16. ff. ad Velleianum*, & Imperatores docuerunt *in l. aris 15. l. si patri 24. C. de donat. l. fina. C. de hæredit. action.* Episcopus non debet teneri solvere debita à prædecessore contracta. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Episcopus, aut beneficiarius in locum prædecessoris subrogatus est successor particularis; succedit enim ex titulo particulari, canonicæ videlicet institutionis, & ita nihil à prædecessore capit, sed ab ipso conferente, *cap. cùm venissent, de instit. c. 1. de reg. jur. lib. 6.* sed successor ex titulo particulari non tenetur solvere debita sui antecessoris, *l. 1. C. si certum petatur*, præcipuè si nihil capiat à defuncto, *l. unum 67. §. 2. ff. de legat. 2.* ergo nec successor in beneficio. Augetur eadem, nam in Ecclesia Mortuensi bona Ecclesiæ, hoc est fabricæ, à mensæ capitularis, erant separata à bonis mensæ Episcopalis, ut ex ipso textu constat; & debita contracta erant in utilitatem Ecclesiæ, ut sæpiùs in textu inculcatur. Ergo ex bonis Ecclesiæ satisfaciendum erat creditoribus, non verò ex bonis mensæ Episcopalis, cùm ubi bona sunt distincta, administratio bonorum Ecclesiæ non spectet ad Prælatum, *c. Capitulum. de rescript. c. decet. de judic.*

Quâ difficultate ita sublatâ non obstante, præsens assertio vera est, videlicet discrimen constituendum esse inter debita, quæ Prælatus propter Ecclesiam, seu in ejus utilitatem contraxit; & ea quæ ipse ex personali, & speciali causa suscepit: ut primo casu teneatur successor ad debita prædecessoris; secundo verò non teneatur. Differentiæ ratio in eo consistit, quòd successor in beneficio, etsi hæres appelletur, *c. fin. 12. q. 2. c. convenior 23. q. 8.* non ita appellatur, quia ex defuncti voluntate in universale, seu singulare jus successerit, nec etiam succedit ex defuncti vocatione, *c. Episcopo, c. Moyses 8. q. 1.* sed quia habet eandem sedem, quam alius antea habuerat; unde æquum est, ut ille qui rem ipsam occupat, fructusque, & proventus percipit, onera ipsius rei solvat, juxta textum *in l. mortuo 12. ff. de fidejuss. l. inter 42. ff. de pactis, l. Imperatores 20. l. comm. ff. 14. ff. de publican. l. in personam 22. ff. de reg. jur.* Secundo verò casu ex debito personali prædecessoris successor conveniri non potest, quia nec est ejus hæres, nec ejus personam repræsentat, aliàs ex alieno facto prægravaretur, cõtra textum *in l. 1. C. ne uxor pro marito, l. 1. C. ne filius pro patre.* Unde receptum est, pensiones decursas ab antecessore, mero jure debere successorem solvere, quia pensio est onus reale beneficii, non beneficiati, ut *ex dd. Imperatores, cum simil.* docent Gigas *de pensionibus, q. 39. 40. & 41.* Garcias *de expens. c. 11. n. 54.* latè Valensis *lib. 4. de benef. tit. 12. n. 17.* Barb. *de pens. p. 1. q. 2. n. 44.* Molina *lib. 1. de primog. c. 27. n. 8.* ubi addentes. Pirrus Maurus *de solut. c. 8.* Noguerol *alleg. 2. n. 113.* Hinc pariter receptum est, quod si beneficiarius ad congruam sustentationem, sive in ejus infirmitate debitum contraxerit, successor in beneficio id solvere teneatur, quia similes expensæ onus reale ipsius beneficii sunt, ut post Abbatem *in præsenti, n. 2.* docuit Redoanus *de rebus Ecclesiæ, q. 57. n. 7.* Ex eadem discriminis ratione infertur, successorem in beneficio non teneri stare locationi à prædecessore factæ de fructibus beneficii ad eum spectantibus, ex regula textus *in l. lex 32. ff. de pignor.* quia beneficiatus non succedit personæ, nec eam repræsentat; unde non tenetur observare quod à prædecessore personaliter factum est, ut docuere nos Covar. *lib. 1. var. c. 15. n. 6.* ubi plures Ufellus, & Farias, Fermosinus *in cap. quia, vers. de pœnis, q. 12.* Molina *in empor. p. 2. tit. 10. q. 2. n. 20.* P. Barbosa *in l. filius, n. 18. ff. solut. matrim.* Ne contrarium suadent fundamenta adducta à Cardinale *consil. 96. n. 4.* Angelo *cons. 143. n. 6.* Non primum ex eo deductum, quod collatio beneficii fiat ex causa necessaria, cùm constet collatorem sibi illud non posse reservare, *c. relatum. de præbend. c. ult. de offic. Archipresb.* & quoties cumque translatio rei fit ex causa necessaria, non tenetur successor stare locationi, *l. in venditione 8. §. 1. ff. de rebus auctor. judic.* quia verius est, necessariam successorem non teneri servare locationem à prædecessore factam, ut procedit in fisco, qui necessariò succedit in bonis publicatis, *l. si fundus 53. ff. locati*, junctis Gomezio *lib. 2. var. c. 4. n. 5.* & exemplo proprietarii, qui vivente consolidationis proprietatem occupat, *§. finitur, l. stat. de usufructu:* & tamen non tenetur stare locationi à fructuario celebratæ, *l. si quis domum 9. §. 1. ff. locati*, quod etiam in successore majoratus procedere docuerunt Pinellus *in l. 1. C. de bonis matern.* Molina *lib. 1. de primog. c. 21. n. 2.* Gutierrez *lib. 2. canonic. 8.* & *lib. 1. c. 36.* Nec contrarium probatur *in d. l. in venditione, §. 1.* quia tot creditores fuit missus in possessionem bonorum ex primo decreto: & licèt cùm ejus tantùm custodiam, non verò possessionem bonorum, aut dominium obtineret, juxta tradita *in cap. quoniam, ut lite non contest.* & ita debitor perfectus dominus maneret, non poterat creditor locationem ab eo celebratam rescindere, donec per secundum decretum dominium assequeretur, *l. si finita 15. §. Julianus, ff. de damno infecto.* Nec etiam favet Angelo, & Cardinali textus *in l. si filio, §. si vir 4. ff. solut. matrim.* ubi probatur, quod si maritus fundum dotalem in quinquennium locaverit, & post primum annum divortium sequatur, uxor cogitur stare locationi à marito factæ. Nam omissis variis interpretationibus, quis refert. & refellit Barbosa *ibi*, respondendum est, mulierem ibi teneri stare locationi, non præcisè, sed causativè, videlicet si divortium interveniat; nec interesse an nomine mariti præstare velit, ut latiùs prosequuntur Covar. *d. c. 15. n. 5.* Cujacius *lib. 23. obsc. 18.* Pichard. *in §. mortuo, Instit. de locat.* Manet ergo, singularem successorem non teneri observare contractus antecessoris, *l. emptor 9. C. de loc. et. l. arbores 59. §. 1. ff. de usufruct. l. qui fundum 32. ff. locati*: licèt universalis successor, ut hæres est, teneatur illum observare, *l. num veritatis 10. C. de loca. l. cùm in plures 6. §. hæredem, ff. eod. tit.* quia hæres repræsentat defuncti personam, & succedit in ejus universale jus, *l. hæres 37. ff. de acquir. hæred.* unde cùm successor in Ecclesia nec personam defuncti repræsentet, nec in ejus jus succedat, immò nec ab ipso causam, seu titulum habeat; recte Alexander in præsenti docet, Episcopum non teneri debita à prædecessore contracta persolvere, nisi ob Ecclesiæ utilitatem, aut necessitatem contracta fuerint.

§. 5. TRADITUR RATIO DIVIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio supra expensa, pro cujus solutione dicendum est, duobus modis posse debitum contrahi à Prælato Ecclesiæ. Primò propter necessitatem proprii patrimonii: secundò propter necessitatem, seu utilitatem Ecclesiæ. In primo casu sola

§. 6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

persona contrahentis manet obligata, ex principiis juris suprà adductis pro dubitandi ratione; secundo verò casu quicunque successor tenetur debita persolvere, quando Prælatus, vel possessor illa contraxit cum solennitate à jure præscripta; quia censetur nomine ipsius rei, vel Ecclesiæ, & tanquam ejus procurator contractum celebrasse, *cap. sine exceptione 12. q. 2. auth. hoc jus porrectum, C. de sacros. Eccles.* Unde nihil mirum si talis res, vel Ecclesia ex simili contractu obligetur, ex principio juris, quo docetur, procuratorem nomine procuratorio contrahentem obligare illum, cujus procurator est, *l. si pupillo 6. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. §. non autem, ff. de exercit. act.* & per consequens cùm successor teneatur eisdem obligationibus, quibus ipsa res, seu Ecclesia, in qua succedit, erat obligata, ex textu *in cap. ex litteris 3. de pignor.* rectè docetur in præsenti, successorem in Ecclesia teneri persolvere debita à prædecessore contracta ob necessitatem Ecclesiæ, non verò teneri ex illis obligationibus, quas ob privatam, & propriam utilitatem prædecessor celebravit. Ex qua distinctione interpretari possunt textus *in c. significavit, de rescript. c. dilecti, de foro compet. c. per tuas, de donat. c. per tuas, de V.S.* in quibus, quia contractus celebrati fuerant in utilitatem, & gratiam Ecclesiæ, ideo Ecclesia ipsa, & Prælatus in ea succedens tenetur eos adimplere, & servare: at verò *in c. 1. de deposito, c. 3. de pignor. c. penult. de fidejuss. c. 2. de precar.* obligationes non fuerunt contractæ Ecclesiæ gratiâ, & in ejus utilitatem, ideò in illis casibus nec Ecclesia tenetur debita persolvere, nec successor tenetur stare contractibus à prædecessore celebratis. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam debita contracta ab Episcopo Morinensi in præsenti specie non respiciebant primò & principaliter Ecclesiam ipsam, seu ejus fabricam, aut mensam capitularem, aliàs ex ejus bonis solvenda erant; sed secundariò, primariò verò utilitatem Episcopi, & ejus mensæ. Unde rectè ex ejus redditibus jubet Alex. III. satisfieri creditoribus.

CAPUT II.

a Gregorius IX. *Universis Ecclesiarum Prælatis.*

SI quorumdam. *Et infrà*: Firmiter inhibemus, ne quis præsumat Ecclesiam sibi commissam pro *b* alienis gravare debitis, aut *c* litteras alicui, seu sigilla concedere, quibus possent Ecclesiæ obligari: decernentes si secus fuerit *d* attentatum, ad solutionem talium debitorum Ecclesias non teneri. Si quis autem contra præmissa de cætero venire præsumpserit, ab administratione spiritualium, & temporalium noverit se *e* suspensum.

NOTÆ.

1. a *Gregorius IX.*] Glossa marginalis refert alibi legi, *Gregor. III.* sed cùm in nulla ex collectionibus præcedentibus reperiatur textus hic, verius credo, ejus auctorem esse Gregor. IX. qui noviter præsentem edidit constitutionem, & utiliter. Licèt enim aliis Ecclesiæ canonibus prohiberetur indistinctè omnibus Prælatis non solùm res sacras, *c. 1. de pignor.* verùm & temporales res Ecclesiæ specialiter pignori obligare, *cap. nulli*, ibi, *hypotheca, de rebus Ecclesiæ*, ubi Panormitanus *n. 2.* generaliter tamen res Ecclesiæ, & Ecclesias ipsas pro alienis debitis, id est propriis ipsius Prælati, nexui pignoris supponere hucusque prohibitum non erat, licèt eo casu facilè succurreretur Ecclesiæ, aut rescisâ obligatione ex generali principio, quo docetur, alienam rem pignori dari non posse, *l. rem alienam 41. ff. de pignorat.* cum aliis congestis à Vulteio *disp. juris c. 17.* vel petitâ restitutione in integrum, ex textu *in c. 1. cap. auditis, de in integrum restit.* Sed Gregorius cupiens consulere Ecclesiæ ante rem vulneratam, & ne litigiis implicaretur, noviter in præsenti statuit, obligationem rerum Ecclesiæ factam à Prælato pro debitis propriis, seu alienis ab Ecclesia, non valere, & ita obligantem seu pignori subjicientem res Ecclesiæ, suspendendum esse ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium; & jus novum constitui in præsenti, constat ex illis verbis *inhibemus, & decernimus*, quæ jus novum inducunt, juxta Glossam *verbo Decernimus, in Clement. 2. de præb.* cum aliis adductis à Decio *in cap. decernimus, volum. ult. de judiciis*, Navar. *in c. accepta, oppos. 5. n. 8. de restit. spol.*

2. b *Alienis.*] Ab ipsa Ecclesia videlicet, propriis verò ipsius Prælati; unde non rectè Glossa *in præsenti*, Panormitan. *n. 2.* Barbatia *n. 3.* Immola *n. 9.* acceperunt textum hunc de Prælato alienam obligationem in se suscipiente; hoc enim illi prohibitum non est, *c. 2. de fidejuss. c. pervenit, de arbitris*, dum cum assiduitate, & negotiationis causâ non fiat, ut probavi *in c. 1. de fidejuss.*

3. c *Litteras alicui, seu sigilla.*] Non accipias sigillum in præsenti pro sigillo proprio Episcopi, aut Ecclesiæ Cathedralis, de quo, & ejus forma ggi *in c. post 7. de prob. c. inter 6. de fide instrum.* cùm non omnis Ecclesia sigillum proprium habeat, sed tantùm major Ecclesia, Canonicis, & Capitulo constans. Unde cùm in præsenti scribat Gregorius omnibus Ecclesiarum Prælatis, & præcipuè de inferioribus agat, ut omnes repetentes supponunt; non potest sigillum hoc referri ad litteras sigillo publico munitas: sigillum enim plerumque significat signum, seu signaculum certis notis impressum, *l. 1. §. si pecunia, ff. depositi, l. 12. §. penult. ff. locati, l. 1. in fine, l. 2. §. si dubitetur, l. 4. ff. testamenta quemadmodum, l. ad testium, §. signum, ff. qui testamenta*, Cicero *ad Brutum*, ibi: *Litteræ omnes integris signis Prætoribus traduntur.* Illustrant Marcellus Donatus *ad Suetonium in Claudio, cap. 1.* Hopingius *de jure sigil. in princ. §. 3.* Sensus ergo Gregorii est, ut si quis Prælatus per litteras, aut per signa propria alicui facultatem dederit obligandi res Ecclesiæ pro suis debitis, ab administratione, tam spiritualium, quàm temporalium suspensus maneat.

4. d *Si secus fuerit attentatum.*] Ex his verbis deduci videtur, quod si Prælatus litteras, seu sigilla dederit ad obligandam Ecclesiam pro alienis debitis, licèt cum effectu obligatio non sequatur, pœnam tamen suspensionis incurrat; quia ut quid dicatur attentatum, conatus sufficit, *l. 3. §. his qui, ff. de re milit.* at Prælatus quantum est ex se delictum perpetravit, *cap. si præterea 29. cum sequent. de pœnit. dist. 1.* quia hominum consilia, non exitus rerum in legibus attenduntur, *l. aut facta 16. §. obventus, ff. de pœnis.* Hanc sententiam tenuerunt Butrius, & Immola *in præsenti.* Sed meritò contrarium docuerunt Ancharanus *n. 3.* Zabarella *q. 9.* ex vulgati textu *in l. 2. ff. de pœnis*, & ex eo, quia ratio præsentis

ſentis prohibitionis eſt, ne ex tali obligatione Eccleſia lædatur. Sed non ſequutâ obligatione ratio hæc ceſſat: igitur & pœna ceſſare debet, *ex l. fin. ff. quod quiſque juris*, quam ita expendit Menochius *conſil.* 306. *num.* 5. Nec contrariæ ſententiæ favet verbum, *attentatum*, quo utitur Gregorius; quia licèt illud in abſtracto conatum ſignificet, attamen plerumque ex verbis præcedentibus, ſeu ſequentibus actum perfectum demonſtrat; unde in præſenti ex illis verbis quæ ſequuntur, *ad ſolutionem debitorum*, ſatis innuitur, in præſenti agi de actu perfecto, & conſummato.

5. [e] *Suſpenſum.*] In perpetuum, donec cum eo diſpenſetur; quia regulariter ſuſpenſio quæ in pœnam delicti ponitur, perpetua intelligitur, *l. ſervus* 10. *ff. de pœnis*: docuerunt Gloſſa *verbo Perpetuum, in cap. ex litteris, de conſtit.* ubi Decius *num.* 5. Panormitanus *n.* 10. Si verò ob contumaciam imponatur, ad tempus tantùm contumaciæ impoſita cenſetur, *cap. ſi quis deinceps* 16. *queſt.* 7. *cap.* 2. *de matrimonio contracto.* Nec in hac ſupenſione diſpenſare poterit Epiſcopus, ut voluerunt Innocentius *hic*, Ancharanus *num.* 6. Butrius *num.* 14. Quia cùm diſpenſatio ſit legis relaxatio, *cap. requiritis, verſ. Niſi rigor*, 1. *queſt.* 7. non poteſt fieri ab Epiſcopo, cùm præſens conſtitutio Pontificia ſit, *cap. cùm inferior, de majorit. & obed.* docuerunt Gloſſa *in cap. cupientes*, §. *cæterùm, verbo Suſpenſos, de elect. lib.* 6. Panormitanus *hic*, *num.* 15. Barboſa *num.* 13. Covarruv. *de matrim.* 2. *p. cap.* 6. *num.* 15. Hæc autem ſuſpenſio privat Prælatum adminiſtratione temporalium, & ſpiritualium, ideſt ut non poſſit ipſe bona Eccleſiæ adminiſtrare in judicio, vel extra, nec beneficia, aliaque miniſteria eccleſiaſtica conferre: non autem prohibetur Miſſæ ſacrificium, ſeu alia divina officia celebrare; nam hæc non ſpectant ad adminiſtrationem ſpiritualem, ſeu temporalem rerum Eccleſiæ: tantùm enim Prælatus hic ſuſpenditur ab his, quæ juriſdictionem, ſeu adminiſtrationem continent, ut docent Suarez *de cenſuris diſput.* 26. *ſect.* 1. *num.* 8. Facit textus *in extravag. Ambitioſæ, de rebus Eccleſ.* ibi: *A regimine, & adminiſtratione ſuæ Eccleſiæ, vel monaſterii, cui præſidet in temporalibus, & ſpiritualibus, ſit eo ipſo ſuſpenſus.* Unde non eſt ratio, quare dicamus in præſenti, hujuſmodi ſuſpenſum celebrantem irregularitatem incurrere, ut repetentes hîc communiter docent.

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hac Gregorii conſtitutione ita expoſita ſequens deducitur aſſertio: *Prælati Eccleſiæ propriis inutiliter obligant pro alienis debitis, & contrafacientes ſuſpenduntur ab adminiſtratione in ſpiritualibus, & temporalibus.* Probari poteſt hæc aſſertio *ex cap. fin. de accuſat. cap. venerabili, de offic. deleg. cap. licèt, cap. ex tua* 37. *de ſimon. cap. fin.* 3. *q.* 2. *cap. penult. de fide juſſ.* Illuſtrant Cujacius & Barboſa *in præſenti*, Salcedo *in praxi*, *c.* 71. Suarez *de cenſur. diſp.* 31. *ſect.* 1. *num.* 7. Gibalinus *eod. tract. in ſynopſi cenſur. verbo Obligatio*, *fol.* 479. Filliucius *in ſumma, tract.* 17. *cap.* 6. *q.* 5. Bonacina *de cenſur. diſp.* 3. *q.* 4. *punct.* 14. Ferdinand. *eod. tract. diſp.* 4. *punct.* 10. §. 3. *num.* 4.

7. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequentibus conſiderationibus; nam Prælatus ob dilapidationem rerum propriæ Eccleſiæ non ſuſpenditur, ſed removetur, & illi quoad adminiſtrationem datur coadjutor, *cap. veritatis* 8. *de dolo & contumacia, cap. cùm I. & A. de re judic. cap. fin. de accuſat.* Tridentinum *ſeſſ.* 21. *de reform. c.* 6. quem coadjutorem non evitabit Prælatus, etiamſi præſtet cautionem de indemnitate rerum Eccleſiæ, argumento textus *in* §. *fin. Inſtit. de ſuſpectis*: notavit Gloſſa *in cap. ſicut*, §. *fin. de elect.* Sed in præſenti ſpecie Prælatus res Eccleſiæ pignori ſubjiciendo pro alienis debitis, eas dilapidat: Igitur removendus in totum eſt, & coadjutor illi dandus, non verò ſuſpendendus. Secundò difficilis redditur hæc aſſertio, dum in ea docetur, Prælatum obligantem res Eccleſiæ pro alienis debitis, non ſolùm ſuſpendi ab adminiſtratione in temporalibus, verùm etiam in ſpiritualibus; nam in eo quis debet puniri, in quo deliquit, *cap. nemo, de tempor. ordin. lib.* 6. Sed Prælatus *in præſenti tantùm deliquit in adminiſtratione rerum temporalium*: igitur ab ea tantùm ſuſpendendus erat, ut contingit in prodigo, cui bonis tantùm interdicitur, ne patrimonium diſſipet, *l. is cui* 6. *ff. de verb. oblig. l. is cui lege* 18. *ff. qui teſtamenta.* Tertiò ſummè difficilis eſt eadem aſſertio, dum in ea actus irritatur, hoc eſt eadem obligatio, & ſimul pœna incurritur; nam ex actu nullo pœna non committitur, nec debetur, *l. ea. C. ſi mancipium ita fuerit*; quia quod nullum eſt, nullum producit effectum, *l.* 4. §. *condemnatum, ff. de re judic. cap. illud, de jurepatron. cap. non poteſt, de reg. jur. lib.* 6. docent Alciatus *lib.* 5. *paradoxi cap.* 13. Gironda *de gabel. cap.* 5. *n.* 16. igitur ſi in præſenti caſu obligatio nulla eſt, non debet ob eam Prælatus ſuſpendi.

8. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Quibus difficultatibus non obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio ex eo provenit; nam Prælatus dominus non eſt rerum Eccleſiæ, ſed procurator, *cap. edoceri, de reſcript.* ſeu curator, *l. orphanotrophos, C. de Epiſcop. & Cleric.* igitur non poteſt eas obligare pro alienis debitis. Accedit, nam cui inhibetur rem alienare, prohibetur etiam eam obligare, *l. fin. C. de rebus alienis*: ſed Prælatis prohibetur pluribus Eccleſiæ canonibus congeſtis *in cap. nulli, de rebus Eccleſiæ*, res Eccleſiæ alienare: igitur nec eas obligare poſſunt; ſi autem ſecus fecerint, ſuſpenduntur ab adminiſtratione, tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus, magna cum ratione; nam quilibet privatur rebus illis, quibus abutitur, potiùs quàm juxta uſum ſibi conceſſum utitur, *l. ſi ſervus* 70. §. *ſi quis ſervum, ff. de acquir. hæredit. cap. privilegia* 13. *q.* 3. Sed Prælatus obligando res Eccleſiæ pro alienis debitis, abutitur adminiſtratione ſibi conceſſa: igitur illa privari debet. Facit exemplum mariti, qui arcetur ab adminiſtratione dotis, ſi eam dilapidaverit, *l. ſi conſtante, ff. ſolut. matrim.* & tutoris, qui removetur ut ſuſpectus, ſi bona pupilli diſſipet, *l.* 1. *& per totum ff. de ſuſpect. tut.* igitur & Prælatus diſſipando res Eccleſiæ debet ſuſpendi ab earum adminiſtratione. Facit etiam in hujus rationis confirmationem celebris textus *in l. Imperator* 50. *ff. ad Trebell.* ubi propter dilapidationem compellitur pater reſtituere hæreditatem filio, non expectatâ conditione, ideſt inſuper habitâ, ut exponit Valentia *lib.* 3. *tract.* 2. *n.* 30. quem ſequitur D. Joſephus de Retes *lib.* 5. *opuſcul. cap.* 6. *num.* 13. Non tamen ex eo textu deducas cum Roderico Suarez *alleg.* 4. filium poſſe patrem prodigum cogere ſibi aſſignare legitimam in aliqua certa re; nam ut docetur *in l. namque, ff. ſi quis à parente*, iniquum eſt ingenuis hominibus auferre rerum ſuarum adminiſtrationem: quem textum contra prædictam ſententiam expendit Menchaca *lib.* 1. *illuſtr. cap.* 37. *num.* 3. Nec contrarium ſuadet Papinianus *in d. l. Imperator*; nam in ea ſpecie ex reſcripto ſpeciali Imperatoris plura filio permittuntur contra juris regulas. Primò ibi permittitur lis inter patrem & filium, contra textum *in l. lis nulla, ff. de judiciis.* Secundò filio

permittitur ſtare in judicio, contra textum *in l. ſi longiùs* 17. *ff. de judiciis, l. filii* 9. *ff. de oblig. & action.* Tertiò ipſi permittitur emolumentum rerum percipere, & patri non acquirere; quæ & alia ex eo textu deduxerunt Segura *in ejus repetit.* Faber *lib.*7. *cap.*12. Pichard. *ad tit. de acquir. hæredit. c.*15. *num.*14.

9. RESPONDETUR DIFFICULTATIBUS.

Nec obſtant difficultates ſuprà expenſæ. Non prima, pro cujus ſolutione diſcrimen conſtituendum eſt inter eum caſum, in quo conſtat de mala adminiſtratione; & alium caſum, in quo ſimilis dilapidatio tantùm præſumitur. Primo caſu Prælatus retento officio removendus eſt ab adminiſtratione, coadjutorque illi dandus, ex juribus ſuprà adductis. Secundo verò caſu, cum liquidò non appareat de dilapidatione, ſuſpendendus tantùm eſt Prælatus, non verò removendus, *cap. fin. de accuſat.* quo caſu procedit præſens textus; nam obligatione facta à Prælato rerum Eccleſiæ, præſumitur tantùm dilapidatio, non verò de ea apertè conſtat. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam Prælatus, de cujus pœna in præſenti agitur, peccavit in improba adminiſtratione rerum Eccleſiæ. Unde juxta ſuprà tradita adminiſtratione privandus erat. Et quia ex prava adminiſtratione in temporalibus arguitur injuſta adminiſtratio in ſpiritualibus, omni adminiſtratione ſuſpenditur, *cap. fin. de exceſſ. Prælat.* Non autem privatur exercitio ſacrorum ordinum, aut officiis Eccleſiaſticis, in quibus non peccavit. Nec obſtat ultima difficultas, nam pro ejus ſolutione ita diſtinguendum eſt. Aut enim lex reſpicit tantùm effectum, aut factum, ſeu animum facientis. Primo caſu actus invalidus nihil operatur, nec pœna ex eo committitur, *l.*1. *ff. de abigeis*: ſecundo verò caſu non curatur de effectu, ſed de facto ipſo; & ideo plerumque qui facit actum invalidum, ob factum tantùm punitur, ut *in l. eum qui duas* 18. *C. ad leg. Jul. de adult. capite ſuper, de bigamis, Clement.*1. *de conſanguin. & affin. capite ſi religioſus, de elect. in* 6. *l. ſi quid legatum* 6. *ff. de leg. Cornel. de falſ. l.*1. *C. de ſepulchrorum violat.* Unde cùm Gregorius in præſenti, ut hujuſmodi obligationes prorſus tolleret, non ſolùm earum effectum improbaſſet, verùm & factum ipſum obligandi; ideò Prælatus ſecus faciens ſuſpenſionem incurrit.

Ex hoc textu, & traditis pro ejus expoſitione, interpretari poſſunt textus *in cap. ex reſcripto* 9. *de jurejurand. c.*3. *de pignor.* junctis traditis in eorum commentariis, & notis.

CAPUT III.

Idem *Decano, & Canonico* [a] *Tullenſi.*

ODoardus clericus propoſuit, quod cùm P. clericus, D. laicus, & quidam alii ipſum coram [b] officiali Archidiaconi Rhem. ſuper quibuſdam debitis conveniſſent, idem in eum recognoſcentem hujuſmodi debita, ſed propter rerum inopiam ſolvere non valentem, [c] excommunicationis ſententiam promulgavit. *Et infrà*: Mandamus quatenus ſi conſtiterit, quod prædictus O. in totum, vel pro parte non poſſit ſolvere debita ſupradicta, ſententiam ipſam ſine difficultate qualibet [d] relaxetis, receptâ priùs ab eo idoneâ [e] cautione, ut ſi ad *f* pinguiorem fortunam devenerit, debita prædicta perſolvat.

NOTÆ.

[a] *Tullenſi.*] De Tullenſi diœceſi nonnulla notavi *in cap. cùm acceſſiſſent, de conſtitut.*

[b] *Officiali Archidiaconi.*] De quo, & ejus juriſdictione egi *in cap. dilecti* 51. *de appellationibus.*

[c] *Excommunicationis.*] Quando Archidiaconi, vel eorum Officiales poſſint ſententiam excommunicationis proferre, expoſui *in c. ad hæc* 5. *de officio Archiad.*

1. [d] *Relaxis.*] Cùm relaxatio vinculum præſupponat, ex regula legis *decem, ff. de V. S. cap. diſſolvendum, de deſponſ. impub.* conſtat ex hoc verbo, ſententiam excommunicationis validè & legitimè prolatam fuiſſe in præſenti ſpecie, cùm certum ſit excommunicationem ſine mortali culpa ferri non poſſe, *cap. nemo, cap. nullus* 11. *q.*3. à qua omninò immunis eſt, qui propter facultatum inopiam ſolvere non valet, *cap. querelam* 10. *de jurejur.* unde inanis dicitur actio quam inopia debitoris excludit, *l. nam is* 6. *ff. de dolo, cap. olim, el* 2. *de reſtit. ſpol.* Quare ſententiam excommunicationis in præſenti prolatam nullam fuiſſe, tenuerunt Felinus *in cap.*2. *n.*4. *de teſtib. cog.* Henriquez *in ſumma, 2. p. lib.*13. *cap.*21. §.2. Alii docuerunt, relaxationem in præſenti ſignificare declarationem nullitatis cenſuræ, quæ deſiderabatur; quia licèt non jure, de facto tamen excommunicatio præceſſit. Docuit Suarez *de cenſur. diſput.*18. *ſect.*3. *num.*9. quia plerumque ſumpi, & irritari dicitur, quod ipſo jure nullum eſt, quatenus de facto præceſſit, ut *in l. ſi dolo, C. de reſcind. vendit. l.*5. §. *ſi Titius, ff. quæ & à quibus, l. hoc modo* 64. *ff. de condit. & demonſtr. l. ſi quis* 15. *de his quæ in fraud. cred.* ubi Cujacius *lib.*49. *Digeſt. Jul.* & *ad tit. C. ſi quid in fraud. patron.* per textum ibi *in l. libertus* 16. §. *fin. de jurepatron.* & etiam actio, quæ nulla eſt, perimi dicitur *in l. ſi fine* 22. *ff. rem ratam haberi,* & tolli quæ non habuit locum, *l. ſi ſervus* 27. §. *calicem, ff. ad leg. Aquil. l. diſpenſatorem* 62. *ff. de ſolut.* exempla refert Alberic. *in d. l. nam etſi* 5. *de injuſto rupto.* Sed his ſententiis omiſſis verius dicendum eſt, in præſenti caſu excommunicationis ſententiam validè prolatam fuiſſe; quia adhuc de inopia debitoris non conſtabat, ut liquet ex illis verbis, *ſi conſtiterit,* &c. quæ ſatis innuunt de inopia adhuc non conſtaſſe. Tum etiam, quia inopia non præſumitur, ſed qui eam allegat, probare tenetur, *l. cura,* §. *deficientium, ff. de muner.* Covar. *lib.*2. *var. c.*6. *n.*2. Baëza *de non meliorandis filiabus, c.*36. *n.*16. Gutierrez *de juram. p.*1. *c.*1. *n.*22. ac proinde dum de inopia debitoris legitimè non conſtat, ſolvendo præſumitur, & per conſequens juſtè excommunicatur, etſi poſtea appareat de inopia, ut in præſenti neceſſaria eſt abſolutio.

[e] *Idonea cautione.*] Cùm appellatione idoneæ cautionis comprehendantur pignoratitia, & fidejuſſoria, *l. ſi creditores, ff. de privil. credit. l. univerſa. C. de precibus Imper. l. de mandato* 59. §. *fin. ff. mandati,* probavi *in cap. fin. de pignor.* inde in præſenti ſpecie ſufficiens non erat nuda promiſſio; ſed neceſſariò 2.

ſatiò præſtanda erat fidejuſſoria, vel pignoratitia cautio, aut ſaltem juratoria, ut poſſet Odoardus ab excommunicatione abſolvi, ut notarunt Gloſſa *penult. hîc*, Covar. *in cap. alma*, 1. p. §. 1. *num.* 11. Navarrus *in Manuali*, *cap.* 26. *num.* 7. Ratio eſt, quia excommunicatus propter cauſam manifeſtam, non debet abſolvi niſi præſtitâ reali ſatisfactione, *cap. ex parte*, el 2. *de V. S. cap. venerabilibus*, §. *porrò, de ſentent. excom. lib.* 6. unde cùm in præſenti caſu debitum ex partis confeſſione eſſet manifeſtum, ut conſtat ex illis verbis: *Recognoſcentem hujuſmodi debita*, juncto capite *cùm olim*, ibi: *Confeſſione, de V. S.* meritò ille qui realiter ſatisfacere nequit, tenetur eam cautionem præſtare, ut abſolvatur; & tunc facienti quod eſt in ſe, Eccleſia abſolutionis beneficium denegare non poterat, cùm excommunicatio medicinalis ſit, & proferatur duratura quouſque reus in contumacia manſerit. Nec audiendi ſunt Hoſtienſis, & alii, quos refert & ſequitur Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 1. *num.* 5. *in fine*, qui affirmant ex hoc textu, eos qui habent privilegium ne conveniantur ultra quàm facere poſſunt, cogendos eſſe præſtare cautionem pignoratitiam, ſeu fidejuſſoriam, vel ſaltem juratoriam, ad ſolvendum cùm ad pinguiorem fortunam pervenerint; loquuntur enim contra textum diſertum *in l. verum* 64. §. *id quod, ff. pro ſocio*, ubi Conſultus expreſsè ait, ſufficere nudam permiſſionem, ut jam ex eo textu poſt Gregorium Lopez notavit Gutierrez *de juramento*, p. 3. *cap.* 15. *num.* 9. verius enim eſt, idoneam cautionem in præſenti deſiderari, quia agebatur de relaxanda excommunicatione, aliàs nuda promiſſio ſufficeret. Vide dicta *in cap. per veſtras, de donation. inter.*

3. [1] *Pinguiorem fortunam.*] Illi enim, qui privilegio gaudent ne conveniantur ultra quàm facere poſſunt, ſi poſt factam excuſationem ad pinguiorem fortunam pervenerint, in ſolidum poſſunt conveniri, *l. unic. §. cùm autem, C. de rei uxor. actione.* Ratio eſt, quia hoc privilegium non extinguit debitum, vel obligationem, ſed tantùm exactionem moderatur. Quâ etiam ratione, cùm ille qui bonis ceſſit, à debito non liberetur, *l.* 1. *C. qui bonis cedere*: meritò receptum eſt, eum teneri ad integram ſolutionem, ſi ad pinguiorem pervenerit fortunam, *l.* 4. *ff. de ceſſ. bonor.* docuerunt Gomez *in l.* 79. *Tauri*, *num.* 6. Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 6. Baëza *de inop. debit. cap.* 6. *num.* 23. Petrus Barboſa *in l. maritum* 13. *num.* 14. *ff. ſolut. matrim.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio deducitur et probatur.

EX hac Gregorii IX. decretali talis communiter deducitur aſſertio: *Clericus qui non habet unde creditoribus ſatisfaciat, non debet ideo excommunicari, aut aliter moleſtari.* Quæ deciſio ſingularis eſt in jure canonico, & per argumentum probari poteſt *ex cap. olim* 16. *de reſtit. ſpol. cap.* 2. *de fidejuſſ.* ubi clericus, qui inopiâ laborat, propter debitum non excommunicatur. De jure Regio conſonat illi lex 23. *tit.* 6. *partit.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa, idem Barboſa *lib.* 1. *juris eccleſ. cap.* 39. §. 6. *per totum*, Mancinus *juris controv. diſſert.* 22. & *genial. cap.* 182. & *de triplici juris collat. cap.* 98. Salgado *p.* 1. *labyrinthi, cap.* 42. *num.* 2. & *de protect. p.* 4. *cap.* 4. *ex num.* 59. Germonius *de ſacror. immun. lib.* 3. *cap.* 25. Giurba *deciſ.* 16. & 42. *num.* 21. Caſtillo *de aliment. cap.* 37. Gutierrez *de juram.* 1. *p. cap.* 17. Petrus Barboſa *in l. alia*, §. *eleganter*, *ff. ſolut. matrim.* Pichardus *in manuduct. ad praxin*, 2. *p. precept.* 9. *ex num.* 67. Jacobus Cujacius *in præſenti.*

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione; nam abrogato legis decemviralis rigore, de quo ſtatim agemus, in uſu permanſit venditio ſolennis omnium bonorum debitoris, ut ex eorum pretio creditoribus in ſolidum debitum ſolveretur, *princip. Inſtit.* ubi Theophilus, *de ſucceſſoribus ſublatis, l.* 4. *C. qui bonis cedere poſſunt*: & ſi adhuc bona non ſufficiant, debitor publicus in carcere detinetur, donec ſolidum ſolvat, *l.* 1. §. *penult. verſ. Ultimò, C. qui bonis cedere*, *l. ſi pro aliquo* 21. §. 1. *ff. ad Velleianum*, *l. ult.* §. *ultimo, ff. quæ in fraud. credit. l.* 3. §. *qui pecuniam. ff. de ſuſpect. tut.* juncto Hothomano *qq. illuſtr. q.* 26. quam carceris moleſtiam effugiunt debitores per bonorum ceſſionem lege Julia introductam, *d.* 1. *l.* 4. *C. qui bonis cedere*; quæ ceſſio jure communi inſpecto ſolâ profeſſione fiebat, *l. in omni* 6. *C. qui bonis cedere*, abrogatis per Theodoſium veteribus ritibus, *l.* 2. *C. qui bonis cedere*, ubi verba illa, *ſcrupuloſitate priorum legum explosâ*, quæ non extant in Theodoſiano, Triboniano tribuit Revardus *in l. cujus* 148. *ff. de reg. jur.* Nec ſolùm in jure, ſed etiam extra jus, per nuncium, vel per epiſtolam, *l. ult. ff. de ceſſ. bonor.* Illuſtrant poſt Brunum, & alios ſcribentes *de ceſſ. bonor.* Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 5. *cap.* 4. *art.* 2. Heraldus *de auctorit. rei judic. lib.* 2. *cap.* 24. & 25. ad quod ceſſionis beneficium ſpectant textus *in l. tutor* 3. §. *ſed ſi non* 15. *ff. de ſuſpect. tut. l. nam* 9. §. *ſed & ſi quis* 5. *ff. de jurejur. l. Imperator* 60. *ff. de pactis*, *l. ſi patre, ff. de captivis*, *l. ſi victum* 34. *ff. de reg. jur. l. ſi ex pluribus* 16. *ff. de acceptil. l.* 2. *ff. de ſententiam paſſis, l. illud, ff. de tributoria, l. fin.* §. 4. *ff. de cuſtodia reorum*, *l. item* 17. *ff. de receptis*, *l. ob ſtamna, ff. de adminiſtr. tut. l. illicitas*, §. *fin. ff. de offic. Præſidis*, *l. fidejuſſores* 68. §. 1. *ff. de fidejuſſ. l. fin. de ſepulchro violato*, §. *ult. Inſtit. de replicat. l.* 9. §. 5. *ff. de jurejur. l.* 60. *de pactis*, *l.* 34. *de re judic. l. fin.* §. 4. *C. de cuſtod. reor. l.* 12. *de arbitr. l.* 64. *de uſufr. l.* 1. §. *ult. ff. de ſententiam paſſis*, juncto Coſta *in* §. *& quid ſi tantùm*, 2. *p. num.* 40. Agunt plures congeſti ab Oſualdo *lib.* 27. *cap.* 9. *litt. P.* Gentilis *de bonis maternis, cap.* 31. licèt hodie apud nos calamitoſum ſit hoc remedium, cùm fiat formâ ignominioſâ, quam referunt Baëza *de inop. debitore, cap.* 1. *num.* 74. Matienzo *in l.* 6. *gloſ.* 2. *tit.* 20. *lib.* 5. *recopil.* & apud alias nationes pileum viride geſtare coguntur, ut refert Heraldus *dicto cap.* 25. & conſtitutione Pii V. clericis indultum fuiſſe, ut illud deferre non cogantur, refert Barboſa *hîc.* Apud Francos ex conſtitutione Ludovici XII. *cap.* 70. qui bonis cedunt, in judicio aperto capite, & diſcincti adſunt: cujus ritus rationem reddit Fornerius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 17. Igitur Odoardus in præſenti ſpecie cogendus erat cedere omnia bona, ut ex illis creditoribus debitum ſolveretur, ut *in cap.* 2. *de fidejuſſ.* non autem ſub cautione juratoria tantùm dimittendus. Augetur hæc difficultas ex eo, nam Eccleſia admittitur ad bonorum ceſſionem, *authent. ut determinatus ſit numerus cleric. collat.* 1. §. *cùm verò*. Igitur & ejus miniſtri cogendi ſunt ad hujuſmodi ceſſionem.

5. Impugnatur præfata aſſertio.

Ut hanc difficultatem effugiat Gloſſa ultima in præſenti, exiſtimat quod Odoardus in hac ſpecie priùs bonis ceſſit, vel paratus erat cedere; ideóque excommunicationem relaxatam fuiſſe, aliàs ipſum in carcerem eſſe detrudendum uſquedum bonis cederet; nec in hac parte clericos ullo privilegio ſpeciali gaudere. Gloſſam ſequuntur Hoſtienſis, Joannes Andreas, & Antonius *hîc*, Angelus, Caſtrenſis, & Alexander *in l. miles, ff. de re judic.* Sed hæc ſolutio apertè rejicitur. Tum quia nullum verbum ceſſionis invenitur in hoc textu,

6. Rejicitur intellectus Gloſſæ.

immò contrarium facilè suadetur ; nam si cessio bonorum præcessisset, ad quid excommunicatio proferebatur ? Et si Gregorius intenderet clericum bona cedere debere, ut expressè jussit cautionem ab eo præstari, etiam decrevisset ante relaxationem excommunicationis, ipsum Odoardum bonis cedere priùs debere. Omissâ igitur hac interpretatione, ut privilegium seu beneficium in præsenti clericis concessum agnoscamus, ab origine res repetenda est. Sciendum igitur est lege XII. Tabul. quam refert Cujacius *lib.* 30. *observ. cap.* 39. & restituit Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 3. ex quo eam transcripsi *in cap. quoad consultationem, de re judic. cap.* 2. *de pignor.* debitore intra legitimum judicati tempus non solvente, licere creditori manus in eum injicere, & secum ducere vinctum nervo, aut compedibus quindecim pondo, non plus, ne essent impedimento ambulandi, & interessendi sacris, ut notavit Revardus *ad leg. XII. tab. cap.* 8. cui nolenti de suo vivere, tenebatur creditor dare victum, & stratum, *l. si victum* 34. *ff. de re judic. l.* 234. *§.* 2. *ff. de verb. signif.* Terentius *in Phormione, actu* 2. *scena* 2.

Ducas ducem damnatum domum ;
Alere nolunt hominem edacem.

Ubi subjicit Donatus, *secundùm jus*, scilicet quo obærati cùm solvendo non essent, ipsi manu capiebantur. Irridet illic genus damnationis parasitus, in quo victor pascere compellitur, & pascitur victus. Et licèt omnia verba illius legis decemviralis difficilia sint, illa tamen, *libras farris in dies dato*, viros doctos jampridem exercuerunt. Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 6. & *in l.* 43. *de verb. sign.* legit *libra s. farris in dies dato* ; id est selibram ; nam sicut hodie in Medicorum receptis pro semisse ponitur ſ. similiter & in antiquorum notis adjiciebatur ; & ita juxta Fornerium tenebatur creditor quotidie debitori dare semilibram farris. Sed ut rectiùs probat Gothofredus *in notis ad dictam tabul.* 3. hic diarii modus legitimus non erat, immò legitimo angustior, & iniquior fuit, ut ipse probat ex Bibaculo, & Titinnio, & D. Hieronymo *in Danielem cap.* 4. ibi : *Decem panis uncia diurna, & aquæ tertia sextarii pars ; his anima magis trahitur, quàm sustentatur ; qui cibus, ac potus juxta inclytum Oratorem Demosthenem non vires tribuit, sed mortem prohibet.* Libræ itaque farris in dies in ea lege sunt singulæ libræ in singulos dies, qui erat legitimus diarii modus, ut constat ex Horatio *lib.* 1. *satyra* 3. ibi :

Denique cur unquam fugisset ? cui satis una
Farris libra foret.

Post 60. autem dies, intra quos publicè producebatur, debitumque publicabatur, ut populo constaret, vincto nullam injuriam à creditore vel judice fieri licuit, *l.* 2. *C. de custodia reorum*, quam ad hoc expendit Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 1. intra quod tempus si non solvisset, aut pactum cum creditore fecisset, licebat creditori peregrè trans Tyberim vendere, aut capite punire ; & si plures creditores essent, in partes debitoris corpus secare licebat : ita lex decemviralis : *Debitoris corpus in partes secanto*, post A. Gellium *lib.* 20 *noctium, cap.* 1. Tertullianus *in apolog. cap.* 4. *Sed & judicatos in partes secari à creditoribus leges erant ; consensu tamen publica crudelitas postea trasa est, & in pudoris notam capitis pœna conversa est, bonorum adhibitâ proscriptione : fuffundere maluit hominis sanguinem, quàm effundere.* Quintilianus *lib.* 3. *cap.* 6. *Sunt enim quædam non laudabilia naturâ, sed jure concessa, ut in XII. Tabulis debitoris corpus inter creditores dividi licuit, quam legem mos publicus repudiavit.* De quo veteri jure, seu potiùs injuria, nisi ad terrorem magis quàm usum esset scriptum, ultra plures congestos ab Osualdo *lib.* 18. *cap.* 7. *littera N*, & *lib.* 27. *comment. cap.* 3. *duplici littera H*, Pichardo *in §. cum eo* 40. *Instit. de act.* Roberto 1. *rer. judic. cap.* 6. videndi sunt Hothomanus *lib.* 18. *antiquit. ad finem*, Balduinus *ad leg. Rom. lib.* 2. *cap.* 4. Rosinus *lib.* 8. *antiquit. cap.* 19. Contius *lib.* 2. *success. cap.* 18. H. Magius *lib. var. lect. cap.* 8. Andreas Scotus *lib.* 2. *humanar. observ. cap.* 34. & *lib.* 3. *cap.* 24. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 22. *syntagm. cap.* 6. *num.* 5. Sed abrogato novis legibus, non tantùm inhumano sectionis jure, verùm & addictionis, & nexus, *l. ob as alienum, C. de obl. & act.* probavi latè *in cap.* 2. *de pignor.* manserunt tantùm in usu venditio solennis, de qua *in titulo Instit. de successionibus sublatis*, & conjectio debitoris in carcerem, juxta textus suprà pro dubitandi ratione adductos. Postea enim debitores creditoribus in servitium dabantur, in ergastulumque trudebantur, ubi assiduè verberibus flagellabantur, ut constat ex pluribus locis Livii, præcipuè *lib.* 1. *decad.* 1. & *lib.* 6. nec ipsos solùm debitores, quinimò & eorum filios creditoribus dari testatur Dion. Halicarn. *lib.* 6. tortoribusque cruciandos dari licuit apud Hebræos ; idque probatur ex D. Matthæo *cap.* 18. in illa parabola ubi dominus iratus tradidit cruciandum tortoribus debitorem, quousque redderet universum debitum. Plura Gothofredus *in d. l. ob as*, Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 6. Et licèt postea mitiores Romani facti sint, adhuc in miseros debitores sæviebant, ita ut variis flagellationibus, præcipuè plumbatis, eos cæderent, ut constat *ex l.* 3. *&* 7. *C. Theodos. de exact. l.* 80. *eod. C. de usuris* : notarunt Baronius *tom.* 1. *anno* 33. *num.* 34. Amaya *in l.* 1. *C. de exactoribus tribut. lib.* 10. donec Imperator Constantinus dignissimam piissimi, ac christianissimi nominis sui edidit constitutionem anno Christi 320. sui verò Imperii 15. relatam *in dicta l.* 3. misertus hominum paupertatibus, quibus absque sui culpa frequenter opprimuntur. De cujus constitutionis sententia agunt repetentes *ibi.*

7. De privilegio ne quis conveniatur, &c.

Unde cognoscitur, privilegium ne quis conveniatur ultrà quam facere potest, in eo consistere, ut personæ, quibus tribuitur, non in solidum pro executione judicati bonorum venditionem sustineant, sed dumtaxat quatenus facere possunt, id est quatenus facultates patiuntur, relictis alimentis, *l. inter* 19. *ff. de re judic. l. in condemnatione* 173. *ff. de reg. jur. §. item de donat. Instit. de act.* nec in carcerem detrudantur, etiamsi solido solvendo bona satis non sint, ut docuerunt Barbosa *in l. maritis* 3. *num.* 2. *ff. solut. matrim.* Gutierrez *de juram. 1. p. cap.* 2. *num.* 48. immò illis relinquenda sunt, quæ honestè sufficiant ad alimenta, *l. inter* 19. *in fine, l. cùm ex causa* 30. *l. Nesennius* 41. *§.* 1. *ff. de re judic. l facere* 28. *l. maritus* 43. *ff. solut. matrim. l. nepos* 125. *ff. de verb. signif. d. l. in condemnatione* 173. non autem deducto ære alieno, *l. sunt qui* 16. *ff. de re judic. l. si filio* 53. *cum sequent. ff. solut. matrim. l. verùm* 63. *ff pro socio.* Excipitur tamen donator, qui deducere potest æs alienum, quod aliis non ex eadem donationis causa debet, *d. l. inter* 19. *l. qui ex donatione* 12. *ff. de donat. l. maritus* 54. *ff. solut. matrim.* Inspicitur autem rei judicatæ tempus, quatenus quis facere possit, *l. rei judicatæ* 15. *l. ex diverso* 17. *§. ult. l. si filio* 53. *ff. solut. matrim. d. l. verùm* 63. *§. tempus, d. l. Nesennius* 41. *§. ult. l. id quod* 33. *ff. de donat.*

8.

Deinde sciendum est, personas quibus hoc privilegium

De personis quibus non privilegium competit.

vilegium competit, ad sex classes, seu ordines ab Interpretibus referri. Prima est eorum, inter quos summa sanguinis conjunctio adest, quales sunt parentes, liberi, fratres. De prioribus sunt textus *in l. sunt qui* 17. *l. cùm ex causa* 30. *ff. de re judic. l. quia* 16. *l. etiam* 18. *ff. solut. matrim. l. licèt* 7. *§. sed si quis, ff. de obsequiis, l.* 1. *tit.* 1. *partit.* 5. Circa fratres autem argumentum deducitur *ex l. verùm* 63. *ff. pro socio, l. patronus* 17. *ff. de re judic.* Illustrat Acacius *de privileg. parent.* In his omnibus personis illa est communis ratio, quia cùm ob summam sanguinis necessitudinem invicem sibi alimenta debeant, & non tantùm liberi parentibus, & è contra, *l. si quis à liberis* 5. *ff. de agnoscend. liber. l. ult. §. ipsum autem, C. de bonis quæ lib.* sed etiam fratres fratribus, *l. qui filium* 4. *ff. ubi pupillus, l. tutor* 13. *§. ult. ff. de administr. tut. l.* 1. *§. sed & si* 2. *ff. de tutela, & rationibus*; absurdum esset si liceret exigendo solidum, ab eis alimenta auferre, quibus præstari debent, ut probant Cujacius *lib.* 12. *Pauli ad edict. in l. si unus* 67. *§. ult. ff. pro socio.* Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 9. ubi Heligerus *littera E*, & alii congesti ab Heringio *de fidejuss. q.* 27. *part.* 4. *num.* 90. Accedit in parentibus ratio reverentiæ eis à filiis debitæ, cui repugnat redigi patres ad egestatem vel carcerem, per exactionem solidi, *l. licet* 7. *l. liberto* 9. *ff. de obsequiis à parentibus*: & circa hoc privilegium, sicut in aliis casibus patrum nomine omnes ascendentes in infinitum comprehenduntur, *l.* 4. *§. parentum, cum sequent. ff. de in jus vocando, l.* 1. *§. generaliter, ff. de legat. præstand. l. appellatione* 51. *ff. de verb. signif.* similiter liberorum appellatione omnes descendentes continentur, *l. sed si hæc* 10. *§. liberos* 9. *ff. de in jus vocando, l.* 3. *§. si mancipatus, ff. de assignand. liberr. l. moris* 9. *§. libros, ff. de pœnis, l. liberorum* 220. *ff. de verb. sign.* licet ascendentes ultra tritavum communi nomine majores dicantur, sicut & descendentes ultra trinepotem, liberi appellantur, *l. ult. §. parentes, ff. de gradibus*: exponunt contra Laurentium Val. *lib.* 6. *elegant. cap.* 55. Hiligerus *d. lib.* 23. *Donelli, cap.* 2. *littera I*, Duarenus *in l. patronus* 17. Alexand. ab Alexandro *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 15. Pereyra *in l. si curatorem, verbo sine curatore, num.* 48. *C. de in integrum restit.* Gentilis, Fornerius & Gedeus *in d. l. appellatione* 51. *l. liberorum* 220. Pichardus *in l. Gallus, in præludiis, cap.* 1. *num.* 18.

9. Exponitur l. etiam 18. ff. solut. matrim. l. 1. §. 13. ff. de collat. bon.

Sed suprà traditis opponi solet textus *in l. etiam* 18. *ff. solut. matrim.* ubi Pomponius in actione de dote, quam mater contra filios exercet, admitti eos ad hoc privilegium docet, si patri, eidemque marito hæredes extiterint. Unde supponit, in aliis actionibus, ex quibus non tanquam patris hæredes à matre conveniuntur, non posse ex sua persona privilegium hoc opponere: quo argumento ductus Bæza *de inope debitore, cap.* 17. *num.* 48. ex mente Accursianorum probat, liberis hoc privilegium non competere. Sed eâ omissâ sententiâ dicendum est, in specie illius textus propriam, peculiaremque rationem circa dotis actionem, quâ filii ex persona patris ut hæredes conveniebantur, adfuisse; siquidem constat, privilegium hoc marito concessum, cum persona extingui, ideóque nec hæredi ejus præstari, *l. maritus* 13. *cum l. sequent. ff. solut. matrim. l. etsi fidejussor* 24. *§. ult. cum l. sequenti, ff. de re judic.* Sed contrarium meritò respondit Pomponius, quia privilegium hoc in ea specie, non tanquam à patre transmissum, contra legem *qui tale* 14. *ff. solut. matrim.* sed tanquam novum privilegium ex persona eorum proveniens, illis competebat, ut docuerunt post alios Barbosa *in l. maritus* 13. *num.* 81. *ff. solut. matrim.* Suarez *de legibus lib.* 8. *cap.* 11. *num.* 4. Etiam opponi solet textus *in l.* 1. *§. si cum duobus* 13. *ff. de collat. bonor.* ubi inter fratres circa collationem denegatur sextantis emolumentum fratri, qui per inopiam cavere non potest in solidum; & consequenter innuitur, etiam inter fratres, sicut cautioni in solidum, ita & exactioni locum esse, cùm valeat argumentum à cautione ad exactionem, *l. si constante* 24. *§. quotiens, ff. solut. matrim.* Quare hoc privilegium fratribus negarunt Accursius, Bartolus, & classici ferè omnes *in d. l. verùm* 63. Baëza *de inope debitore, cap.* 10. *num.* 83. Heringius *de fidejuss. d. cap.* 17. *ex n.* 89. Sed adhuc verius est, fratribus competere hoc privilegium, quia licèt fateamur, quod Accursius supponit *in d. l. verùm* 63. non esse inter fratres societatem voluntariam ex conventione, sed necessariam & incidentem, discordiis aptam, *l. cùm pater* 77. *§. dulcissimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi* 25. *ff. de servit. urban.* non debet tamen major vis esse imaginariæ fraternitatis inter socios, quàm veræ, & naturalis inter fratres, ne alter alterum ad egestatem redigat, *l. nonnunquam, ff. de collat. bonor. l. nemo* 58. *§.* 1. *ff. de hæred. instit.* Nam ut eleganter Quintilianus *declamat.* 321. aiebat: *Quæ potest amicitia esse tam felix, quæ imitetur fraternitatem? Certè quotiens blandiri volumus iis, qui esse amici videntur, nulla adulatio præcedere ultra hoc nomen potest, quàm ut fratres vocemus.* Et deinceps: *Quid est aliud fraternitas, quàm divisus spiritus?* Plura Tiraquel. *de pœnis temperand. causa* 22. *num.* 6. & *in l. si unquam, verbo libertis, num.* 92. *C. de revocand. donat.* Langleus *lib.* 3. *semestr. cap.* 2. Unde ob eam rationem licèt expressum juris testimonium non habeamus, extensioni hujus privilegii ad fratres locus est, *l. non tantùm* 20. *in fine, ff. de re judic. l.* 2. *§. item, ff. de aqua pluvia.* Nec obstat textus *in dicto §. si duobus* 13. quia in eo cùm ex forma edicti Prætoris de collationibus, emancipatus præteritus non aliter ad bonorum possessionem contra tabulas admittatur, quàm si fratribus, qui in potestate permanserunt, conferat sua bona, vel caveat de collatione, *l.* 1. *in princip. & §. jubet* 9. *& §. quamvis* 11. *l.* 3. *ff. de collat. bonor.* rectè docetur, quod si cùm duobus fratribus conferre deberet, uni dumtaxat cavere propter inopiam potuerit, esse ei denegandas interim actiones sextantis, id est dimidii trientis, quem integrum cum effectu haberet, sicut & alii duo fratres, si uterque contulisset, vel cavisset; quo casu non damnatur frater in solidum, qui solvendo non est; sed lucrum hæreditatis paternæ, quod emancipatus non haberet jure civili, nec prætorio, ei defertur, nisi sub forma collationis denegetur ei, pro qua parte non confert, *l.* 2. *§. ult. ff. de collat. bonor.* Nam si propter inopiam, quamvis utrique non caveret, consequeretur trientem integrum, cederet hoc beneficium in injuriam fratris illius, cui non confertur, & auferetur; cùm è converso sufficere emancipato debeat, quod propter inopiam conferre id ipsum videtur, quod mihi ùs percipit ex bonis patris, quia utrique non cavet, argumento *ex d. l.* 1. *§. sed etsi* 12. *l. dotis* 5. *C. eod. tit.* & sic sextantem saltem consequitur, quem non consequeretur si stricto jure contra eum uteremur, sicut contra contumacem; quia qui in solidum non cavet, nec pro parte cavere intelligitur, *d. §. si cum duobus, junctâ l. servus* 9.

10. De secundâ personarum classe.

Ad secundam personarum classem, quibus hoc privilegium competit, spectant socii ob imaginem fraternitatis; sicut enim fratres in communione bonorum sunt, & ideò dicuntur consortes,

l. si

l. si is qui tres 31. §. *cæterùm, de excusat. tut. l. cùm duobus* 52. §. *Papinianus, ff. pro socio, l. ex parte* 39. §. *filiis, ff. familiæ ercisc.* illustrant Cujacius *lib.* 6. *qq. Paulo in d. l. si is qui tres* 31. §. *cæterùm, & lib.* 5. *observ. cap.* 10. Ludovicus Carrio *lib.* 2. *emend. cap.* 10. Joannes Savarus *ad Sidonium lib.* 3. *epist.* 1. *pag.* 176. & *lib.* 4. *epist.* 24. *ad finem*, Brissonius *de verb. sign. verbo Consortes*: ita & socii propriè consortes dicuntur. Et fratres à veteribus esse appellatos, constat ex solenni formula renunciandæ societatis, quæ extat apud Petronium *in Satyrico, cap.* 10. & 11. Apuleium *lib.* 10. *l. miles, junctus l. nemo* 58. §. 1. *ff. de hæredib. instit. l.* 4. *C. de castrensi peculio, lib.* 12. Competit ergo privilegium hoc in primis socio omnium bonorum, cum quo divisa est solida fraternitas, ut ait Quintilianus *declamat.* 322. *l. sunt qui* 16. *ff. de re judic.* Obtinuit etiam, ut socio unius rei, si ex ea societate conveniatur, competat hoc privilegium, ut ex Sabino Ulpianus docet, *l. verùm* 63 *ff. pro socio*, Bronchorst. *enantioph. centur.* 2. *assert.* 51. quia limitatæ causæ effectus limitatus quidem est; sed similis, intra suum modum, universali, *l. in agris* 16 *ff. de acquir. domin.* Ergo non secum pugnat Ulpianus *in d. l. sunt qui*, & *in d. l. verùm* 63. sed alter alterum supplet, ut post Accursium, & classicos utrobique observant Faber *in rationali dictæ legis verùm* 63. Gutierrez *de juram.* 3. *p. cap.* 15. *num.* 1. Osualdus *lib.* 27. *Donel. cap.* 15. *littera K*, Vvisembachius *in thesibus, ad tit. Instit. pro socio*, Pichardus *in manuduct.* 2. *p. præcept.* 9. *ex num.* 22. Nec tunc obstat textus *in l. de illo* 23. *ff. pro socio*, ubi cùm unus ex pluribus sociis Titium ad societatem solus admitteret, & admissus solvendo non esset, docet Ulpianus, omnimodè eum, qui admisit, sociis teneri, non tantùm ut actiones suas mandet contra admissum, sed etiam ut indemnes eos præstet in id, quod à socio admisso solvi non potuerit. In quo textu concedit Ulpianus privilegium hoc socio admisso contra eos, qui non admiserunt, quorum socius non est, *l. qui admittitur* 19. *cum sequenti, ff. pro socio, l. consilii* 47. §. *ult. ff. de reg. jur.* & illud negat socio, qui admisit contra socios; quod utrumque absurdum est. Sed responderi debet, ideò socios, qui non admiserunt Titium, ab eo solidum non exigere, sed tantùm quatenus facere potest, quia cùm socii non sint ipsius Titii, & per consequens nec in eum actionem propriam, seu directam habeant suo nomine, *d. l. qui admittitur*, necesse est, ut experiantur mandatis actionibus à socio, qui admisit; proinde obstabit eis tanquam cessionariis exceptio hujus privilegii, quia & obstaret mandati, cujus jure, & actionibus ipsi utuntur, *ex l. emptor* 5. *C. de hæredit. vel act. vendita, l. si post divortium* 27. *ff. solut. matrim. l. qui in jus* 177. *ff. de reg. jur.* quamvis contrarium procederet, si ex delegatione socii, qui admisit, alii experirentur contra Titium, quia uterentur tunc propriâ actione, quæsita ex promissione, & consensu debitoris delegati, *l.* 1. *l. nec creditores* 6. *C. de novat.* ideoque nec obstaret exceptio hujus privilegii, *l. qui id quod* 33. §. *fin. ff. de donat. l. si Titius, ff. de novat. l. Nesennius* 41. *ff. de re judic.* Econtrariò autem socius, qui admisit in eo textu, non fruitur hoc privilegio contra socios, sed in solidum illis tenetur in id quod ab admisso servare non potuerint, quia culpa ipsius fuit, & quidem dolo proxima in admittendo socio non idoneo sine aliorum consensu: unde & teneri debet, quasi dolo fecerit in ipsa societate, quominus solidum debitum consequi socii possint; quo casu cessat hoc privilegium, *d. l. verùm* 63. §. *hoc quoque* 7. *l. sed hoc* 22. §. 1. *l. si quis* 51. *cum l. sequent. ff. de reg. jur. l. etiam* 18. §. 1. *ff. solut. matrim.* docuerunt Accursius, Fulgosius, Albericus, & Faber *in dicta l. de illo* 23. Barbosa *in l. maritis* 13. *num.* 103. *ff. solut. matrim.* Illud summè notandum est, privilegium hoc denegari socio inficianti se socium esse, *l. si unus* 67. §. *ult. ff pro socio, d. l. sed hoc,* §. *ultimo, ff. de re judic.* propter turpitudinem & odium mendacii, *l. de ætate* 11. §. 3. *ff. de interrogat. l. ult. ff. de rei vind. l. computationi* 68. aliàs *l. hæreditatis*, § *ult. ff. ad leg. Falcid.* junctis congestis ab Heringio *de fide juss. p.* 1. *cap.* 27. *num.* 220. & quia indignus est privilegio, qui idipsum inficiatur, cujus contemplatione privilegium ei conceditur, *l. auxilium* 37. *ff. de minor. l.* 4. §. 1. *ff. quod cum eo, l. qui cum se* 10. *ff. de re judic. l. si dubitet* 10. §. 1. *ff. de fide juss.* Unde hoc etiam in aliis personis, quibus hoc privilegium competit, negantibus qualitatem, ob quam privilegium competit, procedere docuerunt Barbosa *in dicta l. maritum* 13. *num.* 105. Gutierrez *de juram.* 1. *p. cap.* 16. *num.* 72. Cevallos *communium quæst.* 12. quamvis contraria sententia in disputando improbabilis non sit, eamque sequantur Durenus, & Donellus *in dicta l. sunt qui* 16. Fachineus *lib.* 13. *controv. cap.* 69. Sed si socius qui negavit se socium esse, mendacium revocet ante litis contestationem, privilegium hoc non amittit, *ex l. quamvis* 11. *ff. de in jus vocando, l. electio* 26. §. *ne quis, ff. de noxal.* neque etiam ob generalem, aut simplicem inficiationem intentionis actoris amittitur hoc privilegium, argumento textus *in l. obligatione* 6. *ff. de pignor. cap. ultimo, de officio vicarii, lib.* 6.

II. De marito, uxore et socia.

Ad tertiam classem personarum, quæ tantùm condemnantur in id, quod facere possunt, spectant primò maritus, qui in restitutione dotis tantùm condemnatur in id, quod facere potest, *l. patronus* 17. *l. non tantùm* 20. *cum sequenti, ff. de re judic. l. maritum* 12. *cum sequent. ff. solut. matrim. l. sic* 27. §. 1. *ff. de relig. & sumpt.* §. *item si de dote* 37. *Instit. de action.* quod vetus Jurisprudentia tantùm admittebat in actione rei uxoriæ, sive de dote, *l. unica*, §. *cùm autem, C. de rei uxor.* quia cùm bonæ fidei esset, & in id concepta, quod æquius melius, *dicta l. unica*, §. *sed etsi* 2. *l. eas* 8. *ff. de capit. minut.* inerat ei quodammodo, sicut & aliæ retentiones ex bono, & æquo, exceptio hujus privilegii, quæ præcipuè nititur æquitate ob societatem conjugalem, & reverentiam marito debitam, *dicta l. unica*, §. *cùm autem* 7. *l. alia* 14. §. *ult. l. ex diverso* 17. §. 1. *ff. solute matrim.* junctâ regulâ §. *in bonæ fidei* 30. *Instit. de action.* Diversum autem procedebat in actione ex stipulatu pro dote, quia stricti juris erat ante Justinianum, solidumque exigebat; non obnoxia exceptionibus, seu retentionibus prætextu æquitatis, *dicta l. unic.* §. *sed etsi non ignoramus.* Ob eandem etiam vitæ societatem privilegium hoc competit uxori, si à marito conveniatur ex promissione dotis, *l. ex diverso* 17. §. 1. *ff. solut. matrim.* sive ex alio contractu, *l. non tantùm* 20. *hoc tit.* quia quamvis maritus uxori non eandem reverentiam & obsequium debeat, sicut uxor marito, cui ut capiti subdita est, *cap. hæc imago, cap. mulierem* 17. 33. q. 5. *cap. duo, de despons. impub.* debet tamen maritus honorem matrimonio, *l.* 2. *de actione rerum amot. l.* 1. §. *si vir, ff. ad Syllanian. l. adversus* 4. *C. de crimin. expil.* unde ob eandem rationem privilegium hoc concedi uxori consideravit Modestinus *in dicta l. non tantùm* 20. cujus postremam clausulam ita post alios exposuerunt Barbosa *in dicta l. maritum* 13. *num.* 54. Osualdus *lib.* 27. *Donellus, cap.* 9. *littera G*, quamvis aliter

ized by Google

altiùs Cujacius totam eam clauſulam Triboniano tribuat *lib. 24. obſerv. cap. 38.* & *lib. 2. different. Modeſt. in dicta l. non tantùm*, Caſtillo *de alim. cap. 37. §. 2.* Ob eam ferè rationem privilegium hoc competit ſocero utriuſque conjugis, videlicet patri mariti, ſi ſoluto matrimonio pro dotis reſtitutione conveniatur; nam ſi maritus in patris poteſtate ſit, tranſit etiam in ſoceri familiam nurus, *l. 1. §. ſi vir. ff. ad Syllanianum*, *l. penult. §. ultimo, ff. quod falſo tut. l. ſi maritus 46. ff. famil. erciſc.* Si verò maritus ſit emancipatus, cùm mariti poteſtati uxor ſubjiciatur, debet utique reverentiam ſocero, cui & maritus, quamvis emancipatus, naturali ratione, utpote patri, debet, *l. 1. §. ſi pater 14. ff. ad Syllanianum*; & conſequenter ſemper ſocer nurui loco parentis eſt, ideóque privilegium hoc ſocero competit, *l. rei judicata 15. §. ult. cum l. ſequenti, ff. ſolut. matrim. l. ſicut 21. ff. de re judic.* Et licèt circa ſocerum, patrem videlicet mulieris, dubitari poſſit, quia nec gener in ſoceri familiam, aut poteſtatem tranſit, nec maritus uxoris poteſtati ſubjicitur, & ita ceſſat utraque ratio ſuprà conſiderata; tamen quia propter affinitatem etiam in ſocero affectionis paternæ ratio conſideratur, ut deducitur *ex l. ult. ff. de his quibus ut indig.* juncto Cujacio *lib. 14. reſponſ. Papin. in l. in tantis 103. ff. de legat. 1.* & *in l. unic. C. de caduc. tollend. l. 4. §. hoc itaque, ff. de gradibus, l. 3. in fine, C. de natural. liberis*, obtinuit magis concedendum eſſe privilegium noſtrum ſocero ex promiſſione dotis convento à genero, *dicta l. ex diverſo 17. ff. ſolut. matrim. l. ſicut 21. cum l. ſequenti, ff. de re judic. l. penult. ff. de jure dot.* docent Barboſa *in dicta l. maritum 33. num. 59.* Oſualdus *lib. 27. cap. 9. littera H.* An tamen eo privilegio fruatur ſocer ſemper, & indiſtinctè, ſive conſtante matrimonio conveniatur, ſive ſoluto; & ſive dolo fecerit, ſive non, inter Juriſconſultos non convenit, ut apparet *ex d. l. ex diverſo 17. d. l. ſicut 21. d. l. penult.* pro quibus conciliandis, rejectâ emendatione Fabri *lib. 2. conject. cap. 14.* reponentis in extremo dictæ legis *ſicut 21.* hæc verba, *ſed alio, & alio jure utimur*; & omiſsâ antiquorum ſententiâ, quæ admiſit inter Conſultos diſſenſionem, quam docuerunt Alexander *in l. rei judicatæ 15. num. 9. ff. ſolut. matrim.* Jaſon *in d. l. ſicut 21. num. 4.* Campegius *de dote, 3. p. quæſt. 250.* Baëza *de inope debit. cap. 17. num. 57.* Connanus *lib. 8. comment. cap. 9. num. 8.* Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* dicendum eſt, ſocerum patrem uxoris frui utique generaliter, & indiſtinctè privilegio hoc contra generum, ſi dote promiſſa conveniatur conſtante matrimonio, ob manentem adhuc affinitatis, & reverentiæ rationem, *d. l. ex diverſo 17.* Sic accipiendæ ſunt lex *ſed hoc ita 22.* & lex penultima, *ff. de jure dot.* eóque referri poteſt textus *in l. ſi extraneus 53. §. 1. ff. de jure dot.* junctis Oſualdo *lib. 4. Donel. cap. 14. littera K*, Fabro *decad. 82. errore 10.* Schifordeg. *ad ipſum, lib. 3. tract. 2. q. 4.* non autem ſi ſoluto matrimonio conveniatur, quia tunc non militat eadem affinitatis, & affectionis ratio, ideoque diverſo jure utimur. Nec privilegium conſtante matrimonio indiſtinctè tribuitur, ſed ex cauſa juſta, veluti ſi fortuito caſu, poſtquam dotem promiſit, factus ſit non ſolvendo: cæterùm ſi ſciens ſe non eſſe ſolvendo, decepit generum, vel ei inſidiatus eſt, dum filiæ ſuadet, ut à marito divertat, non ſuccurritur illi, *d. l. penult. ff. de jure dot.* quam ita exponit Græcus Scholiaſtes *libro 28. Baſilic. tit. 15.* & poſt alios Barboſa *in d. l. maritum 13. num. 67.* Oſualdus *d. lib. 27. Donelli, cap. 9. littera L.* De hoc privilegio ex cauſa dotis competente loquuntur textus *in l. ſi cum procuratore 23. cum l. ſequent. l. exheredatum 49. l. ſi rerum 52. ff. de re judic. l. ex diverſo 17. §. ult. l. ſi poſt 27. cum l. ſequenti, l. ſi maritus 45. l. ſi filius 53. cum ſequent. ff. ſolut. matrim. l. ſi minor 52. §. 1. ff. de procurat. l. ſi mulier 21. §. ult. ff. de action. rer. amot. l. nec maritus 8. C. ſolut. matrim. l. 3. ff. de privil. credit.* alias *l. intereſt 18. ff. de rebus auctorit. judic.*

II. De patrono, donatore, et similibus.

Ad quartam perſonarum claſſem, quibus hoc privilegium competit, ſpectant patronus, patrona, & eorum liberi, parenteſque conventi à liberto, in quem inæſtimabile libertatis beneficium contulerunt, *l. patronus 17. l. inter 19. l. exheredatum 49. ff. de re judic. l. exceptiones 7. ff. de exceptionibus, l. maritus 54 ff. ſolut. matrim. l. verùm 63. §. 1. ff. pro ſocio, l. licet 7. l. liberto 9 ff. de obſeq. parent.* Illuſtrant Baëza *de inope debit. cap. 17. num. 33.* Oſualdus *lib. 27. cap. 9. littera L*, & *lib. 25. cap. 2. littera I*, Pichardus *in manuduct. 2. p. precep. 9. num. 30.* Item donator, cui ne ex liberalitate ſua inops omninò reddatur, privilegium hoc competit, *l. inter 19. §. 1. l. cùm ex cauſa 30. l. Neſennius 41. per totam, l. exheredatum 49. cum ſequent. ff. de re judic. l. qui ex donatione 12. l. qui id quod 33. in princip.* & *§. ult. ff. de donat. l. maritus 54. ff. ſolut. matrim. l. penult. ff. de novat. l. Divus 28. ff. de reg. jur.* ubi latè explicant Petrus Faber, & Jacob. Gothofredus, Barboſa *in d. l. maritus 13. num. 100.* & *in d. l. alia 15. §. eleganter, num. 36.* Pacius *centur. 4. quæſt. 56.* Hermoſilla *in l. 4. tit. 4. partit. 5. gloſ. 2.* Oſualdus *d. cap. 9. duplici littera II*, Giurba *deciſ. 5.* Salgado *in labyrinth. 1. p. cap. 24. num. 108.* D. Joſephus de Retes *de donat. cap 20. num. 1.* Gutierrez *de juramento, 3. p. cap. 15. ex num. 19.* & ad hanc partem referendus eſt textus *in l. ſi extraneus 33. ff. de jure dotium*; ubi quod Ulpianus innuit *in verſ. quemquam in id*, extraneum promiſſorem dotis à marito conveniendum eſſe tantùm in id quod facere poterat, difficile prorſus eſt, *ex l. penult. in princip. ff. de jure dot. d. l. Neſennius 41. ff. de re judic.* niſi vel Ulpianum accipias de extraneo, qui non ſolùm uxori, ſed etiam marito donandi animo promiſit; & ideo etiam mariti reſpectu fruitur privilegio, ut interpretantur Faber *lib. 2. conject. cap. 13.* Olea *de ceſſ. jur. tit. 5. quæſt. 12.* vel niſi verba illa, *Et ſpem*, transferas, referaſque ad uxorem, quæ, utpote donataria, non poterat promiſſorem dotis convenire, niſi in quantum facere poterat, *d. l. Neſennius*, ubi Donellus *lib. 27. comment. cap. 9.* & Oſualdus *littera C*, Cujacius *lib. 12. obſ. cap. 17.* Ad hanc etiam præſentis privilegii partem ſpectant textus *in l. ex pollicitatione 9. l. penult. ff de pollicit.* ubi *in d. l. 9.* docetur, ex pollicitatione facta Reipublicæ alicujus operis, ſi quidem ob honorem facta ſit, teneri in ſolidum, tam ipſum, quàm ejus hæredem; ſi verò conveniatur ex cauſa promiſſi operis cœpti, nec perfecti, & bona ejus non ſufficiant liberalitati promiſſi operis ſolvendæ, ipſum quidem, & hæredem extraneum in quintam partem patrimonii ſui, liberos autem ejus in decimam teneri: quod difficile eſt ex ſuprà traditis; ſiquidem donator tantùm in quantum facere poteſt, condemnatur: & in eadem ſpecie *in d. l. penult.* docetur, extraneum hæredem teneri in quintam partem patrimonii defuncti, non autem in ſolidum, ut *in princip. d. l. 9.* Sed rejectâ emendatione Cujacii *lib. 4. different. Modeſt. in d. l. 9.* exiſtimantis *in d. l. penult.* legendum eſſe negatione adjectâ, ſupponendum eſt *in d. l. 9. & penult.* ſpecialiter agi de pollicitatione, quæ inter privatos facta non obligat civiliter, *l. 3. ff. de pollicit. l. juris 7. §. ſed cùm nulla, ff. de pactis*; nec etiam cùm Reipublicæ ſit,

fit, nisi vel fiat ob honorem ei, qui pollicetur, decretum, vel decernendum; vel si opus pollicitatione promissum cœptum sit, *l.* 1. § 1. *& sequenti, l.* 3. *l. totiens* 6. *in princip. &* §. 1. *l. si quis ob honorem* 11. *ff. de pollicit. l. hoc jure* 19. *ff. de donat.* Quo casu cùm ex pollicitatione ob honorem, quem quis à Republica accepit, convenitur, non tam ex mera liberalitate, quàm ex promissione ob causam, quæ ad negotii contracti, & debiti potiùs quàm ad donationis genus accedit, debitor est, *l.* 1. *in princip. & l. Aristo* 18. *l. hoc* 19. §. 1. &. §. 4. *l. si pater* 34. §. 1. *ff. de donat.* eruditè illustrat Galbanus *de usufruct. cap.* 15. & ideo nihil mirum, damnari ipsum, & hæredem etiam in solidum, non in quantum facere possunt, *d. l. ex pollicitatione* 9. *in princip.* Si verò pollicitatione sine causa Reipublicæ factâ, ex eo solo quis conveniatur, quia facile opus fecit, quamvis ea pollicitatio propriè donatio fuerit; ideò tamen non competit privilegium hoc, quia non ex pollicitatione, quæ sola sine causa non sufficeret, sed ex causa cœpti operis convenitur: quo casu distinctionem illam quintæ, & decimæ partis, ut mediocrem, Principum constitutiones admiserunt, *dicta l.* 9. ad quam speciem ibi relatam redigenda omnino est sententia Pomponii *in d. l. penult. in* 2. *p. ff. de pollicit.* ubi quamvis factam fuisse fateamur pollicitationem ob honorem, cùm tamen Pomponius supponat non nisi ex causa certi operis peti, intelligendum necessariò est, decessisse promissorem ante honorem decretum, vel inchoatum; & ideò contra hæredes non nisi ex causa cœpti operis succedit petitio quintæ, aut decimæ partis, *l. totiès* 6. §. 1. *l. si quis ob honorem* 11. *ff. de pollicit.* docuit Albericus *in d. l. totiès*).

13. De filio emancipato.

Ad quintam classem personarum, quæ tantùm in quantum facere possunt, damnantur, spectant illæ, quæ ob inopiam miseratione dignæ sunt, veluti emancipatus, vel exhæredatus, quive paternâ hæreditate se abstinuit, aut ex minima parte hæres fuit; ideóque causâ cognitâ non damnatur in solidum ex gestis cùm filiusfamilias esset, *l.* 2. *in princip. &* §. 1. *cum sequent. ff. quod cum eo, l.* 2. *l. si ex alia* 9. *C. eod. tit. l. & exhæredatum* 49. *ff. de re judic. l.* 3. §. *sed utrum. ff. de minor. l. si duberet* 10. §. *ult. de fidejuss.* Excipiendi tamen, & explicandi sunt tres casus. Primus est quoties filius in suprà dictis casibus ex delicto, dolóve convenitur, quia tunc privilegio non fruitur, *l.* 4. §. *quamquam, ff. quod cum eo*, ubi id refertur in actione mandati, quæ bonæ fidei est, quia in actionibus bonæ fidei tantùm id procedit, quia idem admittitur in judiciis stricti juris, *l. qui cùm se* 10. *ff. de re judic.* Faber *in ration. ad d. l. cum qui* 6. Secundus casus est *in d. l.* 5. *junctâ l.* 3. §. *ult. ff. ad Macedon.* ubi filiusfamilias qui pecuniam quam mutuam acceperus erat, ante numerationem spopondit, & postea emancipatus accepit, condemnatur in solidum, quia substantia obligationis expleta est post emancipationem, numeratione tunc factâ, sine qua stipulatio effectum non haberet; & ideò post emancipationem mutuum celebrari creditur, *l. si ita* 6. §. *ult. cum sequenti, ff. de novat. l. si ita* 126. §. *Chrysogonus, ff. de verb. oblig. l. obligamur* 52. *in princip. &* §. *re, ff. de obl. & act. l. certi* 9. §. *monstravi, ff. de rebus creditis*, ubi Donellus *lib.* 16. *comment. cap.* 20. Cujacius *lib.* 3. *qq. Pauli in d. l. ergo* 5. Tertius casus extat *in l. Pomponius* 15. *ff. de negot. gest. l. si filius* 11. *ff. de tutel. & rationibus, l. tutorem* 37. §. *ult. ff. de administrat. tut.* ubi explicat Cujacius *lib.* 11. *qq. Pauli*, & *lib.* 9. *Pauli ad edict. in dicta l. Pomponius* 15. Faber *in ration. ibidem.* Etiam in eadem classe recensendi sunt, ut privilegio hoc potiantur, is qui bonis cessit, si post cessionem à prioribus creditoribus conveniatur, *l.* 4. *&* 6. *ff. de cess. bonor. l. item* 17. *ff. de receptis*, §. *ultimo, Instit. de action. juncta l. si quis* 49. *ff. de pactis*; & ille cujus bona omnia à creditoribus sine dolo malo ij sua vendita sunt, *l. ult. C. de revocand. his quæ in fraudem, l. ult.* §. *ult. ff. quæ in fraudem credit. l. si quis* 51 *ff. de re judic.* quibus jungendi sunt Cujacius *ad titulum de revocand. his quæ in fraudem*, & *lib.* 12. *observ. cap.* 5. & laudati ab Osualdo *lib.* 27. *comment. cap.* 9. *littera P.*

Tandem aliis competit hoc privilegium, quia de Republica sunt benemeriti, ut milites armatæ militiæ, *l. miles* 6. *l. si miles* 18. *ff. de re judic. l. si castrensi* 7. *ff. de castrensi pecul.* Et licèt non idem admittat in militibus togatæ militiæ, quales sunt Advocati, & bonarum Artium Professores, Duarenus *in d. l. miles* 6. Donellus *lib.* 27. *comment. cap.* 9. magis tamen obtinuit, competere illis hoc privilegium, argumento *ex l. Advocati* 14. *C. de Advocat. diversi. judic. l. medico* 6. *cum l. sequenti, C. de Professor. lib.* 10. *l.* 8. *tit.* 31. *partit.* 2. ex quibus ita docuerunt Rodericus Suarez *in l.* 2. *tit. de los governadores, lib.* 3. *fori*, §. *quinto, num.* 12. Osualdus *lib.* 27. *comment. cap.* 9. *littera L*, Azevedo *in l. ult. num.* 63. *tit.* 21. *lib.* 4. *recopil.* Baëza *de inope debit. cap.* 16. *num.* 127. Antonius Gomez *in l.* 83. *Tauri, num.* 17. immò & nobilibus, exemplo militum, privilegium hoc competit, *ex l.* 4. *&* 6. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 1. *num.* 4. Gutierrez *de juramento*, 1. *p. cap.* 16. Tandem eorum etiam exemplo hoc privilegium clericis Ecclesiæ inservientibus competit, ex præsenti Gregorii decretali. Cujus ratio ex eo provenit, nam cùm militibus hoc privilegium competat, & clerici milites sint cœlestis militiæ, *cap. dilecto, cap. cùm secundùm, de prabendis, cap.* 1. *de clerico ægrotante, cap. Salvator, circà medium, l.* 19. 3. *cap. militare*, 23. *q.* 1. *cap. reprehensibile*, ibi: *Cùm militum Christi sis Christo servire, militum verò sæculi sæculo*, 23. *q.* 8. *cap. degradatus*, §. *actualis, de pœnis in* 6. D. Augustinus *epist.* 70. *ad Bonifacium Comitem*, ibi: *In silentio pugnant milites Christi, non ut occidant homines, sed ut expugnent principes, & potestates, & spiritualia nequitiæ*: notavi *in cap.* 1. *de renunc.* ideò fruuntur eodem privilegio, quia ut post Everardum & alios docuit Mancinus *sacri juris controv. dissert.* 22. clerici gaudent omnibus privilegiis militaribus, dummodo eorum statui conveniant. Accedit, nam si aliis personis suprà relatis conceditur hoc privilegium propter reverentiam illis debitam, quantò magis idem privilegium clericis concedi debet? Tandem quia aliàs cogerentur clerici mendicare in opprobrium totius ordinis clericalis, *cap. Diaconi*, 93. *dist.* Trident. *sess.* 21. *de reform. cap.* 2. Quare statutum fuit, ne clericus absque beneficio, vel competenti patrimonio ordinaretur, *cap.* 2. *&* 4. *de prabend & dignit.* quod adeò verum est, ut ita ordinatus non possit patrimonium, ad cujus titulum ordinatus fuit, aliquo modo distrahere, nisi aliàs habeat unde commodè vivere possit. Trident. *dicto cap.* 2. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 4. *num.* 4. Et similiter non potest beneficium ad cujus titulum promotus fuit, renunciare, si aliàs non habeat unde commodè sustentetur. Flaminius *de resig. lib.* 2. *cap.* 6. Unde ne unâ viâ admittatur quod aliâ prohibetur, contra textum *in l. oratio, ff. de sponsal. cap. cùm quid, de reg. jur. lib.* 6. meritò statutum est, clericum pro debito civili non esse in carcere detrudendum, nec cogendum bonis cedere, sed competere illi privilegium ne conveniatur ultra quàm facere potest.

14. De militi et clerico.

Nec

15. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt stricto juris rigore attentò, clericus cogendus esset bonis cedere, ut ita creditoribus satisfaceret; tamen virtute privilegii concessi in præsenti, ex rationibus ne conveniatur ultra quam facere potest, non cogitur prædictam cessionem facere, aut carceris molestiam pati. Nec obstat augmentum suprà deductum *ex d. cap.* 2. *de fide juss.* nam omissâ solutione Archidiaconi, quam refert Sarmientus *de reddit. 4. p. cap.* 1. Respondeo textum illum procedere in clerico beneficium habente unde possit sustentari, & simul satisfacere creditoribus; quo casu cogendus est per subtractionem fructuum creditoribus satisfacere, ut ibi probavi, relictâ semper congruâ illi sustentatione: at in præsenti textu adeò inops Odoardus erat, ut nec beneficium haberet, ex quo posset sustentari, & satisfacere creditoribus; ideò jubet Gregorius, quod si de inopia apertè constiterit, excommunicatio in eum prolata relaxetur. Nec obstat ultimum augmentum *ex dicto* §. *cùm verò*; nam etsi fatcamur, remedium hujus textus Ecclesiæ non competere (quod non disputamus) non tamen inde sequitur, non dari privilegium hoc clerico, cùm Ecclesia incorporalis res sit, quæ non eget necessariis ad sustentationem, ut clericus. Nec obstabit si dicas, Ecclesiam quoque victualibus, ac necessariis indigere, ut ministros suos alat; nam dicendum est, Ecclesiam adhuc posse cedere bona, licèt ministros habeat, quos alere teneatur; nam tunc parochianos compellere valet, ut spiritualia ministrantibus temporalia præbeant; quod clericus facere non potest, cùm culpâ suâ in paupertatem incidit, ut docuerunt Petrus Barbosa *in l. alia*, §. *eleganter*, *num.* 9. Mancinus *sacri juris controvers. differt.* 22. *num.* 13.

16. Limitationes præsentis textus.

Sunt tamen nonnulli casus, in quibus clerici ultra quàm facere possunt, conveniunt ir, nec ad beneficium hujus textus admittuntur. Primus est, si negaverint se clericos esse tempore contractus, ut alios alliciant ad contrahendum. Gutierrez *de jurament.* 1. *p. cap.* 17. *num.* 20. nam qui negat qualitatem suæ personæ, ob quam illi conceditur aliquod privilegium, illud amittit, *l.* 1. ubi notat Glossa, *C. ad Maced. l.* 2. *&* 3. *C. si minor se major. l.* 6. *tit. fin. partit.* 6. docent Gutierrez *in repetit. authent Sacramenta*, *num.* 56. Baëza *de non ordinandis*, *cap.* 30. *num.* 12. Inde si nobilis tempore contractus affirmat se plebeium esse, non gaudet privilegio nobilitatis, immò incarceratur pro debito ex illo contractu proveniente, ut resolvit Azevedus *in l.* 4. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil. num.* 29. quæ limitatio non habet locum, si is cum quo clericus contrahebat, sciebat illum clericum esse, quia fraus scienti non fit, *l. cùm donationis*, *C. de transact.* Azevedus *ubi suprà*, *num.* 29. Secundò limitatur præsens textus in clerico bona propria occultante, ut ex eis non satisfaciat creditoribus; tunc enim potest excommunicari, & in carcere detineri, donec solvat, *l. verùm* 63. §. *& hoc quoque* 7. *l.* 68. §. 1. *ff. pro socio*, *l. etiam* 18. §. 1. *ff. solut. matrim. l. si quis* 51. *ff. de re judic.* docent in nobili idem resolventes Gutierrez *d. p.* 1. *cap.* 16. *num.* 14. Azevedus *in dicta l.* 4. *num.* 3. Occultans enim bona privatur legis beneficio, ut in abstensionis beneficio docetur, *l. si servum* 70. §. *si quis servum*, *ff. de acquir. hæredit.* in beneficio legis Falcid. *ex authentica de hared. & Falcid.* §. *sancimus*, *collat.* 1. Tertiò limitatur præsens textus in debito proveniente ex maleficio, vel quasi, *cap.* 1. *de deposito*, *l. qui cùm se* 10. *l. sed & hoc* 22. §. *ult. l. si verum* 52. *ff. de re judic. l. si mu-*

lier 21. §. *ult. ff. de actione rer. amot.* quam exponit Gentilis *de donat. inter*, *l* 4. §. *quanquam*, *l.* 6. *ff.* 9 *od cum eo*; quia per delictum redditur quis indignus privilegii, seu beneficii, *cap. cum qui* 18. *de prebend. in* 6. Unde eo casu luet in corpore, si non habet in ære, *ex l.* 1. *ff. de pœnis*, *l. fin. ff. de in jus vocando*, *l si quis* 7. *ff. de jurisdict.* prosequuntur Gutierrez *ubi suprà*, *num.* 22. Baëza *dicto cap.* 17. *num.* 14.

17. De renunciatione hujus privilegii.

Supersit pro coronide hujus commentarii, & totius tractatus de personis, quæ ultra quàm facere possunt, non condemnantur, exponere, an clerici, vel personæ suprà relatæ huic privilegio renunciare possint, & pacto promittere, se illo non usuros? Et renunciare posse, suadetur ex sequentibus. Primò *ex l. quamvis* 21. *ff. de in jus vocando*, ubi docetur, patronum posse renunciare privilegio, ne absque venia in jus vocetur, cùm privilegium illud, ficùt præsens, concessum sit patrono propter reverentiam, *l.* 2. *C. de in jus vocando*, *l liberto* 9. *ff. de obseq. patron. & parent.* Secundò quia legimus *in l. nam & si maritus* 9. *ff. de condict. indeb.* juncto textu difficili *in l. si quis reum* 5. §. *idem Julianus*, *vers. Sed est verius*, *ff. de liberat. legat.* maritum, qui cùm solvendo non esset, totam dotem uxori solvit, non posse repetere, sive sciens, sive ignorans solverit: ergo quia quando sciens solvit, renunciavit tacitè huic privilegio. Terriò facit pro hac opinione textus *in l. cum qui* 30. §. *si mulier*. *ff. de jurejur.* ubi si mulier deferente marito juraverit decem sibi dotis nomine deberi, affirmat Paulus, integra decem præstanda esse, & consequenter in solidum maritum damnandum esse, etsi solvendo non sit: id autem falsum esset, nisi intelligeretur, maritum renunciasse privilegio per conventionem, quæ inest delationi juramenti, *l. sed & si* 25. *cum l. sequent.* §. *ult. l. ult. ff. de jurejur. l. depositi* 5. §. *si filius*, *ff. de peculio*, *l.* 1. §. *si petitor*, *ff. quarum rerum actio.* Quartò facit, & non leviter, Justinianus *in l. unica*. §. *cùm autem*, *C. de rei uxor.* ubi apertè supponit, ita demùm maritum condemnari in quantum facere potest: *Si matrimonium fuerit dissolutum nullo pacto adhibito.* Ergo quia pacto maritus potest renunciare huic privilegio. Eadem sententia suadetur *ex l. penult. vers. Propter militia cingulum*, *C. de pactis*, ex quo notant Decius *ibi*, *num.* 23. Ripa *in l. miles*, *num.* 2. *ff. de re judic.* militem posse huic privilegio renunciare, sicut & apud nos nobiles possunt renunciare privilegiis concessis *in l.* 3. 4. *&* 5. *tit.* 2. *lib.* 6. *recopil.* ne in carcerem detrudantur pro debito civili, & ne executio fiat in eorum armis, & equis, ut docuerunt Gregorius Lopez *in l.* 34. *verbo De sangre*, *tit.* 34. *partit.* 7. Covar. *in cap. quamvis*, 2. *p. in princip. num.* 5. Baëza *de inope debit. cap.* 16. *num.* 17. Facit tandem textus *in l. si quis in conscribendo*, *C. de Episcop. & Cleric.* ubi statuitur, licitam esse renunciationem privilegii competentis ratione sacerdotii: igitur & præsentis privilegii renunciatio valida erit. Sed contrarium, videlicet renunciationem præsentis privilegii nullam esse, docuerunt pluribus relatis Barboa *in cap.* 1. *de foro competenti*, *q.* 11. *n.* 106. Fermosinus *in cap. si diligenti*, *q.* 3. *eodem tit.* Pichardus *in manuduct.* 2. *p. præcept.* 9. *n.* 36. Acacius *de privil. patern. cap.* 11. & probatur ex eo, quia cùm damnati in solidum sit contra reverentiam his personis debitam, est etiam contra bonos mores pactio interposita, per quam beneficium hoc remittitur, *l. pacta* 6. *C. de pactis*: nec similis conventio sufficiet, ut per eam renuncietur huic privilegio, *l. alia* 14. §. 1. *ff. solut. matrim.* unde rectè Covar. *in cap. quamvis*, 2. *p. in princip. num.* 8. *de pactis in* 6. Lara *in l. si quis à liberis* 5. §. *sed si filius*, *n.* 94.

ff de liber. agn. Gutierrez *de juramint.* 1. *p. cap.* 16. *num.*47. Baëza *de uxore debit. cap.* 17. *num.* 35. Barbosa *in dicta l. alia* 14. *ex num.*1. & *in l. maritus* 13. *ex num.*27. Osualdus *lib.*27. *Donelli, cap.*9. *littera Z*, distinguunt inter eas personas, quibus ob reverentiam hoc privilegium competit, ut parentibus, conjugibus, patronis, & clericis; & eas, quibus non ob reverentiam conceditur, ut socio, militibus, & aliis. In primis renunciationem similis privilegii locum non habere constat; in secundis verò valere, ideoque à socio, & similibus pacto renunciari posse, juxta regulam legis *si judex* 41. *ff. de minor. l. penult. C. de pactis.*

18. Exponitur l. Quamvis 11. de in jus vocando.

Nec hac sententiâ retentâ obstant contraria fundamenta. Non textus *in dicta l. quamvis* 11. pro cujus solutione Petrus Barbosa *in dicta l. maritus* 13. *ex num.*27. & *in dicta l. alia*, §. 1. *ex num.* 1. affirmat privilegium illud patroni, ne in jus vocetur sine venia, in eo versari, ne vocetur invitus sine venia, ut contingit in aliis qui privilegium illud non habent ex natura ipsius vocationis, *l.*1. *ff. de in jus vocando, tit. Ut eant, junctis l.* 2. *ff. de in jus vocand. cum l.* 1. *l. sed & si* 26. §. *ait Prætor* 2. *ff. ex quibus cansis major.* Proinde si volens vocetur, non renunciat privilegio, quod ei non competit, nisi cùm invitus vocatur, ut explicat post ipsum Osualdus *lib.* 23. *Donelli, cap.* 2. *littera I.* Diversum autem ait esse in præsenti privilegio, quod ita conceditur, ut nec volens, qui illo fruitur, solvat ultra quàm facere potest, *ex d. l. alia* 15. §. 1. Sed in hac posteriori parte labitur perdoctus Barbosa, quia cùm privilegium hoc concedatur personis suprà enumeratis, ne ultra quàm facere possunt, conveniantur, seu condemnentur, *dicta l. fundi* 16. *l. non tantùm* 20. *cum sequenti, ff. de re judicat.* conveniri tamen, & condemnari, sic ut & alia judicialia exerceantur in invitum, qui necessitate obligationis adstringitur ad solvendum, *l. inter* 83. §. 1. *ff. de verb. oblig. l. ult. ff. de separat. junctis l. debitor* 108. *ff. de verb. signif. princip. Instit. de obligat.* negari non potest privilegium hoc in eo consistere, ne invitus cogatur solvere, ut considerant Immola, & Alexander *in d. l. in tantum* 20. Quare hac omissâ solutione, Illustr. præceptor D. Franc. Ramos *in privato scheda simate ad d. l. suos personas* (ex quo ferè totum commentarium hoc transcripsi) *num.* 16. eruditè docet, privilegium præsens marito, & aliis personis concessum, in eo consistere, ne inviti compellantur solvere ultra quàm facere possunt, & quidem rei judicandæ tempore, *l. res judicata* 15. *ff. solut. matrim. l. verum* 63. §. *tempus, ff. pro socio.* Unde sequitur, privilegium hoc non tribuere illis personis jus actionis, aut petitionis, sed tantùm exceptionem; non quia perimat obligationem, vel actionem, siquidem solidum semper debetur; quare privilegium hoc malè inter exceptiones referri docuit Vulteius *lib.* 2. *de jud. cap.* 4. sed tantùm privilegium hoc moderari executionem rei judicatæ, ne in solidum fiat ultra quàm condemnatus facere potest, *l.* 3. *ff. de constit. pecunia, l. ex diverso* 17. §. *ult. ff. solut. matrim.* Unde sequitur, ut si maritus, vel similis persona paciscatur, ut in solidum condemnetur, pactum non sit servandum, quia si servaretur, damnaretur, & consequenter urgeretur invitus ad solidi præstationem, contra reverentiam illi debitam, esset que talis renunciatio privilegii contra bonos mores, *dicta l. alia* 14. §. 1. Eademque ratione si patronus paciscereturcum liberto, ut ab eo in jus sine venia vocari posset, inutile pactum esset; quia ex eo sequeretur, posse invitum patronum in jus sine venia vocari, contra reverentiam patrono debitam, quam ipse remittere non potest, *l.*3. *C. de bonis libert.* Osualdus *lib.* 23. *Donelli, cap.* 2. *littera I.* Econtrario si maritus volens solidum solvat, aut patronus sine venia vocatus sponte in jus veniat, libertus non punitur, *dicta l. quamvis* 11. quia non renunciant privilegio, quod eis dumtaxat competit, ne inviti cogantur: sed sumus extra casum, & terminos privilegii, ideóque nec ille qui solidum solvit, repetit quasi indebitum, *d. l. si quis rem* 5. §. 1. *d. l. nam & maritus* 8. *ff. de condict. indeb.* præsertim cùm privilegium hoc tantùm tribuat personis privilegiatis jus retentionis, non autem repetitionis, ex regula legis *ex quibus* 51. *ff. de condict. indeb.* Sed etsi fateamur, renunciari aliquatenus privilegio, dum maritus volens solidum solvit, aut patronus sponte in jus venit, contra dicta *in l. alia* 14. §. 1. adhuc tamen ex eisdem principiis in promptu explicatio est; quia per pactum renunciatur expressè quod prohibetur, ex ratione jam tradita, ne inviti compellantur contra reverentiam, *dicta l.* 14. §. 1. *dicta l.*3. *C. de bonis libert.* At dum sponte solidum solvitur, aut in jus venitur, vel nulla, vel si qua est renunciatio, tacitè fit; & ita inviti non coguntur. Est autem sæpe in jure taciti, & expressi diversum judicium, si adest diversa ratio, *l. sæpenumero* 52. *ff. de condit. & demonstr. l. si quis Sempronium* 68. *ff. de hared. instit.* Barbosa *in dicta l. maritum, num.*28. Idque mirè firmatur sequenti exemplo, quippe patronus gravamen impositum à liberto suæ legitimæ portioni, etsi promittat se soluturum, non cogitur, ne minuatur pars ex legibus debita verecundiæ, seu reverentiæ patronali, si ex tali promissione invitus præstare compellatur, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* Et tamen si idem sciens solvat fideicommissum, quo legitima onerata est, non repetit, *l. ita tamen* 27. §. 1. *l. patronus, ad Trebellianum, l. penult.* §. *si patronus, ff. de bonis libert.* quia privilegium est, ne invitus compellatur, *l. cum patronus* 28. *ff. de legat.*2. & ita volens præstare potest. Quâ etiam ratione & exemplo rectè placuit illum, cui privilegium competit, ne ultra conveniatur, quàm facere potest, quamvis ei remedium cessionis bonorum, nec utile plerumque sit, nec necessarium; posse tamen, si velit, cedere omnibus bonis, quia volens præstat solidum facto ipso dum cedit, nec invitus ut cedat, cogitur. Immò pœnitere potest, si nondum cum effectu cesserit, *l.* 3. *& 5. ff. de cessione bonorum.* Prosequitur expositionem textus *in dicta l.* 5. §. *idem Julianus*, D. D. Franciscus Ramos *ubi suprà, num.* 18.

19. Exponitur l. cum qui 30. §. si mulier, ff. de jurejur.

Nec etiam favet auctoribus contrariæ sententiæ textus *in dicta l. cum qui* 30. §. *si mulier, ff. de jurejur.* cui duplex intellectus assignari valet. Primus est, quod si maritus in controversia an esset idoneus integris decem solvendis, quæ in dotem acceperat, detulerit juramentum uxori, eaque juraverit decem dotis nomine sibi deberi, tenetur maritus integra decem præstare, absque hujus privilegii beneficio; quasi controversia illa, an esset maritus idoneus totis decem solvendis, decisa sit per jusjurandum, post quod amplius quæri non potest, nisi an juratum sit, *l.* 2. *l.* 5. §. *dato, de jurejur. l. post rem* 56. *de re judic.* neque delatione juramenti renunciat privilegio maritus, sed juramento declaratur ei non competere privilegium, quia idoneus est totis decem solvendis. Conducit singularis in re simili textus *in l. adoptivum* 8. §. *patronus, vers. Aut si me deferente, ff. de in jus vocando, junctâ l.* 3. *C. de bonis libert.* Diversum est si in controversia de datione dotis jurasset mulier decem se in dotem dedisse; tunc enim videretur juratum

de

de facto dationis, non de jure exactionis, aut debiti; & ideò salvum esset marito privilegium etiam post juramentum, *d. l. cum qui* 30. §. *si mulier*; quam ita exponunt post antiquiores Faber *in ration. ibi*, Barbosa *in d. l. maritum* 13. *num.* 39. Secundò accipi potest textus ille, ut differentia ibi proposita non sit referenda ad terminos hujus privilegii, sed ad eum casum, in quo maritus propter impensas in dotem factas, de quibus *in l. unica*, §. *taceat, C. de rei uxor. action.* contendebat se totam dotem reddere non debere; in qua controversia si juramentum mulieri detulerit, eaque juraverit decem dotis sibi deberi, integra decem reddenda erunt, quasi decisâ per jusjurandum quæstione retentionis impensarum: sin autem juraverit, se decem in dotem dedisse, adhuc locus erit retentioni ob impensas, ut id dumtaxat præstetur, quod deductis impensis restitui oportet; quo modo ferè exaudit textum illum Cujacius *lib.* 18. *Paul. ad edict. in d. l. cum qui* 30. §. *si mulier*: & expendi ad rem potest Javolenus *in l. Mævio* 41. §. *ult. ff. de legat.* 2. cui jungendus Cujacius *ibi, & lib.* 26. *observ. cap.* 13. Govеanus *lib.* 1. *variar. cap.* 13. Barbosa *in rubric. solut. matrim.* 3. *p. num.* 28. Faber *lib.* 1. *conject. cap.* 3.

20. RESPONDETUR ALIIS FUNDAMENTIS.

Nec etiam facit pro contraria sententia textus *in d. l. unic.* §. *cùm autem*, *C. de rei uxor. action.* quia respondendum est, verba illa, *nullo pacto adhibito*, referenda esse, non ad casum privilegii maritalis, quoad exactionem solidi, sed ad casum restitutionis dotis annua, bima, trima die, in actione rei uxoriæ, quia quoad hunc effectum pactio mariti de dote statim restituenda, est efficax, si fiat in continenti tempore soluti matrimonii, sive divortii, non si ex intervallo, *l. juris* 7. §. *quinimò*, *ff. de pactis*. Nec hac interpretatione admissâ violatur contextus dicti §. *cùm autem*, quasi scilicet mentio pactionis referri potiùs debeat ad privilegii præsentis casum, qui proximior, & immediatus procedit, quàm ad casum dilationis dotis restituendæ, qui remotior est; quippe præterquam quod novum non est in jure, aliisque libris, vocem quæ absurdè ad proxima referretur, referri ad remotiora, id faciliùs admittitur *in dicto* §. *cùm autem*; ubi unâ orationis contexturâ, & ferè periodo, innovat Justinianus utramque differentiam actionis rei uxoriæ, & ex stipulatu, tam circa solidi exactionem, quàm dilationem dotis solvendæ. Nec etiam obstant verba illa, *in hac parte*, *dicti* §. *cùm autem*; quia etiam relata, ut referenda sunt, ad utramque partem, seu differentiam propositam in initio dicti §. *cùm autem*, nimirum ad exactionem solidi, & dilationem dotis solvendæ; non tamen evincunt valere pactionem soluti matrimonii tempore adhibitam, ut maritus condemnetur ultra quàm facere potest; sed differre jus innovatum à Justiniano in hac parte, sive in duabus his differentiis, ab innovato in §§. præcedentibus, in quibus retinetur jus antiquum, sive natura actionis ex stipulatu pro dote, veluti in eo, ut cesset edictum de alterutro, ut dos apud maritum non maneat mortuâ uxore, sed hæredibus ejus restituatur, ut retentiones ex dote non fiant, *dicto l. unic.* §. *Primùm itaque* 5. *cum sequent.* At verò *in dicto* §. *cùm autem*, privilegium præsens, & dilatio dotis solvendæ, quæ propria fuerant actionis rei uxoriæ, comprobantur, & transferuntur ad actionem ex stipulatu. Nec obstat quod de milite, & nobili dicebamus; nam cùm illis non competat hoc privilegium ob reverentiam illis debitam, ut suprà retuli, ideò potest ab illis renunciari. Nec tandem facit pro contraria sententia textus *in d. l. si quis in conscribendo*; quia respondetur, in eo textu agi de peculiari privilegio sacerdotum Ecclesiæ Constantinopolitanæ, de quo *in authent. Sanctissimi, C. de Episcopis & clericis.* Et si credimus Baronio *tom.* 7. *anno Christi* 528. textus ille non est Justiniani, seu Epiphanii, seu Menæ, Præsulis Constantinop. Jure verò Pontificio non posse clericum renunciare privilegio, de quo in eo textu, jam probavi *in cap. si diligenti, de foro compet.*

Pro colophone hujus commentarii circa privilegium quod hucusque illustravimus, notandi sunt textus *in l.* 4. §. *sed & si mulier, ff. de dolo except. l. si mulier* 21. §. *ult. & l.* 33. *ff. solut. matrim. l.* 21. §. *ult. ff. rer. annot. l.* 5. §. *idem Julianus, de liber. legat. l. mulierem* 37. §. 2. *ff. de administr. tut. l. si bona* 40. *ff. de oper. libert. l. quamvis* 8. §. *si mulier, ff. ad Vellej. num, l. ult. C. de his qua in fraudem credit. l. si pro rata* 27. *ff. de religios. l. si quis crediderit* 49. *ff. de pactis, l.* 1. §. *sed si jam factum, ff. de collat. dot. l. si socius* 81. *ff. pro socio.* 21.

CAPUT ULTIMUM.

Idem.

IS qui conqueritur indebitam pecuniam se solvisse, probare tenetur, quod indebitè sit soluta, nisi ejus adversarius solutionem inficians exinde convincatur; tunc enim diffitenti onus incumbit probandi quod debitum recepisset.

NOTÆ.

1. [*Idem.*] Gregorius IX. videlicet, qui textum hunc transcripsit *ex l. cùm de indebito* 25. *ff. de probat.* cujus §. primam partem etiam retulit ipse Gregorius *in cap. si cautio, de fide instrum.* ubi jam notavi: textum autem *in dicta l. cùm de indebito*, non Pauli, ut præfert inscriptio, sed Triboniani esse, qui plura in ea ad usum fori supposuit, & accommodavit, docuerunt Gisanius *in l.* 1. *C. de condict. indeb.* Ferretus & Cujacius *lib.* 3. *qq. Pauli*, in eodem textu, Faber *lib.* 8. *conject. cap. ultimo, in fine*, Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap.* 9. *num.* 31.

COMMENTARIUM.

EX præsenti textu, prout jacet hîc, vel *in dicta l. cùm de indebito*, sequens communiter deducitur assertio: *Conquerens se indebitum solvisse, id probare debet, nisi qui accepit, neget se accepisse, quia tunc illi incumbis onus probandi.* Probant ab specie textus *in dicta l. cùm de indebito* 25. *C. de condict. indeb.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Graña hîc, Cujacius *in præsenti*, & *in dicta l. cùm de indebito*, Gisanius *in dicta l.* 1. *C. de condict. indeb.* Cludius *ad tit. de condict. indeb. cap.* 9. *num.* 31. 2. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo in regulam, & ejus exceptionem in præsenti relatas: 3. TRADITUR

RATIO DUBITANDI. Si repetens indebitum hanc qualitatem teneatur probare, ad impoſſibile obligari videtur, contra regulam *nemo poteſt*, *in 6.* adſtringitur enim ad probandam negativam, quod ſcilicet pecuniam, quam ſolvit, non debeat: conſtat autem negativam probationem impoſſibilem eſſe, *cap. ſuper hoc, de renunc. cap. quoniam contra, de probat.* ubi latè illuſtravi: igitur qui indebitum repetit, non poteſt cogi ad probandum indebitum ſolviſſe. Deinde contra exceptionem à Gregorio adductam ita argumentor: Convictus de mendacio, privatur jure aliàs ſibi competente, *authentic. & ſi poſſeſſionem, C. qui potiores in pignore*; & beneficio, ſeu privilegio, ſi quod in cauſa illi competebat, *l. ſi unus, §. fin. ff. pro ſocio*: modò privatur ipſa poſſeſſione, *l. ult. ff. de rei vind.* immò ſi debitor neget pecuniam ſibi numeratam fuiſſe, & convincatur, amplius non auditur, *l. 2. C. de furtis, cap. ſolicitudinem, de appel.* & meritò, quia allegans contraria non eſt audiendus, *l. non poteſt 44. ff. de reg. jur.* Igitur qui negavit ſe pecuniam accepiſſe, non poteſt poſtea in judicio experiri, dum probare intendit pecuniam debitam accepiſſe.

4. DE INDEBITI CONDICTIONE. Adhuc tamen defendenda eſt Gregorii conſtitutio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, debitum, ſeu indebitum quatuor modis dici poſſe. Primò indebitum eſſe poteſt utroque jure, civili & naturali, cujus exemplum adducit Gloſſa *in l. 1. ff. hoc titulo*, de eo qui ſolvit quod promiſerat ſub conditione, quia ea pendente nulla orta eſt obligatio, ideóque repeti poteſt, *l. ſub conditione 16. ff. de condict. indeb.* idemque procedit ſi ſub die certo promiſſum ſit, *§. 1. ejuſdem legis*, ubi adverſativam *autem*, non opponi deciſioni, ſed rationi præcedenti, notavit Gentilis *de temporibus appel. cap. 12.* ad quem caſum ſpectant textus *in l. quod ſi in diem 16. ff. de petit. hæredit. l. 56. §. finali, l. qui Romæ 122. §. Flavius, ff. de verb. oblig. l. 3. §. fin. ff. ſi cui plus quàm per legem, l. pater, §. penult. ff. de dote præleg.* niſi conditio omninò extitura ſit, quia tunc nulla datur repetitio, *l. quod ſi 18. ff. de condict. indeb.* Menchaca *lib. 5. illuſtr. cap. 93.* Secundò poteſt eſſe indebitum naturaliter, debitum verò civiliter, ut in chirographo ſcripto ſpe futuræ numerationis; quo caſu civilem tantùm obligationem, non naturalem dari, latè probant Donellus *lib. 14. comment. cap. 37.* Duarenus *ad titulum C. de non numerat. cap. 4.* Acoſta *in l. ſi ex cautione, in principio, notab. 1.* Tertiò poteſt eſſe indebitum civiliter, ſed debitum naturaliter, ut in pacto nudo, juxta ea quæ latè adduxi *in cap. 1. de pactis.* Quartò poteſt evenire, ut debitum ſit utroque jure, ſed indebitum ope exceptionis, ut in caſibus Velleiani, Macedoniani, & ſimilibus, ex quibus obligationibus duæ priores, naturalis videlicet, & civilis, ſimul impediunt repetitionem. Eum enim effectum habet obligatio naturalis, *l. naturalis, ff. de oblig. & act. l. fidejuſſor, §. fidejuſſor, ff. de fidejuſſ. l. ſi quid dominus, ff. de condict. indeb.* Donellus *lib. 12. comment. cap. 2.* de obligatione civili, & naturali juncta, conſtat impedire repetitionem; nam qui ita debet, propriè debitor appellatur, *l. creditor 10. ff. de verb. ſignif.* Obligatio autem civilis nuda repetitionem non impedit, quia cùm is qui tantùm obligatione civili tenetur, habeat exceptionem quâ liberetur, perinde habetur ac ſi obligatus non eſſet, ex *l. nihil intereſt, ff. de reg. jur.* ut etiam indebitum dicitur quando debitor tutus eſt exceptione perpetuâ, *l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probat textus *in l. Julianus 60. ff. de condict. indeb.* nam in eo agitur de vero debitore, ut docet Donellus *ubi proximè.*

Deinde ſciendum eſt, ſolventem indebitum per errorem, dupliciter errare poſſe, vel in jure, vel in facto. Utriuſque membri exempla adducit Conſultus *in l. 1. ff. de juris & facti ignor.* & poteſt proponi in terminis legis *error*, *C. ad leg. Falcid.* veluti ſi quis non perpendens vires hæreditatis, omnia legata in ſolidum ſolvat legatariis, putans amplius eſſe in hæreditate, quàm poſteà apparuit, tunc in facto erratum dicitur. In jure autem ipſe errabit, ſi neſciat beneficium legis Falcidiæ ſibi competere. Et licèt repetitionem denegent illi, qui per errorem juris ſolvit, Cujacius *lib. 5. obſerv. cap. 39.* Duarenus *ad titulum de condict. indeb. cap. 3.* Donellus *lib. 1. comment. cap. 21.* Bronchorſt. *centur. 2. aſſert. 36.* Perez *ad tit. C. de condict. indeb. num. 12.* Contrarium tamen rectiùs docuerunt Sichardus, Vveſembech. & Tuldenus *ad eundem titulum*, Grotius *lib. 3. introduct. ad jurisprud. cap. 30.* Bachovius *diſput. 4. de action. theſi 17.* Vinius *lib. 1. ſelect. cap. 47. per totum.* Requiritur ergo ut indebitum ſit ratione ejus perſonæ, cui ſolvitur; nam qui debet certam quantitatem, quamvis reſpectu ſui creditoris ſit verus debitor, & ei ſolvendo debitum ſolvat, ſi tamen ſolvat alii, indebitum ſolviſſe intelligitur, *l. in ſumma 65. §. ult. ff. de condict. indeb.* & è contra, quamvis alicui aliqua quantitas debeatur, ſi tamen is ſolvat qui non debebat, debitum ſolvit, *l. ſi pœna 19. §. quamvis, ff. de condict. indeb.* Nec contrarium probatur *in l. de hereditate 5. C. de petit. hæredit.* vel illi qui falsò exiſtimans ſe hæredem eſſe, ſolvit creditoribus hæreditariis, denegatur repetitio. Cui difficultati varias adducunt ſolutiones Barboſa *in l. divortio 8. 2. p. §. ult. num. 5. ff. ſolut. matrim.* Charondas *lib. 2. veriſimil. cap. 15.* Briſſonius *lib. 2. de ſolut. tit. de delegat.* Madera *animadv. juris cap. 13.* Petrus Gregorius *lib. 22. ſyntagm. cap. 9.* M. Lyclama *lib. 6. membran. eclog. 17.* Sed pro vera ſolutione ita diſtinguendum eſt. Aut is qui non debebat, ſolvit nomine veri debitoris, & hoc caſu nulla conceditur repetitio, quia licet unicuique pro alio etiam invito ſolvere, *l. ſolutionis 23. l. ſolvere 53. ff. de ſolut. l. ſolvendo, ff. de negotiis geſtis*; textus ita intelligendus *in d. l. de hæreditate*, ubi hæres poſtquam conventus fuit, ſolvit creditoribus hæreditariis. Et quia tunc incertus erat de jure ſuo, ſolutionem fecit bona fide, id eſt, nomine hæreditatis, aut ejus qui per ſententiam verus hæres pronunciaretur: & ideò denegatur repetitio. Quo modo etiam accipiendus eſt textus *in l. repetitio 44. ff. de condict. indeb.* aut ſolvit nomine ſuo, credens per errorem ſe debere; quo caſu cùm debitor non ſit, repetitionem habet, *dicta l. ſi pœna 9.* quo modo hæc jura conciliant Cujacius *lib. 8. obſerv. cap. 9.* Duarenus *ad tit. de condict. indeb. cap. 7.* Donellus *lib. 14. comment. cap. 13.* Gilkenius *ad tit. C. de condict. indeb. num. 27.*

5. DE ERRANTE PER IGNORANTIAM.

Tandem ſciendum eſt, quod licèt ſcienter ſolvens indebitum donare videatur, ideoque non poſſit repetere, *l. 1. ff. de condict. indeb. l. cujus 54. ff. de reg. jur. l. Campanus, ff. de oper. libert.* cùm tamen per errorem ſolvit quod indebitum eſt, utroque jure, vel ſaltem naturali, licèt civiliter debeatur, repetitio competit, *l. 1. l. 6. l. commiſſum 7. C. de condict. indeb.* Duarenus *ad eundem titulum*, Balduinus *in Novella 1.* Marranus *inter opera Meril. cap. 3.* Serna *exercit. 2.* Hunnius *volum. 1. in Trentlerum, diſput. 9.* Donellus *14. comment. cap. 10.* Si autem utroque jure, aut ſaltem naturaliter debeatur, non datur repetitio, quia cùm tantùm æquitate naturali hæc repetitio nitatur, *l. nam hoc naturæ, ff. de condict. indeb.* ideò cùm naturalis ratio inducit

6. VARIA JURA REMITTUNTUR.

obligatio

obligationem, ceſſat repetitio. Similiter ſi civiliter, & naturaliter debeatur, ſed debitor exceptione tutus ſit, aut quia exceptio elidit actionem, aut quia modificat ipſam condemnationem, ut in textu antecedenti, ſolutum per errorem repeti non poteſt. *l. diem, l. nam & ſi* 17. *ff. de condict. indeb.* niſi exceptio perpetua ſit, *l. qui exceptionem* 40. *ff. eodem tit.* Cujacius *in l. 4. C. de pact.* Proſequuntur hujus conditionis materiam Duarenus, & Andreas Cludius *ad tit. ff. de condict. indeb.* Bartolus Keſius *interpret. cap.* 34. Larrea *deciſ.* 85. Vitalis *lib. 2. variar. cap.* 22. *&* 23. Pinellus *lib. 2. ſelect. cap.* 15. Arias à Meſa *lib. 1. variar. cap.* 47. *& lib. 2. variar. cap.* 31. Merillus *lib. 3. obſerv. cap.* 10. *& lib. 1. variant. ex Cujacio, cap.* 20. Madera *animadverſ. cap.* 13. Heraldus *lib. 2. emend. cap.* 24 Giſanius *in l. cùm quis, C. de jur. & facti ignor.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. diſput. 22. q. 19.* Drekerus *lib. 1. diſſert. 2.* Franzchius *diſſert. 2. num. 21.* & circa eam obſervandi ſunt textus *in l. de qua re*, §. *cùm abſentem*, *ff. de judiciis*, *l. cùm in fundo*, §. *ultimo*, *ff. de jure dot. l. 41. ff. ſolut. matrim. l. 4.* §. *ſi quis pupillo*, *de doli except. l* 8. *ff. de alim. legat. l.* 3. §. 1. *ff. de in rem verſo*, *l. debitor* 59. *ff. ad Trebellianum*, junctо Fabro *lib. 7. conject. c. 17. l. ſi teſtamento* 45. §. *quod ſi duo*, *ff. de fideiuſſ. l. tutor* 26. *ff. de liber. legat. l.* 8. §. *ſi mulier*, *ff. ad Velleianum*, *l.* 5. §. *idem Julianus*, *ff. de liber. legat. l. miles* 36. §. *miles*, *ff. de teſtam. milit. l.* 7. §. *ultimo*, *ff. de dote præleg. l.* 38. §. *de peculio*, *ff. de ſolut.* ubi Cujacius *tract. 7. ad Afric. l. ult. verſ. Sicut è contrario*, *ff. de negotiis geſtis*, *l.* 30. *in princip. l.* 24. *ff. de action. empti, l.* 9. *ff. de conſtit. pecun. l. ſi ita ſtipulatus* 59. *ff. de ſolut. l. ſi vendidero* 80. §. *penult. ff. de furtis*, *l. inter* 26. §. *mandatu*, *ff. mandati*, *l. ſed addes* 19. §. *ſi quis cùm annum*, *ff. locati*, *l.* 2. §. 1. *ff. de verb. oblig. l.* 5. §. *ſi quis rogatus*, *l.* 19. *ff. de donat. inter*, *l.* 18. *C. de uſuris*, junctо Cujacio *ibi*, & *lib.* 8. *obſerv. cap.* 39. *l.* 69. §. *fratre*, *ff. de legat.* 2. *l.* 22. §. *ſi pignus*, *ff. mandati.*

7. Exponitur præſens textus.

Deinde, ut ad noſtrum Gregorium accedamus, qui integram hanc conſtitutionem deprompſit *ex dicta l. cùm de indebito*, ſciendum eſt, primum caſum proponi à Paulo in eo textu, cùm reus indebiti condictione conventus inficiatur ſe pecuniam accepiſſe; actor autem contrarium probat. Nam tunc reus reddere debet pecuniam, niſi debitam fuiſſe probet; quia inficiationis, & mendacii pœna eſt, ut onus probandi reus ſuſcipere cogatur. Exemplum extat *in l. ea quæ* 4. *C. de condict. indeb.* §. *ult. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delict.* Secundum caſum refert, ſi reus ab initio fateatur ſe pecuniam accepiſſe, neget autem eam fuiſſe indebitam; quo caſu actori incumbit onus probandi indebitam à ſe per errorem ſolutam fuiſſe. Ratio hujus caſus à Gregorio in præſenti duplex aſſignatur. Alia colligitur *ex d. l. cùm de indebito*, in illis verbis, *Quod enim ſolvitur*, &c. videlicet ex illa vulgari præſumptione, quod nullus creditur indebitum ſolvere, & negligenter ſe gerere in patrimonii ſui adminiſtratione. *l. generaliter* 24. §. *ſi pervenit*, *ff. de fideicomm. libert. l. ult. in princip. ff. de eo quod metus cauſâ*; quam latè illuſtrant Tiraquellus *in l. ſi unquam*, *verbo Donatione*, Gutierrez *de juram. confirm.* 1. *part. cap.* 27. *ex num.* 20. Mendoza *de pactis lib.* 1. *cap.* 4. *quæſt.* 2. *num.* 48. Unde cùm reus, à quo is qui ſolvit, & pecuniam repetit, tanquam indebitè ſolutam, habeat intentionem ſuam fundatam in juris præſumptione, meritò ipſi repetenti incumbit onus probandi, juxta legem *Imperator* 77. *ff. de legat.* 1. junctis traditis à Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 6. *num.* 1. Alvarado *de conject. lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 8. Mantica *de conject. lib.* 1. *tit.* 2. *num.* 5. Altera verò ratio provenit ex eo, quia quemadmodum affirmativa, ita & quoties negativa fundamentum eſt intentionis actoris, vel etiam rei, ab eo qui eam allegat, probari debet, juxta legem 2. legem *eum qui*, *ff. de probat.* legem *actor*, *C. eodem tit.* atque ita cùm repetens indebitum fundet ſuam intentionem in qualitate indebiti, meritò eidem incumbit probatio. Tertius caſus à Paulo refertur *in dicta l. cùm de indebito*, ſi pupillus, minor, mulier, ruſticus, miles, vel alius ſimplicitate gaudens, vel deſidiæ deditus (quibus verbis Paulum monachos, & clericos intellexiſſe, ac comprehendere voluiſſe, notarunt Joannes Bertrandus *in vita ipſius Pauli*, Merillus *lib.* 2. *obſerv. cap.* 20. & jam retuli *in cap.* 1. *ne clerici, vel monachi*) actores ſint. Hi namque, ſi indebiti condictione agant, obtinent, niſi reus conventus debitum eſſe ſolutum probaverit, cùm hi plerumque forenſium rerum ignari ſint, illiſque jus ignorare, & per errorem juris ſolutum repetere permiſſum ſit, *l. penult. ff. de jur. & facti ignor.* Nec novum eſt, ut perpendatur in judicio perſonarum qualitas, *l. Pomponius* 9. *ff. de negotiis geſtis*, *l. nonnunquam* 72. *ff. de judic. l. juſjurandum* 34. *ff. de jurejur.* §. *non ſemper.* Nec tantùm ex rebus, verùm & ex perſonis colliguntur conjecturæ, cùm facilè credatur hujuſmodi perſonas propter ſimplicitatem, & rerum imperitiam labi, & faciliùs indebitum ſolvere. Proſequuntur ipſius textus interpretationem Cujacius, & Faber *ibi*, Andreas Cludius *ad titulum de condict. indeb. cap.* 9. *num.* 40.

Nec obſtant difficultates ſuprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima; nam licèt negativa non poſſit directè probari, quando mera eſt, vaga, & abſoluta, juxtà jura ſuprà adducta; ſi tamen ſtricta ſit, ſeu coarctata, ita etiam per indirectum optimè probari poteſt, *l. optimam*, *C. de contrahenda ſtipul. cap. ex tenore*, *de teſtibus*: quod manifeſtè videre eſt in negativa, de qua agimus; ſi enim quis probet pecuniam chirographo contentam, mutuam non accepiſſe, aut eam jam ſolviſſe, indebitam fuiſſe per conſequens negavit. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam reſpondetur, quod in præſenti ſpecie is, qui negavit numerationem, ſi convincatur, tenetur poſtea probare debitam fuiſſe pecuniam; nec tunc contraria allegat, ſed diverſa: unde ſi quis judicio conventus ob mutuum, neget pecuniam ſibi creditam fuiſſe, convictus poteſt opponere pecuniam jam ſolviſſe, ut latè probat D. Joſephus de Retes *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 3. *per totum.*

8. Reſpondetur difficultatibus.

TITULUS XXIV.

De donationibus.

CAPUT I.

a Gregorius *Aſclepiodoto* b *Patricio Gallorum.*

PRUDENTES viros, ſicut eſtis, Regibus adhærere, multorum ſolamen eſt. Nam dum præſtantiorem ſibi locum ad animæ utilitatem datum intelligunt, certum eſt, quia mercedis cauſas, ubi inveniunt, non poſtponunt. Quanto igitur affectu, quantaque devotione gloria ſe veſtra in cauſis pauperum ſtudio pietatis impenderit, dilectiſſimo filio noſtro Candido Presbytero renunciante comperimus. Sed quoniam hanc ſi' quodammodo nobilitas legem imponit, ut debere ſe quod ſponte tribuit, æſtimet; & niſi in beneficiis ſuis creverit, nihil præſtitiſſe ſe reputet: paterna vos dilectione ſalutantes, gloriæ veſtræ ſupraſcriptum Preſbyterum, & patrimonium Eccleſiæ noſtræ fiducialiter commendamus, ut ope gratiæ veſtræ præmunitum, moleſtias, & onera nulla ſuſtineat. Sic igitur boni ſtudii in vobis cura proficiat, ut utilitates pauperum vobis annitentibus nutriantur, & ſentiamus quod de charitate veſtra præſumimus. Augere favoris veſtri præſidia, quia apud nobilium mentes ſemiplenum bonum videtur, quod ſine adjectione relinquitur. Et quoniam ab excellentiſſimis Regibus Francorum filiis noſtris popoſcimus, ut ipſum patrimonium ſub ſua cura habere dignentur, vobis adminiculantibus impleatur, ut veſtrum poſſit eſſe quod poſcimus: quatenus & nos gratias referentes, pro gloriæ veſtræ incolumitate orare enixiùs valeamus, & veſtrorum bonorum viciſſitudinem Deus vobis omnipotens, & hîc, & in futuro recompenſet. Clavim verò à ſacratiſſimo beati Petri corpore, in qua de catenis ejus benedictio continetur, tranſmiſimus, quæ collo veſtro ſuſpenſa, contra omnia adverſa vos muniat.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & verba hujus textus extant apud D. Gregorium *lib.* 12. *indict.* 7. *epiſt.* 17. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram hujus textus. Antonius Auguſtinus *in notis ad* 1. *collect.* in præſenti ait, non magnam fore jacturam ſi hoc textu volumen hoc careret, præcipuè cùm non impropriè hæſitari poſſit, an legem contineat, cùm in eo aliquid non jubeatur, permittatur, ſeu prohibeatur, ex traditis ab Anguiano *lib.* 1. *de legibus, cap.* 7. Credo verò primum compilatorem tantùm quæſiviſſe in præſenti epiſtola ſenſum accommodatitium, & ita hæc verba compilaſſe ſub titulo *de donat.* Cùm enim nobilitas nihil aliud ſit, quàm divitiæ ex majoribus in ſucceſſores derivatæ cum acceſſione virtutis, Ariſtotel. *lib.* 1. *Pol. cap.* 1. ibi: *Genere nobiles eſſe videntur, quibus majorum eſt virtus, & divitiæ.* Juvenalis *ſatyr.* 2. ibi: *Clarus genere, atque opibus vir.* Livius *lib.* 32. *de Urbe*, ibi: *Buſa mulier, genere clara, ac divitiis; conferunt enim plurimùm divitiæ ad magnanimitatem, per quam virtutem maxima nobilitas commendatur*; ut ex Ariſtotele docet D. Thomas 2. 2. *q.* 124. *art. ult.* illuſtrant Tiraquel. *de nobilit. cap.* 3. Eguinarius Varo *eod. tract. cap.* 2. Tutturetus *lib.* 2. *cap.* 6. Valenzuela *conſil.* 166. *num.* 61. & hi, qui abundant opibus à majoribus comparatis, atque traductis, proniores, atque faciliores ſint ad donandum, quàm ii, qui illas proprio labore compararunt: illi enim non metuunt inopiam, quam nunquam experti fuerunt; hi verò metuunt ex eadem cauſa, ut conſiderant Ariſtoteles *lib.* 4. *Ethicor. cap.* 1. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 117. *artic.* 4. meritò ergo D. Gregorius in præſenti commendat nobilitatem ab exercitio liberalitatis; quod encomium frequentiſſimum eſt apud auctores bonæ notæ, quorum teſtimonia referunt Valenzuela *ubi ſuprà, num.* 45. Solorzanus *emblem.* 78. Tiraquel. *de nobilit. cap.* 37. *ex num.* 40. ubi dicit hunc textum litteris aureis eſſe ſcribendum. Hermoſilla *ad l.* 1. *tit.* 4. *partit.* 5. *num.* 8.

1. b *Patricio.*] Patricius in præſenti non accipitur pro eo, qui tempore Imperatorum pro patre Cæſaris habebatur, §. 4. *quibus modis patria poteſt.* ſed pro Patricio certi Regni, Galliæ videlicet, ut apud Vvarnefridum *lib.* 3. *de geſtis Longobard. cap.* 3. ibi: *Amalus Patricius provinciæ, quæ Guntrano Francorum Regi parebat.* Apud Conſtantinum Porphyrog. *de adminiſtr. Imper. cap.* 27. ibi: *Neapolis antiquum Prætorium erat Patriciorum, qui mittebantur: & illam qui tenebat, idem in poteſtate Siciliam quoque habebat; cúmque Patricius Neapolim appellaret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat.* Et ſtatim ait: *Poſtquam Conſtantinopolim tranſlata eſt Imperii ſedes, omnia hæc in duos Principatus diviſa ſunt.* Ex eo tempore miſſi ſunt ab Imperatore Conſtantinop. Patricii duo, quorum unus Siciliæ, Calabriæ, Neapoli, & Amalphæ præerat, alter verò Benevento, Capuæ, Papiæ,

Digitized by Google

Papiæ, cum reliquis; & tributa quotannis fiſco Imperatoris pendebant. Probat Gutherus *lib.2. de officiis domus, cap.19.* unde in præſenti Aſclepiodoto Patricio Gallorum commendabat Gregorius patrimonium Eccleſiæ Romanæ, quod erat in Gallia, quia hi Patricii præcipuè ærarium tractabant. Idem Conſtantinus *d cto cap.27.* ibi: *Temporibus Imperatricis Irenes miſſus Patricius Narſes tenebat Beneventum, & Papiam; Romam autem Papa Zacharias. Accidit ut bella gererentur in partibus Papiæ: & Narſes Patricius pecunias fiſco ex pacto ſolvendas in militu erogaret.*

3. [c] *Debere ſe.*] Conſonant Caſſiodorus *lib.1.variar. epiſtol.12.* ibi: *Nec tamen benignitas noſtra unâ remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat, & eo ſtudio dona reparat, quaſi debeat omne quod præſtat.* Et *lib.2. epiſtola 30.* ibi: *Quia beneficialem eſſe Principem licet, nec intra regulas conſtituti poteſt munificentia regalis arctari. Ira levis coerceatur graviſſimis inſtitutis; impatiens ambitio jure frenetur; clementia non habet legem: nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi, quem decet ſine fine laudari.* Et *lib. 2. epiſtol.2. Amamus noſtra beneficia geminare, nec ſemel præſtat largitas collata feſtidium, magiſque nos provocant ad frequens præmium qui initia noſtra gratiæ ſuſcipere meruerunt.* Plinius Junior *lib.1. epiſtola 4. Beneficia ſubvertis antiquiora, niſi illa poſterioribus cumules.* Seneca *lib.2. de benefic. cap.11. Parum eſt dediſſe, fovenda ſunt beneficia.* Berengoſus Abbas *lib.3. de inventione ſanctæ Crucis, cap.2. tom.2. Biblioth. veterum Patrum*, ubi extollens nobilitatem ſanctæ Helenæ, ita ait: *Inſuper prædiorum ejus copiæ Eccleſiæ Dei olim undique collatæ bene declarant quâ nobiliſſimâ polleret generis antiquitate.* Illuſtrant Jurctus *in notis ad Symmachum lib.9. epiſt.5.* Petrus Gregorius *in capite ſedes, numero 3. de reſcript.* Bobadilla *lib.1. polit. capite 4.* Mantica *tom.2. de contract. libro 13. titul.17.* Matienzo *in l.1. titul.10. lib.5. Recopil.* Silva *de ſalariis famil. quæſt.6. num.29.* Pineda *de rebus Salomonis, pagina 362.* Solorzanus *tom.2. lib.2. cap.10. num.79.*

Ex fragmento hujus epiſtolæ à Raymundo in præſenti tranſcripto, varias repetentes deduxerunt aſſertiones: videndi ſunt Garaña, & Benitez *in repetitione ad hunc textum.*

CAPUT II.

Alexander III. *Epiſcopo a Pariſienſi.*

FRaternitatem tuam credimus non latère, quod cùm Epiſcopus, & quilibet Prælatus alius Eccleſiaſticus eccleſiaſticarum rerum ſit procurator, non *b* dominus, conditionem Eccleſiæ meliorare poteſt, facere verò deteriorem non debet. Accepimus autem, quod bonæ memoriæ *c* P. prædeceſſor tuus graves donationes, & oneroſas Eccleſiæ in rebus Epiſcopatus ad quorumdam inſtantiam fecit, in detrimentum Eccleſiæ, Canonicis ſuis *d* Catholicis inconſultis. Unde quoniam donationes hujuſmodi de jure non tenent, ſ. t. auctoritate Ap. indulgemus, ut donationes hujuſmodi tam à clericis, quàm laicis tibi liceat legitimè revocare.

NOTÆ.

1. [a] *Pariſienſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.2.* legitur *Papienſi*; ſed retinendum credo *Pariſienſi*: nam ex illis verbis hujus textus, *bonæ memoriæ P. prædeceſſor tuus*, conſtat alloqui Alexandrum Prælatum, qui habuit prædeceſſorem hujus nominis *P.* fuitque orthodoxæ fidei, & claræ vitæ; ſiquidem appellatur ab Alexandro vir bonæ memoriæ: & licèt in Eccleſia Papienſi temporibus Alexandri III. per annum 1178. floruiſſet Sanctus Lanfrancus, qui prædeceſſorem habuit Petrum Toſcanum; tamen cùm ille, quia Victorem Antipapam ſequebatur, ab Alexandro III. anathemate percuſſus eſſet, credi non poteſt eum appellaſſe virum bonæ memoriæ. Unde exiſtimo Alexandr. III. hîc reſcribere Mauricio de Soliaco Pariſienſi Epiſcopo, qui rexit eam Eccleſiam temporibus Alexandri III. & prædeceſſorem audit eximium virum Petrum Lombardum, qui deceſſit anno 1164. ut refert Chenu *in ſerie Præſulum Pariſienſ.* Miſſa eſt ergo præſens deciſio Mauricio à Soliaco, qui ita dictus fuit, quia in eadem civitate natus fuerat. Adeò in ſtudiis claruit, ut inter Theologos Pariſienſis Academiæ primus haberetur: rexit Eccleſiam ipſam 35. annis, ut refert Chenu *ubi ſuprà, num.70.*

[b] *Non dominus.*] Ut probavi *in cap. nulli 5. de rebus Eccleſ.*

[c] *P.*] Petrus Lombardus, inter Theologos ſui temporis primus, vir ſummi judicii, tum ſingularis doctrinæ, & pietatis, qui ex ſelectis Orthodoxorum Patrum, ac præſertim D. Auguſtini ſententiis, in certum doctrinæ ordinem digeſtis, compendioſum Theologiæ opus contexuit, quod quatuor ſententiarum libris complexum eſt, unde & ipſe Magiſtri Sententiarum nomen adeptus eſt. 2.

[d] *Catholicis.*] Hæc vox deeſt in ſexta collectione, & forſan legebatur, *catholicis*, ut exiſtimavit Antonius Auguſtinus *hic.*

CAPUT III.

a Idem.

CÆterùm ſi Abbatem tuæ diœceſis donationem cum Priore, & quibuſdam de Conventu ſuo, vel ſolum *b* Abbatem facere contigerit, & pars Conventus poſtea reclamaverit, datæ rei quantitas, & illius terræ conſuetudo, quæ tamen ſacris canonibus non

Digitized

manifestè obviet, est diligentiùs attendenda, & secundùm hoc donum ratum, vel irritum judicandum. c Verùm si alicui Ecclesiæ possessio quælibet interpositâ conditione donetur, non potest à donatore postea revocari, nisi fortè tali sit conditione collata, quod ea cessante possessio revocari debeat.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. tantùm legitur *idem*, & in eadem collectione, *sub hoc titulo de consanguin. & affin.* ubi referuntur eadem verba, adjicitur *Pars capitis Meminimus*; unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in capite Meminimus* 6. *qui clerici vel vov.* atque ita legendum esse, *Alexander III. Vvigornienſi Episcopo*, ut legitur in hac sexta collectione, post Concilium Lateran. *part.* 29. *cap.* 3. De Ecclesia Vvigornienſi nonnulla notavi *in capite nosti, de elect.*

b *Abbatem.*] Monasterii Evesanæ videlicet, quod olim unicum erat in diœcesi Vvigornienſi, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Vvigornien.*

c *Verùm.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap.* 3. *de conditionibus appositis*, ubi ea exponemus.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio tradi tur et proba-tur. COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Prælatus Ecclesia non potest ejus res donare, nisi modica sint, & adsit consuetudo.* Probant eam textus *in cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. *cap. nulli*, ibi: *Donationem, de rebus Ecclesiæ, cap. cùm Apostolica* 7. *cap. tua* 8. *de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm venerabilis* 6. *de excep. extravag. Ambitiosa, de rebus Eccles. l. jubemus* 14. *l. privilegia* 27. ubi Gothofredus, *C. de sacros. Eccles. novel.* 7. *Justin.* & 120. *cap.* 1. *l.* 4. *&* 5. *tit.* 14. *partit.* 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garaña *in præsenti*, Delbene *de immunit. eccles. cap.* 17. *dubit.* 7. *per totam*, Aviles *in capitul. Prætor. cap.* 30. Glossa *verbo Gratias*, Caldas Pereyra *in l. si curatorem, verbo Sine curatore, n.* 120. *C. de in integrum restit.* Garcia *de expens. cap.* 20. *n.* 9. Tambur. *de jure Abbat.* 1. *tom. disp.* 15. *q.* 13. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 8. *cap.* 15. *num.* 11. Escobar *de ratiocin. cap.* 34. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 19. Moneta *de commut. cap.* 11. Mesa *lib.* 3. *c.* 23. *cum sequentib.* Michaël Rousticl. *lib.* 5. *histor. Pontif. jurisdict. cap.* 1. Renatus Chopinus *lib.* 3. *de sacra pol. tit.* 6. Hurtado *tom.* 1. *de congrua sustent. lib.* 1. *resol.* 2. *per totam*, Quintanaduenas *Ecclesiast. lib.* 2. D. Josephus de Retes *de donationibus cap.* 12. *num.* 1. *cum duobus sequentibus.*

3. Traditur dubitandi ratio. Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo. Episcopis, & cæteris Prælatis summa Ecclesiæ suæ, rerumque ejus potestas concessa à jure est, *cap.* 1. *cap. si quidem, cap. decretum*, 3. *q.* 5. *cap. regenda* 10. *q.* 1. *cap. præcipimus* 12. *q.* 1. *cap. omnes basilicæ* 16. *q.* 7. *cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. ad hæc* 4. *de relig. domib.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 9. & *sess.* 21. *cap.* 4. & 8. igitur ut dominus poterit res ipsius Ecclesiæ donare. Augetur hæc difficultas primò ex eo; nam Episcopus novam potest construere parochiam, vel monasterium in sua diœcesi, congruamque ei assignare dotem propria auctoritate ex fructibus Ecclesiæ matricis, *capite si Episcopus* 73. *vers. Etiam, cap. bene rei* 74. 12. *q.* 2. *capite ad audientiam, de Eccles. edific. capite Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. Clement.* 2. *de rebus Eccles.* Tridentin. *sess.* 21. *de reform. cap.* 4. Ergo potest res Ecclesiæ propriæ donare. Augetur secundò hæc difficultas, nam saltem donationes remuneratorias Prælatum facere posse, probatur *ex cap. quicunque* 66. 12. *q.* 1. *cap. fin.* 16. *q.* 6. *cap. per tuas, hoc tit.* igitur indistinctè verum non est, Prælatum res Ecclesiæ donare non posse. Tandem ea pars præsentis assertionis, ubi docetur consuetudine introduci posse, ut donationes à Prælatis Ecclesiarum factæ valeant, difficilis redditur ex eo, nam consuetudo per quam Ecclesiæ gravamen infertur, non valet, *cap.* 1. & 2. ubi latè probavi, *de consuetudine, cap. cùm causa, de re judic.* Igitur nec consuedine introduci potest, ut valeat donatio à Prælato facta, quæ aliàs inutilis esset.

Quibus difficultatibus non obstantibus, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, donationem nomen, & originem sumere à doni datione, *l. Senatus* 35. §. 1. *ff. de donat.* & dictam esse, quasi doni dationem, origine tractâ à Græco verbo Δῶρον; antiqui enim Græci *Doron*, palmum vocabant: item *Dora*, munera, quia manu darentur. Plinius *lib.* 35. *cap.* 13. Unde & antidora dicebant remunerationes, idest contrarias donationes, *l. sed si lege* 25. §. *consuluit, ff. de petit. hæredit.* Plinius *lib.* 35. *cap.* 4. Illustrant Connanus *lib.* 5. *comment. cap.* 9. *num.* 2. Concius *lib.* 1. *disp. cap.* 12. Cabreros *de metu lib.* 2. *cap.* 3. Verùm hæc vocis potiùs allusio, quàm vera etymologia est; siquidem & donationes fiunt per stipulationem, cessante traditione, *l.* 2. 17. 19. *& passim, ff. hoc tit.* vel per mancipationem, *l.* 7. *C. Theodos. hoc tit.* Vitruvius *lib.* 1. *c.* 4. Cujacius *lib.* 10. *obs. cap.* 37. & *lib.* 20. *c.* 2. Ofualdus *lib.* 4. *Donel. cap.* 19. *littera B.* Circa diffinitionem donationis varia adduxerunt Doctores. Hostiensis *in præsenti*, Azo *in summa de donat. num.* 1. aiunt: Donatio est rei licitæ nullo jure cogente mera liberalitate facta collario. Quam diffinitionem amplectuntur Medicis, Antonius Gomez, Albornoz, & alii relati à Cabrebros *d. c.* 3. *num.* 22. sed mihi non placet. Tum quia pluribus verbis abundat; tum quia etiam mutuo, commodato, & precario convenit; & ex eisdem rationibus non placent aliæ diffinitiones adductæ ab Vvesembecchio *in paratit. ad titulum de donat.* Mendoza *lib.* 3. *de pactis, c.* 3. *num.* 16. Pichardus *in rubrica instit. de donat. num.* 16. Cujacius, & Gisanius *ad tit. C. de donat. lib.* 1. *c.* 5. Quibus omissis placet diffinitio, quam ex Aristotele *lib.* 4. *Ethicor. cap.* 2. tradit Angelicus Doctor *in* 4. *lib.* 1. *disput.* 18. *q.* 1. *art.* 2. ut sit *datio liberalis*, quæ deducitur *ex l.* 1. *ff. de donat. l. Senatus* 35. §. *donatio, l. Seia* 42. §. *fin. ff. de donat. causâ mort.*

4. Donationis ætymon, et diffinitio.

Difficilis quæstio est apud Doctores proximè laudatos, an donatio contractus sit? Et contractum non esse, suadetur ex eo, quia contractus petit pro forma consensum utriusque partis, *l.* 1. *ff. de pactis.* Nec aliter dari potest, quàm si conventio præcedat, *l. qui me & Titium* 32. *ff. de rebus credit.* Sed donatio perfecta manet solâ voluntate donatoris, *l. si quis argentum* 36. §. *penult. C. hoc tit.* §. *alia, Instit. eod.* Ergo donatio non est contractus. Idem etiam probatur *ex l. Aristo* 18. *in princip. ff. de donat.* ubi supponit Ulpianus, admisceri negotium donationi, ut in titulo Codicis *de donat. quæ sub modo*; & tunc synallagma dari, idest ultrò, citroque nasci obligationem, quam negat oriri casu, quo pura donatio est: igitur quando donatio est mera liberalitas, non habet rationem contractus. Fulcitur etiam sententia *ex l. interdictum* 14. *ff. de precario*, ubi Consul-

5. Donatio an sit contractus.

tus

tus docet, ideo precarium non esse contractum, quia liberalitas est, & magis ad formam donationis, quàm ad formam contractus spectat. Quam sententiam defendunt Antonius Faber *de error. decad.* 45. *error.* 8. Duarenus *in l. juris* 7. *ff. de pactis*, Cujacius *lib.* 4. *obs. cap.* 7. Covar. *lib.* 1. *variar. c.* 14. D. Hieronymus Oroz *lib.* 3. *de apicib. juris, cap.* 11. *ex num.* 8. D. Josephus de Retes *lib.* 2. *opusc. sect.* 1. *cap.* 5. & *de donat. cap.* 2. *num.* 9. qui sequentibus satisfacit fundamentis, Mendoza qui contrarium docuit *lib.* 1. *de pactis, c.* 4. *n.* 24. Masius *lib.* 5. *singul. opin. cap.* 9.

6. De personis quæ donare non possunt.

Deinde sciendum est, nonnullis personis prohibitum esse donare, ex defectu dominii, & administrationis, veluti filiisfamilias in potestate constitutis, qui si peculium castrense, aut quasi castrense non habeant, donare non possunt, nec bona profectitia, *l. contra* 28. *§. si filius* 2. *ff. de pactis, l. ratio* 3. *§. si servus* 8. *ff. de donat. inter, l.* 1. *§.* 1. *ff. quæ res pignori, l. filius* 7. *ff. hoc tit. l. si quis uxori* 52. *§. si servus, ff. de furtis*; nec adventitia, quorum ususfructus patris est, quia eorum administratio filiis interdicitur, *l. Jul. §. filiis, C. de bonis quæ lib.* donare tamen possunt bona castrensia, vel quasi; item adventitia, quorum ususfructus patri non quæritur, de quibus *in authent. Excipiuntur, C. eod. titul.* notavit Scipio Gentilis *lib.* 1. *de jure noviss. cap.* 13. item filius donare potest ex peculio profectitio ex necessaria, & solita causa, veluti si reperiatur Senator; quia censetur concessa à patre facultas donandi, si adempta non sit: item volente patre, tam inter vivos, quàm causâ mortis donare potest, cùm voluntas patris suppleat defectum bonorum, *l. tam is* 25. *§.* 1. *de donat. causa mortis*, Gentilis *d. c.* 27. D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opusc. c.* 22. *num.* 8. ex eadem etiam ratione non licet tutoribus, vel curatoribus res pupillorum, vel minorum donare, *l. tutor* 22. *l. Lucius* 56. *§. ult. ff. de administr. tut. l.* 1. *§.* 1. *ff. de tutel. & ration. l. non omnis, C. de admin. tut.* Osualdus *ad Donel. lib.* 3. *comment. cap.* 2. *littera C.* Idem dicendum est de administratione œconomis, & syndicis, decurionibus, & capitularibus communitatum commissa, *l.* 2. *§. jus* 8. *l. Decuriones* 5. *ff. de administr. rer. ad civitatem.* Idcircò ambitiosa decreta, quæ captandæ popularitatis gratiâ ab ipsis emittuntur, rescindi jubentur, tanquam Reipublicæ damnosa, *l. Præsa* 12. *C. de transact. l. ambitiosa* 4. *C. de decretis ab ordin. faciend.* docent latè Tiraquel. *in l. si unquam, verbo Donatione, num.* 31. *C. de revoc.* Bobadilla *lib.* 3. *polit. c.* 8. *num.* 81. Salaria autem ob operas impensas possunt decernere, *l. unic. C. de præb. salar.* Circa minorem autem varii casus sunt distinguendi; vel enim curatorem habent, & donare non possunt, quia pupillis comparantur, *l. si curatorem* 3. *C. de in integr. restit.* Si autem curatorem habeant, donare possunt res mobiles, licèt si inconsultò donaverint, illis competat beneficium restitutionis, *l.* 2. *in fine, C. si adverss. donat. l. si filius* 4. *C. de inoffic. donat. l. apud Celsum* 4. *§. si minor* 9. *ff. de doli except.* quem juxta hæc principia accipit Caldas Pereyra *in d. l. si curatorem, verbo Contractum, num.* 19. Res autem immobiles nec cum auctoritate curatoris donare potest, nec etiamsi veniam impetravit, quia similes res sine decreto judicis alienari nequeunt, *l. ult.* ita accipienda, *C. si minor factus.* Quod procedit etsi propter nuptias donet res ipsas immobiles, *l. non solùm* 4. *l. prædia* 8. *C. de prad. minor.* Res verò mobiles cum assensu curatoris donare potest, & si inconsultè donet, beneficium restitutionis competit, *l.* 1. *C. si adverss. donat.* Donatio verò à minore nullitet facta convalescit ex tacita voluntate, si perseveraverit post impletos 25. annos per decennium in eadem voluntate, *d. l. ult. C. si major factus*, Cujacius *lib.* 7. *observ. cap.* 5.

7. Traditua ratio decidendi.

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Prælati, non domini, sed tantùm procuratores, seu administratores rerum Ecclesiæ sint, & administratores, & procuratores donare non possint, *l. ult. ff. de curat. furios.* nec illi donare valent. Accedit, quod donare, perdere est, *l. filius* 7. *ff. hoc tit. l.* 2. *C. de consul. lib.* 12. Sed Prælatis administratio competit ad acquirendum, non ad perdendum, *d. cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec donare valent, præcipuè cùm illis quibus alienatio prohibetur, donare prohibeatur. Nec contrarium probat textus *in l. fin. C. de prad. decur. sine decret. lib.* 10. ubi alienatione prohibita curialibus, non censetur donatio interdicta, quia ibi solùm agitur de Curialibus, quibus non erat prohibita rerum suarum absoluta alienatio; sed unica tantùm species, videlicet venditio rerum immobilium, ut salva manerent hæc bona penes curiam, cui erant adscripti. Quæ prohibitio nec ex verbis legis ad donationes porrigitur, cùm aliud sit donare, aliud vendere; nec facilè credebatur Curiales de suo erogaturos, ut de muliere dicitur *in l.* 4. *ff. ad Velleianum*: docet Donellus *lib.* 9. *comment. cap.* 10. uno tamen, aut altero casu licebit Prælato sine solennitate donare, ut si donet rem modicam juxta consuetudinem provinciæ, argumento capitis *terrulas* 12. *quæst.* 2. Unde ex eadem ratione receptum est, ut valeant donationes factæ à tutoribus munerum solennium, *l. cùm plures* 12. *§. cùm tutor, ff. de administr. tut.* hoc est munerum, quæ in singulis annis donari consueverant in die natali, de quibus *in l. tutor* 13. *ff. eod. tit. l. si vir uxori, ff. de donat. inter, l.* 194. *ff. de V. S.* Illustrant Revardus *lib.* 3. *conject. cap.* 4. Brissonius *lib.* 4. *select. cap.* 3. Fornerius *in dicta l.* 194. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 54. Dorleans *ad Tacitum pag.* 554. Osualdus *lib.* 3. *Donel. cap.* 12. *Littera G*, Larrea *decis.* 25. Amaya *ad titulum C. de oblat. veterum.* Unde exemplo tutorum posse Prælatos Ecclesiæ, vel Reipublicæ administratores res modicas donare, consuetàs donari, defendunt Escobar *de ratiocin. ubi suprà, num.* 13. & 14. Pinel. *in l.* 1. 3. *p. ea n.* 36. *C. de bonis matern.* tum virtute consuetudinis, tum etiam propter modicitatem rei donatæ. Quæ parvitatis æstimatio arbitrio judicis relinquitur. Escobar *d. c.* 34. *num.* 25. Menochius *lib.* 1. *de arbitr. casu* 145. *n.* 4. unde rectè in præsenti Alexander hujusmodi donationes à Prælatis factas approbavit.

8. Dissolvitur difficultas.

Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt plena administratio bonorum Ecclesiæ ejus Prælato commissa sit, non tamen dilapidatio, seu profusio permissa est, ut probavi *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat. cap. nulli, de rebus Eccles.* sed donare, perdere est, *dicta l. filius* 7. unde permissâ administratione, non censetur concessa donandi facultas. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, cujus solutionem dabimus *in comment. textus in cap. penult. hoc tit.* Nec obstat aliud difficultatis augmentum, pro cujus solutione examinandum venit, utrum absolutè donatio ita prohibeatur Prælatis Ecclesiæ, ut nec sub alterna, seu remuneratoria illis permittatur? Et eam donationem non prohiberi, suaderi videtur primò ex eo, quia donatio remuneratoria, non tam donatio est, quàm pretium, *l. si pater* 34. *§.* 1. *de donat.* & speciem præseferre videtur solutionis debiti, potiùs quàm liberalitatis, *l. Aquilius* 27. *ff. de donat.* cùm ille qui beneficium accipi-

pit, naturaliter ad remunerationem faciendam videatur obſtrictus, *l. ſed ſi lege 25. §. conſuluit, ff. de petit. hæredit.* hoc eſt affectu à natura inſito, ut declarant Donellus *lib.12. comment.cap.2.* Schifordeg. *ad Fabrum lib.3. tract.21. q.1.* D. Joſephus de Retes *lib.2. opuſcul. cap.26.* Hunnius *ad Treutl. volum.1. diſput.22. q.28.* Fotner, *lib.4. rer. quotid. cap.12.* ideoque eam donationem inſinuatione non indigere, auctor eſt Cujacius *lib.19. obſ. c.33. & lib.27. cap. ult.* Arnulphus *epiſt. ad Laurentium Abbatem*, ait: *Quod benemerenti rependitur, illuſtrari donationis nomine non meretur.* Juxta quam ſententiam accipi poteſt illud D. Pauli *ad Roman. cap.4.* operanti merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitam remunerationem. Unde plures effectus donationi remuneratoriæ tribuuntur, qui non ſolent ſimplici donationi competere, ut in caſu dictæ legis *Aquilius*, *l. Lucius*, *d. l. ſi pater 34. §. ult. l.10. §. ult. l.12. in princip. ff. mandati, l.7. §. ſi vir uxori*, *ff. de donat. inter*, junctis traditis per Jaſonem *in l. ex hoc, num.52. ff. de juſtit. & jur.* qui agnoſcunt aliquando donare prohibitos remunerationis causâ, non obſtante interdictione donare poſſe, ut contingit in liberto, cui in fraudem patroni prohibitum eſt donare, ne illius minuat legitimam portionem, *l.1. §.1. ff. ſi quid in fraud. patroni.* Et tandem remunerationis causâ donare poteſt, *l. vivus*, *l. libertus 9. ff. eod. tit.* In tutoribus, quos ex cauſa remuneratoria, quando benemerita expoſtulant retributionem, nec remuneratio eſt ſupra meritum, donare poſſe tenuerunt Caldas Pereyra *in l. ſi curatorem*, *verbo Sine curatore*, *num.114.* Diana *p.8. tract.6. reſol.17.* Igitur idem dicendum eſt in Prælatis Eccleſiæ. Secundò, quia hæc donatio remuneratoria ſacris canonibus eſt approbata *in cap. quicunque 66. 12. q.2. cap. fin. 16. q.6. cap. per tuas, hoc tit. cap. relatum, de teſtam. cap. ult. in fine*, *de pecul. cleric.* quibus ſubnixi fundamentis, hanc ſententiam tenuerunt Redoanus *de rebus Eccleſ. q.51. num.21.* Garcia *ubi ſuprà*, *n.13.* Tiraquellus *in l. ſi unquam*, *verbo Donatione largitus*, *n.27. C. de revocand. donat.*

9. CONTRARIA SENTENTIA AMPLECTITUR, ET FUNDATUR.

Sed verior eſt contraria ſententia, videlicet donationem etiam remuneratoriam Prælatis Eccleſiæ prohibitam eſſe; nec eam abſque ſolennitate in aliis alienationibus deſiderata illos facere poſſe. Eam tenet D. Joſephus de Retes *de donat. cap.12. num.2.* & probatur ex ſequentibus. Primò, quia Prælatis Eccleſiæ abſolutè prohibetur donare; unde cùm ſit prohibitio generalis, omnem donationem ſine diſtinctione debet comprehendere, argumento legis *de pretio*, *ff. de publiciana*: quo argumento utitur Pinel. *in d. l.1. 3. part. num. 59. de bonis matern.* ut deneget patri facultatem donandi ex rebus peculii adventitii. Secundò, quia licèt propter merita fiat donatio, non minùs diminuit de facultatibus Eccleſiæ, quàm ſimplex donatio, aut alia quælibet diſtractionis ſpecies. Cur ergo ad hanc donationem non eſt protrahenda præſens prohibitio? Tertiò, quia obligatio antidoralis, quâ manet obſtricta Eccleſia donum recipiens, ejus conditionis eſt, ut non faciat locupletiorem creditorem, *d. l. ſed ſi lege*, *§. conſuluit*; non enim ad aliquod certum munus dandum obſtringit, quia ut præclarè inquit Seneca *lib.1. de benefic. cap.2.* nemo beneficia in Kalendario ſcribit, nec avarus exactor ad diem, & horam debitorem appellat. Immò ut ait idem Seneca *dicto lib.1. cap.1.* id genus hujus crediti eſt, ex quo tantum recipiendum eſt quantum ultrò offertur. Et ut rectè Donellus ſuprà, recipiens beneficium, non eſt debitor ſimpliciter, ſed debitor beneficii, *l. ſi pignori 54. §.1. ff. de furtis*: totum enim quod de auctoritate hujus obligationis Conſultus profitetur *in d. §. conſuluit*, ad honeſtatem pertinet, non tamen inducit neceſſitatem jure gentium; quia nec ita fuit conventum expreſsè, aut tacitè; immò beneficium eſſe deſineret, & in creditum abiret, ſi ad remunerandum cogeret ſuſcipientem, ut ait Seneca *lib. 3. de benef. cap.7.* ſed ex honeſta, & morali obligatione, ut ait D. Thomas 2.2. *q.106. artic.5.* Duarenus *ad tit. de condit. indeb. cap.6. & ad tit. de obligat. & act. cap.2.* Petrus Faber *in l. cùm amplius 84. §. his naturæ*, *ff. de reg. jur.* Donellus *lib.12. comment. cap.2.* Menochius *lib.1. de præſumpt. q.80. num.20.* Hinc obligatio hæc, nec petitionis, nec retentionis effectus operatur, ut latiùs docet Donellus *ſuprà*, ubi Oſualdus *littera P*, præterquam in una ſpecie legis *ſi non ſortem 26. §. ſi libertus*, *ff. de condict. indeb.* ad quam adde Donellum *d. cap. 2. & lib. 14. comment. c.11.* Fabrum *in ration. ad §. conſuluit.* Cùm igitur quod ex cauſa remunerationis præſtatur, voluntariè ſolvatur, voluntarias autem alienationes Eccleſiarum Prælati ſine ſolennitate conficere non valeant, ſequitur, non poſſe donare etiam ex cauſa remunerationis, niſi res modicas, quæ licèt remunerationis cauſa non ſubſit, ad generale interdictum donationum non ſpectant. Quartò, quia etſi donatio remuneratoria à regulis donationum deficiat, ut communiter Doctores agnoſcunt, at negari non poteſt, in ea genus quoddam permutationis celebrari, *d. §. conſuluit*: ſed permutationes rerum Eccleſiæ ſine ſolennitate ſunt prohibitæ, *c.1. de his quæ fiunt à Prælat. junctis cap. nulli, & cap. ſine exceptione, 12. q.2.* ergo & hæ donationes. Ut tamen aliquis effectus in hac re obligationis antidoralis tribuatur, addendum eſt, quia cum cauſa, & ſolennitas ad juſtificationem alienationis rerum Eccleſiæ ſimul deſiderentur, remuneratio per cauſam ſufficiet, ob rationes ſuprà penſatas, ut accedente ſolennitate teneat diſtractio; in quam rem facit exemplum minorum, qui ut ſervos manumittant, à quibus beneficia ſuſceperunt, pro remuneratione eorum decreto Prætoris indigent, licèt remuneratio pro cauſa ſufficiat, *l. etiam 15. §. ex præterito*, *ff. de manumiſ. vindict.* Et juxta hanc ſententiam accipiendi ſunt textus ſuprà pro contraria ſententia adducti; dum enim textus *in d. cap. quicunque 66. 12. q.2.* docet Epiſcopos ad ſolutionem ejus quod remunerationis causâ promiſerunt teneri, accipiendus eſt accedente ſolennitate, quia remuneratio tantùm juſtam cauſam donationi præbet. Textus etiam *in d. cap. fin. 16. q.6.* tantùm docet, donationes remuneratorias à clericis factas non eſſe per ſucceſſores revocandas, ut contingit in privatis donationibus legitimè factis, *d. l. pater 34. §. ult.* Supponendum tamen eſt, ultra juſtam remunerationis cauſam ſolennitatem interceſſiſſe; ſiquidem non de validitate donationis, ſed de ejus revocatione quærebatur. Præterea textus *in d. cap. per tuas*, *hoc tit.* continet donationem infeudationis factam Pontificis auctoritate, ut conſtat ex illis verbis, *de mandato Alexandri Papæ*; qui nulla etiam accedente ſolennitate poterit res Eccleſiæ in feudum dare, *cap. Ad audientiam*, *de præſcript.* Nec textus *in d. cap. relatum 12. de teſtamentis*, ad præſentem ſpeciem pertinet; ſiquidem non loquitur de renumeratione hac renumeratoria bonorum mobilium, ſed de conſuetudine clericis permittente teſtamentum facere de bonis mobilibus intuitu Eccleſiæ acquiſitis. Nec etiam obſtat, quod de donatione remuneratoria à tutore facta dicebamus; nam potiùs verum eſt, tutores hujuſmodi donationes facere non poſſe, immò de illis idem dicendum eſt, ac de Prælatis Eccleſiæ, de

quibus

quibus hucusque disseruimus. Nec assertoribus contrariæ sententiæ favet textus *in l. qui filium, ff. ubi pup. ejus educari*, qui non loquitur de remuneratoria donatione, nec eam tutori permittit sine decreto; sed procedit potiùs in mercede debita præceptoribus filiorum pupilli, quæ obligatio valdè differt ab antidorali; siquidem hæc aliquid certum continet arbitrio judicis æstimandum; antidoralis verò ad aliquid certum, aut incertum præstandum. Nec obstat secunda difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta; nam quamvis consuetudo disponens super rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, vel quòd Prælatus irrequisito Capitulo ea bona alienare valeat, vires non habeat, *cap. cùm causa, de re judic.* tamen disponens super omissione formæ, quæ Ecclesiæ præjudicialis non est, vires habet, *cap. dudum, de rebus Eccles. lib. 6.* Unde cùm consuetudo, de qua in præsenti, in eo versaretur, ut res modici valoris possint donari, ex qua donatione parvum præjudicium Ecclesiæ sequebatur; ideò talis consuetudo ab Alexandro III. defenditur.

10. EXPONITUR CAP. CUM APOSTOLICA 7. DE HIS QUÆ FIUNT A PRÆLAT.

Præsenti assertioni obstat difficilis textus *in cap. cùm Apostolica 7. de his quæ fiunt à Prælat. sine consensu Capituli*; ubi cùm miles quidam decimas Ecclesiæ Sancti Stephani debitas possideret, easque certo monasterio traderet cum diœcesani Episcopi consensu, absque alia juris solennitate, consultus Innocentius de validitate talis donationis respondit, eam subsistere, generaliter statuens, sufficere in simili casu auctoritatem Episcopi absque ullo cleticorum assensu, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ possint transferri in aliam. Quæ Innocentii sententia difficilis admodum est ex eo, quod si decimæ, quas laicus possidebat, ad Ecclesiam Sancti Stephani spectabant, & miles ille absque legitimo titulos eas detinebat, ut supponit ipse Innocentius, tum quia utitur verbo *detinet*, quod significat injustam occupationem; tum quia monendum esse priùs laicum inquit, ut decimas restituat Ecclesiæ, cui debentur; & tandem, quia frustra diœcesani Episcopi consensus necessarius esset, si justo titulo laicus decimas possideret: si, inquam, ita sit, necessariò fatendum videtur, decimas illas Ecclesiæ, ad quam verè spectant, restituendas esse, nec posse Episcopum ei præjudicare consensum præstando, ut laicus injustus possessor eas transferat in monasterium, argumento textus *in l. id quod rerum, ff. de reg. jur.* quod non magis admittendum videtur, quàm ut ipse Episcopus decimas unius Ecclesiæ alteri donet, cùm actus non tribuatur facienti, sed ei de cujus consensu celebratur, *l. item eorum, §. Decurionat. ff. quod cujusque univers. l. unum 67. §. 1. ff. de legat. 2.* Igitur quia Episcopus potest res unius Ecclesiæ alteri donare. Pro cujus textus expositione distinguendi sunt tres casus. Primus est cùm laicus intrusus, & sine justo titulo, id est concessione Apostolica, decimas possidet; & tunc nec accedente Episcopi consensu potest eas in aliam Ecclesiam transferre, sed Ecclesiæ propriæ necessariò sunt restituendæ. Secundus casus est cùm obtinet decimas ex infeudatione ab inferioribus Prælatis facta, antequam similis infeudatio improbata esset, quo casu auctoritate Episcopi possunt laici hujusmodi decimas in aliam Ecclesiam transferre, *cap. 2. §. sanè, de decimis in 6.* Gilkenius *de præscript. cap. 9. à num. 7.* Rebuffus *de decimis, q. 10. num. 12.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. de decimis, cap. 26. num. 3.* Quod statutum fuit majoris mali vitandi causa; nam cùm Ecclesia improbaret hujusmodi infeudationes decimarum ab Episcopis in laicos factas, & laici renuissent decimas jam in feudum acceptas restituere propriæ Ecclesiæ, ut aliquo modo consuleretur Ecclesiæ patrimonio, admissum fuit, ut si ipsi laici decimas, quas propriæ Ecclesiæ restituere renuebant, vellent monasterio, vel Ecclesiæ donare, cum consensu Episcopi diœcesani id facere possent, quod specialiter ratione imminentis scandali circa decimas jam infeudatas permissum fuit. Nec novum est, ut prohibitio mitiùs quoad præterita, quàm quoad futura versetur, *cap. ultimo, de sponsal. cap. provida 44. de elect. lib. 6. cap. fin. de matrimonio contracto, cap. finali, de divortiis, l. patre, ff. de his qui sunt sui.* Tertius casus est, cùm laici justo, & legitimo titulo decimas possident, idest ex concessione Pontificis, seu præscriptione immemoriali, quæ supponit privilegium, *cap. super quibusdam, §. præterea, de V.S.* illi enim possunt in Ecclesiam, vel laicum eas transferre, ut docet latè Castillo *de tertiis c. 11.* & nos diximus *in cap. prohibemus, de decimis.* Unde apparet, *in d. cap. cùm Apostolica*, speciali ratione, videlicet ut decimæ à laicis detentæ ad Ecclesiæ patrimonium redirent, permissum fuisse, ut ex consensu Episcopi possent laici decimas monasterio tradere.

11. EXPONITUR CONCIL. AURELIAN. 4. CAN. 36.

Secundò obstat præsenti assertioni textus *in can. 36. Concil. Aurel. 4.* in illis verbis: *Si quis Episcopus alterius Ecclesiæ clerico de facultatibus suæ Ecclesiæ aliquod sub titulo quocunque donaverit, post ejus obitum qui acceperit, ad Ecclesiæ jus, de cujus facultate discesserat, revertatur: quia iniquum est ut sub hac specie damnum Ecclesiæ, quæ multis subvenit, patiatur.* Ex quibus apertè constat, Episcopum res unius Ecclesiæ posse clerico alterius Ecclesiæ donare. Cui difficultati satisfaciendum est ex suprà traditis pro expositione textus *in cap. fin. 16. q. 6.* videlicet in eo textu supponendum esse, Episcopum ex justa causa, & cum Capituli consensu donationem illam in clericum contulisse: sed quia tantùm quærebatur, an hujusmodi donatio transiret in clerici successorem, ideò PP. non expressérunt solennitatem, & justam causam ipsius donationis, quas potiùs supposuerunt quàm negarunt.

CAPUT IV.

Idem *Abbati a S. Albani.*

COnsultationibus. *Et infrà: b* De cætero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea juspatronatus alius evicerit in judicio, clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat juspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri

moveri. c Donationes verò, vel conceſſiones Eccleſiarum, ſi quæ fiant privatis perſonis, viventibus illis qui ipſas Eccleſias poſſident, nullius debent eſſe momenti: ſi religioſis fiant locis, ratæ debent haberi: ita quidem, quod perſonæ, quæ jamdictas Eccleſias poſſident, ſine ipſarum aſſenſu eis in vita ſua non debeant ſpoliari.

NOTÆ.

1. a *Sancti Albani.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub titulo de jurepatronatus, c.* 26. ex qua compilatione reſtituo litteram hujus textus. Inſcriptionem autem expoſui *in c. conſultationibus* 10. *de offic. deleg.* ubi extat alia pars hujus Decretalis.

b *De cætero.*] Hæc verba exponemus *in cap. conſultationibus, de jurepatronatus.*

c *Donationes verò, vel conceſſiones.*] Verba quæ ſequuntur, compilavit Raymundus *in præſenti*, & jam expoſui *in cap.* 1. *de conceſſ. præb.*

CAPUT V.

Innocentius III. *Epiſcopo* a *Florentino.*

PEr tuas nobis litteras proponere curaſti, quod cùm Florent. b nobiles, & potentes, prompti ad ſervitium, & devoti, tempore ſchiſmatis bon. mem. c I. Florent. Epiſcopum in domo ſua d tenuerint contra Imperatoris, e ſuorumque fautorum inſultus, idem Epiſcopus ſedatâ ſchiſmatis tempeſtate de f mandato fel. rec. Alex. Papæ præd. n. quatuor modios terræ in feudum conceſſit eiſdem; & eo poſtmodùm viam univerſæ carnis ingreſſo, bon. mem. g B. ſucceſſor ipſius, prout moris eſt, de h recto feudo præfatos nobiles i inveſtivit. Verùm cùm ipſi aſſignatam terram ſibi aſſignari feciſſent, non niſi duos modios invenerunt: unde ab anteceſſore tuo, ut ipſis feudum integraret, cum inſtantia poſtularunt: qui licèt hoc aliquando ſe facturum promiſerit, effectui tamen minimè mancipavit. Ipſi autem ut tu præfatum feudum ipſis adimpleas, aſſiduè poſtulant, & inſtanter: at tu aliquantulum dubitas, eo quòd non ſunt in poſſeſſione ipſius, ne de novo illud videaris conferre: & licèt tibi fidelitatem curaverint exhibere, & de quatuor modiis fuerint k inveſtiti, antequam eorum petitioni duceres annuendum, Sed. duxiſti Ap. conſulendam. Nos igitur attendentes, quod Eccleſiam in actibus ſuis fraudem, vel dolum non decet aliquem adhibere: f. t. t. reſpondemus, quod feudum ipſum ſecurè potes eiſdem nobilibus integrare: cùm terra illa quatuor modiorum ipſis fuerit aſſignata, & jamdictus Epiſcopus quatuor l promiſerit ſe daturum.

NOTÆ.

1. a *Florentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. Petro videlicet Præſuli Florentino, qui Eccleſiam ipſam rexit ex anno 1189. uſque ad annum 1205. De Eccleſia Florentina nonnulla jam notavi *in c.* 31. *de elect.*

2. b *Nobiles Florentini.*] Caſus ita contigit. Tempore ſchiſmatis, de quo egi *in cap.* 5. *de elect.* cives Florentini diviſi fuerunt, aliis faventibus Alexand. III. qui Guelfi vocabantur, aliis Imperatori Friderico adhærentibus, qui Gibellini appellabantur. His temporibus Julius, qui ab anno 1178. Eccleſiam illam Florentinam rexerat, ab Imperatore dejectus fuit, & in ejus locum ſuffectus Zenobius poteſtate Imperatoris. Tunc quidam nobiles Florentini celaverunt ipſum Julium, quouſque ſedato ſchiſmate, expulſoque Zenobio, ſuæ Sedi reſtitutus fuit Julius, qui poſtea in ea floruit uſque ad annum 1181. teſte Ughellio *tom.* 2. *Italiæ ſacræ, in Eccleſia Florentina, num.* 30. Ut autem nobilibus illis gratiam referret, auctoritate Alexandri III. feudi nomine illis donavit quatuor modios, ideſt quatuor actus quadratos cujuſdam agri; & cùm ipſe Julius è vivis exceſſiſſet anno 1181. Bernardus ejus ſucceſſor iterum de recto feudo inveſtituram in eos fecit; ſed cùm gravis error in numero modiorum reperiretur, quia duo tantùm modii reverà in feudum dati reperiebantur, cùm quatuor fuiſſent promiſſi, prædicti nobiles à Petro Julii, & Bernardi ſucceſſore petierunt, ut integrè de feudo quatuor modiorum illis inveſtituram daret, præcipuè cùm pro ea terræ parte juramentum fidelitatis præſtitiſſent. Petrus Florentinus Præſul, ne de novo feudum videretur concedere propria auctoritate, contra ea, quæ adduxi ſuprà *in cap.* 2. *de feudis*, remit feudum promiſſum integrare, & conſuluit Innocentium III. qui in præſenti illi reſcripſit, ut integrè uſque ad quatuor modios prædictis nobilibus concederet, juxta promiſſionem prædeceſſoris ſui Julii.

c *I.*] Julii videlicet, qui electus fuit anno 1171. & deceſſit anno 1181.

d *Tenuerint.*] Unde donatio, de qua in præſenti, remuneratoria fuit, ſed adhuc indigebat Pontificis confirmatione, juxta adducta ſuperiori commentario. 3.

e *Imperatoris, ſuorumque fautorum.*] Fridericum videlicet, cui adhærebant Gibellini.

f *De mandato.*] Aliàs terram Eccleſiæ non poſſet ipſe in feudum concedere, juxta adducta *in c.* 2. *de rebus Eccleſ. cap.* 22. *de feudis.*

g *B.*] Bernardus videlicet creatus Epiſcopus Florentinus anno 1182. qui floruit uſque ad annum 1189. teſte Vghellio *ubi ſuprà, num.* 81.

h *De recto feudo.*] Ita legendum eſt, non *de certo feudo*, ut legitur in hac ſexta collectione; rectum enim feudum dicitur, cujus origo, ſeu cauſa certiſſima eſt, ut appellatur *lib.* 2. *feudor. tit.* 4. & *lib.* 4. *tit.* 46. notavit Cujacius *in præſenti.*

i *Inveſtivit.*] Inveſtitura enim ſemel facta totics renovari debet, quoties vel patroni, vel vaſſalli perſona mutatur, ut affirmatur *lib.* 2. *feudor. tit.* 23. & 32. Illuſtrat Hothomanus *diſp. de feudis, c.* 24. 4.

&

Digitized by

& ita mortuo Episcopo petenda erat nova investitura à successore, & illi fidelitas promittenda, sicut etiam olim liberti Ecclesiæ intra annum ordinationis novi Episcopi professionem repetere, & chartam manumissionis suæ edere debebant testationis causâ, *cap. longinquitate* 12. *q.*2. Concil. Toletanum 6. *can.*9. Cæsar augustan. 3. *can.* 4.

[k] *Investiti.*] Unde dicitur investitura jus tribuere, non possessionem, *cap. visis*, 16. *q.*2. *cap. pro illorum* 22. *de præbend.* & *lib.*4. *feud. tit.*15. notavit Cujacius *in d. cap. pro illorum*, & in præsenti.

5. [l] *Promiserat se daturum.*] Licèt ex donatione, quæ à promissione incipit, jure antiquo actio non daretur, post Justinianum tamen actio, sicut ex alia deliberata promissione competit, ut docuerunt Connanus *lib.*5. *comment. cap.*9. *n.*8. Donellus *lib.*15. *comment. c.*23. & ibi Osualdus *littera D.* Barbosa *in l.*1. 3 *part. num.*2. & 3. *ff. solut. matrim.* Mendoza *lib.*3. *de pactis. c.*9. *ex num.*13. Julius Clarus §. *donatio. q.*34. Quænam tamen sit actio hæc, apud Doctores anxiè quæritur. Placet tamen eorum sententia, qui docuerunt, condictionem ex lege eo casu competere; quoties enim nova aliqua obligatio à lege introducitur, nec eà cavetur quo genere actionis experiendum sit, agitur condictione ex lege, *l. unic. C. de condictione ex lege*, quod expressè docet Justinianus generaliter de quacunque donatione accipiendus *in novel.* 162. *c.*1. ubi notarunt Cujacius, & Accursius, Pichardus *in* §. *aliæ*, *n.*7. Vvesembechius *ad tit. de donat. num.*7. unde obiter notatur, non semper obligationem præsupponere contractum, quia oriuntur obligationes ex multiplici capite, qualia enumerat plura Consultus *in l. obligamur* 52. *ff. de obl. & act.* & proprio quodam jure ex variis causarum figuris, *l.*1. *ff. eodem.* Quare licet donatio, quæ incipit à promissione, non sit contractus; tamen propter Justiniani constitutionem efficacem ad agendum producit condictionem ex lege. Et hæc est ratio, quare precarium, quod valde simile est donationi, *l. eum qui* 14. §. *is qui precario* 2. *de furtis*, nec est contractus certus, nec incertus, *l. interdictum* 14. *ff. de precario*: producat tamen actionem præscriptis verbis contra eum, qui rem accepit, *l. duo* 19. §. *cum quid, eod. tit.* quia non valet consequentia: Nascitur actio præscriptis verbis: ergo præcessit contractus innominatus, cùm nascatur ex plurimis aliis causis, quas recensuit D. Iosephus de Retes *l.b.*2. *opuscul. ferè per totum*, præcipuè *sect* 4. Et cùm successor donatoris non possit revocare promissionem antecessoris, immò rem donatam teneatur tradere, *l. si quis argentum* 35. §.1. *C. de donat.* ideò in præsenti specie successor Episcopi Florentini tenebatur adimplere promissionem factam à Julio suo prædecessore, præcipuè cùm facta fuisset de licentia Alexandri III. & intuitu dignitatis; quo casu ex facto prædecessoris successor in ipsa Ecclesia tenetur, juxta tradita *in c.*1. *de solut.*

CAPUT VI.

Idem [a] *R. Cedeburgensi, & G. Briburgensi Abbatibus, & Magistro I. Rectori Ecclesiæ de Bilchale.*

CUm dilecti filii Abbas, & Monachi de [b] Melros proposuerunt coram nobis, quod vir Alanus quasdam terras ab Vv. quondam patre ipsius eorum Ecclesiæ de Machelin in eleemosynam assignatas violenter redigere cupiens [c] in forestam, eos super his indebitè molestaret, vobis dedisse recolimus in mandatis, ut ipsum ab ipsorum super illis terris indebita molestatione desistere, per cens. eccl. ap. postp. cogeretis. Verùm cùm super ipsa causâ mandatum Apostolicum impleretis, diligentiùs procedentes in causa, partibus in præsentia vestra constitutis, testes recepistis hinc inde, & super attestationibus illorum, & instrumentis diu disputationibus, ac disceptationibus habitis, in causâ ipsâ usque ad sententiæ calculum processistis, causam ipsam sufficienter instructam ad nostram audientiam remittentes. Ut autem per diligentiam vestram finis causæ imponatur eidem, instrumentorum tenorem, depositiones testium, allegationes etiam, prout ea receperamus sigillorum vestrorum munimine consignata, vobis sub sigillo nostro remittimus intercluſa, per A. v. s. m. præ. quat. auctoritate nostra suffulti, ad sententiam pro ipso monasterio proferendam, non obstante contrad. vel ap. cujuslibet procedatis, contradictores per cens. ec. cogentes, & facientes quod judicaveritis auctoritate nostra firmiter observari, cùm ex tenore instrumenti evidenter appareat, quod hæc fuit mens, & intentio donatoris, ut [d] clausula de foresta, quæ in fine ponitur instrumenti, non ad superiorem donationem, quæ tam libera, & pura fuit, ut immunis esset à vexatione, & consuetudine sæculari; sed ad inferiorem concessionem, quæ pensionem, & determinationem habet insertam, juxta sanum referri debeat intellectum, quia in [e] contractibus plena, in [f] testamentis plenior, in [g] beneficiis quoque plenissima est interpretatio adhibenda.

NOTÆ.

1. [a] *Idem R.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*3. sed ita corrupta est inscriptio utriusque compilationis, ut cognosci facilè non possit, de quibus monasteriis, Scotiæ, an Germaniæ, in præsenti agatur. Casus autem in præsenti decisus ita contigit. Nobilis quidam monasterio de Mailros conscripto instrumento purè donaverat quasdam possessiones, & alias etiam possessiones eodem instrumento donavit sub hac conditione, modoque, ut monasterium filio suo quotannis præstaret pensionem certam, & cessante monasterio in solutione pensionis, filius eas pensiones revocaret, ut ex eis

ſylvam faceret : & cùm ceſſaret monaſterium in præſtatione penſionis, filius utramque donationem reſcindere, & revocare nitebatur : ſed decrevit Innocentius ipſum audiendum non eſſe, quia conditio illa, ſive modus, non ad priorem donationem, quæ pura fuit, & abſoluta; ſed ad poſteriorem referri debet.

2. [b] *Melros.*] Ita legitur in tertia collectione. Monaſterium autem Melroſenſe eſt Ordinis Ciſtercienſis in Scotia, in diœceſi Glaſcuenſi, quod ditatum omninò David Scotorum Rex pientiſſimus de novo erexit, & conſtruxit. Loſeus *in hiſtor. Scotiæ*, ibi; *David Scotorum Rex quatuordecim monaſteria fundavit, inter quæ Melroſenſe, & Kiloſenſe, Ciſtercienſis utrumque Ordinis.* Plura de eo congeſſit Manrique *tom. 2. annal. Ciſterc. anno* 1136. *cap.* 9. Sed legendum eſt *Mailros*, quod Monaſterium eſt in Anglia, cujus meminerunt Beda *libro* 3. *hiſtor. capite* 26. *In Monaſterio quod vocatur Mailros.* D. Bernard. *in vita S. Malach. In Mailros Monaſterio Ordinis noſtri.*

3. [c] *Foreſtam.*] Foreſta, Foreſtis, & Foreſtum, idem ſonant, ſignificantque ſaltum venationi, aucupioque paratum: ejus mentio ſæpiùs fit in legibus Longob. *lib.* 1. *tit.* 21. *l.* 7. *lib.* 3. *tit.* 35. *l.* 4. *in pragmat. Childeberti*, ibi: *Hæc omnes piſcationes, quæ ſunt, & fieri poſſunt in utraque parte fluminis, ſicut nos tenemus, & noſtra foreſtis eſt, tradidimus ad ipſum locum.* Apud Dithmarum Epiſcopum *lib.* 3. *pag.* 27. ibi: *De moneta, & foreſto inter Saldam, & Milam fluvios.* Hinc Foreſtagium pro jure foreſti, *in conſtitut. Neapolit.* & Foreſtarii, præſides foreſti, *in iiſdem conſtitut. l. b.* 1. *tit.* 76. & *l. b.* 3. *tit.* 38. expoſuerunt Voſſius *de vitiis ſermonum l. b.* 2. *cap.* 7. Lindembrog. *verbo Foreſta.*

4. [d] *Clauſulam.*] Perfectâ enim donatione, non licet donatori conditionem adjicere, *l. perfectâ* 4. *C. de donat. quæ ſub modo*, Faber *de error. decad.* 48. *error.* 5. quod mirè probatur ex hoc textu, ſiquidem in ejus ſpecie conditio adjecta in ultima donatione in continenti, non refertur ad primam jam perfectam, ut notarunt Faber *ubi ſuprà*, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 14. *in princip.*

[e] *In contractibus plena.*] In donatione tamen, cùm ſit contractus ſtricti juris, ſtricta etiam ſit interpretatio, *l. cùm de modo* 11. *l. cùm qui* 22. *ff. de donat.* dicemus in textu ſequenti.

[f] *Teſtamentis.*] *L. in teſtamentis, ff. de reg. jur.* ubi plura Petrus Faber, & Gothofredus, Gaitaña *hic*, Bronchorſt. *centuria* 1. *aſſertione* 54. & *centuria* 4. *aſſert.* 96.

[g] *Beneficus.*] Principis videlicet, *l.* 3. *ff. de conſtit. Princip. l. quod verò, ff. de legibus, l. ſi quando, C. de inoffic. cap. quia circa, de privil. cap. olim* 16. *de V.S.* Illuſtrat Barboſa *axiomat.* 36. *num.* 1.

COMMENTARIUM.

5. EX hoc textu communiter deducitur, in donationibus pleniſſimam fieri interpretationem; quam ſententiam latè diſputat Gaitaña *in præſenti.* Sed ſi abſolutè hæc aſſertio concipiatur, falſa eſt. Primò quia cùm donatio ſit ſtricti juris, ſtrictè potiùs eſt interpretanda, *l. cum qui* 22. *ff. hoc tit. novel. Theodoſii de Theodoſiani Codicis auctoritate, verſ. Cùm liquidò pateat.* Secundò, quia aliquid donatum in dubio non præſumitur, *l. cùm de indebito, ff. de probat. l. Campanus, ff. de operis libert. l. ſi cùm aurum, ff. de ſolut.* Alciatus *regul.* 1. *præſumpt.* 31. Caldas *in l. ſi Curatorem, verbo Laſſus, num.* 148. *in fine*, & §. 6. *num.* 8. & §. 8. *num.* 9. Tiraquel. *in l. ſi unquam, verbo Donatione largitus, num.* 209. *C. de revoc.* Et meritò, nam cùm donatio ſit liberalitas, & ita virtus moralis, juxta Ariſtotelem *libro* 4. *Ethicorum, cap.* 2. D. Thomam 2. 2. *quæſt.* 117. *artic.* 1. *cum ſequent.* ut conſtat *ex capite cum Martha, de celebrat. Miſſar.* ex vero judicio neceſſariò provenire debet; & cùm nihil tam contrarium ſit conſenſui, quàm error, *l. cujus per errorem* 53. *l. nihil* 116. *ff. de reg. jur. l.* 1. *ff. de condict. indeb.* ideo in dubio donatio non præſumitur. Accedit, quod donare perdere eſt, *l. filium* 7. *ff. de donat.* Tertul. *lib. de patient.* ibi: *Non piget donare ei, qui non timet perdere.* Facit illud Martialis *lib.* 2. *epigr.* 76. ibi:

Dimidium donare Lino, quàm credere totum.
Qui mavult, mavult perdere dimidium.

Sed nemo præſumitur ſuum jactare, *d. l. cùm de indebito:* ergo non præſumitur donatio, ubi alius animus applicari poteſt actui, ut in ſpecie textus *in l. eleganter* 24. §. *qui reprobos, ff. de pignorat. action. l. ſi cùm aurum* 50. *ff. de ſolut.* Quare omiſſis variis ſententiis traditis à Gaitaña, & Caniſio in præſenti, Innocentius in hoc textu exaudiendus eſt juxta præſentem caſum, cùm videlicet donatur piæ cauſæ, aut religioſo loco; quia tunc beneficium hominis pleniſſimè interpretandum eſt, *l. ſunt perſonæ* 43. *ff. de relig. l. ſancimus, penult. C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ eſt ratio textus *in l. Titia* 38. §. *Seia, ff. de auro & argento*, juxta litteram Florentinam, ibi: *Aut aurea, aut argentea.* Quam receptiorem dicunt Covar. *in cap. indicante, n.* 4. *de teſtament.* Barboſa etiam *ibi*, *num.* 12. licèt contrarium defendant Cagnol. *in eo textu*, Tiraquellus *de privileg. piæ cauſæ, privil.* 15. Sarmiento *lib.* 3. *ſelect. cap.* 3. Nec tunc obſtat textus *in capite ex parte, de cenſibus*, ubi circa votum factum in his Regnis ſolvendi D. Jacobo certam tritici menſuram, declaratur minorem menſuram eſſe ſolvendam, argumento textus *in l. ummi* 75. *ff. de legat.* 3. *l. apud Julianum* 39. §. *Seio, ff. de legat.* 1. *l. qui balneum, ff. de auro & argent.* Nam omiſsâ interpretatione Sarmienti, & Tiraquelli *ubi ſuprà*, reſpondendum eſt, textum *in dicto capite ex parte*, accipiendum eſſe juxta benignam interpretationem Innocentii III. quam ideo ipſe admiſit, ne viderentur perſonæ eccleſiaſticæ inhiare lucris temporalibus, tanquam exactores proprii lucri, ut ibi latiùs dicemus.

CAPUT VII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Helienſi.*

PAſtoralis officii diligentia. *Et infrà*: Tua nos inſuper duxit diſcretio conſulendos, ſi Epiſcopus, conſentiente patrono, viris religioſis aliquam Eccleſiam concedendo, hac utatur ſimplicitate verborum: *Concedimus vobis illam Eccleſiam*; utrum eo ipſo videatur Eccleſia illa in eorum uſus fuiſſe conceſſa, vel jus tantummodò patronatus. Nos autem inquiſitioni tuæ taliter duximus reſpondendum, quod ſi Epiſcopus Eccleſiam illis

conferat de conſenſu patroni, profectò patronus quod ſuum eſt, conferre videtur, jus videlicet patronatus; & Epiſcopus confert illud, quod ipſe obtinet temporaliter in eadem; ut ſi fructuum ejuſdem Eccleſiæ aliquam percipiat portionem, in eorum uſus illa portio convertatur. Quod ſi ex ipſius proventibus nullam debet Epiſcopus portionem habere, omnes proventus, præter *b* cathedraticum, in eorum uſus credimus convertendos; ſed ut Epiſcopi donatio ſit legitima, conſenſus eſt ſui *c* Capituli requirendus.

NOTÆ.

1. [a] *Elienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.4. & in cap. paſtoralis, de reſcript.* ubi alias partes ejuſdem Decretalis congeſſi, ex quibus reſtituenda eſt integra decretalis, ubi jam notavi.

[b] *Cathedraticum.*] Quid ſit Cathedraticum, & quo jure debeatur, expoſui *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

[c] *Sui Capituli.*] *Cap. cùm nos, cap. tua, de his ſiunt à Prælatis,* ubi probavi, & illuſtrant Tamburinus *de jure Abbat. tom.1. diſp.15. q.13.* Moneta *de commut. ultimar. vol. cap.11. q.4.*

COMMENTARIUM.

2. NOn ſicut legatum, quodeſt donatio rei alienæ, à teſtatore relictum conſiſtit, ſaltem in æſtimatione, §. *non ſolùm, Inſtit. de legat.* ita & donatio; nam in donatione tantùm creditur donatum jus illud, quod donator in ipſa re habet; & ſi nullum jus habeat, nihil actum cenſetur, niſi ut præſtetur indemnitas donatario pro expenſis, quas fecit, vel pro damnis, quæ ex re donata, & evicta ſuſtinuit, *l. Ariſto 18. §. ult. ff. hoc tit.* Differentiæ ratio in eo conſiſtit, quia voluntas ſeipſum obligandi, & gravandi nunquam in oratore præſumitur, argumento textus *in l. unum 67. §. ſi quis promittat, ff. de legat.1.* ſecus verò procedit in teſtatore, qui damnat hæredem, ut rem redimat, & legatario præſtet, vel ejus æſtimationem ſolvat. Unde in præſenti textu conſultus fuit Innocentius III. in ea ſpecie, quid videatur donaſſe Epiſcopus, qui Eccleſiam aliquam ſibi ſubjectam quibuſdam Religioſis donavit, his verbis: *Concedimus vobis Eccleſiam illam;* cùm concedendi verbo donatio plena, & directa comprehendatur, *l. donari videtur, l. ult. ff. de donat.* Et reſpondet Innocentius, Epiſcopum ita donantem cum conſenſu patroni, donaſſe videri juſpatronatus, & portionem fructuum, ſi quam ex ea Eccleſia percipere ſolebat; non autem donaſſe videri cathedraticum, quia Epiſcopus, quantumcunque generaliter Eccleſiam à ſua juriſdictione eximat, nihilominus ſemper remanent penes eum certa jura Epiſcopalia, veluti correctio, *cap. viſis, 16. q.2.* viſitatio, & ejus ratione procuratio, *d. cap. cùm venerabilis, de cenſib.* ubi Panormit. *n.3.* jus reverentiale, quod ſibi ab inferioribus Eccleſiis debetur, Kochier *de juriſdict. in exempt. quæſt.3. num.4.* deinde charitativum ſubſidium, *cap. Apoſtolus, de cenſibus.* Item inſtitutio auctorizabilis, ex traditis *in cap. cùm ſatis, de offic. Archid.* tandem omnia ea, quæ ſunt ordinis Epiſcopalis, à quibus eximere ſubditos ſuos Epiſcopus non valet. Tamburinus *de jure Abbat. tom.1. diſput.15. quæſt.13. num.4.* niſi Pontificis auctoritate id faciat, vel talis conceſſio per Pontificem confirmetur, *cap. conſtitutus, de relig. domibus:* docet Moneta *d. c.11. quæſt.4.*

CAPUT VIII.

Idem [a] *Florent.* [b] *& Feſulan. Epiſcopis, & Archipresbytero* [c] *Piſtorien.*

INter dil. fil. Hoſpitalarios ſancti *d* Sepulchri de Piſis Hoſpitalis Hieroſolymitani, ex una parte; ac Fratres Hoſpitalis ſancti Allucii Lucanæ diœc. ex altera, ſuper eodem Hoſpitali ſancti Allucii *e* quæſtione ſubortâ, cùm iidem Hoſpitalarii ſuper poſſeſſorio, quod ſemel, & iterum, ex cauſis tamen diſſimilibus intentarunt, contrariam reportaſſent ſententiam, deinde ad petitorium recurrentes, per procuratorem ſuum coram dil. f. H. Subd. & Capellano noſtro, quem ſibi, & procuratori partis alterius auditorem conceſſimus, proponere curaverunt, quod cùm B. quondam Rector; & Fratres, ac patroni ejuſdem Hoſpitalis ſancti Allucii, habito communi tractatu deliberaſſent Hoſpitale ipſum Hoſpitalariis ſupponere ſupradictis, compromiſerunt in hoc tribus procuratoribus vices ſuas, communiter ſtatuentes, ut quod per ipſos ſuper hoc fieret, acceptarent: qui poſtmodùm ad prædictos Hoſpitalarios accedentes, cum eiſdem taliter ſtatuerunt, ut ad ipſum Hoſpitale aliqui mitterentur, qui eorum nomine reciperent aſſignationem ipſius. Cùm autem fratres M. & B. illuc propter hoc tranſmiſiſſent, in camera prædicti Rectoris donationem, & aſſignationem Hoſpitalis prædicti, tam à præfato Magiſtro, quàm ſupradictis procuratoribus, & aliis ejuſdem domus Fratribus receperunt. *Et infrà:* Procurator autem partis alterius ex adverſo reſpondit, quod prædicta donatio debeat non immeritò retractari, quoniam multis ex Fratribus inconſultis, à prædicto Rectore, ac paucioribus Fratribus, excommunicatis nihilominus ac perjuris, de re litigioſa, & in fraudem Plebani de Piſciâ, qui ſuper eodem Hoſpitali moverat quæſtionem, fuerat celebrata; & hæc omnia proponebat ſufficienter eſſe probata per depoſitiones teſtium

productorum. Ad hæc verò parte alterâ multipliciter respondente, hinc inde fuit aliquandiu disputatum. Nos igitur his, & aliis intellectis, quæ coram Capellano prædicto partes proponere curaverunt, & ipsarum attestationibus diligenter inspectis, attendentes quod Fratres, & patroni sancti Allucii pro se, immò potiùs contra se suam *f* turpitudinem allegabant, videlicet perjurium, excommunicationem, & fraudem, non utique contra ipsos, sed ab ipsis commissam: & intelligentes donationem ab eis præfatis Hospitalariis factam, puram, ac simplicem extitisse, quia non deceptoribus, sed deceptis jura subveniunt, unde per ea, quæ superiùs sunt proposita, se contra factum proprium legitimè defendere non valebant, cùm & quædam ex ipsis non fuerint comprobata: de consilio f.n. Hospitale prædictum sancti Allucii cum pertinentiis suis Hospitalariis sancti Sepulchri adjudicare curavimus, ita quod per hanc nostræ diffinitionis sententiam diœcesano Episcopo, & Plebano de Piscia nullum præjudicium generetur, cùm res inter alios acta non debeat aliis præjudicium generare.

NOTÆ.

1. [a] *Florentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Joanni videlicet, qui cùm Prioris Canonicor. Regul. Sancti Fridiani munere fungeretur, electus fuit in Archiepiscopum Florentinum anno 1205. & postquam Ecclesiam rexit per annos 25, decessit anno 1230. Fuit in tuendis Episcopatus juribus valde diligens, siquidem plura recuperavit, quæ Florentino Episcopatui ex negligentia suorum prædecessorum decesserant, ut refert Ughel. *tom.* 2. *Italia*, *in Ecclesia Florentina*, *num.* 33. De ipsa Ecclesia nonnulla notavi *in cap.* 31. *de elect.*

2. [b] *Fesulan.*] Fesulana civitas perantiqua est provinciæ Hetruriæ: ejus meminerunt Silius *lib.* 8.

Et sacri interpres Flaminiæ Fesulæ.

Livius, Cicero, Plinius, & alii congesti ab Ughellio *tom.* 2. *Italia*, *fol.* 270. Habet Ecclesiam Cathedralem Divo Romulo dicatam, cujus Præsuli Raynerio, qui electus fuit anno 1193. & decessit anno 1218. missa est præsens decisio.

[c] *Pistorien.*] Sofrido videlicet, de quo, & ipsa diœcesi Pistoriensi, nonnulla notavi *in c.* 9. *de cohabit. cleric.*

3. [d] *Sancti Sepulchri.*] Qui sub regula sancti Augustini cum suo Magistro vitam degebant, donec ab Innocentio VIII. Ordo hic sancti Sepulchri Militiæ S. Joannis adunatus fuit, & ita penè interiit, ut est apud Volaterranum *lib.* 21. *Antropolog.* Chopinum *lib.* 5. *sacr. pol. tit.* 5. *num.* 5. De Fratribus sancti Allucii egi *in cap.* 9. *de arbitris.*

4. [e] *Quæstione subortæ.*] De possessione Hospitalis S. Allucii differebant Hospitalarii sancti Sepulchri Pisis consistentes; & cùm egissent semel interdicto *quorum bonorum*, & iterum interdicto *uti possidetis*, & neutro judicio obtinuissent, postea egerunt ex causis dissimilibus petitorio judicio adversùs Rectorem, & Fratres, ac Patronos ipsius Hospitalis, & obtinuerunt: quia plerumque qui succubuit in possessione, obtinuit in proprietate, ut probavi *in cap.* 3. *de causa poss.* obtinueruntque, quia plenè probatum fuit, ipsos Rectorem & Fratres donasse prædictum Hospitale: nec habita fuit ratio eorum, quæ allegabant Fratres donationis ipsius infirmandæ causâ, asserentes se excommunicatos fuisse tempore, quo donationem illam fecerunt, eamque dolo malo fecisse in præjudicium Plebani, cujus mentio fit *in d. cap.* 9. *de arbitris*; quia non audiuntur illi, qui quod ritè fecerunt, mutare, & rescindere intendunt, *l. post mortem*, *de adoptionibus*: quare rectè Innocentius III. Hospitale illud adjudicavit Hospitalariis sancti Sepulchri, salvo jure prædicti Plebani, atque etiam Episcopi diœcesani, ex vulgari regula, *Res inter alios acta aliis nec nocet, nec prodest*; quam illustravi *in cap. penult. de re judic.*

5. [f] *Turpitudinem.*] Unde audiendi non erant, *d. l. post mortem*, *l. si servus plurium*, §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. servo*, *C. de servo pignori dat. manumiss. l.* 3. *C. de revoc. donat. l.* 3. *C. de transact. cap.* 8. *de concess. præb.*

CAPUT IX.

Idem *Episcopo a S. Andreæ.*

APostolicæ Sedis oraculo. *Et infrà*: Cùm plerumque contingat, quod Episcopi successivè locis religiosis de redditibus, qui pertinent ad eosdem, ultra quinquagesimam conferant portionem, ita quod interdum usque ad tertiam partem, vel quartam; interdum verò plus, minusve hujusmodi redditus minuantur: tua fraternitas nos consuluit, verùm successoribus eorundem ea quæ taliter fuerint ultra quinquagesimam portionem concessa, liceat aliquatenus revocare. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod licèt sit in [b] canone diffinitum, ut si quis Episcoporum in parochia sua monasterium fortè construere voluerit, & de rebus Ecclesiæ, cui præsidet ipse ditare, non amplius ibidem, quàm quinquagesimam; Ecclesiæ verò, quam monasticis regulis informare, vel pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem census Ecclesiæ, cui præest, debeat elargiri. Quia tamen in eodem canone consequenter adjungitur, ut hæc temperamenti æquitas observetur, quod cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, gravia damna non infligat, eâ quidem cautelâ servatâ, ut unam tantummodo, quæ placuerit, ex duabus remunerationem assumat,

assumat, hoc semper est observandum, quod unus Episcopus, vel alius, non solùm non debet ampliùs, sed nec tantùm, nec minùs, cum gravi Ecclesiæ suæ detrimento conferre, sive simul, & semel id facere velit, sive pluries, successivè eidem, vel diversis Ecclesiis conferendo. Unde cùm grave detrimentum, sive de possessionibus, sive de proventibus, vel ad Episcopalem mensam, vel Cathedralem Ecclesiam pertinentibus, in quantalibet portione constiterit esse collatum, poterit legitimè revocari, nisi c præscriptione, vel aliâ exceptione legitimâ hujusmodi actio excludatur. Nam etsi primâ facie præsumatur, quod collatio quinquagesimæ, vel centesimæ partis grave non inferat detrimentum; quia tamen si non solùm sæpe, sed etiam semel id fiat, ex variis circumstantiis deprehendi potest interdum esse valde damnosum, quod quidem magis potest ex ostensione ipsius facti, quàm expressione alicujus statuti cognosci, nec quinquagesima, vel centesima semel, ac successivè debet cum gravi damno conferri: si verò in tantùm abundet Episcopus, ut sine damno Ecclesiæ suæ possit ampliùs, quàm in quinquagesimam, vel centesimam partem necessitati alterius Ecclesiæ subvenire, quamvis per se non debeat summam excedere à canone præfinitam, per quam incautè largiri volentibus est occursum, de superioris tamen auctoritate potest etiam in majori summa inopiæ alterius providere.

NOTÆ.

1. [a] *S. Andreæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. ult.* non autem reperitur præsens epistola inter editas à Guillelmo Sirlero, & Bosqueto: quare ejus integram adhuc præ manibus non habemus. De Ecclesia Sancti Andreæ nonnulla adduxi *in c. 2. de supplend. negl.*

2. [b] *Canone.*] Videlicet 5. Concilii Toler. 9. relato à Gratiano *in cap. bene est* 12. *quæst.* 2. & in editione Garsiæ ita habetur: [Bonæ rei dare consultum, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis spectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua monasterium construere fortè voluerit, & hoc ex rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non ampliùs ibidem quàm quinquagesimam partem dare debet, ut hac temperamenti æquitate servata, & cui tribuit, competens subsidium conferat; & cui tollit, damna gravia non infligat. Ecclesiæ verò, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare voluerit sepulturis, non amplius quàm centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: eâ tamen cautelâ servatâ, ut tantummodo quæ placuerit ex his duabus, remunerandam assumat.]

3. [c] *Præscriptione.*] Immò ex Concilio Aurelianensi ita cavetur *in cap. si Episcopus* 12. 16. *q.* 4. ibi: *Si Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas clericis, aut monachis, vel quibuslibet præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præjudicium patiatur: nec secularis legis præscriptio, qua Ecclesia aliquid impediat, opponatur.* Ergo nec in præsenti specie præscriptio admitti poterat. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in specie textus *in dicto capite Si Episcopus*, nullam monachos, vel clericos habere posse bonam fidem, nec justam causam possidendi, cùm rem tantùm ad usumfructum acceperint. In præsenti autem specie, si major pars quàm quinquagesima donata sit, in ea parte præscriptio procedit; quia & bona fides, & titulus justæ possessionis dantur.

COMMENTARIUM.

4. LIcèt regulariter Episcopi nequeant de rebus Ecclesiæ suæ, seu spectantibus ad propriam mensam, tam laicis, quàm ecclesiasticis donare, *c.* 2: ubi latè probavi, *hoc tit.* tamen ad construendam Ecclesiam, vel jam constructam dotandam, possunt donationem ita facere, ut si in ea Ecclesia jam regularis disciplina vigeat, quinquagesimam partem fructuum donare possint; si autem de novo erigenda sit, centesimam, *cap. si Episcopus* 73. 12. *q.* 2. *cap. hoc, cap. religiosum, eadem causa, & quæst. cap. possessiones*, 16. *q.* 3. *cap. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* Concil. Toletanum 4. *can.* 37. ubi Patres hujus sanctionis rationem expresserunt his verbis: *Si clericis, seu monachis, vel peregrinis, aut quamlibet necessitatem sustinentibus, pro solo religionis intuitu in usum rei ecclesiasticæ largiuntur, quanto magis consulendum est, quibus retributio justa debetur.* Accedit utilitas fidelium, quæ in constructione Ecclesiarum facilè deprehenditur; & eam commendavimus infrà, in titulo *de jurepatron.* Illustrant Antonius Augustinus *lib.* 4. *epit. jur. Pont. tit.* 5. *per totum*, Cujacius *in præsenti*, Cironius *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* Monèta *de commut. c.* 11. *n.* 85. Lambert. *de jurepatron. 1. p. lib.* 1. *art.* 16. Si autem Episcopus integrè ex fructibus propriæ Ecclesiæ construxerit monasterium illud, ipsi Ecclesiæ adjudicandum est, *cap. Apostolicos* 13. *in fine*, 12. *q.* 2. quia tantùm juxta distinctionem suprà adductam potest Episcopus quinquagesimam, vel centesimam partem fructuum donare. Sed an Capituli consensu in simili donatione desideretur, hæsitatur ab Interpretibus? Et Episcopum non posse per se; absque consensu Capituli, similem donationem facere, tenuerunt Glossa *verbo Quinquagesimam, in dicto cap. bene*, Gregorius Lopez *in l.* 4. *tit.* 14. *part.* 1. & alii congesti à Redoano *de rebus Eccles. q.* 2. qui moventur auctoritate textus *in cap. si Episcopus*, 12. *q.* 2. in illis verbis: *De consensu Concilii sui habeat libertatem faciendi.* Et *ex cap. pastoralis, de his quæ fiunt à Prælat.* ubi docetur, non posse Episcopum per se de bonis Ecclesiæ propriæ quicquam monasterio; aut simili pio loco concedere. Cironius *ubi proximè*, existimat olim non licuisse Episcopis sine consensu Capituli donare quinquagesimam, vel centesimam partem; potuisse tamen post Innocentii III. constitutiones, tam in præsenti, quàm *in dicto cap. pastoralis*, in quibus apertè fatetur, se intendere derogare dispositioni textus *in dicto cap. benè*, ubi licèt non exigeretur consensus Capituli; id tamen supplendum erat ex Concilio Tolet. 3: relato *in dicto cap. si Episcopus* 73. Sed verè non agnosco ubi Innocentius III. intendat derogare textui *in d. cap. benè*; nam *in dicto cap. pastoralis*, potiùs ait, se ità statuere, salvâ constitutione canonicâ de concedenda

piis locis quinquageſima parte. Quæ verba cùm referantur ex textum *in dicto cap. bene*, nullam continent conſenſus Capituli mentionem. In præſenti autem tantùm Innocentius exponit eundem canonem *bene*, ita ut Epiſcopus tantùm ſemel quinquageſimam, aut centeſimam partem poſſit donare; in tota tamen textus ſerie nullam facit mentionem conſenſus Capituli adhibendi, vel non. Et ita ſecundùm canonem, de quo loquitur, & quem expendit Innocentius, accipiendus eſt. Nec feliciùs Jacobus Cujacius *in præſenti*, dum ait verba dicti canonis *bene*, immutata aliquatenus referri ab Innocentio III. cùm in eo nullus exigatur Capituli conſenſus. Sed etſi conferatur canon ille cum verbis Innocentii in præſenti relatis, mirè conſonat. Tandem alii pro ſolutione hujus quæſtionis, & conciliatione textus *in dicto cap. ſi Epiſcopus*, cum dicto capite *benè*, ita diſtinguunt. Vel Epiſcopus donat quinquageſimam partem rerum Eccleſiæ monaſterio nondum conſtructo, vel etiam conſtructo, ſed ſine licentia, & conſenſu Capituli; & tunc non poteſt per ſe aliquid donare abſque conſenſu Capituli: vel monaſterio jam conſtructo ex Capituli licentia, & voluntate; & tunc novus non deſideratur conſenſus ad prædictam donationem. Ita docuerunt Abbas *in dicto cap. paſtoralis, num.* 4. Redoanus *ubi ſuprà, num.* 47. Rationem differentiæ inter utrumque caſum eam reddunt, quòd ubi Capitulum ædificationi conſenſit, merita fuit ex parte ejus obligatio congruè illud dotandi, atque ita cùm donatio, ſeu dotatio jam neceſſaria ſit, fruſtra deſideratur Capituli conſenſus, cùm conſtructionis tempore jam interceſſiſſet, argumento textus *in l. quæ ſub conditione, §. de hoc, ff. de condit. inſtit.* At cùm hæc ratio ceſſet quoties ſine conſenſu Capituli Eccleſia conſtructa fuit, ac per conſequens ceſſet obligatio eam dotandi, requiritur in donatione ab Epiſcopo facienda Capituli conſenſus, ſine quo, ſicut non potuit conſtrui monaſterium, ita ſimiliter nec dotari. Sed libenter quærerem ab his Doctoribus, undenam ſtatuta reperitur obligatio Capituli dotandi omnia monaſteria ex eorum conſenſu, ſeu licentia conſtructa? Cùm illud tantùm notum ſit, eum qui conſtruxit Eccleſiam, ad ejus congruam ſuſtentationem teneri, *cap. cùm ſicut, de conſecr. Eccleſiæ*, nec unquam legi, ad conſtructionem Eccleſiæ neceſſarium eſſe Capituli conſenſum. Unde verius exiſtimo, nec attento jure antiquo, nec jure novo Innocentii III. deſiderari conſenſum Capituli in donatione quinquageſimæ, vel centeſimæ partis, juxta diſtinctionem ſuprà adductam; ſed Epiſcopum propriâ auctoritate eam facere poſſe, cùm omnes textus, in quibus hæc facultas Epiſcopis conceditur, nullam faciant mentionem conſenſûs Capituli. Accedit & ea ratio; nam cùm jure permittente talis donatio fiat, non debet exigi ea ſolennitas, quæ in ſimilibus alienationibus rerum Eccleſiæ deſideratur, argumento textus *in l. in conditionibus 5. ff. de condit. & demonſtr. l. alieno, §. qui fideicommiſſum, l. non tantùm, verſ. Autem, ff. de fideicommiſſ. libert. l. 1. & 3. C. quando decreto opus non ſit, l. 3. in princip. cum ſuis §§. l. ſi pupillorum, §. 1. ff. de rebus eorum*, Narbona *de ætate, anno 25. q. 12. n. 7.* Nec contrarium probat textus *in d. cap. ſi Epiſcopus*; nam dum exigit Capituli conſenſum, non eſt accipiendus de donatione quinquageſimæ, vel centeſimæ partis, ſed de donatione integræ Eccleſiæ parochialis in monaſterium conferenda; quo caſu verum eſt, conſenſum Capituli requiri, *cap. ſua, de his quæ fiunt à Prælat.* Dum autem PP. in eo textu deſcendunt ad donationem modicam faciendam ab Epiſcopo, nullum exigunt Capituli conſenſum, ſicut & *in dicto cap. paſtoralis.* Unde cùm nullibi legatur, conſenſum Epiſcopi neceſſarium eſſe in donatione quinquageſimæ, vel centeſimæ partis fructuum, non eſt ratio cur de caſu unionis Eccleſiæ parochialis monaſterio factæ, relato *in dicto cap. Si Epiſcopus*, arguatur ad donationem modicam quinquageſimæ, vel centeſimæ partis.

CAPUT X.

Gregorius IX.

PRopter ejus ingratitudinem, in quem liberalitas eſt collata donationis, donatoris perſona de rigore juris eam potuit revocare, ſi fortè in ipſum impias manus injecerit, aut ſub atroces injurias, ſeu grave rerum ſuarum damnum, vel vitæ periculum inferre præſumpſerit. Quod tamen ad donatoris, qui hoc tacuit, non extenditur ſucceſſores.

NOTÆ.

1 [a] *Gregorius IX.*] Qui præſentem conſtitutionem deprompſit *ex l. ult. de revoc. donat.* ubi extant eadem verba, ut jam notavit Cujacius *in præſenti.* Quare cùm hæc conſtitutio ex jure civili deprompta ſit, juxta ejus principia examinanda eſt. Sit aſſertio.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR. *Donatio propter ingratitudinem poteſt per donatorem, non per heredem ejus, qui tacuit, revocari.* Probant eam textus *in l. his ſolis, authentic. quod mater, l. fin. C. de revoc. donat. l. cùm res, C. de contrah. emption. l. omni modo, C. de inoffic. donat. l. ſi mortis, ff. de donat. cauſ. mortis, §. ſciendum, Inſtit. de donat. l. ſolo* 30. *C. de liberali cauſa, l.* 6. *§. Imperator, de liberis agnoſc. l. ingratus* 19. *de jurepatron. l.* 1. *& 2. C. de libert. & eorum lib. l.* 3. *l.* 12. *l. precibus, C. de inoffic. donationibus, l. penult. tit.* 4. *p.* 5. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña, & Barboſa *in collect. & ſelect. ad hunc textum*, Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 19. *cap. fin.* Bocerus *diſp.* 19. *de donat. n.* 38. Hunnius *in encyclop. p.* 3. *tit.* 26. Caniſius *in repetit. ad hunc textum*, plures congeſti à Noguerol *alleg.* 6. *n.* 86. Hermoſilla *in l.* 10. *tit.* 4. *part.* 5. Vela *diſſert.* 7. *Hiſpal. n.* 40. Larrea *deciſ.* 2. *Granat. n.* 11. Amaya *lib.* 2. *obſerv. cap.* 6. Ayllon *in addit. ad Gomezium, c.* 4. *de donat. n.* 15. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *c.* 2. *art.* 7. Rebes *de donat. c.* 18. *per totum*, Borellus *tom.* 3. *deciſ. tit.* 12. *per totum*, Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 10.

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ſic inſurgo: Donatio inter vivos purè facta irrevocabilis eſt, *cap. ſacrorum* 15. 12. *q.* 2. *cap.* 1. 16. *q.* 2. *cap. fin.* 16. *quæſt.* 6. *cap. ſunt qui* 17. *q.* 3. *l. ſive emancipatus* 17. *cum tribus ſequentibus, C. de donat. l. cùm*

3. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

l. cùm ancillam, l. si repetendi, C. de condict. ob causam, l. 2. 3. 4 5. & 6. C. de revoc. donat. Et rectè, cùm *ex cap. 2. legis Cinciæ*, non aliter donatio celebraretur, quàm si res mobiles, vel immobiles per traditionem, aut solennem mancipationem darentur; jura verò, & actiones soleniter cederentur, *l. justa 4. cum sequent. l. 7. C. Theodos. de donat.* docuerunt Cujacius *lib. 6. observ. cap. 18. & in Novella 182. & in l. Aquilius, C. de donat.* Osualdus *lib. 5. Donelli, cap. 2. littera B*, Hothomanus *de donat. cap. 1.* Scipio Gentilis *de donat. inter, lib. 4. cap. 18.* Mendoza *lib. 3. de pactis, cap. 9. q. 5.* Gutherus *de jure manium, lib. 3. cap. 7.* Igitur nec ex causa ingratitudinis, vel simili donatio revocari potest. Secundò in aliam partem, ubi Gregorius negat hæredibus donatoris contra donatarium ingratum competere hanc actionem, seu condictionem, nec ab eo per successores res auferri posse, obstat; nam hæc actio rei persecutoria est, ut infrà dicemus: sed omnes actiones rei persecutoriæ, ex delicto etsi proveniant, dantur hæredibus, & contra hæredes: igitur & successoribus donatoris jus revocandi similem donationem competit; quam sententiam nervosè defendit Donellus *lib. 4. comment. cap. 29.* Igitur non rectè Gregorius in præsenti negat per successores donatoris revocari posse donationem in integrum collatam.

4. TRADITUR RATIO DICENDI.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens constitutio, videlicet donatorem ob ingratitudinem donatarii posse donationem revocare condictione, quæ appellatur actio ingrati, *dicta l. his solis, vers. Actionem*; quæ est actio personalis, quâ intenditur ut res donata regrediatur in dominium donatoris, & interim dum per sententiam auferrur, in dominio donatarii manet. Boccrus *de donat. cap. 3. n. 102.* Gutierrez *de juram. 1 p. cap. 10. num. 7.* Non tamen, ut voluit Donellus *lib. 14. comment. cap. 31.* hæc actio ex ipsa donatione nascitur, sed extra id, quod agitur, hæc actio oritur, ut interdum condictio indebiti, *l. is qui 13. §. ultimo, ff. commodati*: de ingratitudine autem legitimè constare debet, veluti si donatarius atroces injurias donatori inferat, si ejus vitæ insidietur, si grandem jacturæ molem illius substantiæ, & bonis ingerat. Et meritò ingratus rebus donatis privatur in pœnam tam immanis delicti; ingratitudinis enim vitium adeò grave est, ut cætera alia facilè vincat, ac superet. D. Bernardus *in Cantica*, ibi: *Ingratitudo est hostis gratiæ, inimica salutis, quoniam nihil ita displicet Deo, quemadmodum ingratitudo.* Seneca *lib. 4. de benef. cap. 16.* ibi: *Fugiendum est ingratum esse, quoniam nihil aquè concordiam humani generis dissociat, ac distrahit, quàm hoc vitium.* Et ibi: *Quis denique non ingratum detestetur hominem, sibi ipsi inutilem.* Plura de hoc Beyerlink *tom. 4. in Theatro vitæ hum. verbo Ingratitudo*, Theophilus *tom. 4. lib. 3. sect. 3. cap. 10. per totum.* Meritò ergo ob ingratitudinem erga donatorem commissam statutum est, ut donatio revocetur, ut etiam libertas, quæ semel data revocari non solet, ob ingratitudinem revocatur, & liberti ingrati reducuntur in servitutem, *l. qui manumittuntur, C. de operis libert. l. 2. C. de libert. & eorum liber. l. solo 30. C. de liber. caus. l. unica, C. de ingrat. libert. l. 1. §. cùm patronus, ff. de offic. Præfecti urb. l. non solùm 6. §. 1. ff. de in integrum restit. l. si mulier 21. ff. de eo quod vectus causâ, l. alimenta 6. §. 1. ff. de agnosc. liber. l. 5. ff. de jure patron.* Donellus *lib. 2. comment. cap. 17. & 24.* Cujacius *lib. 10. observ. cap. 33. & lib. 21. cap 6.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 2. n. 4.* Revardus *lib. 1. conject. cap. 11.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 4.* Amaya *lib. 2. obs. cap. 4. n. 5. & c. 6.* etsi in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis hac 30. ff. qui & à quibus, l. 1. §. 1. ff. de jur. annul. aur. l. libertus, de bon. libert. l. si dotem 24. ff. de jure dot. cap. Episcop. 58. 12. q. 2. l. 3. ff. de obsequiis.* Et licèt circa auctorem hujus pœnæ dissentiant Interpretes, siquidem Revardus *dicto cap. 11.* laudat Commodum ejus auctorem, Cujacius autem *dicto cap. 33. & lib. singul. respons. Ulpiani*, & Marcellus *in l. 3. ff. de obsequiis*, cam tribuant jam Trajano, jam Neroni, jam Claudio; dicendum tamen est, auctorem hujus pœnæ fuisse Claudium, ut probat Connanus *dicto lib. 2. cap. 1. n. 4.* Amaya *dicto lib. 1. cap. 6. n. 13.* Benitez *in cap. unico, de natis ex libero, num. 20.* Causas autem revocationis à Justiniano relatas *in d. l. fin. & Novel. 78. cap. 2.* & à Gregorio *in præsenti* transcriptas, exponunt Donellus *ubi proximè, lib. 14. cap. 27.* Canisius *in repetit. ad hunc textum*, ultra quas arbitrio judicis relinquitur judicare quæ sint causæ graviores, & ex ingrato animo proveniant. Osualdus *d. cap. 27. littera D*, Menochius *de arbitr. casu 72.* Non tamen transit hæc actio in hæredem, aut illi competit, si ejus auctor tacuit; quia quæcunque actio doloris tantùm causâ datur, cum persona, cujus gratiâ competit, intercidit, *l. penult. ff. de in jus vocando, l. injuriar. 3. ff. de injur. l. posthumus 6. §. fin. cum duabus l. gibus sequent. ff. de inoffic.* nisi præparatum sit ipsum judicium, aut ingratitudo extrajudicialiter denunciata, ut *ex l. 1. C. de revoc. donat.* docent Donellus *lib. 14. comment. cap. 29.* ubi Osualdus *littera B*, Bocerus *de donat. cap. 3. num. 97.* Robertus *lib. 1. rerum judic. cap. 14.* Donationem autem remuneratoriam non posse ob ingratitudinem revocari, probant Molina *lib. 4. de primog. cap. 11. num. 45.* Gutierrez *consil. 24. num. 25.*

5. RESPONDETUR DIFFICULTATIBUS.

Nec obstant difficultates suprà expensæ. Non prima; nam licèt regulariter donatio perfecta revocari non possit, ex causis tamen à jure approbatis, & receptis utique revocari valet, veluti ex causa ingratitudinis, de qua in præsenti; vel si postea liberi suscepti sint à donatore, *ex l. si unquam, C. de revocand. donat.* Quæ causa etiam jure canonico approbata videtur *in cap. fin. 17. q. 4.* junctis traditis à Covar. *lib. 1. variar. cap. 19.* Donello *lib. 14. comment. cap. 32.* Fornerio *lib. 2. rer. quotid. cap. 8.* Merillo *lib. 2. observ. cap. 34.* Vinio *lib. 2. select. cap. 32.* Mornacio *in l. 8. §. si Imperator, ff. de inoffic.* Ferro Manrique *de differ. utriusque fori, q. 47.* Nec obstat quod de mancipatione solenni dicebamus; nam licèt donatio olim solâ traditione non perficeretur, nisi in conjunctas personas fuisset collata, *l. 4. 5. & 7. C. Theodos. de donat.* post jus tamen Justinianeum donatio magis in contractus speciem transiit, cùm solo contractu perficiatur, *l. si quis 35. §. fin. C. de donat.* Nec obstat secunda difficultas; nam tam Gregorius in præsenti, quàm Justinianus *in d. l. ultima*, loquuntur quando tacuit testator, ut expressè in utroque textu asseritur; non verò cùm actionem personalem etiam rei persecutoriam proposuit, nam tunc etiam hæredi competit hæc actio, cùm jam lite mota donator decessit; cùm verò sciebat injuriam sibi illatam esse, & tacuit, quia abolitione tollitur injuria, remissa censetur, & ideò hæredibus non licet donationes revocare; licèt enim transeant ad hæredes actiones defuncto quæsitæ, quæ ei competere cœperunt; hæc tamen actio non consistit in defuncto, ut probat Donellus *lib. 14. comment. cap. 29.* & ideò ad hæredem non transmittitur.

TITULUS XXV.

De peculio Clericorum.

CAPUT I.

Ex Concilio a Arelatenſi.

INVESTIGANDUM eſt, ſi nihil patrimonii habens preſbyter, quando promotus eſt ad eccleſiaſticum ordinem, poſtea emerit prædia, cujus juris ſint: quoniam Eccleſiæ, ad quam nihil habens promotus eſt, eſſe debent, juxta canonicam auctoritatem.

NOTÆ.

1. a *Arelatenſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. legitur, *Ex Concilio Lateranenſi:* apud Burchardum verò *lib.* 3. *Decreti, cap.* 118. & Carnotenſem *p.* 3. *cap.* 94. & Panormit. *lib.* 2. *tit.* 4. *cap.* 23. legitur, *Ex Concilio Rhemenſi, cap.* 6. Sed legendum eſt, *Ex capitulis Hincmari Rhemenſis*; inter capitula enim, quæ ipſe edidit, de quibus Magiſtri & Decani per ſingulas Eccleſias inquirere, & Epiſcopo renunciare debeant, *c.* 18. *tom.* 21. *Conciliorum, fol.* 513. ita legitur: *Inveſtigandum ſimiliter, ſi nihil patrimonii habens quando provectus eſt ad ordinem Eccleſiaſticum, poſtea emerit prædia, cujus juris ſint: quoniam Eccleſiæ, ad quam de nihil habentibus promotus eſt, eſſe debent, juxta canonica auctoritatis decretum.* Præſenti verò canoni conſonant textus Concilii Carthag. *can.* 35. ibi: *Si quis pauper in aliquem ordinem promotus, aliquid acquiſierit, Epiſcoporum poteſtati ſubjiciatur. Similiter placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi, & cujuſmodicunque clerici, qui nihil habent, ſi promoti tempore Epiſcopatus, vel clericatus eorum agros, vel cujuſmodicunque, ac prædia nomine proprio emerint, tanquam qui dominica bona invaſerint, teneantur, niſi utique admoniti ea Eccleſiæ retulerint: ſin autem ad eos propriè alicujus liberalitas, vel ſucceſſio redierit, ex ea faciant id quod eorum vult propoſitum. Sin autem etiam poſtquam propoſuerint, retrò convertantur, eccleſiaſtico honore indigni, ut reprobi judicentur.* Refertur à Gratiano *in cap.* 1. 12. *q.* 3. ad quam canonicam conſtitutionem reſpexiſſe Patres in præſenti, jam notavit Cujacius *hic*, Leo IV. in Concilio Mogunt. ſub Rabano, *can.* 8. ubi Patres ita aiunt: *In Concilio Carthaginenſi ſcriptum eſt, ut Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Epiſcopatus, vel clericatus ſui agros, vel quacunque prædia ſuo nomine comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti Eccleſiæ eadem ipſa contulerint.* Concilium Aquiſgran. ſub Stephano V. *can.* 98. Toletan. 9. *can.* 14. quod extat apud Gratianum *in cap.* 1. 12. *q.* 4. Concilium Hiſpal. 1. relatum à Loayſa inter ejuſdem Concilii fragmenta, *cap.* 5. Concilium Pariſienſe ſub Gregorio IV. ſecundùm collationem Ludovici, *lib.* 1, *cap.* 14. qui textus poſtea relatus fuit inter capitularia Caroli, *lib.* 5. *capitul.* 175. & in eiſdem capitul. *lib.* 1. *capitul.* 88. ita legitur: *Si Presbyter poſt ordinationem aliquid acquiſierit, illud obſervetur, quod in canonibus de conſecratis nihil habentibus conſtitutum eſt.* Et *capitul.* 156. ibi: *Ut unuſquiſque Presbyter res, quas poſt diem conſecrationis acquiſierit, proprias Eccleſiæ relinquat. Hoc etiam, videlicet comparatum ab Epiſcopis, vel clericis tempore ordinationis nihil habentibus, Eccleſiæ eſſe credi, ad eamque pertinere.* Sic Juſtinianus conſtituit, auctore Cedreno *in ejus vita*, cujus conſtitutionis veſtigia extant *in l. ſancimus, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. omnem* 42. *§. de his: authent. licentia, C. de Epiſcopis & clericis, Novella* 131. *cap.* 13. *cap. ſixum, verſ. Poſtquam,* 12. *queſt. ult.* Facit vetus formula, quæ reperitur ordine 8. inter veteres formulas, ubi dum refertur charta ingenuitatis, ut aliquis Presbyter ordinetur, & in Eccleſia ſibi commiſſa plebem regat, hæc verba annectuntur: *His quoque ſubnectere placuit, canonicis admoniti conſtitutionibus, ut ſi quæ deinceps prædia, vel mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc obſervari ſtudeas, quod in eiſdem decretum eſſe cognoſcitur.* Illuſtrant poſt congeſtos à Barboſa *hic*, Baronius *anno* 397. *num.* 53. Azor. *p.* 2. *inſtit. moral. lib.* 7. *cap.* 19. *q.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 26. *cap.* 2. Chopinus *lib.* 2. *monaſt. tit.* 3. *num.* 6. Balſamon *in dicto can.* 35. *Synodi Carthag. & in can.* 35. *Synodi* 6. & *in nomocan. titulo* 1. *cap.* 31. Bignonius *in notis ad veter. formul. fol.* 598. Cujacius *hic, & in Novel,* 131. *§. idem eſt notandum, & lib.* 1. *feud. fol.* 808. Scipio Gentilis *lib.* 2. *de donat. inter, cap. fin.* Acoſta *de privil. credit. regul.* 1. *ampliat.* 8. Juſtelus *in can.* 32.

2. IMPUGNATUR PRÆSENS CONSTITUTIO.

Sed in contrarium, videlicet in præſenti ſpecie res emptas ab Epiſcopo, vel Presbytero non eſſe Eccleſiæ, nec ex aliqua juris præſumptione ad eam ſpectare, ſuadetur *ex l. ſi in ea* 6. *C. de rei vind. l. ex pecunia dotali* 12. *C. de jure dot. l. ult. C. de ſervo pignori dat. l. qui alienæ* 8. *C. ſi quis alteri, vel ſibi, l. ſi patronus* 4. *C. commun. utriuſque jud. l.* 2. *C. pro ſocio, l. ſi maritus* 19. *C. de diſtract. pign. l.* 2. *C. ſi certum petatur, l. ſi mulier* 21. *ff. de pecul. dotal.* quibus cavetur, rem ex pecunia depoſita compatatam, deponentis non eſſe; ex pecunia dotali, non eſſe uxoris, ſed mariti: quod & latè probant Covar. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. *& in cap.* 1. *num.* 6. *de teſtam.* Connanus *lib.* 4. *comm. cap.* 17. *num.* 11. Cujacius *in l. licèt, C. qui potiores, & lib.* 5. *obſerv. cap.* 19. Donellus *lib.* 5. *comment. cap.* 2. *circa finem,* Faber 5. *conject. cap.* 9. Pacius *cent.* 3. *q.* 53. Beſoldus *in delibat. juris, ex lib.* 23. *ff. q.* 7. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 4. *cap.* 4. *artic.* 6. Siguenza *de*

clauſulis,

Digitized by Goo

clauſulis, Bronchorſt. *enantiophan. centur. 2. aſſert. 65.* Scipio Gentilis *ad Apuleium, in apoleg. fol.* 484. Larrea *deciſ. 92. per totam.* Igitur non rectè in præſenti docetur, res emptas ab Epiſcopis, vel Presbyteris, ex pecunia, ſeu fructibus Eccleſiæ, ad Eccleſiam ſpectare.

5. Refertur, et refellitur Glossa.

Ut huic difficultati ſatisfaciat Gloſſa in præſenti, *& in cap. Apoſtolicos 12. q. 2. & in cap. 1. 12. q. 3.* exiſtimat, ſpecialiter procedere in Eccleſia, quod licèt Sacerdos ſuo nomine rem aliquam ex pecunia Eccleſiæ emat, res ita comparata ſtatim Eccleſiæ fiat, argumento textus *in l. ſi ut proponis, C. de rei vind.* quemadmodum & dotis favore res ex pecunia dotali comparata dotalis eſſe dicitur, *l. rem 54. ff. de jure dot. l. ſi cùm dotem 22. §. ult. ff. ſolut. matrim. l. Imperator 70. §. fin. cum l. ſequent. ff. de legat. 2.* Similiter res empta ex pecunia caſtrenſi peculii, peculiaris dicitur, *l. 1. C. de pecul. caſtrenſi militum, lib. 12.* Item res ex pecunia pupillari comparata, pupilli eſt, *l. 3. C. de arbitr. tutel. l. 2. ff. quando ex facto tut.* Acoſta *dicto cap. 8. in princip.* Unde cùm Epiſcopi, vel Presbyteri, de quibus in præſenti, nihil tempore ſuæ ordinationis habuerint, ſi poſtea agros, mancipia, vel ſimiles res comparaverint, creduntur ex pecunia, vel fructibus Eccleſiæ res ipſas quæſiiſſe; atque ideò eas abſque invaſionis, vel ſacrilegii reatu retinere non poſſunt, *cap. 1. 12. q. 3. cap. penult. hoc tit.* Gloſſam ſequuntur Covar. *in cap. 1. de teſtam. num. 7.* Cujacius *hic*, Sarmiento *lib. 3. de reddit. cap. 2. num. 4.* & ea ſententia probari videtur *ex l. 4. tit. 3. partit. 5.* Ab hac tamen Gloſſæ interpretatione diſceſſerunt plures docti viri, affirmantes res ex pecunia Eccleſiæ comparatas, non acquiri ſtatim Eccleſiæ, nec in bonis Eccleſiæ à die emptionis cenſeri, ut docuerunt in præſenti Hoſtienſis, Joannes Andreas, & Barbatia *hic*, Marſilius *3. p. de reddit. cap. 23. num. 19.* atque idem in re ex pecunia dotali comparata, ex textu *in l. ex dotali 12. C. de jure dotium, l. ult. C. ſi res pignori*, docuerunt Faber *lib. 5. conject. cap. 9.* Cujacius *lib. 5. obſerv. cap. 29. & tract. 2. ad Afric. in l. 23. de rebus credit.* Genoa *in conciliat. legum, fol.* 514. Oſualdus *ad Donellum lib. 5. cap. 2. littera C.* Mornacius *in l. 55. de jure dotium*, Tiraquellus *de retr. §. 32. gloſ. unica, à num. 10.* Noguetol *allegat. 7. art. 2.* & in re empta ex pecunia pupillari, tenuit Faber *ubi proximè*, ubi exponit textum *in dicta l. 3. C. arbitrium tutelæ.* Sed omiſsâ hâc communi quæſtione, utrum videlicet res empta ex pecunia aliena illius efficiatur, cujus erat, quam diſputant Larrea *allegat. 92. per totam*, Mancinus *ſemiſt. cent. 2. cap. 123.* Scipio Gentilis *ad Apuleium, fol.* 484. dicendum eſt, rem ex pecunia Eccleſiæ emptam, ejus fieri, & Eccleſiam habere actionem in rem, quæ aliquando datur ei, qui dominus non eſt, vel ex ſpeciali privilegio, *l. ult. C. de ſacroſ. Eccleſ.* vel ex æquitate, *l. in rebus, C. de jure dot. l. 12. C. de reg. jur.* Sed profectò caſus hic in præſenti non deciditur, nec in aliis canonibus ſub hoc titulo congeſtis, ut putavit Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 3. c. 10. num. 34.* ſed potiùs in eis agitur de rebus acquiſitis ab Epiſcopis, vel Presbyteris, qui cùm tempore ſuæ ordinationis nihil haberent, poſtea agros, vel ſimiles res compararunt. Et cùm quæreretur, cujus juris eſſent, ſeu ad quem ſpectarent, reſponderunt Patres, ad Eccleſiam pertinere, ex ea ratione, quia ſicut quæſita ab uxore conſtante matrimonio mariti eſſe dicuntur, ut vitetur turpis quæſtus ſuſpicio, *l. Quintus Mutius, ff. de donat. inter*, Scipio Gentilis *dicto lib. 1. de donat. cap. fin.* ita etiam in clericis, quibus omnis negotiatio prohibita eſt, *cap. 1. & per totum, ne clerici, vel monachi*, ſi quid comparaverint poſt ſuam ordinationem, creditur acquiſitum intuitu Eccleſiæ; & ita ad Eccleſiam ipſam ſpectat, ut minùs honeſti lucri ratio ceſſet, præcipuè cùm Sacerdotes Eccleſiæ de redditibus vivere debeant, pietatem erga pauperes, non quæſtum quærentes. D. Hieronymus *ad Nepotianum epiſt. 2.* ibi: *Obſecro itaque te, & repetens iterum, atque iterum monco, ne officium clericatus genus antiqua nuditia putes, id eſt, ne lucra ſæculi in Chriſti quæras nuditate, nec plus habeas quàm quando clericus eſſe cœpiſti, & dicatur tibi: Clerici eorum non proderunt eis. Nonnulli enim ſunt ditiores monachi, quàm fuerunt ſæculares; & clerici qui poſſident opes ſub Chriſto paupere, quas ſub locupleto, & fallaci diabolo non habuerant, ut ſuſpiceret eos Eccleſia divites, quos mundus tenuit antè mendicos.* Et paulò poſt: *Negotiatorem clericum, & ex inope divitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge.* Et *in epiſt. ad Titum, cap. 10.* ibi: *His tamen debent eſſe contenti, qui altario ſervium, ut de altario vivant, ſed non ut fiant divites.* Latè diſſerit Joannes de Polemar. *in orat. de bonis clericorum*, quæ extat inter acta Concilii Baſil. Illuſtrant prædictam rationem hujus textus Scipio Gentilis *ſuprà*, Acoſta *dicta ampliat. 8.* Altamiranus *in l 2. de filius offic. cap. 16.* qui eandem ad Magiſtratus, & publicos adminiſtratores, qui tempore ingreſſus nihil habent, & poſteà magnis opibus abundant, extendunt, & variis ampliationibus illuſtrant. Habebit ergo hoc caſu Eccleſia jus tanquam ad rem propriam, ut defuncto Prælato poſſit eam jure proprio occupare. Concilium Agath. *can. 48.* ibi: *Epiſcopi de rebus propriis, vel acceptis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus ſuis, ſi voluerint, relinquant: quicquid verò de proviſione ſuæ Eccleſiæ fuerit, ſive de agris, ſive de fructibus, ſive de oblationibus, omnia in jure Eccleſiæ ſervari cenſemus.* Gregorius Magnus *lib. 9. epiſt. 14.* ibi: *Sacris canonibus eſſe noſcitur diffinitum, ut in his quæ Antiſtes Epiſcopatus tempore acquiſierit, non alii, niſi ſola ſuccedat Eccleſia.* Et *l. 1. C. Theodoſ. de bonis cleric. cap. de Syracuſana, 28. diſt. cap. res in Epiſcopatu 12. q. 2. authent. licentiam, C. de Epiſcopis & clericis*: illuſtrant aliis relatis Barboſa *in cap. finæ manifeſtæ, 12. q. 2.*

4. Exponitur cap. Quæſt 1, 17. q. 4.

Ex ſuprà traditis difficilis videtur D. Gregorius *lib. 7. epiſt. 33.* relatus *in cap. queſti 17. q. 4.* ubi queſti fuerunt apud Gregorium quidam monachi, Abbatem ſuum caſtrum, quod in ſexaginta pedes extendebatur, ſub prætextu fabricandæ Eccleſiæ Joanni Scylaceno Epiſcopo donationis titulo conceſſiſſe. Gregorius decrevit, quod quantum parietes Eccleſiæ ædificatæ intra ambitum continent, Eccleſiæ lucro cedat; quicquid verò extra parietes ejuſdem Eccleſiæ eſſe poterit, ad jus monaſterii revertatur. Quod Gregorii decretum difficile redditur ex ſuprà traditis; nam ſi res comparata ex pecunia Eccleſiæ, vel ejus rebus, lucro Eccleſiæ cedit, quomodo in eo textu Eccleſia conſtructa in caſtro monaſterii, intra jura monaſterii non ſervatur? Si dicas, in eo textu caſtrum donatum fuiſſe ad Eccleſiam conſtruendam, & ideò Eccleſiam ipſam non eſſe monaſterii, expendo in contrarium canonem 15. 8. Synodi, relatum *in cap. Apoſtolicos, 12. q. 2.* ubi docent PP. quod ſi conſtiterit, Epiſcopum conſtruxiſſe monaſterium de redditibus Eccleſiaſticis, tradat ipſum monaſterium eidem Eccleſiæ. Verba ſunt: *Si autem Epiſcopus convictus fuerit conſtruxiſſe monaſterium de redditibus Eccleſiaſticis, tradat ipſum eidem Eccleſiæ.* Quæ jura ut componat Gloſſa *in dicto cap. queſti*, affirmat poſſe Eccleſiam locum parietibus circumſeptum ſibi vindicare, ſed Eccleſiam ipſam ad monaſterium

monaſterium, in cujus caſtro conſtructa erat, pertinere; & ita textum illum mirè convenire cum dicto capite *Apoſtolicos*. Gloſſam ſequitur Archidiaconus *ibi*. Sed tunc difficile eſt, quod in ultimis verbis dicti canonis 15. 8. Synodi ſtatuitur, ibi: *Si verò de propriis rebus, aut de aliis quibuſdam conventionibus habeat, id ſecundùm propriam poteſtatem, & voluntatem omni vitâ ſuâ, & poſt finem vitæ dimittat, & conferat hoc quibuſcunque voluerit; non tamen ſæculare diverſorium fiat.* Quæ verba omiſit Gratianus *in dicto cap. Apoſtolicos*; referunt autem Severinus *in ipſa 8. Synodo*, Antonius Auguſtinus *lib. 14. epit. tit. 5. cap. 1. & lib. 2. de emend. Gratiani, dialog. 6.* Vel enim in his verbis agitur de monaſterio ex rebus Eccleſiæ ab Epiſcopo conſtructo, & tunc certum eſt, ad Eccleſiam ipſum ſpectare; vel ex fructibus ad Epiſcopum ſpectantibus, & etiam eo caſu, juxta præſentem textum, & ſuprà tradita, ad Eccleſiam ſpectat: Ergo non rectè ibi docetur, Epiſcopum poſſe monaſterium ita conſtructum tradere cui voluerit. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in primo caſu ipſius canonis, relato à Gratiano *in dicto cap. Apoſtolicos*, monaſterium ex rebus Eccleſiæ conſtructum, ad Eccleſiam ſpectare, unde verbum illud, *tradat*, exponit Gloſſa, id eſt ſubjiciat juri Eccleſiæ: & Archidiaconus interpretatur, non tradat, id eſt, non auferat: in ſecundo verò caſu à Gratiano omiſſo, relato verò à Vinio, & Antonio Auguſtino, agitur de monaſterio ab Epiſcopo conſtructo ex bonis propriis patrimonialibus, vel adventitiis; quo caſu tanquam patronus ipſius monaſterii poteſt ipſum Eccleſiæ, vel alii pio loco, cui voluerit, donare, dummodo in laicorum habitationem, vel diverſorium non convertatur.

CAPUT II.

Ex a eodem.

b PReſbyter cùm c diœceſim tenet, de eis, quæ ſuperemerit, ad ipſius Eccleſiæ d nomen ſcripturam faciat, aut ab ejus ordinatione diſcedat.

NOTÆ.

1. a *EX eodem.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* legitur, *Ex Concilio Arauſic.* Rectiùs tamen Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 119.* Carnot. *3. p. Decreti, cap. 95.* Gratianus *in cap. ult. 12. q. 4.* citant verba hæc ex Concilio Agathenſi, *can. 54.* & meritò; nam in ipſo Concilio poſt canonem 53. relatum à Gratiano *in cap. quicquid 12. q. 2.* eadem ſerie rerum Eccleſiæ retentâ, ſub hoc ſummario de eiſdem, ut quicquid emerint, in nomine comparent Eccleſiæ, referuntur illa verba: *Presbyter dum diœceſim tenet, de his quæ emerit, ad Eccleſiæ nomen ſcripturam faciat, aut ab ejus, quam tenet, Eccleſiæ ordinatione diſcedat.* Eadem verba reperiuntur *in can. 8. Concilii Epaunenſis.* Concilium hoc Agathenſe, temporibus Alarici Regis Arriani, auctoritate Cæſarii Arelatenſis Epiſcopi, Provinciæ Primatis celebratum fuit ad collapſam eccleſiaſticam diſciplinam reſtituendam, ut conſtat ex præfatione ipſius Concilii; & Cæſarium in eo præfuiſſe conſtat ex canone 73. Concilii Meldenſis, ibi: *Sanctus Cæſarius Eccleſiæ Arelatenſis, cum aliis 35. Epiſcopis, omnes inquiunt: Deinceps clerici, ſive laici, Judæorum convivia evitent.* Congregatum fuit anno 506. 3. idus Septembris.

2. b *Presbyter.*] Id eſt, Epiſcopus, ut in textu antecedenti.

3. c *Diœceſim.*] Diœceſis *in notitia Imperii*, & paſſim *in Imp. conſtit.* accipitur pro adminiſtratione multarum ſimul provinciarum, quæ in unum coactæ per Præfectos Prætorio, & eorum vicarios regebantur, *l. 14. C. de fund. patrim.* ibi: *Omnes qui in quacunque diœceſi, aut quacunque provincia, vel civitate.* Et *l. 9. de legat. & decret. legat. C. Theodoſ.* ibi: *Sive integra diœceſis in commune conſuluerit, ſive ſingula intereſſe voluerint provinciæ, convenire.* Sic etiam in actis Concilii Conſtantinopol. 1. *can. 2.* & in actis Concilii Epheſini: *Epiſcopi ex diverſis diœceſibus, ac provinciis congregati.* Et *can. 8.* ejuſdem Synodi: *Iſtud autem & in aliis diœceſibus, & quæ ſunt ubique provinciis ſervabitur.* Et in Chalcedon. *can. 9. & 17.* & ibi Balſamon: *Diœceſis eſt, quæ multas ſub ſe habet provincias.* Innocentius I. Romanus Pontifex *in epiſt. ad Alexandrum Antiochenum Epiſcopum*, quæ inter illius decreta extat in codice Canonum Eccleſiæ Romanæ, *cap. 45.* Revolventes auctoritatem Nicænæ Synodi, quæ cenſuit de Antiochena Eccleſia cunctis fidelibus, ne dixerim ſacerdotibus, eſſe neceſſarium cuſtodire, quæ ſuper diœceſim ſuam, & prædictam Eccleſiam, non ſuper aliquam provinciam, recognoſcitur conſtitutum. Et *l. 34. C. de Epiſc. aud.* Africanæ etiam diœceſeos meminit Juſtinianus *Novel. de Africana Eccleſia, ad Ant. Solomonem Pont. Africæ*, & *l. unica, §. 5. & 7. C. de officio Præf. Prat. Afric. & de omni ejuſdem diœceſeos ſtatu:* & Vvillelmus Tyrius *lib. 13. bel. ſacr. cap. 1.* Hincmarus Epiſcopus Rhemenſis diœceſis *cap. 4.* ibi: *Sancta Romana Eccleſia plures Metropolitanos in ſpeciali ſua diœceſi habet. Similiter & Alexandrina Eccleſia in ſua diœceſi. Sed & Antiochena Sedes nonnullos Metropolitanos in ſua diœceſi habet.* Interdum tamen diœceſis vox pro provincia uſurpata eſt, ut apud Hincmarum *epiſt. 5. Dilectis fratribus, & venerabilibus Epiſcopis Rhemorum diœceſeos.* Et *epiſt. ad Nicolaum Pontificem Romanum. Non ſolùm diœceſis, verùm etiam parochia mea, inter duo Regna, ſub duobus Regibus habetur diviſa.* Nonnunquam etiam accipitur in notione ea, quâ hodie ſumitur pro Epiſcopatu, ſeu territorio Epiſcopi, ut apud Sidonium Apollinarem *lib. 7. epiſt. 16. Ita populos exceſſu Pontificum orbatos triſtis intercipsa fidei deſperatio premit, nulla in deſolatis cura diœceſibus, parochiiſque.* Et paſſim *in collat. Carthag. cap. 65. 117. & 125.* Interdum & pro parochiis, quæ multæ in diœceſi, ut *hîc*, & *can. 53. hujus Codicis ſuprà.* Vide Sirmundum *in notis ad Sidonium*, & Joannem Fileſacum *lib. de parœc. orig. cap. 1. ad finem*, Morinum *lib. 1. exercit. cap. fin.*

4. d *Ad Eccleſiæ nomen.*] Id eſt in Eccleſiæ nomine emat, ut *in l. 2. ff. quando ex facto tut.* nam licèt quomodocunque ematur, ad jus Eccleſiæ ſpectet; tamen ut omnis litis occaſio amputetur, & facilè conſtet ex pecunia Eccleſiæ, vel ejus fructibus id emptum eſſe, jubent Patres, ut inſtrumentum nomine Eccleſiæ ſcribatur, quia tali inſtrumento ſtandum

Digitized by Google

ſtandum eſt, & ei acquiſitum eſſe, cujus nomine conſectum eſt, creditur, *l. cùm precibus, C. de probat.* Apuleius *in apolog.* ibi : *Pudent illa nomen in tabulis eſſe.* Ubi notavit Gentilis *fol.* 485.

CAPUT III.

Ex epiſtola Pii a Papæ.

UT unuſquiſque Preſbyter res, quas poſt dies conſecrationis acquiſierit, propriæ Eccleſiæ relinquat.

NOTÆ.

1. *Pii Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed rectiùs Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 121. Carnotenſis *p.* 3. *Decreti, cap.* 96. Gratianus *in cap.* 1. 12. *quæſt.* 3. citant textum hunc ex Concilio Carthag 3. temporibus Siricii Pontificis celebrato ; non tamen in præſenti refertur aliquis canon ipſius Concilii, ſed ſummarium canonis 49. Verba autem referuntur à Gratiano *in dicto cap.* 1. & *in Codice canonum Eccleſ. Afric.* notis illuſtrato à Juſtelo, ita leguntur *can.* 32. *Item placuit, ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Epiſcopatus, vel clericatus ſui agros, vel quæcunque prædia nomine ſuo comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti in Eccleſiam eadem ipſa contulerint. Si autem ipſis propriè aliquid liberalitate alicujus, vel ſucceſſione cognationis obvenerit, faciant inde quod eorum propoſito congruit. Quod ſi à ſuo propoſito retrorſum exorbitaverint, honore eccleſiaſtico indigni, tanquam reprobi judicentur.* Cauſa autem hujus ſanctionis, ſeu canonis, ut conſtat ex Baronio *anno* 397. *num.* 53. Severino Binio *tom.* 1. *Concil. in notis ad ipſum canonem* 49. ea fuit, quod cùm redditâ Eccleſiæ pace, ſedatoque Arrianorum tumultu, Eccleſia ubique bonis afflueret, complures ex ipſis, qui eidem Eccleſiæ miniſtrabant, pietatem in quæſtum convertentes, ſtudio ſanctitatis, & curâ pauperum abjectis, ardore dumtaxat colligendi divitias flagrabant. Quare PP. in præſenti Concilio ſtatuerunt, ut Eccleſia ſibi vindicet ea bona, quæ clericus ex rebus ejus intuitu quæſitis comparavit ; eoſque tanquam rerum Eccleſiæ invaſores teneri, ſi ea non reſtituant, ſanxerunt. Quæ poſteriora verba difficilia videntur ex eo ; nam conſtat, invaſorem eſſe, non qui propria tenet, ſed qui aliena ingreditur, *l. invaſor* 5. *C. unde vi :* unde & invadere negotia, dicitur *in l.* 5. *ff. de obl. & act.* Faciunt textus *in l.* 1. §. *ſocius, ff. de uſuris, l.* 3. §. *ſin autem, ff. de vi & vi :* quo ſenſu accipitur Concilium Carthag. 3. *can.* 38. in illis verbis : *G. plebem, quam invaſerat, uſque hodie commentus, ſecundùm quod fuerat ſtatutum, relinquere contemnit.* Extat *in cap. primum* 11. *q.* 1. Concilium Aurel. 3. *can.* 21. ibi : *Si quis res Eccleſiæ debitas, vel proprias ſacerdotis horrenda cupiditate occupaverit.* Concilium Meldenſe *can.* 61. ſub Sergio, Aurelian. 4. ſub Vigilio, *can.* 25. Sed Epiſcopus, Presbytérve dominium habet fructuum proprii beneficii, ut infrà dicemus, *cap. fin.* Ergo detinendo quæ ſua ſunt, invaſores dici non debent. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, Epiſcopos, vel presbyteros retinentes bona empta ex fructibus ſui beneficii, verè invaſores non eſſe, quia dum vivunt, earum rerum uſufructu potiuntur, detinendo tamen bona Eccleſiæ propria, aut ſaltem debita, quaſi invaſores judicari. Quam improprietatem hujus invaſionis ſatis expreſſerunt Patres in præſenti canone, ibi : *Tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur obnoxii.* Ubi verbum, *tanquam*, non eos verè invaſores, ſed quaſi invaſores eſſe ſignificat, ut colligitur *ex l. pecuniam* 36. *ff. de rebus credit. cap. ſolita, de major. & obed.* ubi Gloſſa *verbo Tanquam :* plura Barboſa *verbo Tanquam.* Pro qua ſententia expendi poteſt ratio Concilii Pariſienſis ſub Gregorio IV. & Ludovico, *lib.* 1. *cap.* 16. ubi ratio præſentis ſanctionis exprimitur per hæc verba : *Quoniam multos presbyterorum occaſione taliter emptarum rerum Eccleſias, quibus præſunt, ſpoliaſſe, & à ſuo monaſterio multis modis exorbitaſſe, & ſe diabolo mancipaſſe, multoſque laicorum ex hoc facto in damnationis ſcandalum, & perditionis protraxiſſe cognovimus.* Et ſi verbum *tanquam*, cum proprietate accipiatur, adhuc dici poteſt, clericos in præſenti ſpecie eſſe invaſores, non quia bona Eccleſiæ actu propria, ſed illi debita uſurparunt, ex Concilio Aurelian. 3. *can.* 22. in illis verbis : *Si quis ſacerdos res Eccleſiæ debitas, vel proprias horrenda cupiditate occupaverit, retinuerit, aut à poteſtate ex competitione perceperit, ſi eas non reſtituerit, nullis rebus excuſatur.* Quare cùm bona empta à presbyteris in præſenti ſpecie Eccleſiæ acquiſita eſſent, rectè docetur, presbyteros ea malo animo detinentes, invaſionis crimine teneri.

CAPUT IV.

Ex Concilio a Rhemenſi.

INquirendum eſt, ſi quis Preſbyterorum de redditibus Eccleſiæ, vel oblationibus, vel votis fidelium alieno nomine res comparavit : quia ſicut nec ſuo, ita nec alieno nomine Preſbyter fraudem facere de facultatibus eccleſiaſticis debet : quoniam hoc ſacrilegium eſt, & par crimini Judæ furis, qui ſacras oblationes aſportabat, & furabatur.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Hemenſi.*] Ex hoc Concilio citatur textus hic in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* & à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 123.* Carnotenſi *p. 3. cap. 93.* Sed verius credo, tranſcriptum eſſe ex Capitulis Hincmari Rhemenſis, ut textus *in cap. 1. hoc tit.* ubi præſens textus reperitur in hæc verba: *Inquirendum, ſi occaſione hujus præcedentis capituli* (quod extat ſuprà *in cap. 1.*) *aliquis Presbyterorum ab hinc de redditibus Eccleſiæ, vel oblationibus, ac votis fidelium alieno nomine res comparaverit, & ibi ſtructuras fecerit, vel quæ ad Eccleſiam pertinent, ibi collocaverit, & mulierum frequentiam inibi fieri permiſerit, vel quod turpius eſt, tales mulieres ibi habuerit, quæ lanificium ſuum exerceant, & curam domus habeant, & ad eadem loca presbyter incongruè recurrerit, frequentaverit, vel manſerit: quoniam contra decreta canonum hoc malum agitur, à quibus perpetratur; quia ſicut nec ſuo, ita nec alieno nomine Presbyter, vel qualibet ſub regula fœnus exercere debet; multò minùs autem fraudem facere de facultatibus eccleſiaſticis; quoniam hoc agere ſacrilegium eſt, & par crimen Ananiæ, & Sapphiræ, atque Judæ furis, qui ſacras oblationes, quæ ad uſus fidelium, ac pauperum mittebantur, aſportabat, & furabatur. Nam aliud eſt ſine diſpendio Eccleſiæ amicis, vel pauperibus, parentibus, aut quibuſlibet inceſtuoſis* (barbarè pro *indigentibus*) *ex charitate cum menſura, & ratione ſubvenire, vel adjutorium ferre; & aliud cum deſtructione Eccleſiæ, vel diſſipatione facultatum eccleſiaſticarum, quaſi furtim, immò furtim, quæ Eccleſiæ eſſe debuerant, & uſibus illius, ac pauperum, ſeu hoſpitum impendi, carnalium carnaliter uſibus ſine divino reſpectu inſervire: & de nihil habentibus promotus Presbyter non præſumat, quæ de facultatibus Eccleſiæ comparaverit vendere, vel quaſi ad caſum Dei tradere, niſi ad Eccleſiam, cujus propria eſſe debent, ſine conſulto Epiſcopi.* Ex quibus verbis apertè conſtat, in præſenti agi de clericis, qui ſtructuras, ideſt fabricas, ut *in l. 1. C. de excuſat. artif. lib. 10.* negotiationis causâ, ubi mulieres lanificium facerent, fœnuſque exerceretur, fecerint: quæ omnia reprehenſione digna cenſuerunt PP. in præſenti. Tum quia clerici fœnus, aut ſimilem negotiationem non debent exercere ſuo, vel alieno nomine, *cap. ult. 46. diſtinct.* Tum quia illis familiaritas cum fœminis prohibetur, ut probavi *in cap. 1. de cohabitatione clericorum.* Tandemque quia domos illas, ſeu fabricas, & bona in eis illata detinendo, ſacrilegii, aut invaſionis crimen committunt, ut faciebat impius Judas, qui ſacras oblationes exportabat, & furabatur, ut refertur *Joannis cap. 12.*

CAPUT V.

Ex Concilio [a] Toletano.

SI quis ſanè clericorum agella, vel [b] vineolas in terra Eccleſiæ ſibi feciſſe probabitur ſuſtentandæ vitæ causâ, uſque ad diem obitus ſui poſſideat. Verùm poſt ſuum deceſſum Eccleſiæ reſtituat, nec teſtamentario, aut ſucceſſorio jure cuiquam hæredum, [c] prohæredumve relinquat, niſi forſan cui Epiſcopus [d] pro ſervitiis, ac præſtatione Eccleſiæ largiri voluerit.

NOTÆ.

1. [a] *Toletano.*] Secundo videlicet, *can. 4.* ut habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 7.* & in ipſo Concilio apud Loayſam, *fol. 90.* Concilium hoc Toletanum celebratum fuit anno 5. Regis Amalarici, circa tempora Joannis II. æra 565. id eſt, anno Chriſti 527. ut referunt Loayſa *in notis ad ipſum Concilium*, Sahabedra *in chronic. Goth. c. 10.*

2. [b] *Vineolas.*] Ut *in l. prædia, §. liberto, ff. de inſtruct. legat.* quæ juxta juris principia ſolo cedunt, & per conſequens in dominio ſunt Eccleſiæ, *l. adeo, § ſi Titius, ff. de acquir. rerum dominio, l. 2. §. de arbore, ff. de rei vind. §. ſi Titius, Inſtit. de rerum diviſione.* Illuſtrant Inſtitutarii *ibi*, Hieronymus Magius *lib. 4. miſcel. cap. 7.* & ſi fuiſſent meliorationes in aliis rebus Eccleſiæ factæ, etiam ad Eccleſiam ſpectarent, quia creduntur factæ ex fructibus beneficii, latè probant Garcia *de expenſis, capite 11. à num. 71.*

3. [c] *Prohæredum.*] Prohæredes dicuntur, veluti bonorum propoſſeſſores, & fideicommiſſarii, ut in Romana Synodo *can. 3.* ibi: *Hanc pœnam placuit hæredes, prohæredeſque reſpicere.* Apud Ivonem *part. 6. Decreti, cap. 131.* ibi: *Nulli hæredum meorum, ac prohæredum, nec cuiquam perſonæ alii quicquam debeat ſervitutis.* Notavit Cujacius *hic.*

[d] *Pro ſervitiis.*] Cùm res donanda modicæ erat æſtimationis, aliàs nec donatio remuneratoria rerum Eccleſiæ ab ejus Prælato fieri poteſt, ut probavi *in cap. 2. de donat.*

COMMENTARIUM.

4. IN his omnibus canonibus à Raymundo compilatis *ſub hoc tit. de peculio clericorum*, agitur non de patrimonio proprio à majoribus habito, aut aliunde quæſito clericorum; ſed de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, & fructibus perceptis ex proprio Epiſcopatu, vel beneficio: peculium enim dicitur omne id, quod econverſò clerici cujuſcunque conditionis, aut gradus aliunde, quàm ex Eccleſia, ſeu clericatu, ejuſve occaſione quæſierunt, & quaſi ſeorſim ab Eccleſiæ rebus habent. Quo in ſenſu Romani peculium non id tantùm, quod filiifamilias, ſervive habebant ſeparatum à rationibus paternis, vel dominicis, ut *in titulo ff. de peculio*, appellabant; verùm & pecuniam receptitiam, quam marito dote datâ mulier ſibi retinebat, nec ad virum tranſmittebat, peculium dicebant, *l. ſi ego, §. 3. ff. de jure dotium, l. donationes 31. §. 1. ff. de donat.* immò id, quod liberi homines, patreſque familias ſeorſim ab aliis facultatibus ſui præſidii causâ ſeponebant, ut belli neceſſitate ingruente, vel alia ſimili eo uterentur, peculium appellabant, *l. ſi chorus, §. 1. ff. de legat. 3.* & generaliter omne patrimonium peculium dici ſolet, *l. cùm poterit 16. ff. ad Trebellianum:* & peculium dicitur quaſi puſilla pecunia, *l. 5. §. penult. ff. de peculio*, quo ſenſu vox illa etiam accipitur *in l. 4. C. Theodoſ. de veteranis.* Illuſtrat pluribus relatis D. Joſephus de Retes *lib. 5. opuſcul. cap. 1.* Albericus Gentilis *in lection. Virgil. cap. 2.*

De

De hoc peculio proprio clericorum à majoribus recepto, sive aliunde profecto, seu acquisito, nihil in hoc titulo cavetur, quia de eo, ut cæteri homines, de bonis suis ad libitum in vita, vel in morte disponere possunt, *cap. Episcopi*, 12. *quæst.* 2. *cap.* 1. *cap. relatum*, *de testamentis*. Agitur ergo in præsenti titulo de fructibus, & bonis ex oblationibus fidelium intuitu Ecclesiæ acquisitis, & cujus juris sint, videlicet an Ecclesiæ, an Episcopi, vel Presbyteri, qui in ipsa Ecclesia intitulatus est; ut ita cognoscatur, an de illis disponere possint donatione, juxta titulum antecedentem; an testamento, juxta subsequentem? Et quidem circa jus quod habent clerici in fructibus sui beneficii, & Episcopi Episcopatus, variæ sunt Interpretum opiniones, quas singillatim examinat Sarmiento *de reddit. p.* 2. *cap.* 1. & refert Hurtado *de congrua sustent. p.* 1. *lib.* 1. *resolut.* 1. *per totam*; ex quibus tres à Doctoribus magis receptas reperio.

5. CLERICOS NON ESSE DOMINOS FRUCTUUM PROBATUR.

Prima sententia est negativa, videlicet Episcopos, seu clericos beneficiarios non habere dominium fructuum, quos intuitu Ecclesiæ percipiunt: pro qua sententia facit primò, quod quicquid clerici habent ex bonis Ecclesiæ, patrimonium Christi dicitur, *cap. cùm secundùm, de prabend. cap. tua nobis* 26. *de decimis*: & proprietas pauperum appellatur *in cap. fin.* 16. *quæst.* 1. sed dominium ejusdem rei penes duos eodem tempore esse non potest, *l. si ut certo* 5. §. *si duobus, ff. commodati*: ergo dominium fructuum beneficii, seu Episcopatus, non potest esse eodem tempore penes Christum Dominum, pauperes, & beneficiarium, seu Episcopum. Secundò; nam si Episcopi, sive clerici, verum dominium in fructibus sui beneficii haberent, eos distribuendo in profanos usus furtum non committerent, *l.* 1. §. *fin. ff. de furtis*: sed clerici non solùm furtum, verùm & sacrilegium committunt prædictos fructus in profanos usus erogando, *cap. fin.* 16. *quæst.* 1. D. Hieronymus relatus *in princip.* 41. *distinct.* ibi: *Aliena rapere intelligitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur.* Alia juris loca congerit Aquil. Statius *epist. ad Navarrum*, adducta ab ipso Navarro *ad calcem quæst.* 3. Ergo quia hujusmodi fructuum non domini, sed tantùm dispensatores, & procuratores sunt, ut dicitur *in cap. expedit* 13. *cap. videntes* 16. *cap. Episcopus* 23. *cap. res Ecclesiæ* 26. 12. *q.* 1. *cap. Episcopus* 7. 10. *q.* 2. *cap.* 2. *de donat.* Tertiò, quia clerici non possunt ampliùs ex his fructibus percipere, quàm necessaria ad victum, *cap. satis est, cap. Episcopus* 7. 10. *q.* 2. *cap. duo sunt* 7. *vers. Illi enim*, *cap. Episcopus* 23. 12. *q.* 1. D. Bernardus *epist.* 40. ibi: *De altaria non licet comparare aurea frena, & sellas depictas.* Et infrà: *Quicquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Et *epist.* 42. *Clamant nudi, clamant famelici, necessitatibus nostris detrahitur quicquid vanitatibus vestris accedit.* Et super Cantica *serm.* 23. *columna pendt.* ubi reprehendens clericos, qui ex fructibus ecclesiasticis egenos non alunt, ait: *Duplici profectò iniquitate peccantes, quòd & aliena diripiant, & sacris in suis vanitatibus, & turpitudinibus abutantur.* D. Hieronymus relatus à Gratiano *in princip.* 44. *distinct.* ibi: *Tibi sacerdos de altari vivere permittitur, non luxuriari.* Quæ omnia cùm conveniant nudum usum obtinentibus, videtur fatendum, Episcopos, & beneficiarios tantùm usum habere in bonis beneficiorum, quod jus illis tribuunt Glossa *verbo diffinitivam, in cap. cùm olim* 7. *de rerum permutationes*; & *verbo Obitus, in cap. fin. de peculio clericorum*, Archidiaconus *in cap. Episcopi*, 12. *q.* 1. quod & pluribus fundamentis adstruit Marcus Antonius Column. *de honor. Eccles. origine, cap.* 23. *per totum*, 3. *p.* Tandem quia si clerici domini essent, de illis fructibus ad libitum disponere possent, tam in vita, quàm in morte, ex regula legis in re mandata, *C. mandati*: sed nec viventes possunt vanè, & profusè redditus beneficiorum expendere, immò si id fecerint, peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri, quindecim fundamentis probat Navarrus *in tract. de reddit. quæst.* 1. *n.* 14. & *in apolog. q.* 1. *monit.* 38. & 39. Nec testamento de eis disponere posse, constat *ex cap.* 1. *cap. cùm in officiis, cap. quia nos, de testam.* Igitur quia non sunt domini hujusmodi fructuum. Hanc sententiam, videlicet beneficiarium non habere verum dominium fructuum sui beneficii, sed tantùm esse dispensatorem talium bonorum, ita ut præter honestam sustentationem ex justitia teneatur residuos in opera pia impendere, tenuerunt Navarrus *de reddit.* Gratianus *in cap. nulli*, §. *si ego*, 12. *q.* 1. Archidiac. *in cap. Episcopus*, 12. *q.* 1. Comitol. 1. *respons. quæst.* 70. Pelagius *de planctu Eccles. lib.* 2. *art.* 28. Vvaldensis *tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 43. Major *in* 4. *distinct.* 24. *quæst.* 16. & 17. Turrianus *epist. prolix. de reddit.* quam Navarrus prædicto suo operi intexuit, Lessius *de justitia cap.* 4. *num.* 42. pro quibus faciunt P. Blesensis *epist.* 20. *Non militibus, sed pauperibus erogare tenetur patrimonium Crucifixi, cujus ipse non dominus, sed tutor est, ut misereatur & commodet ad usus egentium, tanquam testamentarius dispensator.* Isidorus Pelusiota *lib.* 5. *epist.* 21. & 79.

6. CONTRARIA SENTENTIA PROBATUR.

Secunda sententia, quæ affirmat, Episcopos, & clericos habere verum dominium in fructibus, quos ex suis beneficiis acquirunt, probatur sequentibus fundamentis. Primo deducto *ex cap. unico, de cleric. non resident. lib.* 6. Trident. *sess.* 22. *de reform. cap.* 3. & *sess.* 23. *cap.* 1. ubi statuitur, clericos divinis officiis non intereſſentes distributiones ecclesiasticas non lucrari, nec eorum dominium adquirere: quod item sanxerat Concilium Lateranense sub Leone X. *sess.* 9. Ergo si residcant, illas suas faciunt. Nec satisfacies si dicas, jus regulare constitui erga hujusmodi distributiones; nam cùm titulo ecclesiastico percipiantur, nihil interest quod ad dominium sub nomine fructuum, vel distributionum percipiantur, ut contra Navarrum defendit Sarmiento *de reddit.* 4. *p. cap.* 10. *n.* 1. Secundò faciunt textus *in cap.* 2. *de fide juss. cap.* 2. *de arbitr.* ubi jubetur, ut ex fructibus inopis beneficiarii ejus debita exsolvantur; quorum si dominus non esset, debitum solutum repeti posset per Ecclesiam, ex regula legis *si alienum* 78. *ff. de solut.* Igitur quia hujusmodi fructuum domini sunt. Tertiò, nam id quod commune est, meum est, quatenus ad dispositionem partis meæ, *l. servi electione* 5. §. *Labeo, ff. de legat.* 1. *l. in re communi* 25. *ff. de servit. urban. l. pupillus* 239. §. *fin. ff. de verb. signif.* ergo etiamsi bona Ecclesiæ ejus in cunabulis communia essent; tamen quoad portionem clericis debitam dominium obtinebant; & multò magis post divisionem obtinent, cùm per divisionem, & adjudicationem dominium acquiratur, §. 1. *Instit. de offic. judicis*, cum adductis à Sarmiento *dicto cap.* 1. *num.* 4. Deinde non modicùm juvant textus *in cap. venerabilis* 7. *de except. cap. pro illorum* 22. *de prabend.* ubi beneficium clerici proprium dicitur, & ejus redditus sui dicuntur *in cap. fin. de his quæ fiunt à majori parte*; suum verò cuique, id est, quod in ejus dominio habetur, *l. unica, C. de thesaur. lib.* 10. Nec absurdum est, ut redditus ad dominium beneficiarii pertineant, quando ipsum beneficium, cui accedunt, titulo dominii retinetur, *ex dicto cap. pro illorum* 22. faciunt etiam textus *in cap. unico de cleric.*

cleric. agrotant. lib. 6. in illis verbis, *Proventus Prælatorum*, ſi obſervemus genitivi adjectione dominium ſignificari: & Trident. *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. *de reform.* & *ſeſſ.* 24. *cap.* 12. ubi docetur, certis in caſibus beneficiarios ſuos fructus non facere. Igitur illis exceptis, Epiſcopi, & beneficiarii fructus eccleſiaſticos lucrantur. Tandem, nam ipſorum fructuum natura tale dominium non refugit, aut reſpuit, ſiquidem conſtat, beneficia ex decimis à fidelibus præſtandis, & poſſeſſionibus ab eis oblatis erecta fuiſſe, ut probant Bellarminus *tom.* 2. *controverſ. lib.* 1. *de clericis*, *cap.* 25. Marcus Antonius Column. *dicto cap.* 26. *num.* 1. Decimæ autem etiam in lege veteri Levitis à Domino datæ fuerunt. *Numeror. cap.* 18. ubi notanda ſunt verba illa, *filiis Levi dedit omnes decimas*, quæ innuunt, fuiſſe conceſſas ratione dominii: nam verbum *dare*, dominii tranſlationem ſignificat, *l. ubi autem* 57. §. *ult. ff. de verb. oblig.* & in lege gratiæ dominii titulo clericos decimas percipere, conſtat *ex cap. tua nobis* 20. *de decimis.* Poſſeſſiones etiam eo animo à fidelibus Eccleſiæ donari, ut in ejus, & Prælatorum dominium tranſeant, liquet ex Clementina *quia contingit, de relig. domibus.* Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 6. unde hanc ſententiam tenuerunt cum D. Thoma 2. 2. *q.* 85. *art.* 7. Sotus *de juſtitia*, *lib.* 10. *q.* 4. *artic.* 3. Covar. *in cap. cùm in offic. num.* 6. *de teſtam.* Sarmient. *dicta* 4. *p. cap.* 1. *cum ſeq.* Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 10. *à num.* 48. Thomas Sanchez *lib.* 2. *in Decal. cap.* 20. *num.* 24. plures relati ab Hurtado *de congrua ſuſtent. dicta reſol.* 1. Trullench *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 6. Vazquez *in opuſcul. de reddit. cap.* 1. §. 2. *dub.* 1. *num.* 27. Prado *tom.* 1. *Theolog. moral. cap.* 13. *q.* 7. Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tract. mala & bon. Eccleſ. fol.* 384. Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 17. *num.* 9. & *in cap. quia tua* 12. *q.* 1. fusè, & doctè poſt hæc ſcripta editus D. Joſephus de Retes *de donat. cap.* 12. *per totum*, Diana *p.* 5. *tract.* 8. *reſol.* 31. Lugo *de juſtitia, diſput.* 4. *ſect.* 1. *num.* 2. Caſtropalao, Villalobos, & alii, quos refert & ſequitur Hieronymus Garcia *in ſumma*, *tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 1. Tertia ſententia parum à priori differt; ſiquidem Epiſcopos, & beneficiarios tantùm uſuarios, vel uſufructuarios eſſe admittit.

7. Respondetur fundamentis negativæ.

Sed retentâ ſecundâ ſententiâ, quæ verum dominium fructuum Epiſcopis, & cæteris clericis tribuit, non obſtant prioris ſententiæ fundamenta. Non primum, cui ut ſatisfaciamus, notandum eſt, dominium triplex eſſe. Primum abſolutum & plenum, quod tantùm Deus ut Dominus univerſalis in omnibus rebus obtinet: ſecundum verò nuncupatur medium, quod homo in ſuis rebus ad diſponendum de illis habet: tertium vocatur infimum, quod habet Rex in bonis ſubditorum ad diſpenſationem pro communi utilitate. Unde dicendum eſt, textus *in dicto cap. cùm ſecundum, cap. tua, de decim. cap. cùm ex te, de elect. lib.* 6. accipi de dominio pleno, & abſoluto: at verò in præſenti agimus de dominio medio; unde nihil impedit, quin in fructibus eccleſiaſticis Deus dominium abſolutum, beneficiarii verò dominium medium obtineant. Nec obſtat ſecundum fundamentum negativæ ſententiæ, deductum ex auctoritatibus D. Hieronymi, Bernardi, & aliorum; nam textus illi procedunt tempore primitivæ Eccleſiæ, cùm bona omnia in communi poſſidebantur, ante diviſionem ſancti Simplicii, de qua *in cap. quatuor*, *cap. de redditibus*, 12. *q.* 2. quam temporum diſtinctionem, & varietatem illuſtravi *in cap.* 1. *cap.* 3. *de prabend.* & neviſſimè juxta diverſitatem temporum, & provinciarum illuſtrat D. Joſephus de Retes *dicto cap.* 12. Cùm enim adhuc bona, quæ in communi poſſidebantur, diviſa non eſſent, ſi ex eis Epiſcopi, aut clerici ultra ſibi neceſſaria percipiebant, furtum perpetrabant. Ad idem tempus referendi ſunt textus *in dicto cap. Epiſcopus* 7. *cap. duo ſunt*; nam cùm adhuc beneficia inſtituta non eſſent, non poterant clerici ex bonis ipſis communibus ultra neceſſaria ſibi accipere; poſtquam verò beneficia inſtituta fuerunt, veri domini ſunt fructuum ipſorum. Nec obſtat ultimum fundamentum, cujus duæ ſunt partes. Prima negat clericis facultatem diſponendi inter vivos: altera eandem facultatem negat morientibus; ſed non exinde deducitur, clericos dominium fructuum non habere. Sunt quippe clerici domini reddituum ſuorum beneficiorum, ſed impediuntur de eis in profanos uſus diſponere; quia facultas diſponendi de ipſis reſtricta fuit per ſacros canones, ita ut nec teſtamento, nec inter vivos de his, quæ ſuperſunt, diſponere poſſint, ut dicemus *in titulo ſequenti*, *cap.* 1. *cap. cùm in officiis.* Nec novum eſt, ut qui dominium alicujus rei habet, de ea diſponere non poſſit *ex principio*, & *toto titulo Inſtitut. quibus alienare licet*; quod contingit fideicommiſſario, qui ante reſtitutionem dominus eſt, *l. fin.* §. *ſin autem, C. communia de legat.* in ſervo, cui ſub conditione libertas relicta eſt, qui interim hæredis eſt, licèt ab ipſo alienari non poſſit, *l. generaliter*, §. *ſub conditione, ff. qui & à quibus*, *l.* 1. §. *in ſervis, ff. ad Syllanianum.* Unde rectè dominium fructuum beneficiorum ſtare poteſt penes clericos, licèt diſpoſitio limitata, & reſtricta ſit per ſacros canones. Improbandus tamen eſt Navarrus *ubi ſuprà*, qui cenſuit, clericos profanè expendentes in vita fructus proprii beneficii, ad reſtitutionem teneri; nam ſi reſtituere deberent prædictos fructus, maximè quia res alienas, aut injuſtè poſſeſſas alienarent, vel in alios uſus, quàm eos, ad quos deſtinatæ erant, conſumerent: quibus ex capitibus reſtitutionis obligatio naſci ſolet, *cap. ſi res aliena* 14. *q.* 6. Quod autem neutrâ ex his rationibus clerici teneantur, ex eo evincitur, quia fructus iſti ratione dominii ad ipſos pertinent, ut probatum manet; & percipiunt eos juſto titulo, videlicet diviſionis, & adjudicationis, cujus fiunt participes mediante canonica inſtitutione: nec eo caſu, quo in profanos uſus expendunt, peccant contra legem juſtitiæ, ſed tantùm contra legem charitatis, juxta quam ſtrictiùs ipſi tenentur ſuperfluum in pauperes erogare, quàm laici. Facit etiam, nam ſi ipſi contra juſtitiam peccarent, daretur actio Eccleſiæ, vel pauperibus ad reſcindendam ipſam alienationem, & bona recuperanda, ut contingit fideicommiſſario in caſu ſuprà relato: ſed nulla actio competit Eccleſiæ, vel pauperibus ad recuperanda bona ita profusè expenſa: igitur quia talis diſſipatio non fit contra legem juſtitiæ, & per conſequens non manet reſtituendi obligatio. Proſequuntur Sarmientus *ubi ſuprà*, Hurtado *de congrua ſuſtent. reſol.* 1. *per totam.* Manet ergo, dominos eſſe bonorum, quæ intuitu Eccleſiæ acquiſierunt, & nullo modo donationes, ſimileſve alienationes eb eis factas irritari poſſe, licèt verum ſit, eos mortaliter peccare contra præceptum charitatis, profusè diſſipando, ut pluribus relatis docet Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum*, *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 26. Omninò videndus eſt D. Joſephus de Retes *in aureo tractatu de donationibus*, *c.* 12. *per totum.*

TITULUS

TITULUS XXVI.

De teſtamentis.

CAPUT I.

Gregorius [a] *Anthemio Campaniæ Subdiacono.*

QUORUMDAM ad nos relatione pervenit, quod [b] Importunus [c] Attellanæ civitatis Epiſcopus, dum de hac luce [d] migraret, condito teſtamento, in octo unciis totius [e] ſubſtantiæ ſuæ nurum [f] ſuam hæredem inſtituerit, & Eccleſiam ſuam in reſiduis [g] quatuor. Hortamur ergo experientiam tuam, ut ſolitâ inquiſitione diſcutias, & quicquid Eccleſiæ ipſius eſſe [h] patuerit, à qualibet perſona detineri nullatenus patiaris, niſi hoc ſolum, quod eum ante Epiſcopatus ordinem proprium habuiſſe conſtiterit. Quidquid verò vel antè Eccleſiæ ipſius eſſe cognoveris, vel in [i] Epiſcopatus ordine prædictum Epiſcopum acquiſiiſſe, in ejuſdem Eccleſiæ conſervetur [j] dominio, ne quiſquam exinde aliquid uſurpare qualibet occaſione præſumat. Clerum verò, plebemque ejuſdem Eccleſiæ cum omni te volumus inſtantia commonere, quatenus præficiendum ſibi ſine dilatione aliqua [k] eligant ſacerdotem, qui Clerum, plebemque, vel res Eccleſiæ ipſius cauta, regularique valeat obſervatione diſponere. Pariter etiam Clerum, plebemque ipſius Eccleſiæ, vel quæ ei unitæ ſunt, Cumanæ inſtantiùs commoneto, quatenus & ipſi omni morâ, dilationeque poſtpoſitâ aptum ſibi eligere debeant ſacerdotem, ne diu, & tali præſertim tempore, Paſtoris proprii ſint regimine deſtitutæ.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] In hac ſexta collectione textus hic tribuitur Gregorio IX. in aliis Gregorio III. ſed malè, cùm auctor ejus ſit Gregorius Magnus *lib. 7. epiſt. indict. 5. epiſt. 52.* ex quo regeſtro ita reſtituo integram, & epigraphen hujus textus. De Anthemio Subdiacono jam nonnulla notavi *in cap. 3. de elect.*

[b] *Importunus.*] Cui etiam, ſuppreſſo nomine dignitatis, reſcribit idem Gregorius *lib. 2. epiſt. 10.*

2. [c] *Attellanæ.*] Attella civitas eſt Campaniæ, vulgò *S. Arpino*: habuit Eccleſiam Cathedralem jam à primis Eccleſiæ ſæculis: ex ejus Epiſcopis primus ſubſcripſit Synodo Romanæ ſub Hilario; & Felix tertiæ Synodo Romanæ ſub Symmacho, ut refert Carolus à ſancto Paulo *lib. 1. Geograph. ſacr. fol. 55.*

3. [d] *Migraret condito teſtamento.*] Plerumque enim teſtamenta fiunt in ipſo vitæ exitu. Concilium Salzeburg. tempore Martini V. *can. 28.* Non obſtante conſuetudine, quæ potiùs eſt corrupteia, ubi jura teſtamentorum factionem non prohibent. Etiam in lecto ægritudinis conſtitutus legare, diſponere & ordinare poteſt de bonis ſibi collatis à Deo piis locis, aut aliis; unde ſuprema conteſtatio dicitur *in l. 20. §. ult. ff. de teſtam.* ultimum elogium, ultimus ſermo, poſtrema vox, ut probat Briſſonius *de verb. ſignif. verbo Teſtamentum.* Ea enim, quæ in teſtamento diſponuntur, eo animo relinquuntur, ut poſt mortem habeant effectum: unde Conſultus *in l. 1. ff. qui teſtamenta*, teſtamentum ita diffinit, ut ſit juſta voluntatis noſtræ ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult; morte enim teſtamentum confirmatur, nec antea viventis datur hæreditas, *l. 1. ff. de hæreditate, l. 2. §. interdum, ff. de vulgari*: confirmatur enim morte, *l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ.* ibi: *Poſtquam jam velle non poſſunt*: proœmium tituli 1. *partit. 6.* ubi Gregorius *gloſ. 2.* unde rectè arguebat D. Paulus ad Hebræos *cap. 9. verſ. 16. & 17.* his verbis: *Ubi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt, aliquin nondum valet, dum vixit qui teſtatus eſt.* Quæ verba tranſcripſit Pontifex *in cap. cùm Martha, de celebrat. Miſſarum*, & explicuit Lactantius *lib. 4. divinarum inſtit. cap. 20.* unde ſupervacua erat cautio illa teſtatorum, quâ diſponebant, ut tunc demùm ille, aut ille hæres eſſet, cùm decederent, de qua Salvianus *de avarit. fol. 126.* ait: *Sed in teſtamento ipſo providentiſſimè caves, & ſolicitè ac diligenter inſcribis: Quando ego ex rebus humanis exceſſero, tunc mihi chariſſime hæres eſto.* Notarunt Ritherurſius *ibi*, Mancinus *de triplici juris collat. cap. 227.* Carranza *de partu, tit. de moriente*, & infrà dicemus *in cap. Raynutius.*

4. [e] *Totius ſubſtantiæ.*] Id eſt patrimonii, cenſus, ſeu fortunæ; paſſim enim in jure ſubſtantia accipitur pro cenſu, ſeu patrimonio, *l. cogi 16. ff. ad Trebellianum, l. 51. ff. de petit. hæredit. l. 3. §. nunc videamus, ff. de ſuſpect. tut. l. in duplicibus, ff. ad leg. Falcid. l. Lucius, §. Lucius, ff. ad Trebellianum, l. Julianus, ff. qui, & à quibus, l. Titia, §. Lucius, ff. de legat. 2.* Briſſonius *de verb. ſignif. verbo Subſtantia.*

5. *Nurum ſuam hæredem inſtituit.*] Quæ inſtitutio duplici ex capite impugnari poteſt. Primò ex lege Voconia, quâ cautum fuit, ne quis fœminam hæredem faceret ultra quadrantem, ſive ut Diocaſius ſcribit *lib. 56.* ultra viginti quinque millia feſterc. quæ quarta pars eſt bonorum ejus, qui cenſus dicitur.

Digitized by Google

dicitur. De ea D. Auguſtinus *lib. 3. cap. 21.* ibi: *Nolebant divites fieri fœminas. Intolerabilius nihil eſt, quàm fœmina dives.* Et *l. qui concubinam 29. §. cùm ita, de legat. 2.* ex Quintiliano *declamat. 264.* probat Balduinus *ad eandem legem Voconiam*: ex Livio, Cicerone, & Gellio probat Covar. *in cap. Raymundus, in princip. num. 35.* ad quam legem Voconiam obſervo ſpectare legem *codicillis 18. §. 1. de annuis legat.* ibi: *Sempronia ſoror ex triente*; & ibi: *Abſtinuerat.* Secundò inſtitutio hæc impugnari poterat ex eo, quia filii ſpurii hæredes inſtitui non poſſunt à clericis, *authem. ex complexu, C. de inceſt. nupt. l. 10. tit 13. p. 6. l. 10. tit. 5. lib. 3. fori, l. 10. Tauri, l. 6. tit. 8 lib. 5. recopil.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 4. num. 45.* & *lib. 2. cap. 11.* Peregrinus *de fideicom. art. 11. num. 67.* & *de jure fiſci lib. 3. tit. 18.* Caſtillo *lib. 5. controverſ. cap. 67.* Borellus *de Magiſtr. lib. 1. cap. 7.* & *lib. 2. cap. 2.* & *de præſtant. Regis, cap. 30. num. 30.* Flores à Mena *q. 16.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiarum, lib. 2. cap. 17. num. 7.* Valenzuela *conſil. 10.* Sed per nurus perſonam hæreditas perveniebat ad filium ſpurium: Igitur ſuſtineri non poterat inſtitutio, *ex l. quare 38. ff. de bonis libert. l. ſi poſtulante 67. §. fin. ff. ad Trebellianum, l. nec per ſe, C. de hæred. inſtit.* docuit latè Marienzo *in l. 6. gloſ. 8. num. 27. tit. 8. lib. 5. recop.* Quibus difficultatibus antequam ſatisfaciamus, ſciendum eſt primis Eccleſiæ naſcentis temporibus habentes filios fideles, non accuſatione luxuriæ natos, potuiſſe in Epiſcopos eligi, & conſecrari, juxta D. Paulum *ad Timotheum cap. 13.* ibi: *Fidios habentem*; relatum *in cap. 1. 26. diſtinct.* & ſupponitur *in cap. ſint manifeſtæ*, ibi: *Aut filios*; & *cap. Epiſcopus qui filios*, 12. q. 2. & aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epit. lib. 4. tit. 25. & 37.* Probant Barboſa *de poteſt. Epiſcop. 1. p. tit. 2. gloſ. 4.* Baronius *tom. 1. anno 58. num. 13.* Lemaiſtre *de inſtit. Epiſc. lib. 1. cap. 6.* Quod prohibitum fuit, ne filiorum amore bona Eccleſiæ dilapidarent, primò à Pelagio *in cap. Carthaginenſis 17. 61. diſt.* & ſucceſſoribus, *in cap. primò, cap. de Syracuſana, 28. diſt.* & à Juſtiniano *in Novella 123.* Sed mox antiqua conſuetudo renovata fuit, ut conſtat *ex dicto cap. qui filios.* Similis etiam varietas circa eos, qui concubinam habuerunt, in Epiſcopos eligendos, contigit: primis enim temporibus eligi non poterant in Epiſcopos, qui aliquando concubinam habuiſſent; ſed ſequentibus ſæculis id permiſſum fuit, *cap. fin. 51. diſt.* unde præſens textus exaudiendus eſt de Epiſcopo filium illegitimum habente: nam ſi filius eſſet legitimus, ipſum inſtitueret hæredem; immò ſi nurum inſtitueret, eo præterito, teſtamentum nullum eſſet, *l. inter cætera, cum vulgatis, ff. de liber. & poſthumis*: niſi dicamus, filium legitimum, ſed jam prædefunctum fuiſſe. Nec tunc obſtat, quod de lege Voconia dicebamus; nam jam pluribus retrò annis abrogatum fuiſſe conſtat *ex §. cæterùm, Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ.* & docuerunt Cujacius *lib. 31. qq. Papin. in l. in multis 9. ff. de ſtatu homin.* Antonius Auguſtinus *de legibus, cap. 1. de lege Voconia*, Balduinus *eodem tractatu.* Nec obſtat alia pars ipſius difficultatis; nam licèt Epiſcopi, aut clerici non poſſent hæredes inſtituere filios illegitimos, poterant tamen inſtituere nurus, ſeu generos; nec talis inſtitutio fraudis ſuſpicione argui poteſt, ex ratione textus *in l. fin. ff. de his quibus ut indign.* ibi: *Si gener ſocrum hæredem reliquerit, tacitus fideicommiſſi ſuſpicionem ſola ratio paterna affectionis non admittit.* Nec lucrum quod provenit ex hac hæreditate venit in conſiderationem; ſiquidem immediatè non capitur à patre, ſed propter perſonam conjugis: & ita filii incapacitas non attenditur, argumento legis *ſi is qui 6. ff. de vulgar. l. ſi is qui, ff. de liber. legat. l. 24. ff. ad legem Corneliam de falſis*: docent Covar. *in 4. p. 2. cap. 8. §. 1. num. 13.* Antonius Gomez *in l. 9. Tauri, num. 18.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 16.* Larrea *deciſ. 95. per totam*, Valenzuela *conſil. 7.*

6. *In reſiduis quatuor.*] Plerumque enim teſtatores hæreditatem ſuam in duodecim uncias dividunt, & ita ad aſſem perveniunt, *l. interdum 13. §. 1. l. ſervus 50. §. ult. ff. de hæred. inſtit. §. hæreditas, Inſtit. eodem tit.* quæ diviſio dicitur ſolennis *in d. l. 13. §. 1.* quia Romani ſemper uti ſolebant aſſe, ut probant Mariana *de pander. cap. 2.* Vulteius, Balduinus, & alii Inſtitutarii *in dicto §. hæreditas*, Duarenus *lib. 2. diſput. cap. 36.* cujus moris rationem reddit Hieronymus Magius *lib. 1. Miſcel. cap. 15.* Partes aſſis ſunt, prima uncia, totius aſſis pars duodecima: ſextans, quaſi ſexta pars aſſis: tres unciæ appellantur quadrans, quaſi quarta pars aſſis: quatuor unciæ triens, quaſi tertia pars aſſis: quinque unciæ, quincunx: ſex, ſemis: ſeptem, ſeptunx: octo, bes: novem, dodrans: decem, dextans: undecim, deunx: duodecim, as. De eis Juvenal. *ſatyr. 1.*

Unciolam Proculeius habet, ſed Gilo deuncem.

Uncia etiam in minutiores partes dividebatur, veluti in ſemunciam, cujus mentio fit *in l. Papinianus 8. §. quoniam, ff. de inoffic. l. item 17. §. 1. ff. de hæredib. inſtit.* Rurius ſemuncia in tres ſextulas, & una ſextula cum dimidia dicebatur ſicilicus, cujus mentio fit *in l. liberto 22. §. filia, ff. de annuis legat.* Unde Epiſcopus in præſenti caſu de aſſe integro diſpoſuit, nurum inſtituendo in octo uncias, Eccleſiam verò in reliquis quatuor.

7. *Ipſius eſſe paterit.*] Conſonant textus *in cap. 1. 12. quæſt. 5. cap. ſint manifeſtæ 12. quæſt. 1.* pro quorum jurium expoſitione Gloſſa *in d. cap. 1.* Panormitanus *in cap. cùm eſſes, num. 24. hoc tit.* Bertachinus *de Epiſcopo, p. 4. cap. 4.* Barboſa *in cap. 3. columna 2. de pecul. cleric.* docent, onus hoc probandi bona intuitu Eccleſiæ fuiſſe acquiſita, non ſemper incumbere Eccleſiæ, aut hæredibus Epiſcopi, ſed poſſeſſorem bonorum ſimilium transferre onus probandi in adverſarium, ut in aliis judiciis evenit: ſed verius credo, ſemper onus hoc probandi incumbere hæredibus Epiſcopi; quia à jure præſumitur, omnia bona ab Epiſcopis, vel clericis acquiſita poſt conſecrationem, intuitu Eccleſiæ fuiſſe quæſita, ut ſuperiori titulo probavi; unde ob hanc juris præſumptionem, quâ Eccleſia ſemper nititur, onus probandi incumbit hæredibus Epiſcopi. Ut autem omnis ambiguitas tollatur, in jure cautum eſt, ut Epiſcopus ante conſecrationem teneatur facere inventarium omnium rerum quæ poſſidet, ut conſtet poſtea acquiſita, intuitu Eccleſiæ fuiſſe quæſita, *cap. manifeſtæ, cap. ſint manifeſtæ, 12. quæſt. 1.* Solorzanus *lib. 3. de jure Indiar. cap. 11. num. 6.* & non ſolùm Epiſcopum regularem, verùm & ſæcularem debere inventarium hoc conficere, latè probat Parexa *de inſtrum. edit. tit. 5. reſol. 5.*

8. *In Epiſcopatus ordine.*] Ex his verbis apertè probatur, Epiſcopatum eſſe ordinem diſtinctum à Presbyteratu, & aliis gradibus ſacris; quod etiam probatur *ex can. 1. 2. 68. & 69. Apoſtolor. cap. Epiſcopus cùm ordinatur, 23. diſtinct. cap. Epiſcopi, cap. 5. 64. diſt. cap. 1. verſ. etſi in hoc, 32. diſtinct. cap. ſi ſervus, 54. diſtinct. cap. illud, 77. diſt. cap. Diaconus, 93. diſt. cap. quotiens 5.* ubi Gloſſa, *verbo Sui ordinis, de purgat. canonic.* Quomodo autem id procedat in ſententia eorum, qui tenent ſeptem tantùm gradus dari in Sacramento Ordinis, exponunt

Sebaſtianus

Sebaſtianus Cæſar *de Eccleſ. hierarch quæſt.* 4. §. 3. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. part.* 1. *cap.* 2. & 2. *part. alleg.* 1. *num.* 18. Hallierius *de ſacris electi. ſectione* 1. *de numero Ordinum.*

9.] *Conſervetur dominio.*] Immò hæc bona ſucceſſori debent reſervari, *cap. illud*, 12. *quæſt.* 2. *cap. præſenti, de offic. Ordin. lib.* 6. *cap. quid ſuper, de elect. eod. lib. cap.* 4. *de conſtit. in* 5. *compil.* cujus verba dedi in calce textus *in cap.* 45. *de elect.* Igitur non Eccleſiæ viduatæ competunt. Hujus opinionis plures Doctores refert Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 6. ubi varia congeſſit de ſpoliis Epiſcoporum: ſed pro temporum, & provinciarum varietate textus hos expoſui *in cap.* 4. *de ordin. num.* 7.

k *Eligant.*] Temporibus enim Gregorii Magni electio Epiſcoporum ſpectabat ad Clerum cum collaudatione plebis, ut probavi *in cap.* 2. *de elect.*

COMMENTARIUM.

10. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX hac D. Gregorii epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Epiſcopus de rebus patrimonialibus teſtamentum facere poteſt, de rebus verò intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtari non valet.* Probant eam textus *in cap. Epiſcopus* 19. *cap. ſint manifeſtæ, cap. manifeſta* 12. *quæſt.* 1. *cap. Epiſcopus* 34. 12. *quæſt.* 2. *cap. placuit* 1. *cap.* 3. 12. *quæſt.* 3. *cap. nulli* 1. *cap. obitum, cap fixum, cap. ſi Epiſcopus* 12. *quæſt.* 5. *cap. cùm multæ* 12. *quæſt.* 8. *cap. relatum* 12. *hoc tit. cap. cùm dilectus, de jurepatron. cap. ſi quis Epiſcopus* 5. *cum ſeq. de hæretic. cap.* 8. *hoc titulo, in* 1. *collect. cap* 1. *de ſucceſſ. ab inteſt. cap.* 3. *eod. titulo, in* 1. *collect.* Gregorius noſter *lib.* 9. *epiſt.* 1. ibi: *Quicquid prædictus pater tuus Epiſcopatus ſui tempore de proprio Eccleſiæ conſtituerit conquiſiſſe, ne tollas, quia & ſacrorum canonum legibus noſcitur eſſe diffinitum, ut in his, quæ Antiſtes Epiſcopatus tempore acquiſiverit, non alius niſi ſola ſuccedat Eccleſia.* Concil. Hiſpal. *can.* 1. & 5. Agathenſe *can* 33. Tolet. 9. *can* 7. & 10. Concilium Francofordienſe *can.* 41. *Et hæredes, vel propinqui Epiſcopi, res quæ ab Epiſcopo ſunt adquiſitæ, aut per compariationem, aut traditiones, poſtquam fuerit ordinatus, nequaquam poſt ejus obitum hæreditare debeant, ſed ad ſuam Eccleſiam revertantur. Illæ autem, quas priùs habuit, niſi traditionem ad Eccleſiam ex eis fecerit, hæredibus, & propinquis ſuccedant.* Pariſienſe ſub Ludovico *lib.* 1. *can.* 16. Carthag. 3. ſub Siricio *can.* 3. Alemanicum ſub Conrado celebratum anno 1225. *can.* 5. Oxonienſe in Anglia, *can.* 27. quorum verba referunt Creſpetius *in ſumma, verbo Teſtamentum*, Ant. Auguſtin. *lib.* 15. *epiſt. jur. tit.* 45. *authent. Licentiam, C. de Epiſcop. & cleric.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña & Barboſa *in collect. & ſelect.* idem Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 114. P. Gregorius *lib.* 3. *partit. titul.* 22. *cap.* 4. Borellus *tom.* 3. *deciſ. tit.* 20. Quintanaduenas *lib.* 2. *eccleſiaſticar. num.* 19. Valenzuela *conſil.* 98. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 1. Covar. & Cujacius *in præſenti*, Turretus *diſſert.* 20 *jurid.* Montalvo *in l.* 3. *tit.* 5. *lib.* 1. *legum fori*, Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 4. *dub.* 1. Ferro Manrique *de different. cap.* 157. Luduvelius *de ultimis volunt. fol.* 19. & 194. Murga *tom.* 1. *diſquiſit. tract.* 4. *diſquiſit.* 5. D. Joſephus de Retes *de donat. cap.* 12.

11. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed adversùs hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Qui dominium rerum ſuarum perfectum habent, non ſolùm in vita, verùm & teſtamento de illis diſponere valent, permittente lege decemvirali ita conceptâ: *Paterfamilias uti legaſſit ſuper pecunia, tutelave ſuæ rei, ita jus eſto.* Cujus legis mentio extat apud Pomponium *in l. verbis* 120. *ff. de verb. ſignific.* Ulpianum *in fragment. tit.* 11. §. 14. Juſtinianum *in novel.* 22. *de nuptiis, cap.* 2. & *in princip. Inſtit. de lege Falcid.* & alios, quos refert Jacobus Gothofredus *ad ll. XII. Tabul. tabul.* 5. Sed Epiſcopi habent verum, & perfectum dominium bonorum, quæ intuitu Eccleſiæ acquiſierunt, adeo ut ſi inter vivos ea diſſipaverint, ad reſtitutionem non teneantur. D. Thomas *quodlibet.* 6. *quæſt.* 8. *art.* 12. ibi: *De aliis verò bonis, ideſt intuitu Eccleſiæ adquiſitis, non committitur peccatum, niſi per abuſum; ſicut & de patrimonialibus dictum eſt.* Latè probavi ſuperiori titulo, & fundat Villaroel. *tom.* 1. *regim. Eccleſ. p.* 1. *quæſt.* 3. *artic.* 4. Igitur ſicut de illis inter vivos diſponere poſſunt transferendo eorum dominium, ita etiam & teſtamento. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam is poteſt donare cauſâ mortis, qui teſtamentum facere valet, *l.* 1. §. 1. *ff. de tutel. & rationibus*, *l. filius* 7. §. *paria autem*, *ff. de donat. l.* 10 *C. qui teſtamenta.* Sed Epiſcopi donare poſſunt cauſâ mortis, *cap. ad hæc*, ubi dicemus, *infrà hoc titulo*: ergo & teſtamentum facere de ipſis bonis intuitu Eccleſiæ adquiſitis. Fulcitur ſecundò hæc difficultas ex eo; nam ſi Epiſcopi teſtamentum valeret dumtaxat pro rebus patrimonialibus, non verò pro rebus intuitu Eccleſiæ adquiſitis, ſequeretur Epiſcopum decedere teſtatum pro parte, videlicet pro bonis patrimonialibus; & inteſtatum pro parte, videlicet pro bonis adquiſitis intuitu Eccleſiæ; quod naturaliter inter ſe pugnat, *l. jus noſtrum* 7. *ff. de reg. jur. l.* 1. §. *ſi ex fundo*, *l.* 13. §. 2. *l.* 35. *ff. de hæred. inſtit.* Ergo teſtamentum ab Epiſcopo factum, aut debet ſuſtineri pro omnibus rebus, aut pro omnibus infirmari.

12. DE HIS QUI TESTAMENTUM FACERE NEQUEUNT.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus rationem Interpretes ex eo deducunt, quia cùm Epiſcopi non ſint domini fructuum, quos percipiunt intuitu Eccleſiæ, ut docent plures, quorum nomenclaturam, & fundamenta retuli ſuperiori commentario; ideo de eis teſtamentum facere nequeunt: ſed cùm verior ſit contraria ſententia, quam latè in prædicto commentario probavi, videlicet verum dominium in eiſdem fructibus Epiſcopos habere, hæc ratio ſuſtineri non poteſt. Eâ igitur omiſſâ, ut veram aſſignemus, præmittendum eſt, omnes illos teſtamentum facere non poſſe, quibus aliqua lege ſpeciali prohibitum eſt; unde teſtamenti factionem activam, eſſe de gentium permiſſorum, vulgò docetur argumento textus *in l. metus* 13. §. 1. *ff. de procurat. l. cùm Prator* 12. *ff. de judiciis*, *l.* 1. *ff. de teſtibus*, *l. hos accuſare* 12. *ff. de accuſat.* Quod agnovit Alfonſus noſter *in l.* 13. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Todos aquellos aquien no es defendido por las leyes de eſte libro, pueden hazer teſtamento.* Docuerunt Duarenus *ad titul. qui teſtamenta, cap.* 2. Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 5. Graſſus *de ſucceſſ.* §. *teſtamentum, quæſt.* 20. *à num.* 1. Treutl. *volum.* 2. *diſputat.* 1. *theſi* 2. Pichardus *in rubric. de teſtam.* Hunnius *in Encyclop. tit. de teſtamentis*, Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 22. *cap.* 4. Luduvelius *de ultimis volunt. in princip.* D. Joſephus de Retes *lib.* 1. *epiſcul. cap.* 22. Prohibitum tamen eſt teſtamentum facere aliquibus naturâ ipſâ, aliis lege civili, aut canonicâ. Naturâ prohibentur, qui voluntatem, aut ſanam mentem non habent, ut impuberes, *l. quâ ætate* 5. *ff. de teſtam.* §. *præterea*, *Inſtit. quibus non eſt permiſſum*: docent plures relati à Narbona *de ætate, anno* 14. *quæſt.* 46. Pinellus *lib.* 2. *ſelect. cap.* 10. *num.* 53. in qua parte notandi ſunt textus *in l. tam is, ff. de donat. cauſâ mortis, juncta l.* 1.

§. 1. *ff. de tutel. & ration. l.* 6. *C. de teſtam. militis*, Ulpianus *in fragm. tit. de teſtam.* § *famina*, *l.* 3. *C. quando provocare*, *l.* 2. §. *per contrarium*, *ff. de his quib. ut indign. l.* 10. §. *ult. ff. de capitis*, *juncta l. lex Cornelia*, *ff. de vulgari*, *l. Stichum* 95. §. *adito*, ibi: *Pecunia ex teſtamento pupilli*, *ff. de ſolut. l. mutui* 19. *ff. de teſtibus*, junctò Cujacio *ad Papin. lib.* 1. *de adult. in l.* 2. *ff. de accuſat. novel* 6. *Leonis*. Similiter furioſus, §. *furioſus*, *Inſtitut. quibus non eſt permiſſum*, *l. in adverſa* 17. *ff. de teſtam.* Donellus *d. libro* 6. *capite* 5. Circa quem notandi ſunt textus *in l. nec fideicommiſſa* 30. *ff. de legat.* 3. *junctâ l. Titia*, *ff. de naſſc. l.* 1. *ff. de juris & legit. hared. l.* 2. §. *in ſuis*, *de legitima ſucceſſ. in collatione legum Moſaic. l.* 1. *ff. de bonor. poſſeſſ. furioſ. l.* 12. §. *ſi impubes*, *ff. de inſtit. l. ult. ff. de bonor. poſſeſſ. l. pro parte*, *ff. ad ſervis.* celebris locus Valerii Maximi *lib.* 7. *de teſtam. cap.* 8. Lege civili prohibentur teſtamentum facere, primò prodigi, *l. is qui bonis* 18. *ff. qui teſtamenta*, §. *item prodigus*, *Inſtitut. quibus non eſt permiſſum*, Donel. *in l.* 6. *ff. de verb. obl.* Notandi tamen ſunt textus *in l. Imperator* 30 *ff. ad Trebel. l. l. Antiſtius* 62. §. 1. *de acquir. hæredit.* Secundò ſervi, *l. ſi filius*, *ff. qui teſtamenta*, ubi obſervandi ſunt textus *in l.* 2. *C. de edicto D. Hadriani*, *l. in bello* 12. §. *Codicillis*, *ff. de captivis*, Ulpianus *in fragment. tit.* 20. §. *ſervus*, *nov. l.* 38. *Leonis*, & elegans locus Plinii, quem exponit Cujacius *tractat.* 2. *ad Afric. in l.* 107. §. 1. *ff. de legat.* 1. Tertò deportati, ultimoque judicio damnati, *l. ejus qui*, §. 1. *ff. de teſtamentis*, *l. qui*, *ult. ff. de pœnis*, *l.* 6. §. *ejus*, *ff. de injuſto rupto*. Quartò filius in ſactis paternis exiſtens, *l. qui in poteſtate* 6. *l.* 1 *filius*, *ff. qui teſtamenta*, *princip. Inſtitut. quibus non eſt permiſſum*: cui principio opponi poſſunt textus *in l. poſt mortem*, *ff. de adopt. l.* 2. §. *undecunque*, *ff. ad Tertyl. l.* 6. §. 4. *de ſtatulib. l.* 3. §. *idem* 9. *ff. de minor. l. filius* 18. *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. §. *ſed ſi filius*, *ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul. l. Ariſto*, *ff. de jure codicil. l.* 9. *&* 10. *ff. de injuſto rupto*, *l. avus* 79. *ff. de jure dot.* junctò Gothofredo *ibi*, *l.* 1. §. 7. *ff. de tabul. exhib. l.* 9. §. *fin. ff. de liber. & poſthum. l.* 1. §. *filius* 9. *ff. de ſeparat. bonor. l.* 1. §. 17. *ff. ad Tertyl. l.* 2. §. 3. *ff. unde legit. l. ille* 13. §. 2. *ff. ad Trebel. l. ſi ad patrem* 10. *l. ſi pater* 15. *ff. de juris & legit. l. ult.* §. *ſi filius*, *C. de bonis quæ lib.* Videndi ſunt D. Joſephus de Retes *d. cap.* 22. Marc. Aurel. Galbanus *de uſufruct. cap.* 9. *&* 10. Lege canonica prohibentur teſtamentum condere, primò monachi, & cæteri religioſi, ut dicemus in textu ſequenti: ſecundò uſurarii manifeſti, *cap. fin. de uſuris*, *lib.* 6. & Epiſcopi, & cæteri clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis. De Epiſcopis agitur in præſenti, de cæteris clericis *in cap. cum in officiis*, *hoc tit.*

13. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde jam apparet vera præſentis deciſionis ratio; ideo enim Epiſcopi teſtamentum facere nequeunt de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, quia hoc illis expreſsè prohibitum eſt ſacris canonibus, ut conſtat *ex d. cap. cùm in officiis*, ibi: *Quæ antiquis canonibus conſtat inhibitum*. Et ex noſtro Gregorio Magno *d. lib.* 9. *epiſt.* 1. ibi: *Quia & ſacris canonum legibus eſſe noſcitur diffinitum, ut in his, quæ Antiſtes Epiſcopatus tempore acquiſierit, non alius, niſi ſola ſuccedat Eccleſia*. Concil. Hiſpal. 1. *can.* 1. ibi: *Comperimus in canone*, &c. *cap. quia nos*, *cap. relatum* 12. *hoc tit.* ubi ſupponitur, hanc prohibitionem à ſacris canonibus provenire. Et ſi adhuc ſciſciteris, quanam ratione ducti Eccleſiæ PP. Epiſcopis inhibuerint teſtamentum facere de rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis? Reſpondeo rationem hujus prohibitionis aſſignari *in d. cap. cùm in officiis*, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos cognoſcimus recipiſſe*. Quam ibi illuſtrabimus: inde cùm Epiſcopi non exiguos, ſed amplos fructus ab Eccleſia percipiant, æquum eſt, ut cùm decedunt, non alios, quàm in ipſam Eccleſiam conferant. Rectè ergo Eccleſiæ Patres Epiſcopis, quamvis dominis, prohibuerunt teſtamentum facere de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis. Nec novum, aut inſolens eſt, ut qui dominium perfectum, aut irrevocabile bonorum habet, de eis in ultima voluntate diſponere non poſſit, ut rogatus rem aliquam poſt mortem reſtituere: licèt enim ille dominus ſit, *l. non dico* 66. *ff. de rei vind. l. arboribus* 12. §. *Julianus*, *verſ. Nam ſi fiant*, *ff. de uſufructu*, *l. ult. ff. de uſufructu earum rerum*, *l.* 2. §. *ſervi*, *ff. ad Senatuſcenſ. Syllan. l ſpecies* 5. *ff. de auro & argent. legat. l. ſtatuliberum* 9. *ff. de ſtatulib. l. generaliter* 29. §. *ſub conditione*, *ff. qui & à quibus*, docent Pinellus *in l.* 1. *p.* 2. *num.* 5. *C. de bonis matern.* pluribus relatis Caſtillo *de uſufructu*, *cap.* 30. *num.* 20. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 19. *num.* 4. tamen de ſimili re diſponere non valet, *l. quidam* 25. § *ſi quis filium*, *l. dodecim tabularum* 58. §. *ult. ff. ad Trebel.* Similiter & filiusfamilias, quamvis dominis peculii adventitii, non eſt permiſſum de eo teſtamentum facere, *l. penult. C. qui teſtamenta*. Sed cùm hæc prohibitio tota ſit juris poſitivi, poterit Pontifex diſpenſare, & Epiſcopis licentiam concedere diſponendi de hujuſmodi bonis. Covar. *in d. cap. cùm in officiis*, *num.* 20. Sanchez *lib.* 7. *ſummæ*, *cap.* 8. *num.* 48. Nec talis facultas unico actu finitur, imò uſque ad vitæ exitum eâ Epiſcopus uti poteſt. Sarmient. *de reſidat.* 4. *part. cap.* 4. Barboſa *de poteſt. Epiſcopi*, *allig.* 114. *num.* 26. Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 99. Mancinus *ſacri juris cenſurar. diſſert.* 7. *cap.* 20. Secundæ partis præſentis aſſertionis ratio in promptu eſt; aſſerimus enim, Epiſcopos de bonis patrimonialibus teſtamentum facere poſſe, quia cùm quoad illa bona nulla prohibitio adſit, meritò tanquam cæteri patresfamilias de eis diſponere poſſunt, *capite cùm dilectus*, *de jurepatron.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui facilè reſponderi poteſt ex ſuprà traditis; nam licèt verum ſit, Epiſcopos eſſe dominos fructuum, quos intuitu Eccleſiæ percipiunt; tamen de eis in teſtamento diſponere non poſſunt, quia id illis ex juſtis cauſis prohibitum eſt. Nec obſtat augmentum difficultatis, argumento deducto à donatione cauſâ mortis: nam illi ſatisfaciemus *in cap. ad hæc*, *infrà hoc titulo*. Nec obſtat ultimum augmentum hujus difficultatis, deductum ex eo, quod juxta præſentem deciſionem Epiſcopus deceſſat teſtatus, & inteſtatus. Nam hæc bona acquiſita ab Epiſcopo intuitu Eccleſiæ, non deferuntur ab inteſtato, ſed potiùs occupantur ab Eccleſia proprio jure, ut contingit in poſſeſſore majoratus, aut eo qui bona tenetur reſtituere poſt mortem. Nam licèt de illis non diſponat, de aliis tamen teſtamentum facere poteſt; nec ideo decedit pro parte teſtatus, & inteſtatus.

14. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Sed præſenti aſſertioni obſtat textus *in cap. Epiſcopus qui filios* 12. *quæſt.* 2. ubi Patres Concilii Agathenſis ſtatuunt Epiſcopum filios, aut nepotes non habentem extraneos inſtituere non poſſe, ſed Eccleſiam ipſam. Qui textus ſummè difficilis eſt; nam ſi accipiatur de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, quomodo inter filios, & nepotes de eis diſponere Epiſcopus valet? Si verò de bonis patrimonialibus, quomodo etiam inter extraneos de eis Epiſcopus non diſponit? Cui difficultati ut ſatisfaciant Gloſſa *ibi*, Covar. *in præſenti*, n. 4. Jul. Clarus

15. EXPONITUR CAP. EPISCOPUS 12. Q. 2.

verbo

verbo Teſtamentum, q.27. num.2. Graſſus *de ſucceſſ. verbo Teſtamentum, q.34.* affirmant, textum illum non continere præceptum, ſed conſilium, ita ut Epiſcopus bona patrimonialia poſſidens, filios autem, aut nepotes non habens, ex honeſtate teneatur Eccleſiam propriam hæredem inſtituere. Sed hæc ſolutio apertè convincitur ex ipſo canone 24. Concilii Agathenſis, ex quo textus tranſcriptus eſt; ubi eiſdem verbis utuntur Patres in eo canone, ac in aliis, in quibus præceptum injungunt. Cironius *in parat. ad hunc tit.* docet, quod licèt Epiſcopi de bonis patrimonialibus teſtamentum facere poſſint, attamen temporibus illius Concilii, ſi filios, aut nepotes non habebant, extraneos hæredes eos inſtituere non poterant, ſed omninò Eccleſiam inſtituere debebant. Sed etiam hæc interpretatio rejicitur *ex capite ſint manifeſta 12. q.1. capite fixum, 12. q.5.* & ex præſenti textu, ubi liberè, & abſolutè permittitur Epiſcopis diſponere de rebus propriis intuitu Eccleſiæ acquiſitis. Quare his ſententiis omiſſis veriùs dicendum eſt, PP. Concilii Agathenſis in eo canone neutiquam aſſerere Epiſcopum filios non habentem, Eccleſiam, non verò extraneos, debere hæredem inſtituere; ſed tantùm affirmare, Epiſcopum non poſſe aliquid de rebus Eccleſiæ oblatis alienare, vel diſtrahere. Si verò aliquid diſtraxerit, diſtinguendum eſſe, ita ut ſi filios, aut nepotes hæredes habuerit, ſimiles alienationes ſuſtineantur, compenſatione facta cum rebus ab Epiſcopo relictis; ſi verò filios, aut nepotes non habuerit, & extraneos hæredes inſtituerit, irrita ſit omninò talis alienatio, nec prædicta compenſatio admittatur. Quæ interpretatio facilè deducitur ex ipſo canone 33. ubi ita aiunt PP. *Epiſcopus, qui filios, aut nepotes non habens, alium quàm Eccleſiam reliquit hæredem, ſi quid de Eccleſia, non in Eccleſiæ cauſa, aut neceſſitate inſumpſerit, quod diſtraxit, aut donavit, irritum habeatur; qui verò filios habet, de bonis quæ reliquit ab hæredibus ejus indemnitatibus Eccleſiæ conſulatur.* Ex quibus verbis conſtat, in eo textu non agi de teſtamento ab Epiſcopo faciendo de bonis propriis inter filios, vel inter extraneos; ſed de rebus Eccleſiæ alienatis ab Epiſcopo, & quatenus compenſatione factâ ex rebus propriis Epiſcopi Eccleſiæ conſulendum ſit; quo modo textum illum acceperunt Patres Concilii Spalenſis 1. *can.* 1. his verbis: *Interea conſidentibus nobis in Eccleſia Spalenſi ſanctæ Hieruſalem, breve mancipiorum Eccleſiæ, quos libertaſſe viſus fuerat deceſſor tuus ſanctæ recordationis Gaudentius Epiſcopus, veſtri nobis Diacones obtulerunt: & non ſolùm quos libertaverat ibidem relegimus, ſed etiam quos proximis ſuis de familiis Eccleſiæ donaverat, in eodem brevi recenſuimus adnotatos. Qua de re canonum inſtituta conſuluimus, ſi talis libertas, aut tranſactio potuiſſet eſſe ſtabilis. Comperimus autem in canone, ut Epiſcopus, qui res proprias, exceptis filiis, & nepotibus, alteris, & non Eccleſiæ ſuæ dimiſerit, quidquid de Eccleſiæ rebus aut donavit, aut vendidit, aut quoquo modo ab Eccleſia tranſtulit, irritum haberetur. Et ideò ſi res prædeceſſoris tui Gaudentii Epiſcopi Eccleſiæ veſtræ non poſſidet, liberi qui ab eo facti ſunt, non ſunt abſoluti. Cæterùm ſi res illius in compenſationem Eccleſiæ veſtræ deſerviunt, illi prorſus maneant liberi; nam ſi (ut dictum eſt) præſtitum de ſuis rebus non fecit Eccleſiæ, damnum utique inferre non debuit. Propterea ergo de uno conſenſu omnes ſignificamus, magis humaniùs quàm ſeveriùs cogitantes, ut hi, quos conſtat tali conditione fuiſſe liberos, in jure Eccleſiæ maneant ut idonei; & peculium ſuum non aliis perſonis, ſed tantùm ſuis filiis derelinquant: ipſis quoque filiis, & nepotibus cum peculio ipſorum, quaſi idoneis in jure Eccleſiæ permanentibus, in extraneam eis perſonam non liceat quippiam tranſmutare; ſed ſi qui eorum ſine hærede diſceſſerunt, peculium eorum veſtræ proficiat Eccleſiæ.*

16. EXPONITUR CAN. 2. CONCIL. LUGDUN. 2.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in can. 2. Concil. Lugdun.* 1. ſub Pelagio II. celebrati, in illis verbis: *Ut teſtamenta, quæ Epiſcopi, vel Presbyteri, ſeu inferioris ordinis clerici, vel donationes, aut quæcunque inſtrumenta propriâ voluntate confecerint, quibus aliquid aut Eccleſiæ, aut quibuſcunque conferre videantur, omni ſtabilitate ſubſiſtant.* Ex quibus verbis pertè liquet, teſtamentum Epiſcopi, etiam ſine ulla ſolemnitate conditum valere: igitur quia Epiſcopi liberè poſſunt teſtamentum facere, nullâ adhibitâ diſtinctione inter bona matrimonialia, & acquiſita intuitu Eccleſiæ. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, verba illa exaudienda eſſe de teſtamento ab Epiſcopis, vel clericis facto de bonis patrimonialibus, non verò de bonis intuitu Eccleſiæ quæſitis; tantùm enim in eo canone agebatur de ſolennitate adhibenda in teſtamentis ab Epiſcopis, vel Presbyteris conditis, & de inſtrumentis donationis cauſâ ab ipſis confectis; an videlicet ſolemnitas legalis eſſet adhibenda? Et ſtatuunt PP. quod quomodocumque Epiſcopi, vel Presbyteri teſtamenta condiderint, aut inſtrumenta donationis confecerint, ipſorum voluntas rata ſit.

CAPUT II.

[a] Idem *Epiſcopo Caralitano.*

QUia [b] ingredientibus monaſterium convertendi [c] gratiâ, ulterius nulla ſit teſtandi licentia, ſed res eorum ejuſdem monaſterii juris [d] fiant, apertâ legis diffinitione decretum eſt. Quod cùm penè omnibus notum ſit, in magnam nos Graviniæ Abbatiſſæ monaſterii ſanctorum [e] Gravini atque Luxorii inſinuatio admirationem perduxit, quæ Siricam monaſterii ſui Abbatiſſam poſtquam regendi ſuſcepit officium, condito [f] teſtamento legata quibuſdam aſſeruit reliquiſſe. Et dum de ſanctitatis veſtræ ſolicitudine quæreremus, cur res monaſterio competentes ab aliis pertulerit detineri, communis filius Epiphanius Archipresbyter veſter præſens inventus reſpondit, præmemoratam Abbatiſſam uſque ad diem obitus [g] indui ſe monachica veſte noluiſſe, ſed in veſtibus, quibus loci illius utuntur [h] presbyteræ, permanſiſſe. Ad hæc replicabat prædicta Gravinia, hoc penè ex conſuetudine licuiſſe, adeo ut Abbatiſſam, quæ ante ſuprascriptam Siricam fuerat, talibus uſam fuiſſe veſtibus allegaret. Cùm ergo de qualitate veſtium nec nos

mediocriter cœpiſſemus ambigere; neceſſarium viſum eſt nobis, tam cum conſiliariis noſtris, quàm cum aliis hujus civitatis doctis viris, quid eſſet agendum de lege tractare. Qui tractantes reſponderunt: Poſtquam ſolenni more Abbatiſſa ab Epiſcopo *i* ordinata eſt, & in *j* monaſterii regimine per annos plurimos uſque ad vitæ ſuæ tranſitum præfuit, veſtis qualitatem ad culpam fortè Epiſcopi reſpicere, qui *k* eam ſic eſſe permiſerit; non tamen potuiſſe monaſterio præjudicium irrogare, ſed res ipſius eidem loco, ex eo, quod illuc ingreſſa, & Abbatiſſa conſtituta eſt, manifeſto jure competere. Et ideo quia ex dimiſſis illicitè rebus Xenodochium poſſeſſionem aſſerit indebitè retinere, his vos *l* hortamur affatibus, ut quia & monaſterium, & Xenodochium ipſum in veſtra eſt *m* civitate poſitum, omni curâ, ac ſtudio providere debeatis, quatenus ſi poſſeſſio ipſa ex nullo præcedenti contractu, ſed ex eo memoratæ Siricæ legato deſcendit, antedicto monaſterio, poſtpoſito ſtrepitu, vel excuſatione *n* reddatur. Si verò ex alio fortè dicitur obtinuiſſe contractu, aut fraternitas veſtra inter partes cognitâ veritate, quod legalis ſuaſerit ordo definiat, aut mutuo ſibi conſenſu arbitros eligant, qui earum valeant allegationes diſcindere. A quibus quidquid fuerit ſtatutum, ita veſtra proviſione ſervetur, ut nullum inter venerabilia loca jurgium remaneat, quæ magnoperè alternâ pacis ſunt fovenda concordiâ. Alia igitur omnia, quæ teſtamento prænominatæ Siricæ detinentur, quippe quod nullum eſſe legali ſanctione permittitur, neceſſe eſt ut juri monaſterii fraternitatis veſtræ ſolicitudine ſacerdotali per omnia ſtudiosè reparentur: quia imperiali *o* conſtitutione apertè ſancitum eſt, ut ea quæ contra leges fiunt, non ſolùm inútilia, ſed etiam pro infectis habenda ſint.

NOTÆ.

1. [a] *Item.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & in hac ſexta legitur tantùm, *Gregorius*; ſed tam inſcriptionem, quàm litteram textus reſtituo ex Regeſt o epiſtolarum D. Gregorii, ubi *lib* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 7. reperitur hic textus, & ejus principium refertur à Gratiano *in c. quia ingredientibus* 19. *q.* 3. De Epiſcopo hoc Ianuario, & ejus diœceſi nonnulla notavi *in cap. niſi cùm pridem, de renunc.*

2. [b] *Quia ingredientibus.*] Cum effectu videlicet, & ingreſſu irrevocabili, qui contingit per profeſſionem validam, ut communiter exponunt Doctores *in præſenti, & in authent. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.* quos ſequitur Sotomayor *in relect. ad textum in d. cap. quia ingredientibus*: ſed perperam, nam textus *in dicta authentica ingreſſi*, ad quam reſpexit Gregorius in præſenti, procedit in monachis tantùm ingreſſis, ut apertè conſtat ex illis verbis: *Ingreſſi monaſteria, ipſo ingreſſu ſe, ſuaque dedicant Deo: nec ergo de his teſtantur, utpote nec domini rerum.* Et ex Nola 5. Juſtin. *cap.* 5. ex qua tranſcripſit Irnerius textum illum. Quare hæc verba, *Quia ingredientibus*, accipienda ſunt juxta tempora Gregorii, de illis, qui ingrediuntur monaſterium. Sciendum enim, olim non induiſſe habitum monachalem eos, qui annum probationis peragebant, ſed cum veſtibus propriis inceſſiſſe; ſed tunc demùm eas mutaſſe, cùm per ingreſſum profitebantur Religionem, *cap. ſuper, de regularibus*, ubi dicemus: *in addit. Capitul. Caroli, cap.* 35. legitur: *Ipſe verò ne tondeatur, nec veſtimenta priſtina immutet priùs, quàm obedientiam promittat.* Quare monachi ab eo inſtanti, in quo monaſterium ingrediebantur, teſtamentum facere non poterant. Synodus 8. Conſtantinop. *can.* 6. ibi: *Monachi non debent habere proprium, ſed omnia eorum monaſterio adſcribi. Dicit enim B. Lucas de iis qui credunt in Chriſtum, & monaſticam inſtitutionem deſcribunt, quod nemo quidquam eorum qua aderant, proprium eſſe dicebant, ſed erant illis omnia communia: & ideo iis, qui monachi eſſe volunt, priùs datur facultas de ſuis rebus teſtandi, ac diſponendi, & quibuſcunque velint perſonis, lege ſcilicet non prohibitis, ſua tranſmittendi. Poſtquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monaſterium habebit, & nullam de rebus propriis curam gerere, vel diſponere eis permiſſum eſt.* Quia cùm ab eo die ſe, & ſua monaſterio obtuliſſent, teſtamentum facere ampliùs non poterant, *cap. ult. de ſucceſſ. ab inteſt.* Poſtquam tamen annus probationis peragitur à novitius cum ipſis monachis, poſt tonſuram, & habitus mutationem non attenditur tempus ingreſſus, ſed profeſſionis; ideoque ante ſolennem profeſſionem liberè novitii de rebus ſuis diſponere valent, ut latè probant Thomas Sanchez *lib.* 7. *in Decalogum, cap.* 3. Tamburinus, Pellizarius, & Diana congeſti à Hieronymo Garcia *part.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 6. Hurtado *de congrua ſuſtent. tom.* 2. *lib.* 6. *reſol.* 10. *per totam*, Vivar. *de veteri monach. lib.* 6. *cap.* 3. *num.* 28.

3. [c] *Convertendi gratiâ.*] Ideſt in monaſterium à vita ſæculari, & laxiori ad ſtrictioiem tranſeundi causâ. Tranſitus enim laicorum ad monaſticam vitam, converſio religionis causâ appellatur. Concil. Aurel. 1. *can.* 23. ibi: *Monachus in monaſterio converſus, ſi pellici poſtea, vel uxori fuerit ſociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam eccleſiaſtici gradus officium ſortiatur.* Synodus Turonenſis 2. *can.* 16. ibi: *Si qui in monaſterio converſi ſunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi.* Gregorius noſter *lib.* 7. *indict.* 1. *epiſt.* 12. Filefacus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 10. *fol.* 161. Notabimus infrà *in tit. de converſ. conjug.* Sed quia & illi, qui caſtitatem in ſæculo promittebant, dicebantur converti, Concil. Agath. *can.* 16. Arelat. 2. ſub Sylveſtro *can.* 1. Aurel. 5. *can.* 19. ibi: *Qua in domibus propriis, tam puellæ, quàm viduæ, commutatis veſtibus convertuntur*: tamen quia illi religioſi non fiebant, & teſtamentum facere poterant, ideo conjunxit Gregorius noſter ingreſſum monaſterii cum propoſito converſionis, ut denotet non ſufficere converſionem ſolam, quæ fit etiam in ſæculo; nec ingreſſum in monaſterio ſine converſione, cùm plures ingrediantur monaſterium, non tamen monachi fiant, quia deeſt animus converſionis, ut illi qui pœnitentiæ peragendæ causâ in monaſteriis detruduntur, de quibus agemus *in cap.* 1. *de regul.*

4. [d] *Juris fiant.*] Monaſterium enim ipſo jure conſequitur dominium omnium bonorum, quæ monachus poſſidebat, nullo ab eo facto teſtamento, ut probant latè Gedeus *tom.* 1. *conſil. conſil.* 25. Hieronymus Garcia *d. tom.* 1. *polit. regul. tract.* 4. *difficult.* 5. *dub.* 5.

dub.5. Unde monaſterium ut ſucceſſor in univerſum jus tenetur ſolvere debita contracta ab ipſo monacho, ut probat Olea *de ceſſ. jur. tit.3. quæſt.9. num.33.*

5. [c] *Gravini, atque Luxorii.*] Monaſterium hoc eſt in ipſa civitate Calaritana conſtructum ab ejus incolis in honorem iſtorum ſanctorum, qui nati fuerant in ipſa inſula, ut refert Bonfant. *lib.12. de Sanctis Sardin. cap.27. ad medium.*

6. [d] *Condito teſtamento legata.*] Legatorum enim proprium eſt, ut teſtamento, vel codicillis teſtamento confirmatis relinquantur, *l. illud* 13. §.1. *l.quidam* 14. *in princip. ff.de jure codicil. l.ab exheredatis* 126. *ff.de legat.1. l.filius* 20. §.1. *ff.de legat. præſt.* Ulpianus *tit.24. de legat. in princip. l.impuberem* 22. §.*qui codicillos*, *ff.ad leg. Cornel. de falſis*, docent Valentia *ad tit.de legat. cap.3. per totum*, Pichardus *cod.tract. cap.2. num.22.* in quo differunt legata à fideicommiſſis, quæ licèt donationes, & liberalitates ſint, *l.unum* 67. §. *ſi Falcidia. ff. de leg.2. l. non facilè* 6. *ff. ſi cui plus quàm per legem*, ab inteſtato tamen per epiſtolam, vel ſine ſcriptura relinqui poſſunt, *l. & epiſtola* 22. *C. de fideicommiſ.l.2. C. de codicil.* §.*præterea*, §. *nondum*, *Inſtit. de fideicommiſ. hæredit.* & etiam codicillis ab inteſtato factis, Paulus *lib.4. ſentent. tit.1.* §.*codicillos* 10. cujus differentiæ rationem exprimunt Ulpianus *tit.20.* §.*fideicommiſſum* 8. Gaius *lib.2. inſtit.* §.*præterea*, & exponunt Cujacius *lib.39. Pauli ad edict. in l.* 53. *ff. de V. S.* Hothomanus *lib. 6. obſ. cap.* 5. Petrus Faber *lib.2. ſemeſtr. cap.24.* Valentia *d. cap.3.* in quo etiam legata differunt à donationibus causâ mortis, quæ ab inteſtato factæ valent, *l. ſi filius* 20. §.1. *de legat. præſtand. l. tam is* 25. *in princip.* & §.1. *ff. de donat. causâ mort.* Schifordeg. *lib.3. ad Fabrum, tract.26. q.8.* Petrus Gregorius *lib.28. ſyntag. cap.14.* ex quo diſcrimine nonnulla notatu digna deducit Illuſtriſſimus Ramos *ad tit. de legat. in rubric. num.6.* Huic principio, videlicet legata tantùm teſtamento relinqui poſſe, fideicommiſſa verò etiam ab inteſtato relinqui valere, opponi ſolent textus *in l. quæſitum* 91. §.*ſi quis Stichum*, *ff.de legat.1. l. recuſare* 6. 9. *Titius*, *ff.ad Trebel. l.2. ff. de his quæ in teſtamento delentur*, *l.2. C.de bonis matern. l.4.* §.*quiſquam*, *l.6. ff. ſi quis omiſsâ causâ teſtamenti*, *l. ſtatuliberi* 29. §. *Quintus*, *ff. de ſtatulib. l.1.* §. *interdum*, *ff. ſi cui plus*, *l. ita tamen* 27. §. *quotiens*, *ff. ad Trebel. l. poſt emancipationem* 40. *ff. de legat.3.*

7. [e] *Indui ſe monaſtica veſte.*] Quare aſſerebat, nullo modo monialem eſſe, cùm non geſtaret habitum monialium; certum enim eſt, omni tempore in Eccleſia diſtinctum fuiſſe habitum monachorum, & monialium à veſtibus communibus, & ſæcularibus, ut conſtat ex D. Auguſtino contra Fauſtum *lib.6. cap.9.* ubi ait, peccatum eſſe, ſi ſanctimonialis gerat indumenta nuptarum, vel nuptæ ſpeciem Virginum veſtibus deferant. D.Hieronym. *epiſt.15. ad Marcellam*, ibi: *Tunicam fuſiorem induta ſe repentè Domino conſecravit.* Unde Caſſianus integro libro monachorum veſtes deſcripſit, de quibus plura congeſſerunt Ephtenus *lib. 5. diſquiſit. monaſt. tract. 1. per tot.* Jodocus Coccius *tom. 2. theſauri, lib.4. art.6.* Ambianas *ad Tertul. de pallio*, Lantdmeter. *lib.2. de veter. mon. 2.p. c.4.* & nos de velis monialium dabimus plura *in cap. vidua, de regul.* Non tamen adeò deſideratur mutatio habitus, ut abſque nova veſtis monachalis delatione quis monachus non efficiatur, *capite Porrectum*, ubi dicemus, *de regularibus.*

8. [f] *Uxuntur presbytera.*] Presbyteræ, ſicut & Epiſcopæ, Diaconiſſæ, & Subdiaconiſſæ nomen in ſacris canonibus, & apud Scriptores eccleſiaſticos, non unica in ſignificatione reperitur acceptum; illæ namque plerumque ſumuntur pro illis mulieribus, quæ à viris, qui ad Epiſcopatum, Presbyteratum, Diaconatum, vel Subdiaconatum promoti erant, ductæ fuerant, quæ dum ſenes eſſent, & caſtitatem promitterent, in ſæculo remanebant. Concilium Turon.2. ſub Joanne III. *can.3.* & 20. ibi: *Si inventus fuerit Presbyter cum presbytera, aut Diaconus cum ſua diaconiſſa, vel Subdiaconus cum ſua ſubdiaconiſſa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil.Altiſſiod. *can.20.* & 21. ibi: *Non licet Presbytero poſt acceptam benedictionem in uno lecto cum presbytera ſua dormire, nec in peccato carnali miſceri; nec Diacono, aut Subdiacono.* Concilium Rhemenſe ſub Gregorio *cap.1.* & 2. ibi: *Si quis Preſbyteram duxerit, anathema ſit.* Ex quibus canonibus lucem accipit, quod de Uſticino Presbytero refert Gregorius noſter *lib. 4. dialog.20.* & habetur *in cap. Presbyter*, 32. *diſt. Ille enim* (ait Magnus Gregorius) *à tempore accepti Ordinis presbyteram ſuam, ut ſororem diligens, ſed quaſi hoſtem cavens, ad ſe propius accedere non ſinebat.* In eadem etiam ſignificatione accipitur decretum Zachariæ de Presbytera, Diacona, Nona, & Monacha. Dicebantur etiam præ dictæ uxores, Relictæ Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi. Concilium Aurelian.1. *can.13.* Altiſſiod. *can.22.* Epaunenſe *can.32.* Nec defunctis viris poterant ad ſecundas nuptias tranſire, immò ut caſtitatem perfectiùs ſervarent, detrudebantur in monaſteriis, ut ibi ſecuriùs degerent. D.Baſilius *epiſt.198.* ibi: *Ejice illam ex ædibus tuis, & trade in monaſterium; ſit illa cum virginibus, & tu inter viros miniſtra.* Notarunt Pamelius *ad Tertullianum de exhort. caſtit. cap.13.* Petavius *ad libros Epiphanii de expoſitione fidei*, Theophilus *tom.4. lib.4. ſect.2. cap.1. fol.556.* Alio etiam ſenſu presbyteræ, & diaconiſſæ accipi ſolent: presbytera enim idem eſt, ac ſenior vidua. Synodus Laodic. *can.11.* ibi: *Non oportet eas, quæ dicuntur presbyteræ, in Eccleſia conſtitui.* Et *capite mulieres*, 32. *diſt.* Diaconiſſæ verò erant virgines, quæ ad nonnulla officia eccleſiaſtica ordinabantur, ut plura, quæ per viros, propter honeſtatem ſexus virilis, exerceri non poterant, per ipſas diaconiſſas exercerentur. Synodus Nicæna *can.74.* D.Clemens *lib.6. conſtit. cap.17.* Epiphanius *lib. 3. hæreſi 29.* Concilium Arauſic. 1. ſub Leone, *can.26.* Turonenſe 2. ſub Carolo, *cap.21.* Aurelian.2. ſub Vigil. *can.18.* Chalcedon. *act.15. can.15. l.9. C. de Epiſc. & cler. novella 6.* §. *quanta ea munia*: refert Theophilus *tom.12. fol.300.* De illis plura congeſſerunt Vaſquez *tom. 3. in 3.part. diſp. 245. c.3.* Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. 2.part. diſput.9.* §.3. Caſtillus *de hierarch. lib.6. cap.12.* §.2. Villaroël. *tom.1. de regim. eccleſ. part.1. q.2. art.6.* Barboſa *lib.1. jur. eccleſ. c.3.* Jul.Lavotus *var. lucubr. tit.4. c.24. n.28.* Creſpetius *in ſumma, verbo Diaconiſſa.* Chriſt. Lupus *in can.15. Concil. Chalced.* P. Cerda *in adverſ. cap.151.* Ant.Auguſtin. *in epit. lib.7. tit.38.* & 39. Pancirola *lib.1. var. cap.82.* Claudius Eſpenceus *ad D. Paulum lib.1. digreſſ. cap.17.* Hallierius *de ſacris electi. 2.part. ſect.4.* §.6. Tamburinus *de jure Abbat. diſput. 7. q.8.* Mornacius *in authent. Diaconiſſas, C. de Epiſcopis & clericis*, Cironius *ad titul. de ætate & qualit.* Baronius *anno 34. num.287.* & *anno 57. num.123.* & *anno 58. n.55.* & *anno 179. num.51.* & *anno 272. num.8.* Turrianus *pro canonib. lib.5. cap.12.* Albaſpineus *lib.1. obſ. cap.2.* & *in notis ad Concil. Nican. can.17.* & *Arauſican. can.1.* De his ergo presbyteris accipi poteſt præſens textus. Sed quia temporibus D. Gregorii hujus textus auctoris tota inſula Sardiniæ per Præfectum Africæ

Digitized by Google

Africæ regebatur, & in ea quamplures Græci habitabant, ut refert D. Franc. de Vico 3. *part. hist. Sardin. c.*46. dicet aliquis, presbyteras in præsenti accipi pro uxoribus Græcorum Presbyterorum, de quibus egi *in cap.*1. *de cleric. conjug.* Sed verius credo, D. Gregorium sensisse de fœminis in gradum presbyterarum cooptatis, quæ simul cum ipso gradu novam vestem recipiebant, & ita quibusdam ecclesiasticis functionibus dicabantur, quæ honestè per viros exequi nequibant; non tamen sacrificia offerebant, ut Gentilium Vestales, præter naturæ ordinem sacerdotes & sacrificium offerentes, quas reprehendit D. Clemens *lib.*3. *constit. c.*9. à Vestalibus enim sacrificia peracta, testis est Tullius *orat. de Aruspic. & pro domo sua ad Pontif.* item Gellius *lib.*1. *noctium*, *cap.*12. & habetur etiam apud D. Hieronymum *epist.*1. *in Iovin.* Tertullianus *lib.*1. *ad uxorem*, *cap.*6. *& in calce libri de exhort. castit.* ubi de similibus apud alias gentes virginibus; & perspicuè apud Prudentium *lib.* 2. *contra Symmachum.* Munia legitima presbyterarum, & diaconissarum refert Theophilus *tom.*12. *tract. de sobria frequent. mulier. fol.*300. De Diaconissis videndi sunt Morinus *de sacris ordin. exercit.*16. Casal. *de ritibus Eccles. cap.*29.

9. [t] *Abbatissa ab Episcopo ordinata est.*] Idest benedicta, & cooptata in Abbatissam: sicut enim ad Episcopum spectat consecratio sanctimonialium, *capite de votis*, cum aliis, 20. *q.*1. illustravi *in cap.*1. *de temporib. ordin.* ita & confirmatio, & ordinatio Abbatissarum. *Clement. attendentes*, §. *statuimus, de statu monach.* Gregorius noster *lib.*6. *epist.*12. ibi: *Quam si digna huic ministerio judicata fuerit, ejusdem loci Episcopus ordinet.* Et *lib.*8. *epist.*43. *Vt à vobis Deo protegente Abbatissa debeat ordinari.* Gregorius Turonensis *lib.* 9. *histor. Franc. cap.*42. ibi: *Quam Abbatissam Agnetem Beatissimi Germani, præsentibus suis fratribus benedictio consecravit.* Tamburinus *de jure Abbat. d. cap.*29. *quæst.*5. Hæc autem solennis benedictio, ordinatio non erat, ut constat apertè ex duabus epistolis 73. & 89. Carnotensis. Ejus consecrationis ritus refert Tamburinus *ubi suprà.*

10. [j] *Monasterii regimine.*] Licèt enim Abbatissa ratione sexus incapax sit jurisdictionis spiritualis, ut probavi *in capite dilecti*, *de majorit. & obed.* tamen exercet quandam potestatem œconomicam, & maternam in monasterii regimine, & monialium correctione: unde in Concilio Parisiensi sub Ludovico, *lib.*1. *cap.*39. dicuntur matres spirituales: & in Concilio Aquisgran. 2. *part. cap.*13. matres religiosarum appellantur: & in Concilio Turon. 2. *can.* 30. admonentur seipsas, sibique commissas, quanta potuerint vigilantia custodire: & in Conc. Cabilonensi 2. sub Carolo, *can.*54. docetur, monialium rationem in conspectu Domini eas reddituras esse: plura tradunt Halbertus *de sacris electi. section.*4. §.8. Tamburinus *de jure Abbatissæ*, *dicto cap.*32.

11. [k] *Qui eam sic permisit.*] Hæc verba exposui *in cap. cum magistrum, de elect.*

[l] *Hortamur.*] Idest præcipimus; licèt enim verba exhortationis generaliter non inducant præceptum, *cap. quod præcipimus* 14. *q.*1. *cap.* 2. *de sponsal.* tamen secus est si verba exhortationis sint adjecta rei, aut dispositioni, quæ ex sua natura solent necessitatem præ se ferre, ut post alios probat Covar. *in cap.*1. *hoc tit. num.*14.

12. [m] *In vestra est civitate.*] Unde jure communi attento in ejus erat jurisdictione, *cap. omnes* 16. *q.*7. *cap. monasteria* 18. *q.*2. Probant Gemonius *de sacror. immunit. lib.*3. *cap.*4. Bosquetus *ad Innocent. lib.*1. *epist.*7. Bignonius *in notis ad Marculfum, c.*1. Crespetius *in summa, verbo Basilica* 2. Balboa *in c.*1. *de foro compet. q.*1. *n.*1. Savarus ad Sidonium *lib.*4. *epistola* 15.

13. [n] *Reddatur.*] Legata enim indebitè soluta repeti possunt, *l.*2. *& 3. ff. de condict. indeb. l. fideicommissum*, *C. eodem tit. l. error*, *C. ad leg. Falcid.* Paulus *lib.*3. *sentent. tit.*6. Nec obstat Ulpianus *in fragment. tit. de legatis*, §. *ult.* ibi: *Legatorum perperam solutorum repetitio non est.* Nam omissâ Cujacii solutione, ibi asserentis Consultum esse intelligendum de legatis relictis incertis personis, quæ soluta repeti non possunt, §. *incertis*, *Institut. de legat.* §. *fin. Institut. de oblig. quæ ex quasi contractu*; dicendum est, Ulpianum esse exaudiendum de legatis solutis per errorem juris; ea enim proprie dicuntur perperam soluta, & in illis repetitio nulla est, *l. regula* 9. *ff. de jur. & facti ignor. l. error* 10. *C. ad leg. Falcid.*

[o] *Imperiali constitutione.*] Relata *in l. non dubium*, *C. de legibus*, quam latè exponunt Caldeira *lib.*2. *de error. cap.*1. Vinius *lib.*2. *select. cap.*1. Hunnius *ad Treutl. volum.*1. *disput.*6. *q.*54. & *disp.*11. *quæst.* 2.

COMMENTARIUM.

14 Conclusio probatur.

EX hac D. Gregorii epistola sequens communiter deducitur assertio: *Vitam monasticam, seu regularem professi, testamentum facere nequeunt.* Probant eam textus *in capite non dicatis* 12. *q.*1. *capite perlatum* 19. *q.*3. *novella* 5. 76. *&* 123. *Justin. authent. Ingressi*, *authent. Si qua mulier*, *C. de sacrosanct. Eccles. novella* 5. *Leonis*, Concil. Oxon. in Anglia sub Stephano, tempore Honorii III. *can.*47. *Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in religionis ingressu dedicarunt, præsenti auctoritate definimus, ut nulla persona in regulari ordine constituta condere testamentum præsumat.* Et 17. *tit.*1. *part.*1. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Garaña *hic*, Barbosa *in select. ad hunc textum*, *& lib.*1. *juris eccles. capite* 42. *num.*205. Basilius *de matrim. lib.*7. *cap.*13. *& q.*7. *scholast. cap.*9. Chopinus *lib.*1. *monast. tit.*3. *num.*21. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.*8. *cap.*4. Tamburinus *de jure Abbat. disput.* 28. *q.*2. Benedict. Ægid. *in l.*1. *part.*4. *C. de sacros. Eccles.* Jacob. Durantius *qq. juris*, *q.*6. Pichardus *in l. Gallus*, *in pralud. cap.* 1. *num.*6. Desiderius Heraldus *de auctorit. rei judic. cap.* 13. *&* 14. Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.*15. *tit.*46. Diana *part.*5. *tract.* 3. *resol.* 128. *& part.* 3. *tract.* 2. *resol.*75. Tondutus *resol. canonic. cap.* 95. Mornacius, Barbosa & Richerius *in d. authent. ingressi*, Ritherursius *in d. novella* 5. *&* 123. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. difficult.*6. Mancinus *lib.*1. *genial. cap.* 122. Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.*5. Hurtado *de resid. tom.*2. *resol.*11. Bosquetus *ad Innocent. lib.* 1. *epist.*95. Gibalinus *tom.*2. *de negot. lib.*5. *capite* 8. *artic. unic.* Thaddæus Piso *lib.*1. *var. resolut. de testamentis*, *capite* 8. Borellus *tom.*3. *decis. tit.* 20. *num.*120.

15. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti consideratione; nam si monachi testamentum facere non possunt, maximè quia bona non habent, ut de D. Augustino refert Possidius in ejus vita, ibi: *Testamentum nullum fecit, quia unde faceret, pauper Christi non habebat:* cùm nemo possit testamentum facere de rebus alienis, *l. conficiuntur* 8. §.3. *ff. de jure Codicil.* Sed qui religionem ingrediuntur, possunt professionis suæ tempore aliqua bona sibi reservare, *cap. fin.* 18. *q.*1. *cap. fin. qui cleric.*

cleric. vel vov. Ergo ſaltem eo caſu de illis diſponere valebunt, *ex l. verbis legis, ff. de V. S.* Unde Imperator Leo *in novella* 5. monachis teſtari permiſit de bonis acquiſitis poſt monachatum; & ſanctimonialem bona poſſidentem, poſſe teſtamentum condere, conſtat *ex l. generali, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Augetur primò hæc difficultas exemplo ſanctorum monachorum, qui teſtamentum fecerunt, ut ex D. Baſilio, & Antonio probatur *ex cap. perlatum* 19. *q.* 3. & ex D. Hieronymo in vita ſancti Antonii, *cap.* 25. Et Divi Gregorii Nazianzeni teſtamentum refertur à Baronio *tom.* 4. *anno* 389. quod poſtquam Græcè ediderat Briſſonius, Jacobus Sirmondus cum duobus MMSS. Vaticanæ Bibliothecæ collatum, Latinè donatum edidit, & poſt eos Caldeira *lib.* 4. *var. cap.* 4. Cæſarius Sancti Gregorii frater teſtamentum condidit apud Baſilium *epiſt.* 84. quæ eſt ad Sophronium, meritò celebrata à ſancto Hilario, quam ſanctus Hieronymus ſcribit Huychio abſenti, quòd teſtamenti vice brevem ſcripſiſſet epiſtolam. Alia refert Theophilus *tom.* 15. *in heteroel. ſpirit. part.* 1. *punct.* 4. Ergo non repugnat ſtatui monaſtico, ut illum profeſſi teſtamentum faciant. Augetur ſecundò hæc difficultas; nam ſi monachi, aut moniales teſtamentum facere non poſſent, nec cum teſtamento decedere valerent, quia illud perveniret ad caſum, à quo incipere non poterat, argumento legis *pluribus* 140. §. 2. *l.* 2 §. *ex his, ff. de verb. oblig.* ſed poſſunt cum teſtamento decedere, quod ante ingreſſum monaſterii fecerunt, ut probant Covar. *hic*, Phœbo *deciſ.* 137. *per totam*: ergo quia teſtamentum poſt ingreſſum religionis facere poſſunt; nam licèt per talem profeſſionem monachus ſtatum mutet, non in deterius, ſed in melius id facit: unde nullam patitur capitis diminutionem, ut aliqui minùs orthodoxè putabant.

16. Monachus manetur Pro mortuo.

Qua difficultate ita fulcita minimè obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus rationem ut percipiamus, omiſſis quæ de profeſſione tacita, & expreſſa dabimus *in cap. vidua, de regul.* ſciendum eſt, inter alios utriuſque profeſſionis effectus, quos recenſet Barboſa *lib.* 1. *de jure eccleſ. cap.* 42. illum præcipuum eſſe, ut qui eam fecerint, habeantur pro mortuis. Divus Baſilius *in conſtit. monaſtic. capite* 20. ibi: *Qui enim mundo cum omnibus, quæ in mundo ſunt, renunciavit, ſeque ipſum mundo crucifixit, mortuus eſt mundo, & omnibus quæ ſunt in mundo.* Caſſianus *lib.* 4. *inſtitut.* ibi: *Abrenunciatio nihil eſt aliud, quàm crucis, ac mortificationis indicium, ideoque noveris hodierno die te huic mundo, & actibus ejus, & deſideriis eſſe defunctum.* Unde deducunt Doctores, quod cùm in caſum mortis pactum conceptum eſt, in caſu monachiſmi celebratum cenſeatur, ex *l. ult.* §. *nam maritus, C. de Epiſcop. & cleric. novel.* 5. *Juſtin.* Quare cùm mortui ſæculo ſint, poſt profeſſionem nihil peculiare acquirere, poſſideréve poſſunt, *cap.* 2. ubi latè probabimus, *de ſtatu monach.* nec ullo tempore actu, vel potentiâ dominium bonorum habere valent, *capite non dicatis*, 12. *q.* 2. imò omnia, quæ tempore profeſſionis habebant, monaſterio acquiruntur, *d. authent. ingreſſi*, exemplo illius, qui ſe dedit in adrogationem; nam cum capite fortunas ſuas in adrogatorem transfert, *l.* 11. §. *teſtamento, ff. de bonor. poſſeſ. princip. Inſtit. de adquiſit. per adrogationem.* Monachi ergo per profeſſionem omnem ſubſtantiam ſuam in monaſterium transferunt, niſi priùs de bonis diſpoſuerint juxta formam præſcriptam à Tridentino *dicta ſeſſ.* 25. *de regul. capite* 16. cujus expoſitionem proſequuntur ultra Barboſam *ibi*, & *in dict. authentic. ingreſſi*, & *dicto cap.* 42. *num.* 224. Hieron. Garcia, & Hurtado *ubi ſuprà.*

17. Traditur ratio decidendi.

Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus, cujus prohibitio licèt ad legem civilem referatur in illis verbis: *Aperta legis diffinitione decretum eſt*; tamen ipſa conſtitutio, civilis videlicet, *d. authent. Ingreſſi*, cauſam ſuam habet à diſpoſitione eccleſiaſtica; videlicet ab eo, quod ingreſſus religionem, ut ſæculo mortuus, nihil habet unde teſtamentum facere poſſit, cùm quoad omnia pro mortuo habeatur. Accedit, nam teſtamentum eſt voluntatis noſtræ juſta ſententia, *princip. Inſtit. de teſtamentis*; ſed monachus voluntatis expers eſt, ita ut nec velle, nec nolle habere dicatur, auctor vitæ ſancti Fulgentii *cap.* 27. ibi: *Illos quoque verè eſſe monachos dicebat, qui mortificati voluntati, parati eſſent nihil velle, nihil nolle, ſed Abbatis tantummodo conſilia, vel præcepta ſervare.* Daniel Monachus *in vita S. Joannis Climachi*, ibi: *Adeo verò perfectè mundo, propriiſque voluntatibus mortuus erat, ut inexpertam rationis, & voluntatis animam quandam habere videretur, atque proprietate naturali omninò liberatam.* Unde nec eligere ſepulturam poſſunt, *cap. fin. de ſepultur. lib.* 6. Tamburinus *de jure Abbat. diſput.* 34. *q.* 1. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *reſol.* 110. Religioſus enim poſt emiſſam profeſſionem, voluntatem, noluntatémve non habet propter votum obedientiæ, per quod omne arbitrium proprium ſubmiſit ſuperiori, *cap. non dicatis* 12. *q.* 1. *cap. luminoſo, cap. Abbates*, 18. *q.* 2. *cap. ultimo, de teſtamentis, lib.* 6. D. Thomas 2. 2. *q.* 186. *per totam.* Ergo in nullo actu ejus voluntas exploranda eſt, cùm ſit nulla. Baldus, & alii apud Jaſonem *in l. ſervum* 62. *in fine, ff. de verb. oblig.* fusè Pater Sanchez *tom.* 2. *in præcept. decalog. lib.* 7. *cap.* 6. & *de matrim. lib.* 6. *diſp.* 4. *ex num.* 11. Cevallos *communium contra communes, lib.* 2. *cap.* 446. Barboſa *in collect. ad authent. ingreſſi, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Stephanus Durantius *lib.* 1. *qq. juris, q.* 7. & 8. Quare fruſtrà hac in parte comparatur Religioſus ſervo à Gloſſa *in cap. fin.* 16. *q.* 6. & aliis apud Nicolaum Everardum *in locis legalibus, loc.* 58. *de ſervo ad monachum.* Quia in ſervo manet voluntas, quæ per ſervitutem ſubjecta non eſt, *l. cùm proponas, C. de hered. inſtit. junctâ l. ſi id quod ſervus, ff. de condict. indeb.* At in religioſo voluntas non datur, quam à ſe ſponte propter votum abdicavit. Ex defectu ergo voluntatis, & bonorum religioſi vitam regularem profeſſi teſtamentum facere non poſſunt: & cùm profeſſus tacitè per immixtionem actibus profeſſorum, quoad omnia pro profeſſo habeatur, ut dicemus *in cap. vidua, de regul.* ideò in præſenti ſpecie Abbatiſſa, quæ tacitè profeſſa reperiebatur, teſtamentum facere non potuit. Præſens aſſertio ampliatur, etſi Abbas monacho permittat, ut teſtamentum faciat, etſi teſtamentum illud condat ad pias cauſas. Sanchez *lib.* 6. *ſumme, cap.* 8. *num.* 3. Item in monacho, qui facit codicillos, aut donat cauſâ mortis. Barboſa *d. cap.* 42. *num.* 110. & in eo, qui teſtamentum antea factum velit revocare, aut mutare; ſecus verò ſi tantùm aliquid declarare velit, non verò de novo diſponere. Diana *part.* 3. *tract.* 2. *reſol.* 75. Ampliatur etiam præſens aſſertio, ut procedat in religioſo in Epiſcopum electo, cui de nullis bonis teſtari licet. D. Thomas 2. 2. *q.* 185. Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 3. *part. alleg.* 114. *n.* 22. Araujo *tract.* 3. *q.* 28. *moral. dub.* 3. Procedit etiam in religioſis Equitibus Hieroſolymitanis, qui cùm verè religioſi ſint, non poſſunt teſtamentum condere, ſecus verò milites D. Jacobi, Alcântaræ, & Calatravæ; quia cum illis circa vota Religionis magna in parte diſpenſatum eſt, ut latè docent Barboſa *d. c.* 42. *n.* 220. Hurtado *ubi ſuprà.*

Nec

18. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam concessâ majori, minor propositio neganda est : nec ea probatur *ex d. cap. fin. qui clerici vel vovent.* Nam in ejus specie mulier, quæ castitatem promisit, non sibi reservavit proprietatem bonorum, sed tantùm usum cum Superioris licentia ; quod non repugnat voto paupertatis. Unde de superioris licentia poterat intra domum usum bonorum retinere, ut docuerunt Barbosa *dicto cap.* 42. *numero* 151. Stephanus Durantius *quæst.* 8. & in ejus commentario latiùs dicemus. Nec constitutiones Leonis *in d. novel.* 5. nec Valentis & Valentiniani *in d. l. generali*, attendi debent, cùm sint juris civilis sanctiones ; cujus conditores non percalluerunt vim & effectum voti paupertatis, quod emittunt monachi, & moniales, juxta quod reddúntur inhabiles ad retinendum, vel acquirendum aliquid, quamvis modicum ; & per consequens nec testamentum facere possunt, cùm non habeant bona, de quibus disponant. Nec quod de SS. Basilio, & Antonio dicebamus ; nam Eremitæ, qui certam regulam non profitentur, Camaldulensem videlicet, Divi Augustini, vel similem, testamentum facere possunt. Abbas *in præsenti rubric. num.* 6. Sylvester *in summa, verbo Testamentum :* docent plures congesti à Ricciulo *lib.* 3. *cap.* 4. Si verò regulam aliquam profiteantur, de quibus *in cap. verè* 16. *quæst.* 1. *capite unic. de excess. Prælat. lib.* 6. *l.* 12. *tit.* 12. *partit.* 6. cùm paupertatis votum emittant, testamentum facere nequeunt. Frances *de compet. quæst.* 83. qui doctè probat, Eremitas profitentes aliquam certam regulam, & fixam normam vivendi sub obedientia alicujus superioris, gaudere fori privilegio. Unde fratres Tertii Ordinis D. Francisci, quia paupertatis votum non emittunt, testamentum facere possunt. Difficilius est quod de D. Gregorio Nanzianzeno dicebamus, qui verè monachus erat, coætaneus D. Basilii. Et licèt nonnulli apocryphum esse testamentum illud, quod ejus nomine circumfertur, existimaverint, ut refert Caldeira *d. lib.* 4. *var. cap.* 4. *in fine* ; etsi tamen tanquam verum illud admittamus, non inde evincitur, monachos testamentum facere posse ; nam ipse Sanctus fatetur, eam dispositionem suæ ultimæ voluntatis, non recentem scripturæ tempore, sed veterem fuisse. *Jam enim*, inquit, *mentem meam manifestam feci* (tempore scilicet emissæ professionis,) *& meam omnem substantiam Catholicæ Nazianzii Ecclesiæ consecravi ad pauperum, qui sub ea sunt, Ecclesiæ ministerium. Ob eamque causam tres præfeci juxta hanc meam voluntatem pauperum curatores, nunc autem idem institutum servo.* Nec interest, quod nummos quosdam distribuit, & Gregorium Diaconum hæredem instituit ; nam id facere potuit tanquam Episcopus, gratitudinis ministerii sibi præstiti, vel eleemosynæ gratiâ, ut explicat Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. *n.* 16. Nec obstat aliud difficultatis augmentum, quia verum & validum est, testamentum factum ante professionem regularem. Nec refert quod perveniat ad casum, à quo incipere non poterat ; quia non est novum, ut quæ utiliter constituta sunt, persistant, licèt casus à quo incipere non poterant, contigerit, *l. in ambiguis, §. non est novum, ff. de reg. jur.* Unde qui testamentum fecit, si postea incidat in furorem, nihilominus testamentum sustinetur, *l. filius* 15. *ff. qui testamenta, l. furiosum, C. eodem titulo.*

19. Exponitur can. 2. Concil. Lugdun.

Superiori assertioni primò obstat textus *in can.* 2. *Concilii Lugdun.* 1. celebrati anno Domini 570. sub Joanne II. ubi postquam actum fuit de testamentis conditis ab Episcopis, & clericis, hæc subjiciuntur verba : *Statuentes, ut etiamsi quorumcumque religiosorum voluntas, aut necessitate, aut simplicitate aliquid à legum sæcularium ordine visum fuerit discrepare ; voluntas tamen defunctorum debet inconcussa manere, & in omnibus dispositio custodiri.* Ex quibus verbis apertè constat, testamenta condita à religiosis absque debita solemnitate, valere : ergo quia testamenta monachi facere possunt. Pro cujus textus expositione docet Basilius Legion. *lib.* 7. *de matrim. cap.* 13. quod licèt primis Ecclesiæ sæculis religiosi emisissent tria vota, castitatis, paupertatis, & obedientiæ ; tamen antequam in Ecclesia solennitatem his votis præstitissent, etsi illicitè, efficaciter tamen eos de rebus propriis disponere potuisse, usquedum à nostro Gregorio prohibitum fuit illis testamentum condere : quod licèt variis auctoritatibus intendat probare Basilius, id expressiùs suaderur ex Salviano *adversus avaritiam cap.* 3. ubi dum invehitur in PP. qui filiis religiosis nihil relinquebant præter usumfructum, hæc profert verba : *More ergo illorum uteris, qui servos non bene de se meritos, quos civitate Romana indignos judicant, fuco Latinæ libertatis addicunt, quos scilicet jubens quidem sub libertorum titulo agere viventes, sed nolunt quidpiam habere morientes ; negato enim iis ultimæ voluntatis arbitrio, etiam qua superstites habent, morientes donare non possunt. Ita ergo & tu religiosos filios tuos, quasi Latinos jubes esse libertos, ut vivant scilicet quasi ingenui, & moriantur ut servi.* Ait ergo Salvianus, quod parentes, qui liberis religionem professis non relinquunt nisi usumfructum, habent ipsos eo loco, quo Domini servos suos libertos Latinos faciunt, cùm eo ipso, quod usumfructum tantùm illis relinquunt, adimant eis facultatem condendi testamentum. Juxta quem antiquum Ecclesiæ morem accipit idem Basilius canonem 19. Concilii Matiscon. 1. celebrati anno 558. & D. Augustinum *sermon.* 1. & 2. ubi supponit Sanctus, valuisse testamentum conditum à Januario monacho. Et eâ admissâ faciliùs defendi poterit testamentum Divi Gregorii Nazianzeni suprà relatum ; sed ab ea discedit Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 9. & docet textum *in dicto can.* 2. exaudiendum esse de monachis jam professis, qui testamenta fecerunt antequam expressè, aut tacitè religionem ipsam profiterentur ; quo casu cùm professionem adhuc non emisissent, licèt conversionis gratiâ ad monasterium accessissent, testamentum ab eis factum sustinetur. Sed neutra ex his interpretationibus admitti potest. Non prima doctissimi Basilii ; nam testamenti factio activa denegata est monachis, tum ob defectum bonorum, tum ob defectum voluntatis ; qui defectus tam prioribus Ecclesiæ sæculis, quàm sequentibus statui monastico inerant : unde ob solennitatem ab Ecclesia votis adjectam, nulla incapacitas monachis quoad testamenti factionem fuit addita, quæ jam ex ipsa professione non proveniret. Nec secunda eruditi Patris Vivar. ut divinatoria admitti valet. Quare illis omissis, verius credo, tam primis, quàm sequentibus Ecclesiæ sæculis monachos testamenti factione caruisse : nec aliud deducitur *ex dicto can.* 2. *Concilii Lugdunensis*, in quo agitur de testamentis Episcoporum, Presbyterorum, & Clericorum, ut ex prioribus verbis constat. Unde verbum illud, *Religiosorum*, referendum est ad ipsos Episcopos, & Presbyteros, qui plerumque religiosi, & religiosissimi appellari solent. Nulla autem mentio fit in eo canone monachorum, aut sanctimonialium ; unde non est ratio, quare quod in eo canone statuitur circa testamenta ab Episcopis, & Presbyteris condita, protrahatur ad

monachos,

monachos, qui teſtamenti factionem activam non habent.

20. Exponitur textus in cap. si qua mulier 19. q. 3.

Secundò opponi ſolet textus *in cap. ſi qua mulier* 19. q. 3. ubi expreſsè aſſeritur, quod ſi qua mulier ingrediatur monaſterium filios habens, etiam poſt ingreſſum licere ei bona propria inter ipſos dividere: igitur quia monialis licitè, & validè poteſt teſtamentum condere. Cui difficultati ut ſatisfaciat Navarrus *ad titulum de Regularibus, conſil.* 2. aſſerit, prædictum textum, utpote deductum ex conſtitutione Cæſarea, videlicet ex authentica *Si qua mulier, C. de ſacroſ. Eccleſ.* nullam auctoritatem habere; cùm ſimiles Imperatorum conſtitutiones, quæ loquuntur de teſtamentis monachorum, non attendantur, ut de novella 5. Leonis, & conſtitutione Valentis, & Valentiniani, *in dicta l. generali, C. eodem titulo*, ſuprà retuli: quam ſolutionem rejiciunt Thomas Sanchez *lib.* 7. *ſumme, cap.* 9. *num.* 7. Menchaca *lib.* 1. *ſucceſſion. cap.* 5. Barboſa *in authentica Si qua, numero* 5. dum docent, conſtitutionem illam tacito Pontificis conſenſu eſſe approbatam: quæ doctrina difficilior eſt; nam ut ſuprà probavi in Apparatu ad hæc Commentaria, conſtitutiones juris civilis per Gatianum compilatæ in ſuo decreto, eandem auctoritatem habent, ac ſi in ipſis Pandectis juris civilis jacerent; quare admittenda eſt Navarri interpretatio. Et licèt conſtitutio illa eſſet approbata ab Eccleſia, adhuc dicendum eſt, in eo textu non permitti monachis, aut monialibus teſtamentum facere, ſed tantùm bona filiis debita æqualiter inter ipſos dividere; quæ diviſio non eſt teſtamentum, nec diſpoſitio teſtamentaria, *l. filius* 16. *l. ult. C. famil. erciſc. authentica ſi modò, C. eodem titulo*; docet Mancinus *lib.* 2. *genial. cap.* 112. unde non ſolùm teſtamento, verùm ſcripturâ privatâ fieri poteſt, *dicta authent. Si modò.* Et licèt codicillis non poſſit dari, aut adimi hæreditas, *l.* 2. §. *hæredis, ff. de jure codicill. l.* 2. §. 1. *C. de codicillis*, §. *fin. Inſtit. eodem*; tamen codicillis poteſt pater dividere ſubſtantiam ſuam inter filios, *l. ſi filia* 20. §. *ſi pater. l. ex parte*; & *famil. erciſc. l.* 20. §. *qui filias, ff. de adimend. legat.* licet in ſpecie textus *in d. cap. ſi qua mulier*, non poſſit monialis aliquem ex filiis meliorare, ut docet Gregorius Lopez *in l.* 17. *tit.* 1. *partit.* 6. nec poterat filio pupillariter ſubſtituere, ut docet Barboſa *ibi, num.* 13.

21. Exponitur cap. per. 12. q. 1.

Deinde obſtat præſenti aſſertioni textus *in capite fin.* 12. q. 1. in illis verbis: *Quicunque ex gradu eccleſiaſtico ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas ejus ad Eccleſiam, ubi deſervivit, devolvatur: ſimiliter de ſanctimonialibus.* Ex quibus deducitur, ſanctimoniales poſſe facere teſtamentum, ſiquidem ibi ſtatuitur, quod ſi teſtamentum non fecerint, illis ſuccedat monaſterium. Gloſſa in eo textu, verbo *Sanctimonialibus*, quam ſequuntur Turriſcremata *ibi*, Garaña *in cap.* 4. *num.* 8. *de ſtatu monach.* exiſtimat, in eo textu agi de quibuſdam monialibus, quæ olim in Gallia, & Theutonia florebant; illæ enim ad inſtar canonicorum ſæcularium vitam agebant. Et licèt in eadem domo habitarent, eandemque veſtem deferrent, ſub unaque Abbatiſſa propriam regulam profiterentur; tamen proprijs non renunciabant, & ut ſeculares canoniſſæ degebant, de quibus *in cap. indemnitatibus*, §. *ſupradicta, de election. lib.* 6. *Clement. Attendentes, de ſtatu monach.* Unde cùm ſanctimoniales illæ proprium retinerent, nec profeſſionem regularem emitterent, ideo poterant facere teſtamentum. Sed hæc ſolutio aperto divinationis vitio laborat; ſiquidem in eo textu nulla fit mentio illarum canoniſſarum, de quibus nonnulla notavi *in capite dilecta, de major. & obed.* Deinde quia Gloſſa ſupponit, textum illum deductum eſſe ex Concilio Triburienſi, quod celebratum fuit in Gallia temporibus Arnulphi, anno 895. & in ipſo Concilio nullo modo reperitur textus ille. Hac ſolutione omiſsâ Sotomayor *in cap. Quia ingredientibus*, 19. q. 3. exiſtimat, textum illum procedere ante tempora Gregorii IX. cui tribuit præſentem textum, & textum *in d. cap. Quia ingredientibus.* Sed hæc ſolutio facilè convincitur ex traditis ſuprà in epigraphe hujus textus. Quare his ſententiis omiſſis, verius dicendum eſt, textum illum eſſe intelligendum de Diaconiſſis, de quibus ſuprà egi: illæ enim cùm nullam profeſſionem emitterent, nec religionem profiterentur, poterant teſtamentum facere. Quæ interpretatio adſtruitur, & facilè ſuadetur ex eo, quia in toto illo canone non agitur de religioſis, aut regularibus, ſed de ſacerdotibus ſæcularibus: & ſtatim adjicitur, idem obſervari in ſanctimonialibus. Igitur intelligendus eſt textus de Diaconiſſis ſæcularibus. Deinde decretoriè probatur hæc ſolutio ex novella 131. Juliani, *c.* 18. ubi leguntur hæc verba: *Si Epiſcopus, clericus, vel cujuſcunque gradus eccleſiaſtici miniſterii, ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas ejus non ad fiſcum, ſed potius ad Eccleſiam devolvatur; & ſi Diaconiſſa fuerit, ſimili modo.* Igitur *in d. cap. fin.* ſanctimoniales pro diaconiſſis accipi debent, ut jam notavit Gibalinus *de clauſura, diſquiſit.* 1. *cap.* 3. §. 2. *conſect.* 4.

22. Intelligitur cap. relatum, 19. q. 3.

Tandem ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. perlatum* 19. *queſt.* 3. ubi Gregorius noſter refert Petronellam mulierem, dum monaſterium ingrederetur, bona quæ habere potuit, licèt ſibi jure competere potuiſſent, tamen monaſterio donaſſe. Unde deducitur, vitam monaſticam profeſſam potuiſſe bona propria retinere, & illa donationis titulo in monaſterium transferre. Igitur ſimiliter & teſtamento de illis diſponere poterat. Pater Vaſquez 1. 2. *diſput.* 165. *cap.* 6. & Baſilius *quæſt.* 3. *ſcholaſt. cap.* 9. textum illum referunt ad tempora illa, quando monachi, etſi non licitè, validè tamen bona retinebant, & utiliter de illis diſponebant. Sed eâ ſententiâ omiſsâ, Vivar. *de veteri monach. lib.* 2. *cap.* 5. alio modo Gregorium exponit, videlicet ut verba illa, *Licèt ſibi jure potuiſſent competere*, non ad Petronellam, ſed ad monaſterium ſuum referantur, præcipuè juxta verba illa, quæ ſequuntur; *Etiam ſpecialiter donationis titulo*: ita ut affirmet Gregorius, Petronellam res ſuas, quæ eo ipſo, quod abſque teſtamento monaſterium ingrederetur, ideſt profeſſionem emitteret, ipſi monaſterio jure ordinario competebant, ex præſenti textu, & dicta authentica *Ingreſſi*; tamen eaſdem etiam ſpecialis donationis titulo ſponte contuliſſe. Sed hæc interpretatio opponitur verbis, & menti ipſius Gregorii; nam Gregorius, cùm adhuc nullâ feciſſet monaſterii mentionem, ait Petronellam per exhortationem Agnelli Epiſcopi fuiſſe converſam, reſque ſuas omnes, quas habere potuit, licèt ſibi jure potuiſſent competere, tamen donationis titulo monaſterio ſpecialiter contuliſſe. Unde nullo modo relativum *ſibi*, referri poterat ad monaſterium, quod adhuc nec nominaverat. Quare eâ omiſsâ ſententiâ, verius credo, verba illa, *ſibi jure potuiſſent competere*, referenda eſſe ad Agnellum Epiſcopum, cujus filia erat dicta Petronella, ut ſuadetur ex integra epiſtola, quæ extat in regeſtro Gregorii, *lib.* 3. *epiſt.* 6. in hæc verba: *Perlatum eſt ad nos, Petronellam nomine, de provincia Lucania genitam, per exhortationem Agnelli Epiſcopi*

Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes quas habere potuit, licèt sibi jure potuissent competere, tamen eadem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse; morientemque prædictum Episcopum, dimidiam partem substantiæ suæ Agnello cuidam filio suo, qui notarius nostræ esse fertur Ecclesiæ, atque dimidiam eidem monasterio reliquisse. Sed cùm propter irruentem Italiæ cladem ad Siciliam refugissent, dicitur eam sapius nominatus Agnellus, corruptis ejus moribus, stupraſſe, atque sentiens gravidam, de monasterio seduxisse, resque ejus omnes, tam propriæ, quàm eas, quas de parte patris ipsius habere poterat, abstulisse. Unde D. Gregorius referre intendebat, ipsam Petronellam bona omnia, quæ ex substantia patris habere poterat, licèt illa bona patri potuissent, & debuissent, dum viveret, competere, ex donationis titulo monasterio tradidisse, simul cum rebus propriis: unde nullo modo verba illa, *sibi jure potuissent competere*, sunt referenda ad Petronellam, sed ad Agnellum Episcopum ejus patrem, cujus mentionem proximè Gregorius fecerat.

CAPUT III.

[a] Idem *Januario Episcopo Caralitano.*

NOs quidem arbitramur, quod ad imminentiam expletionis piarum rerum, ipse te tuus satis ordo compellat. Sed ne zelum tuum cujuslibet interventus remissionis emolliat, de his etiam te specialiter judicavimus exhortandum. Pervenit siquidem ad nos, Stephanum vestrum de hac luce migrantem, supremæ [b] voluntatis elogio monasterium præcepisse fundari. Cujus desiderium à Theodosia honesta [c] fœmina hærede ejus, fertur quod hactenus dilatione protrahitur. Quam ob rem hortamur fraternitatem tuam, ut maximum de prædicta causa studium geras, atque nominatam fœminam commoneas, quatenus intra annale spatium monasterium, quod jussum est, debeat ordinare, & cuncta secundùm defuncti voluntatem sine altercatione constituere. Quod si intra prædicti temporis metam aliqua perficere negligentiâ, vel calliditate distulerit, ut sive in loco eo, quo constitutum fuerat, seu [d] certè ibi non poterit, & alibi placet ordinari, & dilatione interveniente negligitur; tunc volumus, ut fraternitatis tuæ ædificetur studio, ordinatisque omnibus, res atque redditus, qui relicti sunt, per te loco ipsi venerabili, sine imminutione aliqua socientur. Sic enim & ante tremendum Judicem tuum sententiam remissionis effugies, & secundùm piissimas leges, dilatas defunctorum pias voluntates Episcopali supplebis studio.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita restituo inscriptionem, & litteram ex regestro D. Gregorii Magni, *lib. 3. epist. 10.* ubi reperitur hic textus, & in prima collectione, *sub hoc tit. c. 12.* De hoc Episcopo nonnulla notavi *in cap. nisi, de renunc.*

2. [b] *Voluntatis elogio.*] Elogium in jure variis modis accipitur. Pro causa exhæredationis *in l. si posthumus 14. in fine, ff. de liberis & posthum. l. 1. §. idem ait, ff. de Carbon. edict. l. 9. C. de suis & legit.* apud D. Augustinum *lib. de communi vita cleric.* ibi: *Ambos exheredavit, illum cum laude, istum cum elogio, & vituperatione.* Apud Ciceronem *pro Cluentio*, ibi: *Unum est etiam, quod maximè me conturbat, quod elogium recitasti de testamento Ignatii patris, hominis honestissimi, idcircò se exheredasse filium, quod is ob Oppianici damnationem pecuniam accepisset.* Sed frequentiùs pro testamento, & ultima decedentis voluntate accipitur, *l. ult. §. sic quidem, C. de curat. furios. l. si quis 33. l. si quando 35. C. de inoffic. testam. l. 2. & 3. C. communia de manumiss. l. hac 8. cum sequent. C. qui testamenta*, & aliis.

3. [c] *Fœmina hærede.*] Non erat ipsa Theodosia nominata ad exequendum testamentum, sed tanquam hæres tenebatur adimplere.

4. [d] *Seu certè ibi non poterit.*] Qua de re eidem scripserat idem Gregorius *lib. 3. epist. 8.* in hæc verba: [Theodosia religiosa fœmina in construendo monasterio voluntatem Stephani quondam viri sui complere desiderans, petiit à nobis, ut ad fraternitatem tuam nostras transmitteremus epistolas, quibus per commendationem nostram tuum faciliùs mereretur auxilium. Asserit siquidem hoc à suo conjuge constitutum, ut in prædio, quod appellatur Picenas, quod ad Xenodochii Thomæ quondam Episcopi jura pervenit, monasterium construi debuisset. Quia igitur in alienis hoc fundare rebus, licèt pollessor permitteret, Dominus tamen videtur cum ratione refugere, petitionem ejus prævidimus annuendam, idest, ut in domo juris sui, quam Catalis asserit se habere, ancillarum Dei monasterium debeat Domino adjuvante construere. Sed quia prædictam domum suam dicit ab hospitibus, atque supervenientibus onerari, hortamur fraternitatem tuam, ut studeas ei in cunctis concurrere, devotionique ejus tuæ præbeas tuitionis auxilium, ut mercedis defuncti, atque ejus studii, tuus te concursus faciat & solicitudo participem. Reliquias verò, quas ibidem postulat collocandas, volumus ut à fraternitate tua sub debita veneratione condantur.]

COMMENTARIUM.

5. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Si hæres, vel ille, qui designatus est ad exequendam testatoris voluntatem, per annum negligens fuerit, executio devolvitur ad Episcopum.* Probant eam textus *in c. ult. 13. q. 2. cap. admonere, 16. q. 1. cap. de laicis, 17. q. 2. cap. si hæredes, cap. tua nos, cap. Ioannes, 19. hoc tit.* Clement. unica *hoc tit.* Clement. *quia contingit, de relig. domib. cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* Gregorius noster *lib. 9. epist. 14. & 20.* Concil. Ravennatense tempore Clementis V. *rubric. 31.* ibi:

Et

Digitized by Google

Et executores poſt legitimum tempus, hoc eſt annum, niſi fuerint executi, ulteriùs ſe non poſſunt intromittere, ſed Epiſcopi ordinarii ea exequantur. Trident. *ſeſſ. 7. de reform. cap. 15. & ſeſſ. 22. cap. 6. & ſeſſ. 25. cap. 4. l. 6. tit. 8. p. 6. l. 25. tit. 9. l. 7, tit. 10. ead. partit. l. nulli, C. de Epiſcop. & cleric. authent. hoc amplius, C. de fidecom. l. 5. tit. 10. p. 6.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, idem Barboſa *de poteſt. Epiſc. 3. p. alleg. 82.* Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap. 6. de offic. ordin.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 19.* Fornerius *lib. 6. rerum quotid. cap. 2.* Carpio *de exequut. lib. 1. cap. 21. & 22.* Rouſſelius *lib. 6. hiſt. juriſd. Pontific. cap. 3. num. 9.* Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib. 15. tit. 48.* Giſanius, & Mornacius *in dicta l. nulli,* Tondutus *lib. 1 reſol. canonic. cap. 15.* Valenzuela *conſil. 87.* Antonius Gomez, & alii *in l. 36. Tauri,* Leon *tom. 1. deciſ. 20.* Hieronymus Gaicia *tom. 1. polit. regul. tract. 8. difficult. 3. dub. 5.* Pater Molina *de juſtitia, tractat. 2. diſputat. 134. num. 5.* Caſtillo *lib. 8. de aliment. cap. 7. & 54.* ubi I. Paulus Melius, Ciarlinius *tom. 1. controverſ. cap. 5. num. 11.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. cap. 24. num. 122. & lib. 4. cap. 7.* D. Valenzuela *conſil. 124. num. 24.*

6. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ex ſequenti conſideratione; nam exequutores ultimarum voluntatum æquiparantur tutoribus. Gloſſa *verbo Ad liberos, in l. tutela 16. de tutel.* Baëza *de decima, c. 19. num. 22.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 18. num. 1.* quia ſicut tutores ſunt dativi, & legitimi; ita etiam executores alii ſunt dativi, videlicet in teſtamento deſignati, *d. l. nulli;* alii legitimi, ut Epiſcopi, vel eorum vicarii, *novella de ſanctiſſimis titulis, §. ſi autem:* pluribus relatis docet Valenzuela *conſil. 87. num. 9.* Sed exiſtente tutore dativo, non eſt locus legitimo, nec ille admittitur ad tutelæ adminiſtrationem, *l. inteſtato, ff. de legit. tut. l. ſi tutor, §. ſi duobus, ff. de tutela, & rationibus, l. 2. C. de teſtam. tut.* ergo ſimiliter exiſtente executore dativo Epiſcopus tanquam legitimus admitti non debet. Et hoc dubium non admittere docuit Paulus Caſtrenſis *conſil. 413.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia Theodoſia in præſenti ſpecie, nec in mora erat, nec conſtitui poterat; ſiquidem à nemine conveniri valebat pro conſtructione monaſterii; quia in judicio nemo audiendus eſt agendo, aut excipiendo, niſi ille cujus intereſt, *l. 3. §. 1. l. ſtipulatio 38. §. ult. ff. de verb. obl. l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento, ff. ad Trebel.* Sed in præſenti caſu Theodoſia erat hæres ex aſſe, nec habebat cohæredem, cujus intereſſet monaſterium conſtrui: ergo ex defectu perſonæ, & actionis Theodoſia in mora conſtitui non poterat. Cùm enim plures ſunt hæredes, invicem ſe convenire valent, *l. Quintus 7. verſ. Pomponius, ff. de annuis legat. l. his, §. idem, ff. famil. erciſc.* Deinde ex alio capite Theodoſia in mora non erat; nam diſpoſitio conſtruendi monaſterium incertitudinem magnam continebat; ſiquidem teſtator non expreſſit ejus modum, aut formam, & per conſequens talis diſpoſitio ut incertitudinem continens, nulla erat, *l. Titia, ff. de legat. 2. l. 3. §. ſi quis inſulam, ff. de eo quod certo loco:* ergo ſi Theodoſia non tenebatur præceptum illud adimplere, negligens dici non poterat, nec ob ejus negligentiam Epiſcopus monaſterium conſtruere poterat.

7. ULTIMA VOLUNTAS ADIMPLENDA EST.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nihil aliud eſſe, quod magis hominibus debeatur, quàm ut ſuprema eorum voluntas, poſt quam jam aliud velle non poſſunt, exitum & effectum habeat, *l. vel negare 5. ff. quor. teſtam. aperiantur, l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Unde ſcribit Plinius *lib. 2 epiſt. 16.* ſe propriam quandam legem ſibi dixiſſe, ut defunctorum voluntates ut perfectiſſimas tueretur. Euſebius *lib. 4. de vita Conſtant.* ſcribit, generaliter ſanxiſſe, quibuſcunque modis expreſſa teſtantium judicia valere. Et Quintilianus *declamat. 318.* ait, nullum ſanè majus eſſe ſolatium mortis, quàm voluntas ultra mortem. Tacitus *lib. 2. annal.* ibi: *Non hoc præcipuum amicorum munus eſt, proſequi defunctum ignavo quæſtu; ſed quæ voluerit, meminiſſe; quæ mandaverit, exequi.* Facit Caſſiodorus *lib. 5. var. epiſt. 21. Vivat tibi perpetuis ſæculis decedentium voluntas, tranſeant in poſteros judicia parentum.* Illuſtrat Spino *in ſpecul. teſtam. 1. p. rubrica.* Unde teſtatores fideliori-bus, & charioribus amicis ſuarum voluntatum executionem commendabant, quorum mentio fit *in l. quidam, §. penult. l. ſi à pluribus, ff. de legat. 1. l. ſi quis Titio 17. ff. de legat. 2. l. alumna 9. l. alio hærede. ff. de aliment. legat. l. Divus, ff. ſi cui plus, novella 131. Juſtin. novella 68. Leonis, novella Majorani de teſtam.* Illi plerumque dicuntur diſpenſatores, ut ex eadem novella Majorani notat Cujacius *tract. 7. ad Afric. in l. 107. ff. de legat. 1.* & nullo deſignato executore ultimæ voluntatis, executio hæredi incumbit, *l. 7. tit. 10. partit. 6.* Carpio *de executorib. lib. 1. cap. 22. num. 9.* Illis autem executoribus aliquando teſtatores certum præſcribunt tempus, intra quod ſuam exequantur voluntatem: quo caſu tempus illud eſt obſervandum, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiſſ. d. l. nulli, l. 6. tit. 10. partit. 6.* Carpio *dicto lib. 3. cap. 1. num. 2.* Nullo verò termino aſſignato annus à jure datur ad exequendam teſtantis voluntatem, *d. authent. hoc amplius.* Et licèt eodem jure communi attento dubium ſit, an à die mortis, an verò à tempore aditionis hæreditatis curiere incipiat annus; apud nos tamen cùm aditio hæreditatis non deſideretur ad validitatem eorum, quæ in teſtamento relinquuntur, *l. 1. tit. 4. lib. 5. Recopil.* incipiet annus à die mortis teſtatoris, ut deciſum extat *in d. l. 6. partit.* ibi: *Faſta un año deſpues de la muerte del teſtador.* Docet Carpio *d. lib. 3. cap. 1. num. 10.* Etiam ſciendum eſt, morte, negligentiâ, vel impedimento executorum jus exequendi ultimas defunctorum voluntates devolvi ad Epiſcopum loci, ubi teſtator deceſſit, aut majorem bonorum partem obtinebat, ex juribus ſuprà citatis. An verò ad Judicem ſæcularem æqualiter ſpectet pias defunctorum voluntates ad effectum perducere, quæri ſolet? Et ad ipſum etiam ſpectare, reſolvunt pluribus relatis Carpio *d. alleg. 82. n. 17.* & ita præventioni locum eſſe, ſicut in aliis caſibus mixti fori, fusè probant Leon *deciſ. 20. Valentiæ,* Pereyra *de manu regia. tom. 1. lib. 1. c. 16. per totum;* quia ſicut laicus poteſt à teſtatore deſignari ſuæ diſpoſitionis executor, ita & judex laicus, propter ejus negligentiam, & impedimentum, poterit exequi pias defunctorum voluntates.

8. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Ex quibus jam apparet vera præſentis deciſionis ratio; nam cùm Epiſcopus in concernentibus pietatem, & charitatis officia, ſit legitimus executor, & in laicos exerceat omnimodam juriſdictionem, *cap. 1. & 2. 8. diſt. cap. ſuper quibuſdam, de V. S.* meritò in præſenti deciditur, ob negligentiam Theodoſiæ in conſtruendo monaſterio, quod ædificari juſſerat teſtator, executionem ſimilis piæ voluntatis ad Epiſcopum devolvi: quod nec à jure Romanorum alienum eſt; nam apud eos teſtamentorum executio, quoad legata pia, & monumenta conſtruenda, Pontifici incumbebat, *l. hæreditas 50. ff. de petit. hæredit.* ibi: *Hæredes ad monumentum faciendum tandem Principali, vel Pontificali auctoritate compelluntur, ad obſequium ſuprema voluntatis.* Non tamen ex officio, ſed ad partis petitionem, *l. Quintus*

Mutius 17. ff. de annis legat. Illustrant Guther. *lib. 3. de jure manium, & lib. 2. de jure Pontific. cap. 8.* Fornerius *lib 6. rerum quotid. cap. 2.* immò & ipsas testamenti tabulas solebant Vestalibus tradere, aut in æde sacra custodiendas deponere, *l. cùm pater, §. donationis, ff. de legat. 2. l. 3. §. proinde, l. fin. ff. de tabul. exhib. l. 4. §. 4. ff. famil. ercisc.* Unde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Julio, c. 83. & in Augusto, cap. ult.* Idem de Antonii testamento refert Plutarchus *in ejus vita.* Meritò ergo Gregorius in præsenti, atque Imperatores *in d. l. nulli, & authent. hoc amplius,* statuerunt, pias defunctorum voluntates diligenter esse exequendas; & negligentibus earum executionem hæredibus vel commissariis à testatore designatis, Episcopum debere eas ad effectum perducere, docent Carpius & Barbosa *ubi suprà*, Rousselius *d. lib. 6. cap. 3.* Quis autem Episcopus proprius sit quoad hanc executionem, originis, vel domicilii testatoris, aut loci ubi res sitæ sunt, explicant Martha *de jurisd. p. 2. cap. 10. num. 10.* Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 82. n. 15.* Baldus & Salicetus *in d. l. nulli, C. de Episc. & cler.*

9. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt verum sit, quod si hæres, vel commissarius à testatore designatus exequatur voluntatem testatoris, Episcopus non possit se immiscere; tamen si negligens sit, aut jure, vel de facto impediatur prædictam exequi voluntatem, tunc Episcopus potest eandem voluntatem ad effectum perducere; quia ob negligentiam, vel impedimentum hæredis, commissariive, talis facultas ab eis aufertur, & in Episcopum transfertur, ut si tutor dativus suspectus sit, qui removetur, & alius administrat. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt cùm testator aliquid fieri jussit, nulla exinde actio detur, quia præceptum hoc potiùs ad utilitatem scribentis, quàm ad alterius commodum pertinet, ut alibi ratiocinatur Consultus *in l. Quintus 7. ff. de annuis legat.* officio tamen judicis cogi potest hæres, ut defuncti supremam voluntatem adimpleat, *l. hæreditas, ff. de petit. hared.* ubi Faber, Govеanus *in l. 1. §. ult. ff. ad leg. Falcid.* & quia publicè interest supremas defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare, ff. quemadmod. testamenta;* ideo hodie cuilibet de populo competit actio pro exequendis ultimis defunctorum voluntatibus, *authent. de ecclesiasticis titulis, §. si autem, d. l. nulli, C. de Episc. & cleric. in fine,* ibi: *Universi, qui id quocunque modo cognoverint, vel in viri clarissimi Rectoris provinciæ, vel in urbis Episcopi notitiam deferendi liberam habeant facultatem.* Docent plurибus relatis Carpio *d. lib. 1. cap. 24.* Pinellus *lib. 1. select. cap. 11. n. 16.* Nec aliud difficultatis augmentum refragatur; nam supponendum est, in præsenti specie testatorem præscripsisse modum observandum circa locum, & formam monasterii: & licèt testator id non expressisset, nihilominus non ideò dispositio vitiabatur, siquidem adimpleri, & exequi poterat servatâ formâ, quæ in aliis monasteriis ejusdem Ordinis in usu esse solebat, ut in simili specie ait Consultus *in l. cùm pater 77. §. vicos, ff. de legat. 2.* cujus explicationem prosequuntur Cujacius *lib. 8. respons. Papin.* ibi, Fornerius *lib. 2. rerum quotid. c. 11.* Chesius *interpret. jur. cap. 4. num. 9.*

10. EXPONITUR CAP. EPISCOPUS 88. DIST.

Sed præsenti assertioni, & hucusque traditis obstat textus *in cap. Episcopus, 88. dist.* in illis verbis: *Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat.* Ex quibus apertè deducitur, quàm alienum sit ab Episcopali statu, & dignitate executionem, seu tuitionem testamentorum admittere. Igitur nec negligente hærede, vel commissario à testatore designato, Episcopus debet suscipere tuitionem testamentorum. Augetur hæc difficultas ex eo; nam licèt magnum opus pietatis sit pupillos tueri, & defendere, nihilominus Episcopis prohibitum est tutorum munus exercere, *authent. presbyteros, in fine, C. de Episc. & cleric. Novella 123. c. 5. authent. de sanctissimis Episcopis, §. ab eo autem:* quod adeò injustum, & illicitum visum fuit primis Ecclesiæ Patribus, ut testatorem Episcopum, aut clericum testamento suo filiis suis tutorem designantem, communione ecclesiastica privarent, nec pro eo Missæ sacrificium offerri sinerent. Concilium Afric. temporibus D. Cypriani celebratum, quod refert Baronius *anno 257.* D. Cyprianus *lib. 1. epist. 9.* ibi: *Non licere clericis in testamento nominare tutorem, aut curatorem.* Cujus prohibitionis rationem expressit Leo Imperator *Novella 68.* his verbis: *Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi, aut quoscunque sacer ordo devinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum, alioquinque regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, utque Deum debitè colere ne possint, impediat, nemo ignorat. Totâ enim plerumque vitâ tutorum laboriosis istis curis irrititi tenentur.* Quam transcripsit Alfonsus noster *in l. 14. tit. 16. part. 6.* quæ ratio æquè militat in tuitione, seu executione testamenti. Igitur sicut Episcopus non potest designatus à testatore suscipere tuitionem testamenti, seu pupillorum; ita nec ob negligentiam hæredis, aut commissarii testamento designati, debet hujusmodi occupationi immiscери. Cui difficultati ut satisfaciamus asserendum est, Episcopum posse non solùm ex præsenti juris dispositione executionem, seu tuitionem testamentorum suscipere; verùm & virtute designationis à testatore factæ. Nam cùm hoc officium circa pias causas versetur; inde est, ut ab Episcopo exerceri valeat, cùm ipsius officii proprium sit opus pietatem fovere, *dicta Novella 68. Leonis, cap. Joannes, cap. penult. hoc tit.* Carpio *d. lib. 1. de execut. cap. 3. n. 13.* Nec tunc obstat textus *in d. cap. Episcopus 5. 88. dist.* cui ut satisfaciat Glossa *ibi*, affirmat in eo textu tantùm prohiberi, ne testamenta aperiantur coram Episcopo, quæ aperienda sunt coram judice sæculari, *ex l. repetita, C. de Episc. & cleric. l. consulta, C. de testamentis.* Glossam sequitur Acuña *in eo textu.* Sed hæc solutio facilè convincitur ex ipso canone, ubi non agitur de apertura tabellarum, sed de tuitione testamentorum. Quare hac omissâ sententiâ existimo, in eo textu prohiberi, ne Episcopus per se, & immediatè suscipiat tuitionem testamentorum; non autem prohiberi, quin per presbyterum, aut alium tertium eam suscipiat. Quæ interpretatio colligitur ex canone antecedenti ipsius Concilii Carthag. ubi Patres ita sanxerunt: Ut Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, & orphanorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, vel Archidiaconum agat. Et statim sequitur textus *in dicto cap. Episcopus.* Igitur debet accipi juxta antecedentem, videlicet ut per se non suscipiant tuitionem testamentorum, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum. Nec quod de tutela dicebamus, refragatur; nam verum est, Episcopum tutelam à testatore delatam exercere non posse: discriminis ratio in eo consistit; nam tutelæ administratio per plures annos, variaque, & profana negotia exercetur; executio autem piæ voluntatis brevi tempore expediri, & adimpleri potest, ut notarunt I. Justelus *ad canones Eccles. univers. fol. 222.* Adhuc tamen & tutelam legitimam clerici exercere valent, *cap. fin. 86. dist.* ibi: *Nisi fortè qui legibus ad minorum ætatis tutelas, sive*

curationes

curationes inexcuſabiles attrahuntur. Et *cap. generaliter*, 16. *q.*1. quia tunc non tam voluntate, quàm neceſſitate curis ſæcularibus immiſcentur, cùm aliàs ab hæreditate repellantur, *l. quo tutela* 7. *ff. de regul. jur.* Rouſſelius *lib.* 4. *hiſtor. juriſdict. Pontif. cap.* 5. & hodie ſacerdotem poſſe deſignari executorem teſtamenti, probat Conradus Kling. *lib.* 5. *locorum commun. cap.* 32.

CAPUT IV.

a Idem *Petro Subdiacono Siciliæ.*

INdicante. *Et infrà:* Cognovi autem Romano referente, quia *b* moriens uxor Redempti unam concham *c* argenteam nudis verbis dixerit venundari, & *d* libertis ſuis tradi: ſcutellam quoque *e* argenteam *f* monaſterio cuidam reliquerit. In quibus utriſque voluntatem ejus per omnia volumus impleri, ne ex rebus minimis peccata majora *g* capiamus.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 13. & in ipſo Regeſtro Gregorii, *lib.* 12. *epiſt.* 30. ubi de diverſis rebus, & cauſis ad patrimonium Eccleſiæ Romanæ ſpectantibus agit D. Gregorius: & circa medium hæc leguntur verba.

2. [b] *Moriens uxor.*] Certum eſt, jure communi attento, mulierem abſque mariti licentia teſtamentum facere potuiſſe. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 22. §. *mulier.* Unde ſtatutum diſponens, ne uxor teſtamentum condat abſque mariti licentia, nullum eſſe, poſt Paulum Caſtrenſem, & alios docet Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. lib.* 4. *diſp.* 7. *num.* 8.

3. [c] *Concham argenteam.*] Concha enim eſt vas in formam conchæ factum, de quo Paulus *lib.* 3. *ſentent. tit. ult.* Conſultus *in l.* 7. *ff. de inſtruct. legat.* PP. Concil. Illiber. *can.* 48. ubi plura adduxi.

4. [d] *Et libertis ſuis tradi.*] Plerumque enim patroni libertis ſuis teſtamento alimenta, aliaſque res relinquebant, *l. patronus* 35. *ff. de legat.* 3. *l.* 5. *ff. de aliment. legat.* quam me laudato explicat Don Joſephus de Retes *lib.* 3. *de interdictis, fol.* 175.

5. [e] *Scutellam quoque argenteam.*] Et ita certam deſignavit, non generaliter ſcutellam legavit, ut omnes antiquiores hîc ſupponunt, inde fusè tractantes, an in legato generali electio ſemper ſit hæredis, vel legatarii? Quam quæſtionem ut minùs propriam hujus loci, omittimus: videndi ſunt textus *in l. ſi quando* 109. §. *hæres, ff. de legat.* 1. *l. Titia* 38. §. 1. *ff. de auro & argento, l. cum qui* 38. §. *qui hominem, ff. de ſolut. l. ſi legatario* 22. §. 1. *ff. de fideicom. libert. l.* 2. *ff. de option. legat. l. cùm poſt* 70. §. *gener, ff. de jure dot. l. ſi à ſubſtituto* 45. §. 1. *l. ſequens* 48. *l. cùm res* 49. §. *ſed ſi Stichus, ff. de legat.* 1. *l. ſi quis* 3. *ff. de aliment. legat.* D. Martinus de Larreatigui *lib.* 5. *ſelect. cap.* 2. Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 12. *n.* 32. Cujacius *tract.* 8. *ad Afric. in l. ſi hæres* 110. *de legat.* 1. Pinel. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 16.

6. [f] *Monaſterio cuidam reliquerit.*] Licèt enim olim Eccleſia, & eccleſiaſticæ perſonæ aliquid ex teſtamento capere non valerent, *l.* 17. & 20. *C. Theodoſ. de ſacroſ. Eccleſ.* tamen poſt Imperatorem Conſtantinum, & hæredes inſtitui, & legata capere potuerunt, *l.* 1. *authent. ingreſſi. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. Deo nobis, l. ſi quis ad declinandum, C. de Epiſcop. & cleric. l. ſancimus, C. de donat.* ut etiam ſacerdotes Gentilium capere poterant, *l. annua* 20. §. 1. *ff. de ann. leg. l.* 1. §. *ad municipium, ff. ad legem Falcid.* Virgines autem Veſtales, quia victu publico honorabantur, nihil ex alieno teſtamento capiebant. Gellius *lib.* 1. *noct. cap.* 12. Symmachus *lib.* 1. *epiſtol.* 40. immò Diis, quibus capacitas ſpeciali Senatuſconſulto aut conſtitutione data erat, plerumque legabatur, qui referuntur ab Ulpiano *tit.* 22. *regul.* & à Paulo *lib.* 4. *ſent. tit.* 3. In quo Ulpiani fragmento Cujacius legit, *Minervam Melitenſem*, ubi legitur *Melienſem*, Hadrianus verò Turnebus *lib.* 7. *adverſ. cap.* 21. reponit *Ilienſem*, id eſt Troianam, non inſubtili conjecturâ, quaſi legatum Ilienſi Minervæ ſpeciali jure relinqui concederetur, quòd Romanos ſe oriundos à Troianis agnoſcerent: unde Romanos Æneadas appellatos, auctor eſt Juſtin. *in Novella* 47. Quapropter Ilienſes aliis privilegiis donantur, quæ extant *in l.* 1. *ff. ad municip. l. non tantùm* 17. §. 1. *ff. de excuſ. tut.* Sed quamvis rectè hoc ita procedat, nihil vetat retinere communem lectionem, legereque *Melienſem*, cùm ſuſpicari poſſit, ita appellati à Melia urbe Cariæ, ut exiſtimavit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 8. Sed jam ad rem: Cùm ergo in aliquibus, etſi pauciſſimis, tum Orientis, tum Occidentis monachis paupertatis monaſticæ irrepſiſſet prævaricatio, Valentinianus Imperator anno 376. non Junior, ut voluit Molanus *lib. de piis teſtamentis, c.* 34. ſed ſenior, ut probat P. Theophilus Raynaud. *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccleſia, & c. cap.* 8. *n.* 7. ſanxit ne etiam per ſubjectam perſonam monachi poſſent aliquid ex teſtamento capere, *in l.* 20. *C. Theodoſ. de Epiſc. & cleric.* cujus conſtitutionis conſcius D. Ambroſius, impium judicans, pauciſſimorum avaritiam univerſo ſtatui monaſtico præjudicium afferre, hæc ad Valentinianum Juniorem ſcribit *epiſt.* 31. *Nobis privata ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam, quia diſpendia non dolemus.* Et infrà: *Scribuntur teſtamenta templorum miniſtris, nullus excipitur profanus, nullus ultimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: ſoli ex omnibus clerico commune jus clauditur, à quo ſolo pro omnibus votum commune ſuſcipitur, officium commune defertur: nulla legata, vel gravium viduarum nulla donatio; & ubi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officium multâ præſcribitur. Quod ſacerdotibus Fani legaverit chriſtiana vidua, valet; quod miniſtris Dei, non valet.* Unde conqueritur D. Hieronymus *ad Nepotianum, de vita cleric. cap.* 7. his verbis: *Pudet dicere: ſacerdotes Idolorum, mimi, & aurigæ, & ſcorta hereditates capiunt; ſolis clericis, & monachis hoc lege prohibetur; & prohibetur, non à perſecutoribus, ſed à Principibus Chriſtianis: nec de lege conqueror, ſed doleo cur meruerimus hanc legem.* Notarunt Fornerius *lib.* 1. *ſelect. c.* 28. Vivar. *de veteri monach. lib.* 6. *c.* 3. *n.* 31. Luduvel. *de ultimis volunt. fol.* 77. & 350. Baronius *anno* 309. Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 161. Valenzuela *contra Venetos p.* 3. *per tot.* Non ergo ea lege Valentinianus excludebat Eccleſias, vel cœtus ullos ſacros aditione hæreditatum, ſed tantùm privatas perſonas eccleſiaſticas, vel monaſticam profitentes vitam, qui privatas captabant hæreditates,

ut de Antymo, & Sophronico antimonachis refert D. Hieronymus *ad Euſtochiam c.*22. & juxta hanc veram explicationem defendunt dictam conſtitutionem Baronius *anno* 370. *n.*25. Theophilus *tom.*12. *tract. mala è bonis Eccleſiæ, fol.*47. De jure amortizationis apud alias gentes introducto agit Alteſſerra *de Ducibus lib.*2. *c.*18. *per totum*; & ipſum impugnantes Valenzuela, Guevara, & Zumel *contra Venetos.*

7. 6 *Peccata majora capiamus.*] Ex quibus verbis probatur opinio eorum, qui docuerunt, peccatum lethale eſſe non adimplere voluntatem teſtatoris, etſi non obſervaris juris ſolennitatibus eam declaraverit: quod etiam probari poteſt *ex cap. ultima voluntas*, 13. *q.*2. *cap. cùm eſſet, hoc tit. l. fideicommiſſum, C. de condict. indeb.* diſputat latè Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub.* 3. *p. lib.*5. §.5. *n.*151. Sed quare dicat Gregorius, ipſum peccata majora capere ex eo, quòd legata non ſolvantur, meritò dubitari poteſt. Exiſtimo tamen Eccleſiam fuiſſe hæredem inſtitutam, & ita ad eam onus ſolvendi legata pertinere; quod facilè ſuadetur tam ex inſcriptione hujus textus, quàm ex prioribus verbis hujus epiſtolæ, compilatis ab Ant. Auguſtino *in epit. jur. lib.*15. *tit.*48. *c.*6.

COMMENTARIUM.

8. Conclusio tradi tur et probatur. EX hoc fragmento epiſtolæ D. Gregorii ſequens deducitur aſſertio: *Legata debentur, quamvis nudis verbis relicta.* Probant eam textus *in cap. relatum, el* 1. *cap. cùm eſſet, hoc tit.* Concilium Lugdun. 1. *can.*2. ibi: *Si quorumcunque religioſorum voluntas, aut neceſſitate, aut ſimplicitate aliquid à legum ſecularium ordine viſa fuerit diſcrepare, voluntas tamen defunctorum debeat inconcuſſa manere.* Probari etiam poteſt *ex l. fin. ff. de rebus eorum, l. in teſtamento* 38. *ff. de manum. teſtam. l. penult. §. ult. ff. de legat.*2. *l.*3. *in princip. l. conficiuntur* 8. §.1. *ff. de jure codicil. l. filius* 18. *ff. ad leg. Falcid. l.*1. §. *hoc autem, l. recuſare* 6. §. *meminiſſe, l. Scævola* 76. *ff. ad Trebellianum, l.*3. *C. eod. l.*2. *C. de Codicil. l. eam* 14. *l. epiſtolâ* 22. *l. ex teſtamento* 29. *C. de fideicom.* Ex quibus probatur, fideicommiſſa quibuſcunque verbis relicta deberi. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Cujacius & Covar. *hic*, Cironius *ad tit. de pact.* Petrus Gregorius *lib.*1. *partit. tit.*25. *c.*5. Padilla. & Giphanius *in l. ult. C. de fideicommiſſ.* Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.*15. *tit.*48. Caniſius *in d. cap. relatum*, Moron. *reſponſ.* 69. Ferro Mantique *de differentiis utriuſque fori, q.*4. *num.*31.

9. Impugnatur tradita assertio. Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: Legata non niſi teſtamento, aut codicillis teſtamento confirmatis relinqui poſſunt, *l. ab hereditate* 126. *ff. de legat.*1. *l. illud* 13. §.1. *in fine, l. quidam* 14. *in princip. ff. de jure codicil. l. legatum* 36. *ff. de legat.* 2. & non quibuſcunque verbis, ſed ſolennibus, *l. in legatis* 21. *C. de legatis, §. ſed olim, Inſtit. eodem.* Nam illud diſcrimen verſatur inter legata, & fideicommiſſa, quòd legata verbis directis, & legitimis; fideicommiſſa verò verbis precativis, & obliquis relinquuntur, *l. penult. ff. de legat.*1. *l. proponebatur* 64. *ff. de legat.*3. *l. nutu* 21. *ff. de leg.*3. notat Valentia *ad tit. de legat. cap. ult. n.*8. Ergo legata in præſenti ſpecie nudis verbis relicta non debebantur, & per conſequens nec ſolvenda erant. Accedit, nam ex alio capite legatum monaſterio relictum inutile erat, videlicet quia monaſterium eſt corpus incertum, collectivum, conſtans ex diverſis capitibus: ſed legatum relictum incertis perſonis, vel corpori incerto, non valet: quâ ratione municipium, ſeu collegium hæredem inſtitui non poſſe, docuit Ulpianus *in fragmentis, tit.* 22. §. *incertis, Inſtit. de legat.* Ergo & legatum monaſterio relictum, ob legatarii incertitudinem in præſenti ſpecie non valet.

10. Traditur ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens deciſio; nam cùm jus canonicum quoad obligandum inter nuda verba, & ſolennia nullum diſcrimen agnoſcat, *cap. juramenti* 22. *q.*5. *cap. pervenit, de fidejuſſ.* ideo legata relicta, tam verbis ſolennibus, quàm nudis, æqualiter debentur; verè enim hæres ea ſolvere debet, cùm is naturâ debeat, quem jure gentium dare oportet, cujuſque fidem ſequuti ſumus, *l. cùm amplius, §. ex naturâ, ff. de reg. jur.* Sed jus canonicum tantùm attendit an legata debeantur, non verò quo jure ea ſolvere hæres teneatur: ergo rectè in præſenti docet Gregorius, legata etiam nudis verbis relicta eſſe ſolvenda. Accedit, nam & jure civili, quo ſolennia verba legatis relinquendis præſcripta fuerunt, cautum etiam fuit fideicommiſſa nutu, nudiſve verbis relicta ab hærede deberi, & præſtanda eſſe, *l. nutu. ff. de legat.*3. *l. cùm proponebatur* 64. *ff. de legat.*2. ſive Græcis, ſive Latini verbis relicta ſint, *l. fideicommiſſa* 11. *ff. de legat.*3. Et eodem etiam jure attento, legata minùs ſolenniter relicta, licèt per actionem civilem peti non poſſint; tamen cùm de voluntate conſtat, debentur naturaliter, neglectis ejuſdem juris civilis ſcrupuloſitatibus, *l. fin. ff. de rebus eorum, l. in teſtamento* 38. *ff. de manumiſ. teſtam.* Plinius *lib.*2. *epiſt. ad Arianum.* Jure enim gentium conſiſtunt, unde hujuſmodi legata ita relicta, ſemel ſoluta, repeti tanquam indebita non poſſunt, *l.*2. *l. ſi veritas* 23. *C. de fideicom. l. fideicommiſſa* 7. *C. de condict. indeb. l.*31. *tit.*4. *partit.*3. quod proprium eſt naturalis obligationis, *l. fin. in principio, ff. jurejur. l. naturalis* 10. *ff. de oblig. & act.* ſed illud quod naturâ debetur, in foro conſcientiæ ſolvendum neceſſariò eſt, ut probat Covar. *in cap. cùm eſſet, hoc tit.* igitur legata nudis verbis relicta debent præſtari, ne (ut ait noſter Gregorius in præſenti) ſi non ſolvantur, peccata majora committantur.

11. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, pro cujus ſolutione, & præſentis textus interpretatione ibi, *nudis verbis*, varia adduxerunt Interpretes; aliqui enim exiſtimarunt, in præſenti ſpecie relicta fuiſſe legata non teſtamento, nec codicillis, ſed coram legitimo teſtium numero, quinque videlicet. Ita Abbas, Zabarella, Ancharanus *in præſenti*, Barbatia *num.*17. Alii verò docuerunt, in præſenti caſu legata relicta fuiſſe juxta textus *in cap. cùm eſſet, cap. relatum, hoc tit.* videlicet coram duobus, aut tribus teſtibus. Barboſa in præſenti, *num.*4. exiſtimat Gregorium noſtrum eſſe exaudiendum, cùm legata relicta fuerunt ſine ſcriptura, ideoque referri in hoc textu, nudis verbis legata relicta fuiſſe. Sed his, & aliis ſolutionibus omiſſis, veriùs dicendum eſt, in præſenti ſpecie uxorem Redempti teſtamentum feciſſe, in eoque Eccleſiam hæredem inſtituiſſe, & poſtea cùm decederet, legata reliquiſſe nudis verbis, id eſt ſolennitate in verbis, aut in ipſa ultima diſpoſitione non obſervatâ. Quæ interpretatio ut faciliùs percipiatur, ſciendum eſt, juris civilis conditores in omnibus actibus celebrandis certas præſcripſiſſe formas, in manumiſſionibus, emancipationibus, ſtipulationibus, teſtamentis, & ſimilibus actibus, ut ex bonæ notæ auctoribus probant Briſſonius *lib.*1. *ſelect. c.*11. qui eas magna ſedulitate, & cum eruditione congeſſit in elaboratiſſimo illo opere de formulis. Revardus *lib.*4. *var. c.*9. Doctor Valentia *tom.*2. *illuſtr. tract.*3. *c.*2. In legatis autem variæ fuerũt formulæ uſitatæ pro diverſitate legatorũ. In legato vindicationis illæ: *Do. Lego, Capito. Sumito, Tibi habeto: l. ſi fundum* 11. §. *Titio. l. hujuſmodi* 84. §. *quibus.*

§. *quibus*, *ff. de legat.* 1. *l. in ſingulos* 8. *ff. de annuis legat. l. ſi ita* 15. *l. Seia* 20. §. *liberto*, *ff. de inſtructo, vel inſtrumento*, Ulpianus *in fragment. tit.* 24. Gaius *lib.* 2. *inſtit. tit.* 5. Paulus *lib.* 3. *ſentent. tit.* 6. Per damnationem verò ita legata relinquebantur: *Hæres meus damnas eſto dare*; *Dato*, *Facito*, *Hæredem meum dare jubeo: dicta l. hujuſmodi* 84. §. 1. & §. *Stichum*, *l. ab omnibus* 104. *in principio*, *l. ſi hæres* 124. *ff. de legat.* 1. *l. filia* 22. *ff. de annuis legat. l. ſi hæres* 8. *ff. de tritico legat. l. filia* 28. *l. quibus* 40. §. 1. *ff. de condit. & demonſtr.* Per ſinendi modum ita relinquebantur: *Hæres meus ſinito*, *vel damnas eſto ſinere Lucium Titium illam*, *vel illam rem ſumere*: *l. qui quatuor* 30. §. 1. *ff. de legat.* 3. *l.* 2. *ff. de annuis legat. l. ei qui* 16. *ff. de liber. legat.* Per præceptionem ita legabatur: *Mevia rem illam*, *vel illam percipito*, *ſumito*: *l. ultima*, *ff. de dote præleg. l. pediculis* 22. §. *cùm quærebatur*, *ff. de annuis legat.* Docent Inſtitutarii *in* §. *ſed olim*, *Inſtit. de legatis*, Valentia *ad tit. de legat. cap. ultimo*, *num.* 1. Legata igitur ita relicta, ſolenniter, & ſolennibus verbis relinqui dicebantur; quæ verò ſine teſtamento, & ſolennitatibus relinquuntur, quia illis opponuntur, nudis verbis relicta dicuntur, ut nuda voluntas dicitur *in l.* 1. *ff. de teſtam. militis*, quia opponitur ſolenni: & *in l. rem legatam*. *ff. de adimend. legat.* nudus conſenſus, qui adverſatur ſolenni: & *in l. videamus*, *ff. de uſuris*, nuda proprietas, quæ opponitur plenæ: & *in l. juris* 7. §. *ſed cùm nuda*, *ff. de pactis*, nudum pactum dicitur, quod opponitur ſolenni. Similiter igitur in præſenti ſpecie legata nudis verbis relicta dicuntur, quia nec ſolenniter, nec ſolennibus verbis relicta fuerunt.

12. DISSOLVITUR AUGMENTUM DIFFICULTATIS.

Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam licèt verum ſit, olim temporibus adhuc Plinii Junioris municipia, civitates, collegia legata capere non potuiſſe, ut corpora incerta, Plinius *lib.* 5. *epiſt.* 7. Ulpianus *tit.* 22. *in fragment.* tamen primò Imperator Nerva permiſit illis fideicommiſſa ſingularia, & univerſalia relinquere; & poſtea Senatuſconſulto Aproniano conceſſum fuit, ut à libertis propriis etiam directò hæredes inſtitui poſſent. Et tandem Imperator Marcus permiſit illis, & omnibus collegiis licitis legare: juxta quam temporum diſtinctionem accipiendi ſunt textus *in l. pater* 38. § *fideicommiſſi* 6. *ff. de legat.* 3. *l. ſi uſusfructus* 21. *ff. quibus modis uſusfructus amittatur*, *l. Julianus* 13. §. *idem Julianus*, *ff. de action. empti*, *l. ſi quod relictum* 117. *l. civitatibus* 122. *ff. de legat.* 1. *l. cùm quidam* 30. *l. cùm pater* 77. § *vicos*, *de legat.* 2. *l.* 5. *l. fideicommiſſa* 11. §. *ult. ff. de legat.* 3. *l. annum* 6. *l. liberto* 21. *l. Lucius* 23. *cum ſequenti*, *ff. de annuis legat. l. an uſusfructus* 8. *l. legatum* 16. *l. quidam* 17. *ff. de uſufructu legat. l.* 2. *l. cùm Senatus* 20. *ff. de rebus dubiis*, *l. municipibus*, *l. ſi juraſſent*, *ff. de condit. & demonſtr. l.* 1. §. *ad municipium* 4. *l.* 3. §. *ult. l. computationi* 68. *verſ. Civitatibus*, *ff. ad legem Falcidiam*, *l. municipia* 12. *ff. ut in poſſeſſ. l. legatum* 4. *l. Imperator* 23. §. *ultimo*, *ff. de adminiſtr. rerum*, *l.* 3. §. *municipes*, *ff. de ſuis & legit. l. cùm alicui* 26. *ff. de negotiis geſtis*, *l. ult. C. ut in poſſeſſ.* quæ eſt pars legis ultimæ, *ff. de adminiſtr. rerum*, *l.* 3. §. *municipes*, *ff. de ſuis & legit. l. cùm alicui* 26. *ff. de negotiis geſtis*, *l. ult. C. ut in poſſeſſ. l.* 1. & 2. *C. de incertis perſonis*, *l.* 9. §. *fin. ff. de juris & facti ignor. l.* 9. *C. de paganis*, *l.* 3. *C. de compenſ. l.* 58. *ff. de uſufructu*, *l.* 1. *C. de Judæis*, junctis Cujac. *ad tit. C. de hæred. inſtit.* Donel. *lib.* 6. *comment. cap.* 17. Forner. *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 11. *l.* 31. §. 1. *de inoffic. teſtam. l.* 2. *C. de diverſ. præd. lib.* 12.

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in can.* 10. *Concilii Aurel.* 4. in illis verbis: *Quæcunque Eccleſiis à Pontificibus ſub competenti*, *ac juſto documento fuerint derelicta*, *ab hæredibus legitimis dignum eſt ut pro Dei contemplatione ſerventur*. Ex quibus deducitur, non aliter relicta Eccleſiis deberi, quàm ſi juſto & competenti documento fuerint data. Igitur ſi nudis verbis tantùm fuerint relicta, non debebuntur. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, quod licèt legata ex æquitate canonica debeant præſtari, etiamſi verbis minùs ſolennibus relicta ſint; debent tamen juſto, ac competenti documento relinqui, id eſt, ita publicè, ut ſecundùm juris principia de veritate conſtare poſſit; aliàs ſi ita relinquantur, ut de eis conſtare non poſſit, nec attento jure canonico debentur.

13. EXPONITUR CONCIL. AURELIAN. 4. CAN. 10.

CAPUT V.

Idem *Bono* [a] *Epiſcopo Meſſano.*

FIlius noſter Fauſtinus vir eloquentiſſimus ad nos *b* veniens queſtus nobis eſt, quòd pater ejus quondam Petraſius aliqua veſtræ Eccleſiæ *c* ſepulturæ ſuæ gratiâ juris alieni reliquerit. Et quidem quid de hac re ſæculi leges habeant, & ipſi noſtis, & nos audivimus: quia hæres ad ſolvendum cogitur, ſi *d* auctor ejus, vel teſtator aliena legaverit. Sed quia fraternitatem veſtram lege Dei, non autem *e* lege ſæculi novimus vivere, valde mihi injuſtum videtur, ut calix *f* electrinus, & puer, qui *g* cujuſdam Eccleſiæ, in poſſeſſione ejus poſitæ, diœceſeos *h* Conſentinæ Eccleſiæ eſſe perhibetur, à tua fraternitate teneatur. Cùm enim & vir reverendiſſimus Palumbus nunc Epiſcopus, tunc verò Archidiaconus, ita fuiſſe teſtatus eſt, vos omnino ejus fidei credere, & aliena reſtituere debuiſtis. Tabulam verò auream, quam prædictus vir moriens pariter reliquit, conſiderare, ut arbitror, debuiſtis quæ eſſet ſumma ejus ſubſtantiæ, ſi quid eſſet unde hi, quos reliquerat, ſuſtentari debuiſſent, & tunc pro ſepultura ejus accipere: cùm ſecundùm noſtrum inſtitutum noveris nos illicitam antiquam conſuetudinem à noſtra Eccleſia omninò vetuiſſe, nec cuiquam aſſenſum præbere, ut loca humani corporis pretio poſſint adipiſci. Nam ſi Gentiles, ut arbitramur, viri Sichimitæ, Abrahæ pro Sara mortua, atque in loco proprio humanda ſepulturam gratis obtulerunt, & vix magna ejus importunitate coacti ſunt, ut pretium de loco ſepulturæ perciperent; nos qui Epiſcopi dicimur, de humandis

mandis fidelium corporibus penſa quid facere debemus. Hoc ergo fraternitatis veſtræ judicio committimus. Et hoc quoque nobis prædictus eloquentiſſimus vir queſtus eſt, Siſinnium defenſorem Eccleſiæ tuæ irrationabiliter juri ſuo mancipia competentia detinere, de quibus etiam judicio ſanctæ memoriæ Maximiani Epiſcopi, ut ea detentator redderet, eſſe aſſerit definitum : ſed eorum reſtitutionem hactenus voluntariè diſtuliſſe. Hortamur ergo fraternitatem tuam, ut ſi manifeſtè cauſa jam judicata eſt, quæ ſtatuta ſunt, compleantur. Alioquin deputato defenſore, ad fratris & Coepiſcopi Secundini noſtri partes fac judicium convenire : ut dum cujus ſint juris mancipia, de quibus quæſtio vertitur, ejus fuerit ſententiâ declaratum, nec hic præjudicium, nec ille videatur injuriam ſuſtinere.

NOTÆ.

1. [a] *Bono.*] Ita etiam legitur in regeſtro D. Gregorii, *lib. 7. indict. 1. epiſt. 4.* ex quo Regeſtro præſentem textum, & inſcriptionem reſtituo : in prima autem collectione legitur *Donno* ; unde magnum dubium eſt, an Epiſcopus hic bonus appellaretur, & an eſſet Epiſcopus Meſſanenſis, an Meſſenatenſis Epiſcopus eſſet ? Quod latè examinat D. Rochus Pirro *tom. 1. Sicilia ſacra, in Eccleſia Meſſanenſi, fol.* 287. qui doctè probat, ex aliis epiſtolis ipſius Gregorii Donnum, ſeu Bonum Epiſcopum hunc, non Meſſanenſem, ſed Meſſenatenſem Præſulem fuiſſe. Meſſenatis eſt Eccleſia Cathedralis Italiæ ; quæ ſententia etiam probatur ex præſenti epiſtola, ubi agitur de Eccleſia Conſentina, quæ eſt etiam in Italia, non longè à Maſſanenſi : unde juxta ipſum Abbatem D. Rochum Pirro præſens inſcriptio ita eſt reſtituenda : *Donno Epiſcopo Maſſanenſi.*

2. [b] *Ad nos veniens.*] Conqueſtus enim fuit coram Gregorio filius Fauſtinus, qui hæres fuerat patri ſuo, eo quòd legata à patre relicta ſolvere tenebatur ex bonis patris ; non tamen mancipia, & alia ejus bona detineri debebant per defenſorem Eccleſiæ prætextu ipſorum legatorum.

3. [c] *Sepultura ſua gratiâ.*] Olim enim fideles ſolebant titulo exequiarum aliquam rem Eccleſiæ ubi ſepeliebantur, relinquere ; unde mortuaria, ſeu jus mortuariæ dicebatur, *cap. officii, hoc tit. cap. conquerente, de offic. Ordin.* Teſtator, de quo in præſenti, reliquit ſepulturæ ſuæ gratiâ rem alieni juris ; & pro ſepultura ipſa tabulam auream : quod poſtremum Gregorius improbat, quia ſepulturæ cauſâ pretium, vel quid loco pretii recipi ſacris canonibus prohibitum eſt, ut dicemus *in cap. ad abolendam, de ſepultur.* & notavit Balduinus *in Novella* 43. *Juſtin.*

4. [d] *Si auctor.*] Proprié auctor dicitur teſtator reſpectu hæredis, quia ab ipſo cauſam poſſidendi habet, *l. Pomponius* 15. §. 1. *ff. de acquirend. poſſeſſion.* ut etiam venditor reſpectu emptoris dicitur auctor, *l. 4. §. ult. ff. de action. empti*, Briſſonius *de verb. ſignif. verbo auctor.*

5. [e] *Lege ſæculi.*] Immò Eccleſiaſtici etiam juxta legem ſæculi vivere debent ; ſiquidem in cauſarum deciſionibus ſæpe Eccleſia eis utitur, *cap. 1.* ibi, *legali proviſione ; de cauſa poſſeſſ. cap. 1. de novi oper. nunc. cap. innotuit, de arbitr. cap. 1. cap. de capitulis, cap. quoniam,* 10. *diſtinct.* Sed reſpondendum eſt diſcrimen conſtituendo inter leges civiles, quæ ſacris canonibus non opponuntur, nec aliquid animarum ſaluti contrarium jubent, aut permittunt ; & inter eas, quæ juri canonico adverſantur, aut quid illicitum, vel inhoneſtum permittunt. Priores Eccleſia etiam amplectitur, de quibus in juribus proximè citatis ; poſteriores verò improbat, & reſpuit, de quibus in præſenti, & *in cap. fin. de præſcript. cap. penult. de ſecundis nuptiis.*

6. [f] *Calix electrinus.*] Id eſt ex auro, & quinta parte argenti conflatus. Electri enim tria ſunt genera. Primum, quod defluente medullâ ex arboribus pinei generis, quaſi gummi ex ceraſis naſcitur, denſaturque rigore, vel tempore, aut mari ; & cùm intumeſcens æſtus ex inſulis rapuit, in litora expellitur ita volubile, ut pendere videatur, & per vadum deferri : de eo electro plura Salmutius *ad Panciroli am tom. 1. memorab. tit.* 33. Secundum electri genus eſt metallum, quod naturaliter in ſcrobibus inveniri, & in pretio magno haberi, ex Plinio *libro* 33. *cap.* 4. notat Gualterius *ad Horatium lib. 2. carmin. od.* 3. Tertium eſt, quod quintâ parte argenti auro additâ conflatur, *de quo in §. ſed cùm ex aliena, Inſtit. de rerum diviſ.* quod electri genus apud antiquos fuit magna in æſtimatione, unde electrina vaſa legimus *in l. pediculis* 30. §. *Neracius, ff. de auro & argento* ; & annulos electrinos apud Romanos in uſu fuiſſe, probat Savarus *ad Sidonium, carmin.* 24. & Helenam apud Rhodos in templo Minervæ calicem electrinum conſecraſſe, ex Trebellio, & aliis probat Salmutius *ubi ſuprà.* Ex hoc igitur electro, videlicet auro, & quinta parte argenti, conflatus erat calix in præſenti textu electrinus dictus : nam temporibus noſtri Gregorii Magni jam pace Eccleſiæ reddità, pretioſa vaſa in Miſſæ ſacrificio deferebantur, ut probat Baronius *in Martyrologio, die 7. Auguſti*, Sauſay *in Panopl. ſacerd. tit. de Calice*, Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum. 4. lib. 6. cap. 5.* Coriolanus, & Vinius *in notis ad Zephirinum*, & nos dicemus *in cap. fin. de celebrat. Miſſarum.*

7. [g] *Puer eiuſdem Eccleſiæ.*] Olim Eccleſiam mancipia ex donatione fidelium, vel ſimili titulo obtinuiſſe, jam latè probavimus *in cap. 4. de rerum permut.*

7. [h] *Conſentina.*] Conſentia, vel Coſſentia, hodie *Coſſenza* dicta, eſt urbs Italiæ, habens Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus temporibus noſtri Gregorii erat Palumbus, ut conſtat ex hac epiſtola, & epiſtola 47. hujus libri, *indict. 2.*

COMMENTARIUM.

8. AGgredimur expoſitionem textus, qui non ſolùm antiquorum, verùm & neotericorum utriuſque juris-interpretum ingenia vexavit ; ſummè enim difficilis eſt, unde ejus ſenſum genuinum ſe ignorare fatetur Baldus *in l. 1. num.* 125. *C. de ſacroſanctis Eccleſiis* ; & Gregorium in eo aliqua opinione deceptum fuiſſe, putavit Vinius *lib. 2. ſelectarum, cap.* 26. Sed ut verum ejus ſenſum percipiamus, ſupponenda ſunt nonnulla juris Cæſarei principia, quæ circa legatum rei alienæ à teſtatore relictum ſupponi ſolent. Et primò ſciendum eſt, per illam abſolutam poteſtatem teſtatoribus conceſſam lege decemvirali, permiſſum etiam eſſe illis legare rem alienam, cùm vi, & effectu de proprio patrimonio diſponere credantur,

tur, hæredem ſuum gravando, ut rem alienam à domino redimat, & legatario tradat; & ſi dominus vendere renuerit, ejus æſtimationem præſtet. Unde res alienas legari poſſe, ſemper conſtitit, *l. cùm ſervus* 39. §. *conſtat*, *l. ſi dominus* 71. §. 3. *l. ab omnibus* 104. §. *teſtamento*, *ff. de legat.* 1. *l. non dubium* 14. §. *ult. l. qui quatuor* 30. §. *ult. ff. de legat.* 3. *l. alienus* 61. *ff. ad legem Falcidiam*, *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.* §. *non ſolùm*, *Inſtit. eodem titulo*, *l.* 10. *tit* 9. *partit.* 6. Probant Graſſus *de ſucceſſ.* §. *legatum*, Spino *in ſpeculo teſtament. gloſſa* 8. *num.* 43. Gomez *lib.* 1. *variarum*, *cap.* 12. *num.* 13. Fachineus *lib.* 1. *controverſ. cap.* 38. Cujacius *ad titulum C. de legat. columna* 8. & *lib.* 19. *quæſt. Papin. in dicta l. unum*, §. *ſi rem*, Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 11. & *in dicta l. cùm alienam*, Arnoldus Vinius *lib.* 2. *ſelectarum*, *cap.* 26. Valentia *tom.* 3. *Illuſtr. tractat. de legat. cap. ult. num.* 4. Faber *lib.* 19. *conjectur. cap.* 10. Semper enim teſtator vult voluntatem ſuam ad effectum perduci, *l. ſi quando* 109. *ff. de legat.* 1. *l. quotiens*, *ff. de rebus dubiis*: & etiam publicè intereſt teſtantium voluntates exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum teſtamenta*. Nec hoc caſu dici poteſt, teſtatorem de re aliena diſponere, & eam in legatarium transferre, contra legem *conficiuntur* 8. *ff. de jure codicil.* aut dominum rem illam vendere cogi, contra textum *in l. invitum*, *C. de contrahenda emption.* cùm tantùm damnetur hæres ut rem redimat, aut ejus æſtimationem legatario præſtet. Et quia hoc dari non poteſt, ſi teſtator hæredem inſtituat ex aliena hæreditate, ideò licèt legari poſſit res aliena, non tamen hæres quis inſtitui poteſt in hæreditate aliena. Illud autem olim proprium fuit legati rei alienæ, videlicet ut per damnationem relinqueretur; nam per vindicationem non aliæ res legari poterant, quàm illæ, quæ utroque tempore, teſtamenti, & mortis ex jure Quiritum in dominio teſtatoris fuerant. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 24. Gaius *lib.* 2. *Inſtit. tit.* 13. Quod ſuadetur *ex l. qui quatuor* 30. §. *ult. ff. de legat.* 3. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 1. §. *juſta*, & *tit.* 22. §. *cùm ſervum* 8. juncta *l. ſervis* 35. *ff. de manumiſſ. teſtament. l. ſervo* 9. *C. de teſtament. manumiſſ.* adeò ut ſi per vindicationem res aliena legaretur, inutile legatum eſſet, *l. ſi alienum* 49. *ff. de hæred. inſtit.* Sic intelligitur lex *ſervum filii* 44. §. 1. *de legat.* 1. cum Cujacio, & Duareno; favore enim libertatis ſolùm procedit, ut quæ directò relicta fuit, ſi ita non poteſt conſiſtere, reducatur ad fideicommiſſi cauſam, *l. hæredi* 19. §. 1. *ff. de fideicommiſſ. libert.* Poſtea Senatuſconſulto Neroniano cautum fuit, ut legatum rei alienæ verbis directis per damnationem relictum crederetur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 24. *verſ. Per præceptionem.* Nec Senatuſconſultum exæquavit legata, vel legatum vindicationis redegit ad naturam legati damnationis: ſed quod minus pactis verbis relictum fuit, juſſit ut perinde fuiſſet, ac ſi optimo relinquendi modo relictum eſſet, id eſt per damnationem, veluti ſi ſic relinquatur res aliena: *Rem illam lego.* Tunc enim ut valeat legatum, reducitur inſolennis formula illa ad legatum pinguius damnationis: & hodie poſt Juſtinianum *in l. unica*, *C. commun. de legat.* rei alienæ legatum relinqui poteſt verbis vindicationis, illis videlicet, *do*, *lego*, ut docet Vinius *dicto cap.* 26.

9. Exponuntur varia jura.

Ex qua differentia lucem accipiunt nonnulla juris difficillima teſtimonia. Primò textus *in l. tantùm* 88. *ff. de verborum ſignificatione*, ubi Celſus affirmat, prædium alienum legatum, quamvis pecuniâ hæreditariâ emptum, non credi ipſius teſtatoris fuiſſe. Ex quo textu deducunt Cujacius *lib.* 14. *obſervat. cap.* 36. Valentia *de legatis*, *cap. ult. num.* 5. rem alienam legari non poſſe per vindicationem: ſicut nec prædium illud, etiam ex pecunia hæreditaria emptum, quia non fuit in dominio teſtatoris utroque tempore: res enim nummis meis empta, non ſemper mea creditur, *l.* 6. *C. de rei vind. l.* 4. *C. communia utriuſque jud. l. ult. C. ſi quis alteri*; exemplis illuſtrat Fornerius *in dicta l.* 88. Unde rectè è contrario Celſus ibi reſpondet, pecuniam redactam ex rebus hæreditariis, credi ipſius teſtatoris; quia perinde eſt, ac ſi ipſam defunctus reliquiſſet, *l. pecunia* 12. *ff. de legat.* 2. *l. hæredes* 25. §. *ult. ff. familiæ erciſcund.* latè probat Caſtillo *lib.* 1. *controverſ. cap.* 4. licèt non me lateat, aliter contra Cujacium textum illum expoſuiſſe Gentilem *ibi*. Secundò ex eadem diſtinctione lucem accipit textus *in l. ſervum* 44. *ff. de legat.* 1. junctis Pichardo *in* §. *non ſolùm*, *Inſtit. de legat.* Pinello *lib.* 1. *ſelectarum*, *cap.* 5. *num.* 66. D. Joſepho de Retes *cap.* 6. *num.* 15. Tertiò textus *in l. alienum* 61. *ff. ad legem Falcidiam*, juncto Cujacio *lib.* 14. *obſerv. cap.* 36. Quartò textus *in l. Pomponius* 13. §. *ſed legatario*, *in fine*, *ff. de acquirend. poſſeſſ.* qui accipiendus eſt de legato per damnationem, cum eodem Cujacio *lib.* 25. *obſerv. cap.* 33. cui adjicio, rem alienam in fine dicti §. verè legari dici, cùm per damnationem relinquitur; quia tunc legatur validè, utiliterque: quo ſenſu apud Ulpianum *tit.* 24. §. *per præceptionem*, optimum jus legati per damnationem dicitur; & in Novella Martiniani de teſtamentis clericorum, verè voluntates teſtantium pro validis ponuntur. Quidam autem ex Præceptoribus meis non inſubtiliter putabat, adverbium *verè*, aptius accipi poſſe pro bona fide, ut ſumitur *in l. Stichus* 40. §. *Pamphilius*, *ff. de ſtatulib.* ut ſenſus ſit, acceſſionem temporum inter teſtatorem, & hæredem dari, ſi modò legatum verè, id eſt bona fide, ſit acceptum à legatario. Nam ſi cum mala fide illud accipias, non continuantur tempora, *l.* 2. §. *ſi eam rem*, *ff. pro emptore.* Ad legatum etiam damnationis pertinet textus *in l. cùm verum* 26. §. *ult. ff. de fideicommiſſ. libert.* in cujus difficultate fluctuarunt Accurſius, & Albericus. De legato autem per vindicationem relicto accipiendus eſt textus *in l. hæreditatem*, aliàs *computationi*, §. *ultimo*, *ff. ad legem Falcidiam*; ubi hæres contendebat rem legatam non eſſe hæreditariam, ſed propriam ipſius; dubitaturque, an ſi probetur eſſe hæreditariam, verum ſit, ut Macer (ſeu Maximus, ut Bertrandus vult *in vita Maximi*) loquitur, ejus quoque Falcidiam non poſſe retineri, id eſt non ſolùm deductionem viceſimæ, ad quam textus ille pertinet, ut ex epigraphe apparet, quamque hæredes ex legatis retinebant, ut fiſco penderent; ſed etiam retentionem Falcidiæ hæredi denegati, quaſi id egerit, ut legatum intercideret, argumento ex lege *Falcidia* 24. *l. beneficio* 59. *ff. ad legem Falcidiam*, *l. reſcriptum* 6. *ff. de his quæ ut indign.* Supponendum igitur eſt in ea ſpecie, ut dubium procedat, rem illam legatam fuiſſe per vindicationem; nam ſi per damnationem relicta eſſet, non crederetur hæredem negare rem eſſe hæreditariam legati evertendi cauſâ; quia præterquam quod inficiatione teneretur in duplum, §. *ex quibuſdam*, *Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi contractu*, eſſet inepta probatio inficiationis; quia etſi conſtaret rem alienam eſſe, non ideo periret legatum per damnationem relictum; ſiquidem eo modo res aliena efficaciter legatur. De legato etiam rei alienæ per vindicationem relicto accipiendus eſt textus *in l. Stichus* 39. *ff. de manumiſſ. teſtament.* ubi aſſeritur libertatem inutiliter

dari

dari eâ formâ : *Stichus servus meus, si cum hæres aliénaverit, liber esto :* idemque esse dicendum de legato rei alienæ. Quæ comparatio ut vera sit, intelligendus est Paulus ibi de legato rei alienæ per vindicationem relicto, cùm simul agat de libertate verbis directis relicta, quæ servo aliero inutiliter datur. Ulpianus *in fragmentis, titulo* 22. §. *cùm servus* 8. *juncta l. servus* 55. *ff. de manumiss. testam. l. servo* 9. *C. de testam. manumiss. l.* 2. §. 1. *ff. de jure codicil. l. si servus* 108. §. *si servus, ff. de legat.* 1. *l. generaliter* 24. §. *si quis servo, ff. de fideicommiss. libert. l. si servo, ff. qui, & à quibus :* & ita nec res aliena per vindicationem legari potest. Sed difficultatem non levem continet textus ille ; nam post Senatusconsultum Neronianum, sicut legatum minùs pactis, id est legitimis verbis relictum præsumitur, quando per vindicationem res aliena legatur; ita libertas directò relicta servo, qui utroque tempore non fuit testatoris, flecti debet in fideicommissariam, *ex dicta l. generaliter* 24. §. *si quis servo, l.* 5. *ff. de manumiss. testament.* ut contingit *in l. cùm maritus* 29. §. *ult. ff. de pactis dotalibus* ; quam doctè exponit Illustrissimus D. Franciscus Ramos *in titulo de legat. in l.* 1. *num.* 18. ergo debebat in eo textu libertas sustineri ut fideicommissaria. Sed respondendum est, Paulum *in dicta lege* 39. referendum esse ad jus antiquum, quod procedebat tempore Plautii, ad cujus libros Paulus notas scripsit. Plautius autem floruit ante Senatusconsultum Neronianum, ut notarunt Balduinus *in principio Instit. de hæred. instituc.* Antonius Augustinus *lib.* 1. *emend. cap.* 6. docuit D. Ramos *ad titulum de vulgari, in principio, num.* 3. quamvis aliter textum illum accipiat Gentilis *in dicta l. tantùm* 88. *ff. de verborum signif.*

10. Legatum igitur rei alienæ constitit, sed non semper ab hærede debetur, immò plurimùm interest, utrum testator sciens, an ignorans rem alienam legaverit ; si enim alienam esse sciens legaverit, debebitur : si autem ignorans, non utique, *l. unum* 67. §. *si rem* 6. *ff. de legat.* 2. *l. cùm alienam* 10. *C. de legat.* §. *non tantùm, Instit. eodem titulo.* In casu enim ignorantiæ non præsumitur testatorem velle hæredem suum onerare alienæ rei redemptione, *dicta l. unum*, §. *si rem*, *l. Stichо* 36. *ff. de usufructu legato, l. qui dotem* 16. *ff. de dote prælegata :* nisi res legata sit ipsius hæredis ; tunc enim sive scierit, sive ignoraverit, legatum debetur, *dicta l. unum*, §. *si rem :* vel si legatum relictum sit personæ conjunctæ, veluti uxori, aut alicui ex cognatis : ex conjectura enim voluntatis testatoris legatum debetur, *dicta l. cùm alienam* 10. *l. Quintus Mutius, ff. de auro & argento :* vel si servo alieno libertas relicta sit, *l. Paulus* 39. *ff. de fideicommiss. libert.* Cùm autem res hæredis legatur, ejus dominium non transit in legatarium, relictâ aviâ, *l. magis* 5. §. *si fundus, ff. de rebus eorum.* In dubio tamen, an testator scierit, vel ignoraverit, præsumitur testatorem ignorasse ; ideò onus probandi transfunditur in legatarium, qui probare debet, testatorem scienter legasse rem alienam, §. *& verius, Instit. de legat.* docet Bereta *in repetitione ad nostrum textum, folio* 12. Sed licèt hæc juris principia vera sint, illis tamen adversantur nonnulla juris testimonia. Primò textus *in l. cùm pater* 77. §. *evictis, ff. de legat.* 2. ubi docetur, filium cui pater rem alienam ut propriam legavit, non habere actionem contra alios fratres cohæredes. Ergo etiamsi testator conjunctæ personæ rem alienam legaverit, si ignorans legatum reliquerit, non debetur. Cui difficultati ut satisfaciant, varia adduxerunt Donellus *in dicta l. alienam*, Caldas *de emptione, cap.* 31. *num.* 12. Petrus Gregorius *lib.* 42. *syntagmatum, cap.* 32. *num.* 18. quibus omissis respondendum est cum Cujacio *in eo textu, lib.* 8. *respons. Papin. & ad tit. C. de legat. columna* 8. dicendo, in eo textu Papinianum non denegare actionem filio ad fideicommissi bona persequenda, sed tantùm asserere, quod si bona illi ex fideicommissi causa evicta sint, non habet actionem filius in cohæredes ob evictionem : quod ex eo procedit, quia regulariter hæres rei certæ de evictione non tenetur, *l. si à substituto* 45. §. *ult. l. legati* 56. *l. si domus* 71. §. 1. *l. legatum* 116. §. *ult. ff. de legat.* 1. *l. hæres* 28. *ff. de evict.* Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 11. Secundò adversatur textus *in l. Falcidia* 24. §. *ult. ff. ad legem Falcidiam*, ubi asseritur, fructus perceptos ex re hæredis legata, non esse restituendos legatario, nec in quartam esse imputandos : ex quo textu sic insurgo. Si esset verum, rem hæredis legatam perinde deberi, ac deberetur, si esset ipsius testatoris, fructus in ea specie imputarentur in quartam, ut imputantur cùm res propria testatoris legatur, *l. in quartam, ff. ad legem Falcidiam :* ergo non procedit idem jus in legato rei propriæ, ac in legato rei hæredis. Cui difficultati satisfacit Cujacius *lib.* 26. *observ. cap.* 12. asserendo, quod licèt legatum rei hæredis perinde debeatur, ac legatum rei propriæ ; tamen reverà res legata aliena est, cùm testatoris propria non sit, argumento legis ultimæ, *C. unde vi.* Undè cùm hæres eam possideat jure proprio, non jure hæreditario, non tenetur fructus ex ea perceptos restituere, aut in quartam imputare. Tertiò adversatur textus *in l. si tibi* 86. §. *si fundus, ff. de legat.* 2. ex quo constat, rem hæredis à testatore legatam non debere præstari integram ab hærede. Cui difficultati ut satisfaciamus, discrimen est constituendum inter casum, in quo testator unum hæredem ex pluribus, quos instituit, gravare voluit ; & illum, in quo ab omnibus legatum reliquit. Primo casu ipse gravatus tantùm tenetur ad legati præstationem : secundo verò omnes. Et si quæras, pro quibus partibus ? Respondeo, si nomine appellativo, hæredum videlicet, testator legatum reliquit, omnes pro portionibus hæreditariis tenentur ; si verò nominibus propriis, pro portionibus virilibus, *l. turpia* 54. §. *ult. l. si post* 68. §. 1. *l. si hæredes* 124. *ff. de legat.* 1. *l. legatorum* 33. *ff. de legat.* 2. *l. quoties* 23. *l. nonnunquam* 24. *ff. ad Trebellianum.* Quâ distinctione intelligendi sunt textus *in l. sive* 17. *ff. de duobus reis, l. si mihi* 49. *ff. de usufructu, l. si quis duobus* 15. *ff. de legat.* 2. *l. fideicommissaria* 23. § *servum, ff. de fideicommiss. libert. l. quidam* 14. *ff. de jure codicil. l. epistolam* 71. *ff. ad Trebellianum, l.* 1. §. *Marcellus, ff. si cui plus quàm per legem, l. planè* 34. §. *inde, ff. de legat.* 1. *l. generali* 32. §. 1. *ff. de usufructu legat.* junctis Cujacio *lib.* 3. *ad Afric. in dicta l. quidam* 14. & *in l.* 107. *de legat.* 1. & *lib.* 12. *qq. Papin. in l. nonnunquam* 24. *ff. ad Trebellianum*, Fabro *lib.* 11. *conjectur. cap.* 19. Madera *animadvers. cap.* 9.

DE SCIENTIA, VEL IGNORANTIA TESTATORIS.

11. Quæ hactenus diximus, procedunt in legato rei, quæ omnino aliena est : si autem propria sit pro parte, & aliena pro parte, vel testator aliquod jus in ea habeat, tunc eum legasse censetur tantùm partem, aut jus, quod in ea habebat, *l. si domus* 74. §. *fin. ff. de legat.* 1. ubi legatum prædii vectigalis tantùm constitit respectu dominii utilis, quod testator habebat, *l. si id quod* 9. *l. servus* 101. *ff. de legat.* 1. *l. uxor patri* 20. *C. de legat.* faciunt lex *fundus* 14. *ff. de instruct. legat.* lex *si quatuor* 30. §. *qui fundum, ff. de legat.* 3. docent Zasius, & Duarenus *in dicta l. servi* 5. §. *ult. de*

SI RES IN QUA TESTATOR ALIQUOD JUS HABET.

de legat. 1. Mantica *lib.* 9. *conject. tit.* 1. *num.* 12. Gomezius *lib.* 1. *variar. cap.* 12. *num.* 5. Menochius *lib.* 4. *de præſumpt. cap.* 118. in dubio enim creditur, teſtatorem legare voluiſſe jus tantùm, quod in re habet, *dicta l. quod in rerum*, §. *fin.* Cevallos *lib.* 1. *commun. quæſt.* 747. *num.* 6. Nec creditur teſtatorem hæredem ſuum gravare voluiſſe, ut redimeret alienam partem, *l. ſi unus* 67. §. *ſi rem*, *ff. de legat.* 2. Vinius *lib.* 2. *ſelectarum*, *cap.* 26. Nec huic principio obſtabit ſi dicas, idem jus dari de parte ad partem, quod de toto ad totum; & appellatione rei totam rem contineri, *l. ſi dictum*, §. 2. *ff. de evict.* nec à verbis teſtatoris facilè eſt recedendum, *l. ille, aut ille* 25. *l. non aliter* 69. *ff. de legat.* 3. quia reſpondetur, à verbis, & argumentis recedi, quando conſtat aliter ſenſiſſe teſtatorem, cùm ejus mens potiùs quàm ſcriptura attendatur, *l. Labeo* 7. §. 2. *ff. de ſupellect. legat. l. ubi* 21. *ff. de rebus dubiis*: ſed voluntas teſtatoris facilè in præſenti caſu colligitur ex ſuprà traditis: ergo tantùm in jure, quod teſtator habet in ipſa re, legatum conſiſtit. Nec etiam obſtat principium deductum *ex l. ſi res obligata* 50. *ff. de legat.* 1. *l. prædia* 6. *C. de fideicommiſſ.* §. *ſed ſi rem*, *Inſtit. de legat.* ubi docetur, hæredem rem pignori obligatam à teſtatore legatam luere debere: ergo non ſolùm tenetur præſtare rem legatam eo modo quo penes teſtatorem fuerat, ſed integram, & liberam ab omni nexu. Quia reſpondetur, ex conjecturata mente teſtatoris rem pignori obligatam legantis, provenire ut res ipſa luatur ab hærede; nam cùm æris alieni ſolutio incumbat hæredi, non legatario, *l.* 1. *C. ſi certum petatur*, non creditur teſtatorem ſcienter rem pignori obligatam legantem, voluiſſe à legatario, ſed potiùs ab hærede ſui. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in l. Mævius* 66. §. *fundo*, *ff. de legat.* 2. cujus interpretationem latiùs proſequuntur Valentia *ad titulum de legat. cap.* 2. *num.* 30. Gothofredus *animadverſ. jur. cap.* 20. Vinius *lib.* 2. *ſelectarum*, *cap.* 26. Calatayud. *periphraſi* 20. Nec textus *in l. cùm filius* 76. §. 2. *ff. de legat.* 2. De qua videndus Vinius *dicto cap.* 26. Nec ſimiliter textus *in l. Juliano* 63. *ff. de legat.* 3. quem exponit Bereta *in præſenti*, *fol.* 23.

12. Opponuntur, et reſpondetur varii textus.

Suprà traditæ tamen principali aſſertioni, videlicet legatum rei alienæ valere, opponi ſolent nonnulli textus. Et primò textus *in l. patrono* 31. *ff. de bonis libert.* in illis verbis: *Nihil proficit ei legatum, quia alienam rem legaverat ei libertus.* Ex quibus deducitur, legatum rei alienæ nullum commodum afferre: igitur quia inutile eſt. Cui difficultati reſpondendum eſt, in ea ſpecie legatum non proficere, quia res aliena legata evicta fuit: & cùm hæres, ut ſuprà probavi, non teneatur de evictione, ideò quoad effectum legatum inutile eſt, nec eo caſu patronus habet bonorum poſſeſſionem contra tabulas; quia agnoſcendo illud qualequale legatum, approbavit voluntatem teſtatoris, & ita poſteà impugnare non poteſt. Deinde obſtat textus *in l. hæredis* 25. §. *ſi teſtator*, *ff. famil. erciſc.* in illis verbis: *Ut eam partem, quæ teſtatoris fuit, alicui jubeat tradi.* Ex quibus conſtat, rem communem à teſtatore legatam adjudicari uni ex hæredibus: Ergo quia non valuit ejus legatum. Cui difficultati reſpondendum eſt, in eo textu rei communis legatum valuiſſe pro ea tantùm parte, quæ teſtatoris erat, juxta ſuprà tradita; & ideò Paulum affirmare, eam partem tradendam eſſe, legatario videlicet, non hæredi: nam ſi de hærede ageret Conſultus, non affirmaret, rem tradendam eſſe, ſed adjudicandam. Tertiò opponi ſolet textus *in l. ſi res* 52. *ff. ad Trebellianum*; ubi proponitur, Titio rem alienam fuiſſe legatam, & legatarium teſtamento ſuo dominum rei hæredem inſtituiſſe, eumque rogaſſe, ut Mævio hæreditatem reſtitueret. In qua ſpecie ait Papinianus, Mævium inutiliter legatum petere: igitur quia non valuit rei alienæ legatum. Cui difficultati variis modis ſatisfacere intendunt Accurſius *ibi*, *verbo Legavit*, Cumanus, Immola, & alii antiquiores, Cujacius *lib.* 19. *qq. Papin. in eodem textu*, Donellus *lib.* 7. *comment. cap.* 25. Eorum tamen ſolutio plauſibilior videtur, videlicet in ſpecie illius textus fideicommiſſarium non poſſe petere legatum rei alienæ, quia fideicommiſſarius non poteſt habere plus juris in fideicommiſſo, quàm ipſe hæres, qui rogatus fuit: ſed hæres rogatus non poterat petere ipſam rem legatam, quia per aditionem hæreditatis confuſæ erant actiones: & quia domino res propria legari non poterat, pervenit legatum ad caſum, à quo incipere non poterat; & ita ut inutile, nec ab hærede rogato peti poterat, nec in fideicommiſſarium tranſmitti. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in l. planè* 34. §. *inde*, *verſ. Planè*, *ff. de legat.* 1. ubi in eadem ſpecie ferè contrarium probatur, videlicet legatum inutile non reddi, etſi perveniat ad caſum, in quo incipere non poterat. Nam rectè ſatisfacit Cumanus *in dicta l. ſi res*, quem ſequitur Cujacius *lib.* 6. *qq. Pauli*, *in l. in ambiguis* 68. *ff. de regulis juris*, aſſerendo ideireo legatum in eo textu perſiſtere, ne ſuperveniens juris ſubtilis ratio voluntatem teſtatoris impediret, qui abſolutè voluit partem illam ad legatarium pertinere: quæ ratio non aderat *in dicta l. ſi res aliena*; ſiquidem teſtator non expreſſit ſe velle, ut etiam res legata ad fideicommiſſarium perveniret. Etiam opponi ſolent textus *in l. ſervum* 44. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. hæres* 58. *ff. de evict. l* 9. §. *fin. ff. de ſupellectili legat. l. fin. ff. de negotiis geſtis*, *l. qui habebat* 101. *ff. de legat.* 3. *juncta l. teſtatorem* 68. *eodem titulo*, *l. generaliter* 24. §. 1. & 2. *l. Paulus*, *ff. de fideicommiſſ. libert. l. qui uxori*, *ff. de auro & argento*, *l. ex facto* 17. §. *Julianus*, *ff. ad Trebellianum*, *l. qui ſolidum* 58. §. 1. *ff. de legat.* 2. *l.* 4. *ff. de uſufructu legat. l. cogi* 16. §. *ſed ſi à ſervo*, *ff. ad Trebellianum*, *l. arbitrio* 18. §. *ſi dominus*, *ff. de dolo*, *l. cùm filius*, §. *dominus*, *ff. de legat.* 2. *l.* 2. §. *data*, *ff. de opt. legat. l. Sticho* 36. *ff. de uſufructu legat. l.* 108. §. *Stichum*, *ff. de legat.* 1. juncto Cujacio *ibi*, *tract.* 5. *ad Afric. l. licet* 15. *de dote præleg. l. quæſitum* 40. *de adquir. domin. l. verius* 21. *ff. de probat. l. Gaius* 39. *ff. de pignorat. action. l. ultima*, *ff. de caſtrenſi pecul.* de quibus videndi ſunt Goveanus *in l.* 1. *num.* 19. *ff. ad legem Falcidiam*, Cujacius *lib.* 14. *obſervat. cap.* 36. & *lib.* 25. *cap.* 33. & *lib.* 26. *cap.* 12. Faber *lib.* 6. *conject. cap.* 1. & 8. & *lib.* 14. *cap.* 10. Pinellus *lib.* 1. *ſelectarum*, *cap.* 5. *num.* 70. Cujacius *lib.* 19. *qq. Papin. in dicta l. unum* 67. *l.* 13. §. *ſed & ſi legatario*, *ff. de acquir. poſſeſſ.* juncto Cujacio *lib.* 25. *obſerv. cap.* 33. *l.* 24. §. *ult. ff. ad legem Falcidiam*, juncto eodem *libro* 26. *obſerv. cap.* 12. *l. cùm pater*, §. *evictis*, *ff. de leg.* 2. juncto Fabro *lib.* 6. *conject. cap.* 1. & §. *ſi cui fund. Inſtit. de legat.* juncto eodem *lib.* 6. *conject. cap.* 8. *l. unum* 67. §. *ſed ſi fundum*, *de legat.* 2. juncto ipſo *lib.* 14. *conject. cap.* 10. *l. ſi res aliena* 40. *ff. de legat.* 1. *l. finali*, *ff. de caſtrenſi pecul.* juncto Pinello *lib.* 1. *ſelectarum*, *cap.* 5. *num.* 70. *l. penult. ff. de dote præleg. l. fideicommiſſa* 23. §. *ſervum*, *ff. de fideicommiſſ. libert. l.* 2. §. 1. *ff. de opt. legat. l. Mævius* 66. §. *fundo*, *l. cùm filius*, *ff. de leg.* 2. *l. qui teſtamento*, *ff. de manumiſſ. teſtament. l.* 14. §. *ſi avia*, *l. in computatione*, §. *finali*, *ff. ad legem Falcidiam*, *l. Sticho* 36. *de uſufructu legat. l. hæres* 72. *ff. ad Trebellianum*, *l. Patrono* 31. *ff. de bonis libert.*

l. duo

l. duo 7. ff. de manumiss. l. datale, ff. de testament. milit.

13. VARIA PRÆSENTIS TEXTUS INTERPRETATIONES.

Sed an jure canonico attento legatum rei alienæ sustineatur, ut valet attento jure civili, controversum est? Et non valere, probari videtur ex præsenti textu, ubi Gregorius asserit, quod licèt ex lege sæculi teneatur hæres rem alienam legatario præstare; tamen non juxta legem sæculi, sed juxta legem Dei vivendum esse: unde deducitur legem sæculi, id est civilem, quæ permittit rei alienæ legatum, non observari jure canonico attento. Sed contrariâ sententiâ retentâ, quæ verior est, videlicet etiam jure Pontificio attento legatum rei alienæ valere, ut præsentem textum exponant, varia adduxerunt juris Interpretes. Accursius *in dicta l. cùm alienum, C. de legat.* Alexander *ibi, num. 4.* & plures relati à Covarruvia *in præsenti, num. 6.* existimarunt, jure canonico inspecto legatum rei alienæ inutile esse. Sed eorum interpretatio convincitur, tum auctoritate, tum ratione. Auctoritate textus *in cap. Episcopus 12. quæst. 5.* ubi legatum rei alienæ sustinetur, & debetur. Ratione, quia eadem ratio, quæ facit ut legatum rei alienæ secundùm jus civile subsistat, videlicet quia publicè expedit testatorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmod. testam. l. 1. C. de sacros. Eccles.* procedit etiam jure canonico inspecto, juxta quod etiam expedit testantium voluntates observari, *cap. uls. 13. quæst. 2. cap. cùm Martha, de celebrat. Missarum.* Ergo eadem vigente ratione, eadem debet esse utriusque juris dispositio, argumento legis *illud, ff. ad legem Aquiliam.* Accedit, nam lex permittens legatum rei alienæ, nullam injustitiam continet; siquidem dominus rei non ideò privatur ejus dominio, sed justo pretio accepto, si vult eam vendere, potest; aliàs hæres æstimationem, seu pretium præstando liberatur, *dicto §. non solùm, Instit. de legat.* & si lex civilis legare rem alienam permittens, injusta esset, improbaretur per Ecclesiæ Patres, ut *in cap. finali, de præscript. cap. penult. de secundis nuptiis.* Nec audiendus est Tuldenus *ad titulum C. de legat. cap. 5.* qui asseruit, improbari à Gregorio Magno in præsenti legem civilem legatum rei alienæ admittentem; sed eam adhuc esse observandam, quia à Gregorio expressè abrogata non fuit. Refellendus etiam, immò & damnandus est Arnoldus Vinius *lib. 2. selectarum, cap. 26.* qui ausus fuit asserere, D. Gregorium errore deceptum fuisse, ut existimaret rei alienæ legatum ita sustineri, ut dominus eam vendere cogatur; qui juris lapsus valde alienus est à peritissimo nostro Gregorio Magno. Alii ut præsentem textum exponant, aiunt ideo legatum rei alienæ in eo improbari, quia legata erat res Ecclesiæ; quo casu legatum nullum est, quia ejus rei alienatio in eo prohibetur, *cap. nulli 5. de rebus Eccles.* Unde cùm omnia ea, quæ prohibentur alienari, legari nequeant, *l. cùm servus 39.* aliàs lege *apud Julianum, §. finali, ff. de legat. 1. l. unum 67. §. 8 ff. de legat. 2. l. 10. ff. de auro & argento*; ideò legatum rei Ecclesiæ in præsenti textu relictum non valuit. Ita docuerunt Innocentius & Ancharanus in præsenti, Alexander, Jason, & Castrensis *in dicta l. cùm alienum*, Fachineus *lib. 5. controvers. cap. 58.* plures, quos laudat & sequitur Luna, & Atellanus *lib. 3. animum. 5.* qui consequenter docent in præsenti casu, nec quoad æstimationem legatum valere. Sed etiam hæc interpretatio convincitur ex eo, nam legatum rei, cujus alienatio non impossibilis, sed difficilis est, valet, *dicta l. apud Julianum, §. finali:* ergo valere debet rei Ecclesiæ legatum, cùm ejus alienatio non impossibilis judicetur; siquidem potest alienari adhibitâ solennitate, *cap. si exceptione 12. quæst. 2.* Deinde quia præsens decisio non in eo nititur, quod legata sit res Ecclesiæ; sed in eo, quod res aliena domino restitui debeat, ut constat ex illis verbis: *Aliena restituere debuisti.* Et ita interpretatio illa huic decisioni minimè congruit. Alii tandem docent, in præsenti casu ideo legatum non valere, quia legatus erat calix, qui in commercio hominis non est, *cap. vasa, de consecrat. dist. 1. cap. justum, de rerum permut.* Unde cùm legatum rei, quæ in commercio non est, inutiliter relinquatur, *dicto §. non solùm*; ideò legatum in præsenti non valet. Sed etiam hæc sententia convincitur ex eo, quia licèt res, quæ non est in commercio, legari non possit, *l. cùm servus 39. §. fin. ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 11.* tamen si commercium habeat persona, cui relinquitur, licèt aliæ non habeant, legatum subsistit, *l. sed & si 40. ff. eodem tit.* unde licèt calix in præsenti specie legari non posset laico, quia ejus commercium non habebat; tamen Ecclesiæ utique legari poterat. Unde cùm Ecclesiæ Messenat. calix legatus esset, ratio commercii non impediebat ipsius legati valorem.

14. TRADITUR VERA INTERPRETATIO.

His igitur, & aliis interpretationibus omissis, dicendum est, discrimen à Divo Gregorio assignatum inter jus fori, & jus poli, non respicere ad eam partem, an legatum rei alienæ valeat, necne; sed ad jus fori, & poli in specie sibi proposita. Quod ut clariùs demonstretur, præmittendum est, testatorem, de quo in nostro textu, detinuisse calicem, & puerum Consentinæ Ecclesiæ, & eos legasse Ecclesiæ Messenat. Hæres statim res legatas tradidit Ecclesiæ Messenat. bona fide. Postmodùm cùm Ecclesia Consentina, in cujus dominio erant, ab eo tam calicem, quàm puerum peteret, ipse ab Ecclesia Messenat. tam calicem, quàm puerum repetebat. Ecclesia Messenat. restituere renuebat, allegans juris civilis dispositionem, juxta quam hæres tenetur legata etiam rei alienæ solvere, & legatarium ea possidentem non teneri hæredi restituere. Quibus perpensis Gregorius Magnus præmittens, quod licèt juxta legem sæculi prædicta Ecclesia Messenat. se defenderet quominus calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ restitueret; tamen quia juxta canonicam, immò & divinam dispositionem aliena detinens ea restituere tenetur, *cap. in litteris 5. de rapt.* & quia hæres tenetur exonerare conscientiam defuncti, *cap. fin. de sepultur.* decrevit injustum esse, ut ab Ecclesia Messenat. res illæ detinerentur, cùm domino invito auferri non debeat quod suum est; & ita calicem, & puerum restitui debere Ecclesiæ Consentinæ. Quam interpretationem ut veriorem amplectuntur plures, quos refert, & sequitur Menchaca *de succes. creat. §. 21. num. 11.* Bereta *in præsenti.* Unde constat, Gregorium in hoc textu non constituisse differentiam inter jus canonicum, & civile quoad legatum rei alienæ, & ejus valorem; sed tantùm in eo, quod cùm Ecclesia Messenat. retinens calicem, & puerum Ecclesiæ Consentinæ, se defenderet legibus sæculi, Gregorius docet non juxta eas leges, quæ permittunt rei alienæ retentionem; sed juxta legem Dei, secundùm quam aliena detinens restituere debet, præsentem casum esse decidendum: non tamen ideò Gregorius improbat rei alienæ legatum, ut si testator sciens eam legaverit, hæres teneatur eam redimere, & legatario præstare, aut ejus æstimationem solvere.

Huic commentario adjungi potest interpretatio textus *in cap. Episcopus 12. q. 5.* quam adduxi *in cap....*

CAPUT

CAPUT VI.

Ex Concilio a Magocen.

SI hæredes juſſa teſtatoris non adimpleverint, ab Epiſcopo loci illius omnis res, quæ his relicta eſt, canonicè interdicatur, cum fructibus, & cæteris emolumentis, ut vota defuncti impleantur.

NOTÆ.

1. [a] *Magocen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. & poſt Concilium Lateran. *p.* 43. *cap. ult.* Sed in nullo ex Conciliis Mogunt. hucuſque editis textus hic reperitur: credo tamen in aliquo ex illis editum fuiſſe; ſiquidem in uno Concilio Mogunt. actum fuiſſe de teſtamentis, & ultimis voluntatibus, conſtat ex Concilio Mogunt. celebrato anno 1549. *cap.* 97.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

Concluſio, quæ ex hoc textu communiter deducitur ab Interpretibus, ſic ſe habet: *Hæres non adimplens voluntatem teſtatoris, privatur per Epiſcopum rebus ſibi relictis.* Probant eam textus *in cap. Salvator* 11. *quæſt.* 1. *cap. licet univerſis, de voto.* Concilium Colonienſe celebratum anno 1536. *p.* 13. *cap.* 10. ubi cavetur, ut hæredibus, qui juſſa defunctorum non impleverint, ab Epiſcopo loci omnis res, quæ eis relicta eſt, interdicatur, cum fructibus & emolumentis, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiſſ. authent. de eccleſiaſticis titulis, §. ſi autem hæres, authentica de hæredibus & Falcidia, §. ſi quis non implens, collat.* 1. *l. ſi patroni filius, §. qui fideicommiſſa, ff. ad Trebellianum*, ibi: *Cur enim non videatur indignus, ut qui deſtituit ſupremas defuncti preces, conſequatur aliquid ex voluntate?* Et *l. Neſennius, ff. de excuſat. tut.* ibi: *Rectè ergo placuit eum, qui recuſat omne quod teſtator reliquit, & ab eo, quod petit, quodque idem dedit, repelli debere.* Et *l. tutor* 31. *§. qua tutoribus, l. quid autem* 38 *l. amiciſſimus* 39. *ff. de excuſat. tut. l. qui tutelam* 28. *ff. de teſtam. tutel. l. ſi quis ſepulchrum, §. fumus, ff. de relig. & ſumpt. l. ultima, ff. de confirm. tutor. l. ſi peculium, ff. de ſtatulib.* Paulus *lib.* 3. *ſentent. tit.* 5. *§. omnibus, l. ſi quis in ſuo, C. de inoffic. l. penult. C. de legat. l. cùm filio* 111. *ff. de legat.* 1. *l. final. tit.* 10. *partit.* 6. ubi Gregorius. Illuſtrant Sanchez *de matrim. lib.* 3. *diſput.* 15. *num.* 25. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 14. *num.* 22. Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 18. & *lib.* 4. *cap.* 3. Covar. & Cujacius *in præſenti*: idem Cujacius *ad Paulum, dicto lib.* 3. *tit.* 5.

3. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ex ſequentibus juris conſiderationibus. Prima naſcitur ex eo, nam Epiſcopus eſt executor legitimus ultimarum voluntatem, cùm cauſæ quæ exequi debent, ſunt piæ, *cap. tua nobis* 17. ibi: *In omnibus piis voluntatibus.* Et *cap. nos quidem*, ibi: *Defunctorum piæ voluntates.* Et *cap. Joannes*, ibi: *Et piis locis, hoc tit. l. nulli, C. de Epiſc. & cleric.* ibi: *Derelictum pium defuncti propoſitum.* Tridentinum *ſeſſ.* 7. *de reform. cap.* 15. & *ſeſſ.* 22. *cap.* 6. & *ſeſſ.* 25. *cap.* 4. ibi: *Qui pro ſuarum animarum ſalute legata ea ad uſus pios reliquerunt.* Et *l.* 5. *tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Mandaſſe por ſu anima*: & *l.* 36. *Tauri, l.* 10. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* docent Matienzo *in dicta l.* 10. *recopil.* Carpio *de execut. lib.* 1. *cap.* 22. Igitur non rectè in præſenti generaliter, & indiſtinctè aſſeritur, hæredes non adimplentes voluntates teſtatorum, per Epiſcopum eſſe privandos rebus ſibi relictis in eodem teſtamento. Secunda militat adverſus noſtrum textum in illis verbis: *Ut vota defuncti adimpleantur.* Nam obligatio voti perſonalis eſt, nec ad hæredes tranſit. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 96. *artic.* 2. *ad* 4. docent Panormitanus *in cap. veritatis, num.* 3. *de juram.* Sotus *lib.* 8. *de juſtitia, quæſt.* 2. *artic.* 2. Igitur in præſenti ſpecie hæredes non tenebantur vota defuncti adimplere, & per conſequens non erant privandi hæreditate. Tertiò difficilis eſt preſens textus in illis verbis: *Omnis res, quæ eis relicta eſt.* In quibus docetur, hæredes non adimplentes vota teſtatorum, reddi indignos omnium rerum, quæ illis relictæ fuerant; nam hæredes cùm indigni ſunt, ex cauſis infrà referendis, privantur hæreditate; non tamen auferuntur ab eis prælegata, & ſimiles res ſibi relictæ, *l. cùm quidem* 12. *l. enim qui* 18. *§. ultimo, ff. de his quæ ut indign. l. qui filiabus* 17. *§. ult. ff. de legat.* 1. *l. ſi miles* 75. *§. ult. ff. de legat.* 2. *l.* 4. *§. ſi quis ex unica, ff. de dolo except.* Igitur non rectè in præſenti aſſeritur, ab hæredibus indignis non adimplentibus voluntatem teſtatoris, omnia illis à teſtatore relicta eripi & auferri. Accedit, nam hæres non tenetur adimplere voluntates ineptas defuncti, *l.* 5. *C. de his quibus ut indign. l. hereditas* 50. *ff. de petit. hæredit.* Igitur indiſtinctè verum non eſt, voluntatem teſtatoris hæredem teneri adimplere. Accedit tandem, nam ſi in præſenti ſpecie hæredes privandi erant rebus ſibi relictis in teſtamento, priùs moneri, & citari debebant, *authent. hoc amplius, C. de fideicommiſſ. l. fin. tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Siendo amoneſtado*; docent communiter repetentes *in dicta authent. hoc amplius.* Ergo non rectè in præſenti PP. Concilii Mogunt. aſſerunt, hæredes non adimplentes voluntatem teſtatorum, per Epiſcopum privandos eſſe omnibus rebus ſibi teſtamento relictis.

4. DE VARIIS INDIGNITATIS CAUSIS.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, variis ex cauſis hæredes reddi indignos hæreditatis, & illam ab eis, tanquam ab indignis, per fiſcum eripi, & auferri; de quibus *in tit. ff. & C. de his quæ ut indign.* Prima eſt, ſi inultam reliquerint necem teſtatoris, de qua *in l.* 3. *l. ſi ideo* 7. *l. cum fratre* 9. *cum duabus ſequentibus, C. de his quibus ut indign. l.* 5. *§. penult. & per totum ff. ad Syllanianum*, l. 1. *l.* 27. *l.* 29. *§. fin. ff. de jure fiſci*, *l.* 14. *§. ſi pater, ff. de bonis libert. l. ſi ſervus* 50. *§. ſi quis* 2. *ff. de legat.* 1. *l. nec ſupina* 6. *ff. de juris & facti ignor. l. filius* 23. *ff. de purgator. l.* 1. *C. ubi cauſæ fiſcales, l.* 1. *C. in quibus cauſis in integr. reſtit. l.* 2. *& 3. l. minoribus, cum ſequent. de jure fiſci, l. idem* 20. *§. hæc* 12. *ff. de petit. hæredit. l. his* 18. *§.* 1. *l. ex parte* 29. *ff. familiæ erciſcund. l. in ratione* 11. *§. ſi ſervus, ff. ad legem Falcidiam, l. ſi necem* 4. *l. filius* 42. *§. ultimo, ff. de bonis libert. l.* 4. *& penult. de purgator.*

l. 3. §. *quod ſi*, *ff. de ſuis & legit.* Secundò indignus redditur hæreditate hæres, qui falsò & calumniosè teſtamentum impugnavit, *l.* 4. *&* 5. *l. tutorem* 22. *l. ſi teſtamentum* 24. *ff. de his quæ ut indign.* ad quam ſpeciem ſpectant textus *in l. Papinianus*, §. *meminiſſe*, *l. penult.* §. *ſi hæres*, *cum ſequent. ff. de inoffic. teſtam. l. ſi quis rogatus* 53. §. 1. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. ſi teſtamentum* 6. *l. poſtquam* 43. *ff. de petit. hæredit. l. ſi pars* 19. §. *ult. ff. de inofficioſo*, *l. edicto* 13. §. *penult. l. Senatus* 15. *ff. de jure fiſci*, *l.* 14. §. *ſi patroni*, *ff. de bonis libert. l. inter* 54. *ff. de rei vindicat. l. Lucius*, §. *Sempronia*, *ff. de legat.* 2. *l. penult. ff. de except. rei judic. l.* 3. §. *conſequenter*, *ff. de liberat. legat. l. cùm quidam*, *de bonorum poſſeſſione.* Paulus *lib.* 4. *ſentent. tit.* 5. §. *ult.* Tertiò indignus eſt hæres, qui prohibuit teſtatori, ne mutaret teſtamentum; incidit enim in titulum, *Si quis aliquem teſtari prohibuerit*; in quo edicto notandi ſunt textus *in l. filium* 14. §. 1. *l. ſi quis patris* 26. *ff. ad legem Corneliam de falſis*, *l. penult.* §. *Sempronia*, *ff. de legat.* 2. *l.* 3. §. *ult. ff. ad Trebellianum*, Paulus *lib.* 5. *ſentent. tit.* 12. §. 5. *l.* 3. *ff. de his quæ in teſtamento*, *l. quotiens* 9. §. *idem*, *ff. de hæred. inſtitut. l. curent* 22. *ff. de teſtibus*, *l.* 1. §. *ſi linum*, *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab. l.* 1. §. *ſi parens* 3. *ff. ſi quis à parente*, *l. item* 14. §. *aliquando*, *ff. quod metus causâ*, *l. unic. ff. quibus non competat bonor. poſſeſſ.* Quartò indignus redditur hæres, qui non habuit ſupremam defuncti voluntatem, *l. cùm quidam* 12. *ff. de his quibus ut indign. l. planè* 34. *ff. de legat.* 1. *l. militis*, §. *veteranus*, *ff. de teſtam. milit. l. penult.* §. 1. *ff. de condit. inſtit.* Aut ſi teſtator nomen illius induxit, *l. cùm tabulis* 16. §. *ult. ff. de his quæ ut indign. l.* 2. §. *ult. ff. ſi tabulæ teſtam. l. ſi ita* 8. §. *is autem*, *l. qui ex liberis* 11. §. *teſtamento*, *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tabulas*: aut ſi inimicitias capitales cum ipſo contraxit, *l. ſi inimicitiæ* 9. *ff. de his quæ ut indign. l.* 3. §. *ult. ff. de adimend. legat.*

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Similiter etiam qui non paruit voluntati teſtatoris, immò eam neglexerit, redditur indignus ejus ſucceſſione, *novella* 1. *Juſtiniani*, *authent. finali*, *C. de fideicommiſſ.* non tamen ut ab eo eripiatur hæreditas à fiſco tanquam ab indigno: ſed manet penes cohæredem, aut ſubſtitutum, cum eodem onere. Quæ privatio juſtiſſimè introducta eſt, quia qui non vult ſubire onus, non decet ſentire commodum, *cap. qui habet*, *de regulis juris in* 6. Unde qui non vult adire hæreditatem, ut fideicommiſſum reſtituat, compellitur adire, & privatur commodo quartæ partis, quæ illi ut hæredi competebat, *l. ille à quo* 13. *l. nam quod* 14. §. *compulſus*, *ff. ad Trebel.* & tutor, qui ſe exculavit à tutela, privatur legato ſibi in eodem teſtamento relicto, *l.* 5. §. *amittere*, *ff. de his quæ ut indign.* & qui deſignatus fuit ad exequendum teſtamentum, niſi illud exequatur, privatur legato ſibi relicto, *authent. de hæredibus & Falcid.* §. *ſi quis.* Rectè ergo in præſenti textu deciditur, quod ſi hæredes non adimpleant voluntatem teſtatoris, quam diligenter adimplere debent, ut exemplis probant Guillel. Benedictus *in cap. Raynutius*, *verbo Si abſque liberis*, *de teſtam.* Carpius *lib.* 4. *de execut. cap.* 3. Rouſſelius *lib.* 6. *hiſtoriæ*, *cap.* 3. *num.* 9. per Epiſcopum priventur omnibus rebus ſibi relictis: & ſicut ab hærede indigno fiſcus eripit hæreditatem cum fructibus, *l.* 1. *C. de his quæ ut indign.* ita & in præſenti caſu hæres privatur, non ſolùm hæreditate, verùm & ejus fructibus. Hoc tamen procedit, niſi teſtator apertè caveat, ut hæres, vel legatarius non priventur rebus ſibi relictis, etiamſi non paruerint voluntati teſtatoris, *l. ſed hæc nimium*, *ff. de excuſat. tut.* ibi: *Niſi evidenter expreſſerit*, *velle ſe dare*, *etiamſi tutelam non adminiſtraverit.* Et *l.* 1. §. *quamvis*, *ff. ubi pupil. educari*: docet Carpio *d. cap.* 18. *num.* 42. vel ſi eo caſu minor pœna ab ipſo teſtatore inflicta ſit, quia ob eam ceſſat pœna legalis, hoc eſt privatio ſucceſſionis, *Novel.* 1. *cap.* 1. junctâ lege *non tantùm*, §. 1. *&* §. *Senatus*, *ff. de fideicommiſſ. libert. l. cauſa* 20. §. *nullam*, *ff. de manumiſſ. l. in teſtamento* 27. *ff. de condit. & demonſtr.* proſequuntur alias exceptiones præſentis textus Covar. & Cujacius *in d. novel.* 1.

6. RESPONDETUR PRIMÆ DIFFICULTATI.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà pro dubitandi ratione adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, ſatis controverſum eſſe apud Interpretes, utrum Epiſcopus ſit legitimus executor, tranſacto anno hæredibus, ſeu commiſſariis conceſſo ad adimplendam teſtatoris voluntatem, non ſolùm in legatis, & diſpoſitionibus piis, verùm etiam profanis? In qua quæſtione indiſtinctè totius teſtamenti executionem ad ipſum ſpectare probant Gloſſa *in præſenti*, *& in cap. Sylveſter* 11. *quæſt.* 1. *& in cap. Epiſcopus* 5. 88. *diſtinct.* Hoſtienſis, Panormitanus, Barbatia, & Cardinalis *in præſenti*, quos ſequuntur Covar. *in præſenti*, *num.* 3. Gutierrez *lib.* 3. *practic. quæſt.* 29. *num.* 14. Gratianus *tom.* 3. *diſcept. cap.* 563. *num.* 76. Barboſa *alleg.* 83. *num.* 15. Hurtado *tom.* 2. *de congrua*, *lib.* 6. *reſol. penult. ſubreſol.* 42. qui moventur primò ex præſenti textu: ſecundò ex eo, quia quælibet ultima voluntas pia dicitur, *l.* 7. *tit.* 10. *partit.* 6. ibi: *Para cumplir la voluntad de el teſtador*, *que es obra de piedad*, *è como coſa eſpiritual.* Faciunt Divus Auguſtinus *lib.* 10. *de civit. Dei*, *cap.* 1. Quintil. *declamat.* 311. ibi: *Libet ſcrutari etiam defunctis voluntatem*, *quâ nihil potentius apud nos*, *nihil noſtro animo ſacratius eſſe debet.* Symmachus *lib.* 10. *epiſt.* 54. qui alloquens Epiſcopos ait: *Oro vos juſtitia ſacerdotes*, *ut urbis veſtræ ſacris reddatur privata ſucceſſio. Dictent teſtamenta ſecuri*, *& ſciant ſub Principibus non avaris ſtabile eſſe quod ſubſcripſerint.* Igitur cujuſlibet ultimæ voluntatis executio ad Epiſcopum ſpectat. Deinde, nam defenſio viduarum miſerabilium, quæ ſunt deſtitutæ humano auxilio, ad Epiſcopum ſpectat, *cap.* 1. 87. *diſt. cap. ſuper*, *de V. S.* Sed nulla alia perſona adeò deſtituta eſt, quàm defunctus, *cap. defenſionis*, 87. *diſtinct.* Ergo cujuſlibet ultimæ voluntatis executio ad Epiſcopum ſpectat. Sed contraria ſententia verior eſt, videlicet in legatis profanis, & pro eorum ſolutione adeundum eſſe judicem ſæcularem proprium hæredis ſcripti, coram quo à legatariis conveniendus eſt. Quam opinionem ex juribus ſuprà pro dubitandi ratione adductis, & aliis probant Gloſſa *verbo Decretorum*, *in cap. relatum*, *el* 1. *hoc tit.* Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 105. Matienzus, licèt ſibi contrarius, *in l.* 10. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil. gloſ.* 7. *n.* 2. Carpio *de executoribus*, *lib.* 1. *c.* 22. *n.* 47. Pereyra *de manu Regia*, *part.* 1. *cap.* 16. *n.* 13. Nec eâ ſententiâ retentâ, obſtant contrariæ fundamenta. Non primum deductum ex præſenti textu, qui exaudiendus eſt de piis teſtatorum diſpoſitionibus, juxta alios textus ſuprà relatos, in quibus de piis cauſis ſemper agitur. Nec contrarium docet Alfonſus noſter *in d. l.* 10. *partit.* qui generaliter non aſſerit, quamlibet ultimam voluntatem eſſe piam; ſed tantùm agit de legato pro redemptione captivorum relicto, juxta legem *nulli*, *C. de Epiſcop. & cleric. authent. de Eccleſiaſt. titulis*, §. *ſi quis autem.* Ex quibus deſumpta eſt dicta lex 10. Unde accipi debet de legato ad pias cauſas relicto. Nec obſtat quod dicebamus de defenſione miſerabilium perſonarum; nam earum defenſio ad Epiſcopum ſpectat, quatenus reſpicit utilitatem ipſarum: at in

legatis

legatis profanis non defunctorum, ſed potiùs legatariorum utilitas vertitur; unde adeundus eſt Judex hæredis, ut ipſum cogat legata perſolvere.

7. RESPONDETUR SECUNDÆ, ET TERTIÆ DIFFICULTATIBUS.

Nec obſtat ſecunda difficultas ex natura & obligatione voti deducta; nam præterquam quod votum in præſenti non accipitur ſtrictè pro promiſſione Deo facta, ſed pro deſiderio, & voluntate teſtatoris, ut plerumque in jure accipitur, *l. ſcripto, ff. unde liberi, l. in ratione* 11. §. *cùm quidam, ff. ad leg. Falcid. l. nihil intereſt, ff. de bonis libert.* etſi votum ſtrictè accipiatur in præſenti, adhuc diſcrimen conſtituendum eſt inter votum reale, perſonale, & mixtum. Perſonale, videlicet jejunandi, peregrinandi, aut recitandi horas canonicas, cum perſona extinguitur, nec ad hæredes tranſit: quare nullus ſucceſſor teneatur illud adimplere, ex juribus ſuprà adductis. Votum verò reale, ſeu mixtum, veluti conſtituendi Eccleſiam, eleemoſynam faciendi, hæres tenetur adimplere, *l.* 2. §. *ult. ff. de pollicit.* ibi: *Si fortè qui decimam vovit, deceſſerit ante ſolutionem, hæres ipſius hæreditario nomine decimæ obſtrictus eſt.* Voti enim obligationem ad hæredem tranſire, conſtat. Non tamen tenetur hæres votum adimplere vinculo religionis, ſed exemplo aliorum onerum hæreditariorum; & tanquam æs alienum defuncti ſuſcipere hæredes coguntur, & per excommunicationem compelli poſſunt illud adimplere, ſicut alia opera pia exequi, *cap. tua* 17. *cap. Joannes* 19. *hoc tit.* docent Sylveſter *in ſumma, verbo Votum*, Sanchez *lib.* 3. *ſummæ, cap.* 13. *num.* 3. Unde etſi in præſenti ageretur de votis adimplendis per hæredes, accipiendus erat de votis realibus, aut mixtis. Nec obſtat tertia difficultas; nam verum eſt indiſtinctè, hæredem indignum hæreditate, non reddi indignum legato; immò plerumque cui eripitur ut indigno hæreditas, ſimiliter prælegatum, non ſolùm pro ea parte, quam capit jure hæreditario, ſed quam capit jure legati, ut *in l. ſi ſequens, §. ult. ff. ad Syllanianum, l. duo* 70. *ff. de condit. & demonſtr.* Quare an privetur hæres indignus ſimul hæreditate, & legato voluntatis, quæſtio eſt, ut ait Papinianus *in l. cùm quidam, ff. de his quæ ut indign.* ita ut nec regula generalis tradi poſſit, ſed ſecundùm varietatem caſuum diverſimodè eſt reſpondendum. In caſu verò præſentis textus privatur hæres omni emolumento, quia æqualis ratio militabat, ut privaretur tam hæreditate, quàm prælegato. Proſequitur Cujacius *lib.* 16. *qq. Papin. in d. l. cùm quidam.*

8. DISSOLVUNTUR ALIÆ DIFFICULTATES.

Nec obſtat alia difficultas deducta ex lege *non oportet* 5. *C. de his quæ ut indign.* in illis verbis: *Non oportet ut indignis hæredibus ſucceſſiones auferri, prætextu quod in ſepultura ſupremis judiciis, vel voluntatibus defunctorum obtemperatum non fuiſſet.* Ex quibus expreſsè deducitur, hæredem non privari hæreditate ex eo, quod non adimpleverit pias teſtatorum voluntates circa ſepulturam. Cui difficultati ut ſatisfaciant DD. varia adducunt. Gloſſa, Cinus & Alexander, quos ſequitur Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 16. exiſtimant, textum illum abrogatum fuiſſe per textum in authentica *hoc amplius, C. de fideicommiſſ.* & ita in eo textu jus antiquum jam abolitum referri. Carpio *d. cap.* 18. *num.* 57. exiſtimat, Imperatores in eo textu agere de hærede jam aditâ hæreditate, cui hæreditas non eſt auferenda, niſi monitione præmiſsâ. Et ita Imperatores non negare hæreditatem eſſe auferendam, ſed tantùm deſiderare, ut monitione præmiſsâ auferatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex eo, quod abſolutè in eo textu ſtatuitur, hæreditatem non eſſe auferendam ab hæredibus ex eo, quod non paruerint voluntati teſtatoris circa curam ſepulturæ. Igitur id generaliter accipiendum eſt, monitione præmiſsâ, vel non. Quare his, & aliis ſententiis omiſſis, verius dicendum eſt, in eo textu agi de voluntatibus teſtatorum ineptis circa eorum ſepulturam, quas hæredes adimplere non tenentur, *l. ſervo* 113. §. *fin. ff. de legat.* 1. *l. etſi* 14. §. 5. *ff. de relig. & ſumptibus, l. quidam* 27. *ff. de condit. inſtitut. l. Quintus* 7. *ff. de annuis legat.* plerumque enim ſimpliciores homines cavebant, ut omnia ornamenta ſua cum corpore ſepelirentur, *d. l. etſi* 14. §. 5. *l. fin. de auro & argento*; aut comburerentur, Livius *lib.* 34. aut pecunia ſimul cum eis in terram defoderetur, ut probat Fornerius *libro* 1. *rerum quotid. cap.* 18. ſive ut eorum reliquiæ in mare projicerentur, Ovidius *libro* 5. *Faſtor.*

Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore,
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite me in Tyberim, Tyberinis vectus in undis
Littus ad Inachium pulvis inane tam.
Diſplicet hæredi mandati cura ſepulchri;
Mortuus Auſoniâ conditur hoſpes humo.
Scirpea pro domino in Tyberim jactatur imago,
Ut repetat Graias per freta longa domos.

Cujus præcepti varias afferunt cauſas Oſualdus *lib.* 8. *comment. cap.* 12. *littera A*, Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *ſect.* 6. *n.* 9. Amaya *lib.* 1. *obſ. c.* 6. *num.* 5. D. Joſephus de Salas *ad Petronium pag.* 278. ad illa verba: *Deſcendit igitur.* Omnes enim ineptæ voluntates impunè omittuntur ab hæredibus, nec ex eo, quod non adimpleverint, debent privari hæreditate, *d. l. ſervo* 113. §. *ineptas*, Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 12. Unde rectè ait Alexander *in d. l.* hæredes privandos non eſſe hæreditate, eo quòd voluntates teſtatorum, ineptas videlicet, non adimpleverint. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in l. militis* 5. *C. de relig.* in illis verbis: *Militis voluntatem, quam circa monumentum ſibi faciendum teſtamento expreſſit, & pater, & mater ejus hæredum negligere non debent: nam etſi delatio hoc nomine prætextu conſtitutionibus amota eſt, invidiam tamen, & conſcientiam circa omiſſum ſupremum hujuſmodi officium, & contemptum judicium defuncti, evitare non poſſunt.* In quibus idem Alexander docet, hæredes adimplere debere teſtatoris voluntatem circa ſepulturam: licèt aliis conſtitutionibus, videlicet *d. l.* 5. *C. de his quæ ut indign.* delatio prohibita ſit. Nam reſpondendum eſt, Alexandrum in eo textu agere de voluntate defuncti circa monumentum modicum conſtruendum: licèt enim ineptæ voluntates defunctorum, videlicet nimis ſumptuoſæ, & ſuperſtitioſæ, adimpleri non debeant, tamen moderatæ, quæ modicam pompam in monumento, aut ſepultura præſcribunt, adimplendæ ſunt, de quibus accipiendi ſunt textus *in l.* 5. *C. de relig. l.* 1. *& 4.* §. 6. *ad leg. Jul. pecul. l. cuicunque* 5. §. *idem* 8. *ff. de inſtit. actione, l. filius* 19. *ff. de in rem verſo, l. multa, ff. de condit. & demonſtr. l. hæreditas* 50. *ff. de petit. hæredit. novella* 59. *cap.* 6. Unde etſi delatio hæredum ex ea cauſa, quod ineptas voluntates non adimpleverint, prohibita ſit ab Alexandro *in d. l.* 5. *C. de his quæ ut indign.* tamen ſi voluntas circa modicum monumentum, aut pompam funeris verſetur, hæres adimplere eam cogitur, *d. l. militis, C. de relig.* quæ cùm loquatur de milite, laxiorem pompam circa funus admittit; ſiquidem in militum funere arma, & quæcunque ornamenta virtute ſibi comparaſſent, equus, & ſimilia, deferebantur, ut funus Pallantis deſcribens refert Virgilius *lib.* 11. *Æneïd.* & notavi *in cap. fin. de anctorit. & uſu pallii.* Nec obſtat ultimum augmentum dubitandi rationis, ubi dicebamus, ad hanc hæreditatis privatio

privationem neceſſariam eſſe monitionem : nam id verum eſt, ut docent Padilla *in d. authentic. hoc amplius*, Matienz. *in l. 14. tit. 4. lib. 5. recopil. gloſ. 1. num. 64.* Carpius *d. cap. 18. num. 22.* Sed ſupponitur in præſenti textu talem monitionem adhiberi debere, aliàs Epiſcopus injuſtè, & contra juris ordinem ipſum hæredem ſucceſſione ptivaret.

9. EXPONITUR CAP. LICET, DE VOTO.

Ex præſenti textu, & traditis pro ejus expoſitione, Doctores ſuprà laudati communiter accipiunt textum *in cap. licèt, de voto*, ubi refertur, quod cùm Rex Ungariæ votum emiſiſſet viſitandi Hieroſolymam in manu forti, ideſt cum exercitu & armis, ut eam ab inimicorum tyrannide eriperet; & infirmitate, & morte præventus, illud adimplere non potuiſſet, in ultimo elogio filio ſuo Andreæ ſub paterna interminatione indixit, ut votum illud adimpleret. Et cùm filius ſimile onus à patre injunctum ſponte acceptaſſet, & ſe impleturum denuò promiſiſſet, & poſtea renuiſſet illud adimplere; Innocentius decrevit, ut votum à patre emiſſum adimpleat, aliàs ſciat ſe regno, & hæreditate paterna eſſe privandum. Hiſtoriam refert ex Silvio, & Blondo Pancirola *lib. 2. var. cap. 240.* Ex quo textu conſtat, hæredem non adimplentem votum defuncti, privandum eſſe hæreditate : cujus deciſionis rationem communiter repetentes *ibi*, & Doctores ſuprà citati ex eo reddunt, quia videlicet votum illud à Rege Ungariæ emiſſum, non perſonale, ſed potiùs reale, aut mixtum fuit, quia non ſolùm induſtriâ, & labore perſonali erat implendum, verùm & magnis impenſis, & ſumptibus in belli expeditionem paratis : unde cùm obligatio realis adimplendi votum tranſeat ad hæredes, meritò juxta præſentem textum hæres non adimplens votum illud privatur ſucceſſione paterna. Sed licèt hæc doctrina vera ſit, non tamen ideo in eo textu filius ptivari poterat regno Ungariæ, quod illi non hæreditario, ſed ſanguinis jure deferebatur : nec etiam ſucceſſione paternâ, quatenus legitimam jure naturæ ſibi debitam comprehendebat, in qua nullum onus admittitur. Quare alia ratio eſt ipſius deciſionis, videlicet quod cùm filius non ſolùm ſponte acceptaſſet onus à patre injunctum, verùm & ſe impleturum tale votum promiſiſſet, ideo ob fractam fidem, & violatam propriam promiſſionem, potuit juſtè à Pontifice privari regno, & paterna ſucceſſione, ut latiùs dicemus in ejus textus commentario.

CAPUT VII.

Ex Concilio a *Lateranenſi.*

CUm in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos cognovimus recepiſſe; è contra quidam clerici, cùm ab Eccleſiis ſuis multa beneficia perceperint, bona per eas acquiſita in alios transferre præſumunt. Hoc igitur, quia antiquis canonibus conſtat inhibitum, nos indemnitati Eccleſiarum providere volentes, ſive inteſtati deceſſerint, ſive aliis conferre voluerint, penes Eccleſias eadem bona præcipimus remanere.

NOTÆ.

a *Lateranenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* & apud Antonium Auguſtinum *lib. 15. epiſt. tit. 45.* & in ipſo Concilio Lateranenſi *cap. 15.* ubi reperiuntur verba in præſenti tranſcripta. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. 27. de reſcriptis.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præſenti Concilii Lateranenſis canone ſequens deducitur aſſertio : *Clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere non poſſunt ; de bonis verò patrimonialibus, proprio artificio, aut alias de quæſitis diſponere valent.* Probant eam textus *in cap. 1. & ſeq. 12. quæſt. 1. cap. 1. & ſeq. 12. quæſt. 3. cap. 2. & per totam 12. quæſt. 4. cap. fixum*, cum aliis, *12. quæſt. 5. cap. 3. de pignor.* Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis capitulis, can. 44. Ut res quas in ſacris ordinibus acquiſierint, propriis Eccleſiis derelinquant ; hereditaria verò juxta arbitrium propriæ voluntatis diſtribuant.* Tolet. Concil. anno 1324. tempore Joannis XX. *can. 5. Ut ſubſtantia Eccleſiarum, quæ ſolet per clericorum ſobolem deperire, ad uſus debitos conſervetur, ſtatuimus quod nullus clericorum bona intuitu Eccleſiæ adquiſita, filiis, vel filiabus ſuis det, vel conferat inter vivos, vel in teſtamento contra canonum inſtituta dimittat.* Et *l. ſacroſanctæ 32. authentic. presbyteros, C. de Epiſc. & cleric. cap. 6. de hæreticis.* Concil. Tolet. 2. *can. 4.* Concilium Germanicum ſub Conrado Cardin. *can. 5.* ibi : *Clerici de rebus Eccleſiæ nullum poſſunt condere teſtamentum.* Oxonienſe in Anglia *can. 27.* Ratisbon. *can. 23.* quorum, & aliorum verba referunt Creſpetius *in ſumma, verbo teſtamentum 1.* Antonius Auguſtinus *in epit. lib. 15. tit. 45.* Illuſtrant ultra relatos in præſenti à Garaña & Barboſa, idem Barboſa *alleg. 115.* Salcedus *de lege polit. lib. 2. cap. 2.* Mancinus *ſacri juris controv. diſſert. 7. cap. 19.* Valenzuela *conſil. 98.* Queſada *variar. quæſt. 6. num. 25.* Cohelius *in not. Cardin. cap. 16. privil. 18.* Petrus Gregorius *lib. 1. partic. tit. 26. cap. 4.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 10. num. 22.* Gutierrez *practicar. lib. 2. quæſt. 114.* Abulenſis *in cap. 6. Matthæi, quæſt. 24.* Boëtius Epon. & Cujacius *in præſenti*, Michaël Rouſſelius *lib. 5. hiſt. juris Pontif. cap. 4.* plures relati à Hieronymo Garcia *in ſumma, tract. 1. difficult. 4. dub. 3.* Fagundez *lib. 6. de juſtitia, cap. 10. num. 4.* Ferro Manrique *de differen. utriuſque fori, quæſt. 93.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 5. cap. 8. articulo unico*, Solorzanus *tom. 2. libro 3. cap. 10. num. 9.* Chriſtineus Lupus *ad can. 13. Concil. Epheſ.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione. Nam qui dominium bonorum ſuorum habent, de illis in teſtamento diſponere poſſunt, *l. verbis legis 120. ff. de V. S. l. quoniam 13. verſ. Et in poſtremis, C. de inoffic. teſtam. authent. ingreſſi*, per argumentum à contrario ſenſu, *C. de ſacr. Eccl.* Sed clerici beneficiarii habent verum dominium omnium rerum, quæ intuitu Eccleſiæ adquiſierunt

adquiſierunt, ut probavi ſuprà *in titulo de pecul. cleric.* Igitur de illis, ſicut de bonis patrimonialibus etiam in teſtamento diſponere poſſunt. Cui dubitandi rationi adjungi poſſunt alia, quæ adduximus ſuprà *in cap.* 1. & dabimus infrà, *in cap. ad hæc, cap. relatum, hoc titulo.*

3. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus rationem communiter repetentes petunt ex defectu dominii in rebus intuitu Eccleſiæ acquiſitis, quod plurimi clericis negarunt. Sed hæc ſententia facilè refellitur ex traditis *in cap. fin. de pecul. cleric.* Quare eâ ratione omiſsâ, verior aſſignanda eſt ex eo, quod cùm teſtamenti factio activa ſit actus ex genere permiſſorum, Oſualdus *lib. 6. comment. Donel. cap. 5.* probavi *in cap. 1. hoc tit.* ideo clerici beneficiarii de prædictis bonis teſtamentum facere nequeunt, quia illis permiſſum non eſt, immò apertè prohibitum. Quam rationem expreſſerunt Eccleſiæ Patres in præſenti, ibi: *Quia antiquis Eccleſia canonibus*; ut *in cap. relatum, cap. quia nos, cap. ad hæc, hoc tit.* ubi notanda ſunt illa verba, *de jure teſtari non poſſunt*; quibus ſignificatur, hanc prohibitionem lege humana introductam fuiſſe, non verò ex defectu dominii in ipſis teſtatoribus. Et ſi adhuc quæras rationem ſimilis prohibitionis, eam reddunt Patres in præſenti textu, in illis verbis: *Cùm in officiis charitatis illis primo loco teneamur obnoxii, à quibus beneficium nos agnovimus recepiſſe:* ideſt, quod ſicut clerici magna ex ſuis Eccleſiis percipiunt beneficia, poſt mortem debent eiſdem Eccleſiis bona, quæ ſuperſunt, relinquere; eſt enim quædam obligationis ſpecies, quæ dicitur antidoralis, juxta quam qui beneficium accepit, obligatur ad remunerandum, *l. ſed etſi* 25. §. *conſuluit, ff. de petit. hæredit.* junctis traditis à Donello *de petit. hæredit. cap.* 2. Schiſordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 21. cap. 1.* Fornerio *lib. 1. rerum quotid. cap.* 23. Hunnio *ad Treutl. volum. 1. diſput. 22. quæſt. 28.* Ergo cùm bona ſuperſunt clericis poſt vitam, tenentur ea relinquere Eccleſiæ, à qua illa acceperunt. In his Hiſpaniarum regnis generali conſuetudine approbatâ *in l. 13. tit. 8. lib. 5. recop.* clerici omnes de rebus etiam intuitu Eccleſiæ adquiſitis diſponere valent; quam probant Matienzus & Azevedus *ibi*, Gutierrez 2. *practic. q. 114.* Flores de Mena *ad Gammam deciſ. 315.* Valenzuela *conſil. 98.* Solorzanus *ubi ſuprà.*

4. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt verum ſit, clericos beneficiarios veros dominos eſſe fructuum ſuorum beneficiorum; tamen teſtamentum facere non poſſunt. Nec novum, aut inſolens eſt, ut qui dominus eſt, de bonis ſuis diſponere non poſſit, ut contingit in filiisfamilias, qui licèt dominium habeant bonorum adventitiorum, *l. cùm oportet, C. de bonis quæ lib.* de his tamen teſtamentum facere non poſſunt, *l. ult. §. filius, C. eod. tit. l. penult. C. qui teſtamenta:* & ille, qui tenetur bona per fideicommiſſum reſtituere, licèt interim dominus ſit, *l. finali, ff. de uſufruct. earum rerum, l. ſpecies, ff. de auro & argento*; tamen de illis diſponere non valet, *l. 1. §. res quæ, ff. ad Trebel.* ita etiam quamvis clerici domini ſint fructuum ſuorum beneficiorum, tamen de illis diſponere non valent.

5. EXPONITUR CONCILIUM TOLET. 9. CAN. 7.

Sed ſuprà traditis obſtat textus in canone 7. Concilii Toletani 9. in illis verbis: *Quod ſi Preſbyter, aut Diaconus ſit, quos obiiſſe conſtiterit, non ſine cognitione ſui Epiſcopi rem ejus hæredibus adire licebit.* Quæ verba ſi accipias de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, apertè probatur, teſtamentum de illis factum valere. Si verò accipias de bonis patrimonialibus, ad quid neceſſaria erat Epiſcopi cognitio, ut hæredes ſimilia bona occupare poſſent? Pro cujus textus expoſitione dicendum eſt, Patres in eo canone agere de clerico, qui teſtamentum fecit de bonis patrimonialibus, ut conſtat ex illis verbis, *rem ejus*; quæ ad patrimonialia neceſſariò ſunt referenda, non verò ad fructus beneficii; ideo autem deſideratur cognitio Epiſcopi, nec poſſunt hæredes propriâ auctoritate bona occupare, ne occaſione patrimonii defuncti hæredes occupent bona, quæ ad Eccleſiam ſpectant, ut conſtat ex illis verbis: *Ne paſſim hæreditatis adeundæ datâ licentiâ, de rebus Eccleſiæ aut non reddatur ratio plena, aut fraus non inveniatur illata.* Unde licèt Patres ſinant clericis de bonis patrimonialibus diſponere, tamen prohibent ne hæredes bona ipſa occupare poſſint ſine Epiſcopi cognitione, ex ſuprà tradita ratione.

6. EXPONITUR CONCILIUM GERMANICUM.

Ex ſuprà traditis exponendus eſt textus in Concilio Germanico celebrato ſub Cardinale Conrado, *can.* 5. & extat apud Antonium Auguſtinum *in epit. juris Pontif. lib. 37. tit. 25. cap. fin.* & apud Creſpetium *in ſumma, verbo Teſtamentum*, in hæc verba: *Sub anathemate prohibemus, ne de cætero clerici gritiâ teſtandi abutentes, cùm de rebus Eccleſiæ nullum poſſint condere teſtamentum, fructus beneficiorum eccleſiaſticorum ſpuriis ſuis, vel concubinis ſuis dimittant. Qui verò contra hanc inhibitionem venire præſumpſerint, in ſignum ſuæ perditionis eccleſiaſticâ careant ſepulturâ; & quibus tales fructus legantur, eis careant ipſo jure: qui autem teſtamentum tale manutenere voluerint, & per quorum manus perſonis illis fructus prebenda fuerint miniſtrati, ipſo facto ſciant ſe excommunicationis vinculo innodatos, & quandiu fructus hujuſmodi contra hanc inſtitutionem ipſis miniſtrati fuerint, Eccleſia ipſa ſit ſub interdicto poſita.* Ex quo textu manifeſtè tolligitur, clericos poſſe facere teſtamentum, ſed ſimili facultate abuti, ſi fructus ex præbendis percepros alicui legaverint, quia facultatem teſtandi illi tantùm habent de bonis patrimonialibus; de bonis autem, ſeu fructibus intuitu Eccleſiæ acquiſitis diſponere non valent, quia illis conceſſum non eſt, ex ſuprà traditis.

CAPUT VIII.

Alexander III.

AD hæc præſentibus innoteſcat, quod clerici de mobilibus, quæ per Eccleſiam ſunt adepti, de jure teſtari non poſſunt. Viventes tamen, & ſui compotes, moderatè valent aliqua de bonis ipſis, non ratione teſtamenti, ſed eleemoſynæ intuitu erogare in ægritudine conſtituti.

NOTÆ.

a *Alexander III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. ubi additur pars capitis *Tua nos* : & post Concilium Lateranense *part.* 29. *cap.* 8. legitur, *Cenomanensi*. Unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrinis*, ubi inscriptionem exposui.

COMMENTARIUM.

1. Difficilis admodum profectò est præsens Alexandri constitutio, dum clericis prohibet testamentum facere ex bonis intuitu Ecclesiæ adquisitis; donare autem etiam in ægritudine modicas res permittit : nam primò talis constitutio ut invida tollenda est ; siquidem permittit viventibus donare, morientibus autem donandi facultatem adimit. Ideo enim lex Furia Caninia sublata fuit *in l. unic. C. de lege Furia toll.* §. *unic. Instit. eodem tit.* quia permittebat in vita totam servorum familiam manumittere, morientibus verò eam licentiam adimebat, ut referunt Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 28. Olanus *lib.* 2. *paralip. cap.* 10. Antonius Augustinus *de legibus*. Circa quod caput 1. legis Caniniæ notandi sunt textus *in l. testamentum* 51. *ff. de manumiss. testament. l. Papinianus* 8. §. *querta*, *ff. de inoffic. l. potestatis* 215. *ff. de V. S. l. si quis* 37. *ff. de condit. & demonstr. l. si quis* 31. *ff. de legat.* 2. *l.* 3. §. *planè*, *ff. de legit. tut. l.* 69. §. *rogo*, *ff. de legat.* 3. *l. fin. ff. de rebus dubiis*, *l.* 56. §. 3. *ff. ad leg. Falcidiam*. Deinde nam aut in præsenti agitur de donatione mortis causâ, aut de donatione inter vivos. Si de donatione mortis causâ, falsa est constitutio, cùm ille possit donare causâ mortis, qui & testamentum facere valet, *l. tam ii* 25. §. 1. *ff. de donat. caus. mort. l.* 1. §. 1. *ff. de tutela & ration.* ergo si clericis non licet testamentum facere de bonis intuitu Ecclesiæ adquisitis, nec donare causâ mortis illis licebit. Accedit, nam aliàs aperta fraus fieret sacris canonibus, in quibus testamentum illis facere prohibetur, si in ægritudine possent donare ea bona, quæ in testamento non possunt relinquere ; quam ob rationem constitutionem textus *in cap. quamquam*, § *ult. de usuris*, *lib.* 6. ad donationem causâ mortis protrahunt Glossa *ibi*, *verbo aliter*, Matienzo *in l.* 1. *tit.* 10. *glos.* 2. *lib.* 5. *Recopil.* Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 62. Gratianus *tom.* 1. *discept. cap.* 79. *num.* 62. Faber *de error. decade* 43. *errore* 8. ideoque ne fraus fieret legibus Juliis caducariis, Senatusconsulto, cujus mentio fit *in l. Senatus* 35. *ff. de donat. caus. mort.* cautum fuit, ut omnes donationes causâ mortis ad exemplum legatorum caperentur : quod etiam ex identitate rationis ad alios casus protractum fuit *in l. Marcellus* 15. §. *ult. l. si debitor* 17. *l. illud* 37. *ff. de donat. caus. mort. l. cùm lis* 8. §. 1. *ff. de transact. l. circa* 66. *vers. sicut*, *ff. ad leg. Falcid. l.* 1. §. 1. *ff. si quid in fraud. patroni*, *l.* 1. §. *in mortis*, *ff. si cui plus quàm per legem*, *l. fideicommissum* 87. *ff. de legat.* 3. *l. unic.* §. *ult. C. de caducis tollend. l. ut heredibus* 50. *in princip. ff. de legat.* 1. *junctâ l. ei cui* 10. *ff. de donat. causâ mortis*, *l. quæ sub conditione* 8. §. *& in mortis*, *ff. de condit. instit.* Igitur si prohibitum est clericis legare bona intuitu Ecclesiæ acquisita, nec donare causâ mortis illis licebit. Si de donatione inter vivos accipiatur Alexander in præsenti, frustra adjicitur taxativa illa, *moderate* ; nam cùm clerici veri domini sint fructuum suorum beneficiorum, liberè illos donare poterunt, cùm donatio effectus sit dominii, *l. sed etsi* 25. §. *consuluit*, *ff. de petit. hæredit. l. in re mandata*, *C. mandati*.

2. Cui difficultati ut satisfaciamus, præsentemque textum exponamus, sciendum est, retentâ opinione quam probavi *tit. antecedenti*, videlicet Episcopos, Canonicos, cæterosque beneficiarios verè dominos esse fructuum suorum beneficiorum, possèque eos ad libitum inter vivos donare absque eo, quod teneantur ad restitutionem : quod etiam resolvunt Covar. *in cap. cùm in officiis* 7. *num.* 12. *hoc tit.* Diana *p.* 8. *tract.* 6. *resol.* 13. Pater Molina *de justitia*, *tract.* 2. *disp.* 144. & sic quotidie in controversiis forensibus pronunciari pro donatariis Episcoporum, tradunt Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 54. & ibi addentes, Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 20. *num.* 4. Noguerol *alleg.* 26. *num.* 214. Barbosa *alleg.* 114. fusè Reres *de donat. cap.* 12. *per totum* : peccare tamen lethaliter hujusmodi Ecclesiæ Prælatos ita profusè donantes, docuerunt PP. Concilii Tridentini *sess.* 25. *de reform. cap.* 1. propter obligationem charitatis, quâ strictiùs ipsi tenentur potiùs quàm laici omnia superflua in pauperes erogare. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 284. *artic.* 7. Unde licèt sententia Navarri, quatenus ad restitutionem eos teneri docuit, communiter rejiciatur ; quatenus tamen docet eos peccare lethaliter, nimis profusè sine causa donantes, communiter amplectitur, ut testantur Lessius *lib.* 2. *de justitia*, *cap.* 4. *difficult.* 2. *per tot.* Barbosa *d. alleg.* 114. Solorzanus *ubi suprà*, *num.* 22. Et licèt quoad Episcopos religiosos contrarium tenuerit Abulensis *in c.* 30. *Numer. q.* 109. Sanm. *de reddit.* 1. *part. in defens. monit.* 11. *num.* 2. idem tamen circa donationes factas ab Episcopis religiosis, ac factas à sæcularibus, docuerunt Navarrus *de reddit. quæst.* 1. *monit.* 8. *& quæst.* 3. *monit.* 25. Soto *lib.* 7. *de justitia*, *q.* 4. *artic.* 2. *& lib.* 10. *quæst.* 5. *artic.* 7. Redoanus *de spoliis cleric. quæst.* 3. §. *Et ex his*, *num.* 16. Rodriguez *tom.* 2. *qq. regul. quæst.* 58. *artic.* 8. 8à *verbo Episcopus*, *num.* 11. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 7. Sousa *in Episc. relig. num.* 26. D. Josephus de Retes *de donat. cap.* 12. *num.* 34. Circa donationes autem mortis causâ, licèt jure communi inspecto idem procederet in Episcopis, ac in cæteris beneficiariis, videlicet eos omnes causâ mortis donare non posse, ex eo quia ubi alicui prohibetur testamentum facere, & in eo de certis bonis disponere, ne præjudicium fiat illis, ad quos similia bona post mortem ejus perventura erant, etiam donare causâ mortis prohibetur, ut contingit in patribus in præjudicium filiorum condemnatis in præjudicium fisci, quibus negatur testamenti factio activa ; & ita quia æqualis prohibitionis ratio militat, utrumque simul, testari videlicet, & donare causâ mortis illis prohibetur, *l.* 1. §. 1. *ff. de tutel. & ration. l. filius* 7. §. *ult. ff. de donat. caus. mort. l. discretis* 10. *C. qui testamenta* : docent Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 25. Osualdus *lib.* 14. *Donel. cap.* 33. *littera G*, Merillus *lib.* 6. *obs. cap.* 7. pluribus relatis Arias à Mesa *lib.* 2. *variar. cap.* 39. Unde filiusfamilias, cui ideo testari prohibetur, quia familiam non habet, ut explicant D. Josephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 22. *num.* 8. ex consensu tamen patris potest donare. Hodie tamen cùm ex consuetudine generali, quam illustrabimus infrà *in cap. relatum*, clerici de omnibus bonis disponere possint, quocunque modo ea donare causâ mortis valebunt ; Episcopi verò, quia testamentum facere nequeunt, nec donare causâ mortis poterunt. Deinde supponendum est, in præsenti textu Alexandrum agere de donatione inter vivos facta ; nam licèt referat in ægritudine

dine eam factam fuiſſe, non ideo talis donatio appellatur mortis causâ; tunc enim donatur causâ mortis, cùm in mortis casum, seu eventum res datur; ita ut in ejus defectum res donata redeat ad dominium donatoris. In summa, cùm donator magis vult sibi habere rem donatam, quàm donatarius, & magis, ut eveniente casu mortis, potiùs donatarius habeat, quàm hæres, *l.1. l.Senatus 35.§.1. ff.de donat.causâ mort. l.1. C. eod.tit. princip. Inſtit.de donat.* ubi plura Inſtitutarii: latè docent Hermoſilla *in l.2.tit.4.partit.5.gloſ.1.* Donellus *lib.14.comment.cap.33.* Faber *de error. decad.43. cum pluribus ſequentibus*, & *lib.7. conject. cap.20.* Cujacius *lib.17. Iuliani, in l.ſi alienam 13.§. Marcellus, de donat. inter*, & *tract.2. ad Afric. in l.mortis 22. ff.eod.tit.* & *lib.3. obſ. cap.17.* & *lib.20. cap.6.* & *lib.10. cap.18.* Fachinæus *lib.5. controv.cap.22.* Gentilis *de donat.inter, lib.2.cap.33.* & *lib.3. cap.34. cum ſequent.* Duarenus *ad titulum de donat. cap.1.* D.Mathias Guerra *in l.ubi ita donatur, ff.de donat.causâ mort.* In qua juris parte de donatione causâ mortis obſervandi ſunt textus *in l.4. l.ſi maritus, §. quod legaturus, l.ſi vir 52. §. ult. ff. de donat. inter, l.9. §.ultimo, l.10. l.11. l. cùm hic 32. §. ſi maritus, ff. eodem, l.3. in princip. verſ. Iulianus, ff.de liberat. legat. l.3. l.20. ff.de legat. præſtand. l.nam etſi 17. ff.de condict. indeb.* juncto Coſta *lib.1.ſelect. cap.18. l.licet, C.de pactis*, juncto Pinello *lib.1.ſelect. cap.10. n.43. l.cùm pater 77. §. Mævio, ff.de legat.2.* cum ipſo Pinello *lib.1. ſelect. cap.6. n.32. l.ſi quid in fraudem patroni*, juncto Cujacio *tract.1.ad Afric. in l.46. ff.eod.tit. l.3. §. ſi debita, l.8. §.ſed & ſi mortis, ff.de bonis libert. l.ſervus 76. ff.de hared. inſtit. l.mortis 15. ff. de manumiſſ. l.24. §. pater, ff. de adimend. legat. l.5. §. qui mortis, ff. de his quibus ut indign.* Unde licèt tempore ægritudinis fiat donatio, ſi tamen non in mortis eventum fiat, non mortis causâ, ſed inter vivos appellatur, & talis præſumitur: textus ſingularis *in l. Seia, §. ult. ff. de donat. causâ mort.* docent Covar. *in præſenti rubric.3.p. n.36.* Julius Clarus *§.donaſſe, q.4. n.3.* Petrus Barboſa *in l. quæ dotis, à n.85. ff. ſolut. matrim.*

3. Quibus ita animadverſis, non obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam multùm intereſt, an Epiſcopi, & alii beneficiarii in vita diſponant de fructibus beneficii, an verò voluntatem ſuam in tempus mortis conferant. In primo caſu valida eſt diſpoſitio, quia ſibi detrahit quod donat: at in ſecundo diſpoſitio non valet, quia non ſibi, ſed Eccleſiæ, quæ in ea bona ſuccedit, detrimentum infert. Nec ratio abrogationis legis Caniniæ huic caſui adaptari poteſt, quia ut rectè docet Boëtius Epon. *in præſenti, n.3.* regula illa ad eos pertinet, qui bona propria perfectè, & abſolutè habent, ut contingit in bonis patrimonialibus clericorum, non verò in bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis. Nec obſtat augmentum difficultatis; nam retentâ ſuprà traditâ ſententiâ, videlicet Alexandrum in præſenti agere de donationibus inter vivos, non refragatur taxatio illa, *moderatè, & eleemoſyna causâ donat:* nam omiſſo Molinâ *lib.1. de primog. cap.10. num.40.* qui textum hunc accipit de bonis Eccleſiæ, non verò de rebus ejus intuitu acquiſitis; omiſsâ itidem ſententiâ Navarri *de redditibus q.1. monit.81.* quem ſequitur Pater Molina *de juſtitia, tract.2. diſp.148. num.6.* Solorzanus *tom.2. lib.3. cap.10. n.130.* dum non admittit argumentum à contrario ſenſu, in præſenti textu dicendum eſt, clericis in ægritudine conſtitutis tantùm modicas permitti donationes; quia aliæ cenſentur factæ in fraudem prohibitionis canonicæ, de non diſponendo per viam teſtamenti de hujuſmodi rebus, argumento legis *filiæ 59. ff.ſolut. matrim. cap.2. de renunc. in 6. l.ſi filio 5. ff.de diverſis*; ideoque perinde haberi debent tales immoderatæ donationes, ac ſi factæ fuiſſent in teſtamento, *cap.de his, de ſepulturis*: docent Covar.*hîc, n.1.* Sarmiento *4.p. de reddit. q.14. n.6.* Barboſa *d. alleg.114. n.6.* ſi enim immodicæ donationes clericis de vita periclitantibus permitterentur, facilè de omnibus rebus, etiam teſtamento non condito diſponerent in fraudem prædictæ prohibitionis; quæ fraudis ſuſpicio idem jus extorquet in donatione causâ mortis, ac in legatis obſervatur, argumento textus *in cap.tua, de procurat.cap. conſtitutus, de conceſſ. prebend.*

Exponitur præſens taxatio.

CAPUT IX.

Idem a *Vigilienſi Epiſcopo.*

QUia nos tua duxit prudentia conſulendos, utrum clerici de mobilibus, vel immobilibus poſſint condere teſtamentum: conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod licèt de his, quæ paternæ ſucceſſionis, vel cognationis intuitu, aut de artificio ſunt adepti, ſeu dono conſanguineorum, aut amicorum ſuorum, non habito reſpectu ad Eccleſiam, pervenerit ad ipſos, liberè diſponere valeant; de his tamen, quæ conſideratione Eccleſiæ ſuæ perceperunt, nullum de jure poſſunt facere teſtamentum.

NOTÆ.

1. [a] *Vigilienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & poſt Concilium Lateran. *p.29. cap.5.* Vigilia urbs eſt Epiſcopalis Italiæ, cujus Præſul Maurus dictus martyrium ſubiit ſub Trajano, ut refert Carolus à Sancto Paulo *lib.1. Geograph. ſacr. fol.59.* & notavi *in c.8. de ætate & qualit.* Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. cùm in officiis 7.*

CAPUT X.

Idem *Ubaldo a Oſtienſi Epiſcopo, & Archiepiſcopo, & Canonicis Velletran.*

Cùm eſſes, frater Epiſcope, in noſtra præſentia conſtitutus, diligenti nobis narratione propoſuiſti, talem in tuo Epiſcopatu conſuetudinem inoleviſſe, quod teſtamenta quæ fiunt in ultima voluntate, ab iis qui poteſtatem habent ſuper alios, penitus reſcinduntur, niſi cum ſubſcriptione VII. aut V. teſtium fiant, ſecundùm quod humanæ leges decernunt. Quia verò à *b* divina lege, & Sanctorum Patrum ſtatutis, & à generali Eccleſiæ conſuetudine id eſſe noſcitur alienum, cùm ſcriptum ſit: In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum; præſcriptam conſuetudinem penitus improbamus, & teſtamenta, quæ parochiani veſtri coram Presbytero ſuo, & tribus, vel duobus aliis idoneis perſonis in extrema voluntate de cætero fecerint, firma decernimus permanere, & robur obtinere perpetuæ firmitatis, ſub interminatione anathematis prohibentes, ne quis præſumptione qualibet hujuſmodi audeat reſcindere teſtamenta.

NOTÆ.

1. *a Oſtienſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 9. ita legitur: *Idem Ubaldo Hoſtienſi Epiſcopo, & Archiepiſc. & Canonicis Velletran.* poſt Concilium verò Lateran. *in appendice, part.* 50. *cap.* 20. ita habetur: *Idem Hubaldo Epiſcopo Hoſtienſi, & Archipresb. & Canonicis Vveletran.* ſed ubique malè; legendum enim eſt: *Idem Humbaldo Hoſtienſi Epiſcopo, Archipresbytero, & Canonicis Vellitrenſibus:* quæ correctio facilè ſuadetur ex eo; nam temporibus Alexandri III. Humbaldus in rebus gerendis vir ſolertiſſimus regebat Eccleſiam Hoſtienſem, & Cardinalis creatus Legatus miſſus fuit in Angliam ad cauſam D. Thomæ Cantuar. ut refert Baronius *tom.* 12. *anno* 1167. & 1168. & tandem defuncto Alexandro III. Kalend. Septembris, anno 1181. ejus ſucceſſor creatus fuit, dictuſque Lucius III. ut refert Baronius *ubi ſuprà*, Ughellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 82. *num.* 41. Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontific. in Lucio III.* & ita *Humbaldo*, non *Hubaldo*, legendum eſt: deinde non *Archiepiſcopo*, ſed *Archipresbytero*, legendum credo; quia Eccleſia Vellitrenſis nunquam fuit Metropolis, ſed tantùm Cathedrâ Epiſcopali decorata; & ſcribitur tantùm, *Archipresbytero, & Canonicis*, quia jam à temporibus Eugenii III. per annum 1153. unita erat Vellitrenſis Eccleſia cum Hoſtienſi, ut referunt Baronius *d. anno* 1153. Ughellius *d. tom.* 1. *Italiæ, fol.* 58. qui Humbaldum, de quo in præſenti, refert inter Epiſcopos Hoſtienſes, ſimul & Vellitrenſes. De Hoſtienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 3. *de poſtul. Prælat.*

2. *b Divina lege.*] Non quia adſit aliquod præceptum divinum circa numerum teſtium, ſed ut duo tantùm, aut tres adhibeantur, ut probavi *in cap. licèt* 23. *de teſtibus.* Nec Alexander in præſenti leges humanas majorem numerum teſtium in teſtamentis, & aliis ſimilibus actibus deſiderantes, quæ apud omnes ferè gentes obſervantur, eſſe juri divino contrarias docet; tantùm enim Alexander hîc intendit improbare conſuetudinem illam, quæ in Vellitrenſi diœceſi Romanæ Eccleſiæ in temporalibus ſubjecta (ubi jus canonicum principaliter erat obſervandum) adversùs generales regulas ſacrorum canonum erat introducta; illa enim verba, *à divina lege*, profert Alexander III. quaſi dicat, ideo conſuetudinem, de qua in præſenti, non eſſe obſervandam, quia erat aliena à lege divina per SS. PP. ſtatuta, & generalem Eccleſiæ conſuetudinem recepta; non verò quia eſſet contra præceptum divinum introducta: docuit Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput.* 1. §. 4. *num.* 11. licèt enim juxta jus naturale divinum ſufficiens ſit ad probationem duorum, vel trium teſtimonium; non tamen jus divinum ſtabilire intendit, tanquam neceſſariò certum, nec ita ut cenſeat plures non poſſe requiri in nonnullis cauſis. Quare niſi hominum malitia nimium excreſceret, duorum vel trium abundaret teſtimonium; ſed poſtquam labefactari cœpit humana fides, receptum fuit, ejuſdem legis naturæ ſuggerente ratione, ut teſtimonia firmiora requirantur. Sotus *lib.* 5. *de juſtitia, q.* 7. *art.* 3.

CAPUT XI.

Idem *Iudicibus a Vellitr.*

Relatum eſt auribus noſtris, quod cùm ad veſtræ diſcuſſionis examen aliqua ſuper teſtamentis relictis Eccleſiæ cauſa deducitur, vos ſecundùm humanam, & non ſecundùm divinam legem in ea vultis procedere, & niſi VII. aut V. idonei teſtes producti fuerint, omninò poſtponitis exinde judicare. Unde quia hujuſmodi cauſa de judiciis Eccleſiæ, non ſecundùm leges, ſed ſecundùm canones debet tractari, & his, divinâ Scripturâ teſtante, duo, aut tres idonei teſtes ſufficiunt: diſcr. v. p. A. ſ. p. m. quat. cùm aliqua cauſa ſuper teſtamentis Eccleſiæ relictis ad veſtrum fuerit examen deducta, eam non ſecundùm leges, ſed ſecundùm decretorum ſtatuta tractetis, & tribus, aut duo-

bus

bus legitimis teſtibus requiſitis ; quoniam ſcriptum eſt : In ore duorum, vel trium teſtium ſtat omne verbum.

NOTÆ.

1. [a]*Vellitr.*] Vellitra perantiquum, ac nobile Volſcorum oppidum, fuit Romanorum colonia, ut refert Livius his verbis : *Vellitras coloni ab urbe miſſi, & colonia deducta à Virginio, & Veturio Conſulibus, anno ab Urbe condita* 270. Jam primis Eccleſiæ temporibus fidem Catholicam ibi fundavit Epaphrodius, unus ex 72. diſcipulis Domini. Tam quoad temporalia, quàm ſpiritualia paret proprio Epiſcopo, qui ex conceſſione Summi Pontificis ibi exercet mixtum, & merum imperium. Jam à temporibus Eugenii III. unita fuit hæc Cathedra Epiſcopalis cum Oſtienſi, ut refert Ughellius *tom.1. Italia ſacra, fol.* 58. Unde in præſenti Alexander reſcribit in negotio temporali judicibus Vellitrenſibus.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX his duabus deciſionibus ſequens deducitur diſputanda aſſertio : *Teſtamentum factum coram parocho, & duobus teſtibus, valet, non obſtante contraria conſuetudine.* Non eſt ſimilis deciſio, quâ probari poſſit hæc concluſio ; eam tamen illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Garaña, Fachineus *lib.5. controv. cap.*47. Oſualdus *lib.6. Donelli, cap.7. littera F.* Petrus Gregorius *lib.3. partit. tit.*22. *cap.*5. Magdalenus *de numero teſtium in teſtam.* 2. *part. q.*1. Cujacius *in præſenti*, Eſcobar *de utroque foro, art.*2. §.2. Vviſembachius *diſput.*17. *num.*8. Pichardus, & alii Inſtitutarii *in* §. *ſecundum paulatim, Inſtitut. de teſtam.* Meyerius *de teſtamentis, lib.*4. *tit.*6. Richierius *in authent. hac conſultiſſima, C. de teſtam.* Duarenus *ad tit. de teſtam. cap.*5. Bayo *in praxi, 2. part. queſt.*2. Gibalinus *de negot. tom.*2. *lib.*5. *cap.*7. *art.*2. Borellus *tom.*2. *deciſ.tit.*5. *num.*4. Coſta *in capite ſi pater, verbo In ſuo, num.*9. *de teſtam. lib.*6.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione ; nam inter alias ſolennitates, quæ pro forma ſubſtantiali ad valorem teſtamenti deſiderantur ; præcipua eſt, ut ſeptem teſtes in eo interveniant, *l. ſi unus* 12. *l. hac, C. hoc tit. l. cùm tabulæ* 7. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tabulas, l.*2. *C. eodem tit. l.*3. *ff. ſi tabulæ teſtamenti,* §. *ſed cùm paulatim, Inſtit. hoc tit.* quorum præſentia deſideratur, ut ita voluntates teſtantium ſine ulla captione ſerventur, ut ait Conſtantinus *in l.*1. *C. Theodoſ. hoc tit.* Ergo coram presbytero, & duobus teſtibus teſtamentum factum nullum eſt. Augetur hæc difficultas ex eo, nam in præſenti caſu non ſolùm hæc juris communis diſpoſitio urgebat, verùm & conſuetudo illi conformis, juxta quam non aliter teſtamentum valebat, quàm ſi factum eſſet coram ſeptem teſtibus ; præcipuè cùm circa numerum teſtium in teſtamentis adhibendorum conſuetudo attendatur, *l. fin. C. de teſtamentis :* textus ſingularis *in cap.* 1. *de conſuetudine :* docet Burgos de Paz *in l.*3. *Tauri, concluſ.*4. *num.*535. Igitur juxta talem conſuetudinem teſtamentum factum abſque legitimo teſtium numero, nullum erat. Deinde, nam hæc juris diſpoſitio conſuetudine firmata, non erat contraria juri divino, relato *Deuteron. capite* 19. *Matthæi cap.*18. & *in cap. fin.*35. *q.*6. *cap. licèt, capite in omni, de teſtibus,* his verbis : *In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum.* Nam plerumque in jure hoc Pontificio major numerus exigitur, veluti ſeptem, *in cap.*1. *& ſequent. de purgat. canonic. in cap. Præſul.*2. *q.*4. quia ut ex Ariſtotele *lib.*1. & hîc refert Sotus *lib.* 5. *de juſtitia, q.* 7. *art.* 2. certitudo non eſt in omni materia ſimiliter exquirenda : ergo cùm præſens conſuetudo juri divino non eſſet contraria, & juri humano conſona eſſet, dicendum videbatur, teſtamentum non obſervatâ ipsâ conſuetudine factum, nullum eſſe. Accedit etiam, nam ſeptem teſtes deſiderantur in teſtamentis ob publicam utilitatem, ut ita ſecuriorem exitum voluntates teſtantium habeant, §.1. *Inſtit. de teſtam.* ibi : *Propter teſtamentorum ſinceritatem, ut nulla fraus adhibeatur.* Et *l. fin. C. de fideicommiſſ.* ibi : *Lex etenim, ut quid falſitatis incurrat, per duos fortè teſtes compoſitum teſtamentum majorem numerum teſtium expoſtulat, ut per ampliores homines perfectiſſima veritas reveletur.* Et *l. jubemus* 25. *C. hoc tit. l. quoniam* 35. *C. de inoffic.* Igitur contra utilitatem publicam Alexander in præſenti ſtatuere non debuit, ne in cenſuram Theodoſii Imperatoris incideret, qui in Novella 2. de teſtamentis, *tit.*8. appellavit præſumptionem poſteritatis, quæ jùris antiqui cautelam in teſtamentis condendis paulatim imminutavit.

4. TESTAMENTI FACTIO QUO JURE INDUCTA.

Quâ difficultate ita fulcitâ minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione primò ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, quo jure teſtandi facultas introducta ſit ? Et quamplurimi aſſerunt, teſtandi facultatem à jure gentium originem traxiſſe : docuerunt Oſualdus *lib. 6. ad Donellum, cap.*5. *littera A,* Covat. *lib.*3. *var. cap.*6. *num.*7. Peralta *in rubric. de hæred. inſtit.* Pinellus *in rubric. C. de reſcind.* 1. *part. cap.*1. *num.*25. Antonius Gomez, & cæteri Tauriſtæ *in l.*3. *Tauri,* Spino *in ſpeculo*, 2. *part. rubrica, num.*20. Benedictus Pinellus *lib.*2. *ſelect. cap.*10. Mancinus *de triplici jure collat. cap.* 47. Coſtanus *qq. juris cap.* 6. omnium latiſſimè Gilkenius *in l.*1. *in princip. C. de hæred. inſtit.* ubi pro utraque parte plura argumenta adducit, quorum ego ea tantùm referam, quæ plus ponderis habere videntur. Et hæc ſententia primò probatur ex eo, nam id dicitur juris gentium, quod apud omnes gentes peræquè obſervatur, §. *jus autem, Inſtitut. de jure naturali.* Sed teſtamentorum uſus apud omnes ferè gentes invaluit, ut probavi *in cap.*2. *de conſuet.* Igitur quia ab eo jure teſtamentorum uſus provenit. Secundò quia nihil naturali rationi magis conſentaneum eſt, quàm voluntatem domini volentis in alium rem ſuam transferre, ratam haberi, §. *per traditionem, Inſtit. de rerum diviſ.* præcipuè cùm hæc voluntas ultima eſt, *l.*1. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* §. *unic. Inſtit. de lege Cainia.* Tertiò, quia quod jure civili introductum eſt, pacto in contrarium facto remitti poteſt, *l. penult. C. de pactis :* at teſtamenti factionem nullâ conventione amittere poſſumus, *l. pactum* 15. *C. de pactis, l. hæreditas, C. de pactis convent. l. ult. de ſuis & legit. hæred.* igitur quia teſtandi facultas non eſt juris civilis, ſed gentium.

5. CONTRARIA SENTENTIA REFERTUR.

Alii tandem contendunt, facultatem condendi teſtamentum à jure civili originem trahere : ita docuerunt Accurſius *in l. ex hoc, ff. de juſtitia & jure,* Bartolus *ibi, num.*5. Baldus *in l. decernimus, num.*10. *C. de ſacroſ.* Caſtrenſis *in l.*3. *ff. hoc tit. num.*3. Balduinus *ad leges Romuli, cap.* 26. *num.* 3. Alciatus *lib.*4. *parerg. cap.*25. & *in princip. legis Gallus,* Duarenus *ad tit. de teſtam. capite quid ſit teſtamentum,* Faber *in jurisprud. tit.* 2. *princip.* 4. *illat.*2. & *lib.*4. *conject. cap. ult.* & *de errorib. decad.*13. *errore* 1. & alii conjecti ab Oſualdo *d. cap.*4. *littera A,* qui moventur ſequentibus juris fundamentis. Primo, nam

nem dispositio, quæ fit tempore habili, si in tempus inhabile conferatur, inutilis est, *l. Stichus* 25. *ff. de manum. ff. testament.* sed dispositio testamentaria confertur post mortem testatoris, *l.* 1. *ff. hoc tit.* quod tempus inhabile est, quia mortuus nihil disponere potest: ergo juxta rationem naturalem nemo testamentum facere poterat, nisi lex civilis permitteret. Secundò, quia cùm res devenit ad eum casum, à quo incipere non potuit, vitiatur, *l. extremo* 98. *l. pluribus* 140. §. *& si placeat, ff. de verb. oblig. l. debitor* 82. *vers. Quod si vivo, ff. de legat.* 2. *l. quod pro parte* 11. *ff. de servitut. l.* 3. *in fine, ff. de his qua pro non script. l. falsus* 44. §. *ult. ff. de furtis,* §. *si servus, Instit. de noxal. cap. ult. de jure jur. in* 6. sed testamentum defuncto testatore pervenit ad casum, in quo incipere non poterat: ergo attentâ ratione naturali nullum erat, nisi lege civili confirmaretur. Tertiò, nam deportatus amittit ea, quæ sunt juris civilis, non verò quæ sunt juris naturalis, aut gentium, *l. sunt quidam* 17. *ff. de pœnis, l.* 3. *l. deportatus* 13. *ff. de interdict. & releg.* sed deportatus amittit testandi facultatem, *l. ejus* 8. §. *in insulam, ff. eodem tit.* ergo quia testandi facultas juris civilis est. Quartò quia ea quæ sunt juris gentium, apud omnes gentes recipiuntur, §. *jus autem, Instit. de jure naturali:* sed testamentorum usus non est apud omnes gentes receptus; siquidem olim Athenienses testamentum non agnoverunt, ut refert Plutarchus *in Solone:* & de Danis idem refertur *in cap.* 2. *de consuet.* & hodie omnibus testari non permittitur, ut probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* igitur quia testandi facultas non est juris gentium. Tandem, nam expressâ lege decemvirali patribusfamilias data fuit facultas disponendi de rebus propriis, *l. verbis legis* 120. *ff. de V. S.* igitur quia testandi facultas à jure civili provenit. Alii mediam eligunt sententiam, & asserunt testamentum quoad originem & usum esse juris gentium, quoad solennitatem verò esse juris civilis.

6. TRADITUR VERA SENTENTIA.

In hoc Interpretum dissidio veriorem credo sententiam, quam retuli *in d. cap.* 2. *de consuet.* videlicet testamentorum usum apud aliquam nationem, seu gentem, cum certa forma, & solennitate cœpisse; sed postea ab omnibus ferè gentibus receptum, & approbatum, specialibusque legibus confirmatum fuisse: unde licèt attenta origine testamentum juris civilis esset, tamen quia communi gentium consensu receptum, & approbatum fuit, ideo juris gentium testamentum esse rectè dicitur, ut de acceptilatione ait Ulpianus *in l. an inutile* 8. §. *ult. ff. de acceptil.* quam ita exponit Valentia *lib.* 2. *illustrium, tract.* 3. *cap.* 1. *num.* 46. Nec hac sententiâ tetentâ obstant fundamenta secundæ sententiæ, in qua docetur, testamentorum usum omninò juris civilis esse, nec juxta rationem naturalem deferdi posse. Non primum, pro cujus solutione præmittendum est, aliam habilitatem desiderari tempore dispositionis, aliam verò tempore executionis; nam tempore dispositionis non requiritur habilitas illa, quæ tempore executionis desideratur, *l. pater* 17. §. 1. *ff. de castrensi peculio*; sed illa, quæ necessaria est ad ipsam dispositionem, veluti quod testator sit sanæ mentis, sui juris, civis Romanus, & alia, quæ necessaria sunt ut disponens habilis dicatur tempore dispositionis: tempore verò executionis requiritur habilitas, quæ necessaria est ad ipsam executionem, non verò quæ necessaria est ad dispositionem; nam cùm hæc semel perfecta fuerit, non indiget ampliùs habilitate. Unde si aliquis dum sanæ mentis esset, faceret testamentum, licèt postea furere incipiat, testamentum non vitiatur, §. *sed furiosi, Instit. quibus non est permissum facere testamentum:* nam cùm mentis integritas solùm requiritur ad formandam ipsam dispositionem testamenti, eâ semel formatâ, ampliùs non requiritur. Unde facilè respondetur prædictæ difficultati; nam illud juris principium, quo docemur, dispositionem, quæ fit tempore habili, si ad tempus inhabile referatur, inutilem esse, procedit quando executio confertur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, ut *in d. l. Stichus* 39. *de manumiss. testam.* quo loco libertas ita data: *Stichus servus meus, si cum hæres alienaverit, liber esto*; inutilis pronunciatur, non quia legatum conferatur in tempus inhabile respectu dispositionis; sed quia effectus legati, idest manumissio, conferatur in tempus inhabile respectu ipsius executionis, eo quòd directa libertas, de qua agitur, servo alieno dari non potest, *l. servo* 9. *ff. de manumiss. testam.* secus autem si executio conferatur in tempus habile respectu executionis; tunc enim licèt inhabile sit respectu dispositionis, valet dispositio, ac proinde testamentum sustinetur, quamvis effectus ipsius conferatur post mortem: quia licèt hoc tempus sit inhabile ad disponendum, non tamen est inhabile ad hoc, ut quod semel legitimè dispositum fuit, exequatur, sed potiùs necessarium est: tum quia testamentum non nisi post mortem testatoris exequi potest, *l.* 1. *ff. de testamentis:* tum etiam, quia duo ejusdem hæreditatis in solidum domini esse non possunt, *l. si ut certo,* §. *si duobus, ff. commodati.* Necessarium ergo est, ut priùs testator moriendo amittat dominium, quàm ut hæredibus, & legatariis acquiratur. Et si adhuc restes, amissionem dominii non solùm nocere dispositioni, verùm & executioni, veluti cùm quis deportatur, aut in adrogationem datur, quo casu testamentum antea factum irritum fit, *l. si quis filio* 6. §. *ejus, ff. de injusto rupto:* igitur etiam cùm testator per mortem amittat dominium, dicendum erat inutile reddi testamentum. Respondeo deportatione, vel adrogatione testatoris rumpi testamentum non tam ob amissionem bonorum, quàm ob capitis diminutionem, quam patiuntur deportatus, dum civis Romanus esse desinit, adrogatus verò dum alterius potestati subjicitur; quia capitis diminutiones non solùm impediunt testamenti dispositionem, sed etiam ipsius executionem; tam ut testamentum exequatur, requiritur ut testator civis Romanus, & sui juris factus decedat: quod impedimentum cessat in eo, qui cum his qualitatibus decedit, ac proinde non est cur testamentum non exequatur. Deinde, nam multùm interest, an quis amittat dominium per mortem, an verò per sententiam Judicis, vel aliam similem causam: nam hoc posteriori casu ita dominium amittitur, ut simul alii acquiratur, ac proinde antiquus dominus non potest de eo disponere in præjudicium novi domini. Priori autem casu dominium quod quis amittit per mortem, nullum acquiritur, donec legis, vel testatoris dispositione alicui deferatur; ac proinde jure gentium permissum est decedentibus, ut de bonis suis possint disponere, cùm hoc in nullius præjudicium tendat, immò Reipublicæ expediat.

7. RESPONDETUR FUNDAMENTIS CONTRARIIS.

Ex dictis etiam infertur solutio secundi argumenti; sed ut faciliùs percipiatur, sciendum est, duas esse communes regulas, quæ sibi invicem adversari videntur. Prima asserit rem, quæ devenit ad eum casum, à quo incipere non poterat, vitiari: pro qua faciunt jura suprà citata; secunda verò regula docet, factum legitimè non vitiari, licèt ad eam causam deveniat, in qua non potuit inchoari: quæ probatur expressè *in capite fallum* 73. *de reg.*

reg. jur. in 6, l. in ambiguis 85. §. 1. *ff. de reg. jur.* §. *ex contrario, Inſtit. de legat. l. ubi* 5. *in fine, ff. ad legem Falcid. leg. patre* 8. *ff. de his qua ſunt ſui, l. oratione* 16. §. *ultimo, ff. de ritu nuptiarum, l. ultima, ff. ſi tabula teſtam. l. is qui* 18. *l. qui teſtamento* 20. §. *ne furioſus, ff. qui teſtamenta, l.* 5. *l. Gaudentius* 6. *C. de contrab. emption.* §. *furioſi*, §. *item prodigus*, §. *item ſurdus, Inſtit. quibus non eſt permiſſum.* Quare pro hujus diſſidii conciliatione varias diſtinctiones adduxerunt Petrus Faber, Revardus, & Gothofredus *in dicta l. in ambiguis*, §. 1. Donellus *in dicta l.* 140. §. *ult. ff. de verb. obl.* Antonius Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 10. *num.* 21. Tiraquellus *in tract. ceſſante cauſa, limit.* 12. Cujacius *lib.* 12. *reſponſ. Papin. in l. donationes* 31. *ff. de donat.* Ex quibus illa placuit, quæ ita diſtinguit: aut res ſunt jam perfectæ, vel imperfectæ. Primo caſu cùm res ſunt perfectæ, quia ad finem deſtinatum pervenerunt, non infirmantur, etſi contingat caſus, à quo incipere non poterant, ut in exemplis quæ referuntur *in d. l. patre, l. donationes* 31. *l.* 1. *&* 2. *ff. de donat. inter.* Secundo autem caſu, ſcilicet cùm res imperfectæ ſunt, nec finem deſtinatum acceperunt, vitiantur, & adhuc ſubdiſtinguendum eſt: aut caſus ſuperveniens impedit negotium ad finem perduci; & tunc vitiatur actus, ut ſi res promiſſa antequam tradatur, fiat ſacra, *l. inter* 83. §. *ſacram, ff. de verb. obl.* aut caſus incidens non impedit negotium ad finem perduci, & tunc non vitiat actum, ut in teſtamento, quod ideò conditur, ut res ad hæredes, vel legatarios perveniant; ac proinde donec hunc finem conſequatur, non poteſt ſimpliciter dici perfectum; unde ſi teſtatori adimantur bona, eo quòd poſteà deportatus, vel adoptatus fuerit, vitiatur teſtamentum, quia hic caſus impedit illud ad finem ſuum perduci: ſi verò teſtator moriatur, teſtamentum ſuſtinetur; nam talis caſus non impedit ejus executionem.

8. DISSOLVUNTUR ALIA ARGUMENTA.

Nec obſtat tertium fundamentum contrariæ ſententiæ, cui variis modis ſatisfaciunt Interpretes. Bartolus *ubi ſupra*, exiſtimat deportatum teſtari non poſſe jure Romano; poſſe tamen teſtari jure municipali: cui ferè conſentit D. Nicolaus Antonius *lib.* 2. *de exilio, cap.* 6. *n.* 12. dum quærit rationem, quare jure gentium non defendatur deportati teſtamentum. Sed convincitur Bartolus ex eo, quia etſi deportatus ſibi adquirere poſſit poſt confiſcationem bonorum, *l. ea ſola* 97. *ff. de reg. jur. l.* 21. §. *is qui bona, ff. mandat.* hæc tamen bona cùm decedit deportatus, fiſco acquiruntur, *l. ſi deportatus* 15. *ff. de interdict. & releg.* & ideo neceſſarium hæredem fiſcum habet, *l. cùm ratio* 7. §. *ult. ff. de bon. damnator.* ibi: *Quod ſi deportatus ſit, quia civitatem amiſit, hæredem habere non poteſt*: & adquiſita fiſcus accipit, *l.* 2. *C. de bonis proſcript.* ibi: *Deportati, nec earum quidem rerum, quas poſt pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere poſſunt, ſed & ha publicabuntur.* Gilkenius *in l.* 1. *C. de hæred. inſtit. n.* 17. exiſtimat deportato competere omnia quæ ſunt juris gentium, niſi aliquid ſpecialiter adimatur, prout adimitur teſtamenti factio. Sed rectiùs reſpondendum eſt, deportato non auferri directò facultatem condendi teſtamentum, ſed indirectò; quia auferuntur illi quædam, ſine quibus teſtamentum fieri non poteſt: unde cùm deportatus non habeat civitatem, familiam, bona, larem, de quibus diſponat; ideo teſtamentum facere non poteſt, ut latè docet D. Joſephus de Retes *lib.* 3. *de interdict. excurſu* 5. ubi exponit textum *in l. ſi mandavero* 22. §. *is cui bona, ff. mandati*: & in illatione prima agit de fideicommiſſis à deportato relictis, & codicillis ab eo factis. Nec obſtat quartum, nam quoties dubitatur, an aliquid juris gentium ſit, idæſtimandum eſt ex uſu, non efferatarum gentium, ſed earum, quæ & rationem, & humanitatem aliquam retinent. Balduinus, & Vulteius *in princip. Inſtit. de jure natur.* Corraſius *in l. omnes, ff. de juſtitia & jure*, Cujacius *in l.* 142. *de verbor. ſignific.* Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 1. *pag.* 7. & *cap.* 2. *pag.* 23. nec enim perverſæ aliquorum mentes divinam omnium conſenſionem pervertere poſſunt. Antonius Auguſtinus *l. b.* 4. *emend. cap.* 4. quin immò, ut ego exiſtimo, id quod naturalis ratio apud omnes gentes conſtituit, juris gentium erit, licèt à nemine obſervetur; nam quæ ſuâ naturâ juſta ſunt, hominum pravitate corrumpi non poſſunt; alioquin enim diceremus, jus gentium extinctum fuiſſe, cùm Deus aquarum diluvio terram abſorbuit: ſiquidem eo tempore neminem legi naturali obtemperaſſe præter Noë, & eos qui erant de domo ipſius, ſacra pagina teſtatur *Geneſ. cap.* 6. *&* 7. ideoque licèt teſtandi facultas apud aliquos recepta non fuerit, non evincitur eam juris gentium non eſſe. Cui ſententiæ non obeſt textus *in dicto* §. *jus autem, Inſtitut. de jure natur.* quia illud verbum, *cuſtoditur*, ſic exponendum eſt, ideſt cuſtodiri debet, prout alibi ſæpiſſimè. Nec obſtat quintum, quia lex XII. Tabul. non dedit, ſed tantùm confirmavit teſtamentarias diſpoſitiones, *l. lege obvenire* 130. *de V. S.* at is, qui confirmat, non introducit; ſed id, quod ab alio introductum eſt, probat, *l. & quia* 6. *de juriſdict. omn. judic.* Itaque hinc potiùs apertiſſimè conſtat, teſtandi facultatem non fuiſſe introductam jure civili, ſed tantùm confirmatam; etſi ratione hujus confirmationis poſſit etiam juris civilis dici, quemadmodum obligationes, quæ ex gentium juris contractibus naſcuntur, *dicta l. ex hoc jure, ff. de juſtitia & jure*, civiles, & legitimæ appellantur, eo quòd jure civili comprobatæ ſint, §. 1. *Inſtitut. de obligat.* §. *ſed iſtæ, Inſtitut. de action.* Ita Donellus *in rubric. C. hoc tit. num.* 9. *verſ. Quod autem.* Nec obſtat ultimum fundamentum ſecundæ ſententiæ, quia reſpondeo, quibuſdam perſonis juſtis ex cauſis non permitti teſtamentum facere, quas enumeravi *in cap.* 1. *hoc tit.* non tamen inde evincitur, teſtandi facultatem omninò juris civilis eſſe.

9. DE SOLENNITATE TESTAMENTI.

Deinde ſciendum eſt, abolitis jam illis tribus teſtamenti generibus, procinctu videlicet, collatis comitiis, & per æs & libram, de quorum forma & ſolennitatibus agunt Gellius *lib.* 15. *noctium, cap.* 17. Theophilus, Viglius, & Vinnius *in princip. Inſtitut. de teſtam.* Corraſius *lib.* 5. *miſcel. cap.* 12. Duarenus *ad tit. de teſtam. cap.* 5. Revardus *de auctorit. prud. cap.* 11. Oſualdus *lib.* 6. *Donelli, capite* 6. *littera B*, Marcel. Donatus *ad Suetonium in Auguſt. capite* 33. *&* 64. Pinellus *libro* 1. *ſelect. capite* 18. *numero* 18. D. Joſephus de Retes *de imagin. vendit. capite ultim.* alia duo teſtamentorum genera in uſu eſſe cœperunt: aliud in ſcriptis, aliud non ſcriptum, nuncupativum dictum, quibus condendis diligens obſervatio ſolennitatum erat, adeò ut nimia, & miſera diligentia à Conſulto dicatur *in l. penult. in fine, ff. de legat.* 2. Plurimæ enim ſolennitates magnis vigiliis prudentum pro teſtamentis condendis inventæ, & ſtatutæ fuerunt, ut conſtat ex ipſa rubrica Digeſtorum, *Qui teſtamenta, & quemadmodum teſtamenta fiant*, & *ex l. ſi quaramus* 4. *ff. eodem tit. l. Lucius* 88. §. *ult. ff. de legat.* 2. *l. teſtandi* 13. *C. hoc tit.* Quare ad inſtruendos teſtatores librum peculiarem de forma teſtamenti ſcripſit Paulus, ut apparet ex indice Conſultorum Pandectis præfixo,

præfixo, atque in ſcriptione, quæ ſola ex eo libro ſupereſt *in l. ſi plures* 98. *ff. de legat.* 3. Unde quemadmodum ad preces judici offerendas Romani utebantur Juriſperitis, ita quoque teſtamenta facturi plerumque Conſultum teſtatores evocabant, *l. Lucius* 88. §. *Lucius*, *ff. de legat.* 2. quas ſcrupuloſas obſervationes teſtatoribus immutare non licebat, *l.* 1. *C. Theodoſ. hoc tit.* Nam quo gravior eſt teſtamentorum auctoritas, eo major adhibenda eſt cautio, ne aut falſa teſtamenta ſupponantur, aut inſani hominis verba pro teſtamento obſerventur; quod quidem, & alia plura timeri poterant, ob hæredum fraudes: nam ut inquit Plutarchus *in libro de amore prolis*, arena, pulvis, aut pennæ avium varias voces edentium minore numero ſunt, quàm qui alienas hæreditates ambiunt. Quapropter Romani, ut horum fraudibus occurrerent, ſimulque ſuccurrerent ſimplicitati plurium teſtatorum, nihil diligentiùs, quàm teſtamenta ſolennitatibus munire curarunt: hæ verò pro teſtamentorum, & temporum varietate variæ etiam fuerunt, ac proinde oportet ut paucis explicemus, quæ ſolennitates in unoquoque teſtamentorum genere præſcriptæ fuerint, & olim, & nunc requirantur. Inter præcipuas autem ſolennitates omni tempore præcipua, potiorque fuit teſtium præſentia, de qua requiſita tam in uno, quàm in alio teſtamento, breviter agemus, & primò de teſtamento in ſcriptis.

10. De numero teſtium.

Igitur poſtquam in deſuetudinem abierunt teſtamenta collatis comitiis, & per æs & libram, Prætor qui curam habebat ſupplendi jus civile, edicto ſuo novam teſtamenti condendi formam introduxit, ut refertur *in princip. Inſtit. de bonorum poſſeſſ.* & *de teſtamentis*: & cùm jure civili quinque teſtes in teſtamento per æs & libram in repræſentationem quinque claſſium comitiorum; & ſimiliter alii duo, videlicet libripens, & emptor familiæ deſiderarentur; ipſe in locum earum ſeptem perſonarum teſtes ſeptem pro condendo teſtamento præſcripſit. Et licèt quinque teſtes in teſtamento per æs & libram tantùm adeſſent, non verò ſubſignarent, Prætor noviter introduxit, ut ſeptem teſtes ſignarent. Oſualdus *lib.* 6. *Donel. cap.* 7. *littera F*, Pichardus, & alii Inſtitutarii *in* §. 1. *de teſtamentis*. Sed Prætorium hoc teſtamentum meliorem formam accepit ab ipſo jure civili, quo cautum fuit, ut illi ſeptem teſtes rogati, convocatique uno, eodemque tempore adeſſent, & ſubſcriberent in teſtamento. Itaque teſtamentum hoc à jure civili, & Prætorio formam accepit: à jure civili rogationem, & ſubſcriptionem teſtium; numerum verò & ſignacula teſtium à jure Prætorio, ut refert Juſtinianus *in* §. *ſed cùm paulatim*, *Inſtit. hoc tit.* Sed paulò diligentiùs ſingula hæc exponamus. Primò ergo deſiderantur ſeptem teſtes, *l. cùm tabulas* 7. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. l.* 3. *ff. ſi tabula teſtamenti*, *l. ſi unus* 12. *l. hac conſultiſſima*, *C. hoc tit.* adeò ut uno deficiente, teſtamentum nullum ſit, etiam jure prætorio, *l.* 3. *ff. unde liberi*, *l.* 1. *&* 2. *tit.* 1. *partit.* 6. *l.* 3. *Tauri*, *l.* 1. *&* 2. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* niſi teſtator ruſticus fuerit; ille enim coram quinque teſtibus teſtamentum facere poteſt, *l. fin. C. hoc tit.* ubi Richierius; vel ſi pater inter liberos diſponat, quo caſu duo, aut tres ſufficiunt, *d. l. hac*, §. *ex imperfecto*, *authentic. inter liberos*, *C. hoc tit.* vel ſi coram Principe fiat; ipſe enim ſupplet omnem ſolennitatem, *l. omnium* 19. *C. hoc tit.* Secundò deſideratur, ut teſtes ſint rogati, & vocati ad ipſum teſtamentum condendum, *l. hæredes* 21. §. *in teſtamentis*, *ff. hoc tit. d. l. hac* 21. & hæc eſt exceptio regulæ legis 11. *ff. de teſtib.* ubi ita legitur: *Ad fidem rei geſtæ faciendam, etiam non rogatus teſtis intelligitur.* Docuerunt Oſualdus *d. cap.* 7. *littera E*, Merillus *lib.* 8. *obſerv. cap.* 30. Perez *ad tit. C. de teſtam. num.* 9. quod ita ſtatutum eſſe creditur, ut teſtes magis intendant rei, quæ agitur, ne aliqua fraus, aut falſitas committatur: quæ ſolennitas etiam jure noſtro Regio neceſſaria eſt, ut docent Burgos à Paz, & alii *in l.* 3. *Tauri*, *num.* 550. contra Gomezium in eadem lege, *num.* 24. Immò etſi hæc ſolennitas à jure civili in codicillis non requiratur, *l. ult. C. de codicil.* tamen jure Regio verius eſt, hanc ſolennitatem deſiderari, ut docuerunt Gregorius Lopez *in l.* 7. *tit.* 1. *partit.* 6. Spino *in ſpeculo*, *gloſ.* 32. *in fine*, Azevedo *in l.* 2. *tit.* 4. *lib.* 5. *Recopil. num.* 34. Gutierrez *lib.* 2. *practic. q.* 36. *num.* 3. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 24. Illud tamen notandum eſt circa hanc ſolennitatem, non præſumi teſtes fuiſſe rogatos niſi probetur per ſcripturam notarii, in qua fidem faciat teſtes fuiſſe rogatos, & adhibitos; aut ipſi dum ſubſcribunt, teſtentur ſe vocatos fuiſſe, & rogatos, ut latè probant Marcha *de probat. tom.* 3. *concluſ.* 1354. *per totam*, Azevedus *in d. l.* 2. *n.* 47. Debent etiam eſſe teſtes præſentes per illud tempus, in quo conditur teſtamentum, quod debet eſſe continuum, *d. l. hæres* 21. §. *ult. l. cùm antiquitas* 28. *C. eod.* ita ut videant teſtes teſtatorem, & ab ipſo ſimiliter videantur. Caſtillo *lib.* 5. *quæſtid. cap.* 1. *num.* 75. qui diſputat, an lecti regumentum, quod nos *Cortinam* dicimus, exiſtens circa lectum teſtatoris, & impediens teſtes, ne illum videant, reddat teſtamentum nullum; quod non ſine cauſa diſputatur, ſæpe enim loco teſtatoris alius ſuppoſitus fuit, qui teſtes fefellit, vocem, & nomen teſtatoris mentitus; nam Cicero *pro Cluentio*, refert quemdam à Julio ſubornatum fuiſſe, ut ſimularet ſe ægrotum, & teſtamentum facere velle, quaſi eſſet Aſinius. Debent etiam ſeptem teſtes ſubſcribere proprio chirographo, non vicaria manu, *l. penult. ff. hoc tit.* quam duram legem eſſe dixit Hothomanus *ibi*, excepto caſu textus *in l. & ab antiquo* 31. *C. eod.* ubi jubetur, ut periti pro imperitis ſubſcribant: forma autem ſubſcriptionis, ſi credimus Cujacio *in l. ad textum*, §. *ſi quis*, *ff. hoc tit.* erat eà: *Ego Lucius Titius ut teſtis ſubſcripſi, & Gaii teſtamentum obſignavi.* Cui ſimilis eſt illa, quæ proponitur *in l.* 1. *tit.* 2. *partit.* 6. his verbis: *So teſtigo de eſte teſtamento, que lo hizo tal home ſeiendo yo delante.* Illuſtrant plures congeſti à Paz *in ll. Tauri*, *num.* 81. Hodie tamen ſufficit ut teſtes nomen proprium tantùm ſuſcribant, *d. l.* 3. *Tauri*. Tandem teſtes debent ſignare annulo, aut proprio, aut alieno, non alio ſignò, *l. hæres* 22. §. 5. *ff. hoc tit. l.* 5. *ff. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tab.* Donellus *d. lib.* 6. *cap.* 8. Cujacius *lib.* 14. *obſerv. cap.* 11. Hothomanus *lib.* 1. *obſ. cap.* 10. Bronchorſt. *lib.* 2. *miſcel. c.* 16. hodie tamen ex jure noſtro Regio non eſt neceſſaria, *l.* 3. *Tauri*; ſed tantùm ſignum Tabellionis deſideratur, *l.* 2. *tit.* 4. *lib.* 5. *Recopil.*

11. Qui teſtes eſſe nequeant.

Non tamen omnes in teſtamentis teſtes eſſe poſſunt; aliqui enim ob naturæ vitium teſtes eſſe prohibentur. Hi ſunt furioſus, prodigus, impubes, ſurdus, & mutus, §. *teſtes* 6. *cum ſequentibus*, *hoc tit. l.* 9. *tit.* 1. *partit.* 6. His adjicit Donellus *lib.* 6. *c.* 71. cæcum, quia ſubſcribere nequit; cujus ſententiam ſequor, etiamſi demus cæcum ſubſcribere poſſe: moveor, quia ſubſcriptionem, quam fecerit, recognoſcere non poterit, ac proinde ullam fidem non faciet. His etiam adnumerare poſſumus fœminas, quæ licèt in aliis teſtes eſſe poſſint, *l.* 3. §. *lege Julia*, *ff. de teſtibus*; tamen in teſtamento eſſe non poſſunt, *d. l. hac conſultiſſima* 21. quia fraudes quæ in teſtamento inveniri poſſunt, non intelligunt.

Digitized by

gunt. Donellus *lib.6. cap.7.* vel ob alias rationes, quas ibi congeſſit Oſualdus *littera H.* Verùm hæc ſententia viginti caſibus limitatur ſecundùm Menchac. *lib.2. de ſucceſſ. creation. §.12. cum ſequentibus.* Regulariter tamen fœmina, ut dixi, teſtis eſſe non poteſt in teſtamento, etiam ex jure noſtro regio, ut probatur *ex d. l.9.* & docent Burgos de Paz *in l.3. Tauri, num.47.* Azevedus *in d. l.2. num.42.* & Matienzo *in ead. l. gloſ.6. num.3.* idemque eſt jure canonico, ut contra alios defendit Covar. *in cap. cum eſſes, num.14. de teſtamentis,* & Pichardus *in dicto §. teſtes, num.18. cum ſequentibus.* Dubium autem eſt, an fœminæ teſtes eſſe in codicillis poſſint? In qua quæſtione exiſtimo, jure civili poſſe, quia nulla lege prohibitæ reperiebantur, ſecundùm Accurſ. *in l. qui teſtamento, §. mulier, verbo non poterit, ff. hoc tit.* & relatos à Pichardo *num.21. in d. §. teſtes:* jure autem Regio teſtes eſſe non poſſe, argumento textus *in l.10. tit.1. partit.6.* & *l.3. Tauri*, ibi: *En los codicillos intervenga la miſma ſolennidad que ſe requiere en el teſtamento.* His etiam qui vitio naturæ teſtes eſſe nequeunt in teſtamento, annumerari poſſunt hermafroditi, ideſt homines duplicis, & ambigui ſexus, ac bimembres, ut vocat Juvenalis *ſatyra 3.* hi enim ſi muliebria in illis prævaleant, teſtes eſſe non poſſunt, *l.10. tit.1. p.6.* ex ratione legis *quæritur 10. ff. de ſtatu hominum.* Deinde ex variis cauſis alii teſtes eſſe prohibentur, veluti ſervi, qui tales ſunt, *d. l. hac dicta, l. qui teſtamento 20. §. ſervus:* niſi communi errore pro liberis habeantur, *§. ſed cum aliquis, Inſtit. hoc tit.* ex ratione legis *Barbarius, ff. de offic. Prætoris.* Latinum autem Junianum rectè teſtem adhiberi poſſe, docuit Ulpianus *in fragm. tit. 20. §. Junianus.* Monachos etiam ratione ſtatus ſine ſuperioris licentia teſtes eſſe non poſſe, docuerunt Didacus Perez *in l.1. tit.2. lib.5. ordin.* Antonius Gomez *in dicta l.3. Tauri, num.28.* Sed verius eſt, quod licèt illicitè faciant hujuſmodi actibus ſe ingerendo, non tamen ideo teſtamentum vitiatur, ut reſolvunt Jul. Clarus *in §. teſtamento, q.55. tit.7. num.5.* Covar. *in præſenti, cap. relatum, num.5.* Azevedo *in l.1. num.59. tit.4. lib.5. recopil.* Molina *de juſtitia, tract.2. diſput.127. n.10.* Deinde teſtes eſſe prohibentur illi qui damnati reperiuntur ob crimen famoſum, *l. is cui 18. §. ult. ff. qui teſtam.* vel ob crimen furti, homicidii, vel aliud ſimile, *l.9. tit.1. partit.6.* Similia autem crimina dicuntur ea, ex quibus infamia juris incurritur, ut docet Gregorius *ibi, verbo Semejante.* His accedit qui lege Julia repetundarum damnatus eſt, *ex l.13. ff. de teſtibus:* nec contrarium probat Ulpianus *in l. qui teſtamento 20. §. eum qui 5. ff. qui teſtamenta;* nam omiſſis Donello *lib.6. cap.7.* Duareno *ad eundem titulum, cap.5.* Hothomano *lib.1. obſerv. c.21.* Cujac. *in dicto §. cum qui,* qui ita emendat, *adhiberi non poſſe;* aliter textum illum exponit Oſualdus *in d. cap.7. Donel. littera L.* His etiam adjunguntur adulterii damnati, *l. Seio 14. ff. de teſtibus;* apoſtatæ, *l.3. C. de apoſt.* & omnes qui quovis judicio improbi, & inteſtabiles eſſe jubentur, *§. teſtes, Inſtit. hoc tit.* Inteſtabiles autem appellantur, qui inepti redduntur ad teſtimonium dicendum, *dicta l. is cui 18. §. ult. l. cum 26. ff. hoc tit.* Illuſtrant Revardus *ad ll. XII. Tabul. cap.10.* Balduinus *ad eaſdem leges, cap.53.* Turnebus *lib.26. adverſ. c.14.* Connanus *lib.9. comment. c.3. n.2.* licèt minùs rectè Beroaldus *in notis ad Suetonium, in Auguſto c.56.* putaverit inteſtabilem dici qui teſtamentum facere non poteſt. Etiam prodigus, quia in pœnam teſtamentum facere prohibetur, nec etiam teſtis adhiberi valet, *d. l. is cui 18.* quam eruditè exponit Fornerius *lib.3. rerum quotid. cap.23.* Alii tandem teſtes eſſe prohibentur, non in omnibus, ſed in quibuſdam teſtamentis, ut filius in teſtamento patris, & econtrà, *§. pater, Inſtit. hoc tit.* quem latè exponunt Goveanus *in l.10. ff. de juriſdict.* Pinellus *lib.1. ſelect. cap.1. per totum.* Nec hæres in teſtamento, in quo inſtituitur, poteſt eſſe teſtis, licèt legatarius poſſit eſſe teſtis, *§. ſed nec hæres, Inſtitut. eod.* ubi notandi ſunt textus *in l.14. ff. de rebus dubiis, l.39. §. propoſitum, ff. de legat.3. l. fin. §.3. C. communia de legat. l. in contractibus, ff. de V. S.* junctis Duareno *ad tit. de teſtam. c.6.* Cujacio *lib.9. obſerv. cap.37.* Pinello *ubi ſupra.*

Etiam poſtquam illa priora teſtamenta in uſu eſſe deſierunt, auctoritate prudentum introductum fuit teſtamentum nuncupativum, ideſt ſine ſcriptura factum, abſque eo, quod Prætor in ipſo aliquid mutaret, vel adderet: quod facilè ſuadetur *ex l.1. §.1. ff. de hared. inſtit. l. Divus 24. ff. de teſtam. milit. l. heredes 21. §. ult. ff. hoc tit.* & *in l.2. C. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul.* docetur teſtamentum nuncupativum jure civili firmum eſſe conſtitutum, quaſi dicatur teſtamentum hoc nihil à jure Prætorio mutaſſe: & Imperator Valentinianus *in novella de teſtament. tit.4.* ſeparavit teſtamentum ſcriptum ut juris civilis, & Prætorii, à teſtamento nuncupativo jure tantùm civili introducto; non tamen ita in uſu erat ac teſtamentum in ſcriptis: unde non ita frequens ejus reperitur mentio in Pandectarum libris, forſan ex eo, quia cupiebant teſtatores voluntates ſuas celari, nec eas publicari antequam ex hac luce migrarent, ut docet Valentinianus *in Novel. 2. de teſtament. tit.4.* Circa ejus ſolennitates, exceptis ſignis & ſubſcriptionibus, æqualiter in eo deſiderabantur ſeptem teſtes maſculi, puberes, liberi, & rogati, cum cæteris qualitatibus, ac in teſtamento in ſcriptis facto, *dicta l. hac 21. §. per nuncupationem, C. hoc tit. l. ſi quis 18. in fine, C. de codicill. §. ult. Inſtitut. hoc tit.* qui numerus teſtium à jure civili præſcriptus fuit abſque innovatione prætorii juris, *l.12. C. de bonor. poſſeſſ. ſecundùm tabulas;* & valde neceſſarius fuit, cùm voluntas à defuncto nuncupata hoc genere teſtamenti, aliter quàm teſtibus probari non poſſit: Imperator Leo *novel.42.* ubi rationem probandi nuncupativum teſtamentum à veteribus hanc fuiſſe traditam ait, ut ſeptem non indigni fide teſtes affirmarent, ſe audiviſſe cùm ita teſtator linguâ ſuâ de rebus ſuis pronunciaret. Unde nullo modo, aut ſtatuto, aut conſuetudine fieri poteſt, ut teſtamentum hoc ſine teſtibus ſubſiſtat, licèt introduci poſſit, ut minor numerus deſideretur, ut in teſtamentis militum, ruſticorum, & parentum inter filios conſtitutum fuit *in l. ult. §.1. C. de teſtam. Novel.41. Leonis, l.1. C. Theodoſ. hoc tit. l.16. C. famil. erciſc.* nuncupativum enim teſtamentum etiam privilegiatum datur inter liberos, ut probant Vviſembech. *diſput.17. num.31.* Vinius *lib.2. ſelect. cap.18.* licèt contrarium teneat poſt Martinum, Salic. & Fulgoſium Faber *de error. decad.35. error.4.* & *decad.36. errore 9.* Subſtantia ergo teſtamenti nuncupativi conſiſtit in nuncupatione; quare etſi poſtea redigatur in ſcripturam, ſemper manet nuncupativum, *l. Pamphilo 39. ff. de legat.3. §.1.* Tandem ſciendum eſt, tot teſtes, tam in teſtamento in ſcriptis, quàm in nuncupativo, non deſiderari ad probationem, quia ad eam duo, aut tres teſtes ſufficiunt, *l. ubi numerus, ff. de teſtibus;* ſed ad ſolennitatem. Covar. *in cap. cùm eſſet, n.8.* Antonius Gomez *in l.3. Tauri, n.24.* & *28.* Unde apud varias nationes non æqualis teſtium numerus deſideratur; in Batavia enim coram tribus teſtibus teſtamentũ factum tenet, ut refert Vinius *lib.2. ſelect. c.19.*

12. De teſtamento nuncupativo.

& de Saxonibus idem refert Richierius *in dicta l. hac* 21. *hoc tit.* Jure autem noſtro Regio quid obſervetur, videamus. Et ut ab origine id repetamus, apud Gothos conſtat obſervatam fuiſſe conſtitutionem Theodoſii, quæ extat *in l.* 1. *C. Theodoſ. hoc tit.* juxta cujus Codicis conſtitutiones Gothi regebantur ex conſtitutione Alatici II. ut jam notarunt Cujacius *in paratitl. ad tit. C. de interdictis*, Cironius *lib.* 5. *obſerv. cap.* 1. Sahabedra *in chron. Gothic. c.* 9. *pag.* 149. Poſtea Rex Alfonſus *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin.* ſtatuit, ut quinque, aut tres teſtes adhiberentur vicini ipſius oppidi, villæ, aut civitatis ubi teſtamentum fit. Quæ lex explicatur *in l.* 3. *Tauri*, *l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Et licèt *in d. l.* 1. mentio fiat ſeptem teſtium, pars illa non eſt Regis Ildefonſi, ſed præcedentis, Philippi videlicet, ut in Gloſſa marginali notatur. Attentâ autem ipsâ lege primâ, ſi teſtamentum fiat coram Tabellione, debent adeſſe tres teſtes ipſius oppidi; ſi abſque tabellione, quinque etiam vicini: ſi verò cum Tabellione fiat, & teſtes vicini non ſint, ſeptem deſiderantur, aut quinque. Quoad praxin ergo hujus Regni diſcrimen eſt conſtituendum inter teſtamentum in ſcriptis factum, quod vulgò dicimus, *Cerrado*; & inter teſtamentum nuncupativum: nam in teſtamento ſcripto aliqua requiſita juris civilis immutata ſunt: ſiquidem apud nos non deſiderantur ſigna teſtium, ſed tantùm ſubſcriptiones; & ſi aliqui ex teſtibus ſubſcribere neſciant, alii pro eis ſubſcribere valent, ita ut ultra ſubſcriptionem Tabellionis ſeptem ſubſcriptiones reperiantur. Gomez *in dicta l.* 3. Spino *de teſtam. gloſ.* 31. *num.* 29. In teſtamento verò nuncupativo, quod nos dicimus *abierto*, quinque teſtes, ſi vicini ſint; aut tres cum Tabellione, ſi penuria teſtium detur, vel ſi ſint exteri teſtes, ſeptem requiruntur, *d. l. Tauri*: nec deſideretur ulla ſcriptura, immò coram teſtibus nuncupata voluntas ſuſtinetur, ut docent circa hunc numerum teſtium, & ejus qualitates varia dubia reſolventes, Matienzo, & Azeved. *in d. l.* 2. Menchaca *de ſucceſſ. creat.* §. 25. *n.* 21. Gregorius Lopez *in l.* 2. *tit.* 6. *partit.* 1. Tauriſtæ *in d. l.* 3. Didacus Perez *in l.* 1. *ordin.* Flores à Mena *lib.* 1. *q.* 1. Illud tamen notandum eſt, tempore peſtis prædictam ſolennitatem non deſiderari; immò cum minori conditum teſtamentum ſuſtineri. Valenzuela *conſil.* 124. *num.* 13.

13. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadverſis, facilè apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam cùm ad probationem cujuſlibet actus duo, aut tres teſtes ſufficiant, juxta textus *in d. cap. in omnibus*, *cap. licèt*, & ibi tradita, *de teſtibus*, *l. ubi numerus*, *ff. eod. tit.* & major numerus tantùm ad ſolennitatem ob nimias juris civilis ſcrupuloſitates in teſtamentis deſideretur, & jus Pontificium inſuper habitis ſcrupuloſis juris Cæſarei ſubtilitatibus, tantùm intendat defunctorum voluntates exitum habere, *cap. nos*, *cap. ſi heredes*, *cap. indicante*, *hoc tit.* ideò Alexander in præſenti ſtatuit, ut teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum, valeret, nec ex defectu ſolemnitatis, videlicet majoris numeri teſtium, teſtamenta corruerent; & cùm voluntates piæ, omni jure attento, fovendæ ſint, *l. ſunt*, *ff. de relig. l. hac* 22. *C. hoc tit.* ideò legata pietatis causâ relicta licèt duobus tantùm teſtibus ſine præſentia parochi relicta ſint, ſuſtinentur, & præſtari debent, cùm pietatis causâ multa introducta ſint, quæ attento jure ſcripto non defenderentur, ut patet ex cumulatis à Tiraquello *in tract. de privil. piæ cauſæ*. Et licèt teſtamenta minùs ſolennia invalida ſint, etiam in foro conſcientiæ, ut probant Vaſquez *in opuſc. de teſtamentis*, *cap.* 3. *dubio* 1. Suarez *lib.* 5. *de legibus*, *c.* 24. *num.* 4. Valentia 2. 2. *diſp.* 5. *quæſt.* 6. *p.* 5. §. 1. *quæſtionc.* 1. contra Molinam *de juſtitia*, *tract.* 2. *diſp.* 81. Malderum *tract.* 1. *de juſtitia*, *cap.* 11. *dubio* 5. Comitolum *reſponſ.* 7. *q.* 1. Reginaldum *lib.* 25. *n.* 105. Leſſium *de juſtitia*, *cap.* 19. *à num.* 12. tamen relicta in illis piis locis, aut piæ cauſæ, ſemper debentur in utroque foro, ut probant Leſſius, Comitol. & Molina *ſuprà*, Covar. *in cap. relatum* 1. *hoc tit.* Theophilus *ſuprà*, *fol.* 49. Juſtè ergo Alexander III. in præſenti ſtatuit, teſtamentum coram Presbytero, & duobus teſtibus factum valere; & ſi ad pias cauſas fiat, id eſt, aliqua pietatis causâ in eo relinquantur, tantùm coram duobus teſtibus factum ſubſiſtere. Proſequuntur Cujacius & Covar. *in præſenti*.

14. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, in qua dicebamus, tam ex jure ſcripto, quàm ex conſuetudine ſeptem teſtes deſiderari in teſtamentis. Pro cujus ſolutione examinandum eſt, an deciſio præſentis textus ſit correctoria juris communis, & procedat tantùm inſpecto jure canonico? Et impius Duarenus *ad tit. de teſtam. cap. de effectu ſolennit.* aſſerere non erubuit, Alexandrum III. in præſenti correxiſſe jus civile, parum acutè illud divinum dicterium, *In ore duorum, vel trium ſtat omne verbum*; in contrarium inducens: quem ſequitur Vviſembech. non magis orthodoxus *diſp. de teſtam. num.* 8. Sed eorum ſententiâ omiſsâ, veriùs dicendum eſt, ſolennitatem teſtium jure Cæſareo inductam in præſenti abrogatam eſſe, non indiſtinctè, & abſolutè, ſed tantùm in terris ſubjectis Eccleſiæ quoad ſpiritualia, & temporalia, ut parebat provincia illa Velitrenſis, ut ſuprà in inſcriptione probavi. Unde cùm provincia illa pertineat ad Romanam Eccleſiam etiam in temporalibus, rectè potuit Alexander III. ſtatuere, ut teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum, valeret: nec ideò improbatur ab Alexandro conſuetudo Hoſtienſis diœceſis, quia contraria eſſet juri divino, ſed quia tendebat contra Eccleſiæ diſpoſitionem, quæ (divinâ auctoritate favente) admittit teſtamentum coram parocho, & duobus teſtibus factum in terris ſibi ſubjectis quoad temporalia, ut docuerunt Covar. *in præſenti*, *num.* 12. Fachineus *lib.* 6. *controv. cap.* 47. Alciatus *in cap. novit*, *de judiciis*, *num.* 47. Nec tantùm teſtamentum ita conditum valet, & effectum ſortitur in terris Eccleſiæ Romanæ ſubjectis, ſed ubicunque, ut probat Arnoldus Vinius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 19. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 52.

15. EXPONITUR CONCILIUM TOLOSANUM CAN. 10.

Adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in can.* 10. *Concilii Toloſani*, in illis verbis: *Volumus ut qui extremam voluntatem voluerit teſtamento firmari, ſub teſtimonio ſint proprii confeſſoris, aut eo abſente, ſub præſentia Eccleſiaſtica perſonæ, teſtibus ordinatis, & accitis bonæ famæ, quos voluerit teſtator adeſſe.* Refert Creſpetius *in ſumma*, *verbo Teſtamentum*, ut fieri, & tueri debeat. Ex quibus apertè deducitur, teſtamentum tantùm coram parocho factum, valere: Ergo fruſtra in præſenti deſiderantur duo, aut tres teſtes ſimul cum parocho. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, in aliquibus provinciis Galliæ, ut executio & cognitio teſtamentorum ſpectaret ad judicem eccleſiaſticum, cautum fuiſſe, ut ſacerdotes, qui ægrotos in confeſſione audiebant, eos admonerent, ut coram Notario Curiæ Epiſcopalis, & ipſo ſacerdote teſtamentum facerent, ut conſtat ex Bechello *lib.* 3. *Decreti*, *tit.* 22. *cap.* 4. 5. & 6. & Refert Rouſſelius *lib.* 6. *hiſtor. jur. Pontif. c.* 3. *n.* 15. immò & ſi teſtator aliter diſpoſuiſſet, ſepulturâ eccleſiaſticâ privabatur. Concilium Narbon. *can.* 3. ibi: *Quod ſi teſtator neglexerit evocare presbyterum, vel eccleſiaſticam perſonam, eccleſiaſticâ*

eccleſiaſticâ ipſe ſepulturâ privetur; & qui teſtamentum receperint ſine præſcripta ſolennitate, ab ingreſſu Eccleſia arceantur. Refert Creſpetius *ubi ſupra*. Unde textus *in d. cap.* 10. accipiendus eſt juxta morem ipſius regionis; non verò inde deducitur, in aliis provinciis idem jus eſſe obſervandum.

CAPUT XII.

Idem *Electo & Capitulo* a *Caſſanen.*

RElatum eſt auribus noſtris, quod quia ſtatuimus in Lateranenſi *b* Concilio, ut bona per Eccleſiam acquiſita ad eam clericorum obitu devolvantur, dubitatis an hoc ſit de immobilibus tantùm, vel de mobilibus ſentiendum? Reſponſóque noſtro quæris edoceri, an præſcripta bona in uſus Epiſcopi, vel eorum qui decedenti ſucceſſerunt, de jure tranſeant, vel communi utilitati Eccleſiæ debeant applicari. Primò itaque breviter reſpondemus, quod generaliter bona quælibet per Eccleſiam acquiſita, ei debeant poſt acquirentis obitum remanere. Nomine autem Eccleſiæ non ſolùm Epiſcopus intelligitur, vel ſucceſſor clerici morientis, ubi eſt collegium clericorum; ſed communis congregatio, quæ rerum illarum debet canonicam diſtributionem, aut curam habere. Ubi autem in loco decedentis tantùm *c* unus eſt ordinandus, is ea bona, ſicut & alia ipſius Eccleſiæ *d* in timore Domini diſpenſet. Licèt autem mobilia per Eccleſiam acquiſita, ut diximus, de jure in alios pro decedentis arbitrio transferri non poſſint, conſuetudinis eſt tamen non improbandæ, ut de his pauperibus, religioſis locis, & illis qui viventi ſervierant, ſive conſanguinei fuerint, ſive alii, juxta ſervitii meritum conferatur. Cæterùm quæ ex hæreditate, vel artificio, aut doctrina proveniunt, pro decedentis arbitrio dividantur. Quia verò nonnulli in diverſis Eccleſiis beneficia poſſident, ita diſtinguimus, ut quæ habuerint, per æſtimationem congruam dividantur.

NOTÆ.

1. [a] *Caſſanenſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Caſſanenſis Eccleſia eſt in magna Græcia, cujus Prælato reſcribit Alexander in præſenti: & quia adhuc non erat confirmatus, nec conſecratus, ſub nomine tantùm electi illi reſcribit Pontifex, juxta ea quæ notavi *in c.* 5. *de electione.*

[b] *Lateranenſi.*] Relato *in cap. cùm in officiis, hoc tit.*

[c] *Unus eſt ordinandus.*] Hæc verba expoſui *in cap. majoribus* 8. *de prebendis & dignitatibus.*

[d] *Eccleſiæ.*] Bona relicta ab Epiſcopo, cui debeantur, jam expoſui *in cap.* 4. *de offic. ordin.* Circa fructus autem obtinuit, ut pro rata anni fructus dividantur inter defunctum, & ſucceſſorem, ut latè probant Sarmientus *de reddit.* 4. *p. cap.* 6. Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 15. *num.* 12. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 11. *num.* 4. Valaſcus *de partit. cap.* 36. *ex num.* 9. Caſtillo *de uſufructu, cap.* 79. Eſcobar *de ratiocin. cap.* 20. *num.* 23. Garcia *de benef.* 2. *p. cap.* 1. *ex num.* 94. Baptiſta Coſta *de ratione rata, q.* 29. Eleganter Robertus *lib.* 3. *rerum judic. cap.* 4. *verſ. Tertia opinio:* niſi aliud conſuetudine introductum ſit, ut probant Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 3. *cap.* 5. *ex num.* 45. Noguerol *allegat.* 26. *art.* 1. dixi *in d. cap.* 4.

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu etiam agitur de teſtamentis à clericis conditis ex bonis propriis patrimonialibus, & ex aliis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, juxta ea quæ adduxi *in cap. cùm in officiis, hoc tit.* cujus declaratio in præſenti fit, illudque ſpecialiter hîc cavetur, videlicet conſuetudine introduci poſſe, ut clerici de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis in teſtamento diſponere poſſint; quod quia generaliter in his Regnis obſervatur, immò & talis conſuetudo approbata reperitur *in l.* 13. *tit.* 8: *lib.* 5. *recopil.* examinandum venit, an talis conſuetudo non ſolùm in foro exteriori procedat, verùm & in interiori ſecurè obſervetur? Et talem conſuetudinem improbarunt Navarrus *de reddit.* 1. *p. num.* 81. & *apolog.* 3. *p. monit.* 1. & 2. Gregorius Lopez *in l.* 53. *tit.* 6. *gloſſ.* 1. moti ex ſequentibus. Primò, quia hæc conſuetudo gravamen Eccleſiæ infert, ſiquidem privat eam omnibus bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, quæ defunctis presbyteris illi debentur, *ex c.* 1. *infrà, tit.* 31. ſed conſuetudo, quæ infert gravamen Eccleſiis, improbatur, & non admittitur: ergo præſens conſuetudo rejicienda eſt. Accedit, quia in ſpecie non diſſimili alia conſuetudo improbatur *in cap. quia ſæpe, de elect. in* 6. Deinde quia Alexander in præſenti approbat tantùm eam conſuetudinem, quæ clericis de rebus mobilibus tantùm diſponere permittit: ergo à contrario improbat generalem conſuetudinem, juxta quam clerici de omnibus bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum facere poſſunt. Contrariam tamen ſententiam, quam ut veriorem amplectimur, defendunt Matienzo, & Azevedo *in dicta l.* 13. *recopil.* Covar. *in dicto cap. cùm in officiis, num.* 9. Sarmient. *de reddit.* 2. *p. cap.* 6. *n.* 1. & 4. *p. cap.* 1. *num.* 7. Gutierrez *lib.* 2. *practic. q.* 14. Valaſco *de partit. cap.* 35. *num.* 9. plures quos referunt Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 3. *c.* 10. *num.* 11. & 66. Valenzuela *tom.* 1. *conſil.* 98. *n.* 30. Salcedo *de lege polit. lib.* 2. *c.* 2. quæ ſententia probatur ex capite *præſenti, verſ. Niſi, de offic. ordin. in* 6. *extravag. ſuſcepti, de elect.* Joannis XXII. quam expendit Covar. *ubi proximè, num.* 26. *ex cap. cùm tibi,* juncta communi interpretatione, *de verb. ſign. extravag. poſtulaſti, de prebend. & dignit. & ex c. ad hæc* 7. *hoc tit. in* 1. *collect.* cujus verba retuli *in cap. ad hæc* 13. *de prebend.* ubi Alex. III. jubet obſervari conſuetudinem, juxta quam clerici, qui à Kalendis Martii uſque ad Kalendas Novembris decedebant, fructus totius anni diſtribuebant, & de eis ad libitum diſponebant. Nec hoc argumentũ evitat Navar-

rus *in apolog. quæſt.* 3. *monit.* 8. *num.* 7. prout optimè notavit Sarmiento *dicta* 4. *part. cap.* 1. *num.* 12. Accedit, nam omnia, quæ poſſunt concedi privilegio, poſſunt introduci conſuetudine, *cap.* 1. *de privil. in* 6. *cap. ſuper quibuſdam, de verb. ſignif.* Sed Jul. III. anno 1549. *in extravag. Cupientes*, quam refert Navarrus *de ſpoliis*, §. 6. *num.* 1. omnibus clericis in Curia degentibus permiſit teſtamentum facere de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis: & hodie Presbyteri Cardinales virtute privilegii de omnibus bonis diſponunt, ut refert Cohel. *in notis. Cardin. cap.* 16. *privil.* 18. Igitur & conſuetudine introduci poteſt, ut clerici de omnibus bonis, etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis teſtamentum faciant. Tandem, nam prohibitio, ne clerici de his bonis in teſtamento diſponant, eſt juris poſitivi, ut ſuprà probavi *in cap.* 1. *& in cap. cùm in officiis*: igitur in contrarium conſuetudo præſcribi poteſt. Quâ ſententiâ retentâ, non obſtant contrariæ fundamenta. Non primum, nam cùm per hanc conſuedinem reducatur facultas teſtandi ad jus gentium, juxta quod unicuique licet de rebus ſuis diſponere tam in vita, quàm in morte; inde facultate hac utendo clericus nullum præjudicium Eccleſiæ infert, cùm jus, quod illi competebat ad ea bona, juris poſitivi eſſet, & ita per contrariam conſuetudinem abrogari poſſet. Nec etiam obſtat textus *in d. cap. quia ſæpe*; nam magnum diſcrimen verſatur inter hanc conſuetudinem, per quam facultas teſtandi clericis conceditur; & eam, per quam bona decedentium clericorum Sede vacante Epiſcopali ad Capitulum, & ejus ſingulares perſonas devolvuntur; præſens enim conſuetudo rationabilis eſt, illa autem irrationabilis. Nec etiam obſtat præſens textus; nam Alexander III. conſuetudinem teſtandi de bonis mobilibus approbando, non improbavit conſuetudinem generalem diſponendi de omnibus rebus mobilibus, & immobilibus; nec poterat improbare conſuetudinem noſtri Regni, cùm poſterior ſit. Manet ergo, validè & licitè virtute prædictæ conſuetudinis poſſe clericos diſponere de bonis intuitu Eccleſiæ acquiſitis, etiam in teſtamento; quod in Gallia, & aliis Regnis etiam obſervari probat Solorzanus *ubi ſuprà*.

CAPUT XIII.

Idem *Altiſſiod.* [a] *Epiſcopo.*

CUm tibi de benignitate Sedis Apoſt. ſit indultum, quod ordinatio [b] rerum clericorum ab inteſtato decedentium liberè in tua poteſtate, ac diſpoſitione permaneat, volens omnem materiam ſcandali removere, quod aliquando inter te, & [c] tuos eſt ſubortum, ſuper duobus nos conſulere voluiſti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi qui in voluntate & diſpoſitione alterius ſuam committunt ultimam voluntatem, nihil per ſe penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel perſonæ conferri debeat, dicantur decedere inteſtati. Primæ igitur conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod appellatio clericorum non ſolùm alios, ſed & canonicos comprehendat. In ſecunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem alterius diſpoſitioni committit, non videtur decedere inteſtatus.

NOTÆ.

1. [a] *Altiſſiodorenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. *& in cap. cùm tibi, de verb. ſign.* in eadem collectione, ex quo ita hujus textus integram reſtituo; in præſenti enim Innocentius III. reſcribit Guillelmo de Caſtro Silligniaco, qui mirè tam in ſpiritualibus, quàm temporalibus auxit ipſam diœceſim, variis ædificiis conſtructis, & reparatis, ut refertur in hiſtoria Epiſcoporum Altiſſiod. edita à Philippo Labeo *tom.* 1. *Biblioth. noviſſima*, *fol.* 405. Unde privilegium impetravit ab Innocentio III. ut de inteſtatorum bonis liberè diſponeret, ut ita tot expenſis in Eccleſiarum conſtructionibus, & dotibus factis conſulere poſſit, bona inteſtatorum clericorum ita piè, & utiliter impendendo. De Eccleſia Altiſſiodorenſi egi *in cap.* 14. *de præſcript.* Idem jus habuiſſe Pariſienſem Epiſcopum, refert Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 45. ibi: *Audivimus de venerabili Guillelmo nato Alvernia, Pariſienſi Epiſcopo, quod cùm nunciaretur ei quendam Canonicum Eccleſiæ Pariſienſis inteſtatum deceſſiſſe*, &c. Et de Archiepiſcopo Eborac. Matthæus Pariſius *ad annum* 1181. *Qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut ſi clericus ſuæ juriſdictioni ſuppoſitus, agens in extremis teſtamentum non conficeret, Archiepiſcopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti.*

[b] *Rerum clericorum.*] Non patrimonialium; nam in eis ab inteſtato clerici habent ſuos hæredes conſanguineos, & agnatos, *cap. cùm in officiis, cap. ad hæc, cap. relatum, hoc tit.* & illis deficientibus ſuccedit Eccleſia, ut infrà dicemus titulo ſequenti; non verò eorum, quæ intuitu Eccleſiæ acquiſierant; nam in eis ſuccedebat Eccleſia, *cap.* 1. *de ſucceſſ. ab inteſtato, cap. penult. de peculio cleric.* nec de eis poterat clericus in præſenti ſpecie diſpoſitionem alteri committere, unde privilegio conceſſum erat Guillelmo Epiſcopo Altiſſiod. ut eorum bonorum, in quibus Eccleſia jure communi attento ſuccedebat, nullis adſtantibus conſanguineis, liberam haberet adminiſtrationem.

[c] *Et tuos.*] Canonicos videlicet, qui inteſtatorum ſucceſſionem ſibi vindicabant.

[d] *Primo.*] Hæc prima conſultatio refertur *in cap. cùm tibi, de verb. ſignif.*

COMMENTARIUM.

NOtum eſt, ultimam teſtantis voluntatem in alterius diſpoſitionem conferri non poſſe, *l. illa* 32. *l. ex facto, l. ſi quis ita, l. ſi quis Sempronius* 66. *ff. de hæred. inſtit. l. filia* 11. §. *quamquam, ff. de legat.* 3. *l. nunquam* 52. *ff. de condit. & demonſtr. l. cùm quidam* 8. *ff. de rebus dubiis, l. fideicommiſſaria* 46. *ff. de fideicommiſſ. libert. l.* 1. §. *ſi ab ipſo, ff. de collat. bonor. l. penult.* §. *ſi patronus, ff. de bonis libert. l.* 11. *tit.* 3. *p.* 6. Illuſtrant Alciatus *lib.* 2. *parerg. c.* 32. Cujac. *lib.* 2. *obſerv.* 3.

*obſerv. cap.*2. Connanus *lib.*10. *comment. cap.*6. Robertus *lib.*2. *recept. ſentent. cap.*11. Acoſta *lib.*1. *ſelect. cap.* 21. Sarmient. *lib.*1. *ſelect. cap.* 11. Antonius Auguſtinus *lib.*4. *emend. cap.*10. Vinius *lib.* 1. *ſelect. c.*25. Bronchorſt. *enantioph. cent.*3. *aſſert.*48. cujus principii rationem ex diffinitione teſtamenti petendam eſſe ipſi exiſtimarunt; nam cùm diffinitio diffiniti ſubſtantiam demonſtret, *l.*1. § *dolum, ff. de dolo*, & teſtamentum ſit voluntatis noſtræ juſta ſententia, *l.*1. *ff. de teſtam.* appareat, contra ſubſtantiam teſtamenti fieri, ſi alienæ diſpoſitioni commitatur. Duarenus *in dicta l.*1. & *ad tit. de hæred. inſtit. cap. fin. columna finali*, Segura *in repetitione legis coheredi*, §. *cùm filia, ff. de vulgari*, Tiraquellus *ad ll. connubiales*, *gloſſa* 5. *num.*5. *in fine*: quod explicuiſſe videtur Caius *in dicta l. illa inſtitutio*, ibi: *Teſtamentorum jura per ſe firma eſſe oportere*; hoc eſt, teſtamentorum diſpoſitiones per ſe firmas eſſe debere, robur, & firmitatem à ſeipſis, & non ab alio accipere; nam lege XII. Tabul. quod quis de bonis ſuis diſpoſuiſſet, confirmavit lex *verbis legis, de verb. ſignif. princip. Inſtit. ad leg. Falcid.* poteſtas quippe hæc perſonalis ad alterum transferri non poteſt; etenim cùm quis ita diſpoſuit, *Inſtituo quos Titius voluerit*; vel, *Inſtituo Sempronium, ſi Caius voluerit*; Sempronius pendet ab aliena voluntate, taliter quod inſtitutio vires, & firmitatem ſumit à voluntate tertii, quo renuente, nullus hæres inſtitutus reperitur, & ſic magis tertii, quàm defuncti teſtamentum eſſe videtur, ob idque à veteribus talis inſtitutio improbatur. Proſequuntur Connanus *lib.*10. *comment. cap.*6. *n.*3. Coſta *in cap. ſi pater*, 1. *p. verbo Pauperis, num.*5. *de teſtam. in* 6. Corraſius 5. *Miſcel. cap.*13. Spino *in ſpecul. teſtam. gloſ.*5. *num.*2. Cujacius *lib.*6. *reſponſ. Papin. in dicta l. captatorias* 70. *ff. de hæred. inſtit.* Donellus 8. *comment. cap.*15. Antonius Faber *decad.*51. *errore* 4. Caſtillo 2. *controv. cap.*6. *n.*22. Matienzo *in l.*5. *tit.*4. *lib.* 5. *recopil. gloſ.*1. *n.*2. Unde facilè deducitur, ultimam teſtatorum voluntatem in alterius diſpoſitionem conferri non poſſe.

4. DE HÆREDIS INSTITUTIONE.

Quæ aſſertio primùm procedit in inſtitutione hæredis, quæ adeò in voluntatem alterius conferri non poteſt, ut nec arbitrio, ſive libeto, ſive juſto conferri valeat; in quo ſenſu verbum *Arbitrio*, quo utitur Conſultus *in dicta l. illa* 32. accepit Sarmientus *lib.*2. *ſelect. cap.*6. *n.*4. Quæ ſententia non malè confirmari poteſt *ex l. filio* 17. *ff. de injuſto rupto*, ubi ſi filius præteritus velit teſtamentum patris approbare, adhuc tamen attento juris civilis rigore, nullius momenti eſſe ſupponitur; quod ex eo provenire exiſtimant Faber *lib.*9. *conject. cap.*14. Oſualdus *lib.*6. *comment. c.*6. *littera C*, ne alioquin ex arbitrio filii hæredis inſtitutio pendeat. Cui doctrinæ objici ſolet, ſubſtitutionem eſſe ſecundam hæredis inſtitutionem, & tamen ea ex voluntate inſtituti pendet, ut conſtat ex vulgari ejus formula ibi: *Titius hæres eſto, & ſi Titius hæres non erit, Seius hæres eſto.* Sed reſpondetur cum Sarmiento *d. cap.*6. *n.*5. Oſualdo *d. lib.*6. *cap.*32. *littera A*, ſubſtitutionis jus non pendere ex voluntate libera primi inſtituti, ſed ex tacita, & à contrario ſenſu deducta, ut *in l. fideicommiſſa* 11. §. *ſi ſic, ff. de legat.*3. immò principaliter pendere ex teſtantis voluntate, & judicio; non enim aliter voluit teſtator ſubſtitutum hæredem eſſe, quàm ſi primò inſtitutus facto, vel verbo hæreditatem non adierit; quomodo etiam exponendus eſt textus *in l. ſi quis* 68. *ff. de hæred. inſtit.* ubi docetur, poſſe fieri inſtitutionem ſub ea conditione, ſi Titius in Capitolium aſcenderit; quia hoc caſu inſtitutio non confertur in expreſſam voluntatem Titii, ſed potiùs in velatam, ſub conditione videlicet, quæ pendet ex facto ipſius. Nec obſtabit ſi inſtes, in Titij poteſtate eſſe aſcendere, vel non aſcendere; ac proinde nihil intereſſe inter hanc conditionem, *Si in Capitolium aſcenderit*; & illam, *Si voluerit*. Nam reſpondeo adhuc inſtitutionem propriè non pendere ex voluntate Titii, ſed potiùs ex facto involuntario ipſius; quia ut rectè explicant Coſta *lib.*1. *ſelect. cap.*21. *num.*5. Donellus *dicto lib.*8. *cap.*15. conditio, *ſi voluerit*, non niſi à ſciente, & volente impleri poteſt; conditio verò aſcendendi in Capitolium facto, & ab eo qui ignoravit conditionem, impleri poteſt; quippe talis conditio in caſum collata cenſetur. Nec contrarium probatur *in l.*2. *ff. de condit. & demonſtr.* ubi apertè docetur, conditionem aſcendendi in Capitolium adimpleri non poſſe, niſi ab ſciente, non verò ab eo, qui per accidens aſcendit. Nam reſpondeo cum Sarmiento *dicto cap.*6. *num.*31. textum illum procedere quando conditio adjicitur ipſi hæredi inſtituto, vel legatario; nam tunc ſcienter, & deliberatè ab eis impleri debet: nos verò loquimur quando hæc conditio ponitur in perſonam tertii, quia tunc, cùm caſualis ſit, ſufficit ut caſu adimpleatur. Adhuc tamen ſuprà tradita doctrina, videlicet inſtitutionem hæredis in extraneam voluntatem poni non poſſe, limitanda eſt, cùm non ipſa conſtitutio, ſed electio hæredis ponitur, veluti cùm teſtator dicit, *Inſtituo hæredem unum ex conſanguineis, quem Titius elegerit*: nam cùm inſtitutio directò fiat à teſtatore, electio rectè tertio committi poteſt; ſiquidem eo non eligente, omnes conſanguinei admittuntur, argumento legis *ſi quis* 17. §. 1. *l. cùm quidam* 24. *l. cùm pater* 77. §. *hæreditatem, el* 1. *ff. de legat.*2. & faciunt textus *in l. utrum* 8. §. *cùm quidam, ff. de reb. dub. l. fideicommiſſaria* 46. §. *ult. ff. de fideicommiſſ. libert. l. pauperibus* 24. *l. nulli, l. ſi quis* 38. *C. de Epiſcop. & cleric.* docent Covar. *hic*, Acoſta *in dicto cap. ſi pater, verbo Pauperes, num.*6. Caſtillo *lib.*2. *controv. cap.*6. *num.*23. Deinde limitatur prædicta doctrina cùm non ipſa inſtitutio, ſed portionum diſtributio tertio committitur; quod diſpoſitionis genus conſiſtere, probatur *ex l. cùm filius* 76. §. *pater, ff. de legat.* 2. Item cùm in vim declarationis inſtitutio in alterius voluntatem confertur, dum tamen à teſtatore hæres ore proprio nuncupetur, *l. hæredes* 21. *ff. hoc tit.* veluti ſi teſtator dicat, *Inſtituo hæredem, quem ſcripſi in quadam ſchedula, quæ eſt apud Titium*: nam licèt declaratio Titio committatur, tamen inſtitutio directò fit à teſtore, & ita ſuſtinetur, argumento legis *quoties* 9. §. *ſi quis nomen. l. hoc* 29. *l. nemo* 58. *l. aſſe* 77. *ff. de hæred. inſtit.* docuit Covar. *in præſenti, num.*7.

5. DE LEGATIS IN VOLUNTATEM ALIENAM RELICTIS.

Quoad legata licèt Chriſtophorus à Caſtellione relatus à Cumano *in l.*1. *ff. de legat.*2. *num.*5. & Alciatus *ibi, num.*6. exiſtimaverint, ea relinqui poſſe in meram tertii voluntatem, ex eadem lege 1. accipientes textum *in dicta l. illa* 12. in illis verbis: *Teſtamentorum jura*, pro hæredum inſtitutionibus, quæ ad caput teſtamenti ſpectant, *l.*3. *ff. de his quæ in teſtamento*, §. *ante hæredis*, *Inſtit. de legat.* tamen rectè eos refellit Acoſta *lib.*1. *ſelect. cap.*21. *num.*9. qui inter legata & inſtitutiones nullam in hac parte verſari differentiam docuit; ſed cùm aliena voluntas variè dici poſſit, videlicet vel legatarii, vel hæredis, vel alterius extranei, de his tribus ſingillatim agendum eſt. Et quod attinet ad primum, nemo eſt qui neſciat, legatum, vel fideicommiſſum in voluntatem legatarii relinqui poſſe, veluti, *Lego Titio centum, ſi ipſe voluerit: l. ſi ita* 65. §. 1. *ff. de legat.*1. *l.*66. *ff. de condit. & demonſtr. l.*30. *tit.*9. *partit.*6. Cujus rei illa ratio eſt, quod cùm in legatarii

legatarii potestate sit agnoscere, aut repudiare legatum, nec invitus ad id accipiendum cogi possit, idcirco quod tacitè inest, etiam expressâ conditione relinqui potest; quæ conditionis expressio faciet legatum conditionale, non purum, *d. l. si ita* 65. §. 1. *d. l. si ita* 69. Nec obstat si quis dicat, hujusmodi legatum ex eo purum videri, quod illa conditio, *si solveris*, tacitè à jure insit, *l. invito, ff. de regul. juris*; tacita autem conditio à jure, licèt à testatore exprimatur, nihilo magis facit legatum conditionale, *l.* 3. *ff. de legat.* 1. *l. servo* 47. *in fine, l. conditiones* 99. *l. aliquando* 107. *vers. Item, ff. de condit. & demonstr. l. haredes, vers. Tractari, l. si dies, vers. Si sub conditione, l. Titio* 22. *vers. Quadam, ff. quando dies legati cedat.* Nam responderi solet, conditionem, *si voluerit*, aliter exprimi, quàm à jure inest; nam à jure non inest, ut legatarius velit: nam etiam ignoranti acquiritur, *l. cùm pater* 77. §. *surdo*, *l. legatum* 80. *ff. de legat.* 2. *l. si tibi* 86. §. *cùm servus, ff. de legat.* 1. *l. si partem* 18. *ff. quemadmodum servitutes*; cùm eo ipso, quod non repudiatur, retrò legatarii fuisse intelligatur, *l. servum* 44. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. *sed utrum, ff. si quid in fraudem patroni*; expressa verò conditio, *si voluerit*, supervacua non habetur, cùm eâ adjectâ fiat, ut ignoranti legatum non quæratur, nec consistat antequam legatarius constituat se velle, exemplo hæredis sui, cui si conditio, *Si voluerit*, in institutione adjiciatur, institutio conditionalis ex eadem ratione fit, *l. jam dubitari* 86. *vers. Non absre, ff. de haredib. instit.* licèt aliud sit in hærede extraneo, ex regula dictæ legis 3. *ff. de legat.* 1. atque ita docent Accursius *in d. l. aliquando, verbo Adieris*, Bartolus *in d. l.* 3. *num.* 3. ubi Jason *num.* 3. *&* 8. Alciatus *num.* 18. Cujacius *ad finem*, Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 15. *in princ. & cap.* 32. *vers. Sape numero*, Sanchez *lib.* 5. *de matrim. disput.* 1. *num.* 7. Sed hæc interpretatio, licèt vulgò recepta, nec tuta satis, nec firma est, quamvis utcunque defendi possit, defendat Duarenus; nam convinci videtur, primò *ex d. l. si ita* 56. §. 1. *vers. Aliud*, in qua ostenditur, conditionem, *Si volet*, tacitè in legato contineri; alioquin si non inesset, non rectè posset legatarius illud repudiare. Deinde, nam si conditio, *Si volet*, tacitè non inesset ex eo, quod ignoranti quæritur legatum, utique hæc ratio vim suam haberet in legato damnationis: atqui quod ignoranti legatum quæratur, & quod rectà viâ transeat, non nisi in legato vindicationis locum habet, *d. l. legatum* 80. cum supràadductis: ergo aut fateri debent textum *in dicta l. si ita* 65. §. 1. in legato tantùm vindicationis accipiendum, quæ nimia restrictio est; aut dare debent rationem, quâ usi sunt, non satis esse adæquatam, cùm omnibus legatis non conveniat. Quare omissâ aliâ solutione Ripæ *in dicta l.* 3. *num.* 35. cui subscribunt Duarenus *ibi*, & Menochius *lib.* 4. *præsumpt.* 201. *num.* 57. quæ non ad rem institutam, sed ad jus transmissionis accommodatur, multò planiùs dici posse existimo, conditionem *si volet*, in legato expressam, ampliùs continere quàm tacitam; nam tacita eam habet sententiam, *si voluerit*; expressa, si declaraverit se velle habere legatum: atque ita quod ampliùs habet, quàm antea non habebat, est declaratio voluntatis, quæ sola efficit legatum conditionale; atque ita alio modo exprimit, & alio modo inest, quod forsan veteres, & noviores hujus sententiæ auctores explicare voluere, sed vel verbis defecti, vel verbis redundantes suam sententiam non explicuerunt.

Succedit secundus casus, cùm legatum relinquitur in meram voluntatem hæredis, quod inutiliter relinqui notum est, *l. Senatus* 43. §. *legatum, ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. §. *quanquam, ff. de legat.* 3. *l. si fideicommissaria* 46. §. *quod si ita, ff. de fideicommiss. libert.* non ex ratione textus *in dicta l. illa institutio*; sed ex alia potiori, videlicet quia in voluntatem debitoris poni non potest, an obligetur, vel non, *l. sub hac* 70. *ff. de obl. & act. l. stipulatio* 17. *l. à Titio* 108. §. *ultimo, ff. de verb. oblig. l. hac venditio* 7. *in principio, ff. de contrahenda empt. l. in vendentis* 3. *C. eodem, l.* 2. §. *Scævola, ff. de eo quod certo loco.* Sed licèt legati substantia, ipsumque præstare, vel non, in voluntatem hæredis poni non possit; tamen ejus accidentia, ut electio rei, *l. si quis à filio* 32. §. *si quis plura, ff. de legat.* 1. vel personæ, *l. si quis servum* 8. §. *si inter duos, ff. de legat.* 2. *l. utrum* 7. §. *cùm quid, ff. de rebus dubiis*, & tempus debendi, *l. consessimis* 46. §. *penult. ff. de verb. oblig.* in hæredis arbitrio relinqui possunt. Quo modo accipiendus est textus *in l. uxori* 51. §. *Scævola, ff. de legat.* 3. in cujus specie non legati substantia, sed accidens, videlicet tempus debendi, positum fuit, ut exponit ibi D. Josephus de Reres *lib.* 4. *opuscul.* Nec contrarium probat textus *in l. quodcunque* 45. §. *ultimo, ff. de verb. oblig.* ubi docetur, nullam versari differentiam inter stipulationem conceptam *Si volvero*; vel, *Cùm volvero*; & utramque conceptionem pariter conditionem continere probat lex *si Titio* 22. *ff. quando dies legati.* Nam respondeo, illud procedere quoad inducendam conditionem, ita ut sensus sit, quod sicut stipulatio conditionalis est concepta sub illa formula, *Si volueris*; ita etiam si concipiatur sub illa, *Cùm volueris.* Cæterùm cùm agitur de imponenda obligatione in personam hæredis, aut promissoris, multùm interest; nam in conditione, *Si volueris*, tota dispositio pendet ex voluntate ipsius, cui imponitur; in conditione verò, *Cùm volueris*, sola temporis adjectio ex ipsius voluntate pendet: unde consequens huic doctrinæ est, legatum relictum, *cùm volueris hares*, intercidere, si legatarius decedat antequam hæres constituat se velle, nec ad legatarii hæredes transmitti, quasi in diem incertum relictum, *ex l. dies incertus, l. hares* 79. *in principio, ff. de condit. & demonstr. l.* 4. *ff. quando dies legati*: ex diverso, si ipse hæres decedat antequam præstare se velle dicat, tunc ejus hæres legatum solvere cogitur, *dicta l. fideicommissa* 11. §. *hoc autem, dicta l. uxorem* 41. §. *Scævola, ff. de legat.* 3. *l. servos* 20. *ff. de manumiss. testam.* quod favore ultimarum voluntatum receptum esse, notarunt Acosta *lib.* 2. *selectarum, cap. ult. num.* 8. Menochius *lib.* 4. *præsumpt. cap.* 90. & *in l. ult. ff. qui sine manumissione*, docetur quod si servus venditus sit, ut manumittatur cùm emptor voluerit, moriente emptore libertas servo competit. Nec huic doctrinæ obstat textus *in l. consessimis* 46. §. *ultimo, ff. de verb. oblig.* ubi Paulus scribit, hanc stipulationem, cùm promissor voluerit, ita inutilem esse, si antequam ipse constituat se velle, decedat; nam omissis solutionibus traditis à Bartolo *ibi*, Jasone *num.* 11. Acosta *dicto cap. ultimo*, Roberto *lib.* 2. *recept. cap.* 12. Hothomano *lib.* 1. *observ. cap.* 8. Sarmiento *lib.* 2. *selectarum, cap.* 6. *num.* 14. dicendum est, textum illum procedere in contractu stricti juris, in quo propter verborum rigorem ita demùm videtur promissor obligari, si vivus declaret se velle; quod secus est in contractu oneroso, de quo *in dicta l. ultima*; cùm credatur eam fuisse contrahentium

6. De legato relicto in voluntatem hæredis.

hentium intentionem, ut emptor omninò libertatem ſervo præſtaret, tantumque tempus præſtationis illius arbitrio relictum eſſe: unde dum velle poteſt, expectatur; ubi verò mors intercedit, quia ceſſat voluntas, in ultimo vitæ ſpiritu incipit libertas competere: etiam etſi in meram, & apertam hæredis voluntatem legatum relinqui non poſſit, tamen in obliquam, & ejus arbitrium relinqui valet, quia non de libero hæredis arbitrio, ſed de arbitrio boni viri ſenſiſſe teſtatorem creditur, quo modo aliqui accipiunt textus *in l. ſi Seio 75. §. ultimo, verſ. Proinde, ff. de legat. 2. l. Lucius 14. ff. de fideicommiſſ. libert.* Sed de his infrà agemus.

7. EXPONITUR L. FIDEICOMMISSARIA 46. ff. DE FIDEICOMMISS. LIBERT.

His tamen valde refragatur textus *in l. fideicommiſſaria 46. ff. de fideicommiſſ. libert.* ubi apertè docetur, valere libertatem ſervo relictam, ſi hæres voluerit, cùm contrarium dicendum eſſet, juxta ſuprà tradita, & ibi Ulpianus ipſe agnovit *in verſ. Quod ſit.* Quare aliqui docuerunt, Ulpianum ſe ipſum correxiſſe, & quod in principio propoſuerat, in ſequenti verſiculo mutaſſe. Nec diſſimilis omninò eſt interpretatio Connani, qui *libro 10. comment. cap. 6.* interrogativè legit textum illum uſque ad verſiculum, *quod ſi ita.* Sed his omiſſis ſententiis, Cumanus *in l. illa 32. numero 12. ff. de hæred. inſtit.* cui ſubſcribit Coſta *lib. 1. ſelectarum, cap. 22. num. 1.* exiſtimat textum *in dicta l. fideicommiſſaria 46. in principio*, accipiendum eſſe de fideicommiſſaria libertate, quam Ulpianus affirmat valere ſub conditione ſi hæres voluerit; verſiculum autem, *quod ſic*, accipiendum eſſe de libertate directa, ut indicant illa verba, *Stichum liberum eſſe volo*; & hanc inutilem eſſe ſub conditione, *ſi voluerit.* Cujus differentiæ illam rationem affert Coſta, quod in libertate fideicommiſſaria hæres jura patronatus conſequitur, *§. qui autem, Inſtit. de ſingulis rebus.* Quâ de causâ facilè creditur, hæredem libertatem præſtaturum: quæ ratio ceſſat in directa libertate. Quam Cumani interpretationem, etſi plerique impugnent, acriter defendit Acoſta *ubi proximè*, diſtinguens inter libertatem valere, & libertatem deberi: atque ita exiſtimat libertatem fideicommiſſariam ſub conditione, *ſi hæres voluerit*, valere quidem, non tamen deberi, quouſque hæres conſtituat ſe velle: quo caſu incipiet deberi, implerâ ſcilicet conditione; & in hoc caſu explicandum eſſe affirmat, quod Ulpianus *in dicta l. fideicommiſſaria 46. in principio* ait, pendere ex nutu hæredis; directam verò libertatem, ſi hæres voluerit, non ſolùm non deberi interim dum hæres non conſtituit ſe velle; ſed nec valere, etiamſi hæres ſe velle declaret, quaſi ab initio hujuſmodi legatum omninò inutile ſit. Sed quamvis hæc Coſtæ ſententia ſubtilis ſit, everti tamen videtur ex traditis à Sarmiento *dicto lib. 2. ſelectarum, cap. 6. num. 15.* quare alii aſſeruerunt, Ulpiani ſententiam *in dicta l. fideicommiſſaria 46. in princip.* cum duobus verſiculis ſequentibus, non aliam eſſe, quàm affirmare, valere libertatem collatam in voluntatem hæredis, legatarii, vel tertii, ſi modò voluntas in vim conditionis accipiatur, quaſi ille verſiculus, *quia conditio*, ad omnes tres caſus præcedentes referatur: quod verò ſubjicit in verſiculo, *quod ſi ita*, ſic accipiendum eſt, ut ſi non in vim conditionis hæredis voluntas accipiatur, ſed in plenum ejus arbitrium conferatur, tunc etiam libertas inutilis ſit. Nec obſtabit ſi objicias, legatum in hæredis arbitrium etiam in vim conditionis collatum non conſiſtere, *ex dicta l. 43. §. legatum.* Quia reſponderi poteſt, id locum non habere jure ſingulari in libertate fideicommiſſaria, de qua in principio ipſius textus, quod innuere videtur Ulpianus in illis verbis: *Quamvis nihil aliud*, &c. & evincitur ex ratione legis *ſub hac 7. ff. de obl. & act.* quæ ratio ceſſat in libertate fideicommiſſaria; cùm enim libertas pietatis causâ relicta ſit, facilè intelligi poteſt, hæredem præſtare velle, argumento legis *cum hi 32. §. mulier, ff. de condict. indeb.* Item ex alia ratione, de qua Acoſta *ubi ſuprà*. Aliter Accurſius in eodem textu, verbo *quod ſi ita*, reſpondet, dum ait in initio illius textus tantùm proponi libertatem dari poſſe ita, *Hæres ſi voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum manumittas.* Sed non affirmari libertatem ita datam valere, uſque ad verſiculum, *quod ſi ita*, ubi Ulpianus expreſsè reſpondet, libertatem ita relictam non valere. Hæc tamen Accurſii expoſitio ſuſtineri non poteſt: tum quia divinatoria eſt; tum etiam, quia ſi libertas inutiliter datur per illam formulam, *ſi hæres voluerit*, conſonum non erit affirmare in principio ipſius legis poſſe de eo dubitari. Sed his ſolutionibus omiſſis, pro hujus textus expoſitione, & aliorum, in quibus de fideicommiſſis agitur, exiſtimabam, quod licèt legata ex nutu & mera voluntate hæredis pendere non poſſint, nec in ejus voluntatem relinqui, tamen fideicommiſſa eo modo relicta, ut ex nutu mero hæredis pendeant, valere ex eo, quia in fideicommiſſis non militat ratio ſuprà adducta, nec deducta *ex dicta l. illa inſtitutio*; imò potiùs juxta primævam naturam ipſorum, ſolutio eorum pendet ex nutu & voluntate hæredis, *princip. Inſtit. de fideicommiſſ. hæredit.* & licèt Imperator Auguſtus impoſuerit neceſſitatem hæredibus ſolvendi ea, ut in eodem textu infertur, atque ita exæquata fuerint legatis, *l. 1. ff. de legat. 1.* tamen teſtator expreſsè ea relinquendo in meram voluntatem hæredis, fideicommiſſa reponit in priſtinam naturam, nec eorum ſubſtantiæ aliquid contrarium diſponit; tantùm enim remittit neceſſitatem ab Imperatore Auguſto impoſitam, nec contra ipſius Imperatoris conſtitutionem diſponit, ſed ejus beneficio non utitur, apponendo conditionem, *ſi hæres velit.* Quare cùm naturæ fideicommiſſi non repugnet, immò conſonum ſit, ut ex nutu, & voluntate hæredis pendeat, ideò licèt legatum in voluntatem meram hæredis poni non poſſit, fideicommiſſum tamen ita relinqui valet, ut ex ejus nutu pendeat, ut *in dicta l. fideicommiſſaria 46.* in cujus principio ait Ulpianus: *Fideicommiſſaria libertas ita poteſt dari: Hæres ſi voluerit, fidei tuæ committo, ut Stichum manumittas; quamvis nihil aliud teſtamento poteſt valere ex nutu hæredis.* Ubi notanda ſunt illa verba, *Ex nutu hæredis*, quæ propriam, & antiquam fideicommiſſorum conditionem redolent; & tunc rectè ait Conſultus, ultra fideicommiſſa nihil aliud ex nutu hæredis pendere poſſe. Proſequitur Ulpianus *in §. 1.* & ait: *Planè & ſi ita, Si Stichus voluerit, poteſt ei libertas inſcribi.* In quo §. agit de voluntate ipſius manumittentis; nam ſicut filius invitus non emancipatur, *l. penult. C. de emancipat. liber.* Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 25.* ita nec ſervus invitus manumittitur. Quare legimus aliquos ſervos repudiaſſe libertatem ſibi relictam, quorum exempla referunt P. Faber *in regula Invito, ff. de regul. juris*, Fornerius *lib. 4. rerum quotid. cap. 3. per totum*; & ita ſicut legatum relinqui poteſt, ſi legatarius voluerit, ita & libertas, ſi Stichus velit. In §. 2. ait Ulpianus: *Sed ſi ita ſcriptum ſit: Si Seius voluerit, Stichum liberum eſſe volo,*

mihi videtur posse dici, valere libertatem, quia conditio potiùs est: quemadmodum si mihi legatum esset, si Titius in Capitolium ascenderit. In quibus §§. mutat speciem, non solùm cùm libertas in tertii voluntatem relicta est, sed etiam incipit agere de libertate directò relicta, ibi: *Liberum esse volo.* Et licèt in eo casu videbatur dicendum, libertatem non valere, quia erat relicta in meram tertii voluntatem, ut de aliis legatis statim dicemus; tamen contrarium docet Ulpianus, quia favor libertatis hoc evincit, ut quemadmodum legatum relictum sub conditione, *Si Titius in Capitolium ascenderit*, valet, quia creditur illum ascensurum in Capitolium pietatis causâ, seu sacrificandi gratiâ, & ita legatum valiturum ipso ascendente in Capitolium; ita præsumitur favore libertatis Titium, in cujus voluntatem illa relicta est, optaturum potiùs ut servus ad libertatem perveniat, quàm ut sub duræ servitutis jugo permaneat. Et licèt in aliis actibus conditio illa non aliter adimpleri possit, quàm si Titiùs sciens animo implendi impositam conditionem declaret, ideoque vitietur dispositio, *dicta l. si ita* 65. §. *illi si volet*, *ff. de legat.* 1. tamen ne libertates pereant, jure singulari receptum est, ut in illa conditione, si Titius voluerit, voluntas Titii non consideretur ut causa efficiens dispositionis, sed ut quælibet alia conditio casualis, similis illi, si Titius in Capitolium ascenderit. Et quemadmodum illa impletur, sive sciens, sive ignorans Titius Capitolium ascendat; ita quoque & illa, *Si voluerit*, adimpletur, quomodocunque constet, Titium voluisse, sive sciat, sive ignoret conditionem. Quâ expositione admissâ, facilè eo casu sustinetur libertas, cùm tunc dispositio ex sola voluntate testatoris perficiatur, & conditio effectum tantùm dispositionis, sicut cæteræ conditiones, suspendat. Tandem *in* §. 3. retentâ eadem specie libertatis directæ, ait Ulpianus, quod si ita scriptum sit: *Si hæres voluerit*, non valebit, libertas videlicet directa, quia in voluntatem hæredis legatum, aut libertas directò poni non potest, ex ratione suprà expensa. Nec obstabit si dicas, etiam ob favorem libertatis eandem interpretationem hujus conditionis, *si velit*, admitti debere, sive apponatur in persona hæredis, sive in persona tertii: sed in persona tertii non vitiat libertatem, imò interpretatur ita ut valeat: ergo & in persona hæredis. Nam respondeo, quod licèt illa interpretatio admittatur favore libertatis, quando confertur in libertatem tertii, non obstante regulâ dictæ legis illa institutio; non tamen admittitur quando confertur in voluntatem hæredis, quia eo casu non solùm obstat dispositio dictæ legis *illa institutio*; sed altera, quæ non minorem vim habet, nempe quod non potest in voluntate debitoris esse, an debeat, *dicta l. utrum*, §. *cùm quidam*, *de rebus dubiis*: contra quam regulam impossibile erat, quod legatum valeret, & sic licèt in tertii voluntatem tacitam, & velatam conferri legatum possit, in voluntatem tamen hæredis inutiliter confertur: unde cùm libertatis fideicommissariæ naturæ contrarium non sit, ut pendeat ex nutu hæredis, ideò fideicommissaria libertas ita relicta, *Si hæres voluerit*, valet; directa verò non valet.

8. EXPLICATUR L. LUCIUS 14. FF. DE FIDEICOMMISS. LIBERT.

Quâ distinctione admissâ inter legata, & fideicommissa, exponendus est textus *in l. Lucius* 14. *ff. de fideicommiss. libert.* ubi libertas per fideicommissum relicta fuit sub ea conditione, si hæredi placeret. Et docet Modestinus, libertatem valere. Cujus textus difficultatem ut DD. communiter dissolvant, affirmant textum illum esse accipiendum non de libero hæredis arbitrio, sed de arbitrio hæredis, quasi boni viri; quo modo legata in hæredis arbitrium relinqui possunt, *l. si sic* 75. *in principio*, *ff. de legat.* 1. *l. fideicommissa* 11. §. *quamquam*, *ff. de legat.* 3. idque significare docent verbum, *Placet*, quo utitur Modestinus, ut notarunt *ibi* Bartolus, Albericus, & Gothofredus. Sed hæc interpretatio præterquam aliena est à verbo *Placet*, quod simplicem & absolutam voluntatem exigit, non regulatam juxta boni viri arbitrium, apertè convincitur *ex l. cùm proponas* 8. *C. de fideicommiss. libert.* ubi docetur in eadem specie servum libertatem non consequi, refragante uxore hærede instituta, cùm libertas relicta esset, si uxori placuisset. Et licèt ut hanc difficultatem effugiant Accursius, & alii, quos laudat, & sequitur Caldas *de nominatione*, 1. *p. quæst.* 5. *num.* 18. exaudiendum esse dicant textum illum adjectâ particulâ *maximè*, vel cùm uxor justam contradicendi causam habuit, *ex l. servos* 20. *ff. de manumiss. testament. l. cùm pater* 77. §. *rogo*, *ff. de legat.* 2. hoc tamen quàm alienum sit ab ejus textus littera, facilè quilibet agnoscet. Unde existimabam, ex prædicta differentia legatorum, & fideicommissorum, explicandum esse textum *in dicta l. Lucius* 14. nam cùm loquatur de fideicommissaria libertate, potuit relinqui in voluntatem hæredis, & ex ejus nutu pendere, juxta naturam fideicommissorum, & ita eo renuente, libertatem non competere, *ex dicta l. cùm proponas.*

9. EXPLICATUR L. FIDEICOMMISSA 11. §. FIDEICOMMISSUM, DE LEG. 3.

Ex suprà traditis exponendus etiam textus est *in l. fideicommissa* 11. §. *si fideicommissum*, *ff. de legat.* 3. qui valde difficilis est ex eo, quod verba illa, *Nisi hæres meus voluerit*, in effectu significant, si hæres voluerit; nam cùm prædicta formula habeat in se duplicem negationem, unam inclusam in dictione *nisi*, & alteram in verbo *noluerit*, affirmativæ æquipollet, *l. duobus* 257. *ff. de verb. signif. l. quibus* 40. §. *quidam*, *ff. de condit. & demonstr.* Costa *lib.* 1. *selectarum*, *cap.* 24. Unde textus ille probat, in voluntatem hæredis legatum conferri posse, contra hucusque tradita. Cujus textus interpretatio ea communis est, quod in ejus specie conditio non fuit adjecta substantiæ legati, sed resolutioni; nam legatum purum est, ademptio verò conditionalis, posita in voluntatem hæredis: ita Bartolus *in l.* 1. *de legat.* 2. *oppos.* 3. asserens legatum poni posse in voluntate hæredis extinctiva, non verò substantiva, quem sequuntur *in dicta l.* 1. Baldus *num.* 4. Alciatus *num.* 9. Peralta *num.* 57. Panormitanus *in præsenti*, *num.* 9. Covarruvias *n.* 10. Sed refellitur interpretatio hæc ex eo, quod sicut præstatio legati non potest pendere ex voluntate hæredis, *dicta l. Senatus*, §. *legatum*, *de legat.* 1. ita nec ipsius ademptio, *l. legata* 14. §. *quibus*, *ff. de adimend. legat.* docent Jason *num.* 2. Baldus *num.* 11. *in l. captatorias*, *C. de testament. milit.* Deinde quia etsi contractus, qui sub conditione resolvuntur, puri censeantur, *l.* 2. *ff. de in diem adject.* tamen legata, quæ sub conditione adimuntur, sub contraria conditione data intelliguntur, *dicta l. legata*, *vers. Nam purè*, *l. legatum* 10. *ff. de adimend. legat. dicta l. quibus* 40. §. *quidam*: unde legatum ademptum sub conditione si hæres noluerit, censetur datum sub contraria, si voluerit, & per consequens valere non debet. Omissâ ergo hac solutione veriùs dicendum est, textum illum non loqui de legatis, ut voluit Cujacius; sed potiùs de fideicommisso, ut constat ex illis verbis: *Sic fideicommissum*; & ibi: *Quasi conditionale fideicommissum est.* Cùm ergo juxta supià tradita fideicommissum in voluntatem hæredis poni possit, & ex

ejus

ejus nutu pendere, rectè Ulpianus docuit, valere fideicommiſſum ita relictum, *Niſi hæres meus noluerit.* Nec obſtabit ſi inſtes ex eadem lege, *in §. quamquam*, ubi Ulpianus docere videtur, fideicommiſſum in voluntatem hæredis conferri non poſſe; nam ſi rectè verba illius textus expendantur, non affirmant fideicommiſſum in voluntatem hæredis collatum non valere, ſed potiùs non deberi, ut conſtat ex illis verbis: *Quanquam autem fideicommiſſum ita relictum non debeatur, ſi voluerit, &c.* Quibus ſignanter uſus fuit Ulpianus; quia licèt tale fideicommiſſum valeat, cùm tamen ex nutu hæredis pendeat, *dicta l. fideicommiſſaria* 46. non poteſt dici deberi, & quod ab hærede poſſit extorqueri. Illuſtrant textum illum Robertus *lib. 2. ſentent. cap.* 10. Menchaca *de ſucceſſ. progreſſ. §. 27. num.* 26. Padilla *in l. 1. de legat. 2. num.* 51. Petrus Faber *in l. in perſonam* 22. *§. 1. ff. de reg. juris*, Oſualdus *lib.* 8. *Donelli, cap.* 15. *littera K.* Poteſt etiam non inſubtiliter textus *in dicto §. ſic fideicommiſſum*, explicari, ſi obſervemus quod regulariter dictio *niſi*, eſt exceptiva, ponens contrarium præcedentium, *l. 2. §. finali, ff. de cuſtodia reorum*: unde verba illa, *niſi hæres meus noluerit*, non æquipollent illi conditioni, *ſi hæres meus voluerit*; quia illa conditio, *niſi*, indicat negativam *non*, & affirmativam *ſic*; quæ affirmativa dictio conditionem exprimit pro oratione ſequenti; negativa verò reſpicit, & determinat præcedentem orationem: & ita cùm illæ duæ negationes extent ſupra diverſa, & determinent diverſa, non producunt affirmativam, *l. 2. ff. de in jus vocando, l. ſi verò, §. de viro, ff. ſolut. matrim.* Æquipollet ergo tantùm illi conditioni, *ſi hæres meus non contradixerit*; vel, *niſi hæres meus declaraverit ſe nolle*; ac per conſequens valet, quia quod dicimus, legatum poni non poſſe in hæredis voluntatem, eo caſu procedit, quo legatarius nullo modo poteſt conſequi legatum, niſi hærede volente, & voluntatem ſuam exprimente, *dicta l. Senatus, §. legatum*: at in ſpecie dicti §. *ſic fideicommiſſum*, legatarius poteſt conſequi legatum, nulla præcedente voluntate hæredis; non enim ejus voluntas deſideratur, ut legatum valeat, ſed ejus contradictio, ut non ſubſiſtat; unde ſi hæres ſimul ac adierit hæreditatem, furere incipiat, & in furore deceſſerit, fideicommiſſum omninò debetur; quia nolle non potuit, ut *in l. 2. §. finali, ff. ſolut. matrim.* Rurſus ſi hæres decedat, nullâ factâ contradictione, quia non apparet de contraria voluntate, legatarius conſequitur legatum, ut *ex l. quam* 7. *in princip. ff. de peculio*, deducunt Coſta *lib. 1. ſelect. cap.* 24. Sarmient. *lib. 2. ſelect. cap. 6. num.* 20. Adjecit inſuper Ulpianus *in dicto §. ſic fideicommiſſum*; quaſi conditionale fideicommiſſum eſſe, quia ſecundùm verba non eſt conditionale, intrinſecus tamen redditur conditionale ex hæredis contradictione. Difficilior tamen eſt mens ejuſdem Ulpiani in illis verbis: *Et primam voluntatem exigit*; ut notavit Cumanus *ibi.* Omiſſis tamen his, quæ vulgò circumferuntur, obſervo quod licèt hæc conditio, quæ quodammodo eſt negativa, debeat habere tractum ſucceſſivum uſque ad mortem hæredis, *l. quicquid* 99. *§. fin. ff. de verb. oblig.* intrinſecus tamen, inſpectâ convertibili, ſeu æquipollenti, eſt affirmativa conditio, conſiſtens in poteſtate hæredis, atque ita adimplenda eſt protinus, ubi aditâ hæreditate interpelletur per legatarium, argumento legis 1. *§. item* 8. *ff. ad legem Falcidiam*, juncta lege *ſi penu* 24. *ff. quando dies legati*; & ideò talis conditio exigit, & deſiderat neceſſariò primam voluntatem, quia protinus ubi dicit ſe nolle, non poteſt ampliùs velle, *l. apud* 20. *ff. de optione legat.* vel ſi interpellatus nolit dicere ſe velle, aut nolle, habebitur pro volente, ex ratione, aut regula legis *jure civili* 24. *ff. de condit. & demonſtr.*

10. De legato in voluntatem tertii relicto.

Succedit ultimus caſus, cùm teſtatoris diſpoſitio in extranei voluntatem confertur. Et quidem in expreſſam voluntatem conferri non poſſe, probatur expreſsè *in dicta l. illa inſtitutio*, & aliis ſuprà adductis: illuſtrant Cujacius *in l. Senatus* 43. *§. legatum, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. c. 15.* Rodericus Suarez *de captatoria voluntate, num. 1.* Fachineus *lib. 1. controverſ. cap.* 58. Duarenus *ad tit. de hared. inſtit. cap. 3. verſ. 6.* Sarmient. *lib. 2. ſelectarum, cap. 6.* Corraſius *lib. 5. Miſcel. cap. 13.* Coſta *lib. 1. ſelect. cap.* 21. Carpio *de execut. lib. 2. per totum*, Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 25.* in velatam verò relinqui poſſe, ut ſi Titius in Capitolium aſcenderit; quia eo aſcendente purificatur conditio, & ignorans, aut renuens poteſt aſcendere. Sed tunc obſtat difficilis, licèt vulgò notus, Ulpiani locus *in l. 1. ff. de legat. 2.* in illis verbis: *In arbitrium alterius conferri legatum veluti conditio poteſt; quid enim intereſt, ſi Titius in Capitolium aſcenderit, mihi legetur, an ſi voluerit.* Ex quibus deducitur, poſſe legatum in alterius voluntatem abſolutè conferri: igitur quia ultima diſpoſitio in extranei arbitrium poni poteſt. Cui difficultati variè occurrunt Donellus *dicto cap. 15. & in l. 43. ff. de verb. oblig.* Connanus *lib. 10. comment. cap. 16. num. 3.* Cujacius *lib. 1. obſerv. cap. 2.* Robertus *lib. 2. ſentent. cap. 11.* Charondas *lib. 1. veroſimil. cap. 21.* P. Faber *in l. 22. ff. de R. I.* Et communis ſententia eſt, ut arbitrium à mera voluntate diſtinguatur; nam legatum relictum, ſi Titius voluerit, non valet, quia in meram Titii voluntatem confertur, *dicta l. illa* 32. *l. ſi quis Sempronius* 68. *ff. de hared. inſtit. l. utrum* 7. *§. cùm quidam, ff. de rebus dubiis, l. nonnunquam* 32. *ff. de condit. & demonſtr.* relictum autem ſub ea conditione, ſi Titius arbitratus fuerit, conſiſtit, quia non in meram voluntatem, ſed in arbitrium confertur, *l. ſi ſic legatum* 75. *in princip. ff. de legat. 1. l. fideicommiſſa* 11. *§. quamquam, de legat. 3.* cujus diſtinctionis ratio ex eo proficiſcitur, quod quando legatum ponitur in mera Titii voluntate, omninò pendet ab ejus diſpoſitione; nam & ſi injuſtè dixerit, ſe nolle legatum præſtari, ejus voluntati ſtandum eſt, poteſtque iniquum æquo præferre, *l. cùm quidam* 24. *ff. de legat. 1.* Cæterùm cùm ponitur legatum in arbitrio tertii, non tam pendet ab ejus voluntate, quàm ab arbitrio boni viri, & ad idem recurritur, ſi malè, & injuſtè fuerit arbitratus; idque expreſsè Ulpianus docet *in dicto §. quamquam*, ibi: *Non enim plenè arbitrium voluntatis hæredis dedit, ſed quaſi viro bono.* Et *in dicta l. ſi ſic legatur*, ibi: *Quoniam quaſi viro potiùs bono, ei commiſſum eſt, non in meram voluntatem hæredis collatum.* Agnovit Alfonſus noſter *in l. 29. tit. 9. partit. 6.* ibi: *Si entendiere mi heredero, è en albedrio de mi heredero, vale la manda que aſſi fue dexada.* Et ibi: *Mas ſi el teſtador dixeſſe, mando à Fulano de mil maravedis, ſi quiſieſſe tal home, no valdria tal manda, porque es fecha à uno, è es pueſta ſeñaladamente en albedrio de otro*: ubi Gregorius, & Covarruvias *in præſenti*, Donellus *d. lib. 8. cap. 15.* ubi Oſualdus *littera F*: arbitrari enim in hac parte non eſt velle, ſed re perpensâ à viro bono dicere, quid ſit æquum, & voluntati teſtatoris magis conſonum. Donellus *dicto cap. 15.* Cujacius *lib. 2. obſerv. cap. 2.* Sed hæc diſtinctio licèt vera ſit, non tamen convenit Ulpiano *in dicta l. 1.* ſiquidem de legato non in arbitrio, ſed in voluntatem relicto loquitur, ut colligitur ex verſiculo, *quid enim*; ubi

Ulpianus

Ulpianus rationem illius generalis ſententiæ, quod in arbitrium alterius conferri poteſt, confirmat exemplis, quæ ad meram voluntatem pertinent; nam hæ conditiones, *ſi in Capitolium aſcenderit*, & *ſi voluerit*, non dependent ab arbitrio boni viri, ſed à mera, & ſimplici voluntate, *dicta l. cum quidam*, *l. ſi quis Sempronium*. Nec obſtat verbum illud, *arbitrium*; nam licèt mentio arbitrii à teſtatore facta pro boni viri arbitrio accipiatur, *dicta l. ſi ſic legatum*, *dicto §. quamquam*; tamen Juriſconſulti eo verbo utuntur in ſuis reſponſis pro nuda & ſimplici voluntate, *dicta l. illa* 32. *dicta l. utrum* 7. *§. cum quidam*. Quare hac omiſsâ ſententiâ, & aliâ Rogerii, quam ſequuntur Donellus *dicto lib.* 8. *cap.* 15. ubi Oſualdus *littera P*, dicendum eſt, Ulpianum *in dicta l.* 1. docere voluiſſe, in meram voluntatem tertii legatum conferri per modum conditionis quandoque poſſe, quod evenit in conditione, *Si Titius in Capitolium aſcenderit*, quæ licèt pendeat à mera Titii voluntate, non tamen vitiat legatum, *dicta l. ſi quis Sempronium*, *d. l. nonnunquam*; & ut oſtenderet, talem conditionem in meram voluntatem conferri, ſubjicit, nihil intereſſe inter illam conditionem, & hanc, *Si Titius voluerit*, quoad voluntatem ſcilicet; quia utroque caſu in voluntatem Titii legatum poſitum videtur; unde deducitur, mentem Ulpiani fuiſſe æquiparare ſolùm has conditiones quoad legandi modum, non quoad validitatem; nam quoad hoc conſtat diverſas eſſe, *dicta l. ſi quis Sempronium*, *dicta l. ſi ſic*, *dicta l. nonnunquam*. Præſenſerunt *in dicta l.* 1. Cumanus, & Socinus; ex qua doctrina illud deducitur, quod licèt communis diſtinctio inter arbitrium, & meram voluntatem vera ſit, tamen non convenit deciſioni textus *in d. l.* 1.

EXPONITUR L. SENATUS, §. LEGATUM, ff. DE LEGAT. 1.

Adhuc ſuprà traditis obſtat textus *in l. Senatus* 43. *§. legatum*, *ff. de legat.* 1. in illis verbis: *Legatum in alienam voluntatem poni poteſt, in hæredis non poteſt*. In quibus apertè docetur, teſtatoris diſpoſitionem in extranei voluntatem conferri poſſe. Decius *in l. captatorias*, *num.* 9. *C. de teſtam. milit.* verba illa interpretatur ita, id eſt in alieno arbitrio boni viri, juxta proximè adducta. Sed hæc interpretatio non poteſt admitti: tum quia non convenit verbis illis, *in aliena voluntate*: tum etiam ex illis, *in hæredis non poteſt*; quæ non procederent ſi priora de boni viri arbitrio intelligerentur, cùm in arbitrium etiam hæredis, quaſi boni viri, legatum conferri poſſit. Cæterùm ſi ſic legatum, vel fideicommiſſum ſit relictum, ſi æſtimaverit hæres, ſi comprobaverit, ſi juſtum putaverit, legatum ſubſiſtit; quoniam quaſi viro potiùs bono commiſſum eſt. Alii docuerunt, textum *in dicto §. legatum*, intelligendum eſſe de aliena voluntate tacita, velata, & conditionali, in quam conferri legatum poteſt, veluti ſi Titius voluerit. Ita ſenſerunt Connanus *lib.* 10. *comment. cap.* 6. *num.* 3. Zaſius *in dicto §. legatum*, Covar. *in præſenti*, *num.* 8. Sed hæc interpretatio difficilis etiam redditur ex eo, quod ſi prior pars dicti §. *legatum*, accipiatur de legato relicto in extranei voluntatem tacitam, & velatam, falſa redditur ſecunda pars, ubi docetur, in voluntatem hæredis legatum conferri non poſſe, cùm potiùs in hæredis voluntatem tacitam, & velatam utiliter conferatur, *l.* 3. *ff. de legat.* 2. probat Robertus *lib.* 2. *ſentent. cap.* 10. Quare his omiſſis ſententiis, & aliis traditis à Genoa *in conciliat. legum*, *fol.* 376. dicendum eſt cum Accurſio *ibi*, verba illa, *aliena voluntate*, exeudienda eſſe de legatario, qui alienus dicitur reſpectu hæredis, argumento textus *in l.* 1. ubi Gloſſa *verbo Extraneo*, *ff. de Carbon. edict.* unde cùm legatum validè relinquatur in voluntatem legatarii apertam, reſtè in eo textu docetur, in ejus voluntatem legatum poni poſſe, in hæredis non poſſe. Etiam juxta ſuprà traditas diſtinctiones exponendi ſunt textus *in l. penult. §. ſi patroni*, *ff. de bonis libert. l. ſi qui* 13. *ff. de acquir. hæredit. l. autor* 23. *ff. de teſtam. tut. l. Theopompus* 14. *ff. de dote præleg.* junctis Oſualdo *lib.* 25. *Donelli*, *cap.* 5. *littera B*, Amaya *in l.* 2. *C. de jure fiſci*, *l. Pamphilo* 10. *l. filium* 21. *ff. de option. legat.* cum Larreategui *lib.* 5. *ſelectarum*, *cap.* 3. *l.* 5 *ff. de alimen. legat. l. cum tale* 77. *§. ſi Titio*, *l. pater* 101. *ff. de condit. & demonſt. l. rogo*, *l. ſi uxori*, *ff. quando dies legat. l. Thais*, *§.* 1. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. ſervus* 20. *ff. de manumiſſ. teſtam.* junctoque Cujacio *ibi*, *tract.* 1. *ad Afric. l. finali*, *C. commun. præd.*

RATIO TERTIA PRIMA HUJUS TEXTUS INTERPRETATIO.

Ex hucuſque ita diffusè traditis apparet difficultas præſentis textus, dum in eo Innocentius III. ait, eum qui extremam voluntatem ſuam in alterius diſpoſitionem commiſit, non videri decedere inteſtatum. Cujus deciſionis difficultatem variè explicant repetentes hîc, & alii laudati à Cenedo *collect.* 67. *ad Decretales*, Tiraquel. *privil.* 64. *pia cauſa*, Petro Gregorio *lib.* 42. *ſyntagmatum*, *cap.* 2. *num.* 4. Caſtillo *lib.* 2. *controv. cap.* 6. Fachineo *lib.* 5. *controverſ. cap.* 57. Sarmient. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 6. *num.* 33. Peregrino *de fideicommiſſ. art.* 33. *à n.* 66. Fabro *de error. decad.* 51. *errore* 4. *&* 5. Ægidio *in l.* 1. *p.* 6. *§.* 1. *à num.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* P. Bayo-Arroyo *in repetit. ad hunc textum*: & Antonius Auguſtinus adeò gravem eam agnovit, ut aliis explicandam reliquerit *lib.* 4. *emend. cap.* 5. Sed ut ab antiquioribus incipiamus, Gloſſa *hîc*, *verbo Diſpoſitionem*, exiſtimat benignè contra juris civilis regulas procedere præſentem deciſionem, ut *in cap. cùm eſſet*, *hoc tit.* Innocentius verò, cui ferè omnes antiquiores hîc ſubſcribunt, teſte Covarruvia *num.* 13. Peralta *in rubric. de hæred. inſtit. num.* 22. Mancino *genial. cap.* 110. exiſtimat, ideò hîc teſtamentum valere, quia teſtator committendo voluntatem ſuam alienæ diſpoſitioni, tacitè intelligitur eum hæredem inſtituiſſe, ut bona ſua inter pauperes, vel in alios pios uſus diſtribuat. Quæ interpretatio ſuſtineri non poteſt, cùm omninò divinatoria ſit. Aliam ſolutionem affert Sarmientus *dicto cap.* 6. *num.* 36. ſcilicet captatorias inſtitutiones jure canonico permiſſas eſſe, & de his Innocentium in præſenti eſſe accipiendum. Sed hæc interpretatio in pluribus peccat. Primò, quia verius eſt, diſpoſitionem in alterius voluntatem collatam, captatoriam non dici, nec ad Senatuſconſultum, quo captatoriæ voluntates improbantur, pertinere; nam captatoria diſpoſitio illa dicitur, in qua quis alterius hæreditatem captat, ſive aucupatur, veluti: *Titium hæredem inſtituam*, *ſi me hæredem inſtituerit*; ut *in l.* 1. *ff. de his quæ pro non ſcriptis*, Harmenopulus *lib.* 5. *promptuarii*, *tit.* 8. quod & ipſa nominis origo, ſeu vocis ſignificatio oſtendit; nam captatoria dicitur à verbo captare, quod eſt aucupari, ut *in l.* 1. *ff. ſi quis aliquem teſtari*, ibi: *Qui dum captat hereditatem legitimam.* Et *in l. ſi majores*, *C. de tranſact. §. manet*, *Inſtit. de ſocier.* explicant Antonius Auguſtinus *lib.* 4. *emend. cap.* 15. Alciatus *lib.* 2. *parerg. cap.* 51. Cujacius *ad titulum Inſtit. de ſocier.* & *lib.* 16. *obſerv. cap.* 11. Corraſius *lib.* 5. *Miſcel. cap.* 13. Duarenus *ad tit. de hæred. inſtit. cap.* 3. *&* 7. Prateius, Briſſonius, Calvinus *verbo Captatoria*, Guibertus Coſtanus *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 7. Coſta *lib.* 1. *ſelectarum*, *cap.* 21. *num.* 7. Sarmient. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 4. Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 19. Faber *de error. decade* 51. *error.* 4. Pinellus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 10. in qua juris parte obſervandi ſunt textus *in l.* 34. *C. de tranſact. l. adeo* 59.

ff. pro

ff. pro ſocio, l. filius 114. §. *ut haredem, ff. de legat.* 1. *l. ſtipulatio* 61. *ff. de verb. oblig. l. licèt, C. de pactis, l. uxori* 41. §. *ejus. ff. de legatis* 3. *l. ex facto* 17. *in princip.* & §. 3. *ff. ad Trebellianum, l.* 3. §. 3. *ff. de aliment. legat. l. teſtamento* 11. & *l.* 14. *ff. de condit. inſtit. l.* 19. *ff. de injuſto rupto, l.* 11. §. 21. *l.* 41. §. *etiam* 8. *l.* 68. §. 1. *ff. de hared. inſtit.* & hujuſmodi captatoriæ inſtitutiones, nec in teſtamentis militum ſuſtinentur, *dicta l. captatorias* 11. *C. de teſtam. milit.* nam licèt in eis juris civilis ſolennitates remittantur, *l.* 1. *ff. de teſtam. milit.* non tamen remittuntur ea, quæ ad honeſtatem, & bonos mores pertinent, *l. ſi à milite* 30. §. *edictum, ff. de milit. teſtam.* ex qua ratione nec jure canonico etiam ob piam cauſam hujuſmodi diſpoſitiones approbari poterant, ut probat Covar. *hic, num.* 13. licèt contrarium teneat Antonius Auguſtinus *lib.* 4. *emend. cap.* 15. *in fine.* Conſtat ergo ex ſuperioribus, plurimùm à captatoria diſpoſitione diſtare, quæ alienæ commiſſa eſt voluntati. Nec contrarium probat Papinianus *in dicta l. captatorias*; nam verba illa, *In ſecretum aliena voluntatis*, exponenda ſunt, id eſt, in diſpoſitionem teſtamento contentam; aliquando enim ultima diſpoſitio appellatur ſecretum voluntatis, *l.* 1. §. *ſi quis tabulas. ff. depoſiti, l.* 3. *C. de codicil.* & rectè, cùm ultima voluntas ſecreta eſſe ſoleat uſque ad diſponentis mortem, *l. milia* 75. §. *fin. ff. de legat.* 1. adeò ut qui vivi teſtamentum aperuerit, actione injuriarum teneatur, *d.* §. *ſi quis tabulas*, & ob id puniri ſoleat, *l. ſi quis aliquid* 38. §. *qui vivi, ff. de pœnis.*

13. Refertur alia interpretatio.

Alii textum hunc accipiunt, quando in alterius voluntatem non confertur principalis diſpoſitio, ſeu ſubſtantia teſtamenti, ſed tantùm committitur electio hæredis incerti ex certis, vel ſub certa demonſtratione: quod fieri poſſe ſuprà probavi, & conſtat ex lege fideicommiſſaria, §. *finali, ff. de fideicommiſſ. libert. l. utrum*, §. *cùm quidam, ff. de rebus dubiis.* Sed etiam hæc interpretatio eodem vitio divinationis laborat; veram autem interpretationem tradit Abbas antiquus *hic*, quem, licèt non ſatis rem exponentem, commendarunt Ancharanus *n.* 3. Immola *num.* 4. Fachineus *d. cap.* 57. Ii enim rectè aſſirmant, præſentis textus verum ſenſum petendum eſſe ex integra ejus littera, quam ſuprà retuli; ex qua conſtat, quod cùm Altiſſiodorenſis Epiſcopus à Sede Apoſtolica impetraſſet privilegium diſponendi de rebus clericorum ab inteſtato decedentium, duo quæſivit ab Innocentio III. primum, an hoc privilegium ad Canonicos extenderetur? Et affirmativè reſpondet Innocentius *in cap. cùm tibi, de verb. ſignif.* Secundò quæſivit, an eo privilegio comprehenderentur bona illorum, qui ſupremam voluntatem alterius diſpoſitioni committunt? Et Innocentius negativè reſpondit, quia inteſtatus non videtur decedere, qui ſuam ultimam voluntatem in alterius diſpoſitionem committit; ideóque privilegio non eſſe locum. Dubitandi ratio naſcebatur ex eo, quia præcipua teſtamenti pars eſt hæredis inſtitutio, à qua teſtamentum vires capit, *l.* 1. *ff. de hared. inſtit.* §. *ante haredis*, *Inſtit. de legat.* & qui ſine hærede decedit, ab inteſtato moritur, *l.* 1. *ff. de ſuis & legitimis, l. inteſtatus* 64. *ff. de verb. ſignif.* Sed in præſenti ſpecie clerici nec hæredem inſtituerant, nec teſtamentum fecerant: igitur dicendum videbatur, ab inteſtato deceſſiſſe, & ita diſpoſitionem bonorum ad Epiſcopum ſpectare. Contrarium tamen decrevit Innocentius, quia in ſimili caſu defunctorum voluntates præcipuè attenduntur, *l. in conditionibus, ff. de condit. & demonſtr.* idcirco latior in ultimis voluntatibus fit interpretatio, *cap. cùm dilecti, de donat. l. in teſtamentis, ff. de R. I.* ut teſtantis ſuprema voluntas effectum habeat ob publicam utilitatem, cui convenit extrema hominum judicia exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum teſtam.* Summa ergo nixus æquitate Innocentius Epiſcopo Altiſſiodorenſi negavit diſpoſitionem bonorum eorum clericorum, qui in alterius voluntatem diſpoſitionem ſuam reliquerunt, inquiens, non videri eos inteſtatos decedere. Quæ verba quandam improprietatem continent, *l. naturaliter* 12. *ff. de acquir. poſſeſſ. l.* 1. §. *de peciſſe, ff. de vi & vi armat.* non enim illi inteſtati decedebant, ut privilegio Epiſcopo conceſſo locus eſſet, licèt hæredem ex teſtamento non haberent. Sic etiam ſi quis codicillos tantùm faciat, relicta in eis debentur, *l. conficiuntur* 8. *l. ab inteſtato* 16. *ff. de jure codicil.* & eorum reſpectu non videtur decedere inteſtatus. Salicetus *in l. fin. C. famil. erciſc.* Nec obſtabit ſi dicas, neminem poſſe teſtatum, & inteſtatum decedere, ex regula legis *jus noſtrum, ff. de R. I.* nam reſpondeo, regulam illam procedere in jure teſtandi, quod inſtitutionem hæredis reſpicit; fieri enim non poteſt, ut quis ſit hæres, & non ſit rerum omnium dominus; quoad alia verò rectè poteſt quis teſtatus, & inteſtatus decedere: unde pater, qui filiis ſuis tutorem non dedit, quoad tutelam dicitur inteſtatus, *l. inteſtato* 6. *ff. de ſuis & legit.* Poterit etiam reſponderi in præſenti, Innocentium non affirmare teſtatoris voluntatem alterius voluntati committi poſſe, ſed alterius diſpoſitioni, ſeu ordinationi; ut ſi dicat teſtator, *Volo ut Titius nomine meo teſtetur*; vel, *Quod diſpoſuerit Titius, ut teſtamentum meum obſervari volo*: quod genus diſpoſitionis valere notum eſt, ſiquidem per eam tantùm declaratio voluntatis committitur, *l. ſi is* 66. *ff. de procurat. l. qua in hærede* 25. *ff. de rebus dubiis*; ut etiam in matrimonio voluntas per alium exprimi poteſt, *cap. fin. de procurat. lib.* 6. & in electione eccleſiaſtica, licèt hæc electio non valeat: *Eligo quem Titius voluerit, c.* 2. *de elect. in* 6. *cap.* 2. *de poſtulat. Prælat. eodem libro*: & tamen commiſſio facta ut Titius eligat nomine meo, valet, *cap. quia propter, de elect.* & ita ſimiliter, *Inſtituo haredem, quem Titius voluerit*, non valet: at verò, *Titius nomine meo teſtetur*, valet. Facit praxis apud nos recepta *ex l.* 31. *Tauri*; plerumque enim accidit, ut qui nolunt, aut non poſſunt ſua teſtamenta ordinare, amico fideli eorum ordinationem committant, qui nomine defuncti diſponunt, ſervatâ formulâ ipſius legis 31. Tauri, quam poſt repetentes ibi latè exponit Carpio *lib.* 1. *de execut. teſtam.* quo caſu excluduntur conſanguinei, & illis deficientibus fiſcus; quia qui ſimile mandatum dedit, non videtur decedere inteſtatus: unde cùm virtute privilegii in præſenti caſu Epiſcopus admitteretur ad bona defuncti ab inteſtato loco Eccleſiæ, quæ nullis extantibus conſanguineis vocabatur ad ſucceſſionem; ideo ſi tertius teſtetur, & diſponat de bonis defuncti, excluditur Eccleſia, & per conſequens Epiſcopus.

CAPUT

CAPUT XIV.

Idem *C. tit. Sancti Laurentii in Lucina Presbytero Card. Ap. Sed.* [a] *Legato.*

OFficii. *Et infrà:* Secundò quæsiisti, cùm quis in testamento relinquit Episcopo propriam portionem, & alia multa monasteriis, vel Ecclesiis, aliisque dimittit, utrum Episcopus ex illis [b] legitimam petere possit portionem. Adjicis autem, an cùm quis ex testamento in fraudem modicum constituerit [c] mortuarium, & alia dimiserit pro anima sua plura, nihilominus possit Episcopus exigere portionem de aliis à canone constitutam. Nos autem super his consultationi t. t. respondemus, quod si portionem illam cum conditione legavit Episcopo, ut esset eâ solâ contentus, & eam Episcopus acceptavit, quia per hoc aliis renunciasse videtur, de cæteris non possit exigere portionem: quod si eam ipse absolutè relinquit, portionem sibi debitam poterit nihilominus de cæteris vindicare. Si verò constiterit, quod in fraudem modicum constituit mortuarium, ut in cæteris Episcopus portione debita fraudaretur, quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent, Episcopus portionem ex illis poterit exigere à canone constitutam, salvis [d] indulgentiis Pontificum Rom. quæ quibusdam Regularibus sunt concessæ.

NOTÆ.

[a] *Lateran.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. hanc tamen inscriptionem exposui *in cap. officii, de elect.* ubi alias partes hujus Decretalis congessi.

1. [b] *Legitimam.*] Ita portio hæc Episcopo debita appellatur, quia à lege Ecclesiastica taxata est, sicut portio illa, quæ debetur filio in bonis paternis, dicitur legitima *in l. Papinianus, §. si quis morti, ff. de inoffic. testam. l. quæ nuper* 31. *C. eod.* Similiter portio debita patrono, quia à lege taxata est, legitima dicitur *in l. fin autem* 29. *vers. Ex duobus, ff. de jure patron. l.* 3. *§. totius, l. si patronus* 19. *ff. de bonis libert.* Prosequuntur Schifordeg. *lib.* 2. *tract.* 13. *q.* 2. Mancinus *in tract. de legitima, q.* 1. *per totam.* Circa quotam autem partem hujus portionis, omissâ Glossâ *in præsenti*, dicendum est, quartam partem præscriptam esse, ut exprimitur *in cap. conquerente, de officio Ordin. cap. de quarta, de præscript.* exemplo quartæ portionis decimarum, & oblationum, quæ etiam Episcopo competit, *cap. confessio* 12. *q.* 2. *d. cap. conquerente*, ubi post antiquiores probat Abbas *num.* 2. *l.* 5. *tit.* 13. *partit.* 1. Covar. *in præsenti*, P. Gregorius *in d. cap. conquerente*, latè Barbosa *de potest. Episc.* 3. *p. alleg.* 86. licèt in aliquibus provinciis consuetudine introductum sit, ut tertia pars præstetur cum onere reparandi Ecclesiam, *cap. de his*, 10. *q.* 1. *cap.* 1. 2. *&* 3. 10. *q.* 3. ad quam consuetudinem fortè respexit Pontifex *in cap. requisisti* 15. *hoc tit.* nec id mirum, cùm in canonica portione Ecclesiæ parochiali debita, sola consuetudo attendatur, *cap. certificari, de sepulturis.* Hæc autem canonica portio ex certis legatis non detrahitur, de quibus *in cap. fin. hoc tit. cap. ex parte, de V. S. Clement. dudum, de sepult.* latè docent Valascus *consult.* 105. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 35. *n.* 7. Barbosa *d.* 3. *part. alleg.* 75. *à n.* 43. *& alleg.* 86. *per totam.*

2. [c] *Mortuarium.*] Mortuarium est quod titulo exequiarum Ecclesiæ relinquitur, ut probat Cironius *ad tit. de sepulturis*, ubi & nos dicemus: sed tunc difficilis est præsens textus; nam hæc portio ex mortuariis non Episcopo, sed Parocho debetur, *cap. certificari, cap. in nostra, de sepulturis*, ubi dicemus: ergo non Episcopo talis portio debetur. Agnovit difficultatem Nicol. Lemaistre *lib.* 2. *de juribus Episcop. cap. ult.* qui asserit hoc jus quartæ mortuarium, quod debetur Episcopis, pertantiquum esse, competereque ipsis ex eo, quod Episcopi olim piorumque funeribus præerant. Concil. Tribur. *can.* 15. ibi: *Ubicunque temporum, vel facultas locorum tulerit, apud majorem Ecclesiam, ubi Sedes est Episcopi, sepultura celebrentur.* Unde D. Dionysius *de Eccles. hierarch. cap.* 7. refert moris fuisse mortuos ad Episcopum deferri, his verbis: *Sumentes mortuum ad Pontificem ducunt, quasi coronis donandum sacris; postea venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit: finita prece, osculatur Episcopus mortuum, & omnes post illum. Postquam omnes osculati sunt, infundit Pontifex mortuo oleum.* Unde deducit Lemaistre, Episcopo tanquam interessenti sepulturæ, deberi portionem illam. Sed hæc solutio sustineri non potest, cùm temporibus præsentis textus jam parochiis divisis, Parochi præessent sepulturis, non verò Episcopi: quare dicendum est cum Petro Gregorio *in d. cap. conquerente, n.* 5. diversam esse portionem, quæ debetur Episcopo, ab ea quæ debetur parocho; nam Episcopo debetur quarta ex ipsa portione Parocho præstita, ut de quarta decimarum docetur *in dicto cap. conquerente, cap. de quarta, de præscript.* latiùs dicemus *in cap. cùm super* 8. *de sepulturis.*

3. [d] *Salvis indulgentiis.*] Quibusdam enim monachis, eam Innocentius III. *in d. cap. in nostra*, quàm alii Pontifices concesserunt, ut ex legatis piis sibi relictis nullam portionem canonicam tenerentur præstare Episcopis, ut probat Rodriguez *in compend. regul. resol.* 18. *per tot.*

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO TRADITUR ET PROBATUR.

EX hac Innocentii Decretali sequens communiter deducitur assertio: *Legatum creditori relictum sub conditione, ut eo pro debito contentus sit creditor, compensat ipsum debitum, nec amplius legatarius petere potest.* Probant eam textus *in l. si compensandi, ff. de hered. instit. l. cùm ab uno, ff. de legat.* 2. *l. unica, §. sciendum, C. de rei uxor. action. l. si pars, §.* 1. *l. penult. & ult. ff. de inofficioso testam. l.* 5. *in princip. ff. de his quæ ut indign. l. Imperator* 70. *§. si centum, ff. de legat.* 2. *l. parentibus* 8. *C. de inoffic. testam.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña, Castrensis, & P. Barbosa *in l. si cùm dotem* 22. *§. si pater, ff. solut. matrim.* Faber *lib.* 17. *conject. cap.* 7. & 9.

& 9. Costa *in cap. si pater, verbo legavit, de testamentis, num.* 17. Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 2. *tract.* 13. *quæst.* 10. Osualdus *lib.* 8. *Donel. cap.* 9. *littera D*, plures quos laudat Arias à Mesa *lib.* 2. *var. c.* 8. Castillo *de usufruct. cap.* 46. *per totum*, & *de alimentis cap.* 18. I. Paulus Melius *in ejus addit. c.* 18. Videndus Sperellus *tomo* 2. *decis.* 176.

5. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam portio canonica, quæ debetur Episcopo, illi competit ut patrono, & superioti Ecclesiatum, ut probant Petrus Gregorius, & Barbosa ubi suprà: sed portio debita ob reverentiam patronalem, non potest minui quolibet prætextu, *l. si patronus* 20. *ff. de donat.* igitur non potest portio canonica Episcopo debita prætextu compensationis minui, etiamsi expressè compensationis gratiâ à testatore relinquatur, ut docetur *in cap. requisisti, hoc tit.* Augetur hæc difficultas ex eo, nam nemo potest rogari plus restituere, aut remittere, quàm illi relictum est, *l. filius*, §. *apud Marcellum, ff. de legat.* 1. *l. si legatario* 8. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *si is qui*, *l. ex facto*, §. *non tantùm, ff. ad Trebel.* ergo etsi Episcopus legatum agnoscat, non repelletur à supplemento, prout plus est in portione, quàm in legato. Accedit, nam testator legatum relinquendo Episcopo in compensationem portionis sibi debitæ, satis innuit velle tantùm compensationem admitti pro modo legati, cùm compensatio tantùm detur usque ad concurrentem quantitatem, *l. Titio* 35. §. *qui invita, ff. de legat.* 2. *l. quod de bonis* 15. §. *cùm fideicommissum, ff. ad leg. Falcidiam, l. si constat* 4. *C. de compens. l. cùm aliter* 11. *ff. eod. tit.* ergo etsi compensatio admittatur usque ad concurrentem quantitatem, ad id tamen, quod supereſt in portione, Episcopus agere poterit.

6. DE LEGATO A DEBITORE CREDITORI RELICTO.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, debitorem posse legare creditori id quod debet, quando re, tempore, loco, aut causâ legatum emolumentum continet, aliàs legatum inutile est, §. *ex contrario, Instit. de legat.* ubi plura Institutarii, Cujacius *lib.* 10. *qq. Pauli in l. debitor* 82. *ff. de legat.* 2. Faber *lib.* 4. *conject. cap.* 12. licèt in contrarium expendi soleant textus *in l. si quis decedens* 37. §. *codicillis, ff. de legat.* 3. *l. si dare* 25. *l. existimo, ff. de verb. obl. l. si cui* 49. §. *Julianus* 6. aliàs *l. si fidejussor, ff. de legat.* 1. *l.* 1. §. 10. *ff. ut legatorum*, *l. Aurelius*, §. *eum qui*, *l. cùm hæres* 14. *ff. de liberat. legat. l. cùm pater* 77. §. *si Titio, ff. de legat.* 1. *l.* 2. *l. si mandavero* 22. §. *si hi* 3. *l. qui negativa* 14. §. 1. *ff. mandati, l. idem* 7. *ff. qui potiores, l.* 3. *C. arbitrium tutel. l. cùm pater* 29. *ff. de jure dot. l. pater* 7. *ff. de dote præleg. juncta l. si filio* 20. §. 1. *ff. famil. ercisc. l. cùm pater* 17. §. 1. *ff. de castrensi pecul. l. Sulpitius* 49. *ff. de donat. inter, l.* 3. *C. de V. S. l.* 2. §. 1. *ff. de public. l. assignare* 7. *ff. de assignat. libert. l. quia in eum* 16. *ff. ad leg. Aquil. l. si in metallum*, §. *item si servo, ff. de his quæ ut indign. l. penult.* §. *ult. ff. de verb. obl. l. si mater* 11. §. *eandem, ff. de excepti. rei judic. l.* 49. §. 6. *l.* 84. *ff. de legat.* 1. *l. unum* 67. §. *si duo, de legatis* 2. juncto Cujacio *ibi, l.* 6. §. *ult. ad leg. Cornel. de falsis, l. Mævius* 66. *in princip. de legatis* 2. *l.* 3. §. *ultim.* & *l.* 4. *de lib. legat.* cui obstat lex 49. §. *si Titio, de legat.* 2. juncto Cujacio *lib.* 7. *qq. Papin. in l.* 71. §. *Titio, de cond. & demonstr. l. cum hæres* 51. *ff. ad Trebell. l. pater* 17. §. 1. *de castr. pecul. l. cùm quis* 37. §. *codicillis, de legat.* 3. Sed quia non idem debitum, nec debiti nomine testator idem legat, sed diversum expressè, vel tacitè, compensandi animo, quæritur an simul legatum, & debitum legatarius capiat, vel tantùm alterutrum? Ad quod difficilis responsio est: circa quam quæstionem sequentes casus sunt distinguendi.

7. DE COMPENSATIONE LEGATI CUM DEBITO.

Primus casus est cùm expressè testator creditori suo legatum reliquit sub ea conditione, ut eo contentus sit; nam si legatarius agnoscat legatum, non potest jam debitum exigere, nec illud petendo auditur, & meritò; nam cùm creditor tale legatum agnovit, non potuit illam conditionem, seu onus, tanquam legati partem rejicere, argumento legis *si legatario* 22. *in princip. ff. de fideicommiss. libert. l.* 4. *l. sed duobus* 5. *ff. de legat.* 2. *l. si legatarius* 37. *in princip. ff. de legat.* 1. *l. si libertus* 41. *in princip. ff. de bonis libert.* adeò ut si legatarius retro agnitum legatum restituere paratus sit, audiri non debeat, *ex d. l. Imperator* 70. §. *secundum*; licèt aliud observetur in legatario minore, cui ætatis beneficio indulgetur, ut quod legati nomine percepit, postea reddere possit, *l. minor* 33. *ff. de minor. l. tutor* 26. *ff. de liber. legat.* in qua re turpiter labitur Anton. Faber *lib.* 17. *conject. c.* 7. & 9. & cum eo Schifordeg. *d. lib.* 3. *tract.* 13. *quæst.* 10. An verò si in eo casu amplius sit in debito, quàm in legato, legatarius ad supplementum agere possit, dicemus infrà in solutione rationis dubitandi. Huic casui similis est ille, cùm creditor debitori legatum reliquit animo compensandi, licèt nulla expressè factâ compensationis mentione; tunc enim agnoscendo legatum rejicitur à debito, *l. cùm pater*, §. *Titio, ff. de legat.* 2. *l. si debitor* 12. *ff. ad leg. Falcid. l. si compensandi* 6. *C. de hæred. instit.* Unde si maritus uxori legatum reliquerit, alterutro contenta esse debet, ut vel legatum ex testamento petat, vel dotem actione ex stipulatu repetat, *l. si filia* 20. §. *item Papinianus, ff. famil. ercisc. l. quod jure* 6. *ff. quando dies legat. l.* 2. §. 1. *l. penult.* & *ult. ff. de dote præleg.* illustrant Cujacius, & Giphanius *hic*, Faber *lib.* 4. *conject. c.* 9. Schiford. *tract.* 13. *quæst.* 4. quo casu accipiendus est textus *in l. cùm ab uno* 53. *ff. de legat.* 2. junctis traditis pro ejus expositione à Pichardo *in* §. *si filium, n.* 57. *Instit. de offic. judic.* Cujacius *lib.* 3. *obs. c.* 16. Faber *d. lib.* 4. *conject. c.* 9. & 11. Fachineus *lib.* 2. *controv. c.* 52. Arias à Mesa *lib.* 2. *var. c.* 8. Etiam ad ipsum casum referendus est textus *in l. cùm pater* 77. §. *qui dotale, ff. de legat.* 2. ubi fideicommissum datum animo compensandi cum dotali prædio fuisse docuerunt Castrensis *ibi*, Cujacius *lib.* 8. *respons. Papin.* Petrus Barbosa *in l. si cùm dotem*, §. *si cùm pater* 20. *ff. solut. matrim.* Faber *lib.* 4. *conject. cap.* 11. Osualdus *lib.* 8. *comment. c.* 7. *lit. H.* Secundus casus contingit, quando debitor creditori simpliciter legatum reliquit, nullâ factâ debiti mentione. Circa quem casum discrimen constituendum est inter debitum voluntarium, & necessarium. Debitum voluntarium appellatur, quod inspecta origine ex debitorum voluntate, & expressa conventione contractum est; necessarium verò, quod ex necessaria causa, legis scilicet auctoritate potiùs quàm ex debentis voluntate cœpit. Igitur si voluntarius debitor creditori legaverit, compensatio cessat, & utrumque peti potest, quia donationum natura, quæ legatis inest, satis ostendit, testatorem potiùs voluisse exercere liberalitatem, quàm debitum legando solvere, *princip. Instit. de legat.* juncta lege 1. *de donat.* Cæterùm necessarius debitor compensandi animo legasse videtur, quia contractæ obligationis necessitas liberalitatis præsumptionem excludit, argumento legis rem 18. *ff. de adim. legat.* quam Bart. traditionem probant plures, quos refert & sequitur Barbosa *d.* §. *si pater*, *à num.* 2. Menoch. *lib.* 4. *præsumpt.* 109. & 110. Robertus *lib.* 2. *animad. c.* 16. Gomez *lib.* 1. *var. c.* 12. *n.* 27. Caldas *lib.* 1. *forens. c.* 16. *n.* 1. Gutierrez *de tutel.* 3. *part. c.* 5. *à n.* 2. Castillo *de usufruct. cap.* 46. *à n.* 6. Gonzalez *d. cap.* 31.

à num. 2. Gratianus 1. *tom. discept. cap.* 134. *à num.* 16. Marinis *tom.* 1. *decis.* 346.

8. Prosequitur, et confirmatur prima sententia auctoritate et ratione.

Quæ utraque distinctionis pars probari potest sequentibus juris principiis. Pro priori enim parte facit lex *creditori* 85. *ff. de legat.* 2. lex *creditorem* 16. *C. eod. tit.* alteraque apertè corroboratur *ex l. Titia* 34. §. *qui invita, in fine, ff. de leg.* 1. ibi: *Præterea cùm putaverit se efficaciter, &c.* quibus verbis significatur, quod si pater filiâ invitâ dotem legaverit, dotis, & legati compensationem fieri; quia quamvis adhuc genero dotem debeat, *l. qui hominem* 54. §. *si gener, ff. de solut.* debitum tamen necessarium fuit, quasi sine patris voluntate contractum, nam ipse existimabat se dotem proprio jure, atque invitâ filiâ petere posse, ut doctè expendit Barbosa *in d.* §. *pater, num.* 7. Pro eadem etiam parte adduxit Robertus *d. cap.* 16. textum *in l. pater* 54. *ff. ad leg. Falcid.* sed minùs rectè, ut ostendit Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quæst.* 2. faciunt etiam textus *in authent. præterea, C. unde vir & uxor, l.* 7. *tit.* 13. *partit.* 6. ubi cavetur, legatum conjugi relictum compensari cum quarta, quæ ex bonis defuncti conjugi superstiti, & inopi debetur, idque non aliâ ratione, quàm quia quartæ debitum necessarium est, ex juris dispositione, ut probarunt Barbosa *in d.* §. *si pater, n.* 2. Gratianus 1. *tom. discept. c.* 120. *n.* 39. unde probanda est suprà tradita distinctio, licèt ab ea discesserint Duarenus *in d.* §. *si pater*, Corrasius *lib.* 3. *miscel. c.* 1. Cujacius sub nomine Mercat. *lib.* 2. *c.* 16. Faber *lib.* 4. *conject. c.* 9. Fachin. *d. lib.* 5. *cap.* 33. Schifordeg. *d. tract.* 13. *quæst.* 2. *& sequent.* ex qua distinctione deducitur, legatum à marito uxori simpliciter relictum cum arrhis, non compensari, immò utrumque peti posse. Ratio est, quia licèt arrhæ ex legis dispositione ad mulierem spectent, *ex l.* 15. *Tauri*; tamen illarum debitum ex voluntate mariti promittentis provenit, & ita compensatio eo casu cessat, ut docuerunt Covar. *hic, n.* 5. Castillo *de usufructu, c.* 46. *n.* 9. & alii laudati à Morquecho *lib.* 4. *de divis. honor. c.* 11. *n.* 17. nec etiam legatum uxori relictum compensatur cum sponsalitia largitate, quam jure nostro Regio mariti morte uxor lucratur, *ex l.* 52. *Tauri, l.* 4. *tit.* 2. *lib.* 5. *recopil.* Morquecho ubi suprà, *à n.* 8. Ex eadem etiam utriusque debiti distinctione sunt qui existimant deducendam esse rationem differentiæ, quæ olim versabatur inter actionem rei uxoriæ, & actionem ex stipulatu, casu quo maritus uxori, cui dotem debebat, legatum reliquerit; nam si mulieri sola rei uxoriæ actio competeret ad dotem recuperandam, alterutro contenta esse debebat, ut vel dotem suo jure, vel legatum ex testamento peteret; & unius electione ad aliud transire non poterat, ex edicto de alterutro, à Prætore proposito *in l. ultim. C. Theodos. de testam.* de quo exaudiendi sunt textus *in l. filiæ* 20. §. *Papinianus* 8. *ff. famil. ercis. l.* 6. *ff. quando dies legati, l.* 53. *de legat.* 2. *l. Lucius* 78. §. *maritus* 14. *ff. ad Trebel. l.* 4. *de collat. dotis.* Videndi sunt Cujacius *lib.* 3. *obs. c.* 16. & *lib.* 17. *qq. Papin. in l.* 51. *ff. ad Trebel.* & *lib.* 19. *qq. Pauli in l. qui dotem* 46. *ff. solut. matrim.* & *in recit. ad leg.* 2. *de dote prælegat.* & *ad l.* 8. §. *si quidem uxori, de leg. præst.* Faber 4. *conject. cap.* 9. Valentia *lib.* 3. *illustr. ad tit. de legat. c.* 2. *à n.* 16. Si autem mulieri actio ex stipulatu pro dote competeret, cessabat edictum de alterutro, & ideo mulier non tam legatum ex testamento, quàm dotem actione ex stipulatu petere poterat, ut innuitur *in l. unica*, §. *sciendum*, *C. de rei uxor. action.* ubi hanc differentiam agnoverunt Giphanius, & Cujacius *lib.* 3. *observ. c.* 16. Schifordeg. *dict. tract.* 13. *quæst.* 4. Præceptor D. Franc. Ramos *in l. unic. C. de rei uxor.*, quem suppresso nomine transcripsit Arias à Mesa *lib.* 2. *var. exp.* 7. & 8. cujus differentiæ ratio non aliunde peti potest, quàm ex superiori distinctione; nam cùm obligatio, & actio rei uxoriæ sine voluntate mariti juris auctoritate ad æquitatem accommodata induceretur, necessarium debitum est, potiùs quàm voluntarium, si credimus Barbosæ *in d.* §. *si pater, num.* 4. unde mirum non est, quod legati, & dotis compensationi locus esset: at in actione ex stipulatu, quia mariti voluntate obligatio contracta est, *l. continuus* 137. §. 1 *ff. de verb. obl.* debitum quoque voluntarium judicatur; & ideo compensatio cessat, ut notavit Costa *in d. cap. si pater*, 1. *p. verbo Legavit*, *n.* 19. Gratianus 1. *p. discept. c.* 198. *n.* 13. quæ ratio facit, ut etiam compensatio cesset in casu textus *in l.* 2. *C. de jur. dotium*, quam explicat Menochius *de præsumpt. lib.* 3. *c.* 10. *n.* 11. & 12.

9. Exponuntur divisi textus.

Ex qua utriusque actionis differentia lucem accipit textus *in l. qui dotē* 46. *ff. solut. matr.* ubi Paulus proponit, maritum stipulanti uxori dotem promisisse, & postea legasse quædam sub conditione, ne dotem peteret; si enim non ex stipulatu, sed per actionem rei uxoriæ dos repetenda esset, supervacua esset adjectio illa, ut legato contenta esset, ut notavit Cujacius *lib.* 19. *qq. Pauli*, ibi: Quod autem adjicit Paulus, retentâ eadem specie mulieri adhuc dotis petitionem contra hæredes competere, si legata capere non possit, forsan propter legem Papiam ita exaudiendum est si de actione ex stipulatu agatur, non verò producendum est ad actionem rei uxoriæ, in qua legato agnito mulieri prorsus dotis petitio deneganda erat propter satisdationem, quâ eo nomine tenebatur uxor ex edicto de alterutro; quæ cautio cùm in actione ex stipulatu cessaret, idcirco Paulus docet, non videri mulierem propter agnitionem legati, quod capere non poterat, repudiasse actionem de dote, argumento textus *in l. si mater* 19. *ad finem, ff. de inoffic. testam. l. si verò* 8. *ff. de operis libert.* Sed suprà traditæ utriusque actionis differentiæ obstant textus *in l. cùm hæres*, §. 1 *d. Lucius* 78. §. *marius, ff ad Trebel.* ubi apertè docetur, edicto de alterutro locum non esse, cùm mulier à marito hæres ex parte instituta est, & rogata restituere hæreditatem; in qua specie docetur, mulierem posse quartam jure hæreditario capere, & etiam dotem; cùm ex edicto de alterutro, aut dotem, aut quartam capere deberet, præcipuè cùm in ea specie non actio ex stipulatu, sed rei uxoriæ tantùm competeret, *l. dotale* 13. §. *uls. ff. de fundo dotali.* Cui difficultati ex Cujacio, & Schifordeg. respondet Arias de Mesa *d. lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 10. ibi: Ex eo, quod maritus uxori hæreditatis partem reliquit, & dotem prælegavit, satis constat, se velle mulierem utrumque capere, compensatione cessante, ex edicto de alterutro. Quod adeo verū est, ut idem procedat etiam si actione rei uxoriæ dos peteretur, ut notat Cujacius *in d. l. unic.* §. *sciendum.* Unde apparet, Papiuianū *in d. l. cùm hæres*, rectè mulierem hoc casu cum alio creditore comparasse, taciteque innuisse extra hunc casum plurimùm differre mulierem ab alio creditore, quippe alius creditor semper in ratione, Falcidiæ, & quartam, & debitum consequitur, *l. quod de bonis* 15. §. *quod avus, l. fundū* 87. §. *si quis, ff. ad leg. Falcid. l. in imponenda* 6. *C. eod.* Prosequitur latè Arias à Mesa *lib.* 2. *var. c.* 10. ubi exponit textum *in leg. cùm ab uno* 52. *ff. de legat.* 2. & juxta relatos casus accipiendi sunt textus *in l.* 1. *C. de crim. expil. l.* 7. §. *si vir & uxor, ff. de donat. inter, l.* 8. *vers. Cæterùm, de bon. libert. l.* 19. *de liber. causa*, juncto Fabro *lib.* 4. *conject. cap.* 9. *l.* 2. §. *necessaria, de administrat. rerum, l. si peculium* 8. §. *sicut, de pecul. leg. l.* 9. & 10. *ff. de legat. præstand.* ubi Cujacius, *leg. sed si ideo* 78. *ff. ad leg. Falcid.*

tid. Coſta *in cap. ſi pater, 1. p. verbo Legavit, de teſtam. in 6. l. 28. §. ult. de donat. inter, l. ſervo 69. §. ſi teſtator, de legat. 1. l. 6. §. ult. ad leg. Corn. de falſis, l. 10. de duobus reis, l. 4. C. qui potiores, l. Mævio 41. §. 1. de legat. 2. l. penult. §. ult. ff. de aliment. legat. l. Paulus 42. §. ex his, cum l. antecedenti, de bonis libert. l. Titia 34. §. qui invitâ, de legat. 2. l. cùm hæres 51. ad Trebel.*

10. EXPONITUR PRÆSENS TEXTUS.

His ſuppoſitis ut ad noſtrum textum accedamus, exponendum eſt, quo in caſu ex ſuprà relatis Innocentius loquatur? Et certè tres caſus Pontifex proponit. Primus eſt quando teſtator legatum reliquit Epiſcopo ea conditione, ut portionem canonicam ſibi debitam ex legatis relictis Eccleſiæ, ſeu monaſterio, non peteret; quo caſu ex ſuprà traditis pro expoſitione primi caſus, ſi petat prædictam portionem, non auditur, etiamſi minùs conſequutus ſit per legatum, quàm illi debetur ex canonica portione, quia agnoſcendò legatum tacitè renunciavit juri, quod ad quartam habebat. Nec contrarium ſuadetur *ex l. ſi qua 35. §. generaliter, C. de inoffic. teſtam.* ubi docetur, filium ſimpliciter agnoſcentem legatum à patre relictum cum onere, ut illud pro legitima haberet, non videri agnoſcendo legatum renunciaſſe ſupplemento legitimæ. Cujus textus argumento idem in ſupplemento canonicæ portionis admittunt Hoſtienſis, & alii in præſenti. Sed reſpondendum eſt cum Caſtrenſi *in d. §. ult.* quem ſequuntur Mantica *lib. 10. de conject. tit. 2. n. 19.* Baëza *de decima tutoris, c. 5. n. 46.* Gutierrez *de tutel. 3. p. c. 5. n. 73.* multùm referre inter onus, quod ipſo jure nullum eſt, & inter onus quod ipſo jure conſiſtit. Primo caſu accipiendus eſt textus *in d. §. ult.* ubi cùm onus in legitima ipſo jure rejiciatur, *l. quoniam 32. C. eod. tit.* idcirco filius legati agnitione non intelligitur onus approbare. Secundo verò caſu, quia onus ipſo jure conſiſtit, tunc is, qui ſimpliciter legatum agnoſcit, tenetur onus amplecti, quo caſu procedit præſens textus, ubi cùm onus Epiſcopo impoſitum efficax ſit, idcirco legatum agnoſcendo creditur ſupplemento portionis renunciaſſe. Nec tunc obſtat textus *in cap. requiſiſti 15. verſ. Secus autem, hoc tit.* ubi docetur, conditionem, ne canonicam portionem Epiſcopo præſtaret Eccleſia, cui ſub illa conditione legatum relictum eſt, nullius momenti eſſe: unde idem dicendum videbatur in conditione adjecta Epiſcopo, ne canonicam portionem accipiat. Sed in promptu diverſitatis ratio inter utramque conditionem occurrit ex eo, quod onus Epiſcopo impoſitum ei ſoli præjudicium affert, & ita proprio facto renunciare valet, *ex l. penult. C. de pactis.* Cæterùm conditio, ne Eccleſia canonicam portionem ſuo Epiſcopo præſtet, contra jus canonicum eſt, cui privato facto derogari non poteſt, ex regula legis *quod de bonis 15. §. 1. ff. ad leg. Falcid.* Secundus caſus ab Innocentio deciditur quando teſtator Epiſcopo legatum reliquit indiſtinctè, nullâ factâ compenſationis mentione: & docet eo caſu poſſe petere legatum, & portionem ſibi debitam. Cujus ſententiæ illa ratio vulgò afferri ſolet, quia cùm teſtator canonicæ portionis debitor non ſit, ut apertè innuit Innocentius hîc *in princip.* & *in cap. ſequenti*, hac de cauſa legatum cum canonica portione non compenſat: ita Abbas *hîc, n. 4.* Covar. *n. 4.* Accedit, quia cùm legatum ſit donatio, *l. legatum 36. ff. de legat. 2.* inde fit, quod cùm teſtator ſimpliciter legatum reliquerit, credatur non aliam mentem habuiſſe, quàm donationis conferendæ; & ita noluiſſe propter legatum canonicam adimere portionem, præſertim cùm legatum ex teſtatoris judicio, canonicam verò portionem Epiſcopus proprio jure aſſequatur, unde compenſationi locus non eſt, ut in legato creditori indiſtinctè relicto etiam procedit, *d. l. creditorem 85.* Tandem tertium caſum proponit Innocentius, quo teſtator modicum mortuarium reliquit, ut in cæteris Epiſcopus portione debitâ fraudaretur. Et decidit eo caſu adhuc Epiſcopum exigere poſſe canonicam portionem ex aliis rebus, ne alioquin dolus teſtatoris Epiſcopo noceat. Conſonant textus *in cap. requiſiſti, cap. ult. hoc tit.* non tamen ſatis liquet inter repetentes in præſenti, quomodo hic dolus probetur, ejuſque exemplum congruum afferatur, ut videre eſt ex traditis à Joanne Andrea, & Anton. *num. 13.* Ancharano *n. 5.* Immola *n. 15.* Innocent. *n. 1.* Cardin. *q. 6. n. 3.* Covar. *n. 17.* qui caſum illum referunt, cùm teſtator fraudandi Epiſcopi causâ minùs legavit, quàm in portione canonica erat. Sed illis omiſſis dicendum eſt, Innocentium agere non de legato relicto Epiſcopo in fraudem portionis canonicæ, ſed cùm teſtator mortuarium modicum reliquit, ideſt funeris causâ modicam quantitatem conſtituit, & alias res monaſteriis, ſeu Eccleſiæ legavit, ſuppreſſo nomine mortuarii, eo animo, ut Epiſcopus quartam portionem ex eis non exigeret: quo caſu rectè ait Innocentius III. ne ex dolo teſtatoris fraudetur Epiſcopus, ex illis rebus etiam titulo mortuarii non relictis canonicam portionem illi ſolvendam eſſe, ut etiam docetur *in cap. fin. hoc t. t.*

11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex exemplo quartæ debitæ patrono; nam in præſenti ſpecie nullum onus, ſeu gravamen injungitur Epiſcopo in portione ſibi debita; ſed tantùm legatum datur cum compenſationis conditione. Nec obſtat Epiſcopum gravari non poſſe plus remittere, quàm illi legatum eſt; nam reſpondeo diſcrimen eſſe conſtituendum inter legatum quantitatis cum onere amplioris quantitatis certæ; & inter legatum quantitatis cum onere ſpeciei majoris pretii, vel incertæ quantitatis. Primo caſu certum eſt, adhuc agnito legato, legatarium non teneri ultra modum quantitatis legati, *d. l. Imperator, §. ſi centum.* Secundo verò caſu cogitur legatarius percepto legato rem propriam præſtare, etſi majoris pretii ſit, quàm quantitas relicta, *d. §. ſi centum, verſ. Enim verò.* Differentiæ ratio eſt, quod in priori caſu, cùm quantitas certam habeat æſtimationem, facilè appareat legatarium in plus quàm acceperit, onerari: ſecundo verò caſu cùm ſpecies incertam, & variam habeat æſtimationem, idcirco legatarius, qui legatum percepit, tenetur ad præſtationem rei ſuæ, etſi majoris pretii, quia videtur tanti æſtimaſſe, *l. ſed ſi non ſervus, ff. ad leg. Falcid. l. ſi mihi 97. ff. de legat. 1.* explicat Faber *lib. 17. conject. c. 6.* Quo modo intelliguntur textus *in l. civitatibus 112. §. ult. ff. de legat. 1. l. pœnales 32. §. ult. ff. ad leg. Falcid.* & inde apparet præſentis textus vera ſententia, in cujus ſpecie ideo Epiſcopus ſemel legatum agnoſcens, petere non poteſt portionem canonicam, etſi appareat in ea plus eſſe, quàm in legato; quia tempore legati percepti quantitas, quæ erat in canonica portione, erat incerta; quæ incertitudo æſtimari debet ad inſtar oneris ſpeciei; quo caſu quia tanti videtur æſtimari, idcircò non tam onus ſpeciei, quàm onus incertæ quantitatis conſiſtet, etſi in ea plus ſit. Quæ interpretatio mitè probatur *ex l. tutor 26. ff. de liberat. legat.* ubi onus remittendæ actionis tutelæ, quia incertum erat, facit ut licèt legatarius per illam plus conſequi poſſet quàm per legatum; ſi tamen poſt agnitum legatum illud onus ſubire recuſet, doli mali exceptione rectè dicitur ſubmoveri: docuit Arias à Meſa *lib. 2. variar. cap. 8. num. 17.*

CAPUT XV.

a Idem.

R Equisisti de iis, quæ testator pro anima sua legat in ultima voluntate, qualiter sint inter Episcopum, & Ecclesias dividenda? Et quidem regulariter verum est, quod Episcopus debet de his secundùm diversas consuetudines tertiam, vel b quartam portionem habere. Sed considerandum est diligenter, utrum testator leget hoc modo: Relinquo (inquit) istud Episcopo; aut, Relinquo istud Ecclesiæ; vel, Relinquo istud Episcopo, & Ecclesiæ; aut, Relinquo istud Episcopo, & relinquo istud Ecclesiæ. In primo casu distinguendum est, utrum relinquatur illud Episcopo ab extraneo, an à propinquo? Si ab extraneo, generaliter verum est, quod præsumitur esse relictum intuitu Ecclesiæ, non personæ. Unde Cathedralis Ecclesia canonicam de illo potest petere portionem, quemadmodum Episcopo competit sua portio, si aliquid ipsi Ecclesiæ relinquatur: & hoc utique verum est, nisi testator exprimat, quod velit illud esse tantùm Episcopi, non Ecclesiæ. In quo casu servanda est dispositio testatoris; secus autem, si exprimat, quod velit illud esse tantùm Ecclesiæ, non Episcopi, quia privata dispositio testatoris non potest generalem constitutionem canonis c immutare. Nec est contrarium quod in d canone legitur, videlicet quod Pontifices, quibus ab extraneis aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim dimittitur, aut donatur (quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis probatur offerre,) non quasi suum proprium, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt; quoniam hoc est verum, cùm testator ita sequestratim legat illud Episcopo, quod non exprimit, utrum velit ad Episcopum tantùm, & non ad Ecclesiam pertinere. Si verò relinquatur illud Episcopo à propinquo, præsumitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi fortè contrarium probaretur; & de isto nihil potest Ecclesia petere in vita ejus. Quod si relinquitur Episcopo, & Ecclesiæ, de illo canonica inter ipsos est divisio facienda. Si verò istud Episcopo, & istud Ecclesiæ relinquatur, sive æqualia, sive inæqualia sint relicta, reducenda sunt ad divisionem canonicam faciendam inter Episcopum, & Ecclesiam Cathedralem, nisi ambo velint esse testatoris dispositione contenti, quam propter ultimæ voluntatis favorem satis decens est observare, ubi neque fraus e intervenit, neque dolus, nec quisquam nimium defraudatur debita portione. Secus autem, si aliquid legetur Episcopo, aliquid capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis: nam in hoc casu, quod legatur Episcopo, ejus est præcipuum cum Ecclesia Cathedrali, quemadmodum si cuilibet alii legaretur: & de illis, quæ his legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit; quoniam non est tanta communio inter Episcopum, & Capellas, vel monasteria, seu alia pia loca, quanta est inter ipsum, & Ecclesiam Cathedralem, cui est spirituali conjugio copulatus. Unde quæ acquirit Episcopus, non illis, sed isti tantùm acquirit. Illud autem est generaliter observandum circa eum qui potest propriam possidere prælationem, vel administrationem Ecclesiæ non habentem, quod si ei aliquid specialiter relinquatur, non solùm à propinquo, verùm etiam ab extraneo, intelligitur esse relictum non intuitu Ecclesiæ, sed personæ, nisi probatio *f* in contrarium appareat; & idcirco de illo non Episcopus, nec Ecclesia potest in *g* vita ejus sibi aliquid vindicare, & hoc intelligitur esse verum, cùm fraus minimè procuratur, quæ si detecta fuerit, patrocinari non debet.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius; credo tamen legendum esse, *Idem eidem*; ita ut eidem Cardinali rescribat Pontifex ac in capite antecedenti.

2. b *Vel quartam.*] Juxta suprà tradita *capite antecedenti*, & adducenda *in cap. fin. hoc tit.*

c *Immutare.*] Non enim omne præceptum testatoris obligat, immò si quid præcipiat testator, quod pietatem, quod existimationem, quod verecundiam, quod leges, quod honestatem, quod canones lædat, quodve deterius sit, pro non scripto haberi debet, *l. conditio* 14. *l. filius* 15. *ff. de condit. Instit. l. nemo* 55. *l. si quis inquilinos* 112. *§. ultimo, cum l. sequenti, §. ult. ff. de leg.* 1. veluti si prohibeat legitimam liberis debitam præstare, *l. filium* 24. *C. famil. ercisc.* si prohibeat jus accrescendi, *l. si ita quis* 74. *ff. de hared. instit. l.* 1. *&* 2. *C. de testam. milit.* si jubeat se cum pretiosis ornamentis sepeliri, *l. servo* 113. *§. ult. ff. de legat*

& aliis caſibus congeſtis ab Antonio Matthæo *in collegiis juris, diſput. 22. per totam.* Item ſi teſtator prohibeat, ne Epiſcopus ſe immiſceat executioni piæ voluntatis, Carpio *de executoribus, lib. 1. c. 26. num. 34.*

[d] *Canone.*] *Cap. Pontificia, 12. q. 3.*

[e] *Fraus intervenit.*] Juxta caput *officii, cap. fin. hoc tit.*

[f] *Probatio in contrarium.*] Cui tamen hæc probatio incumbat, jam expoſui *in cap. 1. hoc tit.*

[g] *Vita ejus.*] Nec poſt mortem, ſi habeat conſanguineos ab inteſtato venientes; aliàs Eccleſia ſuccedit proprio Prælato, ut dicemus *in cap. 1. infrà* titulo proximo.

Præſens textus etiam ſpectat ad eandem partem, portionis videlicet canonicæ debitæ Epiſcopo; & in eo varii caſus proponuntur, in quibus debetur, vel non; datur fraus, vel committitur: quos quia ſedulò retulit, & expoſuit Cujacius in præſenti, conſultò omitto.

CAPUT XVI.

[a] Idem *Epiſcopo* [b] *Tuſcano.*

RAynuntius de Clera duas habens filias, Alterocham videlicet, & Adjectam, matrem inſuper Cleram, & uxorem nomine Adelaſiam, in extremis [c] poſitus condidit teſtamentum, Alterochæ filiæ puberi ultra dotem quam ei dederat, domum, & quendam hortum in eodem teſtamento relinquens: Adjectæ verò impuberi reliquit cætera [d] bona ſua, adjiciens, ut Alterocha, & [e] ſoboles quam geſtabat in utero, eidem impuberi ſuccederent, ſi [f] abſque liberis moreretur. Mortuo itaque teſtatore tutores [g] impuberis eam cum omnibus bonis eidem relictis à patre jure [h] Lombardo cuidam P. nomine tradiderunt, quæ [i] filium ex eo ſuſcipiens, tandem ſine liberis eſt defuncta: cujus bona idem P. maritus ejus ſuperſtes aliquanto tempore poſſedit in pace, qui cum alia muliere matrimonium contrahens, & filios ſuſcipiens ex eadem, diem clauſit extremum. Poſtmodùm inter [j] Alterocham, & filium ejus ex una parte, & filios ejuſdem P. & Raynerium tutorem eorum ex altera, ſuper bonis prædictis ejuſdem Adjectæ ſuſcitatâ materiâ quæſtionis, cœperunt coram G. judice Tuſcan. ad invicem litigare, coram quo Alterocha, & filius ejus bona quondam Raynuntii, tanquam ex cauſa [k] fideicommiſſi, vel ſubſtitutionis ſibi debita petierunt, tutore filiorum prædicti P. ex adverſo dicente, quod obſtabat illis annalis præſcriptio, uſucapio pro dote, ac longi temporis ſilentium diuturnum. Inſuper allegabant, quod de bonis illis tam tertia Cleræ matris teſtatoris, & tertia Adelaſiæ uxoris ejuſdem, quàm & quarta per Trebellianum nomine ipſius Adjectæ erant ante omnia deducendæ. Dictus verò judex ſupradictum Raynerium tutorio nomine pupillorum in reſtitutionem bonorum Raynuntii condemnavit, & tertiâ Cleræ primò deductâ, quam Adjectæ, ac viro ſuo [l] donaverat, de qua ſubſtitutione, quam fecit Raynuntius, non videtur aliquatenus cogitaſſe: deductâ quoque tertiâ Adelaſiæ, quam ipſa P. vendiderat ſupradicto: præcepit etiam idem judex, de his rebus illas tertias deducendas, de quibus deduci poterant ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem civitatis: deduci præterea [m] quartam per [n] Trebellianum idem judex injunxit, cùm etiam quilibet extraneus reſtitutione gravatus, eam deducere potuiſſet: ſed utraque pars ab illa ſententia [o] provocavit. Cùm autem propter hoc partes ad noſtram præſentiam acceſſiſſent, dil. fil. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Cardin. conceſſimus auditorem: cùm autem coram G. Diac. Card. auditore à nobis conceſſo fuiſſet diutiùs litigatum, ipſe de mandato noſtro ſententiam ſupradicti judicis, videlicet in eo, quod dixit tertiam Cleræ, & tertiam Adelaſiæ integraliter deducendas, pronunciavit injuſtam, & ab ea legitimè provocatum, definiens ſic illas tertias [p] deducendas, ut [q] legitima portio jure [r] naturæ debita Alterochæ, illi ſalva ſit in utraque, ad cujus reſtitutionem dictum Raynerium condemnavit. In eo verò, quod quartam per Trebellianum idem judex cenſuit retinendam, ſententiam confirmavit ejuſdem, ita videlicet, quod fructus [s] de bonis ipſius, quos à tempore litis conteſtatæ percepit à prædictis P. & filiis ejus poſt mortem Adjectæ, computentur in ea; qui ſi ſuffecerint ad eam, & fructus ejus, eo nomine alia deductio nulla fiat, alioquin juxta quantitatem fructuum perceptorum computationis ratio habeatur. Quia verò pater Adjectæ ipſam in legitima non potuit [t] aggravare, [u] legitimam ipſam, videlicet ejus partis, quæ ſibi debebatur, ab inteſtato deducendam cenſuit, & etiam tertiam retinendam; ita quod deductio fiat tantummodò de his rebus, de quibus ſecundùm Tuſcanæ conſuetudinem civitatis fieri conſuevit. In eo autem,

quod prænominatus judex condemnavit Raynerium nomine pupillorum ad residui restitutionem Alterochæ ac ejus filio faciendam, ipsius sententiam confirmavit. Nos igitur ejusdem Cardinalis sententiam ratam habentes, ipsam auctoritate Apostolica confirmamus.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de sententia & re judicata*: sed minùs rectè præsens decisio sub eo titulo compilata erat, cùm tota ejus controversia circa successionem testamentariam versetur, & tantùm incidenter dicatur, sententiam in ea causa latam fuisse, & partim approbatam, partim reprobatam: quare rectiùs in hac sexta compilatione jacet sub hoc titulo *de testamentis*.

1. [b] *Tuscan.*] Alibi legitur *Tusculan.* ut Glossa marginalis notavit, & rectè; nam Tuscanensis Ecclesia, quæ erat in Italia, unita fuit Viterbiensi Ecclesiæ per Cœlestinum III. ut probat Vghellius *tom. 3. Italiæ sacræ, fol. 306.* unde non poterat præsentis causæ cognitio ab Innocentio III. committi Episcopo Tuscanensi, cùm jam ejus tempore non esset Ecclesia Tuscanensis: quare in præsenti inscriptione, & textu semper legendum est, *Tusculan.* Tusculum autem in prima Italiæ regione collocatum est in montibus, qui propiùs Albanum contingunt, quosque vulgus Tusculanos appellat, de quibus Martialis *ibi*:

Albanos quoque, Tusculanosque colles.

Non longiùs distat ab urbe, quàm duodecim milliaribus. Hinc Dionysius *lib. 1.* ait: *Ad Tusculum oppidum Latini nominis perveniunt, haud minùs centum stadiis à Roma dissitum.* Tusculana Episcopalis Cathedra perantiqua est, ut probat Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 261.* Nicolao ejus Præsuli, & Ecclesiæ Romanæ Cardinali missa est præsens epistola: & quia urbs illa cum aliis adjacentibus, tam in spiritualibus, quàm temporalibus paret Romanæ Ecclesiæ, ut probat Cohel. *in notis. Cardinal. cap. 15. congregat. 21.* ideo hæc causa temporalis etiam inter laicos agitata disceptatur coram judice Ecclesiastico.

2. Species facti. Casus præsentis textus ita contigit. Raynucius habens matrem, cui tertia pars bonorum ejus debebatur ex consuetudine civitatis Tusculanæ; item & uxorem, cui similiter alia tertia pars bonorum debebatur ob consuetudinem ipsius urbis; habens etiam duas filias, unam Alterocham (quam primam appellabimus) puberem; aliam Adjectam dictam (quam secundam dicemus) impuberem, testamentum fecit, & in eo primæ filiæ puberi dotem, quam illi tempore matrimonii dederat, domum, & hortum reliquit: secundam, quæ erat impubes, hæredem ex asse instituit, eique, si sine liberis decessisset, substituit primam filiam puberem, cum filio, quem in utero gestabat; & decessit. Tutores filiæ secundæ eam jam puberem, aut jussi erant in testamento, Petro nuptui tradiderunt, assignatis in dotem universis bonis, quæ habebat: sed ipsâ absque liberis decedente, & per consequens fideicommissi conditione adimpletâ, Petrus aliam duxit uxorem, ex qua filium suscepit; & tertiam partem bonorum, quæ ex consuetudine ad matrem testatoris diximus pertinere, titulo donationis accepit; aliam etiam partem tertiam, quæ ad uxorem testatoris spectabat, ob consuetudinem comparavit, & decessit. Postmodùm prima filia pubes testatoris, & filius, substituti dati, bona testatoris ex causa fideicommissariæ substitutionis sibi debita petebant à filio Petri. Tutores ejus petitionem repellebant, asserendo primò, bona titulo pro dote longo tempore fuisse possessa, & per consequens usucapta: secundò ex bonis testatoris duas tertias partes à matre, & uxore testatoris habuisse titulis donationis, & emptionis; & ex alia tertia parte, quam petebant, quartam partem sibi competere ex Senatusconsulto Trebelliano: quibus auditis, & perpensis, judex apud quem causa disceptabatur, primò deductis omnibus his, quæ tutor deduci postulabat, reliqua quæ supererant, restitui jussit ex causa fideicommissi filiæ primæ, & ejus filio; à qua sententia utraque pars appellavit ad Innocentium III. Prima filia se læsam conquerendo in eo, quod duæ tertiæ partes, matris testatoris, & uxoris ejus, sibi restituere non jussisset: tutores filii Petri, quia ipsos damnavit in restitutionem bonorum, quæ supererant, cùm jam omnia essent legitimè usucapta. Pontifex judicem dedit Gregorium Cardinalem, qui in partem approbavit judicis à quo sententiam, in partem reprobavit. Emendavit in eam partem, quatenus jusserat duas tertias partes matris, & uxoris testatoris non esse restituendas, jussitque ut ex illis portionem legitimam, quæ ad primam filiam pertinebat, restituerent; quia donando, aut vendendo mater ejus, seu avia, illam prægravare non poterant. In partem approbavit jubendo, ut quæ superessent, restituerent, deductâ quartâ ex Senatusconsulto Trebelliano, in quam imputarentur fructus post contestationem litis percepti: adjecit etiam, ut deduceret & aliam quartam jure legitimæ sibi debitam. Quam Cardinalis sententiam Pontifex confirmavit; sed quia in ea varia juris principia referuntur, & proponuntur, paraphrastico ordine textum percurramus.

3. [c] *In extremis positus condidit testamentum.*] Cùm enim voluntas hominis deambulatoria sit usque ad vitæ supremum exitum, *l. si quis 22. ff. de legat. 1.* usque ad illud tempus durat testandi facultas, *l. 3. ff. de adimend. legat. l. 1. C. de sacrof. Eccles. l. 25. tit. 1. partit. 6.* nam sola corporis adversa valetudo consensum non tollit; potest enim quis in extremis positus donare, & quomodocunque contrahere, *l. alumna 30. §. fin. ff. de adimend. legat. l. Seia 42. §. seu pater, ff. de donat. causâ mort. l. si pater 47. §. quædam, ff. de fideicommiss. libert.* & hæreditatem adire, ut probat Baldus *in l. fin. §. 1. C. de bonis quæ lib.* argumento textus *in l. avia, C. de jure delib.* facit textus *in l. ult. ff. quando dies legat.* Sic similiter in ultimo vitæ tempore testamentum facere poterit, & tale testamentum valebit, *l. Pamphilo 39. ff. de legat. 3. §. 1.* ibi: *In discrimine vitæ positum per infirmitatem.* Et *l. etsi 5.* ibi: *In discrimine vitæ constituta. C. ad Trebel. l. jubemus. C. de testam.* docent Richierius *in l. 15. C. eodem tit.* Carranza *de partu, cap. 2. §. 1. sect. 1.* licèt in articulo mortis posiis permittendum non esse testamentum facere, doceat Gothofredus *in l. hac, C. eodem tit.* unde quod scribit Hothomanus *in princip. Instit. de testam.* perrarò testamenta à moribundis condi solita, verum non est, immò contrarium ex hoc textu, & similibus deducitur, & experientia

rientia docet : quod ex natura humanæ conditionis factum arbitror, quâ rarus eſt, niſi mortis metu admonitus, qui in teſtandi cogitationem deveniat : unde Valerius *libro 7. capite 7. in princip.* ait, teſtamentum eſſe actorum hominis, & præcipuæ curæ, & ultimi temporis; nempe quia ex communi hominum more in tempus imminentis mortis differatur, ut notavi *in cap. 1. hoc tit.* Prudentius tamen eſſe, non expectato vitæ diſcrimine teſtamentum condere, admonemur ſacris in litteris, *Eccleſ. cap. 33. verſ. 34. & cap. 38. Iſaiæ.*

[d] *Reliquit certa bona.*] Hîc diſputant fusè Doctores, quomodo præteritis filiabus teſtamentum ſuſtineatur, ſed non rectè, cùm inſtitutio præceſſiſſet, & ita diſputationem hanc omittimus : videndus eſt Covar. *in præſenti, §. 1.*

[e] *Et ſobolem quam geſtabat in utero.*] Difficile eſt quod hîc aſſeritur, videlicet poſthumum fuiſſe cum matre ſubſtitutum datum; nam certum eſt, ſubſtitutionis, & inſtitutionis cauſam æqualem eſſe, *l. mulier 20. §. ult. ff. de condit. inſtitut.* ſed poſthumus alienus, ut eſt nepos, & maximè ex filia, non poteſt inſtitui, *l. poſthumus 6. ff. de inoff. teſtam. l. placet 4. cum l. ſequenti, l. ſi quis poſthumus 9. in princip. §. 1. l. filius 28. §. ſi quis eo tempore, ff. de liberis & poſthumis*, cum aliis congeſtis à reperentibus *in l. Gallus, ff. de liber. & poſthumis*, Gilkenio videlicet, Goveano, Boëtio Epon. Spanochio, Pichardo & Valentia, Fabro *libro 9. conject. capite 2.* Fachineo *libro 10. controverſ. capite 41.* Schiſordeg. *lib. 3. tractatu 16. quæſt. 3.* Carranza *de partu, §. 1. à num. 119.* Igitur ſubſtitutio poſthumi in præſenti ſpecie ſuſtineri non poterat. Cui difficultati reſpondendum eſt, quod licèt principium illud procederet tempore mediæ Juriſprudentiæ, tamen poſt Juſtinianum poſthumi inſtitutio ſuſtinetur, *§. poſthumus, Inſtitut. de legat. §. 1. Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* Unde præſens textus accipiendus eſt juxta jus novum.

[f] *Si abſque liberis moreretur.*] Cujus conditionis vim, & effectum expoſui *in cap. in præſentia, de probat.*

[g] *Impuberis.*] Raynuntius filiæ tutorem dedit, quia innupta erat, & per conſequens impubes, ut bona ejus adminiſtrarent, & præcipuè ſuo tempore illam nuptui collocarent; plerumque enim teſtatores hoc officium tutoribus injungebant, *l. tutor, ff. de ritu nupt.* aliquando indefinitè, non deſtinando ipſam certo marito; aliquando certas nuptias præfiniendo, *l. non eſt 66. ff. de ritu nupt. l. qui pupillam 6. ff. ad leg. Jul. de adult. l. pater 100. ff. de condit. & demonſtr. l. ſi patrem 6. C. de interdict. matrim. l. 69. §. nuptiis, ff. de jure dot.* Hothomanus *de ritu nupt. capite 3.* Si pater non deſignavit, poteſt tutor ad libitum cui voluerit nuptui collocare, dum tamen ipſe, aut filius ejus illam in uxorem non accipiant, quia id Senatuſconſulto prohibitum eſt, *l. non eſt 66. ff. de ritu nuptiar. l. ſi tutor 7. C. de interdict. matrim. l. liberum 64. l. non ſolùm 67. §. 2. l. 99. ff. de ritu nupt.* ne matrimonio contracto tutelæ adminiſtratæ rationes conturbentur : docent Franc. Hothomanus *de ritu nupt. capite 3.* Gutierrez *de tutel. 2. part. capite 12.* adeò ut ſi tutor matrimonio pupillam ſibi adjunxerit, adulterii pœnâ coërceatur, *l. qui pupillam, ff. ad leg. Jul. de adult.* in qua prohibitione notandi ſunt textus *in l. filium 28. §. ſi quis, ff. de liber. & poſthumis, l. tutor 15. ff. de ſponſal. l. 4. & 17. C. de excuſat. tut. l. 17. cum l. nonnunquam 32. §. ult. ff. de adopt. l. 13. ff. de his quæ ut indign. l. unic. C. unde vir & uxor, l. uxori 27. ff. de uſufr. legat. l. ſi connubium 17. ff. rerum amot. l. 4. & 6. C. de inceſt. nupt. cum l. ult. C. de interdict. matrim. l. tutor, ff. de teſtam. tut.* Amplius etiam in præſenti ſpecie tutoribus teſtator injunxit, ut cùm filiam nuptui collocarent, dotem eidem aſſignarent; quod erat proprium officium tutoris, adeò ut olim fœminæ tutorem non habenti tutor daretur, ut promitteret, diceret, aut daret dotem. Ulpianus *tit. 12. regul.* ubi ait, ex lege Julia de maritandis ordinibus ei mulieri, quam ex illa lege nubere oportet, tutorem dari, ſi legitimum tutorem non habeat ad dotem dandam, dicendam, promittendam; & hic dicebatur ſpecialis tutor, *l. non tantùm, ff. de tutoribus, l. ſive generali, de jure dotium, l. mulier, C. eodem*, Antonius Hothomanus *de ritu nupt. cap. 28.* & ſimiliter aliquando præſcribebabatur à teſtatore certa dotis quantitas : plerumque autem caſu juſſit teſtator, ut omnia bona dotis nomine darentur, quod plerumque in matrimoniis contingebat, *l. mulier 72. ff. de jure dot. l. 4. C. eodem tit.* quo caſu præſentia tantùm, & non futura comprehendi docuit Scipio Gentilis *de æſtimat. rerum, in fine.*

[h] *Jure Lombardo.*] Cujacius in præſenti exiſtimat legendum eſſe, *viro Lombardo*; quia ita legitur in quodam pervetuſto Decretalium exemplari, quod apud ipſum eſſe refert; motus etiam ex eo, quia non eſt ſpeciale jus apud Longobardos, quod præſenti deciſioni accommodari poſſit. Sed ut vulgarem litteram retineamus, ſequentia cogunt. Primum, quia ita legitur in dicta tertia collectione, & in aliis exemplaribus MSS. quæ præ manibus habeo. Deinde quia tam in nuptiis contrahendis, quàm in lucris conjugalibus communicandis, dotibus reſtituendis, & aliis ad nuptias pertinentibus, plura ſpecialiter ſunt cauta jure Longobardorum, *lib. 2. tit. 1. legum ipſorum*; ex quo infrà aliqua dabimus : unde non incongruè in præſenti ſignanter exprimitur nuptias contractas fuiſſe ſecundùm jus Longobardorum.

[i] *Quæ filium ex eo ſuſcipiens, tandem ſine liberis.*] Ideſt, licèt filium ſuſceperit, tamen ipsâ vivâ deceſſit, unde verè ſine liberis deceſſit : licèt enim conditio *ſi ſine liberis decedat*, deficiat, ſi gravatus ſuſceperit unicum filium, filiamve, *l. 1. C. de condit. inſert. l. jubemus 6. §. ſin autem, C. ad Trebel. Inem eſt ſine liberis 148. ff. de V.S. l. pater 101. §. 1. ff. de condit. & demonſtr.* probavi ſuprà *in capite in præſentia, de probat.* tamen ſi vivo ipſo hærede rogato deceſſerit, ita ut mortis tempore nullum ſuperſtitem habeat, conditio adimpletur; & eſt locus fideicommiſſo, *l. ex facto 17. §. ſi quis autem, ff. ad Trebell.* nam qualitas liberorum adjecta verbo *Deceſſerit*, refertur ad tempus mortis, *l. 4. §. ſi extraneus, ff. de noxal.* unde in præſenti ſpecie licèt filia gravata ſuſcepiſſet unum filium, nihilominus cùm tempore mortis ſine liberis reperiretur, locus fuit fideicommiſſariæ ſubſtitutioni.

[j] *Inter Alterocham, & filium ejus ex una parte.*] Ex his verbis colligitur, primam teſtatoris filiam ſimul cum filio bona poſtulaſſe, quod quidem difficile eſt ex eo, quod quando pater inſtituit filium, & nepotem ex eo, ordine ſucceſſivo inſtituiſſe creditur, ut patri primò, & eo deficiente, filio deferatur hæreditas, *l. Gallus, §. & quidam retrò, ff. de liber. & poſthumis.* Quod duplici

ratione inductum creditur. Prima, propter neceſſitatem inſtituendi filium, quæ ceſſat in nepote, vivente ejus patre: ſecunda, propter ordinem dilectionis, quia ſicut præſumitur pater plus diligere filium quàm nepotem; ita credendum eſt velle hæreditatem priùs filio deferri, & inde nepoti, ut docet Bartolus *in dicto §. & quid ſi tantùm, numero* 4. qui licèt pro hac ſententia adſtruenda adducat textus *in l. cùm pater* 77. *§. à te peto, ff. de legat.* 2. *l. heredes mei* 57. *§. peto, ff. ad Trebell.* & ſi rectè perpendantur, ſuperiorem ſententiam non probent; non ideò tamen ab ea eſt diſcedendum, ut docent Mantica *libro* 4. *de conject. tit.* 8. Menochius *libro* 4. *de præſumpt. capite* 70. Ergo non rectè in præſenti admittuntur ſimul mater, & filius. Sed his non obſtantibus, pro ſententia hujus textus, videlicet ſimul filium, & matrem admitti ad fideicommiſſum, faciunt textus *in l. fin. verſ. alia, C. de impuberum, & aliis, l. penult. §. inſtituto, ff. de leg.* 2. facit etiam textus *in l. ſi mulieri, ff. de uſufructu accreſc.* ubi docetur, quod ſi uſusfructus uxori, & liberis relinquatur, uxor, & liberi uſumfructum ſimul habent. Facit etiam textus *in l. ſi ego* 26. *ff. de acquir. hæredit.* ubi probatur, quod ſi extraneus ſimul cum filio inſtitutus ſit, in dimidiam partem illum vocari: unde docuerunt DD. idem procedere debere in nepte ſimul cum filio inſtituta. Docent, & defendunt hanc ſententiam Covarruvias *in præſenti, §.* 2. *per tot.* Faber *de error. decade* 33. *errore* 8. Fachineus *lib.* 8. *controverſ. cap.* 17. quæ ſententia ſi retineatur, reſponderi poteſt textui *in d. §. & quidam rectè*, quod inſtitutio, de qua ibi, nullo alio modo ſuſtineri poterat, quàm ſi Filius vivo teſtatore deceſſiſſet; & ideo facta cenſetur, ut admittantur ordine ſucceſſivo, etſi adhuc contraria ſententia potiùs placeat, pro qua facit textus *in l. fin. C. de dotis promiſſione*, & eam defendit Nieto *in repetit. ad hunc textum.* Non obſtat textus *in dicta l. penult. §. inſtituto, ff. de legat.* 2. ubi legatum filio, & nepoti relictum, æqualiter inter eos dividitur; quia reſpondetur ex voluntate teſtatoris in ſpecie conjunctionem admitti, ut ex textus verbis expreſsè conſtat. Nec etiam obſtat textus *in d. l. ſi mulieri*; ideo enim ibi utriuſque pariter accedit uſusfructus, quia relictus fuit per dictionem *cum*, quæ magis copulat, quàm conditio, ut conſtat ex his quæ tradit Bartolus *in d. §. & quidam*, & poſt eum Donellus *lib.* 11. *comment. cap.* 18. Nec adverſatur textus *in d. l. fin. C. de impub.* ubi ideo admittuntur filii cum patre, quia verbis teſtatoris illis cautum eſt per dictionem illam *tum*, & quia vocati erant extranei teſtatoris, in quibus charitatis ordo, & inſtituendi ceſſat neceſſitas. Tandem nec contrarium probat præſens textus, & *in cap. Raynaldus, infrà*; quia etſi in illis filii admiſſi fuiſſent cum matre, intelligitur non ad ſuccedendum, ſed ad litigandum, propter jus futurum, quod ſperabant, ut probat Nieto *in præſenti.*

9. [k] *Ex cauſa fideicommiſſi, vel ſubſtitutionis.*] Ex cauſa ſubſtitutionis peti non poſſe videtur, non ex vulgari, quia vulgaris ſubſtitutio exſpirat per aditionem hæreditatis, *l. poſt aditam, C. de impuberum:* minùs ex pupillari, quia adveniente pubertate evaneſcit, *§. maſculo, Inſtit. de pupillari*: ſed utrumque in præſenti ſpecie præceſſit, hæreditatis videlicet aditio, & pubertas, cùm jam nupta, & filios habens deceſſiſſet: ergo ex ſubſtitutione peti bona non poterant. Sed reſpondetur de fideicommiſſo, ſeu ut aliqui volunt, de fideicommiſſaria ſubſtitutione ſub conditione ſi ſine liberis facta, hîc agi; licèt enim verum ſit, fideicommiſſariam ſubſtitutionem propriè inſtitutionem non eſſe, ut *ex l. qua ſub conditione* 8. *§. in fideicommiſſis, ff. de condit. inſtit. l. tutores* 39. *§. herede, ff. de adminiſtr. tut.* probant Faber *in Papinianea, tit.* 12. *princip.* 7. *illat.* 32. Goveanus *in rubrica de vulgari, num.* 4. *&* 5. Vulteius *in princip. Inſtitut. eodem tit. num.* 2. Faber *lib.* 15. *conject. cap.* 10. *& de error. decad.* 34. *errore* 2. Oſualdus *lib.* 6. *Donel. cap.* 23. *littera I*, Caſtillo *lib.* 2. *controv. cap.* 21. *num.* 28. Schifordeg. *lib.* 2. *tract.* 6. *queſt.* 4. *&* 5. Pichardus *ad titulum de vulgari, cap.* 3. *num.* 3. & à ſubſtitutione diſtingui fideicommiſſum, ejuſque reſtitutionem ut rem diverſam judicari, *§. ult. Inſtit. de pupil. ſubſtit. l. recuſare* 6. *§. Titius* 5. *ff. ad Trebel. l. ult. §. ſed quia* 3. *C. commun. de leg.* nihilominus tamen aliquando ſubſtitutio dicitur in latiori ſignificatione, ut *in l. coheredi* 41. *§. quod ſi heredem, ff. de vulgari, l. heredes mei* 57. *§. cùm ita, finali, ff. ad Trebel. l. eam quam* 14. *C. de fideicommiſſ. l. Scevola* 76. *ff. ad Trebel.* Manet ergo, præſentem textum accipiendum eſſe de fideicommiſſo, aut ſubſtitutione latè ſumpta, ut Innocentius edocet, nec eſt cur ipſum peccaſſe in jure civili dicamus, ut nimis impudenter fecit Cujacius *in novella* 92. unde cavendum eſt ab Acoſta *in cap. ſi pater,* 1. *p. verbo Heredes, num.* 14. *de teſtam. lib.* 6. qui aſſerit, in præſenti textu factam fuiſſe ſubſtitutionem compendioſam; nam hæc ſententia præſenti textui non adaptatur.

[l] *Donaverit.*] Quæ donatio quatenus valeret jure communi inſpecto, ſeu ſpeciali Longobardorum, exponit Jacobus Cujacius *in l.* 1. *C. de pactis, fol.* 70.

[m] *Præterea quartam per Trebellianum.*] Ex his verbis deducitur, tam matrem, quàm uxorem Raynuntii tertiam partem habuiſſe in bonis teſtatoris; quod difficile videtur, cùm Raynuntius reliquiſſet duas filias, & certum ſit, tam in ſucceſſione teſtamentaria, quàm legitima primam cauſam eſſe filiorum, adeò ut illis exiſtentibus, nec mater, nec uxor admittantur, *authentica in ſucceſſione, C. de legit. hared. novel. de haredibus ab inteſtato, §.* 1. quibus conſonat lex 3. *tit.* 13. *partit.* 6. lex 10. *tit.* 12. *lib.* 3. *fori*, & lex 6. Tauri; ideoque naturali ratione ſuggerente, *l. ſcripto* 7. *§. ult. ff. unde lib. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat.* etſi olim mulier ducta per coëmptionem, in portionem virilem vocaretur. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 22. Revardus *ad ll.* 12. *Tabul. c.* 21. quo ergo jure tam mater, quàm uxor Raynuntii in præſenti caſu perceperunt duas tertias partes bonorum ipſius teſtatoris? Quam difficultatem agnoverunt Gloſſa *in præſenti, verbo Tam tertia,* & omnes antiquiores, qui varia adduxerunt pro ejus ſolutione. Hothomanus *illuſtrium q.* 37. exiſtimavit, ſententiam judicis in præſenti ſpecie latam injuſtam fuiſſe, & falſo niti fundamento: ſed illum rectè refellit Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 11. major autem, & ſupinus eſt error eorum, qui docuerunt, ex omnibus bonis Raynuntii tertiam partem deducendam eſſe matri, & aliam tertiam uxori. Nec feliciùs Edmundus Meril. *lib.* 1. *obſerv. c.* 39. præſentem textum accepit, ut eodem jure, quo uxor exigit tertiam partem bonorum mariti, etiam mater deducat aliam æqualem partem: id-eſt ſicut uxor tertiam partem conlaborationis etiam mariti detraxit ex bonis conſtante matrimonio quæſitis, ob conſuetudinem Longobardorum, ita etiam mater aliam tertiam partem deduxit ex bonis 10.

bonis quæſitis à patre ipſius Raynuntii conſtante matrimonio. Sed hæc interpretatio convincitur; nam pars hæc conlaborationis deducitur ſtatim ſoluto matrimonio, *cap.* 2. ubi dicemus, *de donat. inter.* Unde credi non poteſt, matrem Raynuntii poſt mortem viri ſui expectaſſe filii mortem: quare his, & aliis omiſſis ſententiis, verius dicendum eſt, uxori tertiam partem deberi, non bonorum mariti, ſed conlaborationis, ideſt bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum, ob conſuetudinem Longobardorum, quæ in aliis regionibus pro lege obſervabatur, ut apud Ripuarios *tit.* 37. *de dotibus*, ita cavetur: *Et tertiam partem de omni re, quam ſimul conlaboraverint, ſibi ſtudeat vindicare.* Et *in capitul. Caroli, lib.* 4. *tit.*9. ibi: *Tertia conlaborationis.* Et *in l. Francica, capite* 9. ibi: *Volumus ut uxores defunctorum maritorum tertiam partem conlaborationis, quam ſimul in beneficio conlaboraverunt, accipiant.* Hanc igitur tertiam partem uxor Raynuntii in præſenti ſpecie exigit, mater autem aliam tertiam partem conſequuta eſt, non virtute hujus conſuetudinis, ſed quia legibus Longobardorum non ſolùm filii, verùm & defuncti parentes admittuntur ad tertiam partem bonorum, *l.*6. *tit.*14. *lib.*2. *legum Longobard.* ibi: *Parentes, proximi, aut hæredes unciæ quatuor, quod eſt tertia pars.* Rectè ergo judex in præſenti caſu juſſit detrahere duas tertias partes: unam, quæ debebatur uxori virtute conlaborationis; alteram, quæ debebatur matri jure ſucceſſionis: unde deducitur, in diviſione bonorum Raynuntii aliam rationem eſſe incundam, quam vulgò aſſignant Interpretes in præſenti. Gloſſa enim ait, bona omnia in uncias 54. dividenda eſſe, ex quibus 18. hoc eſt tertia pars, ad matrem pertineant, ex reliquis 36. uxori 12. dentur pro tertia parte, reliqua bona ad filios ſpectent. Gloſſam ſequuntur Fachineus *lib.*5. *controv. cap.*1. §. *denique*, Hothomanus *ubi ſupra.* Sed hæc computationis ratio corruit ex ſuprà traditis, cùm de omnibus bonis mariti non deducatur tertia pars uxoris. Quare dicendum eſt, ex bonis acquiſitis conſtante matrimonio, primò tertiam patem deduci uxori, tum ex omnibus bonis ipſius Raynuntii tertiam partem deduci matri, & reliquas partes ad filias ſpectare; non tamen uxorem admitti ad aliquam partem bonorum defuncti.

11. [a] *Per Trebellianum.*] A tempore legis decemviralis uſque ad tempora Auguſti fideicommiſſa adeò infirma erant, ut penderent tantùm ex pudore & verecundia hæredis rogati, ita ut ſi ipſe vellet, præſtaret, nec ulla neceſſitas ſolvendi erat, §.1. *Inſtit. de fideicommiſſ.* Cujacius *ad Novel.* 1. & *lib.*15. *qq. Papin. in l.*11. *ff. de his quæ ut indign.* unde naturaliter tantùm debebantur, quia obligatio naturalis ex pudore, & æquitate æſtimatur, *l. Stichum*, §. *naturalis*, *ff. de ſolut. l. cùm amplius*, §. *is natura*, *ff. de reg. jur.* poſtea ab eodem Auguſto ſtatutum fuit, ut vires haberent, cogerenturque hæredes ad eorum præſtationem, proprio conſtituto Prætore, qui de fideicommiſſis jus diceret, *dicto princip. Inſtit. l.*4. *in fine*, *ff. quibus ad libertatem proclamare, l.*2. *C. qui potiores.* Ulpianus autem *in fragmentis, tit.*25. §. *fideicommiſſa*, dum ſcribit de fideicommiſſis cognitionem fuiſſe in Provinciis Præſidum Provinciarum, in urbe Conſulum, aut Prætoris fideicommiſſarii, ita accipiendus eſt, ut de minoris pecuniæ fideicommiſſis Conſules; de cæteris Prætores fideicommiſſarii cognoſcerent. Quintil. *lib.*3. *Inſtit. cap.*8. ibi: *Non debes apud Prætorem petere fideicommiſſum, major enim prætoriâ cognitione ſumma eſt.* Facit textus *in l. penult.* §.1. *ff. de juriſdict.* docent Cujacius *lib.*21. *obſerv. cap.*34. Hothomanus *in d. princip. Inſtit.* immò & aliquando Imperatorem de fideicommiſſo magnæ quantitatis cognoviſſe, conſtat *ex l.*26. *ff. de probat.* Ammian. Marcel. *lib.* 2. Sed etiam mutatâ naturâ fideicommiſſorum, nomen remanſit, ut in aliis juris caſibus contingere jam notarunt Donellus *lib.*7. *comment. cap.*15. Fornerius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 9. ſed cùm per aditionem hæredes rogati oneribus hæreditariis implicarentur, ita ut omnes actiones activæ, & paſſivæ in ipſos, & contra ipſos darentur, *l.*2. *C de hæredit. action.* quia qui ſemel hæres eſt, non poteſt deſinere eſſe hæres, *l. ei qui* 88. *ff. de hæred. inſtit.* ideò Ænea Seneca, & Trebellio Conſulibus factum eſt Senatuſconſultum Trebellianum, quo cautum fuit, ut legis miniſterio omnes actiones in fideicommiſſarium tranſirent, *l.*1. §.1. *l. reſtituta*, §. *eodem*, *ff. ad Trebel.* & ſic fideicommiſſarius loco hæredis habebatur, *l.* 2. *l. ex aſſe* 28. *l. poſtulante* 44. *ff. ad Trebel.* Sed quia adhuc ſatis proſpectum non erat hæredibus rogatis, qui ob nullum, aut minimum lucrum recuſabant hæreditatem adire, & ſic fideicommiſſa intercidebant, aliud Senatuſconſultum factum fuit Conſulibus Puſione, & Pegaſo, quo duo ſtatuta fuerunt. Primum, ut hæredes ultra dodrantem reſtituere gravati, quartam partem ſibi retinerent, ut hoc præmio quartæ invitati, hæreditatem adirent, §. *ſed quia, Inſtit. de fideicommiſſ. hæredit.* Secundum, ut poſſent cogi hæreditatem adire, & reſtituere. Et quia hæc quarta inventa fuit ad exemplum Falcidiæ, ſolet quarta Falcidia appellari, *l. coheredi* 41. §. *cùm filiis*, *verſ. Quod ſi*, *ff. de vulgari, l. Titia* 86. *ff. ad leg. Falcid. l. ita tamen* 27. §. *quod ſi Mævius*, *ff. ad Trebel.* & cùm Imperator Juſtinianus Senatuſconſultum Pegaſianum transfudiſſet in Trebellianum, ideò quarta Pegaſiana dicitur Trebellianica in hoc textu, & *in cap. ſi pater, hoc tit. lib.*6. ad quod Senatuſconſultum Trebellianum ſpectant textus *in l. ſi mulier* 59. *ff. de jure dotium, l. ſi fuit conſtitutum* 22. *ff. de conſtit. pecun. l. ult. de tranſact. l. acceptis* 93. *ff. ad leg. Falcid. l.*8. §. *ult. ff. de legat.*2. *l.*29. *ff. de teſtam. milit. l.*4. §. *ult. ff. de bonis libert. l. hæres* 21. *ff. de fidejuſſ. l.*15. §.1. *ff. ut legat. l. Stichum* 95. §. *aditio*, *ff. de ſolut. l. placuit* 43. *ff. de condit. & demonſtr. l.*1. §. *hæc actio*, *ff. depoſiti, l.* 23. & 24. *ff. ad Syllan. l.*1. §. *ſi prætextu*, *ff. quando actio de pecul.* Quare rectè in præſenti ſpecie juſſit Judex quartam deduci. Hæc tamen quarta hæreditatis eſt, non verò bonorum, *l. ſi legatum* 30. §.1. *ff. ad Trebel. l.*1. & 2. *C. eod. tit.* Coſta *in dicto cap. ſi pater, verbo Trebellianica*, Faber *de error. decad.*11. *error.*2. Unde pro ea parte remanet obligatio æris alieni penes hæredem rogatum. Nec contrarium docetur *in l. etſi ſine*, *C. ad Trebel.* ad cujus ſolutionem videndus eſt Carballo *in cap. Raynaldus*, 1. *p. num.*94. *hoc tit.* Aliquando tamen hæc quarta deduci non poteſt, veluti ſi ejus detractionem teſtator prohibeat, *authent. ſed cùm teſtator, C. ad leg. Falcid.* docent Donellus *lib.*7. *comment. cap.*29. ubi Oſualdus *littera A*, Galbanus *de uſufructu, cap.*20. *in fine*; aut ſi teſtator miles ſit, *l. in teſtamento* 12. *C. ad leg. Falcid.* cui ne obſtet lex 1. §. *in filii*, *ff. ad Trebel.* videndus eſt Valentia *tom.*1. *illuſtr. tract.*2. *cap.*5. vel ſi Princeps rogatus ſit reſtituere, *l. ex aſſe*, §. *ult. ff. ad Trebel.* & in aliis caſibus congeſtis à Menchaca *de ſucceſſ. progreſſu*, §.26. *num.*21. Petro Gregorio *lib.*42. *ſyntagm. cap.*51. *num.*8. Peregrino *de fideicommiſſis, art.*3. *num.*63.

o *Ab illa ſententia provocavit.*] Utraque pars appellavit à ſententia inferioris pro ea parte, pro qua gravata erat, ut *in l.1. & ult. C. de appel. cap.18. verſ. Utraque, hoc tit.* appellavitque ad Romanum Pontificem, quia ut ſuprà notavi, Tuſcanella quoad ſpiritualia, & temporalia paret Romanæ Eccleſiæ. Innocentius autem cauſæ cognitionem commiſit Gregorio S. Mariæ in Porticu Cardinali Diacono, cui graviora negotia ipſe delegabat, ut refert Spondanus *in continuatione Baronii, anno 1199. num.8.*

13. p *Tertias deducendas.*] In hac parte injuſtam dixit judex ſententiam, quia licèt duæ tertiæ partes deducendæ eſſent, non tamen integræ, ſed ita ut portio legitima præſtaretur Alterochæ, & pro ea parte reſcinderentur tam donatio, quàm venditio. Et ut hoc juris principiis conveniat, ſupponendum eſt, donationem fuiſſe inofficioſam, & venditionem ſimulatam, ſine pretio, donandi animo factam; tunc enim filia poterit revocare donationem pro parte ſuæ legitimæ, *l.1. & per totum C. de inoffic. donat. l.4. C.de contrahend. emption.* docent Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 33.* Raguellius *in l.25. C.de donat. inter,* Hunnius *ad Treutl. volum.2. diſp.20. quæſt.52.*

14. q *Ut legitima portio.*] Quæ variis nominibus appellatur: debita portio *in l. Papinianus, §. quoniam, ff. de inoffic. l. ſcimus, C. eodem:* portio legitima *in l. omni modo, l. quæ nuper, C. eod.* debitum bonorum ſubſidium *in l. ſi totas, C. de inoffic. donat.* quarta naturæ *in l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. ſcripto, ff. unde liberi:* portio ſubſtantiæ, apud D. Lucam *cap.15.* ubi aiebat filius Prodigus: *Pater da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit.* Sic & *in l. ſi quis 33. C. de inoffic.* Illuſtrant Oſualdus *lib.19. Donelli, cap.4. littera T,* Mancinus *de legitima, quæſt. 1.* Merlinus *eod. tract. q.1. lib.1.*

15. r *Jure naturæ.*] Valde controverſum eſt, an portio legitima debeatur filiis jure naturali, an verò civili? Et jure civili eam deberi, atque inductam fuiſſe, docent Gaillus *lib.2. practic. cap.22.* Rodericus Suarez *in l. quoniam, limit.2. num.2.* ubi Valdes *littera A,* Petrus Gregorius *lib.44. ſyntagm. cap.4.* Menchaca *de ſucceſſ.creat. §.20. n.298.* Tellus Fernandez *in l. 10. Tauri, num.4.* Coſta *in cap. ſi pater, verbo Privare, 3.p.* Satmient. *lib. 2. ſelect. cap.14.* Faber *de error. decad.14. error.5.* & *decad.74. error.7.* Borel. *tom. 3. deciſ. tit.14.* pro quibus faciunt ſequentia juris principia. Primum, nam ſi legitima deberetur jure naturæ, non poſſet tolli aliquo in caſu: ſed plerumque non præſtatur: igitur quia non provenit à jure naturæ. Probatur minor, primò in filiabus, quas olim Patres impunè præteribant, *§.1. Inſtitut. de exhæredat. liber.* & in filiis juſtè exhæredatis, qui nec jure prætorio admittuntur ad ſucceſſionem, *l. non putavit 8. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.* in filiis, qui ante Orphicianum non admittebantur ad matris ſucceſſionem, *l. ex teſtamento, C. ad Orphic.* Deinde nam ſi deberetur jure naturali, non poſſet juramento remitti: ſed validè cum juramento renunciari poteſt: ergo quia ejus obligatio non provenit à jure naturæ. Contrariam ſententiam, immò legitimam jure naturali filiis deberi, docuerunt Donellus *lib.19. comment. cap.4.* Cujacius *in Novella 18.* Vulteius *in §. penult. Inſtit. de inoffic.* Molina *lib.1. de primog. cap.1. n.16.* Pichardus *in rubric. de hæredit. quæ ab inteſt. n.61.* Spino *de teſtam. gloſſ.17. num.19.* Larreatigui *lib.7. ſelect. cap.6.* Valaſcus *de partition. cap.17.* & 18. pro qua ſententia faciunt textus *in cap. ſi pater, hoc tit. in 6. cap. jus naturale, 1. diſt. l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. ſcripto, §. ult. ff. unde liberi, l. nam & ſi 15. ff. de inoffic. l. fin. ff. quorum bonor. authent. de hæred. & Falcid. §. primum igitur.* Deinde nam legitima ſuccedit loco alimentorum, ut latè probat Valentia *3. tom. de liber. & poſthum. cap.1.* ſed alimenta filiis naturali lege debentur, *l.1. §. jus naturale, ff. de juſtitia & jure,* poſt Surdum, Laram, & Caſtillum probat Fragoſo *tom.3. de regim. Chriſt. Reip. lib.4. diſput.1.* ergo & legitima. Tertia ſententia eſt eorum, qui diſcrimen conſtituunt inter ſubſtantiam legitimæ, & ejus quotam partem. Quoad ſubſtantiam aiunt eſſe juris naturalis, quoad quotam verò partem eſſe juris civilis: ita docuerunt Cujacius *in Novella 18.* Vulteius *in §. penult. Inſtit. de inoffic.* Roxas *de ſucceſſ. cap.7. num.7.* Covar. & alii, quos referunt, & ſequuntur Valdes *ad Roderic. Suarez ubi ſuprà, littera A,* Pichardus *in rubric. inſtit. de hæredit. quæ ab inteſtato, num.61.* Pacius Methodic. *ad Codicem, tit.28. cap.6. num.30.* Quâ opinione retentâ, non obſtant prioris ſententiæ fundamenta. Non primum, nam quamvis verum ſit, patrem non teneri, mediâ Juriſprudentiâ attentâ, filias inſtituere, aut nominatim exhæredare, ideò licèt præteritæ fuiſſent, teſtamentum valebat; non ex eo dicendum eſt, legitimam fuiſſe ſublatam filiabus, quia illæ ſuccedebant præteritæ patribus jure accreſcendi; & ſi fratres fuiſſent inſtituti in teſtamento, in quo præteritio filiarum continebatur, ſuccedebant filiæ in virilem, ſeu æquam portionem, cum cæteris fratribus; & ſi extranei fuiſſent inſtituti, filiæ præteritæ dimidiam partem hæreditatis auferebant, ut conſtat ex Ulpiano *in fragmentis, tit.22. §. ſcripsit,* Paulo *lib.3. ſentent. tit.4. §. filio,* Cujacio, & Theophilo *in §.1. Inſtit. de exhæred. liberor.* ubi videndus eſt Hothomanus, Gilkenius *in l. maximum vitium, C. de liberis præteritis.* Sed illam differentiam inter præteritionem filiorum, & filiarum ſuſtulit Juſtinianus *in l. maximum, C. de liber. preterit.* ubi eos, qui has differentias introduxerunt, meritò appellat naturæ accuſatores, quaſi naturam accuſent, cur non omnes maſculos generaverit. Nec obſtat difficilis auctoritas *Numeror. cap.27.* quam pertranſierunt juris Interpretes, aut ei non rectè reſponderunt. Sed ex Theologorum ſententia reſpondendum eſt, apud Hebræos filios tantùm maſculos vocatos fuiſſe ad poſſeſſiones paternas, quæ erant bona immobilia, non filias, ex eo, quod volebat Deus certitudinem familiarum conſervari, propter Meſſiam, ad cognitionem veritatis; nam cùm Prophetæ dixiſſent, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum naſciturum de tribu Juda, & ſemine David, ad convincendos Judæos unaquæque tribus & familia habuit diſtinctas poſſeſſiones, quæ non poterant vendi in perpetuum, aut alienari, ut conſtat ex Levitico, *cap.25.* ideò Chriſto vivente fatebantur Judæi ipſum de tribu Juda ortum fuiſſe: cùm autem familia non poſſet conſervari in fœminis, quæ ſunt fines familiarum, & tranſeunt in familiam mariti, & earum filii maritorum, non ipſarum nomen ſumunt, & ſic poſſeſſio unius ſtirpis in aliam tranſibat, & confundebantur familiæ, meritò ad filias non pertinebat hæreditas patris, niſi in defectum filiorum: ad filios autem pertinebat, quia hi conſervant familiam patris, & hæreditatem tranſmittunt ad poſteros cum nomine familiæ. Quæ ſolutio colligitur ex his quæ tradit Abulenſis ſuprà, *cap.27. Numeror. quæſt.3. 4. & 22.* His addendum, cenſeo, nullo modo potuiſſe

Digitized by Google

tuiſſe filias Iſraël queri de hac juſtiſſima lege, quia propter rationes ſuprà adductas dicendum eſt, Domini eſſe terram, & omnes habitantes in ea, *Deuteron. cap.* 10. ibi: *Domini Dei tui cœlum, & terra, & omnia quæ in ea ſunt.* Quam terram dedit hominibus, *pſalmo* 113. beneficii loco Judæis terram Promiſſionis ut conſtat ex cap. 4. & ſequentibus Deuteronomii, & capite 9. ibi: *Nec dicas in corde tuo: Propter injuſtitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc poſſiderem.* Datam tamen fruendam, quamdiu Dominus voluiſſet, ita ut in dominio Dei terra maneret, juxta illud Pſalmi: *Domini eſt terra, & plenitudo ejus.* Videndus Donellus *lib.* 2. *comment. cap.* 4. Quare rectè potuit Deus, qui gratis terram Promiſſionis dedit, vocare filios Judæorum ad poſſeſſiones paternas, excluſis filiabus. Ex quibus ſatisfactum eſt ſuperiori difficultati, circa quam hæc ſcribere volui, quia alii difficultate perterriti omiſerunt reſpondere. Nec ex eo mihi imputari poteſt, quod in alienam meſſem falcem immiſerim, cùm proprium ſit eorum, qui jura interpretantur, omnium doctrinarum notitiam attigiſſe. Non obſtat ſecundum argumentum, quo probatur legitimam poſſe tolli filio exhæredatione paterna, *d. authent. ut cùm, de appellatione cognoſc.* §. *aliud quoque capitulum*, & §. *cauſas*, *collat.* 8. Reſpondetur enim filios poſſe paterna hæreditate privari propter quatuordecim cauſas contentas *in* §. *cauſas*. Quod ratione naturali ſit, non ſolùm jure civili: nam cùm filii parentibus debitam reverentiam jure naturali exhibere teneantur, *l. veluti erga Deum* 2. *de juſtitia*, & *jure*, quos veluti Deos venerari tenebantur jure Romano, Fornerius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 14. Connanus *lib.* 2. *controv. cap.* 13. *num. finali*, latè Solorzanus *de parricid. crim. lib.* 2. *cap.* 2. *pag.* 109. & 110. ſummâ cum ratione factum eſt, ut filii erga parentes ingrati quacumque ex quatuordecim cauſis *in dicto* §. *cauſas*, expreſſis, poſſint exhæredari; vincit enim ratio ingratitudinis rationem alteram naturalem, quâ legitima debetur filiis in bonis parentum, & hæc veluti inferior illi cedit. Coſtanus *lib.* 1. *qq. juris*, *cap.* 15. *num.* 21. Pichardus *in rubric. Inſtit. de hæredit. quæ ab inteſtat. deferuntur*, *num.* 61. impius Bronchorſt. *cent.* 1. *miſcel. controv. adject.* 25.

16. Nec obſtat tertium argumentum ex quo dicecamus, ante Senatuſconſultum Orficianum non habuiſſe filios legitimam in bonis maternis, quo etiam præcipuo argumento movetur Antonius Faber *ubi ſuprà*, cùm affirmaret, legitimam filiorum eſſe juris civilis, ideò in totum tolli poſſe lege, vel ſtatuto. Quia reſpondetur, quod licèt filii ad hæreditatem maternam non vocarentur ex lege XII. Tabul. ex ea ratione, quia non erant ſui hæredes, Ulpianus *in fragment. tit.* 26. §. 7. tamen vocabantur alio jure, prætorio videlicet, ex titulo *unde cognati*, ut conſtat *ex princip. Inſtit. de Senatuſconſulto Tertylliano.* Prætor enim æquitate motus eos admittebat, *l.* 2. *ff. unde cognati*, Petrus Gregorius *lib.* 45. *ſyntagm. cap.* 2. *à num.* 3. Oſualdus *lib.* 9. *Donelli*, *cap.* 2. *littera A*, donec factum fuit Senatuſconſultum Orficianum anno Chriſti 161. ex quo admittuntur filii ad ſucceſſionem matris, ut mater admittatur ex Tertylliano ad ſucceſſionem filii, ut probavi *in cap. conſtitutus, de in integrum reſtit.* Nec obſtat ultimum fundamentum deductum ex dicto capite *quamvis pactum*, cui reſpondent Bronchorſt, & Coſta *ubi ſuprà*, in ea ſpecie dotem filiæ obtinere locum legitimæ portionis, *d. l. quoniam*, & filiam dote acceptâ, licèt modica, renunciaſſe eum jura mento hæreditati paternæ; ac proinde cùm non renuntiaſſet in totum legitimæ, ſed quotæ legitimæ, juramentum eſt obſervandum; ſiquidem legitima eſt juris naturalis, non verò quota legitimæ.

17. Manet ergo, legitimam filiorum quoad ſubſtantiam eſſe juris naturalis, non quia legitima ſit debita efficaciter ex jure naturali, ſed quia cauſa pietatis naturalis eam induxit, & quaſi extorſit a jure hanc obligationis efficaciam; unde nec ſtatuto, aut conſuetudine in totum tolli poterit. Fachineus *lib.* 5. *controv. cap.* 32. Covar. *de matrim.* 2. *p. cap.* 8. §. 6. Molina *de primog. cap.* 1. *num.* 10. Borcilus *ubi ſuprà*, Sarmiento *lib.* 2. *ſelect. cap.* 14. *num.* 6. Oſualdus *d. cap.* 4. Donellus *duplici littera T*, Matienzo *in l.* 2. *gloſ.* 1. *num.* 3. *lib.* 5. *recopil.* Similiter nec Principem eam in totum tollere poſſe, docuerunt plures relati à Valdes *ad Rodericum Suarez in d. l. quoniam*, *ampliat.* 10. unde cùm concedit facultatem inſtituendi majoratum, ſemper adjicit clauſulam illam; *Dum tamen alimenta cæteris filiis relinquantur.* Molina *dicto lib.* 2. *cap.* 15. Poterit tamen portio legitimæ minui ſtatuto, vel à Principe; quia cùm lege civili portio hæc taxata ſit, alia lege augeri, vel minui valet. Molina *dicto lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 14. Gomez *in l.* 40. *Tauri*, *num.* 47. Sed qua lege civili quota pars legitimæ aſſignata ſit, ſatis dubium eſt. Goveanus *lib.* 2. *variar. cap.* 1. Duarenus *ad tit. de inoffic.* & Balduinus *in* §. *in quartam, Inſtit. eodem*, taxationem illam à lege Falcidia provenire docuerunt. Donellus *d. lib.* 19. *cap.* 4. & Hothomanus *exercit. cap.* 4. legitimam ad exemplum legis Falcidiæ introductam eſſe aiunt. Concius *lib.* 1. *ſucceſſ. cap.* 3. Revardus *de auctorit. prudent. cap.* 2. & Hortenſius *in princip. Inſtit. de inoffic.* putant eodem jure, quo introducta eſt querela, moribus videlicet, eodem jure introductam eſſe quotam legitimæ. Cujacius *lib.* 3. *obſerv. cap.* 8. hanc taxationem repetit à quadam conſtitutione D. Marci: ſed meritò ab ea ſententia diſceſſit *in notis ad Paulum*, *lib.* 3. *cap. ult.* ubi agnoſcit hanc quartam antiquiorem eſſe. Quod etiam ex Plinio probat Revardus *ubi ſuprà*, unde credit Cujacius, fortaſſis quotam hanc ad legem Gliciam referri, de qua *in epigraphe legis* 2. *ff. de inoffic.* Vvitembach. *diſput.* 23. *num.* 3. ingenuè fatetur, ſe hoc ignorare: ego aſſentio Cujacio, quia licèt capita legis Gliciæ non extent, tamen in ea de legitima filiorum agi docuerunt Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 23. Cujacius *lib.* 2. *obſerv. cap.* 21. & *lib* 3. *cap.* 8. & *lib.* 14. *cap.* 14. Hunnius *ad Treutler. volum.* 1. *diſput.* 13. *q.* 1. Avendaño *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 9. Didacus Perez *ad tit. de inoffic. teſtam.* Superest ut exponamus quænam, ſeu quota portio hæreditatis pro legitima filiis aſſignata eſſet? Et jure Digeſtorum, ac Codicis quartam partem ejus portionis, quam quis habiturus erat ab inteſtato, fuiſſe legitimam filiorum, conſtat *ex l. Papinianus* 8. *cum ſuis* §§. *ff. de inoffic. l. cùm quæreretur* 6. *l. parentibus* 8. *Cod. eodem.* Sed poſtea jure novo authenticorum ſancitum fuit, ut pater, qui unum, duos, tres, vel quatuor filios haberet, trientem, id eſt quatuor uncias illis relinqueret; ſi plures, ſex uncias, id eſt ſemiſſem illis præſtaret, *authent. de triente*, §. 1. *authent. novi ſſimè*, *Cod. de inoffic.* docet Faber *de error. decade* 11. *errore* 9. Jure noſtro Regio omnia bona tenetur pater filiis relinquere, exceptâ quintâ parte, de qua diſponere poteſt, *l.* 28.

Tauri,

Tauri, *l.* 12. *tit.* 6. *lib.* 5. *recopil.* ubi exponunt Matienz. & Azeved. Jure verò Longobardorum, de quo in præsenti textu, si pater duas habeat filias, ut in præsenti casu, dimidia pars hæreditatis illis debetur, *lib.* 2. *tit.* 20. ibi: *Ut filiæ medietatem hæreditatis habeant.* Unde verba illa, *legitima portio*, referenda sunt ad dimidiam hæreditatis partem; & cùm legitima debeatur filiis, tam jure naturali, quàm civili, creditores respectu legitimæ dici possunt, siquidem illam extorquere valent ab invitis, nisi justis ex causis exheredati reperiantur, *l. cùm ratio* 7. *ff. de bonis damnat.* creditores enim appellantur, qui debita extorquere possunt quocunque efficaci remedio à jure prodito, per quod obligatio naturalis ad effectum exactionis possit perduci, *l. creditores* 10. *ff. de verb. signif.* Sed nihilominus absolutè, & propriissimè filii creditores non sunt, quia hæc obligatio pietatis non adstringit bona parentum, nec majus vinculum inducit, quàm memoriæ, & miserationis filiis exhibendæ in morte, ut habeant unde se alant, nec ipsis præferantur extranei: sed reverentiæ paternæ datum est, ne filii vivis parentibus de bonis ipsorum solliciti sint, nec se præbeant acerbos creditores: sin priùs, esse voluntatem patris de rebus suis disponentis, instar legis *ferendæ*; sin vultur expecta cadaver: verba sunt Ant. Roberti *lib.* 3. *var. judic. cap.* 6. quare filius queri non potest de donationibus à patre factis, nec de aliis alienationibus, *l. Papinianus* 8. §. *quarta* 9. *ff. de inoffic. testam.* quia hæc quæ proveniunt ex pietate, non ex jure, sed æquitate potiùs, quàm acerbitate mensuranda sunt, ut docent uterque Faber, Antonius *in Papinianea, tit.* 3. *princip.* 2. *illat.* 3. Petrus *lib.* 2. *semestr. cap.* 1. in quo à legitima patronis debita distat legitima filiorum, parentumque, quippe patronis datur Faviana, & Calvisiana ad revocandas alienationes in ipsorum fraudem factas à libertis, *l.* 1. *& final. ff. si quid in fraud. patroni*; quia hoc est debitum rigorosum, & legale, ut quarta quæ impuberi adrogato debetur ex constitutione D. Pii, *d. l. ult.* quæ æris alieni loco deducitur, *l. Papinianus* 8. §. *si quis impubes* 15. *ff. de inoffic.* magisque consulerunt vetera jura de pietate erga filios, parentésve, quàm de gratitudine erga patronos, aut amore erga impuberes adrogatos: cujus differentiæ alios effectus referunt Classici *in l.* 1. §. *si impubere* 21. *ff. de collatione bonorum*, Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 16. *ex num.* 7. ubi addentes, Alvar. Valasc. *de partit. cap.* 22. *num.* 21. Noguerol *alleg.* 37. *num.* 2. & 3. unde non placet nimia æquiparatio, quam inter utramque legitimam facit Carballo *de una & altera quarta*, 1. *p. num.* 5. & 6.

18. [*Fructus de bonis ipsius.*] In hac parte approbavit Judex superior sententiam inferioris, quia potest partim illam approbare, & partim reprobare, *cap. cùm Joannes* 10. *de fide instrum. cap. Raynaldus, hoc tit. l. ult. Cod. de jurepatron.* Disputant repetentes *in præsenti*, quæ legata, seu similes obventiones imputentur in quartam Trebellianicam: quod fusè etiam examinant Donellus *lib.* 7. *cap.* 30. ubi plures Osualdus, Carballo *in dicto cap. Raynaldus*, 4. *p. cap.* 3. *per totum.* Sed nos de fructibus tantùm imputandis, vel non, breviter agemus: & circa hanc difficilem quæstionem, & ut dissidentia jura Doctores componant, varios casus distingunt, ut constat ex traditis à Gomezio *lib.* 1. *variar. cap.* 15. *numero* 13. Peregrino *de fideicommiss. art.* 49. *per totum*, Cujacio *libro* 20. *qq. Papinianum in l.* 3. §. *nonnunquam, de usur.* & *lib.* 22. *observ. cap.* 10. Donello *ad tit. de usuris, cap. de fructibus*, & *lib.* 7. *comment. cap.* 25. Fabro *de error. decade* 11. *error.* 3. & *lib.* 7. *conject. cap.* 3. & 4. Carballo *dicto cap.* 3. *num.* 50. Primus est cùm fructus sunt percepti ante hæreditatis aditionem; tunc enim augent hæreditatem, & veniunt in restitutionem, *l. ita tamen* 27. §. 1. *ff. ad Trebel. l. item* 22. §. *non solùm, ff. de petit. haredit. l.* 2. *Cod. eodem tit.* cùm enim efficiantur unum simul cum hæreditate, tenetur hæres simul restituere. Costa *in cap. si pater, verbo obliqua, hoc tit. in* 6. immò & si pendeant tempore aditionis, veniunt etiam in restitutionem, *l. Centurio* 15. *ff. de vulgari, dicta l. ita tamen* 27. §. 1. *l. in Falcidiam* 9. *ff. ad leg. Falcid.* textuso primus, qui ex hoc principio lucem accipit, *in l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat.* fructus enim pendentes pars rei censentur, *l. fructus, ff. de R. V. l. Julianus*, §. *si fructibus ff. de action. empti, l. final.* §. *fructus, ff. quæ in fraudem.* Secundus casus est, cùm jam est hæreditas adita, & hæres simpliciter rogatur eam restituere; tunc enim fructus lucro hæredis cedunt, nec veniunt in restitutionem, *d. l. in fideicommissum, d. l. ita tamen,* §. 1. *d. l. postulante* 44. *ff. ad Trebel.* docent plures relati à Carballo suprà, *num.* 51. qui ita exponunt textus *in l.* 2. §. 1. *ff. de petit. haredit. l. item,* §. *item, ff. eodem, d. l. ita tamen,* § *si servum.* Hi enim fructus non hæreditati, sed ipsis rebus acepto feruntur; unde cùm hæres tantùm restituere teneatur quæ sunt hæreditaria bona, & fructus hæriditarii non sint, eos non restituit. Quod etiam procedit etsi testator dicat, *Quidquid ad te ex hæreditate perveniat, restituas: l. quod his verbis* 83. *ff. ad leg. Falcid. l haredem meum* 56. *ff. ad Trebellianum*, Carballo *ubi suprà, num.* 58. ubi exponit legem *Ballistæ* 32. *ff. ad Trebel.* sive adjiciat, *Quicquid superaverit ex bonis*; tunc enim tantùm fructus superflui debent restitui, *l. deducta* 58. §. *penult. ff. ad Trebel.* & tunc ne obstet lex 3. §. *nonnunquam, ff. de usuris*, videndus est Carballo *ubi suprà, num.* 62. Tertius casus est ubi fructus post moram percepti fuerint; nam hæc hæredi nocet, *d. l. in fideicommissum, d. l. postulante* 44. *l.* 3. *in princip. de usuris*; & tunc fructus restituit, *dicta l. ita tamen*, §. 1. *l. uxori* 24. *ff. de usufructu legat. l. si quis* 23. *l. cùm res* 43. §. *ult. ff. de legat.* 1. *l. patronus, ff. de legat.* 3. *l. Titia* 87. *l. si quis servum* 84. *ff. de legat.* 2. Donellus *dicto lib.* 7. *cap.* 26. Carballo suprà *num.* 66. & cùm per litis contestationem constituatur reus evidenter in mora, *l. item* 20. §. *petitam, ff. de petit. haredit.* fructus post litis contestationem percepti in restitutionem veniunt, ut docet Innocentius in præsenti, cui consonant textus *in l.* 1. *& 3. Cod. de usur. & fructibus, l. quæsitum* 43. §. *ult. ff. de legat.* 1. *l.* 37. *tit.* 9. *part.* 6. & licèt in præsenti textu legatur, *à tempore litis contestatæ*, non ideò negatur, & ante, & post interpellationem constitui hæredem in mora, ut docetur *in l. si quis servo* 86. *l. Titia* 89. §. *usuras, ff. de legat.* 2. His suppositis circa præsentem quæstionem, an fructus imputentur in quartam, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo fructus ab hærede percipiuntur ex judicio testatoris; & inter eum, in quo percipiuntur ob negligentiam fideicommissarii, quia videlicet hæreditatem petere neglexit. Primo casu fructus percepti

cepti imputari debent, *l. deducta* 88. §. *ante diem, ff. ad Trebel. l. quod de bonis* 15. §. *fructus, ff. ad legem Falcidiam*; nili ſint filii hæredes inſtituti, & rogati, *l. jubemus, in princip. & §. ult. C. ad Trebel.* Secundo verò caſu fructus interim percepti imputantur, *l. ſi mulier* 22. §. *ſi hæres, ff. ad Trebel.* ideò autem in præſenti caſu Innocentius juſſit fructus perceptos imputari, etſi filia rogata eſſet, quia moram commiſerat, & tunc reſtituit fructus ſicut quilibet extraneus, & per conſequens eos imputare tenetur. Latiùs proſequitur Carballo *ubi ſuprà.*

19. 1 *Non potuit aggravare.*] Patrem non poſſe ullum gravamen, etiam temporis, vel conditionis apponere in legitima filiorum, docetur *in l. quoniam, l. omni modo* 30. *l. ſcimus* 36. *C. de inoffic.* lo 11. *tit.* 4. *partit.* 6. Illuſtrant Hothomanus *de quarta legitima*, Connanus *lib.* 4. *comment. cap.* 10. Donellus *dicto lib.* 19. *cap.* 4. Jul. Pacius *in method. ad Codicem, lib.* 3. *tit.* 28. *cap.* 6. Menchaca *de ſucceſſ. creat.* §. 10. Coſta *lib.* 1. *ſelect. cap.* 13. *num.* 3. *&* 4. *&* in §. *& quid ſi tantùm*, 4. *p. num.* 47. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 1. plures Carballo *ubi ſuprà, num.* 551. Oſualdus *dicto cap.* 4. Donellus *duplici litera N*, Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 22. Ratio eſt, quia legitima non ex judicio patris, ſed ex legis proviſione debetur; unde gravamen legitimæ impoſitum pro non ſcripto habetur, argumento legis *ab eo, C. de fideicommiſſ.* Unde non poteſt uſusfructus legitimæ alii relinqui, ut contra Cepollam defendit Arnoldus Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 22. & cùm fideicommiſſum inter gravamina enumeretur, *l. coheredi*, §. *ſi filia, ff. de vulgari*, inde ex legitima fideicommiſſum relinqui non poteſt: quod adeò verum eſt, ut ſi reciprocum ſit, non ſubſiſtat, abrogatâ jam lege *ſi pater* 12. *C. hoc tit.* docent Rodericus Suarez *in dicta l. quoniam, ampliat.* 6. Petrus Gregorius *lib.* 44. *ſyntagm. cap.* 5. *num.* 18. Donellus *dicto cap.* 4. Sed hæc doctrina nobilem patitur exceptionem, videlicet niſi filius conſentiat gravamini; tunc enim illud adimplendum eſt, *l. ſi quando*, §. 1. *C. de inoffic. l. multi, ff. de liber. & poſthum. l. cùm donationis, C. de tranſact.* quo modo vulgò accipitur textus *in cap. licèt, de voto*: docent Covar. *in cap. Raynaldus*, §. 2. Menchaca *lib.* 1. *de ſucceſſ. creat.* §. 10. Valdes *in addit. ad Suarez, dicta ampliat.* 10. *littera H*, Antonius Gomez *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 31. Gutierrez *de juram.* 1. *p. cap.* 19.

20. EXPONITUR CAP. SI PATER, HOC TIT. IN 6.

Sed ſuprà traditis primò obſtat textus *in cap. ſi pater, hoc tit. in* 6. ubi ait Bonifacius, patrem qui filiam in re certa inſtituit, & filium in reliquis bonis, adjiciens, ut filiâ impubere decedente, filius ſit hæres; & ſi filius ante eam ætatem deceſſerit, filia ſuccedat; & ſi utrumque decedere contingat, ad pauperes univerſa bona deveniant, utiliter diſponere, ita ut mortuis filiis pauperes admittantur ad omnia bona, nec eo caſu matrem detrahere legitimam ex bonis filiorum, nec filios deducere partem, quæ ex lege conceditur illis in bonis patris: unde deducitur, poſſe filios privari legitimâ ſibi debitâ per patrem. Cui difficultati reſpondendum eſt, ideò in ea ſpecie ſubſtitutionem utilem eſſe quoad omnia bona, quia nihil per eam filiis adimitur, ſed illis datur hæres, honórque adjicitur; unde non rectè ex hac cauſa de patre queruntur, *l. Papinianus* 8. §. *ſi quis impuberis, de inoffic.* Donellus *lib.* 16. *cap.* 4. Coſta *in dicto cap. ſi pater, verbo Debita, num.* 14. Nec poteſt mater de inofficioſo agere, quia non filiorum, ſed patris teſtamento excluditur; unde ſuccedit regula *in dicta l. Papinianus*, §. *ſed nec impuberis*; ideò licèt ab ipſis nequeat privari ſucceſſione legitimæ, à patre excludi poteſt virtute ſubſtitutionis pupillaris, quæ teſtamentum patris continet, *l. patris & filii* 20. *de vulgari, l. in ratione* 21. §. *quod vulgò, ad legem Falcidiam*; per quam ſubſtitutionem capiunt pauperes non ſolùm ea bona, quæ ex patre ad filios pervenerunt, ſed etiam aliundè quæſita, ut contra Menochium *lib.* 4. *de præſumpt. cap.* 38. defendit Fachineus *lib.* 4. *controverſ. cap.* 42. quia ad ſubſtitutos pupillares univerſa bona pertinent pupilli, *l. & ſi plures* 10. §. *ad ſubſtitutos, ff. de vulgari*, ne aliàs partim teſtati, partim inteſtati decedant; obtinentque juſtè bona, quia ab eo illa accipiunt, qui diſponendi facultatem habet. Nec huic interpretationi obſtat quod in præſenti textu iiſdem ferè verbis teſtator uſus fuit in ſubſtitutione, quam fecit in favorem primæ filiæ, & non per fideicommiſſum dediſſe creditur hæreditatem: ergo ſimiliter *in dicto cap. ſi pater*, illa ſubſtitutio fideicommiſſaria judicanda non erat. Nam omiſsâ ſolutione eorum, qui volunt prædictam ſubſtitutionem in his juribus factam fuiſſe compendioſam, cujus effectus eſt, ut in vim directæ valeat intra tempora pubertatis, poſteà verò in vim fideicommiſſariæ; dicendum eſt, magnum diſcrimen verſari, cùm teſtator ita diſponit: *Filia impubes hæres eſto, & ſi ſine liberis deceſſerit, alia pubes in bonis ſuccedat*; ac ſi dicat: *Filia hæres eſto, filius hæres eſto, eoſque invicem ſubſtituo, & poſtremo decedenti Titius hæres eſto*; ut *in dicto cap. ſi pater.* In primo caſu unica tantùm ſubſtitutio fieri poteſt, cùm alia filia pubes ſit, alia impubes, nec ſit facta reciproca ſubſtitutio; & ideò fideicommiſſaria facta creditur, quia utilior eſt teſtatori: in ſecundo autem caſu compendio verborum plures ſubſtitutiones continentur, videlicet duplex, vulgaris, & pupillaris, *l. jam* 4. *ff. de vulgari*; & ideò in hoc caſu id voluiſſe teſtator creditur, ut directò voluntas ſervetur. Nec abſurdum ſequitur ex eo, quod unum, & idem verbum *ſubſtituo*, aut *ſuccedant*, modò trahatur ad ſubſtitutionem directam, modò ad obliquam, poſtquam placuit, quibuſlibet verbis inſtitutionem induci, *l. quoniam* 15. *C. de teſtamentis*; & per conſequens ſubſtitutionem etiam, argumento legis mulier, §. *final. ff. de condit. inſtit.* quia voluntatem teſtatoris potiùs quàm verba inſpicimus.

21. EXPONITUR L. FILIIS 15. C. DE INOFFIC.

Etiam ſuprà traditis, videlicet nullum gravamen, etiam temporis, vel conditionis legitimæ filiorum apponi poſſe, obſtat textus *in l. filiis* 15. *Cod. de inoffic. teſtam.* ubi conditionem à matre adjici poſſe, ſi pater filios emancipaverit, docetur. Igitur quia gravamen conditionis legitimæ filiorum apponi poteſt. Cui difficultati, omiſsâ ſententiâ Gomezii *lib.* 1. *variar. cap.* 11. *num.* 27. qui aſſerit deciſionem illam ſublatam eſſe per textum *in d. l. quoniam*, placet ſententia eorum, qui docuerunt, à legitima filiorum ſubduci, & removeri onus, & gravamen, non autem conditionem emancipationis, de qua in eo textu; quia ea non onerosa, ſed utilis eſt filiis, cùm mater, quæ de mariti moribus ſecus ſuſpi

ſuſpicabatur, eam adjiceret, ut bona filiis conſervarentur, nec ea pater diſſipare poſſet: ex qua cauſa plerumque hæc conditio adjicitur, ut *in l. final. ff. de petit. hæredit. l. 3. §. ſi hæres, ff. de minor. l. penult. ff. unde liberi, l. Divi, ff. de jure codicil. l. mater, §. 1. ff. ſi quis omiſsâ cauſâ, l. avia, leg. duas, ff. de condit. & demonſtrat. l. 3. C. de inſtit. & ſubſtit. l. final. C. de donat.* quæ ſub modo, & aliis congeſtis à Cujacio *ad Afric. in l. 46. ff. de hæred. inſtit.* Oſualdus *ad Donellum, lib. 9. cap. 15. littera G*: ubi autem conditio legitimæ adjecta filiorum commodum reſpicit, implenda eſt, ut in terminis hujus conditionis probat Juſtinianus *in l. ſi quis in ſuo 33. §. legis; C. hoc tit.* quæ novior conſtitutio eſt, quàm dicta lex *quoniam*, ut ex ſubſcriptione ejus conſtat.

22. " *Legitimam ipſam, videlicet ejus patris.*] Ultimo loco pro horum verborum expoſitione examinanda eſt illa ſatis vexata quæſtio, an videlicet filius gravatus fideicommiſſo, ſimul poſſit deducere duas quartas, legitimam videlicet ſibi jure naturæ debitam, & quartam Trebellianicam, ex Senatuſconſulto Trebelliano ſibi competentem? Et duas quartas poſſe deducere, probatur validiſſimis fundamentis. Primò ex præſenti textu, & *in cap. Raynaldus, infrà hoc tit.* ubi deciditur, filium utramque quartam deducere poſſe: ſecundò *ex l. quoniam 67. ff. ad leg. Falcid.* ubi in ſimili caſu permittitur duplex quartæ deductio, Falcidiæ videlicèt, & legis Juliæ. Cùm enim Titio plus legatum eſſet, quam ei capere licebat, detrahitur priùs Falcidia, & poſtea id quod ipſe capere non poteſt: ergo ſimiliter in fideicommiſſi reſtitutione filius deducit priùs quartam ex lege Glicia, & poſteà aliam ex Trebelliano. Idem etiam docetur *in l. 3. §. 2. ff. eodem tit.* ubi etiam duplex deductio Falcidiæ, & Trebellianicæ permittitur. Quartò probatur *ex l. quemquam 10. C. ad leg. Falcid.* juncto Accurſio *ibi, verbo Falcidia.* Quintò facit Novella 39. *cap. 1.* quam expendit Fachineus *lib. 5. controverſ. cap. 2.* Ratione etiam hæc ſententia valdè ſuadetur; nam quarta legitima debetur filio jure naturæ ut filio, altera debetur ut extraneo; quia rogatus eſt reſtituere hæreditatem: ſed quotieſcumque competit alicui duplex auxilium ex diverſis cauſis, utrumque locum habet, *l. qui non militabat 78. §. ult. ff. de hæred. inſtit. l. quotiens 91. ff. de reg. jur.* & non eſt novum, unum, & eundem duplex commodum capere, *l. ſi tutorem 22. ff. de his quæ ut indign.* Deinde, nam filius videtur capere legitimam ut quoddam debitum, *Novella de hæredit. & Falcid. in præfatione, §. 1. & cap. 1. §. 1.* unde ex reſiduis bonis poteſt deducere quartam Trebellianicam, *l. irritum 8. C. ad leg. Falcidiam, l. pater 14. ff. eodem, l. unic. §. igitur, C. de rei uxor. action.* ubi deducitur debitum, & poſtea quarta Falcidia. Octavò facit lex *Papinianus, §. meminiſſe, ff. de inoffic.* ubi fideicommiſſo gravatus, ſi de inofficioſo agat, tantùm perdit quod ratione legitimæ habiturus erat, non quartam Trebellianicam: ergo ſi querelam non propoſuiſſet, haberet & quartam legitimam, & Trebellianicam. Ultimò facit praxis plurium Tribunalium, in quibus receptum eſt, filium deducere duas quartas; & ita judicaſſe Senatum Sabaudiæ refert Faber *in ſuo Codice, lib. 6. tit. 27. diffinit. 4.* Idem de Curia Friſiæ teſtatur Sanderus *lib. 4. tit. 7. diffinit. 6.* & de ſupremo Senatu Hollandiæ refertur *deciſione 9. & 17. ejuſdem Senatus*: de Senatu Pariſienſi idem tradit Æneas Robertus *lib. 4. rerum judic. cap. 17.* & in judiciis quotidie obſervari docet Claudius Batandier *in tract. de legitima, artic. 15. num. 68.* & toto terrarum orbe in ſcholis, & judiciis receptam eſſe hanc ſententiam, teſtatur Guido Papæ *quæſt. 52.* quibus argumentis moti Fachineus *lib. 5. controverſ. cap. 2.* Mangilius *de imputat. quæſt. 1. num. 16.* Borellus *tom. 3. deciſ. tit. 17.* plures, quos refert & ſequitur Carballo *in cap. Raynaldus, 1. p. num. 47. hoc tit.* Meyrerius *de teſtam. lib. 1. tit. 16. num. 16.* contrariâ ſententiâ negant, filium deducere poſſe duas quartas, ſed tantùm unam, videlicet legitimam. Pro qua ſententia faciunt diſerta jura, & rationes apertæ. Primò facit lex *jubemus 6. C. ad Trebel.* ubi in præſenti ſpecie deciditur, filium unicam tantùm portionem, ſeu quartam deducere poſſe. Secundò facit textus, quem indiſſolubilem dicunt Doctores, *in l. filium quem, C. familiæ erciſc.* ubi filius gravatus tantùm deducit unam quartam; quod etiam docetur *in l. coheredi, §. cùm filia, ff. de vulgari.* Faciunt textus *in l. liberto 21. §. 2. ff. de annuis legat. l. filium 24. C. famil. erciſc. l. quamquam 10. C. ad leg. Falcid.* ubi docetur in terminis hujus textus, quadrante dumtaxat retento, hæreditatem reſtitui. Probat & Juſtinianus *in Novella 1. cap. 1. §. 1.* ubi apertè ſolius legitimæ deductionem filiis concedit. Rationibus etiam firmatur hæc ſententia. Primò nam proprietas, & natura quartarum hæc eſt, ut unius deductio impediat, & excludat aliam, & altera in alteram imputetur, *l. ſi mulier 22. §. 2. ff. ad Trebel. l. in quartam 91. C. ad leg. Falcid. l. ſi quando 35. §. 2. C. de inoffic. l. 8. l. ſi quis 15. eodem titulo*: & ubi ex alia lege quarta portio hæreditatis deducitur, Falcidia, ſeu Trebellianica ceſſant, *l. Papinianus 8. §. ſi quis impubes, & §. 9. ff. de inoffic. l. 1. §. penult. ff. ſi cui plus quàm per legem*: ergo poſt deductionem quartæ legitimæ ceſſat Trebellianica. Deinde nam teſtatoribus conceſſum eſt diſponere de dodrante hæreditatis ſuæ, *l. 1. ff. ad legem Falcidiam*: ergo non licet facultatem illam minuere deducendo duas quartas. Facit etiam, nam quarta Trebellianica inventa fuit ad ſimilitudinem legis Falcidiæ, ut hujus portionis præmio invitati hæredes adirent hæreditatem, & fideicommiſſa reſtituerent, ut ſuprà probavi: ſed hæc ratio ceſſat in filio, qui habet portionem legitimam: igitur alia quarta ex Trebelliano illi concedi non debet. Tandem fulcitur hæc ſententia exemplo deducto à Patronis, quibus ſimiliter legitima portio in bonis liberti debetur, *princip. Inſtit. de ſucceſſ. libert.* dicemus *in cap. 2.* infrà proximo titulo: ſed patronus fideicommiſſo gravatus, tantùm unam quartam deducit, *l. 1. §. interdum, ff. ſi cui plus quàm per legem*: ergo ſimiliter filius unam tantùm quartam deducit. Ultimò facit praxis Hiſpaniæ noſtræ, ubi hæc duplex deductio locum non habet, filiis hæredibus inſtitutis, & reſtituere rogatis hæreditatem, ut referunt Coſta ſuprà, *num. 5.* Gregorius Lopez *in l. 12. tit. 5. partit. 6.* Matienzo *in l. 1. gloſſ. 19. tit. 4. lib. 5. recopilat.* Parladorius *lib. 1. rerum quotid. cap. 11. numero 7.* Molina *libro 1. de primogen. cap. 16. numero 8.* Bronchorſt. *enantioph. centur. 3. aſſertione 67.* Igitur filii duas quartas deducere non poſſunt.

In

23. TRADITUR VERA SENTENTIA.

In hoc interpretum diſſidio pro vera ſententia deducenda, varia adducunt Interpretes. Aliqui aſſerunt, diſcrimen conſtituendum eſſe inter eum caſum, in quo filius rogatus eſt purè hæreditatem reſtituere; & inter eum, in quo rogatus eſt reſtituere ſub conditione. Primo caſu docent, non deducere niſi unam quartam, ſecundo verò legitimam, & Trebellianicam. Ita tenuerunt Peregrinus *de fideicom. art. 3. num. 51.* Pichardus *in §. ſed quia hæres. num. 21. Inſtit. de fideicommiſ. hæredit.* Padilla, Caldas, Menchaca, & alii apud Carballum *d. 1. p. num. 24.* Mancius *de legitima, quæſt. 58.* Chriſtinæus *tom. 1. deciſ. 245. per totam.* Sed eorum ſententia refellitur; ſiquidem non facilè ratio differentiæ reddi poteſt inter utrumque caſum, ut latè probat Carballo *ubi ſuprà.* Quare alii exiſtimant, diſcrimen conſtituendum eſſe inter jus canonicum, & civile; ita ut jure Pontificio inſpecto, filius poſſit deducere duas quartas, ex præſenti textu, & *dicto cap. Raynaldus*, jure verò civili attento tantùm una quarta deduci poſſit. Ita tenuerunt plures relati à Carballo *ſuprà, num. 18.* quibus addendi ſunt Hothomanus *quæſt. 4.* Donellus *lib. 7. comment. cap. ult.* Bachovius *ad Treutl. volum. 2. diſput. 14. theſi 2.* Goveanus *in l. 1. C. ad legem Falcid. n. 9. & 10.* Tuldenus *ad tit. C. ad Trebel. num. 4.* Petez *ad eundem titulum, num. 11.* Arnoldus Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 29.* Bronchorſt. *cent. 3. aſſert. 67.* Wiſembach. *diſput. 23. num. 25. & diſput. 24. num. 21.* quorum ſententiæ libenter adhæreo, cùm jus canonicum liberorum commodis ſemper proſpicere curaverit, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* Unde cùm agnoſcerent Eccleſiæ Patres, filium quoad legitimam gravari non poſſe, ſtatuerunt ut gravati reſtituere hæreditatem, quartam legitimam jure proprio, aliam verò quartam ex Trebelliano deducerent. Nec eâ ſententiâ retentâ obſtant prioris opinionis fundamenta. Non textus *in d. l. 67. ad Falcid.* nam ibi hæres non deducit duplicem quartam, ſiquidem partem tantùm tetinet jure Falcidiæ, partem verò ob vitium, & incapacitatem legatarii: in præſenti vero utramque partem ſuo jure habere contendit filius, quod jus civile non admittit. Similiter ſi nepos adrogatus, ab avo exhæredatus ſit, non habet querelam inofficioſi, quaſi non habeat legitimam, cùm obtineat quartam ſibi debitam ex conſtitutione D. Pii, *l. Papinianus 8. §. ſi quis impubes, ff. de inoffic.* Cujacius *lib. 8. obſerv. cap. 3.* Nec etiam obſtat textus *in dicta l. 3.* fatemur enim, in ea ſpecie duplicem deductionem fieri; unam ex legatis, alteram ex fideicommiſſis: ſed ſi aſſem ſpectemus, unius tantùm quadrantis deductio eſt. Nec etiam obſtat textus *in dicta l. 10. C. eod. tit.* quia in ejus ſpecie non deducitur duplex quarta, ſed filia, cui pater antea dotem dederat, fideicommiſſo gravata quartam ex Trebelliano deducit ex hæreditate, quia reverà tantùm ea quantitas reperitur in hæreditate, *l. ſequens 68. ff. de leg. 2.* in qua dos non reperitur, *d. l. pater 14. ad leg. Falcid.* Nec intereſt, quod dos imputatur in legitimam, *l. quoniam 29. C. de inoffic.* quia id procedit cùm agitur de querela inofficioſi teſtamenti proponenda; contrarium verò procedit, ſi non quæratur, an querelæ locus ſit. Nec obſtat etiam dicta novella *39. cap. 1.* quæ ſi rectè perpendatur, potiùs probat noſtram ſententiam, ut conſiderat, & expendit Vinius *lib. 2. ſelect. cap. 29.* Nec obſtat ſextum fundamentum *ex dicta l. ſi tutorem 22.* nam textus ille procedit quando una eademque perſona duarum vicem gerit, ſecus verò ſi pro una habeatur, ut filius, quia tunc unam quartam tantùm deducit. Accedit, nam cùm in legitimam imputentur quæcunque capit filius jure hæreditario, ſequitur ut quarta Trebellianica, quæ capitur jure inſtitutionis, *ex l. ex tribus, l. quoniam, C. de inoffic.* imputetur. Nec obſtat ſeptimum fundamentum, ubi dicebamus, legitimam deduci tanquam æs alienum; nam potiùs verum eſt, legitimam non dici propriè, & verè à patre deberi, cùm ad eam nulla competat actio filio, nec ejus reſpectu pater debitor dicatur; tantùm enim appellatur debitum naturale, *l. ſcimus 36. §. illud, C. de inoffic.* unde filius non eſt creditor reſpectu legitimæ. Nec obſtat octavum, deductum *ex l. Papinianus, §. meminiſſe*; nam non valet argumentum à contrario ſenſu, quando abſurdum ſequitur in jure: unde licèt in ea ſpecie non egiſſet filius de inofficioſo, nihilominus unam tantùm quartam retinet; legitimam autem non amittit eo caſu, quia jure legitimo eam capit, non verò ex judicio patris. Nec obſtat tandem, quod dicebamus de uſu & praxi diverſorum tribunalium, in quibus obſervatur, quod filius duplicem quartam deducat; nam id procedit juxta jus Pontificium, quia ſecundùm illud duplicis quartæ deductio datur; at verò in Regno noſtro, & aliis potiùs in hac parte attenditur jus civile, & obſervatur. Illud tamen notandum eſt; in his Provinciis, ubi jus canonicum receptum eſt, priùs deduci quartam legitimam, & poſtea quartam Trebellianicam, ut docuerunt Hothomanus *ſuprà*, Faber *decad. 11. error. 9.* quia cùm portio legitima fideicommiſſo gravari nequeat, in bello tantùm gravatus cenſetur hæres, & ſic ex eo deducere debet quartam Trebellianicam. Oſualdus *d. lib. 7. cap. ultimo, littera I.*

CAPUT XVII.

Gregorius IX. a *Nomon. Epiſcopo.*

TUa nobis fraternitas intimavit, quod nonnulli, tam religioſi, quàm clerici ſæculares, & laici, pecuniam, & alia bona, quæ per manus eorum ex teſtamentis decedentium debent in uſus proprios expendi, non dubitant aliis uſibus applicare. Cùm igitur in omnibus piis voluntatibus ſit per locorum Epiſcopos providendum, ut ſecundùm defuncti voluntatem univerſa procedant, licèt etiam à teſtatoribus id contingeret *b* interdici: mandamus quatenus executores teſtamentorum hujuſmodi,

Digitized by Google

ut bona ipsa fideliter, & plenariè in usus prædictos expendant, monitione prævia compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Nomor.*] Legendum est *Noviodun.* Noviodunensis enim, sive Noviodumensis, Belgarùm urbs est propè Isaram fluvium: ab Antonino Noviomagus vocatur. Habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, cujus Præsules Comites Noviodunenses, & Pares Franciæ dicuntur, ut refert Chenu in serie Episcoporum ipsius Ecclesiæ. Gerardo Episcopo missa est præsens decisio, cujus præclaræ animi dotes ita in epitaphio sepulchri ejus exprimuntur.

Quid generis, quid opum, quid mundi gloria vana?
Sors humana: super omnia vanus homo.
Novioni Præsul, Par Regni, nobilis hæres
Basochia, rutilans laude, Gerarde jacet.
Morum norma, bonis inhians, reprobans mala, mundus
Carne, mann, lingua, juris amator eras.
Te talem, tantum brevis opprimit hora, subintras
Invida mors, capis hæc fossula quinque pedum.
Transitus iste tuus sit vita perennis inertum;
Transeat occasus, sit tibi vita Deus.

2. [b] *Interdici.*] Episcopi enim vetantibus ipsis testatoribus, possunt exequi eorum pias dispositiones, cùm id vergat in ipsorum testatorum favorem: nec potest testator jus hoc Episcopo diœcesano competens tollere. Petrus Gregorius *in cap. conquerente, cap. 6. n. 3. de offic. Ordin.* Carpio *de execut. lib. 1. cap. 26. n. 34.* Commentarium hujus textus dedi *in cap. nos 3. cap. si hæredes 6. hoc tit.*

CAPUT XVIII.

[a] Idem.

RAynaldus Peponis filius, hæres ab ipso institutus hoc modo, ut patruis suis hæreditatem restitueret, si absque [b] filiis masculis moreretur, cum eis (mortuo Pepone) super quibusdam bonis hæreditatis ejusdem in [c] tres arbitros compromisit: quorum duo, mortuo reliquo (prout ex forma compromissi poterant) procedentes, taliter arbitrati fuerunt, quod neutra pars haberet licentiam transferendi quocunque modo in alium res prædictas, nisi in eorum filios masculos ex ipsis legitimè descendentes; & quod contra hoc fieret, non valeret. Porrò dictus R. prolem non habens, condidit testamentum, in quo medietatem partis suæ de rebus prædictis, quibusdam avunculis suis; aliam verò medietatem, & reliqua bona paterna uni ex patruis suis, & ejus filiis legavit, adjiciens ut bona, in quibus ex testamento, vel ab intestato dicti heredes R. possent succedere, si venirent contra legatum dictis avunculis suis debitum, ad ipsos pro determinatis portionibus devenirent. Demùm eodem R. naturæ debitum persolvente, ac uno ex patruis hæreditatem adeunte, prædictam tum dicti avunculi adversùs eundem patruum, & filios ejus coram judice communitatis Urbevetan. [d] moverunt quæstionem, petendo pro rata, quæ eis contingit, legatum prædictum, & restitui eis, si contra ipsum illi venirent, quæcunque occasione testamenti ejusdem R. ad ipsos pervenerant, vel poterant pervenisse. Præfatus Judex ab illorum impetitione super legato ipsos absolvens, ad restitutionem aliorum bonorum sententialiter condemnavit eosdem. A cujus sententia cùm ambæ partes nostram audientiam appellassent, petente utraque parte dicti judicis sententiam infirmari, quatenus contra se fuerat promulgata; & quatenus pro se faciebat, exequutioni mandari, dilectus f. n. O. S. [e] Nicolai in carcere Tullian. Diac. Cardin. lite coram se legitimè contestatâ, quoniam idem R. habebat in bonis quondam Peponis patris sui tertiam partem debitam jure naturæ, in qua [f] gravari nequivit, necnon quartam Trebellianicam, quam quilibet extraneus restitutione gravatus deducere potuisset, propter quod in rebus prædictis avunculis legatis portiones easdem habuit R. præfatus, easque potuit in ultima voluntate legare, ac per hoc legatum tenuit usque ad tertiam, & quartam præfatas, licèt ipsas non expresserit in legando, pronunciavit (non obstante præmisso arbitrio, quod ne hoc legatum teneret, non poterat impedire,) judicem ipsum in eo, quod super hoc dictum patruum in totum absolvit, qui confessus est se pro medietate possidere prædicta, perperam judicasse, condemnavitque ipsum ad restitutionem medietatis tertiæ, & quartæ partis ipsius legati pro rata, quæ dictos avunculos de ipso contingit, & in residuo præfati judicis sententiam confirmavit. Cæterùm in eo, quod

idem

idem judex dictum patruum, & ejus filios totaliter in aliis, quæ in ſecundo articulo petita fuerant, condemnarat, malè ipſum pronunciaſſe decrevit; quia filii ejus contra voluntatem teſtatoris non inveniuntur aliquid commiſiſſe, cùm nihil de petitis reperti fuerint poſſidere. Verùm in portione, quam patruus habebat in bonis eiſdem, in quibus ejus inſtitutio, & legatio, ac adjectio pœnæ tenebat pro rata eoſdem avunculos contingente, de prædicto legato confirmavit ſententiam judicis ſupradicti, eodem patruo & ejus filiis in reſiduo abſolutis, & ſalvo nihilominus ei ex jure inſtitutionis beneficio legis Falcidiæ in reſtitutione præfati legati, ſi intra tempus legitimum voluntati paruerit teſtatoris, cùm inventarium fecerit, & contra voluntatem teſtatoris lex Falcidia inducatur. Nos itaque ipſius Cardinalis ſententiam ratam habentes, eam auctoritate Apoſtolica confirmamus.

NOTÆ.

[a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen reſcribat, non conſtat. Famoſam, celebremque eſſe præſentem Decretalem dixerunt Gloſſa, & Lanfrancus *hic*, Carballo in ſolemni commentario ad hunc textum.

[b] *Abſque filiis.*] Cujus conditionis effectus expoſui *in cap. in præſentia, de probationibus.*

[c] *In tru.*] Juxta adducta *in cap. 1. cap. uno, de arbitris.*

1. [d] *Urbevetan.*] Urbeventum, ſive Urbs Vetus, eſt civitas Italiæ, quæ in temporalibus, & ſpiritualibus ſubeſt Romanæ Eccleſiæ, ut refert Ughel. *tom. 1. Italia ſacra, fol.* 852. Unde in præſenti caſu etſi negotium merè temporale eſſet, & diſceptaretur à judice ſæculari, communitatis Urbevetan. appellatum fuit ad Romanum Pontificem tanquam ad immediatum ſuperiorem.

[e] *Sancti Nicolai.*] Titulus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano, Diaconalis eſt, ut refert Cohel. *in notit. Cardin. cap. 6.* 2.

[f] *Gravari.*] Juxta tradita in textu antecedenti, ex cujus paraphraſi præſens commentarium petendum eſt, poſt uberiores relectiones Covarruviæ, & Carballi.

CAPUT XIX.

[a] Idem.

JOannes [b] clericus, & P. laicus executores ultimæ voluntatis O. clerici S. Crucis, qui venerabilibus, & piis locis de bonis ſuis in ultima voluntate legavit, mandans inſuper ſatisfieri creditoribus per eoſdem, poſt mandatum ſuſceptum per Diœceſanum cogi debent explere ultimam voluntatem.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. cui tamen reſcribat, ſeu de quo diœceſano Epiſcopo loquatur, non conſtat.

2. [b] *Joannes Clericus.*] An clerici poſſint teſtamento nominari executores ultimæ voluntatis, ſive ad præſtationem legati, ut *in l. 107. ff. de legat. 1.* dationem, ut *in l. 9. ff. de aliment. legat.* ſive diſtributionem, ut *in l. quidam 96. §. 5. ff. de legat. 1. l. 7. ff. ſi cui plus quàm per legem*; ſeu ad nudum miniſterium, ut *in l. 17. ff. de legat. 2.* expoſui *in cap. nos 3. hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT XX.

[a] Idem.

DE his quæ in [b] ornamentis, vel pro eis, ſeu fabrica, [c] luminariis, ſeu [d] anniverſario, [e] ſeptimo, [f] vigeſimo, triceſimo die, ſive aliis, ad perpetuum cultum divinum legantur Eccleſiis, vel reliquis piis locis, canonica portio (dummodo in fraudem non fiat, ut eâ Epiſcopus, ſeu Parochialis Eccleſia debeat defraudari,) deduci non debet.

NOTÆ.

1 [a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui præſentem conſtitutionem edidit circa portionem canonicam debitam Epiſcopo, motu proprio, non ab aliquo Epiſcopo conſultus.

[b] *Ornamentis.*] De quibus egi *in capite 1. de pignor.*

[c] *Luminariis.*] Sive in cera, ſive in oleo, de quibus aliqua notavi *in cap. 1. de offic. ſacriſt.*

[d] *Anniverſario.*] Miſſarum uſus in die anniverſario depoſitionis defuncti, à temporibus

Digitized by Google

Apoſtolorum originem ducit, ut prodit Divus Athanaſius *in homilia de defunctis*, his verbis: *Univerſa enim hæc Apoſtoli, diſcipulique, Deum ſuper ſacrificia placantes, uti Deo gratum eſt, & ſacrificia, & preces, & pſalmorum cantum, anniverſariaſque defunctorum memorias obſervandas præceperunt.* Itaque dicebatur anniverſarium, quia quotannis celebrabatur. Grimoldus Abbas *in lib. ſacrament.* ibi: *Miſſa in anniverſario unius defuncti: Præſta Domine, quæſumus, ut anima famuli tui, cujus anniverſarium depoſitionis diem celebramus.* Hujus anniverſarii meminerunt D. Clemens *lib. 8. conſtitut. cap. 48.* ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum, qui tertia die reſurrexit: item nonus in commemorationem ſuperſtitum atque defunctorum: etiam quadrageſimus, ſecundùm veterem formam. Moſem enim hoc modo populus luxit, necnon anniverſarium pro memoria ipſius.* D. Gregorius Nazianzenus *in oratione in funere Cæſarii fratris*, ibi: *Alia perſolvimus, alia daturi ſumus; anniverſarios etiam honores, & commemorationes offerentes.* Tertullianus *de corona militis, cap. 3.* ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Et *de monogamia, cap. 10.* ibi: *Pro anima ejus* (nempe mariti) *orat, & refrigerium interim poſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis ejus.* Et *de exhortatione ad caſtit. cap. 11.* ibi: *Et jam repete apud Dominum, cujus ſpiritu poſtules, pro qua alias oblationes reddas.* Origenes *in librum 3. Iob*, ibi: *Convocantur in anniverſariis diebus memoria, vel parentum defunctorum, vel amicorum, ſeu quorumcunque, qui in fide diſceſſiſſent, ſacerdotes ſimul, & laici; atque in eo cœtu, primùm quòd in fide diſceſſiſſent, gratulantur, & ſibi pium, & tranquillum exitum quiſque precatur.* D. Cyprianus *lib. 1. epiſt. 9.* alia Gazeus *ad Caſſianum collat. 19. cap. 1.* Quin & apud Gentiles anniverſaria ſacra, ac ſolemnia erant, ut interpretatur Feſtus, quæ certis temporibus, anniſque fieri ſolebant, quæ Juriſconſulti ſolemnia mortis nuncuparunt, *l. Mævia 44. ff. de manumiſſ. teſtam. l. libertas 18. §. ultimo, ff. de aliment. legat.* plura Gutherus *lib. 2. de jure man. cap. 11.* Kirmanus *de funeribus, num. 41.* Rationem autem hujus anniverſariæ commemorationis reddiderunt Albinus Flaccus *lib. de divin. offic. cap. 43.* ibi: *Anniverſaria dies ideo repetitur defunctis, quoniam neſcimus qualiter eorum cauſa habeatur in alia vita.* Amalarius *lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. ult.* ibi: *Anniverſaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam neſcimus qualiter eorum cauſa habeatur in alia vita: ſicut Sanctorum anniverſaria dies in eorum honorem ad memoriam nobis reducitur ſuper utilitate noſtra; ita defunctorum ad utilitatem illorum, & noſtram devotionem implendam.* De hoc etiam anniverſario die egit Tertullianus *lib. de monogam.* adhortans viduam, ut annua die emortuali (ſic enim cum Plauto vocavit recurrentis mortis obitæ diem) pro mariti dormitione curet oblationem per Sacerdotem. Apud eundem *lib. de coron. milit. cap. 3.* locus eſt, qui hanc ſententiam immeritò torſit nonnullos, ibi: *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Quem expendit Theoph. *tract. 15. in heter. ſpir. ſect. 1. part. 3.* Illuſtrant Vicecomes *lib. 4. de Miſſa ritibus, c. 13. & 14.* Gazeus *ad Caſſianum, collat. 19. cap. 1.* Jul. Lavorus *variar. lucubr. lib. 2. tit. 15. num. 68.* Omitto generalem anniverſariam defunctorum commemorationem, cujus originem & rationem poſt alios tradiderunt Tamayo à Salazar *die 2. Novembris, in Martyrolog. Hiſpan.* Coriolanus *in chron. anno 1024.* P. Herrera *in origine divini officii.*

« *Septimo.*] Non ſolùm apud Chriſtianos, verùm & apud Hebræos, ac Gentiles in uſu fuit defunctorum exequias diverſis temporibus, & ritibus celebrare; apud omnes enim gentes defuncti corpus humatum, ſeu ſepulturæ traditum eſt, aut combuſtum, juxta diverſitatem nationum, quam illuſtrabimus titulo ſequenti, à quo die incipiebat luctus, & perdurabat aliquando per ſeptem dies; nam mortuo Jacob, ejus filii planctum fecerunt in area Achad ſeptem diebus, Geneſis *cap. 50.* quod tempus aſſignavit Rex Salomon in luctu faciendo pro morte filii ſapientis, *cap. 23. Eccleſiaſt.* unde & Eccleſia conſuevit per ſeptem dies ſacrificia pro defunctis offerre, *cap. nullus, 44. diſt.* D. Ambroſius *in Theod. mon. & lib. de fid. reſurrect.* Sanctus Auguſtinus *q. 172. in Geneſim*, Petrus Damianus *epiſc. 33. capite 7.* Cujus ritus rationes reddiderunt D. Ambroſ. *in orat. de fid. reſurrect.* his verbis: *Quia dudum dies mortis inter lachrymabiles aſſectus debuit animum inclinare fraternum, qui totum tenebat; nunc quoniam die ſeptimo ad ſepulchrum redimus, qui dies ſymbolum fraterna quietis eſt.* Albinus *de divin. offic. cap. de tertia, ſeptima & triceſima die*, ibi: *Duo ſepenumero nihilominus officiis deputatur iiſdem, ut anima ſuo corpori reconcilietur; ſeptenarius namque numerus ex ternario conſtat, & quaternario; & ternarius anima tribuitur, quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notiſſimos, quibus conſtat, humores. Eſt ergo quaſi quædam rixa corporis & animæ, qua carne illiciente, eamque ſuis illecebris attrahente peccavit. Ut ergo anima ſuo corpori purificetur, hoc tantùm ſeptima die peragitur.* Aliam cauſam, ſeu rationem hujus moris tradit Amalarius *lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. 44.* his verbis: *Purgatio mortui hominis per ſacrificium ſacerdotis tertia die, & ſeptima congruit naturæ humanæ. Conſtat homo ex anima, & corpore; anima tribus quaſi quodammodo columnis erigitur, ut diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: corpus verò quatuor notiſſimè elementis ſubſiſtit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita, & intellectu, humiliter confitendo, offerimus Deo tertia die, ut ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus geſſit, cupimus purgare in quarto die, poſt tertium diem, ideſt ſeptimo poſt mortem ſuam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciendo ea quæ non debuimus facere; aut omittendo ea quæ debuimus facere. Uſque ad ſeptimum diem, in quo numero deſignatur univerſitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere, deflemus, & pro his rogamus ſeorſum pro anima, & ſeorſum pro corpore.* Alias rationes adducunt Jul. Lavorus *lucubr. tit. 2. cap. 15. num. 81.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, lib. 3. cap. 9.* Apud Gentiles etiam in uſu fuit ſacrificium novemdiale, quod fiebat nono die ab obitu, ſeu die, quo defunctus ſepulturæ traditus erat. Apuleius *lib. 9.* ibi: *Jamque nono die ritè completis apud tumulum ſolemnibus.* Et Horatius *in Epod.* ibi:

. *Novemdiales diſſipare pulveres.*

Donatus in Phormione: *In nuptiis ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concludantur.* Plura Lipſius *ad lib. 6. Taciti*, in illis verbis, *Novemdialem eam cœnam dixiſſet.* Dorleans *ibi, fol. 528.* Baptiſta Pius *tom. 1. theſauri crit. c. 115.* Stuchius *de ſacrificiis, fol. 151.* Hæredeſque, & cæteri defunctorum propinqui

intra

intra illos novem dies in judicium vocari vetantur *in l. ſi ex re, §. illud, ff. de ſtipul. ſervor. authent. ut cum, de appellat. §. memoramus.* Anton. Perez *ad tit. C. de relig. num.* 13. Naibona *in horographia, hora* 24. *à num.* 18. & hi novem dies feriæ novendiales vocantur, quia nono poſt mortem die, completis ad tumulum ſolemnibus, funeri finis imponeretur. Joannes Kirmanus *lib.* 4. *de funer. cap.* 1. Feſtus Pompeius *verbo Novendiales feriæ*, Oſualdus *lib.* 23. *Donelli, cap.* 2. *lit. X.* & intra novendiale, ſive juſtorum perſolutionem, piaculum contrahebat hæres hæreditatem adeundo. Feſtus Pompeius *verb. Verriat*, ibi: *Everriator eſt, qui acceptâ jure hereditate, juſta facere defuncto debet: quo ſi non fecerit, aut quid in ea re tu haveris, ſuo capite luat.* Cujus piaculi mentio extat *in l. ait Prator* 7. §. *in cauſa* 3. *de jure delib.* Et ita capitalem pœnam contrahi docuit Anton. Silvius *lib. ſingulari ad leges Regias, cap.* 25. quare vix erat ex hæredibus unus, qui intrepido auſu hæreditatem adiret, cùm per illos novem dies funeſta familia eſſet, ut colligitur *ex l. ex re* 28. §. *ult. de ſtipul. ſervor.* ubi extat præclara Gothofredi nota. Hæc tam pœna in mactationem anniverſariam porcæ ante fruges, quæ ob id præcidanea appellabatur, commutata fuit, ut monent Turnebus *lib.* 17. *adverſ. cap.* 10. Joan. Kirmanus *de funeribus lib.* 4. *cap.* 1. Jacobus Gutherus *de jure manium lib.* 1. *cap.* 16. De Miſſa die nona pro defunctis offerenda agunt Clemens Rom. *lib.* 8. *conſtitut. cap.* 42. Sanctus Auguſtinus *quæſt.* 172. *in Geneſim*, qui videtur id reprehendere; ſed revera tantùm reprehendit abuſum quorundam deflentium in eo ritu ad novendialia Ethnicorum. Jure igitur nihil labis in eo ritu agnoſcit Alcuinus *lib. de divinis offic. §. penult.*

3. [f] *Vigeſimo, triceſimo.*] Conſonat caput *ex parte* 3. *de V. S.* ſed vereor, ne in utroque textu legendum ſit, *trigeſimo, & quadrageſimo*, cùm in ſacris canonibus, & apud Sanctos Patres, tam diei trigeſimi, quàm quadrageſimi mentio reperiatur, *cap. nullus*, 44. *diſt. cap. quia alii* 13. *q.* 2. Et diei triceſimi meminerunt D. Ambroſius *in orat. de obitu Theodoſii*, ibi: *Sed in Deuteronomio ſcriptum eſt, quia planxerunt filii Iſrael Moyſem diebus triginta, & conſummati ſunt dies luctus. Utraque ergo obſervatio habet auctoritatem, quâ neceſſarium pietatis impletur officium.* In teſtamento B. Ephrem hæc verba extant apud Surium *tom.* 1. *Cum trigeſimum diem complevero, mei memoriam facitis.* Albinus Flaccus *dicto cap. de tertia, ſeptima & triceſima die pro mortuis*, Amalarius *lib.* 3. *de Eccleſ. offic. cap.* 44. & *lib.* 4. *cap.* 42. Alcuinus *lib. de divin. offic. §. penult.* & diei quadrageſimi meminerunt D. Clemens *lib.* 8. *conſtit. cap.* 48. ibi: *Peragatur dies tertius mortuorum in pſalmis, in lectionibus, atque orationibus, propter eum qui die tertia reſurrexit. Item nonus in commemoratione ſuperſtitum, atque defunctorum; etiam quadrageſimus ſecundùm veterem formam. Moſem enim hoc modo populus luxit.* D. Ambroſius *de obitu Theodoſii*, ibi: *Ejus ergo Principis, & proximè conclamavimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus, aſſiſtente ſacris Altaribus Honorio Principe: quia ſicut Sanctus Joſeph Patri Jacob quadraginta diebus humationis officia dedit, ita & hic Theodoſio Patri juſta perſolvit.* Et cùm de his diebus, tertio, ſeptimo, nono, trigeſimo, & quadrageſimo, plura eruditè cumulaverint Spondanus *de Cœmeteriis, p.* 3. *lib.* 1. *cap.* 16. Vicecomes *tom.* 2. *de ritibus Miſſæ, lib.* 4. *ex cap.* 6. *uſque ad* 16. Tamayo *in Martyrol. Hiſpan. die* 2. *Novembris*, Cohel. *in notis. Cardin. cap.* 15. *privileg.* 40. Jul. Lavorus *dict. cap.* 15. *ex num.* 70. Menardus *ad concord. regul. cap.* 7. *fol.* 218. de die vigeſimo nullus eſt qui agat, unde credo legendum eſſe, *trigeſimo, & quadrageſimo.*

COMMENTARIUM.

POrtionem canonicam Epiſcopo deberi ex legatis piis, oblationibus, & aliis, quæ occaſione funeris Eccleſiæ obveniunt, docetur *in c.* 1. *cum ſequent.* 10. *quæſt.* 3. *cap. de his, cap. decernimus,* 10. *quæſt.* 1. *cap. conſtituimus*, 16. *quæſt.* 1. *Clement. dudum, de ſepult. cap. de quarta, de præſcript. cap. conquerente, de offic. ordin. cap. dudum, de decimis, cap. cùm olim, de cenſibus, cap. ex parte,* el 3. *cap. cùm inter, de V. S. l.* 5. & 6. *tit.* 13. *p.* 1. *cap. officii, cap. requiſiſti, hoc tit.* ſicut apud Romanos Curia ex teſtamentis decurionis quartam vindicabat, *l. ſancimus, C. de ſacroſ. Eccleſ.* docent poſt Lapum, & Petrum de Ubaldis *in tract. de canonica portione*, Covar. *hic*, Barboſa *de poteſt. Epiſcop.* 3. *p. alleg.* 86. & *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 19. *per tot.* Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 22. *num.* 24. Jul. Lavorus *lucubr. tit.* 2. *cap.* 15. Lemaiſtre *de jurib. Epiſcop. lib.* 2. *cap.* 2. Corvinus *lib.* 2. *aphoriſm. jur. Pontif. tit.* 37. quæ debetur triplici ex cauſa. Prima in recognitionem ſuperioritatis, ut contingit in aliis juribus Epiſcopo competentibus, de quibus *in cap. conquerente, de offic. ordin.* Secunda ob communicationem, quæ inter Epiſcopum, & Eccleſiam ſibi ſubjectam reperitur, *dict. cap. requiſiſti, verſ. Secus.* Tertia ob curam, quam habet omnium Eccleſiarum ſuæ Diœceſis. Barboſa *dict. cap.* 19. *num.* 2. etſi aliqui docuerint, hanc canonicam portionem ſublatam eſſe poſtquam jus cathedratici Epiſcopis datum eſt, & taxatum in Concilio Bracharenſi relato *in cap.* 1. 10. *quæſt.* 3. in illis verbis: *Placuit ut nullus Epiſcoporum, cùm per diœceſes ſuas ambulant, præter honorem Cathedræ ſuæ, id eſt duos ſolidos, aliquid aliud ſuper Eccleſias tollat.* Tamen contrarium rectè defendit Lemaiſtre *dicto cap.* 2. ideo enim in eo canone decernitur, quod Epiſcopi ab hac canonica portione ſe abſtinerent, quia Eccleſiæ inopes reperiebantur, nec habebant unde poſſent expenſis neceſſariis ſubvenire; quo caſu certum eſt, canonicam portionem Epiſcopo non deberi, ex hoc textu, & ſimilibus; poſt illum enim canonem adhuc in Hiſpania reperimus, tertiam partem oblationum Epiſcopos percepiſſe; ſiquidem in Concilio Toletano 4. celebrato era 671. ſexaginta fermè annis poſt Conc. Brachar. *in can.* 33. mentio fit hujus canonicæ portionis: & in Concilio Toletano 7. *can.* 4. non prohibetur Epiſcopis tertiam partem oblationum tollere, ſed tantùm ab iniquis exactionibus ſe temperare. Rurſus Concilium Toletanum 9. *can.* 6. permittit ut Epiſcopus tertiam ſibi debitam auferat, & det quod voluerit: in Concil. Toletano 16. relato *in cap.* 3. 10. *quæſt.* 3. permittitur Epiſcopis tertiam illam partem tollere, modò Eccleſiis reparandis invigilent: refertur *in c.* 3. 10. *q.* 3. Circa quotam verò partem hujus portionis canones non conſentiunt. Quarta pars præfinitur *in c. requiſiſti, verſ. Et quidem.* Et regulariter quarta tantùm ſupponitur in juribus compilatis ſub cauſa 10. *q.* 3. & aliis ſuprà adductis: immò in Concilio Aurel. 1. *can.* 15. jubetur, ut Epiſcopus medietatem oblationũ percipiat,

ut refertur *in cap. antiquos* 10. *q.* 1. Et *in cap. de his, eod. cauſa & quæſt.* tertia pars tantùm conceditur. Pro quorum canonum concordia dicendum eſt, ex oblationibus factis in Eccleſia ipſa matrice Epiſcopum dimidiam partem ſibi vindicare; ex aliis verò factis inferioribus Eccleſiis, tertiam tantùm; unde textus *in dicto cap. antiquos*, ad primum caſum; textus verò *in dicto cap. de his*, ad ſecundum referendi ſunt, ut docet Lemaiſtre *ubi ſuprà*. Illud certum eſt, quod cùm hæc canonica portio ſit tota juris Eccleſiaſtici, conſuetudine minui, augeríve poteſt, immò & in totorum tolli, ut in his Regnis Hiſpaniæ, in quibus loco ipſius canonicæ portionis tantùm Epiſcopus percipit luctuoſam, ut referunt Solorzanus, & Barboſa *ubi ſuprà*, qui de hac portione latè agunt: in præſenti tantùm proponitur exceptio hujus doctrinæ, videlicet ut canonica portio non præſtetur de rebus relictis pro fabrica, aut luminaribus Eccleſiæ, nec de relictis pro anniverſario, ſacrificiiſve dicendis ſeptimo, nono, trigeſimo, & quadrageſimo die; quod etiam probatur *in cap. ex parte* 31. *de V. S.* niſi in fraudem canonicæ portionis Epiſcopo debitæ id fiat, ideſt, niſi oblationum nomine, mortuariíve ea relinquantur, ut Epiſcopus canonica portione ſibi debita privetur. Nec deducitur hæc portio ex legato relicto pro armis, equíſve ad expeditionem Terræ ſanctæ, *cap. in noſtra* 10. ubi dicemus, *de ſepulturis*. Jure etiam civili non deducebatur quarta Falcidia ex legatis Diis relictis pro ornamentis templorum, & ſupellectili ſua. Paulus *lib. 4. ſentent. tit.* 3. ibi: *Lex Falcidia, itemque Senatuſconſultum Pegaſianum, deducto omni ære aliено, Deorumque domi quartam reſidua hereditatis ad heredem volnis pertinere*: niſi legati relicti Diis commodum ad eorum Flamines perventurum eſſet; nam tunc Falcidia locum habebat, *l.* 1. *§. ad municipium, ff. ad leg. Falcid.* etſi textus illos aliter concilient Goveanus *in dicto §. ad municipium*. Cujacius *in notis ad ipſum Paulum*, Forner. *lib.* 2. *ſelect. cap.* 25.

D. D. EMA

Digitized by Google

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ

Antiquioris veſpertinæ ſacrorum Canonum Cathedræ in inclyta Academia Salmanticenſi proprietarii Interpretis,

ET IN PINCIANO S. INQUISITIONIS Tribunali Inquiſitoris Apoſtolici;

COMMENTARIORUM IN LIBRUM TERTIUM DECRETALIUM GREGORII IX.

Additis Notis uberioribus ab Hiſtoria & Chorographia,

PARS SECUNDA.

Digitized by Google

TITULUS XXVII.

De ſucceſſionibus ab inteſtato.

CAPUT I.

Ex Concilio apud a Altenen. habito.

SED & hoc ibidem inventum eſt de Epiſcopis, presbyteris, & clericis, ſi hæreditatem à Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico ſuo, ſuper hæreditariam ſortem ſibi devenerit, vel acquiſierunt, donare ei liceat hanc cui voluerint, dum *b* vivunt, pro remedio animæ ad Eccleſiam quamcunque elegerint, vel conſanguineis ſuis, vel amicis. Sin autem antea obierint, quàm firmiter perfecerint, altari, cui ſerviunt, omnia perpetuò ſanctificentur, & in jus tradantur. Similiter de presbyteris ſtatutum eſt. Hildebertus Moguntienſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Robertus Treverenſis Archiepiſcopus ſubſcripſit. Adalvvardus Fardinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Richuvinus Argentinenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Noſtingus Conſtantienſis Epiſcopus ſubſcripſit. Vnevvanus Poidarbrunenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Udalricus Auguſtenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Bernhardus Halvvartanenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Rumaldus Minugardenovvardenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Eberis Mindunenſis Epiſcopus ſubſcripſit. Necnon & Abbates cum cæteris ſacri ordinis viris ſubſcripſerunt.

NOTÆ.

1. [a] *Altenen.*] *Altbein*, legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 1. *Decreti, cap.* 227. Ex quo ita reſtituo præſentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi: ex quo Concilio, *can.* 37. qui ultimus eſt, ſiquidem poſt eum ſubſcriptiones annectit Burchardus, deductus eſt textus hîc.

[b] *Dum vivunt.*] Etiam in teſtamento, quia de his bonis adventitiis clerici omni tempore diſponere poterant, ut probavi *in cap. cùm in officiis, de teſtam.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO PROBATUR. EX hoc Concilii Germanici canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerico ab inteſtato decedente, nullis extantibus conſanguineis, ſeu cognatis, ſuccedit Eccleſia, in qua miniſtrabat.* Probant eam textus *in cap. quicunque*, & ferè per totam 12. *quæſt.* 3. *cap. ſi Epiſcopus*, *cap. ult.* 12. *q.* 5. *cap. cùm tibi, de teſtam. cap.* 2. *de pœnis, cap.* 3. *hoc tit. in* 1. *collect. l. ſi quis presbyter, authent. licentiam, C. de Epiſcopis & Clericis, Novel.* 131. *cap.* 13. *in fine, l. unic. C. Theodoſ. de bonis cleric.* Conſonant lex 4. *tit.* 21. *partit.* 1. lex 13. *tit.* 8. *lib.* 5. *Recopil.* Carolus *lib.* 5. *Capitul. cap.* 175. & *in addit.* 3. *Ludovici, cap.* 17. ibi: *Si quiſcunque ex gradu Eccleſiaſtico ſine teſtamento, & ſine cognatione deceſſerit, hæreditas ejus ad Eccleſiam, ubi ſervivit, devolvatur: ſimiliter de ſanctimonialibus.* Illuſtrant ultra congeſtos *in præſenti*, à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Matienzo *in d. l.* 13. Garcia *de tacito fideicommiſſ. num.* 42. Fornerius *lib.* 4. *rerum quotid. cap.* 7. Vighel. *in method. juris Pontific. fol.* 279. Noguerol *allegat.* 75. *num.* 80. Donellus *lib.* 9. *comm. cap.* 1. ubi Oſualdus *littera T*, Petrus Gregorius *lib.* 45. *ſyntagm. cap.* 15. Caniſius *in præſenti*, I. Gothofredus *in l. unic. C. de bonis cleric.* Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 11. *n.* 13. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.* 1. *cap.* 3. §. 3.

3. IMPUGNATUR CONCLUSIO. Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ſequenti juris conſideratione; nam in bonis vacantibus nullo exiſtente legitimo hærede, fiſcus ſuccedit, *l. ſi haredem* 10. *C. de inoffic. teſtam. l. penult. C. de præpoſ. ſacri cubic. lib.* 11. *l.* 1. §. *ſi quis in furore, C. de curat. furioſ. l. recuſare* 6. §. *ſed ſi fiſco, ff. ad Treb. l.* 1. *in princip. ff. de ſucceſſ. edict. l.* 4. §. *eadem, ff. de fideicommiſſ. libert. l.* 1. §. 2. *ff. de jure fiſci.* Rationem reddit Caſſiodorus *lib.* 6. *epiſt.* 8. his verbis: *Quia Principis perſona poſt omnes debet eſſe, nec optare ſolet acquirere, dummodo ſint, qui relicta debeant poſſidere.* Facit Symmachus Theodoſio ſcribens *lib.* 10. *epiſt.* 55. ibi: *Statuerat receptum in cœlum germanus numinis veſtri, cùm Marcianus dudum protector Aggaria bona tanquam vacantia poſtulaſſet, ut ſi hereditas ſcriptum ſucceſſorem, vel legitimum non haberet, in jus fiſci, tanquam Domino, jure concederet.* Nec tantùm in bonis vacantibus laicorum, verùm & in bonis clericorum id obſervatum legimus; imperante enim Henrico II. tentavit Rogerus Eboracenſis Archiepiſcopus obtentu Pontificii privilegii jus antiquum deſuetud ne exoletum repetere, & clericorum inteſtatorum bona Eccleſiæ ſuæ adſcribere; ſed non ſolùm ina-

ne privilegium manſit ob Regis interceſſionem, quin etiam moriente Archiepiſcopo bona ejus fiſcus occupavit, quaſi vacantia : Refert Matthæus Pariſienſ. *in Henrico II. anno Chriſti* 1181. ibi: *Eodem anno Rogerus Eboracenſis Archiepiſcopus diem clauſit ſupremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut ſi clericus ſua juriſdictioni ſuppoſitus agens in extremis teſtamentum non conficeret, & propriis manibus bona ſua moriens non diſtribueret, Archiepiſcopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti : & quoniam quod quiſque juris in alterum ſtatuerit, uti debet eodem, poſt mortem Archiepiſcopi, quæcunque reperta ſunt in theſauris ejus, juſto ſunt Dei judicio confiſcata.* Nec ſolùm ſupremos Principes in bonis vacantibus clericorum ſuccedere legimus, verùm & Comites, ut de Comitibus Flandrenſibus refert Jacobus Meyer. *in Roberto Friſ. annal. Belgic. anno* 1089. ibi: *Robertus Comes ex Syria reverſus, reſuſcitavit quandam conſuetudinem, quâ ſacerdotio Flandrenſi non licebat facere teſtamentum ; ſed cùm morerentur ſacerdotes, omnium bonorum ipſorum Comites ipſi ſe faciebant hæredes : grandis ob hæc inter ſacrum cœtum, & Comitem coborta turbatio ; aditus Romanus Pontifex, ut ejus ope ab ea eximerentur ſervitute ; data ad Comitem littera Apoſtolica ab Urbano Pontifice.* Igitur non rectè in præſenti ſtatuitur, inteſtatorum clericorum bona ad Eccleſiam, in qua miniſtrant, ſpectare.

4. INTESTATUS QUIS DICATUR.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, inteſtatum propriè eum dici, qui cùm teſtamentum facere potuiſſet, non fecit, *l.* 1. *ff. de ſuis & legit. l.* 1. *ff. de veter. & milit. ſucceſſ. l. inteſtato* 65. *ff. de V. S. l. fin. ff. qui petant tut.* impropriè autem & ille inteſtatus dicitur, qui deceſſit teſtamento non facto, quia illud facere non potuit, *dicta l.* 1. *ff. de ſuis, l. Divus* 3. *l. hæredem* 7. *ff. qui petant tut.* qui verè inteſtabiles ſunt, *l. is cui* 18. *§. fin. ff. qui teſtamenta, l. cui lege* 26. *C. eodem tit. l. ob carmen* 21. *ff. de teſtibus :* docent Connanus *libro* 9. *comment. capite* 5. *numero* 6. Matienzo *ad l.* 1. *tit.* 8. *gloſ.* 3. *libro* 5. *recopil.* plures congeſti ab Oſualdo *dicto libro* 9. *capite* 1. Caſtillo *libro* 5. *controv. capite* 154. *per tot.* juxta quam impropri etatem accipiendi ſunt textus *in l.* 6. *C. de teſtam. milit.* ubi impubes inteſtatus dicitur. Etiam inteſtatus dicitur, qui teſtamentum quidem fecit, ſed non jure, *l. non putavit* 8. *§. non quævis, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. quoties* 6. *ff. qui ſatisdare :* aut jure fecit, ſed poſtea ruptum, irritumve factum eſt, aut deſtitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, *l. eam quam* 14. *C. de fideicommiſſ. l. ſi nemo* 9. *ff. de teſtam. l. proximè* 3. *ff. de his quæ in teſtament. delent.* proſequuntur Inſtitutarii *in princip. Inſtitut. de hereditat. quæ ab inteſt.* Unde cùm clerici poſſint de rebus ſuis patrimonialibus, aut adventitiis teſtamentum facere, juxta adducta *in cap. cùm in officiis* 7. *de teſtam.* rectè inteſtati dicuntur in præſenti, ſi teſtamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve ſit. Deinde ſciendum eſt, quoad ipſa bona patrimonialia clericorum, & jure noſtro Hiſpano, etiam quoad bona quæſita intuitu Eccleſiæ, eoſdem gradus ſucceſſionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita ut ſuo ordine vocentur filii legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab inteſtato juxta proprium gradum occupent. D. Gregorius relatus *in capite* 3. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi : *Eupolus præſentium portitor Euſemum Agrigentinæ civitatis Epiſcopum ſuum fuiſſe aſſerit genitorem, quem quoniam inteſtatum aſſerit eſſe defunctum, ideo jamdicti Epiſcopi patris ſui ſe promit ſubſtantiam adipiſci. Proinde de rebus paternis, quas ante Epiſcopatum noſcitur habuiſſe, jamdictus Epiſcopus, ſi eas in jura Eccleſiæ ſuæ quolibet modo non tranſtulit, ei quantùm portioni ejus legaliter ſit competens, ut ſatisfieri poſſit, fraternitati tuæ immineat.* Unde in Concilio Valentino *can.* 3. cavetur, ne propinqui inteſtati Epiſcopi bona præſumant propriâ auctoritate occupare, ne fortè cum hæreditariis rebus etiam aliqua ad Eccleſiam pertinentia uſurpent. Excipiuntur tamen filii legitimi clericorum, qui patribus ſuis ſuccedere nequeunt, *cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil. l.* 22. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin. l.* 9. *Tauri, l.* 2. *tit.* 3. *lib.* 5. *ordin. l.* 6. *tit.* 8. *lib.* 5. *Recopil.* Quid tamen in bonis matris obſervetur, latè ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus *in d. princip. Inſtitut. de hæreditate, §.* 9. *per totum.*

5. De bonis vacantibus.

Secundò ſciendum eſt, bonis vacantibus, cùm jam hæres, aut alius ſucceſſionis jure dominus non ſperatur, *l.* 2. *§. ult. ff. ad Tertyl.* olim quidem ad populum cujuſque ſucceſſionem deferri ex lege Julia caducaria, ut Ulpianus ſcribit *in fragment. regul. tit.* 28. *§. inteſtati* 7. junctis non ignotis vulgò ad rem locis *in l. non eſt ambigendum* 12. *de bonor. poſſeſſ. l. bona* 22. *§.* 1. *verſ. Quod ſi nemo, ff. de captivis, l. ultima, §. ſi autem, C. de curat. furioſ. l. ſi bona* 5. *C. de rebus author. judic. l. jubemus* 4. *C. de Præpoſ. ſacr. cubic. lib.* 12. *l.* 2. *§. ultim. ff. ad Tertyl.* & juxta communem interpretationem legis *quidam* 96. *§. quotiens, ff. de legat.* 1. ſive ex Julia, Papiaque legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur *in l. ſi vacantia* 5. *C. de bonis vacantib. libro* 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum *libro* 3. *annalium*, juxta vulgarem expoſitionem illius loci : *Et lege Papia Popea præmiis indictis, ut ſi à privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* Nimirum quia hoc, & alio capite legis Juliæ caducariæ, tanquam prioris, tranſlato ab illa in Papiam poſteriorem, ideò modò uni, modò alteri, & ſæpe utrique legi hæc adſcribuntur. Videndi Balduinus *de lege Papia pagina* 153. Nicolaus Loënſis *lib.* 8. *miſcel. cap.* 13. Faber *lib.* 9. *conject. cap.* 16. & *in Papin. tit.* 2. *princip.* 5. *illat.* 3. Arniſeus *de juribus Majeſt. cap.* 6. *de bonis caducis*, ut in exemplis legis Papiæ 23. *lege Ini.* 44. *ff. de ritu nupt. l. ſi quis libertam* 28. *C. de nupt.* Ulpianus *tit.* 16. *§. aliquando, l. ſancimus* 27. *C. de nupt.* junctoUlpiano *tit.* 16. *in princip. verſ. Item ſi*, apud Suetonium *in Claudio, cap.* 23. Lactantium *lib.* 1. *de falſa relig. cap.* 16. Itemque in alio ſimili exemplo quod colliges ex Ulpiano *in fragmentis, tit.* 19. *§. lege, l.* 1. *C. de infirmandis pœnis cœlib. junctâ l. in fraudem, cum ſeq. ff. de his quæ ut indig. l. unic. §. quod autem* 12. *C. de caducis tollendis*, & in aliis exemplis deductis *ex §. poſtea, Inſtit. de ſucceſſ. libert. l.* 1. *§. interdum, ff. ſi cui plus quàm per legem, junctâ l. ſi Patronus* 20. *ff. de donat. l. unica, §. & cùm lex, C. de cadur. tollend. l. liberorum* 220. *ff. de V. S.* Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud juris civilis auctores fiſco vendicari dicuntur, *l.* 1. *&* 2. *ff. de ſucceſſ. edict. l. filius* 114. *§. qui inteſtato* 2. *ff. de legat.* 1. *l. recuſare* 6. *§. fiſco, ad Trebel. l.* 4. *§. eadem* 17. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. quod vivo* 50. *ff. de manumiſſ. teſtam. l. quamvis* 18. *ff. de uſuvap. l.* 1. *§. an bona, cum §. ſequenti, l. cum qui* 41. *ff. de jure fiſci, l.* 1. *C. de donat. inter, l. ſi hæredem* 10. *C. de inoffic. l. ſi vacantia* 4. *C. de bonis vacant. lib.* 10. *l. penult. C. de Præpoſitis ſacri cubic.* Et

incopora

incorporationem, atque adminiſtrationem ſimilium bonorum pertinere ad Comitem rerum privatarum, ſive privati patrimonii Principis, ſupponitur *in l. ult. juncta inſcriptione, C. de bonis vacant. lib.*10. apud Caſſiod. *lib.*6. *var. c.*8. Symmach. *lib.*10. *epiſt.*15. ejuſque varietatis veteris juris rationem Cujacius *in d. l. unic. §. qua autem* 12. *C. de caduc. tol.* deducit ex eo, quia tranſlatâ populi poteſtate in Principem per legem Regiam, tranſlatum etiam fuit jus bonorum vacantium à populo in Principem, argumento *ex l.*1. *ff. de conſtit. Princip. l.*1. *§. cùm enim, C. de veteri jure*; ſed minùs rectè, ut probat Magnus Præceptor Illuſtriſſimus D. Franc. Ramos *de acquir. hæredit. capite* 2. *num.* 2. nam poſt legem Regiam, quæ lata fuit ſub Octaviano Auguſto anno Urbis conditæ 729. ut ex Dione *libro* 53. probat noſter Amaya *lib.*1. *obſerv. capite* 1. *numero* 25. lata fuit lex Julia caducaria, ſive de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teſte eodem Dione *libro* 54. tum etiam, quia & poſteriorum Cæſarum, Juriſconſultorumque tempore diverſum fuit ærarium populi, & fiſci Principis, ut colligitur ex inſcriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulo *libro* 5. *ſentent. tit.* 12. *juncta l. pacta* 72. *§. ult. ff. de contrah. empt. l. cùm ſervus* 39. *§. ult. ff. de legat.*1. cùm aliis congeſtis ab Amaya *in rubric. libro* 10. *numero* 10. Tum denique, quia etiam ſub Juriſconſultis, & novioribus Cæſaribus, vacantia bona ad populum, ſive Rempublicam, ejuſque ærarium diſtinctum à fiſco, deferri ſolita eſſe, innuitur *in l. non eſt* 12. *ff. de bonor. poſſeſſ.* & fortaſſis ea ſunt, quæ caduca popularia vocantur *in l.* 2. *C. Theodoſ. de ſtudiis liberalibus urbis Romæ.* Quare veriùs dicendum eſt cum ſuprà laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, ejuſque ærario, interdum autem, & frequentiùs fiſco data dici, quia diviſis ſub Auguſto inter Cæſarem, & Romanum populum, Senatumque Provinciis Imperii, ſimulque earum adminiſtratione, & vectigalibus, publiciſque redditibus, ut ex Strabone *libro* 3. *&* 17. *in fine*, notat poſt plures Petrus Barboſa *in l.* 1. *part.* 7. *numero* 8. *ff. ſolut. matrim.* conſequens fuit emolumenta bonorum vacantium in provinciis Senatus, & populi ærario publico deferri; & in provinciis Cæſaris fiſco Principis: ſed quia Cæſares ipſi paulatim provincias omnes, & vectigalia, reddituſque publicos ſibi uſurparunt, *l. ult. C. de quadrien. præſcrip.* quamvis diverſas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen ſæpiùs fiſci, atque ærarii appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.*4. *§. ſi bona, ff. de fideicommiſſ. libert.* quàm quoad reliqua utriuſque ærarii jura, *l. edicto* 13. *in princip. &* §. 1. *l. Senatus* 15. §. *Senatus, ff. de jure fiſci, l.* 2. §.4. *ne quid in loco, l. cùm hi* 8. §. *tranſactiones* 19. *ff. de tranſact. l.*1. §. *ex illa* 9. *ff. ad leg. Cornel. de falſis*: quo modo intelligendum eſt quod de Nicienſibus refert Plinius *lib.*10. *epiſt.* 89. ibi: *Nicienſibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à D. Auguſto affirmat debitis vacare.*

§. De corporibus, et collegiis.

Tertiò ſciendum eſt, poſterioribus conſtitutionibus certa corpora privilegium illud obtinuiſſe, ut fiſco præferrentur in bonis inteſtatorum, nempe ut decedente Decurione, Naviculario, Cohortali, Fabricenſi ab inteſtato, & ſine conſanguineis, Curia, vel Corpus ſuccederet, non verò fiſcus *l.*1. *C. de hæredit. Decur.* ubi ex Conſtantini conſtitutione naviculario bona ſine hærede legitimo decedentis Corpus naviculariorum tanquam vacantia occupat. Naviculario, navarchi, aut naucleri erant navibus præpoſiti, navigationique inſervientes publico miniſterio, ad quorum collegii curam ſpectabat (argumento *ex l.*1. *C. quod cujuſque univerſ. nomine,*) publicas ſpecies frumenti, olei, & ſimilium Romam deferre, ideo ad Præfectum annonæ mittitur prædicta conſtitutio, *l.*1. *& toto titulo cum rubric. C. de navicul. & naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, libro* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dicta l.*1. §.1. *quod cujuſque univerſ. l. ſemper* 5. *§. ult. ff. de jur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ naviculariæ, cùm ex obligatione obſtringerentur ad ſpecies annonarias deferendas, *l.*1. *& paſſim, C. de prædiis & omnibus rebus navicul. libro* 11. Eorum munus, ſive officium appellatur functio, ideſt obnoxietas navicularia, *in l.* 1. *ff. de muner. & honor.* Quare ad alios navarchos non pertinent privilegia navicularii conceſſa, quàm ad eos qui felici embola ſpecies iſtas Romam tranſportabant, *dicta l. ſemper* 5. *§. negotiatores*, & §. *Divus*, *l. qui navem* 3. *de vacat. & excuſ. mun. l. pro commoditate* 7. *l. veneranda* 30. *C. Theodoſ. de navicul. riis.* Non nego rem navicularem publicam eſſe, ſive navium exercitium ad ſummam Reipublicæ curam ſpectare, ut dicitur *in l.* 1. §. *licèt* 20. *de exercit. actione*; maximiſque favoribus dignitſimam eſſe, ut multi extollunt apud Solorzanum *de jure Indiarum lib.*1. *cap.*8. *ex num.* 11. & *c.*16. *num.* 31. Lazarus Baifius *integro tract. de re navali*, Claudius Salmatius *in obſerv. ad jus Atticum, c.*27. quædam pro more rhapſodico Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirola, lib.*1. *tit.*38. alios remiſſivè adducens Narbona *in l.* 12. *tit.* 10. *libro* 7. *Recop.* quin potiùs fateor, multa privilegia eis qui maritimam navigationem exercent, conceſſa eſſe per noſtros Reges *in tit.*10. *lib.*7. *Recopil.* Sed error eſt huic noſtro juri, & ſæculo adaptare, quæ Romani, & Conſtantinopolitani Imperatores conceſſerunt: tum ex defectu poteſtatis, quia extraneæ illæ conſtitutiones nos non ligant: tum ex defectu uſus, & accommodationis, quia plerumque diverſis occurrunt jura neceſſitatibus: & navarchis, quibus Roma, & Conſtantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui neſcientes diſtinguere jus merum à conſtitutionibus; juriſque rationem à peculiari politica utriuſque Imperii, obtrudunt nobis leges illas veteranas ſine uſu, & ſine materia; unde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de juſtitia vulnerata, p.*1. *tit.*1. *cap.*2. an bono conſilio Lotharius Imperator in uſum, memoriamque reduxerit jus Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non ſit; ſed quia pleriſque illius juris malus uſus eſt. Unde hodie decedente naviculario ſine hærede, bona ad fiſcum pertinent, non ad corpus naviculariorum. Olim etiam milite ſine ſucceſſore obeunte, deficientibus cognatis uſque ad quintum gradum, bona legioni, ſive vexillationi deferebantur, *l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiſſ. libert. l.*2. *C. de hæredit. Decur.* quæ eſt lex unica *C. Theodoſ. de bonis milit.* quod jus ex reſcripto Hadriani Imperatoris originem ſumpſiſſe, non malè probat Hothomanus *lib.* 8. *obſerv. cap.*8. Merillus *lib.* 2. *variant. ex Cuiacio, cap.* 2. Oſualdus *lib.* 9. *Donel. cap.* 1. *littera T, ex l. ſi quis filio* 6. *§. ejus qui deportatur* 7. *ff. de iniuſto rupto, l.*4. §.17. *ff. de fideicom. libert. l.* 2. *ff. de hæredit. Decur.* plura Cujacius *lib.*16. *reſponſ. Papin. in l.*2. *C. de veter. & milit. ſucceſſ. l. unic. C. Theodoſ. de bonis milit.* quæ extat *in l.*2. *C. de hæredit. Decur.* ubi

obſervandum eſt, ſeparari legiones à vexillationibus, ut etiam *in l. fin. C. de his qui non impletis ſtipendiis, lib.*10. *l.*9. *C. quando provocare non eſt neceſſ.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib.*2. *cap.*1. *&* 2. Quare non rectè Cujacius vexillationes numeros interpretatur *in d. l. fin. C. de his qui non impletis*, cùm numerorum nomen generale ſit, *l. contra* 14. *C. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuiſſe putat Steubechius *ad Vegetium d. cap.*2. Turnebus autem *lib.*3. *adverſ. cap.*30. Emeritos veteranos aſſerit eſſe milites, qui exauctorati, ſub ſigno tamen ſeorſim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Suetonii *in Galba, cap.*20. *in lib.*5. *adverſ. cap.* 2. De vexillationibus agit Pancirola *in notitia, cap.*32. *&* 34. Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Ulpianum *in d. l. ego* 4 §. *eadem* 17. cujus littera elegantior, & purior eſt, quàm inverſionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fiſci, ſive de bonis ut vacantibus fiſco delatis, in quæſtione, an tunc conſerventur libertates, necne, ut ex mutatione perſonæ jus variatum videretur. Docuit ex æquo conſervari libertates, ſi vacantia non fiſco, ſed legioni deferrentur. Verba ejus ſunt: Quare etſi caducis legionis bona delata ſint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cujacius ad Ulpianum *tit.* 28. & *in l. unic.* §. *poſtremò, C. de caduc. tollend.* & *in d. l.*6. §.7. *de injuſto rupto*, quem ſequuntur Pichardus *in lectura ad tit. de acquir. hæredit. cap.*5. *num.*15. Valentia *ad eundem tit. cap.*3. *num.ult.* emendavit *caducariis legibus*, quem jam eo nomine taxavit Broëus *ad titulum de eo cui libertatis cauſa.* Nec feliciùs Haloander, Hugo à Porta, & alii veteres, à quibus noſter Acoſta *in* §. *cùm in bello, verbo Agnati, num.*3. ita repoſuerunt; *Si qua duci legionis.* Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legioni delata. Titus Arruntenus Paternus *lib.*1. *militarium, in l. ult. de jure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recenſet librarios caducorum, qui ſcribendis, componendiſque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpoſiti erant: Cujacius *in parat. ad titulum C. de hæredit. Decur.* & illuſtravit cultiſſimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 4. *epigram.*91. Aliud extat ejuſdem Hadriani reſcriptum, quod referunt, & illuſtrant D. Nicol. Antonius *lib.*5. *de exil. cap.*22. D. Joſephus de Retes *lib.*3. *analect. de interdict. & releg. num.*71. Habuerunt etiam jus in bona vacantia cohortales ejuſdem provinciæ, cohortale ſine hærede decedente, *l. ſi quis cohortalis* 3. *C. de hæredit. Decur.* Cohortales in provinciis perpetui ſunt, qui miniſtrant Præſidibus, in eorum officiis miniſtrantes, de quibus *tit.*58. *lib.* 2. *Codicis Juſtin.* & immunes ſunt à functione navicularia, à ſolitudine vaſtaguæ, ſive publicæ tranſvectionis tributorum, & ſpecierum, & à curiali munere, ut officiis cohortis vacent: videndi ſunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib.*6. *cap.*29. Pancirola *notit. Imperii Orient. cap.*9. Huic ergo corpori collegiatorum, ſive conditionalium, bona vacantia deferebantur, excluſo fiſco, & etiam corpori Scholæ Fabricenſium, *l. penult. & ult. C. de hæredit. Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *l. ult. C. de apparit. Præfect. Præt. lib.*12. Hodie tamen omnibus his corporibus fiſcus præfertur, quia per leges Regias fiſcus ad bona vacantia vocatur, inſuper habitis dictis privilegiis, ut docuerunt *in l.*32. *Tauri*, Tellus Fernandez *n.*4. Palacius Rubius *num.*12. Et multò minùs fiſco præferuntur alia corpora, ſeu collegia, quæ ad ſimilitudinem ſupradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. exiſtimarunt: in primis enim Angelus *in l. ſi quis filio* 6. §. *ejus, de injuſto rupto*, Baldus *in l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* docent, quod ſi aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona ejus non fiſco, ſed confraternitati cedere: & Afflictis, Peregrinus, & alii, quos ſequitur Maſtrillus *de Magiſtr. lib.*3. *cap.*10. *numero* 372. *&* 374. tenent, bona Rectoris, ſcholaris, ſeu collegiati, qui in numero, ſeu matricula ſcholæ, collegiſve Doctorum relatus erat, ad ipſam ſcholam pertinere, excluſo fiſco. Bartolus quoque *in dicta l.* 1. auſus fuit affirmare, quod ſi nobilis de uno ſedili moriatur ſine hærede, cæteros nobiles de eodem ſedili poſſe occupare: & Baldus *in l. ſi qua illuſtris* 5. *num.*6. *C. ad Orphic.* tenet expoſitis ante fiſcum ſuccedere hoſpitale Miſericordiæ. Meliùs dixerat Accurſius *in l. nutritoribus* 10. *C. communia de ſucceſſ.* hoc jus contra illum textum, & authenticam ſequentem moribus eſſe introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi ſint Auctores veteres, quos in unum congerunt Tiraquellus *in ſuo tract. Le mort ſaiſit le vif,* 2. *p. declarat.*15. Maſtrillus *ubi proximè, ex num.*372. Farinacius *in fragmentis, verbo Fiſcus, ex num.*10. Amaya *in l.*1. *ex n.*29. Montalvus, & Didacus Perez *in l.*20. *tit.*19. ego tamen hæc omnia, & ſimilia commentitia pute, & fictitia, neminemque fiſco præferri in bonis vacantibus præter conſanguineos, & uxorem aſſero, niſi fortè conſuetudine legitimâ introductum ſit, ut hoſpitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus juriſdictionis; hoc enim jus conſuetudine induci poſſe, certum eſt, ut docent Roſental. *de feudis c.*5. *concluſ.*54. & in variis caſibus Regnerus Sixtinus *de regalibus lib.*2. *c.*9. Peregrinus *de jure fiſci, lib.*4. *tit.*3. Camillus Borellus *de præſtantia Reg. Catholici, c.*14. Amaya *ubi ſuprà, n.*37. Certè in Decurionibus, aliiſve collegis, qui muneribus publicis obeundis ſunt mancipati, ultra communem rationem, quam ſuprà aſſignavi, & illa potiſſimùm facit, videlicet ut qui ex adminiſtratione defunctorum collegarum fiſco manent obnoxii, ex eorum quoque patrimonio lucrum ſentiant, *Novel.*13. *Theodoſii*, cujus principium extat *in l. ult. C. de hæredit. Decur.* argumento legis *ſemper* 5. §. *negotiatores, ff. de jure immunit.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm legibus ſæcularibus cautum ſit, ut Eccleſia in clericorum inteſtatorum bonis ſuccedat, *l. ſi quis presbyter* 20. *C. de Epiſc. & cleric.* Theodoricus Rex *in ſuo edicto, cap.*6. ibi: *Clericos, religioſaſque perſonas inteſtatas deficientes, quotiens defuerit qui jure ſuccedat, locum Eccleſiæ ſuæ ſecundùm leges facere debere præcipimus.* Ideò Eccleſia fiſco præfertur, & bona illa vacantia occupat, ut Curia, vel ſimile corpus occupat bona ſui collegæ; immò olim Eccleſiam in terris quoad temporalia ſibi ſubjectis, etiam adſtantibus cognatis inteſtatorum bona occupaſſe, liquet ex D. Gregorio *lib.*1. *epiſt.*42. ibi: *Cognovimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defenſorem patrimonii Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes ſuos non permittunt ſuccedere, ſed res eorum ad uſus Eccleſiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in poſſeſſione Eccleſiæ degunt, hæredes eis ſuccedere debeant, nec aliquid eis de ſubſtantia morientium ſubtrahatur.* Ut etiam Conſtantinus ſtatuit, ut bona Martyrum ad Eccleſiam ſpectarent, teſte Euſebio *lib.*2. *de vita Conſtant. cap.*21. *&* 36. ibi: *Martyrum ſubſtantias juſſit genere proximos accipere; ſi nullus eorum fuerit, Eccleſias habere hæreditates.* Quem illuſtrat Merillus *lib.*3. *obſer. c.*2. Nec hoc

jus

jus ſuccedendi in bonis clericorum ab inteſtato decedentium, ratione deſtituitur; nam tam jure veteri, quàm novo uxor ſuccedebat ſponſo, nullis extantibus matiti conſanguineis, *l.1. C. unde vir, l. final. C. Theodoſ. de legit. hæred.* ibi: *Niſi ille caſus emerſerit, ut nemo de propinquis ſucceſſionem mortui vindicare poſſit ex lege, cùm fiſco noſtro qualiacumque jura matrimonii præponamus.* Plura Borellus *de præſtantia Regis cap. 14. num. 19.* Oſualdus *lib. 9. cap. 1. littera K*, Amaya *in dicta l. unica, C. de bonis vacant. num. 31.* Sed Eccleſia ſponſa eſt proprii Prælati, ut latè probavi *in cap. inter, de tranſlat. Epiſcopi*: igitur defuncto ejus ſponſo ab inteſtato, illi ſuccedit. Accedit, nam lex poſitiva æmula naturæ, & communem hominum ſenſum imitata, ſolet inteſtatorum hæreditates eiſdem adjicere, quibus credibile eſt defunctum, ſi diſponeret, eas relicturum fore, *l. 3. l. conficiantur 8. ff. de jure codicil.* ſed ſi clericus diſponeret, & agnoſceret propriâ cognatione deſtitui, hæredem reliquiſſet Eccleſiam, juxta adducta *in cap. cùm in officiis, de teſtam.* Igitur rectè ejus bona, nullis extantibus conſanguineis, Eccleſiæ deferuntur. De ſucceſſione clericorum etiam ab inteſtato agit Creſpy *tom. 2. obſerv. 51.*

8. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt verum ſit, fiſcum bona vacantia inteſtatorum occupare, ex juribus ſuprà adductis, quibus non obſtant textus *in l. ſi hæredum, C. de inoffic.* *l. 6. §. certè, ff. ſi quis omiſſ. cauſa teſtam. l. habere, ff. de evict. l. 1. C. de donat. inter, l. ultima, de ſucceſſ. edicto, l. 6. §. ſimpliciter, ff. ſi quis omiſſâ cauſâ teſtam. l. 1. §. ſed ſi morte, ff. quando actio de peculio,* videndi ſunt Primarii noſtri *ad tit. de acquir. hæred.* tamen id procedit quando non præfertur fiſcus à Curia, corpore, ſeu aliqua communitate. Unde cùm in præſenti caſu in bonis clerici ab inteſtato decedentis fiſco Eccleſia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus ſuprà adductis, ideò in præſenti docetur, bona clericorum inteſtatorum ad Eccleſiam ſpectare. Nec obſtat difficultatis augmentum deductum ex variis hiſtoricis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs invadebant clericorum hæreditates, quàm jure occupabant; nec oppreſſa Eccleſia jus proprium defendere poterat: unde ex ſimilibus factis non rectè argumentum deducitur contra ſuprà tradita, cùm invaſiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ eſſent ſucceſſiones. Hucuſque traditis opponi poteſt textus *in cap. Epiſcopus qui, 12. q. 2.* cujus interpretationem dedi *in c. 1. de teſtamentis.*

DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburienſi.

COncilio allatum eſt, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros ſuos, ita ut de morientium presbyterorum ſubſtantia partem ſibi vindicent, ſicuti de propriis *b* ſervis. Interdicimus itaque canonicâ auctoritate, ne hoc ulteriùs fiat; ſed ſicut liberi facti ſunt ad ſuſcipiendum gradum, & agendum divinum officium, ita nihil ab eis *c* exigatur præter divinum officium. De *d* peculio verò ſacerdotum nihil ſibi uſurpent, ſed totum in quatuor dividatur partes: una Epiſcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & ſi non ſunt idonei *e* parentes, Epiſcopus eam recipiat, & in uſum Eccleſiæ diligenter diſtribuat; & ſi quis contra hoc facere præſumpſerit, anathematizetur.

NOTÆ.

1. [a] *Triburienſi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 2.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 206.* Carnotenſi *p. 6. Decreti, cap. 281.* ſed in canonibus editis à Binio, & Coriolano non reperitur præſens textus: ſed cùm Decretiſtæ addant, *ex Concilio Triburienſi ſub Arnulpho*, credendum eſt, potiùs canonem hunc periiſſe ex ipſo Concilio, quàm eſſe alterius Concilii Triburienſis celebrati ſub Conrado. De Concilio Triburienſi temporibus Arnulphi celebrato, jam nonnulla notavi *in cap. clericis, de vita & honeſt. cler.*

2. [b] *Sicut de propriis ſervis.*] Sed omne, quod ſervus acquirit, domino acquirit, etiam invito, & ignoranti, *l. acquiritur, l. etiam invitis 32. ff. de acquir. rer. domin. §. 1. Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur*: ergo non rectè in præſenti refertur, dominos à ſervis ſuis tantùm partem eorum, quæ acquiſierunt, poſſe vindicare. Abbas Panormitanus hîc *notab. 1.* poſt Hoſtienſem verba hæc non intelligit de ſervis in ſervitute decedentibus, ſed de ſervis jam manumiſſis, & ita de libertinis, in quorum bonis etiam facto teſtamento certam partem patronus obtinet, *§. ſed noſtris, Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barboſa *hic, num. 2.* ex eo, quod Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm teſtamentum ipſe condidit; ſi verò ab inteſtato decedat, liberis non ſuperſtitibus, in univerſum jus ſuccedit patronus; unde cùm in præſenti agatur de libertis ab inteſtato decedentibus, non partem, ſed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare ea ſententiâ omiſſâ, aliter reſpondit Barboſa, videlicet in relatis verbis non referri deciſionem Pontificis, ſed tantùm partis allegationem. Sed veriorem cenſeo Abbatis interpretationem, ſi obſervetur, præſentem textum non eſſe exaudiendum, nec intelligendum juxta jus Romanorum, quod poſtea illuſtrabimus; ſed potiùs juxta leges noviores Longobardorum, & Vviſigothorum, ex quorum Provinciis erant Epiſcopi, qui præſentem canonem ediderunt. Juxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et ſi aliquod in gaſſinato Ducis, aut privatorum hominum obſequio donum vel munus conquiſierit, res ad donatorem revertantur; in alias verò res, ſicut dictum eſt, ſi hæredes non dereliquerit, aut ſe vivo non indicaverit, patronus ſuccedat ſicut parenti ſuo.* Et *l. 13. tit. 7. lib. 5. legum Vviſigoth.* ibi: *Si manumiſſus ſine filiis de legitimo conjugio natis tranſierit, & ei patronus in libertate aliquid donaverit, aut forſan de ejus ſervitio diſceſſerit, & alìò ſe contulerit, omnia ad patronum, ſive ad ejus hæredes ſine dubio revertantur. Quod ſi forſitan in terra ipſius*

Digitized by

patroni consistent, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisita rei exinde in patroni potestate consistat. Unde sensus hujus textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, ut presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, ut à servis propriis privatim manumissis ab intestato decedentibus, quod alienum erat à sacris canonibus, ut ex infrà dicendis apparebit.

3. [c] *Nihil ab eis.*] Idest non operas, non successionem, in quibus præcipuè juspatronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cujacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi divinum officium pro operis promissum sit, juxta adducta *in cap. 3. de servis non ordin.*

4. [d] *Peculio.*] Idest bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis suprà *in cap. final. de pecul. clericor.* ubi probavi, in his juribus peculium accipi pro bonis, non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5. [e] *Si non sint idonei parentes.*] Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex l. 1. & per totum ff. de his qua ut indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Joannes Garsias *de tacito fideicommisso, num. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; unde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perveniat, sed conjuncto acquiratur, inde Episcopo conjuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege civili, sed de non idoneis, idest publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIUM.

6. SIngularis est hæc Concilii Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, jubet quatuor partes fieri, ita ut patronus nullam habeat, immò una pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in utroque jure, civili videlicet, & canonico; immò utriusque juris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero ante manumissionem, & per consequens ante sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can. 2.* ut ex ipso citatur à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 23.* Ivone Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quidquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundo casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *can. 74.* ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, ut antea manumissi libertatem statûs sui percipiant, & demùm ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere servituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere: sed omnia ad jus Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi adversus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspiraverint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, sed tempore necessitatis promeruerunt.* Ergo non debent bona liberti dividi in quatuor partes, ut in præsenti statuitur. Juris civilis etiam dispositioni præsentem canonem non convenire, facilè constabit, si juspatronatus quoad successionem tantùm liberorum (quod ut à famosiori juspatronatus dicitur *in l. quod ex liberta 11. §. 1. ff. de oper. libert. l. libertus 14. ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

7. IUSPATRONATUS EX L. DECEMVIRALI.

Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestatò moritur, cui suus heres nec extabit, ast patronus, patronive liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximò pecunia dator.* Refert, & probat Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 5.* Ait lex, *intestatò*, ut significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita ut impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem instituere. Ulpianus *tit. 27. regul. §. 1.* & *tit. 29. in princip.* Sequitur, *cui suus heres non extabit*, ut agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono, cùm sui hæredes liberto non extant. Unde ex ea lege patronum ab intestato repellebant filii in sacris existentes, etiam adoptivi, necnon uxor ducta per coëmptionem. Ulpianus *tit. 19. regul. in collat. legum Mosaic. tit. ult. §. penult. l. qui duos 9. §. 2. de rebus dubiis*, juncto D. Josepho de Retes *lib. 7. opusc. cap. 5. l. liberto 17. ff. de bonis libert.* juncto Arias à Mesa *lib. 3. variar. cap. 2. l. 3. ff. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus masculus tantùm comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad fœminas patronas jus porrectum fuit. Ulpianus *dicto tit. 27. l. 1. §. 1. l. 3. §. si duo 4. ff. de legitim. tut. dicta l. liberto 17. l. 3. §. hæc, ff. unde legit.* Similiter illa verba: *Patronive liberi*, ad liberos patroni, patronæque non degeneres, sed ex justis nuptiis susceptos referenda sunt, *l. 1. & 3. ff. de petit. hared.* Ulpianus *dicto tit. 27. & 28. l. 3. §. 1. ff. de legit. tut. l. etsi 6. §. 1. l. patrona 18. l. si filius 42. in princ. & §. ult. ff. de bonis libert. l. satis constat, ff. de jure patr.* Immò & illis verbis comprehenduntur uxor ducta à patrono per coëmptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam 62. §. 1. ff. de ritu nuptiarum, juncta l. si patrona 13. ff. eodem*, litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Ulloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum, cap. 1. §. 5.* Item filii adoptivi à patrono, ut post Cujacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attentâ ipsâ lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illa suos hæredes habere non poterat, *l. 4. ff. de liber. & posthum. l. 13. ff. de suis & legit.* proindeque, cùm tantùm sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Ulpianus *dicto tit. 29. §. 3.* Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster *ubi suprà, cap. 2.* cùm liberta coëmptione nupta maritum simul, & dominum quæsiit. Mulier enim ita coëmpta in manum, potestatemque viri transibat, *l. 4. ff. de his qui sunt sui, l. 2. ff. qui satisd. l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præstand. l. uxori 18. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit. 4.* unde maritus ab intestato jure peculii ejus bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum

ſtamentum facere poterat. Ulpianus *in fragment. tit.* 20. §. *penult.* Nam novum in jure non eſt, ut qui teſtamentum facere poteſt, ſi ab inteſtato decedat, hæredem legitimum non habeat, ut de virgine Veſtali refert Gellius *lib.* 1. *noctium, cap.* 12. & in filiofamilias peculium caſtrenſe habente notum eſt.

8. De eodem jure ex edicto Prætoris.

Succedit edictum Prætoris circa ipſum juſpatronatus. Et cùm lege decemvirali tantùm filii ſui, etiam adoptivi, patronum excluderent, jure Prætorio filiis emancipatis ſuccurſum eſt, & adoptivis jus in partem detractum, ita ut omnes filii legitimi, etiam emancipati, excluderent patronum, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, §. *quâ de causâ, Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate ſe abſtinebant, & locum patrono faciebant, *l. etſi* 6. §. 1. & 3. *ff. de bonis libert. l. ſive* 21. §. 3. *ff. de jurepatron.* & ne in arbitrio eſſet liberti adoptionis commento fraudare patronum, filii adoptivi, etiam inſtituti, aut uxor coëmpta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Ulpianus *dicto tit.* 29. §. 2. cui ſententiæ ſubſcribit Hermogen. *in dicta l. ſive* 21. § 3. *ff. de jurepatron.* Etiam edicto ſuo Prætor facultatem teſtandi lege decemvirali libertis conceſſam taxavit, ſtatuens ut libertus ſine liberis teſtatus, ſemiſſem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum poſſeſſionem contra tabulas illi pollicebatur uſque ad eam portionem ſemiſſem. Ulpianus *in fragmentis, dicto tit.* 29. §. 1. *l.* 1. & 2. *ff. de bonis libert. l.* 1. §. *penult. ff. ſi cui plus quàm per legem, l. ſi patroni* 22. §. *ex duobus, ff. de jurepatron.* idque innuit Suetonius *in Nerone, cap.* 23. dum inquit, Neronem conſtituiſſe, ut de libertorum defunctorum bonis pro ſemiſſe dodrans præſtaretur. Eóque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus, *Avia teſtis*; dum pro liberto alloquente patronum, ait: *Huic debeo munus, operas, teſtamentum.* Et Paulus *in l. & quia* 10. *ff. pro ſocio*, dum inquit: *Et quia plerunque vel à parente, vel à liberto quaſi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm ſi filios habet, eoſque inſtituat, aut exhæredet in ea cauſa, in qua per querelam juſtè agant de inofficioſo, ſine metu omittit patronum, *dicta l. ſi patronus* 22. §. *naturales*, & §. *ult. l. ſed ſi patroni* 8. §. 1. *ff. de interdict. & releg.* docent Cujacius *lib.* 3. *qq. Pauli in l.* 26. *ff. qui potiores*, Goveanus *in l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falcid.* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò ut ſi ſimul cum filiis inſtituat patronum, aut à patrono legetur filiis exhæredatis liberti, gravetur rectè ſemis his legatis, *l.* 4. *de condit. & demonſtr. l. ex aſſe* 52. *l. ſi cujus* 64. §. *ult. ff. ad Trebel.* argumento textus *in l.* 1. §. *ſed ſi libertus, ff. ſi quid in fraud. patroni.* Hæc autem portio patrono debita ſemis bonorum eſt, *d. l.* 1. §. *penult. ff. ſi cui plus, l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignoratit. action. l. Julianus* 43. *ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Juſtiniani conſtitutione, quæ extat in ſuo Codice ſub titulo *de bonis libert.* à Cujacio ex libris Baſilic. reſtituta, triens duntaxat eſt; unde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus conſulti loquuntur de hoc ſemiſſe, repoſuit Tribonianus pro ſemiſſe certam partem, ut *in l.* 1. §. *ult. ff. de bonis libert. l. ſed cum patrono* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* notavit Cujacius *lib.* 41. *Pauli ad edict. in l. illud* 4. *de bonor. poſſeſſ. contra tab.* & *in recit. ad l.* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen eo edicto circa libertas, vel patronas actum ſit, ſeu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cùm liberta eſſet in perpetua tutela patroni, ſine ipſius auctoritate teſtamentum condere non poterat, unde ſatis illi ita proſpectum erat, cùm in ipſius perniciem alium hæredem non inſtitueret. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 20. §. *penult.* Cicero *in Topicis.* & *lib.* 7. *epiſt.* 21. *ad Trebatium*, Livius *lib.* 49. ibi: *Quin eò proceſſerat conſuetudine captâ, ut poſt patroni mortem, quia nullus in manu erat, tutore à Tribunis, & Prætore petito, cùm teſtamentum faceret, unum Iberium inſtitueret.* Ulpianus *tit.* 11. §. 18. Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cavit: forſan ſemis ob reverentiam & verecundiam præſtabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l.* 8. *ff. de ſtatu hominum.* Unde ipſa contra tabulas agere non poterat; quare fortaſſis *in l. ſi vero* 54. *ff. ſolut. matrim.* dicitur maritum uxoris negotium gerens, ejus voluntate ſervos manumiſiſſe, nimirum ut per mediam mariti perſonam jura patronatus ampliora ex edicto Prætoris conſequeretur. Illud etiam Prætor ſuo edicto addidit, videlicet ut cùm ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in poteſtate exiſtentes vocarentur ad ſucceſſionem inteſtati liberti, & etiam qui ex familia manumiſſoris eſſent, agnati videlicet patroni vocarentur, §. 4. *Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* Ulpianus *tit.* 28. §. 7. non tamen illi vocabantur ut patroni, vel eorum liberi, ſed tantùm eos Prætor invitabat ad ſucceſſionem, liberto ſine liberis ab inteſtato decedente. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 18. § 7. *l. liberti* 17. *ff. de bonis libert.* §. 4. *Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* Etiam eo caſu cognati manumiſſoris vocabantur, non abſolutè, ſed tantùm ſi eos ita conjunctos manumiſſor inveniret, ut plus mille aſſes ab eo legati nomine capere poſſent. Ulpianus *tit.* 28. §. 7. hoc eſt ex perſonis illis eſſent, quibus manumiſſor ex lege Furia plus mille aſſes legare poterat; nam etſi lege Furia prohibitum eſſet plus mille aſſes legatario relinquere, *princip. Inſtit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *Ver.* 3. tamen certæ perſonæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; ſicut & à prohibitione legis Cinciæ, quæ modum impoſuit donationibus, certæ excipiebantur perſonæ, quibus ſine modo donari licebat. Ulpianus *tit.* 1. *in princip.* & §. 2. *l.* 4. *C. Theodoſ. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemvirali hæreditas liberti inteſtatò decedentis patrono deberetur, addidit ut liberorum liberti, etiam poſt manumiſſionem ſuſceptorum, ab inteſtato, & ſine cognatione decedentium bona manumiſſores perciperent, conceſſa eis bonorum poſſeſſione, cujus ſubobſcurum extat veſtigium apud Ulpianum *lib. ſingulari de legit. hæredit.* & *in tit.* 16. *collat. legum Moſaic.* Apertum tamen extat in conſtitutione Græca, quæ deſideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib.* 49. *Baſilic.* non enim ſervitutis ſordes, niſi poſt tertiam generationem purgabantur. Unde *in l.* 9. *C. de adopt.* ſignanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Viſellæ prohibitionem, *l. ſi pater* 15. §. *final. ff. de adopt. l. unic. C. ad leg. Viſel.* Illuſtrat Amaya *in l.* 1. *C. ſi libertus.* Huic ultimæ parti edicti Prætoris conveniunt leges Francorum, & Longobardorum, ut videre eſt in Capitularibus Caroli *lib.* 6. *cap.* 208. *l.* 11. *tit.* 34. *lib.* 2. *Legum Longobardorum.* Proſequitur Jus Prætorium Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 3. 4. 5. & 6.

9. De eodem jure ex leg. Papia.

Succeſſit jus novum legis Papiæ, quo adauctum eſt jus patronorum; diſtinctione enim adhibitâ inter libertum centenarium, & non centenarium, ita ut qui centenarius non erat, quamvis unum duntaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in teſtamento, atque ſecurus eſſet itidem ab

Digitized by Google

ab intestato, §. *sed postea*, *Instit. de succeff. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem; tam ex testamento, quàm ab intestato: si unum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignor. action.* junctis Cujacio *lib.* 3. *responf. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus* 83. *ff. de legat.* 2. Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto §. sed postea*; Ulpianus ita accipiendus *in l. si verò* 64. §. 5. *ff. solut. matrim.* Quanvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus* 37. *ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum divitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri servus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prætor* 7. §. *præterea*, *ff. de injuriis:* facit Tacitus *lib.* 4. *annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui diuiorum spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sestertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sestertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de succeff. libert.* Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 9. *n.* 12. Hothomanus *lib.* 4. *antiq. Rom. de re nummar. cap.* 12. Antonius Augustinus *lib.* 2. *emend. cap.* 9. Cujacius *lib.* 19. *observat. cap.* 31. Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 66. Marcellus Donatus *ad Suetonium in Augustum*, *cap.* 83. Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, ut si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen ut pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. final.* §. 3. postea tamen Senatusconsulto Orficiano statutum fuit, ut in successione libertæ ab intestato decedentis, excluso patrono, libertæ filius, etiam vulgò quæsitus primum locum occuparet, *l.* 1. §. 9. *ff. ad Tertyl.* eóque referendus Paulus *in l. patrona* 18. *ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, ut patrona jus idem assequeretur, quod habebat patronus ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure frueren-tur, si trium liberorum jure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si jus trium liberorum haberent. Ulpianus *dicto tit. final.* §. *patroni.* Eoque referendi sunt textus *in l.* 3. §. *ult. ff. si quid in fraudem patroni*, Julianus *in l. libertinus* 37. *ff. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis*, *cap.* 24. *usque ad* 28. ad quæ legis Juliæ capita spectant textus *in l. liberto* 16. *ff. de bonis libert. l. ex asse* 52. *ff. ad leg. Falcid. l. si juravero* 14. *ff. de jurepatron. l. servi* 43. *ff. ad leg. Falcid. l. si patronus* 44. §. *final. ff. de bonis libert. l. si patronus* 29. *ff. de donat. l.* 1. §. *interdum*, *ff. si cui plus*, *l. virilis* 145. *ff. de verb. sign.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cujacius *lib.* 5. *observ. cap.* 24. & *lib.* 5. 99. *Pauli in l. si patronus* 44. §. *ult. ff. de bonis libert.* Goveanus *in d. l. ex asse* 52. Faber *lib.* 1. *conject. cap.* 15. Balduinus *de lege Papia*, *pag.* 135. Bertrandus *de jure liberorum*, *cap.* 1. Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam*, *cap. de succeff. libert.* subtilissimus Primarius noster D. Josephus Zamora *in* §. *sed nostra*, *de succeff. libert.* Varia ergo lege Papiâ circa successionem libertorum cavebantur. Primum, ut succederet patronus cum filiis eorum in virili portione, §. *postea*, *Instit. de succeff. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti masculi, non in filiis fœminæ; quia cùm non sint in potestate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 29. §. *in bonis*, *l.* 3. §. *si mancipio*, *de suis & legit. l. unica*, *C. de libert. universit.* hæc Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si jus liberorum quatuor liberta habeat. Ulpianus ubi suprà. Tertiò etsi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l.* 6. §. 1. *l.* 42. §. *ult. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, si jus trium liberorum habeat. Ulpianus *suprà*, §. *libert*: quo modo accipiendus est textus *in l.* 47. §. 2. *de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad successionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l.* 17. *de bonis libert. l.* 1. §. 1. *ff. de legit. tut. l.* 3. §. *hoc autem*, *ff. unde legitimi*, *l.* 15. §. *penult. si quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l.* 1. *C. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos, *l. Julianus* 37. *in fine*, *de bonis libert.* Ulpianus *suprà.* Quintò ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l.* 22. *de jurepatron. l.* 28. *de bonis libert.* quanvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l.* 42. *vers. Paulus*, *de bonis libert.*

10. Exponitur §. sed postea de successione libertorum.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Justinianus *in* §. *sed postea*, *de succeff. libert.* dum docet, filio, filiáve relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l.* 3. *de suis & legit. l. filius* 124. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. sed cùm patrono* 6. *ff. de bonor. possess.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. viridis* 145. *ff. de verb. signific.* juncta ejus inscriptione, quæ est Ulpiani *lib.* 10. *ad legem Juliam Papiam*, in quo libro, & sequenti Ulpianus agit de successione libertorum, ut constat *ex l. iis autem* 11. *l. si libertus* 16. *ff. de jurepatron. l. Julianus* 37. *ff. de bonis libert.* Conjectura eò spectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia, junctâ inscriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, sit solida illis deficientibus. Nec obstat apellatio *virilis*, quia hæc interdum solidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujacius *ibi.* Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiáve concurrentibus, perinde ac ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Quâ difficultate oppressus Cujacius *lib.* 3. *observ. cap.* 23. & *lib.* 17. *cap.* 13. affirmat, pro verbo *Intestatus*, legendum esse, *testatus*: quæ interpretatio plausibilior est, quàm alia Roberti *lib.* 2. *recept. cap.* 24. & *lib.* 3. *animadv. cap.* 25. quem reprehendit ipse Cujacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap.* 25. Sed eis omissis aliter exponunt Primarii nostri. suprà laudati textum illum, & docent, quod Justinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia solida hæreditas

ditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam conſulas; ſed quia ſi debitam (ſtrictè ſumpto verbo *debitam*) portionem ſpectes, hæc eſt omninò ſemis, nec ultrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat eſt relinquenda, nec fideicommiſſis oneranda, *l.2. §. ult. l. filius 42. §. ult. ff. de bonis libert. l. quia autem 6. §. ſi patronus, l. præterea 19. ff ſi quis omiſsâ causâ teſtam. l. eadem 61. ff. ſolut. matrim. l. 3. §. ſi in teſtamento, ff. ſi quid in fraudem patroni*, quibus in locis cùm conſtet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expreſsè docemur, partem, ſive ſemiſſem deberi. Omnia hæc legis decemviralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diverſa compoſuit Juſtinianus ſua conſtitutione, quæ extat *in l. 4. C. de bonis libert. § ſed noſtra, Inſtit. de ſucceſſ. libert.*

II. EXPLICATUR PRÆSENS TEXTUS.

Sed ut jam ad præſentem textum regrediamur, cùm hucuſque tradita procedant tam ex jure Cæſareo, quàm canonico, difficilis eſt præſens canon, quatenus in eo bona liberti ab inteſtato decedentis dividuntur in quatuor partes, nullâ ex eis aſſignatâ patrono. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis fideles plerumque in Eccleſia ſervos proprios manumiſiſſe, ut in ea deſervirent; & ſi idonei eſſent, ad ſacros ordines promoverentur, ut probavi *in cap. 1. de ſervis non ordin.* & in ſimilibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantùm officium divinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentiùs, de ſervis non ordin.* & manebat talis clericus tanquam libertus orcinus, cùm manumiſſus eſſet ut ordinaretur. In aliis autem ſervis à fidelibus pro redemptione animarum ſuarum in Eccleſia manumiſſis nullum etiam juſpatronatus patronus retinebat, *l. 54. tit. 35. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Si quis ſervum, aut ancillam in Eccleſia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiſerit, ſic maneat ei libertas, ſicut ei qui Fulfreal in quarta manu tradidit, & Amundus factus eſt; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Eccleſiam, niſi alio modo faciat qualiter voluerit, ſive per chartam, ſive qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Eccleſiam tranſibat, ut ſi aliquo caſu revocaretur ita manumiſſus in ſervitutem, non in dominium priſtini domini, ſed Eccleſiæ recideret, *l. 1. tit. 18. legum Aleman.* ibi: *Si ancilla dimiſſa fuerit per chartam, aut in Eccleſia, & poſteà ſervo nupſerit, Eccleſiæ ancilla permanet.* Et ſi ita manumiſſi ſine liberis decedebant, Eccleſia illis ſuccedebat, *tit. 58. legum Ripuar.* Unde cùm ſervus, de quo in præſenti agitur, manumiſſus eſſet, ut ſacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus ſucceſſio nulli deferebatur à jure: ſed quia non conſtabat bona ab eo relicta, intuitu Eccleſiæ fuiſſe acquiſita, aliàs Eccleſiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric.* ſed potiùs ab eo aliunde erant quæſita, & eis niſi manumiſſus eſſet in Eccleſia, patronus ſuccederet; ideò quia propter privilegium talis manumiſſionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Epiſcopo, ſecunda Eccleſiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præſtetur. Nec obſtat canon 2. Concilii Toletani 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumiſſionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus diſponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Toletani 4. nam in eo agitur de libertis ex ſervis propriis Eccleſiæ manumiſſis, quibus Eccleſia ſuccedit jure proprio, cùm ex propria familia manumiſſi eſſent, & intuitu ejus omnia quæſiiſſent.

CAPUT III.

Innocentius III. [a] *Nivernenſi Epiſcopo, & N. Sancti Benigni Divionen. & N. Teloci Abbatibus.*

CUm dilectus filius N. Abbas de [b] Buxera ad noſtram nuper præſentiam acceſſiſſet, & pro cauſa, quam adverſus venerabilem fratrem noſtrum N. Epiſcopum [c] Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectaſſet, tandem nuncius ejuſdem Epiſcopi ſupervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem noſtrum I. [d] Viterbien. Epiſcopum, ſancti Clementis Card. conceſſimus auditorem. Ipſis igitur in ejus præſentia conſtitutis, Abbas propoſuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio ſe, ac ſua ad participationem orationum monaſterio de Buxeria pietatis intuitu obtuliſſet, quibuſdam rebus ſuis uſui ſuo ſimplici reſervatis, de manu cujuſdam fratris ejuſdem cœnobii augmentationem [e] coronæ, in ſignum illius oblationis accepit: & quod hanc conceſſionem hoc modo feciſſet, & non ſuo nomine, ſed nomine monaſterii poſſideret, & monaſterio quicquid acquirebat, acquireret, ſæpe fuit in communi Capitulo proteſtatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permanſit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipſi monachi, rebus ipſius, non ſecus quàm aliis rebus propriis monaſterii, ſciente Epiſcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente ſanus, licèt æger corpore, confirmavit. Cúmque idem Abbas, & monachi res ſic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipſi conceſſerant ad utendum, ad ſuum monaſterium reducere vellent, prædictus Epiſcopus eis violentiam inferens, non ſolùm res [f] Archipresbyteri, verùm res ipſius monaſterii occupavit, quas cùm in bona pace repeterent ipſi, ut in rebus illis

ei

Digitized by Google

ei poſſet graſſandi materia plenior indulgeri, Sedem Apoſtolicam appellavit, in Octavis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Epiſcopi allegavit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat poſitus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuiſſet à monachis: Vis tu habitum ſuſcipere monachalem? & reſpondiſſet: Volo; ſtatim interrogatus ab alio: Vis tu eſſe aſinus? reſpondit ſimiliter: Volo; ſicque prædicti monachi eum ad ſuum monaſterium deportarunt: quod idem nuncius ſe obtulit probaturum. Præfatus ſiquidem Abbas, cùm ad aſſertionem partis ſuæ quoſdam teſtes incontinenti produceret, nos ipſos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum atteſtationes cùm interloquendo decreviſſemus publicari debere, quoniam ſuper illis capitulis pars Epiſcopi nolebat teſtes producere, ſuper quibus idem Abbas teſtes produxerat, ipſæque fuiſſent in publico recitatæ, diſputatione ſuper atteſtationibus ipſis habitâ diligenti, multa fuere contra dicta teſtium allegata. Cúmque renunciatum fuiſſet à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde propoſita nobis, & fratribus noſtris fideliter recitavit. Quibus auditis & cognitis ſufficienter, intelleximus eſſe probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut ultimam exprimens voluntatem, aſſerit ſe, ac ſua monaſterio de Buxeria contuliſſe. Unde cùm requiſitus eſſet ut conderet teſtamentum, reſpondit ſe non poſſe *g* teſtari, quia ſe, & ſua contulerat monaſterio ſæpedicto. Et licèt unus ſolus teſtis dixerit ſe vidiſſe quando præfatus Archipresbyter ſe, & ſua obtulit monaſterio; quia tamen alii teſtes dixerunt, ſe audiſſe ipſum Archipresbyterum in Abbatis præſentia confitentem, & quod prædictum eſt, non tanquam ſufficienter probantes, ſed tanquam vehementer *h* adminiculantes, aſſertionem Abbatis plurimùm adjuvabant. Quia verò pars Epiſcopi aſſerebat ſe velle probare quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, unde non valuit quod expreſſit: nos ſuper his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde propoſita, cum fratribus noſtris diligenti deliberatione habitâ, cauſam ipſam vobis ſub hac forma duximus committendam, quod niſi prædictus Epiſcopus legitimè comprobaverit ſæpedictum Archypresbyterum ſuæ mentis *i* compotem non fuiſſe, cùm ultimam voluntatem expreſſit, ſuper impetitione monaſterii perpetuum ei ſilentium imponatur, & compellatur reſtituere monaſterio quæcunque de bonis ipſius Archipresbyteri, vel etiam monaſterii occupavit. Si verò legitimè comprobaverit prædictum Archipresbyterum, quæ ſuper ultima voluntate præmiſſa ſunt, alienatâ *k* mente dixiſſe, ad faciendam ei nomine parochialis Eccleſiæ, cujus adminiſtrationem geſſerat dum vixiſſet, reſtitutionem bonorum, quæ ipſius Archipresbyteri fuerant, monaſterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab inteſtato deceſſerit: ipſique monaſterio ſuper impetitione Epiſcopi ſilentium imponatur. Nullis litteris obſtantibus, præter aſſenſum partium, &c. Quod ſi non omnes, &c. tu frater Epiſcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Jun.

NOTÆ.

1. *Nivernen.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex ipſis epiſtolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirlero, *fol.*111. Nivernenſis civitas Galliæ, provinciæ ſuæ caput, ita dicta eſt à Niveri fluvio, qui in Ligerim fluit, ut referunt Cæſar *lib.*7. *cap.*10. Papirius Maſonius *in deſcript. Francia, fol.*31. Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cujus Præſulum catalogum referunt Democares *in lib. de ſacrificio Miſſæ*, Chenu *in chron. Gallia*, *fol.*250. Fratres Sarmathani *tom.*3. *Gallia. fol.*791. Guillelmo ejus Eccleſiæ Epiſcopo miſſa eſt præſens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gallia*, *fol.*791.

2. [b] *Buxeria.*] Quod monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, olim dictum Triumfontium, de quo hæc Robertus Claudius *in ſua Gallia* refert. [Buxeria cœnobium Ciſtercienſis Ordinis, diœceſis Eduenſis, olim Triumfontium appellatum, juxta tria ſtagna ad Oſcarum fluvium, anno 1130. die 13. Martii fundatum eſt ab Illuſtriſſimis Burgundiæ Ducibus, ut nonnulli putant: ſed alii probabiliùs Nobiles Dominos de Somberone auctores illius exiſtimant.] Aliqua de ipſo monaſterio refert Manrique *tom.* 1. *annalium Ciſtercienſ. anno* 1130. *cap.*6. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia Chriſt. fol.*208.

3. [c] *Eduen.*] Edua urbs celeberrima eſt Galliæ, cujus populi clariſſimi Celtarum vocantur à Mela *lib.*3. *cap.*2. Auſonio *parental.* 4. Ejus civitatis meminerunt Govelinus *lib.*2. *de rebus Pii Secundi*, ibi: *In Burgundia ſunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam principes.* Tacitus *lib.*11. *annalium: Primi Edui Senatorum in Urbe jus adepti ſunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *lib.*5. *epiſt.*18. Aymonius *lib.*1. *cap.* 5. Cæſar *lib.*6. *de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Auguſtodunum, ut probant Fratres Sarmathani *tom.*2. *Gallia Chriſtiana*, *fol.*25. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cujus Præſulum ſeriem referunt Fratres Sarmathani *ubi ſuprà*, Chenu *in chron. Gallia*, *fol.*55. Gualtero ejus Præſuli in præſenti reſcribit Innocentius.

4. [d] *I. Viterbien.*] Jannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœleſtino III. ut refert Ughellius *tom.*1. *Italia ſacra, fol.*310. *num.*10.

5. [e] *Augmentationem corone.*] Quod erat ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum, ut probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat ita oblatus

oblatus monachus, ut probavi *in cap. in præſentia, de probat.* ubi hæc verba illuſtravi.

5. [f] *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas; nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, unde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, juxta ſuprà adducta *in cap.* 1.

[g] *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, juxta tradita *in cap.* 2. *de teſtam.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cùm omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

6. [h] *Adminiculantes.*] Non enim de uno, ſed de diverſo deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem; aliàs ſi unus teſtis tantùm de confeſſione oblationis deponeret, & alius teſtis de oblatione ipſa, non probaſſet ſufficienter Abbas, ut exponit Coſta *in l. ſi ex cautione, fol.* 379. *num.* 2. *C. de non numer. pecun.*

[i] *Compotem non fuiſſe.* Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in cap. ad audientiam, de probat.*

[k] *Alienata mente dixiſſe.*] Furioſus enim non poteſt facere teſtamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furioſi, Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum*, Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 5. Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 56. Rodericus Suarez *alleg.* 1. In qua parte obſervandi ſunt textus *in l.* 1. *de ſuis & legit. hared. l.* 15. *§. filius*, & *§. ultimo*, *ff. de inoffic. l. filius* 60. *ff. de acquir. hared. l.* 17. *§. ſi impubes, ff. de inſtit. act.* & alii, quos adduxi *in cap.* 1. *de teſtam.*

TITULUS XXVIII.

De ſepulturis.

CAPUT I.

Leo III.

NOs inſtituta majorum Patrum conſiderantes ſtatuimus, unumquemque in majorum ſuorum ſepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere ſepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magiſter alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam [b] partem ſui judicii illi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſuevit, ut juxta Apoſtolum ſint conſolationum ſocii, uti fuerint paſſionum: & ſic demùm ubicumque libitum fuerit, eligat ſepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini noſtri, qui per Prophetas locutus eſt dicens: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui; ſub anathematis vinculo deteſtamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1. [a] *Leo III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concilium Lateran. ſub Alexandro III. *p.* 43. *de ſepult. c.* 2. & ex epiſtola Leonis III. textum hunc citant Antonius Auguſt. *in notis ad* 1. *calleſt. in d. cap.* 2. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaiſtre *de jurib. Epiſc. lib.* 2. *cap. ult.* Unde cùm in aliqua ex epiſtolis ipſius Pontificis editis à Vinio *tom.* 2. *Conciliorum*, Baronio *tom.* 9. *anno* 796. & 799. non reperiatur, credo deductum eſſe ex aliqua epiſtola, quæ temporis injuriâ periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Eccleſiam rexit uſque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

[b] *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in noſtra*, hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hac Leonis epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Unuſquiſque ſibi poteſt eligere ſepulturam ubicumque voluerit; decedens autem ſine electione, in majorum ſuorum ſepulchro eſt ſepeliendus.* Probant eam textus *in cap. Ebron, c. unaquæque, c. ubicumque, c. placuit*, 13. *q.* 2. *c. alt. in princip.* 16. *q.* 1. *cap.* 3. *c. de uxore, in princ.* & *§.* 1. *hoc tit. c. nimis*, *§.* 1. *de exceſſ. Prælat. c. plerique, de pactis, c. ut privilegia, de privileg. cap. cùm quis, c. is qui, fin. hoc tit. in* 6. *c.* 1. *de pactis, eodem lib. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Sepultura.* Conſonat lex 5 *tit.* 13. *partit.* 1. Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Garaña, & Barboſa, idem Barboſa *lib.* 2. *Juris Eccleſ. cap.* 10. *num.* 10. & *de offic. Paroch. cap.* 26. Petrus Gregorius *lib.* 1. *parti. tit.* 17. *cap.* 5. & *lib.* 2. *ſyntagm. cap.* 13. *n.* 6. & *lib.* 33. *c.* 13. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 451. Tondutus *reſol. canonic. cap.* 115. Valenzuela *conſil.* 18. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. *§.* 2. Parladorius *different.* 66. *§.* 3. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip.* 3. *part. lib.* 5. *§.* 17. *num.* 529. Zerda *in Judith, tom.* 1. *cap.* 8. *verſ.* 1. *fol.* 391. Cabreros *lib.* 2. *de metu, cap.* 5. *num* 85. P. Mendo *de jure academ. lib.* 3. *queſt.* 50. Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.* 17. Murga *tom.* 2. *diſquiſit. mor. tract.* 8. *diſquiſ.* 2. *cum ſeq.* Alteſerra *lib.* 1. *diſſert. cap.* 12.

by Google

ne privilegium manſit ob Regis interceſſionem, quin etiam moriente Archiepiſcopo bona ejus fiſcus occupavit, quaſi vacantia: Refert Matthæus Pariſienſ. *in Henrico II. anno Chriſti* 1181. ibi: *Eodem anno Rogerus Eboracenſis Archiepiſcopus diem clauſit ſupremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut ſi clericus ſua juriſdictioni ſuppoſitus agens in extremis teſtamentum non conficeret, & propriis manibus bona ſua morientis non diſtribueret, Archiepiſcopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti: & quoniam quod quiſque juris in alterum ſtatuerit, uti debet eodem, poſt mortem Archiepiſcopi, quæcunque reperta ſunt in theſauris ejus, juſto ſunt Dei judicio confiſcata.* Nec ſolùm ſupiemos Principes in bonis vacantibus clericorum ſuccedere legimus, verùm & Comites, ut de Comitibus Flandrenſibus refert Jacobus Meyer. *in Roberto Friſ. annal. Belgic. anno* 1089. ibi: *Robertus Comes ex Syria reverſus, reſuſcitavit quandam conſuetudinem, quâ ſacerdotio Flandrenſi non licebat facere teſtamentum; ſed cùm morerentur ſacerdotes, omnium bonorum ipſorum Comites ipſi ſe fecerunt hæredes: grandis ob hæc inter ſacrum cœtum, & Comitem cohorta turbatio; aditus Romanus Pontifex, ut ejus ope ab ea eximerentur ſervitute; data ad Comitem littera Apoſtolica ab Urbano Pontifice.* Igitur non rectè in præſenti ſtatuitur, inteſtatorum clericorum bona ad Eccleſiam, in qua miniſtrant, ſpectare.

4. INTESTATUS QUIS DICATUR.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, inteſtatum propriè eum dici, qui cùm teſtamentum facere potuiſſet, non fecit, *l. 1. ff. de ſuis & legit. l. 1. ff. de veter. & milit. ſucceſſ. l. inteſtato 65. ff. de V. S. l. fin. ff. qui petant tut.* impropriè autem & ille inteſtatus dicitur, qui deceſſit teſtamento non facto, quia illud facere non potuit, *dicta l. 1. ff. de ſuis, l. Divus 3. l. hæredem 7. ff. qui petant tut.* qui verè inteſtabiles ſunt, *l. is cui 18. §. fin. ff. qui teſtamenta, l. cui lege 26. C. eodem tit. l. ob carmen 21. ff. de teſtibus:* docent Connanus *libro 9. comment. capite 5. numero 6.* Matienzo *ad l. 1. tit. 8. gloſ. 3. libro 5. recopil.* plures congeſti ab Oſualdo *dicto libro 9. capite 1.* Caſtillo *libro 5. controv. capite 154. per tot.* juxta quam impropriietatem accipiendi ſunt textus *in l. 6. C. de teſtam. milit.* ubi impubes inteſtatus dicitur. Etiam inteſtatus dicitur, qui teſtamentum quidem fecit, ſed non jure, *l. non putavit 8. §. non quævis, ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. quoties 6. ff. qui ſatisdare:* aut jure fecit, ſed poſtea ruptum, irritumve factum eſt, aut deſtitutum; quia nemo ex eo hæres extitit, *l. eam quam 14. C. de fideicommiſſ. l. ſi nemo 9. ff. de teſtam. l. proximè 3. ff. de his quæ in teſtament. delent.* proſequuntur Inſtitutarii *in princip. Inſtitut. de hæredit. quæ ab inteſt.* Unde cùm clerici poſſint de rebus ſuis patrimonialibus, aut adventitiis teſtamentum facere, juxta adducta *in cap. cùm in officiis 7. de teſtam.* rectè inteſtati dicuntur in præſenti, ſi teſtamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve ſit. Deinde ſciendum eſt, quoad ipſa bona patrimonialia clericorum, & jure noſtro Hiſpano, etiam quoad bona quæſita intuitu Eccleſiæ, eoſdem gradus ſucceſſionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita ut ſuo ordine vocentur filii legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab inteſtato juxta proprium gradum occupent. D. Gregorius relatus *in capite 3. hoc tit. in 1. collect.* ibi: *Expolius præſentium portitor Enſenum Agrigentina civitatis Epiſcopum ſuum fuiſſe aſſerit genitorem, quem quoniam inteſtatum aſſerit eſſe defunctum, ideo jamdicti Epiſcopi patris ſui ſe promit ſubſtantiam adipiſci. Proinde de rebus paternis, quas ante Epiſcopatum noſcitur habuiſſe, jamdictus Epiſcopus, ſi eas in jura Eccleſiæ ſuæ quolibet modo non tranſtulit, ei quantùm portioni ejus legaliter ſit competens, ut ſatisfieri poſſit, fraternitati tuæ imminetat.* Unde in Concilio Valentino *can. 3.* cavetur, ne propinqui inteſtati Epiſcopi bona præſumant propriâ auctoritate occupare, ne fortè cum hæreditariis rebus etiam aliqua ad Eccleſiam pertinentia uſurpent. Excipiuntur tamen filii legitimi clericorum, qui patribus ſuis ſuccedere nequeunt, *cap. 1. hoc tit. in 5. compil. l. 22. tit. 3. lib. 1. ordin. l. 9. Tauri, l. 2. tit. 3 lib. 5. ordin. l. 6. tit. 8. lib. 5. Recopil.* Quid tamen in bonis matris obſervetur, latè ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus *in d. princip. Inſtitut. de hæreditate, §. 9. per totum.*

5. DE BONIS VACANTIBUS.

Secundò ſciendum eſt, bonis vacantibus, cùm jam hæres, aut alius ſucceſſionis jure dominus non ſperatur, *l. 2. §. ult. ff. ad Tertyl.* olim quidem ad populum cujuſque ſucceſſionem deferri ex lege Julia caducaria, ut Ulpianus ſcribit *in fragment. regul. tit. 28. §. inteſtati 7.* junctis non ignotis vulgò ad rem locis *in l. non eſt ambigendum 12. de bonor. poſſeſſ. l. bona 22. §. 1. verſ. Quod ſi nemo, ff. de captivis, l. ultima, §. ſi autem, C. de curat. furioſ. l. ſi bona 5. C. de rebus author. judic. l. jubemus 4. C. de Præpoſ. ſacr. cubic. lib. 12. l. 2. §. ultim. ff. ad Tertyl.* & juxta communem interpretationem legis *quidam 96. §. quotiens, ff. de legat. 1.* ſive ex Julia, Papiaque legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur *in l. ſi vacantia 5. C. de bonis vacantib. libro 10.* & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum *libro 3. annalium*, juxta vulgarem expoſitionem illius loci: *Et lege Papia Popea præmiis inditis, ut ſi à privilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* Nimirum quia hoc, & alio capite legis Juliæ caducariæ, tanquam prioris, tranſlato ab illa in Papiam poſteriorem, ideò modò uni, modò alteri, & ſæpe utrique legi hæc adſcribuntur. Videndi Balduinus *de lege Papia pagina* 153. Nicolaus Loënſis *lib. 8. miſcel. cap.* 13. Faber *lib. 9. conject. cap.* 16. & *in Papin. tit. 2. princip. 5. illat. 3.* Arniſeus *de juribus Majeſt. cap. 6. de bonis caducis*, ut in exemplis legis Papiæ 23. *lege Iul. 44. ff. de ritu nupt. l. ſi quis libertam 28. C. de nupt.* Ulpianus *tit. 16. §. aliquando, l. ſancimus 27. C. de nupt.* junctoUlpiano *tit. 16. in princip. verſ. Item ſi*, apud Suetonium *in Claudio, cap. 23.* Lactantium *lib. 1. de falſa relig. cap. 16.* Itemque in alio ſimili exemplo quod colliges ex Ulpiano *in fragmentis, tit. 19. §. lege, l. 1. C. de infirmandis pœnis cœlib. junctâ l. in fraudem, cum ſeq. ff. de his quæ ut indig. l. unic. §. quod autem 12. C. de caducis tollendis,* & in aliis exemplis deductis *ex §. poſtea, Inſtit. de ſucceſſ. libert. l. 1. §. interdum, ff. ſi cui plus quàm per legem, junctâ l. ſi Patronus 20. ff. de donat. l. unica, §. & cùm lex, C. de caduc. tollend. l. liberorum 220. ff. de V. S.* Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud juris civilis auctores fiſco vendicari dicuntur, *l. 1. & 2. ff. de ſucceſſ. edict. l. filius 114. §. qui inteſtato 2. ff. de legat. 1. l. recuſare 6. §. fiſco, ad Trebel. l. 4. §. eadem 17. ff. de fideicommiſſ. libert. l. quod vivo 50. ff. de manumiſſ. teſtam. l. quamvis 18. ff. de uſuap. l. 1. §. an bona, cum §. ſequenti, l. cum qui 41. ff. de jure fiſci, l. 1. C. de donat. inter, l. ſi hæredem 10. C. de inoffic. l. ſi vacantia 4. C. de bonis vacant. lib. 10. l. penult. C. de Præpoſitis ſacri cubic.* Et incopora

incorporationem, atque adminiſtrationem ſimilium bonorum pertinere ad Comitem rerum privatarum, ſive privati patrimonii Principis, ſupponitur *in l. ult. junctâ inſcriptione, C. de bonis vacant. lib.*10. apud Caſſiod. *lib.*6. *var. c.*8. Symmach. *lib.*10. *epiſt.*15. ejuſque varietatis veteris juris rationem Cujacius *in d. l. unic. §. quæ autem* 12. *C. de caduc. tol.* deducit ex eo, quia tranſlatâ populi poteſtate in Principem per legem Regiam, tranſlatum etiam fuit jus bonorum vacantium à populo in Principem, argumento *ex l.*1. *ff. de conſtit. Princip. l.*1. *§. cùm enim, C. de veteri jure*; ſed minùs rectè, ut probat Magnus Præceptor Illuſtriſſimus D. Franc. Ramos *de acquir. hæredit. capite* 2. *num.* 2. nam poſt legem Regiam, quæ lata fuit ſub Octaviano Auguſto anno Urbis conditæ 729. ut ex Dione *libro* 53. probat noſter Amaya *lib.*1. *obſerv. capite* 1. *numero* 25. lata fuit lex Julia caducaria, ſive de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teſte eodem Dione *libro* 54. tum etiam, quia & poſteriorum Cæſarum, Juriſconſultorumque tempore diverſum fuit ærarium populi, & fiſci Principis, ut colligitur ex inſcriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulo *libro* 5. *ſentent. tit.* 12. *junctâ l. pacta* 72. *§. ult. ff. de contrah. empt. l. cùm ſervus* 39. *§. ult. ff. de legat.*1. cùm aliis congeſtis ab Amaya *in rubric. libro* 10. *numero* 10. Tum denique, quia etiam ſub Juriſconſultis, & noviorìbus Cæſaribus, vacantia bona ad populum, ſive Rempublicam, ejuſque ærarium diſtinctum à fiſco, deferri ſolita eſſe, innuitur *in l. non eſt* 12. *ff. de bonor. poſſeſſ.* & fortaſſis ea ſunt, quæ caduca popularia vocantur *in l.* 2. *C. Theodoſ. de ſtudiis liberalibus urbis Romæ.* Quare veriùs dicendum eſt cum ſuprà laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, ejuſque ærario, interdum autem, & frequentiùs fiſco data dici, quia diviſis ſub Auguſto inter Cæſarem, & Romanum populum, Senatumque Provinciis Imperii, ſimulque earum adminiſtratione, & vectigalibus, publiciſque redditibus, ut ex Strabone *libro* 3. *&* 17. *in fine*, notat poſt plures Petrus Barboſa *in l.* 1. *part.* 7. *numero* 8. *ff. ſolut. matrim.* conſequens fuit emolumenta bonorum vacantium in provinciis Senatus, & populi ærario publico deferri; & in provinciis Cæſaris fiſco Principis: ſed quia Cæſares ipſi paulatim provincias omnes, & vectigalia, reddituſque publicos ſibi uſurparunt, *l. ult. C. de quadrien. præſcrip.* quamvis diverſas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen ſæpiùs fiſci, atque ærarii appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.*4. *§. ſi bona, ff. de fideicommiſſ. libert.* quàm quoad reliqua utriuſque ærarii jura, *l. edicto* 13. *in princip. &* §. 1. *l. Senatus* 15. §. *Senatus, ff. de jure fiſci, l.* 2. §.4. *ne quid in loco, l. cùm hi* 8. §. *tranſactiones* 19. *ff. de tranſact. l.*1. §. *ex illa* 9. *ff. ad leg. Cornel. de falſis*: quo modo intelligendum eſt quod de Nicienſibus refert Plinus *lib.*10. *epiſt.*89. ibi: *Nicienſibus, qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à D. Auguſto affirmat debitis vacare.*

§. De corporibus, et collegiis.

Tertiò ſciendum eſt, poſterioribus conſtitutionibus certa corpora privilegium illud obtinuiſſe, ut fiſco præferrentur in bonis inteſtatorum, nempe ut decedente Decurione, Naviculario, Cohortali, Fabricenſi ab inteſtato, & ſine conſanguineis, Curia, vel Corpus ſuccederet, non verò fiſcus *l.*1. *C. de hæredit. Decur.* ubi ex Conſtantini conſtitutione naviculârii bona ſine hærede legitimo decedentis Corpus naviculariorum tanquam vacantia occupat. Naviculârii, navarchi, aut naucleri erant navibus præpoſiti, navigationique inſervientes publico miniſterio, ad quorum collegii curam ſpectabat (argumento *ex l.*1. *C. quod cujuſque univerſ. nomine,*) publicas ſpecies frumenti, olei, & ſimilium Romam deferre, ideo ad Præfectum annonæ mittitur prædicta conſtitutio, *l.*1. *& toto titulo cum rubric. C. de navicularìis & naucleris publicas ſpecies tranſportantibus, libro* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dicta l.*2. §.1. *quod cujuſque univerſ. l. ſemper* 5. §. *ult. ff. de jur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ naviculariæ, cùm ex obligatione obſtringerentur ad ſpecies annonarias deferendas, *l.*1. *& paſſim, C. de prædiis & omnibus rebus navicul. libro* 11. Eorum munus, ſive officium appellatur functio, ideſt obnoxietas navicularia, *in l.* 1. *ff. de muner. & honor.* Quare ad alios navarchos non pertinent privilegia naviculariis conceſſa, quàm ad eos qui felici embola ſpecies iſtas Romam tranſportabant, *dicta l. ſemper* 5. §. *negotiatores*, & §. *Divus, l. qui navem* 3. *de vacat. & excuſ. mun. l. pro commoditate* 7. *l. venerandæ* 30. *C. Theodoſ. de navicularìis.* Non nego rem naviculariam publicam eſſe, ſive navium exercitium ad ſummam Reipublicæ curam ſpectare, ut dicitur *in l.* 1. §. *licèt* 20. *de exercit. actione*; maximiſque favoribus dignìſſimam eſſe, ut multi extollunt apud Solorzanum *de jure Indiarum lib.*1. *cap.*8. *ex num.* 11. & *c.*16. *num.* 31. Lazarus Baifius *integro tract. de re navali*, Claudius Salmatius *in obſerv. ad jus Atticum, c.*27. quædam pro more rhapſodico Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirolæ, lib.*1. *tit.*38. alios remiſſivè adducens Narbona *in l.* 12. *tit.* 10. *l. libro* 7. *Recop.* quin potiùs fateor, multa privilegia eis qui maritimam navigationem exercent, conceſſa eſſe per noſtros Reges *in tit.*10. *l. b.*7. *Recopil.* Sed error eſt huic noſtro juri, & ſæculo adaptare, quæ Romani, & Conſtantinopolitani Imperatores conceſſerunt: tum ex defectu poteſtatis, quia extraneæ illæ conſtitutiones nos non ligant: tum ex defectu uſus, & accommodationis, quia plerumque diverſis occurrunt jura neceſſitatibus: & navarchis, quibus Roma, & Conſtantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui neſcientes diſtinguere jus merum à conſtitutionibus; juriſque rationem à peculiari politica utriuſque Imperii, obtrudunt nobis leges illas veteranas ſine uſu, & ſine materia; unde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de juſtitia vulnerata, p.*1. *tit.*1. *cap.*2. an bono conſilio Lotharius Imperator in uſum, memoriamque reduxerit jus Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non ſit; ſed quia pleriſque illius juris malus uſus eſt. Unde hodie decedente naviculario ſine hærede, bona ad fiſcum pertinent, non ad corpus naviculariorum. Olim etiam milite ſine ſucceſſore obeunte, deficientibus cognatis uſque ad quintum gradum, bona legioni, ſive vexillationi deferebantur, *l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiſſ. libert. l.*2. *C. de hæredit. Decur.* quæ eſt lex unica *C. Theodoſ. de bonis milit.* quod jus ex reſcripto Hadriani Imperatoris originem ſumpſiſſe, non malè probat Hothomanus *lib.* 8. *obſerv. cap.*8. Meurſius *lib.* 2. *variant. ex Cuiacio, cap.* 2. Oſualdus *lib.* 9. *Donel. cap.* 1. *littera T, ex l. ſi quis filio* 6. §. *eos qui deportatur* 7. *ff. de injuſto rupto, l.*4. §.17. *ff. de fideicom. libert. l.* 2. *ff. de hæredit. Decur.* plura Cujacius *lib.*16. *reſponſ. Papin. in l.*2. *C. de veter. & milit. ſucceſſ. l. unic. C. Theodoſ. de bonis milit.* quæ extat *in l.*2. *C. de hæredit. Decur.* ubi

obſervandum eſt, ſeparari legiones à vexillationibus, ut etiam *in l. fin. C. de his qui non impletis ſtipendiis, lib.*10. *l.*9. *C. quando provocare non eſt neceſſ.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib.*2. *cap.*1. *&* 2. Quare non rectè Cujacius vexillationes numeros interpretatur *in d. l. fin. C. de his qui non impletis*, cùm numerorum nomen generale ſit, *l. contra* 14. *C. de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuiſſe putat Steubechius *ad Vegetium d. cap.* 2. Turnebus autem *lib.*3. *adverſ. cap.*30. Emeritos veteranos aſſerit eſſe milites, qui exauctorati, ſub ſigno tamen ſeorſim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Suetonii *in Galba, cap.*20. *in lib.*5. *adverſ. cap.* 2. De vexillationibus agit Pancirola *in notitia, cap.*32. *&* 34. Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Ulpianum *in d. l. ego* 4 §. *eadem* 17. cujus littera elegantior, & purior eſt, quàm inverſionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fiſci, ſive de bonis ut vacantibus fiſco delatis, in quæſtione, an tunc conſerventur libertates, necne, ut ex mutatione perſonæ jus variatum videretur. Docuit ex æquo conſervari libertates, ſi vacantia non fiſco, ſed legioni deferrentur. Verba ejus ſunt: Quare etſi caducis legionis bona delata ſint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cujacius ad Ulpianum *tit.* 28. & *in l. unic.* §. *poſtremò, C. de caduc. tollend.* & *in d. l.*6. §.7. *de injuſto rupto*, quem ſequuntur Pichardus *in lecturis ad tit. de acquir. hæredit. cap.*5. *num.*15. Valentia *ad eundem tit. cap.*3. *num. ult.* emendavit *caducariis legibus*, quem jam eo nomine taxavit Broëus *ad titulum de eo cui libertatis cauſa.* Nec feliciùs Haloander, Hugo à Porta, & alii veteres, à quibus noſter Acoſta *in* §. *cum in bello, verbo Agnati, num.*3. ita repoſuerunt; *Si qua duci legionis.* Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legioni delata. Titus Arruntenus Paternus *lib.*1. *militarium, in l. ult. de jure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recenſet librarios caducorum, qui ſcribendis, componendiſque rationibus bonorum vacantium legioni delatorum, præpoſiti erant: Cujacius *in parat. ad titulum C. de hæredit. Decur.* & illuſtravit cultiſſimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 4. *epigram.*91. Aliud extat ejuſdem Hadriani reſcriptum, quod referunt, & illuſtrant D. Nicol. Antonius *lib.*5. *de exil. cap.*22. D. Joſephus de Retes *lib.*3. *analect. de interdict. & releg. num.*71. Habuerunt etiam jus in bona vacantia cohortales ejuſdem provinciæ, cohortale ſine hærede decedente, *l. ſi quis cohortalis* 3. *C. de hæredit. Decur.* Cohortales in provinciis perpetui ſunt, qui miniſtrant Præſidibus, in eorum officiis miniſtrantes, de quibus *tit.*58. *lib.* 2. *Codicis Juſtin.* & immunes ſunt à functione navicularia, à ſolitudine vaſtaguæ, ſive publicæ tranſvectionis tributorum, & ſpecierum, & à curiali munere, ut officiis cohortis vacent: videndi ſunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib.*6. *cap.*29. Pancirola *notit. Imperii Orient. cap.*9. Huic ergo corpori collegiatorum, ſive conditionalium, bona vacantia deferebantur, excluſo fiſco, & etiam corpori Scholæ Fabricenſium, *l. penult. & ult. C. de hæredit. Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *l. ult. C. de apparit. Præfect. Prat. lib.*12. Hodie tamen omnibus his corporibus fiſcus præfertur, quia per leges Regias fiſcus ad bona vacantia vocatur, inſuper habitis dictis privilegiis, ut docuerunt *in l.*32. *Tauri*, Tellus Fernandez *n.*4. Palacius Rubius *num.*12. Et multò minùs fiſco præferuntur alia corpora, ſeu collegia, quæ ad ſimilitudinem ſupradictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. exiſtimarunt: in primis enim Angelus *in l. ſi quis filio* 6. §. *ejus, de injuſto rupto*, Baldus *in l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* docent, quod ſi aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona ejus non fiſco, ſed confraternitati cedere: & Afflictis, Peregrinus, & alii, quos ſequitur Maſtrillus *de Magiſtr. lib.*3. *cap.*10. *numero* 372. *&* 374. tenent, bona Rectoris, ſcholaris, ſeu collegiati, qui in numero, ſeu matricula ſcholæ, collegiſve Doctorum relatus erat, ad ipſam ſcholam pertinere, excluſo fiſco. Bartolus quoque *in dicta l.* 1. auſus fuit affirmare, quod ſi nobilis de uno ſedili moriatur ſine hærede, cæteros nobiles de eodem ſedili poſſe occupare: & Baldus *in l. ſi qua illuſtris* 5. *num.*6. *C. ad Orphic.* tenet expoſitis ante fiſcum ſuccedere hoſpitale Miſericordiæ. Meliùs dixerat Accurſius *in l. nutritoribus* 10. *C. communia de ſucceſſ.* hoc jus contra illum textum, & authenticam ſequentem moribus eſſe introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi ſint Auctores veteres, quos in unum congerunt Tiraquellus *in ſuo tract. Le mort ſaiſit le vif, 2. p. declarat.*15. Maſtrillus *ubi proximè, ex num.*372. Farinacius *in fragmentis, verbo Fiſcus, ex num.*10. Amaya *in l.*1. *ex n.*29. Montalvus, & Didacus Perez *in l.*20. *tit.*19. ego tamen hæc omnia, & ſimilia commentitia puto, & fictitia, neminemque fiſco præferri in bonis vacantibus præter conſanguineos, & uxorem aſſero, niſi fortè conſuetudine legitimâ introductum ſit, ut hoſpitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus juriſdictionis; hoc enim jus conſuetudine induci poſſe, certum eſt, ut docent Roſental. *de feudis c.*5. *concluſ.*54. & in variis caſibus Regnerus Sixtinus *de regalibus lib.*2. *c.*9. Peregrinus *de jure fiſci, lib.*4. *tit.*3. Camillus Borellus *de præſtantia Reg. Catholici, c.*14. Amaya *ubi ſuprà, n.*37. Certè in Decurionibus, aliiſve collegis, qui muneribus publicis obeundis ſunt mancipati, ultra communem rationem, quam ſuprà aſſignavi, & illa potiſſimùm facit, videlicet ut qui ex adminiſtratione defunctorum collegarum fiſco manent obnoxii, ex eorum quoque patrimonio lucrum ſentiant, *Novel.*13. *Theodoſii*, cujus principium extat *in l. ult. C. de hæredit. Decur.* argumento legis *ſemper* 5. §. *negotiatores, ff. de jure immunit.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Unde jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm legibus ſæcularibus cautum ſit, ut Eccleſia in clericorum inteſtatorum bonis ſuccedat, *l. ſi quis presbyter* 20. *C. de Epiſc. & cleric.* Theodoricus Rex *in ſuo edicto, cap.*6. ibi: *Clericos, religioſaſque perſonas inteſtatas deficientes, quotiens defuneris qui jure ſuccedas, locum Eccleſiæ ſuæ ſecundùm leges facere debere præcipimus.* Ideò Eccleſia fiſco præfertur, & bona illa vacantia occupat, ut Curia, vel ſimile corpus occupat bona ſui collegæ; immò olim Eccleſiam in terris quoad temporalia ſibi ſubjectis, etiam adſtantibus cognatis inteſtatorum bona occupaſſe, liquet ex D. Gregorio *lib.*1. *epiſt.*42. ibi: *Cognovimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defenſorem patrimonii Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes ſuos non permittunt ſuccedere, ſed res eorum ad uſus Eccleſiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in poſſeſſione Eccleſiæ degunt, hæredes eis ſuccedere debeant, nec aliquid eis de ſubſtantia morientium ſubtrahatur.* Ut etiam Conſtantinus ſtatuit, ut bona Martyrum ad Eccleſiam ſpectarent, teſte Euſebio *lib.*2. *de vita Conſtant. cap.*21. *&* 36. ibi: *Martyrum ſubſtantias juſſit genere proximos accipere; ſi nullus eorum fuerit, Eccleſiam habere hæreditates.* Quem illuſtrat Merillus *lib.*3. *obſer. c.*2. Nec hoc

jus

jus ſuccedendi in bonis clericorum ab inteſtato decedentium, ratione deſtituitur; nam tam jure veteri, quàm novo uxor ſuccedebat ſponſo, nullis extantibus mariti conſanguineis, *l.1. C. unde vir, l. final. C. Theodoſ. de legit. hered.* ibi: *Niſi ille caſus emerſerit, ut nemo de propinquis ſucceſſionem mortui vindicare poſſit ex lege, cùm fiſco noſtro qualiacumque jura matrimonii præponamus.* Plura Borellus *de præſtantia Regis cap. 14. num. 19.* Oſualdus *lib. 9. cap. 1. littera K*, Amaya ■ *dicta l. unica, C. de bonis vacant. num. 51.* Sed Eccleſia ſponſa eſt proprii Prælati, ut latè probavi *in cap. inter, de tranſlat. Epiſcopi*: igitur defuncto ejus ſponſo ab inteſtato, illi ſuccedit. Accedit, nam lex poſitiva æmula naturæ, & communem hominum ſenſum imitata, ſolet inteſtatorum hæreditates eiſdem adjicere, quibus credibile eſt defunctum, ſi diſponeret, eas relicturum fore, *l. 3. l. conficiuntur 8. ff. de jure codicil.* ſed ſi clericus diſponeret, & agnoſceret propriâ cognatione deſtitui, hæredem reliquiſſet Eccleſiam, juxta adducta *in cap. cùm in officus, de teſtam.* Igitur rectè ejus bona, nullis extantibus conſanguineis, Eccleſiæ deferuntur. De ſucceſſione clericorum etiam ab inteſtato agit Creſpy *tom. 2. obſerv. 51.*

8. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt verum ſit, fiſcum bona vacantia inteſtatorum occupare, ex juribus ſuprà adductis, quibus non obſtant textus *in l. ſi heredum, C. de inoffic.* *l. 6. §. certè, ff. ſi quis omiſſ. cauſa teſtam. l. habere, ff. de excuſ. l. 1. C. de donat. inter, l. ultima, de ſucceſſ. edicto, l. 6. §. ſimpliciter, ff. ſi quis omiſſâ cauſâ teſtam. l. 1. §. ſed ſi morte, ff. quando actio de peculio*, videndi ſunt Primatii noſtri *ad tit. de acquir. hered.* tamen id procedit quando non præfertur fiſcus à Curia, corpore, ſeu aliqua communitate. Unde cùm in præſenti caſu in bonis clerici ab inteſtato decedentis fiſco Eccleſia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus ſuprà adductis, idcò in præſenti docetur, bona clericorum inteſtatorum ad Eccleſiam ſpectare. Nec obſtat difficultatis augmentum deductum ex variis hiſtoricis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs invadebant clericorum hæreditates, quàm jure occupabant; nec opprella Eccleſia jus proprium defendere poterat: unde ex ſimilibus factis non rectè argumentum deducitur contra ſuprà tradita. cùm invaſiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ eſſent ſucceſſiones. Hucuſque traditis opponi poteſt textus *in cap. Epiſcopus qui, 12. q. 2.* cujus interpretationem dedi *in c. 1. de teſtamentis.*

DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburienſi.

COncilio allatum eſt, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros ſuos, ita ut de morientium presbyterorum ſubſtantia partem ſibi vindicent, ſicuti de propriis *b* ſervis. Interdicimus itaque canonicâ auctoritate, ne hoc ulteriùs fiat; ſed ſicut liberi facti ſunt ad ſuſcipiendum gradum, & agendum divinum officium, ita nihil ab eis *c* exigatur præter divinum officium. De *d* peculio verò ſacerdotum nihil ſibi uſurpent, ſed totum in quatuor dividatur partes: una Epiſcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & ſi non ſunt idonei *e* parentes, Epiſcopus eam recipiat, & in uſum Eccleſiæ diligenter diſtribuat; & ſi quis contra hoc facere præſumpſerit, anathematizetur.

NOTÆ.

1. [a] *Triburienſi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 2.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 206.* Carnotenſi *p. 6. Decreti, cap. 281.* ſed in canonibus editis à Binio, & Coriolano non reperitur præſens textus: ſed cùm Decretiſtæ addant, *ex Concilio Triburienſi ſub Arnulpho*, credendum eſt, potiùs canonem hunc periiſſe ex ipſo Concilio, quàm eſſe alterius Concilii Triburienſis celebrati ſub Conrado. De Concilio Triburienſi temporibus Arnulphi celebrato, jam nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita & honeſt. cler.*

2. [b] *Sicut de propriis ſervis.*] Sed omne, quod ſervus acquirit, domino acquirit, etiam invito, & ignoranti, *l. acquiritur, l. etiam invitis 32. ff. de acquir. rer. domin. §. 1. Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur*: ergo non rectè in præſenti refertur, dominos à ſervis ſuis tantùm partem eorum, quæ acquiſierunt, poſſe vindicare. Abbas Panormitanus hîc *notab. 1.* poſt Hoſtienſem verba hæc non intelligit de ſervis in ſervitute decedentibus, ſed de ſervis jam manumiſſis, & ita de libertinis, in quorum bonis etiam facto teſtamento certam partem patronus obtinet, *§. ſed noſtra, Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barboſa *hîc, num. 2.* ex eo, quod Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm teſtamentum ipſe condidit; ſi verò ab inteſtato decedat, liberis non ſuperſtitibus, in univerſum jus ſuccedit patronus; unde cùm in præſenti agatur de libertis ab inteſtato decedentibus, non partem, ſed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare ea ſententiâ omiſſâ, aliter reſpondit Barboſa, videlicet in relatis verbis non referri deciſionem Pontificis, ſed tantùm partis allegationem. Sed veriorem cenſeo Abbatis interpretationem, ſi obſervetur, præſentem textum non eſſe exaudiendum, nec intelligendum juxta jus Romanorum, quod poſtea illuſtrabimus; ſed potiùs juxta leges noviores Longobardorum, & Vviſigothorum, ex quorum Provinciis erant Epiſcopi, qui præſentem canonem ediderunt. Juxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et ſi aliquod in gaſſinaio Ducis, aut privatorum hominum obſequio donum vel munus conquiſierit, res ad donatorem revertantur; in alias verò res, ſicut dictum eſt, ſi heredes non dereliquerit, aut ſe vivo non indicaverit, patronus ſuccedat ſicut parenti ſuo.* Et *l. 13. tit. 7. lib. 5. legum Vviſigoth.* ibi: *Si manumiſſus ſine filiis de legitimo conjugio natis tranſierit, & ei patronus in libertate aliquid donaverit, aut forſan de ejus ſervitio diſceſſerit, & aliò ſe contulerit, omnia ad patronum, ſive ad ejus heredes ſine dubio revertantur. Quod ſi forſitan in terra ipſius*

patroni consistent, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisita rei exinde in patroni potestate consistat. Unde sensus hujus textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, ut presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, ut à servis proprtiis privatim manumissis ab intestato decedentibus, quod alienum erat à sacris canonibus, ut ex infrà dicendis apparebit.

3. [c] *Nihil ab eis.*] Idest non operas, non successionem, in quibus præcipuè jus patronatus consistit. Donellus *lib.* 2. *comment. cap.* 17. Faber *in Papin. tit.* 5. *princip.* 2. *illat.* 8. Cujacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi divinum officium pro operis promissum sit, juxta adducta *in cap.* 3. *de servis non ordin.*

4. [d] *Peculio.*] Idest bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis suprà *in cap. final. de pecul. clericor.* ubi probavi, in his juribus peculium accipi pro bonis, non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5. [e] *Si non sint idonei parentes.*] Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex l.* 1. *& per totum ff. de his quæ ut indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Joannes Garsias *de tacito fideicommisso, num.* 42. existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; unde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perveniat, sed conjuncto acquiratur, inde Episcopo conjuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege civili, sed de non idoneis, idest publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIUM.

6. SIngularis est hæc Concilii Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, jubet quatuor partes fieri, ita ut patronus nullam habeat, immò una pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in utroque jure, civili videlicet, & canonico; immò utriusque juris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero ante manumissionem, & per consequens ante sacram ordinationem; vel post manumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can.* 2. ut ex ipso citatur à Burchardo *lib.* 2. *Decreti, cap.* 23. Ivone Carnotensi *p.* 6. *Decreti, cap.* 38. ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quidquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundo casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *can.* 74. ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vita reclitudo, & probitas morum commendat; ea tamen ratione, ut antea manumissi libertatem status sui percipiant, & demùm ad ecclesiasticos honores succedant. Irreligiosum est enim obligatos existere servituti, qui sacri ordinis suscipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem concessum, aut successione extiterit debitum, aut à quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas personas transmittere: sed omnia ad jus Ecclesiæ, à qua manumissi sunt, oportet post eorum obitum pertinere. His quoque, sicut & cæteris Ecclesiæ libertis, accusandi, vel testificandi adversus Ecclesiam aditus intercluditur, ad quos si adspiraverint, non solùm libertatis beneficio careant, sed etiam honoris gradu, quem non dignitate natura, sed tempore necessitatis promeruerunt.* Ergo non debent bona liberti dividi in quatuor partes, ut in præsenti statuitur. Juris civilis etiam dispositioni præsentem canonem non convenire, facilè constabit, si jus patronatus quoad successionem tantùm liberorum (quod ut à famosiori jus patronatus dicitur *in l. quod ex liberta* 11. §. 1. *ff. de oper. libert. l. libertus* 14. *ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

7. JUS PATRONATUS EX L. DECIMVIRALI.

Sciendum igitur est lege XII. Tabul. ita cautum esse: *Si libertus intestatò moritur, cui suus heres nec extabit, ast patronus, patronive liberi essent ex ea familia, in eam familiam proximò pecunia ditior.* Refert, & probat Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 5. Ait lex, *intestatò*, ut significet, ea lege liberam testamenti factionem datam fuisse liberto, ita ut impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem instituereet. Ulpianus *tit.* 27. *regul.* §. 1. & *tit.* 29. *in princip.* Sequitur, *cui suus hæres non extabit*, ut agnoscatur, intestati liberti hæreditatem deferri patrono, cùm sui hæredes liberto non extant. Unde ex ea lege patronum ab intestato repellebant filii in sacris existentes, etiam adoptivi, necnon uxor ducta per coëmptionem. Ulpianus *tit.* 19. *regul. in collat. legum Mosaic. tit. ult. §. penult. l. qui duos* 9. §. 2. *de rebus dubiis*, juncto D. Josepho de Retes *lib.* 7. *opusc. cap.* 5. *l. liberto* 17. *ff. de bonis libert.* juncto Arias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *l.* 3. *ff. de suis & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus masculus tantùm comprehenderetur, tamen consensu prudentum ad fœminas patronas jus porrectum fuit. Ulpianus *dicto tit.* 27. *l.* 1. §. 1. *l.* 3. §. *si duo* 4. *ff. de legitim. tut. dicta l. liberto* 17. *l.* 3. §. *hæc, ff. unde legit.* Similiter illa verba: *Patronive liberi*, ad liberos patroni, patronæque non degeneres, sed ex justis nuptiis susceptos referenda sunt, *l.* 1. & 3. *ff. de petit. hared.* Ulpianus *dicto tit.* 27. & 28. *l.* 3. §. 1. *ff. de legit. tut. l. etsi* 6. §. 1. *l. patrone* 18. *l. si filius* 42. *in princ.* & §. *ult. ff. de bonis libert. l. satis constat, ff. de jure patr.* Immò & illis verbis comprehenduntur uxor ducta à patrono per coëmptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam* 62. §. 1. *ff. de ritu nuptiarum, juncta l. si patrona* 13. *ff. eodem*, litteratissimus vir collega noster D. Petrus de Ulloa in Granatensi Senatu Regius Consiliarius, *in assertionibus de successione libertorum, cap.* 1. §. 5. Item filii adoptivi à patrono, ut post Cujacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attentâ ipsâ lege XII. Tabul. semper patronum intestatæ libertæ occupasse hæreditatem, quia illa suos hæredes habere non poterat, *l.* 4. *ff. de liber. & posthum. l.* 13. *ff. de suis & legit.* proindeque, cùm tantùm sui hæredes patronum excluderent, semper ad patronum libertæ successio spectabat. Ulpianus *dicto tit.* 29. §. 3. Subtiliter tamen illum casum excipit perdoctus collega noster *ubi suprà*, *cap.* 2. cùm liberta coëmptione nupta maritum simul, & dominum quæsiit. Mulier enim ita coëmpta in manum, potestatemque viri transibat, *l.* 4. *ff. de his qui sunt sui, l.* 2. *ff. qui satisd. l.* 3. §. *hoc autem, ff. de legat. præstand. l. uxori* 18. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* Paulus & Papin. *in collat. legum Mosaic. tit.* 4. unde maritus ab intestato jure peculii ejus bona occupabat, excluso patrono. Nec obstat quod ipsa testamentum

ſtamentum facere poterat. Ulpianus *in fragment. tit.* 20. §. *penult.* Nam novum in jure non eſt, ut qui teſtamentum facere poteſt, ſi ab inteſtato decedat, hæredem legitimum non habeat, ut de virgine Veſtali refert Gellius *lib.* 1. *noctium*, *cap.* 12. & in filiofamilias peculium caſtrenſe habente notum eſt.

8. De eodem jure ex edicto Prætoris.

Succedit edictum Prætoris circa ipſum juſpatronatus. Et cùm lege decemvirali tantùm filii ſui, etiam adoptivi, patronum excluderent, jure Prætorio filiis emancipatis ſuccurſum eſt, & adoptivis jus in partem detractum, ita ut omnes filii legitimi, etiam emancipati, excluderent patronum, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, §. *quâ de causâ*, *Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate ſe abſtinebant, & locum patrono faciebant, *l. etſi* 6. §. 1. & 3. *ff. de bonis libert. l. ſive* 21. §. 3. *ff. de jurepatron.* & ne in arbitrio eſſet liberti adoptionis commento fraudare patronum, filii adoptivi, etiam inſtituti, aut uxor coëmpta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Ulpianus *dicto tit.* 29. §. 2. cui ſententiæ ſubſcribit Hermogen. *in dicta l. ſive* 21. § 3. *ff. de jurepatron.* Etiam edicto ſuo Prætor facultatem teſtandi lege decemvirali libertis conceſſam taxavit, ſtatuens ut libertus ſine liberis teſtatus, ſemiſſem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum poſſeſſionem contra tabulas illi pollicebatur uſque ad eam portionem ſemiſſem. Ulpianus *in fragmentis*, *dicto tit.* 29. §. 1. *l.* 1. & 2. *ff. de bonis libert. l.* 1. §. *penult. ff. ſi cui plus quàm per legem*, *l. ſi patroni* 22. §. *ex duobus*, *ff. de jurepatron.* idque innuit Suetonius *in Nerone*, *cap.* 23. dum inquit, Neronem conſtituiſſe, ut de libertorum defunctorum bonis pro ſemiſſe dodrans præſtaretur. Eóque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus, *Avia teſtis*; dum pro liberto alloquente patronum, ait: *Huic debeo munus, operas, teſtamentum.* Et Paulus *in l. & quia* 10. *ff. pro ſocio*, dum inquit: *Et quia plerumque vel à parente, vel à liberto quaſi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm ſi filios habet, eoſque inſtituat, aut exhæredet in ea cauſa, in qua per querelam juſtè agant de inofficioſo, ſine metu omittit patronum, *dicta l. ſi patronus* 22. §. *naturales*, & §. *ult. l. ſed ſi patronus* 8. §. 1. *ff. de interdict. & releg.* docent Cujacius *lib.* 3. *qq. Pauli in l.* 26. *ff. qui potiores*, Govеanus *in l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falcid.* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò ut ſi ſimul cum filiis inſtituat patronum, aut à patrono legetur filiis exhæredatis liberti, gravetur rectè ſemis his legatis, *l.* 4. *de condit. & demonſtr. l. ex aſſe* 52. *l. ſi cujus* 64. §. *ult. ff. ad Trebel.* argumento textus *in l.* 1. §. *ſed ſi libertus*, *ff. ſi quid in fraud. patroni.* Hæc autem portio patrono debita ſemis bonorum eſt, *d. l.* 1. §. *penult. ff. ſi cui plus*, *l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignoratit. action. l. Julianus* 43. *ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Juſtiniani conſtitutione, quæ extat in ſuo Codice ſub titulo *de bonis libert.* à Cujacio ex libris Baſilic. reſtituta, triens duntaxat eſt; unde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus conſulti loquuntur de hoc ſemiſſe, repoſuit Tribonianus pro ſemiſſe certam partem, ut *in l.* 1. §. *ult. ff. de bonis libert. l. ſed cum patrono* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* notavit Cujacius *lib.* 41. *Pauli ad edict. in l. illud* 4. *de bonor. poſſeſſ. contra tab.* & *in recit. ad l.* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen eo edicto circa libertas, vel patronas actum ſit, ſeu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cùm liberta eſſet in perpetua tutela patroni, ſine ipſius auctoritate teſtamentum condere non poterat, unde ſatis illi ita proſpectum erat, cùm in ipſius perniciem alium hæredem non inſtitueret. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 20. §. *penult.* Cicero *in Topicis*, & *lib.* 7. *epiſt.* 21. *ad Trebatium*, Livius *lib.* 49. ibi: *Quin eò proceſſerat conſuetudine captâ, ut poſt patroni mortem, quia nullus in manu erat, tutore à Tribunis, & Prætore petito, cum teſtamentum faceret, unum Iberium inſtitueret.* Ulpianus *tit.* 11. §. 18. Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cavit: forſan ſemis ob reverentiam & verecundiam præſtabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l.* 8. *ff. de ſtatu hominum.* Unde ipſa contra tabulas agere non poterat; quare fortaſſis *in l. ſi vero* 54. *ff. ſolut. matrim.* dicitur maritum uxoris negotium gerens, ejus voluntate ſervos manumiſiſſe, nimirum ut per mediam mariti perſonam jura patronatus ampliora ex edicto Prætoris conſequeretur. Illud etiam Prætor ſuo edicto addidit, videlicet ut cùm ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in poteſtate exiſtentes vocarentur ad ſucceſſionem inteſtati liberti, & etiam qui ex familia manumiſſoris eſſent, agnati videlicet patroni vocarentur, §. 4. *Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* Ulpianus *tit.* 28. §. 7. non tamen illi vocabantur ut patroni, vel eorum liberi, ſed tantùm eos Prætor invitabat ad ſucceſſionem, liberto ſine liberis ab inteſtato decedente. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 18. § 7. *l. liberti* 17. *ff. de bonis libert.* §. 4. *Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* Etiam eo caſu cognati manumiſſoris vocabantur, non abſolutè, ſed tantùm ſi eos ita conjunctos manumiſſor invenitet, ut plus mille aſſes ab eo legati nomine capere poſſent. Ulpianus *tit.* 28. §. 7. hoc eſt ex perſonis illis eſſent, quibus manumiſſor ex lege Furia plus mille aſſes legare poterat; nam etſi lege Furia prohibitum eſſet plus mille aſſes legatario relinquere, *princip. Inſtit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *Ver.* 3. tamen certæ perſonæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; ſicut & à prohibitione legis Cinciæ, quæ modum impoſuit donationibus, certæ excipiebantur perſonæ, quibus ſine modo donari licebat. Ulpianus *tit.* 1. *in princip.* & §. 2. *l.* 4. *C. Theodoſ. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemvirali hæreditas liberti inteſtatò decedentis patrono deberetur, addidit ut liberorum liberti, etiam poſt manumiſſionem ſuſceptorum, ab inteſtato, & ſine cognatione decedentium bona manumiſſores perciperent, conceſſa eis bonorum poſſeſſione, cujus ſubobſcurum extat veſtigium apud Ulpianum *lib. ſingulari de legit. hæredit.* & *in tit.* 16. *collat. legum Moſaic.* Apertum tamen extat in conſtitutione Græca, quæ deſideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib.* 49. *Baſilic.* non enim ſervitutis ſordes, niſi poſt tertiam generationem purgabantur. Unde *in l.* 9. *C. de adopt.* ſignanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Viſellæ prohibitionem, *l. ſi pater* 15. §. *final. ff. de adopt. l. unic. C. ad leg. Viſel.* Illuſtrat Amaya *in l.* 1. *C. ſi libertus.* Huic ultimæ parti edicti Prætoris conveniunt leges Francorum, & Longobardorum, ut videre eſt in Capitularibus Caroli *lib.* 6. *cap.* 208. *l.* 11. *tit.* 34. *lib.* 2. *Legum Longobardorum.* Proſequitur Jus Prætorium Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 3. 4. 5. & 6.

9. De eodem jure ex lege Papia.

Succeſſit jus novum legis Papiæ, quo adauctum eſt jus patronorum; diſtinctione enim adhibitâ inter libertum centenarium, & non centenarium, ita ut qui centenarius non erat, quanvis unum duntaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in teſtamento, atque ſecurus eſſet itidem ab

Digitized by Google

ab intestato, §. *sed postea*, *Instit. de succeff. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quàm ab intestato: si unum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignor. action.* junctis Cujacio *lib. 3. responf. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus* 83. *ff. de legat.* 2. Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto §. sed postea*: Ulpianus ita accipiendus *in l. si verò* 64. §. 5. *ff. solut. matrim.* Quanvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus* 37. *ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum divitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri servus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prator* 7. §. *praterea*, *ff. de injuriis*: facit Tacitus *lib. 4. annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui dissitas spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sestertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sestertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de succeff. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. n. 12.* Hothomanus *lib. 4. antiq. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Augustinus *lib. 2. emend. cap. 9.* Cujacius *lib. 19. observat. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Suetonium in Augustum*, *cap. 83.* Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, ut si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen ut pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. final.* §. 3. postea tamen Senatusconsulto Orficiano statutum fuit, ut in successione libertæ ab intestato decedentis, excluso patrono, libertæ filius, etiam vulgò quæsitus primum locum occuparet, *l. 1. §. 9. ff. ad Tertyl.* eóque referendus Paulus *in l. patrona* 18. *ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, ut patrona jus idem assequeretur, quod habebat patronus ex edicto, si ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure fruerentur, si trium liberorum jure mater honorata esset; patroni autem filiæ, si jus trium liberorum haberent. Ulpianus *dicto tit. final. §. patroni.* Eoque referendi sunt textus *in l. 3. §. ult. ff. si quid in fraudem patroni*, Julianus *in l. libertinus* 37. *ff. de bonis libert.* Verba ipsius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Consultorum restituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis*, *cap. 24. usque ad* 28. ad quæ legis Juliæ capita spectant textus *in l. liberto* 26. *ff. de bonis libert. l. ex asse* 52. *ff. ad leg. Falcid. l. si juravero* 14. *ff. de jurepatron. l. servi* 43. *ff. ad leg. Falcid. l. si patronus* 44. §. *final. ff. de bonis libert. l. si patronus* 29. *ff. de donat. l. 1. §. interdum*, *ff. si cui plus*, *l. virilis* 145. *ff. de verb. sign.* pro quorum interpretatione videndi sunt Cujacius *lib. 5. observ. cap. 24.* & *lib. 5. qq. Pauli in l. si patronus* 44. §. *ult. ff. de bonis libert.* Goveanus *in d. l. ex asse* 52. Faber *lib. 1. conject. cap. 15.* Balduinus *de lege Papia*, *pag. 135.* Bertrandus *de jure liberorum*, *cap. 1.* Illustr. Præceptor D. Franciscus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam*, *cap. de succeff. libert.* subtilissimus Primarius noster D. Josephus Zamora *in §. sed nostra*, *de succeff. libert.* Varia ergo lege Papiâ circa successionem libertorum cavebantur. Primum, ut succederet patronus cum filiis eorum in virili portione, §. *postea*, *Instit. de succeff. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti masculi, non in filiis fœminæ; quia cùm non sint in potestate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. 29. §. in bonis*, *l. 3. §. si mancipio*, *de suis & legit. l. unica*, *C. de libert. universit.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, si jus liberorum quatuor liberta habeat. Ulpianus ubi suprà. Tertiò etsi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l. 6. §. 1. l. 42. §. ult. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, si jus trium liberorum habeat. Ulpianus *suprà*, §. *libert*: quo modo accipiendus est textus *in l. 47. §. 1. de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad successionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l. 17. de bonis libert. l. 1. §. 1. ff. de legit. tut. l. 3. §. hoc autem*, *ff. unde legitimi*, *l. 13. §. penult. si quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l. 1. C. de bon. possess. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, si ingenua duos, libertina tres susceperit liberos. *l. Julianus* 37. *in fine*, *de bonis libert.* Ulpianus *suprà*. Quintò ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. succedunt intestato liberto, *l. 22. de jurepatron. l. 28. de bonis libert.* quanvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, si eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l. 42. vers. Paulus*, *de bonis libert.*

10. Exponitur §. sed postea de succes. libert.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus est Justinianus *in §. sed postea*, *de succeff. libert.* dum docet, filio, filiáve relictis, perinde deberi semissem ex lege Papia, ac si intestatus libertus sine liberis decessisset: quod postremum aut falsum est prorsus, aut saltem obscurum; nam ab intestato sine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l. 3. de suis & legit. l. filius* 114. §. 1. *ff. de legat. 1. l. sed cum patrono* 6. *ff. de bonor. possess.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis* 145. *ff. de verb. signific.* juncta ejus inscriptione, quæ est Ulpiani *lib. 10. ad legem Juliam Papiam*, in quo libro, & sequenti Ulpianus agit de successione libertorum, ut constat *ex l. iis autem* 11. *l. si libertus* 16. *ff. de jurepatron. l. Julianus* 37. *ff. de bonis libert.* Conjectura eò spectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi solidum assem liberti defuncti sine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio solidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ sententia, junctâ inscriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ est virilis concurrentibus liberis, sit solida illis deficientibus. Nec obstat apellatio *virilis*, quia hæc interdum solidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujacius *ibi.* Cui principio illud est consequens, falsum esse, patrono deberi semissem, filio, filiáve concurrentibus, perinde ac ab intestato debetur, illis non concurrentibus. Quâ difficultate oppressus Cujacius *lib. 3. observ. cap. 23.* & *lib. 17. cap. 13.* affirmat, pro verbo *Intestatus*, legendum esse *testatus*: quæ interpretatio plausibilior est, quàm alia Roberti *lib. 2. recept. cap. 24.* & *lib. 3. animadv. cap. 25.* quem reprehendit ipse Cujacius sub nomine Mercatoris, *ad dict. cap. 25.* Sed eis omissis aliter exponunt Primarii nostri suprà laudati textum illum, & docent, quod Justinianus censet, patrono deberi semissem, liberto intestato sine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia solida hæreditas

ditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam conſulas; ſed quia ſi debitam (ſtrictè ſumpto verbo *debitam*) portionem ſpectes, hæc eſt omninò ſemis, nec ultrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat eſt relinquenda, nec fideicommiſſis oneranda, *l.* 2. §. *ult. l. filius* 42. §. *ult. ff. de bonis libert. l. quia autem* 6. §. *ſi patronus*, *l. præterea* 19. *ff ſi quis omiſſâ cauſâ teſtam. l dotalem* 61. *ff. ſolut. matrim. l.* 3. §. *ſi in teſtamento*, *ff. ſi quid in fraudem patroni*, quibus in locis cùm conſtet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expreſsè docemur, partem, ſive ſemiſſem deberi. Omnia hæc legis decemviralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diverſa compoſuit Juſtinianus ſua conſtitutione, quæ extat *in l.* 4. *C. de bonis libert.* § *ſed noſtra*, *Inſtit. de ſucceſſ. libert.*

II. Explicatur præſens textus.

Sed ut jam ad præſentem textum regrediamur, cùm hucuſque tradita procedant tam ex jure Cæſareo, quàm canonico, difficilis eſt præſens canon, quatenus in eo bona liberti ab inteſtato decedentis dividuntur in quatuor partes, nullâ ex eis aſſignatâ patrono. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis fideles plerumque in Eccleſia ſervos proprios manumiſiſſe, ut in ea deſervirent; & ſi idonei eſſent, ad ſacros ordines promoverentur, ut probavi *in cap.* 2. *de ſervis non ordin.* & in ſimilibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantùm officium divinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentiùs*, *de ſervis non ordin.* & manebat talis clericus tanquam libertus ordinus, cùm manumiſſus eſſet ut ordinaretur. In aliis autem ſervis à fidelibus pro redemptione animarum ſuarum in Eccleſia manumiſſis nullum etiam juſpatronatus patronus retinebat, *l.* 54. *tit.* 35. *lib.* 2. *legum Longobard.* ibi: *Si quis ſervum, aut ancillam in Eccleſia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiſerit, ſic maneat ei libertas, ſicut ei qui Fulfrieal in quarta manu traditus, & Amundus factus eſt; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Eccleſiam, niſi alio modo faciat qualiter voluerit, ſive per chartam, ſive qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Eccleſiam tranſibat, ut ſi aliquo caſu revocaretur ita manumiſſus in ſervitutem, non in dominium priſtini domini, ſed Eccleſiæ recideret, *l.* 1. *tit.* 18. *legum Alemann.* ibi: *Si ancilla dimiſſa fuerit per chartam, aut in Eccleſia, & poſteà ſervo nupſerit, Eccleſiæ ancilla permaneat.* Et ſi ita manumiſſi ſine liberis decedebant, Eccleſia illis ſuccedebat, *tit.* 58. *legum Ripuar.* Unde cùm ſervus, de quo in præſenti agitur, manumiſſus eſſet, ut ſacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus ſucceſſio nulli deferebatur à jure: ſed quia non conſtabat bona ab eo relicta, intuitu Eccleſiæ fuiſſe acquiſita, aliàs Eccleſiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric.* ſed potiùs ab eo aliunde erant quæſita, & eis niſi manumiſſus eſſet in Eccleſia, patronus ſuccederet; ideò quia propter privilegium talis manumiſſionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Epiſcopo, ſecunda Eccleſiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præſtetur. Nec obſtat canon 2. Concilii Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumiſſionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus diſponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex ſervis propriis Eccleſiæ manumiſſis, quibus Eccleſia ſuccedit jure proprio, cùm ex propria familia manumiſſi eſſent, & intuitu ejus omnia quæſiiſſent.

CAPUT III.

Innocentius III. [a] *Nivernenſi Epiſcopo, & N. Sancti Benigni Divotien. & N. Teloci Abbatibus.*

CUm dilectus filius N. Abbas de [b] Buxera ad noſtram nuper præſentiam acceſſiſſet, & pro cauſa, quam adverſus venerabilem fratrem noſtrum N. Epiſcopum [c] Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectaſſet, tandem nuncius ejuſdem Epiſcopi ſupervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem noſtrum I. [d] Viterbien. Epiſcopum, ſancti Clementis Card. conceſſimus auditorem. Ipſis igitur in ejus præſentia conſtitutis, Abbas propoſuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio ſe, ac ſua ad participationem orationum monaſterio de Buxeria pietatis intuitu obtuliſſet, quibuſdam rebus ſuis uſui ſuo ſimplici reſervatis, de manu cujuſdam fratris ejuſdem cœnobii augmentationem [e] coronæ, in ſignum illius oblationis accepit: & quod hanc conceſſionem hoc modo feciſſet, & non ſuo nomine, ſed nomine monaſterii poſſideret, & monaſterio quicquid acquirebat, acquireret, ſæpe fuit in communi Capitulo proteſtatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permanſit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipſi monachi, rebus ipſius, non ſecus quàm aliis rebus propriis monaſterii, ſciente Epiſcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente ſanus, licèt æger corpore, confirmavit. Cúmque idem Abbas, & monachi res ſic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipſi conceſſerant ad utendum, ad ſuum monaſterium reducere vellent, prædictus Epiſcopus eis violentiam inferens, non ſolùm res [f] Archipresbyteri, verùm res ipſius monaſterii occupavit, quas cùm in bona pace repeterent ipſi, ut in rebus illis

ei

ei poſſet graſſandi materia plenior indulgeri, Sedem Apoſtolicam appellavit, in Octavis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Epiſcopi allegavit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat poſitus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuiſſet à monachis: Vis tu habitum ſuſcipere monachalem? & reſpondiſſet: Volo; ſtatim interrogatus ab alio: Vis tu eſſe aſinus? reſpondit ſimiliter: Volo; ſicque prædicti monachi eum ad ſuum monaſterium deportarunt: quod idem nuncius ſe obtulit probaturum. Præfatus ſiquidem Abbas, cùm ad aſſertionem partis ſuæ quoſdam teſtes incontinenti produceret, nos ipſos recipi fecimus, & diligenter auditi, quorum atteſtationes cùm interloquendo decreviſſemus publicari debere, quoniam ſuper illis capitulis pars Epiſcopi nolebat teſtes producere, ſuper quibus idem Abbas teſtes produxerat, ipſæque fuiſſent in publico recitatæ, diſputatione ſuper atteſtationibus ipſis habitâ diligenti, multa fuere contra dicta teſtium allegata. Cúmque renunciatum fuiſſet à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde propoſita nobis, & fratribus noſtris fideliter recitavit. Quibus auditis & cognitis ſufficienter, intelleximus eſſe probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut ultimam exprimens voluntatem, aſſerit ſe, ac ſua monaſterio de Buxeria contuliſſe. Unde cùm requiſitus eſſet ut conderet teſtamentum, reſpondit ſe non poſſe *g* teſtari, quia ſe, & ſua contulerat monaſterio ſæpedicto. Et licèt unus ſolus teſtis dixerit ſe vidiſſe quando præfatus Archipresbyter ſe, & ſua obtulit monaſterio; quia tamen alii teſtes dixerunt, ſe audiſſe ipſum Archipresbyterum in Abbatis præſentia confitentem, & quod prædictum eſt, non tanquam ſufficienter probantes, ſed tanquam vehementer *h* adminiculantes, aſſertionem Abbatis plurimùm adjuvabant. Quia verò pars Epiſcopi aſſerebat ſe velle probare quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, unde non valuit quod expreſſit: nos ſuper his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde propoſita, cum fratribus noſtris diligenti deliberatione habitâ, cauſam ipſam vobis ſub hac forma duximus committendam, quod niſi prædictus Epiſcopus legitimè comprobaverit ſæpedictum Archypresbyterum ſuæ mentis *i* compotem non fuiſſe, cùm ultimam voluntatem expreſſit, ſuper impetitione monaſterii perpetuum ei ſilentium imponatur, & compellatur reſtituere monaſterio quæcunque de bonis ipſius Archipresbyteri, vel etiam monaſterii occupavit. Si verò legitimè comprobaverit prædictum Archipresbyterum, quæ ſuper ultima voluntate præmiſſa ſunt, alienatâ *k* mente dixiſſe, ad faciendam ei nomine parochialis Eccleſiæ, cujus adminiſtrationem geſſerat dum vixiſſet, reſtitutionem bonorum, quæ ipſius Archipresbyteri fuerant, monaſterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab inteſtato deceſſerit: ipſique monaſterio ſuper impetitione Epiſcopi ſilentium imponatur. Nullis litteris obſtantibus, præter aſſenſum partium, &c. Quod ſi non omnes, &c. tu frater Epiſcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Jun.

NOTÆ.

1. *Nivernen.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex ipſis epiſtolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirleto, *fol.*111. Nivernenſis civitas Galliæ, provinciæ ſuæ caput, ita dicta eſt à Niveri fluvio, qui in Ligerim fluit, ut referunt Cæſar *lib.*7. *cap.*10. Papirius Maſonius *in deſcript. Francia, fol.*31. Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cujus Præſulum catalogum referunt Democares *in lib. de ſacrificio Miſſæ*, Chenu *in chron. Gallia*, *fol.*250. Fratres Sarmathani *tom.*3. *Gallia. fol.*791. Guillelmo ejus Eccleſiæ Epiſcopo miſſa eſt præſens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gallia, fol.*791.

2. *Buxeria.*] Quod monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, olim dictum Triumfontium, de quo hæc Robertus Claudius *in ſua Gallia* refert. [Buxeria cœnobium Ciſtercienſis Ordinis, diœceſis Eduenſis, olim Triumfontium appellatum, juxta tria ſtagna ad Oſcarum fluvium, anno 1130. die 13. Martii fundatum eſt ab Illuſtriſſimis Burgundiæ Ducibus, ut nonnulli putant: ſed alii probabiliùs Nobiles Dominos de Somberone auctores illius exiſtimant.] Aliqua de ipſo monaſterio refert Manrique *tom.* 1. *annalium Ciſtercienſ. anno* 1130. *cap.*6. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia Chriſt. fol.*208.

3. *Eduen.*] Edua urbs celebertima eſt Galliæ, cujus populi clariſſimi Celtarum vocantur à Mela *lib.*3. *cap.*2. Auſonio *parental.* 4. Ejus civitatis meminerunt Govelinus *lib.*2. *de rebus Pii Secundi*, ibi: *In Burgundia ſunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam principes.* Tacitus *lib.*11. *annalium: Primi Edui Senatorum in Urbe jus adepti ſunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *lib.*5. *epiſt.*18. Aymonius *lib.*1. *cap.* 5. Cæſar *lib.*6. *de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Auguſtodunum, ut probant Fratres Sarmathani *tom.*2. *Gallia Chriſtiana, fol.*25. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Lazaro dicatam, cujus Præſulum ſeriem referunt Fratres Sarmathani *ubi ſuprà*, Chenu *in chron. Gallia, fol.*55. Gualtero ejus Præſuli in præſenti reſcribit Innocentius.

4. *I. Viterbien.*] Jannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœleſtino III. ut refert Ughellius *tom.*1. *Italia ſacra, fol.*310. *num.*10.

5. *Augmentationem corona.*] Quod erat ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum, ut probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat ita

obligatus

oblatus monachus, ut probavi *in cap. in præſentia, de probat.* ubi hæc verba illuſtravi.

5. [f] *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas; nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, unde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, juxta ſuprà adducta *in cap.* 1.

[g] *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, juxta tradita *in cap.* 2. *de teſtam.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cùm omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

6. [h] *Adminiculantes.*] Non enim de uno, ſed de diverſo deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem; aliàs ſi unus teſtis tantùm de confeſſione oblationis deponeret, & alius teſtis de oblatione ipſa, non probaſſet ſufficienter Abbas, ut exponit Coſta *in l. ſi ex cautione, fol.* 379. *num.* 2. *C. de non numer. pecun.*

[i] *Compotem non fuiſſe.* Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in cap. ad audientiam, de probat.*

[k] *Alienata mente dixiſſe.*] Furioſus enim non poteſt facere teſtamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furioſi, Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum*, Donellus *lib.* 6. *comment. cap.* 5. Seſſe *tom.* 1. *deciſ.* 56. Rodericus Suarez *alleg.* 1. In qua parte obſervandi ſunt textus *in l.* 1. *de ſuis & legit. hared. l.* 15. *§. filius*, & *§. ultimo, ff. de inoffic. l. filius* 60. *ff. de acquir. hæredit. l.* 17. *§. ſi impubes, ff. de inſtit. act.* & alii, quos adduxi *in cap.* 1. *de teſtam.*

TITULUS XXVIII.

De ſepulturis.

CAPUT I.

Leo III.

NOs inſtituta majorum Patrum conſiderantes ſtatuimus, unumquemque in majorum ſuorum ſepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere ſepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magiſter alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam [b] partem ſui judicii illi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſuevit, ut juxta Apoſtolum ſint conſolationum ſocii, uti fuerint paſſionum: & ſic demùm ubicumque libitum fuerit, eligat ſepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini noſtri, qui per Prophetas locutus eſt dicens: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui; ſub anathematis vinculo deteſtamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1. [a] *Leo III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concilium Lateran. ſub Alexandro III. *p.* 43. *de ſepult. c.* 2. & ex epiſtola Leonis III. textum hunc citant Antonius Auguſt. *in notis ad* 1. *collect. in d. cap.* 2. Citonius *in parat. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaiſtre *de jurib. Epiſc. lib.* 2. *cap. ult.* Unde cùm in aliqua ex epiſtolis ipſius Pontificis editis à Vinio *tom.* 2. *Conciliorum*, Baronio *tom.* 9. *anno* 796. & 799. non reperiatur, credo deductum eſſe ex aliqua epiſtola, quæ temporis injuriâ periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Eccleſiam rexit uſque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

[b] *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in noſtra*, hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hæc Leonis epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Unuſquiſque ſibi poteſt eligere ſepulturam ubicumque voluerit; decedens autem ſine electione, in majorum ſuorum ſepulchro eſt ſepeliendus.* Probant eam textus *in cap. Ebron, c. unaquæque, c. ubicumque, c. placuit*, 13. *q.* 2. *c. alt. in princip.* 16. *q.* 1. *cap.* 3. *c. de uxore, in princ.* & *§.* 1. *hoc tit. c. nimis*, *§. de exceſſ. Prælat. c. plerique, de pœnis, c. ut privilegia, de privileg. cap. cùm quis, c. ſi qui, fin. hoc tit. in* 6. *c.* 1. *de pœnis, eodem lib. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Sepultura.* Conſonat lex 5. *tit.* 13. *partit.* 1. Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Garañà, & Barboſa, idem Barboſa *lib.* 2. *Jurisd. Eccleſ. cap.* 10. *num.* 10. & *de offic. Paroch. cap.* 26. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 17. *cap.* 5. & *lib.* 2. *ſyntagm. cap.* 13. *n.* 6. & *lib.* 33. *c.* 23. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 451. Tondutus *reſol. canonic. cap.* 115. Valenzuela *conſil.* 18. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. *§.* 2. Parladorius *differen.* 66. *§.* 3. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip.* 3. *part. lib.* 5. *§.* 17. *num.* 529. Zerda *in Judith, tom.* 1. *cap.* 8. *verſ.* 1. *fol.* 391. Cabreros *lib.* 2. *de matr., cap.* 5. *num* 85. P. Mendo *de jure academ. lib.* 3. *queſt.* 50. Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.* 17. Murga *tom.* 2. *diſquiſit. mor. tract.* 8. *diſquiſ.* 1. *cum ſeq.* Alteſſerra *lib.* 1. *differt. cap.* 12.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti juris consideratione; nam sive testator eligat sepulturam, sive non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *cap. multos* 13. q. 2. Concilium Brachar. 1. *can.* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa muros Basilicæ.* Concilium Arelat. sub Carolo, *c.* 21. Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib.* 26. *tit.* 10. Lindembrogius *in glossario, verbo Mortuos*, Savarus *in not. ad Sidonium, lib.* 3. *epist.* 12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 238. Ergo sive electâ sepulturâ, sive non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etsi admittamus jam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideò in sepulchro majorum erant sepeliendi, sed potiùs pro personarum distinctione, ut si clerici sint, in Ecclesia ubi resident, *cap. ubicumque* 3. q. 2. si monachi, in proprio monasterio, *cap.* 1. 16. q. 1. si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem cap.* 1. Igitur non sunt necessariò tumulandi in majorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra majorum, in quibus ratione illationis cadaverum parentum habeat quis dominium in eis; cùm certum sit in locis sacris, & religiosis, utpote exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantùm, §. sacra, ff. de rerum divis. §. nullum, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, ubi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

4. DE DIVERSITE SEPULTURÆ MODIS.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione primò sciendum est, sepulturæ jure naturali corporibus debitæ, ut fusè prosequitur P. Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 1. pro diversitate nationum usum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus devoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aëri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terra condebant. Etiedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadavera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quàm à vermibus devorari; & ut hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos juxta secum amare profiterentur. Herodotus *lib.* 4. Strabo *lib.* 11. idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent.* 5. *proverb.* 25. de Indis Herodotus *lib.* 3. de Ponticis D. Hieronymus *contra Jovin. lib.* 2. de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cœmeteriis sacris, lib.* 1. *p.* 1. *c.* 4. *n.* 1. Barcæi, gens Hesperia, cadavera vulturibus devoranda objiciebant, eo quòd aves illas sacras existimabant. Refert Ælianus *lib.* 1. *histor. anim. c.* 12. Idem tradit de Iberis Justinianus *lib.* 41. & de aliis Spondanus *dicto cap.* 4. *n.* 2. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *genial. c.* 2. Silius Italicus *lib.* 3. quem usum reprehendit Dausqueius *ad orat. de zona Basilii Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consuevisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *lib.* 3. *c.* 1. cujus moris rationem illustrat Spondanus *d. cap.* 4. Alii defunctorum corporpora aëri dissolvi cupientes, arboribus affigebant, ut Scythæ. Silius *lib.* 13. Tabareni, D. Hieronymus *lib* 2. *contra Jovin.* illustrat Spondanus *dicto cap.* 4. Combustione etiam, & igne cadavera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, ut Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, ut referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de morib. German.* Sidonius *lib.* 3. *epist.* 12. ubi Savarus, Ovidius *lib.* 3. *de funere Elpen.* ibi:

——— *pia membra dolentes*
Condimus, atque arsis funus splendentibus armis.

Romani maximè hunc morem observarunt, ex ratione, quam reddit Plinius *lib.* 8. *cap.* 54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veterum instituti, terrâ condebantur: at postquam longinquis bellis obrutos eruì cognovere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos servavere ritus.* Unde more Romano condi, est sepulturæ post regum, & cremationem mandare, ut ex Tacito, Laërtio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ovidium in Ibin, vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. digress.* 2. *cap.* 1. Hebræos cadavera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadavera incendebant, bene prosequitur Sancius *in cap.* 6. *Amos, versu* 10. *& in* 1. *Regum, cap.* 31. *vers.* 12. & ante eum Hieronymus Magius *lib.* 3. *miscell. cap.* 11. Humationis ritus, ut cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram revertamur, ut *cap.* 3. *Genesis* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, ut divina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.* 12. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymno in exeq. defunct.*

Spiritus simul & caro vivit;
Roscida sed ista sursum
Propriùs revocantur in ortus:
Petit halitus æthera fervens,
Humum excipit arida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

Credit item vetus de terra quod fuit antè
In terras; & quod missum est ex æthereis oris
Id rursum cœli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis Latinè redditis *Poëm. admonit.*

Spiritus usui à Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resolvi pulvis fumus, cœlum verò spiritum recipit.

Sic & Euripides *in supplic.* cujus tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro:

Sinite jam terrâ mortuos operiri,
Et unumquodque unde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus verò in terram. Non enim possidemus
Illud proprium, sed quamdiu hanc vitam incolimus,
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *lib.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliáve ulla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & mittit. Plura Beyerlinch *tom.* 2. *Theatri, verbo Cadaver.* Joannes Andreas *de sepult. cap.* 8.

5. DE NOMINIBUS SEPULTURÆ.

Secundò sciendum est, locum illum, ubi cadaver humatur, diversis nominibus appellari, nempe cœmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, ut de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disp.* 1. *controvers.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in præmio.* Et frequentiùs sepultura appellatur cœmeterium

terium, *in cap. conſuluiſti, de conſecr. Eccleſ.* ubi hujus vocis etymologiam illuſtravimus. Polyandrum dicitur, quaſi pollutum antrum, propter cadavera ibi ſepulta, ut probat Jul. Lavorus de priſco funerandi more, *cap. 6. n. 4.* Monumentum dicitur etiam à monendo, *l. 2. §. monumentum, ff. de religioſis*; quia ut ait Auguſtinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ea, quæ inſignia ſunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam ſubtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus ſepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam, c. 3.* ubi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno 203 n. 10. & anno 226. n. 7.* Tumulus dicitur, quaſi tumens humus, quæ elevatur ſepulto homine, *c. 10. Job*, ibi: *De utero tranſlatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum c. 10.* Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis.

Mauſoleum propriè eſt ſepulchrum Principis, dictum à Mauſolo Rege Cariæ, de quo Jul. Lavorus ſuprà, *num. 12.* Sarcophagus ſimiliter dicitur ſepultura à ſarcophago lapide marmoreo, in quo primùm corpora condebantur. Ejus meminit D. Auguſtinus *lib. 18. de civitate Dei, cap. 5.* Ergaſtulum etiam à verbo Græco, quod ſignificat quieſcere, quia ibi corpora quieſcunt. Cœnotaphium eſt locus vacuus, honoris tantùm causâ: à Græcis dicitur inane ſepulchrum, ejus fit mentio *in l. vel quæ 6. l. monumentum, ff. de religioſis*: plura de eo Jacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo, *in l. ſi quis enim 40. ff. de relig. l. necdum 10. C. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ ſedi corpus traditus ſit, *l. 3. C. Theodoſ. de ſepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l. 4. C. Theodoſ. de ſepulchr.* quia cadavera in eo in perpetuum conduntur. In Petronii Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna eſt, hic ſum ſitus, hic ero ſemper.

Seneca *in Octavio, act. 4.* Jacobus Gothofredus *in l. 4. C. Theodoſ. de ſepulchro violato*, Gutherus *lib. 2. de jure manium, cap. 20.* Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò ſepulchrum domus æterna dicitur, ut in ſequentibus, quos refert Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 6.* In primo ita:

MANILIA PAULA
DE PARCIMONIO SUO
SIBI, ET ÆLIO
PAULINO COMPARI SUO
DOMUM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo:

Bis hic ſeptem mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus.

Quo tamen ſenſu apud nos, qui reſurrectionem ſperamus, ſepultura domus æterna dici poſſit, exponit Savarus *ad Sidonium lib. 2. epiſt. 8.*

6. De ſepultura extra urbem.

Tertiò ſciendum eſt, quod licèt olim unuſquiſque in ædibus ſuis defunctos ſepeliret, ut ex Cicerone tradit D. Iſidor. *lib. 15. originum, c. 8. & 11.* unde ortum ait Servius, ut domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia civitatis defunctorum corpora humarentur, combarerentúrve, his verbis: *Hominem mortuum in urbe ne ſepelito, néve uritο.* Ex Cicerone refert Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 10.* quam illuſtrant Silvius, Revardus, & Balduin. Roſinus *lib. 8. antiq. c. 6.* & faciunt textus *in l. 12. C. de relig. l. 6. C. de ſepulchro violato, in Theodoſ.* Paulus *lib. 1. ſentent. tit. 21. §. 2.* plura Pancirola *2. var. c. 199.* Gutherus *de jure manii, lib. 3. c. 33.* Joan. Andr. *de ſepult. c. 5.* Sophranis *in Decalogum, 3. p. c. 3.* Savar. *ad Sidonium, lib. 3. epiſt. 12.* Junius Polit. *q. 110.* Salmut. *ad Pancirolam, lib. 1. tit. 62.* Raderus *ad Martialem lib. 1. epigr. 93* Ramirez *in Pentecont. c. 17.* Zerda *in adverſ. c. 185. n. 91.* Imperatorque Hadrianus, teſte Ulpiano apud Cælium Rhodigin. *lib. 17. antiq. lect. c. 19.* pœnam ſtatuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate ſepulchra feciſſent, quam fiſco inferri juſſit; immò & in Magiſtratus id permittentes eandem ſtatuit pœnam, juſſitque locum publicari, & inde cadaver transferri: quam prohibitionem etiam ad urbem Conſtantinopolitanam protraxit Theodoſius *in l. 6. C. Theodoſ. de ſepulchro violato*, fuiſſeque id rationi conſentaneum, probat ſanctus Vedaſtus, qui ut refert Surius *in ejus vita*, ſæpe ſæpius repetebat, intra muros civitatis ſepeliri neminem debere, quia omnis civitas locus debet eſſe vivorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum vivi inficerentur. D. Iſidorus *ubi ſuprà*, aut dum corpora urebantur, domus accenderentur, & ita occaſione rogi urbs aliquando conflagraret. Paulus *lib. 2. ſentent. §. 22.* eam rationem aſſignat, ne intra urbis ambitum Diis conſecratum, funeſtum aliquid appareat: cauſas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario ſepeliendi ritu, non multùm ab initio*, Joannes Kirmanus *lib. 2. de funeribus, c. 22.* Gutherus *de jure manium, lib. 3. c. 33.* Hujuſmodi autem lege Imperatores, Veſtales, optimè de Republica meritos, claroſque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *ubi proximè*; nam & Publicolæ jus ſepulchri intra urbem conceſſum tradit Dionyſius Halicarn. *lib. 5.* idem de Veſtalibus refert Servius *lib. 2. Æneid.* & de Trajano qui urbanam adeptus fuit ſepulturam, hæc habet Euſebius Cæſar *in chron. Trajanus morbo in Selinunte periit, ſive ut alibi ſcriptum reperimus, apud Seleuciam Iſauriæ, profluvio veneris extinctus eſt anno ætatis 63. menſe 9. die 4. Oſſa ejus in urnam auream collata, & in foro ſub columna poſita; ſoluſque omnium intra urbem ſepultus eſt.* Plura Pererius *in cap. 49. Geneſis, diſp. 4.* Savarus *ad lib. 3. Sidonii, epiſt. 12. verbo Campus.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 199.* Gutherus *de jure manium, lib. 3. cap. 33.* Sophranis *de funer. Hebræorum 3. p. c. 3.* Salmut. *ad Pancirolam, lib. 1. memorab. tit. 62.* Raderus *ad Martialem, lib 1. epigr. 93.* Ramirez *in Pentecont. c. 17.* Sed licèt extra urbem cadavera ſepelienda ferrentur, non longè tamen à mœniis; unde Cicero *Tuſcul. q. 5. Eſt* (inquit de Roma) *ad portas Agraganias magna frequentia ſepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Novel. 53.* legem hanc abrogavit, mortuos jubens nonniſi intra oppidorum mœnia ſepeliri. Plura Jacobus Gothofredus *in l. 6. C. Theodoſ. de ſepulchr. violat.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. c. 4. n. 26.* Amaya *lib. 10. obſ. cap. 6. n. 5.*

7. De ſepulchris familiaribus.

Quartò ſciendum eſt, Romanis itidem ſepulchra fuiſſe, vel propria ſingulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaveribus ſepeliendis deſtinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, ut ex Varrone, Feſto & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib. 10. lectionum, c. 17.* Baronius *in Martyrol. die 10. Februarii*, & apud Hebræos fuiſſe plebi, ac peregrinis communia ſepulchra, vulgò polyandria dicta, conſtat ex Jeremia *c. 2. verſ. 19. c. 26. in fine*, & *lib. 4. Regum, c. 23.* & apud D. Matthæum *c. 27.* mentio extat ſepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus ſacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Judæ. Sepulchra autem privata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ ſibi quis, familiæque ſuæ conſtituit: hæreditaria, quæ quis ſibi, hæredibuſque ſuis, vel quæ paterfamilias jure hæreditario ſibi acquiſivit. Unde in eo-

rum epitaphiis paſſim litteræ hæ inſculptæ leguntur, H. M. H. S. ideſt hoc monumentum hæredes ſequitur : vel H. M. H. N. S. ideſt, non ſequitur : vel etiam H. M. H. E. N. S. ideſt, hæredes extetos non ſequitur. Innumera exempla ex antiquis inſcriptionibus tradit Guthetus *inſcript. c.* 17. & nonnulla explicat D. Joſephus de Retes *in epitaph.* illuſtrata. Illud tamen diſcrimen verſabatur inter ſepulchra familiaria, & hæreditaria, quòd familiaria ad agnatos pertinebant, *l. jus* 8. *l.* 13. *C. de relig.* ad eoſque, qui in familia erant, eorumque ſucceſſores, licèt hæredes non eſſent, dum tamen in familia perſiſterent. Familiæ autem appellatione communi jure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuiſſent, in quam & libertos humanitatis ratione adſciſci moris erat, ita tamen, ut jus ſepulchri in patronorum monumentis non haberent, niſi eſſent eis hæredes, quantumvis patroni monumentis ſuis inſcripſiſſent, ſepulchrum ſe feciſſe ſibi, libertiſque ſuis, *l.* 6. *C. de relig.* Illuſtrat latè D. Joſephus de Retes *ubi proximè*. Hæreditaria verò ſepulchra patebant liberis utriuſque ſexus, aliiſque hæredibus quibuſcumque, etiamſi ex minima parte hæredes fuiſſent ex teſtamento, vel ab inteſtato, atque inſuper bonorum poſſeſſoribus iis, quibus libertatis conſervandæ causâ bona adjecta fuiſſent, *l. vel quod* 6. *l. ſi quis ſuis* 33. *ff. de relig. l qua perinde* 42. *ff. ad Trebel. l.* 4. *§. ſi autem, ff. de fidaicommiſſ. libert.* niſi fortè aliter juſtâ causâ teſtator aliquem excluſiſſet; *d. l. vel quod* 6. vel omnino caviſſet, ne quis eò inferretur, *l.* 3. *§. ſi quis in hæreditate, ff. de ſepulchro violato :* obſervarunt Briſſonius *lib* 2. *ſelect. cap.* 14. Antonius Boſſius *in Roma ſubter. lib.* 2. *cap.* 26. Oſualdus *ad Donellum, lib.* 4 *cap.* 1. *littera X,* Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 24. *n.* 4. Ramirez *ad Martialem lib.* 1. *epig.* 115. *&* 117. *& in Pentecost. cap.* 17. & tunc uſus omnium communis erat, & individuus, *l. fundus* 30. *ff. famil. erciſc.* quam explicat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *c.* 2. *ſect.* 6. alia de ſepulchris ex diverſis gentium moribus & priſco funerandi ritu, congeſſerunt Joan. Meurſius *in tr. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Guther. *de jure manium,* Jul. Lavor. *de priſco ſepel. more,* Lælius Girald. *de funerandi ritu,* & alii relati ab Oſualdo *dicto lib.* 4. *comment. c.* 1. Sophranis *de funere Hebræor.* Onufrius, Panuinus & Sponda-nus *de cœmeteriis,* Jul. Clarus, & Silvius *lib. ſingul. ad legat XII. Tabul. ex cap.* 22. Beſoldus *tom.* 2. *polit. conſider.* 3. *polit. de ſepultura.*

8. De sepulchris Christianorum.

Quintò ſciendum eſt, Chriſtianos primis illis temporibus, quibus Judæorum, vel Gentilium, inter quos vivebant, civilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra urbes defunctos ſepeliſſe; ſed pace Eccleſiæ datâ, ubi Chriſtianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non ſolùm intra ipſas urbes, verùm & intra Eccleſias cadavera condidiſſe, ut jam temporibus Marcelli Papæ uſitatum fuiſſe conſtat ex Anaſtaſio Biblioth. *in ejus vita,* ibi : *Conſtituiſſe in urbe* 25. *titulos, propter baptiſmum, & pœnitentiam eorum, qui converterentur ex paganis, & propter ſepulturam Martyrum.* Nec ſolùm ſancti Martyres intra Eccleſiam ſepeliebantur, verùm & fideles laici, ut participes fierent ſacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quieſcerent, adjuvarentur, ut piè edoctus Conſtantinus Magnus ſano conſilio, ac providâ diſpenſatione (ut ait Euſebius *in ejus vita, lib.* 4. *cap.* 60.) in Baſilica SS. Apoſtolorum quam ædificavit, ſepulchrum ſibi conſtituit, eo quòd ſperaret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi eſſent ad Apoſtolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, ſicque quamplurimùm utilitatis illorum memoriam animæ ſuæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipſo interiori templo, ſed limine, ſeu veſtibulo, cùm tam Conſtantinus Imperator, quàm Theodoſius, & Honorius ejus ſucceſſores in porticu, & veſtibulo Eccleſiæ ſepulturam ſibi elegerint, ut ex Chryſoſtomo, Evagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib.* 1. *de cœmeteriis, p.* 3. *c.* 14. *n.* 4. Sozomenus *lib.* 2. *cap. ult.* D. Chryſoſtomus *homil.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* Fideles ergo ſine diſcrimine in cœmeteriis, & Eccleſiis ipſis olim ſepeliri conſtat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 81. ubi jubetur, ut mortui pœnitentes afferantur Eccleſiæ, & ſepulchris: & ex quæſtione illa S. Paulini, qui interpellavit S. Auguſtinum, utrum proſit alicui poſt mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam ſepeliatur? Cui S. Auguſtinus reſpondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda compoſuit, ex quo citatur textus *in cap. non æſtimemus,* 13. *q.* 2. ubi eleganter expreſſit Sanctus, quantùm proſit fidelibus ſepultura intra Eccleſiam; quod & docuit S. Maximus Epiſcopus Taurin. *in Homil. in Natal. Sanctorum*, quæ eſt etiam apud D. Ambroſium *concione* 6. *de Sanctis*, ibi : *Iaco hoc à majoribus proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra ſociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat ; dum illis Chriſtus illuminat, à nobis tenebrarum caligo diſſugiat : cum ſanctis ergo Martyribus quieſcemus, evadimus inferi tenebras eorum proprius meritis, attamen conſcii ſanctitate : & ideo veneremur eos in ſæculo, quos defenſores habere poſſumus in futuro ; & ſicut eis oſſibus parentum noſtrorum jungimur ; ita & eis fidei imitatione jungemur. In nullo enim ab ipſis ſeparari poterimus, ſi ſociemur illis tam religione, quam corpore.* Et ſanctus Ambroſius dilectiſſimum fratrem ſuum Satyrum ſepeliens juxta Victorem Martyrem, memoriam ejus hoc celebravit tetraſticho :

Uranio Satyro ſupremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambroſius.
Hæc meruit merces, ut ſacri ſanguinis humor
Finitimas penetrans adiret exuvias.

Sed poſtea ob miros caſus à D. Gregor. *lib.* 4. *dialog. c.* 50. quos etiam deſcribit Lucas Tudenſis contra Albig. *c.* 15. & 16. *lib.* 2. *c.* 23. relatos, quorundam pravorum hominum in Eccleſiis ſepultorum, qui inde divinitus ejecti ſunt, eccleſiaſticis legibus cautum fuit, ne quis in Eccleſia ſepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuiſſe, ipſa Conciliorum, & SS. Patrum decreta teſtantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decrevit : *Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra baſilicam ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, foris circa murum baſilicæ.* In Hiſpania idem ſtatutum fuiſſe conſtat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18. ſuprà relato, ubi notavit Loayſa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in c. multæ, cum ſeq.* 13. *q.* 2. In Gallia ex Concilio Nannet. *can.* 6. relato *in cap. præcipiendum* 13. *q.* 2. Meldenſi *can.* 9. Theodulpho Aurelian. Epiſcopo ad fratres compresbyteros, ibi : *Antiquus in his regionibus in Eccleſia ſepeliendorum mortuorum uſus fuit, ut plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hoſtias præparata, cœmeteria, ſive polyandria facta ſint, unde volumus, ut ab hac re deinceps abſtineatur, ut nemo in Eccleſia ſepeliatur.* Alia eccleſiaſtica edicta refert Suarez *tract.* 2. *de relig. lib.* 3. *c.* 8. *n.* 7. Unde *in l.* 2. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* Imperator Gratianus, & Valentinianus ſanxerunt, ut nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam, ubi pro *humanis*, reſtituunt *humandis*, Mornacius ibi, P. Burg. *lib.* 1. *elect. cap.* 6. qui eruditè textum illum exponit. Illuſtrant hanc Eccleſiæ

prohibitio

prohibitionem Baronius *anno* 226. *n.* 7. Conradus Kling. *lib.* 4. *locorum commun. cap.* 53. Vivar. *ad Marcum Maximum, in Sancto Joanne vindicato,* §. 11. Gibalinus *de simonia,* q. 12. *conſectar.* 6. Lemaiſtre *lib.* 1. *de juribus Eccleſ. c.* 16. Petrus Gregorius *lib.* 2. *ſyntagm. cap.* 13. & *lib.* 1. *partit. tit.* 15. *c.* 3. Barboſa *de jure Eccl. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 16. Lindembrogius *in gloſſar. verbo Mortuos*, Cerda *in adverſ. cap.* 81. Savarus *in notis ad Sidonium, lib.* 3. *epiſt.* 12. Benedictus Haæphtenus *tom.* 1. *diſquiſit. lib.* 7. *tract.* 1. *diſquiſit.* 2. Menard. *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 268. Frances *de Eccl. Cathed. c.* 17. Murga *tom.* 1. *diſquiſ. mor. tract.* 3. *diſquiſit.* 3. *per totam.* Sed cùm eiſdem Eccleſiæ legibus aliquæ perſonæ exciperentur, quibus concedebatur ſepultura in Eccleſia, Concilium Mogunt. *d. can.* 52. ibi: *Niſi Epiſcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fideles laici.* Tribuenſe *d. can.* 17. ibi: *Niſi fortè talis ſit perſona juſti hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo, ſuo corpore defuncto, locum acquiſivit.* Varia exempla refert Onuphrius *de ritu ſepeliend. Chriſt. cap.* 7. Poſtea quod ab initio dignitatis, & virtutis causâ paucis conceſſum fuit, ita paulatim relaxatum eſt, ut omnibus, nullâ dignitatis, aut ſanctitatis habitâ ratione, liceat in Eccleſiis habere ſepulchra, *cap. Eccleſiam, de conſecrat. diſt.* 1. *c. ſicut antiquitus* 17. *q.* 4. *c. ex parte, c. cùm liberum, hoc tit.* Ampliùs & cœperunt ſepulchra eſſe familiaria, ita ut nullus niſi ex familia, in eis ſepeliatur. Concilium Matiſcon. 2. *can.* 17. plura Murga *tom.* 1. *diſquiſit. mor. tract.* 4. *diſquiſit.* 5.

9. TRADITUR RATIO DICIDENDI

Quibus ita animadverſis, ratio præſentis aſſertionis quoad primam partem, ubi docetur eccleſiaſticâ ſepulturâ electâ à defuncto, ipſum in ea ſepeliendum eſſe, provenit ex vulgari principio, quo docetur, ſupremam teſtatoris voluntatem adimplendam eſſe, *l.* 1. *C. de ſacroſ. Eccleſ. l. vel negare* 5. *ff. quemadmod. teſtam. cap. fin.* §. *quia ergo*, 13. *q.* 2. Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electâ ſepulturâ decedentem, ſepeliendum eſſe in ſepulchro majorum, ex eo provenit, quia valde jucundum eſt ex hac vita decedentibus in majorum jacere ſepulchro, ut patet ex illa ingenti ſolicitudine Patriarchæ Jacob, qui proximus morti ita allocutus eſt filium Joſeph *Geneſis c.* 47. *Si inveni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo* (quod genus juramenti erat, ut expoſui *in cap. & ſi Chriſtus, de jurejur.*) *& facies mihi miſericordiam, & veritatem, ut non ſepelias me in Ægypto, ſed dormiã cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condaſque me in ſepulchro patrum meorum.* Et tandem in ipſo mortis articulo poſt præſtitam filiis ſuis benedictionem, *Geneſ. c.* 49. abſolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Unde ait Cicero *lib.* 1. *de offic. Sanguinis conjunctio, & benevolentia devincit charitate homines: magnum eſt enim eadem habere monumenta majorum, iiſdem uti ſacris, ſepulchra habere communia. Et votum morientium eſſe cineres ſuos in patriam deportari, conſtat ex l. alumnis* 30. §. *ab heredibus. ff. de adimendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Juſtinum hiſtoricum *lib.* 9. dum ait: *E bello conſumptorum corpora ſepulturæ reddidit, relinquiaſque funerum ut ad ſepulchra majorum referrent, ultrò hortatus eſt*: ut & Polybius retulit *lib.* 5. *hiſtor.* Sic Alexander Darii morte proſequutus eſt, demptaque ſibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem majorum ſuorum tumulo inferendum miſit. Quintus Curtius *lib.* 5. Sophocles *in Electra, ſcen.* 6. hoc doctè inſinuat dicens:

Impoſitum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, reductumque tenuem
In urnam cinerem, atque vaſculo incluſum brevi
Ex Phocide hoc viri tulere, ut patrio
Partem ſepulchri adipiſceretur in ſolo.

Item *ſcena* 7.

Ferâ quæ ſubriperem nece, ut ſic mortuus
Hoc tempore hîc ſaltem jaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in ſepulchro majorum non ſepeliri; dictum eſt enim Prophetæ 3. *Regum cap.* 13. eo quòd contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadaver tuum in ſepulchro patrum tuorum: d. cap. unaquaque*, 13. *q.* 2. Apud Abderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed extremo, ut tradit Diogenes Laërtius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib.* 6. *dier. genial. cap.* 14. Unde Catullus *epigr.* 63. ad Manlium, hoc ſentiens dicit:

Quem nunc tam longè, non inter nota ſepulchra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres;
Sed Troiâ obſcœnâ, Troiâ infelice ſepultum
Detinet extremo terra aliena ſolo.

Ut enim ait Ovidius:

Mollius oſſa cubant manibus tumulata ſuorum.

Qui & ideò optabat decedere in patria antequam in exilium mitteretur, ut refert *lib.* 3. *Triſtium, eleg.* 3.

Quantum erat, ô magni, perituro parcere Divi!
Ut ſaltem patriâ contumularer humo.
Tam procul ignotis igitur morientur in oris?
Et fient ipſo triſtia fata loco?
Sed ſine funeribus caput hoc, ſine honore ſepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epiſt.* 10. infelix Ariadna derelicta à Theſeo in inſula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo:
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec poſitos artus unget amica manus.

Et idem *epiſt.* 11. *de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tutamen ô fruſtra miſeræ ſperate ſoroti,
Sparſa precor nati collige membra tui.
Et refer ad matrem, ſocioque impone ſepulchro
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Æneæ lethale vulnus accepturus hoc tantùm rogat, ut conſortem nati Lauſi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet ſepulchro: & mater Euriali ejus necem inconſolabiliter lugens, apud ipſum *lib.* 9. *Æneid.* ait:

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibuſque eſcæ: nec te tua funera mater
Produxi, preſſive oculos, aut vulnera lavi.

Sic & Catullus *carm. ad Manl.* de fratre apud Troiam mortuo, ait:

Quem nunc tam longè, non inter nota ſepulchra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres;
Sed Troiâ obſcœna, Troiâ infelice ſepultum
Detinet à noſtro terra aliena ſolo.

Et Propertius *lib.* 3. *elegia* 5. *in naufragio Pati*, dolet:

Quòd mater non juſta pia dare debita terræ
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat.* 11. Dives ille, *Miſer ego, nec ad cadavera (filiorum ſcilicet) acceſſi, non in ſepulchra majorum meis manibus inſuli.* Rectè ergo à Leone III. in præſenti juxta votum naturale, & communem naturæ legem ſtatuitur, defunctum decedentem non electâ ſepulturâ, in majorum ſepulchro eſſe tumulandum, quia creditur juxta commune votum ibi ſepeliri voluiſſe.

10. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa de ſepultura in Eccleſia non concedenda, cui ſatisfaciendum eſt juxta diſtinctionem temporum ſuprà relatam. Nec augmentum primum ipſius difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electa ſepultura à deceſſit, proprium ſepulchrum non habebat, nec majorum ſuorum; tunc enim pro diſtinctione perſonarum ſepultura determinanda eſt, juxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiſcopis, Epiſcopiſque à Julio Lauro *d. tit. 2. lucubr. cap. 11.* Si ergo parochianus inteſtatus deceſſerit, ita quod nec ſepulturam, nec ſepulchrum proprium habeat, ſepeliendus eſt in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cùm liberum 6. cap. in noſtra 10. de ſepulturis.* Quæ tamen dicatur propria parochia quoad ſepulturam, latè exponunt Barboſa *de offic. parochi c. 26.* Baſilius *de matrim. lib. 5. cap. 13. §. 2.* Nec obſtat quod de ſepulchri dominio expendebamus; nam dupliciter poteſt dici ſepulchrum proprium. Primò quoad dominium, ut conſideratur in aliis rebus profanis; & hoc nullo modo dari poteſt, cùm ſepulchra, ut loca religioſa, extra hominum commercium ſint: ſecundò quoad uſum, & jus ſepeliendi, & hoc modo rectè ſepulchrum proprium dicitur: quapropter jus ſepeliendi legari, aliterque concedi poteſt, *l. monumenta 14. C. de legatis, l. 1. tit. 13. part. 1.* longâ poſſeſſione acquiri, *l. monumentorum 6. C. de relig.* Balſamon *in nomocan. Photii, tit. 2. cap. 2. pag. 49.* Antonius Clarus *ad ll. Regias, cap. ult.* Caldeira *lib. 4. variar. cap. 9.* probavi *in cap. ad aures, de præſcript.* Unde pro uſu ſepulturæ remedia poſſeſſoria laicis competunt, ſicut pro quocunque alio jure, quod poſſit poſſideri, *l. 1. ff. ſi ſervitus vendic. junctis l. ſi venditor 10. l. ſi quis ſepulchrum 12. ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. ſingul. ad leg. XII. tabul. cap. ult.* Mindanus *2. tom. de interdict.* Murga *tom. 1. diſquiſit. mor. tract. 4. diſquiſit. 1. cum ſequent.* & de quotidiana praxi teſtatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam deciſ. 54. n. 3.* unde hoc ſenſu ſepulchrum proprium dicitur in præſenti.

CAPUT II.

a Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam conſtitutis.*

RElatum eſt auribus noſtris, eſſe quoſdam perversè agentes, qui ſubvertere nituntur, atque dividere conantur Eccleſiæ unitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non ſtudio charitatis, ſed zelo rapacitatis invigilant, atque ſeducere conantur ſæculares, quos illaqueare poſſunt, ut res ſuas, atque poſſeſſiones, ſive in morte, ſive in vita monaſteriis ſuis tradant, & *b* Eccleſiis, quibus ſubjectæ eſſe videntur, & à quibus baptiſmum, Pœnitentiam, Euchariſtiam, necnon pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt. Hunc denique fomitem diſcordiæ nos animadvertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne ampliùs fiat, omninò prohibemus, conſiderantes non eſſe bonum, ſi illi qui olim ſocii fuerant paſſionis, ſecundùm *c* Apoſtolum, ſint immunes à ſocietate conſolationum. Et quia dignus eſt operarius *d* mercede ſua, ideo præcipimus, atque mandamus, ut quicunque amodò monaſterio converti voluerit, ſive in morte, ſive in *e* vita, omnium rerum & poſſeſſionum, quas pro ſalute animæ ſuæ decrevit diſponere, medietatem Eccleſiæ, cui ipſe dignoſcitur pertinere, relinquat, & ſic in monaſterio, prout libitum fuerit, eundi, convertendique habeat licentiam. Quicunque autem hujus edicti violator extiterit, gladio anathematis ſubjaceat.

NOTÆ.

1. [a] *Leo.*] Etiam Leoni tribuunt præſentem textum Carnotenſis *part. 7. Decreti, cap. 150.* Anſelmus *lib. 5. c. 51.* Papienſis *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 4.* Cujus tamen Leonis ſit, non conſtat, ſiquidem eum alii Leoni III. alii IX. tribuunt; & cùm illi varias ſcripſiſſent epiſtolas, quibus caremus, certò non poſſumus aſſignare, quis ex Pontificibus hujus nominis ſit auctor præſentis textus.

[b] *Eccleſiis.*] Parochialibus videlicet, ut infrà dicemus *in titulo de Parochiis.*

[c] *Apoſtolum.*] 1. *ad Corinthios cap. 2.*

[d] *Mercede ſua.*] *Matthæi cap. 19.* refertur *in cap. cùm ſecundùm, de prabend.*

2. [e] *In vita, ſive in morte.*] Gloſſa exponit, ideſt ſive in ægritudine, ſive in tempore mortis; ſed perperam, nam caſus ægritudinis ſatis illis verbis, *ſive in morte,* comprehendebatur: quare verius credo, hæc verba accipienda eſſe uti ſonant, videlicet ſive ſanus, ſive in ægritudine conſtitutus, tempore mortis de rebus ſuis pro ſalute animæ ſuæ diſpoſuerit. Nec tunc obſtat textus *in cap. 2. de regularibus, in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis ita ſcribit: [Significaſtis ſiquidem nobis, quod in quibuſdam partibus conſuetudo deteſtabilis inolevit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes chariſmata meliora, monaſteria veſtri Ordinis volunt causâ religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis ſuis decedentibus conſueverunt accipere, ſe illis temerè opponunt. Quare ſuper hoc noſtræ providentiæ remedium flagitatis. Volentes ergo abuſum corruptelæ hujuſmodi aboleri, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ut capellanorum contradictione hujuſmodi non obſtante, liberas perſonas ad vos à ſæculo fugientes liberè recipere valeatis.] Facit caput *audivimus, de ſimon.* nam pro hujus textus ſolutione ſciendum eſt, olim non licuiſſe religionem ingredi abſque prævio examine Epiſcopi proprii, *can. 40. & 41. 6. Synodi,* ubi vetant Patres quemquam in monaſterium admitti, aut in eremum ſecedere, & anachoreſin, ſine prævia examinatione Epiſcopi. Synodus Nicæna ex Arabico, *can. 14.* Synodus Provincialis Conſtantinop. *can. 2.* Fileſacus *in cap. quantò 7. §. 1. de offic. ordin.* nec abſque conſenſu Plebani, eo quòd

jure

jure parochiali ei obligati erant, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* cujus verba dabimus infrà priori commentario. Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 166.* ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Cistercienſis, tranſmiſsâ nobis petitione monſtrarunt, quod quidam Rectores Eccleſiarum Provinciæ Lugdunenſis ab eis, qui vivi & incolumes ad eorum Ordinem tranſeunt, ſibi fieri exigunt teſtamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in ſæculo, propter hoc Eccleſiaſticam exercent cenſuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apoſtolica indulgetur, ut tam è liberos, & abſolutos, à ſæculo fugientes recipiant, ante pretantes ſinistrè, aſſerunt eos, licet ſuas abſolutos exſtant, & liberos, ſine ipſorum licentia non poſſe ad Religionem tranſire, pro eo, quod jure parochiali ei obligati tenentur. Quocirca diſcretioni tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus præſumptores prædictos à præſumptione hujuſmodi monitione præmiſsâ, per cenſuram Eccleſiaſticam compeſcatis.* Et cùm legiſſent, ſæculum relinquentes mortuos mundo eſſe, & monachiſmum morti comparari, Palladius *in Lauſiaca, ſect. 85.* ibi: *Viviſne, an & mortua? Credo in Deum me eſſe mortuam ſæculo*, ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innocent. & Honorius, & ſub diſtrictione Alexander *in cap. de his, hoc tit.* Leo autem in præſenti agit de illis, qui tempore ingreſſus Religionis teſtamentum fecerunt, & pro ſalute animæ ſuæ de omnibus bonis diſpoſuerunt: & ſtatuit, ut medietatem teneantur relinquere Eccleſiæ parochiali, non quia ingrediuntur monaſterium, ſed quia diſponunt in teſtamento de bonis propriis pro ſalute animæ ſuæ; quo caſu portio parochialis ſolvenda eſt, ut infrà dicemus *in cap. noſtra*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

CAPUT III.

a Innocentius II. *Januenſi Epiſcopo.*

FRaternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum ſepulturas, & cœmeteria apud illas Eccleſias, & monaſteria ex antiquo eſſe diſpoſita, in quibus religioſorum fratrum conventus ſunt conſtituti, & orationes, atque Miſſarum ſolemnia, tam pro vivis, quàm *b* pro defunctis frequentiùs celebrantur: unde ipſorum devotioni, & extremæ voluntati, qui apud hujuſmodi Eccleſias ſepeliri deſiderant, minimè contradicendum eſt. Qui verò relictis antiquis Eccleſiis, & patrum, aliorumque parentum ſuorum ſepulchris, contra conſuetudinem Patrum veteris Teſtamenti, qui cum patribus ſuis ſepulti eſſe leguntur, ad minùs religioſa loca ſe transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam inſtitutionem facere videntur. Unde ſi fortè P. de Caſtello contra tam antiquam, & rationabilem conſuetudinem aliquid de corpore ſuo ſepeliendo mandaſſe dicitur, hoc non præjudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per præſentia ſcripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipſius P. dilectis filiis noſtris monachis *c* S. Stephani reddi faciatis, & cum ſuis fratribus ſepeliri.

NOTÆ.

2. *a* [*Innocentius.*] In hac ſexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. ſed perperam, cùm ejus auctor ſit Innocentius II. ut habetur *in 1. compil. ſub hoc tit. cap. 5.* ex qua litteram etiam reſtituo: & cùm Raymundus in compilandis Pontificum Decretis ſeriem temporum obſervaverit, non poterat Innocentii III. Decretalem compilare ante decreta Alexandri III. quæ ſequuntur *in hoc tit.* nec ſi Innocentii III. eſſet præſens textus, poterat reperiri in prima collectione; ſiquidem hujus Pontificis deciſiones tantùm extant in tertia & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarii, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. ut referunt in eo anno Baronius, & Coriolanus, Ludovicus à Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Miſit autem præſentem epiſtolam Januenſi Epiſcopo, ſeu ut veriùs credo, Archiepiſcopo; nam mortuo Sigefrido Januenſi Epiſcopo anno 1129. Innocentius II. Januenſem Eccleſiam in Metropolitanam erexit, & cùm D. Bernardus eſſet electus in Prælatum ipſius Eccleſiæ, eamque dignitatem reſpueret, electus fuit Syrus qui Eccleſiam illam rexit per plures annos, ut refert Mantique *annal. Ciſterc. anno 1130. cap. 6. in fine*: unde illa præſentem epiſtolam miſſam fuiſſe facilè cognoſcitur.

2. *b* *Tam pro vivis, quàm pro defunctis.*] Miſſarum enim ſacrificia non ſolùm pro vivis, verùm etiam pro fidelibus ſine deſperatione defunctis, qui non deceſſerunt excommunicati, offerri poſſunt, *cap. non eſtimemus 13. quæſt. 2. c. anima, eadem quæſt. cap. ſanè, 14. quæſt. 2.* cum aliis congeſtis à Creſpetio *verbo Defunctis*, & per me *in cap. final. de teſtamentis.* Rationem reddit Ivo Carnotenſ. *epiſt. 198.* his verbis: *Quia incertus eſt ſtatus animarum poſt hanc vitam, non videtur otioſum, ſi pro his intercedimus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur; & pro his qui loco purgatorio deputati ſunt, ut fidelium orationibus indulgentiam conſequantur.* Probant, & illuſtrant Gazeus *in notis ad Caſſianum, collat. 2. cap. 5.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. ſect. 1. puncto 6.* Becanus *tom. 3. opuſc. tit. de ſacrif. pro mortuis*, Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 23. cap. final.* Baronius *tom. 1. anno 34.* Bellarminus *de purgatorio, lib. 2. cap. 15.* Savarus *ad Sidonium lib. 2. epiſt. 8.* Ayala *de tradit. Eccleſ. fol. 150.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epiſt. 51. num. 69.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, lib. 4. per tot.* P. Henao *de ſacrif. Miſſ. tom. 1. diſp. 17. ſect. 3.* Nec contrarium ſtatuitur *in cap. non oportet 29. de conſecr. diſt. 1.* in illis verbis: *Non liceat Chriſtianis prandia ad defunctorum ſepulchra deferre, & ſacrificare mortuis.* In quibus docetur, non licere accedere ad ſepulchra mortuorum ſacrificandi gratiâ; nam pro illius canonis expoſitione ſciendum eſt, tam Judæos, quàm Gentiles defunctis ſuis parentaſſe variis ritibus, & in feriis; inter quos præcipuus fuit epulum, cujus

ab inteſtato, §. *ſed poſtea*, *Inſtit. de ſucceſſ. libert.* ſi verò centenarius eſſet, adhuc ſub diſtinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: ſi tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem; tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato: ſi unum, vocabatur in ſemiſſem; quo caſu intelligendus eſt textus *in l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignor. action.* junctis Cujacio *lib. 3. reſponſ. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus* 83. *ff. de legat.* 2. Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, *dicto §. ſed poſtea*: Ulpianus ita accipiendus *in l. ſi verò* 64. §. 5. *ff. ſolut. matrim.* Quanvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. libertinus* 37. *ff. de oper. libert.* non tamen à ſucceſſione locupletioris liberti, forſan ex eo, quia libertorum divitiæ odioſæ ſunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri ſervus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prætor* 7. §. *præterea*, *ff. de injuriis*: facit Tacitus *lib. 4. annal.* *Pudet*, inquit, *referre libertinos, qui ditiores ſpectantur.* Hinc exponendum erat, quam ſummam efficerent centum millia ſeſtertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia ſeſtertiorum habet. Sed omnia perſequi inſtitutum non patitur; videndi ſunt poſt Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de ſucceſſ. libert.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 9. n. 12.* Hothomanus *lib. 4 antiq. Rom. de re nummar. cap. 12.* Antonius Auguſtinus *lib. 2. emend. cap. 9.* Cujacius *lib. 19. obſervat. cap. 31.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 66.* Marcellus Donatus *ad Suetonium in Auguſtum*, *cap. 83.* Circa libertas etiam, necnon patronas nonnulla ſpecialiter ea lege cauta ſunt. Circa libertas, ut ſi quatuor liberos haberent, liberè teſtamentum facerent; ita tamen ut pro numero ſuperſtitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. final. §. 3.* poſtea tamen Senatuſconſulto Orficiano ſtatutum fuit, ut in ſucceſſione libertæ ab inteſtato decedentis, excluſo patrono, libertæ filius, etiam vulgò quæſitus primum locum occuparet, *l. 1. §. 9. ff. ad Tertyl.* eóque referendus Paulus *in l. patrona* 18. *ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, ut patrona jus idem aſſequeretur, quod habebat patronus ex edicto, ſi ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure fruerentur, ſi trium liberorum jure mater honorata eſſet; patroni autem filiæ, ſi jus trium liberorum haberent. Ulpianus *dicto tit. final. §. patrem.* Eoque referendi ſunt textus *in l. 3. §. ult. ff. ſi quid in fraudem patroni*, Julianus *in l. Libertinus* 37. *ff. de bonis libert.* Verba ipſius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Conſultorum reſtituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis*, *cap. 24. uſque ad* 28. ad quæ legis Juliæ capita ſpectant textus *in l. liberto* 26. *ff. de bonis libert. l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falcid. l. ſi juravero* 14. *ff. de jurepatron. l. ſervi* 43. *ff. ad leg. Falcid. l. ſi patronus* 44. §. *final. ff. de bonis libert. l. ſi patronus* 29. *ff. de donat. l. 1. §. interdum*, *ff. ſi cui plus*, *l. virilis* 145. *ff. de verb. ſign.* pro quorum interpretatione videndi ſunt Cujacius *lib. 5. obſerv. cap. 24.* & *lib. 5. 99. Pauli in l. ſi patronus* 44. §. *ult. ff. de bonis libert.* Goveanus *in d. l. ex aſſe* 52. Faber *lib. 1. conject. cap. 15.* Balduinus *de lege Papia*, *pag. 135.* Bertrandus *de jure liberorum*, *cap. 1.* Illuſtr. Præceptor D. Franciſcus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam*, *cap. de ſucceſſ. libert.* ſubtiliſſimus Primarius noſter D. Joſephus Zamora *in §. ſed noſtra*, *de ſucceſſ. libert.* Varia ergo lege Papiâ circa ſucceſſionem libertorum cavebantur. Primum, ut ſuccederet patronus cum filiis eorum in virili portione, §. *poſtea*, *Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti maſculi, non in filiis fœminæ; quia cùm non ſint in poteſtate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. 29. §. in bonis*, *l. 3. §. ſi manceps*, *de ſuis & legit. l. unica*, *C. de libert. univerſit.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, ſi jus liberorum quatuor liberta habeat. Ulpianus ubi ſuprà. Tertiò etſi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l. 6. §. 1. l. 42. §. ult. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, ſi jus trium liberorum habeat. Ulpianus *ſuprà*, §. *libert*: quo modo accipiendus eſt textus *in l. 47. §. 1. de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad ſucceſſionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l. 17. de bonis libert. l. 1. §. 1. ff. de legit. tut. l. 3. §. hoc autem*, *ff. unde legitimi*, *l. 13. §. penult. ſi quid in fraud. patroni*; non tamen ex edicto Prætoris, *l. 1. C. de bon. poſſeſſ. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, ſi ingenua duos, libertina tres ſuſceperit liberos, *l. Juliannus* 37. *in fine*, *de bonis libert.* Ulpianus *ſuprà*. Quintò ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. ſuccedunt inteſtato liberto, *l. 22. de jurepatron. l. 28. de bonis libert.* quanvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, ſi eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l. 42. verſ. Paulus*, *de bonis libert.*

10. EXPONITUR §. SED POSTEA, DE SUCCESS. LIBERT.

Sed antequam hinc abeamus, exponendus eſt Juſtinianus *in §. ſed poſtea*, *de ſucceſſ. libert.* dum docet, filio, filiáve relictis, perinde deberi ſemiſſem ex lege Papia, ac ſi inteſtatus libertus ſine liberis deceſſiſſet: quod poſtremum aut falſum eſt prorſus, aut ſaltem obſcurum; nam ab inteſtato ſine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l. 3. de ſuis & legit. l. filius* 114. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. ſed cùm patrono* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. virilis* 145. *ff. de verb. ſignific.* juncta ejus inſcriptione, quæ eſt Ulpiani *lib. 10. ad legem Juliam Papiam*, in quo libro, & ſequenti Ulpianus agit de ſucceſſione libertorum, ut conſtat *ex l. iis autem* 11. *l. ſi libertus* 16. *ff. de jurepatron. l. Julianus* 37. *ff. de bonis libert.* Conjectura eò ſpectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi ſolidum aſſem liberti defuncti ſine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio ſolidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ ſententia, junctâ inſcriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ eſt virilis concurrentibus liberis, ſit ſolida illis deficientibus. Nec obſtat apellatio *virilis*, quia hæc interdum ſolidi interpretationem admittit: quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujacius *ibi*. Cui principio illud eſt conſequens, falſum eſſe, patrono deberi ſemiſſem, filio, filiáve concurrentibus, perinde ac ab inteſtato debetur, illis non concurrentibus. Quâ difficultate oppreſſus Cujacius *lib. 3. obſerv. cap. 23.* & *lib. 17. cap. 13.* affirmat, pro verbo *Inteſtatus*, legendum eſſe, *teſtatus*: quæ interpretatio plauſibilior eſt, quàm alia Roberti *lib. 2. recept. cap. 24.* & *lib. 3. animadv. cap. 25.* quem reprehendit ipſe Cujacius ſub nomine Mercatoris, *ad dict. cap. 25.* Sed eis omiſſis aliter exponunt Primarii noſtri. ſuprà laudati textum illum, & docent, quod Juſtinianus cenſet, patrono deberi ſemiſſem, liberto inteſtato ſine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia ſolida hæreditas

Digitized by Google

ditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam conſulas; ſed quia ſi debitam (ſtrictè ſumpto verbo *debitam*) portionem ſpectes, hæc eſt omninò ſemis, nec ultrà porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ duntaxat eſt relinquenda, nec fideicommiſſis oneranda, *l.* 2. §. *ult. l. filius* 42. §. *ult. ff. de bonis libert. l. quia autem* 6. §. *ſi patronus, l. præterea* 19. *ff ſi quis omiſsâ causâ teſtam. l dotalem* 61. *ff. ſolut. matrim. l.* 3. §. *ſi in teſtamento, ff. ſi quid in fraudem patroni*, quibus in locis cùm conſtet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expreſsè docemur, partem, ſive ſemiſſem deberi. Omnia hæc legis decemviralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diverſa compoſuit Juſtinianus ſua conſtitutione, quæ extat *in l.* 4. *C. de bonis libert.* § *ſed noſtra, Inſtit. de ſucceſſ. libert.*

II. Explicatur præsens textus.

Sed ut jam ad præſentem textum regrediamur, cùm hucuſque tradita procedant tam ex jure Cæſareo, quàm canonico, difficilis eſt præſens canon, quatenus in eo bona liberti ab inteſtato decedentis dividuntur in quatuor partes, nullâ ex eis aſſignatâ patrono. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis fideles plerumque in Eccleſia ſervos proprios manumiſiſſe, ut in ea deſervirent; & ſi idonei eſſent, ad ſacros ordines promoverentur, ut probavi *in cap.* 1. *de ſervis non ordin.* & in ſimilibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantùm officium divinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentiùs, de ſervis non ordin.* & manebat talis clericus tanquam libertus orcinus, cùm manumiſſus eſſet ut ordinaretur. In aliis autem ſervis à fidelibus pro redemptione animarum ſuarum in Eccleſia manumiſſis nullum etiam juſpatronatus patronus retinebat, *l.* 54. *tit.* 35. *lib.* 2. *legum Longobard.* ibi: *Si quis ſervum, aut ancillam in Eccleſia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiſerit, ſic maneat ei libertas, ſicut ei qui Fulfreal in quarta manu traduus, & Amundus factus eſt; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Eccleſiam, niſi alio modo faciat qualiter voluerit, ſive per chartam, ſive qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Eccleſiam tranſibat, ut ſi aliquo caſu revocaretur ita manumiſſus in ſervitutem, non in dominium priſtini domini, ſed Eccleſiæ recideret, *l.* 1. *tit.* 18. *legum Alaman.* ibi: *Si ancilla dimiſſa fuerit per chartam, aut in Eccleſia, & poſteà ſervo nupſerit, Eccleſiæ ancilla permaneat.* Et ſi ita manumiſſi ſine liberis decedebant, Eccleſia illis ſuccedebat, *tit.* 58. *legum Ripuar.* Unde cùm ſervus, de quo in præſenti agitur, manumiſſus eſſet, ut ſacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus ſucceſſio nulli deferebatur à jure: ſed quia non conſtabat bona ab eo relicta, intuitu Eccleſiæ fuiſſe acquiſita, aliàs Eccleſiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric.* ſed potiùs ab eo aliunde erant quæſita, & eis niſi manumiſſus eſſet in Eccleſia, patronus ſuccederet; ideò quia propter privilegium talis manumiſſionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Epiſcopo, ſecunda Eccleſiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præſtetur. Nec obſtat canon 2. Concilii Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumiſſionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus diſponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex ſervis propriis Eccleſiæ manumiſſis, quibus Eccleſia ſuccedit jure proprio, cùm ex propria familia manumiſſi eſſent, & intuitu ejus omnia quæſiiſſent.

CAPUT III.

Innocentius III. [a] *Nivernenſi Epiſcopo, & N. Sancti Benigni Divionen. & N. Teloci Abbatibus.*

CUm dilectus filius N. Abbas de [b] Buxera ad noſtram nuper præſentiam acceſſiſſet, & pro cauſa, quam adverſus venerabilem fratrem noſtrum N. Epiſcopum [c] Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectaſſet, tandem nuncius ejuſdem Epiſcopi ſupervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem noſtrum I. [d] Viterbien. Epiſcopum, ſancti Clementis Card. conceſſimus auditorem. Ipſis igitur in ejus præſentia conſtitutis, Abbas propoſuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio ſe, ac ſua ad participationem orationum monaſterio de Buxeria pietatis intuitu obtuliſſet, quibuſdam rebus ſuis uſui ſuo ſimplici reſervatis, de manu cujuſdam fratris ejuſdem cœnobii augmentationem [e] coronæ, in ſignum illius oblationis accepit: & quod hanc conceſſionem hoc modo feciſſet, & non ſuo nomine, ſed nomine monaſterii poſſideret, & monaſterio quicquid acquirebat, acquireret, ſæpe fuit in communi Capitulo proteſtatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permanſit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipſi monachi, rebus ipſius, non ſecus quàm aliis rebus propriis monaſterii, ſciente Epiſcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente ſanus, licèt æger corpore, confirmavit. Cúmque idem Abbas, & monachi res ſic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipſi conceſſerant ad utendum, ad ſuum monaſterium reducere vellent, prædictus Epiſcopus eis violentiam inferens, non ſolùm res [f] Archipresbyteri, verùm res ipſius monaſterii occupavit, quas cùm in bona pace repeterent ipſi, ut in rebus illis

ei

oblatus monachus, ut probavi *in cap. in præſentia, de probat.* ubi hæc verba illuſtravi.

5. [f] *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas; nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, unde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, juxta ſuprà adducta *in cap. 1.*

[g] *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, juxta tradita *in cap. 2. de teſtam.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cùm omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

6. [h] *Adminiculantes.*] Non enim de uno, ſed de diverſo deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem; aliàs ſi unus teſtis tantùm de confeſſione oblationis deponeret, & alius teſtis de oblatione ipſa, non probaſſet ſufficienter Abbas, ut exponit Coſta *in l. ſi ex cautione, fol. 379. num. 2. C. de non numer. pecun.*

[i] *Competens non fuiſſe.* Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in cap. ad audientiam, de probat.*

[k] *Alienata mente dixiſſe.*] Furioſus enim non poteſt facere teſtamentum, *l. neque, C. de codicil. §. furioſi, Inſtit. quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum*, Donellus *lib. 6. comment. cap. 5.* Seſſe *tom. 1. deciſ. 56.* Rodericus Suarez *alleg. 1.* In qua parte obſervandi ſunt textus *in l. 1. de ſuis & legit. hered. l. 15. §. filius*, & *§. ultimo, ff. de inoffic. l. filius 60. ff. de acquir. hæredit. l. 17. §. ſi impubes, ff. de inſtit. act.* & alii, quos adduxi *in cap. 1. de teſtam.*

TITULUS XXVIII.

De ſepulturis.

CAPUT I.

a Leo III.

NOs inſtituta majorum Patrum conſiderantes ſtatuimus, unumquemque in majorum ſuorum ſepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere ſepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magiſter alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus eſt operarius mercede ſua, tertiam *b* partem ſui judicii illi Eccleſiæ dari cenſemus, in qua cœleſti pabulo refici conſuevit, ut juxta Apoſtolum ſint conſolationum ſocii, uti fuerint paſſionum: & ſic demùm ubicumque libitum fuerit, eligat ſepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini noſtri, qui per Prophetas locutus eſt dicens: Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui; ſub anathematis vinculo deteſtamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1. [a] *Leo III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 3.* & poſt Concilium Lateran. ſub Alexandro III. *p. 43. de ſepult. c. 2.* & ex epiſtola Leonis III. textum hunc citant Antonius Auguſt. *in notis ad 1. collect. in d. cap. 2.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Nicolaus Lemaiſtre *de jurib. Epiſc. lib. 2. cap. ult.* Unde cùm in aliqua ex epiſtolis ipſius Pontificis editis à Vinio *tom. 2. Conciliorum*, Baronio *tom. 9. anno 796.* & *799.* non reperiatur, credo deductum eſſe ex aliqua epiſtola, quæ temporis injuriâ periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Eccleſiam rexit uſque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

[b] *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in noſtra*, hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hac Leonis epiſtola ſequens communiter deducitur aſſertio: *Unuſquiſque ſibi poteſt eligere ſepulturam ubicumque voluerit, decedens autem ſine electione, in majorum ſuorum ſepulchro eſt ſepeliendus.* Probant eam textus *in cap. Ebron, c. unaquæque, c. ubicumque, c. placuit, 13. q. 2. c. ult. in princip. 16. q. 1. cap. 3. c. de uxore, in princ.* & *§. 1. hoc tit. c. nimis, §. de exceſſ. Prælat. c. plerique, de pactis, c. ut privilegia, de privileg. cap. cùm quis, c. is qui, fin. hoc tit. in 6. c. 1. de pactis, eodem lib. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congeſtis à Creſpetio *in ſumma, verbo Sepultura.* Conſonat lex 5 *tit. 13. partit. 1.* Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Garaña, & Barboſa, idem Barboſa *lib. 2. Juris Eccleſ. cap. 10. num. 10.* & *de offic. Paroch. cap. 26.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap. 5.* & *lib. 2. ſyntagm. cap. 13. n. 6.* & *lib. 33. c. 23.* Vighel. *in method. jur. can. fol. 451.* Tondutus *reſol. canonic. cap. 115.* Valenzuela *conſil. 18.* Baſilius *de matrim. lib. 5. cap. 13. §. 2.* Parladorius *differem. 66. §. 3.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. 3. part. lib. 5. §. 17. num. 529.* Zerda *in Judith, tom. 1. cap. 8. verſ. 1. fol. 391.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 5. num 85.* P. Mendo *de jure academ. lib. 3. quæſt. 50.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap. 17.* Murga *tom. 2. diſquiſit. mor. tract. 8. diſquiſ. 1. cum ſeq.* Alteſerra *lib. 1. diſſert. cap. 12.*

Digitized by Google

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti juris consideratione; nam sive testator eligat sepulturam, sive non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *cap. nullus* 13. q. 2. Concilium Brachar. 1. *can.* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ.* Concilium Arelat. sub Carolo, *c.* 21. Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib.* 26. *tit.* 10. Lindembrogius *in glossario, verbo Mortuos*, Savarus *in not. ad Sidonium*, *lib.* 3. *epist.* 12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 238. Ergo sive electâ sepulturâ, sive non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etsi admittamus jam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideò in sepulchro majorum erant sepeliendi, sed potiùs pro personarum distinctione, ut si clerici sint, in Ecclesia ubi residunt, *cap. ubicumque* 3. q. 2. si monachi, in proprio monasterio, *cap.* 1. 16. q. 1. si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem cap.* 1. Igitur non sunt necessariò tumulandi in majorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra majorum, in quibus ratione illationis cadaverum parentum habeat quis dominium in eis; cùm certum sit in locis sacris, & religiosis, utpote exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantùm*, §. *sacra, ff. de rerum divis.* §. *nullius, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, ubi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

4. De diversis sepulturæ modis.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione primò sciendum est, sepulturæ jure naturali corporibus debitæ, ut fusè prosequitur P. Faber *lib.* 2. *semestr. c.* 1. pro diversitate nationum usum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus devoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aëri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terra condebant. Essedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadavera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quàm à vermibus devorari; & ut hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos juxta secum amare profiterentur. Herodotus *lib.* 4. Strabo *lib.* 11. idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in coll. ft. cent.* 5. *proverb.* 25. de Indis Herodotus *lib.* 3. de Ponticis D. Hieronymus *contra Jovin. lib.* 2. de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cœmeteriis sacris, lib.* 1. *p.* 1. *c.* 4. *n.* 1. Barcæi, gens Hesperia, cadavera vulturibus devoranda objiciebant, eo quòd aves illas sacras existimabant. Refert Ælianus *lib.* 1. *histor. anim. c.* 22. Idem tradit de Iberis Justinianus *lib.* 41. & de aliis Spondanus *dicto cap.* 4. *n.* 2. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *genial. c.* 2. Silius Italicus *lib.* 3. quem usum reprehendit Dausqueius *ad eras. de zona Basilii Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consuevisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *lib.* 3. *c.* 1. cujus moris rationem illustrat Spondanus *d. cap.* 4. Alii defunctorum corpora aëri dissolvi cupientes, arboribus affigebant, ut Scythæ. Silius *lib.* 13. Tabareni, D. Hieronymus *lib.* 2. *contra Jovin.* illustrat Spondanus *dicto cap.* 4. Combustione etiam, & igne cadavera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, ut Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, ut referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de morib. German.* Sidonius *lib.* 3. *epist.* 12. ubi Savarus, Ovidius *lib.* 3. *de funere Elpen.* ibi:

——— *pia membra dolentes*
Condimus, atque arsis funus splendentibus armis.

Romani maximè hunc morem observarunt, ex ratione, quam reddit Plinius *lib.* 8. *cap.* 54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terrâ condebantur: at postquam longinquis bellis obrutos eruì cognovere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos servavere ritus.* Unde more Romano condi, est sepulturæ post regum, & cremationem mandare, ut ex Tacito, Laërtio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ovidium in Ibin, vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. digress.* 2. *cap.* 1. Hebræos cadavera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadavera incendebant, bene prosequitur Sancius *in cap.* 6. *Amos, versu* 10. & *in* 1. *Regum, cap.* 31. *vers.* 12. & ante eum Hieronymus Magius *lib.* 3. *miscell. cap.* 11. Humationis ritus, ut cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram revertamur, ut *cap.* 3. *Geneseos* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, ut divina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.* 12. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymno in exeq. defunct.*

Spiritus simul & aura vivit;
Resciss sed ista seorsum
Propriòs revocantur in ortus:
Petit halitus æthera fervens,
Humus excipit arida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

Cedit item retro de terra quod fuit antè
In terras; & quod missum est ex æthere terâ
Id rursum cœli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis Latinè redditis *Poëm. admonit.*

Spiritus usui à Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resolvi pulvis sumus, cœlum verò spiritum recipit.

Sic & Euripides *in supplic.* cujus tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro:

Sinite jam terrâ mortuos operiri,
Et unumquodque unde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus verò in terram. Non enim possidemus
Illud proprium, sed quamdiu hanc vitam incolimus.
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *lib.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliâve ulla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ commisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & mittit. Plura Beyerlinch *tom.* 2. *Theatri, verbo Cadaver.* Joannes Andreas *de sepult. cap.* 8.

5. De nominibus sepulturæ.

Secundò sciendum est, locum illum, ubi cadaver humatur, diversis nominibus appellari, nempe cœmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, ut de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disp.* 1. *controvers.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in præamio.* Et frequentiùs sepultura appellatur cœmeterium

terium, *in cap. conſulniſti, de conſecr. Eccleſ.* ubi hujus vocis etymologiam illuſtravimus. Polyandrum dicitur, quaſi pollutum antrum, propter cadavera ibi ſepulta, ut probat Jul. Lavorus de priſco funerandi more, *cap. 6. n. 4.* Monumentum dicitur etiam à monendo, *l. 2. §. monumentum, ff. de religioſis*; quia ut ait Auguſtinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ei, quæ inſignia fiunt ſepulchra mortuorum, niſi quia eos, qui viventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam ſubtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus ſepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam, c. 3.* ubi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno 203 n. 10. & anno 226. n. 7.* Tumulus dicitur, quaſi tumens humus, quæ elevatur ſepulto homine, *c. 10. Job*, ibi: *De utero tranſlatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum c. 10.* Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hoſtilem ad tumulum Troiæ ſub mœnibus altis.

Mauſoleum propriè eſt ſepulchrum Principis, dictum à Mauſolo Rege Cariæ, de quo Jul. Lavorus ſuprà, *num. 12.* Sarcophagus ſimiliter dicitur ſepultura à ſarcophago lapide marmoreo, in quo primùm corpora condebantur. Ejus meminit D. Auguſtinus *lib. 18. de civitate Dei, cap. 5.* Ergaſtulum etiam à verbo Græco, quod ſignificat quieſcere, quia ibi corpora quieſcunt. Cœnotaphium eſt locus vacuus, honoris tantùm causâ: à Græcis dicitur inane ſepulchrum, ejus fit mentio *in l. vel quæ 6. l. monumentum, ff. de religioſis*: plura de eo Jacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo, *in l. ſi quis enim 40. ff. de relig. l. necdum 10. C. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ ſedi corpus traditus ſit, *l. 3. C. Theodoſ. de ſepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l. 4. C. Theodoſ. de ſepulchr.* quia cadavera in eo in perpetuum conduntur. In Petronii Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna eſt, hic ſum ſitus, hic ero ſemper.

Seneca *in Octavio, act. 4.* Jacobus Gothofredus *in l. 4. C. Theodoſ. de ſepulchro violato*, Gutherius *lib. 2. de jure manium, cap. 20.* Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò ſepulchrum domus æterna dicitur, ut in ſequentibus, quos refert Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 6.* In primo ita:

MANILIA PAULA
DE PARCIMONIO SUO
SIBI, ET ÆLIO
PAULINO COMPARI SUO
DOMUM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo:

Bis hic ſeptem mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus.

Quo tamen ſenſu apud nos, qui reſurrectionem ſperamus, ſepultura domus æterna dici poſſit, exponit Savarus *ad Sidonium lib. 2. epiſt. 8.*

6. De ſepultura extra urbem.

Tertiò ſciendum eſt, quod licèt olim unuſquiſque in ædibus ſuis defunctos ſepeliret, ut ex Cicerone tradit D. Iſidor. *lib. 15. originum, c. 8. & 11.* unde ortum ait Servius, ut domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia civitatis defunctorum corpora humarentur, combarerentúrve, his verbis: *Hominem mortuum in urbe ne ſepelito, néve uritо.* Ex Cicerone refert Jacob. Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul. 10.* quam illuſtrant Silvius, Revardus, & Balduin. Roſinus *lib. 8. antiq. c. 6.* & faciunt textus *in l. 12. C. de relig. l. 6. C. de ſepulchro violato, in Theodoſ.* Paulus *lib. 1. ſentent. tit. 21. §. 2.* plura Pancirola *2. var. c. 199.* Gutherius *de jure manium, lib. 3. c. 33.* Joan. Andr. *de ſepult. c. 5.* Sophranis *in Davidem, 3. p. c. 3.* Savar. *ad Sidonium, lib. 3. epiſt. 12.* Junius Polit. *q. 110.* Salmut. *ad Pancirolam, lib. 1. tit. 62.* Raderus *ad Martialem lib. 1. epigr. 93* Ramirez *in Pentecoſt. c. 17.* Zerda *in adverſ. c. 185. n. 91.* Imperatorque Hadrianus, teſte Ulpiano apud Cælium Rhodigin. *lib. 17. antiq. lect. c. 19.* pœnam ſtatuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate ſepulchra feciſſent, quam fiſco inferri juſſit; immò & in Magiſtratus id permittentes eandem ſtatuit pœnam, juſſitque locum publicari, & inde cadaver transferri: quam prohibitionem etiam ad urbem Conſtantinopolitanam protraxit Theodoſius *in l. 6. C. Theodoſ. de ſepulchro violato*, fuiſſeque id rationi conſentaneum, probat ſanctus Vedaſtus, qui ut refert Surius *in ejus vita*, ſæpe ſæpius repetebat, intra muros civitatis ſepeliri neminem debere, quia omnis civitas locus debet eſſe vivorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum vivi inficerentur. D. Iſidorus *ubi ſuprà*, aut dum corpora urebantur, domus accenderentur, & ita occaſione togi urbs aliquando conflagraret. Paulus *lib. 2. ſentent. §. 22.* eam rationem aſſignat, ne intra urbis ambitum Diis conſecratum, funeſtum aliquid appareat: cauſas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de vario ſepeliendi ritu, non multum ab initio*, Joannes Kirmanus *lib. 2. de funeribus, c. 22.* Gutherius *de jure manium, lib. 3. c. 33.* Hujuſmodi autem lege Imperatores, Veſtales, optimè de Republica meritos, claroſque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *ubi proximè*; nam & Publicolæ jus ſepulchri intra urbem conceſſum tradit Dionyſius Halicarn. *lib. 5.* idem de Veſtalibus refert Servius *lib. 2. Æneid.* & de Trajano qui urbanam adeptus fuit ſepulturam, hæc habet Euſebius Cæſar *in chron. Trajanus morbo in Selinunte periit, ſive ut alibi ſcriptum reperimus, apud Seleuciam Iſauriæ, profluvio ventris extinctus eſt anno ætatis 63. menſe 9. die 4. Oſſa ejus in urnam auream collata, & in foro ſub columna poſita; ſoluſque omnium intra urbem ſepultus eſt.* Plura Pererius *in cap. 49. Geneſis, diſp. 4.* Savarus *ad lib. 3. Sidonii, epiſt. 12. verbo Campus.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 199.* Gutherius *de jure manium, lib. 3. cap. 33.* Sophranis *de funer. Hebræorum 3. p. c. 3.* Salmut. *ad Pancirolam, lib. 1. memorab. tit. 62.* Raderus *ad Martialem, lib 1. epigr. 93.* Ramirez *in Pentecoſt. c. 17.* Sed licèt extra urbem cadavera ſepelienda ferrentur, non longè tamen à mœniis; unde Cicero *Tuſcul. q. 5. Eſt* (inquit de Roma) *ad portas Agraganas magna frequentia ſepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Novel. 53.* legem hanc abrogavit, mortuos jubens nonniſi intra oppidorum mœnia ſepeliri. Plura Jacobus Gothofredus *in l. 6. C. Theodoſ. de ſepulchr. violat.* Mendoza *lib. 3. Concil. Iliber. c. 4. n. 26.* Amaya *lib. 10. obſ. cap. 6. n. 5.*

7. De ſepulchris familiaribus.

Quartò ſciendum eſt, Romanis itidem ſepulchra fuiſſe, vel propria ſingulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaveribus ſepeliendis deſtinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, ut ex Varrone, Feſto & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib. 10. lect. Etiomon, c. 17.* Baronius *in Martyrol. die 10. Februarii*, & apud Hebræos fuiſſe plebi, ac peregrinis communia ſepulchra, vulgò polyandria dicta, conſtat ex Jeremia *c. 2. verſ. 19. c. 26. in fine*, & *lib. 4. Regum, c. 23.* & apud D. Matthæum *c. 27.* mentio extat ſepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus ſacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Judæ. Sepulchra autem privata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ ſibi quis, familiæque ſuæ conſtituit: hæreditaria, quæ quis ſibi, hæredibuſque ſuis, vel quæ paterfamilias jure hæreditario ſibi acquiſivit. Unde in eo-

rum epitaphiis paſſim litteræ hæ inſculptæ leguntur, H. M. H. S. ideſt, hoc monumentum hæredes ſequitur: vel H. M. H. N. S. ideſt, non ſequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S. ideſt, hæredes exteros non ſequitur. Innumera exempla ex antiquis inſcriptionibus tradit Gutherus *inſcript. c.* 17. & nonnulla explicat D. Joſephus de Retes *in epitaph.* illuſtrata. Illud tamen diſcrimen verſabatur inter ſepulchra familiaria, & hæreditaria, quòd familiaria ad agnatos pertinebant, *l. jus* 8. *l.* 13. *C. de relig.* ad eoſque, qui in familia erant, eorumque ſucceſſores, licèt hæredes non eſſent, dum tamen in familia perſiſterent. Familiæ autem appellatione communi jure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuiſſent, in quam & libertos humanitatis ratione adſciſci moris erat, ita tamen, ut jus ſepulchri in patronorum monumentis non haberent, niſi eſſent eis hæredes, quantumvis patroni monumentis ſuis inſcripſiſſent, ſepulchrum ſe feciſſe ſibi, libertiſque ſuis, *l.* 6. *C. de relig.* Illuſtrat latè D. Joſephus de Retes *ubi proximè*. Hæreditaria verò ſepulchra patebant liberis utriuſque ſexus, aliiſque hæredibus quibuſcumque, etiamſi ex minima parte hæredes fuiſſent ex teſtamento, vel ab inteſtato, atque inſuper bonorum poſſeſſoribus iis, quibus libertatis conſervandæ causâ bona adjecta fuiſſent, *l. vel quod* 6. *l. ſi quis ſuis* 33. *ff. de relig. l. quia perinde* 42. *ff. ad Trebel. l.* 4. *§. ſe autem, ff. de fideicommiſſ. libert.* niſi fortè aliter juſtâ causâ teſtator aliquem excluſiſſet, *d. l. vel quod* 6. vel omnino caviſſet, ne quis eò inferretur, *l.* 3. *§. ſi quis in hæreditate, ff. de ſepulchro violato:* obſervarunt Briſſonius *lib* 2. *ſelect. cap.* 14. Antonius Boſſius *in Roma ſubter. lib.* 2. *cap.* 26. Oſualdus *ad Donellum, lib.* 4 *cap.* 1. *littera X.* Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 24. *n.* 4. Ramirez *ad Martialem lib.* 1. *epig.* 115. & 117. & *in Pentecost. cap.* 17. & tunc uſus omnium communis erat, & individuus, *l. fundus* 30. *ff. famil. erciſc.* quam explicat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *c.* 2. *ſect.* 6. alia de ſepulchris ex diverſis gentium moribus & priſco funerandi ritu, congeſſerunt Joan. Meurſius *in tr. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Guther. *de jure manium*, Jul. Lavor. *de priſco ſepel. more*, Lælius Gitald. *de funerandi ritu*, & alii relati ab Oſualdo *dicto lib.* 4. *comment. c.* 1. Sophranis *de funere Hebræor.* Onufrius, Panuinus & Spondanus *de cœmeteriis*, Jul. Clarus, & Silvius *lib. ſingul. ad leges XII. Tabul. ex cap.* 22. Beſoldus *tom.* 2. *polit. conſider.* 3. *polit. de ſepultura.*

8. DE SEPULCHRIS CHRISTIANORUM.

Quintò ſciendum eſt, Chriſtianos primis illis temporibus, quibus Judæorum, vel Gentilium, inter quos vivebant, civilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra urbes defunctos ſepeliſſe, ſed pace Eccleſiæ datâ, ubi Chriſtianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non ſolùm intra ipſas urbes, verùm & intra Eccleſias cadavera condidiſſe, ut jam temporibus Marcelli Papæ uſitatum fuiſſe conſtat ex Anaſtaſio Biblioth. *in ejus vita*, ibi: *Conſtituiſſe in urbe* 25. *titulos, propter baptiſmum, & pœnitentiam eorum, qui converterentur ex paganis, & propter ſepulturam Martyrum.* Nec ſolùm ſancti Martyres intra Eccleſiam ſepeliebantur, verùm & fideles laici, ut participes fierent ſacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quieſcerent, adjuvarentur, ut piè edoctus Conſtantinus Magnus ſano conſilio, ac providâ diſpenſatione (ut ait Euſebius *in ejus vita, lib.* 4. *cap.* 60.) in Baſilica SS. Apoſtolorum quam ædificavit, ſepulchrum ſibi conſtituit, eo quòd ſperaret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi eſſent ad Apoſtolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, ſicque quamplurimùm utilitatis illorum memoriam animæ ſuæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipſo interiori templo, ſed limine, ſeu veſtibulo, cùm tam Conſtantinus Imperator, quàm Theodoſius, & Honorius ejus ſucceſſores in porticu, & veſtibulo Eccleſiæ ſepulturam ſibi elegerint, ut ex Chryſoſtomo, Evagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib.* 1. *de cœmeteriis, p.* 3. *c.* 14. *n.* 4. Sozomenus *lib.* 2. *cap. ult.* D. Chryſoſtomus *homil.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* Fideles ergo ſine diſcrimine in cœmeteriis, & Eccleſiis ipſis olim ſepeliri conſtat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 81. ubi jubetur, ut mortui pœnitentes afferantur Eccleſiæ, & ſepulchris: & ex quæſtione illa S. Paulini, qui interpellavit S. Auguſtinum, utrum proſit alicui poſt mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam ſepeliatur? Cui S. Auguſtinus reſpondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda compoſuit, ex quo citatur textus *in cap. non æſtimemus*, 13. *q.* 2. ubi eleganter expreſſit Sanctus, quantùm proſit fidelibus ſepultura intra Eccleſiam; quod & docuit S. Maximus Epiſcopus Taurin. *in Homil. in Natal. Sanctorum*, quæ eſt etiam apud D. Ambroſium *concione* 6. *de Sanctis*, ibi: *Iaco hoc à majoribus proviſum eſt, ut Sanctorum oſſibus noſtra ſocientur, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Chriſtus illuminat, à nobis tenebrarum caligo diffugiat: cum ſanctis ergo Martyribus quieſcentes, exuimur inferi tenebras eorum proprus meritis, attamen conſcii ſanctitatis: & ideo veneremur eos in ſæculo, quos defenſores habere poſſimus in futuro; & ſicut eis oſſibus parentum noſtrorum jungimur; ita & eis fidei imitatione jungemur. In nullo enim ab ipſis ſeparari poterimus, ſi ſociemur illis tam religione, quam corpore.* Et ſanctus Ambroſius dilectiſſimum fratrem ſuum Satyrum ſepeliens juxta Victorem Martyrem, memoriam ejus hoc celebravit tetraſticho:

Uranio Satyro ſupremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambroſius.
Hæc meriti merces, ut ſacri ſanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Sed poſtea ob miros caſus à D. Gregor. *lib.* 4. *dialog. c.* 50. quos etiam deſcribit Lucas Tudenſis contra Albig. *c.* 15. & 16. *lib.* 2. *c.* 23. relatos, quorundam pravorum hominum in Eccleſiis ſepultorum, qui inde divinitus ejecti ſunt, eccleſiaſticis legibus cautum fuit, ne quis in Eccleſia ſepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuiſſe, ipſa Conciliorum, & SS. Patrum decreta teſtantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decrevit: *Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra baſilicam ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, foris circa murum baſilicæ.* In Hiſpania idem ſtatutum fuiſſe conſtat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18. ſuprà relato, ubi notavit Loayſa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in c. nullus, cum ſeq.* 13. *q.* 2. In Gallia ex Concilio Nannet. *can.* 6. relato *in cap. præcipiendum* 13. *q.* 2. Meldenſi *can.* 9. Theodulpho Aurelian. Epiſcopo ad fratres compresbyteros, ibi: *Antiquus in his regionibus in Eccleſia ſepeliendorum mortuorum uſus fuit, ut plerumque loca divino cultui mancipata, & ad efferendas Deo hoſtias præparata, cœmeteria, ſive polyandria facta ſint, unde volumus, ut ab hac re deinceps abſtineatur, ut nemo in Eccleſia ſepeliatur.* Alia eccleſiaſtica edicta refert Suarez *tract.* 2. *de relig. lib.* 3. *c.* 8. *n.* 7. Unde *in l.* 2. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* Imperator Gratianus, & Valentinianus ſanxerunt, ut nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam, ubi pro *humanis*, reſtituunt *humandis*, Mornacius ibi, P. Burg. *lib.* 1. *elect. cap.* 6. qui eruditè textum illum exponit. Illuſtrant hanc Eccleſiæ

prohibitio

prohibitionem Baronius *anno* 226. *n.* 7. Conradus Kling. *lib.* 4. *locorum commun. cap.* 53. Vivar. *ad Marcum Maximum, in Sancto Joanne vindicato,* §. 11. Gibalinus *de simonia,* q. 12. *conclus.* 6. Lemaistre *lib.* 1. *de juribus Eccles. c.* 16. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagm. cap.* 13. & *lib.* 1. *partit. tit.* 15. *c.* 3. Barbosa *de jure Eccl. lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 16. Lindembrogius *in glossar. verbo Mortuos*, Cerda *in advers. cap.* 81. Savarus *in notis ad Sidonium, lib.* 3. *epist.* 12. Benedictus Haæphtenus *tom.* 1. *disquisit. lib.* 7. *tract.* 1. *disquisit.* 2. Menard. *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 268. Frances *de Eccl. Cathed. c.* 17. Murga *tom.* 1. *disquis. mor. tract.* 3. *disquisit.* 3. *per totam.* Sed cùm eildem Ecclesiæ legibus aliquæ personæ exciperentur, quibus concedebatur sepultura in Ecclesia, Concilium Mogunt. *d. can.* 52. ibi: *Nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni presbyteri, vel fidelis laici.* Tribuentes *d. can.* 17. ibi: *Nisi fortè talis sit persona justi hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo, suo corpore defuncto, locum acquisivit.* Varia exempla refert Onuphrius *de ritu sepeliend. Christ. cap.* 7. Postea quod ab initio dignitatis, & virtutis causâ paucis concessum fuit, ita paulatim relaxatum est, ut omnibus, nullâ dignitatis, aut sanctitatis habitâ ratione, liceat in Ecclesiis habere sepulchra, *cap. Ecclesiam, de consecrat. dist.* 1. *c. sicut antiquitus* 17. *q.* 4. *c ex parte, c. cum liberum, hoc tit.* Ampliùs & cœperunt sepulchra esse familiaria, ita ut nullus nisi ex familia, in eis sepeliatur. Concilium Matisconense 2. *can.* 17. plura Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 5.

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI

Quibus ita animadversis, ratio præsentis assertionis quoad primam partem, ubi docetur ecclesiasticâ sepulturâ electâ à defuncto, ipsum in ea sepeliendum esse, provenit ex vulgari principio, quo docetur, supremam testatoris voluntatem adimplendam esse, *l.* 1. *C. de sacros. Eccles. l. vel negare* 5. *ff. quemadmod. testam. cap. fin.* §. *quia ergo*, 13. *q.* 2. Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electâ sepulturâ decedentem, sepeliendum esse in sepulchro majorum, ex eo provenit, quia valde jucundum est ex hac vita decedentibus in majorum jacere sepulchro, ut patet ex illa ingenti solicitudine Patriarchæ Jacob, qui proximus morti ita allocutus est filium Joseph *Genesis c.* 47. *Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo* (quod genus juramenti erat, ut exposui *in cap. & si Christus, de jurejur.*) *& facies mihi misericordiam, & veritatem, ut non sepelias me in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque me in sepulchro patrum meorum.* Et tandem in ipso mortis articulo post præstitam filiis suis benedictionem, *Genes. c.* 49. absolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Unde ait Cicero *lib.* 1. *de offic. Sanguinis conjunctio, & benevolentia devincit charitate homines: magnum est enim eadem habere monumenta majorum, iisdem uti sacris, sepulchra habere communia. Et votum morientium esse cineres suos in patriam deportari, constat ex l. alumnis* 30. §. *ab hæredibus, ff. de admendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Justinum historicum *lib.* 9. dum ait: *E bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, relinquiasque funerum ut ad sepulchra majorum referrent, ultrò hortatus est:* ut & Polybius retulit *lib.* 5. *histor.* Sic Alexander Darii morté prosequutus est, demptaque sibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem majorum suorum tumulo inferendum misit. Quintus Curtius *lib.* 5. Sophocles *in Electra, scen.* 6. hoc doctè insinuat dicens:

Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, reductumque tennem
In pulverem, atque vasculo inclusum brevi
Ex Phocide hoc viri tulere, ut patrio
Partem sepulchri adipiscerentur in solo.

Item *scena* 7.

Ferâ quæ subriperem nece, ut sic mortuus
Hic tempore hîc saltem jaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulchro majorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ 3. *Regum cap.* 13. eo quòd contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadaver tuum in sepulchro patrum tuorum: d. cap. unaquaque*, 13. *q.* 2. Apud Abderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, sepulchro patrio non humaretur, sed extremo, ut tradit Diogenes Laërtius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib.* 6. *dier. genial. cap.* 14. Unde Catullus *epigr.* 63. ad Manlium, hoc sentiens dicit:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troiâ obscœnâ, Troiâ infelice sepultum
Detinet extremo terra aliena solo.

Ut enim ait Ovidius:

Mollius ossa cubant manibus tumulata suorum.

Qui & ideò optabat decedere in patria antequam in exilium mitteretur, ut refert *lib.* 3. *Tristium, eleg.* 3.

Quantum erat, ô magni, perituro parcere Divi!
Ut saltem patriâ conturnularer humo.
Tam procul ignotis igitur morienmur in oris?
Et sient ipso tristia fata loco?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epist.* 10. infelix Ariadna derelicta à Theseo in insula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo:
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibis in auras,
Nec positos artus unget amica manus.

Et idem *epist.* 11. *de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tu tamen ô frustra misera sperate sorori,
Sparsa precor nati collige membra tui.
Et refer ad matrem, socioque impone sepulchro
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Æneæ lethale vulnus acceperus hoc tantùm rogat, ut consortem nati Lausi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet sepulchro: & mater Eurialî ejus necem inconsolabiliter lugens, apud ipsum *lib.* 9. *Æneid.* ait:

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibusque jacet: nec te tua funera mater
Produxi, presive oculos, aut vulnera lavi.

Sic & Catullus *carm. ad Manl.* de fratre apud Troiam mortuo, ait:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra,
Nec prope cognatos compositum cineres;
Sed Troiâ obscœna, Troiâ infœlice sepultum
Detinet à nostro terra aliena solo.

Et Propertius *lib.* 3. *elegia* 5. *in naufragio Pati*, dolet:

Quòd mater non justa pia dare debita terræ
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat.* 11. Dives ille, *Miser ego, nec ad cadavera (filiorum scilicet) accessi, non in sepulchra majorum meis manibus intuli.* Rectè ergo à Leone III. in præsenti juxta votum naturale, & communem naturæ legem statuitur, defunctum decedentem non electâ sepulturâ, in majorum sepulchro esse tumulandum, quia creditur juxta commune votum ibi sepeliri voluisse.

10. DISSOLVIT DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa de ſepultura in Eccleſia non concedenda, cui ſatisfaciendum eſt juxta diſtinctionem temporum ſuprà relatam. Nec augmentum primum ipſius difficultatis; nam textus ibi adducti procedunt quando defunctus, qui non electa ſepultura à deceſſit, proprium ſepulchrum non habebat, nec majorum ſuorum; tunc enim pro diſtinctione perſonarum ſepultura decernenda eſt, juxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiſcopis, Epiſcopiſque à Julio Lauro *d. tit. 2. lucubr. cap.* 11. Si ergo parochianus inteſtatus deceſſerit, ita quod nec ſepulturam, nec ſepulchrum proprium habeat, ſepeliendus eſt in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cum liberum 6. cap. in noſtra* 10. *de ſepulturis.* Quæ tamen dicatur propria parochia quoad ſepulturam, latè exponunt Barboſa *de offic. parochi c.* 26. Baſilius *de maxim. lib. 5. cap.* 13. §. 2. Nec obſtat quod de ſepulchri domino expendebamus; nam dupliciter poteſt dici ſepulchrum proprium. Primò quoad dominium, ut conſideratur in aliis rebus profanis; & hoc nullo modo dari poteſt, cùm ſepulchra, ut loca religioſa, extra hominum commercium ſint: ſecundò quoad uſum, & jus ſepeliendi, & hoc modo rectè ſepulchrum proprium dicitur: quapropter jus ſepeliendi legari, aliterque concedi poteſt, *l. monumenta* 14. *C. de legatis, l. 1. tit.* 13. *part.* 1. longâ poſſeſſione acquiri, *l. monumentorum* 6. *C. de relig.* Balſamon *in nomocan. Photii, tit. 2. cap. 2. pag.* 49. Antonius Clarus *ad ll. Regias, cap. ult.* Caldeira *lib. 4. variar. cap.* 9. probavi *in cap. ad aures, de præſcript.* Unde pro uſu ſepulturæ remedia poſſeſſoria laicis competunt, ſicut pro quocunque alio jure, quod poſſit poſſideri, *l. 1. ff. ſi ſervitus vendic. junctis l. ſi venditor* 10. *l. ſi quis ſepulchrum* 12. *ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. ſingul. ad leg. XII. tabul. cap. ult.* Mindanus 2. *tom. de interdict.* Murga *tom.* 1. *diſquiſit. mor. tract. 4. diſquiſit. 1. cum ſequent.* & de quotidiana praxi teſtatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam deciſ.* 54. *n.* 3. unde hoc ſenſu ſepulchrum proprium dicitur in præſenti.

CAPUT II.

a Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam conſtitutis.*

RElatum eſt auribus noſtris, eſſe quoſdam perversè agentes, qui ſubvertere nituntur, atque dividere conantur Eccleſiæ unitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non ſtudio charitatis, ſed zelo rapacitatis invigilant, atque ſeducere conantur ſæculares, quos illaqueare poſſunt, ut res ſuas, atque poſſeſſiones, ſive in morte, ſive in vita monaſteriis ſuis tradant, & *b* Eccleſiis, quibus ſubjectæ eſſe videntur, & à quibus baptiſmum, Pœnitentiam, Euchariſtiam, necnon pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt. Hunc denique fomitem diſcordiæ nos animadvertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne ampliùs fiat, omninò prohibemus, conſiderantes non eſſe bonum, ſi illi qui olim ſocii fuerant paſſionis, ſecundùm *c* Apoſtolum, ſint immunes à ſocietate conſolationum. Et quia dignus eſt operarius *d* mercede ſua, ideo præcipimus, atque mandamus, ut quicunque amodò monaſterio converti voluerit, ſive in morte, ſive in *e* vita, omnium rerum & poſſeſſionum, quas pro ſalute animæ ſuæ decrevit diſponere, medietatem Eccleſiæ, cui ipſe dignoſcitur pertinere, relinquat, & ſic in monaſterio, prout libitum fuerit, eundi, convertendique habeat licentiam. Quicunque autem hujus edicti violator extiterit, gladio anathematis ſubjaceat.

NOTÆ.

1. [a] *Leo.*] Etiam Leoni tribuunt præſentem textum Carnotenſis *part. 7. Decreti, cap.* 150. Anſelmus *lib. 5. c.* 51. Papienſis *in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 4.* Cujus tamen Leonis ſit, non conſtat, ſiquidem eum alii Leoni III. alii IX. tribuunt; & cùm illi varias ſcripſiſſent epiſtolas, quibus caremus, certò non poſſumus aſſignare, quis ex Pontificibus hujus nominis ſit auctor præſentis textus.

[b] *Eccleſiis.*] Parochialibus videlicet, ut infrà dicemus *in titulo de Parochiis.*

[c] *Apoſtolum.*] 2. *ad Corinthios cap.* 2.

[d] *Mercede ſua.*] *Matthæi cap.* 19. refertur *in cap. cùm ſecundùm, de prabend.*

2. [e] *In vita, ſive in morte.*] Gloſſa exponit, ideſt ſive in ægritudine, ſive in tempore mortis; ſed perperam, nam caſus ægritudinis ſatis illis verbis, *ſive in morte,* comprehendebatur: quare verius credo, hæc verba accipienda eſſe uti ſonant, videlicet ſive ſanus, ſive in ægritudine conſtitutus, tempore mortis de rebus ſuis pro ſalute animæ ſuæ diſpoſuerit. Nec tunc obſtat textus *in cap. 2. de regularibus, in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbatibus Ciſtercienſis Ordinis ita ſcribit: [Significaſtis ſiquidem nobis, quod in quibuſdam partibus conſuetudo deteſtabilis inolevit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes chariſmata meliora, monaſteria veſtri Ordinis volunt causâ religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis ſuis decedentibus conſueverunt accipere, ſe illis temerè opponunt. Quare ſuper hoc noſtræ providentiæ remedium flagitatis. Volentes ergo abuſum corruptelæ hujuſmodi aboleri, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ut capellanorum contradictione hujuſmodi non obſtante, liberas perſonas ad vos à ſæculo fugientes liberè recipere valeatis.] Facit caput *audivimus, de ſimon.* nam pro hujus textus ſolutione ſciendum eſt, olim non licuiſſe religionem ingredi abſque prævio examine Epiſcopi proprii, *can.* 40. & 41. 6. *Synodi*, ubi vetant Patres quemquam in monaſterium admitti, aut in eremum ſecedere, & anachoreſin, ſine prævia examinatione Epiſcopi. Synodus Nicæna ex Arabico, *can.* 14. Synodus Provincialis Conſtantinop. *can.* 2. Fileſacus *in cap. quantò 7. §. 1. de offic. ordin.* nec abſque conſenſu Plebani, eo quòd jure

jure parochiali ei obligati erant, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* cujus verba dabimus infrà priori commentatio. Innocentius III. *lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 166. ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Cistercienſis, transmissâ nobis petitione monstrarunt, quod quidam Rectores Ecclesiarum Provinciæ Lugdunensis ab eis, qui vivos & incolumes ad eorum Ordinem transeunt, sibi fieri exigunt testamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in sæculo, propter hoc Ecclesiasticam exercent censuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apostolica indulgetur, ut laici è laicos, & absolutos, à sæculo fugientes recipiant, inter prætantes finistrè, asserunt eos, licèt alias absoluti existant, & laicos, sine ipsorum licentia non posse ad Religionem transire, pro eo, quod jure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præsumptores præfatos à præsumptione hujusmodi, monitione præmissâ, per censuram Ecclesiasticam compescatis.* Et cùm legissent, sæculum relinquentes mortuos mundo esse, & monachismum morti comparari, Palladius *in Lausiaca, sect.* 85. ibi: *Vivisne, an es mortua? Credo in Deum me esse mortuam sæculo*, ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innocent. & Honorius, & sub districtione Alexander *in cap. de his, hoc tit.* Leo autem in præsenti agit de illis, qui tempore ingressus Religionis testamentum fecerunt, & pro salute animæ suæ de omnibus bonis disposuerunt: & statuit, ut medietatem teneantur relinquere Ecclesiæ parochiali, non quia ingrediuntur monasterium, sed quia disponunt in testamento de bonis propriis pro salute animæ suæ; quo casu portio parochialis solvenda est, ut infrà dicemus *in cap. nostra*, ubi commentarium hujus textus dabimus.

CAPUT III.

a Innocentius II. *Januensi Episcopo.*

FRaternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum sepulturas, & cœmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo esse disposita, in quibus religiosorum fratrum conventus sunt constituti, & orationes, atque Missarum solemnia, tam pro vivis, quàm *b* pro defunctis frequentiùs celebrantur: unde ipsorum devotioni, & extremæ voluntati, qui apud hujusmodi Ecclesias sepeliri desiderant, minimè contradicendum est. Qui verò relictis antiquis Ecclesiis, & patrum, aliorumque parentum suorum sepulchris, contra consuetudinem Patrum veteris Testamenti, qui cum patribus suis sepulti esse leguntur, ad minùs religiosa loca se transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam institutionem facere videntur. Unde si fortè P. de Castello contra tam antiquam, & rationabilem consuetudinem aliquid de corpore suo sepeliendo mandasse dicitur, hoc non præjudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per præsentia scripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipsius P. dilectis filiis nostris monachis *c* S. Stephani reddi faciatis, & cum suis fratribus sepeliri.

NOTÆ.

2. [a] [*Innocentius.*] In hac sexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. sed perperam, cùm ejus auctor sit Innocentius II. ut habetur *in* 1. *compil. sub hoc tit. cap.* 5. ex qua litteram etiam restituo: & cùm Raymundus in compilandis Pontificum Decretis seriem temporum observaverit, non poterat Innocentii III. Decretalem compilare ante decreta Alexandri III. quæ sequuntur *in hoc tit.* nec si Innocentii III. esset præsens textus, poterat reperiri in prima collectione; siquidem hujus Pontificis decisiones tantùm extant in tertia & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarii, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. ut referunt in eo anno Baronius, & Coriolanus, Ludovicus à Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Misit autem præsentem epistolam Januensi Episcopo, seu ut verius credo, Archiepiscopo; nam mortuo Sigefrido Januensi Episcopo anno 1129. Innocentius II. Januensem Ecclesiam in Metropolitanam erexit, & cùm D. Bernardus esset electus in Prælatum ipsius Ecclesiæ, eamque dignitatem respueret, electus fuit Syrus qui Ecclesiam illam rexit per plures annos, ut refert Mantique *annal. Cisterc. anno* 1130. *cap.* 6. *in fine*: unde illi præsentem epistolam missam fuisse facilè cognoscitur.

2. [b] *Tam pro vivis, quàm pro defunctis.*] Missarum enim sacrificia non solùm pro vivis, verùm etiam pro fidelibus sine desperatione defunctis, qui non decesserunt excommunicati, offerri possunt, *cap. non æstimemus* 13. *quæst.* 2. *c. anima, eadem quæst. cap. sanè*, 24. *quæst.* 2. cum aliis congestis à Crespetio *verbo Defunctis*, & per me *in cap. final. de testamentis.* Rationem reddit Ivo Carnotens. *epist.* 198. his verbis: *Quia incertus est status animarum post hanc vitam, non videtur otiosum, si pro his intercedamus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur; & pro his qui loco purgatorio deputati sunt, ut fidelium orationibus indulgentiam consequantur.* Probant, & illustrant Gazeus *in notis ad Cassianum, collat.* 2. *cap.* 5. Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. p.* 2. *sect.* 1. *punct.* 6. Becanus *tom.* 3. *opusc. tit. de sacrif. pro mortuis*, Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 23. *cap. final.* Baronius *tom.* 1. *anno* 34. Bellarminus *de purgatorio, lib.* 2. *cap.* 15. Savarus *ad Sidonium lib.* 2. *epist.* 8. Ayala *de tradit. Eccles. fol.* 150. Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist.* 51. *num.* 69. Vicecomes *de ritibus Missæ, lib.* 4. *per tot.* P. Henao *de sacrif. Miss. tom.* 1. *disp.* 17. *sect.* 3. Nec contrarium statuitur *in cap. non oportet* 29. *de consecr. dist.* 1. in illis verbis: *Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.* In quibus docetur, non licere accedere ad sepulchra mortuorum sacrificandi gratiâ; nam pro illius canonis expositione sciendum est, tam Judæos, quàm Gentiles defunctis suis parentasse variis ritibus, & in feriis; inter quos præcipuus fuit epulum, cujus

ritus apud Judæos mentio extat *in cap.*30. *Ecclesiast. vers.*18. ibi : *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro.* Et *cap.*4. *Tobiæ*, legimus Tobiam seniorem filio jussisse panem, & vinum supra sepulturam ponere : referunt Josephus *lib.*3. *de bello Judaic. cap.*1. D. Augustinus *in psalm.*48. Apud Gentiles proprium fuisse parentationis epulas ad monumentum afferre, probatur ex Tertulliano *de resurrect. carnis*, *cap.*1. ibi: *Defunctis parentant, & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum, ut quos negant sensus quicquam, etiam desiderare præsumant.* Expressiùs *in lib. de anima, cap.*4. Gaudentius *in tract. de lect. Exodi*, ibi : *Parentalia, unde malum idololatriæ extulit caput error is ; nam quia sua causâ primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent. Post hæc ansi sunt sacrificia eis sacrilega celebrare, quamvis nec ipsi mortuis suis minùs sacrificant parentalia.* Duplex autem epulum erat, unum defunctorum, cùm ad eorum bustum epulas ferales cognati deferebant, quæ leviter degustatæ igni tradebantur ; de quo epulo agunt Ovidius, Virgilius, Lucianus, & alii relati ab Spondano *lib.*1. *de cœmeteriis, cap.*17. Aliud erat epulum vivorum, quod amici & sanguine proximi ad sepulchra eorum, quibus parentabant, solebant inire, de quo plura adducunt Sophranis *de funere Hebræor. cap.*6. Gutherus *lib.*2. *de jure manium, c.*12. Spondanus *dicto cap.*17. Pineda *in cap.*7. *Ecclesiast. ad vers.* 3. Serarius *in cap.* 3. *Tobiæ, circa præcept.* 7. Cornelius *in cap.*30. *Eccles.*2. *p.* Kirmanus *de funer. lib.*4. *cap.*4. 5. *&* 6. Lælius Bisciola *tom.*1. *horar. succes. lib.*11. *cap.*4. Sanctarellus *in post praxi medic. cap.*46. quæ parentationes dicebantur humana sacrificia. Festus Pompeius *verbo Humanum* : quem morem parentandi à quibusdam superstitiosis Christianis diutiùs observatum fuisse in festo Cathedræ sancti Petri, immò & protractum ad Martyrum sepulchra, & Basilicas, exterminare curarunt D. Augustinus *homil.*15. *de Sanctis, & lib.*8. *de civit. Dei, cap.*27. *&* *lib. de moribus Eccles. cap.*34. *& epist.*84. *ad Aurelium*, Cyprianus *de duplici martyr.* Concil. Brachar 2. *can.*69. Carolus *in Capitularibus, lib.*6. *tit.* 194. Concil. Turon. 2. *can.* 23. Laodic. *can.*28. Carthag 3. *can.*30. sexta Synodus Trullana *can.* 74. Hoc ergo genus sacrificii per parentationem cum epulis prohibetur *in dicto cap. non oportet* ; non verò sacrificium Missæ, quod pro mortuis offerri posse, suprà probavi.

[c] *S. Stephani.*] Quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in diœcesi Januensi.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio : *Eligens sepulturam in monasterio, aut loco religioso, ibi sepeliendus est ; secus verò si in loco minùs religioso.* Probant eam textus *in cap.*1. *cap.*2. *cap. de his* 4. *cap. ex parte* 5. *cap. cùm liberum* 6. *cap. in nostra* 10. *hoc tit. cap.*1. *eodem tit. lib.*6. *Clement. dudum, eodem tit. cap. privilegia, de privil. cap.*1. *de pactis lib.*6. *cap.*2. *hoc tit. in* 1 *collect.* ubi ita ait Paschalis II. *Volumus, & juxta canonum statuta probabile nobis videtur, ut sicut morienti conceditur judicium rerum suarum facere cuicunque loco sibi placuerit, sic nimirum justum est sui corporis habere licentiam illud judicandi in quocumque loco voluntas ejus extiterit, sive in monasteriis, sive in aliis religiosis locis.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garzia in præsenti, Jul. Lavorus *dicto tit.*2. *incubr. cap.*11. Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract.* 2. *cap.* 7. *propos.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. tract.*4. *disquisit.* 12. & alii suprà, *in cap.* 1. *congesti.*

4. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur. Primò in ea parte, ubi docetur, eligentem sepulturam in monasterio, ibi sepeliendum esse, ex eo ; nam absque proprii Parochi licentia nemo in monasteriis sepeliri potest. D. Gregorius relatus *in c.*1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ait Pontifex : *Monachi corpora, tam vivorum, quàm mortuorum deferre ad Ecclesiam suam nequaquam audeant, nisi assensu, & petitione Ecclesiæ, quæ eis dum viverent consuluit, & consulendo servivit, ac ministravit. Quod si fecerint, ut invasores sanctæ Ecclesiæ, sub districti anathematis interpositione, quousque satisfaciant Ecclesiæ, fieri præcipimus.* Ergo etsi quis eligat sepulturam in loco religioso monachorum, ibi tumulandus non est, nisi consentiat proprius Parochus. Secunda pars assertionis, ubi docetur eligentem sepulturam in loco minùs religioso, in eo tumulandum non esse, impugnatur sequenti consideratione ; certum enim est, ultimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam esse, *cap. ult.* 13. *quæst.*2. *cap. nos quidem, cap. si heredes, de testam.* quia publicè interest defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare* 5. *ff. quemadmodum testamenta.* Ergo sive quis in loco religioso sepulturam eligat, ibi sepeliendus est, præcipuè cùm parum interfit, sepultura sit in loco religioso, vel non. D. Thomas *in* 4. *dist.*45. *quæst.*2. *art.*3. Guillelmus Conventrensis *in elucidario ex sancto Anselmo*, ubi interrogatus an justis obsit non sepeliri in loco sacro, respondet : *Nihil prorsus ; totus enim mundus est templum Dei, quod dedicatum est sanguine Christi : & sive in campo, sive in silva, vel in palude, vel in quovis loco sepelianur, vel projiciantur, vel à bestiis, vel à belluis devorentur, semper in gremio Ecclesiæ conservantur.* Quos enim peccata deprimunt, non ad absolutionem, sed potiùs ad majoris damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis tumulari docet D. Gregorius *lib.*4. *dialog.* 50. 51. *&* 53. ubi id horribilibus exemplis confirmat, *cap. sacris, hoc tit. in fine*, ibi : *Cùm non obsit justis sepultura nulla, vel vilis ; impiis tamen celebris, vel speciosa non prodest.* Sepultura enim, & funeris cura potiùs ad solatium vivorum, quàm ad subsidium defunctorum spectant, ut docetur *in cap. anima* 13. *quæst.*2. ergo sive quis eligat sepulturam in loco religioso, sive non, ejus voluntas semper adimplenda est. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Ecclesiam sepeliri voluerunt, ut Sanctus Vedastus, referente Albino Flacco *in ejus actis* ; sanctus Ephrem, & Constantinus Magnus, sepulchrum extra, non intra sacras ædes sibi curantes. In vita S. Amari in fine ita legitur : *Jussit igitur sibi fodi sepulchrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei.*

5. De sepultura in monasteriis.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, crescente in dies Christianâ religione, in cœmeteriis, deinde in porticu, tandem in ipsis Ecclesiis fidelium cadavera sepeliri permissum fuisse, *cap. ubicumque* 13. *q.*2. *cap. sicut antiquitus* 17. *quæst.*4. Unde jam diu invaluit, fidelium sepulturam posse concedi prope, vel intra Ecclesiam, ut suprà *in cap.*1. probavi ; non tamen permittitur supra, vel juxta altare, *cap. præcipiendum* 13. *q.*2. *cap. non oportet* 19. *de consecr. dist.*2. Concil. Nannet. *can.*11. docet Ferrariensis *in epitc. de non sepeliendis mortuis prope aras* ; ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, ut Sacerdos dum Missæ sacrificium celebrat, non cogatur pedibus insistere supra defunctorum corpora. Concil. Tribur. *can.*16. docent Fulcus *de visitatione, lib.*1. *cap.*21. *num.*15. Redoanus *de simonia, part.*3. *cap.*18. *num.*19. Potest tamen

tamen eligi ſepultura in monaſteriis, in quibus religioſorum, ſeu Canonicorum regularium conventus ſint inſtituti, & ſacrificia pro vivis, & defunctis frequenter offeruntur: nec poteſt parochus impedire ſimilem electionem, ut latè probant Bruno Chaſſaing. *ubi proximè.* Nec ſolùm in monaſteriis religioſorum, verùm & in monialium Eccleſiis poteſt quis eligere ſepulturã, dum tamen intra clauſtra, ſeu ſepta ipſius monaſterii ſepultura non eligatur, quia cadavera virorum in monaſteriis monialium deferri prohibitum eſt, *novel.* 133. *Juſtin. cap.* 3. docet Natta *volum.* 2. *conſil.* 432. Murga *tom.* 1. *diſquiſit. tract.* 4. *diſquiſit.* 12. *ad finem, concluſ.* 7. Deinde ſciendum eſt, non ſolùm turpes teſtatorum voluntates obſervandas non eſſe, *l. quæ* 8. §. 5. *ff. de condit. inſtit.* verùm nec ineptas circa ſepulturam, *l. ſervo* 113. §. *ineptas, ff. de legat.* 1. Donellus *lib.* 8. *comment. cap.* 12. uti ſi teſtator jubeat reliquias ſuas projici in mare, aut ſepeliri cum veſtimentis ſericeis, margaritis, aut variolis, *l. ult.* §. *ult. ff. de auro & argent.* vel ſecum pecunias ſepeliri. Hujuſmodi enim ineptæ voluntates, ut deriſoriæ rejiciuntur, *d.* §. *ineptas.* Unde cognoſcitur Diogenis inſipiens voluntas, dum juſſit ejus corpus inhumatum abjici, tantùm baculo juxta illud appoſito. Stobæus *ſerm.* 122. Diogenes Laërtius *in vita ipſius.* Unde improbandus venit Saladinus, qui teſtamento condito omnem funeris pompam abdicavit, juſſitque tantùm lanceâ præferri atri coloris obſoletam tunicam. Jovius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum q.* 141. Licèt enim jus civile magnoperè voluntatibus defunctorum indulſerit, tamen hujuſmodi voluntates ineptas neglexit, *dicta l. ſervo* 113. §. *ineptas*, notavi ſuprà *in cap.... de teſtamentis.* Tandem ſciendum eſt, ſanctum & pium eſſe ſepulturam ſibi in ſacra æde curare, atque per eam valde juva i animas in Purgatorio exiſtentes, necnon cadavera ipſa, ut variis argumentis probant Sanctarellus *in poſtpraxi medica, cap.* 27. & 28. & quæ longa diſputatione addenſat Henricus Spondanus *lib.* 1. *de ſacris Cœmeteriis, part.* 3. *c.* 14. Theophilus *de martyrio, part.* 4. *cap.* 6. *num.* 7. & conſtat ex Sancto Auguſtino, cujus liber de cura pro mortuis, in hoc ferè negotio conſumitur; & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celſi pueri*, quem ait curaſſe ſe inferri Baſilicæ SS. Martyrum Complutenſium.

Ut de vicino Sanctorum ſanguine ducat,
Quo noſtras illo purget in igne animas.

Nec ferè aliter S. Ambroſius in fratris Satyri epitaphio ait, ſe illum ad lævam Martyris in templo tumulaſſe:

——— *ut ſacri ſanguinis humor*
Finitimas penetrans abluat exuvias.

Accedit, nam viventes ad Eccleſiam orationis causâ commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum, faciliùs excitantur ad orandum pro defunctis; quod eſt opus charitatis viventibus ipſis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & ſui ex hac vita exitus, quâ nulla eſt ſalubrior cogitatio; & ob hanc cauſam maximè cœmeteria, vel in aditu urbium & caſtellorum locata fuiſſe, obſervat Sanctus Chryſoſtomus *ſerm. de fide & lege naturæ*; vel ferè in viis frequentatiſſimis, cujuſmodi ferè erant Romana, quorum longam ſeriem exhibet Onuphrius *de ritu ſepeliendi cap.* 12. & apud ipſos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *lib.* 2. *de funer. cap.* 22. Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *lib.* 4. *Dial. cap.* 50. ibi: *Quos gravia peccata non deprimunt, hoc prodeſt mortuis ſi in Eccleſia ſepeliantur, quod eorum proximi quotiens ad eadem ſacra loca conveniunt, ſuorum, quorum ſepulchra conſpiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.* Etiam defuncti in Eccleſia ſepulti magis juvantur illis Eccleſiæ ſanctæ precibus moraliter ſemper durantibus, quas ſemper fundit pro iis, qui ſunt in loco benedicto, ſeu conſecrato. Unde improbandi veniunt, & damnandi Vvaldenſes, quos Pilicdonius *tract. contra eos, cap.* 22. refert aſſeruiſſe, non plus referre ſepeliri in loco ſacro, quàm in profano, v. g. in agro, aut horto: quod etiam referunt Æneas Silvius *lib. de orig. Bohemorum, cap.* 35. Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno, num.* 30. idemque ſenſiſſe videntur Albigenſes, ut colligitur ex Luca Tudenſi *lib.* 1. *contra eos, cap.* 22. quos refellunt Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Sepultura*, Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *ad finem, fol.* 549.

6. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cùm poſſit quilibet eligere ſepulturam, tam in propria, quàm in aliena Eccleſia, poteſt eam eligere & in monaſterio, aut alio loco religioſo: ſed cùm teſtator jubet in loco minùs religioſo ſepeliri, hujuſmodi voluntas, tanquam ineptа, & turpis reſpuenda eſt; intereſt enim non parum ſepeliri in loco religioſo, vel in profano, ut docet D. Auguſtinus *de cura pro mortuis, cap.* 4. & latè probant Jul. Lavorus *tit.* 2. *lucubr. cap.* 14. Spondanus *de cœmeteriis lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 14. & 15. cùm enim dæmonum incurſiones frequentiùs circa ſepulchra fiant, ut Evangeliſtæ docent, dum narrant dæmoniacos ſpiritus habitaſſe in ſepulchris, D. Matthæus *cap.* 8. D. Lucas *eodem cap.* D. Marcus *cap.* 5. veneficoſque, & magos circa ſepulchra habitare teſtantur Lucanus *lib.* 6. Ovidius *in Medea*, ibi:

Per tumulos errat paſſim diſcincta capillis,
Certaque de tepidis colligit oſſa rogis.

Apuleius *lib.* 2. *Metam.* ideo cùm per ſepulturam in loco religioſo corpora ut in aſylis quieſcant, mediante ipſius loci conſecratione, ſeu benedictione, inde juſtè Innocentius eligentem ſepulturam in loco minùs religioſo, non eſſe in eo ſepeliendum ait, quia non creditur teſtatorem ita fuiſſe immemorem propriæ ſalutis, ut neglecto Eccleſiæ ſepulchro, turpem ſepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

7. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtant dubitandi rationes ſuprà expenſæ. Non prima, nam verum eſt, jure communi inſpecto monachos non poſſe admittere alienos parochianos ad ſepulturam in ſuis Eccleſiis, niſi privilegium haberent à Romano Pontifice, aut de licentia proprii parochi, *cap. in noſtra, hoc tit.* ſuprà probavi *in cap.* 2. notat Cironius *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* Sed poſtquam privilegiis ſibi ab Apoſtolica Sede conceſſis jus habent admittendi ad propriam ſepulturam quoſcunque, qui apud eos ſepulturam elegerint, non poſſunt parochi, nec alii ordinarii illis hoc impedire, ut latè probat Bruno Chaſſaing. *ubi ſuprà.* Nec ſecunda difficultas obſtat, nam licèt ultima voluntas teſtatoris ſervanda ſit; id tamen procedit cùm juri conformis eſt, & bonis moribus non contraria, aut inepta; tunc enim eam adimplendam non eſſe, jam ſuprà probavi: unde cùm electio ſepulturæ in loco minùs religioſo juri conformi non ſit, nec fidelium moribus conſona, ideo in præſenti inſuper habetur, & rejicitur. Nec obſtat quod dicebamus de utilitate ſepulturæ intra, vel extra Eccleſiam; licèt enim ſepultura in Eccleſia, & locis religioſis non proſit defunctis ibi ſepultis ex opere operato, hoc eſt, ex vi tantùm ſepulturæ; tamen valde prodeſt ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus miniſtrorum Eccleſiæ, & cæterorum fidelium, qui

ibi

ibi conveniunt, ut ſacrificium Deo offerant; unde tot precibus & ſuffragiis privari per ſepulturam in loco minùs religioſo, abſurdum, & alienum eſt à moribus Chriſtianorum. Quare rectè talis diſpoſitio in præſenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam ſi quis vellet, ut fecerunt illi Sancti viri, extra Eccleſiam ſepeliri ex humilitate, arbitrans ſe indignum jungi communi loco ſepulturæ cum Sanctis intra Eccleſiam conditis, aut quieſcere intra locum, in quo Chriſti corpus adeſt, iſte quoque piè faceret, dummodo aliam ſacram ſepulturam eligeret, exempli gratiâ in cœmeterio, non verò ſi in loco minùs religioſo extra Eccleſiam, & ejus cœmeterium.

8. EXPONITUR CAP. CERTUM, D. CONSECR. DIST. 1.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. certum, de conſecr. diſt.* 1. ubi refertur, Megentiam nobilem fœminam corpora ſuorum defunctorum ſepeliiſſe in propria poſſeſſione, & poſtea petiiſſe à Romano Pontifice, ut ſibi liceret eo in loco oratorium conſtruere, ut divina officia, tam pro mortuis ibi ſepultis, quàm pro vivis celebrarentur. Cui petioni in partem annuens Pontifex, conceſſit illi, ut divina officia pro defunctis ibi ſepultis poſſint celebrari, non autem pro vivis, hoc eſt, ut fideles divina officia ibi audirent. Ex quo textu expreſsè deducitur, poſſe defunctum ſepeliri non ſolùm in Eccleſia, aut monaſterio, verùm etiam in loco profano, & minùs religioſo, ubi divina officia non celebrantur. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, in eo caſu defunctum non elegiſſe ſepulturam in loco minùs religioſo, ſed nobilem illam mulierem cadavera tumulaſſe in oratorio à ſe conſtructo, ut ſic faciliùs à Pontifice impetraret, ut ibi divina officia celebrarentur: cujus devotioni ut in partem Pontifex annueret, permiſit divina officia defunctorum ibi celebrari, juxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *volum.* 2. *de ritibus Miſſæ, lib.* 4. *cap.* 21.

9. INTELLIGITUR CAP. 3. §. FIN. HOC TIT. IN 6.

Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in cap.* 3. §. *fin. hoc tit. lib.* 6. in illis verbis: *Si quis antiquâ dimiſsâ, novam etiam in loco minùs religioſo elegerit ſepulturam, electionem hujuſmodi (licèt jura ſuper hoc videantur eſſe diverſa) nequaquam volumus impugnari.* Ex quibus apertè deducitur, valere electionem ſepulturæ in loco minùs religioſo. Igitur non rectè in præſenti id negatur. Pro cujus textus interpretatione dicendum eſt, in eo decidi veterem antiquorum quæſtionem, utrum videlicet in loco minùs religioſo poſſit teſtator eligere ſepulturam? In qua variæ fuerunt antiquorum ſententiæ, ut ibi Gloſſa refert. Quidam negabant, moti præſentis textus auctoritate; ſed perperam. Nam aliud eſt eligere ſepulturam in loco minùs religioſo, ut in oratorio, vel eremitorio, ubi non ita frequenter Miſſæ ſacrificium celebratur; aliud verò in loco puro, & profano. Primo caſu electio ſepulturæ ſuſtinetur, *ex d. c.* 2. §. *fin.* ſecundo verò, cùm ſit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo caſu procedit præſens textus.

Antequam hinc abeamus, exponendi ſunt duo perdifficiles canones Concilii Altiſſiod. Primus eſt canon 14. ubi ita ſtatuitur: *Non licet in baptiſterio corpora ſepelire.* Qui difficilis eſt, præcipuè ſi obſervemus, jam temporibus ipſius Concilii baptiſteria fuiſſe intra Eccleſiam conſtructa, ut conſtat ex canone 18. ejuſdem Concilii, & probat Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib.* 1. *c.* 34. & 35. Quare ergo intra baptiſteria corpora ſepeliri non poſſunt? Hujus canonis interpretatio provenit, ni fallor, ex eo quod in baptiſteriis Martyrum reliquiæ condebantur, ut ſignificaretur, etiam poſt mortem duraturam gratiam Dei, per baptiſmum infantibus traditam. Sic enim baptiſterium deſcripſerunt Prudentius:

10. EXPONUNTUR CANON 14. & 15. CONCIL. ALTISSIOD.

Electus Chriſti locus eſt, ubi corda probata
Provehat ad cœlum ſanguine, purget aquâ.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine caſi,
Martyrium pulchrâ morte tulere viri.
Hîc etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Ante coronati ſcandebant ardua teſtes
Atria, nunc lota celſa petunt anima.

Et Ennodius *epigram.* 20. quod ſcriptum eſt in plures Martyres, ſuper quorum reliquias Agellus baptiſterium condiderat; ipſos autem vivis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, ut conſtaret omnibus, qui Chriſti teſtes illic ſepulti erant:

Conditor Armenius, ſuperùm qui dignus honore eſt,
Hîc peperit fontem vivificantis aquæ.
Rapta ſepulturis animavit corpora pictor,
Funera viva videns, mors erat in tumulo.
Illorum tamen iſte locus complectitur artus,
Quos pariùs facie, mens tenet alma fide.

Ut ergo non confunderentur reliquiæ Martyrum cum cadaveribus defunctorum, jubent Patres, ne in baptiſterio, ubi reconditæ ſunt reliquiæ Martyrum, liceat defunctorum corpora ſepelire. Alter eſt canon 15. ipſius Concilii, ubi ita legitur: *Non liceat mortuum ſupra mortuum mitti.* In quibus doceri videtur, nec etiam in Eccleſia licere mortuum ſupra mortuum ſepelire. Pro cujus expoſitione Antonius Boſſius *tom.* 1. *Roma ſubter. cap.* 20. aſſerit, ex honeſtate tantùm prohibitum eſſe mortuum ſupra mortuum ponere; non ex ſuperſtitione illa, quam refert Tertullianus *de anima cap.* 4. videlicet optandum eſſe defunctis, ut illis ſit terra levis: ſed propter quandam decentiam, & honeſtatem prohibitum fuiſſe mortuum ſupra mortuum mitti, quia plerunque eveniebat, ut nondum marcidato cadavere, aliud ſuperponeretur, quod prohibuerunt PP. Concilii Matiſcon. ibi: *Comperimus multos, necdum marcidatis mortuorum membris, ſepulchra reſerare, & mortuos ſuos ſuperimponere, vel aliorum (quod nefas eſt) mortuis ſuis religioſa loca uſurpare, ſine voluntate ſcilicet domini ſepulchrorum: ideoque ſtatuimus, ut multus deinceps hoc peragat; quod ſi factum fuerit, ſecundùm legum decreta ſuperimpoſita corpora de eiſdem tumulis rejiciantur.*

CAPUT IV.

Alexander III. [a] *Spalenſi Epiſcopo.*

DE his qui in infirmitate, vel ſanitate cum bonis ſuis ad religioſa loca ſe tranſtulerunt, nihil tibi, vel Eccleſiis, à quibus receperunt ſalutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ volumus innoteſcere, quod ſi in ægritudine ipſa ad Religionem tranſeunt,

tranſeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis ſuis ipſis Eccleſiis, à quibus aſſumpti fuerint, *b* canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religioſa loca ſe in ſanitate tranſtulerunt, de his, quæ locis ipſis conferent, cogi non poſſunt aliquid præſcriptis Eccleſiis impertiri: quia liberum eſt eis tunc bona ſua non religioſis locis, ſed etiam quibuſlibet perſonis privatis conferre.

NOTÆ.

1. [a] *Palenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* ubi additur, *pars capitis continebatur*: poſt Concilium autem Lateran. *p.49. cap.6.* legitur tantùm, *Lucius III.* Antonius Auguſtinus *in notis ad hunc textum*, exiſtimat, integram clauſulam extare *in cap.5. qui clerici, vel vov.* & ita legendum eſſe, *Hiſpalenſi*; ſed malè, cùm Hiſpalis Bæticæ Metropolis, temporibus noſtri Alexandri III. fuiſſet à Sarracenis occupata, uſquedum S. Rex D. Ferdinandus ab eorum oppreſſione illam liberavit: quare credo legendum eſſe, *Spoletan.* Spoletum enim nobilis Italiæ urbs eſt, Romanorum colonia, ut referunt Tit. Livius *lib.20.* Volaterranus *lib.6. in Geograph. fol.169.* Theodoricus Gothorum Rex mirificè eam auxit, ſed cladem magnam accepit à Friderico Oenobarbo, eo quòd Alexandro noſtro faveret, ut refert Tamayo *in Martyrolog. Hiſpan. die 1. Ianuarii.* Metropolis fuit Vilumbrorum, ut probat Joannes Viterbienſis *lib.8. antiquit.* etſi poſteà à Gothis ſubverſa fuerit, teſte Blondo *decad. 1. l.b. 7. fol 91.* Non me latet, fuiſſe in Vaſconibus vetuſtam urbem Spalenſem ad juga Pyrenæi, è cujus nomine Spalenſes populos Plinius enumerat *lib. 3. cap. 3.* de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. anno 308.* ubi notarunt Vivar. *num.6. fol.307.* Roderic. Caro *fol. 117. littera B*, & fuiſſe in Vaſconibus Navariæ, ubi hodie extat cœnobium in Ronca-Valle, credit Tamayo à Salazar *tom.3. Martyrol. Hiſpan. die 18. Maii.* Sed cùm non conſtet, temporibus Alexandri III. eam urbem Cathedrâ Epiſcopali fuiſſe decoratam, potiùs retineo in præſenti *Spolet.*

[b] *Canonica debet portio.*] Juxta adducenda infrà *in cap. certificari, hoc tit.* ubi commentarium ad textum hunc dabimus. 2.

CAPUT V.

a Alexander III.

EX parte Canonicorum *b* Eburgenſis Eccleſiæ nobis eſt intimatum, quod *c* Prior de Inſula quendam parochianum eorum poſt *d* appellationem ad nos factam in Eccleſia ſua ſepelivit. Unde quoniam hoc Eccleſiaſticæ inſtitutioni contrarium eſſe dignoſcitur, & à rationis tramite penitus alienum, ut quis falcem mittat in alienam meſſem: f. n. per A. f. m. ut præfatum Priorem moneas, & diſtrictè compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani ſui *e* corpus reſtituat, & exinde pacificè, & *f* amicabiliter cum illis conveniat, aut in præſentia noſtra ſe non differat exhibere.

NOTÆ.

1. [a] *Alexander III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.1.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato reſcribat Alexander; credo tamen alicui Epiſcopo Scotiæ miſſam eſſe præſentem deciſionem, cùm in ea Provincia ſint Canonici inſulæ, & Eburgenſes, de quibus in præſenti agitur.

[b] *Eburgenſis.*] In ſexta collectione legitur *Abrugen.* & Gloſſa marginalis emendat *Obargenſ.* ſeu *Obligen.* ſed legendum credo *Edinburgen.* quæ Eccleſia eſt in Laudonia Scotiæ provincia.

2. [c] *Prior de Inſula.*] Monaſterium eſt canonicorum regularium in Scotia, ſub nomine Inſulæ: & etiam dicta Eccleſia Cathedralis, dicta Inſularum, eſt canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib.2. hiſtor. canonic. regul. cap.36. n.5.* unde cognoſci non poteſt de quo Priore agatur in præſenti.

3. [d] *Poſt appellationem.*] Quæ appellatio non fuit interpoſita, ne cadaver ſepeliretur, ſed ne monachi de Inſula admitterent ad ſepulturam defunctos ſuos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet; fieret enim impedimentum ſepulturæ, quod jure non licet, ut à ſimili probant textus *in l. ult. de appellat. recip. cap. qua fronte 25. de appellat.* Barboſa *ad Concil. Trident. ſeſſ. 25. de regul. cap. 13. n.8.* Frider. Mindan. *de interdictis. tit.2. num.26.* Pichard. *in princip. Inſtit. de interdict. ex num. 136.* Lara *de capellaniis, lib.1. cap.24. num.ult.* Salgado *de protect. 2.p. cap.9. ferè per totum.* Nec etiamſi poſt appellationem interpoſitam cadaver ſepeliatur, inducitur attentatum, ut probant Lancellotus *de attentat. c.12. limit.46.* Salgado *de protect. d. tom.2. part.2. cap.9. num.97.*

[e] *Corpus reſtituat.*] Licèt cadaver non reſtituatur, quando non agitur ad ejus reſtitutionem, ut *in cap. in noſtra, hoc tit.* vel quando dubium ſupereſt circa poſſeſſionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, ut docetur *in cap. conquerente, de reſtit. ſpol.* tamen cum certò conſtat de juſtitia ſpoliati in poſſeſſione, & proprietate, ut in præſenti, etiam corpus defuncti reſtituitur; quia licèt cadaver humatum in perpetua ſepultura aliò temerè transferre non liceat, tamen permittitur ejus tranſlatio juſtâ interveniente cauſâ, & à judice approbatâ, *l.1. C. de relig.* Et jure civili etiam tranſlatio cadaveris permiſſu Principis admittebatur, *l. nemo hominum, C. eodem tit.* aut Pontificali decreto, *l. ult. ff. de mortuo inferendo.* Cùm autem non perpetuæ ſepulturæ cauſâ corpus humatum eſt, ſed tantùm ad tempus depoſitum, impunè illud tranſferre licet, *l. ſi quis enim 40. ff. de relig. l. ſi necdum 10. C. eodem, l.3. §. non perpetuò, ff. de ſepulchro violat.* & hoc ſenſu commendare corpus dixit Ulpianus *in l. at ſi quis 14. §. impenſa, ff. de relig.* ideſt cuſtodiæ cauſâ deponere. Nec neceſſe eſt pro *com-* 4.

mendando.

mendandum, reponere *condendum*, ut aliqui voluerunt, quos juſtè reprehendit Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6.

5. [f] *Amicabiliter conveniat.*] Quia licèt in rebus ſpiritualibus, aut illis annexis non admittatur pactio, *cap. fin.* ubi probavi, *de pactis*: non rejicitur tamen amicabilis compoſitio, *cap. niſi eſſent*, *de prabend. cap.* 4. *de pactis*, ubi notavi.

CAPUT VI.

Alexander III. *F.* [a] *Decano, & Magiſtro R. Rhemenſi.*

CUm liberum ſit ex univerſis [b] conſtitutionibus Sanctorum Patrum apud religioſa loca in ultima voluntate ſibi ſepulturam eligere, canonicæ proculdubio obviat rationi, qui devotioni extremæ voluntatis decedentium in hac parte contradicere præſumit. Pervenit ad audientiam noſtram ex conqueſtione Abbatis, & Fratrum [c] Sancti Martini [d] London. quod cùm Presbyter quidam corpus cujuſdam mulieris, prout in ultima voluntate ſua diſpoſuit, ad Eccleſiam Sancti Martini ſepeliendum deferret, monachi Sancti [e] Vincentii Laudonen. corpus ipſius violenter rapere, & ad Eccleſiam ſuam ſepelire minimè dubitarunt: & hoc idem de filio Randulfi Canis præſumpſerunt, ſuper quo utique vehementi ſumus admiratione commoti, cùm iidem monachi, & Sanctorum Patrum conſtitutionibus contraïrent, & privilegia prædeceſſorum noſtrorum, & noſtra, quæ prædicti Fratres de libera ſe habere ſepultura proponunt, ſatagunt violare. Inde eſt quod f. t. p. A. ſ. m. quat. utraque parte apud vos convocatâ, rei veritatem ſuper hoc inquiratis, & ſi ita invenietis eſſe, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate noſtra diſtrictè compellere, ut oſſa præfatæ mulieris, & filii prædicti R. & beneficia, quæ occaſione ſepulturæ ipſorum recepiſſe noſcuntur, memoratis fratribus cum integritate reſtituant, & de cætero facere ſimilia non præſumant.

NOTÆ.

1 [a] *F. Decano.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. capite* 2. ideſt, *Alexander III. Fulconi Decano, & Magiſtro Radulpho Rhemenſi.* Is verò Fulco eſt, cui ſcribit ipſe Alexander *in epiſt.* 2. & 4. Radulphus autem is eſt, cui ipſe mittit epiſtolam 28. quæ extat apud Sirmundum, ut notat Boſquetus ad Innocent. *libro* 1. *epiſt.* 4. De Rhemenſi diœceſi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de appellationibus.*

[b] *Conſtitutionibus.*] Suprà congeſtis *in c.* 3.

[c] *Sancti Martini.*] De hoc monaſterio nonnulla adduxi *in capite intelleximus* 12. *de ætat. & qualit.*

[d] *London.*] Legendum eſt *Laudun.* Laudunenſis enim civitas, vulgò *Laon*, eſt in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio poſita: habet Eccleſiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, ſuffraganeam Rhemenſis, cujus Præſules Duces, & Pares Franciæ nominantur, ut referunt Chenu *in chronol. Gallia*, Fratr. Sarmath. *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 616. Ejus Eccleſiæ mentio fit *in c.* 14. & 16. *de re judic. c.* 33. *de reſcript. cap.* 17. *prabend.*

[e] *Sancti Vincentii.*] Monaſterium hoc Sancti Vincentii Martyris Ordinis eſt D. Benedicti diœceſis Laudunenſis, Congregationis Sancti Mauri, à Brunichilde Regina fundatum, in quo reſediſſe 12. Canonicos refert Boſquetus *ad Innocentium libro* 1. *epiſt.* 4. in quorum locum Adelinus Laudunenſis Epiſcopus ſubſtituit monachos duodecim è monaſterio Sancti Benedicti ſuper Ligerim ſito evocatos, ut refertur *in Chron. Hodoardi, anno Chriſti* 921. De eo Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia Chriſtiana, fol.* 944. Textum hunc expoſui *in c.* 8. *de reſtit. ſpol.* & ejus commentarium petendum eſt *ex cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT VII.

[a] Lucius III. *Epiſcopo Floren.*

DE uxore verò, utrum quemadmodum & vir liberam habere debeat ſepulturam, videtur nobis quod nulla ſuper hoc inter virum, & mulierem ſit facienda diſtinctio, & in utroque, caſu iſto, æqualem eſſe credimus facultatem, cùm electio iſta ad eum potiùs ſtatum pertineat, in quo mulier ſolvitur à lege viri.

NOTÆ.

1. [a] *Lucius III.*] Ita etiam legitur in prima compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 7. ſed malè, cùm hujus textus auctor ſit Urbanus III. ut legitur poſt Concilium Lateranen. *part. ult. cap.* 63. & *in cap. litteras, de conjug. leproſ. c.* 6. *de divortiis, cap. fin. eodem tit. in* 1. *compil.* ubi extant aliæ partes ipſius textus, quæ ſub uno capite ita habentur *in dicto cap.* 63. [Litteras fraternitatis tuæ debitâ benignitate ſuſcepimus, quibus certiores de ſynceritate tuæ fidei, & devotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantiùs provocamur. Verùm quia à nobis poſtulaſti, utrum poſtquam ſponſalia inter aliquas legitimas perſonas contracta fuerint, & antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad conſummandam copulam maritalem compelli debeat, vel ſe poſſit ad ſecunda vota transferre: tuæ ſollicitudini reſpondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet,

debet, cùm inter eos matrimonium non ſit conſummatum. De illa verò, quæ viro ſuo labente in hæreſim, ipſius conſortium declinavit, utrum revertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium ſit cogenda, videtur nobis, quod ſi mulier eâ dumtaxat intentione diſceſſit, ut lapſus in hæreſim, tædio patiter, & confuſione affectus, ſe ab errore ſuo converteret, ei cùm reverſus fuerit, eſt reddenda: quæ etiamſi reverti noluerit, compellatur. Si verò judicio Eccleſiæ ſine ſpe matrimonii redintegrandi receſſit, ad recipiendum eum nullatenus eam dicimus compellendam. De uxore verò, utrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere ſepulturam, videtur nobis, quod nulla ſuper hoc inter virum, & mulierem ſit differentia; ſed utrique (in caſu iſto) æqualem credimus eſſe facultatem, cùm electio iſta ad eum potiùs ſtatum pertineat, in quo mulier ſolvitur à lege viri. Utrum autem pater minores filios ubi magis voluerit, valeat ſepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ conſuetudini decernimus relinquendum.] Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis eſt, magnorum Ducum inclyta ſedes, de cujus origine, & amplitudine plura tradit Ughellius *tom. 3. Ital. ſacra, in princip.* Ejus Eccleſia Epiſcopalis tantùm fuit à temporibus Melchiadis uſque ad Martinum V. qui abſoluto Concilio Conſtantienſi Romam rediens, ex itinere divertit Florentiam, ubi cùm munificentiſſimè reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedrâ Archiepiſcopali ipſam Eccleſiam decoravit die 2. Maii anno 1420. unde cognoſcitur, quare Urbanus III. in præſenti tantùm reſcribat Præſuli Florentino ſub nomine Epiſcopi.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio probatur.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Mulier etiam nupta liberè poteſt ſibi eligere ſepulturam ubi voluerit.* Probat textus ab ſpecie *in capite is qui, §. mulier, hoc tit. in 6.* & per argumentum omnes citati ſuperioribus commentariis. Illuſtrant ultra repetentes in præſenti, & *in d. §. mulier*, Petrus Gregorius *lib. 9. ſyntagmatum, cap. 1.* Parladorus *lib. 3. different. q. 66. §. 1.* Spondanus *de cœmeteriis, part. 1. lib. 4. c. 7.* plurib. relatis Barboſa *lib. 2. juris Eccleſiaſtici, c. 10. n. 19.* Tondutus *in reſol. canon.*

3. Impugnatur conclusio.

Sed hæc aſſertio non leviter impugnatur ex ſequentibus juris principiis; nam vir & uxor eodem lare victitant, *l. 1. §. ſi vir, ff. ad Syllanian. l. ſed nec 8. ff. de uſu & habit. l. penult. ff. de donat. inter,* Paulus *lib. 2. ſentent. tit. 19. §. vir abſens*, & domus mariti lar matrimonii dicitur, *l. 1. §. domum, ff. de liberis agnoſcend.* Servius *ad illud lib. 3. Virgil. Et patria Andromacham iterum ceſſiſſe marito. Secundum jus loquutus eſt*, ait, *quia uxor domicilium viri ſequitur.* Adde Gellium *lib. 13. cap. 10.* Artemidor. *libro 2. capite 54.* Auguſtinum *de civitate Dei, libro 6. capite 9.* Sidonium *libro 1. epiſt. 5.* & *lib. 2. epiſt. 10.* Et mariti bonorum ſociæ ſunt, atque participes. Illuſtrat Savarus *ad Sidon. libro 5. epiſt. 16.* & nos *in capite 2. de donat. inter.* Et in una domo cohabitare debent, *l. 4. §. 1. ff. de uſu & habit. l. 111. ff. de V. O.* Licèt magnates viri aliquando ſeorſim habitarent, *l. cùm ſtatus 32. §. mulier, ff. de donat. l. nihil 15. ff. rerum amot.* Fornerius *libro 3. rerum quotid. capite 5.* Unde proditum eſt, uxorem ejuſdem civitatis cum viro incolam intelligi, *l. ult. §. 3. ff. ad municip. l. 1. C. de mulier. & ubi, libro 10.* Tiraquellus *in l. 1. connub. numero 28.* Oſualdus *libro 13. Donelli, capite penult. littera M.* Sed ſepultura defunctorum domus eſt, *l. 4. C. Theodoſ. de ſepulchro violato:* illuſtravi ſuprà *in capite 1.* ergo injuſtum eſt ut mulier, quæ ſuperſtitis viri domicilium ſequuta eſt, eodem mortui tumulo non contegatur, ut ratiocinatur Zaſius *in l. penult. ff. de juriſdict.* Unde D. Hieronymus relatus à Gratiano *in capite Ebron, 13. quæſt. 2.* ait: *Quod conjunxit unum conjugum, conjungat ſepulchrum.* Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem ſepulchro cum uxoribus conditi ſunt, *Geneſis capite 25. & 49.* Joſue *capite 14.* & Tobiæ, qui filio ſuo præcepit, ut matrem ſepeliret juxta ipſum in uno ſepulchro, *capite 4. & 14. Tobiæ:* & Judith, quæ ſepulta eſt cum viro ſuo *cap. 16. Judith:* fuitque eam generalem Judæis conſuetudinem, tam ex his conſtat, quàm quod etiam in actis Apoſtolorum legitur *cap. 5.* Sapphiram voce D. Petri extinctam, ſepultam eſſe apud virum ſuum Ananiam, eodem eventu paulò antè defunctum. Narrat & D. Chryſoſtomus *lib. 1. de ſacerd.* matrem ſuam ab ipſo petiiſſe, ut corpus ſuum cum mariti oſſibus conjungeret: & pariter D. Auguſtinus ſanctam Monicam ipſius matrem magnâ curâ ſemper æſtuaſſe de ſepulchro, quod ſibi proviſerat, præparaveratque juxta corpus viri ſui, narrat *lib. 9. confeſſ. capite 11.* idque pluribus exemplis Chriſtianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Gregorius Turon. *lib. 1. Hiſtor. Franc. cap. 42.* & *de gloria confeſſ. cap. 32.* de duorum nobilium Arvernorum ſepultura: cùm poſt perpetuam continentiam ſecretè in ſancto conjugio ex pacto ſervatam, prior puella deceſſiſſet, ac peracto vir funeris officio puellam in ſepulchro deponens, elevatis ad cœlum manibus arcanum panderet, dicens: *Gratias tibi ago, æterne Domine, quia hunc theſaurum ſicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ reſtituo: ad hæc puella mortua ſubſidens, ſile (inquit) ſile vir Dei, quia non eſt neceſſe fatearis noſtrum, nemine interrogante, ſecretum.* Cùm verò poſt paululùm temporis vir quoque migraſſet è vita, ſepultuſque fuiſſet in loculo ſeparato alterâ parte Eccleſiæ, factum eſſe, ut ſepulchra divinitus in unum jungerentur: *Scilicet, ut quos teneret ſocios cœlum* (inquit Gregorius) *ſepulcrorum hîc corporum non ſepararet monumentum.* Secundò difficilis eſt præſens textus in ratione ab Urbano III. adducta, dum docet, uxorem poſſe eligere ſepulturam, quia talis electio tunc ſortitur effectum, cùm uxor non eſt; cùm ſoluta ſit per mortem à lege viri, nec ampliùs detur cohabitatio: nam ſi diſpoſitio fiat tempore inhabili, licèt effectus conferatur in tempus habile, adhuc non ſuſtinetur: unde minor, qui propter ætatem manumittere non poteſt, ſi libertatem conferat in tempus, cùm major fuerit, libertas non competit, nec effectum habet, *l. ſi minor, C. de ſervis export.* ergo nihil intereſt, quod electio ſepulturæ ab uxore conferatur in tempus habile, ſi diſpoſitio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis ſepulturæ; nam monachus, licèt poſt mortem liberetur ab obedientia ſui Prælati, tamen non poteſt eligere ſepulturam, *cap. fin. hoc tit. l. b. 6.* ergo ſimiliter uxor licèt eligendo ſepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo ſoluta eſt à lege viri, inutiliter ſepulturam eligit.

4. De his quæ eligere possunt sepulturam.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens Urbani deciſio, cujus rationem ut agnoſcamus, ſciendum eſt, quemlibet habentem legitimam ætatem, ſive virum, ſive fœminam, poſſe ſibi eligere ſepulturam, dummodo

modo non prohibeatur à jure; electio enim ſepulturæ eſt pars ultimæ voluntatis, *cap. contra* 13. *q.* 2. *cap. cùm liberum, hoc tit.* unde filiusfamilias, ſi pubes eſt, poteſt ſibi eligere ſepulturam, *cap. licèt, hoc tit. in* 6. & ſervus ſimiliter poteſt eam eligere; quia quoad ſepulturam perſonam habet, & non attenditur dominica poteſtas, *l.* 2. *l.* 4. *ff. de religioſis.* Unde intelligitur textus *in l.* 3. §. *ſi ſervus, ff. de ſepulchro violat.* junctо Narbona *anno* 14. *quæſt.* 47. Jul. Lavor. *d. tit.* 2. *cap.* 11. *num.* 146. Sed an poſſit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controverſum eſt? Negant committi poſſe Geminianus *in cap. is qui,* §. *mulier, num.* 6. *hoc titulo lib.* 6. Jul. Lavorus *d. cap.* 11. *num.* 6. moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *cap. gratum, cap. relatum*, ubi probavi, *de offic. deleg.* Ergo poſt mortem mandantis illud exequi non poteſt. Sed rectiùs affirmant Gutierrez *de juram. part.* 2. *cap.* 4. Carpio *de execut. lib.* 2. *cap.* 24. Murga *tom.* 1. *diſquiſit. mor. tract.* 4. *diſquiſit.* 9. §. 10. Quorum opinio ſuadetur *ex l.* 38. *Tauri, l.* 17. *tit.* 4. *lib.* 5. *recopil.* Nec fundamentum contrariæ ſententiæ obſtat; nam cùm mandatum hoc circa ſepulturam conferatur poſt mortem mandantis, non finitur, *l. fin. ff. de ſolut.* textus ab ſpecie *in l.* 14. *ff. de relig.* unde tam in teſtamento, quàm inter vivos utiliter electio ſepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde ſciendum eſt, mulierem nuptam poſſe facere teſtamentum, & utiliter de omnibus rebus ſuis diſponere, *l. ſi mater* 33. *de vulgari, l.* 3. *C. de inoffic.* Immò licèt jure civili uxor ducta per coëmptionem efficeretur filiafamilias, in maritique ſacra tranſiret, nihilominus teſtamentum facere poterat. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 20. §. *penult.* Oſualdus *libro* 6. *Donelli, cap.* 5. *littera B.* D. Joſephus de Retes *lib.* 1. *opuſcul. cap.* 22. Unde tot fragmenta teſtamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; jure tamen vetuſtiſſimo mulieres jus teſtamenti faciendi non habuiſſe, ex Gellio probare intendit Vviſemb. *diſp.* 17. *num.* 16.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI

Unde jam apparet vera decidendi ratio præſentis textus; nam cùm electio ſepulturæ inter ultimas voluntates connumeretur, ex adductis per DD. *in cap. ult.* 13. *quæſt.* 2. Joanne Andrea *in cap.* 1. *num.* 3. *hoc tit. lib.* 6. Julio Lavoro *d. cap.* 11. & mulier etiam conſtante matrimonio poſſit condere teſtamentum, & quoad ultimam diſpoſitionem pro patrefamilias habeatur; inde ſicut maritus poteſt relicto ſepulchro majorum ſibi eligere ſepulturam, ita & uxor relictâ mariti ſepulturâ poteſt ſibi aliam eligere. Accedit ratio ab Urbano in præſenti adducta illis verbis: *Cùm electio iſta ad eum potiùs ſtatum pertineat, in quo mulier ſolvitur à lege viri.* Licèt enim mulier conſtante matrimonio non poſſit de rebus propriis diſponere, tamen ſepulturam eligere valet; quia effectus talis diſpoſitionis confertur eo in tempore, quo ſoluta eſt à lege viri. In his enim caſibus, in quibus attenditur effectus, paria ſunt aliquid diſponere tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod ſponſæ, C. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hared. inſtit.* Quæ ratio mirè confirmari valet ex eo, nam licèt conſtante matrimonio uxor viro, vel vir uxori donare ſibi invicem non poſſit, *ex l.* 1. *cum vulgatis, ff. de donat. inter, l. mortis* 40. *ff. de donat. cauſa mort.* donare tamen ſibi poſſunt in caſum exilii, ſeu deportationis, *l. ſed ſi mors* 3. *l. inter* 43. *ff. de donat. inter*: in caſum divortii, *l. ſed interim,* §. *final. cum duabus legibus ſequentibus, l. Vitricus* 41. *ff. de donat. inter.* Rationem reddit Conſultus *in l. quia, ff. eodem titulo*, his verbis: *Quia donationis eventus excurrit in id tempus, quo vir & uxor deſinunt.* Quam explicat Gentilis *lib.* 2. *de donat. cap.* 33. Non ergo mirum eſt, ut ſepulturæ electio ab uxore facta ſubſiſtat, cùm ejus effectus conferatur id in tempus, quo vir, & uxor deſinunt eſſe. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis conjugalis obſervatores agnoverunt, uxores poſſe in propriis ſepulchris, & diverſis à maritorum ſepulturis tumulari, ut conſtat *ex l. alumna,* §. *ab hæredibus, ff. de adimend. legat.* & aliis juris locis, in quibus mentio fit ſepulchrorum ab hæredibus uxorum conſtructorum.

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam omnia, quæ in ea afferebamus, procedunt, & locum habent conſtante matrimonio in vita ipſorum conjugum: at verò in præſenti deciditur caſus, in quo jam ſolutum eſt matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio ceſſavit. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis; nam ut ſuprà dixi, *in capite cùm eſſes, de teſtam.* aliquando actus prohibetur tantùm inſpecto ejus effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo diſpoſitio fit, ut in caſu libertatis à minore præſtitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideo inutiliter datur à minore. Idemque prodit in religioſo eligente ſepulturam; nam cùm ipſe teſtamentum facere non poſſit ex defectu bonorum, & voluntatis, ut probavi *in capite* 2. *de teſtam.* ideo non habet quod conferat poſt tempus mortis, & per conſequens nec poteſt eligere ſepulturam, niſi valde remotus ſit à proprio monaſterio; nam tunc eam eligere valet, *capite fin. hoc tit. in* 6. Tamburinus *de jure Abbatiſſ. diſputat.* 34. *quæſt.* 1. Diana *part.* 5. *tract.* 3. *reſol.* 110. Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 1. *c.* 43. *n.* 89. Chopinus *lib.* 2. *monaſtic. tit.* 3. *num. fin.*

7. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. UNAQUÆQUE, 13. Q. 2.

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. unaquæque* 13. *quæſt.* 2. in illis verbis: *Unaquæque mulier ſequatur virum ſuum, ſive in vita, ſive in morte.* Ex quibus expreſsè deducitur, uxorem ſepeliendam eſſe neceſſariò in ſepulchro mariti: ſiquidem docet D. Auguſtinus in vita, & in morte uxorem ſequi debere maritum ſuum. Gloſſa ibi, *verbo in morte*, accipit textum illum de conſilio, ita ut mulier deberet ſepeliri in ſepulchro viri ſui, juxta antiquorum facta, & exempla; ſiquidem ut ſuprà retuli de Hebræis, ſemper uxores cum viris ſuis ſepeliebantur: quod & apud Gentiles uſitatum fuiſſe, conſtat ex traditis ab Strabone *lib.* 15. Valerio Maximo *lib.* 2. *cap.* 1. Philone Judæo *in lib. de Abrahamo*, Euſebio *de præparat. Evangel. lib.* 6. & apud Judæos conſuetudo eſt, ut vidua viva ſimul cum marito in rogum injiciatur, & cùm plures uxores ſunt, in certamen veniunt, & quæ victrix evadit, læta cum viro in rogum mittitur. Propertius *lib.* 3. *eleg.* 13.

Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos aurora ſuis rubra colorat equis.
Namque ubi mortifero ſcita eſt fax ultima lecto,
Uxorum fuſis ſtat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quæ viva ſequatur
Conjugium, pudor eſt non licuiſſe mori.
Ardent v ltrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntque ſuis ora peruſta viris.

Illuſtrat Joan. Andreas *quæſt. c.* 10. *de ſepulturis.* De Thracibus idem refert Bernegerus *q.* 141. *ad Tacitum.* Verùm etſi hæc ſolutio ſuſtineri poſſit, non incongruè dici poteſt, D. Auguſtinum accipiendum eſſe eo caſu, in quo uxor ſepulturâ non electâ deceſſit; nam tunc æquum eſt, ut in ſepulchro viri ſui ſepeliatur; & ſi plures maritos habuit, in ſepulchro ultimi, cujus domicilium, & honorem retinet, eſt

by Google

eſt tumulanda, *cap. is qui, §. mulier, hoc tit. in 6.* docent Didacus Perez *in l. 2. tit. 3. lib. 1. ordin.* Gamma *deciſ. 105.* Jul. Lavorus *d. cap. 11. num. 134.* quomodo etiam accipiendus eſt textus *in cap. Ebron, in fine, 13. q. 2.* in illis verbis: *Quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum ſepulchrum, quia una caro ſunt; & quos Deus conjunxit, homo non ſeparat.* Si verò mulier electâ ſepulturâ decedat, tunc ejus ultima voluntas adimplenda eſt; quo caſu procedit præſens textus.

§.

VTrum autem patet, quò magis voluerit, minores filios valeat ſepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ conſuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIUM.

1. CUm ſepulturæ electio ſit pars ultimæ voluntatis, ut colligitur *ex cap. placuit 7. 13. q. 2.* & docent Medicis *de ſepulturis quæſt. 8. num. 2.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 14. quæſt. 47.* inde provenit, quod ſicut qui teſtamentum facit, debet eſſe pubes, *l. qui ætate 5. ff. qui teſtamenta facere poſſunt*, ita & qui ſepulturam eligere vult, *cap. licet, de ſepulturis in 6.* docent plures congeſti à Narbona *dicto quæſt. 47.* Barboſa *lib. 2. juris Eccleſ. cap. 10. n. 19. & lib. 1. de officio Parochi, cap. 26. num. 19.* Diana *5. part. tract. 3. reſol. 107. & 108.* Murga *tom. 1. tract. 4. diſquiſit. 8. §. 11.* Nec intereſt, an talis pubes ſit in poteſtate patris, vel extra; quia quoad ſepulturæ electionem non attenditur patria poteſtas. Tum quia confertur hæc diſpoſitio in tempus, in quo filius ſolutus eſt à patria poteſtate, ut de uxore proximè dicebamus. Tum quia quoad ſpiritualia patria poteſtas non inſpicitur, *cap. fin. de judiciis, lib. 6.* Si autem filius pubes decedat non electa ſepulturâ, & majorum ſepulchra non ſint, debet ſepeliri in propria parochia, *cap. is qui, hoc tit. in 6.* Quærunt tamen Doctores, ſi pater, & avus ſepulti ſint in una Eccleſia, alii verò majores in alia, ubi ſepeliendus ſit filius? Et doctè probat Oſualdus *conſil. 25.* quem tranſcribit Jul. Lavorus *d. tit. 2. cap. 11. num. 114.* in ſepulchro patris eſſe ſepeliendum; ſi autem filius habeat patrem, & matrem diverſa ſepulchra habentes, filius ſepelitur in ſepulchro matris, cujus conditionem, non verò patris ſequitur, *cap. fin. de filiis preſbyt. cap. licet, de conjug. leproſ.* quæ omnia procedunt, niſi aliter conſuetudine introductum ſit, videlicet ut pater pro filio ſepulturam eligat, ut in præſenti §. docetur.

CAPUT VIII.

Idem [a] *Præpoſito, & Canonicis Faventinis.*

CUm ſuper quodam capitulo, quod religionis [b] favore, &c. Inde ſiquidem eſt, quod præſentium auctoritate ſtatuimus, ut ſi aliquem parochianorum veſtrorum alibi contigerit eligere ſepulturam, ſecundùm ſtatuta Beati Gregorii, quarta vobis in teſtamentis portio reſervetur.

NOTÆ.

1. [a] *Præpoſito.*] Textus iſte in hac ſexta collectione, & *in 1. ſub hoc tit. c. 8.* tribuitur Lucio III. ſed malè, cùm ejus auctor ſit Urbanus III. qui poſt Lucium Eccleſiam rexit ex anno 1185. uſque ad annum 1187. quod facilè ſuadetur ex eo, quod poſt Concilium Lateran. *p. ult. cap. 64.* præſens textus refertur ſub hac inſcriptione, *Idem*; cùm textus præcedens ſit Urbani III. Expreſſiùs id probatur *in cap. certificari*, ſequenti: ubi dum Clemens III. aſſerit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliaaliquando quartam fuiſſe taxatam, reſpiciens ad hunc textum ait, Urbanum quartâ partem eſſe aſſeruiſſe; unde deducit Innocentius Cironius *in parat. ad hunc titulum*, auctorem hujus textus eſſe Urbanum III. De canonicis autem, & Eccleſia Faventina nonnulla adduxi *in cap. 11. de renunc.*

2. [b] *Religionis favore.*] Alexander enim III. anno 1168. monaſterium Sanctæ Reparatæ, Ordinis Vallis Umbroſæ, civitatis Faventinæ, ſub protectione Sedis Apoſtolicæ recepit, & inter alia privilegia quæ illi conceſſit, & refert Ughellius *tom. 1. Italiæ, fol. 521.* circa ſepulturam à monachis concedendam ita cavit: *Sepulturam quoque ipſius loci liberam eſſe concedimus, ut eorum devotioni, & extremæ voluntati, qui ſe illic ſepelire deliberaverint, niſi excommunicati, vel interdicti ſint, nullus obſiſtat, ſalvâ juſtitiâ matricis Eccleſiæ.* Unde credo, Urbanum in præſenti agere de prædictis monachis Sanctæ Reparatæ, & de privilegio religionis favore illis conceſſo ab Alexandro III.

COMMENTARIUM.

3. COmmuniter ex hoc textu ſequens deducitur aſſertio: *Si parochianus extra propriam Eccleſiam eligat ſepulturam, debetur portio quarta propriæ parochiæ de relictis Eccleſiæ ubi ſepelitur.* Probant eam textus *in c. 1. & 2. cap. certificari, cap. in noſtra, hoc tit. cap. de quarta, de præſcript. cap. officii, cap. requiſiſti, cap. fin. de teſtam. cap. ex parte 15. de V. S. cap. cùm quis, hoc tit. in 6. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. extravag. inter cunctas, de privilegiis*, inter communes, *extravag. 1. §. 4. de ſepult.* Concil. Ænahemenſe Angliæ, temporibus Joannis Papæ XVII. & Henrici ſecundi celebratum, *can. 14.* ibi: *Et ſi corpus aliquod extra ſuam parochiam quis poſuerit, ſolvat nihilominus pecuniam (quod ſymbolum animæ dicitur) illi Eccleſiæ, cui corpus famulabatur vivens, & omnia, quæ Dei ſunt, vel ad ipſum pertinent, accuratius, uti par eſt, pacem habeant.* Trident. *ſeſſ. 25. de reform. cap. 13.* Illuſtrant Petrus de Ubaldis *in tract. de quarta*, Jul. Lavorus *tit. 2. Lucubr. cap. 17.* plures congeſti à Barboſa *in præſenti*, & *de offic. Parochi 3. p. cap. 25. & lib. 3. juris Eccleſ. cap. 24.* Baſilius *de matrim. lib. 5. cap. 13.* Petrus Gregorius *lib. 1. parti. tit. 15. cap. 4. & in cap. conquerente, cap. 16.*

Conclusio probatur.

Digitized by Google

num. 5. Gutierrez *lib.* 7. *de juram. c.* 4. *n.* 1. Tondutus *resol. canon. c.* 105. Ughel. *in method. jur. can. fol.* 451. Trullench *de offic. Paroch. c.* 13. Lemaistre *de juribus Episcoporum, lib.* 2. *cap. fin.* Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 22.

4. Impugnatur conclusio.

Sed tradita assertio non leves patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit adversùs eam dictionem, *quartam*, junctis illis verbis, *sui judicii*; in quibus probari videtur, quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis judicio testatoris; nam patribusfamilias à jure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quartâ tantùm Falcidiâ hæredi reservatâ, *l.* 1. *ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis, ff. de V. S.* ergo non debet contra ejus voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis judicio ejus. Augetur primò hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantùm de legatis piis relictis pro anima testatoris, in majorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causâ relicta, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, *Novel.* 131. *Justin. cap.* 12. ubi Ritherusius, & Balduinus, Tiraquel. *de privil. pia causæ, cap.* 22. Antonius Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 4. *num.* 17. Molina *de Justitia, tract.* 2. *disp.* 213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causâ, multò minùs alia quarta deduci poterit. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis piis à defuncto relictis, non à Parocho, sed potiùs ab Episcopo deduci debet, juxta textus *in cap. conquerente, de offic. ordin. cap. de quarta, de præscript. cap. placuit, cum sequent.* 10. *q.* 3. *cap. requisisti, de testam.* ubi Covar. *cap. quoniam, de decimis, cap. olim, de censibus*; vel potiùs Ecclesiæ, ubi majorum sepulchra erant, præstari debebat, cùm in ea tumulandus esset defunctus, juxta tradita suprà *in cap.* 1. & ita illi quodammodo irrogatur injuria, *Clement.* 2. *hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti docetur, parocho quartam deberi. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur avaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, *l. fin. C. de religiosis*, Xiphilinus *in Nerone*, observavit Cujacius *lib.* 11. *observ. c.* 21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conveniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

5. De quota hujus portionis.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quæ ita appellatur, quia à sacris canonibus inducta est, ex rationibus infrà adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & aliis obventionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est (nam de canonica portione Episcopo debita jam egi *in cap. finali, de testam.*) Et ut clariùs procedamus, singillatim examinandum est, quota portio ex prædictis obventionibus deducatur; cui, & à quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diversa fuit. Leo III. *in cap.* 1. *hoc tit.* tertiam partem esse decrevit: ipse Pontifex quasi mutato consilio *in cap.* 2. *hoc titulo*, dimidiam partem præstari jussit. Urbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cujus sententia approbata fuit *in Clement. dudum, hoc tit.* Innocentius III. infrà, *in cap. in nostra*, tertiam partem parocho assignavit: & quia hæc portio taxata est lege positivâ, ideo contraria consuetudine introduci potest, ut major, seu minor portio parocho præstetur, *cap. certificari, hoc tit. cap. antiquas* 10. *q.* 1. immò & in totum tolli, si consuetudo legitimè præscripta sit, ut docent Lavorus, Barbosa, & Trullench *ubi suprà*. Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illique standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia observatur, attendi debet, *capite tua, de sponsa duorum*: & si adhuc non appareat, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *capite super eo, de censibus*: & si variæ consuetudines sint, quarta præstabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

6. Cui, et à quo hæc portio præstitur.

Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, à quo defunctus sacramenta recipiebat, & ubi divina officia audiebat, *cap.* 1. *hoc tit. cap. in cum quo, eod. tit. in* 6. non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit, sed in compensationem laboris, quem suffert Parochus in administratione Sacramentorum; & ideo si quis decesserit à propria parochia animo redeundi, tantùm recreationis, vel fructuum colligendorum causâ, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *cap.* 3. *hoc tit. in* 6. Basilius *de matrim. lib.* 5. §. 13. *num.* 2. Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *ubi suprà*. Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo jus habet quæsitum retinendi prædictam portionem, vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc jus sibi reservavit; in his enim casibus Parochus non habet jus petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, ut post Jul. Lavorum docent Trullench, & Barbosa *ubi suprà*. Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, ubi quis relictâ propriâ parochiâ sepelitur, sive sit regularis, sive exempta, sive non exempta, *Clement. dudum, §. verùm, hoc tit.* Trident. *d. cap.* 13. Barbosa *ubi suprà, num.* 10. Trullench *d. cap.* 13. *dub.* 3. quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint à solutione hujus portionis. Potest enim hæc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cum titulo, vel immemoriali tempore sine eo, ut pluribus relatis docet Barbosa *ubi suprà, num.* 16. vel si Regulares, ubi sepultura electa fuit, privilegium habeant non solvendi dictam portionem; dum tamen in ipso privilegio expressè derogetur *d. Clement. dudum*; aliàs privilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40. annos ante Concilium Tridentinum solvebant eam portionem, & postea privilegium exemptionis impetrarunt; tale enim privilegium nullius est momenti, ut decisum extat *in d. cap.* 13. *Concilii Trident.* & variis Rotæ decisionibus firmat Barbosa *ubi suprà, num.* 12. & 14. Nec etiam privilegium concessum uni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, ut docent Barbosa *num.* 9. Trullench *d. dub.* 13. Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obveniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, ut declaravit Pius V. in constitutione quæ incipit, *Etsi mendicantium*. Item ex omnibus legatis piis ipsi Ecclesiæ relictis, *c.* 1 *cap. in nostra, hoc tit.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus defe-

runtur,

zed by Google

runtur; de Missis in testamento assignatis, de armis, palliis, & aliis ornamentis, quæ in feretro deferuntur: tandem de omnibus funeralibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturæ occasione deferuntur, quæ nos vulgò dicimus *ofrendas*, ut latiùs prosequuntur Trullench, & Barbosa *ubi suprà*.

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo provenit, quia qui fuerunt socii passionum, debent esse & consolationum, juxta Apostolum 2. *ad Corinthios cap.* 1. Sed Parochus sustinet onus celebrandi divina officia, & administrandi sacramenta propriis parochianis, dum vivunt, *cap.* 2. *de parochiis*; unde justum est, ut Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequiis; cùm illè qui altari servit, de altari vivere debeat, *cap. cùm secundum, de prabend.* Rectè ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, ut de legatis relictis Ecclesiis, ubi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præsterur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam si filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequii, *l. nam etsi, ff. de inoffic. princip. Instit. de succeff. libert.* parochiani etiam, qui filii dicuntur sacerdotum, à quibus sacramenta accipiunt, *cap.* 9. *cum duobus sequent.* 30. *quæst.* 1. debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem illis præstare, videlicet quartam, quæ portio in aliis testamentariis dispositionibus semper taxata fuit, ut in legitima filio relinquenda, *l. Papinianus, §. de quarta, ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l.* 1. *ff. ad leg. Falcid.* ex portione ex fideicommissis detrahenda, *l.* 1. *ff. ad Trebel.* in portione filio adrogato à patre præstanda, *l. finali, ff. si quid in fraudem patroni*; de quibus agit Vvisembach. *disput.* 24. *in quadriga quartarum.* Rectè ergo Urbanus III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis à defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis à testatore relictis detrahitur, sed tantùm ex relictis occasione sepulturæ: & licèt legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ, quæ æqualiter pia est. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex dicto cap. de quarta, cap. conquerente*, ubi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissâ solutione Beroii *in cap. Raymundus, n.* 165. *de testam.* qui existimat prædicta jura procedere quando Episcopus præscripsit quartam portionem in aliqua parochia contra parochum; & omissâ aliâ solutione Nicolai Lemaistre *de juribus Episcoporum, lib.* 2. *cap. ult.* quam retuli *in cap. officii, de testam.* dicendum est cum Cironio *ad titulum de testam. & de offic. Ordinarii*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesiis, & monasteriis sibi subjectis, & ex aliis piis obventionibus: quæ canonica portio diversa est à quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hæc portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quàm ab Ecclesia ubi eligunt sepulturam, ex rationibus suprà adductis.

Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap. nos* 3. *de testam.* ubi refertur, quod quidam cùm ultimum elogium conderet, & uxorem hæredem institueret, jussit monasterium ex bonis suis construi: & cùm uxor neglexisset exequi mariti voluntatem, jubet Gregorius, ut monasterium construatur, & omnia illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus ultimis verbis apertè deducitur, ex legatis piis monasterio relictis nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solvi jubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causâ, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *cap. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib.* 10. *disp.* 23. §. 4. *n.* 38. Unde cùm nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causâ, ideò deductio portionis canonicæ locum non habet.

9. EXPONITUR CAP. NOS QUIDEM 3. DE TESTAM.

Secundò obstat textus *in cap. in nostra, hoc tit.* ubi in gravi controversia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione hujus portionis agitata, deciditur, ut si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam, quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho solvatur, ex cujus Ecclesia corpus extrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, ubi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistinctè ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniversario, seu sacrificiis offerendis die 7. 9. aut 30. portio canonica non deducitur, *cap. fin. de testam.* Igitur non rectè ex eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causâ factis. Primæ difficultati respondendum est cum Basilio *lib.* 5. *de matrim. cap.* 5. asserendo ex illis verbis, *de cujus parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ ubi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in jure important parochiam domicilii, ubi defunctus divina officia audiebat, & Sacramenta recipiebat, *cap. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione; at verò in decisione Pontifex expressè jubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *num.* 6. dum asserit, ex his quæ relinquuntur pro anniversaria die, vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex d. cap. fin. de testam.* ex oblationibus verò factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex d. cap. in nostra.*

10. EXPONITUR CAP. IN NOSTRA HOC TIT.

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. certificari* 9. *hoc tit.* ubi cùm consultus fuisset Clemens III. quomodo accipi debeant verba illa, *Salva justitia*, quæ adjici solent in litteris Pontificiis, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesiis eam eligentes. Respondet, respectu quoræ partis varia prædecessorum suorum emanasse decreta; siquidem Leo III. relatus *in cap.* 1. *hoc tit.* tertiam partem esse solvendam statuit: at verò Urbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse solvendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solvi consueverat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Salvâ justitiâ Ecclesiarum*; in quibus quid per justitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuariis apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest? siquidem quod potest

11. EXPONITUR CAP. CERTIFICARI, HOC TIT.

fieri consuetudine, potest fieri præscriptione: sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem, *cap. de quarta, de præscript.* ergo nec consuetudo. Pro cujus textus expositione sciendum est, jure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesiis, ut probavi *in c.3. hoc tit.* unde privilegia impetrabant à Romano Pontifice, ut illis liceret corpora defunctorum in propriis Ecclesiis tumulare, *cap. in nostra, hoc tit. c.1. de pactis, lib.6.* plura Bruno Chassaing. *ubi suprà*; & in eis frequenter adjiciebatur clausula illa, *Salvâ justitiâ Ecclesiarum*, eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur justa, inde justa facere, & justa persolvere. Ovidius *lib.2. Fastorum:*

Hanc, quia justa ferunt, dixere feralia lucem.

Cicero *lib.2. de legibus*, Arnobius *lib.1. adversus gentes*, illustrant Gutherus *lib.2. de jure manium, cap.2.* Spondanus *de cœmeteriis, lib.1. p.1. c.8. n.1.* & luctus iodictus tempore mortis, justitium appellatur. Cassiodorus *lib.2. var. epist.3.* ibi: *Indicto justitio juvenis nobilitate commendabilis.* Gregorius Turon. *lib.6. c.30.* ibi: *Igitur celebrato justitio.* Illustrant Savarus *ad Sidonium in lib.2. epist.8.* Gutherus *lib.3. de jure manium, cap.29.* Sophranis *de funere Hebræorum, c.12. de publico luctu.* Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, justitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem, ibi: *Pauperum corpora, si insepulta remanerent pro Ecclesiæ justitia, non ideò minùs haberent de gloria.* Innocentius III. *lib.1. regestr. epist.219. ad Decanum Ulyssipon.* ibi: *Receptâ à Templariis justitia legitimâ cautione.* In eo ergo sensu justitiâ Ecclesiæ acceptâ in prædictis privilegiis, rectè ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licèt præscriptio circa quartam Episcopo debitam non admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subjectionis, ut *d. cap. de quarta*, probavi; at verò portio parocho debita præstatur in remunerationem laborum ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

Tandem suprà traditis obstat textus *in cap. cùm liberum 6. hoc tit.* ubi cùm testator dimissâ Ecclesiâ parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed omnia, quæ funeris causâ relicta fuerunt, Ecclesiæ, ubi cadaver sepultū fuit, præstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturæ câusâ parocho debetur. Cui difficultati, omissâ glosâ in præsenti, dicendum est textum illum procedere eo casu, quo testator in ultima voluntate apud aliam Ecclesiā, dimissâ parochiali, ex devotione jussit se sepeliri, & clerici parochialis Ecclesiæ corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadaver, & omnia sepulturæ causâ ab eis occupata integrè restituere Ecclesiæ, ubi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento textus *in cap. cum qui, de prabend. lib.6. l. extat, ff. de eo quod metus, l. licitatio, §. quod illicitè, ff. de publicanis*: nam qui irruendo aliquid occupat, etiamsi ipsius fit, causæ suæ patitur jacturam, *cap. placuit 16. q.6.* & illud quod quis habet, amittit, si improbâ temeritate assumit, *cap. sic decet 25. q.2.* Cùm ergo in ejus textus specie clerici violenter corpus illud rapuerint, ut in eo, in quo peccarunt, puniantur, jubentur illud restituere cum omnibus rebus occasione funeris acquisitis.

12. Intelligitur cap. cùm liberum 6. hoc tit.

CAPUT IX.

[a] Clemens III.

CErtificari voluisti à nobis, quomodo illa clausula, quæ in privilegiis nostris apponi de salva justitia solet illarum Ecclesiarum, à quibus mortuorum corpora assumuntur, intelligi debeat, & exponi. Cùm autem super hoc articulo diversa antecessorum nostrorum manaverint instituta, [b] Leone justitiam illam aliquando [c] tertiam partem, quandoque verò [d] mediam partem, & [e] Urbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, ut sicut Hieronymus inquit, unaquæque provincia in suo sensu abundet, & secundùm rationabilem consuetudinem regionis, illa justitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diversitatibus attendatur.

NOTÆ.

[a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.3.* nullibi tamen exprimitur cui referibat Pontifex.

[b] *Leone.*] *In cap.1. hoc tit.*

[c] *Tertiam.*] *In cap. in nostra, hoc tit.*

[d] *Mediam.*] *In cap.2. hoc tit.*

[e] *Urbanus.*] Relatus *in cap. antecedenti*, ubi numero ultimo textum hunc exposui.

CAPUT X.

Innocentius III. [a] *Episcopo Claromont. & Abbati* [b] *Maurien.*

IN nostra præsentia constitutis dil. fil. Priore Ecclesiæ [c] Montis Ferrandi, & B. procuratore Hospitalariorum Claromont. diœc. ven. f. n. Sabinen. Episcopum concessimus auditorem, coram quo idem Prior proposuit, quod prædicti Hospitalarii parochianos suos admittunt ad Ecclesiastica Sacramenta; & tam [d] excommunicatos, quàm interdictos, & quosdam alios, videlicet Vv. de Maceriis, & filium I. de Ventador infra annos legitimos [e] constitutos, receperunt ad ecclesiasticam sepulturam: propterea Ecclesia eadem damnum sustinuit

ſuſtinuit pluſquam V. millium ſolidorum : quare idem Prior humiliter ſupplicavit, ut ipſis Hoſpitalariis interdiceremus, ne de cætero talia in ejus præjudicium attentarent, & ad reſarcienda damna, quæ exinde ſuſtinuit, eos compellere dignaremur. Econtra prædictus propoſuit procurator, quod tam ex privilegio, quàm ex indulgentia ſpeciali, licet Hoſpitalariis omnes paſſim, præter excommunicatos, & interdictos, ad eccleſiaſticam recipere ſepulturam, qui apud illos elegerint ſepeliri : fidei quoque commiſſa ultimâ voluntate relicta poſſunt licenter accipere, ſolutâ tantummodo quartâ parochiali Eccleſiæ, de cujus parochia mortuorum corpora aſſumuntur, præterquam de equis, & armis, quæ indulta ſunt ipſis in ſubſidium Terræ ſanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur. Cùm igitur hæc, & alia, quæ coram ipſo fuere propoſita, idem nobis fideliter retuliſſet, auditis & intellectis atteſtationibus, & allegationibus univerſis, de conſilio fratrum noſtrorum talem duximus ſententiam proferendam, quod prædicti Hoſpitalarii de cætero non recipiant parochianos Eccleſiæ ſupradictæ ad eccleſiaſticam ſepulturam, niſi apud eos elegerint ſepeliri; & tunc parochialis Eccleſia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima ſua in ultima diſpoſitione reliquit, præterquam de equis, & armis, recipiat quartam partem, Hoſpitalarii reſiduum habeant, niſi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad diſpoſitionem hujuſmodi faciendam : nihilominus ipſis Hoſpitalariis injungentes, ut de quarta parte quinque millium ſolidorum Priori ſatisfaciant memorato, cùm conſtet à parochianis Prioris illos ſolidos recepiſſe, nec ſit ſufficienter oſtenſum, quod eorum oblati, vel *f* commiſſi fuiſſent eiſdem. Præterea duximus injungendum, quod niſi probaverint, quod Vv. Gauſtafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipſos elegerit ſepulturam, univerſa, quæ ipſius intuitu receperunt, Priori reſtituant memorato, alioquin quartam partem ſolummodò reſtituere teneantur. Pro filio verò Vv. de Maceriis, & filio Vv. de Ventador, quos conſtat infra annos legitimos deceſſiſſe, eiſdem injunximus, ut quæ ſepulturæ eorum gratiâ receperunt, reſtituant univerſa.

NOTÆ.

1. [a] *Claromont.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Claromontenſis Eccleſia Galliæ ſuffraganea eſt Archiepiſcopi Turonenſis in Aquitania : prima inter perantiquas Galliæ civitates recenſetur à Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 7. Cæſar. *lib.* 7. *de bello Gallico*, *cap.* 7. quos, & alios referunt Fratres Sarmathani *tom.* 2. *Gallia Chriſt. fol.* 510. Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam Deiparæ Virgini, cujus hiſtoriam & Præſulum ſeriem referunt Chenu *in chron. Gallia*, Fratres Sarmathani *ubi proximè*. Ejus Præſuli Roberto miſſa eſt præſens Decretalis, qui à fratre Comite Arverniæ detruſus fuit in carcerem, ut conſtat ex Innocentio III. *lib.* 1. *epiſt.* quod referunt Fratres Sarmathani *ubi ſuprà*.

2. [b] *Maurien.*] Quod monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in ipſa diœceſi Claromont. jacet in ſolo amœniſſimo juxta Ricomagum exſtructum à Calminio Senatore Romano, cujus meminerunt ſub nomine Muliacenſis, ſeu Mauſacenſis, Gregorius Turon. *lib.* 4. *de gloria Confeſſ.* Joannes Savaro, quem referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gallia*, *fol.* 630. qui referunt ejus hiſtoriam, & chartam fundationis ipſius.

[c] *Ferrandi.*] Caſtrum eſt proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludovici Craſſi*, qui Claromontem pervenit : *Cum autem aborrivo & oppoſito civitati caſtra Montis Ferrandi exercitum applicaret.*

[d] *Excommunicatos.*] De quibus in Eccleſia non ſepeliendis dicemus infrà *in cap. ſacris.*

3. [e] *Infra annos legitimos.*] Ideſt quatuordecim; ætas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cùm filio* 50. §. *ult. ff. de legat.* 3. §. *final. Inſtit. de Attiliano tutore*, *l.* 1. *C. ſi mater indemnis*, licèt non me lateat pro ſubjecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l. quæro*, § *final. de teſtamentaria manumiſſ. l. Paulus*, §. *Gaius*, *ff. de liberat. legat. l.* 1. *ff. de fidejuſſ. tut. l. ex duobus* 27. *ff. de negotiis geſtis*, *cap. in veteri*, 77. *diſtinct.* notant plures congeſti à Natbona *de ætate, anno* 25. *q.* 1. Sed cùm in præſenti agatur de ſepultura, & quoad ejus electionem annus decimuſquartus ſufficiat, *c. licèt, hoc tit. in* 6. ideo annos legitimos exponimus, ideſt 14.

[f] *Oblati, vel commiſſi.*] Legendum exiſtimo *converſi*; qui autem dicantur oblati, & converſi, expoſui *in cap. in præſentia, de probat.*

CAPUT XI.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam juvenculæ noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm in crepuſculo noctis nobilis vir N. dominus de Inſula Bucardi, Turon. diœc. eidem juvenculæ poſuiſſet inſidias, volens eam opprimere, quam ſollicitaverat ſæpe de ſtupro, & ipſa [b] garcionibus, qui eam rapere nitebantur, ſuper quendam pontem occurreret, tandem ipſa fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit caſu ſubmerſa. Ipſâ verò extractâ de amne, dubitaverunt Capellani ejuſdem

loci corpous tradere ſepulturæ ; & tu etiam requiſitus duxiſti ſuper hoc reſponſum Apoſtolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. ſ. m. quat. cùm illa juvencula non ſponte præcipitaverit ſe de ponte, ſed fugiens manus illorum, qui eam, ſicut ſuperiùs eſt expreſſum, rapere nitebantur, caſu cecidit, corpus ejus tradi facias eccleſiaſticæ ſepulturæ, præſertim cùm ex honeſta cauſa fugiſſe noſcatur : ut cui communicabatur viventi, communicandum ſit jam defunctæ.

NOTÆ.

[a] *Turon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. De Metropoli Turon. nonnulla notavi *in cap.* 5. *de temporibus ordin.*

1. [b] *Garcionibus.*] Garcio idem eſt ac puer inſerviens : Petrus Bleſenſis *epiſt.* 101. ibi : *Interim exeunt de domibus hoſpitum garciones ciboriis onuſti, & ebrii, ne de ſuperfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia.* Guillelmus Brito *lib.* 10. ibi :

Hanc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib.* 11.

Circuit, atque alias ſe garcio vertit ad arcus.

Exponunt Voſſius *de vitiis ſerm. cap.* 1. Meurſus *in Gloſſario, verbo Garcio*, Zerda *in adverſ. cap.* 73. *num.* 14. Lipſius *centur.* 2. *epiſt.* 44. *ad Belgas.* Hinc apud nos Garciones dicuntur juvenes non bene educati. Dorleans *in notis ad Tacitum, lib.* 2. *fol.* 193. exiſtimavit Innocentium in præſenti Garciones poſuiſſe pro everſoribus, dum ait : *Dicimus etiam Garçon pro Uverſon, ab evertendo : nam juventus, quæ nobilitate viget, omnia evertit.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio deducitur, et probatur.

EX hac Innocentii epiſtola ſequens deducitur aſſertio : *Qui non ſponte, ſed caſu in flumen immerſus occubuit, privari non debet eccleſiaſticâ ſepulturâ.* Probant eam textus *in cap. placuit* 13. *q.* 5. Concilium Altiſſiod. *can.* 17. ibi : *Quicumque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntariè ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur.* Nicolaus Pontifex *ad conſulta Bulgaror. cap.* 98. ibi : *Si ſit ſepeliendus, qui ſeipſum occidit ; vel ſi ſit pro eo ſacrificium offerendum, requiritis ? Sepeliendus eſt quidem, ne vivorum odoratus moleſtiam ingerat : non tamen eſt, ut aliis pavor incutiatur, ſolito cum obſequio mere ad ſepulchra ferendus. Sed & qui ſunt, qui ejus ſepulturæ ſtudio humanitatis obſequuntur, ſibi, non illi, qui ſui extitit homicida, præſtare videntur.* Conſonat lex 1. & 2. *tit.* 7. lex 29. *tit.* 1. *partit.* 7. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſemi*, & *lib.* 2. *juris eccleſ. cap.* 10. *num.* 49. & *de offic. Parochi, cap.* 26. P. Gregorius *lib.* 36. *ſyntagm. c.* 22. & *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. final.* Antonius Blaſcus *memorab. cap.* 2. Parladorius *different.* 16. §. 1. *num.* 17. Joannes Sanchez *in ſelect. diſp.* 36. *num.* 2. Æneas Robertus *lib* 1. *rerum judic. cap.* 12. Diana *p.* 6. *tract.* 7. *reſol.* 47. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 12. *cap. final.* Lara *de capel. cap.* 11. Spondanus *de cœmeter. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 7. Torreblanca *de jure ſpirit. lib.* 13. *q.* 16. Coquæus & Vives *in notis ad D. Auguſtinum de civitate Dei, lib.* 1. *cap.* 19. 21. 22. & 25. Grotius *de jure belli, lib* 2. *cap.* 19. *in notis*, Ambian. *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyres, obſerv.* 2. & *de anima fol.* 1039. Gutherus *de jure manium, lib.* 1. *cap.* 10. Mancinus *de triplici juris collat. lib.* 1. *cap.* 175. Didacus Perez *in l.* 19. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam. fundam.* 55. *num.* 1633. Joannes Sanchez *in ſelect. diſp* 36. Murga *tom.* 2. *tract.* 1. *diſqui.* 8. Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. Mor. cap.* 20. *q.* 2. Alciatus *lib.* 4. *parerg. cap.* 4. Petrus Faber *lib.* 1. *ſemeſtr. c.* 10. Gutherus *de jure manium, lib.* 1. *cap.* 10. Guazinus *defenſ.* 39. *cap.* 2. Baſilic. *deciſ.* 3. *crimin.* Fr. Anton. à Matre Dei *pralud.* 1. *in ſacram Script. digreſſ.* 7. P. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. art.* 1. *cap.* 7. *fol.* 655. Alteſſerra *hic*, Joan. Andreas *queſt. de ſepult. cap.* 3.

3. Traditur ratio dubitandi.

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt ; nam fœmina, de qua in præſenti, abſque fuga, & jactatione in flumen pudicitiam ſervare poterat, etiam vim paſſa ; nec aliquam culpam omnino renuens, & per vim oppreſſa contrahebat, *cap. preſbyteros*, 50. *diſt. cap. in primis, verſ. Epiſcopi*, 2. *q.* 1. *cap. finali*, 11. *q.* 1. *cap. eos, de conſecr. diſt.* 4. Ovidius *lib. Faſt.* ibi :

Quid facit invito pectore paſſa Jovem.

Probant Tiraquel. *de pœnis temper. cauſa* 36. Avendaño *de motu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 29. pudicitia enim cùm virtus ſit animi, ex defectu involuntario corporis non polluitur, *cap. itáne* 32. *q.* 5. nec violentia libidinis alienæ aufert ſanctitatem propriam, *cap. propoſito* 32. *q.* 5. Igitur cùm fœmina, de qua in præſenti, etiamſi oppreſſa videretur à juvene Turonenſi, adhuc in anima pudicitiam ſervare poſſet, injuſtè ſe morti tradidit, & caſui non permiſſo expoſuit, & per conſequens tanquam homicida ſui ipſius privari debebat eccleſiaſticâ ſepulturâ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob ſervandam caſtitatem non ſolùm propriâ perire manu, verùm nec partem corporis mutilare, aut abſcindere permiſſum eſt, *cap. ſi quis abſciderit*, 55. *diſt. cap. ſignificavit, cap. ex parte, de corpore vitiat.* Ergo in præſenti caſu nec ob ſervandam caſtitatem licebat fœminæ in flumen ſe jactare, & per conſequens tanquam ſui homicida privari debebat eccleſiaſticâ ſepulturâ. Deinde adversùs rationem, quam aſſignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicavimus vivis*, &c. obſtat ; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum vivunt, communicamus ; & tamen illis defunctis communicare non poſſumus, *c.* 2. *de furtis, cap.* 1. *de raptor. cap.* 1. *de torneam.* Igitur indiſtinctè vera non eſt ratio ab Innocentio aſſignata.

De his qui sibi mortem conscivere.

Quâ difficultate ita ſolcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nonnullos exiſtimaſſe, mortem tædio, vel impatientiâ doloris quemlibet ſibi inferre poſſe, ut refert, & diſſentit nimis ſtoïcè Lipſius *lib.* 3. *manud. ad ſtoïcam diſciplinam, diſſert.* 22. *& ſequenti.* Et primò Stoïci exiſtimabant, quod ſi quis ita morbo afflictaretur, ut vitam ſibi ærumnoſam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, poſſe, immò debere mortem conſciſcere. Epictetus *lib.* 1. *Arriani, cap.* 24. Seneca *epiſt.* 98. ibi : *Exerce te, ut mortem & excipias, & ſi ita res ſuadebit, accerſas ; intereſt mihi, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.* Apud eundem Senecam *epiſt.* 77. quidam Stoïcus Marcellinum morbo non inſanabili correptum admonuit, ut ipſe ſibi mortem conſciſceret. Diogenes Laërtius *in Zenone*, eam Zenonis ſententiam fuiſſe refert, immò & Zenonem ipſum ſibi manus intuliſſe. Lactantius *lib.* 3. *de falſa ſapientia, cap.* 18.

Quod nimium laudas, Chæremon Stoïce, mortem ?

Vis

Vîu animum mirer, ſuſpiciamque tuum.
Hinc tibi virtutem fractâ facit urceus anſâ,
Et triſtis multo qui tepet igne focus.
Et teges, & cinex, & nudi ſponda grabati,
Et brevis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quàm magnus homo es, qui face rubentis aceti,
Et ſtipulâ, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcitra lanis,
Conſtringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cum modò cacuba miſcet,
Convivas roſeo torſerat ore puer.
O quàm tu cupias ter vivere Neſtoris annos,
Et nihil ex ulla perdere luce voles!
Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam,
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

Quod Proculeiani admiſerunt, ut Neratius ex eorum ſchola prodidit *in l. liberorum* 11. §. 3. *ff. de his qui notant. infam.* ibi: *Non ſolent autem lugeri, ut Neratius ait, hoſtes, vel perduellionis damnati, nec ſuſpendioſi, nec qui manus ſibi intulerunt, non tædio vitæ, ſed malâ conſcientiâ.* Quod Hadrianus, & Antoninus Pius reſcriptis confirmarunt, *l.* 3. §. 4. & 5. *ff. de bonis eorum qui ante ſent. mort. ſibi conſciv. l.* 6. §. 7. *ff. de injuſt. rupt. irritoque fact. teſtam. Quod ſi quis tædio vitæ, vel valetudinis adverſæ impatientiâ, vel jactationis, ut quidam Philoſophi, in ea cauſa ſunt, ut teſtamenta eorum valeant.* Ubi Ulpianus ſanè Stoïcos perſtringit, qui jactationis causâ mortem accerſebant. Lucianus *de peregrino Philoſopho.* Seu potiùs Cynicos, eorum auctores, quos Ulpianus Philoſophos appellat *in l. proponebatur* 76. *ff. de judiciis*, & probat latè Quevedo *in ſuo Epicteto.* Et Cynicis interdum nomen Stoïcorum datum fuiſſe tradit Lipſius *in manud. ad Stoïc. Philoſoph. diſſert.* 13. Et eadem cum Stoïcis dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem ſe inutiles eſſe credebant, coronati cicutam bibebant. Idem Thebani faciebant, ut magnam gloriam aſſequerentur, unde apud eos nata eſt paræmia: *Cur non ſuſpendis te, ut apud Thebanos heros fias.* Circumcelliones etiam qui ut hæretici damnati fuerunt, quia ſeipſos interimebant, de quibus *in cap. quidam* 24. *q.* 3. Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Auguſtinus *lib.* 2. *contra litteras Petil. cap.* 49. & *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 17. multis argumentis impugnat, cujus verba referuntur *in cap. tu dixiſti, cap. ſi non licet*, 23. *q.* 5. Philaſtrius *hæreſi* 37. Omitto alios privatos, qui tædio vitæ, impatientiâ doloris, aut pro republica, ceu ſummam lætitiam habitam protraherent, manus ſibi intulerunt, juxta conſilium Plauti *in Penulo*, ibi: *Abi domum, & ſuſpende te.* M. *Quamobrem?* A. *Quia nunquam audiſti verba tot, tam ſuavia.* Ut fecerunt Curtius, teſte Valerio *lib.* 5. *cap.* 6. Brutus, referente Floro *lib.* 1. *cap.* 19. duo Decii, D. Auguſtinus *lib.* 4. *de civitate Dei, c.* 17. & alii quos referunt Strabo *lib.* 15. Cælius Rhodig. *lib.* 13. *cap.* 25. Tiraquellus *ad Alex. lib.* 2. *cap.* 25. Raviſ. Textorius *lib.* 2. *officina, cap.* 98. Gothofredus *in l.* 3. §. 4. *ff. de bonis eorum.* Et de ſæviente in ſeipſum ob gravitatem ærumnarum, impiè ſenſit Plinius *lib.* 28. *cap.* 1. ibi: *Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius eſſe tempeſtivâ morte, in eoque id optimum, quod illam ſibi quiſque præſtare poteſt.* Et id ex animoſitate provenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario, problem.* 9. Fr. Antonius à Matre Dei *ubi ſuprà*, & conſtat ex Ariſtotele *lib.* 5. *Ethic. cap.* 7. Platone *in Phædone*, Macrobio *lib.* 1. *in ſomn. Scipionis, cap.* 15. Sed contrarium rectiùs ſenſerunt Philoſophi, quos refert Theophil. *dicto cap.* 1. Quia cùm nullo jure homines vitæ ſuæ domini ſint, & mors à divina pendeat voluntate, non licet ſibi mortem conſciſcere, & ſceleratâ, impiaque manu hoc opus deſtruere, injuriamque inferre auctori, qui illud ſuis membris integris plaſmavit; nefaſque eſſe exiſtimarunt, ejus injuſſu de ſtatione hujus vitæ diſcedere, ac vincula hujus carceris diſrumpere. Cicero in ſomno Scipionis, ibi: *Niſi Deus is, cujus hoc templum eſt omne quod conſpicis, iſtiis te corporis cuſtodiis liberaverit, in cœlum aditus tibi patère non poteſt.* Quare peccat iſte contra dominium Dei, qui tantùm eſt dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem, ut probant latè Theoph. *lib.* 3. *ſect.* 3. *cap.* 1. Sibalinus *dicto tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 7. *artic.* 1. Plinius Junior *lib.* 1. *epiſt.* 1. ibi: *Luctuoſiſſimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo judicio*, aiebat Julianus, *timidus eſt, & ignavus, qui cùm non oportet mori, deſiderat; & qui refugit, cùm ſit opportunum*; teſte Ammiano Marcellino *lib.* 25. Unde in eos, qui vivere abnuunt, niſi fortuna voluptates inconcuſſas præſtet, invehuntur D. Auguſtinus *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 17. & 20. Quintil. *declamat.* 276. Seneca *epiſt.* 24. & 58. Tacitus *lib.* 2. *annal.* Ariſtot. *lib.* 3. *Ethic. cap.* 3. Heliodorus *lib.* 7. *hiſtor.* Rectè ergo Platonici contra Stoïcos docuerunt retinendum eſſe animum in cuſtodia, nec injuſſu ejus, à quo datus eſt, poſſe dimitti; & juxta hanc ſententiam rectè mors dicitur dimiſſio, & mori dimitti, ut videre eſt non tantùm *in cap.* 11. *D. Luca, verſ.* 29. ſed etiam *Geneſis* 25. *verſ.* 2. juxta Græcorum verſionem. Themiſtius *de anima*, de Græcis agens inquit: *Eum qui moritur, aiunt dimitti, & mortem dimiſſionem vocant.* Apud Plutarchum *de conſolatione*, legimus: *Donec Deus ipſe nos dimittat.* Notavit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum*, *fol.* 295. Hoc tamen, quod dicimus, nemini licere ſibi mortem conſciſcere, procedit niſi omni procul dubietate ſemotâ, divinus agnoſcatur impulſus, qui vitam repetat propriâ manu abſumendam: quam cauſam etiam præſumptam excipiebant Hebræi; unde huc referunt Samſonis, & Samuëlis exempla. Referenda etiam ſunt alia eorum, qui mortem ſibi intulerunt, ne religionem catholicam ejurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Auguſtinus *lib.* 1. *de civit. Dei, cap.* 26. D. Ambroſius *lib.* 3. *de virgin.* Procopius *lib.* 2. *de bello Perſico*, *cap.* 11. Euſebius *lib.* 8. *cap.* 17. Eſpenceus *lib.* 8. *de continentia*, *cap.* 14. Licèt id de aliquibus Sanctis viris falsò jactari probent Theophilus Raynaud. *de calumn. ſect.* 2. *ſerie* 3. *cap.* 20. Fr. Antonius à Matre Dei, *dicto prælud.* 1. *de ſcient. digreſſ.* 7. *ſect.* 2.

§. De pœnis ſeipſum necantis.

Licèt in eos, qui mortem ſibi conſcivere, Biothanatos dictos, ut probant Angelus Rocca *in ſcholiis ad lib. Sacram. D. Gregorii*, Theophilus *dicto c.* 1. videatur nullam pœnam imponi poſſe, quippe mortem pro ſupplicio habent; tamen variis pœnis utroque jure ſtatutis puniri notum eſt. Et apud Athenienſes manus, quâ hoc peregiſſent, abſcindebatur. Cæl. Rhodig. *lib.* 5. *antiq. cap.* 10. Primò ſepulturâ eccleſiaſticâ privantur, ex juribus ſuprà adductis. Quintil. *declamat.* 337. ibi: *Aliquis conſcientiâ turpis alicujus flagitii admiſſi priùs quàm prodatur, mori vult; dignus eſt ut inſepultus abjiciatur, ut ſic qui patris imperium non expectaverunt, priventur quaſi matris gremio, terra ſepulchro.* Quod & apud Hebræos obſervari tradit Joſephus *lib.* 3. *de bello Judaico*, *cap.* 25. & apud Romanos idem viguiſſe tradit Plinius *lib.* 36. *cap.* 15. Utopienſium Sacerdotes, ſi quis mortem ſibi conſciverit, causâ non probatâ à Senatu, in paludem turpiter inſepultum abjiciunt. Thom. Mor. *lib.* 2. *Utopia.* Et virgines Mileſias hac pœnâ abſtertjtas à voluntaria nece ſe abſtinuiſſe, referunt Gellius *lib.* 15. *noctium*,

by Google

noctium, *cap.* 10. Plutarchus *de mulierum virtute.* Unde Cedrenus *pag.* 607. refert circa mediam Constantinopolim locum fuisse ubi istorum cadavera projiciebantur. Plato *lib.* 9. *de legibus*, statutum tradit, ut in illis locis eorum corpora conderentur, quæ de duodecim regionis partibus ultima, deserta, innominataque fuissent, sic obscura, ut nec statuâ, nec scripto nomine sepulchra notarentur. Philostratus *in Heroicis*, ait: *Sepelierunt ipsum Æacem, interim manente calchante, quia nefas esset sepeliri eum, qui mortem sibi ipsi conscivisset.* Statius *lib.* 1. *Theb.* Mæonem, qui sibi vim intulerat, sic describit:

——*Petat igne rapi, pacemque sepulchri*
Impius ignaris ne quicquam manibus arcet.

Apud inferos eorum animas sepeliri, docet Virgilius *lib.* 6. *Æneid.* & post fata eas cadaveribus magis, magisque vinciri, atque illis assiduè cohærere, circaque funus, sepulchraque vagari, ex variis referunt Joannes Brodeus *lib.* 5 *miscel. cap.* 11. D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 20. Unde nec illi lugeri poterant, *l. liberorum*, §. *non solent*, *ff. de his qui notantur infamiâ.* Quare Artemidorus *lib.* 1. *cap.* 5. protulit eorum, qui se interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cujus loci meminit Alciatus *lib.* 6. *Parerg. cap.* 27. An verò hæc Artemidori sententia generaliter accipienda sit, ita ut nomina eorum, qui se interemerunt, in parentationibus non dicantur, sive id fecissent conscientiâ criminis, vel in scelere deprehensi, sive ob tædium vitæ, dubitari solet. Cujacius *in l. in fraudem* 45. *ff. de jure fisci*, accipit Artemidorum de his, qui se interemerunt in ipso reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Servium *lib.* 12. *Æneid.* dum ait, *suspendiosis justa non fieri.* Et probari apertè videtur *ex dicto* §. *non solent*, in illis verbis: *Nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed malâ conscientiâ.* Quidam Primarius nostræ Academiæ distinguebat inter suspendiosos, idest eos qui laqueo se interemerunt, & qui gladio, aut simili instrumento vitam finierunt: primos non lugeri, secundis verò justa persolvi docebat. Credo tamen indistinctè omnes illos, qui mortem sibi conscivere, sive tædio vitæ, sive criminis conscientiâ, lugeri non posse, cùm nullus ex eis effugere valeat notam turpis animi; siquidem illius, qui ultra criminis conscientiam sibi fatum properavit, memoriam quodammodo læsam esse apud probos, & honestos viros, notum est; unde talis lugeri non poterat, ut etiam lugeri nequibat suspendiosus, qui licèt à carnifice laqueo suspenderetur, non lugebatur. Varro ubi suprà. Servius *ad Virgil. lib.* 12. *Æneid.* ibi: *Sanè sciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, ut qui laqueo vitam finisset, insepultus abjiceretur.* Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: *Turpe esse strangulationem sublimem.* Infame enim, & vilissimum hoc genus mortis est, unde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. mortis* 9. §. *sedet*, *final. ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti gravissimam imponi jussit Dominus quibusdam Sacerdotibus idololatris, *Numer. cap.* 25. Illustrant Tiraquellus *de nobilit. cap.* 20. *num.* 113. Lucas de Peña *in l. quæstis*, *C. de decur. lib.* 10. Nec contrarium probat Ulpianus *in dicto* §. *solent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ*; nam cùm Ulpianus scholam Proculeianorum sequeretur, accipiendus est juxta Stoïcos, qui credebant tædio vitæ, aut impatientiâ doloris cuilibet licere manus sibi conscisscere.

6. Privationi sepulturæ consequens est, ne pro his defunctis oblationes recipiantur: Concilium Altissiod. *dicto can.* 17. Aurelian. 3. *cap. fin.* Cùm enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideo qui communione Ecclesiæ secluſi sunt, etiam ab eis offerendis arcentur. Concilium Illiber. *can.* 28. ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Ubi plura notavimus. Unde pro illis, quibus denegatur sepultura ecclesiastica, oblationes non admittebantur, *cap. de vero* 12. *q.* 2. *cap. miror* 17. *q.* 4. *cap. eos*, *de consecr. dist.* 4. *cap. in omnibus*, *de usuris*, *cap.* 2, *de raptor.* & in aliis juribus congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib.* 15. *tit.* 23. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 40. Rosvveido *in notis ad epist.* 3. *D. Paulini*, Albaspin. *lib.* 1. *observ. cap.* 5. Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, ut restituerentur communioni. Concilium Arelat. 2. *can.* 12. Concilium Vasense *can.* 11. Tolet. 12. *can.* 16. notarunt Albaspineus *lib.* 1. *observ. cap.* 10. Hamphtenus *in vita S. Benedicti*, *cap.* 23. *num.* 6. in expositione illorum verborum: *Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite.* Et ulteriùs: *Excommunicati non erunt.* Nec etiam nomina ita defunctorum inter Missarum solemnia recitabantur, ex ratione quam illustrabimus *in cap.* 5. *de hæreticis.* Testamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fisco applicari, probatur *ex l.* 6. §. 7. *ff. de injusto rupto*, *l.* 1. §. *si quis non metu*, *ad Syllan. l. parricidii*, *ff. ad legem Pompeiam de parricid. l.* 3. §. 4. *ff. de bonis eorum qui sibi mortem*, *l.* 2. *C. qui testamenta*, Paul. *lib.* 5. *sentent. tit.* 22. §. 1. *l. cùm hic status* 32. §. *si maritus*, *ff. de donat. inter*, *l. ejus* 34. *ff. de testam. milit. l. in fraudem* 45. §. 2. *ff. de jure fisci*, *l. penult. C. si reus vel accusator*, *l.* 2. *C. ubi causa fisc.* Quod ita generaliter accipiendum non est in omnibus, qui sibi mortem conscivere, sed tantùm in illis, qui conscientiâ criminis id fecerunt in reatu, id est postquàm rei postulati fuerint ex delicto, cujus pœna sit mors, aut capitis diminutio, & per consequens bonorum publicationem contineat; aliàs si impatientiâ doloris, tædio vitæ post contractum crimen, sed non capitale; aut capitale, sed nondum accusatus, quis sibi mortem conscíverit, nec bonorum publicationem patitur, nec testamentum ejus rumpitur. De primo ratio est, quia pro confesso, convicto, ac condemnato habetur, *l.* 6. §. *ejus*, *vers. Proinde*, *ff. de injusto rupto*, *l.* 1. *C. de bonis eorum qui ante*, *l. factum*, *C. de accusat.* & ipsâ mortis festinatione de seipso sententiam tulit, *l. final.* §. *sic autem*, *ff. de bonis eorum*, Seneca *de consolat. ad Martiam*, *c.* 22. Tertul. *in apolog. Tantùm auctori suæ doloris incussérunt, ut in secessu inedia de semetipso judicaris.* Apuleius *lib.* 8. *Metam.* Quintil. *declamat.* 299. Fornerius 6. *rer. jud. cap.* 21. Unde cùm damnati ex delicto capitali testamentum facere non possint, *l. ejus qui*, §. 1. *de testam. milit. dicta l.* 6. §. *irritum*, *l. qui ultimo*, *ff. de injusto rupto*, *l. quidam*, *l. quoad status*, *ff. de pœnis*; ideò testamentum ejus rumpitur. In secundo verò, quia cessat hæc ratio, & testamentum defenditur, & bona non publicantur, ut docuerunt Amaya *in l. eorum*, *C. de jure fisci*, *ex num.* 72. Cujacius *in recit. ad textum in l. in fraudem* 45. §. *ejus*, *ff. de jure fisci*, & *in dicta lege* 6. §. *ejus*, *de injusto*, & *lib.* 11. *respons. Papin. in l. intra* 11. *ff. de diversis*; & *lib.* 18. *in l.* 3. *ff. de bonis eorum*, Faber *lib.* 7. *conject. cap.* 20. Farinacius *in praxi*, *q.* 128. Ut ergo bona eorum, qui sibi mortem conscivere, fisco vindicentur, non fati celeritas, sed metus conscientiæ in reo attenditur; ideoque si antequam reus postuletur, decedat, bona non publicantur, quia etsi quodammodo delictum confiteri videatur, pro convicto tamen non habetur, quia non decessit in ipso

Reverentur Alta poenæ.

reatu;

Digitized by Google

reatu ; & confeſſus tantùm habetur, qui confitetur in judicio, *l.* 1. *C. de confeſſis*, *l. quidam* 30. *ff. de donat. l.* 4. *§. item, ff. ad legem Jul. Majeſt.* unde venit explicandus Diocaſius *lib.* 57. ubi ait, ſæviente Tiberio in Senatores, plures ante judicium ſe interfeciſſe, ut bona eorum ad liberos pervenirent, nec à fiſco occuparentur.

7. EXPONUNTUR LEX IN LIBERTINUM, §. EADEM, ff. DE BONIS LIBERT. L. 6. §. EIUS, ff. DE INIUSTO RUPTO.

Quâ etiam diſtinctione accipiendi ſunt textus *in l. ſi in libertinum* 28. §. *eadem, ff. de bonis libert.* ubi poſtquam Florentinus aſſeruit, eripiendum non eſſe patronis jus illud, quod in bonis liberti habituri eſſent, ſi fortaſſis in libertum non animadverteretur, proponit idem ſervari in bonis ejus liberti, qui metu accuſationis ſibi mortem conſcivit. Qui textus probat diſtinctionem ſuprà adductam, ſiquidem Conſultus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accuſationis mortem ſibi conſcivit. Illud tantùm difficile eſt, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accuſationis ſibi ipſi mortem conſcivit, cùm adhuc ipſe in reatu non eſſet : Igitur nullum datur diſcrimen inter eum, qui metu criminis, ne accuſaretur ; & inter eum, qui jam in reatu mortem ſibi conſcivit. Sed reſpondetur illa verba, *metu accuſationis*, exaudienda eſſe metu accuſationis non futuræ, ſed præteritæ, aut ipſum libertum manifeſtè delictum commiſiſſe ; quo caſu ſi ne pœnam pateretur, mortem ſibi conſcivit, bona à fiſco vindicantur, patrono debitâ portione relictâ, ne in poteſtate ipſius liberti ſit delictum perpetrando patronum debitâ portione privare. Quæ ratio etiam facit, ut libertus in adrogationem ſe dare nequeat, *l.* 1. *§. nepos, ff. ſi quis à parente*, ubi Cujacius, *l. pater, l. ult. ff. de adoption.* Oſualdus *lib.* 2. *Donelli, cap.* 23. Amaya *in l. unica, C. ad legem Viſellam.* Secundò ex eadem diſtinctione explicandus eſt Ulpianus *in l. ſi quis filio* 6. *§. ejus, ff. de injuſto rupto* ; ubi poſtquam Conſultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconſulto Principe, ultimo ſupplicio damnari non poſſe, & docuit eorum teſtamenta, qui antequam ſententia à Principe confirmaretur, deceſſerunt, valida eſſe ; eam exceptionem adjicit, niſi mortem ſibi conſciviſſent : nam eo caſu teſtamenta irrita fieri. Cujus exceptionis eam aſſignat rationem : *Nam eorum, qui mori magis, quàm damnari voluerunt, ob conſcientiam criminis, irrita conſtitutiones faciunt.* In quibus verbis illud notandum eſt, teſtamenta eorum, qui ob conſcientiam criminis ſibi mortem conſcivere, irrita fieri ex conſtitutionibus Principum : unde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc obſervatum non fuiſſe. Cujus rei elegantiſſimum teſtimonium extat apud Valerium Maximum *lib.* 9. *cap.* 12. *de mortib.* ubi legitur, Licinium Macrum, virum Prætorium, reum repetundarum, ſudario, quod fortè in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluſo ſpiritu vitam finiviſſe ; & legitur ejus bona non poſſe haſtæ ſubjici, ideſt ærario applicari : & juxta traditam ſcholarum diſtinctionem accipiendi ſunt textus *in l.* 1. *§.* 22. *cum ſequent. ff. ad Syllan. l.* 26. *qui teſtamenta, l.* 45. *§. ejus, de jure fiſci*, Paulus *lib.* 5. *ſentent. tit.* 12. *§.* 1. *l. fin. ff. de bonis eorum, l. factum* 11. *C. de accuſat. l.* 8. *ff. ad legem Pomp. l.* 38. *§. final. l.* 39. *§.* 1. *ff. de pœnis, l.* 11. *§.* 3. *ff. de his qui notant. infam. l. ejus* 34. *ff. de teſtam. milit. l.* 8. *ad legem Corneliam de ſicar. l.* 13. *ff. ad leg. Aquiliam, l.* 1. *§.* 21. *ff. de adilit. edict. l.* 23. *§.* 3. *eod. tit. l.* 28. *§.* 1. *ff. de bonis libert. l.* 32. *§.* 1. *de donat. inter, l.* 4. *& 5. C. Theodoſ. de tyron. l.* 9. *§. ſi ipſe ſervus, ff. de peculio*, in illis verbis : *Naturaliter licet in ſuum corpus ſevire.* Nam cùm juxta Cynicos, à quibus Stoici acceperunt, non ſolùm liceret bona ſua profundere, ſed & vitam propriâ manu abſumere, Ulpianus, qui ex eorum Schola fuit, docuit naturaliter licere homini in ſuum corpus ſævire, licèt juxta moralem vitam, & leges poſitivas ſui ipſius homicida puniendus ſit. Videndi ſunt Alciatus *lib.* 4. *Pareng. cap* 4. Merillus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 13. Petrus Faber *lib.* 1. *ſemeſtr. c.* 12. Gutherus *lib.* 1. *de jure manium, cap.* 22.

8. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Manet ergo, manus ſibi inferentes, fatumque properantes, privari eccleſiaſticâ ſepulturâ in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellarunt informe Eccleſiæ PP. *in cap. ſceleratos, de pœnit. diſt.* 3. Joſephus apud Ægeſippum *lib.* 3. ibi : *Informis lethi laqueum homines incurrunt.* Virgilius *lib.* 12. *Æneid.*

Et nondum informis letbi jam nectit ab alta.

Ubi Servius aſſerit, ideò informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, inſepulti abjiciuntur ; adeóque fœdiſſimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud antiquos, ut nefas eſſet libare Diis vinum vitis, juxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib.* 2. *cap.* 25. qui eleganter hanc mortem vocat præpoſteram, quia ſcilicet includitur ſpiritus, cui debet quæri exitus ; diciturque fœda, quia ſpiritus incluſus fœdiſſimâ expellitur viâ : unde in lege veteri maledictus fuit à Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. cap.* 21. refertur *in cap. ſi verò, §. tanquam, de pœnit. diſt.* 2. Sed cùm in præſenti caſu fœmina non ſponte, ſed ut à perſecutoribus ſe liberaret, fugeret, indéque inconſultò in flumen projiceretur, eccleſiaſticâ non privatur ſepulturâ, quia potiùs caſu, quàm voluntariè occubuit.

9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ; nam etſi verum ſit, fœminam in præſenti caſu per vim præciſam oppreſſam, non peccare lethaliter, ex auctoritatibus ſuprà adductis ; tamen exponebat ſe periculo peccandi poſteà conſenſu accedente. Accedit, quia etſi per vim oppreſſa eſſet, tamen quoad Eccleſiam poſtea inter virgines non haberetur, *cap. illa*, 32. *q.* 5. ibi : *Illæ autem fœminæ, quæ integritatem pudoris oppreſſione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, ſi ſe incontaminatis non audeant comparare virginibus.* Notavit Germonius *lib.* 3. *ſacror. cap.* 10. *num.* 13. Unde tutiùs in præſenti caſu virgo exiſtimavit pudicitiam ſervare, quàm mortis periculo ſe exponere. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, deductum ex eo, qui ut ſervaret caſtitatem, ſe mutilavit ; nam id procedit, quia alio modo ſervare caſtitatem poterat : quare metitò irregularis judicatur, tanquam ſui homicida, ut latè probavi *in cap.* 4. *de corpore vitiatis.* Nec obſtat ſecunda difficultas, cujus ſolutionem dabimus ſequenti commentario.

10. EXPONITUR CAP. NON EST NOSTRUM, 23. Q. 5.

Suprà traditis obſtat textus *in cap. non eſt noſtrum*, 23. *q.* 5. ubi ait D. Hieronymus : *Non eſt noſtrum mortem arripere, ſed ab aliis illatam libenter ſuſtinere ; unde & in perſecutionibus non licet propriâ perire manu, abſque eo ubi caſtitas periclitatur ; ſed percutienti colla ſubmittere.* Ex quibus deducitur, ſervandæ caſtitatis causâ licere ſibi mortem inferre : igitur in præſenti caſu, ſive ſponte, ſive caſu fœmina ſe præcipitaſſet, cùm ſervandæ caſtitatis causâ id feciſſet, nunquam eccleſiaſticâ ſepulturâ privanda erat. Pro cujus textus expoſitione Leſſius *lib.* 1. *de juſtitia, cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 23. & alii, quos refert, nec impugnat Lugo *tom.* 1. *de juſtitia, diſp.* 10. *ſect.* 1. *num.* 16. non reputant inconveniens dicere, quod Sanctus Doctor in illa ſententia fuerit, quæ ob cuſtodiam virginitatis aſſerit, ſe occidere licere. Gloſſa *ibi*, &

& Turriſcrem. Barboſa *de dictionibus, dict.* 2. Cenedus *poſt lib. qq. can. ſing.* 2. *num.* 4. Joannes Major *in* 4. *diſp.* 15. *quæſt.* 19. exiſtimarunt verba illa, *abſque eo*, non eſſe exaudienda excluſivè, ſed incluſivè, ut plerumque accipiuntur, *cap.* 4. *Canticorum*, in illis verbis, *abſque eo quod intrinſecus latet*: & *l. meminiſſe, ff. de offic. Proconſ. l.* 2. *ff. de pignor.* Sed his ſolutionibus omiſſis dicendum eſt, nemini licere ſe interimere, etiam ob ſervandam caſtitatem, ut docet D. Auguſtinus *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 26. aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inſpiratione divina, ut de Sancta Polonia, quæ ſe in rogum injecit, refert Euſebius *lib.* 6. *cap.* 33. & de aliis D. Ambroſius *de Virginibus lib.* 3. *cap.* 2. S. Chryſoſtomus *homil. de SS. Veronico, & Proſdoce, & homilia de S. Pelagia*, ubi teſtatur, multas ſacras virgines, ut perſecutorum vim effugerent, pectora gladiis confodiſſe. D. Hieronymus *in Jovinianum epiſt.* 1. & de duabus fœminis in flumen projectis, idem narrat Procopius *lib.* 2. *de bello Perſico*; & exemplum ſimile præſenti caſui refert Bernardinus Scardeonius *lib.* 2. *antiq. urbis Patav. claſſ.* 14. ubi refert Elizabetham è ponte ſe præcipitaſſe, ut è manibus militum pudicitiam ejus attentantibus ſe eriperet. Cui Joannes Noventanus Patavinus hoc epitaphium poſuit:

Euganeæ in me referens virtutis puellas,
Hoc jaceo indignè condita virgo loco.
Nam cùm me peteret laſcivum miles ad uſum;
Munera poſſe mori magna fuere mihi.
Diſce, age, ſit quanti conſervans virgo pudorem;
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis.

Tales enim fœminas inſpiratione divinâ hoc feciſſe creditur, ut docet D. Thomas 2. 2. *q.* 64. *art.* 5. ubi Cajetanus; & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potiùs ignorantiæ, quàm deſperationis causâ mortem ſibi conſciviſſe credimus, ut de Lucretia refert & probat Ambianas *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyras, obſerv.* 2. & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 19. *in not.* ubi de virginibus Mileſiis agit. Unde D. Hieronymus *in dicto cap. non eſt noſtrum*, in illis verbis, *abſque eo, ubi caſtitas periclitatur*; accipiendus eſt juxta exempla proximè relata, accedente videlicet inſpiratione divina; tunc enim ob ſervandam caſtitatem, vel ſimilem cauſam licet propriâ perire manu, ut docuit D. Auguſtinus *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 26. Proſequuntur ipſius textus interpretationem Meſuna *de difficilior. D. Hieron. locis, verbo Occidere ſe*, Velloſillus *in advert. ad Hier. tom.* 5. *q.* 2. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 3. *de vitiis, ſect.* 3. *cap.* 1. qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, ut Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet licere ob caſtitatem ſervandam ſuimetipſius occiſionem.

CAPUT XII.

Idem [a] *Vitroſienſi Epiſcopo.*

SAcris eſt canonibus inſtitutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communicemus defunctis, & ut careant eccleſiaſticâ ſepulturâ, qui priùs erant ab eccleſiaſtica unitate præciſi, nec in articulo mortis Eccleſiæ reconciliati fuerint. Unde ſi contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio caſu in cœmeterio eccleſiaſtico tumulentur, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poterunt, exhumari debent, & procul ab eccleſiaſtica ſepultura jactari. Quod ſi diſcerni non poterunt, expedire non credimus, ut cum excommunicatorum oſſibus corpora tumulentur fidelium, cùm licèt non obſit juſtis ſepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel ſpecioſa non proſit.

NOTÆ.

1. [a] *Vitroſienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed legendum eſt *Nidroſienſi*, ut jam probavi *in cap. ſacris, de his quæ vi*, ubi extat alia pars hujus Decretalis.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX fragmento epiſtolæ Innocentii III. hic relato ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Excommunicati non ſunt tradendi ſepulturæ eccleſiaſticæ; & ſi de facto intra Eccleſiam ſepeliantur, exhumandi ſunt, ſi diſcerni poſſint ab aliis fidelium corporibus, aliàs ibi relinquuntur.* Probant eam textus *in cap. quicunque* 11. 13. *q.* 3. *cap.* 1. *cap. ſanè*, 24. *quæſt.* 2. *cap. conſuluit, de conſecrat. Eccleſ. cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ. cap. ſuper quodam, de ſtatu monach. cap. ad hæc* 5. *cap. ut privilegia, de privil. cap. à nobis, el* 2. *de ſentent. excommun. cap. Epiſcoporum, de privileg. lib.* 6. *cap. quicunque, de hæretic. eod. lib. cap. is qui, eodem tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *hoc tit.* Alexander III. *epiſt.* 40. quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus, ibi: *Prohibeatis, ne quoſlibet excommunicatos ad divina officia, vel ſepulturam recipere audeant; & ſi quos excommunicationis vinculo immodeſti ſepeliverint, eos appellatione, & contradictione non obſtante detumulare, & de cœmeterio ejicere non poſtponant.* Innocentius noſter *lib.* 1. *regiſtr.* 13. *epiſt.* 60. ibi: *Faceremus de cœmeterio eccleſiaſtico exhumari.* Et *lib.* 4. *epiſt.* 26. ibi: *Cœmeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora per ſuorum violentiam propinquorum ſepulta fuerunt, reconcilianda erunt.* Conſonant lex 14. *tit.* 10. lex 8. *tit.* 13. *part.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti, & in cap. ad hæc* 5. *de privileg. & de jure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 40. Felicianus Vega *in cap. intelleximus* 7. *n.* 25. *de judiciis*, Suarez *de cenſur. diſp.* 12. *ſect.* 4. Spondanus *de cœmeteriis*, 1. *part. lib.* 4. *cap.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 1. *num.* 30. latè Ricciulus *de jure perſon. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 45. Jul. Lavorus *tit.* 2. *lucubr. cap.* 13. *n. ult.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 60. plures referens Gibalinus *de cenſuris, diſquiſit.* 7. *p.* 1. *quæſt.* 2. fusè Murga *tom.* 2. *diſquiſ. mor. diſquiſit.* 3. *per totam*, Theophilus *tom.* 14. *de literis monit. lib.* 2. *cap.* 2. *fol.* 417.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; certum enim eſt, crimina morte extingui, & per conſequens eorum perſonas poſt mortem reorum ceſſare, *l. defuncto* 6. *ff. de public. judic. l. ex judiciorum* 20. *ff. de accuſat. l. ſi pœna* 20. *ff. de pœnis, l.* 1. *ff. de privat. delict.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

lege

lege Conſtitutionibus 33. *ff. de oblig. & act. l. ſicuti* 38. *l. pupillum* 111. *ff. de reg. jur. l.* 1. *&* 7. *C. ſi reus, vel accuſator, cap. quorundam*, 23. *diſt. cap. admonere* 32. *quæſt.* 2. *cap. cauſam, el* 2. *qui fil. ſint legitimi.* Plura Petrus Barboſa *in l. filius* 15. *ff. de judiciis.* Decianus *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 57. Antonius Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 78. Schifordeg. *lib.* 1. *ad Fabrum, tract.* 10. *per totum*, & *lib.* 2. *tract.* 1. *quæſt.* 9. Vega *in dicto cap. intelleximus*, *num.* 27. Amaya *in l.* 10. *C. de jure fiſci* : qui enim ex hac vita decedunt, quaſi ad ſuperius tribunal adducuntur. Gloſſa *in cap* 1. 26. *q.* 7. & ſic à judicio humano eximuntur, *dicto cap. quorundam*, 23. *diſt.* facit Optatus *lib.* 6. dum in Donatiſtas invehitur inſepultos relinquentes Chriſtianos, ibi : *Si inter viventes fuerat certamen, odia veſtra vel mors aliena compeſcat ; jam tacet cum quo paulò antè litigabas ; quid inſultas funeri ? quid impetis ſepulturam ?* Deinde quia in defuncto deeſt principalis ratio pœnæ infligendæ, quia ut ait Conſultus *in l. pœna, ff. de pœnis*, pœna conſtituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit : ergo decedentes in excommunicatione non debent tam gravi pœnâ puniri, videlicet privatione ſepulturæ eccleſiaſticæ; aut ſi jam ſepulti ſunt, exhumatione ; præcipuè cùm tam immanis ſit privatio ſepulturæ : unde de Gentilibus in Chriſtianos ſævientibus conquerebantur Tertul. *in apolog. cap.* 37. *Nec mortuis parcunt Chriſtianis, quin illos de requie ſepulturæ, de aſylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos avellant, diſſecent, diſtrahant.* Lactantius *lib.* 5. *divin. inſtitut. cap.* 11. D. Ambroſius *epiſt.* 3. *contra Symmachum.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo ; nam quilibet Catholicus habet jus, ut ſepeliatur in ſepulchro majorum, *cap.* 1. ut probavi, *hoc tit.* ſed excommunicatio non privat excommunicatum dominio rerum ſuarum, aut juribus ſibi competentibus : igitur ſepeliri poterit in ſepulchro majorum. Secundò adversùs rationem illam ab Innocentio adductam : Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis ; ſic inſurgo. Cum mortuis nullum commercium, nullaque communio eſt, & inter animas à corporibus ſeparatas, & vivos aliena converſatio eſt, ut probat Abulenſis *ad D. Matthæum, cap.* 25. *q.* 195. ex ſanctis Patribus probant Mendoza *quæſt.* 5. *quodlibet.* Martinus Delrio *lib.* 2. *diſquiſit. quæſt.* 26. *ſect.* 1. Mortuus enim non eſt homo, quia homo ex conjunctione animæ, & corporis ſubſiſtit, ut docet Innocentius noſter *in cap. in quadam, verſ. Sed adversùs, de celebrat. Miſſarum, Clement.* 1. *§. porrò, de ſumma Trinit.* ex D. Thoma & Ariſtotele probat Navarrus *in Manuali, pralud.* 1. *num.* 11. Ant. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 32. ergo non eſt ratio, quare credamus per ſepulturam vivos cum defunctis communicare : unde excommunicationem poſt mortem non durare docuerunt Hoſtienſis *in cap. ad hæc, de privileg.* Archidiaconus *in cap. illi qui* 6. *quæſt.* 1. ergo non eſt ratio, quare excommunicati ſepulturæ eccleſiaſticæ non tradantur. Accedit etiam, nam ſi ratio ab Innocentio adducta eſſet vera, ſequeretur, leproſos cum quibus in vita non communicamus, *cap.* 1. *de conjug. leproſ. cap.* 2. *de Eccleſ. ædific.* non poſſe ſepeliri in Eccleſia ; & fures, raptores, & ſimiles, cum quibus in vita communicamus, poſſe eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi ; cùm contrarium certum ſit, *cap.* 2. *de furtis, cap.* 2. *de raptor. cap. unic. de torneam.* Ergo non eſt vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem adversùs eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Eccleſiam ſepulta exhumanda eſſe, obſtat ; nam defunctorum corpora ſemel ſepulta non poſſunt exhumari, etiam ut in alium locum transferantur inconſulto Principe, *l. Divi fratres* 44. §. 1. *ff. de relig. l.* 2. *ff. de cadaver. punit.* probant Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 6. Guther. *lib.* 2. *de jure Pontif. c.* 9. ergo non exhumandi ſunt ſtatim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Eccleſiam ſepeliri poteſt, *Clem.* 1. *hoc tit.* ſed ſi aliquis eo tempore in Eccleſia ſepeliatur, exhumandus non eſt. Gloſſa *in cap. ſi civitas, de ſentent. excom.* ergo ſimiliter excommunicatus, ſi de facto in Eccleſia ſepeliatur, non ideò eſt exhumandus.

4. De privatione ſepulturæ.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, omnes defunctos tradendos eſſe ſepulturæ, niſi ſpecialiter prohibiti reperiantur ſepeliri, pluribus enim in pœnam alicujus immanis ſceleris commiſſi ſepultura denegatur, quæ pœna non exilis, immò & gravis apud omnes nationes fuit, quare olim vix niſi Biotanathis, & parricidis imponebatur, ut ex Ægeſippo, & Joſepho probat Girald. *de var. ſepel. ritu, pag.* 647. quia ex Platonis opinione inſepultorum animæ per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi : unde Virgilius aiebat,

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba,
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Tranſportare priùs, quàm ſedibus oſſa quierunt,
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum,

Tunc demùm admiſſi ſtagna exoptata reviſunt. Tertullianus *de anima*, ibi : *Creditum eſt, inſepultos non ante ad inferos redigi, quàm juſta perciperent.* Unde jure Romanorum inſepulta manebant cadavera eorum, qui proditorii, ſeu perduelles fuerant, *l. minimè* 35. *ff. de relig. l. liberorum.* §. 3. *ff. de his qui notant. in fam.* quod & de aliis nationibus idem probat Spondanus *de cœmeteriis, lib.* 2. *part.* 1. *cap.* 7. Item inſepulti jacebant parricidæ, *l. quod ſi nulla* 10. *ff. de relig. l.* 9. *ff. ad legem Pompeiam*, latè illuſtrant Solorzanus *de parricid. cap.* 22. *&* 23. Fornerius 2. *rerum quotid. cap.* 16. D. Joannes Ramos *eodem tract. d. lib.* 2. *cap.* 7. Item illi, qui ſibi mortem conſciverunt, ut probavi ſuperiori commentario. Etiam ſacris canonibus plures ob majora ſcelera ſepulturâ privantur ; nam licèt ævo ſancti Chryſoſtomi neminem, quantumvis noxium, privatum eſſe ſepulturâ, ſaltem poſt unum, vel alterum diem, ipſe Chryſoſtomus teſtetur *ſerm.* 35. *in* 1. *ad Corinthios*, contrarius tamen uſus invaluit, ut cum multis docent Carillo *in bullam defunct.* 2. *p. cap.* 4 §. 4. *num.* 50. Spondanus *de cœmet. lib.* 2. *tota part.* 1. quare ſepulturâ privari cœperunt Infideles, Judæi, Hæretici, & Schiſmatici, *cap. Eccleſiam* 27. *cum ſeq. de conſecr. diſt.* 1. etiamſi poſt mortem detecti fuerint, *cap. ſanè* 24. *q.* 2. item eorum defenſores, & receptatores, *cap. ſicut ait, de hæretic.* excommunicati notorii, & vitandi, ex hoc textu, & ſuprà citatis. Item interdicti nominatim, *cap. in noſtra, hoc tit. cap. cùm in partibus, de verb. ſignif. Clem.* 1. *de hæretic.* & illi quibus eſt Eccleſiæ ingreſſus prohibitus, *cap. is cui, de ſentent. excom. lib.* 6. blaſphemi, *cap. ſtatuimus, de maledic.* monachi proprietarii, *cap. ſuper, de ſtatu monach.* raptores impœnitentes, *cap. ſuper eo, cap. in literis, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *cap* 2. *de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap.* 1. *de torneam.* qui in duello, ſeu ſingulari certamine occiſi fuerint. Concilium Trident. *ſeſſ* 15. *de reform. cap.* 19. Concilium Friſing. *anno* 1440. *can.* 10. *Præſenti conſtitutione duximus inhibendum universis clericis*

clericis noſtræ diœceſis, ne ſuſpenſos patibulo, decollatos, vel alios qualitercunque ſententia mortis traditos, in tornamentis, ludis publicis, ſpectaculis, aut aliàs occiſos, vel ſubitò defunctos, qui non eodem anno confeſſi, vel aliàs in mortalibus peccatis morte præventi fuerint, vel non receperint Euchariſtiæ Sacramentum, niſi de conſilio Sacerdotum duxerint abſtinendum, tradere præſumant eccleſiaſtica ſepultura abſque licentia noſtra. Incendiarii, qui odio, vel malo ſtudio ignem appoſuerunt, *dicto cap. in luteris, de rapt.* item qui decimas à laicis acceptas Eccleſiæ non reſtituunt, *cap. prohibemus, de decimis* : qui abſque cauſa abſtinent à communione Euchariſtiæ ultra annum, niſi ſigna contritionis oſtenderint in morte, *cap. omnis, de pœnitent.* exenterantes cadavera, *extravag. deteſtabili, hoc tit.* inter communes : refert Joannes Major *in* 4. *diſtinct.* 45. *quæſt.*4. Tandemque omnes publici peccatores decedentes notoriè in ipſo peccato, ut ſunt uſurarii, concubinarii, & meretrices, *cap. quibus, cap. non aſtimemus* 13. *quæſt.*2. *cap. quia in omnibus, de uſuris, cap. quanquam, eodem tit. in* 6. Et olim etiam eccleſiaſtica ſepultura denegabatur illi, qui preſbyterum tutorem deſignaſſet in teſtamento, *cap. neque, diſtinct.*88. & ſanctimoniali irreligiosè viventi. Concilium Rhemenſe ſub Eugenio III. apud Baronium *tom.*12. *anno* 1148. omnes enim ſuprà relati, cum pſalmis, & cantu juxta veterem Eccleſiæ morem, quem illuſtrat Theophilus *tom.*15. *in Hetterocl. p. ult. quæſt.*4. *fol.*539. & oblationibus prohibentur ad Eccleſiam deferri, & clerici eos ad ſepulturam ſuſcipientes, excommunicationem incurrunt, ſive exempti ſint, ſive non. *Clem.*1. *hoc tit.* immò & exemptos excommunicatos ſepelientes poteſt Epiſcopus punire, ut latè probat Gibalinus *de cenſuris, diſquiſit.*7. *quæſt.*2. *fol.*224. de quibus omnibus prohibitis ſepeliri in Eccleſia integrum tomum edidit Murga *tom.*2. *diſquiſit. mor.*

5. Cum quibus communicatur in morte.

Deinde ſciendum eſt, non eſſe in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita; & nefas eſſe cum illis communicare poſt obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *cap. quicunque* 11. *q.*3. *cap. ſanè* 24. *quæſt.*2. *cap. ad hæc* 5. *de privil.* junctâ integrâ, ibi: *Quoniam grave ſit eis in morte communicare, quos dum viverent, Eccleſia à ſuo ſinu pro ſuis exceſſibus ſegregavit.* Nec ſolùm oratione, verùm & ſepultura cum defunctis communicatur; ſepultura enim res ſpiritualis, ſeu actio ſpiritualis eſt: unde ſatis videtur cum defuncto communicare, qui illum ſepulturæ eccleſiaſticæ tradit: immò & per ſepulturam intra eandem Eccleſiam inter eoſdem defunctos communionem dari, latè probat Spondanus *de cœmeteriis, lib.*4. *part.*1. *cap.*7. *per totum*; & id ſuadetur nonnullis graviſſimis exemplis. D. Gregorius *lib.*2. *dialog.*23. in miraculis Sancti Benedicti ait de duabus ſanctimonialibus, quibus ipſe Sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat, cùm ipſæ priſtinis moribus nihil mutatæ, brevi diem obeuntes, ſepultæ in Eccleſia eſſent, quotieſcumque in ea Eccleſia Miſſarum ſolemnia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*; viſas eas eſſe de ſepulchris ſuis progredi, & exire, quouſque à ſancto Benedicto ab excommunicatione abſolutæ fuerunt. Etiam refert Joannes Moſcus *in Prato Spirituali, cap.*40. Coſmam Abbatem Lauræ, virum ſingularis religionis ac fidei, ſepultum fuiſſe in monumento ubi ſepultus fuerat quidam Epiſcopus occultus hæreticus, & ſingulis noctibus auditum fuiſſe clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice ſanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *ubi ſuprà.* Æquiſſimum ergo eſt, ut corpora eorum, quos peccata in baratrum detrudunt, longè ſegregentur à ſepulchris eorum, quos pietas ad cœlum evehit, & ne communicemus cum mortuis, cum quibus in vita non communicabamus.

6. Traditur deciden-di ratio.

Ex quibus jam apparet vera decidendi ratio ad noſtrum textum; nam cùm omnis communio prohibita ſit cum excommunicatis jam à temporibus Apoſtolorum *in can.*11. ibi: *Si quis cum excommunicato ſimul oraverit, communione privetur*; & *cap. ſicut Apoſtoli, cum ſeq.* 11. *quæſt.*3. rectè ſtatutum eſt, ne excommunicatum ſepulturæ eccleſiaſticæ tradamus, ita in divinis communicando cum eo, cum quo ſuperſtite communicare non licebat: ſepultura enim, ſi attendimus locum, ſi inſpicimus divina officia, quæ in exequiis celebrantur, ſi orationes, quas fundit Eccleſia, conſideramus, actio ſpiritualis eſt; unde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Eccleſia ingreſſus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cujus rationis illuſtratione expendo Marciani reſponſum *in l.*2. *ff. de cadaveribus punit.* ubi ait Conſultus, cadavera eorum, qui in inſulam relegati, aut deportati erant, non poſſe etiam poſt mortem intra civitatem transferri, & ſepeliri: quod & agnovit Ovidius *lib.*3. *Triſtium, eleg.*3.

Quantum erat, ô magni, peritura parcere, Divi!
Ut ſaltem patriâ contumularer humo.
Integer hanc potui mper bene reddere vitam,
Exul ut occiderem nunc mihi vita data eſt.

Et licèt tempore Ovidii licuiſſe corpus defuncti relegati ab inſula efferri, & in patriam ſepeliri, exiſtimet D. Nicolaus Anton. *de exilio lib.*1. *cap.*15. contrarium tamen, & rectè, docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil. cap.*2. D. Joſephus de Retes *ad l.*4. *ff. de interdict. & releg.* & *in addit.* Nec contrarium docuit ipſe Poëta *in verſ. ſeq.* ibi:

Oſſa tamen facito parvâ referantur in urnâ,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non vetat hoc quiſquam: fratrem Thebana parentum
Suppoſuit tumulo, Rege vetante, ſoror.

Nam ibi Ovidius tantùm intendit ſuadere conjugem, ut furtivè oſſa ſua in patriam reducat; unde ait, ut in parva urna oſſa referantur, ut facilè furtim in patriam poſſint aſportari: quod & ſuadetur exemplo Thebanæ ſororis, quo utitur Ovidius, cujus hiſtoriam refert D. Joſeph. de Retes *ubi ſuprà.* Et hodie exulem non poſſe ſepeliri in Eccleſia ſuæ patriæ, docent Samuelius *in praxi de ſepult. tract.*2. *diſp.*1. *controv.*6. *concl.*15. Murga *tom.*2. *diſquiſ. mor. diſquiſ.*14. Rectè ergo in præſenti deciditur, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præſcript. c.*30. quare excommunicationi exilium finitimum dixit Alex. I. *epiſt.*1. apud Turr. *lib.*1. *contra Magdeburg. c.*7. D. Nicol. Ant. *d. lib.*1. *c.*7. *n.*11. & *c.*13. *n.*14. Illuſtr. D. Franc. Ramos *in ſyntagmate pro Epiſc. Luſit. propoſ.*3. *n.*97. non eſſe intra Eccleſiam ſepeliendum. Exemplis aliarum religionum hoc etiam illuſtrat Spondan. *de cœmeteriis, lib.*2. *c.*1. facit mos Gentilium, apud quos quemcunque iratus Jupiter vindicaſſet, fulmineve percuſſiſſet, ut Diis inviſus, inſepultus projiciebatur. Virgil. *lib.*2. *Æneid.*

Jampridem inviſum Divis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Divûm pater, atque hominum Rex
Fulminis afflavit ventis, & contigit igne.

Immò etſi excommunicatus defunctus intra Eccleſiam ſepeliatur, debet exhumari, tanquam injuſtè

juſtè ſepultus, ut contingit aliis, quibus jus ſepulturæ denegatur, ut de quodam proſcripto Senatus cenſuit apud Livium *lib.* 48. *ad finem*, ibi: *Senatus oſſa ejus momtu Pontificum, tanquam loco ſacro non ritè poſita, inde removit, quanvis & antè, & poſt multos eodem loco ſepelierint.* Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Innocentes ſepulti non ſunt, parricida cadaver extrahatur.* Apud Quintilianum *declamat.* 299. extat declamatio ſub hoc titulo: *Oſſa eruta parricida.* Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quàm Catholicos receptam, latè illuſtrat Spondanus de cœmeteriis *lib.* 3. *parte* 1. *cap.* 4. *cum ſequenti.* Sed ſi cadavera excommunicati ab aliis fidelium diſcerni non poſſint, exhumari non debent, propter confuſionem, cujus ratione plura permittuntur, quæ aliàs prohiberentur, *cap. cum tu, de uſuris, cap. ſignificaſti, de homicid. cap. ſi duobus, de appellat. cap. quàm magnum* 23. *quæſt.* 4. *cap. cùm ſit, de Judeis, cap. cùm omnibus*, 81. *diſt.* Rationem autem hanc decidendi probat Gaufred. Vvindoc. *lib.* 3. *epiſtola* 38. ſic: *Authoritatem ſanctorum Canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus, quia quibus nec vivis communicamus, nec mortuis communicare debemus.*

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; licèt enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen pœna ſemel pro eis impoſita durat etiam poſt mortem, *dicta l.* 2. *ff. de cadaver. punit.* unde cùm excommunicatio inflicta eſt in vita ipſius delinquentis, comitatur ipſum, & durat donec reconcilietur Eccleſiæ, præcipuè cùm excommunicatio liget animam, quæ immortalis eſt, non verò corpus: unde etiam poſt mortem poteſt durare; an verò poſſit & noviter imponi, dicemus *in cap.* 5. *de hæretic.* Nec obſtat, deeſſe hoc caſu rationem pœnæ; nam in privatione ſepulturæ, licèt deſit emendatio peccatoris, adeſt tamen exemplum, ſeu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Eccleſiæ ſepultura rejici, & omnibus ſuffragiis privari, arcebuntur à delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & ſi forſan in eam incidant, reconciliationem ante mortem efflagitabunt. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis, quo moti Lutherani, Calviniſtæ, & alii Novatores, exiſtimabant, ob hæreſim neminem privandum eſſe jure ſepulturæ eccleſiaſticæ; quos doctè refellit Spondanus in ſuo perdocto tractatu *de cœmeteriis ſacris*, quem hujus erroris refellendi occaſione, magnâ eruditione plenum in lucem edidit; is enim *lib.* 4. *part.* 5. *cap.* 1. ait, juſtè eos privari ſepulchris majorum, nec ampliùs dici poſſe propria ſepulchra; ſiquidem aut commercium, aut communio cum illis non eſt: quæ doctrina etiam ad excommunicatos ſepulturâ privandos, etiam in ſepulchris majorum, ſatis propriè adaptatur. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; quanvis enim reverà corpus defuncti non ſit capax communionis ſpiritualis, quia tamen eundem hominem repræſentat, & ſupponit in vivente fuiſſe jus ad ſepulturam, quæ actio ſpiritualis eſt, tum propter divina officia, quæ in exequiis celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Eccleſia; inde ſi non licuit orare cum vivo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quanvis enim non adſit anima, quæ tantùm dici poteſt excommunicatione ligata, adeſt tamen corpus, quod hujuſmodi anima vivificavit, vas, & organum ſatanæ, per quod infelix anima ſcelera commiſit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipſam perſonam excommunicatam repræſentat: unde juſtè Eccleſia decrevit cum eo communicandum non eſſe per ſepulturam eccleſiaſticam. Nec obſtat augmentum hujus difficultatis ex caſu leproſorum deductum, nam licèt Abbas Panorm. in præſenti textu exiſtimaverit, leproſos non eſſe admittendos ad ſepulturam cum aliis fidelibus, ideoque *in cap.* 2. *de Eccleſiis ædific.* ſtatui, ut leproſi habeant ſibi ſpecialem Eccleſiam cum cœmeterio, tamen contrarium communiter docetur à repetentibus in præſenti. Nec tunc obſtat ratio ab Innocentio hic adducta; nam cauſa prohibitæ communionis cum leproſo non eſt perpetua, ſed temporalis, propter infirmitatem, quæ ceſſat per mortem; unde deficiente causâ prohibitionis, ceſſat prohibitio, cauſa enim eſt metus contagii, qui poſt mortem dari non poteſt; unde leproſi poterunt cum aliis fidelibus in Eccleſia ſepeliri, niſi propter fœtorem, vel ſimilem cauſam habeant cœmeterium proprium, quia tunc in eo debent ſepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & aliis dicebamus, obſtat; nam cum illis prohibibita non eſt communio in vita; propter ſpem pœnientiæ, quæ cùm deſit poſt mortem, ideo illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, privantur ſepulturâ Eccleſiaſticâ. Nec obſtat ſecunda difficultas ſuprà expenſa; nam principium illud juris procedit, quando defunctorum corpora ſunt perpetuæ ſepulturæ ritè, & rectè tradita; tunc enim facilè non ſunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at verò cùm injuſtè, & per violentiam ſunt ſepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exteriùs projici, argumento textus *in l. ii 7. ff de relig.* unde cùm in præſenti caſu corpora excommunicatorum fuiſſent ſepulta in Eccleſia per violentiam propinquorum, & ita injuſtè, & in loco illis non competente, ideo jubentur exhumari, & extra Eccleſiam projici. Nec argumentum deductum ex caſu fidelis ſepulti tempore interdicti, aliquid facit, nam nullibi legitur ſtatutum, ut tempore interdicti ſepultus exhumetur, nec id provenit ex natura interdicti; unde cùm pœnæ ſint reſtringendæ, ideo pœna exhumationis impoſita excommunicato ſepulto, in præſenti non eſt protrahenda ad fideles ſepultos tempore interdicti, ut docet Gibalinus *de cenſur. diſquiſ.* 2. 1. *p. in fine.*

8. EXPONITUR CAP. NOBIS 28. DE SENT. EXCOM.

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in cap. à nobis* 28. *de ſentent. excom.* ubi proponitur, Petrum excommunicatum, per aliquod tempus ſignis pœnitentiæ datis, ſed ante abſolutionem deceſſiſſe; quæſitum fuit, an ſepeliendus eſſet in Eccleſia, & pro eo orandum eſſet? Cui quæſtioni Innocentius III. reſpondit, illi ſuccurrendum eſſe per abſolutionis beneficium, ſepeliendumque eum eſſe intra Eccleſiam, quia quoad Deum fuit abſolutus, licèt quoad homines excommunicatus deceſſit. Ex quo textu apertè deducitur, decedentem in excommunicatione, cum quo in vita non communicabamus, ſepeliri poſſe intra Eccleſiam, & per conſequens cum ipſo in morte communicari poſſe. Cui difficultati ut ſatisfaciat Barboſa *in cap. ad hæc* 5. *de privil.* diſcrimen agnoſcit inter excommunicatum decedentem datis pœnitentiæ ſignis, jam ſepultum; & adhuc ſepulturæ non traditum: primo caſu non exhumandum, ſed abſolvendum eſſe affirmat: ſecundo verò caſu non eſſe ſepeliendum intra Eccleſiam. Sed hæc ſolutio apertè convincitur ex eo, nam ſi ille excommunicatus, quia pœnitentiæ ſigna dedit, non eſt exhumandus, quare etiam non eſt ſepeliendus, cùm eadem ratio militet in uno caſu, ac in alio. Quare hac ſolutione omiſsâ, verius dicendum eſt, præſen-

tis textus decisionem non habere locum, cùm excommunicatus absolutus fuit, vel in ipso mortis articulo, vel post mortem, quia dedit signa contritionis; excommunicatio enim, sicut alia quælibet censura, tamdiu confert suum effectum, quamdiu manet; tamdiu verò durat, quamdiu non tollitur per absolutionem, quæ potest impartiri vel in ipso mortis articulo, *cap. final. hoc tit.* vel post mortem, ante, vel post humationem. Gibalin. *de censur. p.1. disquis. 4. q.9. corol.5.* Igitur cùm excommunicatus, qui signa pœnitentiæ in vita dedit, possit absolvi etiam post mortem, recte *in dicto cap. à nobis*, docetur, ejus corpus posse in Ecclesia sepeliri, quia talis absolutio retrotrahitur ad tempus, in quo dedit signa pœnitentiæ, & per eam declaratur decessisse absolutum, atque intra gremium Ecclesiæ: quare cùm possint alii fideles cum eo in vita communicare, quid mirum, ut etiam post mortem per sepulturam cum eo communio detur? Et excommunicatum in foro interno absolutum, non verò externo, posse sepeliri in Ecclesia, probat Araujo *tit.3. q.31.*

9. EXPONITUR CLEMENT. 1. HOC TIT.

Secundò suprà traditis obstat textus *in Clem.1. hoc tit.* ubi traditur, eos qui propriæ temeritatis audaciâ in cœmeteriis publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos sepelierunt, ipso facto excommunicationis sententiam incurrere. Ex quo textu expressè deducitur, excommunicatos occultos impunè posse in Ecclesia sepeliri: ergo licet saltem occultos excommunicatos ad sepulturam admittere. Pro cujus textus expositione sciendum est, præsentis textus temporibus nullum excommunicatum majori excommunicatione (licèt absque ratione ad excommunicatos minori excommunicatione idem protrahat Glossa *in d. Clem.1.*) posse in Ecclesia sepeliri, & sepultum esse exhumandum; quod restrictum fuit per PP. Concilii Viennensis *in d. Clem.1.* ad publicè excommunicatos; ac tandem per Joannem XXII. *in Extravag. ad evitanda*, ad denunciatos, vel notorios clerici percussores. Cùm enim tantùm cum eis prohibita sit fidelibus in vita communicatio, ita etiam & in morte cum illis tantùm inhibita censetur, ut docent Gutierrez *lib.1. canonic. p.1. n.30.* Suarez *de censur. disp.12. sect.4. n.5.* Ricciulus *de jure person. lib.4. cap.60. n.45.* Layman, Villalobos, & alii, quos sequitur Gibalinus *de censur. 2.p. disquis.7. q.2.* Unde cùm temporibus Innocentii III. cum omnibus excommunicatis, denunciatis, sive non, communicatio fidelibus esset prohibita, ideo nullâ adhibitâ distinctione illis denegatur Ecclesiastica sepultura.

10. INTELLIGITUR CAP. 2. DE SACRAM. NON ITER.

Tertiò obstat textus *in cap.2. de sacram. non iter.* ubi cùm tempore cujusdam schismatis (cujus historiam ibi retuli) nonnulli defuncti ab ipsis schismaticis fuissent in Ecclesia sepulti, & quidam clerici similiter schismatici, & degradati celebrarent Missæ sacrificium in ipsa Ecclesia, & cum ornamentis Catholicorum, quæsitum fuit ab Honorio III. an defuncti essent exhumandi, altariaque denuò consecranda, & ornamenta benedicenda? Et respondet Pontifex, nec corpora esse exhumanda, nec altaria reconcilianda, aut vestimenta benedicenda. Ex quo textu ita conficio argmentum: Schismatici sunt extra communionem Ecclesiæ. D. Ambrosius *lib.7. in Lucam, cap.11.* ibi: *Omnes hæreticos, & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intelligi separatos*; & ideo non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum, & hæreticorum esse conventus, docuit D. Hieronymus *ad epistolam D. Pauli ad Titum, c.3.* ibi: *Inter schisma, & hæresim hoc interesse, quòd hæresis perversum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet.* D. August. *de fide & symbolo, c.10.* ibi: *Quapropter nec hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec schismaticus, quia diligit proximum.* Expressiùs Fulgentius *de fide ad Petrum, cap.38.* ibi: *Non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondan. *de cœmeteriis, p.1. lib.4. c.2.* & *lib.1. p.4. c.4.* Sed isti semel sepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati respondendum est dicendo, in eo textu defunctos sepultos non fuisse excommunicatos, vel schismaticos, sed fideles laicos, qui fuerunt sepulti ab ipsis schismaticis; unde dubitabatur, an defuncti sepulti essent exhumandi, non quia ipsi schismatici decesserant; sed quia tempore schismatis, & ab schismaticis fuerant sepulti; quo casu rectè ait Honorius, eos exhumandos non esse, quia cum eis communicabatur in vita; unde tanquam ritè, & rectè sepulti, non debent exhumari. Dicemus *in cap. consulunt, de consecr. Ecclesia.*

CAPUT XIII.

Honorius III.[a] *Magalonensi Episcopo.*

ABolendæ consuetudinis, necnon abominabilis corruptelæ apud Montem Pessulanum vitium, sicut dicitur, inolevit, ut videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur. Quia igitur id longè est à regula pietatis, & ab Ecclesiæ honestate, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cùm loci Diœcesanus existas, inhibeas clericis, ne quidquam omnino præsumant exigere hac de causa: injungens laicis, ut laudabilem consuetudinem erga Dei Ecclesiam piâ devotione fidelium introductam observent, ne fermento hæreticæ pravitatis illam corrumpere videantur sub prætextu Ecclesiasticæ puritatis.

NOTÆ.

1. [a] *Magalonensi.*] Textus iste in hac Raymundi collectione tribuitur Innocentio III. sed malè, cùm non reperiatur inter epistolas ipsius Pontificis, nec in tertia aut quarta collectione: extat verò in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. unic.* unde restituenda est ita inscriptio: *Honorius III. Magalonensi Episcopo.* Magalonensis civitas est Provinciæ Narbonensis in Gallia, in insula maris mediterranei posita, in ditione Arelatensium, olim Episcopali Cathedrâ decorata, sed postea ob barbaricas incursiones penitus desolata, unde Cathedra Episcopalis translata fuit

fuit in Subſtantionem, demùm in montem Peſſulanum à Paulo III. anno 1536. qui mons diſtat à mari mediterraneo decem milliaribus, & temporibus Honorii III. erat in diœceſi Magalonenſi, ut conſtat ex hoc textu, ibi: *Cùm loci diœceſanus exiſtas.* Scribit autem in præſenti Honorius Bernardo, qui tunc in Eccleſia Magalonenſi florebat, de quo plura fratres Sarmat. *tom.3. Gal. Chriſt. fol.1.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu communiter deducitur ſequens aſſertio: *Pro ſepultura in Eccleſia præſtanda pretium exigi non debet.* Probant eam textus *in cap. queſta* 12. *cap. poſtquam* 13. *cap. in Eccleſiaſtico* 14. *cap. præcipiendum* 15. 13. *queſt.2. cap. plerique* 7. *de pactis, cap. ad Apoſtolicam, cap. ſuam, cap. dilectus, de ſimon.* D. Gregorius *lib.7. epiſt.4. indict.1. epiſt.56. indict.2.* Urbanus II. in Concilio Claromont. *can.8.* ibi: *Nullus deinceps pro ſepultura pretium exigat.* Et in Concilio Placent. *can.14.* ibi: *Præcipimus, ut pro chriſmate, & baptiſmo, & ſepulturis nihil unquam exigatur.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can.18.* ibi: *Præcipimus, ne pro chriſmatis, olei ſacri, & ſepultura acceptione ullum vendicationis pretium exigatur.* Concil. Meldenſe *can.72.* Metenſe *can.2.* ibi: *Et pro ſepultura nullum pretium detur*, Bituricenſe *can.2.* ibi: *Nullus pretium pro ſepultura accipiat.* Turon. *can.6.* relatum poſt Concil. Lateran. *p.2. cap.10.* ibi: *Pro ſepultura nulla cujuſpiam pretii exactio intercedat.* Rhemenſe ſub Eugenio *can.10.* Triburienſe *can.16.* In Capitul. Caroli *cap.21.* ita cavetur: *Sepultura gratis concedenda, nec muneris quicquam pro ea accipiendum.* In Capit. Heraldi Turonenſis ad annum 856. *cap.77.* ita legitur: *De venditionibus ſepulchrorum, & de his, qui pro ſepultura munera exigunt, ut ſeveriter puniantur, & diſtringantur.* Concil. Lateran. ſub Innocentio III. Ratisbonenſe ſub Laurentio Cardinali, *car.5. & 6.* D. Hieronymus *qq. in Geneſim cap.23.* & in conſtitutionibus Riculphi Sueſſion. Epiſcopi, quæ extant ad calcem operum Hincmari, *cap.18.* ibi: *Sepulturas mortuorum eccleſiaſticâ honeſtate, & pietate unuſquiſque preſbyter diſponat, & ne pro ſepeliendis mortuis genia exquirat.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Suarez *de relig. tom. 2. tract.2. lib.4. cap.4.* Jul. Lavorus *tit.2. lucubr. c.10. ex num.2.* pluribus relatis Diana *part.2. reſol. tract.1. reſol.57.* Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.26. tit. 13.* Fridericus Lindembrog. *in gloſſar. legum antiq. verbo Sepultura pretium.* Lemaiſtre *lib.1. de jurib. Epiſcop. cap. ult.* Mancinus *ſacri juris controv. diſſert.29. & 30. & de triplici jurisdict. cap.32.* P. Gregorius *lib.1. partit. tit.17. cap.5.* Chopinus *lib.2. ſacr. pol. tit.7. n.19.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, vol.2. lib.4. cap.21.* Spondanus *de carmel. lib.1. p.2. cap.9. n.3.* Balduinus *ad novel. 43. Juſtin.* Barboſa *lib.2. Juris Eccleſ. cap.3. n.27.* Binsfeldius *in d. cap. ad noſtram, de ſimon.* Benedictus Pererius *in Geneſim, cap.13. diſp.1. n.13.*

3. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed hæc aſſertio difficilis valde videtur; ſiquidem omni in religione, Hebraïca videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro ſepultura juſtè peti, & recipi legimus. De Hebræis conſtat ex facto Abrahami, quod refertur *Geneſis cap.17.* ubi traditur Abrahamum jus ſepulturæ ſibi pretio comparaſſe ab Ephron, ipſumque quaſi violenter coëgiſſe ſepulturam ſibi vendere; nam cùm Ephron illi gratis, & liberaliter ſepulturam, aut locum inter ſepulchra propria concederet, Abraham diligenter curavit, ut pretio accepto locus purus ad ſepulturam ſibi venderetur: unde deducitur, apud Hebræos receptum fuiſſe pro loco ſepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id facilè probatur, ſiquidem Romani, qui in ſepulchris, & locis ad ſepulturam deſtinatis religionem agnoſcebant, non improbant pretium recipi pro ipſa ſepultura, *leg. funeris* 37. ibi: *Pretium pro ſepultura, ff de relig.* & locum jam religioſum vendere ſinebant, *l. Quintus, §. Pomponius, ff de annuis legat l ſi verò* 12. *§. final. ff. mandati, l. ſi hæres, ff. de condict. cauſ. dat. l. liberto, §. liberti, ff de negot. geſt. l. cùm in teſtamento* 202. *ff. de V S. l. ſed & ſi quis, §. hæc ratio, & §. plerique. ff de relig. lege quibus, §. final. ff. de condit. & demonſtrat.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem ſepulturæ: & ex tali pecunia pro emenda terra ad ſepulturam, viceſimam non deberi, docetur *in l funeris* 37. *ff. de religioſis.* Expreſſiùs venditionem loci religioſi ſubſiſtere probatur *ex l. & liberi, ff. de contrab. emption.* ubi qui ignorans emit locum, ubi cadaver illatum erat, illum acquirit; & ex illa ſatis uſitata clauſula in ſepulchris appoſita, quâ cavebatur, ne ipſa venderentur, aut alio modo alienarentur, ut conſtat ex epitaphiis tranſcriptis à Guthero *de jure manium, lib.4. fol.409.* Nec credi poteſt, tam diligenter teſtatores venditionem ſepulchrorum inhibuiſſe, ſi jure ipſo communi ſatis eſſet interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro ſepultura exigi, uſus quotidianus demonſtrat; ſiquidem paſſim videmus Eccleſiam locum ad capellam, vel ſepulchrum familiare conſtruendum vendere; nec injuſtè, ne Eccleſia, ſicut quilibet alius privatus, cogatur de ſuo facere beneficium, *cap. precaria* 10. *queſt.2.* ergo non rectè in præſenti docetur pro ſepultura pretium recipi non poſſe.

4. DE SEPULCHRIS, ET LOCIS RELIGIOSIS.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſepulturam tripliciter ſumi poſſe. Primò pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *cap. dictum 1. queſt.1.* de quo agemus *in cap. ſuam, cap. ad Apoſtolicam, de ſimon.* Secundò pro jure ſepeliendi, ſeu aſſignandi locum in Eccleſia, quod competit Epiſcopo, & parocho. Tertiò pro loco, in quo quis ſepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præſenti textu agitur, ibi: *Non prius permutatur effodi ſepultura, quàm pro terra*, &c. Ipſe locus ſepulturæ à Conſultis aliquando appellatur purus, cùm adhuc cadaver in eo humatum non eſt, *l.1. § purus. ff. de relig. l. locum, C. eodem tit.* Docent Jul. Lavor. *d. tit.2. lucubr. c.7.* Balſamon *in nomocan. Photii, tit.4* Locus verò religioſus in jure civili dicitur is, in quo cadaver humanum illatum eſt, *l. in tantum 6. § religioſum, ff. de rerum diviſ. l. cùm loca, l. cùm in diverſis ff. de relig. §. religioſum, Inſtit. de R. D.* Unde apud Romanos unuſquiſque locum religioſum faciebat mortuum inferendo in loco proprio, vel in alieno, conſentiente domino. *l. cùm loca, l. ſi quis eo, ff de relig.* plura Oſualdus *lib.4. Domi. c.1* Inſtitutarii in *d. §. religioſum*: non verò ſi invito domino in alieno loco quis mortuum inferat; ideo hæres locum non facit religioſum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. ſi locus* 34. *ff. de religioſis.* Tunc autem religio loci incipiebat, cùm gliba injiciebatur ſolutis juſtis ter à ſacerdote; & tunc, ut ait Cicero *l.b.2. de legibus*, & corpus humatum dicebatur, & ſepulchrum vocabatur: facit Varro *lib.4. de lingua Latina*, ſi ea mente cadaver illatum ſit, ut ibi maneat perpetuò repoſitum, non ſi commendatum ad tempus, ut poſteà aliò tranſferatur, *l. ſi quis* 40.

l. modum 10. *C. de religiosis*, *l.*3. §. *non perpetuo* 4. *de sepulcro violat.* & in hac parte observandi sunt textus *in l. ult. ut in possess. legat. l.*3. §. *in locis*, *ff. de jure fisci*, *l.*28. *ff. communi divid. l.*4. §. *non sit*, *ff. ad leg. Jul. pecul. l. ult. ff. de mortuo inferend. l.*5. §.12. *ff. de donat. inter*, *l. servitutes*, §. *servitus*, *ff. de servit. l.*73. §:1. *ff. de contrab. empt. l. penult. ff. de pactis*, *l. quod si locus*, *ff. de religiosis*, *l.*5. §. *si libertinarius*, *ff. de instit. act. l.*1. §. *& aliàs* 15. *ff. si quid in fraud. patron. l.*30. *ff. famil. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadaver humatum est, religiosus fit, sed tantùm illa pars fundi, quam occupat cadaver; reliqua verò pars manebat profana, & in commercio, *l.*2. §. *sepulchrum* 5. *ff. de religiosis*, *l. si sepulchrum* 4. *l. locum* 9. *C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem* 21. *l. in modicis* 24. *ff. de contrab. empt.* Igitur quanvis ampla pars terræ sepulchro esset destinata, ea sola censebatur religiosa, quatenus corpus humatum est; proindeque caverunt Romani, ne de terra frugibus apta vivi, mortuíve usurparent, ut ait Cicero *lib.*2. *de legibus*, ibi: *Lex vetat ex agro culto, eóve qui coli possit, ullam partem sumi sepulchro; sed qua agri natura tantummodò possit efficere, ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recipiat.* Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro designabantur; quod spatium occuparet sepulchrum, veluti decem pedes in fronte, idest in latitudine; viginti in agro, idest longitudine, ut exposuit vetus Horatii commentator *ad lib.*1. *satyr.*8. ad illum versum:

Mille pedes in fronte, trecentum cippus in agrum.

Post quem notavit Brissonius *lib.* 2. *select. cap.*15. Gothofredus *in dicto* §. *sepulchrum*: idem *ad leg. XII. Tabul. cap. de religiosis*, Osualdus *lib.*4. *Donelli. c.*1. *littera H*, Cujacius *lib.*10. *observ. cap.*37. Anton. Clarus *ad leges XII. Tabul. cap. ult.* Ramirez de Prado *in pentecont. cap.*17. Jure verò nostro canonico locus religiosus non fit corporis humatione, sed Episcopi consecratione, aut benedictione, vel cùm locus sepulturæ Christianorum destinatur, etiamsi nemo ibi sepultus sit, *cap. questa* 2. *cap. ad hæc*, *de relig. domib.* immò etsi apud nos Catholicus sepultus sit in loco profano, non ideo dicetur locus ille religiosus, aut sepultura Ecclesiastica, ut docent Gratianus *part.*1. *discept. c.*110. Spondanus *lib.*1. *de cœmet. p.*1. *cap.*9. & 10. pluribus relatis Barbosa *in dicto cap. ad hæc*: docent, & notant differentiam hanc inter utrumque jus, idem Barbosa *in dicto cap. ad hæc*, *num.*4. Gregorius *in l.*1. *glos.*3. *tit.*13. *part.*1. Molina *lib.*1. *de primog. c.*24. *num.*38. Joan. Garsias *de expensis*, *cap.* 8. *num.* 51. Spino *in speculo*, *gloss.*2. *n.*37. Spondanus *de cœmeteriis*, *lib.*1. *p.*1. *cap.*9. & 10.

5. De religione sepulturæ, et eius prohibita venditione.

Deinde sciendum est, etiam apud Gentiles sepulturam semper religiosam habitam fuisse; credebant enim hominum ibi sepultorum animas circa sepulchra aberrare, & nonnunquam in illis residere, quas Semonum, sive Semideorum esse autumabant. D. Augustinus *lib.*9. *de civit. Dei*, *c.*11. Marcianus Capella *de nuptiis Philog. lib.*2. Apul. *in lib. de Deo Socratis*, *in fine*: & omnes gentes sepulchrorum religionem habuisse commendatissimam probant Gutherus *de jure man. lib.*3. *ferè per totum*, Lælius Gyraldus *de vario sepel. ritu*, *non procul ab initio*, Guichardus *de re funebri*, *lib.*1. *cap.*8. & *lib.*2. *cap.*5. Unde eorum violatores, tanquam sacrilegos puniri, tam apud Græcos, quàm Romanos, fusè probat Spondanus *lib.*1. *de cœmeteriis*, 1. *p. cap.*9. & sepulchrorum sanctitatem testantur Cicero *lib.*2. *de legibus*, dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium jura sancta sunto.* Idem *lib.*4. *de repub.* apud Nonium *verbo Sanctitudo*, dixit sanctitudinem sepulturæ jure Pontificio subsistere: & *in Philip.* 9. sanctitatem sepulchrorum in ipso solo esse, quæ nullâ vi moveri, nec deleri possit. Et Martialis *lib.*9. *epigr.* 31. dixit: *Sanctam urnam.* Catullus *carm.*7. *ad Lesb.* vocavit *Sepulchra sacra.* Seneca *ad Troadem*, *actu* 3. sic: *Tumulum sacrum*, & *Sacram sedem.* Quintilianus *declamat.*10. ait; *Sacratos morte lapides*; quia nimirum sepulchra Diis manibus data, dicataque, ab omni profano usu sunt sejuncta. Consulti frequentiùs sepulchra loca religiosa appellant, quia propter aliquam sanctitatem à commercio remota, relegataque sunt, ut ex Masurio Sabino refert Gellius *lib.*4. *cap.*9. & ex Servilio Sulpitio Macrobius *lib.*3. *Saturn. cap.*3. & Ulpianus *in l.*1. §.6. dixit, interesse religionis monumenta exstrui, exornarique; & *in l. si sponsus* 5. §. *concessa*, *ff. de donat. inter*, donationem sepulturæ causâ factam, religionis gratiâ valere. Gordianus Imperator *in l.*1. *C. de sepulchro violat.* sepulchrorum violatores incidere in crimen læsæ religionis docuit. Unde licèt loci puri venditio valeat, *l. si locum*, *ff. de religiosis*; sepulchri tamen venditionem jus religionis prohibet, *l.*2. *l.*9. *C. de relig.* Et Senatusconsulto etiam cautum fuit, ne locus sepulchrorum permutationibus polluatur, idest ne loca religiosa alterius conversationis usum accipiant, *l. si quis sepulchrum* 12. §.1. *ff. de relig.* & si locus religiosus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. ossa*, §. *si locus*, *ff. de relig.* & si quis contra hanc prohibitionem sepulchrum vendat, tam ipse, quàm emptor incidunt in crimen læsæ religionis, *l. sacrilegii* 11. *ff. ad leg. Jul. pecul. l.*3. *ff. de sepulchro violat. l.*5. *C. eod. tit.* docent Fornerius *lib.*1. *select. cap.*13. Savarus ad Sidon. *lib.*2. *epist.* 12. Nec modò sepulchra vendi prohibentur, verùm etiam res, quæ ipsis insunt, aut conjunguntur. Audi Juliani impiissimi Imperatoris rescriptum *in l.*5. *C. de sepulchro violato*, ibi: *Pergis audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos, eiam & lapidem hinc movere, & terram solicitare, & cespitem vellere, proximum sacrilegio majores semper habuerint; sed & ornamenta, quæ dant triclinias, aut porticibus, auferunt de sepulchris: quibus consulentes, ne in piaculum incidant contaminatâ religione busforum, hoc fieri prohibemus, pœnâ manium vindice cohibentes.* Quem textum illustrat D. Joannes Suarez *lib.*2. *ad leg. Aquil. cap.*2. *sect.*6. Jure etiam nostro canonico, etsi locus purus, non benedictus, nec cœmeterium vendi possit, *cap. aurum*, 12. *quæst.*2. tamen per benedictionem Episcopi religiosus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & aliis suprà citatis, immò illum vendens pœnis simoniaci punitur, *cap. non satis*, cum aliis, *de simonia*: latè probat Morga *tom.*1. *disquisit. mor. tract.*4. *disquis.*4.

6. Traditur decidendi ratio.

Quibus ita animadversis, apparet jam vera ratio præsentis decisionis, si enim apud Gentiles tam turpis quæstus perpetuò visus est, qui ex re sepulchrali colligitur, & commercium sepulchrorum infame exitimatum, quid mirum, si Ecclesia repetitis sæpiùs sanctionibus, terræ, quâ corpus operitur, venditionem, & sepulturæ mercimonia interdixerit? Accedunt aliæ rationes hujus prohibitionis, videlicet quia terra illa concessa putredini non debet vendi, & de alieno luctu aliquod facere compendium, ut aiebat Hincmarus Rhemensis *in epist. ad Episcopos Tornacenses*, & ex D. Gregorio referunt PP. Concilii Meldensis *can.*72. ibi: *Nec pro loco sepulturæ* (ut verbis sancti Gregorii utamur) *pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno luctu velle facere compendium.*

aliqua

aliquo modo quiſpiam tentet. Aliam rationem aſſignant PP. Concilii Triburienſis *in cap.* 14. 13. *q.* 2. ibi: *Nam ſi daretur pretium pro ſepultura, auri ſacra fames mortalia ſacerdotum pectora cogeret fas omne abrumpere, & denegare ſepulturam illis, quò pretium unde ſolverent, non haberent; & eruerent, mercantibus ſacerdotibus, de humana morte compendium.* Unde Theodoricus, dum juſſit marmora excipiendis cadaveribus deſtinata leviori pretio diſtrahi, ſic Danieli Marmorario reſcribit apud Caſſiodorum *lib.* 3. *epiſt.* 19. *Hinc quibuſdam venunt ad pretium dolores, & miſerabilis ſorte vetorum creſcit de humana morte compendium; ita tamen, quod non ſit iniquitas ſub hac occaſione taxari, ne cogantur miſeri inter acerba luctuum grata plorare diſpendia facultatum, & nefandâ devotione conſtricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora viliſſimis fovere potiùs dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poſcentium, quando ipſa miſeratio pro ementibus facit.* Juſtè ergo improbatur conſuetudo montis Peſſulani non ſinendi effodere ſepulturam, niſi pretio ptiùs accepto, & rectè hujuſmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus eſt illa de Verre querela, quod parentes pretium pro ſepultura liberorum in Sicilia poſcerent. Accedit ratio ex ſuprà traditis deducta; nam cùm ſepultura ſit res religioſa, & per conſequens divini juris, *c. quiſquis* 17. *q.* 4. *c. conſuluiſti, de conſecr. Eccleſ.* & quæ religioſa ſunt, & divini juris, non poſſint vendi, nec pretio æſtimari, quia extra commercium ſunt. *cap. ratio, de prab. c. non ſatis, de ſimonia, §. nullius, Inſtit. de rerum diviſ.* inde rectè ſtatuitur in præſenti textu, ne pro ſepultura pretiũ accipiatur, aut ipſa pretio æſtimetur.

7. RESPONDETUR DIFFICULTATIBUS.

Nec obſtat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, quod latè exponunt D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 110. *art.* 4. *ad* 3. Pererius *in Geneſim, tom.* 3. *in cap.* 27. Sophranis *de funer. Hebræorum, cap.* 5. Spondanus *de cœmet. ſacr. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 10. *conſect.* 7. ex quibus dicendum eſt, Abrahamum non emiſſe ſepulchrum primò & principaliter, ſed terram communem, & profanam ad ſepulchrum faciendum: nec in ea ſpecie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiſerunt. Nec obſtat, quod D. Hieronymus obſervat in illud caput 23. Geneſis, Ephronem poſt eam venditionem dictum fuiſſe Ephram, unde ſignificabatur non fuiſſe virum conſummatæ virtutis. Nam ideo non deducitur, ſimoniam commiſiſſe, ſed quia à ſtatu perfectionis deſcendit ad ſtatum imperfectionis, ita appellatur. Primò enim voluit dare gratis, deinde magno pretio vendidit, & ita cùm antea appellaretur Ephron, poſtea dictus fuit Ephram. Nec etiam ſolutionem traditam impugnat D. Gregorius relatus *in cap. quæſta, 13. quæſt.* 2. ubi reprehendit Sanctus Doctor Januarium Sardiniæ Epiſcopum ſepulturam vendentem, & illum objurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium ullum à ſancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat ſacra, ſeu religioſa, ſicut illa, quam vendebat Januarius; vel non: ſi non erat, minùs facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: ſi erat religioſa, vendi non poterat. Nam huic difficultati reſpondendum eſt, D. Gregorium in eo textu arguere à minori ad majus, comparando perſonam perſonæ, & locum loco; Ephronem videlicet Gentilem Januario Epiſcopo Catholico; terram profanam ab Ephrone venditam, loco jam ſacro: & ita rectè arguit Sanctus, quaſi dicat: Ille Gentilis nolebat ſuſcipere pretium pro terra profana, ex eo tantùm, quod Patriarcha illam deſtinaverat ad ſepulchrum; tu Chriſtianus, & Epiſcopus locum jam conſecratum, & non tantùm cogitatione, verùm & cæremoniis Eccleſiaſticis ſepulturæ deſtinatum pretio vendis. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepiſſe pro ſepulchro. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex variis juris civilis teſtimoniis, in quibus ſupponitur, ſepulchri venditionem valere; nam licèt eo jure attento ſepulchrum, ſeu quivis locus religioſus, per ſe & principaliter vendi non poſſit, quia quæ extra commercium ſunt, alienari non valent, ut latè probant noſtri Veſpertini Anteceſſores *in l. inter* 83. §. *ſacram, de V O.* tamen per acceſſionem cum univerſitate bonorum fundo venditio ſepulchrum in emptorem tranſit, *l. in mediciis* 24. *ff. de contrab. empt. l. ſi mercedem* 53. §. 1. *ff. de action. empti, l.* 1. §. 1. *ff. de fundo dotali, l.* 1. §. *& aliàs* 15. *ff. ſi quid in fraud. patroni, l. pater* 38. §. *Julius, ff. de legat.* 3. *l. quadam* 62. *ff. de acquir. domin.* docent Donellus *lib.* 4. *comment. cap.* 6. & *lib.* 12. *cap.* 20. ubi Oſualdus *littera G*, Cujac. *lib.* 6. *reſponſ. Modeſt. in l. ſi fundus* 30. *ff. famil. erciſc.* & *lib.* 3. *reſponſ. Papin. in l. ade* 73. §. 1. *ff. de contrab. emptione*, Connanus *lib.* 7. *comm. cap.* 7. *num.* 4. Gutherus *lib.* 3. *de jure manium, cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. Quod adeò verum eſt, ut vendito fundo, ubi ſepulchrum extat, niſi illud excipiatur, in emptorem tranſeat, *d. l. ſi mercedem* 53. §. 1. *de action. empti:* quò ſpectant leges illæ, quæ in venditionibus adjici ſolebant: *Si quid ſacri, aut religioſi in fundo eſt, ejus nihil venit.* Quarum ſit mentio *in l. hanc legem* 22. *l. pacta* 72. §. *ult. l. adee* 73. §. 1. *ff. de contrab. empt.* & apud Briſſonium *lib.* 6. *de formulis.* Nec obſtat quod dicebamus de cautionibus in ipſis ſepulchris adjectis, ne alienarentur; nam duplici modo reſponderi poteſt. Primò aſſerendo, clauſulam illam adjici, ne ſepulchrum poſſit per ſe, aut ſimul cum fundo alienari; vel id ſpecialiter caveri, quia cùm jure civili emptor ignorans locum religioſum eſſe, haberet actionem ex empto adverſus venditorem, *l. officiis,* §. *que, ff. de contrab. empt.* ne hæc ignorantiæ cauſa daretur, expreſsè in ipſis ſepulchrorum inſcriptionibus cavebatur, ne ſepulchrum illud alienari poſſet. Nec tandem obſtat quod dicebamus de quotidiano uſu vendendi locum in Eccleſia pro Capella, ſeu ſepultura conſtruenda: nam licèt verum ſit, Eccleſiam non poſſe vendere locum ſepulturæ; tamen pro honoratiori loco pretium recipi poteſt, quod cedat ad ſumptus fabricæ, & miniſtrorum ſuſtentationem; quia tunc pretium non exigitur pro ſolo ſacro omninò neceſſario ad ſepulchrum, ſive pro jure ſepulturæ Eccleſiaſticæ, quatenus ſpirituale eſt, & gratis debitum Chriſtianis omnibus; ſed pretium eſt dignioris & honoratioris loci in Eccleſia, juriſque veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale utcumque eſt, nec gratis cuicumque laico debitum, ut docent plures relati à Barboſa *hic*, Diana *p.* 2. *tract.* 15. *reſol.* 57. Frances *de Eccleſ. Cathedr. cap.* 16. *num.* 89. Suarez *de relig. tom.* 3. *de ſimon. lib.* 4. *c.* 14. *ex num.* 8. Garcia *de benef.* 5. *p. c.* 9. *num.* 136. Lara *de anniverſ. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 17. Gutierrez 2. *canonic. quæſt.* 21. *num.* 148. Gratianus *diſcept. cap.* 110. & *cap.* 210. quia eo honore attenditur dumtaxat aliquid humanum, & non ſacrum; & etiamſi remotè honor ille ex aliqua conjunctione cum re ſacra diriveturr, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi ejus ſanctitas. Unde etiam poterit Eccleſia vendere jus, ut quis, ejuſque familia tantùm in certo ſepulchro ſepeliatur, non autem ullus alius, ut docent Suarez *dicto lib.* 2. *de ſimon. cap.* 4. Layman *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult.* Binsfeldius

in cap.41. de simon. quæst.1. quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est pretio æstimabile, nec sactum, sed temporale duntaxat, accidentariò connexum cum spirituali. Potest etiam à privato vendi sepulchrum, quod propriâ pecuniâ, expensisque construxit, vel comparavit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio, sed materialis rei valor, aut sumptus unà cum jure sepeliendi, quod non est religiosum, ut docuit cum sapientissimis Soto, & Suarez Barbosa *ubi proximè, num.7.* Ignatius Lassarte *de decima benedictionis, cap.14.num.5.* Quod si ita esset, prout esse existimo, & res quæ venit, est merè profana, ut fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio, existente venditione, quare non solvatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione juris sepulturæ gabella debeatur, cùm jure civili vicesima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *dicta l. funeris* 37. & ex aliis rationibus defendunt Parladorius *lib.1. rer. quotid. cap.3. §.3. num.35.* Gutierrez *lib.2. de gabel. cap.9. à num.36.* & palinodiam veluti recantans Lassarte *ubi suprà.*

2. Sed superiori assertioni obstat textus *in can.63. Concilii Meldensis*, relato *in cap.2.23. quæst.8.* in illis verbis: *Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepultura aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquam censum persolvere cogat.* Ex quibus apertè deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licèt in præsenti textu, & aliis canonibus suprà relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum à defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *capite abhorrenda, cap. præcipiendum, 13. q.2.* Concil. Bituric. *can.12.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Jul. Lavorus *dicto tit.2. cap.10. n.7.* unde cùm *in dicto can. Concil. Meldensis* agatur de eo, quod gratis pro loco sepulturæ datum est, ut constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideo supponitur à Patribus illud sepulturæ causâ recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persolvere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, juxta adducenda *in cap.1. de censibus*: quo modo etiam intelligendus est textus *in can.2. Concilii Metensis*, in illis verbis: *De uno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione, nullus deinceps census exigatur, & pro sepultura nullum pretium detur.* Ut pretium videlicet, tanquam exactum, non verò gratuitò oblatum, & liberaliter donatum. Et hodie quanvis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidii gratiâ, & eleemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusve, prout est honoratior, & dignior, ut consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garcia *5. part. de benef. cap.9. num.117.* Diana *part.1. tract.15. resol.57.* licèt similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib.1. cap.24. num.40.* Gutierrez *de gabellis, q.9.num.26.* qui rectè docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur ut emptiones.

EXPONITUR CAP. SECUNDUM 24.43. Q.8.

3. Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap. ad Apostolicam, de simonia*, ubi cùm proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes pro exequiis, & sepultura defunctorum, necnon pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cætero fieri prohibuit, jussitque ut si consuetudine introductum sit, ut aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse servandam, & laïcos non debere excusari ab ejus præstatione, immò similes consuetudines ab omnibus observandas esse. Ex quo textu expressè deducitur, quod quanvis non possit jure ordinario aliquid exigi pro exequiis mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum, eam esse observandam. Igitur non rectè in præsenti improbatur consuetudo exigendi pretium pro sepultura. Pro cujus textus expositione, omissâ quæstione, utrum consuetudine introduci possit, ut pro Sacramentis, seu divinis Officiis celebrandis pretium exigatur, quam disputant Sahagun *in cap. sinod. de consuet. n.133.* Hallierius *de sacris elect. sect.7. art.4.* Chopinus *de sacra polit. lib.2. tit.7. num.19.* Luna & Arellanus *in antinom. lib.5. antinom.3.* dicendum est, in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, quâ introductum erat, ut ratione eleemosynæ, & gratuitò aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium devotione, quæ rectè approbatur *in dicto cap. ad Apostolicam*, sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, juxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque à parochianis invitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo ut simoniaca meritò improbatur ab Honorio: si autem ex pietate aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & observanda erat, juxta textum *in dicto cap. ad Apostolicam*, ut apud Anglos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Concilio Enhamensi temporibus Joan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can.13. Luminarium census ter quotannis penditur; sed equissimum est, ut anima symbolum (quam pecuniam sepulcralem nunc vocant) semper dependatur, cùm sepulchrum sit effossum.*

EXPONITUR CAP. AD APOSTOLICAM, DE SIMONIA.

4. Tertiò superiori assertioni obstat textus *in cap. eorum 70. 12. q.2.* ubi D. Ambrosius inter alias causas, quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, ut emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo poterit indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, ut inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ, ut in præsenti docetur. Pro cujus textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint: licèt enim talis alienatio utroque jure prohibita sit, *cap. non licuit, 12. quæst.2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles.* probavi latè *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*: tamen certis in causis permittitur, dum tamen sacra vasa priùs conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma profani homines ad profanos usus abutantur, ut docent Gothofredus *in d. l. sancimus*, Covar. *lib.2. variar. cap 16. num.8.* politè, sed minùs piè differens Grotius *de jure belli, lib.3. cap.5. §.2.* cùm autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cùm locus, qui alienatur, purus, & profanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cœmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cùm adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus.

EXPONITUR CAP. ALBUM 70. 12. Q. 2.

CAPUT

CAPUT IV.

Gregorius IX. a *Episcopo N.*

PArocho *b* tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, *c* incendio, violenta manuum *d* injectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu, fuit dum ageret in extremis, per presbyterum suum juxta *e* formam Ecclesiæ absolutus, non debent cœmeterium & alia Ecclesiæ *f* suffragia denegari, sed ejus hæredes, & propinqui, ad quos bona pervenerunt ipsius, ut pro eodem satisfaciant, censurâ sunt ecclesiasticâ compellendi.

NOTÆ.

a *Episcopo N.*] Cùm his epistolis Gregorii IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

b *Parochianos.*] Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, jam notavimus *in cap.2. de pecul. cleric.*

c *Incendio.*] De quo delicto agemus *in cap.sua nos, de sentent. excommunicationis, cap.6. de raptor.*

d *Manuum injectione.*] De hac canonis censura egi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

e *Formam.*] Præscriptam *in cap.ex tenore, cap. cùm desideres, de sententia excommunicationis.*

f *Ecclesiæ suffragia.*] Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, ut notavi *in cap. sacris, hoc tit.* & latiùs dicam *in cap.2. de raptor.*

COMMENTARIUM.

1 Conclusio probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero, sepeliri potest cum psalmis in cœmeterio ecclesiastico; hæredes tamen ejus damna illata ab ipso resarcire coguntur, pro eisque satisfacere.* Probant eam textus *in cap. ad Apostolicam 20. de jurejur. cap. in litteris, de raptor. cap.unic. hoc tit.in 4. collect.* Innocent. III. *lib.2. regestr.14. epist.74.* & *lib.4. regestr.16. epist.49.* ibi: [Oblata nobis M. mulieris petitio continebat quod cùm olim S. frater suus unà cum quibusdam aliis morti cujusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reversus ad cor, humiliter suum recognovit excessum, & paratus ut iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præveniente mortis articulo exequi non potuit quod intendit; juramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier supplicavit, ut cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absolvendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer providere. Quia verò sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos convenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus]: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viveret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejus ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc grave non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Laterani 3. Idus Maii, Pont. N. anno XVI.] Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib.9. comment. c.5.* Petrus Gregorius *lib.1. partit. tit.17. c.7.* Phœbo *decis.131.* Joannes Sanchez *in selectis, disp.3.*

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat adversùs priorem partem, ubi docetur, homicidam, incendiarium, seu publ cum clerici percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni jure sepultura, ut probavi suprà *in cap. sacris.* Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Concil. Brachar.1. *can.34.* ibi: *Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, ut nulla pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera.* Refertur *in cap. placuit, 23. q.5.* Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarii in extremis pœnitentiam efflagitaverint, & acceperint, non ideo debent eorum cadavera admitti ad sepulturam ecclesiasticam. Secunda difficultas militat adversùs eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licèt hæredes teneantur creditoribus hæreditariis, ex contractibus, vel quasi à defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l.unic. C.ut actiones ab hæredibus, l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l.24. C.locati, §.non autem, Instit.* ubi plura Pichardus, *de perpet.& tempor.* Reatigui *lib.3. select. c.4. n.3.* Valentia 2.*tom. illustrium, tract.1. c.2.* Igitur non rectè in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis à defuncto commissis.

3. De cadaveribus punitorum.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis his quæ de sepultura deneganda ob graviora scelera adduxi *in cap. sacris, hoc tit.* sciendum est, circa cadavera eorum, qui pro suis sceleribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & variè cautum fuisse, tam lege veteri, quàm jure civili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expressè cautum erat, ne cadaver ultra diem in patibulo remaneret, *cap.22. Deuteron. vers.21.* ibi: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, & adjudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et *cap.8. Josue, vers.29.* ibi: *Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce.* Referunt Josephus *lib. 4. antiquit. cap.8.* & de bello Judaïco *lib.4.cap.ult.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. lib.6.*

Digitized by Google

lib. 6. cap.8. P. Menochius *eod. tract. lib. 6. cap. 6. num.15.* cujus moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideo cadavera infra eandem diem ſepelienda eſſe, quia Judæi credebant punitorum animas excruciari corporibus inſepultis, ut probant Cerda *ad Tertullianum de anima*, Gregorius *in notis ad Petronium, cap.71. not.8.* Mornacius *in l. obnoxios, C. de religioſis*, Durantius Caſel *lib.1. var. cap.4.* Pater Pinto *in ſpicileg. tract.1. c.32. num.12.* Sed hoc ſomnium merè eſſe agnoverunt D.Auguſtinus *lib.1. de cura pro mortuis*, D. Thomas *in 4. diſt.25. art.3.* Lorinus, & Cornel. à Lapide *in dicto cap.21. Deuter.* Alii docuerunt, cadavera punitorum eſſe humanda, quia homines Dei ſimilitudinem referentes, diuque ſuſpenſi, ad ejuſdem quodammodo injuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulenſis *in dicto cap.21.* P. Andreas Maſius *in cap. 8. Joſue, num. 28.* rationem reddit tam celeris ſepulturæ, ne aër contaminetur: ſed hæc expoſitio diſplicuit Cornelio *ubi ſuprà*, D.Laurentio Ramirez *in Pentec. cap. 17.* Quare veram rationem credo aſſignari *in ipſo cap. 21.* ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam.* Punitorum enim ſepultura potiùs in eorum execrationem, quàm pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo ſenſu de Chriſto Domino propter peccata noſtra, ait Apoſtolus *ad Galatas 3.* ſic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus.* Quò alluſit Tertul. *cap.8. de patientia*, ibi: *Cùm vos maledixerint, gaudete: Dominus ipſe maledictus in lege eſt, & tamen ſolus eſt benedictus.* Contaminabatur etiam terra pendentis aſpectu, quia vitiorum memoria revocabatur, ut *ex cap.18. Levit.* probat Lorinus *ubi ſuprà.* Unde ita damnati infra eundem diem ſepeliendi erant, non in majorum ſepulchris, ut probant Grethſerus *de cruce lib.1. cap.27.* ſed in certis cavernis, & foveis damnatorum corporibus deſtinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado *d. cap. 17.* P.Pinto *in ſpicil. tract. 1. cap.32. num.11.* Unde forſan Judæi rogarunt Pilatum, ut corpus Domini noſtri, & cadavera latronum, qui cum eo crucifixi erant, tollerentur, ut refertur *Ioannis cap.19.* quia cùm à veſpere ipſius diei inciperet feſtivitas Sabbathi, non poterant poſt veſperam de crucibus deponi; & ſi ibi remanerent ultra diem, peccabatur contra legem ſuprà relatam.

4. De jure civili Romanorum.

Jure etiam civili Romanorum punitorum cadavera in ipſis patibulis remanebant, *l. capitalium, §. famoſos, ff. de pœnis*, ibi: *Famoſos latrones in his locis, ubi graſſati ſunt, furcâ figendos compluribus placuit, ut & conſpectu deterreantur alii ab eiſdem facinoribus, & ſolatio ſit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita.* Uſi legendum eſſe *crucifigendos*, vulgò notatur, quia graſſatores olim crucifigebantur. Paulus *libro 5. ſentent. tit.25.* ibi: *Inhoneſtiores*, ait, *pœnâ capitis vindicari placuit, humiliores verò in crucem tolluntur.* Petronius *in ſatyr. cap.71.* ibi: *Imperator provinciæ juſſit latrones crucibus affigi.* Apuleius *lib.3. de Aſino*, ibi: *Latronem iſtum miſerorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis.* Sed cùm Imperator Conſtantinus vetuiſſet crucis ſupplicium deinceps imponi, ut ex D.Auguſtino, Nicephoro, & Sozomeno probant Concius *lib.1. ſucceſſ. cap.13.* Cujacius *lib. 16. obſerv. cap.1.* Petrus Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap.7.* Lipſius *lib.1. de cruce, cap.13.* Solorzanus *emblem.73.* Reatigui *lib.8. ſelect. cap.9.* Antonius Matthæus *ad tit. de pœnis*; ideo Tribonianus in reſponſis Conſultorum, pro *crucem*, repoſuit *furcam*, ut *in l. ſacrilegii 6. ff. ad leg. Iul. peculat. l. nonis 9. §. iſta, l. ſi quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis, l.3. §. is qui ad hoſtem. ff. de re milit.* Fomerius *lib.4. rer. quotid. cap. 2.* Nonnunquam tamen corpora damnatorum ſepelienda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *l.1. & 2. ff. de cadaver. punit. l. obnoxios, C. de religioſis*, Caſſiodorus *lib.2. epiſt.2.* Poſthumius Junior *declamat.6.* latè illuſtrat Durantius Caſaël. *lib.1. variar. cap.4.* quod indultum maximè dabatur, ſi natalis dies Imperatoris inſtaret. Philo Judæus *contra Iſaacum*, de natalitiis Auguſti agens, ibi: *Novi quoſdam jam crucifixos, inſtante feſto Auguſtorum de cruce depoſitos, & ad ſepulturam ex more cognatis traditos.* Illuſtrant P.Faber *lib.2. ſemeſtr. cap.9.* D.Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecoſt. cap.17.*

Jure verò Pontificio etiam ultimo ſupplicio damnatis ſepultura eccleſiaſtica conceditur. Concil. Vvormat. *can.80.* ibi: *Ultimo ſupplicio affectis ſepultura non denegetur, ſi Domino peccata confeſſa fuerint, & pro eis Domino offerantur oblationes, & Miſſa celebrentur.* Et *cap. quæſitum 30. 13. quæſt.2.* quod & antea placuit Carthaginenſibus Patribus *in can.2. Concil. Carthag.1.* ibi: *Martyrum dignitatem nemo profanus infamet, nec paſſiva corpora, quæ ſepulturæ tantùm propter miſericordiam eccleſiaſticam commendari mandatum eſt, redigat.* Ubi per paſſiva corpora, non alia intelligimus, quàm eorum, qui ultimo ſupplicio affecti fuerunt: verùm quamvis ſacri canones permiſerint punitorum cadavera ſepeliri, ut de patibulis tollantur, & ſepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel judicis, qui ſententiam tulit, licentia, ut docent plures relati à Cenedo *collect. 4. ad Decret. lib.3. variar. cap.14. & lib.2. variar. num.11.* Gamma *ubi ſuprà*, Sylveſter *in ſumma, verbo Sepultura*; quia cadavera ipſa punitorum ſine judicis auctoritate deponi ex patibulis non poſſunt. Unde milites olim conſtituebantur ad cuſtodiam, juxta illud D. Matthæi *c.17.* ibi: *Centurio verò, & qui cum eo erant ſervantes Jeſum, viſo terræ motu, & his, quæ facta ſunt, timuerunt vehementer, dicentes: Verè filius Dei erat iſte.* Petronius *in Satyr. c.71.* ibi: *Proxima ergo nocte, cùm milites, qui cruces ſervabant, ne quis ad ſepulturam corpora detraheret.* Et *c.72.* ibi: *At miles circumſpectus dum reſidet, ut poſtero die vidit unam ſine cadavere crucem, veritus ſupplicium, mulieri quid accidiſſet, exponit, nec ſe expectaturum judicis ſententiam, ſed gladio jus dicturum ignavia ſua.* De quibus militibus cuſtodibus agunt Petrus Gregorius *lib.31. ſyntagm. c.27. num.9.* & *c.38.* Baronius *tom.1. annal. fol.167.* Pinto Ramirez *ſpicileg. tract.1. c.45.* Petrus Faber, Lipſius, Grethſerus, & Forner. laudati à Notatore Petronii *d. c.71.* Abulenſ. *in c.10. Joſue, queſt.94.* Pater Magallonius in eodem textu, *annot.6.* Nonnunquam enim non permittitur depoſitio iſta ex patibulis ob publicum exemplum, juxta illud Quintiliani *declamat.274.* ibi: *Quotiès crucifigimus noxios, celeberrima eliguntur via ubi plurimi commoveri hoc metu poſſint.* Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Unde Imperatorem Auguſtum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadavera ad ſepulturam conceſſiſſe refert Suetonius *in eo, c.10.* aliquando id denegaſſe, ipſe Suetonius refert his verbis: *Nec ſucceſſum victoriæ moderatus eſt, ſed capite Bruti Romam miſſo, ut ſtatuæ Cæſaris ſubmitteretur, in ſplendidiſſimum quemque captivum non ſine verborum contumelia ſæviit, ut quidem uni ſepulturam precanti reſpondiſſe dicatur, jam illum in volucrum poteſtatem fore.* Non ergo licet, attento jure etiam Pontificio, abſque Judicis licentia punitorum cadavera ſepelire, juxta textus *in l.7. tit.13. part.1. l. fin.*

§. De jure pontificio.

l. fin. tit. 31. *part.* 7. immò clerici, vel monachi furtim, ſeu per vim corpora punitorum extrahentes, graviter puniuntur *in l. addicto* 7. *C. de Epiſc. aud.* & cadavera ita depoſita, & in Eccleſiam aſportata, immunitate eccleſiaſticâ non gaudere, probavit eruditus vir D. Ludovicus de Egea *in tract. de cadaver. punit.*

6. DE ACTIONIBUS IN HÆREDIS DANDIS, VEL NON.

Deinde ſciendum eſt, hæredes ex contractibus defunctorum in ſolidum eiſdem actionibus conveniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata verò in teſtamento relicta ſolvenda, ex quaſi contractu teneri, §. *hæres*, ubi Inſtitutarii, *de obligationibus quæ ex quaſi contractu*, licèt contractus pro quaſi contractu ponatur *in l. penult. §. fin. ff. de ſeparationibus*; & etiam licèt *in l. unic. C. ut actiones*, dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba ſunt referenda ad ſtipulationem, de qua ibi agitur, non verò ad obligationem legati. In hac tamen parte obſervandi ſunt textus *in l. 2. §. 5. ff. de judiciis*, *l. 35. ff. de uſufruct. l. poſtquam 5. ff. ut legatorum*, *l. ſi legati 28. ff. de pignor. l. final. ff. ut in poſſeſſ. legat. l. fundum*, *ff. de condit. & demonſtrat. l. ſi communis*, *junctâ l. 13. §. qui 9. ff. de acceptil. l. fin. C. ad Trebel. l. 3. §. 4. ff. nauta, caupones, l. 60. §. haredem, ff. locati.* Ex delictis tamen defunctorum non tenentur niſi decedant jam pœnâ irrogatâ, ut *in l. 3. §. quod autem, ff. quod quiſque juris*, *l. Gaius, ff. ad Syllan. l. 8. in fine*, *l. 11. l. 13. in fine*, *cum l. ſeq. ff. de publican.* aut niſi lis conteſtata fuerit cũ defuncto, ut *in l. 12. ff. de R. V. l. pœnales 32. ff. ad leg. Falcid. l. 6. §. fin. ff. de aqua pluvia*; vel niſi crimina publica ſint, ut *in l. ex judiciorum 20. ff. de public. judic. l. 2. ff. ad leg. Iul. repetund. l. fin. ff. de bonis eorum qui ante ſententiam*, *l. fin. ff. ad leg. Iul. majeſt. l. 15. §. 2. ad Turpil.* Valentia *tom. 2. illuſtr. tract. 2. cap. 2.* aut niſi delictum proveniat ex contractu, ut *in l. Conductorem, C. locati*, aut niſi rei perſecutionem contineat, ut probat Pichardus *in §. 1. Inſtit. de perpet. & tempor.*

Quibus ita animadverſis, ratio præſentis deciſionis ex eo provenit; nam, ut proximo commentario diximus, quibus communicamus vivis, communicare etiam debemus defunctis: & quia excommunicati in præſenti ſpecie pro ſuis ſceleribus, fuerant abſoluti, atque gremio Eccleſiæ reſtituti, ideo cum pſalmis, & oblationibus ad ſepulturam eccleſiaſticam recipi valent; ſed quia ſatisfactione promiſsâ ipſi fuerant abſoluti, ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis ſatisfacere, & exonerare conſcientiam illorum: quia hæc obligatio, licèt ex delicto proveniat; tamen rei perſecutionem continet. Nec tunc obſtat prima dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt, regulariter omnes eos, quibus communio conceditur, ad ſepulturam eſſe admittendos, niſi damnati ſint ob graviora ſcelera, relata ſuprà *in capite ſacris*; quo caſu accipiendus eſt textus *in dicto cap. placuit*, niſi illum referamus ad caſum, in quo qui pro ſuis ſceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obſtat ſecunda difficultas, cui ut ſatisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garaña *in præſenti*, diſcrimen agnoſcunt in hac parte inter jus civile, & canonicum. Phœbo *deciſ.* 131. *num.* 43. docet, ideo hæredes in præſenti textu, & *in capite in litteris, de raptor.* teneri pro defunctis ſatisfacere, quia cum illi pœnitentes deceſſiſſent, & abſoluti, neceſſariò ſupponendum eſt, tempore abſolutionis eos promiſiſſe ſatisfactionem; unde ex tali promiſſione hæredes rectè obligantur pro eis ſatisfacere, juxta legem 2. & ult. *C. de hæredit. act.* Sed licèt hæc ſolutio vera ſit, faciliùs reſponderi poteſt, ſi ſpecies hujus textus referatur ad caſum litis conteſtatæ, vel cùm actio erat rei perſecutoria; quo caſu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum. Explicandus eſt textus *in cap. 1. de raptor.* cum adductis in ejus notis.

7. TRADITUR DECIDENDI RATIO, ET RESPONDETUR DIFFICULTATIBUS.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & alienis Parochianis.

CAPUT I.

Ex Concilio a Africano.

SI Epiſcopus ex Donatiſtis ad Catholicam unitatem eſt converſus, æqualiter inter ſe dividant eas, quæ ſic inventæ fuerint, niſi ambæ partes fuerint, ideſt, ut alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Epiſcopatu habet, & minor eligat. Quod ſi fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: ſed ſi antiqui Catholici ſuum voluerint, & illi ſuum qui ex Donatiſtis converſi ſunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur: ſi autem partes æquales ſunt, majoris temporis Epiſcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non poſſint æqualiter dividi; velut ſi impari numero fuerint, diſtributis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanſerit, hoc in eo ſervetur, quod dictum eſt, cùm de uno loco ſuperiùs tractaretur.

NOTA.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. * *EX Concilio Africano.*] *Can.* 85. in Conciliis Latinè verſis: in Græcis verò apud Ariſtinum, & Zonaram *can.* 119, in editione Tilii 120. in codice canonum Eccleſiæ Africanæ notis illuſtrato à Juſtelo habetur canon hic ordine 118. in hæc verba: [Ita ſanè, ut ſi Epiſcopus ex Donatiſtis ad catholicam unitatem converſus eſt, æqualiter inter ſe dividant eas, quæ ſic fuerint inventæ, ubi etiam ambæ partes fuerint, ideſt, ut loca ad illum, alia ad alium pertineant; ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Epiſcopatu habet, & minor eligat. Quod ſi fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod ſi ambabus Cathedris æqualiter vicinus eſt, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod ſi fortè antiqui Catholici ſuum Epiſcopum voluerint, & illi ſuum, qui ex Donati parte converſi ſunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales ſunt, majoris temporis Epiſcopo deputetur. Si fortè inita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non poſſint æqualiter dividi, velut ſi impari numero fuerint, diſtributis eis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanſerit, hoc in eo ſervetur, quod ſuperiùs dictum eſt, cùm de uno tractaretur loco.] Hiſtoriam hujus collectionis Canonum Eccleſiæ Africanæ ex Conciliis Milevitanis, & Carthaginenſibus adduxi *in cap.* 1. *de arbitris, cap.* 1. *de judiciis,* & Donatiſtarum ſchiſma, atque collationem cum Catholicis habitam retuli pro hujus textus interpretatione *in capite quoniam, de offic. ordin. cap.* 1. *de præſcript. cap.* 1. *de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

2. CUm Epiſcopi Catholici magnoperè curarent Epiſcopos Donatiſtas lucrifacere, & ad unitatem Eccleſiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod ſedes proprias illi converſi non recuperarent, obdurati in ſchiſmate perſiſterent, varia circa diœceſes eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorii, & Theodoſii ſtatuerunt, ut Donatiſtas allicerent ad unitatem Catholicam. In præſenti canone ſtatuerunt, ut ſi Epiſcopus ex Donatiſtis reverſus fuiſſet ad unitatem Eccleſiæ, cùm alius Epiſcopus Catholicus in ejus diœceſi ordinatus erat, inter utrumque diœceſis divideretur, ita ut retento Epiſcopali honore, uterque miniſtraret in propriis locis, ita ut pars diœceſis ad unum, pars ad alium pertineret, ut de Epiſcopis Arianis ad fidem Catholicam converſis ſtatutum fuit in Concilio Toletano, ut retuli *in capite quoniam, de offic. Ordin.* Licèt enim juris ſtricto rigore in una Cathedra duo ſimul Epiſcopi eſſe nequeant, Synodus Nicæna *can.* 8. quare cùm Epiſcopi hæretici ad unitatem Eccleſiæ redibant, Presbyterorum, aut ſaltem Coëpiſcoporum honor illis tantùm ſervabatur, D. Cyprianus *lib.* 1. *epiſt.* 4. & *lib.* 4. *epiſt.* 2. probat Cironius *ad tit. de cleric. agrot.* poſtcà tamen PP. Latini cum Donatiſtis, & Hiſpani cum Arianis mitiùs pacti fuerunt, videlicet ut ſervato honore Epiſcopali, in eadem diœceſi cum ipſis miniſtrarent. Sed quia communio plerumque parit diſcordias, *l. cùm pater, §. dulciſſimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi, ff. de ſervit. urban.* & nullum remedium ad eas ſedandas aptius eſt, quàm diviſio, *d. §. dulciſſimis,* unde Abraham *Geneſis c.* 13. aiebat: *Ne quæſo ſit jurgium inter me & te, & paſtores meos, & paſtores tuos; fratres enim ſumus: ecce univerſa terra coram te eſt, recede à me, obſecro; ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo; ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam.* Ideo PP. in præſenti ſtatim plebem dividendam eſſe ſanxerunt, certam formam diviſioni præſcribentes, videlicet ut unus ex Epiſcopis divideret, & diviſione factâ, alter eligeret; ſi enim unus, idemque dividendi ſimul, & eligendi poteſtatem ſibi vindicet, iniquiſſima, immò & leonina diviſio erit, quod agnovit Marcus Tul. *lib.* 2. *de Oratore,* ibi: *An ergo,* inquit, *oblitus es, Craſſe, Antonium ita partitum eſſe tecum, ut ipſe inſtrumentum Oratoris exponeret, tibi ejus diſtinctionem, atque ornatum relinqueret.* Tiberius apud Dionem aiebat: *Quanam id ratione fiat, ut idem dividat, qui & pariter eligat.* Seneca *lib.* 5. *de benefic. cap.* 16. ubi dum provincias ut eligat, diſtribuit, ait: *Ut alter dividat, & alter eligat.* Conſtantinus etiam Imperator hoc privilegium ſingulari jure conceſſit uxori defuncti, quæ tacitum fideicommiſſum à ſe relictum detuliſſet, ut patrimonii dimidium ablatura, diviſionem cum fiſco celebraret, & portionem ipſa prior eligeret: notarunt Fornerius *lib.* 5. *rerum quotid. cap.* 22. Vinius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 34. Æquior ergo certè eſt illa diviſionis forma, multorum populorum uſu, & variorum auctorum teſtimoniis comprobata, ut alteri diviſio, alteri electio concedatur, *l.* 1. *C. de his qui ſe deferunt, lib.* 10. *l.* 2. *C. de metatis, & epid. l.* 2. *C. quando & quibus quarta.* D. Auguſtinus *lib.* 16. *de civit. Dei, cap.* 20. *Quando terrenorum aliquid partiendum eſt, major dividat, & minor eligat.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Mancinus *de triplici juris collat. lib.* 1. *cap.* 20. Forner. *d. cap.* 22. Stephanus Durantius *quæſt.* 37. Bronchorſt. *cent.* 1. *miſcel. aſſert.* 52. Cujacius *lib.* 13. *obſ. c.* 24. & *in l.* 2. *C. quando & quibus,* Andreas Scotus *ad Senecam d. controv.* 3. Gothofredus *in d. l.* 2. Myſingerus *lib.* 4. *obſerv. cap.* 37. Amiſeus *de jure reip.* 2. *p. reſect. cap.* 2. *ſect.* 8. *num.* 277. Pineda *tom.* 1. *mon. lib.* 2. *cap.* 2. §. 1. & quoniam ætate provectiores præcipuè judicii maturitate pollent, ideo diviſionis arbitrium eis plerumque conceditur, junioribus autem eligendi facultas: cujus diſtinctionis æquitatem commendans D. Ambroſius *lib.* 1. *de Abrahamo, cap.* 3. inquit: *Firmior dividat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim ſuæ partem non poterit calumniari: non reſidet occaſio reſiliendi, cui datur optio eligendi.* Nec diviſor gravatur, nam quo prudentior, eo cautior, ut nec in diviſione circumſcribatur, nec in electione fraudetur. D. Auguſtinus *lib.* 16. *de civit. Dei, cap.* 20. idem factum Abrahæ referens, ait: *Hinc fortaſſis effecta eſt inter homines pacifica conſuetudo, ut quando terrenorum aliquid partiendum eſt, major dividat, minor eligat.* Facit Seneca *lib.* 6. *declamat.* 1. ibi: *major dividat, minor eligat.* Unde Patres Eccleſiæ in præſenti jubent, ut antiquior Epiſcopus dividat, junior verò eligat, ut nulla fraudis ſuſpicio in Catholicos dari poſſit. Et licèt hanc diviſionis rationem in judicio familiæ erciſcundæ, aliiſque controverſiis in judicium deductis obſervari debere plures crediderint relati à Barboſa in præſenti; tamen rectiùs cum aliis exiſtimavit Vinius *d. c.* 34. hanc diviſionis formam in pacifica bonorum poſſeſſione, ideſt extrajudiciali, obſervandam eſſe; nam ubi ſemel Judicis officium implorari cœpit, & cauſa in judicium deducta eſt, tunc omne id, quod in illo judicio continetur, cognitioni judicis relinquendum eſt, & ejus ſententiâ decidendum; aut ſi ſatis diffiniri nequiverit, ſorti committendum erit, *l.* 4. & 5. *ff. famil. erciſc. l. ſi duobus, C. communia de legat. l.* 2. *C. quando & quibus quarta pars, §. ſi familia, Inſtit. de offic. judic.* Proſequuntur

quuntur Patres in præſenti canone alium caſum; quando videlicet in diœceſi unus eſt locus, qui non accipit commodam diviſionem: & docent ad eum Epiſcopum ſpectare, quem plebs elegerit, & rectè, cùm hujus Concilii temporibus in electionibus Epiſcoporum non parum attenderetur populi conſenſus, ut probâvi *in cap. 2. de elect.* Procedunt deinde PP. ad caſum illum, cùm Catholici petunt ſuum Epiſcopum Catholicum, converſi verò à Donatiſtis ſuum converſum: & ſtatuunt, tunc majorem partem præferendam eſſe minori, juxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à major.* & ſi partes æquales ſint, locus antiquiori præſtetur, quia firmior, & idoneior creditur, ex ſuprà traditis: & licèt aliquis dicat hoc caſu Dei judicio, ideſt ſorte, dubium hoc dirimi poſſe, ut in Concilio Aquiſgran. *can. 5.* relato à Burchardo *lib. 3. Decreti, c. 22.* in hæc verba: *Plures baptiſmales Eccleſiæ in una terminatione eſſe non poſſunt, ſed una tantummodò cum ſubditis capellis; & ſi contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque decernunt; & ſi non conveniunt, lis Dei judicio decernatur.* Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non poteſt: at verò in præſenti caſu populi ſuffragiis controverſia juxta regulas ſuprà traditas decidi poteſt.

CAPUT II.

Ex Concilio a Nannetenſi.

IN *b* Dominicis diebus, vel feſtis *c* presbyteri antequam Miſſam *d* celebrent, plebem interrogent, ſi alterius parochianus in Eccleſia ſit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Miſſam velit audire; quem ſi invenerint, ſtatim ab Eccleſia ejiciant.

NOTÆ.

1. [a] *Nannetenſi.*] Ita legendum, ut habetur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* apud Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 92.* Carnot. *part. 2. cap. 122.* Licèt malè à Carnotenſi citetur canon hic ordine 19. & à Burchardo 419. cùm ſit canon 1. ipſius Concilii, ubi ita legitur: *Ut Dominicis, & feſtis diebus presbyteri antequam Miſſas celebrent, plebem interrogent, ſi alterius parochianus in Eccleſia ſit, qui proprio contempto presbytero ibi Miſſam velit audire; quem ſi invenerint, ſtatim ab Eccleſia ejiciant, & ad ſuam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, ſi aliqui diſcordantes ſint, qui inter ſe litem implacabilem habeant; & ſi inventi fuerint, ſtatim reconcilientur. Quod ſi renuerint pacem ſuſcipere, ab Eccleſia ejiciantur, uſquedum ad charitatem redeant. Non enim poſſumus vel oblationem ad altare offerre, donec prius fratri reconciliemur. His ita peractis, ſacerdotes Miſſarum ſolennia vitè peragant.* Et canone 2. ejuſdem Concilii, ſic: *Ut nullus preſbyter alterius parochianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat.* De Concilio hoc Nannetenſi nonnulla adduxi *in cap. 1. de cohabit. cleric.*

2. [b] *Dominicis.*] De antiquitate, & ſolennitate diei Dominici plura adduxi *in cap. 1. de feriis:* in præſenti tantùm ſupponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam convenire, Miſſæque ſacrificio intereſſe, ut jubetur in Concilio Meldenſi *can. 35.* in illis verbis: *Diebus verò Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigiliis, & orationibus, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt current dum, & tantummodò Deo vacandum.* Concilio Agathenſi relato *in cap. Miſſas, de conſecr. diſt. 1.* ubi PP. graviter increpantes nonnullos fideles, qui ante ſacerdotis benedictionem cùm Miſſæ ſacrificium offerebatur, ab Eccleſia exire conſueverant, ita ſanxerunt: *Miſſas die Dominico ſæcularibus totas audire ſpeciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictionem ſacerdotis egredi populus non præſumat.* Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur à Presbytero in fine Miſſæ, ut ait Cæſarius Arelatenſis, qui prædicto Concilio præfuit, *homil. 12.* ibi: *Ideo qui vult Miſſas ad integrum cum lucro animæ ſuæ celebrare, uſquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde debet ſe in Eccleſia continere.* Concil. Tolet. 4. *can. 17.* ibi: *Sed poſt oblationem Dominicam, & conſumptionem panis, & calicis, benedictio in populum ſequatur.* Valfridus Strabo *capite 22. de rebus Eccleſiaſticis*, ibi: *Statutum eſt Aurelianenſi Concilio, ut populus ante benedictionem ſacerdotis non egrediatur de Miſſa.* Amalarius *lib. 3. de Eccleſ. offic. capite 36.* ibi: *Hunc morem tenet Sacerdos, ut poſt omnia Sacramenta conſummata benedicat populo, atque ſalutet. Deinde revertitur ad Orientem Domini aſcenſioni.* Rabanus *lib. 1. de inſtitut. cleric. cap. 33. Poſt communionem ergo, & poſt ejuſdem nominis canticum, datâ benedictione à Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Miſſæ officium eſſe peractum, dans licentiam abeundi.* Plura de hac benedictione congeſſerunt Baronius *anno 58. num. 88.* Severinus *in notis ad dict. Concilium Agathenſe*. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 28.* Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. lib. 2. art. 7.* ubi exponit difficilem canonem 47. ipſius Concilii Agath. Eandem obligationem audiendi Miſſam in diebus Dominicis præſcribunt PP. Concil. Conſtantinop. 6. *can. 8.* his verbis: *Diei Dominici tanta debet eſſe obſervatio, ut præter orationes, & Miſſarum ſolennia, & ea quæ ad veſcendum pertinent, nihil aliud fiat.* Et paulò poſt: *Concurrendum etiam eſt cum oblationibus ad Miſſarum ſolemnia.* Concilium Forojulenſe *can. 13.* Concil. Emerit. *can. 19.* Concil. Aurel. 3. *can. 18.* Matiſcon. *can. 1.* Triburienſe *can. 35.* quorum verba refert Fileſacus *de origine paroch. cap. 5.* Inde ſacrificium Miſſæ appellatur Dominicum. D. Cyprian. *epiſt. 63.* ubi de Miſſa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Cerda *in adverſ. ſacr. cap. 32. num. 10.* Roma Subter. *tom. 1. lib. 1. cap. 31.* plura P. Hemo *tom. 3. de ſacr. Miſſæ, diſp. 40. ſect. 3.*

[c] *Presbyteri.*] Ideſt Parochi. Parochi enim in veteribus Eccleſiæ canonibus ſimpliciter presbyteri dicebantur. Concil. Emerit. *can. 9.* ibi: *Conveniens in omnibus nobis hæc manet ſententia, quæ dignè cuſtodiatur in provincia noſtra. Placuit, ut quiſquis ab Epiſcopo ſanctum in poteſtate presbyteris ad diſtribuendum tempore opportuno acceperit Chriſma, nihil ab eis beneficii cauſâ tollere, aut petere præſumat.* Concil. Carthag. 4. *can. 36. Presbyteri, qui per diœceſes Eccleſias regunt, non à quibuſlibet Epiſcopis, ſed à ſuis;* 3.

nec per juniorem clericum, ſed omni anno, aut per ſeipſos, aut per illum, qui ſacrarium tenet, ante Paſcha ſolennitatem chriſma petant. Quem canonem ex Concilio Valentino Hiſpaniæ citant Burchardus *lib.* 4. *Decretal. cap.*76. Ivo Carnot. *p.*1. *Decret. cap.*270. & canon ille repetitus eſt in Concil. Vaſenſi *can.*3. Vormatienſi *can.*60. Sueſſionenſi temporibus Pipini, ibi: *Presbyter, qui in parochia eſt, in Cœna Domini rationem, & ordinem miniſterii ſui Epiſcopo reddat.* Et *cap. presbyter,* 2. *quæſt.*5. *cap. omnis presbyter, de conſecr. diſt.* 4. Concil. Meldenſe *can.*75. Epaun. *can.*7.

4 [d] *Miſſam celebrent.*] Publicam videlicet; olim enim ſemel tantùm in hebdomada Miſſa publica celebrabatur. Juſtinus Martyr, qui ſacra, & Chriſtianorum cæremonias narrans, *apolog.* 2. ſic ait: *Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis, vel agris morantur, unum in locum conveniant, commentariaque Apoſtolorum, vel Prophetarum ſcripta legantur.* Et in actibus Apoſtolorum, *cap.*20. legitur: *Una autem Sabbathi, cùm convenißemus ad frangendum panem.* Ubi per unam Sabbathi intelligi diem Dominicum, jam notavi *in cap.*1. *de feriis*; & per fractionem panis intelligi Miſſæ ſacrificium, probat Vicecomes *volum.*3. *de ritibus Miſſæ, lib.*3. *cap.*11. Poſt verò cùm de Gentilium in Chriſtianos odio non nihil remitti cœpiſſet, mos invaluit, ut omnibus feſtis diebus publicæ Miſſæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, à quo ita ſcriptum eſt *epiſt.*1. *ad dilectiſſimos ubique Catholicæ Eccleſiæ comminiſtros*, ibi: *Septem ergo Diaconos in urbe Roma per ſeptem regiones civitatis, ſicut à Patribus accepimus, habemus, qui per ſingulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque feſtivitatum ſolemnia cum ſubdiaconibus, & acolythis, ac ſequacium ordinum miniſtris, injuncta ſibi obſervant miniſteria, & parati omni hora ſunt ad divinum officium, & quicquid eis injungitur, peragendum.* Eo enim loco Fabianus non modò ſacri diebus feſtis peragendi uſum demonſtrat, verùm etiam illum à Patribus, hoc eſt majoribus ſuis, acceptum eſſe teſtatur. De hac Miſſa publica, & de ejus ritibus agit Vicecomes *dicto lib.*3. *cap.*11.

COMMENTARIUM.

5. Conclusio traditur, et probatur.

EX præſenti Concilii Nannet. canone talis deducitur communiter aſſertio: *Parochi alienos parochianos diebus Dominicis & feſtivis ad Miſſarum ſolemnia admittere non debent, immò eos abjicere.* Probant eam textus *in cap. nullus* 5. *q.*2. *cap. non oportet* 36. *de conſecr. diſt.*2. canon 2. hujus Concilii ſuprà relatus. Concilium Rothomag. *can.*5. apud Burchardum *lib.*2. *Decret. c.*61. Carnot. *p.*2. *c.*121. Concilium Cabilon. ſub Carolo *cap.*19. Toloſanum *can.*21. apud Fileſacum *de origine paræc. cap.*6. Senonenſe temporibus Franciſci I. *can.*12. ibi: *Admoneant frequenter curati ſuos parochianos, ut interſint Miſſæ paræciali diebus Dominicis, & feſtis per hebdomadam occurrentibus: quod ſi legitimo ceſſante impedimento abſque licentia ſui curati per tres dominicos neglexerint intereſſe Miſſa paræciali, denuncient ſtatim promotoribus, ut pro menſura contemptus, vel offenſæ puniantur.* Theodulphus Aurelian. Epiſcopus *in epiſt. ad parochos, c.*45. & 46. ibi: *Miſſa quæ per dies Dominicos peculiares à ſacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Miſſarum ſolennibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abſtrahatur.* Innocentius I. *in epiſt. ad Decentium Epiſc. cap.*5. refert Romanos fideles Dominicis diebus ad ſuos titulos, ſeu Eccleſias parochiales convenire ſolitos fuiſſe. Carolus Magnus *lib.*5. *cap.*220. ibi: *Ut omnis presbyter die Dominico cum pſallentio circumeat Eccleſiam ſuam unà cum populo, & aquam benedictam ſecum ferat.* Quid autem per pſallentium ibi accipiatur, exponit Fileſacus *de origine paræc. cap.*6. Alia juris teſtimonia referunt Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.*6. *tit.*24. Fileſacus *ubi proximè.* Illuſtrant Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 24. *num.*18. & *de offic. paroc. lib.*1. *cap.*11. Suarez *de ſacram. q.*83. *diſput.* 80. *art.* 6. *ſect.* 5. & *de relig.* 1. *tom. lib.*2. *de diebus feſtis, cap.*15. Creſpetius *in ſumma, verbo Miſſa diebus feſtis*, Azor 1. *tom. inſtit. lib.*5. *cap.*6. Lantdmeter. *lib.*2. *de veter. mon. c.*68. Corvinus *lib.*2. *aphoriſm. tit.*6. Bruno Chaſſaing *de privil. regul. c.*7. *propoſ.*1. Garcia *in ſumma, tract.*4. *difficult.*5. *dub.*6. Frances *de Eccleſ. Cathedr. c.*21. *num.*51. Alteſſerra *lib.*6. *diſſert. cap.*2.

6. Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Eccleſia injunctum audiendi Miſſæ ſacrificium Dominicis, & aliis feſtivis diebus, circumſcriptum non eſt illi, vel illi Eccleſiæ, ſed abſolutè audiendi Miſſam, *cap. Miſſas, de conſecr. diſt.*1. ibi: *Miſſas die Dominico ſæcularibus totas audire ſpeciali ordinatione præcipimus.* Concilium Triburienſe *can.*31. ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum feſtis ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendum.* Et *cap. omnes, de conſecr. diſt.*1. Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus neceſſariò Miſſam audire in propria parochia, cùm rectè præceptum Eccleſiaſticum adimpleant alibi ſacrificium Miſſæ audiendo. Unde ferè in univerſali Eccleſia receptum eſt, ut fideles laici ritè, & rectè ſatisfaciant præcepto, in monaſteriis, oratoriis, & aliis locis Deo conſecratis Miſſam audiendo, ut cum plurimis Theologis Moraliſtis probat Hieronymus Garcia *dicto dub.*6. Igitur non rectè in præſenti parochiani laici coguntur Miſſæ paræciali intereſſe. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ejectio fidelis ab Eccleſia, non niſi ex magna, & gravi cauſa imponi poteſt, & pro lethali culpa, *cap. nemo, cap. nullus,* 11. *q.*3. Sed alienæ parochiæ intereſſe tempore, quo Miſſæ ſacrificium offertur, peccatum lethale non eſt, ut manet probatum: Igitur non rectè ſtatuitur, parochianos alienis Eccleſiis intereſſentes ab eis per Presbyteros ejici debere.

7. Parochi, et parochiæ acceptiones.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, parochi, & parochiæ nomen valde antiquum eſſe, nec rectè confundi cum paræcia: quippe parochus idem eſt, ac diverſorii dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus juvat, præcipuè cùm Reipublicæ causâ iter aggrediuntur, ut colligitur ex Horatio *lib.*1. *ſerm. ſatyr.*5. ubi ait:

Proxima Campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & parochi, qui debent ligna, ſalemque.

Ubi Porphyrius notat: *Parochi copiarii dicuntur, id eſt ab exhibendo; hodie autem à copiariis præſtantur hæc, nimirum lignum, & ſal, his qui reipublicæ causâ iter faciunt.* Acron etiam ad ipſum Horatium *lib.*2. *ſatyr.*8. ait: *Parochi dicuntur qui hoſpitibus publicè exhibent neceſſaria.* Iidem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos*, dum ait: Parochus à Græco tractum eſt nomen, quòd vehicula præbeat: notarunt Voſſius *lib.*1. *de vitiis ſerm. cap.*11. Alciatus *lib.* 1. *prætermiſſ. cap.* 4. Budæus *in annot. ad leg.*239. *ff. de verb. ſign.* Cornel. Vitel. *in annot. ſyllog.*3. *cap.*7. *tom.*1. *Theſauri Critici, fol.*599. Beyerlinch *in Theatr. verbo Parochia*, Alteſſerra *lib.*5. *diſſert. cap.* 1. Unde valde differt parochia à paræcia; eſt enim parochia præbitio, ſeu ſpatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta

lauta miniſtrare ; at verò parœcia eſt ſacra vicinia, ſive plurium domorum conglobatio, vel conventus eorum qui ſunt unius fani conſortes : unde *in l. ædificia 8. C. de operibus publicis*, parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina ſunt operibus publicis. Illuſtrant Fileſacus *de origine parœc. cap.1.* Cerda *in adverſ. cap. 78.* Lemaiſtre *lib. 2. de bonis Eccleſ. cap.9.* quare apud nos Eccleſia ubi plures parœci officia divina audiunt, dicitur parœcia in præſenti titulo, & *in l. 26. C. de Epiſc. and.* Parœciarum autem iſtarum imaginem quandam habuit antiquitas ; nam cùm Roma in tribus novemdecim urbanas, & unaquæque tribus in decem curias eſſet diſtincta, nemo neſcit unicuique curiæ ſuum fuiſſe templum & proprium ſacerdotem. Marcus Varro : *Curia*, inquit, *dnorum generum ; & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curia veteres ; & ubi Senatus humanas, ut curia Hoſtilia, quam primus ædificavit Hoſtilius Rex.* In municipiis etiam ſui fuerunt Sacerdotes ; nam & alia habebant à Romanis ſacra, & alios ritus : unde cùm è municipiis in urbem commigrarent, ſacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus uti. Feſtus Pompeius ibi : *Municipalia ſacra dicta ſunt ea, quæ ab initio obſervabant ante civitatem Romanam acceptam, quæ obſervare eos voluerunt Pontifices, & eo more facere, quod adfuiſſent antiquitus.* Sed ad parœcias Chriſtianorum redeamus. Parochiæ etymon illuſtrat Mauclerus *tom.1. monarch. lib 5.cap.7.*

2. PARŒCIA ACCIPITUR PRO DIŒCESI.

Secundò ſciendum eſt, primis Eccleſiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum ædificia, ſed pro diœceſi, id eſt Epiſcopatu, ut *in can.14. 34. & 35. Apoſt.* Concilium Nicæn. 1. *can. 16.* Antiochenum ſub Julio, *can.9.* ubi docetur, Epiſcopum unumquemque habere ſuæ parœciæ poteſtatem : & *can.21.* cavetur, ne Epiſcopus ab alia parœcia, id eſt diœceſi, in aliam migret. Capitul. Caroli *lib.1. cap.8.* & è contrario diœceſis dicitur parochia, id eſt Eccleſia, quæ à presbytero regitur, ut in Concilio Africano *can.2.* & in Concilio Tolet. 12. *can.* 4. ubi ſtatuitur, ut diœceſes, quæ nunquam habuerunt Epiſcopum, non habeant. Concilium Agathenſe *can.54.* Aurelian. 3. *can.18.* ibi : *De his verò clericorum perſonis, quæ de Civitatenſis Eccleſiæ officio, monaſteria diœceſis, vel baſilicas in quibuſcunque locis poſitas, id eſt ſive in territoriis, ſive in ipſis civitatibus, ſuſcipiunt ordinandas, in poteſtate ſit Epiſcopi, ſi de eo, quod antè de eccleſiaſtico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas ſuſcepti monaſterii, diœceſis, vel baſilicæ debet plenâ ratione ſufficere.* Et *lib.7. capitul. cap.49.* ibi : *Nullus ſacerdos in alterius civitate, vel diœceſi panitentem, vel ſub manu poſitum ſacerdotis, vel qui reconciliatum ſe eſſe dixerit, ſine conſenſu, & litteris Epiſcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Epiſcopus in civitate ſuſcipiat.* Et *cap.175.* ibi : *Statutum eſt, ut facultates Eccleſiæ, necnon diœceſes, quæ ab aliquibus poſſidentur ſacerdotibus.* Illuſtrant Fileſacus *de origine parœc. c.1. per totum.* Lemaiſtre *d. lib. 2. cap.14.* Voſſius *de vitiis ſermon. lib.3. cap.32.* Zerda *in adverſ. cap.26. num.12.* Frances *de Eccleſ. Cathed. cap. 21.* Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria eſt, juxta quam non tota diœceſis, ſeu ejus particula ſignificatur, ſed pro vicinis, & ejuſdem Eccleſiæ accolis ponitur, & vulgò nos dicimus *Parochiam :* quo modo accipitur in præſenti titulo, & in Concilio Arelat. *can.10.* ibi : *De prædicatione providimus pro ædificatione omnium Eccleſiarum, & pro utilitate totius populi, ut non ſolùm in civitatibus, ſed etiam in omnibus parochiis presbyteri ad populum verbum faciant.* Qui canon deſumptus eſt ex Concilio Vaſenſi 2. ſub Leone, *can.* 2. ubi PP. jubent, non ſolùm in civitatibus, verùm & in omnibus parochiis verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *lib.1. cap.146. Ut Presbyteri per parochias ſuas fœminis prædicent, ut linteamina altaribus præparent.* Et *cap.148. Ut nullus Presbyter in alterius parochia Miſſam cantare præſumat, niſi in itinere fuerit.* Concilium Rothomag. *can.* 11. apud Carnot. *part.5. Decreti, cap.196.* ibi : *Cùm Epiſcopus ſuam diœceſim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet uno, aut duobus diebus ad parœcias, quas viſitaturus eſt, & convocatâ plebe annunciare debet proprii Paſtoris adventum.* Concilium Tribur. *can. 26. Relata eſt coram ſancta Synodo querimonia plebium, eo quòd ſint quidam Epiſcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum ſuas per annum parœcias circuire.* Concilium Ticinenſe temporibus Ludovici II. Imperatoris, *can.17.* & alia infrà referenda. Parœciarum mentio obvia eſt apud SS.PP. & Eccleſiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *epiſt.8. ad Florentium*, Leonem *epiſt.85. c.2.* Pelagium *epiſt.2. ad Creſconem.* Concilium Sardic. *can.6. & 13.* Chalcedon. *act.1. & 13.* Carthag.3. *can.42.* Carthag.4. *can.33. & 102.* Brachar.1. *can 2.* Tarrac. *can.8.* Tolet.4. *can.35.* Tolet.9. *can.2.* Toler. 16. *can.4.* Vaſenſe 1. *can.3.* Vaſenſe 2. *can.2.* Aurel. 3. *can.5.* Aurel.4. *can.11.* Aurel.5. *can.2.* Lugdun.1. *can.2.* Cabilon.1. *can.5.* Altiſſiod. *can.2.*

3. DE PAROCHIIS URBANIS, ET RUSTICIS.

Hujuſmodi parœciarum, ſeu ut vulgò dicitur, Parochiarum uſus invaluit priùs in agris, & extra urbes, quàm in ipſis civitatibus : quippe primis Eccleſiæ temporibus antequam adeo numeroſa ſeges extaret ſementis evangelicæ, primi illi Eccleſiarum conditores bifariam operam ſuam, & operæ miniſtros partiti fuerunt, in Urbem, & Urbis adjunctum territorium ; atque intra muros quidem una ſufficiebat Eccleſia ad ſynaxes, & ſacros conventus habendos, ubi præerant Epiſcopi ; extra urbem in pagis, & locis ruſticis aliæ Eccleſiæ conſtruebantur, quas Græci parœcias ; Latini parochias dixere, & in eis Presbyteri, ſeu Chorepiſcopi conſtituebantur. Poſtea tamen aucto Fidelium numero, etiam in urbe diverſæ fuerunt conſtitutæ parochiæ ; quarum parochiarum, tam ruſticarum, quàm urbanarum, mentio fit in Concilio Agathenſi, *can.* 22. ubi Civitatenſes, ſeu diœceſani presbyteri vocãtur, velut diſtincti à presbyteris parochianis, qui extra civitatem degunt. In Concilio Antiocheno, *can.9.* ubi de presbyteris in pagis, ſeu agris conſtitutis agitur ; & in Concilio Mogunt. *can.45.* docetur, dignum eſſe ut fideles donent filios ſuos ad ſcholas, ſive ad monaſteria, ſive foras presbyter ſit : quod repetitum extat *lib.4. capitul. cap.95.* In Synodo etiam Romana ſub Leone IV. *can.39.* forenſium presbyterorum mentio fit ; & in Concilio Tolet.3. *can.20.* clerici alii locales, alii diœceſani appellantur. In Concilio Agathenſi *can.21.* ſtatuunt Patres, ut nulli, niſi in civitatibus, aut parochiis ſolennes, & feſtos dies agant ; quod etiam docetur in Concilio Aurelian. 5. *can.8.* ubi aperta eſt civitatis, & parochiarum diſtinctio ; quam etiam confirmat Concilium Arvernenſe *can.* 14. quod habetur apud Burchardum *lib.2. Decreti, cap.131.* & Ivonem *p.6. cap.* 306. in hæc verba : *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in civitate, nec in parochiis canonicus eſſe dignoſcitur, ſed in villulis habitans, in oratorio ſanctè deſerviens celebres divinamyſteria, feſtivitates præcipuas, Domini Natalem, Paſcha, Pentecoſten, & ſi qua ſunt principales feſtivitates reliquæ, nullatenus alibi, niſi cum Epiſcopo ſuo in civitate teneat.* In Concilio

Trosleian. *can.6.* disertè parochiæ rusticanæ nominantur: & *in 6. Synod. can.25.* ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas.* Diversa tamen fuit causa instituendi parochias in urbe, ac in municipiis, sive pagis; nam in civitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia; nam cùm insignes civitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, ut dicemus *in cap. 1. de privil.* unus Prælatus regere non posset, neque magnum populum unius sedis spatia includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum dividere, & regiones civitatis certis limitibus describere, ut unicuique earum suus sacerdos & curio præficeretur; in pagis verò, & locis rusticanis plerumque constituebantur, cùm domini prædiorum petebant ab Episcopis exstruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda tardò sacris interessent: quare & à possessione ubi parochia constituebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur. D. Gregorius *lib. 11. epist. 32. & 34.* ubi refert Cosmam Monachum in possessione, quæ Juliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In l. 33. C. Theodos. de Episc. & cleric.* ita sanxerunt Imperatores Arcadius, & Honorius: *Ecclesiis quæ in possessionibus, ut adsolet, diversorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constituta, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, ut propria captionis onus, ac sarcinam recognoscant, ita ut pro magnitudine, vel celebritate uniuscujusque vici Ecclesiis certus judicio Episcopi clericorum numerus ordinetur.* Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can. 3.* Wormat. *can.60.* Aurel. 3. *can.18.* Tolet. 4. *can.34.*

10. De dignitate, et origine parochorum.

Inquiramus nunc originem, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem à jure divino provenire defendit Hallierius *in vindiciis censuræ, lib. 4. c. 1. §. 4.* & *de hierarch. lib. 4. cap. 6. per totum.* Et successisse eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in cap. 1. 21. dist.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parœcos Palentini territorii, quæ habetur post Concilium Toletanum 2. *Revolvatur*, ait, *manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta seniorum personis auspicatur honor, & invenietis, quorum negotiorum vobis prærogativa concessa sit: adjutores vos Dominus nostri laboris, & secundos dignitatis gradu esse voluit.* Theodulphus Aurelian. *in epist. ad Parochos*, ibi: *Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valde conjunctum esse; sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri cæterorum Discipulorum Domini vicem tenent.* Fulbertus Carnot. *epist. 2.* ibi: *Mosis Dux Populi secundis adjutoribus, septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia novitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis invigilant.* Unde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumque memoriam sacris codicibus consignatam: & divisionem earum cum suis limitibus jam olim Romæ factam fuisse constat ex Evaristo anno 100. teste Anastasio Biblioth. *in eo:* ac ne parochiarum ista divisio quicquam unitati christianæ opponeretur, néve qui Presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate revulsi, quoties sacra mysteria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, ut per hanc communionem profiterentur omnes, se uni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Biblioth. his verbis: *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecrato Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Verùm hunc morem elegantiùs exprimit Innocentius *epist. ad Decentium Episcopum*, ibi: *De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcircò fermentum à nobis acceptum per acolythos accipiunt, ut se à nostra communione maximè illa die non judicent separatos.* Et Concilii Laodicæni temporibus hunc morem perduralse constat *ex can.14.* ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem Paschalem ad alias parochias minimè mitti oportere.* Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu Parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignavit cœmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, sive parœciarum constituit: de qua re sic ipse *epist. 2. ad Severum Episcopum*, ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cœmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni Judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non judicium pro suis actibus accipiat.* Originem Parochiarum, & earum divisionem in provinciis, tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, prosequitur latè Filesacus *de origine parœc. c. 4. per totum:* & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *lib. 2. Concilii Illiber. cap. 45.*

11. Traditur ratio decidendi

Ex quibus facilè pervenitur ad rationem præsentis constitutionis; cùm enim jam retrò per plura sæcula ante Concilium hoc Nannetense parochiæ distinctæ essent, necessariò parochianos proprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat uni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *cap. 2. 4. & 5. 9. q. 2.* Gregorius VII. in Synodo Romana, *can.7.* ibi: *Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitativè sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cujus parochianus fuerat, habeat, vel reddat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib. 6. tit. 22.* quod etiam cavetur *lib. 8. capitular. Caroli, cap. 164.* ibi: *Ut nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.* Et *lib. 7. cap. 32. Sit unusquisque Sacerdos, id est Parochus, concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne usurpatione locus alieno* (sic lego, non *alieni*, ut in excusis) *Sacerdoti in alterius concedatur injuriam.* Et *cap. 141. Statutum est, ut nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam, relictâ propriâ Ecclesiâ, conveniant.* Unde rectè in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solennia in diebus Dominicis; immò potiùs de Ecclesia ejici, ut ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propria parochia residere. Prima videlicet, ut à proprio Pastore discant non modò quod verè, & sincerè credendum sit, verùm etiam quàm probè, & integrè vivendum; ideò Parochus his diebus suas oves rectâ, & sanâ doctrinâ, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can.19. Oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia.* Concilium Mogunt. *can.25. De officio prædicationis, si forsè Episcopus non fuerit in*

domo

domo ſua, aut aliâ aliquâ cauſâ exigente non valuerit, nunquam tamen deſit diebus Dominicis, aut feſtivitatibus, qui verbum Dei prædicet. Et in Concilio Vaſenſi 2.*can.*2. & Arelat. temporibus Caroli, *can.*10. ſtatuitur, ut non ſolùm in civitatibus, verùm in omnibus parochiis presbyteri parochi ad populum verbum faciant: quod prædicationis munus ſæpe ſæpius parochis injungitur in Capitularibus Caroli *lib.*1.*c.*166. *Ut ipſi ſacerdotes unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum prædicare, & docere ſtudeat plebem ſibi commiſſam.* Et *lib.*5. *cap.*102. *Ut ſacerdotes populi ſibi commiſſi curam habeant, & inſtanter de eorum animarum ſalute prædicent.* Et *lib.*6. *c.*173. *Placuit ut fideles ſilentium in Eccleſia teneant, & devotè verbum Dei audiant.* Sed quomodo compelli poſſunt Paſtores proprios parochianos docere, niſi ipſi adeſſe curent ſuis parochiis, ſaltem diebus Dominicis, dum Miſſa parochialis habetur? Concilium Senonenſe *anno* 1527. *can.*11. & 12. Quare PP. Concilii Trident. *ſeſſ.*24. *c.*4. ita cavent: *Moneat Epiſcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ ſuæ intereſſe, ubi id fieri poteſt, ad audiendum verbum Dei.* Secunda peculiaris cauſa eſt, ut his diebus fideles oblationes faciant ad altare, ut præcipitur *in cap. omnis, de conſecr. diſt.*2. Notum eſt enim jure communi, & uſu ac praxi majorum noſtrorum, populum Dominicis, & cæteris feſtis diebus aliquid de ſuis rebus in Eccleſia offerre debere, ut docetur *lib.*5. *capitul. c.*209. his verbis: *Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & ut ipſa oblatio foris ſepta altaris recipiatur.* Concilium Matiſcon. 2. *cap.*4. Capitul. *lib.*6. *cap.*167. *Placuit, ut fideles oblationes eorum ſacerdotibus quotidie, ſi fieri poteſt, in Eccleſia offerant; & ſi quotidie non poteſt, ſaltem dominico die abſque ulla excuſatione fiat.* Et *cap.*161. *Ut ſacerdotes, id eſt Paræci admoneant viros, & mulieres, ut ad Baſilicas luminaria, incenſum, & buccellas, & primitias afferant, ſive offerant ſicut ſcriptum eſt: Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarũ da pauperibus.* Capite ſequenti ſub finem idem ſcribitur, ubi pro *auferant*, legendum *offerant*. Concilium Cabilon. ſub Carolo Magno, *cap.*19. *Epiſcopi ſanciunt, ut Epiſcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipſorum ad eas Eccleſias deferant decimas ſuas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Miſſas audiunt.* Nec alias Eccleſias intelligendas eſſe dixero, quàm Paræciales: notavi *in dicto can. Concil. Illiber.* Adjungam etiam & alia, quæ in Miſſa Parochiali proferuntur, quæ omnes noſſe oportet, veluti infantes expoſitos receptos eſſe, juxta canonem 9. Concilii Vaſenſis, & ea quæ dabimus *in cap.*1. *de infantibus expoſitis.* Item ut feſti dies, & ſacri ſciantur, quos inter Miſſarum ſolennia Parochus annunciare debet, & jejunia, ut docetur in Concilio Forojulienſi *can.*13. & *in cap.*1. *de conſecr. diſt.*3. quæ omnia credo impuliſſe maximos, & ſuorum ſalutis amantiſſimos Præſules Hiſpanos, Archiepiſcopum videlicet Toletanum, & Epiſcopum Palentinum, atque Salmanticenſem, ut orarent ſacri Concilii Tridentini Patres, quatenus cenſerent, Miſſam paræcialem ex præcepto, & lege Eccleſiaſtica audiendam in parochia eſſe, ut refert Fileſacus *de origin. Paræc. cap. fin.* Et diſciplinæ eccleſiaſticæ rectè conſultum putarem, ſi majorum conſuetudini hac in parte ſtaremus, populus enim hodie neglecto illo ſacro conventu paræciali, faciliùs in effrænem ruit licentiam: & ſi jure divino, ut probavi *in c.*3. *de cleric. non reſid.* Paſtores tenentur diligenter cognoſcere vultum pecoris ſui, ſuoſque greges conſiderare; quomodo cognoſcent quos nunquam in ſua Eccleſia viderunt?

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam potiùs verum eſt, juris communis præceptum ſtare de audienda Miſſa diebus Dominicis, & cæteris feſtivis in propria parochia, ut ex juribus ſuprà citatis facilè conſtat, & poſt Hoſtienſem, Panormitanumque probat Azor *part.*1. *inſtit. lib.*7. *cap.*6. licèt generali conſuetudine ſublatum ſit; nam cùm varia privilegia conceſſa fuiſſent Religionibus, ut in earum Eccleſiis adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garcia, & Chaſſaing *ubi ſuprà*; cœpit tamen negligi Miſſa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, ubi tantùm extat Eccleſia Parochialis. Sed an hodie poſſint Epiſcopi ſuſcitare præceptum hoc juris communis, ſub excommunicatione jubendo, ut inte ſint omnes fideles Miſſæ paræciali, diſputant Suarez *tom.*3. *in* 3.*p. diſput.*88. *ſect.*2. Gutierrez *lib.*1. *canonic. qq. cap.*30. *à num.*14. Henriquez *lib.*9. *ſummæ, cap.*25. *num.*9. Theophilus *tom.*16. *in Heterocl. ſpirit. punct.*2. *in fine*, & *tom.*12. *fol.*151. Diana *part.*10. *tractatu* 13. *reſol.*5. Leander *in præcept. Eccleſ. tract.*2. *diſp.*1. *q.*21. Trullench *de offic. Parochi, cap.*6. Barboſa *eodem tract. cap.*11. *num.*15. & *de poteſt. Epiſc. alleg.*24. & *lib.*1. *juris Eccleſ. cap.*11. *n.m.*34. Gibalinus *de cenſur. diſquiſit.*1. *q.*2. *conſect.*7. *per totum*: qui omnes negativam tuentur ſententiam ex eo, quia jam conſuetudine contrarium introductum eſt, & variis privilegiis conceſſum, ut in monaſteriis, & oratoriis adimpleatur hoc præceptum. Nec obſtat augmentum difficultatis; nam cùm præceptum hoc audiendi Miſſam parochialem ex cauſis ſuprà relatis ab Eccleſia injunctum eſſet, non leve, immò grave judicabatur; unde illud frangens, præcipuè ex contemptu proprii parochi, juſtè poterat ab Eccleſia abjici, & poſt contumaciam excommunicari.

12. Dissolvitur dubitandi ratio.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in can.*63. *Concil. Agathenſ.* ibi: *Ut cives, qui ſuperiorum ſolennitatum, id eſt Paſchæ, & Natalis Domini, vel Penteceſtes ſolennitatibus, cum Epiſcopis eſſe neglexerint, cum in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causâ poſitos ſe noſſe debeant, triennio à communione priventur Eccleſiæ.* Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus feſtivitatibus, ſed in majoribus ſolennitatibus ibi relatis, teneri fideles in Eccleſia reſidere: ergo non in diebus Dominicis, & feſtis etiam, ſed tantùm in majoribus illis feſtivitatibus; nec in Eccleſiis parochialibus, ſed in Cathedralibus eos adeſſe debere deducitur. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, quòd licèt in diebus Dominicis, & aliis feſtivis Parochiani in Eccleſiis parochialibus, ſive urbanis, ſive ruſticanis debeant Miſſarum ſolenniis intereſſe; tamen olim præcipuis feſtivitatibus tenebantur in urbe ſimul cum Epiſcopo eas celebrare, *cap.*34. *de conſecr. diſt.*1. Concil. Epaun. *cap.*35. ibi: *De invitandis civibus ad certas ſolemnitates. Cives Natalium ſuperiorem noctem, Paſcha, & Nativitatis Domini ſolemnitatem agant cum Epiſcopis, nec intereſt in quibus civitatibus poſitus accipiendæ benedictionis deſiderio non venerit expetendus.* Concilium Aurel. *can.*25. aliàs 27: ibi: *Nulli civium Paſcha, Natalis Domini, vel Quadrageſima ſolennia in villa liceat celebrare, niſi quem infirmitas probabitur tenuiſſe.* Aurel. 4. *can.*3. Cæſarauguſt. *can.*4. 16. Kalend. Jan. uſque in diem Epiphaniæ, 9.7. *Idus Jan. continuis diebus nulli liceat de Eccleſia ſe abſentare in domibus, nec ſecedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, ſed concurrere ad Eccleſiam: quod qui non obſervaverit, de ſuſpectis anathema ſit in perpetuum* Concil. Arvern. *can.*14. *Ut feſtivitates præcipuas, Domini natale, Paſcha, Penteceſten, & ſi qua alia ſunt, Presbyteri, & cives*

13. Exponitur can. 63. Conc. Agath.

Digitized by Google

natu majores celebrent in civitate cum ſuo Epiſcopo, non in villis. Unde cùm *in d. can.* 63. agatur de præcipuis Chriſti Domini feſtivitatibus; ideo jubetur fidelibus ſimul cum Epiſcopis, non in villis, & parochiis, earum celebritati intereſſe.

14. EXPONITUR CONC. SALEGUST. CAN. 16.

Secundò opponi poteſt textus *in can.* 16. *Concil. Saleguſt.* ibi: *Decrevit quoque ſancta Synodus, ut nullus Romam eat, niſi cum licentia ſui Epiſcopi, vel ejus vicarii.* Ex quibus deducitur, etiam irrequiſito Parocho poſſe parochianum peregrè proficiſci; & per conſequens in aliena parochia communicare, & Miſſarum ſolenniis intereſſe. Pro cujus canonis expoſitione ſcitendum eſt, quod licèt fideles, dum in ipſa parochia perſiſtunt, urbana, ſive ruſtica, contempto proprio parocho non poſſint in aliena parochia Miſſarum ſolenniis intereſſe; tamen dum peregrè proficiſcuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideo autem *in dicto can.* 16. *Concilii Saleguſt.* prohibetur fidelibus abſque licentia proprii Epiſcopi, vel ejus Vicarii Romam adire; quia ad limina Sanctorum Apoſtolorum procedentes peregrinantes à populo commeatus exigebant, & ex peregrinatione ſuis exactionibus occaſionem obtendebant; ideò crebræ illæ peregrinationes à Patribus prohibentur. Alia etiam fuit cauſa ipſius prohibitionis, quia videlicet nonnulli tantâ fiduciâ in omne ſcelus ultrò declives crederent omnia ſcelera ſanctorum viſitatione locorum elui, & prorſus obliterari, *can.* 18. ipſius Concilii Saleguſt. ibi: *Quia multi tantâ mentis ſuæ falluntur ſtultitiâ, ut aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam à ſacerdotibus ſuis accipere nolint, in hoc maximè confiſi, ut Romam euntibus Apoſtolicus omnia ſibi dimittat peccata: ſancto viſum eſt Concilio, ut talis indulgentia illis non proſit, ſed priùs juxta modum delicti pœnitentiam ſibi datam à ſuis ſacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire ſi velint, ab Epiſcopo proprio licentiam, & litteras ad Apoſtolicum de eiſdem rebus deferendas accipiant.* Utrumque abuſum expreſſerunt PP. Concilii Cabilon. 2. *can.* 45. ibi: *Sunt nihilominus laici, qui putant ſe impunè aut peccare, aut peccaſſe, quia hæc loca oraturi frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi cenſus gratiâ, ſub prætextu Romani, ſive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod ſolâ cupiditate faciunt, orationum, ſive ſanctorum locorum viſitationis cauſâ facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi.* Illuſtrat Savarus *ad Sidonium lib.* 5. *epiſt.* 5.

CAPUT III.

[a] Hadrianus Papa.

NUllus Epiſcopus alterius parochianum judicare præſumat. *Et infrà:* Nam qui eum ordinare non potuit, nec [b] judicare ullatenus potuit.

NOTÆ.

1. [a] *Hadrianus.*] Sic etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. Ex decretis Hadriani citatur textus hic à Burchardo *lib.* 2. *Decreti, cap.* 39. Carnotenſi *p.* 6. *Decreti, cap.* 140. & rectè; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa adversùs falſos accuſatores, & oppreſſores Pontificum, ac Epiſcoporum, in gratiam Ingelramni Epiſcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 16. in hæc verba: *Nullus Epiſcopus alterius parochianum præſumat retinere, aut ordinare abſque ejus voluntate, vel judicare; quia ſicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio: quoniam cenſemus nullum alterius judicis, niſi ſui, ſententiâ teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus potuit.* In cujus canonis notis hæc ſubjicit Antonius Auguſtinus: [Hæc verba ſunt Nicæni (hæc eadem verba ſunt *cap.* 14. *Concil. Magum.* ſub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul. in additis, cap.* 149.) Concilii *cap.* 26. atteſtatur Julius Papa *epiſt.* 2. *c.* 6. ſed deſiderantur hæc verba poſt verbum (judicare) *ſalvâ tum in omnibus Apoſtolicâ auctoritate.* Extat quoque de eadem re caput 16. Nicæni Concilii Græcè, & Latinè, ex quo eſt *diſt.* 71. *cap.* 3. Burch. *lib.* 1. *cap.* 109. Ivo Carnot. *p.* 5. *cap.* 211. *Decreti.* Nec diſſimile eſt caput 35. Græcis, Latinis 36. Apoſtol. Calixtus Papa *epiſt.* 2. latiùs, ex qua ſunt tria Gratiani capita 9. *q.* 2. Burchard. *lib.* 9. *cap.* 39. & Ivo Carnot. *p.* 6. *Decreti, cap.* 14. ex Decretis Hadriani Papæ *cap.* 15. Ivo *p.* 5. *cap.* 100. & 101. & *p.* 14. *cap.* 72. *Decret.* ex Calixti epiſtola, Anſel. *lib.* 6. *cap.* 118. ex epiſtola Xyſti omnibus Epiſcopis 119. & 120. ex Cœleſtini Gregorius IX. *ſub titulo de parochiis, cap.* 3. Hadriano Papæ adſcripſit Berna Papienſ. 1. *collect. Decretal. lib.* 3. *tit.* 25. *c.* 3. Quod autem Anſel. Lucenſis attulit ex Xyſto, nos invenimus in epiſtola Xyſti Minoris 2. ad Epiſcopos Hiſpan. cujus magna pars totidem verbis repetita eſt nomine Felicis II. ad omnes Epiſcopos. Addamus Syricium Papam *in epiſt.* 4. *cap.* 6. & ſimilem Innocentii *epiſt.* 2. *cap.* 7. qui refert, hanc fuiſſe Concilii Nicæni ſententiam. Ex hoc capite ſumpſit Gratianus *cap.* 2. *diſt.* 71. Ivo 3. 5. 73. Panormit. Idem multis Conciliis proditum eſt. Antiocheno *cap.* 13. & 21. ex quibus ſunt 9. *q.* 2. *cap.* 6. & 7. Burchard. *lib.* 1. 71. & 108. Ivo *p.* 5. *cap.* 176. & 210. ex alia verſione Sardicenſi *cap.* 15. Græcis, Latinis 18. & 19. apud Gratianum *diſt.* 71. *cap.* 1. Hujus Sardicenſis canonis mentio fit *cap.* 5. *Concilii Carthag.* 1. & Concilii Tribur. *cap.* 28. & Aquiſgran. *cap.* 55. Conſtantinop. œcumenic. *cap.* 2. Græcis, 2. & 3. Latinis, ex quibus eſt 9. *q.* 2. *cap.* 8. & 9. Chalcedon. etiam Generali *cap.* 20. ex quo eſt *diſt.* 71. *cap.* 4. & ex Anſel. alia editione *cap.* 97. *lib.* 99. apud quem non malè quod Gratianus ait: *Alterius civitatis Eccleſiis ordinari*, legimus, *In alterius civitatis Eccleſia ſtatutos fieri.* Quod etiam eſt in Triburienſi Concilio *cap.* 28. hoc *conſtitui* appellatur 21. *q.* 2. *c.* 1. quod non ex 7. Synodo eſt, ſed Conſtantinop. 7. *cap.* 17. apud Græcos, apud quos plura verba ejuſdem canonis extant, & pro *conſtitui* eſt. Hactenus Græci. Hiſpanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *cap.* 6. non ſolùm alienum clericum ordinari vetat, ſed ut localem futurum ſe promittat, jubet; ſic enim *reſidentem* appellat. Bracharen. 1. *c.* 26. idem de ordinibus ſtatuit. Addamus ex aliis provinciis. Eccleuſis *c.* 6. Arvern. *c.* 10. Cabilon. *cap.* 13. Aquiſgran. *cap.* 45. quò referuntur verba Nicæni Concilii *cap.* 16. Ariauſic. 1. *cap.* 8. & 9. Veneti *cap.* 10. Aurel. 3. *cap.* 15. Adde hujus collectionis

collectionis caput 28. quòd hujus capitis esse pars videatur. Post hæc scripta invenimus Concilium Chalcedon. *cap.* 3. *action.* 6. ex quo emanavit caput 20. ejusdem Concilii: *Cleros*, inquit, *in Ecclesia constitutos non licere alterius civitatis Ecclesia deputari, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt.* Quæ verba sunt *cap.* 20. Græcis, in quo additur tantùm dictum tertium caput.] Hæc canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno 785. ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breviario Codicis Theodos. In ea verò aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *lib.* 7. *concord. cap.* 20. Prosequitur Anton. Augustinus: [Nullum alterius judicis, nisi sui, sententiâ teneri, &c. Præter Nicæni *cap.* 76. verba refert Julius ex eadem Synodo *cap.* 34. *ejusdem epist.* 2. Item Callixtus *dicta epist.* 2. Xystus II. *dicta epist.* 2. ante Callixtum Zephirinus *epist.* 1. post Callixtum Fabianus *epist.* 3. ex qua est quæstio 6. *cap.* 3. totidem verbis Xystus III. *cap.* 3. *epist. ad Orientis Episcopos*; & ante Xistum Eusebius *epist.* 3. ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cujus verba refert Burchardus *lib.* 1. *cap.* 165. ex Ivone *part.* 5. *cap.* 275. *Decreti.* Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *lib.* 7. *tit.* 48. *cap. ult. Cod. Justin.* quo Zephirinus est multis sæculis antiquior (fuit enim Severi Imperatoris tempore) quod legibus sæculi ait fuisse constitutum: eandem refert totam ex parte Gregor. *lib.* 11. *cap.* 54. *epist.* 52. *regestri.* Aniani verbis videntur nostri delectati, aut Anianus nostrorum PP. verbis 35. *l.* 4. *tit.* 14. *C. Theodos.* hujus thematis verbis utitur, eadem verba sunt *cap.* 14. *Magunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul.*] Hactenus Antonius Augustinus.

[b] *Nec judicare.*] Et sicut ordinatio injustè fit, 2.
cap. Episcopus 7. *q.* 1. ita & sententia ab incompetente judice lata, est nulla, *cap. nullus* 9. *quæst.* 2. excommunicatio quoque nulla est, *cap. novit, de offic. deleg. cap. à nobis* 28. *de sentent. excom. cap.* 12. *in fine, de pœnit. & remiss. cap. ultimo, de constitut. lib.* 6. non enim licet Judicibus extra territorium suum jus dicere, *l. final. ff. de jurisdict.* dicemus *in cap. à nobis, de sentent. excom.* ne quidem ex interdicto, *l.* 3. *C. de interdictis*, nec ejus rei notionem præripere, quæ alterius examini & jurisdictioni est demandata, *l. final. C. de offic. Comit. sacri Palat.* Rationem reddit Justinianus *in l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Promiscuis actibus rerum turbantur officia, si quod uni creditum est, alter subtrahat.* Commentarium hujus textus dedi *in titulo de temporibus ordin.*

CAPUT IV.

Urbanus III. *de* [a] *Novoloco, & de Viget Prioribus.*

SUper eo verò, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & his quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in provincialibus admittendum: illud vobis duximus respondendum, quod bene videtur in utroque servandum, si provinciarum fines legitimâ probatione, vel aliàs indubitatâ fide constiterit ecclesiasticâ ordinatione statutos.

NOTÆ.

[a] NOvoloco.] Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. ult.* post Concilium autem Lateran. *p.* 38. *cap. ult.* legitur *Turgam.* Sed cùm in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. prout* 4. *de dolo & contumac.* ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarii hujus textus petendum est ex traditis *in cap.* 3. *de prob. c. quia* 9. *de præscr.*

CAPUT FINALE.

[a] Clemens III.

SIgnificavit nobis venerabilis frater noster [b] Anconitan. Episcopus, quod cùm post recuperationem civitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in aliis civitatibus Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt [c] aliquantam, & adhuc etiam resident in eadem, Prælati prædictarum civitatum eos ad solvenda sibi ecclesiastica jura compellunt. Quia verò transgredi non debemus [d] terminos à Patribus constitutos, aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, ut sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores jurisdictionem usurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione quâ convenit compellatis: ita tamen, quod si de agris in eorum parochiis constitutis fructus percipiunt, & in ultramarinis partibus ratione prædiorum decimæ persolvuntur, deinceps eis ipsas decimas cum integritate persolvant; dicto verò Ancon. tanquam [e] diœcesano suo de cæteris respondere cogantur.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Lemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* Et licèt in margine emendetur, *Cœleſtinus III.* hæc correctio admitti non poteſt, liquidem ex temporis ſerie liquet, Clementis tempore civitatem Anconitanam poſſeſſam fuiſſe à Saladinis, nec adhuc per catholicos recuperatam: temporibus verò Cœleſtini III. jam penes catholicos fuiſſe; unde reſtituenda eſt inſcriptio ita: *Cœleſtinus III.* Quod faciliùs patebit, ſi hujus textus hiſtoriam referamus, quæ ita contigit. Cùm enim Kalendis Maii anno 1187. & per menſem ſequentem infeliciter à Guidone Rege Hieroſolymitano, & fidelibus Catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem captâ S. Cruce, quam portabat Rufinus Epiſcopus Anconenſis, quamplures civitates occupatæ fuerint à Saladino, ut refert Baronius *anno* 1187. & 1191. cùm tamen Philippus Galliæ Rex perveniſſet in Palæſtinam, expugnavit civitatem Anconen. ut refert ipſe Baronius *d. anno* 1191. unde plures aliarum civitatum accolæ domicilium in Anconam mutarunt, à quibus Rufinus Epiſcopus Anconenſis decimas exigebat. Parochi verò eorum, ubi prædia poſſidebant, intendebant decimas ad eos ſpectare: conſultus Cœleſtinus III. à Rufino Epiſcopo Anconenſi, ſub diſtinctione reſpondit, ita ut decimæ prædiales integrè præſtarentur parochis illis, ubi prædia excolebantur; perſonales verò Epiſcopo Anconenſi, à quo Sacramenta ipſi accipiebant; nec juſtè antiquos Parochos eas petere, cùm illis ſpiritualia non miniſtrarent. Ex quo Pontificis reſponſo deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; perſonales verò illi parocho, ubi fideles habitant, & Sacramenta percipiunt. Quam ſententiam proximo titulo exponemus *in cap.* 3. & illuſtravi *in cap.* 2. *de tranſactionibus.*

2. [b] *Anconit.*] Malè; Ancona enim eſt urbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici à Siculis condita, portum habens inſigni opere à Trajano exſtructum, Græcorum colonia, cujus meminerunt Plinius *lib.* 3. *cap.* 13. Lucanus *lib.* 2.

Illic Dalmaticùs obnoxia fluctibus Ancon.

Unde cùm agatur in præſenti de civitatibus Hieroſolymitanis, non poteſt de Ancona civitate intelligi; quare rectiùs legendum eſt *Acon*, ut Gloſſa marginalis emendat. Aco enim, ſive Accho, urbs eſt à Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolemaïdis nomen ſortita fuit: deinde Claudii Cæſaris colonia, nomine tantùm, non re effecta, ut Ulpianus ait *in l.* 1. *ff. de cenſibus*: nunc Acchon nomen retinet. Palæſtinæ præcipuum emporium fuit: eâ, ut Strabo refert *lib* 16. Perſæ contra Ægyptios utebantur, & illam poſtea Alexander Syriæ Rex in Regni ſedem elegit, ut refertur *lib.* 1. *Machab. cap.* 10. In Mahometanorum poteſtatem anno 638. delapſam, ac multis ſæculis ab illis poſſeſſam, Balduinus hujus nominis primus Hieroſolymorum Rex Genuenſium auxiliis recuperavit, & Chriſtianæ libertati reſtituit. Poſt multa tandem annorum curricula à Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum à Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege poſt tertium obſidionis annum Chriſtianis reddita fuit. Denique anno 1291. à Sarracenis violenter expugnata, & incendio abſumpta, poſtmodùm à Mameluchis reſtaurata, illiſque tandem expulſis, à Turcis ſubacta, Oſmanico Imperio addita eſt, cui adhuc paret, & tandem ex veteribus ædificiis ſupereſt magnificum templum D. Joanni dicatum, ut latè refert Joannes Cotovicus *in itinerario Hieroſolymit. lib.* 1. *cap. final.* Hujus civitatis Epiſcopus Rufinus conſuluit Cœleſtinum III. *in præſenti.*

3. [c] *Aliquantam.*] Unde quoad ſpiritualia parochiani erant ipſius civitatis; quia quoad eccleſiaſtica munera, ut quis dicatur parochianus, ſufficit, quod degat in aliquo loco, etiam abſque animo permanendi; unde quoad ſepulturam, matrimonium, & alia Sacramenta habetur pro parochiano, & vicino ipſius oppidi ubi degit. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *diſput.* 23. *num.* 2. Amaya *in l.* 7. *C. de incolis*, *num.* 101. Baſilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. §. 2. quoad ſæcularia verò munera non dicitur quis incola, ſeu vicinus, niſi conſtet de animo permanendi in eodem loco, *l. domicilii*, *l. filius* 22. *ff. ad municip. l. in lege* 203. *ff. de verb. ſignif. l.* 2. *C. ubi Senatores*, *l. ſi cum* 28. §. *final. ff. de fideicommiſſ. libert.* & ſi de animo non conſtet, per tranſcurſum decem annorum ille præſumitur. Amaya *ubi ſuprà*, Sanchez *dicto lib.* 3. *diſput.* 33. Alciatus *in l. pupillus* 239. §. *incola*, *ff. de verbor. ſignific.* Parlador. *different.* 103. unde cùm in præſenti ageretur de re eccleſiaſtica, videlicet de decimis perſolvendis, creduntur quoad eas parochiani, qui in Acchonenſi civitate commorabantur, etſi animum permanendi ibi non haberent.

[d] *Terminos.*] Verba ſunt capitis 29. Deuteron. ibi: *Non tranſibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in poſſeſſione ſua.*

4. [e] *Diœceſano ſuo.*] Cùm enim adhuc in ipſa civitate Acchon noviter à Chriſtianis recuperata parochiæ diviſæ non eſſent, Epiſcopus credebatur proprius parochus, & ita ipſe decimas percipere debebat, ut docuit Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 26. §. 2. *n.* 15.

TITULUS

TITULUS XXX.

De decimis, & primitiis, & oblationibus.

CAPUT I.

Hieronymus [a] *ſuper Ezechielem.*

DECIMAM partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat: rurſus ex ipſis decimis Levitæ, hoc eſt inferiorum miniſtrorum gradus, decimas dabant ſacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant. At verò primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant ſpeciali nomine diffinita, ſed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, ſed arbitrio Magiſtrorum inolitam, quod qui plurimùm, quadrageſimam partem dabant ſacerdotibus; qui minimum, ſexageſimam: & intra quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerri quodcunque voluiſſent. Quod igitur in [b] Pentateucho dubium derelictum eſt, hîc ſpecialiter diffinitur, propter ſacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis, ideſt, ut ſexageſima pars offeratur eorum, quæ gignuntur à terra. Si enim corus, qui Hebraïcè vocatur Gomor, & à Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis ſpeciebus, quàm etiam in liquentibus; cophi quoque, & batus decima pars eſt cori: præcipitur quoque, ut ſexta pars, tàm cori, quàm cophi, quàm bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modiis dimidium facit modium; perſpicuè ſupputatur, quam ſexageſimam partem primitiarum ſacerdotes accipere debent. Hæc interim juxta litteram, & Hebraïcam veritatem, & ſenſiſſe ſufficiat, & audiſſe.

NOTÆ.

1. [a] *Hieronymus.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. verba ipſius ſancti Doctoris extant in commentariis ſuper Ezechielem, *cap.* 46. in expoſitione illorum verborum, *Et hæ ſunt primitiæ*, &c. ubi ait: [Et hîc mutatis nominibus menſurarum in LXX. editione confuſa ſunt omnia, ut quid dicatur, non poſſit intelligi. Qui enim ſuprà pro ephi menſuram, & pro bato chœnica dixerant, & pro coro gomor, pro ſiclo appendiculum, & hîc pro ephi poſuere menſuram, pro coro nunc gomor, nunc ipſum corum; & in menſura olei pro bato, κοτυλὴν, id eſt cyathum. Dicamus igitur primùm juxta litteram, δεκάτη, hoc eſt, decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat. Rurſus ex ipſis decimis Levitæ, hoc eſt inferior miniſtrorum gradus, decimas dabat ſacerdotibus; & hæc eſt, quæ appellatur δευτεροδεκάτη. Erant quoque aliæ decimæ, quas unuſquiſque de populo Iſraël in ſuis horreis ſeparabat, ut comederet eas cùm iret ad templum in urbe Hieruſalem, & in veſtibulo templi, & Sacerdotes, ac Levitas invitaret ad convivia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco ſermone appellantur, πλουσιοδεκάται. At verò primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant ſpeciali numero diffinita, ſed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum non lege præceptam, ſed magiſtrorum arbitrio inolitam; qui plurimùm, quadrageſimam partem dabat ſacerdotibus; qui minimum, ſexageſimam. Inter quadrageſimam, & ſexageſimam licebat offerri quodcunque voluiſſent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum eſt, hîc ſpecialiter diffinitur, propter ſacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis deferendis, ideſt, ut ſexageſimam partem offerant eorum, quæ gignuntur è terra, &c.]

[b] *Pentateucho.*] Circa ſcriptores librorum veteris Teſtamenti, quidam certi ſunt, quidam incerti: illud certum eſt, Moyſem ſcripſiſſe Pentateuchum, ſeu quinque libros, qui vulgò libri Moyſis appellantur; quorum primus dicitur Geneſis, quia in eo deſcribitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo deſcribitur exitus filiorum Iſraël de Ægypto. Tertius Leviticus, quia in eo deſcribitur officium Levitarum circa tabernaculum, ſacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Iſraël per familias ſuas. Quintus Deuteronomium, ideſt, lex ſecunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moyſis, vel à Joſuë, vel ab alio addita ſunt, ut docuerunt Becanus *in analog. cap.* 1. *queſt.* 2. Cornelius à Lapide *in comment. ad Pentateuchum*, *folio* 23. Fr. Joannes à Sancta Maria *in prolegom. ſacr. Scriptur.*

COMMEN

COMMENTARIUM.

IN præſenti textu nulla refertur conſtitutio eccleſiaſtica circa decimas, aut primitias, ſed tantùm ut perfectè intelligantur conſtitutiones de decimis, & primitiis, quæ ſub hoc titulo compilantur, hiſtoricè agitur in præſenti capite de decimis, & primitiis, quæ præſtabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primò D. Hieronymus agit de decimis, ſecundo verò loco de primitiis; diſtinguuntur enim decimæ à primitiis, quia primitiæ ſunt primi fructus, decimæ verò fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ; decimæ verò Levitis dabantur ad eorum ſuſtentationem, ut ſtatim dicemus: aliquando tamen promiſcuè ponuntur primitiæ pro decimis, ut dum *Numerorum cap.* 18. *verſ.* 26. legitur: *Cùm acceperitis à filiis Iſraël decimas, quas dedi vobis primitias.* Et *verſ.* 28. *Quorum accipitis primitias.* Utrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus, earum tria genera fuiſſe in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præſtabantur à cæteris tribubus Levitis; ne enim Sacerdotes ac Levitæ in rerum temporalium cura nimis ſoliciti minùs diligenter divinis officiis incumberent, decrevit Dominus, ipſos nullam partem, nullámve poſſeſſionem inter alias tribus habituros, ſeipſum Dominum fore illorum hæreditatem, juxta illud *Numerorum cap.* 18. *verſ.* 20. *Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hereditas tua in medio filiorum Iſraël.* In ſtipendium verò pro miniſterio liberaliter illis conceſſit, primò ut haberent 48. urbes cum agris ſuis ad paſtum jumentorum, *Numerorum cap.* 35. *verſ.* 1. & ut percipierent primitias, & ut aliarum tribuum decimis alerentur, *Numeror. cap.* 18. *verſ.* 21. ibi: *Filiis autem Levi dedi omnes decimas Iſraël in poſſeſſionem pro miniſterio, quo ſerviunt mihi in tabernaculo fœderis.* Dubium tamen eſt, an Levitæ communiter dicti, id eſt tota tribus Levi, ut complectitur Levitas propriè dictos Sacerdotes, & Pontificem; aut potiùs Levitæ ſtrictè ſumpti, quatenus diſtinguuntur à Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Iſraël. Et de tota tribu Levi accipiunt cum Joſepho *lib.* 4. *antiquit. cap.* 4. ibi: *Et inſuper à toto populo decimas annui fructus exegit, Levitis ſimul ac Sacerdotibus conferendas*; & ex illis verbis Nehemiæ, apud Eſdram *lib.* 2. *cap.* 10. *verſ.* 38. *Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum.* Rivera in ſuo libro *de templo, lib.* 3. *cap.* 4. Becanus *in analog. cap.* 7. *num.* 5. Sed contrarium rectiùs docuerunt Menochius *de Repub. Hebraor. lib.* 2. *cap.* 4. Abulenſis *in d. cap.* 18. *Numer.* Nam verba Eſdræ, & Joſephi commodè poſſunt accipi de decimarum decimis, quas Levitæ dabant Sacerdotibus, de quibus ſtatim; per has enim Leviticarum decimarum fiebant principes. Ad ſecundum genus decimarum ſpectant decimæ, quas Levitæ ex decimis à populo receptis petebant. Levitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum præſtabant decimas ſummo Sacerdoti, ſeu Pontifici. *Numer. cap.* 18. *verſ.* 26. ibi: *Præcipe Levitis, atque denuncia: Cùm acceperitis à filiis Iſraël decimas, quas dedi vobis, primitias eas offerte Domino, id eſt, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quàm de torcularibus: & de univerſis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron ſacerdoti.* Dubium tamen eſt, an decimæ hæ, quæ præſtabantur à Levitis, darentur ſoli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulenſis putant, ſoli ſacerdoti dari, juxta illud *Numer. cap.* 18. *verſ.* 29. *Date Aaron Sacerdoti.* Joſephus autem exiſtimat, non ſolùm Pontifici, ſed generatim omnibus ſacerdotibus præſtari. Alii denique ſoli quidem Pontifici datas fuiſſe, ſed ad diſtribuendum ſacerdotibus, exiſtimant, juxta illud *Numeror. cap.* 18. *verſ.* 8. *Locutus eſt Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi cuſtodiam primitiarum earum*; ideſt, ut cuſtodias, & diſtribuas filiis tuis Sacerdotibus, ut ſtatim ſequitur, ibi: *Omnia quæ ſanctificantur à filiis Iſraël, tradidi tibi, & filiis tuis, pro officio ſacerdotali.* Quò etiam ſpectat illud 2. *Eſdræ cap.* 10. *verſ.* 38. *Levitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in domo Dei noſtri ad gazophylacium, in domum theſauri.* Quam ſententiam ſequitur Becanus *in analog. cap.* 7. *q.* 6. Tertium genus decimarum erat earum, quas ſinguli patres familias debebant quotannis apud ſe ſervare, & poſteà cum Levitis comedere in loco, ubi erat tabernaculum, vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum. De his accipiendum eſt illud *Deuteron. cap.* 14. *verſ.* 22. *Partem ſeparabis de cunctis fructibus tuis, qui naſcuntur in terra per annos ſingulos, & comedes in conſpectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur.* Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio anno ſinguli ſeparare debebant in proprijs domibus, & cum Levitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, juxta illud *Deuter. cap.* 14. *verſ.* 28. *Anno tertio ſeparabis aliam decimam ex omnibus, quæ naſcuntur tibi eo tempore, & repones intra januas tuas, venietque Levites, qui aliam non habet partem, nec poſſeſſionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas ſunt, & comedent, & ſaturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Referunt Spondanus *in annal. ſacr. anno* 2574. Menochius, & Becanus *ubi ſuprà*, Abulenſis *in Matthæum, cap.* 23. *q.* 145. *& ſeq.* Carolus Sigonius *de Republic. Hebraor. lib.* 4. *cap.* 15. Petrus Cuneus *eod. tract.* Joſephus Scaliger *in epiſc. de decimis ex lege Dei.* Ex his decimis ſolutis de omni eſculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, cæteriſque animalibus, quæ ſub paſtoris virga tranſeunt; primò delibabantur primitiæ, ſecundò theruma, tertiò decima. Primitiæ de ſpicis, uvis, & oleis dumtaxat offerebantur (ut ſtatim dicemus) in corbe, ideſt de fructibus nondum trituratis in area, aut preſſis in torculari, & dicebatur ſolvi *de Tabal.* Theruma ſolvebatur de acervo, aut fructibus elaboratis, tradebaturque ſacerdotibus. *Deuter. cap.* 18. *verſ.* 4. cujus pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, ſecundùm quos quando quadrageſima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; ſi verò dabatur quinquageſima, dicebatur mediocris; quando verò offerebatur ſexageſima, quâ minor eſſe non poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi: ita Scaliger *ubi proximè.* Therumam coloni tenebantur Hieroſolymas deferre in ipſis ſpeciebus, condebaturque in apothecis Templi, *lib.* 2. *Paralip. cap.* 31. in cujus verſu 13. traditur, cuſtodiæ therumarum præpoſitos fuiſſe Levitas ſpectatæ fidei; quas ſi non detuliſſent coloni, mittebantur qui eorum nomine eas deferrent in Templum: miſſi Græco vocabulo Apoſtoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, ſed ex populo mitterentur. Poſt primitias & therumas colonus de reſiduo decimam partem omnium fructuum

Digitized by Google

ctuum dabat, quæ ſolvebatur Levitis, & dicebatur hæc, *Decate prote*, ideſt decimatio prima. De hac decimatione prima rurſus Levitæ decimas dabant ſacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, ſive decimatio ſecunda: dicebatur etiam theruma decimæ, ſive decima Levitarum, ut eſt apud Tobiam *cap.1.verſ.7. Numer.cap.*18. quæ pars erat ſacrata, nec poterat abſumi, niſi in atrio Templi. Erat etiam præcisè Hieroſolymam deferenda, aut ſi longior viâ eſſet, diſtrahebantur ſpecies, pecuniaque inde redacta deſerviebat ad coëmendum Hieroſolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulum parabatur dictum *Charifterion*, ſive mutuæ benevolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Levitæ. *Deuter. cap.*14. *verſ.*24. Novem ergo reliquæ partes, tanquam profanæ, quæ Levitis cedebant pro eorum ſuſtentatione, ubilibet ab ipſis poterant abſumi, vendi, & diſtrahi, etiam extra Hieroſolymam, *d. cap.*18. *Numer. verſ.*31. de quibus decimationibus prima, & ſecunda, ſi fides eſt Petro Galatino *de arcanis catholica verit. lib.*1. *cap.* 5. magna cum cura egerunt Thalmudiſtæ; ſeptima enim ejus pars, & commentaria ipſius per novem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Maſſecheth maſcerpiſin* dicebatur: octava verò pars, quæ dicebatur *Maſſecheth maſcerſceni*, per tria capita exponitur ab Abulenſi ſuprà. De ſecunda decimatione, quæ Levitis remanebat, aliam diviſionem fecit Abulenſis *ubi ſuprà, q.*140. *&* 149. ſed adductam ſequor, quam eſſe congruentiorem explicationi præſentis textus, dixit D. Joſephus de Retes *de donat. cap.*11. *n.*12.

4. De primitiis.

Circa primitias ſciendum eſt, eas valde differre à decimis; ſiquidem primitiæ ſunt primi fructus, decimæ autem ſunt decima pars fructuum, & proventuum. Illæ immediatè offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ: hæ proximè Sacerdotibus dantur ad ſuſtentationem, & ſtipendium pro miniſterio, quo ſerviunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita à filiis Iſraël. Deinde ſciendum eſt. quod primitiæ ſolvebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alii. Primò in Paſchate, de novis ſpicis. Secundò in Pentecoſte, de novis panibus. Tertiò in Septembri, in feſto Tabernaculorum, de novis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deuter. cap.*16. *verſ.*16. De primitiis ſpicarum, quæ in Paſchate offerebantur, intelligitur illud Levit. *cap.* 23. *verſ.*10. ibi: *Cùm ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem, qui elevabit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis altero die Sabbathi, & ſanctificabit illum.* Ritus autem offerendi deſcribitur *Leviticì cap.*2. *verſ.* 14. his verbis: *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſuprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt.* De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoſte, intelligitur illud *Levit. cap.*23. *verſ.*15. ibi: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alteram diem expletionis hebdomada ſeptima, ideſt, quinquaginta dies; & ſic offeretis ex omnibus habitaculis veſtris panes primitiarum, duos de duabus decimis ſimila fermentata, quas coquetis in primitias Domini, &c.* Nomine primitiarum, cùm earum in ſacra pagina mentio ſit, præcipuè intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis jam fructibus, tam ex meſſe, quàm ex uvis offerebantur menſe Septembri: & licèt harum primitiarum quantitas in lege Moyſis non fuerit definita; tamen ex conſuetudine, vel uſu majorum receptum erat, ut daretur inter quadrageſimam, & ſexageſimam partem, ita ut liberaliores primitiæ eſſent pars quadrageſima fructuum, ſtrictiores verò ſexageſima, ut tradit D. Hieronymus *in præſenti*, & referunt Abulenſis *in cap.*18. *Numer. q.*14. Maldonatus *in cap.*45. *Ezech.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.*2. *cap.* 16. eas Hebræi offerebant ex lana, *cap.*18. *Deuter. verſ.*4. & ex aliis fructibus, ut ait Iſidorus Clarius *in cap.*15. *Numer.* ibi: *Dicunt verò Hebræi, ſe teneri ad ſeptem ſpecies primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, uvas, ficus, olivas, malogranata, & dactylos palmarum.* Refert Novarinus *lib.* 5. *ſchediaſmatis, cap.*13. Quam primitiarum præſtationem Eccleſia approbavit, immò & præcepit, *cap. Eccleſia* 13. *quæſt.*2. *cap.decimas, cap. revertimini,* 16. *q.*1. *cap. decimas,*16. *q.*7. Nicolaus *ad conſulta Bulgar.cap.*89. ibi: *Fruges novas, & rerum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod penè ab initio mundi Abel, & Caïn egiſſe legimus, junctis traditis à Baronio in apparatu, *num.*9. & *anno* 1. *num.*16. & *anno* 34. *num.*52. & 239. & *anno* 44. *num.*88. & *anno* 57. *num.*28. Turriano *lib.*2. *pro epiſt. cap.*14. Beyerlink *verbo Primitiæ, tom.*6. Joanne Dartis *de benefic. ſect.*1. *cap.*1. & *ſect.*2. *cap.*2. Fagundez, Tamburino, & Leandro *in quinque præcept. Eccleſ.* Barboſa *de officio Parochi, cap.*27. Lemaiſtre *de decimis, lib.*1. *cap.*2. Alteſſerra *lib.*3. *diſſert. cap.*3. *&* 8. Et conſuetudo vetus Eccleſiæ fuit, primitias novarum frugum benedicere in altari, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, ut patet ex Pontificali Damaſi, ibi: *Hic inſtituit fruges fabæ, & uvæ in altari benedici.* Et in Concilio Carthag. 3. *can.* 3. frumenti, & uvæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur: & in Synodo Trul. *can.*28. ſtatuitur, ut primitiæ uvæ, & frumenti offerantur in altari benedicendæ ſuâ peculiari benedictione; & *in can.*3. *Apoſtolorum*, juxta veterem interpretationem cavetur: *Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas, vel uvas;* eaſque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.*1. *epiſt.*16. ibi: *Poſt hanc illa feſtivitas ſequitur, quæ dicitur Novarum, cùm primitiæ ſcilicet de novis frugibus offerantur.* Notarunt D. Thomas 2. 2. *quæſt.*86. *art.*4. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.*173. Sanſay *in Panopl. ſacerd. lib.*2. *art.*15. Et de hac benedictione novarum frugum nonnulla notavi *in cap... Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Diis offerri notum eſt. Plinius *lib.*18. *hiſt. cap.*2. ibi: *Non deguſtabant novas fruges, & vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.* Et *lib.*12. *cap.*14. *&* 19. Maximus Tyrius *diſſert.* 14. *num.*85. Agricolas ab hac religioſitate collaudat Porphidius *lib.*2. *de abſtinent.* Audi Simplicium *in cap.*38. *Epicteti. Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero; nam jus, faſque poſtulat iis offerri primitias, qui dederunt; non quod his egeat Deus (neque enim probitate noſtra eget, neque rebus de ſe opinionibus;) ſed nos per hæc pro ea menſura, qua nobis convenit, illuſtrationis divinæ facti capaces Deum ſuſcipimus.* Ovidius *lib.*2. *Faſt.*

Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant;
Primitias Cereri farra referta dabant.

Tibullus *lib.*1. *eleg.*

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur antè Deo.

Apuleius *in apolog.* Horatius *lib.*3. *od.*22. Porphidius *in libel. de abſtin. animal.* Suidas *verbo Hermayen.*

Et

Et prima ſpolia ab ipſis Diis conſecrata fuiſſe, patet ex Virgilio *lib.7. Æneid.*

Hæc ſunt ſpolia, & de Rege ſuperbo Primitiæ.

Ovidio *lib.3. Faſtor.*

Te memorant Gange, toteque Oriente ſubacto,
Primitias magno ſuppoſuiſſe Jovi.

Alia in hanc rem ex Ethicis ſubminiſtrabunt Baſilius Legion. *quæſt.4. ſcholaſt. cap.3.* Duarenus *lib.7. de ſacris eccleſ. cap.1.* Germonius *lib.1. de ſacr. immunit. cap.14.* P. Faber *lib.2. ſemeſtr. cap.3.* Lindembrog. *in not. ad Cenſor. de die natali, cap.1. fol.16.* Tiraquel. *ad Alex. lib.5. cap.18.* & *de primog. in præfat. num.69.* qui notant Athenienſes primitias crinium Numini dedicaſſe Delphis : in quam rem alia dabit Caſtaldus *lib. de feſt. Græc. verbo Apaturia.*

CAPUT II.

[a] Paſchalis II.

NOvum genus exactionis eſt, ut clerici à clericis frugum decimas, vel animalium exigant ; nuſquam in lege Domini hoc præcipi legimus, aut permitti, non enim [b] Levitæ à Levitis decimas accepiſſe, vel extorſiſſe leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

NOTÆ.

1. [a] *Paſchalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.7.* & poſt Concilium Lateran. *part.13. cap.16.* Paſchalis II. antea Renatus, ſeu Reynerius dictus, natione Thuſcus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Auguſti, anno 1099. & floruit uſque ad annum 1118. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eis annis*, & plures relati à Ludovico à ſancto Carolo *verbo Paſchalis, in Biblioth. ſacra, fol.169.*

[b] *Levita à Levitis.*] Conſonat Alexander III. *in cap.8. hoc tit. in 1. collect.* ibi : *Illud etiam nos à tua petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Teſtamento non recolimus nos unquam legiſſe, ut Levita Levitis decimas ſolverent.*

COMMENTARIUM.

2. CUm Paſchalis in præſenti juxta verba in hac ſexta compilatione tranſcripta ex dicta prima collectione affirmet, novum, & inſolitum eſſe exactionis genus à clericis decimas petere, & ſtatim affirmet clericos à clericis ſpiritualia accipientes, decimas ſolvere debere ; in varias traxit ſententias repetentes in præſenti, & Theologos Moraliſtas infrà laudandos. Sed cùm in hoc textu, prout extat *in dicto Concilio Lateran.* nulla ſecundæ partis mentio repetiatur, ſed tantùm deciſio referatur, & ejus ratio aſſignetur, ibi : *Illi profectò ſolvere laborum ſuorum decimas debent, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt.* Ideo hac litterâ retentâ tantùm hìc refertur prohibitio generalis, & abſoluta, ne frugum, vel animalium decimæ à clericis petantur. Tum quia in lege veteri Levitæ à Levitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præſtare laborum ſuorum, qui à clericis ſpiritualia recipiunt. Quam Paſchalis conſtitutionem ut exponamus, ſciendum eſt quoad decimas prædiales, prædia tripliciis generis, ac conditionis conſiderari ; quædam enim ſunt propria, ac patrimonialia clericorum ; quædam Eccleſiæ : & rurſus hæc eccleſiaſtica, vel ad dotem Eccleſiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipſius dotis, quæ nimirum acceſſerunt Eccleſiæ jam fundatæ, & conſtructæ. De primis, quæ titulo proprii patrimonii poſſident clerici, decimas perſolvere tenentur ; quia cùm ſint potiùs tributa prædiorum, quàm perſonæ, presbyteri debent eas præſtare parocho, in cujus territorio prædia ſunt : docent communiter repetentes *in præſenti*, D. Thomas 2.2. *quæſt.87. art.4.* Suarez *de relig tom.1. lib.1. de decimis, cap.17.* quod etiam ad Pontificem, & Epiſcopos prædia poſſidentes protrahunt Borellus *in ſumma deciſ. tit.19. de decimis, num.63.* alii apud Hunnium *in Encyclop. tit. de decimis. cap.2.* Ex prædiis capellaniarum idem probant Valenzuela *conſilio 9. num.3.* Gutierrez *2. canonic. cap.21.* Barboſa *voto 41.* & *conſ.42. per totum.* Aliter enim eveniret, ut parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, ſi patochianos, qui in eis prædia poſſiderent, ad ſacros ordines contingeret promoveri. Unde PP. Concilii Mogunt. relati *in cap. ſi quis 16. q.1.* prohibent, ne clerici poſſint arbitrio ſuo decimas bonorum ſuorum in alias Eccleſias, niſi in eas, quibus jure competunt, transferre, ibi : *Si quis laicus, vel clericus, vel utriuſque ſexus perſona, proprietatis ſuæ loca, vel res alicui dare delegaverint, decimationum proventum priori Eccleſiæ legitimè aſſignatum inde abſtrahere nullam omninò habeant poteſtatem.* Quoad eccleſiaſtica verò prædia, ea videlicet, quæ dotem Eccleſiæ conſtituunt, quia debent eſſe ab omni præſtatione immunia, *cap.1. de cenſibus*, etiam à decimarum ſolutione ſunt exempta, *L.2. tit.1. part.1.* ibi : *Fueras ende de las heredades, que han de las Igleſias do ſirven.* Quod & probatur ex Concilio Moguntino relato in Cabilonenſi 2. *cap.19.* apud Gratianum *in cap. queſti 16. quæſt. 1.* ibi : *Queſti ſunt quidam fratres, quòd eſſent aliqui Epiſcopi, & Abbates, qui decimas non ſinunt dari Eccleſiis, ubi illis coloni Miſſas audiunt: proinde decrevit ſacer iſte conventus, ut Epiſcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad ſuum, & fratrum ſtipendium habent, decimas ad Eccleſias dari faciant ; familia verò ibi dent decimas ſuas, ubi infantes eorum baptizantur ; & ubi per totum anni circulum Miſſas audiunt.* Ex quibus verbis apertè conſtat, ibi non eſſe ſermonem de prædiis patrimonialibus, ſeu ſæcularibus Epiſcoporum ; ſed de his, quæ Eccleſia poſſidet ad clericorum ſuorum ſtipendium, & ſuſtentationem, ut patet ex illis verbis : *Quæ ad ſuum, & fratrum ſtipendium habent.* Epiſcopi enim non habent patrimonialia bona ad ſuum, & fratrum ſtipendium, ut per ſe conſtat. Ad hoc autem dicuntur eccleſiaſticas poſſeſſiones habere, quia illas ſub ſua cura, & diſpenſatione habent : docent D. Thmas 2. 2. q.87. *art.4. ad 1.* ubi Caietanus, & Aragon. Sotus *de juſtitia, lib.9. quæſt.4. art.4.* Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Eccleſias dari faciant.* Ex quibus deduci videtur, Epiſcopos ipſos teneri ex eccleſiaſticis prædiis

prædiis decimas ſolvere ; nam verba illa contrarium habent ſenſum, videlicet ut faciant dari decimas ad Eccleſias ſuas. Ita enim addit Gratianus, & fortè ita invenit in antiquo Concilio, licèt nunc in Cabilonenſi non legatur. Eſtque conſonum caſui, & deciſioni Concilii ; nam querimonia erat, quia Epiſcopi non permittebant colonos ſolvere decimas in ſuis Eccleſiis parochialibus, quæ ut ſupponitur, erant diſtinctæ ab Eccleſiis Epiſcoporum, vel Abbatum. Deciſio autem Concilii eſt, ut ſi poſſeſſiones ſint eccleſiaſticæ, & ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ deputatæ, Epiſcopi non ſolvant decimas prædiales parochiis colonorum, ſed illas retineant pro ſuis Eccleſiis ; ipſos autem colonos (quos nomine familiæ intelligit,) ſinant in parochiis ſuis ſolvere decimas, utique vel perſonales, vel prædiales; quas ex prædiis conductis habere ſolent, ſi prædia ſunt intra terminos ſuarum parochiarum conſtituta : quare in ſummario ipſius textus ita negativè legitur : *Non perſolvant de proprus prædiis Abbates, & Epiſcopi decimas.* Quod ſummarium accipiendum eſt de prædiis eccleſiaſticis, ſeu ſuarum Eccleſiarum ; quod evidentiùs exprimitur ex canone Urbani II. qui refertur in notis Gregorian. poſt dictum caput *queſti*, ibi : *Perlatum eſt ad ſanctam Synodum, quod ſint quidàm Epiſcopi, & Abbates, qui colonos ad ſe pertinentes non ſinant decimas dare ad Eccleſias ubi Miſſas audiunt, & infantes eorum baptizantur ; proinde decrevit ſacer iſte conventus, ut Epiſcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, quæ ad ſuum, vel fratrum uſum laborant, decimas ſibi pro benedictione, vel hoſpitum ſuſceptione habeant ; familia verò ibi dent decimas ſuas, ubi per totum anni circulum Miſſas audiunt, & infantes eorum baptizantur.* De prædiis verò, quæ voto, & pietate fidelium Eccleſiis jam fundatis, & competenti dote inſtructis accedunt, decimas Eccleſiæ debent clerici, immò una Eccleſia alteri Eccleſiæ decimas perſolvit, quando intra ejus fines, atque ambitus poſſeſſionem aliquam obtinet, ex prædicta ratione ; quia videlicet cùm onus decimarum ipſis prædiis inhæreat, *cap. ſi quis laicus*, 16. q. 7. tranſit in quemcumque poſſeſſorem, *cap. cùm non ſit*, 33. *diſt. cap. ex litteris, de pignor.* Nec obſtat quod per mutationem perſonæ mutetur rei qualitas, *l. locatio, §. ult. ff. de publican. l. qui procuratorem* 89. *ff. de acquir. hered.* Illud enim procedit quando qualitas ineſt rei propter perſonam, ut in dictis juribus, & *in cap. unic. §. 1.* juncto verbo *Semeſtre, de jurepatron. in 6.* ſecus tamen, ſi qualitas inhæreat rei ratione ſuiipſius ; tunc enim ex mutatione perſonæ non mutatur, *Clem. unic. verſ. Prioratus, de ſuppl. neglig.* reſolvunt Peralta *in l. cùm patroni, n.* 30. *ff. de leg.* 2. Gutier. *lib.* 1. *pract. c.* 3. *n.* 13. At verò onus decimarum inhæret ipſis prædiis propter ſeipſa. *c. paſtoralis* 18. *hoc tit.* & ideò mutatione perſonæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Eccleſiarũ tuebatur ſe Gofridus Vvindocinenſis adverſus Petrum Sanctonen. Epiſcopum ; nam cùm ſalinarum omnium, quæ in ora maritima Olonenſi ſitæ ſunt, decimæ omnes datæ eſſent cœnobio Vvindocinenſi in dotem, & aliquæ earum ſalinarum ad jus, & dominium pertinerent Sanctonenſis Eccleſiæ, decimas ex iis perſolvere cœnobio Vvindocinenſi Petrus Sanctonenſis Epiſcopus repudiabat, eo argumento fretus, quòd Eccleſiæ, præſertim majores, minoribus decimas non ſolverent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Vvindocinenſis *epiſt.* 41. *lib.* 3. ibi : *Inſuper etiam decimas ſalinarum veſtrarum, quas monaſterium noſtrum, patrimonium ſcilicet B. Petri, & ejus allodium per ſexaginta annos pacificè noſcitur poſſediſſe, robis auferris. Unde dilectionem veſtram rogamus, ut quod aliter actum eſt, corrigatis, ne qui Apoſtolicâ præceptione nobis defenſor conſtitutus fuerat, videatur perſecutor ; & ſic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui eſſe debuerat paſtor. Nobis dictum eſt, quia dicitis, quod Eccleſia non debet decimam dare. Hoc verum eſt, ubi Eccleſia nihil habet in Parœcia alterius Eccleſiæ ; ubi verò Eccleſia in alterius Eccleſiæ Parœcia poſſeſſionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Eccleſiæ decimam reddere debet, ſi illud iſta poſſidere deſiderat. Hoc tenet Italia. Hoc tenet Gallia ; ibi enim novimus Eccleſias Eccleſiis decimas reddere, & majores minoribus, & minores majoribus, ubi altera earum poſſeſſionem obtinet in jure alterius.* Circa decimas perſonales diſcrimen conſtituendum eſt inter clericos Eccleſiarum Rectores, & inter illos, qui à propriis parochis ſacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præſtant, quia ſicut nemo ſibi ipſi obligari poteſt, ita nec ſibi ſolvere, *l. tutor* 19. *ff. ad Vellejan.* docent Innocentius, & Joannes Andr. *in præſenti*, Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *n.* 8. Monet. *de decimis, cap.* 5. *n.* 4. Hunnius *de decimis cap.* 2. Barboſa *de offic. Parochi, cap.* 28. §. 3. Nec obſtabit ſi objicias, poſſe privatam perſonam diverſo jure ſibi obligari, quemadmodum tutor, tanquam debitor pupilli, ſolvit ſibi ipſi tanquam tutori, *leg. quotiens* 10. §. *item, ff. de adminiſtr. tut.* & Princeps poteſt filios ſuos legitimos efficere, non tanquam pater, ſed ut Princeps, *cap. per venerabilem, qui filii ſint legit.* & Conſul, tanquam privatus, manumittere, vel emancipare filium, vel ſervum apud ſeipſum, tanquam Magiſtratus poteſt, *l. Conſul, ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia una, eademque perſona poteſt conſiderari diverſis reſpectibus : at verò parochus, ut præſtet decimas perſonales, debet conſiderari ut laicus ſacramenta recipiens ; & ut eas accipiat, debet conſiderari ut parochus, qui ſacramenta confert ; quæ actio, & paſſio, cùm in eodem ſubjecto concurrere non poſſint, ideo nec ſibi ipſi parochus decimas ſolvere poteſt. Quoad alios verò clericos cùm ceſſet hæc ratio, & verè ſacramenta recipiant à propriis parochis, ideo illis decimas perſonales ſolvere debent, ut poſt D. Thomam docent Covar. & P. Suarez *ubi ſuprà.*

CAPUT III.

a Hadrianus *Uvigorn. & Herford. Epiſcopo.*

EX multiplici queſtione Vvillelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cùm Eccleſiam de Cretona xxx. annis, & eo amplius pacificè poſſediſſet, monachi de *b* Brueria decimas univerſas, quas de terris cultis eadem Eccleſia à prima fundatione ſui ſemper percipere conſuevit, in hoc quadriennio ſibi, & Eccleſiæ penitus ſubtraxerunt, cùm inter Abbatem de Brueria Vv. nomine, de conſenſu totius Conventus

& prædictum Presbyterum xxx. annis, & eo amplius elapsis, talis interceſſiſſe dicatur *c* conventio ſcripto monachorum authentico roborata, quod monachi prædicto Presbytero, & Eccleſiæ ſuæ in integrum de *d* blado, & univerſis leguminibus, quandiu viveret, deberent perſolvere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Eccleſiæ monachorum quietas clamavit. Cúmque conventio temporibus trium Abbatum præſcripti loci ſervata fuiſſet, Abbas illius loci ad præſentiam noſtram accedens à nobis *e* privilegium obtinuit, in quo monaſterio ſuo indultum eſt, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolit, nulli decimas ſolvere teneretur. Qui ſiquidem reverſus ad propria, tantam apud H. *f* Regem Illuſtrem Angliæ gratiam, & favorem invenit, quod Rex totam terram illius villæ, in qua Eccleſia præfati Presbyteri ſita eſt, monaſterio ipſius in perpetuam eleemoſynam contulit. Quo facto prædictus Abbas univerſis ipſius villæ colonis expulſis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis ſumptibus, Eccleſiæ debitos redditus ſubtraxit. Unde quia non fuit noſtræ intentionis per privilegium noſtrum prædictæ conventioni derogare: f. v. per A. ſ. m. atque p. quat. utraque parte apud vos convocatâ, rei veritatem pleniùs inquiratis: & ſi inter prædeceſſorem memorati Abbatis, & prænominatum Presbyterum conſenſu monachorum talis conventio facta fuerit, & per annum ſervata, eundem Abbatem, & monachos auctoritate noſtra moneatis, & diſtrictiùs compellatis, ut eandem conventionem, vel compoſitionem, non obſtante privilegio, niſi (quod non credimus,) de tranſactione ipſa in eodem privilegio contineatur, oc. & ap. ceſſ. inviolabiliter teneant, & obſervent, vel exinde pacificè conveniant, & ſecundùm formam compoſitionis redditus ipſi ſolvant.

NOTÆ.

1. *a Hadrianus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo capite* 17. & poſt Concil. Lateran. *parte* 13. *capite* 11. nullibi tamen exprimitur, cujus Hadriani ſit præſens Decretalis; credo tamen juxta temporis ſeriem eſſe Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baronius, & Coriolanus *anno* 1154. quo ipſe Pontifex creatus fuit: Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. fol.* 106. & alii Biographi Pontificum.

2. *b Brueria.*] Monaſterium hoc Brueriæ eſt in Surreia, Angliæ Provincia, in Comitatu Oxonienſi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Ciſtercienſis, cujus fundationem refert Mantique *annal. Ciſtercienſ. anno* 1148. *cap.* 19. *n.* 4.

3. *c Conventio.*] Quatenus compoſitio tranſactione ſuper decimis facta ſubſiſtat, expoſui *in cap.* 2. *de tranſact.*

4. *d Blado.*] Bladus, vel bladum idem eſt, ac ſemen fructuum, præcipuè frumenti, & deſignat quicquid in area teritur: unde imbladare, pro ſeminare; & imbladata, pro ſeminata, dicitur. Hovedenus *anno* 1198. agens de foreſta Richardi I. ait: *Et videnda ſunt in reguardo nova eſſarta, & vetera imbladata poſt ultimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata ſunt. Nova autem ſarta erunt in manu Regis: ſi vetera ſarta imbladata ſunt de frumento, vel ſiligne, unaquæque acra dabit XII. denarios de illa veſtitura.* Illuſtrat Joannes Voſſius *de vitiis ſermonum, libro* 3. *cap.* 26.

5. *e Privilegium.*] Cujus mentio fit *in cap. ex parte* 10. *hoc tit.* & *in l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 1. ibi: *En eſte Concilio fue eſtablecido, que les valieſſe el privilegio, que les otorgo el Papa Hadriano, quanto en las heredades, que avian ganadas faſta aquel miſmo Concilio.*

6. *f H. Regem.*] Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noſter conceſſit dominatum Hiberniæ, ut referunt Giraldus Cambrenſis *lib.* 2. *expugnationis Hibernia, cap.* 6. ibi: *Henricus ab Hadriano Papa privilegium impetravit eiuſdem auctoritate, & aſſenſu, Hibernico populo tam dominando, quàm ipſum in fidei rudimentis informandi, per Joannem Sariſbarienſem poſtmodum Epiſcopum Carnotenſem Romam ad hoc deſtinatum: idem Papa Regi annulum in inveſtitura ſignum præſentavit, qui ſtatim cum privilegio in archivis Uvinthonie repoſitus fuerat.* Pariſius *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum Henricus nuncios ſolemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut ſibi liceret Hiberniæ inſulam hoſtiliter, & terram ſubjugare: quod Papa gratanter annuens, hoc ſequens privilegium ei deſignavit. Hadrianus Epiſcopus, ſervus, &c. Significaſti nobis (fili in Chriſto chariſſime,) te Hiberniæ inſulam ad ſubducendum populum legibus Chriſtianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda, velle intrare, & de ſingulis domibus annuam unum denarii Beato Petro velle ſolvere penſionem, & jura Eccleſiarum illius terræ illibata, & integra conſervare: nos autem pium & laudabile deſiderium tuum favere congruo proſequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes aſſenſum, gratum, & acceptum habemus, ut pro dilatandis Eccleſiæ terminis, vitiorum diſtringendo diſcurſu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inſerendis, pro Chriſtianæ Religionis augmento inſulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & ſalutem illius inſulæ ſpectaverint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & ſicut Dominum veneretur.* Vveſtmonaſterienſis *anno* 1155. ibi: *Rex Anglorum nuncios ſolemnes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut liceret ei Hiberniam hoſtiliter intrare, & eam ſibi ſubjugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & ſuper hoc privilegium deſtinavit.* Hovedenus *pagina* 528. Polydorus Vergilius *lib.* 3. *hiſtor. Anglia*, Richardus Smitheus *in floribus Anglia, anno* 1155. *fol.* 264.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, privilegium ſuper decimis impetratum non derogare compoſitioni præcedenti ſuper eiſdem decimis; nam licèt privilegium ſit interpretandum ita, ut aliquid de novo conferat ultra id, quod jure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his, de privileg.* ibi: *Cùm autem eis nihil conferret memorata* 6.

indulgentia,

indulgentia, ſine qua id liceret eiſdem; mandamus quatenus interpretatione hujuſmodi reprobatâ, ita quod dicti fratres ex indulgentia noſtra videantur in hoc gratiam conſequuti. Et *cap. ſi Papa, eod. tit. in 6. cap. paſtoralis, in princip. de appell. l. ſi quando* 109. *ff. de legatis* 1. latè probat Rodericus Suarez *allegat.* 28. *per tot.* Tamen cùm jus ſpeciale competit, aut ratione privilegii, vel compoſitionis, non cenſetur Pontificem velle cum detrimento ejus, cui competit, privilegium concedere, niſi ejus compoſitionis factâ mentione. Unde cùm in præſenti ſpecie non ſolùm ex jure communi, verùm ex compoſitione plurium annorum lapſu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, privilegio noviter ab eis impetrato non creditur derogatũ juri parocho ex cõvẽtione quæſito.

CAPUT IV.

[a] Idem *B. Cantuar. Archiepiſcopo.*

COmmiſſum nobis à Deo diſpenſationis officium admonet multipliciter, & hortatur, ut univerſis Chriſti fidelibus, vel Eccleſiis debeamus utiliter providere, atque integra illis jura ſua nos oportet, atque illibata ſervare. Pervenit ad nos, quod monachi de Boxle [b] Sanctæ Mariæ, in Parochia cujus commorantur, decimas ex integro perſolvunt, & eas reddere contradicunt. Eapropter f. t. per A. ſ. m. quat. prædictos monachos, ut ipſas decimas etiam de ipſis cultis, in quibus domus olim conſtructæ fuerant, præfatæ Eccleſiæ cum ea integritate perſolvant, quâ priùs quàm in eadem Eccleſia morarentur, ſolebant [c] perſolvi, ſine ap. ob. noſtra auctoritate compellas communi diſtrictione: & ſicut olim etiam de paſcuis ſolvebantur decimæ, ita nunc de eiſdem ad [d] frugum fertilitatem tranſlatis, decimas volumus abſque diminutione perſolvi.

NOTÆ.

1. [a] *Idem B.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 18. in ſexta autem legitur, *Idem Thomæ*; ſed utrobique malè. Non *B.* quia temporibus Hadriani I V. nullus fuit Archiepiſcopus Cantuarienſis hujus nominis: non *Thomæ*, quia ſi textus hic eſt Hadriani I V. ut ſupponitur, qui deceſſit anno 1159. non potuit reſcribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiſcopum Cantuar. anno 1161. ut probat Smitheus *in floribus, lib.* 7. *cap.* 6. unde vel legendum eſt *Alexandro I I I. B. Thomæ Cantuar.* vel cùm in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expreſſum fuit à Compilatoribus, & tranſcriptum, *idem Thomæ*; cùm tranſcribendum eſſet, *Theobaldo.* Theobaldus enim electus fuit in Archipræſulem anno 1138. & floruit uſque ad annum 1161. cujus præclaras animi dotes refert, & Illuſtrat Smitheus *ubi ſuprà, lib.* 7. *cap.* 4.

2. [b] *Boxle Sanctæ Mariæ.*] Legendum eſt, *Boxleiæ Sanctæ Mariæ.* Monaſterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, eſt in diœceſi Cantuarienſi, Ordinis Ciſtercienſis, de quo Nicolaus Arnfeldius hæc habet: *Boxelia titulo Sanctæ Mariæ fundato Guillelmus Comes Cantiæ, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom.* 2. *annal. Ciſtercienſ. anno* 1146. *cap.* 12.

3. [c] *Perſolvi.*] Aliàs ſi non extaret memoria talis ſolutionis, & omninò prædia illa eſſent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *cap. ult. de privil.* ibi: *Conſultationi veſtræ breviter reſpondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuiſſet, redacta per religioſos viros noviter ad culturam, perpetuò debet quoad immunitatem de non ſolvendis decimis novalium jure cenſeri.* Conſentit Alexander I V. *in cap.* 2. *hoc tit. lib.* 6.

4. [d] *Ad frugum fertilitatem.*] Et meritò; nam ſi ex herba, & paſcuis decimæ præſtabantur, ex fructibus in eorum locum ſubrogatis decimæ ſolvi debent, *cap. cùm in tua, hoc tit.* argumento legis *certo generi, ff. de ſervit. ruſtic.* latè probant Barboſa *in ſelect. ad hunc textum.* Sicut è contrario ſi ex fructibus terræ, frumento, vel ſimili decimæ ſolvebantur, & poſtea deferatur terræ cultura, ex fœno, ſeu herba decima ſolvetur, *cap.* 6. *hoc tit. in* 2. *collect.* ibi: *Pervenit ad audientiam noſtram ex conqueſtione B. Dolenſis Archidiaconi, Rectoris Eccleſiæ de N. quod cùm Eccleſia ipſa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ ſuæ poſita aſſeruntur, decimas perſolvere conſueverint, nunc ad præterum opus remanentibus eiſdem incultis, decimas de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Eccleſiæ circumſpectione, quâ convenit, providere renuunt: ideo d. v. p. A. ſ. m. quat. Eccleſiæ, de qua præmiſimus, fœni decimas, quod de terra provenit, à memoratis earum dominis per eccleſiaſticam diſtrictionem exſolvi ſub. ap. ob. compellatis.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu talis communiter deducitur concluſio: *Omnes parochiani, etiam religioſi, de prædiis propriis, ex quibus decimæ olim ſolvebantur, decimas præſtare cogantur.* Quam concluſionem probant textus *in cap. alia cauſa* 6. *cap. cunctis* 41. cum aliis, 16. *quæſt.* 1. *cap. plerique* 7. *de pactis.* Gregorius V I I. *in Concilio Romano*, ibi: *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ ſecundùm conſtituta canonum ad Epiſcopum pertinent, ſine auctoritate Romani Pontificis, ſeu Epiſcopi conſenſu, in cujus diœceſi habitat, detineat.* D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *art.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa & Doctoribus de decimis ſcribentibus, Duarenus *lib.* 1. *de ſacris, cap.* 20. Corraſius *de ſacerdotio lib.* 2. *cap.* 6. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 50. Leander *in præcept. Eccleſ. tractatu* 6. *diſputat.* 6. *quæſt.* 33. Carraſco *ad l. Recopil. cap.* 6. §. 4. & 5. *per totum.* Valenzuela *conſilio* 33. *ex n.* 72. Pellizarius *in manuali regul. tom.* 2. *tractatu* 8. *cap* 7. *ſect.* 4. *quæſt.* 7. *num.* 172. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tractatu* 8. *difficult.* 3. *dub.* 2. *punct.* 4. Fr. Ludovicus à Concept. *in examinat. veris. moral. tract.* 2. *in princ.* & *cap.* 1. Suarez *tom.* 1.

5. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

de religione, capite 19. Fagundez *in præcept. Eccleſ. lib.* 2. *in* 3. *præcept. cap.*4. Caſtropalao *oper. moral. part.*12. *diſput. unic. num.*9. Lemaiſtre *de decimis, lib.*1. *cap.*11. Barbola *tom.* 1. *vote* 41. Valenzuela *conſ.*3.

6. IMPROBATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ſic in præſentem aſſertionem inſurgo : Decimæ præſtantur parochis in compenſationem laboris in adminiſtratione Sacramentorum impenſi, ut infrà dicemus : ſed non percipiunt monachi ſacramenta à parochis, immò ab omni lege juriſdictionali, & diœceſana exempti ſunt, ut probavi *in cap. licèt, de offic. Ordin.* igitur non debent cogi decimas parochis perſolvere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Ciſtercienſes, de quibus in præſenti agitur, exempti erant per noſtrum Hadrianum Pontificem à ſolutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & expenſis cultis, ut conſtat *ex cap. antecedenti*, ubi notavi : igitur non rectè in præſenti idem Pontifex decrevit, ipſos monachos Ciſtercienſes teneri de prædiis ab ipſis cultis decimas integrè perſolvere.

7. DECIMÆ PRÆSTANTUR AB OMNIBUS.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, in qua, & *in cap. ex tranſmiſſa, cap. à nobis, cap. tua nobis, cap. de cætero, cap. ex parte, cap. dilecti, cap. de terris, hoc tit.* agitur de perſonis, à quibus decimæ ſolvendæ ſunt : quam partem præſentis tractatus ut plenè abſolvamus, ſciendum eſt, regulariter ad decimarum præſtationem teneri omnes fideles, qui de manu ſacerdotis Sacramenta recipiunt, ſi aliquo modo ab earum præſtatione non ſint exempti, *cap. ex tranſmiſſa* 23. *cum ſeq. hoc tit. cap. ut decima*, cum aliis, 16. *quæſt.* 2. Concil. Cabilon. ſub Carolo *can.* 28. Forojul. *can.*14. Baronius *in apparatu, num.*9. & & *anno* 44. *num.*88. & *anno* 57. *n.*24. & *anno* 257. *num.*13. Turrianus *pro canon. lib.* 5. *cap.*9. docent Suarez *dicto tract. de decimis, cap.*16. Moneta *eod. tract. cap.*5. *quæſt.*1. plures relati à Barboſa *de offic. Parochi, cap.*38. §.3. *num.*1. Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decimis, cap.*2. plura jura in eandem ſententiam congerunt Demochares *lib.*3. *de ſacrif. Miſſæ, cap.*25. Anaſtaſius Germonius *lib.*3. *de ſacrorum immunitatibus, cap.*19. Theophilus Raynaud. *tom.*12. *tract. mala è bon. Eccl. cap.*9. *num.*12. ſive parochiani ſint divites, ſive pauperes, quia cùm decimæ ex juſtitia debeantur, *cap. parochiani, hoc tit.* propter inopiam injuſtitia committi non valet, niſi neceſſitas adeo extrema ſit, ut ab aliis temporalibus præſtationibus excuſet, *l.* 4. §. *inopes, ff. de muner. & honor. cap. licèt, de cenſibus, l. omnes* 3. *C. de annonis, lib.*10. faciunt lex *honor* 14. §. *de honoribus, ff. de offic. Præſid.* latè docet Velaſco *de privileg. pauper. part.*1. *quæſt.* 37. *per tot.* Solorzanus *tom.*2. *lib.*1. *cap.*22. & tunc debent ſuam egeſtatem parochis proponere, ut ita ſinant illis decimas retinere, ut docuerunt Cevallos, Borellus, & alii relati ab Hunnio *dicto cap.*2. Et quia de perſonis eccleſiaſticis, quatenus teneantur decimas ſolvere, egi *in cap.*2. *hoc tit.* & de Judæis, & Infidelibus dicemus *in cap. de terris, hoc tit.* ſupereſt, ut de laicis, & religioſis tantùm agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur propriis Parochis decimas perſolvere, quia Sacramenta ab ipſis recipiunt, *cap. ex tranſmiſſa* 23. *cum ſequenti, hoc tit.* Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati à Barboſa *de offic. parochi, cap.*28. §.3. niſi ſpecialiter ſint à Pontifice ab hac obligatione exempti, *cap.*2. *de Eccleſiis ædific.* Quoad Principes verò, ſupremoſque Monarchas certum eſt, decimas debere ; ſed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcircò ei Princeps decimas ſolvit, quia ab eo Sacramenta recepit ; ideoque curio Regis dicitur *in l.*3. *tit.*9. *part.*2. De Regibus Hiſpaniæ id referunt Abbas Pinaton *libro* 4. *hiſtor. Sancti Joannis, cap.* 20. *in fine*, D. Ludovicus ab Exea *in l. unic. C. de palatiis, fol.*83. De Regibus Galliæ idem tradit Lemaiſtre *lib.* 2. *de decimis, cap.*1. de quibus capellanis regularibus exaudiendus eſt canon 22. Concilii Mogunt. ubi tres clericorum claſſes Patres conſtituunt, quorum alii ſunt ſub Epiſcopo, alii ſub Abbate, & in ſervitio Domini Regis alii : unde conſtat, Reges ſecum clerum habuiſſe, ſuoſque ſacerdotes ab omni poteſtate Epiſcopi proprii exemptos, peculiarem parochiam conſtituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum ſpectabant, quas propterea nutu ſuo diſpenſabant, concedebantque vel eccleſiaſticis, vel laicis ; quod de cætero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, ut capellas ſuas, ſi fieri poſſit, deinceps viris eccleſiaſticis committat : *Indignum eſt valde, ut qui in Regia dignitate cæteros Eccleſiæ filios antecedere Deo præcelluit, negligentiùs quæ Dei ſunt, exequi videamini : unde dignum erat, ut capellas villarum veſtrarum laicis non committeretis, ſed potiùs illis, qui & eadem ſacrata loca religioſiùs tractarent, & vobis exinde adjuti obſequium debitum impenderent. Sed quia aliter cauſis intervenientibus res ſe habere dignoſcitur, monemus, & hortamur, ut ſecundùm canonicam auctoritatem, ne (quod abſit) periculum interdicti anathematis ex decimis præſumptis incurratis, ſi capellas veſtras preſbyteris, aut viris eccleſiaſticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, ſacra tecta Eccleſiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & preſbyteri parochianas decimas accipiant, & populi neceſſitatibus debitè invigilent. Si autem laici capellas habuerint, à ratione & auctoritate alienum habetur, ut ipſi decimas accipiant, & inde canes, aut gynicierias ſuas paſcant ; ſed potiùs Preſbyteri Eccleſiarum eas accipiant, & inde reſtaurationem Eccleſiarum, & luminaria, & hoſpitum, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac ſtatu Regni veſtri Domini miſericordiam ſtudiosè implorent.* Huic verò interpretationi adſtruendæ ſæculi pravitas, & Magnatum ejus ætatis ſuperbia non mediocriter conferunt ; namque labente diſciplinâ putabant Magnates ad ſimilitudinem Regis decimas ſe poſſe concedere Eccleſiis, vel oratoriis in propriis poſſeſſionibus conſtructis. Hinc tot canonibus, & ſanctionibus regiis cohibita fuit hæc decimarum tranſlatio, ut in Capit. Ludovici Pii edito anno 828. his verbis : *Quicunque decimam abſtrahit ab Eccleſia, ad quam per juſtitiam dare debet, & eam præſumptuosè, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite, vel à miſſo noſtro diſtringatur, & ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat.* Et *lib.* 2. *capit.* 36. ibi : *Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ, nec decimis, nec aliis poſſeſſionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.* Refert Lemaiſtre *lib.*1. *de decimis, cap.*1. Novus notator Petri Bleſenſis *ad epiſt.*82.

8. DE RELIGIOSIS.

Ad monachos, religioſoſque viros accedamus. Et cùm primis Eccleſiæ temporibus illi ut laici Sacramenta à propriis parochis reciperent, *cap. Eccleſia*, cum aliis, 16. *quæſt.*1. latè probavi *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* decimas, & oblationes ut cæteri laici illis præſtabant, *cap. queſti* 16. *quæſt.*1. *cap.*7. *de pact.* Gregorius VII. in Concil. Roman. *cap.*9. *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ ſecundùm conſtituta canonum ad Epiſcopos pertinent, ſine auctoritate Romani Pontificis*

Digitized by Google

ficit, ſeu Epiſcopi conſenſu, in cujus diœceſi habitat, derineat. De decimis illuſtris eſt locus Antiochi *homil.* 120. ubi aſſerit, decimas deberi à monachis ex duobus. Primò ex his, quæ aliorum beneficentiâ monaſteriis donantur; ſecundò ex iis, quæ opere manuum ſibi ipſis monachi comparant. Duravitque hic mos pendendarum decimarum à monachis etiam poſterioribus ſæculis, in eis præſertim regionibus, quibus pulsâ impietate nomen Chriſtianum vigere cœpit; ideoque in legibus Hungaricis S. Ladislaus *Decretorum lib.* 1. *cap.* 26. ſtatuit, ut Abbates de liberis ſuis darent decimationem Epiſcopis: & monaſterium D. Martini in Pannonia non modò frugum, & pecorum, verùm & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *decad.* 2. *lib.* 1. & ex eo Boſquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſt.* 199. Quid autem ſit dare decimationem de liberis, non ſatis conſtat. Lemaiſtre *dicto libro* 1. *cap.* 1. exiſtimat, liberos accipi pro hominibus juſta ſervitute manumiſſis, quos ſub conditione operæ monaſteriis præſtandæ domini manumiſerant; aut accipi pro ſervis oblatis ad miniſterium & famulatum monachorum. De oblationibus à monachis faciendis apertus eſt locus D. Hieronymi *epiſt.* 1. *ad Heliodorum*, ibi: *Clerici paſcunt oves, ego paſcor: illi de altari vivunt, mihi quaſi infructuoſæ arbori ſecuris ponitur ad radicem, ſi munus ad altare non defero, nec poſſum obtendere paupertatem.* Eaſdem oblationes detuliſſe ſacerdotibus monachos, qui ſolitudinem incolebant, patet ex vita Nathaëlis apud Palladium *cap.* 18. in illis verbis: *Ille audivit vocem pueri, & aperto hoſtio cellæ, ſtans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Reſpondet dæmon: Ego ſum hujus monachi miniſter, & fero panes, quoniam eſt agape tui noſtri fratris, & cras illuceſcente Sabbatho opus eſt oblationibus.* Illuſtrat Lemaiſtre *lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 12. Itaque primis temporibus, cùm inter laicos verſarentur monachi, tam decimas, quàm oblationes parochis faciebant; ſed cùm poſtea cœpiſſent ad ſacros ordines promoveri, & non ſolùm Sacramenta ſibi adminiſtrare, verùm & in eorum collatione parochos juvare, ex prædiis quæ ob inopiam propriis manibus excolebant cœperunt eximi à decimarum præſtatione, quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio ſolvendi decimas, videlicet quia Sacramenta à parochis non recipiunt. Petrus Bleſenſis *epiſt.* 82. *ad Abbatem, & Conventum Ciſterc.* ubi Richardus Cantuar. Archiepiſcopus ait: *Non ponimus in cœlum os noſtrum, nec de facto ſummi Pontificis diſputamus; ſed ſi Dominus Papa indulgentiâ ſpeciali quandoque privilegiavit vos, dum Ordo veſter in paupertate gaudebat, dum in uſus egentium ſua tenuitatis viſcera liberaliter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret injuriam, quod causâ neceſſitatis fuerat introductum: nunc autem quando veſtræ poſſeſſiones multiplicatæ ſunt, etiam in immenſum, privilegia hæc potiùs ambitionis, quàm religionis inſtrumenta cenſentur: quæcunque indulgeant privilegia Eccleſiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conſcientiam veſtram, quod alienum eſt, uſurpare. Quid ſi à Sede illa publicum emanaſſet edictum, quod ubicunque inveneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de ſuis evectionibus deticere, & equos in uſus proprios retinere? Quid intereſt equos rapiatis, an decimas? niſi quia decima res ſpiritualis eſt, & ideo enormius ſacrilegium in decimis committitur, quàm in equis? Cùm Dominus præcipiat decimas ſolvi, quis contra ejus præceptum potuit diſpenſare? Ubi divina, & humana uſſio ſibi invicem contradicunt, obediendum eſt Deo magis quàm hominibus.* Ac tandem ubi ſeriâ adhortatione ipſos ad eam immunitatem, aut ejurandam, aut temperandam invitavit, concludit hoc pacto: *Quod ſi pertinaces vos, & inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus universos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, unde jus decimationis obvenias; atque in cœlum clamabimus, & ad thronum ſummi Judicis appellabimus, ne quis hujus vinculum excommunicationis abſolvat. Principum etiam favorem in hoc plenissimè obtinebimus, ut gladio ſpirituali manus civilis aſſiſtat, ut quicquid contra Principale oraculum venditum, aut donatum vobis fuerit, confiſcetur.* Quo autem tempore cœperint hujuſmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui aſſerunt, à Paſchaſio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in cap. decimas* 47. 16. q. 1. ita Hunnius *de decimis cap.* 2. *num.* 15. Alii à Gregorio VII ejus principium repetunt. Lemaiſtre *dicto lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 11. Sed verius eſt, in Concilio Moguntino ſub Paſchali celebrato privilegium non ſolvendi decimas monachis conceſſum fuiſſe, *d. cap. decimas*, *cap. queſti*, 16. q. 1. ſucceſſit Gregorii VII. privilegium circa annos 1075. quod extat poſt Concilium Lateran. *p.* 13. in hæc verba: *Statuimus, ut monaſteria ex ſuis prædiis nullo modo decimas ſolvere cogantur, quia ſi legitimè dandæ ſunt, orphanis, & peregrinis dandæ ſunt. Indignum eſt enim, ut à clericis exigantur, qui propter eum, cujus ſunt decimæ, pauperes ejiciuntur; nam pauperes Domini ſunt, pauperum hereditas pauperibus ejus eroganda eſt, illis videlicet qui propter amorem illius, quæ poterant poſſidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum privilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non ſibi, ſed communitati acquirunt pro fratrum ſuſtentatione, & reſiduum in pauperes expendunt: unde injuſtè ab eis decimæ exiguntur.* Quod non ſolùm in decimis perſonalibus, verùm & in prædialibus, & mixtis, conſtat *ex cap. licèt* 11. *de decimis.* Poſt Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Chriſti 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis conſtitutiones, nempe cùm ex dicti Gregorii VII. & ſucceſſorum Pontificum gratia quæcunque prædia à monachis arabantur, eſſent ab onere decimarum libera, is privilegium, ac libertatem ad ſola novalia reſtrinxit, ut refert Alexander III. in Concil. Lateran. *p.* 13. *c.* 3. idem *in epiſt. ad Thomam Cantuarienſem Archiepiſcopum*, edixit ut monachi perſolverent decimas ex integro de agris, & prædiis, quæ olim culta fuerant. *cap. commiſſum, de decimis.* Ampliavit dicta privilegia Alexander III. ſtatuens, ut nec de prædiis, ſeu nutrimentis propriis manibus cultis, verùm nec prædiis aliis locatis decimas ſolverent, ut conſtat ex ejus epiſtola ad Archiep. Eborac. quæ refertur poſt Concil. Later. *part.* 13. *cap.* 3. ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad ſolvendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, à nobis tua diſcretio poſtulavit: ſed te, vel quemlibet alium audire, aut exaudire ſuper hoc nulla ratione poſſumus, niſi manifeſtè vellemus obviare juſtitiæ, & prædeceſſorum inſtitutis contraire; ne videamur religionem perſequi, quam ſi fortè non habemus in nobis, in alus diligere, & fovere tenemur.* Sed idem Pontifex agnoſcens Religiones augeri, & pluribus poſſeſſionibus ditari, ſtatuit ut decimas ſolverent religioſi de agris conductis, ut habetur *d. cap.* 13. *Concil. Lateran.* 2. & Innoc. III. in Concil. Later. generali, *cap.* 55. abſolutè monachis indixit, ut decimas præſtarent de prædiis conductis, & noviter acquiſitis, ibi: *Decernimus, ut de alienis terris, & amodò acquirendis, etſi eas propriis manibus, & ſumptibus excoluerint, decimas perſolvant Eccleſiis, quibus ratione prædiorum antea ſolvebantur, niſi*

niſi cum ipſis Eccleſiis aliter duxerint componendum. Immò idem Innocentius *lib.4. epiſt.85.* compeſcit hujus privilegii abuſum in quibuſdam monachis, qui vineas emebant, ut vinum ex eis collectum poſſent diſtrahere, & ita ait: *Extendentes ad turpia lucra manus veſtras, multitudinem emitis vinearum, de quibus ſibi* (ideſt Epiſcopo) *vel Eccleſiis ſua diœceſis decima ſolvi ſolent; quarum vinum licèt nequaquam in proprios uſus expendatis, ſed vendendum ad alias faciatis provincias deportari, decimas tamen ſibi, vel ipſis Eccleſiis ſubtrahitis ex iiſdem.* Et tandem illis comminatur in hæc verba: *Scientes vobis eſſe meritò formidandum, ne propter clamores ejuſmodi ſacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia veſtra coarctanda provideat, vel etiam revocanda; cùm privilegium mereatur amittere, qui conceſſâ abutitur libertate.* Quo autem ordine cœperint hæc privilegia communicari cæteris Religioſis, & monachorum Ordinibus, ſummorum Pontificum bullæ teſtantur. Urbanus enim III. anno 1187. exemptionem à decimis indulſit Hoſpitali fratrum Ordinis Cruciferorum in civitate Bononiæ, in bulla quæ incipit, *Cùm anteceſſor tuus.* Cœleſtinus III. eandem exemptionem conceſſit Congregationi monachorum Montis Virginis, bullâ quæ incipit, *Religioſam vitam.* Innocentius III. anno 1129. eodem onere liberavit fratres Ordinis Redemptionis Captivorum, bullâ quæ incipit, *Operante Patre.* Joannes XV. monachis Caſſinenſibus, ut conſtat ex chron. Caſſin. *lib.2.cap.1.* Innocent. III. Camaldul. *lib.2.epiſt.12.* & Ciſtercienſibus *in cap.ad audientiam, hoc tit.* Prædicatoribus, & Minoribus *in cap. nimis, de exceſſ. Prælat.* idem indulsêre. Honorius III. anno 1216. eandem libertatem cenſuit eſſe communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla, cujus initium eſt, *Religioſam vitam.* Clemens IV. anno 1265. eandem exemptionem conceſſit fratribus D. Franciſci. Quæ, & alia privilegia referunt Miranda *in manuali, tom. 2. q.49. art.12.* Barboſa *de offic. Parochi, dicto cap.28. §.3.* Pellizarius & Cruz *ubi ſuprà.* Hæc tamen privilegia tolerari poſſe ad tempus, ob paupertatem, ac neceſſitatem tantùm, non ſi multiplicatæ ſint poſſeſſiones exemptorum: docuerunt P. Bleſenſis *epiſt. 82.* I. Sarisbar. *lib.1. de nugis Curial. cap. 21.* & *epiſt.92.*

9. De dubiis circa hæc privilegia.

Sed circa præ dicta privilegia nonnulla ſe offerunt dubia reſolvenda. Primum circa perſonam, quæ poſſit ea concedere. Et dicendum eſt, Pontificem poſſe privilegium concedere, per quod quis eximatur à ſolutione decimarum, *cap. à nobis, cap. ſuggeſtum 9. cum ſeq. cap. ad audientiam 12. hoc tit. cap. ſi de terra, cap. accedentibus 15. cap. dudum 31. de privil.* docet Barboſa *dicto cap.28. §. 3. num.12.* Epiſcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam privilegii, quia ſanctionibus Pontificiis, & Conciliatibus decimæ aſſignatæ ſunt propriis parochis, *cap. Eccleſia, cum ſeq.16.q 1.* niſi ſint decimæ, ſeu decimarum partes illæ, quæ ad ſuam menſam ſpectant, *c. quia circa, de privil.* docent Moneta *de decimis, cap.5. n.129.* Rebuff. *eodem tract. queſt.5. n 28. & 32.* Secundum dubium vertitur circa prædia novalia, ideſt noviter ab ipſis monachis acquiſita, an ad ea privilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex ſequentibus. Primò, nam privilegia, quæ à mera Principis liberalitate proveniunt, latè ſunt interpretanda, *cap. quamvis, de prabend. in 6.* ab ſpecie probant textus *in cap. cùm dilecti 6. de donat. cap. olim 16. de V. S. cap. quia circa 22. de privil.* ſed prædictæ exemptiones à Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proveniunt, *cap. ſedes 15. de reſcript. dicto cap. quamvis*: igitur plenè debent interpretari, & ad novalia extendi. Secundò id probatur *in cap. ex parte, el 3. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum cum integritate percipias, de novalibus eas exigere ſatis potes.* Idem probatur *ex cap. quia circa, de privilegiis.* Sed adhuc contraria ſententia defendenda eſt, quæ probatur *ex cap. tua 25. §. final. de decimis, cap. quid per novale, de V. S.* Et ex eo, nam privilegii, & præſcriptionis eadem ratio eſt, *cap. duo ſunt, de offic. ordin. cap. ſuper, §. præterea, de V.S.* Baldus *de præſcript. 5. part. 2. q.26.* Sed præſcriptio non extenditur ad novalia, *cap. cùm contingat 28. hoc tit.* Igitur nec privilegium. Deinde quia privilegium non extenditur ad ea, quæ de novo accedunt, *Clement. 1. de cenſibus, l. ſi mandavero 22. §. in cujus, ff. mandati, cap. felicis, de pœnis, lib.6. l. non modus 12. C. de ſervit.* Deinceps, nam omnia privilegia cùm concedantur contra jus commune, *cap. privilegia, 3. diſtinct. cap. final. 25. quæſt. 1.* & contra juris diſpoſitionem operentur, *cap. in his 30. de privil. l.2. ff. ad municip.* odioſa ſunt, & ita accipienda, ut minùs lædant, *cap. quod dilecto, de conſanguin. & affin. cap. licèt, de offic. Ordin. cap. veniens 19. de præſcript. cap. quamvis, de reſcript. in 6. c. illa 16. de privil.* docent Covar. *lib.1. var. c.17. num.13.* Valaſcus *conſult. 58. per totam*: nec extenſionem aliquam recipiunt, *cap. perueſti 7. quæſt. 1.* etiam ex majoritate rationis, *l. ſi pupillorum, § ſi Prætor, ff. de rebus eorum*, cum adductis à P. Barboſa *in l.1. p.1. num. 19. ff. ſolut. matrim.* & ab ſpecie probant textus *in cap. ex multiplici, hoc tit. cap.2. §. 1. eodem tit. in 6. cap. veniens 19. de præſcript.* Retentâ igitur hac ſententiâ, quam fusè probat Solorzanus *tom.2. lib. 3. cap 11. num.16.* non obſtant contrariæ opinionis fundamenta. Non primum, nam illud procedit, quando privilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim pleniſſimè accipiendum eſt, *dicto cap. cùm dilecti.* Cæterùm ſi de tertii præjudicio agatur, ſtrictè eſt interpretandum, cùm ſemper intelligatur conceſſum ſine tertii præjudicio, *cap. ſuper eo, de offic. deleg. cap. ex tenorem, de auctoris. & uſu pallii, l. nec 9. C. de emancip. liber.* Alciatus *de præſumpt. reg.3. præſumpt. 11.* non tamen adeo ſtrictè ſunt interpretanda privilegia, ut à propria verborum ſignificatione recedatur, *l. cùm lege, ff. de teſtam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi poteſt, *cap. quid per novale, de V. S. cap. quamvis, de privileg.* Unde cùm exemptioà ſolutione decimarum tendat in præjudicium parochi, ſtrictè eſt accipienda. Nec obſtat textus *in dicto cap. ex parte*, pro cujus conciliatione cum capite *tua 23. §. final. hoc tit.* communiter DD. affirmant, textum *in dicto cap. tua*, procedere in conceſſione facta à laicis; textum verò *in dicto cap. ex parte*, in privilegio conceſſo eccleſiaſticis perſonis, quod faciliùs ad novalia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hoſtienſis, & Panormitanus *in dicto cap. ex parte*, & eſſe communem diſtinctionem dixerunt Covar. *lib.1. variar. cap.17. n.13.* Valaſco *conſult.58. num.9.* & videtur probari *ex lege 23. tit.20. p.1.* Rationem differentiæ ipſi aſſignant ex eo, quia decimæ à laicis retineri non poſſunt ſine peccato, *cap. quamvis 17. cap. prohibemus 19. de decimis*; & ideo privilegium laicis conceſſum, tanquam odioſum reſtringendum eſt. Sed hæc communis interpretatio ſuſtineri non poteſt ex eo, nam ſive privilegium concedatur laicis, ſive religioſis percipiendi decimas,

ſemper

ſemper odioſum eſt, & reſtringendum, cùm præjudicet parocho proprio, cui jus competit ad eas, *cap. cùm in tua, hoc tit. cap. veniens, de præſcript. cap. ad decimas, de reſtit. ſpol. lib. 6.* ac proinde ſemper ſtrictè interpretandum eſt. Quare hac ſolutione omiſsâ, verius dicendum eſt, textum *in d. cap. ex parte*, procedere in privilegio conceſſo ei, cui jure communi decimæ debebantur, præſcriptione tamen, vel alio modo jus ad eas amiſerat; quo caſu privilegium favorabile eſt, argumento capitis *ab exordio*, 25. *diſt.* cùm per illud regreſſus fiat ad jus commune, *l. ſi unus, § pactus, ff. de pactis.* Quæ ſolutio adſtruitur ex verbis ipſius textus, ibi: *De laboribus terra parochiarum tuarum.* Ex quibus conſtat, privilegium illud conceſſum fuiſſe Rectori ſanctæ Columbæ, in cujus territorio parochiæ illæ erant. Docuit poſt Barboſam *d. c.* 28. §. 3. Tondutus *reſol. canonic. c.* 101. *n.* 15. Nec obſtat textus *in d. cap. quia circa*: cui ut ſatisfaciat Tondutus *ubi ſuprà*, diſcrimen conſtituit inter religioſos exemptos ratione beneficii, aut ratione privilegii; ut ſi ſint exempti ratione beneficii, cùm illa exemptio non repugnet juri communi, extendatur ad novalia; ſecus verò cùm ratione privilegii exemptio contingit. Et primo caſu accipit Tondutus textum *in d. cap. quia circa.* Sed eâ ſolutione omiſsâ, veriùs dicendum eſt juxta ſuprà tradita, quod ideo extenditur in eo textu privilegium ad novalia, quia agebatur de ejus interpretatione contra ipſum concedentem, qui potuit legem apertiùs dicere, *l. veteribus* 40. *ff. de pactis*; quia tunc nullum datur tertii præjudicium: docuit poſt Abbatem ibi, Covar. *lib.* 1. *var. c.* 13. Tertiò dubitari ſolet, an prædicta privilegia non ſolvendi decimas extendantur ad illa prædia, quæ monachi aliis tradunt excolenda? Et inſpecto jure communi, hoc dubium deciſum videtur, videlicet colonos ipſorum prædiorum teneri decimas ſolvere, *cap. licèt, c. nobis* 24. *hoc tit.* Inſpectis verò ipſis privilegiis, diſcrimen eſt conſtituendum inter privilegia realia, & perſonalia; ita ut ſi privilegium ſit perſonale, per quod eximantur religioſi à ſolutione decimarum, ipſorum coloni exempti non credantur: ſi verò ſit reale, eximens bona, & poſſeſſiones, coloni non teneantur decimas perſolvere. Azor *lib.* 7. *Inſtit. c.* 7. *verſ. Secundò quæritur*, Olea *de ceſſ. jur. tit.* 6. *q.* 3. *n.* 2. Unde cùm religioſi mendicantes, & alii privilegia realia obtineant, in quibus non ſolùm ipſi, verùm & eorum prædia à ſolutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberi erunt à decimarum præſtatione, ut pluribus Rotæ deciſionibus probat Puteus *deciſ.* 122. Circa prædia, quæ ipſi religioſi ab aliis accipiunt excolenda, habemus expreſſam juris deciſionem *in cap. dilecti, hoc tit.* ubi docetur, decimas præſtare teneri, ut ex ipſis prædiis conductis, etſi manibus propriis excolant.

10. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His animadverſis ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur propriis parochis decimas perſolvere, duplex aſſignari poteſt. Prima, ut per hanc præſtationem Chriſtiani non minùs ſe gratos Deo oſtendant, quàm legis veteris cultores. D. Chryſoſtomus *homil.* 43. *in epiſt.* 1. *ad Corinthios*; & ut abundet plus gratia noſtra, quàm Scribarum, ut dicemus infrà, *in cap. cùm homines*, ubi agemus de origine hujus præcepti, & quo jure illud injunctum ſit. Alia ratio deducitur ex adductis *in cap. cùm ſecundum, de præbend.* nam ſi fideles Chriſtiani accipiunt ſacramenta, & alia ſpiritualia à propriis parochis, etiam debent temporalia illis præſtare ad eorum alimoniam, cùm aliàs propriis ſtipendiis in Eccleſia deſervire cogerentur: quare rectè ab Eccleſia præceptum eſt, ut omnes fideles teneantur decimas propriis parochis præſtare: quod præceptum probant D. Cyprianus *epiſt.* 34. *in fine*, Chryſoſtomus *homil.* 4. *in epiſtol. Pauli ad Epheſios*, D. Hieronymus *epiſt.* 2. *ad Nepotianum*, & alii Eccleſiæ Patres congeſti à Creſpetio *in ſumma, verbo Decima.* Circa religioſos etiam idem ſervandum eſt, niſi privilegio ab hac decimarum præſtatione exempti ſint; unde cùm in præſenti textu adhuc temporibus Hadriani religioſi non fuiſſent exempti niſi à decimis eorum prædiorum, quæ propriis manibus noviter excolebant, non verò cùm jam olim prædia illa decimas debebant; ideò *in c.* 3. *&* 4. *hoc tit.* jubet Hadrianus, ut ipſi monachi de prædiis noviter acquiſitis, & ex quibus antea decimæ præſtabantur, decimas ſolvant.

11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cujus prior pars procedit in decimis perſonalibus, quas etſi monachi olim, dum adhuc laici eſſent, propriis parochis perſolverent, propter ſacramenta ab eis recepta; tamen poſtquam ſibi ipſis ſacramenta adminiſtrare cœperunt, ceſſavit cauſa obligationis præſtandi decimas perſonales: at decimæ prædiales cùm debeantur ut tributa realia ipſorum prædiorum, ut infrà probabimus *in cap. de terris*; ideò monachi ea poſſidentes decimas ex illis ſolvere coguntur, niſi privilegio reperiantur exempti. Secunda verò pars dubitandi rationis referenda eſt ad tempora Hadriani IV. iſtorum jurium auctoris; cùm enim ipſe tantùm conceſſiſſet monachis Ciſtercienſibus, ut de prædiis propriis laboribus noviter cultis decimas ſolverent, & privilegium tantum valeat quantum ſonat, de prædiis noviter acquiſitis, aut illis, quæ jam olim decimas pendebant, eas ſolvere coguntur.

CAPUT V.

Idem [a] *Cantuarienſi Archiepiſcopo, & ejus ſuffraganeis.*

PErvenit ad nos, quod cùm [b] parochiani veſtri decimas bonorum ſuorum conſueverint Eccleſiis, quibus debentur, cum integritate perſolvere; nunc autem laudabili conſuetudine prætermiſsâ, quidam ex ipſis de lana, de fœno, de proventibus molendinorum, & piſcariarum [c] ipſis Eccleſiis ſubtrahere non verentur. Sed quoniam inſtitutioni [d] divinæ manifeſtiùs obviant, qui decimas ipſis Eccleſiis non perſolvunt, f. v. p. A. ſ. p. m. quatenus parochianos veſtros monere curetis, & ſi opus fuerit, ſub excommunicationis diſtrictione compellere, ut de proventibus molendinorum, & piſcariarum, & fœno, & lana decimas Eccleſiis, quibus debentur, omni contradictione ceſſante, cum integritate perſolvant.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuarienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & poſt Concilium Lateran. *p.* 4. *cap.* 2. De Cantuarienſi Eccleſia, & ejus Præſule nonnulla notavi *in cap.* 2. *de reſcriptis.*

[b] *Parochiani.*] Diœceſes appellari parochias, & ipſos fideles diœceſanos, parochianos, latè probat Fileſacus *de origine Paroec. cap.* 1. etiam notavi *in c.* 2. *de parochiis, c.* 2. *de pecul. cleric.*

2. [c] *Piſcariarum.*] In illis videlicet locis, in quibus piſcatio in fructu eſt, ut oris maritimis, & ſimilibus locis, ſicut in Corcyræorum regione contingebat; eos enim piſcationis Thynnariæ decimam quotannis Jovi Olympico, & Apollini Delphico præſtaſſe, auctor eſt Pauſanias *in Phoc. pag.* 624. Iminò plerumque piſcatio ad privatos, ſeu communitates jure dominii ſpectat, ut probat, ſeu indicat ſyntagma, quod de juribus maritimis olim ſcripſit Sirius Metropolita Neocæſareenſis, quod fortè non extat, ſed laudatur à Theodoto Balſam. *in ſcholiis ad can.* 4. *Synodi Chalced. prope finem*; & conſtitutio Comneni, ſeu bulla aurea *de prohibit. alienat. rerum*, apud eundem Balſamonem *in notis ad Synodum* 7. *can.* 12. *pagina mihi* 516. ex editione Gentiani Herberti, & poſteà ab Edmundo Bonefido *in lib. juris Orient.* Gothofredo poſt novellas Juſtiniani, & Leonis 9. & 10. Et etiam privilegio, aut conſuetudine plerique exercent piſcationem in flumine aliàs publico, ut referunt Ripa *in l. quominus, num.* 36. *de flumin.* Avendaño *de exequend. mandat.* 1. *part. c.* 11. Covar. *in regula Peccatum,* 2. *p.* §. 8. *n.* 11. Pinel. *lib.* 1. *ſelect. c.* 14. *num.* 18. Grotius *lib.* 2. *de jure belli, c.* 4. §. 4. Leſſius *de juſtitia, lib.* 2. *c.* 5. *num.* 36. quam conſuetudinem ſupponunt, & admittunt contra libertatem naturalem, juxta quam communis eſt omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib.* 3. *membran. eclog.* 9. Jacob. Vvander. Graff. *de jure publico, ad leg. non dubito* 7. *de captivis, c.* 36. & 40. Seldenus *lib.* 1. *maris clauſi, c.* 14. & 15. quibus omnibus in caſibus ex ipſa piſcatione decima debetur, ex præſenti textu.

[d] *Inſtitutioni divinæ.*] Hæc verba exponemus infrà *in cap.* 32. §. *fin.*

CAPUT VI.

Idem a *Vvinton. Epiſcopo.*

NUntios, & litteras tuæ fraternitatis eâ quâ decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas ut licuit curavimus exaudire, ſicut illius perſonæ, quam purâ in Domino, & ferventi charitate diligimus, & cujus commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cùm igitur ad officium tuum ſpectent ea, in quibus præcepti noſtri deſideras noſtrâ auctoritate muniri, tantò in his debuiſti faciliùs exaudiri, quantò ipſam eorum ſpecialiùs ſalutem reſpiciunt, de quibus in extremo judicio redditurus es rationem. Inde eſt, quod f. t. per A. ſ. p. m. quat. tam Comites, quàm Barones, necnon & [b] milites, & omnes alios de parochia tua moneas propenſiùs, & inducas, & ap. ceſſ. eccleſiaſticâ diſtrictione compellas, ut decimas Eccleſiis matricibus de ſuis bonis omnibus communi integritate perſolvant. Præterea parochianis tuis de fœno, equitio, pomis, piris, apibus, & de omni fructu decimas ſolvere eccleſiaſticâ diſtrictione, ap. ceſſ. conſtringas.

NOTÆ.

[a] *Vvinton.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & poſt Concil. Lateran. *p.* 4. *c.* 3. De Eccleſia Vvinton. nonnulla notavi *in cap. cùm Vvintonienſis, de elect.*

1. [b] *Militum.*] Quibus olim permiſſum fuerat, ut decimas à prædiis ditionis ſuæ in proprios uſus converterent, propter expeditionem contra Sarracenos, quoad bello intererent. Philippus in conſtitutione relata à Rigordo anno Chriſti 1187. ibi: *Qui alicujus terræ magnam juſtitiam habet, ejuſdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino ſuo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de ſuo proprio mobili decimam, & de feudo, quod ab ipſo tenebit: ſi autem ab eo nullum tenebit feudum, de ſuo proprio mobili decimam domino ſuo ligio dabit.* Laici decimarum incubatores uſurpationis vallandæ gratiâ perſuaſum voluerunt, decimam ſibi beneficii nomine conceſſam à Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Eccleſiæ. Matthæus Pariſ. *in Henrico III. anno* 1240. ibi: *Item in Regno Francia multæ decimæ militibus ab Apoſtolicis Patribus conceſſæ creduntur, ut ipſi Romanam Eccleſiam tueantur; ſed conſtat ab eis debitum ſuffragium eſſe denegatum, nec etiam conſtat eorum ſuffragium exercitui Domini Papæ fuiſſe adhuc contributum.*

CAPUT VII.

Idem *Exonien.* & a *Vvigorn. Epiſcopis.*

CUm homines de Ottona ſecundùm generalem Anglicanæ Eccleſiæ inſtitutionem de frugibus ſuis in Autumno IX. partibus ſibi retentis, decimas Eccleſiæ S. Michaëlis, cujus parochiani ſunt, ſine diminutione ſolvere teneantur, antequam Eccleſiæ decimas

by Google

cimas ad eam ſpectantes perſolvant, ſervientibus, & mercenariis ſuis de frugibus non decimatis debita totius anni pro ſervitio ſuo impendunt, tunc demùm de reſiduo decimam perſolventes. Unde diſcretioni veſtræ per A. ſ. p. m. quat. ſub anathematis diſtrictione illos cogatis, tam ut de frugibus, quàm de nutrimentis animalium ſuorum, ſine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, ſicut moris eſt, ſtatim collectis fructibus, & aliis temporibus, prout debent, perſolvant, atque de ſubtractis, & retentis dignam ſatisfactionem exhibeant.

NOTÆ.

'V *Vigorn. Epiſcopis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & poſt Concil. Lateran. *part.* 4. *cap.* 4. De Exonienſi, & Vvigorn. Eccleſiis egi *in cap.* 9. *de reſcriptis, cap.* 6. *de filiis presbyt.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO PROBATUR.

EX his tribus deciſionibus ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *De omnibus fructibus, etiam piſcationis, ut molendinorum, debentur decimæ non deductis expenſis.* Priorem partem aſſertionis probant textus *in cap. ex parte, el* 2. *cap. tua nobis, cap. tranſmiſſa, cap. paſtoralis, hoc tit. cap. plerique, de pactis.* D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *art.* 2. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña, & de decimis ſcribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis, cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tract.* 5. *de decimis, cap.* 5. Secundam partem probant textus *in cap. non eſt, cap. paſtoralis, cap. tua nobis, hoc tit.* & illuſtrant plures congeſti à Barboſa *in præſenti*, idem Barboſa *d.* §. 1. *num.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 17. Petrus Barboſa *in l. fructus, ex num.* 16. *ff. ſolut. matrim.* Caſtillo *de tertiis, c.* 38. Fagundez *in* 5. *precept. lib.* 1. *c.* 2. Vaſcus *in florib. verbo Decima, n.* 8. Soloizanus 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 10.

2. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

Sed in hanc aſſertionem, quæ duplicem continet partem, duplici inſurgam dubitandi ratione. Prima naſcitur ex eo, nam ſi ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ eſſent ſolvendæ, non attenderetur, an licitè, vel illicitè eſſent quæſiti: ſed ex quæſtu illicito, & fructibus injuſtè perceptis decimæ ſolvi non poſſunt, *capite oblationes, 90. diſtinct. cap. de viro, 12. quæſt.* 2. *cap. muror, 17. quæſt.* 4. docet Hiſpanus *de decimis quæſt.* 10. igitur indiſtinctè verum non eſt, ex omnibus fructibus decimas eſſe ſolvendas. Secunda pars aſſertionis etiam impugnatur ex eo; nam fructus non dicuntur propriè, niſi deductis expenſis, *l. fructus. ff. ſolut. matrim. l.* 1. *C. de fructibus & litium, l. ſi domino* 36. §. *final. cum l. ſequenti, ff. de petit. hæredit. l. videamus* 38. §. *item* 14. *ff. de uſuris, l. fructus* 7. *in princip.* & §. *impendia, ff. ſoluto matrim. l. ait Prætor* 10. §. *fructus* 20. *ff. qua in fraudem.* Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garſias *de expenſis c.* 1. *ex num.* 12. P. Barboſa *in d. l. fructus, num.* 7. Oſualdus *ad Donel. lib.* 20. *cap.* 7. Covar. *lib.* 1. *var. c.* 3. Eſcobar *de ratiocin. tom.* 2. *comput.* 13. Caſtillo *de uſufructu, c.* 29. *n.* 26. Sed decimæ tantùm ex fructibus præſtantur: Igitur ut illæ debeantur, neceſſariò priùs deduci debent expenſæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus, ff. famil. erciſc.* ubi cùm agatur de expenſis deducenids, vel non, ait Conſultus, nullum caſum intervenire poſſe, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præſtatione talis deductio negari poteſt. Fulcitur ſecundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam præſtatio redecimæ, ſeu duplicis decimæ ex eadem re juri, & æquitati repugnat, ut probat Innocentius *in cap. cùm non ſit, hoc tit.* Sed niſi deducatur quantitas ſeminis, ex qua decima ſoluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipuè cùm plerumque contingat, non plures fructus naſci, quàm fuerit quantitas ſeminis. Ergo ſemper expenſæ deducendæ ſunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum eſt, decimas perſonales non aliter debere perſolvi, quàm deductis expenſis, *cap. ex parte* 21. *hoc tit.* Igitur ſimiliter prædiales decimæ, deductis expenſis præſtandæ ſunt.

3. DE DECIMARUM NOMINE, ET ORIGINE.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, decimam dictam fuiſſe à parte decima, quæ ex fructibus, & aliis rebus perſolvitur, *c.* 1. *cap. parochianos, hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus ſolvitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus:* notavit Caniſius *ad hunc titulum, cap.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars ſupplicio afficitur; cùm enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum ſupplicio afficiebatur, ut ſic metus ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titus Livius *lib.* 2. *Cetera multitudo decimus quiſque ad ſupplicium.* Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis.* Suetonius *in Caligula, cap.* 48. *Conſilium iniit nefanda atrocitatis, legiones quæ poſt exceſſum Auguſti ſeditionem moverant, contrucidandi; vixque à tam præcipiti cogitatione revocatus inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perſeveraret.* Ex Halicarnaſſeo, Platone & Appiano probant Mendoza *in virid. decad.* 1. *Saturn. capite* 1. Zerda *in adverſ. capite* 113. *num.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, ut probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *libro* 1. *Pandect. titulo* 7. Dorleans *ad Tacitum libro* 3. *fol.* 357. Beyerlink *in Theatro, verbo Decima.* Inde quia fructuum pars decima ſolvitur à fidelibus propriis Parochis, decima abſolutè vocatur. Et licèt aliquando ex conſuetudine, vel præſcriptione major, ſeu minor pars, quàm decima ſolvatur, tamen ſemper attentâ origine decima dicitur, *cap. tua nobis, hoc tit.* latè probat Rebuffus *de decimis quæſt.* 1. & 2. Valenzuela *conſil.* 49. nam etſi verè decima pars fructuum non ſit, inſpectâ tamen origine nomen retinet. Portionis hujus decimæ præſtationem omni religione invaluiſſe, & eam fructuum partem, ſeu rerum acquiſitarum quotam ſacerdotibus fuiſſe ſolutam, pro comperto eſt. Siquidem Abraham adhuc in ſtatu naturæ decimas Sacerdoti Melchiſedech ſolviſſe refertur *Geneſis cap.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebræos cap.* 7. *Intuemini autem quantus ſit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.* Jacob etiam in Meſopotamiam profecturus decimas Deo vovit, ut traditur *Geneſis c.* 18. Rectè tamen Abulenſis *in c.* 23. *Matthæi, quæſt.* 136. notat in eo ſtatu decimas non ſolvi ex præcepto, ſed ex voto; nec ex fructibus terræ præcisè, ſed voluntariè ex rebus, de quibus promittebantur; nec fuiſſe Levitis applicatas, ſed pro libito vovebantur, cui promiſſor mallet. Poſtea verò Deus populo ſuo legem tradens, juſſit decimam fructuum partem ſibi ſolvi, *Levitici cap.* 27.

cap. 27. ibi : *Omnes decimæ terræ, sive de pomis arborum, sive de frugibus, Domini sunt.* Exodi *c.* 12. *Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere.* Deuter. *c.* 12. *vers.* 6. & *c.* 14. *vers.* 22. & *c.* 26. *vers.* 11. Unde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem *c.* 20. *v.* 40. Amos *c.* 4. *vers. ic.* 4. Malach. *c.* 3 8. *vers.* 10. & laudantur Tobias ob hujus præcepti observantiam, *Tobiæ c.* 1. *vers.* 6. & Judæi 1. *Machabæorum* 3. *vers.* 49. Et quia ipsi exactissimè decimas pendebant, ideò Ecclesiæ Patres sæpe provocant eorum exemplum, cùm de decimis præstandis agunt, ut D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 34. D. Hieronymus *in cap.* 3. *Malachiæ*, D. Chrysostomus *homil.* 4. *in epist. ad Ephesios*, & alii, quos laudat Adam Contzen. *lib.* 6. *pol. c.* 24. §. 1. Illustrant Theologi positivi *in dictis locis*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 1. Becanus *in analog. cap.* 7. *q.* 6. Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. *num.* 6. P. Menochius *de Republica Hebræorum, lib.* 2. *cap.* 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Diis præstare, constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. Plutarcho *problem. cap.* 16. Herodoto *lib.* 1. Plinio *lib.* 18. *cap.* 2. & *lib.* 19. *cap.* 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & ampliùs Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi jussu templum Dianæ construxisse, ubi & annuam decimam consecravit ex fructibus terræ: & præcipuè ex prædiis, ac spoliis hostium decimam Gentiles solvisse referunt Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 1. Diogenes *in vita Solonis*, Diodorus Siculus *lib.* 11. ibi : *Populus Atheniensis dicavit Deo decimam partem, quam ex spoliis detraxerat.* Illustrat Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 3. & alia decimarum à Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. *lib.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 14. *num.* 8. & *lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 4. Philippus Thomasinus *de donariis cap.* 4. *pag.* 33. Beroaldus *ad Suetonium, folio* 356. Azor *tom.* 1. *Instit. lib.* 7. *c.* 23. *quæst.* 2. Baronius *anno* 57. *num.* 74. Avendaño *de sacr. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla, quæ ab eis afferuntur, non habuisse revera rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex justitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed sponte ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam voviss̃e, ut tanto heroë in societatem lucri vocato, facerent ut Numinum quoque interesset res suas, & commercia fœcundiori fortunâ promoveri. Constat *ex l.* 2. §. *si decimam*, *ff. de pollicit.* Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, Cicero *lib.* 3. *de natura Deorum*, cujus portionis meminerunt Tertullianus *in apolog. cap.* 39. Festus Pompeius *verbo Decima*, & ex eis Gothofredus & Budeus *in dicto* §. *si decimam.* Apud Athenienses decimæ in quos usus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Salònem, interprete Sancto Ambrosio, ibi : *Denique Athenienſium singuli decimas frugum suarum separant, non in usus nostros consumendas, verùm sacrificiis publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in sumptus deportandas.* Tandem apud Catholicos jam à primis Ecclesiæ sæculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur. Pontif. lib.* 70. *tit.* 7. & *libro* 15. *tit.* 16. Crespet. *in summa, verbo Decima*, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, eammque materiam pertractarunt ex Jurisperitis Covarruvias *lib.* 1. *variar. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagmatum, cap.* 20. Germonius *ubi suprà*, Borellus *in summa decis. tit.* 19. Lemaistre *integro libro de decimis*, Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 29. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 9. Hunnius *in Encyclop. tit.* 22. ex Theologis cum D. Th. 2. 2. *q.* 87. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 2. *de decimis*, Vasq. *in opusc. de benef. c.* 1. Fagundez, Leander & Tambur. *in* 5. *Eccles. præcept.* Azor *p.* 1. *Instit. lib.* 7. *c.* 15. Sylvester, Bailæus, & alii Summistæ *verbo Decimæ.* Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas foventur ministri, à quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessariâ destituantur. Quatenus tamen decimæ præstantur directè ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus justitiæ commutativæ; justum quippe est, ut seminantibus spiritualia reddantur temporalia, ut dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinthios cap.* 9. Meritò ergo in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *art.* 18. damnatum est delirium Vvicleffi, qui referentibus Vvaldensi *lib.* 2. *doctrinæ, cap.* 64. Nicolao Harspfoldio *in histor. Vvicleff. cap.* 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec ullo jure sacerdotibus deberi; quod alii quoque nonnulli hæretici tenuerunt, ut Leutardus, referente Glabro *lib.* 2. *histor. cap.* 11. Idem sentiebat Joannes pecorum pastor, de quo Genebrardus *anno* 1453. Musterus *lib.* 3. *Cosmogr.* quos refellunt Bellarminus *lib. de clericis, cap.* 20. Valentia 2. 2. *quæst.* 5. *disp.* 6. Castro *adversùs hæreses, verbo Decima.* Et si Divus Augustinus *in Enchiridio, cap.* 76. & sanctus Chrysostomus *homil.* 74. *in Matthæum*, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt latè eam vocem pro quacunque pia contributione, etiamsi ex justitia debeatur, cujusmodi est ista: quod D. Augustinus disertè agnoscit *serm.* 219. *de tempore*, & optimè quoque Clemens Romanus *lib.* 2. *constit. cap.* 29. 31. & 38. comparans decimas cum tributis Principum, quæ ex justitia debentur.

4. DECIMARUM DIVISIO, ET DIVISIO.

Varias decimæ diffinitiones adduçunt Doctores suprà laudati. Aliqui ita diffiniunt : *Decima est omnium bonorum licitè quæsitorum quota pars Deo, ejusque ministris divinâ institutione debita.* Ita Rebuffus *de decimis, quæst.* 4. Moneta *cap.* 2. Alii ita, ut *Decima sit pars fructuum, ad quam percipiendam jus competat Parochis ratione administrationis Sacramentorum.* Barbosa *d. cap.* 28. *de offic. Parochi, num.* 3. Alii tandem aiunt : *Decima est pars omnium eorum, qua quis licitè quavis ex causa acquisivit, ministris Ecclesiæ exsolvenda.* Canisius *de decimis cap.* 2. *n.* 5. Sed his omissis, & aliis traditis à Petro Gregorio *lib.* 2. *syntagm. cap.* 21. Hostiensi *in præsenti titulo*, rectiùs ita diffinitur, ut decima sit : *Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita.* Deducitur *ex cap. parochianos* 14. *cap. tua nobis* 26. *hoc tit. cap. decima* 16. *q.* 1. Dicitur *quota fructuum*, loco generis, cùm aliæ fructuum similes partes solvantur Imperatoribus, & aliis personis, ut infrà dicemus : quare autem Deus decimam partem, non verò majorem, nec minorem sibi reservaverit, disputant Doctores? Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus *de decimis num.* 28. ex eo, quia in arbitrariis rationem quærere superfluum sit. Glossa *in l.* 1. *ff. de pactis* : quo casu accipiunt textum *in l. non omnium, ff. de legibus*, Menochius *de arbitr. casu* 82. *num.* 14. Corrasius *de jure civili in artic. redig.* Verùm D. Thomas *ubi suprà.* Rebuffus *d. q.* 2. *n.* 8. rationem reddunt ex perfectione hujus numeri. Cætera verò diffinitionis verba

verba loco differentiæ apponuntur, cùm illæ decimæ tantùm debeantur Deo in signum universalis dominii, *cap. tua, cap. cùm sit, 33. hoc tit.* Dicitur etiam pars fructuum, ut comprehendantur grana, & legumina, necnon fructus arborum, *cap. pervenit 5. hoc tit.* Dicitur etiam lucri portio, ut omnia lucra aliunde obvenientia comprehendantur, ut proventus molendinorum, *cap. pastoralis 28. hoc tit.* pensiones ædium, *cap. penult. de pactis*; & quicquid ex artificio, seu professione provenit, *cap. decimæ, 16. quæst. 1.* & infrà dicemus. Circa divisionem decimarum sciendum est, decimas plerumque dividi in profanas, & ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt speciès; aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributoriæ, colonariæ aliæ. Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, ut decimæ, quæ ex jure civili in judiciis pecuniariis in usu erant; nam qui indebitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controversiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temerè institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negabat, eandem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, §. *hæc autem, Instit. de pœna temerè, authent. generaliter, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant Cujacius *lib. 7. obs. cap. 7.* Theophilus *in d. §. hæc*, Pancirola *lib. 1. var. cap. 38.* de qua decima accipiunt textum *in l. 1. §. proinde, ff. de variis, & extraordin.* Pancirola *dicto lib. 1. cap. 33.* P. Pitheus *lib. 1. adverſ. c. 18.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. fin. num. 23.* Item apud Romanos lege Julia, & Papia cautum erat, ut si nullos filios conjuges susciperent, tantùm decimam partem ad invicem caperent, ibi: *Viro, & uxori inter se matrimonii nomine decimam capere jus esto.* Ulpianus *in fragmentis, tit. 15.* cujus legis decimariæ vestigia extant *in l. si quis solidum 76. de hæredibus instit. l. si his qui, ff. de vulgari, l. 62. & 63. ff. ad leg. Falcid. l. 2. C. Theod. de jure deliber. l. 2. C. de infirmand. pœnis*: notavit Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, ad leg. Papiam.* Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur, *l. 1. & 2. tit. 17. lib. 9. recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lasarte, & Gutierrez. Etiam decima tributoria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis privatorum reperiuntur, *l. inter 17. ff. de V. S. l. cuncti, C. de metallariis, lib. 11. l. 4. & 5. tit. 13. lib. 1. recopil.* & populi noviter subjecti olim Imperatori decimas præstabant, ut ex Strabone, & aliis docet Pancirola *lib. 3. var. cap. 31.* Unde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur: notavit P. Gregorius *libro 2. syntagm. cap. 20.* Item decima tributoria Regi nostro solvitur ex omnibus rebus, quæ transvehuntur ab hoc Regno, vel econtrà, *l. 1. tit. 28. libro 9. recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib. 1. belli civilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publicè esse pendenda, seminum partem decimam.* Ex legibus colonariis congestis ab Harmenopulo, illustrat Lemaistre *libro 1. de decimis, cap. 1.* Etiam ex jure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima judici executori, *ex l. 1. tit. 3. l. 1. tit. 21. lib. 4. recopil.* de qua egi *in cap. cùm ab omni, de vita & honest. cleric.* alia quæ tutori solvitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonii pupilli, *l. 2. tit. 7. libro 3. fori*, de qua agit Gutierrez *de tutel. 3. part. per tot.* Sed ut ad decimas ecclesiasticas perveniamus, communiter dividuntur in prædiales, personales, & mixtas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolicæ, cap. ex parte, hoc tit. cap. 4. cum seqq. 16. quæst. 1.* Personales sunt, quæ proveniunt ex artificio, & industria personæ, ut ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decima 16. q. 1. capite pastoralis, hoc titulo*, D. Ambrosius *serm. 33.* Si autem fructus prædii in venatione consistant, ut sæpe contingit, *l. item si fundi 9. §. aucupiorum, ff. de usufructu, l. venationem 26. ff. de usuris, l. 12. §. in agro, ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio. D. Augustinus *serm. 219. de tempore.* Mixtæ dicuntur, quæ proveniunt partim ex prædiis, partim ex industria, ut sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causâ prædii, ubi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l. 4. ff. de servit. rustic. l. 2. C. de V. S.* Ratione verò custodiæ sunt personales, *capite commissum, dicto capite ad Apostolicæ, hoc tit.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam à Judæis, non verò personales, ut dicemus infrà, *in capite de terris.* Secunda, nam personales decimæ debentur in ea Ecclesia, in qua quis recipit sacramenta, *dicto cap. ad Apostolicæ, vers. noveris, cap. questi sunt, 16. quæst. 1.* quæ in Hispania generali consuetudine non solvuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 22. num. 41.* prædiales verò illi Ecclesiæ debentur, in cujus territorio prædia sunt, *cap. 18. hoc tit. cap. fin. de parochiis.* Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. pastoralis, hoc tit.* prædiales verò illis non deductis, ex præsenti textu. Aliæ etiam sunt decimæ extraordinariæ pro tempore, & causa aliquo modo indictæ ab habentibus potestatem, ut decima, de qua *in Clement. 2. hoc tit. extravagant. unica, eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causâ, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 5. compil.* & latè agit Roussel. *lib. 5. histor. Iurisd. Pontif. c. 2.* quam decimam belli gratia contra Sarracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus ecclesiasticis Regibus nostris concessit, ut referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1275.* P. Gregorius *dicto cap. 20.*

§. 4. De quibus rebus decimæ dentur.

Deinde sciendum est decimas, tam prædiales, quàm personales, deberi ex omnibus fructibus, & proventibus, tam ex prædiis, quàm ex hominis ministerio productis, & paratis, *cap. non est, cap. nuncios, hoc tit.* Suarez *ubi suprà, cap. 34.* Barbosa *dicto cap. 28. §. 1.* nam non est major ratio solvendi decimas ex una re, quàm ex alia. Deinde quia si institutæ sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, æqualiter illi egent decimis unius prædii, quàm alterius. Hebræi autem decimas solvebant ex omni esculento hominis, cujus incrementa sunt de terra: ex rebus tam natis ex area, quàm ex torculari, bobus, & ovibus, ac aliis animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt, *c. 17. & 23. Levit.* Abulensis *in cap. 32. Matthæi, q. 145.* Etiam hortensia, vel medicinalia quæque, modò esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia, quorum nomina necdum in lege concepta erant, sed & in Evangelio, *Luce c. 11. vers. 42. Matthæi vers. 3. cap. 23.* ibi: *Va vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum.* Ubi Chrysostomus explicat, decimas datis, ut justi judicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes ut lex servetur in quantum vobis est utilis, cætera verò opera justitiæ parvipenditis. Utramque referunt Albertus Magnus,

by Google

Magnus, Toſtatus & Lira : itaque requirebatur, quod hominis eſculentum eſſet, quod de terra ſumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, ut ex Thalmudicis notavi *in cap. 1. hoc tit.* Cùm ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ ſolverentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus ſolvi debeant, ne Chriſtiani ſint minùs liberales erga ſacerdotes legis gratiæ, quàm Judæi erga ſuos Levitas; ideo debentur decimæ ex omnibus proventibus rerum, tam mobilium, quàm immobilium; exempli gratiâ ex omni grano, & vino, *c. quicunque, 16. q. 7. c. non eſt, hoc tit.* ex oleo, pomis, & fructibus arborum, *cap. decime, 16. q. 1.* ex leguminibus, *cap. ex multiplici, hoc tit.* ex fœno, *cap. pervenit, hoc tit.* & quod vulgò dicimus, *alacer.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 3. c. 21.* ex proventibus molendinorum, *cap. ex tranſmiſſa, cap. paſtoralis, hoc tit.* ex penſionibus domorum, *d. cap. paſtoralis, cap. plerique, de pactis :* ex paſcuis, ſive redditibus herbarum, vulgò *de heſſas, cap. commiſſum, hoc tit.* ubi Abbas *num. 2.* Solorzanus *d. c. 21. num. 6.* ex lacte, fœtu, & lana, *dicto cap. pervenit :* ex fructibus apum, *cap. nuncios, hoc tit.* ex omnibus animalibus ruſticis, & urbanis, *cap. omnes, 16. q. 7. d. cap. quicunque :* ex piſcibus, & avibus in propriis vivariis, & ſtagnis incluſis, *d. cap. pervenit:* ex lino, cannabe, & fructu ſericeo, vulgò *guſanos de ſeda.* Rebuffus *de decimis, q. 9. num. 11.* Moneta *eod. tract. cap. 4.* Ferro Manrique *de differ. utriuſque fori, q. 151.* Solorzanus *ubi ſuprà :* & ſi ex uno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco unius ſeminis aliud feratur, ex omnibus decimæ debentur. Valenzuela *conſil 33.* Apud Anglos lex erat, referente Joanne de Hovedeno *in ſuis annalibus, parte poſteriori*, in hæc verba : *De omni annona decima Deo eſt reddita, & ideo reddenda : ſi quis gregum equarum habuerit, pullum reddat decimum ; qui unam tantùm, vel duas habuerit, de ſingulis pullis ſingulos denarios præbeat : ſimiliter qui plures vaccas, decimum vitulum ; qui unam, vel duas, de ſingulis vitulis ſingulos denarios ; & qui caſeum fecerit, det decimam Deo ; & ſi non fecerit, lac decimet.* Immò ex tempore à Catholicis decima ſolvitur; quare inſtituta eſt Quadrageſima, *capite Quadrageſima, de conſecr. diſt. 5.* Concil. Troſleian. *can. 6.* Nicolaus *ad Conſulta Bulgar.* ibi : *Tempore Quadrageſimæ, quo Deo carnis noſtræ decimas damus, omni voluptati eſt renunciandum.* D. Auguſt. *ſerm. 219.* ibi : *Et quod minus eſt, non rerum omnium & proventuum, ſed & ipſorum dierum decimas Deo dare debemus.* D. Gregorius *in homiliis*, apud Burchardum *lib. 13. Decreti, cap. 1.* Carnot. *p. 4. cap. 34.* ibi : *Si per trecentos ſexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta ſex dies affligimur, quaſi anni decimas Deo damus.* Illuſtrat Fileſacus *de quadrag. cap. 4.* Benedictus Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib. 10. tract. 8. diſquiſit. 1.* Baronius *anno 57. 136. & 173.* Ayala *de traditionibus, fol. 243.* Azor *tom. 1. inſtit. lib. 7. c. 14.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol. 50.* Severinus Binius *in not. ad epiſt. 1. Theleſphori*, Coriolanus *in can. 69. Apoſt.* Aloix *in notis ad vitam S. Dionyſii, cap. 2.* Carrier. *tom. 2. Digeſti fidei, fol. 536.* Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præſtantur, *d. cap. 10.* ut ex captis in bello, ex furnis, ex lapidicinis, auri, & argenti, vel aliorum metallorum fodinis; an verò ex hæreditate, vel legato decima debeatur, diſputant Fagundez ubi ſuprà, *lib. 1. c. 2. n. 5.* Moneta *d. c. 4. n. 27.* Barboſa *ubi ſuprà, num. 28.* Hunnius *ubi proximè, cap. 5.*

6. DECIMA

Ruſus ſciendum eſt, decimas prædiales ſtatim fructibus percepeis ſolvendas eſſe, ex præſenti capite, & ex lege 17. *Luego que ſean cogidos*; adeſt *tit. 20. part. 1.* & tardiùs dare peccatum eſt, quia minùs ſolvit qui tardiùs ſolvit, *l. ſi cui 12. in fine, ff. de V. S. l. fin. C. de plus petit.* & ideo ſolvendæ ſunt antequam petantur. Rebuffus *q. 12. de decimis, num. 7.* adeò ut ad horrea clericorum à laicis deferendas eſſe decimas, docuerit Gloſſa *verbo Horrea, in cap. revertimini, 16. q. 1.* & *in cap. decime, verbo Horreum, 16. queſt. 7.* quam ſequuntur plures congeſti à Covarruv. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 8.* Padilla *in l. poſt mortem, num. 18. C. de fideicom.* Guttierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num. 43.* Franchis *deciſ. 124.* Azevedo *in l. 4. tit. 5. lib. 1. recopil.* quod intelligendum eſt ceſſante conſuetudine contrariâ, quæ tempus, & modum præſcribat ad decimarum præſtationem, quæ ſervanda eſt, dummodo ex ea fraus non ſequatur, *l. 2. tit. 5. lib. 1. recop.* Unde improbanda eſt ſententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez *in l. 1. tit. 5. lib. 1. ordin, num. 20.* qui docuerunt, decimas non deberi à Laïcis, niſi à ſacerdotibus petantur: quibus non ſuffragatur præſens textus, & *in d. cap. pervenit, hoc tit.* ubi monitio deſideratur; nam ea requiritur ad hoc, ut decimas non ſolventes excommunicari valeant, *d. cap. omnes, 16. q. 7.* cùm monitione non præmiſsâ nemo excommunicari poſſit, *cap. ſacro, de ſent. excom.* non verò ut teneantur ſub peccato mortali, quod committunt decimas non ſolventes abſque ulla interpellatione, argumento legis *magnam, C. de contrab. ſtipul.* docent Rebuffus *de decimis, q. 12. num. 8.* Azor *p. 1. Inſtit. lib. 7. c. 35. n. 17.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccleſ. c. 9. num. 7.* Decimæ autem perſonales ſolvendæ ſunt in fine anni, cùm particularis ſolutio non levia ſoleat incommoda afferre, *l. planè, ff. famil. erciſc. cap. ex litteris, de pignor.* docent Gloſſa *verbo Annus, in cap. revertimini, 16. q. 1.* Abbas *in cap. pervenit, hoc tit.* Rebuffus *d. queſt. 12. num. 4.* Etiam ſciendum eſt, decimas ſolvendas eſſe in ea ſpecie, in qua res ſolent eſſe juxta commune hominum commercium, & ita ſolvendas eſſe in grano, non in ſpica; in vino, non in uvis; in oleo, non in olivis, *cap. quicunque, 16. q. 7. cap. non eſt, hoc tit.* & ex fructu apum ſolvitur decima in cera, & melle: Hoſtienſis, & Abbas *in cap. nuncios, hoc tit.* & ideò cùm controverſum eſſet, an decima ſacchari ſolvenda eſſet ex ipſis cannis, ex quibus ſaccharum educitur; an verò ex ſaccharo jam confecto, reſolutum fuit à Rota in cauſa Cannarienſi, ſolvendam eſſe ex ſaccharo, ut referunt Mohedanus *deciſ. 68. & 152.* Marqueſanus *de commiſſ. 2. p. c. 4. n. 31.* Nec contrarium docetur in præſenti textu, ubi ſtatuitur, decimam ſolvendam eſſe in ſpecie in qua colliguntur fructus, ſtatim ipſis collectis; cujus argumento idem tenuit Speculator *ad hunc titulum, in fine, ex l. quæ adeo 7. §. cùm quis, ff. de acquir. domin.* Nam reſpondendum eſt cum gloſſa in præſenti, *verbo fructus*, decimas ſolvendas eſſe quantò citiùs fieri poſſit, nec ideò ſequi, ſolvendas eſſe antequam ſpecies reducantur ad uſum communem. Etiam animalium decimæ ſolvendæ ſunt, quando non indigent lacte materno, ut earum ſolutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præſtatione inutilis fiat, *l. ſi ſoluturus 37. ff. de ſolut. l. ſtipulatio 38. §. inter, ff. de verb. oblig. l. ſolent, §. 1. de aliment.*

INTEGRI PRÆSTANTUR.

Quibus ita animadverſis, ratio prioris partis præſentis aſſertionis provenit ex eo, quia decimæ ſolvuntur, ut per earum præſtationem recognoſcatur Deus ut ſupremus Dominus omnium rerum, juxta illud pſalmi 23. *Domini eſt terra, & plenitudo ejus.* In cujus dominii recognitionem Dominus decimas ſibi

7. TRADITUR RATIO DECIMARUM.

reſervavit, *cap. tua* 26. *cap. cùm non ſit* 33. *hoc tit. l.*17. *tit.*7. *p.*1. *l.*1. *tit.*5. *lib.*1. *recopil.* Igitur ſi Domini eſt univerſa terra, ex univerſis fructibus ejus decima præſtari debet. Deinde quia ſi decimæ ab Eccleſia præceptæ ſunt, & aſſignatæ in clericorum, & pauperum ſuſtentationem; unde plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, *cap. decima, cap. quoniam*, 16. *q.*1. *cap. tua nobis*, *hoc tit.* inde ex omnibus rebus licitè acquiſitis decimæ præſtari debent, ut ita facilius Eccleſiæ miniſtri ſuſtententur. Secundæ partis concluſionis ratio provenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus univerſalis, in recognitionem dominii ſibi reſervavit decimas fructuum eodem modo, quo dominus eſt terræ, ac proinde nullis deductis expenſis. Deinde, nam licèt fructus civiliter accepti, ſumantur deductis expenſis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo naſcuntur: ſed præceptum ſolvendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expenſis ſolvendæ ſunt. Ruſſus, nam fructus, prout ex Dei beneficio proveniunt, ſunt quicquid ex fundo naſcitur: ſed fructus omnes naſcuntur in fundo ſine expenſarum deductione: ergo ex illis expenſis non deductis decimæ debentur.

8. Respondetur difficultatibus.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, ſatis dubium eſſe apud Interpretes, an ex rebus illicitè acquiſitis decimæ debeantur? In qua quæſtione Hiſpanus *de decimis q.*3. & 10. docuit non deberi, motus *ex cap. oblationes*, 90. *diſt.* ubi ſtatuitur, oblationes diſſidentium fratrum recipi non debere, *cap. de viro* 12. *q.*2. ubi non recipiuntur oblationes ſacrilegi, *cap. miror*, 17. *q.*4. ubi nec ejus, qui fugientem ad Eccleſiam extraxit, oblatio admittitur, *cap. quia in omnibus, de uſuris*, ubi rejicitur oblatio uſurarii & meretricis. Alii diſcrimen conſtituunt inter eos, qui ita res injuſtè, & illicitè acquirunt, ut dominium earum non aſſequantur, ut fures, raptores, & ſimiles, qui decimas ex eis rebus non præſtant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non poſſunt dici acquiſita, quæ reſtitutioni obnoxia ſunt: & inter eos, qui licèt turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent, *l.*4. §. *ſed quod meretrici, ff. de condict. ob turp.* & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta *de decimis, c.*4. *n.*49. Barboſa *ubi ſuprà*, *num.*32. Sed prior opinio veritati propiùs accedit; ſiquidem non ſine magno ſcandalo decimæ ex hujuſmodi proventibus recipi poſſunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Eccleſiam mercedem proſtibuli recipere, ut Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæſtu, ut referunt Suetonius *in Caligula*, Lampridius *in ejus vita*: ex quibus, & aliis notarunt Roa *lib.*3. *ſingul. cap.*13. Avendaño *de metu lib.*2. *c.*41. *num.*19. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta *ex d. l. fructus*, *ff. ſolut. matrim.* nam omiſſis variis ſolutionibus, dicendum eſt, fructus vel conſiderari prout ſunt lucrum, & reſpiciunt commodum uſufructuarii, vel ſecundùm ſe, ut naſcuntur ex arboribus, & terra. Primo caſu accipiuntur ſumptibus deductis, quia reſtitutio illud præſtat quod abſtulit læſio, *l. quod ſi minor*, §. *reſtitutio*, *ff. de minor. l. videamus*, §. *in Faviana, ff. de uſuris*: quo caſu accipiuntur textus *in d. l. fructus*, *l.*1. *C. de fructibus, & litium*, *l. ſi à Domino*, §. *fructus*, *ff. de petit. hæredit. l. fundus* §1. *ff. famil. erciſc.* unde ſequitur, legatarium, cui legantur omnes fructus fundi, non eximi ab expenſarum, quæ neceſſariæ ſunt, præſtatione, *l. fin. ff. de uſufruct. legat.* probat P. Barboſa *in d. l. fructus*, *ff. ſolut. matrim.* in ſecundo verò caſu, ſi fructus per ſe tantùm, & ut naſcuntur, conſiderentur, deductioni expenſarum locus non eſt; tunc enim non ut lucrum conſiderantur: unde cùm decimæ ex fructibus, prout ipſi naſcuntur, debeantur, ideò non deductis expenſis ſolvendæ ſunt. Nec obſtat augmentum primum ipſius difficultatis; nam nunquam quantitas ſeminis redecimatur, cum illa neceſſariò moriatur, ut fructum afferat, & ſic totum quod naſcitur, de novo provenit; unde ex omni ea quantitate decima ſemel præſtatur. Nec intereſt, quod interdum propter ſterilitatem, non ampliùs quàm quantitas ſeminis colligatur; nam compenſanda eſt ea ſterilitas cum ubertate alterius anni, ut conſiderat P. Suarez *ubi ſuprà*. Nec textus *in dicto cap. ex parte* 21. refragatur; verum enim eſt, ex decimis perſonalibus impenſas deduci, non verò ex prædialibus. Cujus diſcriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima, quia decimæ perſonales præſtantur tantùm ex lucro, *cap. paſtoralis*: ſed lucrum dici non poteſt, niſi deductis expenſis: igitur antea expenſæ deduci debent. Secunda, quia debentur ex rebus acquiſitis: ſed quod erogatum eſt, acquiſitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio naſcitur ex ſuprà adductis; nam cùm decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non reſpexit ad fructus civiles, ſed naturales; ita cùm perſonales debeantur tantùm ex lucro Eccleſia reſpexit ad fructus civiliter acceptos, quia jam jus civile vigebat; & ſic ex lucro civiliter accepto decimæ præſtantur. Nec obſtat textus *in dicto cap. non eſt*; nam licèt indefinitè loquatur, & ſic referri poſſit ad omnia præcedentia, *l. jam hoc jure, ff. de vulgari*; tamen ex neceſſitate materiæ, & ne ſequatur jurium antinomia, reſtringendus eſt ad decimas tantùm prædiales, ob prædictas rationes, ut poſt Suarez & Barboſam docet Hunnius *ubi ſuprà, cap. de decimis*. Unde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione ſua deducere expenſas, *cap. tua nobis, hoc tit.* Moneta *in cap.*6. Garcia *de expenſis, cap.*1. *num.*21. Azor *p.*1. *Inſtit. lib.*2. *cap.*19. *q.*4. ita tamen, ut nunquam de una, eademque re redecima debeatur, cùm duplex decima omni jure repugnet. Innoc. *in cap. cùm non ſit, de decimis*. Unde Dominus prædii locati, qui recipit mercedem locationis, decimam ſolvere non debet, cùm jam decima ſit ſoluta ex fructibus, & præſumatur locatio facta ſalvâ decimâ. Barboſa *de offic. parochi c.*28. *n.*99. niſi præſcriptione, aut privilegio contrarium introductum ſit; tunc enim eorum ratione etiam redecima præſtari valet, ut probat latè Barboſa *dicto* §.1.

CAPUT VIII.

Idem *Monachis de* a *Neub.*

Dilecti filii noſtri Abbas, & fratres Sanctæ *b* Crucis, tranſmiſſâ nobis queſtione demonſtraverunt, quod prædia, unde decimas, & in magna parte ſuſtentationem habere

conſueverunt, conduxiſtis, & recepiſtis ad firmam. Unde quoniam iidem fratres ex hoc immoderatè, & enormiter gravantur, nec fuit intentionis noſtræ, aut anteceſſorum noſtrorum, ut de poſſeſſionibus, quas conducitis, decimas non debeatis perſolvere: Univerſitati veſtræ m. præ. ut eis de fructibus de prædiis, quæ conduxiſtis in parochiis ſuis, de quibus conſueverunt decimas percipere, plenariè perſolvatis, vel cum ipſis tam pacificè, & amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos debeat ſcandali malitia ſuſcitari, nec vos videamini ultra quàm vobis indultum eſt, manus extendere.

NOTÆ.

1. [a] *Neub.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 1. & poſt Concilium Lateran. *p.* 13 *c.* 2. Variè tamen emendatur à Gloſſa marginali, ſed verè legendum eſt, *de Neubothel*: Monaſterium enim hoc de Neubothel, eſt in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arſpheldius *in apparatu, num.* 26. *Neubothel, aliàs Neuthbotle, eſt in Regno Scotiæ, in Laudonia* (alii in Lonthiania) *Ordinis Ciſtercienſis: fundat ſanctus David Rex, de quo mentio in litteris Clementis III.* Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique *annal. Ciſterc. tom.* 1. *anno* 1140. *c.* 14. *num.* 4. Unde cùm jam à temporibus Hadriani IV. ut reruli *in c.* 3. *hoc tit.* Monachi Ciſtercienſes exempti eſſent à ſolutione decimarum ex prædiis propriis laboribus, ſumptibuſve cultis; ideò intendebant in præſenti ſpecie, etiam de prædiis ab aliis conductis, ſed propriis manibus cultis, decimas ſolvere non debere.

2. [b] *Sanctæ Crucis.*] Monaſterium ſanctæ Crucis, vulgò Halyrudhovus, eſt in Laudonia propè Regiam, & Imburgum, ubi die feſto Sanctus David Rex venationi intendens, à cervo percuſſus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cervi cornu vidit. Magnificentiſſimè conditum eſt, & D. Auguſtini Canonicis conceſſum anno 1123. ut refert Pennotus *lib.* 2. *hiſt. Canonicor. Regul. c.* 36. *n.* 5. Iſtis autem Canonicis decimæ debebantur, ut parochis, quia Sacramenta miniſtrabant in propriis Eccleſiis, ut conſtat ex verbis ſequentibus, ibi: *Non parochis ſuis.*

COMMENTARIUM.

3. VAriis privilegiis monachos exemptos fuiſſe temporibus Alexandri III. à ſolutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & ſumptibus cultis, jam probavi *in cap.* 3. *hoc tit.* Unde ambigebatur in præſenti ſpecie, an ipſi monachi virtute privilegiorum exempti eſſent à præſtatione decimarum ex illis prædiis, quorum dominium non habent, veluti ex prædiis ab aliis conductis? Et communis DD. opinio ita diſtinguit, ut ſi privilegii formula ſit, quod non ſolvant decimas de prædiis ſuis, vel propriis, tunc teneri monachos ex prædiis conductis decimas perſolvere: ſi verò privilegii formula ſit, quod non ſolvant decimas de prædiis, quæ habent, tunc nec de prædiis conductis decimas debere, quando prædia illa ſuis manibus, vel ſaltem ſumptibus excolunt, juxta textus *in cap. decimas* 16. *q.* 1. *cap. ex parte, hoc tit.* nam ſi religioſi exempti agros conductos propriis manibus, vel ſumptibus colant, fructus ex laboribus ſuis ſunt percepti; unde ex eis decimas præſtare non debent. Sed cùm habeamus præſentem Alexandri III. deciſionem, non eſt cur hac diſtinctione utamur; Alexander enim expreſsè ſtatuit, de prædiis à ſe conductis monachos decimas ſolvere debere, & rectè; nam verba privilegii, de quo *in d. cap.* 3. *cap. ex parte*, ibi: *Laborum ſuorum*, propriâ ſignificatione comprehendunt tantùm prædia, in quibus dominium habent; pronomen enim illud *ſuorum*, dominium ſignificat, *cap. quo jure*, 8. *diſt. l.* 2. §. 1. *ff. de relig.* ideò ad prædia conducta porrigi non poſſunt. Accedit; nam hujuſmodi privilegia ita interpretanda ſunt, ut quantò minùs lædant jura parochialia. Barboſa *de offic. Parochi, c.* 28. §. 3. *n.* 74. probavi *in c.* 4. *hoc tit.* Sed ſi ad prædia conducta privilegium hoc protraheretur, facilè conductis prædiis à monachis fraus fieret juri parochiali: quare ad ea privilegium non eſt protrahendum. Difficultas tamen non levis eſt circa prædia in emphyteuſim accepta à monachis. Et etiam ex eis prædiis propriis manibus cultis decimas eſſe præſtandas, docuit P. Suarez *d. lib.* 1. *de decimis, c.* 19. *n.* 12. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 21. nam prædia emphyteuticaria verè, & realiter propria cenſentur, ſaltem quoad dominium utile, *l.* 1. *C. de jure emphyt. l.* 2. *C. ſi ager vectig.* ergo cùm ipſa prædia pertineant ad dominium monachorum, & propriis ſumptibus excolantur, erunt immunia à præſtatione decimarum, etiam virtute talis privilegii: tum etiam, quia emphyteuſis valde differt à locatione, §. *adeò, Inſtit. de locat. l.* 1. *&* 2. *C. de jure emphyt. l.* 28. *tit.* 8. *part.* 5. ſed in præſenti tantùm à prædicto privilegio excipiuntur prædia conducta: ergo non debet Alexander III. extendi ad prædia emphyteuticaria, cùm non ita facilè in fraudem juris parochialis poſſint prædia à religioſis in emphyteuſim accipi, ac locari.

CAPUT IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* a *Lorongio.*

SUggeſtum eſt nobis ex parte veſtra, quod Abbas, & fratres monaſterii de *b* Urſino decimas à vobis auferre conantur, & alia damna, & gravamina vobis irrogare non ceſſant. Quia verò non decet honeſtatem veſtram, ſive religionem monaſticam, litibus, & contentionibus intendere, d. v. p. A. ſ. m. conſulimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus ſuper decimis ipſis, & aliis, unde inter vos eſt controverſia, pacificè conveniatis, ne pro hujuſmodi contentionibus fama veſtræ Religionis valeat denigrari; nam quando Romana Eccleſia ordini veſtro privilegia dederat de decimis,

mis, ita erant ratæ, quod exinde nulli poterat de jure ſcandalum ſuboriri : ſed nunc per gratiam Dei in tantùm ſunt augmentatæ ac poſſeſſionibus ditatæ, quod multi viri eccleſiaſtici de Fratribus veſtris apud nos *c* querelam ſæpe proponunt.

NOTÆ.

1. [a] *Orongio.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.9.* in ſexta autem habetur *Dolon.* ſed utrobique malè ; legendum enim eſt *Dalon.* nam Dalonenſe monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Lemovicenſi, fundatum anno 1121. ut ex Auberto Mirco referunt Manrique *annal. Ciſtercienſ. dicto anno* 1121. *cap. fin. num.7.* Fratres Samarthani *tom.4. Gall. Chriſt. fol.326.*

2. [b] *Urſino.*] Forſan monaſterium hoc Urſinenſe, ſeu Uſernenſe, eſt Ordinis D. Benedicti, de quo hæc leguntur in Chron. Laufredi, edito à Philippo Labeo *tom.2. Biblioth. fol.263. Eo anno cœnobium Uſernenſe nonas Maii, luna ix. hora noctis* 1. *igne crematum eſt in diebus Richardi Abbatis.* Fundatum fuit in diœceſi Lemovicenſi ab Hildegario Epiſcopo, ut referunt Fratres Sarmathani *tom.4. Gall. Chriſt. fol.961.* qui illud Uzercenſe appellant. Ad Abbatem enim & monachos hujus monaſterii ſpectabant decimæ, de quibus in præſenti, forſan quia Eccleſiam parochialem regebant, aut privilegium ad eas percipiendas à Sede Apoſtolica impetraverant.

3. [d] *Querelam proponunt.*] Unde Richardus Cantuarienſis Archiepiſcopus, apud Petrum Bleſenſem *epiſt.82.* acriter invehitur in ipſos monachos ex eadem cauſa, videlicet quia occaſione exemptionis decimarum, cùm ampla prædia poſſiderent, jus parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli ſuprà, *in cap.4.*

COMMENTARIUM.

4. CUm monachi Ciſtercienſes exempti eſſent à decimarum ſolutione ex prædiis propriis laboribus, ac ſumptibus cultis, & ampla prædia poſſidere cœpiſſent, magnum præjudicium irrogabatur parochis, ut propoſitum fuit in Concilio Lateranenſi celebrato ſub Alexandro III. ut refert Manrique *tom.3. annal. Ciſterc. anno* 1179. *cap.3.* Unde Alexander III. decrevit, hujuſmodi privilegium revocandum eſſe, cùm cœpiſſet admodum eſſe damnoſum : quod etiam docetur *in cap. quid per novale, de verb. ſign. l.4. in fine. l.5. tit.10. partit.1.* & in quocumque privilegio regulariter obſervatur, *l. ex facto* 43. *ff. de vulgari.* ibi : *Iniquum fieri incipit privilegium Principis.* Et *cap. quanto, de cenſibus, l.1. §. Trebatius, ff. de aqua quotid.* unde aiebat Tacitus *lib.3. hiſtor.* quod apud Sapientes caſſa habebantur, quæ nec dari, nec accipi ſalvâ Republicâ poterant. Exemplum extat in actis Alphonſi, & Sancii apud Marianam *lib.12. hiſtor. Hiſpan. cap. ult.* & illuſtrat Grotius *lib.2. de jure belli, cap.14. num.12.* Nec obſtat regula *Decet, de regul. juris in 6.* ubi docetur, privilegium Principis perpetuum eſſe debere ; nam ſi procedit, niſi adſit cauſa publicæ utilitatis, quæ ſuadeat revocationem privilegii, juxta caſum hujus textus, & aliorum, quos adducunt Gloſſa, & Pechius *in dicta regula Decet* : vel cùm privilegium conceſſum eſt ex cauſa oneroſa ; tunc enim revocari non poteſt, quia tranſit in vim contractus, ex quo Princeps etiam ſubditis efficaciter obligatur, *cap.1.* ubi vulgò notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari ſolet, an eo caſu, quando apparet, ex tali exemptione Eccleſiam enormiter læſam eſſe, ut privilegium ipſo jure amittatur, ſit neceſſaria ſuperioris revocatio ? Quam quæſtionem diſputant Felinus *in cap. cùm accediſſent, de conſtit.* Panormitanus *in præſenti, num.4.* Et eſt communis antiquorum reſolutio, diſcrimen eſſe aſſignandum : aut videlicet privilegium eſt inſertum in corpore juris, aut non eſt inſertum. In primo caſu aſſerunt, quod ſuperveniente enormi læſione Eccleſiæ, non revocatur ipſo jure privilegium ; ſecus tamen in ſecundo caſu. Sed hæc diſtinctio ſuſtineri non poteſt, *ex l. ex facto, ff. de vulgari,* ubi privilegium patri conceſſum, quod poſſit pro filio furioſo teſtari, ceſſante furore, ipſo jure revocatur, abſque aliqua declaratione. Quare omiſſis variis ſententiis, dicendum eſt, quod ſi ipſi privilegiato conſtiterit Eccleſiam enormiter læſam eſſe ex privilegio, eo ipſo abſque alia ſuperioris declaratione amittere privilegium in foro interiori, adeo ut decimas, quas non ſolverit, teneatur in foro interiori reſtituere, ex celebri doctrina Gloſſæ *in cap. recepta* 25. *q.2.* Et ratio eſt, nam eo caſu conſtat privilegiato de mente concedentis ; & ſemper privilegium habet intrinſecè eam conditionem, videlicet ſi Eccleſia non lædatur enormiter. Si ergo in principio conceſſionis malis læſio impediret privilegii conceſſionem, multò magis ſi ſuperveniat, faciet illud ceſſare ; & eo caſu non poterit privilegiatus tali privilegio uti in foro conſcientiæ : at in foro contentioſo non poterit Eccleſia parochialis propriâ auctoritate cogere Religioſos ad decimarum ſolutionem, ſed neceſſaria eſt judicis ſententia : at verò ſi enormitas læſionis liquidò non appareat, ita ut arbitrium ſuperioris neceſſarium ſit, tunc adeundus eſt Summus Pontifex, qui juxta rei qualitatem decernat, an privilegium eo caſu locum habeat, necne ; nam ſolus ipſe, qui privilegium conceſſit, poteſt de ejus viribus cognoſcere, ut probavi *in cap. cùm veniſſent, de judic.* Id verò ſummè notandum eſt, quod etſi eo caſu declaretur à ſummo Pontifice læſionem enormem eſſe, adhuc poterit ex ipſius voluntate ſuſtineri privilegium quoad aliam partem ! quod ab aliis Eccleſiæ Prælatis ex delegatione cognoſcentibus fieri non poteſt ; quia eo ipſo, quod conſtiterit parochiam eſſe enormiter læſam, tenentur declarare privilegium in totum ceſſaſſe, ut in præſenti textu ſupponitur.

CAPUT X.

Idem [a] *Tarracon. Epiſcopo.*

EX parte tuæ fraternitatis noveris perveniſſe ad noſtram audientiam, quod albi monachi, & *b* nigri, & quidam alii religioſi viri Eccleſias tuæ juriſdictionis redditibus decimarum ſpoliare præſumunt occaſione privilegiorum, quæ ſibi Romana indulſerit Eccleſia. Sanè tuam nolumus latère prudentiam, quod ſanctæ memoriæ prædeceſſores noſtri ferè omnibus Religioſis decimas laborum ſuorum conceſſerant : ſed bonæ memoriæ

prædeceſſor noſter *c* Hadrianus ſolis fratribus Ciſtercienſis Ordinis, & Templariis, & Hoſpitalariis decimas laborum ſuorum indulſit: cæteris autem tantùm, ut de novalibus ſuis, quæ propriis manibus, & ſumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium ſuorum, & de *d* hortis ſuis decimas non perſolvant, conceſſit: quem ſuper his imitati ſumus, quia ii, quibus indultæ ſunt decimæ de *e* novalibus ſuis, & de nutrimentis animalium ſuorum, & de hortis ſuis, hac occaſione decimas de aliis rebus Eccleſiæ ſuæ non debent, nec poſſunt ſubtrahere, vel ſibi aliquid ulteriùs vindicare.

NOTÆ.

1. [a] *Arracon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. poſt Concilium autem Lateran. *p.* 13. *cap.* 5. habetur *Trecenſi*; ſed retinenda eſt communis littera, videlicet *Tarracon.* nam in ea Metropoli erant temporibus Alex. III. Templarii Hoſpitalarii Monachi Benedictini, & Ciſtercienſes: de Tarracon. nonnulla notavi *in cap.* 1. *de his quæ vi.*

2. [b] *Albi Monachi, & nigri.*] Nigrorum monachorum mentio fit à Flavio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Luſitania monachi nigri ab anno* 393. In cujus commentariis Vivar. exiſtimat, eos fuiſſe diſcipulos S. Martini, qui ut Sulpitius Severus auctor eſt, plura conſtruxit monaſteria, non ſolùm in Mediolan. Tarracon. verùm & in aliis Provinciis, & eos nigro habitu uſos fuiſſe tradit P. Cluniac. *lib.* 4. *epiſt.* 17. Sed verè monachi nigri jam à ſeptimo Eccleſiæ ſæculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris utebantur veſtibus, & ita pro ſynonymis habebantur nigri monachi, & Benedictini, ut latè probant Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 523. *cap.* 5. Benedictus Hæphtenus *lib.* 5. *diſquiſit. monaſt. tract.* 3. *diſput.* 3. Cœpit autem hujuſmodi nomenclaturæ ratio pro diſtinctione ipſorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Auguſtini, qui albis utebantur veſtibus, ut refert Joannes de Vitriaco *cap.* 13. *hiſt. Occid.* ibi: *Cùm igitur à priſcis temporibus in partibus Occidentis dua tantùm fuiſſent Regularium diverſitates, monachi ſcilicet nigri, ſancti Benedicti regulam profitentes, & canonici albi ſecundùm regulam B. Auguſtini viventes; poſtquam peccatis exigentibus, primò modica negligentes, paululùm cadere cœperunt, tandem ad tantam diſſolutionem plures Regularium conventus devenerunt, quod viri timorati, & prudentes, ſub alio habitu, & aliis inſtitutis Domino militaturi ab ipſis receſſerunt.* Sed poſtquam Ciſtercienſes habitum album induerunt anno Chriſti 1103. ut refert Manrique *tom.* 1. *eodem anno, cap.* 1. quoties in jure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Ciſtercienſes: notavit Boſquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *regeſtr.* 13. *epiſt.* 122. & nos *in cap.* 10. *de tempor. ordin.*

[c] *Hadrianus.*] *Cap.* 3. & 4. *hoc tit.*

3. [d] *Hortis.*] Unde Pontifex *in cap. nimis grave, de exceſſib. Prælat.* damnat inter alios exceſſus Epiſcoporum, illum videlicet, quia à religioſis petebant decimas ex hortis propriis. Et licèt horti variæ ſint acceptiones, quas tradunt Pater Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, cap.* 5. *verſ.* 1. *veſtig.* 31. *num.* 1. Lorinus, & Pineda *in cap.* 2. *Eccleſ. verſ.* 5. ad ea verba, *Feci hortos & pomaria*; in præſenti tamen accipitur pro loco ſepto, & munito. Et licèt plerumque ad olera producenda colatur, juxta diffinitionem traditam à Georgio Beyerlink *in Theatr. vitæ hum. tom.* 4. *verbo Hortus*, ubi ait: *Hortus eſt locus munitus, & plerumque ſeptus ad olera producenda, fructuſque arborum voluptatis gratiâ comparatos.* Tamen ex quibuſcunque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel aliis ſeminibus, decimæ non debentur, cùm abſolutè religioſis indultum ſit, ut ex hortis decimas non præſtent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, ſeu modus terræ attendi debet.

[e] *De novalibus.*] Hæc verba, & textum expoſui *in cap.* 4. *hoc tit.*

CAPUT XI.

[a] Idem.

Licèt de benignitate Sedis Apoſtolicæ ſit vobis indultum, ut de laboribus veſtris, quos propriis manibus, vel ſumptibus colitis, nemini decimas ſolvere teneamini: propter hoc tamen non eſt vobis licitum cuilibet de terris veſtris decimas ſubtrahere, quas traditis aliis *b* excolendas. Relatum eſt ſiquidem auribus noſtris, quod cùm terras quaſdam, quas in decimatione dilecti filii noſtri Theſaurarii Senonenſis habetis, detis ruſticis veſtris excolendas, exinde decimas, ſicut debetis, non ſolvitis, nec facitis à ruſticis ipſis exſolvi. Quoniam igitur quantò arctiùs vos, & Ordinem veſtrum diligimus, tantò minùs vos, & Ordinem veſtrum volumus efficere quæ ſunt honeſtati contraria, vel obvia rationi, aut ex quibus privilegiorum noſtrorum tenorem tranſgredi videamini, cùm privilegium videatur amittere, qui permiſſâ ſibi abutitur poteſtate: f. v. m. quat. de terris illis, quas in decimatione prædicti Theſaurarii propriis manibus non excolitis, ſed ruſticis traditis excolendas, decimas vobis uſurpare nullatenus præſumatis, ſed eas in propriis eidem Theſaurario faciatis cum integritate perſolvi, ſcituri pro certo, quod ſi præceptum noſtrum contempſeritis, nos ven. f. noſtro Archiepiſcopo Senon. dedimus in mandatis, ut ruſticos, quibus in decimatione præfati Theſaurarii terras dederitis excolendas, ad ſolvendum decimas eidem Theſaurario, ap. ceſſ. diſtrictè compellat.

NOTÆ.

NOTÆ.

2. [a] *Item.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. ex qua litteram textus reſtituo; poſt Concilium autem Lateran. *p.* 13. *c.*6. legitur, *Fratribus Rhemenſis Eccleſia:* ſed cùm variis ſint monaſteria, tam Ciſtercienſis Ordinis, quàm Benedictini, & aliorum in diœceſi Rhemenſi, non facilè deprehendi poteſt, quibus fratribus reſcribat Alexander hîc.

[b] *Excolendus.*] Juxta tradita ſuprà *in capite* 4.

CAPUT XII.

Idem.

AD audientiam noſtram noveritis perveniſſe, quod quidam veſtrûm à dilectis filiis noſtris fratribus [b] Ciſtr. Ordinis de laboribus, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur: illud privilegii capitulum Apoſtolicæ Sedis pravâ interpretatione, ac malitiosè pervertentes, quo eiſdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut ſumptibus, quos propriis manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Aſſerunt enim, quod pro laboribus novalia intelligi debent. Unde quoniam Fratres præſcripti Ordinis benignitate Eccleſiaſticâ fovere volumus, & ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, vel ipſos contra juſtitiam moleſtandi, quemlibet attentiùs providere: veſtræ f. per A. f. præc. m. quat. à prædictis Fratribus de laboribus ſuis, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec à parochialibus veſtris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam ſi de novalibus tantùm intelligeremus, ubi [c] ponimus de laboribus; de novalibus poneremus, ſicut in privilegii, aliorum quorundam ponimus.

NOTÆ.

1. [a] *Item.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. poſt Concilium autem Later. *p.* 13. *capite* 8. habetur, *Conventrenſi Epiſcopo, & Officialibus ejus*; & rectè, ſiquidem Conventrenſis Eccleſia eſt in Anglia, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 1. *hiſtor. Anglia, in princip.* cujus Præſuli, & ejus Vicariis, qui Officiales in eo Regno dicuntur, reſcribit in præſenti Pontifex.

[b] *Ciſtrenſis.*] Legendum eſt *Ciſtercienſis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in cap. cùm ordinem 6. de reſcript.* 1.

[c] *Ponimus.*] Juxta adducta *ſuprà in cap.* 4. ubi commentarium hujus textus dedi. 3.

CAPUT XIII.

Idem a *Brixienſi Epiſcopo.*

QUoniam à nobis tûa ſolicitudo requirit, quid de decimis novalium tuæ diœceſis tibi ſit ſtatuendum: t. f. ſignificatione præſentium reſpondemus, ut ſi terræ illæ, quæ arabiles ſunt, intra certam alicujus Eccleſiæ parochiam fuerint, decimas earum, tuâ parte [b] retentâ, eidem Eccleſiæ facias aſſignari. Alioquin ipſas alii [c] Eccleſiæ ſecundùm diſcretionem à Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod ſi quis in id contraïre præſumpſerit, tu eum eccleſiaſticâ cenſurâ uſque ad dignam ſatisfactionem percellas; ſententias verò ſuper decimis à [d] Conſulibus datas, præſertim cùm Sanctorum Patrum inſtitutionibus obviant, irritas eſſe decernas, & eas omni contr. & ap. poſtpoſitâ revoces. Quod ſi [e] laicus aliquis à Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus ſuis in tua diœceſi requiſiverit, eum ab exactione hujuſmodi prorſus ceſſare compellas, & laicos illos, qui à colonis tertiam, vel quartam partem laborum ſuorum ante ſolutionem decimarum recipiunt, decimam de *f* portione ſua, ſecundùm quod colonus de parte, quæ illum contingit, exſolvere conſueverit, abſque diminutione aliqua iis, quibus jure debentur, facias exhibere.

NOTÆ.

1. [a] *Brixienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 15. & poſt Concilium Later. *p.* 50. *c.*40. De Brixienſi diœceſi jam egi *in cap. tua* 5. *de procuratoribus.*

2. [b] *Tuâ parte retentâ.*] Quarta videlicet, juxta textus *in cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præſcript.* quam exigere poſſunt à parocho, ſi decimæ jam ſint ſolutæ; à parochianis, ſi adhuc eæ non ſolverint. Marmis *lib.* 1. *reſol. cap.* 81. licèt aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Epiſcopus percipiat, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi noſter Alexander Mediolan. Archiepiſcopus ita ſcribit: *Querela venerabilis fratris noſtri Vercellen. Epiſcopi ad nos tranſmiſſa pervenit, quod quidam clerici in ejus diœceſi conſtituti decimas novalium, quæ ad jamdictum Epiſcopum pertinent, tenere pro ſua vo-*

Digitized by Google

luntate præſumunt : laici verò parochiani ipſius, cùm decimas quaſdam non ſine Creatoris offenſa percipiant, contendunt ſibi decimas novalium vindicare, in quo tantò offendunt gravius, quantò ſpecialiùs decima ipſa ad Epiſcopalem diſpoſitionem reſpiciunt, ſuper quibus conſtat, nihil laicis fuiſſe conceſſum. Quocirca f. t. per A. ſ. p. m. quat. laicos ad decimas novalium, occaſione, & excuſatione poſtpoſitâ reſignandas, per excommunicationis ſententiam, ap. rem. compellas; clericos autem moneas, & eccleſiaſticâ diſtrictione compellas, ut eas, quas detinent, memorato Epiſcopo ſine mora, & difficultate in pace dimittant, ut ſub examine tuo juſtitia non differant plenitudinem exhibere.

3. [c] *Alii Eccleſiæ.*] Quod procedit quando prædia illa novalia ſunt nullius parochiæ, nec ſub certa Eccleſia conſiſtunt, aliàs decimæ prædiales ſemper ad parochum, ubi prædia ſunt ſpectant, juxta ea quæ dabimus infrà *in cap. cùm ſint homines.*

4. [d] *Conſulibus.*] Id eſt Judicibus ſæcularibus, de quorum juriſdictione in præſenti ſpecie meritò hæſitari poterat, cùm certum ſit, cauſarum decimalium cognitionem ad Judicem eccleſiaſticum ſpectare, *cap. finali, de rerum permutatione, cap. tua nos, §. finali, hoc titulo, cap. poſtulaſti, de homicid. Clement. diſpendioſam, de judic.* docent Gutierrez *lib. 1. practic. q. 26.* pluribus relatis Barboſa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 4. num. 1.* Hunnius *in Encyclopedia, titulo de decimis, cap. 7.* Cùm enim decimæ ſpirituales ſint, juſque eas percipiendi ſpirituale judicetur, non ad laicum, ſed ad eccleſiaſticum judicem ſpectat cognitio, *cap. 2. cap. quantò, de judiciis.* Et licèt docuerint Gaillus *lib. 1. obſerv. cap. 38.* P. Suarez *dicto tract. de decimis, capite 58. num. 16.* Borellus *in ſumma deciſ. tit. 19. num. 18.* Hunnius *dicto cap. 7.* judicium poſſeſſorium ſuper decimis coram ſæculari judice diſceptari debere; contrarium tamen docuerunt Covar. *practic. cap. 35.* Valaſcus *conſult. 93.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 5. cap. 4.* alii, quos refert, & ſequitur Barboſa *ubi ſuprà, §. 4.* Anſaldus *de juriſdict. p. 2. tit. 4. cap. 4. & 5.* Fermoſinus *in cap. 5. de foro compet. q. 4.* Leon *tom. 1. deciſ. 5.* Quorum ſententia verior eſt; nam poſſeſſio rei ſpiritualis, licèt videatur res temporalis, tamen Judex eccleſiaſticus de ipſa debet cognoſcere; quia cùm qualitas ſpiritualitatis abſorbeat qualitatem temporalitatis, judicium ſpirituale manet. Similiter cùm cauſa decimarum facti eſt, Judicem laïcum adiri poſſe ad cogendum laicum decimas ſolvere, exiſtimarunt Salcedo *ad ll. Recopil. in l. 4. tit. 14. lib. 3.* Carraſco ad eaſdem leges, *c. 6. §. 2.* Delbene *de immunis. Eccleſ. 2. tom. c. 10. num. 34.* Tondutus *de prævent. 2. p. c. 25.* Eſcobar *de Pontif. juriſdict. c. 22. num. 90.* Caſtillo *de tertiis, tom. 7. c. 12.* Germonius *lib. 3. de ſacror. cap. 19.* ſed etiam eo caſu Judicem Eccleſiaſticum tantùm competentem eſſe, docuerunt Gutierrez *dicta quæſt. 26. num. 11.* Olea *de ceſſ. jur. tit. 6. q. 3. num. 18.* An verò conductor decimarum virtute ceſſionis ſibi factæ, vulgò *de recudimiento*, eodem privilegio ac Eccleſia uti poſſit, & convenire debitores coram Judice Eccleſiaſtico, diſputat Olea *dicta quæſt. 3. à num. 15.* Apud nos tamen cùm Eccleſia, vel conductor decimarum exigit novas, & inſolitas decimas, laici ita gravati Regium Conſilium, aut Cancellarias adeunt, ubi expediuntur Regiæ proviſiones, & retinetur cauſa, *ex l. 6. tit. 4. lib. 1. recopil.* quam explicant Covar. *practic. c. 35. num. 5.* Carraſco *d. c. 6. §. 2. num. 15.* Avendaño *de exequend. lib. 1. c. 1. num. 32.* Valenzuela *conſil. 114. num. 30. & conſil. 146. num. 51.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæſt. 14.* Salgado *de retent. bullar. 1. p. c. 6. num. 35.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 2. lib. 4. c. 3. num. 26. & lib. 1. c. 22. num. 22.* Salcedo, & Olea *ubi proximè*: quam praxin in Gallia receptam defendit P. Marcha *lib. 4. concord. cap. 10.* Circa tertias tamen, quas noſtri Reges poſſident ex privilegiis Sedis Apoſtolicæ, & alios poſſidentes decimas ex conceſſione Pontificia, non leve dubium eſt apud Interpretes. Affirmant ad Judicem ſæcularem pertinere tertiarum cognitionem innumeri relati à Carraſco *ad ll. Regias, c. 6. de decim. §. 1.* Caſtillo *de tertiis, tom. 7. c. 12. num. 2.* Barboſa *dicto §. 4. num. 3.* Moventur ex eo, quia cùm iſtæ tertiæ fuerint ex privilegio Pontificis ſeparatæ ab illis decimis, & ſint unitæ Regio patrimonio, cenſentur profanæ, argumento textus *in l. 2. §. hoc interdictum, ff. ne quis in loco publico*; ac inde, quia ſicut laicus ratione feudi competens eſt, etiam inter clericos, *cap. ex tranſmiſſa, cap. verùm, de foro competenti, cap. cæterùm, de judiciis, l. fin. tit. 26. p. 9.* ita ratione profanationis tertiarum Judex laicus competens erit. Contrariam tamen ſententiam defendunt Azor *lib. 7. Inſtit. mor. cap. 36.* Anaſtaſius Germonius *lib. 3. de ſacrorum immunit. c. 19. num. 9.* quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non eſt, Pontificem voluiſſe ſuo privilegio abdicare eam juriſdictionem à ſe, niſi expreſsè in ipſa conceſſione contineatur, argumento textus *in cap. ex parte, de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoſcit Eccleſia, *cap. prohibemus, cum ſimilibus, de decimis*: ergo de tertiis Judex eccleſiaſticus debet cognoſcere. In hac opinionum varietate, omiſſis traditis à Barboſa *in l. Titia, num. 44. ff. ſoluto matrim.* dicendum eſt, inſpiciendam eſſe formulam conceſſionis decimarum, ſeu tertiarum; ſi enim Regibus, vel aliis laicis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in ſucceſſores, prout fuerunt conceſſæ tertiæ hujus Regni, cenſentur omninò ſeparatæ à redditibus, & aliis decimis eccleſiaſticis, & effectæ res meræ profanæ, & proprium laicale patrimonium, ex iis quæ adducit Sarmiento de redditibus, *in defenſion. monit. 54. & 64.* & ideò tunc de eiſdem, tanquam de rebus laicalibus ſæculares Judices cognoſcere poſſunt, Caſtillo, & Carraſco *ubi proximè*, Eſcobar *ſuprà, cap. 22. num. 90.* Unde cùm ex conceſſione Alexandri VI. Gregorii X. & Clementis VII. tertiæ decimarum in Regnis Caſtellæ, necnon & jus percipiendi decimas in novo orbe Indiarum Occidentalium Regi ſpectent cum libera diſpoſitione, ut probant Solorzanus *lib. 4. polit. Indian. cap. 1.* Azor *tom. 1. Inſtit. lib. 7. c. 36. verſ. 3.* Borellus *de præſtantia Regis Catholici, cap. 59. num. 7.* D. Joannes de Caſtillo *tom. 7. controverſ. cap. 12.* Calixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. numero 3.* Herrera *decad. 1. lib. 8. cap. 10. & lib. 6. cap. 19.* Salgado *de protectione Regia 3. part. cap. 10. num. 268.* Eſcobar *de purit. ſanguinis, q. 6. §. 4. num. 43.* alii relati à Pareza *de edict. inſtrum. tom. 1. reſolut. 3. §. 5. numero 53.* & ita pleno jure, & tanquam ex regalibus incorporatæ ſunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, juncta Gloſſa *verbo Regalia, de elect. lib. 6.* docent Belluga *in ſpecul. Princip. §. tractemus, numero 38.* Seſſe *deciſ. 162. num. 23.* Cabedo *deciſ. 63. Luſit. tom. 2. num. 3.* Pereyra *de manu Regia, 1. p. concord. 64. in not.* Caſtillo *ubi ſuprà, capite 3. num. 30.* pluribus relatis Solorzanus *d. c. 1. n. 30.* facit lex 2. *§. 25. tit. 2. lib. 9. recopil.* ideò exuerunt naturam ſpiritualium bonorum, & manſerunt profanæ, ac temporales. Sotus *de juſtitia lib. 10. quæſt. 4.*

quæſt.4. art.3. P. Molina *de juſtitia, diſputat. 663. num.10.* Seſſe *dicta deciſ.162. tom 2. num.19.* Gratianus *diſcept.238. num.19.* Cevallos *de cognit. per viam vol. quæſt.25. num.21.* Salgado *de retent. bul. part.1. cap.1. ex num.441.* unde ſequitur, cauſas ſuper ipſis tertiis, ſeu decimis emergentes, diſceptandas eſſe coram judice ſæculari, *dicta l.2. §.15. l.1. tit.21. lib.9. recopil.* Caſtillo *in l.6. & 13. Tauri*, Bobadilla *lib.2. polit. cap.18. n.213.* Giurba *conſ. 80. num.31.* Felicianus Vega *in cap. qualiter, num.9. de judic.* ſive quæſtio ſit facti, ſive juris, Covar. *pract. cap.39. num.2.* Cevallos *dicta quæſt.25. num.23.* Barboſa *in l. Titia, n.42. ff. ſolut. matrim.* Gutierrez *lib.1. quæſt.14. num.4.* Gratianus *ſuprà, num.58.* Seſſe *num.23.* Barboſa *tom.6. collect. cap. à nobis 24. hoc tit. num.4.* Fragoſo *de regim. tom.1. diſp.4. membro 7. num.361.* etiamſi lis diſcepietur inter perſonas eccleſiaſticas. Suarez *in defenſione fidei, lib.4. cap.14.* Olibanus *de jure fiſci, cap.11. & 14. num.70.* Æneas Robertus *lib.2. rerum judic. cap.1.* Hieronymus de Leon *deciſ.3. n.30.* Etiamſi tertiæ penes communitatem reſideant, vel perſonam eccleſiaſticam, quia non inde amiſerunt regaliarum naturam: & quoties agitur de re donata à Principe, cognitio ſpectat ad Judices ſæculares, *l.57. tit.6. partit.1. l.6. tit.1. lib.4. recopilat. l.10. tit.7. lib.9.* probant Pereyra *de manu Regia, cap.37. num.4.* Barboſa *in remiſſ. lib.2. tit.1. §.15.* Antonius Faber *in ſuo Codice, titulo de privil. fiſci, diffinit.2.* Solorzanus *de Jure Indiarum lib.3. cap.1. num.53. & cap.2. n.24.*

[e] *Laicus.*] Propter incapacitatem non habet jus decimarum, ut dicemus infrà *in cap. prohibemus.* 5.

[f] *Portione ſua.*] Quæ non fuerat decimata, aliàs redecimatio non admitteretur. 6.

CAPUT XIV.

Idem [a] *Rhemenſi Epiſcopo.*

PArochianos verò tuos ad ſolvendas decimas [b] Eccleſiis, quibus eas debent, eccleſiaſticâ debes ſeveritate compellere, quia cùm decimæ non ab homine, ſed ab ipſo [c] Domino ſint inſtitutæ, quaſi debitum exigi [d] poſſunt.

NOTÆ.

1. [a] *Rhemenſi.*] In prima collectione, *ſub hoc hoc tit. cap.14.* additur, *pars cap. de Diacono:* unde cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap. de Diacono 1. qui clerici vel vovent*, integra autem textus littera extat poſt Concilium Later. *p.28. cap.12.* & *p.26. cap.1.* in præſenti autem reſcribit Alexander III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludovici VII. fratri, Rhemenſi Archiepiſcopo, cui etiam ſcribit *in cap.2. §.6. & 7. de appellat. cap.7. de hæretic.* ut referunt Chenu *in ſerie Præſul. Rhem. num.51.* Manrique *tom.3. annal. Ciſterc. anno 1176. cap.4. n.5.*

[b] *Eccleſiis.*] Juxta diſtinctionem perſonalium, & prædialium, quam illuſtrabimus infrà *in cap. cùm ſint homines.*

[c] *Ipſo Domino.*] An ideo debeantur decimæ à jure divino, exponemus infrà *in cap. aliquibus, §. illi.*

2. [d] *Exigi poſſunt.*] Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, DD. non conſtat. Condictione ex canone ipſum agere debere, aſſerit Caniſius ad hunc textum, *cap. ultimo*; quia cùm nulla actio ſpecialis jure canonico detur, recurrendum eſt ad condictionem ex canone, ad exemplum condictionis ex lege, *l. unic. de cond. ex leg.* Sed cùm in præſenti alleratur, decimas ut debitum exigi poſſe, certum eſt, competere actionem perſonalem, & neceſſariam non eſſe conſtitutionem ex lege; immò ſufficere factum in judicio proponere, *ex cap. dilecti, de judic.* Illud etiam verum eſt, & ſæpe repetitum, decimas eſſe onera realia ipſorum prædiorum, & ideo in quemcunque poſſeſſorem tranſire, *cap. dilecti, cap. de terris, cap. paſtoralis, cap. ſuper, hoc tit.* ideoque poſſeſſorem fundi teneri ad decimas præteritas non ſolutas à ſuo prædeceſſore, docuerunt Garcia *de expenſis cap.11. n.54.* plures relati à Barboſa *dicto §.2. n.11.* quorum ſententia ſuaderur *ex l. Imperatores, ff. de public. l.5. §. finali, ff. de cenſibus, l. penult. & ult. C. ſine cenſu, vel reliquis*, ubi docetur, tributum ex prædio debitum, ut onus reale tranſire in novum poſſeſſorem. Etiam notandum eſt, in cauſis decimarum non ſervari juris ordinem, ſed procedi de plano, & ſine ſtrepitu judiciorum, *Clement. 2. de judic.* intentarique poteſt ſimul judicium petitorium cum poſſeſſorio, *cap.2. & 3. de cauſa poſſeſſ.* & licèt in quolibet judicio ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus, *cap.1. de ordin. cognit. cap. litteras, cap. ex conqueſtu, de reſtit. ſpol.* tamen ſpoliatus per parochum à perceptione decimarum, quas intra ipſius parochiam poſſidebat, non aliter reſtituitur, quàm ſi oſtendat privilegium, vel alium titulum, cujus virtute poſſidebat decimas ipſas: textus diſertus *in cap. ad decimas, de reſtit. ſpol. lib.6.* ibi: *Niſi evidenter docuerit.* Reſiſtit enim illi jus commune, & favet ſpoliatori; ſiquidem præſumit, poſt diviſionem parochiarum ad ipſos parochos tantùm pertinere. Covarruvias *dicto cap.17. n.6.* Barboſa *dicto cap.28. de offic. Parochi, §.2. num.43.* quæ doctrina procedit in laïco poſſidente decimas virtute privilegii, & à parocho ſpoliato: ſed ſi ipſe ſpoliatus ſit ab alio laïco, & intendat interdictum unde vi, ante omnia eſt reſtituendus, juxta juris communis regulas, ut docet Menchaca *ſuſtfreq. cap.89. n.5.* Etiam proceditur in his cauſis appellatione remotâ, *cap. tua, el 2. hoc tit.* Salgado *de Regia protect. 3. part. cap.2. num.63.* Quæ ſententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori ſolvendis non admittitur appellatio, *l. abſtinendum, l. finali, C. quorum appellat.* ſed decimæ ſunt tributa debita Principi cœleſti, *cap. decima 66. 16. quæſt.1. cap. tua, hoc titulo*: igitur ſimiliter in eis appellationi locus non eſt. Accedit, nam decimæ aſſignantur parochis pro alimentis, *cap. decimas, verſ. ſed tardius, 16. quæſt.1.* ſed in cauſis alimentorum appellatio non admittitur, ut latè probat Salgado *dicta 3. parte, cap.1.* Igitur nec in cauſis decimarum appellatio quoad effectum ſuſpenſivum admitti valet. Quæ doctrina procedit in caſu textus *in dicto cap. tua nos*, videlicet cùm reus, à quo decimæ petuntur, opponit conſuetudinem, vel præſcriptionem, & condemnatus eſt; ſecus verò

ſi agatur cum perſona eccleſiaſtica, quæ intendit jus habere ad decimas; vel ſi queſtio ſit inter duas Eccleſias æqualiter decimas vindicantes, vel ſi collector decimarum modum excedat; quia ab exceſſu poteſt appellari. Exceptis tamen his caſibus proceditur appellatione remotâ, & Judex eccleſiaſticus poteſt incipere à præcepto de ſolvendo, ut pluribus relatis probat Salgado ubi ſuprà, *num.* 73. Nec in eo judicio ulla admittitur compenſatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum ſolutio differatur, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios reſolvit Hunnius *in Encyclop. dicto titulo de decimis, cap.* 9. *in fine.*

CAPUT XV.

Idem [a] *Ambianenſi Epiſcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas ſancti S. de [b] Monſtrali cuidam loco conceſſit per ſucceſſionem tenendam (quoniam Sanctuarium de jure [c] hæreditario poſſideri non debet) viribus carere decernas, & laicum (niſi decimam ipſam ipſi Eccleſiæ liberè reſignaverit) vinculo excomunicationis adſtringas.

NOTÆ.

1. [a] *Ambian.*] Ita etiam legitur poſt Concilium Lateran. *p.* 50. *cap.* 28. & in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 27. ubi additur, *pars cap. quoad Sedem*, ut cognoſcatur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap.* 2. *infrà*, *de frigid. & maleſic.* De Ambian. Eccleſia nonnulla adduxi *in cap.* 37. *de reſcript.*

[b] *De Monſtrali.*] Monaſterium hoc ſancti Salucii Monſtrolienſis eſt prope urbem Monſtrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, ut referunt Mireus *in ſua Gallia*, Chopinus *de ſacra polit. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 17. 2.

[c] *Hæreditario.*] Ut latè probavi *in cap.* 1. *de prob.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.* 3.

CAPUT XVI.

Idem [a] *Marſilien. Epiſcopo.*

DE terris, quæ Judæi colunt, tuæ prudentiæ reſpondemus, ut eos ad decimas perſolvendas, vel poſſeſſiones penitus renunciandas, cum omni diſtrictione compellas, ne fortè occaſione illâ Eccleſiæ valeant ſuo jure fraudari.

NOTÆ.

1. [a] *Marſilien.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 28. ubi additur, *pars capitis Quia ſuper his*: unde deducitur, in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. quia ſuper his, de Judæis.* De Marſilienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 6. *de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2. CIrca obligationem ſolvendi decimas à Judæis, vel infidelibus contraria videntur juris teſtimonia, variæque reperiuntur DD. ſententiæ; ſed pro vera reſolutione, & hujus textus expoſitione diſcrimen eſt conſtituendum inter decimas perſonales, & prædiales; perſonales enim non ſolvunt qui baptizati non ſunt, *cap. ex tranſmiſſa, hoc tit.* docent Suarez *dicto tract. de decim. cap.* 16. *num.* 4. Fagundez *in* 5. *præcepta Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 4. Ricciulus *de jure perſon. lib.* 2. *cap.* 9. *per totum.* Si enim decimæ illæ præſtantur ratione ſacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas ſolvere non tenentur. Accedit, nam obligatio ſolvendi decimas perſonales provenit à jure eccleſiaſtico, ut dicemus infrà *in cap. in aliquibus*, §. *fin.* ſed infideles præceptis Eccleſiæ non ligantur, juxta illud Apoſtoli 1. *ad Corinthios cap.* 5. *De his quæ foris ſunt, quid ad nos?* Et *cap. gaudemus, de divortiis*: ergo non tenentur ſolvere decimas perſonales. Nec obſtabit, ſi dicas, Judæos teneri præceptis juris divini, ſiquidem ſub dominio, & poteſtate Dei ſunt; ac proinde præceptis legis veteris de decimis ſolvendis eos obſtringi. Nam reſpondetur, præceptum decimarum in lege veteri non fuiſſe poſitum à Deo univerſis, ſed ſolùm habitantibus terram Cananæorum, propter populum Iſraëliticum, & Levitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto eccleſiaſtico, quia adhuc per baptiſmum januam Eccleſiæ non ſunt ingreſſi. Unde infertur, hæreticos omnino teneri ad decimarum præſtationem, quia per baptiſmum ad Eccleſiam ſpectant, & ita apoſtaſiâ ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in baptiſmo promiſerunt, legibus Eccleſiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum eſt, Judæos, cæteroſque infideles cogi eas præſtare, *cap. quantò*, §. *final. de uſur. cap. nimis, de exceſſ. Prælat.* Capit. Caroli Calvi anni 877. *cap.* 31. quod exponit Boſquetus *ad Innocentium lib.* 1. *epiſt.* 50. docent Azor, Vaſquez, & Moneta relati à Barboſa *dicto cap.* 28. Decimæ enim prædiales ſunt onera ipſius prædii, & ab ipſo prædio debentur; & ita prædia illa, quæ decimas pendebant antea, tranſeunt cum ſuo onere, argumento textus *in l. Imperatores, ff. de public.* Unde infideles decimas ſolvere non tenentur, ſimpliciter loquendo; ſed quatenus reſpiciunt onera realia prædiorum, & hac ratione Judæi, cæterique infideles obligantur ad ſolutionem decimarum, quoniam prædia ipſa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam

Digitized by Google

tanquam onus reale ipſius rei, neceſſe eſt ut ad omnes tranſeant, etiam infideles, ad ſatisfaciendum Eccleſiæ intereſſe, ut in præſenti textu docetur, præcipuè in illis verbis: *Ne fortè illa occaſione Eccleſia valeant ſuo jure fraudari.* Quæ verba ſupponunt jus Eccleſiæ ad decimas perſolvendas in tali fundo fuiſſe acquiſitum. Unde deducitur, doctrinam hanc procedere reſpectu prædiorum, quæ poſſident infideles in terris Chriſtianorum, aut quæ eorum aliquando fuerunt; nam ex prædiis in propriis infidelium provinciis poſſeſſis decimæ non debentur ex eo, quod ceſſat in eis ratio juris quæſiti Eccleſiæ ad decimas ex illis prædiis percipiendas: juxta quam diſtinctionem exponendus eſt textus *in cap. finali, hoc tit. in 2. collect.* ubi Clemens III. ita decrevit: [Ad audientiam noſtram, te ſignificante pervenit, quod cùm Judæi cupiditate maxima, & damnabili parochiam Sancti Lauri pro parte magna occupaverint, adhuc reſiduum de die in dies occupare intendunt. Quia verò præſcripta Sancti Lauri Eccleſia propter hoc magnam ſuorum bonorum jacturam incurrit, diſc. v. p. A. ſ. p. m. quatenus niſi Judæi, qui in civitate Rhotomagenſium morantur, ad monitionem veſtram, & decimas, & omnes proventus alios, quos de parochianis fidelibus, ſi ibi habitarent, conſequerentur, prædictæ Sancti Lauri Eccleſiæ, & aliis, quarum parochias detinent occupatas, annis ſingulis ſufficienter, ac congruè recompenſare curaverint, omnes Chriſti charactere inſignitos, ſive virilis, ſive fœminei ſexus extiterint, qui Judæis obſequium exhibere, aut mutuo aliquid ab eis accipere, aut reſtituere jam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, ſeu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Ave* dicere, ſeu habere colloquium, niſi de ſua correctione, vel inexperta converſione allicere, ullâ præſumptione tentaverint, omni gratiâ, & timore poſtpoſitis, contradictione & appellatione ceſſante, anathematis vinculo adſtringatis, cui etiam volumus ſententiæ ſubjacere quemcumque, qui illis ad veſtri eluſionem mandati conſilium ſuum, ſive auxilium impenderit, aut favorem.] Et etiam accipiendus eſt Innocentius III. *lib. 2. epiſt.* in editione Coloniæ, ubi *lib. 2. fol. 312.* Epiſcopo Abulenſi ita ſcribit: [Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulenſis fuit in audientia noſtra querimonia recitata, quod cùm homines tuæ diœceſis in caſtris, & in ipſa civitate morantes, de tribus partibus frugum totius agriculturæ ſuæ, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolæ de quarta parte parochialibus Eccleſiis, à quibus Eccleſiaſtica percipiunt Sacramenta, decimas ſolvere teneantur: licèt miniſtri Eccleſiarum ipſarum ferè nullos habeant redditus præter decimas, unde valeant ſuſtentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipſa tradunt Sarracenis, in grave detrimentum Eccleſiarum, & præjudicium excolenda: qui nolunt Eccleſiis, ſicut olim Chriſtiani ſolebant, freti potentiâ, & favore illorum, à quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipſis Eccleſiis, & earum miniſtris ſuper hoc, prout convenit, providere, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus niſi Sarraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, quâ Chriſtiani ſolebant, prædictas decimas Eccleſiis voluerint exhibere, eis facias communionem à Chriſtianis ſuper mercimoniis rerum venalium, & aliis penitus denegari: Chriſtianos illos, qui talibus contra formam mandati Apoſtolici communicare præſumpſerint, à ſua præſumptione per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remotâ, compeſcens. Datum Later. XII. Kal. Junii.]

CAPUT XVII.

[a] Idem.

QUanvis grave ſit nimis, & divini dignum animadverſione judicii habeatur, quod laici quidam, quod ſacerdotum eſt, in eccleſiaſticis rebus uſurpant; majorem tamen incurrunt formidinem, & dolorem, quòd fomitem ſui erroris dicuntur in ipſo Clero aliquoties invenire, dum quidam Coëpiſcoporum noſtrorum, aliorumque Prælatorum, Eccleſiæ decimas, & Eccleſias ipſas diſponere eis indulgent, & eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant revocandi. De quibus dicit Dominus per [b] Prophetam: Populi mei peccata comedunt, ad iniquitatem provocant. Unde ſtatuimus, ut ſi quis alicui laico in ſæculo remanenti Eccleſiam, decimam, oblationemve conceſſerit, à ſtatu ſuo, ſicut [c] arbor, quæ inutiliter terram occupat, ſuccidatur, & donec emendet, dolore ruinæ ſuæ jaceat proſtratus.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc titulo, in 2. collect.* & poſt Concilium Lateran. *p. 26. cap. 8.* ubi refertur præſens conſtitutio, quæ edita fuit in Concilio Turon. *can. 3.* ex quo hæc verba refert Anton. Auguſtinus *in epit. juris Pontif. lib. 10. tit. 9. cap. 1.* & ita hæc conſtitutio proptia eſt Concilii Turon. licèt ab Alexandro III. *in dicto cap. 8.* reperiatur tranſcripta.

[b] *Prophetam.*] Oſeam videlicet, *cap. 4.*

[c] *Arbor quæ.*] Verba ſunt SS. Lucæ *cap. 13.* & Matthæi *cap. 3.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPUT XVIII.

Idem *Maßilienſi* a *Epiſcopo.*

CUm ſint homines in parochia unius Eccleſiæ, ſicut aſſeris, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua diſcretio nos conſuluit, cui Eccleſiæ de terris illis decimas ſolvere debeant, an ei, in cujus parochia ſunt conſtituti; an illi, in qua divina audiunt, & eccleſiaſtica alia percipiunt ſacramenta. Sanè cùm hujuſmodi quæſtio temporibus prædeceſſorum noſtrorum ſæpiùs mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorii, aliis perſonarum obtentu aſſerentibus debere perſolvi; non eſt nobis facile ſuper hoc certum dare reſponſum, cùm auctoritates Sanctorum Patrum etiam ſint diverſæ: & ideo in hujuſmodi dubitatione ad conſuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, ſi illæ Eccleſiæ in uno ſint, vel in diverſis Epiſcopatibus conſtitutæ. Quia difficile nimis videtur, ut una Eccleſia in Epiſcopatu alterius recipiat decimas, cùm ex hoc Epiſcopatuum fines confundi non immeritò videantur.

NOTÆ.

1. [a] *Maſſilienſi.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. in ſexta autem non exprimitur Prælatus, cui reſcribat Alexander. De Maſſilienſi diœceſi nonnulla notavi *in cap.* 6. *de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2. IN præſenti textu agitur de parochiis, quibus decimæ præſtandæ ſunt, in qua parte ut Alexander III. hîc faretur, diverſa, licèt non contraria, ſunt juris teſtimonia; nam Eccleſiis baptiſmalibus decimas præſtari debere, probatur *in cap. quicumque* 44. *cap. de decimis* 45. *cap. ſtatuimus* 55. 16. *quæſt.* 1. *cap. cùm contingat* 29. *hoc tit. cap. final. de parochiis, cap.* 1. *in fine, de verb. ſignif.* Et ratio idem ſuadet; nam cùm decimæ ſint ſtipendia ſacerdotum ſacramenta adminiſtrantium, *cap. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi ſoli ſuſtineant, illis ſolis decimæ debentur; unde vulgò docetur, parochum habere fundatam ſuam intentionem reſpectu omnium decimarum intra ſuæ parochiæ limites exiſtentium, *dicto cap. cùm contingat*, Valenzuela *conſil.* 37. *per totum*, Barboſa *dicto cap.* 28. §. 2. qui rectè docet, ipſum ſemper manutenendum eſſe. Econtrariò autem decimarum diſtributionem ad Epiſcopum pertinere, probatur *in cap.* 1. 16. *quæſt.* 7. *cap. in ſacris* 56. 16. *q.* 1. *cap. Epiſcopus* 23. *cum ſeq.* 12. *q.* 1. & ipſum fundatam habere ſuam intentionem erga decimas, probat textus *in cap. dudum* 31. ibi: *Intentione tua de jure communi fundata, hoc tit.* & ipſis Epiſcopis certam partem earum deberi, docetur *in cap. quoniam* 13. ibi: *Tuâ parte retentâ, hoc tit.* & eam portionem quartam eſſe probatur *in cap. conquerente* 16. *de offic. ordin. cap. de quarta, de præſcript.* aliis etiam clericis, veluti Canonicis Eccleſiarum, jus percipiendi decimas competere, probatur *in cap. ex parte* 21. *cap. ad hæc, hoc tit. cap.* 3. 16. *q.* 7. quia decimæ pro omnibus miniſtris Eccleſiæ inſtitutæ ſunt, *cap. non eſt* 22. *hoc tit.* ad exemplum legis veteris, juxta quam Levitis omnibus decimæ ſolvebantur, *cap. finali Levitici.* In hac jurium varietate dicendum eſt, decimas ex ſua inſtitutione ad Epiſcopum pertinere, ut eas inter clericos ſuæ diœceſis diſtribuat; nunc verò certis unicuique clericorum partibus aſſignatis, Epiſcopus habet jure communi quartam partium, & parochi, clericique in Eccleſia miniſtrantes, & Canonici Cathedralium Eccleſiarum eam partem, quæ ſuis beneficiis ex conſuetudine adjudicata eſt: quod ſi non appareat, quæ pars ex conſuetudine Parocho debeatur, quarta præſtanda eſt, juxta antiquam diviſionem, de qua *in cap. quatuor, cap. de reddit.* 12. *quæſt.* 2. poſt quam diviſionem Epiſcopus, & Parochus fundatam habent ſuam intentionem ad propriam portionem. Suarez *dicto tract. de decimis, lib.* 1. *cap.* 28. & 29. Rebuffus *eodem tract.* 47. Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præeſt Eccleſiæ Parochiali nomine proprio. Joſephus Ludoviſius *deciſ.* 72. *num.* 9. Circa parochias verò, quarum parochis decimæ debentur, diſcrimen eſt conſtituendum inter perſonales, & prædiales: perſonales enim debentur Eccleſiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *cap. ad Apoſtolica, hoc tit. cap. quæſti* 46. *cap. ſtatuimus* 55. *cum ſeq.* 16. *quæſt.* 1. Fagundez *in* 5. *præcepta Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. Moneta *de decimis, cap.* 7. *n.* 21. Ratio eſt, quia decimæ illæ debentur propter laborem impenſum in adminiſtratione Sacramentorum, & ita parocho ea adminiſtranti debentur: & licèt aliquis causâ negotiationis, ſtudiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria ſolvit, *dicto cap. Apoſtolica, cap.* 3. *de ſepult. in* 6. quia domicilium non mutat, ex traditis à Barboſa *in l. hæres, §. finali, ff. de judiciis, à num.* 94. Si verò quis duo domicilia habeat, attendi debet quod principalius eſt: ſi utrumque æquè principale ſit (quod evenire poteſt, *l. aſſumpto, §.* 1. *l. Labeo, l. ejus qui, §. Celſus, ff. ad municip.*) dividi debent decimæ pro rata habitationis. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 1. Decimæ verò prædiales debentur parochiæ illi, ubi prædia ſunt, *cap. cùm contingat, hoc tit. cap. ad decimas, de reſtit. ſpoliat. lib.* 6. *cap.* 24. *hoc tit. in* 1. *collect. cap. finali, hoc tit. in* 5. *compil.* nec abſurdum videri debet, ut decimas percipiat parochus, qui ſacramenta non miniſtrat, licèt id adeò durum viſum ſit Alexandro in præſenti, ut caſum hunc diffinire non auſus, conſuetudini ſtandum eſſe decreverit; nam reſpondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confuſionem, prudens conſilium fuiſſe certos eis terminos deſignare, & in eorum prædiorum decimis alimenta parochis tribuere; quia frequentius eſt, quemque ibi habitare ubi prædia poſſidet; leges autem ad frequentiores caſus adaptantur, *l. nemo ad ea, ff. de legibus.* Item æquale eſt in hoc jus omnium Eccleſiarum,

Digitized by Google

Eccleſiarum, quia quemadmodum parochianus iſte ex ſua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere poteſt, ut docent Rebuffus *de decimis, q.6. num.* 10. & *queſt.* 7. *num.* 10. Navarrus *conſ.* 1. *de decimis, num.* 7. Suarez *dicto cap.* 21. *à num.* 4. Circa decimas autem mixtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cùm ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi, ubi paſcunt: quod intelligendum eſt de animalibus manſuetis, ſive extra domum alantur, ut oves, & armenta; ſive intra domum, ut gallinæ, columbæ, & ſimiles. Cæterùm ſi fera animalia ſint, diſtinguendum eſt, an in nullius ſint, an in alicujus dominio conſiſtant. Priori caſu decimæ ex eis perceptæ ſunt perſonales, quia emolumentum rei totum ex hominis induſtria provenit; veluti ſi quis piſcatur, aut venatur in mari, flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel jus prohibendi piſcationem, aut venationem: ſecundo verò caſu cùm animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio ſunt, decimæ eorum prædiales erunt, quia in fructu prædiorum ſunt hæc animalia, *l. item ſi* 10. §. *aucupiorum, ff. de uſufructu*: & ita horum animalium æſtimatio non tota ſumitur ex induſtria capientium, ſed ex ſeipſis. Inde provenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut ſtagnis includuntur, eſſe prædiales, & deberi parochiæ, in qua ſtagna, aut nemora ſunt, argumento legis 3. §. *item feras, ff. de acquirend. poſſeſſ. l. uſufructuarium* 6. §. 1. *ff. de uſufruct.* idemque dicendum eſt de decimis columbarum, quæ columbariis includuntur, ſi earum pulli à domino vendantur, argumento textus *in* §. *pavonum, Inſtitut. de rerum diviſ.* nam ſi per venationem capiantur, erunt decimæ perſonales; quia tunc quaſi nullius exiſtimantur, ut capi poſſint. Idem dicendum eſt de cera, & melle; quia apes alveis incluſæ dominos habent, §. *apum, Inſtit. de rerum diviſ.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac lignis dicendum eſt, videlicet ut ſi ex agris nullius percipiantur, decimæ perſonales ſint; ſi verò ex prædiis propriis, prædiales judicentur, argumento textus *in dicta l. item ſi,* §. *etſi, cum ſeq.* docet Rebuffus ubi ſuprà, *queſt.* 8. *ex num.* 10. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 34. *à n.* 6. Nec hucuſque traditis obſtat textus *in cap. nuntios, hoc tit.* cujus interpretationem, & alia, quæ huc ſpectant, adduxi *in cap. plerique, de pactis*: omnia tamen ſuprà tradita vera ſunt jure communi attento; ex conſuetudine tamen, aut præſcriptione contrarium plerumque obſervatur, ut infrà latè dicemus *in cap. Apoſtolica.*

CAPUT XIX.

Ex Concilio a Lateran.

PRohibemus inſuper, ne laici decimas cum animarum ſuarum periculo detinentes, in alios laicos poſſint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & Eccleſiæ non reddiderit, Chriſtianâ ſepulturâ privetur.

NOTÆ.

[a] *Lateran.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 23. & reperitur textus hic in ipſo Concilio Lateran. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 16. §. *prohibemus*, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 27. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Laici decimas Eccleſiaſticas retinere non poſſunt, nec injuſtè obtentas in alios transferre.* Probant eam textus *in cap. decimas*, 16. *queſt.* 7. *cap. finali* 10. *q.* 3. *cap. pervenit* 1. *q.* 3. *cap. ad hæc, cap. quamvis, hoc tit. cap.* 2. §. *ſanè, hoc tit. lib.* 6. *cap. ſi quis preſbyterorum, de rebus Eccleſ. cap. exhibita, de rer. permut. cap. cùm & plantare, de privil. extravag. Ambitioſæ, de rebus Eccleſ. l.* 22. *tit.* 8. *p.* 1. Varios canones adversùs hanc juris decimarum uſurpationem per laicos collegit Roverius *ad hiſt. Sancti Joannis Recomaenſis, num.* 172. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa *de offic. Parochi, cap.* 28. §. 2. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 19. Suarez *de decimis cap.* 17. Borellus *in ſumma deciſ. tit.* 19. *num.* 114. Duarenus *lib.* 7. *de ſacris Eccleſ. cap.* 1. Mateſcottus *lib.* 1. *variar. cap.* 19. Durantius *qq. juris queſt.* 32. Lemaiſtre *de decimis, cap.* 8. *n.* 9. & 10. Boſquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *epiſt.* 21. & *lib.* 2. *epiſt.* 29. Balboa *in cap. ad aures, de præſcript.* Petrus Gregorius *lib.* 7. *ſyntag. cap.* 15. & *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 1. Carraſco *ad l. recopil. cap.* 10. Caſtillo *lib.* 7. *de tertiis, cap.* 11. Fachin. *lib.* 7. *controv. cap.* 77. Seſſe *deciſ.* 162. *tom.* 1. Pareza *de inſtrum. edict. tit.* 7. *reſol.* 9. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 30. Murga *tom.* 2. *diſquiſit. mor. diſquiſ.* 13. *per tot.* Theophilus *tom.* 12. *tract. mala & bona Eccleſ. cap.* 9. *n.* 16.

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro ratione dubitandi, omiſſis quæ adduxi *in cap. ad aures, de præſcript.* in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Aut in caſu in hoc canone propoſito laici detinebant decimas injuſtè, vel juſtè ex infeudatione ante Concil. Lateran. facta, de qua infrà agemus. Si injuſtè detinebant, non ſolùm prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verùm & ne cum animarum periculo eas retinerent, & per conſequens non rectè hîc docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas reſtituere, ſed tantùm prohiberi in alios transferre: ſi autem juſtè jure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Eccleſiam cum aſſenſu Epiſcopi transferre, ut docetur *in cap. ad Apoſtolicam, de his quæ fiunt à Prælat.* Ergo non rectè in præſenti ſtatuitur, non poſſe laicos decimas in alios transferre, cùm perinde illis permittatur eas detinere.

3. LAICI SUNT INCAPACES DECIMARUM.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, videlicet laicos non poſſe acquirere, ſeu retinere jus exigendi decimas; quia illud competit tantùm ſacerdotibus, qui miniſtrant ſpiritualia: & cùm laici illa miniſtrare non poſſint, ſunt incapaces juris decimarum, *cap. cauſam, de præſcript. cap. quamvis, hoc tit. l.* 56. *tit.* 6. *part.* 1. D. Thomas 2. 2. *q.* 83. *art.* 3. docent Sotus *de juſtitia lib.* 9. *q.* 7. *art.* 1. Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *num.* 4. Rodriguez *qq. regul. q.* 44. *art.* 4. Valquez *in opuſc. tit. de benefic. cap.* 1. §. *unic. dub.* 7. Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 5. *ordin.* Roder. Suarez *alleg.* 28. Gutierrez *lib.* 1. *pract. cap.* 15.

cap. 15. Facit exemplum legis veteris, juxta quam tantùm permittebatur concedere panes propositionis Aaroni, & filiis ejus, *cap.* 27. *Levit.* ergo similiter in lege gratiæ jus percipiendi decimas tantùm sacerdotibus debetur; sicut etiam oblationes illi tantùm percipiunt, nec ullo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *can.* 8. & in Concilio Brachar. 2. *can.* 6. prohibentur laici construere Ecclesias, ut oblationes in eis factas, vel earum partem accipiant, ibi: *Placuit ut si quis basilicam non per devotionem fidei, sed pro quæstus cupiditate ædificet, ut quidquid ibidem pro oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quòd basilicam in terra sua ipse condidit; quod in aliquibus locis usque modò dicitur fieri. Hoc ergo de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, ut basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributariâ conditione est condita, audeat consecrare.* Nec solùm laici decimas percipere nequeunt, verùm nec pro earum redemptione pretium exigere, ut cavetur in Capitulari 30. Ludovici Pii, his verbis: *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis, prohibendum est ne fiat: & si quis contemptor fuerit inventus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur.* Et cùm idem Princeps cognovisset, nonnullos datâ pecuniâ Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decrevit *lib.* 2. *cap.* 28. *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vuadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentiis, & inter se pecunias dividunt, quod penitus abolendum decrevimus.*

4. De privilegiis concessis nostris Regibus.

Ex privilegio tamen Romani Pontificis laicis competere potest jus, seu commoditas percipiendi decimas, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. quia Summus Pontifex ex justis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & servitia in Ecclesiam impensa, *cap. à nobis* 24. *hoc tit.* ubi plures congessit Barbosa, *cap. Hadrianus*, 63. *distinct.* ut fecerunt plures Romani Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias à Sarracenis occupatas recuperarunt. Glossa *verbo Singulas, in dicto cap. Hadrianus*, Matienzo *in l.* 1. *tit.* 10. *lib.* 5. *recop. glos.* 21. Parladorius *rerum quotid. cap.* 3. *num.* 7. Concessit enim Summus Pontifex ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex acervo in novem partes diviso, duæ partes à Rege nostro percipiuntur, ut constat *ex l.* 1. *tit.* 21. *lib.* 9. *recop.* Castillo *tract. de tertiis, ferè per tot.* Circa tempus verò hujus concessionis non satis constat: illud tamen certum est, usque ad tempora Alexandri VI. hæc privilegia à Regibus nostris concessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Sarracenis initi; nam constat Henricum I. anno 1216. regiâ fide promisisse abstenturum se deinceps à perceptione decimarum, quas injustè occupaverat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua*, data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas Potentiores Hispaniæ occupaverant: & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quantò charissimum*, anno 1228. jussit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, ut desisteret à tertiarum exactione, ut in ejus chronica refertur *cap.* 2. & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletana. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim clara memoria*, concessit Alphonso IX. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subjectæ usque ad tres annos; ita tamen, ut elapso triennio, nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, aliàs excommunicationis sententiam incurreret, ut refert Mariana *lib.* 23. *hist. cap. finali.* Tandem Alex. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum intensa*, anni 1494. die 16. Februarii concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elizabethæ, ut in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licitè perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud privilegium illis concessit Innocentius VIII. ut referunt adducentes alia privilegia concessa tam Regibus Castellæ, quàm Aragonis, Parexa *de instrum. edit. p.* 2. *tit.* 7. *resol.* 9. *num.* 50. Borellus *de præstantia Regis, cap.* 59. *num.* 7. Calixtus Ramirez *de lege Regia*, §. 31. *num.* 3. plures congesti à Solorzano *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 11. Sesse *tom* 2. *decis.* 162. Castillo *de tertiis, cap.* 2. Escobar *de Reg. & Pontif. jurisd. cap.* 22. A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum justo titulo, & bona fide; & cùm illæ jam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, ut profanæ, & seculares judicantur: quare cùm sint merè temporales, in laicos etiam alienari possunt, ut probant Menchaca *illustr. controvers. c.* 89. Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 35. Garcia *de expensis cap.* 9. *num.* 48.

§. De laicis decimas possidentibus.

Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse variis ex causis, veluti quia cùm Reges decimas debitas propriis Capellis perciperent, eas in beneficium laicis concedebant. Concil. Meldense *can.* 75. ibi: *Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè invigilent: si autem laici capellas habuerint, à rationi, & auctoritate alienum videtur, ut ipsi decimas accipiant.* Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris transmiserunt. Ordericus Vitalis *lib.* 5. *histor.* ibi: *Avidi quippe possessores terrenorum, caducis inhiant, de summis, & divinis parum cogitant; adeoque quia plures vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere tentant, decimas quas Dominus ab Israelitis per Moysem sibi ad usum Sanctuarii, & Levitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimantur pretio, reddere affectant.* Immò invalescente Procerum tyrannide, consultò his Ecclesiarum Antistites decimarum partem in beneficium dedere, ut partis damno reliquam tuerentur, ut fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comite Polaborum, de quo Helmoldus ait: *Porrò decimas terræ recognovit Episcopo; quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi.* Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: *Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus, & Levitis primitus deputatas; sed cùm tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Præpotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.* Krantzius *lib.* 1. *Metrop. cap.* 2. ibi: *Cùm non satis fiderent Patres sua jura à laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi, & beneficii, malentes amittere dimidium, quàm totum: inde factum, ut à Principibus transirent in ministeriales, qui nunc militares appellantur.*

appellantur. Decimas etiam laicis propinavit ambitio, & gratia Antiſtitum. Lyliardum Pariſienſem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *epiſt.* 54. quòd decimas, & oblationes altarium, ſtipem pauperum, Epiſcopo inconſulto, ſæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagavit ſacræ in Sarracenos expeditionis neceſſitas ſub Philippo Auguſto, cujus adornandæ, & inſtruendæ gratiâ militibus permiſſum fuit, ut decimas è prædiis ditionis ſuæ ſuos in uſus converterent, quoad bello mererent. Conſtitutio eſt Friderici apud Rigordum anno 1187. *Qui alicujus terra magnam juſtitiam habet, ejuſdem terra decimam habebit: miles crucem non habens, domino ſuo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de ſuo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipſo tenebit; ſi autem ab eo nullum tenebit feudum, de ſuo proprio mobili decimam domino ſuo ligio dabit.* Laici decimarum occupatores uſurpationis velandæ gratiâ perſuaſum voluerunt, decimam ſibi beneficii nomine conceſſam à R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Eccleſiæ. Matthæus Pariſ. *in Henricum III.* anno 1240. *Item in Regno Francia multæ decimæ militibus ab Apoſtolicis Patribus conceſſæ creduntur, ut ipſi Romanam Eccleſiam tueantur; ſed conſtat ab eis debitum ſuffragium eſſe denegatum, nec etiam conſtat, eorum ſuffragium exercitui Domini Papæ fuiſſe adhuc contributum.* Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorii VII. Innoc. II. Eugenii III. & Concil. Lateran. de decimis à laïcis non poſſidendis. Eccleſia enim ſemper curavit hujuſmodi decimarum conceſſiones laicis factas irritare, & reſcindere: unde Lemaiſtre *lib.* 1. *de decim. cap.* 10. *per totum*, probare intendit, nunquam Eccleſiam permiſiſſe infeudationem decimarum; quod verum eſt, ſi factam à Pontifice excipias, quia nullo unquam tempore licitum fuit Epiſcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut ſimilem, laicis decimas concedere, *cap.* 3. §. *Eccleſias, de privil. cap. cùm Apoſtolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælat. cap.* 2. §. *ſanè, hoc tit. in* 6. docent Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 17. *num.* 5. P. Barboſa *in l. Titia, à num.* 45. *ff. ſolut. matrim.* Gutierrez *lib.* 1. *pract. quæſt.* 14. *n.* 5. Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 7. *cap.* 36. *quæſt.* 13. Suarez *dicto lib.* 1. *de decimis, cap.* 26. *à num.* 2. Fachineus *lib.* 7. *controverſ. cap.* 7. Arias à Meſa *lib.* 3. *variar. cap* 13. *num.* 19. Unde malè communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Concil. Lateran. de quo in præſenti, & *in cap.* 3. *de privil.* & ad Synodum Claromont. ſub Urbano II. relatam *in dict. cap. decimas* 39. 16. *quæſt.* 7. referunt; nam in eo capite aliud prorſus ſtatuitur, ne ſcilicet monachi à laicis decimas, vel Eccleſias ſuſcipiant ſine Epiſcopi conſenſu. Et *in cap.* 3. *de privil. verſ. Eccleſias*, id ſolùm prohibetur, quod *in dicto cap. decimas*, prohibitum erat, nempe ne religioſi decimas Eccleſiarum de manu laicorum reciperent ſine Epiſcopi conſenſu. hoc tamen addito, quod Urbanus *in dicto cap. decimas*, ſolùm futuris negotiis legem dedit, ut ex verbis conſtat: at Alex. III. in Concilio Later. cujus canon 9. extat *in dicto cap.* 3. non ſolùm prohibuit in futurum, ſed addidit, ut rel gioſi dimitterent quaſcunque decimas à laicis accepiſſent *moderno tempore*; ſic enim legendum eſt, non *aliquo tempore*, ut in vulgatis habetur, ut conſtat ex Antonio Auguſtino *in* 2. *collectione*, & ex ipſo Concilio Lateran. quæ verba non temerè accipi poſſent de tempore poſt prohibitionem Urbani II. *in dicto cap. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minuſve ſubit: nam Urbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Eccleſiam rexit: Alex. III. Lateran. Concil. ad annum 1178. congregavit: ergo illum id Urbani prohibitioni addidiſſe arbitror, ut prohibitionem Urbani confirmaret, & geſta poſt ipſam Urbani prohibitionem reſcinderet. Poſtmodùm Alex. IV. *in dicto cap.* 2. §. *ſanè, hoc tit. in* 6. eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici ut prohibitioni prædictæ fraudem facerent, infeudationes decimarum fimulabant, quaſi ſibi factas ab ipſis religioſis, quibus donare intendebant, ut ſic poſtea extinctum feudum religioni quæreretur, ut ipſi laici poſſent in religioſos decimas transferre, ut in propriam Eccleſiam, abſque Epiſcopi conſenſu, juxta textum *in cap. cùm Apoſtolica, de his quæ fiunt à Prælat.* Has infeudationes ſimulatas Alex. IV. reſcindit *in dicto* §. *ſanè*, & limitat *in verſ. illas*, niſi talis infeudatio fuerit ante Concilium Lateran. facta, ideſt laicis ab ipſis religioſis; nam tunc non præſumitur in fraudem prohibitionis facta, quo tempore nec prohibitio fuerat, quæ fraudaretur. Sic noviſſimè accipio dictum §. *ſanè*, ne aliàs dicamus, Alex. IV. cum communi ſententia Concilii Lateran. prohibuiſſe, ne decimas laici poſſidere poſſent in feudum, de quo nec ullum verbum in tota Synodo, nec in jutibus adductis. Antiquiorem ergo eſſe hanc prohibitionem, ne laici decimas obtineant, credo. Carolus enim Calvus anno 876. *capitul.* 10. ita decrevit: *Res eccleſiaſticas, tam mobiles quàm immobiles, nemo invadere, vel auferre præſumat; & quæ à Rectoribus Eccleſiæ ob timorem, vel favorem alicui livellario, vel emphyteuticario jure, dolosè, & cum damni detrimento Eccleſiæ amiſſa videntur, ad priſtinum jus revertantur.* Idem ſtatuerunt Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 7. Gregorius VII. *in cad. Synodo*, ibi: *Decimas, quas in uſum pietatis conceſſas eſſe canonica auctoritas demonſtrat, à laicis poſſideri Apoſtolicâ auctoritate prohibemus: ſive enim ab Epiſcopis, vel Regibus, vel quibuſlibet perſonis eas acceperint, niſi Eccleſiæ reddiderint, ſciant ſe ſacrilegii crimen committere.* Cujus prohibitionis ratio ex eo provenit; nam qui feudum concedit, debet ipſius rei dominium directum habere, ut probavi *in cap.* 1. *de feud.* Sed Epiſcopi non habent directum dominium decimarum: igitur eas in feudum concedere non poſſunt.

6. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

His ſuppoſitis, ratio præſentis prohibitionis Concilii Later. ex eo provenit, quia decimæ debentur parochis propriis in alimoniam, & eorum ſuſtentationem, quia ſpiritualia adminiſtrant, & temporalia accipere debent: ſed laici ſunt incapaces miniſtrandi ſpiritualia: igitur decimas percipere non valent, unde nec beneficia eccleſiaſtica ipſos retinere poſſe, probavi *in cap. ſacroſ.* 51. *cap. Meſſana* 56. *de elect.* Deinde argumentum ducimus ab oblationibus, nam oblationes magis pendent ex voluntate populorum, quàm decimæ: ſed nec oblationes laici percipere poſſunt, aliàs hæretici, & ſacrilegi judicantur. Concil. Gangr. *can.* 7. ibi: *Si quis vult fructus Eccleſiæ oblatos, vel dare extra Eccleſiam præter Epiſcopi ſententiam, vel ejus, cui cura eorum tradita eſt, & non cum ejus ſententia eo velut agere, ſit anathema.* Et clariùs *can.* 8. *Si quis dat, vel accipit fructus oblatos, præter Epiſcopum, vel eum, qui eſt conſtitutus ad diſpenſationem beneficentiæ, & qui dat, & qui accipit, anathema ſit.* Eandem ſententiam firmat Symmachus Papa in 6. Synodo Romana, ibi: *Valde iniquum, & ingens ſacrilegium eſſe, ut quacunque vel pro remedio peccatorum, vel requie animarum ſuarum unuſquiſque venerabilis Eccleſia*

cleſia contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè ſervari conſuevit, ideſt Chriſtianis, & Deum timentibus hominibus, & ſuper omnia à Principibus, & primis regionum, in aliud transferri, vel converti. Igitur nec decimas potiori jure Sacerdotibus debitas laici retinere poſſunt.

7. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam in præſenti textu nulla mentio fit infeudationis, vel alterius tituli, ex quo laici decimas detinebant; immò potiùs ſupponitur, eas injuſtè percipere, ut conſtat ex illo verbo, *detinentes*; quod veram, atque nudam detentationem ſignificat, *cap. 2. §. ſanè, hoc tit. in 6.* Et ſi inſtes, quomodo ſi injuſtè detinebantur decimæ à laicis, tantùm à Patribus prohibetur earum tranſlatio, non verò jubetur ut eas reſtituant? Reſpondeo ex juſtis cauſis, ad evitandum ſcandalum, tantùm in præſenti prohiberi prædictam tranſlationem; non tamen inde ſequi, detentionem permitti, ſed tantùm tolerari, ut docent Rebuffus *de decimis, q. 10. num. 22.* Balboa *in dicto cap. cauſam, n. 18.*

8. EXPONITUR CAP. CUM APOSTOLICÆ, DE HIS QUÆ FIUNT.

Ex ſuprà traditis exponendus eſt textus *in cap. cùm Apoſtolica 7. de his quæ fiunt à Prælat.* ubi agitur de decimis à laicis detentis: & aſſerit Innocentius III. quod laici eas detinentes ſunt monendi, ut propriis Eccleſiis eas reſtituant; & ſi fortè induci nequiverint, & maluerint ex dioceſani Epiſcopi conſenſu eas in aliam Eccleſiam transferre, tranſlationem eſſe admittendam: & in calce textus concludit Innocentius, hoc procedere in decimis in feudum perpetuò datis. Ex quo textu expreſsè deducitur, laicos decimas injuſtè detinentes, cum conſenſu Epiſcopi poſſe eas in alium transferre, contra hucuſque tradita. Deinde deducitur, etiam ratione feudi laicos injuſtè decimas detinere. Agnoverunt priorem difficultatem Azor *tom. 1 inſtit. lib. 7. cap. 36.* Suarez *dicto lib. 1. de decimis, cap. 16.* Balboa *in dicto cap. cauſam, n. 26.* Lemaiſtre *de decimis, dicto cap. 10.* Quibus omiſſis dicendum eſt, in eo textu laicos decimas injuſtè detinuiſſe, quia ut ſuprà dixi, Epiſcopi nunquam potuerunt laicis decimas infeudare; & ita eos moneri, ut decimas propriis Eccleſiis reſtituant: & quia propter ſcandalum cogi non poterant, eas redderent, ſi maluiſſent alteri Eccleſiæ, quàm propriæ reſtituere, cùm conſenſu Epiſcopi talis tranſlatio permittatur, quia rectiùs ab Eccleſia, etſi non propria, decimæ poſſidentur, quàm à laicis: & ita conceſſum eſt ad majora mala vitanda, damnaque Eccleſiæ illata reparanda; nam licèt decimæ à laicis injuſtè detentæ reſtitui deberent illi Eccleſiæ, cujus fuerant; ſi tamen hanc reſtitutionem laici facere noluerint, æquius eſt mutari decimas ab una Eccleſia in aliam, quàm à laicis retineri: quod etiam docetur *in cap. decimas 16. quæſt. 7.* Nec ideo textus ille injuſtitiam aliquam continet, ſed piam bonorum Eccleſiæ diſpenſationem concedit, ut vitium injuſtitiæ ſubtrahat, etiamſi reſtitutio fiat aliter quàm de juris rigore fieri deberet. Quod & eo exemplo firmari valet; nam qui tenetur alicui centum reſtituere, ſi à creditore obtineat facultatem illa dandi pauperibus, ſufficienter reſtituit. Sic ergo licèt decimæ injuſtè à laicis detentæ, propriæ Eccleſiæ reſtitui deberent, univerſalis tamen Eccleſia, quæ eſt veluti principalis creditor, potuit permittere, ut alteri Eccleſiæ reſtituantur: debet tamen Epiſcopi accedere aſſenſus, juxta Synodum Melphitanam ſub Urbano II. anno 1090. ibi: *Nullus laicus decimas ſuas, aut Eccleſiam, aut quicquid eccleſiaſtici juris eſt, ſine conſenſu Epiſcopi, vel Romani conceſſione Pontificis monaſterius, aut canonicis offerre præſumat.* Alia dabimus in ejus textus commentario.

CAPUT XX.

Lucius III. [a] *Strigon. Epiſcopo.*

AD Apoſtolicæ Sedis regimen, licèt immeriti, dignatione divinâ vocati, omnibus ſumus Eccleſiæ filiis debitores, & pro ſcientiæ modo reſpondere cogimur conſultationibus ſingulorum. Intelleximus autem ex litteris tuis, quod quædam [b] conſuetudo in Ungaria inolevit, ut multitudo populi plerumque de parochia unius Epiſcopi in diœceſim alterius transferatur, in qua licèt per multa tempora moram habuerit, uterque tamen Epiſcoporum, tam is, cujus parochia relinquitur, quàm is, cujus parochiani ſunt facti, decimationem requirit: unde & invidiæ, & contentiones oriuntur. Ideoque nos tua duxit fraternitas conſulendos, cui potiùs decimæ ſint reddendæ. Noveris igitur, quod ſi de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel aliis hujuſmodi decimæ ſolvantur, æquum eſt ut illi Eccleſiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit divina, & Eccleſiaſtica percipit Sacramenta. Apoſtolus enim dicit: Si vobis ſeminavibus ſpiritualia, &c. Super decimis verò meſſium, vel fructibus arborum, ſi coluerint in alia parochia, quàm in ea, in qua habitant, quoniam à diverſis diverſa conſuetudo tenetur, certum aliquod non duximus reſpondendum. Tu verò eligas in hoc caſu id ex quo vel nullum, vel minus noveris ſcandalum generari.

NOTÆ.

1. [a] *Strigon.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 29.* & poſt Concil. Later. *p. 3 o. c. 39.* de Strigonienſi Ungariæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap. penult. de poſtul. Prælat.* & commentarium hujus textus dedi *in capite cùm ſint homines.*

2. [b] *Conſuetudo.*] Quæ totum facit in hac decimarum materia. Ut autem agnoſcamus ejus vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præſtationem, ſciendum eſt, Joannem Andream, & Innocentium *in c. aliquibus, hoc tit.* aſſeruiſſe decimarum obligationem à jure divino provenire, ideoque conſuetudine mutari non poſſe. Quâ ſententiâ omiſsâ, alii exiſtimarunt, diſcrimen eſſe conſtituendum

tuendum inter decimas prædiales, & perſonales, ita ut prædiales conſuetudine tolli non poſſint, ſecus verò perſonales: ita Hoſtienſis *in cap. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in cap. revertimini* 16. *quæſt.*1. *art.*7. *num.*12. & alii relati à Balboa *de præſcript. 5. part. princip. quæſt.*7. qui accipiunt illa verba textus *in dicto cap. in aliquibus: Quæ debentur ex lege divina, & loci conſuetudine probata*; ita ut priora verba referantur ad decimas prædiales, poſteriora verò ad perſonales. Quæ ſententia ſuſtineri non poteſt duplici ratione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam ſolo jure poſitivo debentur, ut dicemus infrà *in cap. in aliquibus*: igitur ſicut lege poſitiva mutari poteſt quota decimarum prædialium, poterit etiam tolli conſuetudine, cùm non minorem auctoritatem habeat conſuetudo, quàm lex poſitiva, *l. de quibus, ff. de legibus, l.2. C. quæ ſit longa.* Secunda deducta ex univerſali Eccleſiæ praxi, juxta quam conſuetudo non ſolvendi decimas prædiales, vel eandem partem, obſervatur. Quibus ſententiis omiſſis dicendum eſt, decimas perſonales, quæ omninò à jure poſitivo originem ducunt, poſſe in totum conſuetudine tolli, Covar. *dicto cap.*17. *num.* 8. Suarez *dicto lib. de decim. cap.*12. Moneta *eod. tract. dicto cap.*5. *quæſt.*4. & etiam per eam introduci poſſe, ut decimæ uni Eccleſiæ debitæ, ſolvantur alii, *dicto cap. cùm ſint homines*, Fagundez *in 5. præcepta Eccleſ. lib.*3. *cap.*1. *num.*4. Caſtillo *de tertiis, cap.*2. *num.*5. Facilius etiam per conſuetudinem mutantur circumſtantiæ loci, temporis, & menſuræ, ut poſt Suarium & Rebuffum docent Hunnius *in Encyclop. tract. de decim. cap.*8. *in fine*, Felicianus Vega *in cap. clerici, num.*43. *de Judic.* Manrique *de differen. quæſt.*151. Circa præſtationem verò decimarum prædialium non ita conſtat apud Interpretes. Conſuetudinem circa eam non admitti, docuerunt Duarenus *de ſacr. Eccleſ. miniſtr. lib.*7. *cap.*1. Rebuffus *de decimis, quæſt.*13. & alii apud Hunnium *dicto cap.*8. Contrarium tenuerunt Moneta *dicto cap.*5. *quæſt.*4. Covar. *dicto cap.*17. *num.*8. Gutierrez *lib.*2. *canonic. cap.*21. & alii quos referunt, & ſequuntur Barboſa *de offic. Parochi, cap.*28 §.3. *num,*64. Valenzuela *conſil.*114. & 147. Sed illis omiſſis dicendum eſt, conſuetudine induci non poſſe, ut decimæ, tam prædiales, quàm perſonales omninò non ſolvantur, cùm talis conſuetudo repugnet juri divino, & ſit irrationabilis; conſuetudine tamen legitimè præſcriptâ effici poſſe, ut laici eximantur à ſolutione decimarum, ubi decimæ neceſſariæ non ſunt ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ, vel ut minor portio quàm decima ſolvatur. Valenzuela *conſilio* 103. & 144. & ſi circa ſolutionem ſit difformitas, minorem partem deberi reſolvit Marinis *lib.*1. *reſol. cap.*81. ita ut ex quibuſdam fructibus dumtaxat decimæ præſentur, quia aliunde manet congrua ſuſtentatio parochi: hæc tamen conſuetudo debet legitimè præſcribi. Et ut cognoſcamus, quando conſuetudine, quando præſcriptione hæc exemptio competat, exponendum eſt, in quo differat præſcriptio à conſuetudine; quod valde neceſſarium eſt, quia diverſa adminicula in una, ac in altera deſiderantur: & quidem varias inter præſcriptionem, & conſuetudinem differentias agnoverunt antiquiores, quos referunt Balbus 1. *parte, quæſt.*10. Molina *lib.*2. *de primog. cap.*6. *num.*10. Covar. *in regula Poſſeſſor*, 2. *parte*, §.3. *num.*3. Gutierrez *lib.*2. *canonic. cap.*21. *num.*68. Menchaca *controverſ. cap.*83. *num.* 23. Parladorius *differen.* 39. Suarez *dicto libro* 1. *de decim. cap.*13. & *de legibus lib.*7. *cap.*1. *num.*10. Salas *eodem tract. quæſt.*97. *tract.*14. *ſect.*1. *num.*6. Matienzo *in l.*1. *tit.*7. *lib.*5. *recopil. gloſ.*6. *num.*1. Nec mirum, ſi tot in hoc articulo torqueantur Interpretes, cùm ſæpe una pro alia uſurpetur, & conſuetudo quemadmodum præſcriptio *in* uſu conſiſtat; ſicque conſuetudo præſcripta dicitur *in cap. finali de conſuet.* ex quorum Doctorum placitis primò conſtituo, quoties privatus ex longo temporis uſu jus aliquod acquirit, præſcriptionem eſſe, non conſuetudinem: idemque erit, ſi jus univerſitati competat, in quo omnes conſentiunt; quia conſuetudo eſt lex non ſcripta: lex autem non poteſt à privato induci, ſed vel à Principe, ſi ſcripta eſt, vel à populo, ſi conſuetudinaria, *lege de quibus, ff. de legibus.* Secundò erit etiam præſcriptio, ſi univerſitas contra privatum aliquid acquirat, quia non poteſt dici conſuetudo, vel lex, quæ generalis non eſt, nec omnes æqualiter obligat. Ergo non erit conſuetudo, quæ privato jus adimit: & hæc concluſio eſt contra Panormitanum *in dicto cap. finali, num.*20. qui docet, conſuetudinem eſſe quoties jus univerſitati acquiritur, ſive illud trahatur ex publico, ſive ex privato, per textum *in l. ſi venditor* 14. §. *ſi conſtat, communia prædior.* quem ſequuntur Balbus, & Gutierrez *ubi ſuprà*; ſed malè, ut credo; quia quemadmodum conſuetudo exigit univerſitatem ex parte inducentis, ita etiam reſpectu ejus, contra quem inducitur; quia lex omnes æquè tenet, nec in damnum privati inſtituitur, *cap. erit autem*, 4. *diſt.* & ideo quo caſu univerſitas jus adimit privato, præſcriptionem eſſe rectè docent Covar. *dicto num.*2. Parladorius *num.* 3. Matienzo *num.*4. Salas *num.*7. Suarez *dicto cap.*1. *num.*11. Nec obſtat textus *in cap. ſi conſtat*; quia reſpondetur primò, conſuetudinem ibi generalem fuiſſe in favorem populi pro omnibus lapidicinis intra ſua territoria, aut terminos conſtitutis, non verò pro lapidicinis privati fundi. Secundò reſpondeo per eam conſuetudinem non adimi jus privato; quia non fuit inductum, ut gratis liceret lapides cædere, ſed oblatâ eorum æſtimatione, in quo jus privati non lædítur. Tertiò reſponderi poteſt, conſuetudinem ibi pro præſcriptione accipi, quod frequens eſt; ſed prima ſolutio verior eſt. Tertiò ſi univerſitas contra univerſitatem acquirat, majus dubium eſt, an ſit conſuetudo, vel præſcriptio? Et communiter creditur conſuetudo ex Abbate, Balbo, & aliis ſuprà citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia conſuetudo ſolùm continet legem, per quam jus inducitur; non verò adimitur alii quod ſuum eſt; id enim præſcriptione efficitur: & ita dicitur conſuetudo, per quam jus acquiritur uni, ſed alii non aufertur, ut notant Balbus ſuprà, *n.*4. Matienzo *n.*3. Propriè igitur conſuetudo tendit ad derogationem legis communis ſine reſpectu ad alium; præſcriptio verò ad acquiſitionem juris alii competentis. Unde ſi collegium adversùs privatum, vel adversùs aliud collegium acquirat, non erit conſuetudo, ſed præſcriptio; quia collegia leges ferre non poſſunt: & per conſequens nec conſuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, ut notat Abbas *dicto n.*10. Idemque erit dicendum de quibuſcumque aliis communitatibus, quia ſolus populus potest veram conſuetudinem inducere, *l. de quibus ff. de leg.* docet Suarez *dicto lib.*7. *cap.*3. *num.*8. & 10. Ex quibus apparet, quàm difficile ſit conſuetudinem à præſcriptione diſtinguere in hac materia decimarum; cùm enim jure communi diffinitum ſit, quibus decimæ debeantur, quomodoque ſolvendæ ſint, & quo loco præſtandæ, ſemper ac aliquid

quid per consuetudinem detrahitur juri communi in præjudicium eorum, quibus jus commune favet, ex proximè adductis præscriptio dici debet, non consuetudo; cùm uni tribuat, & alii adimat: quod plerisque juribus adversatur, in quibus observati jubetur consuetudo in solutione decimarum, *in cap. cum sine, cap. in aliquibus*, §. *finali, hoc tit.* in præsenti, & alibi sæpe. Unde dicendum puto, consuetudinem in decimis tunc induci, cùm universitas capax eam inducendi per tempus à lege diffinitum, & cum cæteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas solvere consuevit, licèt ex tali modo decimandi præjudicium aliis inferatur. Probatur quia consuetudinis substantia consistit in generali derogatione legis: sed si hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi favorabilis sit, & ideo si generaliter in populo fuerit usitatum aliquid in materia decimarum, quod æquè ab omnibus observetur, erit dicenda consuetudo, quia illud principaliter agitur, ut juri communi derogetur; damnum autem, quod huic, vel illi privato infertur, in consideratione non est, quia secundariò, & non principaliter intenditur in consuetudinis inductione. Ergo cùm jus decimarum per consuetudinem immutatur, ea intervenire debent, quæ ad inducendam consuetudinem desiderantur, ut scilicet rationabilis sit, & justa, non divino, aut naturali juri contraria, sed illud inducens, quod lege præcipi posset, ut post alios rectè explicant Lessius *de justitia, lib. 2. cap. 6. num. 55.* Salas *eodem tractatu, disput. 19. sect. 5.* Suarez *dict. lib. 7. de legibus, cap. 6.* Item ut sit per tempus diuturnum observata, & legitimè præscripta. Quantùm autem temporis requiratur jure communi, non est diffinitum, licèt jure Regio decem, vel viginti anni requirantur, ut consuetudo legem civilem abroget, *l. 5. tit. 2. part. 1.* communiter tamen docetur, consuetudinem contra jus civile decennio præscribi, quia eo jure exigitur consuetudo longæva, *l. 1. 2. & 3. C. quæ sit longa consuetudo*: longum autem tempus censetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præscript. longi temp.* Quod si consuetudo sit præter jus canonicum, decem anni sufficiunt; si autem contra illud, quadraginta desiderantur, quia adversùs ecclesiasticas res, aut personas non præscribitur minori spatio, quàm quadraginta annorum, ut docuerunt *in dicta l. de quibus*, Jason *num. 44. & 45.* Abbas *in dicto cap. finali, de consuet. num. 11.* Covar. *lib. 1. var. cap. 17. n. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num. 58.* Suarez *de legibus, dicto lib. 7. cap. 15. num. 2.* Salas *eodem tractatu, disput. 19. sect. 4.* Parladorius *different. 39. à n. 8.* Salazar *de usu & consuet. cap. 5. num. 1.* Ex quibus constat, hanc esse communem doctrinam, & ex Lessio *dicto n. 45.* ultra hæc duo requisita illud etiam desideratur, ut ab iis consuetudo inducatur, qui facultatem habent eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de consuetudine*, petenda sunt: bona autem fides, seu titulus, non exigitur in consuetudine, sed solùm in præscriptione; quia horum loco subrogantur diuturnus populi usus, & scientia Principis, saltem præsumpta, ut post alios notat Babus *dicta q. 10. n. 7.* Covar. *dicto vers. 10.* Salas *dicta disp. 19. sect. 5.* Suarez *dicto lib. 7. cap. 1. num. finali, & dicto lib. 1. cap. 13. à n. 7.* Parladorius *suprà, n. 4.* Secundùm hæc dicendum est, quod si dubitetur cui Ecclesiæ decimæ debeantur, v. g. quia non constat in cujus territorio prædium situm sit, standum erit consuetudini decennali, quæ in hoc casu sufficit, cùm sit præter jus: & ita intelligenda sunt tradita à Covar. *dicto num. 8. vers. 4* non benè, ut videtur, percepta à Gutierrez *dicto num. 58.* ut notat Suarez *dicto libro 1. cap. 22. num. 8.* Si verò certum sit, cui Ecclesiæ decimæ debeantur jure communi, non aliter ei per consuetudinem auferri poterunt, quàm si quadraginta annis præscripta sit. Ex quo falsissimum est quod tradit Abbas *dicto capite cum sint, num. 6. gloss. 3.* decimas prædiales adimi posse Ecclesiæ, in qua sita sunt prædia per consuetudinem decennalem; quia, inquit, est præter jus: sed fallitur, cùm certo jure diffinitum sit, ei Ecclesiæ has decimas deberi, & ideo Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *d. c. 22. à n. 2.*

CAPUT XXI.

Cœlestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quod quidam agricultores, cùm simul, vel diversis anni temporibus in eodem agro, vel horto diversa semina sparserint, non nisi de unius illorum seminum fructibus decimas illi persolvunt: qui etiam decimas de agrorum proventibus non curant exsolvere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipsis, & Ecclesiæ Dei non modica irrogatur injuria, cùm Levitis absque expensis decimas sit injunctum impendi: m. quat. inquisitâ diligentiùs veritate, si rem taliter noveris se habere, agricultores illos, ut de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis subtractis expensis, sed integras potiùs decimas, & absque diminutione persolvant, per censuram Ecclesiasticam, omni cont. & ap. cess. compellas, & auctoritate nostrâ districtè inhibeas, ne talia de cætero aliquâ cupiditate, seu præsumptione attentent.

NOTÆ.

1. *Cœlestinus III.*] Sic legitur in secunda collectione, *sub hoc ipso tit. cap. 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; unde cognosci non potest, de quibus Canonicis in præsenti agatur. Commentarium hujus textus dedi suprà, *in cap. 4.*

CAPUT

CAPUT XXII.

[a] Cœleſtinus III.

NOn eſt in poteſtate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua terræ ſemina mandant, quid eis fatio ſit, vel plantatio redditura, cùm juxta verbum Apoſtoli ad litteram exponendum, neque qui plantat aliquid plenè faciat, neque qui rigat, ſed Deus qui tribuit incrementum. Audivimus autem, quod quidam veſtrûm de vineis, olivetis, canna mellis, & frugibus, non niſi primò deductis expenſis ſeminum, & laboris, vel agriculturæ, decimas curant Eccleſiis exhibere. Reverà ſicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negotiatione, & de ipſa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ ſunt miniſtris Eccleſiæ tribuendæ, ita etiam ut qui his ſolvere neglexerint, eccleſiaſticâ debeant diſtrictione percelli. Præterea ſi quis decimas Deo non dederit, quæ ſunt tributa egentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, ut Auguſtinus docet, revocari meretur. Volumus igitur, & diſtrictè præcipimus, quod antequam deducatis de cunctis veſtris bonis collectis expenſas, ſalvis privilegiis [b] Romanæ Eccleſiæ, decimas Eccleſiis, ad quas pertinent, cum integritate debita perſolvatis.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. nullibi autem exprimitur Prælatus, cui reſcribat Cœleſtinus; quod & in aliis epiſtolis ipſius Pontificis ſæpe contingit, ut jam notavi.

2. [b] *Romanæ Eccleſiæ.*] Summus enim Pontifex poteſt privilegium exemptionis à decimarum ſolutione concedere, *cap.* 2. *de Eccleſ. ædif.* probavi latè ſuprà, *in c.* 4. Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, ut congrua ſuſtentatio miniſtris Eccleſiæ ſuppetat, aliàs nec conſuetudine, privilegio, aut præſcriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, ut adſit juſta cauſa concedendi ſimilem exemptionem. Cauſas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Hiſtoricis refert Lemaiſtre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 5. & jam adduximus *in cap.* 4. *hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT XXIII.

[a] Cœleſtinus III.

EX tranſmiſſa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Eccleſiæ de N. intelleximus, quod cùm miles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infrà fines parochiæ ſuæ, de cujus terræ proventibus decimas ſolebat Eccleſia percipere memorata, conſtruxerit, de ipſius molendini obventionibus decimas ei ſolvere contradicens, in ſalutis ſuæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ [b] licitè poteſt acquirere, ſine diminutione decimas erogare tenetur, diſc. v. p. A. ſ. m. quat. prædictum militem ad ſolutionem decimarum de obventionibus, quæ de opere in dicto molendino ſibi proveniunt, ſine diminutione aliqua per cenſuram eccleſiaſticam, ſubl. ap. obſt. compellatis.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus III.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titulo capite* 7. ſed nullibi exprimitur, cui Prælato reſcribat Pontifex: unde cognoſci non poteſt de quo Archidiacono in præſenti agatur.

2. [b] *Licitè.*] Unde hiſtriones, & meretrices ex turpi lucro non præſtant decimas, ut docuerunt D. Thomas 2. 2. *quæſtione* 87. *de decimis, articulo* 2. *ad* 2. Sotus *lib.* 9. *de juſtitia, quæſt.* 4. *artic.* 2.

CAPUT XXIV.

Innocent. III. [a] *Piſtorienſi Epiſcopo.*

ANobis tua fraternitas requiſivit, utrum ab illis decimas exigere debeas, qui poſſeſſiones dant, vel recipiunt ad [b] affectum, cùm aliis ſe convenit per alios excu-

ſare, quominus cogantur ad decimas perſolvendas. Cùm igitur quilibet decimas ſolvere teneatur, niſi à præſtatione ipſarum ſpecialiter ſit exemptus, f. t. duximus reſpondendum, quod à dantibus *c* poſſeſſiones, & recipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ ſunt ſolvendæ, niſi ab eis aliquid oſtendatur, quare ab hujuſmodi ſunt immunes.

NOTÆ.

1. [a] *Iſtorienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo capite* 1. & *in capite à nobis, de cohabit. cleric.* ubi extat alia pars hujus textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

Ad affictum.] In hac ſexta collectione legitur, *ad firmam*; & rectiùs, juxta ea quæ notavi *in cap. 7. de locato.*

2. [c] *Dantibus poſſeſſiones, & recipientibus.*] Ita ut quiſque pro parte fructuum quos percepit, debeat ſolvere decimas, ita ut ſi coloni partiarii ſint, tam colonus, quàm dominus quilibet pro portione ſua decimas perſolvat; ita tamen ut ex eiſdem fructibus redecima nunquam ſolvatur, juxta legem finalem, *titulo* 4. *lib.* 1. *recopilat.* docent Azor. *part.* 1. *inſtitut. libro* 7. *cap.* 34. *quæſt.* 4. Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 26. §. 2. *num.* 39. Valaſcus *de jure emphyt. quæſtione* 30. *numero* 15. unde ſi fundus, ut regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eiſdem fructibus colonus, & dominus decimas præſtare, ſed tantùm unus debet eas perſolvere, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de different. utriuſque fori, quæſt.* 151. quo modo accipiendus eſt Gutierrez *libro* 1. *practic. capite* 18. *numero* 19. qui docet decimas præſtandas eſſe tam à colono, quàm à domino prædii conducti.

CAPUT XXV.

Idem a *Vercellenſi Epiſcopo.*

TUa nobis fraternitas intimavit, quod quidam laici tuæ diœceſis, & alii plures Epiſcopatuum adjacentium, decimas Eccleſiis & clericis tuis, perverſis machinationibus ſubtrahere moliuntur, & conceptæ perverſitatis audaciam non curant ſatisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis ſemen, & ſumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de reſiduo impendendam eſſe decimam aſſeverant: alii verò de portione fructuum, quam à colonis accipiunt, partem decimæ ſeparantes, eam *b* capellanis ſuis, vel aliis clericis, ſeu Eccleſiis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in uſus alios pro ſua voluntate convertunt: nonnulli clericorum vitam tam abominabilem deteſtantes, decimas eis ob hoc ſubtrahere non verentur: quidam inſuper aſſerentes ſe poſſeſſiones, & omnia jura ſua cum omni honore atque diſtrictu per Imperialem conceſſionem adeptos, decimas hujuſmodi generaliter detinere præſumunt. Occaſione præterea veteris decimationis, quam aſſerunt ſibi conceſſam, aliqui decimas novalium ſibi non metuunt uſurpare. Verùm ſi ei, à quo bona cuncta procedunt, aſſertores hujuſmodi debitum reſpectum haberent, jus eccleſiaſticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa ſunt egentium animarum) præſumerent detinere. Cùm enim Deus, cujus eſt terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi, qui habitant in eo, deterioris conditionis eſſe non debeat, quàm Dominus temporalis, cujus ſtatutum debitum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis ſumptibus, aut ſemine ſeparato, neceſſarium eſſe dignoſcitur cum integritate perſolvi, nimis profectò videtur iniquum, ſi decimæ, quas Deus in ſignum univerſalis dominii ſibi reddi præcepit, ſuas eſſe decimas, & primitias aſſeverans, occaſione præmiſſâ, vel excogitatâ magis fraude diminui fortè *c* valerent: cúmque Deo debita ſit ſolutio decimarum, in tantùm ut ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipſe pro ſuo cultu conceſſit, laici, ſi moniti fortè noluerint, eccleſiaſticâ ſint diſtrictione cogendi, prætextu *d* nequitiæ clericorum nequeunt eas aliis, niſi quibus ex mandato divino debentur, pro ſuæ voluntatis arbitrio erogare, cùm nulli ſit licitum aliena cuicumque concedere præter domini voluntatem: quanquam per ſolicitudinem officii paſtoralis clerici ſint à ſua nequitia coërcendi. Et cùm dè cunctis omninò proventibus decimæ ſint reddendæ, ſicut colonus de parte fructuum, quæ ſibi remanet ratione culturæ, ſic & dominus de *e* portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere ſine diminutione tenetur. Porrò cùm laicis nulla ſit de ſpiritualibus rebus concedendis, vel diſponendis attributa facultas, Imperialis conceſſio, quantumcunque generaliter fiat, neminem poteſt à ſolutione decimarum eximere, quæ divinâ conſtitutione debentur; nec occaſione decimationis antiquæ, licèt in feudum conceſſæ, decimæ ſunt novalium uſurpandæ, cùm in talibus non ſit extendenda licentia, ſed potiùs *f* reſtringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus

bemus, ut Eccleſiarum, & clericorum jura præſumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præſentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione perſonarum, aut etiam prædiorum decimas Eccleſiis, & clericis tuæ diœceſis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, ſublato appellationis diffugio, auctoritate Apoſtolicâ, per excommunicationis, vel interdicti ſententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea ut clericos tuæ diœceſis, de quibus fuerit auditorio tuo querela propoſita de decimis antedictis, & fructibus perceptis ex eis, ad plenam ſub tuo examine juſtitiam faciendam compellere valeas, non obſtante *g* appellationis objectu in eluſionem eccleſiaſticæ diſciplinæ, devotioni tuæ præſentis ſcripti paginâ duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam noſtræ conceſſionis, &c.

NOTÆ.

1. [a] *Vercellenſi.*] Ita etiam legitur *in cap.2. hoc tit. in 3. compil.* & in epiſtolis editis Coloniæ à Sirleto, *fol.*414. ex quo regeſtro hujus textus litteram teſtituo, ut cognoſcatur, eandem epiſtolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac ſexta diviſam eſſe in præſentem textum, & ſequentem, cùm ſimul uterque textus reperiatur in ipſa epiſtola. De diœceſi Vercellenſi nonnulla notavi *in capite licèt, de foro compet.*

[b] *Capellanis.*] Quod ſupremis Principibus conceſſum eſſe probavi ſuprà *in cap.*4.

[c] *Viderent.*] Hanc textus partem de decimis ſolvendis, non deductis expenſis, expoſui ſuprà *in cap.*7.

2. [d] *Nequitiæ clericorum.*] Non enim ideò decimæ ſubtrahi debent à populo parochis propriis, quòd inhoneſtè & turpiter vivant; ſiquidem decimæ illis debentur propter laborem in adminiſtratione ſacramentorum impenſum, non verò propter vitæ probitatem, *capite fortè* 3. 14. *quæſt.*5. D. Hieronymus ad illa verba Matthæi *cap.* 22. *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, inquit: *Porrò quod ait, Reddite qua ſunt Cæſaris Cæſari, ideſt nummum, tributum, & pecuniam: & quæ ſunt Dei Deo, ideſt decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæſar Tiberius Tyrannus erat, Sacerdotes infideles, avari & in malo pertinaces, in mortem Domini jugiter meditantes; & tamen illis Dominus jubet decimas dare.* Et contra Vviclef ita declaratum fuiſſe in Concilio Conſtantienſi refert Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Decima:* docent Rebuffus *de decimis, dicta quæſt.*7. *num.*15. Gutierrez *dicto cap.*21. *num.*138. P. Gregorius *lib.*13. *de repub. cap.*17. *num.*2. nam & hoc caſu clerici decimas ſuas faciunt, nec tenentur eas reſtituere, etſi perditè vivant, niſi crimen admittant, cujus ratione fructibus beneficii ipſo jure priventur.

[e] *Portione quam percipit.*] Ex qua colonus decimas non præſtiterat, aliàs redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi ſuprà, *in cap.à nobis.*

Divina inſtitutione.] Hæc verba exponemus infrà *in cap. in aliquibus, §. fin.*

[f] *Reſtringenda.*] Quia cùm privilegium hoc contra jus commune conceſſum eſſet, reſtringi debebat, ut quantò minùs læderet jus parochiale, ut ſuprà probavi *in cap.*4. ubi textum hunc expoſui.

[g] *Appellationis objectu.*] Quia in his decimarum cauſis proceditur appellatione non obſtante.

CAPUT XXVII.

Idem *Abbati ſanctæ* [a] *Colombanæ Senon.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod cùm tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum, ſicut aſſeris, ſit indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur miſericorditer indulgere, ut de terris, quæ infrà parochias tuas rediguntur noviter ad culturam, de indulgentia noſtra exigendi decimas facultatem haberes. Cùm igitur tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de novalibus eas exigere ſatis potes; quia ubi majus tibi conceditur, minus etiam tibi in hoc caſu *b* conceſſum eſſe videtur.

NOTÆ.

1. [a] *Sanctæ Columbanæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. ſed legendum eſt, *Sanctæ Columbæ*, ut habetur in hac ſexta collectione. Varia autem ſunt monaſteria ſub titulo Sanctæ Columbæ; unum in Italia, de quo egi *in cap. olim in cauſa, de reſtit. ſpol.* alia tria in Gallia. In præſenti agitur de monaſterio D. Benedicti prope Senonas conſtructo, de quo agitur in Concilio Tullenſi apud Saponarias, anno 859. apud Carnot. *epiſt.*107. & Lupum Ferr. *epiſt.*10. De eo videndi ſunt Fratres Sarmathani *tom.*4. *Gallia Chriſt. fol.*286. Odoni ejus Abbati reſcribit Innocent. in præſenti.

[b] *Minus conceſſum.*] Conſonat textus *in cap.viſis,* 16. *q.*1. Nec contrarium probat textus *in cap. fin. de tranſlat. Epiſc.* ubi illi, cui conceditur tranſitus ad majorem dignitatem, non cenſetur conceſſus ad minorem; nam aliter conſideratur plus minúſve in dignitate, quàm in tranſitu ad dignitatem; quia difficiliùs permittitur tranſire ad parem dignitatem, quàm ad majorem, ut docet Jul. Pacius *cent.*10. *quæſt.*81. 2.

CAPUT XXVIII.

Idem [a] *Helienſi Epiſcopo.*

PAſtoralis officii diligentia. *Et infrà:* Explicari præterea poſtulaſti, utrum quis poſſit de molendinis, & piſcariis neceſſarias expenſas deducere priùs quàm ſolvat decimas ex eiſdem, ſicut eſt in negotiatione conceſſum. Ad quod ſine præjudicio melioris ſententiæ reſpondemus, quod licèt circa res acquiſitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipſæ venduntur, credamus deducendas expenſas, & de reſiduo, quaſi de lucro decimas perſolvendas, ut ſi vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expenſas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proveniunt, non credimus deducendas, etiamſi fuerint decimatæ: quoniam ſalvâ decimâ efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipſas expenſas. Fructus autem ipſos alienare poſſe non credimus, niſi cum onere decimarum: nec pro reſtaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ perſolvuntur, credimus deducendas expenſas de proventibus decimandis; quia penes dominum res permanent reſtauratæ, ut ſi pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus deſtruatur.

NOTÆ.

[a] *Helien.*] Ita etiam legitur *in capite 4. hoc tit. in 3. collect. & in cap. paſtoralis, de reſcript.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi, & præſentem inſcriptionem expoſui, & hujus textus commentarium dedi ſuprà *in cap. cùm ſint homines 7.*

CAPUT XXIX.

Idem *Epiſcopo* [a] *Belvacenſi.*

CUm contingat interdum etiam in tua diœceſi, &c. *Et infrà:* Præterea requiſiſti, cùm aliqua prædia, de quibus Eccleſiis, aut perſonis eccleſiaſticis decimæ ſolvebantur, ad Fratres Ciſtren. Ordinis donationis, vel emptionis, vel alio titulo devolvuntur, an iidem Fratres de talibus prædiis ipſis Eccleſiis, vel perſonis decimas ſolvere teneantur. Super quo tibi tale damus reſponſum, quod cùm prædictis Fratribus à Sede Apoſtolica ſit indultum, ut de [b] laboribus ſuis, quos propriis manibus aut ſumptibus excolunt, decimas nulli prorſus perſolvere teneantur, de prædiis taliter adquiſitis, Eccleſiis, vel perſonis eccleſiaſticis decimas ſolvere non tenentur, dummodo propriis manibus eorum, aut ſumptibus excolantur. Cùm autem in quibuſdam parochiis ad quaſdam Eccleſias, vel perſonas eccleſiaſticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de novo fiant novalia in eiſdem, quæris à nobis, ad quem hujuſmodi novalium decima incipiat pertinere. Unde inquiſitioni tuæ breviter reſpondemus, quod cùm perceptio decimarum ad parochiales Eccleſias de jure [c] communi pertineat, decimæ quorumcumque novalium, quæ fiunt in parochiis earundem, ad ipſas proculdubio pertinere noſcuntur, niſi ab ipſis, qui alias percipiunt decimas, cauſa rationabilis oſtendatur, per quam appareat novalium ad eos decimas pertinere.

NOTÆ.

1. [a] *Belvacenſi.* Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. c. 1. & in cap. cùm contingat, de foro compet. cap. cùm contingat, de jurejur.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis, & præſentem inſcriptionem expoſui.

[b] *Laboribus ſuis.*] Ut probavi *in cap. 4. ſuprà hoc tit.*

[c] *De jure communi.*] Juxta adducta ſuprà *in c. 4.*

COMMENTARIUM.

2. PRæſcriptio circa jus decimarum dupliciter contingere poteſt. Primò cùm præſcribitur libertas, ſeu exemptio eas non ſolvendi, de qua egi ſuprà *in cap. 20.* Secundò cùm præſcribitur jus percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in cap. ad aures 6. de decimis.* Illud autem pro hujus textus expoſitione notandum ſupereſt, ad hoc jus decimarum acquirendum, ſicut ad alia jura eccleſiaſtica, quadragenariam præſcriptionem deſiderari, *cap. de quarta, de præſcript. cap. 1. eodem tit. in 6.* ubi ſtatuitur, decimas in aliena parochia præſcribi poſſe ſolùm ſpatio quadraginta annorum cum titulo; vel ſi deſit titulus per id tempus, cujus initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cùm huic præſcriptioni reſiſtat jus commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideo tam longæva præſcriptio deſideratur: docent Covar. *d. lib. 1. var. cap. 17. num. 7.* & in regula *Poſſeſſor, 2. part. §. 5. num. 2.* Menchaca *illuſtr.*

Digitized by Google

illuſtr. controv. cap. 87. Molina *de juſtitia, tract.* 2. *diſput.* 75. Suarez *de decim. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 1. Caſtillo *de tertiis, cap.* 15. *num.* 32. Germonius *lib.* 3. *de ſacr. cap.* 19. Nec obſtat regula textus *in l. ſi ex conſtituto, ff. quemadmodum ſervit.* quatenus probat, in præſcriptione diſcontinuæ ſervitutis tempus duplicari debere: ſed hoc jus percipiendi decimas diſcontinuum eſt: ergo non ſufficit ſpatium quadraginta annorum, ſed neceſſe eſt tempus illud duplicare. Pro cujus difficultatis ſolutione aliqui ex Interpretibus diſtinguendum putant inter jus civile, & canonicum, ita ut jure civili attento tempus duplicari debeat, ſecus verò inſpecto jure canonico. Ita Innocentius *in dicto capite de quarta*, quem repiehendunt Covar. *d. cap.* 17. *num.* 10. Padilla *in l.* 2. *num.* 8. *C. de ſervit. & aqua.* Quare Baldus *in dicto cap. de quarta*, & *in authent. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ.* inquit, quod quando idem tempus in præſcribendis rebus jure civili, & canonico ſtatutum eſt, tunc illud duplicare non eſt neceſſe: ſed in præſcribendis decimis, & ſimilibus rebus tempus quadragenarium, tam jure civili, quàm canonico deſideratur, ut *in dicto capite de quarta*, & *in dicta authent. quas actiones*: ergo tempus illud duplicari non debet. Quem intellectum communem eſſe dixerunt Covar. & Padilla *ubi proximè*. Sed apertè convincitur; nam in præſcribendis rebus contra privatos, idem tempus ab utroque jure, civili, & canonico ſtatutum eſt, ut probat textus *in capite plaguit, & ferè per totam* 16. *q.* 3. Omnes tamen conſentiunt, in his rebus duplicatum tempus deſiderari, quando jura diſcontinua ſunt, *ex d. l. ſi ex conſtituto*: ergo idem dicendum eſt in quadragenaria præſcriptione. Eâ igitur ſolutione omiſsâ, ut veram aſſignemus, ſciendum eſt, quadragenariam præſcriptionem in favorem Eccleſiæ fuiſſe introductam illis in caſibus, in quibus contra privatum minori tempore præſcriptio currebat: quare ſi in aliis rebus, in quibus jura diſcontinua ſunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in juribus ad Eccleſiam ſpectantibus non habet locum: nam cùm in eis à jure canonico quadragenarium tempus deſideretur, quod tempus ordinarium longè excedit, non eſt neceſſe, etiam in diſcontinuis rebus tempus duplicare, ſed hæc taxatio quadragenarii temporis indiſtinctè ſequenda eſt; non enim debet privilegium ultra proprios terminos extendi, *cap. ſanè, cap. porro, de priv. cap. petiiſti* 7. *q.* 1. nam jus civile tempus duplicatum in diſcontinuis juribus exigit, quia priùs breve tempus exegerat: ſed cùm jam fuiſſet in præſcriptione rerum Eccleſiæ ejus favore ſatis prolixum tempus præſcriptum, duplicari etiam in juribus diſcontinuis non debuit: ſed Eccleſia ſuo privilegio etiam in eis contenta eſſe debet, niſi dicamus, jus percipiendi decimas non eſſe diſcontinuum; nam etſi ſimulata ſint, quæ cauſam habent diſcontinuam; omnia tamen illa habere valent continuam poſſeſſionem, quæ ſolo animo retineri poteſt abſque actuali incubatione, *l.* 3. *§. in amittenda, ff. de acquir. poſſeſſ. l. licèt, C. eodem tit.* ſic enim jus percipiendi decimas, quamvis cauſam habeat diſcontinuam, tamen continuam poſſeſſionem habere poteſt: ſemper enim qui hujuſmodi jus percipiendi decimas habet, paratus eſt decimas percipere ex fructibus quocunque tempore collectis, abſque aliqua ſuæ poſſeſſionis intermiſſione; unde eo caſu ſufficit tempus, quod ad aliarum rerum præſcriptionem ſtatutum eſt. Videndus D. Joannes del Caſtillo *de tertiis c.* 15. *n.* 40. & *c.* 21. ubi de præſcriptione tertiarum contra Regem noſtrum agit.

CAPUT XXX.

Idem a *eidem.*

CUm in tua diœceſi quædam monaſteria, & conventuales Eccleſiæ in multis parochiis majores decimas percipiant, & minutas, & de quibuſdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint perſolutæ, quæ tamen modò ſolvuntur: quæſiviſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, utrum decimæ fructuum prædictorum ad parochiales Eccleſias, quæ nec majores percipiunt, nec minutas; an ad monaſteria, & illas Eccleſias conventuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo, debeant pertinere. Ad quod ſic duximus reſpondendum, quod ſi fructus prædicti de illis terris proveniunt, de quibus monaſteria, ſeu conventuales Eccleſiæ aliquos percipiebant ratione decimarum proventus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorundem, cùm in ipſis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat una, eademque ſubſtantia diverſo jure cenſeri. Alioquin parochialibus Eccleſiis exſolvantur, ad quas de jure communi ſpectat perceptio decimarum. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, ut tuis verbis utamur, in Eccleſiis editis ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama privatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium juramenta majorum de ſua propinquitate, ut ſuſpicionis tollatur materia, offerantur; quid tibi ſit faciendum in caſibus hujuſmodi quæſiviſti. Ad hæc taliter reſpondemus, quod ſi perſona gravis, cui fides ſit adhibenda, fraternitati tuæ denunciet, quod ii qui ſunt matrimonio copulandi, ſe propinquitate contingant, & de fama, vel ſcandalo doceat, aut etiam per teipſum poſſis certificari de plano, non ſolùm debes juramenta parentum ſponte oblata recipere, verùm etiam eos, qui contrahere ſic nituntur, ſi monitis induci nequiverint, compellere, ut vel à tali contractu deſiſtant, vel contra famam hujuſmodi ſecundùm tuæ diſcretionis arbitrium juramenta exhibeant propinquorum. Alioquin ſi perſona denuncians non extiterit talis,

ut diximus, & de fama, vel ſcandalo non poterit edoceri, ad deſiſtendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si verò poſt contractum matrimonium aliquis appareat accuſator, cùm non prodierit in publicum quando banni ſecundùm præfatam conſuetudinem in Eccleſiis edebantur, utrum vox debeat ſuæ accuſationis admitti, meritò quæri poteſt. Super quo ſic duximus diſtinguendum, quod ſi tempore denunciationis præmiſſæ is, qui jam conjunctos impetit, extra diœceſim exiſtebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad ejus notitiam pervenire, utputà, ſi nimiæ infirmitatis fervore laborans, ſanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris conſtitutus, quod ad comprehenſionem talium ejus ætas ſufficere non valebat, ſeu aliâ causâ legitimâ fuerat impeditus, ejus accuſatio debet audiri. Alioquin cùm rationabiliter præſumatur, quod denunciationem publicè factam idem exiſtens in ipſa diœceſi minimè ignorarit, tanquam ſuſpectus eſt proculdubio repellendus, niſi proprio firmaverit juramento, quod poſtea didicerit ea, quæ objicit, & ad hoc ex malitia non procedat; quia tunc etiamſi didiciſſet ab aliis, qui denunciationis tempore ſiluerunt, claudi non deberet eidem aditus accuſationis: quoniam etſi ab impetitione hujuſmodi culpa de ſilentio tali contracta illos excluderet, iſte tamen amoveri nequiret, cùm culpabilis non exiſtat. Utrum autem ſi accuſatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor teſtes inter jam conjunctos parentela probetur, per depoſitiones eorundem poſteriorum teſtium derogetur fidei ſex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac præſtantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium juraverunt, diſtinguendo perſonas, & gradus, à quibus directè ii, de quorum agitur copula, deſcenderunt; an primi poſterioribus præferantur, non immeritò quæri poſſet? Quanquam ad aliud, & ob aliud juraverint illi, quàm iſti; ſi tamen in ſecundo judicio priores perſonæ juratæ deponerent illa eadem quæ primò dixerunt, abſque dubio eorum teſtimonia prævalerent, nec eo poſſent prætextu repelli, quòd partes teſtificata didicerint, cùm talis exceptio locum non habeat in hoc caſu. Datum Later. IV. Kalend. Novemb. P. N. anno XV.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Id eſt Belvacenſi Epiſcopo, ut legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. cùm in tua* 44. *de teſtibus; cap. cùm in tua* 27. *de ſponſ.* & in epiſtolis Innocentii III. editis à Boſqueto *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 128. ex quo regeſtro litteram hujus textus reſtituo.

COMMENTARIUM.

2. IN his duabus deciſionibus agitur de præſcriptione decimarum in aliena parochia, & docetur eam non extendi ad novalia: quod etiam docetur *in c.* 3. *in* 5. *collect.* ubi Honorius III. ita ſcribit: [Ex parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod in parochia Eccleſiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod ad te debeant in eadem parochiâ novalium etiam decimæ pertinere: ſed venerabilis f. n. Epiſcopus Novar. hujuſmodi novalium decimas R. Canonico Novar. quaſi hoc potuerit de conſuetudine, quæ dicenda eſſet veriùs corruptela, conceſſit; pro quo quidem ad quoſdam ipſe judices noſtras litteras impetravit, qui contra te iniquam diffinitivam ſententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, aliis obtinuiſti negotium delegari. A nobis ergo humiliter poſtulaſti, ut de indulgentia noſtra in parochia Eccleſiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de novalibus facultatem. Cùm ergo perceptio decimarum ad parochiales Eccleſias de jure communi pertineat, per quod decimæ novalium, quæ fuerint in parochiis earundem, ad ipſas ſpectare noſcuntur: tibi, & Eccleſiæ tuæ prædictorum novalium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, ſi eum contra te obtinere contigerit, præjudicium nullum fiat; poſt ejus tamen deceſſum ſupradictæ decimæ ad tuam Eccleſiam devolvantur.]

CAPUT XXXI.

Idem *Veſprinen.* a *Epiſcopo.*

DUdum adversùs fratres [b] Hieroſolym. Hoſpitalis ſancti Stephani Alben. te proponente in noſtra præſentia queſtionem, quod ipſi decimas de laboribus ruſticorum [c] ſuorum Veſprinen. Eccleſiæ debitas non permitterent tibi ſolvi, eoſdem citavimus, præfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum inſtrumentis, & rationibus ſuis noſtro ſe conſpectui præſentarent, tibi reſpondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipſis ſtatuto termino coram nobis, dil. fil. noſt. G. tit. S. Martini Presbyt. Card. tibi, & ipſis conceſſimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per ruſticos Hoſpitalis in Veſprinenſi diœc. excoluntur, & de Cyrogan. & de nova Curia Eccleſias, quæ per Hoſpitalarios detinentur, eaſdem tanquam ad te ſpectantes, intentione tua de jure [d] communi fundata petiiſti. Prior autem Hoſpitalis ejuſdem in prædictis decimis, & Eccleſiis præſcriptionem allegans, propoſuit ſe tibi non teneri

ſuper

Digitized by Google

ſuper his aliquatenus reſpondere : quod cùm per auditorem eundem ad noſtram audientiam perveniſſet, mandavimus quod idem Prior præſcriptionis *e* titulum, quem allegarat, probaret. Qui tandem poſt deliberationem præhabitam coram ven. fr. n. Alban. Epiſcopo, qui poſt receſſum memorati Cardin. de cauſa cognovit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipſius Reginæ Ungariæ conceſſionem allegavit, qui Eccleſiam ſancti Stephani, ad quam tunc temporis, ſicut aſſeruit, Eccleſiæ memoratæ ſpectabant, cum decimis, & pertinentiis ſuis conceſſerunt, ac in perpetuam eleemoſynam Hoſpitali donationis titulo aſſignarunt : confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. tranſcriptum exhibens, per quod probare volebat, conceſſionem prædictam plenum habere vigorem ; & aſſerens nihilominus, ipſam à fel. rec. Lucio Papa prædeceſſore noſtro poſtmodùm confirmatam. Cæterùm ex parte tua fuit propoſitum ex adverſo, quod in decimis, & in Eccleſiis à Rege, & Regina donatis, præſcriptionem non poterat opponere pars adverſa, quæ nec à donatione ipſorum initium habere poterat, nec à confirmatione præfata tantum tempus effluxit, quod poſſet præſcriptio conſummari : & ſic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cùm ſacrilegii crimen incurrat ſecundùm canonicas ſanctiones, qui Eccleſias, vel Eccleſiaſticum aliquod beneficium de manu reciperet *f* laïcali. Unde ſi contingat laicum in donatione Eccleſiæ talibus verbis uti : Do tibi Eccleſiam talem ; nihil aliud concedere intelligitur, niſi jus patronatus tantùm, quod habet in ipſa, prout *g* in conſtitutione à nobis edita continetur expreſsè. Contra confirmationem autem fuit hoc modo reſponſum, quod cùm confusè ipſa Eccleſia ſancti Stephani cum omnibus decimis, & Eccleſiis, & aliis quæ ad eam pertinent, confirmetur, jus Epiſcopale non tollitur, cùm de illo non exprimatur ibidem, ſed tantùm debita decimarum portio intra parochiam Eccleſiæ ſancti Stephani collatarum, ſecundùm terræ conſuetudinem eiſdem Hoſpitalariis reſervetur : præſertim cùm petitæ à te decimæ in parochia ſancti Stephani non conſiſtant, quod de plano confeſſa eſt pars adverſa. Econtrà verò fuit à parte altera replicatum, quod cùm ſpatio XXX. annorum tacueris, juri tuo tacitè renuntiaſſe videris. Sed & hoc pars tua viſa eſt repellere, allegando quod XXV. annorum taciturnitas non jure communi, ſed in *h* privilegiis noſcitur obtinere ; unde jure communi, quod habet Epiſcopus in decimis, vel in Eccleſiis ſuæ diœc. nonniſi XL. annorum *i* taciturnitate privatur. Nos igitur his, & aliis, quæ hinc inde fuerunt propoſita, pleniùs intellectis, cùm donatores prædicti conferre non potuerint aliis, quæ ipſi de jure non poterant poſſidere ; & ex confeſſione partis adverſæ liquidò nobis conſtet, petitas decimas, & Eccleſias intra parochiam ſancti Stephani non concludi, etiamſi prædicta donatio teneat, quod per confirmationem prædicti Clementis ſuper Eccleſia ſancti Stephani, Hoſpitali cum decimis, & aliis ad ſe pertinentibus factam, etiamſi authenticum appareret, Epiſcopali juri nullatenus derogetur, de f. n. con. auctoritate Apoſt. ſententialiter prohibemus, ne fratres Hoſpitalis præſumant ulteriùs præpedire, quo minùs decimas percipias memoratas, & pacificè poſſideas in futurum.

NOTÆ.

1. [a] *Eſprinen.*] Ita legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. quæ diœceſis eſt in Ungaria, ſub Archiepiſcopo Strigonienſi, ut notavi *in cap. expoſuiſti, de prebendis.*

[b] *Hieroſolyta.*] De his Hoſpitalariis jam nonnulla notavi alibi.

[c] *Decimas ruſticorum.*] Quas etiam privilegiati, & exempti perſolvunt, ut ſuprà probavi *in c.* 2.

2. [d] *De jure communi.*] Probat Rota apud Peñam *tom.* 1. *deciſ.* 560. & plura adducit Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum, lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 21.

[e] *Titulum.*] Quia præſcriptio non erat immemorialis, aliàs neceſſarium non eſſet docere de titulo, *cap.* 2. *de præſcript. lib.* 6. plura de titulo neceſſario ad præſcriptionem, adduxi *in cap. ſi diligenti, de præſcript.*

[f] *Laïcali.*] Latè probavi *in cap. Meſſana, de elect.* 3.

[g] *Conſtitutione.*] *Cap. paſtoralis, de donat.*

[h] *Privilegiis.*] *Cap. ſi de terra, de privil.*

[i] *Quadraginta annorum.*] Juxta adducta ſuprà *in cap. cùm contingat.*

CAPUT XXXII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ ſunt gentes, quæ ſecundùm ſuos ritus decimas de more non ſolvunt, quamvis cenſeantur nomine chriſtiano. His nonnulli domini prædiorum ea tribuunt excolenda, ut decimis defraudantes Eccleſias majores, inde redditus aſſequantur. Volentes igitur ſuper indemnitatibus his Eccleſiarum providere, ſtatuimus,

Google

ſtatuimus, ut ipſi deinde talibus perſonis, & totaliter ſua prædia excolenda committant, quod abſque contradictione Eccleſiis decimas cum integritate perſolvant, & ad id, ſi neceſſe fuerit, per cenſ. eccleſ. compellantur.

NOTÆ.

'G*Enerali.*] Lateranenſi videlicet, ſub Innocentio III. celebrato, ubi *can.*54. reperitur hic textus, & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.*5. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.*1. *de ſumma Trinit.*

COMMENTARIUM.

1. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, nonnullas gentes etiam ſacro baptiſmate ablutas in more habuiſſe decimas nullas præſtare, aut ſaltem eas non integrè perſolvere. Legimus enim apud Krantzium *lib.* 4. *Vvandal. pag.* 101. Holzatos prius quàm in Ungariam, terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere inciperent, pactum iniiſſe cum Sacerdotibus, & Epiſcopis ejuſdem regionis, ut ab omnibus decimis liberi eſſent, & tantùm aliquot menſuras grani pro unoquoque aratro penderent: & etiam Hermoldus Presbyter *in chron. Sclav. c.*12. refert, Sclavos certum tributum pro univerſis decimis ſolviſſe Epiſcopis Aldeburgenſibus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod ſcilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro menſura grani, & quadraginta recticuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cùm conquererentur clerici paupertate oppreſſi, auctoritate Ducis Sclavorum pactum initum fuit de augendo ipſo tributo, ut refert idem Presbyter *lib.*1. *c.*92. illis verbis: *Holzatenſes neceſſitate conſtricti, præſente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, ut facerent augmentationem decimarum, & ſolverent de manſo ſex modios ſiliginis, & octo avena, illius (inquam) medii, qui vulgo dicitur Hemnethe.* Et ne ſuccedentium fortè Pontificum paterentur angarias, rogaverunt hoc Ducis, atque Pontificis ſigillis confirmari. Immò apud Græcos valdè dubia eſt decimarum penſitatio; ſiquidem in tot canonibus, & Eccleſiæ conſtitutionibus à Gratiano compilatis in cauſa 16. *q.*1. & à Raymundo in præſenti, nulla mentio fit decimarum Eccleſiæ Orientalis. Primis autem Eccleſiæ ſæculis decimas apud Græcos ſolutas fuiſſe, conſtat ex Origene, qui decimarum Eccleſiæ Alexandrinæ meminit *homil.*11. & Iſidoro Peluſiota, qui monachus fuit monaſterii Montis Peluſiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodoſii, qui *epiſt.*317. Herminium Comitem ita alloquitur: *Præclarè Dominum honoras, cùm nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex ubertate terræ tuæ, ei à quo eam accepiſti, pendis.* Et in Eccleſia Antiochena eundem ritum decimæ ſacro ſacerdotum altaris ærario inferendæ, viguiſſe putat Interpres Chryſoſtomus *homil.* 18. *in cap.*8. *act. Apoſt.* ibi: *Parumne eſt torcular benedici? parumne eſt ex omnibus frugibus ac decimis prius partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc utile eſt.* Sed ſequentibus ſæculis, etſi primitiarum mentio ſit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæreſi* 80. Gregorium Nazianz. *epiſt.*80. ſanctum Antiochum in homilia, quæ extat *tom.*1. *biblioth.* nullum tamen decimarum veſtigium extat, & eam penſitationem ceſſaſſe Conſtantinopoli, ex ſterilitate diœceſeos deducit Lemaiſtre *lib.*1. *de decimis. cap.*6. præcipuè cùm legamus frumenti tranſvectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt: & penuriam rei frumentariæ in urbe Conſtantinop. ſuadet diſtributio quotidiana panis, quæ ſingulis diebus fiebat non ſolùm in pauperes, verùm & in honeſtiores perſonas, de qua *in l. quia, C. Theodoſ. de annonis civil. l. panis, l. univerſi, eodem tit. l. hac, C. de ſecundis nuptiis*; notavit Cironius *ad tit. de prabend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant conſtituta tributa pro ſacerdotum alimentis, ut conſtat ex novella 3. Juſtin. ex novel.43. *de officin. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Iſaaci Comneni, hujus tributi ſumma ita taxatur: *Nomine Canonici à vico habente triginta fumaria nummus unus aureorum exigatur, argentei duo, arietis unus, hordei modii ſex, vini menſura ſex, farinæ modii ſex, triginta gallinæ: ab eo verò, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquivalens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis unus, hordei modii quatuor, vini menſura quatuor, gallinæ viginti: à vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus unus, hordei modii duo, gallinæ decem, quemadmodum & in veterum exactorum ſigillis ſcriptum eſt.* Sed cùm temporibus Innocentii III. Conſtantinopoli à Latinis captâ, ut retuli *in cap. ſcriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Eccleſiæ, cæremoniaſque ibi intulerint, etiam decimas, cæteraſque conſuetudines piè obſervandas, ac religiosè colendas decreverunt, reluctantibus Græcis, & maximè Procerum, ac Nobilium in dignitate ſuperbiâ. Illi enim non ſemel prohibuerunt hominibus ſuis, ne decimas penderent Romano more: eos verò angebat maximè Latinorum imperium, eo quòd Latini cogerent Nobiles Græcos Eccleſiis reſtituere opes, & facultates ablatas; itaque cùm tanto tempore ſeſe indociles præbeſent, & decimarum penſionem exhorreſcerent, ſæpe excommunicationis metus eſt illis inculſus. Immò cùm ad bellum adversùs Michaëlitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, igneque populantem, Proceres Achaiæ ſeſe accingerent, non ante Dominicum corpus, & ſanguinem, pacis, bellique præſidium ſalutare, de manibus Sacerdotum ceperunt, quàm pollicerentur ſe decimam in poſterum more Romano ſacerdotibus ſoluturos, nec prohibituros ampliùs, quominus eorum ſervi, homines, ac vaſſalli eam præſtationem Eccleſiæ miniſtrarent. Ita elicitur ex epiſtola 161. apud Innocentium *lib.*1. *regeſtr.*13. ad Archiepiſcopum Lariſſenſem, & Epiſcopum Citonien. ubi de Achaiæ Nobilibus ſic loquitur: [Canonicos (inquit) in nonnullis Eccleſiis includere non verentur excommunicatos, tam laicos, quàm clericos in ſua pertinacia confovendo. Cumque dudum ad bellum contra Michaëlitium proceſſuri recipientes corpus, & ſanguinem Jeſu-Chriſti, omnes pariter promiſiſſent, quin immò per votum obligaverint ſe ſolenne, quod de ipſo prælio redituri decimas Eccleſiis ſuis ſolverent, & ſubditos ſuos, tam Græcos, quàm Latinos cogerent ad ſolvendum: at poſtmodùm efficere non curarunt. Quocirca fraternitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus Latinos ejuſmodi, ut Eccleſiis ſuis ſolvant, ſicut ex communi jure, ac ſpeciali quoque tenentur, &c. inducere procuretis, ipſos ad hoc, ſi opus fuerit, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione remotâ, ſicut juſtum fuerit, compellentes.] Et certè Innocentii III. temporibus decimarum jugum Græcia magnâ ex parte receperat, ut ex ejuſdem epiſtolis liquet, quibus multæ contentiones ſedantur ortæ inter Canonicos, & Epiſcopum

pum de decimarum partitione. *Epist.*44. sedatur ortum dissidium inter clericos, & Patriarcham Constantinopol. quòd nempe Patriarcha jussus à Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist.* 105. *lib.* 1. hortatur omnes Larissenses diœcesis, ut decimas ablatas Episcopis restituant. Eadem hortatione utitur *epist.*108. *eod.lib. ad Imperatorem Constantinop.* cujus milites decimas Cittensis diœcesis occupabant. *Epist.*62. *lib.*4. comparitur lis orta inter Episcopum Nitriensem, & Abbatem de Ægris in diœcesi Cenadiensi, super quodam jure decimarum; unde, ni fallor, in præsenti canone PP. respexerunt ad Latinos simul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant; unde Ecclesia decimis fraudabatur: quare justè, & rectè in præsenti statuitur, ut domini prædia sua locent illis personis, à quibus decimæ solvi consueverunt; id est, aliis fidelibus Latinis, qui semper decimas præstiterunt.

§.

ILlæ quippe decimæ necessariò solvendæ sunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.

COMMENTARIUM.

2. CElebris quæstio est, tam inter Theologos, quàm Canonistas, utrum decimarum obligatio sit juris naturalis, divinive, aut tantùm ecclesiastici? In qua quæstione, juris naturalis, divinique esse, docuerunt antiquiores Canonistæ, quos referunt & sequuntur Gutierrez *lib.*1. *canonic. c.*22. Azevedo *in l.*1. *tit.*5. *lib.*1. *recopil. n.*5. Rebuffus *de decimis, q.*1. *n.*11. Borellus *in summa Decis. tit.*19. *n.*1. Germonius *lib.*3. *de sacror. immunit. c.*19. Carrasco *ad ll. Recopil. c.*6. noviter Lemaistre *lib.*1. *de decimis, c.*2. *&* 3. Castillo *tom.*7. *controv. tit. de tertiis, cap.* 10. Darris *de benef. sect.*1. *cap. primo*, plura Solorzanus *tom.*2. *lib.*1. *cap.*21. *num.*6. Qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò, quia decimæ debentur Deo in recognitionem supremi dominii, *cap. tua nobis* 26. *cap. cùm non sit* 33. *hoc tit.* D. Augustinus, seu quivis auctor est tractatus 20. *de rectit. Catholicæ controvers. tom.*9. ibi: [Unusquisque de quali ingenio, vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus, vel Ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt, per quæ vivit, sive terra, sive flumina, sive semina, vel omnia, quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos; & si ipse non dedisset, nihil utique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur à nobis repetere.] Quam sententiam ipse Sanctus repetit *tom.* 10. *serm.*219. Sed cultum illum Deo exhiberi jus naturale dictat: ergo decimarum obligatio juris naturalis est. Secundò, nam decimæ præstantur pro alimoniis sacerdotum, *cap.*3. *Malachiæ, Numer. c.*18. naturalis autem ratio suadet, ut clericis spiritualia administrantibus alimenta præstentur, *cap. cùm secundùm*, ubi probavi, *de prabend.* Ergo, &c. Tertiò, quia ante legem scriptam plerique in lege naturæ decimam, vel similem fructuum partem Deo, & ejus sacerdotibus obtulerunt, ut legitur *Geneseos cap.*4. 14. & 28. quod & Gentiles solo naturæ lumine instructos observasse suprà probavi *in cap.*3. Deinde ex lege veteri decimas deberi sæpe repetitum legimus. *Exodi cap.*22. & 29. *Levitici cap.*27. *Numer. c.*18. *Deuteron. cap.*12. & suprà illustravi *in cap.*1. Et hanc obligationem lege evangelica firmatam fuisse, probatur ex eo, nam si hoc præceptum, ut proximè dixi, juri naturali congruit, continebitur lege divina; nam præter fidei & sacramentorum præcepta, quæ supernaturalia sunt, in nullo discrepant lex divina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *cap.*11. Dominus reprehendit Pharisæos charitatis opera omittentes, his verbis: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Et *cap.*21. *Matthæi*, ibi: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum*, &c. Et ibi: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Igitur cùm decimarum præstatio fuerit à Christo Domino in lege gratiæ commendata, earum obligatio juris divini est. Tandem apertiùs hæc sententia firmatur, & diffinitur ab Ecclesiæ Patribus, & Conciliis, ut fecerùt D. Clem. *lib.*2. *const. c.*19. *Quæ ex decimis & primitiis secundùm mandatum Dei dant, ut Deo homo consumat; voluntaria verò quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, viduis, afflictis, peregrinis, egentibus.* D. Ambrosius relatus *in cap. numquid ex* 16. *q.*4. D. Augustinus *in cap.*10. 16. *q.*1. Urbanus II. *in cap.*2. 16. *q.*2. ibi: *Decimas omnino dare Deo non negligatur, quas ipse Deus dare constituit.* Gregorius VII. relatus *in cap.*1. 16. *q.*7. ibi: *Oportet nos decimas, & primitias, quas jure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt.* Alex. III. *in cap. parochianus, hoc tit.* ibi: *Cùm decima non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ.* Innocentius III. *in cap. tua, hoc tit. Quæ divinâ constitutione debentur.* Honorius III. *in cap. fin. hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm decimæ sint debitæ Domino, quas in signum universalis dominii sibi Dominus reservavit.* Ex Conciliis idem statuerunt Matiscon. 2. *can.*5. ibi: *Leges divinæ consulentes sacerdotibus, ac ministris Ecclesiarum, pro hereditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare.* Concilium Mogunt. 1. sub Carolo, *can.*38. *Admonemus, atque præcipimus, ut decimas Deo dari omnino non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, ne fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Concilium Tribur. *can.*13. Lateran. *in præsenti* §. Trident. *sess.*25. *de reform. cap.*2.

3. Contrariam sententiam, videlicet decimarum obligationem à jure ecclesiastico tantùm provenire, docuere omnes ferè Theologi cum D. Thoma 2.2. *q.*87. *art.*1. & *quodlibet.* 2. *art.*8. Sotus *lib.*9. *de justitia, q.*4. *art.*1. Castro *adverss. hæreses, verbo Decima*, Tostatus *in cap.*23. *Matthæi, q.*149. & recentiores Canonistæ, Covar. *d. lib.*1. *var. cap.*17. *num.*2. Gutierrez *d. cap.*21. *num.*7. Moneta *de decimis, cap.*1. *q.*1. & 2. Menchaca *lib.*3. *illustr. cap.*89. Duarenus *lib.*7. *de sacr. eccles. ministr. cap.*1. plures congesti à Solorzano *suprà, n.*45. alii à Cenedo relati *ad decret. collect.*66. *n.*13. Pro quibus sequentia faciunt fundamenta: nam ex lege divina ea tantùm tenemur servare, quæ à Christo Domino nobis præcepta sunt: sed de solvendis decimis nec in Evangelio, nec apud Apostolos ullum extat præceptum: ergo ex lege divina obligatio decimarum non provenit. Nec refragatur præceptum legis veteris; nam illud, sicut cætera præcepta ipsius legis, post legem gratiæ cessavit, *cap. translato*, ubi probavi, *de constit.* Secundò, nam quæ divini juris sunt, con-

trario uſu, aut Pontificis privilegio tolli, ſive in parte minui non poſſunt, *cap. aucta 9. cap. memor 10. cap. ſed 11. cap. habeat 24. q. 1. cap. propoſui, de conceſſ. prabend. cap. litteras, de reſtit. ſpol.* Sed decimæ conſuetudine, & privilegio tolluntur, atque minuuntur, *cap. cùm ordinem, de reſcript. cap. dilecti, cap. ſuggeſtum, cap. ex parte, cap. ad audientiam, hoc tit.* unde in aliquibus regionibus non decima, ſed portio minor præſtatur. Concilium Turon. ſub Carolo *can.* 45. & in Eccleſiæ naſcentis exordio, unde Evangelii puritas maximè petenda eſt, qui monumenta antiquorum monaſteriorum requirat, nihil frequentiùs invenit, quàm milites decimas monachorum Eccleſiis devoviſſe: igitur non ex jure divino eas debebant. Nec deſunt qui ab his omninò diverſam ſequantur ſententiam, aſſerendo diſcrimen conſtitui debere inter decimas prædiales, & perſonales: & docent, prædiales ex jure divino deberi, perſonales verò dumtaxat ex lege eccleſiaſtica: ita docuerunt Hoſtienſis *in ſumma, hoc tit.* Henricus Boich. *in cap. pervenit, hoc tit.* Felinus *in cap. cauſam, de reſcript.* & dicit communem eſſe Cardinalis in præſenti. Moventur ex eo; nam licèt præceptum morale legis veteris inveniatur de decimis prædialibus, non verò reperitur de perſonalibus: ergo ex jure tantùm eccleſiaſtico earum obligatio deſcendit. Eos ſequitur noviter Nicolaus Lemaiſtre *de decimis c. 2. & 3.* & defendit decimas prædiales omninò provenire à jure divino, tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad quotam: decimas verò perſonales tantùm juris eccleſiaſtici eſſe. Diverſam opinionem alii ſequuntur aſſerentes, in decimis duo eſſe diſcernenda, videlicet ſubſtantiam, hoc eſt obligationem alendi miniſtros Eccleſiæ, & taxationem, quotam, ſeu quantitatem decimarum. Quoad ſubſtantiam aiunt, decimas provenire à jure naturali, & divino; quoad quotam tamen, ſeu quantitatis taxationem, à jure eccleſiaſtico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *d. tract. de decimis, c. 9. num.* 10. Covar. *d. c.* 17. *n.* 2. Azor 1. *p. Inſtit. lib.* 7. *cap.* 13. Fagundez *in* 5. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *c.* 1. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. c.* 59. *dub.* 1. Barboſa *d. c.* 28. *de offic. parochi*, Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decim. cap.* 1.

4. In qua opinionum varietate veriorem credo D. Thomæ ſententiam, videlicet decimas non deberi ex jure divino à Chriſto Domino promulgato, quod propriè jus divinum eſt: quâ retentâ non obſtant contraria fundamenta prioris ſententiæ. Non primum ex teſtimoniis veteris Teſtamenti; fatemur enim ſub ſynagoga fuiſſe decimas debitas ex jure divino; ſed illud jus jam ceſſavit, quare inde argumentum deduci non poteſt; quia nunc non probatur eſſe aliquid de jure divino ex eo, quod olim fuiſſet, ut optimè probat Toſtatus *ubi ſuprà*, maximè quia præceptum de decimis, ut decimæ fuerunt à Deo tam ſpecialiter conſtitutæ, non potuit eſſe morale, ſed ad ſummum judiciale, vel forſan cæremoniale, quæ jam ceſſarunt. Ergo prout tale fuit, ceſſavit etiam. Rurſus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus reſpiciebat compenſationem debitam pro labore miniſtrorum deſervientium templo: ſed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quàm vigeſima, aut quinquageſima; nec magis deberi de fructibus, quàm de aliis obventionibus, aut emolumentis: ergo nec ut præceptum morale debuit reputari. Nec obſtant Chriſti Domini verba apud Matthæum *cap.* 23. Lucam *c.* 11. quia in illis nihil aſſeruit conſtituendo obligationem ſolvendi decimas, ſed tantùm arguebat Judæos, qui ſub lege veteri vivebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant ſeduli, ut ſancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebant, ideò dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & ſub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*, quod verbum poſſet importare præceptum, cùm de præſenti ſit, & futurum reſpiciat: ita Toſtatus *d. q.* 149. Nec obſtant textus *in d. c. parochianos*, & alii ſuprà expenſi, nam in eis tantùm docetur, decimas fuiſſe inſtitutas jure divino; quod faremur de ſua prima inſtitutione à Deo facta populo Hebraïco: unde deducunt Eccleſiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quaſi dicant, quia illi populo indictæ fuerunt decimæ ad ſuſtentationem miniſtrorum per ſummum Deum, qui eſt optimæ ordinationis optimus artifex, conſtat & juſtè ab Eccleſia imperari, non exorbitanter; & in Eccleſia eſſe poteſtatem eas percipiendi: ergo ab inſtitutione antiqua Dei deſcendit ad præceptum eccleſiaſticum, ex quo D. Thomas *quodlib.* 2. *art.* 8. & *quodlibet.* 6. *art.* 10. & *d. q.* 87. *art.* 1. deducit, hujuſmodi quotam augeri poſſe, vel minui, ſi ratio urgeat: non ergo dicendum eſt, decimas quantùm ad ſubſtantiam eſſe de jure divino, & in prædictis juribus decimas dici debitas de jure divino, ex duplici cauſa, & utraque non impropria. Prima, quia olim de jure divino debebantur, à quo Eccleſia exemplum ſumpſit: ſecunda, quia præbere ſtipendium miniſtris Dei juris naturalis eſt, ex traditis *in c. cùm ſecundum, de prabend.* quod appellatur etiam divinum, quia verſatur circa rem divinam, ut egregiè docet Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. ad cujus mentem reducendi ſunt qui poſtea ſcripſerunt, quorum longum agmen referunt Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 16. *n.* 2. Solorzanus *d. cap.* 21. *ex n.* 44. Valenzuela *conſ.* 114.

CAPUT XXXIII.

Idem [a] *in eodem.*

CUm non ſit in homine, quod ſemen ſerenti reddat, vel reſpondeat, quoniam juxta verbum Apoſtoli, neque qui plantat eſt aliquid, nec qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus; ipſum quidem mortificato ſemine plurimum fructum affert, nimis avarè quidam in decimis defraudare nituntur, cenſus, & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in ſignum univerſalis dominii quaſi quodam titulo ſpeciali ſibi Dominus decimas reſervaverit: Nos & Eccleſiarum diſpendiis, & animarum periculis obviare volentes, ſtatuimus, ut in prærogativam dominii generalis exactionem tributorum & cenſuum præcedat ſolutio decimarum: vel ſaltem hi, ad quos cenſus & tributa indecimata pervenerint (quoniam res cum onere ſuo tranſit) ea per cenſ. eccl. decimare cogantur Eccleſiis, quibus de jure debentur.

NOTÆ.

NOTÆ.

'IN eodem.] Concilio videlicet generali Lateran. sub Innocentio III. *can.* 54. ubi reperitur canon hic : & in quarta collectione *sub hoc tit. cap.* 6. & textum hunc expoſui ſuprà *in cap.* 26.

CAPUT XXXIV.

Idem *in* a *eodem.*

NUper Abbates Ciſtercienſ. Ordinis in generali Capitulo congregari ad commonitionem noſtram providè ſtatuerunt, ne de cætero Fratres ipſius Ordinis emant poſſeſſiones, de quibus decimæ debeantur Eccleſiis, niſi fortè pro monaſteriis de novo fundatis ; & ſi tales poſſeſſiones eis fuerint piâ fidelium devotione collatæ, aut emptæ pro monaſteriis de novo fundatis, committantur aliis excolendæ, à quibus Eccleſiis decimæ perſolvantur. Ne occaſione privilegiorum ſuorum Eccleſiæ ulteriùs prægraventur, decernimus, ut de alienis terris, & amodò acquirendis, etſi eas propriis manibus, aut ſumptibus excoluerint, decimas perſolvant Eccleſiis, quibus ratione prædiorum antea ſolvebantur, niſi cum ipſis Eccleſiis aliter duxerint componendum. Nos ergo ſtatutum gratum, & ratum habentes, hoc ipſum ad alios regulares, qui gaudent ſimilibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus, ut Eccleſiarum Prælati promptiores, & efficaciores exiſtant ad exhibendum eis de ſuis malefactoribus juſtitiæ complementum, ut eorum privilegia diligentiùs, & perfectiùs valeant obſervare.

NOTÆ.

1. 'EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *can.* 55. ſub Innocentio III. celebrato, ubi habetur præſens textus, & in quarta collectione *ſub hoc tit. c.* 7. Caſus autem, ſeu cauſa hujus conſtitutionis ita contigit. Cùm monachi Ciſtercienſes anno 1213. Capitulum generale celebrarent ſub Arnaldo II. in eo recitatæ fuerunt Pontificis litteræ ſuper querelis ad eum delatis per diverſos Epiſcopos, præcipuè per Quinqueccleſienſem : quibus litteris Pontifex commonebat ipſos Ciſtercienſes, immò comminabat abolitionem privilegii illis conceſſi ſuper exemptione decimarum, ut conſtat ex epiſtola 85. ipſius Pontificis, *lib.* 16. ubi ita illis reſcribit : [Venerabilis frater noſter Quinqueccleſienſis Epiſcopus nobis intimare curavit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus veſtras, multitudinem emitis vinearum, de quibus ſibi, vel Eccleſiæ ſuæ diœceſis decimæ ſolvi ſolent; quarum vinum licèt nequaquam in uſus veſtros expendatis, ſed vendendum faciatis ad alias provincias deportari, decimas tamen ſibi, vel ipſis Eccleſiis ſubtrahitis ex iiſdem. Cùm igitur ex hoc Ordini veſtro plurimùm detrahatur, univerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ab iis de cætero taliter deſiſtatis, quod materia ſcandali auferatur, & ſuper hoc de vobis clamor ad nos ulteriùs non aſcendat, ſcientes vobis eſſe meritò formidandum, ne propter clamores hujuſmodi factum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia veſtra coarctanda provideat, vel etiam revocanda, cùm privilegium mereatur amittere, qui conceſſâ ſibi abutitur libertate. Datum Laterani XII. Kalend. Junii, Pontif. noſtri anno XVI.] Lectis hujuſmodi litteris Ciſtercienſes ſtatuerunt, modum eſſe ponendum libertati, ſicut & avaritiæ ; præſcripſeruntque decimas eſſe ſolvendas ex cunctis prædiis, quæ deinceps acquirerent, ſive pretio empta eſſent, ſive fidelium largitione donata, & omnia ea, aut reſpuenda eſſe, aut decimas ipſos ſoluturos: refert Manrique *tom.* 4. *annal. Ciſterc. anno* 1213. *cap.* 12. Cujus conſtitutionis Capituli generalis Ciſterc. meminit Innocentius III. *in præſenti*, & ſtatuit, prædictam moderationem eſſe obſervandam, non ſolùm ab ipſis Ciſtercienſibus, verùm & ab aliis æquale privilegium exemptionis habentibus. Verba hujus textus refert Manrique *d. Ito tom.* 4. *anno* 1213. *cap.* 12. & *anno* 1215. *cap.* 5. *n.* 6.

COMMENTARIUM.

2. CUm in præſenti textu modus imponatur privilegiis exemptionis à ſolutione decimarum diverſis monachorum Ordinibus conceſſis, ita ut de prædiis noviter acquiſitis decimas ipſi exempti legitimis parochis exſolvant ; & poſtea plura alia privilegia circa eandem exemptionem ipſi monachi, & alii Religioſi à Sede Apoſtolica impetraverint, vulgò quæri ſolet, an in ſimilibus privilegiis debeat fieri expreſſa mentio, & derogatio hujus textus ? Et expreſſam ejus derogationem deſiderari docuerunt plures, quos ſequitur Barboſa in præſenti, *num.* 1. & *de jure Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 26. *num.* 37. Noguerol *alleg.* 39. *n.* 24. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. c.* 21. *n.* 136. Rota apud Tamburinum *tom.* 3. *de jure Abbatiſſ. deciſ.* 94. Larrea *alleg.* 58. *n.* 2. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. Qui moventur ex eo, quia cùm præſens conſtitutio Concilii generalis ſit, debet fieri ejus expreſſa derogatio, juxta communem ſententiam, quam tuentur plures, quos referunt, & ſequuntur Balboa *in c.* 1. *de judiciis, num.* 3. Barboſa *ad Concil. Trid. ſeſſ.* 1. *c.* 1. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p.* 1. *lib.* 1. *diſp.* 1. §. 7. Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Menochius *conſil.* 196. *n.* 9. Rota apud Cavallerium *deciſ.* 430. & apud Seraphinum *dec.* 331. Frances 1. *p. deciſ.* 764. Marqueſanus *de commiſſ.* 2. *p. pag.* 424. Nam verius eſt, etiam conſtitutionis conciliaris neceſſariam non eſſe expreſſam, & ſpecialem derogationem ; ſed ſufficere clauſulam illam generalem, *non obſtantibus, & cætera*, ut docent plures congeſti à Barboſa *de clauſulis*, *clauſul.* 82. Baſilius *de matrim. lib.* 8. *c.* 17. §. 2. *n.* 19. unde etſi præſens conſtitutio eſſet conciliaris, quod negandum eſt, juxta tradita *in c.* 1. *de ſumma Trinit.* non deſideraretur ejus ſpecialis derogatio, licèt in nonnullis privilegiis ad majorem ſecuritatem eam clauſulam derogatoriam hujus textus adjectam legerim.

CAPUT XXXV.

[a] Gregorius IX.

INterdicimus universis personis ecclesiasticis, ut decimas detentas à Laicis, ad alienas Ecclesias pertinentes, in pignus recipere ab eisdem laïcis non præsumant.

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius IX.*] Qui motu proprio præsentem edidit constitutionem, intendens decimas à laïcis occupatas virtute infeudationis Pontificiæ faciliùs recuperari; nam cùm laïci eas præscribere nequirent, *cap. causam qua 7. de præscript.* Ecclesiastici verò possint, ideò faciliùs Ecclesia poterat eas à laïcis recuperare. Quæ fuit etiam ratio textus *in cap. in Lateranensi 32. de prabend. cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm & plantare 3. de privil.* Ideoque prohibet Gregorius decimas pignori dari sub spe redemptionis; quod plerumque fiebat à monachis, & personis, qui eas obtinere non poterant, ut probavi suprà *in cap. quisquis, de elect.* pro expositione textus *in c. 1. de usuris:* & præsens commentarium petendum est ex adductis suprà *in cap. prohibemus.*

TITULUS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Mogunt.*

DE clericis hoc statuimus, ut ii, qui hactenus inventi sunt, sive in canonico, sive in monachico ordine tonsurati sine eorum voluntate, si liberi [b] sunt, ut ita permaneant: & deinceps cavendum, ut nullus [c] tondeatur sine legitima [d] ætate, spontaneaque voluntate, vel cum [e] licentia domini sui.

NOTÆ.

1. [a] *Mogunt.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & verba hujus textus reperiuntur in ipso Concilio Moguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: unde in principio ipsius Concilii pro Archiepiscopo, legit Archicapellano Filesacus *in cap. 9. circa finem, de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Ricolphi Archiepiscopi Moguntini, die 1x. Junii, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, ut probat Severinus Binius *in notis ad dictum Concilium.* Ex cujus Concilii canone 23. ita restituo præsentis textus litteram, prout jacet in editione Binii.

2. [b] *Si liberi sunt.*] Id est non servi, ita tonsurati; nam si servi absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, propriis dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoveri non debebant, ut latè probavi *in cap. 1. de servis non ordin.*

3. [c] *Tondeatur.*] De tonsura clericali, & ejus origine egi *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantùm de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, jam à primis Ecclesiæ sæculis in usu fuisse monasticam tonsuram. Unde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo sæculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *part. 2. hierarch. c. 6.* ait: *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis cõsignatione à sacerdote tonderi cum invocatione Trinitatis, ac tunc demùm veste nova indui.* D. August. *epist. 147. Per coronam nostram nos adjurant vestri; per coronam vestrã vos adjurant nostri.* Et in Concil. Nicæn. ita cavetur: *Monachi alia habeant indumenta, & moras, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum corona.* Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Nullus sub religionis habitu attonsus.* Et *can.* 55. ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt à parentibus, aut sponte sua.* Epiphanius *hæresi* 80. Beda *lib. 5. de gest. Angl. c.* 22. D. Gregorius *lib. 9. regestr. epist. 44. Volumus ut maritum suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeat excusatione cessante.* Beda *in Martyr. die xviij. Kalend. Febr.* ibi: *Comâ depositâ monachorum pater extitit.* Idem Kalend. Maii: *Comâ depositâ religionis habitum suscepit.* Socrates *lib. 3. c. 1.* de Juliano Apostata ait, ipsum abrasa cute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totũ caput tondebatur, ut videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, ut liquet ex Græcorũ Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tõdentur, excepto inferiori capillorũ circulo, juxta antiquam formã clericorũ, quæ statuitur in Conc. Tolet. 4. *can.* 46. Aquisgr. sub Ludov. *c.* 1. ex D. Isidoro *lib. 2. de Eccl. offic. c. 4.* Greg. Turon. *in vitis Patrum, c. 57.* Varias hujus rasuræ causas afferunt

afferunt Renatus Labarr. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis*, Proſper Stellarius *in opere de Coronis, & raſuris* : ex quibus communes cum clericis illuſtravi *in cap. ſi quis ex clericis.* Optimam rationem adducit D. Hieron. relatus *in cap. duo ſunt*, 12. q. 1. ex eo, quia per talem attonſionem religioſos omnium rerum ſæcularium curam depoſuiſſe creditur. Facit Ivo Carnot. *ſermone de ſacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, ut corde non habetis, timeo ne cum hypocritis ſit pars veſtra, & ſpes veſtra ab æterna mercede ſit vacua, qui non ut clerici, ſed ut acephali in clericali militia ſola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillos in modum corona in ſummitate capitis redditis, ut & regnum ſpirituale, quo cæteris præeminetis, tali figura oſtendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes ſic ampuetis de corde, ſicut crines frequenter reſurgentes abraditis de capite.* Alia etiam raſuræ ratio peti poteſt ex veteri ritu deponendi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo priſco uſu videndus Ferdinandus à Cordoua *in multiplici Didaſc. cap.* 22. Similiter enim religioſi fugientes à tempeſtate, in portu religionis ſe recipientes, dimittunt capillos in ſæculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho reſecti conſecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in cap. 4. ſuæ regulæ*, ibi : *Si quis laicus tonſurandus eſt, de capillis illius in conſeſſionem mittatur, ut ei in teſtimonium ſit, hoc eſt, ut id ſit monumentum, ac ſymbolum conſecrationis, quâ ſe Deo addixit.* Confeſſionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparcho, ſive de Religioſo negotiatore, pro loco, in quo conditum jacebat alicujus Martyris corpus, quod intelligo non tantùm de communi loco, ſive ſacello, in quo ſanctum corpus jacet ; ſed etiam de loco proprio, putà capſa, quâ reliquiæ concludebantur ; nam eam quoque aliquando confeſſionis nomine donatam legimus, ut apud Anaſtaſium Biblioth. in vita Hilarii, cùm ait, eum Pontificem conſtruxiſſe ex argento confeſſionem S. Joannis Baptiſtæ, penſantem libras centum ; quod nemo de templo, vel de ſacello accipiat, ſed tantùm de capſella, ſeu tabernaculo. Manet ergo, jam à primis ſæculis monachos attonſos fuiſſe ; unde detonſus pro monacho, crebrum eſt apud veteres, & notavit Alemanus *ad hiſtor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Auguſtinus monachos comatos, atque crinitos, non attonſos cæterorum more, habet pro monſtris. Probant antiquitatem hujus ſacri ritus contra centuriatores, qui *centur. 4. cap. 6. pag. 467.* ut ſuperſtitioſam, & ſacræ Scripturæ contrariam tonſuram monachorum improbarunt, Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 1. cap. 4.* Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Comam deponere*, Hurtado *de vero martyr. tract. penult. reſol. 6. §. 13. fol. 405.* Zerda *in adverſ. cap. 42. n. 12.* Sauſay *in Panopl. cleric. part. 1. lib. 1.* Alemanus *ad Procopium, pag. 6. linea 5.* Loayſas *in can. 6. Concilii Tolet. 6.* Coriolanus *in breviario, anno 167.* Baronius *anno 57. & 58. n. 54.* Jodoc. Coccius *lib. 4. theſaur. fidei Cathol. art. 8.* Hæphtenus *lib. 5. diſquiſ. monaſt. tract. 9.* Menardus *in notis ad concord. regul. cap. 14. §. 10.* Bravo *ad regulam D. Benedicti, cap. 1. n. 22.* Hallierius *de ſacris electi. in apparat. de tonſura cleric.*

4. Circa attonſionem verò virginum Deo dicatarum non ita liquet ; nam etiam crinibus dimiſſis eas conſecrari, conſtat ex Optato Milevit. *lib. 6.* qui increpans Donatiſtas ait : *Spirituali ſponſo crinem ſolverant, jam cœleſtes celebraverant nuptias. Quid eſt quod iterum crinem ſolvere eas coëgiſtis ?* D. Hieronymus *epiſt. 48.* ibi : *Moris eſt in Ægypti, & Syria monaſteriis, ut tam virgo, quàm vidua, quæ ſe Deo vove-*

rint, & ſæculo renunciantes, omnes delicias ſæculi conculcaverint, crinem monaſteriorum matribus offerant diſſecandum, non intecto poſtea, contra Apoſtoli voluntatem incedere capite, ſed ligato pariter & velato. Quod & de Tabenioſitis refert Palladius : immò & Veſtales, auctore Plinio *lib. 16. cap. 14.* inciſos capillos ad arborem Lothos ſuſpendebant, quæ capillaris arbor ideircò à Feſto dicitur : notarunt Landmeter. *lib. 1. de veteri mon. cap. 3.* Raderus *in Martialem lib. 6. epigram. 17.* Proſperus Stellarius *lib. 1. de coronis, cap. 6. pag. 25.* Hineſtroſa *in diatrib. de barba & coma, p. 1. num. 21.* Acuña *in cap prohibere, 23. diſt. num. 5.* Semel tamen tonſæ Veſtales in ingreſſu, poſtea alebant comam, ut notavit Lipſius *de Veſtalibus, cap 12.* Econtra verò virgines Deo devotas comam deponere non debere, ſtatuitur *in can. 16. Concilii Gangrenſ.* relato *in cap. quæcumque, 30. diſt.* ubi cavetur, ut ſi qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, ideſt ob vitam monaſticam, tondeat comam, excommunicetur : & *in l. nulla 27. §. fœmine, C. Theod. de Epiſcop. & cler.* ita Imperatores ſanxerunt : *Fœmine, quæ crinem ſuum contra divinas, humanaſque leges inſtinctu perſuaſæ profeſſionis abſciderint, ab Eccleſiæ foribus arceantur. Non illis fas ſit ſacrata adire myſteria, nec ullis ſupplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare ; adeò quidem, ut Epiſcopus, ſi torſo capite fœminam introire permiſerit, dejectus loco etiam ipſe cum hujuſmodi contubernis arceatur ; ac non modò ſi fieri ſuaſerit, verùm etiam ſi hoc ab aliquibus exegit, factum denique eſſe quacunque ratione compererit, nihil ſibi intelligat opitulari.* Sed verius credo, non fuiſſe omnibus Eccleſiis in tondendis virginum crinibus eundem uſum, nec ubique fuiſſe ſanctimonialibus comam abſciſſam, ut poſt Baronium *anno 57. n. 92.* & in Martyrol. *die 20. Septembr.* notarunt Hæphtenus *d. tr. 9 diſquiſ. 6. per tot.* Pater Serlogus *in Canticа, tom. 3 veſtig. 28. c. 4. ſect. 1. n. 6.* Savarus *in not. ad Sidon. lib. 5. epiſt. 13.* Feloaga *in c. 1. de his quæ vi, ration. 2. n. 15.* Nec obſtat textus *in d. c. quicunque* : cujus interpretatio facilis eſt, ſi veram ipſius canonis cauſam, ſeu hiſtoriam petamus. Increpant enim PP. Concilii Gangr. in eo canone quaſdam fœminas hæreticas, quæ Stathii Sebaſteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & fœmineis veſtibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Landmeter. *d. c. 13.* Zerda *in adverſ. n. 133.* Exagitant ergo PP. in prædicto caſu ſimiles fœminas, metuentes ne comam deponerent ſimulatione pietatis, non quia ex vera religione in ſanctimonialibus abſciſſio illa comæ improbetur, ut latè docent pro ipſius textus expoſitione Acuña *ibi*, Avendaño *de metu lib. 2. c. 43.* Feloaga *in d. cap. 1. de his quæ vi*, Savarus, & Baron. *ubi proxim. è*, Vivar. *de veteri mon. tom. 2. fol. 55.* Nec refragatur textus *in d. l. nulli* ; nam Imperatores in eo textu non loquuntur de virginibus ſacris, quæ intra ſepta monaſterii degebant ; ſed de his quæ ſæculo renunciantes, manebant adhuc in eo, & tanquam devotæ monaſteriis, tamen non incluſæ, comam deponebant : quod fieri de cætero Imperatores prohibuerunt ex ſpeciali cauſa, quam referunt Sozomenus *lib. 7. cap. 16.* Socrates *lib. 2. c. 43.* Niceph. Callixtus *lib. 9. cap. 16.* & ex eis Baronius *anno 399.* docuerunt Coriolanus *in breviario, anno 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol. 213.* Bobius *in Roma Subter. lib. 4. tom. 2. c. 37.* etſi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in ejus comment.*

[d] *Ætate.*] De legitima ætate ad ordines egi *in cap. vel non eſt, de ætate & qualit.* De ætate verò ad profeſſionem monaſticam emittendam agemus infrà, *in cap. quia in inſulis.* 5.

6. « *Vel cum licentia.*] Licèt ut ſervi ſacris ordinibus initientur, non ſolùm licentia domini, verùm plena manumiſſio deſideretur, ut probavi *in cap.* 1. *de ſervis non ordin.* ut tamen in monaſterio admittantur ſufficit domini licentia, *l. ſervi* 3. *leg. jubemus, authentic. verùm, C. de Epiſcop. & cleric. Novel.* 5. *de monachis.* Illuſtrat P. Faber *lib.* 3. *ſemeſtr. cap.* 17. *ad finem.* Si autem dominus ſervum monaſterio tradidit, ipſe à monaſterio diſcedere non poteſt, *cap.* 2. *de condit. appoſit.* unde rectè Patres in præſenti disjunctivè ſtatuerunt, quod nullus tondeatur abſque ſpontanea voluntate, ſi liber ſit; ſi verò ſervus, cum Domini licentia, quæ olim ſufficiebat, ut monachus fieret.

COMMENTARIUM.

7. Conclusio traditur, et probatur. EX hoc Concilii Mogunt. canone ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Nullus tonderi debet niſi ſpontaneâ voluntate.* Probant eam textus *in cap. puella* 20. *q.* 2. *cap. firma, cap. finali* 20. *quæſt.* 3. *cap. vidua* 4. ibi: *Sponte, hoc tit.* Concilium Aurel. 3. *can.* 7. *Epiſcopus qui invitum, aut reclamantem præſumpſerit ordinare, annali pœnitentia ſubditus Miſſas facere non præſumat.* Nicolaus Papa *ad conſult. Bulgar. cap.* 87. *Monachi cùm habitum induere, ac vitam remotam ducere non niſi à ſpondente divinitus exigantur; inde quiſquis vim intulerit alicui, ut monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optavit, nec elegit, aſſumat, is tanquam violans, peccatum evadere non valet: & quoniam quod agitur, ex accipientis voto non venit, nec accipiens religioſum habitum inde mercedem habet, nec inferens crudelitatis ſuæ judicio carebit.* Et *cap.* 1. *de his quæ vi.* D. Gregorius *lib.* 1. *epiſt.* 19. & *lib.* 2. *indict.* 10. *epiſt.* 16. Symmachus Papa relatus *in cap. ubi ita,* 74. *diſt.* Leo, & Majoranus Imperatores *in l. edita, C. Theodoſ. ne quis invitus cler. ordin.* ibi: *Quia quamvis ſanctum onus, ut volentibus patimur imponi, ita ab invitis jubemus arceri; nonnullorum enim perſuaſio ſacerdotum reluctantibus onus iſtud imponit, ut improbitas mentis violentia intercedentis offenſâ ad odium pia religionis inſtituat. Eo ergo licentiam hujus præſumptionis excludimus, ut ſi quiſquam probatus fuerit vi coactus ſub contumelia publica clericatus officiis ſucceſſiſſe, ſpontaneis accuſatoribus, vel ſi ipſe voluerit allegare perpeſſam licentiam, commodemus apud Judices competentes hujuſmodi admiſſa damnare.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reformat. cap.* 18. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti,* Hallierius *de ſacris electi. ſect.* 5. *cap.* 1. *pag.* 200. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *cap.* 3. Vighell. *in meth. jur. can. fol.* 255. Avendaño *de metu, lib.* 2. *cap.* 10. *n.* 25. Barboſa *lib.* 1. *Juris Eccleſ. cap.* 43. *num.* 38. plures relati à Feloaga *in cap.* 1. *de his quæ vi,* Oſualdus *lib.* 15. *Donelli, cap.* 38. *littera G,* Antonius Auguſtinus *in epit. Juris, lib.* 9. *tit.* 4. Peyrinis, Tamburinus, & alii relati à Hieronymo Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *dub.* 3.

8. Impugnatur tradita assertio. Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis valde eſt, ſive referatur ad monachos, ſive ad clericos; nam in pluribus Eccleſiæ canonibus legimus reos majorum ſcelerum in monaſteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet. 8. *can.* 5. ubi de his ita ſtatuitur: *Monaſticis diſciplinis manere ſubjectum.* Et *canon.* 6. ibi: *Hic qui ordinationem ſuam ignorat, omninò abjiciendus eſt, & arctâ pœnitentiâ in monaſterio mittendus, ut omnibus diebus vitæ ſuæ in luctu, & fletu ſub monaſtico habitu converſetur.* Matiſcon. 3. *can.* 16. *Trudi in cœnobiis, & ibi uſque ad extremum vitæ permanere.* Idem probatur ex Urbano II. relato *in cap. mandamus* 19. *quæſt.* 3. & tranſcripto ab Innocentio III. *in cap. intellexi-*

mus, de ætate & qualit. in illis verbis: *Ne quis canonicus Regularis profeſſus, niſi (quod abſit) publicè lapſus fuerit, monachus efficiatur.* Ergo ſi lapſus fuerit, & in monaſterium detrudatur, verè monachus efficitur. Idem colligitur *ex cap. admonere,* 33. *quæſt.* 3. Et in monaſteriis detruſos ob aliqua ſcelera, verè monachos remanere, nervosè defendit Hallierius *lib.* 3. *de Hierarch. Eccleſ. art.* 4. §. 7. Igitur quia abſque ſpontanea voluntate poteſt quis tonderi, monachuſque fieri. Si ad clericos referatur præſens canon, difficilior eſt; ſiquidem nihil ita obvium in ſacris Eccleſiæ canonibus, & hiſtoriis, quàm invitos ad ſactos Ordines, immò ad dignitatum culmen, Epiſcopatum videlicet, promoveri. D. Auguſtinus *epiſt.* 204. *ad Donatum,* ait: *Multi ut Epiſcopatum ſuſcipiant, tenentur invicti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur quæ nolunt.* Unde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati ſunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem ſibi truncavit, ut ſacerdotium devitaret, teſte D. Hieronymo *in prolog. ſuper Marcum.* Ammonius monachus aures ſibi præſcidit, ne ſacris initiaretur ordinibus, ut referunt Socrates *lib.* 4. *cap.* 18. Petrus Bleſenſis *epiſt.* 23. & 35. alii plures è latebris, & ſilvarum ſpeluncis revocati fuerunt, ut coacti in Epiſcopos ordinarentur. De D. Cypriano id refert Pontius *in ejus vita*: de Athanaſio Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 16. de Gregorio Nazianz. ipſe refert *orat.* 1. *apologet.* 7. de Gregorio Magno Joannes Diaconus *in ejus vita*: de Chryſoſt. ipſe *lib.* 1. *de de ſacerd. cap.* 3. & ut alios omittam, quos refert Hallierius *de ſacris electi. dicta ſect.* 5. *cap.* 1. §. 4. referam tantùm ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epiſt. ad Joannem Hieroſolym.* extat inter epiſtolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: *Cùm igitur celebraretur collecta in Eccleſia villæ, quæ eſt juxta monaſterium noſtrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem ſuſpicionem, per multos Diaconos apprehendi juſſimus, & teneri ex ejus, ne fortè liberari ſe cupiens, adjuraret nos per nomen Chriſti; & primùm Diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem Dei, & compellentes, ut miniſtraret: valde quippe abnuebatur, indignum ſe eſſe conteſtans. Vix ergo compulimus eum, & perſuadere potuimus teſtimoniis Scripturarum, & propoſitione mandatorum Dei: & cùm miniſtraret in ſanctis ſacrificiis, rurſus eum ingenti difficultate tento ore ejus ordinavimus preſbyterum.* Ordinationem S. Paulini ipſe refert *epiſt.* 6. *ad Severum,* in hæc verba: *Die Domini, quo naſci carne dignatus eſt, repentina vi à multitudine corruptum, & preſbyteratu initiatum invitum, eâ tamen conditione in Barcinonenſi Eccleſia conſecrari adactum, ut ipſe Eccleſiæ non alligaretur, in ſacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Eccleſiæ dedicatum.* Igitur invitus, & omnino renuens poteſt quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato à Gratiano *in cap. ſi qui, cap. placuit, cap. conſuluit,* 74. *diſt.* poteſtas datur Epiſcopis, ut clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoveant: igitur à peritia canonica alienum non eſt, ut clerici inviti ordinentur.

9. Traditur ratio decidendi. Quâ difficultate ſic fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens conſtitutio, cujus ratio, omiſſis quæ de vi, & metu adduxi *in cap.* 1. *de his quæ vi,* ex eo provenit: nam cùm votum metu gravi factum nullum ſit ipſo jure, ut probavi *in d. cap.* 1. & tam in ſuſceptione ſacri ordinis, quàm tonſuræ monaſticæ votum caſtitatis emittatur, ut probavi *in c.* 1. *de cleric. conjug.* ideò nemo invitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilii

cilii Trident. magnoperè curarunt, ut circa ingreſſum monaſterii nullus metus, immò nec ulla perſuaſio adhibeatur, quæ metum incutere poſſit, excommunicatione inflictâ in eos, qui contrà fecerint, *ſeſſ.25. de regul. cap.18.* & in capite ſequenti ſtatuitur, ut liceat intra quinquennium proclamare contra propriam profeſſionem per vim emiſſam: quod decretum poſt alios exponunt latè Avendaño *de metu, lib.2. cap.10. ex num.38.* Garcia *dicto tomo 1. polit regul. tract.2. dub.3.* facit etiam, nam gratum nequit eſſe Deo ſacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: unde apud ipſos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero *lib. 1. de divinat. Cùm cenſor populum luſtraret, qui bonis nominibus ducerent, eligebantur.* Suetonius *cap.59. Nonnulli Patrumfam. teſtamento caverunt, ut ab hæredibus ſuis prælato titulo victimæ in Capitolium ducerentur.* Plinius *lib.28. cap.2. Cur publicis luſtris etiam nomina victimas ducentium proſpera legimus.* Agellius *lib.4. cap.6.* Si primis hoſtiis litatum non erat, aliæ poſt eaſdem ductæ hoſtiæ cædebantur. Julius Obſequens *lib. de prodigiis*: Taurus cùm ad immolationem duceretur, ob hæc ipſa corruit. Ovidius *eleg. 12. lib.3. Amor.*

Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ.

Et Stat. Papin. *lib.4. Thebaid.*

——— *armentaque ſiſti*
Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima cervix
Ducitur.

Virgilius *lib.2. Georgic.*

Et dulcius cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modò Servius notat, verùm etiam Macrobius *lib.3. Saturn. cap.5.* cujus ipſa verba apponam: *Obſervatum eſt à ſacrificantibus, ut ſi hoſtia, quæ ad aras duceretur, fuiſſet vehementiùs reluctata, oſtendiſſetque ſe invitam altaribus admoveri, amoveretur; quia invito Deo offerri eam putabant: quæ verò ſteriſſet oblata, hanc volenti Numini dari exiſtimabant.* Plinius *lib.8. natur. cap.45. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, ſicut nec claudicantem, nec alienâ hoſtiâ Deos placari, nec trahente ſe ab aris.* Proinde Suetonius *in Julio, cap.59.* ut Cæſarem ne religione quidem ulla à quoquam incepto unquam abſterritum, vel retardatum oſtenderet, exempli causâ ſubjicit, eum, licèt immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem adversùs Scipionem, & Jubam non diſtuliſſe. Etenim triſtis portenti loco habitum, ſi aut hoſtia ab ara profugiſſet, aut percuſſa mugitus reddidiſſet, aut in aliam partem corporis, quàm oporteret, cecidiſſet. Feſtus *in verbo Piacularia auſpicia*, tradit: quod ex ſubjunctis teſtimoniis perſpicuè apparet. Livius *lib.21.* de Flaminio Coſſ. *Paucos poſt dies Magiſtratum iniit, immolantique ei vitulus cum ictus è manibus ſacrificantium ſeſe propripuiſſet, multos circumſtantes cruore reſperſit. Fuga procul etiam major, apud ignaros quid trepidaretur, & concurſatio fuit: id à pleriſque in omen magni terroris acceptum.* Plinius *lib.8. cap.45. Nec claudicante, nec alienâ hoſtiâ Deos placari, nec trahente ſe ab aris.* Unde nihil fauſtum, felixque, ſi hoſtia traheretur invita, aut profuga retraheretur; immò dirum omen, ſi mugitum dediſſet, aut vocem flebilem emiſiſſet. Silius Italicus *lib.5.*

Nec ranco taurus ceſſavit flebile ad aras
Immugire ſono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditiis demulcebant, ne quid triſte reſonarent, aut flebile. Minutius in Octavio: *Blanditiis, & oſculo comprimente vagitum, ne flebilis hoſtia immolaretur.* Illuſtrant Raviſius Textor *lib.1. offic. cap.2.* P. Pinto *in ſpicil. tract.1. cap.47. n.5.* Unde rectè in præſenti canone ſtatuitur, ne quis invitus tondeatur in gradu monachico, vel facti ordinis.

10. DISSOLVITUR DIFFICULTAS.

Nec obſtat difficultas ſuprà pro dubitandi ratione adducta, pro cujus prioris partis expoſitione ſciendum eſt, olim in uſu fuiſſe, ut clerici, aliæve perſonæ eccleſiaſticæ in graviora crimina lapſæ, in monaſteria, tanquam ergaſtula, pœnitentiæ peragendæ causâ detruderentur, modò ad tempus, aliquando verò in perpetuum. De detruſione ad tempus agitur in Concilio Lugdun.1. ſub Sigiſmundo Rege Burgundionum, *can.3. Quod ſi ſe Rex præcellentiſſimus ab Eccleſiis, vel ſacerdotum communione ultrò ſuſpenderet, locum ei dantes, ad ſanctæ matris gremium venendi ſanctis Antiſtites (quos fortè pœnitebat, quod Stephano inceſti crimine polluto communicaſſent) in monaſteria ſe abſque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem conſervandam Sanctorum flexus precibus pro ſua potentia, & pietate dignetur.* Hiſpalenſe 2. *can.3. Deſertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis ſui exutum, aliquo tempore monaſterio religari convenit, ſicque poſtea in monaſterio eccleſiaſtici ordinis revocari; nam non poterit in talibus pervagationis aboleri licentia, niſi fuerit in eis propter correctionem diſciplinæ ſubſecuta cenſura.* Tolet.7. *cap.3. Preſbyteri autem, quibus majoris honoris locus apud eandem Eccleſiam fuerit, cujus ſacerdos obierit, ſi homines in ſolicitudine pro exequiis, aut jam mortui, aut continuò Antiſtitis morituri, ad commonendum Epiſcopum tardi inveniuntur, aut per quamcumque moleſtiam animi id negligere comprobentur, totius anni ſpatio ad pœnitentiam in monaſteriis deputentur.* Sanctus Gregorius *lib.2. indict.6. epiſt 52.* Joanni defenſori: *Hi verò, qui eum contra Dei timorem, & canonum ſtatuta condemnaverunt, excommunicati in monaſterium ad agendam pœnitentiam ſex menſibus mittendi ſunt.* Et paulò poſt: *Epiſcopi verò, qui eum ordinare præſumpſerunt, vel perverſæ ipſius ordinationi præbuere conſenſum, iidem communione privati, ſex menſibus ad agendam pœnitentiam in monaſterio deputentur.* Concilium Narbon. *can.5. Clericum ſuum ſenorem increpantem, vel injuriâ afficientem ita punit, ut uno anno in monaſterio ſciat abjicere ſuperbiam unde inflatur.* In perpetuum quoque in monaſteria plures detrudi conſtat ex Concilio Agathenſi *can. 50.* Epaun. *can.22.* Aurel.3. *can.7.* Matiſcon.2. *can.16.* Tolet.4. *can.44.* Tolet.8. *can.5. & 7.* Tolet.11. *can.7.* Gregorius Magnus *lib.1. epiſt.42. & lib.2. epiſt.27.* Concilium Cabilon.2. *can.4.* Aquiſgran. *can.175.* Troſlejan. *can.14.* Lateran. generale ſub Alexandro *can.11. cap. clerici, de exceſſ. Prælat. cap. ut fama, de ſent. excom. cap. gaudemus, de converſ. conjug.* Carolus Magnus *lib.6. cap.9. & 90.* quarum auctoritatum verba refert Hallierius *de Hierarch. Eccleſ. lib.3. art.4. §.6. per totum, Novella 123. cap.11. & 124. cap.10.* Concilium Hiſpal.2. *can.3. cap. nullus, 11. q.1. cap. clerici 4. de exciſſib. Prælat.* cum aliis congeſtis à Gibalino *de clauſura regul. diſquiſ.3. cap.2. §.2.* Cellotius *lib.7. de Hierarch. cap.6.* Lindenbrog. *in gloſſar. verbo Monaſterium pœnitentiæ,* Boſquetus *in not. ad Innocentium III. lib.1. regeſtr.3. epiſt.130.* Hurtad. *de reſid. tom.2. reſol.7. ſubreſol.3.* Sed an hujuſmodi pœnitentes verè efficerentur monachi, dubium, & magnum eſt? Affirmat Hallierius *dicto lib.3. §.6.* Econtra verò ipſos verè monachos non fieri, defendunt Gibalinus *dicto cap.2. §.2.* Cellotius *dicto lib.7. §.6. pag.639.* Petrus Faber *lib.3. ſemeſtr. cap 21.* Et rectè; nam in omnibus Conciliis proximè relatis nunquam affirmatur,

by Google

ita detrusos verè monachos fieri ex tali detrusione; sed tantùm detrudi, & relegari, ut ibi pœnitentiam peragant sub habitu & regula monachorum, ita ut manifestè doceant, ita detrusis non injungi statum monasticum, aut regularem, ut constat præcipuè ex dicto Concilio Tolet. 4. *can.*28. & Tolet.8. *can.*6. ibi: *Sub pœnitentiæ oneribus in monasterium relegari.* Et *can.*7. *Monasterii clausuræ sub pœnitentia retrudi.* Cabilon. 2. *can.*4. *Agenda pœnitentia causâ in monasterium mitti.* Hæc autem pœnitentia consistebat in inclusione, seu detrusione, ut in illis canonibus exprimitur; non enim poterant toto illo tempore ita detrusi exire è monasterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundò consistebat in censura, & rigore monasticæ disciplinæ, quam servare tenebantur etiam quoad exercitia graviora monastica, quanvis monachi non essent, & pro modo culpæ duris subeundis pœnis in monasterium detrudebantur: quare *in can.*16. *Concil. Altissiod.* jubetur, ut Abbas, qui mulierem in monasterio suo ingredi permisit, tribus mensibus in alio monasterio detrudatur pane & aquâ contentus. In Concilio Narbon. *can.*6. statuitur, ut Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de civitate, qui ad monasterium fuerit deputatus, sicut ab Episcopo manifesta correptione fuerit ordinatum, quia ob hanc causam dirigitur ut emendetur, non ut passim diversis ferculis saturetur. Manet ergo clericos ita detrusos verè monachos non fieri; nam cùm monachismus essentialiter petat tria vota, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, cum sui traditione spontanea, ut infrà dicemus *in cap.*4. & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ causâ in monasterium tantùm detrusis, ex tali detrusione monastica professio induci non potest.

II. DISSOLVITUR ALIA DIFFICULTATIS PARS.

Nec obstat alia ipsius difficultatis pars, pro cujus solutione sciendum est, olim plerumque fideles ex reverentia & humilitate clericalem statum & ordinationem refugisse, eosque auctoritate Ecclesiæ adactos fuisse, ut ordinationi consentirent. D. Cyprianus *epist.*52. *ad Anton.* qui tales esse describit, qui olim ad sacerdotium legitimè eligebantur, qualis ab ipso depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe *Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantia, & superbia sua tumor inflat, invasit: sed quietus, & modestus, & qualem esse consuevernnt, qui ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginalis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenita sibi, & custodita verecundia, non ut quidam, vim fecit, ut Episcopus fieret; sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactus acciperet.* D. Gregorius relatus *in cap. sicut* 1. *quæst.*6. Unde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quanquam, C. de Episcop. & cleric.* de clerico ordinando aiebant: *Tantùm ab ambitu debet esse sepositus, ut queratur cogendus, rogatus recedat, invitus refugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi.* Existimabant enim, & rectè primi illi fidei cultores, sacerdotium esse grave onus, quod vita, seu virtute angelica opus habet, juxta D. Chrysostomum *lib.*2. *de sacerd. cap.*7. sarcinam & periculosum ministerium, juxta D. Augustinum *epist.*60. & 148. onus onerum, secundùm Petrum Damianum *epist.*20. onus gigantinis, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile, ut post D. Bernardum *epist.*256. docuerunt Patres Concilii Trident. *sess.*6. *cap.*1. unde cautum fuit in Concilio Carthag. *can.*31. relato à Gratiano *in cap. sicut*, 74. *dist.* ut clerici in minoribus gradibus constituti, ad majores ascendere cogerentur; & ita cùm illis temporibus valde necessarii essent presbyteri, ex monachis, aut clericis in minoribus gradibus constitutis eligebantur aptiores: & licèt respuerent gradus sacros ex humilitate & modestia, cogebantur tamen à propriis Episcopis eos recipere, de quibus accipi potest Innocentius III. *lib.*1. *epist. fol.*89. ubi Trecensi Episcopo ita scribit: [Clericos verò Ecclesiæ tuæ, quos necessitas postulaverit ad sacros Ordines promoveri, secundùm privilegium M. prædecessori tuo, & successoribus tuis à felicis recordationis Alexandro Papa prædecessore nostro indultum, liceat tibi, si idonei fuerint, nec de canonica poterint institutione repelli, ad eosdem ordines suscipiendos, secundùm canonum instituta compellere, vel si inobedientes fuerint, animadversionis ecclesiasticæ sententiâ cogere: nisi contra hoc alicui fuerit Sedis Apostolicæ auctoritate indultum, ut ad suscipiendos ordines non cogatur.] Quarum ordinationum exempla plura suprà retuli. Sed cùm Ecclesia agnosceret, periculosum esse eum ad superiores gradus suscipiendos cogere, qui se fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoscens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi invitos ob utilitatem, & necessitatem ab Episcopis abstulit, & Summo Pontifici reservavit. Ivo Carnot. *epist.*178. Unde, ni fallor, lucem accipit præsens Concilii Mogunt. canon: in eo agitur de clericis invitè ordinatis in presbyteros ex monachis, ut præ se fert ejus summarium in ipso Concilio, id est de clericis absque voluntate ordinatis, ex iis qui in ordine monachico, vel canonico erant. Cùm enim eos Episcopi sacerdotali gradu aptos ex eorum conversatione cognoscerent, violenter ordinarunt: circa quos statuunt PP. ut si liberi sunt, idest ingenui, non ex servitute ad gradus ecclesiasticos vocati, ita permaneant; quia juxta usum, & praxim Ecclesiæ promoti sunt. Deinceps autem nullus ordinetur, nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate; atque si servi sunt, cum plena domini voluntate, id est manumissi, & ordinati absque propria voluntate, ita permaneant; deinceps absque spontanea voluntate tonsurari prohibentur. Juxta quam interpretationem deducitur in præsenti canone, non de monachis, aut religiosis per vim in monachos tonsurandis agi, sed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, ut facilè ex ipsius textus littera cognoscitur. Non me latet, textum hunc de filiis à parentibus monasterio oblatis accepisse Gibalinum *de clausura, disquisit.*3. *cap.*2. §.3. *num.*16. Hallierium *de sacris electt.* 1. *p. sect. ult. in fine, fol.*361. de quibus nos infrà agemus *in cap.*4.

12. EXPONITUR CAN.7. CONCIL. TOLET. 8.

Primò suprà traditis obstat textus *in can.*7. *Concilii Tolet.*8. in illis verbis: *Septimæ assertionis accessu adiit cœtum nostrum tam invereunda progressio, quàm ignobilis, ac detestanda præsumptio. Quosdam enim, aut eventu necessitatum, aut metu periculorum adeptos fuisse novimus ecclesiasticarum officia dignitatum: & quoniam cùm illis hæc imponerentur, id sibi fieri noluisse testantur, idcircò hæc spernere, atque ad pristina pertentant conjugia, moresque redire; tam nequiter cœlestia jura solventes, quàm promptè sæcularibus extant illecebris inhiantes.* Et statim: *Quia si majores impunè non deserunt, quod parvuli, vel nescindo, vel nolendo percipiunt; quantò magis non convenit violare, quod pro mortis, aut pœnarum evadendæ pernicie, occultâ Dei dispensatione dignoscitur obvenisse. Recedant ergo talium desideriorum impudorati fautores: & licèt invisi perceperint quod non merebantur habere, libenter tamen cœleste retineant præmium, quod nolendo per terrena consecuti sunt necessitatis eventum: ut tamen invitis*

inviti appetant bona diligere, ìquæ ſponte videntur deſides impugnare. Quod ſi quis poſt hoc peremtis diſpoſitionis edictum, non ſinceriter ſacris inhæſerit cultibus, & abjiciens à ſe gratiam, quam accepit, relabi ad conjugia, moreſque ſæculi attentaverit, vel eum redire conſtiterit, mox omni eccleſiaſtici ordinis dignitate privatus, verè ut apoſtata ſanctæ Eccleſiæ limitibus, & ſocietate fidelium habeatur prorſus excluſus, monaſteriis clauſtris, donec viverit, ſub pœnitentia retrudendus. Ex quibus verbis apertè deducitur, clericos per vim, & abſque propria voluntate ordinari poſſe, & ita ordinatos in gradu ſuſcepto miniſtrare debere. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, plerumque non ſolùm ad vitam monaſticam, ſed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu ſibi incuſſo, majus malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primò occurrunt Gallus, & Julianus Apoſtata fratres, qui Conſtantio adnitente, quo ipſis ſpem Imperii adimeret, ipſi verò adnuentes, ut affectati Principatus ſuſpicionem excluderent, in numerum clericorum adſcripti fuerunt, ut refert Sozomenus *lib. 5. hiſt. cap. 2.* Item Theodoſius & Aclii filius, Conſtantis Imperatoris frater, ipſum metuens, in Diaconum ſe fecit conſecrari, ut referunt Theophanes, & Cedrenus *in vita Conſtantis.* Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorum Regis, ut imminentem ſibi cædem effugeret, curavit ſe in clericum attonderi, & poſtea presbyter ordinatus, vitæ ſanctitate, & miraculorum gloriâ clarus floruit, ut refert Gregorius Turon. *lib. 5. hiſt. Franc.* Alia plura exempla refert Hallierius *dicto cap. 1. §. 6 per tot.* De his ergo agitur *in dicto can. 7.* & juſtè à Patribus illi coguntur in gradu ſuſcepto miniſtrare: tum quia illis in caſibus metus non fuit ab extrinſeco illatus, ſed à ſeipſis incuſſus, & per conſequens talis metus non attenditur, juxta adducta *in cap. 1. de his quæ vi.* Tum quia talis metus, licèt conſenſum extorqueat, non tamen illum impedit, & ita non reddit ordinationem omninò involuntariam, ſed ſecundùm quid, ut docet Vaſquez *tom. 1. in 3. part. diſp. 246. cap. 3.* Gibalinus *de clauſura, diſquiſit. 3. cap. 2. §. 2. num. 6.* Eodem etiam modo intelligendus eſt textus *in cap. conſtituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in cap. conſtituit 16. quæſt. 7.* in cujus ſpecie allectio, ſeu ſuaſio non extorſit voluntatem tonſurati abſolutè, ſed ſecundùm quid; quare non reddit ipſam ordinationem involuntarium, atque ideo rectè ita tonſuratus cogitur in gradu ſuſcepto perſiſtere, & miniſtrare.

13. EXPONITUR CONCIL CÆSARGUST. 3. CAN. 5.

Secundò ſuprà traditis opponi poteſt textus *in can. 5. Concil. Cæſarauguſt. 3.* in illis verbis: [Licèt pleniſſimè in Concilio Toletano de Principum relictis inſtitutum fuiſſet, ut nulli licitum eſſet ſuperſtitem Reginam in conjugio ducere, aut ſordidis contactibus maculare, nec ſequuturis Regibus, nec cuilibet hominum eſſet permiſſum; tamen noſtri ordinis cauſa eſt, ut crebriſſimè ad hæc aciem mentis noſtræ conditrigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas ſcimus, atque cognovimus Principum relictas, poſt eorum vocationem, pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi à populis; ſed paſſim (ut cuique probatum eſt) diverſas aſſumentes occaſiones, non ſolùm latenter in eorum contrarietate inſidias moliuntur, verùm etiam (quod veritati contrarium eſt) procaciter verbis contumelioſis in conventu multorum eas afficiunt, & quod omni religioni abominandum, atque horrendum eſt, de iis detrahere non ſinunt, quas in caterva populi cernunt commorari. Proinde paternâ pietate commoti, atque condigna circa tanta culmina provi-

dentes, per hujus decreti noſtri paginam, non ſolùm quæ in prædicto Concilio exarata ſunt de conjuge Principum, perenniter cuſtoditi, atque firma ſtabilitate decernimus permanere; ſed etiam ea, quæ ſunt conſpicuò honeſtati neceſſaria modò advertere procuramus: ut ſervatas in omnibus ſanctiones canonum totius Toletani Concilii, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ eſſe noſcuntur, deinceps relicta Principis ſuperior in ſententiam inlibato animo pudicè ſervans, ſtatim acerſito ab hoc ſæculo Principe, veſtem ſæcularem deponat, & alacri curioſitate religionis habitum aſſumat. Quam etiam & confeſtim in cœnobio virginum mancipandam eſſe cenſemus, & ut ab omni turbine mundi remota, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ poteſtati in publico ingeratur, aut ſubditam plebi hæſiſſe pateſcat, quorum antè dudum agnoſcitur Domina fuiſſe: ſed infra clauſtra monaſterii pergi ſedulitate perſiſtens, atque ſanctimonialem vitam peragens, de regno temporali opitulatione divina ad regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicunque igitur ſuperiores conſtitutiones, quæ ſalubri conſilio à nobis diffinitæ eſſe noſcuntur, violaverit, vel execrari quacunque factione pertentaverit, aut permiſerit, noverit ſe excommunicationis percepturum ſententiam, atque etiam exilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam.] Ex quibus verbis apertè conſtat, abſque propria voluntate viduam Regis cogi monaſterium ingredi, vitamque religioſam profiteri. Igitur quia abſque propria voluntate poteſt quis tonderi. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, jam in Concilio Tolet. 13. *can. 5.* ſtatutum fuiſſe in Hiſpania, ne quis auferet defuncto Rege viduæ ſuperſtitis thorum appetere: ſed cùm adhuc ipſis viduis, immò & regno ſatis proſpectum non eſſet, *in dicto can. 5.* additum fuit, ut vidua Regis in monaſterio ſanctimonialium habitum ſeſciperet, & cum ipſis vitam religioſam peragere, non tamen exinde deducitur, viduam ipſam ſemetipſam verè monialem fieri, ſed tantùm in monaſterium detrudi, ut ita ſecurior eſſet, ne quis poſſit ejus thorum regalem appetere: atque ita ex hac detruſione profeſſionem vidua non emittebat, ſed tantùm habitum mutabat, ut vitam religioſam obſervaret. Cujus conſtitutionis rationem dabimus *in cap. final. de ſecund. nupt.*

EXPLICATUR CAN. 21. CONCIL. ARAUSIC. 1.

Tertiò ſuprà traditis obſtat textus *in can. 21. Concil. Arauſic. 1.* in illis verbis: *Duo ſi præſumpſerint ordinare Epiſcopum in noſtris provinciis, placuit de præſumptoribus, ut ſicut contigerit duos Epiſcopos invitum Epiſcopum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Eccleſia ipſe, qui vim paſſus eſt, ſubſtituatur, ſi tamen vita reſpondet; & alter in alterius dejecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntarium duo fecerint, & ipſe damnabuntur, quo eminùs ea quæ ſunt antiquitus inſtituta, ſerventur.* Cujus canonis fragmentum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. diſtinct.* Ex eo autem deducitur, Epiſcopum per vim ordinatum, in Eccleſia ordinantis miniſtrare debere; & per conſequens in gradu ſuſcepto per vim ordinatum perſiſtere debere. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de Epiſcopo per vim conſecrato, ſed de ordinato per vim à duobus, cùm à tribus conſecrari deberet, juxta ſacros canones, quos congeſſi *in cap. ſi Epiſcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo caſu Epiſcopus ordinatus voluntariè adnuebat conſecrationi, ſed renuebat à duobus ordinari, contra ſacros canones: quo caſu ſtatuunt PP. ipſum miniſtrare debere in Eccleſia unius ex ordinatoribus, qui deponendus eſt in pœnam tanti exceſſus. Si autem ipſe ordinatus ſponte à duobus ordinati paſſus ſit,

&

Digitized by

& ipſe damnabitur. Atque ita in eo canone Epiſcopus ſemper ſponte electus, & ordinatus fuit: ſed in primo caſu renuens, & invitus à duobus Epiſcopis conſecratus fuit; in ſecundo verò voluntariè: & ita in primo caſu in gradu ſuſcepto debet miniſtrare; in ſecundo verò in pœnam tanti ſceleris deponitur, Eccleſiaque propriâ privatur.

Etiam contra præſentem aſſertionem expendi poſſunt textus *in capite* 1. *de his quæ vi, cap.* 2. *& 15. de vita & honeſtate cleric. cap.* 2. *de condit. appoſ.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentariis.

CAPUT II.

2 *Ex eodem.*

SI quis ante *b* annos legitimos *c* tonſuratus eſt ſine conſenſu parentum ſuorum, etſi ipſi *d* parentes infra annum non reclamaverint ad *e* Principem, ad proprium *f* Epiſcopum, aut *g* ad miſſum Dominicum, in ipſo clericatu permaneat: ſi verò poſt legitimos annos *h* per vim clericus factus eſt, & infra annum ad ſupramemoratas perſonas minimè ipſe reclamaverit, in clericatu permaneat, ſicut is de quo ſuperiùs dictum eſt. Si verò præfatæ perſonæ infra annum reclamationem fecerint, ii qui eos clericos fecerunt, ipſis ſine parentibus eorum hoc per legem exſolvant, quod contra eos contraxerunt. Ille verò, qui ante legitimos annos tonſuratus eſt, utrum in eadem tonſura permanere debeat, necne, in poteſtate ſit parentum. Si verò is, qui tonſuratus eſt, alicujus fuit ſervus, domino per legem *i* emendetur quidquid ejus ſervo contra eum contractum eſt. Ille verò qui tonſuratus eſt, utrum in eadem tonſura permaneat, in poteſtate ſit *j* domini ſui. Si verò hi, qui liberi ſunt, ante legitimos, & poſt legitimos annos hoc modo (ſicut ſuperiùs taxatum eſt) tonſurati ſunt, & ad gradus eccleſiaſticos pervenerint, in eiſdem gradibus perſeverare cogantur. Si verò ſervus, qui ſuperiùs taxato modo tonſuratus eſt, ad gradus eccleſiaſticos pervenerit, domino ſuo per legem emendetur, & ei redditus in ſuo gradu permaneat. Hoc & de *k* velandis puellis obſervandum eſt.

NOTÆ.

1. [a] *Ex eodem.*] Concilio videlicet Moguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can.* 20. ex quo citatur textus hic à Burchardo *lib.* 9. *Decreti, cap.* 3. Carnotenſi *part.* 7. *Decreti, cap.* 26. Papienſi *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 4. ex quibus Decretiſtis tranſcribo integram litteram hujus canonis.

[b] *Annos legitimos.*] De ætate legitima ad ordines egi *in cap. vel non eſt, de ætate & qualit.* ad monachatum *in capite quia in inſulis, infrà hoc tit.*

2. [c] *Tonſuratus.*] Cùm tonſurentur tam clerici, quàm monachi, ut probavi commentario antecedenti, promiſcuè tonſura accipitur pro clericatu, & monachatu, ut *in cap. antecedenti*, & aliis ibi congeſtis. In præſenti agi de tonſura clericali facilè depromitur ex illis verbis, quæ ſequuntur: *Ipſe in clericatu permaneat.* Antiqui autem compilatores accipiendo tonſuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *ſub tit. de regularibus*, cùm non ſemper tonſura ſtatum monachicum ſignificet, immò nec clericalem. Unde obiter exponenda eſt lex Salica, *tit.* 26. §. 2. & 3. in illis verbis: *Si quis puerum crinitum ſine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt ſol. XLV. culp. jud. ſi verò puellam totonderit IID. den. qui faciunt ſol. LXIIS. culpabilis judicetur.* Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, juxta Gregorium Turon. *lib.* 3. *hiſt. cap.* 19. ibi: *Et ſibi propriâ manu capillos incidens, clericus factus eſt.* Alii verò acceperunt ea verba de tonſione Chriſtiana, quæ olim à Francis fiebat tempore baptiſmi, & ſuſceptæ fidei, juxta Othonem Friſing. *lib.* 1. *annal. veterum, cap.* 16. ibi: *Carolus Francorum Princeps filium ſuum ad Luitprandum miſit, ut more fidelium Chriſtianorum ejus capillum primum attonderet, & pater illi ſpiritualis exiſteret.* Docuerunt Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Totonderit*, Sauſay *in Panopl. cleric. part.* 1. *lib.* 3. *cap. finali, pag.* 138. Et apud veteres adoptionem fieri per tonſionem capillorum, probant Merillus *lib.* 3. *obſervat. cap.* 40. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 27. Pitheus *lib.* 1. *adverſ. cap.* 1. & nos *in cap. unic. de cognat. legali.* Celebris locus extat in præfatione ad 8. Synodum, ubi Anaſtaſius de Rege Bulgarorum ſcribit, quod ut ſuum erga Romanum Pontificem ſervitium teſtaretur, coram omnibus capillos ſuos apprehendens, abſciſſos tradidit Legatis Romanis, hæc verba præfatus: *Omnes Primates, & cunctis populis terræ Bulgarorum cognoſcant ab hodierno die me ſervum fore poſſe Dei Petri, & ejus Vicarii.* Sed cùm in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonſio, non poteſt referri ad tonſiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonſionem tantùm ſignificare amputationem, ſeu dimiſſionem comæ; cùm enim apud Gallos indecora eſſet, ideo ſtatuitur in eo §. ut ſi quis puerum invitis parentibus totonderit, puniatur.

3. [d] *Parentes.*] Licèt jure civili quoad patriam poteſtatem, pater tantùm attendatur, quia mater nullam in filios habet poteſtatem, *l. nulla* 3. *de ſuis & legit. hared. l. peto* 69. §. *mater, ff. de leg.* 2. *cap.* 2. *de converſ. infidel.* tamen cùm jure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* & hoc jure attento utrique parenti reverentia debeatur; ideo in præſenti patrum appellatione, tam pater, quàm mater comprehenduntur, ut docuerunt Sanchez *lib.* 4. *ſummæ, cap.* 18. *num.* 16. Suarez *de relig. diſt. tom.* 5. *lib.* 5 *cap.* 2. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 1. *diſput.* 6. *quæſt.* 2. Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum, n.* 189.

[e] *Ad Principem.*] Ideſt Pontificem, exponit Gloſſa hîc, quam ſequuntur Balboa *in cap.* 8. *de foro compet. num.* 12. Leo Pinel. *in præſenti*, §. 3. *num.* 190. quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *cap. cleros, verſ. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum*, 21. *diſt.* junctis traditis ab Abrahamo Bzovio

de

de præſtantia & offic. Pontificis. Quo modo etiam accipiunt textum *in cap. corpora, de conſecrat. diſtinct.* 1. ubi cavetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum ſine Principis licentia. Sed verius eſt, Principem, tam in præſenti canone Concilii Mogunt. quàm *in dicto cap. corpora*, quod deductum eſt *ex can.* 51. *ipſius Concilii*, accipi pro Rege, & Monarcha ſæculari; & *in d. cap. corpora*, rectè prohiberi ſecundùm legitimas ſanctiones, quibus cautum erat, ut corpora defunctorum nullo modo abſque licentia Imperatoris transferre de loco in locum liceret, *l. nemo 6. C. de relig. & ſumpt. l. oſſa, ff. de rer. diviſ.* Illuſtrat Gutherus *lib.* 3. *de jure man. cap.* 22. & 23. & ita Principem juxta juris communis principium in eo textu accipi pro ſæculari monarcha, docuerunt Tamayo à Salazar *tom.* 3. *Martyr. Hiſpani, die* 11. *Maii*, Germonius *de ſacror. immunit. cap.* 8. pluribus exemplis fusè illuſtrans Ferrandus *in diſq. reliq. lib.* 1. *cap.* 7. *for.* 217. In præſenti etiam textu Princeps accipitur pro ipſo Rege Galliæ, juxta morem illius temporis, illiuſque Provinciæ; apud Francos enim olim abſque conſenſu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Concil. Aurel. 1. *can.* 6. De ordinationibus clericorum id obſervandum eſſe decrevimus, ut nullus ſæcularium ad clericatus officium præſumat accedere, niſi aut cum Regis juſſione, aut cum judicis voluntate. Ejus rei ratio redditur à Carolo Magno *lib.* 1. *Capit.* 120. ubi idem quoque ſtatuitur his verbis: [De liberis hominibus, qui ad ſervitium Dei ſe tradere volunt, ut priùs hoc non faciant, quàm à nobis licentiam poſtulent: hoc ideo, quia audivimus, aliquos ex illis non tam causâ devotionis hoc feciſſe, quàm pro exercitu, ſeu alia functione Regali fugienda: quoſdam verò cupiditatis causâ ab his, qui res illorum concupiſcunt, circumventos audivimus; & hoc ideò fieri prohibemus.] Unde in formulis Marculfi, *cap.* 19. reperitur præceptum de clericatu, ut poſſit quis ad ordines aſcendere, in hæc verba: [Si eis, qui ſe ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia ſcriptum eſt: Noli prohibere benefacere ei qui poteſt; ſi vales, ei ipſe benefac. Ille ad noſtram veniens præſentiam petiit Serenitati noſtræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis ſui ad onus clericatus deponere deberet, & ad baſilicam illam, aut monaſterium deſervire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præſtitiſſe cognoſcite: Præcipientes ergo jubemus, ut ſi memoratus ille de capite ſuo bene ingenuus eſſe videtur, & in puletico publico cenſitus non eſt, licentiam habeat capitis ſui comam tonſurare, & ad ſupraſcriptam Baſilicam, vel monaſterium deſervire, vel pro nobis attentiùs exorare.] Et ita PP. in præſenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes ejus facienda, docent poſſe parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Epiſcopo, vel Principe; quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps ſæcularis ritè in eo caſu adiri poterat.

[f] *Proprium Epiſcopum.*] Quis dicatur proprius Epiſcopus quoad clericatum, ſeu ordines conferendos, expoſui *in cap.* 3. *de temp. ordin.*

5. [g] *Miſſum Dominicum.*] Ideſt Vicarium Epiſcopi, ut exponunt Gloſſa, & repetentes *in præſenti*, Leo Pinellus *hìc*, *num.* 197. ſed perperam; miſſus enim dominicus in præſenti accipitur pro legato à Principe miſſo; quia in Gallia Legati à Principe per ſingulas mittebantur provincias, ut ſi quid Comites negligentiùs egiſſent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, ut dicemus *in cap.* 1. *de immunit. Eccleſ.* Unde PP. in præſenti ſtatuendo ut parentes impuberis reclamare poſſent, & adire Principem, adjecerunt, vel *miſſum dominicum*, ideſt ejus legatum in illa provincia miſſum; nam ſicut Principis præceptum ad clericatum ſuſcipiendum deſiderabatur, ita & judicis licentia ſufficiebat, ex *d. can.* 6. *Concil. Aurel.* ſuprà relato.

[h] *Per vim.*] Præciſam videlicet, de qua *in cap. antecedenti.*

[i] *Emendetur.*] Juxta adducta *in cap.* 1. *de ſervis non ordin.* ubi adduxi diſtinctionem ſcientiæ, & ignorantiæ.

[j] *Domini ſui.*] Quia abſque ejus voluntate tonſurari in clericum, aut monachum ſervus non poteſt, ut probavi *in cap.* 1. *de ſervis.*

[k] *De velandis puellis.*] In quibus impuberibus non ſolùm parentum voluntas deſideratur, verùm & ſi parentes non habeant, tutorum aſſenſus accedere debet. Concil. Tribur. *can.* 10. ibi: *Virgines, quæ ante XII. annos inſciis mundiburdis ſuis ſacrum velamen capiti ſuo impoſuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo conſenſerint, in ſancto propoſito permaneant; & ſi in prædicto anno, & die pro illis ſe proclamaverint, petitioni eorum aſſenſus præbeatur, niſi forte Dei timore tacti cum eorum licentia in religionis habitu perſeverent.* Ubi mundiburdi ſunt tutores; nam mundium, ſeu mundiburdium tutelam ſignificat. Carolus Magnus *in conſtit. pag.* 170. *De mancipiis palatii noſtri & Eccleſiarum noſtrarum nolumus mundium recipere.* In legibus Longobard. *lib.* 1. *tit.* 10. *ley* 1. legitur: *In ſuæ poteſtatis arbitrio*; ideſt ſine mundio, vivere. Et *in l.* 15. *tit.* 14. *Pro mundio puella tollant naturales filii tertiam partem.* Et in Pœnitentiali Romano habetur: *Rapuiſti uxorem tuam, & ſine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur*, &c. Illuſtrant Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 24. Joan. Voſſius *lib.* 2. *de vitiis ſerm. cap.* 12.

6.

COMMENTARIUM.

7. Licèt circa clericatum, aut monachatum liberorum puberum levem, aut nullam parentes habeant poteſtatem, immò eos à clericatu, aut monachatu ſine cauſa retrahentes graviter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can.* 10. apud Gratianum *in cap. hoc ſanctum*, 32. *q.* 2. *Ut ſi quis propoſitum caſtitatis vidua, vel virgini impedierit, à ſancta communione, & à liminibus Eccleſiæ habeatur extraneus.* Tribur. *can.* 24. *in cap. puella* 10. *quæſt.* 2. *Si in fortiori ætate adoleſcentula, vel adoleſcens ſervire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibendi.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 18. *l. non licet, C. de Epiſcop. & cleric. novel.* 123. *Juſtin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum poteſtate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infrà *in cap. cùm virum.* In præſenti canone tantùm referuntur diverſi caſus, in quibus parentes poſſunt retrahere filios à religioſo, aut clericali ſtatu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos ſuo ordine recenſeamus, ſciendum eſt, vota monaſtici, vel eccleſiaſtici ſtatus à filiis impuberibus emiſſa, à parentibus irritari poſſe, *cap. puella* 10. *quæſt.* 2. *cap. mulier* 23. *quæſt.* 5. Concil. Tolet. 10. *can.* 6. D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *art.* 8. & 9. quod & lege veteri cautum fuiſſe conſtat *ex cap.* 3. *Numer.* ibi: *Si quis virorum vota Domino voverit, aut ſe conſtrinxerit juramento, non faciat irritum verbum ſuum, ſed omne quod promiſit, implebit. Mulier,*

ſi

ſi quippiam voverit, & ſe conſtrinxerit juramento, quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari, ſi cognoverit pater votum, quo pollicita eſt, & juramentum, quo obligavit animam ſuam, & tacuerit, vota erit; quicquid pollicita eſt, & juravit, opere complebit. Sin autem ſtatim ut audierit, contradixit pater, & vota ejus, & juramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eo quòd contradixerit pater. Ubi rectè Abulenſis *quæſt.*2.14. & 17. notat, quod licèt ſacer textus agat de filiis fœminis, etiam de maſculis eſt exaudiendus. Probant Petrus Herodius *in tract. de patrio jure*, Hallierius *de ſacris electi. cap.*7. *art.*2. §.2. *per tot.* Nec intereſt, an filii doli capaces ſint, necne, ut probat ipſe Hallierius. Nec in hac parte exæquatur votum ſponſalibus, quæ revocari non poſſunt, ſi contrahentes doli capaces ſint: quia præterquam quod in ipſo canone, in quo impuberes ab ſponſalibus arcentur, excipitur caſus, niſi malitia ſuppleat ætatem, *cap. de illis, cap. finali de deſponſ. impub.* ſunt præterea graves, nec contemnendæ rationes, quæ ſponſalium & votorum diſparem eſſe rationem oſtendunt; ſiquidem in ſponſalibus contrahendis plures intereſſe ſolent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota eſſe poſſint, & qui de his teſtificari poſſunt. At verò vota privatim apud unumquemque concipi, & emitti ſolent, nemine teſte, aut conſcio; qui ſi ad obligationem voti tunc temporis ſubeundam ob rationis defectum ineptus eſt, multò magis ad ingenii ſui vires & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, ut conſiderant, & docent poſt D. Thomam 2.2. *cap.*88. *art.*8. Gloſſa *in cap. ad noſtram, hoc tit.* Panormitanus *in cap. poſtulaſti, infrà.* Sylveſter *verbo Religio, quæſt.*11. Hallierius *dicto* §.2. *n.*11. An verò parentum conſenſus omnino neceſſarius ſit ad profeſſionem monaſticam emittendam, ſeu ordinationem ſuſcipiendam, doctè pro utraque parte examinat Hallierius *dicto cap.*2. §.3. *cum ſequentibus.* Qui optimis rationibus probat, libertos, quorum ope parentes non egent ad alimoniam, rectè poſſe abſque parentum conſenſu ſactis ordinibus initiari, aut vitam monaſticam profiteri.

8. Quibus animadverſis caſus in præſenti deciſos recenſeamus. In primo aiunt Patres, quod ſi filius ante legitimos annos, ideſt impubes, ſine conſenſu parentum ſuorum tonſuratus ſit, & parentes intra annum non reclamaverint, filius in clericatu permaneat, quia præſumitur ipſorum conſenſus ex taciturnitate. Secundo caſu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonſuratus fuit, nec infra annum reclamavit: & ſimiliter ac in primo caſu ſtatuunt, ut in clericatu permaneat, propter conſenſum tacitum præſumptum: ſi autem retento eodem themate prioris caſus patentes filii impuberis infra annum reclamaverint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonſuravit., in voluntate parentum ſit, an filius impubes tonſuratus in clericatu permaneat, necne: nam cùm tantùm parentum voluntas defuiſſet in tali tonſuratione, illâ accedente poteſt in clericatu perſiſtere: at parentibus renuentibus filius revocatur à clero, & illis traditur. In tertio caſu à filiis tranſeunt PP. ad ſervum; & docent, quod ſi ſervus ordinatus fuerit inſcio domino in minoribus ordinibus, etiam damno domino emendato, in ejus poteſtate ſit, an ſervus in gradu ſuſcepto permaneat, vel non; quem caſum latè expoſui in *cap.*1. *de ſervis non ordin.* Proſequuntur PP. de filiis agentes, & docent, ut ſi filii impuberes, vel puberes ita tonſurati inſciis parentibus, qui poſtea conſenſerint expreſsè, aut tacitè per lapſum anni, & ita gradus eccleſiaſticos, ideſt majores, quos ſacros dicimus, ſuſceperint, in eiſdem gradibus perſiſtere cogantur. Idem de ſervo inſcio domino tonſurato docent Patres, videlicet emendato damno, ideſt ſolutâ æſtimatione ſervi, ſi ipſe ad gradus eccleſiaſticos, ideſt ſacros pervenerit, in ſuo gradu permaneat; quia cùm ſit jam conſecratus, debet perſiſtere in gradu ſuſcepto, ſolutâ æſtimatione domino, cui ſervus ita conſecratus non eſt reddendus, ut in ejus ſervitio permaneat, contra ſacros canones congeſtos *in dicto cap.*1. *de ſervis non ordin.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filiis maſculis dictum eſt, procedere in puellis, ex juribus ſuprà citatis, & *cap. puella* 20. *quæſt.*2. *cap. mulier* 32. *quæſtione* 2. quorum interpretationem proſequuntur Azor *tom.*1. *inſtit. libro* 11. *cap.*17. *quæſt.*8. P. Suarez *tom.*2. *de relig. lib.* 6. *cap.*6. *num.*6. Sanchez *lib.* 4. *Summæ, cap.*55. Narbona *de ætate ad actus humanos,* q.18. *anno* 14. Et hæc eſt, ni fallor, vera explicatio præſentis canonis.

CAPUT III.

Ex Concilio a Toletano.

UT clerici, qui ſe fingunt habitu, & nomine monachos, & non ſunt, corrigantur, ut veri monachi ſint, vel veri clerici.

NOTÆ.

1. a TOletano.] Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *lib.*8 *Decreti, cap.*7. Carnot. *part.*7. *Decreti, cap.*1. Papienſis *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.*5. Sed Anton. Auguſt. *in notis ad ipſam collectionem*, Barboſa *in præſenti*, Marquez *in origine Eremit. cap.*11. §.1. exiſtimant, textum hunc deductum eſſe *ex can.*52. *ſeu* 53. *ipſius Concilii*, ubi ita legitur: *Religioſi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, ſive hi, qui per diverſa loca vagi fuerint, ab Epiſcopis, in quorum conventu commanere noſcuntur, licentia eorum coërceantur, in clero, aut in monaſteriis deputati, præter illos, qui ab Epiſcopo ſuo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint abſoluti.* Sed verum eſt, tranſcripta eſſe verba hujus textus *ex lib.*1. *Capit. Caroli, cap.*77. ubi ita cavetur: *Ut illi clerici, qui ſe fingunt habitu, & nomine monachos eſſe, & non ſunt, omnimodis videntur corrigendi, atque emendandi, ut illi veri monachi ſint, vel veri canonici.* Quare ſi ſententiam hujus textus attendamus, tribui poteſt præſens textus dicto Concilio Toletano 4. de quo egi *in cap.*4. *de rebus Eccleſ.* Si autem verba ejus inſpiciamus, auctorem habet Carolum *in dicto cap.*77.

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus vera interpretatione ſciendum 2.
eſt, jam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, immò & pluribus retrò annis, fuiſſe in Hiſpania & Gallia non

non ſolùm monachos, verùm & canonicos regulares, cum diſtinctione habitus, ut de monachis probant latè Vivar. *lib.2. de veter. mon. cap.13. per tot.* Marquez *de orig. Eremit. cap.11. per tot.* de canonicis Pennotus *lib.2. hiſt. canonic. regul. per tot.* Sed cùm nonnulli clerici amore laxioris vitæ, aut amplioris æſtimationis ſimulaſſent habitum monaſticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cùm verè monachi non eſſent ut hunc abuſum, ſeu errorem PP. Eccleſiarum Hiſpaniæ, & Galliæ condemnarent, ſanxerunt, ut nullo modo clerici poſſent fictè deferre habitum monaſticum, ſed tantùm proprium habitum deferentes, ut Canonici vitam peragerent. Concil. Cæſarauguſt. quod celebratum fuit anno 380. ibi: *Item legit, Si quis clericus propter luxum vanitatemque præſumptam de officio ſponte diſceſſerit, ac velut obſervatorem legis monachum videri voluerit eſſe magis quàm clericum, ita de Eccleſia repellendum, niſi rogando, atque obſecrando plurimis temporibus ſatisfecerit, non recipiatur. Ab univerſis Epiſcopis dictum eſt: Ita fiat.* Aurel.4. *can.5. Providendum neceſſe eſt unicuique Epiſcopo, qualiter Canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut ſecundum ordinem canonicum, vel regularem vivere ſtudeant.* Concil. Aquiſgran.1. ſub Ludovico Imperat. *can.25.* ibi: *Quia illorum habitum penitus uſurpare non debent, à quorum propoſito quodammodo diſtant; quia ſicut & indecens eſt, ut arma militaria more laicorum geſtent, ita nimirum inhoneſtum eſt, & valde indecorum, ut alterius propoſiti indumenta ſibi imponant. Habitus namque ſingulorum ordinum idcirco in Eccleſia ad invicem diſcreti ſunt, ut his viſis, cujus propoſiti ſit geſtans, vel in qua profeſſione domino militet, liquidò cognoſcatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere veſtem, ut uterque ſexus ſibi convenienti veſte incedat; ſicut enim turpe eſt virum veſtem muliebrem, & mulierem veſtem virilem: ita valde indecorum eſt, canonicum veſtem monachicam induere; niſi tamen cum veſte etiam propoſitum voluerit aſſumere.* Et *in cap. cùm cauſam 27. de elect.* jubetur, ut clerici non profeſſi cujuſdam monaſterii, vel B. Auguſtini regulam in eadem Eccleſia conſtitutam profiterentur, & obſervarent, aut ipſam Eccleſiam dimitterent, & meritò; quid enim majorem confuſionem poſſet inducere in Republica Chriſtiana, quàm aliquem ſibi uſurpare habitum religioſi, & formam religionis ſimulare, ipſumque religioſum non eſſe, ſed hypocritam, aut ſuperſtitioſum. Quare rectè in præſenti canone ſtatuitur, ut clerici qui fictè deferunt habitum monaſticum, vel veri fiant monachi, vel ut canonici in ſua regula permaneant.

3. Sed huic interpretationi obſtare videtur vetus Eccleſiæ diſciplina, juxta quam tam Epiſcopi, quàm presbyteri non poterant abjecto proprio gradu vitam monaſticam profiteri, *cap. ſi quis Epiſcopus, cap. ſuggeſtum* 45.7. *q.1. cap. nemo,* 16.*q.*3.*cap.*1. & 2.19. *quæſt.*3. ergo non verè, nec fictè clerici in præſenti caſu poterant habitum monaſticum deferre; ſiquidem nec vitam monaſticam profiteri valent. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum ſtatu erant, nec ad ſacros ordines aſcendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monaſticam profiteri, & ſimul in gradu ſacro permanere, ex ratione adducta in citatis juribus, quam illuſtrat Lemaiſtre *lib.* 3. *de monachis, cap.*9. ſed poſtquam monachi factis ordinibus cœperunt initiari, in graduque ſacro miniſtrare, etiam presbyteris permiſſum fuit vitam monaſticam profiteri, *cap. unic.*19. *quæſt.*1. cum aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *lib 9. in epit. tit.*30. Unde D. Benedictus *cap.*65. *ſuæ regulæ*, ita cavit: *Si quis de ordine ſacerdotum in monaſterio ſe ſuſcipi rogaverit, non ei citius aſſentiatur; tamen ſi omnino perſtiterit in hac petitione, ſciat ſe omnem regulæ diſciplinam ſervaturum, nec aliquid ei relaxabitur, ut ſit, ſicut ſcriptum eſt: Amice ad quid veniſti?* Colligimus hinc primò, ſancti Benedicti ævo ſacerdotes & clericos, quanvis monachis ipſis excellentiori eſſent in Eccleſia gradu, pœnitentiæ tamen, aut perfectioris vitæ deſiderio ad monaſterium convolare ſolitos. Quod quidem licere manifeſtum eſt ex Concilio Toletano 4. *can.*49. ibi: *Clericis, qui monachorum propoſitum appetunt (quia meliorem vitam ſequi cupiunt) liberos ab Epiſcopis in monaſteriis largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum, qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.* Idem ſtatuitur in Concilio Auguſtano *can.*7. quæ Concilia cujuſvis gradus clericos uſque ad ipſos ſacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monaſterii S. Hadriani Gerardi in monte Lemma, *cap.*60. ſic exprimitur: *De Epiſcopis, qui in monaſterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitienſis *in regula Sancti Benedicti, lib.*1. *cap.*7. Ne verò abſonam credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *lib.*2. *epiſt.*11. ibi: *Solebant clerici diverſorum ordinum, canonici diverſarum profeſſionum, & ipſa Eccleſiæ cacumina, Epiſcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum vilitate commutare, & de ſummis Eccleſiaſticorum honorum gradibus ad humilem ſe hujus propoſiti ordinem inclinare.* Vide autem apud Arnoldum Vvionlig. *vit. lib.*2. *cap.*58. elenchum Epiſcoporum, qui abdicato Epiſcopatu ordinem monaſticum ingreſſi ſunt: alterumque ſimilem editum à Renato Chopino *monaſt. lib.*2. *tit.*1. *num.*2. Secundò conſideranda proprietas verborum Sancti Benedicti: *Si quis de ordine Sacerdotum in monaſterio ſe ſuſcipi rogaverit.* Non autem de omnibus promiſcuè loquebatur: *Noverit quis veniens ad converſionem*, ait *in capite* 58. Cenſentur enim clerici à ſæculo converſi, cùm clericatum ſuſcipiunt. Sic in Cabilonenſi Concilio prohibetur *can.*5. ne ſæculares, qui nondum ſunt ad clericatum converſi, res parochiarum debeant habere commiſſas. Et in Concilio Arelat. 2. *can.*2. decernitur, ne Pontifices Presbyterii, vel Diaconatus honorem conferre præſumant laicis, niſi anno integro fuerit ab eis præmiſſa converſio. Proſequitur doctè Hæphtenus *lib.*4. *diſquiſit. monaſt. tract.*2. *diſquiſit.*4.

CAPUT IV.

Ex Concilio [a] *Aurelian.*

[b] VIdua ſi ſponte [c] velamen, quanvis non ſanctum, [d] ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas [e] oblationem Deo obtulerit, velit, nolit ſanctimonialem habitum ulteriùs habere debet, licèt [f] ſacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen ſibi impoſuiſſe, ut iterum poſſet deponere.

NOTÆ.

1. [a] *Aurelian.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Conciliis Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, ut jam notavit Antonius August. *ad 1. collect. hic*; licèt similem sententiam *ex can.* 3. *Concil. Aurel.* 1. referant Burchardus *lib.* 8. *Decreti*, *cap.* 35. Carnot. *p.* 7. *cap.* 54. & Gratian. *in cap.* 16. 27. *quæst.* 1. Repetitur autem textus hic *in Concil. Mogunt. cap* 6. in illis verbis: *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasii, cap.* 13. *quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propriâ fuerit voluntate continentiam professa, ut in ejusdem Gelasii capitulo legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut secundùm Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere verabatur; sic secum habitâ deliberatione, promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus, & liberè judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonialem habitum ulteriùs habere debere, licèt sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi impositum, ut iterum posset deponere.* Ex quo citant textum hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti*, *c.* 36. Carnot. *p.* 7. *Decreti*, *cap.* 54. Gratianus *in cap.* 8. 27. *q.* 1. & ea verba referuntur *in can.* 25. *Concil. Tribur.* & præsens canon etiam reperitur *in Concil. Vormat. can.* 21. ibi: *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere spondens, nunquam religionis deponere velamen, à religionis observantia discedere non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod spoponderat, revocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.*

2. [b] *Vidua.*] Propriè illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum* 242. §. *vidua*, *ff. de V. S. cap. vidua*, 34. *dist.* quasi vidua, id est sine duobus; cùm particula *ve*, denotet privationem, ut docent Brissonius, Calvinus & alii Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerius & Gentilis *in d.* §. *vidua*, Joannes Baptista *in adnotat. poster. c.* 54. Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, juxta illud Ovidii:

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueat in fata, ne vir ab hoste cadam.

Notavit Alciatus *in d.* §. *vidua*. Sed cùm verba debeant accipi juxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo*, *ff. de supellect. legat. l. ut Alphenus* 87. *ff. de V. S.* ideo in præsenti textu, & aliis, ubi de velandis viduis agitur, vidua accipitur pro qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, ut patet *ex cap. illa autem*, 33. *q.* 5. *cap.* 1. 15. *quæst. ult.* quia licèt omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressæ mens invita non pollui; tamen quia non facilè Ecclesiæ, quæ de interioribus non judicat, constare potuit, exteriusque manifestè apparuit corruptam fuisse; ideò illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt: aliæ erant sæculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales. Concil. Tolet. 4. *can.* 55. relatum *in c. duo sunt*, 27. *q.* 1. hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *lib.* 1. *ad Quirinum*, vocat probatas. Tertul. *lib.* 1. *ad uxorem*, *cap.* 4. subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseverantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis jam in lege veteri usitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorius Nyssenus relati à Canisio *lib.* 1. *de B. Maria*, *c.* 12. Mendoza 42. *positiva*. Viduæ autem primis Ecclesiæ sæculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, ut legitur apud D. Clementem *lib.* 8. *constit. c.* 15. ibi: *Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem.* Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus*, *c.* 9. *obs. ult.* Dicebantur tamen cooptari in gradum vidualem, quæ religiosam vitam profitebantur solenniter, ut distinguerentur ab illis, quæ propriis in domibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *ubi suprà*, *obs.* 4. Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primò ætas provecta, juvenes enim non cooptabantur, propter incontinentiæ suspicionem. Concil. Turon. *can.* 17. Clemens Romanus *lib.* 3. *c.* 1. Tertul. *lib.* 1. *ad uxorem*, ibi: *Vidua habes aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & aversari quod desideraveris nunquam.* Unde viduas sexagenarias ordinandas esse jubet D. Basilius *ad Amphilochium c.* 42. ibi: *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, bonis communionis non arcebitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit: sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra est, non mulieris culpa.* Idem statuitur in Concil. Mogunt. *can.* 16. Illustrat Narbona *de ætate*, *anno* 70. *quæst.* 9. Nec statim à viri morte eligebantur, sed elapso certo tempore. D. Clemens *lib.* 8. *constit. capite* 25. Unde legibus Longobard. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso: quare D. Paulus ad Timoth. scribit, ut vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt D. Clemens *libro* 3. *constit. capite* 3. Concilium Carthag. 3. *can.* 103. His peractis tempore cooptationis viduæ velum conversionis, quamvis non sacrum, propriâ manu de altari sumebant, *capite vidua*, *capite viduas*, 27. *quæst.* 1. sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, *can.* 19. *Concil. Nicæni.* Et primis Ecclesiæ sæculis tantùm viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus *de velandis virgin.* & observat Albaspineus *in notis ad dictum canonem* 19. Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter fœminas, tam catechumenas, quàm baptizatas conversari. Divus Clemens *libro* 2. *constit. capite* 7. Secundò januis templi patentibus tantùm fœminis præesse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne à Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, ut probant Vasquez 3. *part. in* 3. *disput.* 245. *capite* 3. Jul. Laurus *lucubr. tit. de elect. capite* 24. Cæsar *de Eccles. hierarch. capite* 9. §. 3. Barbosa *de jure Eccles. libro* 1. *capite* 36. & tandem nuptiis fidelium assensum præstare. Unde intelligendus venit Tertullianus *de monogamia capite* 11. ubi cùm referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: *Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, à presbytero, & Diaconis ejusdem sacramenti, à viduis, quarum sectam in te recusasti.* Ubi difficile visum est illud, petere maritum à vidua. Sed ex suprà traditis de viduarum muniis exponendum est; olim enim cùm quis volebat matrimoniū contrahere, non priùs uxorem ducebat, quàm Ecclesiam, idest Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri conjugii, statum, religionem, ac patriam exposuisset;

fuiſſet ; nam fideles omne ſtudium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Judæi, ac Gentilis polluerentur, ut pro ipſius loci interpretatione docuerunt Albaſpin. *lib.1. obſerv. cap.* 24. Ambianas *de monogam. cap.*11. *obſerv.*2.

3. [c] *Velamen.*] *Velum converſationis*, legitur in hac ſexta compilatione, ſed mendosè ; nam quanvis apud D. Gregorium converſatio ſumatur pro vita religioſa, tamen utplurimùm ea vox non niſi addito verbo, *ſanctæ*, videlicet, aut *ſacræ*, eam habet notionem : quare rectiùs in Conciliis ſuprà relatis legitur *velum converſionis* : converſio autem, ut patet ex toto *tit. de converſ. conjug.* abſolutè, & ſimpliciter tribuitur illis, qui ſoluto per viduitatem, aut ultrò diſſociato conjugio quoad debitum renuntiant ſæculo. Illud tamen perdifficile eſt, quod in præſenti canone ſupponitur, videlicet viduam velari poſſe ; cum pluribus Eccleſiæ canonibus cautum ſit, viduas velandas non eſſe, *capite de vovis*, §. *vivus*, 20. *quæſt.* 1. *capite viduas*, *capite omnes*, 27. *quæſt.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.*12. Arauſic. *cap.*27. Tribur. *cap.*25. Epaun. *capite* 21. Turon. 2. *can.*21. Turon. 3. *cap.*23. cum aliis relatis a Creſpetio *verbo Monialis vidua* : probant latè Germonius *lib.*2. *de ſacror. immunit. capite* 10. Eſpenceus *lib.*1. *de voto contin. cap.*9. Baronius *in Martyrol. die* 7. *Maii*, Barboſa *libro* 1. *de jure Eccl. cap.*44. *num.*15. Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſput.*6. §. 3. Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſit.* 2. *cap.*2. §. 3. *conſect.* 2. *& diſquiſit.* 3. *cap.*2. §. 8. Ambianas *ad Tertul. de monog. cap.* 11. *obſervat.* 2. *& de veland. cap.*9. *obſervat.*4. Hallierius *de ſacris electi.*2. *parte, ſect.* 4. §.6. Feloaga *in capite* 1. *de his quæ vi, ratiocin.* 5. *num.*44. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, quod inter alia, quæ à nuptiis carnalibus ad ſpiritualia conjugia uſus Eccleſiæ tranſtulit, quæ celebri laconiſmo perſtrinxit P. Serlog. *tom.*3. *in Cantica, veſtig.* 28. *ſect.* 1. *num.* 6. ritus ille acceptus eſt, ut quemadmodum novis nuptis flamen imponebatur, quo faciem velarent, ut latè probant Pamelius & Zerda *ad Tertul. de velandis virgin.* Leo Pinel. *in diſcurſu de los velos, cap.*6. ita etiam fœminis tempore profeſſionis, ſeu conſecrationis, in ſignum matrimonii celebrati cum Chriſto, quod explicat, & illuſtrat Theophilus *tom.*2. *ſect.* 3. *cap.* 1. *fol.* 424. velum imponebatur, quod multiplex fuit pro perſonarum, & actuum varietate. Quinque refert Acuña *in cap. placuit*, 77. *diſtinct.* & recenſet Barboſa *de jure Eccleſ. dict. cap.*44. *num.* 15. Franc. Maria Florentinus *ad Martyrolog. die* 19. *Novemb. exercit.*15. Primum erat probationis, quod dabatur novitiis ante profeſſionem. Secundum velum profeſſionis, quo fœminæ caſtitatem ſolemniter profitentes ornabantur, de quibus Baronius *anno* 57. Landmeter. *lib.*1. *de veteri mon. cap.*11. Tertium erat velum conſecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate vigintiquinque annorum, *cap. placuit*, 20. *quæſt.* 1. Quod differt valde à velo profeſſionis ; ſiquidem illud commune erat, tam viduis, quàm virginibus : hoc autem tantùm virginibus dabatur, Suarez *de relig. tom.*4. *lib.*1. *de verit. relig. cap.*11. *num.*15. Quartum erat velum prælationis, quod Abbatiſſis ſexageſimo ætatis anno dabatur, *cap. juvenculas*, 20. *q.*1. licèt illud etiam virginibus dari poſſit, ut latè probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impoſitione eorum obſervatis congerentes, Yepes *tom.*3. *chron. D. Benedicti, anno* 629. Tambur. *de jure Abbatiſſ. diſput.*37. *quæſt.*1. Theophilus Raynaud. *in tract. de pil. cap.*7. *per tot.* Cellotius *de hierarch. lib.*6. *cap.*11. Gothofr. *in l.*12. *C. Theodoſ. de ſcenis*, Dartis *ad Decret. in* 26. *quæſt.*1. Quibus ſuppoſitis præſens canon non eſt accipiendus de velo conſecrationis, de quo in canonibus proximè adductis ; ſed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de quo accipiendi ſunt textus *in cap. ide.* 20. *quæſt.*1. *cap. viduas* 8. *cap. de vidua* 42.27. *quæſt.*1. Concil. Epaun. ſub Gelaſio *can.*21.

[d] *Sibi.*] Nam ſimiles viduæ ſibimet velum imponebant. Concil. Tribur. *can.*24. obſervat Fileſac. *lib.*1. *ſelect. cap.*10.

4. [e] *Oblationem Deo.*] Ideſt panem offerendum pro conſecratione Euchariſtiæ. Inter alia enim munia viduarum ſacrarum illud præcipuum erat, ut panem mundum, & ſtudiosè paratum offerrent ad conſecrandam Euchariſtiam, ut poſt Gloſſam in præſenti docet D. Joan. Otalora *de irregul. ex pœnit. excurſu* 5. *num.*2.

5. [f] *Sacramento.*] Ideſt juramento, ut expoſui *in cap.*1. *de feriis.* Hoc tamen iuramentum fuiſſe ſuppletorium, ſupponit Barboſa *in collect. & ſelect. ad hunc textum* : ſed abſque ratione, cùm in præſenti tantùm agatur de vidua, quæ aſſertionem ſuam, videlicet velum accepiſſe eo animo ut deponere poſſet, juramento firmavit.

COMMENTARIUM.

6. Conclusio traditur et probatur.

EX præſenti canone ſequens communiter deducitur aſſertio : *Novitia, quæ ſponte ſe ingeriit actibus profeſſarum, exinde cenſetur profeſſa.* Probant eam textus *in cap. omnes, cap. nec viduas*, 27. *quæſt.*1. *cap. ad noſtram* 8. *cap. ad Apoſtolicam* 16. *cap. conſuluiſti, cap. ſtatuimus, hoc tit. cap.*2. *de teſtam. cap. is qui, cap. conſtitutionem, hoc tit. in* 6. Clement. *eos, eod. tit.* Concil. Tolet. 4. *can.*56. Forojul. ſub Hadriano, anno 791. celebratum, *can.*11. *Item placuit de fœminis cujuſcumque conditionis, puellis ſcilicet, vel viduis, quæ virginitatis, ſive continentiæ propoſitum ſponte prolicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ ſignum nigram veſtem, quaſi religioſam, ſicut antiquus mos fuit in his regionibus, induitæ fuerint, licèt non ſint à ſacerdote ſacratæ ; in hoc tamen propoſito eas juguer perſeverare mandamus.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & à Garcña *in cap.*9. *hoc tit.* Lezana *tom* 4. *verbo Profeſſio, num.*2. *&* 3. Barthol. de Vecchis *in praxi novit. diſput.*14. *dub.*7. Novarius *in lucerna Regul. verbo Profeſſio, num.*24. Barboſa *in ſumma conſtitut. Apoſtolic. verbo Profeſſio*, §.2. Tondutus *reſol. canonic. lib.*1. *cap.*14. *num.*1. Iranzo *de proteſt. conſider.*55. Garcia *in polit. regul tom.*1. *tract.*3. *difficult.*4. *dub.*2. Vivar. *de veteri monach. lib.*2. *cap.*6. *n.*30. Tamburinus *de jure Abbatiſſ. diſp* 6. *q.*1. Chopinus *lib.*1. *monaſt. tit.*3. *num.*6. P. Gregorius *lib.*5. *partu. tit.*2. *cap.*5. Baſſeus *in floribus*, *verbo Religio* 4. *num.*1. Girago *de regim. regul. p.*1. *dub.*12. *num.*75. Araujo *tract.*3. *q.*26. *mor. dub.*8.

7. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Profeſſio religioſa eſt quidam contractus oneroſus ultrò, citroque obligatorius, quo profeſſus ſe obligat ad ſerviendum religioni, ſecundùm ejus regulam ; & econtrà religio ſe obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum juxta ſuum inſtitutum. D. Bernardus *de præcept. & diſpenſ. cap.*7. *Regularis profeſſio, quâ ſe junior ſponte ſubmittit Priori, eque obligat & Priorem, fiuntque duo per unius ſponſionem alterutri debitores, unus fidelis cura, alter humilis obedientia.* Unde profeſſionem pactum appellavit B. Ephrem *tom* 5. *ſerm. de compunctione*, his verbis : *Semel abrenunciaſti ſathanæ, & angelis ejus ; pactus autem es Chriſto coram multis teſtibus : at vide cunctis pactus ſis, & ne parvipendas. Id porro noveris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua, abrenunciationemque tuam deſcripſerint, & in cœlis uſque ad horribilem*

diem conservant. Et *tom.1. serm.1. O monache nosce, atque considera, qua pacta, quæque vota cum Deo feceris, constumerisque.* Basilius *epist.1. Ne transgrediaris pacta à te inita cum Deo, qua professus es coram multis testibus.* Hieronymus ad Demetriadem *epist.8. Nunc quia sæculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu initiati pactum cum adversario tuo, dicens ei, Renuncio tibi diabole, & sæculo tuo, pompæ tuæ, & operibus tuis; pactum custodi, ne tradas te tortori.* Concilio Illiber. *can.13.* relato *in cap. virgines, 27. quæst.1.* Sanctus Fructuosus *in cap.18. suæ regulæ,* jubet probatum novitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cum fratribus, ut vivat inter monachos probatus & ipse monachus. Adnotari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, ut patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subjuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subjicitur: *Hæc sunt nomina, quæ manu sua unusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, ideſt ille, vel illa.* Joannes quoque Damascenus *capite 22. in vita Barlaam, & Josaphat*, monasticam professionem pactum vocat; inducit enim monachum ita loquentem: *Ne diabolo impetum instituti nostri constantiam inflectat, aliterque nobis, quàm pactis cum Deo à nobis initis consentaneum est, aut sentire, aut facere persuadeat.* Probat Sanchez *libro 6. summæ, cap.9. num.7.* Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex unius consensu consistere, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi, *l. in omnibus, ff. de O. & A. l. sicut, C. eodem tit.* ita ad valorem professionis requiritur, ut non solùm eam emittens se obliget, verùm etiam ut religio per suum Prælatum præstet assensum. Leſſius *libro 2. de justitia, cap.41. dub.7. num.91.* Giraldo *de regim. regul. part.1. cap.4. num.29.* sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem: ergo ex ejus defectu professio nulla est. Augetur primò, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula, cap.58.* ibi: *Quam petitionem manu sua scribat, aut certè si non scit litteras, alter ab eo rogatus scribat, & ille novitius signum faciat, & manu sua eam super altare ponat.* D. Isidorus *in regul. monach. capite 4.* ibi: *Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi prius ipse scripto se spondeat permansurum.* Concil. Tolet. 10. *can.5.* ibi: *Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam.* Et *in can.4.* ibi: *Vidua, quæ sanctæ religionis propositum obtinere voluerit, sacerdoti, vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat, à se aut signo, aut subscriptione notatam, continentem se religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolatè servare.* Cujus scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *capite 4. Regulæ*, his verbis: *Sicut hi, qui ad sæcularem promoventur militiam, in legionem non transeunt, nisi antè in tabulis conferantur; ita & ii, qui in spiritualibus castris cœlestis militiæ sunt signandi, nisi priùs professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque fervorum Christi transire non possunt.* Secundam petunt ex proximè adductis, videlicet quia cùm professio sit contractus, ad ejus robur & probationem scriptura desideratur, juxta textum *in cap. legum 2. q.1.* Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, ut si aliquando suadente diabolo consenserit, ut egrediatur de monasterio, professionis schedulâ in monasterio asservatâ, convinci possit. Quam etiam agnoverunt PP. dicti Concilii Tolet. 10. relati *in dicto cap. omnis 10. quæst.1.* Quartam addit Smaragdus *in sua regula*, ut à monasterio ejectus, si postliminio reverti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit: igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundò, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressæ professionis: sed non habet, siquidem tacitè professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *cap. nullus 28. de elect. lib.6. Clement. 1. §. cæterùm, de statu monach.* Garcia *dict. dub.2.* Chopinus *dicto titulo 3.* igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt professio tacita à jure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cùm novitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expressè protestatur; nulla ita tacita professio inducitur. Glossa *verbo Per annum, in 2. ex parte, hoc tit.* Iranzo *de protestatione, consid.55.* sed in præsenti casu vidua juramento affirmavit per veli delationem animum profitendi non habuisse: igitur cogi non debebat in statu professarum persistere.

8. PROFESSIO REGULARIS DUPLEX.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expressè videlicet, & tacitè. Expressè, cùm Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitimâ potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota professionis acceptat, & vovens vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat; cujus formam, & solemnitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *lib.4. disquisit. monast. tract.5. per tot.* Tacitè autem professio duplici modo emittitur. Primò per delationem habitus professorum: secundò per exercitium actus proprii professorum: per hæc enim conjunctim, seu separatim tacita professio inducitur, ut cùm quis assumit habitum professorum, & inter eos versatur animo perpetuò servandi vitam religiosam, *cap. ad nostram, hoc tit. cap. constitutionem, eod. tit. lib.6.* vel cùm quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, ut tacita professio inducatur. Prima, quod novitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus aliis simul. Menochius *de præsumpt. lib.6. præsumpt.8. num.9.* Tiberius Decianus *lib.3. cons.18. n.11.* Gratianus *discept. cap.140. n.57.* Barbosa *lib.1. juris Eccles. cap.42. n.57.* quare si quis per se sumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio. Gratian. *ubi suprà*, Barthol. de Vecchis *in praxi novit. disp.13. dub.8.* Secunda, ut habitus deferatur in ipso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam per longum tempus, non inducerentur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alii, quos refert, & sequitur Menoch. *ubi suprà, n.15.* Tertia, ut hi actus, per quos inducitur tacita professio, fiant non solùm sponte, sed scienter; ita ut novitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Giraldus *d. p.1. de regim. dub.12. num.37.* Addunt ferè omnes Doctores suprà laudati, utentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quartò oportet utentem his actibus habere animum emittendi professionem; nam si negativè se habeat, defectu animi, nunquam professus judicatur. Navarrus *in comment.4. ad hanc tit. n.70.* quem sequitur Barbosa *ubi suprà*: nec Concil. Trident. *sess.25. de regul. cap.15. & 16.* aliquid innovavit circa hanc professionem tacitam; & ita tanquam canon omissus remanet sub dispositione juris antiqui: in eo tantùm illum correxit, ut non inducatur tacita

tacita profeſſio, niſi expleto novitiatus anno, & adimpletis ſexdecim annis ætatis profitentis. Azor *part.1. inſtit. lib.12. cap.4. quæſt.6.* Gratianus *tom.4. diſcept. cap.640.* Tamburin. *de jure Abbatiſſ. diſp.6. quæſt.2.*

9. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His præjactis apparet jam ratio præſentis textus; nam cùm vidua non ſolùm velum accepiſſet, quod erat proprium profeſſarum, juxta ſuprà tradita; verùm ſe immiſcuiſſet actibus profeſſarum, ut erat panem offerre ad ſacrificium Miſſæ, tacitè profeſſa præſumitur, *cap. quod interrogaſti, 27. diſt.* D. Thomas *in 4. diſt.38. q.1. art.2.* voluntas enim non minùs exprimitur verbis, quàm factis: unde ſicut hæreditas adiri poteſt verbis expreſſis, ac ſolennibus; ita etiam factis, videlicet ſi ingerat ſe hæres actibus, qui ab alio quàm hærede geri nequeunt, *l pro hærede 2. cum ſeq. leg. fuit 24. leg. Julianus 42. l. Auſtius 61. l. ſi quis 72. l. duo 77. l. Pannonius 83. §. ult. l.87. ff. de acquir. hæred.* Unde cùm oblationes Deo facere tantùm profeſſæ poſſint, novitia quæ ſe ingerit ſimili actui, cenſetur ritè profeſſa, nec ſtatum regularem amplius deſerere valet. De velis virginum & viduarum agit Maria Florent. *in Martyrol. die 19. Novemb. exercit.15.*

10. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui licèt aliqui ſatisfaciant aſſerendo, Deum præſentem eſſe, cui votum fit, ipſumque acceptare votum; verius tamen eſt, quod Deus non per ſeipſum immediatè, & palam eccleſiaſtica munia gerit, ſed quod ſicut in omni perficiendorum ſacrorum rituum actu voluit fieri, ut in Eccleſia viſibili miniſtri intereſſent viſibiles; ita etiam in profeſſione monaſtica miniſtrum viſibilem, & mortalem intereſſe conſtituit, qui profeſſionem monachi acceptans cogere poſſit eum, ſi aliquando reſilire voluerit, ut promiſſis ſtet, & vota adimpleat. Quare dicendum eſt, quod cùm ſemper in Eccleſia profeſſio tacita in uſu fuiſſet, ut ſuprà relatis canonibus liquidò conſtat, eiſdem vitibus, ac expreſſa pollens; conſequens eſt, ut in ea tacitè, & præſumptivè reperiantur omnia, quæ expreſſam & ſolemnem reddunt: ergo ſicut vota præſumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipſo effectu demonſtrata: ita & perſona acceptantis non eſt expreſsè quærenda in ea, ſed ſub eodem involucro, & certa præſumptione, ut docuit Vivar. *lib.2. de veteri mon. cap.6. num.32.* Nec obſtat primum augmentum ipſius difficultatis; nam licèt novo jure cautum ſit, ne tacitè profeſſus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri poſſunt, *dicto cap. nullus, cap. indemnitatibus, de elect. lib.6.* tamen jure antiquo etiam tacitè profeſſus in Prælatum eligi valebat, cùm quoad omnia commoda, & incommoda ut profeſſus haberetur, *cap.2.* ubi notavi, *de teſtam.* Nec obſtat aliud augmentum ipſius dubitandi rationis; nam quod in eo expendebamus, procedit facta proteſtatione antè, vel in ipſa profeſſione; tunc enim profeſſio ſequuta, ſive expreſſa, ſive tacita, nulla eſt. Iranzo *dicta conſider.55.* at in præſenti caſu vidua nullâ factâ proteteſtatione velum ſibi impoſuit, & cum cæteris profeſſis oblationem in Eccleſia fecit; unde licèt poſtea ſacramento firmare vellet, ſe eo animo velum aſſumpſiſſe, ut deponere poſſet, non auditur contra profeſſionem tacitè factam.

11. EXPONITUR CAP. AD NOSTRAM, HOC TIT.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. ad noſtram, hoc tit.* ubi ut ille, qui detulit habitum profeſſorum cenſeatur profeſſus, deſideratur perſeverantia per triennium in delatione ipſius habitus: ergo quia per ipſam delationem habitus profeſſorum non inducitur tacita profeſſio, niſi accedente temporis lapſu. Pro cujus textus ſolutione diſcrimen eſt conſtituendum inter eum caſum, in quo novitius poſt tempus probationis ingerit ſe actibus profeſſorum, aut eorum habitum detulit; & inter eum caſum, in quo quis novitius non fuerat, ſed in laïcali habitu degens, ſuſcepit habitum profeſſorum. Primo caſu non requiritur temporis lapſus, quia ex ipſo actu induendi habitum profeſſorum inducitur tacita profeſſio: ſecundo verò caſu requiritur perſeverantia per triennium. Unde cùm *in dicto cap. ad noſtram*, qui deferebat habitum profeſſorum non eſſet priùs in novitium receptus; ideo deſideratur perſeverantia per triennium, ut docuerunt Sanchez *lib.5. ſumma, cap.3. n.24.* Vivar. *de veteri monac. lib.2. cap.6. n.30.*

CAPUT V.

Gregorius [a] *Anthemio Subdiacono.*

[b] JOannes frater, & Coëpiſcopus noſter directo per Juſtum clericum ſuum capitulari, inter alia plura hoc nobis noſcitur intimaſſe, aliquos monachos monaſteriorum in Surrentina diœceſi poſitorum, de monaſterio in monaſterium, prout eis libuerit, tranſmigrare, & à proprii Abbatis regula deſiderio rei ſæcularis abſcedere: ſed & quod non licere notum eſt, peculiaritati eorum ſingulos ſtudere. [c] Si quos autem qualibet occaſione à clericatu in monachicam converſionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Eccleſiam, quarum pridem milites fuerant, ſua voluntate denuò remeare, niſi talis vitæ monachus fuerit, ut Epiſcopus cui antea militaverat, ſacerdotio dignum prævideri, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præſenti juſſione mandamus, ut nec monacho ulteriùs de monaſterio in monaſterium liceat migrare, nec eorum aliquem [d] peculiare quicquam habere permittas. Sed ſi quilibet hoc præſumpſerit, in monaſterio, in quo ab initio converſatus eſt, & ſub Abbatis ſui regula, de qua fugerat, cum competenti coërcitione reddatur; ne ſi tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ à Præpoſitorum anima requirantur. [e] Et quia aliquos monachorum uſque ad tantum nefas proſiliiſſe cognovimus, ut uxores publicè ſortiantur, eos omni habitâ vigilantiâ requiras, & dignâ coërcitione in monaſteriis Abbatum, quorum monachi fuerint, retranſmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, ſicut ſuprà diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps invenieris.

NOTÆ.

[a] *Nihemio.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*7. & apud Ivonem *part.*7. *Decreti*, *cap.*122. reperiturque textus hic prout in præſenti tranſcribitur, in regeſtro D. Gregorii, *lib.*1. *indict.*9. *epiſt.*40. & ejus partes referuntur à Gratiano *in cap. ſi quos* 32. 16. *quæſt.*1. & *in cap. & quia* 37. *quæſt.*1. de D. Gregorio nonnulla notavi *in cap.*2. *de conſtit. c.*1. *de tranſact.*

[b] *Joannes.*] Epiſcopus videlicet Surrentinus, de cujus diœceſi egi *in cap.*1. *&* 2. *de reliq. dom.*

[c] *Si quos autem.*] Verba quæ ſequuntur, extant *in cap. ſi quos* 32. 16. *q.*1. & ea expoſui *in cap.*7. *de ætate & qualit.*

[d] *Peculiare.*] Hanc partem exponemus *in cap. sàm inter, de ſtatu monach.*

[e] *Et quia.*] Hæc verba referuntur *in d. cap. & quia* 37. *q.*1. & explicavimus *in cap.* 2. *qui clerici vel vov.*

COMMENTARIUM.

2. TExtum hunc communiter accipiunt repetentes, & Barboſa *lib.*2. *juris Eccleſ. cap.*42. n.42. Sanchez *lib.*6. *ſummæ*, *cap.*7. de monacho ſe transferente ad aliam Religionem; quod ei inconſulto Prælato facere non licet, ut dicemus infra *in capite licèt*: ſed, ni fallor, D. Gregorius in præſenti non prohibet hujuſmodi tranſitum, ſed potiùs monaſterium proprium deſerere, & ad alium ipſius Ordinis migrare ſub diverſo Prælato; quod prioribus Eccleſiæ ſæculis valde illicitum judicabatur, quia monachus ſub eo Abbate, & in ipſo monaſterio, ubi ſtabilitatem promiſerat, perpetuò manere debebat, niſi cum litteris commendatitiis proprii Abbatis ad aliud monaſterium ipſius Ordinis mitteretur. Concil. Anglic. 1. referente Beda *libro* 4. *hiſt. Angl. cap.*5. ibi: *Ut monachi non migrent de loco ad locum, hoc eſt de monaſterio ad monaſterium, niſi per dimiſſionem proprii Abbatis; ſed in ea permaneant obedientia, quam tempore ſuæ converſionis promiſerunt.* Concil. Bituric. *can.*23. apud Synodum Lemovic. *actione* 2. *Canonici, & monachi de monaſteriis ſuis, ubi primùm tonſurati ſunt, niſi cauſâ rationabilis neceſſitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius obſervandi, ad aliud monaſterium non tranſeant propter adipiſcendum aliquod miniſterium, vel honorem, vel occupationem terrenam, abſque conſenſu Epiſcopi ſui, vel Abbatis.* Nicæn. 2. *can.*22. *Monachus, vel ſanctimonialis non relinquat ſuam habitationem, & diſcedat ad aliam: ſi autem id contigerit, ipſum ut hoſpitem recipi eſt neceſſarium, non tamen ſine voluntate Præpoſiti ſui recipiatur.* Synod. 7. *can.*21. *Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monaſterium, & ad aliud ſe conferre.* Sed eàm recipi ſine licentia novi Abbatis non poſſit, hinc in regulis PP. eantum reperitur, ut monachum, niſi Abbatis ſui aut permiſſu, aut voluntate ad alterum monaſterium commigrantem nullus Abbas aut ſuſcipere, aut retinere præſumat, *cap.*14. *reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba ſunt in Concilio Agathenſi relato à Gratiano *in cap. monachum* 20. *quæſt.*4. qui tranſitus adeo accuratè olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & jurgia, quæ inde oriebantur, ut exprimitur in regula Serapionis Macharii *cap.*13. *Nec tacendum eſt, qualiter inter monaſteria pacem firmare obtineant: non licebit de alio monaſterio ſine voluntate Patris fratres recipere. Quod ſi præcatus fuerit ab eo qui præeſt, ut in alio monaſterio ingrediatur, commendatur ab eo qui præeſt, ubi eſſe deſiderat, & ſic ſuſcipiatur.* Clariùs eandem cauſam explicat Ferreolus *cap.*6. *Hinc enim*, ait, *plerumque non tantùm inter Abbates, ſed etiam inter monaſteria lites inſanabiles oriuntur, dum unus nititur defendere quem recepit, alter revocare quem perdidit; & ad extremum niſi reddatur illi petenti petitus, & iſti reſtauratio recepti placaverit injuriam acceptam, fit ut non ſecundùm Apoſtolum vincant in bono malum, ſed utrimque mali vincantur uno malo.* Tum quia monachi ſtabilitatem tempore profeſſionis emittebant, ita ut è monaſterio non exirent. Divus Benedictus *in cap.*58. *ſuæ regulæ*, ibi: *Suſcipiatur in congregatione, ſciens lege regulæ conſtitutum, quod ex illa die non liceat è monaſterio egredi, nec collum excutere de ſub jugo regulæ, quam ſub tam moroſa deliberatione licuit recuſare, aut ſuſcipere.* Quibus verbis ſtabilitatis votum quaſi explicavit; nam mox ſubjungit: *Suſcipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de ſtabilitate ſua, & de qua ſcilicet immediatè jam egerat, niſi ob majus bonum ſpirituale de licentia Prælati tranſiret.* D. Bernardus *epiſt.*7. ibi: [Sed quæris forſitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de ſtabilitate tua facis, quam apud Ciſtercium firmaſti, & nunc alibi habitas? Ad quod reſpondeo: Ego quidem Ciſtercienſis monachus ibidem profeſſus, ab Abbate meo, ubi nunc habito, miſſus ſum; ſed miſſus in pace, miſſus juxta conſuetudinem, & communem inſtitutionem.] Probant, & illuſtrant Benedict. Hæxphtenus *lib.*4. *diſquiſit. monaſt. tractatu* 6. *diſquiſit.*4. *per tot.* Menard. *in notis ad concordam. regul. fol.*1008. Unde D. Gregorius in præſenti textu juxta diſciplinam monaſticam illius ſæculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monaſterium, ejuſdem videlicet religionis, tranſire. Agere verò D. Gregorium de monacho tranſeunte propriâ auctoritate ad aliud monaſterium ipſius religionis, evincitur ex eo, quia tempore D. Gregorii tantùm erant in diœceſi Surrentina monaſteria ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in ſerie Abbat. verbo Surrentina*; ſed Gregorius in præſenti increpat monachos commorantes in diœceſi Surrentina, & ſe transferentes ad aliud monaſterium: igitur de monacho tranſeunte ad monaſterium ejuſdem Ordinis accipiendus eſt. Accedit, nam ſi Sanctus Doctor ageret de monacho tranſeunte ad monaſterium alterius religionis, diſtingueret an ad ſtrictiorem, vel laxiorem vitam cum Epiſcopi, vel Abbatis licentia tranſiret; ſed tantùm affirmat Sanctus, eum monachum ut fugitivum retrahendum eſſe & reſtituendum priori Abbati: igitur quia agitur de monacho tranſeunte ad aliud monaſterium ipſius Ordinis.

CAPUT VI.

Idem [a] *Eidem.*

SIcut regiminis locum Deo, ut ipſi placuit, diſponente ſuſcepimus; ita nos oportet de commiſſis nobis animabus eſſe ſolicitos. Comperimus autem in Inſula Orphiaria, in qua ſitum B. Petri Apoſtolorum Principis [b] Oratorium eſſe dignoſcitur, multos virorum

cum

cum mulieribus ſuis diverſorum patrimoniorum, illuc pro neceſſitate feritatis barbaricæ refugiſſe; quod importunum judicavimus, ut dum alia refugiorum loca vicina ſint, cur ibidem cum monachis debeant *c* mulieres habitare. Propterea præſenti juſſione præcipimus experientiæ tuæ, ut à præſenti tempore nullam illic ulteriùs mulierem, ſive eccleſiaſtici *d* juris ſit, ſive cujuſlibet alterius, habitare, commaneréve permittas, ſed refugium ſibi, cùm (ſicut prædictum eſt) tot loca vicina ſint, ubi maluerint, ipſi provideant, ut omnis exinde mulierum converſatio ſubmoveatur, ne ſi, quæ in nobis eſt, curam gerere deſiſtamus, atque inimici laqueis obviare, nos exinde (quod abſit) ſi quid adverſi contigerit, culpabiles exiſtamus. Præſentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem inſula egere dignoſcitur, dare non differas: quod tuis poſtmodùm, cùm totius quantitatis ſumma noſcetur, rationibus imputetur. Ita ergo fac tu, ut ipſe provideas, ſi in ejuſdem inſulæ fabrica expendi utiliter valent. Quia autem dura eſt in inſulis congregatio monachorum, etiam pueros in eiſdem monaſteriis ante decem & octo annorum tempora ſuſcipi prohibemus. Vel ſi qui nunc ſunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam urbem tranſmittat. Hoc & in *e* Palmaria, aliiſque inſulis te per omnia volumus cuſtodire.

NOTÆ.

a *Idem.*] Anthemio videlicet ſubdiacono, ut habetur in ipſo Regeſtro Gregorii, *libro* 1. *epiſt.* 48. ex quo Codice reſtituo ita litteram hujus textus.

1. b *Oratorium.*] Ideſt monaſterium, ut ex verbis ſequentibus conſtat; olim enim monaſteria plerunque dicebantur oratoria, aut quia orationis gratiâ ibi monachi conveniebant. Gregorius *de Gloria confeſſorum*, ibi: *Quidam nomine Auguſtus de eleemoſynis devoterum apud Brias vicum in honorem ſancti Martini Antiſtitis oratorium ædificavit, & collectis ſecum paucis monachis, ſub regula monaſterii degens, ſemper orationi vacabat.* Idem *lib.* 1. *miraculorum ſancti Martini, c.* 14. ibi: *In Caſtello regionis Italiæ, quò dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum eſſe.* Et *in cap.* 16. hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatiſſæ loci meminit. Eodem in libro de monaſterio quodam virginum ſic refert: *In porta Ambianenſi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde diſciſſa contexit, oratorium à fidelibus eſt ædificatum, in quo nunc puellæ religioſæ deſerviunt ad honorem S. Epiſcopi.*

2. c *Mulieres habitare.*] Quod pluribus Eccleſiæ canonibus prohibitum eſt. Synod. Nicæna 2. *can.* 18. *Ne ſuſpicio detur exteris, inquit Apoſtolus, mulieres degere in Epiſcopiis, & in monaſteriis, ſuſpicionis plenum eſt. Si quis ancillam, vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod miniſterium, puniatur; ſi perſeverat, deponatur; ſi verò in ſuburbanis mulieres ſint, & velint Epiſcopus, vel Præpoſitus illic aliquid agere, dum illic ſunt, non liceat mulieribus degere, ſed ſecedant.* Epaunenſe *can.* 38. *Monaſteria puellarum non niſi probatæ vitæ, & ætatis provectæ ad quaſcunque earum neceſſitates, vel miniſtrationes laici permittantur intrare.* Turonenſe 2. *can.* 17. *Mulier intra ſepta monaſterii nullatenus introire permittatur: ſi Abbas in hac parte, aut Præpoſitus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non ſtatim ejecerit, excommunicetur.* Concil. Trullan. *cap.* 47. *Nec in virorum monaſterio mulier, nec in mulierum vir dormiat, ut extra omne ſcandalum ſint fideles, &c. Si quis ſecum fœminæ Deo dicatæ: licèt enim olim monaſteria duplicia eſſent, virorum videlicet, & fœminarum, ut probat Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. libro* 1. *tractatu* 1. *diſquiſ.* 5. tamen poſtea prohibita fuerunt hujuſmodi monaſteria, *cap. diffinimus, cap. perniciosam*, 18. *quæſt.* 2. immò omnis familiaritas ſanctimonialium cum monachis damnata fuit. Concil. Tarracon. *cap.* 1. ibi: *Religioſus, vel monachus, qui familiariùs cum propinqua ejus cura commiſſa converſatur, ut cella monaſterii incluſus pœnitentiæ lamentis incumbat, ubi ſingulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione recipiat.* Cabilon. ſub Carolo, *cap.* 55. *Abbatiſſa cum viris, clericis, ſive laicis, horis incompetentibus non loquatur; ſed quidquid maſculis, clericis, ſive laicis, de rebus neceſſariis peragere debet, à prima hora uſque ad veſpertinam peragat: & hoc non cum ſingulis, ſed coram pluribus.* Et *cap.* 56. *A veſpera uſque ad primam nec Abbatiſſa, nec alia ſanctimonialium, cum quibuſlibet maſculis ullum colloquium habeant, niſi fortè talis fuerit occaſio, quam evitare non poſſint; & ſi neceſſitas incubuerit, id coram teſtibus facere non debebunt.* Et *can.* 61. *cap. diffinimus*, 18. q. 2. Illuſtrant Anton. Auguſt. *in epit. juris Pont. lib.* 9. *tit.* 22. Zypeus *ad hunc tit. reſp.* 1.

c *Palmaria.*] Inſula hæc ultra Tyberina oſtia eſt in mari Tyrreno. Varro *lib.* 3. *de re ruſt. cap.* 1. Plinius *lib.* 3. *cap.* 6. Ambroſius Calepinus *verbo Palmaria.* Ibi etiam ſunt Pontia, & Pandatoria, & ſunt inſulæ miræ ſolitudinis, & ſterilitatis. In Pontiam miſſus fuit exul Sylverius Papa à Beliſario, ut refert Anaſt. Biblioth. *in ejus vita*: quæ tres inſulæ erant in dominio D. Benedicti, ut probat Dartis *in cap.* 10. 9. 1. D. enim Benedictus, & ejus diſcipuli non ſolùm ſolitudines, eremoſque incolebant, verùm ut magis ab hominibus procul eſſent, inhabitatas inſulas quærebant, ut ibi mari circumſepti, vitam in Chriſto ducerent abſconditam, & ut aëre minùs ſalubri corpora magis caſtigarentur, & ut nimia corporis proſperitas, quaſi vitis palmite luxurians, amputaretur. Unde ſatis conſtat ex hiſtoriis, plura & magnifica monaſteria D. Benedicti in inſulis ædificata fuiſſe, qualia ſunt in Anglia Lindisfarnenſe, & Elienſe: in Francia Letinenſe, & alia quæ enumerant Baronius *tom.* 5. *anno* 398. Yepes *in chron. Divi Benedicti, centur.* 1. *cap.* 3. *anno* 532. D. Franc. Vico 3. *p. hiſt. Sardiniæ, cap.* 18. *num.* 52. Et Abbo Floriacenſis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris, apud Surium die 20. Novembris, teſtatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aëſtengle vocatur, aquis penè undique allui à Subſolano, & Euro Oceano; ab Aquilone verò immenſarum paludum uligine cingi: ex verò paludes, inquit Sanctus, præbent pluribus monachorum gregibus optatos ſolitariæ con-

4

d *Eccleſiaſtici juris ſit.*] Ut ſanctimoniales, &

verſationis ſinus, quibus incluſi non indigeant ſolitudine eremi: ex quibus ſunt S. Monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempeſtate. De Italia Leo Hoſtienſis *lib.* 3. *cap.* 5. refert in Adriatico mari apud inſulam Diomedis quondam nomine vocatam, extitiſſe monaſterium Tremitenſe, quod 30. circiter milliaribus à terra diſtaret, cujus formam cùm Deſiderius, qui poſtea Caſſinenſis Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor tertius inaudiſſet, impetratâ Abbatis licentiâ illuc perrexit, ibique ſatis auſteræ converſationi ſe tradens, non parvum tempus exegit: ſubditque deinde, quomodo idem Deſiderius monaſterium Malliæ conſtruxiſſet. Monaſterii præſentis in Palmaria Inſula conſtructi meminerunt Yepes, & Vicus *ubi proximè*. Unde dum Gregorius hîc agit de monaſteriis in inſulis conſtructis, non eſt exaudiendus de inſulis amplas provincias habentibus, ut Anglia, Sardinia, Sicilia, & ſimiles; ſed de inſulis, in quibus unicus tantùm eſt locus ſolitarius, & mari circumdatus intra anguſtum territorium, ut monaſteria conſtructa in inſulis Capratia', & Gorgonia, quorum meminerunt D. Gregorius *lib.* 1. *epiſt.* 50. & *lib.* 4. *epiſt.* 49. & 60. Joſephus Caſtald. *in notis ad Rutilium, lib.* 1. *folio* 97. In illis autem propter pericula, ſolitudinem, & alias difficultates aſperior vita erat, quare à Gregorio in præſenti ea dicitur durior congregatio monachorum, ut docuit P. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 8.

COMMENTARIUM.

5. IN præſenti textu, & *in cap. ad Apoſtolicam, cap. ſignificatum* 11. *hoc tit.* agitur de ætate monachorum, ſeu religioſorum, quæ debet eſſe legitima, *cap.* 1. *hoc tit.* Unde exponendum eſt, quænam dicatur ætas legitima? Et in primis refellendus eſt error hæreticorum, præcipuè Lutheri *lib. de votis monaſticis*, qui negat, juniores poſſe admitti ad religionem, ſed tantùm oportere viros poſt 70. aut 80. annos vitam monaſticam profiteri. Calvinus etiam *lib.* 5. *inſtit. cap.* 15. §. 19. refert olim nefas fuiſſe ante annos 60. fœminas votum continentiæ emittere. Similiter confeſſio Auguſtana *art.* 27. conqueritur, quòd pueri permittantur religionem ingredi: & expendunt verba illa Pauli 1. *ad Timotheum cap.* 5 *Adoleſcentiores viduas devita.* Poterant etiam adducere duos vetères Eccleſiæ canones: primum Synodi Rom. ſub Sylveſtro, ubi *in can.* 10. Pontifex prohibet velare ſanctimoniales ante 72. annos. Secundum Beati Gregorii relatum *in cap. juvenculas*, 20. *quæſt.* 1. ubi Sanctus Doctor vetat ſanctimonialem ante 60. annum conſecrari. Sed verius eſt, nullam ætatem ineptam eſſe Deo ſe dedicandi, & ita non tantùm adultos, verùm & pueros ritè, & validè poſſe ad ſtatum Regularem admitti, ut probant D. Baſilius *interrog.* 15. D. Thomas 2. 2. *q.* 189. & *opuſc.* 17. *c.* 3. Bellarminus *tom.* 3. *controv. lib.* 3. *de monachis, cap.* 35. Leſſius *in opuſc. de ſtatu vitæ eligendo*, Hæxphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 4. *tract.* 5. *diſquiſit.* 1. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ, cap.* 18. *num.* 5. Cellotius *de Hierarch. lib.* 7. *cap.* 6. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 1. Tamburinus *tom.* 1. *de jure Abbat. diſput.* 6. *q.* 6. Peyrinis, Vecchis, & alii congeſti à Hieronymo Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 5. repugnat enim hæreticorum doctrina ſacræ Scripturæ, ſanctis Patribus, & rationi. Scripturæ, quæ ait *cap.* 3. *Thren. verſ.* 27. *Bonum eſt viro cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſua.* Et *cap.* 22. *Proverb. Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.* Et Chriſtus Dominus apud Matthæum, *cap.* 19. ait: *Sinite parvulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Quod exponens Origenes *tom.* 2. *tract.* 7. ait, quod diſcipuli Jeſu priùs quàm diſcant rationem juſtitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Chriſto: Dominus autem exhortatur diſcipulos ſuos condeſcendere utilitatibus puerorum. Præterea is cui Dominus apud Matthæum *cap.* 19. Lucam *cap.* 10. dixit: *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me*; adoleſcens erat. Præterea opponuntur ſectarii ſanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epiſt.* 22. *ad Euſtochium*, refert in cœnobiis fuiſſe ſuo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & ſenes. Et D. Ambroſio, qui *lib.* 3. *de Virginibus*, inquit: *Non ergo ætas rejicitur florentior, ſed animus examinatur; ac certè Theoclam non ſenectus, ſed virtus probavit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta ſit Chriſti? Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cùm legeris in parvulis paſſionem. An dubitamus, ſi eum uſque ad continentiam ſequatur adoleſcentia, quem uſque ad mortem confitetur infantia?* Cui conſentit D. Auguſtinus *de ſancta virginitate cap.* 39. *Sed reſpice agmina virginum, puerorum, puellarumque ſanctarum. In Eccleſia tua eruditum eſt hoc genus; illic tibi à maternis uberibus pullulavit; nomen tuum ad loquendum linguam ſolvit; nomen tuum velut lac infantia ſua ſuxit infuſum: non poteſt quiſquam ex hoc numero dicere: Qui priùs fuit blaſphemus, & perſequutor. Immò etiam quod non juſſiſti, ſed tantummodo volentibus arripiendum propoſuiſti, dicens: Qui poteſt capere, capiat; arripuerunt, vovérunt, & propter regnum cœlorum ſeipſos (non quia minatus es, ſed quia hortatus es) caſtraverunt.* Et optimè D. Baſilius diſſerens de ætate legitima monachorum, *in reg. fuſ. diſput. interrog.* 15. ait: *Cùm Dominus dicat, Sinite parvulos venire ad me; & Apoſtolus eum laudet, qui ab infantia ſacras litteras didiciſſet, idemque alio in loco præcipiat, educandos eſſe filios in diſciplina, & correctione Domini; prorſus qui ad nos accedant admittendis nullum non ætatis tempus idoneum eſſe judicamus; vel ipſius adeò tenera, atque intuentis, ut videlicet qui orbati parentibus ſint, eos noſtra parte ſponte ipſi aſſumamus, & exemplo Job, parentes pupillorum ſimus: qui autem ſub parentibus ſint, eos ab ipſis ad nos adductos multis adhibitis teſtibus recipiamus, ut non demus occaſionem iis, qui volunt occaſionem.* Tandem Novatorum doctrina rectæ rationi adverſatur; ſiquidem apud omnes compertum eſt, quod ut quiſque in ullo rerum genere ſummus evadere poſſit, à teneris annis accipere debet, ut de Oratore aiebat Quintil. *lib.* 1. *inſtit. cap.* 3. & Divus Thomas *opuſc.* 3. ita aiebat: Qui futuri ſunt clerici, mox à pueritia in clericatu erudientur: qui futuri ſunt milites, oportet ut à pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, ſicut Vegetius dicit *in lib. de re milit.* qui futuri ſunt fabri, illam artem à pueritia diſcunt: unde apparet, quàm rationi conſonum ſit, ut etiam pueri, & adoleſcentes ad religionis ſtatum admittantur. Nec rectè expendunt Novatores locum illum Apoſtoli: *Adoleſcentiores viduas devita.* Siquidem Apoſtolus ibi non agit de voto continentiæ, ſed de viduis, quas Eccleſia alebat ex propriis redditibus, quas tantùm ſexagenarias alere jubet. Nec eorum favet errori dicta Synodus Romana, cui duplici modo ſatisfaciunt Bellarminus *dicto tom.* 3. *controverſ. lib.* 2. *de monach. c.* 35. Hæxphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 4. *tract.* 1. *diſquiſit.* 1. Primò aſſerendo locum eſſe corruptum, multoque minorem numerum reponendum eſſe pro 72. Secundò S. Sylveſtrum in eo canone agere non de virginibus, ſed de viduis; & ideo aſſerere, eas diutiùs eſſe probandas, ut ad vitam monaſticam admittantur, ut probavi *in cap. vidua* 4. *hoc tit.* Nec tandem obſtat textus *in dicto cap. juvenculas*; nam ibi D. Gregorius

rius agit, non de puellis ad monaſterium admittendis, ſed de juvenculis in Abbatiſſas non eligendis, niſi poſt ſexageſimum annum, ut docuerunt de ætate Abbatiſſarum, tam ex novo, quàm veteri jure agentes, Barboſa *lib.1. juris Eccleſ. cap.45. num.17.* Julius Lavorus *var. lucubr. tit.4. de elect. cap.24.* Narbona *de ætate, anno 40. q.2.*

6. Manet ergo, nullam in antiquis Eccleſiæ canonibus præſcriptam eſſe ætatem ad ingreſſum in monaſterium; immò pueros plerumque monaſteriis offerri, ut infrà *in cap. cùm virum*, probavimus; aut ipſos vitam monaſticam amplecti conſueviſſe: hoc tamen diſcrimine adhibito, ut ante pubertatem voluntas parentum tacita, ſeu expreſſa deſideraretur, juxta adducta ſuprà *in cap.2.* poſt pubertatem verò ipſorum tantùm voluntas expectabatur. Superest ut de ætate legitima ad profeſſionem, & quænam ætas illi præſcripta ſit, agamus? Et certè pro temporum, & locorum varietate diverſa ſtatuta fuit. *In cap.1. 20. q.1.* abſolutè docetur, quod tunc firma erit virginitatis profeſſio, ex quo adulta jam ætas eſſe cœperit, & quæ ſolet apta nuptiis deputari, id eſt pubertas; unde Conſultus *in l.2. ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP. familiarum obligantur puberes ſui juris.* Illuſtrat Narbona *de ætate, anno 17. quæſt.17.* D. Baſilius *epiſt.2. ad Amphilochium, cap.7.* docet, votum virginitatis emittendum eſſe ſupra annum decimum ſextum, aut decimum ſeptimum. Synodus Trullana *can.40.* permittit, profeſſionem fieri anno ætatis decimo: utramque ætatem amplectitur Juſtinianus *in novel. 6. Leonis.* Pius Papa, & Martyr *in cap. virgines, eadem quæſt.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, niſi fortè periclitante virginalis pudicitiæ neceſſitate. Idem firmatur *in Concilio Carthag. 3. can.4.* relato *in cap. placuit, eadem quæſtione*, Arelat.2. *can.35.* Turon.2. *can.21.* At in Tribur. Concilio *can.24.* virgo poſt 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur à Gratiano *in cap. puella 20. quæſt.2.* Circa monachos etiam pubertatem ad profeſſionem deſiderari, conſtat ex omnibus canonibus, in quibus de filiis oblatis à parentibus agitur, quos dabimus infrà *in cap. cùm ſimus.* D. Gregorius *in præſenti*, plenam pubertatem, id eſt 18. annos exigit: cui conſentiunt Patres Concilii Tolet. 2. *can.1.* relati *in cap. de his, 28. diſt.* Cœleſtinus autem III. *in cap. cùm ſimus 14. hoc tit.* annos diſcretionis deſiderat, id eſt pubertatem. Exponit Leo Pinel. *in cap.2. hoc tit. num.180.* Et *in c.2. hoc tit. Clem. ult. hoc tit.* ætas legitima deſideratur, id eſt pubertas, quæ in maſculis datur poſt 14. annos, in fœminis verò poſt 12. Hodie tamen poſt Concilium Trident. *ſeſſ.25. de regul. cap.15.* in quacumque religione, tam virorum, quàm fœminarum, profeſſio emitti non poteſt ante 16. annum expletum, ita ut profeſſio antea facta nullius ſit momenti: quod & docuerunt Leo Imperator Philoſophus *in novel.6.* ubi illum, qui ſex decim annos impleverit, tonderi permittit: & D. Baſilius *in can. 18. ad Amphiloch.* profeſſiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complementum habuerit. *Non enim*, ait Sanctus, *puerilis voces in his ratas eſſe oportet, & citra judicium factas temerarias.* Et præcipites profeſſiones tonſuræ monaſticæ habitum ignominiâ afficere, docetur *in Synodo Conſtantinop. can.2.* Proſequuntur Narbona, Leo Pinellus, & alii ſuprà citati. Bruno Chaſſaing *de privil. regul. tract.4. cap.6. propoſit.3.* Menardus *ad concord. regul. fol.990.*

CAPUT VII.

Alex. III. *Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis per Galliam conſtitutis.*

NOn eſt vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religioſi [b] Ciſtrenſis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quòd ex inſtitutione PP. & prædeceſſorum noſtrorum ii qui in eorum [c] monaſteriis profeſſionem faciunt, ſine Abbatis ſui licentia prohibentur de clauſtro diſcedere, & diſcedentes in aliis monaſteriis recipi. Inde eſt, quod eandem inſtitutionem nos non ſolùm amicam religioni, ſed etiam rationi conſonam ſolicitè conſervare volentes, univerſitati veſtræ p. A. ſ. p. m. quat. monachos, vel [d] converſos conſcripti Ordinis poſt factam monaſterii profeſſionem, ſine licentia Abbatum ſuorum per Epiſcopatus veſtros recipi nullatenus permittatis, & ſi qui ex eis fuerint, qui ſine licentia Abbatum ſuorum de monaſterio, in quo profeſſionem fecerint, exire præſumpſerint, & commoniti ad ſua monaſteria celeriter non redierint, eos tamdiu ap. rem. cenſurâ eccleſiaſticâ percellatis, donec ad monaſteria unde exierint, regredi compellantur.

NOTÆ.

1. [a] *Archiepiſcopi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* ex qua litteram hujus textus tranſcribo.

[b] *Ciſtrenſis.*] Legendum eſt *Ciſtercienſis*, de quo præclaro Ordine, & privilegiis à Romana Sede illi conceſſis egi *in cap.6. de reſcript.*

[c] *In monaſteriis recipi.*] Juxta tradita ſuprà *in cap.5.*

2. [d] *Vel converſos.*] Circa quos major dubitatio erat, quia profeſſionem ſolemnem non emittebant, & aſſumebantur cum voluntate Epiſcopi, ita ut in eorum poteſtate ſemper eſſent, ut refert Manrique *annal. Ciſterc. anno 1134. cap.6.* quare Innocent. II. conceſſit privilegium Ciſtercienſibus, ne Epiſcopi poſſent retinere hujuſmodi converſos, his verbis: *Porrò converſos veſtros, qui monachi non ſunt, poſt factam in veſtris cœnobiis profeſſionem nullus Archiepiſcoporum, vel Abbatum ſine veſtra grata licentia ſuſcipere, aut ſuſceptum retinere præſumat.* Refert Manrique *anno 1137. cap.1. n.5.* De converſorum gradu egimus *in cap. in præſentia, de probat.* & commentarium hujus textus dabimus infrà, *in cap. finali.*

CAPUT

CAPUT VIII.

Alex. III. *Magiſtro Fidantiæ Canonico Civit.*

AD noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod *b* Eremitæ de monte Foliano quoſdam pueros intra biennium in tantùm *c* ſeduxerunt, quod quidam illorum ſuaſionibus eorum aſſenſum præbentes, ad Eccleſias ipſorum acceſſerunt. Qui cùm ſtatim religionis habitum induiſſent, unus prædictorum puerorum T. nomine, ſtatim pœnitens, quòd habitum ſuſcepiſſet, id quod fecerat, ſuis parentibus intimavit, qui ad locum ipſum morâ poſtpoſitâ accedentes, eum exinde traxerunt: & cùm non ſtetiſſet ibi, niſi per unam noctem, ut accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alii eum non permittunt quandam puellam ducere in uxorem, quam ipſe juravit in uxorem accipere, ac ſicut dicitur, deſponſavit. Quocirca d. t. p. A. ſ. p. m. quat. rei veritate inquiſitâ diligenter, ac cognitâ, ſi tibi conſtiterit, quod præfatus T. ante conſummationem XIV. anni habitum ipſum ſine probatione ſuſceperit, & ſuſceptum habitum depoſuit; aut ſi poſt XIV. annum habitum ipſum ſine probatione ſuſceperit & infra triduum depoſuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte, oc. & ex. ap. ceſſ. penitus abſolutum; & eam quam juravit accipere in uxorem, liberè poſſe traducere in uxorem, ſi alia rationabilis cauſa non impedit, denuncies.

NOTÆ.

1. [a] *Lex. III.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. ſed cùm triplex Eccleſia Cathedralis hujus nominis reperiatur, alia in Hiſpania, vulgò dicta *Ciudad Rodrigo*, de qua egi *in cap. auditis, de præſcript.* alia in Sardinia, aliaque dicta civitas Caſtellæ in Italia, non poteſt certò affirmari, de qua ex eis in præſenti agatur, & per conſequens de quibus Eremitis præſens quæſtio inciderit.

2. [b] *Eremitæ.*] Eremita latinè dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, ut probat Ricciulus *lib.* 3. *incubr. tit. de Eremitis*: & licèt valde differat eremita à monacho, ita ut jura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *cap. unic. in fine, de exceſſ. Prælat. lib.* 6. ubi Geminianus *num.* 5. tamen Religioſi etiam habitantes in cœnobiis conſtructis in locis deſertis, quæ ſuo vivendi modo profitentur ſeparationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *cap. cùm monaſterium* 13. *de elect. cap. penult. de verb. ſignif. lib.* 6. tales fuerunt olim Religioſi Sanctorum Baſilii, Auguſtini, & Benedicti, ut probant Ricciulus *dicto lib.* 3. *cap.* 1. Marquez *in orig. Eremit.* Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 2. *tract.* 7. *diſquiſ.* 3. Unde eremitas in præſenti accipio, non pro eremitis tantùm, ſed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, juxta quam vivebant.

3. [c] *Seduxerunt.*] Ingreſſus in monaſterium liber, ſpontaneuſque eſſe debet, *cap. præſens, cap. finali,* 20. *q.* 1. de coactione prorſus arcenda à regulari profeſſione, egi *in cap.* 1. *hoc tit.* An verò dolus, qui dedit cauſam ingreſſui, & profeſſioni, reddat actum nullum, quæri ſolet? Et aliqui affirmant, profeſſionem efficacem eſſe, *ex cap. veniens, cap. ex parte, cap. dudum, de converſ. conjug. cap. cùm dilectus, de his quæ vi*: quia læſus dici non poteſt qui ſe Deo conjunxit, *cap. illud* 20. *q.* 1. unde aiebat Apoſtolus ad Corinthios *cap.* 9. *Factus ſum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrarer.* Et 2. *ad Corinth. cap.* 22. *Ego vos non gravavi, ſed cùm eſſem aſtutus, dolo cepi vos.* Sed contrarium, & meritò, defendit Joannes Stephanus Durantius *qq. juris q.* 4. nam in jure vis, metus, & dolus æquiparantur, *cap.* 1. 15. *q.* 6. Igitur ſicut profeſſio metu facta nulla eſt, ita & quæ per dolum, & fraudem annullatur. Deinde quia dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, illum ipſo jure nullum reddit, *l. & eleganter, ff. de dolo*: ſed profeſſio contractus eſt bonæ fidei, *cap. viduas,* 27. *queſt.* 1. Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in dicto cap. veniens*; nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur, quia adulterium commiſit; aliàs ſi contrarium conſtaret, maritum repeteret. Nec etiam obſtat textus *in dicto cap. ex parte*; nam in ejus ſpecie mulier, quæ velata fuerat, ex falſa cauſa credens ſponſum leprâ percuſſum; nihilominus in religione permanere volebat, & ita liberè conſentiebat. Nec etiam favent contrariæ ſententiæ textus *in dicto cap. cùm dilectus*; nam in eis non agitur de dolo, qui profeſſioni cauſam dederat; ſed de vana illuſione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIUM.

TExtus hic explicandus eſt ex notatis *in cap.* 2. & 4. *hoc tit.* Jubet enim in eo Alexand. III. quod ſi impubes habitum ſuſceperit monachalem, id eſt profeſſionem emiſerit ante XIV. annos, & habitum depoſuerit, poſſe eum uxorem accipere; quia in ea ætate profeſſionem emittere non valebat, juxta tradita ſuprà *in c.* 2. *quia in inſulis*, & parentes poterant ipſum repetere, ut probavi ſuprà *in c.* 2. Si autem pubes habitum ipſum induiſſet, & per triennium detuliſſet, non poterat amplius illum exuere, & ad ſæculum redire. Deſideratur autem in præſenti caſu delatio habitus per triennium, quia cùm nullâ probatione præcedente illum induiſſet, non poterat tacitè profeſſus videri, ut eveniret, ſi jam ingreſſus monaſterium habitum illum profeſſorum induiſſet, ut probavi *in cap.* 4. *hoc tit.* ubi *num. finali* textum hunc expoſui.

CAPUT

CAPUT IX.

Idem [a] *Helienſi Epiſcopo.*

SUper eo, quod quæſitum eſt à nobis ex parte tua, utrum [b] ſacerdotes, qui religionis habitum ſuſceperint, & antequam eſſent vinculo profeſſionis aſtricti, ad priorem ſtatum ſunt [c] reverſi, permittendi ſint Eccleſias, & curam animarum habere; & an alii [d] clerici, ſi monaſticum habitum ante oblatum [e] profeſſionis libellum deſeruerint, ad ſacros Ordines promoveri, & ad gubernationem Eccleſiarum poſſint aſſumi: f. t. taliter reſpondemus, quod ſi auſteritatem religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſervare noluerint, ad mitiorem religionem cogendi ſunt pertranſire, nec ampliùs in Eccleſiis ſæcularibus debent aſſumi, ne contra votum ſuum, quod Domino fecerunt, in animarum ſuarum periculum comprobentur venire. Verùm ſi ante ſuſceptum habitum poſiti in probatione recedere voluerint, ſecundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem ſtatum redire: ſed videtur regula veſtra præcipere, ut in eadem veſte redeant, in qua veniunt.

NOTÆ.

1. [a] *Helienſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.9.* legitur *Liernenſi*, & etiam *in cap.1 de converſ. conjug. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus textus, legitur *Ilaren.* poſt Concilium autem Lateran. *p.21. cap.2.* habetur, *Ereſordienſi*: ſed legendum eſt, *Helienſi*, ut in hac ſexta collectione legitur, de qua diœceſi egi *in cap. paſtoralis, de reſcript.*

[b] *Sacerdotes.*] Clericos poſſe vitam monaſticam profiteri, probavi *in cap.3. hoc tit.*

2. [c] *Sunt reverſi.*] Ob hoc periculum reditus ad ſæculum, tum ut eorum probetur conſtantia, jubet D. Benedictus *cap.6. ſuæ regulæ*, ut non ita facilè ingreſſus ad vitam monaſticam concedatur clericis ac laïcis: notat, & illuſtrat Hæphtenus *lib.4. diſquiſit. monaſt. tract.2. diſquiſ.4.* ubi de ritibus obſervatis apud veteres in admiſſione clerici ad monachatum agit.

[d] *Clerici.*] In minoribus gradibus conſtituti.

3. [e] *Profeſſionis libellum.*] Profeſſionem in ſcriptis eſſe faciendam, ſuprà probavi *in cap. vidua*, cujus formam ex Theodemaro Abbate refert Hæphtenus *d. diſquiſit.4.* in hæc verba: *In nomine Domini promitto me N. in ſacro monaſterio B. Martyris, ſive Confeſſoris N. ſecundùm inſtituta B. Benedicti coram Deo, & Angelis ejus, præſente etiam Abbate noſtro N. omnibus diebus meis in hoc ſancto monaſterio amodò, & deinceps perſeveraturum, & in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promiſſionem à me factam manu propria coram teſtibus ſcripſi, & roboravi.*

COMMENTARIUM.

4. IN hoc textu, & *in cap. conſulti*, *cap. poſtulaſti, hoc tit.* agitur de illis, qui monaſticam vitam deſerunt, & nondum elapſo probationis tempore, ante profeſſionem, vel pòſt ad ſæculum redeunt: & quæritur, an ſinendi ſint ad priſtinum ſtatum redire, & in gradu antiquo, ſi clerici erant, miniſtrare, vel omninò cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perſeverare? Et licèt hanc quæſtionem ad hodiernam praxin, tam in foro interno, quàm externo doctè expoſuerint plures relati à Barboſa *in præſenti*, Suarez *tom.2. de relig. lib.1. de eſſentia voti, cap.2.* Sanchez *lib.4. ſumma, cap.1. num.20.* Tamburinus *de jure Abbat. tom.3. diſp.9. quæſt.8.* Sanchez *de matrim. lib.7. diſp.31. in fine*, Portel *in dubiis regular. verbo Novitius, num.29.* Peyrinis, Lezana, & alii relati à Hieronymo Garcia *tom.1. polit. regul. tract.2. difficult.5. dub.7.* tamen pro ipſorum jurium illuſtratione, quid tam antiqui, quàm noviores canones circa hoc ſtatuerint, exponendum eſt. Et primò ſcire oportet, eos qui olim viam monaſticam profiteri cupiebant, probari primò ad portam monaſterii per aliquot dies. Caſſianus *lib.4. Inſtit. cap.5.* ibi: *Ambiens quis in cœnobii diſciplinam recipi, non antè prorſus admittitur, quàm diebus decem, vel eo ampliùs, pro foribus excubans, indicium perſeverantiæ, ac deſiderii ſui, pariterque humilitatis, ac patientiæ demonſtraverit.* Et S. Fructuoſus Epiſcopus in ſua regula, *cap.4.* ibi: *Qui religionis obtentu monaſterium ingredi petunt, primùm ante foras tribus diebus, & noctibus excubent, & ex induſtria jugiter ab hebdomadariis exprobrentur.* S. Pachomius *art.26. ſuæ regulæ*, ibi: *Si quis acceſſerit ad oſtium monaſterii, volens ſæculo renunciare, & fratrum congregari numero, non habebit intrandi poteſtatem, ſed priùs nuntiabitur patri monaſterii, & manebit paucis diebus foris ante januam.* Quam probationem ſervatam fuiſſe cum S. Simeone Stylita, refertur in ejus vita, *tom.1. vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hoſpitum. Caſſianus *inſtit. cap.7.* ibi: *Suſceptus non ſtatim in congregatione fratrum commiſceri permittatur, ſed deputetur ſeniori, qui ſeorſum, aut longè à veſtibulo monaſterii commanens, habet curam peregrinorum, & audientium deputatam, eiſque omnem diligentiam ſuſceptionis, & humanitatis impendit.* Quæ ſecunda probatio juxta ipſum Caſſianum per integrum annum durabat, *d. cap.7.* ibi: *Cum ibidem integro anno deſerviens abſque ulla querela ſuum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutus per hoc primâ inſtitutione humilitatis, & patientiæ, admiſcendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur ſeniori.* Iſidorus tres aſſignat menſes in regula monach. his verbis: *Qui renuncians ſæculo ad monaſterium venerit, non ſtatim in cœtum deligendus eſt monachorum; vitam enim uniuſcujuſque in hoſpitalitatis ſervitium tribus menſibus conſiderari oportet, quibus peractis ad cœtum ſanctæ congregationis accedet. Nec enim intus ſuſcipi quemquam convenit, niſi priùs foris poſitus, ejus humilitas, ſive patientia comprobetur.* Tertia probatio fit in cella novitiorum, ubi regula prælegenda ei eſt tertiò, nimirum ut illâ ei bene cognitâ, prudenter deliberare, & etiam ſtatuere poſſit, num illam ſervare, illique ſe obſtringere velit: quare

etiam

etiam indicatur illi libertas recedendi, ſi velit. *Legatur, inquit S.Benedictus, cap.28. ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei: Ecce lex, ſub qua militare vis; ſi potes ſervare, ingredere; ſi non potes, liberè diſcedas.* Eandem regulæ prælectionem novitio faciendam ſtatuerunt Macharius *in ſua regula*, ibi: *Si quis voluerit ad monaſterium converti, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monaſterii illi patefiant.* Ferreolus *cap.5. regula*, ibi: *Poſt hoc monaſterii regula Abbatis juſſione novitio legatur, ut in poſterum nihil novum, nihil inuſitatum. aut ſi diſceſſurus præterea, aut ſi permanſurus agnoſcat.* S.Aurelianus *cap.1.* ait: *Hoc jubente Deo in primis ſtatuimus tenendum, ut ſi quis ad converſionem venerit, regula ei in ſalutatorio legatur; & ſi profeſſus fuerit ſe omnia impleturum, tunc excipiatur.* Salutatorium intelligit ſanctum locum excipiendis hoſpitum, & ſæcularium colloquiis deputatum. Frequentior ejus uſus in monaſteriis Monialium reperitur: ſic accipiunt PP. Concilii Matiſcon.1.*can.*2. cùm vetant neclerici, aut laici puellarum monaſteria extra ſalutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. S.Cæſarius quoque præſcribit *in regul. ſanctimon. c.*8. ibi: *Quæcunque ad converſionem venerit in ſalutatorio, ei frequentius regula relegatur.* Porrò eadem voce ſacriſtiam, ſive ſacrarium ſignificari ſcriptores non pauci nos docent. Caſſiodorus *hiſt. tripartit. lib.*10.*c.*30. ibi: *Inveniens* (Theodoſius) *Antiſtitem in ſalutatorio reſidentem.* Eadem habet Paulus Diaconus *lib.* 13. Gregorius Magnus *lib.*14. *epiſt.*54. Maximiano Epiſcopo ſcribens: *Procedens à ſalutatorio ad ſacra Miſſarum ſolennia celebranda, peractis verò Miſſis, id in ſalutatorio rurſus curabitis deponere.* Gregorius Turon.*lib.*2. *c.*21. *Ipſi ſacerdoti in ipſo, quod modò ſalutatorium dicitur, manſio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Eccleſiæ conſurgebat.* Vide eundem *lib.*7. *cap.*22. latè illuſtrant Savarus *ad Sidonium lib.*5. *epiſt.*17. Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit.*1.*c.*2.§.15. qui locus probationis etiam pulſatorium dicebatur *can.*73. *Synodi Aquiſgran.* ibi: *Et ad monaſteria venientes, primò in pulſatorio probentur, & ſic recipiantur.* Obſervat Cironius *lib* 4. *obſ. c.*2. & notarunt Gibalinus *d.diſquiſ.*2.§.14. Lantdmeter.*de veteri cleric.lib.*2. *c.*5. De tempore hujus probationis, quod vulgò dicitur novitiatus, infrà agemus *in cap. ad Apoſtolicam.*

5. Secundò ſciendum eſt, olim novitios probatos fuiſſe cum ipſis veſtibus ſæcularibus, nec eos, niſi expleto tyrocinii tempore habitum induiſſe. D.Benedictus *in c.*58. *ſuæ regulæ*, ibi: *Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, quibus veſtitus eſt, & induatur rebus monaſterii.* Smaragdus *in ſua regula, c.*8. ibi: *Dixerunt enim, niſi expleto anno, nullus mutare habitum permittatur.* Cæſarius Arelat.*c.*3. *regula. Sed uni ex ſenioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perſeveret.* Sanctus Fructuoſus Epiſcopus *c.*18. *ſuæ regulæ*, ibi: *In monaſterium ſub regula introducatur, & annum integrum à cunctis fratribus ex induſtria conviciis comprobetur; & poſtquàm probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur ſecularibus veſtibus, & induatur monaſterii rebus ſimplicibus.* S.Ephrem *tom.* 2. *paræneſi* 17. *Frater*, inquit, *dignus es habitus ſancto indumento monaſtico, ne extollaris adversus expectantes in futurum annum.* Concilium Aurel.5.*can.*19. *novel.*5. *Juſtin. cap.*2. *in addit.*1. *capitul. tit.*34. legitur: *Expleto autem probationis ſuæ anno, ſecundum quod regula præcipit, inde faciet; ipſe verò nec tondeatur, nec veſtimenta priſtina mutet priùs quàm obedientiam promittat.* Quæ verba reperiuntur in Concilio Aquiſgran. *can.*34. *cap. legem,* 53. *diſt. cap. ſuper eo, hoc tit.* D. Gregorio *lib.*7. *epiſt.*12. & in Synodo Romana, cujus acta reperiuntur *lib.* 4. *ejuſdem regeſtri, cap.*44. ibi: *Servos Eccleſiæ, & militas, qui ad Dei ſervitium converti voluerint, priùs in laico proventu.* Quem canonem ex eodem Gregorio retulerunt PP. Concilii Tribur. *can.*29. & Bonifacius, ut ex ipſo refert Gratianus *in cap. fin.* 17. *q.*2. Cauſam verò hujus moris eam crediderim, ut libertati novitiorum conſuleretur, eoque minori cum nota è monaſterio egredi poſſent, quòd nunquam monaſticum habitum detuliſſent; idque publicè ex eo conſtaret, quòd ſæcularibus ſemper induti fuiſſent veſtibus. Perſeveravit autem, vel reſtitutus eſt hic mos in Ordine Ciſtercienſi tempore Sancti Bernardi. Ipſe enim ad Robertum nepotem ſcribens, ita ait *epiſt.*1. *Multis, ſi meminiſti, lachrymis diu expectatam impetraſti miſericordiam, & quem ſatis deſideraveras, ingreſſum obtinuiſti. Poſt hæc per annum juxta regulam in omni patientia probatus, perſeveranter, & ſine querela converſatus, poſt annum ſponte profeſſus, tunc primùm ſæculari veſte relictâ religionis habitum ſuſcepiſti.* Poſterioribus autem temporibus, cùm videretur multis inconveniens, ut qui integro tyrocinii anno cum monachis verſabantur, iiſdemque mancipabantur exercitiis, habitu ab iis diſtinguerentur, generaliter quaſi recepta fuit ea, quæ hodie viget conſuetudo mutandi veſtem in ipſa novitiatus ſuſceptione; quod poſterioribus Ordinibus commune eſt. Et probabili ratione non caret; nam monaſtici habitus geſtatio ad nonnullam quoque auctoritatem Ordinis, quam experiri debeant novitii, pertinet: laneis enim ad carnem indui, in veſtibus dormire, contemptibilem ſæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem meritò ante profeſſionem novitius experiatur? Et jam olim ita Benedictinos feciſſe, conſtat: Paulus enim Diaconus ait *in c.*58. *regulæ S. Benedicti, apud Boërium: Si poſt duorum menſium curriculum, prælectâ ſibi regulâ, novitius dicat, ſe ſtare velle, poſt iſtos duos menſes debet radi. Nos autem* (verba ſunt Benedicti Caſſinenſis) *de conſuetudine moderna, utinam rationabili, in ipſo ingreſſu probationis & radimus, & tonſuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licèt iſta conſuetudo non reprobetur à jure, tamen conſultius videtur opinionem dicti Pauli ſequi.* Subjungit porrò Boërius: *Ego credo bene factum, ſi in initio probationis tradantur ei veſtes, tonſura, & clauſura regularis, ut probetur per annum in eis, & aliis duris, & aſperis obſervationibus Ordinis.* Illuſtrant Vivar. *de veteri mon. lib.*2. *cap.*6. *n.*31. Gibalinus *de clauſura, diſquiſit.*2.*c.*2.§.3.*n.*63. Menardus *ad concord. regul. cap.*65. §.1.

6. Tertiò ſciendum eſt, tyrocinio expleto, novitium votis emiſſis induere habitum monaſticum ſimul cum tonſura, à quo tempore, ut verè profeſſus, non poterat deferere propoſitum, & religionem, nec ad ſæculum redire. Concilium Roman.ſub Eugenio II. & Leone IV. *cap.*28. ibi: *Qui ſemel ſe Deo voverunt, & habitum monaſticum oſtenderunt, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam.* Et *cap. propoſitum*, ibi: *Propoſitum monachi proprio arbitrio, aut voluntate ſuſceptum deſerere non poſſunt abſque peccato.* 20.*q.*3. Concilium Tribur. *can.*26. *Si monachus fugâ regularis diſciplinæ elapſus propoſitum ſanctitatis calcaverit, omnimodis coercendus, & ab hominibus deteſtandus, atque omni onere eſt gravandus, ut ſaltem rubore verecundiæ confuſus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relictâ ſingularis vitæ profeſſione inimicus tenebat: ſi autem tam irreverens, & pertinax eſt, ut ad monaſterium redire, & propoſitum monachi reluctaverit obſervare, impleantur ſuper eum conſtituta, quæ de eo ſcripta ſunt in ſancto canone in Concilio Chalced.cap.*4. *Papæ Siricii IV. Leonis XXVI. quatenus retruſus ergaſtule, decoqui poſſit pœnitudi-*

nis

nis igne purgatorio. Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemovic. *art.* 2. *Qui voluntarii, & ſecundùm regulam ſancti Benedicti habitum monachi ſuſceperunt, & poſtea voluntarii dereliquerunt, communione fidelium priventur uſque ad dignam emendationem: & ſi Abbates, vel alii monachi volunt eos ſuſcipere, maneant cum clericis in monaſterio, vel apud clericos in habitu monaſtico, & reverentia, atque abſtinentia.* Refert Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 31. illuſtrat Balſamon *in can.* 5. *Synodi Conſtantinop.* Suſcepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota ſubſtantialia, manebat ille obligatus religioni; non tamen reciprocè obligabatur ei religio, ſed neceſſe illi erat alteram ſubire probationem, juxta Caſſianum *lib.* 1. *Inſtit. cap.* 6. ibi: *Ut ſi quoddam ex eo murmurationis vitium, vel parva cujuſlibet inobedientiæ culpam proceſſiſſe deprehenderint, exuentes tum monaſterii, quibus indutus fuerat, veſtimentis, & antiquis reveſtitum, qua fuerant ſequeſtrata, depellant.* In hac ſecunda probatione videtur fuiſſe Abbacyrus apud Climacum *gradu* 4. qui interrogatus ex qua cauſa contumelias pateretur quotidie, ita ut nonnunquam è menſa fugaretur à miniſtris, reſpondit: *Probant me PP. mei, utrum monachus eſſe cupiam; quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, leviſſimè, & ſine ulla moleſtia omnia tolero. Et ecce decimumquintum jam annum ego iſtud cogitans ago, ſicut & ipſi dixerunt mihi, quando in monaſterium intravi, quod uſque ad trigeſimum annum renuncianies probare ſolerent.* Similem ferè formam obſervat hodie Societas Jeſu, quæ clericos ſuos poſt biennii probationem admittit ad votorum emiſſionem, quâ veri religioſi fiunt, ac obligati Societati. Non eſt tamen hæc obligatio reciproca; nam poteſt eos Societas dimittere abſque injuria, etiamſi alia cauſa non ſubſit, quàm quod tractu temporis deprehendantur ejus inſtituto minùs convenire. Quam praxin juxta conſtitutionem Sancti Ignatii *p.* 2. *cap.* 1. & *in examin. cap.* 1. firmarunt Julius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant, ac defendunt Leſſius *de juſtitia, cap.* 41. *dub.* 14. Petrus de Ribadeneyra *in tract. ration. inſtit. c.* 13. Pater Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.* 10. *lib.* 3. *c.* 3. *n.* 10. & *cap.* 9 *n.* 10. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. p.* 2. *c.* 5. Sanchez *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9 *num.* 60. Caſtropalao *tom.* 3. *diſp.* 2. *punct.* 3. *n.* 2. Pellizarius *in man. reg. tom.* 1. *tract.* 3. *c.* 5. *ſect.* 1. *num.* 4. Peractâ igitur prædictâ ultimâ probatione, profeſſio ſolennis emittebatur in ſcriptis juxta formam ſuprà relatam.

7. Quibus ita animadverſis exponendus venit præſens textus, in quo conſultus fuit Alex. III. primò de ſacerdotibus, qui expleto tyrocinii tempore habitum monaſticum ſuſceperunt, ſed antequam profeſſione reciprocâ eſſent obſtricti, ad priorem ſtatum reverti cupiebant, de quibus ait Alex. III. quod ſi auſteritatem Religionis, ad quam migraſſe noſcuntur, ſervare noluerint, ad minorem religionem cogendi ſunt pertranſire, nec ampliùs in Eccleſiis ſæcularibus debent aſſumi, ne contra votum ſuum, quod Domino fecerunt, in animarum ſuarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda ſunt juxta ſuprà tradita, de illis qui expleto ſuæ probationis tempore habitum religionis cum emiſſione voti induerunt; qui licèt adhuc profeſſione reciproca obſtricti non eſſent, tamen deſerere regularem vitam nequibant, contra votum emiſſum in ſuſceptione habitus; ſed ex indulgentia illis permittit Alexander, ut in alia laxiori religione votum implere, & degere poſſint. Idem tacitè reſpondit Pontifex de aliis clericis, qui monaſticum habitum ante oblatum profeſſionis libellum deſeruerunt, id eſt qui peracto ſuæ probationis tempore, habitum induerunt, ſed nondum ſolennem profeſſionem ſcripto fecerant, ut reciprocam profeſſionem emitterent. Inter quem caſum, & priorem illud tantùm intereſt, quod in priori de ſacerdotibus habitum deſerentibus; in hoc ſecundo de clericis adhuc Eccleſias habentibus, ſed in minoribus gradibus conſtitutis agitur; ideo ſub uno reſponſo utrumq; caſum reſolvit Pontifex, adjicit tamen: *Verùm ſi ante ſuſceptum habitum poſiti in probatione recedere voluerint, ſecundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem ſtatum redire.* In quibus verbis expreſsè agit Alexander de novitiis, qui adhuc in veſtibus laicalibus probabantur; qui cùm nullam profeſſionem feciſſent per ſuſceptionem habitus, & voti emiſſionem, liberè poterant ad ſeculum redire, quia nullo voti, aut profeſſionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc, ni fallor, eſt vera hujus textus interpretatio.

Sed cùm jam temporibus Innocentii III. in uſu eſſe cœpiſſet in Ordinibus Mendicantibus diſtinctio habitus novitiorum, & profeſſorum, & ſolerent tempore ingreſſus in religionem novitii induere habitum proprium ipſius Religionis; ideo conſultus Innocentius III. *in cap. conſulti, hoc tit.* de novitiis, qui habitum novitiorum receperunt, ſed quia adhuc profeſſionem non emiſerant, volebant ad ſæculum redire; ſub diſtinctione ita reſpondet, ut ſi cùm novitii, qui habitum ſuſceperunt, propoſuerunt abſolutè vitam mutare vovendo in communi ſtatum religioſum, tunc etiamſi profeſſionem non emiſerint, in ea, vel alia religione cogendos eos eſſe propoſitum, id eſt votum, adimplere: ſi autem conditionaliter habitum ſuſceperunt, ut ſi placuiſſet vita monaſtica, eam profiterentur; ſi verò diſplicuiſſet, ad ſæculum redirent, poſſe eos ad ſæculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiſerunt. Quod faciliùs procedere in eo, qui in minori ætate habitum novitii ſuſcepit, reſpondet idem Innocentius *in cap. poſtulaſti, ſequenti.* Ut autem in adultis omnis ambigendi occaſio tollatur, an ſuſceperint habitum novitiorum cum propoſito, id eſt voto abſoluto religionis; an verò conditionaliter, ſi placeat ſtatus monaſticus, cavit Innocentius, ut novitius tempore ſuſceptionis habitus proteſtetur, ſe cum abſoluto propoſito profitendi habitum in Religione non ſuſcipere; quam proteſtationem inſuper habuit, atque eâ etiam non factâ, poſſe novitium habitum jam ſuſceptum deſerere, & ad ſæculum redire, in ſimilibus caſibus decrevit Honorius III. *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* his verbis: [Litteras, quas ſuper negotio Joannis ſcholaris Bonon. quod veſtro duxeramus examini committendum, veſtra nobis devotio deſtinavit, benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magiſtro Petro procuratore ſcholaris ipſius, eum infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exiiſſe, firmiter aſſerente. Ideoque diſc. v. mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit, memoratum I. nullâ factâ profeſſione ab Ordine jamdicto infra tempus probationis exiiſſe, denuntietis ipſum ad obſervationem ejuſdem, vel alterius Ordinis non teneri.] Et *cap. penult. in eadem collect.* [Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in noſtra propoſuit præſentia conſtitutus, quod idem in monaſterio de Senterio Ciſtercienſis Ordinis ſimpliciter, & ſine qualibet proteſtatione intravit: ſed idem non valens aſperitatem Ordinis ſuſtinere, exinde infra tempus probationi præfixum exivit: unde poſtulavit à nobis, ut cùm ibi profeſſionem non fecerit, ſuper hoc ab ejus conſcientia dignaremur totius dubitationis

ſcrupulum removere. Ideoque mandamus, quatenus ſi vobis conſtiterit de præmiſſis, ipſum I. denuncietis ad prædicti Ordinis, vel alterius obſervantiam occaſione hujuſmodi non teneri.] Quod hodie poſt Concilium Tridentinum obſervatur, ita ut quicunque novitius tempore probationis, id eſt durante anno noviriatus, poſſit reſilire, relictoque monachali habitu, ad ſæculum redire. An tamen ipſi, ſicut validè, ita & licitè faciant deſerendo ſtatum ſuſceptum, alii diſputant.

CAPUT X.

Idem a *Ambian. Epiſcopo.*

SAnè de canonico, qui in Eccleſia *b* Aromanch. profeſſionem fecerat, & ab ea fugerat, à quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. ſignificamus, quod ſi locus ubi nunc permanet, majoris eſt religionis, quàm Eccleſia Aromanch. ipſum in eodem loco cum pura conſcientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Eccleſiam redire compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Ambian.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 10. legitur *Abiatine*; ſed malè, quia in ea adjicitur *Pars capitis Quoad Sedem*: unde deducitur, in præſenti referti partem textus *in cap. quoad Sedem* 2. *de frigidis*, cujus epigraphe eſt, *Ambianenſi Epiſcopo*, de qua diœceſi egi *in cap.* 37. *de reſcript.* Alia pars hujus textus extat *in cap. ad hæc, de decimis.*

1. [b] *Aromanc.*] Aromanchenſis Eccleſia eſt in Provincia Rhemenſi Canonicorum Regularium Ordinis D. Auguſtini, ut refert Pennotus *lib.* 2. *hiſt. Canonic. Regul. cap.* 33. *num.* 5.

Commentarium hujus textus dabimus *in cap. licèt, infrà hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem a *Belvac. Epiſcopo.*

SIgnificatum eſt nobis, & pro certo monſtratum, quod Guiboldus nondum incipiens eſſe xiv. *b* annorum, timore magiſtri, qui eum litteras erudiebat, habitum Religionis apud Eccleſiam de Reſone ſuſcepit, & inde, ſicut puer, infrà annum exivit, & per ſæculi vanitates jam ſex annis, & eo amplius vagabundus diſcurrit. Unde quoniam hujus rei veritas nobis non conſtat, f. t. per A. f. m. quat. rem ipſam diligenter inquiras; & ſi inveneris, quod non fuiſſet à parentibus oblatus, nec inceperit eſſe quatuordecim annorum, quando ad Religionem acceſſit, ſi in ſæculo voluerit remanere, eum ab illo voto profeſſionis, quod fecit, auctoritate Pontificali abſolvas, & abſolutionem ejus, tam Eccleſiæ de Reſone, quàm populo tuæ civitatis ſtudeas publicare. Si autem à parentibus fortè fuerit oblatus, ſeu xiv. annum compleverit cùm Religionem intravit, ſive poſt xiv. annum profeſſionem à ſe factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum diſtrictione compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Belvac.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 11. ex qua reſtituo integram hujus textus. De Belvac. Eccleſia agemus *in cap.* 3. *de foro competenti.*

[b] *XIV. annorum.*] Juxta adducta ſuprà *in cap.* 2. *cap. quia in inſulis.*

CAPUT XII.

a Clemens.

CUm virum te prudentem in cauſis fore noverimus, & diſcretum, ſi in quibus dubitas, à nobis conſilium ſolicitudine paſtorali requiris, & tibi de jure canonico, quod poſſumus, reſpondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curaſti ſiquidem tuâ nobis inſinuatione proponere, utrum ea, quæ infra diſcretionis *b* annos à parentibus monaſterio tradita eſt, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens poſtmodùm, cuidam ſe militi copulavit, ex quo etiam prolem ſuſcepit, ad monaſterium redire cogatur, cùm illa aſſerat, poſtquam ætatem conſentiendi habuit, diſſenſiſſe, & benedictionis munus invitam ſuſcepiſſe commemoret. Super eo conſultationi tuæ duximus reſpondendum, quod cùm juxta Concilii *c* Toletani cenſuram, monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio faciat,

Digitized by Google

faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, revertendi ad ſæculum aditu penitus interdicto: non enim videtur illa monaſticæ profeſſionis à ſe poſſe jugum excutere, cùm eam non conſtet evidenter contradixiſſe cùm benedictionem accepit, quam utique non niſi in ætate diſcretionis recipiunt quæ velantur, præſertim ſi ratihabitione ſequenti, etſi eam quandoque contradixiſſe conſtiterit, quod antè geſtum eſt, roboratur. Nec obloquitur quod de ſancti viri prædeceſſoris noſtri [d] Leonis Papæ conſtitutione per contrarium ſenſum aſſumitur, ut puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum ſuſceperunt, ipſum poſſint ſine prævaricatione deſerere; cùm de ea poſſit intelligi, quæ in ætate nubili noſcitur conſtituta; tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propoſiti, parentum ſequi non cogitur voluntatem.

NOTÆ.

[c] *Lemens.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, quod & in aliis deciſionibus ipſius Pontificis frequentiùs notavi.

[a] *Diſcretionis annos.*] Id eſt xij. annos, ut expoſui ſuprà *in cap. quia in inſulis.*

[c] *Toletani.*] Relati *in cap. monachum*, 20. *q.* 1.

[d] *Leonis.*] Relati *in cap. puellæ*, 20. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

1. Conclusio deducitur et probatur.

EX his duabus deciſionibus communiter talis deducitur aſſertio: *Impubes à parentibus monaſterio oblatus, ſi poſt pubertatem non reclamaverit, non poteſt inde reſilire.* Probant eam textus *in c. addidiſti* 2. *cap. monachum* 3. *cap. quicunque* 4. *cap. infans* 7. 20. *q.* 1. *cap.* 1. 20. *q.* 2. *cap. clericus*, junctis ibi notatis, *de vita & honeſt. cleric.* Concilium Aurel. 5. *can.* 18. *Qui à parentibus detonſi fuerunt, aut ſponte ſua amiſſis parentibus ſeipſos religioni devoverunt, & poſtea habitum ſecularem ſumpſerunt, à ſacerdote comprehenſi, ad cultum religionis actà priùs pœnitentiâ revocentur.* Concilium Vvormat. ſub Hadriano II. Pontif. & Ludovic. Pio Imperat. *can.* 2. *Si pater, vel mater filium, filiámve intra ſepta monaſterii in infantia annis ſub regulari tradiderit diſciplina, non liceat eis poſtquam ad pubertatis pervenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omninò devitandum, quia nefas eſt, ut oblatis à parentibus Deo filiis, voluptatis frena laxentur. Igitur, ut prædiximus, non liceat eis ſuſceptum unquam habitum deſerere; ſed cuncti, qui tonſuram, aut religioſam veſtem aliquando habuerint, in religionis cultu, habitunque, velint nolint, permanere cogantur.* Et *can.* 22. & 23. Alexander III. poſt Concilium Lateranenſe *p.* 50. *cap.* 10. Concilium Toletanum 10. *can.* 6. cujus verba juxta traditionem Loayſæ ita tranſcribo: *Cùm hucuſque diſſoluta operationis effectum interdum nutare fecerit honeſta conſtitutionis edictum, dum inconditè reſolvi putatur, quod indiſſolubile ſanctionis auctoritate tenetur; ideo quicquid ob vitium ex incerto curit, evidenter abjici debet, ut de cætero nihil ſuperſit, quod in dubium mutetur. Ideoque ſi in qualibet minori ætate, vel religionis tonſuram, vel religioni debitam veſtem in utroque ſexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, certè nolentibus, aut neſcientibus, ſi ſuſceptam, non mox viſam in filiis abdicaverint, ſed vel coram ſe, vel coram Eccleſia, palamque in conventu eoſdem filios talia habere permiſerint, ad ſæcularem reverti habitum ipſis filiis quandoque penitus non licebit; ſed convicti, quod tonſuram, vel religioſam veſtem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & ſub æterna diſtrictione hujuſmodi obſervantiæ inſervire cogantur, parentibus ſanè filios ſuos religioni contradere, non amplius quàm ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit eſſe.* Gregorius Papa II. *epiſt.* 14. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Suarez *de relig. tom.* 3. *lib.* 6. *cap.* 3. Sanchez *de matrim. lib.* 4. *diſp.* 18. Baſilius *eodem tract. lib.* 7. *c.* 5. *num.* 10. & 9. 3. *ſcholaſt. cap.* 5. Vaſquez *in* 1. 2. *D. Thomæ, diſp.* 85. *cap.* 6. *num.* 43. Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno* 633. *c.* 3. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. Pont. lib.* 9. *tit.* 10. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 4. Barboſa *lib.* 1. *juris Eccleſ. cap.* 45. *num.* 13. Eſpenceus *de voto contin. lib.* 4. *cap.* 5. Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſit.* 3. *cap.* 2. §. 3. Hallierius *de ſacris electt. ſect.* 8. *art.* 1. Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. tom.* 1. *lib.* 4. *tract.* 1. *per totum*, Petrus Herodius *in tractatu de patrio jure, pag. mihi* 984. Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit.* §. 5. *per totum*, Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de mon. cap.* 36. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 7. *q.* 17. & *anno* 14. *quæſt.* 17. Avendaño *de metu, lib.* 2. *cap.* 48. Cellotius *de hierarch. lib.* 5. *cap.* 8. §. 2. Menardus *ad concord. regul. fol.* 986. Bravo *ad regul. D. Benedicti, cap.* 59. Cabaſſutius *in notit. Concil. in Concil. Vvormat.* Alteſſerra *lib.* 1. *diſſert. cap.* 5. Illuſtrat concluſionem hujus textus novus Notator P. Bleſenſ. *ad epiſt.* 54.

2. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ſic inſurgo: Nemo obſtringi debet votis monaſticis citra propriam voluntatem, quam præcisè exigit omne votum, vel juramentum, *cap. unic.* 30. *q.* 1. D. Thomas 2. 2. *q.* 98. *art.* 4. docent Narbona *dicta quæſt.* 17. *num.* 8. & 10. Sylveſter *in ſumma, verbo Votum* 2. *quæſt.* 9. & 11. Vaſquez *dicta diſput.* 85. *cap.* 6. *num.* 43. Leſſius *de juſtitia, lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 10. *num.* 66. Gutierrez *in authentica Sacramenta, num.* 14. Marquez *in Gubernat. lib.* 2. *c.* 22. *in fine.* Sed velle non creditur, qui obſequitur imperio patris, vel domini, *l. nec filium, C. de nuptiis, l. velle, ff. de reg. jur.* ergo filii à parentibus religioni oblati, virtute talis oblationis votis monaſticis non manent obſtricti. Augetur primò hæc dubitandi ratio; nam metus reverentialis parentum reddit nullam profeſſionem filiorum, *cap. puellæ*, 20. *q.* 1. *cap. præſens*, 20. *q.* 3. metus enim reverentialis gravis cenſetur, ut probant Baſilius *de matrim. lib.* 4. *cap.* 5. *à num.* 6. & *cap.* 11. *num.* 16. Pantoxa *in l.* 2. *num.* 1. *ff. de aleat.* Stephanus Durantius *qq. jur. q.* 4. Medrano *de conſenſ. connub. cap.* 13. *num.* 10. & 11. Igitur multò magis reddit nullum actum in caſu oblationis filii factæ à parentibus abſque ejus voluntate. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis eſt promiſſio, quâ quis ſpondet alium daturum, facturumve; quia de ſemetipſo quiſque promittere debet, ut obligetur, *l. ſtipulatio* 38. *in princip. l. ſi ita ſtipulatus* 97. §. 1. *ff. de verbor. oblig. l. ſive* 9. §. *alius* 3. *l. ſi filius* 14. *ff. de interrogat. l. enim qui* 5. §. *ſed & ſi quis, ff. de conſtit. pecun. authent. ſi quando, C. eodem titulo, l. fluminum* 24. §. *quamquam, ff. de damno infecto, l. ſicut* 65. *ff. de fidejuſſ.* §. *verſa vice, Inſtit. de inutil.* ibi: *Videtur in ea cauſa eſſe, ut non teneatur;* quia

ita à jure receptum fuit, ut non aliter quis obligetur, quàm si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam : Augetur terriò hæc difficultas ex eo, quia unicuique libera esse debet facultas, ut certum vivendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solùm status, verùm etiam singulas conditiones, artes, disciplinas, propensionem singulis indidit : proinde parentes jura pervertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longè præscribunt; immò Dei ipsius gratiæ, ac vocationi injuriam faciunt, qui de ea, ut de re sua, & in potestate constituta disponunt; & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potiùs quàm vovent, ignorantes quod Dominus ait apud Matthæum *cap.* 19. de virginibus agens : *Non omnes capiunt verbum istud.* Immò cœlibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi : *Qui potest capere capiat.* Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, ut necessitatem illis imponant, ut velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur : nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem à Deo statutum pervertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, ut non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit : *Si vis* (inquit Dominus apud Matthæum *cap.* 19.) *perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes.* Quem ordinem sequutus Apostolus 1. *ad Corinth. cap.*7. ait : *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni devincet. Nec solùm præsenti ratione adstruitur, verùm & Sanctorum sententiis firmatur. Divus enim Augustinus *epist.*199. de filio à parentibus oblato ita ait: *Quid mirum, si pater communem filium nolebat hujus vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachine professionem, an ecclesiasticum monasterium, an conjugalis necessitatis vinculum : quamvis enim ad meliora excitandi, & commonendi sunt filii Sanctorum, unusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, alius autem sic.* D. Ambrosius *de exhort. ad virgines*, laudat Julianam, & ita alioquentem liberos suos introducit : *Necessitatem hujus vitæ, & tentationem hanc si vultis filii vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solum enim suaderi potest, imperari non potest res magis voti, quàm præcepti : quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quàm servitutis. Unde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in cœlo cæteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, ut virginitas omnibus pateat, solis ad capiendum facilis, quibus divina refulsit gratia, ut castrare se possint, quo regnum cœlorum adipiscantur, & Angelorum vitam exhibeant : hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius.* Accedit Tridentinum *sess.*25. *de reform. cap.*17. Igitur obligationem castitatis servandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto à matrimonio; nam ex promissione patris, etiam juramento firmata, non tenentur liberi contrahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minimè adhibuerunt, *cap. si virum, cap. tua sanctitas*, 31. *q.*2. ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis voverunt. Dixi, *fortiori ratione :* tum quia matrimonium in sua primæva natura habet naturam contractus, & ita faciliùs in eo potestas patria exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quàm conjugalis.

3. De oblatione parentum in lege veteri.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tam in lege veteri, quàm nova gratiæ, moris fuisse, parentes liberos suos Deo vovere, & dicare; cujus rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuëlem Prophetam maternâ devotione Deo priùs oblatum, quàm huic mundo editum. *Postquam verò oblatus est, adduxit eum Anna mater ad domum Domini in Silo : puer autem erat adhuc infantulus.* Et *Reg. cap.*1. *vers.*24. triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, aliique tradunt. Cui sententiæ favet Chrysostomus *tom.*1. *homil.*3. *de fide Annæ*, ibi : *Adduxit, ac reliquit* (Anna Samuëlem) *nec puer à mamma divulsus molestè tulit, cùm sciatis quàm soleant indignari pueri, quoties à lacte depelluntur.* Et non longè pòst : *Prima statim pueritia à mamma matris venit ad mammam spiritualem.* Samson etiam parentum voti tenax, Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore à vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosè observavit, ut refertur *in cap.*13. *Judicum.* His adjungo sacratissimam Deiparam Virginem Mariam, quæ ut Nicephori verbis utar *lib.*1. *Eccles. hist. cap.*7. ibi : *Statim atque à lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, juxta votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctius quoddam donarium susceperè; & puellam in sacrario fovendam esse dixere, ad antiqui illius Samuëlis similitudinem.* Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Hæphtenus *lib.*4. *disquisit. monast. disquisit.*3. His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem observarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *homil.*12. *in Levit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorii Nazianzeni, cujus mater cùm masculâ prole careret, ejusque habendi cupiditate flagraret, promisit si Deus ejus votis adnueret, filium Deo consecraturam : & cùm non longè pòst masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, ut refert Gregorius Presbyter *in vita S. Gregorii Nazianzeni.* Idem de aliis refert D. Hieronymus *in epist.*15. *ad Marcellam.* Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui à teneris annis monasterio à parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *ubi suprà, fol.*352. *n.*3. Hæphtenus *d. disquisit.*3.

4. De ritibus hujus oblationis.

Ritus autem devovendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *cap.*59. *suæ regulæ*, in illis verbis : *Si ipse puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam suprà dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede sua, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio.* Ex quibus verbis apparet primò, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis : *Ego talis promitto coram Deo, & Sanctis ejus pro filio meo de stabilitate sua, & conversione morum, atque obedientia.* Lanfrancus *in stat. c.*18. & integram formam oblationis refert Smaragdus in hæc verba:

Dum

Dum legaliter ſancitum, antiquituſque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes ſuos tradere filios in templo Domini Domino feliciter ſervituros, proculdubio hoc de noſtris filiis faciendum nobis ſalubriter præbetur exemplum: æquum etenim eſt judicium Creatori noſtro de nobis reddere fructum, idcirco filium noſtrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omnino involuta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præſentis trado coram teſtibus regulariter permanſurum; ita ut ab hac die jam non liceat illi collum de ſub regula excutere jugo, ejuſdemque regulæ fideliter ſe cognoſcat inſtituta ſervare, & Domino cum cæteris gratanti animo militare: & ut hæc traditio noſtra inconvulſa permaneat, promitto cum juramento coram Domino, & Angelis ejus, quia nunquam per me, nunquam per ſuppoſitam perſonam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monaſterio tribuo occaſiones. Et ut hæc petitio firma permaneat, manu mea eam firmavi, & teſtibus tradidi roborandam. Hactenus Smaragdus. In cujus formula primò notandum eſt, oblationem filii à parentibus fieri ſimul cum alia re: quod & docuerunt Lanfrancus *de ſtatibus, capite* 18. Boërius *in dicto capite* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Aliquid conferatur ad ſtipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel utrumque cum puero offerant.* Quam oblationem juxta morem legis veteris, in qua mulier expletis diebus purificationis ſuæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocauſtum, & pullum columbæ pro peccato, *Levit. cap.*12. exponit Hæphtenus *dicto lib.*4. *diſquiſit.*3. Deinde manus pueri offerendi altaris pallâ, ſeu ſyndone, quæ altare tegit, obvolvebantur. Lanfrancus *dicto cap.*18. ibi: *Quâ oblatione à ſacerdote ſuſceptâ, involvant prædicti parentes manus pueri in palla, quâ altare coopertum eſt, & cujus pars anteriùs pendet, & tunc ſuſcipiat eum Abbas.* Cui conſonat conſuetudo, quam apud ſuos ſervari refert Boëtius *in dicto cap.*59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Factâ receptione in Capitulo, habitu induitus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & ſuper ipſum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, ſeu pallium, quod ante altare dependet.* Per quam ſymbolicam traditionem transferri poſſeſſionem, dominiumque cujuſque rei, jam probavi *in capite* 2. *de conſuet.* Tertiò ſequebatur promiſſio parentum, quâ ut Lanfrancus *dicto cap.*18. ait: *Promittebant, quòd per ſe, aut à ſe ſuppoſitam perſonam ſuſceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec ſe ei aliquid ſcienter daturos, unde puer (quod abſit) perire poſſit: hanc promiſſionem priùs ſcriptam coram teſtibus verbis ibi priùs edicant, & poſtea ſuper altare ponant.* Fiebat enim prædicta promiſſio coram teſtibus. Concilium Aquiſgran. *can.* 36. *Ut puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis teſtibus faciant.* Quæ verba reperiuntur *in addit.* 1. *capitul. tit.*36. ex ratione adducta *in cap. finali*, 20. *quæſt.*2. Ritum verò teſtificandi refert Ruthardus his verbis: *Ille* (pater) *debet reſpondere, dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad ſerviendum ſibi in hoc monaſterio.* Et paulò poſt: *Deinde debet dicere Abbas teſtibus: Auditis fratres, & videtis, quid iſte dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus.* Tandem expletis his, inquit Lanfrancus in ſtatutis, *cap.*18. *Benedicat Abbas cucullam, exuenſque puerum cappâ, vel pedibus, vel aliâ hujuſmodi chlamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem*, &c. *Dehinc ducatur ad radendum, & veſtiendum, ſicuti noſtri Ordinis conſuetudo eſt. Cùm autem adultâ ætate facturus profeſſionem fuerit, fiant & cætera, quæ ſuperiùs debere fieri converſo jam diximus. Hoc enim quod modò factum eſt, iterari non oportet.*

Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeò diligenter obſervandi erant, ut ex eorum neglectu profeſſio nulla redderetur. Unde Nicolaus Papa *in cap. præſens*, 20. *quæſt.*3. decrevit Lambertum puerum à parente oblatum non teneri in monaſterio permanere; quia pater inter cætera ſub juramento declaraſſet, quod nunquam Lambertus regulam aliquam promiſiſſet, nec ipſe pater pallio (aliàs palla) altaris illum indutum obtuliſſet, nec à ſacerdote, vel Abbate benedictione acceptâ vitam monaſticam promiſiſſet. Similiter D. Bernardus *epiſtola* 1. probat Robertum nepotem ſuum, qui de Ordine Ciſtercienſi tranſierat ad Cluniacenſes, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quòd illis magis promiſſus fuiſſet, quàm donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus; nec manus illius cum ipſa petitione involutæ pallâ altaris, ut ſic offerretur coram teſtibus.

5. De effectu hujus oblationis.

Sed circa obligationem, quæ ex hac oblatione parentum in filiis oriretur, non conſentiunt Doctores, tam Theologi, quàm Canoniſtæ. Aliqui affirmant, filios à parentibus in infantia oblatos, poſſe ad ſæculum redire, niſi poſtea in legitima ætate oblationi de ſe pridem factæ expreſsè, vel tacitè conſenſerint, retinendo ſcilicet habitum, vel munia profeſſorum obeundo: ita docuerunt Barboſa *in præſenti*, & *in cap. ſignificatum* 11. *num.* 3. *hoc tit.* Germonius *lib.*3. *de ſacror. immunit. cap.*4. *num.*23. Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſ.* 3. *cap.*2. *ſect.*3. *ex num.*16. Leo Pinel. *in cap.*2. *hoc tit.* §. 5. Leſſius *de juſtitia, lib.*2. *cap.*40. *dubit.*10. Hallierius *de ſacris electi. ſect.*8. *artic.*2. *pag.*356. Vaſquez *in* 1. 2. *diſputat.*165. *cap.*4. *num.*32. Turriſerem. & Boërius *in cap.*59. *regulæ D. Benedicti*, innitque Antonius Auguſtinus *lib.*9. *epiſt. tit.* 30. Moventur primò ex textu *in cap. illud* 10. 20. *quæſt.*2. ubi Marcellus Pontifex, qui floruit per annos 304. ita ſtatuit: *Si in minori ætate filii monaſterio oblati fuerint, vel ſacram tonſuram, vel velamina ſuſceperint, dignum quidem duximus, ut* XV. *anno à Prælatis moniti inquirantur, utrum in ipſo habitu permanere cupiant, an non: ſi verò permanere profeſſi fuerint, alterius pœnitendi locum minimè amplecti poſſunt: ſin autem ad ſæcularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia ſatis inutile eſt, ut coacta ſervitia Domino præſentur.* Secundò *ex cap. ſicut, hoc tit.* ubi dicitur, quod ſicut qui monaſteria elegerunt, à monaſteriis egredi non permittuntur; ita & hi, qui inviti, ſine juſtæ offenſionis & occaſionis cauſa ſunt intromiſſi, niſi volentes non teneantur; quia quod non petunt, non obſervant. Tertiò *ex cap. cùm ſimus* 14. *hoc tit.* in illis verbis: *Quod ſi dictus puer ad annos diſcretionis pervenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, ſi ad hoc induci nequiverit, non eſt ullatenus compellendus, quia tunc liberum ſibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipſi ex ſucceſſione proveniunt, poſtulare.* Quartò *ex cap.* 1. 20. *q.*1. ibi: *Firma tunc erit profeſſio virginitatis, ex quo adulta jam ætas eſſe cœpit, & ea quæ ſolet ut apta nuptiis deputari.*

6. Contraria ſententia refertur, & probatur.

Contrarium tamen, immò primis Eccleſiæ ſæculis ſolam oblationem parentum conſtituiſſe filios verè monachos, ita ut ipſi non poſſent reſilire unquam à profeſſione monaſtica, ad ſæculumque redire, docuerunt, & probarunt Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. dicto lib.*4. *diſquiſit.* 4. Petrus Herodius *in tract. de patria jure*, Cironius *in parat. ad hunc titulum*, Claudius Eſpenceus *lib.*4. *de voto comment. cap.*1. Baſilius *quæſt.*3. *ſcholaſt. cap.*5. quibus aſſentire videntur Manrique *tom.*2. *annal. Ciſterc. anno* 1117. *cap.*1. *num.*4. dum alium ſenſum non aſſignat dicto Concilio

lio Tolet. relato *in dicto cap. monachum.* Yepes *tom.2. chron. D. Benedicti, anno 633. cap.3.* dum docent, attento dicti Concilii Toletani decreto, filios oblatos à parentibus religioni perpetuâ infamiâ fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum devotioni, ac oblationi stare, & parêre. Quæ sententia verior est, & firmatur auctoritate, exemplo, & ratione. Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba suprà retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis suprà ex sacra pagina. Nec etiam desunt profana exempla; legimus enim apud Servium *lib.11. Æneid. Ipse pater famulam voveo.* Ex quibus constat, jure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, idest jus pro imperio devovendi, sive in victima, sive in sacerdotio, ut ex eodem loco observarunt Cironius *in præsenti*, Petrus Herodius *de patrio jure, pag.*984. Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in libro de Iside & Osiride*, ab infantia per parentes supponitur devota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclaium, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *lib.2. sua Argenidis*: forsanque eódem allusit Cæsar *lib.6. de bello Gallico*, *cap.*4. ubi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) privilegia recensens, multos parentes Diis filios suos tradidisse refert. Notavit Petrus Herodius *ubi suprà*. Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi parvulorum intercedit votum, & quidem solenne Religionis Christianæ, quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuò tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vovebant, illi obligabant per vota solemnia, & substantialia, ut docuit Perezius *in d. cap.*59. *Regulæ D. Benedicti.* Et sicut pater olim illum, quem proprium vendidisset, in servitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur servare vitam monasticam, & in monasterio persistere. Sed cùm deinceps SS. PP. Ecclesiæque Præsules agnoscerent pravos effectus evenire ex hac subita filiorum oblatione, sanxerunt post sextum Ecclesiæ sæculum, ne aliter filii oblati à parentibus cogerentur in monasterio persistere, quàm si post annos probationis tacitè, vel expressè oblationi parentum consensissent, hoc insuper addito, ne ante discretionis annos ipsis liceret à religione resilire, *cap. puella* 8. *cap. sicut* 9. 10. *q.*1. *cap. significasti, cap. cùm simus, hoc tit.* Unde jure noviori triplicem sortitur effectum paterna oblatio. Primus est, ut ita oblati possint à monasterio recipi, & retineri. Secundus, ut pater non possit amplius uti patriâ potestate ad eos revocandos, quia jam cessit juri suo, & quantum in se est, per oblationem filios religioni donavit, ipsamque donationem acceptavit. Tertius est, ut neque ipsi suâ voluntate ante annos probationis egredi possint, quia in ea ætate non tam suâ, quàm patris voluntate reguntur.

Nec obstant contrariæ sententiæ fundamenta: non textus *in dicto cap. illud*; nam ut rectè notavit Hæphtenus *dicto lib.*4. *disquis.*12. textus ille non est Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filiis oblatis à parentibus Religioni, cùm vix essent monachi intra claustrum vitam religiosam agentes; sed Eremitæ tantùm in eremo secedentes. Unde cùm textus ille transcriptus à Palea Gratiani discipulo, nec reperiatur apud alios Decretistas, videlicet Anselmum, Carnotensem, Burchardum, meritò ejus auctoritas negatur. Nec obstat textus *in dicto cap. sicut*, *eod. quæst.* cui facilè respondetur, si observemus, textum illum in modum objectionis à Gratiano transcriptum, intelligendum esse de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, ut satis ex ejus serie liquet. Nec tandem obstat textus *in dicto cap.*1. qui desumptus est ex regula D. Basilii, interprete Rufino. Quia respondetur, in eo agi de professione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum consensus: non ergo in eo textu professio cœperat ab oblatione parentum, sed à propriâ professione; unde quid mirum, ut legitima ætas desideretur. Nec obstant utriusque juris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti Ecclesiæ Præsules post sextum sæculum decreverunt, ultra oblationem parentum desiderari in filiis voluntatem propriam, tacitam, vel expressam, ad veram professionem emittendam in Religione. At verò primis Ecclesiæ sæculis virtute oblationis tantùm paternæ filii monachi efficiebantur, quoniam pater, materve, qui jure naturalis potestatis filium Religioni offerebant, disponebant de re sua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filii, sed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, ut docent Suarez *de Relig. tom.*3. *lib.*5. *cap.*1. Hæphtenus *dicto tract.*2. *disquis.*2. & 4. Petrus Herodius *de patrio jure, pag.*984. ut jure civili etiam licuit ratione dominii servos in usum templi dedicare, *l. servos* 35. *ff. de liber. caus.* ubi Cujacius, & Gothofredus, vel eos testamento manumittere sub ea conditione, ut in templo deservirent, vel à monumento non recederent, *l. libertis* 18. §. *ult. ff. de alim. legat. l. Titio centum, ff. de condit. & demonstr.* quæ conditio, aut devotio ipsos servitio religionis obstringebat, ut docuit Amaya *lib.*1. *obs. cap.*6. *n.*13. Nec tunc domini factum alienum promittebant, sed de re propria disponebant: ita etiam cum filios parentes monasterio offerebant, de re propria disponebant, quare virtute talis oblationis illis primis sæculis illi perfecti monachi fiebant. Verùm quia in his oblationibus siniſtra intentio, seu respectus humanus intervenire poterat, rectiùs posterioribus Ecclesiæ canonibus hoc fuit correctum, non sublatâ omninò parvulorum oblatione, sed hac adjectâ conditione, ut nisi adveniente legitima ætate filii tacitè, vel expressè consentiant, non censeantur professi, immò ritè possint à monasterio discedere.

7. RESPONDETUR FUNDAMENTIS CONTRARIIS.

CAPUT XIII.

Innocent. III. *N. Abbati* a *de Flore.*

PORrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus *b* Acherontinus infirmitate *c* gravatus, votum ut fieret monachus se asseruit emisisse; unde metuens, ne voto decederet non completo, junctis manibus tibi se *d* reddidit in monachum, & in fratrem: alii quoque in absentia tua sese in Sacerdotum manibus monachos fieri devoventes, sani facti ad vomitum redierunt. Et cùm familiares monasterii tui antea

tea extitiſſent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admiſſi, adverſarii facti ſunt pro amicis. Utrum ergo talium facta diſſimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi ſint ad complenda promiſſa, per nos poſtulas edoceri. Nos ergo inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod cùm monachum faciat non e habitus, ſed profeſſio regularis, ex quo à convertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, ut talis fiat monachus, & reddat Domino quod promiſit, erit utique non immeritò compellendus. Datum Laterani 3. Idus Januarii.

NOTÆ.

a *De Flore.*] Tam in hac ſexta, quàm in ſecunda collectione legitur tantùm, *Idem*; ſed malè, cùm hujus textus auctor non ſit Clemens III. ſed Innocentius: unde reperitur inter epiſtolas ipſius editas à Sirleto, *pag.*251. ex quo regiſtro ita textum tranſcribo. Monaſterium hoc Florenſe eſt Ordinis Ciſtercienſis, fundatum à Joachimo Abbate anno 1190. cujus ſitum, & fundationem his verbis deſcribit Jacobus Silaneus *ſect.*23. *Placuit ergo, Deo diſponente, in Albanetho, ubi propriè de Flore eſt nomen, veſtigia premere: locus ſiquidem Floris amne duplici, à Meridie ſcilicet Albula; à Septentrione verò Netho alitur, qui velut Jor, & Dan, à radicibus Libani manantes, Jordanem, ita Albanethum efficiunt. In Flore porrò duobus remanentibus, ſi quo modo, more paſtorum inquam, magalia, ac caſunculam, tuguriumve exſtruere daretur, pater Joachim ad Raynerium adhuc in Petra manentem rediit: & mutui demique aſpectus exhibitione latantes, ubi primò in Flore conſtructum habitaculum ſenſere, ſe illuc conferre procurarunt.* Refert, & alia de hoc monaſterio, à quo originem duxit Congregatio Florenſis, Manrique *tom.*3. *annal. Ciſtercienſ. dicto anno* 1190. *cap.*6. adducit, & nos *in cap.*2. *de ſummâ Trinit.*

b *Acherontinus.*] De hac Eccleſia Cathedrali egi *in cap.*53. *de teſtibus.*

c *Infirmitate gravatus.*] Ut plerunque contingit, *cap.*3. *de renunc. cap. ult. de ſucceſſ. ab inteſt.* immò & olim infirmi etiàm Epiſcopi, ſeu presbyteri pœnitentiam ſibi imponi efflagitabant, ac ultimo languore depreſſi benedictionem accipere ſæpiùs optabant. Concilium Gerundenſe *can.*9. ibi: *Ut qui ægritudinis languore depreſſus pœnitentia benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem accepiſſet*, &c. Concilium Tolet.13. *can.*10. Ex priſcis canonibus conſtat in cauſa Gaudentii Valerienſis Epiſcopi, qui ægritudine urgente pœnitentiam per manus impoſitionem acceperat, & Synodum rogabat, an ſolita miniſteria repetere poſſet: ſancta Synodus diffinivit, ut ſtante priſcorum canonum ſanctione, quicunque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impoſitionem pœnitentiæ donum acceperint, nec ſe mortalium criminum profeſſione notaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant; ſed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more ſuſceptâ, ſolita expleant ordinis, vel cætera myſteriorum ſibi credita ſacramenta. Notavi jam *in dicto cap.*3. *de renunc.*

d *Tibi ſe reddidit.*] Aliquando acceptatio profeſſionis, ſeu receptio profitentis, ad Abbatem tantùm ſpectat, aliquando ad eundem cum conſenſu fratrum exiſtentium in monaſterio, *cap. finali, hoc tit. in* 6. *cap. conſuluit, qui clerici vel vov.* P. Gregorius *lib.*3. *partit. tit.*2. *cap.*5. immò & recipi poteſt religioſus per ſacerdotem de Abbatis, ſeu ſuperioris licentia, *cap. ad Apoſtolicam, hoc tit.* ibi: *Per ſe, vel per alium*; & *cap. Gonſaldus*, 17. *q.*2. & ſi monaſterium ſit ſubjectum Epiſcopo, poteſt fieri profeſſio in ejus manibus, vel alterius de ipſius licentia, ut probant Tamburinus *tom.*3. *de jure Abbat. diſput.*6. *q.*14. *num.*4. Peyrinis *de Prælatis, quæſt.*3. *cap.*1. *n.*235. Sanchez *lib.*5. *in Decalog. cap.*4. *num.*62. Hieronymus Garcia *tom.*1. *polit. regul. tract.*3. *diſſic.*2. *dub.*8. Semper tamen ut ritè, & validè profeſſio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, ut ab eo nomine totius communitatis accepteur. Nec contrarium probatur *in cap. conſuluit, qui clerici vel vov.* ubi docetur, profeſſionem poſſe fieri ſuper altari. Nam ſupponendum eſt, eam ſtatim à Prælato eſſe acceptandam. Quid autem myſterii in eo lateat, quod celebrante Abbate profeſſionis chirographum altari imponatur, optimè expoſuit Gregorius Magnus *lib.*4. *in* 1. *Regum, cap.*4. his verbis: *Nos velut ſolam accedentium vocem* (novitiorum) *audimus, cùm ſcimus quid exteriùs aſſerunt: ſed qualis inter ſponſionis aſſertiones futuri ſunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipſe ſponſionis verba ſuſcipiat, qui dum verba audit, corda diſcutit; & ex textu profeſſionis noſtræ exquirit rebuſti operis. Hoc namque novitiorum noſtrorum mentes audiant, & expaveſcant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur: nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipſe jam de manibus noſtris teneat quod exquirat. Cùm ergo ea, quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quaſi chirographum quod nobis faciunt, illi damus.*

e *Non habitus, ſed profeſſio.*] Conſonant Honorius III. *in cap. finali, hoc tit.* Trident. *ſeſſ.*14. *de reform. cap.* 6. B. Anſelmus in carmine de mundi contemptu, ibi:

Non tonſura facit monachum, non horrida veſtis,
Sed virtus animi, perpetuuſque rigor:
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque ſobrietas: hæc faciunt monachum.
Hæc vos in cœlum (*Monachi*) *quadriga levabit;*
Si fiat in terris dignum ſalutis opus.
Nihil tonſura juvat, juvat aut viliſſima veſtis,
Si lupus es, quamvis jam videaris ovis.
Nam falli poſſunt homines, ſed fallere Chriſtum
(*Qui nullum fallit*) *nemo poteſt hominum:*
Ille quidem fucum ſimulatæ relligionis
Damnat, & in reprobis moribus eſſe nequit.

Unde vulgò traditum eſt, *Habitus non facit monachum.* Cujus proverbii locutionem ex Græcis deriVatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib.*3. *antiquar. lect. capite* 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philoſophum facit promiſſior barba, nec veſtis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; Philoſophum necdum video.* Nec diſſimile eſt, quod ex D. Chryſoſtomo refert Gratianus *in capite multi*, 40. *diſt.* Non cathedra facit Sacerdotem, ſed Sacerdos cathedram: non locus ſanctificat hominem, ſed homo locum. Unde Sancti Patres parum præſidii poſuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem adversùs monachos vitiosè viventes ait: *Non putetis in cingulo, aut veſte longa conſiſtere perfectionem monachi; nam habitus abſque operibus nihil eſt.* Et *in ſerm. de vita monaſt.* Divus Hieronymus *epiſt.*22. *ad Euſtochium.* Illuſtrant latè Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.*5. *tract.*8. *diſquiſit.*5. Savarus *ad Sidonium lib.*4. *epiſt.*9. Theophilus *tom.*16. *in Hetterod. ſpirit. ſect.*5. *part.*1.

COMMENTARIUM.

5. Licèt tempus certum præſcriptum ſit ab Eccleſia ad profeſſionem emittendam, ut ſuprà probavi *in cap.6.* non ſolùm gratiâ novitii, verùm & in favorem monaſterii, ut ille experiatur utrum monaſterii, & regulæ onera ſubire poſſit, & monaſterium agnoſcat, num mores illius conveniant vitæ, & profeſſioni monaſticæ: ſi tamen ante tempus probationi præfinitum is, qui converti deſiderat, habitum ſuſcipiat, & profeſſionem emittat, Abbate per ſe, vel per alium profeſſionem acceptante, cogendus eſt votum adimplere, etiamſi habitum profeſſorum non ſuſceperit, nec intra clauſtra monaſterii per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio deſideratur ad eſſentiam profeſſionis, ut probant Caſtro Palao *tractatu* 16. *punct.* 12. §.4. *num.*4. Barboſa *alleg.*101. *num.*108. Suarez *de relig. tract.*7. *lib.*5. *cap.*14. *n.*9. Nec etiam deſideratur pro ſubſtantia profeſſionis, ut novitius tempore probationis commoretur in ipſo monaſterio, ut probant Barboſa *dicta alleg.*101. *num.*28. Tambur. *de jure Abbat. tom.* 3. *diſput.* 6. *queſito* 7. *num.*16. Gibalin. *de clauſur. diſquiſ.*2. *cap.*2. §.3. *conſect.*7.

CAPUT XIV.

[a] Cœleſtinus III.

CUm ſimus, &c. *Et infrà*: Sanè nuper auribus noſtris eſt relatum, quod cùm C. miles lepræ morbo, Domino permittente, eſt reſperſus, ſe cum filio ſuo diſcretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monaſterium cum bonis etiam ſuis, quæ à [b] monaſterio ipſe tenuerat, [c] contuliſſet, dictum filium ſuum habitum fecit ſuſcipere monachalem. Cúmque ipſi puero diſciplina monaſtica propter aſperitatem regulæ diſpliceret, infrà x. hebdomadarum ſpatium à monaſterio & habitu ſuſcepto taliter reſiliens, [d] bona patris ab Abbatia illa cœpit cum inſtantia poſtulare. Et cùm ſuper hoc ad diœceſanum [e] Epiſcopum quæſtio delata fuiſſet, & coram eo aliquandiu diſputatum, quia plerique ſentire de rigore canonum videbantur, ſi conſanguinei dicti pueri poſſent teſtibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infra annos diſcretionis exiſtere, ipſum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Maguntinæ Sedis audientiam appellavit, & quidam ex conſanguineis ejuſdem pueri ad Romanam Eccleſiam appellationem, ſicut ex litteris Auguſtini Epiſcopi comperimus, tranſtulerunt. Ideoque diſcretioni v. ſignificatione præſentium intimamus, quod ſi dictus puer ad annos diſcretionis pervenit, & habitum retinere noluerit monachalem, ſi ad hoc ipſum induci nequiverit, non eſt [f] compellendus. Quia tunc liberum erit ſibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipſi rectè [g] ſucceſſione proveniunt, poſtulare.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.*5. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex: illud tantùm liquet, caſum in præſenti deciſum contigiſſe in Germania, in diœceſi ſuffraganea Archiepiſcopi Moguntini; ſiquidem ad ipſum Metropolitanum appellatum fuiſſe refertur.

[b] *Qua à monaſterio.*] In feudum videlicet.

[c] *Contuliſſet.*] Oblatione factâ, vel profeſſione emiſsâ, ut *in cap. inſpecta*, *de probat. cap. finali de ſucceſſ. ab inteſt.*

[d] *Bona patris.*] Non verò ea, quæ pater in feudum ab ipſo monaſterio acceperat, in quibus per ipſam profeſſionem monaſterium integrum jus recuperavit finito feudo.

2. [e] *Epiſcopum.*] Ad quem olim cognitio ſuper nullitate cujuſlibet profeſſionis ſpectabat, ut ſæpe ſæpiùs in Decretalibus ſub hoc titulo compilatis ſupponitur. Hodie tamen ex diſpoſitione Concil. Trident. *ſeſſ.*25. *de regul. cap.*19. cauſa nullitatis profeſſionis diſceptari debet coram Epiſcopo diœceſano, & ſuperiore ipſius monaſterii, ubi nullitas profeſſionis intenditur; quod pluribus ſacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuiſſe referunt Barboſa *in dicto cap.*19. *Concil. num.*22. Tambur. *tom.*3. *de jure Abbat. diſput.*6. *quæſt.*26. *num.*3. Garcia *tom.*1. *polit. regul. tract.*3. *difficult.*4. *dub.* 3. *puncto ult.* Bruno Chaſſaing. *de privil. reg. tract.*4. *cap.* 6. *propoſ.*7.

[f] *Non eſt compellendus.*] Quia licèt eſſet oblatus à patre religioni; tamen ex noviori jure, quod vigebat temporibus Cœleſtini, filius ita oblatus poterat adveniente pubertate reſilire, niſi jam tacitè, vel expreſsè fuiſſet profeſſus, ut probavi ſuprà *in cap. cùm virum*, ubi commentarium hujus textus dedi. 3.

[g] *Succeſſione proveniunt.*] Dubium eſt tamen, & magnum apud Doctores, an poſt profeſſionem patris in monaſterio factam, ejus filiis debeatur legitima portio, perinde ac ſi jam ex hac vita migraſſet? Et pro negativa ſententia, quam defendunt plures congeſti à Barboſa hîc, faciunt primò textus *in authent. ſi qua*, *C. de ſacroſ. Eccleſ.* quæ extat apud Gratianum *in cap. ſi qua*, 19. *quæſt.*3. ubi diſponitur, obeunte patre profeſſo nullâ bonorum diviſione factâ, filios tunc legitimam percipere debere: unde deducitur à contrario ſenſu, vivente adhuc patre, filios non poſſe eam petere? Secundò, quia legitima non debetur filiis, ſuperſtite patre, *l.*1. §. *impuberi*, *ff. de collat. bonor. l. quotiens*, *ff. ſolut. matrim.* adeò ut nullo caſu poſſit peti à filio vivente patre, *l.*2. *C. ſi à parente quis fuerit*, *l. ſed & ſi* 25. §. *Conſuluit*, *ff. de petit. hared.* Mancinus *de legitima*, *part.*1. *quæſt.*15. Tertiò, nam poterunt filii præmori antequam pater monachus decedat; & ſic bona ad monaſterium pertinebunt. Quam rationem in non diſſimili caſu adducit Conſultus *in l. Statius*, §. *Cornelio*, *ff. de jure fiſci.* Deinde faciunt textus *in l. ſed & ſi mos* 13. *l. res uxoris*, *ff. de donat. inter*: ubi docetur, donationem factam à marito uxori, quæ non 4.

ſuſtinetur

ſuſtinetur, niſi mors ſequatur, *l. cùm hic ſtatus* 32. *ff. eod. tit.* non confirmati morte civili, ſed expectandam eſſe mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix, ff. de donat. cauſ. mort.* quibus addi poteſt textus *in l. fideicommiſſum* 11. §. *ſi cui, ff. de legat.* 2. ubi ait Conſultus, filium cui fideicommiſſum relictum erat ſub hac conditione, ſi morte patris ſui juris fieret, non eſſe admittendum ad fideicommiſſum antequam mors naturalis patris contigerit, etiamſi emancipatione ſui juris factus ſit. Nec tunc obſtare affirmant præſentem textum, quia illum accipiunt caſu, quo pater jam erat mortuus, ut deducitur ex verbis jam relatis, *ſucceſſione proveniunt.* Nam ſi adhuc pater in humanis eſſet, non poſſet agi de ejus ſucceſſione, *l.* 1. *ff. de hared. vel act. vendit. l. qui ſuperſtitis, ff. de acquir. hæredit.* & patrem in præſenti ſpecie deceſſiſſe, ex hujus textus integra deduci teſtatur Felinus *in cap. in præſentia, n.* 56. *de probat.*

5. Contraria tamen ſententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet deberi filiis legitimam ex bonis parentum ſtatim ac ipſi religionem ſunt profeſſi, ut apertè docetur in præſenti textu, in cujus ſpecie ſi pater jam deceſſiſſet, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo, ff. de Carbon. edict. l. Domitius* 27. *ff. de teſtam.* & affirmat Corſetus *ſingul.* 162. *num.* 3. ſe integram hanc decretalem legiſſe, & perlegiſſe, nihilque in ea inveniſſe, ex quo deduci poſſit, patrem jam defunctum eſſe. Facit etiam, nam profeſſio monaſtica regulariter morti naturali æquiparatur, *cap placuit* 16. *quæſt.* 1. *l. Deo nobis, C. de Epiſcop. & cleric.* ubi pactum de lucranda dote in caſum mortis uxoris conceptum, verificatur in profeſſione religionis; quia regulariter, quando idem effectus reſultat ex utraque morte, diſpoſitum in caſu mortis naturalis verificatur in caſu mortis civilis. Quo modo vulgò accipiuntur textus *in l. ſi necem, §. ſi deportatus, ff. de bonis libert. l. actione, §. publicatione, ff. pro ſocio, l. inſulam* 43. *ff. ſolut. matrim. l. ſi deceſſerit, ff. qui ſatisd. l. ſed & ſi alia, in princip. ff. de bonis damnat.* ergo ſicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo civiliter per profeſſionem. Quare hanc ſententiam tuentur innumeri congeſti à Barboſa *in præſenti*, Thomas Sanchez *lib.* 6. *in Decalogum, cap.* 10. *num.* 3. Mancinus *de legit. quæſt.* 15. *num.* 15. Merlinus *eodem tractatu, quæſt.* 25. Nec tunc obſtant fundamenta contrariæ ſententiæ; nam *in dicta authent. ſi qua mulier*, non aſſeritur, filium poſſe petere legitimam, profeſſo patre; ſed tantùm, quod ſi non fuerit ante mortem patris aſſignata portio, poſtea erit aſſignanda, ut docuit Fachin. *libro* 2. *controverſ. cap.* 13. Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam ſupponimus, patrem profeſſum pro mortuo haberi poſt profeſſionem. Unde legitima à filio exigitur tempore habili, non verò patre vivente.

CAPUT XV.

Innocent. III. *Epiſcopo, & Capitulo* a *Tragurien.*

SIcut tenor veſtrarum litterarum nobis aperuit, cùm P. lator præſentium in ſacerdotali eſſet officio conſtitutus, & tantâ rerum temporalium indigentiâ laboraret, quod nec ſibi, nec ſuis progenitoribus, ſeu fratribus, in neceſſitatibus propriis poſſet aliquatenus providere, proprii corporis laboribus, & maris periculis multis ſe non dubitavit exponere, ut de ſuo labore, & acquiſitione honeſta ſuam, & ſuorum poſſet indigentiam relevare. Contigit autem poſt hæc, quod ipſe longè à veſtra civitate conſiſtens, tam gravi cœpit ægritudine laborare, quod extra ſe poſitus, deſperaret de vita præſenti: & dum in tali eſſet articulo conſtitutus, à quodam ſimplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monaſterium deportatus. Deinde paucis diebus elapſis, cùm jam eſſet in principio ſuæ convaleſcentiæ, depoſuit habitum, & de licentia ejuſdem loci Abbatis monaſterium dereliquit, & cupiens *b* progenitorum indigentiis ſubvenire, à vobis ſuppliciter poſtulavit, ut poſſet, ſicut priùs, in ſacerdotali officio miniſtrare, & vobiſcum pariter converſari. Quid autem ſuper his vobis fuerit faciendum, ſacræ Apoſtolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur veſtræ conſultationi taliter duximus reſpondendum, quod licèt iſta duo inter ſe repugnantia videantur, ut ſcilicet quiſquam ſit extra ſe poſitus, & de præſenti vita deſperet; ſi tamen eo tempore, quo poſitus extra mentem aſſeritur, indutus fuit habitu monachali, cùm alienatus non ſentiat, ac per hoc non valeat conſentire, præfatum presbyterum denuncietis ab obſervatione monaſtici ordinis abſolutum, niſi poſtquam mentis ſuæ factus eſt compos, voluntate ſpontaneâ profeſſionem fecit monachalem. Datum Laterani.

NOTÆ.

1. a *Tragurien.*] In hac ſexta collectione, & in tertia, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur *Targlien.* ſed inſcriptionem, & litteram reſtituo ex ipſo codice epiſtolarum Innocentii III. Coloniæ edito, ubi *fol.* 15. epiſtola hæc reperitur. Tragurium eſt inſula in mari Adriatico, adjacens Dalmatiæ, in qua eſt civitas ejuſdem nominis, cujus meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. Plinius *lib.* 4. *c.* 21. Olim habuit Eccleſiam Cathedralem, cujus Prælato in præſenti reſcribit Innocentius.

b *Progenitorum indigentiis.*] Licèt extrema neceſſitas parentum impediat ingreſſum filii in Religionem, etiamſi votum emiſerit, ut cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 6. & *quæſt.* 101. *art.* 4. & *quodlibet.* 10. *art.* 9. docent plures, quos referunt, & ſequuntur Vecchis *diſp.* 2. *dub.* 8. Villalobos *part.* 2. *tract.* 35. *difficult.* 7. *num.* 8. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ, cap.* 20. *n.* 3. Trullench *in Decal. cap.* 2. *dub.* 23. Peyrinis *de Prælat. quæſt.* 3. *cap.* 1. *num.* 70. Caſtropalao *de ſtatu relig. tom.* 3. *diſput.* 1. *punct.* 7. §. 5. Machado *lib.* 5. *part.* 1. *tract.* 1. *docum.* 8. Bonacina *diſput.* 6. *de præcept. Decal. quæſt. unic. punct.* 5. *num.* 4. Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 4. 1.

cap.4. à num.10. tamen profeſſio ab ipſo emiſſa, valida eſt, etſi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Poteſt tamen Prælatus filio ita profeſſo permittere, ut extra monaſterium commoretur, ad ſublevandam parentum neceſſitatem, ut probat Gibalinus *de clauſ. diſquiſ.2. cap.2. §.3. conſect.4.* Unde in præſenti Innocentius inſuper habuit egeſtatem parentum ad irritandam profeſſionem à filio emiſſam.

COMMENTARIUM.

3. FUrioſum, ſeu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem eſſe profitendi Religionem, certum eſt, *cap. Gonſaldus, 17. quæſt.4. cap. final. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. inducia 3. quæſt.9.* argumento legis *furioſum, ff. qui teſtamenta, l. furioſi 40. ff. de R. I.* Sanchez *lib.4. in Decal. cap.1. num.5.* & *lib.5. cap.4. num.53.* Suarez *tom.3. de relig. lib.5. c.4.* Tambur. *lib.3. de jure Abbat. diſput.6. quæſt.3. num.2.* Garcia *tom.1. polit. regul. tract. 2. difficult. 5. dub.6.* Nam cùm profeſſio Religionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, ut probavi *in cap.1. de his quæ vi*, & fundat Avendaño *de matu lib.2. cap.10. num.13.* qui mente alienatus eſt, non poteſt eam emittere, ut in præſenti Innocent. decrevit.

4. Sed tunc graviter obſtat textus *in can.2. Concil. Tolet.12.* in illis verbis. [Etenim multos ſæpe conſpeximus, & in ſalute poſitos, ultimum deſiderantes pœnitentiæ fructum, & rurſus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & ſentiendi perdidiſſe naturale officium, ut nulla illis cura ſalutis ſuæ videretur ineſſe; nullo etiam priſtinæ devotionis noſcerentur deſiderio anhelare: quorum tamen caſibus fraternitas condolens, ita talium neceſſitates in fide ſua ſuſceperit, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quòd ſcilicet ſine fructu pœnitentiæ non videantur tranſire à ſæculo, ſi forſitan reſpiciente Deo ſaluti priſtinæ reformentur: agunt cautionibus vanis, & oppoſitionibus execrandis, qualiter à ſe tonſuræ venerabilis ſignum expellant, atque habitum religionis abjiciant, impudentiſſimè aſſerentes, ideo ſe nullis regulis eccleſiaſticæ diſciplinæ ſub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipſi petierint, nec ſcientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obſtinata procacitas, nequaquam talia diceret, ſi qualiter ad vitam per ſacroſancti lavacri gratiam venerint, meminiſſent. Etenim parvulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem diſcernendi, vel expetendi ſenſui aptior judicatur, niſi ſponſione fidelium baptiſmi accipiant ſacramenta, nullo ſenſu, nullâ etiam diſcretionis induſtriâ id appetere poſſunt. Unde ſicut baptiſmum, qui neſcientibus parvulis, ſine ulla contentione, in fide tantùm proximorum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod neſcientibus illabitur, abſque ulla repugnantia inviolabiliter hi, qui illud exceperint, obſervabunt. Si quis autem quolibet modo pœnitentiam accipiens, hoc ſynodale violaverit inſtitutum, ut verè tranſgreſſor paternis regulis feriatur. Nec enim iſta inſtituentes ſacerdotes quoſque, ut paſſim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, abſolvimus; ſed hos, qui qualibet ſorte pœnitentiam ſuſceperint, ne ulteriùs ad militare cingulum redeant, religamus. Sacerdos tamen, qui non ſentienti, nec petenti auſu temerario pœnitentiam dederit; neque ſe exhortatu ejus, qui pœnitentiam accipit, manuum indiciis, vel quibuſlibet aliis evidentibus ſignificationibus invitatum fuiſſe probaverit, unius anni excommunicationis ſententiæ ſubjacebit.] Ex quibus expreſsè deducitur, mente alienatum ob ægritudinis gravitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipſo monaſterio perſeverare, ſi poſtea convaluerit: igitur & in præſenti caſu, licèt clericus extra ſe poſitus habitum induiſſet monachalem, cogendus erat in eo perſiſtere. Hujus Concilii Toletani hiſtoriam referens Baronius anno 680. *num.64.* tradit, Hiſpaniarum Eccleſiis tunc temporis viguiſſe c[illegible]ſuetudinem, ut urgente ægritudine, cùm ſe quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamſi mente alienatus ab Epiſcopo accepiſſet, ulteriùs ad ſæculum reverti ipſi non licebat, ſed tenebatur in monaſterio permanere, etiamſi habitum minimè petiiſſet, ſed neſciens accepiſſet, & ita canonem illum juxta prædictum morem eſſe exaudiendum docet. Sed pro vera hujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali: tantùm enim agunt Patres de pœnitentia ſolemni, & ægroto illam accipiente ab Epiſcopo, vel Presbytero. Quod ut faciliùs agnoſcatur, primò notandum eſt, olim pœnitentiam ſolemnem plerumque ſuſcipi urgente mortis periculo. Leo Magnus *epiſt.92. cap.12.* Concil. Gerund. *can.9.* Tolet. 6. *can.7. &* 8. Tolet.13. *can.10.* Hinc ſubinde factum, ut plerique in morte pœnitentiæ habitum aſſumerent; & quia ille maximè cilicium erat, in illo mori vellent. Petrus Venerabilis *lib.1. miracul. cap.4.* Author vitæ S. Erigii Vvaſpincenſis Epiſcopi, ejus obitum ſic deſcribit: *Nudato corpore ante altare ſancti Euſebii, in cilicio, & cinere jacens, viaticum corporis, & ſanguinis Chriſti de manu Iſilii Epiſcopi accepit.* Unde poſterioribus ſæculis mos invaluit petendi veſtem religioſam in exitu vitæ, ut decedentes cum ea ſepelirentur. Deinde ſciendum eſt, inter alios ritus receptos, & uſitatos in ſuſceptione pœnitentiæ ſolemnis, duos præcipuè fuiſſe adhibitos. Primum circa mutationem veſtis; profitentes enim ſtatum pœnitentiæ ſolemnis, habitum religioſum induebant. Concilium Agath.*can.15.* Concil.Tolet.*can.12.* Concil.Tolet.6. *can.7.* ibi: *Si qui ingenuorum utriuſque ſexus ſub nomine pœnitentiæ in habitu religioſo ſunt converſati, poſt hæc autem comam nutrientes, vel veſtimenta ſæcularia ſumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt*, &c. Probat Gibal. *de clauſur. regul. diſquiſit.3. cap.2. §.8. num.46.* ubi aſſerit, veſtem hanc diſtinctam fuiſſe à ſæculari; materia, quæ vilis erat; colore, qui luctum, & pœnitentiam deſignaret; & formâ, quæ modeſtiam omninò probaret. Secundum circa attonſionem comæ: Concil. Agath. *dicto can.15.* Tolet.3. *can.12.* & Tolet.6.*can.7.* Carolus Magn. *lib.5. Capitul. c.52.* Gregorius Turon. *lib.6. hiſt. cap.28.* ubi de quodam Marco referendario ita ait: *Subitò lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, ſpiritum exhalavit.* Cujus rationem aſſignavit, & illuſtravit Gibalinus ubi ſuprà, *num.47.* Quibus ita animadverſis, apparet jam vetus ſenſus dicti canonis 2. in ejus enim ſummario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non ſentientes accipiunt.* Unde apertè conſtat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppreſſi ultimum deſiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & ſentiendi perdidere naturale officium, ut nulla illis cura ſalutis propriæ videretur ineſſe; qui ſi attonſi fuerint, & habitum pœnitentiæ ſuſceperint, etſi poſtea convaluerint, ſtatum illum deſerere non poſſunt, ſed pœnitentiæ ſolemnis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religioſi; nam ſtatus pœnitentiæ ſolemnis non erat monaſticus, ut probavi ſuprà *in cap.1.* Unde cùm de ipſo fructu pœnitentiæ capeſſendo Patres agerent, rectè argumentum deducunt à baptiſmo; ita ut ſicut in eo virtute promiſſionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & poſtea eam ſervare tenentur; ita etiam

EXPONITUR CONCIL. TOLET. 12. CAN. 2.

etiam pœnitentes ſolemnes, quia cùm perfecta mente eſſent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt; licèt poſtea mente alienati eam ſuſceperint, petagere coguntur per tempus legitimum, ideſt à ſacris canonibus præſcriptum. Sed quia ex hujuſmodi pœnitentiæ ſuſceptione improbi exitus ſequebantur, in fine canonis ſtatuunt PP. ne Sacerdotes donum pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

5. INTELLIGITUR CAN. 1. IPSIUS CONCILII.

Ex proximè traditis exponendus eſt canon 1. ipſius Concilii Tolet. 12. in cujus calce refertur, & approbatur celebre factum Vvambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius *anno* 680. Hiſpani hiſtorici Luitprandus *in adverſ. num.* 133. Vaſæus *in chron. anno* 681. Salmanticenſ. *in chron. Ervigii*, Jul. Tolet. *in hiſt. Vvamba*, Rodericus Tolet. *de rebus Hiſpaniæ lib.* 3. *cap.* 12. Alphonſus Carthag. *in Reg. Hiſpan. anaceph. cap.* 39. Marius Siculus *libro* 6. Franc. Tarraca *de Reg. Hiſpan. anno* 674. Roder. Sanctius *hiſtor. Hiſpan. part.* 2. *cap.* 32. Chron. Regis Alphonſi *cap.* 51. Mariana *lib.* 6. *hiſt. Hiſpan. cap.* 14. Sahabedra *in chron. Goth. capite* 76. Anno enim 680. cùm Rex Vvamba repentè naturali ægritudine, ſeu ut alii volunt, potione illi datâ herbæ, quam vulgò dicimus *Eſparto*, mente alienatus omninò fuiſſet, Epiſcopus Palentinus, Optimateſque Regni Regi ipſi fideles, cùm viderent eum ſemivivum jacentem, pietate commoti, & volentes pœnitentiam illi proficere, attonſo capite habitum religioſum induerunt: ſed cùm Rex paulùm ad ſe reverſus agnoviſſet, ſe attonſo capite, & habitu ſuſcepto jacere, Ervigium ſucceſſorem in Regno deſignavit, jubens Juliano Toletano Præſuli, ut ipſum in Regem Gothorum ungeret, eligens Regno cedere potiùs quàm ſibi inſcienti habitum impoſitum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quàm habitum exuere: quare perrexit ad monaſterium oppidi de Pampliega, diœc. Burgenſis; & poſtea tranſlatus ad monaſterium de Arlanca, poſt ſeptem annos vitam immaculatam finivit: quod factum approbavit Ervigius ſuâ lege ſpeciali, atque laudarunt Patres *in dicto can.* 1. Atque, ni fallor, in ejus confirmationem canonem ſecundum ediderunt, qui ideo non eſt facilè imitandus, aut ſequendus. In qua facti narratione hiſtorici confundunt habitum Vvambæ mente alienata indutum, cum habitu monachali à ſe poſtea ſuſcepto in monaſterio Pampliguæ, cùm juxta ſuprà tradita habitus ab Epiſcopo Palentino illi impoſitus, tantùm eſſet habitus pœnitentis. Poſtea tamen ipſe pius Rex, ſummæ pietatis ſpecimen edens, habitum monaſticum ſancti Benedicti in prædicto monaſterio aſſumpſit, quem Epiſcopus illi dare non poterat; & ita nullo modo factum ipſius Epiſcopi, & Magnatum accipias de tonſura monaſtica, ſeu habitu monachali, ſed de pœnitentiæ impoſitione, aliàs fruſtra Rex ad ſe reverſus eundem habitum aſſumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuiſſe, moribundos monaſticâ induere cucullâ, in qua ultimum exhalarent ſpiritum, & ſepulturæ traderentur, ut de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *libro* 7. *annal.* in hæc verba: *Imperator morbo correptus, admotâ ad arteriam manu, & pulſu pertentato, cum alto ſuſpirio femur percuſſit, & monaſticum habitum poſtulavit. Quo dicto cùm, ut fieri ſolet, tumultus eſſet ortus, miniſtri ſpiritualem veſtem nigro panno, omnis ornatus expertem, neſcio ubi nacti, mollibus & regiis veſtibus detractis, aſpero illo divinæ vitæ indumento in ſpiritualem illum convertunt militem, & galea illum, thoraceque, in inſigniorem ornatum, in cœleſtis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Laſcari Junioris filio ſcripſit Nicephor. Gregoras *lib.* 3. *hiſt.* cum annum agentem ætatis ſextum & trigeſimum, cùm moleſtus, ac difficilis, & lethalis morbus invaſiſſet, paulò ante mortem alacriter habitum monaſticum induiſſe. Et de Andronico juniore refert idem *lib.* 9. quod cùm graviſſimis doloribus cruciaretur, & mente alienaretur, atque id malum omnem medicorum artem ſuperaret, & de vita illius poſtridie actum videretur, jurejurando adſtantes adegiſſe, ut ſibi monaſticam cucullam induerent priùs quàm vitâ exceſſiſſet.

CAPUT XVI.

Idem [a] *Piſano Archiep.*

AD Apoſtolicam Sedem, quæ diſponente Domino, cunctorum fidelium eſt magiſtra, ſuper diverſis articulis quæſtiones dubiæ referuntur, ut quod ab ea fuerit ſuper earum ſolutione reſponſum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte ſiquidem tua nuper ſuſcepimus quæſtiones, quod cùm monachum fieri ante unius anni probationem regularis [b] inſtitutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœceſi conſtituti, tam clericos, quàm laicos utriuſque ſexus, ſanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes aſſumere, nutu [c] etiam aliquo profitentes, interdum abſque omni profeſſione recipiunt, quandoque profeſſionem illicò facientes, unde multa mala noſcuntur ſæpiùs provenire: cùm [d] infirmi ad monaſterium jam tranſlati, & emiſſâ profeſſione, poſtquam de infirmitatibus convaluerint, habitum religionis abjiciant, & ad propria revertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cùm monachi per eos dum vivunt, nolint ſua monaſteria prægravari. Sani etiam ſic abſque probatione recepti retrò aſpicientes, matrimonia contrahunt, rejecto habitu regulari: de quibus ſi habitum religionis aſſumant ante unius anni probationem, vel temporis competentis, utrum factâ profeſſione à talibus, vel omiſſâ, monachi debeant reputari: & ſi [e] conjugatus converti deſiderans, ſit recipiendus in monachum, niſi uxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à Sede Apoſtolica poſtulaſti. Nos ergo quæſtionibus tuis taliter ex ordine reſpondemus, quod licèt tempus probationis à ſanctis Patribus ſit indultum non ſolùm in favorem converſi, ſed etiam monaſterii, ut & ille aſperitates

ritates iſtius, & iſtud mores illius valeat experiri; quod utrimque diligenter eſt obſervandum, præſertim cùm ab utroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, is qui converti deſiderat, habitum recipit, & profeſſionem emittit, Abbate per ſe, vel per alium profeſſionem recipiente monaſticam, & monachalem habitum concedente, uterque renunciare videtur ei, quod pro ſe noſcitur introductum: ideoque obligatur per profeſſionem emiſſam, pariter & acceptatam, ad obſervantiam regularem, & verè monachus eſt cenſendus: quia multa fieri prohibentur, quæ ſi facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum eſt tamen Abbatibus, ne paſſim ante tempus probationis quoſlibet ad profeſſionem recipiant: & ſi contra formam præſcriptam quoſlibet indiſcretè receperint, *f* animadverſione ſunt debitâ corrigendi: cùm in ſubſidium fragilitatis humanæ ſpatium probationis ſit regulariter inſtitutum. Cùm autem vir & uxor una caro ſint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter conjugum recipiendus ad obſervantiam regularem, niſi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, niſi fortè ejus ſit ætatis, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Laterani IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1. [a] *Piſano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in Regeſtro epiſtolarum Innocentii Coloniæ edito, ubi *fol.* 225. reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribitur. Ubaldo Piſano Præſuli in præſenti reſcribit Pontifex, de quo egi *in capite cùm quidam* 12. *de jurejur.* De Eccleſia Piſana nonnulla notavi *in cap.* 8. *de tempor. ordin.*

[b] *Regularis inſtitutio.*] Apud varias religiones ſtatuta, ut infrà probabimus.

[c] *Nunetiam.*] Cùm profeſſio fieri debeat expreſſis verbis, immò & ſcripturâ confectâ, ut probavi ſuprà *in cap. vidua.*

2. [d] *Infirmis.*] Circa quos valdè dubium eſt, utrum poſt conſtitutionem Concilii Tridentini *ſeſſ.* 25. *de regul. capite* 15. poſſint durante probationis anno ſolemnem profeſſionem emittere in ipſa religione? Et circa ipſos novitios ex privilegio conceſſo à Pio V. Fratribus Prædicatoribus Ordinis ſancti Dominici, aliis Religionibus communicato, certum eſt illis ultimo languore depreſſis profeſſionem poſſe dari, ſaltem ad lucrandam indulgentiam, ut docent plures relati à Barboſa *in præſenti, num.* 4. Lezana *tom.* 1. *cap.* 24. *num.* 42. & *cap.* 25. *num.* 39. Diana *part.* 3. *tract.* 2. *reſolut.* 17. & *part.* 5. *tract.* 3. *reſol.* 139. Hieronymus Garcia *part.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. Circa ſæculares verò, qui ultimo languore depreſſi, in propriis domibus, & lectulis habitum ſuſcipiunt regularem, an illis in ultimo vitæ ſpiritu profeſſio dari poſſit? diſputat latè Hieronymus Garcia *ubi proximè*, & fundamentis pro utraque ſententia adductis judicium ſuum proferre anceps noluit, & potiùs negativæ ſententiæ adhærere videtur; & in re adeo gravi potiùs optarem à Romana Sede quæſtionem, quàm ex opinionibus Interpretum reſolutionem quærere: piè tamen facere eos, qui in habitu monaſtico decedere cupiunt, in eoque ſepeliri, probat, & miris exemplis illuſtrat Hæphtenus *lib.* 5. *diſquiſit. tract.* 7. *diſquiſit.* 2. contra Eraſmum, qui hanc religioſam cæremoniam ut ſuperſtitioſam fugillat.

[e] *Etſi conjugatus.*] Hæc ſecunda pars epiſtolæ reperitur *in cap. ad Apoſtolicam, de converſ. conjug.* ubi eam exponemus.

3. [f] *Animadverſione.*] Quia his temporibus Innocentii III. profeſſio durante probationis tempore valida erat, licèt injuſtè data; unde Abbas, qui eam acceptavit, puniendus erat, *cap. conſtitutionem, hoc tit. in* 6. Hodie tamen poſt Concilium Tridentinum, cùm profeſſio infra annum probationis emiſſa nulla ſit ipſo jure; ideo Prælatum pendente anno probationis profeſſionem de facto concedentem puniendum non eſſe pœnis ſtatutis *in dicto cap. conſtitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato quæſt.* 3. *cap.* 1. §. 4. *num.* 98. Sanchez *in Decal. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 10. Leſſius *lib.* 2. *de juſtitia, cap.* 41. *dub.* 7. *numero* 59. Vecchis *dicto capite* 11. *dub.* 6. Tambur. *tom.* 1. *de jure Abbat. diſp.* 16. *q.* 7. *n.* 14. Garcia *ubi ſuprà.*

COMMENTARIUM.

4. DE habitu & loco, in quibus probandi ſunt novitii, jam egi ſuprà *in capite ſuper eo* 9. De tempore ipſius probationis agit Innocentius in præſenti; pro cujus expoſitione ſciendum eſt, novitiatus, ſeu probationis tempus, ut appellatur *in cap. ſuper* 51. *de teſtibus*, à ſacris canonibus eſſe ſtatutum, ut novitius diſciplinam, & vitam monaſticam experiri poſſit, & monaſterium ipſius mores, indolemque agnoſcere valeat; an videlicet idoneus futurus ſit, fratrumque indiſſolubili conſortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem à laxiore vitæ ratione ſtatim ad ſtrictorem, arctamque morum diſciplinam tranſire ſine medio, non carere periculo prodit D. Baſilius *in quæſt.* 10. fusè, diſputat pulchrè P. Bleſenſis *epiſt.* 13. ibi: *Novitiorum clauſtralium mentes adhuc deſideriorum carnalium humoribus gravida, & tumentes non acceptantur in ſacrificio Domini, niſi priùs igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectuum, niſi per laborem, & abſtinentiam confringantur.* Facit Horatius in arte poëtica.

Verſati diu quid ferre recuſent
Quid valeant humeri.

Unde in Religionibus valde neceſſariam eſſe probationem, optimè docet D. Bernardinus Senenſis *tom.* 2. *ſerm.* 24. *art.* 2. *cap.* 1. ibi: *Experientia teſte quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapſo tempore ſunt lupi.* Non ſine magna experientia, & Dei lumine regulæ ſanctorum Patrum prudentiſſimè ſtatuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti ſint, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel navis materialis, non ſolerter, & providè perſcrutatur ligna, & lapides; & diu cum multis ſciſſuris, & tunſionibus parat, antequam in ædificio ponantur? nec ad hoc quoſcunque accipit, ſed ſolùm ſolidos, & ſuo artificio aptos: quantò magis in ſpirituali Religionum ædificio hoc

ſervari

ſervari neceſſe eſt ? Latiùs utilitates hujus probationis proſequuntur Gallerus *in opuſcul. Relig. cap.5.* Gazeus *ad Caſſianum lib.4. inſtit. cap.3.* Vvadingus *ad opuſcul. D. Franciſci, cap.20. num.10.* Circa tempus autem hujus probationis, non tam adverſæ, quàm diverſæ reperiuntur Eccleſiæ conſtitutiones, & ipſarum Religionum leges. Primò enim tempus probationis antiquis videtur fuiſſe arbitrarium, & Abbatis judicio relinqui, an citiùs, vel tardiùs novitius ad profeſſionem admitteretur, ut colligitur ex D. Baſilio *in regul. fuſiori, capite* 10. & inſinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *tom.2. paræneſi* 17. docet ex novitiatu aptiores ad profeſſionem certo tempore admitti, relictis in ſequentem annum minùs idoneis. S. Fructuoſus Archiepiſcopus, *cap.*20. Quod ſi quilibet converſus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum ſpiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito & purificatione ſuæ conſcientiæ celeriùs poterit fratrum conſortio miſceri. Cæſarius Arelat. *c.3. Annum integrum in eo, quo venit habitu, perſeveret; de ipſo tamen habitu mutando ſit in poteſtate Prioris, & quomodo perſonam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs ſtudeat temperare.* Eſſenos verò primos monachos, vel monachorum prodromos, Joſephus refert *de bello Judaïco, cap.7.* per triennium novitios probaſſe, ibi : *Per annum integrum extrinſecus commorantes victum tribuunt. Poſt oſtenſionem autem conſcientiæ duobus annis aliis morum ejus probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in conſortium aſſumitur.* Tabenneſiotæ ex regula Sancti Pachomii ab Angelis tradita, ut refert Palladius *in Lauſiaca, c.38.* tribus annis novitios probant, ibi : *Porrò qui ſemel ingreditur, nec poteſt cum eis ad triennium ſuſtinere certamen, non admittes, ſed cùm opera fecerit difficiliora, ſic prodeat in ſtadium poſt triennium.* Quibus conſonant textus *in cap. nunc.* 53. *diſt. cap. ſi quis incognitus,* 17. *q.4.* Juſtinianus *in novel.5. collat.1. & in l. ſervis, §. verùm, C. de Epiſcop. & cleric.* Synodus Conſtantinop.2. *can.5.* Aurel.5. *can.19.* Plerumque tamen, & frequentiùs poſt anni probationem novitii admittebantur. Caſſianus *lib.4. inſtit. cap.7.* ibi : *Suſceptum, cùm integro anno ſuum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutum per hoc prima inſtitutione humilitatis, ac patientiæ, atque in ea longa exercitatione præcognitum admiſceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum ſtatuit D. Benedictus, ut patet ex ipſius regula, & refert Alex. II. *in cap. Conſaldus,* 17. *quæſt.2.* ibi : *B. Benedicti regula, & præcipuè patris, & prædeceſſoris noſtri S. Gregorii canonica inſtitutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici.* Idem præſcripſerunt ſpatium S. Cæſarius *c.5.* Ferreolus *cap.5. ſua regula*, S. Fructuoſus Archiepiſcopus *cap.*21. Fructuoſus alter *c.*18. Ternat. regula, ibi : *Et niſi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus ſervandum Bonifacius VIII. decrevit *in cap. conſtitutionem, hoc tit. in 6.* & Gregorius IX. firmavit in bulla Miniſtro, & Fratribus Minorum miſſa, quam refert Vvadingus *annal. Minor. anno* 1030. *n.*109. notavit Menard. *ad concord. reg. c.*65.

Hoc tamen tempus probationis non erat adeò diligenter ſervandum, ut laxari, aut reſtringi nequiret, juxta mores, & devotionem ipſius novitii : unde D. Gregorius dum accepiſſet, nonnullos monachos parum religiosè viventes, ad biennium probationem ipſorum protraxit, ut refertur *in c. monaſteria, 19. q.3.* & è contrario ferventiori novitio anni probationem relaxari poſſe ſtatuerunt S. Fructuoſus *cap.*21. *ſua regula*, ibi : *Quod ſi quilibet converſus, bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, vel aliorum fratrum ſpiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito, & puritate ſuæ conſcientiæ celeriùs poterit fratrum conſortiis miſceri, ſecundùm quod Abbatis, vel fratrum optimorum cenſuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S. Ferreoli *cap.5. Si quis*, inquit, *venias Religionem expetens monaſterium intraturus, niſi anni circulum, vel certè ſi Abbati viſum fuerit aliquantulum temperare, antequam ſex menſes dierum numero compleantur, monachorum contubernio non jungatur.* Similiter regula Ternatenſis *cap.*21. ibi : *Niſi expleto anno nullus mutare habitum permittatur; ſed ſi potentis tanta fuerit compunctio, ſi hoc ſibi ſupplicatione aſſiduâ exigat non negari, quod uni fideliter poſcenti conceditur, non quaſi licitum habeatur.* Cæſarius quoque Arelatenſis, contrahi, & extendi novitiatus tempus permittit *cap.3.* ſic : *Uni ex ſenioribus tradita, annum integrum in eo, quo venit habitu, perſeveret. De ipſo tamen habitu mutando, vel lecto in ſchola habendo, ſit in poteſtate Prioris; & quomodo perſonam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs ſtudeat temperare.* Sed tempus hoc non erat ſimpliciter neceſſarium, ſed tantùm ſub ea conditione, niſi novitius, & Religio renunciarent : unde profeſſio emiſſa pendente tempore probationis, valida erat, *capite conſtitutionem, hoc titul. in 6.* ibi : *Profeſſio expreſsè, vel tacitè fieri poteſt licitè intra annum.* Quo modo accipiendus eſt textus *in cap. officii, de elect.* Sed hoc totum abrogatum eſt conſtitutione Concilii Trident. *ſeſſione* 25. *de regul. cap.*15. ubi cavetur : Ut in quacunque religione, tam virorum, quàm mulierum, nullus ad profeſſionem admittatur, ſi minori tempore quàm per annum in probatione perſtiterit : profeſſio autem antea facta nulla ſit, nullumque habeat juris effectum. Unde hodie nulla admittitur hujus anni probationis laxatio, ſeu renunciatio. Plura pro ipſius capitis illuſtratione adduxerunt Sanchez *lib.5. ſummæ, cap.4. num.*19. Suarez *tom.3. de relig. lib.5. cap.*12. Caſtropalao *tom.3. diſput.1. de ſtatu relig. punct.2. §.1.* Baſil. *de matrim. lib.9. cap.9. num.6.* Diana *part.3. tract.2. reſol.*57. & *part.5. tract.5. reſol.*18. Lezana *tom.4. verbo Profeſſio*, Zypæus *ad hunc tit. reſponſo* 3. Hieron. Garcia *tom.1. polit. tract.2. difficult.5. per tot.* qui varios caſus in utroque foro reſolvit. Et an per annum probationis neceſſariò debeat novitius deferre habitum monaſticum, & habitare intra clauſtra monaſterii, latè examinat Gibalinus *de clauſura diſquiſ.2. cap.2. §.3. ex num.*61. Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita ut non admittatur parvitas materiæ, nec per horam, noviter & fusè diſputat Narbona *in Horograph. hora* 1. *n.*49.

1.

CAPUT XVII.

Idem a *Acconen. Epiſcopo.*

SIcut nobis eſt ex parte tua propoſitum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quaſi de morte ſecurus, & de recuperanda ſoſpitate deſperans, habitum canonicorum regularium petiit, & accepit, ea in ſuſceptione habitus exprimens, ac promit-

tens, quæ ſolent in hujuſmodi repromitti : ſed nec ad Eccleſiam tranſiit, utpote infirmitate gravatus; nec bonis ſuis uti ceſſavit. Poſtmodùm verò ſoſpitate recepta poſt XV. annos, & ultrà, videntibus, & ſcientibus venerabili fratre noſtro Archiepiſcopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Eccleſiæ *b* Nazaren. à quibus habitum ſuſceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum ſuſceperat, in Eccleſia Nazaren. Prioris ſolicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipſum, in Acconen. eum Canonicum ſuſcepiſti. Quia verò quid ſuper hoc facere debeas, per noſtras expoſtulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus reſpondendum, quod ſi regularem habitum ſe poſtulante ſuſcepit, & ad obſervationem religionis [c] canonicæ ſuâ ſe profeſſione ligavit, ad reſumendum habitum eccleſiaſticâ eſt diſtrictione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canonicam manſit, non in excuſationem ejus, ſed in majoris tranſgreſſionis augmentum meritò valeat allegari. Datum Later. X. Kalend. Januar.

NOTÆ.

1. [a] *Acconen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & in epiſtolis Innocent. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regeſtro reſtituo literam hujus textus. De Acconenſi diœceſi jam nonnulla notavi *in cap. finali de ſepulturis.*

2. [b] *Nazaren.*] *Nazarethen.* legendum eſt. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ civitas, Chriſti Domini in primis conceptione, educatione, ejuſque matris B. Virginis Mariæ habitatione clariſſima, omni hodie ornatu, & cultu deſtituta, ac ſuis penè ruinis ſepulta, vix humilem, & abjectum refert pagum. Præter collapſas enim domos, arcus, muroſque vetuſtos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil eſt quod cernas. Hæ in foveis ſtructæ, intus, & foris lapidibus ſine calce temerè ſepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœniſſimum, poſita in colle montis cultiſſimi, & nitidiſſimi, ut refert Joan. Cotovicus *in itiner. Hieroſolym. lib.* 3. *cap.* 6. Habuit olim Canonicos regulares ſub B. Auguſtini regula, & habitu degentes, ut tradit Pennotus *lib.* 2. *hiſt. canonic. regul. cap.* 41. *n.* 4.

3 [c] *Religionis canonicæ.*] Ex his verbis facilè conſtat, Canonicos regulares verè eſſe religioſos; quod & latè probat Pennotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in cap.* 5. *de ſtat. monach.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio reperitur, et probatur.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Qui adverſa valetudine captus, etiam de ſalute deſperans profeſſionem emiſit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in cap. ex tranſmiſſa, cap. quoad tranſlationem, de renunc. capite porrectum, caput ſicut, capite ad Apoſtolicam, hoc tit. capite litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opuſcul.* 16. ubi graviſſimè invehitur in Maurum Epiſcopum, eo quòd auſus fuit aſſerere, eum qui in ægritudine poſitus habitum monaſticum ſuſcepit, ſi convaluerit, poſſe ad ſæculum redire. Probatque ex ſactis Canonibus, & Toletano Concilio, non deſeri ſine peccato, quod ſponte ſemel ſuſceptum eſt; & ita concludit: *Ecce juxta Galeſiani decreti ſententiam, quacumque occaſione, etiamſi nulla intervenat mora probationis, quiſquis religioſo habitu ſemel induitur, funditus ſibi redeundi ad ſæculum licentia denegatur.* Et *cap.* 6. ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, qua non ſolùm voluntariè, ſed etiam violenter converſos, ultrò etiam deceptoris machinationibus perſuaſos, in eodem propoſito perſeverare decernit.* Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Barboſa, Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 1. *de eſſentia voti, cap.* 7. & 8. & *tom* 3. *lib.* 6. *cap.* 4. Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 42. Basilius *de matr. cap.* 29. *num.* 4. Thom. Sanchez *in Decal. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 4. Lugo *de juſtitia tom.* 2. *de contract. in gen. diſp.* 22. *ſect.* 7. *num.* 113. Balboa *in præſenti, num.* 7 *de probat.* D. Antonius Feloaga *in cap.* 1. *de his quæ vi, in var. decid. ex n.* 44.

5. Traditur ratio dicendi.

Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo: Votum ex ſe petit voluntatem, atque voluntatiam deliberationem, ut probat P. Suarez *dicto libro* 1. *de voto, capite* 7. Unde neceſſariò debet intervenire voventis libertas: ſed hæc deliberatio deeſt in ægroto ultimo languore depreſſo, immò voluntaria redditur, quia niſi infirmus ægritudine urgeretur, votum non emitteret; potiùs enim de ſalute cogitans vovit, ut eam recuperaret, & ad ſæculum rediret, quàm ut adimpleret promiſſum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria ad eſſentiam voti neceſſaria, in præſenti caſu profeſſio nullius momenti eſt. Augetur hæc dubitandi ratio, nam ut infirmentur actus humani propter metum, parum refert à quovis adhibeatur, dummodo is intercedat, *lege non intereſt, C. de his quæ vi*: ſed notum eſt, infirmitatem per ſe metum incutere. S. Leo *ſermone de paſſione Domini*, ibi: *Non enim poſſet Domino ſervus, & Magiſtro major eſſe diſcipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, niſi victor mortis ante timuiſſet.* Ergo licèt in præſenti caſu metus ab alio non incutiatur, cùm tamen verè adſit, profeſſio nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l.* 2. *§. fin. l. qui levandæ, ff. ad l. Rhodiam de jactu*, ubi docetur, quod ſi dominus levandæ navis gratiâ, dum navis vento, & criſpantibus undis jactatur, merces in mari projiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi jactavit. Igitur ſimiliter cùm ægrotus languore depreſſus, anteactæ vitæ memoriâ deterritus, votum, aut profeſſionem emittit, non creditur dominium ſui ipſius alienaſſe, ſi convaluerit.

6. De voto ex metu facto.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt voluntas coacta, voluntas ſit, ut probavi *in cap.* 1. *de his quæ vi*, quia propoſitum voluntatis nunquam poteſt eſſe omnino coactum, juxta D. Thom. 1. 2. *q.* 6. tamen interdum per coactionem quandam motalem, quæ homini fieri ſolet per inflictionem alicujus mali, vel ejus comminationem, ut illius vitandi causâ ad vovendum, ſeu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult quod aliàs nollet, ſi liber eſſet à tali metu. Unde circa votum emiſſum ex ſimili vi, aut metu, ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt quando vis gravis inſligitur directè ad extorquendum votum; quo caſu conſtans eſt principium, votum non valere, *cap. non eſt* 15. *quæſt.* 1. *cap. præſens* 20. *quæſt.* 3. *cap. puella* 20. *quæſt.* 1. *cap. ſi quis* 14. *quæſt.* 5. *cap. ultimo, §. ex his*, 13. *q.* 6. Trident. *ſeſſ.* 25.

ſeſſ. 25. *de regul. cap.* 19. latè probant pluribus relatis Avendaño *de metu*, *lib.* 2. *cap.* 10. *à num.* 15. Valenzuela *conſil.* 142. *num.* 7. Stephanus Durant. *qq. juris quæſt.* 4. Feloaga *in dicto cap.* 1. *ratiocin. ultimo, num.* 2. *&* 3. qui latè, & doctè proſequuntur alios caſus, in quibus ex metu non ita gravi, aut reverentiali votum emittitur. Secundus caſus eſt, cùm votum ſit propter metum provenientem ex naturalibus cauſis, veluti ex gravi morbo, ex naufragii periculo, & ſimilibus; quo caſu certum eſt, votum factum ex quocunque metu proveniente à cauſa naturali, etiamſi graviſſimus ſit, non obſtare quominus validum ſit, obligetque ipſum voventem, ut docent cum D. Thoma *prima ſecundæ*, *quæſtione* 6. *artic.* 6 Theologi ſuprà relati, Suarez *dicto lib.* 1. *de eſſentia voti cap.* 7. Dein le ſciendum eſt, infirmitatem corporis per ſe non includere dementiam, vel mentem non ſanam, *l. ſenium*, *C. qui teſtamenta*, *l.* 2. *l. in adverſa*, *ff. eodem titulo*, cùm quis poſſit corpore eſſe languens, & infirmitate opprimi, mente tamen ſanus: quare ita languore depreſſus poteſt teſtamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti ſit, mortiſque cogitatione turbetur, *l. hæc*, §. *at cùm humana*, *C. de teſtam.* etiamſi in extremis conſtitutus ſit, *l. Seia*, §. *fin. ff. de donat. cauſâ mort.* licèt ejus confeſſioni non ſtetur in alterius præjudicium, *l.* 3. §. 1. *ad Syllan. l.* 4. *ff. de inoffic. l.* 39. *ff. de pignor. l.* 28. *ff. ad Vellejanum*, Hunnius *ad Trident. diſputat.* 31. *theſi* 5. *quæſt.* 45. *n.* 6.

7. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

Unde jam apparet vera ratio præſentis aſſertionis; nam quoties metus non eſt incuſſus gratiâ extorquendi votum, ſive proveniat à cauſa naturali, ſive libera, quantumvis graviſſimus ſit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vovens ad votum emittendum, ſed ſponte ſua vovendi medium elegit: nam ille dicitur ſimpliciter, abſoluteque velle, qui actu abſoluto, & efficaci aliquid eligit hîc, & nunc, ut illud ſua voluntate faciat, etiamſi ſimul habeat ſimplicem diſplicentiam, quâ nollet id facere, ſi abſque illo incommodo poſſet: ita verò ſe habet, qui ex timore alicujus mali vult vovere; eligit enim hic, & nunc hoc medium, tanquam ſibi conveniens, vel neceſſarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti, quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, ut per ſe notum eſt; nec etiam excludit, quin illa electio ſit per actum provenientem ab intrinſeco appetitus, cum perfecta cognitione, & judicio omnium circumſtantiarum occurrentium; in quo conſiſtit, actum illum eſſe ſimpliciter voluntarium; unde conſtituit hominem ſimpliciter, & abſolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas eſt, *l. ſi mulier*, §. *pennl. ff. quod metus cauſâ.* Eſt denique actus ille liber, quia non obſtante metu poſſet non fieri; unde confirmatur: nam ſi actus eſſet de ſe malus, libertas illa ad peccandum mortaliter ſufficeret: ergo voluntas metu extorta ſufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem eſt utrobique ratio, quam de peccatis attigit Auguſtinus *in cap. meritò* 15. *quæſt.* 1. *& quæſt.* 24. *in Numer.* dicens: *Peccata per metum commiſſa, non eſſe peccata nolentium, ſed volentium*; quia licèt ſi peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum ſecundùm ſe, ac ſimpliciter ſpectatum illi diſplicet; tamen hîc, & nunc liberè vult peccatum, ut medium utile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas quæ ſufficit ad obligandum hominem diabolo, ſufficiet ad obligandum Deo.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam ut jam probavi, urgente ægritudine, plena, & recta deliberatio dari poteſt, ſufficiens ad votum emittendum, ſicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs niſi infirmitate impellente forſan non voveret, tamen cauſa finalis fuit ſalus animæ, licèt impulſiva eſſet infirmitas corporis, metuſque inde proveniens; qui cùm intrinſecùs inſtigatur à cauſa naturali, etiamſi graviſſimus ſit, non obſtat quominus votum illâ occaſione emiſſum valeat, & obliget, argumento textus *in l. ſi mulier* 21. *ff. de eo quod metus*; ubi ſi mulier contra patronum ſuum ingrata facta, ſciens ſe ingratam, cùm de ſuo ſtatu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiſerit, ne in ſervitutem redigatur, ceſſat edictum, quia hunc ſibi metum ipſa infert: obſervat Glolla ibi, *verbo Quæ*, & latiùs proſequitur Cardinalis Lugo *de juſtitia & jure, tom.* 2. *de contract. in genere, diſput.* 22. *ſect.* 7. *num.* 156. Nec obſtat augmentum deductum ab exemplo ejus, qui levandæ navis gratiâ res ſuas projecit in mare; ejus enim longè diſpar eſt ratio. Nam qui levandæ onuſtæ navis gratiâ res projecit, non habet animum ipſas abſolutè derelinquendi, nec ut amitteret, abjecit, ſed ut medius inter metum, & ſpem, cujus affinem contrarietatem eleganter depinxit Anton. Muretus *lib.* 12. *var. lect. cap.* 6. navim levaret, ne tempeſtate depreſſa abſorberetur, ſtatim ac poſſit eà ceſſante conquiſiturus, & recuperaturus, ut expreſſère Conſulti in ſuprà citatis juribus: qui verò ægritudine oppreſſus votum emiſit, totum ſe Deo obtulit, nunquam ad ſæculum rediturus, etiamſi convaluerit; unde ex fine ipſius voti animum ſeſe ipſum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuiſſe, notiſſima præſumptio eſt, juxta Ulpianum ſic aptiſſimè in propoſito exponendum *in l. falſus* 44. §. *ſi jactum*, *de furtis*, cum Accurſio & Antonio Fabro *in dicta l.* 2. §. *finali. ff. ad leg. Rhodiam, prope finem*: hancque fuiſſe Ulpiani mentem ipſemet explicuit Ulpianus ex Labeonis, & Caſſii ſententia *in l. ſi finita* 15. §. *ſi quis metu*, *de damno infecto*: quem in hanc rem noviter produco, & à diſſenſu vindico, quo à cæteris peritis deſciviſſe putatur.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Suprà traditis adhuc obſtat textus *in cap. Gonſaldus*, 17. *quæſt.* 2. ubi Gonſaldus presbyter infirmitatis languore depreſſus monachum ſe fieri promiſit; & tandem Alexander II. negavit, eum verè monachum factum fuiſſe: ergo quia profeſſio emiſſa ægritudinis tempore nulla eſt. Pro difficultatis ſolutione dicendum eſt, Summum Pontificem in eo textu negaſſe Gonſaldum monachum non eſſe, non ob metum ex ægritudine imminentem; ſed quia per annum probationis veſtem, & vitam monaſticam non peregerat: unde ex eo textu rectè à contrario ſenſu deducitur, accedentibus aliis profeſſionis ſolemnitatibus, prætextu ægritudinis profeſſionem ejus tempore emiſſam non vitiari, ut deducunt Suarez *dicto capite* 7. *num.* 7. Feloaga *ſuprà*, *numero* 50. & alia pro ipſius textus interpretatione adduxi *in cap. ex tranſmiſſa*, *de renunciatione.*

9. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. GONSALDUS 17. Q. 2.

Deinde obſtat textus *in cap. ex præſentia, de probat.* in cujus ſerie ſupponitur, votum religionis factum ab ægroto, debere, poſt convaleſcentiam innovari: igitur quia à principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati reſpondendum eſt, ea verba, *Quod voti facti pœnitet*, &c. non eſſe Pontificis, ſed partis allegantis, ut ibi notavi.

10. EXPONITUR CAP. IN PRÆSENTIA, DE PROBAT.

tens, quæ ſolent in hujuſmodi repromitti: ſed nec ad Eccleſiam tranſiit, utpote infirmitate gravatus; nec bonis ſuis uti ceſſavit. Poſtmodùm verò ſoſpitate recepta poſt XV. annos, & ultrà, videntibus, & ſcientibus venerabili fratre noſtro Archiepiſcopo, & dilecto filio Priore, & Canonicis Eccleſiæ *b* Nazaren. à quibus habitum ſuſceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum ſuſceperat, in Eccleſia Nazaren. Prioris ſolicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipſum, in Acconen. eum Canonicum ſuſcepiſti. Quia verò quid ſuper hoc facere debeas, per noſtras expoſtulas litteras edoceri, fraternitati tuæ duximus reſpondendum, quod ſi regularem habitum ſe poſtulante ſuſcepit, & ad obſervationem religionis *c* canonicæ ſuâ ſe profeſſione ligavit, ad reſumendum habitum eccleſiaſticâ eſt diſtrictione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canonicam manſit, non in excuſationem ejus, ſed in majoris tranſgreſſionis augmentum meritò valeat allegari. Datum Later. X. Kalend. Januar.

NOTÆ.

1. *a Acconen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. & in epiſtolis Innocent. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regeſtro reſtituo literam hujus textus. De Acconenſi diœceſi jam nonnulla notavi *in cap. finali de ſepulturis.*

2. *b Nazaren.*] *Nazarenſ.* legendum eſt. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ civitas, Chriſti Domini in primis conceptione, educatione, ejuſque matris B. Virginis Mariæ habitatione clariſſima, omni hodie ornatu, & cultu deſtituta, ac ſuis penè ruinis ſepulta, vix humilem, & abjectum refert pagum. Præter collapſas enim domos, arcus, muroſque vetuſtos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil eſt quod cernas. Hæ in foveis ſtructæ, intus, & foris lapidibus ſine calce temerè ſepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœniſſimum, poſita in colle montis cultiſſimi, & nitidiſſimi, ut refert Joan. Cotovicus *in itiner. Hieroſolym. lib.* 3. *cap.* 6. Habuit olim Canonicos regulares ſub B. Auguſtini regula, & habitu degentes, ut tradit Pennotus *lib.* 2. *hiſt. canonic. regul. cap.* 41. *n.* 4.

3 *c Religionis canonicæ.*] Ex his verbis facilè conſtat, Canonicos regulares verè eſſe religioſos; quod & latè probat Pennotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in cap.* 5. *de ſtat. monach.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio refertur, et probatur.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Qui adverſa valetudine captus, etiam de ſalute deſperans profeſſionem emiſit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in cap. ex tranſmiſſa, cap. quoad tranſlationem, de renunc. capite porrectum, capite ſicut, capite ad Apoſtolicam, hoc tit. capite litteraturam, de voto.* Petrus Damianus *opuſcul.* 16. ubi graviſſimè invehitur in Maurum Epiſcopum, eo quòd auſus fuit aſſerere, eum qui in ægritudine poſitus habitum monaſticum ſuſcepit, ſi convaluerit, poſſe ad ſæculum redire. Probatque ex ſacris Canonibus, & Toletano Concilio, non deſeri ſine peccato, quod ſponte ſemel ſuſceptum eſt; & ita concludit: *Ecce juxta Galeſiani decreti ſententiam, quacumque occaſione, etiamſi nulla intercedat mora probationis, quiſquis religioſo habitu ſemel induitur, funditus ſibi redeundi ad ſæculum licentia denegatur.* Et *cap.* 6. ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, qua non ſolùm voluntariè, ſed etiam violenter converſos, ultrò etiam deceptoris machinationibus perſuaſos, in eodem propoſito perſeverare decernit.* Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Barboſa, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de eſſentia voti, cap.* 7. & 8. & *tom* 3. *lib.* 6. *cap.* 4. Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 42. Basilius *de matr. cap.* 29. *num.* 4. Thom. Sanchez *in Decal. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 4. Lugo *de juſtitia tom.* 2. *de contract. in gen. diſp.* 22. *ſect.* 7. *num.* 113. Balboa *in præſent. num.* 7. *de probat.* D. Antonius Feloaga *in cap.* 1. *de his quæ vi, in rat. decid. ex n.* 44.

5. Traditur ratio decidendi.

Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo: Votum ex ſe petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, ut probat P. Suarez *dicto libro* 1. *de voto, capite* 7. Unde neceſſariò debet intervenire voventis libertas: ſed hæc deliberatio deeſt in ægroto ultimo languore depreſſo, immò voluntaria redditur, quia niſi infirmus ægritudine urgeretur, votum non emitteret; potiùs enim de ſalute cogitans vovit, ut eam recuperaret, & ad ſæculum rediret, quàm ut adimpleret promiſſum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria ad eſſentiam voti neceſſaria, in præſenti caſu profeſſio nullius momenti eſt. Augetur hæc dubitandi ratio, nam ut infirmentur actus humani propter metum, parum refert à quovis adhibeatur, dummodo is intercedat, *lege non intereſt, C. de his quæ vi*: ſed notum eſt, infirmitatem per ſe metum incutere. S. Leo *ſermone de paſſione Domini*, ibi: *Non enim poſſet Domino ſervus, & Magiſtro major eſſe diſcipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, niſi victor mortis antè timuiſſet.* Ergo licèt in præſenti caſu metus ab alio non incutiatur, cùm tamen verè adſit, profeſſio nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l.* 2. §. *fin. l. qui levandæ, ff. ad l. Rhodiam de jactu*, ubi docetur, quod ſi dominus levandæ navis gratiâ, dùm navis vento, & criſpantibus undis jactatur, merces in mari projiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi jactavit. Igitur ſimiliter cùm ægrotus languore depreſſus, anteactæ vitæ memoriâ deterritus, votum, aut profeſſionem emittit, non creditur dominium ſui ipſius alienaſſe, ſi convaluerit.

6. De voto ex metu facto.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt voluntas coacta, voluntas ſit, ut probavi *in cap.* 1. *de his quæ vi*, quia propoſitum voluntatis nunquam poteſt eſſe omnino coactum, juxta D. Thom. 1. 2. q. 6. tamen interdum per coactionem quandam moralem, quæ homini fieri ſolet per inflictionem alicujus mali, vel ejus comminationem, ut illius vitandi causâ ad vovendum, ſeu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult quod aliàs nollet, ſi liber eſſet à tali metu. Unde circa votum emiſſum ex ſimili vi, aut metu, ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt quando vis gravis infertur directè ad extorquendum votum; quo caſu conſtans eſt principium, votum non valere, *cap. non eſt* 15. *quæſt.* 1. *cap. præſens* 20. *quæſt.* 3. *cap. puella* 20. *quæſt.* 1. *cap. ſi quis* 14. *quæſt.* 5. *cap. ultimo*, §. *ex his*, 23. q. 6. Trident. *ſeſſ.* 25.

Sess.25. de regul. cap.19. latè probant pluribus relatis Avendan. *de metu, lib.2. cap.10. à num.15.* Valenzuela *consil. 142. num. 7.* Stephanus Durant. *qq. juris quæst. 4.* Feloaga *in dicto cap.1. ratiocin. ultimo, num.2. & 3.* qui latè, & doctè prosequuntur alios casus, in quibus ex metu non ita gravi, aut reverentiali votum emittitur. Secundus casus est, cùm votum sit propter metum provenientem ex naturalibus causis, veluti ex gravi morbo, ex naufragii periculo, & similibus; quo casu certum est, votum factum ex quocunque metu proveniente à causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstare quominus validum sit, obligetque ipsum voventem, ut docent cum D. Thoma *prima secundæ, quæstione 6. artic.6* Theologi suprà relati, Suarez *dicto lib.1. de essentia voti cap.7.* Deinde sciendum est, infirmitatem corporis per se non includere dementiam, vel mentem non sanam, *l. fœmina, C. qui testamenta, l.2. l. in adversa, ff. eodem titulo*, cùm quis possit corpore esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus: quare ita languore depressus potest testamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti sit, mortisque cogitatione turbetur, *l. hac, §. at cùm humana, C. de testam.* etiamsi in extremis constitutus sit, *l. Sera, §. fin. ff. de donat. causâ mort.* licèt ejus confessioni non stetur in alterius præjudicium, *l.3. §.1. ad Syllan. l.4. ff. de inoffic. l.39. ff. de pignor. l.28. ff. ad Vellejanum.* Hunnius *ad Trent. disputat.31. thesi 5. quæst.45. n.6.*

7. TRADITUR RATIO DECISIONIS.

Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam quoties metus non est incussus gratiâ extorquendi votum, sive proveniat à causa naturali, sive libera, quantumvis gravissimus sit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vovens ad votum emittendum, sed sponte sua vovendi medium elegit: nam ille dicitur simpliciter, absoluteque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid eligit hîc, & nunc, ut illud suâ voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, quâ nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita verò se habet, qui ex timore alicujus mali vult vovere; eligit enim hic, & nunc hoc medium, tanquam sibi conveniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti, quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, ut per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum provenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & judicio omnium circumstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; unde constituit hominem simpliciter, & absolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, §. penult. ff. quod metus causâ.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; unde confirmatur: nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem est utrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in cap. meritò 15. quæst.1. & quæst.24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium*; quia licèt si peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum secundùm se, ac simpliciter spectatum illi displicet; tamen hîc, & nunc liberè vult peccatum, ut medium utile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas quæ sufficit ad obligandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ut jam probavi, urgente ægritudine, plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiens ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs nisi infirmitate impellente forsan non voveret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licèt impulsiva esset infirmitas corporis, metusque inde proveniens; qui cùm intrinsecùs infligatur à causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstat quominus votum illâ occasione emissum valeat, & obliget, argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo quod metus*; ubi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cùm de suo statu periclitabatur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in servitutem redigatur, cessat edictum, quia hunc sibi metum ipsa infert: observat Glossa ibi, *verbo Quæ*, & latiùs prosequitur Cardinalis Lugo *de justitia & jure, tom.2. de contract. in genere, disput.22. sect.7. num.156.* Nec obstat augmentum deductum ab exemplo ejus, qui levandæ navis gratiâ res suas projecit in mare; ejus enim longè dispar est ratio. Nam qui levandæ onustæ navis gratiâ res projecit, non habet animum ipsas absolutè derelinquendi, nec ut amitteret, abjecit, sed ut medius inter metum, & spem, cujus affinem contrarietatem eleganter depinxit Anton. Muretus *lib.12. var. lect. cap.6.* navim levaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac possit eâ cessante conquisiturus, & recuperaturus, ut expressèrè Consulti in suprà citatis juribus: qui verò ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad sæculum rediturus, etiamsi convaluerit; unde ex fine ipsius voti animum sese ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse, notissima præsumptio est, juxta Ulpianum sic aptissimè in proposito exponendum *in l. falsus 44. §. si jactum, de furtis*, cum Accursio & Antonio Fabro *in dicta l.2. §. finali, ff. ad leg. Rhodiam, prope finem*: hancque fuisse Ulpiani mentem ipsemet explicuit Ulpianus ex Labeonis, & Cassii sententia *in l. si finita 15. §. si quis metu, de damno infecto*: quem in hanc rem noviter produco, & à dissensu vindico, quo à cæteris peritis defeciviſſe putatur.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Suprà traditis adhuc obstat textus *in cap. Gonsaldus, 17. quæst.2.* ubi Gonsaldus presbyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promisit; & tandem Alexander II. negavit, cum verè monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ægritudinis tempore nulla est. Pro difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse, non ob metum ex ægritudine imminentem; sed quia per annum probationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: unde ex eo textu rectè à contrario sensu deducitur, accedentibus aliis professionis solemnitatibus, prætextu ægritudinis professionem ejus tempore emissam non vitiari, ut deducunt Suarez *dicto capite 7. num.7.* Feloaga *suprà, numero 50.* & alia pro ipsius textus interpretatione adduxi *in cap. ex transmissa, de renunciatione.*

9. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. GONSALDUS 17. Q. 2.

Deinde obstat textus *in cap. ex præsentia, de probat.* in cujus serie supponitur, votum religionis factum ab ægroto, debere, post convalescentiam innovari: igitur quia à principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod votis falsi pœnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, ut ibi notavi.

10. EXPONITUR CAP. IN PRÆSENTIA. DE PROBAT.

CAPUT XVIII.

Idem *Priori, & Conventui a Delviomenenſi.*

LIcèt quibuſdam monachis, & canonicis, necnon & Hoſpitalarſis, & Templariis à Sede Apoſtolica ſit *b* indultum, ne poſtquam aliquis profeſſus fuerit apud eos, ad alium locum poſſit ipſis invitis, arctioris etiam religionis obtentu tranſire; ut ſecundùm Apoſtolum unuſquiſque in ea vocatione permaneat, in qua dignoſcitur eſſe vocatus. Quia tamen ubi ſpiritus Dei eſt, ibi libertas; & qui ſpiritu Dei aguntur, non ſunt ſub lege, quia lex non eſt poſita *c* juſto: ea ratione videtur hoc illis fuiſſe conceſſum, ne quis ex temeritate, vel levitate in jacturam, & ruinam ſui Ordinis, ſub prætextu majoris religionis ad aliam tranſvolaret, ſicut frequenter à multis conſtat eſſe *d* præſumptum: non quidem ut ei tranſeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit poſtulandam, quâ non fictè, ſed verè ad frugem melioris vitæ valeat tranſmigrare. Talis ergo, poſtquàm à Prælato ſuo tranſeundi licentiam poſtulaverit, ex lege privata, quæ publicæ legi præjudicat, abſolutus, liberè poteſt ſanctioris vitæ propoſitum adimplere, non obſtante proterva indiſcreti contradictione Prælati; quia privilegium meretur amittere, qui conceſsâ ſibi abutitur poteſtate: cùm & Rom. Pontif. qui ſupremam obtinet in Eccleſia poteſtatem, Archiepiſcopis, & Epiſcopis concedendi licentiam ex juſta cauſa petentibus ſine difficultate *e* concedat. Quocirca noverint univerſi, quibus hujuſmodi privilegium eſt conceſſum, ſe ad concedendum tranſeundi licentiam taliter poſtulantibus de jure teneri; quia ſicut ſubditus à Prælato cum humilitate, & puritate debet tranſeundi licentiam poſtulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur: ſic profectò Prælatus ſubdito ſine difficultate, & pravitate qualibet debet tranſeundi licentiam indulgere, ne videatur propoſitum impedire divinitus inſpiratum. Si verò probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate tranſire, ſuperioris judicium eſt requirendum, ne fortè angelus ſathanæ in lucis angelum ſe transformet: illâ ſemper regulâ inviolabiliter obſervatâ, ut nullus abſque licentia Romani Pontif. præſumat occaſione quacumque deſerere *f* Præſulatum: quoniam ſicut majus bonum minori bono præponitur, ita communis utilitas *g* ſpeciali utilitati præfertur: & in hoc caſu rectè præponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contemplationi, & labor quieti: ad quod utique deſignandum unigenitus Dei filius Jeſus Chriſtus, non de Rachele ſecundùm carnem natus eſt, ſed de Lia: nec legitur eum in domum ſuam Mariam excepiſſe, ſed Martham. Unde quando poteſt Epiſcopus præeſſe pariter, & prodeſſe, non debet cedendi poſtulare licentiam, aut etiam obtinere. Cùm ergo dil. f. R. monachus veſter ad fratres *b* Ciſtercienſis Ordinis tranſmigraverit, non ut Ordini veſtro aliquatenus derogaret, ſed ut apud eos vitam duceret arctiorem: diſc. v. per A. ſ. m. quat. ſuper eo, quod de corde bono, & conſcientia pura, & fide non ficta feciſſe dignoſcitur, eum nullatenus moleſtetis: quia charitas eſt fons proprius, cui non communicat alienus.

NOTÆ.

1. [a] *Delviomenen.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. capite* 4. in ſexta autem legitur, *Dimolienſi.* Gloſſa autem marginalis emendat, *Dubiolenſi*, ſeu *Dunolienſi.* Unde adeo corrupta manet hæc inſcriptio, ut non facilè cognoſci poſſit monaſterium, cujus Priori in præſenti reſcribit Innocentius.

[b] *Indultum.*] Quas conſtitutiones citat Hoſtienſis *hîc.*

[c] *Poſita juſto.*] Hæc verba expoſui *in cap.* 1. *de conſtit.*

2. [d] *Præſumptum.*] Paucis enim bene ceſſit Ordinis proprii mutatio; immò ſæpe ſæpiùs infeliciter, ut docet D. Bernardus *in apolog. ad Guillel. Abbatem*, dum ait: *Scio nonnullos de aliis Congregationibus, & Inſtitutionibus, ad noſtrum Ordinem pervolaſſe, pulſaſſe, intraſſe, qui hoc quidem agendo ſuis ſcandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum quantum illos ſuâ temerariâ diſceſſione, tantò nos turbarunt ſuâ miſerâ converſatione: quoniam ſuperbè ſpreverunt quod tenebant, & tantò è præſumpſerunt quod non valebant.* Quod & horribilibus exemplis probatur; nam Gerſon *epiſtola ad quendam Carthuſ. tomo* 1. *conſideras.* narrat Joannem Borbonium Cœleſtinum, ſub diſtrictioris Ordinis obtentu receptum à Franciſcanis de Obſervantia, paulò pòſt abſceſiſſe, uxoremque duxiſſe, & ab ejus propinquis occiſum fuiſſe. Refert etiam Picardus *in notis ad epiſt.* 29. *Anſelmi*, Franciſcanum quendam Bammetianum præpoſtero arreptum zelo expetiiſſe Capuccinos, ubi mox à dæmonio impetitus habitum, & funem abjecit. Alia referunt Thomas à Kempis 2. *parte ſerm. ad novit. ſerm.* 5. Hæphtenus *diſquiſ. monaſt. lib.* 4. *tract.* 2. *diſquiſ.* 6. *num.* 3. Menardus *in notis ad concord. regul. fol.* 1006.

[e] *Concedat.*

Digitized by Google

[e] *Concedat.*] Ut probavi *in cap. quoad translationem, de renunc.*

[f] *Præsulatum.*] Juxta adducta *in cap.1. de renunciatione.*

3 [g] *Utilitas specialis.*] Consonat D.Augustinus *lib.19. de civitate Dei, cap.19. Otium sanctum quærit charitas veritatis ; negotium justum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipienda, atque juvanda vacandum est veritati ; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem : sed nec sic omninò veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas.* Videndus D. Thomas 2.2. *q.182. art.1.*

[h] *Cisterciensis.*] De quo ordine nonnulla adduxi *in cap.6. de rescript.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio asseritur, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio : *Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petitâ, licèt non obtentâ sui Prælati licentiâ.* Probant eam textus *in cap. non est nobis*, juxta communem intellectum, *hoc tit. cap. sanè, hoc tit. cap. statuimus, cap. mandamus*, 19. *quæst.3. cap.1.* 20 *q.4. extravag. viam, hoc tit. inter communes.* Trident. *sess.14. de reformat. cap.12. & sess.25. de regul. cap.4. & 19.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, & *de jure Eccles. lib.1. cap.44. num.76.* Riccius *de jure person. lib.8. cap.4. cum sequent.* Barbos *in cap.3. de jurejur. num.53.* Azor *parte 1. Instit. lib.12. cap.14. & 15.* Hæphtenus *lib.4. disquisit. monast. tractatu 2. disquis.6.* Scortia *in select. Pontif. constit. epist.30. theorem.79.* Sanchez *lib.7. in Decalog. cap.7.* Suarez *tom.3. de relig. lib.3. capite* 8. Tamburinus *de jure Abbat. lib.1. disputat.21.* Rota apud Posthium *de manuent. decis.164.* Stunica *de voto, quæst. 3. num. 30.* Zypæus *ad hunc titulum, responsi.9.* Araujo *in decis. mor. tract.6. quæst.26. num.28.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. de apost. à relig. capite 1.* Thom. Delbene *part.2. de offic. Inquisit. dub. 236. sect.252.*

5. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione ; nam monachum alienum recipere sine litteris commendatitiis proprii Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil. Agathense apud Gratianum *in cap. monachum* 20. *quæst.4.* ibi: *Monachum nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licèt non reperiantur in ipso Concilio, ut jam notavit Bosquetus *ad Innoc. lib.1. epist.150.* extant tamen alia eundem sensum exprimentia. Synodus 7. *can.21.* ibi: *Non oportet monachum, vel monachum proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre ; si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est necessarium : sed eum recipi sine mente monasterii Præfecti non convenit.* Igitur non licet religiosis sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religionem transire. Secundò difficilis est hæc Innocentii Decretalis, dum in ea decidit, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petitâ priùs à superiore licentiâ ; nam ad commutandum votum evidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *cap.3. de jurejur.* ibi : *Promissum non infringit, qui illud in melius commutat.* Et *cap. scriptura, de voto* ; eâ ratione, quia evidenter commutatio fit in majus bonum, ut docuerunt Lessius *lib.2. de justitia, cap. 40. num.87.* Azor *tom.1. instit. lib.11. cap.18. quæst.1.* Caietanus, Covar. Valentia, & alii, quos refert, & sequitur Balboa *in dicto cap. 3. de jurejur. num.48.* igitur cùm evidenter religiosus transit ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nulla necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, ubi asseritur, sufficere quod petatur licèt à Prælato, licèt non concedatur, difficilis est ; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere, nisi simul fuerit concessa, *cap. religiosus, de testam. in 6.* igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessariò debebat.

6. De transitu religiosi ad aliam religionem.

Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentii decisio, pro cujus expositione scire oportet, quod licèt apud antiquos transitus monachorum de una religione ad aliam parum in usu esset, quia levitatis, morumque pravitatis indicium erat, unde Divus Bernardus *de præcept. & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causâ, his verbis : *Secundò de religiosis, ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egrediatur. Egressus tamen, si melius invenerit, & elegerit, meo nihilominus jam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contempserat pro meliori : præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus primæ professioni congruere videatur.* Cur autem ne strictioris quidem vitæ desiderio ad alium Ordinem transitum consulat, has ipse postea rationes subnectit : *Primò propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere, totum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertiò suspectam habeo levitatem, quâ id sæpe, quod facilè volumus antequam probemus, experti jam nolumus, uno prope momento id ipsum & cupientes, & respuentes, tam leviter, quàm irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui unâ vix horâ in una voluntate durantes, aurâ levitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac velut ebrii nutant, mutantque pro experimento judicium ; immò sine judicio fluctuantes, spe tumultuantes, tot de se consilia præsumunt, quot loca revisunt.* Accedit quod loci mutatio rarò facit meliorem, juxta illud Horatii *epist.11.*

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque utplurimùm falsâ mutationis loci consolatione propositâ, verâ animi levitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit.

Insolabiliter tamen istuc mens, animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors ;
Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè :

inquit ipse *epist. 14.* Sed revera (ut argutè ipse subdit :)

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib.3. de rebus natur. in fine:*

Si possent homines perinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit :

Hoc se quisque modo fugit.

Verùm quia juxta ipsum D.Bernardum *dicto cap.20.* duce spiritu libertatis licet transire de loco ad locum ; ideo Ecclesia permisit transitum religiosis de una Religione ad aliam, ita ut licèt ullus ordo, seu monasterium integrè ad aliud inconsulto Romano Pontifice transire non possit, *c.unic. § firmatos, de relig. domib. in 6.* tamen privatus, sive vir, sive fœmina, studio perfectioris vitæ ad aliam Religionem transire possit, licentiâ petitâ à proprio Prælato, qui dum eam concedit, non debet absolvere religiosum

ab obedientia. Concil. Salzeburg. tempore Gregorii X. *can.*2. ibi : *Sed nec licitum sit Abbatibus, cùm nec unquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absolvere ab obedientia, qua monachorum ossibus inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis transire. Trident. *sessione* 25. *de regul. capite* 19. Ricciulus *dicto lib.*8. *de jure person. cap.*1. Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideo creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, ut pluribus relatis probat Gibalinus *de clausur. disquis.*2. *cap.*2. §.3. *num.*24. Restituendus tamen est priori Prælato donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *cap. non est, cap. Joannes, hoc tit.* Azor *dicto lib.*12. *instit. p.*1. *cap.*14. Zypæus *responsi.*19. *ad hunc tit.* ubi exponit textum *in cap. sanè, hoc tit.* In hoc tamen examine non attenditur utra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciulus *dicto lib.*8.*cap.*6. Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsumi*, Ricciulus *dicto cap.*7. ad quam partem spectant textus *in Clement. ut professores, hoc tit.* extravagans Martini IV. *hoc tit. inter communes.* Trident. *sess.*14. *de reformat. cap.*11. Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur in Concil. Augustan. *can.*8. Sanctimonialis, quæ spontaneâ voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione dispoſuerat peragendum, ab Episcopo non impediatur. Resolvit Tamburinus *ubi suprà* : & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regularium evenire solent, examinant, & resolvunt Azor, & Suarez *ubi suprà*, Marinis *alleg.*105.

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religiosis permittatur transitus ad strictiorem religionem, provenit ex zelo perfectoris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem : quo casu cùm divinæ inspirationi impunè resisti non possit, *cap. duo sunt* 19. *quæst.*3. ideo potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem, & ad strictiorem transire : sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideo priùs debet petere licentiam à proprio Prælato ; & quia sæpe sæpiùs per indiscretam Prælati denegationem impediretur propositum sanctioris vitæ, *cap. Julianus* 11. *quæst.*3. ideo sufficit eam petere, licèt non obtineatur, ut in aliis juris casibus plerumque contingere solet, ut *in cap. cùm olim, de arbitris.* Valde tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cùm plerumque ex diaboli tentatione proveniat. Unde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *lib.* 9. *epist.* 19. ait : *Ranæ, & muscas inquietantes penetralia cordis vestri, unimam addicere, vel potiùs exterminare brevi admonitione possem ? Non ignoro, apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile ; teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximè generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radicem non mittunt.* Et Anselmus *lib.*1. *epist.*29. eundem transitum increpans, ait : *Quod si sibi videtur majora quædam, ac uberiora spiritualis fervore appetere, quàm illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli, sive præferendo paria paribus, sive minora majoribus, vel præsumendo se posse, quod non possit ; aut certè credat, se non meruisse quod desiderat.* Plura pro improbandis hujusmodi mutationibus cumulavit Hæphtenus *lib.*4. *disquis. tract* 2. *disquis.*6.

8. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam in juribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex una religione ad alium zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de uno cœnobio ad alium ejusdem ordinis, ut jam notavi *in cap. non est* 7. *hoc tit.* quo casu sine litteris commendatitiis proprii Prælati non potest monachus, etiam petitâ licentiâ, sed non obtentâ, recipi in alio monasterio ejusdem ordinis, ex rationibus adductis *in dicto capite* 7. Nec obstat secunda difficultas ; nam verum est, quemlibet posse propriâ auctoritate votum à se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius, etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, ut jam notavit Balbos *in dicto cap.*3. *de jure jur. num.*53. Debet tamen peti licentia à proprio Prælato, ne temerè, & ex levitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat ; sed si legitimè petatur, & Prælatus renuat indiscretè eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem transire. Nec obstat ultima difficultas, cui satisfacit Morla in *emper. tit.* 12. *quæst.* 10. dum asserit, in præsenti speciale jus circa transeuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in aliis casibus non observatur ; nam ideo religiosus debet petere licentiam à proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut levitate animi transferat se ; Prælatus verò tenetur eam justè petenti concedere : quare si neget, injustitiam facit ; nam talis licentia non pendet ex ejus libera voluntate, sed ex boni, justique viri arbitrio, & ita si injustè denegetur, pro concessa habeatur.

CAPUT XIX.

Idem *Præposito, & Decano, & Scholastico de Miren.* [a] *Colonien. diœc.*

VEniens ad Apost. Sedem G. mulier latrix præsentium simplici nobis insinuatione monstravit, quod cùm matrimonium cum E. de Herd. Colonien. diœc. in facie Ecclesiæ contraxisset, & diutiùs cohabitasset eidem, orta est dissensio inter ipsos, & sic suadente humani generis inimico, quod deinceps alter non requiret reliquum, uterque corporaliter præstitit juramentum. Hanc tamen vir ipse causam divortii assignavit, quòd quandam ipsius mulieris amitam [b] cognovisset antequam eam duceret in uxorem : sed licèt hoc assererent quamplurimi, non tamen fuit super hoc Ecclesiæ facta fides. Cùm autem postmodùm ad secunda vota convolasset uterque, secundo viro viam universæ carnis ingresso, adhuc priore superstite viro, dicta mulier se fecit in arcto [c] loco ad pœnitentiam agendam includi, ubi sex annis in devotione peractis, audiens à quibusdam

buſdam diſcretis, & religioſis perſonis, quod ſic ſalvari non poſſet, ad Apoſt. Sedem acceſſit, humiliter poſtulans, & devotè, ut ei dignaremur impendere conſilium ſalutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum *d* juramentum, diſc. v. per A.ſ.m. quat. præfatum virum monere attentiùs, & inducere procuretis, eum ſi neceſſe fuerit, per cenſ. eccl. ap. rem. cogentes, ut eâ, quam ſuperduxit, exclusâ, præfatam recipiat mulierem, audituri poſtmodùm ſi quid fuerit quæſtionis, & illud debito fine, appell. rem. deciturі. Si verò contra matrimonium nihil fuerit oſtenſum, & vir ſæculo derelicto maluerit ad *e* regularem vitam migrare, vos ei ſuper hoc licentiam tribuatis, ut & illa ſic poſſit in ſuo, ſicut deſiderat, propoſito remanere.

NOTÆ.

1. [a] *Colonienſi.*] Ita legendum eſt, non *Colocenſi*, ut legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* nam in præſenti agitur de Colonienſi diœce Aſigrippina, ut notavit Chopinus *lib. 1. de ſacra polit. tit. 3. num. 1.* De Eccleſia Colonienſi nonnulla notavi *in cap. 7. de etate, & qualit.*

2. [b] *Cognoviſſet.*] Quod ſi Eccleſiæ conſtaret, ſeparandi erant, juxta ea, quæ dabimus *in cap. ſuper eo, de eo qui cognovit conſangun.*

[c] *Arcto loco.*] Monaſterio videlicet, juxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

3. [d] *Juramentum.*] Quia non fuit factum animo ſervandi caſtitatem, quod valeret, ut dicemus infrà, *titulo proximo*; ſed ex ira, & levitate, ut poſt Thomam Sanchez docet Barboſa *in præſenti.*

4. [e] *Ad regularem vitam.*] Et ita ex mutuo conſenſu religionem profiteatur, juxta textum *in cap. 1.* ubi commentarium hujus textus dabimus, *de converſ. conjug.*

CAPUT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* [a] *& Magiſtro R. & G. Canonicis Trajecten.*

COnſulti ſumus frequenter à multis, utrum is, qui monaſterium eſt ingreſſus habitum ſumendo novitii, ſi ante profeſſionem emiſſam infra tempus probationis voluerit exire, licitè poſſit abſque apoſtaſiæ nota, vel noxa, præſertim cum debita morum correctione ad ſæculum remeare. Licèt autem ſuper hoc ſenſerint diverſi diverſa; nos tamen credimus diſtinguendum, utrum is propoſuerit abſolutè *b* vitam mutare, ut ſub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur; an conditionaliter experiri obſervantiam regularem, ut ita demùm, ſi ſibi placuerit, profiteatur Ordinis diſciplinam; aut ſi forſitan non placuerit, moribus emendatus ad ſtatum priſtinum revertatur. In primo caſu debet, ut regulariter vivat, ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire: in ſecundo poteſt in ſæculo, non tamen ut vivat ſæculariter, remanere: & ut quæ ſit ejus intentio pleniùs agnoſcatur, propoſitum ſuum in principio proteſtetur. Hac ergo diſtinctione diligenti meditatione penſatâ, dil. f. Trajecten. Decanum inquiratis ſolicitè quæ videretis requirenda, & ſtatuatis canonicè, quæ videritis ſtatuenda.

NOTÆ.

1. [a] *Affligen.*] Hæc inſcriptio corruptè habetur in tertia collectione, *ſub hoc titulo cap. finali.* Affligenium enim potens admodum eſt monaſterium, in Cameracenſi olim diœceſi, nunc Machlinienſi ſitum; fundatum in honorem Divi Petri ab Henrico III. Lobani Comite, anno 1086. ut referunt Aubertus Mireus *in orig. Benedict.* Bucelinus *tom. 1. German. ſacr. fol. 3.* Fratres Sarmathani *tom. 4. Gall. Chriſt. fol. 9.*

2. [b] *Vitam mutare.*] Nam tunc cenſetur renunciaſſe anno probationis, & ita profeſſionem emittere, ut docuit Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 22. n. 33.*

CAPUT XXI.

Lingonienſi a Epiſcopo.

[b] POſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, quare contra Judæum procedere debeas, qui manus injecit in quendam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuæ breviter reſpondemus, quod ſi dictus Judæus tuæ juriſdictionis exiſtit, ipſum pœnâ pecuniariâ punias, vel aliâ ſecundùm quod convenit, temporali, faciens percuſſo ſatisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum ejus moneas, & inducas, ut paſſo injuriam, & Eccleſiæ ab eo ſatisfieri faciat competenter. Quod ſi dominus ejus id neglexerit adimplere, tu Chriſtianis per cenſuram eccleſiaſticam interdicas, ne cum ipſo Judæo antequam ſatisfaciat, præſumant commercia exercere. Conſequenter quæſiſti,

quid facere debeas de quodam captivo, qui se falsò Episcopum asserens, altaria consecravit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, ut illa quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aquâ angustiæ sustendandum. Tertiò quæsivisti, utrum illi qui in annis [c] minoribus constituti, novitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodùm facta professione ad sæculum sunt reversi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesiis ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breviter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesiis amovendi, sed in eis possunt liberè ministrare, nisi fortè prudentia suppleverit in illis ætatem, ut saltem transire debeant ad regulam laxiorem; cùm ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam præsumantur proposuisse mutare. Datum Laterani VII. Idus Junii, Pontif. nostri anno V.

NOTÆ.

1. [a] *Ingonienſi.*] In quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. legitur *Legionenſi*, ſed tam inſcriptionem, quàm litteram reſtituo ex Regeſtro epiſtolarum Innocentii edito à Boſqueto, ubi *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 126. reperitur textus hic. De Lingonienſi Eccleſia egi *in capite* 8. *de reſcript.*

[b] *Poſtulaſti.*] Hæc priora verba referuntur *in cap. poſtulaſti, de Judæis*, ubi exponemus.

[c] *Annis minoribus.*] De ætate ad profeſſionem emittendam neceſſaria egi *in cap. quia in inſulis*, ſuprà relato, ex quo commentario præſens petendum eſt. 1.

CAPUT XXII.

Honorius III. *Epiſcopo* [a] *Venetenſi.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod nonnulli ſunt in diœceſi Venetenſi, qui licèt pluribus annis geſtaverint habitum monachalem, profeſſionem tamen monaſticam non fecerunt; unde cùm ſuper eo quod habent proprium, & aliàs regulariter vivunt, à te, vel ab aliis arguuntur, non erubeſcunt dicere, ſe ad carentiam proprii, & continentiam, ac alias regulares obſervantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, ſed profeſſio potiùs regularis: quare ſuper his Apoſtolicum poſtulaſti remedium exhiberi, cùm inordinata vita prævaricatorum hujuſmodi non ſolùm eis periculum, ſed etiam ſcandalum inferat mentibus aliorum. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoſlibet tibi lege diœceſana ſubjectos, qui prædicto modo terras viis ingrediendo duabus, juxta Prophetam væ ſibi, & perditionem acquirunt, ut poſtquam per [b] annum geſtaverint habitum monachalem, regulam quoque ſecundùm formam Ordinis profiteantur & ſervent, monitione præmiſsâ, per cenſuras eccleſiaſticas, appellatione remotâ compellas.

NOTÆ.

1. [a] *Venetenſi.*] Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc titulo cap. ult.* ex qua ita reſtituo textum hunc. Guillelmo Præſuli Venetenſi, qui fuit ab anno 123. uſque ad annum 1236. miſſa eſt præſens epiſtola. Venetenſis civitas eſt in Gallia, cujus meminerunt Strabo *lib.* 4. Plinius *lib.* 4. *cap.* 18. Jobelinus *lib.* 3. *comment. de rebus Pii II.* Cæſar *lib.* 3. *cap.* 2. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Petro dicatam, de qua agunt Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gall. Chriſt. folio* 1156. Ejus Epiſcopo Guillelmo miſſa eſt præſens epiſtola.

[b] *Per annum.*] Ad probationem videlicet aſſignatum, de quo egi ſuprà *in cap. ſuper* 9. 2

CAPUT XXIII.

[a] Gregorius IX.

STatuimus novitios in probatione poſitos ante ſuſceptum religionis habitum, qui dari profitentibus conſuevit, vel ante profeſſionem emiſſam ad priorem ſtatum redire poſſe liberè intra annum, niſi evidenter appareat, quod tales abſolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò Domino deſervire; cùm quilibet renunciare valeat ei, quod pro ſe noſcitur introductum. Nihilominus ſtatuentes ad omnem ambiguitatem penitus amovendam, quod cùm in quibuſdam locis religioſis novitiorum habitus non diſtinguatur ab habitu profeſſorum, profeſſionis tempore benedicantur veſtes, quæ profitentibus conceduntur, ut novitiorum habitus à profeſſorum habitu diſcernatur.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Gregorius.*] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceat deserere religionem, & habitum susceptum exuere? Quam ex novo, & veteri jure examinavi suprà *in capite* 9. *hoc titulo*, ex cujus commentario præsens petendum est.

CAPUT XXIV.

[a] Idem.

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: statuimus, ut præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii [b] generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores [c] fugitivos suos, & ejectos de Ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundùm ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione prævià per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salvâ Ordinis disciplinâ. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra provideant, ut apud eadem monasteria in locis competentibus, si absque gravi scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus ejusdem Ordinis, ad agendam ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò hujusmodi fugitivos, vel ejectos inobedientes invenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui novam hanc constitutionem edidit pro religiosis fugitivis, & ejectis revocandis ad proprium monasterium: & licèt cum aliis Azor *part.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 17. *q.* 2. Sanchez *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9. *num.* 11. existimaverit, constitutionem hanc contrariâ consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata & instaurata ea fuit lege novâ Urbani VIII. constitutione edita die 21. Septembris anno 1624. ubi dum de apostatis religiosis, & ejectis decretum edidit, ita cavit: *Postremo censuit esse innovandam, & suæ beatitudinis auctoritate innovat constitutionem felicis record. Gregorii IX. relatam in cap. final. extra de regul. ac propterea declarat, tam constitutionem in hoc quoque vindicare sibi locum, servandamque esse, qui justè, diffinitivèque, ac juris ordine servato expulsi fuerunt; dummodo tamen in expulsis hujusmodi subsit spes evidens emendationis, ex litteris saltem testimonialibus Ordinarii, cujus conscientiam in his litteris concedendis sacra Congregatio seriò oneravit.* Refert Barbosa *in præsenti, num. fin.*

2. [b] *Concilii generalis.*] Glossa *hic*, quam sequitur Hostiensis, existimat verba hæc referri ad Concilium Lateran. sub Innocentio III. celebratum, & relatum *in cap. in singulis, de statu monach.* Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossæ sententia discedit ex eo, quod in dicto Concilio Lateran. non agitur de religiosis fugitivis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Concilium Eborac. sub Cœlestino celebratum, ubi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Angliæ.* Sed eodem modo refellitur hæc Cironii sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitivis perquirendis, nec fuit illud Concilium generale: quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium Generale, de quo *in dicto cap. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitivis perquirendis; sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum à Regularibus, & formam in eo observandam Innocentius ibi præscripsit. Unde ait Gregorius in præsenti: *Statuimus, ut præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relativè; ut cùm Capitulum Regularium congregandum sit juxta formam præscriptam in dicto Concilio Later. generali, de fugitivis, & ejectis monachis perquirendis agatur: & ita libenter adhæreo Glossæ, & Hostiensi in præsenti.

3. [c] *Fugitivos.*] Fuga differt ab apostasia; nam fuga est recessus à monasterio, & obedientia, atque subjectione proprii Prælati; non tamen animo deserendi religionem, & manendi in sæculo, sive ad illud redeundi; sed aliquandiu vagandi quocunque prætextu, sive retento, sive abjecto habitu; nam *in l. quis sit fugitivus, ff. de adilit. edict.* ille fugitivus dicitur, qui extra Domini domum fugæ causâ, quo se à Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de servis fugitivis, in princip.* Apostasia est recessus à Religione, & obedientia Prælati proprii. cum animo deserendi omnino institutum, & non redeundi ampliùs ad religionem, sive habitum retinendo, sive illum abjiciendo: quare licèt omnis apostasia à religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur iniqua discessio à conventu, & obedientia Prælatorum: ad apostasiam verò exigitur deinde animus deserendi religionem, & in sæculo permanendi: quod discrimen agnoverunt Sanchez *in Decalog. lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 2. aliis relatis Ferdinandus à Castro *tract.* 16. *disputat.* 4. *punct.* 16. *n.* 2. Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 2. *cap.* 3. §. 1.

COMMENTARIUM.

EX hac Gregorii IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitivi, & ejecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, ut ad claustrum revertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concilio Andegav. *can.* 9. ibi: *Monachi, qui cœptam observationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotiis, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cognitâ*

4. Conclusio deducitur et probatur.

cognitâ diſtrictione, ſi ſe non emendaverint, ab Abbatibus ſuis, vel à ſacerdotibus ad communionem non recipiantur. Vernenſe *can.*10. ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, niſi obedientiam Abbatis ſui exerceant. Et ſi talis caſus evenerit (quod abſit) quod ille Abbas ſic remiſſus, vel negligens inveniatur, ut in manus laicorum ipſum monaſterium veniat, & hoc Epiſcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipſo monaſterio migrare velint, propter eorum animas ſalvandas; hi per conſenſum Epiſcopi licentiam habeant, qualiter eorum anima poſſint ſalvari.* Rhemenſe *can.*25. *Ne monachi, aut canonici occaſionem quærant vagandi.* Pariſienſe ſub Ludovico, & Lothario *lib.*1. *cap.*36. *Multi eccleſiaſtica regula ſubjecti, propoſiti, & loci ſui deſertores effecti, paſſim quòcumque eis voluntas ſuaſerit, poſt habitâ auctoritate canonicâ pergunt, & non ſolùm ab aliis Epiſcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis aliis nobilibus viris recipiuntur. Quod quantùm & à divina, & à canonica auctoritate diſcordet, in promptu eſt. Quod ne ulteriùs fiat, & ab Epiſcopis, & à cæteris eccleſiaſticis Prælatis obſervandum.* Aurelian.1. *can.*19. *Ipſi autem monachi, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Epiſcopi, tanquam fugaces ſub cuſtodia revocentur.* Tolet.7. *can.*5. *Vult vagos ab Epiſcopis, ſeu Rectoribus monaſteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate conſiſtunt, in monaſteriis omni modo deputari.* Synodus Conſtant.2. *can.*3. apud Balſamonem: *Si qui præeſt monaſterio, eos qui ei ſubjecti ſunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inveniens non recipiat, ſtatuit ſancta Synodus eum ſegregationi ſubjici.* Concilium Nicæn. 2. *can.*21. Cæſarauguſt. *can.*6. Tolet.4. *can.*52. *Religioſi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, ſive hi, qui per diverſa loca vagi feruntur, ab Epiſcopis, in quorum conventu commorari noſcuntur, licentia eorum coërceatur, ut aut in clero, aut in monaſterio deputentur.* Salzeburgenſe 1. tempore Gregorii X. *can.*2. *Eiſdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, ut monachos fugitivos in ſeculo divagantes revocare procurent, & ſecundum tempora Martini V. determinamus, ut quicumque Prælatus monachum fugitivum, vel ejectum ad monitionem Epiſcopi, Rectorum, vel Viſitatorum Ordinis non receperit, ex tunc ſit à temporalium adminiſtratione ſuſpenſus, donec recipiat Monachum vagabundum.* P. Bleſenſis *epiſt* 88. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Bruno Chaſſaing. *de privil. regul. tract.*4. *cap* 6. *propoſ.* 9. Hæphtenus *diſquiſ. monaſt. lib.* 8. *tract.*4. *diſquiſ.* 7. & 8. Tamburinus *tom.*3. *de jure Abbat. diſp.*8. *q.*7. Ferdidinandus à Caſtro *tract.*16. *diſp.*4. *punct.*19. *num.*2. Gibalinus *de clauſur. diſquiſit.*2. *cap.*4. §.11. Girago *de regim. regul. p.*2. *dub.*29.

5. IMPUGNATUR HÆC ASSERTIO.

Sed licèt hæc aſſertio erga religioſos fugitivos ſuſtineri poſſit, & facilè procedat; tamen erga ejectos contraria videtur ſacris canonibus, & ipſis regulis monachalibus; nam monachum incorrigibilem ejiciendum eſſe in perpetuum à monaſterio, ſtatuerunt Alexander III. *in cap. relatum* 7. *ne clerici, vel monachi.* Innocentius III. *in cap. cùm ad monaſterium, de ſtatu monach.* Honorius III. *in cap. ultimo, eodem titulo.* Et ſuis ſanctis regulis idem ſtatuerunt S. Auguſtinus *epiſt.* 109. quæ eſt ejuſdem Regulæ, ubi de monacho incorrigibili ita ait: *Etiamſi ipſe non abſceſſerit, de veſtra ſocietate projicietur; non enim & hoc ſit crudeliter, ſed miſericorditer, ne contagione peſtiferâ plurimos perdat.* Sanctus Benedictus *cap.*28. de incorrigibilibus agens: *Tunc Abbas faciat quod ſapiens Medicus, ſi exhibuit fomenta, ſi unguenta exhortationum, ſi medicamina ſcripturarum divinarum, ſi ad ultimum uſtionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiamſi viderit nihil ſuam prævalere induſtriam, nihil erit etiam quod magis eſt, ſuam, & omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnia poteſt, operetur ſalutem circa infirmum fratrem. Quod ſi nec iſte modo ſanatus fuerit, tunc jam utatur Abbas ferro abſciſſionis, ut ait Apoſtolus: Auferte malum ex vobis. Et iterum: Infidelis, ſi diſcedit, diſcedat, ne una ovis morbida totam gregem contaminet.* Magiſter de eiſdem agens, *cap.*13. *Si placuerit Abbati, de monaſterio expellantur.* Conſonant Concilium Aquiſgran. *can.*134. Iſidorus Peluſiota *lib.*1. *epiſt.*318. D. Baſilius *interrog.* 57. *in reg. brevioribus*: quorum verba refert Gibalinus *d. cap.*4. §.8. Igitur ſi ejectio religioſorum ita conveniens eſt, & conſona juris diſpoſitioni, & regulis monachorum, non rectè ſtatuit Gregorius in præſenti, monachos ejectos annuatim eſſe requirendos, & claustris, aut carceribus eſſe mancipandos.

6. DE CLAUSURA MONACHORUM.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens Gregorii conſtitutio: pro cujus expoſitione ſciendum eſt, monachis, & quibuſcumque religioſis ritè, & legitimè profeſſis prohibitum eſſe è monaſterio exire invito, aut inconſulto Prælato. Concilium Turon.2. *can.*16. ibi: *Si qui in monaſterio converſi ſunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi.* Synodus Trul. *can.*46. ubi cùm de clauſura ſanctimonialium ageretur, de monachis ita aiunt PP. Sed & viri, qui vitam monaſticam perſequuntur, urgente neceſſitate & ipſi cum benedictione ejus, cui regimen creditum eſt, procedant. Nec etiam prætextu peregrinationis Romanæ licet monachos è monaſterio exire. Concilium Vernenſe *can.*10. ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur.* Et quia varii prætextus quærebantur à monahis, ut exirent è monaſterio, ut omnes vagandi occaſiones præſcinderentur, etiam negotii peragendi prætextu, egreſſus à monaſterio abſque Prælati licentia denegatur in Synodo Mogunt. ſub Carolo, *can.*20. ibi: *Ut omnia neceſſaria intra monaſterium exerceantur, ut non ſit neceſſitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Meldenſe *can.*57. *Ut monachi, quibus monaſteriorum cura commiſſa non eſt, paſſim, & ſine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi, & ubi diſcurrere, ac pervagari præſumant.* Synodus Romana ſub Leone IV. *can.*28. ne monachi à monaſteriorum clauſuris abſque Abbatis, vel qui ab eo eſt conſtitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præſumant, *l.*29. *C. de Epiſcop. & cleric. Qui in monaſteriis degunt, poteſtatem inde exeundi ne habento.* Concilium Chalced. *cap.*4. Trul. *can.*46. *l.*1. & 2. *C. Theodoſ. de monachis.* Quæ omnia innovavit Trident. *ſeſſ.*25. *de regul. cap.*4. Cum licentia tamen proprii Prælati poſſunt etiam perpetuò extra monaſterium degere. Quare cùm Alexander II. *in cap. juxta* 16. *q.*1. præcipit monachis in clauſtro morari, intelligendus eſt, niſi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, ſequi ſe Chalcedonenſis Concilii tenorem. Et *in can.*4. *ipſius Concilii*, ita legitur: *In quibus ordinati ſunt locis fortiter perſeverantes, nec eccleſiaſticis, nec ſæcularibus negotiis ſe ingerant, vel communicent, propria relinquentes monaſteria, niſi quandoque à civitatis Epiſcopo eis permiſſum fuerit.* Illa autem verba, quæ ſequuntur *in dicto cap. juſta*, ibi: *Ad normam S. Benedicti intra clauſtrum morari præcipimus*; rectè exponit Gibalinus ita, ut ſenſus Alexandri ſit, ut præcipiat omnibus monachis morari intra clauſtrum, prout S. Benedictus in ſua regula præſcripſerat, videlicet ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causâ monachis liceret extra monaſterium vagari; cum licentia verò Abbatis liceret è monaſterio exire: quo modo etiam intelligitur

textus

textus *in cap. placuit* 2. 16. q. 1. juncto ipso Gibalino *dicto cap.* 2. §. 3. *num.* 9. & plura de clausura Religiosorum congesserunt Navarrus *commentar. 2. de regul.* Suarez *de relig. tract.* 8. *lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 3. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 3. *disput.* 8. *quæst.* 6. *num.* 3. Araujo *tract.* 3. *q.* 27. *mor.* Bonac. *de clausur. quæst.* 2. *punct.* 1. Unde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur, ne monachi extra claustra vagentur. Concilium Meldense *d. can.* 57. probat Gibalinus *dicta disquis.* 2. *cap.* 2. §. 3. Et leges Imperiales censuerunt monachum refugam, ab Episcopo, vel Præside apprehensum in monasterium detrudi debere: si denuò fugiat, militiâ, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidis Provinciæ servire, *Novel.* 123. *Justin.* & si servilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. servi, C. de Episc. & cler. novel.* 5. *Justin. cap.* 4. notarunt Balsamon *ad nomocan. Photii, tit.* 9. *cap.* 32. Menardus *in not. ad concord. regul. cap.* 20. §. 7. Indeque è monasterio effugere, ut grave scelus, tam veteribus, quam novis Ecclesiæ legibus vindicatur, & in antiqua monastica disciplina fugitivos sponte redeuntes post emendationem Prælati recipiebant in ultimo gradu, & si tertiò fugerent, non amplius eos recipiebant, juxta regulam D. Benedicti *cap.* 29. *Frater qui proprio vitio egreditur, ac projicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat priùs omnem emendationem vitii, pro quo egressus est, & sic in ultimo loco recipiatur, ut ex hoc ejus humilitas comprobetur: quod si denuò exierit, usque tertio recipiatur; jam verò postea sciat omnem sibi reversionis aditum denegari.* Illustrat Gibalinus *dicto cap.* 3. §. 3. *num.* 26. & disciplinam hanc consonam esse aliis regulis Sanctorum PP. defendit Hæphtenus *lib.* 8. *disquisit. tract.* 4. *disquis.* 8. & Menardus *ad concord. regul. fol.* 1034. De pœnis fugæ conjunctæ cum apostasia agemus *in cap. final. de apost.*

7. De pœna ejectionis.

Secundò sciendum est, ejectionem, seu expulsionem religiosi è monasterio adeo gravem pœnam esse, ut meritò ejus usus in dubium revocetur à D. Isidoro *cap.* 16. *regulæ*, his verbis: *Quamvis frequentium, graviorumque vitiorum voragine sit quisquam immersus, ne fortè qua poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur.* Facit etiam & illa ratio; nam cùm religiosus tradiderit se religioni contractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abjicere; ita nec religio poterit religiosum invitum ejicere, cùm mutua sit, & æqualis utriusque obligatio. Nec hæc pœna ejecto, aut religioni ejicienti commoda esse potest; nam ejectus multò liberiùs peccabit, immò in omnia se vitia præcipitem dabit, unde non ejus emendationi per ejectionem consulitur: nec etiam Religioni conveniens est pœna hæc, siquidem alii ut liberiùs vivant, incorrigibiles fient, ut ita ejiciantur. Unde cautiùs esse monachos incorrigibiles carceribus mancipare, quàm ejicere de monasterio, docuerunt Cardinal. *in Clement. ne in agro, §. quia verò, de statu monach.* Abbas *in cap. cùm ad monasterium, num.* 13. *de statu monach.* Hostiensis *in summa, tit. de pactis, num.* 4. Immola *in cap. cùm in Ecclesiis, num.* 8. *de major. & obed.* Angelus *in summa, verbo Abbas, num.* 18. Grassis *part.* 1. *decis. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 145. Sed contrarium, immò omni tempore in Ecclesia pœnam hanc ejectionis usitatam fuisse, constat ex canonibus suprà relatis, & veteribus regulis Sanctorum Patrum; atque ejus usum defendunt Gibalinus *dicto* §. 11. Hæphtenus *d. disquis.* 8. Chassaing *dicta propos.* 9. quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Unde cùm utrumque non possit obtineri, minus, ideſt particulare, postponendum est bono majori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ovis morbida alios suo pravo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, ut docet D. Hieronymus relatus *in cap resecanda* 24. *quæst.* 3. Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, ut satis experientia docuit. Non tamen ipsi ejecti propter ejectionem liberantur à votis emissis tempore professionis, unde si ita ejecti contrahant matrimonium, præterquam quod invalidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing *ubi suprà*, Bravo *in not. ad regul. D. Benedicti, cap.* 26. Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 236. *sect.* 34.

8. Traditur ratio decidendi.

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quod cùm fugitivi, & ejecti per fugam monasterium proprium privent utilitate & commodis, quæ ex suis subditis habet, illudque discessu, ac divagatione infament, & aliis scandalo sint, ipsi verò in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorumque saluti spirituali prospicere, coguntur fugitivos annuatim requirere, & revocare, si possunt, atque tum pœnis, tum aliis modis illos emendare, ut in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitivos tria præcipit. Primum, ut superiores illos sollicitè annuatim requirant: secundum, ut si in monasteriis recipi possint juxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, salvâ ordinis disciplinâ, hoc est, ut interpretatur Glossa, impositâ illis pœnitentiâ ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum consortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in aliis domibus ejusdem Ordinis, id est carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

9. Exponitur præsens textus.

Nec jam obstat difficultas suprà adducta, quâ oppressi classici repetentes hic, & Doctores suprà laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. Communiter docetur, textum hunc intelligi de ejectis injustè, vel ex defectu potestatis in dimittente, vel ex defectu causæ, seu ordinis judicialis non servati, qui debent requiri, & in monasteriis detrudi: quod secus procederet, si justè & per sententiam diffinitivam ejecti essent: ita docuerunt Navarrus *ad hunc titulum commentarii* 2. *num.* 36. & *lib.* 3. *consil. tit. de regul. in* 1. *edit. consil.* 51. Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. q.* 30. Azor *lib.* 12. *instit. tom.* 1. *cap.* 17. alii relati à Thoma Sanchez *lib.* 6. *summæ, cap.* 9. *num.* 18. Præsentem constitutionem ut contrariam consuetudini negligit Ferdinandus à Castro *tractatu* 16. *disput.* 4. *punct.* 19. *num.* 2. quem & sequitur Gibalinus *dicta disquisit.* 2. *cap.* 4. §. 11. *num. fin.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis ejectis absolutè, & in perpetuum, sed ad tempus dumtaxat; qui nisi exacto tempore ad monasterium redeant, fugitivi censendi sunt, ideoque fugitivis comparantur, & simul cum ipsis requiruntur, & ad monasterium redire coguntur: puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio ejusdem Ordinis, salvâ regulari disciplinâ. Sed hæc solutio protsus divinatoria est, cùm generaliter Gregorius agat de fugitivis, & ejectis, nullâ adhibitâ distinctione inter ejectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera hujus textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos, etiam jam professos, cùm illis videbatur religionis ejectio expedire: unde D. Benedictus in sua regula, *cap.* 58. ubi agitur de professione monastica, statuit ut illæ vestes sæculares, quas novitius

novitiùs probationis tempore geſtabat, & cùm emittebat profeſſionem, exuebat, diligenter aſſeruentur, ne ſi ad ſæculum redeat, diſcedat in habitu religioſo. Idem ſtatuit D. Baſilius *in Aſceticis*, ubi innuit, olim diſcedere ſolitos monachos, faciléque dimitti conſtituit ipſe *pag.336. columna 2. ad finem, & pagina 339. col.1. circa medium, & in regulis fuſ. diſput. interrog.28.29. & 47. & in regul. brevior. interrog.57. 61.102. & 155.* Id etiam probatur ex D. Gregorio *lib.2. dialog. cap.5.* ubi agens de quodam monacho, qui in ordine D.Benedicti facultatem diſcedendi efflagitabat, ita inquit : *Cùmque eum vir Dei aſſiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipſe verò nullo modo conſentiret in Congregatione perſiſtere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, instaret.* D. Auguſtinus *ſerm.1. de commun. cleric. vit.* ibi : *Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non ſufficit Eccleſia Dei, maneam ubi volunt, ubique poſſunt, non eis aufero clericatum.* Quæ, & alia Sanctorum Patrum teſtimonia doctè expendens, hanc defendit ſententiam Baſilius Legionenſis *quæſt.3. ſcholaſt. cap.10.* cùm autem Prælati hac facultate abutentes à monaſteriis monachos ejicerent, qui poſtea per ſæculum vagabantur, ſtatuit Gregorius, ut Prælati ipſos annuatim requirerent, & monaſteriis maneciparent : & poſteà Urbanus VIII. ſuprà relatus conſtitutionem hanc innovans ſtatuit, ut tantùm ex graviſſimis cauſis, dataque incorrigibilitate Prælati poſſent religioſos è monaſteriis ejicere.

Sed ſuprà traditis obſtat Synodus Romana ſub Gregorio VII. *can.21.* ibi : *Monachi, qui relinquunt ſuum habitum, vel abſque licentia ſui Abbatis vagantur, non recipiantur.* Ex quibus verbis expreſsè conſtat, monachos fugitivos, & vagantes non eſſe ampliùs recipiendos : igitur fruſtrà annuatim requiruntur. Cui difficultati reſpondendum eſt, illa verba, *non recipiantur*, non eſſe referenda ad Prælatum proprium ipſius monachi fugitivi, ſed ad alios Prælatos, ſive Regulares, ſive ſæculares, juxta textum *in cap.3. 20. 94.*

10. Exponitur can. 21. Synodi Rom.

TITULUS XXXII.

De converſione conjugatorum.

CAPUT I.

Alex. III. *Elienſi* a *Epiſcopo.*

PRÆTEREA, utrum laicus uxoratus, qui præſentibus ſacerdotibus, & monachis, ignorante Epiſcopo, de licentia, & permiſſione uxoris ſuæ monaſterium ingreſſus, & fortè profeſſionem fecit, uxore in ſæculari habitu remanente, nec ad religionem tranſeunte, aut perpetuam continentiam vovente, ab Epiſcopo ſuo poſſit ad thorum uxoris revocari, an illa compellenda ſit ad obſervationem continentiæ pertranſire? Dicimus, quod niſi uxor ad religionem tranſierit, aut caſtitatem perpetuò ſervare promiſerit, vir debet, & poteſt ab Epiſcopo de monaſterio revocari; quia cùm una caro ſint effecti, non debet una pars in ſæculo manere, & altera ad religionem & caſtitatem tranſire. Verumtamen uxor monenda eſt, & propenſiùs exhortanda, ut ad religionem tranſeat, & caſtitatem ſervare promittat.

NOTÆ.

1. a *Elienſi.*] In appendice Concilii Lateranenſis, *parte 5. cap.4.* legitur *Herefordenſi*; ſed in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.1.* habetur, *Hiruenſi*; & additur, *pars capitis Super eo*; unde agnoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap. ſuper eo, de regul.* & ita legendum eſſe, *Elienſi*, ut jam in ipſo notavi.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Vir non poteſt religionem ingredi uxore remanente, immò nec conſentiente, niſi ſimul convertatur ad religionem, ſi juvenis eſt; aut caſtitatem in ſæculo promittat, ſi ſenex.* Probant eam textus *in cap. multorum, cap. Agathoſa, cap.quia Agatha*, & ferè per totam 33. *quæſt.5. cap.14. 32. diſt.cap.Epiſcopus*, 77. *diſtinct. cap. cùm ſis, cap.uxoratus, hoc tit.cap. cùm cauſa, §. preterea, de raptor. cap. lege 2. §. beatus, diſtinct.10. cap.una ſola, cap. quod Deo, cap.ſecundùm*, 33. *q.5.* Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *cap.20.* ibi : *Si conjugatus vult monachus fieri, ex conſenſu mulieris fiat, ita ut illa fiat monacha, vel profiteatur caſtitatem; quia eo vivente monacho, nunquam habebit alium : ſimiliter de muliere. Si quis iſtorum prævaricator fuerit mandatorum, excommunicationi ſubjaceat.* Refert Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.9. tit.11.* Concilium Abrincenſe tempore Alexandri III. *can.10. Vir ad religionem non tranſeat, uxore in ſæculo remanente, vel converſi ambo vacandi operibus carnis tempus exceſſerint.* Illuſtrant ultra congeſtos à Garaña, & Barboſa *hîc*, idem Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.10. num.45. & de jure Eccleſ. lib.1. cap.33. num.126. & cap.35. num.12. & cap.42.* Baſilius *de matrim. lib.9. cap.11.12. & 13. & lib.10. cap. fin.* Lantdmeter *lib.2. de veteri mon. cap.102.* Bellarminus *tom.1. controverſ. lib.2. de mon. cap.37.* Acuña *in cap. aſſumi, diſtinct.28. & in cap.14. diſtinct.32. & in cap. Epiſcopus*, 77. *diſt.* Eſpencer *lib.6. de voto continentiæ, cap.1.* Azor *tom.1. inſtit. lib.12. cap.1.* D. Nicolaus de Caſtro *in §. 1. Inſtit.*

Digitized by Google

Juſſit. de emptione, *num.*68. Tondutus *reſol. canonic. cap.*116. Vvading. *ad opera D. Franciſci*, *fol.*246. Gazæus *in notis ad Caſſianum*, *collat.*21. *cap.*9. fusè Thomas Hurtado *tom.*2. *de reſident. reſol.*1. *per totam*, Cujacius *in Novella* 22. *Juſtin.* Balboa *in cap. Gaudemus*, *num.*178. *de divort.* P. Gregorius *lib.*3. *partit. tit.*2. *cap.*4. Joannes Dartis *ad Decret. in* 27 *q.*2. Probant concluſionem hujus textus D. Auguſt. *epiſt.*45. ibi: *Nam & vovenda talia non ſunt à conjugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi.* Illuſtrat Fabrotus *in l.*52. *tit.*3. *lib.*1. *parat. Baſſam.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Caſſiani, in quo ſingulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimiſsâ uxore, etiam invitâ, & reluctante, ad eremum, & monachatum ſe contulit, rationibus illis motus, quas refert Caſſianus per hæc verba: [Cúmque hujuſmodi obſecrationibus jugiter perſiſtenti conjux duriſſima non præberet aſſenſum, ſeque diceret ſolatio maritali pro ætatis ſuæ flore penitus abſtinere non poſſe, ac proinde ſi quid deſerta ab eo criminis admiſiſſet, illi potiùs adſcribendum, qui conjugii fœdera dirupiſſet. Ad hæc ille, cùm diu conditionem naturæ prætendiſſet humanæ, quàm fragilem, & incertam; periculoſumque eſſe carnalibus deſideriis, & operibus diutiùs implicari, adjiciens adſtruebat, non licere cuiquam ejus ſe boni extorrem facere, quod didiciſſet; majoriſque eſſe noxæ deſpicere cognitam bonitatem, quàm incognitam non amare: proinde ſe jam reatu etiam prævaricationis involvi, ſi inventis tam præclaris, tamque cœleſtibus donis, terrena, ac ſolida prætuliſſet. Ad omnem ſanè aiebat ætatem, omneſque ſexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diverſa Eccleſiæ membra ad conſcendendam ſublimium meritorum celſitudinem provocari, dicente Apoſtolo 1. ad Corinthios cap.9. Sic currite ut comprehendatis: nec propter lentorum, & ſegnium moras, paratos, atque alacres debere ſubſiſtere, cùm rectius ſit, ut deſides à præcurrentibus incitentur, quàm ut properantes à reſidentibus obligentur. Proinde ſtatutum ſibi dicebat, decretumque eſſe ſecundùm illud Matthæi, cap.18. renunciare ſæculo, ac mori mundo, ut vivere poſſet Deo: & ſi hanc beatitudinem nequeat obtinere, ut cum ſocia ſua in conſortium tranſeat Chriſti, malle ſe vel cum unius membri diſpendio ſalvum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quàm cum ſoliditate corporis condemnari, ut probatur ex Deuteronomii cap.2. ex Matthæi cap.19. & Exodi cap 20. Adjiciebat autem etiam iſta, dicens: Si Moyſes pro duritia cordis dimitti permiſit uxores, quare hoc non ſinat Chriſtus pro deſiderio caſtitatis, præſertim cùm idem Dominus Lucæ cap.14. & Matthæi cap.19. inter cæteras affectiones (ideſt patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reverentiam, non ſolùm lex, ſed etiam ipſe præceperat exhiberi; tamen pro nomine ſuo, ac deſiderio perfectionis non ſolùm contemnenda ſimpliciter, ſed etiam odio habenda eſſe decernens,) conjungat eis ſimiliter etiam uxorum nomen, dicens: Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, &c. In tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, ut illam quoque neceſſitudinem ſolvat patris, ac matris, quæ ſecundùm Apoſtolum ad Epheſios cap.6. primum obtinet in repromiſſione mandatum. Honora ſcilicet patrem, & matrem (ſecundùm Matthæum ubi ſuprà) quod eſt mandatum primum in repromiſſione, ut bene ſit tibi, & ſis longævus ſuper terram; eamque deſpui pro ſuo amore præcipiat. Evidenter itaque ſicut eos Evangelicus ſermo condemnat, qui non interveniente adulterii crimine uxoria vincula dirumpunt: ita ob amorem Chriſti, & deſiderium caſtitatis, his qui jugum carnale rejecerint, etiam centupla præmia repromittit. Quapropter ſi fieri poteſt, ut ad hanc optatiſſimam mihi partem, acceptâ tamen ratione flectaris, ſcilicet ut Domino ſervientes, pœnam gehennæ pariter evitemus, charitatem conjugii non refuto, immò etiam majore adhuc dilectione complector: agnoſco enim, & veneror adjutricem meam Domini mihi ſententiâ deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Chriſto cohærere non reſpuo, nec à me ſeparo quod Dominus mihi primæ ſtatim conditionis lege conjunxit, dummodo ſis & ipſa, quod conditor eſſe te voluit. Si verò non ad adjutorium eſſe volueris, ſed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, ſed adverſatio malueris exhibere, atque ob hoc attributum putas conjugii ſacramentum, ut te huic, quæ ingeritur, fraudans ſaluti, inſuper etiam me à diſcipulatu retrahas Salvatoris: ita illam Abbatis Joannis, immò Chriſti ore prolatam ſententiam viriliter apprehendam, ut me à ſpirituali bono nulla carnis avellere poſſit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ capite 14. adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cùm ergo his, atque hujuſmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obſtinationis dutitia permaneret: Si ego (inquit B. Theonas) te abſtrahere à morte non poſſum, nec tu me ſeparabis à Chriſto. Tutius eſt autem mihi cum homine, quàm cum Deo habere divortium. Aſpirante itaque gratia Dei, diffinitionis ſuæ executionem inſtanter aggreſſus eſt, nec intepeſcere per aliquam moram deſiderii ſui paſſus eſt ardorem: nam confeſtim omni mundanâ facultate nudatus, ad monaſterium pervolavit, ubi in brevi tanto ſplendore ſanctitatis, & humilitatis enituit, ut beatæ memoriæ Joanne ad Dominum ex hac luce migrante, ſanctoque Helia viro, qui haud minor deceſſore ſuo fuit, ſimiliter decedente, tertius Theonas univerſorum prælectus judicio, in Diaconiæ eis diſpenſatione ſucceſſerit.] Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput eſt uxoris, ita ut omni jure, divino, civili, & eccleſiaſtico illi ſubdita ſit, ut docet D. Auguſtinus *in cap. eſt* 33. *quæſt.*5. ibi: *Eſt ordo maritalis in hominibus, ut ſerviant fœmina viris, filii parentibus.* Et *cap. hæc imago*, 32. *quæſt.*5. & *l. nulla, de ſuis & legit. l.*4. §. *mulieris, ff. de uſu & habit.* Unde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius* 88. §.2. *ff. de legat.*2. latè illuſtrant Pineda *de rebus Salomonis*, *cap.*3. §.9. Robertus *lib.*1. *rerum judic. cap.*10. Schotus ad Senecam *lib.*1. *controverſ.*6. Cujacius *in l. in multis, ff. de ſtat. homin.* Marquez *in gubern. cap.*31. §.4. Tiraquellus *in l.*5. *connub.* Mexia *de vera gloria*, *lib.*2. *cap* 1. Simanchas *lib.*1. *de Republica*, *cap.*1. Carballo *in cap. Raynutius*, *num.*234. Gentilis *de bonis maternis*, *cap.*1. Junius *polit.* 9 13. Hunnius *ad Trentlerum*, *vol.*1. *theſi* 5. *diſp.*2. Giurba Meſſan. *cap.*3. Anton. Hotomanus *de ritu nupt. c.*23. Lælius Mancinus *lib.*1. *de triplici juris collat. cap.* 9. Ergo ſicut abſurdum eſt, dominum, aut patrem ſervi, ſeu filii voluntatem exquirere ad ingreſſum religionis, ita & maritum conſenſum uxoris petere, ut convertatur ad religionem.

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, conjuges poſſe vovere caſtitatem matrimonio adhuc rato,

rato, vel consummato. De voto matrimonio rato emisso, agemus infrà *in cap.* 2. De voto emisso matrimonio jam cosummato, agit in præsenti Alexander III. & statuit, nisi contentiente uxore, & religionem similiter profitente, non posse virum religionem ingredi. Cujus constitutionis ratio provenit ex reciproca potestate, quam conjux habet in alterum conjugem: quare altero renuente, non potest statum mutare, privando conjugem jure quæsito; nam ut ait D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 7. *vers.* 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier: nolite ergo fraudare invicem, nisi fortè ex consensu, ut vacetis orationi.* Ubi D. Chrysostomus *tom.* 4. *homil.* hæc subjungit: *Quid hoc est? ne coeamus, inquit, mulier invito marito, nec maritus nolente uxore. Et rectè dixit* (subjungit paucis interpositis) *Nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum superius appellans, ut demonstraret ostenderet incrementum; altero enim invito coire, est alterum privare; volente autem, minimè; non enim si me persuaso ex meis aliquid acceperis, dico me fraudari, aut privari: postquam enim copulatione conjugii, viri, ac mulieris unum corpus efficitur, ut ad primos mundi sponsos dixit Dominus Genesis cap.* 2. *versic.* 24. *in conjuge renuente castitatem profiteri remanet media pars eam professionis; cujus individua societatis considerato motu sanctum Gregorium, ut cuidam Agathosa suum maritum suum monachum tonsuratum redde præciperet, dummodo absque ejus culpa, aut consensu ab ea recesserit, ut religionem profiteretur; nam non potest, inquit Sanctus, quispiam conjugum ex parte ad Religionem converti, & ex parte in sæculo remanere.* Facit D. Hieronymus, seu mavis cum aliis, Paulinus Nolanus Episcopus, *ad Celantiam matronam de institutione matrisfamilias*, ibi: *Periculosè promittitur, quod adhuc in alterius potestate est, nec est grata donatio, si unus offerat rem duorum*; aliàs enim facilè daretur occasio conjugi remanenti in sæculo adulterium perpetrandi. D. Augustinus ad Editiam *epist.* 199. ibi: *Nam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi reddere debitum cogeretur; & illi Deus imputaret ad continentiam, si non sua, sed tua cederet infirmitati.* Et *cap. secundùm*, 33. *q.* 5. Rectè ergo docetur in præsenti, uxore non consentiente, non posse virum religionem profiteri; & si de facto ingrediatur, adeo professionem nullam esse, ut ipse discedere possit, & mortuâ uxore aliud inire conjugium, *cap. quadam, cap. placet, cap. accedens, hoc tit.* ubi dicemus. Ex his etiam provenit, nec pœnitentiam solemnem, quia in ea castitas vovebatur, & quodammodo status religiosus pro eo tempore profitebatur, nisi ex consensu conjugis alteri conjugi olim fuisse impositam, ut probatur *in can. Concil. Illiber.*

3. QUID SI CONSENTIAT CONJUX.

Consentiente autem conjuge alius potest castitatem promittere, religionemque profiteri, ut probatur ex juribus supra pro illustratione conclusionis adductis, & ex D. Basilio *in qq. fusè explicatis, quæst.* 12. ibi: *Eos qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, pernoctari oportet, an ex consensu hoc faciant.* D. Gregorius *lib.* 9. *epist.* 39. *ad Theotist. Patriciam*, ibi: *Si verò utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit.* Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos rectè fecisse, eo quòd ex consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cùm miraculis claruerint, & ut Sancti ab Ecclesia venerentur. Primum exemplum est Deiparæ Virginis Mariæ, & sancti Sponsi ejus Joseph, inter quos verum conjugium intercessisse, constat ex Evangelio D. Matthæi *cap.* 1. ibi: *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et ibi: *Joseph vir ejus.* Latè probabimus *in cap. super, de condit. appos.* & tamen ex mutuo consensu perpetuò continentiam servarunt. Unde B. Augustinus de consensu Evangelist. *cap.* 1. ait: *Hoc exemplo magnificè insinuatur fidelibus conjugatis, etiam servatâ pari consensu continentiâ, posse permanere conjugium; non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, refert Palladius *in histor. Lausiaca, cap.* 8. Idem de sanctis Paulino, & Thrasio refert D. Augustinus *epist.* 32. etiam sanctus Maturnianus, & sancta Maxima similiter vitam egerunt, teste Victore Uticensi *lib.* 1. *de persec. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuam castitatem cum conjuge servatam post centum à morte annos inventus fuit integer, adeo ut nec barba in sepulchro decidisset, referente Surio *tom.* 2. *Martyrologii*, Alphonsus II. Rex noster Legionis, ob eandem continentiam dictus cognomento *il Casto*. Volaterranus *lib.* 2. *Anthropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & sancta Cunegundis, de quibus Krantzius *lib.* 3. *Saxonia, pag.* 32. Bolesslaus cognomento Pudicus, teste Volaterrano *lib.* 4. Sancta Vertilia virgo, ut ex Blondo probat Gibalinus *de clausur. disquisit.* 3. *cap.* 4. *num.* 8. Sancta Anastasia virgo Romana apud piissimum, & doctissimum Aloysium de Granada *in Symbolo fidei*, 2. *part. cap.* 20. *pag.* 213. Quæ exempla adversùs spurcos hæreticos nostri sæculi attulit doctissimus Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de monachis, cap.* 37. quem transcripsit Laurentius Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag.* 323. Aliaque exempla congesserunt Rosyweidus *in Onomast. verbo Continentia*, Raderus 1. *part. Virid.* 17. *Novemb.* Bozius *lib.* 11. *de signis eccles. cap.* 6. Spinellus *tract. de virgin.* Ludovicus Vives *in inst. Christ. mulier. cap.* 5. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 6. *sect.* 2. *cap.* 7. Espenceus *lib.* 2. *de contin. cap.* 11. & *lib.* 6. *cap.* 3. Ratione etiam firmatur hæc assertio; nam divortium bonâ gratiâ, prout aiunt Consulti *in l. & ideo* 62. *ff. de donat. inter, l. sed & si maritus* 14. §. *sed & si. ff. qui & à quibus, l. unic.* §. *penult. C. de rei uxor. action.* vel amica separatione, ut loquitur Tertul. *de monogam.* id est, cùm communi consensu solvitur matrimonium, interprete Anastasio *in l. si constante* 9. *C. de repudiis*, fiebat variis ex causis, quas refert Justinianus *in Novel.* 22. *cap.* 4. *Novel.* 140. *cap.* 1. inter eas enumeratur sacerdotium, ita ut sacerdotii causâ, ut maritus possit Deo sacrificium offerre, divortium bonâ gratiâ admittebatur, *l. varietas* 60. §. 1. *cum sequent. ff. de donat. inter*, ibi: *Divortii causâ donationes inter virum, & uxorem concessa sunt; sæpe enim evenit, ut propter sacerdotium, vel etiam sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commodè retineri matrimonium non possit; & ideo bonâ gratiâ matrimonium dissolvitur.* Quæ verba de sacerdotio Gentilium, apud quos sacerdotes Cereris dimissis uxoribus cœlibem vitam agebant, teste Tertul. *lib. de monog.* accipiunt Cujacius, & Gothofredus *in novel.* 22. *cap.* 5. Revardus *lib.* 1. *consult. cap.* 1. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 52. Sed eos refellit D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de emptione, & vendit. n.* 68. ex eo, quia generalia illa verba non debent restringi ad unum, vel aliud sacerdotium; quare ipse existimat Tribonianum verba illa, *Vir propter sacerdotium*, apposuisse dum respiceret ad dictam Novellam 22 Justin. *cap.* 4. & ut Hermogenianum consonum Justiniano redderet, ea verba adjecisse. Sed his sententiis omissis, verùs dicendum est, textum illum referendum esse ad sacerdotium Christianorum, & legis gratiæ; nam cùm Hermogenianus floruisset temporibus

Alexandri

Alexandri Severi : eſſetque Chriſtianus , ut in ejus vita refert Joannes Bertrandus *de Jurisperitis fol.* 130. dixit, propter ſacerdotium divortium fieri poſſe bonâ gratiâ , ideſt diſſolvi matrimonium quoad thorum , & cohabitationem : quod genus divortii jure civili admiſſum , & malè productum etiam ad diſſolutionem matrimonii quoad vinculum , *l.* 52. §. *final. C. de Epiſcop. & cleric. Novel.* 22. *cap.* 5. 117. *cap.* 12. 123. *cap.* 40. uſitatum ſequentibus ſæculis fuiſſe, conſtat ex veteri formula Marculfi *lib.* 2. *c.* 30. Ultra conſenſum conjugis deſideratur etiam pro diſtinctione ætatis , ut ſi juvenis eſt , in quo ſuſpicio incontinentiæ dari poteſt, etiam religionem ingrediatur , *cap. Agathoſa* 27. *quæſt.* 2. *cap. qui uxorem* 33. *q.* 5. *cap. cùm hi* , *cap. uxoratus* , *hoc tit.* amplius & licentia Epiſcopi deſideratur, *cap. ſi vir*, 27. *q.* 1. non quia aliàs nulla reddatur profeſſio , ſed quia illicita erit , non petitâ licentiâ ab Epiſcopo, ut latè docet varios caſus reſolvens Thomas Hurtado *de reſid. diſto lib.* 3. *reſol.* 1. *per tot.* Si autem ſenex eſt , id eſt ejus ætatis ; in qua nulla ſuſpicio incontinentiæ adſit , votum caſtitatis emittere debet , ut in hoc textu docetur ibi : *Aut perpetuæ caſtitatis votum emiſerit , cap. cùm ſic , cap. uxoratus, hoc tit.* Sed ſi uxor adulterium commiſerit propriâ auctoritate , poteſt vir religionem ingredi , ut probat Araujo *in deceſ. moral. tract.* 3. *q.* 26.

6. DISSOLVITUR RATIO DUBITANDI. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adductâ ex facto Abbatis Theonæ , qui poſt lapſum quinquennii tempus , quo cum ſua conjuge in matrimonio vixerat, ad monaſterium , reclamante uxore confugit. Nam ſupponimus in eo peculiarem aliquam divinam inſpirationem interveniſſe , vel impellentem ipſum ad id faciendum , vel actum ipſum comprobantem ; idque præter ordinem , & legem , ut haberemus quod miraremur , non quod imitaremur. Nec fundamenta quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudii expendit ; nam potiùs verum eſt , Dominum nunquam permiſiſſe uxorem dimittere , & aliam ducere, ut latè probavi *in cap... Concilii Iliber.* Minùs obſtant verba illa, quibus Dominus patrem , matrem , uxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc ſæculo , & in altero vitam æternam , quæ non ita ſunt accipienda , inquit Chryſoſtomus *epiſt.* 89. *quæſt.* 4. hunc locum enarrans , ut per ea nuptiæ intelligantur divellendæ , aut dirimendæ , niſi fortè cum utriuſque conjugis conſenſu : & B. Auguſtinus , *In his quæ Dominus dimittenda mandavit , etiam uxor commemorata eſt* , inquit : *Quid ſibi ergo volunt iſta præcepta ; non enim poſſunt inter ſe eſſe contraria , niſi quia occurrit aliquando neceſſitatis articulus , ubi aut uxor dimittatur , aut Chriſtus : ut alia omittam , ſi ipſi uxori maritus diſplicuerit Chriſtianus , eique propoſuerit, aut à ſe divortium , aut à Chriſto. Hic ille quid eligat, niſi Chriſtum , ut dimittat uxorem laudabiliter propter Chriſtum ? Ambobus quoque Chriſtianis Dominus præcepit , ne quiſquam uxorem dimittat , exceptâ cauſâ fornicationis ; ubi autem qualibet ex eis perſona infidelis eſt, conſilium Apoſtoli attendatur , ut ſi fidelis conſentit habitare cum viro infidali , vir non dimittat uxorem ; ſimiliter uxor fidelis virum , ſi cum illo habitare conſenſerit. Quod ſi infidelis , inquit , diſcedit , diſcedat : non eſſet ſervituti ſubjectus frater , aut ſoror in huiuſmodi ; ideſt, ſi infidelis noluerit eſſe cum conjuge fideli , hic agnoſcat fidelis ſuam libertatem , ne ita ſe ſubjectum deputet ſervituti , ut ipſum dimittat fidelem , ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus , hoc de fratribus & ſororibus intelligitur, propter Chriſtum omnes eſſe dimittendos cùm proponitur iſta conditio , ut Chriſtum dimittat , ſi illos ſecum eſſe deſiderat.* Hæc eo loco Auguſt. In quibus verbis dilucidè exponit , quomodo intelligi debent illæ ſcripturæ , quibus admonemur, ut parentes , fratres, cognatos, uxores , inſuper & animam noſtram odio proſequamur. Nec obſtat difficultatis augmentum ; nam licèt caput uxoris ſit vir, in conjugio tamen quoad poteſtatem corporis æqualis eſt conditio , nec vir corporis ſui poteſtatem habet , ſed uxor ; ideò ſine ejus conſenſu eam privare jure quæſito non valet.

CAPUT II.

Idem [a] *Salernit. Epiſcopo.*

VErùm poſt conſenſum legitimum de præſenti licitum eſt alteri, altero ita repugnante , eligere monaſterium, ſicut quidam etiam [b] Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnalis commixtio non intervenerit : & alteri remanenti , ſi commonitus continentiam ſervare noluerit, licitum eſſe videtur , ut ad ſecunda vota poſſit tranſire , quia cùm non fuiſſent una caro ſimul effecti , ſatis poteſt unus ad Deum tranſire, & alter in ſæculo remanere.

NOTÆ.

1. [a] *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione , *ſub hoc tit. cap.* 2. & adjicitur , *pars capitis Licet* : unde cognoſcitur in præſenti referri partem textus *in cap. licet* 3. *de ſponſa duor.* ubi extat integra conſtitutio, & refertur poſt Concilium Later. *p.* 56. *cap.* 1. De Salernitana diœceſi egi *in cap.* 1. *de offic. judic.*

2. [b] *Licèt ſancti.*] Veluti ſancta Thecla , quam ante matrimonii conſummationem S. Paulus à nuptiis revocavit , ut referunt D. Ambroſius *lib.* 2. *de virginibus*, Epiphanius *hæreſi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum uxorem relinquens peregrè profectus eſt , perpetuoque caſtam vitam duxit , ut tradit Simeon Metaphraſt. *in ejus vita* ; qui idem refert de ſanctis Euphraſia , & Cæcilia : & D. Auguſtinus *lib.* 8. *confeſſ. cap.* 6. ſcribit , duos milites lectâ D. Antonii vita , relictis ſponſis vitam monaſticam profeſſos fuiſſe : & D. Gregorius *dialog.* 3. *cap.* 14. refert Gregoriam virginem nuptiis jam conſtitutis ad Monaſterium Monialium confugiſſe. Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 2. *de monac. c.* 38. Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 4.

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO REFERTUR, ET PROBATUR. EX hoc textu talis communiter deducitur aſſertio : *Matrimonio contracto , ſed nondum conſummato, poteſt alter conjugum etiam alio invito religionem ingredi , & remanens in ſæculo poteſt ad ſecundas nuptias tranſire.* Probant eam textus *in cap. deſponſatus, cap. ſcripſit, §. ecce*, 27. *quæſt* 2. *cap. ex parte* 14. *cap. ex publico, hoc tit. cap. commiſſum , de ſponſ. extravag. antiqua, de*

voto, Trident. *ſeſſ.*24. *can.*6. Illuſtrant ultra congeſtos à Garañ a & Barboſa *in præſenti*, idem Barboſa *lib.*1. *de jure Eccleſ. cap.*42. *num.*10. Petrus Gregorius *lib.*3. *partit. tit.*21. *cap.*6. Eſpenceus *lib*6. *de voto contin. cap.*4. Bellarminus *de monachis, lib.*2. *cap.*38. *per totum*, Tondutus *reſol. canonic. cap.*116. Hurtado *de reſid. tom.*2. *lib.*3. *reſol.*3.

4. IMPUGNATUR PRÆSENS ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Matrimonium conſummatum per profeſſionem regularem non diſſolvitur, ut ſuperiori commentario probavi, quia auctoritate humanâ non poſſunt ſeparari quos Deus conjunxit, juxta Evangelium D. Matthæi *cap.*19. quod refertur *in cap. quos Deus* 33. *q.*2. *cap.*2. *de tranſlat. Epiſc.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non conſummato, quod verum ſacramentum eſt novæ legis, *cap. debitum, de bigamis, cap. ad abolendam, de hæretic.* Trident. *ſeſſ.*24. *de matrim. cap.*1. matrimonium enim ratum non differt à conſummato ullâ ſubſtantiali differentiâ, quia copula carnalis actus quidam eſt conjugii, non ejus eſſentia. Igitur ſicut matrimonium conſummatum non poteſt diſſolvi quoad vinculum per profeſſionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hæc difficultas ex eo; nam per contractum matrimonii quilibet conjugum acquirit poteſtatem in alium ad uſus conjugii, juxta illud Pauli 1. *ad Corinth. cap.*7. *Vir non habet poteſtatem ſui corporis*: quod refertur *in cap.*3. *hoc tit. cap. non debet, de conſanguin. & affin.* ſed hic eſt, quod qui non habent poteſtatem ſui corporis, non poſſunt ad Religionem converti, *cap. manifeſtum*, 33. *quæſt.*5. ergo matrimonio rato, licèt nondum conſummato, non licet uni ex conjugibus altero, invito ad Religionem tranſire. Augetur ſecundò hæc difficultas, nam votum caſtitatis æquè ſolemnizatur per ſuſceptionem ſacri Ordinis, ac per profeſſionem regularem, ut probatur *in cap. unic. de voto, in*6. ſed per ſuſceptionem ſacri Ordinis non diſſolvitur matrimonium ratum, & non conſummatum, *extravag. antiqua*, Joannis XXII. *de voto*: ergo nec per profeſſionem regularem diſſolvitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula juris eſt, quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poſſe, *cap. quod ſemel, de regul. jur. lib.*6. *l. ſicut. C. de oblig. & act.* & quod nemo poteſt mutare conſilium in alterius præjudicium, *cap. mutare, de reg. jur. lib.*6. *l. nemo poteſt, ff. eod. tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet uni ex conjugibus altero invito mutare conſilium, & religionem profiteri.

5. DE MATRIMONIO RATO.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, matrimonium triplici modo poſſe conſiderari; aliud enim eſt matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm conſtat conſenſu, quale eſſe poteſt apud infideles, ut probavi *in c. final. de tranſact.* aliud verò eſt ratum, ſed non conſummatum: tale eſt matrimonium fidelium per verba de præſenti celebratum, copulâ non ſecutâ: tandem conſummatum dicitur poſt copulam ſecutam. Referunt hanc diſtinctionem Gratianus *ad cap. final.* 28. *q.*1. Covar. 2. *p. de ſponſ. cap.*1. §. *unic. num.*4. Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum eſt, quod vinculum matrimonii rati eſt longè firmius, quàm matrimonii legitimi, quia conſtat duplici vinculo: alio naturali, quod reſpicit ipſam contractus naturam, & ſic obligat conjuges ad individuam vitam, ut docetur *in princip. Inſtit. de patria poteſt.* altero ſacramentali, quod conſurgit ex matrimonio, in quantum eſt ſignum rei ſactæ, & unionis Chriſti cum Eccleſia; & hoc reſpectu ſtrictiùs obligat. Abbas *in præſenti*, & *in c. ex publico, hoc tit.* Caietanus *opuſc.*27. *q.*25. *verſ. Quoad primum.* Contrà verò matrimonium legitimum habet ſolum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio ſacramenti, licèt latè ſacramentum appelletur *in d. c. fin. de tranſact. c. gaudemus, de divort.* Et licèt prædictum ſacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quàm in conſummato, diverſimodè tamen in uno, atque alio viget. In priori enim diſſolubile eſt, in ſecundo verò indiſſolubile pro tota conjugum vita. Cujus differentiæ ratio provenit ex eo, nam cùm hoc ſacramenti vinculum non aliunde conſurgat, quàm ex divina inſtitutione, quâ matrimonium fuit inſtitutum velut ſignum unionis Chriſti cum Eccleſia, juxta illud Pauli *ad Epheſ.*5. *Sacramentum hoc magnum eſt in Chriſto, & Eccleſia*: & matrimonium ratum ſolùm ſignificet unionem cum anima fideli per charitatem, *cap. debitum, de bigamis*; rectè fit, ut ſicut unio hæc eſt diſſolubilis per peccatum lethale, ita ſacramenti vinculum in tali matrimonio ſit omnino diſſolubile: ſecus autem in matrimonio conſummato, quod ſicut propter corporis commixtionem deſignat illam mirabilem, & indiſſolubilem unionem Chriſti cum Eccleſia per carnis aſſumptionem, juxta illud Joannis, *Verbum caro factum eſt*, quod refertur *in d. c. debitum*: ita planè vinculum ſacramenti in eodem matrimonio manet omninò indiſſolubile; æquum enim erat ut figura reſpondeat figurato, & docet hoc auctoritas illa Chriſti Domini, *quos Deus conjunxit*, &c. quæ verba non ſunt intelligenda de matrimonio rato, ſed ſolummodò de conſummato: tum quia id facilè deducitur ex illis verbis: *Erunt duo in carne una.* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicavit *in cap. ex publico, ad finem, hoc tit.* cui ſumma fides eſt adhibenda, *cap. quàm varias* 24. *q.*1. etſi nimis audenter Sotus *in* 4. *diſt.*27. *q.*1. *art.*4. notaverit Pontificem, eo quòd prædicta verba Chriſti Domini tantùm de matrimonio conſummato acceperit.

6. MATRIMONIUM RATUM QUOMODO DISSOLVATUR.

Quibus præmiſſis aſſerendum eſt contra Magdeburgenſes, Kemnitium, & Eraſmum, qui tenuerunt matrimonium ratum non poſſe diſſolvi per profeſſionem regularem, quos refellit Bellarminus *tom.*1. *controverſ. lib.*2. *de monach. cap.*38. *per tot.* matrimonium ratum diſſolvi etiam quoad vinculum per ingreſſum religionis, non ex ea ratione, quam aliqui adduxerunt, videlicet matrimonium tantùm conſummatum abſolutè dici matrimonium, *ex cap. non eſt dubium, cum ſequent.*27. *q.*2. & ita illud ſolùm eſſe indiſſolubile lege divina; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ conſiſtit in ejus uſu ad ipſius finem, hoc eſt ad prolem ſuſcipiendam, *diſt. cap. non eſt dubium*, qui textus ita eſt intelligendus; tamen eſt perfectum perfectione eſſentiali, *l. nuptias, ff. de reg. jur. cap. cùm locum, cap. cùm apud, hoc tit.* Proinde eſt indiſſolubile lege divina, ut docent Theologi *in* 4. *diſt.*26. Nec obſtat textus *in cap. cùm Secundum* 27. *q.*2. ubi docet Leo Papa, ſocietatem nuptiarum ita à principio eſſe inſtitutam, ut propter commixtionem ſexuum non habeant in ſe conjunctionis Chriſti, & Eccleſiæ ſacramentum. Nam omiſſâ ſententiâ Concilii, qui expungit negationem, quod ſequitur Covar. *de ſponſal.*2. *p. cap.*7. §.4. Gutier. *lib.*1. *canonic. cap.*17. *n.*23. dicendum eſt cum Germonio *lib.*2. *animad. cap.*3. illa verba eſſe referenda ad ſignificationem unionis hypoſtaticæ Chriſti cum Eccleſia; ut ſenſus ſit, quod ſine commixtione ſexuum matrimonium non habet in ſe repræſentationem unionis Chriſti cum Eccleſia; non tamen exinde deducitur, verum ſacramentum non eſſe, ut Innocentius III. docuit *in dicto cap. debitum, de bigamis.* Quod jus ita diſſolvendi matrimonium non ſolùm ab eccleſiaſtica inſtitutione provenire, verùm & divi-

na

na auctoritate niti, quâ privilegium hoc conceſſum eſt ſtatui religioſo, conſtat *ex dicto cap. ex parte, hoc tit. extravag. Antiqua, de voto* : unde plures divinâ revelatione hoc jure uſos fuiſſe, ex variis hiſtoriis referunt Eſpenceus *lib.6. de voto contin. cap.1.* Bellarminus *lib. 2. de monachis, cap.38.* De ſancta Thecla Epiphanius *hæreſi* 80. de S. Alexio Metaphraſtes *in ejus vita* : de Gregoria Virgine D. Gregorius *lib.3. dial. cap.14.* Requiritur tamen, ut matrimonium ratum diſſolvatur per ingreſſum religionis, quod alter ex conjugibus profiteatur religionem approbatam, ut probat Baſilius *lib.9. de matrim. cap.6. per totum, qui cap. ſequens* agit de religioſis Ordinum Militarium, & diſtinguit inter Equites Melitenſes Ordinis S. Joannis Hieroſolymit. & alios diverſorum Ordinum ; ita ut per profeſſionem emiſſam ab Equitibus Hieroſolym. matrimonium diſſolvatur, ſecus verò per profeſſionem emiſſam in aliis Ordinibus Militaribus ; quia in eis profeſſionem emittentes, non abſolutam, ſed conjugalem caſtitatem promittunt, quæ rectè ſtare poteſt cum matrimonio. Diſſolvitur etiam matrimonium ratum per vota, quæ emittunt Tertiariæ Sancti Franciſci collegialiter viventes ; ſecus verò ſi in propriis domibus degant, ut probant Sanchez *de matrim. lib.2. diſput.8.* Baſilius *eodem tract. lib.9. c.6.* non autem diſſolvitur matrimonium ratum per vota ſimplicia caſtitatis, etiam quæ emittuntur à Patribus Societatis Jeſu poſt biennium novitiatus. Sanchez *lib.2. de matrim. diſp.8.* Suarez *tom.4.de relig. lib.4. cap.2.* Ratio eſt, quia hæc vota ſimplicia in Societate emiſſa conſtituunt quidem ſtatum religioſum, & perſonas ita voventes inhabiles reddunt ad ſic contrahendum, ut probabimus *in tit. qui clerici vel vov.* non autem inducunt profeſſionem ſolemnem, neque ab aliquo Pontificio decreto habent poteſtatem dirimendi matrimonium ratum, ut contingit in ordine ſacro, qui non dirimit vinculum contracti matrimonii, ſed contrahendi. Circa tempus verò, intra quod conjuges facultatem habent ingrediendi religionem invitis conjugibus, extat expreſſa deciſio textus *in cap. ex publico, hoc tit.* ubi aſſeritur intra duorum menſium ſpatium licere conjugi ad religionem tranſire ; quod bimeſtre computari debet à die contracti matrimonii, non à die ſolemnis benedictionis nuptialis ; & curtit de momento ad momentum. Baſilius *dicto lib.9. de matrim. c.9.* Nec ſi alter ex conjugibus ingrediatur religionem, non poteſt in ſæculo manens ſtatim ad aliud matrimonium tranſire, ſed expectare debet annum probationis a Tridentino præſcriptum *ſeſſ.25. de regul. c.25.* ut profeſſio emittatur : & quia ex decreto ipſius Concilii nemo poteſt ante decimumſextum annum profeſſionem facere, ſi conjux in anno pubertatis Religionem ingrediatur, debet alter expectare tempus illud, ut profeſſio fieri poſſit. Henriquez *lib.12. ſummæ, cap.5. n.11.* & ſi pendente biennio, etiam per vim matrimonium fuerit conſummatum, jam non poteſt diſſolvi per ingreſſum religionis. Sanchez *lib.2. de matrim. diſp.22.* Et quia de matrimonio rato diſſolvendo agimus, non omittam, etiam illud diſſolvi poſſe per ſummum Pontificem. Ratio eſt, quia Summus Pontifex habet poteſtatem ad ea omnia, quæ neceſſaria ſunt ad conveniens regimen Eccleſiæ : ſed diſſolutio matrimonii rati ſæpe expediens eſt : ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus, & exemplis Sanchez *lib.2.de matr.diſp.14.* Leſſius *lib.2. de juſtit. cap.40. dub.19.* Diana *part.8. tract.1. reſol. 62.* Ægidius Coninck 3. *part. diſtinctione 26. dub 3.* Rebellus *lib.2. de juſtit. 2. part. q.15. ſect.3.* Suarez *de relig. tractatu 7. libro 6. capite 17. num.21.* Vaſquez 1. 2. *quæſt. 165. cap.7.*

Unde jam apparet ratio præſentis aſſertionis, quæ ex eo provenit, quia in matrimonio duo deſiderantur, videlicet conjunctio animorum, quâ charitas ſignificatur, & quæ conſiſtit inter Deum, & animam juſtam, & conjunctio corporum quæ ſignificat unionem Chriſti cum Eccleſia per aſſumptionem humanitatis, *d. cap. debitum, de bigam.* Unde cùm animorum conjunctio ſpiritualis ſit, commixtio autem corporum conjunctio corporalis, juxta textum *in cap. omne 27. q.2.* ſequitur, ut ſicut conjunctio corporalis, ideſt commixtio, quæ fit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur, *c.licitè, 32. q.7.* docent Theologi *in 4. diſt.27. art.5.* Victoria *in ſumma, tit. de matrim. q.* 304. Covar. 2. *part. de ſponſ. cap.7. §.4. n.8.* ita etiam conjunctio animorum diſſolvitur morte ſpirituali, per profeſſionem regularem, quæ cenſetur mors ſpiritualis, *cap. placuit 2.16. q.1.* docet D. Thomas *in 4. diſt.27. q.1. in reſponſ. ad 1. quæſt. & in reſponſ. ad 3.* Accedit, quia omnis obligatio poteſt commutari in bonum evidenter melius, ſi non ſequatur tertii præjudicium conſiderabile, *cap. pervenit 3. de jurejur. cap. ſcriptum, de voto.* Conſtat autem, ſtatum religioſum evidenter meliorem eſſe matrimonio. Inſuper non ſequitur tertii præjudicium, cùm perſona conjugis illæſa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium : igitur licebit utrique conjugi, vel alteri ex eis, alio etiam invito, ad religionem tranſire : nec tunc diſſolvitur vinculum matrimonii, tam humana, quàm divina auctoritate, ut docetur *in cap. ſcripſit 27. q.2. cap. ex parte 14. hoc tit.* & defendunt Covar. 2. *part. de ſponſ. cap.7. §.4. n.6.* Gutierrez *lib.1. canonic. c.17. num.26.* Matienzo *in rubr. titulo 1. lib. 5. recopil. gloſ. 1. numero 69.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, quam adeo difficilem agnoverunt Sotus *in 4. diſtinct.8.* Joan. Major ibi, *diſtinctione 27.* Eſpenceus *lib.6. de contin. cap.4.* ut docuerint, non poſſe congruam aſſignari, cur profeſſione religionis diſſolvatur matrimonium ratum, non verò conſummatum. Vera ratio differentiæ provenit ex eo, quia in matrimonio conſummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam intervenit reciproca traditio, per quam uterque conjux tradit alteri poſſeſſionem ſui corporis ad uſum conjugii, ut ait Apoſtolus 1. *ad Corinth. capite 7.* relatus *in capite quidam, hoc titulo.* Unde cùm corpus viri jam non ſit in ejus poteſtate, quoad matrimonij finem, & econtrà ; & non poſſit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non eſt proprium offerentis, quia non eſt grata Deo oblatio rei alienæ, *cap. non eſt putanda 1. quæſt.1. cap ex tranſmiſſa, de decimis*, Sotus *lib.9. de juſtit. quæſt.3. art.3.* ſequitur, matrimonio conſummato non poſſe conjugem alio invito ad Religionem tranſire. In matrimonio verò rato licèt adſit quædam virtualis promiſſio, per quam conjuges acquirunt quoddam jus ad petendam poſſeſſionem alterius corporis ad finem matrimonii, nondum tamen habet ipſam poſſeſſionem, & ideò quilibet ex eis poteſt ſe Deo per ſtatum religionis tradere, quia dominium ſui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, ff. de his, qui à non dominis.* Quæ ratio expreſsè deducitur ex præſenti textu, ibi : *Cum nondum ſint effecti una caro* ; ideſt non ſit adhuc tranſlata vera, & realis poſſeſſio : docent Theologi cum D. Thoma *in 4. diſt.38. q.1. art.3.* Fortunius Garcia *in cap.1. n.8. de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis ; nam ſicut venditio, in qua nulla traditio interceſſit, ſolvitur per ſecundam, in qua traditio ſequuta fuit, *l. quotiens, C. de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non eſt ſequuta

8. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Digitized by Google

traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in cap. finali de sponsa duor.* ubi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite primâ conjuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licèt cum secunda sequatur copula, non ideo solvitur primum matrimonium. Nam respondetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & injustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonii se tradere, *cap. gaudemus, de divortiis.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ab exemplo ejus, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est, matrimonium non dissolvi, sicut per ingressum Religionis; quia hoc privilegium, ut videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac professi vitam religiosam, forsan ex eo, quia religiosi per solemnem professionem sæculo mortui censentur, *cap. plasmit, in fine, 16. quæst. 1.* nullumque habent velle, aut nolle, cum juxta superioris arbitrium ita vivere debeant, ac si propria voluntate caterent, *cap. quorundam, cap. religiosos, de elect. in 6.* Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum divino obsequio mancipantur, hujus sæculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* At verò clerici, quantumcumque in sacris Ordinibus sint constituti, remanent adhuc liberi, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, mundoque mortui non sunt; unde cùm, ut suprà dixi, per mortem spiritualem dissolvatur vinculum matrimonii rati, quod tantùm spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines: ideo per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professionem religionis, ut docuerunt Glossa 2. in fine *in d. cap. unic. de voto in 6.* Durandus *in 4. dist. 27. quæst. 2. col. 3.* Sotus *eadem dist. 27. art. 4.* Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licèt perfectior sit status Episcopi, quàm monachi, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* Nec tunc obstat textus *in cap. per tuas, de voto:* cujus solutionem tradit Garaña *in præsenti, num. 9.* Nec obstat ultimum argumentum deductum *ex dicta regula quod semel*; nam textus ille procedit quoties quis temerè vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præjudicium: at verò conjux qui relicto alio conjuge religionem profitetur, ex justa causa, zelo videlicet sanctioris vitæ id facit, & sine alterius præjudicio; siquidem potest conjux aliud matrimonium inire.

3. Exponitur can. 17. append. Concil. Later.

Sed suprà traditis opponi videtur Alexander III. relatus post Concil. Arelat. *p. 8. can. 17.* in illis verbis: *Sanè quamquam muliere non desponsatâ, & à viro non cognitâ liceat ad religionem transire, aliam tamen vir ducere in uxorem non potest.* Ex quibus verbis expressè deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolvi; siquidem non licet remanenti in sæculo aliud matrimonium inire. Verùm respondendum est, ea verba accipienda esse juxta principium ipsius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nullâ professione emissâ in religione ab alio conjuge; quo casu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio adhuc rato manente, liceat conjugibus ad Religionem transire; non tamen licet illis secundas nuptias contrahere, quia matrimonii vinculum adest interim dum alter ex conjugibus religionem non profitetur; & licèt favore religionis permittatur conjugi invito alio ad vitam religiosam transire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10. Intelligitur cap. commissum, de spons.

Secundò præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. commissum, de spons.* ubi cùm proponeretur Alexandro III. quod quidam fide datâ, & juramento firmatâ promisit, se quandam mulierem in uxorem ducturum, posteaque statuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonii adimplere, & postea si voluerit, ingredi. Ex quo textu constat, votum solemne religionis non irritare sponsalia de futuro contracta: ergo multò minùs dirimet matrimonium ratum. Pro cujus textus expositione Innocent. Felinus, & Panormit. ibi docent, textum illum procedere cùm juramentum præstitum est in gratiam alterius; quo casu commutatio non admittitur etiam in melius, nisi parte, cui juratum est, satisfactâ. Sylvester *in summa, verbo Matrimonium 7. quæst. 5.* Covar. *de spons. 1. part. cap. 5. in princ. num. 11.* quos sequitur Garaña *in cap. 1. hoc tit. num. 7.* docent verbum illud, *tutius*, esse accipiendum de consilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa *in cap. 3. de jurejur. num. 69.* & cum eodem Covar. & aliis rectè docet, in ea specie sponsum votum, non professionem emisisse, & tantùm deliberasse de ingressu religionis; unde cùm obligatio sponsalium adimpleri possit, & postea professio emitti, rectè ait Pontifex, tutius esse promissionem juramento firmatam adimplere, & postea Religionem ingredi.

CAPUT III.

Idem a *Pisan. Archiep.*

QUidam intravit monasterium invitâ uxore: eadem ipsum *b* repetente, coactus est ad eam redire: eâ mortua quæris, an ipse cogatur ad monasterium redire, an aliam possit ducere uxorem? Quæstioni tuæ taliter respondemus, quod votum non tenuit; unde ratione voti non tenetur ad monasterium redire. Ulteriùs verò non potest uxorem accipere; promisit enim, se non exigere, quod in potestate ejus erat; & ideo tenuit votum. Non reddere non erat in ejus potestate; sed in potestate mulieris. Unde *c* Apostolus? Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

NOTÆ.

1. [a] *Pisano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 5. cap. 2.* supplendaque est inscriptio, *Villano*, qui successit Balduino anno 1145. & floruit usque ad annum 1156. ut refert Ughel. *tom. 3. Ital. sacra, folio 560.* de Metropoli Pisana nonnulla adduxi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

[b] *Repetente.*] Quâ actione repeti possit, exposui

poſui *in capite* 1. *de ordin. cognit.*
* *Apoſtolus.*] 1. *ad Corinth. cap.* 7.

COMMENTARIUM.

2. SUprà *in cap.* 1. *hoc tit.* latè probavi, non poſſe conjugem matrimonio conſummato, ſine alterius conjugis conſenſu religionem ingredi; & profeſſionem aliter emiſſam, nullam eſſe, poſſeque conjugem in ſæculo remanentem alium repetere. Unde in præſenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit profeſſione nulliter factâ, effectum habeat, ut defunctâ uxore, quæ eum repetiit, teneatur ad religionem redire, aut caſtitatem ſervare, ita ut ſi ſecundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet? Pro cujus dubii ſolutione, & præſentis textus expoſitione ſequentes caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, cùm maritus, qui votum emiſit, vel religionem profeſſus eſt, invitâ uxore id fecit, quo caſu mulier eum repetere poteſt, nec eâ defunctâ ad religionem redire tenetur, ſed votum caſtitatis, quod in ipſo ingreſſu emittitur, ſervare debet; & ita non poteſt aliud matrimonium contrahere, immo nec à prima uxore debitum petere, quia votum valuit, quatenus voventi præjudicare poterat, *cap. placuit* 12. *hoc tit.* Et ita tenetur maritus, caſtitatem ſervare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam ſoluto matrimonio; quia cùm matrimonio conſtante talis obligatio naſci non poſſet, nec mortua uxore convaleſcere valuit: quæ eſt vera ratio hujus textus, ut poſt Panormitanum, & Butrium hîc docuerunt Baſilius *de matrim. lib.* 10. *cap. final. num.* 6. Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 11. Secundus caſus contingit cùm maritus religionem profeſſus eſt, non invitâ, ſed ignorante uxore; quo caſu idem dicendum eſt, ac in antecedenti, videlicet, profeſſionem adeò nullam eſſe, ut nec defunctâ uxore teneatur vir ad religionem redire, quia tantùm ſimplex caſtitatis votum emiſiſſe creditur. Garaña *dicto num.* 11. Baſilius *libro* 9. *de matrim. cap.* 11. *num.* 4. Et ſic caſus deciditur *in dict. cap. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda ſunt illa verba ipſius textus; *Redire verò ad ſæculum in ejus poteſtate non erat, ſed in poteſtate marit.* Quorum verborum ſenſus eſt, quod propter maritū, qui ignarus fuerat profeſſionis, mulier fruſtra religionem profitetur, quia cùm una caro vir, & uxor ſint, non poteſt pars una ad Dominum converti, aliâ in ſæculo remanente. Nec profeſſionis nullitas pendet à revocatione conjugis, quia ipſo jure nullius momenti eſt, ut docuerunt *in dicto cap. placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alii congeſti à Thoma Sanchez *lib.* 7. *de matrim. diſp.* 34. *num.* 14. Nec contrarium probatur in illis verbis ipſius textus, *Et ideo quantum ad ipſam tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum ſolemne religionis valuiſſe. Quod contrarium docetur *in verſ. Super quo*; ſed tantùm dicitur, teneri uxorem voto caſtitatis ſimplici, quod impedit debitum petere conſtante matrimonio, & eo ſoluto novum inire, ut ibi docent Hoſtienſis, & Butrius *num.* 1. Immò & aliquando evenire poteſt, ut ſecundum matrimonium licitè contrahere poſſit, videlicet ſi votum caſtitatis emittat dependenter à profeſſione, & habitâ relatione ad ipſum ſtatum religioſum, ut docet Sanchez *dicta diſp.* 34. *num.* 3. Nec etiam obſtant verba illa: *Conſultius, &c.* ipſius textus, ubi in hoc ſecundo caſu profeſſionis emiſſæ inſcio conjuge, docetur, conſultius, & congruentius eſſe ad monaſterium redire; nam ibi conſilium ponùs, quàm præceptum continetur, ut docuerunt Sanchez *ſupra num.* 11. Sylveſter *verbo Divortium, quæſt.* 16. *caſu* 3. & firmatur *ex l.* 11. *tit.* 7. *part.* 1. Tertius caſus evenit cùm profeſſio ab uno ex conjugibus, altero ſciente, & conſentiente, emittitur; quo caſu dicendum eſt, quod ſi alia requiſita, videlicet profeſſio alterius conjugis, ſi juvenis eſt; aut voti emiſſio, ſi ſenex, & Epiſcopi licentia accedant, juxta tradita ſuprà *in cap.* 1. adeo profeſſio validè emittitur, ut nec impugnari poſſit ab alio conjuge, nec ſtatus religioſus unquam deſeri ab ipſo profitente: ſi autem prædicta requiſita non intereſſerint, ſed tantùm conſentiente conjuge alius profeſſionem emittat, licèt repeti poſſit à conjuge in ſæcula remanente, ſi non repetatur, eo defuncto, in religione perſiſtere cogitur; immò ſi ſecundum matrimonium contrahat, nullum eſt, *cap. ex parte* 9. *cap. conſuluit* 10. *hoc tit.* docet Sanchez *dicta diſput.* 33. *per tot.* Unde cognoſcitur differentia, quæ verſatur inter hunc caſum, & duos proximè relatos; nam in illis profeſſio omninò nulla eſt, quia nihil habet conjux, quod per eam in monaſterium transferat; hoc autem tertio caſu per profeſſionem religionis obligatur, licèt poſſit repeti, revocarique à conjuge in ſæculo remanente, *dicto cap. ex parte* 9. *hoc tit.* repeti tamen poteſt ab ipſo, etſi conſenſum profeſſioni præſtiterit, *ex cap. veniens* 16. *hoc tit.* quia niſi alia requiſita intereſſerint, conjux conſenſum præſtando non ſibi præjudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathoſa* 21. 27. *quæſt.* 2. ubi mulieri repetenti virum ſuum ad religionem converſum, duo opponuntur. Primò ſi cum ejus voluntate profeſſionem fecit; ſecundò ſi ipſa ſe mutare permiſit, quaſi unum ex eis ſufficiat, ut mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum eſt, quod ut mulieri repetitio denegetur, duo illa ſimul concurrere debent, ut ait idem textus ibi: *Sed ſi hoc repulerit*; ubi apertè oſtenditur, duas illas conditiones, conſenſum videlicet mulieris, & promiſſionem caſtitatis, concurrere omnino debere, ut repetitio uxori denegetur: quo modo etiam exponendus eſt idem textus *in verſ. ſi verò horum*; ſcilicet ut utrumque concurrat ad excludendam fœminam à petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus eſt textus *in capite quæ uxorem* 10. 33. *quæſt.* 5. dum docet, quod qui uxorem velari permiſerit, hoc eſt religionem profiteri, aliam non accipiat, ſed ſimiliter convertatur: rectè enim inquit textus, aliam accipere non poſſe, quia primum matrimonium ſolutum non fuerat; ſed ad uxorem reverti non prohibetur, licèt tutius faciat ſi ſimiliter convertatur, ita ut prior uxoris profeſſio irrevocabilis maneat. Quartus denique caſus evenire ſolet, cùm unus ex conjugibus adulterium commiſit ſpirituale, vel carnale; quo caſu innocens ad religionem rectè tranſire poteſt, *cap. Agathoſa* 21. 27. *quæſt.* 2. *cap. conſtitutus* 15. *cap. veniens* 16. *cap. ult. de converſ. conjug.* nam propter adulterium juſtè divortium fit, & à mutua cohabitatione repellitur adulter, *cap. plerumque* 4. *de donat. inter*; quæ cauſa juſta eſt ad ſeparationem thori, juxta doctrinam Domini apud Matthæum *cap.* 5. *& 19. cap. dixit Dominus* 32. *quæſt.* 2. *cap. ſignificaſti, cap. ex litteris, cap. gaudemus, de divort.* junctis traditis à Thom. Sanchez *lib.* 10. *de matrim.* & in hac ſeparatione vir, & uxor æquale jus habent, ut contra Caietanum *in dicto cap.* 19. Matthæi veriùs docent Bellarminus *dicto lib.* 1. *cap.* 14. Sanchez *dicto lib.* 10. *diſp.* 3. *num.* 6. quod & probatur *ex cap. præcepit* 19. 32. *q.* 5. *c. placuit* 32. *q.* 7. Propter infidelitatem quoque ſeparantur conjuges à mutuo conſortio, quia iniquum eſſet alterum cum altero habitare cum perverſione à fide, quod graviſſimum dammum eſt, *cap.* 2. *cap. de illa, cap. quanto* 7. *de divortiis, cap. idololatria* 28. *q.* 1. Cùm ergo petere poſſint conjuges innocentes, ut his caſibus ſeparentur à

mutua coabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò jus habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitatis, absque eo, quod repeti possint à conjuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit jus, quod habebat in alium conjugem ad cohabitandum, ut probat latè Them. Sanchez *lib.*10. *de matrim. disp.*3. *cum seq. & disp.*15.

CAPUT IV.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

CUm sis præditus scientiâ litterarum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obviare, ut vir uxore suâ in sæculo remanente, aut uxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cùm vir, & uxor una caro sint, sicut docet Apostolus, non potest unus ad Deum [b] converti, & alter in sæculo remanere. Inde est, quod auctoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum vel uxorem, nisi uterque ad Religionem migraverit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum converti, uterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si uxor ita [c] senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut vir eâ in sæculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

NOTÆ.

1. [a] *Exon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo, cap.*4. & post Concil. Lateran. *part.*5. *cap.*2. De Exoniensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap.*6. *de filiis presbyt.*

2. [b] *Converti.*] Converti, seu conversare, plerumque usurpatur pro monachum fieri, ut *in Capitul. Caroli, lib.*1. *cap.*63. Gregorius Turon. *lib.*9. *cap.*33. de Theutario presbytero, ibi: *Nuper ex Referendario conversus presbyteri honorem accepit.* Et similiter conversio ponitur pro transitu ad monasterium in Concilio Arausic.1. *can.*22. Arelat.3. *can.*1. & 2. Inde monachi, qui ex laicis facti fuerunt, appellantur conversi: plura de illis adducentes notarunt Gibalinus *disquisit.* 3. *de clausur. cap.*2. §.6. *num.*41. Zerda *in advers. cap.*44. *num.*29. Hæphtenus *tom.*1. *disquisit. lib.* 3. *tract.* 1. *disquisit.* 8. Bignonius *ad Marculf. lib.*2. *cap.*38. Rither. *ad Salvianum fol.*136. Stephanus Durant. *qq. jur. quæst.*6.

3. [c] *Senex.*] Quia incendia concupiscentiæ, quæ in juvenibus plerumque dantur, ut probavi *in cap. cùm in juventute, de præsumpt.* senectute advenitnte cessant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Juvenali *satyr.*10. Martiali *lib.*12. *epgr.* 82. & Plato *lib.*1. *de repub.* circa principium ait: *Senectute libidinis restringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis esse.* Cui consentit Cicero *de senect.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! siquidem id aufert à nobis, quod est etiam in adolescentia vitiosissimum.* Faciunt textus *in cap. fraternitatis,* 34. *distinct.* ibi: *Et etas illius, de qua agitur, futura incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur.* D. Hieronymus relatus à Narbona ibi: *Senectus nos ab impudentissimis dominis liberat voluptatibus, gula imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illustrant Acuña & Barbosa *in d. cap. fraternitatis,* Velascus *de privil. pauper. quæst.*18. *num.*51. Feloaga *in cap.*1. *ratioc.*5. *num.*12. Meritò, inquam, constitutum est, ut in hac senili ætate existente conjuge, quia incontinentiæ suspicio cessat, altero in sæculo remanente, & voto castitatis obstricto, alter possit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quænam ætas sit hæc senilis, ut conjux possit in sæculo remanere voto castitatis emisso, latè examinant post Thomam Sanchez, & Basilium, Barbosa *tom.*6. *in select. ad hunc textum,* Narbona *de etate ad actus human. anno* 70. *q.*9. qui resolvunt, in fœmina sufficere annum sexagesimum; in viro autem desiderari septuagesimum, ut ita ob senecturem incontinentiæ suspicio cesset. Non autem desideratur tam longæva ætas, si conjux sterilis sit, idest aliquo languore, seu ægritudine prematur; siquidem cùm non minùs ægritudo, quàm senium feminis sterilitatem inducat, ut probatur *in cap. sicut,* & illic Glossa *verbo Debilitate,* 32. 4.5. & similiter suspicionem incontinentiæ auferat, ut argumento legis *si pater* 15. §. *in adrogationibus, ff. de adopt.* docent Menochius *de præsumpt. præsumpt.* 47. *n.*27. Thomas Accius *de infirmit. legal. p.*1. *c.*19. & ideo infirmitate laborans, venereis rebus, quanvis sit adolescens, ineptus creditur, *l. filium* 6. *ff. de his qui sunt sui, l. si quis postumus* 9. *de liber. & posth.* inde accedente valetudine, etiam non sexagenaria fœmina, vel septuagenarius vir, sed minoris ætatis liberè, & absque castitatis jactura in sæculo remanere poterunt, ut resolvunt cum aliis Acacius Ripol. *resol. jur. cap.*8. *num.*273. Diana 4. *p. tract.*4. *resol.*73. Narbona *dicta q.*9. *n.*11. Et ita rectè in præsenti Alex. decidit, senem, idest sexagenariam; vel sterilem, videlicet ita languore depressam, ut sterilis credatur, posse in sæculo remanere, voto castitatis emisso, ut ejus maritus valeat ad Religionem converti, & in ea licitè, ac validè professionem emittere. Sed tunc difficilis est textus hic, dum in eo conjunctivè exigit Pontifex, ut conjux, quæ in sæculo manet, sit senex, seu sterilis ad copulam: pro quorum verborum expositione Cardinalis *in præsenti, num.*1. *oppos.*2. Hostiensis *num.*4. Covar. & alii, quos congerit Sanchez *lib.*7. *de matrim. disput.*32. *num.*9. docent, in præsenti casu solam senectutem non sufficere, ut conjux, quæ in sæculo remanet, possit continenter vivere, quia cohabitatio matrimonialis præcessit; & ideo simul exigi, ut sterilis sit. Verùm hæc doctrina facilè convincitur ex proximè traditis, *& ex c. cùm in juventute, de præsumpt.* ubi tantùm ex senectute Episcopi continentia præsumitur, etiamsi neptem habuisset, quæ supponit in juventute liberos suscepisse, *l.*10. §.2. *ff. de gradibus, l.*29. *ff. de liber. & posth.* ergo etiam in præsenti casu tantùm ex senectute castitas conjugis in sæculo remanentis præsumitur. Quare eâ sententiâ omissâ, verius credo, copulativam *&*, in præsenti accipiendam esse pro disjunctiva, argumento legis *sæpe, ff. de V. S.* ita ut sufficiat, quod conjux in sæculo manens sit senex, vel sterilis ad copulam.

CAPUT

CAPUT V.

Idem [a] *Strigon. & Colon. Archiepiſcopis.*

CONjugatus ad monaſterium converti deſiderans, prohibetur ſuſcipi, niſi uxor ejus convertatur; nam cùm unum utrorumque corpus conjugii copulatione ſit factum, incongruum eſt, partem converti, & partem in ſæculo remanere; nec recipitur apud Deum illius viri converſio, cujus ſequitur conjugalis fœderis proſtitutio. Cùm igitur cœtus [b] clericorum longè præemineat cœtui monachorum, ut ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus conjugatorum eſt ad ordines ſacros promovendus, niſi ab uxore continentiam profitente fuerit abſolutus, ut fiat deinceps de carnali copula ſpirituale conjugium.

NOTÆ.

1. [a] *Strigon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. & poſt Concilium Later. *p.* 5. *cap.* 6. De Strigon. & Colocen. diœceſibus egi *in cap. finali, de poſtul. Prælat.*

[b] *Clericorum cœtus.*] Ut doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciſcus Hallierius *integro tom. de Hierarch. Eccleſ.* Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap.* 1.

CAPUT VI.

Idem [a] *eidem.*

SAnè ſi conjugati conſenſerint ordinari, etiam uxoris voluntas priùs requirenda eſt, ut ſequeſtrato manſionis cubiculo, religione promiſsâ, poſtquam pariter converſi fuerint, ordinentur. Quod ſi [b] in quibuſlibet Eccleſiaſticis gradibus providenter, ſolerterque curandum eſt, ut in domo Dei nihil ſit inordinatum, nihilque præpoſterum; multò magis laborandum eſt, ut in ejus promotione, qui ſupra omnes gradus continetur, non erretur. Inde eſt, quod ſ. v. auctoritate Apoſt. prohibemus, ne [c] uxoratum in Epiſcopum præſumatis ordinare, niſi uxor priùs profeſſa continentiam ſacram, [d] velamen ſibi imponat, & religioſam veſtem aſſumat. Nolumus enim, ut viri promotio uxore relictâ in ſæculo, fieri perditionis poſſit occaſio.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & poſt Concil. Later. *p.* 5. *cap.* 8. & quidem neſcio, quo fine compilatores epiſtolam hanc diviſerint, cùm eandem materiam contineat, & ſub eodem titulo ejus partes reperiantur.

[b] *Quod in quibuſlibet.*] Verba ſunt Leonis relati *in cap.* 5. *diſt.* 61.

[c] *Uxoratum.*] Olim enim plerumque, aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam conjugati uxorem, filioſque habentes, non ſolùm ad ſacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum evehebantur, *cap. ult.* 33. *diſt. c.* 8. 34. *diſt. c.* 1. *de teſtam. cap.* 5. *de hæretic.* Probant Baronius *anno* 58. Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 1. *p. tit.* 2. *gloſſ.* 4. Nec obſtat fœminam corruptam conſecrari non poſſe, ut probavi *in cap. vidua, de regul.* igitur nec vir corruptus in Epiſcopum conſecrari valebit. Nam ratio hujus diſcriminis ex eo provenit, quia virgo conſecranda Eccleſiam ſignificat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga eſt; Epiſcopus verò Eccleſiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum eſt, *cap. penult.* 31. *diſt. cap.* 21. 11. 9. 3. docet Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 10. *num.* 17. Unde Epiſcopus etiam in matrimonio, vel extrà corruptus, ordinari, & conſecrari valet, non verò corrupta in ſanctimonialem conſecrari poteſt. Sequentibus verò ſæculis, cùm major eſſet fidelium copia, rejici cœperunt uxorati, quia credebatur facilè eos diſſipaturos patrimonium Eccleſiæ, *cap. Catinenſis* 61. ibi: *Qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem aſſignat Pelagius *in cap. de Syracuſana*, 26. *diſt.* illis verbis: *Quia per filios eccleſiaſtica ſolet diſſipari ſubſtantia.* Conſonat Juſtinianus *in authent. quomodo oport. Epiſcop. collat.* 1. & *in authent. de ſanctiſſimis Epiſcopis, collat.* 9. *tit.* 9. ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illuſtrat Turrianus *in paraſtl. diſſert.* 31. quare ſi aliquando ob ſacerdotum penuriam filios habens in Epiſcopum eligebatur, tempore conſecrationis inter alia, quæ in juramento promittebat, illud ſpecialiter ſpondebat, ſe non alienaturum aliquid inconſulto Romano Pontifice, *c. ego*, ubi notavi, *de jurejurando.*

[d] *Velamen.*] Quodnam velamen poſſit viduis, & relictis à maritis dari, expoſui *in cap. vidua* 4. *de regul.*

COMMENTARIUM.

2. IN decretalibus hucuſque compilatis à Raymundo actum fuit de uxoratis converſis ad religionem, & in ea profeſſionem emittentibus, matrimonio conſummato, vel rato manente; & quatenus uxor, ſi juvenis eſt, debeat non ſolùm conſenſum præſtare, verùm etiam religionem ingredi: ſi verò ſenex eſt, caſtitatem tantùm in ſeculo promittere. In præſenti

ſenti textu agitur de viro, qui ad ſacerdotalem ſtatum promoveri cupit, non verò ad religionem converti. Circa quem non eadem diſciplina Eccleſiæ fuit; nam omiſſo caſu, cùm adhuc matrimonium ratum eſt, quem expoſui ſuprà *in cap.* 2. circa caſum, in quo matrimonium conſummatum eſt, qui in præſenti deciditur, ſciendum eſt, non poſſe maritum ex antiquis Eccleſiæ canonibus invitâ uxore ſacris ordinibus initiari, & ex noviori conſtitutione Bonifacii *in cap. fin. de temporib. ordin. lib.* 6. nec primâ tonſurâ: ipsâ verò conſentiente, & caſtitatem promittente, licitè ad ſacros ordines eum promoveri, ut probavi *in cap.* 1. *de cleric. conjug.* Sed an ultra promiſſionem caſtitatis deſideretur etiam, ut uxor juvenis religionem profiteatur, ut in juribus antecedentibus? diſputant Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 39. Eſpenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 6. Baſilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. Acuña *in cap. Epiſcopus* 6. *diſt.* 77. Hurtado *de reſid. tom.* 2. *lib.* 3. *reſol.* 3. *fol.* 160. In qua quæſtione verum eſt, non deſiderari profeſſionem ipſius conjugis, ſed tantùm deſiderari promiſſionem caſtitatis in ſæculo, ſequeſtrato manſionis cubiculo, ut in præſenti textu docetur, & *in cap. volumus,* 81. *diſt. cap. Epiſcopus* 6. 71. *diſt.* unde tot ſacris Eccleſiæ canonibus prohibitum legimus Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad uxorem jam relictam, & ſequeſtratam. Concil. Turon. 2. ſub Joanne III. *can.* 14. *Epiſcopum Epiſcopam non habentem nulla ſequatur turba mulierum.* Et *can.* 20. *Si inventus fuerit Presbyter cum ſua Presbytera, aut Diaconus cum ſua Diaconiſſa, aut Subdiaconus cum ſua Subdiaconiſſa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altiſſiod. *can.* 21. ibi: *Ne Presbytera cum ſuo Presbytero dormiat.* Et *cap. ſi quis rapuerit,* 27. *quæſt.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert hiſtoria Uticiſini Epiſcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram ſuam ut ſororem diligens, ſed quaſi hoſtem cavens, ad ſe propiùs accedere non ſinebat, ut refertur *in cap. presbyter,* 32. *diſt.* In eodem etiam ſenſu accipiendum eſt decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefario conjugio minimè copulandis. Vocabantur ergo Epiſcopæ, Presbyteræ, Diaconiſſæ, Subdiaconiſſæ, quæ nomine alio, relictæ Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altiſſiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim uxores Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum caſtitatem vovere antequam earum mariti ſacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconiſſarum ordinem adlegi ſolebant: quod Synodus 6. *can.* 42. apertè oſtendit ibi: *Uxor ejus, qui ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, communi ſui viri conſenſu priùs ſeparata, poſtquam in Epiſcopum ordinatus eſt, ac conſecratus, monaſterium ingrediatur, procul ab Epiſcopi habitatione ſtructum, & Epiſcopi providentiâ fruatur; ſin autem digna viſa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.* Exemplis etiam id illuſtrat Hallier. *de ſacris electt. cap.* 2. §. 6. *fol.* 503. ſed ex novo jure præſentis textus uxor Epiſcopi debet neceſſariò religionem ingredi, tum ob ſanctiorem mariti vitam, tum ob majorem dignitatem. Uxores autem relictæ, tam ab Epiſcopis, & Presbyteris, quàm à Subdiaconis, quia caſtitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad ſecundas nuptias tranſire non poterant. Concil. Aurel. 1. *can.* 13. *Si ſe quacunque mulier duplici conjugio Presbyteri, vel Diaconi relicta conjunxerit, aut caſtigati ſeparentur, aut certè ſi in criminum intentione perſtiterint, pari excommunicatione plectantur.* Concil. Altiſſiod. *can.* 22. *Non licet relicta Presbyteri, nec relicta Diaconi, nec Subdiaconi poſt ejus mortem maritum accipere.* Epaun. *can.* 32. *Relicta Presbyteri, ſive Diaconi, ſi cuicunque nupſerint, eatenus ab Eccleſia elongentur, donec à conjunctione illicita ſeparentur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſi maritum acceperit, nullus clericus, nulla religioſa cum ea convivium ſumat, nunquam communicet, niſi moriens.* Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuiſſe, quia votum caſtitatis ipſarum tantùm ſimplex erat, non verò ſolenne, rectè probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Baſil. *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. *num. fin.*

CAPUT VII.

Idem [a] *Brixienſi Epiſcopo.*

EX publico inſtrumento, quod nobis eſt præſentatum, & ex tenore litterarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noſter Veronen. Epiſcop. de mandato noſtro cauſam matrimonii, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, ſuſcepiſſet fine canonico terminandam, auditis utriuſque partis allegationibus, inter eos judiciali ſententiâ matrimonium approbavit, & eidem mulieri præcepit, ut ad virum ſuum rediret, & exhiberet conjugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum juxta ſententiam prædicti Epiſcopi regredi nollet, de mandato noſtro, ſicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adſtricta. Cæterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro deſponſata fuerit; adhuc tamen, ſicut aſſerit, ab ipſo non eſt cognita: f. t. p. A. ſ. p. m. quat. ſi prædictus vir mulierem ipſam non cognovit carnaliter, & eadem mulier, ſicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem tranſire voluerit, receptâ ab ea ſufficienti cautione, quod vel ad religionem tranſire, vel ad virum ſuum redire infra duorum menſium ſpatium debeat, ipſam contrad. & ap. ceſſ. à ſententia, quâ tenetur, abſolvas. Ita quod ſi ad religionem tranſire maluerit, uterque reſtituat alteri, ſi qua [b] alter ab altero habuerit; & vir ipſe, eâ religionis habitum aſſumente, ad alia vota licentiam habeat tranſeundi. Sanè quod Dominus in Evangelio dicit: Non licet viro uxorem ſuam, niſi ob cauſam fornicationis dimittere; intelligendum eſt ſecundùm interpretationes ſacri eloquii, de his, quorum matrimonium eſt carnali copulâ conſummatum, ſine

qua

qua matrimonium conſummari non poteſt; & ideo ſi prædicta mulier non fuit à viro ſuo cognita, licitum eſt ei ad religionem tranſire.

NOTÆ.

1. [a] *Brixienſi.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*7. & poſt Concil. Later. *p.*5. *cap.*8. ex quibus collectionibus textum hunc tranſcribo. De Brixienſi diœceſi aliqua notavi *in cap. tua, de procur.*

2. [b] *Ab altero habuerit.*] Conſonat Capitulare Ludovici *addit.*3. *cap.*20. ibi: *Si ſponſus, vel ſponſa intraverit monaſterium, id quod arrarum nomine datum eſt, in ſimplum tantùm reddatur.* Et jure etiam civili, cùm matrimonium conſummatum erat, idem procedebat, ac ſi ſolutum eſſet matrimonium per mortem, *novel.*22. *Juſtin. cap.*5. ibi: *Breve ſolatium conſequente eo, qui relictus eſt, ut præter reſtitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo convenit in caſu mortis.* Non autem lucratur, inquit Juſtinianus, id de quo convenit in caſum repudii; quia hæc conjugii diſſolutio potiùs ad mortem accedit, quàm ad repudium, cùm religioſus mortuus mundo dicatur, *cap. placuit,* 16. *queſt.*1. De dote, lucris dotalibus, arris, & jocalibus reſtituendis ſoluto matrimonio rato, ſeu conſummato, per ingreſſum religionis, agunt Tondutus *tom.*1. *reſol. benef. c.*16. *n.*7. Zypæus *ad hunc tit. conſult.*1.

CAPUT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus a S. Ioannis.*

UXoratum autem ſine licentia propriæ uxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita exiſtat, quod nulla marito [b] ſuſpicio habeatur, eam ad ſecunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat vivere: quæ ſi, prout dictum eſt, talis extiterit, marito ejus in conſortio veſtro recepto, ipſa publicè in conſpectu Eccleſiæ continentiam profeſſa, in domo propria cum filiis ſuis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ ſuſpicione non careat, voto continentiæ celebrato, à ſæcularium hominum converſatione ſe removeat, & in loco religioſo, ubi Deo ſerviat, perpetuò commoretur. Nullus veſtrûm audeat aliquam mulierem tonſurare, vel eam ad [c] habitandum ſecum aſſumat.

NOTÆ.

1. [a] *Sancti Joannis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*8. ubi additur, *pars capitis Ad petitionem:* poſt Concil. Lateran. *p.*5. *cap.*9. legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus juxta diſciplinam bonæ memoriæ Electi viventibus.* Et *in cap. ad petitionem, de regul. in* 1. *collect.* ubi extat prior pars hujus textus, legitur: *Alexander III. Cruciatis.* Quæ omnia mirè conveniunt, ſi obſervemus, congregationem Cruciatorum, ſeu Cruciferorum, ſic dictam fuiſſe à cruce, quam religioſi manibus circumferunt, inſtitutam à Sancto Cleto Pontifice anno Chriſti 83. quæ renovata fuit à ſancto Cyriaco Epiſcopo Hieroſolym. poſt inventam Chriſti crucem à ſancta Helena Conſtantini Imperatoris matre, anno plus minuſve 358. Item ab Urbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœleſtino III. anno 1197. & ab Innocent. III. ſed præſertim à Pio II. in Concilio Mantiſano anno 1460. Hujus Pontificis decreto ferunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Utuntur etiam habitu cæruleo, & ſervant regulam ſancti Auguſtini. Priſcis ſæculis habuerunt pluſquam ducenta monaſteria per Hiſpaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Anton. Boldus, & Benedictus Leo hiſtorici ejuſdem familiæ. Baronius *tom.*1. *anno* 93. & *in Martyrol. die* 27. *Aprilis*, Acuña *in cap. generalis* 12. 54. *diſt.* Unde rectè inſcriptio textus *in d. cap. ad petitionem*, ita concipitur, *Alexander III. Cruciatis.* Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem veſtram, regulam, ſecundùm quam vivere debeatis, & omnipotenti Deo ſervire, diximus conſtituendam. In primis id ſtatuentes, ut profeſſionem majori Priori faciant omnes laici in manu ejus, ſe abſque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiſerit divina gratia, ſervare. Qui quidem, & tam clerici, quàm laici, proprio Magiſtro, animarum ſuarum Rectori debitam in omnibus reverentiam promittant, nec alicui inter vos profeſſo liceat ad alium Ordinem abſque Prioris licentia ullo modo tranſire, niſi fortè ad Religionem migraverit arctiorem. Nullus abſque majoris Prioris licentia hoſpitale audeat facere; nullus proprium habeat: ſi quid acquiſierit, ſuo Rectori aſſignet: nullus veſtrûm alii vobiſcum eſſe volenti crucem tribuat, ſed per medium annum integrum vobiſcum in probatione permaneat, & tunc majori Priori præſentetur, ut ab ipſo, non ab alio crucem ſuſcipiat.* Et *in dicto cap.*9. *part.*5. poſt Concil. Lateran. rectè habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus juxta diſciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viventibus.* Quia fratres iſti regulam à B. Cleto inſtitutam profitebantur: Monaſterium autem S. Joannis, cujus mentio hîc fit, erat ipſorum Cruciatorum; unde facilè deducitur, in præſenti agi de ipſis religioſis cruciatis.

[b] *Suſpicio.*] Juxta tradita *in cap.*1. *hoc tit.*

[c] *Habitandum ſecum.*] Juxta adducta ſuprà *in c.*6. *de regul.*

CAPUT

CAPUT IX.

Urbanus III. *Priori* [a] *S. Crucis.*

EX parte dilecti filii Abbatis ſancti Petri de [b] Romandin ad audientiam noſtram pervenit, quod cùm D. de Ter. in [c] infirmitate poſitus, conſentiente uxore ipſius, votum vovens caſtitatis monachalem habitum [d] ſuſcepiſſet, poſtmodùm ab infirmitatis ipſius liberatus anguſtia, & prædictam uxorem ſuam [e] retinuit, & aliam eâ defunctâ ſibi temerè copulavit. Quia verò licèt prædictus D. uxore ſuâ remanente in ſæculo, de jure ad religionem [f] nequiverit proficiſci, eâ tamen ſublatâ de medio, votum quidem factum ſine ſalutis ſuæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. ſi verum eſt, quod aſſeritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, ut eam mulierem ſine dilatione dimittat, & ad ſuum monaſterium [g] revertatur, de cætero ſub regulari habitu Domino ſerviturus.

NOTÆ.

1. [a] *Sanctæ Crucis.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Credo monaſterium hoc eſſe canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini, quod extat in diœceſi Pictavienſi, de quo Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. cap.* 33. *num.* 17. Alia verò, & diverſa eſt militia Cruceſignatorum, quam profiteri poterant, & crucem aſſumere viri etiam invitis uxoribus, ut decrevit Innocent. III. *lib.* 4. *regeſtr.* 126. *epiſt.* 111.

2. [b] *De Romandin.*] Ramandui, Ptolomeo teſte *lib.* 2. *cap.* 1. ſunt populi ſub Rhotomago, quos Rhotomanos eſſe Volaterranus ſcribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, ut ipſe Volaterranus tradit. Apud eos eſt monaſterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Maſon. *in deſcript. Gall. per flumina, fol.* 77.

[c] *In infirmitate poſitus.*] De valore profeſſionis in ægritudine emiſſæ egi *in cap. ſicut, de regul.*

[d] *Suſcepiſſet.*] Et ita votum ſolenne fecit cum emiſſione profeſſionis in ipſo monaſterio, aliàs ſi ſimplex votum eſſet, licèt non honeſtè, validè tamen mortuâ uxore, cum alia matrimonium contraheret, ut ſuprà probavi *in cap. quidam* 3.

[e] *Retinuit.*] Non tamen ipſa eum repetebat à monaſterio, nec intendebat contra conſenſum jam præſtitum cum ipſo cohabitare, ut nonnulli in præſenti exponebant; unde ingentem difficultatis molem ſibi imponebant, quam diſſolvere intendit Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 3. 3.

[f] *Nequiverit.*] Quia cùm juvenis eſſet, non ſolùm conſenſum præſtare, verùm & ſimiliter religionem profiteri tenebatur, juxta ſuprà tradita *in cap.* 1.

[g] *Revertatur.*] Quia cùm ſolenniter profeſſionem emiſiſſet in ea, non poterat ipſam deſerere, ut poſt repetentes in præſenti docet Baſilius *lib.* 9. *de matrim. c.* 12. nec ipſe impugnare factum propium, *ex l. poſt mortem, ff. de adopt.* docet Garaña *in d. cap.* 1. *num.* 4. & 5. 4.

CAPUT X.

[a] Cœleſtinus.

COnſuluit nos G. ſacerdos de Sancta Columba, utrum vir mercator, negotiationi, & uxori propter Deum renuncians, ad religionis habitum tranſiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, uxore ſuâ, poſtquam ad domum tranſierat regularem, de præſenti vita ſublatâ, ſæcularem habitum reſumere valeat, quem dimiſit, & aliam ducere in uxorem; vel ſi ductam ei liceat retinere? Cui conſultationi taliter duximus reſpondendum, quod prædictus vir, nec habitum poteſt abjicere, quem aſſumpſit; nec aliquam ſibi matrimonio copulare. Quod ſi contraxerit, matrimonium ipſum decrevimus dirimendum.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, nec liquet de quo monaſterio in præſenti agatur. Varias in hoc textu agnoſcunt difficultates repetentes hîc, Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 5. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſputat.* 34. Baſilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. quas omnes facilè diſſolves, ſi ſupponas, uxorem in præſenti ſpecie conſenſiſſe, ut maritus monaſticam profeſſionem emitteret; ſed quia ſenex erat, ipſa in ſæculo remanſit. Unde cùm profeſſio undequaque licita, & ſolennis eſſet, non poterat poſtea defuncta uxore contra votum ita ſolenniter emiſſum matrimonium contrahere, ut in textu antecedenti notatur.

CAPUT

CAPUT XI.

a Idem.

CHariſſimus in Chriſto filius noſter R. *b* Rex Illuſtris Suevorum Apoſtolatui noſtro litteris, & nuntio humiliter nunciavit, quod cùm eſſet adoleſcens, & dilecta uxor ejus juvencula, mutuâ fide voto contrahendi legitimi matrimonii ſe adſtringentes, invicem conſenſum ſuum, accedente *c* voluntate parentum, arrarum donatione roboraverunt. Poſtmodùm verò claræ memoriæ N. patre ſuo ab inimicis occiſo, cùm per bellorum adverſitatem undique premeretur, & habito cum hoſtibus ſuis congreſſu, victus, fugatuſque fuiſſet; quia timebat, ne ipſa ſponſa ab inimicis ſuis per violentiam raperetur, & aliàs ſimilis ei non inveniretur in Regno, quam ſibi poſſet matrimonialiter copulare, de ſuorum, & ejuſdem ſponſæ conſilio factum eſt, quod in conventu habitum ſanctimonialium monaſticum ſine propoſito perpetualiter retinendi ſuſcepit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis injuriæ pateretur. Quam cùm pace redditâ, & obtento de inimicis triumpho, ſolenniter duxiſſet, & cum grandi exultatione uxorem, & ex ea filios ſuſcepiſſet, unum eorum de communi conſenſu, & electione Principum Sueviæ in Regnum ſibi inſtituit ſucceſſorem: procedente verò tempore, prædicta uxor gravi infirmitate correpta, cùm ſe de hac vita crederet deceſſuram, timore mortis inducta, continentiam vovit. Cùmque Rex ipſe nollet eam contriſtare, conceſſit ad *d* tempus; nunc autem ſe continere proponit non poſſe, & quod licitè poſſe fieri arbitratur, ad thorum uxoris ſuæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum ſuorum detractiones, & obloquia, petiit à nobis dari ſibi in mandatis, ut uxorem ſuam auctoritate noſtra maritali affectione pertractet, non obſtante voto continentiæ incautè ab ipſa emiſſo; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia ſuper his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, ſ. t. cognitionem eorum, & deciſionem canonicam duximus committendam, per A. ſ. m. ut ſuper his inquiratis diligentiùs veritatem; & ſi vobis conſtiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propoſitum profitebatur ſe habuiſſe nubendi, cùm inter eas moram faceret, præſertim cùm poſtmodùm in facie Eccleſiæ publicè Regi nupſerit, & uſque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea ſuſceperit, eam denuncietis præfato monaſterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonii poteſt dirimere, etſi fortè poſſet matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita ſolicitè diſcretio fraternitatis veſtræ diſcutiat, quod ſi inveneritis eandem gravi infirmitate depreſſam, continentiam voviſſe, & virum ejus ad tempus præbuiſſe conſenſum, maximè ſi non idem vir peræquè continentiam voverit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & invicem utrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

1. [a] *Cœleſtinus.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex reſcribat.

[b] *Rex Illuſtris Suevorum.*] Non accipias textum hunc de Suevis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia duravit per 174. annos, donec à Leovigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos tranſlatum anno 585. ut referunt S. Iſidorus *in chron. Suevor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hiſp. lib.* 2. *c.* 14. & *in hiſt. Suevor. cap.* 2. Joan. Vaſeus *in chron. Hiſp. anno* 584. Olaus Magnus *lib.* 16. *hiſt. Goth. c.* 9. Sahabedra *in chron. Goth. c.* 15. unde cùm ultimus eorum Rex Mirus dictus deceſſiſſet anno 584. non poterat temporibus Cœleſtini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præſenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueviæ, cujus Regnum eſt ultra quinquageſimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria; quà latiſſimum eſt uſque ad ſeptuageſimumſecundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non excedit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electivam antea, poſtea hæreditariam fecit, ut plura adducentes de Suevis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger, Martinus Cruſius, Ceilerus, ejus gentis ſcriptores, & Bucelinus *tom.* 1. *German. ſacræ, fol.* 6. & *tom.* 3. *fol.* 12.

[c] *Voluntate parentum.*] De conſenſu parentum in nuptiis filiorum agemus *in cap.* 1. *de deſponſ. impub.*

[d] *Conceſſit ad tempus.*] Aliàs ſi in perpetuum conſenſiſſet, non poſſet eam licitè repetere, ut probavi ſuprà *in cap.* 1. ex quo commentario præſens petendum eſt. 2.

CAPUT XII.

a Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quod in cauſis dubiis Sedis Apoſtolicæ conſilium requiris. Licèt enim prædituſ ſi› ſcientiâ litterarum, ad matrem tuam Rom. Eccleſiam idcirco devotè recurris, ut habitâ ſuper quo dubitas, reſponſione condignâ, quam in ſimilibus ſervare formam debeas, evidenter agnoſcas. Per dil. autem filium Vv. Decanum Cathalaun. Apoſtolatum noſtrum ſolicitudo tua conſuluit, utrum mulier, quæ credens *b* mortuum maritum, habitum religionis aſſumpſit, & eo reverſo, de monaſterio *c* educta fuit, poſt obitum viri ſit ad obſervantiam regulæ compellenda? Super quo diſc. tuæ ſic reſpondemus, quod licèt votum ejus non tenuerit uſquequaque, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare: promiſit enim intrando monaſterium, ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in poteſtate ipſius; redire verò ad ſeculum, in ejus poteſtate non erat, ſed in poteſtate mariti: & ideo quantùm ad ipſam tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit, cùm ad eum caſum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Conſultius itaque ducimus, & ei congruentius ad ſalutem, prædeceſſoris n. felicis memoriæ Alexandri *d* Papæ veſtigia imitantes, ut vanitatibus ſæculi derelictis, ad monaſterium redeat, ubi bonâ ducta intentione profeſſionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, invitam ipſam credimus non cogendam.

NOTÆ.

a *Idem.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. ſed nec in ea exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex, & forſan ſcripſit Epiſcopo Cathalaunenſi, de qua Eccleſia egi *in cap.* 57. *de elect.* 1.

b *Mortuum maritum.*] Et per conſequens cum falſa cauſa, *argum. l. fin. ff. de hæred. inſtit.* 2.

c *Edu&ta.*] Per maritum, qui jure eam repetebat, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* unde cùm profeſſio nulla eſſet ex defectu conſenſus viri, ideo Cœleſtinus ait, defuncto viro monendam eam eſſe, non cogendam, ut ad monaſterium revertatur; quoad caſtitatem verò promiſſam tenetur ſoluto matrimonio eam ſervare, quia renunciando juri proprio, eam promittere valebat. Baſilius *lib.* 9. *de matrim. c.* 11. & *lib.* 10. *cap. fin.* probavi *in cap. quidam* 3. *hoc tit.* ubi textum hunc expoſui.

d *Alexand. III.*] Relati *in cap.* 1. *hoc tit.* Nec huic conſtitutioni adverſatur P. Bleſenſis *epiſt.* 19. ubi uxor, quæ falſo rumore decepta, & mortuum virum exiſtimans, profeſſionem in monaſterio emiſit, & reverſo marito egredi coacta fuerat, mortuo ipſo viro non cogitur redire ad monaſterium, ex ipſius Bleſenſis ſententia; immò alteri nubere poteſt. Nam id accipiendum eſt, quando votum caſtitatis emiſſum eſt habitâ conſideratione ad vitam, & profeſſionem regularem; quia tunc cùm profeſſio ipſa nulla ſit, deficiente conſenſu ipſius viri, non ſolùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad ſecundas nuptias tranſire valet, juxta adducta ſuprà *in cap.* 3. 3.

CAPUT XIII.

Innocent. III. *Archiepiſcopo* a *Piſan.*

AD Apoſtol. Sed. *Et infrà*: Cùm autem vir & uxor una caro ſint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti poſſit ad Dominum, & altera in ſæculo remanere, profectò non eſt alter conjugum recipiendus ad obſervantiam regularem, niſi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, niſi fortè ejus ætatis ſit, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ valeat in ſæculo remanere.

NOTÆ.

a *Piſan.*] Præſentem inſcriptionem, & integram textus retuli, & expoſui *in cap. ad noſtram, de regul.* & commentarium hujus textus dedi *in c.* 1. *cap. cùm ſis, hoc tit.*

CAPUT XIV.

Idem a *Lugdun. Archiepiſcopo.*

EX parte tua noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm quædam mulier diœceſana tua *b* velum viduitatis coram duobus Abbatibus aſſumpſiſſet, benedictione ſolenni cum celebratione Miſſæ, ac Litania, ſicut debuit, accedente, poſtmodùm quidam nobilis, qui

ſex

ſex menſibus antè proponebat ſe mulierem ipſam mediantibus *e* internunciis per verba de præſenti, *d* arrâ etiam interpoſitâ deſponſaſſe, audito quod mulier ipſa velum aſſumpſerit, miſit ad eam, ut deſponſationem factam carnalis copula ſequeretur. Tu verò poſtquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere curaſti, ne ante diſcuſſionem negotii ſe carnaliter commiſcerent: poſtmodùm muliere ipsâ in tua præſentia conſtitutâ, quæſiviſti utrum conſenſiſſet in illum, & quare ab illo quæreret ſeparari. At illa ſe in illum conſenſiſſe confeſſa, dixit quod audierat eum eſſe leprâ *e* percuſſum, & ob hoc ejus fuerat abominata complexus. Cùm autem poſtmodùm per teſtes idoneos tibi fuiſſet plenior facta fides, quod ante ſuſceptionem veli mutuus intervenerat inter ipſos per verba de præſenti conſenſus, Sed. duxiſti Apoſt. conſulendam, utrum veli ſuſceptio impediat matrimonium inter ipſos. Nos autem inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod etſi poſſit non inconſultè videri, quod ex quo matrimonium inter perſonas legitimas per verba de præſenti contrahitur, illis viventibus in nullo poſſit caſu diſſolvi, ut vivente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret, etiamſi unus fidelium, inter quos eſt ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia Creatoris; niſi fortè ſecus fieret ex revelatione divina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam Sanctis legitur eſſe factum. Nos autem à præd. noſtrorum veſtigiis in hoc articulo ſubitò declinare nolentes, qui reſpondêre conſulti, quod antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licet alteri conjugum, reliquo etiam inconſulto, ad religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari; hoc ipſum tibi conſulimus obſervandum in articulo prænotato, quamvis falſa ſit *f* cauſa, propter quam ad ſuſceptionem veli prædicta mulier eſt inducta, cùm ſine qualibet tali cauſa id ipſum religionis obtentu facere potuiſſet. Porrò licèt prædicta mulier videatur in veli ſuſceptione religionis habitum aſſumpſiſſe, ſi tamen velit *g* in domo propria permanere, quaſi propoſitum caſtitatis in ſæculo ſervatura; nihilominus conſummandum eſt matrimonium jam contractum, niſi ſe voto adſtrinxerit ad obſervantiam regularem, in quo caſu compelli poteſt, ut relicto ſæculo, religionis propoſitum exequatur.

NOTÆ.

[a] *Lugdunenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. De Eccleſia Lugdun. plura adduxi *in cap.* 25. *de reſcript.*

[b] *Velum viduitatis.*] De quo plura adduximus *in cap. vidua* 4. *de regul.*

1. [c] *Mediantibus internunciis.*] Notiſſimum eſt, inter abſentes matrimonium contrahi poſſe, *cap. fin. de procurat. lib.* 6. *cap. veniens* 5. *qui clerici vel vov. l. mulierem* 4. *ff. de ritu nupt.* Illuſtrant Sanchez *lib.* 2. *de matrim. diſput.* 11. Baſilius *eodem tract. lib.* 1. *cap.* 10. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 12. *cap. fin.* Arias à Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 43. licèt enim alia ſacramenta corporalem præſentiam exigant, *cap. multi* 84. 1. *quæſt.* 1. tamen cùm matrimonium ſit contractus elevatus ad eſſe ſacramenti, & inter abſentes contractus celebrari valeant, *l. ſed ſocius* 17. §. 1. *ff. pro ſocio*, *l.* 6. *ff. de lege commiſſoria*; inde matrimonium inter abſentes contrahi valet, ut latiùs proſequitur Petrus Bajo Arroyo *in d. cap. finali.*

2. [d] *Arrâ.*] Quod ſignum magnum eſt celebrati matrimonii, *cap. tenor, c. lator, de ro judic. cap. ſin.* ubi dicemus, *de deſponſ. impub. cap. noſtratus*, *cap. fœmina*, 30. *quæſt.* 5. nam ſicut ad firmandos contractus civiles arra intercedit, *l. ſæpe* 35. *ff. de contrahend. emption. l. ex empto* 11. §. *ſi qui bina*, *ff. de actionib. empti*, *l. cuicunque* 5. §. *item*, *ff. de inſtitut. l.* 2. *C. quando liceat ab emptione*, *l. ex arrali* 3. *C. de action. empti*, *l.* 2. §. *Sabinus*, *ff. pro empore*: illuſtrant pluribus relatis D. Nicolaus à Caſtro *in* §. 1. *de emption. & vendit.* D. Joſephus de Retes *lib.* 2. *opuſc. cap.* 1. Oſualdus *lib.* 13. *comment. Donel. littera Z.* Sic etiam in matrimonio arrha traditur, cujus ritus alias rationes dabimus *in cap. fin. de deſponſ. impub.*

[e] *Leprâ percuſſum.*] Unde conſtat, uxorem velum ſibi impoſuiſſe, quia exiſtimabat lepram divortii cauſam eſſe, quod falſum eſſe probabimus infra *in cap.* 3. *de conjug. leproſ.*

[f] *Quamvis falſa ſit cauſa.*] *Cap. magna, de voto*, ubi d cemus.

3. [g] *In domo propria permanere.*] Nec tunc obſtat textus *in cap. fin. qui clerici*, *vel vov.* ubi proponitur, mulierem poſt diſpenſationem cujuſdam Religioſi Sancti Auguſtini votum caſtitatis emiſiſſe, eo adjecto tenore, ut in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cùm per biennium vitam monaſticam ſervaſſet, poſtea matrimonium contraxit eo prætextu, quod votum caſtitatis metu Regis & parentum emiſiſſet. Conſultus Innocentius III. decrevit eam mulierem cogendam eſſe vitam religioſam peragere: igitur quia per profeſſionem in propria domo factam ſtatus religioſus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam reſpondendum eſt, quod in eo textu mulier, quæ profeſſionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita rectè potuit votum caſtitatis emittere: at verò in præſenti textu matrimonium erat contractum, & ita ſine conſenſu ſponſi non poterat per votum caſtitatis diſſolvi.

CAPUT XV.

Idem *Ruthenſi* [a] *Epiſcopo.*

COnſtitutus in præſentia noſtra Hug. Vitalis lator præſentium, humili nobis confeſſione monſtravit, quod cùm eſſet in [b] acolytatus ordine conſtitutus, quandam puellam R. nomine in facie Eccleſiæ duxit in uxorem. Cúmque aliquandiu cohabitaſſent inſimul, & ipſe eam carnaliter cognoviſſet, ortâ diſcordiâ inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alii Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. uſque ad gradum ſacerdotii ordinaſti, & eidem Eccleſiam conceſſiſti. Cùm autem eum ſua conſcientia remorderet, & de conſilio quorundam religioſorum habitum [c] Ciſtercien. Ordinis aſſumpſiſſet, tandem Abbati ſuo omnia revelavit; qui eum commonuit diligenter, ut ſuper hoc ſaluti ſuæ animæ provideret. Ideoque f. t. per A. f. m. quat. ſi res ita ſe habet, prædictam R. ut recedat à præfato Vitali, cui per adulterium eſt conjuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cenſ. eccl. ſubl. app. obſt. cogere non omittas.

NOTÆ.

1. [a] *Ruthenſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. legitur *Niclinen.* in hac verò ſexta legitur *Rudenenſi*; ſed legendum eſſe *Ruthenenſi*, jam notavit Manrique *tom.* 3. *annal. Ciſtercien. anno* 1210. *capite* 8. *numero* 9. Rutheni enim ſunt populi Galliæ Narbonenſis, non longè ab Arvernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæſar *lib.* 1. *de bello Gallico*, Strabo *lib.*4. Gregorius Turon. *lib.*2. *hiſtor. cap.*36. & 37. Sidonius *lib.*4. *epiſt.*15. & *lib.*7. *epiſt.*6. Ruthena civitas habet Eccleſiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cujus Præſuli Hugoni miſſa eſt præſens decretalis, de quo agunt Fratres Sarmathani *tom.*3. *Gall. Chriſt. fol.* 952. Chenu *in chron. Gall. fol.*354.

[b] *Acolytatus.*] De quo gradu egi *in cap.* 2. *de offic. Archid.*

[c] *Ordinis Ciſtercienſis.*] In quo tamen monaſterio non conſtat, quamvis eſſe videatur unum ex quatuor, quæ in diœceſi Ruthenenſi Ciſtercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba. 2.

CAPUT XVI.

Idem *Epiſcopo* a *Patavien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patavien. diœc.*

VEniens ad præſentiam noſtram dil. f. L. lator præſentium, nobis humiliter intimavit, quod cùm olim intrandi monaſterium propoſitum concepiſſet, pluribus ſacerdotibus, militibus, & aliis viris præſentibus apud uxorem ſuam precibus inſtitit, ut ſuper hoc ſuum impertiretur aſſenſum, eiſdem presbyteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipſam oporteret derelinquere [b] ſæculum, ſi viro ſuo daret licentiam ad monaſterium convolandi. Cúmque ipſum mulier, ne ab ea diſcederet, vice mutuâ precaretur, ipſe aſſerens, quod niſi ab ea poſſet ſuper hoc obtinere licentiam, non ſolùm ei ſe inutilem redderet, ſed etiam toti mundo: ipſa demùm tam ipſius, quàm multorum adſtantium precibus, fletibuſque devicta, caput ejus altari ſuppoſuit [c] manu ſua, qui ea præſente [d] tonſuratus ibidem, monaſterium adiit, & finito probationis [e] tempore, profeſſionem fecit ſolenniter monachalem. Illa verò in ſæculo remanens, inhoneſtos amatores admiſit; unde idem L. metuens ne ſuæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monaſterio perſeverare debeat, à nobis conſilium poſtulavit. Quocirca mandamus, quat. ſi eſt ita, prædictum L. in monaſterio, quod intravit, abſque inquietatione cujuſquam perſeverare liberè permittatis. Licèt enim in hoc videatur non modicum deliquiſſe, quod [f] cautè aſſeruit, quia niſi ſibi eadem mulier conſentiret, tam ſibi, quàm toti mundo ſe inutilem redderet; & cùm presbyteros exoravit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere ſæculum oporteret, ſi fortè licentiam daret viro: ex quo tamen eadem mulier caput viri altari ſponte ſuppoſuit, & poſtmodùm, ſicut aſſeritur, vixit incontinenter, ſuper revocatione ipſius non eſſet aliquatenus audienda, cùm ipſius intentio, ſi eundem fortè repeteret, exceptione poſſet commiſſæ fornicationis elidi, maximè cùm antequam fuerit fornicata, ipſum non duxerit repetendum.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Ptavienſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. legitur *Patavienſi*: at verò in hac ſexta legitur *Pictavienſi*, nec ex textus ſerie cognoſci poteſt, utra littera verior ſit, immò epigraphe adeo corrupta eſt, ut nullo modo cognoſci poſſit, de quo monaſterio in præſenti agatur. De diœceſi Pictavienſi egi *in cap. ſuper* 20. *de reſcript.*

2. [b] *Derelinquere ſæculum.*] Quia juvenis erat, & ita non ſolùm votum caſtitatis emittere in ſæculo, verùm & ſimul religionem ingredi tenebatur, ut probavi ſuprà *in cap.* 1.

[c] *Manu ſua.*] Quaſi donans, ſeu offerens religioni, juxta tradita *in c.* 2. *de conſuet.*

[d] *Tonſuratus.*] In formam monachi, juxta adducta *in c.* 1. *de regul.*

[e] *Probationis tempore.*] Anno videlicet, juxta tradita *in cap. ad Apoſtol. de regul.*

3. [f] *Cautè.*] An profeſſio religionis emiſſa per captionem, ſeu dolum, valida ſit, expoſui *in cap. ad noſtram, in fine, de regul.*

COMMENTARIUM.

4. IN his duabus Decretalibus exponitur caſus ille, in quo unus ex conjugibus adulterium commiſit; quo caſu certum eſt, profeſſionem in religione emitti poſſe ab innocente, invito eo qui per adulterium cauſam divortio dedit, & culpâ ſuâ jus repetendi conjugem ad mutuam cohabitationem amiſit, ut in præſenti docetur, & probant Sanchez *de matrim. lib.* 10. *diſp.* 11. *num.* 2. & alii ſuprà laudati *in c.* 3. *hoc tit.* Atque ideo adulterò conjuge ignorante, aut ſciente, ſimiliter profeſſio fieri poterit, *ex l. quæ invitis* 16. *ff. de reg. jur.* quare nec illius conſenſus deſideratur, nec ut emittat caſtitatis votum, exigitur. Sanchez *ubi proximè*, & *diſp.* 10. *num.* 5. Nec textus *in c.* 1. *cap. cùm ſis* 4. *hoc tit.* ubi conſenſus, & votum in remanente in ſæculo requiruntur, ad hunc caſum pertinent, ſed procedunt quando matrimonium manet integrum, nullâ culpâ conjugum maculatum, ob quam divortium fieri debeat. Sanchez *d. num.* 15. Quod ſi dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat conſtare, ut propter eam cauſam liceat Innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem profeſſionis informiter ſatis eſt, ut hæc crimina admiſſa ſint, propter quæ ſeparatio matrimonii fiat quoad thorum; ſed in foro exteriori neceſſe eſt conſtare de crimine apoſtaſiæ, aut lata ſententia divortii, aut ea notorietate, quæ ſufficiat, ut liceat propriâ auctoritate divertere, nec aliter profeſſio juſtè emittitur, ut plenè explicat Sanchez *dicto lib.* 10. *diſput.* 11. 12. & 21. Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto caſu, planè procedunt in conjuge innocente ad religionem tranſeunte; ſed in adultero, aut infideli aliud ſervandum eſt, quia ii ſi repeti poſſunt in matrimonium, non habent jus alios repetendi, quia cùm propter culpam eorum ſeparatio fiat, prodeſſe illis non debet, ut à matrimonii thoro liberentur, ſi innocens repetitionis jure uti maluit: ita Gloſſa *verbo Redire, in cap. ex litteris, de divortiis*; & alii, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.* 10. *diſput.* 10. *num.* 3. æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto ſuo commodum conſequi, argumento legis *itaque* 12. *verſ. Sed furti, ff. de furtis.* Quæ ſententia ſine dubio admittenda eſt, quando res integra eſt, & ſtatus nullius conjugis eſt immutatus: at ſi res non ſit integra, multùm intereſt, an innocens religionem profiteatur, aut ſtatum incompatibilem cum matrimonio ſuſcipiat, veluti Ordines ſacros; & in hoc caſu adulter liberè poterit religionem profiteri, etiam irrequiſito conjuge: an verò ex parte innocentis nulla ſtatus mutatio interveniat, quo caſu adultero non licebit in præjudicium innocentis profiteri, niſi illo requiſito, aut non contradicente, ut contra Salicetum, & alios defendit Sanchez *dicta diſput.* 10. *à num.* 12. Nec tunc obſtat textus *in cap. ex litteris* 5. *de divortiis*, ex quo colligitur, adulteram jus habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti invitâ adulterâ religionem ingredi. Nam reſpondendum eſt, ideo in eo textu uxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir ſimili adulterio matrimonium violavit; nam aliam duxit uxorem, & ita adulterium perpetravit: nam licèt per adulterium fiat ſeparatio, non tamen quoad vinculum conjugium diſſolvitur, *cap.* 1. *&* 2. *cap. placuit* 5. *cum ſequent.* 32. *q.* 7. *cap. gaudemus, in fine, de divort.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de matrim. can.* 7. probavi latè *in can. Concil. Illiber.* Ubi autem uterque conjux adulterium commiſit, à jure divortii petendi uterque repellitur, admiſsâ mutui delicti compenſatione, *cap. penult. & ult. de adult.* Cùm enim civiliter mulier accuſatur de adulterio, causâ divortii, aut dotis luciandæ, alterius adulterii mutua compenſatio admittitur, *l. viro* 39. *l. cùm mulier* 47. *ff. ſolut. matrim.* quod procedit etiamſi poſt divortium aliud adulterium ſequatur, *dicto cap. ex litteris.* Quamvis ſi criminaliter agatur, compenſationi locus non ſit, nec poſſit mulier alio criminali judicio experiri, *l.* 2. *§. ſi publico, l. ſi uxor* 13. *§. judex, ff. ad legem Iuliam de adulter.* unde cùm *in dicto cap. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat ullus ex conjugibus alio invito religionem ingredi.

CAPUT XVII.

[a] Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier lacrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cùm Vv. vir ejus [b] Elien. diœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. ferè annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, ut tam pio propoſito faveret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum gravamina quæ prædictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis ejus. Cúmque idem vir ad domum de [c] Vendon, Ciſtren. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier ipſa transferens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſſumpto, vel voto emiſſo converſionis, permanſit ibidem, cui pro labore

manuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſſaria miniſtrabant. Proceſſu verò temporis, cùm idem vir ad ſæculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo peteret reaſſumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpe affecit eandem, ſibi convitia plurima, & graves injurias irrogavit. Quocirca dil. v per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, ut de lapſu carnali illius meritò valeat dubitari, dictum virum ut eam recipiat, eique affectum exhibeat conjugalem, per cenſ. eccl. ap. rem. *d* cogatis.

NOTÆ.

1. *a Dem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. unico*; nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

2. *b Elienſi.*] Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcript.*

c Vendon.] An legendum ſit *Vador*, ſive *Vondor*, aut *Berutur*, non audet aſſerere Mantique *tom. 2. annal. Ciſterc. anno* 1148. *c.* 16. *n.* 2. & *anno* 1150. *cap.* 11. *num.* 1. 3.

d Cogatis.] Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cùm ex gravi metu eſſet extortus, juxta tradita *in cap.* 1. *de his quæ vi.* 4.

CAPUT XVIII.

Honorius III. *Epiſcopo, Decano, & Theſaurario a Lingon.*

SIgnificavit nobis A. mulier, quod cùm ipſa R. militi viro ſuo coram Decano ſancti Quiriaci *b* Pruinenſis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi *c* Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem injuncto, & recepta fide ab ipſa, quod *d* perpetuò contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem à milite antedicto in monaſterio, in quo habitum aſſumpſerat monachalem, aſſeruit ipſam debere religionem intrare, quanquam id primò non expreſſiſſet eidem, & hoc expreſſo ipſa illi licentiam non dediſſet: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de conſenſu dicti Archiepiſcopi noſtrum ſuper hoc conſilium imploravit. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, & talis ætatis, de qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſervantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

NOTÆ.

1. *a Ingonienſi.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & literam hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. cùm malè legatur in ſexta collectione, *Innocent. III.* De Lingonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in c.* 8. *de reſcript.*

b Pruinenſis.] Legendum eſſe *Pruvinenſis*, jam notavit Cironius *in præſenti*; quæ Eccleſia ſancti Quiriaci eſt Collegialis in diœceſi Senonenſi, ſub Decanatu Pruvinenſi.

c Senonenſis.] Petri de Corbolio, de quo egi *in c.* 1. *de poſtul. Prælat.*

d Perpetuò contineret.] In domo propria, ſicut olim plures virgines, & viduæ caſtitatem profitebantur, ut probat Cironius hîc, & notavi *in cap... Concil. Illiber.* In præſenti autem non agitur de ea profeſſione, ſed de continentia tantùm, quam conjux in ſæculo remanens vovere tenetur, ſi ſenex eſt; alioquin ſi juvenis ſit, profeſſionem emittere cogitur, juxta adducta *in cap.* 1. *hoc tit.* ex quo commentario præſens petendum eſt. 2.

CAPUT XIX.

a Gregorius IX.

GAudeamus in Domino. *Et infrà:* Mulieres verò, quæ relicto maritali thoro, lapſu carnis ceciderunt, ſi mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ converſas noluerint recipere propter Deum, in clauſtris cum religioſis mulieribus ſtudeas collocare, ut perpetuam *b* pœnitentiam ibi agant.

NOTÆ.

1. *a Gregorium IX.*] Ita legitur in hac ſexta collectione; ſed credo legendum eſſe, *Innocent. III. Tiberiad. Epiſcopo*, ut legitur *in cap. gaudemus, de divortiis: cap. gaudemus, qui filii ſint legitimi*; ubi, ni fallor, extant aliæ partes hujus decretalis. Tiberias urbs eſt Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberii: dicitur Tiberias lacus, teſte Ptolomeo *lib.* 5. *cap.* 16. Habuit olim Eccleſiam Cathedralem, cujus Epiſcopus Joannes dictus ſubſcripſit in Concilio Hieroſol. ut refert Carolus à ſancto Paulo *in Geograph. ſacra, fol.* 316. & Prælato eccleſiaſtico præſentis cauſæ cognitionem commiſſam fuiſſe, jam notavit Germonius *lib.* 1. *animadverſ. cap.* 9.

b Ut perpetuam pœnitentiam.] Non tamen ideò moniales efficiebantur, ut latè probavi *in cap.* 1. *de regul.* 2.

CAPUT

CAPUT XX.

Idem *l. moniali monaſterii de* [a] *Plauda.*

DUdum à C. laico motâ contra te (quam uxorem ſuam dicebat) materiâ quæſtionis, R. ſanctæ M. in Coſmedin Diac. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quod indebitè recuſabas eidem (cujus uxor eras per conſenſum de præſenti, & copulam ſubſecutam) matrimonialiter adhærere, te ſibi reſtitui poſtulavit. Ad quod fuit reſponſum, quod ipſe pro animæ ſuæ remedio, pura, & ſpontanea voluntate, præſentibus duobus religioſis ſacerdotibus, & adhibitis quinque teſtibus fide dignis, omni juri, quod in te habuerat, renunciavit omnino, reſignando illud in manibus alterius ex ſacerdotibus ſupradictis, qui in perſonam Eccleſiæ reſignationem hujuſmodi recipere procuravit: & quod idem C. ſe caſtitatem ſervaturum promiſit, pauperumque Hoſpitalis de Ponte obſequio ſe devovit, promittens voto ſolemni omnia, & ſingula ſupradicta, & tribuens tibi licentiam ad monaſterium tranſeundi; te verſa vice ſimiliter promittente, ac tribuente illi licentiam, & jus quodlibet reſignante, ſicut hæc omnia dicebantur per publicum inſtrumentum eſſe probata, manu B. notarii Aretinenſis confectum. Verùm prænominatus C. propoſuit, quod caſu amiſſo inſtrumento præfato, illud in prima perſona, quod priùs erat in tertia, inſertis pluribus, in uno aliter quàm in alio, fuit ab ipſo formatum; & cùm tibi iratus fuiſſet, ſicut verba, & verbera indicabant, nondum calore [b] iracundiæ quieſcente, quidam ipſum deceptoriè allexerunt, proponentes eidem, quod in Hoſpitali prædicto cibis ad libitum poſſet uti, ac proprium retinere; præfato B. ſibi nihilominus promittente, quod non ſolùm ardorem, ſed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte feciſſe dignoſcitur, iratus, ſeductus pariter, & illectus, & ſub ſpe promiſſionis, ac ſub ea [c] conditione, vel modo, ſi poſſet continentiam obſervare, aſſeruit à ſe factum. Sed ad iſta reſpondebatur econtrà, quod an tabellio in tertia perſona inſtrumentum conficiat, vel in prima (dummodo non mutetur ſubſtantia veritatis,) nihil intereſſe videtur. Inſuper quanvis aliquando ſpes memorato C. data fuiſſet, per quam ad hoc ſe propoſuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, ſimpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ ſuæ, ſolummodo ad votum, & ad alia ſupradicta noſcitur proceſſiſſe, propter quod à conſortio ſæcularium hominum debet diſcedere, vitamque mutare, cùm ſe illius ætatis eſſe proponat, ut ſine ſuſpicione incontinentiæ non valeat in ſæculo remanere. Nos itaque habito f. n. conſilio, te ab impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſolvendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium [d] imponentes.

NOTÆ.

1. [a] *Lauda.*] Forſan legendum eſt, *de Pleda*, quod eſt ditiſſimum cœnobium in Italia, juxta lacum Latii, ut refert Paulus Jovius *in deſcriptione ipſius lacus.*

2. [b] *Iracundia.*] Sed non extra mentem, aut judicio alienatus; quo caſu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione, tom.* 2. *libro* 1. *de voto, capite* 9.

3. [c] *Conditione.*] Quæ ſi expreſſa eſſet, redderet actum conditionalem, ita ut ea deficiente, nullus eſſet, juxta tradita à Baſilio *lib.* 3. *de matrim. cap.* 1.

4. [d] *Imponentes.*] Cùm maritus conſenſerit, caſtitatemque ſolemniter promiſerit, & obſequiis hoſpitalis ſe devoverit, juxta ſuprà tradita *in cap.* 1.

CAPUT FINALE.

[a] Idem.

MUlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè convolare.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio, abſque ulla relatione, ſeu conſultatione, cùm nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ caſum adulterii ſpiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum eſſe, ac de adulterio carnali, jam ſuprà notavimus *in cap.* 3. De divortio ob hæreſim infrà agemus *in cap. quanto, de divortiis.*

TITULUS XXXIII.

De converſione Infidelium.

CAPUT I.

[a] Cœleſtinus III.

INDUBILEM, &c. *Et infrà*: Cæterùm, quod interrogaſti de Sarracenis, qui dum in captivitate eſſent quarundam Chriſtianarum, viros earum [b] inſidiis, & machinationibus occiderunt, utrum quia poſtea per ipſas ad fidem chriſtianam converſi ſunt, eaſdem de jure accipere poſſint in uxores, vel ſi duxerint, ipſum conjugium teneat. Hîc Triburienſis [c] Concilii regulâ contenti ſumus, aſſerentis quod ſi in mortem ipſorum virorum malitiosè fuerint machinatæ, licèt earum ſtudio ad eccleſiaſticam fidem acceſſerint; tamen nec eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint, tolerandi: non enim hîc diſpenſatio ſine periculo poſſet admitti, cùm tale damnum tali lucro Eccleſia compenſare non velit. Ad hæc Sarraceni quidam, qui in bello ſunt Chriſtianos interfeciſſe notati; & Chriſtiani ſimiliter Sarracenos, poſtea verò Sarraceni ad catholicam fidem à Gentilitatis errore converſi, uxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, ſibi matrimonialiter copularunt: idipſum & Chriſtiani de Sarracenis mulieribus converſis ad fidem feciſſe noſcuntur; quæ tamen poſtquam priorum virorum morte compererunt veritatem, divortium inſtanter expoſcunt. Reſpondemus quoque, in his qui cùm nec Sarraceni, nec Chriſtiani mortem alterutrorum procuraſſe noſcantur, matrimonium hujuſmodi inter prædictas perſonas licitè contrahi poteſt, & taliter copulati, cujuſcunque ſexus exiſtant, divortium poſt mortem conjugum poſtulare non poſſunt. Idem [d] ſiquidem juris erit in ſequenti caſu, quem proponere ſtuduiſti, cùm S. Chriſtiano viro propter odium uxoris Chriſtum negante, & ſibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Chriſtiana in opprobrium Jeſu Chriſti relicta eſt; tamen aſſenſu Archidiaconi ſui ad ſecundas nuptias convolavit, & filios ſuſcepit ex ipſis: non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat ad unitatem eccleſiaſticam, eadem à ſecundo debeat recedere, & reſignari priori; maximè cùm ab eo viſa fuerit Eccleſiæ judicio diſceſſiſſe; & teſte Gregorio, contumelia Creatoris ſolvat jus matrimonii circa eum, qui relinquitur odio fidei chriſtianæ. Quod autem mulier poſſit primo viro, qui ad fidem reverſus eſt, nolente, ad vitam monaſticam remeare; vel utrum ille reverſus ad eam, quam ritu Gentili ſibi conjunxit, & quæ propter eum ad fidem noſtram cum liberis ſuis eſt converſa, mortuâ primâ, poſſit habere uxorem; & an filii ante converſionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ poſt converſionem ritu eccleſiaſtico celebratæ fuerunt; & ſimiliter ſi filii illius, quæ de licentia Archidiaconi ſui, marito priore vivente, ſed facto infideli, nupſit viro catholico, legitimi ſint habendi, tam regula quàm doctrina Apoſtoli, quâ dicitur: Si infidelis diſcedit, diſcedat; non enim frater, aut ſoror ſubjectus eſt in hujuſmodi ſervituti; quàm illud decretum memoratum Gregorii: Non eſt peccatum dimiſſo propter Deum, ſi alii ſe copulaverit; infidelis enim diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædeceſſor noſter bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta eſt vis matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur; Nos in hujuſmodi dubitare non ſinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem revertitur, eam quæ converſa eſt ad fidem, defunctâ primâ, ſibi licitè poſſit copulare: filii etiam in ſupradicto utroque caſu legitimi cenſeantur.

NOTÆ.

[a] *Cœleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & hanc inſcriptionem expoſui *in cap.* 1. *de except.*

1. [b] *Earum inſidiis.*] Unde impedimentum hoc eccleſiaſticum non infidelibus poſtea converſis, ſed fidelibus machinantibus in nec-m virorum impoſitum fuit; ſiquidem crimen, quod præceſſit Baptiſmum, non præſtat impedimentum matrimonio, aut ſacris Ordinibus, ut probavi *in cap.* 3. *de bigam. non ordin.* unde ſi ambo conjuges in præſenti ſpecie eſſent infideles, & poſtea baptizarentur, rectè poſſent contrahere matrimonium, ut docent Baſilius *libro* 7.

libro 7. de matrim. capite 45. numero fin.

c *Triburienſis.*] Relati *in cap. ſi quis vivente*, 31. *quæſt. 1.*

2. d *Idem ſiquidem juris.*] Verba quæ ſequuntur, omiſit Raymundus, & rectè, cùm adeo gravis eorum difficultas ſit, ut Alfonſus à Caſtro *lib. 1. de hæreſis. punit. cap. 4.* affirmarit, Cœleſtinum in præſenti non poſſe ab hæreſi excuſari, eo quòd ſenſerit matrimonium diſſolvi inter fideles, ſi alter conjugum labatur in hæreſim, contra id, quod docet Innocentius *in cap. ex parte 14. de converſ. conjug.* Sed adhuc dicendum eſt, Cœleſtinum in præſenti loquutum fuiſſe juxta ſui temporis ſententias, quæ variæ erant circa divortium ob hæreſim faciendum: unde dum Innocentius III. *in cap. quantò, de divort.* ſtatuit, ob hæreſim non ſolvi matrimonium, ait: *Licèt quidam prædeceſſor noſter aliter præſenſiſſe videatur.* Quæ verba exaudienda ſunt de Cœleſtino III. Unde conſtat temporibus Cœleſtini doctrinam hanc ſub opinionibus adhuc fuiſſe, ut notavit Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput. 1. q. 1. §. 4. n. 11.* qui cùm integram hujus textus non perlegiſſet, dubitavit an Cœleſtinus III. aſſeruiſſet, quod Caſtro referebat.

Commentarium hujus textus dabimus infrà, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam priùs pollut.*

CAPUT II.

Gregorius IX. [a] *Argentinenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Judaïcæ cæcitatis errore ad Chriſtum verum lumen adductus, uxore ſuâ in Judaïſmo *b* relictâ, in judicio poſtulavit inſtanter, ut eorum filius quadriennis aſſignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipſe ſuſceperat, *c* perducendus. Ad hoc illa reſpondit, quod cùm puer adhuc infans exiſtat, præter quod magis *d* materno indigeret ſolatio, quàm paterno, ſibique ante partum onerоſus, *e* doloroſus in partu, poſt partum laborioſus fuiſſe noſcatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris, & fœminæ magis *f* matrimonium, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet convenientiùs remanere? *Et infrà:* Cùm autem filius in patris poteſtate conſiſtat, cujus *g* ſequitur familiam, & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere perſonas, de quibus poſſit eſſe ſuſpicio, quod ſaluti, vel vitæ inſidientur *h* illius; & pueri poſt triennium apud patrem non ſuſpectum ali debeant, & morari, materque pueri, ſi eum remanere contingeret apud eam, poſſet illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem maximè fidei chriſtianæ reſpondemus, patri eundem puerum aſſignandum.

NOTÆ.

1. [a] *Argentin.*] Argentina, ſive Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis civitas eſt Germaniæ, Alſaciæ gemma, & anima: ejus meminerunt Ptolomeus, D. Hieronymus, & Ammianus Marcellinus: Epiſcopatus inſignis eſt, & nobiliſſimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, ſive Comites, & Barones, inter quos recipi non poſſunt, niſi generi convenientes, ſummæque nobilitatis cenſeantur. Templum ſumnum, ſive cathedrale opus, verè regium, dignumque ſumma admiratione. Habuit Argentina primum divini verbi ſatorem ſanctum Maternum D. Petri diſcipulum, ac deinde Epiſcopos verbo, & opere potentes, ut ſanctos Amandum, Arbogaſtum, Florentium, Arſoaldum, Juſtum, Maximum, ut refert plura de ipſa nobili urbe adducens Bucelinus *tom. 3. Germaniæ ſacra, fol. 55.* Bertoldo Duci Theonis, ejuſque Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

2. b *In Judaïſmo relicta.*] Quo caſu matrimonium diſſolvatur, notâvi *in can. Concil. Illib.* & latiùs dicam *in cap. quantò, de divort.*

c *Perducendum.*] Juſta, pia, & ſalubris petitio: intendebat pater, ut ſibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione inſtruendus, probiſque ac chriſtianis motibus imbuendus, agnoſcens facilè filium ad ipſam perfidiam Judaïcam, moreſque Judæorum reverſurum, juxta illud D. Gregorii *homil. 20. In his omnibus patrum ſuorum carnalium vias ſequuntur, quaſi venenati filii de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib. 1. contra Symmachum:*

Ut ſemel obſedit Gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit hæres,
Et colnit quidquid ſibimet venerabile cam
Monſtrarunt Atavi, puerorum infantia prima
Errorem cum lacte bibit.

Inde noſcitur magna præſumptio contra deſcendentes ex Judæis, ut probant Simanchas *de cathol. tit. 50. num. 11.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiarum, lib. 1. cap. 8. num. 13.* Carenas *de offic. Inquiſit. part. 3. tit. 3. §. 5.* Tranſmiera *de oblig. rebel. hæret. quæſt. 4. cap. 9. num. 5.* Itidem quantùm recta educatio in puerili ætate ad virtutem ſervandam, animumque rectè inſtruendum faciat: *Educatio* (inquit Seneca *lib. 2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam deſiderat: facile eſt teneros adhuc annos componere, difficulter reſcindantur vitia, quæ nobiſcum creverunt.* Idem de conſolatione *ad Helviam, cap. 16.* & *epiſt. 94. Altius præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus; ſi præcepta nihil adjuvarent, omnis inſtitutio tollenda eſt; ipſâ naturâ contenti eſſe debemus. Erras, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci; ſupervenerunt, ingeſta ſunt.* Et Ariſtoteles *lib. 2. Oeconom.* latè docet, liberos rectè educatos à parentibus, per ſanctos, & juſtos mores, bonos meritò evaſuros. Et Plutarchus poſtquam ſpeciali libro de educatione liberorum diſſeruit, in vita Themiſtoclis ait: *Themiſtocles, quoniam adoleſcens feroci, mutabilique ingenio videbatur, mirantibus mutatos mores dicere ſolebat, aſperos, & indomitos pullos in bonos equos evadere, ſi quis illis adhibeat diſciplinam, rectamque inſtitutionem.* Quare in ſanctis litteris, & à Sanctis Patribus ſæpe ſæpiùs admonentur patres circa educationem filiorum, ut *in cap. 23. Proverb.* ibi: *Ne ſubtrahas puero caſtigationem:*

cùm

eum percusserit eum virgâ, non morietur; tu virgâ percutias, cùm & animam ejus à sepulchro eripies. Et iterum cap.22. ibi: *Adolescens juxta viam suam etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et *Eccles. cap.7. vers.21. Filii tibi sunt, erudi illos, & curva illos à pueritia illorum: curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, dum infans est, ne fortè indurescat, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.* Et D. Hieronymus *in epist. ad Salvianum*, ait: *Non est parvi apud eum meriti filios bene educare, difficulter eraditur quod nudi animi perbiberunt; lanarum conchilia quis in pristinum candorem revocet.* Et D. Cyprianus *lib.2. epist.1.* ait: *Quod semel imbibimus, difficulter deponimus, nec propositum nostrum facilè mutatur.* Et D. Bernardus *epist.113.* inquit: *O quam compositum reddit omnem corporis statum, necnon & mentis habitum disciplina! cervicem submittit, ponit supercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frenat gulam, sedat iram, formatincessum.* Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sandolet. *in lib. de educat.* Scomborn. *lib.1. polit. cap.8.* Solorzanus *tom.1. de jure Indiarum, c.26. ex num.63. & embl.25. & lib.2. polit. cap.27. ad finem*, Cresolius *lib.2. myst. aeg. cap.5.* Valenzuela *consil.36.* Cupiebat ergo pater in præsenti specie probis moribus, & in recta disciplina filios erudire, ut sacris canonibus cavetur. Concilium Tolet. 17. *can.8.* ubi Loaysas *cap.1.30. dist.* Concilium Carthag.3. *can.14.* ibi: *Episcopi, & clerici filios suos non emancipent, nisi moribus, & ætati eorum consulserint, ne peccatis eorum non ipsi graventur.* Concilium Arelat. sub Carolo *can.19.* [Ut parentes filios suos, & patrini eos, quos de fonte lavacri suscipiunt, erudire summopere studeant: illi quia eos genuerunt, & eis à Domino dati sunt; isti quia pro eis fidejussores existunt.] Parisiense sub Ludovico *lib.3. cap.25.* refert Antonius Augustinus *in epis. jur. libro 10. tit.18.*

3. [d] *Materno solatio.*] Nam filius per triennium ablactandus est à matre, quod adeo æquum visum fuit Diocletiano & Maximiano, ut non aliter matrem de filii alimentis adversùs patrem audiendam rescripserint, quàm si priori vitæ triennio filium ablactaverit, & reliqua educationis officia exhibuerit, *l. nec filium, C. de patria potest.* Consonant lex 3. *tit.8. lib.3. fori*, lex 3. *tit.19. p.4.* & triennium lactationis legitimum tempus fuisse apud omnes ferè nationes, probant Nicolaus de Lira *in lib.1. Regum, cap.1.* & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionysius, & *in cap.21. Genesis, vers.8.* Abulens. Caiet. Lippomanus, Serarius, & Sanchez *in lib.2. Machab. cap.7.* Gaspar Sanchez *in lib.2. Regum, cap.1. num.68.* Mendoza *in lib... Regum, cap.1. vers.22.* Franc. Valesius *de sacra philosoph. cap.83.* qui allegat Galenum *de tuend. valet.* aliquosque antiquos Medicos. Cùm autem triennium hoc desideramus, intelligimus duos annos completos, tertium inchoatum, eo quòd ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiscopus *serm. de oblat. Virgin. in templ.* Cedrenus *in compend. histor.* Nicephorus *lib.1. hist. cap.7.* affirmant Deiparam Mariam, quæ simul ac depulsa est à mammis, templo præsentata est, tertium nondum absolvisse annum ætatis: ex eis refert P. Sherlogus *tom.3. in Cantica, vestig.36. cap.8. fol.534.* & per illud triennium matres ipsas lacte nutrire debere liberos, non aliis nutriendos tradere, constat ex Tacito *de moribus German. c.20.* ibi: [Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur.] Favorinus *apud Gellium lib.12. cap.1.* imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperisse, ac statim abjecisse, nec aluisse. Illustrat Arnisæus *lib.1. de Repub. cap.4. sect.4. num.15.* & probant latè Tiraq. *de nobilit. cap.20. num.80.* Bernegerus *ad Tacitum* 4.115. Acuña *in cap. ad ejus, 5. dist.* quare matrem saltem venialiter peccare, quæ proprio lacte filium non nutrit, nisi adsit justa causa, resolvunt Covar. *de sponsal. 2. p. cap.8. §.6. num.13.* Rebuff. *ad l. Gallus, 3. part. in præfat. tit. de conjug. num.47.* unde Anna illa sanctissima Helcanæ uxor Samuelem filium propriis uberibus aluit, ut videre licet *ex lib.1. Regum, cap.1. vers.23.* ubi plura congessit Mendosa *num.3.* unà enim cum lacte morbos, & mores imbibere infantes solent. Hinc per nutricem ebriosam & ipse Tiberius ebriosus factus est, & Caligula omnium ferè, quos sol aspexit, pessimus tyrannidem suam, maléque compositos mores non ex parentibus, sed nutrice improba suxit: aliis exemplis illustrat Bernegerus *ad Tacitum, dicta quæst.115.* & plures congessit Valeron *de transact. tit.3. q.1.* ubi varia cumulavit de educatione filiorum, & pupillorum.

[e] *Doloroso in partu.*] Consonat Justinianus *in* 4.
l. assiduis, C. qui potiores, ibi: *Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem.* Nonius Marcel. ibi: *Enixa dicuntur fœmina nitendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfuncta, vel quòd quibusdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exsolutæ.* Quintilian. *declamat.* 338. ibi: *Alia est horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes; aliter amat quæ peperit, quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum, tot solicitudinum recordationes ad vos judices affert.* Sidonius Apollin. *lib.4. epist.21.* ibi: *Est quidem princeps in genere monstrando partis paternæ prærogativa; sed tamen multùm est, quod debemus & matribus: pondera illorum, istorum somnia sumus.* Quem Sidonii locum Avitus *lib.6. cap.8.* ita expressit:

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Infligunt duros utero turgente dolores.

[f] *Matrimonium.*] Et quamvis pater matre sit 5.
præstantior sexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de statu homin.* tamen hæc conjunctio non dicitur patrimonium, sed matrimonium; quod ex eo factum esse docet D. Augustinus *lib.19. contra Faustum*, quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm ut mater fiat; unde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam pregnuerit, ut fœtus ederet, *l.2. C. de indicta viduit.* & Ulpianus maximum, & præcipuum munus esse fœminarum respondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur 14. §.1. ff. de ædilit. edict.* ideoque Romani testabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum causâ illud contrahere, ut colligitur *ex l. liberorum 220. vers. Prætor, ff. de verb. signif. l. si vicinus 9. C. de nupt.* Ulpianus *in fragment. tit.3. vers. liberis.* Illustrant Franciscus Hotbomanus *de ritu nupt. cap.3.* Connanus *lib.8. comment. cap.3. in fine*, Covar. *in 4. 2. p. cap.1. num.1.* Petrus Gregorius *lib.9. syntag. cap.1. à num.2. & lib.1. partit. tit.12. cap.2.* Fornerius *lib.3. rerum quotid. cap.29.* Faber in Papin. *tit.9. princ. 2. illat.5.* Nec dissimili ex causa antiqui bona patrimonium appellarunt, quòd scilicet patrum munus præcipuè versaretur in quærendis, & parandis opibus, juxta illud Horatii *in arte poët.*

Conversis studiis ætas, animusque virilis
Quærit opes, & amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret.

Ob robur majus sexui concessum, & quia cum minori sexus, & pudicitiæ periculo inter homines conversentur, & negotiari faciliùs possint; nam ut ait Ovidius *epist.18.*

Ut corpus teneræ, sic mens infirma puellis;
Fortius ingenium suspicer esse viris.

Unde

Unde etſi major pars bonorum à matre obveniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l.* 3. §. *bonorum*, *ff. de bonor. poſſeſſ. l. ſi quis ſtipulatus* 11. *in fin. ff. de verb. oblig. princip. Inſtit. de rerum diviſ.* notavit Fornerius *lib.*1. *rerum quotid. cap.*18.

6. § *Cujus ſequitur familiam.*] Filios enim eſſe in patris, non matris poteſtate, notum eſt, *l.*3. *&* 4. *ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni, l. illud* 4. §. *ad teſt. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tab. l. nulla, ff. de ſuis, & legit. l.*38. *in princip. ff. de furtis*, §. *fœmina*, *Inſtit. de adopt.* Faber *in Jurisprud. tit.*8. *princip.*4. *illat.*10. Balduinus *ad ll. Romuli*, *cap.*17. Connanus *lib.*2. *comment. cap.*13. Revardus *ad ll.* 12. *Tabul. cap.*3. & patris familiam ſequuntur, §. *itaque*, *Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. l. cum legitima*, *ff. de ſtat. homin.* cujus etiam ſequitur originem, *l.*3. *C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen*, *ff. de manumiſſ. teſtam. l. fœmina*, *ff. de Senator. l.*1. *C. de dignit. lib.*12. *l.*101. *C. Theodoſ. de Decur.* licèt quoad ſtatum, & conditionem filius matrem ſequatur, ut latè probavi *in cap. final. de ſervis non ordin.*

7. ¶ *Inſidientur illis.*] Supponit Pontifex, quod Ulpianus docuit *in l. ſi diſceptatur*, *ff. ubi pupillus*, ibi: *In cauſa cognitione vitandi ſunt, qui pudicitiæ impuberis poſſunt inſidiari.* Præcipuè cùm facilè patentum, immò & domeſticorum mores in filios tranſeant, juxta illud Juvenalis *ſatyr.* 14. *Si natura juvet, velocius, & citiùs nos corrumpunt vitiorum exempla domeſtica.* Plinii *in Panegyr. Non tam imperio illi opus eſt, quàm exemplo.* Unde aiebat Poëta:

Ut virent in foliis hauſtu radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cum femine mores.

D. Hieronymus *epiſt.*15. *ad Letam*, ait: *Nihil in te videat filia, quod ſi fecerit, peccet: mementoto vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri poſſe, quàm voce.* Juvenalis *ſatyr.* 14. ibi:

Nihil dictu ferum, viſuque hæc limina tangant,
Intra quæ puer eſt; procul hinc, procul inde puella.

Notavi *in can. Concil. Illiber.* Mortuo autem patre, & matre ad ſecundas nuptias tranſeunte, apud quem debeant filii defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *tom.*2. *deciſ.*201. Cabedo *tom.*1. *deciſ.*99. Valenzuela *conſil.*36.

8. ¶ *Ali debeant.*] Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi neceſſitatem inſtinctus, ſeu impulſus naturalis indixit; ita ſimiliter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali jure provenire certum eſt, *l.*1. §. *jus naturale*, *ff. de juſtit. & jure*, *l. ſi quis à liberis* 5. §. *parens*, *ff. de aſſig. liber. l.*3. *&* 4. *ff. de alend. liber. l. unic.* §. *taceat*, *C. de rei uxor. l. non ſolùm* 8. §. *ipſum*, *C. de bonis quæ lib. cap. jus naturale*, 1. *diſt. l.*2. *tit.*1. *part.*1. latè probant Fortunius Garcia *in dicta l.*1. §. *jus naturale*, Petrus Faber *lib.*2. *ſemeſtr. cap.* 1. Valentia *tom.* 3. *tract.*3. *de liberis & poſth. cap.*1. dicemus *in cap. cùm haberet*, *de eo qui duxit.*

COMMENTARIUM.

9. REgulariter olim facto divortio, apud patrem morari, & educari liberi ſolebant, tum propter jus patriæ poteſtatis, tum ut ab eo alerentur; & ſi uxoris causâ divortium interceſſiſſet, maritus propter ſingulos liberos, ex matrimonio ſcilicet communiter ſuſceptos, totidem ſextas partes dotis retinere poterat; non tamen plus quàm tres ſextas partes, ideſt unam ultra dimidiam partem dotis. Ulpianus *in fragmentis, titulo* 6. Paulus *lib.*2. *ſentent. tit. de dot. l. unic. C. de rei uxor. action.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpâ factum eſt divortium, etſi mulier mariti remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boëtius. Illuſtrant Revardus *lib.*4. *variar. cap.*13. Pichardus *in* §. *fuerat*, *num.*70. *inſtit. de action.* Cujacius *ad Ulpianum*, *in dicto tit.*6. Grotius *in floribus*, *ad tit. de divortiis*, Briſſonius *lib.*5. *de formulis.* Petrus Barboſa *in lege poſt dotem* 40. *num.*5. *ff. ſolut. matrim.* & differentias inter hanc retentionem, & alias ob res amotas, & ob mores, eruditè, ut ſolet, explicat eruditiſſimus Ramos *in ſchediaſm. ad leg. unic.* §. *taceat*, *C. de rei uxor. act.* nec matri relinquebantur filii, niſi minores, cùm adhuc ſub mamma eſſent, *lege penultima*, juncta Gloſsâ ibi, *C. de patria poteſtate.* Senſim poſtea inolevit, ut pro ſexu diviſio fieret, ut patri mares, matri fœminæ traderentur: ex juſtis tamen cauſis, veluti ob ſuſpectos patris mores, utriuſque ſexus liberi, quantumvis exuberes, ſoli matri tradebantur ſine diminutione patriæ poteſtatis, *l.*1. §. *ſi verum*, *l.*3. §. *etiamſi*, *ff. de liber. exhib.* Poſtea Imperatores Diocletianus & Maximianus *in l. unica*, *C. divortio facto*, totum hoc negotium arbitrio judicis commiſere, qui æſtimare debet, quid utilius, commodiuſque ſit liberis. Imperator Juſtin. *in authent. ſequenti*, poſt dictam legem unicam, hanc quæſtionem paulò exactiùs decidit, dum diſponit, ut ſi patris culpâ divortium ſequutum ſit, & mater ad ſecundas nuptias non tranſierit, liberi apud eam educari debent impenſis patris: ſi verò culpâ matris ſolutum ſit matrimonium, apud patrem nutriantur impenſis matris locupletis, quam conſtitutionem explicant Cujacius, & Richierius ibi. Unde inſpectâ eâ conſtitutione, etiam ſecluſo fidei favore, in præſenti ſpecie filius educandus erat penes patrem; nam cùm ob culpam mulieris, quæ noluit converti ad fidem catholicam ſimul cum marito, ſequutum eſſet divortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Concilii Illib.* & traditis *in cap.*4. *de divort.* ideo penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi juris aliam adjunxit Gregorius in præſenti, deductam ex fidei favore, cujus intuitu etiam in Concilio Tolet. 17. *can.*8. relato *in cap. Judæorum* 28. *quæſt.*1. jubetur, ut ab infidelibus ſervis Chriſtianorum filii auferantur, ne eorum perfidiæ involvantur, ibi: *Judæorum filios, vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum conſortio ſeparari decernimus.* Notavit Sahabedra *in chron. Goth. cap.*19. proſequuntur Vaſquez *tom.*2. *in* 3. *p. diſput.*155. *cap.*4. Simanchas *de cathol. cap.*29. Diana *part.*8. *tract.*1. *reſol.*12. Narbona *de arate, anno* 7. *quæſt.*10. Quid obſervetur facto divortio ex alia cauſa, veluti ſævitiæ, exponit Valenzuela *conſil.*41.

TITULUS

TITULUS XXXIV.

De voto & voti redemptione.

CAPUT I.

Alex. III. *Exon.* [a] *Episcopo.*

DE [b] peregrinationis quoque votis, an eleemosynis redimi possint, vel aliud pro necessitate impleri, tibi respondemus, quod ab ejus, qui præsidet, dependet arbitrio, ut consideret diligentias, & attendat qualitatem personæ, & causam commutationis, scilicet an id ex infirmitate, seu affluentia divitiarum contingat; utrum peregrinatio, an recompensatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & secundùm hoc debet inde dispensare.

NOTÆ.

1. [a] *Exonien.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 1. & post Concilium Lateran. *parte* 35. *cap.* 3. ubi additur, *pars capitis Meminimus*, forsan quia referuntur in præsenti pars textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vov.* De Exonienſi diœcesi plura adduxi *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

2. [b] *Peregrinationis.*] Ad loca videlicet sacra, necnon reliquias Martyrum; omni enim tempore in Ecclesia usitatas invenio fidelium peregrinationes ad loca sacra, & Sanctorum reliquias, inter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valde commendat D. Hieronymus *epist.* 27. *ad Eustochium*, ibi: *Cujus enim gentis homines ad sancta loca non conveniunt?* Et magni fecit *in epist.* 19. *ad Paulam*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causâ concessit, ut patet *ex epist.* 2. *ad Galatas*, & *cap.* 20. *Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atque illuc ex omnibus provinciis concursum fieri, refert Nicolaus I. *epist.* 2. *ad Michaëlem Imperatorem*: & omni tempore celeberrima fuit peregrinatio Compostel. ad corpus D. Jacobi, de qua agitur *in cap. proposuit* 4. *de consecr. Eccles.* & in Gallia frequenter fiebant peregrinationes ad Ecclesiam sancti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, ut constat ex Concilio Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. & 45. Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferrandus *in disquisit. reliq. lib.* 2. *cap.* 3. *art.* 6. *per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Frideicus *in constit. relata in cap.* 1. *de testam. in* 5. *compilat.* juncto ibi Cironio. Confluebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controversiarum, & criminum detegendorum causâ, ut de templo B. Felicis narrat D. Augustinus *cap.* 137. ibi: *Elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissima est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui ut pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem divinitus fuerit propalatum.* Sic etiam Eusebius *lib.* 6. D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexandrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Grethserus *lib.* 1. *de peregrinat. ex cap.* 2. *usque ad* 12. Theophilus *tom.* 15. *in Heteroel. punct.* 3. *in principio.*

COMMENTARIUM.

3. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Vota possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari, superioris intercedente auctoritate.* Probant eam textus *in cap.* 1. 20. *q.* 3. *cap. magna*, *hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garaña Mandosius *tit. de voti redempt.* Stunica & Sotomayor *de voto quæst.* 6. Balboa *in cap. pervenit* 3. *de jurejur.* Diana *p.* 2. *tract.* 2. *resol.* 7. & 8. Lessius *lib.* 2. *de justitia, cap.* 4. *num.* 10. Layman *lib.* 4. *Theolog. Moral. tract.* 4. *cap.* 8. *num.* 12. Escobar *de utroque foro, art.* 5. §. 18. *num.* 180. Manrique *de different. utriusque fori, cap.* 163. *num.* 21. Candidus 2. *tom. disquisit.* 25. *artic.* 1. *dub.* 6. *cap.* 8. Sanchez *in select. cap.* 14. *num.* 3. Castropalao *tom.* 3. *disput.* 3. *de voto*, Trullench *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 3.

4. TRADITUR RATIO DICENDI.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione. Vel voti commutatio fit in rem evidenter meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. pervenit* 3. *de jurejur.* si in aliud æquale commutetur, id est ejusdem virtutis, & bonitatis, commutatio fieri non potest, quia aliud pro alio invito creditore solvi non valet, *l. mutuum*, §. *mutui*, *ff. de rebus creditis*, *l. si se*, §. *ait Prætor*, *ff. de re judic. l. item liberatur*, §. *qui paratus*, *ff. quibus modis pignus*, *l. promissor*, §. *fin. ff. de constit. pecun.* Ergo si in deterius, aut minus commutetur, omninò talis commutatio improbatur, præcipuè cùm commutatio voti sit quædam novatio; per novationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minus quàm prior, *l. qui usumfructum*, *ff. de verb. oblig. l. si pupillus*, §. *qui autem*, *ff. de novat.* ubi Bartolus rectè id extendit, ut etsi interveniat nova persona, nihilominus non detur novatio, quando secunda stipulatio continet minus quàm prima: celebris textus *in l. eum qui*, §. *penult. ff. de verbor. obligat.* igitur neutro ex his calibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet in specifica forma, *cap. licèt*, *hoc tit.*

tit. ibi : *Solutio neceſſaria eſt*, ut contingit in juramento, in quo ſi quis juraverit ſolvere, non adimplet juramentum debitum compenſando, quia per æquipollens non rectè adimpletur promiſſio Deo facta : igitur votum, commutatione factâ, non per æquipollens, ſed in ſpecifica forma adimplendum eſt.

5. VOTI VARIÆ ACCEPTIONES.

Quâ difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, votum diverſimodè accipi. Aliquando pro voluntate ſumitur, juxta illud Poëtæ :

Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno.

Nonnunquam pro deſiderio, unde vulgò dicimus rem alicui pro voto eveniſſe, ideſt pro deſiderio : quo modo accipitur *pſalmo* 49. ibi : *Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua*; id eſt deſideria. Unde preces ipſæ, quibus deſiderium noſtrum explicamus, vota dicuntur, quo modo verba illa canonis Miſſæ, *vel qui tibi offerunt vota ſua*, exponit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 14. Inde deſiderium parentum, ut filii illis ſuccedant, votum dicitur *in l. nam & ſi, ff. de inoffic. teſtam. l. unic. C. de his qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & ſuffragio, *in cap.* 1. *de electi. in 6.* in præſenti autem titulo accipitur votum pro promiſſione Deo facta, ad differentiam promiſſionis hominibus factæ, quæ dicitur ſtipulatio, vel pollicitatio, *l.* 1. *ff. de pollicit.* at verò quæ Deo fit, votum nuncupatur, *cap.* 23. *Deuteron. Proverb. cap.* 30. *l.* 2. *ff. de pollicit.* notavit Gilbanus *de uſufructu cap.* 15. Votum ita acceptum Cicero dixit eſſe ſponſionem, quâ Deo obligamur. Theologi autem Moraliſtæ votum ita diffiniunt : *Votum eſt ſpontanea, & deliberata promiſſio majoris boni Deo facta* ; quam definitionem explicant Stunica, & alii de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aliqua à Diis impetranda faciebat, vovere, ſeu vota ſuſcipere, & nuncupare vota dicebatur ; qui verò ſolvebat, perſolvere, & ſignare vota : cujuſmodi cùm paſſim extent exempla, ſatis erit Plinium audire *lib. epiſt.* 10. ad Trajanum : *Solemnia vota pro incolumitate tua, & ſuſcepimus, & ſolvimus, precati Deos, ut velint ſemper ea ſolvi, ſemperque ſignari.* Ad quod & illud Juvenal. *ſatyr.* 10. ſpectat :

Propter quæ fas eſt genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas litteris ſignatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum ſuſceperat, necdum voti compos perſolverat, reus voti appellabatur. Virg. *lib.* 5. *Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras voti reus.

Hoc eſt, ut Servius interpretatur, voti debitor. Quem locum quoque enarrant Macrobius *lib.* 3. *c.* 2. *Saturn.* Hæc vox (inquit) propria ſacrorum eſt, ut reus vocetur, qui ſuſcepto voto numinibus ſe obligat. Qui verò voto ſuſcepto, aſſequutus id erat, pro quo voverat, nondum tamen ſoluto voto, damnatus voti dicebatur : quod clarè Livius *lib.* 27. demonſtrat : *Deos omnes*, ait, *Deaſque precabantur, ut illis fauſtum iter, felixque pugna, matrona ex hoſtibus victoria eſſet, damnarenturque ipſi votorum, quæ pro iis ſuſcepiſſent.* Et *lib.* 3. *Haud mirum id quidem eſſe, furere civitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quàm religione ſe eximendi habeat.* Et *lib.* 39. ſcribit, ſe pro ægroto vovilſe, ut primùm convaluiſſet, Bacchis eum ſe initiaturum : damnatum voti Deum benignitate abſolviſſe, ſed id exſolvere velle. Virgil. *eclog.* 5.

——Tibi vota quotannis
Agricolæ facient, damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius : *Cùm præſtiteris*, inquit, *quæ homines te oraverint, reddes illos obnoxios ad vota ſolvenda* ; *nam ſumus voti damnati, & obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. *lib.* 3. *Genal. cap.* 22. perperam damnatum voti, interpretari, qui voti compos vota exſolviſſet, quod præcipuè ex præſenti loco dignoſcitur, nam Dictator voti damnatus, nondum eo ſoluto, dictaturâ ſe abdicavit, cui voto ſubſequenti anno ſatisfactum eſt. Plura congeſſerunt Briſſonius *lib.* 1. *de formul. fol.* 113. Kochier *in face hiſt. centur.* 2. *cap.* 34. Germonius *lib.* 2. *de ſacrorum immunit. cap.* 17.

6. DE USU VOTORUM APUD VARIAS RELIGIONES.

Secundò ſciendum eſt, vota Deo emittere, non ſolùm apud Catholicos, verùm apud Judæos, & Gentiles ſolitum eſſe. De Judæis conſtat ex legibus à Deo ipſis datis circa vota. Generalis refertur *c.* 23. *Deuteron. verſ.* 21. ibi : *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Unde vota emiſſa à Judæis paſſim ſacra pagina refert, inter quæ difficile eſt votum emiſſum à Jephte. *Judic. cap.* 11. *verſ.* 30. quod poſt Theologos expoſitivos examinant, & illuſtrant Becanus *in analog. cap.* 15. *fol.* 330. Kochier *in face hiſtor. centur.* 2. *cap.* 35. Apud Gentiles etiam magna votorum obſervantia fuit, ut probant latè Alex. ab Alex. *lib.* 2. *dier. genial. cap.* 22. ubi Tiraq. Anaſtaſius Germonius *lib.* 1. *de ſacr. immunit. capite* 13. Theophilus Raynaudus *tom.* 4. *lib.* 4. *ſect.* 3. *fol.* 553. Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Votum*, Demſter. *ad Roſinum lib.* 1. *antiquit. caſ.* 15. Apud Romanos vota certis verbis concipiebantur. Livius *lib.* 1. ubi inducit Romulum templum Jovi voventem his verbis : *Hîc ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum ſit poſteris, tua præſente ope ſervatam urbem, eſſe voveo.* Macrobius *lib.* 6. *Saturn. cap.* 9. ibi : *Si ita feceritis, voveo vobis templa, ludoſque facturum.* Latè illuſtrat Briſſonius *de formulis*, *fol.* 105. & plura vota à diverſis Gentibus Diis facta refert Petrus Gregorius *lib.* 13. *de Repub. cap.* 5. & plura de votis Gentilium, & eorum diligenti obſervantia, congeſſerunt Avendaño *de metu, lib.* 2. *cap.* 21. Salas *ad Petronium, linea* 32. *fol.* 22. Antonius Silvius *de legibus lib.* 1. *cap.* 20. Stuchius *de ſacrificiis*, *fol.* 85. Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 53. Apud Chriſtianos etiam jam à primis Eccleſiæ ſæculis vota emiſſa fuiſſe, facilè conſtat ex antiquis Eccleſiæ legibus, quas infrà *in hoc tit.* dabimus, licèt mordicùs Petrus Martyr *in lib. de votis & cælibatu*, aſſeruerit inter alia, vota tantùm pertinere ad Judæos, non ad Chriſtianos, illo levi motus fundamento, quia voti ſæpiùs mentio fit in veteri Teſtamento, nunquam verò in novo : quem doctè refellunt Bellarminus *tom.* 1. *controverſ. lib.* 2. *de monach. cap.* 18. Becanus *in analog. dicto cap.* 15. *num.* 48.

7. DE VOTORUM OBSERVANTIA.

Deinde ſciendum eſt, apud eaſdem gentes, apud quas vota emittere in uſu fuit, magnæ ſemper curæ fuiſſe, vota ipſa ſolvere, & adimplere. De Judæis conſtat *ex dicto cap.* 23. *Deuter.* ubi dum agitur de obligatione voti, legitur : *Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum* ; *ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris : quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis, & facies ſicut promiſiſti Deo tuo.* Erant tamen apud eos leges certæ de redemptione votorum; ná laicus qui ſeipſum Deo obtulerat per votũ, ut ſerviret in tabernaculo, aquam, & ligna pro ſacrificiis portando, ſeu ad atrium verrendum, ſarta templi tecta curando, poterat ſe redimere pretio à lege taxato, *Levit. cap.* 27. *verſ.* 2. Deinde ſi quis animal Deo voviſſet, redimere illud poterat ſolvendo pretium ejus à ſacerdote taxatum, additâ quinta parte pretii pro ipſo ſacerdote, *d. c.* 27. *Levit. verſ.* 11. quod idem procedebat, ſi quis Deo voviſſet domum, vel agrum, *Levit. d. c.* 27. *verſ.* 14. & 16.

Illustrat Becanus *in analog. d.c.*15.*n.*29. De Gentilibus constat, adeo diligenter vota Diis facta solvisse, ut statim post ea emissa Deos precarentur, ut rata essent. Ovidius *lib.*8. *Metamorph.*

——— Duraſque ad ſydera ſupplex
Creſſa manus tollens rata ſint ſua vota precatur.

Latè illustrat Brissonius *lib.*1. *de formulis*, *pag.*112. Apud Catholicos vota esse diligenter adimplenda, constat ex variis Ecclesiæ canonibus congestis à Gratiano *sub causa* 20. *q.*1. à Raymundo *in præsenti*: ab Antonio Augustino *in epit. jur. lib.*9. *tit.*2.

8. De commutatione, et redemptione voti.

Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infra agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, juxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. Commutatio fit cùm res voto promissa in aliam commutatur; redemptio verò intelligitur facta quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vovens non liberatur à primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipse commutationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus*, *ff. de donat. inter*, *l. duobus*, §.1. *ff. de jure jur. cap. Ecclesia*, *el* 1. *ut lite pend.* docet Stunica *de vot. q.*1. *num.*5. Hanc votorum commutationem, seu redemptionem, exceptis votis R. P. reservatis, potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in universo orbe. Ea autem vota, in quibus tantùm Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, ut pluribus relatis docent Sayrus *in Clavi Regia*, *lib.*6. *cap.*11. *num.*48. Sanchez *lib.*4. *de matrim. disp.*9. *num.*3. Basilius *eod. tract. lib.*8. *cap.*8. Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione jurisdictionis ordinariæ vota commutare, Capitulum Sede vacante, Abbates jus quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam in subditos suffragancorum exercere valent. Sanchez *dicto lib.*8. *de matrim. disp.*7. & *lib.*4. *summæ*, *cap.*38. Alii etiam ex jurisdictione delegata commutare vota possunt, ut confessarii virtute Bullæ Cruciatæ, aut jubilæi, de quibus plura tradunt Trullench *in exposit. bullæ*, *lib.*1. *cap.*3. P. Mendo *eod. tract. disp.*25. *per tot.* Diana *p.*1. *tract.*11. *resol.*41. qui varia dubia circa commutationem votorum proponunt, exponuntque.

9. Traditur dubitandi ratio.

Quibus ita animadversis, apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm votum peregrinationis, de quo in præsenti, non esset ex reservatis R. Pontifici, rectè poterat Episcopus Exoniensis illud commutare, vel redimere. Et quanvis Caietanus *in summa*, *verbo Votorum dispensatio*, existimet eam proportionem esse servandam, ut votum reale necessariò commutetur in aliud reale, personale in personale, mixtum in mixtum, habitâ cujusque proportione: adhuc tamen verius credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod apertè probatur *ex cap.*2. *cap. magna*, *cap. quod super his*, *hoc tit.* ubi docetur, utroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter servare, sive in reali, sive in personali, sive in mixto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale verò semper potest commutari in eleemosynam, cujus apud Deum magna est præstantia; in voto autem mixto ratio itineris habenda est, ut *in dicto cap. magna*, *de voto*: quam prudentem æquiparationem commendavit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Ut consideret diligentiam, qualitatem personæ, & census commutationis.*

10. Dissolvitur ratio dubitandi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est votum commutari posse in evidenter melius bonum, idque fieri posse sine Prælati auctoritate, ut defendunt Covar. *in cap. quamvis*, *p.*1 §.1. *n.*4. *de pactis in* 6. Cordub. *q.*149. Suarez *de relig. tom.*2. *lib.*6. *de voto*, *cap.*8. *n.*4. Balboa *in c.*3. *de jure jur. n.*50. Quod ut facilius percipiatur, sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primò quando fit ex necessitate; secundò quando voluntariè fit. Primo modo contingit, quando id quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint: exempli gratiâ si vovit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali servire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate, certum est; nam ex voti materia sequitur necessariò, quod non impediat majus bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cùm sit consentanea fini voti, qui est hominem promoveri ad majus bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro alio invito creditori solvi non possit, *l.*2. *ff. de rebus creditis*, cùm voti creditor Deus sit, moraliter creditur, ipsum majus bonum acceptare pro debito minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in cap. pervenit*, *de jure jur. cap. scripturæ*, *hoc tit. cap. lucè*, *de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio solvi non posse; nam de consensu creditoris, & eo volente aliud pro alio solvi valet, *l.*1. §. *an cùm*, *ff. de constit. pecun. l. item liberatur*, §. *qui paratus*, *ff. quibus modis pignus.* Unde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Dei consensus, qui est tantùm creditor in hac obligatione: unde cùm consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio rectè solvi potest. Nec obstat, quod de novatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur novatio, quando secunda obligatio est minor primâ; quia in dubio nemo creditum suum jactare, *l. cùm de indebito*, *ff. de probat.* Sed cùm de creditoris voluntate expresse constat, nullum est inconveniens, ut procedat novatio, *l. finali*, *C. de novat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut & juramentum; nam verius est, juramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omninò sequitur idem effectus, ut docent Hostiensis, Innocentius, & alii congesti à Stunica *de voto quæst.*5. *num.*14. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cujus veram interpretationem adduximus in ejus commentario.

11. Exponitur cap. 1. hoc tit. in 5. compil.

Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap.*1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi: [Ecclesiæ Mediolanensis canonicus nobis humiliter supplicavit, ut cùm teneatur ex voto ℣. Jacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, quâ laborat, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignaremur. Ideoque discret. quatenus providè indagatâ veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, proviso ut sumptus, quos esset factutus in via, convertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat jejuniis, & orationibus solicitiùs insistendo.] Ex quibus apertè constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propriâ: ergo quia Episcopus ut Ordinarius non potest

votum

votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Jacobi in Compostella, quod unum est ex votis reservatis Romano Pontifici, unde ille tantùm ut ordinarius potest illud commutare, Episcopus verò, vel inferiores Prælati, tantùm ex delegata potestate.

Ad redemptionem etiam voti spectat textus *in can.* 2. *Concil. Altissiod.* quem latè exposui *in can. Concil. Illiber.*

CAPUT II.

Idem [a] *Norvvicen. Episcopo.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audivimus, quod cùm in [b] pueritate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit [c] profecturum. Cuidam quoque consocio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi invicem [d] in via socii fideles existerent, & bonam societatem servarent. Quod itaque solicita mente revolvens, ad nos accessit, ut sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus: nos autem ipsum gravi infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis ejus adventus parum utilitatis conferret, diligentiùs attendentes, præsertim cùm non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsum à voto, quod in ætate tenera, facilitate potiùs, quàm ex [e] arbitrio discretionis promisit, absolvimus, & ad propria remittimus absolutum, ita [f] tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & juxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi, tam in victu, quàm in vestitu, dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat providere.

NOTÆ.

[a] *Norvvicen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & post Concil. Later. *p.* 50. *cap.* 15. De Norvvicensi Ecclesia egi *in cap* 9. *de rescriptis.*

1. [b] *Pueritiate.*] *Puerili ætate*, legitur in hac sexta collectione. Ut autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri apppellationes varias esse, quas referunt Joannes Andreas, & alii *in cap.* 1. *de delict. pueror.* Prima, quâ omnes servos, sive servientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. uxorem* 41. *§. testamento, ff. de legat.* 3. *cap. cùm pastoris* 58. 2. *quæst.* 7. *cap. quolibet* 20. *§. Abraham*, 22. *quæst.* 2. apud Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*: & hæc acceptio in comœdiis Terentii, & Plauti obvia est, & de his pueris accipit Fornerius textus *in l. pueri* 20. *ff. de verb. sign. l. si quid relictum* 117. *ff. de legat.* 1. *l. sin autem* 27. *ff. de R. V. l. uxorem* 41. *§. testamento, ff. de legat.* 3. *l. Mela* 14. *ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cùm puerum dicimus, ut contrarium puellæ; nam aliàs pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducti *in l. illa* 163. *§.* 1. *ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cùm pueri nomine ætatem puerilem demonstramus, ut *in l. uxorem* 41. *§. testamento, ff. de legat.* 3. *l.* 1. *§ pueritiam, ff. de postul. l. in tabulis* 36. *de statulib. cap. in veteri*, 77. *dist. cap. pueri* 120. 1. *quæst.* 1. *cap. pueri* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 2. *& 3. de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporibus ordin. cap. super* 35. *de prab. cap. tua* 13. *de sponsalibus, cap.* 1. *de delict. pueror.* Illustrat Fornerius *ubi suprà.* Quænam tamen ætas puerilis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cùm non solùm* 3. *§. ubi autem puerilis, C. de bonis quæ lib.* unde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabulis est, *cap.* 1. 30. *quæst.* 2. Sed hi propriùs infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulò majores, *l.* 3. *§ admitti, l.* 1. *§. sufficit, ff. de admittr. tut.* & horum ætas in septimum usque annum excurrit, *d. l.* 1. *§ sufficit, l. in sponsal. l. si infanti* 18. *C. de jure delib. c. unic. in princ. de desponsat. impub. lib.* 6. Isidorus *lib.* 11. *orig. c.* 2. docent plures congesti à Barbosa *in prooemio lib.* 6. *Decret. verbo Præfectus.* Illi verò pueritiæ proximi sunt, qui cùm fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. servum* 6. *ff. rem pupili, §. pupillus, Instit. de inutil.* quales sunt qui septimum annum excesserunt, octavumque attingunt: unde pueritia, seu puerilis ætas incipit à septimo anno, & durat usque ad pubertatem, videlicet in masculis usque ad 14. annum, in fœminis verò usque ad 12. *lege argento* 25. *vers. mulierbris, ff. de auro & argento*, docent Alciatus *in dicta l. pueri*, Quintil. Mandos. *de ætate minor. cap.* 4. *num.* 1. Franc. Hothomanus *de verb. jur. verbo Ætatis gradus*, Pater Azor 2. *p. instit. lib.* 6. *quæst.* 6. Menochius *de arbitr. lib.* 2. *casu* 57. *num.* 1. *& 10.* Farinac. plures referens *tom.* 3. *p. axis crimin. quæst.* 92. *num.* 6. Fr. Ant. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib.* 3. *cap.* 32. *num.* 11. Rodericus Acuña *in cap. veteri* 7. *num.* 23. 77. *dist.* Augustin. Barbosa *in collect. ad procem. lib.* 6. *num.* 26. & novissimè Paul. Zacchias *qq. medico-legal. lib.* 1. *num.* 7. *tit.* 1. *quæst.* 4. Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Servii Tullii præscriptum infectantibus, cujus meminit Gellius *lib.* 19. *noctium, cap.* 28. pueritiam anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Bertachin. *litera P, verbo Pueri, vers.* 1. *& vers. Pueritia durat*, Hieronym. Cagnol. *in l. quadam puella, num.* 2. *de jurisdict. omnium judicum*, Franc. Poletus *hist. fori Rom. libro* 2. *capite* 6. *in fine*, ubi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis prætextæ, qui exporriguntur ad decimumseptimum ex præscripto Servii Tullii: Osualdus *lib.* 18. *ad Donel. cap.* 3. *litt. P*, Cardosius *in praxi, verbo Ætas, numero* 1. Calvinus *in Lexico jur. verbo Ætatum gradus*, Asinius *de execut. cap.* 526. *num.* 16. qui quidem omnes in prædictam sententiam adducuntur Ulpiani velut manifesto testimonio, *in lege* 1. *§. pueritiam, ff. de postul.* ubi pueritiam diffiniens, ad decimumseptimum annum durare scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur. *in l. Publius* 36. *§.* 1. *de condit. & demonstr.* Verùm contra-

tratia Doctorum opinio communis est, videlicet pueritiam ultra 14. in masculis, & 12. in fœminis non progredi, ut probant Alciatus *in dicta l. pueri*, Narbona *de ætate, anno* 8. *quæst.* 1. Lata *de vita hominis, cap.* 30. Paulus Zacchias *lib.* 1. *qq. medicolegal. tit.* 1. *quæst.* 4. & probatur ea sententia *ex l.* 5. *ff. de administr. tut. l. penult.* §. 1. *ff. de rebus eorum, l. in tabulis* 36. *ff. de statulib. l.* 3. §. *Si duo, ff. de Carbon. edict.* ubi puer pro imbubere apponitur. Unde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomine minimè comprehendi, maximè cùm pueri ab impubertate dicantur, *cap. eos quos, de consecrat. dist.* 4. pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. uxorem* 41. §. 4. *ff. de legat.* 3. & etiam puellæ, *cap. litteras* 4. *cap. duo pueri* 12. *de despons. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris, eod. tit. c.* 2. *de ætate & qualit. cap.* 1. *de delict. pueror.* in decimotertio anno, *cap. vel non est* 14. *de tempor. ordin.* & denique ante annos 14. *cap. pueri* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 3. *de ætate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c.* 2. 20. *quæst.* 1. *cap. continebatur* 6. *cap. ex litteris* 11. *de despons. impub.* unde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

2. [c] *Profecturum.*] Non peregrinationis gratiâ, sed ut militiæ nomen daret pro recuperanda terra sancta, ut facilè probatur si conferantur hæc verba cum illis ultimis: *Præsertim, cùm non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expressè supponunt votum à puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ Sanctæ tunc ingruente.

3. [d] *In via fecit.*] Quæ obligatio cùm in consequentiam voti emissi contracta esset, solutâ principali obligatione, & hæc accessoria cessavit, ut jam probavit Gatañia *in præsenti.*

[e] *Ex arbitrio discretionis.*] Cùm desideretur plena deliberatio ad votum emittendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, ut communiter docent Theologi Scholastici *in* 4. *dist.* 28. & Expositores D. Thomæ 2. 2. *q.* 88. P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti, c.* 9. Moralistæ communiter de voto agentes.

4. [f] *Ita tamen quod idem votum.*] Nam cùm postea perseveraisset in eodem proposito, licèt à principio votum dubium esset propter defectum discretionis, tamen ex perseverantia, & ratihabitione validum, & obligatorium reddebatur: unde Pontifex ut in eo dispensaret, redemptionem injunxit, juxta suprà tradita *in cap.* 1.

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, quænam videlicet ætas desideretur, ut quis quolibet voto simplici, etiam religionis obligetur? In qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita ut ante eam ætatem propter judicii defectum votum validè emitti non possit: ita tenuerunt Sylvester *verbo Religio* 2. §. 15. Angelus *eodem verbo*, §. 6. Gregor. Lop. *in l.* 3. *vers. De edad, tit.* 6. *partit.* 1. alii relati à Comitol. *lib.* 2. *respons. moral. q.* 7. pro quibus faciunt textus *in cap.* 1. 20. *q.* 1. ubi eadem ætas ad vovendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l.* 2. *vers. Voto, ff. de pollicit.* ubi cavetur, voto solùm puberes patresfamilias obligari. Sed contrariam sententiam, immò septennium completum regulariter sufficere, ut tam vir, quàm fœmina quocunque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 3. *c.* 2. *n.* 5. Sanchez *lib.* 4. *summæ, cap.* 18. *n.* 5. Stunica *de voto, q.* 3. *n.* 86. Narbona *de ætate, anno* 7. *q.* 17. *per tot.* Quæ sententia retinenda est, & facilè probatur ex præsenti textu, junctis proximè notatis; ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare diabolo per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. litteras, cum seq. de despons. impub.* ergo & similiter sufficit ea ætas, ut quis se obliget Deo per votum; præcipuè cùm ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dicto cap.* 1. 20. *quæst.* 1. quia in eo agitur de voto solemni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, ut probavi *in capite quia in insulis, de regul.* Nec etiam obstat textus *in dicta l.* 2. *ff. de pollicit.* nam ut rectè docuerunt Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 8. *ad finem*, Narbona *dicta quæst.* 17. *num.* 15. Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Unde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, ideſt post 25. annum, ut dicitur *in l. cùm filia* 50. *vers. Ego quidem, de legat.* 3. efficaciter obligari, & bona sua alienare: at verò in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonii diminutio sequitur. 5.

CAPUT III.

Idem *Magistro M. Abbati de* a *Vadforden.*

LItteraturam tuam, & prudentiam jamdudum referente fama cognovimus, & saluti tuæ tantò attentiùs consulere debemus, & volumus, quantò personam tuam consideratione tuæ honestæ conversationis, & ritè ferventioris charitatis brachiis amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cùm ex quadam minutione brachii tui fuisses pavore mortis *b* perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hîc morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando susceperus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimùm vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus, & transeuntibus hospitalitatem exhibes, & plura salutaria impendis; quod concepisti olim in animo, opere nondum impleviſti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in districto debeas examine conveniri. Licèt autem prudentiam tuam latère non credamus, quid canones in huiusmodi statuant; tibi tamen consulenti respondemus breviter quod sentimus, præsentium significatione mandantes, quod si plus non est progressum in voto, quàm prædiximus, transgressor judicari non poteris, etsi non impleas quod dixisti. Monemus autem prudentiam tuam attentiùs, & hortamur, quatenus id facias, quod

tuæ

tuæ ſaluti ampliùs cognoveris provenire, & conditionis tuæ memor exiſtens, memoriter teneas, quod e Loth dum montis timeret aſcenſum, Segor civitatem parvulam petiit, & accepit.

NOTÆ.

1. a *Madforden.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. in ſexta autem legitur, *Madforden.* ſed non facilè conſtare poteſt, utra littera verior ſit, cùm nec de provincia ubi Magiſter hic degebat, conſtare poſſit.

b *Mortis perterritus.*] De metu hoc incuſſo ab infirmitate, & ejus effectibus egi *in capite ſicut, de regul.*

2. c *Quod Loth.*] Ut refertur Geneſis *cap.* 19. his verbis: *Quæſo, Domine mi, quia invenit ſervus tuus gratiam coram te, & magnificaſti miſericordiam tuam quam feciſti mecum, ut ſalvares animam meam, nec poſſum in monte ſalvari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar. Eſt civitas hæc juxtà, ad quam poſſum fugere, parva, & ſalvabor in ea: nunquid non modica eſt, & vivet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem pro qua loquutus es. Feſtina, & ſalvare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Idcirco vocatum eſt nomen urbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi à monte, ubi juſſerant Angeli Loth aſcendere, prætextu infirmitatis, ita exponit Cornelius à Lapide, ibi: [Fuit hæc non prompta, ſed lenta, & moroſa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quòd nimis ſuæ infirmitati innixus, Angelo comiti, & divinæ providentiæ ſit diffiſus.] Unde cùm Magiſter, de quo in præſenti textu, infirmitatis corporalis prætextu, ut Loth, excuſaretur adimplere propoſitum ingrediendi religionem, doctè Alexander III. monet ipſum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc eſt monaſterium, adire non recuſet, nec inde promptæ vocationi divinæ non pareat, & reſpondeat.

COMMENTARIUM.

3. ALiqui exiſtimant, ſolum propoſitum voluntatis ſufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 12. *cap.* 12. *quæſt.* 5. quæ ſententia probari poteſt nonnullis teſtimoniis Sanctorum Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propoſiti votum ſignificatur, ut in Concil. Toletan. 4. *can.* 5. apud Leonem Papam 1. *epiſt.* 592. *cap.* 12. Innocentium I I. in Synodo Romana, *cap.* 7. & refertur à Gratiano 27. *q.* 1. *in cap. ut lex, & in cap. conſulti, de regul.* etiam votum appellatur propoſitum. Quod probari etiam poteſt *ex cap. pervenit* 2. *de jurejur.* ibi: *Propoſitum, aut promiſſum.* Et votum aliquando accipitur pro ſola voluntate mutandi vitam, ut conſtat *ex cap. beneficium, cap. ſtatuimus, de regul. lib.* 6. Contraria tamen ſententia, videlicet ſolum propoſitum voluntatis non ſufficere ad votum, verior, & communior eſt: illam docet D. Thomas 2. 2. *q.* 88. *artic.* 1. & *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præſenti*, Sylveſter *in ſumma, verbo Votum* 1. *q.* 2. Archid. *in c. qui bona,* 17. *q.* 1. & probari poteſt *ex eod. c. qui bona*, & ex præſenti textu, ubi cùm conſuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat, *non diu hîc morabor*, proponens animo ſe aliquando ſuſcepturum habitum Religionis, reſpondit Pontifex, quod ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor judicari non poterit, ſi non impleat quod dixit. Supponit ergo Pontifex, ſolum propoſitum vitæ religioſæ votum non inducere, aliàs tranſgreſſor judicari deberet, ſi non impleret quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem ſententia, quia votum eſt promiſſio, ut dixi ſuprà *in cap.* 1. Optimè autem ſtat, aliquem habere propoſitum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, abſque eo quod promittat, & ſe obliget ad id faciendum; quia hæc duo diverſa ſunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle ſe obligare, vel promittere. Ergo votum non conſiſtit in ſolo propoſito, & voluntate aliquid faciendi, quantumvis efficaci, cùm hæc poſſit ſtare abſque promiſſione. Secundò hoc ipſum probatur, quia votum inducit obligationem erga alterum faciendi quod vovimus: ſed qui habet ſolum propoſitum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem, niſi accedat promiſſio. Qua ratione conſtat experientiâ ipsâ inter homines, non eo ipſo quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius utilitatem, vel obſequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle ſe obligare: ergo propoſitum ſolum non eſt votum, cùm votum dicat obligationem. Et ſi quæras, in quo differat votum, & propoſitum aliquid faciendi, quod eſt materia voti? Reſpondeo, differre primò, quia propoſitum ſemper eſt voluntas faciendi aliquid in futurum, votum autem licèt regulariter ſupponat voluntatem faciendi quod promittitur; poteſt tamen eſſentialiter conſiſtere abſque iſta voluntate, cum ſolo animo promittendi, & ſe obligandi. Secundò differunt votum, & propoſitum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem ſignificant faciendi id, quod vovetur: at verò verba, per quæ ſignificamus propoſitum, nullam involvunt obligationem faciendi id, quod proponimus, nec explicitè, nec implicitè, licèt ut pandamus propoſitum noſtrum, utamur his locutionibus, Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum hujus, vel illius religionis. Quare ex tali propoſito non inducitur voti obligatio, quia ut hæc naſcatur, debet dari deliberata promiſſio, ut contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propoſitum ſimplex per ſe abſque promiſſione non parit obligationem. Illud tamen magnum diſcrimen verſatur inter promiſſionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quod promiſſio hominibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum verò actu interno mentis emittitur, quia ut legitur *lib.* 1. *Regum, cap.* 16. homines vident ea, quæ apparent; Deus autem intuetur cor. Unde rectè Alexand. in præſenti decidit, eum qui propoſuit religionem ingredi, non cenſeri voti tranſgreſſorem propoſitum non adimplendo; ſed quia votum plerumque à propoſito incipit, propoſitum ipſum pro voto ponitur in juris locis ſuprà pro prima ſententia adductis *in cap. ſi quis virorum*, 70. *diſt.* apud D. Auguſtinum *epiſt.* 70. ibi: *Cùm ergo te eſſe in hoc propoſito gauderemus.* Quem ita accipit Pennotus *lib.* 1. *inſt. canonic. regul. c.* 11. *n.* 5.

4. Sed eſto, in præſenti caſu propoſitum non adimplens non ſit voti tranſgreſſor, dubitari poteſt, an peccatum unum admittat? Et propoſitum non adimplentem peccare, docuit Gloſſa *in cap qui bona,* 17. *quæſt.* 1. & ejus ſententia probari poteſt ex illis verbis ipſius textus: *Qui bona agunt, ſi meliora agere deliberant, & poſt deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perſeverent, in conſpectu tamen Dei ceciderunt.* Igitur ſi non adimplens propoſitum, apud Deum cecidit, peccatum admittit; ſiquidem

cadere in conſpectu Dei, nihil aliud ſignificat, niſi caſum in culpam. Secundò probatur, quia qui propoſuit aliquod facere bonum, & poſtea deceſſit à propoſito, ſaltem eſt inconſtans: ergo peccat in inconſtantiam, & per conſequens committit aliquod peccatum. Tertiò tandem probatur, quia propoſitum, ut proximè dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc, vel illud.* Ergo ille, qui non mandat executioni propoſitum, mentitur, & conſequenter contra veritatem peccat. Leſſius *lib.2. de juſtitia, cap.40. dubit.2.* exiſtimat, propoſitum inducere aliquam obligationem, ſaltem peccati venialis, ratione inconſtantiæ in re gravi, & hoc modo accipit Gloſſam *in dicto cap. qui bona.* Sed verior eſt contraria ſententia, videlicet non adimplere propoſitum, quatenus propoſitum tantùm eſt, non eſſe peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon 2. 2. *quæſt.*88. *in commen. ad art.*1. *prope finem*, Sotus *lib.*7. *de juſtitia, quæſt.*1. *art.*1. Azor *tom.*1. *inſtit. lib.*11. *cap.*12. Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*1. *de eſſentia voti, cap.*2. quæ ſententia probatur unicâ, ſed validiſſimâ ratione; nam qui ſolùm proponit, non habet voluntatem ſe obligandi: nec nudum propoſitum, ut proximè dixi, aliquam inducit obligationem,: ergo facere contra propoſitum, vel illud non adimplere, non eſt peccatum, nec veniale. Conſequentia patet, quia ubi nulla eſt obligatio, nullum poteſt eſſe peccatum, nec veniale: quare hæc ſententia procedit, ſi id quod proponimus facere, aliàs non ſit ſub præcepto; quia ſi ſub præcepto eſt, tenemur propoſitum adimplere, non quidem ratione propoſiti, ſed ratione præcepti. Nec hac ſententiâ retentâ obſtant contrariæ fundamenta. Non textus *in d. c. qui bona.* Nam reſpondetur D. Gregorium ibi ſolùm docuiſſe eum, qui non adimplet propoſitum rei melioris, cecidiſſe coram Deo à majori perfectione, quam poterat aſſequi adimplendo propoſitum; non tamen peccatum committere, quod verba ipſa ſignificant; non enim dixit Gregorius abſolutè, cecidiſſe in conſpectu Dei; ſed cecidiſſe à deliberatione. Ad ſecundum reſpondetur, conſtantiam, ſeu perſeverantiam in voto non eſſe diſtinctam virtutem ab aliis, ſed conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum: unde tantùm obligat juxta obligationem uniuſcujuſque virtutis, & debitum voluntatis, ut rectè notavit Caietanus *in ſumma, verbo Inconſtantia.* Quare ſicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ, v.g. ſemper jejunare, quando non eſt præceptum, vel obligatio jejunandi; nec ratione religionis ſemper facere, quod cedit in Dei cultum, ita nec tenetur perſeverare in propoſito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenetur, nec ratione præcepti, ſive voti emiſſi, nec ratione virtutis: & conſequenter non perſeverare in propoſito, quando nulla eſt obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertium reſpondetur, verum eſſe, propoſitum explicari his loquutionibus, *Faciam hoc, vel illud*: negandum tamen eſſe, mentiri illum, qui facit contra propoſitum; quia mentiri, ut docet D. Auguſtinus *lib. de mendacio, cap.*3. eſt contra mentem ire; ille autem qui habet propoſitum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædictâ loquutione ſolùm ſignificat, ſe facturum talem rem, quantùm eſt ex vi præſentis propoſiti, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.*89. *artic.*1. per illam enim ſimplicem aſſertionem non obligatur ad non mutandum propoſitum, niſi accedat promiſſio, votum, vel juramentum, ut docet D. Thomas *loco citato*: quare homines prudentes dicere ſolent, *Faciam hoc gratiâ tui, ſed fidem non obligo*: quo denotant, ſe habere propoſitum, & animum talem rem faciendi, quamvis nolint obligari ad non mutandum propoſitum. Unde ſi poſtea non faciant, non ſunt mentiti, propter dictam rationem. Unde in præſenti caſu Magiſter non ſolùm voti tranſgreſſor dici nequibat, verùm nec peccavit propoſitum tantùm non ſervando.

CAPUT IV.

Alexand. III. *Univerſis Abbatibus, Ciſtercien. Ordinis per Angliam conſtitutis.*

SCripturæ ſacræ teſtimonio declaratur, quod ſpiritualis homo propoſitum non mutat, cùm pro ſalute animæ ſuæ aliquid utilius meditatur. Inde eſt, quod veſtris juſtis poſtulationibus inclinati, vobis indulſimus, quatenus ſi quis ſepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum viſitare propoſuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causâ occurrente, apud vos religionis habitum aſſumere, atque Deo ſervire voluerit, liberè eos recipere valeatis, nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obſequium in perpetuam noſcuntur religionis obſervantiam commutare.

NOTÆ.

1. • *Ciſtercien.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.*2. ex qua inſcriptionem, & literam tranſcribo, & ni fallor, ideo Raymundus omiſit ea verba, *Abbatibus Ciſterc. Ordinis per Angliam*, ne ſpecialiter conſtitutio hæc referretur ad eos, qui Ciſtercienſium Ordinem profiterentur, non ad alios: nam cùm per compilationem in hoc volumine generalis eccleſiaſtica lex judicetur, inconſequens putavit eam dirigi ſpecialiter Prælatis Ciſterc. Angliæ. Ex eadem etiam cauſa, ut exiſtimo, omiſit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præſenti referri ſpecialem indulgentiam, ut jam notavit Pater Suarez *tom.*3. *de relig. lib.*6. *cap.*14. *n.*6. Etiam omiſit verba: *Sepulchrum Dominicum*, &c. ut tolleretur ambiguitas, an Alex. III. tantùm ageret de votis incompatibilibus cum ſtatu religioſo ipſo, an verò generaliter de omnibus eſſet exaudiendus, ut infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio refertur, et probatur.

IX præſenti textu ſequens deducitur aſſertio: *Omne votum commutabile eſt propria auctoritate in votum ſolemne religionis.* Quæ concluſio probari poteſt *ex capite pervenit, el 2. de jurejur. capite admonere,* junctâ Gloſſâ *verbo Monaſteriis*, 33. *quæſtione* 7. *cap. deſponſatam, cap. Agathoſa, capite ſcripſit*, 27. *quæſt.*2. *l. fin. in fine princip. C. de Epiſcop. & cleric. authent. de nuptiis*, §. *diſtrahuntur, in capite fin.*19. *quæſt.*3.

quæst. 3. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 12. Illustrant ultrà congestos à Barbosa *in præsenti*, & *lib.* 1. *juris Eccles. cap* 42. *num.* 1. Tamburinus *de jure Abbat. disp* 6. *tom.* 3. *q.* 27. *n.* 9. Castropalao *tract.* 16. *disp.* 2. *punct.* 8. Layman *lib.* 4. *summæ, tract.* 5. *c.* 10. Diana *p.* 3. *tract.* 6. *resol* 65. Garcia *tom.* 1. *polit. tract.* 3. *difficult.* 3. *dub.* 2. Bruno Chalaing. *tract* 4. *c.* 6. *propos.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 7.

3. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed hæc assertio, omissis adductis suprà *in cap.* 1. difficilis redditur sequenti consideratione; nam votum simplex, & solenne æqualiter apud Deum obligant voventem, *cap. rursus, qui clerici vel vov. cap. si quid bonum, cap. viduas,* 27. *q.* 1. *cap. licèt, hoc tit.* sed votum religionis solenne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua fœmina, si postea velit religionem ingredi, primam promissionem priùs tenetur implere, *cap. commissum. de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet priùs adimpleri. Augetur secundò, nam status Episcopalis perfectior est, quàm religiosus, *cap. nisi cùm pridem, §. nec putet, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib.* 6. sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, priùs debet religionem ingredi, quàm consecretur in Episcopum, *c. perpetuas. hoc tit.* igitur quia per statum perfectionem non liberatur quis à votis jam emissis. Facit etiam textus *in c. qui post* 5. *de regul. lib.* 6. ubi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subjicitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutavit in perfectius, videlicet votum solenne; & nihilominus punitur: igitur quia non licet omne votum in solenne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Servitus constituit temporale obsequium, cùm servi per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l.* 1. *ff. qui sine manumissione, l.* 1. *ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis propriâ auctoritate commutari non potest, *cap. generalis, cap. si servus,* 54. *dist.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Nec satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertii præjudicium, & ita sine ejus voluntate commutationem hanc obsequii temporalis in perpetuum fieri non posse; nam etiam in votis expeditionis Terræ sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie, versatur tertii interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propriâ auctoritate possunt.

4. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cujus ratio assignatur ab ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti facti habeantur*, &c. Cùm enim votum solenne religionis sit adeo perfectum, ut omne aliud resolvat, *c. voluit* 33. *q.* 5. Glossa *in cap. monachum* 20. *q.* 4. adeo ut in jure civili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissolvatur, *authent. de nupt. collat.* 4. *§. distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilius est Deo cæteris votis, quia status religionis perfectior est aliis, Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 6. & 10. dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas* 12. *de pœnit. dist.* 2. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 184. *art.* 1. *quæst.* 2. inde sicut lumen stellarum à lumine solis, quod est maius, absorbetur; sic alia vota per votum solenne professionis cessant: & quia nemo debet impediri ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licèt*, ubi probavi, *de regul.* ideo rectè docetur in præsenti, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solennem professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cum ipso statu religioso, vel non, ut votum jejunandi certis diebus, aut recitandi officium divinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio verò religionis est de tota vita hominis; & ideo in illa cætera includuntur, tanquam particularia in universali; & quia sufficit profitenti religionem illius onus sustinere, disciplinamque, & vitæ institutum servare. Faciunt Anselmus *lib.* 3. *epist.* 33. *Audivi, frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine vovisti te iturum ad sanctum Ægidium, & idcirco modò timidus, & nimis sollicitus es de voto illo solvendo.* Et paulò post: *Certus enim esse debes, quia cùm te ipsum Deo totum vovisti, solvisti omnia vota minora.* Idem *epist.* 154. Unde licèt in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cum statu religioso, ut generalis respectu cujusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba, *Proposuerit visitare*; & tantùm Pontificis constitutionem compilavit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratiâ juris Pontificii, doctè exponit P. Suarez *dicto cap.* 14. *per totum*, & post eum Garcia *d. dub.* 2. *per tot.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quia licèt votum simplex solenni æquiparetur, ut quemadmodum culpæ mortalis reus est qui frangit votum solenne, ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solenne votum, quia solenne votum cùm sit perfectionis, non est commutabile in aliud, nisi strictioris ordinis, *cap. licèt, de regul.* votum verò simplex cùm sit imperfectius, commutabile est in votum solenne religionis. Nec obstat textus *in d. cap. commissum*, cujus interpretationem dedi *in cap.* 2. *de convers. conjug.* & latiùs dabimus in ejus commentario. Nec obstat textus *in dicto cap. qui post, de regul.* nam dicendum est, per solenne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti textu; pœnitentia tamen illi injungitur, quia levitas animi, & remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis: unde licèt in ejus textus specie licitè permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi injungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimplevit. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem, & potentiam, *l. non omnes, ff. si certum petatur, l. cùm te, C. de donation. ante nupt.* unde licèt in servo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino, cui personale obsequium præstare cogitur: quare ejus vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur à Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, commutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, ut docuit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *art.* 8. & ex eo Sotus *lib.* 7. *de justitia, quæst.* 7. *art.* 1. Similiter etiamsi votum sit reale in favorem tertii emissum, à quo ejus obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, immò adhuc post professionem adimplendum est.

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

CAPUT V.

Innocent. III. a *Strigonien. archiepiſcopo.*

NOn eſt dicendus voti tranſgreſſor, qui quod vovit, de auctoritate Sedis Apoſtolicæ, juſtâ tamen ex cauſa diſtulerit adimplere. Sanè ſignificavit nobis chariſſimus in Chriſto filius noſter Henricus *b* Hungariæ Rex Illuſtris, quod cùm in regni *c* perturbatione conſilium, & auxilium tuum ſibi ſenſerit hactenus profuiſſe, utilitati ejus non modicùm derogares, ſi Hieroſolymam (ſicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cùm nobis igitur immineat de honore ipſius Regis, & ſtatu Regni Hungariæ ſolicitè cogitare, fraternitati tuæ per Apoſt. ſcripta mandamus, quatenus non priùs iter arripias Hieruſalem adeundi, quam Regnum ipſum fuerit tranquillitati priſtinæ, faciente Domino, reſtitutum, vel ſuper hoc receperis ab Apoſt. Sede mandatum. Datum Later.

NOTÆ.

1. a *Strigon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in epiſtolis Innoc. Coloniæ editis *fol.* 3. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram, & inſcriptionem hujus textus. De Strigonienſi diœceſi egi *in cap. fin. de poſtul. Prælat.*

2. b *Hungaria.*] Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, ſeu Ungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & ultra Danubium Jarigum: & Dacorum regionem ferè omnem occupat, à Dravo fluvio ad Meridiem ſumit initium; à Septentrione à Sarmatis, quos Colonos dicimus; ab Occaſu Auſtriam habet, ſuperioris quondam Pannoniæ caput; ab Oriente Myſiam, quam Retianam nunc appellant. Danubius maximus fluvius per medium interfluit, atque in duas partes, nempe ulteriorem, & citeriorem ſcindit: Citerioris Hungariæ caput eſt Buda, regni ſedes, ut poſt Ptolomeum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alii ſcriptores, & deſcriptores illius regni.

3. c *Perturbatione.*] Mortuo enim Vela tertio Hungariæ Rege, Henricus, aliàs Hemericus, ejus filius natu major in regno legitimè ſucceſſit; Andreas verò frater minor, de quo in præſenti textu, & ſequenti agitur, conſpiratione Magnatum, fratrem ejicere, & ſpoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies utrimque prodierunt; de qua conſpiratione Innocentius Abbati S. Martini ita ſcribit *lib. 1. epiſt. in edit. Coloniæ, fol.* 3. [Ex litteris, quas chariſſimus in Chriſto filius noſter Henricus Hungariæ Rex Illuſtris ad Sedem Apoſtolicam deſtinavit, nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro A. Duce, fratre ipſius, temerè conſpiraſti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cùm igitur felicis memoriæ Cœleſtinus Papa prædeceſſor noſter ſub pœna excommunicationis univerſis in Hungaria conſtitutis curaverit inhibere, ne dicto Duci contra ſalutem Regiam conſilium darent aliquod, vel juvamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipſius prædeceſſoris noſtri prohibitionem (ſicut dicitur) veniſſe demonſtrat, ſalutationis alloquium denegantes, ad noſtram duximus præſentiã evocandum, per Ap.tibi ſcripta mandantes, quatenus uſque ad feſtum Exaltationis ſanctæ Crucis proximè venturum, noſtro te conſpectui repræſentes, ad objecta ſufficienter, & rationabiliter reſponſurus.] Unde his temporibus valde turbata fuerat ipſa Hungaria, ut referunt Æneas Silvius *in epit. decad. lib.* 6. Bonfidius, & alii, quos in ſequenti textu laudabimus. Et cùm Henricus ope, & auxilio Strigonienſis Epiſcopi ſedare diſcordiam intenderet, ipſe Epiſcopus conſuluit Innocent. III. utrum votum, quod fecerat Hieroſolymam adeundi, poſſet differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui reſpondet Innocentius in præſenti textu, ipſum non ideo tranſgreſſorem voti eſſe, eo quòd ut ſedarentur diſcordiæ civiles, non poterat diſcedere ab Hungaria, & proficiſci in Hieroſolymam, ut in alio ſimili caſu ipſe Innocentius ſcribit *lib. 2. regeſtr.* 14. *epiſt.* 133. in hæc verba: [Dilectus filius nobilis vir Vvalterus, Dominus de Aveſnis, tranſmiſsâ nobis petitione monſtravit, quod cùm affixo ſuis humeris ſigno crucis ad ſubſidium Terræ ſanctæ voverit proficiſci, & ſe ad iter peregrinationis accinxerit exequendum, B. Subdiaconus frater ſuus, Cantor quondam Eccleſiæ Laudun. qui devaſtaverat, Dei timore poſtpoſito, & abjecto habitu clericali, hoſtiliter terram ſuam incendio multiplici, & rapinis, accinctus baltheo militari ab ipſo Vv. monitus aſſecurare voluit uſque ad ejus reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & ejus terræ graviter adverſatur. Unde cùm ex diceſſu ſuo irreparabile damnum per ipſum B. ſibi, ac ejus terræ timeat proventurum, nobis humiliter ſupplicavit, ut propter neceſſitatem hujuſmodi, ad exequendum votum emiſſum, ſibi, & familiæ ſuæ concedere dignaremur inducias competentes. Unde nos venerabilibus fratribus noſtris Sueſſionen. & Melden. Epiſcopis, & dilecto filio Abbati Longi Pontis Sueſſionen. Diœc. noſtris dedimus litteris in mandatis; ut auctoritate noſtra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quandiu eis conſtiterit durare hujuſmodi, abſque dolo, & fraude, neceſſitatis articulum, concedant eiſdem, ipſum, & familiam ſuam non permittentes ſupra hoc ab aliquo moleſtari. Ita quod eo ceſſante, ad noſtrum conſilium & mandatum reddat Domino quod promiſit, in terræ ſanctæ ſubſidium properando. Et interim ad ſubventionem ipſius juxta poſſibilitatem ſuam, quemadmodum cum fratre Aimaro Theſaurario domus militiæ Templi Pariſ. cui ſupra hoc ſcribimus, poterit convenire, competens mittat ſubſidium: cùm ſicut pro certo didicimus, eo plus ſolito indigeat ipſa terra. Ne igitur occaſione cautionis, quam recepiſtis ab ipſo, cùm relaxaſtis excommunicationis ſententiam, quam pro eo, quod votum non exequebatur emiſſum, tuliſtis in eum, mandatum noſtrum valeat impediri, præſentium vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, ut juxta præſcriptam formam in ipſo negotio, procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV.]

CAPUT

CAPUT VI.

Nobili viro A.ª Duci, de profecutione voti Regis Hungariæ patris ſui defuncti.

LIcèt univerſis liberum ſit arbitrium in vovendo, & neceſſitas in votis locum non habeat, ſed voluntas; uſque adeo tamen ſolutio *b* neceſſaria eſt poſt votum, ut ſine propriæ ſalutis diſpendio alicui reſilire non liceat ab his, quæ ſponte, ac ſolenniter repromiſit. Accepimus ſiquidem, quod cùm inclytæ recordationis *c* B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de ſua penitus convaleſcentia deſperaret, votum quo voverat Domino Hieroſolymitan. provinciam in forti manu, & brachio extenſo, corde tamen humili, & ſpiritu viſitare, ſub interminatione maledictionis paternæ commiſit tuæ fidei exequendum: & tu intellectâ piâ voluntate parentis, aſſumpto crucis ſignaculo, te id impleturum ſine dilatione qualibet promiſiſti. Verùm eodem patre tuo ſublato de medio, cùm Hieroſolymitanum iter te accipere ſimulaſſes, aſſumptæ peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ convertiſti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum uſus conſilio commiſiſti. Nos autem, quos diebus iſtis ad Pontificatus officium (licèt immerito) Dominus evocavit, tam paci Regni Hungariæ, quàm tuæ volentes ſaluti conſulere, Nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apoſtolica tibi ſcripta præcipiendo mandamus, quatenus poſtpoſitis cæteris ſolicitudinibus, uſque ad feſtum Exaltationis ſanctæ Crucis proximè venturum, debitum acceptæ Crucis exſolvens, propoſitum iter arripias, & humiliter proſequaris. Ne ſi onus tibi à patre injunctum, & à te ſponte ſuſceptum occaſione qualibet detrectaveris, paterna te reddas ſucceſſione indignum, & hæreditatis emolumento priveris, cujus recuſaveris onera ſupportare. Sciturus ex tunc anathematis te vinculo ſubjacere, & jure quod tibi, ſi dictus Rex ſine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine *d* genituræ, privandum, & Regnum ipſum ad *e* minorem fratrem tuum, appellatione poſtpoſitâ devolvendum. Datum Later. IV. Kalend. Februarii.

NOTÆ.

ª *A. Duci.*] Andreæ legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c. 2.* & in hac ſexta, & ex epiſtolis Innocentii III. editis a Sirleto *fol. 4.* ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus.

b *Neceſſaria eſt poſt votum.*] Conſonat in terminis ipſe Innocentius *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt. 35.* ubi Duci, & populo Veneto una ita ſcribit: [A memoria veſtra non excidit, quàm ſolenni voto vos ad Terræ ſanctæ ſubſidium adſtrinxiſtis. Licèt autem propoſitum veſtrum ad alia poſtmodùm declinaverit, votum tamen nihilominus in ſua firmitate permanſit, quia etſi cuique ſit in vovendo libertas, eſt tamen neceſſitas in reddendo, cùm ſit ſcriptum: Vovete, & reddite Domino Deo veſtro. Quorum primum pertinet ad conſilium, ſecundum pertinet ad præceptum. Cùm igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota veſtra, univerſitatem veſtram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, per Apoſt. vobis ſcripta præcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non tranſgreſſores voti, ſed exequutores diligentes inveniamini, & fideles. Pro certo ſcientes, quod ſi fortè divino timore poſtpoſito negligeretis efficere quod mandamus, grave vobis immineret ſalutis diſpendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmodum è contrario ſi quod vobis injungimus, curaveritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini ſempiternam.] Ex Salomonis ſententia aiebat Salvianus *de providentia, pag. 71.* melius eſt non vovere, quàm poſt votum promiſſa non reddere: quam ſapientiſſimi Regis ſententiam his verſibus expreſſit egregius Eccleſiaſticus Paraphraſtes Jacobus Auguſtinus Thuanus.

Nec votis damnas obſtrictam exſolvere diſſer
Religione fidem: quiſquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo inviſus. Quod voveris ergo
Redde Deo: melius longè eſt, & tutius illud,
Nihil voviſſe Deo, quàm non perſolvere votum.
Ergo memor lingua effrenis preme cautus habenas,
Ne miſerum infando caput obliget illa piaclo.
Non eis errorem turpi prætexère culpæ,
Caſta Dei coram ſi præſtes vota miniſtro,
Profuerit. Juſtâ Deus incandeſcet ab irâ,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius eſt enim non vovere, quàm votum factum non adimplere, *cap. ſcimus 9. §. quicunque 12. q. 1. cap. ſunt quædam 1. 17. q. 1.* Bernardus *in tract. de præcept. & diſpenſat.* ibi: *Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli: prodeſt, ſi devotè ſuſcipitur; non tamen ſi non ſuſcipitur, obeſt.* Hoc enim voluntarium, non neceſſarium; attamen hoc, quod dico voluntarium, ſi quis ex propria voluntate ſemel admiſerit, & promiſerit, tenendum profectò, in neceſſarium ſibi converti; quod & in contractibus procedere docetur *in l. in commodato, §. ſunt. ff. commodati, l. ſicut, C. de O. & A.* Illuſtrat Petrus Gregorius *lib. 3. de repub. cap. 5.*

c *B.*] Bella videlicet, tertius Hungariæ Rex.

d *Ordine genituræ.*] Licèt ſucceſſionem in Regnis eſſe

eſſe juris hæreditarii, ex hæreditariæque ſucceſſionis regulis æſtimari debere cenſuerint Emmanuel Coſta *de regni ſucceſſione 3.p. num.2.* Garſias *de expenſ. 3.p. c.16.n.5.* Martha *de ſucceſ. legal. 3.p. q.1. art.2. n.59.* Lata *in l. ſi quis à liberis, §. idem, n.136.* Pelaez *de majorat. 4. p. q.1.* Robles *de repræſentat. lib.3. c.16.n.30.* Matienzo *in l.6. tit.7. gloſ.3. lib.5. recopil.* verius tamen eſt, ſucceſſionem in Regnis ſpecialiter ac propriè ex ordine genituræ, & ſanguinis jure deferri, ut ſupponitur in præſenti, & *in cap. intellecto 31. de jure, ur. cap. grandi, de ſuppleud. neglig. lib.6.* quia neque ut hæreditas ex teſtamento Regis prædefuncti, neque ut ab inteſtato dividenda inter plures ejuſdem gradus uſque ad decimum; ſed uni ex Regnotum lege, eique primogenito, aut proximiori, etiam ultra decimum gradum, & in infinitum, & quamvis ultimi Regis hæres non ſit; nec exhæredationi, diviſioni, aut aliis, quàm ipſius Regni oneribus obnoxia ſucceſſio regni defertur ſolo genituræ, & ſanguinis jure. Habet itidem adſtipulatores poſt Glotſan *verbo Dignitate, in cap. ſcripſit 26. 27. quæſt.2.* Baldum *in d. cap. unic. num.6. verſ. Et idem in regno, de feudo Marchiæ,* Joan. à Terra Rubea *tract.1. contra rebell. concluſ.11. & 12.* Guill. Monferratum, Amadeum de Ponte, Mieres, & Peregrinum laudatos ſuprà, ex aliis Lupum, & Palac. Rub. *de retent. Regni Navarræ, 5.p. §.61 verſ. Regnum quidem,* Ludovic. Molin. *de primog. lib.3. cap.6. n.9. & lib.1. c.12. n.10. & cap.8. n.2. & c.9. num.3.* Gregorium Lopez *in l.4. gloſſ.1. tit.15. partit.2.* Valenzuelam *conſil 198. in princ.* Molinam Theolog. *d. diſp.626. num.8. & ſequentibus*, & *diſp.627. num.2.* ex innumeris Caſtillum *lib.3. controv. c.19. n.117.* Nigr. Cyriac. *tom.3. controv.402. n.8. & ſeqq.* Robles *de repraſent. lib.1. cap.9. n.7.* & plenè *lib.3. cap.16.* Azor *2.p. inſtit. mor. lib.11. c.2. q.13.* Petrum Gregor. *lib.7. de Republic. cap.12. n.1.* Arniſeum *lib.2. de repub. cap.2. ſect.7. n.6.* Luſitan. Joan. Salgad. de Araujo *de lege Regia Portug. diſc.2. num.44. & ſeqq.* River. *de ſucceſ. Portugal. p.1. num.13. & ſequent.* ubi Tapia *in addit. litter. S,* Joan. Ant. Lanar. *conſil.1. num.23. & ſequent. lib.1.* & extra controverſiam etiam eſt, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec ſanguinis jure in Regnis ſuccedi, ſed tertio quodam, & regnorum proprio ſucceſſionis genere aſſerunt, ut argumento *ex d. cap. grandi,* poſt Purpur. *conſil.429. num.3. lib.2.* ait Zaſius *conſil. 8. num.10. lib.1.* Alex. Raudenſ. *tom.1. conſil.1. n.150. & 153.* Caſtro *in Portug. 1. p. cap.1. ſect.1.* Aug. Grot. *lib.2. de jure belli, c.7. n.19. & 25.* Et hanc ſucceſſionem ſanguinis, ſeu Gentilitiam, in Regnis ſucceſſoriis eſſe juris gentium, latè probant P. Greg. *lib.7. de repub. cap.4.* Mariana *lib.1. de Regis inſtit. c.3.* Salcedo *lib.4. de regim. Princip. c.1. n.16.* Bodinus *lib.2. de repub. cap.3. & lib.6. c.5.* pluribus relatis Illuſtr. Ramos *in Syntag. pro Epiſcopatibus Luſit. fol.2. num.4.*

3. [c] *Ad minorem fratrem.*] Cùm aliàs ipſe Andreas præferendus eſſet vt major ætate; quæ prælatio in Regni ſucceſſione majoris natu inter alios ejuſdem gradus, & ſexus cœpit cum ipſis regnis ex præſcripto naturalis rationis, & juris gentium. Perſeus apud Livium *lib.40. oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium*, ibi: *Regnare utique vis? huic ſpei tuæ obſtat ætas mea, obſtat gentium jus.* Et ſtatim: *Cupit Regnum, & quidem ſceleratè cupit, qui tranſcendere feſtinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris gentium: obſtat frater major.* Juſtinianus *lib. 2. cap.10.* Ex his Artamenes maximus natu ætatis privilegio regnum vindicabat; quod jus, & ordo naſcendi, & natura ipſa gentibus dedit, *l.2. tit.15. part.2.* faciunt textus *in l. fin. ff. fide inſtrum. l. cùm pater 77. §. pater 21. ff. de legat.2.* Illuſtrant Gamma *deciſ.385.* Tiraquellus *de primog. q.4. num.31.* Illuſtr. Ramos *ubi proximè, num.7.* Petrus Gregorius *lib.7. de Rep. c.5.* Cyriacus *tom.3. controv.402.* Nec intereſt, an filius major natu ſit ante adeptam dignitatem, ſeu Regnum, ut latè probat caſu hoc Bullæ adducto Baſil. Legion. *q.4. ſchol. per tot.*

COMMENTARIUM.

ANtequam præſentis textus diſputationem aggrediamur, ejus caſus ex hiſtoricis Hungariæ repetendus eſt. Bella tertius Hungariæ Rex votum fecit proficiſcendi in Hieroſolymam ut juvaret expeditionem pro recuperanda Terra ſancta, illis temporibus ab Innocentio III. optatam, & curatam: ſed cùm infirmitate præventus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcelleret, ut voluit Pancirola *lib.2. var. cap.190.* Andreæ filio ſuo ſecundogenito onus adimplendi votum illud ſub interminatione maledictionis paternæ injunxit; qui promiſit votum illud impleturum: quare defuncto Bella, & ſuccedente in Regno Hungariæ Henrico, ſeu Emerico, ejus filio primogenito, ipſe Andreas crucis ſigno aſſumpto, cum exercitu ſimulavit ſe Hieroſolymam properare; at contra fratrem acies, armaque movit, ut conſpiratione Magnatum illum ex Regno ejiceret, ſceptrumque occuparet. Sed cùm ventum eſſet ad arma, acieſque utrimque prodiiſſent, Henricus depoſitis armis, omnique deſtitutus comitatu, regale ſceptrum manu geſtans, per fraternas acies delatus, quærens quis tandem ille foret, qui Regio ſanguini manum injicere auderet, Rex, & victor ſimul acclamatus fuit. Hæc ſciens Innocentius III. anno 1. ſui Pontificatus, Jeſu Chriſti videlicet 1200. præſentem epiſtolam ſcripſit Andreæ, hortans, monens, & jubens, ut votum à patre emiſſum, & à ſe promiſſum adimpleret uſque ad diem Exaltationis ſanctæ Crucis, aliàs ex ea die ipſum anathematis vinculo obnoxium ſubjacere, & ſimul hæreditate paterna eſſe privandum, jureque, ſi quod habiturus eſſet ad regnum, defuncto Henrico ſine liberis. Andreas licèt ab Innocentio III. ſæpe excitatus, varias excuſationes proponens, valde remiſſus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulò poſt diem functo Ladiſlao ejus filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium aſſignatum ab Innocentio, ut prædictum votum adimpleret, ut conſtat ex epiſt 222. *lib.3. regeſtr.15.* ipſius Innocentii, ibi: [Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo poſſumus, grato concurrentes aſſenſu, ad exequendum votum, quo Domino promiſiſti te ad Terræ ſanctæ ſubſidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod ſic te ſtudeas præparare, ut ad magni Regis obſequium, tu quaſi Rex magnus magnificè proficiſcens, dilationis incommodum ſubventionis commoditate reſtaures, & ſequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emiſſi, ſed ſubventionem plenariam inducias poſtulaſſe. De Principibus verò tuis non præceſſuris te in ſubſidium Terræ ſanctæ, nihil ad præſens providimus ſtatuendum, cùm adhuc nihil certi de ipſorum propoſito teneamus: ſed cùm opportuno tempore fuerimus requiſiti, neceſſarium conſilium apponemus, &c.] Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Joanne Cardinali Columnenſi, profectus fuit Hieroſolymam, ubi non per triennium, ut Blondus *lib.2. decad.7.* refert, ſed vix trimeſtri tempore illic commoratus abceſſit, ut tradunt

Joannes

Joannes Thurozius *in chron. Hungar. part.2. c.75.* Petrus Ranzenus *in epit. rer. Hungar. indict. 5.* Odoricus Raynald. *tom.13. annal. ad annum 1198. n.11.* Bonfidius *rer. Hungaric. decad.1. lib.7.* cujus intempestivi recessus causam Andreas Honorio III. scripsit ex eo, quia Regnum variis dissensionibus agitatum, diutiùs deseriere nequiret: sed aliam causam fuisse præcipitati reditus, ex Bonfidio refert Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1217. num.9.* Decessit tandem Andreas anno 1238. postquam regnum tenuit post 32. annos, ut ex historicis Hungariæ refert Cironius *in notis ad textum in cap. intellecto 33. de jure ur.*

5. Sed præsens Innocentii III. interminatio, seu sententia, difficilis valde redditur sequentibus juris principiis. Primò, quia cùm in legitima portione filio à patre debita nullum gravamen apponi posset, *l. quoniam, C. de inoffic.* quia portio illa non est lucrum testamentarium, sed quasi debitum patrimonium, *l. si quis legatum. §. finali,* ubi Glossa, *C. de codicil.* & non ex judicio testatoris provenit, sed legis providentia, *l. si adrogatos 22. ff. de adopt.* non solùm civilis, verùm & naturalis, *l. cùm ratio 7. ff. de bonis damnat. l. scripto, ff. unde liberi, l. nam etsi, ff. de inoffic. cap. si pater, de testam. in 6.* igitur in præsenti, ex eo, quod Andreas parentis votum non solvisset, & onus illud à patre illi fuisset injunctum, privari non debebat successione paterna. Secundò, nam regnum jure sanguinis deferri, & non hæreditario, supra probavi, & docent Gomez *in l.40. Tauri, num.71.* Peralta *in l.3. §. qui fideicommissum, num.86. ff. de hared. instit.* Padilla *in l.unum 67. §. si de Falcidia, num.16. ff. de legat.2.* Acosta *in tract. de patr. & nepot. pag.52.* Molina *lib.1. de primog. cap.9.* Mieres *eod. tract.2.part.q.4. illat.1.* P. Molina *de justitia, tract.2. disput.654.* Alvarado *de conject. ment. lib.2. cap.3. ex num.18.* Castillo *tom.5. controv. cap.89. num.81.* Fusarius *de subst. quæst.317. num.15* Benedict. Pinel. *lib.2. select. cap.8. ex num.14.* Garcia *de expensis, cap.16. num.27.* Parladorius *in sesquicent. d. ff. 18. §.7.* & non ab ultimo possessore, sed à primo accipi, vulgò docetur *ex l.3. §. quæ verò, ff. de interdict. l. heredi, §. cum filia, ff. de vulgari, l. unum 67. §. de Falcidia, ff. de legat. 2. l. 2. titulo 15. partit. 2. l.9. tit. 7. partit. 7.* igitur sicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius privare valebat ex eo, quod votum paternum non adimpleret. Quibus difficultatibus ut satisfaciant repetentes in præsenti, & alii congesti à Barbosa, & Garaña hùc, Covar. *in cap. si haredes, num.9. de testam.* Quesada *diverf. qq. quæst.32. illat.14.* Molina *de primog. c.9. num.6.* Stunica *de voto, quæst.4. num.52.* Cyriacus *tom.3. controv. cap.402. num.26.* varias adducunt interpretationes, inter quas noviot, communiorque sententia docet, Andream Ducem in præsenti casu tria diversa crimina perpetrasse, ob quæ tribus & separatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel fore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris voluntatem, & onus ab eo injunctum negligere: cui respondet pœna privationis hæreditatis, quæ expressa est *in authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. cap. si haredes, de testam.* Alterum fuerat contemnere, nec solvere votum, quod fecerat, & cujus causâ assumpserat signum Crucis, ut Hierosolymam in manu forti, ideat cum exercitu visitaret: cui respondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læsæ majestatis in fratrem Hungariæ Regem; unde dignus erat privatione, non solùm earum rerum, quas tunc possidebat, verùm cujuscunque futuræ successionis, *l. quisquis, C. ad leg. Jul. majest. l.2. tit. 2. part.6.* & ideò justè potuit Innocentius III. ipsum privare jure, quod habiturus esset, si frater major sine prole decederet. Sed hæc interpretatio profectò difficultates suprà adductas non solvit; nam licèt qui non obtemperavit voluntati testatoris, ejus successione reddatur indignus, *dicto cap. si haredes,* cum ibi adductis; non tamen ideo privatur legitimâ portione sibi ut filio debita: & si ob crimen læsæ Majestatis privabatur Andreas jure succedendi in ipso regno, quomodo statim non declaratur incapax ejus successionis, sed tantùm eam privationem minatur Innocent. III. si votum usque ad exaltationem sanctæ Crucis non adimpleverit? immò superstite adhuc ipso Innocentio III. Andreas coronatus fuit, defuncto Ladislao Henrici filio, ut suprà retuli. Unde deducitur, privationem illam successionis Regni non comminari ab Innocentio III. ob crimen læsæ Majestatis in fratrem admissum, sed ob negligentiam in voti solutione.

6. Quare hac interpretatione omissâ, dicendum est, filium privari posse successione paterna, nec querelâ inofficiosi ipsum impugnare posse patris dispositionem, si gravamini injuncto à patre ipse consentiat, possèque sub contraria conditione exhæredari, *l. non putavit 8. §. si quis sua manu, ff. de bonor. possess. contra tab.* argumento legis *multi non note, ff. de liber. & posth. l. cùm donationis, C. de transact.* docent Covar. *in cap. Raymundus, §.2. de testam.* Menchaca *de succes. creat. lib.1. §.10. n.529. ff. de condition. & demonstr.* Valdes *ad Roderic.* Suarez *in l. quoniam, ampliat.10. C. de inoffic.* Unde cùm onus adimplendi votum in præsenti casu filio assentienti injunctum fuisset, ibi: *Assumpto crucis signaculo promisisti;* ideo rectè potuit per Innocentium III. privari ipsa successione paterna, si patris voluntati non paruit, cui promisit expressè votum adimplere. Ita docuerunt Covar. *in d. cap. si haredes, num.8. de testam.* Peralta *in l.3. §. qui fideicommissum, ff. de hared. instit.* Molina *lib.1. de primog. cap.5. num.5.* Pereyra *de manu Regia cap.14. num.6. fol.132.* Gregorius *in l.4. glos.3. tit.15. partit.2.* Bened. Pinellus *lib.2. select. cap.8. num.17.* Cyriacus *tom.3. controv.402. ex n.24.* Huic privationi propter negligentiam adimplendi votum à patre emissum, à se sponte susceptum, consequens erat interminatio anathematis, quâ censurâ plerumque Romanam Ecclesiam usam in supremos Principes contumaces, jure certum est, ut constat ex exemplis adductis à Coriolano *in breviario, anno 1523.* & ex suprà adductis *in capite novit, de judiciis.* Etiam consequens erat comminatio privationis Regni, seu juris ad illud, si Andreas contumax esset, & renuisset votum quod adimplere promiserat, solvere, *capite alius, cum sequent. 15. quæst. 2. cap. venerabilem 34. §. unde, de elect. capite licèt, de foro compet. capite excommunicatus 13. §. moneantur, de haret. capite ultimo, de pœnis, capite ad Apostolica, de re judic. libro 6. Clement. unic. de jurejurando, extravag. unic. verf. Savè,* Joannis XXII. *ne sede vacant.* Probant, & variis historiis illustrant plures congesti à Barbosa *tom.6. in select. ad textum in capite si Papa 6. 40. distinct.* Pereyra *de manu Regia, prælud. 2.* Diana *part.1. tract.2. resol. 122.* & *part.10. tract. 6.* & *in additis ad eandem partem, tract. 1. resol. 5.* quibus addendi sunt Baronius *anno 751.* Antonius Augustinus *in epit. lib.1. tit.16.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. capite 13. ex numero 39.* Coqueus *in Antimorn. fol. 21.* Leo *contra Vvaramundum cap.10.* Zypeus *in hiatu Cassan. fol. 17.* & *20.* Bellarminus *in prolog. lib. de potest. Papæ,* Solorzanus *tom.1. de*

jure

jure Indiar. lib.2.c.22. ex n.22. & c.23.& 24. Salcedo *lib.3. de regim. Princ. c.10. differt.36. & c.19. differt.41.* Lantdmeter. *lib.3. de veteri mon. cap.3. §. Transeo,* Marius Cutellius *de Eccleſ. libert. lib.2. q.4.n.72.* Cardinalis Jacobus,& Petronius *in concione ad Populum Francia*, quæ Latina extat *in continuat. hiſt. Thuani,lib.8. ad annum 1615.pag.490.* Illuſtr.Ramos *ad Alexand.VII.pro Epiſcop. Luſit.propoſ.5.n.22.* Unde cùm adeo gravis cauſa adeſſet in præſenti caſu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram ſanctam, ideo Innocentio III. comminatur privationem non ſolùm ſucceſſionis paternæ, verùm & juris, ſi quod habiturus eſſet Andreas ad Regnum Hungariæ, defuncto fratre ſine liberis. De obligatione adimplendi votum à defuncto emiſſum agit Marinis *lib.1. reſol.c.165.* qui ex aliis reſolvit, ſucceſſorem non teneri vota perſonalia adimplere, realia verò omnino, & ad id compelli poſſe per judicem eccleſiaſticum.

CAPUT VII.

Innocent. III. [a] *Trecen. Epiſcopo.*

MAgnæ devotionis indicium, & ſynceræ in Chriſto tuæ fidei eſſe credimus argumentum, quod ut noviſſima tua Domino conſecrares, nec ſenectutis jam imminentis incommoda, nec diſcrimina viæ, nec te dubia fides, & inconſtans inconſtantia pelagi terruerunt, quin pro ſolute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccleſ. & devotione terræ nativitatis Domini Hieroſolymitanas provincias te diſponeres viſitare. Cùm enim Trecen. Eccleſia (ſicut ex tua relatione didicimus) contra eccleſiaſticam libertatem indebitis gravaretur anguſtiis, & preſſuris, nec per alium quàm per N. quondam [b] Campaniæ Comitem, tum in ultramarinis partibus conſtitutum, afflictionibus ejuſdem Eccleſiæ poſſe crederes de facili ſubveniri, confiſus de liberalitate ipſius, quem ſi ad eum accederes, tibi ſuper neceſſitatibus Eccl. tuæ credebas humiliter proviſurum, præter conſilium charorum tuorum ad ipſum propoſuiſti accedere, ac in ſignum peregrinationis, & devotionem terræ Orientalis, crucem Domini [c] aſſumpſiſti. Licèt autem ut non vacuus in conſpectu Domini appareres, ſed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, ſermonem ad populum feceris, ut aliqui tecum aſſumpto crucis ſignaculo ſubirent itineris gravitatem; vix tamen unus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu verò ut laudabile propoſitum fine clauderes meliori, viam aggreſſus, cùm [d] Placentiam perveniſſes, ſuper morte ipſius Comitis triſtes recepiſti rumores: propter familiam tamen diſſimulato mœrore, progreſſus in Thuſciam quoſdam familiares tuos obvios habuiſti, qui te volebant invitum etiam ab itinere revocare, aſſerentes iter tuum nec tibi, nec ultramarinis partibus expedire, cùm Gallicanis omnibus exinde redeuntibus, terra illa defenſanda in Theutonicorum manibus remanſiſſet. Quamvis autem ſuper morte ipſius Comitis immenſam triſtitiam concepiſſes, & [e] præcipuam intentionem tuam eſſe conſpiceres jam fruſtratam, noluiſti tamen ſine conſilio Apoſtolicæ Sedis, quæ diſponente Domino cunctorum fidelium mater eſt, & magiſtra, ad propria remeare. Ingreſſus igitur poſtmodùm Urbem, & in noſtra præſentia conſtitutus, intentionis tuæ propoſitum, ac ſtatum Trecenſis Eccl. nobis humiliter expreſſiſti, noſtrum, & fratrum noſtrorum conſilium cum devotione requirens. Venerabilis etiam frater noſter [f] Senonen. Archiep. Metropol. tuus ſtatum Trecen. Eccleſ. & diſpendium, quod ex abſentia tua incurrere poterat, ſemel & iterum nobis per ſuas litteras intimavit: propter quod diſpoſuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecenſi Eccl. miſericordiam faceremus, te ad gerendam ipſius ſolicitudinem remittentes; an (ſicut teneberis ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & utrum horum, tam ſaluti tuæ, quàm terræ Orientali potiùs expediret. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda: quid liceat, quid deceat, quid expediat. Quid liceat ſecundùm æquitatem: quid deceat ſecundùm honeſtatem: quid expediat ſecundùm utilitatem. Sanè non videbatur contra votum, & tam laudabile propoſitum, licitum ut venires, cùm vox exclamet [g] prophetica: Vovete, & [h] reddite Domino Deo veſtro: ut primum ad conſilium, ſecundum verò ad imperium referatur. Et in [i] Evangelio: Reddite quæ ſunt Dei, Deo. Votum enim iſtud non eſt dubium eſſe Dei, cui te obligaveras. Sed nec decere quomodolibet videbatur, cùm ſit ſcriptum in Evangelio: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt Regno Dei. Et in [j] Geneſi uxor Loth, quæ retro reſpexit, in ſalis ſtatuam legatur fuiſſe converſa. Et in actibus [k] Apoſtolorum, Ananias, & Sapphira, qui abierunt retrorſum, ſancto Spiritui mentientes, à conſpectu Apoſtolorum Principis mortui ſcribantur ſucceſſivè delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cùm ex abſolutione tua, ſi fieret,

ſcandalum

ſcandalum poſſet laïcorum mentibus generari, dicentium: Ubi eſt Deus clericorum? & hoc exemplo credentium ſe ad voti obſervantiam non teneri, quod viderent per Eccleſiarum Rectores Apoſtolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod grave diſpendium terræ Orientali contingeret provenire. Quod enim agitur à Prælatis, facilè trahitur à ſubditis ad *l* exemplum: juxta quod Dominus inquit ad Moyſem *m* in Levit. Si ſacerdos, qui eſt unctus, peccaverit, facit delinquere populos. Verùm ætatis jam in te ſeneſcentis defectus; & canities, quæ vix labores, & dolores ſuos tolerare poterit etiam in quiete, in contrarium allegabant; & Eccleſiæ Trecenſis ſuſpiria, cui vinculo paſtoralis ſolicitudinis alligatus, ſine ipſius aſſenſu votum peregrinationis emittere forſitan non debueras; & dicti Metropol. tui, qui nos, ut Trecen. Eccleſ. miſereremur, ſolicitè invitabat, inſtantia nos in partem contrariam non modicùm inducebant. Ipſum etiam, quod ex ſui forma ſanctum & honeſtum votum erat, ex perſona voventis minùs licitum videbatur: quæ licèt pennas habeat, quibus ſatagat advolare, ita tamen adſtrictæ ſunt nexibus præſidentis, ut liberum non habeat abſque ipſius permiſſione volatum. Cùm enim juxta ſacrorum *n* canonum inſtituta clericus abſque Epiſcopi ſui licentia peregrinari non debeat, & Epiſcopus non minùs, immò potiùs Sedi Apoſtolicæ ſit adſtrictus, videri poterat, quod abſque ejus generali, vel ſpeciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu abſentares, emittere non deberes. Minùs etiam votum ipſum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum ſubſidium, quàm clericorum, quos & officium, & diſſuetudo reddit imbelles, miniſterium in inſtantis articuli neceſſitate requirit. Quamvis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen jam impletum eſt verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc eſt, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem. Et infrà: Spiritus eſt Deus, eos qui adorant eum, in ſpiritu, & veritate oportet adorare; videri poterat, quod non minùs in Eccleſia tua, quàm in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipſius juſtè, ac humiliter poſtularet. Et utinam cum Moyſe poſſes in montem aſcendere, ut te manibus extenſis orante, Joſue pugnans in ſolitudine Amalechitas in ore gladii ſuperaret. Credebatur etiam quod terræ Orientali magis accederet, ſi quod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impenſurus, ſecundùm alicujus religioſi arbitrium transferretur in ſubſidium bellatorum. Cùm igitur in lege veteri, in qua non minùs præceptum Domini obligabat, quàm votum hodie obligat in Eccleſia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderentur Domino, ut primogenita Levitarum; quædam redimerentur, ut aliarum tribuum; quædam *o* commutarentur in aliud, ſicut primogenitum aſini, quod ove commutabatur: ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari poſſit in opus aliud pietatis, præſertim cùm bonæ memoriæ *p* A. Papa prædeceſſor noſter votum peregrinationis etiam redimi poſſe, vel in aliud commutari *q* reſponderit requiſitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, cùm ſecundùm Apoſtolum gloria noſtra ſit teſtimonium conſcientiæ noſtræ: & ſcandalum non curantes, præſertim quia non in tenebris, ſed in luce procedimus; de illius auctoritate ſecuri, qui cùm audiſſet à diſcipulis, Nonne ſcis quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt? reſpondit: Sinite illos, cæci ſunt, & duces cæcorum. Et juxta Apoſtolum: Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem: tibi pro te, & ſex famulis tuis de communi fratrum noſtrorum, & tam Archiepiſcoporum, quàm Epiſcoporum, & aliorum prudentium conſilio, quos per Dei miſericordiam nobiſcum multos præſentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutandi, ut omnes expenſas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioſo committas in neceſſarios uſus terræ illius ſine diminutione qualibet transferendas. Sic enim Orientali provinciæ, quæ plus tuis, quàm te in articulo neceſſitatis inſtantis indiget, tua ſubventione proficies, & Trecen. Eccl. tuâ præſentiâ, & regimine utiliùs providebis: ac per hoc animæ tuæ ſalubriùs conſuletur. Laborem etiam laboribus recompenſes, ſolicitiùs inſtando vigiliis, devotiùs vacans orationibus, & jejuniis fortiùs te exercens, ac ſuper grege tuo vigilans ſolicitudine paſtorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Ap. faciendam id etiam ſpecialiter nos induxit, quod iter tuum jam non videbatur ultramarinæ provinciæ fructuoſum, à qua ferè omnes Galli remearunt. Et cùm pro ſalute animæ tuæ, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem aſſequenda, præcipuè votum peregrinationis emiſeris, eo ſublato de medio, quia ceſſaverunt cauſæ, facilius *r* ceſſare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Laterani Idibus Martii.

NOTÆ.

1. [a] *Trecen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & in epistolis Innocentii III. editis Coloniæ, *fol.*32. ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. Episcopus hic Hervæus dictus Ecclesiam Trecen. rexit ex anno 1193. usque ad annum 1223. de eo agitur *in cap.*25. *de præb. capite dilecti* 55. *de appellat.* Ejus præclaram vitam exprimit epitaphium,quod in ejus sepulchro legitur, & referunt Fratres Sarmath. *tom.*3. *Gallia Christ. fol.*182.

2. [b] *Campania.*] Campania, campestris, & plana provincia, unde illi nomen est, ut notavi *in cap.*1. *de corpore vit.* dividitur in superiorem, & inferiorem: sub inferiori Tricasses, Joignii, Bassignii, Valages; in superiori territorium Pertense collocatur. Primus Campaniæ Comes fuit anno 999. Hugo,vel Eudo, Theobaldi Blesensis filius è sorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primùm accessit sub Philippo Pulchro per connubium cum Joanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati sunt Ludovicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successivè in Gallia regnarunt. Ludovicus autem unicam filiam reliquit, quæ successit in Regno Navarræ, non tamen in Comitatu Campaniæ,& Bryæ,quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum postea anno 1361. Joannes Rex indissolubiliter univit, ut refert Alcesserra *de Ducibus & Comitibus, cap.*12.

[c] *Crucem Domini assumpsisti.*] Juxta morem fidelium, quem referam, & illustrabo in textu sequenti.

[d] *Placentiam.*] De qua urbe nonnulla adduxi *in cap.fin. de juram. calum.*

[e] *Præcipuam intentionem.*] Cùm votum Episcopus suscepisset non solùm pro salute animæ suæ, verùm etiam ut consuleret Ecclesiæ propriæ apud Comitem Campaniæ.

[f] *Senonensis.*] Michaël videlicet, qui obiit anno 1199. De Ecclesia Senonensi nonnulla adduxi *in cap.6. de constit.*

[g] *Prophetica.*] *Psalm.*75. *vers.*12. ibi: *Vovete & reddite Domino vestro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera.*

[h] *Reddite.*] *Matthæi cap.*12. *vers.*17.

[i] *Evangelio.*] *Luca cap.*9. *vers.*62.

[j] *Genesis.*] *Cap.*16. *vers.*26.

[k] *Actibus Apostolorum.*] *Cap.*5. *vers.*5. *&* 10.

3. [l] *A subditis in exemplum.*] Consonat caput 3. *hoc tit.* in 2. *collect.* Efficaciam exempli & imitationis superiorum in populis sibi subjectis, & quod magis illorum facta, quàm leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operantur, satis probat Claudianus ibi:

> —— *Componitur orbis*
> *Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus*
> *Humanos edicta valent, ut vita regentis:*
> *Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

Qui ultimus versus jam in adagium transire videtur,ut constat ex nova eorum collectione apud Erasmum, & *c.*19. *Eccles.* legitur: *Secundùm Judicem populi, sic & ministri ejus; & sicut rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Plato *lib.*8. *de Repub.* Plerumque accidit, ut ii qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum imperio degunt. D. Chrysostomus *de sacerd. serm.*3. *c.*14. Solet enim civium multitudo suorum Principum mores, tanquam exemplar aliquod intueri,& ab illorum ratione sese effingere. Cassiodorus *lib.*3. *epist.*12. *Publici decoris mater est mens regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium,talem parit libertatis aspectum.* Facilius quippe (si dicere fas est) erraret natura,quàm dissimilem sui Princeps possit formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *embl.*29.

[m] *Levitico.*] *Cap.*4. *vers.*3.

[n] *Sacrorum canonum.*] *Cap. non oportet, de consecr. dist.* 5. Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.*44. Presbyteros Romam, sive Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decrevimus inhibendum: immò nec laïcis licebat sine litteris proprii Episcopi peregrinari, *d.cap.non oportet:* cujus prohibitionis rationem tradit, & illustrat Savarus *ad Sidonium, lib.*1. *epist.*5. *vers. Priusquàm.* 4.

[o] *Commutaretur.*] Juxta tradita suprà *in cap.* 1. *hoc tit.*

[p] *A. Papa.*] Alexander III. videlicet, transcriptus *in d.cap.*1.

[q] *Respondit.*] *Cap.*15. *Divi Matthei.*

[r] *Cessare debuit.*] *Cap.cùm cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in c.*8. *de jurejur.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, posse Pontificem justa ex causa commutare votum peregrinationis ad Terram sanctam in eleemosynas, jejunia, & similia opera: quæ sententia licèt verissima sit, cùm Pontifex non solùm quodcunque votum possit commutare, verùm & relaxare; tamen in præsenti casu nullam commutationem fuisse necessariam, si quidem votum nullum erat, ex duplici causa probatur. Prima, votum Episcopi Trecen. invalidum erat, quia irrequisito Pontifice, & absque licentia proprii Metropolitani, non poterat Episcopus deserere propriam Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vovere, ut docuerunt Sylvester *verbo Votum* 3. *q.*1. *num.*4. Azor *p.*1. *instit. lib.*11. *cap.*16. *q.*2. Filliucius *tract.*26. *cap.*6. *n.*169. & hoc votum esse invalidum, quia materia est jure naturali, & divino prohibita, post Paludanum, Angelum, Sanchez, & alios docet Thomas Hurtado *tom.*1. *de resid. resol.*13. *num.*5. Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut commutatione Pontificis. Secunda,quia cessante causa propter quam votum emittitur, cessat ejus obligatio,ut post Suarium & Sanchez probant plures congesti à Barbosa *hic*, Balboa *in cap. si verò* 8. *n.*75. *de jurejur.* Sed in præsenti specie cessavit causa peregrinationis, ut constat ex illis verbis: *Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendam specialiter nos induxit, quod cùm pro libertate Trecensis Ecclesiæ per dictum Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessavere causæ, facilius potuit cessare & effectus.* Ergo si ex hac duplici causa nullum erat votum in præsenti casu emissum ab Episcopo Trecensi, ad quid necessaria fuit Pontificis commutatio, seu relaxatio. Agnoverunt difficultatem repetentes in præsenti, Sanchez, Suarez, Azor, & alii relati à Barbosa *in collect. ad hunc textum:* quibus omissis Hurtado *ubi suprà, numero* 31. asserit, in præsenti casu necessariam fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolutè, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: unde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laïci, & dicerent: *Ubi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti observantiam. Quare cùm votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit,tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessaverat causa voti, 5.

necessaria

necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur; nàm Innocentius III. nullam facit mentionem consensus à se præstiti, aut præstandi tacitè, vel expressè; immò ex textus serie constat, Episcopum non solùm votum emisisse, verùm & iter arripuisse, Placentiamque perveniſſe, nullâ expectatâ Pontificis licentiâ; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacitè, vel expressè innuit. Quare verius credo, Episcopum absolutè votum peregrinationis emisisse, nullâ habitâ relatione ad licentiam Pontificis tacitam, vel expressam. Quare eâ solutione omissâ, ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innocentii III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solùm laïcos, verùm & Episcopos invitari ad eam expeditionem, constat *ex cap. non est, hoc tit.* & variis Innocentii epistolis, refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& sequenti*; unde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere, & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, ut docent *in cap. scripturæ, hoc tit.* Butrius *num.* 4. Abbas *num. ult.* Cardinalis, & alii relati à Thoma Sanchez *lib.* 4. *summæ, c.* 25. Unde licitè, & validè juxta mortem illius sæculi potuit Episcopus Trecensis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi à Pontifice justis ex causis, ut in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt relati à Barbosa *in præsenti*, Balboa *in cap. si verò, n.* 73. *de jure jur.* Trullench 2. *p. in Decal. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 4. *n.* 12. Stunica *de voto, cap.* 4. *num.* 104. distinguentes inter causam impulsivam, & finalem; ita ut in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitè Campaniæ esset impulsiva, & non finalis; & ita eâ deficiente, adhuc persistebat obligatio adimplendi votum. Sed faciliùs responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse. Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, ut de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Unde licèt per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Unde necessariò propter eam votum implendum erat, nisi à Pontifice ex rationibus in præsenti adductis commutaretur: & ita apparet, commutationem necessariam fuisse, rectéque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in jejunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPUT VIII.

Idem *Cantuarien.* a *Archiepiscopo.*

QUod super his Sed. Apost. consulere decrevisti, quorum exequutio spectat ad officium pastorale, f. t. in Domino commendamus, sperantes quod per responsionem nostram instructus, diligentiùs ea exequeris. Quæsisti sanè de his, qui in succursum Terræ sanctæ *b* signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam justam causam votum peregrinationis non possunt utiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cùm per A. s. sine districtione receperis in mandatis, ut eos, & qui signum crucis assumptum abjecerunt, ad resumptionem ipsius, & exequutionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliquâ indulgentiâ, si qua fortè per surreptionem à prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ t. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt: cùm isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi fortè sint Nobiles, & magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamvis non multi talium propter brevitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verùm credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quod primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio injungenda; ac rerum facultate pensatâ, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt; & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis injungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus, & circa secundos plus labor itineris secundùm intentionem voventis, vel pœnitentis debet attendi. Unde si quis hoc modo voventium est inutilis ad pugnandum, quanvis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non potest iter injunctum peregrinationis implere, sanè valet intelligi; non autem de illo, qui quamvis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece, vel pretio, amore, vel odio, sive occasione quacunque contra salutem animæ, vel utilitatem Terræ quomodolibet attentetur. Unde per viros religiosos, & providos dispensationem hujusmodi volumus providere. De mulieribus autem hoc credimus observandum, ut quæ remanere noluerint, viros suos sequantur eunles. Cæteræ fortè,

niſi ſint divites, quæ ſecum in ſuis expenſis poſſint ducere bellatores, votum redimant, quod voverunt, aliis ad Terræ ſanctæ ſubſidium ſingulis ſecundùm proprias facultates diligenter inductis.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuar.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.5. & in cap. quod ſuper, de majorit. & obed. cap. quod ſuper, de fide inſtrum.* ubi exant aliæ partes hujus epiſtolæ, ut ibi notavi.

2. [b] *Signo crucis.*] Qui arma ſumebant pro recuperanda Terra ſancta, cruce inſignicbantur, ut eo fidentiùs adversùs crucis hoſtes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores eſſent: quare qui nomen dabant illi ſacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ ſanctæ faciebant, vulgò crucem ſumere, ſeu accipere dicebantur. Guillel. Tyrius *lib. 1. de bello ſacro*, Petrus Damianus *lib. 1. chron. c. 11.* Otho Friſing. *lib. 7. c. 2. Hi omnes è diverſis nationibus, & linguis in unum corpus adunati, crucem in veſtibus portantes, crucis Chriſti diſcipulos verbo, & opere ſe fore prædicabant, ac crucis virtute confiſi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur.* Idem *lib. 1. de geſtis Friderici, c. 37. Cunctis qui aderant, ex priore rumore excitatis, ad accipiendam crucem ultrò occurrentibus, tres accepere eadem hora crucem Epiſcopi, Henricus Ratisbonenſis, Otho Friſingenſis, Reginbertus Paſſavienſis, & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordine-que Comitum, Nobilium, virorum illuſtrium immenerabilis.* Qui animum peregrinationis ſacræ ſuſcipiendæ habebant, in fronte, vel pectore ſignum crucis præferebant; qui autem in procinctu erant, inter ſcapulas retrò ponebant. Robertus monachus *lib. 2. hiſtor. Hieroſolym.* Berthold. *in chron. ad annum 1006. Omnes quoque, qui ſe ad hoc iter devoverunt, ſigno crucis ſeipſos in veſtibus notare fecit; quod etiam ſignum in ipſa carne notatum apparuit.* Neubrigen. *lib. 3. hiſt. Angliæ, c. 22.* notarunt Juretus *ad epiſt. 173. Ivonis Carnot.* Boſquet. *ad Innocentium III. lib. 3. regeſtr. 15. epiſt. 197.* Cruxque illa aliquando erat purpurea, à qua ſacri milites cruce ſignati appellabantur, Carol. Sigon. *lib. 9. de Reg. Ital.* ibi: *Signum ejus expeditionis fuit crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Urbanus ſalutaris in ſignum expiationis indulſit veſtibus ſuper dexteram ſcapulam affigendam.* Unde qui profecti ſunt in eam expeditionem, Cruceſignati, & ipſa expeditio Cruciata vocata eſt. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc ſanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. ſub Innocentio III. *in fine:* quam crucis ſignationem pro recuperatione Terræ ſanctæ primùm cœptam ſub Urbano II. referunt Vvillelmus Tyrius *lib. 1. c. 14.* & Bertholdus *ad annum 1095.* ibi: *Omnes qui ſe ad iter devoverunt, ſigno crucis in veſtibus notari fecit in Concilio apud Claromontem.* Notavit Cironius *in c. 1. de ſtatu monach. in 5. compil.* Ipſe etiam Urbanus in eodem Concilio omnes Cruceſignatos, qui crucem aſſumpſerant, ſub peculiari protectione Eccleſiæ Romanæ accepit. Vvillelmus Tyrius *d. lib. 1. c. 15.* ibi: *Sub Eccleſiæ defenſione, & BB. Petri, & Pauli protectione, tanquam vera obedientiæ filios recipimus, & ab univerſis inquietationibus, tam in rebus, quàm in perſonis ſtatuimus manere ſecuros.* Ordericus Vitalis poſt relatam Urbani orationem pro expeditione Terræ ſanctæ. Idem Urbanus II. eandem tuitionem confirmavit *in can. 2. Concilii Claromont.* ibi: *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hieroſolymas pergunt, ſemper, & ubique eſſe ſalva in pace, & treuga, quouſque redierint.* Firmavit etiam Concilium Lateran. ſub Calixto II. anno 1122. *c. 2.* ibi: *Eis qui Hieroſolymam proficiſcuntur, & ad Chriſtianam gentem defendendam, & tyrannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, ſuorum peccatorum remiſſionem concedimus, & domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romana Eccleſiæ protectione, ſicut à Domino noſtro Papa Urbano ſtatutum fuit, ſuſcipimus. Quicunque ergo ea diſtrahere, vel auferre, quandiu in via illa morantur, præſumpſerint, excommunicationis ultione plectantur.* Idem poſtea conſtituit Gregorius Pontifex, ut refert Guill. Neubrig. *lib. 3. hiſtor. Angl. cap. 20.* ibi: *Scilicet ut bona eorum, qui crucem acceperant, cum ſuis famulis, ſub ſancta Romanæ Eccleſiæ, necnon Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum, atque aliorum Prælatorum Eccleſiæ protectione conſiſtant.* Quare prætextu hujus tuitionis eccleſiaſticæ, ſi qua de rebus ad Cruceſignatos pertinentibus quæſtio moveretur, Epiſcoporum erat cognitio, qui cenſuris invaſores obſtringebant, ut teſtatur Ivo Carnot. *epiſt. 173.* qui cùm diu inde diſceptaſſent, non potuerunt in unam convenire ſententiam, dicentes, novam eſſe inſtitutionem de tuitione eccleſiaſtica impendenda rebus militum Hieroſolymam proficiſcentium, nec ſcire utrum hæc tuitio ad ſolas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad caſamenta eorum; largæque indulgentiæ illis conceſſæ fuerunt *cap. excommunicamus, de hæretic.* Unde D. Bernardus *epiſt. 322.* ita hortatur ad hoc bellum ſuſcipiendum Clerum, & populum Spirenſem: *Habes nunc fortis miles, habes vir bellicoſe ubi dimices abſque periculo, ubi & vincere gloria, & mori lucrum: ſi prudens mercator es, ſi conquiſitor hujus ſeculi, magnas quaſdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suſcipe ſignum crucis, & omnium pariter, de quibus corde contrito confeſſionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipſa ſi emitur, parvi conſtat; ſi de voto aſſumitur, humero valet ſine dubio regnũ Dei. Bene ergo fecerũt qui cœleſte ſignaculum jam ſuſceperunt.* Plura de ipſis Cruciatis, & hac ſancta expeditione congeſſerunt Grethſerus *lib. 2. de cruce, cap. 58. & p. 2 lib. 2. c. 10. & p. 13. de Cruciatis*, Beyerlinch *tom. 6. in Theatr. verbo Peregrinatio*, Juretus *ad epiſt. 173. Carnot.* Baronius *anno 1095.* Mornac. *in l. 4. C. de prec. Imper. offer.* P. Marcha *in not. ad Concilium Claromont. pag. 418. & in concord. ſacerd. lib. 4. c. 15. & lib. 5. c. 21.* & in locum horum Cruceſignatorum ſucceſſerunt officiales, & miniſtri S. Officii, qui illorum privilegiis fruuntur. Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 2. cap. 18. n. 35.* Carleval. *de judic. tom. 1. tit. 1. diſp. 2. n. 427.*

CAPUT IX.

IN hoc textu tantùm proponitur explicatio antecedentis, ſeu potiùs pars ipſius eſt, ideoque eidem Præſuli in eo reſcribitur, & tantùm aliqua dubia, quæ circa votum ultramarinum, & ejus commutationem, ſeu redemptionem oriri poterant, reſolvuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & ejus commentarium petendum eſt ex traditis *in cap. 1. hoc tit.*

CAPUT

CAPUT X.

Idem *Gebennenſi a electo.*

PEr tuas nobis litteras intimaſti, quod cùm in *b* Gratianopolitana Eccleſia ſuſcipiendi habitum regularem votum ſolenniter emiſiſſes, & poſtmodùm promiſiſſes in *c* manibus Epiſcopi ejuſdem Eccleſiæ, te infra duos menſes poſtquam ab Apoſtolica Sede redijſſes, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiſeras, impleturum, ac termino ipſo tranſacto, non curaſſes quod voveras adimplere, tandem exiſtens in voti tranſgreſſione hujuſmodi, vocatus fuiſti ad regimen Eccleſiæ Gebennenſis; ſuper quo à nobis tuæ ſaluti poſtulas provideri. Nos igitur diſcretioni tuæ breviter reſpondendo conſulimus, quatenus ſi tuam omnino ſanare deſideras conſcientiam, regimen reſignes Eccleſiæ memoratæ, ac reddas Altiſſimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod ſi Capitulum ejuſdem Gebennenſis Eccleſiæ te poſtmodùm canonicè duxerit eligendum, concedimus ut electionem recipias taliter de te factam. Datum Signiæ VI. Idus Auguſti, Pont. noſtri anno XVI.

NOTÆ.

1. [a] *Gebennenſi.*] Ita legitur in epiſtolis Innocentii III. editis à Boſqueto *lib. 4. regeſtr. 16. epiſt. 93.* ex quo reſtituo litteram hujus textus. Gebenna, ſeu Geneva, aliàs Cebena, eſt urbs Galliæ, in Provincia Viennenſi, inter Arvernios, & Helvios montes, de qua Lucanus

——quâ montibus ardua ſummis
Gens habitat cavâ pendens è rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumeſcit, ut refert Papirius Maſonius *in deſcript. Gall. fol. 357.* Habuit olim Eccleſiam Cathedralem D. Petro dicatam; ſed cùm civitas illa eſſet ab hæreticis occupata, Sedes Epiſcopalis tranſlata fuit Anneſſium Sabaudiæ oppidum. Cùm ejus Epiſcopus poſtulatus eſſet in Archiepiſcopum Ebredunenſem, ut conſtat ex epiſtola 175. & 176. ipſius Innocentii *lib. 3.* electus fuit Epiſcopus, cui in præſenti reſcribit Innocentius.

2. [b] *Gratianopolitana.*] Urbs Gratianopolis eſt in Gallia, juxta Voconios Allobrogum fines. Antiquitus vocabatur Cularo, ſeu Cullarona, uſque ad tempora Diocletiani & Maximiani, ut referunt plura de ea adducentes Joannes Chenu *in chron. Galliæ, fol. 481.* Papirius Maſon. *in deſcript. Gall. fol. 427.* cujus Eccleſia erat olim canonicorum Regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. hiſt. canonic. Regul. c. 33. n. 13.*

[c] *Manibus.*] Gerondi videlicet, qui fuit primus Abbas Cluniacenſis, demùm Epiſcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hieroſolymitanus.

COMMENTARIUM.

3. PRæſens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emiſit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Epiſcopum electum debere votum adimplere, renunciato Epiſcopatu, difficilis meritò viſus eſt Interpretibus ex eo, quia ut ſuprà probavi *in cap. 1. hoc tit.* non eſt fractor, ſed tranſmillor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: unde cùm Epiſcopi ſtatus ſit perfectior quàm religioſi, ut latè probat Hallierius *in vindiciis, cap. 8. cum ſequent.* videbatur in præſenti ſpecie ritè & rectè votum impletum, ſi acceptavit Epiſcopatum, qui votum emiſerat religionis, commutato ipſo voto in ſtatum Epiſcopalem. Pro cujus difficultatis ſolutione varia adduxerunt Garaña *in præſenti*, Balboa *in cap. 3. de juræjur. n. 71.* Sed illorum ſententiis omiſſis dicendum eſt, Epiſcopum conſecratum, ſeu confirmatum, non poſſe religionem ingredi inconſulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonii contracti inter ipſum, & Eccleſiam, *cap. niſi cum pridem, de renunc.* probant Suarez *tom. 3. de relig. lib. 1. cap. 19.* Stunica *de voto, q. 3. ex num. 3.* Baſſeus *verbo Religio 2. num. 1.* Caſtropalao *tom. 7. oper. moral. tract. 16. diſp. 1. punct. 7. §. 1.* Marquez *in orig. Eremit. cap. 6. §. 6.* Garcia *in polit. regul. tract. 2. difficult. 2. dub. 2.* Soza *in Epiſc. relig. fol. 27. num. 92.* Cellotius *de hierarch. lib. 9. cap. 23.* Electus verò poteſt religionem ingredi, quia adeo non eſt ligatus prædicto matrimonii vinculo: & ſi votum religionis fecit antequam promoveretur in Epiſcopum, non poteſt illud adimplere inconſulto Pontifice, ſi confirmatus, aut conſecratus reperiatur, ex eadem ratione; ſi verò tantùm electus, ut in præſenti caſu, reperiatur, tenetur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Epiſcopatus non eſt votum, neque ex voto ipſius electi fieri debet, juxta textum *in cap. in ſcripturis 8. q. 1. l. ſi in quemquam 39. C. de Epiſc. & cler.* & ita ex parte acceptantis non adeſt votum de meliori, aut perfectiori ſtatu; quare qui votum religionis emiſit, non liberatur ab ejus obligatione, etſi in Epiſcopum eligatur; teneturque religionem ingredi, & ſi poſtea eligatur in Epiſcopum, aut rata habeatur prior electio, poteſt confirmari, & conſecrari in Epiſcopum; quia non eſt incompatibilis religioſus ſtatus cum Epiſcopali dignitate, ut probat Soza *in tract. de Epiſcop. religioſ.*

CAPUT XI.

Honorius III. *Salisbarienſi, a & Bregadenſi Præpoſitis.*

POſtulaſtis per noſtras litteras edoceri, an vobis profeſſis ordinem regularem, quorum alter cruce ſignatus eſt, & reliquus crucis charactere deſiderat *b* inſigniri, liceat vicesimam

ſimam proventuum Eccleſiarum veſtrarum, deputatam ſuccurſui Terræ ſanctæ, deferre vobiſcum, ut per vos proficiat illius terræ ſuccurſui, qui parati eſtis perſonas veſtras exponere ſervitio Jeſu Chriſti; præſertim cùm multi exemplo æmulationis laudabilis provocati, ad currendum poſt vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi Terræ illius totis viribus aſpiramus, diſc. v.p. A. ſ.m. quat. ſi Eccleſiæ veſtræ aliàs per abſentiam veſtram enormiter non lædantur, & vos utiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conſcientiæ veſtræ duximus relinquendum, dimiſſis procuratoribus idoneis in Eccleſiis veſtris, poteſtis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac ſic poteſt in uſus veſtros tranſire viceſima Eccleſiarum veſtrarum deputata ſubſidiis Terræ ſanctæ.

NOTÆ.

1. [a] *Arisbarienſi.*] Ita reſtituo epigraphen & litteram hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. ubi *in cap.* 1. *de ſtatu monach.* reperitur præſens textus: adeò tamen corrupta eſt ſecunda pars hujus inſcriptionis, ut cognoſci non poſſit de quo Præpoſito in eo agatur. Cironius in ejus notis exiſtimat, legendum eſſe *Readingenſi*, quia urbs Reading. dicta, eſt in Comitatu Barcheriæ, in diœceſi Satisbarienſi Angliæ, de qua diœceſi nonnulla notavi *in cap.* 28. *de appellat.*

[b] *Inſigniri.*] Juxta formam illuſtratam *in cap. quod ſuper, hoc tit.*

2. [c] *Viceſimam.*] Juxta diſpoſitionem Concilii Lateran. ſub Innocentio III. celebrati, ubi de hujuſmodi fructuum parte pro expeditione Terræ ſanctæ aſſignanda ita cavetur: *Cupientes autem alios Eccleſiarum Prælatos, necnon clericos univerſos, & in merito, & in præmio habere participes, & conſortes, ex communi Concilii approbatione ſtatuimus, ut omnes omninò clerici, tam ſubditi, quàm Prælati, viceſimam partem eccleſiaſticorum proventuum, uſque ad triennium conferant in ſubſidium Terræ ſanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apoſtolicâ fuerint providentiâ ordinati, quibuſdam dumtaxat religioſis exceptis, ab hac prætaxatione meritò eximendis: illis ſimiliter qui aſſumpto, vel aſſumendo crucis ſignaculo ſunt perſonaliter profecturi. Nos autem, & fratres noſtri S. Romanæ Eccleſiæ Cardinales plenariè decimam perſolvemus: ſciantque ſe omnes ad hoc fideliter obſervandum per excommunicationis ſententiam obligatos, ita quod illi, qui ſuper hac fraudem ſcienter commiſerint, ſententiam excommunicationis incurrant.*

TITULUS XXXV.

De ſtatu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

CAPUT I.

Gregorius *Fortunato Epiſcopo* [a] *Neapolitano.*

THEODOSIUS Abbas monaſterii ſancti Martini, petitoriâ nobis inſinuatione ſuggeſſit, quæ habetur in ſubditis, in domo quondam Martini ex ejus voluntate deceſſorem ſuum Andream Abbatem monaſterium in quo monachi habitare debeant, conſtruxiſſe: & quia id in honorem B. Petri Apoſtolorum Principis, & S. Archangeli Michaëlis poſtulat dedicari, dilectionem tuam præſentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prædictum locum cùm poſtulaverit, ingravanter accedas, venerandæ ſolennia dedicationis [b] impendens. Et quotiens neceſſe fuerit à presbyteris Eccleſiæ tuæ in loco ſancto deſervientibus celebrentur [c] ſacrificia veneranda Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid illic pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi exiſtimem vendicari; cùm monachis in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid à fidelibus offerri contigerit.

NOTÆ.

[a] *Neapolitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in ipſo Regeſtro epiſtolarum D. Gregorii *lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 15. ex quo tranſcribo præſentem textum. De hac percelebri urbe egi *in cap.* 2. *de conſtit.* 1.

[b] *Dedicationis impendens.*] Quia nova monaſteria ſine Epiſcopi licentia ædificari non valent, *cap. quidam* 10. 18. *q.* 2. *cap. monachis* 12. *cum ſeqq. eadem quæſt.* Anton. Auguſtinus *in epit. juris, lib.* 9. *tit.* 1. latiùs dicemus *in cap. fin. de relig. domib. num. fin.*

[c] *Celebrentur*

c *Celebrentur ſacrificia.*] Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorii Magni monachi ad ſacerdotii gradum non aſcendebant, ſed à presbytero per Epiſcopum in monaſterio conſtituto ſacramenta accipiebant, divinaque officia audiebant. D. Gregorius *lib.* 5. *epiſt.* 18. ubi cùm Mauro Abbati commendaret Eccleſiam ſancti Pancratii, præcepit ut peregrinum illuc presbyterum advocet, qui ſanctiſſimam Deo hoſtiam immolet, eumque monaſterii ſumptibus alat, his verbis: *Ne remotis presbyteris, quibus Eccleſia ipſa fuerat antea commiſſa, vacare miniſterius videatur; ideirco hujus tibi auctoritatis tenore præcipimus, ut peregrinum illic debeas adhibere presbyterum, qui ſacra Miſſarum poſſit ſolemnia celebrare: quem tamen, & in monaſterio tuo habitare, & exinde vita ſubſidia habere neceſſe eſt.* Referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 810. Hallierius *in vindiciis*, paſſim notavi jam *in cap. intelleximus*, *de ætate & qualitate.*

d *Diligentiam diſciplinæ.*] Conſonat idem Gregorius *lib.* 2. *epiſt.* 59. ubi Epiſcopo etiam Neapolitano ita ſcribit:] Ad prædictum locum cùm poſtulaverint, ingravanter accedas, venerandæ ſolemnia dedicationis impendens, ut quotiens neceſſe fuerit, à presbyteris Eccleſiæ in ſuprascripto loco deſervientibus celebrentur ſacrificia veneranda Miſſarum, ita ut in eodem monaſterio nec fraternitas tua, nec presbyteri prætet diligentiam diſciplinæ aliquid moleſtiarum inferant; aut ſi quid pro diverſorum devotione commoditatis acceſſerit, ſibi æſtiment vendicandum: ſed ſive aurum, ſive argentum, ſive prædium, ſive veſtimentum, omnibus modis conſtructio præfata poſſideat, cùm ancillis Dei in eodem loco deſervientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit.] Temporibus enim Gregorii M. omnia monaſteria erant ſubjecta Epiſcopo, in cujus diœceſi conſtructa erant. Concilium Aurel. 3. *can.* 18. *De his clericorum perſonis, quæ de Civitatenſis Eccleſiæ officio, monaſteriis, vel diœceſi, vel baſilicis in quibuſcunque locis poſitis, ideſt ſive in territoriis, ſive in ipſis civitatibus, ſuſcipiuntur ordinandæ, in poteſtate ſit Epiſcopi, ſi de eo, quod antè de Eccleſia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas ſuſcepti monaſterii, diœceſis, vel baſilicæ debet plenaratione ſufficere.* Vernenſe *can.* 5. ibi: *Monaſteria, tam virorum, quàm puellarum, ſecundum ordinem regulariter viviant; & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus, in cujus parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat.* Arelat. ſub Carolo, *can.* 6. *Provid ndum neceſſe eſt cuicunque Epiſcopo, qualiter canonici vivere debeant, necnon & monachi, ut ſecundùm ordinem canonicum, vel regularem vivere ſtudeant.* Tullenſe *part. ultima, cap.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum, & monachorum, ac ſanctimonalium ſecundùm canonicam inſtitutionem à propriis Epiſcopis ſtrenuè viſitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur.* Et *cap. quæ verè* 12. 16. *q.* 1. Concilium Tolet. 10. *can.* 3. Mogunt. *can.* 20. & 21. Melden. *can.* 59. Ticinenſe 2. *can* 9. Cabilon *can.* 15. & 65. quorum catalogum refert Antonius Auguſtinus *in epit. juris, lib.* 9. *tit.* 60. & 61. Et licèt aliqui exiſtimaverint, Epiſcopos non omnimodam habere poteſtatem in monachos, nec poſſe de his, quæ contra regulam monaſticam committebant, cognoſcere, ſed tantùm ea corrigere, in quibus citra monaſticam diſciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concilii Tolet. 4. *can.* 50. ubi ita aiunt PP. *Quapropter monemus eos, qui Eccleſiis præſunt, ut ultra talia non præſumant, ſed hoc tantum ſibi in monaſterio vindicent ſacerdotes, quod præcipiunt canones, hoc eſt monachos ad converſationem ſanctam promovere, & Abbates, aliaque officia conſtituere, atque extra regulam facta corrigere.* Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilii Aurelianenſis: *Abbates pro humilitate religionis in Epiſcoporum dignitate conſiſtant, & ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis corrigatur.* Hæc tamen ſententia prorſus aliena eſt à canonum, & Sanctorum Patrum mente, qui plenam poteſtatem Epiſcopo tribuunt in monachos, immò & diſciplinæ monaſticæ correctionem, *cap. monaſteria*, 18. *q.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 7. *epiſt.* 65. *Epiſcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine diſponere, qui pro commiſſis eorum animabus compelluntur reddere rationem.* Et *lib.* 3. *legum Longobar. tit.* 3. ita cavetur: *Et de monaſteriis, quæ infra eorum parochiam ſunt, vigilanter curent, ut canonici ſecundùm canones, regulares ſecundùm regulam viviant; & ubi aliter quàm ordo poposcerit, invenerint, emendare faciant; & ſi emendare nequiverint, nobis nuncietur.* Probat Boſquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epiſt.* 7. Nec contrariæ ſententiæ favent verba illa Concilii Tolet. *Extra regulam*; nam idem ſignificant, ac contra regulam, ut apud Arbitrum *in ſatyr. Dii, Deaque, quàm malè eſt extra legem viventibus! quicquid meruerunt, ſemper expectant.* Sed quia Epiſcopi dum monaſteria diſciplinæ cauſâ viſitabant, poteſtate ſibi conceſſâ abutebantur, plerumque quæ propria erant monaſterii ab eo auferentes; ideo variis Eccleſiæ canonibus cautum fuit, ne Epiſcopi inquietare, aut moleſtare monachos aliquo modo intenderent, *cap.* 1. 18. *q.* 2. Concilium Turon. 2. *can.* 7. *Epiſcopus nec Abbatem, nec Archipreſbyterum ſine omnium fuorum compreſbyterorum conſenſu de loco ſuo præſumat ejicere.* Concilium Anglicanum *can.* 3. *Ut quæ monaſteriis Deo conſecrata ſunt, nulli Epiſcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter extrahere.* Refert Anton. Auguſt. *in epit. juris, lib.* 9. *tit.* 62. ideo Gregorius in præſenti, & in epiſtola antecedenti jubet Neapolit. Epiſcopo, ut monaſterium novitèr conſtructum dedicet, & ibi presbyteros ad divina officia celebranda conſtituat. Inhibet tamen illi, ne extra diligentiam diſciplinæ in ipſo monaſterio alia vindicet, præcipuè ne à fidelibus oblata auferre præſumat. De exemptione monachorum ab Epiſcoporum juriſdictione, latè egimus *in c. grave, de offic. ordin.* ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT II.

Ex Concilio a Lateran.

MOnachi non *b* pretio recipiantur in monaſterio, nec peculium permittantur habere: non *c* ſinguli per villas, & oppida, ſive per quaſcumque *d* parochiales ponantur Eccleſias, ſed in majori conventu, aut cùm aliquibus fratribus *e* mâneant: nec ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſublevet eum: ſi quis autem exactus pro ſua receptione aliquid dederit, ad ſacros Ordines non aſcendat. Is verò qui eum receperit,

officii ſui ſuſpenſione multetur. Qui verò peculium habuerit, niſi ab Abbate fuerit ei pro injuncta adminiſtratione permiſſum, à communione removeatur altaris; & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat ſepulturam: quod etiam de univerſis Religioſis præcipimus obſervari. Abbas autem, qui diligenter iſta non caverit, officii ſui jacturam ſe noverit incurſurum. *f* Prioratus quoque, ſeu *g* obedientiæ pretii datione nulli tradantur, alioquin dantes, & accipientes à miniſterio fiant eccleſiaſtico alieni. *h* Priores autem, cùm in Eccleſiis conventualibus fuerint conſtituti, niſi pro manifeſta cauſa, & rationabili non *i* mutentur, videlicet ſi *k* lapidatores fuerint, ſi incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amovendi meritò videantur; aut ſi etiam pro neceſſitate majoris officii de conſilio fratrum fuerint transferendi.

NOTÆ.

1. [a] *Lateranenſi.*] Generali videlicet, celebrato ſub Alexandro III. *can.*3. ut etiam habetur *in cap.*2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & citatur textus hic *in c.*3. *& 4. de capel. monach.*

[b] *Pretio recipiatur.*] Hanc priorem partem exponemus *in cap.*19. *de ſimon.*

[c] *Nec ſinguli.*] Monachi in duplici ſunt genere. Alii ſimul in monaſteriis degunt, qui ideo ſynoditæ, ſeu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, C. de Epiſcop. aud. l.*57. *C. Theodoſ. de appell.* quibus unum dormitorium, refectoriumque idem: alii ſeorſim agunt, & ſoli ſunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Novel.*5. *Juſtin. cap.*3. qui in ſylveſtribus antris mancipati ſunt, ut in ſolitudine impenſiùs ſanctitati vacent, *l. quidam* 26. *C. de Decur.* de quibus egi *in cap.*2. *de teſtam.*

2. [d] *Parochiales.*] Olim enim poſtquam monachi ſacris Ordinibus initiari cœperunt, non ſolùm in propriis monaſteriis divina officia celebrabant, & ſacramenta fratribus adminiſtrabant, verùm & parochialibus Eccleſiis præficiebantur, ut etiam parochianis laïcis ſacramenta adminiſtrarent, *cap. in parochia* 16. *q.*1. Concilium Agath. *can.*27. Pictavienſe *can.*5. Pelagius Papa *cap.*2.3. *&* 24. Carnotenſis *epiſt.*69. ibi: *Si qui ergo ſunt in collegio veſtro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis, eos deducite ante præſentiam Epiſcopi, ut ab eo curam animarum ſuſcipiant.* Notavit Boſquetus *ad Innocentium III. lib.*1. *epiſt.*7. Sed cùm inde daretur occaſio divagationis, & diſciplina monaſtica corrueret, ſtatutum fuit, ne extra proprium monaſterium monachi habitarent, *cap. nullus* 14. 18. *q.*2. *cap. monachum* 3. 20. *q.*4. Concilium Tolet.7. *can.*5. Immò & in ipſis Eccleſiis monaſterio ſubjectis non monachus, ſed clericus inſtituatur, *cap* 1. *de capel. monach.* Urbanus II. in Concilio Claromont. ibi: *Statuimus, ne in parochialibus Eccleſiis, quas tenent, abſque Epiſcoporum conſilio preſbyteros collocent, ſed Epiſcopi parochiæ curam cum Abbatum conſenſu ſacerdoti committant.* Dicemus *in dicto cap.*1.

3. [e] *Fratribus maneant.*] Conſonant textus *in cap. ad audientiam, cap. ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro*, §. *ad hæc, hoc tit.* quæ conſtitutio magnâ nititur ratione; nam monachus ſolus, teſte D. Thoma relato à Cornelio à Lapide *in cap.*4. *Exodi*, dæmon ſolitarius eſt, & auctore Seneca *epiſt.*25. omnia mala nobis ſolitudo perſuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat. Unde Juſtinianus *in novel* 133. monachos ſine teſtibus vivere ſcelus exiſtimat: & Thomas Cantiprat. *lib.*2. *cap.*11. ait: *Quàm vera ſit hæc ſententia, Væ ſoli, ego novi, qui triginta annis vixi Epiſcopi in diverſis provinciis egi, qui in hoc articulo, quod religioſi ſoli vadant, vel ſoli maneant in curiis, horrenda mala, horrenda ſcandala, horrendaque pericula frequenter audivi, quæ nunquam ſuſtinuiſſent adjuncto ſocio, vel feciſſent.* Proſequitur Landmet. *in comment. ad reg. D. Auguſtini, c.*4. *n.*25.

[f] *Prioratus.*] Prioratus ſunt cellæ monachorum extra monaſterium, ſeu membra principalis monaſterii, ubi pauci monachi à reliquis ſeparati in una domo vitam agunt: inſtituti fuerunt, ut diſciplina ſeverior, & ſtrictior, quæ in vita communi monaſterii profiteri, & ſervari non poterat, immò nec conveniens erat, à paucis ſeverioris diſciplinæ, & vitæ amatoribus ibi ſervaretur, ut refert Yepes *tom.*2. *chron. D. Benedicti, anno Chriſti* 676. *fol.*315. ad minus autem debebant ſex monachi ibi reſidere. Concilium Aquiſgr. *can.*44. ibi: *Ut Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi ſint, aut canonici; & Abbas provideat, ne minùs de monachis ibi habitare permittat, quàm ſex.* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita ſtatuerunt: *Ne in prioratu aliquo unus ſolus monachus commoretur; ſed ei, qui ſolus eſt, unus, vel plures ſocii monachi adjungantur, ſi loci ſuppeditent facultates, alioquin monachus revocetur ad clauſtrum.* Benedictus XII. *in Benedict. cap.*25. ibi: *Monachi autem in prioratibus, ſeu adminiſtrationibus cum dictis prioribus, ſeu adminiſtratoribus ſimul ſint, & canonicas horas dicant, & in Miſſis celebrandis ſuas hebdomadas ordinatè, ac tractim, non ſyncopando, humiliter, & devotè, & horis competentibus, & cum nota, ubi fuerint tres, vel quatuor, ſeu plures, facere teneantur.* Unde D. Bernardus *epiſt.*253. commendat Abbatem Guarrinum, eo quòd ſynagogas ſathanæ, id eſt cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres ſine ordine, ſine diſciplina habitare ſolent, deſtrueret. Et Turriſcremata *tract.*13. *in regulam D. Benedicti*, ait in paucis prioratibus religionem annihilari; ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facilè periclitatur. 4.

[g] *Obedientiæ.*] Prioratus ipſi, ſeu cellæ, quæ majori, & principali monaſterio parebant, ab ea ſubjectione Obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib.*6. *epiſt.*21. ait: *Obedientias Eccleſiæ, cæteraque beneficia, quæ ſine communi conſenſu fratrum acquiſierat.* Ivo Carnot. *epiſt.* 163. *De monacho illo, quem in juramento conſtrinxiſti, ne ultra illam adminiſtraret obedientiam, quam aliquandiu ſibi uſurpaverat per inobedientiam.* Earum mentio fit *in cap. cum ſingula, de prabend. lib.*6. *Clement.* 1. *de ſuppl. neglig. Clement. ne in agro*, §. *ſanè, hoc tit.* apud Innocent. III. *lib.*2. *regeſtr.* 14. *epiſt.*29. ibi: *Omnes obedientiarum proventus.* Sed quia in his obedientiis, & Prioratibus unus ex monachis præponebatur rerum adminiſtrationi, cautè in præſenti prohibitum fuit, ne talis adminiſtratio pretio concederetur, cùm exinde ſequantur incommoda, quæ ſuprà ex Turrecremata retuli. 5.

[h] *Priores autem.*] Qui præpoſiti officio in monaſteriis fungebatur, poſterioribus ſæculis Prior appellabatur; unde Lanfrancus *in ſtatutis cap.*3. ait: *Servatâ in omni Abbatis reverentiâ, Prior, qui & Præpoſitus in regula nominatur, honorabilior eſt reliquis miniſtris domus Dei.* Et apud Caſſinenſ. *cap.*65. legitur: *Præpoſitus monaſterii ſecundùm morem noſtrum Prior* 6.

clauſtralis

clauſtralis vocatur. Et meritò, nam Prioris nomen ſuperiorem ſignificat. *Novel.* 112. *Juſtin.* D. Benedictus *cap. 6. ſua regula. Si qua requirenda ſunt, à Priore cum omni humilitate, & ſubjectione reverentiæ requirantur.* Quare apud Carthuſ. Guillelmiſtas, Cœleſtinos, Carmelitas, Heremitas, Auguſtinianos, Prædicatores, Præfecti, ſeu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradit Hæphtenus *diſquiſ. monaſt. lib. 3. tract. 3. diſquiſ. 2. & 3.*

7. *i Mutentur.*] Olim Abbates ab Epiſcopo, in cujus diœceſi monaſterium ſitum erat, deponebantur. Concilium Turon. 2. *cap. 1. §. 7. Epiſcopus nec Abbatem, nec Archipreſbyterum, ſine omnium ſuorum Compreſbyterorum, & Abbatum conſilio de loco præſumat ejicere.* Poſtquam autem religiones ab Epiſcoporum juriſdictione exemptæ ſunt, Prælatorum Regularium deſtitutio ad ſuperiorem ipſius religionis ſpectat, qui abſque juſta cauſa non debet inferiores Prælatos removere, ſeu deponere, *cap. nullam 18. q. 2.* docent latè Suarez *de relig. tom. 4. tract. 8. lib. 2. c. 2.* Tamburinus *de jure Abbat. p. 1. diſp 13. quæſito 2.*

8. *k Dilapidatores.*] *Cap. ſi quis Abbas 18. q. 2. cap. dictum, 80. diſt. cap. quoniam, diſt. 100. cap. cùm ad monaſterium, §. fin. hoc tit.* ut contingit *in Prælatis ſæcularibus, cap. fin. 3. q. 2.* probatâ dilapidatione, aut ſuſpicione manifeſta, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de ſimon. cap. venerabilis,* ubi notavi, *de offic deleg.* Petrus Gregorius *lib. 4, partit. tit. 7. cap. 5.* quod eſt intelligendum quando Prælati negligentia magna eſt, *cap. quicquid 1. q. 1.* Unde non probatur dilapidatio ex eo, quod monaſterium ære alieno gravatum reperiatur, cùm ex juſta cauſa id poſſet provenire. Tamburinus *dicto quæſit. 2. num. 5.* Item deponi poteſt Abbas, ſi regulæ prævaricator reperiatur, id eſt, quod ei præjudicet, non autem obſervet. Tamburinus *ubi ſuprà, num. 8.* vel ſi illiteratus eſt, *cap. fin. de ætate & qualit.* & ob ſimiles cauſas, quas proſequitur Tamburinus *d. quæſit. 2.* Tandem ſi incontinenter vixerit, ex præſenti textu: unde in regula D. Benedicti hujuſmodi incontinentes zonâ ad collum appenſâ genibus flexis ſiſti jubentur ad portas refectorii, & meritò cingulo honoris exuebantur, ſumpto more veterum, qui virgines corporis dedecus paſſas zonâ ſuſpendebant, & cùm nuptui dabant, ſolvebant zonam, quæ nodus erat virginitatis, ut probat Caronius *in parænt. ad hunc tit. in fine.*

CAPUT III.

Alex. III. *Univerſis Abbatibus, & Converſis Ciſterc. a Ordinis.*

REcolentes qualiter hæc plantatio ſancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, ſub primis Ordinis Patribus pullulavit, & palmites longe lateque producens, ad mortifera circumquaque venena pellenda protulit flores, & odores effudit, pervigili cuſtodiâ cuſtodiatis eorum in omnibus inhærere veſtigiis, per quos cooperante Domino in deſerto hujus mundi flos hujuſcemodi plantatus eſt honeſtatis. Hi enim monaſticæ frugalitatis contentiſſimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius ſufficientiæ aſſequuti ſunt complementum, Eccleſiæ chari, Epiſcopis, & Prælatis accepti, atque in conſpectu Regum, ac Principum famâ, & merito glorioſi: nunc autem, quod dolentes dicimus, etſi non ab omnibus, neque in omnibus; à pleriſque tamen, & in pluribus ab illa ſancta inſtitutione dicitur declinatum, in tantum ut aliqui ex vobis primæ inſtitutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis veſtri regulam villas, & molendina, Eccleſias, & *b* altaria poſſident, *c* fidelitates, & hominia ſuſcipiunt, *d* juſtitiarios, & tributarios tenent, & omne ſtudium adhibent, ut termini eorum dilatentur in terris, quorum converſatio debet eſſe in cœlis. Læditur hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec eſt mutatio dexteræ Excelſi, quin immò potiùs de dextera tranſeunt in ſiniſtram, qui cùm relicto ſæculo ſub paupertatis habitu Deo militare decreverunt, in negotiis denuò ſæcularibus implicantur. Inde eſt, quod vobis ab iis, qui foris ſunt, contentiones, & litigia ſuſcitantur, & Abbatibus in cauſis forenſibus occupatis, plurimùm in commiſſis domibus & tepor Ordinis, & diſſolutio naſcitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit; & cupiditatis dedignata conſortium, niſi illa reſtringatur, hæc tepeſcit. Ideo ſanctum, ac venerabile collegium veſtrum precibus & monitis, quibus poſſimus, exhortamur, quatenus domus *e* illæ quæ à prima ſui origine in Ordine ipſo ſunt fundatæ, conſtitutis, & ordinatis terminis ſint contentæ, nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ ſine laboribus, & periculis multis, & demùm ſine criminibus, & magna confuſione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis inſtitutis, ad communia volueritis aliorum monaſteriorum jura divertere, oportebit & vos communi jure cenſeri, quia dignum eſt, ut ſi qui ſimilem cum aliis ſuſcipiunt vitam, ſimilem ſentiant in legibus diſciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ ab aliis inſtitutionibus ad veſtrum Ordinem ſe tranſtulerint; veſtris omnino ſe ſatagant uſibus conformare, & relictis poſſeſſionibus, vel mutatis, quas inſtitutio veſtra non recipit, ſic ſe in omnibus Religioni veſtræ coaptent, ut quemadmodum ſe gaudent in ſocietatem Ordinis, identitatemque habitus, & obſervantiæ regularis aſſumptas; ſic etiam in paucitate ſæcularium rerum ſe lætentur veſtris inſtitutionibus conformatas, quatenus inde & ſuperno Conditori magis amabiles, & nobis, atque univerſæ Eccleſiæ meritò debeant fieri chariores. Sanè ſi ſuper poſſeſſionibus ipſis in aliquo de monaſteriis veſtris Apoſtolicæ Sedis auctori-

ritas dispensavit, à nullo vestrûm sumendum est inde exemplum, quia temerarium est, & indignum aliquem sibi suâ auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui monasterio, certâ ratione inspectâ, singularibus voluit indulgere beneficiis.

NOTÆ.

1. [a] *Cistercienses.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua integram hujus textus restituo. Cùm enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Cistercienſium in Lusitania, & aliis Hispaniæ monasteriis jam constructis cœpisset usus habendi, & possidendi vassallos, & illis ampla exemptionum privilegia Principes sæculares concederent, oppida vicina deserebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & castra monachorum Cistercienſis Ordinis: unde cùm his dominiis, & vassallis monasteria supra modum ditata cœpissent à primitiva Cistercii disciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, sed specialis Cistercienſium, præsenti epistolâ periculi admonuit, prævenitque, ne divitiarum pondere opprimerentur, & pristinam disciplinam negligerent, ut refert Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 1171. *cap.* 7. *n.* 5.

2. [b] *Altaria.*] Id est decimas, & proventus Ecclesiarum, ut *in cap. quæsitum* 1. *q.* 3. Gofridus Vindocinenſis *lib.* 1. *epist.* 12. *Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur.* Concilium Claromont. *can.* 6. *Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manibus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.* Carnot. *epist.* 12. *Maximè quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt: à quo sacrilego cùm eos abstrerrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Cùm enim laici injustè detinebant decimas, oblationesque Ecclesiarum, ne Sacramentorum celebratio à laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est nova quædam verborum distinctio, ita ut in una, eademque basilica pars una Ecclesia diceretur, quoad laicorum jura; & altare quoad juris spiritualis administrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1003. in apologia quam scripsit ad Reges Hugonem, & Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacensis Martyris.* [Certè, charissimi Principes, nec catholicè vivimus, nec catholicè loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam, ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis insipientibus, utraque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, qui fert altare esse Episcopi, & Ecclesiam alterius cujuslibet Domini, cùm ex domo consecrata, & altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia, sicut unus homo constat ex corpore, & anima. Videte, æquissimi Principes, quò nos ducit cupiditas, dum refrigescit charitas.] Alia dabimus *in cap.* 1. *de capel. monach.*

[c] *Fidelitates & hominia.*] Id est homagia, & hominia, de quibus egi *in cap. nimis, de jurejur.*

[d] *Justitiarios.*] Et ita monachi Cistercienſes juxta priscam ipsius Ordinis disciplinam, non poterant temporalem jurisdictionem habere: quod aliis monachis olim prohibitum non esse, facilè constat ex finalibus verbis hujus textus, ubi docet Alexander III. quod si ad Cistercienſes transferantur alterius Ordinis, seu Religionis monasteria habentia villas, vassallos, & similia, debent hæc omnia, quæ Cistercienſibus non conveniunt, relinquere, aut commutare pro aliis rebus, seu possessionibus. Unde similia bona non improbantur in aliis monasteriis, ut probat Anguianus *de legibus lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 6. 3.

[e] *Cæterùm domus illa.*] Ex his verbis constat, non solùm singulares monachos posse ad strictiorem religionem transire, juxta tradita suprà *in cap. licèt, de regul.* verùm & monasteria integra posse in alia migrare, novamque regulam profiteri: quod latiùs prosequuntur Sanchez *tom.* 2. *moral. lib.* 6. *cap.* 7. Ricciulus *lib.* 8. *de jure person. cap.* 4. *num.* 25. Tamburinus *tom.* 3. *de jure Abbat. disp.* 7. *quæst.* 1. *num.* 14. Barbosa *lib.* 1. *de jur. Eccles. cap.* 42. *num.* 50. Hallierius *in vindic. fol.* 489. 4.

CAPUT IV.

[a] Clemens III.

SUper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licèt à Priore suo commonitus, proprium quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clausit extremum; quid scilicet de illo agendum sit, cùm nihilominus fuerit inter alios fratres traditus sepulturæ, nos duxisti necessariò requirendos. Quia verò te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Augustini habeatur statutum, & quod ipsum in Synodo Lateran. constet inhibitum manifestè: inquisitioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ille canonicus non tantùm fuit christianâ sepulturâ privandus, verùm etiam si sine maximo scandalo potuerit fieri, de ipsa projici dignus est Ecclesia, & extra cœmeterium Ecclesiæ sepeliri. Cùm sicut in ipsa Synodo habetur expressum, nec oblatio pro eo facienda sit, nec inter fratres debeat sepulturam habere. Hoc autem cùm fortè contigerit, in similibus est agendum.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. nullibi tamen exprimitur Prælatus cui rescribat Pontifex, licèt constet agere de canonico Regulari Ordinis D. Augustini; & sic apertè ex hoc textu probatur, non solùm monachos, verùm & canonicos Regulares paupertatem

paupertatem vovere ; quod etiam probatur ex ſermone 1. D. Auguſtini de ſuorum clericorum vita, ibi : *Inter nos nulli licet in ſocietate noſtra habere aliquid proprium.* Notavit Baſilius Legion. *quæſt.* 3. *ſchol. c.* 9. *in principio.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

EX hoc textu, & ex *cap.* 2. *cap. cùm inter, hoc tit.* DD. communiter ſequentem deducunt aſſertionem: *Monachus, ſeu religioſus non debet aliquid peculiare poſſidere, aliàs ſi cum proprietate decedat, eccleſiaſticâ ſepulturâ privatur.* Probant eam textus *in cap. ſcimus, cap. Abbates,* 16. *quæſt.* 2. *cap. monacho,* 27. *q.* 1. *cap.* 7. *de offic. ordin.* Concilium Altiſſiod. *can.* 23. ibi: *Si monachus in monaſterio adulterium commiſerit, aut peculiare habere præſumpſerit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per[illegible] non emendaverit, aut Epiſcopo, aut Archidiacono non intimaverit, ad pœnitentiam agendam in alio monaſterio retrudatur.* Vernenſe ſub Pipino *can.* 11. *De illis hominibus, qui dicunt, quod ſe propter Deum tonſuraſſent, & modò res eorum, vel pecunias habent, & nec ſub manu Epiſcopi ſunt, nec in monaſterio regulariter vivunt, placuit ut in monaſterio ſint ſub ordine regulari, aut ſub manu Epiſcopi ſub ordine canonico; & ſi aliter fecerint, & correpti ab Epiſcopo ſuo ſe emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma ſervetur.* Aquiſgran. *can.* 110. *Eis qui militant Deo, fugiendæ ſunt ex toto corde divitiæ; quas qui habere volunt, ſine labore non quærunt, ſine difficultate non inveniunt, ſine cura non ſervant, ſine anxia delectatione non poſſident, ſine dolore non perdunt. Apoſtolus autem Chriſti militibus dixit* 1. *ad Corinthios cap.* 7. *Volo vos ſine ſollicitudine eſſe: & Radix omnium malorum eſt cupiditas, ſeu avaritia, quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Aſt cenſus iſte terrenus eis, à quibus vitiosè diligitur, non eſt voluptatum materia, ſed dolorum. Quapropter expedit facultates Eccleſiæ poſſidere, ut inde vivant, qui non ſæculo, cujus gaudia fugitiva repudiant; ſed Deo deſerviunt, cujus ineffabilia bona deſiderant: ideoque qui abſtractis, atque renunciatis patrimoniis, ſua Chriſto dedere, meritò de facultatibus Eccleſiæ ſubſidium accipiunt temporale, ut qui tanto mentis deſiderio cœleſtia appetunt, ſic in hac peregrinationis via ſumptibus Dominicis ſuſtententur, quatenus ad ea, quæ contempſerunt, minimè redire qualibet neceſſitatis causâ compellantur: & quia nihil ſibi proprium reliquerunt, manifeſtum eſt, illos copioſiùs Eccleſiæ ſumptibus, quàm canonicos, qui ſuis, & Eccleſiæ licitè utuntur, indigere; unuſquiſque enim, ut ait Apoſtolus ubi proximè, proprium dominium habet à Deo.* Concilium Mogunt. ſub Rabano *cap.* 14. *Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res ſæculares, quibus renunciavit, nullatenus ſibi uſurpet, nec parochias Eccleſiarum accipere præſumat ſine conſenſu Epiſcopi: de ipſis verò titulis, in quibus conſtituti fuerint, rationem Epiſcopo, vel ejus vicario reddant, & convocati ad Synodum veniant.* Troſlejanum *can.* 3. *Auditur quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, propriis, & lucris turpibus inſerviant: quod vitium tanquam peſſimum cancer, ne ultra proſerpat, radicitùs evellendum eſt.* Concilium Oxonienſe *can.* 49. *Quoniam non licet viris religioſis aliquid proprium poſſidere, qui ſe, & ſua pariter in ipſo religionis ingreſſu Domino dedicarunt.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 20. Londin. anni 1075. ex regula B. Benedicti, & dialogo Gregorii: *Et antiquâ regularium locorum conſuetudine, ut monachi ordinem debitum teneant. Si quis verò aliquid proprii ſine licentia habere in morte fuerit deprehenſus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum ſuum confeſſus, nec ſigna pro eo pulſentur, nec ſalutaris pro ejus abſolutione hoſtia immoletur, nec in cœmeterio ſepeliatur.* Alia plura Sanctorum Patrum decreta congeſſerunt Creſpetius *in ſumma, fol.* 625. Antonius Auguſt. *in epit. juris Pont. lib.* 9. *tit.* 4. Jodoc. Coccius *tom.* 2. *theſaur, lib.* 4. *art.* 3. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Bellarminus *lib.* 2. *de monachis, c.* 20. Lælius Mancinus *ſacri juris controv. diſp.* 9. Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 4. & *cap.* 11. & *in comment. regulæ D. Auguſt. fol.* 19. Murga *tom.* 2. *diſquiſ. mor. tract.* 1. *diſquiſ.* 6. *per tot.* Baſilius Legion. *q.* 9. *ſchol. cap.* 2. Cellotius *de hierarch. lib.* 7. *cap.* 5. & *lib.* 9. *cap.* 22. Araujo *in deciſ. moral. tract.* 3. *q.* 29. Theophilus Raynaudus *tom.* 17. *tract. de malè viv. in relig. punct.* 2. Bravo *ad regul. D. Benedicti, cap.* 33. Tondutus *reſol. canonic. c.* 96. Lemaiſtre *lib.* 1. *de monachis, ferè per tot.* & *lib.* 2. *c.* 12. Galletus *relig. opuſc. cap.* 14. Boſquetus *in not. ad Innocentium III. lib.* 2. *cap.* 95. Fragoſo *p.* 2. *de regim. Chriſt. Reipub. diſp.* 24. §. 12. Souchetus *in notis ad epiſt.* 57. *Carnot.* Ballamon *in can.* 6. *Synodi Carthag.* Spondanus *de cœmet. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 4. Gazeus *in notis ad Caſſianum, lib.* 4. *inſtit. cap.* 13. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. cap.* 3. *tract.* 4. *diffic.* 1. qui innumeros refert, Turrianus *lib.* 2. *de votis monaſt.* Vivar. *de veteri monach. libro* 2. *capite* 6. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 30. Diana *part.* 3. *tract.* 3. *reſol.* 100. Benedictus Hæphtenus *lib.* 4. *diſq. monaſt. tract.* 7. *diſquiſ.* 1. Scortia *in ſelect. Pontif. conſtit. epit.* 158. *theorem.* 598. Stephanus Durantius *var. qq. q.* 7. & 9. Deſiderius Heraldus *lib.* 2. *de auctorit. rei judic. cap.* 13. Bruno Chaſſaing *de priv. reg. tract.* 4. *c.* 5.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo: Paupertas præterquam repugnat juri divino, ad peccandum inducit, & majori, perfectiorique bono obſtat: igitur non eſt ita exactè à monachis obſervanda. Antecedens probatur primò *ex cap.* 15. *Deuteron.* ubi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos.* Secundò quia paupertas pauperem plerumque in diſcrimen peccati vocat, & hominibus ſpiritualibus valde nocet. *Proverb. c.* 30. ibi: *Ne forte ſatiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & perjurem nomen Dei mei.* Et *Eccleſ. cap.* 27. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Facit illud Theogn.

Vah! miſera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tuum corpus afficis, tum mentem noſtram?

Majori etiam bono impedimentum affert, quia acceptiſſimum Deo opus excludit, hoc eſt eleemoſynam. Igitur perfectioni monachali non convenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam prioribus Eccleſiæ ſæculis, cùm vita ſanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum ſuorum retinuiſſe conſtat *ex l. generali, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. ſi quis, C. de Epiſcop. & cleric. novel.* 5. *Leonis,* ubi ſtatuitur, monachorum bona, qui non condito teſtamento decedunt, Eccleſiæ, vel monaſterio eſſe donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam eſt pœna in præſenti ſancita in monachos proprietarios; nam ſi crimina morte extinguntur, *l. defuncto, ff. de public. judic.* latè probant Antonius Gomez *lib.* 3. *var. c.* 1. Pichardus *in* §. 1. *Inſtit. de perpet. & tempor.* non rectè cadaveri in præſenti imponitur pœna privationis ſepulturæ.

4. DE VOTO PAUPERTATIS.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, inter ſubſtantialia Religionis, ſeu monachatus vota omni ævo paupertatem fuiſſe enumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emiſſum, de quo agunt P. Sherlogus *tom.* 3. *in Cantica, cap.* 1. *verſ.* 10. *veſtig.* 2. Frater Joſephus à Sancta Maria *in apolog. defenſ. hiſt. Prophet. princip.* 4. *per varios* §§. ut ad paupertatem ſponte emiſſam à monachis, & cæteris religioſis in lege gratiæ perveniamus: & conſtat exemplum

exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequentesque monachi Macharius, Antonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & cæteri Patriarchæ, primùm inseruere votum paupertatis suis regulis adeò strictum, ut monachi non solùm habere, retinere, accipere, verùm nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus *cap.* 33. *suæ regul.* ibi: *Ne quisquam suum esse aliquid dicat.* D. Basilius *in regul. brevior. interrog.* 35. & 85. D. Isidorus *regul. monast. cap.* 19. ibi: *Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat.* D. Augustinus *cap.* 1. *suæ regulæ*, & ex eo regula Tarnatensis *cap.* 14. regula Ferreoli *cap.* 10. regula S. Fructuosi *cap.* 4. quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus *in compil. regul. SS. PP.* & Cassianus *lib.* 4. *instit. cap.* 13. ait: *In his monasteriis, in quibus aliqua remissius indulgentur, etiam hanc regulam strictissimè servari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Codicem meum, tabellas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per subreptionem, vel ignorantiam hujusmodi verbum de ore ejus effugerit.* Exagerat idem regula cujusdam distincta ab illa, quæ est Servi Dei ad Sorores, ita statuens: *Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantùm per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo, & caveat de reliquo, & ne iterare audeat.* Hinc Sanctus Columbanus *in suo pœnitent.* ait: *Meum, & tuum dixit, sex plagis puniatur.* Unde constat, quanto studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quantò ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, ut non solùm facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos divina observatione devinctos, non decere patrimoniorum desideriis occupari, ut aiebant Imperatores *in l.* 104. *C. Theodos. de Decur.* nec malè aiebat P. Blesensis *epist. de amicitia, cap.* 10. *Felicissimam vitam agerent homines, si hæc duo verba de medio tollerentur, Meum, & tuum.* Quod dystricho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & ejus perfectione congesserunt D. Bonaventura, & alii *ad caput* 6. *regulæ S. Francisci*, D. Thomas 3. *p. quæst.* 48. *artic.* 3. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 1. Lezana *tom.* 2. *cap.* 6. *n.* 4. Thomas Sanchez *lib.* 5. *in Decal. cap.* 1. *n.* 9. Lugo *de justit. t. tom. disp.* 3. *sect.* 4. *n.* 75. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. diffic.* 2. Jodoc. Coccius *ubi suprà*, Murga fusè *tom.* 2. *disquis. mor. tract.* 1. *disquis.* 6. *per tot.*

§. De pœnis Monachi proprietarii.

E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellavit D. Benedictus, cujus nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustravit Hæphtenus *lib.* 4. *tract.* 7. *disq.* 5. quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens *lib.* 7. *instit. cap.* 6. ait: *Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix, & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo ad Timoth. cap.* 6. *Radix omnium malorum est philargyria, id est amor pecuniæ, cujus noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacii, non perjurii, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam à spe quæstus decidit, non honestatis, non humilitatis modum transcendere pertimescit, fitque ei per omnia, ut aliis venter, ita huic & aurum, & spes lucri pro Deo. Unde Apostolus ad Coloss. cap.* 3. *hujus morbi noxia venena prospiciens, non solùm eam radicem esse omnium malorum, verùm etiam idolorum servitutem, pronunciavit dicens: Et avaritiæ, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum servitus.* Ita & ille *cap.* 9. qui subdit: *Eo monachum rabie pertrahi, ut suæ professionis efficiatur desertor.* Quod & Basilius confirmat *constit. monast. cap.* 35. ibi: *Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disjunctionem, & defectionem à cæteris meditatur.* Audiendus quoque Magnus Gregorius *lib.* 10. *epist.* 22. infaustam stirpem hujus vitii perstringens. Si (inquit) *peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere.* Concinit huic perfamiliaris amicus S. Leander *instit. virgin. cap.* 18. *Peculiare, quod in cœnobiis pro magno crimine habetur, tu pro grandi evita contagione. Adulterium certè est, quia conscientia bona integritatem usurpata rei pravitate maculat: furti crimen est, quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio, omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: fraus est manifesta, quia retinet in communi quod possidet; sed exiguam patrocinatur privatim occultas fraude: unum crimen, sed plura contagia: tanta nequitia malum velut gehenna evita præcipitium, & quasi iter cave ducens ad infernum.* Plura de malitia hujus peccati, & quando habeat rationem sacrilegii, tradit Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 4. *tract.* 7. *disquis.* 5. *per tot.* Unde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pœnæ. Primò enim monitione præmissâ corripi debet coram cæteris fratribus, ex regula D. Benedicti *cap.* 33. ibi: *Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendaverit, correptioni subjaceat.* Quæ duplex monitio regularis dicitur *in cap. cùm* 6. *hoc tit.* & posteà excommunicatur, vindictæque corporali subditur, id est fustibus cæditur. Sanctus Columbanus *in suo pœnit.* ibi: *Operis peculiaris præsumptio centum plagis; possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione ejusdem, & centum plagis coërceatur.* Olim etiam monachi proprietarii è monasteriis ejiciebantur, *dicto cap. cùm* 6. vel in aliis pœnitentiæ peragendæ causâ detrudebantur. Concilium Altissiod. *can.* 23. ibi: *Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur.* Novis constitutionibus Concilii Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 2. monachus proprietarius activâ, & passivâ voce privatur, & juxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri jubetur. Benedictus XII. *cap.* 16. *Benedict.* inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepulturâ ecclesiasticâ privantur *ex cap.* 6. *hoc tit.* quam privationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto, quod apud Ægyptios olim contigit, ut refert D. Hieronymus *epist.* 22. *ad Eustochium.* Nistriæ enim cùm monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset sanctis PP. qui aderant, decernente spiritu, defossus fuit cum iisdem suis solidis, cunctis conclamantibus, *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Solemnis formula in proprietarios monachos usitata, quam primò D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, *Actuum Apost. cap.* 8. viguitque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario *homil.* 10. *Domin. in Sexag.* ubi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi, ait: *Qui fratrem suum carnalem, suaque domus monachum propter unum obolum, qui inventus est circa eum cùm moreretur, extra cœmeterium sepelivi fecit, atque eundem obolum super ipsum jactari, cunctis clamantibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et *in chron. Carthus. lib.* 7. *cap.* 39. refertur, quod cùm monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos, plurimos juxta se clam coacervasset, ac tandem justo Dei judicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre volens, nec per pœnitentiam deserere volens, in cella semet ipse suffocasset,

by Google

ſuffocaſſet, Prior ac fratres monaſterii nummos inventos ſuper ipſum in ſterquilinio ſepulturæ traditum projecerunt, clamantes: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem.* Et rectè hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur, nam cùm excommunicati ſint, ut ſuprà probavi, & excommunicati ſepulturâ eccleſiaſticâ reddantur indigni, juxta tradita *in cap. ſacris, de ſepultur.* rectè in præſenti docetur, monachos proprium poſſidentes, extra Eccleſiam eſſe in ſterquilinio ſepeliendos.

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quà mori Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apoſtolici aſſerunt, paupertatem Apoſtolorum adeo neceſſariam eſſe, ut eam non profitentes, ſalvari nequirent. Econtrà Vigilantius Gallus docebat, meliùs facere eos, qui utuntur rebus ſuis, quàm illos, qui poſſeſſionibus venundatis ſemel omnia largiuntur. Deſiderius Longobardus docuit, non eſſe licitum omnia pro Chriſto relinquere, niſi quis talem religionem profiteatur, quæ poſſeſſiones habet; vel ſi talis ſit, qui de labore manuum ſuarum vivere poſſit, ut refert Caſtro *adversùs hæreſes, verbo Paupertas.* Guillelmus de Sancto Amore tractatum ſcripſit contra monachos mendicantes, quo perſuadere intendit, paupertatem habitualem eſſe licitam, non autem actualem; hoc eſt, licitam eſſe animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Chriſto, cùm neceſſitas urget; illicitam verò eſſe paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus quæ poſſidet, ut liberiùs Deo ſervire valeat. Joannes Vvicleffus dixit eſſe fatuos, & ſe periculo vitæ exponere religioſos paupertatem voventes, ut refert Thomas Vvaldenſ. *tom. 1. lib. 4. art. 1. c. 16.* cui conſentiunt Lutherus, & Philippus Melancton, quos doctè & feliciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Auguſtinus *epiſt. 89. & 106.* Bellarminus *tom. 1. controverſ. lib. 2. de Monachis*, D. Thom. *in opuſc. contra impugnantes relig. cap. 6.* Nec illis favet dicta auctoritas Deuteron. nam in primis Thomas Vvaldenſis *lib. 4. de antiq. fidei doctr. tom. 2.* docuit verba illa non prohibitionem, ſed permiſſionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, ſed pollicetur Judæis, ſi legem ſuam ſervaverint, inter eos nullum egenum, ſeu mendicum futurum: quam interpretationem verba ſequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thomas 2. 2. *q. 187. art. 5.* docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & juſta mendicitas, ſed prohibetur ne divites ſint divitiarum ſuarum tenaces, ut eam ob cauſam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obſtat quod dicebamus, per votum paupertatis à monachis emiſſum impediri majus bonum, videlicet facultatem faciendi eleemoſynam. Nam pro ſolutione ſat eſſet referre verba D. Auguſtini contra Vigilantium *de Eccleſ. dogmat. cap. 71. tom. 3.* ubi ait: *Bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare; melius eſt pro intentione ſequendi Dominum inſimul donare, & abſolutum ſolicitudine egere cum Chriſto.* Reſpondet autem D. Thomas *dicta quæſt. 186. art. 3.* donum eleemoſynæ quaſi ſacrificium eſſe; cum enim, qui eleemoſynam dat, ſibi aliquid, vel multùm retinere, juxta Gregorium *homil. 20. in Ezechielem*; votivam verò paupertatem, bonorumque omnium renunciationem, quaſi holocauſtum dici poſſe, quod majus ſacrificio eſt; nam holocauſti appellatione venit hoſtia, quæ tota, & citra retentionem Deo conſecratur, atque ob id extremo loco relatum fuiſſe in pſalmo 50. *Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta.* Nec obſtat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Novella 5. Leonis, cum ſimilibus. Nam valdè controverſum eſt inter DD. an votum paupertatis primis Eccleſiæ ſæculis à monachis emiſſum ſolemne eſſet, ita ut nullum dominium penes ipſum profitentem vitam monaſticam remaneret. Pater Vaſquez 1. 2. *diſp. 165. cap. 6.* Baſilius Legion. *q. 3. ſchol. cap. 9.* docuerunt, veteres monachos dominii rerum ſuarum capaces fuiſſe, quouſque novo jure ſolemnitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 7.* Contraria tamen ſententia communior eſt quam noviſſimè defendit Vivar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. n. 10.* Sed verè hujus quæſtionis ſolutio provenit ex alia, an videlicet vota caſtitatis, & paupertatis olim adeo ſolemnia eſſent, ut irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet à Monachis contractum, ſeu teſtamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum ſolemnia fuiſſe, neceſſariò admittunt monachos incapaces omnino manſiſſe dominii, ſeu alicujus proprietatis, & ita teſtamenta, contractuſque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non ſolùm illicitos, verùm & invalidos, ac nullos fuiſſe. Qui verò admittunt ſolemnitatem votorum novo jure introductam eſſe, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus aſſentior) neceſſariò fateri debent, ſi non licitè, validè tamen teſtamentum, & alios contractus veteres monachos potuiſſe celebrare, juxta quorum ſententiam accipiendi ſunt textus *in dicta Novella 5. Leonis*, & alii ſuprà citati, ut jam probavi *in cap. 2. de teſtam.* Nec tandem obſtat ultimum augmentum dubitandi rationis, nam pœna hæc privationis ſepulturæ nonnullis in caſibus utroque jure recepta, & ſtatuta eſt, ut probavi *in cap. ſacris, de ſepultur.* ex rationibus in ejus commentario adductis.

7. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. NOLO 12. QUI.

Sed ſuprà traditis obſtare videtur D. Auguſtinus *ſermone 2. de communi vita clericor.* relatus à Gratiano *in cap. nolo, 12. quæſt. 1.* ubi ita Sanctus Doctor ait: *Certè ego ſum, qui ſtatueram, ſicut noſtis, nullum ordinare clericum, niſi qui mecum vellet manere, aut ſi vellet recedere à propoſito, rectè illi tollerem clericatum, quia deſereret ſanctæ ſocietatis promiſſum, cœptumque conſortium. Ecce in conſpectu Dei, & veſtro multo conſilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non ſufficit Deus, & Eccleſia ſua, maneant ubi volunt, & ubi poſſunt, non eis aufero clericatum.* Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuiſſe differentiam, cùm conſtet clericos ſemper proprium poſſidere potuiſſe, ut conſtat *ex cap. clericos 1. q. 2.* ibi: *Clericos autem illos convenit Eccleſia ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla ſuffragantur bona.* Igitur ſi ex ſententia D. Auguſtini monachi poſſint proprium retinere, non rectè aſſerimus, monachos aliquid peculiare poſſidentes excommunicandos, ac ſepulturâ eccleſiaſticâ privandos eſſe. Gratianus textum hunc accipit non de monachis, ſed de clericis; & ideo D. Auguſtinum affirmare, non ideo auferendum eſſe clericatum ab eis, eo quòd proprium habere velint. Gratianum ſequuntur Marſilius *de reddit. eccleſ. 2. part. cap. 5.* Covar. *in cap. 1. num. 1. de teſtamentis*, Duarenus *lib. 2. de ſacris eccleſ. miniſtr. cap. 1.* Joannes de Polemar. *in orat. habita in Concil. Baſil. de civil. domin. cleric. pag. 398.* aliter textum illum exponit Baſilius *de matrim. lib. 7. cap. 12. num. 4.* & *dicta q. 3. ſchol. cap. 9.* ſed verius exiſtimo, B. Auguſtinum in eo textu non tantùm de clericis loqui, ſed de monachis. Conſtruxerat enim ipſe plura monaſteria in Africa, ut conſtat ex Poſſidio in vita ſancti Auguſtini, *cap. 2.* Baronio *anno 1391. num. 23. & 24.* & latè refert Marquez *in orig. Eremit.* Pennotus *lib. 1. hiſtor. canonic. regul.* quare cupiens, ut monachi

viverent ſecundùm ſtatum & diſciplinam illius ſæculi, haberentque tantùm bona in communi, ſtatutum illud fecit : de quibus monachis accipiendus eſt idem ſanctus Doctor relatus *in cap. non dicatis, cap. non exemplum*, 12. *queſt.* 1. Nec tamen omnes, qui ordinari vellent, exiſtimarunt ſe neceſſariò hanc vitam ſervaturos. *In ſermone* 2. *de communi vita cleric.* non quidem permittit, ut monachi bona habeant, quia hoc ipſemet in ſermone 3. *de communi vita cleric.* ſatis prohibuit : ſed affirmat ſe mutaſſe propoſitum, quod habebat non inſtituendi niſi monachos, & jam velle ordinare clericos, quos non cogit in communi bona poſſidere; ſed ſi velint, ut proprium retinere poſſint. Huic etiam concluſioni opponi ſolent textus *in cap.* 2. *de condit. appoſit. cap. inſinuante, qui clerici, vel vov. cap. veniens* 19. *de ſimon.* quorum veram interpretationem in eorum commentariis dabimus.

CAPUT V.

Innocent. III. *Ubaldo a Plebano S. Gabini.*

QUod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur evidenter, cùm opera quæ facis, teſtimonium perhibeant veritati, unde tuum in Domino propoſitum commendamus. Sanè ſicut jamdudum auribus noſtris inſonuit, quondam ad frugem melioris vitæ tranſire deſiderans, officium Plebani *b* reſignaſti, & coram fratribus *c* ſancti Victoris Bononien. *d* promiſſionem de tua converſione feciſti, neque profeſſionem ſolemnem emittens, neque habitum religionis aſſumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis ejuſdem attendentes, te laudabiliter præfuiſſe, ac de receſſu tuo eidem loco jacturam non modicam imminere, deſiderium tuum hactenus retardarunt, à ven. f. n. *e* Florentino Epiſcopo impetrantes, ut miniſtrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noſter P. Baſilicæ duodecim Apoſtolorum presbyter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, penſatâ utilitate plebis proponitur annuiſſe, quod jamdicti Comes, & populus à nobis ratum haberi ſimpliciter poſtularunt, præſertim cùm de licentia Prioris ſancti Victoris Bononien. dignoſcaris hactenus id feciſſe. Licèt autem in *f* Lateran. Concilio de monachis caveatur, ne ſinguli per villas, & oppida, ſeu per quaſcumque parochiales ponantur Eccleſias, ſed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne ſoli inter ſæculares homines ſpiritualium hoſtium conflictum expectent, Salomone dicente : Væ ſoli, quia ſi ceciderit, non eſt qui ſublevet eum : quia tamen iſtud de canonicis regularibus ſpecialiter non cavetur, qui etſi à ſanctorum monachorum conſortio non putentur ſejuncti, regulæ tamen inſerviunt *g* laxiori; & per antiquos *h* canones monachi poſſunt ad Eccleſiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod privilegiatum eſt, exercere; ſic annuendum duximus poſtulatis, ut exercens Plebani officium, ſi commodè fieri poterit, unum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cujus in his, quæ Dei ſunt, & regularis obſervantiæ, tam conſortio, quàm ſolatio perfruaris.

NOTÆ.

1. [a] *Plebano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo capite* 1. Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Curio, ſeu Decanus dicitur *in capite ultimo, de offic. Archidiac. capite finali, ne clerici, vel monachi, capite* 1. *eodem titulo in* 6. eſt qui habet ſub ſe capellas, in quibus clerici perpetuò inſtituuntur, & illi ſubſunt, ab eoque ſacramenta recipiunt; & ejus Eccleſia dicitur Plebania *in dicto capite primo, ne clerici, vel monachi, libro* 6. Nec ſufficit, ut quis Plebanus dicatur, quod altaria in Eccleſia propria habeat, & dentur in titulum; ſed deſideratur, ut ſit Eccleſia Plebano ſubdita, & in ea perpetuò clerici inſtituantur, ut probat Cæſar *de Eccleſiaſtica hierarch. tertia parte, diſputatione* 13. §. 3. An verò Plebani ultra juriſdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Eccleſia habere dicantur, examinant Fileſacus *de origine paroc. capite tertio*, Cæſar *ubi ſuprà*. Vvaldus ergo, de quo in præſenti, Plebanus erat Eccleſiæ ſancti Gabini, habens ſub ſe diverſas Eccleſias. De ipſo præclaro Martyre nonnulla congeſſit Baronius *in Martyrolog. die* 19. *Februarii.*

[b] *Reſignaſti.*] In manibus proprii Epiſcopi, juxta adducta *in capite admonet, de renunciatione.*

[c] *Sancti Victoris.*] De hac Eccleſia Canonicorum regularium nonnulla adduxi *in cap. cùm his, de majoris. & obed.*

[d] *Promiſſionem.*] Ob quam tenebantur vitam regularem profiteri, juxta adducta *in cap. perrectum, ſuprà de regul.*

[e] *Florentino.*] Petro videlicet, cujus etiam meminit idem Innoc. III. *in cap.* 5. *&* 8. *de donat.* ut notavit Ughel. *tom.* 2. *Ital. ſacr. in Eccleſia Florent. num.* 33. *ad finem.*

[f] *Lateran.*] Relato *in cap.* 2. *hoc tit.*

[g] *Laxiori.*] Canonici enim regulares verè ſunt monachi, monachorumque jure, & nomine ubique cenſentur, ut *in capite præſens clericus*, 20. *quæſtione* 3. *capite* 2. *de poſtulat. cap.* 4. *cum ſequenti de confirmat. utili, capite de regularibus* 25. *de ſimon. extravag.* 1. *de regul. inter communes*; quia æquè paupertatem, & obedientiam ac cæteri monachi profitentur, & ſimiliter fugere 2.

Digitized by Google

gere debent quæcunque religionis ſtatui palam repugnant, *capite 4. hoc titulo, cap. cùm in Eccleſiis 10. de maiorit. & obed. cap. ſicut 17. de regul. cap. fin. ne clerici vel mon.* Sed quia in aliis habent regulam laxiorem, ut conſtat *ex capite ſanè 10. de regul. capite mandamus 19. quæſtione 13.* ideo nonnullis in caſibus receptum eſt, eos appellatione monachorum non venire. Leguſre *in parat. ad hunc titulum.* Primis Eccleſiæ ſæculis omnes ferè clerici erant canonici regulares, ut conſtat ex Concilio Turon. *can. 23.* Mogunt. *can. 9. capite neceſſaria 12. quæſtione 1.* ex Proſpero *de vita contemplat. lib. 2. capite 9.* Clericatum aſſumpturi omnia ſua aut parentibus reliquerunt, aut pauperibus erogarunt, ut probat Hallierius *in vindiciis, lib. 4. cap. 2. §. 2.*

[h] *Antiquos canones.*] Relatos *in cap. in parochia, cum ſeq. 16. q. 1.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio probatur. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Canonicus regularis poteſt præfici regimini Eccleſiæ ſecularis.* Quæ aſſertio probari poteſt ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 14. de reformat. cap. 11.* ubi PP. prohibent, canonicum regularem tranſlatum ad alium ordinem aſſumi ad beneficium ſæculare, etiam curatum; nam econtrariò videntur innuere, canonicum regularem non tranſlatum ad alium ordinem, poſſe eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in una Papienſi, die 6. Martii, anno 1578.* his verbis: *Fuit quæſitum, an canonice regulari cum licentia Superioris poſſit provideri de beneficio curato ſeculari? Et fuit concluſum, poſſe, per textum in capite quod Dei timorem, de ſtatu monach. & ibi Abbatem in ſumma.* Idemque ſentire videtur Concil. Trident. *ſeſſ. 14. cap. 11.* dum vult, canonicum regularem tranſlatum ad alium ordinem non eſſe capacem beneficii ſæcularis curati: tacitè enim innuere videtur, non tranſlatum eſſe capacem; & declaravit ſacra Congregatio Concilii anno 1602. ibi: *Congregatio Concilii cenſuit, decretis ejuſdem Concilii canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata ſecularia, niſi fuerit ex his tranſlatis, de quibus habetur in decreto, cap. 11. ſeſſ. 14.* Probat Ivo Carnot. *epiſtola 93. adversus Epiſcopum Lemovic.* dum inquit: *Quantùm intellexi ex litteris ex veſtra parte mihi nuper oblatis, graviter fert veſtra fraternitas, quod Lemovicenſis Epiſcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confeſſionem pœnitentium; qui rectius quidem feciſſet, ſi omnes ſacerdotes ad regularem vitam invitaſſet, quàm regulariter viventes à Dominicarum ovium cuſtodia penitus removiſſet, quibus tantò plus diſplicet aliena malitia, quantò longius diſceſſerunt à ſua.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, plures congeſti à Tamburino *tom. 3. de jure Abbat. diſput. 9. quæſt. 8.* ubi tradit, perdoctum conſilium Vincentii Parancii, pro canonicis regularibus. Pennotus *lib. 3. hiſt. canonic. regul. cap. 72. per totum*, Valenſis *de benefic. titulo 26. num. 3.* Joan. Lepage *in Bibliotheca Præmonſtr. tom. 1. lib. 1. ſect 18. cap. 12.* Barboſa *lib. 1. juris Eccleſ. cap. 42. num. 49.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 16. & tom. 2. de jure Indiar. libro 3. capite 16. numero 1.* P. Mendo *de Ordin. Milit. diſputatione 11. quæſtione 4.* Lantdmeter. *ad regulam D. Auguſtini, cap. 4.* Duval *in vita ſancti Norberti, cap. 18. cum ſequentib.*

4. Impugnatur. Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Indecorum eſt, minuſque rationi congruum, ut homines diſparis profeſſionis, vel habitus præficiantur Eccleſiis, vel in eadem Eccleſia ſocientur, *cap. in nova, 16. quæſt. 7. Clement. 1. de elect.* ideo ſæcularia beneficia ſæcularibus, & regularia regularibus conferri debent, *cap. cùm ſingula, cap. cùm de beneficio, de prabend. in 6. cap. 1. de elect. eod. lib. cap. inter, de relig. dom. Clement. ne in agro, §. caterùm, verſ. ſanè, hoc tit. cap. placuit, 16. q. 1.* Trident. *ſeſſ. 14. de reform. cap. 11.* adeo ut regularia non novitiis, ſed expreſsè profeſſis conferantur, *cap. nullus, de elect. lib. 6. Clement. 2. de ſuppleud. neglig.* docent Navarrus *ad tit. de prabend. conſilio 2.* Covar. *in cap. 2. de teſtam. num. 2. & 3.* Ergo canonici regulares non poſſunt præfici Eccleſiis ſæcularibus, cùm ſint verè religioſi, *cap. ſanè 10. de regul. cap. 2. & 3. 19. quæſt. 8.* Sanchez *de matrim. lib. 2. diſp. 18. num. 7.* Azor *tom. 1. inſtit. lib. 13. cap. 3.* Accedit, nam religioſis ex vi ſuæ profeſſionis non convenit regimen animarum, *cap. monachus, cap. alia, 16. quæſt. 1.* quia regularium eſt doceri, & paſci, non verò docere, ut ibi refertur: quare Eccleſiæ parochiales eorum monaſteriis unitæ non reguntur per monachos, ſed per clericos ſæculares, *cap. monachis, hoc tit. cap. 1. de capel. monach.* igitur minùs ritè poterunt aſſumi ad regimen Eccleſiæ ſæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. ſuper eo, de regul.* ubi ſtatuitur, quod monaſterium ingreſſi, cujus profeſſionis habitum ſuſceperint, non poſſint ampliùs ab ea religione diſcedere, & ſæcularibus Eccleſiis deſervire: ſed canonici regulares certam regulam profeſſi ſunt: ergo deſerere nequeunt illam, & Eccleſiis ſæcularibus præfici. Fulcitur ſecundò eadem difficultas *ex cap. ad audientiam, de capel. monach.* ubi Honorius III. ſcribit Archiep. Burdegal. ut jubeat omnibus Abbatibus ſibi ſubjectis, ut revocent eum ctos monachos ſolitariam vitam ducentes in quibuſdam Prioratibus Eccleſiarum ſæcularium, & in illis ipſe Archiepiſcopus ſæculares clericos inſtituat: igitur ſi clerici regulares jam præpoſiti Eccleſiis ſæcularibus removentur ab eis, ex eo provenit, quia ipſi ad beneficia ſæcularia eligi non valent.

TUR TRADITA ASSERTIO.

5. Probatur conclusio rationibus, et exemplis. Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum ſui ſuperioris licentia poſſe eligi ad beneficia ſæcularia; quod non ſolùm auctoritatibus ſuprà congeſtis, verùm & validiſſimis juris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares eſſentialiter ſunt clerici, & à temporibus Apoſtolorum ad regendas Eccleſias inſtituti; unde æquè ac ſæculares capaces ſunt regiminis cujuſque Eccleſiæ, etiam ſæcularis. Quam rationem inſinuavit D. Thomas 2. 2. q. 189. *art. 8.* & illuſtrat Pennotus *dicto cap. 72. num. 1.* Secunda, & potiſſima provenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Eccleſiæ ſæcularis canonicis regularibus, ex vi profeſſionis illorum: tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore ſuæ profeſſionis, ut conſtat *ex lib. 1. ſuarum conſtit. cap. 42.* ubi hæc verba exprimuntur: *Et quod nunquam abſque licentia Capituli generalis, vel ejus auctoritate fungentis aliquod cum cura, vel ſine cura beneficium acceptabo, intus, vel extra Ordinem noſtrum, renunciando omnibus juribus, privilegiis, & conſuetudinibus in contrarium mihi competentibus, vel quomodolibet competituris.* Unde jam olim, & nunc habitâ licentiâ à Superioribus collationes beneficiorum ſæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dicto capite 72.* & Duvalium *ſuprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant, & illuſtrant.

6. Dissolvitur ratio. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt verum ſit, beneficia regularia regularibus, & ſæcularia ſæcularibus conferri debere, tamen cir-

DUBITANDI. ca perſonas regulares, & quænam illæ dicantur, ut beneficia ſæcularia obtinere non poſſint, non conſtat apud Interpretes, ut videre eſt apud Barboſam *in remiſſ. ad Concil. Trident. dicta ſeſſ.* 14. *cap.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. diſp.* 11. *queſt.* 4. *per tot.* ubi de religioſis militaribus agit. Et licèt juxta principium illud canonici regulares, qui monachis in omnibus ferè æquiparantur, admittendi non eſſent; tamen quia, ut ait Innocentius in præſenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur ſupradictâ prohibitione, nec appellatione regularium, quoad hunc effectum, veniunt; quod declaravit Innocentius III. in præſenti, qui conſultus fuit, non ut diſpenſaret cum Plebano ſancti Gabini, ut vulgò creditur; ſed ut exponeret, interpretareturque prædictam prohibitionem Concilii Lateran. relatam *in cap.* 2. *hoc tit.* Nec obſtat primum augmentum dubitandi rationis; nam illud procedit in monachis, qui olim ad ſacros Ordines non aſcendebant, immò per clericos ſæculares regebantur, ut probavi *in cap.* 2. *ſuprà, hoc tit.* Canonici verò regulares ex ſua inſtitutione clerici ſunt, & ita legitimi miniſtri ſacramentorum; quare illis rectè commendari poteſt regimen Eccleſiæ ſæcularis juxta ſuam profeſſionem. Nec etiam obſtat textus *in dicto capite ſuper eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religioſis, qui poſt ſuſceptum habitum profeſſionis intendunt illum dimittere, & in Eccleſia deſervire, etiam in habitu clericali ſæculari; quod omninò improbat Pontifex: at canonici regulares retento eodem habitu, & obſervatâ vitâ regulari, poſſunt Eccleſiis ſæcularibus præfici; unde nulla eſt deſertio proprii habitus, ſeu profeſſionis. Nec tandem obſtat textus *in dicto capite audientiam*; nam Honorius in ejus ſpecie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateranenſi relato *in capite* 12. *hoc titulo*, extra monaſterium vivere: ſed canonici regulares non comprehenduntur prædictâ prohibitione Concilii Lateranenſis, ut Innocentius in præſenti declaravit: igitur Honorius III. non eſt exaudiendus de ipſis canonicis regularibus. Proſequitur latiùs Garaña *in præſenti*, qui opponit, & exponit textus *in capite finali de capel. monach. capite in parochia* 16. *quæſtione* 1. *capite quorundam* 6. 74. *diſtinct. capite ſicut* 3. *de ſimon. cap. ad noſtram, de confirmat. util.* Hæc procedunt jure communi attento. Nunc examinandum venit, an inſpecto jure noviſſimo Concilii Tridentini, liceat Canonicis regularibus beneficia ſæcularia poſſidere? Et non licere, probant Mandoſius *in praxi ſignat. titulo de diſpenſat. monach.* Ojeda *de incompatibilitate, ſecunda parte, capite* 24. *numero* 2. Getmonius *de indultis Cardin.* §. *regularis, numero* 46. Felinus *in capite in noſtra, de reſcript. num.* 44. Fuſcus *de viſitatione, libro* 2. *capite* 15. *num.* 79. Barboſa *in præſenti, & in ſumma Apoſtol. collect.* 102. *numero* 9. Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancel. gloſſ.* 8. *numero* 53. Thomas Sanchez *libro* 7. *ſummæ, capite* 29. *numero* 71. Farinac. *ad Trident. ſeſſione* 14. *cap.* 11. Riccius *in praxi, deciſione* 159. *parte* 1. Garcia ſibi contrarius *de benefic. parte* 7. *cap.* 10. *numero* 9. Moventur auctoritate Concil. Trident. *dicta ſeſſione* 14. *cap.* 11. ibi: *Si canonicorum regularium fuerit, ad beneficia ſæcularia etiam curata omninò incapax exiſtat.* Et declaratione Gregorii XIII. quam refert Thom. Sanchez *ubi ſuprà.* Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces eſſe beneficiorum ſæcularium, tenuerunt Navarrus *ad titulum de prabend. conſil.* 9. *num.* 5. & *ad hunc titulum, conſilio* 11. Gratianus *diſceptationum forenſ. tom.* 1. *capite* 123. *num.* 22. Franc. Marcus 1. *parte deciſionum, quæſtione* 481. *numero* 6. & 1281. *numero* 2. Selva *de benefic.* 3. *parte, quæſtione* 70. Bertachinus *de Epiſcopo, parte* 1. *lib.* 2. *queſt.* 39. Lambertinus *de jurepatron. prima parte, libro* 2. *in princip. queſt. artic.* 19. *num.* 7. Hieronymus Garcia *tomo* 1. *difficult.* 5. *dubio* 5. *punct.* 1. *num.* 13. Tamburinus, & Pennotus *ſuprà*, Duval. *ubi ſuprà*: quorum fundamenta congeſſit latè, & doctè D. Joſephus Barro Salgado *in ſupplic. ad Magnum Regem Philippum pro Canonicis regularibus.* In qua opinionum varietate credo, validè, & licitè poſſe canonicis regularibus beneficia ſæcularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæſtio adhuc deciſa non eſt per Sedem Apoſtolicam, etſi ſæpius diſputata in ſacra Rota, ne hujuſmodi beneficia canonicis regularibus collata, ut vacantia impetrentur, optarem hujuſmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

CAPUT VI.

Idem *Abbati, & Conventui a Sublacen.*

CUm ad monaſterium Sublacenſe perſonaliter veniſſemus. *Et infrà*: Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis *b* camiſiis uteretur. Ad defectum autem hoſpitalitatis ſupplendum, mixturam unius molendini conceſſimus, ampliora pro tempore conceſſuri; ita tamen, quod ad neceſſitatem pauperum ſublevandam eleemoſyna *c* cellario conferatur. Nos autem præfatas Eccleſias, quæ clericis ſæcularibus *d* in beneficium fuerant aſſignatæ, ad uſum revocavimus infirmorum, conceſſionem Hoſpitalis, quæ facta fuerat Epiſcopo Anagnino, irritam decernentes, & ſtatuentes ne quicquam ulteriùs in beneficium concedatur; ſed Infirmarius diſponat de illis Eccleſiis prout ad neceſſitates infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo diſtrictè in virtute obedientiæ, ſub obteſtatione divini judicii, ne quis de cætero monachorum proprium aliquo modo poſſideat: ſed ſi quis aliquid habet proprii, totum in continenti reſignet. Si verò poſt hæc proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, regulari admonitione præmiſsâ, de monaſterio expellatur, nec recipiatur ulteriùs, niſi pœniteat ſecundùm monaſticam diſciplinam. Quod ſi proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipſa, cum eo in ſignum perditionis extra monaſterium in ſterquilinio ſubterretur,

zed by Googl

terretur, ſecundùm quod B. Gregorius narrat in *e* Dialogo ſe feciſſe. Abbas tamen & Prior frequenter inquirant, & diligenter explorent, ne quis fratrum proprietatem poſſit habere; unde ſi quicquam alicui fuerit ſpecialiter deſtinatum, non præſumat illud accipere, ſed Abbati, vel Priori, aut Cellario aſſignetur. *f* In oratorio verò, *g* refectorio, *h* dormitorio continuum ſemper *i* ſilentium obſervetur: in *j* clauſtro quoque certis horis, & locis, ſecundùm antiquam conſuetudinem monaſterii laudabiliter obſervatam, ſed modò laudabiliùs obſervatam. In refectorio verò nullus omninò *k* carne veſcatur, nec in quibuſdam *l* ſolemnitatibus, ſicut aliquando fieri conſuevit, Conventus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis, ut extra refectorium edant carnes; cùm in illis diebus præcipuè regularis diſciplina ſit ſtudioſiùs obſervanda: ſed nec extra refectorium, niſi in infirmitorio, eſum carnium credant ſibi licere, quanquam ex indulgentia poſſit Abbas interdum aliquos fratrum, nunc hos, nunc illos, prout neceſſitas poſtulaverit, advocare, ipſoſque ſecum in camera ſua meliùs, & pleniùs exhibere. Porrò debiles, & infirmi, qui munitione indigent, vel aliquâ medicinâ, non ſeorſim in cameris, ſed omnes in infirmitorio, quæ neceſſaria fuerint ſibi, tam in carnibus, quàm in aliis, recipiant competenter. Quod ſi quiſque eorum debilis fuerit, aut etiam delicatus, ut non poſſit communibus cibis eſſe contentus, ſic ei provideatur ſine ſcandalo aliorum, ut ſi Abbas, vel Prior voluerit in refectorio miſericordiam facere ſpecialem, cibum aliquem competentem, non ante illum, ſed ante ſe faciat apportari, de quo ipſe faciat illi pittantiam pro ſuſtentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monaſterii deputentur, qui fideles ſint, & diſcreti; nec alicui committatur aliqua *m* obedientia perpetuò poſſidenda, tanquam in ſua ſibi vita locetur; ſed cùm oportuerit amoveri, ſine contradictione qualibet revocetur. *n* Prior autem præ cæteris poſt Abbatem potens ſit in opere, & ſermone, ut exemplo vitæ, verboque doctrinæ fratres ſuos inſtituere poſſit in bono, & à malo revocare, zelum religionis habens ſecundùm ſcientiam, ut delinquentes corripiat, & caſtiget; obedientes verò foveat, & confortet. Abbas verò, cui omnes in omnibus reverenter obediant, quantò frequentiùs poterit, ſit cum fratribus in conventu, vigilem curam, & diligentem ſolicitudinem gerens de omnibus, ut de officio ſibi commiſſo dignam Deo poſſit reddere *o* rationem. Quod ſi prævaricator Ordinis fuerit, aut contemptor, ſeu negligens, aut remiſſus, pro certo ſe noverit non ſolùm ab officio deponendum, ſed etiam alio modo ſecundùm regulam caſtigandum. Cùm offenſa non ſolùm propria, verùm etiam aliena, de ſuis manibus requiratur: nec æſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus *p* Pontifex poſſit licentiam indulgere.

NOTÆ.

1. [a] *Sublacenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo capite* 2. Sublacenſe hoc monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi ſimul confluentibus, ubi magnus Patriarcha Benedictus anno Chriſti 494. cœpit vitam monaſticam profiteri, habitu ſuſcepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuiſſet in ſpelunca, & per 35. vitam ageret, poſtea ædificavit duodecim monaſteria, quæ referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, centur.* 1. *anno* 510. Sandoval *in fundat. Divi Benedicti, in princip.* Secundum dicavit SS. Martyribus Coſmæ, & Damiano, quod poſtea dictum fuit monaſterium D. Benedicti, & Sanctæ Scholaſticæ, & eſt caput totius Abbatiæ Sublacenſis, quod tam Pontifices, quàm Principes ſæculares miris opibus ditarunt cum juriſdictione ſpirituali, & temporali, ab omnique juriſdictione exemptum declararunt. Unde cùm hoc præcipuum eſſet monaſterium hujus præclaræ, & inclytæ religionis, & in quo ejus Patriarcha priora fundamenta poſuerat, valde curarunt Summi Pontifices, ut accuratè priſtina diſciplina monaſtica in eo ſervaretur: quare Innocentius III. dum perſonaliter accederet ad ipſum monaſterium, & agnoviſſet lapſum diſciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc textu recenſentur, obſervari juſſit, ut notavit Yepes *ubi ſuprà, fol.* 27. Unde conſtat, reſcriptum hoc locale eſſe, ad monachoſque Benedictinos tantùm pertinere, ſicut ad ipſos, & eorum vitam tantùm ſpectant canones editi in conventu Aquiſgranenſi temporibus Ludovici Regis anno 827. quos publicè edidit Petrus Pitheus *in* 1. *addit. poſt libros Capitularium Francia*, & notis illuſtrarunt Yepes, & Benedictus Hæphtenus. Hujus inſtitutionis mentio extat in canone 9. Concilii Avenionenſis celebrati anno 1209.

[b] *Lineis camiſiis.*] Camiſias inde dictas eſſe docet Divus Iſidorus *libro* 12. *orig. capite* 22. quòd in camis eis utamur, ibi: *Camiſias vocamus, quod in his dormimus in camis, ideſt in ſtratis noſtris.* Joannes Voſſius *lib.* 2. *cap.* 4. vocem Gallicam eſſe probat: uteunque ſit, illud certum eſt, camiſiam accipi pro veſte interula, tunica videlicet interiori, ut probat Bulengerus *lib.* 1. *opuſc. cap.* 30. Et licèt primis temporibus monachi uterentur cilicio pro interiori veſte; ſequentibus tamen ſæculis, camiſiæ laneæ, ſive ſtamineæ ſucceſſerunt, & prorſus lineæ interdictæ fuerunt Monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacenſibus eas expreſsè interdicunt his verbis: *Ne quiſquam quovis in loco camiſiis, aut linteaminibus linis uti præſumat.* Id ipſum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *cap.* 16. *ſua Benedict.* ibi: *Veſtes autem jaceant Abbates, Priores, adminiſtratores, & monachi univerſi, tam infra, quàm ubicumque extra monaſterium conſtituti, linteaque camiſia,*

cùm sint eis expressè prohibita) non utantur. Idemque de Prædicatoribus, & Carmelitis refert Hæphtenus *lib.5. disquis. monast. tract.3 disquis.3.* Detendit prohibitio hæc ex illo Domini præcepto, *Matthæi c.10.* ubi Apostolis suis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: ubi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *epist.7. ad Pipinum Regem, & Episcopos Franciæ, cap.1. §. monachi,* ibi: *Monachi verò laneis indumentis juxta normam, & regulam monasticæ disciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, sine intermissione utantur; si enim abrenunciantes ea, quæ sæculi sunt, totâ se Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abstinere, ut quemadmodum corpore suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmium percipere mereantur. Apostolis quippe divinum datum est mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.* Hactenus Zacharias. In quo illud singulare est, quod affirmat, per tunicas, laneas tantùm significari, non lineas, cùm regulariter tunica etiam linea dicatur, ut apud Isidorum *lib.10. orig. c.21.* ibi: *Est tunica sacerdotalis linea corpori adstricta, & usque pedes descendens.* D. Hieronymus *in epist. ad Fabiolam*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: *Volo pro legentis facilitate abusi sermone vulgato; solent militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris, & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, ensem vibrare quicumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati in ministerium Dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discurrant.* Ubi sanctus Doctor, quam priùs camisiam dixerat, postea tunicam vocavit. Sed adhuc defendendum est, Zachariam Pontificem rectè exposuisse *in d.c.10. Matthæi*, tunicas laneas esse debere, non lineas. Tunica enim secundùm Varronem *lib.4. de lingua Latina*, à tuendo corpore dicitur; quo sensu tunicam accepit Paulus Jurisconsultus *in l.1. ff. de contrahenda empt.* ibi: *Veluti si ego togam dedi, ut tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus præcepit Apostolis, ut non peram in via, nec duas tunicas possiderent, illud præcipit, ne ampliùs quàm unum indumentum causâ tuendi corporis ferrent. Quod & præsensit Glossa interlinearis *ad d.c.10. Matthæi*, ubi illa verba, *Duas tunicas*, sic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus esse poterit.* Laneum ergo debuit esse, non lineum, ne ridiculè affirmemus, Apostolos unico tantùm lineo indutos habitu incedere debuisse. De qua tunica lanea accipiendi sunt B. Bened. *in c.55. regula*, ibi: *Dentur ab Abbate omnia quæ sunt necessaria, ideòst cuculla, & tunica, pedales caligæ.* D. Basilius *c.12. sua reg. in fine*, ibi: *De numero autem indumentorum nihil possumus dicere, cùm manifesta definitione præscriptum sit, in qua dicitur quod qui habet duas tunicas, det non habenti.* Nec tunc obstat canon 22. dicti Concilii Aquisgran. in illis verbis: *Abbas hoc omninò provideat, ut camisias duas, & cucullas duas, & cappas duas unusquisque monachorum habeat.* Nam quod de camisiis dicitur, intelligendum est de illis, quæ dabantur infirmis, non autem quia monachi dum valebant, eis uterentur; laneæ enim vestes conveniunt pœnitentibus, & lugentibus, quales sunt monachi, *cap.2. de homicid.* unde est, quod & probatur de quibusdam monachis apud Aventinum *lib.5. annal. Boiorum*, quod ex laneis linei facti essent. Latè illustrat Hæphtenus *lib.5. disquis. tract.3. disquisit.7.*

3. [c] *Cellario.*] Cellaria annonæ publicæ apud Romanos dicebantur; nam cella pro penu accipitur *in l.12. C. de diversis offic.* unde & cellarius, locus celandis rebus aptus definitur *in l.41. ff. de legat.1.* inde cellaria denominata sunt annonæ apud Sulpitium Severum *lib.2. hist. sacr.* & cellarienses species, *in l. penult. C. Theodos. de indul. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ. Martialis *lib.11. epigr.32.*

Hunc cellarius experitur artes,
Ut condat vario vafer sapore.

De cellario & ejus officio egi *in c. unic. de syndic.*

[d] *Beneficium.*] Feudum videlicet, ut exposui suprà *in tit. de feudis.*

[e] *In dialogo.*] *Lib.4. c.55.* causam suæ sententiæ reddens ait: *In quibus utrisque rebus, unam morienti, alteram verò volui prodesse fratribus viventibus, ut illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos avaritia tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cùm idem monachus pervenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ex carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicavit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia sua è corpore exivit, qui ita sepultus est ut dixeram.* Plura de pœnis monachi peculium habentis congessi suprà *in cap.2.* 4

[f] *Oratorio.*] De quo agemus *in cap. patentibus, de privil.*

[g] *Refectorio.*] Refectorium est locus, in quo communi mensæ monachi, seu canonici accumbunt: & quamvis refectio æquè de somno, atque de cibo dicatur, unde apud Cassianum *lib.3. instit. c.8. Reficere corpora somno: Refectio noctis*; tamen ex communi usu refectio pro cibo sumitur; & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita à refectione refectorium appellatur, ut in Synodo Aquisgran. *can.145.* ibi: *In refectorio pariter reficiantur.* Et *can.123. In refectorio quotidie non reficiantur, nisi fortè qua necessitas aliter compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat.* Meldensi *can.53. Ut canonici in civitate, vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant.* Plura de ejus forma, & personis quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura reg. disquis.1.c.2. §.5.* Hæphtenus *in disquisit. monast.* 5.

[h] *Dormitorio.*] Dormitorium communis locus est, ubi monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque justa causa. Synodus Aquisgran. *can.134.* novel.4. & 133. Justin. Concil. Cabilon. 2. *can.59.* Mogunt. sub Rabano *can.16.* D. Isidorus *cap.13. sua regula*, ibi: *Omnes divisis lectulis in una maneant cellula, singuli verò in singulis quiescant.* Synodus Aquisgran. *can.136.* unde Synodus Turonensis 2. *can.14.* sic statuit: *Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut bini maneant, aut peculiares, ubi singulares reponi possint.* Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Hæphtenus *lib.12. disquis. monast. tract.1. disquis.1. cum seq.* Gibalin. *de clausura disquis.1. cap.2.* 6.

[i] *Silentium.*] Non semper, nec ubique esse loquendum omnibus, etiam docuit D. Ambrosius *lib.1. de officiis, cap.10.* his verbis: *Sapiens ut loquatur multa prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore.* Monachis autem silentium semper commendatur, præcipuè in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet continuum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis verò horis in claustro, quia juxta antiquam monachorum consuetudinem, cùm studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur. Joannes Mocius *in vita S. Odonis, lib.1.* ubi de Cluniacensibus agens, ait: *Est & alius inter eos taciturnitatis modus; in incompetentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem monasterii audeat loqui, nec se cum alio fratre jungere: quando verò duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prædicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui.* Immò & 7.

has

Digitized by Google

has locutiones tempore Quadrageſimæ prohibuit P. Venerabilis *num.* 1. his verbis: *Ut quadrageſimali tempore additis ad ſilentium tribus diebus, hoc eſt 3. feria, & 5. & Sabbatho, quibus in claustris juxta morem priſtinum locutio eſſe ſolebat, continuum per totam Quadrageſimam ſilentium teneatur.* Ad quam conſuetudinem reſpiciens Innoc. in præſenti ſtatuit, ſilentium certis horis in clauſtris ſervari. Plura de ſilentio, præcipuè poſt completorium à monachis ſervando, congeſſerunt Hæphtenus *lib. 6. diſq. monaſt. tract. 3. diſquiſ. 7. uſque ad* 13. Gazeus *in notis ad Caſſianum lib 4. inſtit. cap. 17.*

7. *Claustro.*] Clauſtrum eſt præcipua pars monaſterii, à reliqua habitatione diſtinctum: unde in Concilio Turon. 3. *can.* 24. ſtatuitur, *Ut Abbates ſolicitè provideant canonicis, ut habeant claustra & dormitorium.* Idem cavetur in Concilio Troſleian. *can.* 3. & in eo olim monachi convenìebant ad lectionem, cui omnes adeſſe tenebantur. Conc. Meldenſe *can.* 53. *Tam ſani, quàm infirmi canonici veſtiantur, atque in claustris horis congruis degant, & ſub cuſtodia canonica lectionibus, & cæteris divinæ inſtitutionis inſiſtant officiis.* Et in Concilio Mogunt. ſub Carolo, *can.* 9. jubetur ut canonici clerici ſimul manducent, & ſimul dormiant, & in ſuo clauſtro maneant, per ſingulos dies primo mane ad lectionem veniant, & omnes ſimul audiant. Alia proſequitur Gibalinus *dicta diſquiſ. 1. cap. 2. §. 3.*

8. [k] *Carne veſcatur.*] Conſonant caput *monachi, de conſecr. diſt. 5.* Clement. 1. *hoc tit.* D. Hieron. *epiſt.* 22. *Vivitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ ſale ſolo condiuntur.* Sanctus Ephrem *Proverb. cap.* 19. *Inſolentia, & immodeſtia eſt monacho veſci velle animalibus.* Ab omni enim ævo qui pietatem colebant, à carnibus ſibi temperarunt. Sanctus Chryſoſtomus, Theodoretus, Peretius, & alii cenſent, ante diluvium non interdictum, ſed licitum fuiſſe eſum carnium; ab eo tamen abſtinuiſſe viros religioſiores, putà poſteros Seth, eo quòd Deus aſſignans homini cibum, expreſsè tantùm aſſignavit olera, non autem carnem, dicens: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & univerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, ut ſint vobis in eſcam.* Geneſis *capite* 21. Laudat hanc abſtinentiam Pythagoras apud Ovidium *lib.* 15. *Metamorph.*

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aves tuta movere per aëra pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Facit Boëtius *lib. 2. de conſol. metro 5.*

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ fera ſolebat
Jejunia ſolvere glande.

Religionis titulo id factum Plato aſſerit *lib. 6. de legibus*, ibi: *A carnibus majores noſtri abſtinuerunt, tanquam pium non eſſet illas edere.* Sed quia regulâ D. Benedicti ita cavebatur: *Carnium verò quadrupedum omninò abſtineatur comeſtio;* nonnulli crediderunt bipedum eſum monachis non prohiberi, ut tradit Theodemarus Abbas Caſſinenſis in hæc verba: *Sed de eſu volatilium tam cautè Pater noſter prudentiſſimus in ſua regula poſuit, ut ſi vellent comedere monachi, cùm opportunum eſt, non ſubjaceant culpæ. Si autem eis à ſuo tale edulium non præbetur Abbate, ut quaſi ex debito, non poſſunt requirere; multi tamen fratrum noſtrorum nec volatilia comedunt.* Rabanus Maurus *lib. 2. inſtit. cleric. cap.* 27. ibi: *Avium eſum credo inde à Patribus permiſſum eſſe, eo quòd ex eodem alimento, de quo & piſces, creata ſunt; nam in regula monachorum non invenimus aliarum carnium eſum eis contraditum, niſi quadrupedum.* Sed verius eſt à D. Benedicto tam quadrupedum, quàm bipedum eſum eſſe prohibitum, ut cavetur in Synodo Aquiſgr. *can.* 8. ibi: *Ut volatilia intus, foriſve, niſi pro infirmitate, nullo tempore comedant, nec Epiſcopi ut edant, præcipiant.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. p. 2. cap. 7.* latè probant, & defendunt Hæphtenus *lib. 10. diſquiſ. monaſt. tract. 3. diſquiſit. 1. cum ſequent.* Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, anno* 777. Bravo *ad regulam ipſius ſancti, cap. 36.* & nos dicemus *in cap. 1. de clerico venatore.*

10. [l] *Solemnitatibus.*] Natali videlicet Domini, & Paſcha. Synodus Aquiſgr. *can.* 78. *Volatilia in Natali Domini, & in Paſcha tantum quatuor diebus, ſi eſt unde comedant, habeant. Si verò non fuerit, inde non requiratur per debitum: ſi autem Abbas, aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.*

[m] *Obedientia.*] Seu Prioratus, juxta tradita *in cap. 2. hoc tit.*

[n] *Prior autem.*] Debet enim eligi unus eandem Religionem expreſsè profeſſus, qui præſit cæteris, de quo, & ejus officio egi ſuprà *in cap. 2.*

11. [o] *Reddere rationem.*] Conſonat D. Benedictus *c. 2. ſuæ regulæ*, ibi: *Sciatque, quia qui ſuſcepit animas regendas, præparet ſe ad rationem reddendam.* Et *c.* 63. *Cogitet ſemper, quia de omnibus judiciis, & operibus ſuis redditurus eſt Deo rationem.* Cujus oneris gravitatem exponit Hæphtenus *lib. 3. diſquiſit. monaſt. tract. 5. diſquiſit. 4. ad finem.*

12. [p] *Pontifex valet.*] His verbis moti quamplures docti viri exiſtimarunt, Pontificem non poſſe diſpenſare in voto ſolenni caſtitatis, ita ut monachus, vel Subdiaconus poſſint ritè, & validè matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *lib. 7. de juſtitia, quæſt. 4. artic. 2.* & *in 4. diſt. 38. q. 2. artic. 2. concluſ. 2.* Sylveſter *verbo votum 4. quæſt. 5.* Mandoſius *de ſignatura gratiæ, verbo Commutatio, colum. penult.* alii congeſti à Thoma Sanchez *lib. 8. de matrim. diſput. 8. num. 6.* Alii tamen, licèt in voto ſolenni caſtitatis diſpenſare non poſſe doceant, tamen in voto paupertatis diſpenſare valere tenuerunt. Ita Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap. 40. dub. 14. num. 112.* Azor *tom. 1. inſtit. lib 12. cap. 7. quæſt. 2.* Sed contrarium, immò tam in voto paupertatis, quàm caſtitatis poſſe Pontificem diſpenſare, docuerunt Menochius *lib. 2. de arbitr. caſu 421.* Chopinus *de ſacra pol. lib. 2. tit. 3. num. 22.* Albertinus *de agnoſc. q. 23.* qui refert Alexand. VI. diſpenſaſſe cum Cæſare Diacono Cardinali, ut in uxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acuña *in cap. de illis 4. 32. diſt. n. 5.* Diana *p. 8. tract. 3. reſol. 100.* Stephanus Durantius *qq. jur. quæſt. 7.* Araujo *tract. 1. qq. mor. q. 19. per tot.* Thomas Delbene *part. 2. de offic. Inquiſit. dubit. 236. ſect. 66.* Rouſſelius *lib. 1. hiſt. Pontif. juriſd. cap. 5.* Martinez à Prado *tom. 2. Theolog. moral. c. 31. q. 14. §. 3.* & alii plures, quos congeſſi *in can. 13. Concil. Illiber.* ubi præſentem textum expoſui.

CAPUT VII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

IN ſingulis Regnis, ſive Provinciis, fiat de triennio in [b] triennium, ſalvo jure diœc. Pontif. commune [c] Capitulum Abbatum, atque [d] Priorum Abbates proprios non habentium, qui non conſueverint tale Capitulum celebrare, ad quod univerſi conveniant præpeditionem canonicam non habentes, apud unum de monaſteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, ut nullus eorum pluſquàm ſex [e] evectiones, & octo perſonas adducat. Advocent in hujus charitatis, vel novitatis primordiis duos [f] Ciſtercien. Ordinis vicinos Abbates, ad præſtandum ſibi conſilium, & auxilium opportunum, cùm ſint in hujuſmodi Capitulis celebrandis ex longa conſuetudine pleniùs informati: qui abſque contradictione duos ſibi de ipſis aſſocient, quos viderint expedire: ac ipſi IV. præſint Capitulo univerſo; ita quod ex hoc nullus eorum ſibi auctoritatem prælationis aſſumat: unde, cùm expedierit, providâ poſſint deliberatione mutari. Hujuſmodi verò Capitulum aliquot certis diebus continuis juxta morem Ciſtercien. celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & obſervantia regulari: & quod ſtatutum fuerit illis quatuor approbantibus, inviolabiliter obſervetur, omni excuſatione, & contradictione, ac appellatione remotis; proviſo nihilominus, ubi ſequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui convenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionaliter ſimul omnes communes expenſas; ita quod ſi non omnes poterunt in eiſdem, ſaltem plures ſimul in diverſis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religioſæ ac circumſpectæ perſonæ, quæ ſingulas Abbatias ejuſdem Regni, ſive Provinciæ, non ſolùm monachorum, ſed etiam monialium, ſecundùm formam ſibi præſcriptam vice noſtra ſtudeant viſitare, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint, & reformationis indigere: ita quod ſi Rectorem loci cognoverint ab adminiſtratione penitus amovendum, denuncient Epiſcopo proprio, ut illum amovere procuret. Quod ſi non fecerit, ipſi viſitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipſum regulares canonicos ſecundùm Ordinem ſuum volumus, præcipimuſque obſervare. Si verò in hac novitate quicquam difficultatis emerſerit, quod per prædictas perſonas nequeat expediri, ad Ap. Sed. judicium abſque ſcandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obſervatis quæ concordi fuerint deliberatione proviſa. Porrò [g] diœceſani Epiſcopi monaſteria ſibi ſubjecta ita ſtudeant reformare, ut cùm ad ea prædicti Viſitatores acceſſerint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quàm quod correctione ſit dignum, attentiſſimè præcaventes, ne per eos dicta monaſteria indebitis oneribus aggraventur, quia ſic volumus ſuperiorum jura ſervari, ut inferiores nolimus injurias ſuſtinere. Ad hæc diſtrictè præcipimus, tam diœceſanis Epiſcopis, quàm perſonis, quæ præerunt Capitulis celebrandis, ut per cenſ. eccl. appellatione remotâ compeſcant advocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & [h] Conſules, Magnates, & milites, ſeu quoſlibet alios, ne monaſteria præſumant offendere in perſonis, aut rebus; & ſi forſan offenderint, eos ad ſatisfaciendum compellere non omittant, ut liberiùs, & quietiùs omnipotenti Domino valeant famulari.

NOTÆ.

[a] *Generali.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *cap.* 11. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub tit. de ſtatu relig. cap.* 2. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

1. [b] *Triennio in triennium.*] Conſonat Concil. Trident. *ſeſſ.* 15. *de regul. cap.* 20. in illis verbis: *Regularium verò Capitula Provincialia, & Generalia, &c.* Probant utilitatem hujuſmodi comitiorum Tamburin. *tom.* 3. *de jure Abbat. diſp.* 1. Hieronym. Garcia *pol. regul. tract.* 6. *difficult.* 1. & nos aliqua dabimus dum de Concil. Provinciali celebrando agemus *in cap. cùm olim. de accuſ.*

2. [c] *Capitulum.*] Capitulum in materia monaſtica, ſeu regulari accipitur pro illo loco, ubi monachi, vel religioſi ſimul conveniunt; quo modo ſumitur in Concilio Aquiſgran. *can.* 69. Ut ad capitulum priùs Martyrologium legatur. Et *can.* 70. ut ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit juxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, ſeu monaſterii parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notiſſimum enim eſt, manè antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulæ capitulum illis fuiſſe perlectum, cujus moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: [Et quia mos eſt monachorum, ut regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus ut iſte libellus in eorum capitulo legatur veſpertino.] Etiam expreſsè mentio fit in antiquit. Fulden. *lib.* 3. *cap.* 12. ibi: *Quàm mane, & in unum convenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur.* Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum ſpectant regimen, ſolent tractari, hinc ipſa monachorum comitia, conventus, ſeu ſynodi, vocari cœperunt Capitula generalia, ſeu provincialia, ut probat Hæphtenus *lib.* 8. *diſquiſit. tract.* 1.

tract. 1. *diſquiſ.* 1. Capitulum ita acceptum definit Joannes Andreas *in cap. capitulum, de reſcript.* his verbis : Capitulum dicitur illa multorum religioſorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendum conveniunt in uno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in aliis, præcipuè Germaniæ, dieta, ut probat Lezana *tom.* 7. *c.* 1 2. *n.* 1. Garcia *d. tract.* 6. *dub.* 1. *difficult.* 1.

3. [d] *Priorum.*] Conſonat textus *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi ita reſcribit Honorius III. [Sanè noſtris eſt auribus intimatum, quod cùm ante generale Concilium apud monaſterium veſtrum, fili Abbas, & Prior ſancti Victoris, Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, veſtro monaſterio ſubjectorum, Ordinis veſtri commune conſueverit Capitulum celebrari, & per illud de ſuis clauſtris extirpari ſpinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum genimina in eiſdem, conſtitutione in eodem Concilio edita pro reformandis monaſteriis monachorum, ut in ſingulis Regnis, ſive Provinciis fieret de triennio in triennium, ſalvo jure diœceſanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non conſueverunt tale Concilium celebrare : & extensà conſtitutione hujuſmodi ad canonicos regules, juxta ſui Ordinis inſtituta ſervanda, quidam Abbates, & Priores monaſteriorum, qui veſtro monaſterio ſunt ſubjecti, Ordinis veſtri, contempſerunt ad hujuſmodi Capitulum convenire, qui ex hoc non immeritò præſumuntur habere opera tenebrarum, ac ſic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex conſtitutione prædicta debuit fortiùs obſervari, in deſuetudinem abiit, & in enervationem obſervantiæ regularis. Cùm igitur huſmodi Capituli celebratio ſit canonicæ inſtitutionis cuſtodia, eo quòd in ipſo prava in rectitudinem, & aſpera in vias planas, evellendo nociva, & plantando ſalubria, dirigantur : diſc. v. mandamus, quatenus convocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus, Ordinis veſtri, monaſterio veſtro ſubjectis, & eos qui venire contempſerint, ad id, dummodo non ſint impedimento canonico præpediti, monitione præmiſsâ per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſitâ compellentes, celebretis apud ſanctum Victorem commune Capitulum more ſolito, & procedatis in eo Deum habentes præ oculis, juxta conſtitutionem Concilii memorati, eadem cenſurâ facturi quæ in eo deliberatione providâ fuerint ordinata, firmiter obſervari : ut autem quæ ſtatuta fuerint magis teneantur memoriter, & ſerventur, volumus, & mandamus hujuſmodi Capitulum annis ſingulis celebrari.

[c] *Evectiones.*] De his evectionibus agemus *in cap. cum Apoſtolus, de cenſibus.*

4. [f] *Ciſterc. Ordinis.*] Adeo enim piè, religioſè, & doctè Capitula Ciſterc. celebrabantur, ut Epiſcopi, Principes, & alii Prælati ibi convenirent tempore Capituli, non ſolùm ut loca ſacra viſitarent, verùm ut ſeſſiones, viroſque admodum modeſtos venerarentur. Unde juxta ejus Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum injungitur in præſenti Concilio; quod non ſolùm cæteræ Religiones obſervarunt, verùm & inter patrias leges tranſcripſerunt, ut refert Manrique *tom.* 1. *annal. Ciſterc. anno* 1 1 1 9. *cap.* 6. *num.* 6.

5. [g] *Diœceſani Epiſcopi.*] Temporibus enim Innocentii III. adhuc plura monaſteria non erant exempta à juriſdictione Epiſcopi, & lege diœceſana, ut probavi *in cap. licèt, de officio Ordin.* Unde Epiſcopi ea viſitabant. Concil. Mogunt. *cap.* 20. quod refertur *lib.* 5. *Capitul. Caroli, c.* 78. ibi : *Miſſi per quaque loca directi ſimul cum Epiſcopis uniuſcujuſque diœceſis perſpiciant loca monaſteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum, ſi in apto, & congruo loco ſint poſita, ubi commodum neceſſarium poſſit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monaſterii, ſicut in ſancta regula dicitur.* Tullen. *p. ult. c.* 9. ibi : *Congregationes canonicorum ſecundùm canonicam inſtitutionem à propriis Epiſcopis ſtrenuè viſitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, ſi vita & moribus ſint probi, ac officio & unanimitatis ſtudio ſoliciti; à leviſſimis quoque, & perniciſſimis actibus cauti. Subſidia illorum piâ Dominorum providentiâ exquirantur, & diſpenſentur.* Exemplum Epiſcopi vaſtiſſimam etiam diœceſim viſitantis habemus in B. Athanaſio; eum enim adiiſſe non tantùm Eccleſias, quæ in civitatibus erant, ſed etiam monaſteria in ſolitudinibus, conſtat ex actis S. Pacomii, ubi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis : *Cùm ſolenniter Athanaſius ſuperioris Thebaïde circuiret Eccleſias, accidit ut ad loca Talennenſium navigio perveniret; quod ubi Pacomius agnovit, ſtatim cum univerſis monachis in ejus properavit occurſum, omneſque gaudentes, & exultantes cum pſalmis, & hymnis ſummum Chriſti ſuſcepere Sacerdotem.* Expreſſiùs idem mos refertur in actis S. Eugeniæ, *lib.* 1. *vit. Patrum*, ibi : *Quia mos eſt apud Ægyptum, quando circumeunt monaſteria Epiſcopi, ut pſallentium eos ſequatur exercitus, ſupervenit Helenus Heliopolis Epiſcopus, & cum eo amplius quàm decem millia virorum pſallentium, ac dicentium : Viâ juſtorum recta facta eſt, & iter ſanctorum præparatum.* Probant Acuña *in cap. noſtratium*, 85. *diſt.* Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. c.* 9. Chopinus *lib.* 1. *monaſt. tit.* 2. *n.* 1 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. p.* 2. *cap. fin.*

6. [h] *Conſules, & Magnates.*] Conſonant caput *luminoſo*, caput *Abbatem*, caput *quàm ſit*, 18. *q.* 2. Conc. Hiſpal. 2. *can.* 10. ibi : *Si quis ſacerdotum quodlibet monaſterium, aut vi cupiditatis ſpoliandum, aut ſimulatione aliqua fraudis convellendum, aut diſſolvendum tentaverit, anathema effectus maneat, & à regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad ſalutem, qui tanta, & tam ſalutaris vita deſtruxerit tramitem.* Tolet. 4. *can.* 50. Cabilon. *cap.* 11. *Pervenit ad ſanctam Synodum, quod judices publici contra veterem conſuetudinem per omnes parochias, vel monaſteria, quas mos eſt Epiſcopos circumire, ipſi illicitâ præſumptione videantur diſcurrere, & clericos, vel Abbates, ut coram eis compareant, invitos, atque diſtrictos ante ſe faciant exhiberi, &c. Si præſumptione, vel poteſtate quâ pollent, exceptâ invitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipſa monaſteria, vel parochias aliquid fortaſſe præſumpſerint, à communione ſacerdotum eos convenit ſequeſtrari.* Meldenſe *can.* 41. *Providendum eſt Regiæ Majeſtati, ut monaſteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in ſua proprietate conſtructa, prædeceſſores illius causâ defenſionis, & mundeburdii ſuſceperunt, ut liberâ libertate, remotâ ſpe hereditariâ de illorum propinquitate, ibidem religio obſervaretur, & nunc in allodium ſunt data, quapropter omnis exinde religio funditus eſt everſa, qualiter vota fidelium inconvulſa permaneant, ne voces eorum contra ſe ante Deum clamantes, adjuncto periculo de eorum perditione, qui in iiſdem locis neceſſitate naufragantur, condemnabiles ſentiat.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VIII.

Honorius III. *Abbatibus, & monachis in* [a] *Lombardia, & Marchia* [b] *Tarviſina conſtitutis.*

EA quæ pro religionis honeſtate, ac religioſorum ſalute providè ordinantur, Apoſtolico ſunt munimine roboranda, ut ſuſcipiantur devotiùs, & diligentiùs obſerventur. Cùm ergo per dil. f. Abbatem [c] Montisbelli quædam capitula nobis fuerint præſentata, quæ ad caſtigandum tranſgreſſiones multiplices, & exceſſus quos in quibuſdam cœnobiis invenerat, videbantur pro ſalute & honeſtate veſtra laudabiliter ſtatuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & præcepimus ut inviolabiliter obſervetis, quæ ſigillis ven. f. n. H. Oſtienſis, & N. Tuſculanenſis Epiſcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præſentium auctoritate præcipimus, ut Viſitatores ad generale Capitulum convocent Abbates, & Priores non habentes Abbatès proprios, tam exemptos, quàm non exemptos, Lombardiæ & Marchiæ, qui non conſueverunt hujuſmodi Capitulum celebrare: providentes ut in ipſo Capitulo generali, canonico impedimento ſublato, eos qui contempſerint, vel neglexerint convenire, ſublato cujuſlibet contradictionis & appellationis obſtaculo, eccleſiaſticâ cenſurâ compellant, & uſque ad ſatisfactionem condignam ſententiam, quam in eos ritè tulerint non relaxent: eadem cenſurâ facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione providâ fuerint ordinata, firmiter obſervari: reddituri tam ipſi, quàm Viſitatores, & alii, juxta cujuſlibet miniſterium, Domino, in cujus conſpectu nuda ſunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, ſi omnem ſolicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac viſitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porrò cùm Viſitatores ſecundùm ſtatutum generalis [d] Concilii ordinati à generali Abbatum Capitulo proceſſerint ad viſitationis officium exequendum, de ſtatu monaſteriorum, & obſervantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per [e] Abbatem loci corrigi faciant, eiſque injungi pœnitentiam ſalutarem, juxta B. Benedicti regulam, & Apoſtolica inſtituta, non ſecundùm normam pravæ conſuetudinis, quæ quaſi pro lege in quibuſdam Eccleſiis inolevit. Ipſi etiam Viſitatores monachos, quos contumaces invenerint, & rebelles, juxta modum culpæ vice noſtra regulari cenſurâ percellant, abſque perſonarum delectu, non parcendo rebellibus ob ſuam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ovem morbidam ejiciant ab ovili, ne inficiat ſanas oves. Si verò Abbates in corrigendis juxta Viſitatorum mandatum, & regularia inſtituta ſeipſis, ſuiſve monachis inventi fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quod pœna ipſorum ſit aliis in exemplum. Porrò ſi Abbas aliquis non exemptus fuerit à Viſitatoribus nimis negligens inventus, & remiſſus, id loci Diœceſano denuncient ſine mora, & per illum detur ei fidelis & providus coadjutor uſque ad Capitulum generale. Quod ſi dilapidator inventus fuerit, vel aliàs meritò amovendus, per Diœceſanum, poſtquam hoc ſibi à Viſitatoribus denunciatum fuerit, amoveatur abſque judiciorum ſtrepitu à regimine Abbatiæ, ac monaſterio provideatur interim adminiſtrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipſi monaſterio fuerit de Abbate proviſum. Quod ſi forſan Epiſcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Viſitatores, vel præſidentes in Capitulo generali defectum Epiſcopi Apoſtolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Viſitatores, vel præſidentes in Capitulo generali, depoſitione tantùm ipſorum Sedi Apoſtolicæ reſervata; ita tamen, ut Abbate, qui amovendus videbitur, interim per Viſitatores, vel in Capitulo præſidentes ab adminiſtratione ſuſpenſo, adminiſtrator idoneus monaſterio deputetur. Illorum autem exceſſus, & alia, quæ viſa fuerint intimanda Capitulo, præſidentes nobis denuncient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, juxta cujuſlibet facultatem ſufficienter miniſtrentur expenſæ. Sequentes autem Viſitatores perquirant priorum Viſitatorum veſtigia diligenter, & eorum negligentias, & exceſſus referant ſequenti Capitulo generali, & juxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præſidentibus generali Capitulo præcipimus obſervari. Præcipimus etiam, ut in nullo monaſterio ad præbendas

de

de cætero recipiant Abbates, & monachos, & clericos *f* ſæculares; nec hi qui jam recepti ſunt, locum, vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, ſeu clauſtro ſibi vindicare contendant, ſeu monachorum cœtibus importunè ſe immiſcere præſumant: ſed beneficiis ſibi conceſſis contenti, converſentur honeſtè, opportuna obſequia in monaſteriis fideliter impendentes, nihilque ultrà in ſpiritualibus, aut temporalibus exigant in ipſis monaſteriis, vel uſurpent. Si qui verò talium à Viſitatoribus inventi fuerint criminoſi, per Diœceſanum in non exemptis, & per Viſitatores, vel Præſidentes in generali Capitulo in exemptis monaſteriis beneficiis priventur eiſdem. Hæc autem omnia in monaſteriis, quæ non habent Abbates proprios, ſed Priores, necnon in monaſteriis monialium quoad articulos Abbatiſſis & monialibus congruentes, præcipimus obſervari.

NOTÆ.

1. [a] *Lombardiæ.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 4. Lombardia duplex eſt, una cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie propriè Lombardia vocatur à Longobardis, qui ibi ſceptrum tenuerunt, ut notavit Cironius *ad hunc textum.*

[b] *Tarviſina.*] Tarviſium Italiæ urbs nobilis, & perantiqua eſt, de qua nonnulla adduxi *in cap.* 7. *de conſtit.*

[c] *Montisbelli.*] Monaſterium hoc ordinis D. Benedicti eſt in celebri Caſtro Marchiæ Tarviſinæ, ut refert Cironius *hîc.*

[d] *Concilii.*] Relati in ſuperiori textu.

[e] *Per Abbatem loci.*] Quando enim contra regulam peccatur, correctio præcipuè debet fieri per Abbatem, etiam viſitante Epiſcopo, *cap. 9. cap. reprehenſibilis, 26. de appell.* in aliis verò ſceleribus correctio ſpectabat ad Epiſcopum ante exemptionem monachorum, *cap. monaſteria, 16. q.* 2. docent Germonius *lib. 3. de ſacr. immunit. cap. 2. n. 70.* Britto *de locato, 2. p. cap. 1. num. 17.* & ſuprà notavi *in cap. fin. de regul.* De hac correctione Epiſcopis competente plura adduxi *in cap. grave, cap. licèt, de offic. Ordin.* 2.

[f] *Clericos ſæculares.*] Juxta adducta *in cap. cùm Magiſtrum, de elect.*

TITULUS XXXVI.

De religioſis domibus, ut Epiſcopis ſint ſubjectæ.

CAPUT I.

Gregorius *Victori* [a] *Neapolis Epiſcopo.*

NUNC ad hanc baſilicam, quæ dedicanda eſt, illud debet diſquiſiri, quis, id-eſt cujus civitatis, antequam baſilica, quæ nuper fabricata eſt, fundaretur, *b* baptizaverit incolas, ad cujus *c* conſignationem ſub annua devotione concurrerunt. Non enim terminis, aut locis convenit diffiniri, ſed illius facere diœceſim, qui ſuperiùs continetur, ut conſtet commanentes à quo fuerint lavacri regeneratione purgati. Et ideo, fratres chariſſimi, amotis ambagibus, & omni circuitione ſemota, hæc vos modis omnibus convenit inveſtigare, ut ille maximè ad conſecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem ſcripſimus, conſtat debere permitti.

NOTÆ.

1. [a] *Neapolis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Sed cùm inter epiſtolas ſancti Gregorii non reperiatur hæc Decretalis, nec ejus ævo Archiepiſcopus ullus Neapolitanus hujus nominis Victoris floruiſſet, ſatis conſtat, mendoſam eſſe hanc inſcriptionem. Antonius Concius Evangelia promiſit indicanti locum, ſeu epiſtolam Pontificiam, ex qua tranſcriptus fuit textus hic. Antonius Auguſtinus in notis ad hunc textum fatetur, ſe hæc verba tantùm legiſſe in hac, & in prima collectione.

[b] *Baptizaverit.*] Ad Epiſcopum enim ut miniſtrum ordinarium ſolennitatis ſpectat baptiſmum propriis ſubditis temporibus debitis ſolenniter conferre, ut dicemus *in cap. unic. de cleric. non ordin. miniſtr.* 2.

[c] *Conſignationem ſub annua.*] Licèt primis Eccleſiæ temporibus Confirmationis ſacramentum ſtatim poſt Baptiſmum adminiſtraretur, ut conſtat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Unguentum effuſum nomen tuum*, ibi: *Si myſticè magis vis intelligere, ſanctis baptiſmatis myſterium recordare, in quo*

qui

tina, ubi cùm tria hujus Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, Sancti Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasteriis unitum fuisset monasterium, de quo in præsenti.

[b] *Hostilitate.*] Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam ferè Italiam devastaverant.

[c] *Surrentinus.*] De diœcesi Surrentina nonnulla notavi *in cap.*..

[d] *Nucerinus.*] Nuceria etiam civitas Umbriæ est in Italia, prope fluvium Teniam, de qua, & ejus Præsulibus plura tradit Ughel. *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 1115. & nos nonnulla adduximus *in cap. fin. de renunc.*

COMMENTARIUM.

CErtum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse unire Ecclesiam unius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc unionem omnia jura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui unita est; quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *cap. recolentes, de statu monach.* docent Gonzalez *in regul.* 8. *Cancel.* Moneta *de commut. c.* 12. *q.* 1. tamen jurisdictio illius Ecclesiæ unitæ remanet penes proprium Episcopum, ut ita sua jura singulis inviolata serventur: quare in præsenti Gregorius docuit per unionem à se factam non violari jura prioris Episcopi. 2.

CAPUT III.

Ex decretis 2 *Eugenii Papæ.*

DE Xenodochiis, & aliis similibus locis, ut per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

NOTÆ.

1. [a] *Eugenii.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in cujus notis Antonius Augustinus asserit, se tantùm in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed verè auctor hujus textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebravit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ, cujus canones referunt Baronius *anno* 876. *num.* 7. & *in can.* 24. *sub tit. de Xenodochiis*, & aliis similibus locis ita legitur: *Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quàm sanctimonialium, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vacantes, inopiâ, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsâ curâ, puris in Dei servitio valeant mentibus permanere.* Eundem canonem postea innovavit Leo IV. in Synodo Romana, *can.* 23. unde constat, compilatores hujus textus summarium illud canonis de Xenodochiis, & aliis similibus locis, pro canone compilasse, & statim apposuisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, ut brevitati consulerent.

CAPUT IV.

Urbanus III. [a] *Ariminensi Episcopo.*

LIcèt ad ea. *Et infrà:* Ad hæc super eo, quod quæsitum est, utrum hospitalis domus possit in sæculare habitaculum commutari, duximus respondendum, quod si locus ille ad hospitalitatis usum, & pauperum provisionem fuerit, sicut moris est, auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis usibus deputari: sicut de vestibus, & ligneis vasis, & aliis utensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter observat, & venerabilium Patrum edocent [b] sanctiones.

NOTÆ.

[a] *Arimin.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ubi additur, *pars capitis Licèt*, ut cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in cap.* 3. *de conjugio servor.* Ariminum antiqua civitas Italiæ est, caput olim Senonicæ Galliæ, à flumine ejusdem nominis Ariminum appellata, Augusta etiam colonia dicta, ut plura de ea referens probat Ughellius *tom.* 2. *Italiæ, fol.* 406. habet Ecclesiam Cathedralem à Dionysio Pontifice consecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cujus Præsuli Rufino dicto missa est præsens epistola.

[b] *Sanctiones.*] Relatæ *in cap. ut vestimenta, cap. vasa, de consecr. dist.* 1.

COMMENTARIUM.

EX his duabus decisionibus præsens communiter deducitur assertio: *Xenodochia, & similia pia loca sunt sub jurisdictione Episcopi, & non debent ad prophanos usus converti.* Probant eam textus *in c. quod* 10. 18. *q.* 2. *c. si quis* 3. 21. *q.* 2. *c. inter dilectos, de donat. Clement.* 1. *hoc tit.* Concilium Aurelian. 5. *can.* 15. ibi: [De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Ultrotha Regina in Lugdunensi urbe condiderunt, cujus institutionis ordinem subscripsimus, &c. quidquid præfato xenodochio, aut per ipsorum Regum oblationem, aut per quorumcunque fidelium eleemosynam collatum, aut conferendum est, in quibuscunque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad se quolibet tempore Antistes Ecclesiæ Lugdunensis revocet, aut ad jus Ecclesiæ transferat, 2. CONCLUSIO DEDUCITUR ET PROBATUR.

Digitized by Google

ferat, ut ſuccedentes ſibi per temporum ordinem ſacerdotes, non ſolùm de facultate xenodochii ipſius, aut de conſuetudine, vel inſtitutione nihil minuant, ſed dent operam qualiter res, & ipſius ſtabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Providentes, ut Præpoſiti ſemper ſtrenui, ac Deum timentes decedentibus ſubſtituantur, & cura ægrotantium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, ſecundùm indictam inſtitutionem inviolabili ſemper ſtabilitate permaneat. Quod ſi quis quolibet tempore contra conſtitutionem noſtram venire tentaverit, aut aliquid de conſuetudine, vel facultate xenodochii ipſius abſtulerit, ita ut xenodochium (quod avertat Deus) eſſe deſinat, ut necator pauperum irrevocabili anathemate feriatur.] Concilium Cabilon. *cap.*7. ibi: *Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Epiſcopo auferatur, vel Archidiacono, vel à quocunque de rebus parochiæ, vel xenodochii, vel monaſterii,* &c. Synodus Tullen. *p.*2. *c.*14. ibi: *Ut hoſpitalia, peregrinorum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula,* &c. *ab omni uſu, & habitu humanæ temeritatis abſoluta in eos uſus, quibus ſunt conſtituta, pietatem prædeceſſorum veſtrorum ſequentes, ſub patrocinio veſtro dignum eſt ut veſtro tempore, & veſtra ſolicitudine reſtaurentur. Qui enim agapen pauperum, & ſuſtentationem peregrinorum, & eleemoſynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur.* Trident. *ſeſſ.*22. *c.*8. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Gaitaña, & Barboſa, idem Barboſa *lib.*2. *juris Eccleſ. c.*11. Chopinus *lib.*2. *de ſacra pol. tit.*5. Petrus Gregorius *lib.*1. *partit. tit.*16. *cap.*1. & 2. Corvinus *lib.*2. *aphoriſm. jur. Pontif. tit.*25. Cæſar *de eccl. hierarch. q.*2. *proœm.* §.5. & *diſſp.*14. §.4. Eſpenceus *ad D. Paulum lib.*2. *digreſſ. c.*1. Ughellius *in method. jur. can. fol.*321. Tondutus *reſol. canonic.* 2. *p. cap.*1. §.11. Altelſerra *lib.*2. *diſſert. cap.*10.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo. Xenodochia, & ſimilia loca pia non ſunt beneficia eccleſiaſtica, nec in titulum beneficii conferuntur. *Clement. per litteras, de prabend. Clement.*2. §. *fin. hoc tit.* immò nec ſacra, aut religioſa loca ſunt, nec pia dici poſſunt, immò potiùs privata loca cenſentur, & ita non gaudere privilegiis locis piis conceſſis, videlicet ut ad ea confugientes gaudeant immunitate eccleſiaſtica, & eorum bona non poſſint alienari ſine ſolennitate præſcripta alienationi rerum Eccleſiæ, docuerunt Bellamera *in d. Clement.*2. §. *fin.* Antonius Cuchus *lib.*4. *inſtit. tit.*8. *de viſit. Prælat. à n.*52. Redoanus *de rebus Eccleſ. in rubric. de his qui conſentiunt alienationi*, §. *ſed qui de bonis hoſpitalium*, Gutierrez *lib.*1. *canonic. c.*35. *à n.*18. plures apud Barboſam *lib.*2. *de jure eccleſ. c.*11. ergo nullo modo xenodochia, & ſimilia loca pia ſunt ſub juriſdictione Epiſcopi.

4. DE XENODOCHIIS, ET SIMILIBUS LOCIS.

Quâ difficultate non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, in terris, quæ ad pietatem, & cauſam religionis pertinent, eſſe hoſpitalia, in quibus opera miſericordiæ, & pietatis exercentur. Hoſpitalis nomen generale eſt, complectens quamcunque hoſpitis receptionem, *cap. dilecti* 51. *de appell. cap. per tuas, de arbitr.* Theophilus *tom.*17. *de amore cognat. temper. fol.*464. Ea autem loca diverſa ſortiuntur nomina, tum propter diverſitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia eſt miſeria, cui in illis locis ſuccurritur, ut docent Petrus Gregor. *lib.*15. *ſyntagm. c.*18. Mariana *de Rege & regendi ratione, lib.*3. *c.*13. Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes item facientes recipiendos, à Græco verbo *xeno*, quod latinè ſignificat hoſpitem recipere, ut probat Suidas *eodem verbo*, & poſt eum Langleus *lib.*6. *ſemeſtr. c.*1. Pancirola *lib.*2. *var. c.*171. Procotrophia ſunt loca ubi pauperes debiles, qui labore proprio ſui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes invalidi *in rubrica C. de mendicantibus invalidis, lib.*11. de quibus *in l. illud* 19. §. *hoc illud, C. de ſacroſ. Eccleſ. l. ſi quis ad declinandum* 49. §. *ubi autem, C. de Epiſcop. & cleric.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur ubi orphani, id eſt parentibus orbati, aluntur, *authent. Orphanotrophos, C. de Epiſc. & cleric. auth. de eccleſiaſticis tit. collat.*9. §. *fin.* Brephotrophia dicuntur loca ubi infantes pauperes nuper nati, & expoſiti educantur, *d. l. illud* 19. de quibus agemus *in tit. de infant. expoſ.* Noſocomia dicuntur loca, ubi ægroti, & infirmi curantur, *l. ſancimus*, §. *ſed Deo nobis, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Et ſanctam Fabiolam Noſocomium inſtituiſſe, in quo ægrotantes colligeret, & miſerorum corpora foveret, tradit D. Hieronym. *epiſt.*30. Cenſum quem habere poterat, diſtribuit, dilapidavit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, uſibus pauperum præparavit, & primò omnium Noſocomium, id eſt languentium villam inſtituit, in quo ægrotantes, & conſumpta languoribus, atque inediâ miſerorum membra refoveret, cujus meminit Baronius *tom.*5. *anno* 400. Miniſtri autem curam habentes hujuſmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani, l. placet, C. de Epiſcop. & cler.* de quibus agunt Cujacius *in Novel.*3. *Juſtin.* Germonius *lib.*2. *de ſacr. immunit. c.*2. Alciatus *lib.*4. *d. diſp. cap.*9. Lælius Biſciola *tom.*1. *hor. ſucceſſ. lib.*13. *cap.*10. P. Theophilus *tom.*16. *in Hetercl. ſpirit. ſect.*5. *punct.* 4. Coriaſius *in l. in ſumma, n.*7. *de ſtatu homin.* Caſaub. *in notis ad hiſt. Auguſt. fol.*151. Duarenus *lib.*1. *de ſacris Eccleſ. cap.*19. Petrus Gregorius *d. cap.*25. *num.*15. Solorzanus *de jure Indiar. tom.*2. *lib.*1. *c.*3. Vela *tom.*1. *diſſert.*35. Canonherius *in prolog. ad* 7. *aphoriſm.* Noſocomiis conjungendæ ſunt leproſariæ, ubi ſpecialiter, & ſeorſim leproſi curantur, de quibus *in d. Clement.*2. *de prabend. cap.*2. *de Eccleſ. ædific.* ubi plura dabimus: & etiam Gerontocomia, ubi pauperes ſenes aluntur; nam cùm ſenectus ipſa ſit morbus, non malè Noſocomiis Gerontocomia junguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo ſua conſtruxiſſe, ex Anaſtaſio Biblioth. refert Baronius *tom.*7. *eodem anno.* Tandem Eleemoſynaria dicuntur loca eleemoſynis faciendis deputata, *d. Clement.*2. *de prabend. dicta Clement. quia contingit, hoc tit.* Petrus Gregorius *ubi ſuprà, num.*31. Cæſar *de eccleſiaſtica hierarch. d. q.*2. *proœm.* §.5. *num.*28. Barboſa *dicto lib.*2. *Juris Eccleſ. cap.*11. Frances *de Eccleſ. Cathed. cap.*27. D. Auguſtinus *in Ioan. tract.*97. *Xenodochia, & Monaſteria poſtea ſunt appellata novis nominibus, res tamen ipſa & ante nomina ſua erant, & religionis veritate firmantur.* Joan. Cantacuz. *lib.*4. *hiſtor. cap.*30. D. Baſil. *epiſt.*371. *ad Elviam: Quid peccamus diverſoria peregrinis exſtruentes, qui huc fortè advenerint?* Ea loca Julianus exſtrui jubet, ut ibi inopes ſine diſcrimine excipiantur, *in epiſt.*94. *ad Arſacium*, de quo Theophanes *in chron.* ait: *Chriſtiana beneficentia ille nefarius, & prævaricator peregrinis, & egenis res neceſſarias edixit ſuppeditari.* De Noſocomio agunt D. Hieron. *in epiſt. Fabiolæ*, Doroth. *doctr.* 4. Nicetas Coniat. *in Iſaacio Angelo: Regias ædes in Noſocomium mutavit.*

5. AN TRADICTA LOCA RELIGIOSA SINT.

Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæſtio diſputari ſolet, an videlicet pro locis ſacris, ſeu religioſis habeantur; & uterum in titulum beneficii conferri valeant? Et beneficia Eccleſiaſtica non eſſe, nec in titulum beneficii clericis dari poſſe, immò à laïcis communiter poſſideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit*, §. *ut autem, de relig. domib.*

Nec

Nec etiam per litteras Apoſtolicas, per quas clericis de beneficiis provideri mandatur, poſſe de hoſpitalibus provideri, docetur *in Clement. 2. de præbend.* & ita hoſpitalia beneficia non eſſe, docuerunt Corraſius *de ſacerd. p. 1. cap. 3. per totum*, Petrus Gregorius *de benef. cap. 11. n. 6.* Garcia *eodem tract. p. 1. cap. 11.* Azor *lib. 3. inſtit. cap. 3. q. 5.* Fabricius *de benef. tit. de Xenodochiis*, Guillelmus de Monte *in d. Clement. 2.* Quintanaduenas *lib. 1. eccleſiaſt. c. 1. num. 13.* Chopinus *lib. 1. ſacr. pol. tit. 2. n. 7.* & *lib. 1. monaſt. tit. 1. num. 12.* Sed adhuc pro exactiori expoſitione ſciendum eſt, diverſum eſſe quærere, an hoſpitalia ſint loca religioſa, ſeu pia; an verò beneficia exiſtant, & in titulum conferri poſſint? Et diſcrimen eſt conſtituendum inter xenodochia erecta cum Epiſcopi licentia, & conſtructa abſque ejus auctoritate. Priora habentur pro locis religioſis, adeo ut ad ea confugientes gaudeant immunitate eccleſiaſtica, & bona ſimilium hoſpitalium non poſſint alienari abſque debita ſolennitate in rebus Eccleſiæ: docuerunt Covar. *in regula poſſeſſor, 2. part. num. 3.* Coſta *in cap. ſi pater, de teſtam. 2. p. verbo Ipſis pauperibus, n. 4. & 10.* Tiraq. *de privileg. pia cauſa, privil. 142.* Selva *de benef. 2. p. q. 11. n. 8.* Germon. *de ſacror. immunit. lib. 3. c. 16. à n. 28.* Riccius *3. p. collect. 648.* fruunturque iiſdem privilegiis, ac Eccleſiæ, *novel. 131. §. penult. l. omnia 33. in fine, C. de Epiſc. & cleric.* quare donatio illis facta non eget inſinuatione, *l. illud 16. C. de ſacroſ. Eccleſ.* & quæcunque res ab illis ex cauſa lucrativa fuerint acquiſitæ, à lucrativorum inſcriptionibus ſunt immunes, *l. ſancimus, C. eodem tit.* De his agitur in præſenti capite *de Xenodochiis*, ibi: *Solicitudinem Epiſcoporum*, & *c. ad hæc*, ibi: *Auctoritate Pontificis.* Verùm etſi erecta ſint auctoritate Epiſcopi, pro beneficiis eccleſiaſticis non habentur, ſi Rectori in perpetuum, vel ad ejus vitam in titulum non conferantur, aut ſolita ſint conferri, *Clement. unic.* & ibi Gloſſ. *de rer. permut. cap. unic. de eo qui mittitur in poſſeſſ. lib. 6.* Si verò abſque Epiſcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religioſis, nec in titulum beneficii conferri valent, de quibus agitur *in d. Clem. 2. de præb. c. 1. de eccl. ædific. in 2. collect.* ubi ita Alex. III. ſcribit: *Si hoſpitale in aliquo loco abſque oratorio feceritis, liberum erit vobis abſque conſcientia Epiſcopi, in cujus parochia fuerit, ipſam domum conſtruere: quod ſi oratorium ibidem facere volueritis, id abſque licentia Epiſcopi non faciatis; juſtitiâ in omnibus ſervatâ.* Latè proſequuntur Cæſar *de eccleſiaſt. hierarch. diſp. 14. §. 4.* D. Ildefonſus de Prada in anæreſi pro majori Collegio Ovetenſi, *excurſu 2.* poſt libium Patris Mendi *de jure academico.* Semper tamen dicuntur loca pia, ut ab Epiſcopo viſitentur, juxta Trident. *dict. ſeſſ. 22. cap. 8.* quia ſufficit, ut ad prædicta opera pia exercenda erecta ſint, ut loca pia dicantur, & ab Ordinario viſitentur, niſi ſint ſub Regis protectione, ut proſequuntur Barboſa *d. cap. 11.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. n. 59.* Manet ergo, hoſpitalia erecta auctoritate Epiſcopi, religioſa cenſeri; ſine ejus verò auctoritate conſtructa, profana judicari, ut reſolvunt Covar. *lib. 4. var. cap. 20. n. 3.* & ibi Ufelius, Gambacurta *de immunit. eccleſ. lib. 4. c. 1. n. 2.* Correa *in cap. inter alias. 2. part. n. 21. de immunit. eccleſ.* Baldus, & Bartolus *in d. l. Orphanotrophos*, Valaſcus *conſult. 105. per tot.* Tiber. Decianus *lib. 2. tract. crimin. c. 25.* Gutierrez *canonic. q. 35.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. n. 39.* & *cap. 18. num. 139.*

6. Traditur ratio ut cidendi.

Ex quibus jam apparet vera ratio præſentis aſſertionis; ſi enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarii, ut in præſentibus juribus, omnimoda juriſdictio Epiſcopi eſt, & inſtitutio, ac deſtitutio Rectoris ad eum ſpectat. Si autem abſque ejus auctoritate ſint conſtructa, quia pia loca ſunt, ab ipſo viſitari valent, ex traditis ſuprà *in cap. ſi heredes, de teſtam.* Hujuſmodi tamen xenodochia eſſe pia, & opera pia continere, facilè conſtat; ſiquidem inter opera charitatis non minimum eſt hoſpites recipere. Unde in Concil. Matiſcon. 2. *can. 11.* aiunt PP. *Hoſpitalitatis ſectatores nos eſſe non ſolùm Dominus, ſed & Apoſtolus omnibus penè præceptis admonet.* Et in Synodo Tul. *can. ult.* ita legitur: *Admonendi omnes, ut hoſpitalitatem diligant, nulli hoſpitium detrectent, nullam ab hoſpite (niſi fortè ſua ſponte dante) erogationem recipiant.* Unde Plato *lib. 12. de legibus*, ſtatuit ut in republica eſſent publica hoſpitalia pro peregrinis ſuſcipiendis, juxta templa conſtructa: & Lucanus in Dea Syriæ refert, penes templum ipſius Deæ fuiſſe hoſpitale conſtructum, ubi omnes peregrini charitativè recipierentur. Plura de hoſpitalitate dedi *in cap. 1. de emption. & vendit.* Cùm ergo omnia loca pia ſint ſub tuitione Epiſcopi, ideo in xenodochiis, & ſimilibus locis ſupra relatis Epiſcopi juriſdictionem habent, ut latè explicant Chopinus *d. lib. 2. ſacræ polit. tit. 5. per tot.* Tondutus *d. §. 7.* Similiter ratiocinandum eſt circa confraternitates laicorum, quæ dicuntur opera pia; & ideo Epiſcopus eſt judex competens earum, non ſolùm quoad viſitationem, verùm & cauſas præcedentiarum, & quæ moventur circa officia earum. Martha *de juriſdict. caſu 213. num. 4.* Acacius Ripol. *variar. cap. 1. n. 468.* Capiblancus *de Baron. p. 3. n. 59.* Marinis *lib. 1. reſol. c. 117.* Ricciulus, & alii, quos ſequitur Frances *de competentiis, q. 77. & 78.* etſi contrarium teneant quoad cauſas ipſarum confraternitum Abbas *lib. 1. conſil. 51.* Covar. *practic. c. 36. n. 8.* Garcia *de benef. 5. p. c. 1. n. 604. & 607.* Menochius *de recup. remed. 15. ex n. 24.* Salazar *de uſu & conſuet. c. 8. concluſ. 20.* Parlador. *lib. 3. different. 9. §. 1.* Perez de Lara *lib. 2. de capel. c. 1.* Petrus Gregorius *lib. 3. de repub. cap. 2. n. 9.* Rebuffus *de confrater. n. 8.* Aponte *lib. 1. conſil. 18.* Gibalinus *tom. 2. ſcient. can. lib. 5. cap. 8.*

7. Diſſolvitur dubitandi ratio.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam præterquam quod in præſentibus juribus agitur de xenodochiis auctoritate Epiſcopi conſtructis, ut ex ipſis verbis conſtat, licèt alia xenodochia abſque Ordinarii auctoritate conſtructa, loca religioſa non ſint, nec in titulum beneficii conferantur; tamen loca pia exiſtunt, & privilegiis conceſſis locis piis gaudent: quare ex veriori ſententia in alienatione rerum ipſorum ſolennitas à jure præſcripta alienationi rerum Eccleſiæ deſideratur, ut defendunt Barbatia *in cap. nulli, num. 2. de rebus Eccleſ.* Menochius *de recuper. remed. 15. n. 22.* Gutierrez *canonic. q. 35. num. 19. & 23.*

8. Exponitur Clem. 2. §. ut autem, hoc tit.

Sed ſuprà traditis adhuc obſtat textus *in Clem. 2. §. ut autem, hoc tit.* in illis verbis: *Illi etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, ſeu adminiſtratio committitur, ad inſtar tutorum, & curatorum juramentum præſtare, ac de locorum ipſorum bonis inventaria conficere, & Ordinariis, ſeu aliis, quibus ſubſunt loca hujuſcemodi, vel deputandis ab eis, annis ſingulis de adminiſtratione ſua teneantur reddere rationem.* Ex quibus conſtat, xenodochia non ſemper Epiſcopis, ut ordinariis Prælatis, verùm & aliis perſonis ſubjecta eſſe, & parèic: ergo quia non ſemper xenodochia ſunt ſub tuitione, & juriſdictione Epiſcopi. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in eo textu non negari, xenodochia ſemper viſitari poſſe ab Epiſcopo diœceſano; ſed tantùm aſſeritur, quotannis rationem bonorum eſſe reddendam ordinariis judicibus, patronis, aut aliis perſonis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet; non tamen eo

caſu, quo rationes ſumuntur à patrono, vel alia ſimili perſona, impeditur Epiſcopus ea loca pia viſitare, & cognoſcere, an fructus, & cæteri proventus juxta teſtatoris diſpoſitionem piè erogentur, ut probavi *in cap. ſi heredes, de teſtam.* niſi hoſpitalia ſint ſub ſpeciali protectione Principis; nam tunc judex ſæcularis ea viſitare poteſt, & eſt tantùm competens in eorum cauſis. Trident. *ſeſſ.* 22. *de reform. cap.* 8. variis deciſionibus ſimant Cabedo *de patron. Reg. cap.* 42. Cevallos *commun.* 4. *part. q.* 897. & 982. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Ind. capite* 3. *ex num.* 51.

CAPUT V.

Innocent. III. [a] *Conſtantinop. Patriarchæ.*

INter quatuor. *Et infrà:* De monaſteriis quoque Græcorum in ſæculares canonicos convertendis, ſ. t. reſpondemus, quod quandiu per regulares viros, ſive Græcos, ſive Latinos remanere potuerint ordinata, non ſunt ad ſæculares clericos transferenda: ſed ſi regulares defuerint, propter eorum defectum in eis ſæculares clerici poterunt ordinari.

NOTÆ.

1. [a] *Conſtantinop.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *ſub hoc tit. c.* 1. integram autem epiſtolam retuli *in cap. cùm inter, de clericis peregrin.* ex qua hujus textus litteram reſtituo.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non eſſe clericis ſæcularibus conferenda, vel econtrà; ad idque textum hunc expendunt Garcia *de benef. p.* 7. *cap.* 10. *n.* 6. Gonzalez *in regul.* 8. *Cancel. gloſſ.* 8. *n.* 43. Corraſius *de ſacerd. p.* 1. *c.* 5. *n.* 7. & *p.* 3. *c.* 5. *n.* 13. Azor *p.* 2. *inſtit. moral. lib.* 3. *c.* 26. *q.* 5. quos refert, & ſequitur Barboſa *in præſenti, num.* 2. quod axioma expoſui ſuprà *in cap. quod Dei, de ſtatu monach.* Sed ex hoc textu id minimè probatur, nec rectè repetentes hìc præſentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præſenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Eccleſiæ monaſteria, *cap. relatum, de prabend. cap. quiatna,* 12. *quæſt.* 1. *cap. præſens* 20. *quæſt.* 3. Unde Innocentius III. qui fuit Canonicus regularis Lateranenſis, *in cap. poſt tranſlationem, de renunc.* Canonicos S. Frigdiani monachos appellat: latè probant Pennotus *lib.* 1. *hiſtor. canonic. regul. cap.* 38. *num.* 4. Duval *ad regul. D. Auguſtini, part.* 1. *cap.* 1. *n.* 20. Unde cùm Conſtantinopoli, & in ejus Patriarchatu eſſent plura monaſteria canonicorum regularium Græcorum, captâ Conſtantinopoli à Latinis temporibus Innocentii noſtri III. plures ex ipſis Eccleſiis regularibus deſtitutæ fuerunt Canonicis regularibus; unde inter alia conſuluit Innocentium III. Patriarcha CP. utrum poſſet propter inopiam canonicorum regularium, canonicos ſæculares in ipſis Eccleſiis apponere? Et reſpondet Innocentius, poſſe; & rectè, ut probat Moneta *de commut. c.* 11. *concluſ.* 13. & juxta utriuſque juris principia; nam quoties Reſpublica, vel Eccleſia idoneorum hominum penuriâ laborat, minùs idonei quandoque muneribus obeundis admoventur, quia utilius eſt honoribus præfici minùs idoneos, quàm omnino nullos, *l.* 3. *§. ſpurius, ff. de Decur.* unde cùm tantùm majores 25. annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l.* 8. *ff. de muner. & honor.* ob civium penuriam minores admittuntur, *l.* 2. *C. qui ætate, l.* 1. *C. qui, & adverſus quos.* Et licèt olim Romæ in ſuſcipiendis Magiſtratibus patres orbis, atque cœlibibus præferrentur, ob exhauſtam urbem tamen orbi aliquando admiſſi fuerunt: refert Dio *lib.* 53. & 56. faciunt textus *in l. ob penuriam* 105. *C. Theodoſ. de Decur. l. non perpetui. C. de Suſcept. Præpoſ. & Arcar. lib.* 10. *cap.* 1. *diſt.* 23. juncto Fomer. *lib.* 5. *quotid. cap.* 10. unde licèt perfectior fuiſſet vita, ſeu profeſſio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici ſæculares admitti valent, *cap. relatum* 7. *de prabend.* argumento capitis 4. *de regul. juris*: extra eum autem caſum neceſſitatis tantùm id Pontifici licet, ob prohibitionem juris, de qua *in cap. qua ſemel,* 19. *q.* 3. *cap. pervenit,* 8. *q.* 2. *cap. relatum,* 7. *ne clerici vel mon.* quamvis à contrario Epiſcopus per ſe poſſit Eccleſiam ſæcularem in regularem transferre, quia favorabilior eſt hæc mutatio, *cap. ſi Epiſcopus,* 12. *q.* 2. *cap. penult. de Eccleſ. ædific.* Variis exemplis illuſtrat Chopinus *lib.* 1. *ſacr. pol. tit.* 3. & *lib.* 1. *monaſt. tit.* 3. *num.* 6.

CAPUT VI.

Idem *Abbati, & Fratribus* [a] *Cryptæ Ferratæ.*

COnſtitutus in præſentia noſtra Epiſcopus [b] Alban. in Eccleſia Caſtri, quod Pauli dicitur, in qua juſpatronatus monaſterio veſtro recognoſcebat, à vobis jus Epiſcopale petebat, quoniam ſita erat in diœceſi Albanen. & ideo de jure [c] communi ei tenebatur in Epiſcopalibus reſpondere. Secundò quoniam in multis privilegiis Romanorum Pontificum diſtinguentibus fines diœc. Alban. inter alias, in quibus Epiſcopalem juriſdictionem exercet, hæc Albanen. Eccleſia auctoritate Apoſtolica confirmatur. Verùm œconomus veſter propoſuit ex adverſo, quod etſi Eccleſia ſita eſſet in diœceſi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo reſpondere, cùm Albericus quondam fundator de aſſenſu felicis rec. [d] B. Pp. præd. n. monaſterio Cryptæ Ferratæ ſæpedictam Eccleſiam contuliſſet.

Digitized by Google

contuliſſet. Præterea bon. mem. [e] Dominicus Lavican. Epiſcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Epiſcopus Alban. univerſas Eccleſias ad veſtrum monaſterium pertinentes, in diœc. eadem ſitas, & quicquid juris tam in monaſterio veſtro Cryptæ Ferratæ, quàm in eis habebat, in emphyteuſim ſub annua octo denariorum muſualium penſione, quotannis dandorum in capite, per publicum inſtrumentum monaſterio veſtro conceſſit, ita videlicet, ut liceret Abbati, & fratribus ejuſdem monaſterii à quocunque vellent Epiſcopo, tam ordinationem [f] clericorum, quàm conſecrationem altarium in ipſo monaſterio & prædictis Eccleſiis obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulſit. Item: fel. rec. B. Pp. præd. n. quod ab eo factum fuerat, ſuo privilegio confirmavit, & ex certa ſcientia ſtatuit in perpetuum obſervandum. Verùm etſi Eccleſia ipſa fuiſſet aliquando Eccleſiæ Alban. ſubjecta, monaſterium tamen veſtrum nihilominus legitima ſe poterat præſcriptione tueri, cùm per XL. annos ipſam pacificè poſſediſſet: quod per teſtes idem niſus eſt œconomus comprobare. Cæterùm œconomus Epiſcopi memorati ad objecta reſpondit, quod conceſſio fundatoris Alban. Eccleſiæ non nocebat, cùm fundator ſolum juſpatronatus monaſterio conceſſerit memorato, & ipſe ſuper jurepatronatus vobis controverſiam non moveret. Conceſſionem autem Epiſcopi Lavican. non tenere dicebat, utpote continentem ſimoniacam pravitatem. Cùm enim tertiam [g] mortuariorum monaſterio conceſſiſſet eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quàm altarium conſecrationibus indulſiſſet ei plenariam libertatem, ſic videlicet, ut ea poſſent à quocunque mallent Epiſcopo ſine contradictione cujuſlibet obtinere, non eſt dubium, quin cùm ſpiritualia hæc exiſtant, quoniam eo ipſo, quod ſuper his recompenſationem certæ penſionis accepit, commiſit vitium ſimoniæ. Unde contractus hujuſmodi, velut ſimoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Apoſt. Sed. fuerat ſuper hoc per ſubreptionem obtenta, cùm in eadem de penſione nulla mentio habeatur. *Et infrà*: Præterea nec inſolitum eſt, nec novum, ut cùm Epiſcopi Eccleſias aliquas, tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus conceſſerint piis locis, aliquid ſibi ſervetur in eis nomine penſionis. Nos quoque cùm vel libertatis privilegium, vel protectionis præſidium aliquibus Eccleſiis indulgemus gratis, accipimus cenſum gratis oblatum, & in litteris noſtris ad ſucceſſorum noſtrorum memoriam cenſus exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis hinc inde propoſitis, œconomum monaſterii veſtri œconomo ejuſdem Epiſcopi Eccleſ. Lavican. nomine in ſolutionem penſionis prædictæ, juxta ratam, quæ contingit prædictam Eccleſiam, & reſtitutionem ſubtractæ à XL. annis ſecundùm ratam eandem, per diffinitivam ſententiam condemnamus, & eundum œconomum veſtrum ab impetitione œconomi ejuſdem Epiſcopi ſuper aliis reddimus abſolutum, perpetuum ſilentium imponentes illi. Licèt autem in inſtrumento conceſſionis prædicti Epiſcopi Lavican. expreſſa fuerit certa pœna, quam pars contractum non ſervans ſolveret obſervanti; cùm tamen utraque pars perveniſſe contra illum, ex confeſſione propria convincatur, cùm & pars veſtra Epiſcopo ſubtraxerit penſionem, & Epiſcopus procurationem exegerit ab eadem Eccleſia, ſicut œconomus propoſuit memorarus, utramque partem ab ea reddimus abſolutam.

NOTÆ.

1. [a] *Errata.*] Ita etiam legitur *in c. 2. hoc tit. in 3. collect. & in cap. conſtitutus, de pœnis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Crypta Ferrata diſtat ab urbe Romana per decem millia paſſuum, & à planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminenti planitie poſita ad Orientem: ibi eſt monaſterium Ordinis D. Baſilii immediatè ſubjectum Summo Pontifici, in quo Græco ſermone, & ritu divina officia celebrantur, ut refert Bernardus Schacus *lib. 1. Sicinienſis hiſt. cap. 7.* extat inter Auctores Italiæ Illuſtratæ; de quo monaſterio in præſenti agitur, & aliam litem inter Abbatem ipſius, & Epiſcopum Albanen. ſuper inſtitutione presbyteri in quadam parochia monaſterio ſubjecta, decidit idem Innocentius III. *lib. 1. regeſtr. 13. epiſt. 129.*

2. [b] *Epiſcopus Alban.*] Joannes videlicet, natione Lombardus, Epiſcopus Viterbienſis, ac Tuſcanenſis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis à Clemente III. anno 1189. & ab Innocentio III. Epiſcopus Cardinalis Albanenſis anno 1199. ut refert Ughellius *in Eccleſia Alban.* n. 37. De diœceſi Albanenſi nonnulla notavi *in c. 4. de tempor. ordin.*

[c] *Iure communi.*] *Ex c. omnes baſilicæ, cum aliis, 16. quæſt. 3.*

[d] *B.*] Benedicti videlicet IX.

3. [e] *Dominicus Lavicanus.*] Aliqui legunt *Levitanus*, alii *Lucan.* alii tandem exiſtimant Dominicum cognomento Levitanum dictum fuiſſe, ut refert Hoſtienſis *in præſenti.* Sed ut hæc verba, & illa ſequentia, *fuit Epiſcopus Albanenſis*, intelligantur, ſciendum eſt, Lavicanam diœceſim eſſe in Tuſculana regione, & ejus Eccleſiam unitam fuiſſe Tuſculanæ diœceſi: unde licèt legatur per annum 1026. Dominicum Lavicanum Epiſcopum fuiſſe, ut refert Ughellius *tom. 1. Italiæ ſacræ, fol. 268.* tamen periit nomen Lavicanæ diœceſis; quia ea tranſlata fuit in Tuſculanam, & ita poſtea Epiſcopi Tuſculani appellari cœperunt: unde cùm iſte Dominicus ex Epiſcopo Lavicano poſtulatus fuiſſet in Epiſcopum Albanenſem, ideo in præſenti refertur, ipſum fuiſſe Epiſcopum Lavicanum, & Albanenſem.

4. [f] *Ordinationem clericorum.*] Regulares enim debent recipere ſacros Ordines ab eo Epiſcopo, in

cujus diœcesi situm est monasterium, *cap. si quis, d.* 58. quia ministerium ipsum pro titulo habetur, cui addicitur ipse clericus ordinandus. Conc. Chalcedon. *can.* 6. bulla Leonis X. quæ incipit, *Dum intra*; & extat intra sessionem 11. Concil. Lateran. sub ipso celebrati, ibi: *Ut nullatenus eorum Ecclesiis, seu domibus, aut aliis eorum locis ab alio quàm à diœcesano Episcopo, vel ejus Vicario super hoc cum debita reverentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel in ea diœcesi absente, ad dictos Ordines promoveri debeant.* Et ita declaratum fuisse pro expositione Concil. Trid. *sess.* 23. *de reform. c.* 1. refertur à Barbosa his verbis: *Gregorius XIII. statuit, ut regulares suscipiant ordines sacros ab Episcopo, in cujus diœcesi sunt monasteria, in quibus tunc degunt, vel dimissorias ab eis accipiant.* Probant Hallierius *de sacris electi. c.* 3. *art.* 8. §. 2. Henriquez *lib.* 10. *summa, c.* 23. *n.* 4. Licèt enim in aliis clericis ordinandis triplex Episcopus proprius detur, videlicet originis, beneficii, & domicilii, ut latè probavi *in c.* 3. *de tempor. ordin.* tamen erga regulares tantùm Episcopus domicilii attenditur, non verò originis, aut beneficii. Non originis, quia cùm per professionem mortui sæculo dicantur, ut probavi *in c. de regularibus*, eorum origo ampliùs repetenda non est. Non etiam adest Episcopus proprius ratione beneficii, quia religiosi per ipsam professionem redduntur incapaces cujuscunque beneficii, ut probavi *in c. quod Dei* 5. *de statu monach.* Quare Episcopus proprius ratione domicilii ille tantùm dicetur, in cujus diœcesi monachi degunt. Inde etiam refertur, quod cùm canonici regulares capaces sint beneficii regularis, ut probavi *in d. c. quod Dei*, inde ab Episcopo, in cujus diœcesi beneficium obtinent, ad sacros ordines promoveri valent.

g *Mortuariorum.*] De portione mortuariorum, seu ex mortuariis Episcopo debita, egi *in c. officii, c. fin. de testam.*

h *Et ex certa scientia.*] Unde non erat, cur quæreretur de justitia hujus conventionis, & an simoniaca esset, necne, cùm per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmata esset, ut jam notavi *in cap. fin. de pactis*, ubi textum hunc exposuimus. §.

CAPUT VII.

Idem *Abbati, & Conventui* a *Farfen.*

CUm venerabilis f. n. l. *b* Sabin. Episcopus coram dil. fil. nostris R. tit. Sanctæ Anastasiæ presbytero, & P. sanctæ Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos sibi, & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Angeli de Cantia cum suis pertinentiis, & possessionibus petiisset, asserens ad se eandem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus pertinere, allegavit ante omnia jus commune; quia cùm eadem Ecclesia constituta sit in diœc. Sabin. ut dicebat, sub ipsius debebat consistere potestate, juxta canonicas sanctiones. *Et infrà*: In temporalibus quoque ad se dictam Ecclesiam pertinere idem Episcopus nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continetur expressè, Joan. Sabin. Episcopum Hugoni Farfen. Abbati, & duabus personis post ipsum, Govaldo & Panavello cum suis pertinentiis jamdictam Ecclesiam locavisse pro annua IV. sol. Papiens. pensione, in assumptione B. Mariæ persolvenda. Sed pars vestra proposuit, instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & *c* rasuram loco suspecto factam, vbi videlicet annotatio temporis recensetur. Fuit insuper ex ipsius parte propositum, quod cùm ab Ecclesia sancti Angeli nomine monasterii vestri multo tempore fuerit certa pensio Ecclesiæ Sabin. soluta, manifestè liquebat, ad eandem Ecclesiam, à qua locatio fuerat facta, jure proprietario pertinere. *Et infrà*: Ad hoc autem procurator respondebat prædictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant Ecclesiam sancti Angeli pensionem IV. sol. Sabin. Episcopo persolvisse; nullum tamen ex hoc vestro monasterio poterat præjudicium generari, cùm non appareat, pensionem ipsam ex parte monasterii fuisse solutam: & quanquam etiam testes asserant, se vidisse multoties prætaxatam pensionem exsolvi, non tamen ostenditur tanto tempore præstita, quod usque ad præscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non *d* sufficit, ita solutio, nec perceptio pensionis. *Et infrà*: His igitur, & aliis intellectis, quæ coram Cardinalibus supradictis pars utraque proponere procuravit; quia nobis constitit, supradictam Ecclesiam Sancti Angeli constitutam esse in diœcesi Sabin. de consilio f. n. Episcopale jus in omnibus spiritualibus eidem Episcopo adjudicavimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica scripta eis dignoscuntur esse subtracta. *Et infrà*: Quia verò instrumentum prædictum, per quod Episcopus supradictam Ecclesiam prætendebat sibi quoad spiritualia vindicare, ad faciendam super hoc fidem invalidum cognovimus, utpote propter prædicta de jure suspectum: vos ab impetitione ipsius, quoad temporalia ejusdem Ecclesiæ, duximus sententialiter absolvendos, eidem super hoc silentium imponentes.

NOTÆ.

1. FArfen.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. cum venerabili, de except.* ubi de hoc monasterio nonnulla notavi; ibi enim proponitur alia similis controversia inter Episcopum Sabinensem, & monachos Farfenses; non tamen ideo textus ille pars est præsentis

præſentis conſtitutionis, ut voluit Hoſtienſis in præſenti; quia diverſa eſt hypotheſis illius Decretalis.

[b] *I. Sabin.*] Joannes videlicet, de quo egi *in dicto cap. cùm venerabilis.*

[c] *Raſurem.*] Juxta textum *in c. cùm inter, de fide inſtr.*

[d] *Non ſufficit.*] *L. ad probationem, C. locati*, Cujacius *in l. 2. C. eod. tit.* poſſeſſio tamen probatur per iteratam ſolutionem penſionis.

CAPUT VIII.

Idem [a] *Lucenſi Epiſcopo, Abbati de* [b] *Melon, & Petro Joanni Archid. Aſtoric.*

CUm dilecti filii F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris noſtri Aurien. Epiſcopi; & Magiſter Robertus monachus Cellænovæ, & Abbatis ſui nuncius, ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſent, nos eis dilectum filium P. ſanctæ Mariæ in Via Latâ Diacon. Card. conceſſimus auditorem, coram quo fuit ex Epiſcopi parte propoſitum, quod cùm idem Epiſcopus Abbatem ſibi lege diœceſana ſubjectum vocaſſet ad Synodum, ipſe non ſolùm non acceſſit ad ipſum, immò etiam S. Petri, & [c] ſanctæ Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. conſtitutis prohibuit, ne ad ipſius Epiſcopi Synodum accedere attentarent, licèt etiam vocarentur. Cúmque dictus Epiſcopus, ut ſaltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ revocaret, & vinceret in bono malum, ipſi mandaſſet, ut eum ad ſtatutum terminum in monaſterio expectaret, licèt Epiſcopus illuc, juxta quod promiſerat, acceſſiſſet, Abbatem tamen non reperit, & portas monaſterii clauſas invenit, nec ad monachos aditus eſt conceſſus: propter quod Abbatem ſuſpendit, & monaſterium interdixit. Verùm cùm nec propter hoc Abbas ipſe à ſuo contumaciæ propoſito reſiliret, nec latas in ſe, ac monaſterium ſententias obſervaret, in eum excommunicationis ſententiam promulgavit, quam dictus Epiſcopi nuncius à nobis petiit confirmari. Cæterùm nuncius partis adverſæ petitionem ejus non eſſe admittendam propoſuit, quia licèt monaſterium ipſum infra metas Aurien. diœc. ſit conſtructum, liberum tamen ſemper extitit, & ab omni juriſdictione, ac jugo Aurien. Eccleſ. à tempore ſuæ fundationis exemptum. Præterea etſi Epiſcopus aliquam in eo (quod verum non erat) juriſdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni gravamine priùs ad Sedem Apoſtolicam appellarat, ſententiam in eum, & monaſterium poſtmodùm [d] latam, nullam idem nuncius obtinere aſſeruit firmitatem. Conqueſtus eſt etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænovæ, quod dictus Epiſcopus Abbatem eorum adeò circumvenit, quod contra immunitatem ipſius Eccleſiæ, ipſis neſcientibus, ei obedientiam repromiſit. Nos igitur ſuper prædictis per memoratum Cardinalem inſtructi, quia cauſa ipſa in noſtra non poterat præſentia terminari, utpote cùm nuncius monaſterii ſuper procuratione, vel ratihabitione litteras non haberet, eam veſtro duximus examini committendam, diſc. v. per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus ſi vobis conſtiterit, Abbatem ipſum ad Sedem Apoſtolicam ſuper hoc, antequam Epiſcopus in eum ſuſpenſionis, vel excommunicationis, & in monaſterium interdicti ſententias tulerit, legitimè appellaſſe; vel monaſterium eſſe à juriſdictione ipſius Aurien. exemptum, eo non obſtante, quod Abbas ab Epiſcopo (ſicut dicitur) circumventus, præter fratrum ſuorum aſſenſum ei obedientiam repromiſit, cùm fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, ſententias illas judicetis appellatione remotâ penitùs non tenere, alioquin faciatis eas per cenſ. eccleſ. inviolabiliter uſque ad ſatisfactionem congruam obſervari. Quod ſi forſan Abbas ipſe in exemptionis probatione defecerit, nec legitima ſe poterit præſcriptione tueri, licèt probet ſe ante prædictas ſententias appellaſſe, nihilominus tamen monaſterium ipſum Aurien. judicetis Eccleſiæ ſubjacere, in cujus diœceſi eſt fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, ſi vobis de exemptione, vel legitima præſcriptione conſtiterit, tam Abbatem, quàm monaſterium ab ejuſdem Epiſcopi, & Eccleſiæ ipſius ſuper hâc impetitione penitus abſolvatis, & faciatis quod decreveritis, per cenſuram eccleſiaſticam inviolabiliter obſervari, in mandato Apoſtolico ſine appellationis obſtaculo procedentes. Quod ſi non omnes, &c. Datum Laterani VII. Kalend. April.

NOTÆ.

1. [a] *Lucenſi.*] Ita reſtituo inſcriptionem hanc ex epiſtolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 18. & litteram hujus textus jam retuli *in cap. cùm inter*, 17. *de re judic.* Lucenſis urbs eſt in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Suevorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiſcopali Cathedrâ decorata fuit, ut refert Loayſas *in notis ad Concil. Bracar.* 2. Hodie tamen eſt Epiſcopalis, ſuffraganea Archiepiſcopi Compoſtellani. D. Roderico ejus Epiſcopo, qui fuit ex anno 1189. uſque ad annum 1212. ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipſius Eccleſiæ*, miſſa eſt præſens epiſtola. De Aſtoricenſi diœceſi nonnulla adduxi *in cap.* 17. *de re judic.*

[b] *Melon.*] Monaſterium hoc de Melon eſt in Gallecia, duabus leucis diſtans à Ripavia, in diœceſi Tudenſi, ubi Minius fluvius dividit Galleciam à 2.

Lusitania: est Ordinis Cistercienſis, quod amplè ditavit Alfonſus Imperator, ut constat ex ipsa charta dotationis, quam refert Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno 1142. c. 11. n. 4.*

3. [c] *S. Petri, & S. Columbæ.*] Legendum est *Sanctæ Combæ*, quæ duo monasteria sunt Ordinis D. Benedicti, & parent monasterio Cellænovæ, ut refert Yepes *tom. 5. chron. D. Benedicti, anno 935. c. 7.* unde Abbas Cellænovæ rectè inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœcesanam accederent.

[d] *Postmodum latam.*] Ex traditis *in cap. 2. de appel.*

[e] *Repromisit.*] Quo facto si verè exemptus erat, nec proprio monasterio, nec Sedi Apostolicæ præjudicare poterat, ex traditis *in c. cùm tempore, de arbitr.*

4. CASUS TEXTUS REFERTUR. Acriter agitatum fuit temporibus nostri Innocentii III. super subjectione Celeberrimi monasterii Cellænovæ, Ordinis D. Benedicti, quod construxerat, & amplè dotaverat Froila frater S. Rusendi Episcopi Dumiensis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & à novo monasterio ibi constructo, dicto Cellanova, idest monasterium novum. Construxit autem Froila illud, & liberaliter dotavit, ita ut immediatè R. Pontifici parêret, ut constat ex ipsa donationis charta, quam refert Yepes *tom. 5. chron. D. Benedicti, fol. 427.* Est & alia scriptura fundationis ipsius S. Rusendi, quam refert ibi idem Yepes. Cùm ergo tempore fundationis ipsius monasterii Cellænovæ cautum fuisset, ut immediatè illud R. Pontifici parêret, Abbas ipsius monasterii vocatus ab Episcopo Aurienſi, ad Synodum venire renuebat: & causa commissa fuit his judicibus, videlicet Lucensi Episcopo, Abbati de Melon, & Archid. Astoric. & postea Tudensi Episcopo, & conjudicibus, ut constat ex alia epistola ipsius Innocentii, quam retuli *in d. c. cùm dilecti 17. de re judic.* Et cùm ob desidiam ipsius Abbatis causam obtineret Episcopus Aurienſis, Overensis Episcopus ut tertius prædictum monasterium intendebat sibi parêre: cujus oppositionis, petitionisque mentio fit, *in d. c. 17. de re judic.* ubi notavimus.

COMMENTARIUM.

5. IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipuè agitur de jurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, hospitalia, & similia, juxta illam partem præsentis rubricæ: *Ut Episcopis sine subjectæ*; in quibus jure communi fundatam habent jurisdictionem, cùm intra eorum diœceses constructa reperiuntur, *cap. omnes 16. q. 7. cap. monasteria 18. q. 2. c. decretum, cap. noverint 10. q. 1. c. cùm persona, de privil. lib. 6.* nam cùm à principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *cap. nemo, de consecr. dist. 1. cap. quicumque 16. q. 1. cap. quidam monachorum 18. q. 2.* Justinianus *in novel. 5. & 67. in princip. & novel. 123. c. 33. & novel. 131. cap. 7.* meritò post dedicationem, & constructionem debent manere sub jurisdictione Episcopi, in cujus diœcesi talia loca reperiuntur. Hujusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo duplici jure, diœcesano videlicet, & jurisdictionis: illud consistit in cathedratico, synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in cap. conquerente, de offic. ordin.* Lex jurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coërcendis delictis, *cap. accedens, 50. dist. c. interdicimus 16. q. 1. cap. 1. 18. q. 2.* ita ut nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can. 7.* aut virgines benedicere. Concil. Vvormat. *can. 8.* triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa à jurisdictione Episcopi eximi. Primò si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediatè subjecta. Secundò si ab Episcopo propria facta fuerit jurium Episcopalium renunciatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *cap. constitutus 6 hoc tit. cap. pastoralis, de donat.* Tertiò exemptio acquiri potest legitimâ præscriptione, *cap. constitutus, cum sequent. hoc tit. cap. auditis 15. cap. cùm olim 18. de præscript.* Prior exemptio valde odiosa est, immò non facilè concedenda, ut ait D. Bernardus *lib. 3. de consideral. ad Eugenium, cap. 4.* ubi eam rationem adjicit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quàm disposuit ipse. Unde talis exemptio ut juri communi derogans, strictè accipienda est, *cap. ult. in fine, de filiis presbyt. lib. 6.* ne producatur ultra loca ipsa exempta, *cap. porrò 7. cap. petisti 20. in fine, de privil.* & ideo monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subjectæ censentur exemptæ, *capite ex ore 17. de privil.*

CAPUT IX.

Idem *in Concilio Generali.*

NE nimia religionum diversitas gravem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de [b] cætero novam inveniat religionem, immò unam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de novo firmare, regulam & institutionem unam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere præsumat, neque unus Abbas [c] pluribus monasteriis præsidere.

NOTÆ.

1. [a] *Generali.*] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *cap. 13.* ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Vvaldenses, aliàs dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentii III. superstitiosum vivendi modum pro religioso invenerunt, jactantes se vivere secundùm Evangelicam doctrinam; & cùm petiissent ab Innocentio III. hanc vivendi formam sibi & suis assectis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse jactare, & variis erroribus implicati, credentes posse eam novam vivendi formam ut novam religionem instituere, & observare, ut refert Peña *ad Eymericum 2. p. Direct. q. 14.* Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilii Later. noviter statuit, non posse novam religionem, seu religiosam vivendi formam in Ecclesia institui absque speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Paris. *ad annum 1258. Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & è converso supplantant; nec sufficit*

ſufficit ut conſuevit, populus eos plebeiis eleemoſynis ſuſtentare.

2. [b] *De cætero.*] Unde religiones jam fundatas temporibus præſentis conſtitutionis, etiam abſque Sedis Apoſtolicæ licentia everti non debere, probat Zypeus *ad hunc tit. conſult. 1. & 3.*

3. [c] *Nec unus Abbas pluribus.*] Conſonant Concil. Agathenſe *can.* 38. quod extat apud Gratianum *in cap. 5. 20. quæſt. 1.* ibi: *Abbatibus ſingulis diverſas cellulas, aut plura monaſteria habere non liceat.* Et *can. 57.* apud eundem *in cap 4. 21. q. 1. Unum Abbatem duobus monaſteriis præſidere interdicimus.* Concil. Cabilon. *can. 12.* apud Ant. Auguſtinum *in epit. jur. lib. 9. tit. 46.* Savarus *ad Sidonium lib. 7. epiſt. ult. verbo Abbatis ſit.* Expoſui, & rationibus illuſtravi *in c. de multa, de præb.*

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO DEDUCITUR, ET PROBATUR.

EX præſenti canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Non licet novam religionem inſtituere ſine ſpeciali Pontificis licentia.* Probant eam textus *in cap. unic. hoc tit. in 6. cap. unic. de voto, eodem lib.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Suarez *tom. 3. de relig. lib. 7. cap. 15. cum ſeq.* Baſilius *Legion. lib. 7. de matrim. cap. 11. & quæſt. 3. ſcholaſt. c. 7.* Lemaiſtre *lib. 1. de monachis, cap. 12.* Lantdmeter. *de veteri mon. p. 2. lib. 2. c. 2.* Petrus Greg. *de benef. c. 13. & lib. 13. de Rebub. c. 9. & lib. 3. partit. tit. 17. c. 3.* Spino *in ſpecul. teſtam. gloſſ. 3. in princip. n. 4.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 26.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap...* Azor *tom. 1. inſtit. lib. 11. c. 24.* Frances *in paſtor. regul. p. 3. voto 7.* Pet. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap. 8.* Marquez *in origine Eremit. c. 14.* Bruno Chaſſaing *de privil. reg. propoſ. 13.* Diana *p. 11. tr. 2. reſol. 25.* Cellotius *lib. 4. de hierarch. c. 10.* Gibal. *tom. 1. ſcient. can. lib. 2. cap. 3. n. 90.*

5. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Ad novam congregationem regularem erigendam, novumve monaſterium conſtruendum ſufficit Epiſcopi diœceſani licentia, *cap. quidam 18. quæſt. 2. cap. de monachis 12. 18. quæſt. 2. cap. 13.* ibi: *Cellulas novas, aut congregatiunculas monachorum abſque notitia Epiſcopi prohibemus inſtitui.* Refert Anton. Auguſt. *in epitom. lib. 9. tit. 1.* & meritò, quia jure communi attento omnia monaſteria, & eorum Prælati ſunt ſub juriſdictione, & diſpoſitione Epiſcopi. Unde PP. Synodi Tul. *in can. 40. & 41.* prohibent quemquam in monaſterium admitti, aut eremum ſecedere, & anachoreſin profiteri, ſine prævio Epiſcopi examine: latè probat Fileſacus *in cap. quanto 7. de offic. Ordin.* ergo non rectè in præſenti ſtatuitur, abſque Pontificis ſpeciali licentia non licere novam Religionem inſtituere, aut profiteri.

6. DE APPROBATIONE RELIGIONUM EX IURE ANTIQUO.

Quâ difficultate minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, aliud eſſe novam religionem inſtituere cum nova vivendi forma, juxta peculiarem vitæ normam; aliud novum monaſterium conſtruere in aliqua diœceſi: Sed ſub regula religionis jam approbatæ novam religionem inſtituere cum peculiari vivendi forma, hodie non licet abſque expreſſa R. Pontificis licentia; olim tamen aliud obſervabatur: nam triplici modo poterat nova religio approbari. Primò tacito conſenſu Pontificis ſcientis, & conſentientis. Secundò expreſſa approbatione ab ipſo impetrata. Tertiò confirmatione ab Epiſcopo diœceſano petita. Olim enim ante præſentem conſtitutionem licuiſſe Epiſcopis in ſuis diœceſibus religionem approbare, docuerunt Azor *lib. 11. inſtit. cap. 23. q. 5.* Bellarminus *tom. 1. controverſ. lib. 1. de monachis, cap. 4.* Baſilius Legion. *dicta q. 3. ſchol. cap. 7. & lib. 7. de matrim. cap. 11.* Marquez *in origine Eremit. cap. 4.* unde videmus, Florentiſſimas D. Baſilii, Auguſtini, & Benedicti religiones multis ſæculis in Eccleſia viguiſſe ſine aliqua, quam legamus, Sedis Apoſtolicæ approbatione. Prima, quod ego ſciam, & monachorum, & canonicorum D. Auguſt. mentio facta eſt in Synodo Aquiſgr. 1. anno Domini 818. *cap. 123. & 114.* & regulæ ejus mentio in Synodo Rhemenſi ſub Eugenio II. coacto anno Domini 824. hoc eſt ferè quadringentis annis poſt obitum Auguſtini; & ab Innocentio II. *in can. perniciоſam, 18. q. 2.* hoc eſt in Concilio Later. ſub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *tom. 12. annal. anno Chriſti 1139.* & poſt Innocent. alii plures meminerunt. Baſilii regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali ſub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. ennato.* Benedicti verò Regulæ meminit Gregorius *lib. 2. dial. cap. 9. anno 590.* hoc eſt annis quinquaginta poſt obitum D. Benedicti: Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemenſis citata, Alex. II. & Innocent. II. & Alex. III. Pachomii, & Antonii, & Hieronymi regularum, quæ priſcis ſæculis in Eccleſia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus; communi autem ſenſui opponeretur, & riſu exciperetur, qui diceret toto eo tempore à fundatione uſque ad approbationem expreſſam Sedis Pontificiæ religiones verè non fuiſſe, ſed nomine tenus, cùm Gregorius X. *in d. cap. unic. hoc tit. in 6.* abſolutè religiones appellet ſuprà relatas, etiam ante Sedis Apoſtolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in cap. unico de voto, lib. 6.*

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Sed cùm Eccleſia majores cauſas judicio Romani Pontificis reſervaverit, *cap. majores, de baptiſmo,* ubi notavimus, inter eas approbationem novarum Religionum reſervavit, & meritò, cùm una ex gravioribus Reipublicæ Chriſtianæ cauſis ſit, ſiquidem per eam introducitur nova vivendi forma, & obſervandi perfectionem Evangelicam; cùm novæ congregationes majoris perfectionis gratiâ inſtituantur, quare priùs diligenter ipſa vitæ futuræ forma examinari, & perſcrutari debet diligenter, ne ſub prætextu majoris boni, & ſanctioris vitæ hæreſes oriantur, vel hæretici foveantur, ut de Vvaldenſibus ſuprà retuli, & de aliis pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *ubi ſuprà*: quæ omnia ut ſeduiò, & diligenter examinentur, rectè ſtatutum fuit in præſenti textu, ut nova religio, ſeu religioſa vivendi forma non inſtituatur, niſi cum ſpeciali R. Pontificis licentia: quod etiam firmavit Gregorius X. *in c. unic. hoc tit. in 6.* Accedit, nam & apud Romanos, nec novum collegium, ſodalitiumve religionis causâ congregari poterat inconſulto Senatu, *l. 1. & 3. ff. de Collegiis.* Tertul. *lib. de jejunio,* ibi: *Niſi forte in Senatuſconſulta, & in Principum mandata contumbus oppoſita delinquimus.* Illuſtrat Briſſonius *de formulis, lib. 3. fol. 370. & lib. 1. ſelect. c. 14.* Unde meritò ab Eccleſia ſtatutum fuit, ne nova religio, ſeu vitæ monaſticæ forma, inconſulto Romano Pontifice inſtitui, & profiteri poſſit. Nec tunc obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam omnia jura in ea expenſa procedunt ante præſentem Concilii Lateranenſis conſtitutionem; antea enim, ut ſuprà dixi, Epiſcopi poterant novas religiones approbare, & confirmare; attamen poſtquam inter alias cauſas majores hæc approbatio Romano Pontifici reſervata eſt, non poſſunt inferiores Prælati prædicta poteſtate jure communi ſibi competente uti.

8. EXPONITUR CAP. UNIC. DE EXCES. PRÆLAT. LIB. 1.

Hucuſque egimus de nova religione non inſtituenda abſque Pontificis auctoritate: nunc ut aliud membrum diſtinctionis ſuprà *n. 3.* adductæ proſequamur, ſciendum eſt, quod licèt jure antiquo novum monaſterium conſtrui poſſit tantùm de licentia Epiſcopi, *cap. ſi quis vult, 16. quæſt. 7.* novo tamen jure, ne in præjudicium

præjudicium parochialium Eccleſiarum nova conſtruantur monaſteria, cautum fuit, ne nova monaſteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur ſine Romani Pontificis licentia, *cap. unic. de exceſſ. Prælat. lib. 6. c. 4. de privil. vid. lib. Clement. Capientes, de pœnis.* Novioribus autem conſtitutionibus aliud obſervandum præſcribitur in nova monaſteriorum conſtructione, aut mutatione, duobus in caſibus. Primus eſt, cùm ædificantur monaſteria ſeorſim ab aliis Eccleſiis, & monaſteriis. Secundus eſt cùm ædificantur juxta alia monaſteria. Circa primum extat decretum Tridentini *ſeſſ. 25. de regul. c. 3.* ubi cavetur, ut monaſteria erigantur cum auctoritate, & licentia Epiſcopi, in cujus diœceſi conſtruuntur: quo decreto ſublatam eſſe conſtitutionem textus *in d. cap. unic.* docuit Emanuel Rodrig. *tom. 2. qq. Regul. q. 49. art. 3.* ſed meritò ipſe refellitur à Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 26. n. 4.* quia verius eſt, utramque auctoritatem Pontificis, Epiſcopique neceſſariam eſſe, nec per Concilium abrogatum manere textum *in d. c. unico*, ut declaravit ſacra Cardinalium Congregatio, teſte Farinacio *in declar. ad d. cap. 3.* quare Summus Pontifex ſolet aliquibus religionibus facultatem indulgere ad conſtruenda ubique monaſteria abſque alia ſpeciali licentia, ut eam conceſſit Jul. II. Religioni Minimorum, teſte Emanuele Rodriguez *ubi ſuprà*; & Paulus V. Carmelitis Diſcalceatis, referente Barboſa *d. n. 4.* qui adhuc in fundationibus novi monaſterii indigent Epiſcopi licentia, juxta Trident. *d. cap. 3.* quia per hujuſmodi privilegium tantùm ſuppletur Pontificis licentia. Hoc etiam obſervatur in tranſlatione veteris monaſterii en alium locum, etiamſi ejus monachi exempti ſint; nam adhuc irrequiſito Epiſcopo monaſterium tranſferri non poteſt in locum non exemptum, ut latè probant D. Joannes Larrea *deciſ. 97. per tot.* Chopinus *lib. 1. monaſt. tit. 3. num. 9.* Frances *part. 3. Paſtor. Regul. vota 6. per tot.* Hieronym. Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 11. diſſic. 2.* Tondutus *tom. 1. reſol. canonic. q. 23.* quod & in monaſterio monialium transferendo reſolvit Tambur. *de jure Abbatiſſ. diſp. 33.* Circa ſecundum caſum, quando monaſteria ædificantur prope confinia aliorum ultra licentiam Pontificis, & Epiſcopi, de qua hucuſque egi, exigitur etiam ut diſtent aliquantulum ab aliis monaſteriis: quare Clemens IV. decrevit, ut intra trecentas cannas per aërem menſurandas, quarum ſingula contineat longitudinem octo palmorum, non liceat ædificare monaſterium, vel antiquum mutare, vel etiam erectas Eccleſias in monaſteria transferre prope Conventus Fratrum Minorum: idemque Pontifex poſtea reſtrinxit prohibitionem hanc ad centum quadraginta cannas. Julius quoque III. declaravit, reſtrictionem hanc non debere nocere Fratribus Minoribus, immò potiùs prodeſſe; & ideo non poſſe ædificari monaſteria prope conventus ipſorum, niſi ultra trecentas cannas; ipſos autem poſſe ædificare poſt centum, & quadraginta: quorum privilegiorum tenorem referunt, & explicant Rodriguez *d. q. 49. art. 5.* Barboſa *alleg. 26. num. 6.* Miranda *in manuali Prælat. tom. 1. q. 33. art. 1. concl. 3.* idemque privilegium conceſſum eſſe Fratribus Prædicatoribus, & Carmelitis, refert Rodriguez *dicto art. 3. prope finem.* De licentia etiam Regis neceſſaria ad novam monaſterii conſtructionem, agit Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 23. num. 18.*

TITULUS XXXVII.

De capellis Monachorum, & aliorum Religioſorum.

CAPUT I.

Urbanus III. *in Concilio a Claromont.*

CONGREGATO apud Claromontenſem Urbem multorum Epiſcoporum Synodali *b* conventu, propoſita eſt nobis à quibuſdam eorum quæſtio de Eccleſiis, vel de eccleſiaſticis poſſeſſionibus, à clericis, vel monachis uſque in præſentiarum, inconſultis Epiſcopis, acquiſitis. Nos autem uſi ſaniori conſilio eorundem Epiſcoporum, condeſcendentes pro tempore, providenteſque Eccleſiaſticæ paci, vel quia aliter abſque inevitabili ſcandali periculo hujuſmodi quæſtio non poterat procedere, Apoſtolica auctoritate decernimus, ut ea quæ à clericis, vel monachis, vel à quibuſcumque perſonis, prout potuerunt, uſque hodie fuerunt acquiſita, rata perenniter, & inconcuſſa permaneant: hoc tamen tenore, ne in poſterum inconſultis Epiſcopis talia præſumant. In Eccleſiis, ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, ſed capellanus qui populum regat, ab Epiſcopo per conſilium monachorum inſtituatur; ita tamen, ut ex ſolius Epiſcopi arbitrio, tam ordinatio, quàm depoſitio, & totius vitæ pendeat converſatio.

NOTÆ.

1. *a Claromontenſi.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit cap. 1.* ex qua inſcriptionem, & litteram hujus textus tranſcribo. In hac ſexta collectione legitur, *Urbanus III.* cùm legendum ſit *Urbanus II. in Concilio Claromont.* quod ejus tempore celebratum fuit, anno videlicet 1095. ut refert Bertholdus, & ex eo Coriolanus *in ſumma Concil. fol. 484.* in quo Concilio innovati, & tranſcripti fuerunt

Digitized by Google

fuerunt canones Concilii Hoſtienſis in eandem cauſam celebrati, de quo hæc refert Bertholdus tranſcriptus à Coriolano *in ſumma, fol.*482. *In Galliarum civitate, quam Hoſtiensem vulgariter dicunt, congregatum eſt generale Concilium à venerando Hugone Lugdunenſi Archiepiſcopo, Sedis Apoſtolicæ Legato, cum Archiepiſcopis, & Abbatibus diverſarum Provinciarum, 17. Kalend. Novemb. in quo Concilio revocata eſt excommunicatio in Henricum Regem, & in Guibertum Sedis Apoſtolicæ invaſorem, & in omnes eorum complices. Item Rex Galliarum Philippus excommunicatus eſt, eo quòd vivente uxore ſua alteram ſuperinduxit. Item ſimoniaca hæreſis, & incontinentia ſacerdotum ſub excommunicatione damnata eſt. Item monachis interdictum eſt in eodem Concilio, ne parochialium ſacerdotum officia in parochiis uſurpent.* Ex Synodo etiam 7. refert apud Arverniam habita. Ex exemplari Auguſtini Thuani refert Juretus *in notis ad epiſt.* 69. *Ivonis*, hæc verba: *In Eccleſiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, ſed capellanus, qui populum regat, ab Epiſcopo conſtituatur, ita ut ex ſolius Epiſcopi arbitrio, tam ejus ordinatio, quàm depoſitio, & totius vitæ ſuæ converſatio pendeat.* Etiam Stephanus Ballucius *in addit. ad Marcham, lib.*6. *concord. Sacerd. & Imp. cap.*31. edidit Concilium hoc Claromontanum ex vetuſto C. MS. monaſterii Anianenſis, ubi ita in ipſo Concilio legitur: [Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict.3. 14. Kalend. Decembris celebrata eſt apud Claromontem Alverniæ Synodus, præſidente Domino Urbano Papa, conſidentibus diverſarum Provinciarum Archiepiſcopis numero 12. cum Epiſcopis 82. & Abbatibus innumeris.] Et *in can.*4. ita cavetur: *Sanè quia monachorum quidam Epiſcopis jus ſuum auferre contendunt, ſtatuimus, ne in parochialibus Eccleſiis, quas tenent, abſque Epiſcoporum conſilio preſbyteros collocent; ſed Epiſcopi parochiæ curam cum Abbatum conſenſu ſacerdoti committant, ut ejuſmodi ſacerdotes de plebis quidem cura Epiſcopo rationem reddant, Abbatibus verò pro rebus temporalibus ad monaſterium pertinentibus debitam ſubjectionem exhibeant, & ſic cuique ſua jura ſerventur.* Unde credo, in prædicto Concilio Hoſtienſi præſentem canonem editum fuiſſe; ſed cùm poſtea ejus Concilii canones tranſcripti eſſent in Concilio Claromont. ſub Urbano II. celebrato, ideo textus hic citatur in hac prima collectione ex Urbano II quia ejus auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba hujus textus ex ſeptima Synodo apud Arverniam, quæ eadem eſt cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præſidis Thuani ſe legiſſe teſtatur Juretus *ad Ivonis Carnotenſis epiſtolas.*

2. [b] *Convenit.*] De quo hæc refert Bertholdus apud Coriolanum *in ſumma, fol.*483. *In Galliis ad Claromontem Synodus generalis à Domino Papa in Octava Sancti Martini congregata eſt, in qua tredecim Archiepiſcopi cum eorum ſuffraganeis fuerunt, & ducenta quinque paſtorales virga numerata ſunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem ſtatuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmavit: inſuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quòd propriâ uxore dimiſſâ, militis ſui uxorem in conjugio ſociavit.* Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato* 16. *q.*7. alia notavit Vinius *in notis ad ipſum.*

COMMENTARIUM.

3. TExtus hic communiter accipitur de Eccleſiis, quæ ſpectant ad monachos ratione juriſpatronatus, in quibus tenentur presbyteros præſentare, ita ut eorum inſtitutio, aut deſtitutio ex Epiſcopi arbitrio pendeat: juxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noſter Doctor Garaña. Sed ut juxta tempora Concilii Claromont. & morem tunc vigentem in Eccleſiis à monachis obtinendis illud exponamus, ſciendum eſt, quod cùm olim monachi laicis ſacramenta adminiſtrare, aut eos ad ſepulturam admittere in propriis Eccleſiis non poſſent, *cap. interdictum* 10. *cap. juxta* 11. 16. *q.*1. plura Hallierius *in vindic. lib.*4. *cap.*1. §.2. & ita quia ſacerdotalia munera obire nequibant, decimas à fidelibus, & alios Eccleſiarum fructus percipere non poſſent, quæ tantùm parochis, & beneficiariis debentur juxta ſuprà tradita *in titulo de decimis*, Parochi ex nimia devotione res proprias, & ſimul Eccleſias cum jure exigendi decimas, & percipiendi cæteros fructus ipſarum Eccleſiarum monachis tradebant: quare ipſi altari ſerviebant, monachi verò decimas, & cætera emolumenta percipiebant; nec ad hanc conceſſionem Epiſcopi conſenſus deſiderabatur, cùm in vita ipſorum parochorum non crederetur Eccleſiam de eorum poſſeſſione exiiſſe: ſed quia ipſis defunctis deficiebat jus in monachis retinendi ipſas Eccleſias cum jure decimarum, & aliarum obventionum, introductum fuit, ut Eccleſias ipſas, quas altaria monachi nuncupabant, ab Epiſcopo, ad quem omnes Eccleſiæ ſuæ diœceſis ſpectant, redimerent, ita ut Vicarius (qui trito tunc vocabulo perſona dicebatur) ſeu capellanus in ipſis Eccleſiis ab Epiſcopo inſtitueretur cum competenti ſtipendio, ita ut Epiſcopus pro tali redemptione cenſum annuum exigeret, & pro nova inſtitutione vicarii certam quantitatem. Referunt Joannes Saresbarien. *Polycrat. lib.*7. *cap.*17. *Utique eſt inſignis prudentiæ, ſi quis tot quocunque modo conquirit altaria, ut quaſi ritu Memphitico quotidianas hoſtias novis poſſit altaribus immolare: nolunt tamen ſacerdotio dominari, aut ſervire altario, qui de altario vivunt, ne ut populus arguit, dicam luxurientur; ſed perſonatus quoſdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Huc etiam ſpectat quod ſcribit Gofridus Vindocinenſis Abbas *in epiſt.*6. *ad Andegavenſem Epiſcopum*, qui ſe teſtatur interfuiſſe dicto Claromontenſi Concilio, & interpretatur quid ſignificet altarium redemptio. Sic igitur habent veteres membranæ: *Annunciaſtis (ut dicunt) preſbyteris veſtris, & perſonis Eccleſiæ veſtræ, quod Dominus Papa Urbanus in Arvernenſi Concilio præceperat, ut Epiſcopi annuum cenſum habeant à monachis pro redemptione altarium. Bene novit prudentia veſtra, non eſſe bonum, quod Apoſtolica ſinceritate diſponitur, per contrarium prædicari. Bene Domine, vos illi non adfuiſtis Concilio, & ego interfui, qui hujus rei cognoſco veritatem. Redemptionem Eccleſiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille ſimonicam pravitatem vocavit, & Apoſtolica auctoritate damnavit: illa tamen magica, & ſimoniaca pecunia aliquando in triginta, aliquando verò in quadraginta, aliquando etiam ſexaginta annis ſolvebatur Epiſcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non niſi ſemel per vicarios fieri ſolebat) hæreſim vocavit, & condemnavit, ſub nomine annui cenſus pro redemptione vicariorum, ſive altarium annuam pecuniam exterquere dedocuit, non præcepit: immò omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Eccleſiis ſub redemptione vicariorum temerant, ut quietè deinceps, & ſine cujuſlibet exactione pecunia poſſiderent, Beatorum Petri, & Pauli auctoritate firmavit. Nam ſi in pluribus annis non niſi ſemel (ut dictum eſt) per vicarios pecunia pro altaribus dabatur Epiſcopis, & pecuniam ipſâ Apoſtolicâ auctoritate probatum ſit ſimoniam eſſe; ſingulis annis Epiſcopis pro vicariis altarium pecuniam dare quid eſt aliud, quàm plurimorum annorum ſimoniâ per annos ſingulos ſub nomine annui cenſus annuam ſimoniam exercere? Non eſt hæc doctrina chriſtiana fidei, ſed exactio peſſima, qua ſimoniam multiplicat, & ſanctæ Eccleſiæ*

eleſiæ violat caſtitatem. Pecunia itaque pro Eccleſiis ſub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apoſtolica Sede damnata, ſive per vicarios certis, ſive pro vicariis frequentius, ſub qualicunque nomine, vel occaſione exterquentur, ſimoniaca pravitas eſſe nulla ratione dubitatur; illa tamen gravior, qua ſapiùs agitur. Quapropter illam ſpecialiter Chriſtianus catholicus vitare, & Epiſcopus maximè deteſtari debet, ne fiat noviſſimus error pejor priore. Idem *in epiſt. ad G. Apoſtolicæ Sedis Legatum*, quâ de Epiſcopo Andegavenſi conqueritur. *Decretum illud* (inquit) *quod idem Dominus Papa Urbanus in Arvernenſi Concilio ſtatuit contra ſimoniam, quæ ſub nomine vicariorum Dei fieri ſolebat ab Epiſcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam Eccleſiarum, quæ in illo magno Concilio hæretica pravitas vocata eſt, ab Apoſtolica Sede damnata, licèt in pluribus annis non niſi ſemel per vicarios fieret, nunc ſub nomine annui cenſus, à ſimplicitate noſtra exterquere conatur: & quia ego, & fratres noſtri hoc eſſe ſcelus putamus, & ideo refutamus, divinum Eccleſiis noſtris interdixit officium.* Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorii VII. *lib.4. epiſt.7.* ad Hugonem Dienſem Epiſcopum. *Illud verò commune malum penè totius terræ, videlicet quod altaria venduntur, & quod iſte etiam in officio ſui Archidiaconatus ſe feciſſe non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quàm cæteris omnibus interdico.* Hac de re multùm exaraſit Ivo Carnot. *epiſt.12. Maximè quòd apud nos, qui altari non ſerviunt, de altari vivunt; à quo ſacrilegio cùm eos abſterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt ſub nomine perſonæ, ſicut à prædeceſſoribus meis ex prava conſuetudine redemerunt.* Et ille cenſus ſemel tantùm redemptionis tempore pendebatur, modò pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim ſolvebatur, ut conſtat ex veteri teſtimonio, quod extat apud Aubertum Mireum in diplomate libertatis Eccleſiæ Meſſinenſis, in cujus fine hæc verba habentur: *Illud etiam ſupereſt memorandum, quod altare de Ubarneſton, ad menſam ſupradictarum ſanctimonialium tali pacto conceſſi, ut mihi & ſucceſſoribus meis annuatim decem ſoldi perſolvantur denariorum, pro reſtitutione perſonæ ipſius altaris alii decem.* Quam corruptelam tanquam ſimoniacam, immò ut hæreſim damnavit Urbanus II. in Synodo Arvern. relata in *cap. quæſitum 1. q. 3.* ubi legendum eſſe, *ſalvo utique Epiſcoporum annuo cenſu*, jam notavit Balluzius *in addit. ad Marcham, lib.6. concord. Sacerd. & Imp. c.31.* & poſtea in Synodo Claromont. (ubi renovatæ fuerunt ſanctiones Concilii Arvern.) relata in præſenti, & *in cap. congregato, 16. q. 7.* Damnavit etiam idem Urbanus II. in epiſtola ad Ingelianum Epiſcopum Laudunenſem, quam ex C. MS. edidit Juretus *in notis ad epiſt. 12. Carnot.* in hæc verba: *Quantò familiariùs ab Eccleſia Romana diligeris, tantò chariùs quæ ipſa diligit, fovere debueras, & amplecti: idcirco ab infeſtatione fratrum B. Remigii fraternitas tua ceſſet, & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, iidem fratres habuiſſe noſcuntur, eis reſtituat. Etſi enim perſonas removemus, non tamen antiqua poſſeſſionis jus monaſteriis abſtulimus. In illa ſiquidem perſonarum mutatione avaritiæ renovatio, & eccleſiaſticarum rerum diſtractio contingebat.* Et in ipſo Concilio Claromont. *can.6.* ita cautum fuit: *Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per perſonas data, mortuis perſonis libera redeant in manus Epiſcoporum, niſi fuerint illis per eorum ſcripta, vel privilegia confirmata.* Sublata igitur fuit per Urbanum II. prædicta Eccleſiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua poſſeſſione Eccleſias obtentas retinere, ut expreſſit idem Urbanus in epiſtola ſuprà citata, ibi: *Verùm altaria, quæ per 40. ſeu 30. annos monaſteria poſſederunt, ſicut in Synodo conſtitutum eſt, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cætero eiſdem fratribus de ſupradicto altari moleſtiam inferas, ſalvâ tuâ Epiſcopali juſtitiâ.* Idem docuit ipſe Urbanus II. in epiſtola ad Laudunenſem Epiſcopum, relata à Jureto in epiſtola 12. Ivonis. Hinc factum eſt, ut Valdericus Noviomenſis Epiſcopus privilegio ſuo dato anno 1103. in perpetuum confirmaverit Eccleſiæ Jotrenſis altaria, quæ ſub perſonatu pluſquam tricennali poſſeſſione tenuerat. In illis autem Eccleſiis tenebantur monachi clericos præſentare, ut ab Epiſcopis inſtituerentur, ex præſenti textu: unde cœpit abuſus, ut quotannis monachi clericos vicarios ad eaſdem Eccleſias præſentarent, & ita Epiſcopi non pro redemptione altarium, quæ jam ab Urbano prohibita erat, ſed pro inſtitutione annali ipſorum vicariorum annuum cenſum exigebant: quare Paſchalis II. Urbani ſucceſſor abuſum illum omninò proſcribere volens, graviter Ivonem Carnotenſem, & Ranulfum Sanctonenſem Epiſcopos increpat, eo quòd ab exactione hac non abſtinerent, in epiſtola quam ex C. MS. ediderunt Souchetus *in notis ad dictam epiſtolam Ivonis*, Ballucius *ad Marcham dicto cap.31.* in hæc verba: *Juxta Sanctorum canonum ſanctiones, non ignotum vobis eſſe credimus, quid ultionis maneat eccleſiaſtici ordinis viros Apoſtolicæ Sedis decreta ſpernentes. Ipſi enim Arvernenſi Concilio affuiſtis, in quo præſidente prædeceſſore noſtro bonæ memoriæ Papa Urbano, conſidentibus Gallorum Epiſcopis decretum eſt, ut altaria, quæ ab annis 30. vel 40. ſub vicariorum redemptione monaſteria poſſediſſe noſcuntur, quietè deinceps, & ſine moleſtia qualibet monaſteriis ipſis firma permaneant. Vos autem hanc ſimplicitati congruas duplicitatis innectitis, & perſonarum redemptionem mutatis nominibus exterquere conamini. Verùm oportet nos hujuſmodi verſutiis ſinceritate veritatis Apoſtolica obviare. Præcipimus ergo, ut decretum illud omninò teneatur integrè, nec ſuper illud quicquam ulteriùs pro eiſdem altaribus exigatis. Sanè quod vobis dicimus, cæteris quoque Galliarum Epiſcopis erga ſuarum diœceſium monaſteria præcipimus obſervandum. Datum Romæ 11. idus Martii.* Quod decretum præterea renovatum fuit in Concilio Pictavienſi ab Joanne, & Benedicto S. R. E. Cardinalibus, Paſchalis Legatis, *can.6.* ut videre eſt *tom.7. Concil. Binii, p.1. pag.533.* ex altero itidem Concilio ſub iiſdem *can. 9. pag.540.* notarunt Juretus, & Souchetus *in not. ad epiſt.12. Carnot.* Boſquetus *in notis ad Innocentium III. lib.1. epiſt.24.* Lemaiſtre *de juribus Epiſcop. lib.2. cap.5.* P. Marcha *in not. ad can.2. Concil. Claromont.* Joan. Dartis *in cap.4.1.q.4.* Alteſſerra *lib.4. cap.8.*

Sequentibus verò ſæculis cùm monachi cœpiſſent Miſſas publicè in ſuis monaſteriis celebrare, & ſacramenta non ſolùm fratribus, verùm & cæteris fidelibus laicis adminiſtrare, cœperunt etiam in Eccleſiis propriis monaſteriis annexis per monachum ſacerdotem divina officia celebrare, *cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquinatenſi ita ſcribit: *Quantò ſinceriùs diligimus monaſterium veſtrum, & veſtra cupimus Religionis augmentum, tantò ſolicitiùs veſtris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Eapropter dilecto in Domino filii, veſtris poſtulationibus annuentes, auctoritate præſentium diſtrictè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque ponitis aliquos veſtros monachos ſacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem conſiſtentibus, curam animarum non habentibus, audeat à vobis procurationes pro ipſis grangiis exterquere.* In Eccleſiis verò, ubi juſpatronatus tantùm obtinebat, Epiſcopo præſentabant presbyterum, ut ab eo inſtitutionem acciperet, *cap.2. de ſuppl. neglig. cap. olim, de reſtit. ſpoliat. cap. de monachis, cap.31. de prabend. Clem.1. de jurepatron. cap. fin. hoc tit. in 1. collect.* ubi Alex. III. 4

ita

ita monachis Cantuar. provinciæ ſcribit: *Inde eſt, quod univerſitati veſtræ per A. ſ. p. m. ut in Eccleſiis, in quibus præſentationem habetis, cùm vacaverint, diœceſanis Epiſcopis clericos idoneos præſentetis, qui illis de ſpiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant reſpondere.* Et *cap. 2. hoc tit. in 2. compil.* ubi ita ait Clem. III. *Auctoritate Apoſtolica prohibemus, ne in Eccleſiis ad præſentationem veſtram ſpectantibus alli, niſi à vobis præſentati fuerint, ordinentur; ſed ſi quos vobis non præſentantibus ordinari contigerit, ab Eccleſiis his per voſmetipſos auctoritate Apoſtolica amoveantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, niſi fortè, quod abſit, præſentationem clericorum vos contigerit malitiosè differre.* Niſi Eccleſiæ ipſæ ad monachos pleno jure ſpectent; quia tunc poſſunt ibi presbyteros ab Epiſcopo approbatos in eis Eccleſiis apponere, *cap. 3. §. in Eccleſiis, de privil. cap. cùm inter 13. de re judic.* proſequuntur latiùs Gataña *in præſenti*, Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 16. n. 35.* Barboſa *vote 30. per tot.* Alteſſerra *lib. 5. differt. cap. 18.*

CAPUT II.

Innocent. III. *Archipresbytero, & Clericis S. Cæciliæ.*

Dilectus filius M. ſyndicus Eccleſiæ veſtræ in noſtra præſentia conſtitutus, ab œconomo Sancti Laurentii de *b* Piſcinula in *c* ſcrutiniis, baptiſmate, proceſſionibus, capitulis, & ſimilibus ſubjectionem poſtulans, poſſeſſorium, & *d* petitorium intentabat. Cùm enim Eccleſia Sancti Laurentii ſit in parochia veſtra ſita, debet de jure *e* communi, ſicut idem ſyndicus proponebat, Eccleſiæ veſtræ in prædictis omnibus ſubjacere; niſi ſe poſſet vel ſpeciali privilegio, vel legitima præſcriptione tueri. Verùm nec privilegium exemptionis habet, nec præſcriptionem pro ſe poterat allegare; cùm Eccleſiæ Sanctæ Cæciliæ illam præſcripſiſſet, ſicut per teſtes dicebat legitimè comprobatum. Præterea cùm olim coram bon. mem. Cœleſtino P. prædec. n. ſuper prædictis inter veſtram, & prædictam Eccleſiam quæſtio verteretur, Martinus ejuſdem Eccleſiæ presbyter fuit ſponte confeſſus, quod Eccleſiæ Sanctæ Cæciliæ ſcrutinium, & baptiſma debeat, ſicque ad proprietatem veſtram juſtitiam recognovit. Cúmque pars veſtra teſtes ſufficientes, & idoneos, qui ſe illum diverſis temporibus ad capitulum vocaſſe, ipſumque veniſſe firmiter aſſerebant, in medium produxiſſet, eis jurare paratis, prædictus presbyter vocatum ſe ad capitulum iviſſe eſt confeſſus. Unde prædictus prædec. n. Eccleſiam veſtram capitulo, quo ſe conqueſta fuerat ſpoliatam, ſalvo jure proprietatis Eccleſiæ Sancti Laurentii, reveſtire curavit, ſicut in his litteris continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad ſcrutinium, & baptiſma, & proceſſionem quoad capitulum, veſter voluit ſyndicus comprobare. Ad hoc autem œconomus Sancti Laurentii ex adverſo reſpondit, quod Eccleſia ipſa nullo medio ad Romanam Eccleſiam pertinebat. Cùm enim monaſterium monialium fuerit, ſicut ex multis ſcriptis authenticis edocetur; & generaliter ſervetur in Urbe, ut nullum monaſterium tit. ſit ſubjectum; incongruumque videatur, ut regulares ſæcularibus ſupponantur, patet Eccleſiam ipſam liberam extitiſſe. Præterea uſque hodie nos in ea inſtitutionem, & deſtitutionem liberam exercemus, cùm & bon. mem. C. PP. præd. n. dil. fil. M. ſcriptorem noſtrum, Archipresbyterum in ea ſine contradictione cujuſlibet ſtatuiſſet. Sic ergo Eccleſiam ipſam liberam, & in poſſeſſione libertatis exiſtere, dictus voluit œconomus comprobare. Cùm ergo pro eo habeat jus commune, in eo videlicet, quod univerſa monaſteria Urbis ad Romanam Eccleſiam nullo pertinent mediante, affirmanti contrarium fides non eſt aliquatenus adhibenda, niſi ſuper hoc privilegium induxerit ſpeciale. Quod autem dicitur in parochia veſtra ſita, idem œconomus penitus denegavit; ſed etſi verum hoc eſſet, ſufficienter tamen ſe poterat prædicta ratione tueri. Confeſſio autem M. presbyteri ſuper ſcrutinio, & baptiſmo eidem Eccleſiæ præjudicare non poterat, cùm ſuper his lis conteſtata in ejuſdem prædeceſſoris noſtri præſentia non fuiſſet, ſicut ex forma petitionis, & concluſionis apparet: hac etiam ſententiâ non fuerat hactenus Eccleſia veſtra uſa, ſed eam duxit uſque ad hæc tempora ſupprimendam. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis, quæ fuerant hinc inde propoſita, rationibus, & allegationibus, inſtrumentis, & atteſtationibus pleniùs intellectis, & cum fratribus noſtris deliberato conſilio, œconomum ejuſdem Eccleſiæ ſancti Laurentii ſyndico veſtro in baptiſmo, ſcrutinio, & proceſſionibus condemnamus: ita tamen ut per hoc Eccleſiæ Romanæ nullum præjudicium generetur, ſi quando fortè jus ſuum duxerit proſequendum: in inſtitutione autem, deſtitutione, & capitulo œconomum ipſum ab impetitione ſyndici veſtri prorſus abſolvimus, ſyndico veſtro ſuper hoc ſilentium perpetuum imponentes.

NOTÆ.

1. [a] *Anſta Cæciliæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Eccleſia hæc ſanctæ Cæciliæ eſt Romæ trans Tyberim, ut patet ex alia epiſtola ipſius Innoc. III. *lib.* 4. *regeſtr.* 16. *epiſt.* 96. In ea Eccleſia requieſcunt corpora SS. Cæciliæ, Tiburtii, Valeriani, Lucii Papæ primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Eccleſia olim ædes ſanctæ Cæciliæ, quas ſanctus Paſchalis Papa conſecravit ad honorem omnipotentis Dei, ejuſque Genitricis glorioſæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Cæliciæ, anno 300. indictione 15.

[b] *Piſcinula.*] Forſan legendum eſt, *Paliſperna*; nam Eccleſia hæc Sancti Laurentii Paliſpernæ eſt etiam in Urbe intra palatia Decii Imperatoris, ubi paſſus fuit B. Laurentius, & olim erat monaſterium monialium. 2.

[c] *Scrutiniis.*] Baptiſmi videlicet, de quibus egi *in cap. hin, de majorit. & obed.*

[d] *Poſſeſſorium, & petitorium.*] Quia utrumque ſimul intendi valet, ut probavi *in cap.* 4. *de cauſa poſſeſſionis.*

[e] *De jure communi.*] Juxta tradita titulo antecedenti.

CAPUT III.

Honorius III. *Epiſcopo* [a] *Veneten.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate, ac [b] conventu Rivenſi, Venet. diœc. quod tu compellere moliebaris eoſdem, ut inſtituerent plures monachos in quibuſdam ſuis [c] Prioratibus tuæ diœc. in quorum ſingulis ſinguli monachi hactenus ſteterant, cùm pluribus facultates non ſuppetant eorundem: Nos Abbati [d] S. Albini Andegaven. & collegis ejus per litteras noſtras dedimus in mandatis, ut de ipſorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum ſingulis facerent plures inſtitui monachos, ſi pluribus illorum ſufficerent facultates; alioquin tibi auctoritate præſentium inhiberent, ne Abbatem, & conventum prædictos moleſtares ſuper inſtituendis pluribus in eiſdem: unde idem Abbas, & conventus occaſione hujuſmodi litterarum aſſerunt ſibi eſſe conceſſum, ut in ſingulis locorum ipſorum ſinguli monachi commorentur, ſi pluribus facultates non ſuppetant eorumdem. Cùm autem id obviet [e] Lateran. Concilio, de quo nulla mentio eſt in litteris antedictis, poſtulaſti noſtro edoceri reſponſo, utrum noſtræ intentionis fuerit per hujuſmodi litteras cum Abbate, & conventu prædictis contra ipſum Concilium diſpenſare. Nos ergo f. t. breviter reſpondemus, quod tenoris hujuſmodi litteras non credimus à Sede Apoſtolica emanaſſe: quod ſi per occupationem forſitan emanaverint, nolumus per hoc derogari Concilio ſupradicto.

NOTÆ.

[a] *Venetenſi.*] Etiam ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ex qua reſtituo integram hujus textus: in præſenti reſcribit Pontifex Guillelmo Venetenſi, de qua diœceſi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de in integ. rem reſtit.*

1. [b] *Conventu Rivenſi.*] Quod monaſterium appellatur S. Gildæ, ſeu Gildarii, & eſt Ordinis D. Benedicti in agro Rivenſi, diœc. Venetenſis, ut referunt fratres Sarmath. *tom.* 4. *Gall. Chriſt. fol.* 487. quod conſtruxit ipſe Sanctus Gildas anno Chriſti 562. Sed ea parte Britanniæ minoris occupatâ à Normannis, deſolatum fuit monaſterium uſquedum anno 1008. inſtauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, ut refert Yepes *tom.* 1. *in chron. D. Benedicti, cent.* 1. *cap.* 2.

[c] *Prioratibus.*] De quibus egi *in c.* 2. *de ſtatu monach.*

[d] *Sancti Albini.*] Quod monaſterium eſt etiam Ordinis D. Benedicti in diœceſi Andegavenſi, cujus hiſtoriam ſcripſit Joannes Monachus *lib.* 1. *hiſtor. Gaufredi Ducis Normannia.*

[e] *Lateran. Concilio.*] Relato *in cap.* 2. *de ſtatu monach.*

COMMENTARIUM.

2. SUmmum Pontificem diſpenſare poſſe in legibus Concilii generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipſos non liquet, an tunc neceſſaria ſit expreſſa mentio ipſius Concilii in ejus derogatione? Et plures docuerunt, deſiderari expreſſam mentionem Concilii generalis, moti auctoritate hujus textus, & auctoritate textus *in cap. nonnulli, de reſcript.* ita docuerunt Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 16. *n.* 13. Sanchez *de matrim. lib.* 4. *diſp.* 26. *n.* 6. Gonzalez *ad regul.* 8. *gloſ.* 18. *n.* 103. Garcia *de benef. p.* 4. *c.* 5. *n.* 25. Germon. *lib.* 3. *de ſacror. immunit. c.* 21. Fragoſo *tom.* 2. *de regim. lib.* 1. *diſp.* 1. *§.* 6. *ad fin.* plures congeſti à Barboſa *in remiſſ. ad Concil. Trid. ſeſſ.* 1 *c.* 1. Moventur etiam ex eo, quia conſtitutio Concilii generalis magnâ cum deliberatione facta cenſetur, argumento capitis *prudentiam*, 21. *de offic. deleg.* & omnes conſtitutiones Conciliares habent clauſulam derogatoriam: unde non factâ ipſius Concilii mentione, gratia in contrarium conceſſa nulla eſt. Contrarium tamen, videlicet non eſſe neceſſariam derogationem ſpecialem, ſed ſufficere clauſulam generalem derogatoriam, videlicet, *non obſtantibus quibuſcumque conſtitutionibus*, rectiùs docuerunt Cenedus *collect.* 123. *ad Decret. num.* 3. Jul. Lavorus *incubr. tit.* 4. *cap.* 19. *n.* 22. Balboa *in cap.* 1. *de judiciis, num.* 4. qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in dicto cap. nonnulli*, in illis verbis: *Fecerit mentionem*; nam ea verba exaudienda ſunt, non quia conſtitutio illa eſſet Concilii generalis Lateran. ſed quia ſpecialiter fuit cautum in canone illo de duabus dictis, ut ad ejus derogationem expreſſa, ſpecialiſque mentio deſideraretur. Nec etiam favet Auctoribus contrariæ ſententiæ præſens textus; nam in gratia impetrata ab Abbate monaſterii ſancti Gildarii, nulla fiebat generalis, aut ſpecialis derogatio Concili Lateran. ibi: *De quo nulla mentio eſt*; unde ſi generalis derogatio adeſſet, reſcriptum illud non vitiaretur. Nec obeſt ſi dicas, de ſtylo Curiæ frequenter in conceſſionibus Apoſtolicis

ſtolicis apponi clauſulam illam, *quatenus decretis Concilii Tridentini non adverſentur* : quæ fruſtra apponeretur, ſi ſufficeret clauſula illa, *non obſtantibus conſtitutionibus*. Nam reſpondeo', eam clauſulam adjici, quia ſpecialiter vult Pontifex oſtendere voluntatem ſuam circa firmitatem Decretorum Concilii Tridentini, ut non ſolùm generaliter, ſicut alia, ſed ſpeciali modo videantur excepta, ut docent Suarez *de legibus cap. 19. n. 6.* Julius Lavorus *variar. Lucubr. tit. 4. de elect. cap. 19. num. 25.*

CAPUT IV.

Idem [a] *Burdegalenſi Epiſcopo.*

AD audientiam noſtram te ſignificante pervenit, quod nonnulli [b] monachi lege tibi [c] diœceſana ſubjecti, in quibuſdam Prioratibus habitant ſolitarii, contra ſtatutum Concilii generalis : ideoque f. t. mandamus, quatenus ipſorum monachorum Abbates, ſeu Priores, ut vel ipſos ad clauſtrum revocent, facientes in ipſis Eccleſiis deſerviri per clericos ſæculares ; vel alios monachos eiſdem [d] aſſocient, cum quibus vitam poſſint ducere regularem, monitione præmiſsâ, per cenſuras Eccleſiaſticas, appellatione remotâ compellas, proviſo quod ad exemptos manum occaſione mandati hujuſmodi non extendas.

NOTÆ.

1. [a] *Burdegalenſi.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *ſub hoc tit. cap. fin.* ex qua textum hunc tranſcribo. De diœceſi Burdegal. nonnulla notavi *in cap. 17. de major. & obed.*

2. [b] *Monachi.*] Sunt enim varia monaſteria in ipſa diœceſi Burdegalenſi, quæ refert Tambur. *tom. 1. de jure Abbat. in ſerie Abbatiarum, verb. Burdegalenſis.*

3. [c] *Diœceſana.*] De lege diœceſana, & quæ ſub ea comprehendantur, egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

4. [d] *Aſſocient.*] Juxta textus *in cap. quod Dei timorem, de ſtatu monach.* adeo enim Eccleſia abhorruit, ut monachi ſinguli, ſolique in Prioratibus, & Eccleſiis monaſterio ſubjectis degerent, ut potiùs optaverit in eis præfici clericos ſæculares, quàm ſingulos monachos in ſingulis Prioratibus inſtitui, ex ratione tradita *in dicto cap. 2.* ubi alia, quæ ad hunc textum ſpectant, adduxi.

TITULUS XXXVIII.
De Jurepatronatus, & Eccleſiis à laicis conceſſis.

CAPUT I.

Ex Concilio [a] *Mediolanen.*

PERLATUM ad nos eſt, quod inter hæredes Eccleſiæ in [b] rebus propriis conſtitutæ dividantur, & tanta per eandem diviſionem ſimultas oriatur, ut unius [c] altaris quatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant presbyteros, quod ſine [d] diſcordia & ſimultate nullo modo fieri poteſt : unde nobis viſum eſt, quod hujuſcemodi Eccleſiæ inter hæredes dividi non debeant ; & ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi non poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo civitatis, ut nullo modo ibi Miſſarum ſolemnia celebrentur, donec illi ad [e] concordiam redeant, & pari voto, atque conſilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ibi ſuum [f] miniſterium peragere poſſit.

NOTÆ.

1. [a] *Mediolan.*] Ita legitur in hac ſexta collectione ; in prima autem, *ſub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 3. Decreti, cap. 42.* Carnot. *p. 3. Decreti, cap. 46.* textus hic citatur ex Concilio Mediomatric. Et licèt nulli extent canones Synodi habitæ à Carolo Magno in Mediomatricum civitate, de qua Sirmondus ad Capitularia Caroli, *cap. 208.* tamen quia in Synodo Cabilonenſi celebrata tempore ipſius Imperatoris anno 813. tranſcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideo in canone 16. ipſius Concilii reperiuntur verba hujus textus, ex quo, & antiquis Decretiſtis ita ea reſtituo.

2. [b] *Eccleſia in rebus propriis.*] Hinc apparet, juſpatronatus in præſenti quæſitum fuiſſe ex donatione fundi ad Eccleſiam ædificandam : quo modo dominus prædii juſpatronatus conſequitur, *cap. Abbatem 18. quæſt. 2.* Lambertinus *lib. 1. de jurepatronat. p. 1. lib. 1. quæſt. 7. art. 2.* Barboſa *de jure Eccleſ. lib. 3. cap. 12.*

cap. 12. *num.* 28. Mancinus *sacri juris controv. dissert.* 9. dicemus infrà *in cap. nobis.* Deinde deducitur, jus patronatus Ecclesiæ appellati Ecclesiam ipsam, sicut & beneficium ipsius Ecclesiæ, & Prælatura dicitur Ecclesia, *cap. preterea, cap. consuluit, hoc tit. cap.* 3. *ne Prælati vices suas:* notant ferè omnes antiquiores hîc; si enim Ecclesia in præsenti acciperetur strictè pro ipsa Ecclesia, daremus in ea successionem admitti, contra adducta *in cap.* 1. *de prabend.*

3. [c] *Altaris.*] Idest Ecclesiæ, plerumque enim Ecclesiæ altaria dicuntur, *cap. quæsitum* 1. *q.* 3. & Ecclesia altare dicitur forsan ex eo, quod olim in unaquaque Ecclesia unum tantùm erat altare, ut probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missa ritibus, cap.* 29. & latiùs dicemus *in cap.* 4. *de consecr. Eccles.*

4. [d] *Discordia.*] Certum enim est, quod sicut vivere simul, & commorari, ita & easdem res communiter possidere difficile est, cùm rerum communio plerumque pariat discordias, *l. cùm pater* 77. §. *dulcissimus, ff. de legat.* 2. *Lin re communi* 26. *de servit. Urban.* Illustrat Forner. *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 8. Unde nemo cogitur in communione permanere, *l.* 14. §. 2. *ff. communi divid. l. ult. C. eod. tit.*

[e] *Concordiam.*] Veluti ut alternis vicibus, cùm Ecclesia vacaverit, presbyterum præsentent, ut plerumque fit in his rebus, quæ individuæ sunt.

5. [f] *Ministerium.*] Hoc est Missæ sacrificium, quod frequenter ministerium appellatur. Suidas *verbo Lithurgia*, ibi: *Lithurgia propriè dicitur ministerium.* Divus Jacobus in sua Lithurgia, ibi: *Absolvat exhibitionem sacri hujus ministerii.* Amphilochius in vita S. Basilii: *Eamus ad peragendum sanctum Dei ministerium.* Metaphrastes in vita SS. Petri, & Pauli: *Domino sacrum obeuntes ministerium.* Illustrat Vicecomes *vol.* 2. *de Missa ritibus, lib.* 1. *c.* 7.

CAPUT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

QUæcunque Ecclesia à compluribus cohæredibus sit obsessa, concordi unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas disceptationes servitium Dei minuatur, & cura populi religiosè agatur. Si verò contingat pro ea comparticipes dissidere, & sub uno presbytero nolle eam procurare; & propterea jurgia, & contentiones, tam inter ipsos, quàm inter clericos incipiant frequentari, quia juxta [b] Apostolum servos Dei non oportet litigare, Episcopus tollat inde reliquias, & sub magna cura honorificè collocet eas; atque ejusdem Ecclesiæ claudat ostia, & sub sigillo consignet ea, ut sacrum ministerium nullus celebret in ea antequam concordi unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, & populo Dei utiliter præesse. Hanc autem habeant auctoritatem Episcopi, ut in nonnullis Ecclesiis nec constituantur presbyteri, nec expellantur illis inconsultis, & non consentientibus. In epistola beati Papæ Clementis legitur: Attendendum summoperè est omnibus presbyteris, & reliquis clericis, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant: non utique Missas sine ejus jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat. Similiter & reliqui populi, majores scilicet & minores, per ejus licentiam quidquid agendum est, agant. Animæ verò eorum ei creditæ sunt: ideo omnia ejus consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.

NOTÆ.

1. [a] *Ribur.*] *Can.* 32. ex quo litteram textus restituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic à Butchardo *lib.* 3. *Decreti, c.* 224. Carnotensi *p.* 3. *Decreti, c.* 285. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 2. De Concilio hoc Triburiensi nonnulla notavi *in c. clerici, de vita & honest. cleric.*

2. [b] *Apostolum.*] *Ad Timoth.* 4. 2. & 1. *ad Corinth. c.* 6.

[c] *Tollat inde reliquias.*] Ex his verbis probat Gibalinus *de censur. disq.* 7. *q.* 14. *n.* 1. ante tempora Alexandri III. in usu esse cœpisse in Ecclesia interdictum ecclesiasticum, & eam censuram non esse ab Alexandro III. inventam; quod infrà probabimus *in c. quod in te, de pœnit.* In præsenti autem textu PP. Ecclesiæ Gallicanæ non solùm confirmarunt canonem Concilii Cabilon. suprà relatum *in c.* 1. verùm ut plerumque Legislatores faciunt, & probat Forner. *lib.* 1. *rerum quotid. c.* 17. addiderunt, ut tempore hujus interdicti, dum Missarum solemnia in Ecclesia non celebrantur, reliquias auferret Episcopus, ostia clauderet, & suo sigillo signaret. Clauduntur enim ostia tempore interdicti, *c. quod in te, de pœnit. & remiss.* & signantur ab Episcopo, ut cognoscatur in eis divina officia non celebrari; unde legimus, baptisteria cùm baptismus celebrari non poterat, signari ab Episcopo, in Concilio Tolet. 27. *c.* 2. *de regul. fidei*, ibi: *Licèt in initio Quadragesimæ baptizandi generaliter non claudatur mysterium, tamen ecclesiasticæ consuetudinis ordo deposcit, & necesse est, ut ostia baptisterii in eodem die Pontificali manu, & annulo signata claudantur, & usque in cœna Domini solemnitate nullatenus referentur: ob id videlicet, ut & per signaculum Pontificium (excepto gravissimæ necessitatis obventu) in his diebus monstretur, per totum orbem non licere fieri baptismum, & sanctificationem: iterum Episcopalis ad eam observationem reservata, signetur Dominicæ patere mysterium Resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini: ut quia per baptismum consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesiis minimè hæc sancta consuetudo ab Episcopis custoditur, atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita à totius Hispaniæ, & Galliarum populis custodiatur, quatenus in prædicto die, initii videlicet Quadragesimæ, & ostia sancti baptisterii cum laudum consummatione claudantur, & ab Episcopis suo cum signaculo obsignentur, ita ut nisi in cœna Domini celebritate, quando more solito altaria debent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Incorveniens etenim res est, ut illic in prænemoratis Quadragesimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri.* Quare cùm dissentientibus adhuc patronis Missæ sacrificium celebrandum non erat, ideo jubetur in præsenti canone, ut ostia claudantur, & signentur. Tolluntur autem reliquiæ in aggravationem ejusdem interdicti,

interdicti, ut alia etiam, licèt minùs rectè, olim à quibusdam clericis adhibebantur in aggravationem ipsius censuræ, quæ de cætero fieri prohibentur *in cap. canonici, de offic. Ordin. in 6.* tantùm enim in præsenti permittunt PP. à Missæ sacrificio cessare, ostia Ecclesiæ claudere, & reliquias Sanctorum auferre, ut ita perterriti clamore eorum, qui Missæ sacrificio privantur, hæredes patroni, inter se conveniant de presbytero in eadem Ecclesia instituendo, & resipiscant à sua contentione, & discordia: qui etiam effectus, seu finis est censuræ inter licti, ut clamoribus populi superior, ob cujus causam indicitur, resipiscat à contumacia, & Eccl siæ præceptis obediat: non autem reliquiæ in præsenti textu auferri jubentur, ut vindicta hæredum ita dissentientium, favore, & intercessione illorum Sanctorum, quorum reliquiæ auferuntur, à Deo impetretur, ut nonnulli olim faciebant, de quibus in Concil. Tolet. 13. *can.* 7. ita cavetur: *Væ his qui faciunt opus Domini fraudulenter, & desidiosè, propheticus sermo annunciat. Et si illi væ incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod supplicium merebuntur, qui divina servituris cultum, malitiâ intercedente, ab altaribus Christi subducunt? Illos dicimus, qui obstinatæ mentis dolositate confisi, cùm aliqua eos molestia fraternorum surgentium pupugerit, insana illico temeritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitiâ intercedente subducunt. Et quòd in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo (quod pejus est) inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homicida reatu adstringitur, pro contemptu divino quid pœna merebitur? Etenim juxta quod divinus sermo increpat: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus est? Facilè ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, quâ malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim: Honorificantes me honorificabo; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quicunque ergo sacerdotum, vel ministrorum deinceps causâ cujuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare divinum vestibus sacratis exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accingi, seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei eduxerit, atque (quod pejus est) occasionem nutrierit unde de templis Domini aut officia consueta desint, aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defraudari, si tum antea vera pœnitudinis coram Metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam Domini, & loci sui dignitate se noverit, & honore privari. Illis proculdubio personis ab hac ultionis sententia separatis, qua aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem, vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes, tale fecisse contigerit, in quorum facto plus humilitas, quâ Deus placetur, quàm interni laboris dolositas declaratur.* Qui abusus apud aliquos valde ignaros irrepsit ex facto Episcopi Aquensis, quod refert Gregorius Turon. *de gloria confessor. c.* 71. his verbis: *Denique condemnatus, spoliatusque sacerdos ad urbem rediit, atque postratus in oratione coram sepulchro Sancti, dicto psalmi capitulo, ait: Non hic accendetur lumen, nec psalmorum modulatio canetur gloriosissima Sancta, nisi priùs ulciscaris servos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesia sancta restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit, egressusque, clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocavit. Typus is erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur pervasor à febre. Decumbit in lectulo, exhorret, cibum fastidit & potum, profert æstuans juge suspirium. Cui etiamsi interdum ab ardore febris sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum, sed mens prava non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ita omne caput remansit nudum, ut putares eum olim sepultum, nuper erectum fuisse post funera de sepulchro.* Refert etiam Baronius *anno* 579. *num.* 16. Vetùm hæc, & similia Sanctorum facta admiranda potiùs sunt, quàm imitanda.

COMMENTARIUM.

EX his duobus canonibus sequens communiter deducitur assertio: *Jus patronatus inter hæredes dividi non debet; & si propter eorum discordiam presbyter non præsentatur, cessatur à Missæ scrificio, donec unus pari voto, & consilio eligatur.* Probant eam textus *in c. considerandum, c. si plures,* 16. *q.* 7 *c.* 3. *hoc tit.* Consonat lex 10. & 12. *tit.* 5. *part.* 1. Illustrant ultra congestos in præsenti à Gataña & Barb. *de potest. Episc. alleg.* 72. *n.* 70. Lælius Mancinus *sacri juris controv. c.* 9 Petr. Gregor. *lib.* 17. *syntag. c.* 4. & *de benef. c.* 17. *n.* 5. Filesacus *in c.* 4. *de offic. Ordin.* Valenzuela 1. *tom. cons.* 63. Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib.* 5. *cap.* 4. Moneta *de concord. cap.* 12. *n.* 134. 3. TRADITUR CONCLUSIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam jus patronatus spiritualibus dicitur annexum *in c. quanto* 3. *de jud. c. de jure* 16. *hoc tit.* sed in spiritualibus nulla datur successio hæreditaria, *c.* 1. *de prab. c. consuluit, hoc tit. c. ad hæc, de decimis, cap. Apostolica* 8. *q.* 2. Ergo jus patronatus nec insolidum, nec pro parte ad hæredes transire potest. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia jus patronatus incorporale est, cùm tangi non possit, *l.* 1. *§. quædam, ff. de rerum divis.* ac per consequens individuum est, *l.* 2. *§. & harum, ff. de V. O.* sed individua insolidum cõpetunt pluribus hæredibus, *d. l.* 2. *§. ex his, l.* 4. *§. Cato, l. stipulationis, §. quando, ff. de V. O.* & tam activè, quàm passivè in solidum ad hæredes transeunt, *l. si via* 12. *ff. de servit. l. ult. de servit. legata, l. si unus* 19. *in fin. l. hæredes* 25. *§. in ea, ff. famil. ercis. l. fideicõmissaria,* 11. *§. si in opere, ff. de leg.* 3. Valent. *tom.* 2 *illustr. tract.* 4. *c.* 7. *n.* 3. Igitur si in præsenti specie supponitur jus patronatus transire ad hæredes, debebat transire in solidum. Tandem difficilis redditur hæc assertio ex eo, nam ecclesiasticum interdictum ex causa civili, vel ob delictum tantùm unius parochiani imponi non debet, *cap.* 2. *de his quæ fiunt à major. c. licet* 3. *de pœnis,* Covar. *in c. alma,* 2. *p. §.* 1. *de sent. excom. lib.* 6. Suarez *de censur. disp.* 36. *sect.* 1. igitur ob discordiam patronorum in eligendo presbytero quoad regimen Ecclesiæ, non debent prohiberi divina officia in ipsa Ecclesia. 4. IMPUGNATUR PRÆSENS ASSERTIO.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter modos, quibus jus patronatus ecclesiasticum semel acquisitum ad alios transfertur, præcipuum esse successionem; defuncto enim patrono jus patronatus non ad consanguineos, sed ad hæredes institutos pertinet, quia non jure sanguinis, sed hæreditario defertur, *c. si plures, c. filiis,* 16. *quæst.* 7. *Clement. plures, hoc tit. cap. significavit* 41. *de testibus, authent. de SS. Episcopis, §. si quis* 18. *collat.* 9. *l.* 8. *cum sequent. tit.* 15. *partit.* 1. docent Lambertinus *p.* 2. *lib.* 1. *q.* 2. *art.* 24. Didacus Perez *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 1. *ordin.* Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 18. *num.* 6. Duarenus *lib.* 5. *de sacris eccles. cap.* 4. Costa *in cap. si pater, verbo Trebellianica, num.* 4. *de testam. lib.* 6. & ad filios, non ut filios, sed ut hæredes transit: unde si hæredes non sint, aut quia instituti non reperiantur, aut quia hæreditate se abstinuerint, non admittuntur ad jus patronatus. Riccius *in praxi aurea, resol.* 131. Covar. *ubi proximè, n.* 7. etiamsi fuerint meliorati, atque meliorationem agnoverint; quia cùm titulus ille hæreditarius non sit, ut argumento legis *cùm amplius* 26. *§. cùm bonorum, ff. de legat.* 1. *l. ex facto, §. unde, ff. de hæred. instit.* probant Tellus Fernand. *in l.* 21. *Taur. n.* 2. Matienzo *in l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 5. *recop.* non est sufficiens, 5. JUS PATRONATUS DEFERTUR JURE HÆREDITARIO.

Episcopo : docuit Abbas *in cap. querelam 24. n.6. de elect.*

11. Exponitur cap. querimoniam, hoc tit.

Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat textus *in cap. querimoniam, hoc tit.* ubi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, revocata ab ejus successore, docetur hujusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis : ex qua decisione Innocentius ibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum uti, idque prohiberi illo vèrbo, *vicissitudines*, quod alternationem significat, ut constat ex Tito Livio *lib.3. ab Urbe condita*, ubi dum refert apud Romanos Decemvitos alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi* : unde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullii, alternitatem in vicissitudinem vertit : igitur non rectè *in d. Clement. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternativa patronis. Agnoverunt difficultatem Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, ut patronis non liceat inter se juspatronatus permutare : sequitur eos Lambertinus *de jurepatron. 2.p.lib.1. q.7. art.36.* Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hæc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare eâ sententiâ omissâ, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, ut apud Ciceronem *in Lucio, lib.5.* ibi : *Nihil est apud delectationem lectoris, quàm temporum varietas, fortunæque vicissitudines.* Et 1. *Tuscul.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Terent. *in Eunucho*, ibi : *Omnium rerum vicissitudo est.* Unde cùm in ejus textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati, per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, idest mutationem non permitti.

12. Exponitur cap. quoniam 3. hoc tit.

Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. quoniam 3. hoc tit.* ubi proponuntur plures hæredes unius patroni, qui varios Rectores præsentare intendebant: & jubetur à Patribus Conc. Later. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à majori parte hæredum præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controversiam inter patronos ortam nullus ab eis præsentetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solennia interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit ? Secunda, nam ad hoc, ut ob negligentiam patronorum præsentatio devolvatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diversum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm altero omittente, alter præsentando possessionem juris patronatus acquireret: quare loco ejus verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Lateran. *defensione*. Controversia enim inter hæredes vertebatur circa juspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesiâ ob defensionem juris proprii plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à majori parte præsentatum : præsens verò assertio procedit quando hæredes nullâ lite motâ, cùm omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant ; tunc enim remediis in præsenti relatis cogendi erant pari voto unum præsentare, juxta istos antiquos canones, antequam jus devolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in d. cap.3.* post quod elapso termino devolvitur jus præsentandi : & ita utendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos : si ad sæculares pertineat juspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit ; si verò ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in d. cap. quoniam*, ubi Raymundus transcripsit *infra quatuor menses* ; cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexand. III. relatum *in cap. cùm propter, hoc tit.* Secundo casu loquuntur textus *in cap. eam te, hoc tit. cap. 2. de supplend. neglig.* ubi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia juspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *cap. unic. §. fin. hoc tit. lib.6.* diximus latiùs infrà *in d. cap. eam te.*

13. Exponitur cap. cùm vos, de offic. ordin.

Tandem obstat textus *in cap. cùm vos 4. de offic. ordin.* ubi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerumque Ecclesiam jurispatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur ; unde Alexand. III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reservare. Ex quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda ; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam ut proximè dixi, transacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *cap. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cujus textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laïcos vindicantes juspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni jurepatronatus. Primo casu potest Epicopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in unum, vel attento Concilio Later. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectore quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpe simularet Episcopus causas, negaretque juspatronatus illis competere, ut sic elapso termino à jure statuto, præsentatio ad ipsum devolveretur, ut jam in ejus commentario notavi.

CAPUT III.

Ex Concilio a Lateran.

QUoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum, potestate in qua eos Ecclesia usque huc sustinuit, abutuntur; & cùm in Dei Ecclesia *b* unus debeat esse qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moliuntur; & cùm una

Ecclesia

una Eccclesia unius esse debeat Rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, ut si fortè in plures partes fundatorum se vota divisserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, [c] ordinet Antistes Ecclesiam, sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam; & id ipsum etiam faciat, si de jurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, infra tres [d] menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

1. [a] *Lateranensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.4.* & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 17. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. nonnulli* 27. *de rescript.*

[b] *Unus debeat esse.*] Juxta adducta *in cap. majoribus, de prabend.*

[c] *Ordinet Antistes.*] Juxta facultatem sibi à jure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

[d] *Tres menses.*] Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *d. c.* 17. tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, ut jam notavit Ant. Augustin. *in not. ad d.* 1 *collect.* & *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 6. *c.* 2. & rectè, ut consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in cap. cùm propter, hoc tit.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laïcos, quod si jus patronatus spectet ad laïcos, quadrimestre tantùm tempus illis competit, *d. cap. cùm propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *cap. eam te, hoc tit.* ubi rationem hujus discriminis assignabimus.

COMMENTARIUM.

2. IN præsenti canone Concilii Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successiores in ipso jurepatronatus plures Rectores præsentaverint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, ut in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionè juris proprii, qui dignior sit, & à majori parte patronorum præsenterur, instituendus est; quod & docuerunt Mantica *decis.* 86. *num.* 4. Rota apud Farinacium *tom.* 1. *decis.* 202. & 208. Tuschus *litter. P, conclus.* 145. Silva *de qualit. Prælat. n.* 58. & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controversia mota est de jurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à majori parte eorum præsentatus reperitur, ut probant Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *art.* 3. *q.* 10. Thom. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, tit. de jurepatron. decis.* 188. Lata *lib.* 2. *de capel. cap.* 9. *num.* 38. Spino *in spec. gloss.* 4. *num.* 24. Alex. Ludovis. *decis.* 94. *num.* 10. Barbosa *lib.* 3. *jur. Eccles. cap.* 12. *num.* 71. & *alleg.* 72. *num.* 14. Major autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Joannem, alii tres Antonium: Petrus licèt non habeat majorem partem omnium patronorum, habet tamen majorem partem respectu Joannis, & Antonii, & ita instituendus est. Lambert. *d. lib.* 2. *p.* 3. *art.* 2. *quæst.* 4. & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Vivianus *de jurepatron. lib.* 12. *p.* 2. *cap.* 12. non verò zeli ad zelum, ut in electionibus olim contingebat, ut probavi *in cap. quia propter* 2. *de elect.* & si præsentetur unus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, ut resolvit Rota apud Farinac. *decis.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si major pars eligat indignum; quia tunc est instituendus dignus præsentatus à minori parte, ut in electione canonicè facienda probavi *in c... de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, ut præsentatio non valeat, nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silva *de qualitatibus prælativis, n.* 63. Et quia sæpe sæpiùs testatores disponunt, ut ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus à Rectore, & parochianis alicujus Ecclesiæ, quæri solet, an præferendus sit præsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis, præsentato à majori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum unam habet Rector, parochiani verò aliam, ut in casibus relatis *in l. interdum* 13. *ff. de hared. instit. l. si liber* 59. *§. Titius, ff. eodem, l. si pater* 9. *ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de usufruct. accresc.* Quare si Rectori accedat unus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, ut sæpe sæpiùs decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. glos.* 3 *n.* 17. Gratianus *discept. c.* 7. *n.* 14. Riccius *in praxi, tit. de jurepatron. decis.* 210. *n.* 2. Farinac. *p.* 2. *decis.* 308. Silva *de qualit. Prælat. à n.* 71. *usque ad* 74.

CAPUT IV.

Ex [a] *eodem.*

PRæterea quia in tantum quorundam laïcorum processit audacia, ut Episcoporum auctoritate neglectâ, clericos instituant in Ecclesiis, & removeant cùm voluerint: possessiones quoque, atque ecclesiastica bona pro sua voluntate plerumque [b] distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus gravare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos: presbyter autem, sive clericus, qui Ecclesiam per laïcos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione privetur; & si perstiterit, à ministerio ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

[a] *Eodem.*] Concilio videlicet Lateran. celebrato ſub Alexandro III. *cap.* 14. §. *præterea*; & etiam habetur textus hic *in* 1. *collect. ſub hoc tit. c.* 5.

[b] *Diſtribuant.*] Contra ſacros canones relatos *in cap. Eulalius*, 96. *diſt. cap laïcis* 24. 16. 7. *c.* 2. *de rebus Eccleſ.* ubi alios adduxi.

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc canone ſequens deducitur diſputanda aſſertio: *Patroni non poſſunt clericos inſtituere abſque Epiſcopi auctoritate, aliàs tam ipſi, quàm clerici ab eis Eccleſiæ recipientes excommunicantur.* Probant eam textus *in cap.* 1. & 2. 63. *diſt. cap. ut per laïcos, cap. Eccleſias* 10. 9. 7. *cap. conſtitutus, cap. per laïcos, & ferè per totam* 16. 9. 7. *cap. quiſquis* 43. *de elect. cap. in Lateranenſi* 31. *de præb. cap.* 3. *de privil. cap. cùm laïci* 10. *cap. conſuluit* 15. *cap. ſuggeſtum* 20. *cap. relatum* 21. *cap. ult. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Roman. anni incerti, *cap.* 1. ibi: *Ne aliquis clericus, vel monachus à laïcis Eccleſiæ recipiat donum, vel pretio, niſi ab Epiſcopo.* Et *can.* 10. Urbanus II. in Concilio Claromont. *can.* 13. ibi: *Ut nullus eccleſiaſticum aliquem honorem à manu laïcorum accipiat.* Cabilon. ſub Carolo *can.* 42. ibi: *Inventum eſt, quod multi arbitrii ſui temeritate, & quod gravius eſt, ducti cupiditate, preſbyteris quibuſlibet abſque conſenſu Epiſcoporum Eccleſias dant, vel auferunt; unde oportet, ut canonicâ regulâ ſervatâ nullus abſque conſenſu Epiſcopi cuilibet preſbytero Eccleſiam det, quam ſi juſtè adeptus fuerit, hanc non niſi gravi culpâ ſuâ, & coram Epiſcopo canonica ſeveritate amittat.* Concil. Mogunt. ſub Carolo, *can.* 29. Tribur. *can.* 32. Vormat. *can.* 49. ibi: *Statutum eſt, ut ſine auctoritate, vel conſenſu Epiſcoporum preſbyteri in quibuſlibet Eccleſiis nec conſtituantur, nec expellantur; & ſi clerici laïcos probabilis vitæ & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos, ſuiſque in Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione rejiciant.* Urbanus II. in Synodo Melfit. *can.* 8. ibi: *Interdicimus, ut nullus in clericali ordine conſtitutus, nullúſque monachus, Epiſcopatus, aut Abbatiæ, aut cujuſlibet eccleſiaſticæ dignitatis inveſtituram de manu laïci ſuſcipere audeat: quod ſi præſumpſerit, depoſitione mulctetur.* Turon. ſub Carolo *can.* 15. *Interdicendum videtur clericis, ſive laïcis, ne quis cuilibet preſbytero præſumat dare Eccleſiam ſine licentia Epiſcopi ſui.* Vormat. *can.* 57. ibi: *Nullus laïcus preſbyterum in Eccleſiam mittere, vel ejicere præſumat, niſi per conſenſum Epiſcopi.* Plura alia juris teſtimonia congeſſerunt Anton. Auguſt. *tom.* 1. *lib.* 5. *tit.* 11. & *lib.* 10. *tit.* 10. & 11. & *lib.* 15. *tit.* 7. & 30. Creſperius *in ſumma, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in cap. quiſquis* 43. *de elect.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, Boſq. *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epiſt.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. judic. c.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 4. *var. tit.* 7. *c.* 2. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 45. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 5. Dartis *eodem tractatu, cap.* 6. Hallierius *de ſacris elect. ſect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Quintanaduenas *lib.* 4. *eccleſ. num.* 21. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 283. Soldrzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *capite* 3. *num.* 39.

2. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam præſentatus legitimè à Patrono, ſive velit, ſive nolit Epiſcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus eſt, tenetur Epiſcopus illum inſtituere in ipſo, *cap. ſignificaſti. cap. paſtoralis, hoc tit.* quod adeo verum eſt, ut ſi Epiſcopus alium inſtituat, inſtitutio nulla ſit ipſo jure, *capite decernimus* 16. 9. 7. *cap. ex inſinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in cap. illud, hoc tit.* ubi dicitur, talem inſtitutionem eſſe irritandam; quia ut docet Garcia *de beneficiis* 5. *p. c.* 9. *n.* 238. quem ſequitur Valenſis *eod. tract. tit.* 4. *n. fin.* ea verba exponenda ſunt, ideſt irrita eſt declaranda talis inſtitutio: ergo in præſentatione ritè facta à Patrono fruſtra Epiſcopi conſenſus deſideratur; ſiquidem ejus contradictio parum, aut nihil operatur.

3. Patronus quis, et unde dicatur.

Quâ difficultate ita ſolcitâ non obſtante, vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, patronum dici à patrocinio, auxilio, ſeu favore quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alteriùs eſt benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epiſt.* 7.

Pol. *Me miſerum, patrone, vocare.*

Terentius *in Eunucho, actu* 4. *ſcen.* 6.

Te mihi patronum cupio.

Unde olim Patricii, qui à plebeiis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Petrus Gregorius *lib.* 4. *ſyntagm. cap. ult.* Roſinus *lib.* 1. *antiquit. cap.* 16. Revardus *in l.* 32. *ff. de regul. jur.* Inde manumiſſor Patronus dicitur paſſim in utroque jure: ſimiliter appellatur & Advocatus *in l. ſancimus* 2. *C. advocat. diverſ. jud.* Procurator Cæſaris *in l. fin. C. de advocat. fiſci,* Deſiderius Heraldus *lib.* 2. *de auctorit. rei judic. cap.* 5. Sed de his patronis in præſenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Eccleſiam conſtruxit, dotavit, aut reædificavit, quibus modis acquiritur jus hoc patronatus, ut infrà *in cap. novit,* dicemus.

4. De origine hujus patronatus.

Secundò ſciendum eſt, quod primis Eccleſiæ ſæculis, quibus Eccleſiæ, baſilicæque primùm conſtructæ fuerunt, ea erat Epiſcopalis gradus auctoritas, eaque Epiſcoporum prudentia, ut in commune ſæpiùs de rebus Eccleſiæ, & ordinationibus clericorum conſulerent: ea totius populi Chriſtiani pietas, & humilitas, ut nemo aliquid in Eccleſia vellet habere peculiare, nemo ſpecialem ullam, niſi eminentioris virtutis prærogativam quæreret: ideoque nec patronorum Eccleſiarum, nec fundatorum ambitio privilegia extorquebat, nec ad Eccleſiarum conſtructionem, dotationemve privatis honoribus neceſſe erat excitare fideles; quare ſub finem quinti ſæculi Gelaſius Pontifex relatus *in cap. pia mentis,* 16. 9. 7. excitatâ jam in fundatoribus Eccleſiarum hac ambitione, monendum reſcribit Julio Eccleſiam conſtruenti in hæc verba: *Ipſum proculdubio prater proceſſionis aditum, qui omni Chriſtiano debetur, nihil ibidem ſe proprii juris habiturum.* Et in capite ſequenti de alio fundatore ita cavet: *Ut nihil fundator ex hac baſilica noverit vindicandum, niſi proceſſionis aditum.* Quid tamen per proceſſionis aditum ibi intelligatur, exponemus infrà, *in cap. novit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. noverint* 10. 9. 1. fundatoribus Eccleſiarum omnis poteſtas in rebus, quas eiſdem Eccleſiis conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1. *can.* 14. habito anno 56. damnatur conſuetudo illa, quæ jam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum jam longo conſtructa tempore, & facultates ibidem collatas ipſi, quorum villæ ſunt, Epiſcopis contradicant, ideſt repugnent, quominus ab Epiſcopis regantur.* Et tandem concludunt Patres: *Ut in poteſtate ſit Epiſcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipſa oratoria, & officium divinum poſſit impleri, & ſacra libamina conſecrari.* Idem etiam cavetur in Concilio Aurel. 4. *can.* 7. Poſtea tamen cœpit concedi primò Epiſcopis in aliena diœceſi Eccleſias ædificantibus jus conſtituendi ibi presbyteros. Concil. Arauſic. 1. *can.* 10. ibi: *Reſervata ædificatori Epiſcopo*

copo hac gratiâ, ut quos deſiderat clericos in re ſua videre, ipſos ordinet is, cujus territorium eſt, vel ſi ordinati jam ſunt, ipſos habere acquieſcat. Unde patet juſpatronatus (quod melius gratiam dicemus) eccleſiaſticum priùs in Eccleſia receptum fuiſſe quàm laicale; forſan quia laici minùs idonei judicabantur, ut de doctrina, & aptitudine presbyteri præſentandi judicarent. Poſtea jus hoc præſentationis laicis patronis conceſſum fuit primùm in oratoriis privatis; cùm enim illis concederetur, ut oratoria in agris propriis ad evitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can.* 21. laici, qui in ſuis territoriis hæc oratoria conſtruebant, cùm ea ſibi, & familiæ tantùm ædificarent, nec ibi populus conveniret, efflagitarunt, ut presbyteros in eis divina officia celebraturos eligerent: quod conceſſit Imperator Juſtin. *in novel.* 123. *c.* 18. quam Conſule Baſilio Juniore, 10. Kal. Martii, anno 541. edidit, & Petio Præfecto promulgandam miſit, hujus juriſpatronatus priora fundamenta jaciens his verbis: *Si quis Oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipſe, aut ejus hæredes, ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: ſi verò indignos ab ipſis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent ſacra regula ordinari, tunc ſanctiſſimus Epiſcopus quoſcunque putaverit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad acuendam, ſeu puniendam aliquorum Epiſcoporum negligentiam, ut aiunt PP. Concilii Tolet. 9. *in cap. decernimus, 16. q. 7.* & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præſentandi presbyteros ad quaſcunque Eccleſias, in quibus juſpatronatus haberent, protracta fuit. Cujus poteſtatis antiqua veſtigia extant *in cap. Abbatem 18. quæſt. 2.* & *in dicto cap. decernimus*, & *in cap. monaſterium 16. quæſt. 7.* ubi Leo IV. ita ſtatuit: *Monaſterium, vel oratorium canonicè conſtructum à domino conſtructoris eo invito non auferatur, liceatque illi presbytero, quem voluerit, pro ſacro officio ipſius diœceſis, cum conſenſu Epiſcopi, ne malus exiſtat, commendare.* Et in Concilio Pariſ. 6. *lib.* 1. *cap.* 22. quod infertum legimus Capitul. Caroli *lib.* 5. *cap.* 178. in hæc verba: *De clericis verò laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quòd quidam Epiſcopi ad eorum preces nolint in Eccleſiis ſuis eos, cùm utiles ſint, ordinare, viſum nobis fuit, ut in utriſque partibus pax, & concordia ſervetur, & cum charitate, & ratione utiles, & idonei eligantur, ut ſi laicus idoneum, utilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occaſione ab Epiſcopo ſine certa ratione repellatur. Et ſi rejiciendus eſt, diligens examinatio manifeſtum facit.* Quod etiam cavetur in Concilio Vvormat. *can.* 49. ibi: *Ut ſi laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos, ſuiſque Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nullaque qualibet occaſione rejiciant.*

5. De progreſſu ipſius juris.

Sequentibus verò Eccleſiæ ſæculis indubitatum fuit jus hoc patronatus laicorum, nempe ut fundatores Eccleſiarum, eorumque hæredes presbyteros Epiſcopo in Eccleſia à ſe, vel à parentibus ſuis fundata inſtituendos præſentarent, ut ſupponitur *in cap.* 1. 2. & 3. *hoc tit.* quæ præſentatio plerumque commendatio appellatur in Concilio Arelat. ſub Carolo, *can.* 5. ibi: *Ut laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Eccleſiæ, quia propter cupiditatem plerumque à laicis talibus presbyteris Eccleſiæ dantur, qui ad peragendum ſacerdotale officium ſunt indigni.* Mogunt. ſub Carolo *can.* 30. ibi: *Ut laici omninò munera injuſta non exigant à preſbyteris propter commendationem Eccleſiæ cuiquam preſbytero.* Proſequuntur alia de origine, & progreſſu hujus juriſpatronatus, Fileſacus *in cap. cum vos* 4. §. 2. *de offic. Ordin.* Hallier. *de ſacris elect. d. ſect.* 8. *c.* 1. *art.* 2. Boſquetus *in notis ad Innoc. lib.* 3. *epiſt.* 192. Illud tamen notandum eſt, patronum excommunicatum, etiam laïcum, non poſſe presbyterum præſentare, & inſtitutionem ab Epiſcopo ob talem præſentationem factam nullam eſſe, ut *ex cap. venerabilem* 34. §. *unde*, probat Illuſtr. Ramos *pro Epiſc. Luſit. propoſ.* 3. §. 2. *num.* 80.

6. Traditur ratio dubitandi.

Ex quibus jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm ex gratia tantùm conceſſum ſit patronis laicis jus commendandi, ſeu præſentandi preſbyteros in Eccleſiis, in quibus obtinent patronatum, ut ab Epiſcopis, ſi digni fuerint, inſtituantur; nec facilè laici poſſint idoneitatem ipſorum presbyterorum agnoſcere, ideo non ſolùm prohibitum eſt patronis propriâ auctoritate presbyteros inſtituere, verùm etſi contrà fecerint, tam ipſi, quàm clerici ab eis Eccleſias accipientes, excommunicatione feriuntur: cujus cenſuræ conſcientiâ adacti nonnulli patroni Eccleſias Epiſcopis reſtituerunt, de his donationes conſcribentes, quarum exempla referunt Matthæus Pariſ. *in Vvillelm. II.* Ambroſius à Morales *in vita S. Eulogii, c.* 8. Accedit, nam nemo ſine inſtitutione canonica poteſt beneficium eccleſiaſticum obtinere, *c.* 1. *de R. I. lib.* 6. ſed ea inſtitutio ab Epiſcopo datur: igitur abſque ejus auctoritate non poteſt præſentatus à patrono beneficium eccleſiaſticum obtinere. Faciunt quæ de Eccleſiis non recipiendis à laicis congeſſi *in cap. quiſquis* 43. *de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præſenti ſtatuit, patronum non poſſe propria auctoritate Eccleſiam concedere abſque Epiſcopi inſtitutione. Et licèt Epiſcopus teneatur præſentatum à patrono, ſi dignus eſt, neceſſariò inſtituere, ut dixi ſuprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, neceſſariam non eſſe Epiſcopi inſtitutionem; ſiquidem etſi præſentatus idoneus ſit, adhuc poſt præſentationem eget canonica inſtitutione ab Epiſcopo obtinenda.

7. Exponitur Innocentii 3. epiſt.

Ex hucuſque traditis lucem accipit Innocent. III. *lib.* 3. *regeſtr.* 15. *epiſt.* 192. ubi Mathildi Comitiſſæ Flandrenſi in hæc verba reſcribit: *Etſi precibus tuis favorem præſtare ſecundùm Deum benevolum intendamus, eas tamen, quas repellit juſtitia, nos admittere non debemus, cùm ejus locum, qui juſtus eſt, & juſtitiam diligit, licèt immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitii, Nepa nomine, ad honorem Dei Eccleſiam fundare proponas, & de bonis tuis ſic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore ſervirent, neceſſaria vitæ non deſint, juſpatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac ſucceſſoribus tuis reſervari petebas. Quorum primum admittimus: ſecundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat ſaluti concedi. Quia cùm ex devotione te aſſeras aſſumpſiſſe propoſitum in loco prædicto Eccleſiam conſtruendi, acquires eo plus animæ, quo minùs in ea corpori reſervabis. Unde devotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere ſtudeas, quod ad tuam ſalutem, & eccleſiaſticam pertinere dignoſcitur honeſtatem. Datum Laterani II. Nonas Januarii, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis vel agit Innocentius de collatione abſoluta præbendarum facienda per patronum propriâ auctoritate, vel de præſentatione nuda per patronum facienda: & ſi de illa, quare deciſionem ſuam non probat Pontifex præſenti canone, & ſimilibus? Si agit de præſentatione per patronum facienda, injuſtè illi, videlicet Comitiſſæ, & ejus ſucceſſoribus prohibetur in ea Eccleſia à ſe conſtructa, juxta hucuſque tradita; præcipuè cùm *in cap. fin. de conceſſ. præbend. c. dilecto, de teſtibus*, eidem Comitiſſæ concedatur præſentatio præbendarum in aliis Eccleſiis, in quibus jus obtinet patronatus; & in eadem ſpecie præbendarum Regi Angliæ præſentationem competere ſupponitur

ſupponitur *in cap. cùm inter, de conſuet.* igitur non rectè talis præſentatio Comitiſſæ, & ejus ſucceſſoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et ſi collatio abſoluta Comitiſſæ prohiberetur, ſuperflua eſt ea deciſio, ſiquidem jam jure communi ex hoc textu, & aliis ſuprà expenſis generaliter patronis erat interdicta. Boſquetus in notis ad ipſam epiſtolam utrumque admittit, ita ut Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, ut in præſenti ab Alexandro prohibetur, ideſt conceſſionem propria auctoritate, irrequiſito Epiſcopo, ne videlicet præſentati à Comitiſſa virtute tantùm ipſius electionis admitterentur ad præbendas. Accipit etiam Innocentium de præſentatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm eſſet conventualis Eccleſia quæ fundabatur, propter honeſtatem electio ad ipſos Canonicos ſpectare debebat, juxta textum *in cap. novit* 25. *hoc tit.* ubi plura adduxit Barboſa. Sed licèt verum ſit, in Eccleſiis conventualibus, & collegiatis non competere patrono jus præſentandi ſuperiorem Prælatum, *cap. Maſſana, de elect.* niſi ſpecialiter in ipſa fundatione id cautum ſit, ut in caſibus relatis ab Alteſſerra *de Ducibus, & Comitib. c.9.* tamen patronum poſſe in ipſis Eccleſiis ad præbendas præſentare clericos idoneos, conſtat *ex d. cap. cùm inter, de conſuet. cap. dilecto, de præb.* Quare dicendum eſt, in eo textu non prohiberi Comitiſſæ nudam præſentationem ad præbendas, ſed collationem ipſarum in ſua propria, & ſtricta ſignificatione, irrequiſito videlicet Epiſcopo; nam cùm per conceſſionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, ut in aliis beneficiis eccleſiaſticis, de quibus in hoc textu, exiſtimabam Comitiſſam poſſe eligere, & propria auctoritate in ipſis præbendis clericos inſtituere. Quæ interpretatio facilè ſuadetur ex illis verbis: *ſecundum verò non duximus concedendum, cùm tuæ non expediat ſaluti.* Ex quibus deducitur, ex tali collatione ipſam peccatum incurrere; quia videlicet propriâ auctoritate, irrequiſito Epiſcopo, intendebat præbendas ipſas conferre, contra præſentem textum, & hucuſque tradita. Et licèt juſpatronatus ſpectet ad ſupremos Monarchas, tantùm ipſi poſſunt præſentare, non verò inſtituere in Eccleſiis vacantibus, ut doctè probant Cochier *in tract. de primariis precibus, in proœm. pag.* 3. Vivianus *in praxi juriſ. patron. lib.* 11. *cap.* 12. Solorzanus *lib.* 3. *de jure Ind. tom.* 2. *num.* 40.

CAPUT V.

Idem [a] *Eborac. Archiep.*

QUod autem conſulis, ſi clericus idoneus ad vacantem Eccleſiam præſentatus non fuerit ab Epiſcopo diœceſano admiſſus, & poſtmodùm alius idoneus præſentatus, & inſtitutus ab Epiſcopo [b] poſſeſſionem tenuerit corporalem, an priore clerico Eccleſiam petente debeat poſterior removeri, vel poſterior priori præferri? dubium non eſt, quin caſu iſto melior ſit conditio poſſidentis; quoniam antequam præſentatio per diœceſanum Epiſcopum approbetur, ratum [c] non eſt quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præſentibus intimamus, quod ſi laici clericis vel collegiis de conceſſionibus, vel donationibus inſtrumenta conceſſerunt in hæc verba, vel ſimilia: Conceſſi, vel dedi Eccleſiam, & præſenti chartâ firmavi; ſi conſenſus Epiſcopi non [d] acceſſerit, nihil agi videtur; à laico enim Eccleſia donari non poteſt. Patronatum autem de auctoritate, & aſſenſu Epiſcopi certum eſt à laico in eadem de jure conferri.

NOTÆ.

[a] *Eborac.*] Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *p.* 3. *cap.* 15. & *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 7. ubi additur *pars capitis Relatum*, ut cognoſcamus in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. relatum, de cleric. non reſid.*

[b] *Poſſeſſionem teneret.*] Ideſt canonicam inſtitutionem, ut exponit Covar. *lib.* 3. *c.* 16. & probavi *in cap. ex frequentibus, de inſtit.*

[c] *Ratum non eſt.*] Juxta tradita ſuperiori commentario.

[d] *Non acceſſerit.*] Si autem acceſſerit, valida eſt donatio, *cap. illud, cap. ſuggeſtum, hoc tit.* probavi *in cap. paſtoralis, de donat.*

COMMENTARIUM.

1. CONCLUSIO REFERTUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Patronus laicus poteſt variare, & duos ſucceſſivè præſentare.* Probant eam textus *in cap. cùm autem* 24. *c. paſtoralis, cap. fin. hoc tit. Clement. plures, §. fin. eod. tit.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, idem Barboſa *de poteſt. Epiſc.* 3. *p. alleg.* 62. *n.* 151. & *lib.* 3. *juris eccleſ. c.* 12. Vivianus *de jure patron. lib.* 10. *c.* 1. *cum ſequent.* Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 15. Eſcobar *de puritate ſanguinis, q.* 7. *n.* 6. Balboa *in cap. cùm Bertholdus, n.* 58. *de judic.* Joan. Crotus *in reperit. ad hunc textum*, Mendo *de jure academ. lib.* 1. *quæſt.* 30.

2. TRADITUR DUBITANDI RATIO.

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ſic inſurgo: Per præſentationem legitimè factam à patrono adquiritur jus præſentato ad ipſum beneficium, ita ut ſtatim poſſit petere inſtitutionem ab Epiſcopo, *cap. paſtoralis, hoc tit.* ubi docent Gloſſa, & Abbas, Ripa *in rubr. de judic. n.* 71. Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. jure quæſit. quæſt.* 1. Unde clauſulam illam, dummodo alteri jus quæſitum non ſit, quæ apponi ſolet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præſentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *ubi ſuprà*, Rebuffus *in eadem regula, gloſſ.* 6. & facit textus *in cap. ſuper eo, de offic. deleg.* ſed jus ſemel uni quæſitum, ſine ejus voluntate auferri non valet, *l.* 1. *ff. ſi quid in fraud. patron. l. diem* 9. *§. non autem, ff. de aqua pluvia:* ergo Patronus poſtquam ſemel præſentationem ad beneficium fecit, non poteſt amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, ſemel dumtaxat eligere valet, *l. apud* 20. *ff. de opt. legat. l. ſervi electione* 5. *l. hujuſmodi* 84. *§. Stichum* 9. *l. ſtatuliberum* 11. *in fine, l. legatorum* 33. *in fine, ff. de leg.* 2. *l.* 8. *C. de inoffic. l* 17. *C. de teſtibus, l.* 4. *§.* 2. *ff. de lege commiſſ.* igitur nec patronus mutare præſentationem poteſt.

Augetur

Augetur ſecundò hæc difficultas, nam ſi patrono laïco variatio abſolutè permitteretur, ſæpe ſæpiùs illi variare liceret: ſed non poteſt niſi ſemel variare, ut argumento textus *in l. boves, §. hoc ſermone, ff. de V.S.* docent Cevallos *commun. contra commun. q.* 265. *per totam*, Barboſa *d. alleg.* 72. *n.* 161. Eſcobar *de pu-ritate, d. q.* 7. *n.* 62. Ergo quia patronis laicis abſolutè variare non licet.

3. QUANDO JUSPATRONATUS SIT LAICALE.

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, juſpatronatus duplex eſſe; aliud eccleſiaſticum, aliud ſæculare, ſeu laicum: juſpatronatus eccleſiaſticum dicitur, non quia clericis competat, ut vult Vvameſius *tom.* 2. *conſil.* 470. exiſtimans naturam juriſpatronatus ex qualitate, & conditione poſſidentis repetendam eſſe, ita ut laicale cenſeatur ſi laicus illud obtineat: ſed dicitur illud quod competit Eccleſiæ, vel ratione Eccleſiæ alicui, ſive clerico, ſive laico, etſi originem habuerit ex patrimonio laici; nam ſufficit poſtea quovis modo, ſive teſtamento, aut donatione, tranſlatum eſſe in Eccleſiam, Capitulum, ſeu Collegium Eccleſiaſticum canonicorum regularium, aut ſæcularium, vel alicui dignitati, aut beneficio eccleſiaſtico eſſe annexum, *cap. unic. §. verum, hoc tit. in* 6. docent Covar. *practic. c.* 36. *num.* 5. Valenſis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. Valaſcus 2. *p. conſult.* 163. Garcia *part.* 5. *de benef. cap.* 1. *ex num.* 553. Vivianus *in praxi, p.* 1. *lib.* 1. *c.* 3. *ex n.* 3. Barboſa *lib.* 3. *jur. eccleſ. c.* 12. *ex num.* 6. Sanchez *lib.* 2. *conſil. cap.* 3. *dub.* 67. quia penes communitatem eccleſiaſticam non poteſt reſidere juſpatronatus, quod non ſit eccleſiaſticum, ut probat Salgado *de proteſt. Regia,* 3. *p.* Unde quoties juſpatronatus competit ratione dignitatis, officii eccleſiaſtici, vel adminiſtrationis bonorum Eccleſiæ, etſi laici illud obtineant, Eccleſiaſticum dicetur. Jus verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, ſive clerico, ſive laico competit ratione proprii patrimonii, non beneficii, vel Eccleſiæ, Covarruv. *dicto cap.* 36. *num.* 2. Flaminius *de reſig. benef. lib.* 2. *q.* 4. *num.* 40. nec intereſt, quod patrimonium illud acquiſitum ſit intuitu Eccleſiæ, quia cùm ex generali conſuetudine clerici de talibus bonis teſtari poſſint, & in illis eis ab inteſtato ſuccedatur ſicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel exſtruens Eccleſiam ſibi, ſuiſque hæredibus, vel conſanguineis juſpatronatus ratione patrimonii reſervaſſe, & ita laicale judicatur. Circa juſpatronatus competens hoſpitalibus, collegiis, & ſimilibus locis, diſtinguendum eſt juxta tradita *in cap.* 4. *de relig. dom.* ita ut ſi loca ipſa auctoritate Epiſcopi conſtructa, & erecta ſint, ita ut loca religioſa, & pia dicantur, juſpatronatus eccleſiaſticum ſit; ſi verò abſque Epiſcopi licentia erecta ſint, juſpatronatus laicale dicatur. Plures alios caſus inde reſolventes docent Lambertinus *de jurepatron. 1. part. lib.* 1. *art.* 5. *quæſt.* 1. Vivianus *eodem tractatu, lib.* 1. *cap.* 3. Gregorius Lopez, & Humada *in l.* 13. *tit.* 5. *partit.* 1. Vaſquez *in opuſcul. moral. tit. de benefic. cap.* 2. §. 1. Felicianus Vega *in cap. quantò, num.* 27. *de judiciis*, Salgado *de proteſt. Regia,* 3. *part. cap.* 9. *ex num.* 10. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 3.

4. QUIBUS PATRONIS LICEAT VARIARE.

Secundò ſciendum eſt, quod inter alias differentias, quæ verſantur inter juſpatronatus eccleſiaſticum, & ſæculare, ex quibus quadragintaocto refert Vivianus *d. lib.* 1. *cap.* 3. illa præcipua verſatur, quod patronus laicus poteſt intra quadrimeſtre ante Epiſcopi inſtitutionem variare, & alium ſimul, ſeu ſucceſſivè accumulando præſentare: patronus autem eccleſiaſticus id facere nequit. Cujus differentiæ rationes varias aſſignarunt Doctores ſuprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præſentatio patroni eccleſiaſtici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia ſtatim electo acquiritur jus in re, ſequutâ electionis acceptatione, *cap. publicato*, ubi gloſſa, *cap. quod ſicut, de elect.* quod ſecus procedit in præſentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur jus. Vivianus *in d. cap.* 1. *num.* 5. & 2. *p. lib.* 8. *c.* 9. Sanchez *lib.* 2. *conſil. c.* 3. *dub.* 66. Valenzuela *conſil.* 103. *num.* 4. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *Recopil.* gloſſa 22. *n.* 32. Barboſa *lib.* 3. *jurie eccleſ. c.* 12. & *alleg.* 52. *n.* 174. Sed hæc ratio facilè convincitur: tum quia nullo juris loco caveretur, præſentationem patroni eccleſiaſtici vicem obtinere electionis: tum etiam, quia etſi electionis vires haberet, non ideo jus in re produceret, ſed ad rem tantùm, ut probat Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 57. *n.* 197. Quare eâ ratione omiſsâ, verior, ni fallor, ea eſt, quod cùm patronum eccleſiaſticum minùs deceat inſtabilitas, ſeu variatio, *Clement. unic. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quàm laico concedatur, ut maturè deliberet quem eligat; & clerici faciliùs, meliuſque poſſint noſcere, ac invenire clericos idoneos, quàm laici, propter aſſiduam converſationem cum eis: ideo illi variare nequeunt, laici autem variare valent. Docet Lambert. *ubi ſuprà d. art.* 1. Laici igitur poſſunt variare, aut uno contextu plures nominando, ut Epiſcopus ex eis, quem malit, inſtituat, *Clement. plures, §. fin. hoc tit.* aut diverſis temporibus varios præſentando, *cap. cùm autem* 24. *cap. paſtoralis* 29. *hoc tit.* docet Lara *de capel.* 2. *part. cap.* 8. *num.* 9. ubi docet, Collegio, ſeu Univerſitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Cevallos *commun. q.* 65. & 69. Gutierrez *de juram.* 3. *part. c.* 13. *per tot.* Mendo *de jure acad. lib.* 1. *quæſt.* 30.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam cùm ante inſtitutionem ab Epiſcopo factam ratum non ſit quod à patrono fuit inchoatum, ideo ante ipſam inſtitutionem pendente tempore conceſſo ad præſentandum, poteſt ipſe variare, illis adſtantibus conditionibus, videlicet ut prima præſentatio firma maneat, ei ſecundam accumulando, non verò abrogando. Garcia *de benef.* 5. *part. c.* 9. *n.* 211. Eſcobar *d. q.* 7. *num.* 55. & tunc præfertur primò præſentatus, ſi dignus eſt, ſecundus verò indignus. Etiam deſideratur, ut primò præſentatus nullum aliud jus extra præſentationem acquiſierit; nam ſi lis mota ſit, & ita per conteſtationem jus illam proſequendi illi quæſitum ſit, non poteſt patronus variare in ejus præjudicium, ut reſolvunt Covar. *practic. c.* 36. *num.* 7. Barboſa *dict. alleg.* 72. *num.* 162. Eſcobar *d. q.* 7. *num.* 60. qui alia proſequuntur de hujuſmodi variatione.

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa; nam licèt certa, & generalis regula ſit, quod in præjudicium juris quæſiti tertio variare, aut quicquam ſtatui non poſſit; ea tamen accipienda eſt in jure perfectè quæſito, & dum aliud à jure ſtatutum non eſt, quia tunc cenſetur facta variatio juris auctoritate; & in prima præſentatione eam ineſſe conditionem, niſi aliud poſtea viſum fuerit, ſecundùm permiſſionem iterum præſentandi. Quæ conditio cùm ſemper tacitè inſit ex ſecunda præſentatione, nullum præjudicium primo præſentato fit, argumento legis *injuriarum* 13. §. 1. *ff. de injuriis*, pluribus relatis illuſtrat Barboſa *axiom.* 135. *num.* 8. Nec obſtat primum difficultatis augimentum deductum *ex d. l. ſervi electione*, cum ſimilibus: nam ratio, quare legatâ optione, ſeu electione, ſemel dumtaxat legatarius eligere poteſt, redditur *in d. l. apud* 20. in illis verbis: *Quia omne ius legati prima teſtatione, quâ ſumere ſe dixiſſet, conſumpſit.* Quoniam

res continuò ejus fit ſimul ac dixerit, eam ſumere: quam illuſtrat Pinellus *lib.2. ſelect. cap.16.* Arias à Meſa *lib.2. variar. cap.28.* quæ ratio cùm ceſſet in præſentatione facta à patrono laico, quia nullum jus perfectè illi quæſitum eſt, rectè admittitur variatio. Accedit nam in ultimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *d. l.ſervi 5.* Nec contrarium probatur *in l.Divus 22. §.licet, de uſu & habit.* quia in ea ſpecie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam poſt electionem unius partis ad aliam partem ſe transferre, eamque habitare; in contractibus verò ita demùm variare licet, ſi res integra ſit, *l. ſi certarum 17. §. fin. ff. de teſtam.milit.* Nec contrarium probatur *in l.66. ff.de procurat.* ubi poſt electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite jam conteſtata; tunc enim cùm non ſit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obſtat ultimum augmentum ipſius dubitandi rationis; nam licèt patrono laico variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur ampliùs quàm ſemel, ut tollatur confuſio, ſeu proceſſus in infinitum, quæ provenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona 13. §. ult. ff. de damno infect. l.fideicommiſſa 11. §.ſi quidem 18. ff.de legat.3.* Nec contrarium probatur *in d.Clement. plures. §.fin.* quia textus ille procedit quando plures ſimul, non autem ſucceſſivè præſentantur; quod & patrono eccleſiaſtico licere, docet Rochus à Curte *verbo Honorificum, q.9. n.34.* veluti ſi alternativam præſentationem faciat, aut plures ſimul præſentet, ut ex eis Epiſcopus eligat magis idoneum; aut ſi idoneos omnes judicaverit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, poſſe patronum laicum ſæpe ſæpiùs variare, ut contra Spinum probat Covar. *d.c.36.* & poſt eum Eſcobar *de purit. d.q.7. n.63.*

CAPUT VI.

Idem [a] *Exon. Epiſcopo.*

QUia clerici quidam veſtræ juriſdictionis *b* advocatias Eccleſiarum, ſicut accepimus, comparant, vel quocunque modo poſſint, acquirunt, ut poſtmodùm [c] filii, vel nepotes ad eaſdem præſententur Eccleſias; nos tamen pravam conſuetudinem penitus eradicare volentes, nihilominus præſentium vobis auctoritate m. atque præ. ut ne id attentare præſumant, univerſis Eccleſiis juriſdictionis veſtræ ulteriùs arctiùs inhibere curetis: & ſi presbyteri Eccleſiarum veſtrarum advocationes acquiſierint, eos advocationibus taliter acquiſitis, ap. rem. auctoritate Ap. [d] ſpolietis.

NOTÆ.

1. [a] *Exon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.8.* poſt Concil. autem Lateran. *part.15.cap.14.* habetur, *Hereſordienſi, & Abbati de Forde*; quæ inſcriptio in hac ſexta collectione eſt capitis ſequentis, ubi eam exponemus. De Exonienſi Angliæ diœceſi nonnulla adduxi *in cap.6. de filiis presbyt.*

2. [b] *Advocatias.*] Ideſt juſpatronatus; quid tamen advocatia in ſacris canonibus ſignificet, & de ejus origine, & uſu in Eccleſia, agemus infrà *in cap. præterea*, ubi textum hunc exponemus.

3. [c] *Filii, vel nepotes.*] Certum eſt, patronum poſſe filium proprium, ſeu nepotem idoneum ad beneficium præſentare, *cap. conſuluit*, ubi Gloſſa *verbo Auctoritate, hoc tit.* Lambertinus *de jurepatron.lib.2. part.1. q.8.art.12.* Flamin. *de reſign. lib.9. quæſt.17. num.* 122. Velaſcus *de privil. pauper. 2.part. q.62. ex num.25.* quippe ſuffragium patris filiis prodeſſe ſolet, *l.illud, ff. quod cujuſque univerſ.* Et quia hoc ſacris canonibus non reperitur prohibitum, conceſſum creditur, argumento textus *in cap. cum Sedem, de deſponſ.* quamvis patronus ſeipſum præſentare nequeat, *cap.per noſtras 26. hoc tit.* quia tunc non datur diſtinctio inter præſentantem, & præſentatum, *cap. fin. de inſtit.* quando verò pater filium præſentat, adeſt diverſitas perſonarum, cùm revera diſtinctæ ſint, ut probat Riccius *in praxi fori, deciſ. 194.* & licèt fictione juris pro una accipiatur quoad acquiſitionem virtute patriæ poteſtatis, §. *verſa vice, Inſtit. de inutilibus*; & hæc poteſtas non attendatur in ſpiritualibus, *cap. fin. de judiciis, lib.6.* ſicut nec aliàs in his quæ ſunt publici juris, *l.1. ff. de auctorit. tut. l.nam quod 14. ad Trebel.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom.3. diſcept. cap. 576. num.6.* ideo patronus poteſt filium proprium idoneum ad beneficium præſentare. Nec contrarium probatur in præſenti textu; nam procedit quando pater comparavit, vel alio modo acquiſivit juſpationatus primò, & principaliter, ut filios, vel nepotes ſuos ad ipſas Eccleſias præſentaret ſolo ſanguinis amore ductus, & nullâ idoneitatis habitâ ratione; quod repugnat ſacris canonibus relatis *in cap. grave 29. de prebend. cap. unic. verſ. circa, ut eccleſ. benef. cap. tuam 10. de ætate, & qualit.* & ita intenderet ſucceſſionem admittere in beneficiis eccleſiaſticis, contra ea quæ adduxi *in cap.1. de prebend.* ideo ab Alexandro in præſenti improbatur ſimilis abuſus clericorum Exonienſis diœceſis, ut docuerunt in præſenti Butrius *num.6.* Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de jurepatronatus, verbo Honorificum, quæſt.4.*

4. [d] *Spolietis.*] Nec tale juſpatronatus reſtituendum eſt venditori, ut probat Lotherius *de re benef. lib.2. cap. 9. num.67.* ut ita hac pœnâ afficiatur etiam venditor, ut *in cap. Salvator 1. quæſtione 3. capite conſulere, de ſimon.* nam quando quis privatur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cujus contemplatione privatio fit. Gloſſa *in cap. ſi diligenti, verbo Perdant, de foro compet.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VII.

Idem *H.* [a] *Efordon. Epiſcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. [b] Salesberien. Epiſcopi accepimus, quod defunctâ [c] perſonâ Eccleſiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Eccleſia [d] ſita eſt, à monaſterio de [e] Vvinton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Vvillelmum de Leiceſtra clericum prædicto Epiſcopo præſentavit. Poſt aliquantum temporis Abbatiſſa prædicti monaſterii ad Epiſcopum veniens, ei Vvillelmum de Norale ad præſcriptam Eccleſiam præſentavit. Epiſcopo autem nolente perſonam præſentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem noſtrum Cant. Archiepiſcopum Abbatiſſa acceſſit, & apud eum gravem querimoniam de Epiſcopo depoſuit. Archiepiſcopus, quia ſibi viſum erat, quod factum militis ſuper præſentatione præfata nullius eſſet momenti, prædicto Epiſcopo in virtute obedientiæ injunxit, quod perſonam illam reciperet, & in poſſeſſionem induceret, quam Abbatiſſa decreverat ſibi præſentandam. *Et infrà:* Reſtitutione autem factâ cauſam audiatis, ita quidem quod ſi vobis conſtiterit, quod præfato militi præſcripta villa fuerit, non excepto jurepatronatus [f] ad firmam conceſſa, vel antequam de jurepatronatus inter Abbatiſſam, & militem controverſia eſſet ſuborta, præfatus Vv. de Leiceſtra in præſcripta Eccleſia per inſtitutionem Epiſcopi ad præſentationem militis fuiſſet inſtitutus, ei, dummodo aliàs idoneus ſit, Eccleſiam ipſam adjudicetis, ita quod ſi Abbatiſſa obtineret adversùs militem, illi de temporalibus debeat reſpondere.

NOTÆ.

1. [a] *Eforden.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.3.* licèt aliter legatur poſt Concilium Lateran. *p.15. c.5.* De Efordienſi diœceſi Angliæ jam egi *in c.2. de tempor. ordin.* Monaſterium Fordæ Angliæ eſt in Comitatu Bonienſi, de quo in indice ſactarum ædium Angliæ ita legitur: *Forda in Comitatu Devonia, titulo ſanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: eſt Ordinis Ciſtercienſis, anno 1135. cap.9. num.5.*

[b] *I. Salesberien.*] Joannes videlicet Salisberienſis, de quo aliqua adduxi *in cap.28. de appel.*

[c] *Perſona.*] Ideſt presbytero, ſeu parocho, qu perſona in ſacris canonibus dici ſolet, ut probavi *in c.8. & 12. de reſcript.*

[d] *Eccleſia ſita.*] Quam conjunctam cum villa retinebat; nam Eccleſiam ipſam per ſe laici ad firmam tenere non poſſunt, *cap. 6. ne clerici, vel mon.* ubi dicemus.

[e] *Monaſterio de Vvinton.*] Quod eſt monaſterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Vvintoniæ, proximè Sarisberiam urbem, quod fundavit Ergerus Rex Angliæ, & in eo Editha ejus filia habitum ſuſcepit, ut refert Vergilius *lib.6. hiſtor. Anglia, fol.117.*

[f] *Firmam.*] Firma quid ſignificet, expoſui *in c.1. de locato.*

COMMENTARIUM.

CUm juſpatronatus antecedenter ſit ſpirituale, ſeu ſpiritualibus annexum, ut probavi *in cap. quanto 3. de judic.* non poteſt per ſe, ut in capite antecedenti docetur; cum univerſitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, ſeu ſimili, rectè in alium transferri poteſt ex præſenti textu, & *cap. cùm ſicut, hoc tit. l.15. tit.5. p.5.* & tunc præſentatio competit illi penes quem reſidet juſpatronatus, ut pluribus exemplis illuſtrat Salgado *lib.3. labyrinthi, cap.5.* Covar. *lib.1. variar. cap.13.* Coſta *in cap. ſi pater, 2. part. verbo Trebellianica, num.7.* Lambertinus *de jurepatron. 2.p. lib.1. q.5. art.11.* Hermoſilla *in l.15. tit.5. partit.5. gloſ.4. & 5.* Riccius *5. part. collect.1731.* Burgos de Paz *conſil.31. à num.14.* Noalis *de tranſmiſſione, caſu 607.* Molina *de primog. lib. 2. cap.24.* Barboſa *lib. 3. jur. eccleſ. cap.12. num.125.* Olea *de ceſſ. jur. tit.3. q.8. n.27.* ideo cùm villa in præſenti ſpecie fuiſſet titulo locationis ad longum tempus in militem tranſlata, ex quo titulo dominium utile in conductorem tranſfertur, ut probavi *in cap. ad aures, de rebus Eccleſ.* ideo potuit miles tanquam verus patronus præſentare perſonam idoneam ad Eccleſiam, quæ erat in ipſa villa; quia juſpatronatus ad ipſum tanquam ad verum Dominum ſpectabat, ut jam notavi *in cap. cùm Bertholdus, de re judic.* 2.

CAPUT VIII.

Idem *Vvinton. Epiſcopo:*

QUamvis ſimus. *Et infrà:* Illud prætereundum non duximus, ſuper quo te intelleximus dubitare, quod ſi aliquis laïcus Epiſcopo inconſulto Eccleſiam non [b] vacantem concedit alicui religioſæ domui, & poſtea cùm vacaverit, ad præſentationem ejuſdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœceſanum Epiſcopum inſtitutus, prior conceſſio ſecundam inſtitutionem, quominus habeatur rata, & firma, non poteſt, nec debet

aliquatenus impedire. Cùm illa conceſſio de jure nullius poſſit eſſe momenti : tum quia de re non vacante facta eſt : tum quia laicus ſine auctoritate Epiſcopi nemini poteſt Eccleſias dare, licèt religioſo loco patronatus jus conferendi liberam habeat facultatem. Si verò juſpatronatus Eccleſiâ vacante religioſo loco contulerit, & aliquis ſine præſentatione fratrum ejuſdem loci fuerit in ipſa Eccleſia inſtitutus, ejus inſtitutio ſecundùm rigorem juris eſt [c] irritanda.

NOTÆ.

1. [a] *Vvinton.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. c.*10. reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribitur; & alias ejus partes dedi *in cap. cæterùm, de reſcript.*

[b] *Non vacantem.*] Eo animo, ut vivente ejus Rectore ad locum religioſum pertineret, aliàs ſi ea mente, ut defuncto Rectore ad ipſos religioſos Eccleſia ſpectaret quoad proprietatem, valeret conceſſio de Epiſcopi licentia facta, *c. conſultationibus, de donat.* ut jam expoſui *in c.*2. *de conceſſ. præbend.* Regulariter autem patronus non poteſt ad beneficium nondum vacans aliquem præſentare, *c. fin. de conceſſ. præbend.* pluribus relatis probat Solorzanus *de jure Indiar. lib.*3. *cap.*15. *num.*56.

[c] *Irritanda.*] Quia durante tempore ad præſentandum patrono conceſſo, non poteſt Epiſcopus aliquem propria auctoritate in Eccleſia inſtituere, ut dicemus infrà, *in cap...*

COMMENTARIUM.

2. [a] EX hoc textu communiter deducitur, patronum non poſſe juſpatronatus quod obtinet, propriâ auctoritate in laicos transferre; poſſe verò loco religioſo, etiam inconſulto Epiſcopo, illud donare; quod etiam probatur *in cap. ſignificavit* 41. *de teſt. cap. unic. hoc tit. in* 6. & docent Rochus à Curte *de jurepatron. verbo Ipſe, vel is à quo, quæſt.*13. *num.*32. Lambertinus *eodem tract.* 2. *p. lib.*1. *art.*10. *quæſt.*1. *princip. num.*4. Barboſa *lib.*3. *juris eccleſ. c.*12. *n.*244. Garaña *in cap. conſultationibus, n.*5. *de donat.* Abbas Panormit. *q.*5. *per tot.* Valenſis *de benef. lib.*1. *tit.*4. *n.*2. qui varias hujus diſcriminis rationes aſſignavit, quibus omiſſis illa videtur verior ratio, quod quando fit donatio juriſpatronatus alteri laïco, debet Epiſcopus priùs agnoſcere, an expediat Eccleſiæ patronum mutare, & an fraus aliqua ſimoniaca intercedat: quod non ita evenit in loco religioſo, ſiquidem ſemper expediet Eccleſiæ illum potiùs, quàm laïcum patronum habere. Nec obſtat textus *in cap. cura* 12. *hoc tit.* in illis verbis: *Cùm laïci non poſſint in alios, niſi jus quod habent, transferre.* Ex quibus deduci videtur, poſſe patronum jus quod habet, in alium transferre indiſtinctè, ſive laicum, ſive religioſum; nam ea verba non ſunt accipienda de donatione juriſpatronatus, ſed de præſentatione ad Eccleſiam vacantem per patronum facta, ut in principio textus; unde ibi docetur, non poſſe laicum abſque Epiſcopi auctoritate beneficium conferre virtute juriſpatronatus, quia tantùm jus quod habet, videlicet quod ex præſentatione acquiritur, dare poteſt; non verò ea verba ſunt accipienda de donatione juriſpatronatus, ut ibi latiùs dicemus.

3. Contrarium etiam, immò nec in religioſum locum poſſe laïcum patronum jus illud transferre, probari videtur *ex capite nullus, hoc titul.* ubi indiſtinctè ſtatuitur, non poſſe laïcum Eccleſiæ decimas, vel quodlibet aliud jus eccleſiaſticum in locum religioſum transferre abſque Epiſcopi licentia; quod etiam expreſsè docetur *in cap.*28. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi ita ait Alexand. III. *Super eo verò, quod clerici, & religioſæ, ſicut aſſeris, perſonæ, litterarum intuitu, quas habent à laïcis, ſibi jus in Eccleſiis vindicant, hoc tibi volumus innoteſcere, quod ubi auctoritas Epiſcopi non accefferit, per litteras illas non poſſunt Eccleſias obtinere.* Ergo quia non licet laicis juſpatronatus, quod habent, Religioſis locis donare. Sed omiſſis variis Interpretum ſolutionibus, credo in his juribus nullo modo agi de donatione juriſpatronatus, ſed potiùs de ipſa Eccleſia quoad proprietatem, ſeu quoad jus exigendi decimas virtute talis conceſſionis; paſſim enim in hoc titulo Eccleſia accipitur pro ipſo beneficio, in quo jus præſentandi patronus habet: unde dum Alex. III. in illis juribus abſolutè prohibet, ne Eccleſiam, vel aliquid juris eccleſiaſtici patroni in religioſos transferant inconſulto Epiſcopo, intendit ſtatuere, ut ſi patronus Eccleſia vacante voluerit loco religioſo eam donare, ut ita jus decimarum, & aliorum fructuum ad ipſum locum religioſum ſpecter, ut ſpectaret ad presbyterum præſentatum, & inſtitutum ab Epiſcopo, id facere non poteſt inconſulto ipſo Epiſcopo; quia tunc non donat juſpatronatus, ſed ipſam Eccleſiam, in qua habet juſpatronatus: nec propriè juſpatronatus dici valet quid juris eccleſiaſtici, cùm ſit tantùm jus in ſpiritualibus antecedenter annexum, *cap. quanto* 3. *de judiciis.* Huic commentario adjungenda ſunt quæ adduxi *in c. cùm Apoſtolica, de his quæ fiunt à Prælatis, cap. conſultationibus, cap. paſtoralis, de donationibus.*

CAPUT IX.

Idem [a] *Vvinton. Epiſcopo.*

QUerimoniâ Prioris, & fratrum de [b] Leuth nobis litteris deſtinatâ audivimus, quod R. Herford. Comes jus, quod idem Prior, & fratres in Eccleſia de Vvich ex donatione H. delati fundatoris Eccleſiæ ſuæ, & ipſius R. ſoceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Vvigor. Epiſcopo recognovit. Unde Epiſcopus poſtea jamdictos Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde [c] inveſtivit, quam illi deinde quietè, & pacificè poſſederunt. Demùm cùm inter præfatum Comitem, & C. uxorem ſuam, in cujus patrimonio Eccleſia illa conſiſtit, divortium per eccleſiaſticum judicium celebratum

Digitized by Google

celebratum fuiſſet, eadem C. Vv. Pictavienſi nupſit, qui Eccleſiæ præſcriptæ fructus memorato Priori & fratribus ſubtraxit omnino, & eos in uſus R. ſacerdotis ejuſdem loci ſine Epiſcopali auctoritate convertit. Cúmque poſtmodùm Vv. de medio ſublato, præfata C. tertio viro Vv. de Mediran eſſet matrimonio copulata, idem Vv. in ea, qua & Vv. temeritate perſiſtens, jamdictum R. in Eccleſia prætaxata contra Priorem ſupradictum manutenere, & fovere incepit dicens, quod id quod prænominatus Epiſcopus I. fecit ſuper Eccleſia, quæ de uxoris ſuæ advocatione exiſtit, dum erat in poteſtate illius viri, à quo poſtmodùm ſeparata fuiſſe dignoſcitur, nullam deberet firmitatem habere, præſertim cùm matrimonium uxoris ſuæ, ſicut aſſerit, integrè ſibi reſtitutum non eſſet, niſi de Eccleſia illa ſuam poſſit adimplere voluntatem. Unde quoniam abſurdum videtur omnino, & ab Eccleſia Dei penitus eliminandum, ut ad ſingulas patronorum ſecundùm humanam conditionem [d] viciſſitudines, Eccleſiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à ſupradicto H. taliter factum fuerit, alicui ſucceſſorum licuit revocare: ideo per A. ſ. præc. m. quat rei veritatem diligenter, & ſtudiosè inquiras; & ſi ita inveneris eſſe, prout ſuperiùs eſt narratum, ſæpedictis Priori, & fratribus Eccleſiam prælibatam, omni oc. & ap. ceſſ. reſtitui, & in pace facias poſſidere. [e] Viciſſitudines etiam hujuſmodi Eccleſiarum ab [f] advocatis, vel aliis quibuſlibet in tua diœceſi fieri de cætero nulla ratione permittas, ſed eorum præſumptionem uſque ad dignam ſatisfactionem, dilatione ſublatâ, vinculo excomunicationis percellas.

NOTÆ.

1. [a] *Vinton.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 11. ex qua teſtituo præſentem textum. De diœceſi Vvintonienſi Angliæ jam legi *in cap. cæterùm, de reſcriptis.*

[b] *Lauth.*] Legendum forſan eſt *Lautheſtoni*, quod monaſterium eſt Canonicorum regularium ordinis D. Auguſtini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod conſtruxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. ut refert Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. c.* 37.

[c] *Inveſtivit.*] Quia videlicet H. Patronus præſentaverat Priorem ad prædictam Eccleſiam de Vvich.

[d] *Viciſſitudines.*] Ideſt mutationes, ut expoſui *in cap. quod autem, hoc tit.*

[e] *Advocatis.*] De quibus agemus infrà, *in cap. præterea.*

COMMENTARIUM.

2. CUm repetentes ad hunc textum parum curaſſent de ejus integra, pluta & proiſus aliena ab ejus deciſione docuerunt: ut autem verus ſenſus Alexandri III. percipiatur, caſus repetendus eſt. H. Comes Cornuvalliæ, fundator monaſterii Launth, cùm ſimul eſſet patronus Eccleſiæ de Vvich, quæ erat in diœceſi Vvigornienſi, eam donavit Priori, & Canonicis dicti monaſterii; & Joannes Epiſcopus Vvigor. ipſos de prædicta Eccleſia inveſtivit: ſed cùm Conradam filiam ipſius Comitis in uxorem duxiſſet R. Comes Herefordenſis, Comes ipſe ratam habuit donationem factam à ſocero ſuo: ſed divortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipſa ſecundò nupſit Comiti Pictavienſi, qui ſubtraxit decimas & fructus prædictæ Eccleſiæ de Vvich à dictis Priore & Canonicis, & conceſſit R. cuidam clerico abſque ulla Epiſcopi auctoritate; & cùm deceſſiſſet ipſe Comes Pictavienſis, Conrada tertiò nupſit Comiti de Mediran, qui eandem temeritatem ſequutus, R. fovebat, à Priore autem & Canonicis fructus ipſius Eccleſiæ de Vvich auferebat, allegans quod cùm donationem ipſius Eccleſiæ feciſſet R. Comes Herefordienſis, & inter ipſum & Conradam divortium factum eſſet, dos debebat plenè reſtitui, juxta textum *in l. divortio* 8. *ff. ſolut. matrim.* & cùm jus quod habebat Conrada in ipſa Eccleſia ei integrum, & illibatum non reſtitueretur, plenè dos illi reſtituta non erat; & ita ipſe, ut maritus, intendebat juſpatronatus ſimul cum dote ad ipſum ſpectare, & ita poſſe præſentare presbyterum ad ipſam Eccleſiam de Vvich. Alexand III. contrarium decrevit, videlicet nec per ipſum, nec per Comitem Pictavienſem potuiſſe revocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipſius Eccleſiæ; quia per mutationem perſonarum non debet legitimè præſentatus ad Eccleſiam, à novo patrono, vel ejus ſucceſſore removeri; & rectè, nam præterquam quod conceſſio Eccleſiæ de Vvich facta fuerat ab H. ejus patrono, etiamſi facta fuiſſet ab R. Comite, ejus genero, infirmari non debebat; nam certum eſt juſpatronatus annexum alicui Caſtro in dotem dato, ad maritum ſpectare; quia cùm omnium rerum dotalium fructus ad maritum pertineant, *l. de diviſione* 5. *cum ſequent. ff. ſolut. matrim. l. pro oneribus, C. de jure dotium*; & præſentatio ſit fructus juriſpatronatus, Balboa & alii *in cap. cùm Bertholdus, de re judic.* Gutierrez 3. *p. de tutel. cap.* 29. *n.* 3. & juſpatronatus tranſeat cum univerſitate bonorum, extra dubium eſt, præſentationem ad maritum ſpectare, ut probant, & exponunt Petrus Barboſa *in l. divortio* 8. *§. ſi vir, num* 56. *ff. ſolut. matrim.* Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 3. *num.* 20. Silva *de qualit. Prælat. num.* 75. *cum ſequent.* Si ergo maritus ut patronus in præſenti ſpecie donavit Eccleſiam de Vvich Priori, & fratribus de Launth, etiamſi poſthea ſequeretur divortium, ipſa donatio non erat infirmanda, quia divortio facto reſtituitur dos, non tamen fructus percepti; immò dividuntur pro rata temporis, per quod matrimonium duravit, *l. fructus* 7. *§. divortio*, aliàs *l. divortii* 8. *ff. ſolut. matrim.* Plura Pinellus *lib.* 1. *ſelect. cap.* 2. Unde cùm præſentatio ad Eccleſiam vacantem inter fructus juriſpatronatus numeretur, ideo præſentatio facta à marito pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione perſonarum, quia videlicet juſpatronatus mutetur, & ad alium ſpectare incipiat, non debere infirmari præſentationem factam à prædeceſſore, quia presbyteri legitimè præſentati, nec per ſucceſſores, nec per ipſos patronos removeri poſſunt, ut docent Lambertinus *lib.* 1. *de jurepatron. p.* 2. *art.* 3 6. *n.* 6. & *art.* 12. *q.* 1. *p.* 1. Roch. à Curte *cod. tract. verbo ipſe, n.* 27. Molina *lib.* 1. *de primog. c.* 24. *num. ult.* Arcilano *lib.* 3. *antinom.* 6.

CAPUT X.

Idem [a] *Eborac. Archiepiſcopo.*

INter cæteras. *Et infrà :* Cùm laïci Epiſcopis neſcientibus, aut non conſentientibus, clericis Eccleſias concedunt, in quibus habent juſpatronatus, & poſtea pœnitentiâ ducti alios ad eas Eccleſias Epiſcopis repræſentant, & illi adeorum repræſentationem in eiſdem Eccleſiis ab Epiſcopis inſtituuntur, eorum debet inſtitutio ſtare, & firmiter obſervari, qui auctoritate Epiſcopi ſunt inſtituti ; conceſſione priori, quæ nulla eſt, omnino evacuatâ. Non enim licet laïcis clericos in Eccleſiis propriâpræſumptione ordinare.

NOTÆ.

[a] *Eboracenſi*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. capite* 12. & poſt Concilium Lateran. *part.* 15. *cap.* 1. & *cap. inter, de reſcript.* ubi extat alia pars hujus decretalis, & commentarium hujus textus dedi *in cap.* 4. *hoc titulo.*

CAPUT XI.

Idem [a] *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiſcopatum Eboracen. conſtitutis.*

CUræ paſtoralis neceſſitate conſtringimur, & auctoritate injuncti nobis officii provocamur pro ſtatu Eccleſiarum vigili ſtudio ſatagere, & ne ultra juris ordinem alicui conferri valeant Eccleſiæ, attentiori ſolicitudine providere. Inde eſt, quod univerſitati veſtræ per A. ſ. m. quat. ex donatione laïcorum, niſi auctoritas diœceſani Epiſcopi, & conſenſus adſit, nullus veſtrûm aliquas Eccleſias vendicare præſumat, vel retinere taliter acquiſitas, niſi longâ fuerit præſcriptione munitus, aut poſtea diœceſani Epiſcopi habuerit fortè conſenſum. Nos enim cùm laïci non poſſint in alios, niſi jus, quod habent, transferre, hujuſmodi conceſſiones viribus carere decernimus, & irritas penitus eſſe cenſemus.

NOTÆ.

1. [a] *Abbatib.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 13. & poſt Concilium Later. *p.* 15 *c.* 12. in Metropoli enim Eboracenſi ſunt plura monaſteria, tam monachorum, quàm canonicorum regularium, ut referunt Tamburinus *in ſerie Abbatum, verbo Eboracenſis*, Pennotus *lib.* 2. *hiſtor. canonic. regul. cap.* 37.

COMMENTARIUM.

2. CUm certum ſit juris principium, beneficium non poſſe obtineri ſine inſtitutione canonica, *cap.* 1. *de R. I. lib.* 6. nec patronum poſſe ſine Epiſcopi inſtitutione beneficium conferre, ex adductis ſuprà *in cap.* 4. difficilis profectò eſt præſens textus, dum in eo Alexander docet, legitimo temporis ſpatio poſſe presbyterum, qui Eccleſiam accepit à patrono laïco, eam acquirere. Pro cujus textus expoſitione varia adduxerunt repetentes hîc. Covar. & alii, quos refert Garaña *in cap.* 1. *hoc tit.* Balboa *in cap. ad aures, de præſcript. num.* 30. Acoſta *de privil. credit. ampl.* 1. *num.* 56. communiter docent, in præſenti agi, non de conceſſione Eccleſiæ, ſed de donatione ipſius juriſpatronatus facta à laïco, in qua cùm deſideretur Epiſcopi licentia, ex traditis ſuprà *in cap. illud*, ideo ut legitimè laïcus illud jus retineret, præſcriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facilè hæc interpretatio convincitur primò, quia ut ex littera hujus textus conſtat, non juſpatronatus, ſed Eccleſias ipſas patronos conceſſiſſe, ſeu concedere conſueviſſe in Metropoli Eboracenſi, apertè deducitur ; & eas non conceſſiſſe laïcis, ut vult poſt alios Garaña, ſed potiùs Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus reſcribit. Quare verùs dicendum eſt, in præſenti textu agi de conſuetudine quæ invaluerat in Metropoli Eborac. juxta quam patroni concedebant Eccleſias ipſas, in quibus jus habebant patronatus, monaſteriis monachorum, ſeu Canonicorum regularium in perpetuum, quod facere nequibant ſine conſenſu Epiſcopi, *cap. conſultationibus, cap. paſtoralis, de donat.* ubi notavi : quo caſu ut ipſa Eccleſia uniretur monaſterio, non erat neceſſaria Epiſcopi inſtitutio, ſed tantùm licentia, ſeu auctoritas, *d. cap. conſultationibus.* Unde ea deficiente tempore donationis à patrono factæ, talis conceſſio firma, & valida non erat, ſed poſtea convaleſcebat, rataque habebatur, ſi monaſterium per legitimum tempus Eccleſiam ipſam tanquam unitam monaſterio poſſediſſet, ut de aliis Eccleſiis à monachis in principio injuſtè obtentis, probavi *in c.* 1. *de capel. monach.* & docuit Heraldus Epiſcopus Turon. *in ſuis capit. can.* 79. ibi : *Qui Eccleſiam trecennali jure poſſederit, nulli deinceps ſubtrahere liceat :* aut ſi poſtea accederet conſenſus Epiſcopi, *cap. ſuggeſtum, hoc tit.* quo caſu ex nunc valere ſimilem unionem, docuit Acoſta *ubi ſuprà.* Non ergo in præſenti textu agitur de donatione facta à patrono laïco ipſius juriſpatronatus ; nam tunc cùm facta eſſet locis religioſis, ut ex epigraphe, & integra hujus textus conſtat, non erat neceſſarius Epiſcopi conſenſus, juxta tradita ſuprà *in cap. illud* ; ſed de conceſſione ipſius Eccleſiæ,

Digitized by Google

eleſiæ, ut perpetuò unita maneret ipſi Monaſterio: quo caſu neceſſarius eſt Epiſcopi conſenſus, *cap. conſultationibus.* Quæ interpretatio facilè probatur ex ratione adducta ab ipſo Alexandro, ibi: *Cùm laici non poſſint in alios, niſi jus quod habent, transferre.* Agnovit ergo Pontifex, juſpatronatus rectè poſſe ipſos patronos inconſulto Epiſcopo locis religioſis donare, quia illud jus ipſi habent: at verò Eccleſias, in quibus tantùm juſpatronatus obtinent, concedere etiam religioſis locis non poſſe.

CAPUT XII.

Idem a *Lundon. Epiſcopo.*

SI verò aliquando ordinatio alicujus Eccleſiæ ad tuam inſtitutionem ſpectat. & pro controverſia laïcorum de jurepatronatus inter ſe diſceptantium malitiosè differtur, fas tibi ſit de auctoritate noſtra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Eccleſia perſonam idoneam inſtituere, ita quod ipſa repræſentetur ab eo, qui juſpatronatus evicit.

N O T Æ.

1. [a] *Lundon.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 15. & poſt Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. ubi textus hic tribuitur non Alexandro III. ſed Lucio III. ut in hac ſexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita exiſtimo auctorem hujus textus eſſe Lucium III. & in præſenti referri partem textus *in cap. ad aures, de reſcript. cap. poſtremò, de appell. cap. de veſtoribus* 3. *de cleric. agrot.* qui textus ſunt ejuſdem Pontificis, & in eis eidem Epiſcopo reſcribitur.

CAPUT XIII.

Idem *dil. fil.* a *Hoſp. & Templ.*

CUm ſæculum reliqueritis, ut Creatori veſtro poſſitis in arce contemplationis placere decet vos ab his, quæ ſunt obvia rationi, abſtinere, vel quæ reprehenſioni ſubjacea nt aut veſtram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde eſt, quod univerſitati veſtræ diſtrictiùs per A. ſ. prohibemus, nec cùm ratione feudorum [b] emptorum, aliterve acquiſitorum, vel etiam [c] alio modo juſpatronatus in Eccleſiis parochialibus acquiſieritis, in eis presbyteros, niſi per Epiſcopos inſtituatis, nec Epiſcopo jus parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præſumatis: [d] excommunicatos quoque ipſius Epiſcopi, vel Archidiaconorum ſuorum contra authentica ſcripta Romanæ Eccleſiæ ad divina officia in capellis veſtris recipere non audeatis.

N O T Æ.

1. [a] *Hoſp. & Templ.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 16. & poſt Concil. Later. *part.* 15. *cap.* 13. De Hoſpital. & Templar. nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de judiciis.*

2. [b] *Emptorum.*] Et ita cum univerſitate bonorum juſpatronatus potuit in emptorem transferri, ut jam probavi *in cap. ex litteris, hoc tit.*

[c] *Alio modo.*] Donatione videlicet, præſcriptione, aut permutatione, de quibus Valenſis *lib.* 1. *de benef. cap.* 4. Et plerumque juſpatronatus ſpectare ad monachos, probavi *in cap.* 1. *de capel. monach.* 3.

[d] *Excommunicatos.*] Hæc verba omiſit Raymundus in præſenti, ut minùs propria [illegible] tituli, vel quia ex Concilio Lateran. referunt[illegible] *cap. cùm & plantare,* §. *excommunicatos, de privil.* Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap.* 4. 4.

CAPUT XIV.

[a] Idem.

EX inſinuatione dilecti filii noſtri O. clerici accepimus, quod cùm frater ſuus ei juſpatronatus, quod in quibuſdam Eccleſiis in Lincon. & Salesberien. [b] Epiſcopatibus conſtitutis habebat, liberaliter [c] contuliſſet, eaſdem Eccleſias quidam presbyteri, & alii occaſione fratris prædicti O. ſine ipſius voluntate, & aſſenſu occupaverunt per violentiam, & eas injuſtè detinent occupatas. Quia igitur noſtra intereſt, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus ſubjectis attentantur, ad rectitudinis tramitem revocare, f. v. p. A. ſ. m. quat. rei veritate diligenter inquiſitâ, & cognitâ, ſi ita, ſicut dictum eſt, eſſe inveneritis, memoratos presbyteros Eccleſiarum earundem detentores moneas, modiſque omnibus inducas, ut eaſdem Eccleſias prædicto clerico ſine mora, & difficultate reſtituant liberè, & pacificè [d] ordinandas, & nullam ei exinde moleſtiam ferant, vel gravamen. Quod ſi prædicti preſbyteri commonitioni tuæ acquieſcere fortè noluerint, tu ipſos excommunicationi; & terras ſi quas habent, omni oc. & ap. ceſſ. interdicto ſubjicias. Et in memoratis Eccleſiis divina facias ceſſare officia, quandiu ab aliquibus prædictorum auctoritate militum occupatæ

Digitized by Google

detinebuntur : quod si nec sic earundem Ecclesiarum detentores resipuerint, ipsos ap. cess. ecclesiasticâ censurâ percellas.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 14. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, sed inscriptio supplenda est *ex c.* 2. *de filiis presbyt.* ubi refertur alia pars hujus textus, ut jam ibi notavi.

2. [b] *Episcopatibus.*] Angliæ videlicet, quos refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 6. *geograph. sacr. per tot.*

[c] *Contulisset.*] Quod facere poterat propriâ auctoritate absque Episcopi licentia, secus verò si in laicum transferre intenderet, ut probavi suprà *in* 2 *illud.* 3.

[d] *Pacificè ordinandos.*] Quia ipse verus patronus erat, & absque ejus voluntate nemo, etiam vacante Ecclesiâ, in ea ordinari valebat, *cap.* 1. §. *ædificatori*, 16. *q.* 5. *cap. quicumque*, §. *fin. cap. decernimus, cap. monasterium*, 16. *quæst.* 7. *cap. illud*, §. *fin. cap. novit*, §. *cæterùm*, *hoc tit.* cum aliis infrà referendis *in cap. cum te.* 4.

CAPUT XV.

Idem [a] *Andrensi Episcopo.*

COnsuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de clericis, qui *b* Ecclesias constructas hæreditario jure sibi vindicant, nec tibi volunt exinde respondere; & de laicis qui præscriptas Ecclesias filiis, vel *c* nepotibus suis dare nituntur. Cùm autem *d* sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non possit, & indignum sit penitus, & absurdum, ut quilibet auctoritate propriâ Ecclesias occupet, vel taliter occupatas detineat, non decet aliquatenus sustinere, ut in Episcopatu tuo, vel clerici Ecclesias à parentibus suis fundatas auctoritate propriâ detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis Ecclesias ipsas *e* concedant.

NOTÆ.

1. [a] *Andrensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. post, Concil. verò Lateran. *p.* 15. *cap.* 15. ubi reperitur hic textus, non exprimitur Episcopus cui rescribat Pontifex : in hac sexta collectione legitur *Adrien si.* Adria nobilis civitas est intra fauces Padi fluminis, in Transpadana Æmilia, ad mare, quod ab ejus nomine Adriaticum dictum est : Hetruscorum antiquissimæ gentis fuisse coloniam sexcentis annis ante Christum natum, referunt Varro, Livius, Plinius, & Strabo relati ab Ughellio *tom.* 2. *Italiæ sacræ*, *fol.* 396. habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Christianæ religionis sæculis; sed propter aëris intemperiem auctoritate Joannis X. summi Pontificis translata fuit Rhodigii. Ejus Ecclesiæ Præsuli Gabrieli, qui interfuit Concilio [illegible]ran. sub Alexandro III. celebrato, missa est præ[illegible]s Decretalis, cujus alia pars extat *in cap.* 2. *de frigidis & maleficiatis.*

[b] *Ecclesias.*] Neutiquam accipias in præsenti Ecclesiam pro ipso jurepatronatus, in quo datur succession hæreditaria, ut jam notavi *in c.* 1. *hoc tit.* 2.

[c] *Filiis, vel nepotibus.*] Quod facere possunt, ut probavi *in cap. quia clerici*, *hoc tit.*

[d] *Sanctuarium Dei.*] Ut jam latè illustravi *in cap.* 1. *de præb.* 3.

[e] *Concedant.*] Auctoritate propria, ut sæpiùs in hoc titulo repetitum legimus; nam præsentare ipsos Episcopo, ut ab eo institutionem accipiant, facere possunt, ut probavi suprà *in cap. quia clerici.* Nec in præsenti id prohiberi intenditur, sed tantùm ne patroni occupent Ecclesias propriâ auctoritate, in quibus jus obtinent patronatus; aut eadem auctoritate filiis, vel nepotibus concedant, ut facilè constat ex ratione adducta ab ipso Alexandro, in illis verbis : *Cùm autem sanctuarium Dei*, &c. & jam notavi *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT XVI.

[a] Idem.

DE jure verò patronatus in præscripta capella, hoc tuæ discretioni mandamus, ut si prædictus R. ipsum comparavit, cùm inconveniens sit, & penitus inhonestum vendi jus *b* patronatus, contractum illum, sub. ap. rem. irritum denuncies manere, ipsumque Apostolica auctoritate fretus non differas revocare.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 20. ita legitur; & post Concilium Lateran. *p.* 15. *c.* 17. tantùm legitur, *Idem* : sed in eadem appendice, *p.* 47. *c.* 1. legitur ut in præsenti à Raymundo transcribitur: & forsan ad eandem causam spectat textus *in cap. ad aures* 19. *hoc tit.* in eadem collectione, ubi sub eadem inscriptione hæc verba leguntur : [Ad aures nostras pervenit, quod Robertus, & Vv. de Crotona jus-patronatus Ecclesiæ emere non dubitavit, & Canonicis de Stodeleia tantas molestias intulit, persecutiones, & gravamina, quod metu, & dolo illius seduc-

ti, juri suo penitus renunciaverunt. Unde quoniam cùm juspatronatus connexum sit spirituali, nemini licitum est vendere illud; d. t. p. A. s. m. quat. utraque parte ante te convocatâ, rei veritatem diligentiùs inquiras, & si ita esse inveneris, prædicto R. super patronatu Ecclesiæ, oc. & ap. rem. perpetuum silentium imponas, & prædictis Canonicis jus quod ibi habebant, si Prior eorum metu capitis, quod idem R. se abscissurum fide, ut fertur, firmavit, eidem renunciaverit, integrè facias restitui, non obstantibus litteris nostris (si quæ sunt) tacitâ veritate impetratæ.] De Cantuariensi Metropoli nonnulla notavi *in cap... de rescript.*

Juspatronatus.]

Digitized by Google

2. [b] *Juspatronatus.*] Primò & principaliter, quia est spiritualibus annexum, *c. quanto 3. de judic.* Lotherius *de re benef. lib. 2. c. 9.* Simul tamen cum universitate bonorum alienari valet, ut probavi suprà *in cap. 1.*

CAPUT XVII.

[a] Idem.

NUllus laicus *b* decimas, aut *c* Ecclesias, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine concessione sui Pontif. nec monasteriis, nec canonicis offerat: & si quis Episcopus improbitatis, & *d* avaritiæ causa consentire noluit, Romano *e* Pontifici nuncietur, & quod offerendum est, tunc de licentia ejus offeratur.

NOTÆ.

1. [a] *Idem*] Nec in prima collectione, ubi *sub hoc tit. cap. 21.* reperitur hic textus; nec post Concilium Lateran. *p. 15. c. 18.* exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem.

2. [b] *Decimas.*] Juxta tradita *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Prælat.*

[c] *Ecclesias.*] Id est beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non verò juspatronatus: quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud 8. hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

[d] *Avaritiæ causâ.*] Forsan petendo redemptionem, seu pensitationem, de quibus egi *in cap. 1. de capellis monachorum.*

[c] *Romano Pontifici.*] Sed quare non est adeundus Metropolitanus immediatus superior, ut consensum illum præstet, vel Episcopum illum præstare cogat? Variè satisfaciunt Doctores congesti à Barbosa hîc, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disp. 5. §. 2. num. 22.* quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsenti*, videlicet quod cùm consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solemnitate ipsius actus, *ex caput consultationibus, de donat.* non potest suppleri per Metropolitanum, sed tantùm per ipsum Summum Pontificem, ut probat doctè ipse Barbosa: poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, ut consensum præstaret. 3.

CAPUT XVIII.

[a] Idem.

SIgnificasti. *Et infrà*: Cæterùm si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias à patronis earum pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes præsentaverint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 22.* & post Concilium Lateran. *p. 15. cap. 19.* legitur *Norvicensi Episcopo*; unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. significasti 9. de offic. deleg.* ubi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referuntur, plenam lucem accipiunt ex Concilio Arausic. 1 *can. 10.* ubi ita sanxerunt PP. *Si quis Episcoporum in aliena civitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel pro fundi sui negotio, aut ecclesiastica utilitate, vel pro quacunque suorum opportunitate, præmissâ licentiâ ædificandi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, qua illi omnimodò reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit: reservatâ verò ædificatori Episcopo hac gratiâ, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cujus civitatis territorio est; vel si ordinati jam sunt, ipsos habere aquiescat, & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.* Concessum ergo fuit Episcopis patronis, ut etiam in Ecclesiis existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute hujus præsentationis debeant admitti à propriis Episcopis, in quorum territoriis Ecclesiæ illæ erant. Unde quod de Episcopis constituentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hîc protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum jam consecratum juspatronatus in aliquibus Ecclesiis alienæ diœcesis pervenit; nam tunc etiam potest propriâ auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPUT XIX.

Idem *Abbati* [a] *S. Albani.*

COnsultationibus. *Et infrà*: De cætero si aliquis clericus ab ordinario judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad præsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea juspatronatus alius evicerit in judicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat juspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cùm non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri. Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus

tibus illis, qui ipſas Eccleſias poſſident, nullius debent eſſe momenti: ſi religioſis fiant locis, ratæ debent haberi; ita quidem, quod perſonæ quæ jamdictas Eccleſias poſſident, ſine ipſarum aſſenſu eis in vita ſua non debeant ſpoliari.

NOTÆ.

1. [a] *Arelli Albani.*] Ita legendum eſt, ut legitur *in cap.23. ſub hoc tit. in 1.compil.* & poſt Concilium Lateran. *p.15. cap.20.* & *in cap.conſultationibus, de offic. deleg. cap.conſultationi, de donat.* ubi extant aliæ partes hujus textus.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, clericum præſentatum ab eo, qui eſt in quaſi poſſeſſione juriſpatronatus, non eſſe removendum ab Eccleſia, etſi evincatur juſpatronatus à vero poſſeſſore: quod etiam probatur *ex cap.querimoniam, hoc tit. l.9.tit.15. partit.1.* & docent Barboſa *lib.3. jurisecclef. cap.12. n.185.* Gutierrez *lib.3. canonic. q.42.* Mancinus *facri jur.controverſ.diſſert.9. cap.8.* Salgado *de protect.Regia, 3. part. cap. 1. num.160.* Tondutus *de benef. part.2. cap.4. §.9. n.11.* & latè probavi *in cap. querelam, de elect.* Id tamen ita accipiendum eſt, ſi ipſe bonæ fidei poſſeſſor erat; nam ſi eum mala fide juſpatronatus poſſidebat, ſicut non facit fructus ſuos, ita nec præſentare valet, ut docuerunt Lambertinus *de jurepatron. lib.1.p.1.q.3. art.2.3. & 7.* Garcia *de benef. 5.part. cap.5. n.69.* Lotherius *lib.1. de re benef. q.34. n.18.* Cabedo *de Patronatu Regio, cap.8. num.2. & 7.* Lara *de anniverſ. lib.2. cap.9. n.4.* Salgado *de Regia protect.3.p. c.1. n.160.* Tondutus *tom.1. reſol. part.2. de benef. cap.4. §.9.* Illuſtr. Ramos *pro Epiſcop. Luſit. propoſ.1.§.1.n.48.* Commentarium hujus textus dedi *in d. cap. querelam.*

CAPUT XX.

Idem *Eborac.* [a] *Archiepiſcopo.*

SUggeſtum eſt auribus noſtris, quod cùm Eccleſiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land, de aſſenſu Domini fundi, & auctoritate Eboracenſis Archiepiſcopi Eccleſiæ B. Petri Eborac. conceſſæ, & aſſignatæ ſint in præbendam, Canonici de [b] Novoburgo conceſſionem illam attenuare, & irritare nituntur occaſione donationis, quam ſibi aſſerunt priùs factam fuiſſe. Unde quoniam licèt in donationibus Eccleſiæ requirendus ſit, & expectandus patronorum conſenſus; Eccleſiæ tamen ipſæ, niſi auctoritas intervenerit Pontificalis, canonicè concedi non poſſunt: univerſitati veſtræ ſignificamus, quod prior conceſſio, ſi cum aſſenſu patroni, & auctoritate diœceſani Epiſcopi facta eſt, aut ejus fuerit aſſenſus poſtea ſubſecutus, poſteriori conceſſioni præfertur: alioquin illa debet præferri, quanvis poſteriùs facta ſit, quæ conſenſu domini fundi, & Epiſcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

1. [a] *Eboracenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.25.* & poſt Concilium Later. *p.15. cap.25.* De Eboracenſi Metropoli nonnulla adduxi *in cap.4. de reſcriptis.*

[b] *Novoburgo.*] Forſan legendum *Neuburgo*: quod monaſterium eſt in diœceſi Eborac. Canonicorum regularium Ordinis D. Auguſtini, conſtructum anno 1127. ut refert Pennotus *lib.2. hiſt.canonic cap.37. num.10.* & commentarium hujus textus dedi *in c.4. cap. illud, hoc tit.* 2.

CAPUT XXI.

Idem *Archiepiſcopis, & Epiſcopis per Angliam* [a] *conſtitutis.*

RElatum eſt auribus noſtris, quod nonnulli ambitione nimiâ tracti, occaſione laicæ recognitionis, & potentiæ ſæcularis in ſæculari foro, non requiſitâ Epiſcopi audientiâ, patronatus Eccleſiarum, & beneficia eccleſiaſtica ſibi præſumunt in veſtris parochiis vindicare. Quoniam igitur hujuſmodi perſonæ non intrant per oſtium, ſed aliunde conſcendunt, ac per hoc indigni ſunt paſtoris nomine, vel prærogativâ gaudere, f. v. per A.ſ. m. atque præc. quat. eos, quos noveritis patronatus Eccleſiarum, & Eccleſiaſtica beneficia prædicto modo adeptos, ſi commoniti minimè reſignaverint, niſi præſcriptione, aut Epiſcopali conceſſione muniti fuerint, ſublato ap. diffugio, ab officio reddatis, & beneficiis alienos: & ſi nec ſic deſtiterint, vinculo anathematis innodetis, & uſque ad dignam ſatisfactionem teneatis, & teneri faciatis adſtrictos. Ad [b] hæc quoniam quidam laici Eccleſias terris, & aliis poſſeſſionibus ſpoliant, ut ſic viros Eccleſiaſticos faciant coram ſæculari judice litigare: præſentium vobis auctoritate injungimus, ut id publicè ſub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis veſtræ contemptor extiterit, eum, ſi manifeſtum fuerit, ap. ceſſ. excommunicationi ſubdatis, & uſque ad dignam ſatisfactionem, ſicut excommunicatos, faciatis attentiùs evitari.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Constitutis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 27. & post Concilium Lateran. *p.* 50. *cap.* 13. ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus.

[b] *Ad hæc.*] Verba quæ sequuntur, expositi *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.*

COMMENTARIUM.

2. TExtus hic, prout compilatur à Raymundo in præsenti, levem, aut nullam difficultatem continet; liquidem omnino convenit suprà traditis *in cap.* 4 *hoc tit.* videlicet, patronum propriâ auctoritate non posse Ecclesiam concedere, irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eam accipere. Sed prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est in illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licitè Ecclesiam absque ulla Episcopi institutione. Quare pro hujus textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potiùs corruptela, quæ invaluerat in Anglia, videlicet quod patroni conferrent Ecclesiis, in quibus habebant jus patronatus, cum ipso patronatus jure, irrequisito Episcopo, quam improbavit Alex III. scribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, suprà *in cap. cura*, eamque etiam in præsenti reprehendit scribens Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ: unde præsens textus exponendus est juxta textum *in dicto cap. cura*, & ibi additum, videlicet, ut in eo agatur de Ecclesiis concessis per patronos monasteriis, & locis religiosis, quas de jure concedere non poterant sine consensu Episcoporum, *cap. consultationibus, de donat.* Sed cùm hic consensus non pro institutione, sed pro solemnitate desideraretur, ideo si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent, eas præscriptione acquirebant, juxta textum *in d. cap. cura.*

CAPUT XXII.

[a] Idem.

EAm te decet. *Et infrà*: Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controversia fuerit, si intra sex menses postquam vacaverint, non fuerit controversia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Inscriptionem hujus textus exposui *in cap. cum te, de ætate & qualit.* ubi extat ejus prior pars.

COMMENTARIUM.

2. INter alias jurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono verò laico quadrimestre. *cap. quoniam, hoc tit. cap. unic. §. fin. eod. tit. lib.* 6. *c. quia, de concess. præbend. c. licèt, de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg.* 3. *p. cap.* 11. *n.* 62. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 48. Unde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, ut post repetentes in præsenti docuit Valensis *lib.* 1. *de benef. tit.* 4. *n.* 10. Intra hoc autem tempus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *dicto cap. unic.* sed eo tempore elapso, quod incipit à die notitiæ vacationis, juxta adducta *in cap. litteras, de supplend.* quare priùs probari debet, ut resolvit Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 300. Episcopus in ea Ecclesia presbyterum ordinabit, *d. cap. quoniam* 3. *cap. si verò* 12. *cap. cùm propter* 27. *hoc tit.* Consonat lex 11. *tit.* 15. *partit.* 1. Probant ultra congestos à Barbosa & Garaña *in præsenti*, Lara *de capel. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 38. Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episc. Lusit. propos.* 2. *n.* 1. Luna & Arellanus *lib.* 3. *antinom.* 7. Valentis *de benef. d. tit.* 4. *cap.* 14. nam cùm plurimùm interest Ecclesias non diu vacare, ut probavi *in cap. ne pro defectu, de elect.* Summus Pontifex, qui ex gratia concessit patronis, ut possint præsentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, ut illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent jus præsentandi, ad Episcopumque devolveretur, *dicto cap. si verò* 12. *d. c. cùm propter*, probant Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi, decis.* 188. Ludovitius *decis.* 94. Vivianus *de jurepatr. p.* 2. *lib.* 7. *c.* 5. *n.* 7. Spino *in speculgloss.* 4. *n.* 4. Lara *lib.* 2. *de capel c.* 9. *n.* 38. Barbosa *lib.* 3. *juris Eccles. c.* 12. *n.* 71. & *alleg.* 72. *n.* 140. & malè Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 28. *n. fin.* existimavit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integrum restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, devolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg.* 126. *n.* 66. cum sua qualitate, Valenzuela *consil.* 103. *n.* 42. Si autem patroni legitimè sint impediti, quia illis non currit tempus, *dicto cap. quia, cap. fin. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, juxta tradita *in dicto cap. litteras, dicto cap. quia*, ex quibus commentariis præsens petendum est.

CAPUT XXIII.

[a] Lucius III.

PRæterea, quoniam advocati Ecclesiarum in tantam noscuntur insolentiam prorupisse, ut sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesiis ipsis constituant, atque destituant, & jus advocationis donationis, vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluptate contractibus etiam in alios transferre præsumant, [b] fodrum, [c] albergarias, [d] regium, & similia tanquam à propriis rusticis, ab ipsis Ecclesiis extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis inconsultis faciunt, juxta proprium arbitrium in irritum deducentes:

ducentes : præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolicâ firmamus, eos sive Advocati, sive Patroni, vel Vicedomini, sive custodes, vel guardias habentes, seu alio quolibet nomine censeantur, à prædictorum gravaminum importunitate cessare, nihilque in Ecclesiis, in quibus sibi aliquam de prædictis vindicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excommunicationis sententiæ subjacere : contractus etiam, quos de alienatione advocationis, sive patronatus vel fecerint hactenus, vel facere in futuro præsumpserint, præsenti constitutione cassamus, & eos vim aliquam decernimus non habere. Ne autem per appellationis obstaculum, aut in iis, quæ de hæreticis dicta sunt, aut Advocatorum coërcitione, quam diximus, præsentium deludatur auctoritas decretorum, totius appellationis remedium in præscriptis capitulis denegamus, nullam penitus audientiam quibuslibet contra hæc appellantibus præbituri.

NOTÆ.

1. [a] *Lucius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 19. ubi additur, *pars capitis Ad abolendam* : unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*; nulli tamen Prælato rescribit Lucius, quia in præsenti novam edidit constitutionem, non alicujus consultationi respondens, aut litem decidens, ut ex ipsius verbis facilè constat.

2. [b] *Fodrum.*] Foderum, sive fodrum, est alimentum, sive pabulum, quod alicui solvitur ; quo modo accipitur in diplomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Longobard. *l.* 4. *tit.* 8. *lib.* 3. ibi : *Fodrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ : *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solent & debent, præstabunt.* Sigonius *lib.* 8. *de Regno Italiæ*, & *lib.* 7. *ejusdem operis*, ita ait : *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam advenienti in Italiam Regi populi solvere tenebantur ; pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur.* Petrus de Vineis *lib.* 2. *epist.* 29. Viatum asperitas fodri confluentem interdicat. Guntherus *lib.* 8. *Ligurini*, *vers.* 170.

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum :
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Explicant Lindenbrogius *in Glossar. verbo Fodrum.* Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 6.

[c] *Albergarias.*] Albergaria est hospitiorum præbendorum onus, ut exponit Boërius Epon. *de regul. n.* 25. unde advocati ab Ecclesiis, & clericis extorquere intendebant hospitium.

[d] *Regium.*] Tributum videlicet, ut exponit Glossa *in præsenti* ; nam jus Regalium plerumque Principes supremi in beneficiis ecclesiasticis exercent, ut probat Boërius Epon. *tom.* 1. *qq. heroïc. tit. de Regalibus, n.* 23.

COMMENTARIUM.

3. UT textus iste plenè intelligatur, aliqua præjacienda sunt de advocatiis, advocatis, & castaldis Ecclesiarum. Et primò sciendum est, quod cùm res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerunt injuriis. Inde factum, ut Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediatè, vel immediatè se committerent, ut patronis, vel advocatis, ut habetur *lib.* 2. *epist. Gregor. Vd I.* aut custodiæ, vel ut aliqui barbarè loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem advocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habent, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorem*, *epist.* 139. ibi : *Non est meum hortari ad pugnam ; est tamen advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.* 143. ad Conradum Regem Romanorum, ibi : *Utrumque interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare : alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib.* 1. *cap.* 24. *de Mundeburde*, his verbis : [Rectum est, ut Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illum Episcopum, ut Abbatem Ecclesiæ, vel monasterii in honorem illius sancti constructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gassindis, vel amicis, seu undecunque ipse legitimo redibit mittio, juxta ejus petitionem, propter malorum hominum inlicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde, vel defensione inlustris viri illius majoris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ, aut monasterii, quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustri vir ille causas ipsius Pontificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecunque legitimo redibit mittio, tantùm in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsens decernimus ac jubemus præceptum, ut memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & mundeburde antedicti viri quietus residcat ; & nec vos, nec juniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus injuriare, nec inquietare præsumatis. Et si aliquæ causæ adversùs eum, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia reserventur. Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propria manu subtripsimus.] Unde in Synodo Confluentina ita legitur : *Volumus, ut Ecclesiæ, & casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonna talem mundeburdem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Reges autem hujusmodi advocatiam, seu custodiam in Ecclesiis, & monasteriis habebant, aut quia ea construxerant, vel quia privati fundatores, ut ipsa monasteria in tuto essent, advocatiæ, & tutelæ Principum ipsorum passim commendabant. Concilium Meldense *can.* 41. ibi : *Providendum est Regiæ majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causâ defensionis, & mundeburdi susceperunt*, &c. Synodus Ticinensis *can.* 16. ibi : *Suggerendum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi qui monasteria, & xenodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quòd à nullo melius quàm à summis potestatibus protegenda crediderint.* Sic Vvifredus Comes Bituricensis, & Oda ejus conjux fundatores monasterii Stradensis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ Sancti Genulfi *lib.* 2. *cap.* 8. his verbis : *Quibus ut se tempus obtulit opportunum, continuò de rebus*

eidem

eidem loco delegandis teſtamentum faciunt, Dominique Pipini Regis adeuntes præſentiam, vota ſuggerunt, & locum ſibi rebus decretis per teſtamentum ejus poteſtati committunt,, ut ipſius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum providentiâ tueretur. Sic eidem Pipino Regi monaſterium ſancti Galli, *cap.* 1. ſecuritatis gratiâ tradidit Vvaltramus Comes. Ratpertus monachus: *Poſtea verò tempore procedente, atque ſtatu monaſterii in melius proficiente, præfatus Vvaltramus eundem Abbatem Othmarum Pipino Regi præſentavit, ipſique Regi monaſterium, quod adhuc hæreditario jure in ſua tenebat poteſtate, cum ipſo pariter Abbate contradidit, eâ videlicet causâ, ut ipſe Abbas, ejuſque ſucceſſores idem monaſterium Regiâ auctoritate retinentes, nullius deinde violentia premerentur, ſed tantummodo Regum juſſionibus obedirent.* Nonnunquam etiam advocatia Regia inde prognata, quòd ipſæ Eccleſiæ, vel monaſteria ultrò ſe Regibus in tutelam dederunt, ut Carolo Magno Laurishamenſe monaſterium. Chronicon Laurishamenſe anno Chriſti 776. *Gundelandus igitur Abbas in juris ſui quieta poſſeſſione, tum diſtante juſtitiâ, tum Regia auctoritate confirmatus, Laurishamenſe monaſterium cum omnibus ad illud pertinentibus in manus, & mundeburdam gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus privilegiis inſigniretur Regalibus.* Eccleſiarum autem hæc advocatia adeo Coronæ Regiæ inhæret, ut Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrocinium cum univerſitate, id eſt conceſſione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Epiſcopatus, vel Regales Abbatiæ poſitæ erant, non tranſiret in alium. Hinc conceſsâ Neuſtriâ Hugoni Abbati, ſeu Carolo Simplici ante irruptionem Normannorũ, non venêre Epiſcopatus. Chron. Andegavenſe: *Ille itaque tractus, cùm & datus eſſet ad integrum cum Civitatibus, & Comitatibus, & Abbatus, Caſtellisque, præter Epiſcopatus ſolos, qui in Regia Domini cura retenti ſunt.* Eodem jure advocatiam Eccleſiarum Burgundiæ armata manu vindicavit Philippus Auguſtus adversùs Hugonem Ducem Burgundiæ. Rigordius. Igitur Reges Francorum prædictas Eccleſias in ſua libertate ſemper cuſtodire cupientes, quibuſcumque Principibus terras cuſtodiendas tradidiſſent, tamen Eccleſias ſub poteſtate ſua, & protectione retinere decreverunt, ne Principes, quibus terra cuſtodienda à Regibus delegabatur, Eccleſias, vel clericos ibidem Domino ſervientes aliquibus angariis, taleis, vel aliis exactionibus gravare præſumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui advocatias Eccleſiæ ſuſceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in hiſtor. genealog. familiæ à Betuna, lib.* 1. *cap.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 6. *art.* 9. M. Magerus *de advocat. armat. cap.* 2. Joannes Dartis *ad Decret. in* 76. *diſt.* Theophilus Raynaudus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccleſ. lib.* 2. *ſect.* 1. *fol.* 131. De his advocatis Eccleſiarum latè agit Morin. *de ſacr. elect. tom.* 2. *exercit.* 18. *cap.* 8.

4. Hæc de ſupremis Principibus advocatis Eccleſiarum ſufficiant, ut ad Duces, Comites, & alios inferiores advocatos Eccleſiarum perveniamus. Sciendum enim eſt, laborante Africana Eccleſia Donatiſtarum, aliorumque, quibus ſcatebat, hæreticorum tyrannide, rerum ſacrarum, & privatarum direptione, nefariiſque cædibus, tum ſacerdotum, tum laïcorum, ad petitionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in ſingulis Africanis Eccleſiis inſtituros fuiſſe defenſores, ut hæreticorum ſævitiam manu militari compeſcerent, & quieti Eccleſiarum conſulerent. Hac de re ſancitus fuit canon 22. in eodem Concilio, qui refertur à Gratiano *in cap. ab Imperatoribus*, 23. *q.* 5. notarunt Balſamon & Zonaras *in can.* 78. 81. *&* 100. *Synodi Carthag.* Defenſores hi diu permanſere in Eccleſiis Africanis, ut conſtat ex Poſſidio *in vita D. Auguſtini, c.* 12. De quare, inquit, ne pacis Eccleſiæ ampliùs impediretur profectus, defenſor Eccleſiæ inter leges non filuit. Caſſiodor. *lib.* 2. *var. cap.* 30. & *lib.* 3. *c.* 45. & *lib.* 9. *epiſt.* 15. Necnon Eccleſiæ Ciſmarinæ defenſorum tutelam ſibi adſciverunt, inermem Epiſcoporum auctoritatem imparem expertæ adversùs Potentiorum injurias. Urbanus II. apud Gratianum *in cap. Salvator*, 1. *q.* 3. In Gallia, & Germania maximæ Eccleſiæ ob opum pinguiorem cenſum, & Dynaſtarum frequentiam deprædationi obviæ, defenſores, ſive advocatos ſuſceperunt. Concilium Magunt. *can.* 10. ſub Carolo Magno: *Omnibus igitur Epiſcopis, Abbatibus, cunctoque Clero continuo præcipimus Vicedominos, Præpoſitos, Advocatos, ſive Defenſores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *lib.* 5. *Capitul. cap.* 31. *&* *lib.* 7. *cap.* 33. *&* *lib.* 3. *cap.* 62. & legem dedit de advocatis, & defenſoribus Eccleſiarum à Principe poſtulatis, ibi: *Defenſores Eccleſiarum adversùs potentias ſæcularium, vel divitum ab Imperatore ſunt poſcendi.* Exinde ab Epiſcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & à Principe poſtulati fuerunt in Advocatos, & defenſores. Trithemius Abbas *in chron. Hirſaugienſi*, ita ait: *Sin autem aptum, & utilem advocatum undecunque, ſi placuerit, eligant: hic denique Abbate petente à Rege incipiat bannum legitimum.* Idem in eodem anno Chriſti 1199. ex privilegio Urbani II. *Advocatum autem Imperatorem Romanorum, qui & noſter advocatus eſt, præficimus: propter multiplices tamen ejus curas, & diſpoſitiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere, ſi idoneus inventus fuerit, &c. Sin autem aliàs undecunque libet liceat alium eligere, qui etiam advocatus in præſentiam Abbatis, & fratrum juret in ſacramento cum familiaribus ſuis, quod contra privilegia Eccleſiæ non veniat. Hic adductus in præſentiam Domini Imperatoris ſimili modo confirmet.* Eandem ob rationem etiam Eccleſiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt advocatum, vel potiùs ſubadvocatum, ut de Ratisbonenſi Eccleſia refert Otho Friſing. *lib.* 1. *de geſtis Friderici, cap.* 58. *Mortuus tunc fuit in Comitatu Regis vir clariſſimus Fridericus Ratiſponenſis Eccleſiæ advocatus.* Quin etiam Imperatores ipſi advocatiam Epiſcopatuum in beneficium dederunt Ducibus, aut Comitibus, ut Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, ut refert auctor ſupplementi Friſingenſis *cap.* 1. his verbis: *Regnum Burgundiæ cum Archiſolio Arelatenſi, quod Duces de Zeringen, quamvis ſine fructu, tantum honore nominis, jure beneficii ab Imperio jamdiu tenuerunt, à Bertholfo Duce extorſit, præſtitis ſibi trium Epiſcopatuum advocatiis cum inveſtitura regalium, ſcilicet Lauſanenſis, Genuenſis, Sedunenſis.* De his advocatis, ſive caſtaldis, aut defenſoribus agitur *in cap. generali, de elect. cap. in quibuſdam, de pœnis, l.* 38. *C. Theodoſ. de Epiſc. & cleric.* ubi Gothofr. Legibus Longobard. *tit.* 10. *cap.* 1. ibi: *Cum Pontificibus, Abbatibus, vel Cuſtodibus Eccleſiarum.* Et de his plura adduxerunt P. Gregorius *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 5. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *de ſimon. cap.* 28. Lambert. *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 2. *art.* 3. *q.* 4. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. q.* 2. *proœmiali, num.* 14. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Boſquetus *in notis ad Innocentium III. lib.* 2. *epiſt.* 122. Altelſerra *de Ducibus, cap.* 6. *per totum*, Cujacius *in lib.* 5. *fol.* 934. Bignonius *in notis ad Marculf. fol.* 588. Kochier *de advocatiis, lib.* 1. *q.* 7. Zypæus *ad hunc tit. reſponſ.* 1. Burgundius *ad conſuet. Flandr. tract.* 8. Lindembrog. *in Gloſſario, verbo Advocatus*, Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 40.

5. Deinde ut officium ipſorum advocatorum, munia, honores, & jura agnoſcamus, ſciendum eſt, Regiæ advocatiæ proprium fuiſſe, quod Eccleſiarum, quæ illâ

illâ fruerentur, causæ referebantur ad Palatium Principis, ut ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi suprà relatis constat. Quare causam de rebus monasterii Laurishamensis adversùs Eymericum Comitem, deductam fuisse ad audientiam Caroli refertur in Chron. Laurishamensi. *Eymericum Comitem filium Cancromis, mortuis patre & avia, cernens præfatum locum ex parvo & modico ad tantam rerum, & fama provectum eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare; cujus rei actione ad palatium delatâ, & allegatione utriusque partis auditâ, juxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem jure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum.* Erat etiam aliud hujus advocatiæ argumentum, quòd Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, idest sine sportulis. Concil. Vernense *can.* 23. *Ut Comites, vel Judices ad eorum placita, primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cùm justitia rationabiliter judicent.* Singulare etiam fuit hujusmodi Ecclesiarum jus, ne res earum alienari possent sine consensu Regio. Concil. Matisc. *can.* 4 apud Burchard. *lib.* 3. *Decreti, cap.* 172. ibi: *à Synodo Decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum qualibet persona sine licentia, & consensu regio præsumat facere.* Synodus Suession. *can.* 12. ibi: *Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat.* Unde Flodoardus *lib.* 1. *histor. Rhemens.* refert, quod Ivo Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutavit, sed impetrato rescripto Ludovici Pii, ibi: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Altesserra *lib.* 4. *dissert. cap.* 14.

6. Ut ad officium advocatorum perveniamus, sciendum est, horum advocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curare, tueri, in jure defendere, & usurpatas à prædonibus vindicare. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 22. ibi: *Ut monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cùm necessitas exigit, tunc per jussionem & consilium Episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi movere præsumat; sed quicquid quærendum, vel etiam respondendum sit, per advocatos suos hoc faciat.* Adrevaldus *lib.* 1. *de mirac. S. Benedicti, c.* 26. de prædiis monasterii Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Advocatus verò unà cum Rapanario monacho, ad locum cessionis terræ, juxta morem legis adveniens* (lege enim Romana, quâ ab antiquo utitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *l.* 1. §. 1. *ff si quis jus dicenti, l. non aliàs* §. *sed si postulatur, ff. de judic.*) *prædictam vineam ad jus S. Benedicti sua auctoritate revocare nitebatur.* Flodoardus *lib.* 3. *histor. Rhemens. cap.* 10. de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, juraque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per advocatos evindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. Sancti Galli, ibi: *Invadit loca lege Alemanica cum advocato Episcopus, cui jus erat, homines fisci juramentis sancto Othmaro vindicantes.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, addito fratrum, & advocati consensu. S. Bernardus *epist.* 229. ad Episcopum Hostiensem, & alios pro Abbate Latiniacensi ita scribit: *Jam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comiteque Theodebaldo, advocato utique monasterii, facto responsum est, & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, idest ad eundem censum, vel consuetudinem.* Idem *epist.* 184. *ad Eugenium Pontif.* ibi: *Betuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu advocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, ut vestra auctoritate firmetur.* Item donationum piarum acceptatio penes advocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *lib.* 4. *epist.* 43. ita ait: *Ille verò quicquid imbi regis fisci erat, totum in manum advocati super aram ejus* (Sancti Galli) *tradiderat, & sigillo suo roboraverat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Advocati. Petrus Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: *Dixit enim Ecclesiam Castriduni, quam Cluniacensis olim possedisse dicebatur, à Canonicis ejusdem Ecclesiæ, ab Advocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus tandem, qui aliquid juris in ea se habere dicebant, tam precibus, quam vi justitia extorsisse, & vestræ Cluniacensi Ecclesiæ, cujus juris fuerat, reddidisse.*

Et cùm in initio pro pietate Magnatum talis advocatia esset merè gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, ut constat ex Molano *lib.* 2. *de Canon. c.* 46. postea ea defensio facta est protectori quæstuosa, ut monstrant exempla quæ collegit Roverius *in illustr. monast. Reomaensis, not.* 164. Pro prædictis ergo obsequiis, & officiis adscripta fuerunt certa stipendia advocatis, ut refert Tritem. *in chron. Irsaug.* ubi de advocato monasterii Irsaugiensis ita ait: *Nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam justitiam, & legem quam ceteri advocati in aliis liberis monasteriis habent super furis pretervium, & censuales, & cætera talia, & illis trium placitorum diebus, in unoquoque unum maltum de frumento, & unum frischingum, & unum sicium de vino, & cætera ad hæc pertinentia.* Idem Trithemius *in chron. Spanh.* anno Christi 1325. ibi: *Denique ad petitionem præfati Comitis Joannes Vuillicho Abbas prædictum filium ejus advocatum suum in villa monasterii, qua Annen dicitur, constituit, qui duodecim maldra avenæ, & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignavit.* Sæpiùs eisdem advocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde advocatiæ dicta fuere. Valdricus Noviomensis *in chron. Camerac. lib.* 2. *cap.* 98. ibi: *Sub hac etiam specie ipse Herivardus advocatias aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit, sed plusquam inimicum prædo assiduis exactionibus devastavit.* Conradus de Favaria *de casibus monasterii Sancti Galli, c.* 8. ibi: *Cùm advocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostra cessissent jurisdictioni.* Abbas Urspergensis *in Friderico I.* ibi: *Recipiendo nihilominus in Ecclesiis Ducatus marchias, comitatus, advocatias, monetas, telonea, cæterorumque regalium, quæ possident, summam.* Et Regibus etiam dona annua pro advocatia mittebantur, ut refert Ratpertus *de casibus monast. S. Galli, cap.* 8. ibi: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona, sibimetipsi secundùm consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, idest duos caballos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculis gratuitam advocatiam Ecclesiis Reges impenderunt, sed posterioribus ejus nomine annonas Ecclesiis imponere non dubitarunt, ut prodit Abbas Urspergensis ubi suprà, *pag.* 311. ibi: *Narratur quod olim præsidente Grimone Canonici Ursperg. elegerunt sibi in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentiæ, aut valentiæ, adeo habetis eloquentiæ, ut nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cùmque talis Prælatus coram inclyta recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua spretis eundem, odioque sui nobili viro Degenhardo de Helystein procuratori suo per omnia regalia prædia Suevia injunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Urspergensem, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro advocatia, & defensione solveretur, ut videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, ut officiales sui*

7. *equis*

eonis ipſorum ex hoc haberent annonam, & ipſa Eccleſia ſine præjudicio omnis gravaminis Imperialem haberet defenſionem. Immò aliquando pecuniarium ſubſidium ab ipſis Eccleſiis petebant, ut refert Guillelm. Brito *lib.* 1. *Philip.*

Tempore cujuſdam guerræ Rex prodigus aris,
Cum res exigeret numerari ſtipendia multis,
Clerum Rhemenſem petit, ſcriptoque rogavit,
Ut ſibi ſubſidium ferret, quo gratior illi
Adſtantes vellet ſumptus impendere gratis,
Ut ſolet Eccleſia Patronos ſæpe juvare.

Et labente diſciplina, res eò prorupit, ut ab Eccleſiis advocati, tanquam à propriis ruſticis, & colonis crebriores annonas; & cenſus paſſim extorquerent. Uſpergenſ. *in Philip. Cæſar.* ibi: *Nomine advocatiæ monachorum fundis annuum tributum indixit*: atque ita talis advocatia degeneravit in prædationem, ut conſtat ex Aſrevaldo *lib.* 1. *de miraculis S. Benedicti, cap.* 24. Anonymo ei ſubjuncto *lib* 4. *cap.*6. & aliis, quos dinumeravit M. Magerius *de advocat. armat. cap.*1. *à num.*199. & Cochier *in vindiciis libert. eccleſ. part.* 1. *cap.*6. *a n.*9. & *cap* 8. quibus modum impoſuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemenſi celebrata anno 824. *can.*5. ibi: *Auctoritate Apoſtolicâ prohibemus, ut nullus advocatus, præter jus, & beneficium antiquum aliquid ſibi arripere, vel uſurpare præſumat, quod ſi quis contra hoc attentaverit, Chriſtianorum careat ſepulturâ.* Et Lucius III. in præſenti, dum prohibet advocatis, ne quid ab Eccleſiis præter antiquos, & moderatos redditus ab initio inſtitutos exigerent: unde Innocentius III. *lib.*2. *regeſtr.*14. *epiſt.*123. increpat Comitem Nivernenſem, quòd nimis gravaret monaſterium Verreliacenſe, his verbis: [Abbas, & conventus Verreliac. ſuâ nobis inſinuatione monſtrarunt, quod cùm nobilis vir Comes Nivernen. ab eorum monaſterio pro ipſius cuſtodia duas procurationes, in Paſcha videlicet, & feſto Beatæ Mariæ Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipſorum ipſum monaſterium enormiter aggravaret, maximâ militum, & ſervientium multitudine conſtipatus: iidem mille quingentas marchas argenti ſuper procurationibus illis ei tali conditione mutuò concellerunt, ut in unaquaque prædictarum ſolemnitatum, ſi Verreliacum accederet, quinquaginta libris Altiſſiodoren. monetæ pro moderata eſſet procuratione contentus, nec plus pro illa poſſet exigere, donec ipſi monaſterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatem. Verùm nunc, ſicut dicitur, ut dictum poſſit monaſterium in præfatis procurationibus aggravare, tertiæ ſuæ quæſtam indixit pro eadem pecunia perſolvenda. Cùm igitur jus ſuum in injuriam convertere non debeat idem Comes, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus atque præcipimus, quatenus ſi forſitan ſæpedictum monaſterium per immoderatam procurationem gravare voluerit, vos ipſius immoderantiam, gratiâ, odio, & timore poſtpoſitis, redigatis ad juſtum, ſublato appellationis obſtaculo, moderamen, contradictores per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſitâ compeſcendo.] Ubi Innocentius dixit quæſtam, quaſi per vicos quæſitam, quia à ſingulis vicatim collecta illa exigebatur, ut exponit Boſquetus *in notis ad ipſam epiſt.* 125.

Tandem ſciendum eſt, ipſos Patronos Eccleſiarum plerunque appellari advocatos, ut *in c. ſeq.* & ſuprà *in c. quia clerici*: tum quia ipſi etiam defendebant Eccleſiam; tum quia plerunque ipſi patroni ſuæ poteſtatis fiduciam non habentes, advocatiam ipſarum Eccleſiarum ab ipſis Imperatoribus, ſeu Regibus obtinebant: ex Auberto Mireo probat Boſquetus *in not. ad dictam epiſt.* 122. & ita patronus, qui jure ordinario advocatus natus ratione juriſpatronatus erat, efficiebatur advocatus datus propter advocatiam à Principe impetratam. Præſentem autem textum accipio de advocatis datis, textus verò *in d. c. quia clerici*, & *in c. ſeq.* de advocatis natis, ideſt fundatoribus ipſarum Eccleſiarum, inter quos, & datos illud verſatur diſcrimen, quòd advocatia data perſonalis eſt, nec ad hæredes tranſit; advocatia verò nata cum ipſo jurepatronatus ad hæredes tranſit, juxta ſuprà tradita *in cap.* 1. *hoc tit.*

8.

CAPUT XXIV.

[a] Idem *Norvvicenſi Epiſcopo.*

CUm autem [b] advocatus clericum unum idoneum Epiſcopo præſentaverit, & poſtulaverit poſtmodùm, eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem Eccleſia admitti, quis eorum alteri præferatur, in judicio Epiſcopi credimus relinquendum, [c] ſi laicus fuerit, cui jus competit præſentandi. Verùm ſi collegium, vel religioſa [d] perſona præſentationem haberet, qui prior eſt tempore, potior jure meritò videtur.

N. O T Æ.

1. [a] *Norvvicenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. capite finali*, ubi additur *pars capitis Tua nos*; unde cognoſcitur in hoc textu referri partem textus *in cap. tua nos* 11. *de jurejurand.* ubi præſentem inſcriptionem expoſui.

[b] *Advocatus.*] Ideſt patronus, ut proximo commentario dixi.

2. [c] *Laicus fuerit.*] Qui variare poteſt, & ita unum poſt alium præſentare, ut probavi ſuprà *in cap.*5.

3. [d] *Eccleſiaſtica perſona.*] Quæ variare non poteſt, & ita prima præſentatio potior eſt, ut *in d. cap.*5. probavi.

CAPUT XXV.

[a] Clemens III.

NObis fuit, &c. Præterea quæſiviſti à nobis, ſi aliquis efficiatur ſolâ Eccleſiæ conſtructione patronus, an ad electionem Plebani ſit cum clericis admittendus, ſeu ab ipſa repellendus omnino, tametſi de longa conſuetudine allegaverit ſe electioni intereſſe debere. In hujuſmodi ſiquidem tale damus reſponſum: Quod ſi quis Eccleſiam cum aſſenſu [b] diœceſani Epiſcopi conſtruxerit, ex eo [c] juſpatronatus acquirit. Cæ-

Digitized by Google

terùm in conventuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed jam factæ honestiùs patroni postulatur *b* assensus, nisi patronus aliter de sua jurisdictione obtineat, ut partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua unus presbyter instituendus à patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo *c* præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor *f* processionis fundatori servatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modestè *g* succurritur, sicut in sacris canonibus est constitutum.

NOTÆ.

1. • *Clemens III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ubi reperitur textus hic, legitur, *Alex. III.* sed malè; nam prior pars hujus textus, quæ reperitur *in cap. nobis fuit, de simonia*, tribuitur Cœlestino III. & ita dubium tantùm est, an Clemens, vel Cœlestinus III. sit hujus textus auctor: & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Joan. Camus *in tabul. Cebet. Thebani*, qui vult textum hunc esse Clementis I. ut jam eum reprehendens notavit Turturetus *in facet. sacr. cap.* 1. *n.* 10.

2. *b Diœcesani.*] Non enim licet Ecclesiam construere sine Episcopi proprii licentia. Concil. Chalcedon. *can.* 4. ubi cavetur, nullam Ecclesiam sine consensu diœcesani construi debere: unde deducta est novella 118. Justiniani, *cap. nemo, de consecr. dist.* 1. ibi: *Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet.* Concil. Vvormat. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia licitum sit.* Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 7. & infrà dicemus *in cap.* 1. *de consecr. Eccles.* immò & apud Gentiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipii, seu loci ubi erigebatur, ut notavit, & duabus veteribus inscriptionibus probavit Ambros. à Morales *in antiquit. Hispan. fol.* 30. Ut ergo juspatronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *cap. pia mentis, c. considerandum*, 16. q. 7. licèt nihil interfit, quod postea superveniat. Selva *de benef.* 1. *p. q.* 6. Corras. *cod. tract.* 4. *p. c. ult. n.* 25. & in dubio præsumi interveniisse, probat Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *n.* 18.

3. *c Patronatus.*] Tribus modis juspatronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, juxta versum illum vulgatem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

Quibus munificentiæ modis juspatronatus acquiritur, & patronus fit quasi Dominus, vocaturque Dominus *in cap. Abbatem* 18. *quæst.* 2. *l.* 1. *C. de colonis Thracens. lib.* 11. *l. unic. C. ne colonus invicto Domino, eodem lib.* Et licèt non desint qui docuerunt, ad acquirendum juspatronatus tria illa copulativè desiderari, scilicet fundi donationem, constructionem, & dotem, ut tenuerunt Rochus à Curte *de jurepatron. in princip. num.* 3. & *verbo Ecclesia, quæst.* 2. Gregor. Lopez *in l.* 1. *gloss.* 3. *tit.* 15. *part.* 1. Moneta *de commun. ultimar. volunt. cap.* 10. *num.* 202. Garcia *de benef. part.* 5. *cap.* 9. *num.* 44. tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut soli concessione acquiri juspatronatus, ut pluribus relatis docent Barbosa *lib.* 3. *jur. Eccles. cap.* 12. *num.* 61. Canisius *in cap.* 3. *hoc tit.* Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. Nec contrarium probat Concil. Trident. *sess* 25. *de reformat. cap.* 9. ubi aiunt PP. juspatronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideo excludunt juspatronatus, quod acquiritur ex constructione; sed potiùs illud comprehendunt sub verbo *fundatione*, ut probatur ex ipso Concilio *sess.* 14. *cap.* 12. Primo ergo modo acquiritur juspatronatus constructione, sive quis Ecclesiam in proprio solo suis sumptibus ædificet, *cap. Abbatem*, 18. *quæst.* 2. sive in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus dirutam reædificaverit, *cap. pia mentis, cap. filius*, 16. *quæst.* 7. *cap. monasterium*, 16. *quæst.* 2. *cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compilat.* ubi Honorius III. Mariæ Imperatrici Constantin. ita rescribit: [Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinacense Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de propriis bonis reædificaveris, & dotaveris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire: tuis nos supplicationibus inclinati auctoritate præsentium mandamus, ut super jurepatronatus ipsius monasterii nemo te audeat temerè molestare.] Hoc tamen secundo casu, si alius jam erat patronus, amittit juspatronatus, quia Ecclesia reædificata nova Ecclesia est, nec in ea servatur pristinum jus, argumento legis *qui res, §. aream, ff. de solut.* Barbosa *d. cap.* 12. *num.* 31. Secundò acquiritur juspatronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cujus plenum dominium in Ecclesiam transferatur, *d. cap. Abbatem, d. cap. pia mentis.* Per dotationem tandem acquiritur juspatronatus, si ministris Ecclesiæ, & ejus luminaribus congrua dos constituatur, *dicto cap. filius*: ex simplici verò donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacitè, vel expressè, non acquiritur juspatronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potiùs benefactor, quàm dotator dicitur: jus autem patronatus non benefactori, sed datori tribuitur *in d. cap. filius*, ut docent Barbosa *ubi suprà, num.* 50. Valensis *dicto tit.* 4. *num.* 18. qui agit de præscriptione, & privilegio, & quomodo illis acquiratur juspatronatus: & licèt aliqui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reservando jurepatronatus, ut aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significavit* 46. *de testibus*; verius tamen est, ad præsumendam hujusmodi reservationem satis esse, si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum antequam ullas expensas faceret, necessarium putavit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, ut decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis.* 5. *de jurepatronatus*, in antiquis.

4. Et rectè ex hac munificentia constructionis, fundationis, seu dotationis Ecclesiæ in remunerationem juspatronatus conceditur; nam eadem ferè ratione olim obtinuit, ut qui certamina ad civitatis, vel municipii decus, & oblectamentum instituerent, sibi hæredibusque possent illud jus excipere, ut ludis præessent tanquam agonothetæ, cujus rei vestigium extat *in l. annum, l. liberto* 21. §. 3. *ff. de annuis legat. l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusve publicũ faceret, nomen donantis ibi inscribi, *l. Titia* 38. §. *fin. ff. de auro & arg. l.* 2. *& ult. ff. de oper. publ. Novel.* 67. *Justin.* Cicero 6. *in Verrem, Tacit. lib.* 3. *annal.* Sueton. *in Galba, c.* 2. & si privatus in opere publico, quod publicâ pecuniâ factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adjicere, *l. ult.* §. 1. *ff. de oper. publ.*

quod

quod demonſtrant innumeræ antiquæ inſcriptiones apud Briſſonium *lib.*8. *de form. pag.*728. Gruterum *fol.*93. *&* 128. & qui novam ædem, vel reſtitutam dedicaſſent,nomina eorum in illius fronte inſcribebantur,ut hac immortalis memoriæ gloriâ homines ad templorum dedicationem allicerentur. Teſtis eſt Arnobius *lib.*6 *adverſ.Gentes*,ibi : *Templa*,inquit,*quæ tollis, ſunt aureis,& ſublimibus elata faſtigiis,auctorum inſcriptionibus comprobantur.* Illuſtrat Briſſonius *lib.*8. *de formul.pag.*728.Inde etiam PP.Eccleſiæ Hiſpaniæ,ut fideles ad Eccleſiarum conſtructionem allicerent,juſſerunt eorum nomina in eminentiori Eccleſiæ loco figi,& æternæ ſaluti eorum conſulentes, voluerunt, ut ſi fundatores ſuperſtites eſſent,eorum nomina ante altare tempore Miſſæ recitarentur, & pro eis oraretur: quod ſi jam deceſſiſſent,cum nominibus defunctorum ſuo ordine recitarentur,*can.*19.*Concil. Emerit.* ibi : *Eorum nomina,à quibus Eccleſias conſtat eſſe conſtructas,vel quid iis Sanctis videntur,aut viſi ſunt conſuliſſe,ſi viventes in corpore ſunt, ante altare recitarentur tempore Miſſæ:quod ſi defuncti,cum fidelibus recitentur ſuo ordine.* Rectè ergo Eccleſiæ juſpatronatus conſtructoribus, & dotatoribus conceſſit, ut hoc præmio fidèles invitati Eccleſiarum conſtructionem, & reædificationem curarent.

5. [d] *Aſſenſus.*] De quo exaudiendi ſunt textus *in cap. Abbatem, el* 2. 18.*q.*2. ibi : *In monaſterio illum volumus ordinari Abbatem, quem ſibi de ſua congregatione,& monachorum electio,& poſſeſſionis Dominus poposcerit ordinari.* Et *cap.decernimus* 19.*q.*7.*c.principali*,63.*diſt.*Notavi *in c. Meſſana, c. ſacroſancta, de elect.* niſi aliter in ipſa fundatione cautum fuerit,videlicet ut præſentatio ad patronum ſpectet,ut in monaſterio Auguſtodunenſi, quo à Brunichilde Regina conſtructo, jus eligendi Abbatem Regi datum fuit, *cap.hinc eſt etiam*,16. *q.*1. *c.*1.*de re judic. in* 3.*collect.* Innoc. III. *lib.*1.*regeſtr.*13. *epiſt.*21.ibi : *Tertia verò pars integra perſolvatur Eccleſiæ conſtruendæ,quam idem Marchio competenter dotavit, ut in ea duodecim Canonici commodè poſſint cum ſuo Præpoſito deſervire, qui pro tempore canonicè debeat præſentari per eum, ac ſucceſſores ipſius.* Notarunt Boſquetus *ibi*, Alteſſerra *de Ducibus & Comitibus,c.*9.Cujus autem licentia tunc deſideretur,latè exponunt Tambur.*de jure Abbat.tom.*2.*diſp.*7.*q.*1.*&* 2. Barboſa *de poteſt.Epiſc. p.*1. *tit.*1. *cap.*3.

[e] *Præſentatur.*] Quem juriſpatronatus effectum expoſui *in cap.*4. *hoc tit.*

6. [f] *Honor proceſſionis.*] Conſonant textus *in cap. pia mentis*,ibi : *Præter proceſſionis aditum,qui omni Chriſtiano debetur, nihil idem ibi proprii juris habiturus.* Et *cap. frigentium*, ibi : *Ut nihil fundator ex hac baſilica noveris vendicandum,niſi proceſſionis aditum, qui Chriſtianis omnibus in commune debetur*, 16.*q.*7. D. Gregorius *lib.*12. *epiſt.*10. *Enunciaturus ex more nihil illic conditori juris alterius jam deberi,niſi proceſſionis gratiam, qua Chriſtianis omnibus in commune debetur.* Quæ verba difficilia valde ſunt; nam quid ſpeciale per honoré proceſſionis concedunt PP.Patrono,ſiquidem aiunt expreſsè, omnibus fidelibus hoc jus patronis commune eſſe? Gloſſa *in d.c.pia mentis,verbo proceſſionis*,ea verba accipit,& exponit proceſſionis aditum pro jure præſentandi presbyteros, quia patroni habent jus præſentandi clericos,ut ab Epiſcopis inſtituantur. Sed hæc Gloſſæ ſententia refellitur tum ex ſuprà adductis *in c.*4.ubi probavi,temporibus Gelaſii, illius textus auctoris,adhuc patronis factam non fuiſſe gratiam præſentandi presbyteros ad Eccleſias, in quibus juſpatronatus habebant : tum quia aditum illum proceſſionis omnibus Chriſtianis eſſe communem,fatetur Pontifex:igitur non de hoc jure ſpeciali patrono cõpetenti loquitur.Quare eâ ſententiâ omiſsâ,aliter verba illa expoſuit Franc.Hallier.*de ſacr.elect.ſect.*8.*art.*2. §.1. ſupponit enim, proceſſionem ſæpius accipi pro prærogativa honoris; quo in ſenſu Licinus Rufinus *in l. Imperator, ff.de donat. inter*, Imperatorem Antoninum conſtituiſſe refert, ut ad proceſſum viri uxor ei donare poſſit : & Imperatores *in l.ſancimus*, *C. de Conſulibus*, procedendi verbo prærogativam exhibendi ſpectacula dixerunt; unde dum Gelaſius aditum proceſſionis patrono concedit, exponit Hallierius, id eſt locum honoratiorem,& ſedem in Eccleſia, prærogativamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, juxta tradita ſuprà *in c.*1.*de vita & honeſt.cleric.* Unde cavetur *lib.*1. *Capitul. Caroli,c.*148. Ut Epiſcopi provideant quem honorem presbyteri pro Eccleſiis ſuis ſeniotibus tribuant. Addit etiam Hallier. forſan prærogativam illam à Gelaſio Patrono conceſſam in eo conſiſtere, ut obviam ei ab omnibus fidelibus cùm primùm ipſe ad ædem ſacram accederet, procederetur; quam prærogativam patronos aliquando vendicaſſe, conſtat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotenſis ad monaſterium S.Petri in Valle proficiſcens, *Se* (inquit Fulbertus *epiſt.*21.) *in monaſterium recipi cum proceſſione præmandat.* Inde Epiſcopum multitudine electorum ſtipatum ad Eccleſiam procedere dicitur à B. Auguſtino *lib.*22. *de civit.Dei,c.*8. Sidonio *lib.*5. *epiſt.*17. Sulp. Severo *dialog.*2.*c.*11. notavi *in cap.auditis,de præſcript.* Eandem Hallierii ſententiam ſequitur Alteſſerra *de de Ducibus, c.*17.*ad medium.* Ciron. *in parat. Ad hunc tit.*aditum proceſſionis accipit pro acceſſu ad ſupplicationem, ſeu proceſſionem ſolemnem, cui omnes Chriſtiani miſcebantur,ſed in varios cœtus diſtributi,ut probatur ex D.Gregorio *lib.*11.*epiſt.*2.ibi : *Erat Litania alia clericorum, alia monachorum, alia virorum, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Unde deducit Cironius, quod cùm Patroni fundatores Eccleſiarum intenderent peculiarem ſupplicationem, ſeu Litaniam ab aliis ſeparatam habere, Gelaſius eos in Litaniam cæterorum fidelium redegit. Sed neutra ex his expoſitionibus placet, nam temporibus Gelaſii per annos 592. non ita pax Eccleſiæ data erat,ut publicis proceſſionibus, & Litaniis uti liceret, & ſemper perobſcurum eſt,quod Gelaſius affirmat, patrono aditum proceſſionis concedi aliis fidelibus communem; unde nullum honorabilem gradum,aut honoratiorem ſedem, vel graviorem locum illi concedit; ſed id tantùm illi permittit quod aliis fidelibus communiter conceditur.

Quare his ſententiis omiſſis,ut quid in hac perobſcura Gelaſii epiſtola ſentio,| proferam, ſuppono proceſſionem in ea epiſtola non accipi pro ſupplicatione, ſeu Litania,quam vulgò nos dicimus, *proceſſion*, ſed pro collecta, ſeu ſynaxi in ipſa Eccleſia facienda; non pro inceſſu, ſeu deambulatione extra templum, ſed pro acceſſu ad ipſam Eccleſiam, ut etiam accipitur *in can.* 17. Synodi Laodic. ibi : *In proceſſionibus Pſalmos non connectere, id eſt ex diverſis verſibus, & ſenſibus libri unum canticum minimè conjungere, ſed ſingulorum Pſalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi proceſſiones non ſunt ſolemnes illæ deambulationes, ſeu luſtrationes, quæ modò fiunt feſti alicujus gratiâ, ſive publicæ neceſſitatis causâ, quas vulgus vocat ſupplicationes, rogationes, proceſſiones; ſed conventus, & cœtus populi in Eccleſia, ut ex Græco textu ejuſdem Concilii perſpicuum eſt, *quod non oportet connectere Pſalmos in conventibus.* Ubi vides in illa veteri interpretatione Concilii, proceſſiones eſſe ſynaxes, id eſt cœtus, ſeu conventus : quod etiam ex ſequentibus liquet, *Sed ad unumquemque Pſalmum interjecto ſpatio lectionem fieri.* Nam in ipſa Eccleſia, non verò inter eundum, lectiones fiunt. Quare optimè Theodorus Balſamon totum hunc 7.

canonem explicat de conventu Ecclesiastico, in quo divina officia peraguntur; & ita capiendus est locus epistolæ 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, atque ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *procedere*, est ad Ecclesiam convenire, juxta antiquam loquendi formam S. Augustini *lib. 22. de civit. Dei, cap. 8. Inde ad me curritur, unde fedebam, jam processurus*; nempe in Ecclesiam. Unde paulò pòst subjunxit: *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia.* Ennodius in vita S. Epiphan. Ticinensis Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aëris errore maturius, ita ut vigiliarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberet Episcopus.* Ubi vides procedere esse ad Ecclesiam ire. S. Hieronymus *epist. 22. cap. 1.* ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: nunquam causa deerit procedendi, si semper quando necesse est, processura sis.* Redarguit virginem, quòd sæpiùs quàm par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cùm procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempe verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratiâ, id faceret. De qua processione accipiendus est Tertul. *lib. 2. ad uxorem*, in illis verbis: *Si procedendum est, nunquam magis familiæ occupatio obvenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgò processiones appellantur, quæ sanè tempore Tertulliani nondum erant in usu, cùm tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent, Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, juxta alium locum ipsius Tertul. *de cultu fœminarum*, in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut eis sermo administratur.* Ubi procedere, esse ad Ecclesiam accedere, jam expositerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorii, fol. 178.* Jacob. Ebeillon *lib. de processionibus, cap. 1.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. puncto 8.* Hallucinantur enim qui his locis Tertulliani solemnes processiones nostratibus consimiles accipiunt, ut Ludovic. à Cerda *ibi*, & *cap. 9. adverf. n. 5.*

Deinde sciendum est, olim constructores Ecclesiarum in propriis prædiis, & possessionibus processionem hanc fieri, publicumque conventum, seu fidelium cœtum ambiisse, *cap. certum, de consecrat. distinct. 1.* ubi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: *Certum est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse; frater charissime, humanitatis intuitu, quòd prioratum non maculet funeribus, & sepulchris, tantùm in comprehensis petitorio locis mysteria noveris pro solemnitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodò divina celebrentur officia, publicâ frequentatione, & processione cessante.* Luitprandus *in vita ipsius Gelasii*, ibi: *Multi constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Justinianus agens de ipsis Patronis *in Novel. 123. cap. 32.* statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasii esse, ut Julius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & consecrari desiderabat in honorem Sancti Aviti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprii juris in ea retineat, seu habeat, ultra aditum processionis, qui omnibus Christianis in commune debetur, idest, quod sicut in aliis Ecclesiis, ubi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, idest accessus ad synaxim, cœtum, seu conventum; ita & Julio ut patrono competeret aditus processionis, id est accessus, & facultas procedendi ad synaxim, & Missæ sacrificium audiendum in Ecclesia in propria possessione constructa: notavi enim suprà *in cap. 4.* fideles plerumque in propriis possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, ut ibi à presbytero Missæ sacrificium celebraretur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius patrono aditum processionis, id est facultatem accedendi ad eam synaxis causâ, ut in aliis publicis Ecclesiis omnibus Christianis competit, & debetur: non tamen patronus potest publicum processum in ea facere, *ex dicto cap. certum*; quia illi tantùm aditus patet procedendi ad ipsam Ecclesiam, ut aliis fidelibus in publicis Ecclesiis competit.

9. His animadversis pro expositione textuum *in dicto cap. pia mentis, dicto cap. frigentium*, ut ad verba præsentis textus accedamus, nec in eis disertiùs expressit Alex. III. honorem processionis patrono debitum; tantùm enim ait, pro fundatione Ecclesiæ patrono honorem processionis servari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, ut eo accedente ad Ecclesiam, cæteri fideles procedant, ut exponebat Hallierius: an verò ut in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, ut omnes repetentes hîc, & scribentes de jurepatronatus, congesti à Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnovisse difficultatem veterum canonum circa hanc processionis prærogativam; & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; sed tantùm honorem processionis patrono servari debere, juxta veteres canones statuit. Hodie tamen non est recedendum à communi acceptione horum verborum, & juxta eam interpretationem honoratior locus præstandus est patrono in processionibus, & cæteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui jus patronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisivit, non ideo jus sepulturæ privativè quoad alios habet, ut docent Barbosa *lib. 2. jur. eccles. cap. 10. num. 9.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 11. per tot.*

10. § *Succurritur.*] *Cap. contrà, cum sequent. 16. quæstione 7.* Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 86.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Ferro Manrique *de præced. quæst. 14. num. 2.* Mazius *in patrocin. debit. quæst. 4. num. 95.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 2. lib. 2. cap. 24. num. 105.* Costa *de remed. subsid. remed. 106. ilat. 2.* Carleval. *de judiciis, lib. 1. tit. 3. disputat. 20.* Olea *de cess. jur. tit. 3. quæst. 8. num. 28.* Lantdmeter. *de veteri cleric. & monach. cap. 2. lib. 2. p. 2.* Canisius *in præsenti.*

CAPUT

CAPUT XXVI.

Innocent. III. *V. Rothomag.* a *Archiep.*

PEr noſtras poſtulaſti litteras edoceri, utrum clericus aliquis ad vacantem Eccleſiam, in qua jus obtinet patronatus, *b* ſeipſum, ſi idoneus eſt, valeat præſentare. Cùm igitur nullus ſe ingerere debeat ad eccleſiaſticæ prælationis officium, inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod nullus ſe poſſit ad perſonatum alicujus Eccleſiæ præſentare, quantumcunque idoneus ſit, & quibuſcunque ſtudii meritis adjuvetur. Datum Romæ, &c. iij. Idus Junii, P. N. anno primo.

NOTÆ.

1. [a] *Rothomagenſi.*] Ita etiam legitur *in cap. 1. hoc tit. in 3. collect.* & in epiſtolis ipſius Innocentii III. editis à Sirleto, *fol. 116.* De Rothomag. diœceſi nonnulla adduxi *in cap. 24. de reſcriptu.*

2. [b] *Se ipſum.*] *Cap. fin. de inſtit.* tum quia tanquam ambitioſus eſt repellendus, *cap. in ſcripturis 8. q. 1. l. ſi unquam, C de Epiſc. & Cleric.* tum quia inter præſentantem, & præſentatum realis debet dari diſtinctio, *d. cap. fin. de inſtit.* ſi tamen plures ſunt patroni, poteſt unus ab aliis præſentari, & præſentationi de ſe factæ conſentire. Gloſſa *in cap. conſuluit, hoc tit.* immò etſi unicus ſit, per liberam, & ſpontaneam inſtitutionem Epiſcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, ut ſibi provideat de tali beneficio, ut pluribus relatis docet Barboſa *in præſenti, num. 3.* Poteſt etiam patronus filium proprium præſentare, ut probavi *in cap. quia clerici, hoc tit.*

CAPUT XXVII.

Idem *Conventrenſi* a *Epiſcopo.*

CUm propter laïcorum diſcordias non debeat Eccleſiis præjudicium generari, grave gerimus, & indignum, quod (ſicut noſtro eſt Apoſtolatui reſeratum,) occaſione diſſenſionis, quæ de jurepatronatus vertitur inter eos, Eccleſiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipſarum grave diſpendium noſcitur redundare. Verùm quia ſecundùm Apoſtolum inſtantia noſtra communis eſt omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, volentes his, quæ præmiſimus, ex debito Pontificalis officii obviare, f. t. p. A. f. m. quat. ſi de jurepatronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, & cui competit, infra quatuor menſes non fuerit diffinitum, ex tunc Eccleſiam ipſam, ap. rem. de perſona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in poſterum præjudicium generari ab eo, qui jus evicerit patronatus. Datum Later. iij. Januarii.

NOTÆ.

[a] *Conventrenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 2.* & in ipſis epiſtolis Innocentii editis à Guilielmo Sirleto *fol. 450.* De Conventrenſi diœceſi Angliæ egi *in cap. 2. de reſcriptis,* & commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. eam te.*

CAPUT XXVIII.

Idem *Archid. Cancel. & Decano* a *Altiſſiodoren. Pariſien.*

CUm dilectus f. Magiſter Vv. de Picerey pro ſeipſo, & Magiſter H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Eccleſia de Bardevill invicem litigarent, illis dil. f. G. ſanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Card. conceſſimus auditorem, in cujus præſentia idem magiſter proponendo monſtravit, quod cùm olim ven. f. n. *b* Oſtien. Epiſcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vv. de Montibus inſigniſſet charactere clericali, dil. f. Archid. Carnot. mandavit, ut Eccleſiam, quam in Archidiaconatu ſuo primò vacare contingeret, donationi ſuæ *c* reſervare curaret, inhibens ne alicui conferret eandem, in qua diſpoſuerat eidem Vv. non habenti beneficium providere. Proceſſu denique temporis, cùm in morte O. quondam Decani Alneoli Eccleſia de Borovilla vacaſſet, idem Archidiaconus contra mandatum ejuſdem Legati, tam ipſam, quàm ipſum Decanatum G. f. n. conceſſit, qui aliam Eccleſiam in eadem diœceſi noſcitur habere. Quod cùm ad prædicti Legati notitiam perveniſſet, eos ad ſuam præſentiam convocavit, & de prudenti conſilio Archidiaconi facto caſſato, antedictam Eccleſiam ſic vacantem præfato Vv. conceſſit. *Et infrà*: Vacante verò quadam præbenda in Eccleſia S. Marci Carnoten.

cui ipſum Magiſtrum G. contingebat de jurepatronatus, Epiſcopus piâ providentiâ, ſeu providâ pietate conſiderans, quod præbenda ipſa, cui cura animarum non erat annexa, magis ſæpedicto Vv. congrueret, quàm eadem Eccleſia de Brachavilla, quæ Paſtore aſſiduo indigebat, Eccleſiam ipſam vacantem eidem Magiſtro ad præſentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente conceſſit, & præbendam illam præfato clerico aſſignavit. Unde ipſe Magiſter ſupplicabat, eandem ſibi Eccleſiam confirmari, utpote quam canonicè, ac etiam ad præſentationem veri patroni, ſe dicebat adeptum. Econtrà procurator Decani reſpondit, quod etſi dictus Legatus donationi ſuæ reſervari mandaverit primò in Archidiaconatu Carnoten. Eccleſiam vacaturam; circa tamen prædictam Eccleſiam hoc facere de jure non potuit, quia talis poteſtas ſibi minimè competebat, cùm præſentatio clerici ad illam Eccleſiam, non tanquam clerico, ſed [d] quaſi laico ratione patronatus, non jure Archid. pertineret. Unde cùm inhitionem ipſius ob hoc idem Archidiaconus cuſtodire minimè teneretur, alium ad eandem Eccleſiam de jure potuit præſentare; ac præſentatio ejus debet, ex quo idonea facta eſt, firma cenſeri. Nos igitur his, & aliis, quæ coram eodem auditore fuere propoſita, nobiſque relata, fideliter per eundem diligentiùs intellectis, attendentes quod etſi præfatus Archid. memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præſentaſſet; quia tamen ipſe Decanus per diœceſanum Epiſcopum admiſſus non fuit, ſed alius ab eodem Archidiacono præſentatus, à diœceſano fuit Epiſcopo inſtitutus, juxta ſtatutum bon. m. [e] Alex. PP. prædeceſſoris n. non primus, ſed ſecundus jus eſt in eadem Eccleſia aſſequutus, etſi memoratus Archidiaconus præfatum præſentavit Decanum; quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, ſuberat juriſdictioni Legati: unde quia poſtquam idem Legatus donationem ipſius Eccleſiæ ſibi decreverat reſervandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præſentare, præſentationem minùs canonicè factam fuiſſe decrevimus, & eâ penitus non obſtante, conceſſionem ejuſdem Eccleſiæ factam Magiſtro Vv. ultrò pronunciavimus canonicam extitiſſe; caſſantes nihilominus, quod per delegatos à ſupradicto Archiepiſcopo Senon. poſt ap. ad nos legitimè interpoſitam extitit attentatum, adjudicantes eidem Magiſtro præfatam Eccleſiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea, plenè, ac pacificè poſſidendam: prædicto Decano ſuper hoc perpetuum ſilentium imponendo.

NOTÆ.

1. [a] *Altiſſiod.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. De Decano Altiſſiodorenſi, & ejus juriſdictione nonnulla adduxi *in cap.* 14. *de præſumpt.*

2. [b] *Hoſtienſis Epiſcopus.*] Hugolinus videlicet Anagninus Comes, qui Innocentio III. ſucceſſit, & Gregorius IX. dictus fuit.

[c] *Servaret.*] Legatus enim à latere poteſt reſervare primum beneficium vacaturum, etiamſi ejus præſentatio ſpectet ad patronum eccleſiaſticum, ut probavi *in cap. licèt, de offic. Legati*, ubi commentarium hujus textus dedi.

[d] *Quaſi laico.*] Quo caſu Legatus etiam à latere non poteſt derogare juripatronatus, nec beneficia talis juriſpatronatus laicalis conferre; immò etſi à Pontifice ſuper his beneficiis reſcripta gratiæ impetrentur, retineri ſolent per judices ſæculares, ut probant Chopinus *de ſacra pol. lib.* 1. *tit.* 4. Salgado *de retent. bullar.* 2. *parte*, Salcedo *de lege pol. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. Zypeus *ad hunc tit. conſult.* 4. 3.

[e] *Alexandri PP.*] *In c. quod autem, ſuprà hoc tit.*

CAPUT XXIX.

Idem [a] *Helienſi Epiſcopo.*

PAſtoralis officii. *Et infrà*: Cùm autem ſæpe contingat patronos Eccleſiarum laïcos nunc unum, nunc alium ad vacantes Eccleſias præſentare, ſolicitè poſtulaſti per Sedem Apoſtolicam edoceri, an clericus ad aliquam Eccleſiam à patrono laico præſentatus, ſi diœceſanus Epiſcopus ipſum non duxerit admittendum, ex hujuſmodi præſentatione aliquid juris aſſequatur in illa: & ſi fortè idem ad Sed. Apoſt. [b] appellaverit, & poſt appellationem ab ipſo interpoſitam, idem patronus alium curaverit præſentare, ac Epiſcopus ſecundò inſtituerit præſentatum, idem ab ipſo meritò debeat amoveri. Nos igitur bon. mem. [c] Alex. PP. prædec. n. pro ſua reverentia veſtigiis inhærentes, qui inter præſentatos à laico conditionem poſſidentis cenſuit meliorem, dicimus quod inſtitutio præſentati ſecundo loco à laico patrono robur obtinet firmitatis. Verumtamen conſtituimus, ut Epiſcopus, qui præſentatum idoneum malitiosè recuſavit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus [d] puniatur in eo, in quo ipſum non eſt dubium deliquiſſe.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Helienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. & *in capite paſtoralis, de reſcript.* ubi alias partes hujus Decretalis congeſſimus, & præſentem inſcriptionem expoſuimus.

2. [b] *Appellaverit.*] Sed quomodo appellatione ritè interpoſitâ potuit admitti ſecunda præſentatio, nec ut attentata revocetur, contra adducta ſuprà *in c.* 1. *de appel.* Reſpondetur, quod licèt hæc ſecunda præſentatio facta fuiſſet pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primò præſentatus appellavit à denegatione inſtitutionis, non verò petiit, ne ſecunda præſentatio fieret, ut docuit Balboa *in c.* 1. *de appellat. num.* 48.

[c] *Alexander.*] *In cap. quod autem, hoc tit.* ubi commentarium hujus textus dedi.

[d] *Puniatur in eo.*] *Cap. non eſt, de tempor. ordin. lib.* 6.

CAPUT XXX.

Idem a *Aurienſi Epiſcopo.*

POſtulaſti per Sed. Ap. edoceri, ut cùm Rectores parochialium Eccleſiarum quandoque quoſdam præſentent ad ſuarum Eccleſiarum titulos ordinandos, utrum electio talium ad ipſos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & ſi in his patronorum non eſt requirendus aſſenſus, utrum jus illis ſalvum remaneat eligendi, ut cùm ipſas Eccleſias vacare contigerit, titulati hujuſmodi non ſint aliis præferendi. Ad quod f. t. b. reſpondemus, quod per intitulationem hujuſmodi nullum patronis præjudicium generetur, quin poſſint alios ad ipſas Eccleſias, cùm vacaverint, præſentare, niſi de patroni proceſſiſſet aſſenſu.

NOTÆ.

1. [a] *Aurienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* De Aurienſi diœceſi Galleciæ nonnulla notavi *in cap. cùm cauſa, de probat.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu agitur de intitulatione in Eccleſia juriſpatronatus, pro cujus expoſitione plura adduxerunt Covar. & Lambert. congeſti à Barboſa in præſenti. Et breviter ſciendum eſt, nonnunquam Parochos, ſeu Rectores Eccleſiarum parochialium, finere, immò & poſtulare ab Epiſcopo, ut alius clericus tanquam ſocius ſecum ordinetur, & inſtituatur in propria Eccleſia; quo caſu ne beneficium dividatur, conſtituitur certa portio clerico noviter ordinato ex fructibus ipſius beneficii ſolvenda, *cap. cùm non ignoret* 15. *de prabend. cap.* 37. *de ſimon.* docet Quintanadueñas *lib.* 3. *eccleſiaſticon, num.* 19. & jam notavi *in cap.* 2. *de prabend.* Dubitatur ergo ab Epiſcopo Aurienſi, an quando ad petitionem Rectoris Eccleſiæ parochialis patronum habentis aliquis intitulatus, ideſt ordinatus erat, mortuo Rectore haberet jus aliquod ad ipſam Eccleſiam? Et reſpondet Innocent. III. illum nullum jus habere, immò patronum poſſe præſentare quem maluerit ad Eccleſiam parochialem vacantem, niſi patronus conſenſiſſet ipſi inſtitutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec poteſt eam infirmare.

CAPUT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* [a] *Eborac.*

TRanſmiſſæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cùm Capitulum Eboracen. Eccleſiam de Gameforde vacantem, in qua jus obtinent patronatus, A. clerico conceſſiſſent, ipſi poſtmodùm L. clericum tibi ad eandem Eccleſiam præſentarunt, poſt appellationem ab eodem R. ad Sed. Ap. interjectam. *Et infrà*: Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cùm ex vi juriſpatronatus non conceſſio, ſed præſentatio pertineat ad patronum, præſentatum (ſi aliquid non obſiſtat canonicum) inſtituere in ipſa Eccleſia poteris, utpote potiorem.

NOTÆ.

1. [a] *Eboracenſi.*] De Metropoli Eboracenſi Angliæ egi *in cap.* 2. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

2. PRæſens Gregorii deciſio ex ſuprà traditis, & ſæpiùs in hoc titulo inculcatis facilè exponitur. Supponit enim Pontifex, juſpatronatus ſpectaſſe ad Capitulum Eboracenſe, & ita eccleſiaſticum fuiſſe, & vacante Eccleſia de Gameforde Capitulum non præſentaſſe, ſed conceſſiſſe ipſam Eccleſiam R. qui cùm ab Archiepiſcopo non admitteretur, quia ab eo inſtitutionem non acceperat, ad Sedem Apoſtolicam appellavit: interim Capitulum agnoſcens virtute juriſpatronatus non conceſſionem, ſeu collationem, ſed tantùm præſentationem ſibi competere, Lucium ab Archiepiſcopo inſtituendum præſentavit. In hoc caſu conſultùs Gregorius decrevit ſecundum, Lucium videlicet, ut potiorem eſſe inſtituendum; nam licèt Capitulum ut patronus eccleſiaſticus, ſi ſemel præſentaſſet Rodericum, non poſſet poſtea variare, ex traditis ſuprà *in cap. quod autem*; tamen cùm ipſum non præſentaſſet, ſed abſolutè ipſi Eccleſiam conceſſiſſet, conceſſio ipſa nulla fuit, & ſic non potuit impedire quominus Capitulum Lucium utiliter, & validè præſentaſſet: & quia ipſe in præſentatione primus erat, jubet Gregorius Archiepiſc. Ebor. ut ipſum tanquam potiorem inſtituat, rejecto R. ex traditis ſuprà *in cap.* 4. *hoc tit.*

TITULUS

Digitized by Google

TITULUS XXXIX.

De censibus, exactionibus, & procurationibus.

CAPUT I.

Ex Concilio a apud Guarmac.

SANCITUM est, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio tribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atriis, vel de hortis juxta Ecclesiam positis, nec de prædicto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum: & si quid ampliùs habuerint, inde *b* senioribus suis debitum servitium impendant.

NOTÆ.

1. a *Guarmac.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 1. & apud Gratianum *in cap. sancitum* 25. 23. *q.* 8. Burchardus verò *lib.* 3. *Decreti, c.* 52. Camotensis *p.* 3. *c.* 55. legunt, *apud Vvormatiam:* etiam reperitur textus hic *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 90. eisdem verbis ac in præsenti: quæ omnia licèt sint diversa, non tamen sunt contraria, cùm plerumque Concilia Vvormatiensia dicantur Guarmatiensia, à civitate Vvormatia, seu Guarmatia, quæ est in Gallia ad Rhenum, sæpiùs subversa, & sæpiùs à Galliarum Regibus instaurata, quæ à Brunichilde Regina venustate illustrata, sedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra ejus Archiepiscopalis translata in Maguntiam. In ea ergo urbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Coriolanus in summa; & cùm ex canonibus in eis editis plures transcripsisset Carolus inter sua Capitularia, ut refert Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. in princip. tit. de collect. canonum, cap.* 22. qui etiam *dialog.* 19. *in Gratianum, n.* 12. docet Concilia, maximè in Gallia & Germania celebrata fontes fuisse Capitularium; inde præsens canon, qui editus fuit in Concilio Guarmat. seu Vvormat. reperitur inter Capitularia *lib.* 1. *cap.* 90. & Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in suis excerptis ita canonem hunc transcripsit: *Unicuique Ecclesiæ vel una mansa integra absque alio servitio attribuatur, & presbyteri in eis constituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec de atriis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod servitium faciant, prater ecclesiasticum; & si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis secundùm patria morem debitum servitium impendant.* Excerpta hæc stant, & reperiuntur *tomo* 17. *Conciliorum, fol.* 493. in Regia editione, & in Concilio Meldensi *canone* 63. ita Patres sanxerunt: *Ut secundùm canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de agro ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam presbytero aliquem censum persolvere cogat.* In quibus auctoritatibus eadem sententia proponitur, quam statim exponemus, & ferè per eadem verba in omnibus legitur, & statuitur.

2. b *Senioribus.*] Seniores dicuntur majores, nobiliores quæ Ecclesiæ, seu populi. De senioribus Ecclesiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis post collationem Carthag. ibi: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, seniores plebis, ecclesiasticos viros.* Et paulò post: *Maximus dixit, Loquor nomine seniorum Christiani populi, & Catholicæ legis.* Eorum meminerunt D. Augustinus *lib.* 3. *contra Cresc. c.* 56. ibi: *Peregrinus presbyter, & seniores Ecclesiæ Mutiscana regionis.* Et *epist.* 136. ibi: *Dilectissimis fratribus, clero, senioribus, & universæ plebi Ecclesiæ Hipponensis.* Epistola synodalis Concilii Cabarsitani apud eundem Augustinum *in enarrat. in Psalmum* 36. sic: *Necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ovile Dei sortita, seniorum litteris ejusdem Ecclesiæ postulantibus audire, atque discutere.* Optatus *lib.* 1. *Erant Ecclesiæ ex auro, & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum portare poterat, quæ fidelibus senioribus commendavit.* Et paulò post: *Convocantur suprà memorati seniores, qui faucibus avaritiæ commendatam ebiberant pradam.* D. Ambrosius *in epist.* 1. *ad Timoth. cap.* 5. *Synagoga, & postea Ecclesia seniores habuit, quorum sine consilio nihil agebatur in Ecclesia.* Tertul. *in Apolog. Præsident probati quinque seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Gregorius I. R. P. *lib.* 11. *epist.* 19. *Si quid de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod te justè possit offendere, non credas, sed præsentibus Ecclesiæ tuæ senioribus diligenter est perscrutanda veritas.* Inde seniores pro Episcopis, & Præpositis habentur in Concil. Tolet. 4. *can.* 23. relato *in c.* 1. 12. *q.* 1. *cap. porrò*, 84. *dist.* Concil. Matisc. 1. *can.* 5. ibi: *A senioribus coerceatur.* De senioribus laicis agitur *in can.* 91. *Ecclesiæ Afric.* ibi: *Magistratus, vel seniores locorum.* Novella Leonis, & Majorani *ad Basil. PP. tit.* 1. *Illustris sanè, & præcelsa magnificentia tua omnium provinciarum Rectores suis auctoritatibus admonebit, ut principales, vel seniores urbium singularum, tam Curiarum, quàm reliquorum corporum.* Gregorius Turon. de Theodoro Massilienſi Episcopo loquens, ibi: *Ille epistolam, ut aiunt, manu majorum Childeberti Regis subscriptam protulit, dicens: Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris, & senioribus imperata sunt.* Et *in collat. Carthag. cognit.* 1. *cap.* 5. *Universos etiam cunctarum provinciarum Curatores, Magistratus, & omnis ordinis viros, necnon & auctores, procuratores, vel seniores singulorum locorum pari admonitione convenio, quatenus in civitatibus, locisque*

lociſque, in quibus conſiſtunt, utriuſque partis Epiſcopos convenire, vel ſuggeſtorum confeſſione, vel ſub cujuſlibet ſcriptura documento extante feſtinent. Et *lib.* 1. *Capitul. cap.* 48. ibi: *Ut Epiſcopi provideant, quem honorem presbyteri pro Eccleſiis ſuis ſenioribus tribuãt.* Et *cap.* 58. *Ut nullus presbyter chartas ſcribat, nec conductor ſui ſenioris exiſtat.* Quibus opponuntur juniores populi, de quibus *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 167. ibi: *Ut primò omnium ſeniores ſemetipſos de ebrietate caveant, & eorum junioribus exemplum bonum ſobrietatis oſtendant.* Et *lib.* 3. *cap.* 63. de vulgari populo: *Et unuſquiſque ſuos juniores diſtringat, ut melius obediant, ac melius conſentiant mandatis Imperialibus.* In legibus Aleman. *tit.* 78. *l.* 5. *Si coquus, qui juniorem habet occiditur.* Gregorius Turon. *lib.* 5. *c.* 26. ibi: *A junioribus Eccleſia juſſit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulaſſent.* Concil. Matiſcon. 1. *can.* 8. Pariſ. 2. *can.* 13. Narbonenſe ſub Recharedo, *cap. quicunque*, 33. *q.* 2. plura de ſenioribus, junioribuſque congeſſerunt Bignonius ad Marculfum *lib.* 1. *c.* 3. Juſtel. *in notis ad can.* 91. *&* 100. *codic. can. Eccleſiæ Afric.* Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *regeſtr.* 14. *epiſt.* 135. Georg. Ambian. *ad Tertul. c.* 39. *obſerv.* 2. Berrucius *de verbis feudal. verbo Senior,* Cujac. *lib.* 1. *feudor. tit.* 1. *fol.* 809. Lindenbrog. *in gloſſar. verbo Junior.*

COMMENTARIUM.

2. Difficilis valde eſt textus hic, tam in verborum ſerie, quàm in ſanctione: ſpectat ad jus antiquum Galliæ, ex cujus provinciæ legibus tantùm explicati, & illuſtrari debet; & qui voluerit juxta jus commune aliarum gentium illum accipere, in miſeros lapſus paſſim incidet. Priùs ergo ſciendum eſt, quid ſit manſus integer, ex quo ſervitium aliquod præſtandum non eſt, quod anxiè quærunt Cujac. *lib.* 1. *feud. tit.* 1. Boëtius Epon. *in cap. non minùs, num.* 61. *de immunit. Eccleſ.* Pennotus *lib.* 3. *hiſt. canonic. regul. cap.* 2. *n.* 3. Fileſacus *in cap.* 4. *§.* 2. *de offic. ordin.* Germonius *ad hunc tit. & de indult. Cardin. §. Pro qua, n.* 12. Boſquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epiſt.* 21. Zerda *in adverſ. c.* 77. *&* 185. *n.* 119. Sirmondus *ad Capitul. Caroli, fol.* 23. Lindembrog. *in Gloſſar. verbo Manſus,* Alteſſerra *lib.* 6. *diſſert. c.* 11. Et manſus eſt certus agri modus, cum ſtructura ad culturam, & manſionem neceſſaria. Henricus Imperator in diplomate apud Latium: *Unum regalem manſum cum omnibus ſuis pertinentiis, & utriuſque ſexus mancipiis, terris cultis, & incultis, areis, pratis, paſcuis, molendinis, aquis, aquarumque decurſibus, piſcationibus, ſilvis, venationibus, ſaginationibus, cum omni utilitate, qua aut deſcribi, aut nominari poteſt, in proprium tradidimus.* Manſus integer, de quo hîc, ideſt juſtis terræ menſuris completus, continet duodecim jugera terræ.

3. Dos igitur cujuſque Eccleſiæ parochialis ad minus manſus erat, *cap.* 2. *de jurepatron. in* 5. *compil.* Auſonius *lib.* 5. *hiſtor. c.* 10. ibi: *Volens etiam Imperator Carolus unamquamque Eccleſiam habere proprios ſumptus, ne per hujuſcemodi inopiam cultus negligerentur divini, infernit prædicto edicto, ut ſuper ſingulas Eccleſias manſus tribueretur, unus cum penſatione legitima, & ſervo, atque ancilla.* Concil. Colon. ſub Carolo Craſſo *can.* 4. *Ne ex dote Eccleſiæ, ideſt ex uno manſo, & quatuor mancipiis cenſus exigatur.* Metenſe *can.* 2. *De uno manſo, & de terris pro ſepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione nullus cenſus deinceps exigatur.* Licèt aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Eccleſiæ, duo, vel plures manſi aſſignarentur. Sanctus Stephanus Rex Hungariæ *lib.* 2. *Decret. tit.* 34. *Dotem parochialis Eccleſiæ ſic conſtituit: Decem villæ Eccleſiam ædificent, quam duobus manſis, totidemque mancipiis dotent, equo, & jumento, ſex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis beſtiis.* Quod verò manſum canones appellant, Concilium Valentinum Galliæ colonicam veſtitam appellat *can.* 9. ibi: *Seculares, & fideles laici, ſi condere baſilicas voluerint in prædiis ſuis, ſicut edictum piiſſimorum Auguſtorum continet, unam colonicam veſtitam cum tribus mancipiis donationis gratiâ eis conferant, moxque Epiſcoporum juri, & ſanctæ matris Eccleſiæ eandem baſilicam ſubmittant.* Notarunt Lemaiſtre *lib.* 2. *de bonis Eccleſ. c.* 11. Fileſacus *in cap.* 4. *§.* 2. *de offic. ordin.* Et certè tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum ſacerdotes, ut nefas eſſe crederent quicquam de integritate manſi prædii eccleſiaſtici deficere. Unde Archidiaconi Eccleſias luſtrantes ſolebant in primis ſacerdotum commodis proſpicere, & percontari, num manſum integrum, & juſtam terræ portionem obtinerent. Quod ſi quid deeſſet, tunc certè parochianos ad ſuppleendum juſtæ menſuræ congruentis cumulum adigebant. Patet ex capitul. Hincmari Rhemenſ. *tom.* 3. *Concil. Gall.* in quibus Archidiaconis imperat, ut inquirant de manſo Eccleſiæ: *Si habeat manſum habentem bunniaria duodecim, præter cœmeterium, & cortem ubi Eccleſia, & domus ipſius continetur; aut ſi habeat mancipia quatuor.* Deinde ſciendum eſt, varia olim fuiſſe manſorum genera: alii dicebantur tributales, alii indominicati, ingenuiles alii. Aymonius monachus *lib.* 5. *hiſtor. c.* 35. ubi de tributo, quod Carolus Calvus Romam profecturus in univerſa Gallia pendi conſtituit, terram univerſam dividit in manſos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: *Placitum generale Kalendis Junii habuit, ubi per capitula, qualiter Regnum Franciæ filius ſuus Ludovicus cum fidelibus, & regni primoribus regeret, uſquedum Roma rediret, ordinavit. & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quam ante mortem Lotharii habuit, ſed & de Burgundia exigeretur, diſpoſuit, ſcilicet ut de manſis indominicatis ſolidus de unoquoque manſo ingenuo, quatuor denarii de cenſu dominico, & quatuor de facultate manſuarii; de manſo verò ſervili duo denarii de cenſu dominico, & duo de facultate manſuarii conferendo.* Itaque de manſis tributalibus cum agris tributariis non erit difficile eorum naturam aſſequi, & conjectari. Nempe manſi tributales ſunt quibus à Principe tributum erat impoſitum ad onera bellica, & ſumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem originem referunt ad Carolum Magnum, qui fractâ Longobardorum feritate, victis civitatibus tributum impoſuit, quod maximè pendere cogerentur cùm iter per Provincias Imperator faceret: ita Sigonius *de regno Italiæ, lib.* 4. *Feudatariis,* inquit, *civitatibus, Eccleſiis, ac monaſteriis certa tributorum genera impoſuit, foderum, paraturam, & manſionaticum appellata, qua advenienti potiſſimùm in Italiam Regi perſolverent. Quæ deinde pro ipſius, & ſucceſſorum ejus benignitate, aut ex parte levata, aut in totum remiſſa ſunt.* Foderum autem, paratura, & manſionaticum erant certa tributa, ut exponit idem Carolus Sigonius *lib.* 7. *de Regno Italiæ, ſub Othone Magno:* ubi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati ſunt, ait: *Tributa, quæ ille Fridericus à Francis inſtituta retinuit, fuere foderum, paratura, & manſionaticum. Foderum ſumma quædam tributi fuit, quam advenienti in Italia Regi populi ſolvere tenebantur, pro quo ſæpe etiam æſtimata pecunia pendebatur: paratura ſumptus, quem iidem in vias, ponteſque fluminum, quà tranſiturus, aut quò aditurus Rex erat, reficiendos impendere: manſionaticum verò ſumptus in tecta, &c.* quæ Regio exercitui in agro hoſpitant:

pitanti neceſſaria præbere jubebatur. De fodro agitur *lib.*3. *legum Longobard. tit.* 8. apud Fridericum *de pace Conſtant.* Petrum de Vineis *lib.*2. *epiſt.* 29. De manſionatico *lib.*2. *capit.tit.*17. De paratura extat ſeptima formula Marculfi. Manſus indominicatus nihil aliud erat, quàm prædium aliquod inſigne, ubi nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Señor de tal caſa, è lugar:* de eo Aymonius *lib.*5. *c.*35. agit. Manſus verò ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædii colendum tradebat hominibus ingenuæ, ſeu liberæ conditionis, quibus unus præerat manſarius, qui certum cenſum, ſeu penſionem, ſive nummariam, ſive frumentariam domino prædii perſolvebat: de quibus manſis plura tradit Lemaiſtre *de bonis Eccleſ. lib.*2. *cap.*3.

5. His animadverſis, jam apparet verus ſenſus præſentis canonis: in eo jubent PP. Eccleſiæ Gallicanæ, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer, ideſt inſtructus, & veſtitus abſque ullo ſervitio tribuatur, ideſt abſque tributo, videlicet fodero, paratura, & manſionatico; quia manſus pro dote Eccleſiæ aſſignatus immunis erat à quocunque ſervitio. Concil. Meldenſe *can.*63. & in capitul. Heraldi Turon. *cap.*40. & in canonibus Iſaaci Lingonenſis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam ſervitio obnoxius ſit manſus Eccleſiæ; & diſcretiùs id ſtatuerunt Carolus, & Ludovicus *lib.*5. *capitul. c.*45. his verbis: *De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes, vel miſſus, hoc quod inde ſubtractum eſt, presbyteris cum lege ſua reſtituere faciant.* Et ſanctiſſimè quidem ita proſpectum eſt, ne manſus, aut redditus Eccleſiarum parochialium ullo onere premerentur, néve ex earum dote ullum cenſum laïci perciperent, quia temerè Eccleſiarum fundatores ſæpiùs illum extorquebant. Concil. Troſlean. *can.*6. Metenſe *can.*2. Colonienſe *can.*4. Valentinum *can.*9. ibi: *Item quia parochiales presbyteri indignè à ſecularibus premuntur, nullaque reverentia ſacerdotali gradui ab aliquibus ſervatur; & quia poſſeſſiuncula, vel dotis baſilicis collata irreverenter auferuntur, placuit ut ipſi presbyteri ſub Epiſcopis, quibus adjutores ſunt, maneant, & ſub matre Eccleſia liberè, & quietè officium eccleſiaſticum exequantur: dotes verò à fidelibus deſignatæ baſilicis ad hoc, quod ſtatutum eſt, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio cenſus inde à quolibet ſeculari exigatur.* Immò & Epiſcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his manſis ullum ſervitium exigere, *capitul.* 5. *lib.*2. ubi ita cavetur: *Ne verò Eccleſia illis commiſſa in reſtauratione, aut luminaribus, juxta poſſibilitatem rerum ab illis negligantur, veſtra nihilominus invigilare debet ſolertia, & ſicut alios prohibetis, ne de manſis ad Eccleſia luminaria datis aliquid accipiant, ſic & vos, & veſtri Archidiaconi, de eiſdem manſis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis; ſed potius ad id, ad quod data ſunt, ſervire concedatur, ut totum, ſicut dictum eſt, in reſtauratione Eccleſiarum, & luminaribus veſtra auctoritate, & ſtudio cedere poſſit.* Ex manſo igitur, ideſt propria dote Eccleſiæ non tenebatur presbyter aliquod ſervitium domino manſi, qui illum pro dote aſſignavit, impendere, nec de decimis, & oblationibus in ipſa Eccleſia perceptis; ſed tantùm ſpirituale, ſeu eccleſiaſticum ſervitium illi præſtare debebat. Concil. Troſlean. *can.*6. ibi: *Quia mitis, & humilis magiſtri diſcipuli ſumus, presbyteris noſtris humilitatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quorum ditione ſua conſiſtunt Eccleſiæ, congruum honorem, & obſequium impendant debitum, ideſt ſpirituale, atque eccleſiaſticum: & hoc ſine ullo typho, vel contentione, vel rebellione; ſalvo namque miniſterii ſui jure debent ſe gratioſos exhibere ſenioribus, & parochianis ſuis, de quorum oblationibus vivunt, & cum debita humilitate ſpiritualia eis obſequia miniſtrare.*

Hæc de manſis pro dote Eccleſiæ aſſignatis, & eo- 6.
rum immunitate ab omni ſervitio temporali. Sed quia Eccleſiæ ultra dotem plerumque alium manſum habebant, ſeu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in ſubſidium neceſſitatis Eccleſiæ deſerviebant, manſi iſti, ſi antequam Eccleſiæ traderentur, tributum exſolvebant, ſimiliter & poſtea illud pendebant, ut Imperatores Carolus, & Ludovicus ſanxerunt *lib.*4. *Capitul. cap.*37. ibi: *Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem noſtram exire ſolebat, vel ad Eccleſiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam ſuſceperit, tributum quod inde ſolvebatur, omni modo ad partem noſtram perſolvat, niſi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipſum tributum ſibi donatum poſſit oſtendere.* Unde, ni fallor, apparet verus ſenſus præſentis canonis; in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo ſervitio Epiſcopis, ſeu aliis ſuperioribus Eccleſiaſticis præſtando, ut volebat Primatius noſter Parexa *in repetit. ad hunc textum*; ſed de tributo ex manſo Eccleſiæ, vel aliis prædiis ab ea poſſeſſis ſolvendo ſeniori, ideſt priſtino Domino manſi, vel Principi: & PP. ſanxerunt, firmarunt-que Imperatores Carolus, & Ludovicus, quod unaquæque Eccleſia ſuum manſum integrum, ideſt inſtructum, ut ſuprà retuli, haberet, & presbyteri in ipſis Eccleſiis conſtituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, proventibuſve ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipſo manſo aliquod ſervitium faciant temporale; ſed tantùm Eccleſiaſticum, hoc eſt ſpirituale, ut in dicto canone 6. Concilii Troſlean. ſicut patronus, qui à liberto ſacris ordinibus initiato non poteſt operas temporales exigere, ſpirituales verò petere valet, *cap. eo libentius, de ſervis non ordin.* Si autem ipſæ Eccleſiæ alia prædia habent, ultra prædictum manſum, ex his tributum quod pendere ſolebant ſenioribus, ideſt Judicibus, aut Magiſtratibus, ſeu Dominis illius prædii, debitum ſervitium impendant; quia tunc prædia illa tranſeunt cum ſuo onere, nec ſimilia prædia habent privilegium dotis Eccleſiæ. PP. enim, & Imperator privilegium hoc exemptionis conceſſerunt manſo Eccleſiæ, quia neceſſarius eſt ad alimoniam Rectoris, & aliorum miniſtrorum Eccleſiæ, necnon ejus luminaria, & ſimilia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Eccleſiæ aſſignata non erant, in quibus æqualis ratio favoris, & neceſſitatis non vigebat.

CAPUT II.

[a] Auguſtinus *ſuper epiſtola ad Romanos.*

OMnis [b] anima ſublimioribus [c] poteſtatibus ſubdita ſit. *Et infrà*: Et vos ſubditi eſſe debetis. Ideo enim tributa præſtatis, quia hæc eſt probatio ſubjectionis.

NOTÆ

NOTÆ.

1. [a] *Auguſtinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 2. Sed hæc verba non reperiuntur inter opera D.Auguſtini; extant tamen priora illa: *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita eſt*, in epiſtola 13. D.Pauli ad Romanos; illa autem, *Et vos ſubditi eſſe debetis*, exprimunt ſententiam Gloſſæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideo ſubjici*; & illa, *Ideo enim tributa præſtatis*, ſunt D.Pauli; tandem illa, *Quia hæc eſt probatio ſubjectionis*, ſunt Gloſſæ interlinearis; unde Compilatores textum hunc ex ipſa D. Pauli epiſtola, & ejus gloſſa tranſcripſerunt.

2. [b] *Omnis anima.*] Ideſt omnis homo, ut paſſim in ſacra pagina anima ſumitur, ut actuum Apoſt. c.7. *Accerſivit Joſeph patrem ſuum Iacob, & omnem cognationem in animabus ſeptuaginta quinque.* Exodi cap.1. *Omnes animæ, quæ egreſſæ ſunt de femore Iacob.* Ezechielis cap.4. *Ecce anima mea non eſt polluta.* Iſaiæ cap.49. *Ad contemptibilem animam.* Et paſſim.

3. [c] *Poteſtatibus.*] Ideſt Principibus, & Magiſtratibus, qui poteſtate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim abſtractum pro concreto, videlicet Poteſtatibus, ideſt poteſtate prædictis, ut *in cap. ſin. de judiciis.*

COMMENTARIUM.

4. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, apud Hebræos Judam Gaulaniſtam, ſeu Galilæum, cum ſuis ſectatoribus in eo errore fuiſſe, videlicet ſolum Deum eſſe recognoſcendum tanquam Principem, & Dominum; omnes verò Principes humanos, & per conſequens omne regnum politicum eſſe reſpuendum, ut refert Joſephus *lib.* 18. *antiquit. cap.*1. & *lib.*7. *de bello Iudaico, cap.*29. & 31. & tradit D.Hieronymus in epiſtola Pauli ad Titum, *cap.* 2. Quare calumniosè interrogarunt Judæi Chriſtum Dominum noſtrum, an liceret tributum Cæſari ſolvere? Ut ſi reſponderet, tributum eſſe ſolvendum, juxta opinionem eorum infringeret legem libertatis per Moyſem datam: ſi autem ſolvendum non eſſe diceret, in Cæſarem peccaret. Et quia Chriſtus Dominus, & ejus Apoſtoli origine erant Galilæi, & ſimul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Ioannis c.*8. ibi: *Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis*; ideo Apoſtoli, & primi Chriſtiani de hoc errore Gentibus ſuſpecti fuerunt, ut conſtat ex Juſtino Martyr. *apolog.*2. Clemente Alex. *lib.*4. *ſtrom.* qui refert inter alias cauſas perſecutionis Eccleſiæ hanc unam fuiſſe, quia videlicet per legem Evangelicam, quam audiebant eſſe libertatis, Regna, & Reſpublicas ſæculares everti Gentiles credebant; unde Apoſtoli ut hanc erroris cauſam tollerent, ſæpe ſæpiùs prædicarunt Principibus eſſe obediendum, illiſque tributum ſolvendum, ne in odium traheretur Chriſtiana religio, aut Chriſtiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D.Petrus *epiſt.*1. *canon. cap.*2. ibi: *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi tanquam præexcellenti.* Unde tot argumentis in præſenti epiſtola 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere ſupremis Poteſtatibus, quibus ideo tributa præſtant: quæ verba Apoſtoli ſunt, & rectè expoſuit Gloſſa ordinaria; quia tributorum præſtatio probationem inducit ſubjectionis. Facit D.Auguſt. in præſenti epiſtola, dum ait: *Ideo tributorum, & cenſus perſolvendi meminiſſe Apoſtolum, quoniam naſcentis Eccleſiæ initio libertati Chriſtianæ nimis adhærentes quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; contra quod ſcriptum eſt ab eodem Apoſtolo ad Timoth.* 1. *c.*6. Et clariùs idem ſanctus Doctor oſtendit ad eandem epiſtolam Pauli: *Si quis ergo putat, quoniam Chriſtianus eſt, non ſibi eſſe vectigal reddendum, aut tributum, aut non eſſe exhibendum debitum honorem eis poteſtatibus, qui hæc curant, in magno errore labitur.* Idem peccatum falsò primis Chriſtianis inſimulatum agnoſcunt, & ſuis apologeticis impugnant Juſtinus Martyr *d. apol.*2. *ad Antoninum*, Tertul. *in apolog. adverſus Gentes, cap.*31. & 35. & *ad Scapulam c.*2. & *de idololatr. c.*15. & *adverſus Gnoſt. c.*14. Arnobius *lib.*4. *adverſus Gentes*, Ignatius *epiſt.*10. *ad Smyrn.* & *in epiſt.*2. *ad Antioch.* Irenæus *lib.*3. *c.*24. Martialis Lemovic. *epiſt.*2. *ad Toloſanos*; & poſt eos ſub Cæſaribus Chryſoſtomus *ad epiſt.* 1. *Pauli ad Roman. c.*13. Ambroſius *lib.*4. *in Lucam, c.*5. Hieronymus *epiſt.*4. Auguſt. *epiſt.*5. & 54. & *ad pſ.*118. *concione* 31. & *in propoſitionibus ad epiſt. ad Roman. propoſ.* 13. Optatus Milevit. 3. *adverſus Parmenianum*, Symmachus Papa *in apolog. ad Anaſtaſium Imp.* Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus *lib.* 1. *de myſterio Mediatoris Chriſti ad Traſimundum Regem*, Iſidorus Peluſiota *lib.*2. *epiſt.*216. & ſequiore ſæculo, non ſenſu, Joannes Sarisbar. *lib.*4. *polycrat. c.*1. Nec eſt ratio, quare hæc verba D.Pauli referantur ad clericos, eccleſiaſticaſque perſonas, cùm tantùm Apoſtolus agat generaliter de omnibus Chriſtianis, qui licèt per Evangelicam legem liberati ſint à præceptis veteris legis, non tamen exempti ſunt ab obedientia Principibus præſtita; & ita non poteſt textus hic expendi contra immunitatem clericis, eccleſiaſticiſque perſonis à tributis competentem, ut vulgò expendi ſolet: notarunt poſt alios Suarez *lib.*1. *adverſ. Reg. Angl. cap.*1. & *lib.*4. *c.*2. *num.*9. Martha *de juriſdict. part.*1. *cap.*25. & *p.*2. *c.*6. Valenzuela *contra Venetos p.*4. *num.*140. & 184. & ni fallor, hæc eſt vera & propria præſentis textus interpretatio. Generaliter verò Principibus eſſe obediendum, probatur *ex cap.*22. *Exodi, verſ.*28. ibi: *Principi populi tui non maledicas*; ut agnoverunt Paulus *actuum Apoſt. cap.*23. *verſ.*5. Apoſtoli *in can.*84. PP.Concil.Tolet.5. *can.*5. & *ex* 1. *Paralip. cap.*16. & *pſalmo* 104. *verſ.* 15. *Nolite tangere Chriſtos meos*, &c. quo ſæpe pro fide & obedientia Regibus debita utuntur PP. Concilii Tolet. 4. *can.*75. Tolet. 16. *can.*9. Probatur etiam ex D. Paulo 1. *ad Timoth. cap.*3. & *ad Titum cap.*3. *epiſt.* 1. *Petri, c.*2. *verſ.*13. *can.*84. *Apoſt. cap. Iulianus* 94. *cap. qui reſiſtit* 97. *cum ſeqq.* 11. *q.*3. *cap. quæ contra*, 8. *diſt. cap. manum* 28. 11. *q.*1. *c.*2. *de majorit. & obed.* Concil. Pariſ. ſub Ludov. *lib.*2. *c.*8. Melden. ſub Sergio *can.*2. Turon. 2. ſub Carolo, *can.*1. Mogunt. ſub Rabano *can.* 5. Tolet. 4. *can.*75. Tolet. 6. *can.*17. Tolet. 7. *can.*1. & aliis congeſtis ab Anton. Auguſt. *in epit. 3. p. lib.*35. *tit.*2. Probant fusè Bellarminus *tom.*2. *lib.*3. *cap.*3. Solorzanus *de jure Ind. tom.*2. *lib.*2. *cap.* 23. *n.*77. Larrea *alleg.*63. *ex n.*5. Valenzuela *conſil.*4. *num.*79. fusè & eruditè Illuſtr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Epiſc. Luſit. fol.*18. *n.*81. *cum ſequent.*

CAPUT III.

Gregorius *Stephano* a *Chartulario.*

SCientes magnitudinem charitatis veſtræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in *b* maſſis de jure quondam Patricii viri piæ recordationis contra præcepta dominica, contraque canonum regulam commiſſa eſſe didicimus, ad ejus neceſſe duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata ſunt, corrigi debeant, & alii deinceps tentare non præſumant. Inſinuatum igitur nobis eſt, in maſſa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monaſterii Sancti *c* Georgii, quod in eadem ſitum eſt, duos monachos refugiſſe, & unum quidem ex eis jam conjugem accepiſſe, alium autem laïcum effectum ſæculariter vivere; cùm nec ex familia maſſæ homines ipſi eſſe liberi aſſerantur: & vel ſi ſecundùm conditionem debuiſſent agere, contra Deum erat, ut poſt adeptum divini officii cultum, ad ſæcularem vitam, atque habitum remearent. Unde hortor, ut habitâ judicis æterni conſideratione, monachos ipſos retrudi ſine dilatione faciatis, ne eorum exemplo, cum veſtro, quod abſit, peccato, cæterorum monaſteriorum diſtrictio diſſipetur; ſed magis ut magnitudinis veſtræ ſolatio aliis monachis ſpes gerendi talia ſubmoveatur. Aſſerit autem prædictus Abbas, presbyterum prædictæ maſſæ novas monaſterio ipſi velle imponere conſuetudines, quæ ex tempore conditi monaſterii per triennale tempus hactenus non fuerunt: ſiquidem ſi quid Deo illic munificentiæ gratiâ à fidelibus viris *d* oblatum fuerit, portionem ſe aſſerit debere percipere; quod magnitudo veſtra ſtudeat diligenter agnoſcere: & ſi hoc ab initio non fuit, etiam labentibus temporibus aliud noviter imponi non concedat; quia maximè exiguæ ſubſtantiæ, & monaſterium pauperum eſſe didicimus, & Abbatem ipſum hoſpitalem omnino eſſe multorum atteſtatione didicimus.

NOTÆ.

1. [a] *Chartulario.*] Valde corrupta eſt præſens inſcriptio, tam in prima quàm in ſexta compil. In prima legitur, *ad Stephanum Caſtronem*; in ſecunda verò, *Stephano Cantori*: ſed eam, & litteram textus reſtituo ex epiſtolis D. Gregorii *lib.* 12. *indict.* 7. *epiſt.* 20. Chartularius in utroque jure diverſimodè accipitur: in jure civili numerariis, actuariis, & ſcriniariis adjungitur *in tit. C. de numer. actuar. chartul.* à charta, vel chartula ita dictus, qui omnes rationes publicas tractabat; ideoque eorum officium in obſervatione rationum conſiſtebat, *l.* 11. *C. de diverſ. offic. l.* 25. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* De his Cujacius *in l.* 10. *C. de numer.* Gutherius *lib.* 2. *de offic. dom. c.* 14. Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 27. & *lib.* 2. *c.* 188. Juretus *ad Symmachum lib.* 9. *epiſt.* 23. Buleng. *lib.* 4. *de Imper. Rom. cap.* 10. Zerda *in adverſ. cap.* 17. *n.* 5. Amaya *in l.* 3. *C. de can. largit.* notavi *in c.* 8. *de præſumpt.* Etiam officium chartularii refertur à Leone, & Anthemio *in d. l.* 3. *C. de canone*, his verbis: *Chartularios, qui de cohortalibus officiis uniuſcujuſque provinciæ largitionalia titulos tractare conſtituuntur.* Et magni chartularii mentio fit apud Curopalatem, & chartularii Magiſtrorum equitum, & peditum *in l.* 6. *C. Theod. de diverſ. offic.* notarunt Grethſerus *ad Codinum lib.* 1. *cap.* 4. Balſamon *in nomocan. tit.* 8. *c.* 1. Lindenbrog. *in notis ad Paulum Vvanfrid. c.* 1. *lib.* 2. *de geſtis Longob.* In eccleſiaſtica politia chartularii nomen longè minoris fuiſſe dignitatis, probat D. Rochus Pirro *tom.* 1. *Sicil. ſacr. not.* 3. *n.* 11. Illud conſtat ex præſenti epiſtola, & aliis ipſius Gregorii, apud Latinos chartularium de cauſis eccleſiaſticis cognoviſſe, ut jam notavit Baronius *anno* 591.

[b] *Maſſis.*] Maſſæ nomen, & appellatio, ut apud Gallos, & Germanos recepta fuit, ita maſſæ vocabulum apud Latinos uſitatum. Eſt autem conglobatio quædam, ſeu collectio poſſeſſionum, ac prædiorum: cujus nominis meminit Caſſiodorus *lib.* 8. *epiſt.* 33. ubi Rex Athalaricus jubet conductores, ac poſſeſſores maſſarum proſpicere, ne ruſtici in mercatores, alioſque peregrinos inſiliant, qui ad natale S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Eccleſiam Romanam varias maſſas habuiſſe, jam probavimus *in cap.* 2. *de pactis.*

[c] *Georgii.*] Monaſterium hoc ſancti Georgii de Tiracola, ſeu Troculis, eſt in Sicilia, à Rogerio Comite amplè ditatum, cujus fundationem, & privilegia refert D. Rochus Pirro *tom.* 3. *Sicil. ſacr. fol.* 61. 3.

[d] *Oblatum fuerit.*] Juxta adducta *in c.* 1. *de ſtatu monach.* & commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPUT IV.

Idem a *Conſtantino Epiſcopo.*

LIcèt multùm. *Et infrà*: Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas ſua gravat, inhumanum eſt nimis in collectione affligere, cui debuerat ex collectis, ſi eſſet neceſſitas, miſereri.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. [a] *Conſtantino.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de reſtit. ſpol. cap.7.* & inſcriptionem expoſui, ac hiſtoriam hujus textus retuli *in cap.2. de reſtit. ſpol.* ubi etiam notavi, quare Pontifex in præſenti de cauſa collectarum temporali pronunciaſſet.

COMMENTARIUM.

2. Licèt verum ſit, cæcos, pauperes, miſerabileſque perſonas à muneribus omnibus perſonalibus immunes eſſe, *l.2. §. corporis, ff. de vacation. muner. l.unicum, C. eodem tit. lib.10. l.unic. C.de ſuperindict. l.formam, §.illam, ff.de cenſibus, l.cura, §.deficientium,* & *§. inopes, ff.de muner.& honor. c.judicatum, 89.diſt. l.1. qui morb. lib.10.* probant Solorzanus *tom.2. de jure Ind. lib.1. c.19. n.28.* Michelorius *in tract. de cæco, cap.23.* tamen à realibus, quæ ratione prædii debentur, non ſunt exempti, quia terra ipſa tributum, ſeu penſum pendit, argumento capitis *convenior 23. q.8. cap.ſi quis laicus 16.q.1.* unde præſentem textum de collectis perſonalibus, non verò de realibus accipit Michelorius *ubi ſuprà.* Sed verius credo, pietatis causâ tributum etiam reale cæco, ſimilive miſerabili perſonæ remitti debere, Gregorium in præſenti reſcribere; non quia ſtricto juris rigore à tributo reali cæcus exemptus ſit, ut jam notavit Parladorius *lib.1. rer.quotid. c.3. n.28.* unde nimis impudenter Antibolus *in tract.de muner. §.2. num.28.* auſus fuit inſcitiæ arguere noſtrum Gregorium in præſenti, quaſi ignoraſſet alias eſſe collectas reales, alias perſonales: nec etiam bene Proſdocimus *de different. leg.& can.n.144.* differentiam conſtituit inter jus civile, & canonicum, quaſi jure civili attento cæcus immunis non ſit à collectis realibus; ſecus verò inſpecto jure canonico.

CAPUT V.

[a] Paſchalis II. *Comitiſſæ* [b] *Mathildæ.*

PErvenit ad nos, quod [c] Fraxinorenſis Abbas Carpenſem Eccleſiam fuerit deprædatus, occaſione videlicet cujuſdam cenſus, qui ad quid ſolvi debeat, ignoratur; de quo nimirum cùm nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, reſpondimus: cenſus enim ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus invenitur. Oportet quippe, ut cenſus omnes, ad quid, & quomodo perſolvi debeant, præſciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, ut prædam ipſam Carpenſi Eccleſiæ reſtitui facias, nec deinceps Fraxinorenſem Abbatem, aut quemlibet alium eam inquietare permittas.

NOTÆ.

1. [a] *Paſchalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.5.* Paſchalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, natione Tuſchus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. ſcripſit varias epiſtolas, quas refert Baronius *anno* 12. Vinius *tom.7. Concilior.* cum decem Conciliis ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *d.anno* 1099. Ludovicus à ſancto Carolo *in Biblioth. verbo Paſchalis II.*

2. [b] *Mathildi Comitiſſæ.*] Hæc Mathildis primò nupſit Godofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Vvelfoni Duci, non tam pro incontinentia quàm pro Romani Pontificis obedientia, ut tantò viriliùs ſanctæ Romanæ Eccleſiæ contra ſchiſmaticos poſſet ſubvenire. Unde Baronius *an.*1089. refert hoc conjugio Henricum III. Imperatorem valde contriſtatum fuiſſe, eundemque Ducem terrorem fuiſſe ſchiſmaticis.

3. [c] *Fraxinorenſi.*] Fraxinetenſe hoc monaſterium, Gallicè *Ferne* dictum, eſt Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantiâ, cujus initia Eremburgi piæ matronæ debentur anno 1099. Ejus Abbatiam regendam ſuſcepit Fulgentius, de quo in præſenti, ut refert Aubertus Mireus *in cœnob. Belgic. cap.43.*

COMMENTARIUM.

4. ANceps quæſtio eſt, tam apud Scholaſticos, quàm Forenſes Doctores, utrum cenſus, etſi non conſtet de ejus emptione, ſeu cauſa debendi, tantùm virtute lapſus temporis, & repetitæ ſolutionis debeatur in futurum? Et pro negativa ſententia facit præſens textus, ubi expreſsè docet Paſchalis, non poſſe monaſterium Fraxinorenſe petere cenſum ab Eccleſia Carpenſi, niſi cauſa ipſius cenſus liquidò appareat; quia cenſus ignorantiæ divinis, & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non eſt modus inducendi obligationem, *l. obligationum 44. §.1. verſ.Placet, ff.de O. & A. l.ſi certis 1. l.adverſus 3. l.creditor 7. C.de uſuris, l.operis 31. ff.de oper.libert.* igitur ſi non conſtat de cauſa, ſeu emptione cenſus, tempus per ſe non eſt ſufficiens ad inducendam ejus obligationem, ſicut ſola cautio ſine expreſſione cauſæ non ſufficit ad producendam obligationem. *cap.ſi cautio, de fide inſtrum.* Quibus, & aliis fundamentis moti negativam hanc ſententiam tenuerunt Salazar *de uſu & conſuet. c.9. à n.11.* Faber *lib.7. conject.c.8.* Schifordeg. *lib.1. tract. 15. per tot.* Corraſius *lib.3. miſcel. cap.15.* Alciatus *in l.ſi certis annis, n.10. C.de pactis.* Contrarium tamen, ex continuata nempe præſtatione cenſus manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore cenſum perſolvit, probatur expreſsè *ex l.cùm de in rem verſo, ff. de uſur. l.1. C.de fideicom. l. litibus 20. C.de agricolis, lib.11. l.3. C.de apochis, eodem lib. l.1. ff. de itinere, actuque privato, cap. querelam, de elect.* Quorum jurium argumento affirmativam ſententiam in ſolutione annuorum reddituum, & decimarum, tenuerunt Menchaca *uſufreq. cap.43. num.30.* Gaſpar Rodriguez *lib.1. de annuis reddit. cap.13. num.5.* Lara *de univerſ. lib.1. cap.12.* Avendaño *de cenſib. cap.15.* Gilkenius *in d. l.ſi certis, num.1.* Caſtillo *de tertiis, c.3. num.27.* Flores de Mena *lib.1. quæſt.2. & libro 2. quæſt.23.* Giphanius *in dicta l.1. C. de fideicommiſ.* Parexa *de inſtrum. edit. tit.7. reſol.10. num.20.* Gibalinus *de uſuris lib.4. cap.6. art.5.* Tapia *tom.1. Catena, lib.4. cap.11. art.2.* Pro quarum opinionum conciliatione, & præſentis textus expoſitione ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt quando quis cenſum petit, & idoneè probat illum ſibi jam antea ſolutum fuiſſe ex cenſus impoſitione,

quod inſtrumentis,aliiſque legitimis probationibus oſtendit : quo caſu ſolutio continuata non tam inducit obligationem ſolvendi cenſus in futurum, quàm illam probat : & actor non tantùm habet intentionem fundatam, ſed etiam probationem probatam. Secundus caſus contingit, cùm quis exigit cenſum, allegatque ſolutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos, & ſimul titulum ac cauſam affert ; quo caſu quanvis illa non probet inſtrumento aliquo, talis continuatio ſolutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit neceſſitatem ſolvendi in poſterum, niſi de errore, aut invaliditate tituli, ac cauſæ probatum fuerit : quem caſum latè examinant Rodriguez *d. lib.* 1. *quæſt.* 15. Cencius *quæſt.* 81. *num.* 8. Duardus *de cenſibus, quæſt.* 17. *num.* 30. Gibalinus *d. art.* 5. Tertius caſus evenit, cùm ille qui petit cenſum, affert tantùm continuatas ſolutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel cauſam ſolutionis allegat ; tunc enim ex iteratis ſolutionibus nullum jus exigendi cenſum acquiritur. Menchaca *illuſtr. q.* 84. Cencius *ſuprà, n.* 16. Duardus *num.* 14. Rodriguez *n.* 2. Si autem tempus longiſſimum ſit, vel immemoriale, tunc præſumitur titulus, atque ideo inducitur obligatio ſolvendi cenſum. Cencius ſuprà, *n.* 26. Menchaca *illuſtr. c.* 84. *n.* 48. & in his caſibus diutinæ ſolutionis, ſi negetur cenſus, & ita quodammodo dejiciatur creditor à quaſi poſſeſſione illum exigendi, competere remedium recuperandæ poſſeſſionis argumento ex lege *Aquilius, ff. de donat.* docuerunt Menochius *remed.* 1. *recuper. ex num.* 81. Tuſchus *littera P, concluſ.* 447 : & *littera S. concluſ.* 388. Maſcard. *de probat. concluſ.* 1388. Petrus Barboſa *in l. ſi de vi, ex num.* 133. *ff. de judic.* quorum ſententia in praxi ſuſtinenda eſt, quanvis in puncto juris falſa ſit. Nec tunc obſtant fundamenta negativæ ſententiæ. Non primum ex præſenti textu, quia Paſchalis in eo accipiendus eſt, cùm non conſtat de titulo, ſeu cauſa ipſius cenſus, nec legitimum tempus elapſum eſt, ex cujus tranſcurſu, ſequutis repetitis præſtationibus cauſa præſumi poſſit. Nec obſtat, quod dicebamus, tempus non eſſe modum inducendæ obligationis ; quod verum cenſeo, quando in ſolo temporis curſu creditor fundaret obligationem, non verò quando eam fundaret in conſenſu tot annis præſtito ; nam etſi ex eo non naſcatur obligatio, naſcitur tamen præſumptio certiſſima obligationis, quæ ſufficiat, ut debitorem ad præſtationem compellamus, cùm non probet contrarium, ut in præſenti ; in qua probatione ſi deficiat debitor, vincit præſumptio, ut egregiè docet nulli poſtponendus Cujacius *lib.* 29. *qq. Papin. in d. l. cùm de in rem,* & Gilkenius *dicto cap.* 4. *num.* 43. *& ſeq.* Lara *jf. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 5. quos immeritò taxat Schifordeg. *d. tract.* 15. *quæſt.* 5. abſurdum exiſtimans, ex præſumptionibus hanc rem eſſe definiendam ; cùm tamen negare non poſſit in ſecunda parte dictæ legis *cùm de in rem*, præſumptionem interveniſſe de dote, quia uſuræ fuerunt ſolutæ, ut rectè notavit Lara *dicto num.* 5. & Flores *d. lib.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 14.

CAPUT VI.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

CUm [b] Apoſtolus ſe, ac ſuos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret pſeudo-Apoſtolis, & illis,quibus prædicabat, non exiſteret oneroſus; grave nimis, & emendatione dignum eſſe dignoſcitur, quod quidam fratrum, & Coëpiſcoporum noſtrorum ita graves in procurationibus ſuis ſubditis exiſtant, ut pro hujuſmodi cauſa ipſa interdum eccleſiaſtica ornamenta ſubditi exponere compellantur, & longi temporis victum brevis hora conſumat. Quocirca ſtatuimus, quod [c] Archiepiſcopi parochias viſitantes, pro diverſitate provinciarum, & facultatibus Eccleſiarum XL. vel L. [d] evectionis numerum ; Epiſcopi autem XX. vel XXX. [e] Cardinales autem XXV. nunquam excedant : Archidiaconi verò V. aut VII. Decani conſtituti ſub ipſis, duobus equis contenti exiſtant : nec cum canibus [f] venatoribus proficiſcantur, & avibus ; ſed ita procedant, ut non quæ ſua ſunt, quærant, ſed quæ Jeſu Chriſti quærere videantur : nec ſumptuoſas epulas quærant, ſed cum gratiarum actione recipiant quod honeſtè ac competenter illis fuerit miniſtratum. Prohibemus etiam, ne ſubditos ſuos taleis, exactionibuſve Epiſcopi gravare præſumant. Suſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquotiens ſupervenient, ut ſi manifeſta, & rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium poſtulare. Cùm enim dicat Apoſtolus : Non debent filii theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis ; multùm longè à paterna pietate videtur, ſi Præpoſiti ſubditis ſuis graves exiſtant, quos in cunctis neceſſitatibus paſtoris debent more fovere. Archidiaconi verò, ſive Decani, nullas exactiones, vel taleas in presbyteros, ſeu clericos exercere præſumant. Sanè quod de prædicto numero evectionis ſecundùm tolerantiam dictum eſt, in illis locis poterit obſervari, in quibus ampliores ſunt redditus,& eccleſiaſticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantùm volumus teneri menſuram,ut ex acceſſu majorum minores meritò non doleant ſe gravari, nec ſub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus uti ſolebant, plurium ſibi credant poteſtatem indultam.

NOTÆ.

1. [a] *Lateran.* Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. c.* 6. & reperitur textus hic in Concilio generali Lateran. celebrato ſub Innocentio II. *c.* 4. & ut deductus ex eodem Concilio, citatur *in cap.* 3. *de exceſſibus Prælat. in* 2. *collect.* de eo Concilio aliqua notavi *in cap. nonnulli, de reſcript.*

[b] *Apoſtolus*

2. [b] *Apostolus se, ac suos.*] Hæc verba ex variis locis desumpta videntur, videlicet *ex c.* 20. *Actuum Apost. ex epistola* 1. *D. Pauli ad Thessal. c.* 2. & *epist.* 2. *c.* 3. & 2. *ad Corinth. cap.* 11.

[c] *Archiepiscopi.*] Quatenus Archiepiscopi possint visitare Provinciam propriam, dicemus infrà, *in cap. sopita.*

3. [d] *Evectionis.*] Eleganter, nam evectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib.* 1. *epist.* 26. *Accepi evectiones quatuor in manus, quantùm commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiodorus *lib.* 6. *form.* 6. evectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib.* 4. *de vita S. Martini.*

Dicite quid vestri velox evectio Regis
Efficiat, tardante Deo:

Quarum evectionum obvia mentio extat *in l.* 2. *de in jus vocand. l. continuus* 137. §. *cùm ita, ff. de V. O. l. eos* 27. §. *fin. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. ult.* §. *penult. ff. de muner. & honor. l.* 1. *C. de commeat. lib.* 11. *l.* 12. *C. de curios. lib.* 12. *in tit. C. Theodos. de cursu public.* & de eis agunt Gutherus *lib.* 3. *de offic. domus, c.* 15. Corrasius *lib.* 5. *miscel. cap.* 12. Panciola *lib.* 3. *var. cap.* 31. Revardus *lib.* 2. *var. c.* 15. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 12. *n.* 22. Buleng. *lib.* 2. *de Imp. Rom. cap.* 29. inde etiam evectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel legati ad cursum publicum utuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronymus in Hilarione: *Secretò ab Imp. evectionem petit, causam ei indicans; & acceptis ad Consularem Palestinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu Gazam deductus est.* Sulp. Sever. *lib.* 2. *hist. Qua tempestate Hilarius quartum jam exile annum agens inter reliquos Episcopos, per vicarium, ac Præsidem datâ evectionis copiâ adesse compellitur.* Notavit Savarus *ad Sidon. lib.* 5. *epist.* 20. *verbo Evectionem.*

4 [e] *Cardinales XXV.*] Sed quomodo, cùm Cardinalium major dignitas sit, & illi præexcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis reperiantur, minor numerus evectionum illis permittitur, quàm Episcopis & Archiepiscopis? Agnovit difficultatem Lotherius *lib.* 1. *de re benef. c.* 8. & docuit, evectiones in præsenti non æstimari, seu taxari juxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed juxta latitudinem territorii, respectu locorum, & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu quot velit personas, & equos, juxta statum, & dignitatem suam; sed tantùm ut curent, ne graventur illi, qui obligantur ad procurationem majoribus evectionibus. Verùm hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attentâ qualitate personæ, sed loci distantiâ evectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus, Decanis, & Archidiaconis evectiones habitâ gradus prærogativâ taxandæ erant, cùm Cardinalis non Episcopus tantùm suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit majorem numerum evectionum. Quare hac sententiâ omissâ, verius dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. hujus textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, ut Episcopalem superaret, usquedum constitutum fuit, ut ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concilio Lateran. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de majori ad minorem dignitatem, ut referunt, & probant Borellus *in summa decis. 1. p. tit. 6. n. 6.* Saravia *de jurisdict. adjunct. q. 1. n. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. c. 17. n. 15.* Solorzan. *de jure Ind. tom. 2. l. b. 3. cap. 7. num. 3.* Unde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & jam galero rubro illis concesso, major profectò dignitas declarata fuit, ut probant Gomezius *in præm. regul. Cancel. tit. Episcopi dignitas diminuta*, Cohelius *in notitia Cardin. c. 8.* ubi variis bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cùm tempore hujus textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideo habitâ dignitatis ratione, minor evectionum numerus conceditur Cardinalibus, quàm Episcopis.

[f] *Canibus venatoriis.*] Quos habere, tam Episcopis, quàm clericis prohibitum est *in cap.* 1. & 2. *de cleric. venat.* ubi probabimus.

COMMENTARIUM.

LUstrari, & visitari diœceses à propriis Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea est, more accepto ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo sacerdotes missi a Rege Josaphat *lib.* 2. *Paralip. c.* 17. ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant urbes Juda, & docebant populos.* Et visitationis apud Judæos usitatæ mentio extat *in cap.* 30. *Exodi*, juxta ignoti Interpretis versionem, quâ utitur D. Ambrosius *epist.* 1. ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israël in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In novo Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *cap.* 4. circuit totam Galilæam, civitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Evangelium. Et apud Lucam *cap.* 8. iter facit per civitates, & castella, prædicans, & Evangelizans regnum Dei. Et de D. Paulo refertur *actuum Apost. c.* 15. quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum. Et Magistratus politicos visitationem usitasse, constat *ex l. congruit, ff. de offic. Præsidis*, ubi refertur, Præsidem peragrasse provinciam suam, ut eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis refert Josephus *lib.* 15. *antiquit. cap.* 6. & 9. *Solitum iter facere cum paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens jura redderet. Quare si quis ex occursu opem ejus invocaret, sine dilatione, mox ibi sellâ positâ residentem causam cognovisse, aut fontem damnasse, aut absolvisse innoxium.* Rectores etiam provincias suas visitasse constat ex Tullio *Verrina* 5. & probat Altesserra *lib.* 5. *dissert. cap.* 18. His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. variis canonibus statuerunt, ut Prælati diœceses suas visitarent. Concil. Brachar. 2. *can.* 1. refertur *in cap. placuit* 10. *q.* 1. *cap. decrevimus, cap.* 11. *ead. causa & q.* Concil. Carthag. *can.* 53. ibi: *Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Provincias tempore Concilii visitandas esse.* Meldense *can.* 39. *Quorundam Episcoporum reprehensibilis, immò damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas, aut rarò, aut nunquam per seipsos, juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant.* Taurin. *c.* 1. *in fin. Hoc Concilio utiliori decretum est, ut si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquæque de his vicinior res sibi inter provincias vindicet civitates, atque eas Ecclesias visiter, quas oppidis suis vicinas & proximas magis esse constiterit.* Trident. *sess. 6. c. 3.* & *sess. 21. de reform. c. 8.* referunt Crespetius *in summa, verbo Visitatio.* Ant. August. *in epit. lib. 4. tit. 63.* & horum visitatorum mentio extat apud Gregor. *lib. 3. tit. 63. ad Maxim. Syracus.* ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per sua civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente* 5.

ſubſidium. Apud Joannem II. P.R. *in epiſt.* 3. *ad Epiſcopos Gallie*, quæ extat *tom.* 2. *Concil. Gal.* & *in cap. in ſingulis, de ſtatu monachorum.*

6. Qui visitare possunt.

Præcipuum ergo Paſtorum munus eſt viſitare gregem, & luſtrare populum ſuum ad confirmandos fideles, ad reſcanda hæreſeon initia, & ut per eos illis innoteſcant quæ in diœceſi innovanda, mutanda, temperandaque ſunt, ut adimpleant quod de illis refertur *Proverb. cap.* 27. ibi: *Cognoſcens diligenter vultum pecoris, quem non viſitant?* Et *cap.* 10. *Joannis*, ibi: *Vocabunt oves nominatim.* Ubi in illis verbis: *Cognoſco oves meas*, ait Thephilactus: *Mercenarius neſcit oves; quod contingit, quia non ſæpe illas invi ſeret, ut cognoſceret.* Plura tradunt Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 105. Aloix *in notis ad vitam S. Abrucii, cap.* 12. Acuña *in cap. non debere,* 80. *diſt.* Alteſſerra *lib.* 2. *differt. cap.* 9. & *lib.* 8. *cap.* 5. Habent ergo viſitandi curam omnes Prælati eccleſiaſtici, quibus juriſdictio competit cum adminiſtratione. *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. veluti poſt Pontificem Cardinales in ſuis titulis, ex præſenti textu: Patriarchæ,& Archiepiſcopi in ſuis Provinciis, ut dicemus infrà *in cap. ſopite:* Epiſcopus in ſua diœceſi: Legatus à latere, cùm ex officio legationis ſuæ à Sede Apoſtolica viſitatio injungitur: & Legatus natus in ſua Provincia, *cap. accedentes, de præſcript. cap. quia, de immunit. eccleſ.* & Legatus miſſus, ſi ei ſpecialiter injunctum ſit onus viſitandi, ut ſi urgens aliqua neceſſitas expoſtulet viſitationem, *cap. cùm inſtantia, cap. cùm nuper, cap. procurationes, hoc tit. cap. fin. hoc tit. in* 6. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 73. *num.* 20. & *alleg.* 129. *num.* 5. Archidiaconus etiam habet jus viſitandi in Eccleſiis ſibi ſubjectis, ſi illud longa conſuetudine acquiſierit, *cap. ſuper eo, hoc tit. cap. mandamus, cap. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 3. quo modo accipiendus eſt præſens textus. Debet tamen Prælatus viſitare tantùm ſemel in anno ſuam diœceſim, *cap. decrevimus* 10. *quæſt.* 1. *cap. conquerente, de offic. Ordin.* Trident. *dicto cap.* 3. niſi ex juſta cauſa, & urgente delictorum neceſſitate cenſuerit oportere pluries eam viſitare, *cap. excommunicamus, §. adjicimus, de hæretic. cap. viſitandi* 18. *cum ſequent.* 18. *q.* 2. docet Azor 2. *p. inſtit. lib.* 3. *c.* 40. *quæſt.* 1.

7. De procurationibus.

Conſentaneum etiam Eccleſiæ Patribus viſum fuit, ut Prælati peragentes per populum ſuum, tempore viſitationis aliquod reciperent ſubſidium, *cap. cavendum* 7. *cap. inter* 8. 10. *q.* 3. *cap. cùm ex officii, de præſcript. cap.* 1. & 2. *hoc tit. in* 6. *Clement.* 1. *hoc tit. extravag. execrabilis,* Joan. XXII. *de cenſib. extravag.* 1. *de decimis, inter communes,* D. Gregorius *lib.* 3. *epiſt.* 11. Maxim. Syracuſ. Epiſc. *Viſitatores Eccleſiarum, clericoſque earum, qui cum ipſis per non ſuas parochias fatigantur, aliquod laboris ſui capere ſubſidium debent. Juſtum namque eſt, ut illi conſequantur ſtipendium, qui pro tempore ſuum cõmodare reperiuntur obſequium.* Et *lib.* 2. *epiſt.* 29. *Felici Epiſcopo.* Et *lib.* 11. *epiſt.* 16. *Barbaro Epiſcopo.* Innocent. III. *lib.* 1. *epiſtolarum, in editione Coloniæ, fol.* 147. in illis verbis; *Cùm igitur eidem Epiſcopo ob communem profectum viſitanti communis procuratio debeatur.* Concil. Emerit. *can.* 11. ibi: *Placuit ut tam à presbyteris, quàm ab Abbatibus, ſive etiam Diaconibus, Epiſcopo honor debitus impendatur, ut à nullo contumeliam pati videatur, & quandocumque contigerit eum juxta canonicam ſententiam viſitare ſuam parochiam, dignè eum ſuſcipiant, & prout habuerint, aut ratio permiſerit, illi præparent quæ fuerint neceſſaria.* Concil. Brachar. 2. & Tolet. 7. *can.* 4. Sed Concil. Pariſienſe ſub Ludovico, & Lothario *lib.* 1. *c.* 31. videtur diſtinctionem adhibere, ut ſi Epiſcopus habeat ſua, ſuis contentus ſit, & nihil præterea poſtulet, etiam dum diœceſim viſitat; ubi per *ſua*, non proprium Epiſcopi patrimonium intelligas, ſed juſtam ex matricis Eccleſiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui ſi nihil rerum Eccleſiæ ſuæ habeat, ut loquitur Concilium, tum quartam partem decimarum, & reddituum ex oblationibus ſibi vindicabat; ſed poſtea indiſtinctè admiſſum fuit, ut Epiſcopo viſitanti procurationes darentur. Ratio aſſignatur *in d. cap. cùm ex officiis, cap. ſi Epiſcopus, de offic. Ordin. in* 6. ſcilicet, quod cùm viſitantes ſpiritualia ſeminent ad utilitatem Eccleſiarum, quas viſitant, meritò ab eiſdem temporalia ad ſuſtentationem percipiunt, ut ideo magis alliciantur ad viſitandum, nec pertimeſcant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eiſdem inquirendis, ut probat Barboſa *lib.* 3. *jur. Eccleſ. c.* 22. *n.* 7. Hæc portio viſitanti Prælato præſtanda, procuratio dicitur, *d. cap. conquerente, de offic. Ordin. d. c.* 11. & 16. *de præſcript.* argumento legis 1. §. *ſed & patronos, ff. de offic. Præfecti Urb. l. ſi quis à liberis* 5. *ff. de liber. agnoſc.* licèt aliàs procuratio accipiatur pro adminiſtratione alieni negotii, *l. qui mittuntur* 35. §. *item, ff. quibus ex cauſis major.* apud Ciceronem *lib.* 3. *de legibus,* ibi: *Quæro quid reipſa ſit turpius, quàm ſine procuratione Senator.* Et 1. Academ. *Sed etiam procuratio multis negotiis implicatum, & conſtrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore viſitationis præſtandis congerunt Fileſac. *in cap. conquerente* 16. §. 20. *de offic. Ordin.* ubi Petrus Gregorius *c.* 17. Barboſa *lib.* 3. *jur. eccleſ. c.* 22. & *de poteſt. Epiſc.* 3. *p. alleg.* 71. Rouſſelius *lib.* 5. *hiſt. juriſd. Pont. c.* 3. Creſolius *lib.* 4. *myſt. ag. c.* 18. Lemaiſtre *lib.* 2. *de juribus Epiſc. cap.* 3. Mornac. *in l.* 1. *C. de offic. Præfecti,* Alteſſerra *lib.* 3. *differt. cap.* 16. & *lib.* 4. *cap.* 4.

8. Exortatur præſens textus.

Sed ut presbyteris reverentiam in Prælatos viſitantes, ita ipſis Præſulibus modeſtiam, ac continentiam circa expenſas, & modicas procurationes ſuaſerunt PP. unde Pelagius circa annum 570. Epiſcopos diœceſes viſitantes admonuit, ne prandia enormia juberent fieri, ſed ſecundùm mediocritatem uniuſcujuſque loci Epiſcopo ad conſignationem venienti præparari convivium: & PP. Concilii Cabilon. ſub Carolo, *can.* 14. ſtatuerunt compeſcendas eſſe iniquas Præſulum exactiones, atque oportere Epiſcopos in lucris animarum potiùs quàm in deprædandis, & ſpoliandis hominibus, & ſcandalizandis fratribus operam dare; ut etiam apud Romanos Conſules, vel Legati provincias obeuntes, & luſtrantes, nunquam ante Poſthumium Conſulem uſque ad annum Urbis conditæ 581. in ulla re oneri, aut ſumptui fuerant. Livius *lib.* 2. *decad.* 5. quam parcimoniam velut renovans Cicero de ſe prædicat *lib.* 4. *ad Atticum, c.* 10. nullum in ſe ſumptum, cùm Provinciam obiret, nec publicè, nec privatim factum eſſe, nec in quemquam comitum ſuorum. Quare cùm multi Epiſcopi diœceſes luſtrando clericos ad inopiam redigerent, ut de Joanne Ravennat. Archiepiſcopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum* 861. qui accuſatus fuit in Synodo Romana ſub Nicolao I. variis canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, ut in Concilio Toloſano *can.* 4. ibi: [Ut in circuitione parochiæ Epiſcopi de cætero ſingulos presbyteros per ſingulas jacendo euntes Eccleſias, ſicut hactenus, non prædentur, cùm ſcriptum ſit, coſdem evangelizare debere, non turpis lucri gratiâ, ne vituperetur miniſterium ſanctum; ſed conſiderent, & denuntient loca ſibi, & populo convenientia, & illuc presbyteri, quotquot poſſibilitas, & moderatio providerit, plebes ſuas adducant, & ibidẽ Epiſcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant

corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, ut qui Evangelium annuntiant, hi de Evangelio vivant, licèt Paulus Apoſtolus nihil horum fuerit uſus, presbyteri tale conjectum faciant, ut & Epiſcopi ſolatium habeant, & ipſi non graventur: quod ita nobis fieri poſſe videtur, videlicet ut quatuor presbyteri ad locum ubi quintus degit, & Epiſcopus reſidet, plebes ſuas de quatuor partibus adducere ſtudeant, & unuſquiſque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & friſchingam de quatuor denariis, & pullos duos, & ova decem, & modium unum de annona ad cavallos, in ſubſidium, benedictionis gratiâ præſtent Epiſcopo: & ſimiliter quintus, in cujus domo Epiſcopus reſidet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, niſi fortè ligna, & utenſilia in opus miniſterii commodet. Quapropter Epiſcopus provideat, ne domus, aut ſepes illius à miniſtris vaſtentur.] Apertiùs, & diſtinctiùs in Concilio Turonenſi ſub Ludovico II. *cap.* 15. ibi: *Epiſcopi hujuſmodi diſpenſa contenti ſint, panes centum, friſchingas quatuor, vini ſextaria quinquaginta, pullos ſeptem, ova quinquaginta, agnum unum, annonam ad cavallos modios ſex, fœni corbes tres, mel, oleum, ceram quod ſufficit.* Concil. Tolet. 7. *can.* 4. *Cùm Epiſcopus diœceſim viſitat, nulli præ multitudine onerosus exiſtat, nec unquam quinarium* (alii legunt, *quinquagenarium*) *numerum evectionis excedat, aut amplius quam una die per unamquamque baſilicam remorando lo-*

centiam habeat. Notavit Sahebedra *in chron. Got. c.* 24. quos veteres canones circa evectiones innovavit Concil. Later. *in præſenti.*

Etiam circa ipſas procurationes ſtatutum legimus, ne Epiſcopi ceſſantes à viſitatione, eas à propriis parochis redimant. Concil. Valent. Galliæ *can.* 12. ibi: *Ut de ſervitio præſbyterorum erga Epiſcopos conſuetudo, ut nobis videtur, valde reprehenſibilis amputetur, ut ſcilicet quoties Epiſcopus ſtatuto tempore viſitationem, & prædicationem per eoſdem ſacerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro ſolito ſervitio pecunias exigat.* Id ipſum ſtatuit Concil. Lateran. relatum *in cap. Romana, hoc tit. lib.* 6. Etiam cautum fuit à Bonifacio VIII. *in cap. felicis, eod. lib.* non licere viſitanti, niſi unam procurationem recipere una die, ſive locum unum viſitaverit, ſive plura, etiamſi locus quilibet ab illo viſitatus ſufficeret ad procurationem integram perſolvendam: & in utroque textu id ſpecialiter prohibitum fuit, ne liceret procurationes pecuniâ permutare, hoc eſt loco victus, & cibariorum nummariam penſionem ſumere. Unde dum Concil. Brachar. 2. *can.* 2. Epiſcopo diœceſim viſitanti duos ſolidos tribuit, non eſt accipiendum ita, ut ſolidi præſtentur pro viſitatione, ſed pro cathedratico, de quo egi *in d. cap. conquerente*; quod etiam procuratio dicitur *in cap. cùm ſit* 10. *de ſimon.* & notarunt jam Fileſacus *in dicto cap. conquerente*, §. 20. *in fine*, Rouſſel. *hiſt. Pontif. juriſd. lib.* 5. *cap.* 3.

9.

§.

PRohibemus etiam, ne ſubditos ſuos talliis, & exactionibus Epiſcopi gravare præſumant. Suſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquotiens ſuperveniunt, ut ſi manifeſta ac rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium poſtulare. Cùm enim dicat Apoſtolus, &c. *ut ſup.*

10. IN præſenti §. agitur de charitativo ſubſidio, quod PP. Concilii vocant mediocre ſubſidium, de quo plura congeſſit Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 21. *per tot.* Licèt enim Epiſcopus non poſſit novum cenſum ſubditis imponere, ut ſequenti commentario dicemus; poteſt tamen petere charitativum ſubſidium, juſtâ exiſtente cauſa, *cap. nullus* 1. *quæſt.* 1. *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. conquerente, de offic. ordin.* ſicut à Principe ſæculari ob neceſſitatem publicam aliquid ſuperindicti nomine exigitur, *l.* 1. *C. de ſuperindicto, lib.* 10. quia tunc non dicitur novus cenſus, ſed ceſſante neceſſitate uſque nunc intermiſſus, *l. Atticinius, de ſervit. ruſtic.* Dicetur autem juſta cauſa, ſi proprii redditus non ſufficiant Epiſcopo, *cap. cavendum* 10. *q.* 3. ſi Eccleſia Cathedralis oneretur debitis, *cap. unic.* §. *fin. ut Eccleſ. benef.* ſi Epiſcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generale: ſi Regem, aut Nuncium Apoſtolicum in Provincia excipit: ſi in re Eccleſiæ propugnanda, aut defendenda ſumptus fecit inſignes, vel ſi in favorem totius diœceſis redditus proprios impendit, vel ex alia juſta cauſa, quæ relinquitur arbitrio ſuperioris, Archiepiſcopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus* 11. *quæſt.* 1. vel ſummi Pontificis, *cap. penultimo, de V. S.* Fileſacus *in capite* 18. *de offic. Ordin.* Lemaiſtre *libro* 2. *de juribus Epiſcop. capite* 3. & tunc Epiſcopus non poteſt excedere taxam, extravaganti Benedicti XII. quæ incipit, *Unam ſanctam, hoc titulo*, notavit Parexa *in cap.* 1. *hoc titulo, numero fin.* & Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 12. *num. fin.*

CAPUT VII.

Ex [a] *eodem.*

PRohibemus inſuper, ne ab Abbatibus, vel Epiſcopis, aliiſve Prælatis novi cenſus imponantur Eccleſiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum ſuis uſibus appropriare præſumant: ſed libertatem, quam ſibi majores conſervare deſiderant, minoribus quoque ſuis bonâ voluntate conſervent. Si quis verò aliter fecerit, irritum quod egerit, habeatur.

NOTÆ.

1. [a] *Ex eodem.*] Concilio videlicet Lateran. ſub Alexandro III. celebrato, ubi *cap.* 7. *prohibemus*, reperitur textus hic, & *in cap.* 7. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi additur, *pars capitis cùm in Eccleſia*, ut cognoſcamus in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap.* 8. *de ſimon.*

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Episcopi, & cæteri Prælati Ecclesiarum novos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reservare nequeunt.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis 9. cap. significavit* 13. *cap. gravis* 15. *hoc tit. cap. tua nos* 11. *de jurejur. cap. cùm clericis 6. de pactis, cap. quod plerique, de immunit. Eccles. cap.* 1. 10. *quæst.* 3. *cap.* 3. *cap. nullus* 24. 11. *q.* 1. *cap. nulli* 27. 12. *q.* 1. *cap. nulli* 93. 16. *q.* 1. *c. pastoralis 9. de his quæ fiunt a Prælat. cap. unic. vers. Omnibus, ut eccles. benef. cap. avaritia* 10. *de prabend. cap. de cætero* 5. §. *ult. de transact. Clem. unic. de supplend. neglig.* Concil. Tolet. 4. *can.* 51. ibi: *Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.* Aurel. 1. *can.* 21. Concil. Arelat. 3. *can.* 1. Hispalense 2. *can.* 11. Cabilon. *can.* 17. ibi: *Inventum est, quod in quibusdam locis presbyteri duodenos, vel quaterdenos denarios Episcopis in censum annis singulis darent: quod penitus abolendum esse decrevimus.* Nicæn. 2. *can.* 12. *can.* 35. *aliàs* 37. *Apost.* Faciunt textus *in l.* 1. 2. *& 3. C. vectigalia nova instituì, l.* 1. *C. de pascuis publicis, lib.* 11. *novel.* 130. *Justin. cap.* 3. Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garaña hîc, Cujacius *in cap.* 18. *de judiciis, & in cap. avaritia, de prabend.* Antonius Augustin. *in epit. jur. lib.* 4. *tit.* 70. Gothofredus *in can.* 39. *Apostol.* Lotherius *lib.* 1. *de re benefic. capite* 36. *num.* 4. Rousselius *lib.* 5. *hist. cap.* 3.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam sæpe sæpiùs legimus in jure pensiones sæpe imponi beneficiis tantùm auctoritate Episcopi, *cap.* 3. *de offic. vicar. cap. per tuas, de donat. cap. penult. de V. S. cap. nisi essent* 21. *cap. extirpanda, §. quia verò, de prab.* & in Legato à latere idem probat Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp.* 3. §. 2. *num.* 26. igitur inferiores Prælati possunt constituere novos census in Ecclesiis sibi subjectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones, possunt constitui ab Episcopis, & aliis Prælatis, *cap. Eleutherius* 18. *q.* 2. *cap. scientes* 3. *hoc tit. cap. unic. ut Eccles. cap. cùm dilectus* 8. *de consuet. cap. instituus 6. de relig. domibus*, docent Gigas *de pens. q.* 6. *num. ult.* Rebuff. *in praxi, tit. de pactis. n.* 111. Rochus à Curte *de jurepatron. verbo Utile, n.* 7. sed ipsa Ecclesia constructa manet sub jurisdictione Episcopi, *cap. omnes* 16. *q.* 1. Ergo ejus auctoritate potest novus census constitui, vel antiquus augeri.

4. CENSUS ACCEPTIONES.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, censum à verbo censeo derivari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre; nec solùm facultates, sed etiam capita civium, & cujusque statum describere, juxta illud Ciceronis *lib.* 2. *de legibus*, ibi: *Censores populi, civitatis soboles, familias, pecuniasque censento.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonii, & matricula universorum civium, qui tam Romæ, quàm in provinciis degebant. Describebatur patrimonium tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebeiorum, ut eleganter ait Budæus *in* 1. *part. annot. ad Pandectas, in l. fin. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur ut tributum persolveretur, Hispanicè *El padron, à encabeçamiento: l. quisque* 64. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisque aliena in censum deducit, nihilo magis ejus fiunt.* De hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l.* 2. *ff. de censibus*, cujus intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonii pro solvendo tributo ex errore, vel vitio facta sit, talis æstimatio evanescit novis possessionibus, id est dum tributarius novè, & verè profitetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligo legem *census. ff. de probat.* ubi Marcellus ait: *Census, & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.* Sed verius est, in ea lege vulgari metaphorâ continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, ut notat Felicianus suprà: quemadmodum aliàs simili etiam figurâ patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur, juxta illud Ovidii 1. *Fastor.*

——— *Dat census honores,*
Census amicitias.

Et alibi:

Turpe thori reditus census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi, ff. ad Trebel.* legem *liberto* 21. §. *fin. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem ultimam, *ff. de censibus*, legem *generaliter* 32. §. *ult. ff. de usufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui solvendo census agebatur, erat duplex, capitis, & patrimonii, *d. l. fin. de censibus,* §. *Divus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum his remisit capitis; sed D. Titus, etiam solum immune factum interpretatus est*; de tributo capitis interpretor textum *in l. ætatem, ff. de censibus*: ad quem verò modum census describeretur, constat ex Ulpiano *in l. forma censuali* 4. *ff. censibus.* Sed obiter adverto, provinciales aliquos jure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum privilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in l. Colonia, l. finali de censibus*; unde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes à tributo, id est, *que no pechan*; quos ideo *hidalgos*, id est Italicos, seu jure Italico gaudentes appellamus, ut probat eruditè Covarr. *lib.* 4. *variar. cap.* 1. *num.* 11. Præterea cùm non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, sive censu vocat, & paulò honestiori vocabulo proletarios, quòd solùm sobole Rempublicam juvarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib.* 16. *noctium, capite* 10. Quin etiam census adjectivum nomen divitem significat, ut apud Ciceronem *act.* 3. *in Verrem*, ubi notavit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, quâ cavebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quàm ad hæredes perveniret, *princip. Instit. de lege Falcid.* ubi notarunt Hothomanus, & Balduinus. Et licèt aliqui docti viri ad hanc census, & tributi rationem referant textum *in l. etiam* 25. *ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonii, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed de professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarii per parentes fiebat, de qua agitur *in l. cùm de ætate, l. Imperatores*, §. *fin. ff. de probat. l. neque professio, C. de testam. l. non nudis, C. de probat. l.* 1. *C. si minor ff. majorem:* & dicemus *in cap.* 6. *de despons. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l.* 2. *C. sine censu, vel reliquiis.* Unde dum D. Matthæus *cap.* 22. ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Joannem legimus, *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l.* 8. *tit.* 2. *partit.* 1. Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subjectionis, *cap. recipimus, de privil.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam, de jurepatronat.* vel ex aliis causis, de quibus *in hoc tit.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno jure, ita ut in accipientem transferatur directum, & utile dominium, reservatâ concedenti aliquâ pensione annuatim persolvendâ

in

in recognitionem pristini dominii : de quo contractu accipiendi sunt textus *in cap.* 1. *de in integrum restit. cap. constitutus, de relig. domibus.* Denique paulatim translatâ significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit jus percipiendi ab alio pensionem ad certum terminum solvendam : Hispanè dicimus, *Juros, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felictanus, Avendaño, Gaspar Rodriguez, Cencius, & novissimè plura adduxerunt Leothardus, & Gibalinus *in suis tract. de usuris*, Salgad. *in labyrinth.* passim.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His præmissis, ratio quare non liceat Episcopo, Abbatibus, & aliis Prælatis novos census imponere Ecclesiis sibi subjectis, redditur in præsenti textu in illis verbis : *Sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus suis bonâ voluntate conservent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat : quam eleganter assignavit Leo Papa *epist.* 2. *ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba : *Sicut non vult gravus onerie sarcinam ferre, ita nec audeat aliis importabile pondus imponere.* Ratio autem hujus rationis, quare videlicet nec majoribus liceat novos census inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo provenit, quia horum censuum impositio nimis gravosa Ecclesiis est : quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *cap.* 1. *de consuet. cap. suggestum, de decimis*, præsertim quia hujusmodi novæ impositiones ex avaritia provenire creduntur, quam sacri canones maximè detestantur, *cap. avaritia, de prab. cap. tua, de jurejur.* Accedit & alia ratio, quia videlicet ex tali census impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solemnitate fieri non potest, ut probat Garaña *in præsenti.*

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam aliud est census perpetuos Ecclesiis imponere, aliud verò ad vitam Rectorum certam pensionem in favorem tertii constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & cæteris Prælatis prohibemur ; at verò quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficiis imponere Episcopis permissum est ex justis causis, quas retuli *in cap. nisi essent, de prabend.* & tradunt Lotherius *dicta quæstione* 38. Tondutus *in tract. de pensionibus.* Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis ; nam præsentem Concilii Lateran. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis, ne Ecclesiis novos census imponant, sic accipiendam monent omnes repetentes, cùm scilicet novi census imponuntur jam constructâ Ecclesiâ ; nam dum ipsa fundatur, census imponi posse, sive ab Episcopis, sive à Patronis, statuitur in juribus suprà citatis. Nec tunc obstat textus *in cap. Ecclesiis 9. hoc tit.* ubi docetur, non licere Episcopis census imponere Ecclesiis, quas novitet de manibus laicorum eripiunt : igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo novus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum census imponere : sed *in dicto cap. Ecclesiis*, etsi Episcopus de novo Ecclesiam de laicorum manibus liberaverit, non ideo eam fundavit, quia ad hoc ex officio tenebatur, *cap.* 2. *de donat. cap.* 3. *de relig. domib.* & ita cùm ex debito officii teneretur Ecclesiam recuperare, non ideo poterat census illi imponere.

7. EXPONITUR TEXTUS IN CAP. NULLUS 12. 4. 1. Q. 1.

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. nullus* 1. *q.* 1. ubi D. Gregorius ait : *Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Ubi difficilia sunt illa verba, *ex usu* ; in quibus significari videtur, servitium consuetum, seu census antiquum non posse ab Episcopo exigi : igitur non solùm novos census, verùm nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Prælatis licet. Augetur hæc difficultas *in cap. servitium* 18. *q.* 2. ubi Urbanus II. contrarium statuit his verbis : *Servitium quod monasteria, aut eorum Ecclesia à tempore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.* Pro cujus difficultatis solutione Glossa ibi existimat verba illa, *ex usu*, non importare antiquam perceptionem census, aut servitii ; sed significare idem ac, non assuescat gravamen, seu servile servitium Abbatibus, vel clericis imponere. Sed omissâ hac solutione dicendum est cum Turrecremata in eo textu, verba illa, *gravamen, seu servile servitium*, intelligenda esse de sordidis muneribus, de quibus *in l. libertum* 17. §. *exigendi, ad municip. l.* 13. *cum seq. C. de excus. muner. lib.* 10. *l.* 1. *C. de privil. domus August. lib.* 11. *l.* 15. *& 18. C. Theodos. de sordidis muner.* quæ Episcopi exigere nequeunt etiam prætextu consuetudinis, *l.* 1. *C. de Episc. & Cler.* etsi quando in pecunia consistunt, contrarium intendat Duarenus *lib.* 2. *de sacr. Eccl. ministr. cap.* 4.

8. EXPONITUR CAP. PRÆTEREA 8. HOC TIT.

Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. præterea* 8. *hoc tit.* ubi docet Alex. III. quod illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuatim de Ecclesiis collusione factâ solvunt, aut recipiunt, eis personis defunctis, hi qui per Episcopum, vel ministrum potestatem ejus auctoritate instituendi personas habentem, jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere potuerit, auctoritatem interveniisse non constiterit. Ex quibus ultimis verbis ibi, *Si de Pontificis, aut alterius* ; apertè constat, tantùm presbyteris simplicibus prohiberi novos census imponere Ecclesiis, Pontificem verò, & Episcopos, eos ritè imponere posse. Agnovit difficultatem Glossa ibi, quæ existimat, interveniente justâ causâ rectè posse Episcopum, etsi non sibi, aliis tamen novam pensionem constituere. Movetur ex hoc nostro textu in illis verbis : *Suis usibus appropriare* ; quæ significant prohibitionem hanc esse tantùm, ne Episcopus pensionem sibi constituat, aliis verò constituere non prohibeatur : quod & tenet Glossa *in Clement. unic. de supplenda neglig.* quam sequuntur Abbas, Innocentius, Anton. Cardinalis *in præsenti*, quasi præsens prohibitio respectu Episcopi, exemplo tutoris sit, qui etsi ad aliena negotia possit auctoritatem accommodare ; sibi tamen auctor fieri nequit, *l.* 1. *l. pupillus* 5. *ff. de auctorit. tut.* Quæ solutio refellitur tum ex generalibus verbis præsentis textus ; tum ex eo, quia in qualibet census impositione alienatio verritur : at Episcopus etiam justâ causâ interveniente non potest alienationem celebrare per se sine consensu Capituli, *cap. sine exceptione* 12. *q.* 2. cum aliis congestis *in cap. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec pro aliis Episcopus potest novum censum Ecclesiis imponere : Quare aliqui existimarunt verba illa, *Aut alterius, qui de jure id facere poterit*, intelligenda esse de Episcopo cum auctoritate Capituli. Sed nec hæc solutio placet, quia si de Episcopo, & Capitulo Alexander Pontifex ageret, non singulari nomine uteretur ibi, *alterius* ; sed plurali. Deinde hujusmodi auctores non explicant verba illa, *collusione facta* ; non enim creditur, quod collusione interveniente justa causa dari possit, cur Episcopus huic alienationi consentiret. Alii tandem existimarunt, textum illum procedere ante præsentem prohibitionem Concilii Lateran. in quo specialiter cautum fuit, ne Episcopi novos census, aut veteres augere possent. Sed hæc etiam solutio

convincitur

convincitur ex ordine hujus compilationis. Quare his ſolutionibus omiſſis, dum alios meliora affert, exiſtimo, *in d. cap præterea*, verba illa, *colluſione factâ*, vel ut vulgò legitur, *illuſione factâ*, ſignificare tranſactionem factam inter poſſeſſorem Eccleſiæ, & alium tertium, qui eo pacto voluit obligare etiam poſt mortem ſuam Eccleſiam, quod facere non poterat ſine auctoritate Epiſcopi, *cap. de cætero 5. de tranſact.* ubi docetur, tranſactione factâ ignorante Epiſcopo, & conſtituto cenſu, non durare ejus obligationem, niſi dum vivit qui tranſegit; accedente verò Epiſcopi conſenſu deducitur, obligationem durare: quod etiam docetur *in d. cap. præterea*; non enim ſimplices ſacerdotes poſſunt Eccleſias, quibus præſunt, præſertim poſt deceſſum ſuum conſtituere cenſuales, etiam ex cauſa tranſactionis; at verò accedente Epiſcopi auctoritate ſimilem penſionem conſtitui poſſe: & ita textus *in d. cap. præterea*, loquitur in caſu tranſactionis; nam ſi de vera colluſione ageret Alexander, ipſi contrahentes privarentur beneficio, *ex cap. cùm clerici 6. de pactis, cap. cùm clerici 11. hoc tit.*

9. EXPONITUR CAP. CUM VENISSET, DE RESTIT. SPOL.

Deinceps ſuprà traditis obſtat textus *in cap. cùm veniſſet 9. de reſtitut. ſpol.* ubi idem Alexand. III. ſtatuit, licitam eſſe unionem cujuſdam Eccleſiæ factam per Eboracen. Archiepiſcopum Canonicis Sanctæ Trinitatis; & ſimiliter validam fuiſſe reſervationem penſionis ab ipſo factam, ut conſtat ex illis verbis: *Et interim auctoritate ipſius Archiepiſcopi idem G. ipſis Canonicis annuam ſolveret penſionem.* Igitur quia Archiepiſcopus poteſt novum cenſum Eccleſiis ſibi ſubjectis imponere. Cui difficultati ut ſatisfaciant Gofredus, & alii antiquiores ibi, docent Archiepiſcopum in ea ſpecie non conſtituiſſe penſionem illam de novo ſolvendam ipſi monaſterio, ſed antea conſtitutam, & ſibi debitam, tranſtuliſſe in monaſterium, & juxta hunc intellectum, ejus textus caſum referunt Baldus, & Abbas: ſed ut jam notavit Hoſtienſis, ea interpretatio repugnat verbis illis: *Auctoritate ipſius*; quæ ſignificant penſionem auctoritate Archiepiſcopi de novo impoſitam fuiſſe, & ita putat, inferiores Pontifice poſſe ex juſta cauſa conſtituere annuam penſionem ex redditibus Eccleſiæ aliis ſolvendam; quod & docuerunt Felinus *in cap. ad audientiam, el 2. n. 2. de reſcript.* Gigas *de penſion. q. 6.* Rebuff. *in praxi, tit. de pacific. n. 106.* Corraſius *de ſacerd. 1. p. cap. 4.* qui expendunt textus *in cap. miſi eſſent 21. cap. extirpanda, §. quia verò, de prebend.* eoſque ſequitur noviſſimè Tondutus. *de penſion. cap. 1.* Nec tunc obſtat præſens Concilii Lateran. prohibitio, quia ut ipſi docent, procedit in cenſu perpetuo ipſis Eccleſiis impoſito, non verò in penſione ad vitam Rectoris conſtituta, ſeu temporaria, de qua in dictis juribus, & *in cap. querelam*, poſt Concil. Lateran. *cap. 28.* Sed faciliùs, veriuſque exponetur textus *in d. cap. cùm veniſſet*, ſi ejus integram conſulamus, ubi hæc verba leguntur: *Nos poſtmodùm ipſam conceſſionem, ſcripto ipſius Archiepiſcopi diligenter inſpecto, auctoritate Apoſtolica duximus confirmandam.* Unde cùm auctoritate Summi Pontificis penſio conſtituta eſſet, de ejus validitate ambigendum non eſt.

CAPUT VIII.

Alex. [a] *Vvigorn. Epiſcopo.*

PRæterea illi, qui Epiſcopo ignorante, auctoritate ſua penſionem annuam de Eccleſiis quadam illuſione ſolverint, ſive receperint, eis defunctis, niſi ab iis, qui per Epiſcopum, vel [b] miniſteriales ejus, auctoritatem inſtituendi perſonas habentes, jus recipiendi canonem receperint, in receptione penſionis non ſunt aliquatenus audiendi, præſertim ſi Pontificalem, aut alterius, qui de jure id facere potuit, auctoritatem, & aſſenſum non interveniſſe conſtiterit. Non enim ſimplices ſacerdotes, vel clerici poſſunt Eccleſias, quibus præſunt, auctoritate ſua, præſertim poſt deceſſum ſuum, cenſuales efficere.

NOTÆ.

1. [a] *Vvigorn.*] Ita etiam legitur poſt Concilium Lateran. *p. 28. cap. 9.* & in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 8.* ubi additur, *pars capitis Meminimus*, ut cognoſcamus in præſenti referri partem textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vov.* ubi extat prior pars hujus decretalis.

[b] *Miniſteriales.*] Archidiaconum videlicet, vel Vicarium, de quibus egi *in capite ea, de inſtitutionibus*, & textum hunc expoſui commmentario antecedenti. 2.

CAPUT IX.

Idem [a] *Carnot. Epiſcopo.*

ECcleſiis autem, quas de novo Epiſcopi de manibus laicorum eripiunt, præter [b] cathedraticum, juraque [c] omnia, quæ aliis Eccleſiis imponuntur, non videmus exactionem imponendam. Quin novis exactionibus decreto noſtro prohibemus generaliter amodò Eccleſias prægravari.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. [a] *Arnos.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap. finali* : ſed rectiùs poſt Concilium Lateran. *part.* 2. *cap.* 8. habetur, *Cenomanenſi* ; & dum in dicta prima collectione additur *pars capitis Tua nos*, facilè cognoſcitur, in præſenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrinis*, ubi legitur *Cenomanenſi.*

2. [b] *Cathedraticum.*] Penſitatio hæc ita appellatur à cathedra, quia præſtatur Epiſcopo ob honorem cathedræ. Concil. Brachar. 2. *can.* 2. Tolet. 7. *can.* 4. Cathedra autem in ſactis canonibus ſignificat principale munus Epiſcopi, *capite non autem, cap. placuit, cap. ſi quis Epiſcopus*, 7. *quæſt.* 1. *cap. luminoſo*, 18. *quæſt.* 2. docent ultra congeſtos *in d. cap. conquerente*, Duarenus *de ſacris Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 5. Langleus *lib.* 6. *ſemeſtr. cap.* 1. *fol.* 266. Pareja *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 17.

[c] *Jura omnia.*] Quæ retuli *in d. cap. conquerente, de offic. ordin.*

CAPUT X.

[a] Idem.

INnovamus. *Et infrà* : Nec quiſquam alicui novas [b] pedagiorum exactiones ſine auctoritate [c] Regum, & Principum conſenſu ſtatuere, aut ſtatutas de novo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temerè præſumat. Si quis autem contra hoc venire præſumpſerit, & commonitus non deſtiterit, donec ſatisfaciat, communione careat chriſtianâ.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Alexander videlicet III. in Concilio Lateran. *can.* 22. ut notavi *in cap.* 2. *de treuga & pace*, ubi expoſui priorem partem hujus canonis.

2. [b] *Pedagiorum.*] Pedagium propriè eſt tributum, quod exigitur pro tranſitu pedeſtri ; ſed latè pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib.* 5. *epiſt.* 37. ibi : *Sine aliquâ pedagii exactione ire, ſtare, & ad noſtram Curiam redire ſecurè, & liberè permittatis.* Urbanus V. Papa in bulla de juriſdictione Camerarii, quæ extat *tom.* 1. *Bullarii*, ibi : *Olim ſiquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædeceſſor noſter, eos qui ab Eccleſiis, vel perſonis Eccleſiaſticis, pro eorum rebus propriis, quas non negotiandi causâ deferunt, aut deferri faciunt, vel tranſmittunt, pedagia, ſeu guidagia ſuo, vel alieno nomine exigere, vel extorquere, &c.* Illuſtrat Joannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib.* 3. *cap.* 34.

[c] *Regum.*] Etſi non ſint Reges, modò ſint ſuperiores. Illuſtriſſ. Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.* 4. *q.* 11. *art.* 2.

COMMENTARIUM.

3. TRibuta, vectigaliáve tantùm imponere poteſt Princeps non recognoſcens ſuperiorem, ſeu Reſpublica libera, *l. vectigalia, ff. de publicanis, l.* 1. & 2. *C. vectigalia nova* : probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 14. Scomburnerius *lib.* 4. *polit. cap.* 25. quæ poteſtas adeo propria eſt Principis, ut abſque ſpeciali conceſſione non cenſeatur in alium tranſlata. Covar. *pract. cap.* 1. *num.* 10. Menochius *de arbitr. lib.* 3. *præſumpt.* 97. *num.* 41. Barboſa *in præſenti*, *n.* 3. Apud Romanos tamen vigente eorum Republica nefas fuit vectigalia inſtitui ſine Senatus, populique auctoritate, teſte Livio *lib.* 29. unde vectigal etiam in opera publica à Lepido, & Fulvio Cenſoribus indictum fuit ; verùm auctore Senatu, ac populo, penes quem ſummum imperium erat. Idem Livius *lib.* 49. ibi : *Cenſoribus poſtulantibus, ut pecunia ſumma ſibi, quâ in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum eſt.* Everſa verò Republicâ, cùm in populi jura ſucceſſerunt Cæſares, ſancitum fuit, ne ſine præcepto Principis nova vectigalia inſtituerentur, *d. l. vectigalia.* Diocaſius *lib.* 53. ibi : *Hæ verò leges omnibus ex æquo provinciarum Rectoribus factæ, ne quem delectum militum agerent, ne pecuniam ſupra modum, quâ conſtitutus erat, exigerent, Senatus, Imperatoriſve injuſſu.* Idem lege Francica cautum fuit *lib.* 3. *capitul. cap.* 12. ibi ; *Placet nobis ut antiqua, & juſta telonea à negotiatoribus exigantur, tàm de pontibus, quàm de navigiis, ſeu mercatis ; nova verò, ſeu injuſta, ubi vel funes ſcinduntur, vel cum navibus ſub pontibus tranſitur, ſeu his ſimilia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præſtatur, ut non exigantur, &c. Si quid verò fuerit unde dubitetur, ad proximum placitum noſtrum, quod cum ipſis miſſis habituri ſumus, interrogetur.* Et *lib.* 4. *cap.* 47. Unde inter jura regalia à Friderico relata *in cap. unic. quæ ſunt regalia, in uſibus feudor.* primos apices regalium tenuit jus vectigalium : probat fusè Gibalinus *lib.* 2. *de negot. cap.* 1. *artic.* 2. Hoc autem jus indicendi tributi, ut ex eodem *capite* 1. conſtat, olim exercebatur quatuor ex cauſis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, ideſt equeſtris dignitatis acceſſione ; pro tranſmarina expeditione, vel redemptione capti ab hoſtibus. Hoc jure Vviſigothorum Regi nubenti filiæ Chilperici Regis, ei à Francis oblata fuerunt munera, ut refert Gregorius Turon. *libro* 6. *hiſtor. cap.* 45. ibi : *Franci verò multa munera obtulerunt, alii aurum, alii argentum, nonnulli equos, plerique veſtimenta, & unuſquiſque ut potuit, donativum dedit.* Et Friderico II. Imperatori conceſſum fuiſſe ſubſidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Pariſ. *anno Chriſti* 1244. ibi : *Tandem unanimiter, cùm nullo modo ad aliam formam poſſent flecti, conceſſerunt Domino Regi ad maritandam filiam ſuam primogenitam de omnibus quæ tenent de dominio Regis in capite, de ſingulis ſcutis viginti ſolidos ſolvendos, ſcilicet medietatem ad Paſcha, & aliam ad feſtum ſancti Michaelis.* Pro militia filii Eduardo I. erogata fuit triceſima rerum à Clero, & plebe, ut tradit Matthæus Vveſtmonaſterienſis *anno* 1306. ibi : *Die autem craſtina cinxit Rex filium ſuum balthea militari in palatio ſuo, & dedit ei ducatum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filii Regis conceſſus eſt Regi trigeſimus denarius à populo, & Clero : mercatores verò viceſimum conceſſerunt.* Pro militari expeditione ſolemnis fuit Francis, & Germanis

manis Regibus indictio, quam fodrum vocarunt: Otho Frisingen. *libro 2. de gestis Friderici, capite* 13. ibi: *Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quotiescunque Reges Italiam ingredi destinaverint, nuntios quoslibet de familiaribus suis praemittant, qui singulas civitates, seu oppida peragrando, ea quae ad fiscum Regalem spectant, quae ab accolis fodrum dicuntur, exquirant.* Similiter liberandi Principis gratiâ, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *lib.* 2. *epist.* 406. & factum fuisse in Anglia pridem, capto Richardo I. à Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Hoveden. *in Richardo I.* Sequentibus verò sæculis, & nostris, ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & justitia in eis imponendis servanda plura politè, & politicè disseruit eruditus vir D. Joan. de Solorzano *emb.* 82. & 83.

4 Alii autem privati nova pedagia, seu vectigalia imponentes lege Julia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l. unic. §. item is* 2. *ff. ad leg. Jul. de ambitu*, *l. ultima*, *ff. ad leg. Jul. de vi public. l. penult. C. vectigalia*, *l. unic. C. de superindict. lib.* 10. Sed adhuc Comites, & alii inferiores Principes novis censibus, & vectigalibus provinciales atterere non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri canones. Concilium Turon. 3. *can.* 39. ibi: *Admonendi sunt Domini subditorum, ut circa suos piè; & misericorditer agant, vel eos qualibet injusta occasione condemnent, non vi opprimant, non illorum substantiolas injustè tollant, nec ipsa debita, quae à subditis reddenda sunt, impiè, aut crudeliter exigantur.* Immò non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias à pagensibus exigerent. Concil. Cabilon. 2. *can.* 45. *Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub praetextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperes opprimunt, & quod solâ cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causâ se facere videri affectant.* Unde eò angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, ut tributis exhausti, migrare compellerentur, & novas sedes quærere. Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurelian. lib.* 1. *capite* 24. ibi: *Aliquando enim non pauces ex vuricolis obvios habuit, qui derelictis colonis suis in aliam provinciam transmigrabant; quos cùm recognovisset, & quònam cum sua supellectile tenderent, inquisisset, responderunt quod injuriati fuissent ab eo, cùm ipse beneficiaverat eos.* Joannes Sarisbar. *libro* 6. *Polycrat. capite* 1. P. Venerab. *in apolog. Cluniac. libro* 1. *epist.* 28. ibi: *Patet quippe cunctis, qualiter saeculares Domini rusticis servis, & ancillis dominentur. Non enim contenti sunt eorum usuali, & debitâ servitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus sibi semper immisericorditer vendicant: inde est, quod praeter solitos census, ter, aut quater in anno, vel quotiens volunt, bona ipsorum diripiunt, innumeris servitiis affligunt, onera gravia, & importabilia imponunt, unde plerumque eos etiam solum proprium relinquere, & ad peregrina fugere cogunt; & quod deterius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc est pecuniâ, venundare non metuunt.* Cæsarius Eisterbachensis *libro* 2. *miracul. capite* 7. *Vacca*, inquit, *ipsa sua inquietudine, & depastione nobiles, & advocatos temporis nostri designant, qui domos, & agros subditorum hospitando depascunt, & per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substantia recreascere non sinunt.* Hoc jure usus fuit Comes Tolosanus, ut pedagia, guidagia, salinaria, & alia hujusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus à Milone Legato Sedis Apostolicæ, de justi vect galis modo Innocentium III. summum Pontificem consuluit, & ab eo rescriptum tulit quod extat *in cap. super, de V. S.* Nec alio jure quàm consuetudine jus collectam exigendi evindicasse Abbatem sancti Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornacensis *epist.* 147. *Abbas*, inquit, *Sancti Germani de Pratis per singulos annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit; jure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & recepit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent hominibus, & hospitibus Ecclesiae praedictae, ne solvant quod ipsi solverunt, & patres eorum. Unde factum, ut sapius feudo exheredati, ideest multati sint Comites, & alii Domini principales ob malas consuetudines, ideest novas, & improbas exactiones*, ut refert Robertus Montensis ad annum Christi 1166. *Vuillelmus Talavacius, Comes Sagiensis, & filius ejus Joannes, & item Joannes nepos ejus, filius Guidonis primogeniti sui, Comitis Pontivi, concesserunt Regi Henrico castrum Alenceium, & Roccam Mabirit, cum eis quae ad ipsa castella pertinent; & forsan ideo praedictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum intercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim meliorari praecepit.* Porrò jura Dominica, consuetudines ea ætas dictitavit, quòd plerunque haud alio titulo, quàm moribus niterentur. Goffridus Vindocinensis *lib.* 1. *epist.* 2. *ad Paschalem II. Sunt enim* (inquit) *in partibus nostris quidam satis nobiles genere, sed multùm ignobiles actione; mihi quidem carne propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus Monasterii, cujus, licèt indignus, curam gerere videor, perversas quasdam exactiones, sive consuetudines extorquere laborant, quas praedecessores eorum longè ante per violentiam rebus ipsis impresserant.* Et Robertus Montensis *ad annum* 1164. Rotrocus Episcopus Ebroicensis, & Reinaldus de Sancto Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt jussu Regis per Episcopatus, regulares reddituus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longè antè Synodus Meldensis *can.* 19. *Ut ab Ecclesiis vestre ditioni subjectis indebitas consuetudines, & injustas exactiones de cetero non exigatis.* Unde PP. Concilii Lateran. ut radicitus extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia, & similes exactiones à Comitibus, & aliis Principibus sæcularibus, statuerunt, ut alia pedagia nova exigentes, donec satisfaciant, communione careant christiana, quam pœnam firmavit etiam Innocentius III. *libro* 2. *regestro* 14. *epist.* 39. In Bulla Cœnæ Domini §. 5. ita cavetur: *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui in terris suis pedagia, seu gabellas, praterquam in casibus sibi à jure, sive ex speciali Sedis Apostolicae licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.* Prosequuntur post Capuam, Vivaldum, Sayrum, Marium Altetium, Sousam, Tolerum *in expos. Bul. Cœnæ*, Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *n.* 42. Fragoso *p.* 2. *de regim. Christ. Reip. disp.* 3. *lib.* 5. §. 5.

CAPUT

CAPUT XI.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiſc.*

CUm Clerici. *Et infrà* : Adhæc quia ſunt Clerici quidam, qui cum religioſis viris colluſione facta, citra auctoritatem Diœceſani Epiſcopi Eccleſias quas tenent, eis conſtituunt cenſuales, ut poſt deceſſum eorum Eccleſiæ per repræſentationem eorundem religioſorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipſorum poſſint transferri: præſentium auctoritate vobis præcipimus, ut ſi qui Clericorum veſtrorum inventi fuerint facere talia, eos à præſcriptis Eccleſiis, ſub. ap. rem non differatis auctoritate Apoſtolica removere, ne de ſua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

NOTÆ.

1. [a] *Cantuar.*] Ita etiam legitur *in capite* 17. *de ſimon. in* 1. *collectione*, & *in cap. cùm clerici, de pactis*, ubi integram litteram hujus textus dedi, & ſimiliter commentarium invenimus ſuprà *in cap. prohibemus*.

CAPUT XII.

[a] Idem.

EA quæ de avaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in ſpeciem ſimoniacæ pravitatis erumpunt, penitus extirpanda ſunt; & quæ de tribulis, & ſpinis procedunt, falce Apoſtolici moderaminis ſunt reſecanda. Audivimus [b] tamen, quod nummos pro Chriſmate ab Eccleſiis auſu temerario extorquetis, quos diverſis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paſchalem præſtationem, interdum Epiſcopalem conſuetudinem appellatis. Quia verò ſimoniacum eſſe cognoſcitur, & periculum generat animarum, per A. f. m. & m. præ. quat. ab Eccleſiis ſub prætextu alicujus conſuetudinis, vel prælationis præſcriptos denarios ulteriùs nullatenus exigatis, pro certo ſcituri, quod ſi hoc auſu temerario præſumpſeritis, periculum ordinis, & dignitatis veſtræ poteritis non immeritò formidare. Nihilominus etiam vobis præſentium auctoritate injungimus, ut cùm Eccleſias ipſas viſitaveritis, ſecundùm quod canones præcipiunt, viſitationis officium exerceatis, nec Eccleſias viſitatione veſtra gravetis, ut eas magis intuitu informationis, & correctionis, quàm affectu comeſſationis videamini viſitare. Cùm autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus veſtros feceritis, in collectione facienda prædictas Eccleſias, vel parochias gravare nullatenus præſumatis aliter, ſive magis, quàm prædeceſſores noſtri ſanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices feciſſe noſcuntur. Quod ſi temeritate qualibet id præſumpſeritis attentare, id quod videmini habere, auferetur à vobis.

NOTÆ.

1. [a] *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de ſimonia*, *cap.* 15. ex qua litteram tranſcribo: poſt Concil. autem Lateran. *part.* 2. *cap.* 5. legitur, *idem in Concilio Turonenſi*: ſed rectiùs emendavit Anton. Auguſt. *in notis ad dictam* 1. *collect.* ſic: *Idem Archidiaconis per Angliam conſtitutis*; nam de his in præſenti agi, ex verbis ipſius textus apertè conſtat.

[b] *Audivimus autem.*] Hanc priorem textus partem tranſcripſit Raymundus *in cap.* 16. *de ſimon.* ubi eam exponemus.

COMMENTARIUM.

2. IN ſecunda parte hujus textus, quam in præſenti tranſcripſit Raymundus, agitur de cenſu, ſeu tributo, quod denarium D. Petri Latinè, Anglicè verò *Ramiſcoth*, dicebatur, & olim pendebatur ex univerſis domibus Angliæ: pro cujus origine, & progreſſu ſciendum eſt, Regem Inam, Saxonum, & magnæ Britanniæ Regum, deceſſorum ſuorum inſignis devotionis annulum, ut perpetuo pietatis munimento fidem ſuam erga Romanam Eccleſiam relinqueret teſtatam, univerſi regni domos ſingulas ſingulos denarios argenteos annuatim Sancto Petro pendere ſtatuiſſe, ſic devincire populum ſuum ſtudens, ut annui cenſus penſitatione Dominum ſuum agnoſceret Sanctum Petrum, cujus & fidem firmam, illibatamque jugiter conſervaret, & auxilium in neceſſitatibus invocaret, ut referunt de ipſo Rege Ina agentes Spelmanus *in Conciliis*, *pagina* 230. ibi: *Primus omnium Regum denarium ex ſingulis domibus regni ſui Beato Petro fertur conceſſiſſe, quod din ab Anglis Ramiſcoth, Latinè denarius Dni Petri vocabatur.* Candenus *in ſua Britannia*, *pagina* 192. ibi: *Ina*

Rex cùm Regnum vectigale Pontifici Romano, impoſito in ſingulas domos denario feciſſet, &c. Magdeburg. *centuria* 8. *capite* 1. *columna* 3. ibi : *Ina Britannia Rex ſuum regnum ultro ei* (Papæ) *fecit tributarium.* Baldeus *centuria* 2. *capite* 20. ibi : *Ethelbolfus eas inſulæ partes, quas pater Imperio acquiſierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, & Offam Reges prædeceſſores imitatus.* Olinſedus *lib.* 6. *Hiſtor. capite* 41. *Offa imitatus exemplum Regis Ina fecit regnum ſuum ſubditum Eccleſiæ Romanæ per modum tributi.* Spedus *in hiſtoria Britan. libro* 7. *capite* 30. *Offa Rex Romam profectus eſt, ubi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum ſuum ſubjectum tributo.* Patcherus *in vita Britualdi*, ibi : *Ina primus conceſſit illud tributum, quod vulgò dicitur, Peterpence, ſolvendum Eccleſiæ Romanæ.* Ex aliis idem referunt Baronius *anno* 54. Smitheus *in floribus Eccleſiæ Anglicanæ, libro* 2. *capite* 7. quod tributum poſtea auctum fuit ab Athulfo Rege per totius ferè inſulæ imperium. Unde in legibus Angliæ, & ſtatutis Vvillelmi ſenioris, titulo de denario Sancti Petri, ita legitur : *Omnis qui habuerit triginta denarios vivæ pecuniæ in domo ſua, de proprio ſuo, Anglorum lege dabit denarium Sancti Petri, & Pauli.* Et colligi ante feſtivitatem Sancti Petri ad vincula, notavit Idumay *in notis ad Innocent. III. libro* 4. *epiſtola* 173. Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod ut confeſtim ac ceſſavit pendi vectigal hoc, hæreſum alluvione Anglicana Eccleſia abſorpta fuit, ut refert Baronius, & probat anno 781. & Albericus in lege *item illa, de conſtituta. pecunia.* Cujacius *in capite* 7. *de deſponſat. impuber.* & etiam de Polonia idem refert ipſe Baronius *anno* 1045. Et quia collectores hujus tributi in ejus collectione fraudes nonnunquam admittebant, emanavit præſens Alexandri conſtitutio, & etiam Innocentius III. *lib.* 4. *regeſtr.* 16. *epiſtola* 173. de hoc denario D. Petri in hæc verba reſcribit Tuſculano Epiſcopo Apoſtolicæ Sedis legato : [Cùm, ſicut veſtra diſcretio plenè novit, ſingulæ domus totius Angliæ ſingulos denarios pro cenſu Beati Petri annuatim nobis ſolvere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum noſtro nomine collegerunt, rem invito Domino contrectantes, majorem ſibi exinde partem non ſunt veriti retinere, cùm non niſi trecentas marchas nobis perſolverint, & ſibi mille, vel ampliùs uſurparint. Ut igitur jus Eccleſiæ Romanæ ſervetur illæſum, diſcretioni veſtræ præſentium auctoritate diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus priùs recipientes ab eis denarium ipſum, prout hactenus exſolverunt, & eos ad id, ſi neceſſe fuerit, per cenſuram Eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſitâ compellentes, firmiter poſtmodùm ex parte noſtra injungatis eiſdem, ut reſiduum cum integritate perſolvant. Non enim videmus, quo jure valeant ſe tueri, cùm nec conceſſionem poſſint oſtendere à Sede Apoſtolica ſibi factam ; nec centenariam contra Romanam Eccleſiam præſcriptionem probare, maximè il tempora ſchiſmatum ſubducantur. Si tamen de jure voluerint experiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per reſponſales idoneos noſtro ſe conſpectui repræſentent, quicquid juris ſuper his habuerint, oſtenſuri, proteſtatione præmiſsâ, quod ſi judicio duxerint contendendum, nos quicquid hactenus eſt ſubtractum, in ipſo judicio repetemus. Datum Laterani V. Kalend. Februar. Pont. N. anno XVI.] Alia dedit Alteſſerra *libro* 3. *diſſertationum, capite* 12. De hoc denario Divi Petri agunt Petrus Bleſenſis *in invectiva contra depravationem*, Matthæus Vveſtmonaſter. *in floribus Angliæ*, *anno* 627. & 794. Rogerius *parte* 2. *ad annum* 1180. quorum verba refert novus Notator P. Bleſenſis *ad dict. invect.*

CAPUT XIII.

Lucius III.

SIgnificavit T. nobis Rector Eccleſiæ de Sultig, quod cùm à dilecto filio Abbate, & Monachis de Clanſtig ad regimen Eccleſiæ ipſius electus fuiſſet, de ſolvendo annuo cenſu trium marcharum, quem prædeceſſor ejus ſolverat, præſtitit [b] corporaliter ſacramentum : poſtmodùm ven. f. noſter N. Bathanen. [c] Epiſcopus, in cujus diœceſi Eccleſia ipſa conſiſtit, ne ipſum cenſum monachis ſolveret, niſi priùs conſtaret, [d] quod Epiſcopali auctoritate fuiſſet impoſitus, in periculum ordinis ſui, & ſub interminatione anathematis interdixit. Unde prædictus Rector hinc perjurii reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. f. m. quat. partibus ante præſentiam veſtram convocatis, ſi tibi præfatum canonem de auctoritate Præſulis, non de novo impoſitum fuiſſe conſtiterit, Epiſcopo auctoritate noſtra præcipias, ut prohibitionem ſine dilatione relaxet. Si verò cenſus ſit de novo impoſitus, ſive auctoritate Epiſcopi hoc factum fuerit, ſive non, Abbates, & monachos, ut clericum à juramento [e] abſolvant, ap. rem. eccleſiaſticâ diſtrictione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, ut Eccleſiæ cenſus novi exactione vexentur.

NOTÆ.

1. [a] *Lucius III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex : ex ipſa autem ſecunda collectione textum hunc tranſcribo.

Electus fuiſſet.] Præſentatus videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *de capel. monach.*

[b] *Corporaliter ſacramentum.*] De hac forma juramenti egi *in cap. fin. de jurem. calumn.*

[c] *Bathanen.*] Bathna, ſeu Bathana Eccleſia Epiſcopalis erat in provincia Oſrhoëna, ſub Patriarcha 2.

Digitized by Google

cha Antiocheno, cujus Epiſcopus Abrahamus ſubſcripſit Concilio Conſtantinop. quinto generali, ut refert Carolus à Sancto Paulo *in Geograph. ſacra, fol.* 303.

3. [d] *Conſtaret.*] Quia non erat ita diuturnum tempus elapſum, ut talem licentiam præceſſiſſe præſumeretur, ut docuit Gilkenius *de præſcript.* 2. *p. membro* 1. *cap.* 5.

[e] *Juramento abſolvant.*] Juxta tradita *in cap.* 1. *cap. debuerat, de jurejur.*

CAPUT XIV.

Idem [a] *Ravennat. Epiſcopo.*

SOpitæ judicio Sedis Apoſtolicæ quæſtiones ſcripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per oblivionem proceſſu temporis valeant ſuſcitari. Ut autem habeat majorem ſententia fortitudinem, Apoſtolici ſcripti munimine roboratur. Sanè cùm inter te, & monaſteria Bonon. tam monachorum, quàm monialium, ſuper procurationibus, quas ab eis exegeras, controverſia verteretur, cauſam ven. f. n. H. Atinien. [b] Epiſcopo commiſimus audiendam. Poſtmodùm verò dilectus filius N. Abbas Sancti [c] Proculi, aliorum omnium procurator, ſicut ex litteris, quas portavit, apparuit, & ipſe in manu Epiſcopi jamdicti datâ fide firmavit, coram nobis, & fratribus noſtris pro omnibus aliis monachis, Sancti Damiani, & Sancti Bartholomæi exceptis, qui ſuper hoc quæſtionem minimè referebant, diutiùs litigavit. Verùm nulla pro parte ſua privilegia Romanæ Eccleſiæ, vel Ravennat. exhibuit, nec oſtendit longâ conſuetudine ſe munitum: ſed ut firmiter ipſas in aliis monaſteriis tuæ provinciæ aſſerens ſine contradictione præſtari, eas prædeceſſoribus tuis in monaſteriis Bonon. exhibitas, per teſtes idoneos probaviſti. Inde utique fuit, quod deliberatione cum fratribus habitâ, vidimus intentionem tuam jure communi, & prædeceſſorum tuorum conſuetudine adjuvari. Ea propter tuis juſtis petitionibus annuentes, monaſteria ſupradicta de communi conſenſu fratrum condemnavimus ad procurationem, ſecundùm facultates eorum tibi, tuiſque ſucceſſoribus exhibendam; & adjudicantes eam vobis in jamdictis Eccleſiis & monaſteriis univerſis, ſententiam quam protulimus, noſtrâ duximus, & fratrum noſtrorum ſubſcriptionibus roborandam.

NOTÆ.

1. [a] *Ravennat.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & ſupplendum eſt, *Gerardo*, cui reſcribit Lucius in præſenti, ut de eo agens præſentis litis hiſtoriam refert Rubeus *lib.* 6. *hiſt. Raven. fol.* 356. in hæc verba: [In ſequenti anno, poſtquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam eſt, uti Bononienſia, tam monachorum, quàm ſacratum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam penſionem quotannis procurationis nomine Archiepiſcopis Ravennatibus perſolverent: cùm D. Proculi Abbas cæterorum cœnobiorum procurator nihil pro Bononienſibus, quod ſatis urgeret, apud Henricum Albanum Epiſcopum, cui Pontifex cauſam mandaverat cognoſcendam, attuliſſet. Literæ extant hac de re Pontificiæ iij. Non. Jan. Veronæ datæ.]

2. [b] *H. Atinien.*] Legendum eſt, *Henrico Albanenſi*, ut ex Rubeo proximè relato conſtat. Henricus hic de Caſtromarſiaco, natione Gallus, Abbas Clareval. ab Alexandro III. invitus conſecratus eſt Epiſcopus, & Cardinalis Albanenſis, ut refert Vghellius *tom.* 1. *Ital. ſacr. fol.* 294. *n.* 36.

[c] *Sancti Proculi.*] De quo monaſterio nonnulla notavi *in cap.* 1. *ut lite non conteſt.*

COMMENTARIUM.

3. ARchiepiſcopum non ſolùm Eccleſias ſuæ diœceſis, verùm & ſubjectas ſuffraganeis ſuis, tam ſeculares, quàm regulares viſitare poſſe, in hoc textu ſupponitur, & probatur *in cap. cùm ex officii, de præſcript.* ubi cùm agat Innocentius de Senonenſi Archiepiſcopo, ait: *Cùm ex officii ſui debito Senonenſem provinciam viſitaret.* Et *ex cap. cùm nuper, hoc tit.* ubi Gregorius IX. confirmaturum ſe dixit excommunicationis ſententiam, quam in eos ferret Beneventanus Archiepiſcopus, qui ipſi viſitanti provinciam ſuam procurationem ratione viſitationis debitam perſolvere nollent. Et Innocentius IV. *in cap.* 1. Bonifacius VII. *in cap. fin. hoc tit. lib.* 6. præſcribunt formam ſervandam ab Archiepiſcopo dum viſitat Eccleſias ſuffraganeorum ſuorum: & *in cap. cùm ex eo, cap. noſtro, de pœnit. & remiſſ.* ſupponitur, Archiepiſcopum, dum viſitat provinciam ſuam, poſſe confeſſiones ſubditorum ſuffraganeorum audire. Unde Ivo Carnot. *epiſt.* 182. Dainbertum Archiepiſcopum ſuum Senonenſem orat, ut Eccleſiam Carnotenſem viſitaret, ut de exceſſibus quorundam Clericorum pleniùs inſtrueretur, eoſque corrigere poſſet. Et Gregorius IX. *in cappendis. de arbitr.* Abbatiſſæ Jotrenſi ſcribens ſtatuit, quod cùm quæſtio olim ſuborta eſſet inter Archiepiſcopum Senonenſem ex una parte, & monaſterium Jotrenſe ex alia, ſuper eo quod idem Archiepiſcopus aſſerebat, monaſterium illud Metropolitico jure ſibi parêre, procurationeſque ab eo pro viſitatione exigeret, & compromiſſum inter eos factum fuiſſe, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epiſtola 76. Stephani Tornacenſis, & hanc poteſtatem viſitandi propriam Provinciam in Archiepiſcopis agnoſcunt Marianus *de viſit. n.* 7. *verſ.* 3. Riccius *de præmin. Archiepiſc. privil.* 16. Cæſar *de Eccleſ. Hierarch. diſp.* 5. §. 2.

Contrarium tamen, immò Metropolitanum tantùm jus habere viſitandi propriam Metropolim, quando ſuffraganeus negligens eſt, & ita ob ejus

Digitized by Google

negligentiam devolvit jus visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus*, *in cap.* 9. 9.3. pro cujus sententia facit idem textus, ibi: *Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, que ad eum non pertinet, & alterius est parochia, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur; aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore potiri voluerit.* Moveri etiam poterat Glossa auctoritate octavæ Synodi sub Hadriano II. *actione* 10. *can.*19. *in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone fugillatur avaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: *Universim siquidem definit hac Synodus, nullum Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere reddum, qui apud illos inveniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & alimenta pauperum: & excepta hospitalitate, qua ex necessario transitu acceserit, iterum nihil aut exigere, aut recipere ex iis, qua sunt Ecclesia, vel suffraganei.* Nam videtur illis in verbis | Synodus jus visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omnino denegasse: & sanè similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: immò Nicolaus I. *in epistola ad Radulphum Archiepiscopum Bituric.* & Ivo Carnot. *epistola* 83. *&* 85. docent, invitis Episcopis Provinciæ Metropolitanum in Ecclesiis comprovincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine* 9. *quæst.*3. *& in d. cap. cùm ex officii*, docetur, Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitationis illi procurationes denegabant. Igitur quia jure communi attento id facere non poterant. In qua difficultate, immò & jurium antinomia, credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. lib.*4. *art.*4. §.6. non fuisse solitos Metropolitanos olim integræ alicujus Diœcesis suffraganei sui, nisi ob valde gravem causam, visitationem aggredi, sed dumtaxat vel invitatos, seu ut scandalo aliquando, vel malo publico occurrerent, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea verò ut ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse, ita tamen temperatâ eorum auctoritate, ut & utilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minimè præjudicaret, sed eam corroboraret potiùs, quàm infirmaret: tandem Concil. Trident. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess.*27. restrinxit, statuens ut non possint illi provincias eorum visitare, nisi causâ cognitâ, & probatâ in Concilio Provinciali.

CAPUT XV.

[a] Clemens III.

GRavis admodum, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod salvâ conscientiâ sub dissimulatione transire non possumus. Cùm enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. diœcesi habeant, cùm eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut novum censum in Ecclesiis illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilii [b] Lateran. augmentent, ad ipsius solutionem instituendum presbyterum juratoriâ quandoque, vel fidejussoriâ cautione cogentes: quandam etiam partem suis usibus reddituum applicare contendunt, unde sæpe contingit, ut diœcesano Episcopo excessus hujusmodi ignorante, vel eo minimè requisito, in Ecclesiis illis inducant pro suæ voluntatis arbitrio sacerdotes. Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilii pati nolumus, neque debemus aliquorum injuriâ violari, disc. v. per A. s. m. quat. cùm super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam convocatis, quæcunque noveritis contra constitutionem prædictam super Ecclesiis illis, vel earum censu ab aliquibus à tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum revocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias penitus absolvatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his juramenta illicita præstitisse noveritis, congruâ satisfactione impositâ, facientes absolvi: eos etiam, quos de cætero contra formam canonum super his venire noveritis, sine cujuscunque personæ acceptione, sub. ap. ob. censurâ canonicâ puniatis.

NOTÆ.

1. [a] *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titulo capite* 4. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui referibat Pontifex.

2. [b] *Lateranen. augmentent.*] Ex his verbis apertè deducitur, in Concilio Lateran. relato *in cap. prohibemus*, *hoc tit.* non fuisse aliquid noviter statutum circa novi census impositionem, quia jam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantùm circa augmentum census jam impositi: & in hac parte novum jus ibi statuitur deinceps observandum. Commentarium hujus textus dedi in eo textu.

CAPUT

CAPUT XVI.

Innocent. III. *Abbati, & Conventui a Bellævillæ.*

QUantò Creatori veſtro ſub Religionis habitu adſtricti eſtis, tantò ſolicitiùs nos convenit providere, ne per immoderati oneris gravitatem aliquatenus poſſit in vobis monaſtici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis ſignificantibus, quod ab ipſo domus veſtræ fundationis primordio de fundatoris voluntate proceſſit, ut fratribus Sancti Irenæi procurationem unam annis ſingulis liberaliter exhiberetis, cùm terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos hujuſmodi procuratio ipſis debeat exhiberi. Verùm tunc temporis propter fratrum, & ſervientium paucitatem domum veſtram exhibita procuratio non gravabat, cùm fines levium non excederet expenſarum: ſed nunc tantum ibi excrevit numerus ſervitorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modò quatuor marchæ ſufficerent, quæ pro una ſufficienter fieri conſuevit. Ut igitur per Apoſtolicæ ſolicitudinis curam veſtris poſſit in parte illa gravaminibus provideri, auctoritate vobis præſentium indulgemus, ne ultra primam menſuram in procuratione ipſa ſitis ulteriùs prædictis fratribus obligati, ſed expenſis illis, quæ ſufficere conſueverant, ſint contenti, niſi fortè facultates Eccleſiæ veſtræ in tantùm excreverint, quod ſine gravamine, ampliato fratrum numero, ad ſolvendum debitum procurandi extendi poſſit quantitas expenſarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

NOTÆ.

b. *Bellevilla.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & in epiſtolis ipſius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 65. ex quo Codice ita reſtituo textum hunc. Bellavilla oppidum eſt juxta Ararim, in regione Bellojocenſi, Diœceſis Lugdunenſis, ut refert Papirius Maſonius *in deſcript. flum. Gall. fol.* 390. Ab eo nomen accepit monaſterium hoc Ordinis D. Auguſtini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Frattes Sarmath. *tom.* 4. *Gallia Chriſt. fol.* 144.

COMMENTARIUM.

2. CErtum eſt, auctis fructibus locati prædii cenſum debentis, non augeri penſionem ipſius, *lege finali, Cod. de alluvion. l. penult. C. de omni agro, libro* 11. *l.* 2. *Cod. de fundis rei privatæ, eodem libro,* ibi: *Unaquæque villa cum eo onere, cui nunc habetur obnoxia, ad novi Domini jura migrabit, ut ſi quid adjecerit ſumptus, cura, vel ſolertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur; ſed ſolis Dominis, hæredibuſve dominorum ſit ceſſura felicitas.* Et *lege ſi merces* 25. §. *vis major, ff. locati*: faciunt textus *in l.* 1. *Cod. in quibus cauſis coloni, libro* 11. *lege cùm ſatis* 23. §. *caveant, Cod. de agricolis, lib.* 12. Docent Valaſcus *de jure emphyt. quæſt.* 16. *num.* 7. & *quæſt.* 27. *in fine*, aliis relatis Amaya *in l.* 4. *C. de annonis & tribut.* & *in l. unic. Cod. de collat. donatorum, num.* 16. Rodriguez *de annuis redditibus, tit.* 1. *quæſt.* 12. *ex num.* 9. & nos *in cap. præter, de locat.* Ratio eſt, quia debet attendi æſtimatio rei juxta tempus, quo onus, ſeu tributum imponitur à contrahentibus, vel teſtatore, *l. uxorem* 41. §. *teſtamento* 4. *l. nomen*, §. *filio*, *l. teſtatorem* 68. §. *prædiis, ff. de legat.* 3. *l. ſi ita* 7. *de auro & argento, l. Aurelius* 28. §. 1. *l. fin.* §. 1. *ff. de liberat. legat.* Menochius *de præſumpt. lib.* 4. *præſumpt.* 127. *num.* 1. & quanvis augeantur res, in quibus oneta impoſita ſunt, non debet id cedere in damnum ejus, qui ad ſolutionem oneris, vel penſionis urgetur, cùm potuerit legem apertiùs dicere qui onus impoſuit, *l. quicquid* 99. *ff. de V. O.* & in id quod præſens erat, magis conſenſiſſe contrahentes veroſimilius eſt, quàm in id quod futurum, & incertum erat, *l. ſi ita* 7. *ff. de auro & argento.* Accedit, quod nullum præjudicium ſequitur illi, qui penſionem percipit ex augmento provenientem, immò majori ſecuritate gaudet, ut ſolutio debitæ penſionis illi fiat: quare æquum eſt, ut debitor Dei beneficio augmentum habeat, argmento legis unicæ, *C. de theſaur. lib.* 10. Tandem quia penſionis nomine aliquid ampliùs quàm convenerit, repoſci non debet, *l. legem* 16. *C. locati*: unde rectè aiebat Paterfamilias, de quo in Evangelio: *Amice non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenſti mecum?* Ex quibus valde difficilis redditur prior pars præſentis deciſionis, ubi jubetur, quod ſi augeatur numerus fratrum, & ſervientium monaſterii ſancti Irenæi, à fratribus Bellævillæ majorem procurationem, id-eſt cum amplioribus expenſis, præſtandam eſſe; cùm potiùs attendi deberet tempus contractus: & ita non rectè Innocentius affirmat, teneri fratres ipſius monaſterii omnibus fratribus ſancti Irenæi procurationem dare, ſi abſque præjudicio facere poſſint, cùm inde ſequatur, ex augmento proventuum conventus Bellævillæ augeri procurationem præſtandam fratribus S. Irenæi. Agnovit difficultatem D. Franc. de Amaya ubi ſuprà, *n.* 31. juxta cujus mentem dicendum eſt, in præſenti caſu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam eſſe, videlicet omnibus fratribus monaſterii S. Irenæi; non tamen fuiſſe impoſitam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiendis. Unde videbatur, aucto numero fratrum S. Irenæi, procurationem omnibus eſſe præſtandam, cùm certus numerus eorum à Patrono expreſſus non eſſet; & ſicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellævillæ minorem procurationem ſolvendo liberarentur: ſed quia auctis ſupra modum fratribus S. Irenæi, & eorum ſervitoribus, talis obligatio damnoſa valde eſſe cœperat conventui Bellævillæ, ideo tunc reſtricta fuit, ita ut juxta antiquam formam tantùm penſio ſolveretur, argumento capitis *dilecti* 8. *cum ſeq. de decimis.* Sed quia auctis proventibus ipſius conventus Bellævillæ, hæc ratio æquitatis, quæ diminu-

tionem procurationis induxit, ceſſavit; ideo jubet Innocent. III. in præſenti, ut eo caſu omnibus fratribus, & eorum ſervitoribus S. Irenæi fratres Bellævillæ procurationem perſolvant, quia non eſt ratio, quare juxta mentem fundatoris omnibus procuratio non debeatur. Proſequitur Amaya *ubi ſupra*, qui ex hac doctrina plura in praxi utilia reſolvit.

CAPUT XVII.

Idem *Primicerio, & Clero a Mediol.*

CUm inſtantia noſtra quotidiana ſit ſecundùm debitum Apoſtolicæ ſervitutis omnium Eccleſiarum ſolicitudo continua, quoties ipſarum negotiis promovendis non poſſumus perſonaliter imminere, per fratres noſtros ea expedire compellimur, quos à noſtro latere deſtinamus: illius exemplum in hac parte ſecuti, qui diſcipulis ſuis in mundum univerſum tranſmiſſis, ipſe in medio terræ ſalutem fuit perſonaliter operatus. Hinc eſt, quod cùm nuper dilectum filium B. tituli ſancti Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem *b* Apoſtolicæ Sedis Legatum pro negotiis Eccleſiæ in Longobardiam duxerimus deſtinandum; & is civitatem veſtram ingreſſus, procurationes à vobis exigeret, quæ conſueverunt Apoſtolicæ Sedis Legatis, & Nunciis exhiberi: vos non attendentes quod dicitur ab Apoſtolo, Si vobis ſpiritualia ſeminavimus, non eſt magnum ſi carnalia veſtra metamus; ne vos ad onus procurationis arctaret, niſi à Canonicis majoris Eccleſiæ ſe faceret antea procurari, Sedem Apoſtolicam appellaſtis: & ſicut idem Cardinalis per ſuas nobis litteras intimavit, in aliis etiam non modicùm ei injurioſi fuiſtis. Propter quod dilecti filii Præpoſitus S. Nazarii, & A. Canonicus Sancti Stephani, ſyndici, & procuratores veſtri, cum dilecto filio Abbate ſancti Vincentii ad Sedem Apoſtolicam venientes, ut ſuper his ſtatueremus ordinem, & menſuram, ex parte veſtra ſuppliciter poſtulabant. Licèt autem pro eò, quod prædicto Cardinali, vel potiùs nobis in ipſo contumaciter reſiſtentes, juxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos ſpernit, me ſpernit: neceſſaria denegatis, non pro vobis, ſed contra vos potiùs meruerint exaudiri; quia tamen paternam affectionem, quâ nobis eſt proprium de Romanæ Sedis clementia miſereri ſemper, & parcere, à vobis offenſi etiam deponere non valemus, de conſilio fratrum noſtrorum taliter in hujuſmodi duximus reſpondendum: Quod cùm omnes Eccleſiæ Legatis, & Nunciis Apoſtolicæ Sedis procurationes impendere teneantur, ab earum præſtatione nullam prorſus volumus haberi excuſatam, niſi fortè per ſpeciale privilegium Sedis Apoſtolicæ (quod non credimus) ſit exempta, etiamſi longiſſimo tempore procurationis obſequium non impenderit: cùm in talibus *c* præſcriptio ſibi locum nequeat vindicare, cùm nos à proviſione paſtoralis ſolicitudinis circa omnes Eccleſias nunquam omninò ceſſemus. Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus obſervari, ut nulla Eccleſia, vel Prælatus ſe indebitè prægravari rationabiliter conqueratur. Si verò de communi collecta Legatorum, & Nunciorum noſtrorum duxeritis faciendas expenſas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & noſtris nullum præjudicium volumus generari, quominus poſſint à quocunque maluerint procurationes ſibi debitas poſtulare, ita quod ſi exactus ultra ſuam gravatus fuerit facultatem, ſibi ab aliis reſtauretur. Nunciis tamen noſtris in neceſſariis exhibendis pareat quicunque fuerit requiſitus humiliter, & devotè: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes miniſtros ad procurationis obſequium, ſi noluerint, recidere compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerit reſiſtendum, omni prorſus appellatione remotâ, per eccleſiaſticæ diſtrictionis ſententiam compeſcatur. Super injuriis autem dicto Cardin. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei ſatisfactionem congruam impendatis, ad quam, ſi fortè contempſeritis exhibere, ipſe vos appellatione remotâ compellat. Datum Later. XII. Kal. Martii.

NOTÆ.

1. [a] *Mediolanen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in epiſtolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo codice ita reſtituo litteram hujus textus. De Primicerio egi *in cap. unic. de offic. Primic.* & de Mediolanenſi Eccleſia nonnulla notavi *in capite adeo* 27. *de reſcript.*

[b] *Apoſtolicæ Sedis Legatum*] A latere miſſum, juxta tradita *in capite cùm Apoſtolus, hoc titulo*, ubi textum hunc expoſui: & *in cap. accedentibus, de præſcript.* 2.

[c] *Præſcriptio.*] Juxta tradita *in cap. cùm ex officiis, de præſcript.*

CAPUT

CAPUT XVII.

Idem [a] *Zamoren.* & [b] *Salmantin.* [c] *Epiſcopo.*

EX parte ven. f. n. P. *d* Compoſtell. Archiepiſcopi fuit propoſitum coram nobis, quod cùm ii, qui vota B. Jacobi continuè perſolverunt, ad communem terræ ſuæ *e* menſuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipſa perſolverint hactenus, & perſolvant; quidam, qui à *f* longis retrò temporibus ab eorum ſolutione ceſſarunt, nunc per vos Ap. Sed. auctoritate ad ſolutionem eorundem coacti, quandam menſuram *g* parviſſimam, & ignotam, nec etiam communibus uſibus deputatam exhibent, & ad eandem vota prædicta ſolvere moliuntur: unde *h* poſtulaſtis à nobis, ut ſuper hoc vos certos reddere dignaremur, utrum ii qui menſuram ignotam exhibent ad ſolvendum vota prædicta, ſint ad communem ſuæ terræ menſuram, ſecundùm quod illi, qui eam perſolverunt, continuè faciunt, cogendi. Cùm ergo non conſtet, ad quam menſuram anteceſſores eorum prædicta vota ſolverunt, credimus diſtinguendum, utrum habitatores regionis ipſius, qui ea continuè perſolverunt, ad unam, & eandem menſuram hujuſmodi vota perſolvant, an ad varias, & diverſas. Si enim communiter omnes una, & eadem menſura in ſolutione votorum utuntur, ad eandem & illi ſolvere ſunt cogendi: quod ſi ſolutio per menſuras diſtinguitur varias, & diverſas, & illi volunt ſolvere ad minorem, non ſunt utique compellendi ut ad majorem perſolvant, quoniam cùm hujuſmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs ſunt à viris eccleſiaſticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

NOTÆ.

[a] *Zamorenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 3. ideſt Petro Epiſc. Zamor. de quo, & ejus diœceſi egi *in cap. dilectus* 5. *de ſuppleud. neglig.*

[b] *Salmantin.*] Salmanticæ antiquitatem inde haurire poſſumus, quòd Ptolomeus vetuſtiſſimus Geographus ejus meminit in Veronibus ad confinia Luſitaniæ. Polienus etiam *in lib. de ſtratagem.* Sub Gothis Regibus civitas Epiſcopalis fuit, cujus Metropolis Emerita. Poſt devaſtationem Hiſpaniæ per Mauros factam, & poſt recuperationem illius provinciæ ab eorum manibus, Regno Legionenſi ceſſit, & dignitati Epiſcopali reſtituta paret Compoſtellano Archiepiſcopo, ut notavi *in cap.* 5. *de ſuppleuda.* Sed quod ſine invidia dixerim, ſi Hiſpanis hiſtoriis fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonſi IX. ejuſque filii Ferdinandi III. nepotiſque Alfonſi X. egregiam, inclytam, & omnibus titulis nobiliſſimam Univerſitatem noſtram conſtruxit, ditavitque, ex qua toto orbi Hiſpano lux ſapientiæ fulgere incepit, tali in dies incremento, ut Studium generale Alex. IV. Pontifex eam creaverit, & Clemens V. inter reliqua generalia enumeraverit *in Clement. unica de Magiſtris.* In ejus laudes divagantur nondum Auctores noſtri Regni, verùm exteri. Extat & celeberrimum encomium ſacræ Rotæ apud Franciſcum Peñam 1. *tom. deciſ.* 157. Videndi ſunt congeſti à Solorzano *in lib. de plazas honorarias*, P. Mendo *lib.* 1. *de jure Academ. ex n.* 127.

1.

[c] *Epiſcopis.*] Petro Zamorenſi, & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmantinum 2. Præſide Cardin. Guillelmo tituli ſancti Angeli, ad diſſolvendum matrimonium contractum inter D. Alfonſum IX. Thereſiamque: & quia Vitalis in ea Synodo adhæſit Regi, Innocentius *lib.* 2. *epiſt.* 72. reſcribens Archiepiſcopo Compoſtellano ita ait: *Si verò aliquis veſtrùm, fratres Epiſcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cujus correctionem Sedi Apoſtolicæ reſervamus, tu frater Archiepiſcope, animadverſione ipſum canonicâ non differas ca-*

2.

ſtigare. Hujus epiſtolæ, ſeu alterius, ſuper eadem votorum ſolutione meminit idem Innocentius in duabus epiſtolis, quarum prior miſſa eſt Toler. & Bracharen. Archiepiſcopis, & ſuffraganeis eorum Aurien. & Legionen. Epiſcopis. Secunda verò dirigitur Magiſtris, & Fratribus Sparariis, & Religioſis per Hiſpaniam conſtitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præſenti tranſcribere neceſſarium duxi ad comprobandam ipſius voti obligationem, & antiquitatem, quam noſtris temporibus quidam audenter negare non erubeſcunt, levibus ducti fundamentis, quos cum tanto Patrono feliciter debellavit quidam Advocatus Pincianus, ſeu quivis auctor eſt allegationis pro Archiepiſcopo & Eccleſia Metropolit. D. Jacobi, contra Lazarum Gonzalez de Azevedo. In prima epiſtola ita ſcribit Innocentius: [Querelam venerabilis fratris noſtri P. Archiepiſcopi Compoſtellani accepimus, quòd ejus Eccleſiæ ad mandatum etiam Apoſtolicum vota beati Jacobi à parochianis veſtris non facitis, ſicut debentur, exſolvi. Quoniam igitur ad ſervanda jura præſcriptæ Eccleſiæ non decet vos exiſtere negligentes, fraternitati veſtræ per A. f. p. m. atque præcipimus, quatenus memorato Archiepiſcopo, & Eccleſiæ ſuæ præſcripta vota à parochianis veſtris ſolvere de cætero faciatis. Alioquin venerabilibus fratribus noſtris Zamoren. & Salmantin. Epiſcopis datum noveritis in mandatis, ut parochianos veſtros ad vota illa ſolvenda, ſublato appellationis obſtaculo, eccl. diſtrictione compellant. Vos itaque ſententiam, quam iidem Epiſcopi, vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tulerint, uſque ad dignam ſatisfactionem denunciari faciatis, & inviolabiliter obſervetis. Datum Laterani ij. idus Julii.] In ſecunda verò ita reſcribit: [Ad audientiam Apoſtolatus noſtri tranſmiſsâ conqueſtione Eccleſiæ Compoſtellanæ pervenit, quod cùm per totam ferè Hiſpaniam auctoritate Principum, & Prælatorum favore, etiam clerici, & populi Eccleſiæ Beati Jacobi, ob reverentiam ipſius Apoſtoli, cenſus quidam certus, qui vota dicitur, de ſingulis paribus boum antiquitus fuerit conſtitutus, plerique ve-

ſtrûm de terris veſtris & hominum veſtrorum eundem cenſum præſcriptæ Eccleſiæ pro ſua tantùm voluntate ſolvere contradicunt. Verùm quia valde periculoſum eſt quibuſlibet aliena tenere, nedum viris religioſis, qui perfectionis amore propria dimiſerunt, per Apoſtolica vobis ſcripta mandamus, quatenus cenſum ipſum, ſecundùm quod antiquitus ſtatutus eſt, eidem Eccleſiæ cum integritate ſolvatis. Cæterùm ſi (quod non credimus) mandatum Apoſtolicum in hac parte duxeritis contemnendum, noveritis nos venerabilibus fratribus noſtris Salamant. & Zamoren. Epiſcopis mandaviſſe, ut ad id per interdicti, & excommunicationis ſententiam, ſublatâ appellationis difficultate, ſicut viſum fuerit, vos compellant. Datum Laterani vj. idus Julii.]

[d] *P. Compoſtellani Archiepiſcopi.*] Petri videlicet.

3. [e] *Menſuram.*] Quam vulgò dicimus *media fanega*, ut expreſſum fuit in comitiis habitis Valliſoleti anno 1537. petitione 37. ibi: *Por privilegio antiguo, que todos los jugueros, que labran con juntas de vueyes, y mulas, an de pagar à la Igleſia de San Tiago media hanega de trigo de voto.* Quæ menſura ſatis expreſſa fuit in ipſo voto illis verbis: *Quatenus de unoquoque jugo boum ſingula menſura de meliori fruge, ad modum primitiarum.* Unde cùm menſura, quæ pro primitia ſolvitur in his Regnis, ſit *media fanega*, etiam juxta eandem menſuram voti obligatio procedit.

4. [f] *A longis retrò temporibus.*] Qui non ideo erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præſcriptio etiam immemorialis currit: quod præterquam deciſum eſt à Cœleſtino III. noſtri Innocentii prædeceſſore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: *Pagina præſenti ſtatuimus, ut cùm in lege contineatur humana, quod in tributis, & publicis functionibus nulla præſcriptio locum obtineat, & illa vota ſunt quaſi tributa, qua Deo, & B. Iacobo Apoſtolo in Hiſpania ſtatuit annis ſingulis perſolvenda Rex Ramirus, illa qua tibi, & Eccleſiæ tuæ in eis præſcriptio objicitur, locum non habeat, aut vigorem:* id etiam juris rationibus probatur, quia contra votum nulla præſcriptio currit, *cap. ſicut, de regul.* Gregorius Lopez *in l. 30. tit. 7. part. 1.* quia eſt nutritiva peccati, aut ſaltem irrationabilis. Sylveſt. verbo *Votum* 2. *num.* 10. Navarrus *in manuali, c. 12. n. 26.* latè hanc ſententiam probat Pereyra *de manu Regia tom. 1.* Quatenus tamen ſucceſſores eorum, qui votum emiſerunt, teneantur illud adimplere, expoſui *in cap. ex parte, de conſtit.*

5. [g] *Parviſſimam.*] Unde prorſus inanis reddebatur voti obligatio, ſicut cùm fundus promittitur, aut legatur; ideo enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & ſimiliter triticum ſtipulando, inutilis eſt ſtipulatio, *l. ubi autem 75. l. triticum. ff. de V.O.* Quare in præſenti voto adjecta fuit menſura, quæ pro primitiis in Hiſpania ſolvi ſolebat.

6. [h] *Poſtulaſtis à nobis.*] Epiſcopi videlicet regni Legionenſis, Zamorenſis ſcilicet, & Salmantinus, qui conſuluerunt Romanum Pontificem dè obligatione hujus voti, & ejus ſolutione; quia cognitio cauſarum hujus voti ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectat, ut probat doctè Pereyra *de manu regia tom. 1. cap. 14.* ubi reſolvit, nec per viam violentiæ judicem adiri poſſe; immò & noſter Innocentius huic Petro Compoſtel. Archiepiſcopo ſpecialiter conceſſit, ut debitores hujus voti coram Rege Legionenſi convenire poſſet, in epiſtola quæ reperitur inter editas Coloniæ, *fol.* 360. in hæc verba: [Cùm ſit regula juris, quâ dicitur, ut actor forum rei ſequatur, preces ex parte tua nobis ſuper hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quòd tam canoni quàm legali conſonant æquitati: maximè cùm id, quod petis, in favorem Beati Jacobi, & Compoſtellanæ Eccleſiæ debeat adimpleri. Innotuit ſiquidem nobis, quod quidam laïci ruſtici de regno Illuſtr. Regis Legionen. ſuper votis Beato Jacobo perſolvendis nolunt in præſentia ipſius Regis, qui ordinarius judex eorum exiſtit, quando conveniuntur, aliquatenus reſpondere. Unde petitioni tuæ gratum præſtando aſſenſum, ad exemplar felicis recor. Cœleſtini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præſenti paginâ indulgemus, ut tibi liceat ruſticos ipſos, tanquam votorum debitores, ſub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi aliàs eorundem votorum ſolutio debita denegatur, ſuper eiſdem votis, remoto cujuſlibet appellationis, vel contradictionis obſtaculo, convenire. Decernimus ergo, &c. Datum Laterani iij. idus Julii.]

COMMENTARIUM.

ANtequam ad hujus textus expoſitionem accedamus, referenda eſt hujus voti hiſtoria, quam in dubium revocarunt Julianus del Caſtillo *lib. 3. hiſt. Gothor. diſcurſu* 8. Lobera *èn las grandezas de Leon, cap. 5. ad finem*, Prudentius à Sandoval *in hiſt. monaſt. S. Æmiliani*, §. 36. & voti ipſius chartam totis viribus evertere conatur Lazarus Gonzalez de Azevedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legionenſis*; ſed infeliciter, ut ex infrà dicendis apparebit. Cùm ergo Rex Ramirus I. turpiſſimum tributum centum puellarum Regi Maurorum Abderrameno præſtari renueret, per ipſum in Ribogiam barbarorum dominio ſubjacentem irruptio facta eſt. Abderramenus bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam advolat, caſtra caſtris collata ſunt ad oppidum Alveldam, planitie ferè ad Clavijium continuata, loco in cacumine ſito rupis Turcicæ: atrox, & fæva pugna utrimque fuit, & victoriâ in Mauros nimium inclinante, quominus vincerentur noſtri, nox effecit, tenebras pro muro opponens Maurorum ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles ad Clavijium traduxit, ubi pro temporis angeſtiis munito loco, & vulneratis curâ adhibitâ, noctem inſomnem, dubium an pervigilem, inter ſpem metumque tranſegit. Summo mane Beatus Jacobus illi apparuit, & vultu placido Regem ſperare jubet, ipſum victorem fore, barbaros vincendos, ſeque ſuis Hiſpanis affuturum in eo bello. Ramirus excitatus Præſules, Duceſque vocari facit, & Jacobi promiſſis certior redditus, inſtruere acies, irruere in hoſtes, & Chriſti inimicos juſſit: ſtetit dictis glorioſus Apoſtolus, & in ipſa acie viſibiliter apparuit equo inſidens, Mauros ſternens, pro noſtris pugnans: inde Hymnus in his Apoſtoli feſtivitatibus cani ſolitus: 7.

Tu bella nos cùm cingerent
Et viſu ipſo in prælio,
Enſe quoque acerrimus,
Mauros furentes ſternere.

In eo prælio ſeptuaginta millia barbarorum cecidiſſe Hiſtorici teſtantur, præter alios qui fugâ lapſi ſunt incerto numero: veſtigia hujus belli hodie etiam inviſiſſe apud Clavijium Mariana teſtatur effoſſis paſſim ſtragibus armorum per ruricolas oppidanos illius loci; nos ſacratiora annotavimus veſtigia ſancti Jacobi, inſignè referentia, vulgaria incolis, ſed fortè ideo minùs obſervata, quia vulgaria. Vix ullus lapis in eo loco reperitur, qui non conchulæ formam præ ſe ferat, *veneras*, vernaculâ linguâ Hiſpani dicimus. Et quod mireris, ſi in partes comminuatur

nuatur, tot conchulas formabit; quot partes feceris. Rex insigni victoriâ lætus descendit è rupe, antrum sancti Prudentii devotus visitat, Deo, & Apostolo ejus gratias agit, & in eo sancti Prudentii templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emisit, quo universam Hispaniam sancto Jacobo fecit vectigalem è singulis jugeris agri, vineæque mensurâ, ad modum primitiarum singulis annis persolvendâ. Sed causam, & votum ipsum ab ipso Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipso originali transcriptis publicè legitur: [In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Antecessorum facta (per quæ successores ad bonum poterunt eruditi) non sunt prætereunda sub silentio, verùm potiùs debent committi monumentis litterarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis invitentur. Ea propter ego Ranemirus Rex, & à Deo mihi conjuncta Urraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garcia, oblationem nostram, quam glorioſissimo Apostolo Dei Jacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus observationi: ne fortè successores nostri quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere, & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moveantur. Causas, quibus ad faciendum istam oblationem compulsi sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum reserventur in posterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ à Saracenis factam, Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum utique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Saracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persolvendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non observandum, pro pactione pacis temporalis, & transitoriæ tradebatur captiva Christianitas luxuriæ Saracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per Dei misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, divinâ inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitavimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda communicavimus consilium primò Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodùm verò universis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per universas nostri regni Provincias observandas. Deinde universis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad præliandum fortes viros, tam nobiles, quàm ignobiles; tam equites, quàm pedites, ab extremis nostri Regni finibus evocarent, & usque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, ut interessent, rogavimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per Dei misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodò debilibus, & ad bellandum minùs idoneis, congregati sunt cæteri, non de nostro imperio, sicut solent inviti, sed Deo ducente per Dei amorem spontanei. Cum his ego Rex Ranemirus (de misericordia Dei potiùs, quàm de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interjacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxeram, ac deinde declinavi in locum qui nuncupatur *Albella*. Interim autem Saraceni nostrum adventum (famâ præcone) cognoscentes, omnes cismarini in unum contra nos congregati sunt; transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium convocatis, invaserunt nos in multitudine gravi, & in manu validâ. Quid plura? quod sine lachrymis non recordaremur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conversi sumus in fugam: & confusi pervenimus in collem, qui Clavijum nominatur, ac ibi in una mole congregati, totam ferè noctem in lachrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto quid in die essemus postea acturi. Interea somnus arripuit me Regem Ranemirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Jacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cùm interrogassem cum admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei Beatum Jacobum se esse confessus est: cùm ad hoc verbum ultra quàm dici potest, obstupuissem, Beatus Apostolus ait: Nunquid ignorabas, quod Dominus noster Jesus Christus alias provincias aliis fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ commisisset protectioni? Et manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & manè superabis in manu Dei, Saracenorum, à quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus jam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro Christi nomine martyrii coronam suscepturi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbatâ grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur manè facta peccatorum vestrorum confessione, & acceptâ pœnitentiâ, celebratis Missis, & acceptâ Dominici corporis, & sanguinis communione, armatâ manu ne dubitetis invadere Saracenorum acies, invocato nomine Dei, & meo, & pro certo noveritis eos in ore gladii ruituros. Et his dictis evanuit à conspectu meo visus desiderabilis Dei Apostolus. Ego autem pro tanta, & tali visione vehementer è somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat revelatum, lachrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalavi. Illi ergo in oratione priùs provoluti, Deo & Apostolo pro tam admirabili consolatione gratias egerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat revelatum) festinavimus. Armatâ itaque, & ordinatâ nostrorum acie venimus cum Saracenis in pugnam: & Beatus Dei Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum verò turbas impediendo, & diverberando. Quod quamcitò nobis apparuit, & cognovimus Beatissimi Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarati, nomen Dei, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu invocavimus dicentes: Adjuva nos Deus, & sancte Jacobe. Quæ quidem invocatio ibi tunc primò fuit facta in Hispania, & per Dei misericordiam non in vanum; eo namque die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam eversis eorum munitionibus, eos insequendo, civitatem Calaforram cepimus, & Christianæ religioni subjecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberavimus statuere Patrono, & Protectori nostro Beatissimo Jacobo donú aliquod

in

in perpetuum permanſurum. Statutum ergo per totam Hiſpaniam, ac in univerſis partibus Hiſpaniarum, quaſcunque Deus ſub Apoſtoli Jacobi nomine dignaretur à Saracenis liberare, vovimus obſervandum: Quatenus de unoquoque jugo boum ſingulæ menſuræ de meliori fruge ad modum primitiarum; & de vino ſimiliter ad victum Canonicorum in Eccleſia B. Jacobi commorantium, annuatim miniſtris ejuſdem Eccleſiæ in perpetuum perſolvantur. Conceſſimus etiam,& in perpetuum confirmamus,quod Chriſtiani per totam Hiſpaniam in ſingulis expeditionibus, de eo,quod à Sarracenis acquiſierint, ad menſuram portionis unius militis glorioſo Patrono noſtro, & Hiſpaniarum Protectori B.Jacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donativa,vota,& oblationes (ſicut ſuperiùs diximus) per juramentum nos omnes Chriſtiani Hiſpaniæ promiſimus annuatim Eccleſiæ B. Jacobi, & damus pro nobis & ſucceſſoribus noſtris canonicè in perpetuum obſervanda. Petimus ergo, Pater Omnipotens Æterne Deus, quatenus intercedentibus meritis B.Jacobi, ne memineris Domine iniquitatum noſtrarum, ſed ſolativa miſericordia nobis proſit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum B. Jacobo Apoſtolo tuo dedimus,& offerimus de eis,quæ per te (ipſo opitulante) acquiſivimus, nobis, & ſucceſſoribus noſtris proficiant ad remedium animarum,& per ejus interceſſionem nos recipere digneris cum electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate vivis & regnas in ſæcula ſæculorum. Amen. Vovimus etiam,& in perpetuum ſtatuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere noſtro,vel aliorum deſcenderit,ſemper ſuum præſtet auxilium ad prætaxata B.Jacobi Eccleſiæ donativa.Quod ſi quis ex genere noſtro,vel aliorum,ad hoc noſtrum teſtamentum violandum venerit,vel ad implendum non adjuverit, quiſquis ille fuerit, clericus, vel laïcus, in inferno cum Juda traditore, & Dathan,& Abiron,quos terra vivos abſorbuit,damnetur in perpetuum; & filii ejus fiant orphani, & uxor ejus vidua,& regnum ejus temporale accipiat alter, & à communione corporis, & ſanguinis Chriſti fiat alienus; æterni verò regni participatione privetur perenniter. Inſuper Regiæ Majeſtati, & Eccleſiæ B. Jacobi per medium ſex mille libras argenti pendat, & hoc ſcriptum ſemper maneat in robore. Nos etiam Archiepiſcopi, & Epiſcopi, & Abbates, qui illud idem miraculum, quod Dominus noſter Jeſus Chriſtus famulo ſuo Illuſtri Regi noſtro Ranemiro, per Apoſtolum ſuum Jacobum dignatus eſt monſtrare, propriis oculis Deo juvante vidimus,& prædictum ipſius Regis noſtri,& noſtrum, & totius Hiſpaniæ Chriſtianitatis factum in perpetuum confirmamus,& canonicè ſancimus obſervandum. Si quis ad hoc ſcriptum, & Eccleſiæ B.Jacobi donativum irrumpendum venerit, vel perſolvere renuerit, quiſquis ille fuerit, Rex, vel Princeps,ruſticus,clericus, vel laïcus, cum maledicimus, & excommunicamus, & cum Juda traditore gehennali pœnâ damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc idem ſucceſſores noſtri Archiepiſcopi, & Epiſcopi faciant devotè annuatim. Quod ſi quis renuerit,omnipotentis Dei,Patris,& Filii,& Spiritus ſancti auctoritate,& noſtrâ damnetur,& excommunicatione, & poteſtate ſibi à Deo tradita reus teneatur. Facta ſcriptura conſolationis, donationis, oblationis hujus in civitate Calaforra noto die octavo Kalend. Junii,era DCCC.LXXI. Ego Rex Ranemirus cum conjuge mea Regina Urraca, & filio noſtro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garſia,hoc ſcriptum, quod fecimus, proprio robore confirmamus.] Firmarunt privilegium hoc Romani Pontifices Paſchalis II. Alex. III. Innocentius III. Honor. III. Alex. IV. in ſuis Bullis, quas refert Caſtel. *in hiſt. D. Iacobi, fol.*254. necnon & principes Facultates, Alfonſus VII. anno 1150. ut refert Morales 3.*part. hiſtor. lib.*3. *c.*52. D.Ferdinand.IV. era 1342. Don Alfonſ.XI. & D.Petrus ejus filius, & D.Joannes II. anno 1427. Reges Catholici anno 1478. & referunt innumeri Hiſtorici. D. Rodericus Archiep. *de rebus Hiſpan.lib.*4. *c.*13. D.Lucas Tudenſis *cap.*49. *hiſt.gener. Hiſpan.* 3.*p. c.*11. Frater I.Gil.de Zamorà *illuſtrium perſonarum littera R, verbo Ramirus I.* Epiſcopus Palentinus 3.*p. hiſt. Hiſpan. c.*10. Carthag. *in anaceph. c.*54. Volaterran. *lib.*2. *geograph. pag.* 27. Balleus *in chron. Hiſpan. anno* 852. Ambroſius à Morales *part.*1.*lib.*9. *c.*7. & 3.*p. lib.*13.*cap.*52. Illeſcas 1.*p.hiſtor.Pont. lib.*4. *fol.*240. Moſen.Diego de Valera *in chron. Hiſpan.* Villegas *in vita S.Iacobi,* Marmol.*in hiſtor.Africa,lib.*2. *c.*22. *fol.*109. Garibay *in compend. hiſtor.lib.*9. *cap.*18. Mariana *lib.*7. *de rebus Hiſpan.c.*13. Taraſſa *in vita ipſius Ranemiri I.* Alfonſius de la Spina *in fortal. fidei, lib.*4. *de bello Sarracen. verſ.*39. Argot.de Molina *lib.*1. *nobiliari,c.*106. D. Franc. à Quevedo *in perdocta alleg. pro patronatu D.Iacobi, pag.*587. *&* 589. Fr.Joannes Marieta *hiſt. Eccleſ.lib.*1.*c.*7. Villadiego *in foro judic. in cutal.Regum Hiſpan. anno* 843. Manuel Correa *in catalogo ipſorum Regum,in Ranim.I.* Madera *Monarch. Hiſpan. c.*8. Fr.Hieronym.Roman. 1.*p.Reip. lib.*6.*c.*2. & 2.*p. lib.*4. *cap.*19. Marineus Sicul. *de rebus Hiſpan.lib.*7. *poſt princip.* Motta *lib.*1. *Ordinis D.Iacobi, c.*1. *&* 5. Rocamora *in cathal.Regum Hiſpan.n.*844. Guardiola *in nobilit. Hiſpan. c.*34. Beuter. *lib.*1. *hiſtor. c.*31. Salinas *in hiſtor. belli Clavijii.* Caſtel.Ferret.*in hiſtor. D.Iacobi,* Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.*1. *anno* 1181. *c.*7. qui refert aliam ſcripturam ſimilis voti facti à Comite Ferdinando Gonzalez D. Æmiliano, ubi ait, ſe votum illud nuncupare ad ſimilitudinem voti concepti à Ranemiro. Illuſtr. Manrique *annal. Ciſtercienſ.*3. *anno* 1181.*c.*7. Alteſſerra *lib.*4.*diſſert. cap.*7.

Hucuſque hiſtoriam, & originem hujus voti retulimus: nunc ad noſtrum Innocentium accedamus. Cùm ergo obligatio hujus voti realis obligaret non ſolùm Regem ipſum, verùm etiam in poſterum,& ejus Regnum, quia emiſſum fuit votum à Rege, & regni Proceribus pro univerſali Regno in comitiis generalibus, præſentibus Prælatis,& Regni Proceribus; ideo ſucceſſores & habitatores in ipſo Regno in perpetuum tenentur ex ipſa obligatione reali votum exſolvere; quia licèt gens mutetur, ſemper tamen regnum durat, *l. proponebatur, ff.de judic. l.ſicut, §.fin. ff. quod cujuſque univerſ. l.*5.*tit.*9. *lib.*1. *recapil. l.*5. *tit.*15.*p.*2. Zypeus *contra Caſſianum lib.*2. *c.*12. Joannes Seldenus *in mari clauſo,lib.*1.*c.*21. ex multis Valentia *lib.*2. *illuſtr. tract.*4. *c.*2. Inde hanc obligationem agnoſcentes Epiſcopi Zamorenſis, & Salmantin. conſuluerunt Innocent.III. an agricolæ illi, qui per longum tempus menſuram tritici ratione hujus voti debitam non perſolverant, cùm cogerentur eam præſtare,deberent ſolvere majorem menſuram,ut in ipſa regione, videlicet regno Legionenſi,alii ſolvebant; an verò minimam ſolvendo liberarentur? Et videbatur majorem menſuram eos ſolvere debere,quia licèt in dubiis quod minimum eſt, ſequamur, *l.quotiens* 20 *l.in ambiguis* 179.*ff.de R.I. l. Mela* 14. *ff. de annis legat.* & cùm de menſura promiſſa non conſtat,ad minimam redigatur petitio, *l.ſi ita* 14. *l.cùm ſervus* 38. §. *Scio, ff.hoc tit.* tamen favore Eccleſiæ, & piæ cauſæ generalis promiſſio latiſſimam recipit interpretationem, ut *in l.Titia,* §. *ſemper, &* §. *Seia, ff. de aur. & argent.* ubi docetur legatum relictum templo latè eſſe interpretandum, videlicet ut ſi quis legavit Eccleſiæ calicem, non credatur

8.

credatur legatum fuiſſe calicem æneum, ſed præſtandum eſſe argenteum. Faciunt alia, quæ adducit Garaña in præſenti. Igitur & in præſenti caſu major menſura præſtanda erat. Sed adhuc Innocentius diſtinguit ita, ut ſi alii habitatores ipſius regionis, qui votum continuò exſolverunt, unam, & eandem menſuram præſtiterunt, eandem etiam illi, qui & in ſolutione ceſſarunt, ſolvere debebunt, argumento capitis *ſuper eo, hoc tit. l. ſi ſervus* 50. §. *ſi numerus, ff. de legat.* 1. quia caſus dubii juxta regionis conſuetudinem ſunt decidendi, *l.* 6. *ff. de evict. l. quod ſi nolit* 31. §. *qui aſſidua* 16. *ff. de ædilit. edict. l. in nummis* 75. *ff. de legat.* 3. *l.* 11. §. *ult. ff. de ventre inſpic.* Illuſtrant pluribus relatis Oſualdus *tib.* 15. *comment. cap.* 1. *littera F*, D. Joſeph. Vela *tom.* 1. *differt.* 20. *num.* 27. Si verò diverſas, & varias menſuras anteceſſores eorum in eadem regione perſolvebant, quia videlicet menſura, vulgò media fanega, ex tribus, aut quatuor modiis conſtabat pro diverſitate locorum, tunc non ad majorem, ſed ad minorem menſuram præſtandam ſunt cogendi ex benignitate, ne eccleſiaſtici tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare, aliàs jure ſtricto ad majorem menſuram præſtandam cogendi erant, ut docet Covar. *in cap.* 4. *de teſtam. n.* 5. quia cùm in ipſo voto exprimeretur menſura illa, videlicet quæ pro primitiis ſolvi conſuevit; & illa menſura, vulgò media fanega, in aliquibus locis tribus, in aliis quatuor modiis conſtet, quatuor modios quilibet ſolvere cogendus erat.

CAPUT XIX.

Idem [a] *Ceſarauguſt. Epiſcopo.*

CUm olim ad aures noſtras tuam querimoniam deſtinaſſes, quòd te dil. fil. Abbas ſancti Joannis [b] Præjacen. quartis decimarum, quas in Eccleſiis de Luna, & de Tauſt debes percipere, multipliciter defraudaret. *Et infrà*: His, & aliis, quæ coram prædictis judicibus, & coram nobis fuere propoſita, plenius intellectis, cùm nobis plena fides facta fuerit, quod Eccleſiæ ſupradictæ in tua ſint diœceſi conſtitutæ, non ſolùm per alia, verùm etiam per hoc ipſum, quod in inſtrumentis compoſitionum continetur expreſsè, ut Abbas tibi tam de [c] quarta decimarum, quàm de cæteris [d] Epiſcopalibus rationibus debeat reſpondere: de conſilio f. n. Abbatem Præmaten. ad integram ſolutionem quartæ omnium decimarum, in illis [e] factis deductionibus, & ad præſtationem procurationum, & aliorum Epiſcopalium jurium in prædictis Eccleſiis condemnamus. Licèt enim ex forma ſecundæ compoſitionis deductiones eſſent aliquæ faciendæ; quia tamen compoſitionem idem Abbas nullatenus approbavit, ſed ſtuduit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium conſequi, cui renuntiaſſe tacitè videbatur. Abſonum erat præterea, ut negaret ſuam Eccleſiam in tua diœceſi conſtitutam, ſuper qua inſtrumenta prædeceſſoris tui oſtendebat in jure monaſterio fuiſſe conceſſa, per quæ jus Epiſcopale petebat expreſsè.

NOTÆ.

1. [a] *Æſarauguſt.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 4. ſupplendumque eſt, *D. Ramoni de Caſtrocol*, qui ex anno 1199. uſque ad annum 1116. tenuit ipſam Cathedram, & valde ſolicitus fuit de bonis, ac proventibus ipſius Eccleſiæ; unde ejus tempore Eccleſia illa mirè ditata fuit, ut refert Fr. Didacus à Murillo *in hiſtor. Caſarguſt. c.* 28. *n.* 9. De ipſa Metropoli nonnulla notavi *in cap.* 1. *de his quæ vi.*

2. [b] *Præjacen.*] Ita legitur in tertia collectione, in ſexta autem legitur *Prilarenſis*, ſed legendum eſt *Pinnarenſis*, quod percelebre monaſterium S. Joannis, vulgò *San Juan de la Peña*, eſt intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Urvelo ædificatum. A parvis initiis, è tenui ſcilicet anachoretica cella, in celeberrimum totâ Hiſpaniâ monaſterium, Pampilonenſium, & Aragonenſium Regum beneficio, & liberalitate pervenit, ut referunt plura de eo adducentes Joannes Bric. Martinez *in hiſtor. ipſius cœnobii*, Yepes *cent.* 3. *chron. D. Benedicti*, *ad annum* 818. Arnaldus Ochenartus *in notitia Vaſconiæ, lib.* 2. *cap.* 7. Fuit monaſterium hoc magnificè ditatum à Regibus, & Epiſcopis Cæſarauguſt. & exemptum ab omni lege diœceſana, ut ex epiſtola Joannis IV. Regis Angl. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Immò in duobus Conciliis Aragoniæ ſtatutum fuit, ut omnes Epiſcopi ipſius Regni deberent aſſumi ex ipſo monaſterio, propter miram ſanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipſius monaſterii, de quo hic agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

[c] *Quartis decimarum.*] De quibus egi *in capite conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præſcript.*

[d] *Epiſcopalibus rationibus.*] Ideſt juribus, de quibus egimus *in d. cap. conquerente.*

[e] *In illis factis.*] Legendum eſt, *nullis factis*, ut 3. legitur in ſexta collectione; & rectè inde deducit Barboſa *voto* 96. *num.* 25. quartam decimarum, item ſubſidium deberi, non deductis expenſis. Videndus Xamar. *part.* 2. *rerum judic. definit.* 141.

CAPUT XX.

Idem [a] *Spoletano Epiſcopo.*

OLim cauſam, quam adversùs clericos plebis Rupinæ ſuper [b] ſynodatico proponebas, ven. f. n. [c] Tudertino Epiſcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commiſimus

commiſimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propoſitum, quod cùm iidem clerici olim prædeceſſoribus tuis tres in feſto Nativitatis, & tres in feſto Reſurrectionis Dominicæ pro ſynodatico ſolverint denarios Papien. nunc tantùm tres Luc. pro ſingulis denariis Papien. perſolvebant, cùm duo Papien. valeant ſex Luc. unde petebas eos ad Papienſium ſolutionem noſtrâ auctoritate compelli; cùm etſi tu Lucen. ipſos primo anno receperis, ſemper tamen poſtmodùm jus tuum fueris proteſtatus. Verùm pars clericorum propoſuit ex adverſo, quod etſi aliquando prædeceſſoribus tuis denarii Papien. pro ſynodatico fuerint perſoluti, tamen à XLV. annis. *Et infrà*: Nos igitur Jacobo tuo, & Joanni presbytero adverſæ partis procuratoribus dil. fin. n. P. Baſilicæ XII. Apoſtolorum presbyterum Cardin. conceſſimus auditorem, quibus coram eo nihil volentibus, aut valentibus de novo proponere, quoniam fuerat renunciatum utrimque, cùm ipſe geſta omnia in noſtra, & fratrum noſtrorum præſentia retuliſſet, intelleximus per teſtes tuos fuiſſe probatum, quod tempore bon. mem. Lotharii prædeceſſoris tui, & etiam poſt deceſſum ipſius denarii Papien. fuerant pro ſynodatico perſoluti, & exinde tres Lucen. quorum duo valebant V. de iis qui hoc tempore ſunt in uſu, aliquandiu fuiſſent exhibiti: & quia à tempore [d] Lotharii XXXIII. vel XXXIV. annorum ſpatium eſt elapſum, dicta etiam teſtium partis adverſæ inſpeximus, per quos voluit comprobare, quod à [e] XL. annis, & infrà tres Luc. vel tres medaliæ in ſynodaticum ſolutæ fuerint pro ſingulis Papien. cùm Papien. fuiſſent antea perſoluti. Confeſſus quoque fuerat advocatus ipſius partis in jure, ac ejus confeſſio in ſcriptis redacta, nec correcta, vel revocata per clericos ſupradictos, quod iidem clerici [f] Henrici, & Lotharii prædec. tuorum temporibus tres Papien. pro ſynodatico ſolverent bis in anno, & exinde pro ſingulis Papien. tres Luc. Cùm igitur conſtet nobis ad plenum per teſtes utriuſque partis, quod Papien. olim pro ſynodatico ſolvebantur, quod ex eo etiam ſequeretur, quod Luc. ſoluti ſunt poſtmodùm pro eiſdem; & cùm ex dictis teſtium tuorum, & confeſſione advocati alterius partis non revocata poſtmodùm appareat evidenter, quod tempore Lotharii pro ſynodatico Papien. fuit moneta ſoluta, cùm ex utriuſque partis atteſtationibus habeatur; quod à tempore Lotharii non niſi XXXVI. annorum ad plus tempus effluxerit, & per teſtes tuos ſic legitimè comprobatum, quod tres Lucen. qui pro uno Papien. poſt mortem Lotharii ſolvebantur, V. vel VI. valebant ex illis, qui hodie ſunt in uſu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, ut uſque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro ſynodatico, ſicut erant in uſu: de conſilio fratrum noſtrorum procuratorem adverſæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad ſolutionem denariorum Papien. vel æſtimationis eorundem pro ſynodatico, per diffinitivam ſententiam condemnamus.

NOTÆ.

1. [a] *Spolet.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. c.* 5. Spoletum antiquiſſima civitas Umbriæ eſt, Longobardorum Principum ſedes diu fuit, inter Eulginiam, Interamnemque prope radices montium ſita, de qua plura refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ ſacræ, p.* 2. *fol.* 162. Habet Eccleſiam Cathedralem, cujus Prælato Benedicto millà eſt præſens deciſio, de quo hæc refert Ughellius ubi ſuprà, *num.* 36. qui Benedictus ab Innocentio III. creatus eſt anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, ut in decretalibus epiſtolis videre eſt.

2. [b] *Synodaticum.*] Synodus, ſeu ſynodaticum, plerumque pro eodem ſumuntur, nempe pro certa penſione nummaria, quam presbyteri exſolvunt quoties Epiſcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadrageſimæ videlicet tempore, ut conſtat ex Concilio Liptinenſi ſub Childerico, *can.* 3. anno 743. celebrato, ubi jubetur, ut presbyter ſemper in Quadrageſima rationem, & ordinem miniſterii ſui, ſive de baptiſmo, ſive de fide catholica, ſive de precibus, & ordine Miſſarum ipſi Epiſcopo reddat, & oſtendat: & menſe Maio juxta canonem 7. Concilii Altiſſiod. ibi: *Ut medio Maio omnes presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conveniant.* Quantum verò quilibet presbyterorum Epiſcopo ſolveret Synodi nomine, certum non erat, ſed pro parochiarum conditione illuſtriores largius, anguſtiores levius vectigal Epiſcopi ærario inferebant, cujus præſtationis rationes aſſignat Lemaiſtre *lib.* 2. *de juribus Epiſcop. cap.* 3. Alteſſerra *lib.* 4. *diſſert. cap.* 6.

[c] *Tudertino Epiſcopo.*] Ruſtico videlicet, de quo, & Eccleſia Tudertina egi *in cap.* 19. *de jurejur.*

[d] *Lotharii.*] Qui floruit in eadem Eccleſia per annos 1155. ut refert Ughellius *in hiſtor. ipſius Eccleſiæ.*

3. [e] *Quadraginta.*] Obligatio enim ſolvendi antiquam monetam præſcribitur quadraginta annis contra Eccleſiam, & triginta contra alios; maximè ſi conſtet, aliquas ſolutiones fuiſſe factas de moneta currente, & ſecundùm ejus valorem, quia ex illis ſolutionibus ſubſequutis præſumitur talem conventionem præceſſiſſe, cùm ex præſenti in præteritum præſumatur, *l. ex perſona, l. ſive poſſidetis, C. de probat.* reſolvit Cancerius *tom.* 2. *var. cap.* 6. *num.* 146.

[f] *Henrici.*] Qui Eccleſiam rexit ex anno 1114. uſque ad annum 1155. & ſi tempore hujus Præſulis denarii Lucenſes ſolverentur, pluſquam quadraginta anni erant elapſi.

COMMEN

COMMENTARIUM.

4. Difficilem, & lacinioſam hujus textus ſpeciem eleganter retulit D. Joſeph. de Retes *lib. 7. opuſc. cap. 1. in l. 1. ff. de contrab. empt. confect. 2. num. 55.* à quo cùm plura didicerim in utroque jure, non erubeſco illam tranſcribere. Clerici plebis Rupinæ ſolvebant Epiſcopo Spoletano tres denarios Papienſes in feſto Paſchatis Nativitatis Domini, & totidem in feſto Paſchatis Reſurrectionis ſingulis annis. Hæc præſtatio tractu temporis ita immutata fuit, ut pro ſingulis denariis Papienſibus ſolverent tres denarios Lucenſes, ſive (quod idem eſt) novem Lucenſes ſingulis penſionibus; nam tres Lucenſes unum Papienſem faciebant. Talis tunc erat juſta proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papienſem. Poſtea Reſpublica Lucana auxit valorem ſuorum denariorum, ſive minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac ſi nos diceremus, *La moneda que valia un quarto, la ſubio à dos y medio, ò diez maravedis.* Unus itaque vetus denarius Lucenſis valere incepit duos denarios & alterius ſemiſſem. Manſit igitur nomen denarii Lucenſis, ſed defecit valor intrinſecus, diminuto pondere. Defecit per conſequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papienſem; quia aucto valore denariorum Lucenſium, tres novi jam non efficiebant unum Papienſem, ſed ſeptem cum dimidio. Colligo rem geſtam ex integra epiſtola decretali, quam debemus Antonio Auguſtino, a quo eam tranſcripſi: Hic erat ſtatus vetus, novuſque rei monetalis apud Lucenſes. Clerici plebis Rupinæ tres Lucenſes denarios novos imminuti ponderis pro ſingulis Papienſibus ſingulis penſionibus pro ſynodatico ſolvebant Epiſcopo Spoletano, quos multis annis Epiſcopi receperunt decepti ononymia vocis, vel exiſtimantes omnium Papienſium denariorum ſemper fuiſſe eundem valorem. Sed compertâ diminutione monetæ Lucenſis, Epiſcopus, qui tunc temporis ſedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens ut ſolverentur ſibi pro ſynodatico vel unus Papienſis, vel tres Lucenſes veteris ponderis, & qualitatis, non tres Lucenſes novi. Clerici plebis Rupinæ opponebant præſcriptionem Epiſcopo, allegantes à tempore Lotharii prædeceſſoris Epiſcopi adverſarii uniformi præſtatione tres Lucenſes novos fuiſſe ſolutos, & receptos pro ſynodatico prædicto; & factâ ſupputatione temporis, ab eo tempore uſque ad diem judicii cœpti, quadraginta annos effluxiſſe contendebant. Epiſcopus Spoletanus præſcriptionem tentabat excludere. Cùm ergo ad annorum calculum deventum fuiſſet, conſtitit per confeſſionem partis clericorum Lothario denarios Papienſes ſolutos fuiſſe, non Lucenſes, à cujus obitu ad diem cœpti judicii triginta & ſex anni ad ſummum lapſi fuerant. Excluſâ ergo quadragenariâ præſcriptione, quâ ſolâ clerici plebis Rupinæ inmitebantur, decrevit Pontifex, ut de cætero clerici præfati pro ſynodatico ſolverent Epiſcopo Spoletano tres denarios Papienſes, vel pro ſingulis Papienſibus tres Lucenſes veteres, vel ſeptem cum dimidio novos. Hactenus ſpecies hujus textus: ejus deciſionem exponemus infrà *in cap. cùm canonici*, quam etiam explicat Creſpi *tomo 2. obſerv. 102. cum ſeq.*

CAPVT XXI.

Idem *Priori* [a] *S. Stephani.*

CVm ven. f. n. *b* Phanen. Epiſcopus, & tu in noſtra eſſetis præſentia conſtituti, & de quæſtione, quæ inter vos ſuper Eccleſia S. Stephani Phanen. vertebatur, vellet is ad invicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priſcæ presbyterum Card. & I. ſanctæ Mariæ in Coſmedin. Diac. Card. vobis conceſſimus auditores, coram quibus allegando opponere curaviſtis, quod cùm prædicta Eccleſia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur ſub religionis habitu converſari, malitiâ faciente fuerit ferè ad deſolationem redacta, illas bon. mem. Cato Phanen. Epiſcopus auctoritate fel. rec. Eugenii Papæ p. n. ab Eccleſia memorata removit, & canonicos in ipſa inſtituit regulares, ſtatuens ut ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat obſervari, & eam ab omni exactione, tam ſua, quàm ſucceſſorum ſuorum, & Phanen. Eccleſiæ prorſus abſolvit, retento ſibi & Eccleſiæ ſuæ uno cereo trium librarum ab ea annis ſingulis exſolvendo. *Et infrà:* Nos autem cùm dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retuliſſent, dicto inſtrumento diligenter inſpecto, reverà cognovimus, quod præfatus Epiſcopus *c* ſpallas, quas ab eadem Eccleſia, tam ipſe, quàm prædeceſſores ſui recipere conſueverant, Eccleſiæ præfatæ remiſit, & ſtatuit, quod aliud ſervitium ei non imponeret, ſibi & Eccleſiæ ſuæ annuatim trium librarum cereo penſionis nomine reſervato. Quia verò viſitationi annexa eſt procuratio, cùm nemo ſuis ſtipendiis debeat militare, nec os bovi alligandum ſit trituranti, & Epiſcopus ratione ſpiritualis juriſdictionis, quam habet in ea, teneatur causâ correctionis præfatam Eccleſiam viſitare, nec intelligatur quaſi novum imponi quod ab ipſa fundatione de communi fuerat jure impoſitum, de conſilio f. n. decernimus, quod idem Epiſcopus, cùm ad ipſam Eccleſiam causâ correctionis acceſſerit, moderatam ab ea procurationem accipiat *d* bis in anno, ſed nihil aliud præter penſionem; & procurationes præſcriptas idem Epiſcopus ab eadem Eccleſia exigere, vel extorquere præſumat.

NOTÆ.

1. a *Anſti Stephani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* quod monaſterium eſt Canonicorum regularium in ipſa diœceſi Pharenſi, ut in hoc textu refertur.

b *Pharenſi.*] In ſexta collectione legitur *Phaben.* ſed malè, cùm in ipſa diœceſi nullum reperiatur monaſterium S. Stephani, nec inter ejus Epiſcopos, quorum catalogum refert Vghellius *tom.1. Italia ſacra*, refertur aliquis dictus Cato, cujus hîc fit mentio: unde exiſtimabam legendum eſſe *Pharen.* Pharenſis enim Eccleſia eſt ſuffraganea Jadertin. ſub Patriarcha Gradenſi: unde Innocentius noſter *libro 1. epiſt. 1.* reprehendit Epiſcopum Pharenſem, quòd auſus fuiſſet inconſulto Patriarcha Gradenſi ſe transferre ad Eccleſiam Jadertinenſem.

2. c *Spallas.*] Spalla accipitur pro membro, ſeu parte feræ, apri, cervi, ſeu ſimilis animalis, ut apertè demonſtrat noſter Innocentius *lib. 3. regeſtr.13. in epiſt. ad Abbatem ſanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, ſolutam fuiſſe ſpallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium inſtantiam ſylvam venierant Ravennates, & qui venabantur in ipſa, reddebant eidem ſingulis annis ſpallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum paſtores certos redditus exſolvebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ Sancti Sabini, in Epiſcopatu Bigorritano, ſcriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipſa valle, ut ſi quis porcum ſingularem, ſive cervum venando ceperit, quartam, ſive ſpallarem ſancto Sabino perſolvat.* Etiam pars illa animalis dicitur friſcinga, & ita procurationis nomine ſolitum Archiepiſcopum Rhemenſem exigere ab Abbate ſancti Remigii friſcingas, conſtat ex epiſtola 29. Alex.III. edita à Jacobo Sirmundo: & plura de friſcinga tradunt Cironius *lib.1.obſerv. cap.5.* Joan.Voſſius *lib.3. de vitiis ſerm. cap.7.*

d *Bis.*] Licèt enim viſitatio tantùm ſemel in anno fiat, tamen juſtis ex cauſis poteſt Provincia bis in anno viſitari; unde cùm monaſterium hoc Canonicorum regularium noviter conſtructum eſſet, ob relaxationem veteris monaſterii monialium, poterat Archiepiſcopus bis illud viſitare, procuratione perceptâ, quæ non cenſetur remiſſa, etſi jura Epiſcopalia generaliter remittantur.

CAPVT XXII.

a Idem.

SUper eo, quod ſ. t. nos conſulere voluit, ut quia tota ferè provincia Compoſtell. de novo eſt ad *b* juriſdictionem Eccleſiæ tuæ converſa, qualiter tibi provinciam, vel partem provinciæ viſitanti obſequi debeat, & ſervire, necnon & in procurationibus providere, te inſtruere dignaremur: ſ. t. duximus reſpondendum, quod illud obſervare tenetur, quod in vicinis provinciis obſervatur.

NOTÆ.

a *Idem.*] Innocentius videlicet Petro Compoſtellano Archiepiſcopo, de quo egi *in cap. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus *hic in cap.7. ſub hoc tit. in 3. Compil.*

1. b *Ad juriſdictionem.*] Non quia recuperata eſſet à Saracenis, ut volunt Hoſtien. in præſenti; ſed quia cùm jus Metropolitanæ Eccleſiæ ex Emeritenſi Eccleſia in Compoſtellanam per Calixtum II. anno 1119. tranſlatum fuiſſet, cujus tranſlationis bullam referunt hiſtor. Compoſtel. & Ægidius Gonzalez *in hiſt. Salmanticen. lib.2. cap.9.* Moreno de Vargas *in hiſt. Emerit. capite 7.* & ex hac tranſlatione magnæ ortæ eſſent controverſiæ inter Compoſtellanum, & Bracarenſem ſuper diœceſibus Vlyſſiponenſi, Elborenſi, & Lamecenſi, tranſactione poſtea fuerunt ſopitæ, & ipſa tranſactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monaſteriis Compoſtellano aſſignatis, ut conſtat ex epiſtola ipſius Innocentii edita à Cardinale Sirleto, *folio* 356. in hæc verba: [In eminenti Apoſtolicæ Sedis ſpecula, diſponente Domino conſtituti, &c. uſque ad verbum *Aſſen.* ad exemplar prædeceſſorum noſtrorum felicis record. Calixti, Anaſtaſii, Alexandri, & Lucii Rom. Pont. Compoſtellan. Beati Jacobi Eccleſiam, cujus in ea venerandiſſimum corpus eſt poſitum, Apoſtolicæ Sedis privilegio communimus, & ob ipſius à Deo electi Apoſtoli reverentiam, Archiepiſcopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentiſſima quondam, & famoſi nominis Emeritana civitas, priùs quàm peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide poſſideretur, habuiſſe dignoſcitur, præſentis ſcripti paginâ in perpetuum confirmamus, ſtatuentes ut eadem Emeritana civitas, ſi ad poteſtatem Chriſtianorum, Domino donante redierit, Epiſcopum habeat, qui Compoſtellano Archiepiſcopo, ſicut Metropolitano ſuo debeat perpetuò ſubjacere. Omnem quoque Pontificalis officii plenitudinem, quam ipſius Emeritanæ Eccleſiæ Antiſtites antiquitus habuerunt, Compoſtellanæ Præſul Eccleſiæ ſemper obtineat, & quietè. Suffraganei verò Epiſcopi Emerit. Metropoli, qui per Luſitaniam Provinciam, vel modò ſedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini miſericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Civitaten. Placentin. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. necnon Vlysboren. & Elboren. ſicut in noſtris ſententiis continetur, Compoſtellano Archiepiſcopo, cujus conſecratio ad Rom. tantùm Eccleſiam ſpectat, obedientiam, & reverentiam, tanquam proprio Metropolitano prorſus exhibeant. Ipſe autem conſecrandi, ad ſua Concilia convocandi, cum ipſis etiam eccleſiaſtica negotia terminandi, & eorum Eccleſias diſponendi, auctoritate Sedis Apoſtolicæ liberam omninò habeat facultatem. Prohibemus autem, ut nulli Canonicorum ejuſdem Eccleſiæ beati Jacobi, qui ad aliarum Eccleſiarum prælationem aſſumpti ſunt, vel in poſterum aſſumentur, honorem, vel præbendam,

Digitized by Google

dam, ſeu canonicatum in ipſa Eccleſia liceat retinere, ſed alia idonea perſona in locum ipſorum ſubrogetur, quæ ipſi Eccleſiæ deſerviat, & ejuſdem beneficium ſortiatur. Illum etiam cenſum, qui Vota dicitur, quem Hiſpanorum Catholici Reges ex ſingulis boum paribus à flumine Piſorga uſque ad mare Occidentale, & per totam Luſitanicam Provinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim perſolvere pro ſalute totius terræ liberaliter ſtatuerunt, eidem Eccleſiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, ut nulli fas unquam ſit eum ipſi Eccleſiæ qualibet occaſione ſubtrahere. Obeunte verò te, &c. Præterea quaſcunque poſſeſſiones, &c. uſque ad verbum *Vocabulis*. Civitatem ipſam Compoſtellanam cum cauto ſuo, cum Eccleſiis, & monaſteriis, infrà eam, vel ejus territorium conſtitutis, cum omni jure, tam diœceſano, quàm regali, & cum terminis totius Epiſcop. videlicet cum Archipreſbyteratibus de Mortacio, & de inter Amboſpontes, de Montibus utriſque, de Taberiolis, & de Ciria, de Pilonio, & de inſula Laonii, de utroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Laurino, quo modò dividitur, cum Parrega de Pruciis, & de Biſauciis, cum tota interjacente diœceſi, à Caſtello ſancti Pelagii de Luco uſque Tranſancos: monaſteria quoque omnia, & conventuales, ſeu alias Eccleſias infra hos terminos conſtitutas, cum omni jure parochiali, & quæ intra regalia Beati Iacobi continentur, cum omni ſeu patronatus, ſeu alio jure, quod ad Reges pervenit, videlicet monaſterium ſancti Pelagii de Antealtaria, monaſterium ſancti Martini de Foris, Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Sara, monaſterium ſanctæ Mariæ de Canogio, monaſterium ſancti Petri de Foris, monaſterium ſancti Iuſti de Luania, monaſterium de Superado, de Azzuario, de Codeſeda, de Moſonzo, de Ciniis, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calavario, de Siavia, de Rivomalo, de Moriame, de Ozon, de Savarde, de Portuorio, de Nomeri, de Civitio, de Briviis, de Mehis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Leize, de Armentaria, de Harcos, & monaſterium ſancti Ioannis de Cavea, ſancti Chriſtophori, ſancti Vereximi, ſancti Georgii, ſancti Thomæ, de Pimario, & ſancti Iacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonſus illuſtris Hiſpaniæ Rex Eccleſiæ veſtræ conceſſit, & ſcripti ſui paginâ roboravit: Caſtrum quoque quod vocatur Honeſtum, & Iriam, cum ſervis, & omnibus appendiciis ſuis; Caſtrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Eccleſiis, & omnibus pertinentiis ſuis: Caſtrum, quod vocatur Ciria, cum Eccleſiis, & omnibus pertinentiis ſuis: Caſtrum, quod dicitur Citofata, cum Eccleſiis, & omnibus pertinentiis ſuis: Caſtrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis ſuis: Caſtrum Daravum, cum villis, & Eccleſiis, & omnibus pertinentiis ſuis: Caſtrum, quod dicitur Lupaia, cum Eccleſiis, & pertinentiis ſuis: Territorium, quod vocatur Amaëa, cum omnibus poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Piſtomarcos cum ſervis, & poſſeſſionibus, quas in eo habetis: Biſſetium cum ſervis, quos ibi habetis: Dubriam cum poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis ſuis: Lucroſam cum ſervis, & pertinentiis ſuis: Montanos cum Eccleſiis, & poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Ventoſam cum inſula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ à veſtra Eccleſia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentiis ſuis: Taveiriolos cum Eccleſiis, & poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Ripam Vliæ cum Eccleſiis, & poſſeſſionibus, quas ibi habetis: Deciam cum poſſeſſionibus, & Eccleſiis regularibus, & omnibus pertinentiis ſuis: terram de Superado integram cum pertinentiis ſuis: in eadem Decia monaſterium ſancti Laurentii de Carbonario, quod Eccleſiæ Compoſtellanæ ſecundùm juſpatronatus adjudicatum eſt per ſententiam dilecti filii noſtri G. S. Angeli Diaconi Cardin. tunc Apoſtolicæ Sedis Legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio navium, & jure fiſci: villas de Ceeja in Nemancos, & de Oca in Bregantin, de Leiloio in Seja, de Avegundo Piaveladegio, Liure, & de Ruiis in Endis, de Tooure in Pruciis, cum cautis, Eccleſiis & pertinentiis ſuis, & alias Eccleſias, ſeu poſſeſſiones, quas jure proprietatis extra fines regalium veſtrorum per eundem Epiſcopatum habetis: In Epiſcopatu quoque Mindunien. Eccleſiam ſancti Laurentii de Arbore cum cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Eccleſia ſua, & Eccleſias de Rivo Averſo, & ſanctæ Eulaliæ Altæ, & de Radigoſa, & ſanctæ Mariæ de Turre, & ſancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis ſuis: In Epiſcopatu Lucen. villas de Reccelli, & de Ceſa: In Epiſcopatu Aurien. villas de Amarante, de Iovin, & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Epiſcopatu Tuden. cautum, quod dicitur de Molis, cum omnibus Eccleſiis intra ipſum contentis, & monaſterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Epiſcopatu Bracharenſi villas de Corneliam, cum Eccleſiis ſuis, & Moaci, & Ganduñ, cum montibus, exitibus, & pertinentiis ſuis: In valle Carceris hoſpitale quod dicitur Anglorum, cum Eccleſia ſua, & aliam Eccleſiam, quæ ipſi ex eadem parte ſuperjacet; & villas de Tabladelo, & de Parata: In Epiſcopatu Aſtoricenſi villas de Cacavell, cum Eccleſia ſua, & de Carvaliall, & Eccleſiam ſancti Iacobi de Requeixo, de Sanabria: In Epiſcopatu Legionenſi domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipſa civitate villam de Ledigos cum Eccleſia ſua, & partem villæ de Furones, cum omni jure, quod habetis in Eccleſia: In ripa Eſtolæ villam Alexii, & villam Leandri, cum Eccleſiis ſuis, & juxta monaſterium ſancti Facundi villam Cerame: In Epiſcopatu Palentino Eccleſiam ſancti Michaëlis de Vallouria, & villam dictam Saugelo de Raaces, cum pertinentiis ſuis, & omni jure regali, ſicut Alphonſus Illuſtris Caſtellanorum Rex Eccleſiæ Beati Iacobi eam donaſſe dignoſcitur: In Epiſcopatu Oveten. in villa Olerxida omnes Eccleſias, & in Benevento Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Ventoſa: In Aſturiis Eccleſias ſancti Ioannis de Cerreda, & villam Armillum cum hoſpitali quod eſt in ſtrata, cum montibus, & omnibus pertinentiis ſuis: In Epiſcopatu Zamorenſi villas, & Eccleſias de Arquilinis, & de Arcos, & Eccleſiam ſancti Iacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldeola, cum Eccleſiis ſuis: In Epiſcopatu Salmantino villam de Munigno Aſnar, cum Eccleſiis ſuis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilveſtre cum jure regali, & Eccleſiam S. Martini de Ledeſma, & alias Eccleſias, vel poſſeſſiones, quas in prædictis Epiſcopatibus habetis: In Epiſcopatu Caurienſi Caſtrum, quod dicitur Altalaia, Pelagii videlicet, cum terminis ſuis, &

Eccleſiam de Granata, quæ dicitur ſancti Jacobi, cum domibus, & piſcariis, & aliis poſſeſſionibus, quas ibi acquiſiſtis: Eccleſias quoque & poſſeſſiones, quas in Vaſconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diverſos Epiſcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. ſalva in omnibus Apoſtolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Laterani per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiſcopi, Cancellarii vicem agentis, ſecundo idus Iulii, indictione ſecunda, Incarnationis Dominicæ M.C. XCIX. Pont. verò Domini Innocent. III. anno II.]

Vnde cùm noviter omnes Eccleſiæ ſuperiori epiſtolâ relatæ Archiepiſcopo Compoſtellano fuiſſent aſſignatæ, conſuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore viſitationis deberet exigere, & eas viſitare. Cui conſultationi reſpondit Innocentius in præſenti, quod illud jus debet obſervare, quod in aliis provinciis communiter cuſtoditur; licèt enim cùm agitur de rebus eccleſiaſticis inferiorum Eccleſiarum Cathedralium; regula ſumi debeat à Metropolitana Eccleſia, *cap. cùm Eccleſia, de elect. cap. ſuper eo, de cognat. ſpirit.* niſi de his agatur, quæ fidem, vel uniformem Eccleſiæ ſtatum reſpiciunt; tunc enim Romana conſuetudo ſervanda eſt, *cap. de his*, 12. *diſt.* argumento legis unicæ, *C. de Metrop. Beryt.* §. *fin. Inſtituta de ſacroſd.* ibi: *Neceſſe eſt omnes provincias caput omnium noſtrarum civitatum, hoc eſt regiam urbem, illiuſque obſervationem ſequi*; veluti in Sacramentis, quæ adminiſtrantur prout Romana Eccleſia prædicat, & docet, *cap. ad abolendam, de hæreticis.* Tamen cùm dubitatur de conſuetudine alicujus Eccleſiæ Metropolitanæ, vicinioris provinciæ conſuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. c. 5. num. 65.* Quare cùm in præſenti caſu proximior Provincia eſſet Bracharenſis, juxta illius conſuetudinem Compoſtellanus Archiepiſcopus viſitare debebat, ut docuit Cironius *ad tit. de conſuet.*

CAPVT XXIII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

PRocurationes, quæ ratione viſitationis debentur Epiſcopis, Archidiaconis, vel quibuſlibet aliis, etiam Ap. Sed. Leg. aut Nunciis, abſque manifeſta, & neceſſaria cauſa nullatenus exigantur, niſi cùm perſonaliter viſitationis officium impendunt. Evectionum, & perſonarum mediocritatem obſervent in Later. Concilio conſtitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, ut cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere neceſſariam, ne locus ille propter ipſos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Eccleſiis, vel perſonis, quæ nondum fuerunt de ſuis procurationibus aggravatæ: ita quod numerus procurationum numerum dierum, quibus moram hujuſmodi fecerint, non excedat. Et cùm aliqua non ſufficiet per ſeipſam, duæ, vel plures conjungantur in unum. Porrò viſitationis officium exercentes, non quærant quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentaverit, & quod accepit, reddat; & Eccleſiæ, quam taliter aggravavit, tantumdem [b] impendat.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. *can.* 33. & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2.

2. b *Impendat.*] Immò non Eccleſiæ, ſed pauperibus reſtitutio facienda eſt, *cap. quia* 8. *de immunitat. Eccleſ.* ibi: *Pauperibus elargiri.* Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt cum Gloſſa *ibi*, Zabarel. *oppoſit.* 1. Panormit. *num.* 6. Boët. Epon. *num.* 12. caſus omninò diverſos eſſe, alium ſcilicet hîc, alium verò illic referri: hic enim agitur de viſitatione Epiſcopali, quæ perſonaliter eſt facienda, non ſine magno Eccleſiæ viſitatæ ſumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Epiſcopum, non quidem viſitationi incumbentem, nec ſuis procurationibus Eccleſiam onerantem; ſed domi ſuæ manendo, minutum quid à ſingulis clericis, quaſi ſtipis inſtar, accipientem, unde evaſit major ſumma in unum collecta, quàm quæ Legato ſolveretur; ideoque in præſenti caſu Eccleſiæ gravatæ duplum refunditur. At verò in dicto capite, quia ſimplum reſtituitur clericis, qui ampliùs gravati fuerunt in ea exactione, aliud verò ſimplum pauperibus erogatur, cùm non facilè in tot clericos refundi poſſit.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm Apoſtolus, hoc tit.*

CAPVT XXIV.

Honorius III. *de* [a] *Tyro, & de Ioſaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre noſtro [b] Cenomanenſi Epiſcopo accepimus referente, quod cùm cauſa quæ inter ipſum ex parte una, & Abbatem, & Conventum de [c] Cultura Cenoman. Diœceſ. ex altera, ſuper procurationibus, quas ab eis petit idem Epiſcopus, tam in capite, quàm in membris noſcitur agitari, de conſenſu partium vobis fuerit ab Apoſtolica Sede commiſſa; dicti Abbas & Conventus ex eo fruſtrare intentionem

ejuſdem

ejuſdem Epiſcopi moliuntur, quòd eorum monaſterium in Cenomanenſi villa ſitum eſſe dignoſcitur, & ipſi procurationes ſe aſſerunt Epiſcopo hactenus non ſolviſſe, quanquam exemptionis privilegium non oſtendant, & eidem Epiſcopo competat jus commune. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, diſc. v. m. quatenus niſi dicti Abbas, & Conventus aliud rationabile oſtenderint, & probaverint, propter quod ipſi Epiſcopo exhibere non debeant ſupradicta, vos eos ad exhibendum ea, ſicut jus dictaverit, juxta priorem Apoſtolicarum litterarum tenorem, ratione prævià compellatis.

NOTÆ.

1. a *Tyro.*] Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 1. Monaſterium Sanctæ Trinitatis Tyri conſtructum fuit in Carnotenſi diœceſi ſub anno 1110. quâ ætate non modò vixit Ivo illius Epiſcopus, verùm & Tyronii quoque monaſterii mentionem fecit *epiſt.* 229. Meminit ejus D. Bernardus *epiſt.* 126. & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de ſacra pol. fol.* 59. & 350. Aliud etiam monaſterium Sanctæ Mariæ de Joſaphat eſt Ordinis D. Benedicti, fundatum à Gofrido Epiſcopo Carnotenſi anno 1120. ut notavit Cironius in præſenti.

b *Cenomanenſi.*] Mauricio videlicet, qui poſtea fuit Archiepiſcopus Rothomagenſis anno 1231. & de diœceſi Cenomanenſi nonnulla adduxi *in cap.* 5. *de reſcriptis.*

c *De Cultura.*] Monaſterium hoc Sancti Petri de Cultura, eſt in ſuburbiis Cenomanenſibus Ordinis D. Benedicti, conſtructum à Berthrano Epiſcopo Cenomanenſi anno 600. & amplè dotatum à Conſtantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIUM.

2. OLim Monaſteria non ſolùm quoad legem Diœceſanam, verùm & juriſdictionalem paruiſſe Epiſcopis propriis, latè probavi *in cap. licèt, cap. gravi, de offic. Ordin.* unde viſitabantur ab Epiſcopis, ut non modò ſi quid ab ipſis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verùm etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipſi providerent. Concil. Vernenſe *can.* 20. Concil. Arelat. ſub Carolo, *can.* 8. unde *in addit.* 1. *capitularium, cap.* 9. cavetur, ut nullus Epiſcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Immò & in Gallia ſimul cum judicibus ſæcularibus Epiſcopi Monaſteria viſitabant; unde conqueruntur Epiſcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *cap.* 11. quòd eo tempore judices publici contra veterem conſuetudinem per omnes parochias, vel monaſteria, quæ mos eſt Epiſcopos circuire, ipſi illicitâ præſumptione videantur diſcurrere.: ſimul tamen cum Epiſcopis Comites, & Judices Regios debere monaſteria viſitare, cavetur in Concil. Mogunt. ſub Carolo, *can.* 20. ibi: *Dignum, ac neceſſarium eſt, ut miſſi per quaque loca directi, ſimul cum Epiſcopis uniuſcujuſque Diœceſis perſpiciant loca monaſteriorum, canonicorum pariter, & monachorum, ſimiliter puellarum.* Quod habetur *lib.* 1. *capitul. cap.* 122. & *lib.* 5. *cap.* 78. Sed quorsùm ſæculares Magiſtratus unà cum Epiſcopis in viſitandis monaſteriis? Hoc certè non ad auctoritatem, & dignitatem Eccleſiæ minuendam à Chriſtianiſſimo Principe ſtatutum, rectè probat Fileſacus *in cap. quanto* 7. §. 4. *de offic. Ordin.* ſed ut habetur *lib.* 2. *capitul. capite* 25. ut miſſi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis ſit eorum legatio, ſcilicet ad hoc eſſe ſe à nobis miſſos conſtitutos, ut ſi quilibet Epiſcopus, aut omnes miniſterium ſuum propter quodlibet impedimentum implere non poſſent, ad eos recurrant, & cum eorum adjutorio miniſterium ſuum adimpleant; & ſi talis cauſa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non poſſit, per eos ad noſtram notitiam deferatur. Ac, ut loquitur Concil. Arelat. ſub eodem Carolo, *can.* 7. ut quos ſacerdotalis admonitio non flectit, ad juſtitiam regalis poteſtas ab improbitate coërceat: ita ut ſæcularis poteſtas tantùm in adjutorium, & auxilium adhiberetur. Unde in Concilio Vernenſi *can.* 5. ita ſtatuitur: *Ut monaſteria, tam virorum, quam puellarum, ſecundùm ordinem regulariter vivant; & ſi hoc facere contempſerint, Epiſcopus, in cujus parochia eſſe videntur, hoc emendare debeat: quod ſi non potuerit hoc emendare, illi quem Metropolitanum conſtituimus, hoc innoteſcat, & ipſe hoc emendari faciat: quod ſi hoc nec ipſe emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam ſententiam accipiant; & ſi publicam Synodum contempſerint, aut honorem ſuum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Epiſcopis, & alius in eorum locum in ipſa Synodo conſtituatur.* Conſentit Concil. Epaun. *can.* 19. Et his temporibus Epiſcopo viſitanti monaſteria procurationes perſolvebantur, ut in præſenti docetur. Poſtquam tamen eximi cœperunt monaſteria à lege diœceſana, & juriſdictionali, cùm Epiſcopi jus ea viſitandi non haberent, per conſequens nec exigendi procurationes. Juxta quam temporum varietatem accipiendi ſunt textus *in cap. dilecto, de offic. Archid. cap. conſtitutus* 8. *de relig. dom. cap.* 7. *de pœnis.* Unde apparet verus ſenſus præſentis textus; in ejus enim ſpecie Epiſcopus Cenomanenſis cùm viſitaret monaſterium Sancti Petri de Cultura, exigebat procurationes ab ipſis monachis; Abbas autem eas ſolvere renuebat, quia monaſterium illud erat in ipſis ſuburbiis Cenomanenſibus; unde in ejus viſitatione nullas expenſas faciebat, ſiquidem domi remanebat; atque ita cùm nullas in itinere expenſas faceret, jus procurationes exigendi non habebat. Aſſerebat etiam jam à longo tempore procurationes ſolutas non fuiſſe; unde intendebat, eas injuſtè exigi ab Epiſcopo: ſed cùm procuratio ſit annexa viſitationi, eo quòd qui ſeminat ſpiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis ſupra *in cap. cùm Apoſtolus*; & hæc ratio æquè militet ſive Eccleſia ſit intra, vel extra urbem; & etiam quia ſolvitur à ſubjectione, ut eo etiam commentario probavi; inde rectè Honorius III. decrevit, monachos ipſos debere procurationem præſtare, nec tempus longum, per quod eam non præſtiterunt, illis ſuffragari, cùm circa procurationes viſitanti præſtandas non currat præſcriptio, ut probavi *in cap. cùm ex officii, de præſcript.*

CAPVT XXV.

a Gregorius IX.

CVm nuper Archiepiſcopus Beneventanus Beneventanam provinciam viſitaret. *Et infrà :* Mandamus, quatenus cùm eundem Archiepiſcopum ſive auctoritate propriâ, ſive noſtra Beneventanam provinciam contigerit viſitare, procurationes ratione viſitationis debitas juxta facultates Eccleſiarum veſtrarum exhibeatis eidem. Alioquin ſententiam, quam ipſe ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter obſervari.

NOTÆ.

1. a *Gregorius IX.*] Cùm non habeamus epiſtolas ipſius Pontificis, certò agnoſcere non poſſumus Prælatos quibus in præſenti reſcribit : tantùm ex textus ſerie colligitur, loqui cum ſubditis ipſius Archiepiſc. Beneventani. Beneventum autem, vulgò *Benevento*, eſt Metropolis Italiæ, cujus Eccleſia olim erat Canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. hiſtor. Canonic. regul. cap. 29. num. 4.* Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. ſopita.*

CAPVT XXVI.

a Idem.

CVm Canonicis majoris Eccleſiæ quandam ſummam pecuniæ pro penſione Eccleſiæ tuæ debitam aliquot annis perſolveris, & iidem ſummam illam ex integro de meliori moneta exigant ſolvi ſibi : Tibi damus noſtris litteris in mandatis, ut Canonicos illos ſolutione prioris pecuniæ, vel ſi non ſit in uſu, æſtimatione penſionis antiquæ facias manere contentos.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera conſtat, videlicet nec de perſonis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta juxta quam penſio ſolvebatur, aut regione ubi caſus hic contigit : ex littera tamen à Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos perſolvit Canonicis certæ Eccleſiæ Cathedralis annuatim quandam ſummam pecuniæ pro penſione illi debita ; ſolvit videlicet mille regales monetæ minoris : pone quod ſolvit centum uncias argenti, quæ pendebant totam ſummam, videlicet mille regales, quia tunc temporis ſingulæ unciæ æſtimabantur decem regalibus argenteis ; ſed cùm poſtea minutus fuiſſet valor unciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetæ adempta fuiſſet, quo purior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Eccleſiæ intendebant exigere mille regales argenteos in nova moneta, ſcilicet centum viginti & quinque uncias ſignatas, pro centum, quas olim exigebant : de quo caſu cùm conſultus fuiſſet Gregorius, [reſpondit Canonicos contentos eſſe debere monetâ antiquâ minoris ponderis, vel deterioris metalli, ſi inveniri poſſit, vel ſi in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam eſſe novam ad proportionem, & æſtimationem veteris, ut qui penſionem ſolvebat, non gravetur ad plus quàm ad id, quod ſolvebat tempore conſtitutæ penſionis in veteri moneta ; ſed ſi non eſt idem textus qui tribuitur Urbano III. *in cap. 3. hoc tit. in 2. collect.* valde ſimilis eſt. Verba refero : [Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cùm Canonicis Deboræ certam ſummam pecuniæ pro penſione Eccleſiæ ſuæ aliquot perſolviſſet annis, iidem Canonici ab eo ſummam illam ex integro de Pariſienſi moneta exigunt ſibi ſolvi ; licèt ea melior ſit illâ, quam pro penſione prædicta ſolvere conſuevit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra juſtitiam gravatur : diſc. v. per A. ſ. m. quat. ſi verum eſt quod aſſeritur, Canonicos illos antiquâ penſione cogatis, ap. ceſſ. manere contentos.]

b *Pro penſione.*] Penſionis variæ acceptiones ſunt : nonnunquam accipitur pro mercede habitationis ædium, ut *in l. Iulia, §. igitur, ff. de rebus creditis :* aliquando pro præſtatione certis temporibus, & terminis diviſa, *l. 3. ff. de annuis legat. l. 1. §. ſi annua, ff. de pignoraticia, l. defuncta 48. ff. de uſufruct.* In hoc Canonico jure paſſim accipitur pro certa parte fructuum alicujus beneficii in alterius favorem reſervata, ut *in cap. niſi eſſent*, & aliis congeſtis, *de prab.* In præſenti autem accipitur pro cenſu annuatim ſolvendo Eccleſiæ Cathedrali, ut etiam accipitur *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælatis*, ut ita accipiatur textus hic juxta rubrum ſub quo jacet. 2.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Penſiones antiquæ juxta antiquam monetam ſunt ſolvendæ ; & ſi non eſt in uſu, ad ejus æſtimationem.* Quæ aſſertio probari poteſt *ex cap. olim, hoc tit. Clement. 2. de decimis, cap. 2. de maledicis, cap. querelam, de elect. l. ſi voluntate, C. de reſcind. l. creditor, ff. de ſolut. l. penult. C. eodem tit.* & argumento deducto à menſuris ad pondera, ſeu nummos, *ex l. 2. ad finem, tit. 13. lib. 5. recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, Fachineus *lib. 2. controv. cap. 10.* Cevallos *commun. quæſt. 219. num. 2.* Pirrus Maurus *de ſolut. cap. 27. per tot.* Alex. Ludoviſius *deciſ. 41.* Felicianus 3. Conclusio traditur, et probatur.

licianus *de censib. lib.4. cap. unic. num.28.* Fabet *in lib. de variis nummis, cap.4. ferè per tot.* & *capite* 11. *num.*20. & *cap.*21. *num.*13. plures ex moralistis apud Dianam *part.*8. *tract.7. resol.*18. Ezpeleta *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resoluciones morales sobre las vaxas de la moneda.* David Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Peña *decis.*5. Robertus *lib.*1. *rer. judic. cap.fin.* Tondut. *resol. civil. cap.*3.4.5.6.7.& 8. Corrasius *lib.*3. *miscel. cap.*13. Hothomanus *illustr. quæst.*15. & *lib.*7. *observ. cap.*11. & *lib.*8. *cap.*4. Cancerius 2. *tom. cap.*6. Hermosilla *in l.*3. *tit.*3. *part.*5. Valenzuela *consil.*3. D. Joan. de Larrea *allegat.*84.& *decis.*12. Noguerol *allegat.*2. Amaya *in l. unic. C. de collat. æris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam, quæst.*3. & 4. Marquez *in gubernat. Christ. lib.*2. *cap. ult.* §.2. D. Joseph. *de Retes lib.*7. *opusc. cap.*1. *confect.*2. Guzman *de verit. jur. verit.*12. Marinis *tom.*1. *decis.*333. Bronchorst. *enantioph. cent.*2. *assert.*17.

4. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam æstimatio monetæ est, non ex affectione hominum, sed ex voluntate Principis regulata, *l.*1. *ff. de contrahenda emption.* unde licet in aliis rebus propter affectionem, & æstimationem in litem juretur; in nummis tamen non admitti juramentum in litem, probat Vlpianus *in l. in nummis, ff. de in litem jur.* Ergo cùm tota substantia monetæ pendeat à voluntate Principis, satisfacit obligationi, qui debitam quantitatem in antiqua, vel nova moneta solvit, & per consequens in præsenti specie nihil intererat, an pensio solveretur in moneta pretiosiori, an in pejori, cùm semper eadem quantitas solvenda esset, sive in una, sive in alia specie. Accedit; nam casu, quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census, vel ad novam & usualem, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo convenit inter contrahentes, ut certa moneta solvatur; aut nihil convenit inter ipsos. Primo casu necessariò antiqua moneta solvenda est, *l. creditorem 99. ff. de solut.* Si nihil convenit inter eos, usualis moneta debetur, *Clement.2. de decimis.* Igitur non rectè in hoc casu docet Gregorius, pensionem solvendam esse juxta antiquam monetam; aut si ea in usu non sit, juxta novam æstimationem antiquæ esse faciendam.

5. Divisi casus circa monetam proponuntur.

Quà difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de monetæ origine, & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quanto, de jurejur.* sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, & quidem facilis, cùm in ipsa obligatione pactum adjectum fuit, ut in eadem specie, ponè argento, vel auro, solutio fieret; tunc enim quia ex conventione contractus legem accipiunt, *l.*1. §. *si convenit, ff. depositi*, pacto standum erit, ut nemine refragante docuerunt in quocumque genere debiti, videlicet sive ex mutuo, promissione, vel venditione, Carranza *de monetis* 4.*part. pag.*244. Molina *de justitia, disput.*312. *vers. Prima*, Castillo *lib.*4. *controvers. cap.*10. *à num.*45. Larrea *decis. Granat.* 22. *per tot.* Amaya *ubi suprà, num.*33. Guzman *de evict. quæst.*22. *num.* 22. Siguenza *de clausul. lib.*1. *cap.*11. *num.*3. Tondut. *qq. civil. capite* 1. ubi justitiam hujus pacti latè defendit. Vela *differt.*28. *ad finem.* Secundus casus evenit cùm absolutè debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur utrum possit solvi in pecunia æroſa, vel è contrario? Et dicendum est, posse solvi in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ, ut olim in Hispania erat, ut centum regales cujuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque in commerciali ejusdem valoris sint, *l.*6. *tit.*12. *lib.*5. *recopil.* docuerunt Parladorius *lib.*2. *rer. quotid. cap. ult.* 5.*p.* §.17. *num.*17. Mexia *in pragmatic. taxa panis, folio* 130. Gutierrez *lib.*2. *practic. quæst.*179. Morla *in empor. tit.*8. *quæst.*13. Valenzuela *tom.*1. *q.*30. *per tot.* Amaya *ubi supra, num.*10. Larrea *decis.*21. *num.*56. Noguerol *allegat.*2. *num.*42. nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præjudicium sequatur creditori, ob ejus transportationem, vel similem causam: unde juxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo ullam æstimationem non habebat, vulgò *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia æroſa; quia omnis solutio regulariter facienda est juxta monetam currentem tempore contractæ obligationis: sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & è contra, *l.*6. *tit.*21. *lib.*5. *recopil.* ergo cùm debitor in ipsa constitutione census habuisset jus solvendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superveniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit; alias si omninò cogeretur argentum reddere, plus solveret, & ita contractus usurarius redderetur, ut considerat Leothardus *de usur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Josephus de Retes *d. confect.*1. *num.*45. Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrint. credit.* 2.*part.cap.*8.*per tot.* Noguerol *allegat.*2. *à num.*42. censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia à possessore majoratus, qui habuerat facultatem regiam accipiendi mille ducata, non designata specie monetæ, rectè impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor majoratus hanc, vel illam sumere, sine ullo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l.*19. *tit.*21. *lib.*5. *recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo in census constitutione, aut obligatione cautum fuit, ut argentum solvatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in æroſa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Vt autem cognoscamus, à quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgò *tener premio*, non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth.* 2. *part. cap.*8. ubi ab anno 1612. existimat, quod ob copiam monetæ æroſæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea; cùm Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam*, sæpiùs agat de valore aucto argenteæ monetæ, & eam publicè ediderit anno 1605. unde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solvi in moneta æroſa; cùm jam diversa æstimatio esset utriusque monetæ.

6. Prosequuntur alii casus.

Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea sit immutatum, veluti cùm novi, & currentes nummi cuduntur hodie leviores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates; nam Romæ primò as erat libralis, libramque, hoc est duodecim uncias, pendebat. Deinde factus est sextantarius, sive re-

dactus ad ſextantis, ſeu duarum unciarum pondus. Tertiò factus eſt uncialis, unciam pendens. Deinde factus eſt ſemiuncialis, ut ex Plinio probat David Argente *in d. l. Paulus, fol.*135. Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. ſolidi; unde in Pandectis pœna libræ aureæ, & pœna 50. ſolidorum, ideſt aureorum, eadem eſt. Poſtea ſub Conſtantino ex auri libra cuſi fuerunt centum aurei, & poſtea ſub Valentino 72. ut probant Gibalinus *de negot. tom.*1. *libro* 2. *cap.*4. *art.*8. Hothoman. *de re nummaria, part.*3. *cap.*2. Budeus *lib.*3. *de aſſe*. Quæritur ergo, an ille qui accepit centum aſſes librales, poſſit hodie exſolvere centum aſſes ſemiunciales; poſſitque reddere nummos veteribus debitis leviores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, ſi nummi in ipſa materia, ſeu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, ut Romæ contigit, cùm Livius Druſus denariis ex puriſſimo argento excuſis admiſcuit octavam partem æris; atque etiam apud Saluſtium urgente inopiâ, & egeſtate publicâ, *argentum ære ſolutum eſt*, ideſt nummi, qui erant argentei, poſtea penè facti ſunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctiſſimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis puriſſimis, olim creditis ac debitis, dari, & ſolvi poſſint hodie qui ſunt, & deteriores; an è contrario ineunda ſit ratio, vel æſtimatio bonitatis intrinſecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea jactura farciri debeat. Communis Interpretum ſententia, quam ſequuntur Æneas Robertus *lib.*2. *rer. judic. cap. ult.* D. Joſephus de Retes *ubi ſuprà, conſectar.*2. *per tot.* pro creditore affirmant, quia alioqui creditori fieret non levis injuria, argumento dictæ legis *Paulus, ff. de ſolut.* Item quia aliud pro alio invito creditore non ſolvitur, *l.*2. *ff. de rebus creditis*: & æquè bonum in ſubſtantia ipſa, & materia creditori reddi debet, *l. cùm quid, ff. eodem tit.* ſubſtantia verò, & materia nummorum hodie eſt aliâ deterior; quò pertinet lex 1. *ff. de contrahenda empt.* Tandem quia intrinſecæ bonitatis imminutæ rationem eſſe habendam pro creditore, docetur in præſenti textu, & *in cap. olim* 20. *ſuprà hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutatâ re nummariâ, vel in pondere, vel in materia, & ſubſtantia nummorum, hoc eſt in bonitate intrinſeca, ut aiunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta ſit, manente nihilominus eadem poteſtate, indicaturâ, ſeu valore impoſito nummis, ita ut iidem cum veteribus hodierni nummi cenſeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non eſſe habendam docuerunt Marquez *in Gubernat. Chriſt. lib.*2. *cap. ult.* §.2. Baſilius Legion. *ubi ſuprà*, 3. & 4. *part.* David Argente *in d. l. Paulus, fol.*137. nam cives pecuniâ uti debent ſecundùm legem, formam, & quantitatem publicè datam, ex qua adeò pendet omnis nummorum poteſtas, & expoſitio, ut in nummis ipſa tantùm corpora, ſeu materiam nunquam inſpiciamus, ſed quantitatem, ideſt poteſtatem, ſeu valorem impoſititium, atque formam, ut expreſſum eſt *in l.*1. *ff. de contrahenda, l. ſi is qui nummos*, junctâ gloſsâ ibi, *ff. de ſolut.* quo ſenſu accipi debet lex 3. *ff. de eo quod certo loco*, dum ait: *Pecuniarum unam, & eandem poteſtatem ubique eſſe.* Adde, etſi mutetur nummorum ſubſtantia, argumento legis *cùm certum, ff. de auro & argent.* ubi argenti pretium ex præſenti tempore, ſeu ex valore currenti præſtandum eſſe docetur. Quâ ſententiâ retentâ, quam etiam tenet I. Fabet *in tit. Inſtit. quibus mod. tol. obligatio*, non obſtant fundamenta contrariæ ſententiæ; nam hoc caſu aliud pro alio non ſolvitur, ſiquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinſeca, cùm maneant eadem forma, auctoritas, qualitas, indicatura, & appellatio nummi, citra dubium eſt, manere eandem quantitatem; unde cùm debitor non fuiſſet corporum nummorum, ſed quantitatis, liberatur ſolvendo eandem quantitatem in nummis intrinſecè diminutis. Nec obſtat textus *in d. cap. olim*, cujus ſummarium vitioſiſſimum eſt; nam in eo textu ſimpliciter dicitur, Papienſes denarios debitos ſolvi debere, vel eorum pretium, & æſtimationem, in moneta currenti: itaque ſi nummus Papienſis antiquus valeat hodie ſex Lucenſes, tunc pro eo Papienſi nummo ſex Lucenſes dandi ſunt. Hoc verò non pertinet ad præſentem diſputationem de mutatione bonitatis intrinſecæ nummorum; nulla enim ibi mutatio ſubſtantiæ, & qualitatis, & bonitatis in nummis Papienſibus fuit: quare rectè in eo textu deducunt plures congeſti à Barboſa *in collect. & tom.*6. *in ſelect. ad illum textum*, Larrea *deciſ. Granat.* 24. *num.*7. Noguerol *allegat.*2. *num.*78. penſionem eſſe ſolvendam in moneta currenti, juxta veterem materiam, & valorem, ſi conſtat qualis fuiſſet: non tamen ibi docetur, pretioſiorem monetam Papienſem neceſſariò ſolvendam eſſe; ſed ipſam, vel aliam ejuſdem valoris, etiamſi intrinſecè vilior ſit; quis enim dicet, apud Hiſpanos debitorem mille regalium, quos accepit *en calderilla, ò tarjas*, quæ eſt pretioſior moneta, ſeclusâ omni conventione, non liberari ſolvendo eandem quantitatem in moneta vulgò *grueſſa, ò de la fabrica de molinos.* Unde Innocentius *in d. cap. olim*, tantùm jubet, ut eadem quantitas penſionis præſtetur; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta ſolvatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

7. Exponitur præſens textus.

Nec etiam favet contrariæ ſententiæ præſens textus, cujus ſummario non ſatis fideli utuntur Doctores; pro cujus interpretatione jam notavit David Argente *ubi ſuprà*, conferendum eſſe hunc textum cum capite *querelam, hoc tit. in* 2. *collect.* ſuprà *num.*1. tranſcripto, quia eandem hypotheſim continet, licèt diverſum auctorem præ ſe ferat. In eo quæſtio eſt de certa penſione, quæ præſtari debebat in moneta currenti, & communi, nempe Turonenſi; quæ quidem Pariſienſi erat minor, ſeu debilior, tam in materia, & pondere, quàm indicatura, & valore impoſititio; tam in qualitate extrinſeca, quàm intrinſeca. Canonici autem volebant ſibi penſionem ſolvi in moneta Pariſienſi, quæ tunc erat melior in bonitate intrinſeca, & extrinſeca; unde Urbanus III. decernit, injuſtam eſſe Canonicorum petitionem: quod etiam non expreſſo genere monetæ, eiſdem verbis decernit Gregorius in præſenti, videlicet ut penſio ſolvatur juxta priorem pecuniam; & ſi ea in uſu non ſit, in moneta currenti, factâ æſtimatione prioris quoad quantitatem, non quoad valorem intrinſecum. Manet ergo, nihil intereſſe, an quantitas debita ſolvatur in pretioſiori, an viliori moneta, dum eadem quantitas reddatur, quæ erat tempore contractus, juxta legem *Paulus, ff. de ſolut.* & deciſionem 592. Rotæ apud Peñam; nam in nummis corpora non inſpicimus, ſed quantitatem; & cùm de æſtimatione rei in conventionem

nem deductæ agitur, perpetuò attenditur tempus contractus, *l. Rutilia, ff. de contrab. empt.* ſicut in evictione tempus evictionis, *l. bonitatis, ff. de evict.* Senſus ergo Gregorii IX. in præſenti eſt, ut eadem quantitas penſionis præſtetur nunc, ac à principio conſtituta fuit; nihil tamen referre, quod in hac, vel illa moneta ſolvatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam ut jam ſæpiùs dixi, in præſenti non agebatur de bonitate, aut deterioratione monetæ; ſed tantùm de majori penſione, quam Canonici exigere volebant: & Gregorius tantùm docet, ut eadem penſio ſolvatur ac inſtituta fuit à principio, nec augeatur, aut minuatur ex mutatione monetæ; non tamen, ut iidem nummi ſpecificè ſolvantur, ſed eadem quantitas in his, vel illis nummis. Proſequitur varios caſus uſufrequentes reſolvens Tondutus *part. 1. reſolut. civil. ex quæſt. 1. uſque ad 10.*

9. EXPONITUR TEXTUS CLEMENT. 2. DE DECIM.

Sed ſuperiori aſſertioni obſtat textus *in Clement. 2. de decimis*, ubi Clemens V. ſtatuit, quod cùm alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur, quod ſolvatur juxta conſuetam taxationem valoris fructuum beneficii, & in moneta currenti, & uſuali: ex quo textu expreſsè deducitur, in ſolutione penſionis attendi valorem monetæ currentis tempore ſolutionis, non verò conſtitutionis. Igitur non rectè in præſenti Gregorius docet, penſionem ſolvendam eſſe ad antiquam monetam. Cui difficultati reſpondendum eſt, in eo textu penſionem ſolvi juxta monetam currentem, quia conceſſio illa non habet reſpectum, aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ, ſeu aliquem contractum oneroſum, cujus ratione creditor petere poſſit juxta antiquam pecuniam; unde eâ ratione ceſſante, neceſſariò ſolutio fieri debet juxta monetam currentem, *cap. 2. de maledic.* Accedit & alia ratio; nam pecunia eſt quæ res æſtimat, *l. ſi ita 42. ff. de fidejuſſ.* ſed decima in eo textu ſumitur ab æſtimatione fructuum per ſingulos annos, quæ neceſſariò fit præſenti, & novâ pecuniâ: igitur ſolvenda eſt illa ipſa nova, & currens pecunia, quæ fructibus deſignat valorem.

CAPVT XXVII.

a Idem.

AVctoritate præſentium inhibemus, ne quis pro eo quod in *b* oratoriis, quæ in *c* grangiis veſtris habetis, interdum aliqui veſtrûm celebrant, procurationes, quæ ratione viſitationis debentur, à vobis exigere, vel extorquere præſumat.

NOTÆ.

1. a *Idem.*] Gregorius videlicet IX. non tamen conſtat cum quibus monachis loquatur, qui oratoria in grangiis habebant.

b *Oratoriis.*] De oratoriis monachorum agemus *in cap. patentibus, de privil.*

2. c *Grangiis.*] Grangia dicitur prædium, villa, & horreum. Hinc grangiarius pro villico. Cæſarius *lib. 6. miracul. cap. 23.* ibi: *Hæc apud nos ejuſdem puto loci grangiarius recitavit.* Illuſtrat Joannes Voſſius *de vitiis ſerm. lib. 2. cap. 8.*

COMMENTARIVM.

3. IN præſenti ſtatuit Gregorius, propter oratoria privata à monachis in grangiis conſtructa, non deberi Epiſcopo viſitanti procurationem. Conſonant textus *in cap. 1. de capel. monach.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquinatenſi ita reſcribit: [Quantò ſinceriùs diligimus monaſterium veſtrum, & veſtræ cupimus Religionis augmentum, tantò ſolicitiùs veſtris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino filii, veſtris poſtulationibus annuentes, auctoritate præſentium diſtrictè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque in grangiis veſtris ponitis aliquos veſtros monachos Sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem conſtitutis curam non habentibus animarum, audeat à vobis procurationes pro ipſis grangiis extorquere.] Illuſtrant Azor *inſtitut. moral. part. 2. lib. 3. cap. 42. quæſt. 1.* Barboſa *lib. 3. juris Eccleſ. cap. 22. num. 15.* Ratio eſt, quia licèt hujuſmodi loca Eccleſiaſtica ſint, & ut talia ſubjiciantur Diœceſanis Epiſcopis, *capite de monachis 12. de prabend.* tamen quia nec habent titulum beneficii, nec beneficia annexa, nec redditus, aut proventus Eccleſiaſticos, ideo procurationem non præſtant, licèt loca hæc ab Epiſcopis viſitari poſſint, argumento *capitis 3. de religioſ. domib.* Nec etiam ſimilia loca tenentur contribuere pro Seminario, ex diſpoſitione Concilii Trident. *ſeſſione 23. de reformat. cap. 18.* quia tantùm hoſpitalia erecta, ſi habeant beneficia annexa, vel redditus, aut proventus eccleſiaſticos, tenentur illud perſolvere, ut latiùs proſequuntur Barboſa *de offic. & poteſtate Epiſcop. allegat. 77. num. 6.* Cabedo *deciſione 104. Luſit. part. 1.* Riccius *in praxi fori Eccleſ. part. 4. reſolut. 151.* Genuenſis *in praxi Neapol. cap. 17. numero 2.*

TITULUS

Digitized by Google

TITVLVS XL.

De conſecratione Eccleſiæ, vel Altaris.

CAPVT I.

Alexander III.

AD hæc ſi altare motum fuerit, aut lapis ille ſolummodò ſuppoſitus, qui *b* ſigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuò conſecrari: Eccleſia verò propter hoc nequaquam ſuam conſuevit conſecrationem reiterare, licèt id quidam canones innuere videantur: non tamen id facere prohibetur.

NOTÆ.

a *Lexand. III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* ubi additur, *pars capitis Definunt*, & in Gloſſa marginali emendatur *pars capitis Dum fuerit.* Sed cùm nullus textus ſit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat, ideo agnoſcere non poſſumus cui Epiſcopo Pontifex reſcribat.

b *Sigillum.*] Ideſt operimentum reliquiarum diſtinctum ab ipſomet lapide, ut exponit Coninx *de Sacramentis quæſt.* 83. *artic.* 3. *dub.* 2. *n.* 240. quem ſequuntur Lemaiſtre *tractat.* 5. *cap.* 6. *num.* 9. & P. Henao *tom.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, diſput.* 24. *ſect.* 3. *num.* 44. reliquias enim Sanctorum in ipſo altari recondere mos eſt antiquus Eccleſiæ; immò ſine reliquiis altaria conſecrari nequibant olim, & de facto conſecrata evertebantur, *cap. placuit* 25. *cap. non oportet* 28. *cap. Eccleſia, de conſecrat. diſt.* 1. Synodus Nicæna 2. *can.* 7. ibi: *Templa quæ conſecrata ſunt, ſi carent reliquiis Martyrum, reliquias accipiant: qui ſine reliquiis conſecrat templum, deponatur, ut qui Eccleſiaſticas traditiones tranſgreſſus eſt.* Probant Anton. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 16. *titulo* 3. Ferrandus *lib.* 1. *diſq. reliq. cap.* 3. *ſect.* 1. Scortia *de ſacrif. Miſſæ, lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 2. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Miſſæ, cap.* 27. Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorii, pag.* 201. & 202. Roſvveidus *in notbis ad epiſtol.* 11. *D. Paulini*, P. Henao *de ſacrif. Miſſæ, tom.* 2. *diſput.* 24. *ſect.* 1. D. Sancius de Avila *in veneral. reliq. lib.* 3. *cap.* 1. Hurtado *de vero martyrio, reſol.* 43. §. 12. Vivar. poſt Marcum Maximum *in S. Ioanne vindic.* §. 8. Reliquiæ autem ipſæ reponebantur ſub altari, ut patet ex Prudentio *in Martyribus Cæſarauguſt.*

Hoc ſub altari ſita ſempiterno
Lapſibus noſtris veniam precatur.

Sancto Paulino *epiſt.* 11. *ad Severum*, ibi:

Pignora Sanctorum, divinæ gloria menſæ,
Velat Apoſtolicis edita corporibus.

Et infrà de Baſilicæ fundandæ dedicatione:

Ecce ſub accenſis altaribus oſſa piorum
Regia purpureo marmore cruſta tegit.

Et in ipſa forma conſecrationis altaris, edita à Ratoldo *in Sacram.* ibi: *Et tunc ponatur tabula, ſuper quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chriſmate, & deſignentur per quatuor angulos cum cultro.* Et in Ordine Romano ſic legitur: *Tunc ponat tabulam ſuper reliquias, & det orationem hanc. Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eum cũ calce, quæ antea fuerat præparata; & poſtquam linitum fuerit, faciat crucem deſuper cum chriſmate, dicendo ſicut priùs: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: Amen. Pax tecum. Reſpondetur: Et cum ſpiritu tuo. Et mittat chriſma per quatuor cornua altaris ipſa ſuprascripta verba dicendo, & crucem faciendo: & cantent antiphonam, Corpora Sanctorũ in pace ſepulta ſunt, & vivent nomina eorum in æternum cum gloria.* Hæc in prima quidem dedicationis deſcriptione: ſed in ſecunda paulò aliter in hunc modum: *Et accipiens tabulam, quæ ſuper reliquias poni debet, antea confirmet eam ſubtus cum chriſmate, dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; & ponat tabulam ſuper reliquias, & dicat hanc orationem: Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata; & poſtquam fuerit linita, faciat crucem deſuper cum chriſmate, dicendo ut ſuprà.* De hoc ſigillo in præſenti agit Alexand. III.

COMMENTARIUM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens deducitur aſſertio: *Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuò debet conſecrari, non verò ipſa Eccleſia.* Probant eam textus *in cap. quòd in dubiis* 3. *cap. propoſuiſti* 4. *cap. ligneis* 6. *hoc tit.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Garaña, & Barboſa, idem Barboſa *alleg.* 27. & *lib.* 3. *juris eccleſ. cap.* 3. Pechius *de Eccleſ. reparand. cap.* 37. & 38. Corvinus *lib.* 2. *aphoriſm. juris Pontif. tit.* 21. Suarez *de ſacram. diſput.* 81. *ſect.* 5. Cardinal. Lugo *eodem tract. diſp.* 20. *ſect.* 2. *num.* 74. Tamburin. *lib.* 1. *de ſacrif. Miſſæ, cap.* 5. §. 1. *num.* 16. Dicaſtillo, & alii, quos congerit P. Henao *de ſacrif. Miſſ. diſput.* 24. *ſect.* 3. Vighellius *in methodo jur. can. lib.* 4. *tit.* 14. Murga *tom.* 1. *diſquiſ. mor. tract.* 2. *diſquiſ.* 6. *per tot.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed in hanc aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgo: acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, *cap. acceſſorium, de R. I. lib.* 6. ſed altare eſt principale, ſiquidem ejus gratiâ Eccleſia conſecratur: igitur amoto altari, ita ut egeat novâ conſecratione, etiam Eccleſia denuò conſecranda eſt. Qua ratione motus ſanctus Anſelmus, cùm ſibi hæc quæſtio proponeretur, exiſtimavit in præſenti caſu Eccleſiam denuò conſecrandam eſſe, *lib.* 3. *epiſt.* 159. in his verbis: *De quo quidem*

Digitized by Google

dem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed à quodam Episcopo audivi, quod in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum esse consecrandum. (Reponendum est Higinii, *in cap. si motum 19. de consecrat. dist. 1.*) *De his cum Domino Papa Vrbano II. locutus sum assistentibus quibusdam Episcopis: sed Papa dicebat tanquam privatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius altare reputandum. Alii verò dicebant, tantùm reconciliandam, nullam tamen auctoritatem offendentes: in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est; nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, exceptâ altaris mensâ. Item si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut nova fit, altari immoto, aquâ tantùm ab Episcopo benedictâ aspergendum dicunt.* Augetur hæc difficultas ex auctoritate Ivonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *epist.* 80. ibi: *De motione altaris, vel parietum Ecclesiæ. utrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi: in collectione autem Burchardi Vvormatiensis Episcopi, & Concilio Meldensi c. 5. ita scriptum reperitur: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur; parietes verò si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet: & quia de monachis Sancti Vvandregisilii rationes quas pœni aliquando reddidi, easdem Religioni vestræ scribere curavi, quibus ita scripsi: Consuluit parvitatem meam vestra dilectio, utrum tabulæ altarium aliquando consecratæ, cùm translatæ fuerint, & super novam struem lapidum positæ, denuò sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cùm canon dicat: Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur: quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuò est consecranda, quantò magis ipsum altare, quod motum est.* Faciunt textus diserti *in cap. si motum* 19. ibi: *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Et *c. de fabrica* 24. *de consecr. distinct.* 1. *l.* 19. *tit.* 10. *partit.* 1. ubi expressè statuitur, moto altari, denuò consecrandam Ecclesiam.

4. De antiquitate, et utilitate Ecclesiarum.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, templa, & similia loca Deo dicata ad sacrificandum & orandum, dupliciter à Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Christianæ religionis ipsa evertebant, ut fecerunt Imperatores Titus, Diocletianus, & Julianus, ut referunt D. Augustinus *lib.* 18. *de civit. Dei, cap.* 45. Tacitus *lib.* 21. *annal.* Eusebius *lib.* 8. *histor. cap.* 2. Divus Hieronymus *in epist. ad Riparium.* Hæretici ea tanquam mala rejiciunt, ut fecerunt Manichæi, Petrobussiani, Albigenses, Vvaldenses, Vviclephistæ, & Anabaptistæ, docentes in templis non esse orandum, nec sacrificium offerendum, nec sacramenta conferenda: quorum verba refert Jodocus Coccius *tom.* 2. *thesauri fidei cath. lib.* 3. *artic.* 5. Lutherani, & Calvinistæ tantùm admittunt templa ad usum concionis, ut referunt Castro *de hæresibus, verbo Templum.* Bellarminus *lib.* 3. *de cultu Sanctorum, cap.* 1. quorum fundamenta sequentia sunt. Primo, quod Deus ubique coli reverenter potest, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, ut constat variis exemplis sacræ paginæ relatis à Durantio *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 2. *num.* 5. nam Deum oravit Job in sterquilinio, *Iob cap.* 2. Moyses in medio mari: *Exod. cap.* 15. Ezechias in lecto, *cap.* 38. *Isaiæ*: Jeremias in luto, *cap.* 38. *Ieremiæ*, Jonas in ventre ceti, *cap.* 2. *Ion.* Daniel in lacu leonum, *cap.* 14. *Daniel.* tres pueri in fornace, *cap.* 3. *Daniel.* latro in cruce, *cap.* 23. *Lucæ*: Paulus in carcere, *cap.* 16. *actuum Apost.* & alii alibi. Secundum, quia Deus spiritus est. *Ioannis cap.* 4. & ejus majestas non debet parietum, & tectorum angustiis circumscribi; ideo cœlum Dei Sedes dicitur, & terra scabellum pedum ejus, *cap.* 5. *Matthæi*: & ut habetur *actuum Apost. cap.* 17. non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Basilius *in exhortat. ad baptismum, & pœnitentiam*, ad hæc sacramenta suscipienda non locum, sed affectum, & intentionem exigit. Tertium quod D. Joannes *in cap.* 21. *Apocalyps.* loquens de Ecclesiâ Catholica ait: *Templum non esse in ea, quia Dominus templum illius est.* Quartum, quia ad orationem non videtur templum esse aptum, & conveniens, juxta illud D. Matthæi *cap.* 6. *Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum*: & propter auctoritatem D. Pauli 1. *Timoth. cap.* 2. ibi: *Volo viros orare in omni loco, levantes manus puras.* Quæ argumenta frustra adstruunt contra templa catholica, & eorum usum, ad liberam Ecclesiarum constructionem, non sine majestatis suæ diminutione; immò cum maxima veneratione Deus in Ecclesiis, templisque præcipuè quodam cultu adoratur, ut ait Durantius *dicto lib.* 1. *cap.* 2. & orationem in templo consecrato fructuosiorem esse probarunt Oliverius Bonarsius *lib.* 3. *de oratione, cap.* 10. Gilbertus Schevicavius *lib.* 1. *de eccles. vit. cap.* 26. Jacob Alvarez *lib.* 1. *de orat. cap.* 5. *pag.* 21. Theophilus *de literis monit. p.* 2. *cap.* 5. *num.* 18. constatque, nam in lege veteri ea ratione templum sibi voluit Dominus ædificari, ut refertur *Exodi cap.* 25. de quo templo agitur *in cap.* 2. *de consecrat. dist.* 1. & probatur, quia populus Christianus aliquando debet necessariò convenire ad res sacras; neque enim coitio haberi debet seorsim à singulis fidelibus: & quamvis id fieri possit, non expedit, quia hujusmodi conventus fidelium perutiles sunt ad excitandam devotionem, & animorum unionem: ideo Ecclesiarum usum commendarunt D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 11. & 14. & Ecclesiæ PP. *in cap. non oportet, 42. distinct. cap. si quis objecerit* 1. *quæst.* 1. in Synodo Trul. *cap.* 64. & alii congesti à Bellarm. *lib.* 3. *de Eccles. controv.* 1. Theoph. *tom.* 16. *in Heter. p.* 2. *punct.* 8. Suarez 3. *p. in* 3. *p. sect.* 85. *disp.* 81. Vnde facilè solvuntur argumenta adversariorum. Nec enim obstat primum; nam quâvis Deus ubique colatur, specialiùs tamen in templis ei honor adhibetur, cùm templorum constructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facilè solvitur, si observetur, majestatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur; immò potiùs augeri, & majori excellentiâ præstari: & ideo quamvis baptismus, & pœnitentia validè conferantur extra Ecclesiam, decentiùs tamen in ipsa Ecclesia, quam alibi, *Clement. unic. de baptism.* Nec obstat, Deum spiritum esse, & in spiritu adorandum; nam etsi Deus sit purus spiritus, & loco non sit incluſus, homines tamen eum colentes, corpore, & spiritu adorare debent. Nec etiam illis favet locus Apocalypsis, ibi: *Templum non vidi in ea.* Quia ea verba exponenda sunt de Ecclesia triumphanti, in qua materiale templum non datur; non verò de Ecclesia militanti, in qua templa oportet construi: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anselmus, quos laudat, & sequitur Bellarm. *d. lib.* 3. *cap.* 4. Quantum solvit Chrysostomus *homil.* 30. *contra Anomæos*, his verbis: *Orare, inquiunt,*

inquium, domi possimus: te homo decipis, & magno in errore versaris; nam etsi domi quoque detur orandi facultas, tamen fieri non potest ut domi tam bene oret, quàm in Ecclesia. Ideo orationi in templo factæ magna tributa sunt à Deo beneficia *lib.2. Regum, cap.8. lib.2. Paralip. cap.6.* tum etiam quia piorum hominum frequenti consensu excitatur animus, & objecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur: ut enim propiùs admoti titiones facilius ardent, iidem sepositi languescunt: sic in Christianorum ampliori corona studium pietatis accenditur; in solitudine contrà remittitur.

5. PROSEQVITVR TEMPLORUM ORIGO.

Secundò sciendum est, inter Gentiles nonnullas fuisse nationes, quæ templa non agnoverunt, nec Diis ædificari ædes volebant, ut Sicionii, de quibus exclamat Arnobius *lib.5. contra Gentes: Non omnibus Diis templa devota.* A quibus Athenienses acceperunt, qui non solùm templa, verùm nec statuas Diis erigebant. Statius *lib.12. Thebaid.*

Nulla autem effigies, nulla commissa metallo
Forma Dea: mentes habitare, ac pectora gaudet.

Persæ etiam constructionem templorum respuebant, ne majestas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificii cancellos. Strabo *lib.15.* seu ut ait Cicero *lib.2. de legibus*, ibi: *Non esse parietibus includendos Deos, quibus omnia deberent esse patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum esset, ac domus.* De aliis idem refert Maiolus *dierum canicul. verbo Vaticinia, fol.347.* Inter fideles verò jam primis Ecclesiæ sæculis invaluit, ut ipsi communes domos haberent, in quibus convenirent ad orationem, & sacrificium Deo offerendum: de quibus Philo Iudæus, ibi: *Est in singulis locis consecrata orationi domus.* Et ab eo observarunt Eusebius *lib.11. histor. cap.17.* Baronius *tom.1. anno 57. à num.98. & tom.2. anno 111 num.4.* Severinus Binius *in notis ad can.5. Concil. Gangren.* Idem etiam constat ex eo, quia sub Paulo Apostolo Ecclesiæ consecratæ erant, ut ipse ostendit in epistola 1. ad Corinthios, *cap.11.* ibi: *Aut Ecclesiam Dei contemnitis;* & à D. Marco Sancti Petri discipulo Alexandriæ Ecclesiam Sancti Petri nomine consecratam fuisse refertur *in cap. sacrosancta, §. secundò autem, 22. distinct.* & Nicephorus Calixtus *lib.2. histor. cap.35. & tribus sequent.* testatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apostolos ubique Christianæ religionis jactis fundamentis, templa construxisse. Idem de Simone, & Juda refert Eusebius *lib.2. histor. cap.16.* & à D. Clemente Petri successore Ecclesiarum constructio præcepta reperitur *in cap. Ecclesias 13. de consecr. dist.1. cap. Ecclesias 16. quæst.3.* Illustrant, & plura de Ecclesiarum utilitate, & commendatione congesserunt Jodocus Coccius *tom.2. thesauri, lib.3. artic.5.* Carrier. *lib.2. digest. fidei, tit. de festis, q.6.* Coriolanus *in can.5. Concilii Gangrens.* Lemaistre *de juribus Eccles. lib.1. cap.14.* Stuchius *de sacrificiis Gentil. fol. 56.* Dartis *ad distinct.1. de consecrat.* Suarez *de sacrament. disput.81. artic.2.* Vicecomes *vol.3. de ritibus Missæ, lib.2. cap.21.* Villaroël. *p.2. regim. Eccl. q.30. art.1.*

6. DE DIVERSIS ECCLESIARVM NOMINIBVS.

Deinde sciendum est, hæc ædificia pro Dei cultu, & sacrificiorum religione constructa variis nominibus ab Ecclesiæ Patribus appellari: ut templa, licèt antiqui Ecclesiæ Præsules abstinuissent ab hoc nomine, propter recentem memoriam sacrificiorum legis veteris, ne cum Judæis fideles commiscerentur, ut observat Durantius *lib.1. de ritu Eccl. c.1. n.7.* Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, ut probant Baronius *dicto anno 57. n.227.* Hæpthenus *disquisit. monast. lib.7. tract.1. disquisit.1.* Concilium, *l.1. C. de SS. Eccl.* quia est convocatio fidelium; & hoc sensu D. Ambrosius *adversus Symmachum*, sanctarum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus ubi plures martyres collecti sunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Junii. Vnde leviter restituendus est locus Anastasii *de Rom. Pontif. in Damaso*, ubi legitur: *Hic multa sanctorum corpora requisivit, & invenit, quorum conchilia,* (lege *concilia.*) Appellantur etiam basilica *in can.28. Synodi Laodic.* relato *in cap. non oportet, 42. distinct. cap. omnes basilicæ, 16. quæst.7. cap. omnes 3. cap. basilica 6. cap. Ecclesia 8. cap. basilicam 10. de consecr. distinct.1. cap. si quis 9. dist.3.* vel propter regiam structuræ magnificentiam, vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur; nam domus Regiæ basilicæ dicuntur, *l.1. §. ult. ff. de acquir. possess. l. continuus 137. §. cum quis, ff. de V. O. l. basilicam 21. C. de operibus publicis*, ut volunt Amalarius *lib.3. de Eccles. offic. cap.2.* Isidorus *lib.15. originum, cap.4.* Vvalfridus Strabo *de rebus Eccles. cap.6.* & hac notione sacram ædem basilicam appellat D. Augustinus *lib.1. de civit. Dei, cap.4.* ibi: *Illud Iunonis templum sibi elegerat avaritia, & superbia levium Græcorum. Istas Christi basilicas misericordia, & humilitas etiam immanium barbarorum, &c.* D. Paulinus *epist.11. & 12.* Sæpiùs basilicæ meminit Agobardus Lugdunensis Episcopus:

Hic dum basilicas Deo dicatas
Et Christi subeunt verenda templa.

Isidorus *lib.15. etymol.* Amalarius *lib.2. de officiis, cap.2.* Aurel. Episcopus Arelat. *in regul. monach. cap.14.* ibi: *Nullus laicus, sive nobilis, sive ignobilis, in basilicam, sive monasterium.* Illustrant Malvenda *de Antichrist. lib.7. cap.7.* Cironius *ad tit. de foro compet.* Baronius *anno Christi.57.* P. Zerda *in adversus cap.133. n.17.* Dorleans *ad Tacitum lib.1. annal.* Illander *in notis ad Vitruvium, lib.5. architect.* Alciatus *lib.1. præsermiss. verbo Basilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Laitprand. nota 102.* Aliter basilica apud Gentiles accipitur, ut probant Baronius *in Martyrol. die 5. Augusti*, Theophilus Raynaud. *tom.15. in Heter. spirit. part.1. punct.4.* Appellatur etiam Dominica, Concil. Laodic. *can.28.* ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Ecclesiis facere.* Neocæsar. *can.5.* ibi: *Catechumenus ingrediens in Dominicum, in loco catechumenorum subsistat.* D. Cyprianus de eleemosyna: *Qua in Dominicum sine sacrificio venis.* Rufinus *lib.3. histor. cap.3.* ibi: *Hæc si vera esse credis, ô Philosophe, surge, sequere me ad Dominicum.* Cyrillus Hierosolym. *catechesi 18.* Zonaras *in can.24. Synodi Trull.* Illustrant Durantius *lib.1. de ritibus, cap.1. num.2.* Iustel. *ad can.15. Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *tom.15. in Heter. spir. punct.4.* Novarin. *in Agno Eucharist. cap.107.* Zerda *in adversus cap.19.* Quia in Ecclesia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Ecclesia oraculum, ut probat, & vocem illustrat Theophilus *d. tom.15. punct.4. fol.177.* appellatur etiam arx. Venantius *lib.11. carmin.11.*

Quam sacer Antistes Vitalis condidit arcem,
Hanc sacer Antistes propriâ sibi vindicat arcem.

Etiam Ecclesiæ dicuntur Martyria *in l. generali 13. C. de sacros. Eccles.* In canone 20. Concilii Gangren. dicuntur etiam Memoriæ, Confessiones, Prophetea, Apostolia, ut probant Ferrandus *lib.1. disquis. reliq. cap.3.* Gaspar Barthius *lib.1. adversus cap.4.* Bulenger. *lib.3. opusc. cap.4.* Tituli etiam dicuntur, ut probavi *in cap.2. de præb.* & etiam

appellantur

appellantur ædes sacræ, mutuato nomine à templis Romanorum, apud quos templum ædes sacra dicebatur, *l. si in alia 7. §. ædes, ff. de offic. Proconf. l. 4. §. ult. cum l. sequenti, ff. famil. ercisc. leg. ædes, ff. de contrahenda emptione, l. 1. §. si in pecunia, l. 5. §. fin. ff. depositi.* Denique communi voce dicuntur Ecclesiæ in omnibus canonibus à Gratiano compilatis *sub distinct. 1. de consecr.* & aliis innumeris congestis à Crespetio *in summa, verbo Ecclesia.* Illustrant Frances *de Ecclesiis Cathedral. cap. 15. per totum*, Turriscrem. *lib. 1. de Ecclesia, cap. 2. numero 1.* Valenzuela *contra Venetos part. 2. num. 4.* non enim solùm Ecclesia accipitur pro collectione omnium fidelium sub uno Præsule, *capite firmiter, de summa Trinitat.* sed apud Cyrill. Hierosolym. *cateches. 18.* aptè Ecclesia vocatur, quasi dicas, convocatio propter omnium convocationem, & congregationem; sumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conveniunt: quam Ecclesiam corporalem appellat textus *in cap. si quis objecerit 7. quæst. 3.* facit D. Augustinus *in Levit. quæst. 59.* ibi: *Hoc quotidianus usus observavit, ut in Ecclesiam prodire, & ad Ecclesiam confugere non dicatur, nisi qui ad ipsum locum, parietesque prodierit, atque confugerit, quibus Ecclesia continetur.* Quamvis Laurentius Valla *lib. 4. elegant. cap. 47.* scribat nescire se, quo jure id fiat. Nobis enim sufficerit, vocem hanc usurpari non solùm à Sanctis Patribus, verùm à sacra Scriptura, *cap. 6. Judith*, ibi: *Et per totam noctem intra Ecclesiam oraverunt.* Et *epist. 1. Pauli ad Corinth. capite 11.* in verbis supra relatis.

7. De necessitate Ecclesiarum.

Deinceps sciendum est, Ecclesias esse ædificandas ex præcepto Ecclesiæ, quia alibi quàm in locis Deo sacratis Missæ sacrificium offerri nequit, *cap. 1. cap. hic ergo 14. cap. nullus 15. cap. Missarum, cap. unicuique 33. cap. clericos 34.* cum aliis, *de consecr. dist. 1.* Concil. Cabilon. sub Carolo *can. 49.* & reperitur *lib. 7. Capitul. cap. 51. in addit. Parisien. sub Ludovico, lib. 1. cap. 47.* & *lib. 2. cap. 11.* & *lib. 3. cap. 6.* Metense *can. 5. In locis non consecratis, idest in solariis, sive in cubiculis propter infirmos, vel longius iter, a quibusdam presbyteris sacrificium offerebatur, quod omnimodis interdictum est.* Theodulphus *ad presbyteros Aurelian. cap. 11. Missarum solennia nequaquam alibi, nisi in Ecclesia celebranda sunt, non in quibuslibet domibus, & vilibus locis, sed in loco, quem elegerit Dominus, juxta illud quod scriptum est Deuteron. cap. 12. Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in locum quem elegerit Dominus, ut ponat nomen suum ibi.* Plura Antonius Augustinus *libro 13. epit. juris Pont. tit. 3.* Jodocus Coccius *tom. 1. thesauri, art. 17. per totum*, faciunt textus *in authent. ut in privatis domibus, collat. 5. authem. de Ecclesiast. titulis, §. si quis in sua domo, collat. 9. l. conventicula, Cod. de Episcop. & Cleric.* junctâ expositione Balsam. *in nomocan. tit. 3. cap. 14.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 168. l. 4. & 5. tit. 10. part. 1.* Illustrant P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disputat. 23. sect. 1.* Salcedo *in praxi, cap. 39.* Vicecomes *tom. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 21. cum sequent.* Andreas Sausay *in Panopl. sacerdot. part. 2. lib. 1. art. 2.* Petrus Gregorius *lib. 1. p artit. 1. tit. 21. cap. 6.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 72.* Basilius *quæst. 2. scholast. cap. 2. in can. 3. Concilii Altissiod.* Barbosa *de potest. Episc. allegat. 23.* Mendo in Bulla, *disput. 16.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 30. numero 24.* Azor *part. 1. institut. lib. 10. cap. 26.* Suarez *de Sacram. disputat. 81. sect. 3.* unde mortale peccatum erit extra casum necessitatis in loco non sacro celebrare. Probat Barbosa *de potest. Episcop. allegat. 23. num. 2.* Immò, & Clerici extra loca sacra celebrantes puniuntur pœnâ suspensionis, & excommunicationis, *in cap. nullus 15. cap. si quis 35. de consecrat. distinct. 1.* & *in d. authent. de Ecclesiast. tit. §. si quis in sua domo*, præcipitur, domum in qua sacra mysteria peraguntur sciente domino, publicari. Ratio hujus Ecclesiastici præcepti desumitur ex dignitate, & præexcellentia sacrificii Missæ; nam in lege veteri sacrificium offerre non licebat nisi in templo, & aris Deo dicatis, *cap. 12. Deuteron.* multò magis in lege Evangelica licere non debet offerre magnum Missæ sacrificium veteri illo præfiguratum, nisi in loco sacro. Quæ ratio adducitur *in cap. 2. cap. sicut 11. de consecrat. dist. 1.* Et licèt omnes fideles privata oratoria habere possint, non tamen possunt Missam ibi celebrare, *cap. unicuique, 33. dist.* quæ oblationis nomine significatur *in can. 28. Concilii Aurel.* adducto *in cap. 2. de consecrat. dist. 1.* nam hoc sacrificium vera, & perfecta oblatio est, *cap. nihil 8. de consecrat. distinct. 1.* junctis traditis à Durantio *lib. 2. de ritib. cap. 2. num. 1.* D. Thoma 3. *part. quæstione 83. art. 3.* Scott. *de sacrific. Miss. lib. 2. cap. 13.* Unde publicè interesse Ecclesias construi, valdeque laudandos fore Principes, qui Ecclesiarum constructioni invigilant, probant late Valdes *de dignit. Regis, cap. 21. num. 2.* Valenzuela *contra Venetos, part. 2. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 23.*

8. Exceptiones quibus dum regulæ subterfugiuntur.

Ab hac tamen generali regula nonnulli casus in ipsis canonibus excipiuntur. Primus est, quando venià Episcopi in loco non sacro celebratur, cujus arbitrio hujus præcepti dispensatio jure communi commissa erat, *d. cap. Missarum 12.* ibi: *Vel ubi ipse permiserit, cap. hic ergo 14.* ibi: *In quibus Episcopus jusserit, de consecr. dist. 1.* Barbosa *d. allegat. 23. num. 6.* An verò hæc potestas sublata sit Episcopis per Trident. *sess. 22. de observ. & devitand. vers. neminem*, dum præcipit, quod non patiantur Episcopi hoc sacrificium offerri extra Ecclesiam, & Oratoria ad divinum cultum dicata, & ab ipsis dedicata, quærunt Interpretes? Et sublatam esse eam facultatem docuerunt Gutierrez *d. cap. 30. num. 25.* Azor *d. cap. 26. quæst. 3.* Contrarium tamen, immò eam potestatem sublatam non esse, tenuerunt plures relati à Barbosa *d. cap. 23. num. 8.* sed cùm constitutionibus Pauli V. & Urbani VIII. denegata sit Episcopis hæc facultas, ut referunt Portel. *in respons. regul. tom. 1. part. 3. casu 20.* Diana *p. 29. tract. 1. resol. 42.* non est dubium, Episcopos non posse uti prædictâ facultate jure communi sibi competenti, nisi in aliquibus casibus, quos refert idem Diana *d. tract. 1. resol. 44.* Alius casus excipitur *in d. cap. 1. cap. 2. cap. sicut 11.* ibi: *Summâ existente necessitate, de consecr. dist. 1.* cùm adest gravis necessitas, ob quam licet extra loca sacra Missæ sacrificium offerre: quod est accipiendum de communi necessitate, veluti si vetustate, igne, aut hostium impetu Ecclesiæ corruerint, licebit extra eas in tentoriis, aut ædibus privatis Missam celebrare, *cap. concedimus, eadem distinct.* vel ob infidelium timorem; unde olim fervente Gentilium persecutione, in carceribus, latebris, & privatis ædibus Missæ sacrificium offerebatur, ut referunt Cornel. Papa *in epist. ad Lupicinum*, D. Augustinus *contra Donatistas, post collat. capite 14.* Gregorius Turon. *lib. 2. hist. cap. ult.* quæ Missa privata, ad differentiam illarum, quæ publicè celebrantur, dicta est: de quibus Missis privatis plura congesserunt Suarez *contra Regem Angliæ lib. 2.*

Digitized by Google

cap.6. Claudius Eſpenceus *in tractat. de Miſſa publica, & privata*, Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſit.1. cap.2. §.2.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. cap.7. obſerv.2. & de pudicitia cap.3. obſervat.3.* Coriolanus *in breviario, anno 175.* Vnde hodie poterit in provinciis infidelium, aut hoſtium Eccleſiæ, in quibus templorum liber uſus non eſt, in privatis domibus, aut oratoriis celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ naſcitur ex favore perſonarum ſpecialium, quibus nominatim conceſſum eſt, ut extra Eccleſiam poſſint Miſſam celebrare: quo in numero ſunt Epiſcopi, *cap. fin. de privil. in 6. l.4. tit.10. p.1.* nec intereſt, an ſint conſecrati, dum electi, & confirmati reperiantur. Felinus *in cap. eam te, verſ.3. de reſcript.* quod etiam conceſſum eſt Fratribus Minoribus, & Prædicatoribus *in cap. in hit 30. de privil. in cap.2. de celebrat. Miſſar. in 5. compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod ſecum deferant, poſſint celebrare ſine ullo parochialium Eccleſiarum præjudicio: quod privilegium fuit confirmatum à Sixto IV. Alex. VI. Gregor. XIII. & etiam conceſſum Patribus Societatis Jeſu, ut refert Barboſa ſuprà, *num.2.* utrumque tamen privilegium abrogatum eſſe per Tridentinum *d. ſeſſ. 22.* tenuerunt plures relati à Barboſa *ſuprà*. Sed contrarium, videlicet ſublatum non eſſe, defendit Bruno Chaſſaing *de privileg. regul. p.2. tract.8. cap.1. propoſ.1.*

9. Expenitvr novella 4. Leonis.

Nec ſuprà traditis obſtat conſtitutio 4. Leonis, quæ extat poſt novellas Juſtin. ubi cavetur, licere omnibus ſacerdotibus in quibuſlibet privatis ædibus Miſſæ ſacrificium offerre: quâ difficultate oppreſſi Gothofredus *ibi*, Fornerius *lib.6. rer. quotid. cap.6.* exiſtimarunt, eâ conſtitutione, veluti noviori, corrigi, & emendari conſtitutiones Juſtiniani, de quibus *in d. authentic. de Eccleſiaſtic. titul. §. ſi quis in ſua domo: & in d. authent. ut in privatis domibus.* Sed illis omiſſis dicendum eſt, Imperatorem Leonem in eo textu non præſcribere modũ circa loca, in quibus eſt ſacrificandum, quod erat antea definitum, tam per ſacros Canones, quàm per Juſtinianum; ideoque dum in privatis domibus ſacrificium Miſſæ offerri permittit, ſubaudiendus eſt in caſibus à jure permiſſis, vel cùm licentia Epiſcopi adeſt: tantùm enim Leo explicat jus, quod obſervandum eſt circa perſonas, quæ poſſunt in privatis ædibus Miſſam celebrare, quod antea declaratum non erat; docetque in locis permiſſis hoc jus competere omnibus clericis, non ſolùm illis, qui nominatim oratoriis adſcripti ſunt, & veluti ibi inſtituti; ſed etiam aliis clericis adſcriptis majoribus Eccleſiis: nam eo quòd oratorium Epiſcopi auctoritate conſtructum eſt, aut ab eo conceſſa eſt licentia ibi Miſſam celebrandi, quilibet presbyter poteſt in eo Miſſæ ſacrificium offerre. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in cap. Clericos, de conſecrat. diſt.1.* ubi ſtatuitur, clericos Miſſam celebrantes in oratoriis privatis ſine licentia Epiſcopi, deponendos eſſe: quaſi ſpecialis licentia deſideretur, non ſolùm ut in loco ſacro celebretur, verùm ut clericus habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum eſt, alium potiùs eſſe illius canonis ſenſum, ut ſcilicet præcedere debeat licentia Epiſcopi circa locum ubi celebrandum eſt, non tamen circa perſonã celebrantis, quia in loco permiſſo, ſeu per Epiſcopũ deputato quilibet celebrare poteſt.

10. De Eccleſiæ forma.

Hucuſque non ſolùm pium, utilemque, immò & neceſſarium eſſe Eccleſiarum uſum probavimus; verùm quia loca ſacra non facit privata auctoritas, ſed ſolennis, & publica, *l. in tantum 6. §. ſacra, ff. de rer. diviſ.* unde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, ut probant Briſſonius *lib.2. antiquit. cap.2. & 3.* & *de formulis lib.1. fol.125.* Stuchius *de ſacrif. Gentil. fol. 56.* Ambianas *ad Tertul. in apol. cap.13. obſervat.2.* formam, & leges dedicationis aræ ſatis elegantèr expreſſit Lipſius *inſcript.8. fol.18.* & ex eo illuſtrat D. Ioſeph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongoræ, fol.154.* Sic in conſtructione templorum religionis Catholicæ multa obſervantur, ut divinis uſibus Eccleſiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primò enim deſideratur, ut ab aliis ædibus diſtincta ſint, & ſeparata templa, nullis aliis parietibus contigua, ſicut inſulæ in medio matis ſunt: quare Eccleſia inſula appellatur à D. Cyril. *in comment. ad Iſaiam, c.24.* D. Hieronymo *in eundem Prophetam, c.49.* qui docent, ad templa Catholica reſpexiſſe Iſaiam in illis verbis: *In inſulis maris gloriam Domini Dei.* Deinde obſervari oportet, ut Eccleſiæ conſtruantur in modum navis; quod ab Apoſtolis acceptum tradit D. Clemens *lib.2. conſtit. c.57.* & *in epiſt. ad Iacobum fratrem Domini:* plura tradit Crelpetius *in ſumma, verbo Eccleſia*; ideoque ipſa univerſalis Eccleſia allegoricè navis appellatur, ut probat Turriſcrem. *lib.1. de Eccleſ. cap.33.* quia ut ait D. Ambroſius *ſermon.11. de mirabilib.* inter mundi procellas Eccleſia quos ſuſcipit, ſervat illæſos. Latè illuſtrat Theophilus *tom.2. ſect.5. c.6. fol.510.* & nos notavimus *in cap. inter, de offic. ordin. num. fin.* Deinde receptum apud veteres invenio, ut altare Eccleſiæ ad orientem collocetur, janua autem ad occidentem, ut Apoſtolicâ traditione receptum tradunt D. Clemens *lib.2. conſtit. cap.57.* Juſtinus Martyr *q.118.* D. Auguſtinus *lib.2. de ſerm. Domini in monte, cap.9.* ibi: *Cujus rei ſignificandæ gratiâ cùm ad orationem ſtamus, ad orientem convertimur.* Sanctus Joannes Damaſcenus *lib.4. de fide orthodox. cap.13.* Tertul. *in apolog. cap.16. Ad orientem ſuſpicientes Chriſtiani manibus expanſis, quia innocuis; capite nudo, quia non erubeſcimus.* Origenes *homil.5. in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cœli ad ſolem orientis plagam converſi orationem fundimus.* Sidonius Apollin. *lib.2. epiſt.10.*

Ædes celſa nitet, nec in ſiniſtrum,
Aut dextrum trahitur, ſed arce frontis
Ortum proſpicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo ſitu erigi, quia antiquus Chriſtianorum uſus ferebat orare ad Orientem, ut ſignificaretur, quod ſicut ea ex parte lux corporea advenit, ita orantibus lucem de cœlo affulgere: quam rationem aſſignat Vvalfridus *de rebus Eccleſ. cap.* 4. quanquam Gregorius Nyſſenus *orat.5. in Orat. Dominic.* cenſeat, eam eſſe profeſſionem peregrinationis noſtræ, quâ remigrare ſatagimus ad Orientem, ſitumque in eô paradiſum, à quo excidimus. Damaſcenus verò *d. cap.13.* habitam cenſet rationem ſitus Chriſti in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obverſa, ut bene aſſerit Molanus *lib.4. de imag. cap.4.* & jam olim Lucas Tudenſis *lib.2. contra Albigen. cap.12.* ac Hugo Hetherianus *lib.1. de regreſſ. ad infant. cap.14.* & probat Theophilus *de ſancto Latrone, cap.6. num.7.* Quaſi ergo ad Chriſtum cruci affixum facies obverterent, orabant antiqui facie converſa ad Orientem. Illuſtrant Joan. Dartis *ad diſt. de conſecr.* Caballutius *in not. Concil. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Eccleſiar. forma*, Durantius *lib.1. de ritibus Eccleſ. cap.4.* Bellarminus *lib.4. de cultu Sanctorum, cap.3.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii,*

D. Gregorii pag. 156. Elias Schedius *de Diis German. cap.* 30. *fol.* 372. qui probat latè, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper constrúi: quod & docuerunt D. Isidorus *lib.* 15. *origin. cap.* 4. Vitruvius *lib.* 4. *architect. cap.* 5. Quæ omnia ita cavenda sunt, si commodè fieri potest; alias si propter loci incommoditatem ita Ecclesia constrúi non potest, de his curandum non est, ut notavit Bellarminus *d. cap.* 3. *vers. Alterum.*

II. De licentia proprii Episcopi.

Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione adhiberi debet Episcopi auctoritas, alias sine ea domus profana semper erit, nec poterit ministeriis ecclesiasticis deservire, *cap. nemo* 9. *de consecr. dist.* 1. *cap. de monachis* 12. *junctis cap. quidam* 30. 18. *quæst.* 2. *cap.* 1. *capite constitutus, de relig. domib. cap. olim* 14. *de privil. authent. de monachis*, §. *illud, collat.* 3. *authent. de Eccles. tit.* §. *si quis autem, collat.* 9. *cap. penult. de præscrip. l.* 2. *tit.* 10. *partit.* 1. & ab eo debet consecrari, ut ab ipso tantùm, vel ab his, qui Episcoporum vice fúnguntur, consecrantur res sacræ, ut constat ex variis auctoritatibus congestis à Balsamone *in nomocan. Photii tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 47. Anton. Augustin. *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 4. probat Moscon. *de Majest. Eccles.* 1. *part. cap.* 8. §. 2. Bellarmin. *lib.* 3. *tom.* 1. *controvers. cap.* 5. & 6. Barbosa *de jure eccles. lib.* 2. *cap.* 2. & *de potestate Episcop. allegat.* 27. qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. institut. lib.* 2. *cap.* 4. Unde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. finali, C. Theodos. de Pagan. novel.* 5. *Justin. capite* 1. & *nov.* 123. *capite* 33. & crucem figere, *d. cap. nemo, d. novel.* 5. & 67. *capite* 1. quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in d. novel.* 5. *capite* 1. Illustrant Grethserus *lib.* 2. *de cruce, capite* 14. Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 1. & *lib.* 3. *cap.* 1. Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Filesac. *in cap.* 7. *de offic. Ordin.* §. 1. Zerda *in adverss. cap.* 127. *num.* 8. quam dedicationem facere debet convocatis presbyteris. Concil. Auriac. *can.* 10. Gregorius Turon. *de gloria Confess. cap.* 20. Fortunatus *lib.* 3. *ad Felicem, de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *d. authent. de monachis*, §. *illud, d. l.* 2. *partit.* ut etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, priùs solennibus sacrificiis lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, ubi Ecclesia constrúitur. Concil. Auriac. *d. can.* 10. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurelian. *can.* 1. & 3. Vvormat. *can.* 1. probant Savatus *ad Siden. lib.* 4. *epist.* 15. Coriolanus *in not. ad can.* 14. *Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alii committere, ut probat Glossa *in d. cap. nemo, verbo Veniat*, Azor *p.* 2. *Instit. lib.* 9. *cap.* 3. *quæst.* 8. Nec tunc obstant textus *in cap. de locorum* 4. *cap. præcepta* 5. cum tribus sequentibus, *de consecr. dist.* 1. ubi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; unde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turriserem. *ibi*, Suarez *de sacram. disput.* 81. *sect.* 2. §. *dico.* Sed dicendum est, ad constructionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *d. cap. nemo, ead. dist.* 1. sed ad constructionem Ecclesiarum in universo orbe desiderari Pontificis licentiam, quia Episcopi tantùm in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, ut docuerunt P. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 9. Germonius *lib.* 1. *de sacror. immunit. capite* 2.

Nec solùm Ecclesiæ publicè constrúi, & dedicari debent, verùm & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missæ sacrificium celebrari potest, *cap. nullus* 25. *cap. concedimus* 30. *de consecr. dist.* 1. latè probant Jodocus Coccius *lib.* 6. *thesaur. artic.* 9. Monchiacenus *de sacrif. Missæ, 2. p. cap.* 10. P. Henao *eod. tract. tom.* 2. *disput.* 24. *sect.* 1. Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara, voluit Servius *ad lib.* 2. *Virgilii*, ad illud: *Nec quicquam altaria*: & confirmant Macrobius *lib.* 3. *Saturn. c.* 3. Vitruvius *de architect. lib.* 4. *cap.* 5. unde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. fin. C. Theodos. de relat. l.* 8. *eodem C. de sacr. l. fin. eod. C. de locat. fundor. novel.* 4. *Valentin. novel. Anthemii, de his qui se servis junxerunt.* Ara verò a rogationibus appellatur: licèt apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare, quod ara erigebatur Diis superis, & inferis; altare verò solùm superis. Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 2. Illustrant Struchius *de sacrif. fol.* 64. Mendoza *in virid. lib.* 8. *sect.* 8. *de forma ara, & modo eam erigendi.* Plura adduxerunt Beyerlinx in theatro, verbo *Altare*, Balengerus *lib.* 3. *opusc. de templis*, *c.* 24. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 4. *sect.* 3. *cap.* 1. *fol.* 359. Lipsius *in notis ad Tacitum*, *lib.* 1. *not.* 75. D. Joseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ*, *pag.* 152. Altaria verò duplicis generis sunt; alia fixa, & magna, cùm tota mensa sacrificiis destinata consecratur; alia verò minora, quæ vulgò *aras* dicimus quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur ut sint lapidea; *cap. altaria* 31. *de consecr. distinct.* 1. *l.* 12. *tit.* 10. *partit.* 1. S. Gregorius Nyssenus *orat. in Christi baptismum*: *In hoc altari, sanctum, cui assistimus, lapis est suâ naturâ communis, nihil differens ab aliis cruditis, ex quibus nostris exstruuntur parietes, & pavimenta ernantur: sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum.* Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Suisay *in Pan. sacerd. sup. fol.* 478. Joannes Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* P. Henao *d. disput.* 24. *sect.* 1. Non tantùm propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 10. & quia in sepulchro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in d. cap. altaria*, D. Thomas 3. *part. quæst.* 83. *artic.* 3. sed ut diu serventur illæsa, novaque non indigeant consecratione, ut observavit Turriserem. *in eodem textu.* Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi capite* 22. aliquando aurea, *lib.* 3. *Regum, cap.* 7. nonnunquam terrea, *Exodi cap.* 20. Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 5. *cap.* 8. Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reverentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in cap. concedimus, de consecr. dist.* 1. ubi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, ut hodie passim contingit, & contra Molinæum talem usum probat Sausay *in Panopl. sacerd. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 1. jnam totum lapideum altare tabula dicitur *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infrà *in cap. quod in dubiis.* Est ergo sensus prædicti canonis, ut in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquis ad

I. De altarium consecratione.

sacrificium necessariis. Frances *de Eccles. Cathed. cap.5. num.118.* Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.83. dub.18.*

13. De ritibus ipsius consecrationis.

Ecclesiarum verò, & altarium hanc consecrationem perridet hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, videlicet Magdeburgenses *cent.4. cap.6.* Calvinus *lib.3. instit. cap.20. §. 30.* & alii apud Iodocum Coccium *dicto artic.9.* quos doctè refellit Turrianus *lib.2. pro canonib. cap.19.& 20.* nec fundamenta alia confingunt, quàm quod sunt res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facilè ipsi refelluntur, quia hic consecrationis usus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ. In lege naturæ, nam ut habetur *Genesis cap.28.* Jacob erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, & appellavit domum Dei. In lege scripta Moyses consecravit oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi cap.40.* & *Numerer. cap.7.* refertur *in cap.2. de consecr. dist.1.* & tradit Petavius *de hierarch. Eccles. lib.3. cap.5.* Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum & Altarium, *d. cap. altaria, cap. Ecclesias, de consecr. dist.1.* cum aliis congestis à Bellarmino *d.lib.3. cap.5.* Solennitates autem, quibus Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, ut constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*, P. Damiano *serm.1. & 4. de Eccles. dedic.* Blesensi *serm.36.* S. Bernard. *serm. 1. de Eccles. dedic.* S. Augustino *serm. 53. 55. & 252.* S. Victore *lib.2. de sacram. p.5. cap.2. & 3.* quarum mysticam significationem recensere operosum potiùs quàm utile esset, referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interveniunt. Primò vicini Episcopi advocantur, saltem duo. Savarus *ad Sidonium lib.4. epist.25.* licèt unus sufficiat. Theophilus *tom.16. in Heteroc. p.2. punct.8.* Secundò accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, juxta parietes templi. Tertiò Episcopus ter circuit templum, & cùm ad portam accedit, ter superluminare pecutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quartò ingreditur Pontifex templum. Quintò cinere conspersò per pavimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latinè, & Græcè usque ad A. B. C. incipiens à cornu altaris sinistro usque ad partem ostii dexteram, & finiens in modum crucis à cornu altaris dextro usque ad partem ostii sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sextò unguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l.14. & seqq. tit.10. p.1.* Bellarminus *d. cap.3. §. quin ergo, & sequent.* Durantius *d. cap. 24. num. 8.* Carrier. *tom.2. Digest. fid. cap.8.* Vicecomes *tom.3. de Missa ritibus, lib.2. cap.23.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.194.* Frances *de Eccles. Cathed. cap.34. de dedic.* Turrisrem. *in cap. omnes, de consecr. dist.1.* Antoninus *3. part. tit.12. cap.6.* Hugo à Sancto Victore *de sacram. 5. p. cap.2. & 3.* Guill. Durantius *lib.1. ration. cap.7.* Joan. Dartis *ad dist.1. de consecr.* In consecratione altarium plura alia interveniunt. Primò Episcopus incipit adjutorium petere à Domino: secundò aquam benedicit: tertiò aquâ ipsâ quinque cruces facit in altari; in medio unam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit, deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat, altare ungit chrismate, deinde illud operit, & involvit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores suprà laudati, & Turrisrem *in dicto cap. altaria*: unde descendit, templa sancta, & religiosa loca, esse veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solemnitate sacra efficiuntur, & sunt divinâ speciali virtute prædita, ab spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, ut probant Bellarminus *dicto cap.5. vers.3.* Suarez *de Sacram. disput.81. sect.2. §. Dico secundò.* Et quamvis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem; qua disponuntur, & reddontur apta divino cultui, suntque congruentiora ad illum finem aliis prophanis locis. D. Thomas *3. p. quæst.83. artic.3.* Suarez, & Durantius *suprà.* Sed licet olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes; sed earum loco successit benedictio; quia faciliùs Ecclesiæ benedicuntur, quàm consecrantur; & si fuerint pollutæ, faciliùs etiam reconciliantur, *cap. fin. hoc tit.* Etiam nunc altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *cap. placuit 26. de consecr. dist.1.* probant latè Antonius Augustin. *in epit. jur. lib.16. tit.3.* D. Sancius de Avila *de vener. reliq. lib.3. cap.1.* Zerda *in advers. cap.98.* Ducæus *in not. ad epist.12. D. Paulini, fol.48. linea 1.* Menardus *ubi suprà*, Vivar. *post notas ad Marcum Maximum, in tract. de vener. Sanct. §.1.* Ferrandus *lib.1. disquisit. reliq. cap.3. sect.2. & cap.9. artic.1.* Quare altaria tantùm unctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *cap. altaria, de consecr. dist.1.* Probat Schacus *de vener. Sanct. cap.40 sect.10.* Stuchius *in not. ad Arrianum, fol.75.*

14. Traditur ratio dictorum.

Ex his apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm altare, ubi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum, ex suprà traditis; & consecrationem retinere, *ex cap. proposuisti 4. hoc tit.* si eam non retineat, immò motum sit, vel fractum, ita ut veterem usum, & formam amittat, debet denuò consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam novâ indiget consecratione, si ejus parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *dicto cap. Ecclesias 20.* latè probat P. Henao *tom.2. de sacrif. Missæ, disp.23. sect.7.* quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salvi maneant, *cap. ligneis 6. hoc tit.* & utrumque optimâ ratione, nam cùm destruitur locus consecratio ipsa evanescit, *cap. si motum 19. de consecr. dist.1.* Cùm autem locus salvus manet, licèt refectus, & aliis tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest, omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remansit, ut magis dignum accessione quadam trahat ad se minùs dignum, *cap. quod in dubiis, hoc tit.* quia hoc procedit quando res prophana sacræ commiscetur, ita ut discerni, & separari una ab alia non possit; cùm autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse sacra: unde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem, illud tantùm consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet.

15. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus Anselmi, & Ivonis; nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem

con

conſecrationis in Eccleſia non dependere à conſecratione altaris, cùm æquè principaliter ſe habeat, nec in hac parte datur quid acceſſorium; unde etiam moto, ſeu fracto altari, durat conſecratio Eccleſiæ. Ratiocinio etiam Carnotenſis reſpondetur, argumentum illud tantùm eſſe metaphoricum, ſeu myſticum, unde non eſt deducendum ad realem conſecrationem altaris vel Eccleſiæ. Nec tandem obſtant textus *in d. cap. ſi motum*, *cap. de fabrica*: pro quorum expoſitione dicendum eſt quoad primam partem quæ habet, moto altari, Eccleſiam violari, in ea quæſtione Pontifices diſſenſiſſe, & ſecundùm doctrinam antiquorum canonum Eccleſiam violatam cenſeri cùm violatur altare, *ex d. cap. ſi motum*: ſed canones noviores, quibus ſtandum eſt, ab ea ſententia diſcedentes, declaraſſe hunc violationis caſum non extendi ad Eccleſiam, ſed tantùm ad ipſum altare: unde in præſenti textu ſic ait Pontifex, *licèt quidam canones aliud innuere videantur*, reſpiciens ad dictos canones, *ſi motum*, & *de fabrica*, ut jam notavit Vazquez 3. *p. in* 3. *part. diſput.* 233. *quæſt.* 83. *cap.* 2. & ita juxta præſentem textum dicendum eſt, quod ſi altare conſecratum movetur è loco ubi conſecratum eſt, & in alium transfertur, aut in ſua forma mutatur, vel ſigillum altaris mutationem ſuſtinet, novâ indiget conſecratione; non tamen ideo Eccleſiæ conſecratio iteratur: ex tranſlatione verò, ſeu mutatione altaris portatilis non datur ipſius violatio, *cap. concedimus* 30. *de conſecr. diſt.* 1. niſi ipſum frangi, aut majori ex parte deſtrui contingat, juxta ea quæ adducit P. Henao *tom.* 2. *diſput.* 24. *ſect.* 3. Quod attinet ad ſecundam partem difficilior eſt ſententia textus *in d. cap. ſi motum*, quatenus dicit, quod ſi parietes mutantur, & non altare, ſale exorcizetur Eccleſia; nam omnem conſecrationem redintegrandam eſſe, probat textus *in d. cap. Eccleſiis*. Sed eſt dicendum, ſententiam dicti capitis *ſi motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, ſed major pars conſecrata ſalva remanſit, ut probat Gloſſa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam ſi funditus everterentur, & denuò exſtruerentur, integrè eſſet conficienda conſecratio, *dict. cap. Eccleſiis*: immò addendum eſt, quod cùm major pars conſecrata ſalva remanet, ex conſilio tantùm fit, reconciliatio non autem ex præcepto. Unde exponendus eſt textus *in cap. ligneis* 6. *hoc tit.* dum ait, neque Eccleſiam, nec altare eſſe iterum conſecrandum, ſi parietibus Eccleſiæ illæſis, & menſâ altaris modicam paſſâ fracturam, lignea ædificia Eccleſiæ conſumpta fuerunt; non enim mutatione altaris Eccleſia violaretur, aut altare Eccleſiæ mutatione; ſed reddendo ſingula ſingulis, ideo nulla eſt violatio altaris, aut Eccleſiæ in ſpecie, quia neque in altari contingit caſus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem intervenire debet mutatio, aut fractura in majori parte: in Eccleſia quoque nulla incerceſſit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex ſuprà traditis. Non tamen eſt omittendum diſcrimen, quod in hac parte verſatur inter jus civile, & eccleſiaſticum; nam jure civili infimum etiam ſolum aræ ipſius templi conſecrabatur, juxta duas formulas conſecrationis, quas refert Briſſonius *de formulis*, *pag.* 115. unde ædes ſacræ manebant jure Romanorum Gentilium etiam poſt dirutum ædificium, *l. ades ſacra* 73. *ff. de contrah. emption.* §. *ſacra*, *verſ. Locus*, *Inſtit. de rer. diviſ.* Seneca *de conſolat. ad Helviam*, *cap.* 13. *in fine*: apud nos verò juxta ſacros canones domus dedicatur, ut talis, & ut Eccleſia fiat; quare in forma ipſa conſiſtit conſecratio: eaque peremptâ, penituſque collapſâ deſinit locus ſacer eſſe, *cap. de fabrica* 24. *de conſecr. diſt.* 1. unde uſu evenire cernimus, ut ædificia, quæ olim ſacris uſibus erant dedicata, formâ veteri amiſsâ, vel penitus collapſâ, redigantur ad profanos uſus, & in privatorum dominio permaneant, quia exuerunt religionem: docent Azor *inſtit. mor. part.* 2. *lib.* 10. *c.* 26. *quæſt.* 12. Barb. *de poteſt. Epiſcop. alleg.* 27. *ex n.* 14. Canilius *ad hunc tit.* aliàs conſecratione manente, non poteſt locus ipſe ad humanos uſus transferri, *capite nulli* 4. 12. *quæſt.* 2. *cap. ſemel* 4. 19. *quæſt.* 3. *cap. comperimus* 2. 14. *quæſt.* 6. *cap. ligna* 38. *cum ſequent. cap. veſtimenta* 42. *de conſecr. diſt.* 1. *cap. ſemel* 51. *de R. I. lib.* 6. & jure civili locus ſacer profanus fiebat, ſi ex lege, vel Senatuſconſulto locus ipſe alibi transferebatur, ut conſtat ex Plinio *lib.* 10. *epiſt paulò poſt medium*; quo modo accipit textum *in l. intra* 83. §. *ſacram*, *ff. de V. O.* in illis verbis: *Si res ſacra lege aliquâ profana fiat*, D. Joſeph. Retes *in repetit. prælect. ad ipſum textum*, *num.* 12. Alio etiam modo apud ipſos ſolvebatur locus ſacer religione, videlicet ſi numina, quæ ibi colebantur, ſolemni carmine evocarentur, quod ex Macrobio, & Servio refert Briſſonius *lib.* 1. *de formulis*, *pag.* 63. & 64. Illuſtrant P. Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. c.* 4. alii apud Oſualdum *lib.* 4 *Donelli*, *cap.* 1. *litt. P*, cujus evocationis creditur extare veſtigium *in l. ſacra*, §. *illud*, *ff. de rer. diviſ.* quæ evocatio plerumque fiebat in oppugnatione urbium hoſtium, ut de Beiorum urbe narrat Livius *lib.* 5. & de Carthaginenſibus carmen ipſum refert Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 15. quia ſacra loca ab hoſtibus capta profana cenſebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l. cùm loca* 36. *ff. de religioſ.* ſuperſtitioſè enim ipſi credebant Deos ſponte ſua ab urbibus devictis aufugiſſe, ad victoreſque ſe tranſtuliſſe: quod delirium illuſtrat Zerda *ad lib.* 2. *Æneid. Virgil. verſ.* 351. Apud nos verò loca ipſa Deo dicata ſemper in iis caſibus ſacra manent, *cap. paſtoralis* 13. *quæſt.* 1. *cap. primæ actione* 26. *quæſt.* 3. docet D. Joſeph de Retes *lib.* 6. *opuſc. cap.* 2.

CAPUT II.

Idem ª *Tornacenſi.*

TUa fraternitas requiſivit à nobis, utrum tibi dedicationes Eccleſiarum, tam diebus Dominicis, quàm privatis liceat celebrare. Super quo tibi duximus breviter reſpondendum, quod in diœceſi *b* tua, tam Dominicis diebus, quàm privatis, tibi Eccleſiis dedicationes impendere licet.

NOTÆ.

a *Tornacen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de dedic. Ecclesiarum, cap.* 1. De diœcesi Tornac. nonnulla notavi *in cap.* 7. *de rescript.*

b *Diœcesi tua.*] Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibus, 1. in quorum diœcesi consecrantur, *cap. nemo, cap. his ergo* 14. *cap. nullus* 25. *de consecr. dist.* 1. *cap.* 28. 7. *quæst.* 1. Concil. Arausic. *can.* 100. ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurel. 1. *can.* 1. 3. & 8. ibi: *Pontifex si obierit, nullus Episcopus, &c. aut in civitate, aut per parochias altaria audeat consecrare; si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.* Vvormat. *can.* 1. quod & in consecratione personarum, & aliarum rerum similiter definitur *in cap.* 1. §. *ad Episcopum*, 25. *dist. cap. quamvis* 68. *dist. cap. quod sedem* 10. *de offic. ordin. cap. penult.* §. *Chrisma*, *de præscript.* Savarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 15. Ant. August. *lib.* 4. *in epit. tit.* 48. & notavi suprà *in cap.* 1. *de relig. domibus*; & si quidem ab alieno Episcopo contrarium temerè præsumptum fuerit, consecratio quidem tenet in hoc, ut manente suo subjecto, nunquam deleri possit: quem sacramentalem effectum appellavit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *artic.* 3. *in conclus.* & sic accipiendum est Anacleti decretum *in can. Episcopus in diœcesim*, 7. *quæst.* 1. sed temerè consecranti, præter ejus, quod interest in civilem exactionem, perpetuò insuper depositionis pœna ipso jure irrogatur, si spectemus Concilii Antiocheni antiquam severitatem, *cap. nullum*, 9. *quæst.* 2. vel certè exercitii Pontificalium per annum suspensionis, ex Concilio Aurel. suprà relato, & Trident. *sess.* 6. *de reform. cap.* 5. & *sess.* 14. *cap.* 2. & *sess.* 23. *cap.* 8. immò Ecclesiam ipsam aliquando legimus divinitus eversam; nam Rodulphus Glaber refert, ventis, ac tempestate disjectam, & dissipatam Ecclesiam monasterii Lucanensis in pago Turonico, quam Fulco Andegavorum Comes exstruxerat; cùm eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turonensis Archiepiscopi consecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cùm multi per regionem factum comperissent, nulli venit in dubium, quoniam insolens præsumptionis audacia irritum constituisset votum, simulque præsentibus, ac futuris, ne huic simile agerent, evidens indicium fuit.

COMMENTARIVM.

1. ECclesiam constructam consecrandam esse divinis precibus, definitur *in cap.* 1. *cap. Ecclesias* 13. *cap. omnes, de consecr. dist.* 1. à D. Clemente *epist.* 2. *ad Iacobum*, Evaristo apud Burchardum *lib.* 3. *Decret. cap.* 27. & usum illum invaluisse à temporibus Apost. tradunt Eusebius *lib.* 4. *de vita Constant. cap.* 40. & *lib.* 10. *cap.* 3. Theodor. *lib.* 1. *cap.* 30. & docent Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccles. cap.* 24. Cochier *in face hist. cent.* 2. *cap.* 89. eamque perficere posse Episcopum, tam diebus Dominicis, quàm feriatis, in præsenti docet Innocentius, dum tamen Missæ sacrificium offeratur, *cap. omnes* 3. *de consecr. dist.* 1. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 27. quam ipse celebrare potest, vel alii presbytero committere, dum tamen Episcopus consecrationis ritum expleat, *l.* 18. *tit.* 10. *partit.* 1. quia hæc facultas competit Episcopo ratione ordinis, & ita delegare non potest, ut dicemus infrà *in cap. aquam* 9. In nostra verò Hispania contrarium, immò tantùm diebus Dominicis consecrationes Ecclesiarum fieri posse, non sine ratione statutum fuit in Concil. Cæsaraugust. *can.* 1. his verbis: [In sanctum, & satis venerabile Concilium residentibus nunciatum est nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Ecclesias quæ à fidelibus piâ devotione construuntur, extrà diebus Dominicis consecrent. Si ergo cùm quisque nostrûm mortalium ad sacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur, ut in reliquis diebus, nisi tantùm Dominicis festivitatibus, ii qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur ecclesiastico, quantò magis ut deificata sancta templa, quæ ab hominibus fidelibus censentur honorificanda, nisi diebus Dominicis perhibeantur consecranda? Cujusque ergo talium præsumptiones Pontificum non solùm Sanctorum Patrum cohibemur prohibere sententiâ, sed propria deliberatione censemus, ut nulli penitus Pontificum in quibuscumque provinciis constituras à modò liceat præter certis diebus Dominicis Ecclesias sanctas consecrare. 2.

CAPVT III.

Idem a *Nidrosiensi Episcopo.*

QUod in dubiis. *Et infrà*: Altare verò, in quo tabula, cui consecrationis benedictio Pontificali ministerio adhibetur, semota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò *b* consecrari: nec negamus, quin oleum non consecratum consecrato possit oleo commisceri.

NOTÆ.

Nidrosiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Eccles. c.* 2. & *in cap. quod in dubiis, de renunc.* ubi alias partes hujus decretalis congessi.

b *Consecrari.*] Priorem hujus textus partem exposui suprà *in cap.* 1.

COMMENTARIVM.

1. IN secunda parte hujus textus docet Innocentius, oleum profanum non consecratum posse misceri cum consecrato, ad sacramentum Extremæ unctionis administrandum: quod & de aqua benedicta docuit noster Innocentius *lib.* 4. *de sacro altaris mysterio, cap.* 32. ubi ait: *Aqua pura per aqua benedicta contactum efficitur benedicta.* Illustrant Trullench *de sacrament. lib.* 5. *cap. unic. dub.* 2. *num.* 3. Dicastillo *eod. tract. tom.* 1. *tract.* 7. *disput.* 1. *dub.* 7. *num.* 74. Diana *p.* 11. *tract.* 3. *resol.* 15. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disp.* 27. *sect.* 10. Barbosa *de jure eccles. lib.* 3. *c.* 3. *n.* 43. Homobonus *in examine, tract.* 4. *quæst.* 97. Grethserus *lib.* 2. *de benedict. cap.* 20. Theophilus *tom.* 16. in

Digitized by Google

in Heteroel. ſpirit. part. 5. in fine : non tamen inde inferas, vinum non conſecratum admixtum cum conſecrato tranſire in ſanguinem Domini, ut aliqui arguebant, referente ipſo Innocentio *in capite cùm Martha*, §. *quæſiviſti*, *de celebratione Miſſarum*, illis verbis : *Quidam autem voluerunt adſtruere, quod ſicut aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta ; ſic vinum per ſacramenti contactum efficitur conſecratum, & tranſit in ſanguinem.* Nam ratio differentiæ ex eo provenit, quod vis convertendi vinum in ſanguinem Chriſti non eſt conceſſa mixtioni, ſed verbis conſecrationis, quæ non operantur niſi quando proferuntur phyſicè, & circa materiam tunc præſentem : nec eſt ſimile in aqua benedicta, aut oleo conſecrato, ſeu benedicto ; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa ſubſtantiam æquæ, ſicut facit conſecratio circa vinum, ut docuit D. Thomas 3. *part. quæſt.* 77. *artic.* 8. cujus ſenſus eſt, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Eccleſiæ non immutare phyſicè oleum, ſeu aquam ; ſed ſolùm moraliter in ordine ad peculiares uſus ſacros, remanente ſubſtantia aquæ, vel olei ; ideóque ex Eccleſiæ diſpoſitione poſſe materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non conſecratum commixtum conſecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat ſanguis Chriſti, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *quæſtione* 77. Gregorius de Valentia *diſput. 6. quæſt. 5. puncto* 3. Cardin. Lugo *de Euchariſt. diſput.* 10. *ſect.* 3. *num.* 41. Bernal. *de ſacram. diſput.* 36. *ſect. 6. num. 53.* Vazquez 3. *part. in* 3. *part. diſputat.* 395. *cap. 6.* Suarez *de ſacram. diſput. 54. ſect. 2.* Henao *de Euchariſt. diſputat. 6. ſect. 5.* Dubium autem eſt, utrum ſi oleo conſecrato admiſceatur major quantitas olei non conſecrati, adhuc remaneat totum conſecratum ? Et affirmativam ſententiam, videlicet manere conſecratum, docuit Magiſter Hinojoſi *in direct. deciſ. regul. fol.* 29. quæ ſententia in re[illegible] Philoſophia fundari poteſt ; liquidem quando duo liquores, qui admiſcentur, ſunt ejuſdem ſpeciei, habentque qualitates valde ſimiles ejuſdem [illegible]rutis, & vigoris, ut duo vina alba, vel duo olea, ex mixtione nulla fit corruptio, nec reſultat aliqua [illegible]rtium, ſed eſt unio, & continuatio illarum partium : & quamvis major quantitas ſuperaddatur [illegible]ori, nec cum non habeant contrarietatem qualitatum miſcentur per mutuam actionem & paſſionem major quantitas deſtruit minorem ; ſed per diviſionem partium quantitativarum, ſubintrans alter liquor illorum dividit per commotionem partes alterius ; unde oleo non conſecrato, ſuperaddito etiam in majori quantitate oleo conſecrato, totum remanebit conſecratum. Sed contrarium prorſus tenendum eſt, videlicet quod ſi oleum id, quod additur, ſuperet, vel etiam æquale ſit, & confeſtim addatur, non remanet totum conſecratum ; ſi autem ſenſim fiat additio, ſemper cenſetur eſſe idem, quod immediatè ante fuit, ut docuerunt Joannes à Cruz *in direct. conſcientiæ, de Extrema Vnct. dub. 6. concluſ. 1.* Petrus de Ledeſma *in ſumma, tract. de Extrema-Vnct.* Trullench *de ſacram. lib. 5. cap. unic. dub. 2. num. 3.* Diana *part. 11. tract. 3. reſol. 15.* Apud Gentiles verò non ſolùm accedente commixtione totum vinum ſacrum fiebat, verùm etſi quid ſacrificandi causâ de dolio demeretur, totum dolium ſacrum fiebat. Arnobius *adverſus Gentes lib. 7. Maſtus hoc vino inferio eſto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex cauſa eſt additum, eaque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis, atque apothecis eſt conditum, ex quibus illud quod effunditur, promptum eſt, eſſe ſacrum incipiat, & ex uſibus eripiatur humanis.* Obſervat Meril. *lib. 2. obſerv. c. 5.*

CAPUT IV.

Idem a *Compoſtellano Archiepiſcopo.*

PRopoſuiſti nobis in noſtra præſentia conſtitutus, quod venientibus ad Eccleſiam B. Iacobi ex diverſis *b* regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte cuſtodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur : propter quod humiliter poſtulaſti, ut alio modo, quàm per *c* reconſecrationis beneficium, dignaremur ipſi Eccleſiæ providere. Manente igitur Eccleſia, & altari, f. t. inſinuatione præſentium innoteſcat, quod ipſa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

NOTÆ.

a *Compoſtellano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de dedicat. Eccleſ. cap.* 3. ideſt, Petro Archiepiſcopo, de quo egi *in cap. ex parte, de cenſibus.*

b *Regionibus.*] Ita legendum eſt, non *religionibus*, ut legitur in hac ſexta compilatione ; nam ibi confluunt peregrini, non ſolùm ex Hiſpania, verùm ex Gallia, Italia, & aliis nationibus, & plerumque pervigilant in eadem Eccleſia : unde rixæ, & contentiones plerumque oriuntur : de qua peregrinatione ad D. Jacobum agit Grethſerus *de peregrin. c.* 16. Et quia aliquando injiciebantur manus violentæ in clericos, conceſſit noſter Innocent. III. eidem Petro, ut poſſit eos abſolvere ab excommunicatione ex tali violenta manuum injectione incurſa, in epiſtolis editis apud Sirletum, *fol.* 570. [Ad noſtram noveris audientiam perveniſſe, quod in diœceſi tua manus injicientes in clericos violentas, cum à Sede Apoſtolica nimium ſint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent abſolutionis beneficium petituri. Ut autem excommunicatos hujuſmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmiſimus, proficiſci, & mulieres clericos verberantes abſolvere tibi liceat in diœceſi tua, fraternitati tuæ auctoritate præſentium indulgemus : niſi fortè ipſorum excellus ita gravis fuerit, & enormis, quod propter hoc cenſura ſit Sedis Apoſtolicæ requirenda. Nulli ergo, &c.] I.

c *Reconſecrationis.*] Conſecratum enim fuit templum hoc die 5. Maii anno Domini 868. a 2.

septemdecim Episcopis, & interfuit Ildefonsus Magnus Castellæ Rex unà cum conjuge Sceme-na, ut constat ex scriptura ipsius consecrationis, quam edidit Castel. Ferrer. *in hist. S. Iacobi, fol.* 460. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. consuluit.*

CAPVT V.

Idem.

CVm sis. *Et infrà :* Noveris igitur, quod plura in Ecclesia una altaria, & plures b Episcopos simul poteris consecrare.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de auctorit. & usu pallii : & in cap. cùm sis, eod. tit.* in hac sexta compilatione, ubi extat prior pars hujus textus ; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Innocentius, nec inter ejus epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur hic textus.

b *Episcopos.*] De quorum consecratione egi *in c. si Archiepiscopus, de temper. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. CArolus Molinæus rigidorum Calvinistarum præcipuus signifer, *lib.* 12. *controvers. cap.* 17. *pag.* 1026. *post medium*, postquam plura nefaria contra altaria, & eorum usum expresserat, suo ex genio describens primitivæ Ecclesiæ circa celebrationem sanctæ Eucharistiæ ritus, ait : *Vnum quondam in qualibet Ecclesia erat altare tantùm, non autem incongrua altariolorum multitudo exstructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Ecclesia licet conspicere.* Sed fallitur Carolus Molinæus, cùm jam primis Ecclesiæ sæculis legamus in una Ecclesia plura altaria erecta fuisse. D. enim Gregorius *lib.* 5. *epist.* 43. *ad Palladium Episcopum Santonensem*, refert in una Ecclesia tredecim fuisse altaria, illis verbis : *Veniens later præsentium Leuparicus presbyter vester insinuavit nobis, fraternitatem vestram Ecclesiam in honorem B. Petri, & Pauli Apostolorum, necnon Laurentii, & Pancratii martyrum construxisse, atque illic tredecim altaria collocasse, ex quibus quatuor necdum consecrata comperimus remansisse, ob hoc quod suprascriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente disponitis : & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, necnon Laurentii, atque Pancratii Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur ut eas cum reverentia suscipere, & collocare auxiliante Domino debeatis.* Quod testimonium contra Novatores expendebat Baronius *anno* 596. Idem probatur ex S. Paulino *natali* 9. *circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquias Sanctorum ita describit :

Quos hic ad Sancti justum Felicis honorem
Duxerit orandi studium, non cura bibendi :
Nam quasi consignata sacris cœnacula tectis
Spectant de superis altaria tota fenestris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora sedem.

Latiùs probat Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 8. §. 4. Impius Molinæus ut assertum suum fulciat, adducit Sancti Ignatii ad Philadelphenses dictum, ibi : *Vniversa Ecclesia unum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera sancti Ignatii sententia cognoscatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait sanctus loco citato : *Scribo ad vos, meneoque, ut unâ fide, unâ prædicatione, unâ Eucharistiâ utamini : una est enim caro Domini nostri Iesu Christi, unus illius sanguis, qui pro nobis effusus est, unus item panis omnibus confractus ; & unus calix, qui omnibus distributus est ; unum altare omnis Ecclesia, & unus est Episcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conservis meis. Quandoquidem & unus ingenitus Deus, & Pater ; & unus unigenitus Filius Deus Verbum, & homo ; unus Paracletus Spiritus veritatis, & una prædicatio, & fides una, & unum baptisma, & una Ecclesia.* Vnde cognoscitur, sanctum Ignatium agere de Ecclesia, ut non materiale ædificium est, sed ut Christi corpus est mysticum : unde ait, unum Ecclesiæ calicem esse ; quis enim dicet, in qualibet Ecclesia non dari plures calices ? Ergo fallitur apertè Molinæus dum altare spirituale accipit pro altari materiali ; unum enim altare in Ecclesia est, ideò una fides ; unde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponēs caput 3. Oseæ, in illis verbis : *Visitabo super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram*, ait : *Non unum altare, quod habet Ecclesia, sed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot schismata.* Prosequitur Sausay d. §. 4. juxta quem antiquum Ecclesiæ morem constituendi plura altaria simul in una Ecclesia, Innocentius in præsenti decrevit, plura altaria simul in una Ecclesia consecrari posse, sicut & una die plures valent ordinari Episcopi, & presbyteri.

CAPVT VI.

Idem *Archiepiscopo, & Capitulo Bisuntin.*

LIgneis ædificiis Ecclesiæ vestræ casu quodam igne consumptis, parietibus tamen illæsis, ac mensâ *b* principalis altaris in sua extremitate modicam passâ fracturam, quæsivistis per Sedem Apostolicam edoceri, si propter hoc ipsius altaris, vel etiam totius Ecclesiæ deberet consecratio innovari. Ad quod sic duximus respondendum, quod cùm parietes in sua integritate permanserint, & altaris tabula mota, vel *c* enormiter læsa non

non fuerit ob casum prædictum, nec Ecclesia, nec altare debet denuò consecrari. Datum Later. Non. Octob. Pont. N. d anno xv.

NOTÆ.

a *Idem.*] In hac sexta Compilatione tantùm legitur *Idem*: in quarta verò *sub hoc tit. cap.* 1. legitur *Idem Archiepiscopo Bisuntino, Pont. anno XV.* idest Pontificatus Innocentii anno 15. Sed ita restituo inscriptionem, & litteram ex epistolis Innoc. III. editis à Bosqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epistola* 164. Bisuntina Imperialis Burgundiæ urbs est, ut referunt Krantzius *lib.* 13. *Saxoniæ, cap.* 15. De ea, & ipsius Ecclesia Cathedrali nonnulla notavi *in capite* 14. *de accusat.*

b *Principalis altaris.*] Quod nos dicimus summum, seu majus.

c *Enormiter læsa.*] Juxta suprà tradita *in c.* 1.

d *Anno XV.*] Qui fuit Christi annus 1212.

CAPVT VII.

Idem [a] *Slevvicensi Episcopo.*

COemeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum [b] violentiam propinquorum, reconcilianda erunt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consuevit.

NOTÆ.

a *Slevvicensi.*] In hac sexta collectione legitur *Senonensi*, in quarta verò, *sub tit. de celebrat. divini officii*, legitur *Sevicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentii III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.* 1.

b *Violentiam.*] An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, latè expositi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2. COemeterium vox Græca est, absurdè tamen Lucas Tudensis *lib.* 1. *contra Vvaldens. cap.* 22. Cœmeterium dictum ait eo quòd sit christiani corporis cineribus consecratum, quasi nihil aliud sit cœmeterium, quàm ciniterium, in quo cineres defunctorum terantur: quem meritò refellit Antonius Nebrissen. *in quinquag. cap.* 12. Nec magis appositè Durantus *in ration. cap.* 5. cœmeterii nomen deduxit à *cimeri*; idest dulci; ac *Herion*, idest statio, eo quòd ibi dulciter stent corpora, vel quia ibi sunt cimices, idest vermes fœtentes ultra modum. Ridiculè ista dicuntur, càm constet cœmeterium à Græco verbo *κοίμαω*, quod dormire significat, esse derivatum, ut bene vidit Belletus *de officiis cap.* 159. unde apud Athenæum *lib.* 4. *cap.* 5. domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est à Cretensibus cœmeterium. Facit Plinius *libro* 2. *epist.* 17. & illustrat Bulengerus *lib.* 5. *opusc. cap.* 42. Cœmeterii vox bellè quadrat loco, in quo jacent Christiani, qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui jacere, quàm dormire dicuntur, *Ioannis cap.* 11. ubi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus 1. *ad Corinthios cap.* 15. ait: *Christus surrexit à mortuis primitia dormientium.* Et 2. *ad Thessalon. cap.* 4. ubi Sanctus Hieronymus id observavit: itemque *epist.* 29. & pulchrè S. Augustin. *epist.* 122. ac S. Chrysostomus *homil.* 21. *ad populum*; & optimè de nomine cœmeterii oratione speciali D. Hieronymus *epist.* 29. *ad Theod.* quanquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Job *cap.* 3. *Nunc sopitus tacerem, asserens mortem somnum dici, & à spe resurrectionis, & ex eo, quod mors sit somni soror, & somnus gelida mortis imago*, ut illustrant fusè Theophilus *lib.* 7. *de virtut. num.* 117. Zerda *in advers. cap.* 180. *num.* 2. unde meritò locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cœmeterium dicitur, ut probant, & illustrant Baronius *anno* 130. *n.* 1. *&* 2. & *anno* 175. *num.* 3. & *anno* 192. *num.* 3. & *anno* 226. *num.* 7. & *anno* 260. *&* 261. & *in Martyrol. die* 3. *Ianuarii.* Azevedo *in leg. fin. tit.* 2. *lib.* 1. *recopil. col.* 3. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 26. *de cœmet.* Murga *tom.* 1. *disquis. mor. disquis.* 1. Beyerlinch *in Theatro, verbo Cœmeterium.* Theophilus *tom.* 15. *ad finem, fol.* 550. & *de martyrio part.* 4. *cap.* 6. *n.* 7. Spondanus *de cœmet. lib.* 1. *part.* 3. *cap.* 13. *num.* 1. Antonius Bozius *in Roma subter. lib.* 1. *de cœmet. cap.* 1. Zerda *adverss. d. cap.* 180. Coriolanus *in breviario, anno* 226. Severinius Binius *ad epist. Calixti II.* Cochier *in face histor. cap.* 87. & alii quos laudavi *in can.* 35. *Concil. Illiber.* Interdum etiam cœmeteria dicuntur areæ. Tertul. *ad Scapulam capite* 3. *Polyandr.* D. Hieronymus *in cap.* 1. *Hieremiæ*, & *in cap.* 10. *Matthæi.* Tumbæ, catatumbæ, cryptæ arenariæ, acceptâ ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse, loculis in eis excavatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in cap.* 23. *Genesis*; & sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, sive petra, tradunt D. Matthæus *cap.* 27. & Lucas *c.* 23. quem morem sequuti Christiani cœmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis construebant; non verò in terram deorsum corpora reponebant, sed excavatis desuper loculis in lateribus cryptarum fornices sustinentibus, ut fidem faciunt quæ Romæ refossa sunt, & exaravit Antonius Bosius *d. lib.* 1. *Rom. subter.* & ex D. Hieronymo probavi *in d. can.* 35. *Concilii Illiber.* ubi notavi, in cœmeteriis convenisse olim fideles ad sacros conventus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum; & quantâ frequentiâ fideles illuc accederent, describit Prudentius *hymno* 4. *de sancto Hippolyto*:

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt, redeunt solis ad usque obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos religionis amor.

Et latè probat Spondanus *lib.* 1. *de cœmeter. sacr. part.* 3. *cap.* 13. ubi docet in cœmeteriis mysteria Sacramentorum, & sacras functiones in ipsis frequenter obiri.

Ut autem hæc omnia ritè peragerentur, cœmeteria, sicut Ecclesiæ, dedicabantur, consecrabanturque. Glossa *in c. in Ecclesiis, verbo si terram*, 13. quæst. 2.

*quæſt.*2. Innocentius,& Abbas *in cap. abolenda, de ſepultur.* Conrad. Brunus *lib.*4. *de cærem. c.*2. unde obtinuit, ut iiſdem fermè, quibus Eccleſiæ, privilegiis, & immunitatibus decorentur, *cap.ſi quis communax* 17. *quæſt.*4. *cap. Eccleſia, de immunit. Eccleſ.* & hanc conſecrationem cœmeteriorum perantiquam eſſe conſtat ex Gregorio Turon. *de gloria Confeſſ. cap.*106. ubi agens de obitu B. Radegundis Francorum Reginæ, quæ in monaſterio Pictavienſi à ſe conſtructo deceſſerat, ait ſe cùm ejus tranſitum audiſſet,eò acceſſiſſe abſente Epiſcopo Pictavienſi; & cùm Abbatiſſam hortaretur, ut corpus ſepulturæ traderet, reſpondiſſe Abbatiſſam: Et quid faciemus ſi Epiſcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, in quo ſepeliri debet, non eſt ſacerdotali benedictione ſacratus: ipſumque Gregorium rogatum à civibus, eum conſecraſſe, probat Spondanus *d. lib.*1. *cap.*15. Vnde eiſdem modis polluitur cœmeterium, ac Eccleſia. Immò violatâ Eccleſiâ violatum creditur cœmeterium,tanquam locus acceſſorius: non verò violato cœmeterio, violata creditur Eccleſia, ut probat Suarez *tom.*3. *in* 3. *part. diſput.*81. *ſect.*4. Barboſa *de poteſt.Epiſc.* 2.*part. allegat.*28.& *de jure Eccleſ. lib.*2. *cap.*4. *num.*19. & *cap.*9. Facit diſertus textus *in cap.unic.hoc tit. in* 6. & ſicut excommunicati in Eccleſiis ſepeliri non poſſunt, ut probavi *in cap.ſacris, de ſepult.* ita nec in cœmeteriis. Innocentius III. *lib.*2. *regeſtr.*14. *epiſt.*74. ubi notavit Idumay.

COMMENTARIUM.

4. Conclusio traditur, et probatur.

EX his tribus decretalibus ſequens deducitur aſſertio: *Si Eccleſia diruatur, & readificetur, iterum eſt conſecranda; ſi verò tantùm violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Miſſam celebrare.* Probant eam textus *in cap. Eccleſiis* 3. 68. *diſt. c.ſi motum* 19. *cap. ſicut* 11. *de conſecr. diſt.*1. *cap. quia ſceleratæ* 24. *de conſecr. diſt.*2. *cap. ex tuarum, de privil. cap. fin. hoc tit. cap. unic. hoc tit. in* 6. *cap.ſignificaſti, de adulteriis, cap. cùm illorum* 32. *de ſent. excom. cap. is qui* 18. *eod. tit. in* 6. Clemens III.relatus poſt Concil.Lateran. *p.*50. *cap.*67. ibi: *Eccleſiæ, quæ ſanguinis, vel ſeminis ſunt effuſione pollutæ, civitatis clericis convocatis, cum proceſſione, & aquæ benedictæ aſperſione, prout in Ordinario habetur adſcriptum, poteris emendare* (loquebatur cum Saguntino Epiſcopo.) Concil. Colonienſe 2. *p.*9.*cap.*17. cujus verba refert Creſpetius *in ſumma, verbo Eccleſia,fol.*292.Illuſtrant ultra cõgeſtos à Garaſia & Barboſa hîc, idem Barboſa *de poteſt. Epiſcop. alleg.*28. *num.*31. & *lib.*2. *de jure Eccleſ. cap.*4. P.Henao *tom.*2. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.*23. *ſect.*3. Suarez *de ſacram.diſput.*81.*quæſt.*83. *ſect.*4. & *tom.*1. *de relig. lib.*3. *cap.*2. Delbene *tom.*1. *de immunit. Eccleſ. cap.*2. *ſect.*2. Diana *part.*11. *tractatu* 2.*reſol.*58.& *tract.*3.*reſol.*21. & 23. Pechius *de Eccleſ. repar. cap.*36. Paſſerinus *integro tractatu de pollut. Eccleſ.* Murga *tom.*1. *diſquiſit. tract.*2. *diſquiſit.*1.

5. Traditur ratio dubitandi.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam quemadmodum res ſemel Deo dicata ampliùs ad humanos uſus converti nequit, *cap. quæ ſemel* 19. *quæſt.*3. *regul. ſemel* 51. *de R. I. lib.*6. *cap. ad hæc* 4. *de relig. domib. cap. Apoſtolicos* 13. 12. *quæſt.*2. & ideo ligna Eccleſiæ non ſunt in prophana ædificia convertenda, *cap. ligna* 38. *de conſecr. diſt.*1. & ornamenta vetuſtate conſumpta debent ad cinerem redigi,& in parietibus includi, *cap. altaris, de conſecr. diſtinct.*1. ita etiam Eccleſia conſtructa in alieno ſolo, *cap. queſti* 41. 17. *quæſt.*4. Gloſſa verbo *Conſtruxiſſe,in d. cap. Apoſtolicos*, contra vulgare principium textus *in* §. *cùm in ſuo, Inſtit. de rer. diviſ.* Ergo nullo caſu poteſt Eccleſia ſemel conſecrata prophana fieri, ita ut novâ indigeat conſecratione. Augetur hæc difficultas *ex l. ædes* 73.*ff.de contrahenda empt.* §. *ſanè, Inſtit. de rer. diviſ.* ubi docetur, quod ædes ſacræ, etiamſi diruræ ſint, manent ſacræ: igitur Eccleſia etiam diruta manet ſacra,nec iterum conſecranda eſt. Etiam ſecunda pars præſentis aſſertionis, ubi docetur Eccleſiam violatam eſſe reconciliandam per aquam cum cinere, & vino benedictam, impugnatur ex eo; nam *cap. ſi motum* 19. *de conſecr. diſtinct.*1. docetur,Eccleſiam violatam diligentiſſimè eſſe expurgandam, & denuò conſecrandam; & *in cap. Eccleſiis* 20. *eod. diſt.* ſtatuitur, ſimili modo conſecrandam eſſe Eccleſiam pollutam ſanguinis, aut ſeminis effuſione, ac ſi exuſta ſit. Igitur quia Eccleſia non ſolùm eo caſu, quo penitus eſt deſtructa, reconſecrari debet, verùm etſi tantùm violata, ſeu polluta fuerit.

6. De pollutione, seu violatione Ecclesiarum.

Quibus difficultatibus minimè obſtantibus vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, pollutionem Eccleſiæ eſſe moralem maculam, quâ locus ſacer exuitur publicis actionibus, ibi: *Eccleſiaſtico jure peculiariter vetitis*; & quodam modo afficitur, ut ibidem jure ipſo divinorum officiorum celebratio, & fidelium ſepultura ante reconciliationem interdicantur; nullâ tamen in tranſgreſſores pœnâ eodem jure latâ: & licèt in hoc titulo promiſcuè DD. utantur pollutione, & violatione; tamen differt pollutio à violatione, ut ſpecies à genere; violatio enim Eccleſiæ latiùs patet quàm pollutio: & licèt omnis pollutio ſit violatio, tamen non omnis violatio Eccleſiæ eſt pollutio; ſiquidem Eccleſia violatur per furtum, ſeu ſacrilegium, cum ejus violenta effractione, ut probat Paſſerinus *part.*1. *de pollut. Eccleſ. cap.*3. Sed ut id faciliùs cognoſcamus, modos quibus polluitur Eccleſia, breviter referamus. Et primò polluitur ſanguinis effuſione in ea factâ, *cap. Eccleſiis* 20. *de conſecr. diſt.*1. *cap. fin. hoc tit. cap. unic. eod. tit. lib.*6. *cap. Eccleſiis* 3. 68. *diſt. cap. ex tuarum, de privil. cap. cùm illorum* 32. *de ſent. excom.* Concil.Colon.celebratum anno 1536. *cap.*9. *part.*17.*l.*20.*tit.*10.*partit.*1. in quibus juribus nihil aliud ſtatuitur,quàm ſanguinis effuſione Eccleſiam violari: ſed id accipiendum eſt de injurioſa, & voluntaria effuſione, ut docent Suarez *d. ſect.*4. §.2. Paſſerinus *de pollut. Eccleſ. part.*6. *per tot.* P.Henao *d. diſput.*33. *ſect.*5. *num.*48. Murga *tom.*1. *diſquiſit. tract.*2. *diſquiſit.*2. *per tot.* Vnde effuſio ſanguinis per jocum accidens, etiam in magna quantitate non violat Eccleſiam, quia talis effuſio vacat omni injuriâ. Suarez *ſuprà*, Diana *part.*11. *tract.*2.*reſol.*58. Illud autem quæri ſolet, an Eccleſia polluatur, ſi vulnus in Eccleſia inferatur, ſanguis verò effluat extra Eccleſiam, vel ſi intra Eccleſiam, in vas aliquod, ita ut pavimentum, aut Eccleſiæ parietes non contingat? Quo caſu dicendum eſt, per vulnus in Eccleſia illatum eam violari, *cap. propoſuiſti, hoc tit.* quia nihil intereſt, utrum ſanguis in ipſa Eccleſia effluat, an extra perfundatur; quia utroque caſu æqualiter Eccleſiæ injuria infertur vulnere illato, ex quo immediatè ſanguis perfundatur. Idemque dicendum eſt, ſi cauſa vulneris ab Eccleſia oriatur, extra illam tamen effectum habeat, veluti ſi lapis, aut lancea ab Eccleſia emittatur,ſed ictus fiat extra Eccleſiam,

vel

vel è contrario. Suarez *ubi ſuprà*. His conſequens eſt, Eccleſiam violari homicidio injurioſo intra ambitum Eccleſiæ commiſſo, *cap. ſi motum, de conſecr. diſt. 1. cap. propoſuiſti 4. hoc tit.* Nec intereſt, homicidium perpetretur per ſuffocationem, contuſionem, aut ſanguinis effuſionem, cùm prædicti textus diſcrimen hoc non conſtituant, & utroque caſu magnus horror ſequatur ex homicidio loco in ſacro admiſſo. Suarez *d. diſput. 81. ſect. 4.* Paſſerinus ſuprà, *part. 5. cap. 7.* Henao *tomo 2. de ſacrific. Miſſæ, diſput. 33. ſect. 5.* Non tamen ſequitur Eccleſiæ violatio ex homicidio caſu admiſſo; quia voluntarium non eſt, & culpâ caret, *cap. qualis 25. cap. fin. de homicid.* veluti ſi ædificium corruat, aut quid ſimile in Eccleſia contingat, unde hominum cædes ſequatur. Suarez *d. ſect. 4. in princ.* Paſſerinus *d. part. 5. cap. 8.* Idem procedit in homicidio juſto, quod propter neceſſariam vitæ defenſionem perpetratum fuit, quia injurioſum non eſt, *l. ut vim, ff. de juſtitia & jure, cap. 3. de homicid.* Paſſerinus *d. part. 5. cap. 29.* Non tamen idem dicendum eſt in homicidio juſſu judicis facto, veluti ſi ſententiâ judicis intra Eccleſiam aliquis occidatur: nam quamvis juſta ſit ſententia quoad pœnam, eſt tamen injurioſa exequutio propter loci reverentiam. Similiter non violatur Eccleſia ſi homicidium fiat in locis ſubterraneis ſeparatis à corpore Eccleſiæ, aut in cubiculis conſtructis ſupra tectum Eccleſiæ; quia hæc omnia ſunt extra Eccleſiam. Docet Sánchez *lib. 9. de matrim. diſput. 15. num. 26.* Etiam deducit Suarez ubi ſuprà, *ſect. 4.* quod ſi vulnus intra Eccleſiam inferatur abſque ulla ſanguinis effuſione, mors autem extra Eccleſiam ſequatur, violationem non induci: quem ſequuntur Paſſerinus *d. part. 5. cap. 2. & 5. per totum*, Diana *part. 6. tract. 6. reſol. 26.* Dicaſtillo *tract. 5. diſput. 4. dub. 7. num. 114.* Henao *ubi ſuprà.* Vel ſi vulnus extra Eccleſiam inferatur, & eo percuſſus intra Eccleſiam moriatur. Paſſerinus *d. part. 5. quæſt. 5.* Inde etiam deducitur, homicidio à ſeipſo cuique illato, violari Eccleſiam; quia injurioſum eſt ſi fiat ab homine ſanæ mentis, *cap. contingit, de ſent. excom.* A furioſo, vel ebrio factum, quia injurioſum non eſt, non violat Eccleſiam.

7. Proſequuntur alii caſus pollutionis.

Deinde polluitur Eccleſia humani ſeminis effuſione in ea facta, *cap. ſi motum, cap. Eccleſiis, de conſecr. diſt. 1. cap. fin. hoc tit. cap. unic. eodem tit. in 6. cap. ſignificaſti 5. de adult. l. 20. tit. 10. part. 1.* Henao ubi ſuprà, *num. 54.* Paſſerinus *de pollut. Eccleſ. part. 7.* Murga *tom. 1. diſquiſitionum, tract. 2. diſquiſit. 3. per totam*: quod procedit quando intra Eccleſiam facta fuit humani ſeminis effuſio peccaminoſa à quocumque, vel fideli, vel infideli, etiamſi contra naturam peccaverit: ſed ſi talis effuſio non ſit voluntaria, veluti quæ in ſomnis contingit, non eſt injurioſa Eccleſiæ, licèt aliquando à peccato non ſit immunis, juxta ea quæ notantur *in cap. fin. 6. diſt.* ideoque per eam non polluitur Eccleſia. Suarez *d. ſect. 4. §. 3.* Per pollutionem autem voluntariam occultam, licèt committatur ſacrilegium, tamen Eccleſiam non pollui, aliis relatis probat Mendo *in ſtatera, diſſert. 5. quæſt. 6.* quod agnoverunt Ethnici ipſi animadvertentes in polluentes templa uſu veneris. Plato *lib. 12. de legibus*, capite luendam noxam hanc decernit. Plura Tiraquellus *in l. 5. connub. num. 107.* Deinde deſideratur, ut fiat intra ipſam Eccleſiam, nec ſufficiet intervenire in locis ſubterraneis ſeparatis à corpore Eccleſiæ, vel in turri ipſius. Sotus *in 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 3.* Corduba *in ſumma, quæſt. 12.* Circa copulam tamen conjugalem, utrum per eam violetur Eccleſia, dubitant Interpretes, & diſputant ſuprà laudati, Sanchez *de matrim. lib. 9. diſput. 15. per tot.* Gregorius Lopez *in d. l. 20. partit.* Hoſtienſis *in cap. fin. num. 3. hoc tit.* Et negativam ſententiam, videlicet non violari, docuerunt Gloſſa *in d. cap. Eccleſiis, verbo Semine*, Gaſpar Hurtado *lib. 4. de ſacrif. Miſſæ, difficult. 7.* P. Franc. Amicus *eod. tract. diſput. 33. ſect. 12. num. 337.* Baſilius *de matrim. lib. 1. cap. 10.* Arriaga, & alii, quos laudat, & ſequitur Diana *part. 11. tract. 8. reſol. 34.* pro quibus faciunt textus *in d. cap. ſi motum, d. cap. ſignificaſti*, ubi docetur, adulterio pollui Eccleſiam, indeque deduci videtur, illicitum tantùm concubitum præſtare cauſam violationi: quod ita agnoviſſe videtur Rex Alfonſus *in d. l. 20.* Sed frequentiùs recepta eſt contraria ſententia, videlicet omnem copulam, etiam conjugalem, polluere Eccleſiam, ut docuit Gloſſa *verbo Seminis, in cap. unic. hoc tit. in 6.* quam ibi ſequuntur Dominicus, & Franc. Turriſerem. *in d. cap. Eccleſiis, num. 3.* & alii plures, quos referunt, & ſequuntur Sanchez *de matrim. d. diſput. 9.* Henao *ubi ſuprà, num. 63.* Paſſerinus *d. part. 7. de pollut. Eccleſ. cap. fin.* nam cùm generaliter cavetur *in d. cap. Eccleſiis, cap. fin. hoc tit.* quacumque effuſione ſeminis Eccleſiam violari, ſatis innuitur, per quemcumque concubitum, non ſolùm illicitum, & adulterinum, de quo jam cautum fuerat *in d. cap. ſi motum, cap. ſignificaſti*; verùm & conjugalem, Eccleſiam pollui, propter loci reverentiam, etſi actus licitus ſit, ut de homicidio auctoritate judicis in Eccleſia facto ſuperiori numero dicebam. Evenire tamen poteſt, ut hæc copula conjugalis non violet Eccleſiam, veluti ſi habeatur à conjugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congreſſum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti ſi diu in Eccleſia obſeſſi ſint conjuges, ita ut non ſit aditus ad loca profana, & non poſſint ſe continere abſque peccati periculo; nec attenditur utrum occulta ſit cohabitatio, vel publica; quia in hac ſpecie conjugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia ut docet Sanchez *d. diſput. 15. num. 12.* concurrunt duo præcepta inter ſe contraria, quorum unum fundatur in honeſtate, & externa reverentia loci ſacri, nec aliam habet adjunctam intrinſecam malitiam; aliud autem tendit ad tollendam cauſam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinſecè mala eſt; unde ob præceptum poſterius, quo majus malum vitatur, fortius eſt, & prius ſuperatur, argumento textus *in cap. nervi, cap. duo mala, 13. diſt.* Extra hunc ergo caſum illicita eſt copula conjugalis in Eccleſia, ſive publica ſit, ſive occulta. Ex publica violatio Eccleſiæ inducitur: ex occulta peccatum ſacrilegii committitur ob loci reverentiam. Cui doctrinæ conſequens eſt, non licere ſine peccato debitum conjugibus petere, vel reddere intra Eccleſiam, & utrumque æqualiter peccare, ut notarunt Sanchez *d. diſput. 5. num. 8.* Baſilius *lib. 10. cap. 10.* & illuſtri miraculo in conjuges uſos conjugio, in Eccleſiæ adhærente cella, firmat S. Odo *lib. 2. collat. cap. 11.* Nec obſtat, quod qui votum emittit caſtitatis, abſque peccato ſacrilegii debitum petere nequit; & tamen illud impunè reddit, immò tenetur, ut docet idem Sanchez *lib. 9. de matrim. diſput. 6.* quia magnum diſcrimen verſatur inter hos caſus; nam cùm prohibetur copula conjugalis in Eccleſia propter loci reverentiam, in ipſam actionem, ac veluti in rem ipſam dirigitur prohibitio: quare æquè peccat tam petens, quàm reddens. At verò cum propter

voti

voti obligationem copula prohibetur, prohibit o ipsa est personalis, & ideo qui votum emisit, p etere debitum nequit, quia juri suo renunciare p otuit, sed in alterius præjudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideo absque metu sacrilegii conjugi petenti debitum illud reddere valet. An verò occulta effusio sanguinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desideretur notoria, dubium est? Notoriam desiderari docent Suarez *tomo* 3. *in* 3. *part. disput.* 81. *sect.* 4. Vazquez 1. 2. *disput.* 98. *num.* 6. Contrà, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib.* 4. *de virtut. cap.* 3. *num.* 86. Sanchez *lib.* 9. *de matrim. disput.* 15. *num.* 11. Salas *in* 1. 2. *disput.* 31. *num.* 14. Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamvis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere à celebratione in tali loco quamdiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, ut possit notoria censeri.

8. Proseguntur alii casus violationis.

Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *cap. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *d. sect.* 4. §. 4. Passerinus *de pollut. eccles. part.* 8. *per tot.* nam licèt in eo textu tantùm statuatur, reconciliandum esse cœmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem jus observari circa Ecclesiam; nam cœmeterio non alia ratione reverentia debetur, quàm quia est sacrum, ut suprà notavi, aut accedit loco sacro, *cap. unic. hoc tit. in* 6. Hoc autem ideo statutum est, quia excommunicatus à communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepulturâ ecclesiasticâ, ut latè probavi *in cap. sacris, de sepultur.* Unde sicut injusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, ut rectè notavit Suarez *ubi suprà*, post extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, procedit in excommunicato publicè denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis à jure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesia, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *cap. Ecclesiam* 27. cum sequenti, *de consecr. dist.* 1. docent aliis relatis Diana *part.* 11. *tract.* 8. *resol.* 22. Henao *d. tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 23. *sect.* 4. Murga *tom.* 1. *tract.* 2. *disquisitionum Moral. disquisit.* 4. *per totum*: nam licèt in sepeliendis quibuscumque defunctis pium, & laudabile opus exerceatur, *cap.* 2. cum aliis, 13. *quæst.* 2. in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *cap. nullus* 18. 13. *quæst.* 2. alia autem infidelium cadavera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea prorsus abjicienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclesiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris projicienda, radique debent lapides, & tigna, ut ibi Ecclesia ædificetur, *d. c. Ecclesiam* 28. Suarez *d. sect.* 4. §. 3. ubi notat hoc etiam procedere, cùm pueri non baptizati sepeliuntur in Ecclesia: sed si adhuc in uteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licèt plures relati à Barbosa *d. lib.* 2. *juris Eccles. cap.* 4. *num.* 25. existimaverint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrarium tamen tenuerunt Suarez *d. disput.* 81. *sect.* 4. *vers. Quartò violatur*, Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 5. *propos.* 1. *conclus.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 23. *sect.* 4. & meritò; nam talis violatio non est expressa in jure: ergo nullo modo datur. Et si instes, Ecclesiam violari, si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, ut proximè probavi: ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo argumenta à paritate esse parum efficacia in subjecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, juxta caput *à nobis* 2. *de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatimque interdicti; quanquam argumentum à paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part.* 11. *tract.* 8. *resol.* 12. Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, à Catholicis reconciliari debent. Concil. Aurel. 1. *can.* 11. ibi: *De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plenâ fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in perversitate suâ Gothi hactenus habuerunt, id censuimus observari, ut si clerici fideliter convertantur, & fidem catholicam integrè confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & altum probitate custodiant, officium quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositâ manu benedictione suscipiant, & Ecclesias similiter, quæ nostra innovari solent, placuit ordine consecrari.*

Ultimò sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere divina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim ipsi loco ob violationem, seu pollutionem imposita quædam suspensio, *cap. fin. hoc tit.* & si quis in Ecclesia polluta, vel altari violato celebraverit scienter ante reconciliationem, reus erit gravis peccati, & arbitrio Episcopi puniendus, *cap. is qui* 18. *de sent. excom. lib.* 6. nullam tamen irregularitatem incurret, quia in jure expressa non est. Suarez *d. sect.* 4. §. *Sed quæres.* Hæc enim suspensio, quæ provenit ex violatione loci sacri, non est imposita personis, sed locis violatis, ejusque conditionis est, ut nec sit censura, nec effectum censuræ obtineat, sed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Ecclesia sub pœna gravis peccati, *d. capite is qui* 18. nam si speciali censurâ interdicti locus affectus esset, celebrans in eo maneret irregularis, *d. cap. is qui* 18. §. *ult.* Henao *d. disput.* 23. *sect.* 3. Notandum tamen est, solùm prohiberi propter violationem Missam, vel divina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & similia, argumento textus *in cap. responso, de sent. excom.* notarunt Navarrus *in Manuali, cap.* 27. *numero* 176. Zerola *in praxi Episcopali*, 1. *part. verbo Pollutio, quæst.* 4. Illud etiam omittendum non est, quod si pollutio Ecclesiæ contingat dum Missæ sacrificum offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam prosequi, sed potiùs dimittere; si autem post canonem violatio contigerit, prosequendum est sacrificium, ut resolvunt Suarez *d. sect.* 4. §. *Secundò quæritur*, Sotus *in* 4. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 3. Ut ergo divina officia ritè peragantur, Ecclesia polluta reconciliari debet, ita ut si tantùm benedicta erat, per simplicem sacerdotem reconcilietur, *cap. fin. hoc tit.* si verò fuerat consecrata, per Episcopum, ut infrà dicemus *in cap. aquam*: reconciliatioque fieri debet aquâ cum vino, & cinere admixtâ, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expensis ejus, qui eam violavit.

9. In Ecclesia violata celebrari non potest.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm non solùm desideretur ad officia divina ritè celebranda, ut locus ipse consecratus sit, juxta adducta suprà *in cap.* 1. verùm etiam exigatur, ut post consecrationem ab omni sorde

10. Traditur ratio decidendi.

sorde & macula servetur immunis ; nam sicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. sicut* 11. *de consecr. dist.* 1. *cap. qui sceleratè* 24. *de consecr. dist.* 2. nec licet nisi in sacris, & puris vasibus celebrare, & cum sacratis, honestisque vestibus, *cap. in sancta, cap. vestimenta, de consecr. dist.* 1. ita & circa templa, & altaria idem observandum est, ut sint consecrata, & sanctitatem consecrationis retineant, ex juribus suprà pro illustratione conclusionis adductis ; nam cùm locus sacer certis casibus pollui possit suprà enumeratis, ut apud Romanos eveniebat, si res sacra ab hostibus occupabatur, *l. cùm loca* 36. *ff. de relig. & sumpt. funer. l. sacra* 9. §. 2. *ff. de rer. divis.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 8. illustrat Brissonius *lib.* 1 *antiquit. cap.* 2. rectè in præsenti docetur, necessariam esse reconciliationem, ut in loco sacro, seu polluto divina officia possint celebrari.

I. Respondetur difficultatibus.

Nec obstat prima difficultas suprà adducta ; nam ex ea tantùm evincitur, quàm indecens sit loca sacra prophanari, vel maculâ conspergi, cùm grave peccatum ex simili violatione, & prophanatione perpetretur, *d. cap. in sancta* 41. & pluribus exemplis probat Pechius *in d. regul. Semel* : non tamen inde deducitur, facto Ecclesiam violari posse, & pollui, ut in casibus suprà relatis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. l. si hæres* 73. quia dicendum est, templum destructum sacrum manere, ita ut distrahi non debeat, nec in usus prophanos converti, quia semel Deo dicatum fuit ; sed nihilominus consecrationis virtutem amittit, ut in eo divina officia celebrari non possint, nisi denuò consecretur ; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, sed infligitur quædam suspensio, & violatio, ut suprà dixi. Nec obstant textus *in d. cap. si motum*, *cap. Ecclesiis*, quibus communiter respondetur, ibi verbum *consecrationem*, accipi pro reconciliatione ; ita ut sensus sit, Ecclesiam homicidio, aut simili casu violatam, esse reconciliandam. Sed quis non statim agnoscit, quàm aliena sit hæc interpretatio à proprietate ipsius verbi, *consecrationem*? Quare verius credo, olim Ecclesiam pollutam reconciliari, & postea iterum consecrari, usquedum propter difficultatem convocandi Episcopos ad consecrationem receptum fuit, ut tantùm ab Episcopo proprio Ecclesia polluta reconcilietur, quod facilè colligitur *ex cap. proposuisti, hoc tit.* ubi Innocent. III. indulget Petro Archiepiscopo Compostellano, ut possit Ecclesiam ipsam pollutam reconciliare absque eo, quod denuò consecraretur : quam specialem gratiam Innocentius non concederet, si jure communi non esset necessaria nova consecratio, & reconciliatio sufficeret.

II. Exponitur textus in cap. 2. de sacram. non iter.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 2. *de sacram. non iter.* ubi cùm agatur de schismate Vvaldemari, cujus historiam ibi retuli, consultus fuit Honorius, an corpora schismaticorum sepulta tempore ipsius schismatis, effent exhumanda ? Et quia presbyteri degradati ausi fuerant in ipsis Ecclesiis celebrare, an Ecclesiæ essent iterum consecrandæ. Et respondet Honorius, nec corpora esse exhumanda, nec Ecclesias reconciliandas : ergo quia non violatur Ecclesia, etsi in ea excommunicati sepeliantur, ita ut novâ reconciliatione indigeat. Cujus textus expositio ex suprà traditis provenit ; nam cùm Ecclesia polluatur tantùm in casibus suprà relatis, & in illius textus specie nullus ex eis adesset, licèt non leviora delicta admissa essent, siquidem degradati celebrarant in ipsa Ecclesia, & schismatici sepulturæ defunctorum interfuerant ; tamen quia ipsi defuncti catholici erat, nec à cõmunione Ecclesiæ seclusi reperiebantur, ideo propter delicta ipsorũ ministrorũ non polluitur, aut violatur Ecclesia, nec nova indiget reconciliatione, quia ex his causis Ecclesiâ nõ violatur,

CAPVT VIII.

Honorius III. *Reverendissimæ in Christo filiæ Illustri Reginæ* a *Vngariæ.*

CVm sicut ex relatione dilectorum filiorum Capituli *b* Oradiensis nobis innotuit, devotionis zelo succensa, eorum feceris Ecclesiam consecrari, profectò speramus, quod zelus ille, qui te ad ejusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque ut & dotem ei conferas, debeat animare : & quidem cùm non sit Ecclesia, nisi de dote provisum ei fuerit, consecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo & faciliùs potes id facere, & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, jam teneris.

NOTÆ.

a *Vngariæ.*] Ita restituo inscriptionem, & textum ex quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. unic.* ubi notavit Cironius, præsentem epistolam missam esse Gertrudi uxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Moraviæ ; vel Beatrici uxori secundæ dicti Andreæ.

b *Oradiensis.*] Legendum esse *Vvaradiensis*, jam notavit Cironius *in præsenti*. Vvaradin autem est civitas Episcopalis Hungariæ, suffraganea Archiepiscopi Colocensis.

COMMENTARIUM.

I. Cornelius.

EX hoc textù sequens communiter deducitur assertio : *Qui fecit Ecclesiam consecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in c. nemo, de consecrat. dist.* 1. *cap. pia mentis* 16. *quæst.* 7. Concil. Brachar. 2. *can.* 5. relatum *in cap. placuit* 1. *quæst.* 2. Concil. Aurel. 4. *can.* 33. ibi : *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere diœcesim, primum & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, ut sacratis locis reverentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib.* 2. *epist.* 9. ibi : *Timotheæ illustris fœminæ petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra civitatem Ariminensem, in loco juris sui oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honorem Sanctæ Crucis desiderat consecrari : & ideo, frater charissime, si in tua civitate jure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, perceptâ primitus donatione legitimâ, &c. consecrabis.* Heraldus Episcopus

STO TRADITUR, & PROBATUR.

Turon. *in ſuis capitul. cap.*46. *De ædificationibus Eccleſiarum, ut nullus antea fundamentum faciat, donec Epiſcopus veniat, & in medio crucem figat, & ſic accepta dote, conſtruendi licentiam tribuat.* Concil. Vvormat. tempore Hadriani II. *cap.*3. *cap. finali de jurepatron. in* 5. *compil.* ibi : *Cùm igitur ſicut noſtris eſt auribus intimatum, quedam Eccleſia regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam aſſeratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, ut Eccleſia memorata competenti dote penitus ſint expertes, ipſarum cuilibet ſaltem triginta paſſus terræ, juxta canonicas ſanctiones, in liberam eleemoſynam extra cœmeterium à parte qualibet earundem, ad domos clericorum faciendas ibidem, liberaliter largiaris.* Synod. Valentina ſub Lothario, *cap.*9. *Seculares, & fideles laici, ſi condere voluerint baſilicas in prædiis ſuis, ſicut edictum piiſſimorum Auguſtorum continet, unam colonicam veſtitam cum tribus mancipiis donationis* (aliàs dotis) *gratiâ eis conferant.* Carolus Magnus *in ſuis Capitul. cap.*229. *Nemo* (inquit) *Eccleſiam ædificet antequam civitatis Epiſcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & antè præſentiat qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad cuſtodiam, & ſtipendia cuſtodum ſufficiat: & ſic factâ donatione, domum ædificet.* Imperator Juſtinianus *in novel.*67. *Ut nullus ædificet*, ibi : *Qui nominis causâ ad opus ſanctarum Eccleſiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expenſas eis quoque exponant decentes, & ad luminaria, & ad obſervantium alimenta, & ad ſacra myſteria, vel miniſteria, ſed deſerunt eas in nudis ædificiis conſtitutas.* Concilium Toletanum 3. *can.* 15. ubi Epiſcopis interdicitur Eccleſiam conſecrare, niſi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chryſoſtomus *hom.*18. *in acta Apoſtolorum*, ibi : *Quaſi*, inquit, *ductâ uxore, vel ſponſâ, vel dotatâ virgine, ſic erga Eccleſiam affectus ſis, dotem inſcribi illi : ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur.* Et *l.*2. *&* 3. *tit.*10. *part.*1. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garañ. *in præſenti*, Cironius *ad hunc textum*, Lemaiſtre *libro* 1. *de juribus Eccleſ. capite* 7. Camſius *in cap.* 3. *de jurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apuleii*, *fol.* 315. Fileſacus *in capite* 4. *de offic. Ordin.* Balſamon *in can.*17. *Concil. Nicani* 2. Loayſa, Binius, & Coriolanus *in d. can.*5. *Concil. Brachar.*1. Hunnius *in encyclop. tit.*1. *capite* 2. Lantdmeter. *libro* 2. *de veteri mon. capite* 58. Bignonius *in notis ad Marculfum, fol.*521. Petrus Gregorius *libro primo partit. tit.*28. *capite* 9. & *de benefic. capite* 15. Bulengerus *libro tertio opuſc. capite* 40. Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib.*15. *tit.*15.

2. Traditur ratio dubitandi

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam Eccleſiam nihil poſſidere poſſe, tam in communi, quàm in particulari, probari videtur ex Salviano *libro* 2. *ad Eccleſ. Catbol. pag.*399. ubi de divitiis Eccleſiæ loquens ait : *Impedimenta hæc, adjuncta onera, non ſubſidia; poſſeſſione enim, & uſu opum non ſuffulcitur religio, ſed evertitur.* Vnde Chriſtus Dominus dum in ſæculo vixit, nullam poſſeſſionem habuit, immò de craſtino non eſſe cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præſenti adeo dos Eccleſiæ procuratur, ut laicus, qui eam conſtruxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam conſtructio Eccleſiæ in præſenti caſu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Vngariæ cœpit : ſed donare, aut majorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. abſenti*, *ff. de donat.* §.1. *Inſtit. eod. tit.* Donatio enim actus merè voluntarius eſt, & nullo jure cogente fit, *l. donari*, *ff. de donat.* Seneca *libro tertio de benefic. capite* 19. ibi : *Beneficium id eſt, quod quis dedit, cùm illi liceret non donare.* Cicero *orat.* 37. *in Piſonem*, ibi : *Qui modus tibi frumenti æſtimandi? Qua honoraria? Siquidem poteſt vi, & metu extortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat.*7. *Omnium beneficiorum iſta natura eſt, ut non ſit neceſſitas, ſed poteſtas, quod in honorem alicujus initum eſt. Deſinit privilegium vocari poſſe, ſi cogas. Cuncta (ſi videtur) jura percurrito, nuſquam adeo pro nobis ſolicita lex eſt, ut quod præſtat, exterqueat.* Ergo Regina Vngariæ non debebat cogi Eccleſiam jam conſtructam dotare. Accedit, nam ſi ſemper qui conſtruxit Eccleſiam, eam dotare cogeretur, nunquam eveniret, ut unius, ejuſdemque Eccleſiæ alius eſſet patronus ratione conſtructionis; & virtute dotationis alius, ut ſupponitur *in cap. pia mentis,* 16. *quæſtione ſeptima*, *cap. novit*, *de jurepatron.* ubi etiam probavi juſpatronatus acquiri ex conſtructione Eccleſiæ, & ejus dotatione : ergo quia non ſemper qui conſtruit Eccleſiam, eam dotare cogitur.

3. De loco ubi Eccleſia conſtruitur.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, nonnulla neceſſariò obſervanda eſſe in Eccleſiæ conſtructione, & dedicatione, antequam ab Epiſcopo conſecretur. Primò locus, ſeu area Eccleſiæ conſtruendæ deſtinata libera eſſe debet ab omni humano dominio, ſeu jure; ideoque forſan jure civili non licebat locum ſacrum conſtruere, niſi cum aſſenſu Principis, *l. ſacra loca*, *ff. de rerum diviſ.* nec locus ſub conditione legatus dedicari propter ſpem dominii, *l. ſi locus ſub conditione*, *ff. de relig.* niſi ut teſtator ipſe ſepeliretur; quo caſu exaudiendus eſt textus *in l. ult. ff. ut in poſſeſſ.* ergo antequam exſtruatur Eccleſia, locus eſt ab omni prophana ditione eximendus, ita ut nec Princeps in eo ullam retineat poteſtatem. Vnde legimus apud Ordericum Vitalem *lib.*3. *hiſt. Eccleſ.* quod cùm locus exſtruendæ Eccleſiæ S. Ebrulfi deſtinatus eſſet, nobiles Normanniæ omne jus, quod ſibi in eum locum titulo dominii habere poteraut, ejuraruut; quod & Dux confirmavit ſolenni diplomate : *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi conſenſu ita liberum tradiderunt ejus tutelæ, ut nec ſibi, nec aliis quibuſlibet aliquam adſuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere : Dux autem bona voluntati eorum gratanter acquievit, & teſtamentum de rebus, quas optimates ſui ſancto Ebrulfo dabant, confirmavit.* Inde etiam provenit, ut licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. invitum*, *Cod. de contrab. emptione*, *l. nec emere*, *Cod. de jure delib.* tamen religionis favore ut Eccleſia conſtruatur, cogitur dominus juſto pretio accepto fundum diſtrahere, argumento textus *in l. ſi quis ſepulchrum*, *ff. de relig. l. Lucius*, *ff. de evict. l. in commune*, *Cod. de communi ſervo*, *l. item ſi verberatum*, §. *item ſi fortè*, *ff. de rei vindic.* docuerunt latè Covar. *lib.*3. *variar. cap.*14. *num.*7. Cujacius *lib.*3. *obſervat. cap.*22. pluribus relatis Hermoſilla *in l.*3. *gloſſ.*1. *tit.*5. *partit.*5. Secundò deſideratur ad Eccleſiæ conſtructionem, ut in ipſa area, ubi ſacræ ædes conſtruuntur, non ſint ſepulta defunctorum cadavera; immò ſi tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà projiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles ultimum diem clauſerint. Vnde cùm ſanctus

sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco ubi corpora defunctorum jacebant, ante consecrationem jussit ea erui, & asportari, ut refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædicta Basilica consecrationem à fratribus evocatus, diligentius perscrutatur, utrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadavera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, universa priùs de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium susceperum.* Ita etiam D. Gregorius *lib.* 1. *epist.*22. Surrentino Episcopo jussit consecrari monasterium S. Stephani, eâ conditione videlicet, si eo loco constructum sit, ubi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione otatorii per Thimotheam matronam condditi, *lib.*2. *epist.*9. & *lib.*5. *capitul. cap.*48. ita cavetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis ejus, readificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epaunense *can.*33. ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tantâ execratione habemus exosas, ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostris abstulerant, possumus revocare.*

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, juxta tradita suprà *in cap.*1. & ibi ad divina officia celebranda necesse sit adsciri sacerdotes, qui Martyrum reliquiis assiduo famulatu deserviant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam conjugium spirituale contrahitur, ut probavi *in cap. inter, de translat. Episcop.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num.*1. laudati, & Lucius *in epist. unic. in princ.* ibi: *Significasti, vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can.*9. *Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc, quod statuum est, vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can.*2. ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est qui illam ædificavit, presbyterum habeat.* Colonien. sub Carolo Calvo, *can* 4. ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, ideſt ex uno manso, & quatuor mancipiis, census exigatur.* Trosleian. *can.*6. *Dos Ecclesiæ libera omnino ab omni censu, & tributo pertineat ad presbyterum.* Et *can.*3. *Synod.*6. & *lib.*6. *Capitul. cap.*69. in diplomate Othonis I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, ideſt duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deservientis.* Nec novè hac voce utuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ovidius *lib.*10.

——— *Templisque accedere dotem*
Hanc jussere meis.

Ideſt agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cùm agros, atque urbes Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, ubi eos colerent, dicavere.* Alio sensu Optatus Milevit. *lib.*2. *de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogativas, intelligens Ecclesiæ, ut exponit Henellius *de dotalit. cap.*1. Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, priùs debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l.*15. *C. de sacrosanct. Eccles. Si quis donaverit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se moventem, aut jus aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuaverit apud quos necesse est, cogitur opus, quamvis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per hæredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructâ Ecclesiâ dotem ipsam promissam tradere debet, in cujus traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus sombolicis Ecclesia urebatur, ut retuli *in cap.*2. *de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, ubi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cujus chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert Lemaistre *lib.*2. *de juribus Eccles. cap.*7. & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysas inter Concil. Hispan. *pag.*197.

4. IN NOVÒ PORTA ECCLESIÆ.

Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, & quantitatem, *l. quaro, ff. de jure dot.* probavimus infrà *in cap.*1. *de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesiis dos æqua fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, ut ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis majestatem dedecorare. Ita majorum suorum providentiam laudat Justinianus *in novella* 3. his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma urbe exadificaverunt, non solùm curam ædificii gessisse, sed etiam ut sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, utque definirent, quot per singulas Ecclesias presbyteros versari conveniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios, adhæc ædis sumptum adjecisse.* Præterea peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adjecta, cui exinde competens solutio fieri non posset. In Concilio Valentino Galliæ sub Lothario, *cap.*9. ita legitur: *Ipsi seculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratiâ ei conferant, moxque Episcoporum juri, & sanctæ matri Ecclesiæ eandem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantùm colonus unus colere potest, nec admodum à manso distat, ut probavi *in cap.*1. *de censibus.* Ut admodum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè sacerdotes assumendi erant, pinguiori redditu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarii. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari; ut definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can.*2. ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat; & munificus ille, qui sanctam Dei ædificaverit Ecclesiam, quod ibidem pio suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundùm priorum canonum institua deserviens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à sacerdote sit electus, qui nitorem*

infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat. Ex eo fortasse, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, ut aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio non egerent, manavit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non Presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib.2. epist.19.* ubi Ecclesiam S. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cujusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasteriis verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trul. & ex eo Lemaistre *d. lib.2. cap.8.* assignat. Si autem Ecclesia parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, Presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & divina officia solus exequi, *cap. ut quisque, de vita & honest. cleric. cap. proposuisti, de filiis presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, ut si fortè unus in casum ægritudinis incideret, alius vices ejus suppleret, *cap. illud 7. quæst.1.* & aliquando placuit, ut dos tribus ministris sufficeret, *cap. ut quoque, de consecr. dist.1.* Ultra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia solvenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de prabend. c.2. de suppl. neglig. cap.1. de prab. in 6.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Vngariæ fundasset, construxisseque Ecclesiam, tacitè se obligavit ad ejus dotationem; siquidem juxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congrua dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres ejus ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *novella* 14. ubi statuit, ut si quis ædificaverit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis liberis, si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum ejus habeat; si ultrà plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantùm quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, dividatur substantia inter parentes proximos, qui unam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filii, sed tantùm agnati, bes bonorum ad monasterium perveniat, triens ad cognatos; si verò fundator testatus sit, & nihil reliquerit monasterio, ut Antistes loci sufficientem monasterio partem accipiat, reliquis juxta testamentum valituris. Immò Glossa in præsenti, verbo *Consecranda*, docet quod si Episcopus omittat exigere cautionem dotis, & sine ea Ecclesiam consecret, tenetur Ecclesiam illam dotare, ut tenetur providere de necessariis ei, quem sine titulo ordinavit, *c.2.* ubi probavi, *de prabend.* Quod tamen Bernardus Glossator verum credit, dummodo Episcopus possit eam dotare de bonis propriis sine præjudicio propriæ Ecclesiæ, ne delictum ipsius noceat Ecclesiæ, cui præest, *cap.3. 16. quæst.7.* Tandem P. Gregorius *de benefic. cap.15. num.3.* hoc verum existimat, si priùs discussæ fuerint facultates fundatorum, & fuerint inventæ non sufficientes; & eo casu in subsidium dandâ esse in ipsum Episcopum actionem, argumento legis 3. §.1. *ff. si mensor falsum modum, l. fin. §. fin. ff. de eo per quem factum fuerit.* Sed licet Episcopus possit dotem exigere; non tamen aliquod munus pro ipsa consecratione petere valet, sed tantùm recipere, si sponte offeratur, *cap.1. 1. quæst.2. cap. ult. 1. quæst.3.* Concil. Pictav. *can.4. Nullus Episcopus pro sacris Ordinibus, vel pro Ecclesiarum benedictionibus munus accipiat.* Aquisgran. 2. sub Ludovico, *part.1. cap.5. Nullus Episcoporum deinceps pro dedicatione sanctæ Ecclesiæ aliquid exigere præsumat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.4. tit.47.* quo modo accipiendus est quod legimus apud Hermoldum *in Chron. Sclavor. lib.3. cap.21.* Episcopum omnibus bonis ac facultatibus exutum, fato, ac miseria temporum suorum, ex consecratione altarium, & cathedratico victitasse: *Hartuicus*, inquit, *Bremensis Episcopus necessitate compulsus ministerialium reddidus Episcopales per triennium abjuravit, ut infrà tempus illud omnia ex integro solverentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi poterat, victitabat.*

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ moti Vvaldenses tenuerunt, Ecclesiam, aut ejus ministros, rerum temporalium, maximè immobilium, dominium obtinere non posse, & peccare Principes Ecclesias dotando. Quem errorem sequuti fuerunt Vviclephus, & Lutherus, ut refert Arsfeldius *histor. Vvicleph. cap.2.* his verbis: *Omnes possessiones, non monachis modò, sed universo prorsus clero eripuit, nec solidum aliquem, aut stabilem ei decimarum fructum reliquit. Dotare Ecclesiam est contrarium sacræ Scripturæ, & contra regulam Christi, Sylvester Papa, & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando. Papa & omnes Cardinales, & Clerici possessiones habentes sunt hæretici, & laïci consentientes: Imperator, & saculares sunt seducti à diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis. Sacerdotes veteris Testamenti vivebant ex proprietario. Ecclesia non habuit dotem, vel possessionem rei immobilis ante Constantinum Magnum. Non est sacrilegium auferre res Ecclesiæ datas, & Deo consecratas; immò debent Principes sub pœna damnationis auferre bona temporalia à Clero habitualiter peccante.* Illum errorem penè consepultum restituit Lutherus; nam cùm impii hæretici sectas suas stare non posse animadverterent, nisi Principum, & Magnatum patrocinio niterentur, existimarunt eos posse facili negotio in suas partes abduci, si ad Ecclesiæ prædam accersserent, persuaderentque posse Ecclesiam illis, quibus dotata est, bonis non solùm impunè, verùm & religiosè spoliare. Qui error damnatus fuit in Concilio Constantiensi, & rectè; nam Ecclesiam à primis ejus sæculis bona propria, peculiaréque patrimonium habuisse, constat ex D. Ambrosio relato *in cap. aurũ 70. 12. q.2. cap. quatuor 27. cum seq. eadem q.* & supellectilia pretiosa etiam persecutionis tempore Ecclesiam habuisse, ex D. August. & Optato refert Baronius *tom.1. anno 57. num.81.* & *tom.2. anno 223. num.3.* prædiaque possedisse constat *ex cap. nulli 27. 12. quæst.1. cap. non licet 12. quæst.2. cap.1. cap si quis 6. cum seq. cap. ad audientiam 9. cum seq. de rebus Eccles.* probant Duarenus *de sacris Eccles. ministr. libro 2. cap.1.* Robertus *lib.2. rerum quotid. cap.2.* Quintanadueñas *lib.1. Eccles. cap.2. num.8.* Leïssius *de justitia lib.2. cap.4. dubit.7.* Molina *eodem tract. tom.1. disput.142.* Bellarminus *tom.1. controv. lib.1. de Eccles. cap.5.* Joannes Pollemar. in oratione habita in Concilio Basileensi, quæ extat *tom.4. Concilior. Binii, part.1.* Lemaistre *lib.1. de jurib. Eccles. cap.1.* fusè Valenzuela *contra Venetos 3. part. per totam.* Nec favet Vvaldensibus dicta auctori-

tas Lucæ *cap.* 14. quæ eſt accipienda de præparatione mentis, ita ut animo debeant omnes fideles paupertatem ſectari ; non de vera renunciatione, & abdicatione bonorum temporalium, ut ex D. Auguſtino *epiſt.* 5. *ad Marcel.* explicat Bellarminus *ubi ſuprà* ; nam ut inquit Salvianus *lib.* 1. *ad Eccleſ. Cathol.* non ſunt ipſæ divitiæ per ſe noxiæ, ſed mentes malè utentium criminoſæ. Et ſi de renunciatione temporalium bonorum locus ille acciperetur, non ſolùm præriperet Eccleſiis, & Clericis temporalis dominii obtinendi capacitatem, ſed etiam omnibus fidelibus laicis : quod perabſurdum eſt, ut jam notavit Joannes à Pollemar. *ubi ſuprà.* Nec exemplum Chriſti Domini, quod adverſarii adducunt, pro eis facit ; ſiquidem verius eſt, Dominum noſtrum facultates aliquas, etſi tenues, poſſeditſe, ut ſibi, & ſuis victum pararet, ut declaravit Joannes XXII. *in extravag.* 4. *& 5. de V. S.* & notarunt Bellarminus, & Pollemar. *ſuprà.* Nec etiam revocare licet ſtatum Eccleſiæ præſentis ad tempus illius naſcentis, quo Prælati contenti eleemoſynis fidelium collectas diebus tantùm Dominicis faciebant, ut ait Socrates *lib.* 7. *hiſtor. cap.* 12. conſtatque ex epiſtola 1. Pauli ad Corinth. *cap.* 16. & ex traditis à Leone Papa *ſerm.* 2. 3. *&* 5. Baronio *tom.* 1. *anno* 44. *num.* 68. Eo enim tempore tanta pecuniæ quantitas colligebatur, ut quæ ſupererat, in gazophylacium reponeretur. Baronius ſuprà, *num.* 69. Sed poſtquam charitas cœpit tepeſcere, eleemoſynæ, & collectæ minùs fructuoſæ fuerunt ; quare juſtè cautum fuit, ut Eccleſia abſque competenti dote non conſecraretur. Inde obiter cognoſcitur iniquitas conſtitutionis Diocletiani, & Maximiani *in l. collegium* 8. *C. de hæredib. inſtit.* quatenus odio Chriſtianorum, ut notavit Robertus *d. cap.* 2. *fol.* 124. ſtatuit nullum collegium hæreditatem capere poſſe, ut Eccleſiam arceret à bonorum temporalium dominio : quod etiam circa clericos cautum fuit *in l. nulla, Cod. Theod. de Epiſcop. & Cleric.* in quam invehitur D. Hieronymus *in epiſt. ad Nepotianum*, his verbis : *Pudet dicere, ſacerdotes idolorum, mimi, aurigæ, & ſcorta hæreditates capiunt : ſolis clericis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à perſecutoribus, ſed à Principibus Chriſtianis.* D. Ambroſius *ad Valentin. epiſt.* 31. *Nobis etiam privatæ ſucceſſionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur ; non enim putamus injuriam, quia diſpendium non dolemus.* Notavimus *in cap.* 3. *de teſtam.* Nec obſtat augmentum primum ipſius dubitandi rationis ; nam qui conſtruit Eccleſiam, ut ſuprà probavi, tacitè obligatur ad ejus dotationem ; unde non tam liberalitas eſt hæc dotis conſtitutio, quàm debiti ſolutio, ut innuitur in ultimis verbis hujus textus ; facitque textus *in cap.* 1. *de donat* Unde Regina Vngariæ in præſenti ſpecie, quaſi ex debito, virtute conſtructionis Eccleſiæ tenebatur eam dotare. Nec obſtat ultimum augmentum difficultatis ; nam variis ex cauſis accidere poteſt, ut ejuſdem Eccleſiæ alius ſit Patronus ratione dotationis, alius conſtructionis causâ, veluti ſi ille qui conſtruxit Eccleſiam, inopiâ oppreſſus eam dotare non potuit, aut poſtquam dotavit, rebus ipſis in dotem datis amiſſis, alius novam dotem conſtituit : quibus, & in ſimilibus caſibus duo patroni dantur, alius ratione dotationis, alius conſtructionis causâ.

CAPVT IX.

Gregorius IX. [a] *Aſtoricenſi Epiſcopo.*

AQuâ per Epiſcopum benedictâ Eccleſiam reconciliari poſſe per alium Epiſcopum non negamus, per ſacerdotes ſimplices hoc fieri de cætero prohibentes, non obſtante conſuetudine provinciæ Bracharen. (quæ dicenda eſt potiùs corruptela :) quia licèt Epiſcopus committere valeat quæ juriſdictionis exiſtunt, quæ ordinis tamen Epiſcopalis ſunt, non poteſt inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Epiſcopis ſuper reconciliatione factum eſt hactenus per eoſdem, mediocriter toleramus.

NOTÆ.

1. a *Aſtoricenſi.*] De Aſtoricenſi Diœceſi, & ejus Præſulibus, jam nonnulla notavi *in cap.* 17. *de re judic.*

b *Aquâ per Epiſcopum benedictâ.*] Licèt aqua, tam ad adminiſtrandum baptiſmum, quàm piacularis, ideſt ad peccatorum remiſſionem, pro benedictione populi à ſacerdotibus benedicatur, ut latè probant de ea, & ejus effectibus agentes Baron. *anno* 44. *num.* 88. & *anno* 57. *numero* 10. & *anno* 132. *num.* 5. Turrianus *pro canon. Apoſt. lib.* 3. *cap.* 6. & *lib.* 5. *cap.* 4. Joan. Dartis *ad diſtinct.* 3. *de conſecrat.* Marſil. Colum. *de aqua benedicta*, Oſius *in confeſſ. Polon. cap.* 80. Creditus Alanus *lib.* 4. *dialog. cap.* 3. Lindanus *Panopl. capite* 99. Genebrardus *in pſalm.* 150. *num.* 4. Didacus Payva *lib.* 4. *orthodox.* Grethſerus *de benedict. lib.* 3. *cap.* 4. *&* 5. Turrianus *contra Magdeburg. libro* 3. *cap.* 6. *&* 9. Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. ad finem, fol.* 557. & *tom.* 16. *eadem tract. part.* 2. *punct.* 5. Durantius *lib.* 12. *de ritibus, cap.* 21. Bellarminus *tom.* 3. *controverſ. lib.* 3. *de Sanctis, capite* 7. Lucas Tudenſis *lib.* 2. *contra Vualdenſ. capite* 3. Novarinus *lib.* 6. *aqua nuptialis, cap.* 125. Serarius *lib.* 1. *opuſculorum, cap.* 6. Forcatul. *in pœna juris civil. cap.* 19. Franc. Valens *in concord. jur. in proœm.* 6. *cap.* 4. Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 30. Jodocus Coccius *lib.* 5. *theſauri, art.* 8. Carrier. *tom.* 2. *fol.* 532. Sauſay *in Panop. ſacerd. part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 6. *per totum.* Tamen hæc aqua, quæ cum cinere miſcetur pro reconciliatione, aut conſecratione Eccleſiæ, tantùm per Epiſcopum benedicitur ; unde ad diſtinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *conſecrata*, ut probant Antonius Marſil. *de aqua benedicta, cap.* 5. *num.* 2. Turrianus *pro canon. d. lib.* 3. *capite* 6. & *d. lib.* 5. *cap.* 4.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio probatur.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio : *Simplex presbyter non potest Ecclesiam consecrare, nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi.* Probant eam textus *in Concil. Tolet. 8. can. 7.* ibi : *Quæ de re nosse nos convenit, quod Episcopalis eminentia culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit, quæ cæteris sacerdotibus exercenda prohibuit, scilicet templorum Dei sacrationem, chrismæ benedictionem, sacrorumque Ordinum institutionem ; quæ tamdiu aliter ordinata persistunt, quàm excellentissimè conferuntur ; quia & tantò ab eis singulariter impenduntur, quantò eidem summo culmini peragenda servantur.* Concil. Hispal. 2. *can. 7.* ibi : *Nam quamvis cum Episcopis plurima illis (presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut & Presbyterorum, & Diaconorum, ac virginum consecratio ; sicut constitutio altaris, benedictio, vel unctio : si quidem nec licere eis Ecclesiam, vel altarium consecrare.* Vvormat. *can. 8.* ibi : *Igitur presbyteris, quamvis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint. Consecratio ergo virginum, & benedictio, vel unctio altaris à presbyteris minimè fiat : similiter non liceat eis Ecclesias consecrare.* Carolus *lib. 7. Capitul. cap. 159. cap. nullus, cap. nulli, de consecrat. dist. 1.* Eandem potestatem consecrandi, & reconciliandi Ecclesias, Episcopis competere docuerunt Clemens *in cap. hic ergo, de consecrat. dist. 1.* Leo *epist. 88.* Felix IV. *epist. 1.* Isidorus *epist. ad Ludifredum.* Illustrant ultra congestos à Cenedo *in collect. ad Decret. collect. 135.* Barbosa *hic*, & *de potest. Episcop. alleg. 18. num. 56. & lib. 1. juris Eccles. cap. 4. num. 28.* Vazquez *3. p. in 3. part. D. Thomæ, disput. 243. cap. 4.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 8. num. 17.* Hallierius *de hierarch. lib. 2. de necessit. Episc. cap. 4. & in vindiciis, fol. 182.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 6.* Fachineus *lib. 12. controv. cap. 93.* Murta *in empor. tit. de jurisdict. num. 33.* plures ex Moralistis refert P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 3.* Murga *tom. 1. disquisit. tractat. 2. disquisit. 11.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo : Ea quæ ratione ordinis competunt, sicut ea quæ ratione jurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, ut probatur *ex cap. suffraganei 10. de elect.* ubi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis validè & licitè committit : & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam injunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter, cap. Aurelius, 26. quæst. 6.* Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria 32. de consecr. dist. 1.* ubi in Concilio Agathensi ita cavetur : *Altaria placuit non solùm unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Igitur quia simplex sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta à Gregorio in illis verbis, *Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis gradus clericis demandare* ; vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu ejus reconciliationem simplici presbytero committere, cùm verum sit, Pontificem posse eam facultatem simplici sacerdoti delegare, ut probant Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. dubit. 2. sect. 10. num. 4.* Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap. 8. num. 15.* Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. princ. ult. §. 4. num. 15. in fine.* Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet.

4. Traditur ratio dicendi.

Adhuc tamen ut verissima, & juris principiis consona defendenda est præsens assertio ; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum, referuntur consecratio Ecclesiæ, & ejus reconciliatio, ita ut Episcopus tantùm possit ut ordinarius ministet Ecclesiam consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic 14. de consecrat. distinct. 1. cap. proposuisti 4. hoc tit. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. suprà relati : nam & apud Ethnicos Pontificii juris fuisse dedicationem templorum, latè ex variis probat Gutherus *lib. 3. de veteri jure Pontif. cap. 11. 12. & 13.* Sanè Aurelianus agens de Palmirenis : *Ego ad Senatum* (inquit) *scribam, petens ut mittat Pontificem, qui dedicet templum.* Aliud exemplum habet Livius *lib. 9.* Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit : & aliud Tacitus *lib. 4.* agens de Plauto Æliano Pontifice. Meminit hujus moris Justinianus *novella 13. cap. 7. & novella 67. cap. 1.* Sed ut ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quantò, de consuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summâ exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expresè sacri canones id illis prohibuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo *can. 2.* Parisiensi sub Gregorio IV. *canone 17.* Meldensi sub Sergio II. *can. 44.* Metensi sub Arnulpho, *can. 5.* & in epistola Montani post Concilium Tolet. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludovici *lib. 1. cap. 19. & lib... cap. 168. & lib.. cap. 119. & 284. & lib. 7. cap. 187. 310. 318. & 328.* & ex epistola 86. Leonis Magni ; signanterque adjectum fuit *in d. cap. nemo, cap. is 14. de consecrat. distinct. 1.* Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo civitatis, ut excluderentur Chorepiscopi, & alii in pagis, & villis degentes ; immò olim tantùm Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex cap. perlectis, 25. distinct. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecrat. distinct. 1.* & refert Baronius *anno 591.* Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprii ordinis, & officii, nec etiam ratione delegationis ; quia licèt Episcopus possit committere, & delegare ea quæ sunt jurisdictionis, Morla *in empor. tit. de jurisd. num. 33.* non tamen ea, quæ sunt ordinis, ut est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ ; atque ita rectè ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam *in d. cap. suffraganei*, delegatio facta fuit personæ, quæ aliàs Episcopum consecrare poterat ratione proprii ordinis ; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis ; sed Episcopo, quæ sunt ipsius ordinis ; ut docuit Julius Pacius *centur. 10. quæst. 55.* Nec obstat textus *in d. cap. altare* ; nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam sacerdos dicitur : textus *in cap. Episcopi verò, §. sacerdotali modo, 11. quæst. 3.* qui canon est Concilii ipsius Agathensis : ac textus *in d. cap. altaria.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem ; & licèt ea remota sit, sufficit tamen, ut

5. Dissolvitur dubitandi ratio.

illi

illi tanquam personæ consecratæ possit per Romanum Pontificem committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ non consecratæ, ut docet Basilius Legion. *de Confirmatione cap.* 3. *num.* 10. In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cùm Episcopi ea quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *cap. quamvis*, 78. *dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse, non verò Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter jus mitræ, & baculi habentes, possunt reconciliare proprias Ecclesias aquâ per ipsos benedictâ, ut pluribus relatis probat Murga *tom.* 1. *disquisitionum moral. tractatu* 1. *disquisitione* 5.

CAPVT X.

a Idem *eidem.*

SI Ecclesia non consecrata, cujuscumque semine fuerit, aut sanguinis effusione polluta, aquâ protinus exorcizatâ lavetur, ne divinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quamcitiùs fieri poterit, consecranda.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

COMMENTARIVM.

2. VT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, ut sit consecrata, aut benedicta; sed tantùm destinata, & deputata ab Episcopo ad publicam Missarum celebrationem, ut docuerunt Azor *tom.* 3. *instit. moral. lib.* 3. *cap.* 31. *quæst.* 4. P. Henao *tom.* 2. *de sacrif. Missæ, disput.* 23. *sect.* 3. *num.* 17. Barbosa *lib.* 2. *de jure Eccles. cap.* 4. *num.* 22. Vnde in præsenti textu jubetur à Gregorio IX. ut Ecclesia consecrata violata priùs reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de jurisdict. p.* 2. *cap.* 17. *num.* 4. ut hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantùm sunt benedictæ, per presbyterum reconciliantur. De privilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *ubi suprà*, Ægidius Vossius *tom.* 1. *oper. moral. titulo* 6. *per totum*, Murga laudatus proximo commentatio.

TITVLVS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis.

CAPVT I.

Ex Concilio a *Agathensi.*

PRESBYTER *b* manè matutinali officio expleto, *c* pensum servitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persolvat; *d* ita tamen, ut horis competentibus *e* juxtà possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus *f* publicè compleantur. Deinde peractis Horis, & infirmis visitatis, si voluerit exeat ad opus rurale *g* jejunus, *h* ut iterum necessitatibus peregrinorum, *i* & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit usque ad statutam *k* horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius *l* numerus à nobis impletur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, & Completorii tempore nostræ servitutis *m* officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Mediâ nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super judicia suæ justitiæ referamus.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. a *Agathenſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub tit. de ſuffragiis*, *cap.* 1. at verò apud Carnotenſem *p.* 6. *Decreti*, *cap.* 181. Burchiardum *lib.* 2. *Decreti*, *cap.* 184. Gratianum *in cap. presbyter*, 95. *diſt.* habetur, *ex Concilio Nannet. can.* 60. & ex eo citat textum hunc Fileſacus *de origin. parœc. cap.* 6. Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilii editi ſint, fatendum eſt, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathenſi: ab illis autem verbis, *ſeptenarius numerus*, deductus eſt textus hic ex regula D. Benedicti, *cap.* 16. ibi: *Vt ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui ſeptenarius numerus ſacratus à nobis ſic implebitur, ſi matutino, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, completoriique tempore noſtræ ſervitutis officia perſolvamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi.*

2. b *Presbyter.*] Presbyterum in præſenti rectè accipit pro parocho Fileſacus *de origine parœc. cap.* 6. *fol.* 623. & inde probat veterem Eccleſiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Eccleſiis parochialibus.

3. c *Penſum.*] Conſonat Carnotenſis *epiſt.* 19. ibi: *Rarò etiam canonicum penſum determinatis horis ſolvere non valemus.* Quod autem hic PP. penſum vocarunt, priſci ſcriptores curſum appellabant. S. Machatus *c.* 9 *ſuæ regulæ*, ibi: *Curſum monaſterii ſuper omnia diligas.* Fortunat. *epigr.* 10.

Carmine Davidico divina poëmata pangens
Curſibus aſſiduis dulce revolvit opus.

Sanctus Bonifacius *epiſt.* 17. *Vvigbertus Presbyter, & Mengingordus Diaconus regulam veſtram vobis inſinuant, ſpeciales horas, & curſum Eccleſiæ cuſtodiunt.* Bandomira in vita ſanctæ Radegundis *lib.* 2. *cap.* 18. ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam ſuam, corde, & ore curſum decantans.* Obſervavit Iuretus *in notis ad d. epiſt.* 19. *Ivonis*, & hujus vocis etymologiam latè illuſtravit Hæphtenus *lib.* 7. *diſquiſit. monaſt. tract.* 2. *diſquiſit.* 1.

4. d *Perſolvat.*] Unde cognoſcitur vetus mos Eccleſiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Miſſæ ſacrificium: quod etiam innuit Odo Pariſienſis Epiſcopus *in ſynodicis conſtit. c.* 5. dum miniſtrum tem divinam procurare vetat priùs quàm divini officii horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè perſolverit. Nulli, inquit, clerico permittatur ſervire altari malè ornato, & niſi in ſuperpelliceo, aut cappa clauſa. Nullus bis in die Miſſam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, niſi in magna neceſſitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præſumat aliqua neceſſitate celebrare Miſſam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Miſſæ ſacrificium celebrant, docuerunt nonnulli quos refert, & ſequitur Francolinus *de horis Canonicis cap.* 16. *num.* 28.. Sed hæc ſententia communiter ab omnibus Moraliſtis rejicitur. De Horis Canonicis agunt Caſal. *de ritibus Eccleſ. cap.* 45. Torre *in* 2. 2. *D. Thoma*, *q.* 83. *art.* 17.

e *Horis competentibus.*] *Et ſignis deſignantibus*, legitur apud Burchardum, & Carnotenſem, juxta morem antiquum Eccleſiæ convocandi clericos, vel monachos ad ſonum campanæ debitis horis perſolvendis: quem illuſtrabimus *in cap. Ioannes, de homicidio.*

f *Scholaribus.*] Scholaris non unò, eodemque
5. modo accipi ſolet in utroque jure, & apud bonæ notæ auctores, ut videre eſt ex congeſtis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die* 6. *Februarii*; Acuña *in cap. Oſius, num.* 2. 61. *diſt.* Valeſio *in notis ad Ammian. Marcel. fol.* 32. & 33. *lib.* 4. Joanne Voſſio *lib.* 3. *de vitiis ſermon. cap.* 47. Gibalino *de clauſur. regul. diſquiſit.* 1. *cap.* 2. §. 11. & *cap.* 9. §. 1. Roſvveido *in onomaſt. verbo Scholaris*, Grethſero *ad cap.* 1. *Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap.* 76. *tom.* 6. *theſauri critici*, Creſolio *lib.* 3. *myſtag. cap.* 27. Ritheruefio *ad Salvianum fol.* 3. In præſenti autem accipiuntur ſcholares pro pſalmiſtis, qui erant in ſchola cantorum ad pſallendum in Eccleſia: de qua ſchola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obſcuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 62. Fileſacus *in cap.* 15. §. 2. *de officio Ordin.* Parochi enim olim tenebantur ſecum habere clericos juniores ad ſibi miniſtrandum, & ut illis abſentibus horas canonicas publicè in Eccleſia recitarent, *cap. nullus* 11. *quæſt.* 1. *cap. ut quiſque, de vita & honeſt. cleric.* Concil. Vaſenſe 1. *can.* 2. ibi: *Hoc enim placuit, ut omnes presbyteri, qui ſunt in parochiis conſtituti, ſecundum conſuetudinem, quam per totam Italiam ſatis ſalubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoſcunque ſine uxore habuerint, ſecum in domo, ubi ipſi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni Patres ſpiritualiter nutrientes, pſalmos parare, divinis lectionibus inſiſtere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epiſt.* 285. *Ivonis*, Boſquetus *ad Innocem. III. lib.* 2. *epiſt.* 136. & nonnulla adduxi ſuprà *in d. cap. ut quiſque.*

g *Rurale.*] Artificiolum honeſtum victui quæ- 6.
rendo, non tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præſcriptumque clericis fuit, *c.* 1. *c. clericum* 3. *c. clericus* 4. 91. *diſt. c.* 8. & 14. *de homicid.* Greg. Turon. *in vitis PP. c.* 8. de ſancto Nicetio Epiſcopo ait: *Iam clericus in domo paterna reſidens, cum reliquis famulis manu propriâ laborabat.* D. Greg. *lib.* 1. *dial. cap.* 12. Riculphus Epiſcop. Sueſſion. in ſua conſtitutione, quæ extat *tom.* 24. *Concil. can.* 16. ibi: *Monemus præterea, ut presbyteri ſic ruralibus, ideſt terreſtribus, & cæteris occupationibus inſerviant, quatenus divinum officium non negligant, & ſcholares ſuos modeſtè diſtringant, caſtè nutriant.* Concil. Colon. *anno* 1536. *can.* 30. *Quibus non ſuppetit ex ſacerdotio, honeſto artificiolo victum quærant. ſequuti D. Pauli exemplum.* Quod & jam propoſuerant PP. Synodi Nicæn. *can.* 15. Epiphanius *hæreſi* 80. fidem facit ſuo tempore ſacerdotes ſolitos eſſe propriis manibus operari. Exemplis Apoſtolorum, & aliorum Sanctorum id illuſtrant, ac commendant Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. p.* 1. *c.* 51. & 2. *p. c.* 6. Baronius *an.* 52. & 358. Eſpenceus ad D. Paulum *lib.* 2. *digreſſ. c.* 6. Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 2. P. Greg. *lib.* 2. *part tit.* 9. *cap.* 8. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reipub. p.* 2. *lib.* 10. *diſput.* 12. & jam notavi *in can.* 19. *Concilii Illiber.* Menardus *ad concord. regul. c.* 55. §. 5. faciunt textus *in cap.* 8. & 14. *de homicid.*

h *Jejunus.*] Videlicet ut ita poſſit iterum Miſ- 7.
ſæ ſacrificium celebrare, ut ſic ſubveniat neceſſitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire poſſint; item infirmorum, ut illis per modum viatici communionem præſtare poſſit; tandem & ſubveniat defunctis, ut cum Miſſæ ſacrificio ſepeliri poſſint: & ita de hac ſubventione per iteratum ſacrificium Miſſæ textum hunc accipiunt Antonius Ruvius *in aſſert. cathol. contra Eraſmum, lib.* 5. *errore* 9. Margallus *in expoſit. hujus tituli*, Speculum conſcientiæ *tract.* 3. *c.* 13. §. 9.

quos

quos refert & ſequitur P. Henao *tom.* 1. *de ſacrif. Miſſæ, diſp.* 22. *ſect.* 2. idque important verba illa, quæ ſequuntur: *Vt iterum, &c.* quæ innuunt, presbyterum, de quo in præſenti, antequam ad opus rurale exiiſſet, Miſſæ ſacrificium celebraſſe, eumque debere manere jejunum, ut iterum celebrando poſſet ſubvenire prædictis fidelibus, juxta ea, quæ infrà dicemus *in cap. ex parte.*

8. i *Peregrinorum, hoſpitum, ſive diverſorum commeantium.*] Olim enim advenientibus fidelibus communionis gratiâ eis Euchariſtiam fuiſſe participatam, probant Joannes Dartis *de Euchariſtia cap.* 18. Claudius Eſpenceus *de adorat. Euchariſt. lib.* 2. *cap.* 4. *per totum.* Vnde ut presbyter poſſit ipſis corpus Domini adminiſtrare, jubetur in præſenti canone, ut ſi voluerit, exeat ad opus rurale jejunus, quia olim non ſolùm ad celebrandum Miſſæ ſacrificium, verùm & ad miniſtrandam Euchariſtiam jejunium naturale in miniſtro deſiderabatur.

9. j *Defunctorum.*] Inter alias Eccleſiæ preces te mpore ſepulturæ fidelium jam à primis Eccleſiæ ſæculis uſque ad noſtra receptas, & uſitatas, præcipua fuit Miſſæ celebratio, ita ut abſque Miſſæ ſacrificio fas non eſſet cadavera Chriſtianorum ſepulturæ tradere. D. Auguſtinus *lib.* 12. *confeſſ. cap.* 12. ubi dum de funere matris ſuæ ſanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum eſt, imus, & redimus ſine lacrymis; nam nec in eis precibus, quas fudimus cùm offerretur pro nobis ſacrificium pretii noſtri, juxta ſepulchrum poſito cadavere, priuſquam deponeretur, ſicut illic fieri ſolet, nec in aliis precibus ego flevi, ſed toto die graviter in occulto mœſtus eram.* Poſſidius in obitu ipſius Auguſtini: *Nobis adſtantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace, & nobis coràm poſitis, pro ejus commendanda corporis depoſitione ſacrificium Deo oblatum eſt, & ſepultus eſt.* Fortunatus de obitu ſancti Medardi, apud Surium die 8. Iunii: *Corpore ſancto compoſito, & delato ad Eccleſiam, nocte illa exequialem cum multa devotione celebraverunt vigiliam; mane verò facto, cùm Epiſcopi, quibus intereſſe contigerat, ſuum defuncto celebraſſent officium, &c. Perventum eſt tandem ad ſepulturam: Epiſcopi cum Abbatibus, peractis priùs quæ Dei erant, ſanctiſſimum illud corpus terræ decentiſſimè commendant.* Et Paulinus recitans ſepulturam Sancti Ambroſii, necnon S. Bernardus *in vita S. Malac. cap.* 18. Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Epiſcopi*, qui poſt obitum delatus in Eccleſiam, donec comprovinciales ad eum ſepeliendum convenirent, jacuit ibi per triduum, aſſiduò ipſo adſtante pſallentis cum magna frequentia populi: Epiſcopis autem quarta die advenientibus, eum de Eccleſia levaverunt, & portantes in Sancti Laurentii Baſilicam, ibi ſepeliunt. Et de Lupicino Recluſo, qui pſallentium turmis cum crucibus, ceteis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum ſepulturæ deductus, celebratis Miſſis, cum ſummo honore, gaudioque ſepultus eſt. Itemque de Palladio Arverno, qui cùm ſe propriis manibus interemiſſet, ſepulturæ mandatur, ſed non juxta Chriſtianorum cadavera poſitus, nec Miſſarum ſolennia meruit. Quin immò nec abſque ſacrificio fas fuiſſe ſepulchrum operire, diſertè docet in tranſitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonenſis *de gloria Confeſſor. cap.* 106. Facit Concil. Valentin. Hiſpan. *can.* 4. ibi: *Vt Epiſcopus, qui poſt mortem fratris* (hoc eſt alterius Epiſcopi) *ad eum ſepeliendum ſolet invitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore poſitum viſitet, ut aut de revelatione conſacerdotis gaudeat, aut recedentem à ſæculo poſt oblatum in ejus commendatione ſacrificium Deo, mox ſepulturæ tradat.* Diligentiſſimè Victor Vticenſis *lib.* 2. *de perſeq. Vvandal.* ubi populos catholicos in ea perſequutione pulſis in exilium ſacerdotibus ſic lamentantes deſcribit: *Quibus nos miſeros relinquitis? Qui baptizaturi ſunt parvulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi ſunt, & reconciliationis indulgentiâ obſtrictos, peccatorum vinculis ſoluturi? Qui nos ſolennibus orationibus ſepulturi ſunt morientes? A quibus divini ſacrificii ritus exhibendus eſt conſuemus.* Illuſtrant Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Miſſæ, lib.* 4. *cap.* 7. Spondanus *de cœmeteriis ſacris, p.* 3. *lib.* 1. *cap.* 16. Unde ut defunctorum etiam neceſſitatibus presbyter ſubvenire poſſit, in præſenti docetur, ut jejunus exeat ad opus rurale; aliàs enim ſi poſt prandium aliquis fidelis ſepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can.* 29. ibi: *Vt ſacramenta altaris non niſi à jejunis celebrentur, &c. Nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, ſive Epiſcoporum, ſive caterorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat. ſi illi qui faciunt, jam prauſi inveniantur.* Si verò presbyter erat jejunus, poterat iterum Miſſæ ſacrificium offerre pro tumulando defuncto, *c. ſufficit, de conſecr. diſt.* 2. Quod feciſſe ſanctum Hibertum Chriſtianenſem habent ejus acta apud Surium *die* 7. *Aprilis*, licèt ad alium caſum canonem illum referat Dionyſius Ciſterc. *in* 4. *diſt.* 8. *quæſt.* 3. *art.* 2. *dub.* 2.

10. k *Statutam horam pro temporis qualitate.*] Vt hæc verba exponamus ſciendum eſt, horas diei, tertiam, ſextam, nonam æſtimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & ſin aliam mediam noctem decurrat, ut quod factum eſt ſub ſpatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur, *l. moræ, ff. de feriis*, notavi *in cap. litteris, de tempor. ordin.* attamen cùm horam tertiam, ſextam, nonam, & veſperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet; ut totum id ipſum, quod ſub luce decurrit, in quatuor æquales partes dividatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri ſolet. Prima parte diei elapſa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in noſtra computandi ratione: ſecunda dicitur hora ſexta lucis, quæ eſt meridies: tertia dicitur hora nona, quia eſt nona poſt lucem; tertia autem pomeridiana: quarta dicitur hora veſpertina, quæ eſt ad occaſum ſolis. Ita explicant Baronius *tom.* 1. *anno* 34. Cenſorinus *de die natali*, Roſinus *lib.* 4. *antiq. capite* 5.

11. Deinde ſciendum eſt, Apoſtolorum ætate, & in ſequenti nullam ſacro conficiendo certam horam præfinitam fuiſſe propter ſævas perſecutiones, ut probant Vicecomes *volum.* 3. *lib.* 3. *de Miſſæ ritibus, cap.* 1. *per totum*: ſed pace Eccleſiæ datâ, & tyrannide ipsâ deſæviente, ubi facultas fuit publicè celebrandi Miſſæ ſacrificium, obſervari cœpit, ut non niſi ſtatutâ horâ offerri poſſet. Theleſphorus enim *epiſt.* 1. relatus à Gratiano *in cap. nocte, de conſecrat. diſt.* 1. ita ſtatuit: *Nocte ſanctæ nativitatis Domini Miſſæ celebrent; reliquis enim temporibus Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ, quia in eadem hora Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos ſpiritus ſanctus deſcendiſſe legitur.* Et licèt P. Vazquez 3. *part. diſputat.* 232. *cap.* 3. *num.* 30. affirmet verba illa non reperiri inter epiſtolas ipſius Pontifi-

tificis, tamen hoc Thelesphorum statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali*, ubi de Thelesphoro ita ait: *Hic fecit, ut in nata i Domini nostri Jesu-Christi, nocte Missa celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia eâ horâ Dominus noster ascendit in crucem.* Similia refert Anast. Biblioth. in vita ejusdem, Amalar. *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 42.* ibi: *Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus dixisse memoratum Papam, ut ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare.* Consonat Walfridus *cap. 23. de Ecclesiast. rebus*: & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum*, ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebrari prohibuit.* Et usus ille celebrandi post horam nonam diutiùs in Ecclesia invaluit, ut constat *ex cap. & hoc, de consecrat. dist. 1.* cujus verba à Gratiano, Ivone, & Burchardo tribuuntur S. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos compresbyteros, *num. 45. & 46. Missa* (inquit Aurelianensis Antistes Theodulphus) *quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abstrahatur, quia pessimus est usus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, sive in quibuslibet festivitatibus, mox ubi Missam celebrari, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, ut per totum diem à prima mane ebrietati, & comessationi potiùs quam Deo deserviant. Admonendus est populus, ut ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solennia, & prædicationem audituri conveniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi tam cautè, ante secundam horam celebrent, ut populus à publicis solennitatibus non abstrahatur: sed sive sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt; sive populus (ut prædiximus) in unum ad publicam Missarum celebrationem conveniant.* Et ex Concilio Aurelian. 3. *can. 14.* ubi ita statuitur: *De Missarum celebritate in præcipuis duntaxat celebritatibus id observari debebit, ut horâ tertiâ Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad Vespertina officia, id est in vespertino tempore convenire; quia sacerdotem vespertinis officiis ab Ecclesia talibus præcipuè diebus nec decet deesse, nec convenit.* Sidonius Apollin. *lib. 5. epist. 17.* ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante vicissitudine, Clerici, monachique psalmicines concelebraverant, quique in diversa secessimus non, procul tamen, utpote ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res divinas facturi.* Vbi plura congessit Savarus, qui rectè notavit *in cap. non liceat 12. dist. 44.* horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solenniis dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccles. cap. 7. num. 1.* Ex quibus auctoritatibus non solùm Thelesphori sanctio probatur, verùm & ejus sanctionis ratio constat, quam latè, & doctè illustrat P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disp. 21. sect. 3. num. 39. cum sequent.*

12. Cùm hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præfinitique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur; nam in diebus jejunii, præcipuè quadragesimalibus, Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, ut constat *ex cap. solent 50. de consecrat. dist. 1.* qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm sit Theodulphi Episcopi Aurel. in epistola ad compresbyt. *n. 39.* Concil. Brachar. 1. *can. 16.* Bracharens. 2. *can. 9.* Gerundense *can. 3.* P. Blesensis *sermone 11. de Quadrag.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag.* Ex quibus, & aliis id latè probant Zerda *in adversus cap. 138.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 14.* Filesacus *de Quadrag. cap. 5.* Baronius *tom. 1. anno 34. num. 61.* P. Henao *d. sect. 3. num. 44.* unde derivatum est ad hodiernum usque tempus, ut post horam nonam recitatam cantetur Missa in diebus jejunii, & in Quadragesima dicantur Vesperæ manè ante prandium. Etiam in vigilia Paschæ resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Concil. Arausic. 1. *can. 2. c. quod à Patribus 4. 75. dist.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 30. & volum. 3. lib. 3. cap. 6.* P. Henao *d. sect. 3. num. 46. cum sequent.* unde tam obvia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus: de quibus Missis latè egerunt Espencens *de adorat. Eucharist. cap. de triplici Missa.* Vicecomes *d. lib. 3. cap. 29. & 30.* P. Henao *d. sect. 3. num. 49.*

13. l *Septenarius numerus.*] Hic septenarius numerus magna continet mysteria, siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Joannes in Apocalypsi, *cap. 5.* ibi: *Vidi agnum habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus Dei.* De quibus Esaias *cap. 11.* loquens de Christo aiebat: *Requieverunt super eum spiritus septem.* Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap. 3.* septem columnæ, de quibus legitur *Proverb. cap. 9. Sapientia ædificavit sibi domum, & excidit columnas septem.* Septem boves, qui videbantur ascendere de fluvio, *Genesis cap. 41.* septem spicæ, quæ pullulabant in culmo unò, in eodem textu: septem signacula *lib. 1. cap. 5. Apocalyps.* septem sportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap. 15.* septem buccinæ, quarum usus erat in Jubilæo, *Josuæ cap. 6. Filius hominis in medio septem candelabrorum, habens in dextera septem stellas.* Apocalyps. *cap. 2.* septem Ecclesiis scribit Joannes, & septem sunt Angeli earum, *cap. 1. Apocalyps.* In visione Ezechielis *cap. 40.* septem gradus erant ascensus atrii: Elisæus purificando Nahaman dixit: Lavare septies in Jordane, *lib. 4. Regum, cap. 5.* Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noë, *Genesis cap. 7.* propter sacrum quoddam mysterium, ut exponit Francisc. Georgius *tom. 1. problem. sect. 2. problem. 87.* & docuit D. Ambrosius *in cap. nuptiæ 32. q. 2.* Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales. Latè de mysteriis hujus numeri, & ejus mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap. 11. & lib. 1. testimonii adversus Judæos, cap. 20.* Sanctus Augustinus *quæst. 42. in Deuter. & lib. 11. de civit. Dei, cap. 30.* S. Hilarius *in præfat. psalm. & in psalm. 118.* in illis verbis: *Septies in die* S. Basilius *homil. 11. hexaëmer.* S. Hieronymus *in cap. 4. Zachar.* S. Gregorius *lib. 1. moral. cap. 7.* Alex. Farra *in proœmio sui sept.* Marsilius Ficinus *in Platonem, dialog. 10.* Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica, in lib. 9. quæstio. verbo Septem.* Macrobius *in somnium Scipionis*, & & Aulus Gell. *lib. 3. noct. Attic. cap. 10.* ac tandem plura de hoc numero diserte notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib. 6. capite ultimo*, Marlius *de aqua benedicta, sect. 1. ex num. 85.* Alfonsus noster *in proœmio 7. partit.* Canonherius *tom. 1. ad 4. Aphorism. Hippocr. fol. 753.* P. Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares rationes infrà assignabimus.

m *Nostræ servitutis officium.*] Divinum officium

cium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *homil.*105. ibi: *Pſalmodia noſtra canon appellatur, & quemadmodum colonus niſi dederit plenam, & bonam menſuram ſuam, in vincula conjicitur, & cruciatus; ſic monachus qui negligit ſuum canonem, ſeu menſuram, cui adſtrictus eſt, Deo quotidie perſolvere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis ſuis.* Joannes Moſchus *in Prato ſpirituali*, de Sancto Coſma ait: *Orto ſole, cùm impleſſet canonem, ſedebat legens in Sanctis Evangeliis uſque ad collectam.* Dicitur etiam ordo pſallentium. Concil. Narbonenſe *can.*2. *Hoc quoque definitum eſt, ut in pſallendis ordinibus per quemque pſalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloria confeſſor. capite* 37. ibi: *Qui cùm apud alios juxta regulas monaſteriorum ordini, & lectioni inſiſteret.* Dicitur etiam collecta. Pachomius *in ſua regula, artic.*2. *Quando ad collectam tuba inſonuerit per diem, qui una oratione tardiùs venerit.* Pſalmodia etiam appellatur, item ſolennitas, ſynaxis, agenda, miſſa, ut probat, & exponit Hæphtenus *diſquiſit. monaſtic. lib.*7. *tractatu* 1. *diſquiſit.* 1. vulgatiſſimo uſu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Eccleſiæ inſtituto recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint peccatum eſſe lethale Miſſæ ſacrificium offerre ante recitationem officii matutini, & Laudum, ut Navarrus, Graffis, Majolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alii apud Sfortiam *lib.*2. *de ſacrif. Miſſæ, cap.*6. *num.*4. Cenedum *in quæſt. pract. quæſt.*3. tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib.*4. *de orat. cap.*24. *à num.*6. alii plures apud Sfortiam *ubi ſuprà*, Theophilus *tom.*16. *in Heterocl. ſpirit. ſect.*1. *fol.*12.

COMMENTARIUM.

15. Concluſio deducitur, et probatur.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Parochus tenetur debitis horis ſeptem horas canonicas recitare.* Probant eam textus *in capite dolentes, hoc titulo*, Concil. Cabilon. 2. ſub Carolo, *can.*59. *Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, ſextam, nonam, veſpertinam, completorium pariter celebrent.* Aquigran. ſub Ludovico *à cap.*126. *uſque ad* 130. *cap.*2. *de offic. cuſtod.* D. Iſidor. *lib.*1. *de divinis offic. cap.*22. Divus Clemens *lib.*8. *conſtit. cap.*40. *Preces veſtras facite diluculo, tertiâ horâ, ſextâ, nonâ, veſpere, & in Galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminavit nos Dominus expulſâ nocte, & inducto die. Tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus ſententiam Pilati accepit. Sextâ, quoniam tunc crucifixus eſt. Nonâ quoniam omnia commota ſunt, crucifixo Domino, perhorreſcentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Veſpere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. In galli cantu, quoniam eo tempore nunciatur adventus Domini ad exercenda opera lucis.* Alia juris teſtimonia, & Patrum ſententias, quæ per argumentum adduci poſſunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congeſſerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Horarum*, Antonius Auguſt. *in epit. juris lib.*19. *titulo* 13. Iodocus Coccius *lib.*8. *theſauri fidei cathol. art.* 9. Illuſtrant ultra congeſtos hìc à Barboſa & Garaña, Petrus Gregorius *lib.*9. *partit. tit.*20. *cap.* 2. Baronius *anno* 34. Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*4. *de horis canonicis, cap.*6. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri cleric. cap.*61. Coriolanus *in breviario, anno* 556. Creſolius *lib.*3. *myſtag. cap.*6. Avendaño *de metu, lib.*2. *cap.*42. Buſeus *de ſtatibus hominum, verbo Clericorum.* Narbona *in horograph. hora* 1. Tamburin. *de jure Abbat. diſput.*15. Acuña *in cap. propoſuit*, 82. *diſt.* & in hoc textu, 91. *diſt.* Kocher *in face hiſtor. cent.*2. *cap.* 80. Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.*7. *tract.*2. *diſquiſ.*2. Ripa *de nocturno temp. cap.* 94. Scortia *in ſelect. epit.* 116. *theorem.*515. Turrian. *ad D. clementem lib.*8. *capite* 33. Carriet *tom.*2. *Digeſti fidei cathol. fol.*573. Beyerlinch *verbo canonica hora, tom.*2. Contradus Kling *lib.*3. *diſput. cap.*46. *per tot.* plures ex Moraliſtis, quos refert Garcia *in ſumma, tract.*2. *difficult.*1. *per tot.* Francolinus, & Battholom. à Sancto Fauſto *integris libris de horis canonicis.*

16. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Apud D. Lucam *cap.*18. dicitur, oportere ſemper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Theſſalon. *cap* 5. ait: *Sine intermiſſione orate.* Vnde aiebat Germanus CP. ad Epiſcopum Claudipolcos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Eccleſiis die, noctuque, & cum Pſalmographo meliùs dixerim, veſpere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in divinis myſteriis, & in ſacris officiis. Et *in cap. hi qui* 6. 21. *q.*3. ait D. Cyprianus: *Hi qui in Eccleſia Domini ad ordinationem clericam promoventur, in nullo ab adminiſtratione divina avocentur, ne moleſtiis, & negotiis ſecularibus alligentur, ſed in honore ſportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & ſacrificiis non recedant; ſed die, ac nocte cœleſtibus rebus, & ſpiritualibus ſerviant.* Igitur non tantùm per horas in præſenti enumeratas, verùm & continuò ſine intermiſſione presbyteri debent orare. Deinde argui poteſt ex D. Clemente *lib.*7. *conſtit. cap.*25. ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes ut digni ſitis adoptione Dei patris.* Quod & feciſſe Danielem legitur *cap.*6. *Danielis*, quem expendit Tertul. *adverſ. Pſychicos cap.* 10. & tradit Vivar. *de veteri mon. lib.*2. *cap.* 12. *num.*24. Igitur non ſepties presbyteri tenentur orare, ut in præſenti docetur.

17. De origine horarum canonicarum.

Adhuc tamen defendenda eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, olim non ſolùm Eccleſiæ miniſtros, verùm & laicos, tam viros, quàm fœminas, convenille in Eccleſia ad vigilias, & cœtus antelucanos, ad canendum Chriſto, & Deo, & ad confœderandam diſciplinam: quod teſtatur totidem verbis Plinius *in* 2. *epiſt. ad Trajanum*, ubi refert, præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud quàm cœtus antelucanos de ſacris Chriſtianorum comperiſſe. Expreſſiùs D. Ambroſius, ſive Maximus *ſerm.*3. *poſt primam Dominicam Quadrag. Moneo*, inquit, *ut qui juxta Eccleſiam eſt, & ſine gravi impedimento poteſt, quotidie audiat Miſſam; & qui poteſt, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui verò longè ab Eccleſia manent, omni Dominica ſtudeam ad matutinum venire, id eſt viri, & fœminæ, juvenes, & ſenes, præter infirmos.* Sozomenus *lib.*6. *hiſtor. Eccleſ. capite* 33. & 34. & *lib.*2. *cap.*8. Theodoretus *libro* 2. *capite* 13. Ex quibus & aliis illuſtrat Zerda *in adverſ. cap.* 184. *numero* 9. & de horis matutinis ſolenni precationi deſtinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *lib.*7. *adverſ. Gent.* Apuleius *lib.*2. *metamorphoſ.* Euſeb. *lib.*3. *præparat. Evang. c.*2. & de variis horis apud Ægyptios per ſacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib.*4. *de ab. abſtinent. pag.*369. ſed de his horis, & vigiliis jam egi *in can.*26. *Concil. Illib.* In præſenti textu, & *in d. c. dolentes*, agitur de horis canonicis publicè, vel privatim à clericis recitandis: circa quas præ notandum eſt, neminem latère, ab ipſis Apoſtolicis temporibus horarum canonicarum cœpiſſe exor-

dium)

dium ; utpote de quibus expressè egerunt S. Clemens *lib.*8. *constitut. cap.*40. D. Cyprianus *lib.*1. *de orat. Dominica*, Athanasius *lib. de Virginibus*, Hieronymus *epist.*7.8.22. & 37. Chrysostomus *homil.*59. *ad populum*, Basil. tum *in instit. moral.* tum *in regulis fusis*, *num.*37. Cassianus *lib.*3.*de instit. collat.*7. quorum, & aliorum verba refert Iodocus Coccius *suprà*, & notavit Ambianas *ad Tertul. de exhort. castit. cap.*10. *observ.*1. Et licèt Polydorus Vergil. *lib.*6. *de invent. rerum*, *cap.*2. existimaverit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persolvendis,à Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius*, *dist.*91. verius tamen credo, Pelagium, quod antèa consuetudine antiqua observabatur, lege deinde latâ perpetuò observari jussisse, ut docuit Coriolanus *in breviario*, *anno* 555. Vnde constat, audiendos non esse Panormit. *in præsenti*, *num.*3. Antoninum *p.*2. *tit.*9. *cap.*12. §.1. Angelum *verbo Hora*, *q.*6. Tabienam *eodem verbo*, *q.*15. Armil. *num.*11. qui putant obligationem hanc provenire à jure divino : nam cæteri communi consensu affirmant, eam esse solùm de jure Ecclesiastico : & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesiæ traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas jure divino institutas fuisse : tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *lib.*8.*constit. Apost. cap.*30. extat Apostolica constitutio hujusmodi : *Precationes facite manè, tertiâ, sextâ, & nonâ horâ, & vespere, usque ad galli cantum.* Apud Basilium *in regulis disputatis*, *interrogat.* 37. & *sermone* 2. *de instit. monachor.* ubi explicat illud Apostoli, *Sine intermissione orate* : & illud, *Nocte & die laborantes*, sic habetur : *Neque verò, quamquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illa statis temporibus præscripta orationes negligendæ veniunt, quas observari in conventibus solenne est, & quotidianum.* Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in exposit. orat. Dominic. circa finem*, Hieronymus *ad Eustochium*, *epist.*22. *de custodia virginit.* & *in epist.*28. *ad eandem de obitu puellæ*, Chrysostomus *homil.*59. *ad populum*, Ambrosius *lib.*7. *in Lucam*, Athanasius *lib. de virginit. sive exercit.* Hilarius *in psalmo* 118.docuerunt Sylvester *verbo Hora*, *quæst.*8. Bellarminus *lib.*1. *de bonis oper. cap.*19. Toletus *lib.*2. *cap.*4. Azor. *d. lib.*10. *cap.*1. *quæst.*7. Suarez *d. lib.*4.*cap.*23. *n.*16. & *cap.*27. *num.*38. Filliuc. *tom.*2. *tract.*23. *cap.*3. Sed si dicas horas canonicas communiter appellari officium divinum, & ita à jure divino esse institutas : respondeo horas canonicas appellari divinum officium, non à causa instituente, sed potiùs à materiali, & finali ; quia divinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur,& ordinantur.

18. DE NUMERO ISTARUM HORARUM.

Secundò sciendum est,circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sententia Canonistarum,& Theologorum, eamque sequuntur Suarez, Francolinus & alii suprà laudati ; quibus accedit quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccles. offic. cap.*19. Vvalfridus Strabo *de divin. offic. cap.*15. Rupert. *lib.*1. *cap.*1.& D. Basilius *lib.*1. *de instit. monach.* septem tantùm enumerant horas,ibi : *Verùm quoniam apud eundem David legitur, Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartito dividenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hæc formula sit, septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi.* Cassianus quoque *lib.*3. *institut.* ex eodem psalmo 118. deducit, septem esse horas canonicas, ibi : *Septem illas significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorias, nocturnas.* Sed octo esse horas defendunt Sanctus Antoninus 3. *p. titulo* 10. §.4. Archid. *in præsenti textu*, 91. *dist.* Quidam verò utramque sententiam conciliare volentes aiunt, nunc solùm esse septem, olim tamen, & maximè apud monachos, fuisse octo : ita Turrisrem. *in hoc textu*, *sub* 91. *distinct.* Azor *d. tom.*2. *lib.*10. *cap.*1. Sed verius Radulfus Tungrensis *lib. de canonicis observat. propos.*14. ait, sæculares jungere vigilias matutinis laudibus, & abusivè utrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib. de Eccles. offic.* de nocturnali agens officio sic scribit : *Hoc officium secundùm usum monachorum oratione, sicut cætera, terminatur, in quo primàriam servare videntur institutionem : nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parcens, & labori, officio prædicto laudes matutinas committit, & oratione una duo claudit officia.* Facit & præsens textus deductus *ex dicto cap.*16. *regulæ Divi Benedicti*, ubi Sanctus post septem horas enumerat vigilias matutinas, ut diversas ab aliis,ut exponit Hæphtenus *lib.*7. *disquisit.tract.*2. *disquisit.*4. Cur autem his horis specialiter ut oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib.*3. *instit. cap.*3. inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Evangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solennitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominicâ*, *in fine* : sed illa præcipua assignari potest, quòd horæ divinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres : matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Jesu Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *ubi suprà*, ibi : *Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Divus Hieronymus *ad illud Marci cap.*16. *Et valde mane una sabbathorum*, ait : *Vt tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum sua resurrectionis animavit.* Prima quæ recitatur jam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesiæ*, *cap.*3. memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto jam sole: cui aliam adjunxit rationem Rupertus *lib.*1. *de divin. offic. cap.*2. Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus,dum ait *cap.*3. *Nam hac ora Dominus Jesus spinis coronatus, & linguis Judæorum crucifixus est.* Et Divus Clemens *lib.*8. *constit. cap.*40. ait : *Preces vestras facite horâ tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit.* Cui & aliam addunt deductam ex adventu Spiritus sancti, Divus Isidorus, & D. Cyprianus *ubi suprà*, Basilius *lib.*1. *instit. monach.* Horâ sextâ, ut inquit Cassianus *d. lib.*3.*cap.*3. immaculata hostia Dominus noster, atque Salvator oblatus est Patri,crucemque pro totius mundi salute conscendens,humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem : unde ait Rupertus

*lib.*1.

*lib.*1. *de divin. offic. cap.*5. Nonâ horâ verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Jeſus voce magnâ emiſit ſpiritum, latrone admiſſo in paradiſum. Veſpertina hora deſignat, Caſſiano teſte *d. lib.*3. *cap.*3. quod veſpere à Domino Salvatore cœnantibus Apoſtolis traditur, cùm initiaret Eccleſiæ ſacroſancta myſteria: cui addit Rupertus *d. lib.*1. *cap.*6. item in veſpera ſepelitur. Completorium, juxta eundem Rupertum ibi, *cap.*7. quod jam egreſſo Juda pavêre cœpit Jeſus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Chriſti nativitatem apertè demonſtrant, ut latiùs illuſtrantes proſequuntur Gazeus *in not. ad Caſſianum, dict. lib.*3. Hæphtenus *dict. tractat.*2. *diſquiſit.*5. Menardus *ad concord. regular. cap.*34. §.1. Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilii Toletani 1. cum Loayſa *ibi*, Gibalino *de claſſur. diſquiſit.*1. *cap.*9. §.2. Menardo *ad Divum Gregor. fol.*61. Gazeo *ad Caſſianum*, Hallier. *de hierarch. folio* 238. Vivar. *de veteri mon. tom.*2. *lib.*4. *cap.*2. *fol.*9. Sed jam eum illuſtravi *in cap.*1. *de cohabit. cleric.*

19. QUIBVS CONSTENT HORA CANONICÆ.

Deinde ſciendum eſt, quod iſtarum precum ràtio ab initio Eccleſiæ diſtincta non erat, nec definitus habitus fuerat pſalmorum, vel orationum; ſed cuique liberum erat ſibi orationes eligere, donec pſallendi, & orandi certa forma præſcripta eſt, ne diverſitas generaret in Eccleſia confuſionem, aut ſchiſma. Theodoſius enim Imperator Damaſum Pontificem rogavit circa annum 308. ut divinum officium pro ungulis horis diſponeret. Damaſus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam noverat, hoc totum negotium illi commiſit litteris, quæ reperiuntur *tom.*1. *Concilior.* ubi ita cum alloquitur Pontifex: *Peto charitatem tuam, ut Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta eſt apud nos ſimplicitatis indago, ut tantum die Dominica Apoſtoli epiſtola una recitetur, & Evangelii capitulum unum dicatur; & nec pſallentium mos teneatur, nec hymni decus in ore noſtro cognoſcitur.* D. Hieronymus Evangelia, & Epiſtolas diſtribuit, pſalterium emendavit, ſcripturaſque pro qualibet hora canonica ordinavit: quod opus Damaſus anno 382. in Synodo Romana approbavit, & in omnibus Eccleſiis obſervandum decrevit. Conſequenter Gelaſius circa annum 494. cùm utriuſque Teſtamenti libros eo quo nunc habentur ordine iterum recenſuiſſet, & Manichæorum libris igni traditis, Doctorum ſcripta authentica à ſpuriis, & ambiguis declaraſſet, in Synodo Romana proſas, & hymnos canticis miſcuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex ſacra Scriptura, tum ex homiliis SS. PP. per totum annum, ut refert Gratianus *in cap. ſancta*, 15. *diſt.* Harum precum codex breviarium dictum fuit, cujus nomenclaturæ rationem dedi *in cap.*2. *de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum eſſet, Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud reſtituit juxta priſcam formam, ut liquet *ex cap. in die, de conſecr. diſt.*5. Poſtea Aymonius Miniſter Generalis Ordinis D. Franciſci, commiſſione Gregorii IX. breviarium tum Miſſali reformavit, ut ex ejuſdem Pontificis bulla conſtat, & referunt Vivar. *de veteri mon. lib.*4. *cap.*4. *artic.*7. Radulf. Tungrenſ. *propoſ.*7. Vvadmig. *annal. Minor. anno* 1244. Poſtea Concil. Trident. *ſeſſ.*2. ſub Pio IV. celebrata commiſit delectis quibuſdam Patribus conſiderare, quid facto opus eſſet de variis libris ſuſpectis; idemque de Catechiſmo, Miſſali, & Breviario, quibus errores quidam irrepſerant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non poſſet dijudicare, præcepit ut auctoritate Romani Pontificis id omninò terminaretur, & evulgaretur. Hinc eſt quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breviario, & Miſſalli Romano de revocatione orandi ad priſtinam regulam, dixit ſe exequi decreta Concilii Tridentini. Breviarium ergo dicitur reſtitutum, ut intelligas non eſſe novum: eſt autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clauſula, ut in toto orbe ſervetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri ſuo non ſatisfacturis. Juberque Papa omnibus Prælatis, ut hoc introducant, tam in choro, quàm extra chorum; permittendo tamen ut breviaria non Romana, antiquiora ducentis annis, computandis ab inſtitutione iſtius (ſi tamen ab ipſa prima eorum inſtitutione approbata fuiſſent à Sede Apoſtolica) conſerventur ad uſum officii; quæ tamen poſſint mutari in hoc Romanum, iis omiſſis, ſi Epiſcopus, & univerſum Capitolum conſentiant. Cauſa editionis hujus Breviarij cum abolitione omnium aliorum datur, ut ſcilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pii Breviarium à Clemente VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat depravatum. Denique Vrbanus VIII. anno 1631. aliqua, quæ ex rudi Latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia, caſtigari, vel de integro condi fecit; eadem tamen, quoad licuit, ſervatâ ſententiâ interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, reſtituit in Pſalmis, & Canticis: Patrum ſermones, & homilias recognovit, cunctaque ita diligenter diſpoſuit, expolivitque, ut breviarium ſit ſuis omnino numeris, ſeu perfectionibus abſolutum.

20. DE MATERIA OFFICII DIVINI.

Materiam divino officio præſcripſit Eccleſia ex pſalmis, canticis, hymnis, lectionibus, reſponſoriis, verſiculis, benedictionibus, abſolutionibus, capitulis, invitatoriis, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars divini officii eſt pſalmodia, quæ in ſe ſummæ auctoritatis eſt, cùm ſit ſcriptura canonica veteris Teſtamenti; nec enim alii pſalmi in officiis Eccleſiaſticis permittuntur, ut expreſsè cautum fuit in Synodo Laodic. *can.*59. ibi: *Quod non oporteat plebeios pſalmos in Eccleſia cantare.* Quem illuſtrant Spondanus *in epit. anno* 60. Creſolius *lib.*3. *myſtag. cap.*27. Et in Concilio Brachar. 1. *can.*30. prohibentur recitari in Eccleſia pſalmi non canonici: quod intelligendum eſt tantùm de propriis ſpalmis, ut etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthag.3. *can.*22. Milevit.1. *can.*12. ut refert Micrologus *in obſerv. Eccleſ. cap.*5. Is autem uſus recitandi pſalmos in Eccleſia antiquiſſimus eſt, ut conſtat ex Dionyſio *de hierarch. cap.*3. ubi initium Miſſæ ita deſcribit: *Sacerdos converſus ad divinam aram pſalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Eccleſiaſtici ordines.* Eleganter D. Chryſoſt. *homil.*6. *de pœnit.* ibi: *Cujus rei gratiâ præ cæteris veteris Teſtamenti, novique ſcripturis, librum David ſic admirantur omnes Chriſtiani, atque hunc ſolum ere voluerunt verſari.* Et infrà: *In Eccleſiis pernoctantium primus, & noviſſimus, & medius eſt David: ſi dilucule quærantur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & noviſſimus eſt David: ſi pauſæ in funeralibus, & primus, & medius, & noviſſimus eſt David.* Et tandem ipſe Sanctus rationem reddit; quia in pſalmis omnes perfectiſſimæ orationis affectus inveniuntur, & omnis generis petitiones omnibus

nibus ſtatibus accommodantur, peccatoribus, juſtis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præſertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & neceſſitatis divini auxilii, ejuſque poſtulatio continentur. Sed quia pſalmorum uſus antiquior eſt lege gratiæ, & quia eis etiam utuntur Judæi, ſpeciali Dei providentiâ Eccleſia inſtituit, ut in fine cujuſque pſalmi gloria ſanctiſſimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronymus *in orat. ad Damaſum Pontificem*, quæ refertur inter geſta ipſius Damaſi, *tom.1. Concil.* ibi: *Ut in fine pſalmi cujuſlibet, ſive matutinis, ſive veſpertinis horis, conjungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, ſicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.* Concil. Toletanum 4. *can.*13. & 14. Vaſenſe 2. *can.*5. & circa modum recitandi pſalmos eſt celebris canon 17. Synodi Laodic. in illis verbis: *In proceſſionibus non connectere, ideſt ex diverſis verſibus, & ſenſibus libri unum canticum minimè conjungere: ſed ſingulorum pſalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Quem illuſtrat Menardus *in notis ad lib. Sacrament. D. Gregorii*, *fol.*177. & nos leviter perſtrinximus *in cap. nobis*, *de jurepatron.* Sequuntur hymni, qui licèt non ſint compoſiti à ſcriptoribus canonicis, ſemper tamen habent auctorem aliquem gravem, ut Ambroſium, vel Hilarium. De eorum origine videndus eſt Aloix *in notis ad vit. SS. Eccleſ. Orient. in Sancto Hierotheo*, *cap.*3. quorum mentio fit *in dicto* Concilio Tolet. & in Concilio Turon.2. *can.*23. Aliorum etiam auctorum hymnos cantari poſſe in Eccleſia ſtatuitur: quod cautum fuiſſe propter hymnos compoſitos à Fortunato de Cruce, poſt Baronium notarunt Grethſerus *lib.*2. *de cruce*, *cap.*33. Aloix *ubi ſuprà*, Severinus Binius *in d. can.*23. Idem dicendum eſt de Canticis, quamquam hæc majori ex parte ex Scriptura ſacra ſumpta ſint. Tantùm Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambroſio, & Auguſtino compoſitum creditur, referente Dacio *lib.*1. *chron. cap.*1. Quarto loco lectiones ſacras poſuimus, quæ potiſſimùm in Matutinis leguntur: qui mos antiquiſſimus eſt, ut conſtat *ex cap. in nomine*, *de conſecr. diſt.*5. ubi Gregorius Papa VII. allegat veterem conſuetudinem, cujus etiam meminit Gelaſius *in cap. ſancta*, *diſt.*15. ubi refert, has lectiones partim ex ſacra Scriptura, partim ex homiliis Sanctorum deſumi, atque etiam ex geſtis Sanctorum: & in Concilio Carthag.3. *can.*47. Laodic. *can.*17. docetur expedire, ut pſalmi non dicantur continuè, ſed aliqua lectio ſacra interponatur. Poſt lectiones ſequi ſolent reſponſoria, varii etiam verſiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres ſuprà citatos, & in fine uniuſcujuſque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari ſolet, quia dum ab uno ſacerdote nomine omnium adſtantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. convenit*, *de conſecr. diſt.*5. Sequitur capitulum etiam in Laudibus, & aliis minoribus Horis, quod eſt lectio brevis, de qua eadem ratio eſt, quæ de aliis lectionibus, ſemperque ex ſcripturis ſumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathenſi relato *in cap. convenit*, *de conſecr. diſt.*5. ubi ptiùs dicitur ſtudendum eſſe, ſicut ubique fit, ut poſt antiphonas collectiones per ordinem ab Epiſcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipſo Concilio, non collationes, ut legit Gratianus. Et poſtea additur in concluſione: Matutinarum, Veſpertinarum, & Miſſarum poſt hymnos capitula de pſalmis dicantur. Vbi Gratianus reponit *capitula*. Tandem antiphona eſt brevis ſententia, quæ pſalmo cantando præmittitur, quæ ſæpiùs continet aut verſum aliquem ejuſdem pſalmi, aut ſententiam aliquam utilem in laudem Dei, *d. cap. convenit*: & Amalarius *lib.*4. *de offic. Eccleſ. cap.*7. ait: *Ideo antiphonam inventam eſſe, ut ſecundùm illius modulationem, ſeu ſymphoniam cantus totius pſalmi ſumatur, & ita totus Chorus illâ uniatur.* Antiphonis conjungi poteſt Invitatorium, quod ſpecialiter in principio Matutini præmitti ſolet. Proſequuntur alia de materia proxima divini officii, Suarez *tom.*2. *de relig. lib.*4. *de horis can. c.*2. Herrera *de orig. divini offic. cap.*1. *cum ſequent.*

21. TRADITUR RATIO DICENDI.

Vnde apparet vera ratio præſentis textus; nam cùm officium divinum magnâ curâ ab Eccleſia ſit diſpoſitum, & per horas diſtributum, ex myſticis rationibus, & ſignificationibus ſuprà adductis; & injunctum officium illud presbyteris, & aliis Eccleſiæ miniſtris, ut etiam populus poſſit in Eccleſia convenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideo in præſenti docetur, ut parochus per ſe, aut ſcholarem horis competentibus divinum officium pſallat, & poſtea, ſi voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congeſſerunt ex Moraliſtis Trullench *in precept. Decal. lib.*1. *c.*7. Fagundez *eod. tract. in precept.*1. *lib.*1. *c.*32. Caſtropalao *tom.*2. *tract.*7. *diſput.*1. *punct.*1. Machado *lib.*2. *p.*3. *tractatu* 1. *docum.*1. Fragoſo *tom.*2. *de regim. lib.*10. *diſp.*22. Hieronymus Garcia *in ſumma*, *tractatu* 2. *per totum.*

22. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa ex D. Paulo; non enim vult Apoſtolus ſine intermiſſione eſſe orandum, ut non liceat interiſſa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, aſſerebant nunquam eſſe operandum, ſed ſemper orandum. Reſpondetur enim duplici modo. Primò cum ſancto Nilo *in lib. Parenitico*, qui extat *tom.*5. *biblioth. PP.* ubi diſſerens de hoc præcepto orandi ſine intermiſſione, inquit ex ſacra Scriptura: *Ignavia multorum in arctum nos coegit quibuſdam præceptis, quæ majora quàm pro viribus, apparent; tum ut ſtudium noſtrum orandi quoad fieri poſſit, intenderet; tum ut occaſionem elationis ſubtraheret, quaſi ſublatâ ſpe ultra faciendi, quàm præceptum erat, præcipiendo aliquando aliquid, quod primâ fronte vires noſtras ſuperare videatur, quale eſt orare ſine intermiſſione. Itaque Apoſtolus dum ſine intermiſſione orare præcepit, quoad fieri poteſt, ſtudium orandi intendere dumtaxat præcipit.* Secundò reſpondeo, quod præceptum Domini ſemper orandi quadantenus ſancta Mater Eccleſia credit ſe adimplere, cùm per ſuos miniſtros ſtatis temporum intervallis publicâ laude Deum celebrat, ut docuerunt D. Auguſtinus *lib. de hæreſibus*, *hæreſi* 57. *epiſt.* 121. Gloſſa ordinaria *in dicto cap.*18. *D. Luca*, Nicolaus I. *ad conſult. Bulgar. quæſt.* 61. quorum authoritates congeſſerunt Staniſlaus Oſius *de carem. cap.*91. Thom. Bozius *de ſignis Eccleſ. lib.*9. *cap.* 12. *num.*3. & id docet expreſsè Sedulius *in epiſt. Pauli ad Roman.* ubi ita ait: *Dicendum eſt, eum ſemper orare, & non deficere, qui canonicis orationibus quotidie juxta ritum eccleſiaſtica traditionis, pſalmodiis, precibuſque conſuetis Dominum rogare, & laudare non deſiſtit.* Sanctus Eligius *homil.*11. Beda *in cap.*18. *D. Luca.* Nec obſtat auctoritas D. Clement. *d. lib.*7. *cap.*75. nam dum Sanctus

præcipit

præcipit ter die orare, jubet orare quamfrequentissimè possimus; ita ut cùm rarissimè, ter saltem oremus: nec enim novum est, ut sub ternario numero multitudo contineatur, & hoc in honorem sanctissimæ Trinitatis constitutum, ut exponit Turrianus *ad D. Clementem d. lib.7.c.15.*

CAPVT II.

Ex Concilio a Triburiensi.

QUidam etiam laïcorum, & maximè matronæ, habent in *b* consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaële: ideo sancitum est in eodem Concilio, ut ulteriùs hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reverentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia devotione. Sed si voluerint, ut sibi Missæ *c* cantentur de eodem die, audiant Missas pro salute *d* vivorum, vel defunctorum.

NOTÆ.

1. a *Triburiensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap.2.* sed in Conciliis excusis non reperitur hic canon; refertur autem in Concilio Salegustadensi celebrato anno 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ ecclesiasticæ, ubi *can.10.* ita legitur: *Quidam etiam laicorum, & maximè matronæ, habent in consuetudine ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de sancto Michaële; & ideo sancitum est in eodem Concilio, ut hoc ulteriùs non fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro reverentia Sanctæ Trinitatis, non pro aliqua divinatione; & si voluerint ut sibi Missa cantentur, de eodem die audiant Missas, vel pro salute vivorum, aut pro defunctis.* Hujus canonis meminerunt PP. Concilii Colonienſis 1. tempore Pauli III. anno 1536. his verbis: *Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus Dominicis toto fermè anno officium Missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur. Nobis satius videtur, ut quæ prisca Ecclesia singulis Dominicis peculiaria fecit, observentur. Quod si illorum loco alia usurpanda erunt, videtur quod de resurrectione Domini est, diei Dominico magis convenire, quòd dies illa potissimum resurrectioni dedicata sit. Nec ignoramus, non absque causa in Concilio Triburiensi constitutum, ne propter Missas peculiares Missa quam de feria vocamus, prætermittatur.*

2. b *Consuetudine.*] Superstitiosè quidem, non quia credebant, non posse mori sine pœnitentia eo die, quo lectioni illius Evangelii interfuerant; sed quia optabant futura prædicare, aut occulta scire, & credebant audito Evangelio, se id assequuturas, ut ex ipso canone facilè constat, & notavit Herrera *de orig. Missæ, lib.3. cap.26.* ubi miros effectus ex lectione hujus sancti Evangelii expertos refert: cui etiam sententiæ adhæret Lantdmeter. *de veteri cleric. mon. lib.2. cap.81. ad finem.* Etiam ob similem superstitionem prohibet Concil. Trident. *sess. de sacrif. Missæ, cap.8.* certarum Missarum numerum, his verbis: *Quarundam verò Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quàm à vera religione inventus est, omninò ab Ecclesia removeant, docentque populum quis sit, & à quo potissimùm proveniat sanctissimi hujus sacrificii tam pretiosus, quàm cœlestis fructus.*

3. c *Cantentur.*] Licèt jam temporibus hujus Concilii in usu esset Missæ sacrificium publicè cantare, ut probat Vicecomes *volum.2. de Missæ ritibus, lib.5. cap.7.* tamen in præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, sed potiùs pro Missam dicere. Galli enim privatas Missas, privatimque recitatas etiam cantari dicebant, à solenniori, & digniori celebratione: quo modo accipit caput 28. Pœnit. Rom. *tit.9.* in illis verbis: *Item qui jejunare non potest, & observare quod in Pœnitentiali scriptum est, faciat quod Sanctus Bonifacius constituit: pro uno die, quem in pane, & aqua jejunare debet, roget presbyterum, ut Missam cantet pro eo.* Filesacus *de confessione auriculari, fol.676.* & intelligi potest textus *in cap. tanta, de simonia.*

4. d *Vivorum, & etiam defunctorum.*] Olim non solùm seorsim Missa offerebatur pro vivis, aut pro defunctis, Robertus Archidiaconus in vita Sancti Aiberti monachi, apud Laurentium Surium *tom.2.* ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebravit Missas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro vivis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *libro sacram.* ibi: *Missa pro salute vivorum, & requiè mortuorum: Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum dominaris simul & mortuorum.* Observavit Vicecomes *de ritibus Missæ, volum.2. lib. 4. cap.2.*

COMMENTARIUM.

§. 1. CONCILIO TRADITUR, ET ILLUSTRATUR.

EX præsenti canone communiter talis deducitur assertio: *Propter Missam peculiarem Missa propria die non est omittenda.* Non est alia similis decisio in jure, quâ firmari possit: facit tamen Concilium Colon. *anno 1536. p.2. cap.7. Sunt in clero qui privatis quibusdam affectibus moti, vel testamento, vel ut vocant, fundationibus, efficiunt ut nova festa præter Ecclesiæ auctoritatem solenniter subinde celebrentur. Quod interim fit, ut preces horarie, ac reliqua publicè recepta, pro affectu cujuslibet facilè noventur, id quod nobis non probatur.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi, p.1. cap.11.* Vicecomes *lib.3. de Missæ ritibus, cap.1.* Diana *p.11. tract.2. resol.4.* Carolus Guicetus *de festis propriis, lib.4. cap.11. quæst.6.* Suarez *de sacram. disput.83. sect.3. & disp.88. sect.3.* Portel. *in addit. verbo Missa, §.8.* D Castillo *de sacram. tom.1 tract.5. disput.4. dub.14.* Diana *2. p. tract.14. resol.30. cum sequent. & c.4. tract.4. resol.39.*

6. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet privato sacerdoti liberum est Missam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aut festivis præcisè Missæ sacri

sacrificium offerre, ut probant Gabriel, Sotus, Cajetanus, Victoria, & alii quos referunt & sequuntur Fagundez *in primum Eccles. præcept. libro* 3. *capite* 15. Lugo *de Eucharist. disput.* 20. *sect.* 1. Suarez *de sacram. disput.* 80. *sect.* 1. §. *hac res*, Tamburinus *de sacrif. Missæ, lib.* 1. *cap.* 6. §. 2. Saussay *in Panopl. sacerd.* 2. *p. lib.* 1. *artic.* 2. §. 3. *fol.* 534. Igitur multò magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit, nam Missa votiva ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, sive ipsius sacerdotis, sive ejus, ad cujus nutum celebratur, ut eam definiunt Gavantus *p.* 1. *tit.* 4. Guicetus *de festis, libro* 4. *cap.* 21. sed neglecto officio proprio ipsius diei, posse Missam votivam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & devotionem fidelium licitè celebrari poterat Missa de Sanctissima Trinitate, aut sancto Michaële, etiàm diebus non propriis.

7. Missæ etymologia.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam in Concilio Pistensi, *cap.* 3. legimus, iis qui furto, vel aliis sceleribus se obstrinxerant, pœnitentiæ, ac reconciliationis terminum sancti Remigii Missam, id est ejus celebritatem, præfinitam fuisse, ibi: *Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, hoc est. Kalend. Octobr. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas depræda tiones, & alia malefacta criminaliter, & publicè fecerunt, ut inde apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent.* Et *lib.* 2. *cap.* 18. ibi: *De moneta verò unde jam per tres annos & admonitionem fecimus, & tempus, quando una teneretur, & alia omnes cessarent, constituimus, hoc omnibus notum esse volumus, quoniam ut absque ulla excusatione citò possit emendari, spatium usque ad Missam sancti Martini dare decrevimus.* Et *cap.* 20. ibi: *Ut ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis, ubi tempore genitoris nostri, ipso jubente, diversarum necessitatum causâ facti, omnino absque ulla dilatione ab his, qui eos tunc fecerunt, restituantur, & renoventur, ita ut ad Missam sancti Andreæ renovati sint.* Et quia præcipuè hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis à Cerda *in notis ad Tertul. ad uxorem, num.* 37. Bovio *tom.* 1. *Rom. Subter. lib.* 1. *cap.* 31. Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, ut probat Vicecomes *lib.* 1. *de Missæ ritibus, cap.* 1. ponitur pro divino officio in Concilio Valentino, *can.* 1. pro ipsis precibus, & collectis in Concilio Milevit. *can.* 12. pro re divina in auctoritatibus congestis à Savarone *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 17. Sed frequèntiùs sumitur, ut hodie vulgò, pro ipso sacrificio. Quæ acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, siquidem D. Clemens *epist.* 3. ait: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraïco verbo *Missas*, ut voluit post alios Coriolanus *in breviario, anno* 34. quam sententiam doctè refellit Vicecomes *dicto lib.* 1. *cap.* 4. sed à dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missâ finitâ, ut hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib.* 6. *origin. cap.* 16. ibi: *Missa tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras.* Et etiam Diaconus clamabat, qui non communicat, det locum: probat Hæphtênus *in vita S. Benedicti, cap.* 13. Et ita fuit, ut nomen Missa, quod denotabat sacrificii finem, pro ipso sacrificio accipetur. Concil. Carthag. *can.* 84. Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap.* 32. Illustrant Gothofredus *in l.* 3. *C. Theodos. de proximis Comitibus*, Menardus *ad concord. regul. cap.* 28. §. 7. Bravo *in not. ad regulam S. Benedicti, cap.* 17. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 78. Beyerlinch *verbo Missa, tom.* 7. Dartis *ad dist.* 1. *de consecr.* Thophilus *tom.* 6. *in Acathist.* §. 3. *fol.* 487. Conradus Kling. *lib.* 4. *loc. commun. cap.* 22. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 83. *dub.* 2. §. 1. Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 22. ubi Vfelius, Loaysa *in can.* 1. *Concil. Tolet.* 12. Baronius *anno* 34. *num.* 59. Vicecomes *ubi suprà, capite* 4. *&* 5. Joan. Scortia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Cassalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti à P. Henao *eod. tract. disp.* 1. *sect.* 1. *num.* 4.

Secundò sciendum est, Missam debere cum horariis divini officii laudibus, de quibus egi proximo commentario, convenire; ideoque pro varietate dierum jam olim diversas fuisse præscriptas Missas legimus, ita ut Missa unius diei diversa esset à Missa alterius. Pelagius Pontifex II. *epist. ult.* ibi: *Sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, invenimus has novas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retrò veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit.* Vbi notanda sunt illa verba, *longa retrò veritas*, quæ hanc consuetudinem diversarum Missarum multò altiùs quàm Pelagii ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *epist.* 1. *cap.* 5. inquit: *Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas; singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solennitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Probat Vicecomes *lib.* 3. *de Missæ ritibus, c.* 2. Vnde non solùm unicuique dici Dominico propria Missa præscripta fuit, ut probat Vicecomes *dicto lib.* 3. *de Missæ ritibus, cap.* 3. verùm etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse cóstat ex Vvalfrido Strab. *de reb. Eccles. cap.* 20. ubi ita ait: *Alii omni Dominico, vel omni Sabbatho apud Orientem, & Hispanias Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimanâ, si facerent, sufficere credebant, &c.* Ex Pelagio suprà relato, & ex eo, quia D. Hieronymus pluribus in locis sui comitis, seu lectionarii ejus rei meminit; nam cùm sibi proposuisset Lectiones, & Evangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diversa utique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat: quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecomes *dicto libro* 3. *capite* 11. diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio suprà relato, & ex Concilio Matisconensi, *can.* 9. ibi: *Vt à feria sancti Martini usque ad natalem Domini, secundâ, quartâ, & sextâ sabbathi jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de divinis officiis lib.* 4. cui titulum affixit de Evangeliis, & Epistolis feriarum Quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *capite* 14. & sequentibus agit de omnibus feriis Quadragesimæ usque ad Dominicam 5. Etiam Adventus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *dicto libro* 3. *capite* 14. *per totum.*

8. De diversis Missis.

His

9. De Miſſis sanctorum.

His præmiſſis de Miſſis diebus Dominicis, & feriis hebdomadæ aſſignatis, deveniamus ad eas, quæ feſtivitatibus Sanctorum, ſeu eorum natalitiis celebrandis præfinitæ ſunt. Et in earum anniverſaria die propriam cujuſque ſancti Miſſam celebrari, conſtat ex D. Cypriano *epiſt.* 34. *ad Clerum, & plebem*, qui dum Cellerinam, atque Laurentium laudat, quòd martyrii palmam illuſtri triumpho promoverint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus quoties Martyrum paſſiones, & dies anniverſariâ commemoratione celebramus.* Quæ quia ſatis aperte rem, quam agimus, oſtendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *epiſt.* 37. *ad Cler.* mentionem faciens ſacratum tabularum, quibus conſignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Chriſti teſtimonium colliſo capite victores occubuiſſent, ita ſcribit: *Tertullus fideliſſimus, & devotiſſimus frater noſter, pro cætera ſolicitudine, & cura ſua, quam fratribus in obſequio operationis impertit, ſcripſerit, & ſcribat, ac ſignificet mihi dies, quibus in carcere beati fratres noſtri ad immortalitatem glorioſæ mortis exitu tranſierint, ut celebrentur hîc à nobis oblationes, & ſacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiſcum Domino protegente celebrabimus.* Quo teſtimonio nihil clarius, illuſtriuſve afferri poſſe arbitror, cùm ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expreſſus fuerit. Et S. Auguſtinus *lib.* 8. *de civit. Dei, cap.* 26. cùm probare inſtituiſſet cœleſtia ſacrificia, quæ Sanctos colendi gratiâ quotidie in Eccleſiis celebrantur, non Sanctis ipſis, verùm Deo offerri, in hunc modum loquitur: *Quis audivit aliquando fidelium, ſtantem ſacerdotem ad altare, etiam ſuper ſanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque conſtructum, dicere in precibus: Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & Martyres, & homines fecit?* Quæ verba, vel præſentem diſputationem ſtabiliunt, vel neſcio quid ſtabiliendæ ſatis ſit. Multaque alia, tum ipſe Auguſtinus, tum alii ſcriptores teſtimonia ſuggerunt, quæ quòd in re perſpicua verſer, à me omittuntur. Non patiar tamen ſilentio præteriri (quod ad hanc quæſtionem illuſtrandam pertinet) ipſas Miſſas de Sanctis anniverſaria die celebrari ſolitas eſſe. Cujus probationem duco ex illis Tertulliani verbis ſuprà citatis, *annua die*: & Cypriani, *anniverſaria commemoratione.* Nec deſinam admonere, pervetus etſi fuerit Miſſarum de Sanctis in Eccleſia conſuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim ejus generis nullam confeciſſe priſcos religionis Chriſtianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus ſubſit, maximo eſt argumento quod Concilii Laodicenſis capite 52. legimus, ubi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrum natalitia celebrare audeat; illius quippe hæc ſunt verba: *Quod non oportet in quadrageſima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicuntur verò *natalitia*, dies Sanctorum religioni conſecrati, quòd illi ex anguſto ærumnoſæ vitæ curriculo in illa æternitatis immenſa ſpatia educti, jucundè, ac beatè vivant cum Chriſto. Si verò tunc feſtos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multò minùs de Sanctis Miſſam conficere, cùm hæc præcipuus ſit cultus, quem illis Chriſtiani exhibere poſſint. Eòdem etiam pertinet, quod in S. Hieronymi comite, ſeu lectionario, nulla lectio; atque in B. Gregorii antiphonario nulla antiphona continetur ad eccleſiaſticum quadraginta dierum officium ſpectans, quæ Sancti alicujus mentionem faciat; cùm omnium dierum alicui Divo ſacrorum, qui in alia tempora incidunt, ſtatas tum lectiones, tum antiphonas in iis expreſſas legamus. Atque ut apertius hoc ſit, adam Martini teſtimonium relatum *in cap. non licet*, 33. q. 4. ubi ita cavetur: *Non licet in quadrageſima natales Martyrum celebrare, ſed tantùm in ſabbatho, & Dominica, pro commemoratione eorum oblationes offerre: ſed natalitia, nec nuptias liceat in Quadrageſima celebrare.* Quæ verba illius moris adeo plena ſunt, ut qui in dubium vocare velit, planè amens ſit. Quem canonem latè exponit Fileſacus de *Quadrageſima cap.* 13. S. Vigil. Pont. *epiſt.* 1. *cap.* 5. in illis verbis: *Quotiens verò Paſchalis, aut Aſcenſionis Domini, vel Pentecoſtes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda feſtivitas, ſingula capitula diebus apta ſubjunginus, quibus commemorationem ſanctam ſolennitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Immò ſi duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Miſſa legebatur, ut probat Vicecomes *dicto lib.* 3. *cap.* 7.

Ultra Miſſas iſtas ſuis diebus & temporibus ſtatutas, erant aliæ votivæ, quæ ita dicebantur, quia pro ſacerdotum voto recitabantur, de quibus Conſtantinus Presbyter in vita S. Germani Epiſcopi, titulo Altiſſiodor. *cap.* 16. ibi: *Sancti Epiſcopi Peregrinus, & Amator, priùs quam diſcedant, Miſſas ſunt votivas celebraturi.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ verò quovis die celebrari poterant, prout ſacerdotis voluntas, aut neceſſitas tuliſſet. Ad primum genus Miſſarum votivarum ſpectant Miſſa de Angelis, de Trinitate, de Sapientia, quæ feriâ ſecundâ celebrabantur. Micrologus *in obſerv. Eccleſ. cap.* 60. ibi: *Sciendum autem, quendam Albinum Magiſtrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacii Archiepiſcopi, ut aiunt, Miſſales orationes de ſancta Trinitate compoſuiſſe, & in ſecunda feria de Sapientia, in tertia de Spiritu ſancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in ſexta de Cruce, in Sabbatho de ſancta Maria.* Proſequitur latè Vicecomes *d. lib.* 3. *ex cap.* 16 *uſque ad* 22. Ad ſecundum genus Miſſarum votivarum pertinent Miſſæ pro aliqua neceſſitate ſeu moleſtia inſtitutæ, veluti pro bello avertendo, pace que impetranda, pro frugibus terræ, pro pluvia poſtulanda, aut pro tempeſtate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *d. cto lib.* 3. *ex cap.* 22. *uſque ad* 25.

De Miſſis votivis.

Unde apparet ratio præſentis textus; nam cùm ita ſedulò Eccleſiæ PP. ſingulis diebus Miſſas proprias, & peculiares præſcripſerint, & ſtatuerint, non licet ſacerdotibus propriâ voluntate, aut pro audientium libito Miſſam propriî diei omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non conſonam. Unde D. Carolus in ſuis actis Eccleſiæ Mediolan. diligenter monet, ut eam quiſque presbyter celebret Miſſam, quæ cum ſacro penſo divinarum laudum maximè congruat: quas conſtitutiones ſi in mentem revocarent nonnulli ſacerdotes, nunquam eò temeritatis delaberentur, ut ſacrum funebre, vel aliud ſimile, etiamſi nulla Eccleſiæ requirat neceſſitas, ſingulis fermè diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter abſolvendi Miſſam, ut ad negotia ſæcularia ſe convertant. An verò peccet qui neglectâ propriâ Miſſâ ipſius diei, aliam celebrat, diſputant Moraliſtæ: & communiter placet, curandum eſſe, ne fiat; ſi tamen ſalvo contemptu, & abſque animo introducendi novum ritum id fiat, peccatum veniale committit,

11. Traditur ratio decidendi.

propter violationem rubricæ Miſſalis. Tamburin. *de ſacrif. Miſſæ, lib.*2. §.1. *cap.*6. Licèt eo etiam caſu non improbabiliter teneant Suarez *de Sacram. diſput.* 83. *ſect.*3. nec peccatum veniale committi. Nec tandem obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam non rectè ſequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quomodo velit; quis enim dicet: Non teneor die profeſto ſacrificio Miſſæ intereſſe: ergo ſedens, & incompoſitus, aut ſine attentione intereſſe poſſum. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis; nam id procedit in Miſſis votivis, quæ ex juſta cauſa dici poſſunt, omiſſis propriis ipſius diei, de quibus ſuprà egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium poſſe Miſſæ ſacrificium mutari, ut etiam ex ſpeciali privilegio ab aliquibus piis viris factum legimus; nam ſcribit Cantiprat. *lib.*2. *Apum, cap.*29. *num.*12. Sacerdotem, qui ſemper de Beata Virgine ſacrum faciebat, cùm eſſet à S. Thoma Cantuarienſi ſuſpenſus à Miſſæ celebratione, juſſu Deiparæ fuiſſe reſtitutum, & devotioni ſuæ ſervire permiſſum. Simile eſt quod refert Sebaſt. Rovilart. *cap.*9. *Parthenia, numero* 30. Rurſus apud eundem Cantiprat. *lib.*2. *cap.* 55. *num.*14. alius qui ſemper pro defunctis Sacrum faciebat, cùm æquè ab Epiſcopo juberetur ritui præſer.pro patrie, divino viſo interveniente permiſſus eſt pergere. Affine eſt quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lavacri conſcientiæ *cap.*5. Colvenerius *ad locum proximè adductum Cantiprat.* qui ſubdit, propter paucorum privilegia non eſſe recedendum ab ornatiſſima diſpoſitione Eccleſiæ.

12. EXPONITUR CAP. HOC ATTENDENDUM, DE CONSECR. DIST. 1.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. hoc attendendum, de conſecr. diſtinct.*1. qui tribuitur D. Gregorio *in libris Capitul. cap.*45. ut refert Vicecomes *lib.*3. *de Miſſæ ritibus, cap. fin.* à Burchardo verò *lib.*2. *decreti, cap.*54. Carnotenſi *p.*2. *c.*119. citatur ex dictis D. Auguſtini: ſed rectiùs jam notavit Fileſacus *de orig. parœc. cap.*6. textum illum eſſe Theodulphi Aurelian. Epiſcopi, qui floruit imperante Ludovico Pio, *in epiſt. ad Presbyteros, ſen parochos Aurel.* in illis verbis: *Et hoc attendendum eſt, ut Miſſæ peculiares, quæ in diebus, ſeu in quibuſlibet feſtivitatibus à ſacerdotibus fiunt, non ita publicè fiant, ut per eas populus à Miſſarum ſolemnibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abſtrahantur.* Ex quibus apertè deducitur, diebus Dominicis, & aliis feſtivis licere presbyteris peculiares Miſſas celebrare. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, inter alias Miſſarum diviſiones, illam præcipuè dari, quod aliæ ſint Miſſæ publicæ, in quibus publicè, & ſolemniter populus convenit; aliæ privatæ, ſeu peculiares, quæ à presbyteris ſine plebis conventu celebrantur. Priores non niſi horâ tertiâ, & in Eccleſia parochiali, ubi populus diebus Dominicis & feſtivis olim convenire debebat, juxta tradita ſuprà *in cap. ut Dominicis, de parochiis*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can.*6. *Concil. Africani*, ibi: *Non licere presbytero in publica Miſſa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & ſtrepitus ſemovendi causâ fieri prohibuit in monaſteriis Gregorius Magnus in Concilio. Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: *Miſſas quoque publicas in cœnobiis fieri omni modo prohibemus, ne in ſervorum Dei receſſibus, & eorum receptaculis ulla popularis conventus prabeatur occaſio, quia non expedit animabus eorum.* Facit Carnot. *epiſt.* 108. ibi: *Denique ſi cauſam hujus accuſationis requiras, conſtat manifeſtè inde, quod interdicente Sedis Apoſtolicæ decreta, non poteſt Turonenſis Archiepiſcopus in majori monaſterio publicas Miſſas celebrare.* Peculiares verò Miſſæ, quia privatim dicebantur, ideo jubet Theodulphus, ut tali horâ celebrentur, ut populus non diſtrahatur à Miſſa parochiali, ubi convenire debebat. Quod accuratiùs cautum fuit in Concilio Senonenſi celebrato temporibus Franciſci I. ubi *canone* 15. ita legitur: *Item ne populus diſtrahatur à Miſſa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Eccleſiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Epiſcoporum auctoritate fundatis alia Miſſa celebrentur, quam illæ quæ de fundatione extiterint; & ſi quæ ſint miſſa, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur niſi poſt Miſſam parochialem.* Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Miſſis peculiaribus eo ſenſu, quo in præſenti Miſſæ peculiares accipiuntur pro diverſis Miſſis ita ſtatutis ſpecialiter illis diebus, ſed pro Miſſis privatis peculiariter à presbyteris celebratis abſque populi conventu, de quibus plura adduxerunt Suarez *adversùs Regem Angliæ lib.*2, *cap.*6. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri cler. cap.*32.

Opponi etiam poteſt textus *in cap. ſignificatum, de prabend.* junctis ibi adductis.

CAPUT III.

Innocent. III. a *Vvigornien. Epiſcopo.*

COnſuluiſti nos, utrum presbyter duas Miſſas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus reſpondendum, quod excepto die *b* nativitatis Dominicæ, niſi cauſa *c* neceſſitatis ſuadeat, ſufficit ſacerdoti ſemel in die unam Miſſam ſolummodò celebrare.

NOTÆ.

a *Vvigornienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. de diœceſi Vvigornienſi nonnulla, notavi *in capite* 9. *de elect.*

b *Die nativitatis Dominica.*] De cujus ſolemnitate egi *in cap. fin. de feriis.* Inter privilegia autem hujus magni diei illud præcipuum eſt, ut in eo tres Miſſæ à quolibet presbytero celebrentur, poſt D. Thomam 3. *p. quæſt.*83. *art.*3. *ad* 2. tradunt Sotus *in* 4. *diſt.*13. *quæſt.*2. *artic.* 2. Vazquez 3. *p. in* 3. *p. diſputæ.* 232. *cap.*5. Suarez *in eadem parte, diſput.*80. *ſect.*3. Vicecomes *vol.*3. *de ritibus Miſſæ, lib.*3. *cap.*26. Sever. Binius *in notis ad Theleſphorum Papam, tom.*1. *p.*2. *Concil.* Salcedo *in praxi, cap.*35. A quo tamen Pontificæ hæc trium Miſſarum ſolennitas ſtatuta fuerit, non ſatis conſtat apud Interpretes. Severinus Binius *ubi ſuprà*, exiſtimat auctoritate Theleſphori Papæ, relatâ *in cap. nocte* 48. *de conſecr. diſt.*1. id conſtitutum fuiſſe, quia in eo textu ait Theleſphorus: *Nocte ſanctâ Miſſas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Miſſas celebrari poſſe vulgò

1.

rece

receptum fuit ; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l.1. ff. de optione legat. l. ubi numerus, ff. de teſtib.* Sed hæc ſententia non placet : tum quia ſimilis locutio etiam in ſingulari verificari ſolet, *l.1. §. familia, ff. de vi & vi armat.* tum quia Theleſphorus *in d. cap. nocte*, non tam ſolennitatem trium Miſſarum ſtatuit, quàm ut presbyteri in eadem nocte Miſſas celebrent, ut notavit Vazquez *d. diſput.232. quæſt.3. num.31.* quod præceptum cùm imponeretur omnibus presbyteris, neceſſariò plurali verbo utendum erat. Nec in præſenti textu, ubi de eadem ſolennitate agitur, exprimitur numerus Miſſarum, nec auctor hujus ſolennitatis, ſeu conceſſionis. Quare verius credo, Theleſphorum Papam, qui Eccleſiam rexit ex anno 142. hanc ſolennitatem trium Miſſarum ſtatuiſſe, ut tradunt D. Gregorius *in homil. de natali Domini*, Vvalfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap.21.* ibi : *Theleſphorus IX. in ordine Romanæ Sedis Epiſcopus, in natali Domini tres Miſſas celebrari inſtituit.* Et licèt ea conſtitutio non extet ; tamen ab eo tempore receptum eſt in Eccleſia, ut in hac magna ſolemnitate tres Miſſæ à quolibet ſacerdote celebrentur. Hujus autem privilegii, ſeu ſolennitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, ut ita per tres Miſſas tres mundi ſtatus ſignificentur. Primus legis naturæ, qui duravit à mundi creatione uſque ad Moyſem : ſecundus legis ſcriptæ, qui permanſit à Moyſe uſque ad Chriſti mortem : tertius ſtatus legis gratiæ, quæ à Chriſto Domino cœpit, & uſque ad conſummationem ſæculi permanebit. Hugo à Sancto Victore *lib.3. de ſpeciali Miſſar. obſerv. cap.5.* ibi : *Ante legem, & ſub lege Chriſtus in figura jam immolatur ; unde ut per commemorationem figuratum veritas probabilior exiſtat, ſemel in anno, ſcilicet in nativitate Domini, conſtituit Eccleſia intra natalis diei ſpatium ter Miſſam celebrari : primò in nocte, ſecundò ſub aurora, tertiò de die. Tempus ante legem quaſi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec aliâ prædicationis lege illuſtratum. Tempus ſub lege quaſi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenam cum habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Miſſa tempus ante legem, ſecunda tempus ſub lege commemorat, quia in utroque Chriſti immolatio in figura præceſſit : in tertia Miſſa vera lux advenisſe monſtratur, cùm dicitur : Puer natus eſt nobis.* Secundam rationem adducit D. Thomas *d. 3. part. quæſt.73. art.2. ad 2.* quia triplex nativitas in Chriſto Domino conſiderari poteſt. Prima æterna, qua Verbum à Patre generatur, juxta modum quem exponit Bellarminus *tom.1. controv. lib.7. de Chriſto, cap.9. & ſeq.* Secunda carnalis, qua natus eſt ſecundùm carnem ex B. Maria Virgine. Tertia ſpiritualis, qua quotidie ſpiritualiter naſcitur in cordibus juſtorum, quos illuminat vivâ fide, ut dicitur *in epiſt.2. D. Petri, cap.1.* Chriſtus naſcitur tanquam Lucifer in cordibus noſtris. Ad has igitur tres nativitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex ſacrificium offerri à quolibet ſacerdote Eccleſia inſtituit, ſcilicet ut nativitas ſecundùm carnem celebretur per Miſſam, quæ mediâ nocte dicitur : nativitas ſpiritualis, quæ illuminat hominum corda, per Miſſam in aurora dictam ſignificatur : denique generatio æterna per tertiam Miſſam ; cui præſcriptum eſt Evangelium D. Joannis, quod incipit, *In principio erat verbum.* Diciturque die, propter illud pſalmi 109. *In ſplendoribus Sanctorum genui te.* Unde cognoſcitur, quod olim, non quemadmodum nunc à pleriſque ſacerdotibus fit, una alias Miſſas ſubſequebatur, ſed ſicut in præcipuis Eccleſiis, quæ Canonicorum collegio inſignitæ ſunt, ſervari ſolet, una in mediâ nocte, altera primâ luce, tertia ſummo die celebrabatur, ut probat Vicecomes *d. lib.3. volum.3. cap.27.* De his tribus Miſſis plura alia adducunt Diana *part.11. tract.4. reſol.45.* Tambur. *lib.1. de Miſſa, cap.6. §.3. n.6.* P. Henao *eod. tract. diſp.22. ſect.3.*

b Causâ neceſſitatis.] Nec tunc expreſſit Innocentius, an duas, vel tres, ſeu quatuor Miſſas dicere liceat ; licèt conſultatio Epiſcopi Vvigornenſis eſſet, utrum duas tantùm unâ die celebrare liceret : idem placuit Didaco à Tapia *quæſt.11. de Euchariſt. art.5.* Suario *de Sacram. diſput.80. ſect.3.* Petro de Ledeſma *cap.19. de Euchariſt.* contra Gregorium Lopezium *in l.50 tit.4. part.1.* & alios congeſtos à Cenedo *ad Decret. collect.175. num.4.* quod ſi ſuadeat cauſa neceſſitatis, fas erit celebrare non tantùm duas, verùm & tres, aut quatuor Miſſas, requiſità quidem majori cauſâ ad tertiam, quàm ad ſecundam ; ad quartam, quàm ad tertiam. Caſus autem neceſſitatis, in quibus uni ſacerdoti liceat in eadem die duas Miſſas celebrare, aſſignaverunt Moraliſtæ, ſed non omnes ſunt amplectendi. Primò affirmant nonnulli, ob paupertatem ſacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare : ſed ſatis expreſsè caſus hic refellitur *ex cap. ſufficit, de conſecr. diſt.1.* ibi : *Qui verò pro pecuniâ, aut adulationibus ſæcularium* (lege *oblationibus*) *una die præſumunt plures celebrare Miſſas, non exiſtimo evadere damnationem.* Secundam caſum aſſignat Moraliſtæ, cùm poſt peractum Miſſæ ſacrificium advenit Princeps, Epiſcopus, aut multitudo peregrinorum in die feſto. Sed etiam hunc caſum rejiciunt poſt Vazquez Tamburin. *de ſacrific. Miſſæ, lib.1. cap.6. §.3.* P. Henao *eod. tract. tom.1. diſput.22. ſect.4.* Et certè caſus hic metaphyſicus eſt ; nam ſi prædictæ perſonæ advenient antequam ſacerdos ſumat ſpecies ipſas panis, & vini, facilius erit iterum recitare Miſſam, quàm aliam dicere : ſi autem poſt ſumptas ſpecies, & ablutionem, quia ſacerdos jam non eſt jejunus, non poteſt aliam Miſſam celebrare. Idem de caſu, in quo ob neceſſitatem infirmi ultimo languore depreſſi, ut viaticum accipiat, concedunt antiqui ſecundam Miſſam celebrare, tenet Tamburinus *ubi ſuprà* : ſed illum caſum doctè explicat, & defendit P. Henao *ubi ſuprà.* Primus ergo caſus, in quo ob neceſſitatem licet duas Miſſas celebrare in eadem die, datur cùm unus parochus regit duas Eccleſias diverſis in locis ; tunc enim in qualibet earum debet Miſſæ ſacrificium in diebus feſtis celebrare. Concilium Emeritense *can.19.* ibi : *In parochiis multæ ſunt Eccleſiæ conſtitutæ, quæ à Fidelibus factæ, aut parcum, aut nihil de rebus videntur habere : ſacerdotali ergo decreto preſbytero uni plures extant commiſſæ ; unde cavendum eſt, ne occurrente paupertate, oratio ibidem non impleatur Miſſæ : proinde ſalubri deliberatione cenſemus, ut pro ſingulis quibuſque Eccleſiis, in quibus presbyter juſſus fuerit ordinationem præeſſe, pro ſingulis diebus Dominicis ſacrificium Deo procuret offerre.* Docuit Filefacus *de orig. paræc. cap. fin.* & exponit P. Henao *ſuprà, num.3.* qui idem admittit cùm adeo magnus eſt populi concurſus, ut Eccleſia eum recipere non poſſit : ad quem caſum probandum licèt communiter adducatur epiſtola 81. Leonis I. cujus pars refertur *in cap. neceſſe 51. de conſecr. diſt.1.* his verbis : *Ut autem in omnibus obſervantia noſtra concordet, illud quoque volumus cuſtodiri, ut cùm ſolentior feſtivitas conventum populi numeroſioris indixerit, & ad eam tanta multitudo convenerit, quam recipere baſilica ſimul una non poſſit, ſacrificii oblatio in-*

dubitanter iteretur, ne his tantùm admiſſis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui poſtmodùm confluxerint, non recepti; cùm plenum pietatis, atque rationis ſit, ut quotiens baſilicam, in qua agitur, præſentia nova plebis impleverit, totiens ſacrificium ſubſequens offeratur. Neceſſe eſt autem, ut quædam pars populi ſuâ devotione privetur, ſi unius tantùm Miſſæ more ſervato, ſacrificium offerre non poſſunt, niſi qui primâ diei parte convenerint. Veriùs tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando ſacrificio Miſſæ in eadem Eccleſia, ſed non ab eodem ſacerdote. Olim enim in una Eccleſia, ac uno altari unica Miſſa tantùm celebrari poterat. Concil. Altiſſiod. *can.* 10. ibi: *Non licet ſuper uno altario in una die duas Miſſas dicere.* Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deuſdedit ita ait: *Deuſdedit conſtituit ſecundam Miſſam in Clero.* Ubi Scholiaſtes addit: *Quia tunc ad inſtar Græcorum non cantabatur in una Eccleſia, niſi forſan una Miſſa; quod magis ædificabat ſecundùm antiquos.* Quæ conſuetudo apud Græcos diutiùs invaluit, teſte Bartholomæo Georg. *in libello de ritibus Græcor.* ibi: *In magno numero ſacerdotum, non niſi unus in eadem Eccleſia ſacra Miſſarum obit; reliqui ſe pro miniſtris gerunt.* Et apud Moſcovitas, referente Sigiſmundo, in templis unicum eſt altare, & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendum putant; immò & apud Latinos in cœnobitarum Eccleſiis una tantùm Miſſa offerebatur, etiam tempore B. Franciſci, ut conſtat ex epiſtola ipſius ad ſacerdotes ſui Ordinis, ubi ita ait: *Moneo præterea, & exhorter vos in Domino, ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantùm celebretur Miſſa in die ſecundùm formam S. Romanæ Eccleſiæ. Si verò in loco plures fuerint ſacerdotes, ſit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem ſacerdotis alterius.* Ubi notanda ſunt verba illa, *ſecundùm formam Romanæ Eccleſiæ*, quæ non ad univerſalem Eccleſiæ morem, ſed ad ſingularem cœnobitarum ritum referre oportet. Quoniam longè ante Sanctum Franciſcum pleriſque in Eccleſiis plures Miſſæ una die celebrari cœperant, ut expoſuit Vicecomes *volum. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 3. cap.* 29. Nec audiendus eſt Baſilius Legion. *quæſt. 3. ſcholaſt. in d. can.* 10. *Concil. Altiſſiod.* qui canonem illum ad præſentem prohibitionem de duabus Miſſis non celebrandis ab uno ſacerdote in eodem die refert. Unde Leo Pontifex *in d. cap. neceſſe*, ob multitudinem plebis diſpenſandum cenſuit, ut in una Eccleſia iteraretur ſacrificium Miſſæ à diverſis ſacerdotibus. Minùs audiendi ſunt, qui juſtam cauſam celebrandi iterum ab eodem ſacerdote exiſtimarunt, quando defunctus eſt tumulandus: nam licèt olim ex ea cauſa liceret iterare ſacrificium Miſſæ, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* tamen mos ille, qui duravit uſque ad tempora Sancti Norberti, teſte Laurentio Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap.* 82. in deſuetudinem abiit. Unde aut juxta veterem illum morem exaudiendi ſunt Alfonſus Rex *in l. 54. tit. 4. part. 1.* D. Thomas 3. *part. quæſt.* 80. *art.* 10. *ad* 2. ibi: *Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt plura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Miſſæ celebrantur in die, puta una pro feſto, alia pro jejunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi ſunt de iterato ſacrificio, non ab uno ſacerdote, ſed à diverſis. Proſequuntur alios caſus æqualis neceſſitatis, vel ſimilis, Tambur. & Henao *ubi ſuprà*, Hieronymus Garcia *in ſumma, tract. 3. difficult. 2. dub. 5.*

COMMENTARIUM.

PLures Miſſas eadem die celebrari ab uno ſacerdote, jure divino, aut naturali prohibitum non eſt, ut probat P. Vazquez 3. *part. in* 3. *part. diſput.* 232. *cap.* 5. *num.* 42. Non enim repugnat naturæ ſacrificii, ut ſæpius ab eodem miniſtro offeratur, nec lege divina prohibitum eſt, ut repetatur. Quare olim propter ſacerdotum inopiam, cùm pauci ad ſacrum presbyteratus gradum aſcenderent, quilibet in eodem die plures Miſſas celebrabat, ut conſtat ex Concilio Toletano 12. *cap.* 5. tranſcripto à Gratiano *in cap. relatum* 11. *de conſecr. diſt.* 2. ubi non reprehenduntur ſacerdotes, quia ſæpiùs in die celebrabant, ſed quia in omnibus Miſſis non communicabant: & in Canonibus Concilii Triburienſis laudatur Leo Pontifex, quia ſepties, vel octies, noviesque eodem die Miſſam offerret; quod & refert Walfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap.* 22. dum inquit: Fidelium relatione virorum ad noſtram uſque pervenit notitiam, Leonem Papam, ſicut ipſe fatebatur, una die ſeptem, vel novem Miſſarum ſolennia celebraſſe. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de ſacrificio Miſſæ tom. 1. diſput. 22. ſect.* 2. & in Concilio Saleguſtad. celebrato anno 1022. *can.* 5. cavetur, ut unuſquiſque presbyter in una die non amplius quàm tres Miſſas celebrare præſumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos invaluit, videlicet ut uno die duntaxat una miſſa celebraretur, præterquam in præcipuis aliquot anni celebritatibus *cap. ſufficit, de conſecr. diſtinct.* 1. Odo Pariſienſis *Synodic. conſtit. cap.* 5. ibi: *Nullus bis in die Miſſam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, niſi in magna neceſſitate.* Idem cautum fuit in præſenti textu, & *in cap. te referente, infrà hoc tit.* Concil. Londinenſe anno 1200. Oxonienſe anno 1222. tempore Honorii III. celebratum: *Ad hæc duximus ſtatuendum diſtrictiùs, ne ſacerdos quiſpiam Miſſarum ſolemnia celebret bis in die, excepto die Nativitatis & Reſurrectionis Dominicæ, vel in exequiis defunctorum, videlicet cùm corpus alicujus in Eccleſia eodem die fuerit tumulandum; & tunc prior Miſſa de die, poſterior verò pro defuncto celebretur.* Herbipolenſe anno 1287. ibi: *Singulis presbyteris prohibemus, ut niſi unam Miſſam, aut duas, in caſibus à jure conceſſis, in die cantare, aut legere cum ſacrificii celebratione præſumat.* Ravennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric.* 9. *Cùm juxta canonicas ſanctiones unicuique ſacerdoti, quantumcunque digno, unam tantùm Miſſam in die ſufficiat celebrare, & valde felix ſit, qui Miſſam celebrat unam, diſtrictiùs prohibemus, ne quis de cætero niſi unam tantùm in die celebret Miſſam, niſi in caſibus à jure permiſſis.* Tolet. anno 1324. tempore Joan. XX. *can.* 7. *Nullus inſuper abſque cauſa neceſſitatis, excepto die nativitatis Domini, præſumat niſi unam Miſſam celebrare in die.* Tolet. anno 1324. apud Binium *tom.* 3, *part.* 2. *Cùm enim inſtitutum ſit ſacrificium Miſſæ in memoriam Dominicæ paſſionis, Chriſtus autem ſemel paſſus ſit, non debet bis in una die ab eodem ſacerdote offerri.* Accedit, nam ſacerdotes ſuæ tenuitatis conſcii, majori quàm par ſit beneficio ſe ornatos exiſtimare debent, ſi Dominici corporis ſemel in die conficiendi poteſtas illis ſit. Illuſtrat Sauſay *in Panopl. ſacerd. part. 2. lib. 1. cap. 10. art. 2. §. 2.* Vazquez 3. *part. diſput.* 232. *cap.* 5. Suarez, & alii Moraliſtæ apud Henaum *d. tom. 1. diſput. 22. ſect. 1.* Prado *de Euchariſt. quæſt.* 83. *dub.* 16. §. 4. Theoph. *tom.* 16. *in Heteroclita ſpirit. ſect. 1. fol.* 6. Menard. 3.

Menerd. *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 167. Salcedo *in praxi*, *cap.* 35. Petr. Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 9. *cap.* 7. & *lib.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 82. Coriolanus *in breviario*, *anno* 140. Creſolius *lib.* 3. *Myſtag. cap.* 28. *ſect.* 3. Loayſa *in not. ad can.* 5. *Concil. Tolet.* Dartis *ad diſtinct.* 1. *de conſecr.* D. Fr. Alonſ. Vazquez a Miranda, Abbas ſanctæ Anaſtaſiæ, *de ſupplicatione ad Sanctiſſimum pro tribus Miſſis dicendis in die commemorationis Defunctorum.* Fuiſſe verò olim uſitatum, ut non ſolùm in die natalis Chriſti Domini, de quo ſupra egi, verùm in aliis feſtivitatibus, ut reſurrectionis Domini, SS. Petri, & Pauli, Sancti Joannis plures Miſſæ celebrarentur, conſtat ex Strabone *de Eccleſ. offic. cap.* 21. ibi: *Romanorum uſus habet duas, vel tres interdum unius ſolennitatis facere Miſſas, ut in nativitate Domini Salvatoris, & aliorum feſtis Sanctorum: & revera non eſſe abſurdum crediderim, ſi dum plures in una die faciendæ ſunt Miſſæ, unus ſacerdos duas, vel tres neceſſitate, vel voluntate perſuadente, celebret potius quam quaſdam dimittat.* Ad hoc accedit, quod totius uſus Eccleſiæ habet ſæpiùs Miſſas agere pro vivis, pro defunctis, pro eleemoſynis, & aliis diverſis cauſis: quod etiam officia his attributa teſtantur. Et licèt auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Miſſæ celebrantur; tamen id ex aliorum teſtimoniis probandum eſt. Et primò in nocte reſurrectionis Dominicæ duas Miſſas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *d. lib.* 3. *capite* 28. In comite autem, ſive lectionario ſancti Hieronymi, ubi diei ſancto Petro ſacri mentio fit, Lectio una, Evangeliumque legitur planè diſtinctum ab iis, quæ B. Pauli ſolennibus adſcribuntur: quod evidenti argumento eſt, duas Miſſas eorundem Sanctorum natali die confici ſolitas eſſe. Cujus rei ſimile argumentum colligere licet ex B. Gregorii antiphonario, diverſam Miſſæ antiphonam utrique ſancto præfinientis: quod ipſum facit liber Sacram. dum B. Petri Miſſæ orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Gregorius *eod. lib. antiphonar.* Miſſarum quæ die feſto S. Joannis Apoſtoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & ſecundam nominat. Quare clarè ſignificat, duas eo die Miſſas peractas eſſe. Gregorii verba hæc ſunt: *Sancti in prima Miſſa antiphona: Ego autem ſicut oliva, &c. In ſecunda antiphona: In medio Eccleſiæ.* Liber etiam Sacramentorum orationem unam, quæ albeſcente die; alteram, quæ plenâ luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc ejuſdem diei Miſſam alludens: *VI.* (inquit ille) *Kalend. Ian. ideſt XXVII. die menſis Decembris, natale Sancti Ioannis Evangeliſtæ. In primo mane: Deus qui per os B. Apoſtoli tui Ioannis, &c. In die: Eccleſiam tuam Domine, &c.* Quæ Gregorii teſtimonia ad utramque Miſſam demonſtrandam pertinent. De Miſſa verò, quæ prima luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrenſem *cap.* 23. meminit Amalarius Fortunat. *de Eccleſ. offic. lib* 4. *cap.* 2. his verbis: *Similiter habemus officia conſtituta in feſtivitate Ioannis Evangeliſtæ, & Ioannis Baptiſtæ primo diluculo: qui utrique ex utero matris, ideſt ab accepto lumine hujus mundi, in ſemetipſis ſacrificium ſingulare quoddam Deo obtulerunt. Ioannes Evangeliſta obtulit ab initio hujus lucis virginitatis ſacrificium. Ioannes Baptiſta ſacrificium abſtinentiæ, qui nec vinum bibit, nec ſiceram, & Nazaræus permanſit omni tempore.* Hæc ille, quæ ut Sancti Joannis Apoſtoli duplicem Miſſam oſtenderemus, allata ſunt in medium. Verùm ſi rectè conſiderantur, inſuper declarant in B. Joannis Baptiſtæ natalitiis veteres ſacram liturgiam Deo bis obtuliſſe. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *ſimiliter*, copulanda eſt cum verbis ſuperioribus, queis plures Chriſti nati Miſſas oſtenderat, ſicut eum conſulentibus locum perſpicuum eſt; & quia ibi appetentis diei Miſſam recenſet, præter quam aliam quoque celebratam eſſe, adducor ut credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam; tum præcipuè quia ſolemnioribus anni diebus hora tertia Miſſæ celebrabantur, ut alibi oſtenſum eſt. Sed cur conjecturas ſequor dum aperta teſtimonia ſuppetunt? Innumeræ ſunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique poſſit. Sed ego illuſtrioribus tantum immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Joannis Baptiſtæ Miſſæ recenſentur, hæc ſcripta ſunt: *In vigilia S. Ioannis Baptiſta Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam. Item alia lectio in prima Miſſa Iſaiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam, &c. Item in die ſancto lectio Eſaiæ Prophetæ, &c. Evangelium ſecundum Lucam, &c.* Ordo Romanus de divinis officiis, ibi: *In natali Sancti Ioannis Baptiſta ideo tres Miſſa celebrantur, ideſt una in vigilia ejuſdem, duæ in die nativitatis ejus, quia trium triumphis refulſit inſignis, ideſt officio Præcurſoris, Baptiſta miniſterio, & quia Nazaræus ex utero matris permanſit.* Probant, & ita explicant Yepes *in chron. D. Benedicti*, *cent.* 5. *anno* 955. Baronius *in Martyr. die* 24. *Junii*, Vicecomes *de Miſſa ritibus*, *d. lib.* 3. *cap.* 28. etſi aliter prædicta teſtimonia accipiant. Azor *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 25. *quæſt.* 1. Theophilus Raynaud. *tom.* 10. *tract. de gladio & pileo*, *fol.* 590. Hodieque in regno Valentiæ ſacerdotes bis in die commemorationis Defunctorum Miſſam celebrare, refert Trullench in eodem regno ſcribens, *lib.* 3. *de Sacram. cap.* 8. *dub.* 10. *num.* 3. Sacerdotes ergo extra caſus in jure permiſſos celebrantes graviter puniri per Inquiſitores hæreticæ privatis, ad quos pertinet hujus delicti punitio, ex Alfonſo de Leone refert Hieronymus Garcia *de excellent. ſacerd. difficult.* 2. *dub.* 5 *num.* 2. Quintanaduenas *tom.* 1. *ſingular. tract.* 4. *ſingul.* 10. *num.* 4.

CAPUT IV.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Bracharenſi.*

CONſilium noſtrum. *b Et infrà*: Inſuper requiſiſti, utrum in diebus *c* profeſtis, in quibus *d* ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis celebrare contingit, Hymnus *e* Angelicus, *f* Symbolum, ac *g* Præfatio propria debeant decantari, præſertim cùm in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis in Sabbathorum diebus Miſſa ſolenniter celebretur. Ad quod utique reſpondemus, quod

apud

apud nos in diebus profeſtis, cùm Miſſarum ſolennia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantantur; licèt in Miſſa propria Præfatio decantetur, ut inter commemorationem, & ſolennitatem differentia oſtendatur. Vnde *h* Te Deum laudamus, regulariùs dimittitur, quàm dicatur in Laudibus matutinis.

NOTÆ.

a *Bracharenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*2. De Bracharenſi Luſitaniæ Metropoli plura adduxi *in cap. coram, de in integr. reſtit.* 1.

b *Et infrà.*] Alia pars hujus textus extat *in capite conſilium, de obſerv. jejun.*

c *Profeſtis.*] Sicut feſti dies dicuntur illi, qui Deo dicati ſunt, ita profeſti appellantur illi, in quibus laborandum eſt. Macrobius *lib.*1. *Saturn. cap.*16. ubi ait: *Feſti dies ſunt Diis dicati; profeſti hominibus, ob adminiſtrandam rem privatam, publicamque conceſſi.* Nonius Marcellus eos appellat à feſtivitate vacuos. Vnde Plautus *in Aulul. actione* 2. *ſcen.*5. ait: *Feſto die ſi quid prodegeris, profeſto agere liceat, niſi peperceris.* Vulgò nos ferias dicimus, ut jam notavi *in cap.*1. *de treug. & pace*, & exponunt hujus vocis etymologiam Cironius *in cap.*2. *hoc tit.* Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum.*3. *lib.*3. *cap.*10. 1a

d *Ad honorem.*] Ex voto videlicet ipſius celebrantis, vel illius qui audit: de quibus Miſſis votivis egi jam *in cap.*2. *hoc tit.*

e *Angelicus.*] *Gloria* videlicet, ita dictus hic hymnus, quia per Angelos compoſitus, & decantatus fuit in natali Domini noſtri Jeſu Chriſti, *Luca cap.*2. *verſ.*14. Ideo ab Apoſtolorum tempore ſemper in Miſſis feſtivis dicitur, *cap. nocte, de conſecr. diſt.*4. tradunt Amalarius Fortun. *lib.*3. *cap.*8. Rupertus *lib.*2. *cap.*21. Omittitur autem in diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & triſtitiæ, gloriæ memoria reſonet; exceptis tamen vigiliis intercedentibus à Paſcha Reſurrectionis ad Pentecoſten, ex ratione adducta *in lib. gemma animæ, lib.*3. *cap.*85. In Eccleſiis autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur: in Miſſis etiam votivis, cùm officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, ut in præſenti ſtatuitur, & docent Herrera *de ceremon. Miſſæ, lib.*2. *cap.*6. Suarez 3. *p. de Sacram. diſput.*83. *ſect.*1. Guicetus *de feſtis Sanctorum, lib.*4. *de Miſſis votivis, cap.*22. P. Henao *tom.*3. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.*28. *ſect.*32. In domo autem Lauretana etiam in Miſſis votivis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex privilegio quod refert Herrera *ubi ſuprà.* 2.

f *Symbolum.*] Cujus etymon, & auctores retuli in apparatu ad hæc commentaria. Dicitur in Miſſis ſolennioribus, quas enumerat P. Herrera *de ceremon. Miſſæ, lib.*2. *cap.*22. unde in feriis, & aliis minoribus feſtivitatibus non recitatur: quare rectè in præſenti Innocentius docet, in Miſſis votivis ſymbolum hoc non recitari. 4a

g *Præfatio.*] Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*, jam à temporibus Apoſtolorum adjectum fuit in ſacrificio Miſſæ, ut conſtat ex D. Clemente *lib.*8. *conſtit. cap.*16. & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *tom.*1. *Biblioth. Græco-Latin.* immò olim pro omnibus Miſſis diverſa præfatio erat à piis viris compoſita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Concilio Carthag. 3. *can.*23. Milevit. *can.*12. ut tantùm ea præfatio cantaretur, quæ ab Eccleſia eſſet approbata. Novem præfationes ſuo tempore uſitatas fuiſſe refert Gelaſius *in cap. invenimus, de conſecr. diſt.*1. & temporibus Vrbani II. per annos 1095. ex præfationibus compoſitis à Gelaſio deſumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *d. lib.*2. *cap.*26. Illud ſummè notandum eſt, quod licèt in Miſſis ferialibus, & votivis Hymnus Angelicus & Symbolum Apoſtolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Miſſis recitari debet, ut cautum fuit in Concilio Vaſenſi 2. *can.*4. ibi: *In omnibus Miſſis, ſive matutinis, ſive quadrageſimalibus, ſive in iis, quæ pro Defunctorum commemoratione ſunt, Sanctus, ſanctus, ſanctus, eo ordine dicatur, quo ad Miſſas publicas dici debet.* 5a

h *Te Deum.*] Hæc verba non extant in dicta tertia collectione, verum autem eſt, hoc canticum à Sanctis Ambroſio, & Auguſtino compoſitum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, ſed luctum, & pœnitentiam continet. 6a

CAPVT V.

Idem *Clericis S. Petri de* a *Magdalon.*

EX parte veſtra. *Et infrà:* Inſuper poſtulaſtis, quomodo ſacerdos in Miſſa perfundere debeat, per litteras Ap. edoceri. Ad quod taliter reſpondemus, quod ſemper ſacerdos vino perfundere debet, poſtquam totum perceperit Euchariſtiæ ſacramentum, niſi cùm eodem die aliam Miſſam debuerit celebrare, ne ſi fortè vinum perfuſionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

NOTÆ.

1. a *Magdalon.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titulo capite* 4. in hac ſexta legitur *Magalon*; ſed cùm hæc epiſtola non reperiatur inter editas à Sirleto & Boſquetо, certò cognoſcere non poſſumus quibus clericis Innocentius in præſenti reſcribat.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Sacerdos debet jejunus Miſſam celebrare, & ſi aliam Miſſam eſt dicturus, non debet poſt ſumptam* 2. Conclusio traditur, et probatur.

ſumptam Euchariſtiam vinum perfundere in calice, & ſumere. Probant Concilium Oxonienſe *can.*11. ibi : *Si autem contingat duas Miſſas celebrare ſtatuimus ut presbyter poſtquam Dominicum Corpus ſumpſerit in altari, ſi in eodem die Miſſarum ſolennia ipſum celebrare oporteat, iteratò vinum calici infuſum, vel digitis ſuperfuſum, ſumere non præſumat.* Et *cap.*6. ibi : *Jejunus, hoc tit. cap. in ſacramento, de conſecrat. diſtinct.*1. *cap aliquando, de conſecrat. diſt.*2. Concil. Trull. *can.*29. Concil. Hipponenſe *can.*30. ibi : *Ut a jejunis altaris ſacramenta celebrentur.* Brachar 2. *can.*10. *Cognovimus quoſdam presbyteros in hujus præſumptionis audacia retineri, ut Miſſas mortuorum etiam poſt acceptum merum, vel oblationem auſi ſint conſecrare : ideoque hoc præfixa evidentis ſententiæ admonitione ſervetur, ut ſi quis presbyter poſt hoc edictum noſtrum in hac vecordia fuerit deprehenſus, hoc eſt, non jejunus, ſed quocunque jam cibo præſumpto oblationem conſecraverit in altari, continuò officio ſuo privatus, a proprio deponatur Epiſcopo.* Matiſcon. 2. *can.*6. ibi : *Item debernimus, ut nullus presbyter confertus cibo, aut crapulatus vino ſacrificia contrectare, aut Miſſas privatis, feſtiſque diebus concelebrare præſumat.* Altiſſiodor. *can.*19. *Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono poſt acceptum cibum, vel poculum Miſſas tractare, aut in Eccleſia, dum Miſſæ dicuntur, ſtare.* Tolet.7. *can.*2. *Nullus poſt cibum, potumque, quamlibet minimum ſumptum, facere Miſſas præſumat.* Afric. ſub Bonifacio I. *canon.*8. & 14. Conſtantinop. 3. generale 6. *can.*19. Altiſſiod.*cap.*29. Brachar.2. *can.*10. Saleſguſtad. ſub Benedicto VIII. & Henrico II. *can.*4. D.Clemens *epiſtol.*2. *ad Iacobum fratrem Domini*, & *lib.*7. *conſtit. cap.*37. Carthag.3. *can.*29. Matiſcon.2. *cap.*6. Tolet.2. *cap.*2. Euty chianus Papa apud Burchardum *lib.*5. *Decret. cap* 25. ibi : *Qui acceperit ſacrificium poſt cibum, aut per aliquam modicam refectionem, niſi pro viatico, pueri tres dies, majores ſeptem, clerici viginti tres dies pœniteant.* Concil. Mogunt.4. *can.*33. D. Baſilius *homil. de jejun. tomo* 1. *pag.*325. ibi : *Impoſſibile abſque jejunio ſacrificium aggredi in myſtica, quæ nunc eſt, & vera oblatione.* Ordo Romanus *tit. qualiter agatur Concil. Provinc.* ibi : *Nullus autem cantet Miſſam, niſi jejunus.* D. Chryſoſtomus *epiſt. ad Cyriacum Epiſcopum*, ibi : *Multa quidem adverſus me confinxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non jejunos receperim ; & ſi quidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Epiſcoporum.* Et *cap. nihil* 7.*quæſtione* 1. Plures SS. PP. auctoritates congeſſerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Euchariſtia & jejunis*, Jodoc. Coccius *tom.*2. *theſauri, lib.*6. *art.*19. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *hic*, Pamelius *in notis ad epiſt.*63. *D. Cypriani, num.*46. Lantdmeter. *de vereri cleric. lib.*1. *cap.*81. Juſtel. *in canone* 41.*Eccleſ.Afric.* Suarez *de ſacram. diſput.*68. *art.*8. *ſect.*3. P. Henao *de Euchariſt. diſputat.* 14. *ſect.*4. Fileſac. *de Quadrag. cap.*15. Vicecomes *de ritibus Miſſæ, volum.*2. *lib.*3. *cap.*29. & *volum.*3. *lib.*1. *cap.*7. & *lib.*2. *cap.*5. Petavius *de hierarch. cap.*10. Balſamon *in can.*19. *Synodi* 6. *in Trul.* & *in reſponſ. Timothei Archiep. fol.* 1096. Joannes Sanchez *in ſelect. diſput.*42. Lugo *de ſacram. diſput.*15. *ſect.*2. *num.*25. Leander *de Sacram. Euchariſt. tract.*7. *diſput.*5. *quæſt.*13. & 14. Hieronymus Garcia *in ſumma, tractatu* 3. *difficult.*5. *dub.*2. *punct.o* 3. *num.*31. perdoctus vir Fr. Joannes Martinez à Prado *de Euchariſt. quæſt.*80. *dub.*10. *cap.*2. Bellarminus *lib.*2. *de Miſſa, cap.*14. Theophilus *tom.*16.*tract.*1.*punct.*3.*fol.*29.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Quælibet Domini noſtri actio debet eſſe vitæ noſtræ inſtructio, *cap.*4. *de cleſt.* ſed Dominus noſter panem & vinum conſecravit poſt cœnam, & dedit diſcipulis ſuis non jejunis : ergo & nos ſimiliter facere debemus, præcipuè cùm in Miſſæ ſacrificio ſpecialiter Chriſti actiones repræſententur. Amalarius Fortun. *lib.*3. *cap.*5. Augetur hæc difficultas, nam adeò incompatibile eſt jejunium cum Euchariſtia, & Miſſæ ſacrificio, ut olim primis Eccleſiæ ſæculis tempore jejunii nemini licuiſſet Euchariſtiam ſumere, unde uſus Miſſæ veſpertinæ invaluit, de qua egi *in cap.*1. *hoc tit.* quæ ideo inducta fuit, quia ſacrificium offerri, neque Euchariſtia ſumi poterat quando jejunium perſeveranter obſervabatur, ut probat Albaſpineus *lib.*1. *obſerv. cap.*14. *per totum.*

2. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, Euchariſtiam ſumere ante omnem cibum vetuſtiſſimam eſſe Eccleſiæ traditionem ; non enim à jure divino hoc provenit, ſed ab ipſis Apoſtolis inſtitutum fuit : quod probat D. Auguſtinus *epiſt.*118. *ad Ianuarium*, ex eo quod Apoſtolus ad Corinthios ſcribens *epiſt.*1.*cap.*11. *verſ.*34. De eorum conſuetudine miſcendæ Euchariſtiæ cum profanis cibis ait : *Cætera cùm venero diſponam.* Unde deducit D. Auguſtinus, nullum tunc extare divinum præceptum : quare certum eſt, Apoſtolos inſtituiſſe, ut tantùm à fidelibus jejunis ſacramentum Euchariſtiæ ſuſ. iperetur, & ita inter Apoſtolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum jejunio naturali referunt Epiphanius *lib.*3. *contra hæreſes, in fine*, Nazianz. *orat.*40.Chryſoſtomus *homil.*27. *in primam ad Corinth.* Baſilius *in epiſt. ad Cæſarem Patricium*, Iſidorus *lib.*1. *de officiis Eccleſ. cap.*18. ibi : *Placuit Spiritui ſancto per Apoſtolos, ut in honorem tanti ſacramenti, os Chriſtiani Dominicum corpus prius intraret, quàm cæteri cibi.* Et illud ſæpiùs firmatum fuit variis Conciliis ſuprà relatis, meminitque hujus præcepti Tertul. *lib.*2. *ad uxorem, cap.*5. in illis verbis : *Non ſciet maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes ; & ſi ſciverit, panem non illum credit eſſe, qui dicitur.* Etſi piâ ſimplicitate legamus apud D. Bernardum *de paſſione Domini, capite* 42. veteres eremi PP.aliquando poſt cibum ſacrificium Miſſæ obtuliſſe, ibi : *Legimus in vitis PP. qui hoſpitum ſpirituali charitate devincti tempus conſuetum ciborum anticipaverunt : ſed comedendo in charitate ſe nequaquam ſolviſſe jejunium exiſtimabant, ita ut etiam aliqui poſt talem refectiunculam Miſſarum celebrare ſolennia non timerent.* Quod quamvis nobis non conveniat trahere in exemplum, ut ſimiliter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium ſeparamur ; eos tamen ſine peccato talia feciſſe confidimus. Debet autem hoc jejunium eſſe naturale, quod includit carentiam, ſeu abſtinentiam ab omni cibo, & potu, ſeu re, quæ ſumatur per modum cibi, aut potus : quare ſi quid ſumatur per modum ſalivæ, aut ſi per modum reſpirationis aliquid attrahatur, non violat jejunium, ut docent plures alios caſus reſolventes Leander *ubi ſuprà*, Truſſench *lib.*3. *de Sacram. cap.*6. *dub.*5. Martinez à Prado *dub.*11. Macedo *de clavibus Petri, libro* 4.*cap.*17. qui plures caſus circa hoc jejunium naturale reſolvunt. Circa illum tamen communiter diſceptatum, quando videlicet involuntariè, veluti ſe abluendo, ſacerdos guttam ſumit,

3. AN TESTIMONIO NECESSARIO AD COMMUNIONEM.

notandum

notandum eſt reſponſum Timothei apud Balſamon. *fol.*1066. in hæc verba : *Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens, debetne communicare?* Reſp. *Quia etiam invenit ſathanas occaſionem prohibendi eum à communione, frequenter hoc faciet.* Cujus reſponſi ſenſus eſt, poſſe : quod hodie dici non valet, cùm ſit contra adeo expreſſum Eccleſiæ præceptum. Quid verò de deglutiente chartam, granum, vel tabachum per os, aut nares, explicant Joan. Sanchez *in ſelect. diſput.*42. Diana *part.*5. *tract.*13. *reſol.*1. Theophilus Raynaud. *tom.*16. *in Heterocl. ſpirit. punct.*3. Cùm autem hoc præceptum naturale non ſit, ſed poſitivum, certum eſt, poſſe interdum propter gravem cauſam ceſſare; quia lex poſitiva non obligat tam ſtrictè, quin aliquando ceſſet. Unde additur *in ſeſſ.*13. *Concilii Conſtant.* niſi in caſu infirmitatis, aut alterius neceſſitatis à jure, vel ab Eccleſia concello. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur infirmi, qui ſtatim communicandi ſunt etiam poſt cibum, ſi de eorum periculo dubitatur, ne ſine communione decedant, *l.*9. *tit.*1. *lib.*1. *recopil.* unde *in capite presbyter, de conſecrat. diſtinct.*2. jubetur ut preſbyter infirmum ſtatim communicet, ne ſine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuicienſis *de divinis officiis lib.*10. *cap.*18. ibi : *Nec cuiquam hæc divina myſteria poſt cibum corporis traduntur, niſi urgeat ea, quæ retardari non poteſt, inſtantis neceſſitas mortis.* S. Hildegardis *viſione* 6. *cap.*39. ibi: *Hoc officium à Sacerdotibus in ſacrificio, in jejunio ventris, & non in repletione ejus, celebrandum eſt, ne congulatio eſcarum ſpirituale deſiderium evacuet : quoniam priùs etiam ſumi debet ſpiritualis epulatio, & poſtea carnalis refectio : & quia etiam ſpiritus honorandus eſt, & caro refocillanda; nam hoc ſacramentum ſpirituali deſiderio, non carnali cupiditate accipiendum eſt. Et ideo in jejunio, & non ſuper epulis percipi debet, niſi in neceſſitate illa ſi homo in hac opinione poſitus eſt, quod de mundo tranſiturus ſit.* Utrum verò liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, diſputant Trullench *d. dub.*5. Martinez à Prado *d. quæſt.*80. *dubit.*11. §.2. *per totum.* Hic caſus evenire poteſt tam laicis, quàm clericis. In clerico verò ſpecialiter prohibitio hæc ceſſat, ſi infideles, aut Eccleſiæ hoſtes irreverenter irruant in altare, quo ſacroſanctum Chriſti corpus ſervatur; aut ſi fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia ſimilis occaſio intercedat. In his enim caſibus licet clerico jam ſoluto jejunio ſacramentum ſumere, ut docent Suarez *de Sacram.* 3. *parte, diſput.*68. *ſect.*3. Vazquez 3. *part. in* 3. *diſput.*211. *cap.*5. *num.*57. qui idem reſolvunt de ſacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & poſt ſumptam hoſtiam in ſumptione calicis defectum agnovit : nam tunc tenetur vinum conſecrare, & perficere ſacrificium. Vel ſi poſtquam ſacrificium inchoavit, meminit ſe jejunum non eſſe.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Ut ad rationem præſentis aſſertionis deveniamus, varias adduxerunt rationes Baronius *anno* 34. *num.*61. *& anno* 57. *num.*130. & anno 201. *num.*15. Albaſpineus *lib.*1. *obſervat. cap.*15. Azevedo *in l.*9. *tit.*1. *lib.*1. *recopil.* Theologi ſuprà laudati triplicem rationem hujus præcepti eccleſiaſtici aſſignant. Prima, ut in honorem tanti Sacramenti priùs in os Chriſtiani corpus Domini intraret, quàm cæteri cibi : ſecunda propter ſignificationem, ut ſcilicet detur intelligi, quod Chriſtus, qui eſt res hujus Sacramenti, & charitas ejus, debet priùs fundari in cordibus noſtris, juxta illud Matthæi *cap.*6. *Quærite primùm regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines cibis inordinatè utuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intenſiùs fidei arcana animos penetrare viribus carnalibus deſtitutos Eccleſia judicavit; quia, ut ait S. Paulinus *ſerm.*36. quando caro tabeſcit jejuniis, anima puritate pingueſcit; quantùm enim illi ciborum ſuccus ſubtrahitur, tantùm huic juſtitiæ virtus augetur. Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi :

Sed tempus non ſervat idem, quando celebravit
Hoc ſacramentum veſpere Chriſtus homo.
At nos conficimus menſam præuntibus horis,
Cùm prius eſt ſobrius, plus homo mente viget.
Sic opus eſt nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaque totalis actio debet addi.
Néve rei deſit reverentia debita tantæ,
Jejuno ſacrum ſumimus ore cibum.

Paſchaſius *lib. de Sacram. cap.*20. *Quod jejuni communicamus, ſatis providè, ut dum ſobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis conquieſcit, & omnes animi ſenſus intelligentiæ, & diſcernendi ratione fortiùs vigent, illo priùs cibo interior noſter homo inebrietur, quatenus deinceps quod præminet in nobis, vegetatum cœleſti dulcedine illud regat, & gubernet.* Nicolaus *ad conſulta Bulg. cap.*65. Accedit uſus Eccleſiæ in aliis Sacramentis recipiendis priſcis ſæculis uſitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuiſſe eſſe jejunos, conſtat ex S. Auguſtino *epiſt.*28. *de jejunio parvulor.* D. Clemente *lib.*7. *conſtit. cap.*23. Cyrillo Hieroſolym. *catecheſi* 3. *myſtag.* Gregorio Nazianz. *orat.*4. *in ſanctum lavacr.* Unde Laurentius Surius in vita Sancti Sebaſtiani ait : *Deinde abiit ad ſanctum Polycarpum presbyterum, ubi ille perſecutionis cauſâ latitabat, & narravit ei omnia quæ geſta erant. Quibus auditis, ſanctus Polycarpus gratias egit Deo, & unà cum eo venit ad domum Nicoſtrati Protoſcriniarii; videnſque turbas credentium, ſalutavit eas cum omni gaudio, dicens : Beati vos omnes, &c. Quia ergo dæmones omnes, qui filii tenebrarum ſunt, contriſtantur; & omnes ſancti Angeli, qui ſunt lucis filii, gratulantur, accedat unuſquiſque, & det nomen ſuum hodierna die uſque ad veſperam, præcurrente jejunio, ut feſtivum baptiſmatis ſacramentum opportunum tempus inveniat.* Simile exemplum refert Simeon Metaphraſtes apud eundem Surium in vita ſancti Stephani Papæ & ſociorum, *cap.*3. ibi : *Cúmque & ipſum, & ejus filiam catechiſmo inſtruxiſſet, juſſit eos jejunare uſque ad veſperam, quemadmodum Chriſtiana fidei canones, & ordo poſtulat. Cùm autem veniſſet hora veſpertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Paſtoris titulum vocatum fuiſſe diximus. Itaque Nemeſium in aquam demiſit, & baptizavit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Illuſtrat Vicecomes *lib.*4. *de ritibus Baptiſmi, cap.*13. Similiter Confirmationis ſacramentum debere jejunis conferri, conſtat diſertè ex Concilio Pariſienſi *lib.*1. *cap.*33. Aurel. *can.*3. apud Gratianum *in cap.*6. *de conſecrat. diſtinct.*5. ibi : *Ut jejuni ad confirmationem veniant.* Notavit Vicecomes *lib.*1. *de ritibus Confirm. cap.*15. Ibi tamen non præceptum, ſed tantùm conſilium contineri docuerunt Bonacina *de ſacram. diſput.*3. *quæſt. unic. punct.*2. *num.*14. Barboſa *de poteſt. Epiſcop. part.*2. *allegat.*30. *num.*12. Narbona *de ætate ad actus human. anno* 7. *quæſt.*4. Covar. *lib.*1. *var. cap.*10. *num.*5. Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.*1. *cap.*14. & 15. Similiter pœnitentiam jejunis eſſe imponendam, conſtat ex Concilio Carthag.4. *can.*80.

can. 80. ibi : *Omni tempore jejunis manus pœnitentibus à ſacerdotibus imponatur.* Illuſtrat Iſaacus Lingon. *capite* S. 11. 16. & 17. Otalora *de irregul. ex pœnit. excurſu* 4. Ordinis etiam ſacramentum jejunis, & temporibus jejuniorum eſſe adminiſtrandum, expreſsè cavetur *in can.* 7. 75. *diſtinct. capite* 3. *de tempor. ordin.* ubi plures congeſſi. Tandem omnia Sacramenta. Concilium Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.* 6. *Statuimus, quod omnia Sacramenta Eccleſiaſtica, quantum poſſibile fuerit, à jejunis miniſtrentur.* Et juramentum, quia etiam lato modo dicitur ſacramentum, a jejunis eſſe præſtandum, probavi *in capite* 1. *de teſtibus.* Recte ergo Apoſtoli, & eorum ſucceſſores in auguſtiſſimo hoc Euchariſtiæ Sacramento ſtatuerunt, ut jejuni tantùm poſſint illud recipere : quod adeo obſervatum ſemper legimus, ut cùm primis Eccleſiæ temporibus, quando ſupererant aliqua fragmenta panis conſecrati, tradebantur pueris, quia ob ſævas perſecutiones cuſtodiri non poterant, ut probabimus infrà, *in capite* 1. *de cuſtod. Euchariſt.* tamen debebant pueri illi eſſe jejuni, ut poſſent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Evagrius *libro* 4. *de Eccleſ. hiſtor. capite* 36. Immò & fideles olim jejunos Miſſæ ſacrificio interfuiſſe, conſtat ex Concilio Altiſſiod. *in can.* 19. ſuprà relato, & ex auctore vitæ Sancti Vvalerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipſo Abbate reprehenſos fuiſſe, eo quòd die, qui ſancto Martino erat ſacer, ante Miſſarum ſolennia potione ſitim depuliſſent, ibi: *Contigit verò duos germanos ad illam venire feriis B. Pontificis Martini, quos ille objurgans dixit : Miror quâ temeritate auſi fueritis ante Miſſarum ſolennia bibere.* Ex ſancto Bernardino Senenſi *ſerm.* 37. *in Advent.* Vincentio Ferrerio *ſerm. unic. in Octavam Corporis Chriſti.* Quorum verba referunt P. Henao *tomo* 3. *de ſacrific. Miſſa, diſput.* 30. *ſect.* 19. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. ſpir. punct.* 2. *folio* 20. Vicecomes *volum.* 3. *de Miſſæ ritibus, libro* 2. *cap.* 5. Recte ergo in præſenti textu ſtatuit Innocentius, ut ſi ob aliquam cauſam ex relatis ſuprà *in capite conſuluit*, presbyter duas, vel tres Miſſas celebraturus ſit, poſt communionem non ſumat vinum perfuſionis ; quia aliàs non manebit jejunus ad communicandum in ſecunda Miſſa : in caſu tamen extremæ neceſſitatis olim licuiſſe non jejunis Miſſam celebrare, probatur ex Concilio Saleguſt. *can.* 14. ibi : *Decretum eſt etiam in eodem Concilio, ut presbyter aliquis poſt galli cantum eſtivis noctibus bibens proximo die Miſſam non celebret; hiemalibus ſimiliter, niſi neceſſitas cogat : quod nullo modo admittendum eſt.*

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat difficultas ſuprà adducta, quâ motus Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno 1522. quem ſequitur Calvinus *libro* 1. *de Miſſa, capite* 14. aſſeruit communionem licere, ſive quis antea manducavetit, ſive biberit. Sed facilè reſpondetur ex eo ; nam ut docent omnes de inſtitutione hujus Sacramenti agentes, cauſæ ob quas Chriſtus Dominus illud inſtituit veſpere, & poſt eſum Agni, fuerunt propriæ, & peculiares illius temporis, & illius individuæ actionis ; & ideo quoad hanc partem factum illud Domini noſtri in exemplum adduci non poteſt, ut docuerunt D. Cyprianus *epiſt.* 63. ibi : *At enim non manè, ſed poſt cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum poſt cœnam celebrare debemus, ut ſic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus ? Chriſtum offerre oportebat circa veſperam diei, ut hora ipſa oſtenderet occaſum, & veſperam mundi. Nos autem reſurrectionem Domini manè celebramus.* Et ut Gelaſius Cyzenus *lib. de duabus naturis*, ſcitè dixit, oſtendere voluit Euchariſtiam non præberi ad cibandum corpus, quod jam fuerat ſatiatum expletis epulis : ac etiam D. Auguſtinus *epiſtola* 118. *Salvator quo vehementius commendaret myſterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit altius infigere cordibus diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat.* D. Iſidorus *libro* 1. *de eccleſ. offic. capite* 18. ibi : *Hoc ſacrificium quod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, fit a nobis, quod pro nobis ipſe Dominus fecit, quod non manè, ſed poſt cœnam in veſperum obtulit. Sic enim Chriſtum oportebat adimplere circa veſperam diei, ut Dominus horâ ipſâ ſacrificii oſtenderet veſperam. Proinde autem non communicaverunt jejuni Apoſtoli, quia neceſſe erat, ut Paſcha illud typicum antea impleretur, & denuò ad verum illud Paſcha ſacramentum tranſirent. Hoc enim in myſterio tunc factum eſt, quod primùm diſcipuli corpus, & ſanguinem Domini noſtri non acceperunt jejuni ; ab univerſa autem Eccleſia nunc à jejunis ſemper accipitur.* Venerab. Beda *in capite* 22. *Luca : Quod ſi quem movet, cùm cœnatis Salvator Apoſtolis ſuum corpus, & ſanguinem tradiderit, quare nos univerſalis Eccleſiæ conſuetudine jejuni doceamur eadem ſacramenta percipere, audiat breviter, ideo tunc cœnatos communicaſſe Apoſtolos, quia neceſſe erat Paſcha illud typicum antea conſummari, & ſic ad veri Paſchatis ſacramenta tranſiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis ſacramenti placuiſſe Magiſtris Eccleſiæ, primò nos Dominicæ paſſionis participatione munire, & ſpiritualibus epulis exterius, interiuſque ſaturari, ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus eſcis reſici.* Nec obſtat augumentum ipſius difficultatis deductum ex Miſſis veſpertinis ; nam in diebus jejuniorum olim ſacrificium offerebatur adhuc fidelibus jejunantibus ; & jejunium protrahebatur uſquedum Miſſæ ſacrificium offerretur, & ita ad veſperam jejunium ſolvebatur. Micrologus *de Eccleſ. offic. cap.* 49. ibi : *Eſt eccleſiaſtica conſuetudo, ut ad nonam reſiciamur, cùm ad ſextam Miſſam celebramus : ad veſperam autem cùm ad nonam ſacrificamus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de jejuniis differens, ait : *Auditis Miſſarum ſolennibus, ſive veſpertinis officiis, largitis eleemoſolis, ad cibum accedendum eſt.* Et ita Miſſæ ſacrificium, quod in aliis diebus horâ tertiâ offerebatur, in diebus jejunii uſque ad veſperam protrahebatur, ut finitis divinis officiis jejunium ſolveretur, *c. ſolent, de conſecr. diſt.* 1.

7. EXPONITUR CANON 19. CONCIL. CARTHAG. 3.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in can.* 29. *Synodi Carthag.* 3. in illis verbis : *Ut ſacramenta altaris, non niſi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniverſario, quo cœna Domini celebratur : nam ſi aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi, qui faciunt, jam pranſi inveniantur.* Ex quibus aperte deducitur feria 5. in Cœna Domini ſacrificium Miſſæ à non jejunis offerri poſſe. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, in Eccleſiis Alexandrinis, Africanis, & aliis conſuetudinem invaluiſſe celebrandi Miſſæ ſacrificium poſt epulum, ut de Ægypto, & Thebaïde refert Socrates *libro* 5. *hiſtor. capite* 21. ibi: *Porrò de ſynaxi varia conſuetudines ſunt ; nam quanquam omnes ubique in orbe terrarum Eccleſiæ ſingulis ſeptimanis vertentibus die Sabbathi myſteria celebrent;*

lebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiqua traditione iſtud facere renuunt. At Ægyptii, qui Alexandrinis finitimi ſunt, & ii, qui Thebaidem incolunt, Sabbatho ſynaxim exequuntur illi quidem, ſed non ut mos fere Chriſtianorum, myſteria participant: nam ubi epulati ſunt, & variis cibariis ſe ſaturarunt, ſub veſperum oblatione factâ myſteriis communicant. Sozomenus *libro 7. cap. 19.* Ex eis notarunt Vicecomes *volum. 1. de ritibus Miſſæ, libro 2. capite 1.* Petavius *de hierarch. ubi ſuprà.* In Eccleſiis Africanis diutiùs inolevit mos celebrandi quintâ feriâ in cœna Domini poſt epulum, ut conſtat ex D. Auguſtino *epiſt. 118. ad Ianuarium*, ubi de feria 5. ſanctioris hebdomadæ loquens ait: *Nec ideo putari debet, injuſtum eſſe multis locis, ut illo die poſt refectionem offeratur; quia ſcriptum eſt idemtidem: Et calicem accipiens poſt cœnam, dicens, &c. Ipſam enim potuit appellare cœnam, quâ jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Illud magis movere potuit homines, ut jam refecti die illa, vel offerrent, vel ſumerent Euchariſtiam, quod in Evangelio legitur: Cùm autem illi manducarent, accepit Ieſus panem, & benedixit; cùm jam ſuperiùs dixiſſet: Cùm ſero factum eſſet, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod unus ex vobis me tradet.* Notarunt Zonaras, & Balſam. *in can. 29. Synodi 6.* Sed eam conſuetudinem improbarunt PP. Concilii 6. in Trullo, *can. 29.* his verbis: *Carthaginenſis Synodi canon dicit, ut ſancta altaris, non niſi à ſobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortaſſe propter aliquas in iis locis occaſiones Eccleſia utiles Patribus hac diſpenſatione uſis. Cùm nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, ſtatuimus, Apoſtolicas, ac paternas traditiones ſequentes, non oportere in Quadrageſima poſtremâ ſeptimanâ, quintâ feriâ jejunium ſolvere, & totam Quadrageſimam injuriâ afficere.* Ubi nihil aliud eſt jejunium ſolvere, quam non jejunum miniſtrum lithurgiam agere, ut exponit Zonaras in illius canonis commentario, ubi cauſam talis abrogationis his verbis latinè verſis expreſſit: *Cùm reliquo toto anni tempore ſacra altaris myſteria à jejunis hominibus celebranda eſſe, Patres olim Carthagine decreviſſent, quintam nihilominus magnam, ut vocant, feriam, quod ſolennis in ea cœna Dominica apparatus exhiberi ſoleat, excepere; ſed eum quoque diem à ſacrorum miniſtris jejunio tranſigi ſexta hujus Synodi PP. preſentis canonis conſtitutione jubent: habuerunt ſiquidem fortè divini PP. inquiunt, quæ ſequerentur, ut in his locis decretum illud Eccleſiæ profuturum exiſtimarent: nunc verò neceſſitatis omni excuſatione ſublatâ, ſanctionibus Apoſtolicis, majorumque decretis negligentiùs obtemperare, ac unius diei violato jejunio, totam, quantum in nobis eſt, Quadrageſimam deturpare, collectumque tot dierum ſpatio fructum effundere non oportet.* Quod verò de Apoſtolicis, Patrumque conſtitutionibus aſſerunt, in eo ſexageſimum nonum canonem Apoſtolorum, & Laodicenæ Synodi quinquageſimum intellexere: notarunt Pamelius *ad Divum Cyprianum epiſtola 63. numero 46.* Fileſacus *de Quadrageſima, capite 15.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Miſſ. libro 1. capite 9.* Novarinus *in Agno Euchar. lib. 5. capite 58.*

8. Explicatur cap. relatum 11. dist. 1.

Ex ſuprà traditis exponendus eſt textus *in capite relatum 11. de conſecrat. diſtinct. 2.* ubi PP. Concilii Toletani improbant abuſum quorundam presbyterorum, qui dum in una die plures Miſſas celebrabant, tantùm in ultima corpus Domini ſumebant; & jubent, ut in omnibus ſacrificiis ab ipſis in eadem die oblatis ſemper communicent. Qui textus accipiendus eſt juxta ſuprà tradita, non ſumptâ purificatione calicis in priori Miſſa. Error autem eorum ſacerdotum, ni fallor, proveniebat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Miſſa acceptam jejunium naturale violari, & ampliùs eos non manere jejunos, ut poſſent in ſecunda, aut tertia Miſſa communicare, diſcrimen non agnoſcentes inter ſumptionem corporis, & ſanguinis Domini, & purificationem calicis per vini perfuſionem. Licèt enim jejunium naturale ad communicandum neceſſarium violetur per purificationem calicis, ſiquidem tunc ſumitur vinum non conſecratum, licèt in parva quantitate, ut ante noſtrum Innocentium III. docuit Joannes Belletus *in explicatione divinorum officiorum, cap. 51.* ibi: *Altera quæſtio eſt, poſſitne ſacerdos celebrare ſecundam Miſſam in eo caſu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ deguſtavit? Certè enim & illud vetitum eſſe ſciendum eſt.* Tamen per communionem Euchariſticam non frangitur jejunium naturale, quia corpus & ſanguis Chriſti ſub his ſpeciebus non ſunt cibus, & potus corporis, ſed animæ, ut docuit Alfonſus Rex *in l. 50. tit. 4. partit. 1.* & exponunt Margallus *in hoc tit.* Diana *part. 11. tract. 6. reſol. 15.* Araujo *3. part. quæſt. 74. artic. 8.* & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Henao *de ſacrific. Miſſæ, tomo 2. diſput. 22. ſect. 4.* qui *numero 49.* inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. capite 14.* Cùm ergo per communionem Euchariſticam non violetur jejunium naturale, ſed per ſumptionem vini purificationis calicis, ideo PP. Concilii Tolet. *in d. cap. relatum*, reprehendunt ſacerdotes, quia in omnibus Miſſis à ſe celebratis non communicabant prætextu violati jejunii, jubentque ut in omnibus Miſſis corpus Domini recipiant: nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non ſumendæ; forſan quia adhuc in Eccleſia hæc perfuſio non erat in uſu. Inde etiam cognoſci poteſt Græcorum Stercoraniſtarum ſtupiditas, qui credebant per communionem Euchariſticam ſolvi jejunium Eccleſiaſticum, quos reprehendunt Algerus *lib. 2. contra Bereng. cap. 1.* ibi: *Non ſunt obſervanda Græcorum hæreticorum, qui meritò Stercoraniſta vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & ſanguinis Chriſti ſolvi Eccleſiaſtica jejunia, & cœleſtem eſcam, velut terrenam, indifferenter accipiunt.* Humbertus Cardinalis *contra Niceratum Pectoratum*, ibi: *Perfidi Stercoraniſta, qui putant fideli participatione corporis, & ſanguinis Domini quadrageſimalia, atque Eccleſiaſtica diſſolvi jejunia.* Refert Theoph. Raynaud. *tom. 16. in Hetеrocl. ſpirit. ſect. 3. punct. 2. folio 407.*

CAPVT

CAPVT VI.

Idem [a] *I. quondam Archiepiſcopo Ludgunenſi.*

CUm Marthæ circa plurima ſatagentis officio, in cura regiminis paſtoralis pro majori parte renuncians, in domo Domini quaſi abjectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, ſedentes ad pedes Domini cum Maria, ut in lege ejus jugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes, dum in te vigere credimus intelligentiam ſcripturarum, ut non ſolùm parvulis frangere poſſis panem, ſed provectis etiam cibum ſolidum miniſtrare, ac nodos ſolvere difficilium quæſtionum. Verùm quoniam in Primatu Apoſtolorum Principis Apoſtolicæ Sedis Magiſterium recognoſcens, ad eam credis majores cauſas Eccleſiæ referendas, conſultationibus tuis, quas non ob commodum utilitatis terrenæ, cùm civilem non contineant quæſtionem, ſed animarum profectum, ut videlicet in lucem prodeant obſcura Scripturarum, novimus te moviſſe, libenter quod nobis inſpirat Dominus reſpondemus. Quæſiviſti, quis formæ verborum, quam ipſe Chriſtus expreſſit, cùm in corpus, & ſanguinem ſuum panem *b* tranſſubſtantiavit, & vinum illud in canone Miſſæ, quo Eccleſia utitur generalis, adjecerit: quod nullus Evangeliſtarum legitur expreſſiſſe. Cùm enim in Evangelio ſic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit diſcipulis ſuis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hoc eſt enim ſanguis meus novi Teſtamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum: in canone Miſſæ ſermo iſte, videlicet: Myſterium fidei, verbis ipſis interpoſitis invenitur. Vnde cùm non Evangeliſta Chriſtum hoc dixiſſe teſtetur, miraris quod aliquis aſſeverare tentaverit, eum aliquid plus dixiſſe, quàm aliquis Evangeliſtarum aſſeveret. Verùm ſi *c* formam ipſius canonis inſpicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas requiſivit, alia duo, videlicet: Elevatis oculis in cœlum; &, Æterni Teſtamenti, poteris in ipſo canone reperire, quæ in textu Evangelico non leguntur. Sanè multa, tam de verbis, quàm de factis Dominicis invenimus ab Evangeliſtis omiſſa, quæ Apoſtoli vel ſuppleviſſe verbo, vel facto expreſſiſſe leguntur. Paulus enim in actibus Apoſtolorum ſic ait: Meminiſſe nos oportet verbi Domini Jeſu, qui dixit: Beatius eſt dare, quàm accipere. Hæc nullus quatuor Evangeliſtarum deſcripſit. Nullus etiam horum expreſſit, quod Paulus de Chriſto ad Corinthios ſcribens ait: Viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul: deinde viſus eſt Iacobo: noviſſimè autem, tanquam abortivo, viſus eſt & mihi. Ipſi etiam Evangeliſtæ mutuò inter ſe ſuppleviſſe leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus ſunt omiſſa. Vnde cùm tres Evangeliſtæ poſuerunt: Hoc eſt corpus meum, ſolus Lucas adjecit, quod pro vobis tradetur. Et cùm Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remiſſionem peccatorum, adjunxit. Cæterùm ea, quæ adduntur in canone Miſſæ, poſſunt ex aliis locis comprobari. Ioannes enim in ſuſcitatione Lazari Ieſum ſurſum oculos levaſſe aſſerit, & dixiſſe: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiviſti me. *Et infrà:* Si tunc igitur in cœlum oculos levavit ad Patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari revocavit, probabilius eſſe videtur, quod tunc oculos levaverit ad Patrem in cœlum, cùm panem, & vinum in corpus, & ſanguinem proprium commutavit. Cæterùm, ſicut ſuperius eſt expreſſum, cùm in textu evangelico, Novi Teſtamenti, ponatur; hìc interponitur, Et æterni. Nam vetus Teſtamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit ſanguine dedicatum, temporalia promittebat: novum autem, quod eſt Chriſti ſanguine conſecratum, promittit æterna. Et ideo teſtamentum illud fuit vetus, & tranſitorium: hoc autem novum eſt, & æternum. Vel ut utamur alia ratione, unde novum, ideſt ultimum eſſe deſcribitur; inde æternum, ideſt perpetuum: noviſſimum etenim hominis teſtamentum immobile perſeverat, quia teſtatoris obitu confirmatur, juxta quod Apoſtolus teſtamentum in morte aſſerit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit qui teſtatur. Præterea non ſolùm Scriptura, ſed etiam promiſſio dicitur teſtamentum, juxta quod ipſe Apoſtolus ſcribit: Ideo novi Teſtamenti mediator eſt, ut repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipſo canone reperitur: Hic eſt enim ſanguis meus, novi, & æterni Teſtamenti, ideſt novæ, ac æternæ promiſſionis ſcilicet confirmator. Sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & ſanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo,

de quo movit tua fraternitas quæſtionem, videlicet, Myſterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes in ſacramento altaris non eſſe corporis Chriſti, & ſanguinis veritatem, ſed imaginem tantùm, & ſpeciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari ſuſcipitur, eſſe ſacramentum, & myſterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates Scripturæ convenienter intelligunt, nec ſacramenta Dei ſuſcipiunt reverenter. Si enim quaſi figura eſt ſacramentum altaris, veritas eſſe negatur: ergo nec mors, nèc reſurrectio Chriſti (cùm figura ſit) veritas eſt credenda; ſiquidem mortem, & reſurrectionem Chriſti ſimilitudinem, & imaginem eſſe Apoſtolus manifeſtat: Chriſtus, inquiens, mortuus eſt pro delictis noſtris, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram. Apoſtolorum etiam Princeps Petrus ſic in epiſtola ſua ſcribit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus. Sic ergo tam mors Chriſti, quàm ejus reſurrectio eſt exemplum, ut & nos peccato mortui, juſtitiæ jam vivamus. Quare, ſi non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec verè mortuus fuit Chriſtus, nec verè à mortuis reſurrexit. Sed abſit à fidelium corde error iſte, cùm Propheta de ipſo teſtetur, quod verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit. Dicitur tamen myſterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quàm cernatur; & aliud cernitur, quàm credatur. Cernitur ſpecies panis, & vini: & creditur veritas carnis, & ſanguinis Chriſti, ac virtus unitatis, & charitatis. Quod autem myſterium fidei dicitur in hoc loco, alibi ſecundùm Joannem ſpiritus, & vita narratur; nam ſpiritus eſt in myſterio, juxta illud: Littera occidit, ſpiritus autem vivificat. Fides, quæ eſt vita, ſecundùm quod legitur, Juſtus ex fide vivit, propter quod dicit Dominus ipſe: Verba quæ loquutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt.

NOTÆ.

1. a J. *Quendam.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. capite* 5. & in ipſa epiſtola, prout eam refert Manrique *tom.* 3. *annal. Ciſterc. anno* 1202. *capite* 1. & anno 1201. ſcriptam fuiſſe epiſtolam hanc refert Ordericus Raynaldus *eodem anno.* De hoc Joanne ita legitur in tabulis Eccleſiæ Lugdunenſis apud Jacobum Sebercium, Joannem Chenu, & Robertum Claudium: *Joannes I.* quibuſdam *de Belliſmanibus*, ſed malè; rectiùs, *Joannes Belliſmenſis*, ſeu *Bellemenſis*; erat enim filius Guillelmi Talnas, Domini Bellemenſis, Alenconii, & Pontivenſis, ſeu Pontivi Comitis, & B. Comitiſſæ Barenenſis, ſeu de Barena, Guillelmi uxoris ſecundæ, qui cum ea divortium fecit, quia cognatam fuiſſe uxoris defunctæ proponeret: qua de re eſt caput *Porrò*, extra de divortiis. Et in tabulis Eccleſiæ Pictav. apud Chenu ita habetur: Joannes tertius, homo doctus, & integræ vitæ, primò Epiſcopus Pictavienſis, poſtea Narbonenſis Archiepiſcopus electus anno 1181. tandem Archiepiſcopus Lugdunenſis à Lucio III. Papa creatus, & ejuſdem in Francia Legatus: ſed poſtea velut gloriâ mundi ſauciatus, infulis depoſitis habitum monaſticum in Claravalle induit, ut de eo agens refert Rogerius Oveden. *part.* 2. *annal.* his verbis: *Renunciaſſe Archiepiſcopatui, & monachum factum in Abbatia Clarevallenſi, ad mortem uſque cum maxima pietate, & devotione perſeveraſſe.* Unde Innocentius III. in principio hujus textus ait eum Marthæ ſolicitudinem in Mariæ quietem mutaſſe.

2. Refertur textus hiſtoria.

Sed ut hiſtoria, ſeu occaſio hujus epiſtolæ Decretalis agnoſcatur, ſciendum eſt, jam anno Chriſti 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clarevallenſem conſuluiſſe Henricum Cardinalem, ut per ipſum à Sede Apoſtolica reſponſum acciperet ſuper difficili illa quæſtione, an aqua cum vino in calice admixta converteretur in ſanguinem Domini mediatè, vel immediatè. Epiſtolam ipſam conſultationis Gaufridi referunt Baronius *anno* 1188. Manrique *d. tom.* 3. *annal. Ciſtere. in eodem anno, capite* 3. Sed cùm nullum adhuc reſponſum dictæ conſultationi daretur, & Joannes vir perdoctus degeret in ipſo cœnobio Clarevallenſi, ubi inter diſcipulos ipſius Gaufridi ipſa quæſtio ſæpiùs diſputabatur, ipſe veritatis agnoſcendæ gratiâ, tam in ea quæſtione, quàm in aliis duabus, altera de verbis conſecrationis calicis, de ſecreta B. Laurentio dici ſolita alia, conſuluit Innocentium III. qui in præſenti illuſtribus quæſtionibus ſigillatim reſpondet. Primæ de verbis conſecrationis calicis in principio ſuprà relato: ſecundæ verò de converſione aquæ mediatè, vel immediatè in ſanguinem Domini, *in* §. *Quæſtviſti*: tertiæ de oratione hucuſque dici conſueta pro B. Leone *in* §. 3.

3. b *Tranſſubſtantiavit.*] Quæ tranſſubſtantiationis vox approbata fuit in Concilio Later. generali ſub Innocent. III. ut ex eo conſtat, & notavit Coriolanus *in breviario, anno* 1215. Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuiſſe, nec novellam in Eccleſia, conſtat ex ſancto Cyril. Hieroſolym. ibi: *Aquam aliquando in vinum commutavit, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & ſanguinem tranſmutaverit.* D. Ambroſio de iis qui initiantur myſteriis, *cap.* 9. ibi: *Quamvis videmur exemplis, ut probemus, non hoc eſſe quod natura formavit, ſed benedictio conſecravit; majoremque vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione ipſa natura mutatur.* Gregorio Nyſſeno relato à Bellarmino *in Apol. contra Regem Angliæ, c.* 8. De ea agunt Petrus Damianus *epiſt. ad Blancam*, Petrus Cluniac. contra Petrobruſianos, Innocentius noſter *in lib. de myſter. Miſſ.* D. Bernardus, Bonaventura, & D. Thomas laudati à Coriolano *ubi proximè.*

c *Formam ipſius canonis.*] Canon pro myſticis precibus, quibus actio divina celebratur, accipitur; quæ divinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta ſit, proprio ipſo & nativo ſignificatu

patet

pater. Eſt enim regula, ordo, formula, ac ritus ſolennis, quo ſacratiſſima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet: idcirco enim ſic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quàm Apoſtolicâ traditione, & Eccleſiæ auctoritate, ac conſtanti uſu, ut ex nullius penderet privato arbitrio. Circa auctorem ejus, & originem non conſentiunt cum Catholicis hæretici: ſed nos regulam certam habemus in præſenti, & in Concilio Trident. *ſeſſ.* 22. *cap.* 4. ubi de canone Miſſæ ita cautum eſt: *Et cùm ſancta ſanctè adminiſtrari conveniat, ſitque hoc omnium ſanctiſſimum ſacrificium, Eccleſia Catholica, ut dignè, reverenterque offerretur, ac perciperetur, ſacrum canonem multis antè ſeculis inſtituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maximè ſanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, menteſque offerentium in Deum erigat.* Id cum conſtat, tum ex ipſis Domini verbis, tum ex Apoſtolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum piis inſtitutionibus. Probant ab ipſo Apoſtolorum Principe in ſua liturgia canonem hunc fuiſſe appoſitum B. Iſidorus *lib.* 1. *de Eccleſ. offic. cap.* 15. ibi: *Ordo autem Miſſæ, vel orationum, quibus oblata Deo ſacrificia conſecrantur, primùm a S. Petro eſt inſtitutus, cujus celebrationem uno, eodemque modo univerſus peragit orbis.* Et non obſcurè de ipſo canone loquitur D. Paulus *epiſt.* 1. *ad Timoth. cap.* 2. ibi: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Eccleſia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod eſt in menſa Domini, incipiat benedici, cùm benedicitur, & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur.* Quam totam petitionem ferè omnis Eccleſia Dominicâ oratione concludit. S. Clemens *epiſt.* 2. *ad fratrem Domini*: Linus Pontifex *in actibus ſancti Petri*, Vigilius Papa *in epiſt. ad Eleutherium, cap.* 5. ibi: *Quapropter cùm ipſius canonica precis exitum dixerimus ſubter directum, quem Deo propitio ex Apoſtolica traditione ſuſcepimus.* Probat late Sauſay *in panopl. ſacerd. p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. & ut apertè cognoſcatur, canonem quo hodie utitur Eccleſia, eſſe compoſitum à ſancto Petro, ex liturgia ipſius, quæ extat *in biblioth. Patrum, in tom.* 2. *Græco-Latin. cap.* 19. illum tranſcripſit Herrera *de ceremon. Miſſæ, lib.* 3. *cap.* 2. Sed contrà primò objiciunt Novatores, quod ſi canon iſte à Domino, & Apoſtolis fuiſſet inſtitutus, ab Eccleſia fuiſſet communi conſenſu ſuſceptus, & ubique ſervaretur: ſed Eccleſiæ Orientales utuntur liturgiis Sancti Baſilii, & S. Chryſoſtomi: Hieroſolymitana S. Jacobi: Mediolanenſis ſervat ritum Ambroſianum; & Hiſpana olim utebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Miſſæ pro univerſali Eccleſia non fuit à S. Petro, & Apoſtolis inſtitutus. Nam reſpondetur, liturgias eas eſſe quidem verbis diverſas, ſed rebus ipſis non diſſonas, ſed planè conformes, ut ipſas conferentibus facilè patebit: in ſingulis enim, & omnibus fiunt, ſicut Apoſtolus præcipit 1. *ad Timoth. cap.* 2. orationes, obſecrationes, poſtulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maximè verò conſecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, ſanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Unde liturgiæ illæ mirè conveniunt. Objiciunt etiam Novatores canonem Miſſæ fuiſſe à pluribus Pontificibus compoſitum, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 5. *de invent. rer. cap.* 10. his verbis: *Canonis partem, Te igitur, quæ deinde initium eſſe cœpit. Gelaſius dedit, ſicut ante eum Syricius, Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelaſium, & Syricium longo temporis intervallo præceſſit, ob memoriam paſſionis Chriſti poſuit, Qui pridie quam pateretur, &c. Leo deinde adjecit, Hanc igitur oblationem, uſque: Placatus accipias. Gregorius tres ſubjunxit poſtulationes, &: Dieſque noſtros in tua pace diſponas, &c. Ejuſdem quoque primi Leonis eſt, Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam.* Sed facilè reſpondetur, Gregorium, Leonem, Gelaſium, & alios ea verba non de novo adjeciſſe, ſed jam ab ſcriptoribus omiſſa inſtauraſſe, & reſtituiſſe, ut docet Herrera *d. lib.* 3. *de carem. Miſſæ, cap.* 3. & ſingula verba ſuis auctoribus referens, probat Sauſay *d. lib.* 1. *cap.* 5. *in digreſſiuncula de can. Miſſæ.* Tandem opponant locum D. Gregorii *lib.* 7. *epiſt.* 63. ubi reſpondens querelis, quibus pulſatus fuerat, ob mutationes quaſdam in forma liturgica, & nominatim quòd juſſiſſet Orationem Dominicam mox poſt canonem recitari, ſic ſcribit: *Orationem Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, ut ad ipſam ſolummodò orationem oblationis hoſtiam conſecrarent: & valdè mihi inconveniens viſum eſt, ut precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam orationem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper ejus corpus, & ſanguinem taceremus.* Ex quibus verbis deducunt primò, Apoſtolos tantùm ad Orationem Dominicam Miſſam celebraſſe, ideſt oratione Dominicâ recitatâ tantùm conſecraſſe. Secundò quendam ſcholaſticum auctorem fuiſſe hujus Canonis. Ergo non ab Apoſtolis, ſeu ut dicebamus, à liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Miſſa, cap.* 4. exiſtimat, verè Liturgiam cum ſuo Canone ab Apoſtolis compoſitam fuiſſe, ſed frequentiùs cùm per tempus, & occupationes licebat, eos tantùm ad Orationem Dominicam celebraſſe. Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerd. p.* 2. *lib.* 1. *fol.* 373. credit diſtinctionem illam *ſolummodò*, irrepſiſſe in epiſtola D. Gregorii, & ab ejus contextura alienam eſſe. Sed verùs dicendum credo cum Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 81. ad ſolam Orationem Dominicam Apoſtolos conſecraſſe, videlicet antequam Canonem inſtituiſſent: nam poſtea non ſolùm Canonem, verùm & preces, quibus hodie Eccleſia utitur, in Miſſæ ſacrificio fundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. divinæ liturgiæ*, ibi: *Poſtquam Servator noſter in cœlum aſſumptus eſt, Apoſtoli priuſquam per orbem terrarum diſpergerentur, conſpirantibus animis ad toto die orandum convertebantur, & cùm multam conſolationem in myſtico illo Dominici corporis ſacrificio poſitam inveniſſent, fuſiſſimè, & longâ oratione liturgiam decantabant. Hæc enim divina, unà cum docendi ratione conjuncta, cæteris rebus anteponenda exiſtimabant, atque majori, & alacriori rerum divinarum, & ſacrificii ſacroſancti deſiderio flagrabant, & illud prolixè amplectebantur, quòd in memoria ſemper haberent illud verbum Domini dicentis: Hoc eſt corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito ſpiritu multas decantabant preces, divinum numen impenſè orantes. Enimverò, tam ex Judais, quàm ex Gentibus eos, qui recèns illuminati erant, ea quæ ad gratiam conſequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittenda docentes, cùm ipſi eſſent umbra gratiæ, piè informarunt. Per has itaque preces Spiritus ſancti adventum expectabant, ut quæ divinâ præſentiâ propoſitum in ſacrificium panem, &*

vinum aqua permixtum, ipſum illud corpus, & ſanguinem Servatoris noſtri Ieſu Chriſti efficiat. Qui quidem religioſus ritus obſervatur ad hoc uſque tempus, & ad finem uſque ſæculi manebit.

Secundæ difficultati, omiſsâ quæſtione, Quiſnam ille ſcholaſticus eſſet? quam diſputat Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 12. Herrera *lib.* 3. *de ceremon. Miſſæ, cap.* 2. dicendum eſt, D. Gregorium non aſſerere canonem Miſſæ compoſitum fuiſſe ab ſcholaſtico, ſed potiùs precem, & orationem illam compoſuiſſe, & recitaſſe in ea parte Miſſæ, unde mutabatur locus orationis Dominicæ, quam decrevit Gregorius juxta antiquam conſuetudinem, eſſe poſt conſecrationem recitandam. Ut ſtet igitur ſancti Gregorii inconcuſſa narratio, dicendum eſt, ipſum reperiſſe, Orationem Dominicam inordinatè à quibuſdam in ſacrificio Miſſæ recitari, ſcilicet vel ante ſacram oblationem, vel diu poſt ſacrificata divini altaris munera; & ſapienti ejus prudentia factum eſſe, ut loco congruo ipſa Domini oratio diceretur, videlicet non ante conſecrationem Euchariſtiæ, ſed ſuper ipſam oblationem, mox ac ſolennis canon fuiſſet terminatus, juxta antiquam Apoſtolorum conſuetudinem, quæ ſenſim fuerat immutata. Pro expoſitione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N.* &, *Pro Rege N.* ſciendum eſt, quod apud Gentiles ſacerdotes publica vota pro ſalute imperatorum ſuſcipiebant, & perſolvebant, ut conſtat ex Tacito *libro* 4. *annal.* ibi: *Pontifices, eorumque exemplo cæteri ſacerdotes, Neronem quoque & Druſum eiſdem Diis commendarunt.* Plinius *lib.* 10. *epiſt.* 12. aliàs 8. à Trajano petens ſacerdotium, ait: *Rogo dignitati, ad quam me provexit indulgentia tua, vel augeratum, vel ſeptemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure ſacerdotii precari Deos pro te publicè poſſim, quos nunc precor pietate privata.* Suetonius *in Auguſto, cap.* 37. & *in Nerone, cap.* 46. Illuſtrat Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tractatu de amore cognat. temper. fol.* 508. Dies, quo vota concipiebantur pro ſalute Principis, fuit 3. Nonas Januarii, ut conſtat *ex l.* 233. §. *poſt Kalendas, ff. de V. S.* & Kalendis ipſis vota ſolvebantur, *l.* 7. *Cod. de feriis, l.* 2. *Cod. Theodoſ. eodem tit.* D. Ambroſius *ſermone* 17. Chryſologus *ſerm.* 155. quem morem damnarunt PP. Concilii Altiſſiod. *cap.* 1. & de ejus luxu latè queritur D. Auguſt. *epiſt.* 64. *ad Aurelium.* Illuſtrat Lipſius *in notis ad Tacitum, lib.* 16. *folio* 440. Briſſonius *lib.* 1. *de formulis, pag.* 100. Gutherus *de jure Pont. lib.* 4. *cap.* 13. Cataneus *in notis ad Plinium, lib.* 10. *epiſt.* 16. Bulengerus *libro* 1. *de Imp. cap.* 35. Alteſſerra *de Ducibus, lib.* 2. *cap.* 17. Non diſſimilis mos invaluit inter Orthodoxos ſacerdotes jam ab Apoſtolorum temporibus; nam Paulus 1. *ad Timoth. capite* 2. pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, orare, votaque nuncupare jubet. D. Clemens *lib.* 8. *conſtit. capite* 12. ut in ſacrificio corporis, & ſanguinis Domini pro Regibus indeſinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambroſius *lib.* 4. *de Sacram. capite* 4. & Arnobius *adverſus Gentes*, Tertullianus *Apolog. capite* 30. *Precantes* (inquit) *ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcumque hominis, & Cæſaris vota ſunt.* Inde in liturgia D. Baſilii legitur: *Mementò Domine piiſſimi, & fideliſſimi Imperatoris.* Sic in Concilio Arelat. 3. *can.* 2. ſtatuitur, ut pro excellentiſſimo, & glorioſiſſimo Rege, & libe-ris ejus omnes Epiſcopi, Presbyteri, Abbates, & monachi in unum collecti, pſalmodiam, & Miſſarum ſolennia, & Litaniarum officia omnipotenti Deo devotiſſimè ſolvant. Idem cavetur in Concilio Cabil. *can.* 66. Rhemenſi *can.* 40. Mogunt. 2. *can.* 1. Emeritenſi *can.* 3. Tolet. 16. *can.* 7. ibi: *Convenit, ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus ſedes Epiſcoporum eſſe noſcuntur, ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Epiſcoporum diœceſes, excepto paſſionis Dominicæ die, quando altaria denudata perſiſtunt, nec cuiquam in eodem die Miſſarum licet ſolennia celebrare, cunctis aliis diebus, quibus idem Dominus noſter in hac vita ſuperſtes exiterit, pro cunctis ejus filiis, vel filiabus ſacrificiorum Domino libamina dedicentur.* Et aliis congeſtis ab Antonio Auguſtino *in epit. jur. lib.* 1. *tit.* 19. Bellarmino *de ſacram. lib.* 2. *de Miſſa, cap.* 21. Suarez 3. *part. in* 3. *part. diſput.* 83. *ſect.* 2. Baronio *anno* 200. *num.* 6. & 201. *num.* 29. & 255. *num.* 42. & 260. *num.* 21. Spondano *in ejus epitome, anno* 506. *num.* 1. Sahabedra *in chron. Goth. in vita Egicæ:* cujus uſus aliam rationem aſſignat Petrus Damianus *lib.* 7. *epiſt.* 3. *ad Henrici filium.* Has ergo preces pro Principibus, tum eccleſiaſticis, tum ſæcularibus faciendas Eccleſia tradit, dum in canone Miſſæ ea verba poſuit: *Vnà cum famulo tuo Papa noſtro, Antiſtite noſtro, Rege noſtro.* Extatque de hac re Concilii Vaſenſis canon 4. circa tempora Leonis, ubi jubetur, ut nomen cujuſcumque Papæ urbis Romæ in omnibus Miſſis recitetur: & Bonifacius Martyr *in cap. ſi Papa, diſtinct.* 4. ait: *Pro cujus perpetuo ſtatu univerſitas fidelium tantò inſtantiùs orat, quantùm ſuam ſalutem poſt Deum ex illius incolumitate propenſius impendere animadvertit.* Quod multò anterior Favianus I. *epiſt.* 1. dilectiſſimis ubique Eccleſiæ Catholicæ comminiſtris ſcribit in hæc verba: *Fraternitatis veſtræ charitatem intimis obſecramus precibus, ut noſtræ parvitatis in ſacris veſtris orationibus memores eſſe dignemini.* Cæterùm cùm Papa Miſſam celebrat, non dicit, *Vnà cum famulo tuo Papa noſtro*; ſed, *unà mecum indigno famulo tuo*; ut teſtis eſt Innocentius noſter *in cap.* 3. *hoc tit. in* 3. *collect.* cujus ſententia confirmatur ex Clemente *lib.* 8. *conſtit. cap.* 12. ubi Pontificis ſacra peragentis hæc verba leguntur: *Adhuc obſecramus te pro me, qui nihil ſum, qui tibi oblationem facio.* Et ſacerdotes, vel Diaconos omittentes preces iſtas, omni honore privari jubentur *in can.* 13. *& 14. Synodi Conſtantinop.*

COMMENTARIUM.

CIrca formam conſecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Miſſæ expreſſa ſint ſubſtantialia, vel eſſentialia ad conſecrationem, variæ ſunt Doctorum, immò & ſcholaſticorum ſententiæ. Neceſſaria eſſe hæc omnia, aut æquivalentia alia: *Hic eſt calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum*; docuerunt cum D. Thoma *artic.* 2. *quæſtiunc.* 1. & *in epiſt.* 1. *ad Corinth.* & 3. *part. quæſt.* 78. *art.* 3. Henricus *in* 4. *diſtinct.* 8. *quæſt.* 2. Paludanus *ibi, quæſt.* 3. Capreolus *quæſt.* 1. *artic.* 1. *concl.* 6. Richardus *art.* 3. *quæſt.* 2. S. Antoninus 3. *p. Summa, tit.* 13. *cap.* 5. §. 4. Sylveſter *in ſumma, verbo Euchariſtia* 1. *quæſt.* 6. *num.* 7. Armilla *eod. verbo, num.* 14. Tabiena *num.* 31. & alii, quos refert, & ſequitur fundamenta hujus doctrinæ expendens Thomas Hurtado *tom.* 2. *reſol. moral. tract. ult. reſol.* 8. *per tot.* Contraria tamen ſententia, videlicet 6.

non

non deſiderari ad conſecrationem calicis eſſentialiter omnia ea verba, docuerunt Cornejo *queſt.*78. *artic.* 3. *diſt. unic. dub.*1. Franc. Longus *annot.*1. *ad Eugenii decret. in Concilio Florent.* §. *tertium eſt*, Leander *p.*2. *de ſacram. tract.*7. *diſput.*9. *quæſt.*21. alii plures, quos refert, & ſequitur nervosè hanc ſententiam fundans, & contrariæ fundam ntis ſatisfaciens, P. Henao *de Sacram. Euchar. diſput.*12. *ſect.*2. *per tot.* quorum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantùm notandum eſt, Innocentium III. in præſenti nec affirmare, nec negare ea verba neceſſaria eſſe, ſed tantùm ritè adjecta fuiſſe in canone Miſſæ, licèt in ſacra pagina non legantur; congruenterque appoſita fuiſſe, quia clauſula illa, *Novi, & æterni Teſtamenti*, ſignificat hunc eſſe ſanguinem, quo novum teſtamentum firmatum eſt, juxta Apoſtoli doctrinam ad Hebræos *cap.*4. & per illa verba, *Myſterium fidei*, indicari, hoc ſacramentum eſſe unum ex myſteriis fidei maximè reconditis, in quo aliud videtur, & aliud ſub ſpeciebus latet: vel quia in conſecratione Sanguinis expreſsè ſignificatur Chriſti paſſio, quæ eſt maximum myſterium; & in omnibus ſacrificiis veteribus figuratum; & in hoc ſacramento quoad rem oblatam verè, & realiter contentum; quoad ipſam verò effuſionem ſanguinis mirabiliter repræſentatum.

§.

QUæſiviſti etiam, utrum aqua cum vino in ſanguinem convertatur? Super hoc autem opiniones apud ſcholaſticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cùm de latere Chriſti duo præcipua fluxerint ſacramenta, redemptionis in ſanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua, quæ commiſcentur in calice, diviná virtute mutantur, ut in hoc ſacramento plenè ſit veritas & figura. Alii verò tenent quod aqua cum vino tranſſubſtantiatur in ſanguinem, cùm in vinum tranſeat mixta vino: licèt Phyſici contrarium aſſeverent, qui aquam à vino per artificium poſſe aſſerunt ſeparari. Præterea poteſt dici, quod aqua non tranſit in ſanguinem, ſed remanet prioris vini accidentibus circumfuſa; ita quod vini ſaporem aſſumit. Quod indè convincitur, quia ſi poſt calicis conſecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non tranſit in ſanguinem, nec ſanguini commiſcetur, ſed accidentibus prioris vini commixtum, corpori quod ſub eis latet, undique circumfunditur, non madidans circumfuſum: ipſa tamen accidentia vinum appoſitum videntur afficere, quia ſi aqua fuerit appoſita, vini ſaporem aſſumit. Contingit igitur accidentia mutare ſubjectum, ſicut & ſubjectum contingit accidentia permutare; cedit quippe natura miraculo, & virtus ſupra conſuetudinem operatur. Sed neque inconveniens creditur, aut abſurdum, ſi aqua in corpore Chriſti eſſe credatur, cùm legatur de ipſius latere proceſſiſſe: illud autem eſt nefarium opinari, quod quidam dicere præſumpſerunt, aquam videlicet in phlegma converti. Nam & de latere Chriſti non aquam, ſed humorem aquaticum mentiuntur exiiſſe, non attendentes, quod de latere Chriſti duo fluxerunt ſacramenta: & quod non baptizamur in phlegmate, ſed in aqua, juxta quod Dominus proteſtatur: Niſi quis renatus fuerit in aqua, & Spiritu ſancto, non introibit in regnum Dei. Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ aſſerit, aquam cum vino in ſanguinem tranſmutari, ut expreſſiùs eluceat proprietas ſacramenti. Nam cùm aquæ multæ ſint populi multi, juxta quod alibi legitur: Beati qui ſeminatis ſuper omnes aquas; ideo vino aqua unitur, ut Chriſto populus adunetur; per hoc enim, quod ſuſcepit ipſe de noſtro, & accepimus ipſi de ſuo, tam inſolubili nexu conjungimur, ut qui eſt unum cum Patre per ineffabilem unitatem, fiat unum nobiſcum per admirabilem unionem: ac per hoc ipſo communiter mediante, cum Patre unum efficimur. Pater, inquit, ſancte ſerva eos, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Non pro his rogo tantùm, ſed pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me, ut & ipſi in nobis unum ſint, & mundus credat, quia tu me miſiſti.

COMMENTARIVM.

IN hoc §. reſpondet Innoc. III. prædicto Joanni circa illam quæſtionem, an aqua, quæ cum vino in calicem mixta offertur, convertatur mediatè, vel immediatè in ſanguinem Domini? Et propoſitis tribus ſententiis, ut probabiliorem ſecundam amplectitur, quæ aſſerit, aquam vino mixtam in ſanguinem Chriſti converti; quam univerſi Theologi poſteriores ſequuti ſunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno* 1192. *num.* 24. ut hæreſim appellaret ſententiam negantem aquam in vinum converti. Sed verè exceſſit à cenſura, quia Innocentius non approbavit prædictam ſententiam ut fide certam, ſed ut probabiliorem: & cùm dependeat ex Philoſophico principio converſionis aquæ in vinum, quod in Philoſophia non eſt certum, ſiquidem aliqui affirmant, aquam vino infuſam, ſi adſit tempus ſufficiens ad tranſmutationem, in vinum converti, ut Petrus Garcia Primarius Complutenſis *ſen.*1. *diſput.*7. *cap.*2. pro ſe adducens Galenum *lib.*1. *de elementis*, *cap. ult.* & Philoſophum *de generatione textu* 34. 39. & 88. & hanc fuiſſe Philoſophi ſententiam teſtantur D. Thomas 3. *p. quæſt.*77. *artic.*8. D. Bonaventura *in* 4. *diſt.* 11. *dub.*3. Albertus Magnus *in* 4. *diſt.* 11. *artic.* 9. Alii verò negant, aquam etiam modiciſſimam in vinum converti, ut Philoponus *lib.*1. *de generat. textu* 84. & ex modernis Theologis Koninch, & Lugo relati à Magiſtro Prado *lib.*1. *de generat. quæſt.*31. §. 4. conſequenter prædicta ſecunda ſententia non eſt certa ſen-

eundùm fidem, nec certitudine concluſionis theologicæ deductæ ex una præmiſſa de fide, & alia lumine naturali nota; ſed præcisè eſt opinio probabilior, ut eam declaravit Innocentius. Adeo tamen eam fusè diſputant Theologi, ut juxta inſtitutum noſtrum eam in præſenti proſequi, & diſcutere eſſet actum agere, & granum mittere in acervum. Videndi ſunt Alanus *lib.1.de Euchar. cap.13.*Salmeron *tom.6. in Evang. tract.4. §.ad hæc*, Toletus *in ſumma, lib.2. cap.25.* Ægidius Romanus *3.p. q.74. artic.8. dub.1.* Bernal *diſput.28. ſect.4.* Cardinal. Lugo *diſputat. 4. de Euchariſt. ſect. 3.* Raynaredus *in Onomaſt. Euchariſt. verbo Mixtum*, Dicaſtillus *tract. de Euchariſt. diſputat.2. dub.9. p.2.* Paulus Areſius *in peculiari opuſc. de hac quæſtione, ſect.7.* Paſqualigus *diſputat. 91. ſect.7.* Joannes Bapt. Scortia *de ſacrif. Miſſæ, lib.2. cap.4.* Diana *p.3. tract.4. reſol.49.& 5. part. tract.5. reſol.56.* Baſilius Pontius *in ſpeciali opuſc. de hac quæſtione edito*, Mantique *annal. Ciſtercien. anno 1202. cap.2.* Ballæus *in ſumma, verbo Euchariſtia, num.14.* Raynaud. *in Onomaſt. Euchariſt. verbo Mixtum*, P. Henao *de Euchariſt. diſput.4. ſect. 4.* Martinez à Prado *de Euchariſt. dub.10.*

§.

TErtio loco fraternitas tua requiſivit, quare fuerit mutatum quod in ſecreta B. Leonis ſecundùm antiquiores codices continetur, ſic videlicet: Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cùm in modernis Sacramentariis habeatur: Annue nobis quæſumus, ut interceſſione Beati *a* Leonis hæc nobis proſit oblatio. Super quo reſpondemus, cùm ſacræ Scripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri, qui orat *b* pro Martyre, idem eſt ratione conſimili de Sanctis aliis ſentiendum: quia orationibus noſtris non indigent, pro eo quod cum ſint perfectè beati, omnia eis ad vota ſuccedunt: ſed nos potiùs orationibus eorum indigemus, quos (cùm miſeri ſimus) undique mala noſtra perturbant. Vnde quod in pleriſque orationibus continetur: Proſit, vel proficiat huic ſancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debet intelligi, ut ad hoc proſit, quod magis, ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam uſque ad judicium *c* augmentari, & ideo Eccleſiam interim ſanè poſſe augmentum glorificationis eorum optare. Verùm utrum in hoc articulo locum habeat illa *d* diſtinctio, quâ docetur, quod defunctorum alii ſunt valde boni, alii ſunt valde mali; alii mediocriter boni, alii mediocriter mali: unde ſuffragia quæ fiunt à fidelibus in Eccleſia pro valde bonis, actiones ſunt *e* gratiarum; pro valde malis, conſultationes vivorum; expiationes verò pro mediocriter bonis, & propitiationes pro mediocriter malis: tua diſcretio inveſtiget.

NOTÆ.

1. *a* B. *Leonis.*] Secundi videlicet *in lib. Sacram. D. Gregorii, pag.122.* ubi legitur: *Vt anima famuli tui Leonis hæc proſit oblatio.* In codice autem Rodradi habetur: *Vt intercedente B. Leone nobis proſit oblatio.* Et in Miſſali Romano: *Vt interceſſione B. Leonis*, ut notavit Menardus ad D. Gregorium ubi ſuprà, *fol.167.* & inde deducit P. Vazquez *3. part. in 3. part. diſputat. 127. cap. 3. num.22.* Eccleſiam nonnunquam ex juſtis cauſis mutaſſe aliquid ex pertinentibus ad accidentia Sacramentorum, & hodie in oratione ſecreta oratur à nobis Deus, ut beata retributio ſanctum Leonem comitetur.

2. *b Qui orat pro Martyre.*] Hæc verba non reperiuntur in ſacra Scriptura; extant tamen apud D. Auguſtinum *ſermone 27. de verb. Apoſtoli*, & *ſerm.107. cap.2.* & *tract.48. in Ioannem.* Quare Bellarminus *tom.1. contr. lib.2. de Conciliis, cap.12.* ait, Innocentium in præſenti appellaſſe ſacram Scripturam ſententiam D. Auguſtini, ad differentiam profanæ ſcripturæ, ut etiam fecerunt D. Benedictus *cap.13. ſuæ regulæ*: *Sicut dicit Scriptura, voluptas pœnam, & neceſſitas parit coronam.* Nec tamen uſpiam comparet ea ſententia in ſacris Bibliis: & S. Valerius *in dictis de generibus monac.* apud S. Benedictum Ambianenſem, *cap.3.* ait: *Scriptura teſtatur, quod omne peccatum, quod remiſſus, indiſciplinatuſque admiſerit frater, ad negligentiam prorſus revertatur ſeriorem.* Et fruſtra hæc verba quæres in ſacra Scriptura: & Magiſt. Sentent. *lib.1. diſt.26. littera B*, nomen ipſum Sacræ Scripturæ adhibet ad deſignandum PP. ſcripta. Notarunt Molanus *in quodlibet. trium qq.* Menardus *in not. ad concord. Regul. B. Benedicti Ambian.* Theophilus *tom.13. tract. Anagnoſtas ad ſacram menſam, cap.8.* Aliter docent P. Henao *de Euchariſt. diſp.17. ſect.3.* Thomas Hurtado *de vero martyr. tract.7. reſol.40. §.7.* videlicet Innocentium docere intendere, ſententiam hanc inveniri implicitè in Sacra Scriptura, ſicut apud Ioannem *cap.7. verſ.38.* Chriſtus Dominus tribuit Scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Cùm tamen non legantur in veteri Teſtamento, ſed ſenſus quem continent inde eliciatur, ut jam notarunt ibi Ribera, Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio hujus quaſi effati, Injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre; præter aliam minùs idoneam, quam excogitavit Carrillo *in explicat. bullæ defunct. part.2. cap.13. num.10.* deducenda eſt ex revocata in dubium certitudine gloriæ, quam martyr conſummatus patitur, ſi pro ejus ſublevatione fundatur oratio, ſicut funditur pro aliis defunctis.

3. *c Augmentari.*] Quod roboratur auctoritate D. Thomæ *1. p. quæſt.62. artic.9. ad 2.* & *2. 2. quæſt.13. artic.4. ad 2.* & *in 4. diſt.5. quæſt.2. artic.1. quæſt.6.* cujus ſententiam communiter ſequuntur Thomiſtæ. Sed *in addit.* Sanctus Doctor *in 4. diſt.11. q.2. art.1.* ait, quod gaudium accidentale Beatorum creſcit eis de omnibus benefactis pro eis, videlicet de gratiarum actione: quam ſententiam illuſtrat Thomas Hurtado *de vero martyrio, reſol.43. §.7.*

d diſtinc

d *Diſtinctio.*] Quæ eſt D. Auguſtini *in cap. tempus* 13. *q.* 2. cui convenit Hilaebertus Epiſcopus *in carmine de offic. Miſſæ.*

Perfectos, valdeque malos, nil vota ſuorum,
Nil impenſa precum, nil holocauſta juvant.
Nam nec juſtus eget, nec peſſimus iſta meretur.
In medio eſt veniam cui ſacra menſa parat.

5. e *Gratiarum ſunt actiones.*] Et eo modo nonnunquam dicitur offerri ſacrificium pro Sanctis, videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens *lib.* 6. *conſtit. cap. ultimo*, ibi: *Convenite in cœmeteriis ad legendos ſacros libros, & canendos pſalmos pro mortuis martyribus, & ſanctis omnibus, qui ſunt à ſæculo defuncti, ac pro fratribus veſtris, qui in Domino mortui ſunt.* Sanctus Cyprianus *epiſt.* 34. ibi: *Veri, & ſpirituales Dei milites, dum diabolum Chriſti confeſſione proſternunt, palmas à Domino, & illuſtri profeſſione coronas meruerunt: ſacrificia pro eis ſemper, ut meminiſtis, offerimus quotiens Martyrum paſſiones, & dies anniverſariâ commemoratione celebramus.* Divus Chryſoſtomus *homil.* 21. *in acta: Quid tibi videtur, quod pro martyribus offertur, quod vocantur in illa hora: licèt Martyres ſint, etiam pro Martyribus offertur. Magnus honor nominari Domino præſente.* Sanctus Epiphanius *hæreſi* 75. Offerri enim poteſt ſacrificium pro Sanctis, non quatenus propitiatorium eſt, & impetratorium, quaſi pro his, qui jam beati ſunt, aliquid, quod eis deſit ad ſalutem, poſtuletur. Sed offerri poteſt ſacrificium ipſum, ut eſt Lautreticum, & Euchariſticum, ad Deum cum eis adorandum, & pro his glorificandum, cujus gratiâ ad æternam gloriam per tantas victorias, & triumphos pervenerunt: quæ Dei dona ſunt, & gratiæ, ac bonitatis ejus opera glorioſa. Et licèt ſancti non ſint capaces fructus ſatisfactorii, ſunt capaces gaudii accidentalis. Docuerunt, & latiùs proſequuntur Hurtado *d* §. 7. *per tot.* Bellarmin. *de Purgat. lib.* 2. *cap.* 18. Suarez *lib.* 1. *de orat. cap.* 14. *num.* 4. Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerd. part.* 2. *lib.* 1. *artic.* 1. *per tot.* F. Alfonſ. Mendoza *q.* 6. *ſcholaſt.* P. Henao *tom.* 2. *de ſacrif. Miſſæ, diſp.* 17. ubi exponit difficilem locum Miſſalis Muzarabum, ubi ſacerdos offerens ita orat: *Item pro ſpiritibus pauſantium Hilarii, Athanaſii, Martini, Ambroſii Auguſtini, Fulgentii, Leandri, Iſidori*, Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heteroel. ſpirit. ſect.* 1. *fol.* 142 & *tom.* 5. *p.* 2. *cap.* 2. *fol.* 254.

6. f *Mediocriter malis.*] Hæc verba meritò difficillima viſa ſunt Bellarmino *lib.* 2. *de purgat. cap.* 18. Suario *tom.* 3. *in* 3. *p. diſput.* 78. *ſect.* 3. & *tom.* 4. *diſput.* 48. *ſect.* 4. *num.* 9. Theophilo Raynaud. *tom.* 15. *in Heteroel. ſpirit. ſect.* 3. *punct.* 1. *quæſit.* 1. *fol.* 432. Nam cùm certum ſit, ſuffragia noſtra inutilia eſſe valde bonis animabus, videlicet Beatis & Martyribus, ut proximè probavi; & etiam offerri poſſe pro valde malis, videlicet in inferno exiſtentibus, ut latè probant Salas 2. 2. *tract.* 13. *diſput.* 15. *ſect.* 3. Sanderus *lib.* 7. *viſibilis monarch. hæreſi* 46. Jodocus Coccius *tom.* 2. *lib.* 10. *artic.* 7. Caſtro *adverſ. hæreſ. verbo Infernus*, Theophilus *dicto quæſit.* 1. pro mediocriter verò bonis, hoc eſt pro animabus detentis in purgatorio, Miſſæ ſacrificium ritè, & utiliter offerri poſſe, ut probavi *in cap. fin. de teſtament.* inquirendum eſt, quinam ſunt mediocriter mali, quibus prodeſſe poſſunt ſuffragia noſtra, ut Innocentius ait? Bellarminus *ubi ſuprà*, ſuſpicatur Innocentium III. memoriâ lapſum, quadrimembrem feciſſe diviſionem animarum, quæ apud D. Auguſtinum, cujus doctrinam in præſenti §. repræſentavit Pontifex, non eſt niſi trimembris, videlicet earum animarum, quæ beatæ ſunt, & valde bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valde malè in inferno cruciantur; & earum, quæ mediocriter bonæ ſunt, & in purgatorio detinentur. Aliam adducit ſolutionem idem Bellarminus, quam & aſſignarunt Suarez, ac Theophilus *ubi ſuprà*, videlicet mediocriter malos appellari eos, qui ſupra reatum pœnæ, quo ſolo inquinantur, & cujus ratione detinentur in purgatorio, appellanturque mediocriter boni, retinent etiam culpam venialem; nam etiamſi verior ſententia ferat, culpas minutas hinc exportatas, in ipſo puncto mortis obliterari quoad maculam; tamen non eſt id prorſus certum. Itáque potuit Innocentius opinari, ac proinde duo illa ultima membra diviſionis, quam propoſuit, ſpectabunt ad animas purgatorii, vel ut alii volunt, ad defunctos cum ſolo originali peccato. Verba autem, *Valde mali*, exponunt Torre *ad* 2. 2. *D. Thoma. queſt.* 83. *art.* 17

CAPUT VII.

Idem *Rectoribus Rom.*[a] *Fraternitatis.*

DE homine. *Et infrà*: Quæſi viſtis à nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui ſe ſciens in mortali crimine conſtitutum, Miſſarum ſolennia, quæ non poteſt propter neceſſitatem quamlibet intermittere, pro ſui facinoris conſcientia dubitat celebrare, arctatuſque graviter à duobus, dum divinum exequi myſterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Chriſti perficere perhorreſcit, ne ſumens ipſum indignè, judicium ſibi manducet, & bibat, peractis cæteris circumſtantiis, Miſſam celebrare ſe fingit, & ſuppreſſis verbis, quibus conficitur corpus Chriſti, panem, & vinum tantummodò purum ſumit: ita credens per id, quod prætendit, populo ſatisfacere, ut per id, quod intendit, Deum non debeat provocare. Cùm ergo falſa ſint abjicienda remedia, quæ ſunt veris periculis graviora, licèt is qui pro ſui criminis conſcientia reputat ſe indignum, ab hujuſmodi Sacramento reverenter debeat abſtinere, ac ideo peccet graviter ſi ſe ingerit irreverenter ad illud; tamen graviùs proculdubio videtur offendere, qui ſic fraudulenter illud præſumpſerit ſimulare, cùm ille culpam vitando, dum facit, in ſolius miſericordis Domini manum incidat: iſte verò culpam faciendo, dum vitat, non ſolùm Deo, cui non veretur illudere, ſed populo, quem decepit, ſe aſtringat.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Rom. Fratern.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, graviùs peccare sacerdotē, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quàm illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Joan. Sanchez *in selectis*, *cap.* 34. ubi textum hunc exponit. Et hanc Innocentii doctrinam post longum examen confirmant Petr. Ioan. Oliv. *quodlibet.* 5. *quæst.* 10. Theophilus *tom.* 16. *in Hæterocl. punct.* 4. *fol.* 70. & meritò, quia pejus est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulatè sacrificans, quàm indignè, sed verè celebrare. Atque pejus est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quàm malè sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam malè sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & servandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam; immò tenetur illud ad veram communionem eam publicè petentem admittere, *cap. placuit* 6. *quæst.* 2. *cap. si sacerdos* 2. *de offic. Ordin.* Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Joannem Sanchez defendit Theophilus *ubi proximè*, ad servandam similis peccatoris famam, conventione priùs cum eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admovere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro servanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cùm eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, ut ejus famæ consulatur. Docent, & alios casus adducunt Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 209. *num.* 41. Suarez *tom.* 3. *in* 3. *disputat.* 67. *sect.* 4. Joannes Sanchez *ubi suprà.*

CAPVT VIII.

Idem a *Ferrariensi Episcopo.*

IN quadam *b* nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, in Sacramento videlicet Eucharistiæ aquam in *c* phlegma converti: nam de latere Christi, non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licèt autem hæc magnos, & authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis, & scriptis hactenus es sequutus; ex quo tamen in contrarium nos sentimus, nostræ compelleris sententiæ consentire. Sed verbum Ioannis Apostoli te multùm movere fateris, dicentis: Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt: quamvis hoc ultimum in plerisque codicibus minimè habeatur. Quod dicis sic exponi ab omnibus, illos videlicet esse unum, idest de una, & eadem re, scilicet de humanitate Christi, testari. Porrò si vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Christi, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Christus sit homo verus, non vides. Glossa namque super illum locum sic se habet: Spiritus, idest humana anima, quam emisit in passione. Aqua, & sanguis, quæ fluxerunt de latere Christi, quod fieri non posset, si non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quàm ex glossa proponis, per illam aquam probari, quod sit verus homo; & ideo si dicatur, quod illa non extitit vera aqua, sed aquaticus humani corporis humor, tam expositoris, quàm Apostoli verba intelligibilia tibi esse, videntur: sed dato, quod fuerit vera aquà, sicut nos credimus, & fatemur, nec ista, nec illa sufficienter intelligis. Vnde nobis humiliter supplicasti, quatenus ad generalem utilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam sufficienter, & evidenter id exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ supplicationis instantiam respondemus, quod quidam dixerunt, sed erraverunt, Christum non fuisse verum Deum sed adoptivum, ut miseri Arriani. Alii Christum non fuisse verum hominem, sed phantasticum, ut impii Manichæi. Sed adversus has hæreses Ioannes Apostolus in epistola sua loquitur dicens: Tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus; & hi tres unum sunt. Per hoc intendens ostendere, quod Christus sit verus homo: nam ad esse hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus & anima, ex quorum conjunctione verus homo subsistit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Christus inclinato capite tradidit spiritum, de quo voce magna clamaverat: Pater in manus tuas commendo spiritum meum; manifestè probatur, quod ipse spiritum habebat, non solùm vitalem flatum, sed animam quoque rationalem, de qua prædixerat: Tristis est anima mea usque ad mortem; &, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Per hoc autem quod unus militum lanceâ latus ejus aperuit, &

conti

continuò exivit ſanguis, & aqua, probatur apertè, quod Chriſtus verum corpus habebat: nam de phantaſtico corpore, nec ſanguis, nec aquà potuiſſet exire; unde ille, qui vidit, teſtimonium quidem perhibuit, & teſtimonium ejus eſt verum: quia tres ſunt, qui teſtimonium dant in terrâ, ſpiritus, aqua, & ſanguis. Quod videlicet Chriſtus ſit verus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens, probatur ex eo quod ſpiritum vitalem emiſit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo ſanguis exivit, & aqua. Rationalis quippe anima non poſſet vivificare niſi corpus humanum, ex quibus verus homo conſiſtit. Cæterùm, ſicut verus fuit ſpiritus, & verus ſanguis, ita proculdubio vera aqua; cùm Chriſtus ſit veritas, & à veritate omnis fallacia ſit penitus aliena. Nam ſi non fuiſſet aqua, ſed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille qui vidit, & teſtimonium perhibuit veritati, profectò non aquam, ſed phlegma dixiſſet: nec in hoc verum regenerationis ſacramentum fuiſſet oſtenſum, cùm per ſacramentum Baptiſmi non regeneremur in phlegmate, ſed in aqua: neque per hoc poſſet vero probari argumento, quod in ſacramento Euchariſtiæ admiſcenda ſit aqua vino, ſi de latere Chriſti non aqua, ſed phlegma cum ſanguine profluxiſſet: ſed nec vera fuiſſet figura, quæ ſuper hac re præceſſit in veteri, Teſtamento, quando videlicet Moyſes virgâ percuſſit ſilicem, & ex ea quidem non phlegma, ſed aqua manavit. Reſtat igitur, ut qualiſcumque fuerit illa aqua, ſive naturalis, ſive miraculoſa, ſive de novo divinâ virtute creata, ſive de componentibus ex parte aliqua reſoluta, procul dubio vera fuit; cùm naturaliter poſſit & compoſitum in componentia, & elementarium in elementa reſolvi: quemadmodum verus extitit ſudor ipſius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compoſitionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aër, & ignis; & ad vegetationem ejuſdem corporis quatuor humores conſimiles illis conveniant, videlicet ſanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: ut veritatem humani corporis expreſſiùs demonſtraret, unum ex illis, & unum ex iſtis Ioannes expreſſit; illaque potiùs ex illis, & iſtis, quæ magis miniſterio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus ſanguinem: in quibus duobus duo maximè ſacramenta, Redemptionis videlicet, & Regenerationis elucerent.

NOTÆ.

a *Errarienſis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. Hugoni videlicet vel Rotaldo, qui ambo floruerunt in Eccleſia Ferrarienſi temporibus Innocentii III. ut refert Vghel. *tom.* 2. *Italia ſacra, fol.* 376. De Eccleſia Ferrarienſi aliqua adduxi *in cap. cùm M. de conſtit.*

b *Quadam Decretali.*] Supra relata *in cap. cùm Martha.*

c *In phlegma.*] Prima enim opinio in illa vexata quæſtione de aqua vino in calice mixta convertenda immediatè, vel mediatè in ſanguinem Chriſti, antiquorum Theologorum fuit, vinum infuſum calici converti in ſanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Chriſti exiiſſe dicebant. Quæ opinio meritò damnatur ab Innocentio in præſenti, ut erronea, quia tria continet falſa: Primum, aquam non converti in vinum virtute ipſius: quod apertè advèrſatur rectæ philoſophiæ. Secundum, aquam nondum in vinum converſam, in humorem illum tranſire; nam quicquid convertitur in aliam ſubſtantiam, cùm fit conſecratio, virtute verborum convertitur. Verba autem ſolùm vim habet convertendi juxta veritatem ſignificationis, ut vera reddantur; nullum autem verbum conſecrationis denotat aliquid, ad cujus veritatem neceſſaria ſit converſio aquæ in humorem illum; liquidem illis ſolus ſanguis Chriſti ſignificatur. Tertius error eſt, ex latere Chriſti non fluxiſſe veram aquam, ſed phlegmaticum humorem, contra teſtimonium D. Joan. *cap.* 5. quod de fide eſſe, defendunt cum D. Thoma 3. *p. q.* 66. *artic.* 4. & *q.* 74. *art.* 7. *ad* 3. Theologi *ibi*, Suarez *tom.* 2. *in* 3. *diſput.* 51. *ſect.* 1. & *tom.* 3. *diſp.* 45. *ſect.* 4. Unde licèt hæc opinio à quibuſdam Theologis teneretur, tamen ut improbabilem omiſit Innocentius *in d. cap. cùm Martha, §. quæſtioniſti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

1.

2.

CAPUT IX.

Idem a *in Concilio generali.*

DOlentes referimus, quod non ſolùm quidam minores clerici, verùm etiam aliqui Eccleſiarum Prælati circa b comeſſationes ſuperfluas, & confabulationes illicitas, ut de aliis taceamus, medietatem noctis expendunt, & ſomno reſiduum relinquentes, vix ad diurnum concentum avium excitantur, tranſcurrendo undique continuatâ ſincopâ Matutinum. Sunt & alii, qui Miſſarum ſolennia c vix celebrant in anno, & quod deterius eſt, intereſſe contemnunt: & ſi quando his evidenter interſunt, chori d ſilentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos ſermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur, & ſimilia ſub e pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus, diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum f officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantùm eis Deus dederit, g ſtudiosè, celebrent pariter, & devotè.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innoc. III. ubi *cap.17.* reperitur textus hic : & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.2.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.1. de ſumma Trinit.*

b *Comeſſationes.*] Comeſſatio eſt convivium, ubi more temulentorum, & ebrioſorum jocatur, quæ omni jure exoſa eſt, ut probavi *in cap. à crapula, n.fin. de vita & honeſt. Cleric.*

2. c *Vix in anno.*] Quam ſacerdotum negligentiam ſemper condemnatam legimus in Eccleſia, & à Principibus ſæcularibus, Concil. Tolet.1. *can.5.* relato *lib.7. capitul. Caroli, cap.161.* ibi : *Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Eccleſiæ deputatus, ſi intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Eccleſia eſt, & ad quotidianum pſallendi ſacrificium matutinis, vel veſpertinis horis ad Eccleſiam non convenerit, deponatur à clero.* Et *l.ſancimus 42. §.10. C. de Epiſc. & cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recèns ordinatis ita cavetur : *Moneantur inſuper, ut intra ſemeſtre ſine alterius cujuſcumque licentia Miſſam primam celebrent, & deinceps repetant, ſaltem omnibus diebus Dominicis, & feſtivis ſolennibus : ſi autem curam habuerint animarum, tam frequenter, ut ſuo muneri ſatisfaciant.* Rhemenſi *can.8.* ita de Euchariſtia : *Sacerdotes non diebus tantùm ſolennibus, ſed etiam Dominicis, ſæpiuſque, ſi fieri poteſt, ſacrificent.* Concil. Aquenſe : *Curati ter in hebdomada ſacrum faciant, aut eo etiam ſæpius, ſi vel loci conſuetudo, vel neceſſitas crebrierem divini ſacrificii uſum poſtulabit. Cæteris etiam clericis præcipimus, ut ſingulis menſibus.* Refert Joannes Fileſac. *lib.1. ſelect. cap.18.* Tales enim ſacerdotes nulla ratione ita appellari poſſunt, quandoquidem verbi iſtius, *Sacerdotis*, notio alia non eſt, juxta D. Iſidorum *lib.7. orig. cap.12.* quàm ex actione myſtagogi ; ita ut ſacerdos *à ſacrificando* vocetur. *Conſecrat enim, & ſanctificat*, ait S. Doctor. Quidni eò ſpectat illud, quod docet B. Hieronym. *lib.3. adverſus Pelag.* dum Miſſam vocat quotidianum corporis Chriſti ſacrificium ; & certè non aliâ ratione B. Ambroſius *epiſt.29.* ad Theodoſium Imper. ſcribit, *Presbyterii gradu functos meritò conqueri, quòd per innumeros annos à munere ſacro retrahantur, & curiæ deputentur.* Unde ſimiles ſacerdotes ignavos, & ſocordes peccare lethaliter, ex D. Thoma *in 4. lib.3. diſtinct.13. quæſt.1. art.2.* docuerunt Valent. 3. *part. de Euchar. quæſt.10.* Theoph. *tomo 16. in Heterocl. ſect.1. in princ.* Vazquez 3. *p. diſput.232. cap.1.* Sauſay *in Panopl. ſacerd. p.2. lib.1. cap.1. 2. & 3.* Thom. Hurt. *tom.1. reſol. mor. cap.7. per totum.*

3. d *Silentium.*] Quod in ſacris miniſteriis ſummè convenit, ne dum peraguntur divina officia, clamor aliquis, aut ſtrepitus interturbet. D. Ambroſius *de virginibus*, ibi : *An quicquam eſt indignius, quàm oracula divina circumſtrepi, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur ? Circumſonare ſacramenta confuſis vocibus, cùm Gentiles idolis ſuis reverentiam tacendo deferant ?* Cæſarius quoque Arelat. magnas in eoſdem jactat minas, dum *homil.34.* ſita ſcribit : *Qui in Eccleſia ineptis, & incongruis fabulis occupatur, quaſi venenum ; & gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cognoſcitur, dum verbum Dei nec ipſe audit, nec alios audire permittit : qui enim talis eſt, & pro ſua, & pro aliorum deſtructione in die judicii redditurus eſt rationem.* Facit Seneca *de vita beata*, ad Gallionem, ibi : *Et ipſum, & profeſſores ejus, & Antiſtites colite : & quando mentio ſacrarum litterarum intervenerit, favete linguis.* *Hoc verbum, non ut plerique exiſtimant, à favore trahitur, ſed imperatur ſilentium, ut ritè peragi poſſit ſacrum, nullâ malâ voce obſtrepente.* Quintilianus *declamat. 365. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo etiam tacitam mentem noſtram cuſtodimus, pulſare velut in ſolitudine, velut in ſecreto quodam non eſt ferendum.* Et *in l. denunciamus, C. de his qui ad Eccleſ. confugiunt*, vota convenit celebrari. Plura Briſſonius *de formulis, lib.1. pagina 8.* Mornacius *in d. l. denunciamus 4.* Gazæus *ad Caſſianum, lib.2. inſtit. cap.10.* Ferrarius *de ritu concionandi, lib.1. cap.13.* Novarinus *lib.2. ſchediaſm. cap.24.* Creſolius *lib.3. myſtag. cap.22.* De reverentia, & modeſtia in Choro Eccleſiaſtico ſervanda, plura congeſſit Hurtado *de vero martyr. digreſſ.4. ſect.30.*

4. ■ *Pœna ſuſpenſionis.*] Quæ in præſenti non imponitur, ſed comminatur, ut declaravit Honorius III. reſcribens Decano, & Capitulo Compoſtell. *in cap.3. de vita & honeſtat. Cleric. in 5. compil.* his verbis : [Conſuluiſti tandem de clericis, qui chori ſilentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum ; dumque auditum ad indebitos ſermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina : ſi quid de talibus in eodem Concilio noſcitur inſtitutum, canon fuit latæ ſententiæ, vel ferendæ. Ad quod breviter reſpondemus, quod pœnam illa conſtitutio non infligit, ſed potiùs comminatur, & exprimit infligendam, quæ meritò ad alios extenditur, qui quamvis in choro inter celebrantes exiſtant, ſermonibus tamen illicitis, & linguas, & aures involvunt, cùm non ſolùm in ſeipſis offendant, ſed etiam aliis impedimento tales exiſtant.]

f *Et divinum officium.*] De quo egi *in cap.1. hoc tit.*

5. ■ *Studiosè.*] Seu ſapienter, ut exponunt PP. ſanctus Baſilius in regulis brevioribus, *cap.279.* ibi : *Quid eſt, pſallite intelligenter ? Prorſus quod eſt in cibis ſenſus cujuſque cibi, hoc in verbis ſacroſanctarum litterarum eſt intelligentia : guſtus enim eſcas guſtu dijudicat ; mens autem intelligendo verba diſcernit. Si quis igitur ad vim verbi cujuſque animo etiam ita ſimul afficiatur, quemadmodum guſtatu ad qualitatem cujuſque cibi, prorſus hic mandato illi ſatisfacit, quod eſt : Pſallite intelligenter.* Itaque pſallere ſapienter eſt cum attentione canere, non ſolùm linguâ, verùm etiam corde, & animo, ut ex D. Bernardo *ſerm.7.* in Canticum, probat Hæphtenus *lib.7. diſquiſit. tract.4. diſquiſ.7.*

6. h *Et devotè.*] Conſentiunt PP. Concilii Colon. *anno 1536. part.2. cap.8. Non ſufficerit autem preces iſtas horarias utcumque præmurmuraſſe, ſed ut conciliari conſtitutione cautum eſt, presbyter ex intimo affectu, elevataque mente in ſolum Deum, nocturnum hoc, diurnumque ſuæ ſervitutis penſum exſolvat.* Sanctus Benedictus *in ſua regula*, ibi : *Sic ſtemus ad pſallendum, ut mens noſtra concordet voci noſtræ.* S. Baſilius *in admonit.* ibi : *Ne diſſonans ſit à ſono vocis ſuæ ſenſus tuus, ſed in lingua verba vigil intendat.* Et D. Ambroſius *lib.6. de ſacrament. cap.8.* ibi : *Non de labiis tantummodò tua procedat oratio, animo totus intende, ingredere, non te perfunctorium videat ille, cui placere deſideras : videat, quia ex corde oras, ut te ex corde orantem dignetur audire.* S. Auguſtinus *c.9. ſua regula*, ibi : *Pſalmis, & hymnis, cùm oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in voce.* Unde attentionem in canonicis horis perſolvendis deſiderari Sancti PP. inculcant, præcipuè D. Cyprianus *in lib. de orat. Dominica*, ibi:

ibi : *Quando ſtamus ad orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus ; cogitatio carnalis omnis, & ſecularis abſcedat, nec quidquam tunc aliud animus, quàm id ſolum cogitet, quod precatur.* Et rurſus : *Quæ ſegnitia eſt alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & profanis, cùm Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris ? Quomodo te audiri à Deo poſtulas, cùm te ipſe non audias. Vis eſſe Deum memorem tui cum rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis ? Hoc eſt, ab hoſte in totum non cavere : hoc eſt, quando oras Deum, majeſtatem Dei negligentiâ offendere : hoc eſt vigilare oculis, & corde dormire ?* Hæc attentio autem variè conſiderari ſolet, quia attendere poſſumus ad verba tantùm, ad ſenſum verborum, ſive litteralem, ſive ſpiritualem, & myſticum ; vel ad Deum nobis præſentem, Chriſtumque horarum myſteriis repræſentatum ; vel ad res quæ petuntur, verbi gratia caſtitatem, humilitatem, charitatem, divinam gratiam, æternam gloriam : ut poſt D. Thomam 2.2. *quæſt.* 83. *artic.* 3. docent Cajetanus *in ſumma, verbo Hora, num.* 9. Bravo *ad regul. D. Benedicti, ſegmento* 21. P. Mendo *in ſtatera, diſſert.* 7. *q. fin.* Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 30. *quæſt.* 8. §. 2. Deinde attentio hæc duplex eſt ; alia formalis, ſive actualis ; alia virtualis. Formalis dicitur cùm quis actu, & reipſa conſiderationem retinet circa unum ex quatuor jam enumeratis. Virtualis verò eſt, quæ cenſetur manere ex vi, & ratione propoſiti, quo quis ſe applicuit ad orandum, volens uno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perſeverat, donec vel expreſsè, vel implicitè revocetur : quibus ſuppoſitis, juxta communem Moraliſtarum ſententiam dicendum eſt, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, ſufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licèt ſaluberrimum ſit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quoſdam, ad ſuperiorem, divinamque contemplationem niti.

7. DISSOLVITUR QUÆDAM DIFFICULTAS.

Illud tamen in præſenti difficile eſt, quomodo actio interna lege poſitiva præcipitur, cùm actus interni per ſe imperari non poſſint à jure poſitivo, *cap. ſicut tuis, cap. tua nos, de ſimonia, cap. ſi quando* 15. *q.* 6. *cap. conſuluiſti* 2. *q.* 5. *cap. chriſtiana* 32. *q.* 5. *cap. erubeſcant,* 32. *diſt. cap. cogitationis, cap. cogitatio, de pœnit. diſt.* 1. Qui canones etiam ſacræ paginæ teſtimonis firmantur ; nam *lib.* 1. *Regum, cap.* 16. *num.* 67. legitur ; *Homines vident ea quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Et 1. *ad Corinth. cap.* 4. *verſ.* 5. *Nolite ante tempus judicare, quouſque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Rationem ex Ariſtotele *lib.* 10. *Ethicor. cap. ult.* teddit D. Thomas 1.2. *q.* 100. *artic.* 9. *in corpore* ; videlicet illud ſolum cadere ſub præcepto, ad quod faciendum lex cogere poteſt ; niſi enim vis coactiva conjuncta ſit cum poteſtate legiſlativa, inutilis ſanè erit hæc poteſtas, & lex ab ea lata nihil efficiet, ſi cogendi vim non habeat : ſed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia ſolùm eo modo homo hominem cogere valet, quo cum eo agere more humano poteſt ; quia humanus mos operatio eſt ſenſibilis, corporea, & externa. Nam ſpiritualis ſeparata à materia ſenſibili, ad Angelos, vel ad animas ſeparatas pertinet : latè probant Caſtro *de lege pœn. lib.* 2. *cap. finali,* Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 4. *de poteſt Pontif. cap.* 20. & *lib.* 3. *de laicis, cap.* 11. Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 13. *num.* 2. & *lib.* 4. *cap.* 12. *num.* 4. Sanchez *in Decal. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 6. Vazquez 1.2. *diſp.* 160. *cap.* 2. Salas *de legibus, tractat.* 1. *diſput.* 9. *ſect.* 1. *num.* 3. Azor *p.* 1. *inſtit. lib.* 5. *cap.* 10. Covar. *in cap. alma mater, p.* 1. §. 11. & *in regula Peccatum, p.* 2. *num.* 7. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 13. Franc. Valens *in concord. juris,* 2. *p. diſput.* 4. *q.* 1. *ſect.* 5. Igitur devotio, quæ ſpectat ad actum internum, non poteſt per Eccleſiam præcipi in præſenti clericis recitantibus horas canonicas. Huic difficultati ut ſatisfaciant Hoſtienſis, Abbas, Ioan. Andreas, Ancharanus, & Butrius *hic*, Durandus *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 12. *num.* 6. Paludanus *ibidem, quæſt.* 5. *artic.* 2. *concluſ.* 4. Angelus *in ſumma, verbo Hora, num.* 27. Sylveſter *eodem verbo, quæſt.* 11. Roſella, & Tabiena *eod. verbo*, §. 3. affirmant, in præſenti quoad devotionem, & attentionem internam non dari præceptum, ſed conſilium ; vel ſolùm Innocentium requirere in oratione motionem externi impedimenti, per quod interior devotio tollatur : quod colligunt ex illis verbis, *Quantum eis Deus dederit.* Hanc ſolutionem ſequuntur, & latiùs explicant Leſſius *de juſtitia, lib.* 2. *cap.* 37. *num.* 63. Vazquez *d. diſput.* 60. *cap.* 5. *num.* 27. Franc. Valens *d. quæſt.* 1. *ſect.* 7. qui etiam aliis duobus modis reſponderi poſſe credit. Primò aſſerendo, attentionem neceſſariam eſſe ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ, quatenus oratio externa, ut eſt actus humanus, & liber, cum advertentia ex parte intellectus requiritur ab Eccleſia, & hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano jure imperari. At in eo eventu non eſt actus interior per accidens conjunctus cum exteriori, ſed per ſe ; qui enim ſine attentione de induſtria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & liberè fieri. Deinde reſpondetur, quod quotieſcunque poteſtas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ ut honeſtè fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per ſe requiſiti, ſed per accidens conjuncti, ad quem hæc poteſtas extendi non valet de jure naturali, ſuboritur obligatio adjungendi neceſſarium, ne per actum inhoneſtum præcepto ſatisfaciamus : nam legis materia ſemper debet eſſe honeſta, & ut talis præcipitur. Vnde dum Eccleſia jubet, ſacris Ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cùm Eccleſia non poſſit jubere niſi actionem honeſtam, ex hujus præcepti impoſitione de recitatione externa, devota, & ſtudioſa, ſequitur obligatio naturalis adjungendi attentionem ad illam externam orationem ; ſiquidem honeſta non eſt, ſi attentione careat : latè probant Thom. Brunus *de offic. inquiſ. p.* 1. *dubit.* 13. *ſect.* 14. Mendo *d. q. fin.* Et quandiu hæc attentio neceſſaria ad honeſtatem actionis tempore debito non conjungitur cum externa oratione, ſemper obligatio ſupereſt officium repetendi, quouſque ſtatutum tempus elabatur, ut latiùs proſequitur Franciſcus Valens *dicta ſect.* 7.

CAPVT X.

Honorius III. [a] *eidem.*

SAnè cùm olim. *Et infrà*: Ne de cætero propter incuriam [b] sacerdotum in indevotos divina indignatio gravius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco [c] singulari, mundo etiam, & signato, semper honorificè collocata, devorè, & fideliter conservetur. Sacerdos verò quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cùm in celebratione Missarum elevatur [d] hostia salutaris, quilibet se reverenter [e] inclinet, idem faciens cùm portat [f] presbyter Eucharistiam ad [g] infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat, & referat manifestè, ac [i] honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper cum lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides, & devotio augeatur. Prælati autem hujus mandati graviter punire non differant transgressores, si & ipli divinam, & nostram velint effugere ultionem. Vos autem sic observari faciatis prædicta, quod non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

NOTÆ.

1. 1. *Idem.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cùm in textu antecedenti, qui est *sub tit. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Vngariæ, hæc inscriptio non convenit præsentis textûs litteræ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus, & eorum Prælatis: unde credebam, priùs emanasse, editumque fuisse textum sequentem *in cap. cùm creatura*, qui missus est universis Ecclesiarum Prælatis, & clericis. Unde rectè retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur, *Idem eisdem.* Eadem ferè tota verba reperiuntur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can.* 10. *Sacerdos verò quilibet plebem suam doceat diligenter, ut cùm in celebratione Missarum levatur hostia salutaris, quilibet Deo devotè flectat genua sua, vel saltem se reverenter inclinet, idem faciens cùm eam portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat manifestè, ac honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper nolâ parvulâ, & lumine, nisi locorum repugnet distantia, vel temporis qualitas, præcedentibus, ut ex hoc fides, & devotio apud homines augeantur.*

2. b *Incuriam sacerdotum.*] Quam reprehendit D. Franciscus *lib.* 1. *epist.* 3. ubi universis clericis in hæc verba scribit: [Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignorantiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, & sacratissima nomina, & verba ejus scripta, quæ sanctificant corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi priùs sanctificetur à verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se, maximè hi, qui indiscretè ministrant, quàm viles sint calices, corporalia, ac linteamina ubi sacrificantur corpus, & sanguis Domini nostri; & à multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter potatur, & indignè sumitur, & indiscretè aliis ministratur. Nomina etiam, & verba ejus scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Non movemur de his omnibus pietate, cùm ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sumamus quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemus venire in manus ejus? Igitur dè his omnibus, & aliis citò & firmiter emendemur: & ubicumque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Jesu Christi illicitè collocatum, & relictum, removeatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & consignentur similiter nomina, & verba Domini scripta, & ubicumque inveniantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia tenemur super omnia observare, secundùm præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Jesu Christo in die judicii reddere debere rationem. Hoc scriptum, ut melius debeat observari, sciant se benedictos à Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Jesus Christus omnes meos Dominos suâ sanctâ gratiâ replear, & confortet.] Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vvadingus *in notis ad ipsam epistolam, n.* 17.

c *Loco singulari.*] Hanc partem exponemus *in cap. unic. de custod. Eucharist.*

d *Elevatur hostia.*] Olim hostiæ elevatio fiebat tantùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, ut refertur in antiquo Ordine Romano, & notavit Menardus *ad lib. sacram. D. Gregorii*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. jubetur, ne Diaconi soli calicem cum vino, aut patenam cum hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciat, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum elevatur hostia campanæ pulsari debèt, ut præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Eisterbachius *lib.* 9. *cap.* 51. ibi: *Vvido Cardinalis præcepit, ut ad elevationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad sonitum nolæ veniam peteret, sicque usque ad calicis benedictionem prostratus jaceret.* Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, sive campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Episcopi

pi, in hæc verba : *In elevatione Chriſti pulſentur campanæ ut populares, qui celebrationi Miſſarum non valent quotidie intereſſe, ubicunque fuerint, ſive in agris, ſive in domibus flectant genua, indulgentias conceſſas a pluribus Epiſcopis habituri.* Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balſamonem : & in Concilio Tarraconenſi celebrato anno 1406. ita cavetur : *Ut temporibus generalis interdicti, & ceſſationis divinorum, quando corpus Chriſti elevatur in qualibet Eccleſia, majus cymbalum in corporis Chriſti tribus vicibus, & aliis tribus vicibus in ſanguinis ejuſdem elevationibus pulſetur, ut populus ejuſmodi ſigno admonitus oret genuflexo, & indulgentias acquirere valeat.* Ex Arnoldo idem probat Novarinus *in agno Euchar. lib. 5. c. 63.*

4. e *Inclinet.*] Genua flectendo; genuflexio enim in ſacrificio Miſſæ jam olim recepta fuit. D. Clemens *lib. 8. conſtit. cap. 6.* ibi : *Et ante omnes reſpondeant pueri viri, & inclinantibus eis capita benedicat Epiſcopus ordinatus hujuſmodi oratione.* Et *c. 7.* ibi : *Deinde poſtquam ſe ſignaverint in nomine Dei Patris, per Chriſtum ejus, ſeque inclinaverint, accipiant ab Epiſcopo benedictionem.* Plura Jodocus Coccius *tom. 2. theſaur. artic. 60.* & nos plura adduximus *in cap. 3. de feriis*, ubi expoſuimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus elevant. Tertul. *de ſpectaculis, cap. 13.* ibi : *Quale eſt de Eccleſia Dei in diaboli Eccleſiam tendere ; illas manus, quas ad Dominum extuleris, poſtmodum laudando hiſtrionem fatigare ?* Refert Novarin. *in Agno Euchariſt. lib. 5. cap. 63.*

5. f *Presbyter.*] Cui jure ordinario competit diſpenſatio Euchariſtiæ, & è cujus manibus omnes communionem recipere debent, ex rationibus a ſe ductis à D. Thoma 3. *part. quæſt. 82. art. 3. in corpore*, licèt olim ex delegatione Diaconi ſacramentum hoc adminiſtrarent, præcipuè calicem, cùm fideles communicabant ſub utraque ſpecie, *cap. pervenit 1. cap. Diaconus, 83. diſt.* Concil. Carthag. 4. *can. 38.* ibi : *Diaconus præſente presbytero Euchariſtiam corporis Chriſti populo, ſi neceſſitas cogit, juſſus eroget.* Arelat. 2. *cap. 1.* Gelaſius *in epiſt. ad Epiſcopos Lucaniæ, cap. 10.* ibi : *Sacri corporis prærogationem, ſub conſpectu Pontificis, ſeu presbyteri, niſi his arcentibus, jus non habeant exercendi.* Illuſtrant latè Hallierius *de hierarch. juriſd. lib. 3. §. 4. artic. 3.* P. Henao *de Euchariſt. diſput. 13. ſect. 3.* Azor *p. 1. inſtit. lib. 10. cap. 23.* licèt poteſtatem conſecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilii Ancyr. relato à Creſolio *in myſtag.* ubi de Diaconis agit. Sed verè textus illi accipiendi ſunt de hac diſpenſatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Juſtinus *apolog. 2.* probant, atque illuſtrant Suarez 3. *part in 3. diſp. 72. ſect. 2.* Bernal *de ſacram. diſput. 45. ſect. 2.* Bulenger. *ad Caſaubon. diatrib. 3. fol. 328.* Vvadingus *in notis ad epiſt. 2. D. Franciſci*, Prado *de Euchar. quæſt. 82. dub. 5. §. 2.* Circa deferendam tamen ad infirmos Euchariſtiam, Odo Pariſienſ. *in capitul. de ſacrament. altaris, can. 5.* ita cavit : *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis ſacroſanctum corpus Domini, niſi in neceſſitate, cùm ſacerdos abſens fuerit.* De quibuſdam presbyteris, qui Euchariſtiam tradebant laïcis, ut deferrent ad infirmos, ita cavetur in Concilio Rhemenſi relato *in cap. pervenit, de conſecr. diſt. 2. Pervenit ad notitiam noſtram, quod quidam presbyteri in tantùm parvipendant divina myſteria, ut laico, vel fœmina ſacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis ; & quibus prohibetur, ne ſacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent, illis ſancta ſanctorum committuntur. Quod quam ſit horribile, quamque deteſtabile, omnium religioſorum animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præſumptio ulteriùs fiat, ſed omnimodis presbyter per ſemetipſum infirmum communicet : quod ſi aliter fecerit, gradus ſui periculo ſubjacebit.* Licèt in hac parte legamus nonnulla exempla admiranda potiùs, quàm imitanda, ut apud Euſebium *lib. 6. cap. penult.* Serapionis Alexandrini ſenis, qui cùm ægrotaret, miſit puerum, à quo admonitus presbyter, & ipſe infirmus, tradidit conſecratam particulam eidem puero, cujus è manu ſumpſit Euchariſtiam Serapion, juxta presbyteri mandatum. Similiter & ſanctæ Theoctiſtæ, quæ in deſerto, ubi vixerat triginta quinque annos, venatore viſo, petiit ab eo, ut in vaſe mundo ſibi acciperet unum ex intemeratis donis corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti ; exacto tempore rediit venator, acceptaque in pyxide parte divinæ carnis, eam tulit ad beatam, utque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa : Ne homo id feceris divinum donum afferens, ne uras miſeram divina dedecore afficiens, & apprehenſum tun ea levavit. Ille è ſinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cùm illa autem in terram cecidiſſet, divinum donum accepit, & lachrymis ſuffuſa dixit : Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei ſalutare tuum. Et laïcos aliis hoc ſacramentũ adminiſtraſſe, ex Dionyſio Alex. & facto D. Benedicti, probat Hæphtenus *in ejus vita, prolog. 18. §. 14.*

6. g *Ad infirmum.*] Ut miniſtretur per modum viatici. Illud non vulgò notandum eſt, quod olim infirmus ungebatur ſacra unctione antequam acciperet viaticum corporis, & ſanguinis Domini, ut apparet ex Decreto Euſebii Papæ apud Burchardum *lib. 18. cap. 11.* & Ivonem *lib. 15. cap. 35. Sacerdos impleat omnia, ſicut ſuprà circa ægrotum pœnitentem ſcriptum eſt, id eſt orationes dicat, & ungat eum oleo ſancto, & Euchariſtiam ei donet.* Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. eod. cap. 14.* & Ivonem *lib. 15. cap. 36. Et ideo ſecundùm canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clauſa videatur, orationibus, & conſolationibus ſacra cum unctione viatici reficiantur.* Praxis videtur in vita Caroli Magni, ex editione Pithei : *Oleo ſancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Epiſcopis, & viatico ſumpto, & omnibus ſuis diſpoſitis, commendans Domino ſpiritum ſuum obiit in pace.* In vita ſancti Othonis Archiepiſcopi Babanbeogenſis *lib. 3. cap. 45. Interea languor magis, magiſque ſpiritum luctantem urgebat, ritéque diſpoſitis omnibus, quæcunque poſt ſe victuris præſtare potuit, ſupplici, & pura confeſſione præmiſſâ, olea illa & placida, & ſacra unctione ſacri olei delibuta, propitiabile viaticum corpus Domini percepit.* Apud Arnoldum *lib. 3. hiſtor. Sclavorum, cap. 3.* de obitu S. Henrici Epiſcopi Lubecenſis : *Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus dicebat ſe jam reſolvi ; & accipiens ſancti olei unctionem, manus ipſe porrigebat, pedes extendebat, cum pſallentibus pſallebat, ſumptoque viatico Dominici corporis dixit : O Rex gloriæ veni cum pace.* Et apud Theodoricum *lib. 4. vita Sanctæ Elizabeth, uxoris Ludovici Lantgravii Turingiæ, cap. 5.* ubi agens de morte ejuſdem, ſic ait de Lantgravio : *Videns igitur, quod ſibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hieroſolymitano, ab ipſo ſacra unctionis ſacramentum accepit, qui ut officium ſolenne hoc perageret, Epiſcopum de ſancta Cruce cooperatorem aſſumpſit. Peractâ unctione, ſacroſancti corporis Domini Jeſu Chriſti ſibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica, & ſyncera devotione ſuſcepit.* In vita S. Adalheidis *lib. 1. cap. 16. ſumptis aliquantulum vi-*

ribus corporis, muniri rogavit arcentius mysteriis Ecclesiasticis. Tunc sacrâ olei unctione peractâ, Sacramentum Dominici corporis humiliter, & devotissimè adorando percepit. Id etiam videre est in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. apud Surium *April.* 29. ubi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Rogaturque à fratribus ut Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret, & Episcopali redimitus infulâ, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret.* Id statuunt constitutiones Riculphi Suethonensis Episcopi, sic: *Item oportet ut presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbeiensis, apud eundem Surium ainuar. 2. Illustrant Cerda *in adverss. cap.* 22. Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregor. fol.* 334.

7. h *Velamine.*] Superpelliceo videlicet, & stola, ut cavetur in constitutione Joannis Cantuar. Archiep. his verbis: *Ut sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debita reverentia ad ægrotos, sacerdote induto saltem superpelliceo, gerente crarium, ac lumine pravio in lucerna, cum campana.* Immò & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *cap. Eucharistica* 11. 15. *dist. Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi accederet non aliter, quàm crario utroque humero circumseptus.* Concil. Herbipol. tempore Honorii IV. *Sanctissimum corpus Christi, cujus dignæ veneration fragilitas humana non sufficit, cùm ad infirmos, vel ad mulieres vicinas partui extra corpus Ecclesiæ deportatur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet ut presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum illud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat. Clericus verò præcedat cum campanella, lumine, & tintinnado, ut obviantes, donec sacerdos transeat, genuflectant.*

8. i *Honorificè.*] In vase argenteo, seu aureo. Olim cùm communio sub utraque specie in usu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist.* 2. *ad Iacobum fratrem*, ibi: *Clericus verò solus ad fœmina tabernaculum non accedat, nec presbyter solus cum sola adjungatur; sed duobus adductis testibus visitet infirmam: calicem ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum tota ministerii munditia minister præparet, ne non bene lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.*

9. k *Lumine præcedente.*] Concil. Illerdense celebratum à Cardinale Sabinensi nostri Honorii III. Legato anno 1219. ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana, & lucerna honorificè deportetur, & singulis octo diebus renovatur.* Si enim in signum supremæ Majestatis, tam apud Hebræos, quàm Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Iudith, cap.* 3. legitur: *Quod honoratiores urbium simul cum populis exeant obviam Regi venienti, eum excipientibus cum cereis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.* Quem morem à Romanis ubitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris*, ibi: *Commodum Cæsarem sorori sua Lucillæ honores servasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eum præcedebat.* De Iulio Cæsare Suetonius *in eo, cap.* 37. ita ait: *Ascenditque Capitolium ad limina, 40. elephantis dextrâ, atque sinistrâ lychnos gestantibus.* De Zotico Principe Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium.* De Iustino Principe in ludos Circenses prodeunte Corippus de ipsius laudibus *lib.* 2. *num.* 8. ait:

—— Prænuncius ante
Signa dedit cursor, positâ de more lucernâ.

Quem morem illustrant Iustus Lipsius *ad lib.* 1. *annal. Taciti*, Demsterus *ad Rosinum, lib.* 1. *fol.* 66. *ad finem*, Cochier *in face hist. centur.* 1. *cap.* 20. Rota *lib.* 3. *singul. cap.* 26. P. Faber *lib.* 2. *agonist. cap.* 10. Bulengerus *de Imper. Rom. lib.* 2. *cap.* 16. Lazius *de Rep. Rom. cap.* 2. Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. cap. fin. ad finem*, ritum lampadis ardentis diu noctúque ante Eucharistiam. Est enim ignis appositus, aut prælatos signum venerationis: inde ante Archam Testamenti semper lucebat candelabrum, *Exod. c.* 25. De sepulchris S. Felicis, S. Paulini, & aliis idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium*, & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti jubetur, ante Christum Regem Regum, & Dominum dominantium lucernam præferri debere.

COMMENTARIVM.

10. IN præsenti textu id præcipuè intendit Honorius statuere, videlicet ut reverenter sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum adoretur, non solùm cùm elevatur in Missæ sacrificio, verùm & cùm defertur ad infirmos: adorationem enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impii hæretici Albigenses, Beguardi, Pigardi, Calvinus, & Theodorus Beza, quorum deliramenta refert Iodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri fidei cathol. artic.* 7. Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist.* 1. *c.* 4. *Nihil in sacrificio majus esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hac præcellit, quæ purâ conscientiâ Domino offerenda est, & purâ mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potiùs excoli, & venerari debet.* D. Ambrosius *lib.* 3. *de Spiritu Sancto, cap.* 12. ibi: *Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim Isaiæ cap.* 66. *Cœlum mihi thronus; terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus,* D. Hieronymus *in psalmum* 98. D. Bernardus *de cœna Domini ad Petrum presbyterum*, ibi: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora devotius, & recole frequentius in sacramento altaris salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.* Odo Parisiensis *in synodicis constit. cap.* 5. ibi: *Frequenter moneantur laïci, ut ubicunque viderint deferri corpus Domini, ut statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, & junctis manibus quoad usque transierit, orent.* Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententiis probant Jodocus Coccius *d. tom.* 2. *lib.* 6. *artic.* 7. Bulengerus *ad Casaubonem, diatrib.* 3. *fol.* 217. Espenceus *lib.* 2. *de Eucharist. cap.* 15. & 16. Suarez *lib.* 2. *contra Regem Angliæ, cap.* 4. & *tom.* 3. *in* 3. *p.* Socolovius *in orat. de adorat. Eucharist.* Theophilus *tom.* 6. *cap.* 5. *ad finem*, Andreas Saussay *in Panopl. sacerd. tit. de adorat. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp.* 15. Quæ adoratio etiam ratione fulcitur; nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem unica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitum est in Conciliis Ephesino, Chalcedon. & aliis. & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* ubi ait: *Cùm Verbum carni secundùm hypostasin unitum esse confitemur, unum adoramus Filium, ac*

Dominum

Dominum Ieſum Chriſtum. Vnde aiebat D. Paulus *ad Philippenſes epiſt. 2. In nomine Ieſu omne genu flectatur.* Vnde cùm de fide certiſſimum ſit, Chriſtum Dominum in ſua ſpecie viſibili perfectiſſimo cultu adorandum eſſe; & etiam de fide certum ſit, eundem Chriſtum Deum hominem verè & realiter eſſe in Euchariſtia præſentem, nullus fidelis negare poteſt, Euchariſtiam eodem perfectiſſimo cultu eſſe adorandam. Vnde rectè in præſenti Honorius III. docet, non ſolùm ſacramentum hoc, dum in Miſſæ ſacrificio elevatur, verùm & cùm ad infirmos defertur, eſſe ab omnibus reverenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges noſtri, Alfonſus *in l. 62. tit. 4. part. 1.* D. Joan. I. *in l. 3. tit. 1. lib. 1. recopil.* ibi: *Mandamos y ordenamos, que quando acaciere que nos, ò el Principe, herederos, ò infantes nueſtros hijos, ò otros qualeſquier Chriſtianos, vieremos que viene por la calle el ſancto Sacramento del cuerpo de nueſtro Señor, que todos, ſeamos tenudos de lo acompañar aſta la Igleſia de donde ſalio, è fincar los hinojos para le hazer reverencia, y eſtar aſſi aſta que aya paſſado; y que no nos podemos eſcuſar por lodo, ni polico, ni otra coſa alguna. E qualquiere que aſſi no lo hiziere, que pague ſeiſcientos maravedis de pena, las dos partes para los Clerigos, que fueren con nueſtro Señor, y la tercera parte para la juſticia, por que aga preſta execucion en quien en la dicha pena.* Quam ſanctionem illuſtravit Carraſco *ad l. 1. Recopil. cap. 1.* Illuſtrat textum hunc Alteſſerra *lib. 6. diſſert. cap. 4.*

CAPVT XI.

Idem [a] *Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & univerſis aliis Eccleſiarum Prælatis, & Clericis per Franciam Conſtitutis.*

CVm creatura non habeat quid pro meritis reſpondeat Creatori, ſanè accepimus, ſed minimè acceptamus, quod in partibus veſtris multiplicatis anniverſariis defunctorum ex quibus ſea celebrantibus commodum obvenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conventualibus Eccleſiis, prætextu Miſſæ ſemel in die pro anniverſario celebrandæ, ſacra Miſſarum ſolennia, quæ ratione diei, vel feſti ſolent ſolenniùs celebrari, culpabili negligentiâ prætermittunt, quaſi non ſint obligati Domino, & quaſi Dominus fortè pro tantis obſequiis non ſufficeret eis æqua viciſſitudine reſpondere. Certè verendum eſt, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noſcuntur, in obſtinatam malitiam prolabentes, etſi non voce, quod eſt gravius, facto dicant: Quis eſt Dominus, ut ſerviamus ei? Cùm ergo Eccleſia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna ſuper candelabrum poſita luceat aliis per exemplum, qui videntes opera ejus bona glorificant Patrem cœleſtem, (ne quod abſit) tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias conſequenter obumbret, univerſitatem veſtram rogandam duximus, & monemus per Apoſt. ſcripta v. m. quatenus univerſi, & ſinguli providè attendentes, quod ſervire Deo regnare eſt, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniverſariis defunctorum, & pro [b] feſto, vel feria, ſecundùm temporum congruentiam Miſſarum [c] ſolemnia & conventualiter celebretis, & faciatis conventualiter celebrari, ut ſic quodammodo ſine intermiſſione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adeſt omnibus in veritate invocantibus nomen ſuum.

NOTÆ.

a *Archiepiſcopis.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compil. Honorii III. edita à Cironio *ſub hoc tit. cap. 2.* ubi reperitur hic textus, & ejus integram tranſcripſit ipſe Cironius in append. ad ipſam compilationem.

b *Pro feſto.*] Separatim lege, ut ſuprà in relatione; aliàs idem eſſet dies profeſtus, ac feria, juxta notata ſuprà *in cap. 4.*

c *Miſſarum ſolemnia.*] Quia Miſſa conventualis non poteſt omitti, etſi dicatur alia, ut pluribus ſacræ Congreg. deciſionibus probant Barboſa *in ſumma Apoſtolic. collect.* 477. Zypeus *ad hunc tit. conſule.* 1.

CAPVT XII.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Sipontino.*

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneris conſuetudine chriſma [b] conficere in Eccleſia Sipontina: ſed cùm manè diei ejuſdem ad Garganicam [c] accedas Eccleſiam, ut ibi, prout moris eſt, recipias peregrinos, [c] ipſius loci Clerus, & populus celebrare Miſſam in eadem Eccleſia Garganica priùs, quàm ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo noſtrum, & Apoſtolicæ Sedis conſilium imploraſti. Cùm autem chriſma eo die intra Miſſarum conſi-

Digitized by Google

ciatur solennia, & cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, unam in die celebrare Missam sufficiat; nam & felix valde est qui celebrat dignè unam: f. t. m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma *b* conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

NOTÆ.

1. a *Sipontino.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.*4. Sipontium est civitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib.*3.*cap.*11. A Sarracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, ut notavit Cironius in præsenti.

b *Chrisma conficere.*] Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feriâ quintâ hebdomadæ sanctæ, ut constat ex epistola 1. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cùm veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, graviter ut par erat, molestéque ferens, eos non modò Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem ut cohiberet, ex Christi Domini instituto, Apostolorumque traditione ad nos derivasse testatur his verbis: *In illa enim die Dominus Iesus postquam cœnavit cum discipulis suis, & lavit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum significat baptismum, quando sancti Chrismatis unctione perficitur, atque confirmatur.* Quo loco intelligimus hanc consuetudinem à Christo humanæ libertatis vindice, & assertore præceptam, atque ab ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, ut mirandum non sit, si plerique rerum divinarum scriptores eandem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem hujus secundum testem adhibemus, *in die Iov. sanct. tis. de benedict.* in commixtione olei, & balsami ipsam consecrationem in hunc ferè modum prosequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, ut hos ex diversis creaturarum speciebus liquores creatos sanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expressè cavetur in Concilio Toletano *can.*6. Vasensi 1. sub Leone, *can.*3. Altissiod. *can.*6. Vvormac. *can.*60. Aquisgran.2.*can.*8. Melden.*can.*46. & *in cap. quoniam, de sentent. excom. in* 6. statuitur, chrisma posse confici in die cœnæ, non obstante interdicto: nullus autem alius, nisi Episcopus, potest illud consecrare. Sylvester Pontifex in Synodo Rom. *can.*5. ibi: *Nemo presbyterorum chrisma conficiat.* Leo *epist.*86. Concil. Tolet.1. *can.*10. probavi latè *in cap. quantò, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quàm in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in d.can.*20. *Concilii Tolet.*1. relato à Gratiano *in cap. omni, de consecr. dist.*4. ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore utcumque, sed accommodatè de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, ut exponunt Suarez 3. *p. de sacrament. disput.*28. *sect.*1. Severinus Binius *in not. ad epist. Fabiani*, Herrera *de orig. divini offic. lib.*2. *cap.*33. Anton. August. *lib.*25. *epist. tit.*7. *cap.*3. & inter alias cæremonias in consecratione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Confirm. lib.*1. *cap.*20. 21. & 22. Missæ sacrificium offerri usitatum fuisse, constat ex Ruperto Abbate *lib.*5. *de divinis offic. cap.*18. ibi: *Hujus verò Chrismatis olei consecratio habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum, & Sursum corda, ejus benedictio inchoatur, finiturque per Dominum nostrum.* Vbi etiam quâ in Missæ parte chrismatis consecratio inchoaretur, & quâ desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *d. lib.*1. *cap.*22. Vnde licèt Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, consecrare deberet chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ unita; tamen consuetudine inductum erat, ut potiùs in Sipontina illud benediceret.

c *Garganicam.*] Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaëli Archangelo, ut notavit Cironius *hic.*

d *Recipiat peregrinos.*] Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licèt alibi legatur, *pœnitentes:* motus ex eo, quod pœnitentes tantùm in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaëlis refert Baronius *in Martyrol. die* 10. *Maii.* Sed potiùs retineo vocem, *pœnitentes*; nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut hujus receptionis usum, vel finem: pœnitentes verò ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & nolter Honorius refert *in cap. non videtur, de offic. ordin.* ibi: *Non videtur Metropolitano licere, ut suffraganei sui jura minuat, vel immutet, nisi super eo antiquâ, & approbatâ consuetudine, vel speciali privilegio muniatur. Vnde reputari potest indignum, ut in die cœnæ Domini, quo deberent in Ecclesiis suis Episcopi chrisma conficere, lavare, juxta exemplum Domini, pedes pauperum, & reconciliare publicè pœnitentes, ad Metropolitanam Ecclesiam, qua per quadraginta milliaria, & amplius à te distat, chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas; quamquam idem Metropolitanus, tam in tua, quam in aliis Metropolitico jure sibi subjectis Ecclesiis, non ex speciali privilegio, vel antiqua, & approbata consuetudine, sed ex usurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itaque olim in tua consecratione prudenter attendens, quod huic gravamini occurreres, fuisti publicè protestatus. Volentes igitur ven., in Christo fr. tuo super gravamine providere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut ad hoc, nisi speciale privilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per usurpationem hujusmodi nullatenus teneatis.* Vbi conjunxit chrismatis confectionem cum ipsa reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innocentio I. *epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap.*7. ibi: *De pœnitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam egerunt, si nulla intervenit ægritudo, quintâ feriâ ante Pascha eis remittendum Romana Ecclesiæ consuetudo demonstrat.* Referunt Burchardus *lib.*18. *Decret. cap.*18. Ivo Carnot. *part.*15. *cap.*40. ex B. Eligio Noviodunensi Episcopo *homil.*4. *in cœna Domini*, ibi: *Vt igitur audivit vestra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio;* 2.

unde

unde non incongruè hac ipſa die, ſicut Eccleſiæ tenet conſuetudo, pœnitentium ſit reconciliatio; ut enim ante nos dictum eſt à Patribus, cùm tanta eſt plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis, & ſanguinis Domini differenda ſint, auctoritate Antiſtitis debet ſe quiſque ab altario removere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Eandem rationem expreſſerunt PP. Synodi Cabilon.2. *canone* 47. verbis illis: *In Cœna Domini à quibuſdam perceptio Euchariſtiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his, quibus pro gravibus criminibus inhibitum eſt, percipienda ſit, ut eccleſiaſticus uſus demonſtrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & ſanguinis Domini ſacramenta ſe reconciliant.* Quæ poſtrema verbo paſſivo ſignificato accipi debere jam notavit Filefacus *de Quadrageſima capite* 15. & ſuadetur ex Ivone Carnot. *part.* 2. *capite* 30. ubi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur*. Idem expreſſè probatur ex forma ipſius reconciliationis deſcriptâ *libro* 7. *capitul. capite* 143. his verbis: *Omnes publicè pœnitentes quintâ feriâ ante Paſcha, quæ eſt Cœna Domini, ad civitatem in cinere, & cilicio in præſentiam Epiſcopi proſtrato vultu conveniant, & ibi ab Epiſcopo canonicè, & ordinabiliter, ſicut in Sacramentario, & in Romano Ordine continetur, reconcilientur, atque dijudicentur, conſolenturque, & prædicentur; quid deinceps agere, quidve vitare debeant, inſtruantur; atque inſuper divinis precibus per manus impoſitionem ab Epiſcopo ſanentur.* Concil. Agathenſe *can.* 9. ubi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipſo Quadrageſimæ introitu referunt, tandem addunt: *In ſacra autem Domini cœna rurſus ab eorum Decanis, & Presbyteris, Eccleſiæ liminibus repræſententur.* Et Guillelmus Pariſienſis Epiſcopus in ſtatutis ſynodalibus, *numero* 9. ait: *Preſbyteri parochianos ſuos ſolenniter pœnitentes faciant venire in capite jejunii ad Eccleſiam Cathedralem, ut per Epiſcopum ſolenniter ab Eccleſia ejiciantur, & ſimiliter in die lovis proxima ante Paſcha, ut per Epiſcopum Eccleſiæ reconcilientur.* Illuſtrant Filefacus *ubi ſuprà*, Herrera *ddlib.*2. *cap.* 31. Cùm ergo in præſenti textu agat Honorius de his rebus, quæ in die cœnæ Domini peragi, & obiri ab Epiſcopo ſolent, rectiùs legitur in præſenti, *Recipias pœnitentes*, quàm *peregrinos*; cùm circa peregrinos nullam ſpecialem cæremoniam ea die in Eccleſia uſitatam legamus.

3. e *Chriſma conficere.*] Quia ut ſuprà dixi, ad conſecrationem chriſmatis Miſſæ ſacrificium deſideratur; quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Unde Epiſcopus potiùs in Sipontina Eccleſia, ubi chriſma conſecrabat, quàm in Garganica, ubi pœnitentes recipiebat, Miſſæ ſacrificium offerre debebat, nec duas Miſſas dicere poterat, ex ſuprà traditis *in cap. conſuluiſti, hoc tit.*

• f *Celebrare.*] In feria quinta Cœnæ Domini poſſunt presbyteri Miſſæ ſacrificium offerre; an verò tantùm unica Miſſa in qualibet Eccleſia, in qua cæteri ſacerdotes communicent, debeat celebrari, diſputant Franeolinus *de horis canonicis capite* 30. Lugo *de Euchariſtia, diſput.* 20. *ſect.* 1. *numero* 14. Suarez *de Sacrament. diſput.* 80. *ſect.* 2. Azor 1. *part. inſtit. libro* 10. *capite* 24. *quæſt.* 7. P. Henao *tom.* 2. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.* 20. *ſect.* 3. Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerd. part.* 2. *libro* 1. *capite* 9. qui ſtandum eſſe conſuetudini reſolvunt. Vetus autem Eccleſiæ conſuetudo fuit, ut in unaquaque Eccleſiæ Miſſa ſolennis à ſolo ſacerdote, qui præeſt, celebraretur, reliquis ſacerdotibus, ſi in ea plures eſſent, ſola communione contentis. Elicitur priſcus ille mos ex ordine Romano ante annos fermè 800. edito, ubi *ſub tit. de Cœna Domini*, hæc habentur: *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primò, poſtea Diaconi, & cæteri omnes, & ita perficiatur Miſſa.* Antea florebat Alcuinus, qui in libro, quem ſcripſit de divinis officiis, ex veteri Eccleſiæ politia, *cap. de Cœna Domini*, expreſsè ſcribit: *Dum cantatur antiphona ad communionem, interim Clerum & omnem populum communicare.* Cui conſonat liber Sacramentorum ſancti Gregorii, ubi expletâ chriſmatis conſecratione, peractiſque myſteriis, hæc rubrica ſubjungitur: *Pontifex vadit ante altare, & communicat omnis populus in ordine ſuo. Et verò hac die, quâ Chriſtus Euchariſtiæ ſacrificium inſtituit, ſolus ipſe ſacrificavit, cæteri omnes, qui ei in menſa aſſidebant (quamvis tunc fuerint ab eo ſacerdotes ordinati) ipſo porrigente divinum munus ſuſceperunt. Ob reverentiam igitur Chriſti ſolius hac die celebrantis, & ſuis manibus diſcipulos communicantis, conveniens eſſe nemo pius, & prudens negaverit, ut ipſa die qualibet in Eccleſia unica liturgia celebretur ab uno, eoque primario ſacerdote, reliquis diſcipulorum inſtar aſſiſtentibus, & ſumma modeſtia, & humilitate ejus manibus ſuſcipientibus corporis, & ſanguinis agni immaculati (qui Paſcha noſtrum immolatus eſt) ſacramenta veneranda.* Cæterùm & huic favet conſilio id quod Marcus Francolinus *in lib. de horis canonicis, capite* 30. *numero* 4. narrat ſuo tempore accidiſſe, ſcilicet Cardinalem Sabellium, Pontificis Vicarium in Urbe, quibuſdam ſacerdotibus ſacrificare volentibus in die Cœnæ Domini, prohibuiſſe in ea die ſacrificare. Porrò Pariſiis contrarium morem uſurpari conſpicimus, & paſſim in Gallia: dicunt etiam in Hiſpania. At an procedat de facto, vel de jure, ipſi viderint qui faciunt: excuſari tamen cenſeo ex tolerantia Epiſcopi, qui videt, nec prohibet. Vazquez fatetur congruentius eſſe, ut eo die reliqui omnes ſacerdotes, præter Præpoſitum, aut qui ejus legitimè impediti vices gerit, à celebratione abſtineant, & ad imitationem Apoſtolorum de manu illius, tanquam de manu Chriſti, Euchariſtiam accipiant. Addit & monitum optimum, ubi uſus prævalet, nimirum ut ſacerdotes ſinguli ſacrum faciant feriâ 5. in Cœna Domini, ea die ſolùm licere celebrare antequam Miſſa ſolennis finiatur, & corpus Chriſti in locum deſignatum recondatur: nam poſtea mox incipit officium Paraſceves, cùm ſtatim Veſperæ dicantur: & in Paraſceve in memoriam mortis, & ſepulturæ Domini à celebratione ſacrificii ſit abſtinendum. Ita Vazquez *comment. in* 3. *p. D. Thomæ, diſp.* 232. *cap.* 2. *quæſt.* 83. *art.* 2.

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Upsalensi.*

PErniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet quod in majori quantitate [b] aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino: cùm secundùm rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis, plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideoque f. t. m. quatenus hoc nec de cætero facias, nec in tua provincia fieri patiaris.

NOTÆ.

1. a *Upsalensi.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 5. Upsalensis Ecclesia est in Suecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedrâ decorata, ut refert Baronius anno 1148. cujus Sedem tenebat temporibus Honorii III. Olaus VI. cujus vitam refert Joan. Magnus *in histor. Upsalensi, lib.* 5. *in princ.*

b *Aqua.*] Quia regiones illæ Septemtrionales vino carent, immò & aliunde exportatum vi frigoris ibi continuò accescit, ut refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIUM.

2. CIrca aquam vino miscendam in calice pro divino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnavit sexta Synodus Trul. *can.* 32. alteram Hydroparastarum, qui aquâ solâ in calicis oblatione utebantur, de quibus Epiphanius *hæresi* 42. De Aquariis D. Augustinus *hæresi* 44. *ad Quodvultdeum, & de eccles. dogmat. cap.* 57. ibi: *Non debet pura aqua inferi, ut quidam sobrietatis fallantur imagine; sed vinum cum aqua mixtum.* Qui hæretici secuti fuerunt errorem Taciani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantùm in mysteriis adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *anno* 174. *num.* 3. & 257. *num.* 9. Alteram huic contrariam, Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omnino aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cujus erroris meminerunt Theophilactus *ad caput* 19. *D. Ioannis*, Nicephorus Calixtus *libro* 18. *histor. cap.* 53. Sed utraque hæresis facilè convincitur primò ex contextu Evangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, & ex Concilio Lateranensi generali sub Innocentio III. quod refertur *in cap.* 1. §. *una, de summa Trinit. ex cap. cùm Martha*, §. *quæsivisti, hoc tit.* ex Concilio Carthag. 3. *can.* 24. ex Cypriano *lib.* 2. *epist.* 3. *ad Cæcilium*, sancto Chrysostomo *homil.* 83. *in Matthæum*, ubi sic ait: *Sed cujus rei gratiâ non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit, perniciosam quandam hæresim radicitus evellere voluit eorum, qui aquâ in mysteriis utuntur, ita ut ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & jam post resurrectionem in unda mysterii mensa vino usus est.* Secunda refellitur ex pluribus Ecclesiæ authoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, juxta Domini exemplum, *cap. cùm omne, cap. in Sacramento, de consecrat. distinct.* 2. Concil. Hippon. *can.* 25. ibi: *In sacramentis aliud non offertur, quàm panis, & vinum aquâ mixtum.* Aurel. 4. *can.* 4. *Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat, quia sacrilegium judicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Altissiod. *can.* 8. *Non licet in altario in sacrificio divino mellitum, quod mulsum appellatur, nec ullum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.* Vvormat. *can.* 4. *Cùm Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento præbuisse cognoscimus: ideoque præter panem, & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri.* Tribur. *can.* 19. Alex. successor Evaristi dixit: *Non debet enim, ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere ejus profluxit, ut videlicet per hoc indicet populos, qui secundùm Ioannem aquæ sunt, à Christo, cujus sanguis in calice est, dividi non debere. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne ullus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat.* D. Hieronymus *in Marcum, cap.* 14. Damascenus *lib.* 4. *orthodox. fidei, capite* 14. S. Justinus Martyr *in dialog. Tryph. & apolog.* 2. *ad Anton.* D. Ambrosius *lib.* 4. *de Sacram. capite* 4. referunt Baronius *anno* 132. *num.* 7. Antonius Augustinus *in epit. lib.* 24. *tit.* 1. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *cap.* 16. Qua de causa Irenæus calicem vocat temperamentum; & prædictas hæreses damnavit Ecclesia in dicta Synodo Trul. *can.* 32. Florentina in decreto fidei, *sess. ultima*, §. *Tertium*, Trident. *sess.* 22. *de sacrific. Missæ, c.* 7. Gregorius VII. *lib.* 8. *regestr. epist.* 1. ibi: *Quoniam vestram Armenorum Ecclesiam a rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patribus traditam Universalis Ecclesia tenet, in quasdam pravas exorbitasse sententias nobis relatum est, profectò nimium paterni affectus compassione doluimus. Quorundam siquidem relatione didicimus, in celebrandis sacrificiorum salutiferis sacramentis, aquam vino penitus apud vos non admisceri, cùm nemo Christianus, qui sacra novit Evangelia, dubitet, à latere Domini aquam cum sanguine emanasse.* Et licèt Platina, Lindanus, & Polydorus Vergil. hanc mixtionem aquæ cum vino existimaverint ab Alexandro Pontifice in usu esse cœpisse; verius est, Christum Dominum in calice non solùm vino aquam miscuisse, ut constat ex liturgia S. Jacobi, quæ extat *tom.* 3. *Biblioth. veterum PP.* ibi: *Similiter postquam cœnavit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & aspiciens in cœlum, ac ostendens, &c.* Ex Liturgia Divi Marci in illis verbis: *Postquam cœnavit, accipiens calicem, fultaque aqua & vini mixtione, &c.* Supperunt mihi

mihi præterea veterum teſtimonia, quæ Chriſtum exemplo ſuo noſtræ religionis cultores id docuiſſe declarant, ut S. Cyprian. *epiſt. 63. ad Cæcil.* qui vinum mixtum declarat, id eſt, calicem Domini aquâ, & vino mixtum prophetica voce pronunciat, ut appareat in paſſione Dominica id eſſe geſtum, quod fuerat antè prædictum. Et paucis interjectis: *Dominus adveniens, baptiſmi, & calicis manifeſtavit veritatem, cum aquam illam fidelem, aquam vita æterna præceperit credentibus in baptiſmo dari; calicem verò docuerit exemplo magiſterii ſui, vini, & aqua conjunctione miſceri.* Rurſus ibidem: *Admonitos nos ſcias, ut in calice offerendo Dominica traditio ſervetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecerit, ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Theodoret. *dialog. 1. In myſteriorum traditione* (Deus) *corpus panem appellavit, & ſanguinem id quod infuſum, & commixtum eſt.* Joan. Damaſcen. *lib. 4. de fide Orthodoxa, cap. 14. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, &c.* Euſeb. Lugdunenſis *homil. 5. de Paſcha: Hoc itaque Dominici ſanguinis vinum aquâ eſſe miſcendum, non ſolùm traditione Dominus, ſed etiam genere paſſionis oſtendit, ex cujus ſacro latere ſanguis, & aqua lanceæ illiſione profluxit.* Ex Eugenii P. IV. decreto ſemel atque iterum a nobis citato: *Aqua autem ideo admiſcetur, quoniam juxta teſtimonia SS. PP. atque Doctorum Eccleſia, pridem in diſputatione adhibita, creditur ipſum Dominum in vino aquâ permixto hoc inſtituiſſe ſacramentum.* Ex quibus illud efficitur, quod antè dicebamus, Dei Eccleſiam Dominico monito, & exemplo aquam vino ſemper admiſcuiſſe. Quâ verò de cauſa id factum ſit, non obſcurè colligi poteſt ex locis Sancti Cypriani, & Euſebii ſuperiùs allatis, qui (ſi ſapio) demonſtrant, ſanguinis, & aquæ, quæ ex Chriſti latere exierant, hac permixtione memoriam renovari. Atque hujus ſententiæ veritas Alexandri PP. auctoritate confirmatur, apud quem epiſtolâ ad omnes Orthodoxos, hæc ratio uſurpata eſt: *Non debet (ut à Patribus accepimus, & ipſa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed utrumque permixtum; quia utrumque ex latere ejus in paſſione ſua profluxiſſe legitur.* Quæ ſi accuratè conſiderentur, amplius conſtabit, quod ſuprà probandum ſuſceperam, aquæ admiſcendæ auctorem Alexandrum non fuiſſe. Quia ſi ipſe eum morem à Patribus, hoc eſt majoribus acceperat (ſicut in ipſo legitur) quî fingi poteſt illum inſtituiſſe? Sed hoc obiter. Ad rationem revertamur. Docuit verò illam præter citatos ſcriptores D. Ambroſius *de Sacram. lib. 5. cap. 1.* dum inquit: *Quid ſibi vult admixtio aquæ? Quia de latere Chriſti profluxit ſanguinis, & aqua.* Illuſtrat Durantius *in ration. lib. 4. cap. 30. num. 71.* Mathias Bredembachius *lib. 4. antiperaſpiſthis, cap. 17.* Eſt alia præterea cauſa, cur in ſacris myſteriis aquam vino adhibere perpetuò ſancta Eccleſia conſueverit? Aqua enim, ut divinis litteris edocti ſumus, populum deſignat. Quare aqua vino admixta fidelis populi cum Chriſto capite conjunctionem ſignificat. Quod ne in dubium vocari poſſit, ex antiquis monumentis teſtes excitabo eos, quorum fides optima, & ſpectatiſſima eſt. Incipiam à ſancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ ſcriptore, qui *epiſt. 63. ad Cæcil.* diſertis verbis hoc teſtatur, inquiens: *Quando in calice aqua vino miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur; & conjungitur: qua copulatio, & conjunctio aquæ, & vini ſic miſcetur in calice Domini, ut commixtio illa non poſſit ad invicem ſeparari.* Et paulò pòſt: *Sic autem in ſacrificando calice Domini offerri aqua ſola non poteſt, quemodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto.* Sequutus eſt Jul. Papa I. cujus ex Gratiano, & Ivone decretum ſeptimum extat in hæc verba: *Calix Dominicus juxta canonum præcepta vino, & aquâ permixtus debet offerri; quia videmus populum in aqua intelligi; in vino verò oſtendi ſanguinem Chriſti.* Quid Concilium Brachar. 3. nonne & ipſum id docuit? Scriptum eſt enim *cap. 1.* mutuatis à Julio verbis: *Calix Dominicus* (juxta quod quidam Doctor diſſerit) *vino, & aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi: in vino verò oſtendi ſanguinem Chriſti. Ergo quando in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur.* Et (ut cæteros prætermittam) Synodi Tribun. PP. Alexandri Papæ I. auctoritatem ſequuti, *cap. 19.* ita caverunt: *Alexander ſucceſſor Evariſti dixit: Non debet enim (ut à Patribus accepimus, & ipſa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed utrumque permixtum. Cujus rei veritatem in hac ſancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus ne ullus ſine commixtione vini, & aquæ myſteria ſacra conficiat; ſed ut duæ partes ſint vini, quia major eſt majeſtas ſanguinis Chriſti quam fragilitas populi: tertia aqua, per quam intelligitur infirmitas humana natura.*

Nec contrarium probat textus *in cap. in ſacramento 5. de conſecrat. diſt. 2.* in illis verbis: *Non amplius in ſacrificiis offeratur, quàm de uvis, & frumentis.* Ex quibus expreſsè deducitur, non aliud eſſe in menſæ ſacrificio offerendum, quàm id quod conficitur ex uvis & frumento, videlicet panem, & vinum. Ergo non debet adhiberi admixtio aquæ. Nam ut huic difficultati reſpondeamus, obſervandum eſt, oblationes, quæ primis Eccleſiæ temporibus à fidelibus fiebant ad altare, dum Miſſæ ſacrificium celebrabatur, eſſe in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Euchariſtiæ ad ipſum Miſſæ ſacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quàm panis, & vinum, ex canone 3. Apoſtolor. *cap. didicimus, de conſecrat. diſtinct. 3.* & aliis canonibus congeſtis ab Anton. Auguſt. *in epit. jur. lib. 24. tit. 1.* Et hæc panis, & vini oblatio ad altare debebat ferri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipſi communicabant, *cap. quotidie 13. de conſecr. diſtinct. 2.* quia indignum judicabant de aliena oblatione communicare, ut ex D. Auguſtino *ſerm. 215. de tempore*, notat Baronius *tom. 1. annal. anno 58. num. 87.* & ex aliis probavi *in can. 28. Concilii Illiber.* Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad ſacrificium, vel Euchariſtiam conſecrandam, ſed ad ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ; & iſtæ fieri conſueverant de frumentis, oleo, incenſo, & aliis rebus, *d. canone 3. Apoſt.* & ſi aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipſo altari: juxta quam Eccleſiæ diſciplinam rectè ſtatuitur *in d. cap. in Sacramento*, ut in ſacrificiis ampliùs non offeratur, quàm de uvis, & frumentis, videlicet in altari ad ſacrificium Miſſæ, non quia PP. Concilii Carthag. negent aquam in Miſſæ ſacrificio adhibendam eſſe. Docuerunt Lemaiſtre *lib. 1. de decimis, cap. 4.* Coriolanus *in breviario*, *anno 120.* Menardus

in

in notis ad librum Sacrament. D. Gregorii, fol. 147. & 173. Sausay *in Panopl. sacerd. part.* 2. *lib.* 2. *capite* 6. & 7. P. Serlogus *tom.* 3. *in Canica, vestig.* 3. *fol.* 262.

3. Non tamen inde deducas, ut fecit Armacanus *libro* 9. *quæst. Armen. cap.* 9. referente Soto *in* 4. *distinct.* 9. *quæst.* 1. *artic.* 6. *circa secundam conclus.* admixtionem aquæ esse de necessitate sacramenti; siquidem contrarium verum est, & probatur ex D. Cypriano *lib.* 2. *epist.* 3. Innocent. III. *lib.* 4. *de sacrific. Missæ, cap.* 12. Rubrica Missalis Rom. *cap.* 4. *de defectibus vini, num.* 7. ubi dicitur, quod si sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nullo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma 3. *part. quæstione* 83. *artic.* 6. *ad* 4. Bellarminus *de Eucharist. cap.* 20. Vazquez 3. *part. in* 3. *disput.* 147. *cap.* 1. pluribus relatis Leander *de Sacram. tract.* 7. *disp.* 8. *quæst.* 4. Martinez à Prado *de Eucharist. quæst.* 74. *dub.* 9. Henao *de Eucharist. disputat.* 4. *sect.* 2. Nullum enim extat præceptum divinum hujus mixtionis aquæ cum vino, ut perperam docuerunt Castro adversùs hæreses, verbo *Eucharistia* 7. Henriquez *lib.* 8. *summæ, cap.* 12. §. 4. Granados *tract.* 2. *de Eucharist. disput.* 3. *num.* 9. P. de Ledesma *eod. tract. cap.* 14. *num.* 16. Pasqualigus *disput.* 91. *sect.* 6. & probabile dicunt Vazquez *ubi suprà, disput.* 179. *cap.* 2. *num.* 8. Nuño *de Eucharist. artic.* 7. *num.* 2. Contrarium enim, & rectiùs, docuerunt Suarez *in* 3. *part. de Sacram. disput.* 45. *sect.* 2. Leander *d. tract.* 7. *disput.* 8. *quæstione* 41. Trullench, Araujo, & Lugo laudati à Martinez de Prado *in d. cap.* 2. §. 2. *num.* 14. Nec favet contrariæ sententiæ D. Cyprian. à Gratiano relatus *in cap. sacrificando* 2. *de consecr. dist.* 2. ubi non solùm docet offerri non posse in sacrificio Missæ aquam solam, vel vinum solum; sed ait, quod si vinum tantùm quis offerat, incipit esse sanguis Christi sine Christo. Ex quibus verbis deducitur, consecrationem vini sine aqua nullam esse. Nam facilè textus hic exponitur, si observetur, in ipsa epistola D. Cypriani non reperiri ea verba, *sine Christo*; sed potiùs legi *sine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis; si verò aqua sit sola, lex incipit sine Christo.* Quorum verborum sensus est, quod quando vinum solum sine aqua offertur, non significat passionem Christi profuisse nobis, hoc est, effusum fuisse sanguinem pro nobis, sive in utilitatem populi Christiani significati per aquam, ut interpretatur Turrisrem. *ibi.* Qui considerat verba S. Cypriani, etiam prout jacent apud Gratianum, posse eodem ferè sensu accipi: nam per Christum populus Christianus designatur, juxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.* 12. Unde nullo modo negat Cyprianus, consecrationem vini sine aqua valere, sed tantùm asserit, non posse offerri convenienter, & salvâ plenitudine mysticæ significationis. D. Thomas 3. *part. quæst.* 74. *artic.* 7. *ad* 1. Eodem modo intelligendus est textus *in cap. cùm omnes* 7. *de consecrat. distinct.* 2. in illis verbis: *Non potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur.* Quæ verba referenda sunt ad necessitatem ex præcepto Ecclesiastico, ob prædictam significationem. Nec etiam favet contrariæ sententiæ canon 4. Concilii Aurel. 4. ubi postquam statuerunt PP. vinum aquâ miscendum esse, secundùm Apostolicam traditionem, eam rationem adjiciunt: *Quia sacrilegium judicamus aliud offerri, quàm in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Ex quibus manifestè deducitur, hanc mixtionem aquæ cum vino, non ex humana, sed divina institutione provenire. Nam respondetur, quod cùm Dominus noster aquam vino miscuerit, & tali facto exemplum reliquerit Ecclesiæ, quæ illam mixtionem aquæ fieri statim præcepit, lato modo appellatur hæc institutio divina, quia exemplo Dominici facti statuta fuit: quo modo etiam accipio textum *in cap. in sacramento*, ubi hanc mixtionem traditionem divinam PP. Concilii Carthag. appellant, ut etiam D. Ambrosius *in præm. libri de Spiritu sancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Christi exemplum in Ecclesia fieri solet.

Unde Pontificem posse dispensare, ut presbyter offerat Missæ sacrificium absque admixtione aquæ, resolvit Diana *part.* 8. *tract.* 1. *resol.* 12. aqua autem, quæ miscetur, debet esse in parva quantitate, ut in præsenti docetur, & supponit Innocentius *in cap. cùm Martha*, §. *quæsivisti*, *hoc tit.* ubi probabiliorem esse docet opinionem eorum, qui asserunt, aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem: quod fieri nequiret, nisi modica aqua immisceretur, ut definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de unione Armen. ibi: *Materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19. Concilii Tribur. suprà relato, ubi cavebatur, ut tertia pars aquæ cum vino admisceretur. Illustrant Vazquez suprà, *disput.* 177. *cap.* 2. Lugo *de Eucharist. disput.* 4. *num.* 38. Leander *d. disputat.* 8. *quæst.* 48. Martinez à Prado *d. quæst.* 74. *dub.* 9. §. 3. *per totum.* Unde rectè improbat Honorius abusum presbyterorum Vpsallens. qui aquam in majori quantitate offerebant. Illud tamen in præsenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiscuisse, ut refert Nicolaus Cabasillas *in expositione liturgiæ*, sic scribens: *Convocatis ad sacram cænam fidelibus, ipse primùm est ejus particeps, & quotquot sunt ejusdem ordinis, & quicumque sunt ministri altaris, aquâ calidâ priùs in calicem injectâ, ad significandum sancti Spiritus ad Ecclesiam descensum.* S. Germanus Patriarcha CP. *in theor. rerum Eccles.* ibi: *Discus lectica est, in qua corpus Domini componitur à sacerdote, & diacono, qui sunt Ioseph, & Nicodemus. Aqua verò demonstrat eam, qua fluxit è latere Christi: at per calorem significat fervorem sancti Spiritus; per albedinem vero synceram fidem.* Accedit testis locuples auctor divinæ mysteriorum ante consecrationem liturgiæ, quam *tom.* 6. *Biblioth. veterum. PP.* insertam legimus. In ea enim ita scriptum est: *Cùm autem signaturus est panes, dicit: Et fac hunc panem, singulari numero, quemadmodum unus est Christus; cumque elevaturus est, omnes simul elevat. Sic partitur oblatum primum panem, & partem ponit in sacrum calicem, & infundit aquam calidam, ut moris est.* Illustrat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 2. *capite* 20. 4.

CAPVT

CAPUT XIV.

Idem *Epiſcopo* [a] *Brixienſi.*

Litteras tuas recepimus continentes, quod cùm ſuper exceſſibus Magiſtri Mauri presbyteri Eccleſiæ ſanctæ Brigidæ Brixienſis, juxta debitum officii paſtoralis inquireres, [b] confeſſus eſt, quod cùm quadam die hoſtiam, & calicem non haberet, in pane [c] fermentato, & in ſcypho [d] ligneo, aſtante populo ſolennia celebrare præſumpſit; quare ipſum ſuppoſuiſti perpetuo interdicto, conſulens ut in aliqua Eccleſia regulari mutaret in melius vitam ſuam. Poſtmodùm autem illo coram ven. f. n. Oſtienſi Epiſcopo, tunc Apoſtolicæ Sedis Legato, ut ſecum miſericorditer ageret, ſupplicante, idem ad celebrationem divinorum presbyterum reſtituens memoratum, ſuper ſuſpenſione beneficii cauſam ſancti Salvatoris, & ſancti Lucæ Præpoſitis Brixien. delegavit, qui ad beneficium reſtituerunt eundem. Deinde verò reverſus de partibus tranſmarinis, intellecto quod prædicta Eccleſia per malitiam dicti Magiſtri multipliciter lædebatur, inquiſitionis officium iterans, ex ejus confeſſionibus inveniſti, quod idem ſine [e] igne, & aqua ſacrificare præſumpſit: quare quid de ipſo agendum ſit, noſtro petiiſti edoceri reſponſo. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia deſipientia peccaſſe probetur, f. t. m. quatenus ſi præmiſſis veritas ſuffragatur, officio & beneficio, ſub. app. obſt. perpetuò ipſum prives.

NOTÆ.

[a] *Brixienſi.*] Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 6. & ſupplendum eſt, *Bertholdo*, qui temporibus Honorii III. Brixienſem regebat Eccleſiam. De Brixienſi Eccleſia egi *in cap. tua, de procurat.*

1. [b] *Confeſſus.*] Sed ſi confeſſus fuit exceſſus presbyter hic, non rectè pœnâ ordinariâ depoſitionis punitur; ſiquidem mitiùs punitur qui ſe defert, & ſponte delictum fatetur, *cap. innotuit, de elect. l. quiſquis, in fine, C. ad leg. Iul. Majeſt. l.* 1. *C. qui ſe deferunt, l. non omnes, §. fin. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis temper. cauſ.* 30. *n.* 1. Seneca *lib.* 10. *declamat.* 3. *ubi confeſſio, ibi remiſſio.* Cui difficultati reſpondendum eſt, principium illud procedere in eo, qui ſponte confeſſus ſit, non verò in ipſo judicio, metu probationum: unde cùm in præſenti caſu Epiſcopus Brixienſis per inquiſitionem procederet ad inquirendos exceſſus à Mauro presbytero admiſſos, etſi ipſe de eis convictus in judicio illos fateretur, deponi debuit, cùm non minùs puniatur qui in judicio confeſſus eſt, quàm convictus; immò juſtiùs, ſiquidem propria confeſſio eſt optima probatio, *l. cùm te, C. de probat. l. cùm à matre, C. de R. V. l. generaliter, C. de non numer. pecun. cap. per tuas, de probat.* probavi jam *in cap.* 1. *de confeſſis.*

2. [c] *Fermentato.*] Certum eſt, materiam remotam ſacramenti Euchariſtiæ eſſe panem, & vinum, *cap. non oportet* 4. *de conſecrat. diſtinct.* 2. *cap. firmiter, §. una verò, de ſumma Trinit. cap. cùm Martha, hoc tit.* panemque debere eſſe coctum, compoſitum ex farina, & aqua, & farinam debere eſſe triticeam, *cap. in ſacramento, de conſecrat. diſtinct.* 2. Trident. *ſeſſ.* 13. *de ſacram. cap.* 4. veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Royo, Alabes, Membrilla, Ariſnegro, Toſera*, ut probant latè Moraliſtæ de hoc Sacramento agentes, congeſti à Lugo *de Euchariſt. diſput.* 9. *ſect.* 9. Trullench, & alii congeſti à Hieronymo Garcia *in ſumma, tract.* 3. *dub.* 4. *punct.* 3. Unde farinam confectam ex grano non triticeo, non eſſe ſufficientem materiam ad conſecrationem, ipſi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, caſtaneis, avena, hordeo, milio, maiſio, lolio, fatre, odica. Dubia autem materia eſt farina ex ſpelta, zeaipham, ſive *centeno à millione*; in qua qui conſecraverit, peccabit lethaliter. D. Thomas 3. *part. quæſt.* 75. *artic.* 3. plures, quos referunt Leander *de Sacram. Euchar. diſput.* 18. Trullench *eodem tract. libro* 2. *cap.* 1. *dub.* 1. Garcia *diffi. ult.* 9. *part.* 1. Utrum panis triticeus, qui pro materia remota ſacramenti Euchariſtiæ delideratur, debeat eſſe azymus, vel fermentatus, controverſum eſt. Græci, ut Euthymius *in cap.* 26. *Matthæi*, Nicephorus Calixtus *libro* 2. *hiſtor. cap.* 28. cenſuerunt panem fermentatum conſecrandum eſſe, adeo ut ſi conſecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideoque Romanæ Eccleſiæ miniſtros azymiſtas vocant. Latini verò in pane azymo conſecrandum eſſe docent; & hanc diſſenſionem utriuſque Eccleſiæ agnoverunt Baronius *tom.* 2. *annal. anno Chriſti* 198. §. 15. Vazquez 3. *part. in* 3. *diſput.* 174. *num.* 1. Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Miſſæ, lib.* 2. *cap.* 9. Calvinus, Kemnitius, & Lutherus exiſtimant, quæſtionem hanc parvi momenti eſſe, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias diſtrahuntur ſententias, quas referunt Vazquez *d. diſput.* 174. *c.* 2. Eſpenceus *de adorat. Euchariſt. c.* 8. Bellarminus *de Euchar. lib.* 4. *c.* 10. & 11. Qui autem fermentati panis uſum probant, ſequentibus utuntur fundamentis. Primum eſt; nam tranſlato ſacerdotio, cæremoniæ veteris legis ſublatæ fuere, *cap. tranſlato*, ubi probavi, *de conſtit.* Sed ex inſtituto veteris legis panis azymus in ſacrificiis uſitatus erat: ergo in lege gratiæ cenſetur interdictus. Secundum; nam juxta probabilem ſententiam Chriſtus Dominus Paſcha celebravit, & inſtituit Sacramentum Euchariſtiæ, XIV. Lunæ primi menſis, ideſt Martii, primâ veſperâ illius dici, ut probat Baſil. Legion. *in quodlibet. de Agno typico, cap.* 10. *cum ſequent.* eo autem tempore panè fermentato uti debuit, ut legis præceptum relatum *in cap.* 23. *Levit.* exequeretur: ergo in ſacrificio Miſſæ pane fermentato, non azymo uti debemus. Denique *in cap.* 4. *Amos*, ſcriptum eſt: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pan-

pane fermentato ſacrificium Miſſæ offerendum eſt.

3. His tamen omiſſis ſententiis, pro vera, & catholica doctrina agnoſcenda ſequentes concluſiones notandæ ſunt. Prima eſt, quod tam panis azymus, quàm fermentatus ſufficit ad conficiendum Euchariſtiæ ſacramentum, ut probatur expreſsè ex Eugenio IV. in Concilio Florentino, in decreto de unione Armen. §. *Item in azymo*, Leone IX. *in epiſt.* 1. *adverſus præſumptiones Michaëlis Archiepiſc. CP. cap.* 5. & ex Catechiſmo Pii V. & aliis auctoritatibus congeſtis à Suarez 3. *part. de Sacram. diſput.* 44. *ſect.* 3. Vazquez *d. diſput.* 174. *cap.* 3. quod etiam firmatur rationibus. Prima, nam ex communi uſu panis verus uterque dicitur, quia conſtat ex farina frumenti coagmentata aquâ elementari: ergo ſufficit ad materiam remotam hujus Sacramenti. Secunda, quia Chriſtus Dominus in pane azymo conſecravit, nam Paſcha celebravit quando cæteri Judæi, ut conſtat *ex cap.* 26. *Matthæi*, *capite* 14. *Marci*, & 22. *Lucæ*: & Sacramentum hoc inſtituit in poſtremis veſperis XIV. Lunæ, ut rectiùs probant Franciſcus Ribera *lib.* 5. *de Templo*, *cap.* 3. Vazquez ubi ſuprà, *diſput.* 172. *cap.* 3. Suarez *dicta ſect.* 3. Prado *de Euchariſt. quæſt.* 74. *dub.* 6. Eo verò tempore pane azymo uti debuit, juxta præceptum relatum *Levitici cap.* 23. quod illuſtrat Novarinus *in Agno Euchariſt. capite* 11. & 12. Et certum eſt, Chriſtum Dominum uſum fuiſſe pane azymo in inſtitutione hujus Sacramenti; ſiquidem illud inſtituit in ultima cœna, die videlicet XIV. Lunæ, & ab hac veſpera incipiebat ſolennitas Paſchæ diei ſequentis; in qua quidem die à præcedente veſpera prohibitum fuit Judæis quicquam panis fermentati in domibus habere, *Exodi*, *cap.* 12. *verſ.* 7. unde conſequens eſt, Chriſtum Dominum non fuiſſe uſum in illa cœna pane fermentato, ſed azymo, ut ratiocinantur D. Thomas *in* 4. *diſtinct.* 11. *quæſt.* 2. *art.* 2. Innocent. III. *lib.* 4. *de myſt. Miſſæ*, *cap.* 4. & eo argumento pro adſtruenddo Latinorum uſu utuntur Leo I. & Gelaſius, ut referunt Nicolaus I. *epiſt.* 42. Hadrianus II. *epiſt.* 9. quas refert Baronius *tom.* 11. *anno* 1054. *cap.* 11. Creſpetius *in ſumma*, *verbo Euchariſtia ſub azymo*: qui Græcos hæreticos, ac ſchiſmaticos appellat, quia aſſerebant, Sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda concluſio eſt, quod etſi uterque panis idoneus ſit ad conſecrationem; congruentior tamen eſt panis azymus, quo utitur Eccleſia Latina, quàm fermentatus: tum quia Chriſtus Dominus eâ materiâ uſus fuit: tum quia ab Apoſtolis Eccleſia uſum hunc accepit, & panem azymum ſacris myſteriis deſtinavit; tam Græcis, quàm Latinis, licèt poſtea ſerpente errore Ebionitarum Eccleſia Græca hunc morem omiſerit. Epiphanius *hæreſi* 30. Tandem, nam panis azymus rectiùs, & propriùs repræſentat myſterium, quod ſub ſe continet; denotat enim puritatem & ſanctitatem corporis Chriſti: ipſem & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc ſacramentum, juxta illud D. Pauli 1. *ad Corinth. cap.* 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*; *itaque epulemur in azymis ſinceritatis*, *& veritatis*. Siquidem azymus nullam omninò patitur corruptionem, fermentatus verò hoc ipſo, quod fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his aſſertionibus infertur, tam Græcis ſacerdotibus, quàm Latinis permiſſum eſſe juxta Eccleſiæ ſuæ ritum conſecrare, immò aliter conſecrantem peccare letha-

thaliter, & graviter puniendum eſſe, ex præſenti textu, & decreto Eugenii ſuprà relato: nec prætextu neceſſitatis, quia videlicet Miſſa celebrari non poſſit, aut infirmus ſine viatico decedat, poteſt Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, ut reſolvunt Vazquez, & Suarez *ubi proximè*. Deinde etſi controverſum ſit, an ſacerdos Eccleſiæ Græcæ, qui ad Latinam pervenit, vel è contra, in ſacrificio Miſſæ obſervare debeat ritum Eccleſiæ ſuæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæſtione teneat Ledeſma *in* 4. *part.* 1. *quæſt.* 15. *art.* 4. *dub.* 2. ritum ejus Eccleſiæ eſſe obſervandum, in qua conficitur ſacramentum, ex regula textus *in cap. illa conſuetudo*, 12. *diſtinct.* idque alii exiſtiment procedere, ſive is factus ſit incola regionis illius, ſive peregrinus adhuc maneat, quia ſtatuta provinciæ ligant etiam forenſes, & advenas. In hac tamen re duo caſus ſeparandi ſunt. Primus eſt, ubi Clericus Eccleſiæ Græcæ in Latinam domicilium tranſtulit animo perpetuò manendi, & vivendi more Latino: quo caſu in pane azymo debet conſecrare, & in omnibus aliis obſervationibus ritum Eccleſiæ Latinæ adimplere; nam ejus Provinciæ mores quiſque ſequi debet, in qua ipſe degit. Secundus eſt ubi clericus unius Eccleſiæ ad aliam venit negotii causâ, aut peregrinationis: quo caſu etſi quoad obſervationem feſtorum dierum, & jejuniorum ejus conſuetudinem ſequi debeat, *d. cap. illa*, junctis his quæ adducunt Covarr. *lib.* 4. *variar. capite* 20. *num.* 8. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *de diebus feſtis*, *cap.* 13. quoad conſecrationem tamen Euchariſtiæ ritum propriæ Eccleſiæ debet obſervare. Vazquez *d. cap.* 3. Suarez *ubi proximè*: non autem dicitur illa propria Eccleſia, in qua quis obiter, & veluti per tranſennam degit; ſed illa potiùs, cujus regulis, & legibus vivit. Proſequuntur latiùs Diana 3. *part. tract.* 6. *reſol.* 99. & *part.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 39. P. Henao *de Euchariſt. diſput.* 4. *in princip.* Martinez à Prado *d. queſtione* 74. *de Euchariſt. dub.* 7. Macedo *de clavibus Petri*, *lib.* 3. *cap.* 15.

4. Supereſt tandem reſpondere argumentis ſuprà adductis, quibus ſuadebatur, in pane azymo conſecrari non poſſe. Non enim obſtat primum ex eo deductum, quia ritus Judæorum lege evangelicâ ſublatus inſtaurari videatur, cùm dies celebrationis Paſchæ mutaretur tam à Græcis, quàm à Latinis, ne fieret XIV. Lunæ, ne ita conveniret Paſcha noſtrum cum Paſcha Judæorum, ut notavit Vazquez *d. diſput.* 174. *cap.* 4. *num.* 34. Nam reſpondendum eſt cum Anſelmo *in tract. de pane azymo*, Eccleſiam Latinam non ideo pane azymo uti, ut veterem legem & ejus ritus obſervet; ſed potiùs ut imitetur Chriſtum, qui in prædicto pane conſecravit; alioquin nec fermentato uti poſſet, cùm & ille in ſacrificiis veteris legis in uſu eſſet, *cap.* 7. *&* 23. *Levitici*. Nec adhuc obſtat quod de mutatione Paſchæ dicebamus; hæc enim mutatio, ut ait D. Ambroſius *epiſt.* 83. ideo facta fuit, ut jejunium celebraret Eccleſia feriâ ſextâ, quâ Chriſtus paſſus eſt, in memoriam paſſionis illius; & ut feſtum Paſchæ die Dominica celebraretur in memoriam reſurrectionis; cùm ex tunc in perpetuam celebritatem conſecrata fuerit: hoc autem fieri non poſſet, ſi in ipſa XIV. Lunæ feſtivitas prædicta celebraretur, cùm ob mutationem temporum in unam diem hebdomadæ uno anno incidat, in diverſam verò in alio. Nec obſtat auctoritas Amos, cui reſpondet Anſelmus *ubi ſuprà*, con-

jungenda

jungenda esse illa verba cum præcedentibus, ubi sic legitur: *Venite in Galgalam, & impiè agite, & sacrificate de fermento laudum.* Ita ut contineant ironicam alloquutionem, & in illis magis exprobretur mos sacrificandi in fermentato, quàm admittatur. Manet ergo, panem azymum in sacrificio altaris apud Latinos offerendum esse juxta formam præscriptam à PP. Concilii Tolet. *can.6.* ibi: *Delatum est, quod in quibusdam his partibus quidam Sacerdotum partim honorantiâ impliciti, partim temerario ausu provocati, non panes mundos, & ex studio præparatos supra mensam Domini in sacrificio offerant, sed passim quo modo unumquemque, aut necessitas impulerit, aut voluntas coëgerit, de panibus suis usibus præparatis crustulam in rotunditatem auferant, eamque super altare cum vino, & aqua pro sacro libamine offerant, &c. Temeritati huic, aut nescientiæ cupientes terminum ponere, id unanimitatis nostræ delegit conventus, ut non aliter panis in altaris Domini sacerdotali benedictione sacrificandus præponatur, nisi integer, & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus; nec grande aliquod, sed modica tantùm oblata, secundùm quod Ecclesiastica consuetudo retentat.* Ubi panes mundos pro probis, & bonis PP. apposuerunt, ut Imperatores Valens, & Valentinianus *in l.5. C. Theodos. de annon. civ. & pane gradili*, ibi: *Civis Romanus, qui viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Ardinienses, quinquaginta uncias comparabat, triginta & sex uncias in buccellis sex mundis sinè precio consequatur.* Quam explicat Samuel Petitus *ad jus Atticum, libro 4. tit.10. fol.385.* Unde meritò in præsenti beneficio privatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato consecrare ausus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licèt in Ecclesia Latina panis consecrandus debeat esse azymus, benedicendus tamen, ut mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem sufficit hic panis fermentatus benedictus: de quo pane benedicto accipiendi sunt Innocent. I. *epist. 1. capite 5.* ibi: *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcircò fermentum à nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se à nostra communione, maximè illa die non judicent separatos: quod per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, ut & presbyteri eorum conficiendorum jus habeant, atque licentiam.* Damasus *in vita Melchiadis, apud Ivonem part.2. Decreti, cap.63.* ibi: *Melchiades fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum.* Liber Pontificalis apud eundem Ivonem ibidem, in illis verbis: *Siricius constituit, ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur fermentum; & ut Manichæi non participarent cum fidelibus communionem, quia ore polluto non liceret sanctum corpus Domini convexari; & ut conversus de Manichæis non communicaret usque ad ultimum diem, quo viaticum acciperet.* Quæ auctoritates accipiendæ sunt de pane benedicto, non verò de consecrato in sacrificio Missæ, ut notavit Severinus Binius *in notis ad vitam Melchiad.s.*

5. d *Scypho ligneo.*] Scyphus vas ad potandum apud antiquos erat, de quo *in l. rem, §. si quis, ff. de rei vindic. l. signi, §.1. ff. ad exhib. l. sed si meis, in princ. ff. de acquir. rerum dom.* Virgil. 8. *Æneid.*

Et sacer implevit dextram scyphus.

D. Ambrosius *lib.3 hexaëmer. cap.8.* scyphum lilio similem fuisse scribit his verbis: *Considerate lilia agri, quatenus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, ut scyphi exprimant formam.* Olim lignei scyphi erant, postea aurei, & argentei, *l. Scia, ff. de auro & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib.32. cap.2.* Suetonius *in Nerone, cap.47.* & notavit Pancirola *lib.1. variar. cap.58.* Sed ut excessum hujus presbyteri Brixiensis depositione dignum agnoscamus, præjacienda sunt aliqua de calicis materia, usu, & antiquitate in sacrificio Missæ. Et primò sciendum est, calicis vocem à materia, ex qua olim vasa conficiebantur, deductam esse, existimasse D. Isidorum *lib.20. orig. cap.5.* ibi: *Calices, & calathi, & cætera poculorum genera antea ex ligno facta, inde & vocata: Græci enim omne lignum Kalon dicebant.* At Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quòd veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex Festo etymon hujus vocis illustrat Sausay *in Panopl. sacerd. lib.8. cap.1.* Utcumque sit, constat in sacris, & profanis litteris accipi pro poculo majori, majorique vase, *Genesis cap.40. vers.11.* & *lib.3. Regum, capite 7.* apud Ciceronem *lib.2. Tusc. cap. ult.* ibi: *Quid hic calix mulsi?* Plautus *scena 3. act.4.* ibi: *Ollas, calicesque omnes confregit, nisi qui modiales erant.* Aliqui tamen calices parvi erant, unde caliculi nomen inolevit, quo & usus est Cato *de re rustica cap.108.* ibi: *Vinum si voles experiri, duraturum sit, necne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum nostrum indito.* Frequentiùs in sacra pagina ponitur calix pro ipso potu, ut apud Isaiam *cap.51. vers.17. Bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad fundum calicis soporis bibisti, potasti usque ad fæces.* Et *cap.25. Hieremiæ: Accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus.* Et *c.10. Matthæi, vers.42.* ibi: *Calicem aquæ frigidæ.* Et *Lucæ cap.22. vers.20. Hic calix novum testamentum est.* Ubi aperta metonymia est, quâ continens ponitur pro contento; nec enim vas ipsum novum Testamentum erat, sed poculum ipsum; immò potiùs in calice contentus sanguis, licèt Domini, novum erat Testamentum. Unde apud Matthæum legimus *cap.26.* Christum accepto calice, gratiisque actis dixisse: Hic est sanguis meus novi Testamenti. In Christianorum tamen sacris obvia est calicis mentio apud primos Ecclesiæ PP. ut in Liturgiis sancti Jacobi, & S. Marci: D. Paulum *1. ad Corinth. cap.10.* D. Clem. *lib.8. cap.15.* & *epist.2. ad Iacobum:* quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecomes *volum.4. de ritibus Missæ, lib.6. cap.8.*

Hucusque de nomine, & antiquitate calicis: nunc ad ejus materiam accedamus. Et primis Ecclesiæ sæculis calices, & fictiles, & ligneos fuisse, auctoritatibus, & rationibus probatur: nam Ecclesia illis primis sæculis adeo paupertate premebatur, ut pretiosis calicibus comparandis illi facultates non suppeterent, & cavendum erat à Gentilium invidia, ob quam non licebat nova & sumptuosa sacrificii vasa conflare, ne eorum fama ad illos perveniret. Non tamen rectè his rationibus aliam adjungit Vicecomes *d. lib.6. cap.9.* quia videlicet Christus Dominus vinum consecravit, dum Eucharistiam instituit, in calice ligneo; nam potiùs fuisse ex pretioso lapide, agatha videlicet, probat Sausay *lib.8. Panopl. sacerd.* vel chalcedonio, quem in majori Ecclesia Valentinæ civita- 6.

tis, vulgò *Valencia del Zid*, asservati tradunt Scolanus *decad.* 1. *hist. ipsius urbis*, Didacus Guzman *part.* 1. *de excel. sacrific. legis Evangel. cap.* 11. Salmeron *tom.* 9. *in Evangel. tract.* 10. *pag.* 77. Barradas *tom.* 4. *in Evangel. lib.* 2. *cap.* 11. Fagundez *in* 1 *precept. Eccles. lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 13. Herrera *lib.* 1. *de caerem. Missæ, cap.* 26. Illescas *in histor. Pontif. lib.* 5. *cap. ult.* Saulay *ubi suprà*, alii plures relati à P. Henao *tom.* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 26. *sect.* 1. *num.* 7. Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilii Tribur. relati *in c. vasa, de consecr. dist.* 1. & Radulfi Tungrensis *de canonic. obser. propos.* 23. ibi : *Ab initio siquidem, cùm adhuc esset novella Ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis, & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis vestibus, & ligneis calicibus celebrabant.* In vita S. Benedicti Ambianensis legitur : *Vasa ad sacrificandum corpus nolebat esse argentea, siquidem primùm fuerunt lignea, deinde vitrea, sic tandem conscendit ad stannea.* Probant Baronius *anno* 216. Coriolanus *in breviario, anno* 203. & 813. Sed abrogatus fuit usus ille calicis lignei, sive propter sacramenti dignitatem, sive propter ligneæ materiæ raritatem, quâ sanguis imbibi poterat ; & cœperunt usuvenire calices vitrei, ut constat ex Tertul. *de pudicitia, cap.* 7. ubi ait : *At ego pastoris ejus picturam haurio, quæ non potest frangi.* Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo pastor ovem humeris gestans in calicibus pingebatur, ut ibi observavit Ambianus *observ.* 1. ex D. Hieronymo *epist.* 4. *ad Rusticum*, ubi de B. Exuperio Episcopo Tolosano agens ait : *Nihil illo divius, qui corpus Domini canistro vimineo, calicem portat in vitro.* Plura Baronius *anno* 216. *num.* 13. Novarinus *in Agno Eucharist. cap.* 95. Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vincocus, ut in utriusque actis legimus, Epiphanius *hæresi* 34. & hoc instituisse Zephirinum, Damasus, & Platina in ejus vita tradunt, & refertur *in d. can.* 18. *Concilii Tribur.* ibi : *Zephirinus XVI. Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit.* Et probarunt Severinus Binius *in notis ad ipsius vitam*, Coriolanus *d. anno* 203. Baronius *in Martyrol. die* 7. *Augusti* : licèt contrarium teneat Saulay *in Panop. sacerd. d. cap.* 4. *art.* 1. & 2. eo levi fundamento motus, videlicet quod si Zephirinus id statuisset, PP. Concilii Provincialis *in cap. ut calix, de consecr. dist.* 1. non statuissent contra Apostolicam legem, ne in calicibus vitreis Missæ sacrificium celebraretur, sed in argenteis ; nam cùm jam antea id constituisset Urbanus, ut refertur *in d. can.* 18. *Concil. Tribur.* potuerunt PP. Synodi Rhemensis juxta Urbani constitutionem statuere, ne in calice vitreo Missæ sacrificium celebraretur. Omissis ergo calicibus vitreis, & ligneis, cœperunt usuvenire argentei, & aurei, ut constat ex Prudentio in hymno Divi Laurentii, ibi :

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Itaque Damasus *in Pontific. de Sylvestro*, Constantini liberalitatem commendans refert, quod Basilicæ B. Petri donavit calices aureos tres, cum gemmis prasinis 45. pensantes singulos libras 12. metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas : calices argenteos 20. pensantes singulos libras 10. Nec ita multò post Tertullianum, hoc est tempore S. Cypriani, qui sancto Laurentio æqualis fuit, sacra vasa argentea fuisse refert D. Ambrosius *lib.* 2. *offic. cap.* 18. Vasorum item aurei, & argentei mentio extat *in can.* 63. *Concilii Nicæni*, translato ex Arabicis : & apud Optatum *lib.* 1. *August. epist.* 165. Et Hormisda Pontifex *epist.* 73. ait : *Suscepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum.* Et Gregorius Turon. *lib.* 3. *hist. Franc. cap.* 10. ait : *Childebertus Rex inter reliquos thesauros ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit ; nam* 60. *calices,* 15. *patenas,* 20. *Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, & gemmis pretiosis ornata.* Illustrant Baronius *in martyr. die* 7. *Augusti*, *fol.* 332. Ambianus *ad Tertul. de pudicitia, cap.* 6. *observ.* 1. Severinus Binius *in notis ad Zephirinum*, Calsanate *ad Lactantium lib.* 2. *cap.* 4. Monchiac. *de sacrif. Miss. lib.* 3. *cap.* 6. Vicecomes *d. lib.* 6. *cap.* 10. *per totum.* Unde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Leo IV. in epistola per provincias missa presbyteris legenda, ibi : *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere.* Innocentius IV. anno 1254. apud Bzovium inquit : *Unusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet.* S. Isidorus *in epistol. ad Redemptum.* Concil. Covancense anni 150. *tit.* 3. statuit : *Ut sacerdotes non sacrificent cum calice ligneo, vel fictili.* Londinense anni 1175. similiter decernit, ut non nisi in calice aureo, vel argenteo consecretur, prohibetque ne aliquis Episcopus stanneum calicem amodò benedicat. Unde in capitulis Hincmari, relatis *tom.* 22. *Concil. Regia edit. pag.* 512. jubentur presbyteri inquirere quo ex metallo sit calix, & patena ; aut quâ diligentiâ custodiantur. Et Petrus Damianus *epist.* 16. conqueritur, quòd nonnulli circa sacri altaris utensilia tantæ negligentiæ sunt, & tam segnis incuriæ, ut stanneos, vel etiam supparis cujuscumque metalli calices longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant. An verò hodie calices stannei, vel ex ære, vulgò *bronze*, ex cupro, Hispanè *cobre*, oricalcho, Hispanè *laton*, ò *azophar*, possent ad sacrificium Missæ adhiberi, disputant Lugo *de Eucharist. disp.* 20. *sect.* 4. Martinez à Prado *quæst.* 83. *dub.* 18. §. 4. P. Henao *tomo* 2. *de sacrific. Missæ, disput.* 26. *sect.* 1. Christ. Lup. *ad can.* 2. *Concilii Ephes.* Amplius ultra congruum metallum desideratur in calice consecratio Episcopi cum chrismatis unctione, ut supponitur *in cap. sacratas* 25. *cap. non liceat* 31. 23. *dist. cap. in sancta* 41. *de consecr. dist.* 2. *cap. unic. in fine, de sacra unct.* Apud D. Hieronymum *in epist. ad Theophilum Alex. Episc.* ibi : *In opere tuo utilitatem spectavimus Ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditis testimoniis scripturarum, quâ debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deservire, sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum pertinent Dominicæ passionis, non quasi inania, & sensu carentia, sanctimoniam non habere.* Latè probant Azor, Fagundez, & alii relati à Barbosa *de jure Eccles. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 8. Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum *d. disput.* 26. *sect.* 4. *num.* 63. qui resolvit, clericum calice non consecrato utentem in sacrificio Missæ, ab officio, & beneficio esse suspendendum ; unde rectè in præsenti Honorius III. decrevit, presbyterum Brixiensem, qui tot excessus circa sacrificium Missæ admisit, deponendum esse ab officio, & beneficio.

7 * *Igne.*] Lampadum, cereorum, seu luminarium usum, non simpliciter ad tenebras pellendas, sed ad celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Judæos, quàm Gentiles communem habuisse, latè probant Helias Schedius *de Diis German. cap.* 28. *per totum.* Simon Maiolus *dier. canicu-*

cul. verbo Ignis, fol. 281. Struchius *de ſacrific. Gentil. fol.* 102. P. Pinto *in Cantica, lib.* 1. *cap.* 2. *verſ.* 11. *fol.* 161. Kochier *in face hiſtor. cent.* 2. *cap.* 1. 18. & 58. Salazar *hiſtor. Gadit. lib.* 3. *cap.* 9. Arabian. *ad Tertul. de idololatr. cap.* 25. *obſerv.* 2. Sherlogus *tom.* 2. *in Cantica, veſtig.* 13. *ſect. unic.* Avendaño *de meru, lib.* 2. *cap.* 38. Caſtanate *in notis ad Lactantium, lib.* 6. *inſtit. cap.* 2. & ſupponitur *in can.* 70. *Apoſt.* dum ita cavetur: *Si quis Chriſtianus oleum ad ſacra Gentilium, aut ſynagogam Iudæorum in feſtis eorum detulerit, aut luceruas incenderit, a communione excludatur.* A quibus non mirum, ſi in Eccleſiam Catholicam facile uſus luminarium dimanarit, & in ſacrificiis, & divinis officiis lucernæ jam ab Eccleſiæ cunabulis adhibeantur, inſtituto ordine acolythorum ad luminaria accendenda, juxta Concil. Carthag. 4. *can.* 6. relatum *in cap. acolythus,* 13. *diſt.* ibi: *Ut ſciat ſe ad accendenda luminaria mancipari.* Eundem uſum luminarium in Eccleſia jam à primis ejus ſæculis probant Damaſus Papa *in vita Sylveſtri,* Cyrillus Hieroſolymit. *orat. in occurſu Domini,* ibi: *Lati hodie lampades ornemus, tanquam filii lucis; ceras veras lucis Chriſto offeramus, quoniam lumen ad revelationem gentium apparuit; ideo lumina ex homine ſupra nivem reſplendeamus.* Nazianz. *orat.* 40. Gregorius Magnus *lib.* 12. *epiſt.* 9. *Vtile judicamus eandem maſſam, quæ ad aquas ſalvias nuncupatur, cum omnibus fundis ſuis deputare luminaribus Eccleſiæ S. Pauli.* Gregorius Turon. *lib.* 5. *hiſtor. Franc. capite* 11. de Baptiſmo quorundam Judæorum agens ait: *Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota civitas de grege candidato.* Idem *lib.* 8. *cap.* 10. de tranſlatione cadaveris Clodovei, ibi: *Convocato igitur Epiſcopo civitatis cum Clero & populo, ac cereorum innumerabilium ornatu, ad baſilicam S. Vincentii detulit tumulandum.* Metaphraſtes *die* 14. *Octobris,* ibi: *Præterea autem univerſus Clerus, & omnes Magiſtratus linguis hymnos canentes, & quas manibus geſtabant, lampadibus ea illuſtrantes; quæ tamen magis miraculis reſplendebant, quam lampadibus.* Venantius Fortun. *lib.* 1. *carm.* 1. Paulinus *natali* 5. & 7. quorum, & aliorum verba refert Sherlogus *d. veſtig.* 11. *ſect. unic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum uſu in Eccleſia recepto, contra Vigilantium, & alios hæreticos congeſſerunt Carrierius *tom.* 2. *Digeſt. fidei, folio* 809. Bovius *tom.* 1. *Romæ ſubterr. lib.* 1. *cap.* 18. Zerda *in adverſ. cap.* 92. Coſſolius *libro* 3. *myſtag. cap.* 21. Bulengerus *libro* 2. *opuſcul. cap.* 11. Becanus *in analog. cap.* 13. Creſpetius *in ſumma, verbo Cereus, luminaria, & ignis,* Beyerlinch *tomo* 6. *verbo Sacrificium,* & nos *in capite* 35. *Concilii Illiber. cap.* 1. *de offic. cuſtod.* Sed licet in divinis officiis in Eccleſia celebrandis ſemper lumen adhibitum eſſe legamus, hoc tamen in Miſſæ ſacrificio ſemper præcedere, & adhiberi debere, conſtat ex Concilio Tarracon. relato à Cironio in præſenti, his verbis: *Sacerdotes ſanctum Miſſæ ſacrificium ſine duabus candelis cereis incenſis, & in utraque parte altaris poſitis, non peragant.* Concilio Friſingenſi celebrato anno 1440. *titulo de celebrat. Miſſar.* ibi: *Vt nullus divina Miſſarum ſolennia ſine luminibus celebrare præſumeret.* Ex Tertulliano *in Apolog. capite* 19. ibi: *Poſt aquam manualem, & lumina.* Quem locum de lumine in Miſſa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Eccleſiaſt. obſerv. capite* 11. dum ait: *Iuxta Romanum ordinem nunquam Miſſas abſque divino lumine celebramus, non utique ad depellendas tenebras, cum ſit clara dies; ſed potius in typum illius luminis, cujus Sacramenta ibi conficimus, ſine quo in meridie palpabimus, ut in nocte.* Honorius Auguſtodun. *in gemma anima,* ibi: *Lumen Spiritum ſanctum ſignificat.* Ideo cum lumine Miſſa celebratur, quia hoc ſacramentum per Spiritum ſanctum conſecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu ſancto illuminantur: lumen enim lætitiam ſignificat. Quare in rubricis generalibus Miſſalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra ſaltem duo cum candelis accenſis hinc & inde in utroque ejus latere. Late probant uſum, & neceſſitatem luminis in ſacrificio Miſſæ Viceecomes *volum.* 4. *de ritibus Miſſæ, lib.* 2. *cap.* 24. Anton. Monchiacenus 3. *p. de ſacrificio Miſſæ, cap.* 10. Scortia *eod. tract. lib.* 2 *cap.* 14. Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 3. *difficult.* 8. *dub.* 3. Prado *de Euchariſt. quæſt.* 83. *dub.* 19. §. 4. P. Henao *tom.* 2. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.* 25. *ſect.* 6. qui diſputant, an in lumine olei, ex adipe balenæ, ex tædis, reſina, aut pice, vel ex ſebo, Miſſæ ſacrificium poſſit celebrari.

Textum hunc expoſui *in cap.* 2. *de confeſſis.*

TITVLVS XLII.

De Baptiſmo, & ejus effectu.

CAPVT I.

a Alexand. III.

SI quis puerum ter in aqua *b* immerſerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen. Et non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non eſt puer baptizatus.

Digitized by Google

NOTÆ.

¶ *Alexander. III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex; rectè tamen Illuſtriſſimus Mantique *tom.* 3. *annal. anno* 1176. *cap.* 6. exiſtimavit reſcribere Alexandrum Pontio Epiſcopo Claromont. qui ex Abbate Clarevallenſi aſſumptus fuit ad eam Eccleſiam. Vt autem hoc faciliùs ſuadeatur, & præſentis Decretalis occaſio agnoſcatur, ſciendum eſt, morem illum in Gallia invaluiſſe, ut cùm in caſu neceſſitatis aliquis laïcus baptiſmum miniſtrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forſan modeſtiæ causâ, ea miniſtris ordinariis, & ſacris reſervans: & ita tantùm infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Quare cùm quidam laicus filium ita baptizaſſet, ex ea muliere ſuſceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitavit an impedimentum cognationis ſpiritualis matrimonium impediens inde contraxiſſet? Conſuluit proprium Epiſcopum, Pontium videlicet Claromont. qui duos egregios, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Pariſienſem Epiſcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Eburtii, mox ſanctæ Genovefæ, demùm Epiſcopum Tornacenſem conſuluit ſequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epiſtolas Stephani Tornac. cum epiſtolis Ioannis Sarisbar. in hæc verba: [Reverendis in Chriſto Dominis, & Patribus ſuis; Mauricio, Dei gratiâ Pariensi Epiſcopo; & Stephano, ſancti Eburtii Abbati: Pontius eadem gratiâ Claromontenſis Epiſcopus, ſalutem, & totius dilectionis obſequium. Vobis duobus ſpecialiter fidem noſtram ducimus referendam, quos ſpiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus; & ſpecialis intelligentia Scripturarum fructuoſos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iſte præſentium lator, quandam olim fœminam amabat, quam quidem deſponſaverat, ſicut ipſe dicit: ſed priùs, quàm eam acciperet uxorem, fœcundavit eam. Cùm igitur puer natus eſſet, nec poſſet ſtatim ſacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater ejus immerſit eum aquâ, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et hæc eſt peſſima conſuetudo in terra noſtra, ut in talis neceſſitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptiſmo: quod undaïzare vocant. Quærimus ergo, utrum iſtud Baptiſmus ſit, vel utrum puer poſtea debeat baptizari? Vtrum etiam homo iſte mulierem illam accipere valeat uxorem, quoniam boni ſatis eſſe teſtimonii perhibetur: & rogamus dignationem veſtram, ut per litteras veſtras de his omnibus certificetis nos. Valete.] His litteris acceptis Mauricius ſenex breviter quidem, ſed ſolidè reſpondit; neque ad utrumque dubium, ſed ad primum: quippe ſtatutâ Baptiſmi nullitate, noverat utrum reſultaret impedimentum: litteræ autem ejus, quæ immediatè ſequuntur, ita habent: [Reverendiſſimo Patri, & Domino Pontio, venerabili Claromontenſi Epiſcopo: Mauricius Pariſienſis Eccleſiæ humilis Miniſter, ſalutem, & obſequii plenitudinem. Super quo Celſitudo veſtra noſtram conſuluit parvitatem, breviter reſpondemus: Quia in quem modum forma Baptiſmi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum divinarum auctoritate, & Sanctorum Patrum teſtimonio tralitum habemus in hunc modum, ſcilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; & tanta eſt verborum vivacitas, ut nihil immutari, nihil innovari oporteat: niſi verè tota hæc verba ſimul à quocunque, & quacunque lingua proferantur, Baptiſmum eſſe non credimus. Quia ergo, ſicut litterarum veſtrarum teſtimonio cognovimus, præſentium lator in ſubmerſione filii ſui, Ego te baptizo, ſiluit; & tantùm, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti protulit, Baptiſmus non fuit; & ideo puer ille baptizandus eſt, quia Baptiſmum nunquam ſuſcepit. Itaque de reliquo nulla ſupereſt quæſtio. Vale.] Ita Mauricius. Longiori epiſtolâ Stephanus reſpondit, contrariam partem adſtruens, opinionis captandæ, ſi cum Mauricio inciperet contendere; an veritatis ſtatuendæ causâ, dubium: certè in re nondum adhuc definita adeo ſubtiliter, ut Pontius perpenſis ejus rationibus, auctoritatibuſque, Alexandrum cenſuerit conſulendum. Porrò ejus reſponſum in epiſtola, quæ eſt ordine quinta, ad utramque quæſtionem (namque valor Baptiſmi præſuppoſitus ſecundæ locum dabat,) hæc habet verba: [Sanctiſſimo Patri, & Domino Pontio Claromontenſi Epiſcopo, frater Stephanus de ſancto Eburtio, ſalutem, & cum omni devotione reverentiam. Premit, fateor, imperitiam meam, & quærentis auctoritas, & novitas quæſtionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quòd in tanta conſultatione veſtra Domino Pariſienſi me jungitis, camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in regno cœlorum proferre de theſauro ſuo nova, & vetera, quæſtionibus veſtris in profunditate ſenſus, & ſublimitate ſcientiæ reſpondit, & cœleſte oraculum ſuum facili vobis abſolvit epiſtolâ. Felix lingua! Divinam ejus reſponſionem, ut Thebaïs Æneïda, longè ſequor, & veſtigia ſemper adoro. Moverer in contrarium, ſi abſque ſacris ejus apicibus mihi quæſtio moveretur.] Hactenus Stephanus humiliter de ſe ipſo: at de quæſtione in contrariam partem deciſa, ſeu decidenda, ut ipſi videbatur, ita ſubjungit: [Qui ſacramentum inſtituit Baptiſmi, formam tradidit baptizandi. Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Qui poteſtatem baptizandi ſibi retinuit in hac forma, myſterium aliis conceſſit. Nemo dixerit, quia quod dicitur: Ite, docete omnes gentes, vel ſacramenti obtineat ſubſtantiam, vel exprimat formam. Teneamus quod ſequitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Nondum ibi legi: Baptizantes eos, & dicentes: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Si baptizare, intingere, & baptiſmus intinctio eſt, quid aliud ſunt baptizantes, niſi intingentes? Intingens ergo cum intentione baptizandi, ſi proferat quod Veritas jubet, id eſt: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; baptizaſſe videtur, & formam à Chriſto traditam compleviſſe. Etiam hæreticos, ſi hæc tremenda verba protulerint, Catholicam formam tenuiſſe dicemus: Novatiani (inquit Innocentius) tremendis nominibus Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizant. Nec apud eos de unitate poteſtatis divinæ, hoc eſt, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti aliquando quæſtio mota eſt. Sed & P. Auguſtinus de Eccleſiaſticis regulis: Si qui, inquit, apud illos hæreticos baptizati ſint, qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant, &

& veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem ut baptizati, ne ſanctæ Trinitatis invocatio, vel confeſſio annulletur. S. ab hæreticis baptizati in confeſſione Trinitatis ab Eccleſia recipiuntur, ne Trinitatis invocatio, vel confeſſio annulletur: quare non baptizatus dicetur qui a laico catholico dicente: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, tertiò merſus eſt? Nam ſi hoc non admittetur, confeſſio, vel invocatio Trinitatis, quæ ſibi facta eſt, tanquam quæ nihil contulit, annullatur. Idem ad Oroſium: Idem baptiſma eſt, & hæreticorum, ſcilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizant; & Eccleſiæ Catholicæ. Et ideo eos Eccleſia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati ſunt. Et ipſa eſt profectò forma ſacramenti. Eece quia formam ſacramenti hinc eſſe dicit, immergete ſcilicet, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non additur: Ego te baptizo, vel immergo. Idem de unico baptiſmo: Nequaquam dubitatem, eos habere baptiſmum, qui ubicumque, vel a quibuſcumque illud evangelicis verbis conſecratum, ſine ſimulatione, & cum aliqua fide acceperint. Vide, Pater, quia ſolis verbis, & evangelicis conſecratur baptiſmus. Nuſquam autem in toto Evangelio lego: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ſed tantùm: Baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Epiſcopo: In Synodo Anglorum decretum, & firmiſſimè præceptum, & diligenter demonſtratum eſſe dignoſcitur, quod quicumque ſine invocatione Trinitatis merſus fuiſſet, ſacramentum regenerationis non haberet. Quod omninò verum eſt, quia ſi merſus in fonte baptismatis quis fuerit ſine invocatione Trinitatis, perfectus Chriſtianus non eſt, niſi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti fuerit merſus. Non ait: Niſi qui baptizat, dixerit: Baptizo te in nomine Patris. Plura poſſem colligere, Pater, quæ in hac parte me movent, & motæ quæſtionis ſolutionem promovent. Verùm quia timeo & prolixitatis argui, & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non aſſertiones: paratus, ut dixi, ſummi, & catholici viri Domini Pariſienſis ſequi veſtigia, non tamen adactus in alicujus jurare verba. Clauſulam tamen, quæ à baptizantibus ſolet, & debet dici, ſcilicet: Ego te baptizo, ſummâ reverentiâ deoſculor, ſummo ſtudio amplector. Eam mater Eccleſia ſic induxit, ut eſſet de ſolemnitate myſterii, non de ſubſtantia ſacramenti. Nam ſi aliud dixerimus, abſque medio confitebimur damnatos, quos in neceſſitatis articulo novimus à laicis baptizatos. Hoc enim ſolùm dicere ſolent, qui litteras ignorantes parvulos undaizant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. In quibus verbis eandem virtutem ineſſe, quam in latinis ſyllabis idem ſignificantibus, & credimus, & fatemur. Vehementer tamen arguendos, & pœnitentiâ afficiendos dixerim ſacerdotes, qui vel per negligentiam, vel per imperitiam aliquid omiſerint de verborum ſolenni dignitate. Qui præmiſſis rationibus fidem adhibuit, baptizatum taliter: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non iterum baptizabit. Itaque qui ſic eum baptizavit, & ſpiritalis pueri pater, & matris ejus comparet effectus eſt. Vnde etſi uxor ejus priùs non erat, impediente compaternitate, judicio meo, eum ea non contrahet matrimonium, cum qua etſi priùs contraxiſſet, ſecundùm quod Deuſdedit Papa aſſerit, nullo modo ſeſe in conjugio cum ea recipere. Nec obloquitur, quod Joannes Papa Anſelmo Epiſcopo ſcribit capitulo Ad limina B. Petri; ibi namque de conjunctis, hîc agitur de modò conjungendis. Et certè multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem capitulo ratione ſubdit, quare conjuncti ob talem cauſam non ſeparentur. Quod fieri, inquit, nullatenus debet, dicente Scripturâ, à Domino junctam eſſe viro uxorem, & quos Deus conjunxit, homo non ſeparet. Vbi planè loquitur de conjunctis, qui fortè aliter diceret de conjungendis. Valeat Sanctitas veſtra.]

His contrariis reſponſis, utroque gravi, altero auctoritate reſpondentis; altero, quod negari non poteſt, ſubtilitate, effectum eſt, ut Pontius neutri parti adhærens conſuluerit Alexandrum tertium, qui in præſenti textu reſpondit, hujuſmodi baptiſmum nullum eſſe.

b *Ter in aqua immerſerit.*] Trina merſio cum invocatione Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, in principio Eccleſiæ celebris, & a Sanctis PP. recepta fuit ad fidem ſanctæ, & individuæ Trinitatis, unitatem, & diſtinctionem ſtabiliendam, *cap. ſi qui* 79. *cap. de trina*, 80. *de conſecr. diſt* 4. Vigilius *epiſt.* 1. *cap.* 2. ibi: *De renaſcentium trina merſione, de baptiſmo quoque ſolenniter adimplendo, ſimiliter quid Apoſtolica vel ſanxerit, vel obſervet auctoritas, in ſubjectis tua charitas evidenter agnoſcat.* Dionyſius Areopag. *Eccleſ. Hierarch. cap.* 2. ibi: *Ille quidem à ſacerdotibus ſecum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum; Pontifex autem ſuperne adſtans, cùm rurſus per aquas ſub Pontificis manu ſacerdotes eis, qui initiantur, inclamaverint nomen, ter illum Pontifex mergit, ac trinâ illius immerſione, & emerſione tres beatitudinis divinæ perſonas inclamans.* Athanaſius *quæſt.* 174. *Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificamus.* Synodus CP. *can.* 7. *Eunomianos, qui in unam demerſionem baptizantur, ad Eccleſiam venientes admittimus, ſed poſtea baptizamus.* Cyrillus Hieroſolym. *catech.* 2. Baſilius Magnus *de Spiritu ſancto, cap.* 27. Tertul. *de corona militis, cap.* 3. *Denique ut à Baptiſmate aggrediar, aditurі conteſtamur, nos renunciare diabolo, & pompa ejus, & angelis ejus: dehinc ter mergitamur.* Et *adverſus Praxeam cap.* 16. *Et poſt reſurrectionem ſpondens miſſurum ſe diſcipulis promiſſionem Patris, & noviſſimè mandans, ut tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, non in unum; nam nec ſemel, ſed ter ad ſingula nomina in perſonas ſingulas tingimur.* D. Auguſt. *homil.* 91. *de tempore*: *Quando in ſalutari lavacro tertiò Chriſtiani merguntur, tunc Ægyptii, id eſt originalia peccata, vel actualia crimina, quaſi rubro mari ſepeliuntur.* Leo I. *epiſt.* 4. *cap.* 3. *Sepulturam triduanam imitatur trina demerſio, & ab aquis elevatio reſurgentis.* Et *cap. multi, de conſecr. diſt.* 4. Concil. Toler. 4. *can.* 5. Gregorius Magnus *in lib. ſacram. de baptiſmo infantum*, ibi: *Deinde baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione, tantùm ſanctam Trinitatem invocans, ita dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat ſemel; & Filii, & mergat iterum; & Spiritus ſancti, & mergat tertiò.* Et *lib.* 1. *epiſt.* 41. Alia refert Jodocus Coccius *tom.* 2. *theſauri, art.* 5. *de baptiſmo.* Immò ex traditione Apoſtolorum diu id in Eccleſia ſervatum fuiſſe, videlicet ut qui ad fidei ſacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, conſtat ex S. Baſilio *lib. de Spiritu ſancto, cap.* 27. dum inquit: *Iam ter immergi hominem, unde eſt traditum? reliqua*

item, quæ fiunt in baptiſmo, veluti renunciare ſatanæ, & angelis ejus, ex quâ ſcripturâ habemus? Nonne ex privata & arcana traditione? Sancto etiam Hieronymo *in dialog. adversùs Luciferianos: Exigis ubi ſcriptum in actibus Apoſtolorum? Etiamſi ſcripturæ auctoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret: nam & multa, quæ per traditionem in Eccleſia obſervantur, auctoritatem ſibi ſcriptæ legis uſurpaverunt.* Et *ex can.49. Apoſt. cap. ſi quis 79. de conſecr. diſt.4.* ita cavetur: *Si quis Epiſcopus, aut presbyter non trinam merſionem unius myſterii celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Immò & ex Chriſti præcepto trinam merſionem provenire, docuerunt Pelagius *in d. cap. multi*, S. Joan. Chryſoſt. *homil. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: *Omnibus myſteriis veluti ſigillum imponens Dominus, in tribus merſionibus aquæ unum baptiſma diſcipulis ſuis tradit dicens: Euntes docete.* Sed poſtea cùm Arrianorum hæreſis in pluribus regionibus, præcipuè in Hiſpania, graſſaretur, multique propterea, quo tres naturas divinas in tribus perſonis eſſe demonſtrarent, trinâ merſione uterentur, viſum eſt Gregorio Magno, ut in Hiſpania ſub unica tantùm merſione baptiſmus adminiſtraretur, ut conſtat ex epiſtola 41. ipſius Gregorii, relata à Gratiano *in cap. de trina, de conſecr. diſt.4.* & conſtitutione Concilii Toletani 4. relata *in c. propter 85. de conſecr. diſtinct.4.* Quarum conſtitutionum meminit Vvalfridus Strabo *lib. de rebus Eccleſ. cap.16.* dum ait: *Alii trinam immerſionem volunt in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, ut in canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur, & Romanorum conſuetudo obſervat: alii unam, propter divinitatis unitatem contendunt, ut in Concilio Toletano pleniſſimè habetur, ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti ſuper hac Leandro inter cætera ita reſponderit, quia in una fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diverſa.* Unde non eſt cur reprehendat Alcuinus *epiſt.69.* Hiſpanos, quòd unica tantùm merſione in baptiſmo uterentur; & oppreſſus prædicta auctoritate D. Gregorii illam in dubium revocat: quem meritò refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacrament. D. Gregorii, fol.101.* De hac trina immerſione agit etiam Arcud. *in concord. lib.1. cap.9.*

3. Unde conſtans eſt Canoniſtarum, & Theologorum ſententia, ad eſſentiam, & validitatem hujus ſacramenti ſufficere quamlibet ablutionem aquâ factam, ſive per aſperſionem, ſive per immerſionem, ut docent Coriolanus *in canone 50. Apoſt.* Loayſas *in d. can.5. Concilii Tolet.4.* Granados *tom.5. controverſ. tract.4. de baptiſmo*, Durantius *de ritibus Eccleſ. lib.1. cap.19. n.36.* Briſſonius *in l. die Dominica, C. Theodoſ. de ſpectaculis, fol.134.* Vicecomes *de ritibus baptiſmi, lib.4. cap.6.* Torreblanca *lib.2. de jure ſpirit. cap.3.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epiſt.66.* Becanus *tom.5. opuſcul. controverſ.5. fol.296. in parvis.* Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can.7.* quatenus ibi Patres ſtatuunt: *Eunomianos, qui in una demerſione baptizantur, ad Eccleſiam venientes admittimus, ſed poſtea baptizamus.* Nam ab Eunomianis baptizati jubentur baptizari, quia utebantur falsâ baptiſmi formâ, ut videre eſt apud Epiphanium *lib.3. hæreſi 56.* Quare prædicta Concilii verba non comprehendunt Catholicos, qui verè de Trinitate ſentientes, & rectâ baptiſmi formâ utentes, unica merſione baptizati ſunt. Nec obſtat, trinæ merſionis uſum ex Domini præcepto, juxta Chryſoſtomum, & Pelagium ſuprà relatos, aut ſaltem ex traditione Apoſtolica, juxta D. Baſilium, & Hieronymum ſuprà tranſcriptos, provenire: ſed Apoſtolicæ traditiones omninò ſervandæ ſunt, ut latè probat Ayala *de Eccleſ. tradit.* Azor *lib.8. inſtit. cap.4.* Canus *de locis Theol. lib.4. cap.6.* Nam reſpondetur, divinum præceptum non extare de trina merſione, ſed de invocatione expreſſa Trinitatis pro forma Baptiſmi: ad quam referendi ſunt Chryſoſtomus ſuprà relatus, & Pelagius *in d. cap. multi*, omiſſo Turriano *in explan. Clementis, lib.6. cap.16.* Nec quod de traditione Apoſtolica dicebamus, obſtat; nam traditiones in duplici ſunt differentia, ut exponunt Ayala *ſupra*, Vazquez 2.2. *quæſt.2. art.10. dub.6.* Aliæ enim ſunt Divinæ, aliæ Apoſtolicæ, Eccleſiaſticæ aliæ. Divinæ dicuntur, quas Apoſtoli ab ipſo Chriſto Domino acceperunt, vel quas ipſi Spiritu ſancto dictante conſtituerunt, tanquam electi Magiſtri, atque Rectores Eccleſiæ; quales ſunt canones Apoſtolorum. Eccleſiaſticæ verò dicuntur, quas uſus, & conſuetudo Eccleſiæ obſervat. Unde dicendum eſt, traditiones divinas ad jus divinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Theſſalon. cap.2.* ibi: *Tenete traditiones, quas accepiſtis, ſive per ſermonem, ſive per epiſtolas noſtras.* Et declaratum fuit in Concilio Tridentino *ſeſſion.4.* Traditiones verò Apoſtolicæ eandem habent auctoritatem, ac ſacri canones Apoſtolorum; & etiam Eccleſiaſticæ traditiones eandem vim habent, ac conſtitutiones ſcriptæ. Unde cùm trinæ merſionis uſus ex Apoſtolica, non verò Divina traditione proveniat, rectè ex rationibus ſuprà traditis immutari potuit. Nec tandem obſtat *canon 50.* Apoſtolorum, relatus *in cap. ſi quis presbyter 79. de conſecr. diſtinct.4.* Nam canon ille prolatus eſt contra eos, qui invocatâ tantùm Domini morte, ſub unica merſione baptizabant: & tantùm in eo docetur, contra jus divinum eſſe, omiſſâ Trinitatis expreſſâ mentione, tantùm ſub invocatione mortis Chriſti baptiſmum conferre: non verò ibi docetur, uſum unicæ merſionis eſſe contra præceptum divinum. Quæ ſolutio facilè colligitur ex ratione, quam adducunt Apoſtoli in illis verbis: *Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate; ſed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Illud tandem notandum eſt, olim in trina merſione ſemel dumtaxat formam prolatam fuiſſe, ut probat Alcuinus *epiſt.81.* ſed quamlibet merſionem ad expreſſionem cujuſlibet perſonæ factam, juxta D. Gregorium *in lib. ſacrament.* & Tertul. *ſuprà* relatos. Baptizandos verò interrogari ad ſingulas perſonas, liquet ex S. Ambroſio *lib.4. de ſacram. cap.17.* in illis verbis: *Interrogatus es, Credis & in Deum Patrem omnipotentem? Dixiſti, Credo, & merſiſti. Interrogatus es, Credis & in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & in crucem ejus? Dixiſti, Credo, & merſiſti. Tertiò interrogatus es, Credis in Spiritum ſanctum? Dixiſti, Credo, tertioque merſiſti.* Nec intereſt ad valorem baptiſmi, ut merſionem ſequatur emerſio, ut quum urgente neceſſitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum conjecerit, ut docent Suarez *tom.3. in 3. part. diſput.10. ſect.3.* Valentia 3. *part. diſp.4. q.1. punct.2.* Ægidius Koninch 3. *p. q.66. num.68.* Vazquez 3. *p. in 3. diſput.145. cap.5.* refragantibus Soto, Molano, & Henriquez apud Theophilum *tract. de ſect. infantum, cap.7. num.5.*

c *Spiritus ſanctus.*] Et ita tres perſonas eſſe explicitè appellandas, ut baptiſmus poſſit validè adminiſtrari, conſtat *ex cap. firmiter, de ſummâ Trinitat.* 4.

Trinitat. cap. ſi reverà, cap. multi, cap. in Synodo, de conſecrat. diſt. 4. ex innumeris Patribus probant Vazquez 3. *part. diſput.* 143. *cap.* 3. Gilbertus Schebicavius *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 7. Scholaſtici cum D. Thoma 3. *part. quæſt.* 66. *artic.* 3. Bellarm. *de baptiſm. cap.* 3. ex Chriſti inſtitutione: cujus inſtitutionis ratio fuit, quòd docuerit Dominus, in ipſo Eccleſiæ veſtibulo, ac cæterorum ſacramentorum janua, fieri explicitam, & diſtinctam propoſitionem verticis myſteriorum, tum quoad eſſentiæ unitatem, tum quoad perſonarum multiplicitatem. Nec obſtat, Apoſtolos baptizaſſe tantùm in nomine Jeſu, ut refertur *actuum Apoſtol. cap.* 1. 10. 11. & 19. Unde exiſtimavit D. Ambroſius *lib.* 1. *de Spiritu ſancto, cap.* 3. Apoſtolos in ſolo Jeſu nomine baptizaſſe, idque ſufficiſſe; quia qui unum dixit, Trinitatem ſignavit. Convenit Sancto Ambroſio Nicolaus 1. *cap. à quodam, de conſecr. diſt.* 4. Sed & Beda *in cap.* 10. *Act.* Ambroſium refert, & una perſonâ expreſsâ reliquas eo ipſo ſignari cenſet; atque adeo per unitatem nominis expleri myſterium profitetur. Præſciverat Sanctus Athanaſius *in lib. de Trinitate*, ibi: *Nunquid prævaricatores mandati Salvatoris Apoſtoli effecti, & contra traditionem ejus baptizarunt tantam multitudinem? Non enim ſcriptum eſt, baptizaſſe eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; ſed tantùm in nomine Domini Jeſu. Numquid ergo prævaricati ſunt? Abſit: nam licèt filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum ſanctum pronunciatum.* Similia legas apud Ferrandum *epiſt. ad Anatolium.* Adhuc tamen dicendum eſt cum ſancto Cypriano *epiſt.* 73. Fulgentio *lib. de Incarn. & gratia Chriſti, cap.* 11. Beda *quæſt.* 14. *variar.* baptiſmum in nomine Jeſu collatum intelligi ſecundùm Chriſti inſtitutionem, cum expreſſione trium perſonarum, ut apertè habetur *cap.* 19. *Act.* quia ut inſigniter ait Facundus *lib.* 1. *pro tribus capitulis, cap.* 3. *Quod in nomine Domini Jeſu hi, quos memoravimus, baptizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti baptizati ſunt, ut etiam in ipſis ſervaretur verbis à Domino conſtitutis forma baptiſmi; ſed quia erat inſinuandum, quod baptiſmo non fuerant baptizati, ſufficere judicatum eſt, ad diſcretionem ipſius novi baptiſmi, ſolum nomen Domini Jeſu memorare.* Theophilus *tom.* 15. *in Heter. fol.* 5. Ant. Perez *in pentat. fidei, vol.* 4. *de R. P. c.* 3. *num.* 76. Macedo *de clavibus Petri, lib.* 4. *cap.* 5.

In præſenti textu repetentes exponunt formam ſacramenti Baptiſmi, quam nobis audientibus ex ſuggeſtu illuſtravit perdoctus, & ſemper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos Archiepiſcopus Valentinus, *in tract. de bapt. art.* 3. à quo Doctor Garaña præſentem repetitionem tranſcripſit.

CAPUT II.

Alexander III.

DE quibus dubium eſt, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmiſſis: Non te rebaptizo; ſed ſi nondum baptizatus es, ego baptizo te.

NOTÆ.

1. a *Alexand. III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Alexander, & forſan legendum eſt, *Idem eidem*; ideſt eidem Pontio Epiſcopo Claromont. Nam cùm in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubii, an ſub legitima forma, ideo reſcripſit Alexander in præſenti, eos iterum baptizandos eſſe ſub forma in præſenti præſcripta.

COMMENTARIUM.

2. CErtum eſt, baptiſmum ritè collatum iterari non poſſe, ut expreſsè definitum eſt *in canone* 47. & 49. *Apoſt. cap. oſtenditur, cap. hi de quibus* 38. *cap. ſive hæreticus* 51. *cap. quos* 52. *cap. non liceat* 107. *cap. rebaptizare* 108. cum quinque ſequentibus, *cap. quamvis* 117. *cap. eos quos, de conſecrat. diſt.* 4. *cap. fin. hoc tit. l.* 1. & 2. *C. ne ſanctum baptiſma, cap.* 2. *de apoſtat.* Concil. Florent. *ſub Eugenio IV. in decreto fidei, ſeſſ. ult.* §. 5. Trident. *ſeſſ.* 7. *de ſacram. can.* 9. & 10. D. Clemens *lib.* 6. *conſtit. cap.* 5. Cyprianus *lib.* 2. *epiſt.* 5. D. Ambroſius *lib.* 2. *de pœnit. cap.* 2. Auguſtinus *epiſt.* 203. & *in lib. de hæreſibus, cap.* 22. plura juris teſtimonia congeſſit Auguſtinus *in epit. jur. lib.* 22. *tit.* 27. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña *in præſenti*, Torreblanca *de jure ſpirit. lib.* 3. *cap.* 4. Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *propoſ.* 1. Juſtelus *in can.* 22. *Eccleſ. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *epiſt.* 59. Frances *in paſtor. intern. part.* 3. *quæſt.* 2. Beyerlinch *in theatr. verbo Baptiſmus*, Jac. Gothofr. *ad tit. C. Ne ſanctum Baptiſma*, Albaſpin. *ad Optatum Milevit. cap.* 9. & nos dicemus *in cap.* 2. *de apoſtatis*, ubi de pœnis, tam rebaptizantis, quàm rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Baſilius *lib. de Spiritu ſancto, cap.* 15. Damaſcenus *lib.* 4. *de fide, cap.* 10. D. Thomas 3. *part. quæſt.* 66. *artic.* 1. quòd cùm baptiſmus ſignificet mortem, & ſepulturam Chriſti; & Chriſtus ſemel mortuus, & ſepultus fuerit: ſic etiam baptiſmus ſemel tantùm ſuſcipiendus eſt, ne falſa ſit ſacramenti ſignificatio: qui enim ſæpiùs ſuſciperet baptiſmum, ſignificaret Chriſtum ſæpiùs crucifixum, aut ſaltem in ſignificatione, & figura ſæpe eum crucifigeret. Quare D. Auguſtinus *tract.* 5. *in Ioannem*, aſſeruit eum qui ſæpiùs recipit baptiſmum, non minùs acriter Eccleſiam perſequi, quàm perſequebantur tyranni in ſævis perſequutionibus. Item quia cùm ex hoc ſacramento detur character in anima, qui indelebilis eſt, non debet hoc ſignum iterari, ut contingit in ſacramentis Confirmationis, & Ordinis. Hoc idem probant Tertullianus *de pudicit. cap.* 16. his verbis: *Denuò ablui non licet.* Et *de Baptiſmo cap.* 15. ibi: *Semel lavacrum, minùs ſemel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.* D. Auguſt. *epiſt.* 103. ait: *Rebaptizare Catholicum immaniſſimum ſcelus eſt.* Avitus Viennenſis *in fragm. ex lib. contra Arrianos*, aſſerit: *Unum baptiſma non iteramus.* Richardus à S. Victore *de Sacram. parte* 15. *cap.* 13.

3. Sunt tamen aliqui caſus, in quibus baptiſmus iterari poteſt. Primus eſt, cùm certò conſtat in priori baptiſmo aliquid eſſentiale omiſſum fuiſſe;

nam tunc non tam iterum administratur, quàm de novo confertur: ut si collatus sit ab hæreticis non sub debita forma, quo casu procedunt canon 6. Concilii Nicæni, cujus meminit Rufinus *lib.* 1. *cap.* 6. canones 7. & 8. Synodi Laodic. canon 7. Constantinop. 2. Athanas. *orat.* 3. *contra Arrianos*, S. Basilius *epist.* 1. *ad Amphiloch. cap.* 1. Augustin. *de hæres. hæresi* 44. Secundus est, quando dubium adest, an primus baptismus administratus esset, vel sit administratus ritè, & legitimè collatus: si enim dubitetur, an baptismus administratus sit, ita ut penitus ignoretur, an baptismus collatus esset, vel conjecturæ pro eo adsint, iterandus est baptismus, *cap. si nulla, cap. hi de quibus, de consecr. dist.* 4. Gregorius Magnus *lib.* 12. *indict.* 8. *epist.* 31. *Quotiens tam de Baptismo aliquorum, vel Confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus certa ratio habetur, utrum baptizati, vel confirmati, sive Ecclesia consecratæ sint, ut baptizentur tales, ac confirmentur, atque Ecclesia canonicè consecrentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur ritè peractum.* Gregorius II. *epist.* 8. in fine: *Eos qui se dubitant fuisse baptizatos, an non, ut baptizentur, præcipimus.* Concil. Hippon. *can.* 40. Gregorius III. *epist.* 1. *ad Bonif. Archiep. cap.* 4. *Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel quia presbytero lovi mactante, & carnes immolatitias vescente, baptizati sunt, ut rebaptizentur præcipimus.* Synodica Lucæ Patriarchæ CP. *cap.* 12. *Cùm enim infantes ex Christianorum regione à Scythis, & Agarenis bello capti essent, & empti à Romanis, dubitatum est, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, præsumptio est, eos fuisse baptizatos in patria ætate infantili, nec denuo rebaptizandos esse. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quòd nesciant, an in infantia fuerint baptizati, nec ulli inveniuntur qui baptismum affirment. Eos autem qui ex infidelium regione capiuntur, indistinctè baptizandos esse statutum est, nisi testes profiteantur, eos post captivitatem fuisse baptizatos.* Leo I. R. P. *in epist. ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in codic. can. Eccles. Rom. cap.* 28. *Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est ut renascantur, ne manifestè pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit ut videatur iteratum: nec temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.* Refert Anton. August. *in epit. jur. lib.* 22. *tit.* 24. Si autem constet, baptismum administratum fuisse, sed dubitetur, an ritè, & legitimè, idest cum debita materia, & legitima forma collatus sit, eo casu sub conditione, idest sub forma scripta in præsenti ab Alexandro baptismus iterari potest. Joan. Sanchez *in select. disp.* 42. Dicastillo *de sacris tom.* 1. *tract.* 2. *de baptismo, disput.* 1. *dub.* 7. Quintanaduenas *in suis singul. singul.* 1. Frances *in Pastor. intern. disp.* 2. *q.* 3. Prado *tom.* 1. *de sacram. tract.* 2. *de baptismo, dub.* 8. Sotus *in* 4. *dist.* 8. *art.* 9. qui justè reprehendit Parochos, qui ex levi causa, & inani dubio baptismum iterare præsumunt. Ex qua doctrina varios casus in praxi obvios circa filios expositos, & natos apud partes infidelium, resolvit Frances Vrrutigoyti *in Pastor. intern. p.* 2. *tract. unic. per tot.* Qui autem sciens ritè collatum fuisse baptismum, illum repetit sub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac si purè illum iterasset. Majolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 14. *num.* 5. Sayrus, Suarez, Vgolinus, & alii apud Gibalinum *de irregul. cap.* 5. *conject.* 4. Christ. Lupus *in can.* 84. *Synodi Trul.*

CAPVT III.

Innocent. III. *Arelat.* [a] *Archiepiscopo.*

MAjores [b] Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notavit: Tu es filius Dei vivi; & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus. Hæc igitur te notasse solicitè conjecimus evidenter, qui ut hæreticos Ecclesiam impugnantes meliùs nostra munitus auctoritate repellas, quibusdam quæstionibus, quas contra catholicos moverant, nos postulas respondere. Asserunt enim parvulis inutiliter baptisma conferri; quod nituntur tam ratione, quàm auctoritate probare, illud primò, & præcipuè inducentes, quod cùm secundùm verbum Jacobi Apostoli dicentis in epistola sua: Charitas operit multitudinem peccatorum; & juxta testimonium Veritatis in Evangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes laverat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multùm; non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur; parvulis, qui nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus, & consentientibus tantùm infunditur, peccatum non dimittitur in baptismo, & sic eis baptisma non confertur, quia non est talibus conferendum. In Evangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Vnde parvuli, sive fuerint, sive non fuerint baptizati, condemnabuntur, utpote non credentes. Ad id autem taliter respondemus, quod baptisma circumcisioni successit: absit enim, ut in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Evangelio, circumcisionem cum baptismo servandam; quoniam secundùm Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest. Cùm ergo circumcisio, tam adultis, quàm parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus qui successit in loco ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm [c] fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis,

Digitized by

tis eſt, quàm parvulis conferendus. Nam ſicut olim ſine diſtinctione qualibet Moſaïca lex clamabat : Anima cujus præputii caro circumciſa non fuerit, peribit de populo ſuo; ita nunc diſtinctè vox intonat Evangelica : Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate nec ſexum, nec ætatem excludens. Vnde ſicut anima circumciſi de populo ſuo non peribat, ſic qui ex aqua fuerit, & Spiritu ſancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Cautè tamen adnotandum quantùm plus baptiſmus hodie conferat Chriſtianis, quàm quondam Iudæis circumciſio contuliſſet. Dictum eſt in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege : Peribit de populo ſuo; in Evangelica verò veritate ſubjunctum eſt : Non introibit in regnum Dei. Quoniam etſi originalis culpa remittebatur per circumciſionis myſterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quouſque per mortem Chriſti fuit omnibus obſeratum : ſed per ſacramentum baptiſmi Chriſti ſanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam pervenitur, cujus januam Chriſti ſanguis fidelibus miſericorditer reſeravit. Abſit enim ut univerſi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipſis miſericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad ſalutem. Cæterùm ex vi litteræ ſatis patet, prædictas auctoritates intelligendas eſſe tantummodò de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cùm de parvulis non poſſent intelligi, qui prædicto tantùm originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas ſolvenda eſt : Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cùm non poſſint credere parvuli, ſed adulti; & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda eſt tantummodo de adultis, ne ad alios prima, & ad alios ſecunda clauſula referatur : quamvis nonnulli concedant quod parvuli credunt, non per uſum, ſed per habitum fidei, quam ſuſcipiunt in baptiſmo: ſicut & alia multa verba ſecundùm communem uſum loquendi, non ad actum, ſed ad aptitudinem referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliaſque virtutes parvulis, utpote non conſentientibus, non infundi, à pleriſque non conceditur abſolutè, cùm propter hoc inter Doctores Theologos quæſtio referatur, aliis aſſerentibus per virtutem Baptiſmi parvulis quidem culpam remitti, ſed gratiam non conferri; nonnullis verò dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad uſum, donec pervenerint ad adultam ætatem.

NOTÆ.

a *Arelat.*] Michaëli videlicet, qui temporibus Innocentii III. Eccleſiæ Arelatenſi præfuit. De Metropoli Arelatenſi egi *in cap.* 16. *de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *ſub hac tit. cap.* 1. ubi reperitur textus hic, tantùm legitur, *Idem.*

1. ■ *Majores cauſæ.*] Conſonant textus *in cap. omnis* 3. 2. *q.* 6. *cap. relatum* 15. 11. *q.* 1. *cap.* 2. 18. *diſt. cap. multis* 5. 17. *diſt. cap.* 1. *diſt.* 20. *cap. ut debitus* 59. *de appel.* Felix Papa *epiſt.* 3. *in princip. Semper dubia, & majora negotia terminum ab hac ſancta Sede à tempore Apoſtolorum, qui eam ſuis documentis inſtruxerunt, accipere conſueverunt.* Iul. Papa *epiſt.* 1. ad medium : *Ad Sedem Apoſtolicam, quaſi ad matrem, atque apicem, omnes majores Eccleſiæ cauſæ, & judicia Epiſcoporum recurrant.* Damaſus *epiſt.* 3. ad medium : *Sedi Apoſtolicæ majores cauſæ reſervatæ ſunt, atque ſolidatæ.* Vigilius Pontifex *epiſt. unic. cap.* 7. *Ad ſanctam Romanam Eccleſiam tam ſumma Epiſcoporum judicia, & negotia, atque querela; quam & majores Eccleſiarum quæſtiones, quaſi ad caput ſemper referenda ſunt.* Gregorius VII. *lib.* 2. *regiſtr. Quod majores cauſæ cujuſcumque Eccleſiæ ad Apoſtolicam Sedem referri debeant.* Sixtus I. *epiſt.* 1. *Apoſtolicæ Sedis diſpoſitioni omnes majores Eccleſiarum cauſas canonum auctoritas reſervavit.* Marcel. I. *epiſt.* 1. *ad Epiſcop. Antioch. A diſpoſitione R. Eccleſiæ vos deviare non oportet, ad quam cuncta majora Eccleſiæ negotia (diſponente gratiâ) juſſa ſunt referri.* Melchiades *ad Epiſcop. Hiſpan. Dei ordinatione ordinatum credimus, ut ſemper majores cauſæ ad B. Petri Sedem confluerent.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt A. Auguſtin. *lib.* 1. *part.* 1. *tit.* 10. Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, volum. de poteſt. Epiſcop.* 5.

c *Quàm fœmina.*] Cùm circumciſio ad fœminas non ſpectaret, ut probat Læl. Biſciola *lib.* 5. *horar. ſucceſſ. cap.* 14. contra Strabonem, qui *lib. de geograph. cap.* 6. ex Muſtero refert circumciſionem acceptam à Regina Saba apud Ægyptios in uſu eſſe.

COMMENTARIUM.

Circa baptiſmum parvulorum, ſeu infantium varii fuerunt non ſolùm hæreticorum, verùm & Catholicorum errores. Eos incapaces eſſe baptiſmi, cenſuerunt Pelagiani, contra quos ſcripſit D. Auguſtinus *lib.* 4. *contra epiſt. Pelag. cap.* 22. Idem docuerunt Henriciani, & Pſeudo-Apoſtoli, ut refert D. Bernardus *epiſt.* 140. & *homil.* 66. *in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Lutherus *lib. adversùs Cocleum*, Thomas Monetar. apud Buleng. *adverſus Anabapt. lib.* 2. *cap.* 1. qui affirmabant baptiſmum valide non conferri, niſi adultis illis, qui trigeſimum annum attigiſſent; quâ ætate Dominum noſtrum baptizatum fuiſſe fertur. Quæ hæreſis exorta eſt anno Chriſti 1527. ut referunt Joannes Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarmin. *lib.* 1. *de baptiſm. cap.* 8. licèt jam ſimilem hæreſim ſuo tempore pullulaſſe referat D. Bernardus *d. epiſt.* 140. & *in Cantic. ſermone* 66. Calvinus *lib.* 4. *inſtit. cap.* 16. qui moventur ſequenquentibus fundamentis. Primò, quia Dominus noſter apud Matthæum *cap.* 28. præcipit primùm docere, & poſtea baptizare. Igitur parvuli, qui non poſſunt doceri, nec baptizari valent. Secundò

cundò aiunt, quod reprobi non ſunt baptizandi: ſed multi ex infantibus evaſuri ſunt: igitur cavendum eſt ne profanetur ſacramentum per noſtram ignorantiam. Tertiò, quia non datur baptiſmus abſque pœnitentia, *cap.1. D. Marci, cap.2. Actuum Apoſt.* at infantes pœnitere neſciunt: Ergo baptizari non poſſunt. Quartò, quia Dominus noſter cùm eſſet annorum triginta, baptizatus fuit, ut conſtat *ex cap.3. D. Luca*, ubi narrat Evangeliſta, baptiſmum Chriſti contigiſſe anno 15. Imperii Tiberii Cæſaris, quando ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum 30. & ex canone 22. collectionis Martini Brachar. relato *in cap.1.78. diſt.* probat Baronius *in apparatu*, & *tom.1. anno* 31. & 34. *n.*61. Ergo & omnes in ea ætate ad ejus exemplum baptizari debent. Quintò, nam baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ. D. Petrus *epiſt.1. cap.3.* Sed infantes ſtipulari, aut promittere non poſſunt, *l.1. in princip. l. mulier* 70. *ff. de V. O. l.1. §. furioſum, ff. eodem, & §. infans, Inſtit. de inutilibus.* Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptiſtis textus *in cap. baptizandos* 58. *de conſecr. diſt.4.* ubi docetur baptizandos oportere priùs dicere fidei ſymbolum: ſed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

4. Sed contrarium, immò parvulos infantes capaces eſſe baptiſmi, ſemper Eccleſia docuit: quod & ſub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definivit Concil. Trident. *ſeſſ.7. can.*12. 13. & 14. & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum ſumitur à ſacra Scriptura: ſecundùm à teſtimoniis Eccleſiæ, & ejus uſu: tertium à rationibus. Ex ſacra pagina probatur primò ex figura veteris Teſtamenti; nam circumciſio præfigurabat baptiſmum adeo manifeſtè, ut baptiſmus à D. Paulo dicatur circumciſio, *epiſt. ad Coloſſen. cap.2.* ibi: *Sed in circumciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmo.* Sed circumciſio dabatur infantibus, *Geneſis cap.17. Levit. cap.*12. Igitur & baptiſmus, ut arguit Innocent. *in præſenti.* Deinde ex neceſſitate baptiſmi apud D. Joan. *cap.3.* præſcripta, ibi: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quàm infantes comprehenduntur, ut communiter Eccleſiæ PP. docent, affirmantes parvulos ſine baptiſmo realiter ſuſcepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi poſſe: quod etiam totius Eccleſiæ communis conſenſus firmavit, ſiquidem nunquam pro parvulis ſine baptiſmo decedentibus ſacrificium obtulit, nec illos ad Eccleſiaſticam ſepulturam admittere conſuevit; unde Eccleſia ſæpiùs definivit, peccatum originale non poſſe parvulis per aliud remedium remitti quàm per baptiſmum. Nec audiendus eſt Gerſon 3. *tom. ſerm. de nativ. conſider.*2. dum docet, parvulos ſolis orationibus parentum ſalvari poſſe: quam ſententiam temerariam dixit Soto *in* 4. *diſt.5. quæſt. unic.* nam ut rectè advertit Vazquez 3. *part. in* 3. *diſput.*151. *cap.*3. *in princip.* quamvis verum ſit, Deum poſſe id facere ſine baptiſmo, cùm non habeat potentiam ſuam ſacramentis alligatam; ſi tamen non conſtet peculiari revelatione, illud cum aliquo factum fuiſſe, temerarium eſſet dicere ſalvari potuiſſe contra legem communem. Etiam minùs rectè docuit Caietanus *ad D. Thomam* 3. *p. q.*68. *artic.*2. parvulos ſine tali baptiſmo, aut martyrio, quando eis baptiſmus conferri non potuit, ſalvari poſſe voto baptiſmi in fide parentum: quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Cajetanum*; hæreticam Alfonſus à Caſtro *de hæreſibus, verbo Baptiſmus, hæreſi* 9. Igitur ſi adeo magna eſt neceſſitas baptiſmi, ut abſque eo nemo ſalvari poſſit, quomodo denegari poterat hoc ſacramentum tot parvulis, qui quotidie decedunt. Rurſus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, ubi refertur, baptizatas fuiſſe integras familias, ut *ut actuum Apoſt. cap.*16. ubi dicitur *Lydia baptizata, & domus ejus*: & ibidem de cuſtode carceris legitur: *Baptizatus eſt ipſe, & omnis domus ejus continuò.* Et *epiſt.1. ad Corinthios, cap.*1. ait D. Paulus: *Baptizavi Stephani domum*; cùm in ipſis familiis neceſſariò plures eſſent infantes: igitur quia parvuli baptiſmi capaces ſunt. Secundò expreſſis Eccleſiæ ſanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Concil. Milevit. *can.2. Placuit ut quicumque parvulos recentes ab uteris maternis baptizandos negat, anathema ſit.* Extat *in cap. placuit* 153. *de conſecr. diſt.4.* Concil. Gerundenſe *can.5. Parvuli qui nuper è materno utero editi ſunt, ſi infirmi, ut aſſolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, quâ nati ſunt, ſi oblati ſunt, baptizentur.* Theodulf. Aurel. *cap.*17. *Si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptiſmi gratiâ de cujuſlibet parochia allatus fuerit, ei baptiſmi ſacramentum non denegetur.* Conc. Afric. circa tempora Bonifacii *can.*76. Brachar. 2. *can.*7. Viennenſe *in Clement.*1. *de ſumma Trinit.* docuerunt, & uſum baptizandi infantes jam primis Eccleſiæ ſæculis probarunt D. Clemens *lib.6. conſtit. cap.*15. Beatus Dionyſius *de Eccleſ. Hierarch. cap. ult.* Iuſtin. Martyr. *q.*56. Syricius *epiſt.*1. *ad Himerium, cap.*2. Innocent. I. *epiſt.*26. Leo I. *ad Epiſcop. Aquil. epiſt.*84. alias 16. Gregorius Magnus *lib.5. epiſt.9. ad Joannem Carali:* Ambroſius, Cyprianus, Auguſtinus, & alii congeſti à Pamelio *in not. ad D. Cyprianum, epiſt.*59. *num.*5. Illuſtrant Caſtro *adverſus hæreſes, verbo Baptiſmus*, Becanus *de baptiſmo, cap.*10. *q.*1. Baronius *anno* 253. *num.*16. & 259. *num.*21. Diana *p.*3. *tract.*4. *reſol.*8. Narbona *de ætate, anno* 1. *q.*8. Bellarminus *tom.*2. *contr. cap.*9. *de baptiſmo*, Vazquez 3. *p. in* 3. *diſp.* 154. *cap.*1. & 2. Gregorius de Valentia 4. *p. tract.* 1. *de baptiſmo, q.*3. Ægidius *de ſacram. q.*68. *artic.*9. Vicecomes *de ritibus baptiſmi, lib.*2. *cap.*1. Nuño, Suarez, & Aragon *ad D. Thomam*, 3. *p. q.*68. *artic.*9. Ratione etiam probatur prædicta doctrina; nam baptiſmus neceſſarius eſt ad ſalutem omnibus habentibus peccatum originale, juxta D. Joannem ſuprà relatum: ſed parvuli ſunt participes ipſius peccati: igitur debent eſſe capaces baptiſmi, ne plus poſſit culpa, quàm gratia, contra ſententiam Apoſtoli *ad Romanos cap.*6. Proſequitur alias rationes Bellarminus *d. cap.*9. Vnde Ina Rex Saxonum occiduorum in legibus Eccleſiaſticis, quæ habentur *tom.*17. *Concil. Regiæ editionis, fol.*131. ita *l.*2. cavit: *Infans intra triginta dies poſtquam in lucem prodierit, baptizetur: id ſi non fiat, ter denis ſolidis culpam penſetur: ſin priùs vitam cum morte commutavit, quàm ſacro tingatur baptiſmate, rebus ſuis omnibus multetur.*

Nec tunc obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. cap.* 28. *Matthæi*; nam ibi præſcripſit Dominus ordinem, quem ſervare debebant Apoſtoli in converſione Gentilium, videlicet ut priùs inſtruerent eos, deinde baptizarent, poſtremò monerent, ut ejus præcepta cuſtodirent. Siquidem ordo ſervandus eſt, cùm fieri poteſt, ut etiam ab Eccleſia diligenter ſervatur, cùm adulti ad fidem veniunt: at ſi vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non poſſint ſervari omnia, vel non eodem ordine, certè præſtat aliquid

ſervare

ſervare, quàm nihil, veluti ſi quis eſſet in deſerto cum homine Gentili jam moriente, ubi non eſſet aquæ copia, poſſet eum docere, & inſtruere ut crederet; nec peccaret contra illud præceptum divinum, *Docete baptizantes*; quia illud intelligitur cùm fieri poteſt. Quia ergo infantes ſunt incapaces doctrinæ, ſed capaces baptiſmi, mutatur in eis ordo præcepti, & priùs baptizantur, ne forſan decedant ſine hoc unico præſidio, ac deinde cùm adoleverint, docentur. Nec obſtat ſecundum argumentum, nam ſi illud probat, deducitur nec adultos omnes eſſe baptizandos; ſiquidem ex eis plures reprobi evadunt. Nec obſtat tertium argumentum; nam pœnitentia eſt neceſſaria in baptiſmo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, & Actuum Apoſt. ob peccata actualia, quæ adulti commiſerunt: originale peccatum non eſt materia pœnitentiæ, ideo non deſideratur in eo, qui tantùm illud habet: de quibus adultis etiam accipiendus eſt textus *in d. cap. baptizandos, de conſecr. diſt.* 4. juxta veterem ritum recitandi ſymbolum à catechumenis, & nomen dandi; quem illuſtrant P. Faber *lib.* 3. *agoniſt. cap.* 16. Menardus *in notis ad l ib. ſacram. D. Gregorii, fol.* 98. Gazeus *ad Caſſianum lib.* 6. *de incarn. cap.* 3. Nec favet contrariæ ſententiæ exemplum Chriſti Domini; nam ut rectè reſpondit Nazianz. *ſermone in ſanctum lavacrum*, non omnia quæ Chriſtus fecit, à nobis eodem modo peragi poſſunt, aut debent. Accedit, nam Chriſtus Dominus diſtulit baptiſmum ad annum trigeſimum: tum quia no negebat ipſe baptiſmo: tum quia non erat periculum, ne morte præveniretur. Adde etiã, quod Chriſtus Dominus circumciſus fuerat in infantia. Nec obſtat quintũ fundamentum; verum enim eſt, tempore baptiſmi ſtipulationem intervenire, quandoquidem qui Chriſtianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et reſpondet, *Credo*: & iterum, *Abrenuntias?* Et reſpondet, *Abrenuntio*. Synodus Laodic. *can.* 46. Synodus 6. Conſtantinop. *cap.* 7. Concilium Turon. *cap.* 18. Plura Joſeph. à S. Maria Carthuſ. *de cerem. bapt. cap.* 18. & 21. Inde Tertul. *de ſpectaculis*, docet in baptiſmo ſeſe hominem Deo per ſponſionem obligare: quâ phraſi utitur Catechiſmus Romanus *cap.* 2. *de ſacram. Baptiſmi, num.* 2. Conſiderat non malè malus alioquin Myſtagogus Vviſembach. *diſp.* 33. *num.* 3. Vnde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in perſequut. cap.* 12. ibi: *Apud inferos emancipatio noſtra eſt, & ſtipulatio noſtra in cœlis.* D. Joſephus de Retes *in repetit. prælect. de V. O. cap.* 1. *conſect.* 6. *num.* 32. Et cùm infantes per ſe reſpondere nequeant, ſuſceptores eorum, ideſt patrini, id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Ioan. Chryſoſtomus *in pſalmo* 44. ibi: *Statim ſacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, & aſſenſiones, & minoris ætatis fidejuſſorem ſuſceptorem interrogat.* Tertul. *de baptiſmo cap.* 18. ibi: *Diſcat quiſque fidem Apoſtolicam, quam profeſſus eſt per ora geſtantium in baptiſmo, cùm ad annos intelligibiles venerit.* Smaragdus *in explicat. epiſtolæ de Sabbatho Pentecoſt.* ibi: *Parvuli, quamvis necdum loqui poſſunt; tamen pro illis & confitentur, & loquuntur qui eos de lavacro fontis ſuſcipiunt: nec immeritò dignum eſt, ut qui aliorum peccatis obnoxii ſunt, aliorum etiam confeſſione, per myſterium baptiſmatis remiſſionem originalium percipiant peccatorum.* Illuſtrat Vicecomes. *lib.* 1. *de ritibus baptiſmi, cap.* 35. Quatenus tamen ex promiſſione ſuſceptorum teneantur parvuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promiſſam ſervare, expoſui *in cap. cùm ſimus, de regular.*

Maner ergo, cujuſcumque ætatis homines baptizari poſſe, & perperam Anabaptiſtas, eorumque aſſeclas, ſacramentum hoc parvulis negaſſe. Fuerunt tamen alii, qui etſi infantium baptiſmum agnoverunt, exiſtimarunt tamen infantes non eſſe baptizandos, niſi poſt octavum diem; de quibus D. Cyprianus *epiſt.* 59. ibi: *Quantùm verò ad cauſam infantium pertinet, quos dicitis, intra ſecundum, vel tertium diem, quo nati ſunt, conſtitutos baptizari non oportere, & conſiderandam eſſe legem circumciſionis antiquæ, ut intra octavum diem eum, qui natus eſt, baptizandum, & ſacrificandum non putaret, longè aliud in Concilio noſtro omnibus viſum eſt.* Ex quibus verbis cognoſcitur non ſolùm error exiſtimantium baptiſmum differendum eſſe in octavum diem, verùm & fundamentum hujus erroris. Cùm enim circumciſio, quæ erat typus, & figura hujus ſacramenti, octavo die fieret, *Geneſis capite* 17. & *Levit. capite* 12. Baronius *anno* 175. *numero* 120. & tunc nomen puero imponeretur, ut probatur exemplo Chriſti Domini, dum apud Lucam *capite* 2. legitur: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, vocatumque eſt nomen ejus Jeſus.* Ergo ut reſpondeat veritas figuræ, debet baptiſmus adminiſtrari ipſo octavo die. Accedit, nam Romani eundem morem ſequentes nomina imponebant filiis maribus nono die, fœminis octavo. Feſtus Pompeius *verbo Luſtricus*, Plutarchus *in problem. quæſt.* 102. qui hujus moris anxiè inquirit cauſas. Macrobius *lib.* 1. *Saturn. cap.* 1. Polydorus Vergil. *de invent. rerum, cap.* 4. Alex. ab Alex. *lib.* 1. *dier. genial. cap.* 8. Illuſtrant D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. C. de capit. civium, num.* 13. D. Joſephus de Retes *lib.* 1. *opuſc. cap.* 3. *num.* 2. P. Fabet *lib.* 1. *ſemeſtr. cap.* 6. Stuchius *in antiquit. conviv. lib.* 1. *cap.* 16. Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, cap.* 6. Turneb. *lib.* 3. *adverſ.* Cujacius *in l.* 52. §. 1. *ff. de legat.* 2. & *ad tit. Cod. de inſirmand. pœnis cœlib.* Merillus *lib.* 2. *obſ. c.* 33. & 37. & *lib.* 3. *c.* 33. Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sueton. in Nerone cap.* 6. Vicecomes *lib.* 2. *de antiquis baptiſmi ritibus, c.* 14. Viglius *in* §. *nominatim, Inſtitut. de exhared. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annotat.* 267. Nec ante nonum diem filius vitalis credebatur, ex ratione adducta à Plutarcho *ubi ſuprà*; immò ſi ante ipſum diem decedebat, parentibus non proderat, ut ex lege Papia decimam bonorum capere poſſent: eóque referendus eſt Vlpianus *in lib. regul. tit. de decimis*, dum ait: *Quod communis filius, filiáve poſt nonum diem amiſſus, unam decimam adjecit.* Qvæ verba ut apprimè capiantur, obiter adnotandum eſt, lege Juliã, & Papiã conſtitutum fuiſſe, ut vir ex teſtamento uxoris, viciſſimque uxor ex teſtamento mariti, non niſi decimam bonorum partem, & tertiæ partis uſumfructum capere poſſent, ut teſtis eſt Vlpianus *eod. tit. de decimis.* Aliquando tamen ex ejuſdem legis beneficio conjuges inter ſe non unam decimam tantùm, ſed etiam duas, vel tres, & quandoque ſolidum capere poterant: duas decimas, ſi communem filium amiſiſſent; tres, ſi duos; ſolidum, ſi tres, modò maſculus poſt nonum diem, fœmina poſt octavum decederent. Vnde in dicto fragmento Vlpiani legendum eſſe, *poſt nonum diem*, jam notarunt Gothofredus & Cujacius *ibi*. Briſſonius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 9. Connanus *lib.* 9. *comment. c.* 4. Et apud Gothos etiam ut parentes filiis ſuccederent, deſiderabatur ut aquâ baptiſmi luſtratus, ultra decimum diem vitam ageret, *l.* 17. *tit.* 4. *lib.* 4. *legum*

gum Vviſigoth. Hodie tamen ſufficit, ut ſit baptizatus, & vivat per vigintiquatuor horas, *l.* 13. *Tauri*, quæ eſt lex 2. *tit.* 5. *lib.* 5. *recopil.* immò & apud nos communi totius populi catholici conſenſu receptum eſt, ut elapſo octavo nativitatis die, & ſolenniter baptiſmum infantes, & nomen accipiant, ut referunt Quintil. Mandoſius *de ætate cap.* 1. *num.* 16. & 17. Tiraq. *in l. ſi unquam, verbo Suſceperit, num.* 16. *C. de revocand.* P. Gregorius *lib.* 9. *ſyntag. cap.* 9. *num.* 26. Lara *de vita hominis, cap.* 11. *num.* 7. Narbona *de ætate, anno* 1. *q.* 9. Ergo ante octavum diem infantes baptizati nequeunt.

7. Sed prorſus verius eſt, baptizari poſſe infantem ſtatim ac natus eſt, immò & dum in uteris maternis exiſtit, ſi operâ obſtetricis corpus ablui poſſit dum forma profertur. Validè enim tunc conferri baptiſmum, docuerunt Gabriel *in* 4. *diſt.* 4. *q.* 2. *artic.* 3. *dub.* 2. Victoria *in ſumma, tit. de baptiſmo, num.* 32. Suarez, & Ægidius *ad D. Thom. quæſt.* 68. *art.* 11. Bonacina *de baptiſ. diſp.* 2. *q.* 2. *punct.* 3. *num.* 25. Prado *tom.* 1. *de baptiſmo, tract.* 2. *quæſt.* 68. *dub.* 8. Et probatur auctoritate, & ratione: auctoritate præſentis textus, ibi: *Nec ſexum, nec ætatem excludens.* Et textus *in cap. neque quemquam, verſ. Vnde, de conſecr. diſt.* 4. Ratione, quia qui in utero eſt, poſt tempus formationis, & animationis eſt homo vivens, & animal, juxta Philoſophorum ſententiam, *l.* 1. §. *ſi quis proximior, ff. unde cognati.* Tertul. *in apolog. cap.* 9. Lactantius *de opificio Dei, cap.* 17. Amaya *lib.* 3. *obſ. cap.* 1. §. 3. *ex num.* 30. qui enim in utero ſunt, verè, ſi Philoſophica principia inſpicimus, in rerum natura ſunt, quamvis in bonis non ſint. Faber *in Papin. tit.* 4. *princ.* 3. *illat.* 3. Licèt Stoïci fœtum portionem viſcerum matris eſſe putarent. Plutarchus *lib.* 5. *de placitis Philoſopherum, cap.* 15. & 26. Seneca *epiſt. ult.* ibi: *Maternorum viſcerum latens onus.* Iuxta quorum ſcholam accipiendi ſunt Papinianus *in l.* 9. *ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Partus nondum editus homo non rectè fuiſſe creditur.* Vlpianus *in l.* 1. §. 1. *ff. de ventre inſpic.* ibi: *Partus enim antequam edatur, mulieris portio eſt, vel viſcerum.* Triphoninus *in l. Cicero, ff. de pœnis*, Marcel. *in l.* 2. *ff. de mortuo infer.* Sed apud Conſultos talis pro homine non habetur, *l.* 2. *ff. de mortuo inferend. l. in Falcidia* 9. *ff. ad l. Falcidiam.* Quare omnia jura in nativitatis tempus collata partui reſervantur, *l.* 3. *cum aliis, ff. ſi pars hereditatis*; & ideo dum in utero ſunt, neque illis aſſignari libertus, *l. ultim. ff. de aſſig. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l. cùm inter* 14. *C. de fideicommiſſ. libert.* Notavi *in can. Concilii Illiber.* Vnde cùm fœtus poſt animationem contraxerit peccatum originale, *cap. regenerante* 136. *de conſec. diſt.* 4. & non ſit aliud remedium præter baptiſmum, *cap. quiſquis* 137. *cap. nulla* 142. *de conſecr. diſt.* 4. neceſſariò dicendum eſt, fœtum capacem eſſe baptiſmi fluminis, ſi aqua ad eum pervenire poſſit; vel ſanguinis, ſi in odium Chriſtianæ Religionis occidatur, *cap. firmiſſimè* 15. *quæſt.* 1. *cap. baptiſmi vicem, de conſecr. diſt.* 4. docent ultra ſuprà relatos Navarrus *lib.* 3. *conſil. ad hunc tit. conſil. ultimo*, Narbona *de ætate, anno* 1. *quæſt.* 2. *num.* 19. Nec contrarium probant textus *in cap. quicquid*, 35. *diſt. cap. ſi ad matris* 114. *de conſecr. diſt.* 4. Nam textus illi loquuntur de baptiſmo matris prægnantis, ita ut aqua minimè attingat fœtum in utero matris clauſum, ut facilè conſtat *ex dicto cap. ſi quicquid*, ibi: *Si ad hoc ſacramentum accipiendum gravidam neceſſitas cogat.* Et *ex d. cap. ſi ad matris* 114. ubi diſputatur, an maneat baptizatus infans, cujus mater baptizata eſt, aliquo mortis urgente periculo, cùm illum geſtaret in utero. D. enim Auguſtinus in utroque textu impugnat hæreticos, qui exiſtimabant, baptiſmum matris diffundi etiam ad uterum, qui juxta Stoïcos pars viſcerum matris eſt; & ideo negabant, mulierem prægnantem baptizari poſſe, quia ſimul fœtus baptizatus credebatur, & ſi poſtea baptizaretur, iterabatur baptiſmus. Contra quos ita ſanxerunt PP. Concilii Neocæſar. *can.* 6. in hæc verba: *De prægnantibus, quod oportet eas baptizare quando volunt; nihil enim in hoc ſacramento commune eſt partura, & illi qui de ejus utero fuerit editus; quia unjuſcujuſque in illa confeſſione libertas arbitrii declaratur.* Refelluntur etiam ex eo, quod infans in utero habet reverà diſtinctum corpus, diſtinctamque animam, *l. partum* 26. *ff. de V. S. l. ſi aliena* 10. §. *fin. ff. de uſucap.* cum aliis congeſtis à Carranza *de partu, cap.* 2. Merillo *lib.* 1. *obſ. c.* 16. Vnde peculiari benedictione benedici poteſt, ut variis exemplis firmat Roſweidus *in onomaſt. verbo Benedictio.* Nec etiam contrarium probat Iſidorus relatus à Gratiano *in cap. qui in maternis, de conſecr. diſt.* 4. ubi ait ſanctus, eum 'qui in maternis uteris eſt, baptizari non poſſe; quia qui non eſt natus ſecundùm Adam, non poteſt renaſci ſecundùm Chriſtum. Nam omiſſis Greg. de Valentia *diſput.* 4. *quæſt.* 1. *punct.* 2. Layman. 2. *tom. tract. de baptiſmo, cap.* 3. *num.* 2. qui accipiunt Iſidorum juxta terminos textus præcedentis, in quo agebatur de baptiſmo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum eſt cum Præceptore Archipræſule Valentiæ, Iſidorum agere de fœtu informi, & imperfecto ante animationem, cùm eſt tantùm ſpes animantis, aut puerperium, ut dicitur *in c. aliquando* 7. *c. quod verò* 8. *c. Moyſes* 9. *c. ſicuti* 10. 32. *q.* 1. cui verè convenit ratio adducta à D. Iſid. videlicet quod ipſe, qui natus non ſit ſecundùm Adam, hoc eſt ad peccatum originale, non poteſt renaſci per gratiam ſecundùm Chriſtum, quia ut aiebat D. Auguſtinus *epiſt. ad Dardanum*, nemo naſcitur ſpiritualiter, niſi priùs naſcatur naturaliter, id eſt nativitate quæ contingit per animationem fœtus, quæ fit plerumque in viris quadrageſima die conceptionis, in fœminis octuageſima, ut pluribus relatis docet Narbona *de ætate, anno* 1. *quæſt.* 2. Nec tunc obſtat quod dicebamus de circumciſione, argumento deducto ab ea ad baptiſmum: nam cùm in pluribus differant inter ſe, non valet argumentum à circumciſione ad baptiſmum deductum. Circumciſio enim non fuit inſtituta ad tollendum peccatum originale, ſed tantùm ut eſſet ſignum fœderis inter Deum, & Abrahamum ac poſteros ſuos, *Geneſis* 17. *verſ.* 11. & ut eſſet ſignum juſtitiæ per fidem acceptæ. D. Paulus *ad Romanos cap.* 4. *verſ.* 11. Et ita circumciſionem non eſſe inſtitutam in remedium peccati originalis, probant, & defendunt Bellarmin. *lib.* 2. *de Sacram. in genere, cap.* 15. & 17. Vazquez *in* 1. 2. *diſput.* 130. *cap.* 2. Becanus *in analog. cap.* 14. Vnde circumciſio non præfigurabat in omnibus baptiſmum, ſiquidem baptiſmus confert gratiam, ſit per ablutionem, & perficitur per invocationem ſanctiſſimæ Trinitatis: quæ in circumciſione non contingebant; tantùm enim circumciſio præfigurabat baptiſmum in eo, quod ſicut circumciſio erat ſignum ſecernens Judæos ab aliis, ita baptiſmus eſt ſignum, per quod Chriſtiani ab infidelibus ſecernuntur: unde licèt circumciſio deberet die octavo nativitatis, non antèa fieri, propter infantis teneritatem; tamen

diutiùs

diutiùs, differri poterat, ut contigit in circumciſione Ioſuë, *c.5.verſic.* 6. ita & baptiſmus poteſt adminiſtrari ante, vel poſt diem octavum quanto citiùs, ne infans decedat cum peccato originali.

I. Exponitur textus in cap. baptizari, 5. diſt.

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. baptizari, 5. diſt.* in illis verbis: *Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, ſi periculo mortis urgetur, vel ipſa hora eadem, quâ gignit, vel hoc quod gignitur, eadem quâ natum eſt, nullo modo prohibetur.* Qui textus accipiendus eſt non de prima generatione, ſed de ſecunda, id eſt, nativitate ex utero matris; nam in utroque jure gignere idem eſt ac parere, *l. qui filiabus* 17. §. 1. *ff. de leg. 1. cap. ſi mulier* 2. *eadem diſt.* 5. ubi verbum *genuerit*, extat pro *pepererit*: *c. ad ejus* 4. *eod. diſt.* ubi ſæpe ſæpiùs idem probatur. Vnde ſenſus Gregorii *in dicto cap. baptizari*, eſt, enixam mulierem eadem horâ, quâ peperit; & partum eadem, quâ editus eſt, ſi periculum mortis adeſt, poſſe baptizari, non expectato ſolemni baptiſmi tempore, ne morte præoccupatus hoc unico peccati originalis remedio privetur, ut docetur *in cap. ne quod abſit* 98. *cap. placuit* 111. *cap. ſi qua* 116. *de conſecr. diſt.* 4.

§.

VErùm quidam ex hac ſolutione inveniſſe ſe credunt viam ad alias quæſtiones, argumentantes ex eo quod dicimus, parvulis in baptiſmate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, ſi baptizantur, ratione ſimili dimittatur. Cùm enim neutri ſentiant tunc, vel conſentiant, dicunt idem in ſimilibus judicandum. Hic verò dicimus diſtinguendum, quod peccatum eſt duplex, originale ſcilicet, & actuale: originale, quod abſque conſenſu contrahitur, & actuale, quod committitur cum conſenſu. Originale igitur quod ſine conſenſu contrahitur, ſine conſenſu per vim *a* remittitur ſacramenti: actuale verò, quod cum conſenſu contrahitur, ſine conſenſu minimè relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non ſaltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptiſmo, ſicut parvulis, dimittatur. Ad hoc eſt taliter reſpondendum, quod Dominus, qui totum hominem ſanum fecit in Sabbatho, opus imperfectionis non novit, & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati eſt *b* carentia viſionis divinæ: actualis verò pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus. Vnde ſi primum dimitteretur alicui, altero non dimiſſo, talis non careret viſione Dei propter originale dimiſſum; & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam impoſſibilia ſeſe minimè patiuntur, immò ſibi mutuò adverſantur. Interim verò quæritur, utrum hujuſmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti ſaltem *c* character in baptiſmate imprimatur, ut excitati à ſomno, vel ab ægritudine liberati, non ſint denuò baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod ſacramenta, quæ per ſe ſortiuntur effectum, ut *d* Baptiſmus, & Ordo, cæteraque ſimilia, non ſolùm dormientibus, & amentibus, ſed invitis etiam, & contradicentibus, etſi non quantùm ad rem, quantùm tamen ad characterem conferuntur; cùm non ſolùm parvuli, qui non conſentiunt, ſed ficti, qui quamvis non ore, corde tamen diſſentiunt, recipiant ſacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuiſſent inviti, & reluctantes immerſi, ſaltem ratione ſacramenti ad juriſdictionem eccleſiaſticam pertinerent, unde ad ſervandam regulam fidei Chriſtianæ forent rationabiliter compellendi. Verùm id eſt religioni *e* Chriſtianæ contrarium, ut ſemper invitus, & penitus contradicens, ad recipiendam & ſervandam Chriſtianitatem aliquis compellatur, propter quod inter *f* invitum & invitum, coactum & coactum alii non abſurdè diſtinguunt, quod is qui terroribus abſque ſupplicüs violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptiſmi ſuſcipit ſacramentum; talis quidem, ſicut & is, qui fictè ad baptiſmum accedit, characterem ſuſcipit Chriſtianitatis impreſſum, & ipſe tanquam conditionaliter volens, licèt abſolutè non velit, cogendus eſt tamen ad obſervationem fidei Chriſtianæ. In quo caſu debet intelligi decretum illud Concilii *g* Toletani, ubi dicitur, quod qui jam pridem ad Chriſtianitatem coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi Principis *h* Siſebuti, quia jam conſtat eos ſacramentis divinis aſſociatos, & gratiam baptiſmi ſuſcepiſſe, & chriſmate unctos eſſe, & corporis Domini extitiſſe participes, oportet ut fidem etiam, quam neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides quam ſuſceperint, vilis, ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam conſentit, ſed penitus contradicit, nec rem, nec characterem ſuſcipit ſacramenti; quia plus eſt expreſsè contradicere, quàm minimè conſentire; ſicut nec ille notam alicujus reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans thurificare idolis *i* cogitur violenter. Dormientes autem, & amentes, ſi priùs quàm in amentiam inciderent, aut dormirent, in contradictione perſtiterant, quia in eis intelligitur contradictionis propoſitum *j* perdurare, ſi fuerint ſic immerſi, characterem nec ſuſcipiunt ſacramenti; ſecus autem, ſi priùs catechumeni extitiſſent, & habuiſſent propoſitum baptizandi. Vnde tales in ne-

ceſſitatis articulo conſuevit *k* Eccleſia baptizare. Tunc ergo characterem ſacramentalis imprimit operatio, cùm obicem non invenit obſiſtentem.

NOTÆ.

1. a *Remittitur ſacramenti.*] Antiqua fuit Origeniſtarum hæreſis, peccata per baptiſmum non tolli, ſed tantùm tegi, ut tamen morte detegerentur. Ita tenuit Proculus quidam Origeniſta, teſte Epiphanio *hæreſi* 64. quem errorem ſequuti fuerunt Meſſalini, ut Theodoretus auctor eſt *lib.*4. *de fabulis hæreticor.* Idem delirium amplexi fuerunt innovatores veterum errorum, Lutherus *in antidoto Concil. Trident. ſeſſ.*5. Kemnitius *in examine ejuſdem Concilii* : quos apertè refellunt Bellarminus, *lib.*1. *de baptiſmo*, *cap.* 13. Franc. Valens *in concord. juris*, *p.*1. *in c.*2. 25. *diſt.* & eam hæreſim damnavit Trident. *ſeſſ.*5. *de peccato origin.* aſſerens per baptiſmum tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet. Item Florentinum in litteris unionis, ubi pro effectu baptiſmi aſſignat remiſſionem peccati cujſlibet, tam originalis, quàm actualis ; & hoc in Symbolo Concilia Nicænum, & Conſtantinop. profitentur ibi : *Credimus unum baptiſma in remiſſionem peccatorum.*

2. b *Carentia viſionis.*] Nec contrarium probat D. Auguſtinus relatus *in cap. firmiſſimè*, 83. *de conſecr. diſt.*4. *in princip.* & præcipuè in verſiculo *Firmiſſimè*, ubi poſtquam tradiderat omnem hominem ex viro, & muliere conceptum, cum originali peccato naſci, ideſt concipi impietati ſubditum, & morti ſubjectum, ſubjungit, non ſolùm adultos homines ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui ſive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, ſive cùm de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſæculo tranſeunt, ſempiterno igne puniendos. Nam accipiendus eſt Sanctus de pœna damni, & carentia viſionis Dei ; nam in ſacra Scriptura, & apud Eccleſiæ Patres ignis nomine notatur pœna, aut vindicta gravis, quæcumque illa ſit, *Pſalmo* 76. *verſ.*10. ibi : *Igne nos examinaſti*, id eſt verberibus, & flagris, ut optimè notat ibi D. Baſilius *in pſalmum* 139. *verſ.*11. ibi : *Cadent ſuper eos carbones, ignis.* Vbi D. Chryſoſtomus ita inquit : *Carbones ignis, & ignem dicit ſupplicium quod à ſuperis mittitur.* Tradunt poſt alios Ioannes Paiba *in doctr. ſacr. Scrip. lib.*10. *cap.*26. *num.*1. Granados *tom.*4. *in* 3. *p. controverſ.*2. *tract.* 1. *diſp.*1. *n.*147.

3. c *Character.*] Certum enim eſt, baptiſmi peculiarem effectum eſſe characteris impreſſionem in animâ ; nam licèt alia ſacramenta tantùm conferant gratiam, baptiſmus tamen præſtat gratiam, & præbet characterem. D. Chryſoſtomus *homil.*2. *in epiſt. ad Epheſios*, ibi : *Porrò charactere Spiritus Sancti nos inſignivit.* D. Auguſtinus *lib.* 6. *de baptiſmo*, *cap.*1. dicit in generali Concilio approbatum : *Satis*, inquit, *eluxit Paſtoribus Eccleſiæ Catholicæ toto orbe diffuſa, per quos poſtea plenarii Concilii auctoritate originalis conſuetudo firmata eſt, & ovem quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus depradatoribus ſuis foris acceperat, venientem ad Chriſtianæ unitatis ſalutem, ab errore corrigi, à captivitate liberari, à vulnere ſanari; characterem tamen Dominicum in ea cognoſci potius, quàm improbari.* Probat variis ſacræ paginæ, & SS. PP. teſtimoniis Bellarminus *lib.*2. *de Sacram. c.*20. *cum ſequent.* Vnde convincitur Kemnitius, qui *in* 2. *p. examinis Concilii*, Innocentium noſtrum auctorem facit hujus vocis, *characteris*; cùm jam temporibus SS. Auguſtini, & Chryſoſtomi in uſu eſſet : igitur peculiariter imprimitur character, quia per hoc ſacramentum ſuſcipiens efficitur novus homo diſtinctus ab aliis non baptizatis ; accipit novam poteſtatem, & deputatur novo miniſterio. Concil. Florent. *ubi ſuprà*, Trident. *ſeſſ.*7. *can.*7. Etiam audiendus non eſt Sotus *in* 4. *diſt.*4. *artic.*2. *verſ. Prima opinio*, aſſerens characterem hunc eſſe merum ens rationis, neque eſſe ullam prorſus rem, neque entitatem ab anima quoquo pacto diſtinctam : quem refellit P. Mendo *in ſtatera, diſſert.*9. *q.* 1. *n.*17.

4. d *Baptiſmus, & ordo.*] Non inde inferas, eſſe in Eccleſia alia Sacramenta, quæ per ſe non ſortiantur effectum ; cùm certum ſit omnia ſacramenta novæ legis per ſe effectum ſuum conferre ex opere operato. Concil. Conſtantinop. 1. *in ſymbolo*, Milevit. *cap.*2. Trident. *ſeſſ.*7. *cap.*8. & 15: latè probat Bellarminus *lib.*2. *de ſacram. cap.*7. Ea verba præſentis textus, *per ſe ſortiuntur effectum*, referenda ſunt ad peculiarem effectum characteris, non verò ad alios effectus ; quia proprium eſt ſacramenti Ordinis, Baptiſmi, & Confirmationis, characterem imprimere, *cap. ad abolendam*, *de hæreticis.* Quod ex eo provenit, quia per hæc ſacramenta novus homo conſtituitur, ac novum ſtatum, novamque poteſtatem recipit.

5. e *Religioni Chriſtianæ contrarium.*] Conſonat textus *in cap. quia ſincera, cap. ſincera, cap. de Iudæis*, 45. *diſt. cap. ad fidem*, 25. *quæſt.*3. *cap. ſicut Iudæi*, 15. *de Iudæis.* Nam certum eſt, neminem ad credendum compelli, nec ad religionem profitendam cogi, *d. cap. ſicut Iudæi* 15. ubi latiùs dicemus, *de Iudæis.*

6. f *Invitum & invitum.*] Quod diſcrimen etiam agnoſcit Alexand. III. *in cap. de muliere*, *de ſponſal.* videlicet ut alia vis ſit abſoluta, alia conditionalis, ut expoſui *in cap.*3. *de his quæ vi.*

g *Toletani.*] Quarti videlicet *can.*59. relati *in cap. de Iudæis*, 45. *diſt.* cui interfuiſſe ipſum Siſebutum malè retulit Roder. Sanctius Epiſcopus Palentinus *in ejus vita*, cùm celebratum fuiſſet poſt eum ſub Siſenando anno 681.

7. h *Siſebuti.*] Ivo Carnot. *p.*1. *Decreti*, *cap.*176. & *p.*13. *cap.*94. Burchardus *lib.*4. *Decreti*, *cap.*82. legunt *Siſenandi* : ſed malè. Siſebuti enim tempore, id eſt anno Chriſti 613. Imperator Heraclius, mirus Aſtrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens à circumciſis gentibus divino nutu Imperium eſſe vaſtandum, quod poſtea à Sarracenis, ſive Mahometanis impletum fuit, ut referunt Aimoinus *lib.*4. *hiſt. Franc. cap.*22. Platina *de vitis Pontif. in Adeodato*, Joan. Mariana *lib.*6. *de rebus Hiſp. cap.*3. Zamalloa *in compend. hiſt. Hiſp. lib.* 25. *cap.*25. Jacob. Bleda *in hiſt. Maur. lib.*1. *cap.* 12. *pag.* 36. rogavit Theodoricum Legatum Siſebuti, ut ipſum Regem induceret, ut Judæorum gentem omnibus exitialem ex univerſa Hiſpania expelleret, ut referunt Mariana *lib.*6. *de rebus Hiſpan. cap.*3. Ambroſius de Morales *lib.*2. *cap.*13. Padilla *hiſt. Eccleſ. cent.*7. *cap.*10. Genebrardus *in chronol. anno* 623. Joannes Gothus *in hiſt. Goth. lib.* 16. *cap.*14. Quod & Dagoberto Regi Francorum ipſum Imperatorem ſuaſiſſe referunt Baronius *anno* 614. *num.*42.

Gregorius

Gregorius Turon. *in hiſt. Franc.* Aimoinus *lib.*4. *ejuſdem hiſt. cap.*22. Siſebutus protinus ſequentem tulit : *Cùm veritas ipſa petere, quærere & pulſare nos doceat, præmonens quod cùm regnum cœlorum violenti diripiant, in nullo eſt dubium, quod ille indulta gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non feſtinat. Proinde ſi quis Judæorum, de his ſcilicet, qui nondum ſunt baptizati, aut ſe baptizare diſtulerit, aut filios ſuos, vel famulos nullo modo ad ſacerdotem baptizandos remiſerit, vel ſe, ſuoſque de baptiſmo ſubtraxerit, vel unius anni ſpatium poſt legem hanc editam quiſpiam illorum ſine gratia baptiſmatis tranſierit : horum omnium tranſgreſſor, quiſque ille repertus fuerit, & centum flagella decalvatus ſuſcipiat, & debitâ multetur exilii pœnâ : res tamen ejus ad principis poteſtatem pertineant, qualiter ſi incorrigibilem durior oſtenderit vita, perpetua in ejus, cui eas Princeps largiri voluerit, poteſtate permaneant.* Extat *in l.*3. *tit.*3. *lib.*12. *legum Viſigoth.* referunt S. Iſidorus *in chron. Goth. era* 651. ubi de Siſebuto ita ait : *Qui in initio regni ſui Judæos ad fidem Chriſtianam permovens, æmulationem quidem Dei habuit, ſed non ſecundùm ſcientiam ; poteſtate enim compulit, quos provocare fidei ratione oportuit.* Lucas Tudenſis *in chron. mundi*, Roderic. Toletanus *lib.*1. *de rebus Hiſpan. can.*17. Alfonſus Carthagena *in anaceph. cap.*3. Baſlæus *in chron. anno* 616. Et licèt Siſebuti factum improbetur in præſenti canone 59. Concilii Tolet. tamen magnâ excuſatione dignum eſt, ob rectum erga religionem Catholicam zelum. Quo modo factum hoc Siſebuti expoſuerunt Valentia *tom.*3. *diſput.*1. *quæſt.*10. *punct.*6. I. Lipſius *lib. de una relig. adverſ. dialog. verſ. Divinum illud.* Madera *in Monarch. Hiſpan. cap.*6. *fol.* 41. Solorzanus *tom.*1. *de jure Ind. lib.*1. *cap.*19. *numero* 86.

8. *Idolis cogitur.*] Vnde excuſari poteſt Marcellini factum, quod refertur à Baronio *anno* 402. *num.*12. videlicet Marcellinum vi præcisâ coactum idolis thurificaſſe.

9 *Perdurare.*] Vnde deducitur, voluntatem interpretativam ſufficere ; qui enim actualem intentionem habuit, licèt poſtea in ſomnum incidat, aut furorem, nihilominus poteſt baptizari, aut Eccleſiæ reconciliari, *cap. qui recedunt* 26. *quæſt.* 6. Licèt enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen cenſentur perſiſtere in eadem voluntate, *l. ſi is qui animo* 27. *ff. de acquir. poſſ. l.*3. §. *ſi ſervus*, *ff. de uſucap.* Valentia *lib.*2. *illuſtr. in Diſta l.*3. §. *ſi furioſus.*

10 *Conſuevit Eccleſia.*] Adhuc videlicet pendente tempore catecheſis, aliàs ſi neceſſitas non adeſſet, expleri debet tempus catecheſis, intra quod inſtruebantur in fidei myſteriis, *cap. baptizari, cap. de catechumenis, de conſecr. diſt.*4. latè illuſtrat Vicecomes *de ritibus baptiſmi lib.*2. *ferè per tot.* & nos *in can. Concilii Illib.*

COMMENTARIUM.

10. Conclusio traditur, et probatur

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Si amentes antea petierint baptiſmum, poſſunt baptizari ; inviti verò baptizati charakterem non recipiunt.* Quam concluſionem probat textus *in cap. qui ſincera, cap. de Judæis*, 45. *diſt. cap. ad fidem*, 25. *quæſt. cap. qui recedunt*, 26. *quæſt.*6. *cap. ſolet, cap. ægrotantes, de conſecr. diſt.*4. *cap. ſicut* 15. *de Judæis.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Antonius Auguſt. *in epit. jur. lib.*12. *titulo* 1. & 17. & *lib.*22. *tit.*8. Creſperius *in ſumma, verbo Judæi.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, D. Thom. 2. 2. *quæſt.*80. *artic.*8. Suarez *de Sacram.* 3. *p. diſput.* 154. *capite* 1. Acuña *in cap. de Judæis, diſt.*45. Covar. 3. *var. c.*15. Hallier. *de ſacris electt. ſect.*5. *cap.* 1. Balſamon *in can.*48 *Synod. Carthag.* Albaſpin. *lib* 1. *obſerv. cap.*9. Avendaño *lib.*2. *de mens, cap.*17.

11. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Ad baptiſmum nullo modo deſideratur voluntas ex parte ſuſcipientis : ergo amentes, & dormientes, etſi antea propoſitum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur ; nam infans nec judicium, nec voluntatem habet, *l.* 1. *C. de falſa moneta*; & omnia quæ videt, ignorat, *l. ult. ff. rem pupilli, l. pupillus, ff. de R. I.* & æquiparatur furioſo, §. *furioſus, Inſtit. de inutil. l.*2. *ff. de jure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotiis, ff. de R. I.* ſed infans baptizari poteſt. Concil. Milevit. *can.*2. Gerund. *can.*5. Brachar. 2. *can.*7. Clem. 1. *de ſumma Trinit.* probavi ſuperiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etſi antea baptiſmum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & judicium habet; ſiquidem ex delicto commiſſo tenetur, *l. ſi ſervus* 27. §. 9. *ff. ad leg. Aquil.* Ergo ſi ex delicto dormiens poteſt obligari, poterit etiam & baptiſmum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex cap. qui recedunt, in fine* 26. *quæſt.*6. ubi agitur de reconciliatione eorum, qui cùm in gradu pœnitentiæ ſolemnis eſſent, ſubitò obmutuerunt : & aiunt PP. Concilii Arauſic. quod potetunt reconciliari, ſicut & baptizari, & circa amentes ita aiunt : *Amentibus etiam quæcumque pietatis conferenda ſunt.* Ergo ſi omnia, quæ ſunt pietatis, amentibus conferri poſſunt, etiam baptiſmus illis adminiſtrari valet.

12.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, ſubjectum capax ſacramenti baptiſmi eſſe quemlibet hominem viatorem, cujuſcumque ſexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem ſuſcipiendi hoc ſacramentum, ſive veram, cùm jam rationis judicio fruitur ; ſive præſumptam, cùm ante rationis uſum à parentibus baptiſmo traditur. Quam doctrinam pluribus Eccleſiæ decretis firmant, & SS. PP. teſtimoniis probant Bellarmin. *tom.*2. *controv. lib.*1. *de baptiſmo, cap.*8. Becanus *eodem tract. cap.*10. *quæſt.* 1. Gregorius de Valentia *tom.*4. *diſput.*4. *quæſt.*3. Summiſtæ, & Theologi Moraliſtæ de hoc ſacramento agentes, congeſti à Martinez de Prado *tom.*1. *de ſacram. tit. de baptiſmo, cap. de ſubjecto* : nam ſicut omnibus eſt neceſſarius baptiſmus, juxta illud Divi Joannis *cap.*3. *Niſi quis renatus fuerit*, quia omnes in Adam peccaverunt, D. Paulus *ad Romanos cap.*5. & 1. *ad Corinth. cap.*15. ita omnibus convenit per januam Sacramentorum, videlicet baptiſmum, ingredi Eccleſiam, & regenerari. Deinde omnes PP. tam Eccleſiæ Latinæ, quàm Græcæ, hanc ſententiam deducunt ex illis verbis Chriſti Domini apud Matthæum *cap. ultimo : Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Chriſtus Dominus abſolutè docuit, quamcumque gentem eſſe capacem hujus ſacramenti : igitur quilibet homo, cujuſcumque ætatis, aut conditionis ſit, capax eſt hujus ſacramenti. Dixi, quilibet homo, ut excludantur animalia, & alia inſenſibilia, quæ cùm peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trident. *ſeſſ.*5. *cap.*3.

VITUR DUBITANDI RATIO.

mentario, dicendum eſt, verum eſſe in infantibus non dari actualem voluntatem ſuſcipiendi baptiſmum; dari tamen ex perſona ſuſceptoris, ſeu patrini, ut probavi in commentario antecedenti. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. ſi ſervus* 27. §. 9. Nam omiſsâ difficultate, an in ejus textus ſpecie detur actio utilis, an verò directa, quam examinat D. Joan. Suarez *lib.* 2. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *ſect.* 1. dicendum eſt, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præceſſit culpa, ſaltem in non præcavendo damnum; aliàs enim ſi nulla præceſſit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, ut latiùs proſequuntur Paulus Zacchias *lib.* 12. *qq. medicolegal. tit.* 4. *cap.* 12. Fatinac. *in praxi, quæſt.* 98. *ex num.* 62. Covar. *in Clement. ſi furioſus*, 3. *p. in princip. num.* 7. Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 74. unde cùm in ea ſpecie culpa præceſſiſſet in non extinguendo igne, dormiens de incendio ſequuto tenetur. Nec etiam obſtat textus *in dicto cap. qui recedunt*, §. *fin.* nam omiſsâ ſolutione Gloſſæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ aſſerit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui poſſunt ad opera pietatis admitti, dicendum eſt, textum illum eſſe accipiendum de amentibus illis, de quibus in præſenti textu agitur, qui ante amentiam baptiſmum petierunt: vel etiam textus ille accipi poteſt de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & conſenſum in ſuſcipiente non exigunt.

16. EXPONITUR CANON 12. CONCIL. NEOCÆSAR.

Sed ſuprà traditis primò obſtat textus *in can.* 12. *Concilii Neocæſ.* ibi: *Si quis in ægritudine conſtitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari debet; non enim fides illius voluntaria, ſed ex neceſſitate eſt, niſi fortè poſtea ipſius ſtudium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.* Ex quibus deducitur, eum qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate baptiſmum ſuſcipere. Igitur non rectè dicimus, ex voluntate interpretativa baptiſmum ritè conferri illis, qui poſtquam petierunt baptiſmum, in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cujus canonis expoſitione, qui eiſdem verbis reperitur apud Gratianum *in cap. unic.* 57. *diſt.* dicendum eſt, quod licèt illi, qui in ægritudine poſiti baptizantur, verum recipiant baptiſmum; tamen irregulares ſunt, quia quodammodo urgente mortis periculo fidem ſuſceperunt, qui appellantur grabatarii *in can.* 8. *Concil. Altiſſiod.* notavit Menardus *in not. ad lib. ſacram. D. Gregorii, fol.* 161. clynici à D. Hieronymo, & Cypriano, quos refert, & explicat Spondanus *ad Baronium anno* 254. *num.* 4. Quare & de ipſorum baptiſmo aliquando dubitavit Cornelius Papa *in epiſt. ad Fabianum Antioch. Epiſcopum*, apud Euſebium *lib.* 6. *hiſt. Eccleſ. cap.* 35. notavi *in can.* 37. *Concilii Illib.* Unde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantùm à ſacris ordinibus removent, non tamen jubent ipſum iterum baptizari.

17. EXPONITUR CONCIL. TOLET. 8. CAN. 7.

Secundò ſuprà traditis obſtat Concilium Tolet. 8. *can.* 7. ubi cùm agatur de ſacerdotibus, qui ad conjugia, moreſque ſæculi redierunt, & quomodo illi compeſcendi ſint, aiunt PP. Hiſpaniæ, quod nullo modo poſſunt deſerere votum jam emiſſum: quod probant exemplo eorum, qui jam baptizati ſunt, qui fidem deſerere non poſſunt, & hæc referunt difficilia verba: *Baptiſmatis inappretiabile donum eſt; ſemper, & ſæpe non ſolum nolentibus, verùm & quod majus eſt, neſcientibus impartitur.* Exquibus expreſsè deducitur, nolentibus, & inſcientibus ſacramentum baptiſmi ritè miniſtrari: ergo quia ritè, & validè baptiſmus amentibus, dormientibus, immò etiam invitis ritè, & validè conferri poteſt. Cui difficultati respondendum eſt, verba illa, *neſcientibus, & nolentibus*, referenda eſſe ad parvulos, & amentes: licèt enim illi neſciant, iſti verò renuant pro tunc; nihilominus ex ſuprà traditis ritè illis confertur baptiſmus propter voluntatem, quæ ſaltem interpretativa adeſt in amente, & quæ ſuppletur per ſuſceptorem, ſeu patrinum in parvulis. Unde tunc verum eſt, neſcientibus, & amentibus gratiam baptiſmi conferri. Aliter explicat Barboſa *voto* 37. *num.* 14.

18. EXPLICATUR CAN. 48 SYNOD. CARTHAG.

Tertiò hucuſque traditis obſtat textus *in can.* 48. *Synodi Carthag.* 1. in illis verbis, prout extant apud Balſamonem: *De iis, qui ſunt infirmi, ut qui ita ſunt infirmi, qui quidem pro ſe reſpondere non poſſunt, tunc baptizentur, quando ſuâ ſponte de ſe teſtimonium proprio periculo dixerint.* Ex quibus conſtat, deſiderari in ægroto, aut obſtupeſcente voluntatem actualem ſuſcipiendi bapt. ſmum: ergo non ſufficit voluntas interpretativa, ut ſubitò obmutescens, vel in vitæ diſcrimine poſitus baptizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43. Concilii Carthag. 3. relati *in cap. ægrotantes, de conſecr. diſt.* 4. ubi aſſeritur, quod ii ægrotantes per ſe reſpondere non poſſunt, aliorum teſtimoniis adjuventur. Pro cujus difficultatis ſolutione dicendum eſt, in adverſa valetudine baptizari poſſe, ſi dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere poſſint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitaverint, baptizari nequeunt, cùm nec interpretativa voluntas adſit: ſi verò dum ſanæ mentis fuerint, baptiſmum petierint, licèt poſtea fidem expreſsè profiteri nequeant, ſi tamen adſint teſtes, qui referant ipſum ægrotantem baptiſmum petiiſſe, ritè baptiſmus conferri poteſt, cùm conſtat ex teſtium depoſitione de ipſius baptizandi voluntate, ut jam probavi *in can.* 37. *Concilii Illiber.*

19. EXPONITUR CAN. 6. CONCIL. CARTHAG. 3.

Quartò obſtat canon 6. Concilii Carthag. 3. in illis verbis: *Cavendum eſt etiam, ne mortuos baptizari poſſe PP. infirmitas credat, quibus nec Euchariſtiam dare licitum eſt.* Qui canon omni prorſus dubitandi ratione carere videtur, ſi ut ſuprà diximus, in ſuſcipiente baptiſmum deſideretur voluntas. Pro cujus canonis explicatione ſciendum eſt, jam ipſo Eccleſiæ initio, impium morem, ſeu errorem nonnullos invaſiſſe, baptizandi catechumenos ante baptiſmum mortuos, abſconſo aliquo ſub lecto, ut refert S. Chryſoſt. *homil.* 40. *in epiſt.* 1. *ad Corinth.* in hæc verba: *Poſtquam catechumenus quiſpiam apud eos exceſſerit, ſub lecto mortui abſconſo aliquo, qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne accipere baptiſmum: deinde illo nihil reſpondente, qui eſt abſconſus internè, pro illo dicit, ſe velle baptizari: & ſic eum baptizant pro eo qui exceſſit, ac ſi in ſcena luderent.* Cujus abuſus meminit Apoſtolus 1. *ad Corinth. cap.* 15. illis verbis: *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum fusè exponunt Baſil. Legion. *quæſt.* 3. *expoſ. cap.* 5. Theoph. Rayn. *tom.* 15. *in Heterocl. ſect.* 1. *puncto* 11. quem errorem ſequuti fuerunt Marcianiſtæ, ut probavi *in diſt. can.* 37. *Illiber.* & eos optimè refellit S. Fulgentius *de bapt. Æthiop. cap.* 9. *Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, ſive originale, ſive actuale, quia ſimul eſt anima, carnique commune, nihil eorum dimittitur, ſi à carne ſua anima ſeparetur. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſque propria corporis, ſive bonum, ſive malum. Anima itaque ſine carne nullâ ratione ſalvatur, quæ peccavit in corpore, nec credit eam eſſe*

eſſe in corpore : ac per hoc malum recipit, quod geſſit in corpore ; non bonum , quod in corpore conſtituta non geſſit. Care quoque ſine anima non poteſt baptizari, quia nec remiſſionem peccatorum accipere : nam res quæ non vivit , ſicut nec peccare , ita pœnitentiam peccati habere non poteſt. Notarunt Zerda *in adverſ. c.* 144. Novarinus *lib.* 1. *ſched. c.* 9. quem errorem ut damnarent PP. dictũ canonem edidere.

CAPVT IV.

Idem a *Metenſi Epiſcopo.*

DEbitum officii paſtoralis exſolvis, cùm in dubiis juris articulis reſponſo Sedis Apoſtolicæ poſtulas edoceri. Sanè per tuas nobis litteras intimaſti, quod quidam Iudæus in mortis articulo conſtitutus , cùm inter Iudæos tantùm exiſteret, in aquam ſeipſum immerſit dicendo : Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. San. nunc autem quæris, utrum ille Iudæus in devotione Chriſtianæ fidei perſeverans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter reſpondemus, quod cùm inter baptizantem , & baptizatum debeat eſſe diſcretio, ſicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apoſtolis : Baptizate omnes gentes in nomine Patris , & Filii, & Spiritus ſancti ; memoratus Iudæus eſt ab alio baptizandus , ut oſtendatur quod alius eſt qui baptizatur , & alius qui baptizat : ad quod etiam deſignandum ipſe Chriſtus , non à ſe ipſo , ſed à Ioanne baptizari voluit : quamvis ſi talis continuò deceſſiſſet, ad patriam protinus evolaſſet per *b* ſacramenti fidem, etſi non propter fidei ſacramentum. In baptiſmo quippe illa ſpiritualis generatio celebratur , quia niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto , non introïbit in regnum cœlorum : & ſicut in carnali generatione , quâ proles ex viro , & fœmina naſcitur , alius eſt qui carnaliter gignit , & alius , qui carnaliter gignitur : ſic & in ſacramentali generatione , quâ ſoboles ex aqua & Spiritu Sancto renaſcitur , alius debet eſſe qui ſpiritualiter generat, & alius qui ſpiritualiter generatur. Sanè cùm corpus exteriùs , ſive cor interiùs baptizatur , oportet ut utrobique paternitas, & filiatio valeant inveniri, quibus baptizatus, & baptizans ad invicem referantur.

NOTÆ.

1. a *Metenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione , *ſub hoc tit. cap.* 3. Theodorico videlicet Præſuli 57. ipſius Eccleſiæ : de diœceſi Metenſi nonnulla notavi *in c.* 14. *de cleric. non reſid.*

b *Sacramenti fidem.*] Vt dicemus *in cap.* 2. *infrà de presbyt. non bapt.*

COMMENTARIVM.

2. IN hoc ſacramento , ſicut in aliis legis Gratiæ, ſi Euchariſtiam excipias, ſuſcipiens eget miniſtro à ſe diſtincto , quia nemo ſeipſum baptizare valet, ut in præſenti deciditur , & docent plures congeſti à Barboſa *in præſenti* ; quia inter dantem & accipientem debet eſſe realis diſtinctio, *cap. fin. de inſtit. cap. per noſtras, de jurepatron. l. jus dandi, §. Prætor , ff. de tut. & curat.* P. Gregorius *de elect. cap.* 7. Iul. Lavor. *variar. lucub. tit.* 4. *cap.* 6. *numero* 18. Quis autem ſit miniſter ordinarius hujus ſacramenti , exponemus *in cap.* 1. *de presbyt. non baptizato.* Dixi ſi Euchariſtiam excipias, quia eam non ſolùm ſacerdotes à ſeipſis recipiunt, verùm & laïci ſibi ipſi communionem dabant. Palladius *cap.* 143. *de Sylvania* , ibi : *Ecce ago annum ætatis ſexageſimum , præter extrema manuum mearum (& hoc propter communionem ;) non pes meus aquam tetigit.* Cyrillus Hieroſolym. *catechеſi* 5. *myſtag. Accedens ad Euchariſtiam , non expanſis manuum volis accede , nec diſtinctis digitis, ſed ſiniſtram veluti ſedem quandam ſubjicias dextræ, quæ tantum Regem ſuſceptura eſt , & concava manu ſuſcipe corpus Chriſti dicens, Amen.* Ponebantur autem manus in formam crucis , ut expreſsè definitum eſt in ſexta Synodo , *can.* 101. ibi : *Si quis voluerit ſynaxis tempore communicari puriſſimo Chriſti corpore, manus in crucis formam figurans , ſic adeat, & ſuſcipiat gratia communionem. Eos enim qui pro manu vaſcula quædam aurea, vel ex alia materia conſtruunt ad ſuſceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem ſuſcipere volunt, nullo modo admittimus, ut qui præferant materiam inanem homini Dei imagini.* Damaſcenus *lib.* 4. *de fide orthodox. c.* 14. *Ardenti cupiditate ad eum adeamus , manibuſque in crucis formam compoſitis , crucifixi corpus ſuſcipiamus.* Viri tamen cavà , nudáque manu Euchariſtiam excipiebant , fœminæ verò non niſi linteamine. D. Auguſt. *ſerm.* 252. *de tempore: Omnes viri, quando communicare deſiderant , lavant manus ſuas ; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Chriſti accipiant.* Concil. Altiſſiod. *can.* 36. ibi : *Non licet mulieri nuda manu Euchariſtiam ſumere.* Quod linteamen Dominicale appellatur *in can.* 42. *ipſius Concilii* , ibi : *Vnaquæque mulier ſuum habeat Dominicale quando communicat.* Illuſtrant latè Roſweidus *in enemaſt. verbo Euchariſtia,* Zerda *in adverſ. c.* 81. Hæphtenus *in vita S. Benedicti, prolog.* 18. §. 4. Baronius *anno* 57. *n.* 147. & 201. *n.* 19. & 254. *n.* 54. & 255. *n.* 33. & 260. *n.* 11. Stephan. Gratian. *tom.* 3. *diſcept. c.* 142. *n.* 14. Andr. Sauſay *lib.* 1. *de Myſt. Gallia Script. in Paulo, tit.* 10. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *fol.* 295. Menardus *in not. ad librum ſacram. D. Greg. fol.* 390. Buleng. *ad caput* 43. *Caſaub. diatrib.* 3. *fol.* 218. Vicecomes *volum.* 4. *de rit. Miſſæ, lib.* 7. *cap.* 11.

CAPVT

CAPVT V.

Idem [a] *Nidroſienſi Archiepiſcopo.*

NOn ut apponeres tibi ſcientiam, ſicut credimus, ſed ut per oraculum verbi noſtri tuorum ignorantiam ſubditorum meliùs erudires, Apoſtolicum tibi reſponſum fieri poſtulaſti, utrum parvuli ſint pro Chriſtianis habendi, quos in articulo mortis conſtitutos propter aquæ penuriam, & abſentiam ſacerdotis, aliquorum ſimplicitas in caput, ac pectus, ac inter ſcapulas pro baptiſmo ſalivæ conſperſione lenivit. Cùm igitur in baptiſmo duo ſemper, videlicet verbum, & elementum neceſſariò requirantur, juxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum univerſum, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; eademque dicat de elemento: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere baptiſmum, in quibus non ſolùm utrumque prædictorum, ſed eorum alterum eſt omiſſum.

NOTÆ.

[a] *Nidroſienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5. De Nidroſienſi diœceſi egi *in cap. ſacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

1. AQuam naturalem, & elementarem, eſſe materiam remotam baptiſmi, conſtat ex ſacra pagina, *Ioannis cap.* 3. *verſ.* 5. *Marci cap. ult. verſ.* 19. *Actuum Apoſt. cap.* 8. *verſ.* 35. *c.* 30. *verſ.* 47. D. Paulo *ad Hebræos cap.* 10. & *ad Epheſios cap.* 5. *verſ.* 25. *cap.* 1. *de ſumma Trinit.* D. Clem. *epiſt.* 3. *poſt principium*, ibi: *Baptizetur unuſquiſque aquis perennibus, invocato nomine trinæ beatitudinis.* Trident. *ſeſſ.* 7. *de ſacrament. can.* 12. Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptiſmus.* Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aquâ, ſed igne baptizantes, ut refert D. Auguſt. *hæreſi* 19. & Flagellantes, qui circa annum 1300 ſanguine ſuo ſe baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noſter eam pro materia hujus ſacramenti præfinierit, adduxerunt ſcribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongruè aſſignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietatẽ ad ſignificandam interiorem munditiam, ut conſtat *ex cap.* 8. *Iob, verſ.* 30. Unde Gentiles credebant, leviora peccata aquâ fluviali, majora verò marinâ expiari poſſe. Tertul. *de baptiſmo c.* 3. D. Hieronym. *epiſt.* 8. Cyril. Hieroſol. *catech.* 3. & alii apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo, cap.* 2. *num.* 15. Penes veteres quiſquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aquâ ſe expiabat. Seneca *in Hercule Furente:*

——— *Licet jam tota teſtis*
Per meas currat manus, hærebit alcum facinus.

Ovidius *libro* 2. & 4. *Faſtor.* Virgilius *lib.* 2. & 6. *Æneïd.* Scholiaſtes Sophoclis ibi: *Mos erat antiquis, cùm mortem hominis, aut alias cædes patrabant, aquâ lavare manus in purgationem maculæ.* Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 1. Virgilius *libro* 2. *Æneid.* ubi Æneas cæde pollutus ſic ait:

Tu genitor cape ſacra manu patrioſque penates;
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Et *lib.* 6. quem ex hoc ritu explicat Turnebus *libro* 11. *adverſ. cap.* 21.

Idem, te ſocio, purâ circumtulit undâ
Spargens rore levi, ramoque felicis olivæ.

Et ex Ovidio 2. *Faſtor.* qui ad hõc etiam alludit in Faſtis:

Heu nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Flumineâ pelli poſſe putatis aquâ.

Illuſtrat latè Antonius Sylvius *ad ll.* 12. *Tabul. capite* 14. Durantius Caſel. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. & 2. Tiraq. *de nobilit. cap.* 31. *ex num.* 558. Petrus Gregorius *lib.* 36. *ſyntag. cap.* 21. Solorzanus *lib.* 1. *de parric. cap.* 31. D. Joan. Suarez *lib.* 1. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *ſect.* 9. qui inde exponit *num.* 20. factum Pilati, quod refertur à D. Matthæo *cap.* 27. in illis verbis: *Videns Pilatus quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, acceptâ aquâ lavit manus coram populo.* Itaque ad lacum, quem aquam Mercurii nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramuſculo quodam è lauro ſeſe invicem aſpergebant, & jam ſe mundos, & puros exiſtimantes, ad ſuam quiſque redibat domum. Meminit hujus ritus Onufrius Pambinus *in lib. de urbe Romana*, & illum probat ex Ovidio *lib.* 2. *Faſtor.* ibi:

Eſt aqua Mercurii porta vicina Campana:
Si juvat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequiis ad expiandos homines, luſtrandas domos, purgandas veſtes, aquam adhiberi ſolitam teſtatur Propertius *lib.* 4. *eleg.* 9. ibi:

Dein quemcunque locum externa tetigere columba
Suffiit, & purâ limina tergit aquâ.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Proſequuntur Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus baptiſmi, cap.* 17. Farnabius *ad Senecam ſuprà, fol.* 155. fusè Marſilius *de aqua benedicta ſect.* 3. *cap.* 7. Rectè ergo in præſenti pro expiatione peccati originalis in parvulis, & actualis in adultis Dominus aquam ut neceſſariam materiam præſcripſit.

Manet ergo, ex inſtitutione Chriſti Domini materiam remotam ſacramenti baptiſmi eſſe aquam naturalem, idque contra varios hæreticos ſæpe ſæpiùs Eccleſia definivit *in cap. in quadam, de celebrat. Miſſar.* Concil. Florent. *in decreto de unione Armenor. de ſacram.* §. *primùm.* Trident. *ſeſſ.* 7. *de baptiſm. cap.* 2. & aliis pluribus canonibus congeſtis ab Ant. Auguſtino *in epit. juris, lib.* 22. *tit.* 10. probant omnes Summiſtæ verbo *Baptiſmus*, Theologi cum D. Thoma 3. *part. quæſtione* 66. *art.* 3. Bellarmin. *tom.* 2. *controv. lib.* 1. *de baptiſ. cap.* 2. Caſtro *adversùs hæreſes, verbo Baptiſmus.* Appellatione aquæ naturalis (quam alii elementarem dicunt) venit aqua maris, flumi-

nis, paludis, ex parietibus profluens, resoluta ex sale, ex vapotibus densatis collecta, sive vera, sive miraculosa, qualis fuit ex latere Christi profluens, & quæ ex silice per Moysem percusso profluxit: nec distinguimus, an benedicta sit, vel non; licèt agnoscamus sacerdotem baptizantem extra necessitatem cum aqua non benedicta, trinaque infusione chrismatis consecrata, lethaliter peccare, ut contra Granados, & Quintanadueñas tenent Castropalao, & Hurtado, quos refert, & sequitur Diana *part.9. tract.6. resol.33.* De qua benedictione aquæ agunt Josephus Vicecomes *lib.1. de ritibus baptismi, cap.14.* Charruf. *de carem. baptismi, cap.6.* Et si aqua accidentaliter tantùm mutata sit, dum aquæ usum retineat, sufficiens est ad baptismum ministrandum, veluti aqua jurulenta, tincta pulvere, melle, aut aliis rebus permixta, lexivium, ut docent D. Thomas *in 4. dist.4.* Sotus *art.4.* Ægidius *de sacram. quæstione 66. art.4. dub.2.* Hurtad. Possevinus, & alii apud Leandrum *tom.1. de sacram. disput.1. de baptismo, quæst.9.* De glacie, nive, & gelu dubium est, cùm non sit aqua apta ad abluendum corpus baptizandi. Negant cum eis validè baptismum conferri, D. Thom. *3. part. quæst.66. art.4.* Bonacina, Henriquez, Filiucius, & Ledesma apud Dianam *part.5. tract.3. resol.3.* Affirmant Hurtado *de baptismo d.ficult.2.* Leander *d. tract.2. de baptismo, quæst.7.* Sed verior est negativa sententia, dummodo in ipsa baptismi administratione, & applicatione materiæ nix resoluta non sit; unde quæri solet, an si resolvatur nix, non in manibus ministri, sed in ipso corpore baptizandi, baptismus ritè conferatur? Negat Tannerus *tom.4. quæstione 4. disput.1. dub.2. num.44.* Affirmat Suarez *3. part. in 3. part. disput.20. sect.2.* Credo tamen baptismum ita tempore necessitatis collatum valere, utpote cum materia probabili administratum. Ex dictis colligitur, non posse sacramentum baptismi administrari cum saliva, ut in præsenti textu docetur; nec etiam esse materiam aptam ceruisiam, lac, vinum, sudorem, lacrymas, aquam ex vite, vel arboribus distillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, ut sexaginta auctoribus relatis tenet Diana *5. part. tract.3. resol.2.* Nec etiam ulla urgente necessitate cum illis aquis administrari potest baptismus, ut de aqua rosacea contra Stephanum Bauny, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *tom.2. opusc. cap.4. num.2.* Diana *tom.6. tract.7. resol.18.* Mendo *in statera, differt.9. quæst.1. & 2.* ubi probat, neque urgente necessitate posse conferri baptismum cum aqua rosacea, saliva, aut sudore. Prado *de sacramentis, tract.2. de baptismo, dub.3. §.1.* Theophilus *tom.16. in Heteroel. spirit. puncto 10. in princ.* Licèt Stephanus II. consultus in conventu Catisiaco in Francia habito, ut privatus Doctor respondens docuerit, baptismum cum vino collatum ratum esse, *can.11.* ibi: *Si in vino quis propterea quod aquam non inveniens, ac omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla exinde ei adscribitur culpa: infantes sic permaneant in ipso baptismo.* Habetur *tom.17. Concilior. pag.576.* etsi eadem sententia falsò adscribatur Syricio Papæ, ut probat Ant. Augustin. *lib.1. dialog.16.* In eo ergo canone respondit Pontifex ut privatus Doctor, non ex Cathedra: etsi Theophilus *tome 10. in aurea coron. Rom. Pontif. verit.7.* docuerit, necesse non esse admodum laborare pro responso illo, quod non est evidens à Pontifice manasse, vel quod absque truncatione referri non est exploratum; cùm ejus responsi fides unius dumtaxat Codicis MS. à monasterio quodam Gallicano assertione nitatur. De baptismo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionysii Episcop. Corinth. cap.1.*

3. Diximus, aquam debere esse aptam ad abluendum corpus baptizandi, quia materia proxima hujus sacramenti est ablutio corporis, sive fiat per immersionem, sive per aspersionem, *cap.1. hoc tit.* quia utroque casu homo dicitur ablutus. D. Thomas *quæst.66. art.7.* Hurtado *de baptismo, disput.1. difficult.4.* Leander *eod. tract. disput.3. quæst.19.* Tenetur tamen minister servare usum propriæ Ecclesiæ, saltem sub peccato veniali, ut docet Leander *ubi proximè:* sufficitque una aquæ gutta, quæ possit per corpus diffluere, ut tenent plures, quos refert, & sequitur Diana *part.5. tract.3. resol.3.* Circa minimam autem aquæ guttam non consentiunt Theologi, & Moralistæ. Sufficere ad conferendum baptismum, tenuerunt Henriquez *lib.3. summa, cap.7. num.2.* & *cap.21. num.4.* Vazquez *3. part. in 3. disput.145. cap.4.* alii, quos sequuntur Diana *d. tract.3. resol.4.* Pasqualigus *de baptismo dub.74.* Negant. Cambrana *de baptismo, cap.1. dub.4.* Suarez *de sacram. disput.20. sect.2.* Valentia *tom.4. controv. disput. 4. quæst.1. puncto 2.* Layman *lib.5. summa, tract.1. cap.3. num.1. conclus.3.* Dubiam materiam esse docuerunt Gaspar Hurtado *tom.1. resol. moral. p.1. §.25. num.323.* Theophilus *d. tom.16. fol.145.* Macedo *de clavibus Petri, lib.4. cap.12.* Unde etiam hæsitatur, si quis baptizaverit signo crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo madefacto, verum conferebat baptismum. Negant Angelus *verbo Baptismus 3. num.4.* Aureolus *in 4. distinct.3. quæst.5.* Possevinus *de baptismo, cap.2. num.4.* Sed rectiùs affirmant Paulus Comitolus *lib.1. resol. moral. quæstione 12.* Bonac. *in ult. edit. de baptismo, disput.2. punct.3. num.14.* Leander *d. tract.2. quæst.4.* Nihil tamen interest, quæ corporis pars aquâ abluatur, sive caput, *cap. postquam 28. de consecr. distinct.4.* sive pectus, aut scapulæ. Sotus *in 4. dist.3. art.7.* Circa alias verò, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et baptismum conferri negant Sotus *d. art.7.* Suarez *disput.20. de sacrament. sect.2.* Bonac. *suprà, numero 24.* Ægidius, Granados, Torreblanca, & alii relati à Leandro *d. tract.2. quæst.25.* Sed contrariam sententiam ut veriorem tenent Vazquez, Navarr. Ochagavia, Filliuc. Diana, & Hurtado apud Leandrum *ubi proximè:* & probatur ex eo, nam si quamlibet ex iis partibus quis tetigerit, dicitur totum hominem tetigisse, *l. vulgaris 21. ff. de furtis:* ergo ablutio cujuslibet ex his partibus sufficiens erit ut homo dicatur ablutus. Observandum tamen est, cessante necessitate similem baptismum iterandum esse sub conditione, cùm administratum reperiatur sub materia dubia, ut pluribus relatis docet Hurtado *tom.1. resol. moral. tic.1. §.25. num.359.* Frances *in Pastor. interno, part.2. tract. unic. quæst.5. num.6.* Semper autem requiritur, ut aqua corpus tangat, saltem in capillis, aut ungue, ut docent Sotus *d. art.ic. 7.* Vazquez *3. part. in 3. part. disput.145.* Filliucius, Valentia, Toletus, Suarez, & alii relati à Leandro *suprà, quæst.24. & 70.* Idem asserendum est de baptizatis in pelle secundina, aut umbilico, per quem fœtus matri conjungitur, & alitur; nam baptismus iterandus est sub conditione. Marchantius *de baptismo, cap.1. quæst.1. casu 2.* Diana *d. part.5. tract.3. resol.4. & 112.* Si autem pars aliqua corporis mortua sit, & illa

aquâ

aquâ abluatur, baptiſmus invalidus eſt, quia pars ſenſibilis non eſt, nec ab anima informatur. Deſideratur etiam, ut ablutio fiat ab ipſo miniſtro. De emerſione verò, & an neceſſaria ſit in baptiſmo, agit Hurtado *de ſacram. tom. 1. tract. 2 de baptiſm. dub. 7.*

CAPUT FINALE.

Idem *in* [a] *eodem.*

LIcèt Græcos diebus noſtris ad obedientiam Sedis Ap. revertentes fovere, ac honorare velimus, *b* mores ac ritus eorum, quantùm cum Domino poſſumus, ſuſtinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Eccleſiaſticæ derogant honeſtati. Poſtquam enim Græcorum Eccleſia cum quibuſdam complicibus, & fautoribus ſuis ab obedientia Sedis Ap. ſe ſubtraxit, in tantum Græci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, ſi quando ſacerdotes Latini ſuper eorum celebraſſent *c* altaria, non priùs ipſi ſacrificare volebant in ipſis, quàm ea, tanquam per hoc inquinata, laviſſent. Baptizatos etiam à Latinis ipſi Græci rebaptizare auſu temerario præſumebant; & adhuc, ſicut accepimus, quidam hæc agere non verentur. Volentes igitur tantum ſcandalum ab Eccleſia Dei amovere, ſacro ſuadente Concilio diſtrictè præcipimus, ut talia de cætero non præſumant, conformantes ſe tanquam filii obedientiæ ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ matri ſuæ, ut ſit unum ovile, & unus Paſtor. Si quis autem tale quid præſumpſerit, excommunicationis mucrone percuſſus, ab omni officio, & beneficio Eccleſiæ ſuſpendatur.

NOTÆ.

1. [a] *Eodem.*] Lateran. videlicet; cùm enim temporibus Innocent. III. Græci ad unitatem Eccleſiæ Rom. fuiſſent converſi, ut retuli *in cap. ſcriptum, de elect.* editus fuit præſens canon, ut damnaretur abuſus eorum, qui baptizatos à Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præſens conſtitutio, cùm edita ſit in Græcos, ſeu contra eos, eorum idiomate PP. Concilii uſi non fuerint, cùm lex promulganda ſit potiùs linguâ eorum, ad quos dirigitur, *authent. de non alienandis, §. nos igitur, ad finem,* ibi: *Hanc propoſuimus, & non paternâ voce legem conſcripſimus, ſed hac communi, & Græca, ut omnibus ſit nota, propter facilem interpretationem.* Et *l. unic. in fine, C. de veteri jure enucl.* Faciunt textus *in cap. ſi rectè, 44. diſt. cap. oportet 7. quæſt. 1. cap. quoniam, de offic. Ordin. Clement. ne in agro, §. ſanè, de ſtatu monach.* Nam legiſlator ſubditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *cap. 2. 27. quæſt. 1.* unde lex non debet eſſe captioſa, *cap. erit, 4. diſt.* Franc. Valens *in concord. juris Pont. 2. part. ſect. ult.* Facit ab ſpecie textus *in cap. in nomine, 74. diſt.* Reſpondeo Patres Concilii præſentem conſtitutionem edidiſſe vulgari, & communi linguâ, Latinâ videlicet, quæ tam apud Græcos, quàm apud alias nationes facilè intelligitur, vel ſaltem exponi poteſt à pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cùm Concilium hoc generale eſſet, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latinâ linguâ conſtitutiones promulgandæ erant, tum ob Eccleſiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, ubi erant utriuſque linguæ periti, hæc conſtitutio edita fuit.

b *Mores.*] Prorſus diverſos à Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcudius.

2. c *Altaria.*] Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, taleſque eſſe credebant, eo quòd in baptiſmo utebantur formulâ vulgari, *Ego te baptizo, &c.* ut infrà dicemus. Quod etiam contigit Donatiſtis, qui adhuc incredibili faſtu, & immani odio Latinos perſequebantur, ut altaria, in quibus ipſi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, ut refert Optatus Milevitan. *lib. 6.* ubi notavit Balduinus.

COMMENTARIUM.

3. INter ritus diverſos, varioſque Eccleſiæ Latinæ, & Græcæ, illum præcipuè uſitatum, ac receptum legimus circa formam ſacramenti Baptiſmi, videlicet quod Latini utuntur eâ formâ: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*; ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* Græci verò utuntur eâ formâ: *Baptizetur N. ſervus Chriſti in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*; ut conſtat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *verſ. Forma autem,* ubi docetur, per illam formulam verum confici ſacramentum. Græci enim eâ formâ uti cœperunt, ad tollendum quoddam ſchiſma, quod jam primis Eccleſiæ ſæculis cœperat apud Corinthios, qui exiſtimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipſos baptizabat, ac proinde unuſquiſque dicebat: *Ego ſum Cephæ, ego ſum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *cap. 1. & 3.* dicens: *Nunquid Cephas pro vobis mortuus eſt, aut Paulus?* Notavit D. Auguſtinus relatus à Gratiano *in cap. cum tantùm 47. de conſecr. diſt. 4.* Quare ut occaſionem hujus erroris Græci tollerent, uti cœperunt prædictâ formulâ, ſed adeo pertinaci animo, ut crederent ſub ea tantùm baptiſmum validè adminiſtrari, & ita credebant Latinos formulâ vulgari utentes hæreticos eſſe, ut notavit Bellarminus *de baptiſm. cap. 3. verſ. Sextus fuit.* Et ita à Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipſi preſbyteri Latini celebrabant, tanquam ideo polluta, reconciliabant, juxta textum *in cap. 2. de ſacram. non iterandis:* quod improbant, & condemnant PP. in præſenti canone, Græcis de cætero prohibentes, ne baptizatos à Latinis iterum baptizare præſumant.

4. Sed prædicta forma Græcorum ab Eccleſia approbata in dicto Concilio Florent. non levem difficultatem continet; ſiquidem actio miniſtri neceſſariò

Digitized by Google

neceſſariò exprimenda eſt, ut docetur *in cap.* 1. *hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *ubi ſuprà*, in illis verbis : *Si exprimatur actus, qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum ſanctæ Trinitatis invocatione perficitur ſacramentum.* Vnde D. Thomas 3. *p. quæſt.* 66. *art.* 5. *in corpore*, poſtquam ſcribit baptiſmum evangelicis verbis conferri, ſubjungit : Ideo oportet, quod in ejus forma exprimatur cauſa, quæ duplex eſt ; una principalis, aquæ virtutem exprimens, nempe SS. Trinitatis expreſſio ; alia inſtrumentalis, videlicet miniſter, qui ſacramentum confert ; ideo inquit Sanctus, in forma baptiſmi utriuſque mentionem fieri debere : ſed in forma Græcorum non exprimitur actio ipſa miniſtri : ergo per eam non poteſt validè baptiſmus conferri. Cui difficultati ut ſatisfaciat Sotus *in 4. diſtinct.* 3. *quæſt. unic. art.* 5. quem ſequitur Cabrera *de ſacram. quæſtione* 66. *artic.* 5. *num.* 16. exiſtimat, ad veritatem formæ baptiſmi non eſſe neceſſarium explicare actionem miniſtri activè, aut paſſivè, dummodo ea non negetur, ac proinde ſufficere, ſi dicatur : *Baptizet te Deus, vel Chriſtus* ; ſive, *Baptizaris à Chriſto, vel à Deo.* Et ita accipit formam Græcorum, *Baptizetur ſervus Chriſti*, ſubaudiendo à Chriſto, vel à Deo. Sed hæc ſententia Soti communiter rejicitur ex eo, quia actio miniſtri non ſolùm debet non negari in forma baptiſmi, verùm & ſignificari in ipſis formæ verbis, ut facilè probatur *ex d. cap.* 1. *hoc tit. Concilii Florent. ſuprà relato.* Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, ut ſubintelligatur à *Deo*, vel à *Chriſto*, prorſus inepta eſt ; ſiquidem ad Deum non ſpectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hæc ſententia omiſſâ, quam impugnat Vazquez 3. *part. in* 3. *part. diſput.* 141. *cap.* 2. *à num.* 15. Ochagavia *de ſacrament. quæſt.* 8. *de baptiſm. à num.* 4. Gaſpar Hurtado *diſput.* 1. *de baptiſmo, difficult.* 8. Granados *tractatu* 5. *de baptiſm. diſp.* 5. *n.* 3. & 4. dicendum eſt, in baptiſmi forma non ſolùm actum baptizandi explicandum eſſe per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens activè, vel explicitè, ut declaravit Eugenius IV. exponens formam Græcorum in dicto Concilio Florent. in decreto de Sacram. *verſ. Primum omnium*, ubi ad probandum, Græcos verum conficere ſacramentum Baptiſmi, eam rationem reddit, quoniam cùm principalis cauſa, ex qua baptiſmus virtutem habet, ſit ſancta Trinitas ; inſtrumentalis autem ſit miniſter, qui tradit exteriùs Sacramentum, ſi exprimatur actus, qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum Sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur ſacramentum. Vnde rectè Vazquez, Hurtado, & Granados ſuprà laudati aſſeruerunt, eum eſſe ſenſum formæ Græcorum : Baptizetur N. ſervus Chriſti à me, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et ſi adhuc inſtes, ex ratione ſuprà adducta, ob quam Græci uti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Reſpondeo Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Eccleſ. Occident. & Orient. lib.* 1. *cap.* 8. prædictâ formâ utentes, noluiſſe negare inſtrumentalem virtutem baptizantis, ſed ſolùm principalem, quæ Deo competit : quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur à miniſtro, tanquam inſtrumento Dei, ut declaravit Eugenius IV. *ubi ſuprà*, & docuit D. Thomas *d.* 3. *part. quæſt.* 66. *art.* 5. Vnde audiendus non eſt Innocentius *in comment. textus in cap.* 1. *hoc tit.* quem ſequuntur Felinus *in capite Quæ in Eccleſiarum, de conſtit.* Marcus Antonius *lib.* 5. *inſtit. tit.* 2. *de baptiſm.* Sylveſter *verbo Baptiſmus* 1. *n.* 7. dum aſſerunt, presbyterum Latinum adminiſtrantem baptiſmum cum forma Græcorum, nullum conferre ſacramentum ; nam licèt ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum eſt, illum validum ſacramentum conferre, ut de presbytero Latino conſecrante in pane fermẽtato, aut Græco in pane azymo, probavi *in c. fin. de celebr. Miſſar.*

TITVLVS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPVT I.

Ex Concilio apud a Compendium.

Si quis presbyter ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1. a *Compendium.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 4. *Decreti*, *cap.* 74. Ivonem Carnot. *part.* 1. *Decreti*, *cap.* 168. Gratianum *in c. ſi quis* 60. 1. *quæſt.* 1. & meminit Innocent. III. *infrà, in cap. veniens* : ideſt in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Vnde textus hic reperitur inter Capitularia Caroli *lib.* 6. *cap.* 93. in hæc verba : *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatum, & ordinetur iterum, & omnes, quos priùs baptizavit.* Illa autem verba : *Et omnes, quos priùs baptizavit*, juſtè omittuntur in præſenti à Raymundo, licèt à Decretiſtis referantur ; quia baptizatus non accipit gratiam à miniſtro, ſed ab ipſo ſacramento : ideo à quocumque, etiam Judæo, vel Pagano adminiſtratus, dum ſub edita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Eccleſia facit, iterari non debet:

Digitized by Google

debet : quod & cautum video in ipsis Capitularibus *lib.5. capitul.4.* ibi : *Si quis baptizatus est à presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit : impositione verò manus indiget. Gregorius Episcopus Roman. & Ioannes Sacellarius sic senserunt.* Vbi pro Gregorio legendum est, *Georgius*, ut in ipso Concilio Compendiensi habetur. Georgius hic, & Joannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pipinum, quorum ipse Stephanus meminit *in epist.8.* Codicis Carolini, quem edidit Grethserus. Vnde rectè Raymundus omisit in præsenti ea verba : *Et omnes, quos ipse baptizavit.* Quia illi nullo modo sunt rebaptizandi, ex proximè dictis ; immò omnia gesta ab ipso Presbytero non baptizato, ob publicam utilitatem sustinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Commentarium hujus textus dabimus *infrà, cap. 3.*

CAPVT II.

Innocent. III. *Episc.* [a] *Cremonensi.*

APostolicam Sedem cõsulere decreviſti. *Et infrà :* Inquisitioni tuæ taliter respondemus : Presbyterum, quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ matris Ecclesiæ fide, & Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, & cœlestis patriæ gaudium esse [b] adeptum asserimus incunctanter. Lege super octavum August. de [c] civit. Dei, ubi inter cætera legitur : Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit. Librum etiam [d] D. Ambrosii de obitu Valentiniani, idem asserentis revolve. Sopitis igitur quæstionibus Doctorum, Patrum sententias [e]neas, & in Ecclesia tua juges preces, [e] hostiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.

NOTÆ.

1. [a] *Cremon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.2.* sed ut notavit Ant. August. *in notis ad hunc textum*, legendum est, *Innocent. II.* nam Decretales epistolæ Innocentii III. tantùm reperiuntur in tertia aut quarta collectione, juxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc Commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictinus, electus fuit in summum Pontificem die XIV. Februarii anno 1130. ut referunt Baronius, & Coriolanus *in eodem anno*, Ludovic. à S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt.I.* Cremona est in plaga occidentali, climate septimo, ac regione salubri gaudet ; sed protendens obliquè in longitudinem à Meridie ad Septentrionem, & in latitudine ab ortu ad occasum, spatio passuum circiter bis mille quingentorum : de cujus situ, origine [f], & amplitudine plura tradit Andreas Scotus *in itenerario Italiæ, lib.1. fol.216.* Jam olim Ecclesiâ Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius ejus Præsul subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, ut refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacra, fol.62.*

2. [b] *Esse adeptum.*] Unde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem ullam usque ad finem mundi, & per consequens nec judicium particulare cujuslibet decedentis ; quam expressiùs damnarunt Benedictus XI. in extravaganti relata à Castro *adversùs hæreses, verbo Beatitudo*, Eugenio Papa in Concilio Florent. *sess.ult.* Eam refellunt latè Bellarminus *de Beatitudine lib.1.* Serarius *lib.1. contra Pavium, cap.1. & 2.* Theoph. Raynaud. *tom.2. in tract. Christus Iudex, cap.6.*

3. [c] *De civitate Dei.*] Sententia, quam in præsenti Innocentius Augustino tribuit, non reperitur in ullo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de civitate Dei ; extat tamen *in lib.4. de baptismo contra Donatistas, cap.22.* & refertur *in cap. baptismi vicem, cap. non dubito, de consecr. dist.4.* & citatur à D. Bernardo *epist.77.* & etiam *lib.1. de anima & ejus orig. cap.11.*

d *B. Ambrosii.*] *In monodia Valentin. ferè in fine*, cujus verba statim dabimus.

4. e *Hostias Deo.*] Non levis controversia est apud Interpretes, immò & apud Ecclesiæ PP. utrum Missæ sacrificium pro catechumenis offerri possit, ac eorum animæ ineruento hoc sacrificio juvari valeant ? Negant ulla ratione prodesse hoc sacrificium catechumenis S. Chrysostomus *homil.3. ad Philipp.* ferè in fine, verbis illis, post præmissam summam hujus sacrificii utilitatem erga defunctos, quam ab Apostolis edocta est Ecclesia. *Noverant* (Apostoli) *hinc multùm ad vitâ functos lucri accedere, multum utilitatis. Eo enim tempore, quo universus populus stat manibus pansis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes ? Atque id quidem de iis, qui in fide discesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti, uno quodam excepto. Quare verò hoc licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid recipiunt refrigerationis. Vult enim Deus nos nobis mutuum auxilium offeramus. Ecquid enim aliud causa sit, quamobrem pro pace, & bono mundi statu precari jusserit? quamobrem pro omnibus ? Nam sic quidem inter omnes sunt etiam latrones, sacrilegi, fures, atque alii sexcentis scatentes malis : & tamen pro omnibus precamur : erit enim fortasse quadam ipsorum conversio. Quemadmodum igitur pro viventibus istis precamur, qui nihil à cadaveribus differunt, ita pro illis etiam precari licet.* Ejusdem sententiæ videtur esse S. August. *lib.1. de anima & ejus orig. cap.11.* Nam profitetur, sacrificium christianum pro nullis offerri, nisi baptizatis ; nec agit dumtaxat de parvulis morte præventis priùs quàm lustrarentur fonte sacro. Nam quanvis is sit primarius eo loco D. Augustini scopus, contra fatuitatem contrariam hæretici, quem eo loco refellit ; tamen initio capitis universalem doctrinam tradit in hunc modum : *Salva fide Catholicæ, & Ecclesiasticâ regulâ, nul-*

Digitized by Google

nullâ ratione conceditur, ut pro non baptizatis cujuſlibet ætatis hominibus offeratur ſacrificium corporis, & ſanguinis Chriſti, tanquam per hujuſmodi pietatem ſuorum, ad regnum cœlorum, quò perveniant, adjuventur. Contrarium tamen docuerunt D. Ambroſius in præſenti citatus, ubi agens de duobus germanis Imperatoribus, Gratiano, & Valentiniano, quos habebat chariſſimos, & ambo exceſſerant catechumi, ſic ait: *Beati ambo, ſi quid mea orationes valebunt. Nulla dies vos ſilentio præteribit. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione tranſcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis proſecutione complecti? Si oblitus fuero te, ſancta Hieruſalem, hoc eſt ſancta anima, & pacifica germanitas, obliviſcatur me dextera mea.* Hanc ſententiam D. Ambroſii amplectitur Innocentius *in præſenti*, & *in cap. debitum, de baptiſmo*, perperam repugnante Gennadio *lib. de Eccleſia dogm. cap.* 73. & defendit Theoph. *tome* 15. *in Heteroel. puncto* 3. *quæſt.* 2. omiſsâ diſtinctione inter catechumenos audientes, & competentes, quam agnoverunt Bellarm. *lib.* 2. *de Miſſa, cap.* 6. Henriquez. *lib.* 9. *ſumma, cap.* 15. *n.* 5. Scortia *lib.* 2. *de Miſſa, cap.* 2. *num.* 5. Et licèt negari non poſſit, SS. Chryſoſt. & Auguſt. negaſſe offerri poſſe fructuosè hoc ſacrificium pro catechumenis; tamen cùm habeamus pro contraria ſententia declarationem Innocentii III. profitentis, id eſſe conforme SS. PP. non eſt cur negetur hodie catechumenis hoc præſidium.

COMMENTARIUM.

VIrtute baptiſmi flaminis eodem modo, ac ratione fluminis hominem juſtificari, ac per conſequens ſalvari poſſe, docetur *in cap.* 3. *hoc tit.* & ita catechumenum in catecheſi decedentem ſalvari, latè probavi *lib.* 3. *Concil. Illib. cap.* 60. ubi exponit Mendoza caput *catechumenum, de conſecr. diſtinct.* 4. Ex ibi adductis præſens commentarium petendum eſt. 5.

CAPUT III.

Innocent. III. *Ferrarienſi* a *Epiſcopo.*

VEniens ad Ap. Sed. dil. filius lator præſentium lacrymabili nobis inſinuatione monſtravit, quod cùm per ſingulos ordines uſque ad gradum ſacerdotii aſcendiſſet, comperiit tandem pro certo, quod non fuerit ſecundùm formam Evangelii baptizatus. Vnde nos eum per ven. f. n. *b* Tuſcul. Epiſcopum ritè fecimus baptizari; & cùm ſuper ordinibus coram nobis fuiſſet diutiùs diſputatum, quidam in eam declinaverunt ſententiam, ut cùm baptiſmus ſit fundamentum ſacramentorum, ante ſuſceptionem baptiſmi non ſuſcipiatur aliud ſacramentum: quoniam ubi fundamentum non eſt, ſuperædificari non poteſt. Porrò cùm quis non ſolùm per ſacramentum fidei, ſed per fidem etiam ſacramenti efficiatur procul dubio membrum Chriſti; & qui Chriſtum habet per fidem, etſi baptiſmum non habeat, habet utique fundamentum, præter quod aliud poni non poteſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, ſuperædificari poſſe videtur, ſicut ſalutifera opera, ſic & quælibet Eccleſiaſtica Sacramenta, cùm illud non ſit generaliter verum, neque de novis, neque de veteribus ſacramentis, quod baptiſmus ſit fundamentum illorum: quoniam & ſacramentum conjugii, & [c] Euchariſtiæ à non baptizatis recipi poteſt. Præterea ſacramentum Ordinis, non ſolùm Pontificalis, ſed Sacerdotalis etiam, & Levitici, ex inſtitutione ſua præceſſit baptiſmum, per quod forſitan videtur, quod ante baptiſmum hujuſmodi ordines poſſent ritè conferri, maximè his qui baptizati creduntur. Quia verò in Concilio apud Compendium legitur conſtitutum: Si quis presbyterorum ordinatus deprehenderit ſe non eſſe baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur: Nos circa latorem præſentium in hoc dubitabili caſu quod tutius eſt ſequentes, mandamus quatenus ipſum per ſingulos ordines uſque ad ſacerdotium promovere procures, & permittas eum in ſacerdotio miniſtrare: quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur eſſe factum; nec malè de ſacramento ſentitur, cùm illud non religionis contemptus, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et certè de illo, qui natus de Chriſtianis parentibus, & inter Chriſtianos eſt fideliter converſatus, tam violenter [d] præſumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præſumptio pro certitudine ſit habenda, donec evidentiſſimis forſitan argumentis contrarium probetur.

NOTÆ.

a *Ferrarienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* Hugoni videlicet, qui Ferrarienſem Eccleſiam rexit ex anno 1196. uſque ad annum 1212. ut refert Vghellius *tom.* 2. *Italiæ ſacræ, fol.* 576. De Ferrarienſi Eccleſia egi *in cap. cùm M. de conſtit.* 3.

b *Tuſculan.*] Nicolaum videlicet. De Tuſculana Eccleſia egi alibi.

c *Euchariſtia.*] Materialiter, non fructuosè, exponunt repetentes hîc: ſed verius eſt, etiam hæc verba afferri in vim diſputationis pro opinione eorum, qui tenebant, baptizatos baptiſmo flaminis poſſe recipere alia Sacramenta, Conjugii videlicet, Ordinis, & Euchariſtiæ, ut expoſuerunt Lugo *de Euchariſt. diſp.* 13. *ſect.* 1. Henao *eodem tract. diſput.* 14. *ſect.* 4. 2.

d *Præſumitur.*] Licèt quis baptizatus non credatur, Alciatus *lib.* 4. *de præſumpt. cap.* 1. Acuña 3.

in

in cap... Tamen cùm inter catholicos natus & educatus eſt, creditur baptizatus, ut docent ultra congeſtos à Barboſa hîc, Gregorius Lopez *in l.3. tit.3. partit.1. gloſſ.4.* Alexand. Ambroſin. *de immunit. Eccleſ. cap.7. de aſſaſſinis, n.3.* ideoque in Tribunalibus S. Inquiſitionis talis in hæreſim lapſus punitur. Cætera *qq. crimin. cap.1. num.5.* Carena *de offic. Inquiſit. 2.part. tit.1. de hæreſi*, Vela *de delictis, cap.14. num.4.* Ricciulus *de jure perſon.*

COMMENTARIUM.

4. QUo modo cœlum baptiſmo aperiri dicitur *in cap.5. §. ſicut, §. ſed adhuc, cap. penult. de baptiſm.* ſic ad alia ſacramenta veluti januam baptiſmum eſſe, conſtat *ex cap. prater, §. penult. 32. diſtinct. cap. ſi quis confugerit 52. cap. ſi quis per ignorantiam 59. 1. quæſt.1.* & qui per eam ingreſſus Eccleſiam non eſt, ad ordines aſcendere non poteſt, nec etiam alia ſacramenta recipere. Concilium Florentin. *in decret. union.* ibi : *Primum omnium ſacramentorum locum tenet ſanctum Baptiſma, quod vitæ ſpiritualis janua eſt ; per ipſum enim membra Chriſti, ac de corpore efficimur Eccleſiæ.* Facit ratio adducta à D. Thoma 3. *part. quæſtione 35. artic.3. in corpore*, his verbis : *Nihil poteſt aliquis recipere, cujus receptivam potentiam non habet : per characterem autem baptiſmalem efficitur homo receptivus aliorum ſacramentorum ; unde qui characterem non habet, nullum aliud ſacramentum recipere poteſt ; & ſic character ordinis baptiſmalem characterem præſupponit : cùm enim baptiſmus ſit generatio ſpiritualis, qui non eſt genitus in Eccleſia, quomodo poterit cum aliis fidelibus ad ſpiritualia concurrere.* Unde certa, & indubitata eſt ſententia, quæ in præſenti Innocentio III. tantùm probabilis viſa eſt, tum ob auctoritatem Concilii Florentini, tum ob communem conſenſum Theologorum, qui Innocentium ſequuti ſunt, aſſerentes non baptizatum incapacem eſſe ordinationis, & cæterorum ſacramentorum. Probat Hallierius *de ſacris electi. cap.3. fol.522.* Nec obſtant fundamenta contrariæ ſententiæ ab Innocentio in præſenti expenſa. Non primum, pro cujus ſolutione dicendum eſt, non baptizatum per fidem Chriſti membrum fieri, quantum ad adhæſionem interiorem Chriſto, quæ ſufficit ad meritum, & privatum cujuſlibet Chriſtiani ſtatum ; non autem quantùm ad adhæſionem cum Chriſto exteriorem, & in ordine ad totum corpus Eccleſiæ, cujus omnia membra exteriori ſacro ſigno in unum corpus Eccleſiæ, ſeu teſſerâ aliquâ conſœderantur, & ſpirituali ſignaculo per illud ſenſibile ſignum animæ impreſſum, jus ad reliqua ſacramenta, & communia Eccleſiæ bona ſortiuntur. Licèt enim quoad remiſſionem peccati originalis, & ut homo ſalvari poſſit, æquales ſint baptiſmus fluminis, flaminis, & ſanguinis ; tamen in aliis differunt, veluti quia in baptiſmis flaminis, & ſanguinis non datur eſſentia ſacramenti ; nam in eis nulla adeſt verborum forma, ut in baptiſmo fluminis : nec in baptiſmo flaminis adeſt ſignum externum ſenſibile, ut in fluminis baptiſmo, quod eſt Sacramentum, *cap. unic. §. una verò, de ſacra unct. cap. ad abolendam, de hæreticis*, Trident. *ſeſſ.7. de ſacrament. can.1.* Deinde quia baptiſmus flaminis, ſeu ſanguinis non imprimit characterem, ut facit baptiſmus aquæ. Trident. *ſeſſ.7. can.9.* probat Hurtado *de vero martyrio tract.7. reſol.40.* Deinceps quòd nec martyrium, nec contritio ſunt janua Sacramentorum, ſicut baptiſmus aquæ. Trident. *ſeſſ.14. cap.2.* nec excludunt neceſſitatem recipiendi baptiſmum aquæ, ſi haberi poteſt, *cap. catechumenum 37. de conſecr. diſtinct.4.* Unde *cap.10. Actuum Apoſt.* refertur, Cornelium juſtificatum poſtea recepiſſe baptiſmum : unde licèt per baptiſmum flaminis quis juſtificetur, non tamen ideo poteſt alia ſacramenta recipere. Nec etiam Euchariſtiæ, aut matrimonii exempla in præſenti adducta quicquam faciunt ; nam matrimonium cùm habeat naturam contractus, non ut ſacramentum, ſed ut contractus juris gentium, etiam apud Infideles datur. Euchariſtia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi poteſt ; ſed non licite, & fructuosè, quod probat D. Baſilius *homil.13.* ſeu in exhortatione ad baptiſmum, illuſtri exemplo Iſraëlitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœleſtem panem manducare potuit donec mare rubrum, baptiſmi figuram, pertranſiiſſet, ibi : *Nec unquam ille ex ſpirituali petra bibiſſet, niſi ex figura baptizatus fuiſſet : nec tibi aliquis veram potionem, niſi verè baptizato præbebit : panem Angelorum ille poſt baptiſmum manducavit ; tu autem quomodo viventem comedes panem, niſi ſumpto priùs hoc Sacramento?* Denique falſum eſt, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem priùs inſtitutum fuiſſe, quàm baptiſmum ; nam licet aliqui Theologi Scholaſtici ſenſerint, hoc ſacramentum, quatenus & materiâ, & formâ conſtat, non fuiſſe ante reſurrectionem inſtitutum, quam ſententiam probabilem eſſe ſentit D. Thomas 3.*part. quæſt.73. artic.5. ad 4.* Cano *lib.8. de locis, cap.5.* & probat Rupertus *lib.8. in Ioan. cap.3.* verior tamen ſententia eſt, ſacramentum baptiſmi ante Chriſti mortem inſtitutum fuiſſe, immò & Apoſtolos eo tempore illum miniſtraſſe, ut docuerunt Theologi cum Magiſtro, & ibidem D. Thomas *quæſt.1. art.5.* alii relati à Vazquez *3.part. in 3. diſp.140. cap.3.* & declarat D. Auguſtinus *tract.5. in Ioannem*, dum docet, homines poſt baptiſmum Joannis ſuſceptum, iterum baptiſmo Chriſti baptizatos fuiſſe, & ita Judam baptiſmum Chriſti ſuſcepiſſe. Etiam id probatur *ex cap.3. D. Lucæ, c.1. D. Marci*, ubi refertur, D. Joannem differentiam conſtituiſſe inter ſuum baptiſmum, & baptiſmum Chriſti, dum aiebat : *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et ut de Chriſto loquitur, ait : *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igne.* Quæ verba, *& igne*, adjecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem baptiſmi. Illud tamen ex ſacra Scriptura, aut aliqua Eccleſiæ definitione non liquet, quo tempore Chriſtus baptiſmum inſtituerit. Illa tamen communior ſententia eſt, quæ docet, hoc ſacramentum fuiſſe inſtitutum eo die, quo Chriſtus Dominus baptizatus fuit, ut docent Magiſter *in 4. diſt.3.* D. Thomas communiter receptus *3. part. quæſt.66. art.2.* & idem colligitur ex D. Ambroſio *lib.2. in Lucam, cap. fin.* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos, n.12.* Damaſceno *lib.4. de fide, cap.10.* & ſuadetur ex eo, nam ſtatim baptizato Chriſto, Joannes etiam ab ipſo Domino baptizatus fuit, ut docet D. Hieronymus *ſuper Matth. cap.3.* ubi ait, Chriſtum à Joanne in aqua ſolùm baptizatum fuiſſe ; Joannem verò à Chriſto in Spiritu : at baptiſmus in ſpiritu à Chriſto inſtitutus eſt pro ſacramento : ergo fatendum videtur, ab eo tempore baptiſmi ſacramentum fuiſſe inſtitutum, & ita non rectè arguebant, qui aſſerebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem priùs inſtitutum fuiſſe à Chriſto Domino, quàm baptiſmum:

& per consequens manet pro comperto, non baptizatum invalidè sacramentum Ordinis recipere, & ita esse baptizandum, & denuò ordinandum.

5. Exponuntur can. 19. Concilii Nicæni, et 14. Matiscon. 1.

Sed in hac parte exponendi sunt duo canones difficiles, nec vulgò noti. Primus est canon 19. Concilii Nicæni, in illis verbis: *De Paulianistis, qui deinde ad Ecclesiam confugerunt, statutum est, ut ii omninò rebapeizentur: si qui verò tempore præterito in clericorum numero erant, si quidem à culpa, & reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur à catholica Ecclesia Episcopo: si verò examinatio eos non esse aptos deprehendit, deponi eos oportet.* Ex quibus ultimis verbis deducitur, non baptizatos, & ordinatos esse baptizandos, & si quoad Ordinis exercitium eos non esse aptos Episcopus deprehendat, eos deponendos esse: igitur quia validè fuerant ordinati, aliàs quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balsamon *in notis ad ipsum canonem duplici modo satisfieri posse existimat.* Primò depositionis nomen ibi accipiendo abusivè pro expulsione, non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; sed quia repellantur ab eo, ad quem ascendere iterum volebant. Secundò ait posse ea verba accipi de depositione post baptismum, & iteratam ordinationem ab Episcopo Catholico faciendam; quo casu propriè, & strictè depositio dari potest. Secundus est canon 14. Concilii Matiscon. 1. in illis verbis: *Ut Iudæi à cœna Domini usque ad primam diem post Pascha, secundùm editum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causa, deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, à judicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* In quibus dum docetur, ne Judæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi, Iudæos posse ordinari, & per consequens non præcedente baptismo Sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cujus canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro initiatis majoribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potiùs pro Iudæis ordinatè consessum habentibus: & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

TITVLVS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPVT I.

Innocentius III. *in Concilio* a *generali.*

STatuimus, ut in cunctis Ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli *b* custodia, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel *c* nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus *d* mensibus ab officio suspendatur: & si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit, graviori subjaceat ultioni.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranensi videlicet, *can.* 20. ubi reperitur textus hic, & *in cap.* 2. *de baptismo*, *in* 4. *collect.* de quo Concilio egi *in capite* 1. *de summa Trinit.* & hujus canonis meminit Concilium Frising. celebratum anno 1440. *can.* 18. *Item præcipiendo mandamus, ut secundùm constitutionem Lateranensis Concilii Eucharistia, & oleum sanctum sub fideli custodia, & reverentia debita, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda.*

b *Fideli custodia.*] *Sub sigillo*, dicitur *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Consonat D. Franciscus *epist.* 13. ibi: *Ut corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur.* Cujus obsignationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. cap. sanè.*

c *Horribilia, vel nefaria.*] Fideles olim Chrismate utebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem à Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum divinâ gratiâ præditi erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed divinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic fecisse S. Hilarionem meminit in ejus vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam ejusmodi oleo Proculum Christianum curasse Severum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, necnon Severus Sulpitius *lib.* 1. *de vita S. Martini*, & *dialog.* 3. *cap.* 2. insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genovefam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestatione dæmonum, in ejus actis legimus: suaque ætate testatur Palladius

2.

dius fuiſſe complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina cœperunt uti chriſmate: quem uſum improbarunt Patres Concilii Arelat. 6. *canone* 18. ibi: *Presbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub pratexu medicina, vel cujuſlibet rei donare præſumant.* Mogunt. *can.*27. ibi: *Presbyteri ſub ſigillo cuſtodiant chriſma, & nulli ſub pratextu medecina, aut maleficii donare inde præſumant.* Pontif. Rom. *ſub tit. de offic. quinta feria in Cœna Domini*, ibi: *Iubet Epiſcopus presbyteris attentè, ut juxta canonum traditionem chriſma, & olea ab ipſo Epiſcopo in ea die conſecrata fideliter cuſtodiant, & nulli ſub pratextu medicina, vel maleficii tradere præſumant, alias honore priventur.* Rationem reddit D. Cyprianus *in ſerm. de unctione chriſmali*, ibi: *Non hæc medendis corporibus eſt unctio inſtituta, &c. ſed virtus divina potentius operatur.* Oleum verò non ab Epiſcopo, ſed à presbytero benedictum, poſſe in uſum medicinalem laicis concedi, cenſuit Eccleſia, juxta Innocentium I. *epiſt.* 1. *decret. capite* 18. ibi: *Oleo ſancto poſſe uti non ſolùm ſacerdotes, ſed etiam laicos in ſuis, vel ſuorum neceſſitatibus.* Cui ſententiæ ſubſcripſerunt PP. Synodi Vvormat. *canone* 72. ibi: *Sane quoniam de hoc, ſicuti de cæteris, conſulere voluit dilectio tua, adjecit filius meus Cœleſtinus Diaconus in epiſtola ſua, eſſe ſic à tua dilectione poſitum illud, quod in B. Apoſtoli Iacobi epiſtola eſt conſcriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & ſuſcitabit illum Dominus: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui ſancto oleo chriſmatis perungi poſſunt, quod ab Epiſcopo confectum, non ſolùm ſacerdotibus, ſed omnibus, ut Chriſtianis, licet in ſua, aut ſuorum neceſſitate ad ungendum.* Illuſtrant Beda *in cap.* 6. *Marci*, Schaccus fuſe *in tract. de re unguentaria.* Alii etiam ad alios longè deteriores uſus, & maleficia ſacro ipſo chriſmate abutebantur, veluti ad fugiendum purgationis judicium. Synodus Mogunt. *can.*27. ibi: *Nam criminoſos eodem chriſmate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprehendi poſſe à multis putabatur.* Pœnit. Roman. *tit.* 6. *cap.* 6. Burchardus *lib.* 19. *Decreti, cap.* 287. ibi: *Bibiſti Chriſma ad ſubvertendum Dei judicium.* Concil. Tribur. *can.* 4. apud Carnot. *part.* 11. *Decreti, capite* 51. Synodus Turon. *canone* 20. & *lib.* 3. *Capitul. Caroli, cap.* 55. ibi: *Si presbyter chriſma dederit, ab Epiſcopo degradetur, & poſtmodùm à judice manum perdat, ſi propter judicium ſubvertendum hoc fecerit.* Notarunt Novarinus *libro* 5. *ſibediaſ. capite* 29. Lindembrog. *in gloſſ. legum antiq. verbo Chriſma.* Etiam temerario auſu ab impiis hominibus aliquando Euchariſtiam ſubreptam fuiſſe tradit S. Chryſoſtomus *epiſt. ad Innocent. I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib.* 13. *hiſtor. cap.* 19. & refertur *in cap. ſignificaſti, el* 2. *de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, ut *in cap.* 3. *de pœnit. & remiſſ. in* 2. *collect.* ibi: *De muliere, quæ ut nobis ſignificaſti, cupiens viri ſui ampliorem amorem ſibi acquirere, ſuſcepto corpore Chriſti, & in ore retento, cùm viro oſculum porrexerat, & ipſum tradere cùm voluit, non potuit; ſed poſtea verſum eſt in carnem, cùm tangeret juxta dentes molares, & caro ſuccreviſt, & adhuc eſt in ore: Fraternitati tuæ non poſſumus ſanius dare conſilium, niſi quod eam induceas, & compellas, ut tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera ſatagat expiare delicta. Nempe credimus quod ſi verè contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipſa ad eum oraveris, corpus Domini trajicere poterit, divinâ gratiâ ſuffragante.* Horrenda ſunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib.* 3. *diſquiſit. mag. part.* 1. *quæſt.* 3. *ſect.* 1. Bouguetus *lib. de ſortiariis, cap.* 60. Petrus Mamorius *in flagello maleſic. cap.* 2. *in fine*, Barthol. Spina *apolog.* 3. *de Lamiis, cap.* 1. Theophil. Raynaud. *tomo* 6. *tract. de Euchariſt. cap.* 6. *num.* 23. Unde ita diligenter PP. Concilii Lateran. in præſenti cavent, ut fideliter ſub clavi cuſtodiatur, ne poſſit temeraria manus extendi ad Euchariſtiam, vel Chriſma. Ea autem verba, quæ ſequuntur in præſenti rubrica, *& aliorum ſacramentorum*, accipienda ſunt impropriè, & in lata acceptione pro oleo Extremæ-Unctionis, & rebus, quæ ſacramentorum uſibus deputatæ ſunt, de quibus *in cap.* 2. Chriſma enim, oleum, & ſimilia, ſacramenta non ſunt, cùm non perſiſtant, nec dentur in permanendo; ſed tantùm ſacramentalia.

c *Tribus menſibus.*] In Pœnit. Romano, *titulo* 15. *capite* 11. de illis, qui non bene cuſtodiunt corpus & ſanguinem Domini, ita cavetur: *Qui non bene cuſtodierint ſacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud* 40. *dies pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Eccleſia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit,* 30. *dies pœniteat. Perfundens aliquid ſuper altare de calice, quando offert, ſex dies pœniteat, aut ſi abundantiùs, ſeptem dies pœniteat.* Refertur *in cap. qui non bene, de conſecr. diſt.* 2. Faciunt textus *in cap. ſi quis per ebrietatem, cap. ſi quis per negligentiam, eadem diſtinct.* 2.

COMMENTARIVM.

EX hoc canone Concilii Later. ſequens communiter deducitur aſſertio: *Euchariſtia, & chriſma debent fideliter ſub clavi cuſtodiri, & contra facientes graviter ſunt puniendi.* Probant textus *in cap. tribus, de conſecr. diſtinct.* 2. *cap. officium, de offic. Archipresb.* Concil. Turon. 2. *can.* 3. ibi: *Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur.* Et *can.* 4. ibi: *Ut omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à ſæculo: quia ſacra oblatio tantùm intacta debet eſſe in ſanguine Chriſti, ut veraciter presbyter poſſit dicere infirmo: Corpus, & ſanguis Domini proficiat tibi, &c. ſemperque ſit ſuper altare obſervata, propter mures, & nefarios homines: & de ſeptimo in ſeptimum diem ſemper mutetur, id eſt illa à presbytero ſumatur, & alia, quæ eodem die conſecrata eſt, in locum ejus ſubrogetur, ne fortè diutiùs reſervata, mucida (quod abſit) fiat.* Vvormat. *can.* 5. ibi: *Ut presbyter ſemper Euchariſtiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, ſtatim eum communicet, ne ſine communione moriatur.* Bituric. *cap.* 2. ibi: *Quia corpus Domini per Eccleſias parochianas dicebatur nimiâ vetuſtate neglectum, ſtatuerunt Epiſcopi in eodem Concilio, ut corpus Domini non plus ſervetur, quàm à Dominica in alteram.* Turon. 1. *can.* 20. *Presbyteris injungendum eſt, ne ſacrum chriſma foras conclave dimittant, ut à quolibet attingi poſſit.* Metenſe *can.* 3. *Communi decreto ſtatutum eſt, & hoc interdictum à ſancta Synodo nimium laudatum eſt, ut cuncti presbyteri libros, & ſacerdotalia veſtimenta ſuo Epiſcopo in proxima Synodo oſtendant, & ut chriſma ſuum ſub ſigillo, & ſera ſemper cuſtodiant.* Oxonienſe *can.* 16. *Provideant Archidiaconi, quod diligenter juxta formam Concilii generalis,*

generalis, Euchariſtia, Chriſma, & Oleum ſanctum ſalva ſub clavibus recondantur. Colonienſe 3. *part.7. cap.16.* Auguſtenſe *can.18.* ibi: *Hoſtia viatis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accenſo ad eum perpetuo lumine ſervetur.* Trident. *ſeſſ.13.* ibi: *Conſuetudo aſſervandi in ſacrario ſanctam Euchariſtiam adeo antiqua eſt, ut eam ſæculum etiam Nicani Concilii agnoverit.* Heraldus Epiſcopus Turon.in ſuis Capitul.*can.56. Ut preſbyteri Chriſma, Oleum, & Euchariſtiam ſemper habeant, ut parati inveniantur.* Concil. Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.7. Statuimus quod Euchariſtia, Viaticum, ſive Corpus Chriſti, Chriſma, Oleum ſanctum, & Oleum infirmorum ſic devotè, mundè, & ſecretè cuſtodiantur, & reponantur in locis, aut ſacriſtiis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non poſſit manus nefaria accedere, ſeu ſacrilega, & maximè mulierum.* Salſeburg. temporibus Martini V. *cap.28. Statuimus, ut in cunctis Eccleſiis Baptiſmus, Chriſma, Oleum, & Euchariſtia ſub fideli cuſtodia, clavibus adhibitis, aſſerventur, ne poſſint ad illa manus temeraria extendi.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Garaña in præſenti, Creſpetius *in ſumma, verbo Euchariſtia aſſervatio.* Cironius *in parat. ad hunc titulum, & in notis ad textum de celebrat. Miſſar.* Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat.22.* Baronius *anno 57.* Maiolus *dier. canicul. fol.265.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri mon. cap.75.* Buleng. *adverſus Caſaub. diatrib. 3. cap.38.* Henao *de Euchariſt. diſput. 16.* Bellarm. *tom.1. controv. lib.2. de Eccleſ. cap.3.* Saufay *in Panopl. Sacerd. part.1. lib.9. cap.4.* Fagundez *lib.1. in 3. Decal. præcept. cap.1.* Novarinus *lib.5. de Agno, cap.130.* Anton. Auguſt. *in epit. jur. Pontif. lib.23. tit.5. & lib.24. tit.6.* Grethſerus *lib.2. de cruce, cap.33.* Turrianus *pro epiſtol. Pontif. lib.4. cap.19.* Roſvveidus *in notis ad epiſt.12. D. Paulini, pag.147.* Coriolanus *in not. ad can.3. Concilii Turon.2.* Joan. Dartis *in tract. de Euchar. cap.18. per totum*, Vicecomes *lib.1. de Miſſæ ritibus, cap.24.* Conradus Kling. *libro 4. diſput. cap.20.*

4. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Verùm pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo, & intendam probare, ritum ſervandi Euchariſtiam in præſenti titulo commendatum, alienum eſſe à facto Domini noſtri, & à diſciplina Eccleſiaſtica. Quoad factum Domini noſtri ita profert Origenes, ſeu Cyrillus *in cap.7. Levit. homil.5. Dominus panem, quem diſcipulis dabat, non diſtulit, nec differri juſſit in craſtinum.* Ergo ſi Dominus inſtituit tantùm Euchariſtiam, ut ſumeretur ſtatim, non verò aſſervaretur, non rectè ab Eccleſiæ Patribus jubetur cuſtodiri. Quoad diſciplinam Eccleſiaſticam antiquam conſtat, jam ab Eccleſiæ cunabulis Euchariſtiam non aſſervari, ſed peracto Miſſæ ſacrificio conſumi. Unde D. Clemens *in epiſt.2.* jubet, ut tot ponantur in altari holocauſta, quot populo ſufficere poſſe videantur: ſi quid autem ſuperſit poſt communionem, non ſervetur in craſtinum. Immò Eſichius *lib.2. in Levit. cap.8.* refert morem Eccleſiæ fuiſſe comburendi id quod ſuperſit ex ſacramento Euchariſtiæ. Circa quem auctorem illud notavit Claudius Eſpenceus *lib.2. de adorat. Euchariſt. cap.10.* quod ſive is fuerit Eſichius, ſive Eſytius, Presbyter Hieroſolymitanus, & monachus, Gregorii Nazianzeni diſcipulus; ſive Eſychius Auguſtino contemporaneus, & Salonitanus Epiſcopus; ſive Iſytius Gregorii Magni ſynchronos, Epiſcopus Hieroſolymit. & ſcriptor Latinus, ignorare non potuit vel ille, quid de hujuſmodi reliquiarum, tum aſſervatione, tum etiam cultu ſuus Præceptor ſenſerit, neque quid anteceſſores obſervaverint, etſi poſtea in Eccleſia Hieroſolym. id uſitatum non fuiſſe referat Hubertus Cardinalis *in lib. contra Græcorum calumnias*, quem refert P. Henao *tom.3. diſput.29. ſect.6.* In Eccleſia etiam Conſtantinop. cùm pluſculum de particulis Euchariſtiæ reliquum eſſet, ſacerdotes pueros innocentes, ex eis qui ad ſcholas, & ludum litterarium ibant, accerſebant, eiſque jejunis reliquias, quæ ſuperfuiſſent, dabant abſumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus mitaculum, quod referunt Niceph. Calixtus *lib.4. cap.86.* & Evagrius *lib.4. Eccleſ. hiſt. cap.36.* his verbis: *Cùm puer admodum eſſem, & maximè à prima ætate in ſacris ædibus verſari ſtudio haberem, contigit tale quiddam ſub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione ludai, vitro conficiendo vitam toleramis, aggregatus eſt. Puer is ibi diutiùs ultra ſolitam horam moratus, domum venit, & cauſam tardioris reditus, parentibus diligentiùs eum inquirentibus, quod ſcilicet cum aliis pueris in æde ſacra divinas partes ediſſet, renunciavit: pater re novâ auditâ, furore percitus, fornacem ubi vitrum conformabat, ſuccendit, & puerum arreptum in eam, prajectâ flammâ ſuffocatâ candentem conjecit. Porrò mater ubi puerum diutiùs non comparentem quæſiviſſet, & non inveniſſet, urbem omnem circuivit, perquàm accerbè plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti conſiſtens, ingenti planctu ſeipſam lanians, prolixiuſque ingemiſcens, filium vocavit, atque ille maternâ voce agnitâ, reſponſum è furno dedit: tuus mater oſtio furni fracto, cum miraculo maximo in mediis prunis puerum ſtantem vidit, ita prorſus incolumem, ut nec capillum quidem flamma læſerat: & ubi cauſam incolumitatis quæſivit, mulierem quandam illuſtrem, purpureâ amictam ſtolâ frequentiùs ad eum veniſſe, aquam ſibi infudiſſe, & flammam ei appropinquantem extinxiſſe, cibum etiam cum eſuriſſet, præbuiſſe dixit. Hæc poſtquam Juſtinianus cognovit, puerum cum matre divino regenerationis lavacro adhibuit, Deoque dicavit. Patrem, qui Chriſtianorum ſacra ſuſcipere non ſuſtinuit, veluti paricidam, in furum arborem, proinde atque in crucem egit.* Hoc etiam miraculum referunt Greg. Turon. *de gloria Martyrum lib.1. cap.10.* Sigebertus Gemblacenſis *ad annum Domini 552.* Odo Cancel. Pariſien. *ſerm. in Dominic. 25. poſt Trinit.* niſi referamus eam conſumptionem ad reliquias Euchariſtiæ jam ſervatas, de quibus in Concilio Matiſcon. 2. *can.6.* ita cavetur: *Quæcumque reliquiæ ſacrificiorum poſt peractam Miſſam in ſacrario ſuperſederint, quartâ, vel ſextâ feriâ innocentes ab illo, cujus intereſt, ad Eccleſiam adducantur, & indicto eis jejunio, eaſdem reliquias conſperſas vino ſuſcipiant.* Referunt Eſpenceus *lib.2. de Euchariſt. cap.10.* Raynaud. *de Agno cereo, cap.14. dubit.1.* P. Henao *tom.3. de ſacrific. Miſſæ, diſput.29. ſect.26.* Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex canone 3. Concilii Cæſaraug. ibi: *Euchariſtiæ gratiam ſi quis probatur acceptam in Eccleſia non ſumpſiſſe, anathema ſit in perpetuum.* Concilium Tolet.1. *can.14.* ibi: *Si quis autem acceptam à ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, velut ſacrilegus propellatur.* Ergo quia non licet Euchariſtiam ſervare, ſed ſtatim dum conſecratur, conſumi debet.

5. DA USU ANTIQUO SERVANDI.

Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, Calvinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, cenſuiſſe tunc ſolùm panem & vinum eſſe

EUCHARISTIAM. eſſe ſacramentum, dum comeditur, & bibitur; ſicut aqua baptiſmi tunc ſolùm continet ſacramentum, dum corpus abluit. Unde negant, ſervandam eſſe Euchariſtiam, quaſi hoc ſacramentum non ſit res permanens: quos doctè refellit Bellarminus *lib.4. de Euchariſt. cap.1.* præcipuè ex veteri uſu ſervandi Euchariſtiam, quem ut probemus, ſupponimus à primis Eccleſiæ ſæculis moris fuiſſe Euchariſtiam in ſacrario ſervare, ut facilè deducitur ex D. Clemente *lib.8. conſtitut. cap.13.* in alia editione *cap.20.* ubi jubet, peractâ communione, quod ſupereſt de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reverentia in paſtophorio. Quid autem ſit paſtophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. ſuper Iſaiam, cap.22.* ubi ait, paſtophorium ſignificare tabernaculum, ſeu thalamum, ubi templi Præpoſitus habitat: & idem Sanctus *in epiſt. ad Ruſticum*, laudat ſanctum Exuperium Tholoſæ Epiſcopum, eo quòd ob inopiam voluntariam cogeretur Chriſti corpus in caniſtro ſervare. Et in Concilio Turon. 2. celebrato anno Domini 570. ut vult Binius *in ejus notis*, ſeu 567. ut probat Sirmundus *cap.3.* cavetur, ut corpus Domini in altari non imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur. Pro cujus canonis intellectu prænotandum eſt, Euchariſtiam olim plerumque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis ſuper altari appenſis: cujus ritus vetuſtiſſimum monimentum extat in vita S. Baſilii ab Amphilochio Iconi ſcripta, ubi refertur, Sanctum Miſſam celebraſſe, & panem in ea conſecratum in tres partes diviſiſſe; quarum unam cum timore communicavit, alteram columbæ aureæ ſuper altare pendenti impoſuit. De his columbis, & earum in Eccleſiis uſu extat ſequens teſtimonium in 5. Synodo, *act.1.* Queruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Severum ejus urbis non jam paſtorem, ſed lupum: *Nec ſanctis ille pepercit altaribus, nec ſacris vaſis, ea conflans, & ſuis ſimilibus erogans. Præſumptum eſt & hoc ab eodem, ô Beatiſſimi; nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus ſancti ſuper divina lavacra, & altaria appenſas, unà cum aliis ſibi appropriavit.* Relegit hanc querimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act.5.* Antonius Monachus, ut refert Claudius Eſpenceus *lib.2. de ador. Euchariſt. cap.5.* & plura de his columbis adducunt Roſyweidus *in not. ad epiſt.12. D. Paulini*, Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib.9. cap.4.* Novarinus *in agno Euchariſt. libro 5. cap.55.* Baronius *anno 57. numero 152.* Item in turriculis, ſeu turribus pretioſis Euchariſtia reponebatur, de quibus Gregorius Turon. *de gloria Martyrum, cap.86. Tempus ad offerendum ſacrificium advenit, acceptaque turre Diaconus, in qua miniſterium Dominici corporis habebatur, &c.* S. Remigius in ſuo teſtamento apud Flodoardum *lib.5. hiſt. Rhem.* ibi: *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi ſæpe memoratus Dominus Clodoveus Rex donare dignatus eſt, tibi hæredi meæ Eccleſiæ ſuprà memoratæ* (Rhemenſi ſcilicet) *jubeo turriculum & imaginatum calicem fabricari.* Ubi licèt aliqui legant, thuribulum; tamen legendum eſſe turriculum, poſt Briſſonium probat Sauſay *d. capite 4.* Facit idem Flodoardus *lib.2. cap.6.* dum de Laudone Archiep. ſcribit: *Turrim quoque auream, quam ad votum ſuum fabricari fecerat, ſuper altare poſuit S. Mariæ Rhemenſis Eccleſiæ, & patenas tres.* Poſtea cœpit ſervari corpus Domini in pyxide, ut hodie cuſtoditur, quæ debet eſſe benedicta, ut latè probat Henao *de Euchariſtia d. diſput.16.* Patres ergo Concilii Turon. *in d. can.3.* docent, ut ſacroſancta Euchariſtia non in eodem cum reliquis imaginibus loco in altari ponatur, ſed in peculiari, nempe ſub cruce Domini: ut enim ipſa Domini crux in præcipuo altaris loco ſtatuebatur tanquam omnium imaginum præcipua, ita par erat, ut ipſa etiam ſacratiſſima Euchariſtia præcipuum locum obtineret, ſub ipſa videlicet cruce: docuerunt Coriolanus *in notis ipſius canonis*, Grethſerus *de cruce lib.2. cap.33.* Lantdmeter. *libro 2. de veteri cleric. cap.75.* Sauſay *ubi proximè*, Vinius, & Sirmundus *ubi ſuprà.* Et non improbabiliter conjectatur Binius in notis ad ipſum canonem 3. Felicem Epiſcopum Bituric. qui in illo Concilio ſubſcripſit, ad ſacratiſſimam Euchariſtiam ſervandam curaſſe fieri inſtar turris vas aureum. Perelegans illud, quod Venant. Fortunat. celebravit, & deſcripſit ſubſequenti epigrammate ad Felicem Bituricenſem in turrim ejus:

Quàm benè junctæ decent ſacrati ut corporis Agni
Ingens margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chriſolytis Salomonia vaſa metallis,
Iſta placere magis ars facit, atque fides.
Quæ dicat, Chriſte tibi, Felicis munere, ſi eſſent,
Qualia tunc tribuit de grege Paſtor oves.
Et cujus tu corda vides pietate coaquas,
Par videt merito qui dedit ara duo.

Commendatur etiam à Sancto Hieron. *epiſt. 4.* S. Exuper. Toloſan. Archiep. qui tempore exundantium barbarorum, ne iſtiuſmodi vaſa ſacra illorum rapinæ cederent, ipſa in uſum pauperum conflarat, caniſtro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non niſi de aſſervata in Eccleſia Euchariſtia accipi poteſt illud execrandum ſcelus Donatiſtarum, quod ab Optato Milevit. breviter deſcribitur his verbis: *Inſferunt Euchariſtiam canibus fundi, non ſine ſigno divini judicii; nam iidem canes accenſi rabie ipſos dominos ſuos, quaſi latrones ſancti corporis reos, dente vindice, tanquam inimicos, & inimicos laniaverunt.* Illuſtrat Novarinus *in Agno Euchariſt. lib.5. capite 55.* Nec ſolùm ſub ſpecie panis, verùm etiam ſub ſpeciebus vini aliquando ſervatam fuiſſe in Eccleſia Euchariſtiam patet ex epiſtola D. Chryſoſtomi ad Innoc. I. Papam, ubi ait, *ingreſſis militibus in ſacrarium, ubi ſacra erant repoſita, ſanctiſſimum Chriſti ſanguinem in militum veſtes effuſum fuiſſe.* Quia tunc forſan adhuc laïci communicabant ſub utraque ſpecie: quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Joan. Raguſinus in perducta oratione habita in Concilio Baſileenſi, Suarez *adversùs Regem Angliæ, lib.2. cap.5.* Boſquetus *ad Innocent. III. lib.1. epiſt.149.* Eſpenceus *de ador. Euchar. lib.2. cap.13.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epiſt.63.* Baronius *anno 570.* Maſſana *ad D. Hieronymum, verbo Euchariſtia*, Manrique *tom.1. annal. Ciſterc. anno 119. cap.3.* Vvadingus *ad epiſt.15. D. Franc. num.7.* Sed tum ob periculum effuſionis, tum ob facilitatem corruptionis, Euchariſtia tantùm ſub ſpecie panis ſervari cœpit: & ægrotis Euchariſtia ſub ſpecie tantùm panis miniſtrabatur, ut conſtat ex vita S. Ambroſii à Paulino ſcripta, ex vita S. Baſilii ſcripta ab Amphilochio, ex Dionyſio Epiſcopo Alexand. apud Euſebium *lib.6. hiſt. cap.36.* Aliqui ſacerdotes panem ſanguine Domini intinctum cuſtodiebant, juxta canonem 9. Conc. Rhemenſis, ſuprà relatum; alii panem intinctum in ſanguine Domini ſervabant; quam intinctionem, ut abuſivam, & Apoſtolicis conſtitutio

constitutionibus contrariam damnavit Jul. I. *in epist. ad Episcop. per Ægyptum missa*, & Concil. Brachar. 3. *can.* 1. apud Gratianum *in cap. cùm omne, de consecr. dist.* 2. Morem etiam servandi Eucharistiam in domibus, illustrant Morinus *de sacris ordinat. exercit.* 12. *cap.* 3. Leo Allat. *in append. de Templis Græc.* Casal. *de vit. Eccles. cap.* 13. & de turriculis ubi servabatur, agit Colvenerius *ad Fledoar d. fol.* 42.

6. Similem etiam abusum improbatum lego *in can.* 28. *Conc. Clarom.* sub Urbano II. his verbis: *Ne quis de altari communicet, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter non sumat, nisi per necessitatem, & per cautelam.* In cujus notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæresim Berengarianam in eo capite, quo docebat, satis esse per unam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Verùm hæc interpretatio meritò refellitur ab erudito Pet. Marcha *in not. ad d. can.* 28. quia inter Berengarii hæreses similis non reperitur: quare vera ipsius canonis explicatio petenda est ex abusu illius sæculi, in quo quidam clerici fidelibus laïcis Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, ut testis est auctor Micrologi, qui ante Gregor. VI. tempora scripsit, *cap.* 26. ibi: *Non est authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt; nam Ordo Romanus contradicit.* Quæ forma non tantùm contraria erat Ordini Romano, verùm & Christi institutioni, qui corpus seorsim à sanguine commendaverat, ut notatur in Conc. Bracharensi 3. anno 678. quod similem corruptelam damnavit *in can.* 1. unde sumptum est quod Julii epistolæ ad Ægyptios in collectione Isidori adscribitur, ibi: *Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis corpus sumn & sanguinem commendavit; seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non prabuisse legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intincta buccella Magistri proditorem ostenderet, non qua sacramenti hujus institutionem signaret.* Gliscebat in Occidente adeo hic abusus, ut Ivo Carnot. *in tract. de divinis offic.* cum tolerandum putaret in populi communione: *Non autem* (inquit) *corpore, & seorsum sanguine communicet, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summâ necessitate timoris sanguinis Christi effusionis, permittitur communicare.* Ut similem communicandi formam proscriberent PP. Concilii Clarom. statuerunt in dicto canone 28. ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter sumat, idest *seorsim*, ut loquitur Concil. Brachar. sive *singulatim*, quemadmodum Ordericus sensum illius canonis expressit. Duplex autem casus excipitur in dicto canone; necessitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, si communio esset præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad juvandum esum panis, intinctio permittebatur, ut anno 1118. scripsit Paschalis II. Urbani II. successor ad Pontium Abbatem Cluniac. *epist.* 32. ibi: *Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum: quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus, atque præcipimus, præterquam in parvulis, ac omninò infirmis, qui panem absorbere non possunt.* Secundus casus cautelæ eveniebat, cùm presbyteri, ne illis sanguinis effusio contingeret communicantium cœtu, solo pane intincto populum communicabant, non præbito poculo. Id egregiè docet Rodulphus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his versibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius speciei, cap.* 44.

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter agris,
Aut famis tribuat laicis de sanguine Christi;
Nam fundi posset leviter, simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraque.

7. De modo servandi Eucharistiam.

Custodiebatur, asservabaturque Eucharistia in Ecclesia variis ex causis, & pro diversis fidelium necessitatibus. Primò pro infirmorum communione, ne sine hoc sacro viatico decederent, *cap. presbyter* 2. *dist.* 93. Conc. Turon. & Rhem. apud Burchard. *lib.* 5. *Decreti*, *cap.* 9. *de decimis*, Joan. Dartis *de Euchar. cap.* 18. Espenceus *de adorat. Euchar. lib.* 2. *cap.* 2. Nec contrarium deducitur *ex cap.* 1. *de celebr. Missar.* ubi jubetur, ut presbyter jejunus exeat ad opus rurale, ut possit subvenire necessitatibus infirmorum. Quem textum, ut ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet ut possit iterum celebrare, & ita Eucharistiam infirmis administret. Ergo quia non servabatur olim Eucharistia in Ecclesia infirmorum gratiâ. Pro cujus textus expositione jam ibi notavi, olim desiderari jejunium non solùm in celebrante Missæ sacrificium, & recipiente corpus Domini, verùm & in administrante: & ideo licèt Eucharistia servaretur pro infirmis administrandis; tamen ut ritè illis administrari posset, jubetur à Patribus Concil. Agath. ut presbyter, idest parochus, jejunus sit, ut possit necessitatibus infirmorum subvenire. Secundò asservabatur Eucharistia, ut ad monachos, & moniales deferretur, teste Basilio *in epist. ad Cæsariam Patriciam: Omnes*, ait, *in eremis solitariam vitam agentes, ubi non est sacerdos, communionem domi asservantes, à seipsis communicant.* Et *in novel.* 123. *Justin.* quæ super diversis Ecclesiæ capitulis inscribitur, inter cætera de monialibus sic habet: *Mulieribus quemcunque elegerint ipsæ, sive Presbyterorum, sive Diaconorum, ut sanctam eis communionem deportet, religiosissimus Episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honestæ esse vitæ cognoverint.* Illustrat Espenceus *lib.* 1. *de adorat. Eucharist. cap.* 5. *per tot.* Fuit etiam olim Eucharistia asservata non solùm in usum modò viventium fidelium, verùm & mortuis quoque data, & cum eis consepulta. Amalar. Fortunatus *lib.* 4. *de Eccles. offic. cap.* 42. Amphiloch. *in vita S. Basilii, c.* 6. ubi refert illum jam morti proximum Eucharistiæ consecratæ parte reverenter sumptâ, partem alteram secum sepeliendam reservasse; etsi de hoc facto dubitet Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. part.* 2. *sect.* 1. *puncto* 10. D. Gregor. *lib.* 1. *dialog. cap.* 24. ibi: *Puer quidam S. Benedicti sine ejus benedictione, ad parentum, eorum quàm debebat amantior, habitaculum monasterio relicto pervenicus, eadem die defunctus est: bis sepulto, totiesque foras corpore projecto, curremibus cum fletu monachis, vir Dei* (scilicet Benedictus) *manu sua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus super pectus ejus cum magna reverentia ponite, & sic sepultura eum tradite. Quo facto susceptum ejus corpus terra tenuit, nec ultra projecit.* Et morem hunc præbendi mortuis Eucharistiam, non fuisse errorem ab hæreticis inductum, sed reverà permissum ab Ecclesia, docuerunt Mendoza *libro* 2. *Concil. Illiber. in can.* 58. Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. cap.* 7. Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Greg. fol.* 247. Rosweidus *in vita S. Basilii, fol.* 165. Albaspineus *lib.* 1. *observ. capite* 10. Hæphtenus *in vita S. Benedicti, cap.* 24. *in fine*, Vivar. *de veteri monach. tom.* 2. *fol.* 96. Henriquez

riquez *lib.1. ſumma, cap.21. lit. D.* Licèt contrarium teneat, immò ſuperſtitioſa aliqua obſervatione ritum hunc cœpiſſe, Baſil. Legion. *q.2. ſchol. cap.4.* qui capite ſequenti duas aſſignat cauſas ob quas Eccleſia olim ſinebat mortuis Euchariſtiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium ſuperſtitionem, juxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare flumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui ut defunctus portorium ſolveret, ejus ori obolum imponebant. Iuvenal. *ſatyr.3.*

——*At ille*
Iam ſedet in vipa, tetrumque novitius horret
Porthmea, nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex.ab Alex. *lib.3. dier. genial.cap.7.* ubi ex Ariſtophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expreſſiùs Apul. *lib.6. Metamorph.* dum viam deſcendendi ad inferos oſtendit, ibi: *Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere, ſed offas polentâ mulsâ concretas ambabus geſtare manibus, ac in ipſo ore duas ferre ſtipes.* Et ut ſignificaretur Euchariſtiam, quæ verè eſt pignus gloriæ, eſſe Chriſtianis navem tranſvectionis in gloriam. Vnde ut hanc Gentilium ſuperſtitionem patres Eccleſiæ extirparent, ſinebant in os defuncti Euchariſtiam apponere, ut docerent, eo viatico fideles in patriam cœleſtem tranſvehi ſecuriùs, quàm Gentiles. Aliam cauſam hujus perantiqui ritus aſſignat Baſilius, ut ita quieti cadaverum fidelium conſuleretur, & dæmones ab ipſis ſepulchris fugarentur. Nam cùm primis Eccleſiæ ſæculis, dum extra Eccleſiam corpora defunctorum ſepeliebantur, facilè à ſpiritibus immundis vexarentur, in uſu eſſe cœpit, ut Euchariſtia ori defuncti, aut ſupra pectus apponeretur, ut ita in pace quieſceret, nec à dæmone vexaretur, ut contigit in caſu ſuprà relato ex D. Gregorio, & aliis relatis à Franc. Georgio *lib.2. problem. ſect.2. problem.79, & 80.* Poſtea tamen cùm ſepultura fidelibus defunctis intra Eccleſiam permitteretur, & ritus ſuperſtitioſi Gentilium penitus inoleviſſent, prohibuerunt Eccleſiæ PP. amplius Euchariſtiam mortuis dare, in Concilio Altiſſiod. *can.12.* ibi: *Non liceat mortuis, nec Euchariſtiam, nec oſculum tradi, nec velo, aut pallis corpora eorum obvolvi.* Concil. Carthag.3. *can.6. Item placuit, ut corporibus defunctorum Euchariſtia non detur, dictum eſt enim à Domino: Accipite, & manducate; mortui autem accipere non poſſunt, nec manducare.* Sexta Synodus in Trul. *can.63.* ibi: *Nemo cadaveribus mortuorum Euchariſtiam impertiatur.* Concil. Hipponenſe *can. 5.* quod refert Creſpetius *in ſumma, verbo Euchariſtia non danda mortuis.* Nec audiendus eſt Albaſpinens *lib.1. obſerv. cap.9.* qui cauſam datæ mortuis Euchariſtiæ eam proponit, quia videlicet ipſi cùm fideles eſſent, exceſſiſſent ex hac vita ſine communione Eccleſiaſtica, & ita illis defunctis porrigi Euchariſtiam: quem refellit Theoph. *tom.15. in Heter. 2. p. ſect.1. puncto 16.* Deinde aſſervabatur Euchariſtia ut daretur peregrè proficiſcentibus; & ita Satyrus Ambroſii frater in magna tempeſtate Euchariſtiam è collo ſuſpendit ipſi datam ab initiatis, qui erant in navi, à quibus eam popoſcit, ut patet ex eodem D. Ambroſio *de obitu ipſius Satyri, cap.7.* & Beda *in Martyrol. die 15. Auguſti*, refert Tharſicium Martyrem cùm deferret ſecum Euchariſtiam, & incidiſſet in Gentiles, maluiſſe ſibi vitam eripi, quàm Euchariſtiam, quæ è manibus Gentilium evolavit. Illuſtrat Eſpenceus *lib.2. de adorat. c.7.* Deinde aſſervabatur Euchariſtia pro illis diebus, in quibus non ſacrificabatur, veluti Quadrageſimæ tempore, excepto Sabbatho, & Dominica, & ſacro Annunciationis die, in quibus fiebat ſacrificium præſanctificatum: quare Euchariſtia illa vocabatur præſanctificatorum, ut patet *ex can.52. 6. Synodi*, ubi notavit Balſam. Et de his ſacrificiis præſanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.75.* Turrianus *pro canonibus 6. Synodi, fol.69.* Fileſac. *de Quadrag. cap.13.* Vicecomes *volum.2 de ritibus Miſſæ, lib.2. cap.9.* Rurſus aſſervabatur Euchariſtia, ut Presbyteri, & Diaconi per 40. dies à die ſuæ ordinationis ex ea communicarent, ex Fulberto Carnot. *epiſt. ad Finardum*, ibi: *Hoſtiam ſacerdos recèns ab Epiſcopo promotus de manu ordinatoris ſuſceptam quotidiano uſu ad quadrageſimum uſque diem minutatim conſumebat.* Albino Flacco *de divin. offic. tit. qualiter Epiſcopus ordinetur in Curia*, ibi: *Ad communicandum verò Pontifex porrigit ei formatam, atque ſacram oblationem, quam accipiens communicat ſuper altare; cætera verò reſervat ſibi uſque ad dies quadraginta. Poſtmodùm ex præcepto Apoſtoli communicat omnem populum.* Illuſtrat, & myſticas rationes hujus ritus refert Hallier. *de ſacris electi. cap.9. artic.2. §.3.* Tandem olim, & hodie aſſervatur Euchariſtia, ut oſtendatur in proceſſione, quæ etiam ante Vrbanum IV. in plerſque Eccleſiis in uſu erat, ut conſtat ex Concilio Brach. 3. *can.5.* & aliis relatis ab Anton. Auguſt. *lib.4. epit. tit.6.* Menardo *ad Sacram. D. Gregorii, fol.184.* Eſpenceo *de adorat. Euchariſt. lib.2. cap.4.* licèt feſtum peculiarem corporis Chriſti ipſe Vrbanus inſtituiſſet prope annum 1261. *in Clem. unic. de reliquiis, & venerat.* ut referunt plura de ea feſtivitate adducentes Sherlogus *tom.3. in Cant. veſtig.305. cap.7. ſect. unica, num.59.* Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1264. & 1311. Suarez *tom.1. de relig. lib.1. de diebus feſtivis* Herrera *de orig. divin. offic. lib.1. cap.8.*

8. TRADITUR RATIO DIFFERENDI.

Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis facilè percipitur, nam cùm conſtet, tot ob cauſas olim, & hodie Euchariſtiam debere in Eccleſiis parochialibus aſſervari, ſimiliterque chriſma eſſe cuſtodiendum, ut ſacramentum Confirmationis miniſtrari poſſit, & nonnunquam homines auſu temerario tam Euchariſtiam, quàm chriſma ſurripuerint ad nefaria, & horribilia opera, ut ſuprà in notis probavi; ideo tam diligenter PP. Concilii Lateran. in præſenti cavent & ſtatuunt, ut ſacerdos ſub clavi, & fideli cuſtodia Chriſma, & Euchariſtiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti poſſit; & ſi negligenter ea cuſtodierit, pro modo culpæ puniatur ſuſpenſione, aut depoſitione. Fuit etiam injunctum ipſis presbyteris, ut frequenter hoc ſacramentum renovare curarent octavo ſaltem die, *in c. presbyter, de conſecr. diſt.2.* & ab Odone Cancellario Parienſi *can.21.* ubi rationem reddit, *ne vetuſtate aliqui ad indevotionem moveri valeant, aut errorem.* Ab Huberto Cantuar. Archiep. in ſuis Decretis, apud Rogerium & Hoveden. *in Ioanne Rege*, ibi: *Renovetur hoſtia ipſa ſingulis diebus Dominicis.* Quare tempore interdicti, & in Eccleſia ſpecialiter interdicta celebrari poteſt ſacrificium Miſſæ ex hac cauſa, ut renovetur Euchariſtia, *cap. permittimus, de ſent. excom. lib.6.*

9. DIFFERTUR DUM SIT ANIMA RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta ex facto Domini relato ab Origene, ſeu Cyrillo; nam verum eſt, Dominum noſtrum non juſſiſſe Euchariſtiam à ſe conſecratam differri in craſtinum;

num ; ſed non inde rectè infertur, non debuiſſe poſtea Euchariſtiam aſſervari ; multa enim Dominus per ſe non juſſit, quæ poſtea per Apoſtolos diſpoſuit, etiam circa ſacramentum Euchariſtiæ, ut ſanctus Auguſtinus teſtatur *epiſt.* 118. nec Origenes hoc agebat, ut probaret, non poſſe Euchariſtiam conſervari ; ſed cùm docere vellet, placere Deo ſacrificium laudis recens, & novum ac ſpirituale, non vetus, uſus eſt exemplo Domini, qui Euchariſtiam à ſe conſecratam continuò manducari juſſit, ut exponit Bellarminus *libro* 4. *de Euchariſt. cap.* 5. Accedit, nam in his homiliis Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adjecit, & ſuſtulit, ut ipſe teſtatur, & tradit Eſpenceus *lib.* 2. *de adorat. Euchariſt. capite* 9. Immò ipſe Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Euchariſtiam in ſequentem diem non eſſe ſervandam ; nam ad Coloſyrium Epiſcopum Arſontem ſcribens, ſic ait : Porrò alios etiam eſſe audio, qui myſticam benedictionem nihil ad ſatisfactionem proficere dicant, ſi quid ex ea fiat reliquum in alium diem : inſaniunt verò, qui hæc aſſerunt ; nec enim alteratur Chriſtus, nec ſanctum ejus corpus immutatur, ſed benedictionis vis, & facultas, & vivificans gratia perpetuò in ipſo exiſtit. Nec obſtat auctoritas D. Clementis ; nam verum eſt, olim nonnunquam Euchariſtiæ reliquias ſervari, nonnunquam cuſtodiri prohiberi ; cùm enim propter ſævas Gentilium perſecutiones fideles clam in cœmeteriis, & locis occultis convenirent ad Miſſæ ſacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publicè exponi, & aſſervari ſacra Euchariſtia, ne Chriſtianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent : quare illis perſecutionum temporibus, pace adhuc Eccleſiæ non datâ, congruentius PP. exiſtimarunt, ut reliquiæ Euchariſtiæ, quæ ſupererant, potiùs infantibus jejunis traderentur, aut ignis puriſſimo elemento abſumerentur, ne illis irriſio, aut irreverentia per Gentiles fieret, præcipuè cùm nulla injuria ſacramento ex ſimili conſumptione irrogaretur, cùm ignis operatio ad ſpecierum modò externarum abſumptionem, non verò ad rerum internarum, hoc eſt corporis, & ſanguinis Domini læſionem tenderet : nam & Pius Pontifex relatus *in cap. ſuper negligentiam, de conſecr. diſtinct.* 2. ea ſuper quæ aliquid Domini vel de ſanguine ſtillaſſet, vel de corpore cecidiſſet, igne juſſit exuri, & cineres intus altare recondi ; cujus etiam nunc decreto, ſi quo caſu ex ſacramento reliquum ſit, quod ſumi non poſſit, utimur. D. Thom. 3. *part. quæſt.* 83. *art.* 6. *ad* 7. Nec obſtat textus *in d. can.* 3. *Concilii Cæſarang.* pro cujus ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis, quia frequentioribus perſequutionibus prohibebantur fideles in Eccleſiis, aut cœmeteriis ad communicandum convenire, permiſſum illis fuiſſe Euchariſtiam ſecum in domum deferre, cùm quotidie de vita periclitarentur, ut quotidie ſumerent corpus Domini, & ut ait D. Cyprianus *epiſt.* 56. confiderantes ſe quotidie ſanguinem Chriſti ſumere, & ipſi pro Chriſto ſanguinem effunderent : & ita conceſſum fuit, ut cùm in Eccleſia, aut locis abditis ſacrificium Miſſæ offerretur, fideles qui ad eam conveniebant, non tantùm ibi communicarent, verùm & particulas ex Euchariſtia conſecrata à ſacerdote acceptas domum ferendas ſumerent ; quas reverenter aſſervatas ſingulis diebus ſummo mane jejuni communicarent : quò reſpexit Tertul. *ad uxorem cap.* 5. dum ait : *Non ſciet maritus, quid ante omne cibum guſtes ; & ſi ſciverit, panem non illum credit eſſe, qui dicitur.* Cujus moris meminerunt Clemens Alex. *lib.* 1. *Strom.* Baſilius *in epiſt. ad Cæſar. Patric.* quæ habetur *tom.* 6. *Biblioth. SS. PP.* ibi : *Alexandriæ autem, & in Ægypto unuſquiſque ex laicis, qui illic degunt, maximâ ex parte communionem habet domi ſuæ.* D. Gregorius *lib.* 3. *dialog. c.* 36. D. Hieronymus *epiſt.* 50. Juſtinianus *novel.* 123. §. *in omnibus*, & alii congeſti ab Eſpenceo *de adorat. Euchariſt. lib.* 2. *cap.* 4. Baſilius Legion. *quæſt.* 2. *ſcholaſt. cap.* 3. Lantdmeter. *d. cap.* 75. qui mos evanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne detegerentur in Eccleſiis non communicaſſe, ſacrum Domini corpus ſecum aufe-rentes, polluebant, & prophanabant : contra quos cautum fuit in Concilio Tolet. 1. *can.* 14. & Cæſarauguſt. 2. *can.* 3. ut qui Euchariſtiam acceptam in Eccleſia non conſumpſiſſet, anathema in perpetuum eſſet : quem doctè exponunt P. Henaô *tom.* 3. *de ſacrific. Miſſæ, diſput.* 29. *ſect.* 27. Cabaſſutius *in notit. Concilior.* ibi : & mirus caſus hoſtiæ à quadam muliere in arca incluſæ refertur in *cap. plenè* 30. *de decimis, in* 1. *collect.* his verbis : *Plenè nobis innotuit ex tuarum continentia literarum, quod cùm hoſtia quædam ſacrata in arca cujuſdam mulieris parochianæ tuæ concluſa fuiſſet, virtute Domini faciente, pars ferè media in corpus Chriſti manifeſtè converſa eſt, ita ut caro videretur, &c.*

Sed antequam manum à tabula ſuſpendamus, exponendus eſt difficilis textus *in can.* 9. *Concilii Nannet.* in illis verbis : *Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus, quos offerunt fideles ad Eccleſiam, vel certè de ſuis, presbyter convenienter partes inciſas habeat in vaſe nitido, & convenienti, ut poſt Miſſarum ſolemnia, qui communicare non fuerint vati, eulogias omni die Dominico, & in diebus feſtis exinde accipiant : & illa, unde eulogias presbyter daturus eſt, antè in hac verba benedicat, &c.* Quem canonem citant Burchardus *lib.* 5. *Decreti, cap.* 27. Ivo Carnot. *part.* 2. *Decreti*, *cap.* 37. ex Decretis Pii Pontificis *cap.* 4. In eo illud facile non eſt, an agatur de Euchariſtia, vel de pane benedicto à presbytero ; ſiquidem ſi de Euchariſtia, ad quid jubetur, ut quod ſuperſit, per parochias dividatur, & mittatur ? ſiquidem ex ſuprà traditis ſervari potiùs debebat in Eccleſia. Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, apud antiquos genus quoddam fuiſſe communionis per eulogias, ideo inſtitutum, ut abſentibus mitteretûr pars aliqua, & ſocietas eſſet cum Epiſcopo, & cæteris fidelibus, qui in civitate morarentur ; nam cùm per vicos & pagos ſparſi, & diffuſi ex eadem non poſſent ſumere communionem, cuperentque ſemper unionis chriſtianæ ſpeciem quam poſſent maximam, retinere, diebus feſtivis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cujus perceptione communionem adeſſe inter omnes fideles ejuſdem diœceſis intelligeretur ; quod introductum fuiſſe à Melchiade refert Baronius *anno Chriſti* 313. *numero* 52. De his eulogiis *in can.* 14. *Concilii Laodic.* ita cavetur : *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per feſtivitatem paſchalem ad alias parochias minimè tranſmitti oportere.* Quod ideo cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogiis, ſed Euchariſtia communicare debebat. Et *in can.* 32. ita legitur : *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere* ; quia videlicet cum eis non dabatur communio ; unde Epiſcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, ut videre eſt apud Gregorium Turon. *lib.* 8.

10. Exponitur Concil. Nannetense, can. 9.

*lib.8. hiſtor. cap.*10. panis hic fermentatus erat, ut probavi *in cap. fin. de celebrat. Miſſar.*& à preſbytero poſt Miſſam benedicebatur. Concil. Matiſcon. *can.*50.ibi : *Cautum eſt, finita Miſſa à preſbytero oblationes accipere.* Gregorius Turon. *lib.*5. *hiſtor. Franc. cap.*14. ibi : *Poſt Miſſas autem petiit, ut ei eulogias dare deberemus.* Plura de hoc pane benedicto congeſſit P. Henao *tom.*3. *de ſacrif. Miſſa, diſput.*28. *ſect.*54. De his Eulogiis , non verò de Euchariſtia conſecrata , accipiendus eſt dictus canon 9. Concilii Nannet. & de his eulogiis plura adduxerunt Albaſpineus *lib.*1. *obſerv. cap.*8. Hæphtenus *in vita S. Benedicti, cap.*8. *in princip.* & *tom.*1. *diſquiſit. monaſt. lib.*4. *tract.*7. *diſquiſit.*4. Bignonius *ad Marculfum lib.*2. *cap.*42. Lindenbrog. *in gloſſar. legum antiq. verbo Eulogiæ,* Buleng. ad Caſaub. *diatrib.*3. *cap.*33. *fol.*172. Fileſacus *de orig. parœc. cap.ult. fol.*644. Balſamon, & Iuſtellus *in d. can.*32. *Concilii Laodic.* Otalora *de irregul. ex panit. excurſu* 5.

CAPUT II.

Idem *in* [a] *eodem.*

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Eccleſias ſic diſponunt ſupellectilibus propriis & etiam alienis , ut potiùs domus laicæ , quàm Dei baſilicæ videantur, non conſiderantes quod Dominus non ſinebat ut vas transferretur per *b* templum. Sunt & alii , qui non ſolùm Eccleſias dimittunt incultas , verùm etiam vaſa *c* miniſterii , & *d* veſtimenta miniſtrorum , ac pallas altaris, necnon ipſa corporalia tam immunda relinquunt , quod interdum aliquibus ſunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei , firmiter prohibemus , ne hujuſmodi ſupellectilia in Eccleſiis admittantur , niſi propter hoſtiles incurſus , aut incendia repentina , ſeu alias neceſſitates urgentes , ad eas oporteat habere refugium : ſic tamen , ut neceſſitate ceſſante , res in loca priſtina reportentur. Præcipimus quoque , ut *e* oratoria , vaſa , corporalia , veſtimenta prædicta , *f* munda & nitida ſerventur ; nimis enim videtur abſurdum in ſacris ſordes negligere, quæ dedecent in profanis.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Concilio videlicet Lateran. *cap.*19. & reperitur hic textus in quarta collectione , *ſub tit. de immunit. Eccleſ. cap.*1. nec malè, cùm præſens conſtitutio ſpectet ad immunitatem, ſeu reverentiam Eccleſiis debitam. Sed quia in ſecunda parte agitur de cuſtodia vaſorum , & veſtimentorum Eccleſiæ, ideo à Raymundo compilatus fuit *ſub hoc titulo.*

b *Templum.*] *Marci cap.*11.

2. c *Vaſa miniſterii.*] Calicem videlicet , & patenam , de quibus egi *in cap.*1. *de pigner. cap. fin. de celeb. Miſſar.*

d *Veſtimenta.*] De quibus egi *in cap.*2. *de ſacra unction.*

e *Oratoria.*] Ita legitur in ipſo Concilio, ſed ni fallor , legendum eſt , oratia ; nam ſi in præſenti agebat Innocentius III. de veſtibus ſacris , ut nitidæ , & mundæ eſſent , ad quid ſimul oratoria cum veſtibus referre , & conjungere poterat? Lego ergo *oraria.* Orarium autem licèt aliquando accipiatur pro veſte muliebri , ſeu virili , ut apud D. Paulinum *in vita S. Ambroſii,*ibi: *Iactabant etiam turbæ virorum , ac mulierum oraria, vel ſemicinctia ſua , ut corpus ſanctum aliquatenus ab ipſis contingeretur.* Conc. Autel. 1. *can.*28. ibi: *Monacho orarium in monaſterio , vel zonas habere non licet.* Nonnunquam tamen accipitur pro veſte honeſta ſacerdotali. Synodus Mogunt. 1. *can.*21. ibi : *Presbyteri ſine intermiſſione utantur orariis, propter differentiam ſacerdotii dignitatis.* Frequentiùs tamen apud veteres Eccleſiæ ſcriptores accipitur pro ſacro indumento , quod ſtolam dicimus,ut in Synodo. Laodic. *can.*22. ibi : *Quod non oportet miniſtrum ferre orarium , nec etiam fores relinquere.* Et *can.*23. ibi : *Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium ,& ſic legere , vel canere.* Concil. Brachar. 1. *can.* 27. ubi cùm PP. abuſum quendam Diaconorum arguerent , ſecus quàm oportebat orario uterentur, ita ſtatuunt : *Placuit, quia aliquanti hujus Provinciæ Eccleſiæ Diaconi abſconſis intra tunicam utuntur orariis , ita ut nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero ſicut decet , utantur orario.* Brachar.3. *can.*3. *Ut omnis ſacerdos cùm ordinatur , orario utroque humero ambiatur.* Tolet.4. *can.*39. *Si oraria duo nec Epiſcopo quidem induere licet , nec preſbytero utique , multo minùs diacono , qui miniſter eorum eſt. Unum ergo orarium oportet Levitam geſtare in ſiniſtro humero, propter quod erat , ideſt prædicat.* Ita vocem hanc expoſuerunt Albinus Flaccus *de divinis officiis, cap. quid ſignificent veſtimenta* , ibi : *Orarium. ideſt ſtola, dicitur eo quòd Oratoribus , ideſt Prædicatoribus concedatur.* Rabanus Maurus *de inſtit. cleric. cap.*19. ibi : *Orarium dicitur , licèt hoc quidam ſtolam vocent. Hoc enim genere veſtis ſolummodò eis perſonis uti eſt conceſſum , quibus prædicandi officium eſt delegatum.* Latiùs proſequitur Vicecomes *volum.*4. *de ritibus Miſſæ , lib.*2. *cap.*18. & 19. & nos *in cap. à multis , de ætate , & qualit.*

f *Munda, & nitida.*] Conſonent textus *in cap. vaſa* 38. *cum ſequent. de conſecr. diſt.*1. Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti , c. 27. *Vaſa altaris , & panni, vel pallia nitida ſint , & integra : & ſi fuerint vetuſta , vel aliquo caſu corrupta, religioſo , & puro loco abſcondantur , vel igne crementur.* Refert A. Auguſtin. *in epit. lib.*7. *tit.*2. Hujuſmodi enim veſtes in loco ſerâ munito recondi ſolebant. Concil. Rhemenſe apud Burchardum *lib.*3. *cap.*97. ibi : *Expletâ Miſſâ calix cum patena, & ſacramentorum liber cum veſtibus ſacerdotalibus in mundo loco ſub ſera recondantur.* Et erant olim in Eccleſia quidam miniſtri, quibus ſacrarum veſtium curatio demandata erat. De quibus in Synodo Nicæna 1. *can.*63. ibi : *Sit in unaquaque Eccleſia procurator , & cum eo alii qui curam habeant proventuum , & reddituum Eccleſiæ ; & deinde villarum,*

Digitized by Google

larum, & fementis, & fumptuum, & vaſorum auri, & argenti, & veſtimentorum, & ornamentorum Eccleſiæ. De eis egi *in cap.2. de offic. cuſtod.* & plura tradit Vicecomes *volum. 4. de ritibus Miſſæ, libro 1. cap.7.*

COMMENTARIUM.

4. GEntiles res, quas præcipuè ab hominum injuriis tutas ſervari volebant, in templis cuſtodiendas ſacerdotum, ædituorumque fidei commendabant: cujus moris exemplum occurrit in menſuris, ac ponderibus; quæ cùm olim in publicis locis aſſervari ſolerent, ne corrumperentur, *l. medios 9. C. de ſuſcept.* veluti in Capitolio; unde Romanam amphoram Iovi ſacratam olim fuiſſe refert Fanius his verſibus:

Amphora ſit cubus, quam ne violare liceret
Sacravere Iovi Tarpeio in monte Quirites.

Juſtinianus in Eccleſiis ſervari præcepit *in novella 128.* notavi *in cap.2. de empt. & vendit.* Similiter teſtamenta, ut eorum ſecuritati conſuleretur, in templis deponebantur, *l.4. §. ult. ff. famil. erciſc. l. 3. §. proinde, ff. de tabul. exhib.* Unde Auguſti teſtamentum Veſtalibus commendatum fuiſſe refert Suetonius *in Iul. cap.83.* & *in Auguſto cap. ult.* & Tacitus *lib.1. annal.* Idem de teſtamento Antonii refert Plutarchus *in ejus vita:* ob eandemque cauſam pecunia, ſicut in publicis deponebatur locis, *l. fidejuſſor 64. ff. de fidejuſſ. l. qui mutuam 56. §.1. ff. mandati:* ita in æde facta Saturni, Dianæ, vel Caſtoris deponebatur, *l. ſi reus 73. ff. de procurat. l. ait Prætor 7. §. ſed ciſi, ff. de minor. l. acceptam 19. de uſuris, l.1. §. ſin autem, C. de communi ſervo, l. litibus 20. §.1. Cod. de agricolis.* Unde Juvenalis *ſatyr.24.* ait:

Ærata nullus in arca nummus,
Ad vigilem ponendi Caſtora nummi.

Et Herodianus *lib.1.* ſcribit, Romanos in templo Pacis pecunias ſuas deponere ſolitos, quod moris & Hebræis fuiſſe deducitur *ex lib.1. Machab. capite 3. libro 1. Regum, cap.12. lib.1. Paralip. cap.9.* Athenienſes in templo Deûs ſolitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *libro 1.* Æmilius Probus *in Ariſtide*, & Cicero *libro 2. de legibus* ſcribit, Alexandrum in Cilicia apud Solem in delubro depoſuiſſe pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: *Nos apud Theſimum omne aurum deponimus, quia illic ſacerdos Diana Epheſia eſt, quin ipſa in ade Diana conditum eſt ibi.* Dio *orat.31. Noſtis haud dubiè Epheſios, apud quos multa ſunt pecuniæ, partim privatorum recondita in Diana templo, non ſolùm Epheſiorum, ſed & hoſpitum, & omnium undecumque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omnes eò ſecuritatis gratia, nemine unquam auſo locum afficere injuriâ, tametſi jam plurima bella geſta ſint, civitaſque ſæpiùs fuerit capta.* Macrobius *lib.1. Saturn. cap.8.* tradit, pecunias publicas ſolitas deponi in ærario, quod Romæ erat. Immò & deponebantur, aut in templo Pacis, juxta Herodianum *lib.1.* aut in templis Saturni, Fidei, & Jovis Capitolini, ut ex Tullio, Plinio, Livio, & antiquo Perſii interprete, tradunt Dorleans *ad libr. 1. annal. Taciti, pag.34.* Pitartus *decade 18. hiſtor. polit. cap.4.* Ferrandus Æduenſis *libro 1. explicat. juris ad leg.1. Depoſiti:* latè illuſtrant Fornerius *lib.6. rerum quotid. cap.4.* Demſterus *ad Roſinum libro 7. cap.31. ad finem*, Shetlogus *tom.3. in Cantic. veſtig.25. ſect.2.* Marcel. Donat. *ad Suetonium in Domitiano, cap.7. tom.6. theſauri trit. fol.784.* D. Nicolaus de Caſtro *in §.1. de empt. & vend. num.99.* Brodeus *libro 4. miſcel. cap.17.* Revardus *lib.1. variar. capite 24.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem epig.7.* Sed apud Catholicos ob reverentiam Eccleſiis debitam, ſicut in illis non licet negotiari, ſeu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can.77. Synodi 6.* aut ullos accubitus, vel lectulos ſternere, *cap. nulli, 41. diſt.* plura Barboſa *vote 103.* niſi causâ ſummæ neceſſitatis, quo caſu deficiente diverſorio, etiam jumenta in Eccleſiis introduci poſſe, docetur *in can.89. 6. Synodi*; ita etiam nec deponere prophana ſupellectilia clericorum, vel ſæcularium in eis licet, niſi propter hoſtiles incurſus, aut repentinum incendium; aliàs qui admittit hujuſmodi res depoſitas in Eccleſia, peccat lethaliter, ut probat P. Suarez *tom.1. de relig. lib.3. cap. 6.* Tantùm enim veſtimenta, & vaſa Eccleſiæ ibi recondi debent, vel res prophanæ ingruentis belli causâ, ut ſupponit Gregor. VII. *in can.32. Synodi Romanæ*, incerti anni, ibi: *Arca ab Eccleſia expellantur, niſi una ad veſtimentum, & libros: ſed ſi fortè difficilis guerra fuerit, illa quæ in Eccleſia fuerint, nullum laicis debitum reddant, ſed Eccleſiis.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. jur. lib.13. tit.12. cap.5.* ut uſitatum narrant Gregorius Turon. *lib.3. c.12.* Anon. Fl. r. *lib.4. de mirac. S. Bened. cap.24.* Juxta quem caſum belli imminentis accipio canonem 60. Concilii Meldenſis, ibi: *Vt hi, qui monaſteria, atque ſacra loca, vel Eccleſias infringunt, & ſacerdotes, ac viros eccleſiaſticos non ſolùm dehonorant, verùm & diverſo, atque adverſo modo affligunt, velut ſacrilegi canonica ſententia, qua ex his decreta eſſe dignoſcitur, ſubigantur.* Et *c.1. de depoſito.* Innoc. III. *lib. 1. epiſt. in edit. Colon. fol.194.* ibi: *Verùm dum res ſacra, & alia ibidem pro ſecuritate depoſita.* Tunc enim ob ſecuritatem, cùm alibi non ita ſervari poſſint, in templis res prophanæ deponuntur. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *lib.1.* in templum Iunonis à Troianis aſportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quòd ibi ſalva futura arbitrarentur, etiam contra hoſtium quamcunque immanitatem.

Et jam porticibus vacuis, Iunonis aſylo
Cuſtodes lecti: Phenix, & dirus Vlyſſes
Prædam adſervabant, huc undique Troïa gaza
Incenſis erepta adytis, menſæque Deorum
Craterеſque auro ſolidi, captivæque veſtis
Congeritur.

Deinceps enim non humanum cuſtodem fragilis potentiæ habituræ ſunt res in Eccleſia depoſitæ, ſed Deum ipſum vigilem, excubatoremque, qui ſæviſſimis ulciſci modis noſſet talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Juliano, & Felice Præfectis Antiochenam Eccleſiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non verentibus, Sozomeno referente *libro 5. capite 7.* Theodoreto *libro 2. capite 11. & 12.* Nicephoro *libro 10. cap. 29.* cum Gautario Genſerici fratre, ut ſcribunt Procopius *libro 1.* Iſidorus *de bello Vvandalico:* & cùm ſuperbiſſimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus eſſet urbe poritus, nihil antiquius habuit, ut refert Paulus Oroſius *libro 7. cap.39.* quàm ut dato præcepto mandaret, ſi qui in ſancta loca, præcipuéque ad Apoſtolorum Petri, & Pauli baſilicas confugiſſent, hos in primis inviolatos, ſecuroſque eſſe ſinerent. Facit Anonymus Floriac. *lib. 4. de miraculis S. Benedicti, cap. 24.* ibi: *Vt verò moris agreſtium eſt in adventu militum formidare, ruſtici omnia ſua ad Eccleſiam convehunt, tam annonam, quàm ſupellectilem variam.*

Sed

5. Expositor cap. quisquis 22. 17. q. 4.

Sed suprà traditis obstat textus *in c. quisquis* 17. *quæst.* 4. in illis verbis: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro.* In quibus Joannes Pontifex supponit, res profanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro; nam tunc cùm auferatur res privata, tantùm furtum, non sacrilegium perpetratur, *l.* 4. *in princip. l.* 9. *in princip. l.* 11. §. 1. *ff. ad leg. Iul. pecul.* Igitur non rectè Ioannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cujus textus expositione dicendum est, Joannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo belli imminentis periculum, vel ob incendium, res privatæ depositæ essent in loco sacro, ut in præsenti permittitur; tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, ut docent Suarez *de relig. tom.* 1 *tract.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. Azor *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 23. Secundæ difficultati ut satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quàm Iureconsultos controversum esse, utrum qui privatam pecuniam in ædæ sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Severus, & Antoninus rescripserunt *in l.* 5. *ff. ad leg. Iul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegii teneri; opus tamen fuit hac constitutione, nam ut Saturninus docuit *in l. aut facta* 16. §. *locum, ff. de pœnis*, locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio. Et Cicero *lib.* 2. *de legibus*, ait: *Sacrum, sacróve commendatum, qui clepserit, rapseritve, parricida esto.* Et sanè quis potest id facere, ut sacrilegium non faciat, qui rem depositam in æde sacra aufert, cùm sit in fide, & tutela nominis, cui ædes est consecrata. Plautus *in Aulul. act.* 3. *scen.* 5.

Nunc hoc mihi factu est optimum, ut te auferam
Aulâ in Fidei fanum: ibi abstrudam probè.
Fides novisti me, & ego te: caveris tibi,
Ne in me mutassis nomen, si hoc concrédidero,
Ibo ad te fretus tuâ, Fides, fiduciâ.

Et mox:

Vide, Fides, etiam, atque etiam nunc salvam
ut aulam abs te auferam.
Tua fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano
est situm.

Iam si animum delinquentis spectemus, non potest aliter judicari, nisi sacrilegium hoc esse, cùm hac mente templum ingrediatur, ut seu sacra, seu profana fuerint res, eas harpaget. Æstimantur delicta animo, & causâ delinquendi, *d. l.* 16. §. *causa, ff. de pœnis, l. verum* 39. *ff. de furtis.* Postremò si Sopatro *in declam.* auscultamus, gravius est auferre res privatorum è loco sacro, quàm res sacras. Etenim qui rem sacram è loco sacro aufert, erga Deum injuria est: qui verò res privatorum è loco sacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem ejus apud deponentes suspectam reddit. His tamen argumentis non obstantibus, sequimur constitutionem Severi, & Antonibi, quâ Cassio Festo rescripserunt furti actionem, non sacrilegii esse, si res privatorum ex æde sacra surreptæ sint, *d. l.* 5. Sequimur autem non idcirco, quod argumenta superiora inepta, aut infirma sint, sed quòd disputandi ratione potentiùs rescriptum sit. Disputando enim Saturnini sententia obtineri facilè posset: sed frustra disputes reclamantibus Cæsaribus, qui furti dumtaxat actionem dederunt, non accusationem sacrilegii. Sunt quibus hæc responsio displiceat, existimantes etiam disputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino superiores Cæsares esse, aut certè Saturnini responsum restringendum ad eum, qui vi effracto fano res privatorum abstulit. Nam, inquiunt, si locus faceret sacrilegium, faceret etiam blasphemiam, si cui in loco sacro convitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud asserendum est. Præterea aiunt, quod si locus faceret sacrilegium, sequeretur eum, qui thesaurum tollit de loco religioso sacrilegium facere, contra textum *in l.* 4. §. *non fit, ff. ad leg. Iul. pecul.* igitur nec ille, qui è loco sacro rem privatam aufert. Sed horum sententia audienda non est, nec rectè illi arguunt: Locus facit sacrilegium: ergo etiam blasphemiam, non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tanquam depositi, sacri habentur. Nec etiam rectè inferunt: Qui thesaurum de loco religioso tollit, non facit sacrilegium: ergo etsi auferat rem privatam, sacrilegium non committit; nam thesaurus nullius est, & jure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non potest sine crimine de loco sacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad leg. Iul. pecul. cap.* 3. Cujac. *lib.* 3. *obs. cap.* 19.

Opponi etiam potest præsenti canoni textus *in cap. per vestras, de donat. inter*, junctis per me adductis in ejus notis.

TITVLVS XLV.

De reliquiis, & veneratione Sanctorum.

CAPVT I.

Alexand. III.

Audivimus, quod quidam inter vos, diabolicâ fraude decepti, hominem quendam in potatione & ebrietate occisum, quasi sanctum more infidelium veneratus

nerantur, cùm vix pro talibus in ebrietatibus peremptis orare *b* permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus, quod ebrioſi homines regnum Dei non poſſidebunt. Hominem ergo illum de cætero colere non præſumatis, cùm etiamſi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro *c* Sancto abſque auctoritate Rom. Eccl. eum publicè venerari.

NOTÆ.

1. a *Alexander III.*] Ita etiam legitur *in capite unic. ſubtit. de veneræ. Sanct. in* 2. *collect.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, facilè tamen id colligitur ex hiſtoria hujus textus relata à Baronio *anno* 1181. ubi refert, Arnulphum Lexovienſem Epiſcopum Alexandro III. retuliſſe ingentem diſſolutionem monachorum cœnobii Griſtani, qui inter alia impia ſcelera ſe mutuis vulneribus ſæpe confligebant; ac nihilominus, ut miracula facere crederentur, & quibuſlibet commentis ſæcularium perſonarum frequentes invitarent acceſſus, ſanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexovienſis Præſul, procuratorem ipſius monaſterii ebrium in refectorio ſuper cœnam duos ex fratribus cultello percuſſiſſe, eundemque ab eis in continenti pertica; quam caſus obtulit, occiſum fuiſſe. Quidnam tamen ad hæc reſcripſiſſet Alexander, non conſtat, licèt extet prædicta epiſtola Epiſcopi Arnulfi. Vnde conjectatur Baronius, quod cùm prædictus procurator in ebrietate occiſus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alex. III. ne id fieret reſcripſiſſe in præſenti textu, & ſic juxta hanc Baronii ſententiam ita reſtituenda eſt præſens inſcriptio: *Alexander III. monachis Griſtanis*; quod monaſterium S. Mariæ de Griſtan dictum, eſt in diœceſi Lexovienſi, ut refert Tambur. *in ſerie Abbat. verbo Lexovien.*

2. b *Permittat orare.*] Siquidem illi excommunicati ſunt donec emendentur. Concil. Mogunt. ſub Carolo, *can.*46. ibi: *Malum magnum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus, & qui hoc cavere noluerit, excommunicandum eum eſſe decrevimus uſque ad emendationem congruam.* Plura de ebrietate congeſſi *in cap. à crapula, de vita & honeſt. clericor.*

c *Sanctum.*] Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles, exponit Fileſacus *lib.* 1. *ſelect. cap.*4.

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur

EX hoc textu ſequens vulgò deducitur aſſertio: *Nemo poteſt pro Sancto venerari, niſi ab Apoſtolica Sede fuerit beatus declaratus, quamvis miracula faciat.* Probant eam textus *in cap.*2. *hoc tit. cap. unic. hoc tit. in* 6. Trident. *ſeſſ.*25. *de reform. cap.*2. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa, & Gataña *hîc*, P. Gregorius *lib.*13. *de repub. capite* 24. & *lib.*2. *ſyntag. cap.* 11. & *libro* 1. *partic. tit.*14. *cap.*3. Sanchez *lib.*2. *ſumma, cap.*43. Mendoza *lib.*3. *Concil. Illib. cap.*48. Volduc. *de Eccleſia poſt legem, cap.*13. Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſputat.* 1. §.4. *num.* 5. Coriolanus *in breviar. chronol. anno* 1489. Carrier. *tom.*2. *Digeſti fidei, fol.*1103. Albaſpineus *in notis ad Optatum, fol.*122. Sauſay *in apparatu ad Martyrol. Gall. cap.*22. & *tom.*2. *in Apolog.* §.3. 4. & 9. *ad finem*, Vivar. *ad Marcum Maximum, in S. Ioanne Eremita vindicato*, §.3. 6. & 8. Hurtado *de vero martyrio per teſtem, reſol.*43. §.8. Durantius *de rit. Eccleſ. lib.*1. *cap.*5. Torteblanca *de jure ſpirit. lib.*1. *cap.*11. P. Quintanaduenas *in ſanctis Tolet. advert.*14. Fortunatus Schaccus *de veneræ. Sanctor. ſect.*1. *cap. fin. in fine*, Marinis *alleg.*150. Thom. Delbene *de offic. Inquiſit.*2. *p. dub.*134. *ſect.*1. Videndi ſunt Caſal. *de rit. Eccleſ. cap.* 67. & 68. Maucler. 2. *p. Monarch. lib.*4. *cap.*7.

4. Traditur ratio dubitandi

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt: Vt defunctus pro ſancto veneretur, ſufficit ut publicè ad cultum, & venerationem exponatur. Synodus Francof. celebrata temporibus Caroli Magni, *can.*42. ibi: *Vt nulli novi ſancti colantur, aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; ſed hi ſoli in Eccleſia venerandi ſunt, qui ex auctoritate paſſionum, & vita merito electi ſunt.* Synodus Moguut. *canon.*51. Et Epiſcopi auctoritas ſufficit, ut publicè venerandus proponatur. Conſtat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cujus verba ſunt: *De Eccleſiis, ſeu ſanctis noviter, & ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo probante, minimè venerentur.* D. Cyprian. *epiſt.*37. ibi: *Denique & dies ſanctorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare poſſimus.* Et de examine ſuper Sanctorum vita habito ab Epiſcopo, ſeu Metropolitano, plura D. Auguſtin. *in breviculo collationis, die* 3. *cap.* 13. Euſebius *lib.*3. *hiſt. Eccleſ. cap.*14. & *lib.*5. *cap.*15. & *lib.*8. *cap.*20. & *in cap. venerabili, de teſt.* Epiſcopi recipiunt teſtes de vita, & miraculis B. Mauricii: & *in cap.*2. *de conſecr. diſt.*3. *cap. fin. de feriis*, docetur ſervandas eſſe eas feſtivitates, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis diœceſibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non deſideratur Pontificis auctoritas, ſed ſufficit Epiſcopi licentia, ut Sanctus publicè venerari poſſit. Accedit, nam Epiſcopus in propria diœceſi rectiùs agnoſcere poteſt vitam, & miracula illius, qui in ejus diœceſi degit, quàm Pontifex, qui procul remotus per relationem tantùm merita, & mores defuncti agnoſcere valet. Ergo potiùs ad Epiſcopum diœceſanum, quàm ad Pontificem Sanctorum canonizatio ſpectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo, nam miracula facere præbet Sanctitatis argumentum, ut probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martii, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Epiſcopi: *Redolet Anglia fragrantiâ, & virtute ſignorum, qua per merita illius Sancti Cantuarienſis Archiepiſcopi omnipotēs Dominus operatur.* Et infrà: *His ergo auditis monimentis, & magnis miraculis, qua jugiter per illius ſancti viri merita fieri univerſitas narrat fidelium.* Et ex litteris Gregorii IX datis Peruſii anno 1228. pro canonizatione S. Franciſci, ibi: *Vitam ejus ſibi fuiſſe acceptam, & ipſius memoriam eſſe à Militanti Eccleſia venerandam, multis, & præclaris miraculis declaravit.* Probant latè Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. ſect.*6. *cap.*7. Smitheus *in floribus Anglia, in vita S. Auguſt. fol.*71. *cum ſequent.* Igitur ſi in præſenti ſpecie ultra publicam expoſitionem accedebant miracula, rectè poterat ille ut Sanctus venerari, etſi Apoſtolica auctoritas non adeſſet.

Quia

5. De publica approbatione defuncti veneranda.

Quâ difficultate ita facilè non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in nulla ex religionibus, Hebraïca, Gentilica, & Catholica, absque prævia discussione, & solemni approbatione aliquem publicè venerari potuisse. In lege veteri hanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis usitatam fuisse, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum cap.*7. Corneliorius *de canoniz. Sanctor. cap.* 5. & probatur *ex cap.* 44. *Eccles.* ibi: *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, &c.* & ibi: *Omnes isti in generationibus gentis sua gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis ut Deus veneraretur, nisi à Senatu publicè approbatus. Tertul. *in Apolog. cap.*5. ibi: *Ut de origine aliquid retractemus, ejusmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu approbatus.* Eusebius *lib.*2. *c.*2. ibi: *Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi Senatus decreto & sententiâ confirmatus.* Probant Ambrianas *ad Tertul. ubi suprà*, Textorius *lib.*1. *officinæ, cap.*12. De Atheniensibus idem probat Samuel Petitus *ad jus Atticum lib.*1. *tit.*1. *in princip.* In Ecclesia Catholica constat pervetustum morem esse, ut nullus, nec martyr quidem, absque alia prævia discussione, & approbatione inter Sanctos recenseretur, quos pietas christiana more majorum colere consuevit. De ea enim re extat egregius locus Optati Milevit. *lib.*1. *adverss. Parmen.* dum ait: *Cùm correctionem Archidiaconi Caciliani ferre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cujus Martyrit, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cùm proponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, correpta cum confusione irata discessit.* Quibus verbis planè Optatus significat, nefas fuisse Lucillæ potenti, ac factiosæ fœminæ Donatistarum venerari reliquias Martyris alicujus non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. Moris enim erat, ut cùm aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub cujus ditione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo maturè adhibitis in consilium collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur: cujus rei ritum, & ordinem refert D. Augustinus *in breviculo collat. die* 3. *cap.*13. & ex eo Baronius *in martyrol. die* 2. *Aprilis.* Hæc autem discussio, & approbatio versatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Christi occisus, aut est mortuus confessor: & ad utrumque genus personatum beatificandum desiderantur exactæ discussiones de vita, & moribus, & fama publica sanctitatis, exercitio virtutum, maximè theologalium, si fuerit Confessor, de quo etiam examinantur miracula. At Martyribus autem non fit miraculorum inquisitio, & multò minor diligentia adhibetur: tantùm inquiritur fortitudo, & charitas, quâ mortem subiere, quam intulit tyrannus in odium fidei. Causa etiam, quæ martyrem facit, diligentissimè est inquirenda, ne ista negotiationibus implicita deturpetur; sed quod solùm fuerit Evangelii propagatio, fideique confessio, & mortis ex charitate Dei, juxta sententiam D. Hieronymi in psalmum 115. Erat autem perne essaria hujusmodi de martyribus inquisitio, non tantùm ob prædictas causas, sed quoniam hæretici, atque schismatici aliquando pro Christi nomine à persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsi in ferè nascentis fidei exordiis, cùm omnia Martyrum sanguine redundarent, ut scribit Eusebius *lib.*4. *hist. cap.*14. *prope finem*, & *lib.*5. *cap.*15. & *lib.* 8. *cap.*20. & S. August. *de Donatist.* sæpe testatur: quos omnes, ut alienos à fide, & communione catholica Dei Ecclesia respuere consuevit. Cùm ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non Martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidiæ. An verò incorruptio cadaveris argumentum præbeat sanctitatis, fusè examinat Theoph. *tom.* 13. *tract. de incorrupt. cadav.*

6. Beatificatio quatenus à canonizatione differat.

Deinde sciendum est, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum discussione, beatificari, & postea canonizari: nec est confundenda beatificatio cum canonizatione; siquidem magnum discrimen versatur inter unam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præciputur; & propositio istorum ad fidei certitudinem spectat, non verò illorum; licèt enim canonizationem Sanctorum non omninò ad fidem pertinere, & ideo errori subjectam esse censuerit Glossa *verbo Sedi Apostolicæ*, *hoc tit. lib.*6. Cano *lib.*5. *de locis Theolog. cap.*5. *vers. Præterea in canoniz.* contrarium tamen verius est, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non posse, ut defendunt Vivar. *ubi suprà*, §.2. Diana *p.*11. *tract.*2. *resol.*15. nam Pontifex in canonizatione alicujus Sancti ita loquitur: *Auctoritate Domini nostri Jesu Christi, & BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus, ac nostrâ, N. in cœlestem Hierusalem fuisse receptum, & æternæ gloriæ coronâ donatum, de fratrum nostrorum consilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publicè, privatimque colendum esse decernimus, & definimus.* Ut ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Vivar. *ubi suprà*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.*1. §.4. *num.*8. Carrier. *tom.*2. *Digest. fid. tit. de Pontif. Rom. fol.* 1104. Igitur cùm talis definitio fiat pro tota Ecclesia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non est subjecta. Non me latet, quosdam olim Romanos Pontifices, priùs quàm definitionem canonizationis alicujus Sancti pronunciassent, publicè protestari consuevisse, suæ intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, ut refert Christoph. March. Arch. Corcyr. *lib.*1. *sacrar. caremon. ad Leonem X. sect.*6. *cap.*2. ubi sub titulo, *De his quæ fiunt in die canoniz.* ita habetur: *Pontifex antequam pronuncies, consuevit protestari in hanc formam, quam invenimus servatam à multis Pontificibus: Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos omnes hîc præsentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra Fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde altâ voce sedens cum mitrâ pronunciat in hunc modum: Ad honorem sanctæ, & individuæ Trinitatis decernimus, & definimus beatæ memoriæ N. in cœlesti Hierusalem inter Beatorum choros jam receptum.* Nam non inde rectè deducas pronunciationem ipsam errori subjectam esse; nam simili protestatione usi fuerunt quidam timorati Pontifices usquequaque suammet potestatem non percallentes. Unde male factum arguit tantùm timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam: unde sequioris ævi Pontifices ab ea protestatione deinceps abstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgò tribuitur, in illis verbis: *Multi in terris veneramur, qui in infernis cruciantur.* Nam

præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Auguſtini, exaudiri debet de hominibus impiis, qui honorantur in terris magnis ſepulchris, cùm tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua ſuppoſitis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatiſtarum, qui ab ipſis hæreticis pro Sanctis colebantur, ut docuerunt Cano *d. lib. 5. de locis, cap. penult.* Sylveſter *in ſumma, verbo Canonizatio*, Bellarminus *tom. 1. controv. de Sanctor. Beatific. lib. 1. cap. 9.* Manet ergo, Eccleſiam non poſſe errare in canonizatione Sanctorum. Sed hoc Eccleſiæ judicium certum non eſt eâ certitudine, quæ ſit infra certitudinem fidei divinæ; homini tamen cordato eſt tanta, ut non ſinat eum nutare circa ejuſmodi veritatem, ut poſt D. Thom. *quodlibet. 9. art. 16.* docent Auguſt. Triumphus *in ſumma de poteſt. Eccleſ. quæſt. 14. num. 17.* Ioan. de Neapoli *quodlibet. 2.* Corduba *lib. 4. quæſt. 12.* Ilñes 2. 2. *q. 1. dub. 7.* Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap. 9.* Serarius *lib. 2. Litan. quæſt. 11.* Suarez *de fide, diſp. 5. ſect. 4.* Vazquez *in 1. 2. diſput. 165. num. 94.* Theoph. *de corona aurea, ſubnot. 2. verit. 8. & tom. 15. in Heter. p. 2. punct. 1.*

7. QUI BEATIFICARE POSSINT.

Inde provenit alia, & gravis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Epiſcopis, beatificatio verò primis Eccleſiæ ſæculis ab illis fiebat. Cùm enim canonizatio opus clavis ſcientiæ ſit, & uſus eius ſupremus, utpotè quo nova propoſitio ſub fidei violatæ periculo ab univerſis fidelibus aſſerenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam ſpectant, ſolis D. Petri ſucceſſoribus reſervatum ſit, tantùm Pontifex poteſt Sanctos canonizare. Epiſcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recenſebant eos, quandoquidem ovibus ſuis publicè colendos edebant, quos ſatis noverant, aut evidentiâ facti, aut conſtanti probatione, verè pro Domino, & ejus fide occubuiſſe. Concil. Francofurd. *can. 42.* ibi: *Ut nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; ſed hi ſoli in Eccleſia venerandi ſunt, qui ex auctoritate paſſionum, & vitæ merito electi ſunt.* Carolus Magnus *in append. 1. cap. 19. De Eccleſiis, ſeu Sanctis nuviter ſine auctoritate inventis, niſi Epiſcopo probante, minimè venerentur.* Illos etiam ita ſemel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cùm univerſam Dei Eccleſiam in id conſpirare cernerent, colendos publicè decernebant. Probat Dartis *de benefic. ſect. 1. cap. 2.* Quo pacto multi illorum à peculiari cultu beatorum ad univerſalem Sanctorum tranſibant abſque eo, quod probationes denuò conficerentur. Vivar. *ſuprà*, §. 5. Vnde cognoſcitur, malè repetentes in præſenti, & ferè omnes Doctores ſuprà laudatos, exiſtimaſſe Alexandrum III. in præſenti textu Sanctorum canonizationem ſibi reſervaſſe, denegatâ ulteriùs ea poteſtate inferioribus Prælatis, cùm ut probatum manet, ex ſua natura canonizatio ad Sedem Romanam ſpectet, nec fieri ullo modo poteſt ab inferiori Prælato, ut infrà in ratione decidendi latiùs probabimus. Nec in præſenti textu eſt aliqua clauſula, quæ jus novum redoleat, aut uſitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, ſed tantùm prohibet, monachum illum in ebrietate occiſum, quem alii monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamſi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non rectè communiter deducitur, Alexandrum III. ſibi reſervaſſe canonizationem Sanctorum, & pro agnoſcendis Sanctis canonizatis, vel non, valde perducti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita ut omnes Sancti, qui ante ipſum floruerunt, pro canonizatis habeantur; poſt ipſum verò Alexandrum III. non alii, quàm per Sedem Apoſtolicam canonizati. Notavit Vivar. *ſuprà*, §. 6. Quiſnam tamen Sanctus ritu ſolenni primus à Sede Apoſtolica canonizatus eſſet, liquidò non conſtat; legimus tamen Sanctum Suitbertum primum Epiſcopum Vverdæ, qui Friſones, Hollandos, alioſque Germaniæ populos in fide catholica inſtituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad inſtantiam Caroli Magni ſolenniter Sanctorum Confeſſorum catalogo fuiſſe adſcriptum, ut referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipſius Sancti vita, apud Surium *tom. 2.* Etiam Sanctus Vdalricus Epiſcopus Auguſtanus canonizatus fuit à Ioanne XV. anno 993. ut patet ex bulla ipſius canonizationis. Paſchalis II. in catalogum SS. retulit Petrum Epiſcopum Anagni anno 1110. ut conſtat ex ejus Bulla, quæ incipit, *Dominum*: & Innocentius II. anno 1134. 10. Kalendas Maii inter Sanctos recenſuit Hugonem Epiſcopum Gratianopolis, in Bulla quæ incipit, *Divinis*. Alexander III. ſolenniter Sanctum declaravit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius*.

8. DE SOLEMNI CANONIZATIONE.

Rurſus ſciendum eſt, beatificationem, quam Epiſcopi olim in propriis diœceſibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem ſibi reſervaſſe, & meritò; nam aliquando ob ſegnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, ut refert Severus in vita S. Martini *cap. 8.* his verbis: *Erat non longè ab oppido proximus monaſterio locus, quem falſa hominum opinio, velut conſepultis ibi Martyribus, conſecraverat; nam & altare ibi à ſuperioribus Epiſcopis conſtructum habebatur. Sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen ſibi Martyris, & tempora paſſionis oſtendi: grandi ſe ſcrupulo permoveri, quòd nihil certi conſtaret ſibi majorum memoria tradidiſſet. Cùm aliquando ergo à loco illo ſe abſtinuiſſet, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem ſuam vulgo accommodans, ne ſuperſtitio convaleſceret, quodam die paucis ſecum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde ſuper ſepulchrum ipſum ſtans oravit ad Dominum, ut quis eſſet, vel cujus meritis, ſepultus oſtenderet. Tunc converſus ad ad lævam, videt prope aſſiſtere umbram ſordidam, & trucem: imperat nomen, meritaque ut loqueretur: nomen edicit, de crimine confuetur, latronem ſe fuiſſe ob ſcelera percuſſum, vulgi errore celebratum: ſibi, nihil cum Martyribus eſſe commune, cùm illos gloria, ſe pœna retineret. Mirares? Vocem loquentis qui aderant audiebant; perſonam tamen non videbant. Tunc Martinus, quod vidiſſet, expoſuit, juſſitque ex eo loco altare, quod ibi fuerat, ſubmoveri, atque ita populum ſuperſtitionis illius abſolvit errore.* Iure ergo ſibi Sedes Apoſtolica reſervavit beatificationem tot injuriis, ac fraudibus expoſitam; à quo tamen tempore id factum fuerit, non conſtat. Ante Alexandrum III. cœpiſſe credit Vivar. ad Marcum Maximum *ubi ſuprà*, §. 6. Beatificatio igitur ſolennis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo eſt proſequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem ſpectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Schaccus,

Schaccus, Angelus, Roc. Mallucius, Franc. Peña, quem prælo dedit Torres 2.2. *Divi Thomæ, disp.*17. Beyerlinck *verbo Canonizatio, tom.*2. Conradus Kling. *lib.*4. *locor. comm. cap.*42. Tantùm referam ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cùm pervulgatur famâ publicâ, & ex certis miraculis sanctitas alicujus defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel communitatum humilis supplicatio, ut talem Sanctorum fastis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breve aliquos Episcopos, vel Prælatos, ut informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, juxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Vrbano V. 1163. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, sicque in aliis fieri solitum est, præstito scilicet ab eis juramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cujuslibet plenè, & distinctè fideliter redigantur in scriptis. Informationes transmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur concilio Cardinalium, à quo ordinariè alios commissarios deputari resolvitur. Iterum revisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliariis justitiæ suæ, ut constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma: quâ pro tali habitâ, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorosè discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omninò indubiam. Fit hujus examinis propositio in Consistorio: & dicitur primò de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de sufficienter probata narratione miraculorum ejus; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem, hocque unanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit, faciendam canonizationem: sic autem postea proceditur. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra, Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideo nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam Sanctitatem, ut N. canonizet, decernatque à cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixè divinam Majestatem invitat, & ut sensum proprium in conscientia ingenuè aperiant: si unanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantulum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque susceptâ reverentiâ, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cujus vitam, & miracula enarrat, invitatque adstantem cœtum ad orationem, ne Deus permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. quâ finitâ Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Pòst Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus*; quo decantato ascendit thronum, ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*; postque sedet. Tunc tertiâ vice Patronus, & cui utpluriminùm adjunctus est, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam piè credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, ut prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc unus Prælatorum assistentium altâ voce legit sententiam summatim hæc continentem: Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti, & Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declaravit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decernens celebrandum ejus festum tali die. Hoc facto Procurator, & Advocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet, Decernimus. Moxque ex jubilo commovetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus*; qui à capella Pontificia decantatur: pòst Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Vt digni, &c.* Papa adjungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor*; & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis.* His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Interea ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto à Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præsentantur à Cardinali Promotore, & aliis, qui nomine Regis institerunt. Completâ Missâ conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solenniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

9. TRADITUR RATIO DICENDI.

Ex suprà traditis facilè cognoscitur ratio præsentis textus; cùm enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius judex, *cap. cuncta*, *cap. per principalem*, 9. *quæst.*3. tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solennis canonizatio est una de majoribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens ejus cognitio ad Pontificem spectat, ex juribus adductis *in cap. majores*, *de baptismo*. Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *cap. quotiens* 24. *quæst.*1. *cap. majores*, *de Baptismo*. Igitur tantùm per Pontificem canonizatus publicè venerari potest; unde cùm Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Divos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, ut falsò cæteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, ideò mortali culpæ obstrictos, sed fideles, posse dæmonia ejicere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non rarò edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est; Saul enim postquam ab eo Dominus discesserat, Davidem innocentem persequens, cùm in cu-

neum Prophetarum veniſſet, facto ſuper eum ſpiritu Domini, cum cæteris prophetavit. Vnde exiit proverbium: *Num & Saul inter Prophetas?* 1. *Regum cap.* 19. Prophetavit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Ioannis cap.* 11. *Matthæi cap.* 10. Idemque apertè colligitur ex illis verbis Chriſti Domini apud Matthæum *cap.* 7. *Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus?* Quibus non reſpondet ipſos mentiri, aut falſum dicere, quemadmodum reſponſurus eſſet, ſi non verè prophetaſſent, & dæmones ejeciſſent, aut vera miracula non feciſſent; ſed tantùm, *Non novi vos*, i notitiâ ſcilicet approbationis, ut vocant Theologi. Apoſtolus denique 1. *ad Corinthios, cap.* 13. ſatis oſtendit, per fidem abſque charitate miracula patrari poſſe, dum ait: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Immò Iudæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam falſus alioquin, & infidelis propheta, præclaram de Chriſto, ejuſque ortu edidit prophetiam, ut probat D. Chryſoſtomus *homil.* 25. *in Matthæum.* Poſſunt itaque mali, & infideles, invocato Chriſti nomine, aut divina virtute, dæmones expellere, aliaque miracula facere, ſi Deus eorum miniſterio uti, aut cum ipſis, ut inſtrumentis, concurrere dignetur ad ipſorum, aut aliorum utilitatem, aut ad manifeſtandam ſuam gloriam, & virtutem, modò id non attentent, aut præſumant ad confirmationem ſui erroris, aut falſi dogmatis: nam & Iulianus Apoſtata ſigno crucis facto dæmones ſubitò effugavit, teſte Gregorio Nazianz. *orat.* 1. *in Iulianum*: & Theodoretus *lib.* 3. *hiſt. Eccleſ. cap.* 3. Sozomenus *lib.* 5. *cap.* 2. Epiphanius *hæreſi* 30. referunt de Joſepho homine Judæo, quod necdum credens in nomine Jeſu hominem à dæmonio obſeſſum liberavit. Faciunt textus *in cap. multa, cap. teneamus, cap. prophetavit*, 1. *quæſt.* 1. latè probant Richard. Smitheus *in ſteribus Eccleſiæ Anglic. lib.* 1. *cap.* 19. Gazeus *ad Caſſianum collat.* 15. *cap.* 6. Aloix *ad vitam S. Iuſtini, capite* 2. Zerola *in praxi, verbo miraculum, numero* 3. P. Gregor. *lib.* 13. *de Republic. capite* 24. & 25. Maldonat. *ſuper Matthæum cap.* 7. Martinus Delrio *lib.* 2. *diſquiſit. magic. quæſt.* 7. Malvenda *de Antichriſt. lib.* 6. *cap.* 1. *quæſt. fin.* & *lib.* 7. *cap.* 15. Borel. *de præſtant. Regis, cap.* 55. Robertus *lib.* 1. *rer. judic. cap.* 5. Raphael de la Torre *in* 2. 2. *quæſt.* 9. *artic.* 2. *diſput.* 4. & 2. *tom. de vitiis oppoſitis relig. quæſt.* 95. *in prælud. diſp.* 2. Torreblanca *de mag. lib.* 2. *cap.* 11. & 26. Suarez *de fide diſput.* 4. *ſect.* 3. Solorzanus *tom.* 1. *de jure Ind. lib.* 2. *cap.* 3. *numero* 54. Ideo miracula etiam vera non ſubminiſtrare neceſſarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *ſuprà*, Toletus *in cap.* 9. *Ioannis, annot.* 9.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; auctoritates enim in ea congeſtæ procedunt juxta antiquum Eccleſiæ morem, ſecundùm quem Epiſcopi poterant Martyres, & Confeſſores in propriis diœceſibus publicæ veneration exponere etiam poſtquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi eſt reſervata, Epiſcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum ſtatuere. Poſſunt tamen Beatum ſemel pro aliis urbibus veneration expoſitum, ſuorum etiam veneration proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adſcripti reperiuntur, etiam veneration exponere; cùm illi omnes beatificati jam reperiantur, ut probat Vivar. *ubi ſuprà*, §. 7. *per tot.* Nec obſtat augmentum deductum *ex dicto cap. venerabili, de teſtibus*: nam in eo textu Epiſcopi ex delegatione Pontificis tantùm recipiebant teſtes ſuper vita, & miraculis B. Mauricii; non verò procedebant ad ipſam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia poteſtas hæc definiendi infallibiliter tantùm Sedi Apoſtolicæ eſt conceſſa, & Romano Pontifici tantùm promiſſa aſſiſtentia Spiritus ſancti, ita ut non poſſit errare in Decretis pro tota Eccleſia faciendis, ut docuerunt Aragon 2. 2. *quæſt.* 1. *artic.* 10. Caſtro *de juſta hæretic. punit. lib.* 1. *cap.* 6. Contelorius in *addit. ad Caſtel. de canoniz. quæſt.* 3. *artic.* 2. *numero* 4. Angel. Boſius *de canoniz. cap.* 4. Hurtado *de vero Martyr. reſol.* 33. §. 8. qui reſolvunt nec Concilium Provinciale, ſeu generale ſine Pontificis interventione poſſe beatificationem, ſeu canonizationem facere. Nec tandem obſtat augmentum deductum *ex dicto capite* 1. *de conſecrat. diſtinct.* 3. *capite fin. de feriis*; nam textus illi procedunt juxta proximè tradita in ſanctis Beatificatis jam, ſeu in Martyrologio Romano comprehenſis, quorum feſtivitates indicere poſſunt in propriis diœceſibus, ut ſuprà dixi. Nec tandem obſtat, quod de miraculis expendebamus, nam licèt miracula magnum præbeant ſanctitatis argumentum, non ideò infertur, ea facientes Sanctos eſſe, atque ita venerari poſſe abſque approbatione Sedis Apoſtolicæ; ſiquidem ea miracula falſa eſſe poſſunt, ut ſuprà probavi, aut ex cauſis naturalibus provenire: quare ſimilia miracula accuratè examinantur à Cardinalibus ſacræ Congregationis rituum, ut latè conſtat ex traditis per Paulum Zacchiam *libro* 4. *qq. Medicolegal. titulo* 1. *de Miraculis*, & *tom.* 2. *conſil.* 10. *cum ſequent.* Carraſco *ad leges Recopil. cap.* 5. Hurtado *de vero martyrio, reſol.* 4.

CAPVT II.

Innocent. III. *in Concilio* [a] *Generali.*

CUm ex eo quod quidam Sanctorum reliquias venales exponunt, & eas paſſim oſtendunt, Chriſtianæ religioni detractum ſit ſæpiùs; ne in poſterum fiat, præſenti decreto ſtatuimus, ut antiquæ reliquiæ amodò extra [b] capſam nullatenus oſtendantur, nec exponantur venales: inventas autem de novo nemo publicè venerari præſumat, niſi priùs auctoritate Rom. Pont. fuerint [c] approbatæ. Prælati verò non permittant illos, qui ad eorum Eccleſias cauſâ veneration accedunt, vanis figmentis, aut falſis [d] decipi documentis, ſicut in pleriſque locis occaſione quæſtus fieri conſuevit.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *capite* 62. reperitur præſens textus, & *in capite* 2. *de immunit. Eccleſ. in* 4. *compil.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in capite* 1. *de ſumma Trinit.*

b *Capſam.*] Capſa eſt arcula, ſeu repoſitorium, *l.* 3. §. 1. *ff. de ſupellect. legat.* Gregorius Turonenſis *lib.* 3. *hiſtor. capite* 11. ibi: *Nam ſexaginta calices, quindecim patenas, viginti Evangeliorum capſas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretioſis ornata.* Camoladolenſis *lib.* 1. *conſtit. capite* 22. *Nullus habeat capſam, aut quidpiam aliud in cella cum clavi ita obſirmatum, aut clauſum, ut à Prælato valeat aperiri.* Eo etiam in ſenſu capſula pro repoſitorio, & thecula reliquiarum ponitur à Cæſariô *libro* 8. *capite* 67. ibi: *Bernardus monachus reliquias Beatorum Ioannis, & Pauli in capſula ad latus portabat.* Notavit Zerda *in adverſ. capite* 32. Qui autem capſarii dicantur *in l.* 3. §. *ult. ff. de offic. Prefecti vigil. l.* 13. *ff. de manumiſſ. vindict.* exponunt Cujac. *lib.* 5. *ibi, capite* 8. Poletus *lib.* 2. *hiſt. fori, cap.* 4. D. Laurent. Ramirez *ad Martialem lib.* 4. *epigr.* 19. Dorleans *ad Taci-tum, fol.* 87.

2. c *Fuerint approbata.*] Quam approbationem majores noſtri vindicationem dixerunt, ut conſtat ex Optato relato ſuprà *capite* 1. & ex his quæ refert S. Auguſtinus *in breviculo collat. capite* 13. fuitque planè neceſſaria ea vindicatio, ne facilè reliquiæ falſæ pro veris obtruderentur, ut defectu hujus examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contingit. Exempla extant apud Sulpitium *in vita S. Martini, capite* 8. Turonenſem *libro* 9. *hiſt. capite* 5. Glabrum *lib.* 4. *hiſtor. capite* 3. Neubrigen. *libro* 5. *capite* 20. & 21. quos refert Theophilus *tom.* 15. *in Heterocl. punct.* 8. *fol.* 307. In Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. in decreto de Sanctorum reliquiis videtur hæc facultas concedi Epiſcopis, his verbis: *Circa reliquiarum venerationem nulla etiam admittenda eſſe nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcente, & approbante Epiſcopo, qui ſimul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in conſilium Theologis, & aliis piis viris, ea facias, quæ veritati, & pietati conſentanea judicaverit.* Synodus Pictavienſis anno Chriſti 1387. celebrata vetat corpora mortuorum de novo inventa adorari, & ipſa corpora pro ſanctis coli, niſi ab Epiſcopis fuerint approbata. Toloſana anno 1590. ita decrevit: *Singulas diœceſeos ſuæ reliquias viris ſpectatæ integritatis, & doctrinæ, prudentiaque conſpicuis viſitandas, notandaſque quamprimùm Epiſcopi committant, earumque nomina, numerumque ampliſſimis teſtimoniis obſignatum in libro, in Epiſcopali archivio diligenter aſſervanda deſcribi curent, nullaſque deinceps, quas ipſi præmiſſa ſolicita inquiſitione non approbaverint, populo venerandas proponi ſinant.* Quas & alias conſtitutiones refert Bochellus *libro* 4. *Decretorum Eccleſ. Gallic. titul.* 5. Vnde Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg.* 96. *numero* 1. aſſerit, textum hunc derogatum eſſe per Concil. Tridentinum: quem etiam ſequitur Hurtado *de vero Martyrio, reſol.* 43. §. 13. licèt agnoſcens magnam difficultatem, quare Epiſcopus poſſit reliquias Martyris non vindicati, ideſt Sancti non canonizati, approbare; non autem venerationi exponere novum Martyrem. Sed verius eſt, neque virtute Concilii Tridentini licere Epiſcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, ut probant Suarez *tom.* 1. *in* 3. *part. quæſt.* 25. *articulo* 6. & *diſputat.* 55. *articulo* 1. Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 9. *cap... quæſt.* 8. Sanchez *ad præcept. Decalog. libro* 2. *tom.* 1. *capite* 43. *numero* 10. & rectè, nam cùm Epiſcopis ſit prohibitum aliquem inter Divos referre, ex traditis ſuperiori commentario, conſequens eſt, interdictam cenſeri approbationem reliquiarum ſancti non beatificati: & ita Concil. Trid. non tribuit Epiſcopis majorem poteſtatem, quàm de jure communi habent; ſed præſcribit formam ſervandam in probandis reliquiis Sancti canonizati noviter inventis; quam latiùs proſequuntur Ferrandus *in diſquiſit. reliquiar. lib.* 2. *capite* 5. *per tot.* Ricciulus *libro* 1. *Incubr. capite* 23. *cum ſequent.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valdè dignus eſt canon 2. Concilii Cæſarauguſt. ubi ſtatuitur, ut reliquiæ in quibuſcumque locis de Arriana hæreſi inventæ fuerint prolatæ à ſacerdotibus, in quorum Eccleſiis reperiuntur, Pontificibus præſentatæ igne probentur, ut tunc legitimæ cenſerentur, ſi ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ à divina benignitate, providentia, & poteſtate monachi Caſſinenſes olim ſperantes in particula lintei, quo pedes diſcipulorum ſuorum Chriſtus exterſerat, experti ſunt. *Etenim cùm plurimi* (inquit Leo Chronographus Caſſinenſis *libro* 2. *cap.* 34.) *fidem derogarent* (ſcilicet verumne, ac legitimum reipsà foret illud linteum, an adulterinum, quod ſe Hieroſolymis Caſſinum attuliſſe Monachi jactitabant,) *illi fide præditi particulam ipſam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis verſa eſt, amotis tamen carbonibus ad priſtinam ſpeciem mirabiliter rediit.* Patrem in Beatiſſimæ Virginis Deiparæ reliquiis integritatem recenſet contigiſſe S. Gregorius Turon. *libro* 1 *de gloria Martyr. capite* 19. Viſumque abs ſe *hominem*, ait, *Ioannem nomine, qui à Galliis leproſus abierat, & in ipſo loco, quo Dominus fuerat baptizatus, aiebat ſe per annum integrum commoratum fuiſſe. Hic recuperata tandem ſanitate, reliquias B. Mariæ à Hieroſolymis accipiens, revertebatur in patriam; ſed priùs Romam abire diſpoſuit. Verùm ubi altas Italiæ ſolitudines eſt ingreſſus, incidit in latrones. Nec morâ ſpoliatur indumentis, & ipſa quoque capſa; in qua beata geſtabat pignora, capitur, exiſtimantes enim inimici auri ibidem ſeſtertias aggregatas, effracta clave omnia rimantur intentè. Sed cum nihil in ea pecuniæ reperiſſent, extracta pignora in ignem projiciunt, caſoque homine diſceſſerunt. Tunc ille ſemivivus exurgens, ut vel cineres exuſtorum colligeret pignorum, invenit ſuper carbones accenſos illæſas jacere reliquias, ipſumque limeum, quo involuta erant ita admiratur integrum, ut non putaretur prunis injectum, ſed aquis abſconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingreſſus uſque ad Gallias pervenit incolumis.* Hactenus Antiſtes Turonenſis. Venit in mentem, & ſtylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum ſuperiori non abſimile, quod in ſudario Chriſti exhibitum fuiſſe divinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *libro de locis ſacroſanctis capite* 50. *Sudarium capitis Domini poſt reſurrectionem ejus mox Chriſtianiſſimus quidam Iudæus furatus, uſque ad obitum cum divitiis ſibi affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini ſudarium? qui cæteras patris velis accipere*

accipere divitias ? Major theſauros rerum, minor eligit ſudarium. Et mox illi decreſcunt opes uſque ad paupertatem; fratri autem cum fide creſcunt & opes : quod uſque ad quintam generationem fideles tenuere. Hinc ad impios perveniens, divitiæ tantùm auxit, ut Judais, & hoc multo tempore, donec per longa litigia, quibus Chriſtiani Judai ſe Chriſtò, infideles verò ſe patrum ſuorum aſſirmabant hæredes, Mauriæ Sarracenorum Rex, qui noſtrâ ætate fuit, judex poſtulatur; qui accenſâ pyrâ Chriſtum judicem precatur, qui hoc pro ſuorum ſalute ſuper caput habere dignatus eſt. Miſſum ergo in ignem ſudarium veloci rapiu effugiens evolat, & ſummo in aëre dinitiſſimè quaſi ludendo volutitans, ad ultimum cunctis utrimque intuentibus ſeſe leviter in cujuſdam de Chriſtiana plebe ſinum depoſuit. Baronius *anno* 678. Hiſpaniæ ergo Patres, ne quid adulterinum circa reliquias admitteretur, ſtatuerunt, ut reliquiæ igne probarentur, ut ſi ab incendio illæſæ remanerent, ut veræ, & legitimæ colerentur, ut docuit Baronius *anno* 596. Nec audiendus eſt Sahabedra *in chron. Goth. capite* 15. qui docuit, Hiſpaniæ PP. in eo canone tantùm intendere, ut igne conſumerentur reliquiæ apud Arianos inventæ; non autem, ut mediante ea probatione veræ à falſis ſepararentur, & dignoſcerentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Eccleſiæ ſæculis, etiam in negotiis ſacris admiſſum fuiſſe probabimus infrà *in tit. de purgat. vulgari*; quam tamen explorationem circa ſanctam crucem vetiti in Capitul. Ludovici, dum in eo indefinitè prohibetur crucem probare, cenſuit Theophilus *tom.* 15. *in Heteroel. puncto* 8. *fol.* 308. quoad præſentem caſum probationis reliquiarum videndus eſt Ferrandus *libro* 2. *diſquiſit. reliq. capite* 3. *artic.* 1.

3. *Decipi.*] Fuerunt olim quidam clerici, ac monachi, qui execranda prorſus audaciâ ob avaritiam, quæſtumque finxere miracula, & ſtrophas, religionis nomen ementientes, & æſtimantes quæſtum eſſe pietatem, & falſas reliquias pro veris publicè exponentes, ut referunt D. Gregorius *libro* 3. *epiſt.* 12. & 30. ibi : *Quidam monachi Graci huc ante biennium venientes, nocturno ſilentio juxta Eccleſiam Sancti Pauli corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum oſſa recondebant, ſervantes ibi dum recederent. Qui cum deprehenſi, & cur hoc facerent, diligenter fuiſſent diſcuſſi, confeſſi ſunt, quod illa ad Graciam eſſent tanquam Sanctorum reliquias portaturi.* D. Auguſt. *libro de opere monach. capite* 28. ibi : *Tam multos hypocritas ſub habitu monachorum uſquequaque dæmon diſperſit circumeuntes provincias, nuſquam miſſos, nuſquam fixos, nuſquam ſtantes, nuſquam ſedentes. Alii membra Sanctorum Martyrum, ſi tamen Martyrum, venditant; alii fimbrias, & philacteria ſua magnificant.* Varios caſus referunt Gregorius Turon. *lib.* 9. *hiſtor. Franc. cap.* 6. Neubrigenſis *lib.* 5. *cap.* 20. & 21. Manrique *annal. Ciſterc. anno* 1171. *cap.* 3. *num.* 3. Nec ſolùm falſas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verùm & miracula ementientes, Chriſti, & Sanctorum imagines ad majorem quæſtum ſibi comparandum, diabolico quæſtu ſupponebant, ut exemplis ſuo tempore prolatis ſcribunt Nancel. *ad finem libri de riſu*, Polyd. Vergil. *lib.* 3. *de prodig. ſub finem*, Proſperus *in dimid. tempor. capite* 6. quas impoſturas gravi odio, atque execratione Eccleſiæ Patres ſemper proſequuti fuerunt. Concil. African. *can.* 30. Zacharias Pontifex in Synodo Rom. ubi Adelbertum nequiſſimum reliquiarum propolam his verbis damnavit : *Adelbertus, cujus nobis actus, & nefaria commenta relata ſunt, quia ſe Apoſtolum cenſuit nominare, & capillos, atque ungulas ſuas pro ſanctuario exhibuit, ſeducens populos diverſis erroribus, & reliqua. Ab omni officio ſacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commiſſis. Sin autem in his erroribus perſeveraverit, & amplius populum ſeduxerit, ſit anathema, & æterno Dei judicio condemnetur.* Plura de hac ſacrilega avaritia, & populi Chriſtiani ſeductione adducunt Ferrandus *diſquiſit. reliq. libro* 1. *cap.* 9. *ad finem*, Gibalinus *libro* 1. *de univerſa neg. ſem.* 1. *conſect.* 4. *cap.* 4.

COMMENTARIVM.

4. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc canone talis deducitur aſſertio : *Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, ſed intra capſam, ad veneranonem tantùm oſtendi.* Priorem partem aſſertionis probant textus *in l.* 3. *C. de ſacr. Eccleſ.* ibi : *Nemo Martyres diſtrahat*, ubi Hartmenopulus vertit *Sanctorum reliquias*; quem ſequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregor. *libro* 2. *ſyntag. cap.* 12. Trident. *ſeſſ.* 25. *in Decret. de reliq.* ubi Patres omnem quæſtum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant. Synod. Turon. celebrata anno 1448. *can.* 16. ibi : *Prohibemus, ne ignota Sanctorum aliquorum reliquia, quæſtus gratiâ per noſtram provinciam deferantur : contrarium facientes, per locorum Ordinarios compeſcantur.* Conſtantienſe *ſeſſ.* 10. Narbon. *can. ultimo*, *l.* 7. *Cod. Theodoſ. de ſepulchro viol.* quæ extat *in d. l.* 3. & illi conſtitutioni occaſionem dediſſe Pſeudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus D. Auguſtin. *de opere monach. cap.* 28. credunt Baronius *anno* 386. Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 162. Illuſtrant Suarez *tom.* 1. *de relig. tract.* 3. *de ſimon. lib.* 4. *cap.* 14. *num.* 24. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 43. *num.* 22. Azor *part.* 1. *inſtit. lib.* 9. *capite* 8. *quæſt.* 7. Fagundez *lib.* 1. *in* 1. *Eccleſ. præcept. cap.* 4. *num.* 29. Hurtado *de vero Martyrio, reſol.* 43. §. 13. Ricciul. *lib.* 1. *lucubr. cap.* 43. Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 12. *conſect. ar.* 14. Mornac. *in d. l.* 3. Secundam partem, videlicet reliquias venerandas eſſe, probant caput *Venerabiles, de conſecrat. diſtinct.* 8. Concil. Gangrenſe relatum *in cap. placuit, de conſecrat. diſtinct.* 1. Concil. Romanum ſub Sylveſtro, Nicæn. 2. *act.* 1. & 7. Epaun. *can.* 25. Brachar. 3. *can.* 5. Meldenſe *can.* 39. Mogunt. 3. *can.* 43. Trident. *ſeſſ.* 25. *in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Creſpetius *in ſumma, verbo Reliquiæ*, Anton. Auguſtin. *lib.* 14. *tit.* 2. *per tot.* Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 18. Illuſtrant ultra ſuprà congeſtos Ferrandus *in diſquiſit. reliquiar. libro* 1. *cap.* 8. & *cap.* 9. *art.* 2. & *cap.* 10. *art.* 2. & 2. *part. cap.* 5. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 18. *cap.* 5. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 17. *cum ſeq.* Hurtado *d. reſol.* 43. §. 12. Jacob. Gothofr. *in d. l.* 7. Thom. Delbene *de offic. Inquiſit. dub.* 234. *ſect.* 11. Menardus *in not. ad concord. regular. fol.* 125. Gibalinus *de negot. tomo* 1. *libro* 1. *art.* 3. *cap.* 4. *conſect.* 4. Theophil. Raynaud. *tomo* 15. *in Heteroel. puncto* 8. *fol.* 315.

5. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed hæc aſſertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima naſcitur ex eo; nam ſi reliquiæ publicè exponantur venerandæ, & adorandæ, quæſtus, & majoris eleemoſynæ aſſequendæ gratiâ, nulla ſimonia committitur, ut probant Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. capite* 43. *num.* 22. Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 12. *conſect.* 4. Petrus Baldel. *in Theolog. Moral. tom.* 1. *lib.* 3. *diſput.* 17. *num.* 21. Caſtropalao

palao *tom.* 2. *oper. moral. tract.* 8. *disput.* 1. *punct.* 6. *num.* 17. Diana *part.* 10. *tract.* 16. *resol.* 73. igitur quia licet quæstus causâ publicè reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam novatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, ut earum venerationem improbarent. Primò adducunt caput 34. Deuteronomii, ubi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, ut nemo cognovisset sepulchrum suum. Cujus facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latère, ne adoraretur, sequitur quod corpora Sanctorum non sunt adoranda. Secundò quia apud D. Matthæum *capite* 22. *vers.* 24. Lucam *cap.* 11. *num.* 48. Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quòd ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Justorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquiis venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

6. DE VENERATIONE RELIQUIARUM.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, venerationem reliquiarum in lege Gratiæ jam à temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt eadem sacra pignora impugnare, & prophanare: qui verò primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrarum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certè, quàm satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debacchatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demùm cæteri hæreticorum satellites sunt consectati: unde Gennadius *de eccles. dogmat. capite* 73. ait: *Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sinceriſſimè honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu piissimo, & devotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Meminerunt hujus sacræ venerationis D. Basil. *homil. in* 40. *Martyres*, Nyssenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: *Quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, & tanquam res magni pretii, condenda terra colligitur.* Nazianz. *orat.* 3. *invectivâ*, in Julianum agens, *numero* 30. de Martyribus: *Quorum*, ait, *vel sola corpora idem possunt, quod anima sancta, sive tangantur, sive honorentur.* Magnates auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1200. *lib.* 4. contra Theosthenem: *Manifestum est* (inquit) *quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute.* Emissenus homilia de sancta Blandina: *Ubi sunt, qui venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus?* August. *de Eccles. dogm. capite* 73. ibi: *Sanctorum corpora, & præcipuè Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sinceriſſimè honoranda.* Unde *lib.* 22. *de civit. Dei*, *cap.* 8. de reliquiis S. Stephani multa miracula operantibus plura dicit: legatur ibi Coqueus. Et *lib.* 9. *confess. cap.* 7. *de reliquiis SS. Martyrum Gervasii, & Protasii.* Et Hieronymus *adverſ. Vigilant. capite* 2. *de reliquiis S. Andreæ*, & Sanctus Joannes Chrysost. *lib. contra Gentiles, de reliq. S. Babylæ Martyris*: & *homil.* 66. *ad populum.* S. Ambros. *epist.* 85. & *serm.* 92. *Quod si dicas mihi, quid honoris in carne martyris jam resoluta, atque consummata? de qua jam Deo nulla cura est? Et ubi est illud, chariſſimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa inquit est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.* Et paulò pòst: *Honoro ergo in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viventis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reverentur & dæmones, quod afflixerunt in supplicio, & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, quod Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnavit in cælo.* Hæc egregiè Sanctus Doctor, in quibus proposuit nobis omnia ferè Catholica motiva, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait August. *cap.* 73. *de Eccles. dogmat. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorum, & visitatione fidelium, ac vigiliis circa cœmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in can.* 35. *Concil. Illiber.* Plura de hac veneratione reliquiis Sanctorum debita congesserunt Ferrandus *integra disquisit.* Scribanius *de reliq.* D. Sanctius de Avila *integro tract. de venerat. reliq.* Suarez *adverſ. Regem Anglie, lib.* 2. *cap.* 10. Baronius *anno* 57. Joan. Aurel. *lib.* 1. *de imagin.* Valdens. *lib.* 3. *tit.* 22. *cap.* 164. *& sequent.* Bellarm. *lib.* 7. *de Sanctis, part.* 4. Jodocus Coccius *tom.* 1. *thesauri, lib.* 5. *art.* 16. Castro *adverſ. hæreses, verbo Reliquiæ*, Albert. Pius *lib.* 1. *contra Erasm.* Alanus Coppus *dialog.* 3. Vazquez *dialog.* 3. *de adorat. disput.* 3. *num.* 78. Matth. Bredembachius *lib.* 4. *antiperaspisthis, capite* 27. Joan. Dartis *ad dist.* 3. *de consecr.* Valentia 1. 2. *disput.* 6. *quæst.* 11. *punct.* 6. Scortia *lib.* 3. *de Missa, cap.* 12. Christ. Lupus *ad* 7. *Synod. can.* 3. Theoph. *tom.* 15. *in Heterocl. part.* 2. *puncto* 8. Ricciulus *lib.* 1. *Incubr. ferè per tot.* qui, & dictus D. Sanctius de Avila fusè hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

7. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His ita animadversis, appareat jam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm veneratio debeatur Sanctorum reliquiis, non debent passim, & irreverenter ostendi, sed intra capsam, ut ita devotè venerentur à fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturve, *l. pater*, §. *Julius Agrippa*, *ff. de leg.* 3. ubi *pro majorem*, legit, *majorum*, Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 173. quantò magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licet tamen eas quolibet pretio redimere ab infidelibus, quia tunc non tam emuntur, quàm ab injustis possessoribus vendicantur; & pecunia non tam pretium, quàm Instrumentum redimendæ vexationis creditur, quia sicut Sanctus captivus apud hostes vivus redimi posset; ita & reliquiæ redimi valent, in quibus ejus memoria conservatur, *l. ossa*, *l. cùm corpus, ff. de relig. & sumptib.* Unde legimus, piè, ac laudabiliter non rarò à Christianis erutas, vel potiùs redemptas fuisse Sanctorum glebas, sive reliquias, cùm periculum imminebat, ne à tyrannis, vel infidelibus turpiter, & impiè haberentur. Unde tunicam Christi Domini inconsutilem à Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *lib.* 6. *de gestis Longob. cap.* 46. refert quod Luitprandus audiens, quod Sarraceni depopulatâ Sardiniâ, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti Augustini Episcopi, propter

vaſtationem Barbarorum olim tranſlata honorificè fuerant condita, fœdarent, miſit eò, & dato magno pretio accepit, & tranſtulit ea in urbem Ticinenſem, ubi ea cum honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725. refert, reliquias Sancti Ignatii Martyris pretio mediante ſub Trajano Imperatore Antiochiam tranſlatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non ſolùm aurum Rodulpho miſiſſe, ſed Sueviæ quoque partem illi dediſſe pro lancea, quâ Chriſti latus perforatum fuit: & laudabilem Chriſtianorum Principum in conquirendis, & redimendis Divorum Orientalium reliquiis ardorem, ac ſtudium narrat Matthæus Pariſ. *hiſtor. Anglia anno* 1191. in hæc verba: *Expugnatâ Hieroſolymâ collegerunt omnes Chriſtiani omnes reliquias Sanctorum, quas in locis ſacroſanctis poterant invenire; & poſuerunt eas in quatuor magnis ebureis capſis, quas Saladinus intuens, & quid in his continerentur, diligenter inquirens, juſſit Baldach referri, ne Chriſtiani de oſſibus mortuorum gloriarentur ulteriùs, & crederent eos habere interceſſores in cœlis, quorum oſſa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, caterique fideles tanto theſauro nullo modo defraudari volentes, promiſerunt ſub juramento, ſe eaſdem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum.* Plura Theophilus *tom.* 15. *in Heteroel. punct.* 8. *fol.* 315. Et ſicut poſſunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & ſubtrahi abſque vitio furti. Genuenſis *in praxi*, *cap.* 56. Ricciulus *lib.* 1. *lucubr. cap.* 43. *num.* 11. An verò tempore belli poſſint reliquiæ à victoribus abſtrahi, & occupari, dubium eſt? Affirmativè reſolvit Ferrandus *diſquiſit. reliq. lib.* 1. *cap.* 8. *art.* 3. Sed contrarium meritò probat Diana *part.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 74. Suarez *de Euchariſt. diſput.* 13. *ſect.* 7. *numero* 14. Valentia 2. 2. *diſput.* 3. *quæſt.* 16. *punct.* 13. Caſtropalao *tract.* 6. *diſput.* 5. *part.* 4. *num.* 18. Bonacina *diſput.* 2. *de reſtit. quæſt. ult. ſect.* 1. Theophilus *tomo* 15. *in Heteroel. part.* 2. *punct. ult. fol.* 320. Poſſe autem aliquam inſignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, ſeu partem coronæ ſpineæ, impunè vendi, reſolvit Hurtado *de vero martyrio, d. reſol.* 43. §. 13. quia tunc non venditur res ſpiritualis, ſed ejus antiquitas.

2. Respondetur difficultatibus.

Nec obſtat prima dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, dubium verſari, an quando eo tantùm fine lucrandi plures eleemoſynas exponuntur reliquiæ, vera ſimonia incurratur, quamvis nullum pactum initum fuerit? Et affirmativè docent communiter repetentes *in præſenti*, Panormitan. *notab.* 1. Joannes Andreas *num.* 2. Ant. de Butrio *num.* 4. Ancharanus *num.* 1. Vgolinus *de ſimon. tabul.* 1. *capite* 38. Azor 1. *part. inſtit. lib.* 9. *cap.* 8. *quæſt.* 7. Sed contrarium rectiùs docuerunt Doctores ſuprà pro dubitandi ratione adducti; quia falſum eſt, committi ſimoniam quoties in re, aut ex re aliqua ſpirituali intenditur tanquam finis principalis lucrum temporale, niſi intendatur tanquam pretium rei ſpiritualis; niſi enim pretii ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec ſanè in communi hominum ſenſu eleemoſynas ex reliquiarum oſtenſione quærere, eſt illas aut pretio æſtimare, aut vendere: immò iſte finis principalis eleemoſynarum vix fuerit mortalis, quia eſt tantùm culpa pravæ ordinationis ad finem. Ea autem, quando finis non eſt mortalis, non habet niſi malitiam venialem, ut docent Caietanus 2. 2. *quæſt.* 148. *art.* 2. Sanchez *lib.* 1. *in Decalog. cap.* 3. *num.* 1. Si autem primò, & principaliter reliquiæ vendantur, ſimonia committitur; nam illæ non aliunde ſunt æſtimabiles, quàm relatione ad ſanctam animam, & quia membra hominis ſancti fuerunt, unde recenſeri non debent inter ea, quæ ſunt antecedenter annexa ſpiritualibus, cùm ipſæ in ſe ſint aliquid ſpirituale, ut probat Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 12. *concluſ.* 4. Nec obſtat ſecunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ ſicut ex ſola impietate depromuntur, ita facilè diſſolvuntur: fatemur enim Deum voluiſſe latère ſepulchrum Moyſis, ne à Judæis tanquam Deus adoraretur, & ſic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hæc autem diſcrimen hoc adeſt, quod adoratio ſoli Deo debetur, veneratio verò debetur Sanctis, tanquam ejus famulis, ita ut veneratio in eorum perſona Deo referatur. D. Thomas 3. *part.* 9. 25. *art.* 6. *ad* 1. Quod autem voluerit Deus corpus Moyſis ex prædicta ratione latère, docuerunt Philo Judæus *lib.* 3. *de vita Moyſis*, *ad finem*, Hiſtor. Scholaſt. *Deuteron. cap.* 20. Theodoretus *in Deut. tom.* 1. *quæſt.* 43. & ibi *in cap.* 23. Caietanus, & Oleaſt. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ variè à Patribus refellitur: placet expoſitio Caietani *in Matthæum*, *cap.* 23. dum ait: Qui ſepelit occiſum, poteſt hoc facere vel ut mortuum honoret, vel ut compleat actum homicidæ. Sepeliit Enoch Adamum, ut illum honoraret: ſepeliit Cain Abelem, ut ſcelus lateret: Judæi autem etiamſi dicerent ſe ædificare ſepulchra Prophetarum, ut eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea jure reprehenduntur, quòd ſub ſpecie religionis Prophetas inſectarentur, prout docuit eventus, quia Chriſtum, ejuſque diſcipulos perdiderunt. Nec tandem obſtat, quod Hæretici expendunt, videlicet Chriſtum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepiſſe; nam non rectè arguitur: Chriſtus Dominus hoc non præcepit: ergo à nobis faciendum non eſt; ſiquidem ubi actio ſuapte naturâ bona eſt, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio eſt ſancta, ut patet ex hactenus dictis: ergo etſi præcepta expreſsè à Chriſto non reperiatur, præcipuè cùm Eccleſiæ canonibus ſtatuta reperiatur, obſervari debet, ut probat Ricciulus *lib.* 1. *lucub. cap.* 10.

TITULUS

TITVLVS XLVI.

De obſervantia jejuniorum.

CAPVT I.

Innocentius III. *Clericis Sancti Petri, & a Magdalon.*

EX parte veſtra fuit quæſitum à nobis, utrum ſi *b* nativitatem Domini, vel *c* aſſumptionem Beatæ Mariæ, vel feſtivitatem alicujus Apoſtolorum in ſecunda feria contigerit evenire, die Sabbathi præcedenti vigiliam debeat jejunari? & utrum in Beati Matthæi Apoſtoli vigilia ſit jejunium injungendum? Ad quod breviter duximus reſpondendum, quod die Sabbathi feſtivitates præfatas ſecundæ feriæ præcedenti, & *d* B. Mathiæ Apoſtoli debet vigiliâ jejunari.

NOTÆ.

1. a *Magdalon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. ex parte, de celebrat. Miſſar.* ubi extat alia pars hujus textus, ut ibi notavi.

b *Nativitatem Domini.*] De qua feſtivitate agemus infrà *in cap. fin.* & nonnulla adduxi *in cap. ex parte, de celebr. Miſſar.*

c *Aſſumptionem Beatæ Mariæ.*] Cujus feſtivitatis inſtitutio non eſt juris divini, ut voluit Joannes Andreas *in capite licèt, de feriis*; ſed ab ipſis Apoſtolis ſtatuta fuit, ut probant Suarez *tomo* 1. *de relig. tract.* 2. *de Sanctis, cap.* 8. *num.* 24. Azor *part.* 2. *Inſtit. moral. lib.* 1. *cap.* 20. *q.* 1. §. *Cæterùm*, Acuña *in cap. fin.* 70. *diſtinct.* Herreta *de orig. divin. offic. lib.* 2. *cap.* 60. hujuſque feſtivitatis mentio fit *in capite pronunciandum, de conſecr. diſtinct.* 3. *cap. conqueſtus, de feriis*: & plura de hoc ſacro myſterio piè, & doctè congeſſit Tamayus à Salazar *tom.* 4. *in Martyrolog. die* 15. *Auguſti.*

2. d *Beati Mathiæ.*] Ratio dubitandi ex eo proveniebat; nam cùm D. Mathias non fuiſſet à Chriſto Domino noſtro in Apoſtolum electus, ſed poſtea ab Apoſtolis in locum Judæ proditoris fuiſſet ſuffectus, ut probabimus *in cap. fin. de ſortileg.* à quibuſdam ambigebatur, an pro Apoſtolo quoad omnia habendus eſſet? Et cùm in Apoſtoli locum eſſet ſuffectus, pro Apoſtoloque haberetur, ideo Innocentius in præſenti docet, in ejus vigilia jejunandum eſſe, ut in aliis Apoſtolorum vigiliis.

COMMENTARIVM.

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET ILLUSTRATUR.

EX hoc textu ſequens deducitur aſſertio: *Vigiliâ alicujus ſancti occurrente die Dominico, jejunari debet in Sabbatho.* Non eſt ſimilis deciſio in jure, quâ ab ſpecie probari poſſit hæc concluſio; per argumentum tamen firmari valet *ex cap. jejunium, cap. placuit, cap. ne quis, cum ſequenti, de conſecrat. diſtinct.* 3. *cap. poſt Paſcha*, 76. *diſtinct. cap. ſacerdos*, 26. *quæſt.* 7. *cap. ſi quis tanquam, cap. ſi quis presbyter*, 30. *diſtinct.* Ex ſancto Epiphanio *in compend. fidei expoſit. num.* 22. ibi: *Qui pietati ſtudent, egregia quadam laudabili voluntate perpetuò (ſolis Dominicis, ac Pentecoſtes diebus exceptis) jejunia ſibi, ac vigilias imponunt.* Sancto Alexandrino *in canones, cap.* 15. S. Ambroſio *epiſt. ad Epiſcopos Æmiliæ*, ibi: *Dominicam autem celebrare non poſſumus, quia Manichæos etiam ob iſtius diei jejunia jure damnamus.* S. Auguſtino *epiſt.* 86. *Die Dominico jejunare ſcandalum eſt*: & *epiſt.* 119. Gregorius II. *in capit. ad Martinianum, alioſque ſuos in Baioariam Legatos, cap.* 10. ait: *Vt fideles doceantur Dominicis diebus non licere omnino jejunare.* S. Ignatius *epiſt. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap.* 16. Damaſcenus *lib. de jejunio.* P. Damianus *opuſc.* 14. *l.* 6. *tit.* 25. *part.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos à Barb. & Garaña in præſenti, Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 10. *tract.* 7. *diſquiſit.* 6. P. Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 28. *cap.* 3. & *libro* 2. *ſyntag. cap.* 18. Baronius *anno Chriſti* 78. *n.* 73. Acuña *in cap. de jejunio*, 73. *diſt.*

4. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed præſens aſſertio difficilis valde redditur ſequenti conſideratione; nam jejunium quantò acceptum Deo ſit, nemo eſt qui neſciat, ſiquidem ait D. Ambroſius *de Elia, & jejunio*, quod jejunium eſt ſubſtantia cœleſtis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum caſtitatis: & D. Hieronymus *in epiſt.* illud commendans ait: *Solicitè advertendum eſt, ut quos ſatuitas de paradiſo expulit, reducat eſuries.* Aliis auctoritatibus probat Ant. Auguſtinus *in epit. lib.* 22. *tit.* 1. præcipuè ſi cum oratione conjungatur, juxta illud Tobiæ *cap.* 12. *Bona eſt oratio cum jejunio, & eleemoſyna.* Iudith *cap.* 2. *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi permanſeritis in jejuniis, & orationibus.* Vnde ait D. Chryſoſt. *in capite* 6. *D. Matthæi: Sicut nec miles ſine armis aliquid, nec arma ſine milite; ſic nec oratio ſine jejunio, nec jejunium ſine oratione.* D. Auguſtinus *ſerm.* 230. *de tempore: Iejunium concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit; jejunium verboſitatem non amat.* Pluta Novarinus *lib.* 6 *aqua nupt. cap.* 9. Sed dies Dominicus ſpecialiter oration dicatus eſt, ut probavi *in cap.* 1. *de feriis*: igitur & jejunio aptus eſt, & per conſequens ſi in eo occurrat vigilia alicujus ſancti, jejunari poteſt. Augetur hæc difficultas *ex capite ultimum, 76. diſtinct.* ubi ait D. Hieronymus: *Vtinam omni tempore jejunare poſſimus.* Igitur nihil intereſt, quod in die Domi-

Dominico, vel alia die jejunium indicat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis jejunasse, refertur *Actuum Apost. cap.* 15.

5. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, ut in festivitatibus Domini nostri, & Sanctorum ejus ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vespere festivitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & jejuniis; quæ ut omnibus innotescerent, inter concionandum stata jejuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi, cap.* 28. & de his sigillatim agemus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laïci utriusque sexus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cœmeteriis continuâ in oratione pernoctantes. D. Basilius *in psal.* 114. ibi: *Iam inde ex media nocte venientes, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos laudantes sustinuistis usque ad hanc diem nostrum adventum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, qua in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est.* Plura de his vigiliis congessérunt Ioannes Dartis *de pœnitent. cap.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritibus, cap.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis, cap.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *libro* 1. *de hor. can. cap.* 20. Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *cap.* 17. & nos adduximus *in can.* 35. *Concilii Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deveniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco ubi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: *Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio fortitur.* Statius Papinius *lib.* 12. *Thebaid.*

Immisso cessit statio horrida somno,
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, servantque vices, statione relictâ.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quòd in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*; id est loca plura, quibus milites starent. Hinc milites stationarii dicuntur *in l.* 1. *C. de cohort. lib.* 12. *l.* 1. *C. de irenarchis, lib.* 10. *l.* 1. §. *est etiam, ff. de servis fugit. l.* 1. §. *quies, ff. de offic. Perfect. vigil.* Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 266. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco ubi sistitur alicujus muneris causâ, ut *in l. item apud Labeonem*, §. *convitium, ff. de injuriis, l. Fultinius* 7. §. *illud, ff. ex quibus causis majores, l. ne quis* 6. *C. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causâ, *l.* 1. *C. ne fiscus rem quam vendit, l.* 5. *C. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l.* 1. *num.* 1. vel saltem confabulationis gratiâ, ut apud Iuvenalem *satyr.* 3.

Convictus, therma, stationes, omne theatrum.

Junctis Valesio *in not. ad Marcellinum, fol.* 10. Revardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cujacio *lib.* 1. *observat. cap.* 13. Turturet. *dissert.* 28. *juridica.* Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia usque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus jejunii fideles in Ecclesia conveniebant, ibique usque ad horam nonam morabantur, orationi, & divinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque jejuniis, & geniculationibus, lachrymisque exercentes. Denique horâ nonâ, Eucharistiâ acceptâ stationem solvebant. Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem, cap.* 4. ibi: *Si statio facienda est de die, maritus conducat ad balnea: si jejunia observanda sunt, maritus eodem die convivium exerceat.* Vbi appositè ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani manè conveniebant in Ecclesia, ut antelucanos cœtus cœlebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur Stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus.* Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 18. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua provoluti, non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, ut in diebus jejunii, orandum erat, toto corpore jacentes orabant; unde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ usque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de jejuniis cap.* 10. ibi: *Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Et *cap.* 2. *de feriis.* Oratio igitur jungebatur cum jejunio, quia ut ait D. Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio precedente jejunio, & sacris jejuniis antecedentibus, non patitur postulatio devota repulsam.* Vnde quia in ipso jejunii die statio tenebatur, jejunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap.* 24. ubi de jejuniis agens ait: *Daniel trium hebdomadarum stratione aruit victu.* D. Hieronymus adversùs Jovinianum: *Saul* (inquit) *sicut in libro* 1. *Regum scribitur, maledictus inquit, qui ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis; & non gustavit omnis populus ejus, & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis.* Illustrat Baronius *anno* 57. *numero* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter jejunium, & stationem; nam jejunium ex præcepto, statio ex devotione tenebatur, ut contra Pamelium probat Albaspineus *lib.* 1. *observat. cap.* 16. Solvebatur autem statio acceptâ communione corporis Christi, ideoque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia eâ acceptâ non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quòd statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? nonne solennior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini, & reservato? Vtrumque salvum est, & participatio sacri, & executio officii.* Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 18. Stationes tandem à jejuniorum diebus sanctus Gregorius separavit, qui jussit, stationes in Dominicis diebus Adventus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, ut refert Ioan. Diaconus *in vita ipsius sancti, libro* 7. *cap.* 18. quam consuetudinem & hodie servari plerisque in locis refert Bellarminus *de jejun. lib.* 1. *cap.* 22. Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrolog. exercit.* 2.

Tandem in his vigiliis majorum festivitatum fideles jejunabant: cujus jejunii formam, & leges ut exponamus, sciendum est, quod licèt jejunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitiis, ut apud Isaiam *cap.* 58. ibi: *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi, dissolvere colligationes impietatis?* Alexandrinum

6. De jejuniorum quadragesimalium

num *lib.6. ſtromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap.7.* ibi : *Jejunium eſt non ſolùm ab eſcis, ſed à cunctis illecebris abſtinere.* D. Auguſtinum *libro 2. in Evangelia, quæſt.18.* ibi : *Sacra Scriptura docet generale jejunium non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Tamen in præſenti jejunium accipitur pro abſtinentia à cibo, quod Græci νηστεία, ideſt inediam appellant, quod ita vulgò *definitur :* Jejunium Eccleſiaſticum eſt *Abſtinentia cibi ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta.* Probant Petrus Gregorius *lib.2. ſyntagm. cap.18.* Fagundez *in 4. Eccleſ. præceptum, cap.1.* Dicitur abſtinentia cibi, quia alia quæ trajiciuntur ad ſtomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non ſumuntur per modum cibi, jejunium non ſolvunt. Bellarmin. *libro 1. de jejun. cap.1.* Beyerlinch *in theatro, verbo Jejunium, tom.4.* nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, ut defendit Thomas Hurtado in ſpeciali opuſculo de hac potione edito. Olim tamen primis Eccleſiæ florentis temporibus jejunantes non ſolùm à cibo, ſed potu abſtinuiſſe, virginemque ſalivam jejunii conſtituto ſpatio conſervaſſe, conſtat ex Tertulliano *de jejuniis cap.6. Ipſa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* Unde legimus in actibus S. Fructuoſi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, conſtanter, cùm jejunaſſet, recuſaſſe. Prudentius *in ejus natali*, ibi :

Jejunamus, inquit, recuſo potum,
Nondum nona diem reſolvit hora.

Obſervavit Ambianas *ad Tertul. de jejun. cap.10. obſerv.4.* & ita jejunantes à vino abſtinebant, niſi infirmitas aliud expoſceret, ut probat Theodulphus *in ſuis capitul. cap.40.* cui titulus eſt, A quibus abſtinendum eſt, cùm jejunatur ; & ita loquitur : *Abſtinentia in his diebus omnium deliciarum eſſe debet ; qui vino abſtinere poteſt, magnæ virtutis eſt ; qui autem infirmitate interveniente abſtinere non poteſt, eo utatur.* Et quia nonnulli vino abſtinentes variis potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyſſenus *orat. de jejunio*, dum ait : *Multi vinum ingeniosè imitantur, ſuamque cupiditatem factitiis quibuſdam potionibus conſolantur.* Quæ verba non male noſtro ſæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *ſecundùm Eccleſiæ regulam*, ex quo patet non quamcunque abſtinentiam eſſe jejunium eccleſiaſticum, ſed illud quod ſecundùm regulam Eccleſiæ ſervatur, ſecundùm quam duo deſiderantur. Primum, ut qui jejunant, modò prandant, modò cœnent, ſemel dumtaxat in die reficiantur, *cap. ſint 20. cap. Quadrageſima, de conſecr. diſtinct.5.* Viringius *de jejunio lib.3. cap.3.* Secundum ut ciborum delectu in ea comeſtione utantur. Bellarminus, & Fagundez *ubi ſuprà.*

7. De unica ejus ſumtione, et collatione.

Igitur prima, præcipuaque lex jejunii conſtit in unica comeſtione, quam ut exponamus, ſciendum eſt, dubium eſſe, an veteres ſemel, aut bis cibum ſumerent ? Et ſemel tantùm cœnaſſe, ſuadetur *ex Servio ad lib.4. Virgil.* ibi : *In uſu non erant prandia.* Quem ſequuntur Iſidorus *lib.2. etym. cap.20.* ibi : *Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quem veſpertinam antiqui dicebant : in uſu non erant prandia.* Salvianus *lib.1. de provid. Dei*, ibi : *Nunquid parcam illam agreſtem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & ruſticos cibos ante ipſos, quibus coxerunt, focos ſumerent, eoſque capere, niſi ad veſperam non liceret.* Expreſſiùs Caſſiodorus *in pſalm. 14.* ibi : *Antiquis mos erat ſemel cibum ſumere.* Aimonius *concion. in Dominic. 2. poſt Trinit.* ibi : *Antiqui enim ſolummodo una vice comedebant.* Seneca *epiſt.122.* Quare cùm perditos Romanorum mores ſua tempeſtate notaret S. Ius Italicus *lib.12. de merid. ſympoſio*, ait :

——— *Medioque dierum*
Regales epulæ, atque ortu convivia ſolis
Deprehenſa.

Deque ſimili vitio Tacitus *lib.1. annal. cap.12.* ita ait : *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatûs inerti luxu, ac prodigis epulis præſumebat medio diei temulentus, & ſagina gravatus.* Probant Salmutius *ad Pancirolam lib.1. memorab. tit.51.* Savarus ad Sidonium *lib.6. epiſt.12.* Balengerus *lib.1. de conviviis, cap.6.* Sherlogus *tom.2. in Cantica, veſtig.8. ſect.2. num.14.* Contrarium tamen, immò veteres ſæpiùs in die cibum cepiſſe, probant Stuchius *lib.1. antiquit. conviv. cap.11.* Berualdus *in annot. ad Servium*, §.24. Muretus *lib.4. variar. cap.12.* Lælius Biſciola *hor. ſucceſſ. lib.9. cap.15.* Savarus *ad Sidonium lib.7. epiſt.14.* Rolinus *lib.5. antiquit. Roman. cap.26.* & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *lib.8. ſympoſ. cap.6.* ibi : *Seorſim ſolebant prandere antiqui Romani, cœnare cum amicis.* De Græcis teſtis eſt Iul. Pollux *lib.6. cap.6.* De Italis Cicero *quæſt.5. Tuſcul.* & expreſsè conſtat ex Valerio Maximo *lib.2. cap.1.* Sed dicendum eſt, veteres non ſemel, ſed pluries in die cibum ſumpſiſſe, videlicet jentaculum, prandium, merendam, & cœnam ; ſed non ita ſplendidè, & cum apparatu, ut in cœna : probat latè Demſterus *ad Roſinum d. lib.5. cap.27.* auctores enim prioris ſententiæ, qui negant prandia apud veteres in uſu fuiſſe, accipiendi ſunt de cibo, quem antiqui non ſumebant meridie, ſed horâ nonâ, ideoque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus conſtat jejunantes unam tantùm in die refectionem ſumpſiſſe, quæ appellabatur cœna, ut conſtat ex D. Paulino *epiſt.24. ad Amandum*, B. Auguſtino *ſerm.62. de tempore*, & aliis Sanctis Patribus congeſtis à Bellarmino *d. lib.1. de jejun. c.2.* Illuſtrant Fagundez *ubi ſuprà*, Covar. *lib.1. variar. cap.20.* Sed cùm noſtrâ imbecillitate factum ſit, ut ad meridiem cibum ſumamus, conſuetudine introducta fuit collatio ſerotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus ; ſolebant enim monachi poſt cœnam certâ horâ inter ſe de ſacris Scripturis diſputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Auguſtod. *lib.2. in gemma animæ, cap.63.* ibi : *Quòd religioſi ad collationem conveniunt, hoc à ſanctis Patribus acceperunt, qui in veſperis ſolebant in unum convenire, & de ſcripturis aliquid conferre, unde collationes dicebantur.* Smaragdus *cap.42.* Collatio dicitur confeſſio, collatio, vel confabulatio, ubi de ſcripturis divinis aliis reſpondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in ſua regula, cap.73.* Baſilius *ſuæ regulæ c.54.* D. Benedictus *cap.42.* ubi ita cavet : *Omni tempore, ſive jejunii, ſive prandii, ſi tempus fuerit prandii, mox ut ſurrexerint à cœna, ſedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum.* Concil. Mogunt. *can.6.* plura Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.9. tract.5. diſquiſit.2.* Poſtquam igitur conſuetudine, vel humana imbecillitate jejunium cœpit relaxari meridie, ſimul quoque à monachis mos admiſſus fuit, ad veſperam ſemel bibendi, & fruſtum aliquod panis ſumendi ; atque ut id ordinatè fieret, atque cum minori temporis diſpendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo levis illa cœnula perage-batur ; atque hinc tam apud monachos, quàm

sæculares usus obtinuit, ut refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die jejunii duplicare non licebat, modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem convenire. Unde obiter intelligitur difficilis canon Concilii Nannet. relati *in cap. quando*, 44. *distinct.* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conveniunt, post peractum divinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant.* Ubi jubetur, ut sacerdotes post divinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad convivium: jubetur etiam, ut persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur ut resideant ad tabulas. Quem morem in Ecclesia 400. annos servatum fuisse constat ex Concilio Aquisgran. 5. *can.* 123. ibi: *Ad collationem veniant, ubi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententiam pro qualitate delicti suscipiant.* Concilium Mogunt. temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap.* 9. Concilium Colonienſe sub Conrado. Illustrant, & exponunt textum *in d. cap. quando*. Filesacus *de Quadrag. cap.* 6. Hæphtenus *lib.* 9. *disquisit. monast. tract.* 1. *disquisit.* 2.

8. De hora hujus unicæ comestionis.

Desideratur etiam, ut unica cibi sumptio fiat tempestivè, & hotâ competenti; aliàs qui horam legitimam non servat, peccat lethaliter, ut docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *artic.* 7. alii congesti à Covar. *d. cap.* 10. Fagund. *suprà, d. cap.* 3. Quæ autem dici hora competens dicatur, in dubio est. Nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus *in summa, verbo Jejunium*, Abbas Panormit. *in præsenti rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam adj solvendum jejunium, licèt pro temporis varietate diversa fuisset in hac parte Ecclesiæ disciplina. Nam primis sæculis usque ad quintum fideles jejunium protrahebant usque ad noctem, sive ut Tertullianus de jejuniis ait, usque ad auctoritatem demorantis stellæ: & ita ad vesperam nocte appropinquante solvebatur jejunium. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Mogunt. 1. *can.* 34. Triburiense apud Ivonem *p.* 10. *cap.* 15. Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist.* 1. D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem hora nona comede panem tuum gratias agens Deo super mensam tuam.* S. Benedictus *cap.* 41. *suæ regulæ*, ibi: *Quintâ, & sextâ feriis jejunent usque ad nonam.* D. Augustin. *lib. de morib. Eccles. capite* 39. ibi: *Jejunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaque usitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sepissimè.* D. Bernardus *serm.* 3. *de Quadrag. Hactenus jejunamus usque ad nonam.* Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap.* 2. *de jejunio.* Cassianus *collat.* 2. *c.* 16. *Ideoque commodum satis & utile horâ nonâ refectionis tempus indultum est.* Cabilon. *cap.* 5. Prudentius *in hymno S. Fructuosi:*

Jejunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alii relati à Rosvveido *in Onomast. verbo Nona*; probant Covar. *d. cap.* 10. *num.* 14. Cironius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 5. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 11. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 14. Savarus *in notis ad Sidon. lib.* 6. *epist.* 12. & *lib.* 7. *epist.* 14. Scottia *in select. theor.* 20. *epist.* 90. Salmutius *ad Pancirolam d. lib.* 1. *tit.* 51. Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap.* 39. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana, fol.* 468. Narbona *horâ* 9. Gazæus *ad Cassianum collat.* 19. *cap.* 16. Menardus *ad D. Greg. fol.* 52. *verbo Caput jejunii*, Aloix *ad vitam S. Arnuci, cap.* 7. Et quia horâ nonâ jejunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, ut apud Romanos, quia eadem hora, quâ epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *lib.* 1. *od.* 14. ex Isidoro, Aimone, & aliis supra probavi. Postea autem communi consuetudine introductum est, ut horâ sextâ, id est meridie, jejunium solvatur, ut probant Covarr. & Fagundez *ubi suprà*, qui docent, ex justa causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam solvendi jejunium. De alia conditione jejunii, videlicet delectu ciborum, agemus infrà *in cap.* 2.

9. De diversis Ecclesiæ jejuniis, et eorum origine.

Si initium, & progressum jejunii requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creavit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali; verùm ipsi voluntati potiùs, quàm Deo cesserunt, & pabulo potiùs, quàm præcepto annuentes, gulæ salutem universi generis vendiderunt: manducaverunt denique, & perierunt; unde licèt ex tunc jejunium Dominus non præcepisset, ostendens tamen unde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, immens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperissent incontinentiæ culpam. Deinde ubi jam populus Judaicus post diluvium congregari cœpit, varia jejunia observavit; alia communia, seu publica; alia privata. Communia duplicia, aut stata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebātur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor jejunia, videlicet jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi mensis.* Quæ servabantur à Judæis, ut docent D. Hieronymus, & Rupertus in eundem locum, Torniel. *anno mundi* 2545. *n.* 42. Jejuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip.* 2. *cap.* 20. ubi Josaphat Rex indixit jejunium universo populo, quando Moabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap.* 1. dum Esdras pro felicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxes à captivitate Babylonica profectus est in Hierusalem, jejunium indixit: & alia, quæ retuli *in can.* 23. *Concilii Illiber.* Solennia etiam jejunia Pagani observaverunt: hinc Horatius *satyr.* 3. *lib.* 2.

Jupiter ingentes, qui das, adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudum
In Tyberi stabit.

Ita Livius *lib.* 36. *Eorum prodigiorum causâ libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemviri cùm adiissent, renunciarunt instituendum jejunium celeri esse, & id quinto quoque anno servandum.* In lege Gratiæ varia jejunia instituta esse ab Ecclesia, probavi *in can.* 23. *Concil. Illiber.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap.* 11. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, ubi fusè de jejunio in Quadragesima agit: Turrianus *pro canon. lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Et inter ea præcipua sunt jejunia, quæ in vigiliis majorum festivitatum servantur, de quibus in præsenti agitur.

His animadversis apparet ratio præsentis de- 10.
cisionis, quare videlicet cùm festivitas occurrit Tu
feriâ secundâ, jejunandum sit in Sabbatho, non tu
in

TIO DICIDENDI.

in die Dominico ? Et duplex aſſignari poteſt. Prima deducta ex feſtivitate diei Dominici, & lætitiæ reſurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expreſſit Caſſianus *collat.* 21. *cap.* 20. ibi : *Diem Dominicam cuſtodimus, in qua majores noſtri, nec jejunium agendum, nec genu eſſe flectendum, ob reverentiam reſurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Facit Tertul. *de coron. milit. cap.* 3. ibi : *Diebus Dominicis jejunare nefas dicimus.* Non enim feſtivitas tanti diei cum jejunio, & mœrore compati poteſt, ut aiebat P. Damianus *opuſculo* 55. *cap.* 5. ibi : *Cum ſolennitate jejunium convenire non poteſt, & apud quorundam examen ſub feſtivitatis præſentia jejunium vires non habet, ſed ſemper feſtivitas prævalet.* D. Thomas 2. 2. *q.* 147. *art.* 5. *ad* 3. ubi ait : *Jejunia, quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, cum ſint magis jejunia afflictionis, quam exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ.* Accedit, nam in die jejunii omni conſolatione etiam ſpirituali fideles olim privabantur ; ideoque non dabatur inter eos oſculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi : *Sic & die Paſchæ, quo communis, & quaſi publica religio jejunii eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de oſculando.* Illuſtrat Albaſpineus *lib.* 2. *obſerv. cap.* 17. Immò nec uſque ad ſeptimum Eccleſiæ ſæculum Euchariſtiam accipere, nec adorare licebat uſque ad horam nonam, quâ jejunium ſolvendum erat. Concil. Brachar. 1. *can.* 9. & 10. Brachar. 2. *can.* 9. refert Micrologus *cap.* 49. *de Eccleſ. obſerv.* & probat Albaſpineus *lib.* 1. *obſerv. cap.* 14. cujus rei rationem aſſignant Balſam. & Zonaras *in can.* 52. 6. *Synodi in Trullo*; quia ſacrificare Deo feſtivæ celebritatis eſt : unde hilaritas illa, ſeu lætitia, convenire non poterat cum mœrore jejunii, nec poterat unus, idemque ſimul exultare lætitiâ, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minùs enim honeſtum veteres judicabant, cum mœrore jejunii lætitiam ſuſceptæ Euchariſtiæ conjungere ; non enim jejuniorum priſcorum fidelium obſervantia conſiſtebat in ciborum delectu, aut diminutione ; ſed in lachrymis, ac oratione ; nam diebus jejunii perfecti omnes fideles manè ad Eccleſiam confluebant, horrido, cinereque conſperſi ſacco ; & ſic omni genere precum armati, cœlum ipſum oppugnabant, & ut ait Tertul. de oratione, *quaſi manufacta cœlum tundimus, Deum tangimus.* Et ita cum hoc luctu, hiſque lachrymis Euchariſtiam contabeſcere credebant. Albaſpineus *ubi ſuprà.* Quare & Græci tempore Quadrageſimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præſanctificato non utebantur ſacrificio, *cap. non oportet*, 33. *quæſt.* 4. Pileſacus *de Quadrag. cap.* 33. Aliam rationem præſentis aſſertionis aſſignat B. Ambroſius *epiſt.* 83. his verbis : *Dominica jejunare non poſſumus, quia Manichæos etiam ob iſtius diei jejunia jure damnamus.* Die enim Dominico Paulianiſtæ, & Montaniſtæ ex ſuperſtitione, Manichæi ex errore, Euſtathiani ex contemptu jejunabant. Unde tot Eccleſiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis jejunare, ne viderentur cum hæreticis conſentire. Concil. Gangrenſe *can.* 18. Carthag. 4. *can.* 64. Cæſarauguſt. *cap.* 2. Brachar. 1. *can.* 4. Matiſcon. 2. *can.* 1. Aquiſgran. 2. ſub Ludovico *op. ultima, cap.* 17. quorum verba refert Anton. Auguſt. *in epit. jur. lib.* 20. *tit.* 30. illuſtrat Acuña *in cap. ſi quis tanquam*, 34. *diſtinct.* Bellarm. *de bonis oper. lib.* 1. *de jejun. cap.* 23. Azor *tom.* 1. *inſtit. libro* 2. *cap.* 27. Sanchez *in Decalog. tom.* 1. *lib.* 2. *capite* 37. Turrianus *contra Magdeburg. lib.* 1. *cap.* 25. Unde in præſenti rectè Innocentius ſtatuit, quod ſi vigilia alicujus ſancti incidat in die Dominica, in die Sabbathi jejunetur.

Nec obſtat dubitandi ratio, ſuprà adducta ; nam licèt jejunium conjungendum ſit cum oratione, non tamen rectè ſtat cum feſtivitate diei Dominicæ : quare licèt jejunantes olim per totam noctem in vigilia, & ſtatione eſſent orantes ; non tamen Eccleſiæ Patres cenſuerunt, jejunium ſtare poſſe, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum *ex d. cap. utinam*, ubi D. Hieronymus ait, quod utinam omnibus diebus jejunemus, ut fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos ſequutos fuiſſe, conſtat ex traditis à Leſſio *de juſtit. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 68. nam jejunium in die Dominica non ſimpliciter, & abſolutè eſt prohibitum, ſed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos ſuprà retuli : unde ſi non errore, ſuperſtitione, aut ſcandalo, ſaltem ſedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causâ, ſeu boni ſpiritualis gratiâ, ut feciſſe D. Paulum explicat D. Auguſtinus *epiſt.* 86. etiam die Dominico jejunari poteſt, ut facilè deducitur *ex cap. ſi quis* 7. *cap. fin.* 30. *diſtinct.* Probant Bellarminus *de jejunio cap.* 23. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Hetereocl. ſpirit. part.* 3. *punct.* 2. *fol.* 413. Thomas Sanchez *lib.* 2. *ſumma, capite* 37. *numero* 12. Layman *libro* 4. *ſumma, tractatu* 8. *cap.* 2. *num.* 9. Bonacina *de præcept. Eccleſ. quæſt.* 2. *punct.* 5. Serarius *in cap.* 8. *Judith, quæſt.* 13. *pronunc.* 4. Fagundez *in præcept.* 4. *Eccleſ. cap.* 5. *num.* 2. Rectè tamen cum aliis notat Sanchez, negari non poſſe, quin ad ſuperſtitioſum, & ſuperfluum cultum ſpectet, vel ſtudium ſingularitatis, die Dominico jejunare. Nec etiam proximè traditis obſtat canon 64. collectionis Martini Bracharenſis, in illis verbis : *Non licet quemlibet clericum die Dominica abſentem eſſe ab Eccleſia, ſed Miſſarum ſolennibus intereſſe, & jejunio.* Ex quibus ultimis verbis expreſsè deducitur, clericum debere in die Dominico jejunium obſervare : igitur quia ea die licet jejunare. Pro cujus canonis expoſitione aliqui aſſeruerunt, loco illius verbi *jejunio*, legendum eſſe *jejunus*, ita ut ſenſus ſit, quod ſacerdos in die Dominico adſit Miſſarum ſolenniis jejunus, quia alio modo Miſſæ ſacrificium offerre non valet, juxta tradita *in cap. ex parte, de celebra. Miſſar.* Alii docuerunt, in eo canone clericis juberi, ne die Dominico ab Eccleſia abſint causâ intereſſendi Miſſarum ſolenniis, & jejunio ; ideſt causâ indicendi jejunium, ſi quod occurrat in hebdomada, juxta veterem morem ad noſtra uſque ſæcula protractum indicendi jejunia à Parocho in ipſa Miſſa parochiali diei Dominicæ, juxta Concil. Brachar. 2. *can.* 9. Colonienſe ſub Paulo III. *cap.* 2. & 5. Altiſſiod. *can.* 2. Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* Sed verius eſt ea verba, *& jejunio*, ſuppoſita eſſe, nec reperiri in collectione Loayſæ ; immò etſi retineantur, facilè exponi poſſunt juxta textum *in cap.* 1. *de celebrat. Miſſar.* ita ut Presbyter die Dominico in Eccleſia intereſſe debeat Miſſarum ſolenniis, & jejunio, ideſt in jejunio perſiſtendo uſque ad præfinitam horam, ut neceſſitatibus peregrinorum, & infirmorum ſubvenire poſſit, juxta tradita *in d. cap.* 1.

Ex hucuſque traditis lucem accipit textus *in can.* 3. *Concilii Gerund.* in illis verbis : *Item ſicut de Litania facienda ſunt Kalend. Novemb. eâ tamen conditione ſervatâ, ut ſi iiſdem diebus Dominica interceſſerit, in alia hebdomada, ſecundùm prio-*

§ 16. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

§ 17. EXPONITUR CONCIL. GERUNDENSE CAN. 3.

vis abſtinentiæ obſervantiam à quinta feria incipiantur, & in Sabbatho veſpere Miſſa facta finiantur. Quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abſtinendum decrevimus. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, vetuſtiſſimum eſſe Eccleſiæ morem ſupplciationes publicas in calamitatibus, & populi preſſuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *canone* 29. & 32. Mogunt. ſub Carolo: in duplici autem erant differentia; alia impetratæ, aliæ ſtatæ. Impetratæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & urgentis neceſſitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 76. *ad Caſtorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Ravennatenſi Eccleſia indictæ fuerunt; & ipſe Pontifex urgente aliquâ neceſſitate non tantùm Romanis, ſed etiam exteris Litanias indicebat, ut apparet *ex libro* 9. *regeſtr. indict.* 4. *epiſt.* 45. Statæ ſunt, quæ certis anni temporibus in univerſali Eccleſia obſervantur: & cùm hujus duplicis Litaniæ mentio in jure ſit, alia dicitur major, alia minor. Major dicitur, non quia priùs inſtituta fuit, ſed quia Gregorius Magnus majori cum ſolennitate eam inſtituit, ut ipſe ait *lib.* 12. *epiſt.* 12. & *in princip. libro* 2. *regeſtr.* ibi: *Solennitas annuæ devotionis nos, fratres dilectiſſimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, ſolicitis, ac devotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare.* Cujus occaſionem referunt Paulus Diaconus *libro* 3. *de geſtis Longob. cap.* 11. Gregorius Turon. *lib.* 10. *de geſtis Franc. cap.* 1. Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricii Imperatoris accidiſſet diluvium in finibus Venetiarum, quo non legitur poſt Noë tempora majus, ſequuta eſt atrox peſtis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorii Magni prædeceſſor, qui ad placandum Deum inſtituit hujuſmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpiſſe uſum apud Catholicos precandi ſalutem ſub ea formula, *Dominus tecum*, ſternutantibus vulgò creditur. Sed quàm falsò, ſatis doctè probavit Pater Famianus Strada *in prolus. libro* 3. *prælect.* 4. Minor Litania, ſeu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes, de conſecrat. diſtinct.* 3. his verbis: *Rogationes ante Aſcenſionem Domini placuit celebrare, ita ut præmiſſum triduanum jejunium in Dominica Aſcenſionis ſolennitate ſolvatur.* Eam rogationem inſtituit, ſeu jam obſoletam inſtauravit Sanctus Mamertus Viennenſis Epiſcopus, propter eladem à lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, ut conſtat ex Adone *in chron. Sidonii, lib.* 7. *epiſt.* 1. *ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can.* 33. Fuerunt & olim in Hiſpania aliæ Rogationes à die iduum Decembris, ut conſtat ex Concilio Tolet. 1. *canone* 5. Tolet. 6. *can.* 2. Brachar. 2. *can.* 9. & etiam Kalend. Novembris, de quibus *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Deinde ſciendum eſt, has Rogationes tribus continuis diebus magnâ populi conſenſione celebrari orando, jejunando, & pſallendo, ita caſtè, & piè, ut in Concilio Moguntiaco ſub Carolo Magno dicatur celebrandas eſſe ſicut Patres ſancti noſtri inſtituerunt, non equitando, nec pretioſis veſtibus indutis, ſed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laïcis denunciandos eſſe inter Miſſarum ſolennia ſtatuit Concilium Lugdun. relatum *in capite* 1. *de conſecrat. diſtinct.* 4. Plura de his rogationibus congeſſerunt Savarus *in not. ad Siden. d. lib.* 7. *epiſt.* 1. Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol.* 155. Loayſas *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *parsit. tit.* 20. *cap.* 3. Baronius *in martyrol. die* 25. *Aprilis*, Coriolanus *in breviar. anno* 520. Jodocus Coccius *lib.* 3. *theſauri, art.* 7. Antonius Auguſt. *in epit. jur. lib.* 21. *tit. ult.* Covat. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 16. Conradus Brunus *de carem. lib.* 5. *cap.* 1. Guillelmus Durantius *in ration. lib.* 6. *cap.* 102. Unde cùm jejunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica jejunari non poſſit, ideo *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* ſtatuitur, ut ſi incidat dies Dominica in Rogationibus menſis Novembris, transferatur jejunium in aliam hebdomadam, ex traditis ſuprà pro ratione præſentis deciſionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paſchali prope aſcenſionem, ideo jejunium illius non tam præcepti, quàm conſilii eſt; ideoque diuturnâ conſuetudine receptum eſt, ut in his tribus diebus illius rogationis, tantùm ab eſcis carnalibus fideles ſe abſtineant, & cibis Quadrageſimalibus utantur.

CAPUT II.

Idem [a] *Bracharenſi Epiſcopo.*

COnſilium noſtrum ſuper quibuſdam articulis requiſiſti, utrum in omnibus ſit Apoſtolorum vigiliis jejunandum, cùm quidam aſſerant, non eſſe jejunandum in omnibus, ſed ſex tantùm. Utrum etiam jejunandum ſit in Adventu Domini; cùm tamen ſentiant diverſi diverſa, quibuſdam dicentibus, ſed paucioribus, jejunandum eſſe tunc temporis; pluribus verò ſe aſſerentibus ad hæc non teneri. Vtrum inſuper ſi feſtum illorum, quorum vigilias jejunamus, ſecundâ contingat feriâ celebrari, in præcedenti Sabbatho ſint vigiliæ jejunandæ. Nos autem ſuper hoc taliter reſpondemus, quod apud nos omnium Apoſtolorum vigiliæ in obſervatione jejunii celebrantur, præter vigilias Apoſtolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Evangeliſtæ; quoniam illorum feſtivitas infra ſolennitatem [b] Paſchalem; iſtius autem infra natalem Domini celebratur. Iejunium etiam apud nos in [c] adventu Domini agitur, & ſanctorum vigilias, quorum feſtivitates oportet ſecundâ feriâ celebrari, jejunamus in Sabbatho præcedenti. De feſtivitate verò Beati Bartholomæi Apoſtoli, de cujus celebratione dubietas oritur apud [d] quoſdam, tibi petenti conſilium reſpondemus, quod in hoc tuæ regionis conſuetudinem ſerves. *Et infrà:* Cùm autem quæ ſit illis pœnitentia

tentia injungenda quæſieris, qui diebus quadrageſimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, e carnes comedere ſunt coacti: tibi breviter reſpondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam urgens neceſſitas excuſavit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipſis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium eſt ibi timere culpam, ubi culpa minimè ſf reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbatho juxta terrarum conſuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in ſe ſentiunt, carnes ſumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri g conſuevit, cùm hoc ab aliis moleſtè feratur, & oriatur in illis occaſio detrahendi: tale tibi damus reſponſum, quod ſuper hoc tuæ conſuetudinem regionis facias obſervari, ſic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea poſtulaſti reſponſum habere de illis, qui in Quadrageſima, h vel in aliis jejuniis ſolemnibus infirmantur, & petunt ſibi eſum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemoſynam ſe facturos; quidam verò propter neceſſitatem infirmitatis urgentis hoc à te ſibi quaſi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus reſpondendum, quod cùm non ſubjaceat legi neceſſitas, deſiderium infirmorum, cùm urgens neceſſitas exigit, ſupportare i potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur. Datum Romæ apud S. Petrum, 11. Kal. Martii, Pont. N. anno 8.

NOTÆ.

a *Racharenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. conſilium, de celebr. Miſſarum*, ubi extat alia pars hujus Decretalis: integram autem transcribo ex dicta tertia collectione, & præſentem epiſtolam ſcriptam fuiſſe ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, Orderic. Raynaldus. *eodem anno, num.* 35.

b *Paſchalem.*] Quo tempore, ſicut nec diebus Dominicis, jejunare non licet, *cap. ſcire debet, §. inſtar, cap. poſt Paſcha*, 76. *diſt.* ex rationibus adductis ſuprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. ſtatuimus* 4. 76. *diſtinct.* ubi Urbanus Pontifex conſtituit, ut jejunia quatuor temporum ita per annum diſtribuantur, ut primum initio Quadrageſimæ, ſecundum in hebdomada Pentecoſtes, tertium in menſe Septembris, quartum in Decembris, more ſolito fiat: ergo quia tempore Paſchali jejunare non licet. Nam reſpondendum eſt, tempus illud paſchale, intra quod jejunare non licet, computari à Paſcha reſurrectionis uſque ad Pentecoſten, ut docent Azor, & Fagundez *ubi ſuprà*. Unde poſt Pentecoſten etiam in ipſa hebdomada jejunari poteſt, cùm jam non dicatur tempus Paſchale. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in cap. de jejunio*, 76. *diſt.* ubi aſſeritur, jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecoſten in ejus vigilia. Nam reſpondetur, ideo ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecoſtes incipiat jejunium quatuor temporum, ne in una die duplex jejunium concurrat, unum vigiliæ, aliud verò de tempore; ſicut in eodem textu cavetur, ne jejunium decimi menſis celebretur in Sabbatho præcedente nativitatem Domini, ne etiam duplex jejunium occurrat in eadem die, ut exponit Bellarminus *lib.* 1. *de jejun. cap.* 23.

c *In Adventu Domini.*] Jejunium adventus Domini jam olim in Eccleſia celebrari conſuevisſe, conſtat ex Concilio Matiſcon. 1. *can.* 9. Turon. ſub Chariberto anno 567. ejus meminerunt S. Joannes Chryſoſtomus *homil.* 3. *in epiſt. ad Epheſios*, Rabanus Maurus *lib.* 2. *de inſtit. cleric. capite* 22. his verbis: *Hac ergo auctoritate divinæ ſcripturæ Eccleſia morem obtinuit, & univerſale jejunium hac obſervatione celebrat. Quod tamen jejunium incipiens à nono menſe in decimum extenditur, ideſt uſque ad natalem. Congruâ itaque diſpoſitione à Magiſtris Eccleſiæ hoc loco jejunium Quadrageſimale conſtitutum eſt, ut ante diem natalis Domini jejunio & abſtinentia nos caſtigemus.* Amalarius *libro* 3. *de offic. Eccleſ. cap.* 40. Radulphus Tungrenſ. *propoſ.* 16. quod jejunium inſtitutum fuit pro reverentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diverſitate. In Concilio Matiſcon. 1. celebrato anno 581. ſtatuitur, ut à feria ſancti Martini ad natale Domini, ſecundâ, quartâ, & ſextâ Sabbathi jejunetur. Et *lib.* 6. *Capitular. Caroli, cap.* 183. cavetur ut Sacerdotes admoneant, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id eſt quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus: & poſt Pentecoſten.

d *Quoſdam.*] Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Auguſti, ut Beda, Vſuardus, Ado, & alii: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari conſuevisſe, referunt Baronius *in Martyrol. die* 11. *Auguſti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorii, fol.* 175.

e *Carnes comedere.*] Cùm diebus Quadrageſimæ, & aliorum jejuniorum debeat ſervari delectus ciborum, ideo ſtatutum eſt, ut jejunantes ſe abſtineant à carnibus, & certis ciborum generibus, *in cap. de eſu, de conſecr. diſt.* 3. 6. Synod. *canone* 56. Concil. Tolet. 8. *can.* 9. Gerund. *can.* 3. *cap. ſtatuimus, de conſecr. diſt.* 4. Mediolan. ſub Carolo *tit. de jejunio.* Probant Bellarm. *lib.* 1. *de jejun. c.* 4. Azor *d. lib.* 7. *cap.* 10. *quæſt.* 3. & 6. Fagundez *in* 4. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 2. Leſſius *lib.* 7. *cap.* 2. *dubit.* 5. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 8. Covar. *lib.* 4. *ſumma, cap.* 20. *num.* 15. Henriquez *in ſumma, lib.* 3. *cap.* 13. Viringus *lib.* 3. *de jejun. cap.* 5. Theophilus *tom.* 10. *in Roſa Mediana, fol.* 465. & *de galero & pileo, fol.* 491. Ciaconius *de jejunio c.* 11. Fileſacus *de Quadrag. cap.* 3. Eccleſia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abſtinere juſſit, ut carnis luxuria frenaretur. Concil. Colon. ſub Clemente VII. *decret.* 7. non quia cibos illos delicatos Eccleſia rejiciat, ut Saturninus, & alii hæretici execrati ſunt, quos ſequuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alii, qui damnati fuerunt variis Eccleſiæ canonibus, præcipuè can. 30. Apoſtolorum. Synod. Ancyr. *can.* 13. Concil. Tolet. *in aſſert. fidei*, Brachar. 1. *can.* 13. & 32. Gangrenſe *can.* 2. & eos refellunt Turrianus *lib.* 5. *pro epiſt. Pontif. c.* 6. Baronius *anno* 57. *n.* 183. Sever. Binius *in d.*

can. 2. Concilii Gangrenſis, Savarus *in notis ad Sidonium*, *lib. 4. epiſt. 9.*

6. f *Minimè reperitur.*] Conſonat D. Gregorius relatus *in cap. fin. 5. diſt.* Clemens *in Clement. exivi, de V. S.* Guntherus *lib. 2. Ligurt. verſ. 33.*

7. g *Fieri conſuevit.*] Eccleſia enim Hiſpana in jejunio diei Sabathi ſequebatur Eccleſiam Romanam, ut probavi in canone 26. Concilii Illiber. ubi plura de jejunio Sabbathi congeſſi.

8. h *Quadraginta dies.*] Apud Græcos etiam viget jejunium hoc Adventus Domini, uti conſtat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *pag. 216.* Sed non ita apud eos antiquum eſt, ſiquidem nec tempore Theodor. Balſam. in uſu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. ſextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone, quod propriè eſt una Quadrageſima, ſi enim alia eſſet, cautum fuiſſet, ne in illa fieret ſacrum myſterium, ſed per præſanctificata: quemadmodum quoque cautum eſt, ne fiat in magni Paſchæ Quadrageſima.*

i *Supportare potes.*] Qui enim ſine cauſa jejunia Eccleſiæ non obſervant, peccant lethaliter, & graviter puniendi ſunt, *cap. ſi quis eorum*, *diſtinct. 30.* Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *libro 19. decreti*, *capite 76.* ibi: *Quicunque in Quadrageſimæ diebus eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit Reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab ejuſdem diei ſanctæ communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipſius anni curriculo ab omni eſu carnium abſtineat, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam.* Concil. Mogunt. ſub Leone III. *canone 35.* Colonienſe ſub Paulo III. *part. 9. cap. 6.* plura Theophilus *in Roſa Mediana*, *fol. 470.* Sed ſi adſit juſta cauſa excuſationis, veluti ætas, vel infirmitas, excuſantur non jejunantes, ut latè probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. libro 5. tit. 1. & conſil. 58.* fusè Joannes Sanchez *in ſelect. diſput. 54. per totam*, Narbona *de ætate*, *anno 60. quæſt. 2.* In hac tamen parte ſeveriores fuerunt Patres Eccleſiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores jejunare cogebantur; ægrotis verò non aliter eſus carnium concedebatur, niſi licentiâ ſynodicè petitâ, ut conſtat ex D. Baſilio *in orat. de jejunio*: & notarunt Balſamon *in can. 69. Apoſtolor.* Citonius *ad hunc titulum.*

CAPVT VLT.

Honorius III. a *Pargenſi Epiſcopo.*

EXplicari per Sedem Apoſtolicam poſtulaſti, utrum illis ſit licitum, qui nec voto, nec regulari obſervantiâ ſunt adſtricti, carnes comedere, quando in ſexta feria dies Dominicæ nativitatis occurrit. Ad hoc tale damus reſponſum, quod illi, qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti, in feria ſexta, ſi feſtum nativitatis Dominicæ ipſo die contigerit venire, carnibus propter feſti excellentiam uti poſſunt, ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi ſunt, qui ob devotionem voluerint abſtinere.

NOTÆ.

a *Pargenſi.*] Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* ſed ut ibi notavit Citonius, legendum eſt *Pragenſi*, ut legitur in ſexta collectione, de qua Eccleſia nonnulla notavi *in cap. 9. de exceptionibus.* Epiſcopo Biſeſtiſlao miſſa eſt præſens deciſio, & etiam ei reſcribit Honorius *in cap. 2. de rebus Eccleſ.*

COMMENTARIUM.

5. *Illuxit orbi feliciſſimus dies, quo de utero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodiit caro factum.* Verba ſunt Concilii Toletani 10. *capite* 2. quæ deſumpta videntur ex teſtimonio D. Joannis *capite* 2. prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, ut obſervat Baronius *in apparatu ad annales*, *num. 28.* ut tanquam impoſtores damnandi ſint Cardoniſtæ, qui filium Dei humanam carnem aſſumpſiſſe negabant, ut refert Caſtro *adverſùs hereſes*, *verbo Chriſtus*, *hereſi 2.* Et ſimiliter rejiciendi ſunt Manichæi, qui humanam Chriſti humanitatem negabant prope annum 277. ut refert Gualterus *in chron. ſæcul. 3.* Nocte autem Chriſtum Dominum natum fuiſſe, conſtat *ex cap. 2. Luca*, *cap. nocte*, *de conſecrat. diſtinct. 1.* die 25. menſis Decembris, ut probat latè Jacobus Grethſerus *de die natali Domini*, *libro 1. capite 4.* Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hiſpan. die 25. Decembris.* Unde corrigendus eſt locus D. Clementis *libro 5. conſtit. Apoſt. cap. 13.* qui de hoc die natali agens, ait: *Dies feſtos cuſtodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur à nobis die 25. noni menſis.* Ubi legendum eſt, *decimi menſis*; hic enim erat menſis Decembris, juxta annorum computationem à Romulo inſtitutam, & ſervatam uſque ad Julium Cæſarem, ex traditis à Macrobio *libro 1. Saturn. numero 22.* Roſino *libro 4. de antiquit. Rom. capite 1.* quibus autem Conſulibus, quâ olympiade, quo anno à mundi creatione id factum ſit, non facilè liquet, cùm in re adeo antiqua, & perveruſta omnes hiſtoriæ caligine refertæ appareant. Anno 5199. à creatione mundi, olymp. 194. ab urbe condita 752. Chriſtum Dominum natum fuiſſe refertur *in Martyrol. Rom.* & probat Baronius *ibi*, atque ejus vigiliam, de qua in præſenti agitur, illuſtrat Franc. Maria Flor. *d. exercit. 2.* Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. ſed ex receptiori PP. conſenſu refert Baronius *ubi ſuprà*, Chriſtum natum anno creationis mundi 5199. olympiadis 187. anno 2. idque probat latè Pereſius *in Danielem libro 11. quæſt. 5.* & poſt eos Gualterus *in tabulis chron. ſæculo 1.* In re certè tam lubrica, quod plures probant, veroſimilius judicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua univerſus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magnâ debuit lætitiâ, & anniverſariâ feſtivitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc eſt, quibus quiſque naſcitur, *l. quâ ætate 5. ff. de teſtam. l. 3.*

Digitized by Google

l. 3. §. *minorem*, *ff. de minor.* jam olim celebrari ſolitos annuatim. Unde D. Auguſt. *ſermone* 1. *de tempore*, ait: *Conſiderate quæſo, quandò aliquis homo potens, aut nobilis natalem ſuum, aut filii ſui celebrare deſiderat, quanto ſtudio ante plures dies quicquid in domo ſua ſordium invenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, projicit; quidquid utile, & neceſſarium, præcipit exhiberi. Domum etiam ſi obſcura fuerit, dealbat; pavimenta ſcopis mundat, & diverſis reſperſa floribus adornantur: quidquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni ſolicitudine provideat.* Quem ritum religiosè coluerunt in primis Perſæ, ut tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes obſervarunt, ut referunt Cenſorinus *de die natali*, P. Roa *libro* 5. *ſingul.* inſcripto de die natali ſacro, & prophano, *capite* 3. Lindembrogius *in notis ad Cenſorinum*, Pineda *de rebus Salomonis*, *libro* 1. *cap.* 14. Faciuntque textus *in l. cùm quidam* 25. *ff. de annuis legat. l. cùm plures*, §. *cùm tutor*, *ff. de adminiſtr. tut. l ſed ſocer* 31. §. 5. *ff. de donat. inter.* De die natali ſui Mœcenatis agit Horatius *libro* 4. *carminum*, *od.* 9. De natali magnorum virorum Seneca *epiſt.* 64. De aliis Roa *d. libro* 5. *capite* 16. & 17. ubi notat, ad urbes & templa morem hunc protractum eſſe, ut anniverſariis feſtis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in aliis natalitiis, multò majori ratione nativitas Salvatoris noſtri, quæ gaudium attulit univerſo mundo, magnâ alacritate à fidelibus ſingulis annis recoli debet, ut pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi ſempiternas. Unde provenit, ut plura privilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa ſint, aliaque ſingularia huic feſtivitati concella legantur.

Primum hujus diei privilegium in eo conſiſtit, ut feſtivus ſit, *capite* 1. *de conſecrat. diſtinct.* 3. *capite finali de feriis*, *l. omnes* 7. *Cod. eod. tit.* & ab omni opere ſervili vacuus, ab ſtrepituque judiciorum immunis, ut docuerunt D. Clemens *libro* 5. *conſtit. capite* 13. ſuprà relatus Iſidorus *libro* 1. *de divin. offic. capite* 15. ibi: *Natalis dies Domini à Patribus votivâ ſolennitate inſtitutus eſt.* Leo Magnus *in ſermonibus de natali Domini*, D. Baſilius, Ambroſius & Nazianz. quos refert Bellarminus *tomo* 2. *controv. libro* 3. *de cultu Sanctorum*, *capite* 15. Unde ab ipſis Apoſtolis inſtitutum hunc feſtum diem conjiciunt Azor *part.* 2. *inſtit. moral. libro* 1. *capite* 9. *quæſt.* 15. Suarez *tomo* 1. *de relig. libro* 2. *de diebus feſtis*, *capite* 5. *numero* 6. Gualterus *in tabulo chronog. ſæcula* 1. *fol.* 5. tantaque fuit hujus diei feſtivitas apud antiquos, ut in Concilio Agathenſi *can.* 64. relato *in cap. ſi quis in Clero*, 29. 7. *quæſt.* 1. conſtitutum ſit, ut clericus, qui ab Eccleſia abfuerit die ſolenni natalis Domini, per triennium ſuſpendatur à communione. Hoc autem privilegium etiam veterum natalium fuiſſe conſtat, ſiquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Poſtquam verò natus eſt primogenitus, qui ſuccedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui ſub regno ſunt, celebrant, atque ita in poſterum quotannis natalem Regis diem ſacris, ac feſtis omnis Aſia colit.* Martialis *lib.* 10. *epigr.*

Linguis omnibus, & favete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæſaris*

——— *crau nato Cæſare feſtus*
Dat veniam, ſomnumque dies, impunè licebit

Æſtivum ſermone benigno tendere noſtem.

Un le intelligendus eſt textus *in l. dies* 12. *C. de feriis*, ubi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenſes, aut quodlibet aliud ſpectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adjiciunt: *Et ſi in noſtrum ortum, aut natalem ſolennitas inciderit, differatur.* Ubi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio appoſuerunt; ortum verò pro die inaugurati Imperii acceperunt, cùm eo die naſci veteres dicerent eos, qui novam dignitatem aſſequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod neceſſe erat, parvus ſum proceratus; à vobis natus ſum Conſularis.* Illuſtrat Turnebus *libro ſecundo adverſ. capite* 4. Sic & Imperii ortum dixerunt Imperatores *in l. omnes* 7. *C. eod. tit.* ideoque magnâ ſolennitate dies natalis Imperii celebrabatur, ut probat Buleng. *libro* 3. *de Imper. Romano*, *capite* 3. Lælius Biſciola *libro* 3. *horar. ſucceſſ. capite* 11. Prohibent igitur Imperatores *in d. l. dies*, ne ludi celebrentur in die ſui natalitii, vel ortus Imperii. Utriuſque etiam diei ſolennitatis mentio fit *in d. l. omnes* 7. in illis verbis: *Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperii protulerint.* Quæ conſtitutio extat *in l.* 2. *Cod. Theodoſ. de feriis*, *l. die Dominico*, *C. de ſpectacul.* ubi cavetur, his diebus quieſcere lites, juraque eis velut ſacris deferre. Sic enim legendum eſt *in d. l.* 7. non *differri*; notavit Gothofredus *ibi.* De quo enim natalitio Principis accipiendus eſt textus *in l. ſed etſi* 28. §. *ſi feria*, *ff. ex quibus cauſis majores*; adeoque feriatus, & ſolennis habebatur apud veteres dies natalis, ut legatum relictum pro eo celebrando, annuum & perpetuum intelligeretur, ex eo ſolùm, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam* 25. *ff. de annuis legat.* quod non ſine dubitandi ratione admiſſum fuit: tum quia in dubio creditur, voluiſſe teſtatorem legando minùs gravaſſe hæredem, *leg. unum* 68. *ff. de legat.* 2. tum quia legatum non præſumitur annuum, aut reiterabile, ſed finius tantùm præſtationis, ut poſt Bartolum *in l. legatum*, *oppoſ.* 1. *ff. de annuis legat.* docuit Menochius *libro* 4. *de præſumpt. præſumpt.* 132. argumento textus *in l. boves*, §. *hoc ſermone*, *ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitii potiùs creditur legatum annuum, & perpetuum. Cujacius *libro* 23. *obſervat. capite* 7. ſicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad feſtum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *l. pennle. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerumque teſtatores cavebant ut dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus diſtributionibus inter cives, aut Decuriones factis. Plinius *in epiſt. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus teſtamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis ſolenniter ageretur.* Cicero *libro* 2. *de finibus*, ibi: *Res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam nominis ſui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico: nihil opus eſt litibus. Tantùm dico, magis fuiſſe veſtrum agere Epicuri diem natalem, quàm illum teſtamento cavere, ut ageretur.* Ad quem legandi morem referendi ſunt textus *in l. civitatibus* 112. *ff. de legat.* 1. *l. ſi purè* 54. *ff. de legat.* 3. *l. demonſtratio*, §. *finali*, *ff. de condit. & demonſtr.* & inſcriptio, quam ita exaratunt Hieronymus Magius *libro* 2. *miſcel. capite* 2. Gutherus *de jure manium lib.* 2. *capite* 10.

Dominico, vel alia die jejunium indicat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis jejunasse, refertur *Actuum Apost. cap.* 15.

5. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles moris fuisse, ut in festivitatibus Domini nostri, & Sanctorum ejus ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vespere festivitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & jejuniis; quæ ut omnibus innotescerent, inter concionandum stata jejuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi, cap.* 28. & de his sigillatim agemus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laïci utriusque sexus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cœmeteriis continuâ in oratione pernoctantes. D. Basilius *in psal.* 114. ibi: *Iam inde ex media nocte venientes, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos laudantes sustinuistis usque ad hanc diem nostrum adventum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est.* Plura de his vigiliis congesserunt Ioannes Dartis *de pœnitent. cap.* 22. Durand. *lib.* 3. *de ritibus, cap.* 4. & 5. Francolinus *de horis canonicis, cap.* 1. 2. 4. & 5. Bernacius *libro* 1. *de hor. can. cap.* 20. Herrera *de orig. divin. offic. lib.* 2. *cap.* 17. & nos adduximus *in can.* 35. *Concilii Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deveniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco ubi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap.* 2. ibi: *Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur.* Statius Papinius *lib.* 12. *Thebaid.*

Immisso cæsit statio horrida somno,
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib.* 4. *Æneid.*

Succedunt, servantque vices, statione relictâ.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quòd in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*; id est loca plura, quibus milites starent. Hinc milites stationarii dicuntur *in l.* 1. *C. de cohort. lib.* 12. *l.* 1. *C. de irenarchis, lib.* 10. *l.* 1. §. *est etiam, ff. de servis fugit. l.* 1. §. *quies, ff. de offic. Perfecti vigil.* Illustrant Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 166. Bulengerus *lib.* 6. *de Imperat. cap.* 32. aliquando tamen statio accipitur pro loco ubi sistitur alicujus muneris causâ, ut *in l. item apud Labeonem*, §. *convitium, ff. de injuriis, l. Fulcinius* 7. §. *illud, ff. ex quibus causis majores, l. ne quis* 6. *C. de dignit. lib.* 12. veluti administrationis fiscalis causâ, *l.* 1. *C. ne fiscus rem quam vendit, l.* 5. *C. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l.* 1. *num.* 1. vel saltem confabulationis gratiâ, ut apud Iuvenalem *satyr.* 3.

Convictus, therme, stationes, omne theatrum.

Junctis Valesio *in not. ad Marcellinum, fol.* 10. Revardo *lib.* 4. *variar. cap.* 7. Brissonio *lib.* 2. *select. cap.* 12. Cujacio *lib.* 1. *observat. cap.* 13. Turturet. *dissert.* 28. *juridica.* Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia usque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus jejunii fideles in Ecclesia conveniebant, ibique usque ad horam nonam morabantur, orationi, & divinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque jejuniis, & geniculationibus, lachrymisque exercentes. Denique horâ nonâ, Eucharistiâ acceptâ stationem solvebant. Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem, cap.* 4. ibi: *Si statio facienda est de die, maritus conducat ad balnea: si jejunia observanda sunt, maritus eodem die convivium exerceat.* Vbi apposite ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani manè conveniebant in Ecclesia, ut antelucanos cœtus cœlebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap.* 42. & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur stationibus quartam, & sextam Sabbati dicamus.* Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 18. In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua provoluti, non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, ut in diebus jejunii, orandum erat, toto corpore jacentes orabant; unde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ usque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de jejuniis cap.* 10. ibi: *Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Et *cap.* 2. *de feriis.* Oratio igitur jungebatur cum jejunio, quia ut ait D. Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio precedente jejunio, & sacris jejuniis antecedentibus, non patitur postulatio devota repulsam.* Vnde quia in ipso jejunii die statio tenebatur, jejunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap.* 24. ubi de jejuniis agens ait: *Daniel trium hebdomadarum statione aruit victu.* D. Hieronymus adversùs Jovinianum: *Saul* (inquit) *sicut in libro* 1. *Regum scribitur, maledictus inquit, qui ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis; & non gustavit omnis populus ejus, & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis.* Illustrat Baronius *anno* 57. *numero* 198. Discrimen tamen illud dabatur inter jejunium, & stationem; nam jejunium ex præcepto, statio ex devotione tenebatur, ut contra Pamelium probat Albaspineus *lib.* 1. *observat. cap.* 16. Solvebatur autem statio acceptâ communione corporis Christi, ideoque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia eâ acceptâ non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quòd statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? nonne solennior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini, & reservato? Vtrumque salvum est, & participatio sacri, & executio officii.* Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib.* 2. *epist.* 18. Stationes tandem à jejuniorum diebus sanctus Gregorius separavit, qui jussit, stationes in Dominicis diebus Adventus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, ut refert Ioan. Diaconus *in vita ipsius sancti, libro* 7. *cap.* 18. quam consuetudinem & hodie servari plerisque in locis refert Bellarminus *de jejun. lib.* 1. *cap.* 22. Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrolog. exercit.* 2.

Tandem in his vigiliis majorum festivitatum fideles jejunabant: cujus jejunii formam, & leges ut exponamus, sciendum est, quod licèt jejunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitiis, ut apud Isaiam *cap.* 58. ibi: *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi, dissolvere colligationes impietatis?* Alexandri-

6. De jejunio vigiliarum.

num

num *lib.6. ſtromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap.7.* ibi: *Jejunium eſt non ſolùm ab eſcis, ſed à cunctis illecebris abſtinere.* D. Auguſtinum *libro 2. in Evangelia, quæſt.18.* ibi: *Sacra Scriptura docet generale jejunium non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Tamen in præſenti jejunium accipitur pro abſtinentia à cibo, quod Græci *νηστεία*, ideſt inediam appellant, quod ita vulgò *definitur*: Jejunium Eccleſiaſticum eſt *Abſtinentia cibi ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta.* Probant Petrus Gregorius *lib.2. ſyntagm. cap.18.* Fagundez *in 4. Eccleſ. præceptum, cap.1.* Dicitur abſtinentia cibi, quia alia quæ trajiciuntur ad ſtomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non ſumuntur per modum cibi, jejunium non ſolvunt. Bellarmin. *libro 1.de jejun.cap.1.* Beyerlinch *in theatro, verbo Jejunium, tom 4.* nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, ut defendit Thomas Hurtado in ſpeciali opuſculo de hac potione edito. Olim tamen primis Eccleſiæ florentis temporibus jejunantes non ſolùm à cibo, ſed potu abſtinuiſſe, virginemque ſalivam jejunii conſtituto ſpatio conſervaſſe, conſtat ex Tertulliano *de jejuniis cap.6. Ipſa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliva exhibere conſuevit.* Unde legimus in actibus S. Fructuoſi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, conſtanter, cùm jejunaſſet, recuſaſſe. Prudentius *in ejus natali*, ibi:

Jejunamus, inquit, recuſo potum,
Nondum nona diem reſolvit hora.

Obſervavit Ambianas *ad Tertul. de jejun. cap.10. obſerv.4.* & ita jejunantes à vino abſtinebant, niſi infirmitas aliud expoſceret, ut probat Theodulphus *in ſuis capitul. cap.40.* cui titulus eſt, A quibus abſtinendum eſt, cùm jejunatur; & ita loquitur: *Abſtinentia in his diebus omnium deliciarum eſſe debet; qui vino abſtinere poteſt, magnæ virtutis eſt; qui autem infirmitate interveniente abſtinere non poteſt, eo utatur.* Et quia nonnulli vino abſtinentes variis potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyſſenus *orat. de jejunio*, dum ait: *Multi vinum ingeniosè imitantur, ſuamque cupiditatem factitiis quibuſdam potionibus conſolantur.* Quæ verba non male noſtro ſæculo ad potionem chocolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *ſecundùm Eccleſiæ regulam*, ex quo patet non quamcunque abſtinentiam eſſe jejunium eccleſiaſticum, ſed illud quod ſecundùm regulam Eccleſiæ ſervatur, ſecundùm quam duo deſiderantur. Primum, ut qui jejunant, modò prandant, modò cœnent, ſemel dumtaxat in die reficiantur, *cap. ſine 20. cap. Quadrageſima, de conſecr. diſtinct.5.* Virtingius *de jejunio lib.3. cap.3.* Secundum ut ciborum delectu in ea comeſtione utantur. Bellarminus, & Fagundez *ubi ſuprà.*

7. De unica cibi ſumptione, & collatione.

Igitur prima, præcipuaque lex jejunii conſtit in unica comeſtione, quam ut exponamus, ſciendum eſt, dubium eſſe, an veteres ſemel, aut bis cibum ſumerent? Et ſemel tantùm cœnaſſe, ſuadetur *ex Servio ad lib.4. Virgil.* ibi: *In uſu non erant prandia.* Quem ſequuntur Iſidorus *lib.2.etym. cap.20.* ibi: *Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quem veſpertinam antiqui dicebant: in uſu non erant prandia.* Salvianus *lib.1. de provid. Dei*, ibi: *Nunquid parcam illam agreſtem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & ruſticos cibos ante ipſos, quibus coxerunt, focos ſumerent, eoſque capere, niſi ad veſperam non liceret.* Expreſſiùs Caſſiodorus *in pſalm. 14.* ibi: *Antiquis mos erat ſemel cibum ſumere.* Aimonius *concion.in Dominic. 2. poſt Trinit.* ibi: *Antiqui enim ſolummodo una vice comedebant.* Seneca *epiſt.112.* Quare cùm perditos Romanorum mores ſua tempeſtate notaret Silius Italicus *lib.11. de merid. ſympoſio*, ait:

——— *Medioque dierum*
Regales epulæ, atque ortu convivia ſolis
Deprehenſa.

Deque ſimili vitio Tacitus *lib.1. annal. cap.12.* ita ait: *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præſumebat medio die temulentus, & ſagina gravatus.* Probant Salmutius *ad Pancirolam lib.1. memorab. tit.51.* Savarus ad Sidonium *lib.6. epiſt.12.* Bulengerus *lib.1.de conviviis, cap.6.* Sherlogus *tom.2.in Cantica, veſtig.8. ſect.2. num.14.* Contrarium tamen, immò veteres ſæpiùs in die cibum cepiſſe, probant Stuchius *lib.1. antiquit. conviv. cap.11.* Beroaldus *in annot. ad Servium*, §.24. Morerus *lib.4. variar. cap.12.* Lælius Biſciola *horar. ſucceſſ. lib 9. cap.15.* Savarus *ad Sidonium lib.7. epiſt.14.* Rosinus *lib.5. antiquit. Roman. cap.26.* & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *lib.8. ſympoſ. cap.6.* ibi: *Seorſim ſolebant prandere antiqui Romani, cœnare cum amicis.* De Græcis idem eſt Iul. Pollux *lib.6. cap.6.* De Italis Cicero *quæſt.5. Tuſcul.* & expreſsè conſtat ex Valerio Maximo *lib.2.cap.1.* Sed dicendum eſt, veteres non ſemel, ſed pluries in die cibum ſumpſiſſe, videlicet jentaculum, prandium, merendam, & cœnam; ſed non ita ſplendidè, & cum apparatu, ut in cœna: probat latè Demſterus *ad Roſinum d. lib.5. cap.27.* auctores enim prioris ſententiæ, qui negant prandia apud veteres in uſu fuiſſe, accipiendi ſunt de cibo, quem antiqui non ſumebant meridie, ſed horâ nonâ, ideoque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus conſtat jejunantes unam tantùm in die refectionem ſumpſiſſe, quæ appellabatur cœna, ut conſtat ex D. Paulino *epiſt.24. ad Almachium*, B. Auguſtino *ſerm.62. de tempore*, & aliis Sanctis Patribus congeſtis à Bellarmino *d. lib.1. de jejun.c.2.* Illuſtrant Fagundez *ubi ſuprà*, Covar. *lib.1. variar. cap.20.* Sed cùm noſtrâ imbecillitate factum ſit, ut ad meridiem cibum ſumamus, conſuetudine introducta fuit collatio ſerotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus; ſolebant enim monachi poſt cœnam certâ horâ inter ſe de ſacris Scripturis diſputare, quam horam collationem appellabant. Honorius Auguſtod. *lib.2. in gemma animæ, cap.63.* ibi: *Quòd religioſi ad collationem conveniunt, hoc à ſanctis Patribus acceperunt, qui in veſperis ſolebant in unum convenire, & de ſcripturis aliquid conferre, unde collationes dicebantur.* Smaragdus *cap.42.* Collatio dicitur conſeſſio, collatio, vel confabulatio, ubi de ſcripturis divinis aliis reſpondentibus interrogationes conferuntur. De hac collatione agunt S. Pachomius *in ſua regula, cap.73.* Baſilius *ſua regula c.54.* D. Benedictus *cap.42.* ubi ita cavet: *Omni tempore, ſive jejunii, ſive prandii, ſi tempus fuerit prandii, mox ut ſurrexerint à cœna, ſedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum.* Concil. Mogunt. *can.6.* plura Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.9. tract.5. diſquiſit.2.* Poſtquam igitur conſuetudine, vel humana imbecillitate jejunium cœpit relaxari meridie, ſimul quoque à monachis mos admiſſus fuit, ad veſperam ſemel bibendi, & fruſtum aliquod panis ſumendi; atque ut id ordinatè fieret, atque cum minori temporis diſpendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo levis illa cœnula perage-

batur; atque hinc tam apud monachos, quàm

sæculares usus obtinuit, ut refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die jejunii duplicare non licebat, modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem convenire. Unde obiter intelligitur difficilis canon Concilii Nannet. relati *in cap. quando*, 44. *distinct.* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conveniunt, post peractum divinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant.* Ubi jubetur, ut sacerdotes post divinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad convivium: jubetur etiam, ut persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur ut resideant ad tabulas. Quem morem in Ecclesia 400. annos servatum fuisse constat ex Concilio Aquisgran. 5. *can.* 125. ibi: *Ad collationem veniant, ubi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententium pro qualitate delicti suscipiant.* Concilium Mogunt. temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap.* 9. Concilium Colonienſe sub Conrado. Illustrant, & exponunt textum *in d. cap. quando.* Filesacus *de Quadrag. cap.* 6. Hæpthenus *lib.* 9. *disquisit monast. tract.* 1. *disquisit.* 2.

8. De hora unius unicæ comestionis.

Delideratur etiam, ut unica cibi sumptio fiat tempestivè, & horâ competenti; aliàs qui horam legitimam non servat, peccat lethaliter, ut docent Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *artic.* 7. alii congesti à Covar. *d. cap.* 20. Fagund. *supra, d. cap.* 3. Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio est. Nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus *in summa, verbo Jejunium*, Abbas Panormit. *in præsenti rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam adjsolvendum jejunium, licèt pro temporis varietate diversa fuisset in hac parte Ecclesiæ disciplina. Nam primis sæculis usque ad quintum fideles jejunium protrahebant usque ad noctem, sive ut Tertullianus de jejuniis ait, usque ad auctoritatem demorantis stellæ: & ita ad vesperam nocte appropinquante solvebatur jejunium. Concil. Brachar. 1. *can.* 16. Brachar. 2. *can.* 9. Mogunt. 1. *can.* 54. Triburiense apud Ivonem *p.* 10. *cap.* 15. Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist.* 1. D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem hora nona comede panem tuum gratias agens Deo super mensam tuam.* S. Benedictus *cap.* 41. *suæ regulæ*, ibi: *Quintâ, & sextâ feriis jejunent usque ad nonam.* D. Augustin. *lib. de morib. Eccles. capite* 39. ibi: *Jejunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaque usitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sapissimè.* D. Bernardus *serm.* 3. *de Quadrag. Hactenus jejunamus usque ad nonam.* Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap.* 2. *de jejunio.* Cassianus *collat.* 2. *c.* 26. *Ideoque commodum satis & utile horâ nonâ refectionis tempus indultum est.* Cabilon. *cap.* 5. Prudentius *in hymno S. Fructuosi:*

Jejunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alii relati à Rosvveido *in Onomast. verbo Nona*; probant Covar. *d. cap.* 20. *num.* 14. Cironius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. cap.* 5. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 11. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 14. Savarus *in notis ad Sidon. lib.* 6. *epist.* 12. & *lib.* 7. *epist.* 14. Scottia *in select. theor.* 20. *epist.* 90. Salmutius *ad Pancirolam d. lib.* 1. *tit.* 51. Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap.* 39. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana, fol.* 468. Narbona *horâ* 9. Gazæus *ad Cassianum collat.* 19. *cap.* 16. Menardus *ad D. Greg. fol.* 52. *verbo Caput jejunii*, Aloix *ad vitam S. Aberici, cap.* 7. Et quia horâ nonâ jejunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, ut apud Romanos, quia eadem hora, quâ epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *lib.* 1. *od.* 14. ex Isidoro, Aimone, & aliis supra probavi. Postea autem communi consuetudine introductum est, ut horâ sextâ, id est meridie, jejunium solvatur, ut probant Covarr. & Fagundez *ubi supra*, qui docent, ex justa causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam solvendi jejunium. De alia conditione jejunii, videlicet delectu ciborum, agemus infrà *in cap.* 2.

9. De diversis Ecclesiæ institutis, et eorum originibus.

Si initium, & progressum jejunii requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creavit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali; verùm ipsi voluntati potiùs, quàm Deo cesserunt, & pabulo potiùs, quam præcepto annuentes, gulâ salutem universi generis vendiderunt: manducaverunt denique, & perierunt; unde licet ex tunc jejunium Dominus non præcepisset, ostendens tamen unde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, inuens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperissent incontinentiæ culpam. Deinde ubi jam populus Judaicus post diluvium congregari cœpit, varia jejunia observavit; alia communia, seu publica; alia privata. Communia duplicia, aut stata, aut extraordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebâtur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor jejunia, videlicet jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi mensis.* Quæ servabantur à Judæis, ut docent D. Hieronymus, & Rupertus in eundem locum, Torniel. *anno mundi* 2545. *n.* 42. Jejuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip.* 2. *cap.* 20. ubi Josaphat Rex indixit jejunium universo populo, quando Moabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap.* 1. dum Esdras pro felicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxes à captivitate Babylonica profectus est in Hierusalem, jejunium indixit: & alia, quæ retuli *in can.* 23. *Concilii Illiber.* Solennia etiam jejunia Pagani observaverunt: hinc Horatius *satyr.* 3. *lib.* 2.

Jupiter ingentes, qui das, adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tyberi stabit.

Ita Livius *lib.* 36. *Eorum prodigiorum causâ libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemviri cùm adiissent, renunciarunt instituendum jejunium celeri esse, & id quinto quoque anno servandum.* In lege Gratiæ varia jejunia instituta esse ab Ecclesia, probavi *in can.* 23. *Concil. Illiber.* Et refert Aloix ad Sirineum *cap.* 11. Theophilus *tom.* 10. *in Rosa Mediana*, ubi fusè de jejunio in Quadragesima agit: Turrianus *pro canon. lib.* 1. *cap.* 3. & 4. Et inter ea præcipua sunt jejunia, quæ in vigiliis majorum festivitatum servantur, de quibus in præsenti agitur.

10. Traditur ra-

His animadversis apparet ratio præsentis decisionis, quare videlicet cùm festivitas occurrit feriâ secundâ, jejunandum sit in Sabbatho, non

in

TIO DECIDENDI.

in die Dominico ? Et duplex aſſignari poteſt. Prima deducta ex feſtivitate diei Dominici, & lætitiæ reſurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expreſſit Caſſianus *collat.21. cap.20.* ibi : *Diem Dominicam cuſtodimus, in qua majores noſtri, nec jejunium agendum, nec genu eſſe flectendum, ob reverentiam reſurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Facit Tertul. *de coron. milit. cap.3.* ibi : *Diebus Dominicis jejunare nefas dicimus.* Non enim feſtivitas tanti diei cum jejunio, & mœrore compati poteſt, ut aiebat P. Damianus *opuſculo 55. cap.5.* ibi : *Cum ſolennitate jejunium convenire non poteſt, & apud quorundam examen ſub feſtivitatis præſentia jejunium vires non habet, ſed ſemper feſtivitas prævalet.* D. Thomas 2.2.*q.*147. *art.5. ad* 3. ubi ait : *Jejunia, quæ præcepto Eccleſiæ inſtituuntur, cùm ſint magis jejunia afflictionis, quàm exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ.* Accedit, nam in die jejunii omni conſolatione etiam ſpirituali fideles olim privabantur ; ideoque non dabatur inter eos oſculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi : *Sic & die Paſchæ, quo communis, & quaſi publica religio jejunii eſt, meritò deponimus oſculum, nihil curantes de oſculando.* Illuſtrat Albaſpineus *lib.1. obſerv. cap.17.* Immò nec uſque ad ſeptimum Eccleſiæ ſæculum Euchariſtiam accipere, nec adorare licebat uſque ad horam nonam, quâ jejunium ſolvendum erat. Concil. Brachar.1. *can.9. &* 10. Brachar.2. *can.9.* refert Micrologus *cap.49. de Eccleſ. obſerv.* & probat Albaſpineus *lib.1. obſerv. cap.14.* cujus rei rationem aſſignant Balſam. & Zonaras *in can.*52. 6. *Synodi in Trullo*; quia ſacrificare Deo feſtivæ celebritatis eſt : unde hilaritas illa, ſeu lætitia, convenire non poterat cum mœrore jejunii, nec poterat unus, idemque ſimul exultare lætitiâ, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minùs enim honeſtum veteres judicabant, cum mœrore jejunii lætitiam ſuſceptæ Euchariſtiæ conjungere ; non enim jejuniorum priſcorum fidelium obſervantia conſiſtebat in ciborum delectu, aut diminutione ; ſed in lachrymis, ac oratione ; nam diebus jejunii perfecti omnes fideles manè ad Eccleſiam confluebant, horrido, cinereque conſperſi ſacco ; & ſic omni genere precum armati, cœlum ipſum oppugnabant, & ut ait Tertul. de oratione, *quaſi manufacta cœlum tundimus, Deum tangimus.* Et ita cum hoc luctu, hiſque lachrymis Euchariſtiam contabeſcere credebant. Albaſpineus *ubi ſuprà.* Quare & Græci tempore Quadrageſimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præſanctificato non utebantur ſacrificio, *cap. non oportet,* 33. *quæſt.4.* Fileſacus *de Quadrag. cap.*33. Aliam rationem præſentis aſſertionis aſſignat B. Ambroſius *epiſt.*83. his verbis : *Dominica jejunare non poſſumus, quia Manichæos etiam ob iſtius diei jejunia jure damnamus.* Die enim Dominico Paulianiſtæ, & Montaniſtæ ex ſuperſtitione, Manichæi ex errore, Euſtathiani ex contemptu jejunabant. Unde tot Eccleſiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominicis jejunare, ne viderentur cum hæreticis conſentire. Concil. Gangrenſe *can.*18. Carthag. 4. *can.*64. Cæſarauguſt. *cap.*2. Brachar. 1. *can.*4. Matiſcon. 2. *can.*1. Aquiſgran.2. ſub Ludovico *op. ultima, cap.*17. quorum verba refert Anton. Auguſt. *in epit. jur. lib.*20. *tit.*30. illuſtrat Acuña *in cap. ſi quis tanquam*, 34. *diſtinct.* Bellarm. *de bonis oper. lib.*1. *de jejun. cap.*23. Azor *tom.*1. *inſtit. libro* 2. *cap.*27. Sanchez *in Decalog. tom.*1. *lib.*2. *capite* 37. Turrianus *contra Magdeburg. lib.*1. *cap.*25. Unde in præſenti rectè Innocentius ſtatuit, quod ſi vigilia alicujus ſancti incidat in die Dominica, in die Sabbathi jejunetur.

Nec obſtat dubitandi ratio, ſuprà adducta ; nam licèt jejunium conjungendum ſit cum oratione, non tamen recte ſtat cum feſtivitate diei Dominicæ : quare licèt jejunantes olim per totam noctem in vigilia, & ſtatione eſſent orantes ; non tamen Eccleſiæ Patres cenſuerunt, jejunium ſtare poſſe, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum *ex d. cap. utinam*, ubi D. Hieronymus ait, quod utinam omnibus diebus jejunemus, ut fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos ſequutos fuiſſe, conſtat ex traditis à Leſſio *de juſtit. lib.*4. *cap.*2. *num.*68. nam jejunium in die Dominica non ſimpliciter, & abſolutè eſt prohibitum, ſed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos ſuprà retuli : unde ſi non errore, ſuperſtitione, aut ſcandalo, ſaltem ſedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causâ, ſeu boni ſpiritualis gratiâ, ut feciſſe D. Paulum explicat D. Auguſtinus *epiſt.*86. etiam die Dominico jejunari poteſt, ut facilè deducitur *ex cap. ſi quis 7. cap. fin.* 30. *diſtinct.* Probant Bellarminus *de jejunio cap.*23. Theophilus Raynaud. *tom.*16. *in Heteroel. ſpirit. part.*3. *punct.*2. *fol.*413. Thomas Sanchez *lib.*2. *ſumma, capite* 37. *numero* 12. Layman *libro* 4. *ſumma, tractatu* 8. *cap.*2. *num.*9. Bonacina *de præcept. Eccleſ. quæſt.*1. *punct.*5. Serarius *in cap.*8. *Judith, quæſt.*13. *pronunc.* 4. Fagundez *in præcept.* 4. *Eccleſ. cap.*5. *num.*2. Rectè tamen cum aliis notat Sanchez, negari non poſſe, quin ad ſuperſtitioſum, & ſuperfluum cultum ſpectet, vel ſtudium ſingularitatis, die Dominico jejunare. Nec etiam proximè traditis obſtat canon 64. collectionis Martini Bracharenſis, in illis verbis : *Non licet quemlibet clericum die Dominica abſentem eſſe ab Eccleſia, ſed Miſſarum ſolennibus intereſſe, & jejunio.* Ex quibus ultimis verbis expreſsè deducitur, clericum debere in die Dominico jejunium obſervare : igitur quia ea die licet jejunare. Pro cujus canonis expoſitione aliqui aſſeruerunt, loco illius verbi *jeiunio*, legendum eſſe *jejunus*, ita ut ſenſus ſit, quod ſacerdos in die Dominico adſit Miſſarum ſolenniis jejunus, quia alio modo Miſſæ ſacrificium offerre non valet, juxtà tradita *in cap. ex parte, de celebra. Miſſar.* Alii docuerunt, in eo canone clericis juberi, ne die Dominico ab Eccleſia abſint causâ intereſſendi Miſſarum ſolenniis, & jejunio ; ideſt causâ indicendi jejunium, ſi quod occurrat in hebdomada, juxta veterem morem ad noſtra uſque ſæcula protractum indicendi jejunia à Parocho in ipſa Miſſa parochiali diei Dominicæ, juxta Concil. Brachar.2. *can.*9. Colonienſe ſub Paulo III. *cap.*2. & 5. Altiſſiod. *can.*2. Trident. *ſeſſ.*25. *de reform. cap.*. Sed verius eſt ea verba, & *jejunio*, ſuppoſita eſſe, nec reperiri in collectione Loayſæ ; immò etſi retineantur, facilè exponi poſſunt juxta textum *in cap.*1. *de celebrat. Miſſar.* ita ut Presbyter die Dominico in Eccleſia intereſſe debeat Miſſarum ſolenniis, & jejunio, ideſt in jejunio perſiſtendo uſque ad præfinitam horam, ut neceſſitatibus peregrinorum, & infirmorum ſubvenire poſſit, juxta tradita *in d. cap.*1.

11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Ex hucuſque traditis lucem accipit textus *in can.*3. *Concilii Gerund.* in illis verbis : *Item ſecunda Litaniæ faciendæ ſunt Kalend. Novembr. eâ tamen conditione ſervatâ, ut ſi iiſdem diebus Dominica intercederit, in alia hebdomada, ſecundum prio-*

12. EXPONITUR CONCIL. GERUNDENSE CAN.3.

ris abſtinentia obſervantiam à quinta feria incipiantur, & in Sabbatho veſpere Miſſa facta finiantur. Quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abſtinendum decrevimus. Pro cujus textus expoſitione ſciendum eſt, veteſtiſſimum eſſe Eccleſiæ morem ſupplciationes publicas in calamitatibus, & populi preſſuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *canone* 29. & 32. Mogunt. ſub Carolo: in duplici autem erant differentia; alia imperatæ, aliæ ſtatæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & urgentis neceſſitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib.* 7. *indict.* 2. *epiſt.* 76. *ad Caſtorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Ravennatenſi Eccleſia indictæ fuerunt; & ipſe Pontifex urgente aliquâ neceſſitate non tantùm Romanis, ſed etiam exteris Litanias indicebat, ut apparet *ex libro* 9. *regeſtr. indict.* 4. *epiſt.* 45. Statæ ſunt, quæ certis anni temporibus in univerſali Eccleſia obſervantur: & cùm hujus duplicis Litaniæ mentio in jure fit, alia dicitur major, alia minor. Major dicitur, non quia priùs inſtituta fuit, ſed quia Gregorius Magnus majori eum ſolennitate eam inſtituit, ut ipſe ait *lib.* 12. *epiſt.* 12. & *in princip. libro* 2. *regeſtr.* ibi: *Solennitas annua devotionis nos, fratres dilectiſſimi, admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, ſolicitis, ac devotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare.* Cujus occaſionem referunt Paulus Diaconus *libro* 3. *de geſtis Longob. cap.* 11. Gregorius Turon. *lib.* 10. *de geſtis Franc. cap.* 1. Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricii Imperatoris accidiſſet diluvium in finibus Venetiarum, quo non legitur poſt Noë tempora majus, ſequuta eſt atrox peſtis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorii Magni prædeceſſor, qui ad placandum Deum inſtituit hujuſmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpiſſe uſum apud Catholicos precandi ſalutem ſub ea formula, *Dominus tecum*, ſternutantibus vulgò creditur. Sed quàm falsò, ſatis doctè probavit Pater Famianus Strada *in proluſ. libro* 3. *prælect.* 4. Minor Litania, ſeu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes, de conſecrat. diſtinct.* 3. his verbis: *Rogationes ante Aſcenſionem Domini placuit celebrare, ita ut præmiſſum triduanum jejunium in Dominica Aſcenſionis ſolennitate ſolvatur.* Eam rogationem inſtituit, ſeu jam obſoletam inſtauravit Sanctus Mamertus Viennenſis Epiſcopus, propter cladem à lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, ut conſtat ex Adone *in chron. Sidonii, lib.* 7. *epiſt.* 1. *ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can.* 33. Fuerunt & olim in Hiſpania aliæ Rogationes à die iduum Decembris, ut conſtat ex Concilio Tolet. 1. *canone* 5. Tolet. 6. *can.* 2. Brachar. 2. *can.* 9. & etiam Kalend. Novembris, de quibus *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Deinde ſcitendum eſt, has Rogationes tribus continuis diebus magnâ populi conſenſione celebrari orando, jejunando, & pſallendo, ita caſtè, & piè, ut in Concilio Moguntiaco ſub Carolo Magno dicatur celebrandas eſſe ſicut Patres ſancti noſtri inſtituerunt, non equitando, nec pretioſis veſtibus indutis, ſed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laïcis denunciandos eſſe inter Miſſarum ſolennia ſtatuit Concilium Lugdun. relatum *in capite* 1. *de conſecrat. diſtinct.* 4. Plura de his rogationibus congeſſerunt Savarus *in not. ad Sidon. d. lib.* 7. *epiſt.* 1. Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 155. Loayſas *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 20. *cap.* 3. Baronius *in martyrol. die* 15. *Aprilis*, Coriolanus *in breviar. anno* 520. Jodocus Coccius *lib.* 3. *theſauri*, *art.* 7. Antonius Auguſt. *in epit. jur. lib.* 21. *tit. ult.* Covar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 16. Conradus Brunus *de carem. lib.* 5. *cap.* 1. Guillelmus Durantius *in ration. lib.* 6. *cap.* 102. Unde cùm jejunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica jejunari non poſſit, ideo *in d. can.* 3. *Concilii Gerund.* ſtatuitur, ut ſi incidat dies Dominica in Rogationibus menſis Novembris, transferatur jejunium in aliam hebdomadam, ex traditis ſuprà pro ratione præſentis decitionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paſchali prope aſcenſionem, ideo jejunium illius non tam præcepti, quàm conſilii eſt; ideoque diuturnâ conſuetudine receptum eſt, ut in his tribus diebus illius rogationis, tantùm ab eſcis carnalibus fideles ſe abſtineant, & cibis Quadrageſimalibus utantur.

CAPUT II.

Idem [a] *Bracharenſi Epiſcopo.*

COnſilium noſtrum ſuper quibuſdam articulis requiſiſti, utrum in omnibus ſit Apoſtolorum vigiliis jejunandum, cùm quidam aſſerant, non eſſe jejunandum in omnibus, ſed ſex tantùm. Utrum etiam jejunandum ſit in Adventu Domini; cùm tamen ſentiant diverſi diverſa, quibuſdam dicentibus, ſed paucioribus, jejunandum eſſe tunc temporis; pluribus verò ſe aſſerentibus ad hæc non teneri. Vtrum inſuper ſi feſtum illorum, quorum vigilias jejunamus, ſecundâ contingat feriâ celebrari, in præcedenti Sabbatho ſint vigiliæ jejunandæ. Nos autem ſuper hoc taliter reſpondemus, quod apud nos omnium Apoſtolorum vigiliæ in obſervatione jejunii celebrantur, præter vigilias Apoſtolorum Philippi, & Iacobi, & Beati Ioannis Evangeliſtæ; quoniam illorum feſtivitas infra ſolennitatem [b] Paſchalem; iſtius autem infra natalem Domini celebratur. Iejunium etiam apud nos in [c] adventu Domini agitur, & ſanctorum vigilias, quorum feſtivitates oportet ſecundâ feriâ celebrari, jejunamus in Sabbatho præcedenti. De feſtivitate verò Beati Bartholomæi Apoſtoli, de cujus celebratione dubietas oritur apud [d] quoſdam, tibi petenti conſilium reſpondemus, quod in hoc tuæ regionis conſuetudinem ſerves. *Et infrà*: Cùm autem quæ ſit illis pœnitentia

tentia injungenda quæſieris, qui diebus quadrageſimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, e carnes comedere ſunt coacti: tibi breviter reſpondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam urgens neceſſitas excuſavit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipſis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium eſt ibi timere culpam, ubi culpa minimè ſ reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbatho juxta terrarum conſuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in ſe ſentiunt, carnes ſumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri g conſuevit, cùm hoc ab aliis moleſtè feratur, & oriatur in illis occaſio detrahendi: tale tibi damus reſponſum, quod ſuper hoc tuæ conſuetudinem regionis facias obſervari, ſic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea poſtulaſti reſponſum habere de illis, qui in Quadrageſima, h vel in aliis jejuniis ſolemnibus infirmantur, & petunt ſibi eſum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemoſynam ſe facturos; quidam verò propter neceſſitatem infirmitatis urgentis hoc à te ſibi quaſi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus reſpondendum, quod cùm non ſubjaceat legi neceſſitas, deſiderium infirmorum, cùm urgens neceſſitas exigit, ſupportare i potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur. Datum Romæ apud S. Petrum, 11. Kal. Martii, Pont. N. anno 8.

NOTÆ.

a *Racharenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. conſilium, de celebr. Miſſarum*, ubi extat alia pars hujus Decretalis: integram autem tranſcribo ex dicta tertia collectione, & præſentem epiſtolam ſcriptam fuiſſe ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, Orderic. Raynaldus. *eodem anno, num.* 35.

b *Paſchalem.*] Quo tempore, ſicut nec diebus Dominicis, jejunare non licet, *cap. ſcire debet*, §. *inſtar, cap. poſt Paſcha*, 76. *diſt.* ex rationibus adductis ſuprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. ſtatuimus* 4. 76. *diſtinct.* ubi Urbanus Pontifex conſtituit, ut jejunia quatuor temporum ita per annum diſtribuantur, ut primum initio Quadrageſimæ, ſecundum in hebdomada Pentecoſtes, tertium in menſe Septembris, quartum in Decembris, more ſolito fiat: ergo quia tempore Paſchali jejunare non licet. Nam reſpondendum eſt, tempus illud paſchale, intra quod jejunare non licet, computari à Paſcha reſurrectionis uſque ad Pentecoſten, ut docent Azor, & Fagundez *ubi ſuprà*. Unde poſt Pentecoſten etiam in ipſa hebdomada jejunari poteſt, cùm jam non dicatur tempus Paſchale. Nec huic ſolutioni obſtat textus *in cap. de jejunio*, 76. *diſt.* ubi aſſeritur, jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecoſten in ejus vigilia. Nam reſpondetur, ideo ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecoſtes incipiat jejunium quatuor temporum, ne in una die duplex jejunium concurrat, unum vigiliæ, aliud verò de tempore; ſicut in eodem textu cavetur, ne jejunium decimi menſis celebretur in Sabbatho præcedente nativitatem Domini, ne etiam duplex jejunium occurrat in eadem die, ut exponit Bellarminus *lib.* 1. *de jejun. cap.* 23.

3. c *In adventu Domini.*] Jejunium adventus Domini jam olim in Eccleſia celebrari conſuevitſe, conſtat ex Concilio Matiſcon. 1. *can.* 9. Turon. ſub Chariberto anno 567. ejus meminerunt S. Joannes Chryſoſtomus *homil.* 3. *in epiſt. ad Epheſios*, Rabanus Maurus *lib.* 2. *de inſtit. clericor. capite* 22. his verbis: *Hac ergo auctoritate divinæ ſcripturæ Eccleſia morem obtinuit, & univerſale jejunium hac obſervatione celebrat. Quod tamen jejunium incipiens à nono menſe in decimum extenditur, ideſt uſque ad natalem. Congruâ itaque diſpoſitione à Magiſtris Eccleſiæ hoc loco jejunium Quadrageſimale conſtitutum eſt, ut ante diem natalis Domini jejunio & abſtinentia nos caſtigemus.* Amalarius *libro* 3. *de offic. Eccleſ. cap.* 40. Radulphus Tungrenſ. *propoſ.* 16. quod jejunium inſtitutum fuit pro reverentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diverſitate. In Concilio Matiſcon. 1. celebrato anno 581. ſtatuitur, ut à feria ſancti Martini ad natale Domini, ſecundâ, quartâ, & ſextâ Sabbathi jejunetur. Et *lib.* 6. *Capitular. Caroli, cap.* 183. cavetur ut Sacerdotes admoneant, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id eſt quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Paſcha, ubi decimas anni ſolvimus: & poſt Pentecoſten.

d *Quoſdam.*] Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Auguſti, ut Beda, Vluardus, Ado, & alii: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari conſuevitſe, referunt Baronius *in Martyrol. die* 11. *Auguſti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorii, fol.* 175. 4.

e *Carnes comedere.*] Cùm diebus Quadrageſimæ, & aliorum jejuniorum debeat ſervari delectus ciborum, ideo ſtatutum eſt, ut jejunantes ſe abſtineant à carnibus, & certis ciborum generibus, *in cap. de eſu, de conſecr. diſt.* 3. 6. Synod. *canone* 56. Concil. Toler. 8. *can.* 9. Gerund. *can.* 3. *cap. ſtatuimus, de conſecr. diſt.* 4. Mediolan. ſub Carolo *tit. de jejunio.* Probant Bellarm. *lib.* 1. *de jejun. c.* 4. Azor *d. lib.* 7. *cap.* 10. *queſt.* 3. & 6. Fagundez *in* 4. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 2. Leſſius *lib.* 7. *cap.* 2. *dubit.* 5. D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 147. *art.* 8. Covar. *lib.* 4. *ſumma, cap.* 20. *num.* 15. Henriquez *in ſumma, lib.* 3. *cap.* 13. Viringus *lib.* 3. *de jejun. cap.* 5. Theophilus *tom.* 10. *in Roſa Mediana, fol.* 465. & *de galero & pileo, fol.* 491. Ciaconius *de jejunio c.* 11. Fileſacus *de Quadrag. cap.* 3. Eccleſia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abſtinere juſſit, ut carnis luxuria frenaretur. Concil. Colon. ſub Clemente VII. *decret.* 7. non quia cibos illos delicatos Eccleſia rejiciat, ut Saturninus, & alii hæretici execrati ſunt, quos ſequuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alii, qui damnati fuerunt variis Eccleſiæ canonibus, præcipuè can. 30. Apoſtolorum. Synod. Ancyr. *can.* 13. Concil. Tolet. *in aſſert. fidei*, Brachar. 1. *can.* 13. & 32. Gangrenſe *can.* 2. & eos refellunt Turrianus *lib.* 5. *pro epiſt. Pontif. c.* 6. Baronius *anno* 57. *n.* 183. Sever. Binius *in d.* 5.

can. 2. Concilii Gangrenſis, Saverus *in notis ad Sidonium*, *lib. 4. epiſt. 9.*

6. f *Minimè reperitur.*] Conſonat D. Gregorius relatus *in cap. fin. 5. diſt.* Clemens *in Clement. exivi, de V. S.* Guntherus *lib. 2. Ligurt. verſ. 33.*

7. g *Fieri conſuevit.*] Eccleſia enim Hiſpana in jejunio diei Sabathi ſequebatur Eccleſiam Romanam, ut probavi in canone 26. Concilii Illiber. ubi plura de jejunio Sabbathi congeſſi.

8. h *Quadraginta dies.*] Apud Græcos etiam viget jejunium hoc Adventus Domini, uti conſtat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii*, *pag. 216.* Sed non ita apud eos antiquum eſt, ſiquidem nec tempore Theodor. Balſam. in uſu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. ſextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone, quod propriè eſt una Quadrageſima. ſi enim alia eſſet, cautum fuiſſet, ne in illa fieret ſacrum myſterium, ſed per præſanctificata: quemadmodum quoque cautum eſt, ne fiat in magni Paſchæ Quadrageſima.*

i *Supportare potes.*] Qui enim ſine cauſa jejunia Eccleſiæ non obſervant, peccant lethaliter, & graviter puniendi ſunt, *cap. ſi quis eorum*, *diſtinct. 30.* Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *libro 19. decreti*, *capite 76.* ibi: *Quicunque in Quadrageſima diebus eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolùm reus erit Reſurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab ejuſdem diei ſanctæ communione, & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipſius anni curriculo ab omni eſu carnium abſtineat, quia ſacris diebus abſtinentiæ oblitus eſt diſciplinam.* Concil. Mogunt. ſub Leone III. *canone 35.* Colonienſe ſub Paulo III. *part. 9. cap. 6.* plura Theophilus *in Roſa Mediana*, *fol. 470.* Sed ſi adſit juſta cauſa excuſationis, veluti ætas, vel infirmitas, excuſantur non jejunantes, ut latè probant Paulus Zacchias *qq. medicolegal. libro 5. tit. 1. & conſil. 58.* fusè Joannes Sanchez *in ſelect. diſput. 54. per totam*, Narbona *de ætate*, *anno 60. quæſt. 2.* In hac tamen parte ſeveriores fuerunt Patres Eccleſiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores jejunare cogebantur; ægrotis verò non aliter eſus carnium concedebatur, niſi licentiâ ſynodicè petitâ, ut conſtat ex D. Baſilio *in orat. de jejunio*: & notarunt Balſamon *in can. 69. Apoſtolor.* Citonius *ad hunc titulum.*

CAPUT ULT.

Honorius III. a *Pargenſi Epiſcopo.*

EXplicari per Sedem Apoſtolicam poſtulaſti, utrum illis ſit licitum, qui nec voto, nec regulari obſervantiâ ſunt adſtricti, carnes comedere, quando in ſexta feria dies Dominicæ nativitatis occurrit. Ad hoc tale damus reſponſum, quod illi, qui nec voto, nec regulari obſervantia ſunt adſtricti, in feria ſexta, ſi feſtum nativitatis Dominicæ ipſo die contigerit venire, carnibus propter feſti excellentiam uti poſſunt, ſecundùm conſuetudinem Eccleſiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi ſunt, qui ob devotionem voluerint abſtinere.

NOTÆ.

a *Pargenſi.*] Ita legitur in quinta collectione, *ſub hoc tit. cap. fin.* ſed ut ibi notavit Cironius, legendum eſt *Pragenſi*, ut legitur in ſexta collectione, de qua Eccleſia nonnulla notavi *in cap. 9. de exceptionibus.* Epiſcopo Biſeſtiſlao miſſa eſt præſens deciſio, & etiam ei reſcribit Honorius *in cap. 2. de rebus Eccleſ.*

COMMENTARIUM.

1. *Illuxit orbi feliciſſimus dies, quo de utero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodiit caro factum.* Verba ſunt Concilii Toletani 10. *capite 2.* quæ deſumpta videntur ex teſtimonio D. Joannis *capite 2.* prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, ut obſervat Baronius *in apparatu ad annales*, *num. 28.* ut tanquam impoſtores damnandi ſint Cardoniſtæ, qui filium Dei humanam carnem aſſumpſiſſe negabant, ut refert Caſtro *adverſus hereſes*, *verbo Chriſtus*, *hereſi 2.* Et ſimiliter rejiciendi ſunt Manichæi, qui humanam Chriſti humanitatem negabant prope annum 277. ut refert Gualterus *in chron. ſæcul. 3.* Nocte autem Chriſtum Dominum natum fuiſſe, conſtat *ex cap. 2. Luca*, *cap. nocte, de conſecrat. diſtinct. 1.* die 25. menſis Decembris, ut probat latè Jacobus Grethſerus *de die natali Domini*, *libro 1. capite 4.* Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hiſpan. die 25. Decembris.* Unde corrigendus eſt locus D. Clementis *libro 5. conſtit. Apoſt. cap. 13.* qui de hoc die natali agens, ait: *Dies feſtos cuſtodite fratres, in primis diem natalem, qui celebratur à nobis die 25. noni menſis.* Ubi legendum eſt, *decimi menſis*; hic enim erat menſis Decembris, juxta annorum computationem à Romulo inſtitutam, & ſervatam uſque ad Julium Cæſarem, ex traditis à Macrobio *libro 2. Saturn. numero 22.* Roſino *libro 4. de antiquit. Rom. capite 1.* quibus autem Conſulibus, quâ olympiade, quo anno à mundi creatione id factum ſit, non facilè liquet, cùm in re adeo antiqua, & pervetuſta omnes hiſtoriæ caligine refertæ appareant. Anno 5199. à creatione mundi, olymp. 194. ab urbe condita 752. Chriſtum Dominum natum fuiſſe refertur *in Martyrol. Rom.* & probat Baronius *ibi*, atque ejus vigiliam, de qua in præſenti agitur, illuſtrat Franc. Maria Flor. *d. exercit. 2.* Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. ſed ex receptiori PP. conſenſu refert Baronius *ubi ſuprà*, Chriſtum natum anno creationis mundi 5199. olympiadis 187. anno 2. idque probat latè Pereſius *in Danielem libro 12. quæſt. 5.* & poſt eos Gualterus *in tabulis chron. ſæculo 1.* In re certè tam lubrica, quod plures probant, veroſimilius judicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua univerſus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magnâ debuit lætitiâ, & anniverſariâ feſtivitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc eſt, quibus quiſque naſcitur, *l. quâ ætate 5. ff. de teſtam. l. 3.*

Digitized by

l. 3. §. *minorem*, *ff. de minor.* jam olim celebrati ſolitos annuatim. Unde D. Auguſt. *ſermone* 1. *de tempore*, ait: *Conſiderate quaſo, quandò aliquis homo potens, aut nobilis natalem ſuum, aut filii ſui celebrare deſiderat, quanto ſtudio ante plures dies quicquid in domo ſua ſordium invenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, projicit; quidquid utile, & neceſſarium, præcipit exhiberi. Domum etiam ſi obſcura fuerit, dealbat; pavimenta ſcopis mundat, & diverſis reſperſa floribus adornantur: quidquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni ſolicitudine providet.* Quem ritum religiosè coluerunt in primis Perſæ, ut tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes obſervarunt, ut referunt Cenſorinus *de die natali*, P. Roa *libro* 5. *ſingul.* inſcripto de die natali ſacro, & prophanio, *capite* 3. Lindembrogius *in notis ad Cenſorinum*, Pineda *de rebus Salomonis*, *libro* 1. *cap.* 14. Faciuntque textus *in l. cùm quidam* 25. *ff. de annuis legat. l. cùm plures*, §. *cùm tutor*, *ff. de adminiſtr. tut. l ſed ſocer* 31. §. 5. *ff. de donat. inter.* De die natali ſui Mœcenatis agit Horatius *libro* 4. *carminum*, *od.* 9. De natali magnorum virorum Seneca *epiſt.* 64. De aliis Roa *d. libro* 5. *capite* 16. & 17. ubi notat, ad urbes & templa morem hunc protractum eſſe, ut anniverſariis feſtis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in aliis natalitiis, multò majori ratione nativitas Salvatoris noſtri, quæ gaudium attulit univerſo mundo, magnâ alacritate à fidelibus ſingulis annis recoli debet, ut pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi ſempiternas. Unde provenit, ut plura privilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa ſint, aliaque ſingularia huic feſtivitati conceſſa legantur.

Primum hujus diei privilegium in eo conſiſtit, ut feſtivus ſit, *capite* 1. *de conſecrat. diſtinct.* 3. *capite finali de feriis*, *l. omnes* 7. *Cod. eod. tit.* & ab omni opere ſervili vacuus, ab ſtrepituque judiciorum immunis, ut docuerunt D. Clemens *libro* 5. *conſtit. capite* 13. ſuprà relatus Iſidorus *libro* 1. *de divin. offic. capite* 15. ibi: *Natalis dies Domini à Patribus votivâ ſolennitate inſtitutus eſt.* Leo Magnus *in ſermonibus de natali Domini*, D. Baſilius, Ambroſius & Nazianz. quos refert Bellarminus *tomo* 2. *controv. libro* 3. *de cultu Sanctorum*, *capite* 13. Unde ab ipſis Apoſtolis inſtitutum hunc feſtum diem conjiciunt Azor *part.* 2. *inſtit. moral. libro* 1. *capite* 9. *quæſt.* 15. Suarez *tomo* 1. *de relig. libro* 2. *de diebus feſtis*, *capite* 5. *numero* 6. Gualterus *in tabulo chronog. ſæcula* 1. *fol.* 5. tantaque fuit hujus diei feſtivitas apud antiquos, ut in Concilio Agathenſi *can.* 64. relato *in cap. ſi quis in Clero*, 29. 7. *quæſt.* 1. conſtitutum ſit, ut clericus, qui ab Eccleſia abfuerit die ſolenni natalis Domini, per triennium ſuſpendatur à communione. Hoc autem privilegium etiam veterum natalium fuiſſe conſtat, ſiquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Poſtquam verò natus eſt primogenitus, qui ſuccedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui ſub regno ſunt, celebrant, atque ita in poſterum quotannis natalem Regis diem ſacris, ac feſtis omnis Aſia colit.* Martialis *lib.* 10. *epigr.*

Linguis omnibus, & favete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæſaris*

——— *cras nato Cæſare feſtus*
Dat veniam, ſomnumque dies, impunè licebit

Æſtivum ſermone benigno tendere noctem.

Ut ſe intelligendus eſt textus *in l. dies* 12. *C. de feriis*, ubi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenſes, aut quo libet aliud ſpectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adjiciunt: *Et ſi in noſtrum ortum, aut natalem ſolennitas inciderit, differatur.* Ubi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio appoſuerunt; ortum verò pro die inaugurati Imperii acceperunt, cùm eo die naſci veteres dicerent eos, qui novam dignitatem aſſequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod neceſſe erat, parvus ſum proceratus; à vobis natus ſum Conſularis.* Illuſtrat Turnebus *libro ſecundo adverſ. capite* 4. Sic & Imperii ortum dixerunt Impeſatores *in l. omnes* 7. *C. eod. tit.* ideoque magnâ ſolennitate dies natalis Imperii celebrabatur, ut probat Buleng. *libro* 3. *de Imper. Romano, capite* 3. Lælius Biſciola *libro* 3. *horar. ſucceſſ. capite* 11. Prohibent igitur Imperatores *in d. l. dies*, ne ludi celebrentur in die ſui natalitii, vel ortus Imperii. Utriuſque etiam diei ſolennitatis mentio fit *in d. l. omnes* 7. in illis verbis: *Noſtris etiam diebus, qui vel lucis auſpicia, vel ortus Imperii protulerint.* Quæ conſtitutio extat *in l.* 2. *Cod. Theodoſ. de feriis*, *l. die Dominico*, *C. de ſpectacul.* ubi cavetur, his diebus quieſcere lites, juraque eis velut ſacris deferre. Sic enim legendum eſt *in d. l.* 7. non *differri*; notavit Gothofredus *ibi.* De quo enim natalitio Principis accipiendus eſt textus *in l. ſed etſi* 28. §. *ſi feriæ*, *ff. ex quibus cauſis majores*; adeoque feriatus, & ſolennis habebatur apud veteres dies natalis, ut legatum relictum pro eo celebrando, annuum & perpetuum intelligeretur, ex eo ſolùm, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam* 25. *ff. de annuis legat.* quod non ſine dubitandi ratione admiſſum fuit: tum quia in dubio creditur, voluiſſe teſtatorem legando minùs gravaſſe hæredem, *leg. unum* 68. *ff. de legat.* 2. tum quia legatum non præſumitur annuum, aut reiterabile, ſed ſimplicis tantùm præſtationis, ut poſt Bartolum *in l. legatum*, *oppoſ.* 1. *ff. de annuis legat.* docuit Menochius *libro* 4. *de præſumpt. præſumpt.* 132. argumento textus *in l. boves*, §. *hoc ſermone*, *ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitii potiùs creditur legatum annuum, & perpetuum. Cujacius *libro* 23. *obſervat. capite* 7. ſicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad feſtum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *l. penult. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerumque teſtatores cavebant ut dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus diſtributionibus inter cives, aut Decuriones factis. Plinius *in epiſt. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus teſtamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis ſolenniter ageretur.* Cicero *libro* 2. *de finibus*, ibi: *Res tota, Torquate, non doctorum hominum, velle poſt mortem epulis celebrari memoriam nominis ſui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico: nihil opus eſt litibus. Tantùm dico, magis fuiſſe veſtrum agere Epicuri diem natalem, quàm illum teſtamento cavere, ut ageretur.* Ad quem legandi morem referendi ſunt textus *in l. civitatibus* 112. *ff. de legat.* 1. *l. ſi purè* 54. *ff. de legat.* 3. *l. demonſtratio*, §. *finali*, *ff. de condit. & demonſtr.* & inſcriptio, quam ita exaratum Hieronymus Magius *libro* 2. *miſcel. capite* 2. Gutherus *de jure manium lib.* 2. *capite* 10.

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
Ex Leg. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MVNICIPIBVS H. S. LXVI. C.
MONET.
VT EX REDDITU
QVOTANNIS VIII. Id. NOVEMB.
DIE SUO NATALI
MUNICIPIBUS EPULUM,
ET CRUST. ET MULS. DARETUR.
Illuſtrant Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. Dorleans *ad Tacit. pag.* 527. Stuchius *de conviv. lib.* 1. *cap.* 16.

3. Deinde proprium erat hujus feſtivitatis natalis Domini, ut omnes fideles eo die ſacram ſuſciperent communionem, adeo ut inter Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. ſi non frequentius* 16. *cap.* 19. *&* 21. *de conſecr. diſtinct.* 1. Illuſtrant Suarez 3. *tom. de Sacram. diſput.* 69. *ſect.* 3. Vazquez *ad eandem* 3. *part. diſput.* 214. *cap.* 2. Item ut in ea die quilibet ſacerdos tres Miſſas celebret, ut probavi *in cap. conſuluit, de celebr. Miſſar.* Aliud etiam hujus magni diei privilegium eſt, ut annorum computatio fiat à Chriſto nato, juxta Dionyſium Exiguum anno 532. quod introductum non fuiſſe uſque ad annos 600. notavit Pancirola *lib.* 1. *variar. capite* 141. In Hiſpania autem fuit ſpecialiter hoc ſtatutum in comitiis habitis Valentiæ *anno* 1309. ut refert Mariana *lib.* 17. *de rebus Hiſpan. cap.* 2. Deinde admiſſum in aliis comitiis Caſtellæ habitis in urbe Segobienſi anno 1373. idem Mariana *lib.* 28. *cap.* 6. Loayſa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde conſenſu totius orbis Chriſtiani idem mos fuit receptus. Mariana *lib.* 2. *cap.* 6. unde abolita fuit ratio computandi tempora variè apud antiquos uſitata; nam olim anni computabantur juxta tempus cujuſlibet Regis, Duciſve, ut primus, ſecundus, tertius annus Regis David. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, ut obſervat Jacobus Gordonus *in Chron. period.* 50. Gualterus *ſæcul.* 4. *fol.* 130. & tempore, quo inſtituti fuerunt ludi in honorem Jovis Olimpii, de quibus Pancirola *lib.* 2. *variar. cap.* 46. Tertul. *de ſpectacul. cap.* 11. ubi Pamelius *ſchol.* 180. Quæ computatio fuit poſtea rejecta; tum quia difficilis erat, ut ait Genebrardus: tum quia abſque idololatria retineri non poterat, cùm fuiſſet introducta in honorem idolorum. Quare eâ computatione rejectâ, per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæſares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod eâ ratione indictum dicebatur, de quo *in titulo C. de indict. libro* 12. & apud Pancirolam *lib.* 2. *variar. cap.* 142. fiebatque tributi indictio die 25. menſis Septembris, à qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæſaris annus 1. 2. 3. &c. uſque ad 15. ut expoſuerunt Baronius *tom.* 3. *anno* 312. *n.* 167. Euſebius *in chron.* Joſephus Scaliger *libro* 5. *de emend. tempor. cap. de indict.* Gualterus *ubi ſuprà.* Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam à Summis Pontificibus, quàm ab Imperatoribus, hoc habito diſcrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant à die 25. Septembris; Pontificum verò à die nativitatis Domini, ut refert Ciaconius *in iſag. de vitis Pont. cap. de indictionum ratione.* Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Conſules, & per eras, de quibus agunt Chriſtoph. Rufinus *lib.* 2. *conſtit. cap.* 77. Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septembris*, *&* 23. *Octobris*, Covar. *lib.* 1. *variar. cap.* 12. Unde conſtat, quantum, qualeque ſit hoc natalis Domini privilegium, ut omiſſis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

Tandem, ut ad præſentem textum accedamus, 4. in eo refertur aliud non leve privilegium, videlicet, ut ſi dies natalis Domini incidat in feria ſexta, aut ſabbatho, liceat ea die fidelibus carnibus uti, cùm feriâ ſextâ in memoriam paſſionis Domini jejunium ab Eccleſia indictum ſit, *cap. jejunia* 26. *de conſecr. diſtinct.* 3. *can.* 68. *Apoſt.* D. Ignatius *ad Philipp. epiſt.* 8. Tertul. *de jejun. cap.* 14. S. Petrus Martyr, Epiſcop. Alex. *in ſuis canonibus*, ibi: *Non reprehendat nos quiſquam quartam, & ſextam feriam obſervantes, quibus nos jejunare ſecundum traditionem præceptum eſt.* Cujus jejunii rationem aſſignat D. Auguſtinus *epiſt.* 68. *ad Caſulam*, ibi: *Cùm autem quartâ, & ſextâ maximè jejunet Eccleſia, ea ratio reddi videtur, quòd conſiderato Evangelio ipſa quarta Sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Deum feciſſe Judæi. Deinde traditus eſt eâ nocte, quæ jam tendit ad ſextam Sabbathi, quæ dies paſſionis eſt.* Plura de hoc jejunio ſextæ feriæ congeſſerunt Gazæus *ad Caſſianum lib.* 5. *inſtitut. cap.* 24. Gothofredus *in diſſert. Philoſtorg. libro* 10. *cap.* 12. Hæphtenus *diſquiſit. monaſt. lib.* 6. *tract.* 7. *diſquiſit.* 1. Poſtea verò conſuetudine introductum fuit, ut jejunium quartæ feriæ omninò aboleretur, & ut in ſexta maneret tantùm imperfectum, hoc eſt abſtinentia à carne: unde privilegium diei natalis in præſenti relatum in eo conſiſtit, ut ſi natalis Domini incidat in feriam ſextam, propter diei feſtivitatem carnibus veſci liceat; nam etiam in veterum natalitiis non ſolùm Deorum, Principum, ſed & Privatorum epulæ ſolennes erant. Apuleius *lib.* 11. *florid.* ibi: *Feſtivum celebravi natalem, ſacrorum ſuaves epulas, & facetа convivia.* Martialis *epigr.* 66.

Sexcenti cœnant ate Iuſtine vocati,
Lucis ad officium qua tibi prima fuit.

Diocaſius *lib.* 54. ibi: *Natalem Auguſti Julius Antonii filius tunc Prætor celebravit circenſibus, & venationibus: Senatum etiam, & ipſum Auguſtum ex decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Illuſtrat Roa *d. lib.* 5. *cap.* 11. ut etiam conſuetudine introductum eſt, ut in vigilia hujus magni diei collatio in quantitate exceſſiva fiat, & ex omnibus fructibus, ut referunt Azor *lib.* 3. *inſtitut. moral. cap.* 8. *ad finem*, Cenedo *quæſt.* 4. *canonic. num.* 3. Sed cùm privilegium hoc veſcendi carnibus ſit conceſſum in favorem fidelium, ipſi inviti eo uti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die jejunantes, argumento textus *in cap. minam*, 76. *diſtinct. Clement.* 1. *§. ita, de V. S.* Tandem in præſenti docetur, hoc privilegio uti non poſſe eos, qui regulari obſervantiâ, vel voto tenentur à carnibus abſtinere, qui eas edere non valent; licèt aliqui contrarium ſenſerint auctoritate Epiphanii contra hæreticos in fine dicentis: *In die Epiphaniorum, ideſt Apparitionis, & Adventus, quando natus eſt in carne Dominus, jejunare non licet, etiamſi contingat, quod ſit feria quarta, vel prope Sabbathum.* Item auctoritate Leonis *epiſt.* 93. *cap.* 4. Qui Priſcillianiſtas illo die jejunantes his verbis arguit: *Ut per omnia ſint à noſtra fidei unitate diſcordes, & dies, quæ à nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur.* Et etiam ex ſententia B. Franciſci, qui referente Piſano *conformit. fructu* 8. cùm hæc controverſia mota eſſet, & F. Moricus Franciſci diſcipulus jejunandum diceret, reſpondit Sanctus: *Peccas frater Morice, diem Veneris vocans diem, quo natus eſt nobis puer*

Jeſus:

Ieſus : volo quod & parietes tali die comedant carnes, ſi fieri poteſt, vel de foris linianter. Quibus moti auctoritatibus aliqui Religioſi putabant licere carnibus veſci, cùm dies natalis Domini in feria ſexta incidit : quos refellit Vvadingus *in not. ad regulam S. Franciſci, cap.*12. ubi exponit prædictam ſancti auctoritatem. Si autem qui emiſit votum abſtinendi à carnibus die veneris, non cogitavit de eventu natalis Domini ea die occurſuri, non tenetur abſtinere à carnibus, ex ſententia Molinæ *de juſtitia diſp.* 272. Azorii *p.*1. *inſtit. lib.*11. *cap.*20. *q.*3. tametſi quoad hoc poſtremum diſſentiant Sanchez *cap. ille* 11. *num.*61. & Vazquez 1. 2. *diſp.* 30. *cap.*4. quorum ſententiam tutiorem putat Saar. *lib.*4. *de voto, cap.*20. *num.*7. Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo ſub Emmanuele Comneno, abſolutè, & abſque ulla limitatione conſultus ab Emmanuele Comneno Imperatore, reſpondit virum nobilem, qui juraverat feriâ qualibet tertiâ jejunare, & carnibus abſtinere, non teneri juramento, ac carnibus veſci permiſit, eo quòd non congrueret diei ſancto Paſchæ, quâ lætari convenit, abſtinere à carnibus, & ſervare jejunium, ut habetur apud Balſamonem *ad can.*29. *epiſt. canonic. S. Baſilii ad Amphiloc.* & notavit Theophilus Raynaud. *in tract. de gladio & pileo, fol.*591.

TITVLVS XLVII.

De purificatione poſt partum.

CAPVT VNIC.

Innocentius III. *Armach. Archiepiſc.*

VOlens fraternitas tua per reſponſionem Apoſtolicam edoceri, humiliter à nobis expetiit, utrum mulieres ſtatim poſt partum debeant Eccleſias ingredi, vel ab earum ingreſſu per dies aliquot abſtinere. Licèt autem ſecundùm legem Moſaïcam certi dies determinati fuiſſent, quibus mulieres poſt partum à templi ceſſarent ingreſſu ; quia tamen lex per Moyſem data eſt ; gratia, & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt : nos Sanctorum Patrum veſtigiis inhærentes, taliter tibi duximus reſpondendum, quod poſtquam umbra legis evanuit, & illuxit veritas Evangelii, ſi mulieres poſt prolem enixam acturæ gratias Eccleſiam intrare voluerint, nullâ proinde peccati mole gravantur, nec Eccleſiarum aditus eſt eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam convertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abſtinere, devotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani.

NOTÆ.

a *Armach.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. unic.* & in epiſtolis Innocent. editis à Sirleto, *fol.*30. ex quo regeſtro ita reſtituo litteram hujus textus. De diœceſi Armachana nonnulla notavi *in cap. quod ſicut, de elect.*

COMMENTARIUM.

I. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio : *Mulier poſt partum ſtatim poteſt ingredi Eccleſiam, nec tenetur abſtinere per aliquot dies, ſecundùm legem Moſaicam.* Probant eam textus *in cap. cùm enixa, cap. ad ejus, cap. ſi mulier,* 5. *diſt.* Carolus, & Ludovicus *lib.*6. *Capitul. tit.*204. ibi: *Cùm enim enixa fuerit mulier, poſt quot dies debeat Eccleſiam intrare, teſtamenti veteris præceptione didicimus, ut pro maſculo diebus* 33. *pro fœmina autem* 66. *debeat abſtinere : quod tamen, ut ait S. Gregorius, ſciendum eſt, quia in myſterio accipitur ; nam ſi hora eadem, quâ genuerit, altera gratias intret Eccleſiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa eſt. In carnis autem commixtione voluptas eſt, in prolis verò prelatione gemitus : unde & ipſi in primo matrimonio dicitur : In doloribus paries. Si itaque mulierem prohibemus Eccleſiam intrare, ipſam ei pœnam ſuam culpam deputamus.* Heraldus Epiſcopus Turon. *can.*60. *Mulier poſt partum ſtatim ut voluerit, niſi fortè ſit adultera, intret Eccleſiam, ac Deo referat gratias.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garañā, Parladorius *lib.*3. *rerum quotid. different.* 5. *num.*2. Petrus Gregorius *lib.*2. *ſyntag. cap.*1. *num.*9. Franc. Valens *in concord. jur. tom.*2. *notat.*4. *fol.*234. Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri mon. cap.*76. Lindembrog. *in notis ad Cenſorinum, de die natali cap.*11. *fol.*23. Acuña & Joannes Dartis *in* 5. *diſt.* Becanus *in analog. cap.*14. *quæſt.*5. Tapia *tom* 1. *catena. lib.*4. *quæſt.*27. *artic.* 9. & *cap.*28. *art. ultim.*

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione ; nam ſacratiſſima virgo Deipara Salvatorem noſtrum huic mundo edidit abſque ullo fluxu ſanguinis, & ſine ſecundinis, ut definitum fuit in 6. Synodo Trul. *cap.*80. his verbis : *Abſque ullis ſecundinis ex Virgine partum eſſe confitentes, ut qui ſine ſemine conſtitutus ſit ; idque toti gregi annuntiantes, eos qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni ſubjicimus. Quare quoniam aliqui poſt ſancta Chriſti*

2. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Dei noſtri nativitatis diem ſimilem coquere oſtenduntur, & eam ſibi invicem impartiri, honoris videlicet prætextu ſecundinarum impolluta Virginis matris, ſtatuimus ut deinceps nihil tale fiat à fidelibus. Et tamen legi purificationis paruit, ut refertur *cap.*2. *Luca:* unde inter præcipuas, & majores feſtivitates B. Virginis, ejus Purificatio jam à temporibus Juſtiniani celebratur, ut conſtat ex Concilio Mogunt. ſub Carolo *can.*36. & referunt Amalarius *lib.*3. *cap.*44. Micrologus *capite* 48. Rupertus Abbas *lib.*3. *cap.*25. & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. litter. B, pag.*185. Novarinus *in ſched. ſacr. lib.*8. *cap.*20. Baronius & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februar.* Menardus *ad Sacrament. D. Gregorii, fol.*41. Solorzanus *in ſua Candelaria, fol.*461. igitur fœminæ, quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam ſi hæc purificatio non eſſet neceſſaria, nec in lege gratiæ admiſſa, non inſtitueretur, & ordinaretur ab Eccleſia peculiaris Miſſa dicenda cùm mulier quæ peperit, Eccleſiam ingreditur, pro ejus purificatione: ſed ſpecialis Miſſa pro eo die ſtatuta eſt, ut conſtat ex noſtro Innocentio *lib.*1. *epiſtola* 31. ubi cùm tranſactionem inter Abbatem Lerinenſem, & Epiſcopum Antipolitanum ſuper Eccleſia S. Honorati referret, hæc adjecit verba: *Nec in deſponſatione virginum, vel purificatione parientium Miſſas cantent, vel orationes, ſeu benedictiones exſolvant.* Igitur ſi eſt peculiaris Miſſa inſtituta pro purificatione mulieris, liquidò apparet, quod debet per tempus ab Eccleſia arceri, donec purificetur.

3. De purificatione ex lege veteri.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione, præmiſſis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. tranſlato, de conſtitut.* ſciendum eſt, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in ſe immundus erat. Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: primò qui tangebant leproſos, ſeminifluos, pollutos ex coïtu, menſtruatas, hemorrhoiſſas, aut illorum, vel illarum veſtes. *Levit. cap.*13. 14. & 15. Secundò qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat veſci. *Levit. capite* 11. *verſ.*43. Tertiò qui tangebant cadavera animalium immundorum. *Levit. cap.*11. *verſ.*24. Quartò qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ ſponte erant mortua. *Levit. capite* 11. *verſ.*39. Quintò qui tangebant cadavera, aut oſſa, aut ſepulchra hominum mortuorum. *Num. cap.*19. *verſ.* 11. Sextò qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo jacebat mortuus. *Numer. cap.*19. *verſ.*14. & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur. *Num. cap.*19. *verſ.*21. In ſe immundi erant primò puerperæ: *Levit. cap.*12. *verſ.*2. Secundò leproſi. *Levit. capite* 13. & 14. Tertiò ſeminiflui. *Levit. capite* 15. *verſ.*2. Quartò polluti ex coïtu, ſive legitimo, ſive illegitimo. *Levit. cap.*15. *verſ.*16. Quintò menſtruatæ. *Levit. cap.*15. *verſ.* 19. Sextò hemorrhoïſſæ, ideſt quæ multis diebus patiuntur fluxum ſanguinis extra tempus menſtruale. *Leviticî cap.*15. *verſ.*25. Nec omnes immunditiæ æquales erant, immò potiùs quædam graviores, quædam leviores: graviores erant illæ, quibus qui tenebantur, non ſolùm excludebantur à templo, & rerum ſacrarum participatione, ſed etiam hominum conſuetudine, eo quòd homines quoſlibet, & cætera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Ejuſmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap.*5. qui ob immunditiam jubebantur excludi caſtris, vel civitatibus, videlicet leproſi, ſeminiflui, & polluti à mortuis: item & menſtruatæ, quæ etſi civitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, ut cum nemine commercium haberent, niſi cum eo, qui cibum, & neceſſaria illis deferret; qui tamen ob hoc ipſum legaliter erat immundus. Et hæ quidem graviores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficilùs tollebantur. Immunditiæ verò leviores, licèt arcerent à templo, & à rebus ſacris; non tamen excludebant ab hominum conſortio, eo quòd per contactum non communicarentur aliis, & faciliori ritu tollebantur, nec per ſe diuturnæ erant. Præterea, qui leviori erant immunditiâ polluti, poterant ſaltem in atrium prophanum Gentilium, & immundorum ingredi, & ſacris ibi intereſſe; quod prioribus non concedebatur. Quare Joſephus *lib.*2. *contra Appionem*, aſſerit ab eo fuiſſe mulieres excluſas.

4. De purificationis ab his immunditiis.

Nec omnes iſti immundi purificabantur eodem modo; ſiquidem immundi ex contactu purificabantur aqua luſtrali, de qua, & cæremoniis hujus purificationis agunt Becanus *in analog. cap.*15. *quæſt.*5. P. Menochius *de repub. Hebræorum, lib.*3. *c.*18. & ut de præſenti purificatione tantùm agamus, ſciendum eſt, ritum purificationis puerperæ præſiniri *cap.*12. *Levit. verſ.*2. his verbis: *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, juxta dies ſeparationis menſtruæ; ipſa verò triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ: ſin autem fœminam peperit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menſtrui, & ſexaginta ſex diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ.* Ubi primò notandum eſt, generaliter mulierem, quæ maſculum pepererat, immundam fuiſſe quadraginta diebus; eam verò, quæ fœminam, octoginta; ſed non omnium dierum æqualem fuiſſe immunditiam: quæ enim maſculum pepererat, primis ſeptem diebus immunda erat juxta dies ſeparationis menſtruæ, ideſt, ut ita recluſa eſſet, & à domeſticorum conſuetudine ſegregata, ut ſeparatæ, recluſæ, & ſegregatæ erant menſtruatæ. Quæ verò fœminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo ſeparabantur menſtruatæ, cæteris verò ſexaginta ſex, non erat tam gravis immunditia, nec tam rigida ſeparatio; manebat tamen in ſanguine purificationis ſuæ, ideſt in purificatione ſanguinis ſui continebat ſe domi, donec ſe perfectè ſanguine, & ſordibus partus libetaret; atque ideò triginta tribus illis, aut ſexaginta quatuor diebus erat immunda. Et ſi quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione ejus, quæ fœminam ediderat; reſpondeo hoc conſtitutum eſſe ob diverſitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio à partu eſt ſanguinis copioſiùs fluentis, & eo ferè modo, quo in menſtruis: hæc in maſculorum partu ad ſummum durat ſeptem dies, & breviore etiam tempore utplurimùm abſolvitur. Altera purgatio eſt aliorum excrementorum cum modico ſanguine paulatim defluentium. Hæc in maſculorum partu cùm longiſſima eſt, per triginta dies durat, etſi paucioribus etiam diebus finiri ſoleat: in fœminarum verò partu durat utraque diutiùs, ut docent Hippocrates *de natura pueri*, Valeſius *de ſacra philoſoph. cap.*18. Itaque lex vetus longiſſima ſpatia accepit, quibus hæc perfici poſſent, etſi raro aut etiam vix unquam totum

totum hoc spatium à Scriptura signatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum ut perfectè purgata esset mulier, tum ut à partu quiesceret paulò diutiùs. Primis autem diebus voluit arctiùs separari puerperas, eo quòd iis diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus purificationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec enim atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundò offerebat turturem, vel pullum columbæ pro peccato. *Levit. c.*12. *verf.*6. id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Levit.c.*14. *verf.*2.& *c.*15.*verf.*30. Deinde offerebat infantem Deo, eumque redimebat; tandem peractis omnibus, in gratiarum actionem offerebat Deo agnum vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustũ.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Vnde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & juxta cæremonias ipsius legis expiaretur, ut suprà retuli, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solùm mortua, verùm & mortifera fuissent, ut probavi *in cap. translato, de constit.* ideo in lege gratiæ nec hujusmodi immunditia contrahitur, ut contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes suscitari nequeunt, licèt olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lavarentur. Eusebius *lib.*10.*cap.*4. Paulinus *epist.* 12. *ad Severum:*

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intramtumque manus lavat amne ministro.

Non quia fideles crederent aquâ vitia purgari, sed ut ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *lib. de oratione*, ibi: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant ad orationem, tum etiam cum lavacro totius corporis.* Quod agnoscit Ovidius *lib.*2. *Fast.*

Ah nimium faciles qui trista crimina mentis
Flumineâ pelli posse putatis aquâ.

Vnde successit usus aquæ benedictæ, de quo egi *in cap. aqua, de consecr. Eccles.* Sed si ex devotione cuixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendum est, cùm ex devotione fiat, propter quandam decentiam, propter quam & vir cum propria uxore dormiens jubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aquâ intrare Ecclesiam non debet, sed nec lotus intrare statim debet.*33. *quæst.*4. Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licitè fit, *cap. aliud* 11. *quæst.*1. *cap.quotidie, de consecr. dist.*2. Sidonius *lib.*9.*epist.*6. ibi: *Esset quidem gloria, si nunquam uxori conjungeretur, quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est*; ut probavi superiori titulo *in cap. consilium.*

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, ut probat P. Menochius *ubi suprà*, Suarez *de vita Christi, disp.*16. *artic.*4. *sect.*2. cùm partus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, ut venustè expressit Sanazarius *lib.*2. *de partu Virginis*, ibi:

Haud aliter quàm cùm purum speculavia solem
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen ejus legis præceptum adimplere humili destinatione curavit, ut eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus, *de concursu Domini*, ibi: *Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quaque pura cùm sit, tempus tamen quadraginta dierum in pollutas constitutum, præfinitumque observat: sit legi obediens is quoque qui à lege liber erat; oblatio pro eo offertur, qui nos sanctificavit.* Prosequitur latiùs Salas *de legibus disp.*23. *sect.*6. Vnde institutæ sunt ab Ecclesia festivitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conveniunt, tam circa tempus hujus institutionis, quàm causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrol. die* 2. *Februarii*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. litt. C*, *pag.*163. D. Laur. Ramirez *in Pentecost. cap.*49. Solorzanus *de jure Indiar. lib.*2. *cap.*24. & *de juribus honorariis num.* 462. Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris suprà dicebamus; nam licèt Missa propria dicatur, quando primùm post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, fœminam immundam fuisse per tempus lege Mosaica præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

7. EXPONUNTUR AUCTORITATIS DIONYSII, ET TIMOTHEI ALEXANDRINI.

Sed hucusque traditis obstat Dionysius Alexandrin. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat *in* 3.*tom. Biblioth. sacra, can.*2. in hæc verba: *De mulieribus autem quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint pias, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus & sanguinem Domini attingere. Neque enim quæ XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinã tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim, quomodocumque se habeat aliquis, & utcunque sit affectus, Domini meminisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non animâ, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur.* Refert etiam Balsamon *fol.* 883. Idem habet Timotheus Alexandrinus *in respons. canonicis, respons.*7. quæ habentur *tom.*6. *Biblioth. sacræ*, apud Balsam. *fol.*162. ibi. Interrogatio: *Similiter catechumena dedit nomen suum, ut illuminaretur, & die baptismatis illi accidit quod solet mulieribus, debetne eo die baptizari, an differre & quantùm differre?* Resp. *Debet differre donec purgata fuerit.* Interrog. *Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debetne ad sancta mysteria accedere, an non?* Resp. *Non.* Ex quibus auctoritatibus apertè constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non rectè in præsenti docetur, mulieres, eo quòd peperterint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione aliqui Theologi dõcent, hæc omnia, non ut ex præcepto necessariò servanda, sed tanquam magis congruentia à Patribus proponi. Sed verius credo, lege aliquâ canonicâ universali Ecclesiæ Orientalis, non verò Latinæ, ut notavit Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri mon.c.*76. hæc duo fuisse statuta; siquidem, ut refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysii, Leo Imperator cognomento *Sapiens*, in sua novella 13. ita cavit: *Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita à nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, inpolluta mysteria non participent usque ad quadraginta dierum terminum.* (quatuor dierum legi vult Theophilus *tom.*16. *in Heteroel. fol.*32.) *Quod si morbus invaserit, & se vitam abrupturum minetur, ut sim omnino sacramenti participes.* Non quia Imperator hoc statuendi potestatem habe-

ret, ſed iquòd jam ſtatuto Eccleſiaſtico cautum erat, ſuâ etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: immò & Dionyſius ſupponit hujuſmodi mulieres in Eccleſiam non admitti cum aliis, ſed in acceſſu quodam Eccleſiæ eſſe, hoc eſt in loco ſolitario, ut explicat Balſamon ibidem. Et hac fortaſſe ratione introducta fuit conſuetudo, ne mulier etiam poſt partum per aliquot dies Eccleſiam ingrederetur, ut in lege veteri præceptum erat: quam conſuetudinem ita abrogavit Innocentius in præſenti, ut mulieres non poſſint ab ingreſſu Eccleſiæ prohiberi, ſed liberum illis reliquerit ex devotione aliquandiu abſtinere. Eodem modo, ut refert D. Auguſt *ſerm.* 244. *de tempore, ad medium*, cavetur ne mulieres poſt matrimonium per 30. dies Eccleſiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Eccleſiam ingredi non præſumant.* Quod tamen contrariâ conſuetudine jam abrogatum eſt; nam initio naſcentis Eccleſiæ, cùm major eſſet fidelium devotio, pro majori ſacramentorum reverentia congruenter ſatis hæ leges ſtatutæ fuerunt, ut docet P. Vazquez 3. *p. in* 3. *diſput.* 210. *artic.* 7. *cap.* 3. & probavi *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 6. eodemque modo accipiendum eſt quod ex Pœnitentiali Thedori refert Carnot. *p.* 15. *Decreti, cap.* 150. ibi: *Ut mulieres menſtruo tempore non offerant, nec ſanctimoniales, nec laicæ: ſi fecerint, per tres hebdomadas paniteant.* Et D. Clemens *epiſt.* 4. in illis verbis: *Eſt ſanè propria quadam noſtra religionis obſervantia, quæ non tam imponitur hominibus, quam propriè ab unoquoque Deum colente cauſâ puritatis expetitur: de caſtimonia dico cautela, cujus ſpecies multæ ſunt, ſed primò ut obſervet unuſquiſque, ne menſtruatæ mulieri miſceatur.* Explicat Turrianus *lib.* 5. *pro canonib. Apoſt. cap.* 1. Græcique id tantâ obſtinatione tenuerunt, ut etiam periclitantes fœminas per tempus menſtrui communicare nollent, ut conſtat ex damnatione Michaelis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apoſtolicæ, apud Baronium *anno* 1054. Proſequitur Theophilus *d. tom.* 16. *fol.* 32.

TITVLVS XLVIII.

De Eccleſiis ædificandis, & reparandis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Mogunt.*

QUICUMQUE beneficium Eccleſiaſticum habent, ad tecta Eccleſiæ reſtauranda vel ipſas Eccleſias emendandas omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

1. [a] *Mogunt.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 4. Et ex hoc Concilio citant verba hujus textus Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 30. Carnot. *p.* 5. *Decreti, cap.* 35. & reperiuntur textus hic in ipſo Concilio *can.* 42. & inter capitularia Caroli *lib.* 5. *cap.* 92. & *lib.* 7. *in addit. cap.* 32. apud Ant. Auguſtinum *in epit. juris, lib.* 13. *tit.* 2. *cap.* 19. De hoc Concilio egi *in cap.* 1. *de regular.*

2. Ex hoc textu omnes repetentes, & alii infrà pro illuſtratione concluſionis laudandi, deducunt, Clericos, ſeu Rectores Eccleſiarum beneficia poſſidentes teneri de fructibus ipſius beneficii Eccleſiam reparare, vel reficere. Verùm in præſenti canone non agitur de clericis, nec de beneficiis eccleſiaſticis: quare veram ejus interpretationem aſſignabimus, & poſtea juxta communem aſſertionem omnium Doctorum concluſionem diſponemus, & diſputabimus. Sciendum autem eſt, beneficium ſæpè ſæpiùs pro feudo uſurpari in legibus Aleman. *tit.* 11. *A Paſtore Eccleſia per beneficium ſuſceperit.* Bajubar. *tit.* 1. *cap.* 1. *Per beneficium præſtare.* Concil. Meld. *can.* 18. *Ut præcepta illicita jure beneficiario de rebus Eccleſiaſticis facta à vobis ſine dilatione reſcindantur.* Hincmarus relatus à Bignonio *ad Marculf. lib.* 2. *cap.* 5. Fileſac. *in quer. fol.* 853. Vnde Aymonius *lib.* 5. *de geſtis Francor. cap.* 44. dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica ſtirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc eſt in feudum. Verba ſunt: *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharicum Regnum, qua cauſa magis contriſtavit corda Principum Francorum.* Latè probavi *in c.* 1. *de feud.* Deinde ſciendum eſt, horum beneficiorum, ſeu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & hiſtoriæ monimentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium, aliud beneficium Eccleſiaſticum. Beneficium regium fuit prædium, agerve regii dominii, qui militibus, ac nobilibus utendus fruendus dabatur à Rege, ad obſtringendam eorum fidem. Beneficium iſtud in manſis, ſervis, colonis, & ſervientibus erat conſtitutum. Vnde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuriâ, ac negligentiâ beneficiarii ſterile, ac inutile redderetur. Ita cavetur *in l.* 1. *tit.* 8. *lib.* 3. *legum Longobard.* ibi: *Quicumque ſuum beneficium occaſione proprii deſertum habuerit, is infra annum, poſtquam Comes, vel miſſus noſter notum factum habuerit, ipſum beneficium amittat.* Beneficii verò eccleſiaſtici mentio extat in eiſdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludovici congeſtis *in cap.* 1. *de feud.* ubi de hujuſmodi feudorum origine & progreſſu egi. Ex illis autem legibus, & Hiſtoricorum monumentis

dedu

deducitur, eos ipſos, qui aliquid ex beneficio Eccleſiæ accipiebant, ad plura erga Eccleſiam oficia præſtanda fuiſſe obligatos. Quæ onera ad tria potiſſimùm capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad ſarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum eſt, eas perſolvi, non ex quovis genere prædiorum, ſed ex iis tantùm, quæ aliquis poſſideret ex beneficio eccleſiaſtico, ut hac nempe nonarum præſtatione ſolvens feudatarium ſe, ac beneficiarium Eccleſiæ agnoſceret, ut ex Concilio Valentino III. conſtat in Gallia celebrato temporibus Caroli Calvi *can.*10. ib: *Sed & de fiſcis, & villis, quas conſtat dominio Eccleſiæ à fidelibus olim fuiſſe contraditas, & nunc poteſtati ſecularium traditas, voluntate eorum ordinaria placuit, ut ſicut edictis Principum juſſum eſt, nona, & decima ipſis Eccleſiis, unde ſubtracta ſunt, fideliter perſolvantur; & hi qui eas retinuerint, ut ſacrilegos noverint ſe ab Eccleſiæ liminibus pellendos.* Et antea per annum 813. conqueſti fuerunt Præſules Galliæ, antiquum morem perſolvendi nonas à prædiis eccleſiaſticis multis in partibus ſublatum: quâ de cauſa querelam ad aures Principis deferendam cenſuerunt in canone 46. Concilii Turon. celebrati ſub Carolo Magno, ibi: *Nonas, ac decimas, quas qui res eccleſiaſticas tenent, ſolvere Rectoribus Eccleſiarum ordinati ſunt, ad luminaria, & ſtipendia clericorum multis in locis abſtractas eſſe, vidimus: quod ſæpe jam miſſis veſtris in publicis indicavimus placitis, ſed inde hactenus aut pravum, aut nullum conſequuti ſumus effectum.* Quare idem Carolus Magnus, & ejus ſucceſſores perſolvendas eſſe nonas ſæpiùs dixerunt *lib.*1. *cap.*163. ibi: *Ut qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam, & decimam; ex eis Eccleſia, cujus res ſunt, donent. & qui tale beneficium habent, unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero decimas donent.* Unde apparet, fuiſſe aliquod beneficii eccleſiaſtici genus, quod ad medietatem tradi-tum erat, nempe colonus dimidium ſibi, & dimidium presbytero arabat; quo caſu nonas non perſolvebat. Idem præceptum ſolvendi nonas repetitum fuit *lib.*2. *cap.*21. & de ſolvendis nonis ex regio beneficio, ſeu feudoa, gitur *lib.*5. *c.*150. ibi: *De his qui, agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut nonas exinde non perſolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipſam nonam cum ſua lege perſolvant.* Præter nonas illi, qui beneficium Eccleſiæ habebant, decimas quoque perſolvebant, ut ex præfatis locis facilè conſtat. Tertiò Eccleſiæ præſtare tenebantur ſarta tecta, hoc eſt, qui aliquid ex beneficio Eccleſiæ poſſidebant, tenebantur ad Eccleſiarum labes, ac ruinas reficiendas, præſertim verò ad tecta: quod facilè probatur *ex d. can.* 46. *Concilii Turon.* 3. ubi Patres conqueruntur Eccleſias ruere, & funditus labi, propter neglectam tectorum inſtaurationem ab his, qui beneficia eccleſiaſtica poſſident. Similiter, inquiunt, & de reſtauratione tectorum nobis neceſſitas incumbit judicare, quia non tantùm domus monaſteriorum, ſed & ipſæ Eccleſiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meldenſe *can.*62. *Hi qui ex rebus Eccleſiaſticis nonas, & decimas perſolvere, & ſarta tecta Eccleſia ſecundùm antiquam auctoritatem, & conſuetudinem reſtaurare debent, & hoc non ſolùm negligunt, verùm & per contemptum dimittunt, atque clericos fame, ac penuriâ, eccleſiaſtica ædificia diſſolutione annullari permittunt.* Legis Longobardicæ *lib.*3. *tit.*3. *l.*2. extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: *Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus noſtris, ut quicumque de rebus eccleſiaſticis beneficia habent, pleniter ſecundùm morem regionis nonas, & decimas ad ipſas Eccleſias donent, abſque ulla diminutione, & dilatione, in quantùm melius poſſunt, & juxta poſſibilitatem eorum, & quando neceſſitas exegerit, dent operas ad ipſas Eccleſias reſtaurandas, & adjutorium faciant.* Modum verò & impenſas, quas in reficiendis Eccleſiis facere oportuit eos qui agrum Eccleſiæ occupaſſent, definit capitulare quadrageſimum *lib.*4. *Conſideratum eſt, ut de frugibus terræ, & animalium nutrimine nona, & decima perſolvantur. De opere verò, vel reſtauratione Eccleſiarum Comes, & Epiſcopus, ſive Abbas, unà cum miſſo noſtro, quem ipſi ſibi ad hoc elegerint, conſiderationem faciant, ut unuſquiſque eorum tantùm inde accipiat ad operandum, & reſtaurandum, quantum ipſe de rebus Eccleſiarum habere cognoſcitur; ſimiliter & vaſi noſtri: aut in commune tantum operis accipiant, quantum rerum eccleſiaſticarum habent, vel unuſquiſque per ſe juxta quantitatem, quam ipſe tenet: aut ſi inter eos convenerit, ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æſtimationem operis in argento perſolvant, cum quo pretio Rector Eccleſiæ ad prædictam reſtaurationem operarios conducere, & materiam emere poſſit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege ſua reſtituat, & inſuper bannum noſtrum ſolvat, ut ita caſtigatus caveat, ne ſæpiùs iterando beneficium amittat.* Unde facilè cognoſcitur, in præſenti canone non agi de clericis beneficia eccleſiaſtica ex inſtitutione Epiſcopi poſſidentibus; ſed ſe feudatariis prædia Eccleſiæ in beneficium, hoc eſt feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præſtare, & ſarta tecta Eccleſiarum cuſtodire, ut in præſenti cavetur: quo modo etiam accipiendus eſt canon 25. Concilii Arelat.6. ſub Carolo. in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Eccleſiæ habet, ad tecta ejuſdem Eccleſiæ reſtauranda, vel ad ipſas Eccleſias ædificandas omninò adjuvet.* Videndus Dartis *ad* 16. quæſtione 1. *ad finem.*

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur, et probatur.

Sed licèt hæc, ni fallor, vera ſit hujus textus ſententia; tamen juxta communem interpretationem talis deducitur diſputanda aſſertio: *Habentes beneficium in Eccleſia tenentur ad ejus reparationem contribuere.* Probant eam textus *in cap. Omnes, de conſecr. diſt.*1. *cap. fin. de his quæ fiunt à major.* Concil. Emerit *can.*16. *ad finem*, ibi: *Omnes verò ſupradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Epiſcopo ſuo placitum faciant, ut reparare Eccleſias ſibi commiſſas intendant: quod ſi facere diſtulerint, ab epiſcopo ſuo diſtricti Eccleſias ſibi creditas, ut ratio permittit, digne reparent. Eccleſia tamen, quæ mundiales res nullas habent, ſolicitudine, intentione, & diſpoſitione Epiſcopali, ut ratio permiſerit, habeant reparationem.* Francofurd. *can.*26. *Ut domus Eccleſiarum, & tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent.* Concilium Toletan.16. *in epiſtola Regis Flavii, Egicæ, colum.*1. Concil. Rom. ſub Eugenio II. *can.*25. ibi: *De deſtructis Eccleſiis, ut ab eis, qui eas poſſident, readificentur; & ſi non ſufficiant, à populo adjuventur.* Con. Tullenſe *part.*2. *c.*11. ibi: *Ut Eccleſiæ ſarciantur, vel reſtaurentur in ædificiis ab iis, qui earum rebus utuntur, aut ab unoquoque tale ex earum familia præbeatur adjutorium, per quod, ſi fieri poteſt, readificentur. Indignum eſt enim, juxta hiſtoriam, Domino per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis*

sic habitare, & domos Dei esse desertas. Tridentinum *sess.7. de reform. c.8.* Consonat lex 11. *tit.10. partit.1.* Illustrant Lambertinus *lib.3. de jurepatron. quæst.7. articulo 2. num.1.* Surdus *consil.62. num.23.* Barbosa *de jure eccles. lib.2. cap.4. num.5.* & *de potest. Episc. alleg. 64. num.4.* & *de offic. Parochi cap.13.* Salgado *de protect. regia, part.3. cap.5. num.7.* Bobadilla *libro 2. polit. cap. 18. num.136.* Riccius *in praxi aurea, resol. 476. num.4.* Valascus *consult.179. num.12.* Ant. Augustinus *in epit. jur. lib.13. tit.2.* Petrus Gregor. *lib.1. partit. tit.4. cap.11.* Lantdmeter *lib.2. de veteri monach. cap.36. per tot.* Tondutus *resol. canonic. cap. 38. & 39.* Abbas Panormit. *quæst. 4.* Diana *p.8. tract.7. resol.16.* Loaysas *in not. ad Concil. Tolet. 16. can.6.* Solorzanus *lib.4. polit. cap.23.* Martha *de jurisdict. p.2. cap.48.* Thomas Sanchez *lib.7. in præcept. cap.29.* Moneta *de commut. cap.12.* Frances *de Eccles. Cathed. cap.13.* Villaroël. *p.2. regim. Eccles. quæst.20. artic.1.* Solorzanus *tom.2. lib.3. cap.23.* Conclusionem hujus textus illustrat etiam Sperell. *decis.67.*

4. IMPUGNATUR PRÆDICTA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam in divisione omnium bonorum ecclesiasticorum facta à sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, idest ipsius reparatione, *cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. videntes, 12. quæst.2.* & in Hispania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda. Concil. Tolet. 16. *can.5.* relatum *in cap. unio, 15. quæst.3.* Concil. Brachar.2. *can.2.* extat *in cap.1. 10. q.3.* Concil. Eremit. *can. 16.* apud Gratianum *in capite 2. 10.q.3.* Tarracon. *can.2. in c. decernimus 10. quæst.1.* notarunt Paponius *lib.1. tit.1.* Jacob. Gothofr. *in l.18. C. Theodos. de operib. publicis:* & in Ecclesiis plerumque sunt ædituï, seu operarii, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asservent, & diligenter expendant: probat Cæsar *de eccles. hierarch. q. 2. proœm. §.5. n.16.* ut erant etiam ædituï apud Gentiles, quasi ædium tutores, qui templa curabant, & reparabant, de quibus Aristotel. *lib.6. polit. cap. fin.* ibi: *Alia species curationis est circa rem divinam, seu sacerdotis, & aditui circa templa, ut conserventur quæ sunt, & dirigantur ruinosa ædificia, & cætera omnia, quæ pertinent ad divinum cultum.* Plato *lib.6. de legibus*, eos vocat quæstores, & asservatores sacræ pecuniæ, ut refert, & explicat P. Gregorius *2.p. syntag. lib.15. cap.31. n.2.* Igitur clerici non tenentur ex propriis fructibus Ecclesias reparare. Vnde in Concil. Autel.3. *canone 5.* alias 7. apud Ant. Augustin. *in epit. lib.13. tit.2. cap.12.* ita cavetur: *De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, &c. definimus, ut in reparationibus Ecclesiarum, alimoniis sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.* Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potiùs ad Principem, quàm ad clericos spectat, *capite fin. 96. distinct.* ibi: *Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, novas ædificare.* Et *cap. sicut, 23. q.4.* & refertur *lib.1. Regum, cap.12. & 22. Paralip. cap.24.* quod Reges Joab, & Josias circa templi Salamonici restaurationem satagebant. Vnde Ovidius *lib.2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inventorem, ibi:

Templorum positor, templorum sancte reparter.

Non quia ipse templorum inventor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, ut refert Suetonius *in ejus vita, c.30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendiis absumptas refecit.* Quare Casaub. ibi apud Ovidium, pro *reperter*, legit *refector.* Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can.25.* ibi: *Ecclesia, & qualibet pia loca adjacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non sufficiente verò, necessariò à populo plebis auxilientur.* Igitur nunquam ad clericos primò, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

5. DE ÆTATE ÆDIFICIORUM.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. si quando, C. de operib. publicis*, Consulti *in l. vulgò 58. l. domus 60. ff. de legat.1.* ubi ait Papinianus: *Domos hereditarias exustas, & heredis nummis structas ex causa fideicommissi post mortem heredis reficiendas viri boni arbitratu, sumptuum rationibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis.* Ita legitur in Haloandr. & Florent. Vulgò autem corruptè legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis.* Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum; unde Mamertinus in Panegyrico Iuliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore, induisse juventutem; & Cassiodorus *lib.1. variar. c.25.* ait: *Quorum fabricis dedimus longissimam juventutem, ut pristina novitate reluceant, quæ jam fuerant veternosa senectute fuscata.* Pari quoque ratione ornamenta urbium, ac decora marmorum senium tempore sentire dicimus, ut videre est *in l.16. C. Theodos. de oper public.* Ædes etiam dicuntur ætatis senio concuti *in l.15. eod. tit.* D. Gregor. *lib.2. dialog. cap.15.* ibi: *Ejusque ædificia longo senio lassati.* Et Ovidius ait:

Caneseunt turpi tecta velicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boëtium:*

Abjurant priscam te Præsule tecta senectam.

Quod & Agenus Vrbicus *in comment. ad Iulium Frontinum*, ad arbores transtulit his verbis: *Alter è contrario similiter quæreret, ex similitudine ferè culturæ comparationem accipi, idest si silva, cujus sit ætatis pars cæsura, & ætas arborum, ut solent relinqui, quas antemissas vocant, ut silvarum quoque ætatum sint partes.* Illustrant Iurerus, & Broëus ad Cassiodorum *d. epist. 25.* Fornerius *lib.1. select. cap.2.* Juretus *ad Symmachum epist.5.* Nec inelegánter rei inanimtæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in jure, *l.2. §.1. l. Seia, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. fidejussores, ff. de fidejuss. l. ædiles 35. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. l. si quis intra 7. C. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apuleium *lib.9. de Asino*: *Acerrimo, gravique odore sulphuris juvenis infectus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat; atque est ingenium vivacis metalli, crebras ei sternutationes commovebat.* Gellium *lib.3. noctium, cap.6. de palma*, ibi: *Ingenium hujusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusque non cedat.* Illustrat Fornerius *lib.1. select. cap.2.*

6. DE REPARATIONE ECCLESIARUM.

Cùm ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerumque ut reficiantur, aut reparentur; ideo nec minor cura habenda est in eis conservandis, quàm construendis, ut eleganter ait Cassiodorus *lib.1. var. epist.25.* Reparari autem, seu refici dicitur ædificium, cùm in pristinum statum restauratur, *l.1. §. deinde, ff. de rivis, l.1. §. refecit, ff. ad leg. Iul. de vi public. l.3. §. reficere, ff. de itinere, actuque, l.2. §. si quis ædificium, ff. de novi operis nunc.* ita ut forma veteri servatâ, reficiatur; ut etiam merces reparare dixit Scævola *in l. qui Romæ 122. §. Calimachus, ff. de*

de V. O. cùm earum loco, quas in aliquem locum importatas quis vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat: quaſi iterum parare, ſeu comparare. Horatius *lib.* 1. *carminum, od.* 31.

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparare exponit Duarenus *lib.* 1. *animadv. cap.* 10. *in l. qui dum* 16. *ff. de in rem verſo, l. ſi unus* 27. *ff. de pactis*; & illuſtrat D. Ioan. Ramos *in l. deprecatio, num.* 46. *ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum eſt, Eccleſiam ita reparandam eſſe, ut antiqua forma ſervetur, quia renovationis modus ex Epiſcopi pendet arbitrio, *cap. omnes*, ibi: *Epiſcopi providentiâ modus inveniatur: de conſecr. diſt.* 1. non enim ibi præcipitur abſolutè ut Eccleſiæ reparentur, juxta antiquam formam; ſed quod Epiſcopi providentiâ fiat reparatio, ut attendatur quorum expenſis reparatio facienda eſt, & an juxta majorem, vel minorem formam. Dubium tamen eſt, an Epiſcopus poſſit virtute hujus arbitrii ampliare templum ſumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur? In qua quæſtione ſequentes caſus ſunt diſtinguendi. Primus eſt, cùm ſtipulatione aliquis obſtrictus reperitur ad reparationem; quo caſu dicendum eſt, non poſſe cogi ad ampliationem, cùm verba ſtipulationis ſtrictè accipienda ſint, *l. quicquid, ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promiſit, quia longè aliud eſt reficere, aliud ampliare, *l. uſufructuarius* 44. *ff. de uſufructu, l. quid tamen* 10. §. 1. *ff. quibus modis uſusfruct.* Secundus caſus eſt, quando fit ampliatio Eccleſiæ, non quia neceſſaria, ſed tantùm utilis: quo caſu ſimiliter dicendum eſt, non poſſe compelli ad præſtandos ſumptus ampliationis eos, qui jure ordinario tenentur ad refectionem, ut reſolvit Gratianus *tom.* 1. *diſcept. cap.* 84. *num.* 21. ea ratione, quia licèt res communis reſici poſſit ſumptibus ſociorum, non tamen poteſt eis invitis ampliari, *l. parietem* 8. *ff. de ſervit. urban.* quibus conſequens eſt, ut qui ad Eccleſiæ reparationem tenentur, impedire poſſint prædictam ampliationem, niſi caveatur pro futura reparatione loci ampliandi; nam irrogatur ei præjudicium propter futuras expenſas reparationis, ampliatâ Eccleſia. Pechius *de Eccleſ. reparandis capite* 2. *numero* 4. Tertius caſus, & difficilior eſt, quando ampliatio neceſſaria eſt propter populi multitudinem, quam antiqua Eccleſia capere non poteſt, ut in caſu textus *in cap. præcipimus* 53. 16. *quæſt.* 1. quo caſu Pechius *ubi ſuprà*, Ripa *reſponſ.* 14. *num.* 10. Aufrerius *in deciſ. capel. Toloſ.* 449. exiſtimant onus incumbere illis, ad quos ſpectat neceſſitas reparationis, pro modo facultatum ſuarum. Sed longè aliter diſtinguendum eſt; nam cùm hæc ſit nova conſtructio, facienda eſt ſumptibus ejus, cui incumbit Eccleſias conſtruere, videlicet Epiſcopi, *cap. fin. hoc tit.* Reparatio verò Eccleſiæ ampliatæ ſpectat ad eos, qui ad reparationem veteris Eccleſiæ tenebantur, cùm ipſi ſpecialiter obſtricti ſint ad Eccleſiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel ſacramenta recipiunt.

7. DE PERSONIS QUÆ AD HANC REPARATIONEM TENENTUR.

Deinde agendum eſt de perſonis, ad quas ſpectat reparatio Eccleſiarum, & quarum ſumptibus ſunt Eccleſiæ reficiendæ. Et primò ſi portio reddituum fabricæ Eccleſiæ deputata ſufficiat, ex eâ Eccleſia reficienda eſt, *cap. unic. cap. decernimus,* 10. *quæſt.* 3. Quod ſi portio hæc non ſufficiat; & Eccleſia ſit Cathedralis, Epiſcopi, & Canonici ex propriis fructibus tenentur eas reficere, *cap. final. de his quæ fiunt à majori part.* Lambertinus *de jurepatron. lib.* 3. *quæſt.* 7. *artic* 2. Borel. *conſil.* 2. *num.* 12. Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg* 64. *num.* 4. & *lib.* 2. *juris Eccleſ. cap.* 4. *num.* 9. olim reparabantur ab Epiſcopis ex tertiis Eccleſiarum parochialium, *dicto cap. unic. capite decernimus,* 10. *quæſt.* 3. Quid autem in Eccleſiis Indiarum obſerveur, explicat latè Solorzanus *dicto lib.* 4. *polit. cap.* 23. Si autem in Eccleſia parochiali ſit Rector, & alii clerici beneficia in ea habentes, ſeu decimas poſſidentes, tenentur eam reficere pro portione, ſeu juxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barboſa *de jure eccleſ. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 1. Item commendatarii. Valaſcus *conſult.* 175. *num.* 20. Salgado *de protect. reg.* 3. *p. cap.* 5. Item qui penſionem obtinent, Barboſa *de poteſt. Epiſcop. ſuprà*: quos omnes judex ſuperior cogere poteſt ad ipſam reparationem. Concil. Meldenſe *can.* 62. ibi: *Qui ſarta tecta Eccleſiæ reſtaurare debent, & hoc negligunt, ab eccleſiaſtica communione ſeparentur.* Nec hoc caſu admittitur appellatio, ut latè probat Salgado *dicto cap.* 5. quod ſi horum portiones non ſufficiant ad neceſſariam reparationem, parochiani cogendi erunt ſumptus exhibere, quorum intereſt templa habere. Concil. Mediol. 5. ſub D. Carolo, *tit.* 4. *de Eccleſiis, & earum ſupellect. p.* 2. *fol.* 536. ibi: *Quæ verò labentes, propeque cadentes, nullum cenſum habent unde reſtituantur, civitatis, municipii, locive, ubi ſita ſunt; impenſis inſtaurentur.* Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect.* 253. *num.* 1. & an eo caſu forenſes teneantur contribuere, examinat Cabedo *p.* 1. *deciſ.* 91. *num.* 9. Tondutus *reſol. canonic. cap.* 38. quod procedit, niſi aliter pacto, ſeu tranſactione conventum ſit, ut probat Tondutus *reſol. canonic. cap.* 39. vel niſi contrariâ conſuetudine alius modus reparationi præſcribatur, cui in primis ſtandum eſt, ut docuerunt in præſenti Cardin. Ioan. Andr. & Hoſtienſis: & hoc caſu etiam inter parochianos judicem Eccleſiaſticum eſſe competentem, probat Pereyra *de manu Regia, cap.* 18. *per tot.* Jure autem civili hujuſmodi cura erat Proconſulis, *l.* 7. §. 1. *ff. de offic. Proconſul.* Omnia autem, quæ hucuſque diximus, procedunt in reparatione neceſſaria, quæ fit propter vetuſtatem, aut fortuitam ruinam templi; ſed ſi voluntariâ quorundam vaſtatione templum deſtruatur, ceſſant, eſtque facienda reparatio ſumptibus ejus, qui Eccleſiam deſtruxit, *cap. quiſquis* 21. §. *ult.* 17. *quæſt.* 4. *cap. conqueſtus, de foro compet.* Pechius *ubi ſuprà, cap.* 3. pro cujus damni emendatione tacitam hypothecam concedit Eccleſiæ idem Pechius *cap.* 4. ſed fruſtra, cùm nulla lege Pontificia, ſeu civili hæc hypotheca inducatur, neque ullo alio idoneo argumento comprobetur; ſed ſi bona everſoris non ſufficiant ad reparationem, recurrendum eſt ad fabricam, clericos, & parochianos, juxta ordinem ſuprà relatum.

8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quibus ita animadverſis, apparet ratio præſentis aſſertionis, quare videlicet qui beneficium Eccleſiaſticum poſſident in Eccleſia, teneantur ad ejus reparationem: quod ex mera æquitate provenit, quia cùm habeant emolumentum ex decimis & oblationibus Eccleſiæ, conſequens eſt, ut teneantur onus reparationis ſubire: nec audiendi ſint, ſi lucrum quidem amplectantur, onus autem ei annexum reſpuant, *l. unic.* §. *pro ſecundo, C. de caduc. tollend.* juxta regulam *Secundùm naturam, ff. de R. I.* & decimæ ipſæ tranſeunt cum

eo onere reparationis ; unde onus reale judicantur, argumento legis *si me, & Titium, ff. si certum petatur* : unde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est majori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap fin. de his quæ fiunt à major.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi*, ad eam speciem, ubi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus ; nam pertinet potiùs ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti : & singularis ejus dispositio in eo consistit, ut quamvis ad ea quæ ut singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *cap. quod omnes, de R. I. lib. 6.* ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus majoris partis, ut noceat omnibus; quia cùm omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligari videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu majoris partis, sicut fieri solet in his, quæ ut universis clericis competunt, *cap. 1. eod. tit. de his quæ fiunt à majori parte* : & cùm sit necessaria reparatio, major pars minori præjudicat, argumento textus *in l. & sunt* 8. *ff. de pactis.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam omnia in ea expensa sunt accipienda juxta distinctionem proximè adductâ, & ordinem suprà præscriptum. Primò enim ex bonis fabricæ reparatio fit : secundò ad eam tenentur beneficiarii ; & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesia patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *ubi suprà.* Tandem parochia nisi aliter usu introductum sit, ut concludit Diana *d. 8. p. tract. 7. resol. 16.*

CAPUT II.

Ex Concilio a generali.

CUm dicat *b* Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, è contra quidam quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi quærentes, leprósis, qui cum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum aliis convenire, Ecclesias, & cœmeteria non permittunt habere, nec proprii juvari ministerio sacerdotis, quod quidem procul à Christiana pietate esse dignoscitur ; de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, ut ubicumque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cœmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua premittantur habere. Caveant tamen, ut injurioſi, veteribus Ecclesiis de jure parœciali nequaquam existant ; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, ut de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap.* 23. repetitur hic textus, & *in collect. sub hoc tit. cap.* 2. & refert illud Joannes Hoveden. *part. poster. in suis annal.* & ex eo Novarinus *lib. 1. schediasm. cap.* 10. de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de rescript.*

b *Apostolus.*] 1. *Ad Corinthios cap.* 12.

COMMENTARIUM.

2. OMissis leprosorum acceptionibus, quas dabimus infrà *in cap. 1. de conjug. leprof.* pro hujus textus expositione sciendum est, non solùm apud Gentiles leprosos extra civitatem ejici, quia hujusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *lib. 1.* sed etiam apud Judæos Dei jussu extra castra ejiciebantur, *Levitici cap. 13. & 14.* Vnde hujusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Nazianz. *orat. 30. in laudem Basilii :* & non modò omnibus odiosi erant leprosi, sed etiam Deo quoque inviſi existimabantur: expiabantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, ut præscribitur *Levit. cap. 14.* Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primò *offerebat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculumque, & hyssopum : & unum ex passeribus immolari videbit*, idest occidi ; nec enim hoc erat propriè sacrificium, *in vase fictili super aquas viventes*, fontanas scilicet, aut fluviales. *Alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundandus est, septies, ut jure purgetur : & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.* Deinde ipsimet leprosi lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lavabant seipsos. Postea die octavo, si erant divites, offerebant agnum pro delicto, idest eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto ; & agnum pro peccato, & ovem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, idest cum tribus gomor, sive asseronibus, & olei sextario. Si verò pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo, reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus, ac pedis dextri, & super caput. Quem expiationis ritum mysteriis plenum exponunt post ordinarios *in d. cap. 13. & 14. Levit.* P. Menochius *de republica lib. 3. cap. 18.* Becanus *in analog. cap. 14. numero 5.* In lege autem gratiæ, cùm dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratiis, & privilegiis. Quare in Concilio Aurel. 5. *can.* 21. ita cautum fuit : *Et licèt propitio Deo, omnium Domini sacerdotum, vel quorumcumque hac cura possit esse fidelium, ut egenis necessaria debeant ministrare ; specialiter tamen de leprosis*

ſis id pietatis causâ convenit, ut unuſquiſque Epiſcoporum, quem incolam hanc infirmitatem incurriſſe, tam territorii ſui, quàm civitatis agnoverit, de domo Eccleſia juxta poſſibilitatem victui & veſtitui neceſſaria ſubminiſtret, ut non eis deſit miſericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis contingit inopia. Et in Concilio Lugdun. ſub Pelagio II. celebrato, *can.6.* ita habetur: *Placuit univerſo Concilio, ut uniuſcujuſque civitatis leproſi, qui intra territorium civitatis ipſius aut naſcuntur, aut videntur conſiſtere, ab Epiſcopo Eccleſiæ ipſius ſufficientia alimenta, & veſtimenta accipiant, ut illis per alias civitates vagandi licentia denegetur.* Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacii VIII. anno 1300. ita ſtatutum fuit circa eos: *Excommunicamus, & excommunicatos provinciæ denunciari præcipimus Barones, Conſules, Bajulos, & quoſcumque, qui recluſos leproſos ratione perſonarum, vel patrimonii ipſorum auſi fuerint talliare, vel aliquid pro tallia exigere ab eiſdem.* Refert Coriolanus *in addit. ad ſummam, fol.73.* & in præſenti exemptio à decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religioſi ſint, ut antiqui repetentes hîc exiſtimarunt; aut quia eas debeant præſtare proprio ſacerdoti, ut voluit Gloſſa; ſed pietatis intuitu, ut in ipſo textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum aliis fidelibus propter contagium ſe immiſcere nequeunt. Gregorius III. *epiſt. 4. ad Bonifacium Mogunt. Epiſc. Leproſis ſi chriſtiani fideles fuerint, Dominici corporis, & ſanguinis participatio tribuatur.* Cum ſanis autem convivia celebrare eis negatur, quod ſub eiſdem verbis repetit Concil. Vvormat. *can.31.* & Carolus Magnus *in ſuis conſtit. capite* 20. interdicit leproſis ſe immiſcere populo Chriſtiano, ideoque illis conceditur, ut habeant Eccleſiam propriam cum clerico, qui illis ſacramenta adminiſtret. Nec tunc obſtat textus *in can.17. Concil. Ancyrani*, in illis verbis: *Eos qui rationis expertia animantia inierunt, & eoſdem non ſolùm leproſos crimine hujuſmodi factos, ſed & alios iſto ſuo morbo replentes, præcipit ſancta Synodus inter eos orare, qui ſpiritu periclitantur immundo.* Pro cujus canonis expoſitione ſciendum eſt, duplicis generis eſſe leproſos; quoſdam qui à natura ſic ſunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forſan ſitu regionis; ut enim unaquæque regio, ac clima ſuas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; immò unus, idemque morbus in alio climate alia habet ſymptomata: de illis leproſis agitur in præſenti textu, & Conciliis ſuprà relatis. Alii verò ſunt qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Eccleſia ſemper odio habuit in deteſtationem peccati perpetrati, de quibus *in d. can.17.* Vnde cùm in eo canone PP. agant de leproſis qui cum animali concubuerunt, & inde leproſi facti fuerunt, quibus primis Eccleſiæ ſæculis nulla venia indulgebatur, licèt poſtea mitiùs cum his contra naturam luxuriantibus ſe haberet Eccleſia, ut probat Albaſpineus *lib.2. obſerv. cap.14.* ideo in eo canone jubetur, ut ipſi leproſi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentium, extra portam Eccleſiæ, in veſtibulo, vel juxta eam partem, in qua mendici convenire ſolent ſtipem collecturi, ut probat Tertul. *de pudicitia cap.14.* ibi: *Reliquias autem libidinum, furiæ impiæ, in corpora, & in ſexus, ultra jus naturæ, non modò limine, verùm omni Eccleſia tecto ſubmovemus, quia non ſunt delicta, ſed monſtra.* Docent Lantdmeter *lib.2. de veteri mon. cap.60.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excurſ.2.* Hiemantes autem in eo gradu conſiſtentes dicebantur, quia ſub nullo tecto recipiebantur, immò pluviæ, & frigori expoſiti erant: licèt hujus vocis alias ſignificationes adducant Balſamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pœnit. & remiſſ.* Gibalinus *de clauſur. diſquiſit.3. cap.2. §.6. num.32.* Senſus ergo prædicti canonis eſt, eos qui rationis expertia animantia inierant, & leproſi facti fuerant propter tale monſtrum; & quia pecudes, & cætera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant ea edentes, inter hiemantes, ſeu eos qui ſpiritu periclitantur immundo, ideſt energumenos, orare debere. Notarunt Coriolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in adverſ. cap.146. num.11.* Illud omittendum non eſt, veros leproſos crepitaculo ligneo ſemper eleemoſynas petiiſſe, ut conſtat ex Molano *die 14. Iulii*, & Joanne Gerbrando, qui in chron. Belgic. *lib.4. cap.11.* ait: *Ante Comitis Amelii Curiam cum tabulis leproſorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam ſervo ſuo: Panem, & carnes accipe, & Romanum ſcyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo.* Quia voce eleemoſynam petendo, aëris infectione contagium timeri poterat: unde forſan originem duxit, ut eleemoſynarii hoſpitalium S. Lazari, & Antonii, ubi hujuſmodi leproſi curantur, tabulâ, aut campanulâ eleemoſynam petant.

CAPVT III.

Alexander III. a *Eborac. Archiep.*

AD audientiam noſtram noveris perveniſſe, quod villa, quæ dicitur H. tantùm perhibetur diſtare ab Eccleſia parochiali, ut tempore hiemali, cum pluviæ inundaverint, non poſſint parochiani ſine magna eam difficultate adire; unde non valent eccleſiaſticis officiis congruo tempore intereſſe. Quia igitur parochialis Eccleſia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ proventus miniſter illius convenienter valeat ſuſtentationem habere: f. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, Eccleſiam ibi ædifices, & in ea ſacerdotem, ſub. ap. ob. ad præſentationem Rectoris Eccleſiæ majoris cum Canonico, de fundatoris aſſenſu inſtituas, ad ſuſtentationem ſuam ejus villæ obventiones eccleſiaſticas percepturum. Provideas tamen, ut competens in ea honor pro facultate loci Eccleſiæ matrici ſervetur: quod quidem fieri poſſe videtur, cùm ejuſdem villæ dominus xx. *b* acras terræ fructiferæ velit ad

uſus presbyteri conferre. Si verò *c* perſona matricis Eccleſiæ virum idoneum præſentare diſtulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum, ceſſ. ap. diff. inſtituere non omittas.

NOTÆ.

1. a *Boracenſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. de Metropoli Eboracenſi Angliæ nonnulla notavi *in cap.* 4. *de reſcript.*

b *Acras terræ.*] Acta apud Saxones; & Anglos idem eſt, quod apud Latinos ager; non tamen ſimpliciter agrum notat, ſed certam agri menſuram: quo modo Latini jugerum dicunt. Crebra vox eſt in Regum, & aliorum Principum donationibus. Sigebertus in chron. *ad annum* 1201. ibi: *Rogerius Torellus, miles illuſtris Vulcacinenſis territorii dedit Eccleſiæ Gemeticenſi in perpetuam eleemoſynam apud Giſentas* 16. *& dimidiam acras terræ arabilis, & ſeptem acras nemoris.* Refert Voſſius *de vitiis ſerm. lib.* 3. *cap.* 1. & nos *in cap...*

c *Perſona.*] Ideſt Rector, ut expoſui *in cap. ad aures, de reſcrip.*

COMMENTARIVM.

2. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, Eccleſias ædificare, templaque conſtruere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, *cap. fin.* 96. *diſt.* & ideo pium opus exercere earum conſtructores docetur *in cap. pia mentis* 26. 16. *quæſt.* 7. & miris laudibus illos efferunt Alfonſus Rex *in l.* 6. *tit.* 10. *partit.* 1. D. Auguſtinus *lib.* 20. *contra Fauſtum*, Epiphanius *lib.* 1. *hæreſi* 69. & alii, quos laudat Valenzuela contra Venetos 2. *p. ex num.* 6. & ad templa exſtruenda gravi, & ponderoſa oratione hortatur fideles D. Chryſoſtom. *orat.* 18. *in acta Apoſt.* quare & laïci admiſſi fuerunt ad juſpatronatus ipſarum Eccleſiarum, ut alii invitentur ad hoc opus pium, & religioſum. Lambertinus *de jure patron. lib.* 1. *quæſt.* 1. *artic.* 4. Spino *in ſpecul. teſtam. gloſ.* 3. *num.* 5. Inde etiam cùm legata ad pias cauſas relicta integra, & ſine diminutione Falcidiæ præſtentur, *authent. ſimiliter, C. ad leg. Falcid.* ita etiam præſtatur integrè legatum relictum ad conſtructionem templi, *cap. nos* 3. *de teſtam.* Tiraq. *privil.* 26. *pia cauſa*: & licèt incertæ perſonæ legari nihil valeat, §. *incertis, Inſtit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum poteſt, ut in caſu legis ſervos 17. *ff. de aliment. legat.* docuerunt Tiraq. ſuprà, *privil.* 56. Valent. *num.* 27. Vnde juſtè feſtum indicitur propter ſolennitatem dedicationis, & conſecrationis novi templi, *cap. ſolennitatem* 16. *cum ſequent. de conſecr. diſt.* 1. quæ ſolennitas quotannis iteratur, Chriſto Domino exemplum præbente, cùm ipſe encenia celebravit, referente D. Joanne *cap.* 10. hoc eſt feſtivitatem dedicationis templi: D. Iſidorus *lib.* 1. *de eccleſ. offic. cap.* 35. ibi: *Annuas feſtivitates dedicationis Eccleſiarum ex more veterum celebrari in Evangelio legimus, & meritò.* Defendunt hunc pium Eccleſiæ ritum contra Magdeburg. & alios novatores, Bellarminus *tom.* 3. *controv. lib.* 3. *de cultu Sanctor. cap.* 5. Durantius *lib.* 1. *de ritibus Eccleſ. cap.* 24. *num.* 2. Roa *lib.* 5. *ſingul. de die natali, cap.* 5. Quæ æquè procedunt in templis conſtruendis, & dedicandis ſub titulo Dei optimi Maximi, quàm ubi dedicantur ſub titulo Sanctorum; nam hoc permiſſum eſſe facilè conſtat ex Concilio Gangrenſi *can.* 20. *& in epiſt. ad Epiſcop. Armen.* Concil. Carthag. 5. *can.* 14. quod idem de altaribus cautum eſt *in cap. placuit* 26. *de conſecr. diſt.* 1. & aliis relatis à Bellarmino *ſuprà, cap.* 4. nec ideo cultus latriæ ſoli Deo debitus (qui in conſtructione templorum exhibetur, ut ait D. Auguſtinus *in lib. contra ſerm. cap.* 22.) Sanctis præſtatur. Quo figmento hæretici ſuprà relati templa in honorem Sanctorum conſtrui improbabant; ſed malè, quia ad eum effectum Eccleſia in honorem Sanctorum dedicatur, non ut ipſis cultus latriæ præſtetur, ſed ut eorum commemoratio frequentiùs agatur. Vnde cùm dicitur, hæc eſt Eccleſia S. Mariæ, intendimus ſignificare, hæc eſt baſilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: ſicut cùm dicimus, hæc eſt Miſſa S. Mariæ, ſignificare volumus, quod hæc eſt Miſſa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata S. Mariæ.

Nec ſolùm fideles hortandi ſunt ad conſtructionem Eccleſiarum, verùm & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus aliàs commodè ſacramenta adminiſtrari nequeunt: quo modo exaudiendum eſt præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Eccleſias* 28. 16. *quæſt.* 7. *cap. Eccleſias* 13. *de conſecr. diſt.* 1. Inde primò infertur, impiam, & irrationabilem eſſe conſtitutionem, aut conſuetudinem, quæ templorum conſtructioni adverſatur. Valenzuela *d.* 2. *part. contra Venetos, num. ult.* & ideo eſſe improbandam authenticam *caſſa, C. de ſacroſ. Eccleſ.* immò P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 5. *in fine*, Germonius *in aſſert. pro libert. Eccleſ. cap.* 8. docuerunt, prohibentem templa ædificare ſacrilegium committere, ejuſque pœnis eſſe puniendum. Inde etiam deducitur ratio conſtitutionis Juſtiniani relatæ *in authent. de eccleſ. titul.* §. *ſi quis autem, collat.* 9. ubi ſtatuitur, cogendum eſſe per Epiſcopum, & per civilem judicem perficere opus Eccleſiæ, ſeu loci religioſi, eum qui cœpit illud conſtruere; & decedente ipſo, hæredes ejus ſimiliter teneri, ita ut conſtructio, quæ ab initio fuit voluntaria, ſemel cœpta efficiatur neceſſaria, argumento legis *ſicut, C. de O. & A.* Ex eodem etiam favore conſtructionis Eccleſiæ provenit, quod quamvis invitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere, C. de jure delib. l. invitum* 11. *C. de contrab. empt.* Heraldus *lib. unic. emend. capite* 26. ubi exponit textus *in l.* 9. *ff. de act. rer. amot. l.* 65. §. 1. *l.* 70. *ff. de R. V.* Hermoſilla *in l.* 3. *titulo* 5. *partit.* 5. *gloſſ.* 1. tamen ut Eccleſia ædificetur, aut amplietur, cogendus eſt dominus domum, aut aream ſuam diſtrahere. Hermoſilla *ubi ſuprà*, Franc. Leo *tom.* 1. *deciſ.* 90. *Valentia.* Quæ ſententia non eſt generaliter admittenda, ut pro cujuſlibet Eccleſiæ conſtructione, aut ampliatione liceat dominis invitis prædia extorquere; ſed ſub hoc moderamine, ut ſit pro ædificio, aut ampliatione moraliter neceſſaria Eccleſiæ Parochialis, ſeu Cathedralis, quam conſtrui, aut ampliari non ſolùm utile, verùm & neceſſarium eſt: tunc enim licet auferre à dominis prædia ſua, refuſo juſto pretio, exemplo legis *ſi venditor*, §. *ſi conſtat, ff. comm. præd. l. item ſi verberatum,*

bratum, §. *ultimo*, *ff. de R. V.* Si verò utilis tantùm, non verò neceſſaria fuerit conſtructio Eccleſiarum, citra Principis auctoritatem auferri à nullo domus ſua debet. Covar. *libro 3. var. cap. 14. num. fin.* Cùm enim regulariter inſtitutum ſit, dominum non cogi rem propriam diſtrahere, deſideratur neceſſitas fovendi religionem, ut publicus favor privatæ utilitati præferatur, juxta legem *ſi locus*, §. *cùm via publica*, *ff. quemadmod. ſervit. l. 2. ff. ne quid in loco publ.* propter utilitatem autem tantùm non licet abſque reſcripto Principis alicui rem propriam auferre.

4. Sed licèt adeò commendetur Eccleſiarum conſtructio, & magnopere expediat, tamen ita novæ Eccleſiæ conſtruendæ ſunt, ut inde aliis præjudicium non irrogetur, *cap. 1. & 2. de novi oper. nunc.* In conſtructione enim Eccleſiarum maximè attendendum eſt, ne inferatur damnum aliis parochialibus Eccleſiis, *cap. in bis 30. de privil. l. 9. tit. 10. p. 1.* Guido Papæ *q. 260.* Zerola *in praxi*, 1. *p. verbo Eccleſia*, *quæſt. 4. & 5.* Valenzuela *conſil. 45. per tot.* ideoque novam parochiam intra limites antiquioris tantùm licebit conſtruere ex juſta cauſa, veluti ſi augeatur multitudo fidelium, qui in Eccleſiis jam conſtructis recipi non poſſint, *c. præcipimus*, 16. *quæſt. 1.* vel ſi una parochia habeat domos ita ab Eccleſia diſtantes, ut difficile ſit, maximè in hyeme, imbribus, vel nivibus impedientibus, ad eam parochianos venire, vel deferri ſepeliendos, vel baptizandos, ut probat Petrus Gregor. *de benef. cap. 12. num. 4.* unde rectè in præſenti textu permittitur novæ parochiæ erectio, ex eo quod propter diſtantiam loci tempore hyemali commodè parochiani non poterant divinis officiis intereſſe: quam Alexandri Decretalem confirmavit Concil. Trident. *ſeſſ. 21. de reform. cap. 4.* ibi: *Novas parochias etiam invitis Rectoribus, juxta formam conſtitutionis Alexandri III. quæ incipit Ad audientiam, inſtituere poſſint.* Varia tamen in præſenti ab Alexandro præcipiuntur: primò ut reſervetur jus præſentandi clericum ad novam Eccleſiam Rectori veteris Eccleſiæ, à qua fit diſmembratio, in compenſationem damni illati, ut expreſſit Alfonſus noſter *in l. 9. tit. 10. part. 1.* ibi: *Por el menos cabo, que recibieſſe la primera por los parochianos que le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella puedan preſentar al Obiſpo el que huvieren deponer en la Igleſia ſegunda, è otorgarles ainde, mas de eſto, que ayan en ella alguna renta en manera de cenſo, por conocimiento de majoria.* Quod jus præſentandi latè exponunt Barbola *in dict. cap. 4. Concil. Trid.* Valenzuela *tom. 1. conſil. 45. per tot.* Salgado *de protect. p. 3. cap. 5. num. 37.* ſecundò, ut clerico ejuſdem novæ Eccleſiæ aſſignentur pro ejus ſuſtentatione obligationes pro modo parochiæ diſmembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *cap. Eccleſia 43. cum ſequent. 16. quæſt. 1.* Lotherius *de re benef. lib. 1. quæſt. 28.* qui reſolvit hanc decimarum aſſignationem non eſſe neceſſariam, ſi commodè aliunde nova Eccleſia dotetur. Tertiò deſideratur, ut competens honor in ea pro facultate loci matricis Eccleſiæ reſervetur, ideſt annua aliqua pēnſitatio pro arbitrio Epiſcopi moderanda. Proſequuntur latiùs Lotherius, Salgado, & Petrus Greg. *ubi ſuprà*, Moneta *de commut. c. 11. num. 334.* Vaſconcellos *libro 1. de reſponſ. cap. 13.* Altelſerra *lib. 5. differt. cap. 6.*

CAPUT IV.

[a] *Lexovienſi.*

QUicunque Eccleſiaſticum beneficium habent, ad tecta Eccleſiæ reſtituenda, vel ipſas Eccleſias emendandas, omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

[a] *Lexovienſi.*] In prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 4.* Legitur *Exonienſi*, ſed malè, ut ibi notavit Ant. Auguſt. cùm etiam *Lexovienſi* legatur poſt Concilium Lateran. *p. 29. capite 2.* de qua diœceſi egi *in cap. 8. de offic. ordin.* & commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. 1.*

CAPUT V.

[a] Vrbanus III.

AD audientiam noſtram jam pridem pervenit, quod tu in Eccleſia de Cologia, de qua in Epiſcopum vocatus, & electus fuiſti, regulares canonicos ordinare, & eorum inſtitutioni de bonis tibi collatis congruè velis providere. Inde ſiquidem eſt, quod tuum nos deſiderium, atque propoſitum multimodis laudibus commendantes, devotioni tuæ auctoritate Apoſt. indulgemus, ut juxta votum tuum canonicos regulares in Eccleſia præſcripta, ſi tibi in hoc Epiſcopus diœceſanus conſentit, ad honorem Dei & Eccleſiæ tuæ, ſecundùm beati Auguſtini regulam valeas ordinare, & eos ibidem, nullius contradictione, & appellatione obſtante, inſtituere. Vnde ſi clerici ſæculares in ea fuerint, qui adhuc ſupereſſe noſcantur, volumus ut eis, dum vixerint, ibi vel alibi neceſſaria ſecundùm conſuetudines provideantur. Licèt autem vicini tui nobis inſtantiùs ſupplicarent, quatenus in Eccleſiæ præſcriptæ jure confirmationis privilegium faceremus de canonicis, tuæ in hac parte devotioni de jure

non possumus deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem existant, quibus privilegium indulgeatur: eis utique cùm fuerint instituti, tam in his, quàm in aliis, precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentiùs deferemus.

NOTÆ.

1. a *Vrbanus III.*] In hac sexta collectione tantùm legitur *Vrbanus III.* in secunda autem, *sub hoc tit. cap. 4.* prout hîc transcribitur; sed ita corrupta est inscriptio, ut facilè cognosci non possit, nisi emendemus *Trutonienſi:* quæ civitas Trutonia dicta, seu sancti Trudonis, insignis est inferioris Germaniæ civitas, ubi potentissimum est D. Benedicti cœnobium.

COMMENTARIUM.

TExtus hic non spectat ad ædificationem Ecclesiæ, seu ejus reparationem; sed tantùm ad reformationem, seu professionis canonicorum mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares consentiente Episcopo sæculares fieri possunt, ita etiã ex sæcularibus regulares fieri valent cum Capituli cõsensu, *c. si Episcopus, 12. q. 2.* & invitis ipsis canonicis desideratur rescriptum Pontificis, ut docet Legaufre *in parat. ad hunc tit.* & probavi jam *in d. c. inter.* 2.

CAPVT VI.

a Cœlestinus III.

TUa nos duxit, &c. *Et infrà:* Præterea quia occasione juramenti, quod de rebus Ecclesiæ non alienandis te asseris præstitisse, in locis tui Episcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis plurimùm videntur indigere (ne prætextu novarum Ecclesiarum commissa tibi Ecclesia destitui videatur) Ecclesias formidas erigere: fraternitati tuæ præsentium significatione mandamus, quat. illius juramenti occasione nullatenus præsermittas, quin populo indigenti super basilicarum constructione studeas salubriter providere.

NOTÆ.

1. a *Cœlestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* nullibi tamen exprimitur cui referibat Pontifex, nec ubi integra epistola reperiatur. In præsenti autem fragmento tantùm docetur, juramentum de non alienandis rebus Ecclesiæ ab Episcopo præstitum, seu generaliter illud respectu omnium suæ diœcesis Ecclesiarum, seu tantùm suæ Ecclesiæ Cathedralis, non impedire, quin infra alterius parochiam novam erigat Ecclesiam, etsi inde minuatur parochianorum numerus, atque personales saltem obventiones decrescant; quia prædictum juramentum ad directas dumtaxat, & eas quidem illicitas, vel non necessarias alienationes restringendum est, argumento textus *in capite Ad nostram 21. de jurejur. l. ult. ff. qui satisd. cog.* de quo juramento egi *in cap. . .*

TITVLVS XLIX.

De immunitate Ecclesiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

CAPVT I.

Ex Synodo a *Ioannis Papæ.*

NEt *b* in domibus Ecclesiarum, neque *c* missus, neque *d* comes, vel judex *e* publicus, vel minister, quasi pro consuetudine, nec *f* placitum, nec auspicium vindicent: sed in *g* publicis rebus domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.

NOTÆ.

Digitized by Google

NOTÆ.

1. *Joannis Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur ex qua Synodo transcriptus sit textus hic; facilè tamen id apparet ex Baronio *tom.* 9. *anno Christi* 904. Severino Binio *tom.* 3. *part.* 2. *Concil. pag.* 137. qui referunt sub Joanne Papa IX. Ravennæ Concilium celebratum fuisse, ut acta Stephani VII. contra Formosum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo sancitos, *can.* 11. hæc verba reperiuntur: *Ut in domibus Ecclesiarum, nec missus, ne comes, vel judex, quasi pro consuetudine, nec placitum, nec hospitium vindicent, sed in publicis vicis domos constituant, in quibus placitum teneant, & secundùm antiquam consuetudinem hospitentur.* De hac Synodo alia notavi *in cap. fin. de offic. Archipresb.* nec est necesse in hoc canone supplere verbum *statuimus*, ut fecit Glossa, cùm plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, ut constat ex canonibus editis in Conciliis Cæsaraugust. Valentino Galliæ, Arelat. 4. sub Leone III. & Rhemensi 1. sub Leone.

2. b *In domibus Ecclesiarum.*] Hostiensis in præsenti, *num.* 1. Panormit. *num.* 3. Sylvester *verbo Immunitas* 1. *num.* 3. Azor *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 9. *quæstione* 7. existimant in præsenti, appellatione domus Ecclesiarum, non tantùm ipsas Ecclesias significari, verùm etiam domos privatas, quæ ad jus, & dominium Ecclesiæ pertinent; quia non tantùm Ecclesia ipsa, verùm etiam ejus domus præsenti immunitate gaudent. Quæ doctrina faciliùs admittetur, si sciamus, jam à primis Ecclesiæ sæculis inter alia bona immobilia Ecclesiam domos possedisse: unde Gregorius Magnus *epistola* 19. *lib.* 3. redditus omnes ædis sanctæ Agathæ, cui Leonem acolythum præfecerat, assignat in pensionibus domorum urbanarum, his verbis: *Ideo pensiones omnium domorum in hac urbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas, & quantum in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare omnibus modis studebis.* Hoc autem singulare notandum est, quod iis domibus, quæ ad Ecclesias pertinebant, tituli, & insignia Ecclesiarum inscribi solebant, hocque ritu Ecclesia possessionem domus acquirere credebatur: quare ipse Sanctus Gregorius *lib.* 1. *epist.* 63. agnoscens Petronii domum injustè à Constantino defensore Ecclesiæ titulatam, jubet titulos dejici, & deponi, quos ignorantia Constantini præfixerat, his verbis: *Quoniam dolli sumus domum Petronii notarii S. Romanæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, à Constantino tunc defensore irrationabiliter titulatam, experientia tua præsentis præcepti paginâ demandamus, ut omni excusatione, vel dilatione emissâ, depositis titulis, eandem domum præsentium latrici Theodoræ relicta antedicti Petronii sine mora restituas.* Immò Ecclesia, ut sacerdotum, ac clericorum quieti consuleret, domos illis comparabat, in quibus commodè degerent ad officii sui partes piè & religiosè obeundas, ut constat *ex cap.* 2. *de jurepatron. in* 5. *compil.* ibi: *Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cum indecens modis omnibus videatur, ut Ecclesia memorata competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem* 30. *passus terræ, juxta canonicas sanctiones, in liberam eleemosynam extra cœmeterium à parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas, ibidem liberaliter largiaris.* Et *l.* 7. *tit.* 13. *lib.* 1. *recepil.* & hæ domus dicebantur ecclesiasticæ, sive domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *lib.* 7. *histor. Eccles. cap.* 24. ibi: *Verùm cùm Paulus ex Episcopi domo, ejus Ecclesia propria, exire nollet, Imperator Aurel. de ea re rogatus sententiam sanctissimè quid agendum esset decrevit; præcipit enim, ut domus Ecclesiæ iis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & urbis Romæ Episcopi tribuendam præscriberent.* Gregorius Turon. *lib.* 1. *miracul. cap.* 39. ibi: *Mulier luctuosa libidine, operta peccati tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis: cùmque observata omnia reperisset, pulsare fores ecclesiastica domus cœpit, ac voces ejusmodi dare: Quousque sacerdos dormit? Quousque clausa hostia non reseras.* Refert Lemaistre *libro* 1. *de juribus Eccles. capite* 16. De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

3. c *Missus.*] Glossa in præsenti, pro *misso* exponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præsenti.* Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest; nam frustra in eodem textu, prout jacet in hac sexta compilatione, ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine* 15. *ff. ad municip. cap. novit* 43. *de appellat. cap. pastoralis*, §. *quia verò, de officio deleg.* notatur *in l. ab executore* 4. *ff. de appellat.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum à Principe pro qualicumque Ecclesiastica, aut publica utilitate, vel opportunitate, qui corrigeret quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: *Tilpinum sequitur Ulfarius, qui à præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad recta judicia determinanda, fuerat ante Episcopum constitutus super totam Campaniam.* Aymonius *lib.* 5. *cap.* 1. ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissolvere debeant.* Quo modo missi dominici accipiuntur in legibus Longob. *lib.* 2. *tit.* 16. 18. & 29. legibus Aleman. *tit.* 21. 30. & 36. capitul. Caroli *libro* 1. *tit.* 122. & *lib.* 2. *tit.* 18. & *lib.* 4. *tit.* 30. 32. & 44. & *lib.* 5. *cap.* 19. & aliis congestis à Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus.* Diversique erant hi missi dominici à missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per provincias: notavit P. Marca *lib.* 5. *concord. cap.* 8. Quater enim in anno in Gallia à Rege Legati mittebantur per Provincias, ut si quid Episcopi, aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus à Comite jus dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque Principum, seu capitularium ab illis per Provincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideo dicebantur missi, *cap.* 2. *de regul.* ut etiam Legati à Pontifice per Provincias directi, *legati missi dicuntur, cap. excommunicamus*, ubi notavi *de offic. Legat. cap.* 1. *eod. tit. in* 6. notarunt Cironius *ad tit. de offic. Legat.* & *ad tit. num. de appellat.* Leo Pinel. *in cap.* 2. *num.* 197. Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc paucorum pagorum, ut accipitur in constitutionibus Caroli Calvi, *tit.* 12. *cap.* 12. ibi: *Ut unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens, rapinas fecerit.* Ubi notavit Carolus Sirmundus, & S. Bonifacius Martyr *epist.* 115. *Postea verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum Ricolf. miserit in missaticum super Elbam cum his inscriptis scriptis,*

Illustrant Lindembrog. *in gloss. verbo Missaticum*, Vossius *de vit. serm. lib.3. cap.27.* Zerda *in adverss. cap.155. num.22.* Missus autem quis dicatur, exponit etiam Colvenerius *ad Flodoard. capite 18.*

4. d *Comes.*] Pro temporis varietate varii generis fuerunt Comites. Ante Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Provincias sequebantur officii gratiâ. Cornel. Fronto *de differentiis Latinè sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem.* Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tua, Præfecti, Scriba, Medici, Aruspices, Præcones.* Præcipuum verò Comitum locum tenebant assessores Præsidum, qui eis in judiciis assidebant, de quibus *in l.4. ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside, ante diem residui temporis salarium deberi ait Comitibus.* Et *l. legati 12. §. Comites, ff. de vacat. muner.* ibi: *Comites Præsidum, & Proconsulum.* Et *l.1. §. sed si, ff. de extraordin. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant.* Et *l.5. ff. ad leg. Iul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege judicium datur.* Et *l. Senatusconsulto 16. ff. de offic. Præsid.* ibi: *Senatusconsulto cavetur, ut de his, qui Provincias regentes, comites, aut libertini.* Et *l.4. ff. de offic. assess.* ibi: *Diem functo Legato Cæsaris Comitibus residui temporis.* Et *l.6. §. penult. ff. de pœnis, l.41. §.1. ff. de excusat. tut.* Illustrant Cujacius *lib.4. respons. Papin. in l. diem functo, ff. de offic. Procons.* Gothofredus *in l. in diem 4. de offic. assess.* Vivar. *ad Flavium Dextrum, pag.32.* Baronius *in Martyrol. die 31. Maii.* A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum obtervabant, vel ex eo prodibant, quasi socii laborum; immò & honorarii tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quàm tertii ordinis agitur *in l. unic. C. de Comitibus consist. l.1. & 2. C. de Comitibus rei milit. l. unic. C. Theod. de comit. & arcar. l.17. & 18. C. Theodos. de proxim. Comitum, l.127. C. Theodos. de Decur. l.9. & 10. C. Theodos. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis civitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregorius Turon. *lib.6. cap.41.* ibi: *Misitque ad Duces, & Comites civitatum nuncios.* Ipsi Comites in pace juri dicundo operam dabant. Gregorius Turon. *lib.8. cap.18.* ibi: *Gundoaldus autem Comitatum Meldensem super Vuerpinum competit, ingressusque urbem, causarum actionem agere cœpit.* Idem *lib.10. cap.6.* Unde in Concilio Vernensi *can.13.* ita cavetur: *Ut comites, vel judices ad eorum placita primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosynâ Domini Regis; & postea alias causas cum justitia.* Cabilon. 2. *cap.21.* ibi: *Comitibus verò, & judicibus hoc summoperè observandum est, ut jure judicent, & nequaquam in judicio munus, seu personam accipiant.* Tribur. *can.9.* ibi: *Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes seculare placitum eadem die condixerint; placitum Comitis postponatur.* In Concilio Tolet.1. sub Recharedo mentio fit diversorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officiis ac jurisdictione tradunt Altesserra *de comitibus lib.1. cap.3.4. & 5.* Zerda *in adverss. cap.91. num.9. & 21.* Crespetius *in summa, verbo Comes*, Bignonius *in not. ad Marculf. lib.1. de formul. cap.8.* Morla *in emper. tit.2. quæst.28. num.2.* Ramirez de Prado *in fragment. adverss. Luitprand.*

5. e *Judex publicus, vel ministri.*] In his verbis superfluum videtur verbum, *publicus*; constat enim, judex publicos esse, siquidem judex dicitur, quasi jus dicens populo, *cap. ferus. §. judex, de V.S.* quique publica fungitur potestate, *l.2. §. postea, ff. de orig. jur.* unde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium: nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *judex publicus*, majores judices significari; & per verbum *minister*, judicem inferiorem, ut sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

6. f *Placitum.*] Id est judicium civile, jurgium, seu contentionem forensem, *cap. placita 15. quæstione 4.* Concil. Ticinense sub Leone IV. *part.3.* ubi PP. ipsius Concilii coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia jurgia populum nimis affligebant, & aiunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus.* Et in Concil. Meldensi *can.76.* ita cavetur: *Ut Regia Majestas observare præcipiat omnibus reipublicæ ministris, quod à divinis auctoritate, & SS. PP. constitutione cautum esse dignoscitur, ut nemo Comitum, aut quisquam ex judiciaria potestate, post quartam feriam, quæ caput jejunii nominatur, placitum, seu malum tenere præsumat.* Illustrat Hothomanus *in Francogal. cap.10. & 11.* moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis civitatum: sed plerunque ob ingruentes pluvias, aut solis ardores in templum juris dicundi causâ sese recipiebant Comites: quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric.12.* ibi: *Cùm domum Dei deceat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur; & valde indignum sit, & devotioni cultus sit contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tractatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, & alia non deputata ad executionem, & obsequium divinorum: Statuimus, & arctius prohibemus, ne de cætero in Ecclesiis fiant mercata, sive teneantur vasa, sive mercimonia laicorum, nec judicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes vicinia, vel tractatus, seu publica parlamenta, nisi fortè tempore guerrarum.* Necnon Imperator Carolus statuit, ut ipsi judices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non verò in Ecclesiis, *lib.4. capitul. cap.28.* ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio ejus habeatur.* Dicemus *infrà, in cap.5.*

7. g *Publicis locis domos constituant.*] Ad Prætorium videlicet, quod proprie accipitur ubi jus dicitur, *l. penult.* aliàs finali, *C. de offic. Rector. provinc.* ubi Mornac. cui & Præsidum domus hærent, *l.3. C. de oper. public. l.3. C. de metal. lib.12. l.ult. C. Theodos. de offic. omn. judic.* unde apud D. Joannem *cap.18.* legitur, Judæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib.2. variar. capite 191.* P. Faber *libro 1. semestr. cap.1.* De locis ubi Romani jus reddebant, agit Polletus *lib.1. histor. fori, cap.4.*

COMMENTARIVM.

8. Concilio traditur, et illustratur.

EX hoc canone communiter talis deducitur assertio: *In domibus Ecclesiarum, in quibus clericè degunt, non debent judices laici hospitium sibi vindicare.* Quæ assertio probari potest *ex cap. præterea 28.* ibi: *Albergerias*, junctâ ejus verbi notâ, *de jurepatron.* Concil. Salisburg. sub Martino V. *Seculares, ecclesiasticæve personæ, quacumque dignitate præfulgeant, Romanorum Rege, ejus conjuge, & filiis exceptis, Ecclesias, ecclesiasticaque bona, jura, & jurisdictiones, seu Ecclesiarum vassallos publicè occupare,*

occupare, aut invadere quomodolibet non præſumant. Et *in l.1. in fine, C. de Epiſc. & cleric.* quæ extat aliquibus verbis adjectis *in l.8. C. Theodoſ. eod. tit.* cujus auctor eſt Conſtantinus, non Magnus, primus Catholicorum Imperator, ut Gloſſa exiſtimavit; ſed Conſtantinus Junior: nam textus ille Placido, & Romulo Conſulibus emanavit. Hi autem non ſub Conſtantino Magno, ſed ſub Conſtantino Juniore floruerunt, *l.51. tit.5. p.1. l.27. tit.3. lib.1. l.2. tit.21. lib.2. ordin. l.7. tit.3. lib.1. recopil.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, Germonius *lib.2. de ſacror. immunit. cap.15. num.13.* Boëtius Epon. *hic*, Sylveſter *in ſumma, verbo Immunitas 1. num.3.* Azor *part.2. inſtit.mor.lib.9.cap.9.quæſt.8.* P.Suarez *tom.1.de relig. lib.3.cap.13.num.13.* Bonac.ad Bul. cœnæ Domini, *q.19.punct.3. §.1. num.5.* Cortolanus *in explicat. ipſius Bullæ, excom.18. verſ.5.* Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit. & ordin.* Alteſſerra *de Ducibus, lib.3. cap.16. & libro 6. differt. cap.1.* Concluſionem hanc illuſtrat Sperell. *deciſ.51.*

9. Impugnatur concluſio.

Sed hæc aſſertio difficilis valdè redditur ſequenti juris conſideratione; nam munus hoſpitis recipiendi eſt patrimoniale, *l.3. §. munus, ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus hoſpitis recipiendi, non perſonæ, ſed patrimonii onus eſt.* Et *l. ſunt munera, ff. de vacat. & excuſ. mun. l.3. Cod. de muner. patr. lib.10. junct. l. munerum, §. patrimon. ff. de muner. & honor.* ſed à muneribus patrimonialibus nemo excuſatur, *l. munera, §. patrimoniorum*, ibi: *Ab hujuſmodi muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, aliiſve qui privilegio aliquo ſubnixus eſt, nec Pontifex excuſatur.* Ubi Gloſſa deducit: Ergo nec clericus, nec Eccleſia. Quæ ſententia probatur *ex l. de his, C. de Epiſc. & cleric. l.2. C. de muner. patrim. lib.10.* Igitur domus Eccleſiarum tenentur recipere Judices, ſeu Legatos Principis; ſiquidem ab eo onere patrimoniali, quia non perſonæ, ſed rei eſt, nemo excuſatur, præcipuè cùm agitur de hoſpitio præbendo miniſtris Regiis; nam inter regalia jura illud præcipuum numeratur, ut non ſolùm Principi, verùm & ejus miniſtris, & Conſiliariis habitatio præbeatur, *l.2. & per tot. C. de metatis, & epid. lib.12. l.1. & per tot. tit.15. lib.3. recopil.* docent Avendaño *in diction. verbo Hueſpedes*, Aviles *in cap.8. Pratorum, verbo Dineros.* Maſtrillo *de Magiſt. lib.3. cap.10. num.178.* Solorzanus *de jurib. honor. num.416.* qui numero ſequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez reſolvit, Eccleſiaſticos ab hoc onere exemptos non eſſe, niſi ſpecialis immunitas illis concedatur: ergo ritè, & rectè Comites, & alii Judices poſſunt hoſpitium ſibi vindicare in domibus Eccleſiarum, etiamſi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maximè Eccleſiaſtici, tenentur hoſpitalitatem exercere, *cap.1. cap. quieſcamus, & per tot. 42. diſt.* probavi *in cap.2. de ſuppleud. neglig. cap.1. de empt. & vendit.* Ergo non debent eximi ab hoſpitio judicum, & aliorum Magiſtratuum.

10. Immunitas quæ, & quotuplex.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus rationem ut aſſignemus ſciendum eſt, immunitatem dici quaſi muneris vacationem, exemptionem, ſeu libertatem à muneribus alioqui communibus; ita nimirum dictam, quaſi expertem muneris, vel ſine munere, ideſt onere: munus enim præter donum ſignificat etiam nunc onus, nunc officium ſine dignitate, & honore, *l. munus 18. ff. de V.S.* quapropter immunitas Eccleſiaſtica ita definitur: *Eſt jus, quo loca, vel perſona Eccleſiaſtica à communi onere, ſeu obligatione libera, & exempta ſunt.* Et ideo alio nomine vocari ſolet libertas, ſeu exemptio Eccleſiaſtica, *cap. adversùs, hoc tit.* docent Covar. *lib.2. variar. cap.20.* Lupus *de libert. Eccleſ. part.2. quæſt.11.* Suarez *de cenſur. diſput.21. ſect.2. num.89.* Azor *tom.2. lib.9. cap.8.* Hæc autem immunitas, ſeu emunitas, ut voluerunt Pirhens *in Gloſſario*, Zerda *in adverſ. cap.91.* eccleſiaſtica eſt triplex. Prima localis, quæ competit Eccleſiis, & aliis piis locis, de qua *in cap. inter alia, hoc tit.* Secunda perſonalis, quæ competit Eccleſiaſticis perſonis, etiam in ordine ad cauſas, de qua *in cap. non minus, hoc tit. cap. clerici, de judiciis, cap.1. de foro compet.* Tertia realis, quæ competit Eccleſiaſticis rebus, ſeu bonis, de qua in præſenti textu agitur.

11. Traditur ratio decidendi.

Ideo autem in domibus Eccleſiarum judices, & ſæculares Magiſtratus neq; eunt hoſpitium quærere, aut ſibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hoſpitium, jam ab Imperatore Conſtantino conceſſa fuerat *in d. l.1. de Epiſc. & Cleric.* & in formula ipſa immunitatis Eccleſiaſticæ relata à Marculfo *lib.1. formul. cap.3.* ſpecialiter cavetur, ne Eccleſiæ, villæ, aut poſſeſſiones manſiones, ſeu paratas præſtent. Solebant enim ſubditi hoſpitio non modò recipere miſſos, & Legatos Principis, Comites, & eorum miniſtros, verùm & viaticum eis pro uniuſcujuſque dignitate præſtare. Verba ſunt: *Statuentes ergo, ut neque vos, neque junieres, neque ſucceſſores veſtri, nec ulla publica judiciaria poteſtas, quocumque tempore in villis ubicumque in regno noſtro ipſi Eccleſiæ, aut Regiâ, aut privatorum largitate collatis, aut qui poſtea fuerint collaturi, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuſlibet cauſis exigere, nec manſiones, aut paratas, vel fidejuſſores tollere non præſumatis*, &c. Unde deſcriptum ferè privilegium monaſterii Corbeienſis à Clotario datum, quod extat apud Sirmundum *tom.1. Conc. Gall.* & privilegium Lauriſhamenſis monaſterii, quod auctorem habet Carolum Magnum *in Chronico Lauriſhamenſi*; & tot alia, quæ paſſim occurrunt. Sed reverentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacenſem villam cœnobii Floriacenſis crebrâ Arnuſti Comitis metatione attritam luget Aymonius Floriac. *lib.2. de miracul. S. Benedicti, cap.5. Nam Arnuſtus quidam fuit vir ſecularis militiæ, clarus ſtipendiis, qui ab Archembardo hujus loci Abbate beneficiario jure aliqua ex poſſeſſionibus monaſterii ſibi tradita poſſidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quoque, quam ſacramento Sancto ſpoponderat Benedicto, ac illi pro poſſe famulantibus monachis, Pauliacenſis parochia prædium aſſidua exinanibat metatione.* Carolus Magnus *lib.3. Capitul. cap.39.* ibi: *De miſſis noſtris diſcurrentibus, vel cæteris propter utilitatem noſtram iter agentibus, ut nullus manſionem contradicere eis præſumat.* Ludovicus in Synodo Ticinenſi, ibi: *Quando etiam Epiſcopos, Abbates, vel Comites, ſeu fidelium noſtrorum quempiam in propria villa morari contigerit cum ſuis, in ſuis maneant domibus, ne ſub obtentu hoſpitii vicinos opprimant.* Illuſtrat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib.1. cap.4.* à quo munere paratarum immunitas Eccleſiæ domibus competit, ſicut etiam in regnis Hiſpaniæ à Regibus Catholicis conceſſum eſt, ne in domibus Clericorum ſine conſenſu, & voluntate ipſorum hoſpitium aliquis quærat, *l.27. tit.3. lib.1. ordin.* cum hac tamen limitatione, ut ſcilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipſe, vel ejus filii iter faciunt per aliquem locum, *l.7. tit.21. lib.2. ordin.* unde agnoſcitur differentia, quæ verſatur inter

Eccleſia u

Eccleſiam ipſam, & ejus domos; nam in Eccleſia nemo hoſpitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Eccleſiæ conceſſa ſit, ſed propter honeſtatem, ut exprimitur *in d. l. penult.* ibi: *Porque seria cosa muy fea, y deshonesta, que las Iglesias que son casas de Dios, &c.* in domibus autem Eccleſiarum hæc inhoneſtas non verſatur, & ideo immunitas conceſſa fuit, quæ ceſſavit ex illa magna cauſa, videlicet ſupervenientibus Rege, Regina, vel eorum filiis, ut ex Concilio Saliſbur. & dicta lege ordinamenti probavi. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hoſpitium conceſſa fuit domibus Eccleſiarum, & Clericorum; nam ſimilis immunitas competit militibus armatæ militiæ, *l. his oneribus, ff. de vacat. & excuſ. muner.* ibi: *Angariarum præſtatio, & recipiendi hoſpitis neceſſitas, & militibus, & liberalium artium profeſſoribus remiſſa ſunt.* Medicis etiam, & legum Doctoribus, *l. Medicos, C. de profeſſ. & med. lib.* 10. ibi: *Nec in Provinciis hoſpites recipere.* Grammaticis, Oratoribus, & Philoſophiæ Præceptoribus, *in l. fin. C. de Fabric. & Archiatris, in l. Fabricenſium, l. Archiatros, C. de metatis.* Cubiculariis Principis *in l. 2. C. de Præpoſitis ſacri cubic. lib.* 12. *Domus quoque eorum, vel in hac ſacratiſſima urbe, vel in alia qualibet poſita civitate, ab omni hoſpitum cujuſlibet dignitatis inquietudine vindicamus.* Decurionibus, & ſilentiariis, *in l. 3. C. de ſilentiariis, eod. lib.* Militantibus in ſacris ſcriniis, *l. in ſacris 9. C. de proximis ſacror. eod. lib.* ibi: *Super domibus quoque, quas in provinciis poſſident, metatorum moleſtiis liberantur.* Si ergo omnibus iis hæc immunitas conceſſa eſt, multò magis domibus Eccleſiarum, & clericorum competere debet: & ſi habitent pater, fratreſve cum filio clerico, immunes ſunt ab hoſpitio præbendo, niſi ea præſtatio nummaria penſione ſolvatur. Marinis *lib.* 1. *reſol. cap.* 167. Si autem Eccleſia, aut perſona Eccleſiaſtica acquirat titulo univerſali, vel particulari domum ſubjectam hoſpitationi regiæ, vulgò *de caſa y apoſento*, tenetur eandem hoſpitationem tanquam onus reale præbere, ut deciſum fuiſſe ſæpiùs in ſupremo regali Conſilio refert Guzman *de evict. queſt.* 7.

§ 11. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam munus ſuſcipiendi hoſpites, de quo in præſenti agitur, non eſt, nec cenſeri poteſt patrimoniale, quia patrimonii munus tantùm eſt, & cenſetur illud, in quo ſumptus petuntur, & erogantur, *l. 1. §. patrimonii, ff. de muner. & honor. l. fin. §. patrimoniorum, ff. eod. tit.* ibi: *Patrimoniorum ſunt munera, quæ ſumptibus patrimonii, & damnis adminiſtrandis expediuntur.* Et hinc illa tantùm munera Philoſophis remiſſa negantur, quæ ſumptibus expediuntur, non verò alia, ut conſtat *ex l. in honoribus, §. Philoſophis, ff. de vacatione & excuſat. muner.* Quod autem in propoſito, ut dicimus, ſuſcipiendi hoſpites munus ab eis, qui ad illud tenentur, abſque ullo ſumptu expediatur, conſtat *ex l. devotum, C. de metatis, lib.* 12. ibi: *Solam ſanè hoſpitalitatem ſub hac obſervatione concedimus, ut nihil ab hoſpite, quod vel hominum, vel animalium paſcuis neceſſarium creditur, poſtuletur.* Et *ex l. unic. de ſalgamo hoſpit. non præſt. eod. lib.* quibus conſonat lex 10. 12. & 19. *tit.* 15. *lib.* 3. *novarecopil.* docuerunt Gloſſa *in l.* 1. *C. de Epiſc. & Cleric.* Ægidius Thom. *in tract. de collect.* §. *Subjicio, numero* 12. Deinde, quia etſi hoc munus recipiendi hoſpites eſſet patrimoniale, nihilominus tamen domus Eccleſiarum ab eo immunes deberent cenſeri, cùm ſpeciali privilegio ea immunitas conceſſa ſit à Conſtantino *in d. l.* 1. & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes ſint, quibus id ſpeciali privilegio conceſſum eſt. Textus diſertus *in l. ſunt munera, ff. de vacat. muner.* ibi: *Præter eos, quibus principali beneficio conceſſum eſt.* Vbi Gloſſa, Bartolus, & Alberic. *in rubric. ff. de mun. & honor.* Vnde Petrus Antibolius *tract. de mun.* §. 4. *num.* 30. *verſ. vel aliter*, concludit, quod ſpeciale eſt in Eccleſia de clericis, ut non teneantur ad ſuſcipiendos hoſpites in ſuis domibus, licèt munus ſit patrimoniale, propter ſpeciale beneficium dictæ legis 1. ſicut & ſunt plures alii, qui ſpeciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obſtant textus *in d. l. ſunt munera*, ibi: *Nec ullum aliud privilegium, l. fin. ff. de muner. & honor.* ibi: *Qui privilegio aliquo ſubnixus eſt*: ubi doceri videtur etiam, nec virtute privilegii competere immunitatem ab hoc munere hoſpitem recipiendi; nam illa verba referenda ſunt ad eos, qui alia privilegia generalia immunitatis habent, non verò ſpeciale hujus immunitatis, ut Eccleſia, & clerici habent. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, pro cujus ſolutione dicendum eſt, hoſpitalitatem dupliciter conſiderandam eſſe: primò quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omninò arbitraria eſt, & in ſola virtute conſiſtit, de qua *in l. ſi verò, verſ. Idem ait, ff. de iis qui dejecerunt: l. & habet, §. hoſpites, ff. de precario, l. poſtliminii, §. in pace, ff. de captivis*; cujus ſymbolum deſcribitur ab Anl. Gellio *lib.* 5. *noctium, cap.* 13. Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 10. & effectus juris, qui ex ea reſultant, tradunt Decius *conſil.* 8. Menochius *de arbitr. caſu* 160. *num.* 19. Tiber. Decianus *volum.* 3. *conſil.* 66. *num.* 36. De hoc hoſpitio accipiendi ſunt textus *in cap.* 1. *de empt. & vendit. cap.* 2. *de ſuppl. neglig. cap. de monachis, de prabend.* Secundo modo conſideratur hoſpitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in l. milites, §. munus hoſpitis, ff. de muner. & honor. l.* 3. *C. de muner. patrim. lib.* 10. à quo immunes ſunt clerici *ex d. l.* 1. *C. de Epiſcop. & Clericis*, ubi Odofredus.

CAPVT II.

Gregorius *Agnello Epiſcopo* [a] *Terracinenſi.*

PErvenit ad nos, quoſdam illic, quod dici nefas eſt, [b] arbores colere, & multa alia contra Chriſtianam fidem illicitè perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas veſtra diſtrictâ emendare ultione diſtulerit. Ea propter ſcriptis vos præſentibus adhortamur, hos diligenti inveſtigatione perquiri, & veritate cognitâ talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & Deus placari poſſit, & aliis eorum ultio correctionis exemplum ſit. Scripſimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, ut fraternitati veſtræ in hac re debeat

beat adhibere *c* ſolatia, dummodo ad comprehendendos eos invenire excuſationem aliquam non poſſitis. Quia verò comperimus multos ſe à murorum vigiliis excuſare, ſit fraternitas veſtra ſolicita, ut nullum nec per noſtrum, vel Eccleſiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur, ſed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, meliùs, auxiliante Domino, civitatis valeat cuſtodia procurari.

NOTÆ.

f. a *Terracinenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & integram hujus textus reſtituo ex ipſo regeſtro D. Gregorii, ubi *lib.* 7. *indict.* 1. *epiſt.* 20. reperitur hic textus. Terracina civitas eſt Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, prope mare, ſupra elatum collem ſita eſt: fuit Colonia Romanorum, & ejus meminerunt Livius, Lucanus, & Frontinus, ut refert Vghel. *tom.* 1. *Italia*, *fol.* 195. Vrbs eſt admodum civilis, jam Epiſcopali Cathedrâ ornata ab Apoſtolorum temporibus, & inter Eccleſias Romanæ Provinciæ numeratur, ac immediatè Romano Pontifici paret. Agnello ejus Epiſcopo, qui temporibus Magni Gregorii ex anno 566. uſque ad annum 595. Eccleſiam eam rexit, miſſa eſt præſens epiſtola. Ejus hiſtoriam narrat Baronius *tom.* 8. *anno Chriſti* 598. Cùm enim noſter Gregorius Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Longobardorum, qui totam ferè Italiam devaſtaverat, diutiùs tractata, & ſæpiùs impedita eſſet, tandem ſuggerente Theudelinda conjuge Agilulphi firmiſſima facta fuit, ut refert Vualfridus *lib.* 4. *de geſtis Longob.* & ne interim dum pacta iniebantur, ſub velamento pacis aliquid infauſtum ageretur, Gregorius ſuos in diverſis locis poſitos, ut interim vigilarent, admonuit, dum *lib.* 7. *indict.* 2. ad Joannem Caralitanum in Sardinia Epiſcopum ita ſcribit: *Cognoſcatis autem Abbatem, quem ad Agilulphum ante multum jam tempus tranſmiſimus, pacem cum eo, Deo propitio (quantùm nobis ab excellentiſſimo Exarcho ſcriptum eſt) ordinaſſe. Et ideo quouſque pacta de confirmatione pacis ipſius conſcribuntur (ne fortè hoſtes noſtri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere,) murorum vigilias, & ſolicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris noſtri potentia, quia adverſariorum nobis incurſus, vel inſidiæ denuo non nocebunt.* Et iterum *lib.* 7. *epiſt.* 20. eundem monet, ut in locorum cuſtodia invigilare ſolitùs curet, ne tempore fœderis conſummato, pace nondum firmatâ, aliquid mali patiantur à Longobardis. Sic etiam in præſenti Agnellum Epiſcopum monet, ut Terracinam civitatem diligenter cuſtodiendam curaret, ita ut nec homines Eccleſiaſtici à murorum cuſtodia excuſarentur. Quam curam Magni Gregorii circa temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius ubi ſuprà.

b *Arbores colere.*] De lucis, & eorum ſuperſtitione plura adduximus *in cap.* 4. *de tranſact.*

c *Solatia.*] Auxilium videlicet, quod vulgò dicimus brachii ſæcularis, de quo egi *in cap.* 1. *de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. Difficile valde viſum eſt juris interpretibus, quod in præſenti jubet Gregorius, videlicet neminem, quantumvis Eccleſiaſtica perſona ſit, immunem eſſe à vigiliis murorum, ſive excubiis tempore belli; ſiquidem clericis, & eccleſiaſticis perſonis prohibitum eſt quocumque in bello arma ſumere, militiæque nomen dare, *cap. eos qui*, 20. *quæſt.* 3. *cap. ex multa*, §. *de Clericis de voto*: probavi *in cap. fin. de clericis conjug.* & *in cap. petitio*, *de homicid.* Accedit immunitas conceſſa perſonis Eccleſiaſticis *in cap. non minùs*, *hoc tit. l.* 2. *C. de Epiſc. & Cleric.* Nam licèt vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes ſpectet, ut alia quæ reſpiciunt communem præſtationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicumque ſpeciali aliquo privilegio exempti ſunt, & per conſequens ab hoc communi onere clerici immunes eſſe debent; nam quid illis immunitas proderit, ſi cum laicis communi regulâ æſtimentur? quare ut Doctores textum hunc expoſuerint, varia adduxerunt. Martha *de juriſdict.* 4. *part. centur.* 1. *caſu* 1. *num.* 20. poſt Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, ſed de hominibus Eccleſiæ, & ejus ſervis, qui etſi aliàs immunes ſint à muneribus perſonalibus, *c. Eccleſiarum*, 12. *quæſt.* 2. tamen neceſſitatis tempore immunitate non gaudent. Alii accipiunt textum hunc de civitatibus, in quibus dominium temporale Eccleſia obtinet, ut erat civitas Terracina; quo caſu æquum eſſe aiunt, clericos, & religioſos vigilias, & excubias agere pro ipſis muris cuſtodiendis. Alii tandem præſentem textum reſtringunt ad irruptiones, & invaſiones infidelium, Sarracenorum videlicet, vel ſimilium hominum ſceleratorum. Sed omiſſis his ſententiis, placet doctrina Innocentii, Hoſtienſis, & Butrii in præſenti, qui accipiunt Gregorium pleniùs, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum ſervis, vel perſonis Eccleſiaſticis, in quovis improviſo, ſubitaneo, ſeu repentino motu, atque communi totius populi periculo; ſi modò occurrat caſus imaginis neceſſitatis, in quo ſive de civitatibus agatur, quarum temporale dominium ſit Eccleſiæ, ſive de aliis, ſive de graſſationibus, ſive invaſionibus fidelium, aut aliorum, etiam latronum; ſemper enim his caſibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cùm nulla major ſit pietas, quàm patriam defendere, *cap. fortitudo*, 23. *quæſt.* 3. præcipuè cùm his caſibus detur periculum animarum, ſi civitas ab hoſtibus occupetur, *c. igitur ſæpè*, 3. *quæſt.* 1. *cap. placuit*, 26. *quæſt.* 3. & ſalus patriæ in diſcrimen verſetur, cui omnes conſulere tenentur, ac præcipuè clerici, *cap.* 1. & 7. *diſt. inſt. cap. dilecto*, *de ſent. excomm. lib.* 6. nec privata immunitas ſaluti publicæ præponenda eſt. Sidonius *lib.* 7. *epiſt.* 9. ad Gaccham, ibi: *Parum in commune conſuluiſtis; & cùm in conſilio convenitis, non eam curam publicis mederi periculis, quàm privatis fundere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *lib.* 7. *epiſt.* 18.) *privatis militatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentiùs muneri ſuo conſulere, quàm facultatibus.* Tacitus de Britannis agens, *in vita Julii Agricolæ*, ait: *Nihil aliud adversùs validiſſimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non conſulunt; rarus duabus, tribuſque civitatibus ad propulſandum commune periculum conventus; ita dum ſinguli pugnant, univerſi vincuntur.* Etenim ſi his caſibus injuſta eſſet clericorum immunitas, quâ ſecuritas publica negligeretur, inſuperque haberetur; ipſi potiùs exemplo, quàm vacationis immunitate publicam læderent diſciplinam, ut aiebat Seneca *lib.* 1. *de clementia*, ibi

Si:

Si ſanis hominibus publica privatis potiora ſunt, ſequitur ut is quoque charior ſit, in quem ſe Reſpublica convertit; quippe publica ſalutis curam privatæ quieti præponit. Unde Romana plebs adversùs Senatores, qui ſe immunes à militia aſſerebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres arma caperent, ut penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent.* Ita textum hunc accepiſſe videtur Alfonſus Rex *in l.* 52. *tit.* 6. *part.* 1. ubi Gregorius: & notarunt plures congeſti à Barboſa *in remiſſ. ad ordinat. Luſit. lib.* 2. *tit.* 1. *capite* 11. Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 11. Unde & ob eandem publicam utilitatem etiam Eccleſiaſticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locuſtis capiendis contribuere, reſolvunt Robertus *lib.* 2. *cap.* 3. Narbona *in l.* 57. *gloſſ. unic. tit.* 4. *lib.* 2. *recopil.* Tamburin. *de jure Abbat. tom.* 3. *diſput.* 12. *quæſt.* 4. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *difficult. ult.* Menchaca *lib.* 1. *uſufreq.* Diana *part.* 1. *tract.* 2. *reſol.* 76. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 14. Montalvo *in l.* 1. *tit.* 4. *lib.* 1. *fori*, Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 12. *num.* 22. Chopinus *lib.* 3. *de ſacra pol. tit.* 2. *in princ.* Marinis *tom.* 1. *deciſ.* 36. Quæ hucuſque adduximus, procedunt tempore magnæ neceſſitatis, ubi adeſt periculum commune, aliàs Eccleſiaſtici non debent cogi ad vigilias, excubiaſque faciendas, *cap. fin. de cenſibus, in* 5. *compil.* ibi: [Gravi nobis ven. f. n. Bracharenſis Archiep. queſtione monſtravit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod ſervus ſecundùm Apoſtolum ſuo domino aut cadit, aut ſtat, clericos, aut alios religioſos, tam in criminalibus, quàm in civilibus cauſis, reſpondere compellit coram judice ſæculari: nec conſiderans, quod obſequiis adſcripti divinis ab omni ſervitute debent eſſe prorſus immunes, angariis, & parangariis fatigat coſdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaia dicuntur, ire cogit invitos. Quia igitur tantam Dei, & Eccleſiæ injuriam nolumus, ſicut nec debemus, æquanimiter ſuſtinere, præſertim cùm chariſſimus in Chriſto filius noſter Fredericus Rom. Imperator illuſtris generali lege ſanxerit, ut omnes omninò Eccleſiæ, & Eccleſiaſticæ perſonæ ab omnibus ſæcularibus talliis, & exactionibus, angariis, & parangariis ſint immunes, nec niſi coram Eccleſiaſtico judice valeant conveniri: diſc. v. m. quat. prædictum Regem, ut ab omni clericorum, & aliorum religioſorum ſuper his gravamine conquieſcat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipſum, quam alios ab hujuſmodi temeritate deſiſtere, per cenſuram Eccleſiaſticam appellatione remotâ cogatis.] Apud quem tamen ſit juriſdictio cognoſcendi de hac neceſſitate, an videlicet neceſſitas ſit urgens, vel non, diſputat Boetius Epon. *in præſenti, num.* 11. *&* 12.

CAPUT III.

Gregorius *Vitali* [a] *Defenſori Sardiniæ.*

INdicatum nobis eſt, quod quidam Caralitanæ Eccleſiæ clerici diſciplinam ſui refugientes Epiſcopi, contra eum ſolatium tuæ [b] defenſionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici grave eſt, contumaces exiſtant. Quam rem, ſi ita eſt, omnino durè ſuſcepimus. Dicitur etiam, quod ſuæ actus deferentes Eccleſiæ, in aliorum ſe obſequiis, ac laboribus occupantes, ubi nomen dederunt militiæ inveniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, ut nihil deinceps tale aliquid facere præſumat: ſed ſi cujuſquam clerici, ut aſſolet, culpæ caſus emerſerit, in qua ſibi petere debeat adjutorem, ad eundem Epiſcopum reverenter accede, & ſicut cauſæ meritum cognoveris, non defenſor culpæ, ſed potiùs intereſſor exiſte: ut hac proviſione & poſcenti feras auxilium, & jura Præpoſiti non turbentur. Si qui verò ſunt, qui juſta popoſcerint, eis per te auxilium Sedis Apoſtolicæ non eſt negandum. Sed tamen ita ſervandum eſt, ut uniuſcujuſque Epiſcopi reverentia, & Clericorum diſciplina per defenſionis tuæ experientiam minimè ſolvatur. Dictum eſt nobis etiam, quod ruſtici poſſeſſionis ejuſdem Caralitanæ Eccleſiæ jura propria deferentes, in privatorum poſſeſſionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, ut poſſeſſiones Eccleſiæ, proprio in aliis occupato cultore, depereant, atque ad [c] tributa ſua perſolvenda idoneæ non exiſtant. In qua re experientiam tuam volumus omnino eſſe ſolicitam, ne tale quicquam fieri poſthac noſtrâ auctoritate datâ tibi permittere debeas: ſciturus quod ſi neglexeris, noſtros exinde de minori tua ſolicitudine contra te animos commoveri. Cognovimus etiam, quod monaſteria ſervorum Dei, vel etiam fœminarum pro ſuo quiſque libitu, & diverſarum cauſarum executione perturbet: quod omnino non gratè ſuſcipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc uſurpare denuò acceptâ noſtrâ auctoritate permittas; ſed Epiſcopi loci ipſius, ſub cujus degunt moderamine, curæ ſit eorum cauſas, utilitateſque diſponere. Valde enim eſt incongruum, ut omiſſo eo, alius quilibet eorum ſe cauſis admiſceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderatione diſponere, qui pro commiſſis eorum ſibi animabus compellitur reddere rationem.

NOTÆ

Digitized by Google

NOTÆ.

1. a *Vitali defensori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in ipsis epistolis Gregorii *lib.*7. *indict.*2. *epist.*66. ex quo regestro ita restituo integram hujus textus. De defensore, & ejus officio nonnulla adduxi *in cap.*1. *de transact. cap.*3. *de testibus.*

2. b *Defensionis.*] Inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos defendere, excessibusque Prælatorum resistere: unde aiebat Baronius *tom.*7. *anno* 598. *num.* 16. quod proprium defensorum officium erat pauperes, Ecclesiasque defendere, qui ideo mitti solebant à Romano Pontifice per diversas Provincias, quibus & alia negotia diversi generis delegare consueverant, ut patet ex formula ipsa hujus officii, quam his verbis refert noster Gregorius *lib.* 4. *epist.*25. *Ecclesiastica utilitatis intuitu id in nostro fedit arbitrio, ut si nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum obviant statuta, officium Ecclesia defensorum accipias, ut quicquid pro pauperum commodis tibi à nobis injunctum fuerit, incorruptè, & vivaciter exequaris, usurus hoc privilegio, quod in te habitâ deliberatione contulimus, ut omnibus, qua tibi à nobis fuerint injuncta, complendis operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis sub Dei nostri judicio rationem.* Sed quia ipsi defensores ultra sibi concessa aliena usurpabant, fovendo ipsos delictorum perpetratores potiùs quàm defendendo innocentes, & primam causæ cognitionem ipsis Episcopis auferendo; ideo Gregorius in præsenti reprehendit Vitalem defensorem: cujus increpationis meminit ipse Gregorius *lib.*7. *epist.* 67. dum Januario Episcopo Caralit. ita scribit: *Dicitur, quod aliqui ex contumacibus vestris clericis, ut defendi contra vos valeant, ad Vitalis defensoris nostri patrocinia convolarint. Unde ad eum scripta nostra direximus, ne quemquam clericorum vestrorum contra vos irrationabiliter denuò audeat defensare: sed si culpa casus emerserit, & gravis non est, sed veniam mereatur, intercessor apud vos magis accedere debeat, quàm defensor.* Et hunc etiam excessum idem Gregorius reprehendit in Romano defensore Siciliæ, *lib.*9. *epist.*32. in hæc verba: [Pervenit ad nos, quod si quis contra clericos quoslibet causam habeat, despectis eorum Episcopis, eosdem clericos in tuo facias judicio exhibeti: quod si ita est, quia valde constat esse incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut hoc denuò facere non præsumas. Sed si quis contra quemlibet clericum causam habuerit, Episcopum ipsius adeat, ut aut ipse cognoscat, aut certè ab eo judices deputentur; aut si fortè ad arbitros eundum est, partes ad eligendum judicem ab ipso executio deputata compellat. Si quis verò vel clericus, vel laicus contra Episcopum causam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipse cognoscas, aut certè te admonente sibi judices eligant. Nam si sua unicuique Episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custoditi debuit ordo, confundatur? Item nunciatum est nobis, quia quosdam clericos, qui à Reverendissimo fratre nostro Joanne Episcopo, exigente culpâ in pœnitentiam missi sunt, nesciente illo tuâ illos exinde auctoritate ejeceris: quod si verum est, rem te omninò inhonestam, & non leviter increpandam fecisse cognoscas. Eosdem ergo clericos Episcopo suo sine mora resti-

tue, & hoc de cætero cave committere: quia si neglexeris, nostros te noveris non mediocriter motus incurrere.]

3. c *Tributa.*] Ecclesiæ ipsi, cujus possessiones colebant, quæ ita præscribunt leges Bajubariæ *tit.*1. *l.*1. *cap.*4. [De colonis, vel servis Ecclesiæ qualiter serviant, vel qualia tributa reddant, hoc est, agrarium secundùm quod habet, donet; & pascuarium desolvat secundùm usum provinciæ. Secundò andecingas legitimas, hoc est perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverso, quadraginta in longo, arare, seminare, claudere, colligere, & tradere à tremisse, unusquisque accola ad duo modia sationis excolligere, seminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare. Tertiò reddant decimum fascem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Quartò parafredos donent, aut ipsi vadant ubi eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant usque 50. leucas, ampliùs non minentur. Quintò ad casas dominicas, stabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando necesse fuerit, omninò componant: calcifurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant: ubi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi necesse fuerit, ipsam calcem trahant.] Illustrat Lemaistre *de juribus Eccles. lib.*3. *cap.* 6.

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Agricola prædiorum Ecclesia non debent deserere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos se transferre.* Probant idem Gregorius *lib.* 10. *indict.* 5. *epist.*27. ibi: *Petrus, quem defensorem fecimus, quia de massa juris Ecclesia nostra, qua Vitellas dicitur, oriundus sit, experientia tua bene est cognitus; & ideo quia ita circa eum benigni debemus existere, ut tamen Ecclesia utilitas non ladatur, hac tibi præceptione mandamus, ut eum districtè debeas commonere, ne filios suos quolibet ingenio, aut excusatione foris alicubi in conjugio sociare præsumat, sed in ea massa, cui lege, & conditione ligati sunt, scientur, in qua re etiam & tuam omnino necesse est experientiam esse solicitam, atque eos terrere, ut qualibet occasione de possessione, cui oriundo subjecti sunt, exire non debeant. Nam si quis eorum exinde, quod non credimus, exire præsumpserit, certum illi sit, quia noster consensus nunquam illi aderit, ut foris de massa, in qua nati sunt, aut habitare, aut debeant sociari, sed & superscribi terram eorum.* Et *l.* 5. & 6. *l. omnes* 8. *l. si coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm scimus* 21. §. *illud*, *l. penult.* §. 1. *C. de colonis Palæst. cum sequent.* Illustrant Cujacius, Tuldenus, & Peresius *ad tit. C. de agricolis*, Valascus *de jure emphyt.*1. *p.* 9. 37. Donellus *lib.*2. *comment. cap.*9. Petrus Gregor. *lib.* 18. *syntag. cap.*23. Connanus *lib.*2. *comment. cap.* 1. Lemaistre *lib.* 3. *de juribus Eccles. cap.*4.

5. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Agricolæ etiam adscripti culturæ prædiorum liberi sunt, & tanquam homines liberi judicantur, *cap. multorum* 2. *de Judæis*, *l. ne diutiùs* 20. *C. de agricolis*, *lib.*11. authentica *adscriptitios*, *C. de Episcop. & Cleric. l.* 64. *tit.* 5. *l.* 18. *tit.* 6. *part.* 1. *l.* 6. *tit.* 22. *partit.* 4. P. Gregorius *lib.*18. *syntag. cap.*22. Pancirola *lib.*2. *variar. cap.* 77. Amaya *in l.*29. *C. de Decur. lib.*2.

D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. C. de capit. civium, ex num.* 21. Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 1. *cap.* 3. Faber *in Iuriſprud. tit.* 5. *princip. 2. illat.* 7. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 10. Diaz *de ſalariis*, 2. *p. num.* 30. Igitur juxta eorum libertatem poſſunt diſcedere, & agriculturam deſerere, atque aliunde ſe transferre.

6. De diverſis agricolis.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, agricolarum, quos nos ab agris colendis *Labradores* dicimus, *l.* 5. *tit.* 20. *part.* 2. non unam eſſe conditionem, quippe Romani agros colebant, aut ſuâ manu, aut operâ conductitiâ, & mercenariâ. Nec manum ſuam terræ ferendæ, & colendæ olim præbere dedignabatur victrix Romanorum ſimplicitas, ut ait Columella *lib.* 1. *de re ruſtic.* & ipſorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, ſi fas eſt credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali arotore, ut aiebat Plinius *in Panegyr.* Poſtea verò vileſcente ruris diſciplina, uti cœperunt alienis operis, tam ſervorum, quàm perſonarum conditionalium, *l. ſi mancipia, ff. de fundo inſtructo, l. quæſitum*, §. *Alfenus*, *l. cùm de lanionis*, §. *ſi fundum*, *ff. eod. l. ex facto* 35. §. *rerum*, *ff. de hared. inſtit. l.* 65. *ff. de legat.* 1. *l. ult. ff. de dolo mali*: & inter ipſa mancipia ruſtica ruris causâ comparata, enumerabantur cuſtos fundi, aut prædii villicus, molendarius, bubulcus, putatores, foſſores, paſtores, *l. ſi ita teſtamento*, §. *mulier*, *ff. de fund. inſtr.* Illuſtrant Carolus Sigonius *lib.* 2. *de antiquo jure Rom. cap.* 6. Briſſonius *lib.* 2. *ſelect. cap.* 9. Liplius *lib.* 2. *elect. cap.* 15. Marcel. Donat. ad Suetonium *in Tiberio*, *cap.* 8. *tom.* 6. *theſauri crit.* Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 10. Guillel. Polver. *lib.* 5. *ſelect. cap.* 10. unde fluxit triplex agricolarum conditio, notata *in l. ſervos* 12. *C. de agricolis*, *lib.* 11. quorum alii omnino ſervi ſunt, qui juſſu & fide dominica colunt prædia, quibus ſemper adhærent, *l. ſi quis inquilinos* 112. *ff. de legat.* 1. *l. cùm de lanionis* 18. §. *cùm de villico*, *l. Seia* 20. §. 1. *ff. de fund. inſtruct. l.* 3. *l. quemadmodum* 7. *C. de agricolis*, *lib.* 11. alii homines liberi, qui ſpecialiter coloni appellantur, *l.* 1. *C. de prædiis Tamiacis*, *lib.* 11. qui capitationem non ſolvunt, & dumtaxat penſionem certam præſtant domino terræ, à qua diſcedere non poſſunt, quales ſunt 30. annorum poſſeſſione quæſiti, *l.* 5. *&* 6. *l. omnes* 8. *l. ſi coloni* 14. *l. litibus* 19. *l. cùm ſcimus* 21. §. *illud*, *l. penult.* §. 1. *C. de agricolis*, *lib.* 11. *l.* 1. *C. de Colonis Paleſt.* alii cenſiti, qui cenſibus, ſive libris cenſualibus, quibus perſonatum, & bonorum deſcriptio continetur, ſimul cum prædiis, quæ haberent, adſcribuntur, & pro capite tributum, ſive capitis cenſum præſtant, *l.* 4. *l. cùm ſcimus* 21. *cum ſequenti*, *C. de agric.* Illuſtrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 62. Arniſeus *lib.* 2. *de repub. cap.* 3. *ſect.* 9. Unde & adſcriptitii, & cenſibus obnoxii, & tributarii, ſive adſcripti vocantur, *l. ſi quis presbyter* 20. *C. de Epiſcop. & cleric. l. quicunque* 10. *C. de re milit. l.* 1. *C. de tyron. lib.* 12. *l. omnes* 6. *l. colonus* 18. *C. de agricol. l.* 2. *C. in quibus cauſis coloni, lib.* 11. ubi poſt Claſſicos Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 10. Cujacius *in rubric. C. de agric.* Valaſcus *de jure emphyt. 1. p. q.* 37. Donel. *lib.* 2. *comment. cap.* 9. ubi Oſualdus *litt. V*, Petrus Greg. *lib.* 18. *ſyntag. cap.* 23. Schifordeg. *lib.* 3. *ad Fabrum, tract.* 26. *q.* 6. Faber *in Iuriſprud. tit.* 4. *illat.* 1. Acuña *in cap. qui ex famulis*, 56. *diſt.* Duarenus *ad tit. de ſervit. cap.* 1. Lantdmeter. *lib.* 2. *de vet. cler. cap.* 15. Baëza *de inope debit. cap.* 2. Ameſcua *de poteſt. in ſe ipſum, cap.* 17. *num.* 23. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 10. Huſanus *in tractat. de homin. prop.* Borellus *de præſt. Reg. cap.* 64. *n.* 39. Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 1. *cap.* 3.

7. De colonis, et caſatis eccleſiæ.

Deinde ſciendum eſt, olim Eccleſiam habuiſſe in patrimonio ſuo ſervos, colonos adſcriptitios, caſatos, & originarios. De ſervis, & mancipiis plura adduxi *in cap.* 2. *de ſervis non ordin. cap.* 4. *de rerum permut.* Colonos aſſequebatur Eccleſia, aut ex donatione fidelium, cùm ipſi fundum donabant Eccleſiæ, cum quo tranſibant coloni adſcriptitii; aut emptione, ſi Eccleſia prædia de novo acquirebat, colonoſque comparabat. Eodem modo caſatos acquirebat; caſati autem ſunt propriè, qui ſe caſæ, ſeu domui dedicarunt: quam ob rem ſicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui caſas, ſeu domos curant, appellantur caſati, ut probat Lemaiſtre *de jurib. Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 5. ubi docet caſatorum duo genera eſſe, ita ut alii dicantur vaſſalli caſati, alii ſervi caſati. Vaſſalli caſati ſunt homines, ſeu feudatarii deterioris notæ, qui cùm opus erat, pro Eccleſia militabant, Epiſcopoſque ſequebantur, & Eccleſiæ deſerviebant, de quibus Carnotenſis *epiſt.* 28. ibi: *Caſati Eccleſiæ, & reliqui milites penè omnes, vel abſunt, vel pace violata excommunicati ſunt.* Unde in Capitularibus Caroli *lib.* 3. *cap.* 63. jubetur, ut caſati Comites, ſeu Dominos ſuos proſequantur, his verbis: *De vaſſis dominicis, qui adhuc intra caſam ſerviunt, & tamen beneficia habere noſcuntur, ſtatutum eſt, ut quicunque ex eis cum Domino Imperatore domi remanſerit, vaſſallos ſuos caſatos ſecum non retineat, ſed cum Comite, cujus pagenſes ſunt, ire permittat.* Servi caſati erant, qui domeſticis obſequiis famulabantur, quorum conditio valde diverſa erat à vaſſis caſatis; nam vaſſi caſati ingenui erant, ac ſervos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, ut apparet ex veteri inſcriptione, quam refert Iuretus *ad epiſt.* 28. *Ivonis Carnot.* his verbis: *Ex beneficio S.* † *per Ioannem Epiſcopum, & per Atbertum S.* † *caſatum factus eſt liber Lambertus, teſte hac ſanctâ Eccleſia.* Deinde vaſſalli caſati non erant ſervi, ſed his tantùm conditionibus tenebantur, quibus feudatarii hodie obſtringuntur: at ſervi caſati, ut ait Cujac. *ad titulum* 2. *de feud. pag.* 485. deterioris conditionis erant, domi, focique miniſtrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in urbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, ut docet Lemaiſtre *ubi proximè.* Mentio iſtorum caſatorum extat *in l. ſi qui, C. Theodoſ. de bonis proſcript.* ibi: *Plena deſcriptio comprehendat, quod ſpatium, quod ſit ruris ingenium; quid aut cultum ſit, aut colatur, &c. Quis adificiis, aut poſſeſſionibus ornatus, quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel ruſtica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur; quot ſint caſarii, vel coloni.*

8. Traditur ratio decidendi.

Unde apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cùm coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni ſe mancipabant, fierent ſervi glebæ, ſeu adſcriptitii, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant, deſerere, & aliò ſe transferre, pari modo ac curiales, qui ſe curiæ devoverant, qui ideo non poterant officiis, & functionibus curiæ renunciare, *l. cùm per alios*, *C. de colonis Paleſt. lib.* 11. immò nec momento quidem temporis à prædiis ſe ſeparare poterant, *l.* 15. *C. de agricolis*; & ideo domini ſimiles colonos debebant in cenſum referre, & profiteri apud acta, vel cenſitorem, unà cum ipſis prædiis; quia pars prædiorum ſunt, & veluti membra quædam fundi,

fundi, *l.4. §.5. & 8. de cenſibus.* Suffragantur Imperatores *in l.7. de agricolis*, dum docent, quemadmodum originarios colonos abſque terra, ita ruſticos, cenſitoſque ſervos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; immò nec eos ſine prædiis legari poſſe, reſpondit Marcianus *in l.º ſi quis inquilinos 112. ff. de legat. 1.* adeo autem prædio adſcripti adhærent, ut etiam in ſobolem conditionem ſuam transferant, nec ab ea conditione privilegio, dignitate, aut officio liberentur, ſed nec cenſus auctoritate, *l.11. C. de agricolis, lib.11.* tenentur enim ſemper inhærere ſuis prædiis, à quibus nec momento quidem temporis amoveri poſſunt; & ſi aliò migraverint, eos ad locum, ubi cenſiti, vel educati, natique ſunt, Præſes provinciæ redire compellet, *l.6. C. eod. tit. de agricolis*: cogeruque profugos, qui ſine domino vagantur, & agros deſerunt, ad prædia ſua redire, etiam per manus injectionem, ſicut pleriſque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l.1. C. Theodoſ. ſi vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet judex, ut fugitivos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fiſco inferant, *l.12. Cod. eod. tit. de agricol.* Nec in hac parte ullum ſpeciale jus obtinet Eccleſia, ſed utitur communi jure, quod omnibus privatis in colonos, & adſcriptitios competit: quare malè veteres compilatores dum hoc jus retrahendi colonos fugitivos ad propriam culturam in præſenti epiſtola docet Gregorius, textum hunc compilarunt ſub titulo *de immunit. Eccleſ.* quaſi in hac parte Eccleſia ſpecialem immunitatem, aut peculiare privilegium contineret.

CAPVT IV.

Ex Concilio a Lateran.

NOn minùs pro peccato, quod faciunt, quàm pro illorum detrimento, quod *b* ſuſtinent, grave nimis eſſe dignoſcitur, quod in diverſis partibus mundi Conſules Civitatis, & Rectores, necnon & *c* alii qui poteſtatem videntur habere, tot onera frequenter Eccleſiis imponunt, & ita gravibus eas, & crebris exactionibus premunt, ut deterioris conditionis ſub eis factum Sacerdotium videatur, quàm ſub Pharaone fuerit, qui qui divinæ legis notitiam non habebat: ille quidem omnibus aliis ſervitutibus ſubactis ſacerdotes ſuos, & poſſeſſiones eorum in priſtina libertate dimiſit, & de publicis eis alimoniam miniſtravit. Iſti verò onera ſua ferè univerſa imponunt Eccleſiis, & tot *d* angariis eas affligunt, ut eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps provinciarum facta eſt ſub tributo. Sive quidem *e* foſſata, ſeu expeditiones, ſeu alia quælibet ſibi arbitrentur agenda, de bonis Eccleſiarum, & clericorum, & operum Chriſti uſibus deputatis, cuncta volunt ferè compleri: juriſdictiones etiam & auctoritates Epiſcoporum, & aliorum Prælatorum ita evacuant, ut nihil poteſtatis in ſuis videatur *f* hominibus remanſiſſe. Super quo dolendum pro Eccleſiis, dolendum etiam eſt nihilominus pro ipſis, qui & timorem Dei, & Eccleſiaſtici ordinis reverentiam videntur penitus abjeciſſe. Quocirca ſub anathematis diſtrictione ſeveriùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præſumant, niſi Epiſcopus, & Clerus tantam *g* neceſſitatem, vel utilitatem inſpexerint, ut abſque ulla occaſione ad relevandas communes utilitates, vel neceſſitates, ubi laicorum non ſupperunt facultates, ſubſidia per Eccleſias exiſtiment conferenda. Si autem Conſules, aut alii de cætero iſta commiſerint, & commoniti fortè deſiſtere noluerint, tam ipſi, quàm fautores eorum excommunicationi ſe noverint ſubjacere, nec communioni reddantur, donec ſatisfactionem fecerint competentem.

NOTÆ.

a *Lateran.* Generali videlicet celebrato ſub Alexandro III. ubi *cap.19.* reperitur hic textus, ex quo ejus integram ita tranſcribo. Etiam reperitur *in 1. collect. ſub hoc tit. cap.4.* & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in cap. nonnulli, de reſcript.*

1. b *Qui ſuſtinent.*] Epiſcopi videlicet, & cæteri Prælati Eccleſiaſtici; unde in Concilio Lateran. ſub Leone X. anno 1521. *ſeſſ.9. in fine*, & §. *Cùm à jure*, ita cavetur: *Prælati etiam præmiſſis abſque Romani Pontificis licentia ultrò conſentientes excommunicationis, & depoſitionis pœnâ ipſo facto incurrant.* Idem cavetur in bulla Cœnæ Domini *c.18.*

2. c *Et alii.*] Judices videlicet ſæculares, ac temporales, quos ex vulgi ſermone Bonifacius VII. *in c. penult. hoc tit. in 6.* vocat Iuſtitiarios, & Ballivos.

d *Angariis.*] Angarias appellant Imperatores, provincialibus impoſitam onerum vehendorum, bajulorumque neceſſitatem, *in l.11. Cod. de ſacroſanct. Eccleſ. l.2. Cod. de Epiſcop. & cleric. l.2. C. quibus munerib. lib.10.* quod fuiſſe patrimoniorum munus, poſſeſſionibuſque, ſive patrimoniis indictum, tradit Arcadius *in l. ult. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l.11. ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. ult. ff. de muner. & honor.* præſtatio *in l. 10. §. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naves *in l.4. ff. de veteranis.* Inde etiam angarii, qui onus illud deferebant. Ioannes Brodeus *lib.6. miſcel. c.6.* Solorzanus *lib.2. polit. c.13. & 14.* Angariæ ergo ſunt præſtationes, quæ extra ordinem provincialibus imponuntur in tranſvectione armorum, & annonæ militaris, aut in aliis neceſſitatibus, veluti cùm peruntur jumenta, plauſtra, ſeu naves, *l. ult. C. de Fabric. lib.11. l.4. C. de veteran. lib.12. l. nemo 20. C. de curſu public. lib.12. c.1. tit.12. quæ ſint regal. in uſib. feudor.* quorum præſtatio munus patrimoniale eſt, à quo nec milites, nec alii excuſantur, *l. ult. §. patrimoniorum, el 2. & §. penult. ff. de muner. & honor. l. ſunt munera 11. ff. de vacat. muner.*

quamvis cura exigendi has angarias à provincialibus præbendas his, quibus Princeps jubet, perſonale munus eſſet, ideoque militibus, atque aliis remittitur, *l. ult. §. curſus, ff. de muner. & honor. l. ab his* 10. *l. angaries, ff. de vacat. muner.* quas ita exponit Cujac. *in l. 2. C. de Præfect. ſacr. cubic. lib.* 12. Parangariæ ab angariis vix diſtinguntur, *l. maximarum* 12. *C. de excuſat. muner. lib.* 10. *l.* 3. *C. de ſilentiar. lib.* 11. & utraſque hodie vocamus *guias, levas de hombres, beſtias, ò carretas*, ut *in tit.* 10. *lib.* 6. *recopil.* Angariæ tamen per viam regiam curſus publici duci ſolebant, parangariæ verò per alios tramites tranſverſos, *l. mancipiis* 15. *C. Theodoſ. de curſu public.* obſervarunt Cujac. *in rubric. C. de curſu publico, lib.* 12. Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap.* 6. & *lib.* 6. *variar. cap.* 31. §. *de angariis*, Boſquetus *lib.* 1. *epiſtol.* 170. Bulenger. *de Imperat. lib.* 6. *cap.* 25. Gilken. *in l. places, num.* 3. *C. de ſacroſ. Eccleſ.* quamvis aliter cum Accurſio accipiat Otalora *de nobil. part.* 1. *cap.* 2. *n.* 23. In jure tamen canonico pro quacunque impoſitione angariæ imponuntur. Ideoque angaria pro onere publico ponitur, ut apud Petrum Bleſenſ. *epiſt.* 102. ibi: *Deteſtabile quippe eſt in monacho, ut ſub quocunque coloris habitu, honore, aut titulo poteſtatis habeat feuda, ſervos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, ut hominibus angarias, & parangarias, cæteraque onera publica functionis imponat.* Et epiſt. 150. *Nulli volens imponere citra liberam voluntatem aliena ſervitutis angariam.* D. Gregor. *lib.* 8. *epiſt.* 64. ibi: *Quâ* (nave) *illuc veniente, hac tibi auctoritate præcipimus, ut ita eam in cunctis tucaris, atque ab omni angaria, vel onere exuere, excuſareque feſtines.* Fulbertus Carnot. *epiſt.* 110. ibi: *Ut honeſta Sanctorum PP. ſequens veſtigia, nos hujus penſionis angaria nullatenus obliget.* Vbi legendum eſſe *angaria*, jam notavit Zerda *in adverſ. cap.* 68. *n.* 8.

3. e *Foſſata.*] Foſſatum eſt locus munitus, ſeu pro caſtris muniendis factus: nos dicimus *foſſo*, de quo Modeſtinus *in l.* 3. *ff. de re milit.* ibi: *Qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt.* Plinius *lib.* 18. *cap.* 21. ibi: *Foſſatum purgari, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit foſſata alta inter Franciam & Normanniam, ad prædones arcendos.* Vegetius *lib.* 4. *de re milit. cap.* 16. notavit Zerda *in adverſ. cap.* 6. *num.* 15.

4. f *Hominibus remanſiſſe.*] Quod admodum improbavit Theodoricus apud Caſſiodorum *lib.* 1. *variar. epiſt.* 29. ibi: *Quamvis nullos velimus gravamen aliquod ſuſtinere, quos videtur pietas noſtra protegere (quia regnantis eſt gloria ſubjectorum otioſa tranquillitas;) tamen ſpecialiter Eccleſias ab omni injuria reddi cupimus alienas, quibus dum æquabilia præſtantur, miſericordia divinitatis acquiritur. Et ideo Beatiſſimi viri Enſtegii Epiſcopi ſanctæ Mediolanenſis Eccleſiæ petitione permoti, præſentibus te affatibus admonemus, ut prædiis, vel honoribus illius Eccleſiæ intra Siciliam conſtitutis, tuitionem ſtudeas ſalvâ civilitate præſtare. Nec à quoquam cujuſlibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet divinitatis intuitu ſublevari. Ita tamen, ut cauſis publicis, & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, reſpondere non differant. Quia ſicut nolumus eos ab aliquo pragravari, ita exceptos à tramite juſtitiæ non patimur inveniri.*

5. g *Neceſſitatem, vel utilitatem.*] An in caſu neceſſitatis, etiam inconſulto Romano Pontifice poſſint clerici, & Eccleſiaſticæ perſonæ ad tributa pendenda ſimul cum laïcis cogi, noſtris temporibus doctè, & acriter diſputatum eſt, editis pro utraque parte juris allegationibus per Regios Conſiliarios, tunc fiſci Patronos, D. Andream de Riaño, & D. Antonium à Caſtro, ac perdoctum, ac pium virum Illuſtr. D. Joan. à Palafox, Oxomenſem Epiſcopum; quorum fundamenta tranſcripſit Fermoſinus *in cap. Eccleſia B. Mariæ, q.* 12. & 13. *de conſtit.* & ideo ne actum agamus, hanc partem omittimus.

COMMENTARIUM.

6. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Clerici ad collectas, ſeu tributa ſolvenda cogi non debent, aliàs judices eos cogentes cum ſuis fautoribus excommunicati ſunt.* Probant eam textus *in cap. adverſus, hoc tit. cap.* 1. *cap. clericis, eod. tit. in* 6. *cap. final. de conſtibus, in* 5. *compil.* cujus verba retuli ſuprà *in cap. pervenit, cap. Eccleſiarum* 19. 12. *quæſt.* 2. *cap. quia cognovimus,* 10. *q.* 3. *cap. convenior,* 23. *q.* 8. *cap. pervenit, cap. ſecundùm canonicam,* 86. *diſt. cap. penult. de Judæis, cap. noverint, de ſent. excomm. Clement. præſenti, hoc tit.* Concil. Aurel. 4. *cap.* 13. Tolet. 3. *can.* 21. Tolet. 4. *can.* 46. ibi: *Præcipiente Domino noſtro, atque excellentiſſimo Siſenando Rege id conſtituit ſanctum Concilium, ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes.* Lateranenſe ſub Leone X. anno 1521. *ſeſſ.* 9. §. *Eatenùs à jure.* Conc. Colon. celebratum anno 1536. *p.* 9. *cap.* 20. Mogunt. anni 1549. *cap.* 76. Benedictus XI. *in extrav. unic. hoc tit.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reformat. cap.* 20. formidanda Bulla Cœnæ Domini *cap.* 18. Alia Eccleſiæ decreta referunt Creſpetius *in ſumma, verbo Exactio*, Jodocus Coccius *tom.* 2. *theſauri, lib.* 8. *artic.* 8. Conſonant lex 5. 6. & 9. *C. de ſacroſ. Eccleſ. l.* 2. *de Epiſcop. & cleric. l.* 50. 51. 52. 54. *cum tribus ſequentibus, tit.* 6. *partit.* 1. *l.* 1. & 10. *tit.* 3. *lib.* 1. *ordin. l.* 6. *lib.* 9. *tit.* 18. *recopil.* Illuſtrat ultra congeſtos in præſenti à Garaña, & Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 39. §. 5. Narbona *in l.* 35. *tit.* 3. *gloſſ.* 4. *lib.* 3. *recopil.* Cartier. *tom.* 2. *Digeſti fidei, fol.* 569. Boëtius Epon. *in præſenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap. final.* Tondutus *reſol. canonic. cap.* 30. Germonius *lib.* 3. *de ſacr. immunit. cap.* 15. *n.* 19. & *cap.* 17. *n.* 17. Suarez *de cenſur. diſput.* 28. & contra Regem Angliæ *lib.* 2. *cap.* 9. Tapia *tom.* 1. *catena mor. lib.* 4. *q.* 11. *artic.* 6. Valenzuela *contra Venetos p.* 4. *ex num.* 130. Borel. *tom.* 3. *deciſ. tit.* 15. *n.* 106. Beyerlinch *in theatr. tom.* 3. *verbo Eccleſiaſtici*, Araujo *de ſtatu civil. diſput.* 12. *difficult.* 2. Jacob. Gothofr. *in l.* 3. *& ſequent. C. Theodoſ. de Epiſcop. & cler.* Bellarminus *lib.* 1. *de clericis, cap.* 28. Theoph. Raynaud. *tom.* 12. *tractat. mala è bonis Eccleſ. ſect.* 2. *cap.* 2. Caſtillo *lib.* 3. *controv. cap.* 9. Æneas Robertus *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 2. P. Gregor. *lib.* 3. *de repub. cap.* 7. *& lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 10. Columbus *de angelica hierarch. lib.* 2. *cap.* 53. Lantdmeter. *lib.* 3. *de veteri mon. cap.* 1. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 233. Cironius *in cap.* 2. & 4. *de cenſibus, in* 5. *compil.* Juretus *ad Symmachum lib.* 4. *epiſt.* 62. Kochier *lib.* 2. *polit. cap.* 10. Meſſena *ad D. Hieronymum, verbo Tributum*, Tamburinus *de jure Abbat. diſp.* 21. Corvinus *in aphoriſm. juris Pontif. lib.* 1. *tit.* 9. Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p.* 1. *lib.* 2. *diſp.* 4. §. 3. Thom. Delbene *de immunit. eccleſ. cap.* 1. *ſect.* 1. *dub.* 2. & *de Parlamentis cap.* 5. *ſect.* 24. *uſque ad* 30. Scottia *in ſelect. epit.* 29. *theor.* 77. D. Joan. de Larrea *alleg.* 57. Hermoſilla *tom.* 1. *in rubric. tit.* 1. *cap.* 5. *num.* 13. Pereyra *de manu regia, part.* 2. *cap.* 38. Didacus Perez *in l.* 8. *titulo* 2. *lib.* 1. *ordin.* Azevedo *in l.* 11. *titulo* 3. *lib.* 1. *recop.* Carleval. *de judiciis, diſput.* 1. *quæſt.* 16. *ſect.* 1.

ſect. 1. Schedius *de Diis German. lib.* 2. *cap.* 17. & *lib.* 3. *c.* 17. G. balinus *de cenſuris, in ſynopſi fol.* 459. Hieronymus Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 3. *punct.* 4. Buſæus *de ſtatibus hominum, verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de jure ſacro, cap.* 2. §. 2. *cum ſequent.* Mancinus *lib.* 1. *de triplici juris collat. cap.* 67. Diana *p.* 1. *tract.* 2. *per tot.* & *p.* 7. *tract.* 1. *reſol.* 19. Concluſionem illuſtrant Caſal. *de ritib. Eccleſ. cap.* 71. Sperell. *deciſ.* 34. *cum ſeq.*

7. IMPUGNATOR CONCLUSIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita eſt, *cap. omnis, de majorit. & obed.* ſed ſubditi tributa ſolvunt ſuis ſuperioribus, *cap. omnis, de cenſibus*, ubi notavi: igitur tam laici, quàm Eccleſiaſtici, cùm ſint ſubjecti Principibus ſæcularibus, ut ſublimioribus poteſtatibus, tributa ſolvere debent. Accedit utilitas communis, immò neceſſitas tributorum; quare vocantur nervi Reipublicæ: & ideo ea, quæ juſtè, & legitimè indicuntur, à vaſſallis eſſe præſtanda, Juriſtæ, Theologi, & Politici docent relatſ à Bobadilla *lib.* 5. *polit. cap.* 5. Valenzuela *conſil.* 99. *per tot.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiar. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 23. & *cap* 18. faciunt Cicero pro lege Manil. ibi: *Ornamenta pacis, & ſubſidia belli eſſe, dandamque operam, ut omnes intelligant, ſi ſalvi eſſe velint, tributa eſſe conferenda, & neceſſitati parendum.* Tacitus *lib.* 4. *hiſtor.* ibi: *Neque quies gentium ſine armis, neque arma ſine ſtipendiis, nec ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* Pluta D. Joan. Solorzan. *embl.* 82. Igitur cùm tributa ita neceſſaria ſint ad bonum commune, clerici, & Eccleſiaſticæ perſonæ ad ea ſolvenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet Domini noſtri actio debet eſſe vitæ noſtræ inſtructio: Sed Chriſtus Dominus tributum perſolvit, dum Galilæam peragrans adveniſſet Capharnaum, cùm exactor tributorum de didrachmo perſolvendo à Domino Beatum Petrum interpellavit, cui juſſit Dominus noſter piſcari, & de ſtatere invento in ore piſcis, perſolvi tributum pro ſe, & Petro, ut refertur *in capite* 17. *Matthæi*, & *in capite magnum*, 11. *quæſt.* 1. & refert Baronius *anno* 33. *numero* 30. & *anno* 34. *num.* 10. Igitur clerici, & cæteri Eccleſiaſtici exemplum Chriſti ſectantes debent tributa perſolvere.

8. IMMUNITAS A TRIBUTIS AN SIT IURIS DIVINI.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cujus illuſtratione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe, an hæc exemptio clericorum à tributis ſit juris Eccleſiaſtici tantùm, an verò à jure divino proveniat? Et juris etiam divini eſſe, videtur probari ex præſenti textu, ibi: *Nimis de jure divino*, &c. *cap. quamquam, de cenſibus in* 6. ibi: *Cùm Eccleſia, eccleſiaſticaque perſona, ac res ipſarum non ſolùm jure humano, quin immò & divino à ſecularium perſonarum exceptionibus ſint immunes.* Leo X. in Concilio Lateran. *in bulla de reform.* §. *& cùm fructuum*, Concilium Salsburg. ſub Piligrino Archiep. anno 386. Concilium Colonienſe celebratum anno 1530. *p.* 9. *cap.* 20. ibi: *Immunitas Eccleſiaſtica veruſtiſſima res eſt, jure pariter divino, & humano introducta.* Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. cap.* 20. ib.: *Eccleſiæ, & Eccleſiaſticarum perſonarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis ſanctionibus conſtitutam eſſe.* Defendunt Albanus *tract. de imm. Eccl.* Gutierrez 1. *p. prax. q.* 5. *n.* 3. Thomas Delbene *tom.* 1. *de immunit. Eccl. c.* 5. *dubit.* 8. *per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum eſt, exemptionem hanc verè juris poſitivi eſſe: ſed quia valde conformis eſt juri divino, juris etiam divini dici, & lato modo ad jus divinum eam ſpectare. Unde in præſenti textu, & proximè relatis appellatur juris divini, quaſi à radice, & origine initiativè; hæc enim eſt phraſis, ſeu uſus loquendi ſacrorum canonum, in quibus jus divinum appellatur, quod habet originem à jure divino veteris Teſtamenti, ut teſtatur Covar. *lib.* 1. *variar. capite* 17. Ita docuerunt Valenzuela *adversùs Venetos*, 4. *p.* Germonius *de ſacror. immunit. lib.* 1. *cap.* 15. *numero* 18. Gutierrez *de gabellis quæſt.* 92. *num.* 8. Martha *de juriſdict.* 4. *part. cap.* 54. *num.* 6. Farinacius *de immunit. quæſtione* 8. *numero* 3. Bonacina *tom.* 2. *diſput.* 10. §. 1. *numero* 3. Guevara *pro Pontif. aſſert. lib.* 1. §. 7. *numero* 51. Diana, qui 30. auctores pro hac ſententia refert, *p.* 1. *tract.* 2. *reſol.* 1. Barboſa *in cap. quæ in Eccleſiarum, numero* 2. *de conſtit. & lib.* 1. *juris Eccleſ. cap.* 39. §. 5. Azevedo *ind. l.* 5. *titulo* 3. *lib.* 1. *recop.* Cabedo *deciſ.* 8. *p.* 2. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 28. qui omnes originem hujus exemptionis repetunt *ex capite* 27. *Levit.* & *capite* 1. *Numer.* ibi: *Tributum Levi noli numerare, nec pones ſummam eorum cum filiis Iſraël.* Et *cap.* 3. ibi: *Eruntque Levitæ mei.* Et *cap.* 27. *Geneſis*, ubi cùm tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram ſibi emeret Pharao, atque ſub eadem fame ſuæ ſervituti cuncta ſubjiceret, ſacerdotes poſſeſſionibus ſuis privare noluit. Verba ſunt: *Subjecitque Joſeph omnem terram, & cunctos populos Pharaonis, præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur: & ideo non ſunt compulſi vendere poſſeſſiones ſuas.* Vbi notandum, quod non Pharao Rex idololatra, ſed Joſeph vir Dei, & Propheta Domini, qui ejus loco Imperium gubernabat, Dei inſpiratione, aut juſſu, forſaſſe in alluſione legis ſcriptæ, & gratiæ ſacerdotum, hanc immunitatem conceſſit ſacerdotibus; non quia boni ſacerdotes illi, ut voluit Comitolus *lib.* 1. *reſponſ.* 93. *n.* 7. ſed quia ſacerdotes, ut expendit D. Joan. Chryſoſtomus *homil.* 65. ibi: *Audiant qui nunc vivunt, quantam olim ſacerdotum curam habuerint, & diſcant, ut vel ſaltem parem habeant honorem his, quibus omne Dei miniſterium creditum, & ſacerdotio inſigniti ſunt; ſi enim errantes illi, & tantùm idolorum curam habentes idola coli, ita eorum miniſtros colerent, quantâ non condemnatione digni, qui nunc imminuunt quod ad ſacerdotum ſpectat cultum.* Probant etiam originem hujus exemptionis à jure divino *ex capite* 17. *Matthæi*, ubi cùm Dominus Divum Petrum interrogaſſet, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, à filiis ſuis, an ab alienis? Et reſpondiſſet Apoſtolus: Ab alienis. Chriſtus dixit: Ergo liberi ſunt filii; Filii autem Dei peculiares ſunt ſacerdotes. Quo in loco ita ait Divus Hieronymus: *Ille pro nobis crucem ſuſtinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quaſi filii Regis à vectigalibus immunes ſumus.* Sed hanc Divi Matthæi auctoritatem paulò accuratiùs expendemus infrà in ſolutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum ſacerdotes immunes fuiſſe ab omni tributorum exactione, ſatis conſtat ex edicto Artaxerxis Regis Perſarum, quod refertur *lib.* 1. *Eſdræ, cap.* 7. *verſ.* 21. his verbis: *Ego Artaxerxes Rex ſtatui atque decrevi omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, ut quodcumque petierit à vobis Eſdras ſacerdos ſcriba legis Dei cœli, abſque mora detis, uſque ad argenti talenta centum, & uſque ad frumenti cores cen-*

tum, & uſque ad vini bathos centum; ſal verò abſque menſura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne forte iraſcatur contra regnum Regis, & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de univerſis ſacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, nathineis, & miniſtris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos. Expendit Petrus Menochius *de repubi. Hebræorum lib.2. cap.* 5. Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuiſſe ab omni ſordida præſtatione, conſtat *ex l.2. C. Theodoſ.* quoad modum civilium: & de aliis ſacerdotibus probant Cujacius *lib.8. obſervat. cap.*37. Gutherus *de jure Pontif. lib.1. cap.*28. Germonius *lib.1. ſacram. cap.*15. De Druidis Gallorum idem refert Cæſar *lib. 6. comment. belli Gallici*, his verbis: *Druides à bello abeſſe conſueverunt, nec tributa unà cum reliquis pendant, militiæ vacationem, omnemque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & ſua ſponte multi in diſciplinam conveniunt, & à parentibus propinquis mittuntur.* Non tamen jure civili immunes erant ab angariis, quæ Principi expeditionis tempore præſtabantur, *l. ult. §. patrimoniorum, il 2. Digeſt. de muner. & honor.* ubi per Pontifices intelliguntur ſacerdotes minores, qui Romæ, & in Provinciis ſacerdotio fungebantur, *l.1. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l.17. ff. de muner. & honor. l.8. & 13. de vacat. muner. l.10. C. de natur. lib.* notavit Gutherus *lib.1. de jure Pontif. cap.*30.

9. TRADITUR RATIO DECIMANDI.

Vnde facilè apparet quantâ cum ratione Eccleſiæ Patres tot in canonibus ſtatuerint clericos immunes eſſe ab omni tributo, gabellâve; nam ut Dionyſius Carthuſianus ait *ad caput* 47. *Geneſis*, ſi Gentiles Reges, & Principes hic deferebant, & providebant ſacerdotibus ſuis, quantò magis Chriſtiani Principes hoc facere, atque eccleſiaſticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa ſolvuntur in ſignum ſubjectionis, *cap.2. de cenſibus*; & in ſtipendium laboris, qui in exercenda ſuprema juriſdictione impenditur, ut notavit D. Paulus *ad Romanos capite* 13. unde cùm clerici omnino exempti ſint à juriſdictione ſæculari, *cap. denique*, 66. *diſt. cap. nullus, cap. Chriſtiani*, 11. *q.*1. etiam à tributis præſtandis liberi eſſe debent, ut conſiderat Suarez *lib.4. adverſ. Regem Anglie, cap.*24. *num.*7. Quare in præſenti in juribus ſuprà adductis Conſules, Rectores, aut alii quicumque Magiſtratus gabellas, ſeu tributa clericis imponentes excommunicantur, immò & eadem cenſurâ ligantur etiam tributa accipientes à clericis ſponte dantibus, *cap. clericis, de immunit. Eccleſ.* Et quia Bonifacius VIII. agnovit ſuo tempore Principes Chriſtianos avarè, & ſine cauſa nova quotidie ſacerdotibus imponere vectigalia, ita ut ſine fine arbitratu ſuo decimam, vigeſimamve partem proventuum ſacrorum tributi nomine imponerent, ut refert Polydor. Vergil. *lib.17. hiſtor. Angl.* ideo ut immunitati Eccleſiæ conſuleret, eadem cenſura eos innodavit in Concilio Lugdunenſi relato *in d. cap.3. hoc tit. cap. quàm, de cenſibus lib.6.* Eandemque cenſuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *cap.*18. ibi: *Etiam à ſponte dantibus.* Quomodocumque enim redoleant tributum ſolvere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cùm hoc privilegium in favorem totius Cleri inductum ſit, renunciari non poteſt, ex adductis *in cap. ſi diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de cenſur. diſp.*21. *ſect.*2. *num.*99. ubi rectè advertit, verbum illud *ſponte*, non eſſe referendum ad abſolutam, & omnino liberam voluntatem, quia laïcis interdictum non eſt recipere ea, quæ ex libera & abſoluta voluntate donantur; ſed potiùs intelligi oportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, ſine alia ſpeciali vi, aut coactione exigunt, ut ſic appareat tutam non eſſe opinionem Girondæ *de gabell.7. p. in princip. num.*3. quam probare videtur Gutierrez *in eod. tract. cap.*87. *num.*3. exiſtimantis gabellas, & vectigalia exigentem à clerico ſponte ſolvente, excommunicationem non incurrere: cùm contrarium expreſsè cautum ſit *in d. cap.*28. *Bulla:* quam excommunicationem latè explicat Thom. Delbene *d. cap.5. dub.*27. *cum ſequent.* Er quàm malè ceſſerit hujuſmodi exactio tributorum ab eccleſiaſticis Principibus ſæculatibus, innumeris exemplis eſt proditum; meritò enim conteſtantur in hanc rem Per. Bleſenſ. *epiſt.*112. Nunquam pauperum, nunquam Eccleſiæ ſpolia proſperos habuerunt eventus. Probat caſus Emmanuelis Luſitaniæ Regis, referente Oſorio *lib.9. de ejus geſtis.* Conceſſerat Leo Pontifex decimationes fructuum Eccleſiaſticorum in ſumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen conceſſionem remittere coactus eſt Emmanuel, poſtquam deprehendit, ex quo ea benignitate Pontificia uſus fuerat, nihil ſibi proſperè, omnia ſiniſtrè ceſſiſſe. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *lib.16. annal. Fland.* ibi: *Cùm Rex bello Normannico, è quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde urgeretur, eſſetque funditus exhauſtus, ſuggeſtum illi fuit ab eccleſiaſtico homine, ut decimatione Eccleſiarum in eum finem inſtitutâ, conſuleret rebus ſuis. Negavit tamen Carolus tali conſilio obtemperare, quòd peſſimè ceſſiſſet Principum nonnullis ea decimationum indictio illegitima.* Nec omittendum eſt exemplum quod refert Gregor. Turon. *lib.4. hiſt. Franc. cap.* 2. his verbis: *Clotarius Rex indixerat, ut omnes Eccleſiæ Regni ſui tertiam partem fructuum fiſco perſolverent; cui, licèt inviti, cùm omnes Epiſcopi conſenſiſſent, & ſubſcripſiſſent, viriliter hoc B. Injurioſum reſpuens ſubſcribere dedignatus eſt dicens: Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. Quid iniquius eſt, ut pauperes quos debes tuo alere horreo, ab eorum ſtipe tua horrea repleantur? Et iratus contra Regem, nec vale dicens abſceſſit. Tunc commotus Rex, timens etiam virtutem S. Martini, miſit poſt eum cum muneribus veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans, ſimulque rogans, ut pro ſe virtutem B. Martini Antiſtitis exoraret.* En quanta ſit generoſitas, tametſi unici ſacerdotis, in bona cauſa: & idcirco P. Bleſenſis *epiſt.*21. urgebat Decanum Rhotomagenſem, ne per ſuam incuriam, & animi vilitatem ſineret Eccleſiam humiliari, & à dignitate ſua excidere, ſubeundo decimationes, quibus tunc exſugebatur, ſpecie aſſenſus Antiſtitum non audentium adversùs Regem loqui: & fortiùs quoque in eadem ſententia perſiſtit *epiſt.*20. & 112.

10. DE DIVERSIS CLERICORUM BONIS.

Sed quia bona clericorum non unius generis ſunt, ut cognoſcamus, in quibus hæc immunitas à tributis Clericis competat, ſciendum eſt, duo genera bonorum in clericis conſiderari; quædam enim ſunt eccleſiaſtica, intuitu Eccleſiæ ex ejus redditibus & proventibus quæſita; alia verò ſæcularia, quæ vel à parentibus, vel à conſanguineis eis advenerunt, aut ea ſuâ induſtriâ, & labore clerici comparaverunt, ut conſtat ex D. Thoma *quodlibet. 6. artic.*12. Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Eccleſiæ quæſitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præſtatione gravari nequeunt, ſcilicet quæ in ter

res

res sacras numerentur: verùm nullo modo sacra dici posse, rectè probat Suarez *ubi supra, cap.* 23. *numero* 7. ex enim bona, sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, ut jam probavi *in cap.* 1. *de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quàm particularia clericorum exactioni tributorum minimè subjacent, *cap. ultimo de vita & honest. cleric. cap. quanquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titulo, authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. lib.* 6. *tit.* 18. *l.* 9. *recopil.* licèt enim quoad bona privata clericorum hanc immunitatem negaverit Imperator Constant. *in l.* 3. *& 5. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* & ejus tempore, ac Theodosii Junioris Ecclesiæ immunes non essent à tributis canonicis, *l.* 15. 20. *&* 33. *C. Theodos. de Episcop. & cler.* tamen eam concessit Emmanuel Imperator, ut refert Balsam. *in can.* 4. *Synod.* 7. probant plures congesti à Barbosa *tom.* 6. *in select. ad textum in cap. ex parte, num.* 19. *de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si ejus sunt; accessorium verò ex suo principali dijudicandum est, *cap. accessorium, de R. I. in* 6. Accedit, nam bona Ecclesiæ sui naturâ temporalia sunt; & tamen ex eo solùm, quia Ecclesiæ accedunt, privilegium fortiuntur, ne tributa pendant, ut probavi *in cap.* 1. *de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem, nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conveniri coram judice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec solvere tenetur tributa à sæculari Principe imposita. Non tamen ideo asserimus, quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantùm quoad privilegia in jure expressa; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas solvunt clerici, licèt de fructibus beneficii eas non persolvant, *cap.* 2. *de decimis*, ubi probavi: super eis compromitti potest in laicum, licèt de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum fieri nequeat, ut notavit Mancinus *genial. cap.* 241. *cum sequent.* Ideo bona, quæ ad ecclesiasticum perveniunt, quamvis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib.* 1. *de jure Eccles. cap.* 39. §. 2. Marinis *lib.* 1. *resol.* 47. & *allegat.* 126. & *decis.* 217. *tom.* 1. Azevedo *in l.* 12. *ex num.* 8. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de justitia, disput.* 661. *num.* 4. & 672. *n.* 3. Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subjiciantur collectis. Beltraminus de Guevara *in propugnat. Eccles. libert. assert.* 1. §. 5. *n.* 8. *pag.* 56. etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet impugnator Arnisæus *de immunit. bonor. eccles. cap.* 4. *n.* 6. Nec ei favet locus Capitularium *lib.* 4. *cap.* 37. ubi cavetur: *Quicumque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat.* Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod jus transit cum re, ut ex Panormit. *in cap. ult. de vita & honest. cleric. n.* 12. docuerunt Comitolus *lib.* 1. *cap.* 94. *num.* 3. Theophilus *suprà, cap.* 3. *num.* 2.

II. De bonis clerici defuncti.

Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & jacente hæreditate bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatariis distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur? Et sanè si laicus hæres institutus adierit, gabellam esse solvendam resolvit Lassarte *de decim. vendit. cap.* 19. *num.* 4. Cæterùm si nullus hæres clerico exstat, difficilior hæsitatio est; nam cùm defunctus sine hærede decedit, bona ejus nomine venduntur, §. 1. *Instit. quibus ex causis manumittere*, §. 1. *de hæredum qualit.* unde cùm clericus à solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione ejus nomine facta gabellam non deberi, præcipuè quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo* 33. *in fine, l. hæreditas* 62. *ff. de acquir. rer. dom.* Contraria verò sententia suadetur ex eo, nam hoc privilegium clericis concessum personale est, & ideo cum persona extingui debet, *l. qui tali, ff. solut. matr. cap. privilegium, de R. I. in* 6. nec potest in hæreditate conservari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. usufructus, ff. de stipul. servor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, à gabellæ solutione immunem esse, cùm hæres defuncti personam sustineat, *l. hæredes, ff. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater* 28. *ff. de rebus auctorit. judic. l. ex pluribus ff. de administr. tut. l.* 1. §. *præterea*, junctâ glossa ibi, verbo *Mixta, ff. de separat.* nemo enim est, qui nesciat laicum hæredem institutum à clerico, post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, ut probat Gutierrez *de gabel. quæst.* 88. *numero* 7. nam bona quæ fuerunt clerici, aditâ hæreditate efficiuntur proprium patrimonium hæredis, *l. si plures*, §. *filio impuberi, ff. de vulgari, l.* 1. §. *veteres, ff. de acquir. possess.* Gomez *in l.* 45. *Tauri, num.* 154. Corrasius *in l. frater, n.* 48. *ff. de condit. indebit.* Faber *de error.* 2. *p. decade* 54. *errore* 4. atque ita cùm ipsi laico hoc beneficium non competat, omninò ipse tenetur gabellam persolvere. Quâ sententiâ retentâ, non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideo enim clericorum bona à solutione tributorum immunia sunt, ne eorum personæ graventur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cùm ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim privilegium ei concessum, ad bona quæ ejus fuerunt, porrigi non debet, ut cum Decio *in cap. Ecclesia, num.* 18. *de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. cap.* 19. *num.* 47. Gutierrez *ubi suprà, num.* 5. qui addunt, quod licèt bona nomine defuncti distrahantur, verè tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potiùs quàm defuncto interest ex ea venditione gabellam non solvi. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & tunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l.* 1. *ff. de A. & O.* junctis traditis à Cujacio *lib.* 2. *obs. cap.* 31. Donel. *lib.* 19. *comment. cap.* 43. ex quo emenda est interpretatio ad textum *in l. hæres a debitore*, §. *quod si stipulator, ff. de fidejuss. l. Stichum*, §. *tametsi, in fine, ff. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc privilegium hoc, quod clerico concessum est, in ejus hæreditate conservari nequit, ex suprà traditis. Omnia autem quæ hoc commentario adduximus circa exemptionem à tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causâ merces distrahit, *cap. quanquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eod. tit. l.* 7. *tit.* 18. *lib.* 9. *recopil.* Delbene *d. cap.* 5. *de immunit. dub.* 3. *sect.* 1. probavi-

mus jam *in cap. fin. de vita & honeſt. cleric.*

12. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, qui ſubjecti ſunt Principibus ſæcularibus, qui ad ſolutionem tributorum omnino tenentur, ex rationibus ibi expenſis, quæ in clericis non militant, cùm non pareant Principibus ſæcularibus. Nec eſt invidendum Eccleſiæ, & perſonis Eccleſiaſticis, ſi aliis laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, ejuſmodi Eccleſiaſticæ res, & perſonæ ſua immunitate, & libertate potiantur, quanquam & ipſi in eadem Republica ſint, in eodem loco, & quamvis in privilegiis, & utilitatibus publicis ex contributionibus ſuccedentibus participent, & commoditate, defenſione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & ſuperindicta eveniunt, fruantur; ſiquidem quemadmodum Eccleſia, & perſonæ Eccleſiaſticæ immunes ſunt ab oneribus laicorum, & participant nihilominus commodis, & utilitatibus illorum; ſic contrà perſonæ laicorum immunes ſunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Eccleſiaſticis; & nihilominus participes ſunt cultus divini, orationum, & miniſtrorum earum: ſic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus neceſſariis; per ſpiritualia verò verbo in anima: & ita onera compenſantur in utriuſque vitæ modis; nec eccleſiaſtici duplici onere, & miniſterio, corporali, & ſpirituali ſunt gravandi, *cap. quoniam* 8. 10. *diſt.* præcipuè cùm Eccleſiaſtici ſatis ſint onerati procurationibus, ſubſidiis, cenſibus, & aliis præſtationibus, de quibus egi *in tit. de cenſibus.*

13. DE COLLECTIS IMPOSITIS OB BONUM COMMUNE.

Nec obſtat quod de utilitate communi ex ſolutione tributorum proveniente expendebamus: cujus difficultatis occaſione examinandum venit, an clerici ſimul cum laicis in his quæ pertinent ad utilitatem communem, contribuere teneantur? Et ſanè ſi contributio æquè primariò, & principaliter reſpiciat commodum, tam clericorum, quàm laicorum, ab omnibus æquè fieri debet, veluti ſi flumen vicinos agros laicorum, & clericorum inunder, & pro aggeribus reparandis, & fluminis injuria avertenda aliquid expendatur; id namque ab omnibus erogandum eſt, ut notat Leſſius *de juſtitia lib. 2. capite* 33. *dub.* 3. Salas *de legibus, quæſt.* 96. *tract.* 14. *diſput.* 14. *ſect.* 11. *num.* 115. Arniſeus *de immunit. bonor. Eccleſ. cap.* 4. *num. fin.* ſicut etiam omnes tenentur pro rata ſolvere collectam, quæ imponitur pro cuſtodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l.* 12. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* ubi Azevedo, Avendaño *in cap. Prætor, cap.* 14. *num.* 13. 2. *p.* Mexia *in pragmat. panit., concluſ.* 5. *num.* 43. Salcedo *in praxi, capite* 55. *verſ.* 4. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *numero* 244. Idem etiam locum habet, ſi animalia clerici vaſtaverint aliena, vel communia paſcua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez *in l.* 24. *tit.* 15. *partit.* 7. *verbo El ganado*; ubi docet clericos ad hujuſmodi damna ſarcienda per ſuos judices eſſe cogendos. Eum ſequuntur Caſtillo *in l.* 70. *Tauri, num.* 28. Aviles *in cap. Prætor. cap.* 17. *gloſſ.* 1. *num.* 12. Salas *de legibus, d. ſect.* 11. *n.* 115. quod verum eſſe ſentit Salcedo *ubi ſuprà, verſ.* 7. ſi pro damni emendatione controverſia judicialis ſit inſtituenda, ſecus verò dicendum, ſi pœna exigenda ſit de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, tunc enim judex ſæcularis ad pecorum capturam procedere poteſt, *d. l.* 12. & ita cum Baldo reſolvit Avendaño *in d. cap.* 14. *num.* 13. nec aliud probandum eſt, ſi in occidendis, vel colligendis locuſtis, vel vermibus, de quibus *in l. ex conducto*, §. *ſi qua vis, ff. locati*, vel aliis animalibus ſegetes vaſtantibus aliquid erogatur; nam cùm id in clericorũ quoque utilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, ut ex Narbona, & aliis probavi *in cap. pervenit, hoc tit.* Idem de expenſis pro medenda peſte factis reſolvunt Mexia *in dicta pragm. concluſ.* 5. *num.* 41. Babadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 192. Caſtillo *lib.* 6. *controv. cap.* 9. Verùm ſi contributio fiat pro iis, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamſi eorum utilitas in ſingulos derivetur, non ſatis conſtat, an clerici ſimul cum laicis contribuere teneantur; nam ad conſtructionem pontium, & murorum reparationem cogi poſſe, probant expreſsè textus *in l. ad conſtructionem, C. de ſacroſ. Eccleſ. in l. abſit, C. de privil. domus Auguſt. lib.* 11. *l. fin. C. quibus muner. l.* 10. *l. ultim. C. de annonis & tribut. eod. lib. l. ultim.* §. *patrimoniorum, el* 2. *verſ. Ab hujuſmodi, ff. de muner. & honor. l.* 2. *C. de Præpoſit. ſacri cubic. libro* 12. *l.* 5. *C. Theodoſ. de itiner. muniend. l.* 21. *C. de curſu public. lib.* 12. *l.* 6. *C. de oper. public. l.* 1. *C. de collat., fund. patrim. lib.* 11. Idemque jure Regio cautum videtur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. *in l.* 10. *tit.* 31. *partit.* 3. *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* & apud Gallos *lib.* 6. *capitul. c.* 107. ibi: *Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtructionem viarum, vel pontium, ſi intra eadem loca habuerint poſſeſſiones.* Exornant Bartolus, & Platea *in l. nullus, la* 2. *C. de curſu public. lib.* 12. Abbas *in cap. pervenit, n.* 3. *hoc tit.* Gilkenius *in d. l. ad inſtructionem.* Thomas Delbene *de immunit. Eccleſ. p.* 1. *caſ.* 5. *dubit.* 17. Æneas Robertus *lib.* 2. *ver. judic. cap.* 3. *per tot.* Hieron. Garcia *in ſumma, tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 2. *punct.* 6. Mancinus *genial. cap.* 245. Flores de Mena *lib.* 2. *var. quæſt.* 2. *num.* 2. Caballos *q.* 897. Avendaño *de exeq. mand. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 19. Collantes *in pragm. rei frument. lib.* 3. *capite* 15. *num.* 8. Martha *de juriſd.* 4. *p. caſu* 9. *&* 10. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 291. Quæ præſtatio ad reparationem viarum, & pontium non cenſetur ſordidum munus, qualia ſunt relata *in l. in honoribus* 8. §. *Philoſophi, ff. de vacat. muner. l. maximarum* 12. *verſ. ſordidorum, cum legibus ſequent. C. de excuſ. muner. lib.* 10. nempe quoniam inſcriptæ ſunt, & dedicatæ titulis majorum Principum, hoc eſt Imperatorum, qui in omnibus operibus publicis, veluti in viis, & pontibus adſcribebantur, *l.* 31. *in fine, ff. de operib. public. l. qui judices, C. eod. tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib.* 4. *in princip.* Vnde ab hoc munere neminem dignitatis privilegio excuſari, conſtat *ex l.* 4. *C. de privil. dom. Auguſt.* quæ eiſdem ferè verbis extat *in l. adminiſtrationes, C. de ſacroſ. eccleſ.* & pleniùs *in l. ult. C. Theodoſ. de itiner. muniend.* adeo ut divinæ quoque domus ſimili reparationi inſervire debeant, hoc eſt, ut explicat Cujac. *in dict. l.* 4. domus Principis, & quæcumque ad eam pertinẽt, juxta rubricam inſcriptam *de privil. domus Auguſt.* & acceptionem iſtam divinæ domus, de qua *in l. interveniente* 12. *ff. ad Tertyl. novel.* 21. *Theodoſii*, ibi: *Nec divinam domum, nec Eccleſiam*; & novellam Tiberii de divinis domibus, cum aliis congeſtis à Briſſonio *de V. S. verbo Domus.*

Vrget tamen præſens textus, in quo ſub anathematis pœna prohibetur ne aliqua onera eccleſiaſticis perſonis injungantur, niſi Epiſcopus, & Clerus tantam neceſſitatem, utilitatemque aſpexerint, ut abſque ulla exactione ad ſublevandas communes neceſſitates, ubi laicorum non ſuppetunt facultates, ſubſidia exiſtiment conferenda.

14.

renda. Vnde apparet, ecclesiasticas personas sine prævio Episcopi, & cleri consensu, etiam in his communibus necessitatibus non teneri simul cum laicis ad contributionem concurrere: & infrà *in cap. adversus*, expressè asseritur, hæc subsidia humiliter, & devotè, & cum gratiarum actione à laicis esse recipienda: igitur quia ex justitia non tenentur cum aliis laicis etiam in publicis utilitatibus contribuere. Nec satisfacies si dicas, præsentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur à Consulibus, & Rectoribus civitatum, non verò in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expositio admittenda non est, quoniam expressè convincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, ubi dicitur, prohibitionem, de qua suprà, locum habere in quibuscumque personis cujusvis præeminentiæ, dignitatisque, etiam Imperialis & Regalis; & in illis verbis, *Innovantes decreta super his per sacros canones, tam in novissimo Lateranensi, quàm in aliis Conciliis generalibus edita*; respicitur ad textum præsentem, & *in dicto cap. adversùs*, exponendo potiùs quàm supplendo eorum sanctionem, ut rectè notat Suarez *lib.* 4. *adverss. Reg. Angl. cap.* 26. *num.* 9. Et facit textus *in cap. clericis*, §. *nos igitur*, *de immunit. Eccles. lib.* 6. ubi Regum, & Imperatorum expressa mentio fit. Textus *in cap. quamquam*, *de censibus*, *eod. lib.* ubi neque collegium, neque universitas, neque aliqua etiam singularis persona, cujuscumque dignitatis existat, aliquod tributum personis ecclesiasticis injungere potest. Ergo ut hujus articuli vera resolutio habeatur, dicendum est, clericum ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter jura civilia, quæ Ecclesias, & personas ecclesiasticas huic oneri adscribunt, *d. l. ad instructionem*, cum similibus, quia laici in hujusmodi personas nullam jurisdictionem exercere valent, *cap. Ecclesia*, cum ibi adductis, *de constit.* sed potiùs quia Ecclesia permisit, ut Ecclesiasticæ personæ eas contributiones solverent, ut dicitur *in l.* 54. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Tuvo por bien la santa madre Iglesia*. Et sanè æquissimum fuit, ut clerici adhibitis conditionibus, de quibus infrà, simul cum laicis hujus contributionis onus subirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & utuntur, atque ideo omnes debent simul contribuere, maximè quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati status sacerdotalis repugnat, ut probat Suarez *libro* 4. *adverss. Reg. Angl. cap.* 26. *num.* 2. Vnde deducitur, cùm de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum civilium rationem esse habendam, sed servandam esse formam præscriptam in hoc textu, & *in dicto cap. adversùs*, quibus dispositio textus *in d. l. ad constructiones*, corrigitur, aut saltem temperatur, ut notarunt Abbas in præsenti *num.* 18. & alii relati ab Aufrerio *de eccles. potest. regul.* 2. *fallentia* 27. Menchaca *lib.* 1. *controv. usufreq. cap.* 6. *num.* 4. Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. adversus*, nonnullæ conditiones ad hanc contributionem necessariæ, quarum prima est, ut laicorum non supperant facultates; quod etsi jure regio restringatur ad bona communia (quæ vulgò *proprios* appellamus) ut in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus simul cum laicis sentire debeant, *l.* 10. *tit.* 32. *partit.* 3. *l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil.* verius tamen est, eo demùm casu clericos cogendos esse contribuere, quo moraliter constet communia bona non sufficere, & singulos cives non posse sine magno gravamine solis suis sumptibus opus perficere, ut notat Suarez *ubi suprà*, *n.* 15. tunc enim verum est dicere, laicorum facultates non suppetere, alioquin nullum esset privilegium clericorum, cùm laici quoque contribuere non tenentur, nisi in defectum bonorum communium, ut advertit Lessius *de justitia lib.* 2. *cap.* 33. *dub.* 3. Salas *de legibus tract.* 14. *disput.* 14. *sect.* 11. Martha *de jurisdict.* 4. *part. centur.* 1. *casu* 2. *num.* 51. qui *num.* 2. advertit ita definitum fuisse à Clemente VIII. in eoque viget differentiæ ratio inter contributionem, quæ fit directè, & principaliter ad utilitatem, tam clericorum, quàm laicorum, in qua omnes æquè concurrere debent; & eam, quæ respicit primariò communem utilitatem, quamvis hæc utilitas in privatos derivetur; nam in hoc secundo casu clerici non aliter tenentur, quàm si laicorum non supperant facultates, ut ait Salas *ubi proximè*.

15. PROSEQUITUR EXPOSITIO HUJUS TEXTUS, ET IN 8. CAP. ADVERSUS.

Secunda conditio in eo consistit, ut ad hanc contributionem non aliter perveniatur, quàm si Episcopus, & Clerus re diligenter pensatâ eam clericis existimet imponendam. Etiam additur *in d. cap. adversùs*, ut priùs R. Pontifex consulatur: Cleri autem appellatio, etsi regulariter ad diœcesanam Synodum referatur, tamen quoad præsens institutum attinet, accipitur pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap.* 1. *de his quæ fiunt à Prælat.* Vnde non priùs clerici tenentur ad hanc contributionem, quàm si Episcopus cum Clero existimaverit publicam utilitatem & necessitatem subesse, & nisi R. Pontifex priùs fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non importat liberam voluntatem, sed rectum, justumque judicium, *l.* 11. §. *si fideicommissum ff. de legat.* 3. docent Gregor. Lopez *in l.* 54. *tit.* 6. *part.* 1. Gutierrez *lib.* 1. *practic. cap.* 3. *num.* 8. ubi resolvit, quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus pronunciaverint, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, ut contributio fiat sine aliqua exactione, videlicet ut si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per judices sæculares cogi non possint, ut docent Gutierrez ubi suprà, *num.* 10. qui rectè reprehendit Cæpolam *tit. de servit. via*, *quæst.* 26. dum asserit, clericum compelli posse à judice sæculari reparare viam ante domum: cæterùm si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam utilitatem, certum est, non posse judicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, ut docent Salas *de legibus d. sect.* 11. *num.* 115. Suarez *dicto cap.* 26. *n.* 6. & hanc sententiam de jure veriorem esse fatetur Flores à Mena *lib.* 2. *var. cap.* 21. *n.* 225. & cautiùs facturos judices sæculares, si observent consilium legis 54. *tit.* 6. *part.* 1. quâ præcipitur pro hujus contributionis exactione adeundum esse judicem ecclesiasticum, asserunt Azevedo *in l.* 11. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil. num.* 5. Tapia *lib.* 4. *cath. mor. quæst.* 11. *art.* 21. *num.* 2. Sanchez *tom.* 1. *consil. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 55. *num.* 2. Anguianus *de legibus lib.* 2. *controv.* 15. *num.* 14. Diana pluribus relatis 1. *p. tract.* 2. *resol.* 42. facit lex 54. *tit.* 6. *partit.* 1. Carleval. *tom.* 1. *de judiciis*, *disp.* 2. *n.* 159. Nec contrarium probatur in eadem lege, & *in l.* 3. *tit.* 12. *eod. lib.* 1. *recopil.* quibus doceri videtur, judices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea solvere tenentur; nam, etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam,

ut

ut conſtat ex adductis à Gregorio Lopez *in l.* 51. *verbo Por razon, tit.* 6. *partit.* 1. Mexia *in pragmat. panis, concluſ.* 5. *n.* 7. Cenedo *ad Decret. collect.* 37. *num.* 4. Azevedo *in d. l.* 11. *num.* 5. Avendaño *de exeq.* 2. *p. cap.* 14. *num.* 13. & praxi receptum aſſerit Flores de Mena *lib.* 2. *variar. cap.* 21. *num.* 225. *cum ſeqq.* ut ſi Epiſcopus nolit compellere, eos judex ſæcularis compellat. Facilè tamen reſpondetur, textum *in d. l.* 2. dum inſinuare videtur *in verb. Salvo*, in his caſibus, in quibus clerici tenentur contribuere, poſſe à laïcis compelli, intelligendum eſſe ſervato juris ordine, quomodo etiam accipiendus eſt textus in illis verbis: *A falecimiento de proprios deben contribuir.* Etiam reſponderi poteſt *in d. l.* 2. non rectè deduci argumentum à contrario ſenſu, cùm ſequatur abſurdum, argumento textus *in l. conventicula, C. de Epiſcop. & cleric.* notat Gutierrez *lib.* 1. *practic. quæſt.* 3. *num.* 3. at verò textus *in d. l.* 12. loquitur de his rebus, quæ primò, & principaliter pertinent ad clericorum utilitatem: quo caſu contributio nomen tributi non meretur; & ideo per judicem ſæcularem exactio fieri poteſt.

16. EXPONITUR D. MATTHÆUS CAP. 17.

Nec tandem obſtat argumentum dubitandi rationis dedectum ex dicto capite 17. Matthæi, ubi refertur, Chriſtum Dominum ſolviſſe tributum pro ſe, ac Petro. Cui communiter reſpondetur, Dominum noſtrum immunem fuiſſe ab eo tributo, ſed ut omnem ſcandali paſſivi occaſionem tolleret, tributum ſolviſſe, ut ploribus relatis docent Valenzuela *contra Venetos part.* 4. *num.* 133. Turr ſerem. *de Eccleſia lib.* 2. *cap.* 96. P. Greg. *lib.* 3. *de repub. cap.* 7. *num.* 11. Alvar. Pelagius *de planctu Eccleſ. cap.* 55. Illud etiam notandum eſt, quod cùm tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud eſſe videtur, quàm illud quod à Deo eſt imperatum *Exodi cap.* 30. Filiis Iſraël, nimirum ut viri omnes in vigeſimo anno & ſupra, pro redemptione, & propitiatione ſua darent in uſum tabernaculi dimidium ſicli, quod eſt didrachmum; duo autem didrachma unum faciunt ſtaterem, duo verò ſtateres unam unciam, ut exponunt D. Hieronymus *in Ezechielem cap.* 4. Epiphanius *de menſuris.* Refert Joſephus *lib.* 3. *antiquit. cap.* 9. uſque ad Veſpaſiani tempora perſeveraſſe ejuſmodi tributi ſolutionem; ſed templo deſtructo, illud ipſum didrachmum ab omnibus Judæis ſolvitur ubique gentium habitantibus: quod & tradit Baronius *anno* 33. Cæterùm putarunt nonnulli, eo quòd interrogaverit Dominus Petrum: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum, à filiis ſuis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum eſſe, quod tunc Judæi Romanis perſolverent. Sed verius eſt Dominum ea ſimilitudine uſum fuiſſe, unde optimè infertur: Sicut Reges gentium à filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem eſſe a tributo, quod Deo penditur ad uſum templi.

17. EXPONITUR SYNODUS RAVENNAT. CAP 8.

Sed ſuprà traditis obſtat Ioannes IX. in Synodo Ravennat. *part.* 2. *cap.* 8. in illis verbis: *Ut paſtus Imperatoris ab Epiſcopis, & Comitibus ſecundum antiquam conſuetudinem ſolvatur; quod ſi novo tempore fiſcus Comitalis in jus eccleſiaſticum conceſſus eſt, augeatur ſtipendium Imperiale ab Eccleſia, juxta quod Reſpublica fuerint memorata.* Ex quibus deducitur, Epiſcopos debere tributa ad paſtum Imperatori præbere, ut Comites, & alii ſæculares perſolvunt. Igitur quia immunes non ſunt à tributorum ſolutione. Pro cujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de tributis, ſed de hoſpitio, manſionatico, & paratis. Olim enim qui ad hoſpitium præbendum tenebantur Regi proficiſcenti, non modò manſionaticum, verùm & paratas, ideſt alimenta, & alia neceſſaria familiæ Regis præbebant. Otho Friſing. *lib.* 2. *de geſtis Friderici, cap.* 12. Gregorius Turon. *lib.* 6. *cap.* 45. ex quibus, & aliis id probant P. Pithœus *in gloſſar. verbo Paſtus*, Bignon. *in not. ad Marculfum, lib.* 1. *cap.* 3. Cùm ergo Epiſcopi, & clerici immunes ſint ab hoſpitiis præbendis, non tamen ſint exempti cùm Princeps proficiſcitur, ut probavi *in d. cap.* 1. *hoc titul.* ideo in dicto canone 8. jubetur, ut tam Epiſcopi, quàm Comites præbeant Imperatori paſtum, cùm videlicet iter facit; quia tunc debet hoſpitio recipi, etiam ab Eccleſiaſticis. Aiteſſerra *de Ducibus libro* 3. *capite* 16.

CAPUT V.

a Lucius III.

CVm Eccleſia Dei ſecundùm *b* evangelicam veritatem domus orationis eſſe debeat, non ſpelunca latronum, aut ſanguinis forum: ne ſæculares judices cauſas, ubi de ſanguinis effuſione, & corporali pœna agitur, in Eccleſia, vel cœmeteriis agitare præſumant, ſub anathematis interminatione prohibemus: abſurdum enim eſt, & crudele, ibi judicium ſanguinis exerceri, ubi conſtituta eſt *c* tutela refugii.

NOTÆ.

1. a *Lucius III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cauſa hujus conſtitutionis: in ea agitur de judicio tantùm criminali intra Eccleſiam non diſceptando, quia de judicio civili jam idem cautum fuerat *in cap.* 1. *hoc tit.* ubi notavi, *verbo Placitum.*

2. b *Evangelicam veritatem.*] Quæ veritas per Prophetas prænuncia fuit, dicente Domino per Eſaiam *c.* 56. *Domus mea domus orationis vocabitur.* Heremiam *cap.* 7. *Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus iſta?* Per Davidem *pſalm.* 68. *Zelus domus tuæ comedit me.* Quorum quidem locorum veritas evangelica clarè meminit in egregio illo, & mirabili facto Chriſti Domini, cùm ementes, & vendentes de templo ejecit; quod referunt omnes Evangeliſtæ. D. Matth. *cap.* 21. Marcus *cap.* 11. Lucas *cap.* 19. Ioannes *cap.* 2.

c *Tutela refugii.*] *Cap. inter alia*, ubi dicemus, *hoc titul.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, & ex ſecunda parte textus *in cap.* 1. *hoc tit.* talis deducitur aſſertio: *Judices ſæculares cauſas, præcipuè ubi pœna ſanguinis, vel corporalis imponenda eſt, diſceptare non debent in Eccleſia.* Probant eam textus *in cap. docet, in fine,*

3. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR

ſine, hoc titulo in 6. Gregorius VII. in Synodo Romana anni incerti, *can.* 12. ibi : *Nullus Iudex laicus, vel vicarius in Eccleſia, vel cœmeterio aliquam poteſtatem exerceat, vel aliquem diſtringat, aut capiat, aut furtum ibi requirat.* Arelat. ſub Carolo *can.* 22. *Vt placita publica, & ſecularia, nec in atriis baſilicarum, nec in ipſis baſilicis fiant, dicente Domino : Domus mea domus orationis vocabitur.* Turon. ſub Carolo *can.* 39. *Placita quidem ſecularia in Eccleſiis, vel in atriis Eccleſiarum à Comitibus, vicariiſque uſque modò multis in locis habita, ne ultra fiant, interdicendum eſt cum auctoritate Domini, qui expulſis de templo negotiatoribus, aſſeruit domum Dei debere eſſe domum orationis.* Mogunt. *can.* 40. ibi : *Præcipimus, ut in Eccleſiis, aut domibus Eccleſiarum, vel atriis placita ſecularia minimè fiant.* Synodus apud Sanctum Medardum *can.* 6. *Vt in locis ſacratis, diebus Dominicis, vel aliis ſolennitatibus judicia publica non exerceantur.* Palentinum anno 1322. *can.* 17. Colon. 3. *p.* 3. *cap.* 24. 25. & 26. Ravennat. 2. ſub Clemente V. *rubr.* 12. ibi : *Nec in Eccleſia judicialia tractentur, nec temporalia.* Trid. *ſeſſ.* 22. *tract. de ſacrif. Miſſæ, in decret. de obſervand. & evitand.* Palentin. *in titulo de immunit. Eccleſ.* ibi : *Contra ſeculares judices, qui cauſas in Eccleſiis audiunt.* Mediolan. 2. *tit.* 2. *capit.* 25. Aquilienſe 1. *tit. de Eccleſiis, & pio in eis verſandi modo,* §. *Deambulationes.* Theodulph. *ad presbyt. Aurel. cap.* 10. ibi : *Non debere ad Eccleſiam ob aliam cauſam convenire, niſi ad laudem Domini, & ejus ſervitium faciendum : diſceptationes verò, & tumultus, & vanilequia, & cætera omnès actiones ab eodem ſancto loco penitus prohibenda ſunt.* Illuſtrant Boërius Epon. *in præſenti*, Anton. Auguſt. *lib.* 3. *tit.* 16. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 4. Azevedo *lib.* 1. *Curiæ Piſ. can.* 5. Barboſa *de offic. Parochi, cap.* 13. Cironius *ad tit. de foro compet.* Chopinus *de juriſd. Andegav. cap.* 43. *num.* 7. Thom. Delbene *de immunit. Eccleſ. tom.* 1. *cap.* 2. *dubit.* 2. *ſect.* 2. Hevia *in Curia Philip.* 1. *part.* §. 5. *in fine.*

4. Impugnatur concluſio.

Sed hæc aſſertio difficilis redditur ſequenti conſideratione ; nam majori ſinceritate, religione neque judicia cuncta peragerentur in Eccleſia, quam in loco prophano, tanquam in ipſius Dei præſentia, qui licèt ubique ſit præſens, in Eccleſiis tamen peculiarius, atque certius nobis exhibet ſuæ præſentiæ teſtimonium : qualis quidem præſentiæ divinæ cogitatio judici cuilibet apprimè eſt neceſſaria pro ſententiis religioſiſſimè ferendis : quare Juſtinianus *in l. rem non novam*, §. 1. *de judiciis*, voluit Judicem in cauſis cognoſcendis, & in ſententiis ferendis habere ſemper propoſitas, & permanentes ante ſe ſacras Scripturas. Et apud Romanos uſitatum olim fuit templis uti pro curia, ad negotia tractanda, ad cauſas & lites definiendas. Titus Livius *lib.* 23. loquens de Annibale, & Capuanis, ibi : *Egreſſus curia in templum Magiſtratus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque ante pedes deſtitutum, cauſam dicere juſſit.* Thucydides *lib.* 1. ibi : *Ærarium eis erat Delus, & conventus in eo templo fiebant.* Suetonius *cap.* 7. Veſpaſianum inducit Imperatorem poſt peractum ſacrificium ſedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco ſacro, & non prophano. Gellius *lib.* 14. *noctium, cap.* 7. Alex. ab Alex. *lib.* 4. *dier. genial. cap.* 12. quod & Servius docuit exponens illud Virgilii 7. *Æneid.*

Tectum auguſtum, ingens, centum ſublime columnis.

Et niſi (inquit) *in loco auguſto Senatus concilium haberi non poterat.* Unde templum Veſtæ non fuit augurio conſecratum, ne illuc conveniret Senatus ubi erant Virgines, veluti in templo Jovis Statoris, in æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib.* 2. *belli civilis*, ibi : *Ex eo die, quo in æde Telluris convocati ſumus, in æde Bellonæ.* Livius *lib.* 49. ibi : *Manlius Proconſul ex Hiſpania redierat, cui poſtulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum geſtarum magnitudo impetrabilem faciebat.* Probant Marcel. Donatus *in elucid. ad Suetonium, cap.* 34. Lopez *ad lib.* 3. *Valer. Maximi, cap.* 3. Greg. Lopez *in Monarch. Hiſpana, cap.* 7. P. Greg. *lib.* 27. *ſyntag. cap.* 27. *num.* 16. Roſinus *lib.* 1. *antiq. cap.* 14. Pancirola *lib.* 2. *var. c.* 8. P. Herodius *lib.* 2. *rer. judic. tit.* 8. *c.* 1. Borelles *de præſtant. Reg. Cath. c.* 60. *n.* 12. Stephanus Garonus *de Senator. lib.* 1. *tit.* 4. *c.* 12. notavi *lib.* 1. *Concil. Illiber. cap.* 9. Accedit, nam abſurdè judices ſacris ſe immiſcent, cùm prope divina ſint judicum munia. Juſtinianus *Apolog.* 2. Unde & Jureconſulti dicuntur Juſtitiæ ſacerdotes *in l.* 1. *ff. de juſtitia & jure*, Corippus Africanus *lib.* 1. *de laudibus Juſtin. minor.* ibi :

Quæſtor Anaſtaſius ſanctæ pars magna Senatus,
Compoſitor morum, juris, legumque ſacerdos.

Dum enim præſidebant ad judicandum, aliquam ſibi ſacerdotii ſortem aſſumebant. Eleganter Caſſiodorus *lib.* 1. *epiſt.* 12. *ad Eugenium officiorum Magiſtrum*, ibi : *Eſto innocentiæ templum, temperantiæ ſacrarium, ara juſtitiæ, abſit à judiciariis mentibus aliquid profanum : Pio Principi ſub aliquo ſacerdotio ſerviatur.* Quamvis aliam hujus nomenclaturæ rationem à pandendis myſteriis eruditè aſſignet, & probet D. Joſephus de Retes *lib.* 8. *opuſcul. cap.* 1. Et Salomonem Regem in ipſo templo locum conſtruxiſſe ad judicandum, refertur *lib.* 1. *Paralip. cap.* 7. ibi : *Ædificavit quoque porticum ſolii, in quo tribunal eſt ; & domuncula, in qua ſedebatur ad judicandum, erat in medio porticus.* Refertur *lib.* 3. *Regum, cap.* 7. Igitur non rectè in præſenti ſtatuitur, judices procul ab Eccleſiis debere jus dicere, nec intra Eccleſias, aut earum cœmeteria poſſe de cauſis civilibus, ſeu criminalibus agnoſcere.

5. Traditur ratio decidendi.

Quà dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens deciſio, cujus ratio provenit ex veneratione Eccleſiis debita, & ab exceſſibus, qui in foro, & judicio illi contrarii paſſim occurrunt ; magna enim templorum veneratio ſemper fuit, non ſolùm apud Catholicos, verùm & apud Gentiles, apud quos obſervatum legimus, ut in templis, aut eorum januis nec loqui fas eſſet. Cælius Rhodigin. *lib.* 15. *antiquit. cap.* 23. & ſatis apparet ex illis verbis D. Chryſoſtomi : *Ah non videtis, quot homines templi hujus veſtibula oſculantur ! hi quidem pronis capitibus abjecti ; alii verò manu contingentes, tum eandem admoventes ori : quaſi indignos ſe crederent, qui ſacris poſtibus oſcula figerent.* Et alibi : *Stemus trementes, & timidi, demiſſis oculis, erecta verò animâ gementes, ſine voce jubilemus corde.* Facit Seneca *lib.* 7. *natural. quæſt. cap.* 30. ibi : *Si intramus templa compoſiti, ſi ad ſacrificium acceſſuri vultum ſubmittibus, togam obducimus, & in omne argumentum modeſtiæ fingimur.* Et de monachis Ægyptiis Caſſianus narrat *lib.* 2. *inſtit. cap.* 2. quod etſi convenirent numero longè maximo, tamen eam ſilentii ſervaſſe legem, ut præter illum, qui pſalmum decantabat, nemo audiretur, immò nullus omnino adeſſe putaretur. Et D. Ambroſius beatam Marcellam ſororem *lib.* 3. *de virgin.* ita inſtruit : *Tu in miniſterio Dei gemitus, ſcreatus, tuſſes,*

ſes, riſus abſtine. Alia dedi *in cap. dolentes, de celebr. Miſſar.* Si ergo adeo reverentia commendatur in Eccleſia, ut omnino ſilentium ſervandum ſit, rectè in præſenti prohibetur judicia in Eccleſiis, ſeu earum cœmeteriis agitare, liteſque diſceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerumque perjuria, & ſimilia peccata ſequuntur; unde judicium ita deſcribit D. Cyprianus ad Donatum: *Qua detersteris invenies, inter leges ipſas delinquitur, inter jura peccatur; innocentia nec illic, ubi defenditur, reſervatur; ſavit invicem diſcordantium rabies, & inter togas pace rupta, forum litibus mugit inſanum; flagrant ubique delicta, & paſſim multiformi genere peccandi, per improbas mentes nocens operatur.* Rectè ergo in præſenti prohibetur intra Eccleſias judicia exerceri, in quibus tot peccata admitti ſolent. Quod in judiciis criminalibus majori cum ratione procedit, quia abſurdum eſt, ibi judicium ſanguinis exerceri, ubi eſt tutela refugii conſtituta, *capite definimus, 1. quæſt. 4.* quare ſententiam à judice ſæculari prolatam in quacunque cauſa civili, ſeu criminali, intra Eccleſiam, nullam eſſe docetur *in cap. decet, hoc tit. in 6.* Hoc autem procedit in actibus piis voluntariæ juriſdictionis, unde rectè in Eccleſia ſervus manumittitur, *l 1. C. de his qui in Eccleſia manumit. can. 64. & 82. Codicis Eccleſ. Afric.* Ut enim olim in templo Feroniæ Deæ ſervi manumittebantur, ita poſtea ex Conſtantini conſtitutione in Eccleſia cum libertate civitatem Romanam conſequuti ſunt, ut de ipſo Imperatore agentes referunt Sozomenus *lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 9.* Caſſiodorus *lib. 1. hiſtor. tripart. cap. 9.* ibi: *Circa donationem melioris libertatis, quam civitatem Romanam vocant, tres poſuit leges, decernens omnes in Eccleſia manumiſſos ſub teſtimonio ſacerdotum civitate Romana frui.* Nicephorus *lib. 7. hiſt. cap. 16.* Illuſtrant Fornerius *lib. 1. ſelect. capite 4.* Iuſtel. *ad can. 64. Eccleſ. Afric.* & nonnulla adduxi *in cap. 1. de ſervis non ordin.* Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 3. tit. 2. fol. 235.*

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt Romani in templis coirent Senatus habendi gratiâ, ut defendit Marcel. Donatus *ubi ſuprà*; tamen in eodem foro, ubi res venales exponebantur, jus dicebant, *l. inter 83. §. ſacram, ff. de V. O.* donec propter populi tumultum, plebiſque concurſum baſilicæ conſtructæ ſunt, in quibus Tribuni plebis jus dicebant, teſte plutarcho *in Catone minore*, ubi dum agit de Portia Baſilica, quam Cato major dedicavit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare ſolebant.* Et Prætores, Præſideſque jus dicere ſolere in ſuis prætoriis, probavi ſuprà *in cap. 1.* & licèt apud eos in baſilicis, & templis Senatus haberetur, non ideo in noſtris Eccleſiis omnipotenti Deo dicatis idem obſervandum eſſet, cùm eis ob præſentiam realem Chriſti Domini in ſacro Euchariſtiæ ſacramento major veneratio debeatur.

7. EXPONITUR DECRETUM IULII PAPÆ.

Sed ſuprà traditæ aſſertioni opponi poteſt decretum Iulii Papæ in illis verbis: *Nullus in publico cauſam agat, niſi in Eccleſia.* Quod ſpecialiter ab ipſo Pontifice ſtatutum fuiſſe refert Damaſus in ejus vita: igitur cauſæ etiam ſæculares non in foro publico, ſed in Eccleſia ſunt diſceptandæ. Cui difficultati facilè reſponderi poſſet, admiſsâ ſententiâ eorum, qui dixerunt Epiſcopum, & judices Eccleſiaſticos poſſe in Eccleſiis cauſas decidere, & terminare, *ex cap. præceptum, 2. quæſt. 2. cap. qua fronte, de appellat.* immò olim Eccleſiam forum non habuiſſe; quare docent, quod illis primis Eccleſiæ temporibus Epiſcopi in Eccleſiis tribunalia erecta habebant: ſed quia contrarium verius eſt, videlicet Eccleſiam forum olim habuiſſe, & extra Eccleſiam Epiſcopos jus dixiſſe, licèt frequentiùs lites in Eccleſiis deciderentur, cum omnes ferè controverſiæ jurejurando finirentur ſuper altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turon. *lib. 5. c. 32.* ibi: *Tunc inito placito ad baſilicam martyris ſancti conveniunt, elevatiſque ſuper altare manibus, juravit filiam non eſſe culpabilem.* Et ita extra Eccleſiam Epiſcopum forum habuiſſe, probarunt Citonius *lib. 2. obſ. c. 4.* Fileſac. *in cap. 1. §. 17. de offic. Ordin.* Reſpondendum ergo eſt, dicta verba Iulii Papæ non eſſe in ſenſu litterali accipienda, ita ut cauſas nullus in publico agat, immò in Eccleſia; ſed potiùs accipiendo Eccleſiam pro foro eccleſiaſtico, & tunc rectè ſtatuit Iulius, ut nullus clericus in publico, ideſt in judicio ſæculari, cauſam agat, ſed in Eccleſia, ideſt coram Epiſcopo in foro Eccleſiæ. Quo modo accipiendum etiam eſt decretum Sylveſtri his verbis conceptum: *Idem conſtituit, ut nullus clericus propter quamlibet cauſam in curiam introiret, nec ante judicem civilem cauſam diceret, niſi in Eccleſia, ideſt, in foro Eccleſiæ.*

8. EXPLICATUR CONCIL. TOLET. 6. IN INITIO.

Secundò obſtat textus in Concilio Tolet. 6. in ipſo initio, in illis verbis: *Idque in prætorio Toletano in Eccleſia ſanctæ Leocadiæ virginis debitis ſedibus collocatur.* In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuiſſe in Eccleſia ſanctæ Leocadiæ, ſupponitur in ea fuiſſe Prætorium Toletanum, & per conſequens judices ſæculares prætorium ſuum in ipſa Eccleſia habuiſſe. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, Prætorium variè, & pro diverſis locis accipi, aliquando pro parte villæ latiùs ædificata, & patrisfamilias habitationi relicta, *l. plenum 12. ff. de uſu & habit.* ibi: *Plenum autem uſum debet habere, ſi & villa, & prætorio relictum eſt.* Et *l. 2. ff. de ſervit. ruſtic. prad.* ibi: *Ruſticorum prædiorum ſervitutes ſunt licere altius tollere, & officere prætorio vicini.* Et *l. urbana 198. ff. de V. S.* ubi Gedeus, Gentilis, & Forner, quomodo accipitur apud Martialem *libro 10. epig. 79.* ibi:

Ad lapidem Torquatos habet prætoria quartum.

Apud Suetonium *in Caligula, cap. 57.* ibi: *In exſtructionibus villarum, & prætoriorum, omni ratione poſthabitâ, nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod effici poſſe negaretur.* Unde D. Hieronymus *lib. 2. adverſus Iovin.* dolium verſatile Diogenis elegantèr Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hincque Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. ultima C. de offic. Rect. Provinc.* ubi Imperator Anaſtaſius, non Leo (ut in vulgatis) ita reſcripſit: *Nulli judicum, qui Provincias regunt in civitatibus, in quibus ſacra palatia, aut prætoria ſunt, liceat iis relictis, privatorum ſibi domos ad habitandum veluti prætoria vindicare.* Et *l. fin. C. Theodoſ. de offic. judic. milit.* In his ergo ædibus Prætores, ſeu Præſides habitare, aut jus dicere ſolebant, ut probant Gothofredus *in dict. l. ultima*, Pancirola *lib. 2. var. cap. 191.* Meurſius *in gloſſar. verbo Prætorium*: & notavi *in cap. 1. hoc tit.* De Prætorii ſignificatione aptiſſimè S. Euſogius *in memoriali Sanctorum, lib. 1. pag. 17. circa principium*, ubi de conſtanti, & valido martyrum ardore: *Et ita interriti* (inquit) *contra hoſtem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, utpote ante fores Prætorii, & in ipſo acceſſu palatii proferentes teſtimonium, indicem perditionis, confuſionis, & ignominiæ.* Obſervarunt Cuiacius *lib. 1. obſ. cap. 28.* Pancir. *lib. 2. var. cap. 191.* De prætorio ita accepto exponendus eſt Tertul. *ad ſcapulam, cap. 3.*

dum

dum ait : *Claudius Hermenianus in Cappadocia, cùm indignè ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, soluſque in Prætorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebulliſſet.* His suppoſitis dicendum eſt, Prætorium in dicto Concilio Toletano 6. accipi pro arce regia, & domo Regum Gothorum, ut expoſuit Ambroſius à Morales 2. *p. hiſt. Hiſpan. lib.* 12. *cap.* 23. ubi agens de hoc Concilio Toletano 6. ait : *Celebroſe en la Igleſia de ſanta Leocadia, y parece era la del alcazar, porque ſe ſeñala en particular ſer en el Pretorio de Toledo : y no ay que ſe pueda entender aqui por Pretorio, ſino el alcazar, ò caſa real, aquien los Godos gente guerrea ſe puede creer llamaban aſſi, por el miſmo nombre que los Romanos, aquien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz uſaban en alguna manera de eſte nombre, como en la ſagrada hiſtoria evangelica, y en otras partes ſe vée. Y parece que para differenciarla de otra Igleſia de eſta Santas ſe le añadiò eſte titulo.* Idem firmat Mariana *lib.* 6. *hiſt. Hiſpan. Latino ſermone ſcripta, cap.* 6. de hoc Concilio agens, ibi : *Ad D. Leocadiæ templum Prætorio vicinum (nunc arci Regiæ conjunctum eſt, veteris elegantiæ, & amplitudinis veſtigia retinens) ante diem quintum Idus Ianuarii, ſalutis anno* 637. *conventus habitus eſt.* Demonſtrarunt clarè Patres per illa verba, *in Prætorio Toletano*, quaſi diſcrimen ſtatuentes inter Eccleſiam Prætorienſem, quæ arci contigua eſt ; & Prætorienſem, quæ in ſuburbio ſita reperitur, & eſt tertia ſanctæ Leocadiæ, de qua in Concilio Tolet. 17. ita legitur : *Dum in Eccleſia glorioſæ virginis & confeſſoris Chriſti ſanctæ Leocadiæ, quæ eſt in ſuburbio Toletano, ubi ſanctum ejus corpus requieſcit, plerique Hiſpaniarum, & Galliarum Pontifices convenirſemus.* Vnde aliqui voluerunt celebratum fuiſſe dictum Concilium Tolet. 6. ut refert Mariana *dicto lib.* 6. *cap.* 6. hiſtoriæ Hiſpano idiomate evulgatæ, anno 1617. ibi : *Celebroſe el Concilio que fue ſexto entre los de Toledo, en ſanta Leocadia Pretorienſe, que algunos entienden fue la Igleſia de la Santa, que eſta junta al alcazar, llamado en Latin Pretorio, y en ſu vejez muestra raſtros de ſu antiguo primor, y grandeza. Otros quieren, que la Igleſia de ſanctæ Leocadia la Pretorienſe fueſſe la que eſta fuera de la ciudad, porque tambien las caſas de cãpo ſe llaman Pretorias.* Notavit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad chron. Luitprandi, numero* 102. Vnde deducitur, Prætorium in dicto Concilio Tolet. 6. non accipi pro loco, ubi lites diſceptantur.

CAPVT VI.

Innocent. III. *Illuſtr. Regi* [a] *Conatiæ.*

INter alia, quæ nobis Regalis prudentia ſuis litteris intimavit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Eccleſias, ut pro reverentia facti locí debitas pœnas valeant evitare, ſolicitè requiſivit. Nos igitur tuis quæſtionibus reſpondentes, juxta ſacrorum [b] canonum inſtituta, & traditiones legum civilium ita duximus in hujuſmodi diſtinguendum, quod [c] confugiens ad Eccleſiam, vel liber, vel ſervus exiſtit : ſi liber, quantumcumque gravia maleficia perpetrarit, non eſt [d] violenter ab Eccleſia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam : ſed [e] rectores Eccleſiarum ſibi obtinere debent & membra, & vitam ; ſuper eo tamen quod iniquè fecit, eſt legitimè puniendus : & hoc verum eſt, niſi [f] publicus latro fuerit, vel nocturnus populator [g] agrorum, quij dum itinera frequentat, vel publicas ſtratas obſidet, ob tranſgreſſionis inſidias ab Eccleſia extrahi poteſt, impunitate non præſtitâ, ſecundùm canonicas ſanctiones. Si verò ſervus fuerit, qui confugerit ad Eccleſiam, poſtquam de impunitate ſua dominus ejus clericis juramentum præſtiterit, ad ſervitium domini ſui [h] redire compellatur, etiam invitus, alioquin à domino poterit occupari. Tu ergo, fili chariſſime, cùm in regno tuo aliquid horum contigerit, juxta præmiſſam diſtinctionem ſic procedere ſtudeas, quod Eccleſiarum honor, & immunitas ſervetur illæſa, & malignandi facultas pravæ voluntatis hominibus auferatur.

NOTÆ.

1. a *Conatiæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. in ſexta autem legitur, *Scotiæ* ; & neſcio quæ inſcriptio verior ſit, cùm repetiantur temporibus Innocentii III. in Conatia, quæ eſt inſula Hiberniæ, Rodericus Rex adeo faſtu elatus, ut Regem ſe Hiberniæ nominaret, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 3. *hiſt. Angl. fol.* 216. & Alexander Scotiæ Rex : ſed retineo epigraphen *Conatiæ*, quia Anaſtaſ. Germon. *lib.* 3. *de ſacrorum immunit. cap.* 16. *num.* 54. teſtatur in Vaticano Codice legi *Conatiæ.*

2. b *Statuta canonum, & traditiones legum.*] Ad quas, cùm Eccleſiæ PP. de hac immunitate agunt, ſemper ſe referunt, *cap. ſicut* 36. 17. *quæſt.* 4. ibi : *Eccleſiaſtici canones, & lex Romana conſtituerunt.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. Aurel. 5. *can.* 23. Matiſcon. 2. *can.* 9. ibi : *Licèt reverendiſſimi canones, atque ſacratiſſimæ leges, &c.* Inæqualiter tamen, ita ut in hac immunitatis materia non attendantur leges ſæculares, nec juxta eas caſus dubii decidantur, ſed ſecundùm ſacros canones, quorum proprium eſt, cùm agitur de re merè eccleſiaſtica, fines, & modum dicere huic immunitati. Covar. *lib.* 2. *var. c.* 20. Queſada *qq. fur. cap.* 1 *n.* 4. unde audiendus non eſt Imperator Iuſtinianus *in authent. de mandat. Princip.* §. *nunc autem*, *collat.* 17. dum ſtatuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cùm circa hos contrarium ſit definitum *in cap. de raptoribus* 3. 36. *quæſt.* 1. & licèt moti auctoritate textus *in l. fin. tit.* 1. *partit.* 2. raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib.* 2. *de arbitr. caſu* 391. Iul. Clarus *lib.* 5. *recept. ſentent.* §. *raptus, num.* 2. Ant. Gomez *in l.* 80. *Tauri, n.* 36. D. Joan. Vela *de pœnis delict. cap.* 29. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *n.* 8. tamen obſervandam eſſe Eccleſiæ

di poſitionem, de qua *in d. cap. de raptor.* cum aliis reſolvit Pereyra *de manu regia, part. 2. cap. 56.* & conſequenter cognitio hujus immunitatis ſemper ſpectat ad judicem eccleſiaſticum, ut infrà dicemus. Quare cautè procedant judices ſæculares, qui exiſtimant, cùm cauſa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronunciari ita poſſe: *haze fuerza en conocer, y proceder.* Quia hoc tantùm admitti poteſt in caſu notorio facti, videlicet cùm apertè conſtat, reum ad Eccleſiam non confugiſſe, ſeu ex ea abductum non fuiſſe: & cautè tam in hoc caſu, quàm in aliis immunitatis judices ſæculares pronunciare debent, vulgò *dando auto de legos.* Nam talis pronunciatio ſolùm fieri poteſt, quando procedit judex eccleſiaſticus contra reum laïcum, & in negotio prophano; ſecus verò deficiente aliquo ex his requiſitis, ut docent Salgado *de protect. 1. part. cap. 1. num. 2.* & *cap. 2. num. 27.* & *de ſupplicat. 2. part. cap. 27. n. 59.* Vela *diſſert. 10. num. 70.* Covarruv. *practic. cap. 55. num. 3.* Parexa *de inſtrum. edit. 1 tom. tit. 2. reſol. 6. inſpect. 2. num. 260.* Luna & Arellanus *lib. 2. ſingul. cap. 5. §. 4. à n. 48.* nam in dubio juris ad judicem eccleſiaſticum ſpectat cognitio, cujus ſit juriſdictio, *cap. ſi judex, de ſent. excom. lib. 6.* Covar. *ſuprà, num. 1.* Diana cum 26. Doctoribus laudatis *p. 7. tract. 10. reſol. 5.* & *part. 4. tract. 1. reſol. 64.* & *part. 5. tract. 1. reſol. 23.* Parexa *d. reſol. 6. n. 259.* Ciarlinius *cap. 264. n. 15.* Valenzuela *conſil. 42. n. 14.* Caſtropalao *tom. 2. tract. 12. difficult. unic.*

3. c *Confugiens ad Eccleſiam.*] Beneficium hujus immunitatis conceditur confugientibus ad Eccleſiam, ut ex juribus proximè adducendis pro illuſtratione concluſionis liquidò conſtat: unde ipſi appellantur confugientes *in l. ſi qua per calumniam, C. de Epiſc. & cler. l. præſertim, C. de his qui ad Eccleſiam confug.* in cujus paratitlis notavit Cujacius. Quo fit, ut eo privilegio non potiantur arrepti, & in Eccleſiam conducti, cùm in illis confugii ratio nulla ſit, ut probat perdoctus vir D. Ludovicus de Exea in ſupremo Aragoniæ Senatu Regens egregius, *in ſpeciali, & aureo ſyntagmate de cadaver. punit.* ubi eruditè probat, cadaver ſuſpenſi in patibulo in Eccleſia aſportatum, ibique ſepultum, debere exhumari, & ſupplicio reſtitui, donec habitâ Magiſtratus licent à à patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui caſu in Eccleſia reperitur, non animo fruendi ejus immunitate, argumento legis 2. *ff. de condit. & demonſt.* etſi noviter contrarium defendat Frances *de compet. quæſt. 98.* Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per cœmeterium trahitur; nam cùm non ſit in libertate confugiendi, non gaudet hoc privilegio. Oldradus *conſil. 54.* Archid. *in d. cap. ſicut, 17. quæſt. 4.* Igneus *in l. 1. ad Syllan. col. 3.* Covar. *lib. 2. var. cap. 20. numero 5.* Bobad. *lib. 2. polit. cap. 14. num. 61.* Gutierrez *lib. 3. practic. cap. 6.* Cutel. *lib. 1. quæſt. 30. per tot.* Nec ille, qui non extrahitur, ſed voluntariè Eccleſiam deſerit; nam licèt ſcripto non poſſet quis renunciare huic privilegio, facto tamen ipſo voluntariè ex ea egrediendo poteſt renunciare.

4. d *Violenter.*] Nec per dolum, & ſi ita abducatur, immunitate gaudet, ut poſt Gomezium, Farinacium, & Marium Italam tenet Diana *p. 1. tract. de immunit. reſol. 16.* licèt nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutellus *contra Dianam cap. 16.* Unde qui blanditiis judicis allectus, promiſsâ ſecuritate Eccleſiam deſeruit, adhuc immunitate gaudet, ut cum pluribus reſolvit Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. c. 16. dub. 24. ſect. 17.* Barboſa *lib. 2. juris eccleſ. cap. 3. num. 54.* Azevedo *in l. 3. tit. 2. lib. 1. recopil.* ſecus verò ſi tantùm blanditiis motus egreſſus fuit, ut reſolvunt Delbene, & Cutel. *ubi ſuprà:* quia non debuit eſſe ita credulus, & facile Eccleſiam deſerere, argumento legis 2. §. *dolum 2. ff. de eo per quem factum.* Sed contrarium meritò reſolvit Marinis *lib. 1. reſol. cap. 178.* Si verò agnoſcens januam Eccleſiæ frangi egrediatur, & à miniſtris ſæcularibus extra Eccleſiam capiatur, reſtituendus Eccleſiæ eſt, quia non eo animo Eccleſiam deſeruit, quia nollet uti privilegio aſyli, ſed coactus, ut probat Marinis *lib. 2. reſol. cap. 197.*

d *Sed Rectores Eccleſiarum.*] Hæc verba deprompta ſunt ex Concilio Magunt. *can. 39.* relato *in cap. reum 9. 17. quæſt. 4.* ibi: *Sed Rectores Eccleſiarum, pacem, & vitam, ac membra ejus obtinere ſtudeant; tamen legitimè componat quod iniquè fecit.* Quod etiam legitur *lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 90.* ibi: *Si quis ad Eccleſiam confugium fecerit, in atrio ipſius Eccleſiæ pacem habeat.* Vbi notandum eſt verbum *pax*, quod ſolenne fuit in implorando Numinis auxilio. Virgilius *lib. 4. Æneid.* ibi:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt.

Statius de ara Clementiæ Athenæ *libro 12. Thebaid.* ibi:

Huc victi bellis, patriaque è ſede fugati,
Regnorumque inopes, ſceleriſque errore nocentes
Conveniunt, pacemque rogant.

Pax ergo *in d. cap. reum*, generale nomen eſt ſecuritatis, veniæque earum perſonarum, quæ poſtea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læſionis membrorum, ut notavit D. Nicol. Antonius *de exilio lib. 2. cap. 35. num. 12.* qui in ipſo capite, & antecedenti latè, & erudite probat in exilium damnatum, & refugam, ideſt illud frangentem, & ad Eccleſiam confugientem, abduci ab ea poſſe, & in exilii ſui locum reduci: & ante eum docuerunt Baldus *in authent. caſſa, C. de Epiſcop. & cleric.* Decianus *lib. 6. tract. crimin. cap. 26. num. 8.* Papon. *lib. 1. tit. 1. arreſto 18.* Joannes à Cruce *ad Guidonem deciſ. 121.* Joannes Gallus *in ſuis placitis, tit. de his qui ad ſacras ædes confugiunt*, D. Ludovicus de Exea *d. tract. de cadaver. punit. pag. 11.* quæ ſententia ultra quam non adverſatur alicui juris canonici, ſeu civilis teſtimonio, probatur ex eo, quia ideo hoc immunitatis privilegium Eccleſiis conceſſum eſt, ut rei ad eas confugientes immunes pœnarum corporalium redderentur, non verò, ut à cæteris pœnis pecuniariis, ſeu corpus non affligentibus eximerentur, ut ex præſenti textu conſtat, & ex Concilio Rhemenſi ſub Hadriano I. ibi: *Si quis fugitivum ab Eccleſia abſque ſacramento, quod ei jurandum eſt, ut de vita, tormento, truncationeque ſecurus exeat, qualicunque occaſione abſtraxerit, communione privetur.* Claromont. ſub Vrbano II. anno 1095. *Quod ſi quis pro ſecuritate Eccleſiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Eccleſiam, vel Crucem confugerit, acceptâ ſecuritate vitæ, & membrorum reddatur juſtitiæ.* Lege 16. *tit. 4. lib. 6. fori judic.* ubi Catholicus, & pientiſſimus Rex Chindaſvindus ita ſanxit: *De homicida ad Eccleſiam confugiente, conſulto tamen ſacerdote, ac reddito ſacramento, ne eundem ſceleratum publica mortis pœnâ condemnet, ſacerdos cum ſua intentione ab altari repellat, & extra chorum projiciat: & ſic ille qui eum perſequitur, comprehendat: cui ab Eccleſia ejecto non alias mortiferas inferat pœnas, ſed in poteſtate parentum, & eorum, cujus propinquus occiſus fuerit, contradendus eſt, ut excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant.* Conſentiunt PP. Conc. Tolet. 6. *can. 12.* Tolet. 12. *can. 10.*

can. 1. Gregorius Magnus *in c. reos* 6. 23. *q.* 5. ibi: *Ut defendat eos Eccleſia, ne effuſione ſanguinis particeps ſiat.* Ita immunitatem hanc Eccleſiarum acceperunt Oldradus *conſil.* 154. Martha *de juriſdict. p.* 2. *c.* 51. *n.* 15. Rhemigius *de immunit. Eccleſ. præſuppoſito* 3. *n.* 11. Decianus *lib.* 2. *tract. crimin. c.* 28. *n* 27. Gamma *deciſ.* 52. Gambacurta *de immunit. Eccleſ. lib.* 4. *cap.* 33. *cùm duob. ſequent.* [Cutel. *eod. tract. quæſt.* 12. *num.* 2. 3. *&* 4. Quod & agnoſcens Theodoricus Rex Gothorum de Iovino quodam curiali; qui ob collegam in rixa occiſum conſcius facti ſui intra Eccleſiæ ſepta refugerat, ita ait apud Caſſiodorum *libro* 3. *variar. cap.* 27. ibi: *Hunc Vulcana inſula perpetuâ relegatione damnamus, ut & ſancto templo reverentiam habuiſſe videamur, nec vindictam crimineſus evadat in totumqui innocenti non credit eſſe parcendum.* Idem de Stilicone Comite erga Creſconium variorum delictorum reum judicante refert Paulinus in vita S. Ambroſii, his verbis: *Per idem tempus cùm Conſulatus ſui tempore Imperator Honorius in urbe Mediolanenſi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia eſt miſſis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Euſebii Præfecti, ut Creſconius de Eccleſia raperetur. Quem confugientem ad altare Domini ſanctus Epiſcopus* (Ambroſius) *cum clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum quæ duces ſuos habebat de perfidia Arrianorum, prævaluit adversùs paucos, atque ablato Creſconio exultantes ad amphitheatrum reverterunt, Eccleſia luctum non modicum relinquentes; nam ſacerdos proſtratus ante altare Domini, factum diu flevit. Sed in tempore cùm revertiſſent, & renunciaſſent his, à quibus fuerant deſtinati milites, dimiſſi leopardi ſaltu celeri ad eundem locum, in quo ſederant qui de Eccleſia triumphabant, aſcendentes, graviter laniatos reliquerunt: quod ubi vidit tunc Stilico Comes pœnitentiâ motus eſt, ita ut per multos dies ſatisfaceret ſacerdoti. Sed quia graviſſimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium deſtinatur, non multo pòſt indulgentiam conſequutus.* Idemque Eutropio contigiſſe jam ad mortem damnato, qui ad Eccleſiam confugit, referunt & illuſtrant D. Nicolaus Antonius *d. lib.* 2. *de exil. cap.* 34. D. Joſephus de Retes *libro* 3. *de interdictis, excurſu* 6. *pag.* 190. Rectè ergo in præſenti Innocentius juxta veterem hujus immunitatis praxim docet, Rectores, ideſt Magiſtratus ſæculares, debere confugientibus ad Eccleſiam vitam, & membra conſervare, alias verò pœnas corporis non afflictivas illis imponere poſſe.

6. Exponitur cap. conſtituimus, 17. q. 4. cap. si vobis 23. q. 8.

Nec ſuprà traditis obſtat textus *in capite id conſtituimus* 37. 17. *quæſt.* 4. in illis verbis: *Sed nec alteris conſignari, niſi ad Evangelia datis ſacramentis, de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere ſint ſecuri: ita ut ei, cui reus fuerit criminoſus, de ſatisfactione conveniat.* Quibus verbis moti Boetius Epon. *in præſenti, num.* 16. Navarrus *in manuali, cap.* 25. *n.* 19. Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 6. plures alii, quos refert, & ſequitur Diana *part.* 1. *tract.* 1. *reſol.* 1. & *part.* 6. *tract.* 1. *reſol.* 21. exiſtimarunt, confugientes ad Eccleſiam ab omni pœnarum genere eſſe immunes: ſed certè textus ille id non probat, nam accipiendus eſt de pœnis corporalibus, ſeu corporis afflictivis, juxta alios canones ſuprà relatos, præcipuè textum *in cap. de raptoribus* 3. 16. *quæſt.* 1. docet, & probat D. Nicolaus Antonius *dicto cap.* 35. *numero* 16. Nec etiam Concilium Sardic. relatum *in cap. Si vobis* 18. 23. *quæſt.* 8. in illis verbis: *Sed quoniam ſæpe contingit, ut ad miſericordiam Eccleſiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel inſulas damnantur, aut certè quamcumque ſententiam ſuſcipiunt; ideo ſubveniendum eſt his, & ſine dubitatione eis eſt petenda per Eccleſiam indulgentia.* Nam in eo textu non agitur de Eccleſiarum immunitate, ſed de interceſſione Epiſcoporum, aut aliorum miniſtrorum Eccleſiæ. Pro reis enim damnatis Epiſcopos, clericos, ac monachos olim apud Imperatores, Magiſtratus, & cæteros judices interceſſiſſe, notum eſt: cujus moris veſtigia extant apud D. Auguſtinum *epiſt.* 54. S. Paulinum *in vita D. Ambroſii*, Carnotenſem *epiſt.* 121. *in l. additos*, C. *Theod. de pœnis*, *l. additos* 57. *eodem C. de appellat. l. officium*, *eodem C. quorum appellationes.* Illuſtrant Baronius *tom.* 5. *anno* 398. Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. capite* 7. Ut etiam apud Romanos ſolebant Virgines Veſtales Imperatores, Magiſtratuſque pro reis orare, ut conſtat ex Gellio *lib.* 10. *noctium*, *cap.* 15. Suetonio *in Julio, c.* 1. probat Forner. *d. cap.* 7. De ea ergo interceſſione loquutum fuiſſe Oſium in eo canone Concilii Sardic. docuit D. Nicolaus Ant. *libro* 2. *c.* 34. *num.* 6. 21. *&* 22. *& capite ſequenti.*

f *Publicus latro.*] Conſonant caput *ſicut* 17. *quæſt.* 4. ibi: *Publicus latro.* Gregorius XIV. in ſua bulla, ibi: *Si fuerint publici latrones.* Et *l.* 4. *tit.* 11. *part.* 1. ibi: *Ladron manifieſto.* Et *l.* 3. *tit.* 2. *lib.* 1. *recopil. l. fin. tit.* 5. *lib.* 1. *fori*, ibi: *Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro, ut hoc beneficio non gaudeat, apud DD. non conſtat, ut videre eſt apud Baldum, Salicetum, Cepolam *in authent. Sed novo jure*, C. *de ſervis fugit.* Gomezium 3. *var. c.* 10. *num.* 2. Covar. 2. *var. capite* 9. *num.* 7. & *cap.* 20. *num.* 3. Decianum *lib.* 6. *tract. crimin. cap.* 28. Pegueram *deciſ.* 40. D. M. de Larreatigui *lib.* 8. *ſelect. cap.* 9. Ambroſin. *de immunit. cap.* 2. *&* 3. Corream *in præſenti*, 3. *p. ex num.* 26. Dianam 6. *part. tract.* 1. *reſol.* 15. Gambacurtam *lib.* 5. *cap.* 11. 12. *&* 13. *de immunit.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici, qui plura furta commiſit, & conſuevit ſæpiùs in idem crimen incidere. Gloſſa *verbo Caſtigabitur*, *in authent. ſed novo jure*, C. *de ſervis fugitiv.* Alii per tria furta publicum & famoſum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinac. *de furtis quæſtione* 166. *num.* 9. Covar. *lib.* 2. *variar. cap.* 9. *n.* 7. Azevedo *in l.* 7. *tit.* 11. *lib.* 8. *recopil. num.* 105. Alii docent publicos latrones eos haberi, qui in itineribus viatores aggrediuntur, non ſolùm ut bona auferant, verùm & ſanguinem effundant: quas, & alias ſententias refert, & refellit Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. gloſſ.* 14. qui *num.* 17. reſolvit, publicos latrones eos eſſe judicandos, qui frequenter per vim in ſtratis, & viis publicis furantur, juxta legem 4. *tit.* 11. *part.* 1. & legem 18. *tit.* 14. *partit.* 7. Unde cæteri ſimplices latrones immunitatis hoc beneficio non privantur: & licèt in Hiſpania conſuetudine introductum eſſet, ut etiam ſimplices latrones hac immunitate non gauderent, ut teſtantur Covar. *lib.* 2. *var. capite* 20. *numero* 13. Iul. Clarus *lib.* 5. *ſent.* §. *fin. quæſtione* 30. *num.* 14. Paz *in praxi*, 5. *p. tom.* 1. *cap.* 3. *num.* 70. Flores de Mena *in addit. ad Gammam*, *deciſ.* 171. Martha *de juriſdict.* 2. *part. capite* 51. *numero* 23. Ponte *deciſ.* 14. *numero* 6. Sanchez *libro* 6. *conſil. capite* 1. *dub.* 8. D. Martin. de Larreatigui *lib.* 3. *ſelect. capite* 9. *numero* 5. & in Regno Aragoniæ eandem conſuetudinem vigere referat Bardaxi *in comment. ad forum*, *in rubrica de his qui ad Eccleſiam confugiunt*: tamen

tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit, meritò dubitat Narbona *dicta gloss.* 14. *num.* 22. qui refert in Pinciano Senatu bis pronunciatum fuisse, simplices latrones hac immunitate ecclesiastica gaudere: & ita nisi legitimè probata hac consuetudine, simplicem furem non esse extrahendum ab Ecclesia, resolvit Gutierrez *libro* 1. *practic. cap.* 1 *num.* 20. Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente famâ justa, quis oneratus reperitur crimine publici latronis, hac immunitate non gaudebit, ut probant Ambrosinus & Gambacurta *ubi suprà*: etsi talis famosus, aut insignis latro dici nequeat, juxta textus *in l. capitalium* 28. §. *famosos*, *ff. de pœnis*, *l. constitutiones* 16. *ff. de appellat.*

g *Agrorum quidem itinera.*] Verba hæc transcripsit Innocentius *ex l.* 1. *C. quando liceat unicuique*, *l.* 2. *C. Theodos. ad leg. Cornel. de sicar.*

8. h *Redire compellitur.*] Consonant textus *in cap. metuentes* 20. *cap. uxor* 31. *cap. id constituimus* 34. 17. *quæst.* 4. *l.* 3. *tit. ultim. lib.* 9. *fori judic. l.* 15. *tit.* 20. *lib.* 3. *fori Castel. l.* 3. *tit.* 11. *part.* 1. Concil. Epaun. *can.* 37. *Servus reatu atrociore culpabilis, qui ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm suppliciis excusetur: de peccatis verò, vel quocumque opere, placuit à Dominis juramenta non exigi.* Aurel. 4. *can.* 21. *&* 23. Aurel. 5. *can.* 25. *De servis, qui pro qualibet causa ad Ecclesia septa confugerint, si quid in antiquis constitutionibus tenetur scriptum, pro concessa culpa datis à Domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, veniâ jam securus.* Refert Antonius Augustinus *lib.* 15. *epit. jur. tit.* 17. *l. si servus* 4. *C. de his qui ad Ecclesiam*, cujus integra extat *in l. supersit* 6. *C. Theod. eod. titulo*, ex qua non solùm supplenda, verùm inscriptio emendanda est, ut ubi habetur, *ad Imperium*, legatur *ad Hierium*, ut notavit D. Nicolaus Anton. *dict. lib.* 2. *de exilio, cap.* 35. *num.* 4. & in ipso textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundiæ mentis*, legendum est *iracundamentis*. Consonant etiam lex 6. §. 4. *C. Iustin. de his qui ad Ecclesiam*, lex 3. *C. Theodos. eod. tit.* quæ est pars antiquæ constitutionis Arcadii, quam ipse edidit, suggerente viro impio Eutropio, contra immunitatem Ecclesiæ, & ad eam confugientes, ut ita facilius persequeretur conscios tyrannidis Rufini, præcipuè Pentadiam clarissimam fœminam conjugem Timasii quondam Consulis, qui Rufino consenserat, ut referunt Socrates *lib.* 6. *cap.* 5. Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 7. Baronius *tom.* 5. *anno* 398. S. Prosper *p.* 3. *cap.* 38. quæ immanis constitutio cùm eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abogata esset, ideo decurrata fuit in ipso Codice Theodos. ut notavit D. Joseph. de Retes *lib.* 3. *de interdict. excursu* 6. *pag.* 189. Nec impietatem ullam continet hæc tam legalis, quàm canonica disciplina restituendi servos ad Ecclesiam confugientes dominis in pristinam servitutem; siquidem hæc immunitas inducta est, ut ad Ecclesiam confugientes pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis non afficiantur; non tamen ob simile asyli beneficium confugiens liberatur à servitute, seu obligatione reali, quâ tenebatur obstrictus. Synodus Aurel. 1. *can.* 4. *&* 5. notavit Bignonius *ad veteres form. cap.* 22. Vnde juramento præstito servus Dominò restituitur, nisi ejus sævitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus servum vendere, *l.* 2. *ff. de his qui sunt sui*: docent Rhemigius Gonny *de immunit. Eccles. fallent.* 27. *n.* 6. Ambrosinus *eod. tract. cap.* 13. *num.* 2. Correa *in præsenti*, 3. *part. ex num.* 6. Boërius Epon. *ad hunc textum*, *n.* 50. Giurba *decis.* 300. *crimin. n.* 1. Vnde ex hac eadem ratione provenit, homines curiæ obnoxios, adscriptitios, & similes, de quibus egi suprà, *in cap. indicatum*, confugientes ad Ecclesiam causâ mutandi suam conditionem, & sui furtum committentes, ab Ecclesia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vastagæ fraus fiat, *l.* 3. *C. Theodos. de his qui ad Eccles. confug.* quam refert Baronius *anno* 398. *l. præsentis* 6. §. *hac quidem*, & §. *sanè*, *eod. titulo in Iustin. l. si quis cum aliis* 12. *C. de Episcop. & cleric. l.* 56. *&* 104. *C. Theodos. de Decur. novella* 123. *cap.* 1. Similiter remiges ad triremes damnati, è carcere, seu ab ipsis triremibus, vel dum ad eas transportantur, confugientes ad Ecclesiam, extrahendi sunt, nec hac immunitate gaudent, *l.* 9. *tit.* 24. *lib.* 8. *recopil.* & exemplo servorum ad suum ministerium servile reducendi erunt: quanvis enim ad servilem statum ex ea damnatione non perveniant, post authenticum *sed hodie*, *C. de donat. inter*, ubi abrogatur regula Gaii relata *in l. qui ultimo* 29. *ff. de pœnis*; damnati tamen sunt ad serviendum personaliter: quare quodammodo videntur servi; ut docent Villadiego *in polit. c.* 3. *num.* 25. Lara *in l. si quis à liberis*, §. *sed utrum*, *num.* 26. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *num.* 73. Hevia *in Cur. Philip. part.* 3. §. 12. *num.* 49. Gamma *decis.* 359. Sarpus *de jure asylorum*, *cap.* 5. Antonius de Matinis *quotid. controv. lib.* 1. *resol. cap.* 177. Boërius *decis.* 109. quem in contrariam sententiam frustra vocat Bobadilla *dicto cap.* 14. *num.* 53. Pereyra *de manu regia*, 2. *part. cap.* 50. *num.* 17. Mattha *de jurisdict.* 2. *part. cap* 51. *num.* 17. Citel. *de immunit. quæst.* 40. *per tot.* Cabedo *in arrest. Lusit. ad finem* 2. *tom. decis.* Guazinus *in defens. eor. lib.* 1. *capite* 37. Megala *in* 3. *part. D. Thomæ*, *cap.* 2. *quæst.* 2. *sect.* 33. fusè & doctè D. Iosephus de Retes *in jur. allegat. pro praxi dictæ legis* 9. Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, sæpe sæpiùs pronunciatum vidi in Pinciana Cancel. & docuerunt Giurba *consil.* 30. *n.* 12. Lessius *de justitia lib.* 2. *cap.* 31. *dub.* 5. Tancredo *de relig. lib.* 4. *disp.* 8. *à num.* 75. *pag.* 174. Correa *in præsenti*, *part.* 2. *quæstione* 4. *num.* 9. Delbene *de immunit. tom.* 2. *cap.* 16. *dub.* 10. *sect.* 9. Lezana *tom.* 3. *in summa*, *verbo Immunitas*, *num.* 16. Novar. *in summa bullar. tit. de immunit. Eccles. numero* 27. Trullench *in Decalogum*, *lib.* 1. *cap.* 11. *dub.* 3. *num.* 29. Diana *tom.* 3. *tract.* 1. *resol.* 37. & *tom.* 4. *tract.* 1. *resol.* 47. & *tom.* 6. *tract.* 1. *resol.* 42. Frances *de compet. quæst.* 79. *num.* 28. Xamar. 2. *part. rer. judic. defin.* 129. Idem statuendum videtur de militibus deserentibus militiam, ut resolvunt Baëza *de inope debit. cap.* 16. *num.* 99. & 100. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 14. *n.* 74. Hovia Bolan. *in Curia Philip.* 3. *part.* §. 12. *num.* 46. sui enim ipsius miles quodammodo furtum facit, *l. præsenti*, §. *sanè*, *C. de his qui ad Ecclesiam*. Mascardus Freher. *de infam. lib.* 3. *capite* 15. *numero* 8.

COMMENTARIUM.

EX hac celebri Innocentii decretali sequens deducitur communiter assertio: *Reus criminis etiam immanis ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem.* Probant eam textus *in capite eos* 6. 87. *distinct.* ubi ex Concilio Arausic. *can.* 5. legitur: *Eos qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reverentiâ, & intercessione defendi. Et capite nullus, capite reum, capite id constituimus*, 17. *quæstione* 4. *capite* 1. 25. *quæst.* 2. *capite de raptoribus*

9. PROBATUR CONCLUSIO.

bus 1. 56. *quæſt.* 1. *cap.* 1. *hoc titulo in* 6. Vrbanus II. *in Synodo Claromont. cap.* 29. & 30. *Si quis ad aliquam crucem in via proſequentibus inimicis confugerit, ſit liber, ac ſi in ipſa Eccleſia permaneat: quod ſi quis pro ſecuritate Eccleſiæ, vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Eccleſiam, vel ad crucem confugerit, acceptâ ſecuritate vitæ & membrorum reddatur juſtitiæ.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can.* 12. *Præcipimus, ut in eos, qui ad Eccleſiam, vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat: quod ſi fecerit, excommunicetur.* Eugenius III. *in Synodo Rhemenſi, canon.* 14. ibi: *Sancimus, ut in eos, qui ad Eccleſiam, vel cœmeterium confugerint, nullus manum mittere audeat; quod ſi fecerit, anathema ſit.* Nicolaus *ad Conſult. Bulgar. cap.* 95. *Si quiſquam ad Eccleſiam confugerit, non illum, niſi ſuâ voluerit ſponte, ab ea dicimus educendum. Denique ſi quondam latrones, & diverſorum criminum rei ad aſylum templi Romuli fugientes indemnitatem conſequebantur, quantò potiùs ii qui ad templum Chriſti confugiunt, ſunt delictorum remiſſionem ſuorum adepti: debent etiam ſibi à ſuſpecto juramento præſtito omni priſtinæ ſecuritati reſtitui.* Concil. Aurel. 4. *can.* 21. *Si quis neceſſitatis impulſu ad Eccleſiæ ſepta confugerit, & ſacerdote: vel Præpoſito Eccleſiæ prætermiſſo, atque contempto, eum quiſque de locis ſacris, vel altari; ſeu vi, ſeu dolo abſtrahere, aut ſolicitare forte præſumpſerit, ut inimicus Eccleſiæ ab ejus liminibus arceatur, quouſque juxta Pontificis diſtrictionem digna pro indictâ pœnitentia emendatio ſubſequatur; eo tamen, qui abſtractus eſt, priùs Eccleſiæ reſtituto.* Concil. Matiſcon. 2. *can.* 8. 9. 10. Toler. 11. *can.* 12. Toler. 12. *can.* 10. Illerdenſe *can.* 10. Aurel. 4. *can.* 21. Coyacenſe in diœceſi Ovetenſi habitum anno 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Caſtellæ. *Præcipimus, ut ſi quilibet homo pro qualicumque culpa ad Eccleſiam confugerit, non ſit auſus aliquis eum inde violenter abſtrahere, nec perſequi infrà dextros Eccleſiæ, qui ſunt triginta paſſus: ſed ſublato mortis periculo, & corporis detrimento, faciat quod lex Gothica jubet: qui aliter fecerit, anathema ſit, & ſolvat Epiſcopo mille ſolidos puriſſimi argenti.* Blentinum anno 1322. *can.* 18. D. Ambroſius *in orat. quæ ponitur lib.* 5. *epiſt. poſt epiſt.* 32. Trident. *ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 20. D. Auguſtinus *ſerm.* 5. *de dedicat. Eccleſ.* ibi: *Si reverentiam matris Eccleſiæ agnoſcimus, ſciendum eſt, quod cujuſlibet criminis reum à ſacris liminibus abſtrahendo, grandis injuria religioni, ac divinitatis offenſa eſt, qualemcumque fugientem ad domum Dei, ideſt de ſinu matris evellere, & arcam communis expugnare profugii.* Et infrà: *Sed fortè aliquis dicit: Locus ſanctus criminoſo patére non debet. Non ita eſt, hæc enim intractabilis animi argumenta non recipit Chriſtus, qui pro impiis mortuus, confugientibus ad ſe claudi aditum miſericordiæ non permittit: qui latroni fidem confitenti paradiſi clauſtra patefecit, reum à ſacris adytis non vult excludi.* Ina Rex Occidentalium Saxonum in legibus eccleſiaſticis, quæ habentur *tom.* 17. *Conciliorum regiæ editionis, l.* 4. *Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vitam potitor, & ſecundùm jus, ſaſque compenſator. Si quis verbera promeruit fani ſuffugium imploravit, ei verbera remittantur.* Alia juris teſtimonia congeſſerunt Creſpetius *in ſumma, verbo Eccleſiarum immunitas*, Antonius Auguſt. *in epit. jur. lib.* 13. *tit.* 17. Conſonant de jure civili Roman. lex 2. *ferè per tot. C. de his qui ad Eccleſiam, lex placet, C. de ſacroſ. Eccleſ.* Ex jure Longob. lex 2. *tit.* 25. *lib.* 1. & *lib.* 2. *tit.* 39. Ex legibus Franc. *lib.* 2. *Capitul. tit.* 5. 90. & 122. De jure noſtro Hiſpano lex 3. *tit.* 3 *lib.* 1. *recopil.* lex 4. *tit.* 11. *partit.* 2. lex 7. & 8. *titulo* 5. *libro* 1. *fori Caſtel.* lex 16. & 18. *tit.* 5. *lib.* 6. *legum Viſigoth.* Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & *de jure Eccleſ. libro* 2. *cap.* 3. Baſilicus *deciſ.* 5. *crimin.* Marin. *alleg.* 78. *cum ſequent.* Serarius *in cap.* 20. *Joſue, quæſt.* 10. P. Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 9. §. 1. Baronius *anno* 58. *num.* 145. Revardus *lib.* 1. *var. capite* 6. Guazinus *in defenſ. reor. defenſ.* 1. *cap.* 29. *cum ſequent.* Salmut. *ad Pancirol.* 1. *partit.* 32. Simanc. *lib.* 8. *de repub. cap.* 40. Anaſt. Germon. *lib.* 1. *de ſacr. immunit. cap.* 15. & *lib.* 3. *cap.* 16. Cironius *ad tit. de rapt.* 1. Gothofr. *ad tit. C. Theodoſ. de his qui ad Eccleſ. confug.* Beſoldus *in delibat. jur. ad lib.* 1. *Pandect. fol.* 53. Chriſtineus *tom.* 1. *deciſ.* 55. & 56. Boërius Epon. & Correa *in repetit. ad hunc textum*, Remigius de Gouny, & Ambroſinus *in peculiar. tractatib. de hac immunit.* Montalvus *in d. l.* 8. *fori*, Balduinus, & Cujacius *ad novel.* 17. *Juſtin.* Corralius *lib.* 5. *miſcel. cap.* 23. Carraſco *ad ll. recopil. cap.* 3. D. Nicolaus Antonius *de exil. libro* 2. *capite* 34. & 35. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 4. *cap.* 3. & *de repub. lib.* 13. *cap.* 22. & 23. Avendaño *de menſ. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 18. Thom. Bennus *de immunit. eccleſ. tom.* 2. *cap.* 16. *dubit.* 2. Scottia *in ſelect. epit.* 29. *theorem* 58. & *epit.* 152. *theorem.* 385. Coriolanus *in not. ad Concil. Arauſic.* 1. *can.* 4. P. Grethſerus *de immunit. Eccleſ. lib.* 2. *per tot.* Hunnius *in encyclop. part.* 4. *tit.* 1 *cap.* 5. Luna, & Arellanus *lib. unic. ſingul. capite* 5. §. 4. *cum ſequent.* Vaſconcel. *lib.* 2. *reſponſ. cap.* 9. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Immunitas*, Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 77. Pereyra plures refert *de manu regia tom.* 2. *cap.* 50. P. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib.* 2. *cap.* 16. *diſſert.* 31. Cutellus *contra Dianam lib* 1. *quæſt.* 2. Kochler *in face hiſtor. centur.* 1. *cap.* 79. Villadiego *in legibus fori, in l.* 1. *titulo* 3. *lib.* 9. Gabriel de Bellis *de jure ſacro. cap.* 4. *cum ſequent* Clapmarius *de juriſdict. Imper. libro* 4. *capite* 6. Nathen. *in juſtitia vulner. fol.* 107. Germonius *libro* 2. *de ſacror. immunit. cap.* 16. Catellianus Cotta *in memorab. verbo Aſylum*, Suarez *de relig. tom.* 1. *libro* 3. *cap.* 8. Vighel *in method. juris can. fol.* 253. Acuña *in d. capite eos*, 87. *diſtinct.* Lindembrog. *in gloſſar. legum antiq. verbo Eccleſia*, Alemanus *in not. ad Procopium, pag.* 15. *linea* 8. Grethſerus *ad Codinum lib.* 1. *comment.* 3. Cohel. *in not. Cardin. capite* 25. *congreg.* 4. Alteſſerra *hic.* Præſentem aſſertionem explicant Creſpi *tomo* 2. *obſerv.* 63. Sperel. *deciſ.* 60. & *duab. ſeqq.* & *deciſ.* 127. & 148. *cum duab. ſeqq.* & *tom.* 2. *ad fin. in epiſt. ad Ducē Eſtenſem.*

10. TRADITUR RATIO DUBITANDI

Sed hæc aſſertio ita illuſtrata difficilis redditur ſequenti juris conſideratione; nam Eccleſia mater, cultrixque juſtitiæ eſt, *cap.* 1. *de alienat. feudor.* §. *ſed & diverſum*, nec ullam ſocietatem admittit cum iniquitate. D. Auguſtinus *in cap. ecce* 23. *quæſt.* 4. ibi: *Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, a quibus exire & recedere jubemur, ne tangamus?* D. Ambroſius *in cap. juſta* 33. 23. *quæſtione* 4. & idem Sanctus ait *in cap. fortitudo*, 23. *q.* 3. patriam tueri à Barbaris, & latronibus ſumma juſtitia eſt, nec quicquam majus eſt quod Deo in ſacrificium poſſitis offerre, quàm ſi id ordinetis, ut hi qui in ſuam, & aliorū perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compeſci. Idem docetur *in c. qualiter* 44. 23. *q.* 5. & Imperator Theodoſius dum ſtatuit, ut etiam tempore quadrageſimæ latrones ſupplicio afficiantur, eam ratione aſſignat: Cùm in hoc facillimè ſūmi Numinis ſpectetur venia, per quod multorū ſalus, & incolumitas procuratur. Et Seneca in Hercule Furente aiebat;

quod nulla pinguior victima Deo mactari poteſt, quàm reus iniquus. Faciunt D. Gregor. *in cap. ſi quos* 47. 23. *queſt.* 4. P. Damianus *epiſt.* 57. *de Principis offic.* plura congeſſerunt Bobadilla *libro* 2. *polit. cap.* 2. *num.* 55. & *cap.* 13. *num.* 38. Arellanus *lib. ſingul. lect. cap.* 5. §. 4. Arniſeus *de juribus Maieſt. cap.* 3. *num.* 201. Igitur non debet Eccleſia reos præcipuè immanium delictorum ad ſe confugientes fovere, ac defendere, ſed potiùs judicibus ſæcularibus tradere, ut debitis ſubdantur pœnis. Accedit, quia publicè intereſt ob communem ſalutem, ut delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. l. locatio* 9. §. *quod illicitè, ff. de publican. l. Stichum* 95. §. 1. *ff. de ſolut. l. ſi operis* 14. *C. de pœnis, l. per omnes* 6. *C. de defenſor. civit. l. ſi à reo* 70. §. *fin. ff. de fidejuſſ.* nam ſi noxii pœnam non timerent, innocentes ſemper pertimeſcerent. Divus Ambroſius *in pſalm.* 118. Ideo obrueretur innocentia, inquit Caſſiodorus *lib.* 4. *var. epiſt.* 35. ſi relaxaretur audacia: ea propter idem Caſſiodorus ait *lib.* 2. *epiſt.* 14. *Pietatis genus eſt in illos diſtringere, qui ſe ſceleratis docentur actionibus miſcuiſſe.* Idem *in pſalmum* 36. *Bene, atque cautè vivendi diſciplina eſt; iniquitas quippe mortalium more putredinis ſine fine vagaretur, ſi eam medicinalis increpatio minimè deſecaret. Creſcit enim multitudo peccantium, ubi venia ſpes datur, & facilè itur ad culpas, ubi eſt facilis ignoſcentium gratia*, ut ait Arnobius *adverſ. Gentes lib.* 7. Proſequuntur Fornerius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 10. ejus filius Radulf. Forner. *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 17. D. Joan. Solorzanus *embl.* 70. Nathen. *in juſtitia vulner. cap.* 5. Ergo rei confugientes ad Eccleſiam, non ſunt ab ea defendendi contra publicam utilitatem, & populi ſalutem. Accedit etiam, nam ſi immunitas pœnæ confugientibus ad Eccleſiam concedatur, augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Eccleſiam, præcipuè cùm hodie tot templa reperiantur conſtructa in civitatibus, & villis: quare ob eam rationem Tiberium ſuſtuliſſe jus aſylorum, narrat Tacitus *lib.* 3. *annal.* in his verbis: *Crebreſcebat Græcas per urbes licentia, atque impunitas, aſyla ſtatuendo: complebantur templa peſſimis, & ſaviſſimis; nec illum ſatis validum imperium erat coërcendis ſeditionibus populi flagitia hominum ut cæremonias Deorum protegentis.* Accedit tandem, nam aſyla inventa fuerunt, & in eis ſecuritas dabatur illis, qui non tam ſcelere noxii, quàm humana imbecillitate lapſi veniam, & miſerationem potiùs quàm pœnam merebantur, & ut ait Iuſtinianus *in novella* 17. *cap.* 7. non injuriâ afficientibus, ſed injuriâ affectis, ut legit Harmenopulus *lib.* 2. *promptuarii, tit.* 9. & exemplis illuſtrat Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 21. *n.* 5. Igitur illis miſeratione dignis, non verò facinoroſis jus aſyli in Eccleſia concedi debet, ut eleganter diſſerit Philo Judæus *lib. de ſpecialibus legibus*, his verbis: *Homicida cenſendi ſunt, non ſolùm qui interimunt, ſed etiam qui quicquam conantur clamque, palamque ut interficiant, etiamſi non perpetraverint facinus: quod ſi metu, vel audaciâ vitiis contrariis irruere tentaverint impunitatis inveniendæ gratiâ, prohibendi ſunt; ſin autem jam ſurrexerunt, dedendi ſunt ad ſupplicium cum hoc præconio: Hominibus nefariis in fano jus aſyli non deberi.* Deinde difficilis eſt præſens aſſertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & graviorum ſcelerum jus aſyli confugientibus ad Eccleſiam competere; nam homicidæ proditorii ab altari avelli jubentur *in cap.* 1. *de homicid.* & aſſaſſini impunè extrahuntur ab Eccleſia *in c.* 1. *de homicidio, lib.* 6. igitur quia illis, qui graviora ſcelera perpetrarunt, etiam confugientibus jus aſyli non conceditur.

Hac dubitandi ratione forſan moti nonnulli Doctores etiam ex Catholicis, exiſtimarũt uſum aſylorum non rectè introductum fuiſſe, & hanc immunitatem Eccleſiaſticam nimis amplam eſſe, ut Henric. Salmut. *ad memorab. Pancir. lib.* 1. *tit.* 52. Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib.* 1. *de jure aſyli.* Cæterùm illo parum catholicè, iſti verò minùs piè rem tractarunt. Covar. *lib.* 2. *var. cap.* 20. Mauſius *in cap.* 20. *Joſue*, hanc Eccleſiæ immunitatem aliquâ ratione taxant. Mauſium refert, & ab hæreſis nota defendit P. Salcedo *de regim. Princip. diſſert.* 31. Et certè aſylorum notio omnibus pervia eſt, ſed non æquè intellecta ejus cauſa: quare ut eam plenè agnoſcamus, hoc aſylorum jus ab origine repetamus ſigillatim de eo agentes, tam apud Iudæos, & Gentiles, quàm Catholicos. Apud Iudæos fuit aſylum, ad quod confugere rei poſſent, nempe altare, & tabernaculum. Eò confugit Joab, qui occiderat Abner, & Amaſam, ut refertur *libro* 3. *Regum, cap.* 2. *verſ.* 28. ibi: *Fugit Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed eum Salomon de medio tolli juſſit, eo quòd meditatæ cædis reus, religione loci tutus non eſſet, juxta legem Exodi *cap.* 21. relatam his verbis: *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, ab altari meo evelles, ut morte moriatur.* Tandem Demetrius Rex cùm ſibi voluntates Judæorum conciliare ſtuderet, illud inter cætera, in loci, & gentis illius gratiam conceſſit, ut quicumque confugeret in templum, quod eſt Hieroſolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii Regi in omni negotio dimitterentur. Refertur 1. *Machab. cap.* 10. *verſ.* 43. & id propterea à Rege videtur indultum, ut hac ratione Iudæis oſtenderet, ſe illorum religioni favere velle, eamque ſartam tectam conſervare. Et ita templum apud Iudæos pro aſylo fuiſſe, docuerunt Abulenſis *in capite* 20. *Joſue, quæſt.* 3. ubi Serarius, & Andreas Mauſius, Becanus *in analog. cap.* 19. *num.* 3. P. Menochius *de repub. Hebræor. libro* 5. *capite* 6. Marquez *in gubernat. Chriſt. libro* 2. *capite* 32. Coqueus *in not. ad D. Auguſtinum de civit. Dei, capite* 14. Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 6. *capite* 14. D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 9. *num.* 9. Gambacurta *lib.* 1. *de immunit. cap.* 8. D. Nicol. Anton. *de exilio cap.* 6. *lib.* 1. *ex num.* 12. *ad finem.* Etiam apud Hebræos, cùm ob eorum duritiam permiſſum eſſet cuique, ut cæderet percuſſorem propinqui ſui, cujus ſucceſſor ipſe erat, dixit Dominus Moyſi, ut certas civitates pro refugio, & aſylo ſtatueret, ut illic ſervaretur occiſor donec judicium ageretur, appareretque per accidenſne, vel ex propoſito, an ignorantia, caſuve, ſeu ad ſui tutelam hominem occidiſſet. Rem totam explicat Numerorum liber *cap.* 35. his verbis: *Ait Dominus ad Moyſem: Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos: Quando tranſgreſſi fueritis Iordanem in terram Chanaam, decernite quæ urbes eſſe debeant in præſidio fugitivorum, qui nolentes ſanguinem fuderunt, in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occiſi non poterit eum occidere, donec ſtet in conſpectu multitudinis, & cauſa illius judicetur. De ipſis autem urbibus, quæ ad fugitivorum ſubſidia ſeparantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaam, tam filiis Iſraël, quàm advenis, atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens ſanguinem fuderit, &c.* Urbes illæ Levitarum ſex aſſignatæ fuerunt à Joſue poſt Moyſis deceſſum, ut traditur *Joſue cap.* 20. tres ultra Jordanem contra Orientalem plagam Jericho,

II. De asylis apud Iudaeos.

cho, nempe Bosſor in deſerto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Baſan, de tribu Manaſſe. Cis Jordanem iſtæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephrain; Cariatharbe in valle Hebron. De his civitatibus agit Oleaſter *in cap.* 35. *Numer.* Has urbes oportebat non nimis amplas eſſe, nec parvas: non quidem parvas, ne neceſſaria ad vitam deficerent; non nimis magnas, ne ex frequentia nominum latère poſſet ſanguinis occiſi redemptor. Referunt & illuſtrant hoc jus aſyli improprii apud Hebræos ob necem caſu admiſſam, Joſephus *lib.* 4. *antiquit. cap.* 7. Philo Judæus *de ſpecialibus legibus, cap.* 6. *&* 7. Iſidorus Peluſiota *libro* 3. *epiſt.* 108. D. Ambroſius *de Abel, & Cain, lib.* 2. *cap.* 4. Chriſtianus Andricomius *in theatro Terræ ſanctæ*, Serarius, & Maſius *in cap.* 20. *Joſue*, Lorinus *in cap.* 4. *Deuter. & in d. cap.* 35. *Numer.* Beyerlinch *in theatro vitæ hum. verbo Aſylum*, & verbo *Refugium*, Novarin. *lib.* 7. *ſphediaſ. cap.* 17.

12. De jure asylorum apud gentes.

Aſyli ſi non cauſam, ſaltem jus nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec eſt quod diſputes, primuſne invenerit Cadmus, an Hercules? Illud conſtat, Herculis Thebani liberos, vel ut ſe ab inimicis tutarentur, vel ut ad ſe alios protraherent, aſylum, hoc eſt templum Miſericordiæ collocaſſe. Servius *ad librum* 8. *Æneid. Virgil.* ibi: *Poſtquam Hercules migravit de terris, nepotes ejus timentes inſidias eorum, quos avus afflixerat, Athenis ſibi primi aſylum, hoc eſt templum Miſericordiæ collocarunt, unde nullus poſſit abduci.* Hiſtoriam refert, & templum ipſum deſcribit Statius Papin. *lib.* 12. *Thebaid.* quem non gravabor totum appingere.

Urbe fuit mediâ nulli conceſſa potentum
Ara Deûm: mitis poſuit Clementia ſedem,
Et miſeri fecere ſacram: ſine ſupplice nunquam
Illa novo: nullâ damnavit vota repulsâ.
Auditi quicunque rogant, noctesque, diesque
Ire datum, & ſolis numen placare queretis.
Parca ſuperſtitio, non thurea flamma, nec altus
Accipitur ſanguis, lacrymis altaria ſudant,
Mœſtarumque ſuper libamina ſerta comarum
Pendent, & veſtes mutatâ ſorte relictæ.
Mite nemus circa, cultuque inſigne verendo
Vittata laurus, & ſupplicis arbor oliva.
Nulla autem effigies, nulli conceſſa metallo
Forma Dea, mentes habitare, & pectora gaudet.
Semper habet trepidos, ſæpe locus horret agenis
Cœtibus, ignotæ tantùm felicibus aræ.
Fama eſt defeſſos acies poſt buſta paterni
Numinis Herculeos ſedem fundaſſe nepotes.
Fama minor faſtis: ipſos nam credere dignum
Cœlicolas, tellus quibus hoſpita ſemper Athena,
Ceu leges, hominemque novum, rituſque ſacrorum
Seminaque in vacuas hinc deſcendentia terras,
Sic ſacraſſe loco commune animantibus agris
Confugium, unde procul ſtarent iraque, minaque,
Regnaque, & à juſtis Fortuna recederet aris.

Ex Pauſania, Ariſtophane, & aliis probant Samuel Petitus *lib.* 1. *ad jus Atticum*, *tit.* 1. Germonius *d. cap.* 16. Serarius *in cap.* 9. *Joſue*, Theophilus *tom.* 6. *fol.* 485. & de Numine, cui ara hæc dicata eſſet, agunt Covarr. *lib.* 2. *variar. cap.* 20. *numero* 2. Ramirez à Prado *in Pomeron. cap.* 16. Mariana *in opuſc. pro edit. vulgata*, *cap.* 16. *in fine.* Spondanus *in epit. Baronii*, *anno* 52. *num.* 3. Marquez *in gubernat. Chriſt. lib.* 2. *cap.* 52. M. Fr. Joſeph de Aguirre *tudo* 10. *per totum.* Poſtea jus hoc aſyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, ut quamplures haberet Romani Imperii incolas aſylum conſtituit, ſacrum videlicet quendam locum inter collem & Capitolium aperuit, quò quiſquis confugeret, ab omni noxa liber eſſet, de quo Ovidius *lib.* 3. *Faſtor.*

Romulus ut ſaxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, jam fuge, tutus eris.

Virgilius *libro* 8. *Æneid.* Livius *lib.* 1. Juvenal. *ſatyr.* 8.

Et tamen, ne longè repetas, longeque revolvas,
Nomen ab infami gentis deduxit aſylo.

Ad quem Juvenalis locum alludens D. Auguſtinus *lib. de conſenſu Evangeliſt.* ait: *Nec enim poſſunt dicere pietatem, ac mores ſuos à Diis gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent, ſi primordia ſua recolant, facinorum aſylum.* Lactantius *lib.* 2. *de divin. inſtit. cap.* 7. ſic ait: *Romulus urbem conditurus, paſtores, inter quos adoleverat, convocavit. Cumque is numerus condendæ civitati parum idoneus videretur, conſtituit aſylum, & paſſim confugerunt ex finitimis locis peſſimi quique ſine ullo conditionis diſcrimine.* D. Cyprianus *de idolorum vanitate*, ibi: *Populus de ſceleratis, & nocentibus congregatur, & aſylo conſtituto facit numerum impunitas criminum.* Poſtea aliis templis idem jus aſyli datum eſt, ut referunt Cicero *in oratione pro domo ſua*, ibi: *Hîc ara ſunt, hîc foci, hîc Dii Penates, hîc ſacra religionis cæremoniæ continentur: hoc perfugium eſt ita ſanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas ſit.* Romanos etiam aſylum erexiſſe in templo Pacis, tradit D. Thomas *lib.* 2. *de regim. Princip. cap.* 15. Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, ſic de Heliogabalo ſcribit: *Hic ferunt occiſo Macrini factione patre (ut dicebatur) Antonio, in templum Dei Heliogabali confugiſſe, velut in aſylum, ne interficeretur à Macrino.* Idem quoque, immò longè ſanctius confugium præbuerunt Romani Cæſarum ſtatuis, ut conſtat *ex l. apud* 17. *ff. de ædilit. edicto*, quam doctè exponit Samuël Petitus *ad ll. Atticas lib.* 1. *tit.* 1. *l.* 2. *ff. de his qui ſunt ſui, l.* 1. *l.* 3. *ff. de offic. Præfecti Urb. l.* 28. *§.* 7. *ff. de pœnis l.* 5 *ff. de extraord. crimin. l. unic. C. de his qui ad ſtatuas.* Briſſonius *lib.* 1. *de V. S.* & plerique per calumniam illis utebantur, adeo ut eſſent, qui ut pœnæ exſortes ſe redderent, imaginem Cæſaris geſtarent. Unde Tacitus *lib.* 3. *annal.* ait: *Incedebant deterrimi quique cum licentia impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæſaris.* Expreſſiùs ſcribit Philoſtratus *lib.* 1. *de vita Apoll. Erant apud Aſpendios aſylum Tiberii, & ſtatuæ, quæ ſanctiores illis in locis, venerabilioreſque, quàm Jovis Olympii ſimulachrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quòd ſervum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam Tiberii imagine ſignatam geſtabat.* Facit lex *Senatuſconſulto* 38. *ff. de injuriis*, Borellus *tom.* 2. *deciſ. tit.* 36. *n.* 185. Proſequuntur alia de hoc jure aſyli apud Gentiles Joan. Kochier *in face hiſtor. cent.* 1. *cap.* 79. Clapmarius *lib.* 4. *de jure domin. cap.* 6. Revardus *lib.* 1. *variar. cap.* 6. Corraſius *lib.* 5. *miſcel. cap.* 23. Arniſeus *lib.* 1. *de repub. cap.* 3. *ſect.* 8. Ritherus. *ad Salvianum de gubern. Dei, ad pag.* 159. *fol.* 173. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 1. *memorab. tit.* 31. Sarpus *lib.* 1. *de aſyl.* Lipſius *ad lib.* 3. *annal. Taciti*, Cohel. *in not. Cardin. cap.* 15. *congreg.* 4. Germon. *lib.* 1. *ſacror. cap.* 15.

13. De immunitate Ecclesiæ

In lege gratiæ ſunt, fueruntque jam à primis Eccleſiæ ſæculis aſyla, Eccleſiæ ſcilicet, & altaria Deo conſecrata, à quibus abducere confugientes non liceret. Primum ſtatutum credo in Concilio Araufic. celebrato anno 341. *num.* 4. relato à Gratiano *in cap. eos qui*, 87. *diſt.* & Gelaſius

Papa, qui floruit per annos 492. *in cap. fratre*, 17. *quæſt.*4. refert nunquam ante ipſum Principibus ſæcularibus licuiſſe reos ad Eccleſiam confugientes invitos extrahere: & in Concilio Aurel.1. *can.*35. celebrato anno 514. refertur jam id antiquis Eccleſiæ canonibus fuiſſe ſtatutum, ibi: *De hominibus adulteris, & furibus, ſi ad Eccleſiam confugerint, id conſtituimus obſervandum, quod Eccleſiaſtici canones decreverunt, & lex Romana conſtituit, ut ab Eccleſia atriis reos extrahere omnino non liceat.* Ex quibus verbis conſtat, canones de hac immunitate Eccleſiarum antiquiores eſſe ipſo Concilio Aurel. 1. quod verò de lege Romana ibi dicitur, referri poteſt vel ad conſtitutionem Honorii, & Theodoſii, relatam *in l. pateant* 2. *C. de his qui ad Eccleſiam*, cujus hiſtoriam refert Baronius *anno* 414. & integra extat in actis Concilii Epheſini; vel ad ſecundam conſtitutionem Leonis relatam *in l.*6. *C. eod. tit.* cujus hiſtoriam tradit ipſe Baronius *anno* 466. firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matiſcon. celebrato anno 588. *in can.*8. ubi PP. ita ſanxerunt: *Comperimus quoſdam pſeudo-Chriſtianos de ſacroſanctis Eccleſiis, ſua religionis oblitos, fugitivos ſubtrahere; ideo cenſemus, ut quicunque culpa compellente, aut potentum importuna non ſuſtinens, ſua gremium matris Eccleſia petierit, uſque ad præſentiam ſacerdotis in eodem loco inconcuſſè permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitivo etiam in locis ſacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes ſuis legibus conſuerunt, ut quicunque ad eorum ſtatuas fugerit, illæſus habeatur; quanto magis hi permanere debent indemnati qui patrociniim immortalis regni, & cœleſtis adepti ſunt?* Ad eundem canonem ſanciendum Patres moti fuerunt ob miros, & diverſos caſus, qui variis in locis eo tempore contigerunt; & maximè ob eos, quos hoc eodem anno accidiſſe refert Gregorius Turon. *lib.*7. *hiſtor. Francor. capite* 21. & 22. In Concilio etiam Mogunt. relato *in cap. ſicut*, 17. *quæſt.*4. dum firmatur hæc Eccleſiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præſenti textu etiam illis, & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Succeſſerunt conſtitutiones Innocentii VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis privilegium non competere declaravit homicidis, incendiariis, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus: quam refert Bzovius *anno* 1487. & narrat Spondanus *in continuat. Baronii*, *anno* 1485. Tandem Gregorius XIV. his adjunxit aſſaſſinos, & homicidas proditorios in ſua bulla, quam referunt Cherubinus *tom.*2. *bullar.* Vincent. Tancredus *de virtute religionis*, *tract.*1. *lib.*4. *diſp.*8. & explicat Gambacurta: ſed eam non eſſe in Hiſpania uſu receptam, teſtantur Salgado *de ſupplicat. part.*1. *cap.*2. *ſect.*3. *num.*141. Carraſco *ad ll. recopil. cap.*3. §.1. *num.*20. Hevia *in Curia Philip.* 3. *part.* §.11. *num.*57. Guttierrez *practic. lib.*1. *quæſt.*154. *num.*4. & agnovit Diana *part.*1. *tract.*1. *reſol.*32. Barboſa *de penſion. quæſt.*8. *num.*48. ait diſpoſitionem illius bullæ non eſſe uſu receptam in ea parte, quâ prohibet extrahi reos ab Eccleſia, in cæteris verò eſſe receptam. Videndi ſunt Frances *de compet. quæſt.*35. & 74. *per tot.* Marinis *lib.*1. *reſol.*171. Baſilius *deciſ.*41. Prædictos caſus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impunè confugiens ad Eccleſiam, ab ea extrahi poteſt, quos longum foret recenſere. Videndi ſunt Boëtius *Epon. in præſenti*, Remigius de Gonny, & Thom. Delbene *ubi ſuprà*, Frances *de compet. q.*79. 80. & 90. Baſilicus *deciſ.*9. ubi agit de occidentibus Legatos, aut miniſtros Regios. Pereyra *d.*2. *part. de manu regia, c.*50. Carraſco *ad ll. recopil. cap.*3. Diana paſſim *tract.*1. *in* 1. 2. 3. 4. 5. & 6. *parte.* Suarez *de relig. tom.*1. *lib.*3. *cap.*11. & 12. & circa perſonas, præcipuè infideles, hæreticos, & Judæos gaudentes, vel non privilegio, Acuña *in cap. eos*, 87. *diſt.* Ricciulus *de jure perſon. extra grem. cap.*12. nec ſolùm hæc immunitas conceſſa eſt confugientibus ad Eccleſiam, verùm & ad crucem. Urbanus II. in Synodo Claromontana ſuprà relata: probat Grethſerus *de cruce lib.*1. *cap.*64. & meritò, nam apud Gentiles confugientes quoque ad ſigna militaria tuti erant ab omni læſione, forſan quia Imperatorum imagines illis plerumque annexæ erant. Tacitus *lib.*1. *annal.* ibi: *Nec aliud periclitanti ſubſidium, quàm caſtra prima legionis: illic ſigna, & aquilam complexus, religione ſe tuebatur.* Ammianus Marcel. *lib.*25. ibi: *Fraudum conſcius, & noxarum ad militaria ſigna confugit.* Idem etiam reſolvunt Doctores de confugientibus ad ſacerdotem, dum defert ſacrum corpus Domini noſtri proceſſionaliter, aut ad infirmos. Azevedo *in l.*2. *tit.*1. *num.*15. *lib.*1 *recopil.* Perez *in l.*1. *tit.*1. *lib.*1. *erain.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet, nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit, ut ſi ille, qui ad flagellandum ducebatur, ſupplex ad ejus pedes procubuiſſet, eo die verberari piaculum eſſet. Aul. Gellius *lib.*10. *noctium, cap.*15. Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occurſum ad liberationem reo damnato prodeſſe, ſi pileum imponat capiti ejus qui ad ſupplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Caſtrenſis *in l. adjectos, C. de appellat.* Bartholom. Cepol. *cautel.* 2. Fornerius *rer. quotid. ubi ſuprà*, Rouſſel. *hiſtor. juris Pont. lib.*2. *cap.*10. De Eccleſia verò, ac ejus ambitu, ac cœmeteriis agemus infrà *in capite Eccleſia, hoc tit. de immunit. Eccleſ.*

14. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

His ſuppoſitis, ratio præſentis aſſertionis, & hujus immunitatis provenit ex veneratione, quæ debetur Eccleſiæ, quia ejus honor læditur, ſi ille, qui confugit ad ipſam violenter extrahatur. Accedit, nam apud Gentiles ii qui depoſcebantur ad mortem ob ſcelus aliquod, ſi aram, ſi Dei ſimulachrum tenuiſſent, ſi denique Principis ſtatuas, aquilas, ſignaque caſtrenſia amplexi fuiſſent, ſe religione tutabantur, eoſque inde abſtrahere per vim piaculum erat; nonne æquum fuit vero Numini nihilo minùs venerationis impendi à Chriſtianis, quàm à Gentilibus vaniſſimis illis, commentitiiſque Diis tribueretur? ut aiebat Nicolaus *cap.*95. *ad conſulta Bulgar.* ſuprà relatus pro illuſtratione concluſionis. Adde hoc eſſe divinæ Majeſtatis documentum, dum ejus ædes, & templa, in quibus Deum veneramur, illique ſacra facimus, apud nos ſacroſancta adeò habentur, ut illa violari credamus, ſi qui ad ea confugerint, ut tuti eſſe poſſint, in loci ſanctitate præſidium noſtro vitio non invenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, ut poſt patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum intereſt, priùs reſideant, & componantur, atque ita conſilio potiùs quàm impetu res peragatur. Rectè ergo tot Eccleſiæ canonibus ſuprà relatis ſtatutum eſt, ne confugientem ad Eccleſiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem variis, & miris prodigiis illuſtrat Theophilus *tom.*6. *in Achatiſto, folio* 485. & confugientem ad Eccleſiam extrahens jure civili puniebatur capitali pœnâ, *l. præſertim, C. de his qui ad Eccleſiam*: docent Menoch. *de arbitr. lib.*2. *cap.*360. *num.*68. Farinac. *de carcerib. quæſt.*18.

quæſt. 28. *num.* 2. & *in opuſc. de immunit. cap.* 20. *num.* 309. Tuſch. *verbo Eccleſia, concluſ.* 4. *num.* 2. Azor 2. *part. lib.* 9. *cap.* 9. *quæſt.* 11, licèt, ut notarunt Suarez *d. tom.* 1. *de relig. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 1. Bonacina *de immunit. quæſt.* 6. §. 6. hæc pœna abrogata ſit conſuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen multâ triginta librarum examinati argenti, & judex poteſt eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium conditione, *capite ſi quis contumax*, 17. *quæſt.* 4. excommunicatio infligenda eſt, & pœnitentia publica imponenda, *cap. ſicut, cap. fratres, cap. definivit*, 17. *quæſt.* 4. quas pœnas innovavit Gregorius XIV. *in d. ſua bulla*, §. 19. hanc tamen cenſuram minimè reſervatam eſſe Pontifici, ſed à quolibet confeſſario tolli poſſe, docuerunt Diana *part.* 1. *tract.* 1. *reſol.* 41. aliis relatis Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Immunitas*, Caſtropalao *tract.* 11. *diſput. unic. punct.* 12. qui praxim tradit pro his locis, in quibus non eſt recepta bulla Gregorii.

15. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam ex hac immunitatis conceſſione non rectè deducitur, Eccleſiam delicta fovere; nam Eccleſia defendendo confugientes ad eam, non fovet peccata, ſed concedit miſericordiam delinquentibus, ut rectè notarunt Gutierrez *pract. libro* 3. *quæſt.* 5. *num.* 9. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap.* 16. *num.* 15. & licèt intereſſit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ intereſt, quod Eccleſiæ ſint refugium confugientibus ad ipſas, ob honorem & reverentiam Deo debitam; quod eſt majus bonum in ordine ſuperiori: nec exinde datur occaſio delinquendi, ſed potiùs ſumitur à malitia hominum talis occaſio. Unde cùm hæc immunitas ſit ſtatuta propter majus bonum, quod ipſa Eccleſia intendit, non debet prædicta occaſio attendi. Etenim hujuſmodi immunitatis eſt primò majeſtas, reverentia, & honor Eccleſiis debitus: ſecundò miſericordia Dei, & benignitas Eccleſiæ. Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda ſequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea eſt, quia nulla in regimine eccleſiaſtico, ſive civili inſtitutio, quantumvis bona, eſt ex qua mali occaſionem non arripiant ſcelera committendi. Quid enim melius, & ſanctius, quàm miſericordia Dei? & tamen impii abutuntur ea. Nec obſtat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 1. *de homicid. in* 6. nam ut ſuprà dixi, licèt Innocentius III. in præſenti tantùm latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit; tamen ex aliis conſtitutionibus Pontificis, & bulla Gregorii XIV. aliis etiam enormia delicta perpetrantibus, hæc immunitas denegatur, ut referunt Barboſa *in præſenti*. Thom. Bennus *tom.* 2. *de immunit. cap.* 16. & in his caſibus, ſi judex eccleſiaſticus pronunciaverit, reum immunitate gaudere, à tali ſententia appellari non poteſt: pluribus relatis docet Barboſa *lib.* 1. *voto* S. *n. fin.*

CAPUT VII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

ADverſus Conſules, & Rectores civitatum, vel alios, qui Eccleſias, & eccleſiaſticos viros *b* talliis, ſeu collectis, & exactionibus aliis adgravare nituntur, volens immunitati eccleſiaſticæ Lateran. Concilium providere, præſumptionem hujuſmodi ſub anathematis diſtrictione prohibuit, & tranſgreſſores, & fautores eorum excommunicationi ſubjacere præcepit, donec ſatisfactionem impenderint competentem. Verùm ſiquando fortè Epiſcopus ſimul cum clericis tantam neceſſitatem, & utilitatem perſpexerint, ut abſque ulla coactione ad relevandas utilitates, vel neceſſitates communes, ubi laïcorum non ſupperunt facultates, ſubſidia duxerint per Eccleſias conferenda, prædicti laïci humiliter, & devotè recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex priùs conſulatur, cujus intereſt communibus utilitatibus providere. Quia verò nec ſic quorundam malitia contra Dei Eccleſiam conquievit, adjicimus ut conſtitutiones, & ſententiæ, quæ à talibus, vel de ipſorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo unquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, ut intra tempus regiminis ſuſtineat anathema, quaſi poſt illud non ſit ad ſatisfactionis debitum compellendus. Nam & ipſum, qui ſatisfacere recuſaverit, & ſucceſſorem ipſius, niſi ſatisfecerit intra menſem, manere decernimus Eccleſiaſticâ cenſurâ concluſum, donec ſatisfecerit competenter: cùm ſuccedat in onere, qui in honore ſubſtituitur.

NOTÆ.

1. a *Generali.*] Lateranenſi videlicet ſub Innocentio III. ubi *cap.* 46. & in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. reperitur textus hic. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap.* 1. *de ſumma Trinit.*

b *Talliis.*] Tallia nomen à talliando, ideſt incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut abſcinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Bleſenſis *epiſt.* 102. ibi: *Quid de talliis, & exactionibus? quid de obventionibus placitorum, & cæteris improbis extorſionibus loquar?* Exponunt Lindenbrogius *in gloſſar. verbo Talliis.* Voſſius *de vitiis ſerm. lib.* 2. *cap.* 18.

COMMENTARIUM.

2. ARgumentum hujus textus prorſus idem eſt cum capite *non minùs, ſuprà hoc tit.* ubi refertur canon Concilii Lateran. cujus hîc meminit Innocent. III. niſi quod hic plus additur cautionis

cautionis contra Conſules, vel Magiſtratus, vel Officiarios civiles, qui clericos exactionibus oneraverunt. Primùm ut clerici priùs Romanum conſulant Pontificem, quàm in exactiones ullas hujuſmodi, etiam voluntarias, atque ſpontaneas conſentiant. Secundò, ut conſtitutiones, & ſententiæ laicorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, ſicut in ipſo fonte clariùs exprimitur) inanes, & irritæ ſint, nec ullo tempore convaleſcant. Tertiò, ut excommunicatio talium laicorum perduret etiam finito ipſorum officio, vel magiſtratu; quin immò, ut & ſucceſſores eorundem ſimili involvantur excommunicatione, niſi intra menſem ſatisfecerint. Sed quia de hac immunitate latè egi ſuprà *in cap. non minùs, hoc tit.* in præſenti tantùm referam, quæ ab Innocentio ſpecialiter adjiciuntur. Primò videlicet, ut clericis tributa imponi non poſſint, etiam ob communem neceſſitatem, abſque conſenſu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alex. IV. *in cap. 1. cap. clericis, hoc tit. in* 6. Benedictus XI. *in extravag. unic. hoc tit.* Bulla in Cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tomo* 1. *de juſtitia, diſput.* 36. *ſect.* 8. *num.* 127. Gregor. Lopez *in l.* 54. *tit.* 6. *part.* 1. Azevedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 1. *recopil. num.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *practic. quæſt.* 6. *num.* 3. Azor *tom.* 1. *mor. lib.* 5. *cap.* 13. *quæſt.* 8. Bonacina *tom.* 3. *diſput.* 1. *quæſt.* 19. *puncto* 3. §. 3. *num.* 15. Caſtropalao *tom.* 1. *tract.* 12. *diſput. unic. puncto* 11. *num.* 7. Diana *p.* 7. *tract.* 1. *reſol.* 9. Caſtillo *tom.* 7. *de tertiis, capite* 9. *num.* 50. Illud etiam adjecit Innocentius III. in præſenti, ut videlicet ordinationes laicorum excommunicatorum propter tributa impoſita clericis irritæ ſint, ac inanes, nec ullo tempore convaleſcant, ſive detecta ſit cauſa excommunicationis, ſive non, ut exponit Boëtius Epon. *in præſenti, num.* 12. Tandem adjecit Innocentius, ipſos Magiſtratus ſæculares etiam depoſito officio non liberari ab excommunicatione jam incurſa, immò conveniri poſſe propter vexationem factam Eccleſiaſticis perſonis, etiamſi utilitas principaliter ad Rempublicam ſpectaret, ut explicat Boëtius Epon. *in præſenti, num.* 33.

CAPUT VIII.

Idem *in* [a] *eodem.*

QUia plerique Prælati, ut [b] procurationem, aut ſervitium aliquod impendant Legato vel alii, plus extorquent à ſubditis, quàm [c] ſolvunt, & in eorum damnis lucra ſectantes, quærunt prædam potiùs quàm ſubſidium in ſubjectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod ſi quis fortè præſumpſerit, & ſic extorta reſtituat, & [d] tantumdem cogatur [e] pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela depoſita, ſi negligens fuerit in hujuſmodi executione ſtatuti, ſubjaceat ultioni.

NOTÆ.

1. [a] *In eodem.*] Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato ſub Innocentio III. ubi *capite* 34. ſub hoc ſummario, *de ſubditis non gravandis ſub pretextu alicujus ſervitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *ſub hoc tit. c.* 4.

[b] *Procurationem.*] De procurationibus, & à quibus præſtantur, egi *in c. procurationes, de cenſibus.*

2. [c] *Quam ſolvunt.*] Valde æquum eſt, Prælatos Eccleſiæ pro colligendis iis, quæ Legato Pontificis procurationis nomine penduntur, nullum debere lucrum ſectari, cùm ad hoc teneantur ex officio, & quidem jurato, *cap. ego N. de jurejur.* quare turpiſſimum eſt ſub alieni ſubſidii prætextu lucrum quærere.

3. [d] *Tantundem.*] Et ita duplum refunditur, non quadruplum, vel triplum, quia licèt injuſta ſit hæc exactio, non tamen ullam rapinæ ſpeciem continet.

[e] *Pauperibus elargiri.*] Hæc verba expoſui *in cap. procurationes, de cenſibus.*

CAPUT IX.

Gregorius IX. [a] *Aſtoricenſi Epiſcopo.*

ECcleſiæ, in qua divina myſteria celebrantur, licèt adhuc non extiterit conſecrata, nullo jure privilegium immunitatis adimitur. Quia obſequiis divinis dedicata, nullis eſt temerariis auſibus profananda.

NOTÆ.

1. [a] *Aſtoricenſi.*] Contius, quem ſequitur Boëtius Epon. *in præſenti, legit Senonenſi:* nec facilè cognoſci poteſt, utra lectio verior ſit. Si retineatur vulgaris inſcriptio, quam & retinet Boëtius, *Epiſcopo* videlicet, de Aſtoricenſi Prælato accipienda eſt, cùm Senonenſis Eccleſia temporibus Gregorii IX. Archiepiſcopalis eſſet, ut notavi *in cap.* 6. *de conſtit.* De diœceſi Aſtoricenſi egimus *in cap.* 17. *de re judic.*

COMMENTARIUM.

2. IMmunitatem, ſeu jus aſyli confugientibus ad Eccleſiam concedi, latè probavi ſuprà *in cap. inter alia:* unde in præſenti tantùm exponendum eſt, quibus Eccleſiis id jus aſyli competat, & uſque ad quem ejus ambitum. In hoc textu primò ſtatuit Gregorius, Eccleſiam nondum conſecratam per Epiſcopum juxta ritus ſuprà relatos *in cap.* 1. *de conſecrat. Eccleſ.* ſed tantùm dedicatam, & benedictam, ut hodie in uſu eſt, ut Miſſæ

Digitized by Google

Miſſæ ſacrificium poſſit celebrari, gaudere hoc jure aſyli, & meritò; nam cùm quoad omnia Eccleſia tantùm benedicta baſilica dicatur, *cap.1. de relig. domib.* & in ea ſacra myſteria peragantur, & divina officia celebrentur, meritò omnibus privilegiis Eccleſiæ fruitur, ut docuerunt Suarez *de relig. tom.1. lib.3. cap.9.* Barboſa *de jure eccleſ. lib.2. cap.6.* Sanchez *tom.2.conſil.lib.6. cap.1. dubit.6.* Thom. Delbene *tom.2. de immunit. cap.16. dubit.9. ſect.2.* Marinis *lib.1. reſol.cap.178.* Nec intereſt, quod in ea ſacroſancta Euchariſtia aſſervetur, necne. Gambacurta *lib.3. de immunit. cap.4. & 5.* nec etiam delideratur, quod in ea Miſſæ ſacrificium ſit oblatum, ut probat Delbene *d. ſect.1.* qui *ſect.3.* idem reſolvit de Eccleſia polluta, nec adhuc reconciliata: & *ſect.4.* idem tradit de Eccleſia interdicta: & *ſect.6.* idem reſolvit de Eccleſia diruta ſine ſuperioris licentia: & *ſect.10.* idem probat de hoſpitali, ſeu oratorio Epiſcopi auctoritate conſtructo.

3. Secundò quoad ambitum Eccleſiæ ſciendum eſt, non ſolùm Eccleſiam gaudere hoc jure aſyli, verùm & ejus cœmeterium, ex quo fontes abſtrahi non debent, ex decreto Innocentii II. in Synodo Rom. *cap.22.* quare olim in cœmeteriis collocatæ erant cruces, quibus ſepta, & ambitus deſignabantur, ne quis terminos illos tranſgredi auderet. Anonymus *lib.4. de miracul. S. Benedicti*, ibi: *Denique cruces aliquantulum excelſas per gyrum cœmeterii poſuerunt, quas nemo ſuum perſequens inimicum tranſgredi audeat.* Nec tantùm Eccleſia fruitur hac immunitate quoad internam partem, ſed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita ut capellæ, balbæ, tectum, parietes, ſacriſtiæ, & turres hoc jure potiantur; quia omnes hi loci in lata ſignificatione Eccleſia dicuntur, *l. pateant, C. de his qui ad Eccleſiam confugiunt, cap. id conſtituimus 17. quæſt.4.* argumento legis *quæ religioſis, ff. de R.V.* pluribus relatis probat Delbene *d. cap.16. ſect.6.* etiam eodem privilegio gaudet Eccleſia quoad loca adhærentia, videlicet clauſtrum, porticum, dormitorium, & ſimilia loca. Delbene ſuprà, *ſect.7.* Idem dicendum eſt quoad confines, *cap.ſicut, cap. quiſquis, 17. quæſt.4. l. præſertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Eccleſiam.* In decreto Clotarii ad legem Salycam, *l.13.* ibi: *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, ſicut ſummis Epiſcopis convenit, de atrio Eccleſiæ trahere præſumat.* Conſtitutio Theodoſ. Junior. & Valentin. *in l. pateant 3. C. de his qui ad Eccleſias confugiunt*, quæ integra reperitur ad calcem Concilii Epheſini, & eam tranſcripſit J. Gothofr. *ſub eodem tit. in Theod.* ejuſque conſtitutionis hiſtoriam referunt Socrates *lib.7. hiſtor. Eccleſ.cap.32.* Niceph. Calixt. *lib.14. cap.32.* Marcel. Comes *in chron.* Baronius *anno 431. n.3.* Supponendum enim eſt, jam à primis Eccleſiæ canonibus certum ſpatium præſcriptum fuiſſe pro atrio, vel ambitu templi, ut refertur *d. cap. ſicut*, ibi: *Sicut à ſanctis Patribus eſt ſtatutum, ut major Eccleſia per circuitum 40. paſſus habeat; capella verò 1, vel Eccleſia minóres 30.* Et in Concilio Tolet.12. *can.10.* ante Nicolaum ipſius textus auctorem celebrato, ita ſtatuitur: *His ipſis, qui Eccleſias petunt, per omnia licitum in 30. paſſibus ab Eccleſia januis progredi, in quibus 30. paſſibus cujuſcunque Eccleſia in toto circuitu defendatur: ſic tamen, ut qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longè ſeparatis domibus ab Eccleſia nullo modo obcelentur.* Hunc ambitum paſſus Eccleſiaſticos vocat Joan. Papa relatus à Gratiano *in cap. quiſquis 21. 17. quæſt.4.* Boſqueto *ad Innocent. III. lib.1. epiſt.164.* ibi: *Si quis infregerit Eccleſiam, vel 30. Eccleſiaſticos paſſus, qui in circuitu Eccleſia ſunt, &c.* Etiam hoc ſpatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epiſtola 164. ibi: *Patracenſi Archiepiſcopo canonicum ſpatium circa Eccleſiam relinquatur.* Et paſſus dextros dixerunt PP. Synodi 6. in Trullo, *can.6.* Synod. Coyacen. ibi: *Prohibitum fuit violenter reum abſtrahere intra dextros Eccleſiæ, qui ſunt 30. paſſus.* Matculfus *formul.104.* ibi: *Habet in longo dextros tantùm.* Notavit Cironius *in cap.2. de jurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum eſt, quod auctores finium regundorum de terminis ædium ſacrarum à Gentilibus præfixis, & deſignatis referunt; ſiquidem ut ambitum loci ſacri definirent, quatuor aras à quatuor mundi partibus humi defodiebant, ut ſi templi limites quæterentur, hi termini proderent quouſque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: *Fines templares ſic quari debent, ut ſi in quadriſinio es poſitus, & quatuor poſſeſſionibus finem facis, & quatuor aras quaris, & ædes quatuor ingreſſus habet, ideo ut ad ſacrificium quiſque per agrum ſuum intraret. quod ſi deſertum fuerit templum, & aras ſic quaris, longè a templo quaris pedibus 15. & invenis vilia fundamenta aliqua: quod ſi inter tres, tres ingreſſus habet; inter duos, duos ingreſſus habet templum.* Et quia ambitus juxta veterem formam Eccleſiarum, quam referunt Baronius *anno 57.* Cironius *ad titul. de Eccleſ. ædific.* Gothofr. *in d. l. pateant*, Leo Alat. *de menſur. templor.* erat ſub una contignatione, ut hodie videtur in monaſteriis Carthuſienſibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Eccleſiam, non ſub eadem contignatione; & tam Innocent. in præſenti, quàm Gregorius in dicta bulla nullam ejus ambitus fecerunt mentionem, receſſum videtur à jure antiquo, atque ita uſus obtinuit, ut tantùm Eccleſia cum cœmeterio gaudeat hac immunitate, ut docent Farinac. *de immunit. Eccleſ. quæſt.17.* Sarpus *de jure aſyl. c.4.* Covar. *lib.2. var. cap.20. num.5.* Cutel. *de libert. Eccleſ. lib.1. q.27. num. penult.* I. Gothofr. *in l.4. C. Theodoſ. de his qui ad Eccleſ.* & circa cœmeteria latè fundant Barboſa *de jure Eccleſ. lib.2. c.3. n.63.* Murga *tom.1. diſquiſ. tract.1. diſquiſ. fin.* Frances *de compet. q.76.*

CAPUT X.

Idem [a] *Toletano*, & [b] *Compoſtellano Archiepiſcopo.*

IMmunitatem Eccleſiaſticam. *Et infrà:* Nonnulli impunitatem ſuorum exceſſuum per defenſionem Eccleſiæ obtinere ſperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis, vel earum cœmeteriis committere non verentur: quæ niſi per Eccleſiam, ad quam fugerint, crederent ſe defendi, nullatenus fuerant commiſſuri.

Et

Et infrà: Cùm autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat; & fruſtra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt ſe indignos.

NOTÆ.

1. T *Oletano.*] D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Concilio Lateran. ſub Innocentio III. celebrato, & auctor fuit Chronicæ generalis Hiſpaniæ: rexit Toletanam Eccleſiam uſque ad annum 1245. ut refert D. Roderic. de Piſſa *in hiſtor. Tolet. lib.* 4. *cap.* 17. De Toletana Primatiali Eccleſia egi *in cap. coram, de in integrum reſtit.*

2. b *Compoſtellano.*] D. Bernardo videlicet II. hujus nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit uſque ad annum 1240. ut refert Ægid. Gonzalea *in theatr. Eccleſ. Compoſt. cap.* 12. & de ea egi *in cap. ex parte, de cenſibus.*

COMMENTARIUM.

3. Regulam generalem, videlicet confugientem ex quacunque cauſa ad Eccleſiam, ejus immunitate gaudere probavi, & illuſtravi ſuprà *in cap. inter alia.* In præſenti tantùm proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui ſpe immunitatis in Eccleſia deliquit. Et docetur homicidam, ſeu mutilantem membrum in Eccleſia, aut ejus cœmeterio, immunitate non gaudere. Conſonant Gregorius XIV. *in ſua bulla*, ibi: *Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Eccleſia, vel cœmeterio committere non verentur.* Juſtinianus *in novel.* 117. *cap.* 15. §. *quia verò*, ibi: *Non enim debent hujuſmodi perſonæ in venerabili loco munimen habere, quem ipſi per ſcelus proprium deſpexerunt.* Ratio adducitur à noſtro Gregorio, quia fruſtra Eccleſiæ auxilium invocat, qui in eam committit, *cap. in audientia, 25. de ſent. excomm. cap. quia fruſtra, de uſur.* quæ phraſis uſurpata eſt *ex l. auxilium 37. ff. de minor.* docent Suarez *d. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 9. Barboſa *lib.* 2. *jur. Eccleſ. cap.* 2. *num.* 182. Tiber. Decian. *lib.* 6. *tract. crimin. cap.* 18. Baſilicus *deciſ.* 5. *crimin.* Boëtius Epon. *in præſenti*, Thom. Delbene *tom.* 2. *de immunit. dub.* 19. *cum ſeq.* Cutel. *lib.* 2. *eodem tract. cap.* 3. & 4. Marinis *lib.* 1. *reſol.* 170. & *allegat.* 80. Nicolaus Vander. *ſingul.* 61. qui varios caſus inde reſolvunt de perpetrantibus alia delicta præter homicidium, & membrorum mutilationem in ipſis Eccleſiis; de mandante hæc delicta intra Eccleſiam; de occidente ex Eccleſia eum qui extrà eſt, vel è contra: in quorum reſolutione tam proni ſunt Diana, & Thomas Bennus ad immunitatem concedendam, quàm Cutellus ad illam denegandam. Si integram epiſtolam noſtri Gregorii IX. præ manibus haberemus, facilè juxta eam caſus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantùm fruimur, credimus mentem Gregorii eſſe, ut ea immunitate non gaudeat qui deliquit in Eccleſiis, vel eorum cœmeteriis, ſpe fruendi immunitate, & quaſi Eccleſiæ ſecuritate motus, quia tunc procedit ratio adducta à Pontifice: ſi autem homicidium committat in ipſa Eccleſia, & cœmeterio caſu, & per accidens, nullâ habitâ conſideratione ad ſecuritatem, quam Eccleſia illi præſtabat, ſed potiùs dum ſe defenderet, etiam non ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, non eſt dubium immunitate Eccleſiæ gaudere, ut doctè probant Selſe *tom.* 2. *deciſ.* 14. *per tot.* Sarpus *de jure aſyl. c.* 5. immò qui cum armis fugit in Eccleſiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l.* 4. *C. Theodoſ. de his qui ad ſtatuas confug.* ubi Gothofr. Similiter ſi extra Eccleſiam, & ejus cœmeterium homicidium perpetravit, etiamſi cum ſpe confugiendi ad Eccleſiam, immunitate ejus gaudet, ut expreſsè deciſum fuit ab Urbano II. in Concilio Claromont. ſuprà relato *in cap. inter alia.* Unde credo, juxta copulativam illam, &, quâ utitur Gregorius in præſenti, deſiderari in homicida, aut mutilante in Eccleſia, aut cœmeterio, ut Eccleſiæ immunitate privetur, quod ſpe, & animo utendi eo beneficio, & quaſi ſecurus delictum illud perpetraverit in ipſa Eccleſia, aut cœmeterio. Si autem ſeorſim, vel mutilaverit in cœmeterio, ſive Eccleſia; tamen ea ſecuritate non motus, vel extrà deliquerit, ſpe confugiendi ad Eccleſiam, ſemper ille immunitate gaudeat: & licèt Gregorius in præſenti tantùm de occidente, aut mutilante in Eccleſia, vel ejus cœmeterio egerit, idem dicendum eſt de aliis delictis, ex quibus immunitas eccleſiaſtica competit, ſi extra Eccleſiam, & non ob ejus ſecuritatem perpetrentur: & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum cenſeo, ac circa ipſum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. ſenſerint.

TITVLVS L.

Ne Clerici, vel Monachi ſæcularibus negotiis ſe immiſceant.

CAPVT I.

Ex Concilio a Maguntino.

PROVIDENDUM neceſſariò eſt unicuique Epiſcopo, qualiter Canonici vivere b debeant, necnon & monachi, ut ſecundùm ordinem regularem vivere ſtudeant,

ſtudeant, ut ſicut ait Apoſtolus, unuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat, & ut à negotiis ſæcularibus omnino abſtineant. Multa ſunt enim negotia ſæcularia, de his tamen *c* pauca perſtrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non ſolùm *d* in immunditia carnis, ſed etiam in omni carnali concupiſcentia. Quicquid plus juſto *e* appetit homo, turpe *f* lucrum, *g* munera injuſta accipere, vel etiam clarè pro aliquo ſæculari *h* conquæſtu *i* aliquem conducere: contentiones & *j* lites, vel rixas amare: in placitis *k* ſæcularibus diſputare, exceptâ defenſione orphanorum, aut viduarum: conductores, aut *l* procuratores eſſe ſæcularium rerum: *m* turpis verbi, vel facti joculatorem eſſe, vel *n* jocum ſæcularem diligere: aleas amare: *o* ornamentum inconveniens propoſito ſuo quærere: in deliciis vivere velle: *p* gulam, & ebrietatem ſequi: *q* pondera injuſta, vel menſuras habere: negotium injuſtum exercere. (Nec tamen juſtum negotium eſt interdicendum, propter neceſſitates diverſas, quia legimus *r* Sanctos Apoſtolos negotiatos eſſe. In regula S. Benedicti præcipitur providere, per quorum manus negotium monaſterii tranſeat.) Canes, & aves ſequi ad venandum. In *ſ* comeſſationibus & vino lautè nimis incumbere, ſuperfluitatem in quibuſlibet rebus nolle fugere. Quæ omnia miniſtris altaris interdicimus, hortantes eos ſervare illud Apoſtolicum: *t* Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus: conſiderare quoque ſententiam *u* Domini dicentis: Attendite ne graventur corda veſtra in crapula, & ebrietate: moderari cibum, & potum, ut juxta *x* Apoſtolum ſobrii ſint, parati ad ſervitium Domini: ante ſe joca *y* ſæcularia, vel turpia fieri non permittere, ſed pauperes, & indigentes ſecum ad menſam habere, & *z* lectionem divinam ibidem audire, & ſumere cibum cum benedictione, & laude Domini, ſecundùm Apoſtolum dicentem: Sive manducetis, ſive bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

1. a *Magunt.*] Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 8. *Decreti*, *cap.* 90. Carnotenſi *part.* 7. *Decret. cap.* 108. Papienſi *in* 1. *collect. ſub hoc tit. cap.* 1. & reperitur canon hic in Concilio Mogunt. tempore Ludovici Regis celebrato anno 580. Præſide Rabano Archiepiſc. Mogunt. de quo in annalibus Francorum à Petro Pitheo editis ita habetur: *Habita eſt autem Synodus ex voluntate, & præcepto ejuſdem Sereniſſimi Principis in civitate Maguntina Metropoli Germaniæ, Præſidente Rabano venerabili ejuſdem urbis Archiepiſcopo, cum omnibus Epiſcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Baioariæ, Saxoniæ: & illi quidem de abſolvendis quæſtionibus eccleſiaſticè tractatum habuere.* Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Moguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *can.* 14. & *lib.* 1. *Capitul. in addit. cap.* 14. Hanc autem, aliaſve Provinciales Synodos non ſine licentia Romani Pontificis celebratam fuiſſe conſtat ex Baronio *anno* 852. *numero* 25. Ex ipſo Concilio textum tranſcribo, ut facilè conferat lector canonem hunc, prout jacet in hac compilatione, cum ipſo Concilio; & ſi diligenter ſingula ſingulis contulerit, agnoſcet primùm in hac compilatione omiſſa fuiſſe aliqua, quæ non tam præcepti ſunt, & legis Eccleſiaſticæ, quàm conſilii, & exhortationis. Deinde animadvertit mendum irrepſiſſe, dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus*; & pro illis verbis, *negotia monaſterii procurentur*, tranſcribi, *negotium monaſterii tranſeat.* Aliaque ſtudio fuiſſe mutata, tum ut brevior redderetur ipſa conſtitutio, tum ut efficaciùs exprimeretur quid PP. Concilii voluerint. Tam in Concilio autem, quàm in hoc textu pro illis verbis parentheſi incluſis, *Nec tamen juſtum negotium eſt interdicendum*; rectiùs, & aptiùs legi, *Nec enim juſtum negotium eſt interdicendum*, ut ſic his verbis ratio aſſignetur ejus, quod præcedit de injuſto negotio non exercendo: notavit Boërius Epon. *in præſenti*, *num.* 3.

b *Vivere debeant.*] Vnde titulus hujus canonis eſt de clericorum vita, ſive monachorum.

c *Pauca.*] Nam recenſere omnia negotia ſæcularia dedecentia perſonas Eccleſiaſticas, perdifficile eſt, nec etiam plenè recenſentur in epiſtola adſcripta Melchiadi Papæ, ſed falsò, cùm in ea allegetur Synodus Nicæna, quæ poſt Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Iſidoro Mercatori Baronius anno 312. *num.* 80. in illis verbis: *Quæ ſunt negotia ſæcularia ſancti canones manifeſtant, & inhibent, dum perſpicuè docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum poſſeſſionum fiant, & ſæcularia negotia ſub cura accipiant, Domini quidem miniſterium parvipendentes, per ſæcularium verò domos diſcurrentes, & propter avaritiam patrimoniorum ſolicitudinem ſumentes. Decrevit namque ſupradicta ſancta Synodus, nullum deinceps clericorum, aut poſſeſſiones conducere, aut negotiis ſæcularibus ſe miſcere, niſi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum.* Inter negotia ſæcularia recenſent PP. nonnulla, quæ devitanda ſunt non ſolùm à clericis, & monachis, verùm & ab omnibus. Referuntur tamen in præſenti canone, quia juxta ejus ſummarium agebatur de vita clericorum, &. regularium reformanda, juxta corruptos mores Germaniæ. 2.

d *Immunditia carnis.*] De qua, & ejus deteſtatione, plura congeſſi *in capite* 4. *de cleric. conjug.*

e *Injuſta appetit.*] De qua concupiſcentia egi *in cap. nam* 4. *de conſtit.*

f *Turpe lucrum.*] Quod dicatur lucrum turpe, infrà exponemus *in cap.* 6.

g *Munera injuſta.*] Accipiendo ea à ſubditis, vel dando ea ſuperioribus: munera enim accipere, vel dare, pluribus ſacræ paginæ teſtimoniis prohibitum eſt, quæ congeſſerunt Meliſſa 3.

lib.2.ſerm.7.& 8. Antiochenus *homil.9.* Petrus Damianus *opuſc.35.* Sane Job *cap. 15.* conteſtatur ignem devoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt; quem locum adversùs ſuos adminiſtros munera capientes allegavit ſanctus Joannes Eleemoſynarius, ut ſcribit Leontius vitæ ejus auctor *cap.4.* & David eos, in quorum manibus iniquitates ſunt, à quibus longè averti cupit, *dexteram* ait *repletam muneribus.* Prolixè pleniùs acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda diſſerunt, Philo *de judicis officio*, Iſidorus Peluſiota *lib. 2. epiſt. 182.* D. Auguſtinus *capite 15. ſuæ regulæ*, D. Bernardus *ſerm.61. de modo bene vivendi*, Baſilius *in cap.1. Eſaiæ*, ad illud, *Diligunt munera.* Optimè creditus Ambroſius *in 1. ad Corinthios, capite 6.* ad illud, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtate*, notat Apoſtolos noluiſſe munera accipere, ne auctoritatem conceſſam ſibi à Domino inclinarent; non enim poteſt conſtanter argui ille, à quo munus accipitur, maximè cùm ideo promptus ſit ad dandum, ut ſibi humiliet Præpoſitum. Nonnulla adduxi *in cap.1. de conſuet.*

4 *In Conquaſtu.*] In hac ſexta collectione legitur *quæſtu*, & in Conciliis editis à Surio *cum quæſtu*; ſed retinenda eſt præſens litteta. Conquæſtare enim Gallicè eſt acquirere, ſeu Imperio addere, ſeu finibus ditionis adjicere. Thomas Vvalſinghamus *in annal. Britannia, pag.573.* ibi: *Parati ſunt recognoſcere terras, quas tenent à Rege præfato, & tradere in manu ſua, quas poſſunt, & reſiduas pro viribus conquæſtant.* Joannes de Thuvrocz *in Chron. Vngar. part.2. cap.9.* ibi: *Conſtat itaque, non tantùm ſeptem capitaneos Pannoniam conquæſtaſſe, ſed etiam alios Nobiles, qui de Pannonia deſcendunt.* Illuſtrat Gerardus Voſſius *lib. 4. de vitiis ſerm. capite 4.* Unde munera injuſta dare, vel accipere pro ſæculari conquæſtu, eſt aliquid dare, vel accipere pro ſæculari jurisdictione accipienda, vel concedenda, ſeu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua eſt officiorum ſæcularium, ſeu ditionum venalitas. D. Thomas *opuſc.21.* Cajetanus *in ſumma, verbo officiorum*, Azor *tom.3. inſtit. lib.8.cap.7.* Rebellus *de juſtitia, 2.part.lib.9. quæſt.18. ſect.2.* Petrus Gregorius *lib.43.ſyntagm. cap.1.* Adam. Contzen. *lib.7. polit. cap.22. n.16.* P. Theophilus Raynaud. *in opuſc.de relig.negotiat. §.1. per tot.*

i *Aliquem conducere.*] De qua negotiationis ſpecie agemus infrà *in cap.6.*

j *Lites, & rixas amare.*] Unde religioſi irregulares ſunt, ut latè probat Barb. *part.1.de poteſt. Epiſcop.tit.2.gloſſ.14.*

k *Placitis ſæcularibus.*] Ideſt judiciis, ut pro- 5.
bavi *in cap.1. de feriis, cap.1. de immunit. Eccleſ.* coram judice enim ſæculari non debent clerici, aut monachi tanquam advocati perorare, cauſaſque defendere, niſi pro defenſione orphanorum, viduarum, vel ſuæ Eccleſiæ, ut probavi *in cap.1. de poſtul.*

l *Procuratores.*] Ut ſequenti commentario probabimus.

m *Turpis verbi, vel facti joculatorem.*] Turpis facti, ſeu verbi joculator in jure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprii corporis ſpectaculum in ſcena, aut ludo præbet, qui variis nominibus appellatur, Hiſtrio, Mimus, Pantomimus. Gloſſa verbo *Ioculatores, in cap.1. de vita & honeſtat. cleric. lib.6.* quorum artem ignominioſam fuiſſe etiam apud Gentiles conſtat *ex l.1. & 2.§. ait Prætor, ff. de his qui not. infam. l. ſi libertus 27. ff. de oper. libert. l. minimè 4. C. de Epiſcop. & cleric. l.4. C. de ſpectacul.* Tertul. *de ſpectac.cap.22.* ibi: *Manifeſtâ damnant ignominiâ, & capitis diminutione, arcentes Curiâ, Roſtris, Senatu, cæteriſque honoribus omnibus ſimul, ac ornamentis.* D. Auguſtinus *de civit. Dei libro 2. cap.13. Homines ſcenici ab honore omni pelluntur.* Illuſtrant Leonardus Coqueus *ad eundem locum D. Auguſtini*, Dorleans *ad Tacitum lib.4. annal.* P. Faber *libro 2. ſemeſtr. cap.12.* Revardus *lib.3. variar. cap.11.* Oſualdus *libro 18. Donel. cap.7. lit. A*, Demſterus *ad Roſinum lib.5. antiquit. cap.6.* Amaya *in l. unic. C. de mainma:* & etiam notavi *in can. Concilii Illib.* Licèt hiſtriones eo modo, quo apud nos comœdiæ recitantur, ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. juris, cap.9.* quare tam antiquis, quàm novis Eccleſiæ canonibus prohibitum eſt clericis joculatoriam artem exercere, immò & per annum eam exercentes, privilegio clericali privantur, *cap. maritum, 33. diſtinct. cap. clericum, 46. diſtinct. cap. cùm decorem, de vita & honeſt. cleric. cap.1. eodem tit. in 6. clement. 1. eod. tit.* Illuſtrant Barboſa *de jure eccleſ. lib.2. cap.12.* P. Gregorius *lib.4. partit. tit.8. cap.6.* Lantdmeter. *lib.2. cap.52.* Acuña *in d. cap. clericum*, quæ pœna privationis privilegii Clericalis valde conſona eſt politiæ Romanæ; nam apud Romanos ſimiles joculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de repub.* ibi: *Quia & veteres Romani, cùm artem ludicram, ſcenamque totam perducerent, genus id hominum non modò honore civium reliquorum, ſed etiam tribu moveri notatione cenſoria voluerunt.* Pro cujus perelegantis loci expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut cives à cenſoribus in ordinem honoris causâ referebantur, ſic ab iiſdem ignominiæ causâ ex ordinibus pellebantur: itaque ut tribum largiendo, plebeium; equum publicum aſſignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amovendo, plebeium; equum adimendo; Equitem, Senatu abjiciendo, Senatorem notabant, ut referunt Sigonius *de jure Roman. cap.16.* P. Faber *lib.2. ſemeſtr. cap.12.* Unde patet ſenſus Ciceronis, videlicet ut per exercitium hiſtrionis civis tribu amoveatur, ideſt omni privilegio Romanæ civitatis ſpolietur.

n *Iocum.*] Sæcularem ſcilicet, quia licèt æquè neceſſaria eſt animi recreatio, ac cibus, & potus, quia ſicut cibus caloris nativi detrimentum reparat, ita jocus intellectus, & memoriæ laxata inſtrumenta reficit, ut ex Philone docet D. Thom. 2. 2. *quæſt.168.* tamen idem Sanctus, ut ludus licitus ſit, eas conditiones requirit. Prima ut ab eo removeantur operationes obſcœnæ, aut noxiæ: ſecunda, ut animo temperato fiat; cavendum enim ait S. Ambroſius, ne dum relaxare animum volumus, ſolvamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum. Tertia, ut ludus congruat perſonæ, loco, & tempori, ut probant, exponuntque Leſſius *de juſtitia lib.4. cap.4. dub.13.* Lantdmeter. *lib.2. de veteri cleric. cap.153.* Gibalinus *tom.2. de negot. lib.4. cap.9. art.5.* 7.

o *Ornamentum.*] Veſtem videlicet incongruam proprio gradui, ſeu miniſterio, ut probavi *in cap. clerici, de vita & honeſt. cleric.*

p *Gulam, & ebrietatem.*] Juxta adducta latè *in cap. à crapula, de vita & honeſt. cleric.*

q *Pondera injuſta.*] Juxta tradita *in cap.2. de empt. & vendit.*

r *Sanctos Apoſtolos.*] Nam D. Paulum tentoria, 8.
ſeu

seu tabernacula ædificasse, refertur *cap.* 18. *Actuum Apost.* & ipse Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 4. aiebat: *Laboramus operantes manibus nostris.* Et sanctos Apostolos ad opificia sua, præcipuè piscatoria, rediisse refertur *eod. cap.* 18. atque inter Ecclesiæ Catholicæ Episcopos Spiridion Thremituntis in Cypro oves pavit, testibus Rufino, & Socrate *anno* 325. Hilarius Arelatensis agros coluit. Gennadius *anno* 445.

9. f *Regula S. Benedicti.*] Videlicet *capite* 57. aliàs 64. ipsius regulæ, ubi post constitutam fratrum opificum disciplinam, additur: *Si quid verò ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi, per quorum manus transigenda sunt, ne aliquam fraudem præsumant afferre.* Quæ verba apertè supponunt negotiationem illam, quâ res elaboratæ per proprios monachos, aut per artificium mutatæ revenduntur, licitam esse clericis, & monachis, exemplo Apostolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, ut suprà retuli, ut ita sine gravamine cujuspiam vitam ducerent, & egenis de sua tenuitate subvenirent.

10. s *Comessationibus.*] Hæc verba omisit Raymundus, forsan quia à Patribus Concilii Magunt. specialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare; tum quia sufficiens erat prohibitio gulæ, & ebrietatis jam supra relata. Cùm enim comessationes, & vinolentiæ, seu compotationes propria, & peculiaria vitia essent illius gentis, lege universali in corpore juris relatâ reprehendi non debebant. Inde etiam deducit Boëtius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio aliis fidelibus necessaria non fuit, ait Boëtius; quia cùm Germani comessationibus, & comporationibus dediti negligentes essent in gratiarum actione post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; immò cùm parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, ut ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad ulteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cùm idem de Gallecis referat Victoria *in theatro Deorum, lib. 2. cap.* 27. & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

11. t *Nemo militans Deo.*] *Epist. 2. ad Timotheum, cap.* 2. quâ Apostoli auctoritate etiam utuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can.* 16. ibi: *Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, nec ullo turpi negotio, & inhonesto victum quærant; quia respicere decent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotiis secularibus.*

u *Domini.*] Apud Lucam *cap.* 21.

x *Apostolus.*] 1. *ad Timoth. cap.* 5.

y *Ioca sæcularia, aut turpia.*] Veteres enim in conviviis cantus, tympanistrias, psaltrias, aliaque joca adhibebant. Quintil. *lib.* 1. *instit. cap.* 14. ibi: *Sed veterum quoque Romanorum epulis fides, ac tibias adhibere mos fuit.* Idem *libro* 1. *cap.* 3. *Omne convivium scenis, & canticis strepit; pudenda dicta spectantur.* Arnobius *lib.* 4. *adversus Gentes*, ibi: *Scribuntur Dii vestri in tricliniis cœlestibus, atque in chalcidicis aureis cœnitare, potare, & ad ultimum fidibus, & vocum modulatione mulceri.* Seneca *epist.* 84. ibi: *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm in theatris olim spectatorum fuit.* Plura adduxerunt de his jocis, & saltationibus in conviviis adhibitis Stuchius *de conviviis lib.* 3. *cap.* 20. & 21. Salas *in notis ad Petronium, fol.* 266. Ea de causa Trajanus à Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicavit à convivio suo, his verbis: *Neque enim aut peregrina superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor.* Similiter Alexander Severus à Lampridio in ejus vita, ibi: *Marius quoque parum scitè convivium exornabat, neque histrionem ullum habebat.* Theodosius non solùm sibi, sed etiam aliis lege lata psaltrias, atque voluptates illas lege interdixit, ut refert Victor, & Paulus Diaconus *in ejus vita*, & Claudianus *de mensa Stiliconis, in panegyr.* ibi:

Nullo cithare convivia cantu,
Non pueri lasciva sonant.

Quæ cuncta procul à convivio Christianorum amandanda sunt. Concil. Turon. 1. *can.* 3. apud Burchardum *lib.* 1. *decret. cap.* 226. D. August. *apud ipsum lib.* 2. *cap.* 134. Sarisbar. *libro* 1. *Polycrat. cap.* 6. & *lib.* 8. *cap.* 12. maximèque à mentis clericorum, ut statim dicemus.

12.

13. z *Et lectionem divinam.*] Per quam inter edendum sæpiùs sumit anima cibum, ut aiebat Sidonius *lib.* 4. *epist.* 9. quare olim clericis, ut hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. *lib.* 2. *epist.* 2. *in fine*, Concil. Tolet. 3. *can.* 7. *in cap. pro reverentia*, 11. 44. *dist.* Afric. *can.* 6. Turon. *can.* 23. Anonymus *in vita S. Fulguntii, cap.* 12. ibi: *Mox enim, sicut moris est, in convivio sacerdotum de divinis rebus ortus est sermo.* Cassianus *lib.* 4. *instit. cap.* 17. Illustrat Savarus *ad Sidonium, lib.* 4. *epist.* 9.

CAPVT II.

Eugenius Papa [a] *Lucell. Archiepisc.*

SAcerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laicorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodùm fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam à laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

NOTÆ.

1. a *Lucell. Archiepiscopo.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. fin.* & post Concil. Lateran. *p.* 16. *cap.* 15. Eugenius Papa I. *Sarenæ* D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II. si Episcopo*: quam litteram retinendam esse jam notavi *in cap.* 2. *de cleric. agrot.* Illud tantùm notandum duxi, legendum esse *Eugenius III.* non *I.* nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius verò III. plures scripsit, & ita legendum

est, *Eugenius III.* tam in præsenti, quàm *in d.cap.2. de cleric. agrotant.* & *in cap.2. de apost.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subvenitur illis ab Eccl.esia.* Probant eam textus *in cap. sed nec 4. cap.5.§.1.hoc tit. can.6. Apost.* ibi: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur.* Et *can.81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum conjicere se in publicas administrationes.* Et *can.83. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul utrumque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem, deponatur.* In hoc autem canone, & in Concilio Chalcedon. *can.185.* non agitur de militia armata, aut militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumve in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut ministratione funguntur, *l.1. Cod. de tabul. l.1.7.9.& 12. Cod. de proximis sacr. scrin.* D. Ambrosius *serm.7. Non enim tantùm de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur. sed quisquis militiæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur.* Cicero pro Muræna: *Nec solos nostro Imperio militare credimus eos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur; militant causarum patroni, qui gloriosa vocis confisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Lucanus *in panegyr. Pisonis*, ibi: *Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togata munera militiæ.* Manilius *lib.2. Astronom.* Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis compositum, *cap. pervenit, 86. distinct. cap. perlatum, 48. distinct. cap. de præsentium 10. quæst.1. cap. convenior, 21. quæst.3. cap. quia Episcopus, 5. quæst.3. cap. te quidem, 11. quæst.1. cap. generaliter, 16. quæst.1. cap. denique, 17. quæst.1. Clem. religiosi, de procurat.* Synodus 7. generalis *can.10.* juncto Bosqueto *ad Innocent. III. lib.2. epist.62.* Concil. Abricense temporibus Alexandri III. *can.12. Item clerici judices non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, à beneficiis Ecclesiasticis arceatur.* Concil. Tolet. celebratum anno 1565. *can.18.* ibi: *Qui in sortem Domini vocati sunt, & divinarum rerum ministerio, ac spirituali addicti militiæ, meminerint, juxta D. Paulum, se Deo, cujus signis militare decreverunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotiis vacaverint, quæ à divinis, ac spiritualibus distrahere frequentissimè solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse œconomos, ac sæcularium rerum dispensatores, necnon in foro civili procuratores, exceptis iis negotiis, quibus juxta canonicas sanctiones pietatis causâ vacare justè possint: alioqui ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur.* Refert Salcedo *in praxi, cap.57.* Consonat Carolus *lib.5. Capit. cap.107.* ibi: *Ut presbyteri curas sæculares nullatenus exerceant, idest, ut nec judices, nec majores villarum fiant.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, P. Gregor. *lib.3. partit. tit.18. cap.5.* Vela *tom.2. decis.44. num.75.* Salcedo *in praxi, capite 75.* Vighel. *in meth. juris can. fol.254.* Solorzanus *lib.4. polit. cap.18. ad finem*, Chopinus *lib.2. monast. tit.3. num.13.* Barbosa *lib.5. voto 89.* Martha *de jurisdict.4. part, cent.2. cap.116.* Espenceus *lib.2. digress. cap.10.* Mancinus *sacri juris controv. dissert.26.* D. Joannes de Larrea *alleg.86.* Thom. Delbene *de Parlam. dub.16.17.& 18.*

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud ita proprium est sacerdotum, quam lites sopire, causasque judicare; unde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cùm disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laïcos disceptatas judicasse. D. Clemens *lib.2. constit. cap.49. 50. & 51.* & *epist.1. ad Iacobum fratrem*: refertur *in cap. si qui ex fratribus 32. 11. quæst.1.* ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non judicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur.* Ubi verbum illud, *fratribus*, interpretatur Glossa, idest, *Christianis*, & colligitur *ex cap. ad mensam, 11. quæst.3. cap. quacumque 7. 11. quæst.6. cap. presbyter, 2. quæst.5. cap. ecce, cap. presbyter, 95. distinct. cap. relatum 4. cap. placuit 43. 11. quæst.1.* Concil. Chartag. 4. *can.23.* ibi: *Ut Episcopus nullius causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentiâ confirmetur.* Nec de solis clericis judicandis caput hoc intelligendum esse, facilè suadet D. Augustinus, qui Concilio interfuit, quique laïcorum lites vel ad fastidium usque se judicasse refert *in psalmo 118. lib. de oper. monach. cap.29.* & *homil. de pœnitentia, quæst.50. cap.12.* & *epist.147. ad Proculeianum*, ait: *Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarii fuerimus, sic nos sanctos, & Dei servos appellant, ut negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, ut dissensiones hominum terminentur.* Et D. Ambrosius *epist.24.* fatetur, se litis valdè perplexæ cognitorem, ac judicem fuisse. Eò referendum videtur quod *lib.6. Capitul. capite 145.* refertur his verbis: *Ut nullus Episcopus, vel quis infrà positus, die Dominico causas judicare præsumat, cæteris verò diebus, cohibentibus personis, illa quæ justa sunt, licentiam habeant judicandi, excepto criminali negotio.* Ubi pro inferiore Episcopi accipiendus est ejus vicarius, ut exponit Fulgosius *in cap.1. de offic. ordin. §.18.* & laudatur à Nicephoro *lib.2. Eccles. hist. cap.39.* Epiphanius, qui sacrorum Antistes erat, & civiles res tractabat. Igitur alienum non est à sacerdotali gradu forenses causas agere, & judicare. Et inde plura bona evenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliarios eligantur, docuerunt Bobadilla *lib.2. polit. cap.32.* Navarrete *discursu polit.29.* Solorzanus *tom.2. de jure Indiar. lib.3. num.72.* & *lib.4. c.4. n.42.* Menchaca *lib.3. de success. creat. §.30. num.312.* Accedit, nam ut aiebat Philosophus Euphrates, referente Plinio *lib.1. epist.10.* ea est Philosophiæ, & quidem pulcherrima pars, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere, & exercere justitiam. Unde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed ut ait Plutarchus in vita Themisc. ex rerum civilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillit. animi*, aiebat: *Optimum est, ut Archemidorus dicebat, actione rerum, & reipublicæ tractatione, & officiis civilibus se detinere.* Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* monachis scribebat: Non decet ut in ea vita, ubi fiunt Senatores laboriosi,

ibi

ibi fiant opifices otioſi. Igitur ſi clerici conſtituantur à laicis miniſtri, debent in eo miniſterio deſervire. Facit etiam judiciorum forenſium ratio; ideo enim inventa ſunt judicia, ut quiſque per viam juris legitimis actionibus, & remediis ſuum jus, ac ſibi debitum conſequatur; & ne cuiquam fas ſit rei ſuæ conſequendæ gratiâ per vim, atque injuriam ſibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo externus, C. de Judæis.* Facit tandem uſus variarum gentium, apud quas ſacerdotium cum officio politico jungebatur. Tacitus *de moribus Germ. cap. 9.* ibi: *Agricola Britannia Præpoſitus eſt, adjecto Pontificatus ſacerdotio.* Cujus inſtituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo ſua ad Pontif. cap. 1.* ibi: *Præclarè à majoribus noſtris inſtitutum eſt, quod vos eoſdem & religionibus Deorum immortalium, & ſummæ reipublicæ præeſſe voluerunt, ut ampliſſimi, & clariſſimi cives Remp. bene gerendo, religioſiſſimi religiones ſapienter interpretando, Remp. conſervarent.* De Judæis, Athenienſibus, Ægyptiis, & aliis refert Bernegerus *ad Tacitum, quæſt. 186.* Deinde adversùs eam partem præſentis aſſertionis, ubi docetur clericum miniſtrum, ſeu procuratorem laici fraude utentem in re pecuniaria, non eſſe defendendum ab Eccleſia, hoc eſt, ut communiter exponitur, privati privilegio fori, obſtat; nam generaliter verum eſt, clericum nullo ſuo facto, quantumvis illicito, & improbato, fori privilegium amittere, niſi ter à proprio Epiſcopo monitus, ab illo non deſiſtat, *cap. in audientia 15. cap. contingit 45. de ſent. excom. cap. fin. de vita & honeſt. cleric. cap. 1. eod. tit. in 6. Clement. unic. eod. tit. l. 49. tit. 6. partit. 1.* Igitur abſque trina monitione in præſenti ſpecie clerici adminiſtrationi ſæculari ſe immiſcentes, fori privilegio privati non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *cap. ſi diligenti 12. de foro compet.* ubi late probavi: ergo ex eo, quod clerici ſe immiſceant adminiſtrationi, ſeu procurationi laicorum, non debent amittere privilegium clericale quoad perſonas, aut quoad bona; Si enim expreſſus conſenſus renunciandi non ſufficit ad amittendum privilegium fori, quia illud in favorem totius ſtatus clericalis eſt conceſſum, multò minùs eis nocebit tacitus, & præſumptus, cùm taciturnitas expreſſam voluntatem non inducat, ſed ſolùm conjecturam, ut patet *ex l. qui tacet 142. ff. de R. I.* cui quantum prævaleat expreſſa, nemo ignorat, & probat Conſultus *in l. ſi ſervus 50. §. fin. ff. de legat. 1.*

5° TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex prohibitione tot Eccleſiæ legibus repetita, ne videlicet ſæcularibus negotiis clerici ſe immiſceant, *cap. 3. 88. diſtinct. cap. te quidem 29. 11. quæſt. 1. cap. pervenit, 26. 86. diſtinct. cap. quia Epiſcopus, cap. cùm ſimus 5. quæſt. 3. cap. clerici, cap. canonum, 14. quæſt. 4.* cum aliis infra proximo commentario adducendis. Unde cùm per adminiſtrationem rerum ſæcularium à laico receptam clerici implicentur negotiis ſæcularibus, ideo in præſenti prohibetur ſacerdotibus, ut laicorum miniſtri fiant, aut procuratores in eorum cauſis conſtituantur, niſi ut pro eis intercedant, ut *in cap. per venerabilem, in princip. qui filii ſint legit.* ubi Barbola *num. 2.* aut in Curia Romana, ut *in cap. cùm eſſum, de ſimonia*, ubi notavit Binsfeldius, & *in cap. cùm dilecta 22. de reſcript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in judicio eſſe nequeunt, *l. militem 7. l. ſtipendia 9. C. de procurat.* ne propter privata negotia ab armorum exercitio diſcedant, & caſtra deſerant, *l. milites 31. C. locati, l. milites 2. C. de re milit. lib. 12. l. 5. C. de condict. ob cauſ. l. 54. ff. de procurat. §. 10. Inſtit. de except. l. fin. C. Theodoſ. de commeat.* D. Ambrosius *lib. 1. offic. capite 36. Is qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Ob quam etiam rationem, ne ab altari diſcedant, jure prohibetur in præſenti ſacerdotibus militiam cœleſtem ſectantibus, ne miniſtri laicorum fiant, aut procuratores in eorum cauſis conſtituantur, ne exinde forenſibus negotiis implicati, ab Eccleſia, cui inſerviunt, amoveantur. Unde meritò laudatur Silvanus Epiſcopus primùm Philopolitanus, pòſt Trojanus, à Socrate *lib. 7. hiſt. cap. 37.* Nicephoro *lib. 4. cap. 39.* eo quòd clericos ſuos in cauſis litigantium, judicemque contendentium, & in negotiis quæſtum ſectantes, ac veluti nundiantes animadverteret, ne quis ex Clero cauſam in poſterum judicaret, conſtituit, clericumque nullum judiciis accommodavit, ſed acceptos ſupplicantium libellos uni ex fidelibus laicis, quem ſtudioſum agnoſcebat, tradebat, audiendique munus committebat. Facium Syneſius *epiſt. 57.* ibi: *Civilem virtutem jungere cum ſacerdotio velle, eſt miſcere omnino non miſcenda.* D. Bernardus *lib. 1. de conſid. ad Eugen. capite 5.* ibi: *Judicare de terrenis poſſeſſiunculis hominum, qui in cœleſtibus & angelos judicabunt?* Et paulò poſt: *Quænam tibi major videtur dignitas, & poteſtas, dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non eſt comparatio: habent hæc infirma, & terrena judices: & Reges, & Principes terræ, quid fines alienos invaditis? quid falcem veſtram in alienam meſſem extenditis? non quia indigni vos, ſed quia indignum vobis talibus inſiſtere, quippe qui eſtis in potioribus occupati.*

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; verum enim eſt, primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopos cum conſenſu clericorum non ſolùm Eccleſiaſticas cauſas judicaſſe, verùm & ſæculares laicorum, ex conceſſione Imperatorum. Conſtantinus enim Magnus ſtatuit, ut à judicibus civilibus ad Epiſcopos provocaretur. Sozomenus *lib. 1. cap. 9.* ibi: *Provocationes à civilibus judiciis ad Epiſcopos conceſſit, ſed & potiores eorum, quam aliorum ſententias eſſe volvit.* Idem quoque conſtituit Imperator Theodoſius, & protraxit etiam ad primam inſtantiam ex unius partis arbitrio, *l. 1. §. quicunque, C. Theod. de Epiſcop. aud.* refertur *in cap. quicunque, 35. 11. quæſt. 1.* Idem firmavit Carolus Magnus relatus *in cap. volumus, 37. 11. q. 1.* & utriuſque mentionem fecit Innocent. III. *in c. novit, de judic.* & Reges Gothorum cauſas omnes Epiſcopis judicandas committebant. Concil. Tolet. 4. *can. 30.* relatum *in cap. ſæpè 19. 23. quæſt. 8.* quod optimâ ratione tunc receptum erat, ut ſcilicet fideles à tribunalibus Paganorum judicum retraherentur, ob periculum ſubverſionis: quo modo accipit D. Paulum 1. *ad Corinth. cap. 6.* in illis verbis: *Jam igitur omnino impotentia in vobis eſt quoad judicia*; Bronchorſt. *centur. 1. aſſert. 31.* Poſtquam verò omnes fidem catholicam amplexi fuerunt, & cuncti judices catholici reperiebantur, cœperunt Eccleſiaſtici abſtinere ſe à cauſarum ſæcularium cognitione, niſi ab ipſis ſupremis Principibus in Senatores, & Conſiliarios eligerentur; nam ex Principis delegatione, aut nominatione omni tempore licuit etiam Epiſcopis, & aliis preſbyteris cauſas ſæculares judicare. Unde Syneſius

epiſt.57. præfecturam ſæcularem recuſans aiebat: *Non condemno Epiſcopos, qui in rerum negotiis verſantur; ſed magis miror eos, qui utrumque poſſunt: mea facultas non eſt duobus dominis ſervire; ſi verò ſunt aliqui, qui neque à condeſcenſu leduntur, poterunt ſanè & ſacerdotio fungi, & civitatum Præfecti eſſe.* Quæ de re extat elegans apologia Petri Bleſenſis pro clericis curialibus, *epiſtola* 6. ubi exponit, quo pacto in Anglia, quæ ad totius regni ſtatum ſpectare videbantur, clerici examinarent. *In domo Domini mei Cantuar. Archiep. viri litteratiſſimi ſunt, apud quos invenitur omnis rectitudo juſtitiæ, omnis cautela providentiæ, omnis forma doctrinæ: ibi poſt orationem, & ante comeſtionem, in lectione, in diſputatione, in cauſarum deciſione jugiter ſe exercent; omnes quæſtiones regni difficiles, & nodoſæ referuntur ad nos, quæ cùm inter ſocios noſtros in commune auditorium deducuntur, unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum ſine lite, & detractione ad bene dicendum mentem ſuam acuit; & quod ex conſultius videtur, & ſanius, de venæ ſubtiliore producit.* Et ita licitè clericos in Senatores, & Conſiliarios eligi, docent pluribus relatis Bobadilla *in polit. lib.2. cap.17. numero* 15. Vela *tom.2. diſſert.43. num.4.* Barboſa *lib.2. voto* 89. *ferè per tot.* Solorzanus *lib.4.cap.4. num.39. tom.2.* Nec quod dicebamus de utilitate judiciorum, obſtat; nam etſi utilia judicia ſint, poſſunt tamen & debent exerceri per eos, quibus prohibitum non eſt, ut clericis prohibitum reperitur ob ſpecialem rationem ſupra aſſignatam.

6. DISSOLVITUR SECUNDA DIFFICULTAS.

Nec obſtat alia difficultas ſuprà adducta, pro cujus ſolutione varia adduxerunt Interpretes. Hoſtienſis in ſumma hujus tituli, *numero* 4. Auſtrerius *in tract. de poteſt. ſæcul. regul.1. numero* 25. docent generalem monitionem, ſeu denunciationem in Synodo factam trinæ monitionis vim habere, ut *in cap.1. de locato, cap. à nobis* 21. *de ſent. excom.* & ita cùm præcederet in præſenti trina monitio, rectè clericus privilegio fori exuitur. Sed præterquam quod doctrina Hoſtienſis vera non eſt, ut probat Vela *d. diſſert.45. numero* 35. Eugenius in præſenti non loquitur de denunciatione in Synodo facienda, quia ſi de ea Pontifex ſenſiſſet, expreſsè juberet, ut denunciatio fieret in Synodo, quod non fecit; immò tantùm juſſit præſentem conſtitutionem denunciari ab Epiſcopo Satenſi. Gloſſa *in præſenti, verbo Eccleſia, verſic. Intelligo* 3. docet in præſenti præceſſiſſe trinam monitionem; ſed malè, cùm ex illis verbis, *denuncies publicè*, deducatur, denunciationem in communi eſſe faciendam: trina verò monitio ſupponit ſingularem, ac perſonalem monitionem cujuſlibet clerici, cùm in præſenti ageretur tantùm de denuncianda conſtitutione generali: unde meritò Gloſſam reprehendit Panormitanus, licèt eam ſequatur Jacob.de Graſſis *part.2. deciſ. lib.3. cap.2. num.29.* Narbona *in l.20. gloſſ.20. tit.1. libro 4. recopil.* Aliter textum hunc exponit *in extravag. unic. numero* 453. *poſt medium, de vita & honeſt. cleric.* Martha *de juriſdict. 2. part. cap.32. num.34.* qui aſſerit, publicam, & generalem admonitionem in hoc textu æquipollere trinæ, ob multitudinem, & incertitudinem clericorum ſæcularibus negotiis ſe immiſcentium, argumento textus *in authent. ſi omnes, C. ſi minor ab hæredit. cap. fin. qui matrimonia accuſare*: nam etſi ea doctrina ſuſtineri poſſet, ubi Pontifex loco trinæ monitionis, quæ aliàs deſideratur, ejuſmodi generalem admonitionem ſubrogaret, ut accidit *in d. extravag. unic.* in præſenti tamen non exigit illam generalem denunciationem pro trina monitione, ſed ut præſens conſtitutio, quæ generalis erat, nota fieret, nec illius ignorantiam clerici diœceſis Sarenſis prætendere poſſent; quod commune eſt omnium conſtitutionum, quæ de novo eduntur, ut in ſequenti textu dicemus; quare talis denunciatio non in vicem monitionis aſſignatur. His ergo omiſſis ſententiis dicendum eſt, in præſenti ſpecie non agi de illa privatione privilegii fori, ſed tantùm Eugenium ſtatuere, ut ſi neglectâ hac conſtitutione clerici miniſtri, ſeu procuratores laicorum eligantur, & ob fraudem circa rem pecuniariam commiſſam cauſa diſcutiatur coram judice ſæculari, qui de principali cauſa cognoſcit, non defendantur per Eccleſiam: non quia privilegium fori amittant reſpectu aliarum cauſarum, ſed tantùm quia cauſa illæ fraudis admiſſæ circa rem pecuniariam omnino eſt diſc[illegible]a cum cauſa principali coram ſæculari judice. Ideóque tunc per Eccleſiam non defenditur, ut contingit in clerico tutore, ſeu curatore, ſequeſtrumve accipiente à laico, ut latè docet alios ſimiles caſus reſolvens Vela *diſſert.45. ex num.67.* Nec obſtat augmentum hujus ſecundæ difficultatis, cui reſponderi poteſt, quod quoties clerici amittunt ſuo facto hujuſmodi privilegia fori, & canonis, hoc non provenit ex eorum renunciatione, ſed ex delicto: nec tunc hujuſmodi privatio ad eorum voluntatem refertur, ſed ad diſpoſitionem juris, quod indignum judicavit illis ab Eccleſia ſubveniri, per quos conſtat in Eccleſia ſcandalum generari, ut ait Eugenius in præſenti; neque eâ pœnâ privationis fori afficiuntur ſuo arbitrio, ſed lege Pontificia; nec facto ſuo abſolutè, ſed propter factum ſuum dependenter à jure, ut docuerunt Covar. *practic. cap.33. num.2.* Germon. *de ſacror. immunit. lib.3. cap.25. num.51.* P. Barboſa *in l. alia* 14. §. *eleganter, ff. ſolut. matrim.* Nec diſſimile eſt, quod jure civili contingit in homine libero, qui ad pretium participandum ſe venundari paſſus eſt. Nam quamvis nemini liceat ſuâ privatâ conventione, vel pacto ſervum fieri, *l. conventio* 37. *ff. de liber. cauſ. l. liberes* 10. *C. eod.* adeo ut etſi apud judicem ſervum ſe profiteatur, hujuſmodi confeſſio libertati non noceat, *l. parentes* 22. *l. interrogatam* 24. *l. liberes* 39. *C. de liber. cauſ.* tamen ſi ignoranti patiatur ſe vendi ob pretium participandum, in pœnam hujuſmodi delicti ſervus manet, *l.1. & per totum ff. quibus ad libertatem*, §. *ſervi, Inſtit. de jure perſon.* Sic etiam clerici, quamvis propriâ conventione privilegio fori, aut canonis renunciare non poſſint, ex traditis *in d. cap. ſi diligenti, de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis privatio ſequitur, privilegium amittunt, non tam propria voluntate, quàm juris diſpoſitione.

CAPVT

CAPVT III.

Alex. III. *in Concilio* [a] *Turonenſi.*

NOn magnoperè antiqui hoſtis invidia infirmata membra Eccleſiæ præcipitare laborat; ſed manum mittit ad deſiderabiliora ejus, & electos quoque nititur ſupplantare, dicente *b* Scripturâ: Eſcæ ejus electi. Multorum ſiquidem caſum operari ſe reputat, ubi pretioſius aliquod membrum Eccleſiæ ſuâ fuerit calliditate detractum: & inde nimirum eſt, quod in *c* angelum lucis more ſolito ſe transfigurans, ſub obtentu lugentium fratrum conſulendi corporibus, & eccleſiaſtica negotia fideliùs pertractandi, regulares quoſdam ad legendas leges, & *d* confectiones phyſicas ponderandas de clauſtris ſuis educit. Vnde ne ſub occaſione ſcientiæ ſpirituales viri mundanis rurſus actionibus involvantur, & in interioribus ex eo ipſo deficiant, ex quo ſe aliis putant in exterioribus providere: per præſentis Concilii aſſenſum ſtatuimus, ut nulli omninò poſt votum religionis, poſt factam in aliquo loco religioſo profeſſionem, ad Phyſicam, legeſve mundanas legendas permittatur exire. Si verò exierint, & ad clauſtrum ſuum *e* infra duorum menſium ſpatium non redierint, ſicut excommunicati ab omnibus *f* evitentur, & in nulla cauſa, ſi patrocinium præſtare voluerint, audiantur. Reverſi autem in choro, capitulo, menſa, & cæteris ultimi *g* fratrum exiſtant, & niſi fortè ex miſericordia Sedis *h* Apoſtolicæ, totius ſpem promotionis amittant.

NOTÆ.

a *Turonenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & poſt Concil. Lateran. *p.* 27. *cap.* 2. & reperitur textus hic *in can.* 8. *ipſius Concilii:* de eo Turonenſi Concilio egi *in cap. majoribus, de prabend.* & præſentis canonis ſanciendi cauſam referam infrà *in cap. ſuper ſpecula:* nunc integrum canonem ex ipſo Concilio ita reſtituo.

b *Scriptura.*] *Iob cap.* 39. *Aba* [illegible] *cap.* 1.

c *Angelum lucis.*] Vt ait D. Paulus [illegible] *ad Corinth. cap.* 11.

d *Confectiones phyſicas.*] Ideſt medicas, unde plerumque Medici Phyſici dicuntur. Macrobius *lib.* 7. *cap.* 15. *Medicina autem Phyſica partis extrema pars eſt.*

e *Duorum menſium.*] Communiter repetentes in præſenti, & Germonius *lib.* 1. *animadverſ. cap.* 3. Vela *diſſert.* 45. *num.* 75. exiſtimant, duos menſes in præſenti canone aſſignari, ut nulla ignorantia intendi poſſit ab ipſis monachis; quia regulariter quælibet conſtitutio noviter edita obligat poſt duos menſes à die publicationis, *authent. ut facta conſtitutiones, collat.* 5. *cap. noveris* 45. *de ſent. excom. l.* 2. *tit.* 15. *libro* 8. *ordin.* ubi Didacus Perez, Morla *de legibus, quæſt.* 5. Salas *eod. tract. diſput.* 12. *ſect.* 2. *num.* 1. de quo bimeſtri exaudiunt textum *in cap.* 1. *de conceſſ. preb. lib.* 6. ibi: *Aut niſi poſt tempus, intra quod ignorare minimè debuiſſet:* niſi aliter cautum ſit in ipſa conſtitutione, videlicet ut ex nunc obliget. Verùm pace tantorum virorum exiſtimo, in præſenti duos menſes non aſſignari à Patribus Concilii Turon. ut nulla ignorantia prætendi poſſit à monachis; ſed potiùs eos præſcribi, ut religioſi, qui poſt hanc conſtitutionem ſolenniter editam, & promulgatam, juxta tradita *in cap.* 1. *de poſtul. prælat.* è monaſteriis exierint ad audiendas leges, vel Phyſicam, & per duos menſes ad monaſterium non redierint, ipſo jure ut excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum menſium monachis præſcribitur, ſeu religioſis extra monaſterium degentibus, & leges, ſeu phyſicam audientibus, ut ad monaſterium redire poſſint. Vide Ferdinandus Santarel. *de Apoſtaſ. capite* 2. Suarez *de cenſuris diſput.* 23. *ſect.* 3. *num.* 15. Sayrus *eod. tract. lib.* 3. *cap.* 33. Gibalinus *de cenſur. in ſynopſi, littera R, num.* 7. docuerunt, monachum, qui intra ſpatium duorum menſium mutaverit propoſitum audiendi leges, vel phyſicam, hanc excommunicationem non incurrere.

f *Evitetur.*] Vnde hanc excommunicationem ipſo jure incurri, præſentem conſtitutionem exponens declaravit Honorius III. *in cap. fin. hoc tit.*

g *Vltimi fratrum.*] Hoc genus pœnæ, ſeu pœnitentiæ probavi, & illuſtravi *in cap.* [illegible] *de majorit. & obed.*

h *Apoſtolicæ Sedis.*] Licèt autem hæc diſpenſatio, ut ille promoveri poſſit ad altiores gradus, Pontifici ſit reſervata, non tamen abſolutio ab excommunicatione, ut notavit Gibalinus *ubi ſuprà.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu, & *ex cap. fin. hoc tit.* ubi ipſe innovatur, ſequens deducitur aſſertio: *Religioſi profeſſi, ſeu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Phyſicam ſcholas adierint, excommunicati ſunt.* Probant eam textus *in cap. ſuper ſpecula, de priv. cap.* 1. *hoc tit. in* 6. *cap. cùm de diverſis, eod. tit. lib.* 6. Innocentius II. in Synodo Romana *capite* 6. ibi: [Prava conſuetudo, prout accepimus, & deteſtabilis inolevit, quoniam monachi, & regulares canonici poſt ſuſceptum habitum, & profeſſionem factam, ſpretâ bonorum magiſtrorum Auguſtini, & Benedicti regulâ, leges temporales, & medicinam gratiâ lucri temporalis addiſcunt, &c. Vt ergo ordo monaſticus, & canonicus Deo placens in ſancto propoſito inviolabiliter conſervetur, ne hoc ulteriùs præſumatur, auctoritate Apoſtolica interdicimus.] Innocentius III. *lib.* 1. *epiſt.* 144. apud Sirletum *fol.* 67. Conſonant textus *in l.* 2. *tit.* 9. *l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. Illuſtrant ultra congeſtos in præſenti à Barboſa, & Garaña, idem Barboſa *lib.* 3. *vote* 88. Suarez *de*

1. CONCLVSIO ILLVSTRATVR, ET PROBATVR.

cenſur. diſp. 23. *ſect.* 4. *num.* 16. Azor. *tom.* 3. *inſtit. moral. lib.* 12. *cap.* 13. Hæphtenus *ad vitam S. Benedicti*, *lib.* 5. *tract.* 8. *diſquiſit.* 7. Thom. Delbene *de effic. Inquiſit. p.* 2. *dub.* 256. *ſect.* 21. Boëtius Epon. *in præſenti*, P. Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 8. *c.* 10. Martha *de juriſdict. 4. p. caſu* 168. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 69. *&* 107. Gibalinus *de clauſur. diſquiſ.* 2. *c.* 2. *§.* 5. *& in ſynopſi*, *littera R*, *num* 7. Gonzæus *in not. ad Caſſianum*, *collat.* 14. *cap.* 12. P. Mendo *de jure academ. lib.* 2. *q.* 30. *&* 31. Mancinus *ſacri jur. controv. diſp.* 27. Iranzo *de profeſſ. conſider.* 30. Garcia *in ſumma*, *tract.* 1. *difficult.* 2. *dub.* 7. Suarez *de cenſur. diſp.* 23. *ſect.* 3. *n.* 6.

3. IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo: Tam clericis, quàm monachis etiam coram judice ſæculari permiſſum eſt poſtulare, *cap.* 2. ubi probavi, *de poſtul.* Ergo ſaltem ad eundem finem peritia juris civilis illis neceſſaria eſt, cùm abſque illius juris ſcientia difficile, immò impoſſibile ſit in forenſibus cauſis patrocinium præſtare. Accedit, nam tam clericis, quàm monachis licet artificium, vel opificium aliquod honeſtum exercere, etiam ſæculare, *c.* 1. *de celebrat. Miſſar.* ubi probavi: ergo multò magis illis licebit tam liberales, & præſtantes artes, ut jus civile, & medicinam profiteri, cùm ex earum peritia non ſolùm ſuæ egeſtati, verùm & pauperibus poſſent ſubvenire. Augetur hæc dubitandi ratio primò, nam ſcientia ſacrorum canonum clericis omnino neceſſaria eſt, ut probavi *in cap. cùm in cunctis, de elect.* ſed ad peritiam ſacrorum canonum neceſſaria eſt juris civilis ſcientia, ut docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alii apud Barboſam *in cap. fin. hoc tit.* Unde prodiit vulgaris paræmia: Leges ſine canone valent parum; canones ſine lege nihil. Romanus *ſingulari* 654. Immò ad ſtudium ſacræ Theologiæ civilem peritiam valde prodeſſe, poſt Dianam docuit Cutel. *de priſca libert. Eccleſ. q.* 1. *n.* 72. Ergo ſaltem ad hunc finem, ut rectiùs percipiantur ſacri canones, & Theologiæ ſcientia, civilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

Quâ difficultate non obſtante, vera eſt ſuprà tradita aſſertio, cujus ratio exprimitur in præſenti textu, ibi: *Ne ſub ea occaſione ſpirituales viri mundanis rurſus actionibus involvantur, & in interioribus ex ipſo deficiant, ex quo ſe aliis putant in exterioribus providere.* Cùm enim monachorum vita procul debeat eſſe à negotiis ſæcularibus, ut in præſenti titulo paſſim docetur; ideo illis adire ſcholas, ibique mundanas leges, & phyſicam audire prohibetur, præcipuè cùm illis magis conveniant ſtudia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honorius III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Eccleſiaſticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Juſtinianus docet *in l. repetita*, *C. de Epiſcop. & cleric. l. conſulta*, *C. de teſtam.* his verbis: *Abſurdum eſt enim clericis, immò etiam probroſum, ſi peritos ſe velint oſtendere diſceptationum eſſe forenſium.* Unde juſtè in præſenti, & *in d. cap. fin.* monachis, & clericis ſub excommunicationis pœna prohibetur ſcholas adire, ibique leges, ſeu phyſicam audire. Peculiaribus tamen privilegiis nonnullis Academiis conceſſum eſt, ut clerici etiam eas adire poſſint cauſâ diſcendi jus civile, ut noſtræ almæ Academiæ Salmant. bullâ, quæ refertur in ejus conſtitutione 27. ubi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium juri civili operam dare. Idem Studio Piſano conceſſit Innocent. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *ſacri juris controv. diſp.* 27. Idem conceſſum fuiſſe Univerſitati Pictavienſi refert Baptiſta à Sancto Blaſio *in rubric. Decreti*, *num.* 78. *tom.* 1. *repetit.* in quibus expreſsè derogantur præſens textus, & dicta conſtitutio Honorii III.

5. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cujus ſolutione ſciendum eſt, valde controverſum eſſe inter Doctores, an monachis, clericiſque prohibitum ſit ſtudium juris civilis, ita ut non ſolùm publicè illud diſcere, legeſque audire, verùm & legere, cathedraſque juris Cæſarei moderari prohibitum ſit. Et etiam jus Cæſareum docere monachis, & clericis interdictũ eſſe docuerunt Hoſtienſis, Ioannes Andreas, & Ancharanus *in præſenti*, idem Ancharanus *in c. fin. hoc tit. n.* 3. Calderinus *conſil.* 2. Sylveſter *verbo Excommunicatio* 9. *n.* 6. Rebuffus *in tract. de nominat. q.* 5. *n.* 19. Menochius *de arbitr. caſu* 425. *n.* 34. Maiolus *de irregul. lib.* 2. *c.* 1. *num.* 13. Gambara *de effic. Legati*, *tit. de variis ordin. nomin. n.* 288. Mandoſius *de ſignat. gratia*, *tit. de diſpenſ. ad audiendas leges.* Moventur præſenti textu, ibi: *Ad legendas leges*, & ex identitate rationis, quia prædicta ratio, ne ſæcularibus actionibus involvantur, æquè militat in legente, ac in audiente. Unde ſi eadem ratio militat, idem jus ſtatui debet, *l. quædam*, *§. nummulario*, *ff. de edendo*, *cap. debitum*, *de bigamis*, *cap. nuptiarum*, 27. *quæſt.* 1. *c. ſi enim* 28. *quæſt.* 1. Accedit, quia correlativa ſunt audire, & docere. Ergo ſi prohibetur clericis, & monachis jus civile audire, prohibetur & per conſequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de acceptil. l.* 1. *C. de cupreſſis*, *lib.* 11. *l. fin. C. de indicta viduit.* & ab ſpecie *in l. culpa* 8. *C. de Mathem. cap. aliquanti* 26. *q.* 5. Sed contrariam ſententiam, immò non eſſe prohibitum religioſis, & clericis legere jus civile, ac Phyſicam, probant plures, quos refert, & ſequitur Barboſa *lib.* 3. *vere* 88. quibus adde Mancinum *ſacri juris controverſi diſſert.* 27. *per tot.* P. Mendum *de jure academ. q.* 30. *&* 31. pro quibus faciunt primò, quod permiſſum cenſetur omne, quod non invenitur prohibitum, *l. necnon*, *verſ. Qua clauſula ff. ex quibus cauſ. maj. l. mutus*, *§. cùm queritur*, *ff. de procurat. l.* 1. *§. fin. ff. de teſtibus*: nec prohibitum judicari debet, quod nec ſacræ ſcripturæ, nec poſitivæ leges prohibent, *cap. lex divina*, 27. *q.* 2. & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis ſecund. nubent. §. optimi*, *collat.* 1. *l. diſſentienti*, *C. de repud. l. illam*, *C. de collat.* & valet argumentum: Non eſt ita, quia jure cautum non reperitur, *cap.* 2. *ne Sede vacant. cap. Romana*, *de ſupplend. neglig. extravag. antiqua*, *de voto*, Ioannis XXII. ſed non eſt aliqua conſtitutio Pontificia, in qua prohibeatur clericis, vel monachis docere jus civile, vel Phyſicam: igitur illis id prohibeti non debet. Quâ opinione retentâ, non obſtat præſens textus, nam in eo non agunt Patres de docentibus jus civile, ſed de illud audientibus. Nec contrarium ſuadet verbum illud *Legendas*; nam accipiendum eſt pro *audiendas*, ut facilè ex textus ſerie colligitur, & ita acceperunt Honorius III. *in c. fin. hoc tit. in* 6. Alphonſus Rex *in l.* 28. *tit.* 7. *partit.* 1. ibi: *Phyſica, ni leyes no tuvo por bien ſanta Igleſia que aprendieſſe ningun home de religion.* Et ibi: *Los unos que iban à aprender phyſica, porque pudieſſen mantener los frailes en ſalud, y guarecerlos quando enfermaſſen en ſus monaſterios: è los otros las leyes, porque pudieſſen emparar las coſas de ſus miſmos lugares.* Et ibi: *Que non aprendan ninguno de eſtos ſaberes, è ſi les demandaſſen licencia para ir à aprender.* Et *in l.* 2. *tit.* 9. *partit.* 1. ubi referens caſus, in quibus incurritur excõmunicatio à jure canonico impoſita, ait: *La ouzena es, ſi algun Monje, ò Canonge reglar, ò algun clerico que ſea de miſſa,*

4. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

missa, ò otro que aya dignidad ò personaje, fue à Francias para estudiar en Physica, ò en leyes. Unde de audientibus, non verò legentibus leges exaudiunt hunc textum plures congesti à Barbosa *d. voto* 88. Mancinus, & Mendus *suprà*. Nec obstat militare eandem rationem in legente, ac in audiente, quod negandum est; nam qui scholas adit ad audiendas leges, id facit, ut rursus involvatur actionibus sæcularibus: sed ille, qui priùs scientiam acquisitam docet, non involvitur denuo, sed communicat aliis scientiam in se bonam, & necessariam ad regimen orbis terrarum. Quoad clericos illud etiam facit; nam ratio in præsenti textu adducta potiùs procedit in monachis, quàm in clericis, quorum vita laxior est, *c. alia, 16. quæst. 1. c. nunquam, de conser. distinct. 5.* ibi: *Cùm illi* (presbyteri scilicet sæculares) *fruantur suis rebus, ministrant Ecclesiis, adeunt balnea, unguenta non spernunt, & in omnii flore versantur. Ad quod & antè respondi, & nunc breviter respondeo, me in præsenti non de clericis disputare, sed monachum instituere.* Nec aliquid facit textus *in d. l. culpa*: nam procedit in scientia damnata, cujus studium æqualiter in audiente ac in legente prohibetur. Manet ergo, quod licèt monachis, & clericis in præsenti prohibeatur audire leges, aut Physicam, non tamen illis prohiberi eas publicè docere, & multò magis illis prohibitum non esse privatim studere, & eas discere: unde facilè dilolvuntur suprà adducta pro dubitandi ratione.

CAPVT IV.

Ex Concilio 3 Lateran.

SEd nec [b] procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, & sæcularibus viris, ut [c] justitiarii eorum fiant, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hoc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis: Nemo militans Deo implicat se sæcularibus negotiis; sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto, fluctibus sæculi, ut potentibus placeat, se immergit. Districtiùs autem decernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuit attentare.

NOTÆ.

1. a *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & quamvis Boetius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Concilio generali Lateran. & ita tantùm auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Gregorii IX. in hoc volumine; tamen reperitur in ipso Concilio, ut jam notavi *in cap. 1. de postul.* ubi extat alia pars hujus textus.

b *Procurationes villarum.*] Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum civilium administrationes. Concil. Oxoniense tempore Honorii III. *cap. 7. Præsenti decreto sancimus, ne clerici beneficiati, aut in sacris ordinibus constituti, villarum procurationes admittant, videlicet ut non sint senescalli, aut ballivi talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis rationibus obligentur, si & jurisdictiones exerceant seculares, &c.* Concilium Londinense habitum anno salutis 1502. apud Vvillelmum Malmesburiensem *lib. 1. de gest. Pontif. Angl.* ibi: *Ne quilibet clerici sint sæcularium præpositi, vel procuratores, aut judices sanguinis.* Hinc à Tribunali Romano rejectus quidam clericus, quòd jurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *cap. 132. Jurisdictionem civilem usque ad rigorem, quam imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit, ubi ex officio qualitercunque suscepto tenebatur & innocentes absolvere, & noxios condemnare: neminem tamen, ut ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit, sed confessos, aut convictos de crimine, Communia Ambianensi, ad quam judicium sanguinis spectat, secundum quod meruisset reos, judicandos exposuit, & plectendos.* Exponit Boëtius Epon. *in præsenti, num. 6.* Villæ enim plerumque ponuntur pro minoribus civitatibus, aut majoribus, ut *in cap. ex litteris. vers. Sic Episcopus, de excess. Prælat. cap. venerabili fratri, de censibus.*

c *Justitiarius.*] Idest judex, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Joannes Vossius *de vitiis serm. lib. 3. c. 17.* ibi: *Præfectos provinciarum, quos antea vice Domini in duo officia divisit, idest in judices, quos nunc justitiarios vocamus; & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent.* Indeque pro judicis munere ponitur justitiaria in legibus Siculis *lib. 1. tit. 45. & 46.* apud Matthæum Parisium *anno* 1188. ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare: Vvillelmus verò Eliensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret.* Specialiter verò justitiarius sumitur pro judice causarum criminalium, ut *in c. ex litteris 5. de pignor.* ubi justitiarius appellatur minister Regius, qui cognovit de quodam delicto: & *ex Clement. 1. de pœnit. & remiss.* ubi postquam Patres Concilii Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ ultimo supplicio damnatis non esse denegandum, ut fieri consueverat, hæc adjiciunt verba: *Justitiarios omnes, & Dominos temporales, ut ab hujusmodi desistant abusu, in Domino hortamur.* Notavit Glossa *in cap. Episcopus, hoc tit. in 6.* quo modo justitiarium in præsenti exponit Barbosa *voto* 89. *num. 66.* De clericis arcendis ab officiis sæcularibus agit Galeota *resp. fisc. 12 cap. 8.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. 2.*

Digitized by Google

CAPVT V.

Idem [a] *Cant. Archiep.*

CLericis qui in ſactis ordinibus conſtituti ſunt, ex [b] Toletano Concilio judicium ſanguinis agitare non licet. Vnde prohibemus, ne aut per ſe truncationes membrorum faciant, aut judicent inferendas; quod ſi quis tale quid fecerit, [c] honore privetur, & loco. Iubemus etiam ſub interminatione anathematis, ne quis ſacerdos officium habeat [d] Vicecomitis, aut [e] Præpoſiti ſæcularis. Clerici qui comam nutriunt, etiam inviti ab Archidiaconis [f] ſuis tondeantur. Veſtimento autem, & calceamentis, niſi quæ honeſtatem & religionem deceant, uti non liceat. Si quis contra hoc venire præſumpſerit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi ſubjaceat.

NOTÆ.

1. a *Cantuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.6.* & poſt Concilium Lateran. *p.27. cap.4.* & verba hujus textus reperiuntur *in Concil. Tolet. 11. can.16.* Agathenſi *can.20.* ut infrà dicemus; invaluerat enim his temporibus abuſus maximè in Anglia, quo Prælati Eccleſiaſtici ut juſtitiarii, & ſanguinis judices ſe gerebant, ut ex Matthæo Pariſ. refert Cironius *in præſenti.* Quare cùm queſti eſſent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quòd Hubertus Cantuarienſis Archiepiſcopus contra ordinem dignitatis ſuæ juſtitiarium ſe Regis Angliæ, & ſanguinis judicem gereret, Innocentius ſub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cætero faceret. De Cantuar. Archiepiſcopo egi *in cap.2. de reſcript.*

2. b *Toletano.*] XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Chriſti 660. ubi in canone 6. reperiuntur verba in præſenti tranſcripta: ex eo citantur à Rabano Mauro *in pœnit. cap.30.* Gratiano *in cap.30. 23. quæſt.8.* licèt ex Concilio Maguntino ea citent Burchardus *lib.1. Decreti, cap.201.* Ivo Carnot. *part.5. cap.315.* ex collatione autem Garſiæ à Loyſa ita tranſcribo: [His, à quibus Domini Sacramenta tractanda ſunt, judicium ſanguinis agitare non licet: & ideo magnoperè talium exceſſibus providendum eſt, ne indiſcretè præſumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum eſt, ſententiâ propriâ judicare præſumant, aut truncationes quaſlibet membrorum quibuſlibet perſonis, aut per ſe inferant, aut inferendas præcipiant. Quod ſi quiſquam horum immemor præceptorum, aut Eccleſiæ ſuæ familiis, aut quibuſlibet perſonis tale quid fecerit, & conceſſi ordinis honore privatus, & loco ſuo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergaſtulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda eſt, propter Domini miſericordiam, qui non vult peccatoris mortem, ſed ut convertatur, & vivat.]

c *Honore privetur, & loco.*] Quibus verbis continetur privatio officii, & beneficii, quæ eſt depoſitio verbalis, non autem actualis, ſeu realis degradatio, ut jam expoſuit Boëtius Epon. *hic, num.17.*

3. d *Vicecomitis.*] Vicecomes apud ſcriptores poſterioris ætatis accipitur pro Vicatio Comitis; inde Vicecomitiam pro Vicaria poſuit Ordericus Vitalis *lib.5. hiſtor. Eccleſ.* & hujus officii meminit Ioannes VIII. in Concilio Trecenſi, relato à Carnotenſi *part.3. Decreti, cap.98.* ibi: *Omnibus Epiſcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, &c.* & *in epiſt.302.* ad Mironem, probat Alteſſerra *de Ducibus & Comit. cap.18. lib.3.* Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem privatam convertebant, juſtitiamque adminiſtrabant, ac juſtitiarios deſignabant. Sarisbarienſis *lib.5. Polycrat. cap.15.* ibi: *Nam de Vicecomitibus, & juſtitiis, quæ ut vulgari noſtro utar, directa dicuntur.* Matthæus Pariſ. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laicali ſe foro immiſcuit.*

e *Præpoſiti.*] De Præpoſitis, tam ſæcularibus, quàm eccleſiaſticis, nonnulla adduxi *in cap.1. de ætate, & qualit.*

f *Inviti ab Archidiaconis.*] Verba, quæ ſequuntur, expoſui *in cap.7. de vita, & honeſt. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ideo illa omittit Raymundus *in præſenti.*

COMMENTARIUM.

4. CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR.

EX hoc textu, *junctis cap. fin. infrà hoc tit.* talis deducitur aſſertio: *Clerici nec proferre, nec dictare ſententiam ſanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effuſionem ſanguinis perveniatur.* Probant eam textus *in cap.1.15. q.4.* ibi: *Criminalia negotia presbyter, clericus, &c.* Et *cap.ſepe 29. cap.his à quibus 30. 23. quæſt.8. cap.ad audientiam, de crimin. falſi, cap. in Archiepiſcopatu, de raptor. cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat. c.fin. hoc tit. in 6.* Concil. Altiſſiod. *can.33.* ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, ſtare.* Et *can.34. Non licet presbytero in judicio illo ſedere, unde homo ad mortem tradatur.* Exonienſe tempore Honorii III. *cap.7. Auctoritate generalis Concilii diſtrictè inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in ſacris ordinibus conſtitutus, litteras pro pœna ſanguinis infligenda ſcribere, vel dictare præſumat, vel ubi judicium ſanguinis tractatur, interſit.* Matiſcon. 2. *can.19. Cognovimus quoſdam clericorum infrunitos ad forales reorum ſententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum acceſſum hunc canonem protulimus, definientes ut ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec interſit atrio, aut fanciolo, ubi pro reatus ſui qualitate quiſquam interficiendus eſt. Si tamen exnunc aliquis eorum definita contemnens, illuc acceſſerit, aut interfuerit, defraudatus honeſti honoris ſtatu, illis gregibus examinatorum ſocietur, quos divinis præcelſi myſteriis.* Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa in præſenti, Boëtius Epon. *hic*, Eſpenceus *lib.2. digreſſ. cap.10.* Mancinus *ſacri juris controv. diſſert.26.* Martha *de juriſdict. part.1. cap.48. n.4.* Columb. *de Angelica Hierarc. lib.5. c.52.* Barbos. *lib.3. voto 89.* Suarez *de cenſur. diſput.45. ſect.5.* Robertus *lib.1. rer. judic. cap.6.* Ant. Auguſt. *in epit.*

Digitized by Google

epit. jur. lib. 29. tit. 20. Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 23. in princip.* P. Gregor. *lib. 4. partic. tit. 8. cap. 10.* & *tit. 15. cap. 3.* Petrus Bollo *in œconom. canon. class. 1. cap. 5. §. 2.* Balsam. *in can. 18. Synodi Constantin.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 63.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Iudex, fol. 469.* Tapia *2 tom. Catena, lib. 5. quæst. 7. art. 6.* Manrique *de differens. utriusque fori, quæst. 198.* Crespetius *in summa, verbo Clerici non interſint sentent.* Theophilus Raynaud. *tom. 17. in tract. de religioso loricato, folio 200.* Dartis *ad 23. quæst. 1. cap. 4. 5. & 6.*

5. TRADITUR RATIO DUBITANDI.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum est, ut simili vindictà Dominus placari dicatur *in cap. 16. & 21. cap. quali, in fine, 23. quæst. 5. cap. si quis, 23. quæst. 4.* quare crudelis non judicatur qui nocentem condemnat, *cap. non est crudelis, 23. quæst. 5.* immò pietatem exercet, *cap. reos, in fine, 23. quæst. 5. cap. legi 23. quæst. 8. cap. fin. de pœnit. distinct. fin.* Vnde D. Hieronymus *super Ezechielem lib. 2. & 4.* ait: *Qui malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat, optimus minister Dei est.* Latè illustravi *in cap. inter alia, de immunit. Eccles.* Igitur clerici non ideo debent officio, & beneficio privari, eo quòd nocentes condemnaverint. Accedit, nam Ecclesia potestatem habet utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ut ex Sanctis Augustino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib. 5. de sacror. immunit. capite 13.* Unde plerumque pœnam sanguinis infligit, ut *in cap. delatori, 5. quæst. 3.* ibi: *Delatori lingua capuletur.* Et *in cap. 1. de calumniat.* jubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Gregorius similem pœnam statuit *in cap. quia justa 5. quæst. 6. cap. fraternitas, 12. quæst. 2.* & *in cap. illi qui, 5. quæst. 5. cap. 1. de deposito*, jubetur, ut veritas à reo diversis cruciatibus eruatur: ergo clerici, ut sacrorum canonum cultores, possunt eos executioni mandare, & per consequens sententiam sanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo sacerdotum veteris legis, qui gladio materiali utebantur pro excessibus vindicandis: eo namque usus est Samuel Propheta in Regem Agag, *lib. 1. Regum, cap. 15.* & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cùm idolis servientes cœlestis ignis, assumptique holocausti miraculo superans confudisset, apprehendi jussit, apprehensosque, & ad torrentem Cison ductos, ad unum interfecit. Idem Helias jubens ignem è cœlo descendere, & semel, atque iterum quadraginta viros devorati faciens *lib. 4. Regum, cap. 1.* Hac etiam potestate usus est Eliseus ibidem, *cap. 4.* in pueros irrisores. Jojadaque sacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciavit *lib. 2. Paralip. cap. 22. Educite eam extra septa templi, & quicumque eam sequutus fuerit, feriatur gladio: & juxta palatium interfecta est.* Sunt & alia ejusdem generis exempla, ex quibus apertè constat, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines usos fuisse: & ne quis dicat hoc tantùm contigisse sacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apostolorum Princeps, & Christi Vicarius in Ananiam, & ejus uxorem Sapphiram, quia partem pretii occultaverant, hoc gladio animadvertit, ut refertur *Actuum Apost. cap. 5.* Idem Sanctus auriculam Malco Principis sacerdotum servo amputavit, *cap. 26. Matthæi.* Facit etiam exemplum sacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, si credimus Tacito *de moribus German.* Schedio *de Diis German. lib. 2. cap. 13. fol. 295.* nec animadvertere, nec vincire, nec verberare quemquam, nisi sacerdotibus, permissum erat. Ergo alienum non est à sacerdotio, ut sacerdotes etiam sententiam sanguinis proferant.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Quà dubitandi ratione ita fulcità non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, nam Ecclesia valde abhorret quamlibet sanguinis effusionem, ne ejus effusionis particeps videatur: quare suis ministris ita diligenter inhibet, ne sententias, per quas sanguis effunditur, aut membrorum truncatio sequitur, proferant, dictent, recitent, vel scribant, aut ubi exequuntur, interſint, ut de Magistratibus Ecclesiasticis dici non impropriè possit, quod Ausonius de Magistratibus municipalibus: *Quique suas rexere urbes, purumque tribunal sanguine, & innocuas illustravere secures.* Ideo enim Ausonius tribunal purum sanguine, & innocuas secures vocat, quia licèt Magistratus municipales jus haberent deferendarum fascium, illis tamen fasces, & secures magis erant insignia Magistratus, quàm imperii; aut certè honestamenta nominis potiùs, quàm insignia potestatis. Neque enim poterant jubere vinciri, virgas expediri, vel insontes lege agi. Nos idem de judicibus ecclesiasticis legere possumus; siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem, & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus interſunt, Latinus Pacatus vocat Antistites nomine, revera autem satellites, & carnifices: *Qui cùm judiciis capitalibus astitissent, cùm gemitu, & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quum lictorum arma, quum damnatorum frena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & cæremonias, quas incestaverant mentibus, etiam corporibus inquinabant.* Immò Tertull. *lib. de idololatr. c. 7.* quemcumque Christianum monet, ne judicet in caput alicujus, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Unde Justinianus Imperator, teste Nicephoro *lib. 10. histor. cap. 14.* Christianos hac excusatione à Magistratibus rejiciendos dicebat, quòd illi judicio capitali quemquam damnare nefas esse dicerent. Romani etiam Magistratum ambire, aut suscipere Flamini Diali interdicebant, impium credentes Diis sacrificare, & auspicem esse divini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus suppliciis interfuisset. Plutarchus *in Rom. quæst.* qui *problem. 115.* eleganti observatione docet, quare sacerdotibus juris dicendi potestas, criminumque cognitio sit adempta, ne scilicet capitali condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetuâ expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: credebant enim ipsi, quod judices etiam tunc cùm nocentissimos damnabant, inquinati manebant, unde contestationem faciebant, de qua D. Clemens *lib. 2. const. Apost. c. 52.* ibi: *Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus adversus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrat Grethserus *lib. 1. de cruce, c. 14.* quare cùm apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiâ, Titus Imperator ideo Pontificatum accepit, ut puras servaret manus, teste Suetonio *in ejus vita, c. 9.* & cùm L. Cantilius scriba Pontificum, eo quòd cum Florentia stuprum fecisset, à Pontifice Maximo eò usque virgis cæsus esset, ut inter verbera exspiraret, nefas id prodigii loco habitum refert Livius *decad. 3. lib. 2.* Unde rectè Ecclesia, quæ adeo sententiam sanguinis abhorret, ut neque in atriis Ecclesiarum eas proferre sinat, *c. 5. de immunit. Eccl.* statuit, ut ejus ministri, id est clerici, procul essent ab hac sanguinis effusione, aliàs qui sententiam sanguinis dixerint, eos ab officio, & beneficio esse deponendos sanxit.

Illi

Illi etiam irregularitatem contrahunt, ut supponitur potiùs quam noviter statuitur, *in cap. fin. hoc tit.* Varios casus hujus irregularitatis referunt Diana *part.* 12. *tract. miscel. fol.* 218. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *difficult.* 1. *cum sequent.*

7. DE REIS BRACHIO SÆCULARI TRADENDIS.

Unde consuevit Ecclesia cùm aliquis clericus ob enormia delicta per Episcopum proprium degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, ut ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat. D. Augustinus *epist.* 158. ibi: *Pœna illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam.* Innocent. III. *epist.* 130. ibi: *Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in cap. novimus, de V. S.* quod etiam servatur in hæreticis relaxandis judici sæculari, ut refert, & probat Baronius *anno* 385. Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. à la justicia, y brazo seglar, specialmente à N. corregidor de esta ciudad, y su lugarteniente, à los quales rogamos, y encargamos muy afectuosamente, como de derecho mejor podemos, se ayan benigna, y piadosamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex d. cap. novimus,* & *ex l.* 60. *tit.* 6. *partit.* 1. ibi: *Però su Prelado debe rogar por el, que le aya alguna merced, si quisiere.* Et hodie in usu est, quia juxta jus commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cùm bullis Pauli IV. & Pii V. cautum sit, ut Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis judicandis assistunt, non solùm in causis hæresis, verùm in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere, quâ rei damnentur ad quæstionem, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, ut refert Peña *ad Eymericum, part.* 2. *Directorii, com.* 27. & noviter probat & illustrat Araujo *in decis. moral. tract.* 5. *quæst.* 5. *per tot.*

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt verum sit, bonum opus esse & meritorium justitiam ultionis exequi in improbos, & malos ad ultimum supplicium, si mereantur condemnari; tamen omne quod bonum est, nisi bene fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, malè fieri dicitur. Unde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferunt in nocentes, licèt bonum ex se opus exerceant, improbè tamen faciunt; ideoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si judices laïci sunt, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse dispensare ex justa causa, defendit Araujo *tract.* 2. *qq. mor. quæst.* 11. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt certum sit, in Ecclesia residere potestatem utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ita ut pœnas corporales per se judices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap.* 1. *de calumniat. cap.* 2. *de clerico excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. in Synodo,* 63. *dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio, per se infligere, & exequi non valent, sed per judicem sæcularem, ut suprà dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per judicem ecclesiasticum perveniri possit, latè agemus *in d. cap.* 1. *de calumn.*

CAPUT VI.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

SEcundùm instituta [b] prædecessorum nostrorum sub interminatione [c] anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causâ lucri negotientur, & ne monachi, vel à clericis, vel à laïcis [d] firmas habeant, neque [e] laïci Ecclesias ad firmas teneant.

NOTÆ.

[a] *Lundon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. De Lundon. Ecclesia egi *in cap.* 6. *de consuet. cap.* 1. *de renunc.*

b *Prædecessorum.*] Quorum auctoritates, & verba infrà dabimus in probatione conclusionis.

c *Anathematis.*] Gelasius *in cap. consequens, distinct.* 88. suspensione multat clericos negociationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, ut latè probant Theophilus *in discept. de relig. negociat.* §. 5. *numero* 88. Gibalinus *de univers. negot. lib.* 1. *art.* 2. *cap.* 3.

1. d *Firmas.*] Idest possessiones conductas, ut exponit Boëtius *hic*, & notavi *in cap.* 1. *de locato*, sive ut Theophilus ubi suprà exponit, idest, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudve similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ Gallicè hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica; unde quia Episcopus Lundoniensis ea usus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Concil. Lateran. *part.* 27. *cap.* 21. ubi Cantuar. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis ita scribit: *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus universis monachis vestræ jurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis à præsumptione sua ecclesiasticâ districtione cessare.*

e *Ne laïci Ecclesias.*] Immò laïcis decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *cap.* 2. *de locato.* Sed respondendum est, aliud esse locare fructuum, seu proventuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud verò locare jus ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias: illud permittitur ut Ecclesiis utile, & honestum, ne clerici nimiùm rebus externis, & merè temporalibus involvantur; hoc autem prohibetur, ne laïcorum dispositioni, gubernationique subjiciantur Ecclesiæ, juraque merè spiritualia; cùm absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsiusque jura diviti laïco committi; cùm etiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in cap. quoniam, ne Prælati vices suas.* 2.

COM

Digitized by Google

NOTÆ.

3 CONCLUSIO TRADITUR, ET PROBATUR

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non licet clericis, vel monachis lucri causâ negotiari, vel possessiones conducere.* Probant textus *in cap. non licet* 46. *dist. cap.* 1. 2. *&* 3. *ferè per tot.* 88. *dist. can.* 80. 81. *&* 82. *Apost. cap.* 10. 14. *quæst.* 2. *cap.* 3. 14. *q.* 4. *cap. observandum*, 15. *quæst.* 2. *cap. placuit* 3. 21. *q.* 3. Concil. Liber. *can.* 19. Hipponense *can.* 17. ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores.* Nicæn. 2. *can.* 10. *Non licet clericis curas sæculares suscipere, ut qui sint à canonibus prohibiti hoc facere.* Arelat. 2. *can.* 14. *Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratiâ aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Emeritense *can.* 11. Cabilon. 2. sub Carolo *can.* 11. *Ne presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant.* Rhemense *can.* 30. *Nemo sacerdotum vel monachorum negotiis illicitis se implicent.* Parisiense *lib.* 1. *cap.* 29. Meldense *can.* 49. *cap. pervenit*, 86. *dist.* Concil. Carthag. 1. *can.* 9. ibi: *Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit, &c. Si injuriâ constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putaverint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publicus vindicabitur.* Forojul. *cap.* 6. *Placuit ut ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibiis, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi fortè si hymnis & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus dignè, compositè, honestèque compositis utatur. Ab his igitur non solùm non inhibemus abstinere, verùm etiam conniventes licentiæ concedimus votum.* Agathense *can.* 69. Tarracon. *can.* 2. *&* 3. Aurel. 3. *can.* 26. Carthag. 1. *can.* 6. 8. *&* 9. Aquisgran. *can.* 93. Vvormat. *can.* 67. *&* 69. Chalcedon. *can.* 3. Cabilon. 2. *can.* 44. Trullean. *can.* 3. Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p.* 2. *cap.* 31. ibi: *Quare multâ providentiâ olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus fœneratores) sint lucri causâ.* Trevirense *anno* 1549. sub Ioanne Archiep. *tit. de Religiosis*, ibi: *Statuimus, immò antiquorum PP. canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotiis se immiscere præsumat.* S. Dionysius *c.* 6. *hierarch.* ait: *Multa quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, ut sunt nuptiæ, in bello, aut negotiatione versari, & in aliis esse, ob quæ laicus non condemnatur.* Et *can.* 16. *Codicis Eccles. Afric. can.* 18. *&* 185. *Eccles. univers.* S. Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 9. aliàs 66. ubi Pamel. S. Ambrosius *lib.* 2. *de officiis, cap.* 21. S. Chrysostomus *homil.* 20. *ex variis, in Matthæum*, S. Epiphanius *hæresi ultim.* S. Augustinus *psalmo* 70. Sanctus Gregorius *homil.* 17. *in Evang.* P. Blesensis *epist.* 17. P. Cluniac. *lib.* 1. *cap.* 20. Theod. Studita *sermon.* 9. Novel. Valentin. *de Episcop. judic.* Alia juris testimonia congessit Antonius Augustinus *in epit. libro* 6. *tit.* 50. *&* *lib.* 7. *titulo* 25. *&* *lib.* 8. *tit.* 39. *&* *lib.* 35. *tit.* 2. Illustrant ultra congestos à Barbosa hîc, & Garcia *in cap. hoc tit.* Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. *littera E*, *lib.* 3. *tit.* 18. *cap.* 5. *litt. M.* *&* *lib.* 4. *tit.* 8. *cap.* 10. *&* *de repub. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 16. Barbosa *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 40. *à num.* 83. *&* *de offic. Parochi, cap.* 6. *num.* 37. Hoëtius Epon. *hic*, D. Ioannes de Larrea *alleg.* 86. Renatus à Valle, seu verius credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat.* §. 3. Balsamon *in can.* 3. *Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. c.* 11. *obs.* 2. Cotolanus *in can.* 7. *Apost.* Cuiacius *in l.* 3. *C. locati, & in l.* 3. *C. de commerciis*, Cresolius *lib.* 3. *mystag. c.* 5. *&* 37. *&* *lib.* 4. *cap.* 14. Frances *in pastor. regul. p.* 2. *cap.* 16. Gibalinus *de univers. negot. lib.* 1. *cap.* 2. *artic.* 3. Vighel. *in method. juris can. fol.* 259. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 18. Diana *part.* 11. *tract.* 1. *resol.* 10. *&* *tract.* 6. *resol.* 41. Rever. P. Fr. Ioannes Martinez *in discurs. polit.* Gothofr. *in l.* 12. *C. Theodos. de lustrali collat.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sacris canonibus non solùm negotiatio clericis prohibita non est, verùm & sæpe sæpiùs præscripta, ut in Concil. Carthag. 4. *can.* 52. relato a Gratiano *in capite clericus*, 91. *dist.* ibi: *Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et *in cap. clerici*, 1. *quæstione* 4. *cap. nunquam, de consecrat. dist.* 5. *l.* 2. *C. de SS. Eccles.* ibi: *Vel mercatura*; & aliis congestis à Mornacio *in l.* 2. *C. de Episcop. & Cleric.* Ant. August. *in epit. jur. lib.* 8. *titulo* 21. Roberto *lib.* 2. *rer. judic. cap.* 2. Gazeo *ad Cassian. lib.* 2. *instit. cap.* 3. Narbona *in horograph. num.* 154. Cellotio *lib.* 5. *de hierarch. cap.* 5. §. 6. & meritò, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. ibi: *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus, ejusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, sylvicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori: nullum fructum operum ejus repudiamus: planè temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus usui vestro. Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus novimus, non scio.* Igitur non rectè in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura, in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex objecto, illisve necessariò adjunctis, malum; immò res est conservationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam. Molina *de justitia tract.* 2. *disput.* 339. Abulensis *in cap.* 25. *Matthæi, quæst.* 123. Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, immò potiùs permitti, quippe illi magis sincerè, & absque adscititiis maculis illam exercebunt, & absque ullo status dedecore, ut faciunt nobiles, quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, ut probant Straccha *de mercatura, part.* 2. *num.* 17. Adam Contzen. *libro* 1. *polit. cap.* 9. Tiraq. *de nobil. it. cap.* 33. Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim monachos Abbatis Aphronii exercuisse omnes artes, & ex opificiis venditis victum paravisse, quod verò supererat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse, scribit Palladius *in Lausiaca, cap.* 39. De Palemone monacho idem legitur in Pachomii rebus gestis. Archebium triplicato sibi penso operis manuum, per annum dissolvisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit

4 IMPUGNATUR TRADITA ASSERTIO.

Cassianus *lib.5. instit. cap.38.* Vnde Sanctus Basilius *regul. fusior.37. & 42.* laborem in artificiis vendibilibus positum, ut supperat monacho unde tribuat necessitatem patienti, mirè commendat. Idem S. Augustinus *libro de opere monach. cap.22. & 25.* valde probat, ut qui aliquando in sæculo, opifices fuerint, admittantur, in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda: nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotiis implicatis effusio spiritus, aut evagatio mentis; nam S. Chrysostomus *homil. 35. in Genesim*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantavis multitudine negotiorum: & ut doceat id non modò esse possibile, sed non multùm operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studiis, & divinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib.4.de claustro animæ,cap.36.* aiebat: Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in urbe non est. Pulchrè S. Bernard. *serm.40. in Cantica: Sola*, inquit, *indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo; solus es., si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: videsne posse esse te, & solum cùm inter multos, & inter multos, cùm solus es? Solus es in quantacumque hominum versaris frequentia.* Alia exemplaprosequitur Rouillel. *lib.4. num.41.*

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

Qua dubitandi ratione non obstante, defendenda est præsens assertio, quæ non levibus firmatur rationibus. Prima, & præcipua sæpe sæpiùs repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotiis sæcularibus*, juxta Apostolum 2. *ad Timoth. cap.2.* quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in epist. ad Episcop. Lucaniæ*, D. August. *lib.19. de verb. Domini*, PP. Concilii Carthag.3. *can.15.* Forojul. sub Hadriano 1. *can.5.* Vt autem liqueat, quâ ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempe jubens, ut meminerit se esse Christi militem. Porrò nemo ex iis, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotiis sæcularibus immiscere, nec prædia conducere, *l. tribuni 11. l. nemo 13. C. de re milit. lib.12. l. si ignorans, l. ult. C. locati, l.1. C. de præpos. agent. l.5. C. de agentib. in rebus, l.8. §.5. ff. qui satisd.* Harmenop. *lib.1. promptuarii, tit.16. §. 3.* Synopsis Basilic. *lib.20. tit.1. l.2. tit.8. l.2. tit.12. part.3. l. unic. C. negotiatores ne militent*; ubi Raguellius, & Linglois, *l.5. & 8. C. de condict. ob turp. causam, novel. Justin.126.* Vegetius *lib.2. de re milit. cap.19.* Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in novel. de offic. & numer. Præfect.* ibi: *Indigna, & pudenda armato homini negotiatio; mercimonia verò exercere, atque ergasteriis adhærere, longè à militiæ dignitate alienum.* Et *l. si cohortalis, in fine, C. de cohort. lib.12.* nisi speciali licentiâ à Principe impetratâ, *l.3. C. in quibus causis milit. l.3. C. Theodos. de immunit. concess.* Præesse etiam publicæ officinæ vile, & abjectum semper est habitum, *l. antepenult. C. de incestis nupt. l.1. in princip. de natur. liber.* & ex diverso mercatoribus militia interdicitur, *l. unic. C. negotiatores ne militent.* Vnde dum plures res absurdas sui sæculi recensens Sidonius *lib.1. epist.8.* ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, studem pilæ senes, alea juvenes.* Illustrant Formerius *lib.2. select. cap.3.* Acacius *lib.2. de privil. milit. privil.2. & 16.* Ayala *de jure belli, lib.3. cap.4.* Pancirola *lib.2. variar. cap.206.* Hunnius *in Encyclop. tract.3. tit.5. cap.2.* Cuiac. & Rither. *ad novell.116.* Revard. *lib.1. conject. cap.13.* Solorzanus *tom.2. lib.3. cap.18. num.39.* Gibalinus *tom.1. de universa negot. lib.1. ars.2. cap.1.* Observandi tamen sunt in hac parte textus *in l. fin. C. de jurisdict. l.9. §.1. ff. de re milit. l. fin. C. de Fabric. lib.12. l.2. C. de fund. limitroph. l. unic. C. in quibus causis milites*, ubi Vulteius, *l.8. §.1. ff. qui satisd. l. qui officii 62. ff. de contrab. emptione, l. propter 23. §.1. ff. de excus. tut.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quantò magis militibus militiæ cœlestis, hoc est clericis, prohiberi debet, ut aiebat D. Ambrosius *lib.1. de offic. cap.36.* ibi: *Si is, qui Imperatori militat, à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis qui fidei exercet militiam ab omni usu negotiationis abstinere debet.* Secunda ratio provenit ex eo, quia clerici, & religiosi ratione propriæ professionis obstringuntur ad conversationem cum Deo, & cultum ei studiosè, ac perfectè deferendum: quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere potest cum negotiatione, quia mens in partes infinitas distrahitur, & mergitur in desideriorum inutilium, & curarum profundum; idcirco enim, ut rectè notavit Sotus *lib.6. de justitia, quæst.2. art.2.* negotiatio generale nomen tibi fecit proprium, dictaque est à negatione otii omnibus actibus communi, quia antonomasticè, & eminenti quodam modo otium negat, usque eò, ut ni caveatur, suffocet, & opprimat animum, & distrahat à conversatione cum Deo, & ministerio in ejus Ecclesia exhibendo, ut elegantèr expressit D. Cyprianus *epist.66.* ibi: *Scriptum est enim, Nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei, cui se probavit.* Quod cùm de omnibus dictum sit, quantò magis molestiis, & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt. Faciunt variæ auctoritates congestæ per Jacobum Simancas *lib.2. de repub. c.10. & 11.* Rectè ergo in præsenti, & tot canonibus suprà relatis prohibitū est clericis, & religiosis turpis lucri causâ negotiari, ne à proprio ministerio distrahantur; & cùm viri Deo mancipati sint, ne negotiis sæcularibus se immiscean, quod valde Dominus abhorret, ut agnovit Propheta Rex, dum *psalmo 70.* ait: *Quia, non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini.* Ita eum locum legunt vetus psalterium, Hieronymus, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus *ibi*, necnon Gelasius *epist. ad Episc. Lucaniæ*, D. Ambrosius *lib.3. offic. c.6.* alia dedi *in can.19. Concilii Illiber.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religiosis prohibetur, aut permittitur, cognitione, sciendum est quis sit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *homil. 38.* ad illud, *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo ostende nobis quis est negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: ecce qui arat, comparat boves, ut spicas vendat; & qui operatur lignum, comparat lignum, ut utensilia vendat; & linteonarius comparat linteamina, ut vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, ut tollat usuras. Et quomodo antiqui Judæi, & Apostoli artificia laudaverunt, quia magis sunt sine peccato? Sicut & Paulus fuit sutor tabernaculorum, & ipse mandat dicens: Curent & nostri bonis operibus præcisè. Et

6. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Apostoli

Apoſtoli quidem, ſicut legimus, piſcatores fuerunt. Cui difficultati ita reſpondet idem auctor: *Oſtendam qui non eſt negotiator, ut qui ſecundùm iſtam regulam non fuerit, intelligas omnes negotiatores eſſe: ideſt quicumque rem comparat, non ut ipſam integram, & immutatam vendat, ſed ut opus faciat ex ea, ille non eſt negotiator, quia qui materiam operandi ſic comparat unde faciat opus, ille non rem ipſam vendit, ſed magis artificium ſumpſit: ideſt, quia rem vendit, cujus æſtimatio non eſt in ea ipſa re, ſed in artificio operis, illa non eſt mercatio.* Alias negotiationis formas tradit Medina *de reſtit. quæſt.* 31. Ex quibus omnibus triplex negotiatio conſiderari poteſt. Prima ſimplex, juxta quam emuntur neceſſaria, aut venduntur ſuperflua, quæ latiſſimè negotiatio dicitur: ſecunda lucrativa, ſtrictè accepta, quâ res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ eſt præcipuè negotiatio: tertia etiam lucrativa, quâ res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel ſtatum meliorem, & per ſe, aut per alium venditur cariùs ad quæſtum faciendum, quæ eſt in medio quodam modo uſurpata negotiatio, preſſior quàm prima, & laxior quàm ſecunda. Iuxta has negotiationis ſpecies exponenda eſt præſens difficultas: & prima negotiatio ſimplex, ſeu latiſſimè accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per ſe, aut vendere ſua ſuperflua, non diſtrahit animum, aut impedit propria munia obire: nec ſuperflua vendere ſtrictè accipimus pro fructibus quæ ſuperſunt ex collectis in propriis fundis, verùm etiam quæ jam in uſum ſuum, abſque animo, & ſtudio revendendi comparaverint; poſſunt enim clerici ea vendere, ſi agnoſcant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verùm & cariùs. Ita Abulenſis *in c.* 25. *Matthæi, quæſt.* 224. Sà *in ſumma, verbo Clericus, num.* 20. Rebellus 2. *p. de juſtit. quæſt. ultima, numero* 1. Molina *de juſtit. diſput.* 342. *concluſ.* 2. Gutierrez *de gabel. quæſt.* 39. *num.* 16. qui id etiam admittit quando clerici, aut religioſi ſibi neceſſaria emunt abſque animo revendendi, ſed poſtea occaſio ſe offert revendendi cariùs; quia ea non eſt propriè negotiatio, ut docet Diana *p.* 1. *tract.* 1. *reſol.* 72. & probatur *ex cap. canonum,* 14. *quæſt.* 4. nec his caſibus debent clerici, aut religioſi ullam gabellam ſolvere, *l.* 13. *C. Theodoſ. de luſtrali collatione*, ibi: *Singuli quique, ſi per eos vernacula quæque vendantur, functione auraria non teneantur: ſi vero emendi, vendendique compendiis ultro, citroque quæſitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etſi militares ſint, memoratæ præſtationi nectantur.* Et *l.* 36. *C. Theodoſ. de Epiſcop. & cleric.* ibi: *Quicunque catholicæ religionis clerici intra eum modum, unde victus emendi, vendendique uſum lege præfinitum exercent, ab auraria penſione habeantur immunes; ab his quoque, quos à publici laboris actu, & gradus clericatus, & quod non minus eſt, ſanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum qui excepti legibus probabuntur, ſubjacere patiemur injuriæ. Dat. prid. id. Iul. Med. Poſt. Conſ. Stiliconis, & Aureliani VV. CC.*

Secunda negotiationis ſpecies, cùm res videlicèt emuntur animo revendendi, nullatenus formâ mutatâ, abhorret à ſtatu clericali, ſeu religione, quia hæc eſt propriè negotiatio turpis lucri gratiâ facta, quæ tot canonibus ſuprà relatis prohibetur, ut agnoſcunt Doctores ſuprà citati, cùm per eam inducatur animi diſtractio, & clerici implicentur negotiis ſæcularibus. Nec intereſt, quod per ſe eam exerceant, an per alium, ſi ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non ſit adminiſter, nec habeat rationem concauſæ principalis, ut docent Stracha *de mercatura, 1. p. num.* 16. ſecus verò ſi habeat rationem cauſæ principalis, veluti ſi campſori dederit clericus pecuniam, ut ſocietatem ineant mercatore conferente totam operam, clerico autem pecuniam adhibente, ut contra Molinam & Gutierrem reſolvit Theophil. Raynaud. *diſcept. de relig. negotiat. fol.* 124. Circa tertiam ſpeciem, cùm mercibus mutatis negotiatio contingit, diſtinguendum eſt inter eam negotiationem, quæ repugnat ſtatui clericali, eam quæ clericos, ſeu religioſos dedecet. Ad primam ſpectat tabernas habere ubi vinum, ſeu cibos ſuâ operâ mutatos vendant, *Clement. 1. de vita & honeſt. cleric. can.* 9. *Synodi* 6. vel ſi macellariis, ſeu lanis carnes vendant ex animalibus in hunc finem ſaginatis, & poſtea jugulatis. Ipſa autem animalia in propriis paſcuis nutrita, quæ ſuperflua ſunt, recte à clericis, vel religioſis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur. Medina *de reſtit. quæſt.* 30. Salas *de emptione & vendit. diſp.* 2. *n.* 9. Molina *tract.* 2. *de juſtitia, diſput.* 392. Gutierrez *de gabel. quæſt.* 93. *num.* 51. non autem poſſunt prædia locare, ut fructus inde perceptos vendant, ut probat Diana *part.* 11. *tract.* 6. *reſol.* 10. ubi agit de clerico uvas emente, & vinum vendente: & *eadem part. tract.* 6. *reſol.* 41. reſolvit poſſe religioſos ſua ſumptibus, ſeu monaſterii, libros à ſe compoſitos typis dare, & poſtea in diverſas regiones vendere, abſque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia verò propriæ manus clericorum, ſeu religioſorum, dicendum eſt, juſtè venalia exponi, cùm illa honeſta negotiatio ſit, & potiùs in propriam alimoniam, aut ſaltem, ut otium vitetur, exerceatur, ut probavi ſuprà *in cap.* 1. Retinenda tamen eſt pietatis, & prudentiæ juſtiſſima diſtinctio, quam S. Baſilius *cap.* 6. *conſtit. monaſt.* his verbis adhibet. Cæterùm in his ſe operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipſius decori conveniant, cujuſmodi videlicet ea ſunt omnia, à quibus cauponatiæ artis, & impoſturæ omnis abſit ſuſpicio, quæque nullæ longioris animi diſtractiones, aut improbi quæſtus ſequantur; ſintque ejuſmodi, ut manentibus intra tectum magna ex parte à nobis confici poſſint, ne operum laboribus contentiùs quàm par ſit conſectandis, animi in virtutis commentatione nervos, induſtriamque elidamus, in quo illud ſpectandum eſt, ut opus abſolvatur, & à quiete tantùm non diſcedatur: diſtinctiùs ad regulam 38. fuſiorem id exponit. Juxta hanc ergo negotiationis diſtinctionē facilè exponūtur quæ adduxi pro dubitāndi ratione.

7. PROPONITUR EADEM SOLUTIO.

CAPUT VII.

Idem [a] *Lundon. Epiſcopo.*

RElatum eſt auribus noſtris, quod [b] monachi N. [c] ſæculariter vivunt, & alios exemplo corrumpunt. Inde eſt, quod auctoritate Apoſtolica tibi [d] indulge-

mus, ut eos ad obſervationem monaſticæ regulæ *e* appellatione remotâ compellas : & ſi tibi reſtiterint auſu temerario, eis *f* ejectis, fratres Ciſterc. Ordinis in præſcriptum monaſterium inducas, ut *g* labores impiorum juſti edant, & illi tum de rubore confuſi, ad ſui Ordinis obſervantiam revertantur.

NOTÆ.

1. a *Undon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. & poſt Concilium Later. *p.* 27. *cap.* 3. ex quibus textum hunc tranſcribo, ut agnoſcatur Raymundum partim pleniùs, partim ſignificantiùs, prout univerſali legiſlatione oportebat, textum tranſcripſiſſe, dum omiſit verba illa, *Ciſtercienſis Ordinis* ; & addidit clauſulam illam. *ſi non poteſt præſcriptum monaſterium in ſuo Ordine reformari* : ut notavit Boëtius Epon. *hîc.* Alia pars extat *in cap.* 3. *de cleric. excom.*

2. b *Monachi N.*] Nomen Monaſterii à compilatoribus omiſſum fuit, adjectâ tantùm litterâ *N*, licèt malè *in d. cap.* 3. *partis* 27. exprimatur *Natum.* Et fortè omiſſum fuit monaſterii nomen, ne illud hoc authentico teſtimonio notaretur in perpetuum ; & etiam quia cùm hoc Alexandri reſponſum pro lege univerſali obſervandum eſſet, non erat conveniens, aut neceſſarium exprimere nomen ipſius monaſterii.

c *Saculariter vivunt.*] Negotiis ſæcularibus impliciti ; unde textus hic fuit compilatus *ſub hoc tit.*

d *Indulgemus.*] Quia monaſterium hoc erat exemptum à lege diœceſana, & juriſdictione Epiſcopi : unde niſi virtute delegationis non poterat Epiſcopus Londinenſis illud viſitare, monachoſque corrigere, juxta tradita *in cap. licèt, cap. grave, de offic. Ordin.*

e *Appellatione remotâ.*] Quia à correctione non admittitur appellatio, *cap.* 2. *cap. reprehenſibilis, de appel.*

f *Ejectis*] Non intelligas monachos hos fuiſſe quidem ejectos è monaſterio illo, non autem ab Ordine, motus ex eo, quod Alexander id ſe jubere dicit, ut illi rubore ſuffuſi ad ſui Ordinis obſervantiam convertantur ; nam ſi non ejicerentur ab Ordine, mandaret Pontifex, ut in alia monaſteria detruderentur : quod verò converſionem ipſorum intendat, id etiam fit in iſta projectione ; cùm enim ita ejecti ſemper monachi remaneant, optandum eſt, ut hac pœnâ ad officium ſuum revocentur, & ita proprium monaſterium recuperent. Docuit Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſ.* 2. *capite* 4. §. 8. *numero fin.* De pœna hac ejectionis ob incorrigibilitatem egi *in cap. fin. de regular.* 3.

g *Ut labores impiorum.*] Reſpexit Pontifex ad illud pſalmi 10. *Juſti tulerunt ſpolia impiorum* ; ubi agitur de Ægyptiis mari rubro ſubmerſis, & eorum ſpoliis Iſraëlitico populo datis. Facit textus *in cap. quicumque*, 23. *quæſt.* 7.

CAPVT VIII.

Innocent. III. *Epiſcopo* a *Eſculano.*

Sicut te accepimus referente, cùm ven. f. n. *b* Epiſcopus Hoſtien. olim per tuam tranſiens civitatem, tibi dederit in mandatis, ut Presbyteros, Diaconos, & ſubdiaconos, quos ibidem invenit paſſim, tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent inſtrumenta : tu licèt id feceris, ex mandato tamen Epiſcopi dicti diſſimulaſti poſtmodùm de Subdiaconis, donec qualiter contra ipſos, & alios in ſacris Ordinibus conſtitutos deberes procedere, Sedem duceres Apoſtolicam conſulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. f. m. quatenus clericis in ſacris ordinibus conſtitutis tabellionatus officium per beneficiorum ſuorum ſubtractionem, ap. poſtp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

NOTÆ.

1. a *Eſculano.*] Ita etiam legitur in quarta collectione *ſub hoc tit. cap.* 1. & in epiſtolis editis à Boſqueto *lib.* 2. *regeſtr.* 14. *epiſt.* 129. ex quo textum hunc reſtituo. Aſculum, ſeu Eſculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ civitas eſt in Piceno ſupra fluvium Troentum : ejus meminerunt Plinius *lib.* 3. *cap.* 13. ibi : *Colonia Aſculi Piceni nobiliſſima.* Lucius Florus *lib.* 1. *cap.* 18. *Domicii Picenatis, & caput gentis Aſculum.* Strabo *lib.* 5. eam per hæc verba deſcribit : *In mediterraneo eſt Aſculum Picenum, locus in quo mœnia condita, naturâ munitiſſimus, & montis circuitus, fugis exercentibus inacceſſis.* Ab aliquibus hæc civitas vocatur Aſculum, ab aliis Eſculum, ut ab ea quæ in Apulia eſt, diſcernatur ; tametſi apud antiquiores ſcriptores Aſculum ferè ſemper appelletur. Plura de ipſius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congeſſit Vighellius *tom.* 1. *Ital. ſacra, fol.* 488. Iam à temporibus Apoſtolorum Epiſcopali Cathedrâ decorata fuit, cujus Epiſcopo Petro hujus nominis primo miſſa eſt præſens epiſtola.

b *Epiſcopus Hoſtienſis.*] Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apoſtolicum faſtigium evectus, feliciſſimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expoſitione præmittendum eſt, qui ſint tabularii, ſeu tabelliones. Et tabularii apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui ſcilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel aliàs eam artem tenebant, *l.* 1. §. *ludi, ff. de extraordin. crimin. l. ult. ff. ſi menſor falſum modum.* Etiam tabularii dicuntur, qui in publico tabulario, ideſt loco, in quo publicæ 2.

Digitized by Google

publicæ ſcripturæ cuſtodiebantur, inſerviebant: nam locus ipſe, quem archivum appellant Impp. *in l.30. Cod. de Epiſc.* tabularium dicitur. Tertul. *in apolog. cap.39.* ibi: *Antiquiſſima plurimarum gentium archiva veteres tabularium dicebant.* Cicero *de natura Deorum, lib.3.* ibi: *Sed exeamus è theatro, veniamus in forum, ſeſſum ite precor: quid? ut judicetur qui tabularium incenderit.* Et in oratione pro Archia Poëta: *Hic tu tabulas deſideras Heraclienſium publicas, quas Italico bello incenſas, tabularium interiiſſe ſcimus omnes.* Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenſo agit Virgilius *lib.3. Georg.*

Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Livius *lib.43.* ibi: *Cenſores è templo in atrium libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabulis publicis, clauſoque tabulario, & dimiſſis ſervis publicis, negarunt ſe, &c.* Et eos tabularios ſervos publicos fuiſſe, patet *ex l. ultima, C. de ſervit Reip.* & Capitolinus in Gordiano tabularios ſervos publicos appellat, ibi: *Non ſcriba, non ſervi publici, non cenſuales illis actibus intereſſent.* Quod etiam conſtat ex Livio proximè relato. Poſtea verò Archadii, & Honorii conſtitutione ſancitum eſt, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius eſſet ſervituti. Hi autem ita huic conditioni erant addicti, & mancipati, ut non poſſent ad aliam aſpirare militiam, & dignitatem: quod patet *ex l. ſcripturas, C. qui potiores in pign. hab.* & *l.3.5.7.8. C. Theod. de num. act.* His tamen adverſari videtur Taciti locus *lib. annal.14.* ubi de Balbo Prætorio filiis orbo, & divite, cujus propinquus Valerius Fabianus ſubdit teſtamentum, accitis Vicio Rufino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & aliis minùs illuſtribus, qui teſtamenti tabulas obſignarent. Taciti hæc ſunt verba: *Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, & aliis minùs illuſtribus obſignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites, & alios minùs illuſtres, tabulariot nominat, non ergo veritati conſentaneum eſt, quod diximus cum Lucio, hoſce fuiſſe ſervos, ſeu generis ſervilis.* Facilè diſſolvitur difficultas, ſi à Corneliano textu mendum auferamus, & litteram genuinam legendam ſubdamus; namque poſtrema editio, præſertim à Lipſio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabulariis publicis, ſed de teſtibus teſtamentum obſignare ſolitis. Alii erant tabularii, qui civitatum, aut provinciarum chartas tractabant, ut conſtat *ex l. penult. Cod. de tabul. lib.10. l. ult. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant, ſeu ſupputant, *l.1. l. miſſi, C. de exact. tribut. l.2. C. de muner. & honor. l.1. C. de immunit. nemini conced. l.1. C. de cenſib.* Tabularii quoque ſunt dicti, non ſolùm qui publicas tabulas obſignabant, ut contractuum ſcriptores, *l.2. C. de eunuchis, l. contractus 17. de fide inſtrum. novel.7. & 73.* ſed & qui in rebus privatorum adhibebantur, ut ſubſcriberent, vel ſtipularentur, aut fide publica firmarent, ut paſſim apud Juriſperitos, & præſertim *in l. ſi quis decurio, C. de pactis, l.1. & 2. C. de tabul. lib.10.* De his tabulariis, ſeu tabellionibus in præſenti agitur, & ſtatuitur, clericos in ſacris ordinibus conſtitutos non deberè hoc officium exercere: quod firmatur in Synodo Cabilon.2. *can.44.* ubi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cujus prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hoſtienſis & Boëtius Epon. *in præſenti*, ex conditione ipſius officii, & ejus ignobilitate. Sed malè, cùm tabellionum officium tam apud Romanos, quàm apud Græcos honeſtum eſſet, ut ait Cicero 3. *in Verrem, act.8.* ibi: *Scribarum ordinem eſſe honeſtum, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque Magiſtratuum committantur.* Et Caſſiodorus *lib.12. epiſt.21.* honorabile decus dixit tabellionum officium. Quod Græcos in comperto eſt, fuiſſe ſcribarum officium honorificum. Æmilius Probus, ſeu ut alii malunt, Cornel. Nepos *in Eumene*, ibi: *Apud Romanos revera ſicut ſunt, mercenarii ſcribæ exiſtimantur: at apud Græcos è contrario nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco, fide, & induſtriâ cognitâ, quòd neceſſe eſt omnium conſiliorum eum eſſe participem.* Plura de his tabulariis, ſeu tabellionibus tradunt Covar. *pract. cap.19. num.4.* P. Gregor. *lib.47. ſyntag. cap.41. num.4.* Rolinus *libro 7. antiquit. cap.48.* Caſaubon. *in not. ad Capitol. in Opileo*, Bulengerus *lib.6. de Imper. Roman. capite 26.* Gaſpar Barthius *lib.50. adverſ. capite 1.* Amaya *in l. ſi quis 34. C. de Decur.* Velaſcus *de privil. pauper. 1. part. quæſt 10.* Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *lib.7. ſemeſtr. cap.14.* Tiraq. *de nobilit. cap.30. num.9.* Marcel. Donat. *in enucid. ad Livium, & Tacitum*, in locis ſuprà relatis, Hunnius *ad Treutl. volum.1. diſput.8. quæſt.48.* Gabalinus *de negot. tom.2. lib.6. cap.3. art.10.* Eà ergo omiſsâ ratione, dicendum eſt, in præſenti textu prohiberi clericis in ſacris ordinibus conſtitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet ſæculare, & publicum munus eſt: unde inſtrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in novel.44.* & forenſia *in novel.73.* Quare cùm clericis, ut ſæpè ſæpiùs in hoc titulo repetitum eſt, non liceat ſæcularibus negotiis ſe immiſcere, ideo & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Conſonant lex 15. *tit.18. lib.2. ordin.* lex 10. *tit.3. lib.1. recopil.* probant Azevedus *ibi*, Claudius Eſpenœus *ad D. Paulum lib.2. digreſſ. cap.11.* Jacob. Gothofr. *in l.3. C. Theodoſ. de Decur.* Amaya *ubi ſuprà, num.25.* qui ex Valenzuela, & aliis latè probat, quod etſi prohibeantur clerici eſſe tabelliones, adhuc ſi officium exercuerint, inſtrumenta ab eis confecta mero jure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in l.3. C. Theodoſ. de Decur.* cujus pars extat *in d.l.34. C. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Poſſunt clerici etiam in ſacris ordinibus conſtituti Notarii officium exercere in cauſis ſpiritualibus, de quibus cauſis accipiendus eſt textus *in cap.2.* ibi: *Notarii geſſit officium, 32. diſtinct.* & ita fieri in diœceſi Placentina teſtatur Azevedo *in d. l.10.* & in Compoſtellana ex Concil. Compoſtel. Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in cauſis fidei clerici non tantùm admittuntur, verùm & cogi poſſunt Notarii officium exercere, *cap. ut officium, §. ad conſcribenda, de hæret. lib.6.* poſt Peñam, & alios probat Acuña *in cap.2. 32. diſt.*

CAPVT IX.

Idem *in Concilio* a *Generali.*

SEntentiam ſanguinis nullus dictet *b* clericus, aut *c* proferat, ſed nec ſanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur, *d* interſit. Si quis autem hujus occaſione ſtatuti Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis aliquod præſumpſerit inferre diſpendium, per cenſ.eccl.compeſcatur: nec quiſquam clericus litteras dictet, aut ſcribat pro vindicta ſanguinis deſtinandas: unde in Curiis Principum hæc ſolicitudo non clericis, ſed laïcis committatur. Nullus quoque clericus *e* ruptariis, aut balliſtariis, aut hujuſmodi viris ſanguinis præponatur, nec illam chirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos exerceat, quæ vel ad uſtionem, vel *f* inciſionem inducit. Nec quiſquam *g* purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ, ſeu ferri candentis ritum cujuſlibet benedictionis, aut conſecrationis impendat, ſalvis nihilominus prohibitionibus de *h* monomachiis, ſive duellis antea promulgatis.

NOTÆ.

a *Generali.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innocentio III. ubi *cap.*18.refertur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hac tit. cap.*2.

Sententiam ſanguinis.] Hanc partem expoſui ſuprà *in cap.*3.

b *Nullus clericus.*] His verbis generalibus uſi ſunt PP. ut nulla ambigendi occaſio daretur, an Alexandri conſtitutio relata ſuprà *in d.cap.*3.prò trahenda eſſet ad clericos in minoribus ordinibus conſtitutos.

1. c *Dictet, aut proferat.*] Dictat ſententiam qui tanquam judex, conſiliarius, vel aſſeſſor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut ubi jus dicitur, eam recitat, ut exponit Boëtius Epon. *in præſenti, num.*8.

2. d *Aut interſit.*] Auctoritativè, videlicet executioni ſententiæ quaſi opem ferendo, *cap. ex litteris, de exceſſ. Prælat. cap. perniciosè, de panit. diſtinct.*1.*can.*33.*Concil. Altiſſiod.* non verò prohibentur clerici comitari ipſum reum ex pietate pro ipſius animæ ſalute, ut probat Boëtius Epon. *hic, num.*10.

3. e *Ruptariis.*] *Rotariis* legitur in ipſo canone 18. Concilii Later.& apud Innocent.III.*lib.*3. *regeſtr.*15.*epiſt.*41.à rota, cujus nomine pars exercitus venit; unde Rotarii ſunt milites ad eam cohortem, ſeu turmam ſpectantes, ut patet ex Niceta Choniate *lib. ult. de Imperio Balduini*, ibi: *Itaque partem exercitus, quæ utilitatis ſuæ causâ ſequi vellet (Rotam ipſi vocant) ablegarum, poteſtate datâ urbes, quæ defeciſſent, ſuo arbitratu tractandi. Ea cum ea egreſſa à nullo ſcelere, & à nullo piaculo abhorruit.* Guillelmo Neubrig. *lib.*2. *de rebus Anglie,* cap.27.ibi: *Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accerſivit.* Et *lib.*5.*cap.*15.*Quippe Rex, qui ſtipendiariam militiam, quam rotas vocant.* Dicebantur etiam Ruptarii.Innocent.III. *lib.*1.*regeſtr.*13.*epiſt.*92. ibi: *Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Pariſ. in Henrico II. *ad annum* 1174.*pag.*128. ibi: *Nunciatum eſt ei electam Regis filii ſui militiam apud Dolenſem urbem à Brabantiis, & Ruptariis circumcluſam.* Et *pag.*129.*Sed priuſquam veniret, hoſtium ſuorum maxima multitudo à ſuis ruptariis fuerat interempta.* Notarunt Joan. Voſſius *de vitiis ſerm. lib.*2. *c.*17. Paul.Idumay *in not. ad Innoc.III. d.lib.*3.*epiſt.*41.

4. f *Inciſionem.*] Per ſe videlicet; nam jubere poſſunt clerici, qui medicinæ artem exercent, inciſionem facere, *can.*8. *Synodi Conſtantinop.* ibi: *Quamobrem decrevit ſancta Synodus, ut ſi quis Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus caſtrare aliquem convictus fuerit, vel manu propriâ, vel ſuo juſſu, is depoſitioni ſubjiciatur. Si ſit autem laicus, ſegregetur, præterquam ſi morbus, qui alicui accidit, ad eum exſecandum, & caſtrandum coëgerit; quemadmodum enim Nicæna prima Synodi canon eos qui morbo exſecti ſunt, non punit, propter morbum; ſic & nos nec ſacerdotes, qui ægrotos caſtrari mandant, condemnamus; nec laicos, qui propriis manibus ad caſtrationem utuntur, reprehendimus; hoc enim morbi eſſe medelam, non autem creaturæ inſidias fieri, vel opificium injuriâ affici, exiſtimamus.* Probant Theophilus Raynaud. *tom.*17.*de relig. loricato, fol.*200. Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, expoſui *in cap. ad aures, de ætate & qualis.*

g *Purgationi.*] De qua latè agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgari.*

h *Monomachiis.*] Vt dicemus *in cap. unic. de cler. pugn. in duello.*

CAPVT FINALE.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ* a *Antiochen. & univerſis Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filiis cæteris Eccleſiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno conſtitutis.*

SVper ſpecula. *Et infrà:* Sanè licèt fallax ſit gratia cæterarum ſcientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines, juxta Prophetam, ſit bonum ſuper omnia, & ſit pulchrum; quia tamen regulares quidam clauſtrale

clauſtrale ſilentium, & legem Domini animas convertentem, & ſapientiam dantem parvulis, quam ſuper aurum, & topazion amare debuerant, reſpuentes, abeunt poſt veſtigia gregum, & illicitè ſe convertunt ad pediſſequas amplectendas, quæ plauſum deſiderant populorum: contra hujuſmodi præſumptores exeuntes ad audiendum leges, vel phyſicam, felicis memoriæ Alexander prædeceſſor noſter olim inſtituit in Concilio Turon. ut niſi infra duorum menſium ſpatium ad clauſtra redierint, ſicut excommunicati ab omnibus evitentur, & in nulla cauſa, ſi patrocinium præſtare voluerint, audiantur. Reverſi autem in Choro, & Capitulo, & menſa, & cæteris ultimi fratrum exiſtant; &, niſi fortè ex miſericordia Sedis Apoſtolicæ, totius ſpem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diverſas excuſationes aliquas aſſumebant: Nos volentes ut tales de cætero ipſo facto ſententiam excommunicationis incurrant, diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus tam à *b* Diœceſanis, & Capitulo ipſorum, quàm & à cæteris Epiſcopis, in quorum Diœceſibus hujuſmodi ſtudent, tales ſub. appel. obſt. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publicè nuntientur. *c* Quia verò Theologiæ ſtudium cupimus ampliari, ut dilatato ſui tentorii loco funiculos ſuos faciat longiores, ut ſit fides catholica circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus reſiſtere valeat aſcendentibus ex diverſo; ad Archidiaconos, Decanos, *d* Plebanos, Præpoſitos, Cantores, & alios clericos *e* perſonatus habentes, necnon presbyteros (niſi ab his intra ſpatium præſcriptum deſtiterint) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione poſtpoſitâ, firmiter obſervari.

NOTÆ.

1. a *Antiochen.*] Ita legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap. unico*, ex qua reſtituo præſentem inſcriptionem. De Eccleſia Antiochena nonnulla notavi *in cap. 1. de tranſlat. Epiſc.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorii III. cum hoc principio: primum in præſenti relatum: ſecundum *in cap. ſuper ſpecula, de magiſtr.* tertium *in cap. ſuper ſpecula, de privil.* & ad eandem epiſtolam Decretalem ſpectare voluit Cironius *in cap. ſuper, de magiſtris.*

b *Diœceſanis.*] Epiſcopis videlicet, in quorum Diœceſibus monaſteria ipſa ſunt, aut ubi ſtudio juris civilis monachi operam dant. An verò hæc nunciatio Epiſcopis etiam in monachos exemptos conceſſa ſit, diſputat Boëtius Epon. *in præſenti, num. 4.* qui affirmative reſolvit.

2. c *Quia verò.*] Hæc verba non extant in dicta quinta compilatione; eſſe tamen noſtri Honorii III. refert Bonifacius VIII. *in cap. 1. hoc tit. in 6.* & in eis Pontifex ſtudium ſacræ Theologiæ commendat, quia cùm per annum 1137. libri Pandectarum juris civilis reperti fuerint à Piſanis in dirutione civitatis Melfitanæ, quæ eſt in Apulia, adhucque hodie magna cum veneratione Florentiæ aſſerventur; & Lotharius Imperator ſtatuiſſet, ut abrogato Longobardorum jure, civile obſervaretur, & publicè doceretur, cœpit eſſe ejus profeſſio apud omnes magna in æſtimatione, ut referunt Balduinus *in prolog. ad Inſtituta, §. cùm verò*, Poſſevinus *in ſua biblioth. cap. 17.* Vnde & è contrario negligi cœpit ſtudium ſacræ Theologiæ, cùm ferè omnes Juris Cæſarei ſtudium profiterentur, propter honorem; aut phyſicam propter opes: unde in proverbium abiit: *Dat Galenus opes, & Juſtinianus honores.* Vnde Honorius III. agnoſcens præſtantiam ſtudii ſacræ Theologiæ, atque ejus neceſſitatem, ideo præſentem edidit conſtitutionem, ut ipſe in præſenti fatetur, & docuit Barboſa *voto 88. num. 24.*

d *Plebanos.*] Ideſt parochos, ut expoſui *in c...*

e *Perſonatus.*] Quid ſit perſonatus, expoſui *in cap. ad aures, de reſcriptis.*

FINIS LIBRI III. DECRETALIVM.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google